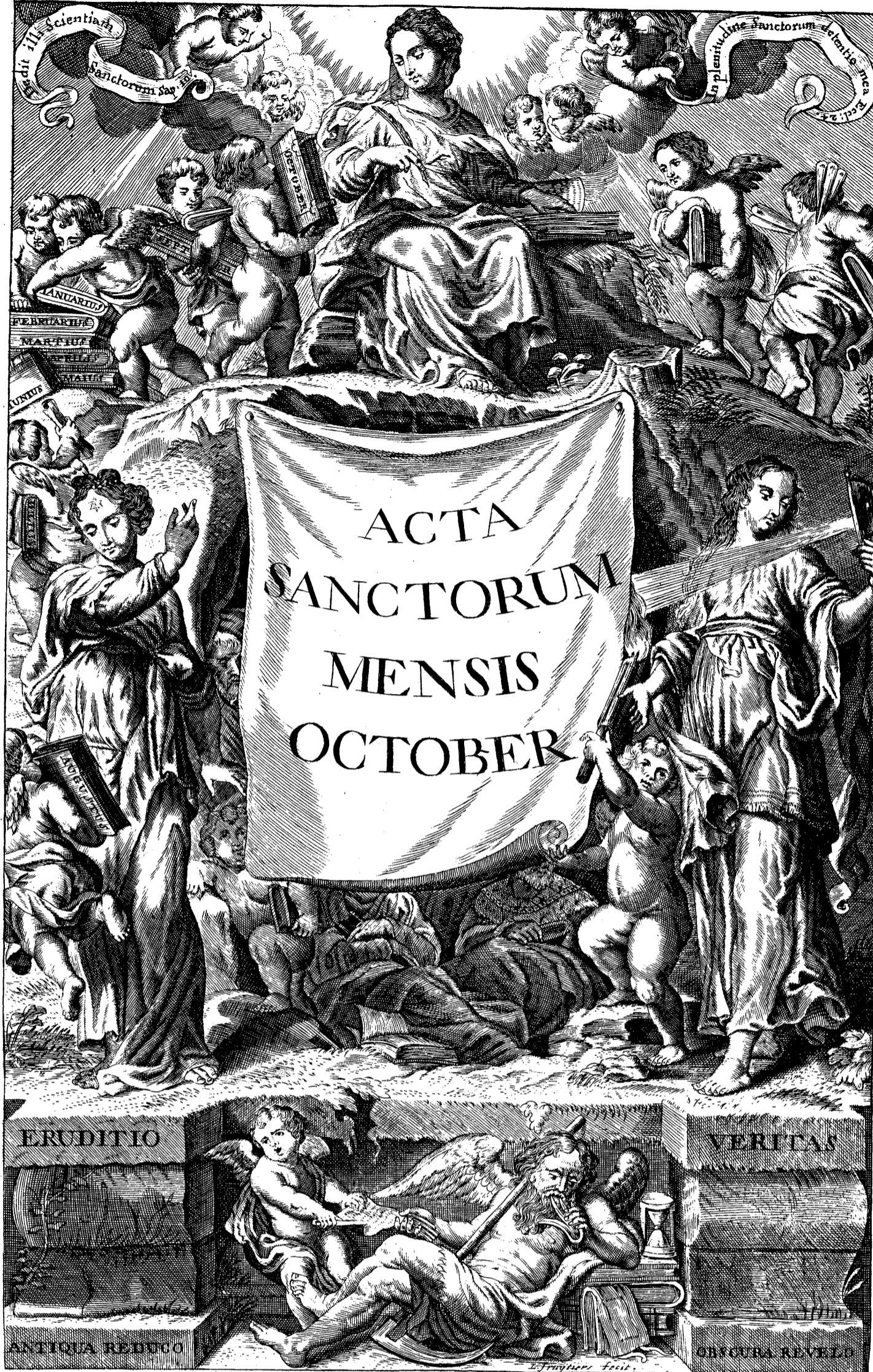

A C T A
SANCTORUM
OCTOBRIS
T O M U S S E C U N D U S.

IMPRESSION ANASTATIQUE
CULTURE ET CIVILISATION
115, AVENUE GABRIEL LEBOU
BRUXELLES
1970

A C T A
SANCTORUM
O C T O B R I S

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, servatâ
primigeniâ veterum Scriptorum phrasî,

COLLECTA, DIGESTA,
Commentariisque & Observationibus

ILLUSTRATA

A

CONSTANTINO SUYSKENO,
CORNELIO BYEO,
JACOBUS BUEO,
JOSEPHUS GHESQUIERO,

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

T O M U S I I

Quo dies tertius, & quartus continentur.

ANTVERPIÆ,
Apud PETRUM JOANNEM VANDER PLASSCHE.

M D C C C L X V I I I.

T. Wagenschön pinx: 1768.

C. T. Fritsch Sculp:

FERDINANDUS,
ARCHIDUX AUSTRIÆ etc.etc.

FERDINANDO

REGIO PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIAE, CROATIÆ, SLAVONIÆ, DALMATIÆ, HIEROSOLYMÆ,

ARCHIDUCI AUSTRIÆ,

DUCI BURGUNDIÆ, BRABANTIÆ, LU-
XEMBURGI, LIMBURGI, SILESIÆ,
STYRIÆ, CARINTHIÆ, CARNIOLIÆ,
COMITI FLANDRIÆ, HANNONIÆ,
NAMURCI, TYROLIS, GORITIÆ &c.

Ræclarè nobiscum actum est,
SERENISSIME ARCHIDUX,
ex quo die Augustissimi Majores
Tui elucubrationum nostrarum,
quæ summa illorum erga nos hu-
manitas fuit, munificentissimi Mæ-
cenates fautoresque perpetui esse voluerunt. E-
nimverò, cùm è Mæcenatum numero quivis
*

unus suo id sibi jure vindicet , ususque ferat ,
ut quidquid clientis industria contentioque pe-
pererit , suo id potissimum nomini inscribatur ,
eos nobis , qui triumphantis modò in cælis Ec-
clesiæ præclarè olim in terris gesta tractamus ,
non sine singulari divini Numinis munere Mæ-
cenates obtigisse , facile perspicimus , quibus non
communi illo dumtaxat atque vulgari nomine ,
sed singulari planè ac Augustissimæ Domui Au-
striacæ proprio , quidquid à nobis proficiscitur ,
debeamus . Multitudinem illam beneficiorum
propè infinitam , quæ tum in nosmet ipsos , cùm
in minimam Societatem nostram universam Au-
striaci Cæsares Principesque effundere num-
quam destiterunt , neque libet hoc loci comme-
morare , nec , ut liberet , commemorandæ pa-
res simus : aliò hæc spectat oratio . Sic nimur
statuimus , Sanctorum gesta iis unicè inscribi di-
carique oportere , quibus illorum sit in pretio
virtus , in amore gloria , imitatio cordi . Non o-
mnibus eadem placent , & ut quisque afficitur
animo , ita rebus ad ingenium suum accommo-
datis maximè delectatur ; ut frustra simus , si la-
borum nostrorum fructum ab iis exspectemus ,
qui vitam agunt pietatis expertem , & quidquid
Christianæ religionis aut vitæ sanctimoniam sa-
pit , vel fastidiunt , vel irrident . At verò quotus
quisque est , qui ignoret , ea pietatis perenni laude
fulsisse Austriacos Principes , ea subjectis sibi po-
pulis orbique Catholico religione & incontami-
natæ vitæ ac morum integritate præluxisse , ut
tanto uberiori virtutum Christianarum splendore

terra-

terrarum orbem impleverint ac illustrârint, quanto illos illustriori inter mortales loco divina Pietas ac Providentia collocavit? Nota loquimur, SERENISSIME ARCHIDUX, nec est, cur adulatio[n]is notam formidemus. Satis sit è numero[rum] piissimorum Majorum Tuorum serie vel unius, qui suo Te sanguine, exemplo, atque ipso etiam nomine ad imitationem sui maximè invitat & provocat, Ferdinandi Imperatoris hujus nominis secundi meminisse; cuius ea fuit pietatis excellentia & magnitudo, ut, dum Orientis atque Occidentis imperium Constantinos, Hispania Ferdinandos, Gallia Ludovicos, Germania Henricos, Stephanos ac Ladislaos celebrabit Hungaria, habitura sit stirps Austriaca Ferdinandos, quos cum tanti nominis heroibus comparet. Liceat Rodulphos, Carolos, Leopoldos, liceat alios innumeros silentio præterire, quorum partam pietate gloriam nec invidorum obtructatio minuet, nec annorum diuturnitas ultra abolebit. Sed illos majorum ætas tulit: habet & ætas nostra in hoc genere laudis, quos omnis olim posteritas suspiciat & admiretur. Præstantissimam illam & penè (sit verbo venia) divinam heroïdem loquimur, MARIAM TERESIAM, Augustissimam Matrem Tuam, Romani Imperii decus & ornamentum; quam cùm nominamus, mentem nostram omnis virtutis exemplar absolutissimum subit. Laudabunt alii invictam ejus fortitudinem animi, quam nec vis ulla umquam, neque fortis vicissitudo concussit; alii ingentia facta belli domique, quibus sempiternam sibi gloriam

gloriam comparavit , & sexus sui conditio-
nem longissimè superavit ; alii admirabilem re-
rum administrandarum peritiam , salutis publi-
cæ sollicitudinem indefessam , amorem patriæ
inexhaustum. Hæc , inquit , & mille ejus ge-
neris alia scriptorum facundia & populorum gra-
ta memoria immortalitati consecrabunt. Quæ
quamquam profectò magna ac illustria sint, no-
bis tamen præcipuè admirationi erit rara illa &
spectata per omnem vitam in Deum & Cælites
pietas , quâ toties non modò spectantium ocu-
los , sed procul etiam absentium animos recrea-
vit. In ore nobis perpetuò erit præclarum il-
lud conservandæ ac propagandæ fidei studium ,
& ardor ille nobilis stirpitus exigendi , quidquid
vel huic detrimentum, vel morum probitati con-
tagionem possit afferre. Ea denique omnia sat-
agentem summis in cælum laudibus extollere
non desinemus , quibus illam non inani nomine
REGINAM APOSTOLICAM salutari, vel ipsa,
velit , nolit , fateatur invidia. Augustissimum Pa-
rentem Tuum **FRANCISCUM I** loquimur ,
quem rebus humanis ademptum boni omnes ad-
huc lugent & ingemiscunt : in quo , quamquam
omnia summa fuerint , primas tamen mirum in
modum pietas tenuit. Testem , si fas est , appella-
mus luctuosissimum illum diem , quo quidem
Imperatorem Optimum Maximumque inter nu-
ptiales apparatus & geniales plausus mortali hac
luce mors inopinata privavit ; sed insitæ pietatis
fructu , à susceptis eodem die sacrosanctis Pœ-
nitentiæ & Eucharistiæ (quod in tanta reipubli-
cæ

cæ calamitate solatio fuit) Sacramentis ad ineundum æternitatis iter instructissimum paratissimumque privare non potuit: memorabili enim verò in tanto Principe exemplo , dignissimoque, quod summi pariter infimique præ oculis habent, ac imitentur. Plura non addimus, SERENISSIME ARCHIDUX , ne nondum obdutum satis , quod pectore adhuc alis , gravissimum vulnus refricare velle videamur ; tum ne pietati seu Austriacæ seu Lotharingicæ , laudis nostræ haud indigæ , verbis nimiùm indisertis tenebras offundamus : non possumus tamen , quin , quod tomis superioribus propter insignem Majorum Tuorum in nos munificentiam frequenter aliàs & meritissimò fecimus , idem nunc quoque eorumdem pietatis causâ faciamus , unde ista velut è fonte manavit. Æqui igitur bonique fac , SERENISSIME ARCHIDUX , pietatis perinde ac sanguinis utriusque Heres , Operis nostri tomum octavum supra quadragesimum , mensis Octobris secundum , Serenissimo Nomi ni Tuo , quâ par est , animi veneratione inscribi ; atque hunc sudoris nostri fœtum placido illo vultu , quo ad Te accedentes beare soles , excipe , tuere & fove. Exile equidem habes à tenuitate nostra munus ; sed Austriaci pectoris est , etiam se minùs digna non aspernari. Gratum Tibi fore confidimus , vel maximè ; si id non tam nostrum , quàm Augustissimæ Matris Tuæ , à qua nihil , nisi planè magnum ac eximum , proficiscitur , esse memineris. Quidquid id est , quod pedibus Tuis ve-

nerabundi sistimus , illius auspiciis inchoatum
est atque perfectum , illius adornatum munifi-
centiâ , illius denique nutu Tibi dicatum. Sci-
mus , tantæ Matris , quam in oculis gestas ,
munus displicere non poterit. Sed , inquies , quæ
hujus voluminis series , quod argumentum ? A-
gnoscimus avitam juvenili in ætate pietatem Au-
striacam , suspicimus , & gratulamur. Rem pau-
cis accipe. Per varias orbis regiones , Ægyptum ,
Syriam , Arabiam , Peloponesum , Palæstinam ,
Mesopotamiam , Mœsiam , Galliam , Belgium ,
Germaniam & Italiam longè latèque diffunditur.
E Sanctis verò , quorum gesta complectitur , hi
ferè præcipui : *S. Dionysius* Alexandrinus epi-
scopus , & *S. Ammon* , quorum ille fidei fuit
propugnator acerrimus ; alter Ægyptum diffu-
sis latè sanctitatis radiis illustravit ; *S. Gerardus* ,
Broniensis abbas , qui plurima apud Belgas mo-
nasteria ad sanctioris vitæ normam revocavit ;
S. Tyrus & *Socii* martyres , qui fuso pro Chri-
sto apud Treviros sanguine , immortale victori
fidei tropæum posuerunt ; *S. Aurea* virgo , quæ
Lutetiæ Parisiorum illibatae castimoniæ signa ex-
tulit ; *S. Magdalveus* Virodunensis episcopus ,
quo Lotharingia ; ac in primis ætate quidem ,
at non meritis & sanctitate postremus , *S. Fran-
ciscus* , Ordinis Minorum conditor , quo gloria-
tur Italia. Ex his suo Te exemplo docebunt a-
lli quidem honores , voluptates , opes , vitam de-
nique ipsam nihili esse facienda , si sine crimi-
ne iis frui non licet , quod primum ac præci-
puum hominis Christiani officium est. Doce-
bunt

bunt alii , fidem , si jacet , erigere ; si vacillet ,
sustinere ; si ruinam minitetur , fartam te&tam-
que tueri , quo Principi Catholico ad veram
laudem accidere nihil gloriosius potest. Doce-
bit *S. Franciscus Assisas* , pauper & humilis , ni-
hil esse tam arduum , quò mens humana divi-
no freta & roborata subsidio non possit eniti.
Quem ille cùm claritudinis , tum sanctimoniae
gradum attigerit , non facile dictu est. Sed vide ,
quæ fuerint utriusque initia. Puerilem ætatem
pro conditione sua in deliciis egerat ; paulò fa-
ctus adultior , popularis famæ cupiditate incen-
sus , arma meditabatur & castra : sed , quæ dex-
teræ Excelsi mutatio fuit , deposito non ita mul-
tò pòst perituræ gloriæ æstu , sui contemptor si-
mul & victor ad divini nominis gloriam , omnes
animi nervos ac robur transtulit , ad eaque re-
liquo vitæ cursu incubuit facinora , quibus sum-
mum inter Cœlites non perituræ gloriæ cumu-
lum est consecutus. Tanti *Francisco* fuit magna
maturè molitum esse , suique victorem extitisse.
Haud equidem Te latet , SERENISSIME AR-
CHIDUX , quò hæc vergant. Ad magna & il-
lustria natus es : generosos Tibi spiritus indidit
Aufriacus & Lotharingicus sanguis. Erit olim for-
tasse , ut Te triumphis nobilem læto sinu patria
foveat , ac posteritas fera commendet. At interim
certa Tibi patet arena pietatis , in qua triumphos
de Te ipso vel in ipsa adolescentia colligas , & re-
rum majorum exordiare præludia. Hanc animo-
sus ingredere , & Majorum Tuorum æmulus fe-
liciter vince. Vinces verò certissimè , si illorum ve-

stigia

stigia premes , si sapientissimæ Matris consilia audies , si Augustissimos Serenissimosque Fratres Tuos atque Sorores intuebere. Verùm quid Principi isthæc Austriaco , ad omnem virtutem facto, inculcamus ? Quid sponte currenti stimulos admovemus non necessarios ? Nec enim progeniem umquam Aquilæ procreârunt Austriacæ avitæ virtutis laudisque degenerem. Felicem stirpem , cuius eò se latiùs pietas fundit , quò plures surculos gignit ! Felices populos , qui ejusmodi Principibus parent , amore magis , quàm potentiae metu aut majestate imperii ! Felices nos , quibus sub illorum alis delitescere , & rebus nostris , id est , Sanctorum gloriæ , licet esse intentis ! Fortunet illis pietatem Deus & bonis omnibus cumulet : Te verò, SERENISSIME ARCHIDUX, Matris Augustissimæ solatio , Fratrum Sororumque delicio , Austriaci ac Lotharingici nominis splendori , patriæ saluti , Ecclesiæ præsidio salvum perpetuò velit atque in columem , ac serò admodum virtutem Tuam beatæ immortalitatis mercede compenset. Hæc vota nostra , quibus ut aspirent Cœlites, Deus annuat, omnibus precibus petere non desinemus.

SERENISSIME ARCHIDUX
SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotissimi Clientes

CONSTANTINUS SUYSKENUS
CORNELIUS BYEUS
JACOBUS BUEUS
JOSEPHUS GHESQUIERUS
SOCIETATIS JESU.

S Y N O P S I S
T O M I S E C U N D I
D E A C T I S S A N C T O R U M
O C T O B R I S.

Omus hic , totius Operis octavus supra quadragesimum , non nisi duos dies , tertium scilicet quartumque , percurrentes , Sanctos Beatosque nominatim recenset quadraginta & octo , de quibus in quatuor classes distributis , eo , quo occurunt , ordine quædam de more h̄ic præmittimus .

EX STATU ECCLESIASTICO.

In hac classe primus est *Dionysius* , qui seculo III Alexandrinam in Ægypto ecclesiam rexit , sanctitate , eruditione , rebusque adversus hæreticos gestis , toleratusque sub ethnicis ærumnis clarus , tandemque in sede sua in pace mortuus . Amplum de illo scripsimus Commentarium historicum , in quo ejus gesta collecta & ad chronotaxim reducta sunt , & de ejusdem Operibus actum est . Eadem occasione egimus ibidem de *Fausto* , *Caio* , *Petro* , *Paulo* , aliisque quatuor anonymis ejusdem è clero sociis , quos aliquot Fasti facri , veluti cum illo coronatos martyrio non rectè memorant . Alterum Catholicae fidei illustrem confessorem seculo V habuit Africa , *Maximianum* episcopum Bagaiensem , à Donatistis propterea dira passum ; verum hujus gesta pauca nota sunt , nec par meritis cultus est . Non multa etiam novimus è gestis *Cypriani* , seculo VI Telonensis in Provincia Galliae episcopi & confessoris , quem libri i Vitæ S. Cæsarii Arelatensis auctorem putamus . Obscura sunt præter cultum omnia de *Patro* , seculo VII vel VIII Meldensi in Gallia electo episcopo , sed ante consecrationem mortuo . Incertum est , an *Lucius* presbyter , & *Charemon* diaconus cum aliquot anonymis , prædicti *Dionysii* Alexandrini in confessione socii , obierint martyres , an confessores . *Marsus* presbyter , à Sixto II Papa in Gallias missus , Christum Autissiodorensibus prædicavit , apud quos colitur , ac præterea Essendiæ in Westphalia , ubi potior illius corporis pars in illustrissimi virginum collegii ecclesia quiescit . *Petronii* , seculo V Bononiensis in Italia episcopi , geminam Vitam exhibemus , alteram , non ante an-

num MCXLI ab anonymo scriptam ; alteram breviorem multoque recentiorem , à Petro Galefinio . His subjicimus Inventionem reliquiarum , per annum seculi XII , rei gestæ spectatorem . In Commentario prævio multa illustranda fuere de hujus insignis Præfulis gestis cultuque , quem Benedictus XIV Papa etiam auxit , ejusdem capite donato ecclesiæ illi dicatae . *Petrum* , in Romano Martyrologio velut episcopum martyrem Damasci annuntiatum , ostendimus esse metropolitam Damascenum , qui à Valid Arabum principe mulctatus lingua , anno DCCXLIII in Arabia Felice obiit ; nec fortè diversus est à Petro Capitolio , eodem die alibi memorato . *Magdalvenus* , cuius nomen variè scriptum legitur , seculo VIII strenuum episcopum habuit ecclesia Virodnenis in Lotharingia . Compendium vitæ ipsius seculo X a Berchario concinnatum insertum habes in Commentario prævio , in quo gesta ejus tam ante , quam post episcopatum , obitusque , sepultura & cultus exposita sunt , & ad chronotaxim relata . Deditus etiam ejusdem Vitam longiore , auctore Hungone Flaviniacensi .

EX STATU MONASTICO.

Celebratus à S. Hieronymo , Sozomeno ac Nicephoro Hesychius , S. Hilarionis discipulus , in hac classe primus occurrit . Hunc & ab Hesychio , uno vel gemino , in Menæis Græcis alibi laudato , & ab Isacio , Toletanorum episcoporum catalogis inserto , diversum esse , observamus , gesta vero illius ex S. Hieronymo accepta in ordinem chronologicum redigimus . Monachis accensendi videntur (non tamen certò Benedictinis) duo *Ewaldi* , patriæ Angli , gradu presbyteri , qui ad prædicandum Euangelium in Antiquam Saxoniam profecti , ibidem ab ethnicis occisi sunt . Illorum Passionem ex venerabili Beda damus ; pseudo-Marcellini de iis commentaria refellimus ; in eorumdem obscurum martyrii (anno DCXCV verissimilius illigandi) locum inquirimus ; Coloniensium de advectis adverso Rheno corporibus traditioni non possumus confitire ; eorumdem translationem à Pippi-

no Heristallo, atque alteram ab Annone Coloniensi archiepiscopo factas, concessaque aliis locis reliquias exponimus. De *Wthono*, Mettenfis, seu Metamnensis in Bavaria monasterii seculo viii ac ix structore & abate, pauca novimus; damus tamen brevia illius Acta per annum non vetustum. *Jovini*, vel *Juvini*, qui (forte seculo ix) post fidelem domino suo famulatum eremiticam in Campania Gallica vitam duxisse creditur, cultum probamus. Vitam vero non nisi sublestae fidei auctore anonymo edimus. Multò plura certioraque diximus de *Gerardo*, monasterii Broniensis in Namurcensi Belgii comitatu seculo x fundatore, qui genere gestisque muneribus clarus, ut caelestibus pareret menitis, Bronensem ecclesiam instauravit, monachum Parisiis induit, indeque reversus presbyter, praedicto suo monasterio abbas praeuit, multaque etiam alia reformanda suscepit. Vitæ, quam exhibemus ex Mabillonio, auctorem credimus monachum Bronienseni ante medium seculum xi, cui altera præluxerit. *Ammon*, seu *Amos*, *Ægyptius*, compulsus ad nuptias, cum consentiente uxore aliquo tempore continens vixit; deinde in montem Nitrensem secedens, prima in eo monasteria erexit, miraculis, etiam dum vixit, clarus, magnoque Antonio familiaris. Gesta illius recudimus ex Historia Lausiana Palladii. Tomum claudunt Acta *Francisci Assisiatis*, Ordinis Minorum fundatoris, cuius Vitas quatuor damus, & harum tres ex Ms. nostris, hactenus ineditas. Primam ante annum MCCXXX scripsit ejus discipulus, Thomas Celensis; secundam post dictum annum anonymus, forte Ceperanensis, quam Commentario prævio membratim inseruimus, tertiam circa annum MCCXLVI tres ejusdem Sancti socii, Leô, Angelus & Ruffinus; quartam denique S. Bonaventura, circa annum MCCLXI, quam ex editione Sedulii (rectis paucis, quæ Bonaventuræ non esse, constabat) cum aliis editionibus, nostroque Ms. codice contulimus. Quia verò ad certiorem fidem faciendam in Commentario prævio istas ferè solas Vitas illustrandas suscepimus, nec ultrà, quam illæ, progressi fuimus, adjecimus Appendicem de gloria postuma, & Analecta, in quibus de ejusdem gestis à Waddingo in Annales aliunde relatis differuimus, atque inter hæc de verè meritoque celeberrima Indulgentia Portiunculana, deque controverso *Francisci* corporis statu, ac paucis etiam de illius Opusculis. At fäcra ipsius stigmata, quæ in suprà dictis Vitis leguntur, in Commentario prævio luceclariùs probata invenies.

EX STATU SECULARI.

Ex Martyrologiis die IIII recensemus martyres, *Theogenem*, aut *Theugenium* vel *Theagenem*, pasum Antiochiae; *Viclorem*, *Urbanum* & *Sapargum* in Africa; *Amponum* aut *Amponium* & *Castum* ignoto loco; *Candidum* vel *Candidam* Romæ. Diem IV auspicamur cum *Crispo* & *Caio*, ab apostolo Pâulo baptizatis Corinthi, quorum priorem in eadem civitate archisynagogum fuisse putamus, at non episcopum Aginensem; Caium autem verissimum eundem esse, quem idem Apostolus ad Rom. 16 laudavit; sed diversum à Caio Macedone, de quo Lucas in Act. Apost. 19. Ex martyribus Trevirensibus duos manipulos meinoramus, *Tyrsum* cum Sociis anonymis, & *Bonifacium* pariter cum suis. Priorum Acta per annum, quæ eorumdem etiam Inventionem ac quædam miracula continent, recudimus ex editione illustriss. Honthemi, subdimusque Appendicem de cultu *Bonifaciæ* ac *Sociorum*, de quibus nulla exstat in præmissis Actis mentio. Porrò multa tam de his, quam de illis, eaque occasione de ceteris quoque eo loci sub Rictio Varo martyribus in Commentario disputanda fuere, ex quibus conclusimus, admitti quidem posse sub illo præside multitudem martyrum Treviris, non tamen omnia, quæ in reperta de iis tabula legere est; posse etiam hodiernos è Legione Thebæa fuisse, ac sub finem seculi IIII passos. Actum quoque ibidem est de eorumdem cultu & reliquiis. *Marcum* & *Marcianum* in Ægypto coronatos martyres docent Martyrologia, quorum aliquot ex Historia Ecclesiastica Eusebiana innumeros socios illis adjungunt. Horum omnium martyrium ad annum CCCIV & aliquot sequentes referimus. Ex Græcorum Fastis etiam innotuerunt *Adauclus* ejusque filia *Callisthene*, ob cuius servatam virginitatem illé in Mesopotamiam relegatus martyr occubuit; hæc cum istius corpore Ephesum redux, in pace virgo quievit. *Dafnum* quoque Axiopoli in Mœsia Inferiori, *Marsum*, *Resiutum*, ac forte *Julinum*, Carthagine in Africa, præterea memorant antiqua Martyrologia. *Quintinum* colunt Totonenses in Gallia, apud quos castitatis suæ causâ trucidatus perhibetur.

EX SEXU FEMINEO.

Præter *Callisthenen* virginem; ac forte *Candidam* martyrem, jam suprà memoratas, occurrit *Romana* virgo, Bellovacis (probabilius sub Diocletiano & Maximiano) passa. Acta hujus seculo XI scripta exiguae esse possunt pro gestis auctoritatis, secus, ubi secundam corporis translatiōnem enarrant. Obscura pariter sunt Men-

ne, seu Manne virginis in Lotharingia cultæ Acta, quod auctorem non satis antiquum habeant. Domnina, ejusque filiæ Berinna, seu Berenice, & Prosope, Syræ, cum martyrii laurea annuntiantur, quia in persecutione Diocletianæ, dum à spontaneo exilio retrahuntur, mirabili exemplo maluerunt sponte sua aquis suffocari, quam fidei & pudicitiae suæ subire periculum. Illas S. Chrysostomus in bi-
*nis Homiliis laudavit, quarum prolixior rem recudimus. Plura diximus de *Aurea* virgine, quam S. Eligius suo Parisiensi parthenoni abbatisam præfecit, probabilis sub Regula S. Columbani. Hac occasione (quod à Majoribus nostris fuerat promissum) pluribus ibi etiam egimus de ejusdem monasterii vicissitudinibus; Acta verò *Aurea*, nimis sublestæ fidei, pratermisimus.*

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ, ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti & Isabelle, Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, & 19 Julii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi typographos & bibliopolas, qui, ad aliorum quorūcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere, & vendere possint libros & Opera qualibet, ritè approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porrò edenda, sub consueto sue Majestatis Privilegio, non aliter impestrando, quam in scriptis obtentâ & pœnitentiâ licentia predicti Provincialis; idque sub gravibus penis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet: cùm etiam sua Cesarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subiectis;

Ego infrascriptus Societatis Jesu per Flandrobelgicam Praepositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Adm. R. P. N. Praeposito Generali Laurentio Ricci, concedo Petro Joanni vander Plasse facultatem sic imprimendi, & per se aliosque vendendi infrascriptum Opus, ex more nostra Societatis (quod hisce attestor) recognitum & approbatum; videlicet, Tomum secundum de Actis Sanctorum Octobris, collectis & illustratis à Constantino Suyskeno, Cornelio Byeo, Jacobo Bueo, & Josepho Gbesquiero, Societatis nostra presbyteris Theologis. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpia 9 Julii MDCCLXVIII.

PETRUS WAUTYER.

SUMMA PRIVILEGII REGII.

Cæsareæ & Regiæ Apostolicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Constantini Suyskeni è Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum & Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argomento illo vel jam editos vel porrò edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secùs faxit, confiscatione exemplarium, & alius gravibus pœnis multabitur; ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis die xxvi Septembris anno MDCCLIII.

Signat J. H. HENRICY.

Et ego Constantinus Suyskenus Societatis Jesu permitto Petro Joanni vander Plasse, ut Tomum secundum de Actis Sanctorum Octobris, nostro permisso apud ipsum impressum, publicet. Datum
Antverpia 9 Julii MDCCLXVIII.

APPRO-

APPROBATIO ORDINARII.

Examine previo, prodit Tomus secundus Octobris, continens tertium & quartum dies dicti mensis, auctoris RR. PP. Constantino Suyskeno, Cornelio Byco, Jacobo Bueo & Josepho Ghesquiero, Societatis Jesu presbyteris, in quo pricipiam partem habet Vita S. Francisci, cuius maximam sanctitatem invicte probant Historici coevis & suppar S. Bonaventura, non item illi, qui postea Historias, Revelationes & Visiones in publicum dederunt, in quibus varia sanctissimo Viro injuriosa & inter se pugnania conspicuntur. Si alicubi, maximè hic minisse oportet Protestationis, quam premittere solent scriptores Hagiographi: neque suis, aliorumve relatis Commentariis aliud pondus tribui, quā sit historiæ ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ. Hec præsertim pro acatholicis, in quorum Bibliothecis, hoc Opus de Actis Sanctorum locum obtinet, ut calumniari desinat, quasi ab Ecclesia Catholica caco zelo adoptentur, quacumque in laudem Sanctorum scripta reperiuntur, nam in iis, qua non sunt Fidei Catholicae, unicuique fideli omnimoda libertas est sentiendi ea, ad qua rationis pondus magis inclinat: neque contraria Ecclesia praxim evincent ex eo; quod indiscretos aliquando audiant concionatores, qui directè impingunt in expressam Superiorum Instructionem, quā cavetur, ne apocryphis historiis & fabulis utantur, ne Miracula & Indulgencias, nisi pravia approbatione Ordinarii promulgent & de ejus licentia publicent: tantum abest, similes abusus Ecclesiæ imputari posse, ut potius clarè pateat, Ecclesiam illos detestari. Neque objiciant praxim Fidelium toto orbe frequentantium Indulgenciam Portiunculae, ut vocant, quia constat, quod Ecclesia illam concesserit & extenderit ad omnes ecclesiæ Ordinis S. Francisci, quam independenter à veritate Historie concessionis immediata à Christo Domino lucrantur tam illi, quā Historiam rejiciunt, quām it, qui illam ut genuinam admittunt. Cavendum interim hujus Indulgencie prærogativas indiscretè extollere supra alias Indulgencias Plenarias, ne perdite vite homines, neglecto de Confessione & Communione annua Ecclesiæ præcepto, conversionem suam temerariâ prorsus fiduciâ differant ad tempus Indulgencie Portiunculane, quales se plures nonnisi assert Waddingus. Nec est, quod acatholicos offendere possint imagines & Historia de continuo miraculo corporis S. Francisci incorrupti & viventis in star consistentis suis sine fulcro innixi pedibus, cum de illius miraculi veritate non tantum inter Catholicos, sed & inter ipsos S. Francisci Alumnos sit controversia, qua facile dirimi posset & deberet per inspectiōnem, ad quam se obtulit hujus Vita Auctor cum socio à paucis annis Rome existens, unicè ad explorandam veritatem, & ad maiorem Det, qui est mirabilis in Sanctis suis, gloriam manifestandam. Si forte inhibitiones aliqua obstitissent, amoveri poterant eadē, quā facta sunt, auctoritate, supplicantibus RR. PP. Conventualibus (in quorum ecclesia subterranea prope Assisium perseverare fertur dictum miraculum) summo Pontifici, qui haud dubiè gratiōe annūsset, probè sciens, honorificum esse opera Dei revelare & confiteri. Datum Antverpia 9 Iulii 1768.

J. F. De Bruyn S. T. L. Seminarii Episcopalis Præses, Cathed. Ecclesiæ B. M. V. Canonicus grad., Archi-Presbyter, Examinator Synodalis, librorum Censor.

PROTESTATIO AUCTORUM.

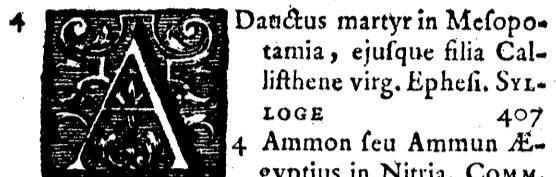
Quod identidem protestati sunt decessores nostri in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servates velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve hic relatis Commentariis aliud pondus tribui, quā sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ: idem ante hunc secundum tomum Octobris denuò protestamur.

INDEX

INDEX SANCTORUM IN TOMUM II OCTOBRIS.

A

- 4 Dametus martyr in Mesopotamia, ejusque filia Callisthene virg. Ephesi. SYLOGE 407

4 Ammon seu Ammun Ægyptius in Nitria. COMM. PRÆV. § 1. Eremi Nitriensis notitia, Ammonis in Fastis sacrī memoria, Vita edenda 413. § 11. Sancti natales, nuptiae, castitas in matrimonio, & an ab ipso hujus initio in solitudinem Nitriæ secesserit 414. § 111. Sanctus in montem Nitriæ secedit, monasteria in hoc primus extraxit, discipulos acquirit, edit miracula, S. Antonio utitur familiariter 415. § iv. Sanctus è vivis excedit; tempus, quo hoc evenerit, aliaque nonnulla ad Ammonem pertinentia exponuntur 418. VITA, auctore Palladio, ex Historia Lanfaca apud Rosweydem cap. 8 421

3 Amponius vel Amponius cum Felice &c. Vide Felix.

4 Aurea virg. abbatissa Parisiis in Francia; COMM. PRÆV. § 1. Sanctæ in Martyrologiis annuntiatio: ejus cultus & Officium Ecclesiasticum, Aetorum notitia, eorumque sublestæ fides 472. § 11. Sanctæ patria, parentes, monastica præfectura, probabilitas sub Regula S. Columbani gesta 476. § 111. An alia Mabillonii sententia, secundum quam S. Aurea monialis Benedictina propriè dicta ab eo statuitur, sat firmis testimoniosis nitatur; & an monachi Benedictini simul cum monialibus in S. Aureæ parthenonem à S. Eligio introducti fuerint 480. § iv. S. Aureæ instans obitus prænuntiatus, ejus mors, sepultura, corporis translationes, lipsanothecca 485. § v. Cur de Eligiani monasterii Parisiensis statu & vicissitudinibus hic agatur: an diversum non fuerit à monasterio Christivili: quando & qua ratione jure beneficiario episcopo Parisiensi traditum: cur inde tandem moniales expulsa 487. § vi. Eligianus parthenon à Fossatensibus, tamquam minus canonice sibi traditus, Parisensi episcopo dimittitur: denuò iis redditur: unitur episcopatu Parisiensi: monachis in eo substituti presbyteri seculares, atque his tandem clerici Regulares, dicti Barnabitæ 491

B

4 Bérinna seu Berenice cum Domnina &c. Vide Domnina.

4 Bonifacius cum Tyrfo &c. Vide Tyrus.

Oktobris Tomus II.

C

- 4 Catus cum Crispo. Vide Crispus.
- 3 Caius cum Dionysio &c. Vide Dionysius.
- 4 Callisthene cum Adaucto. Vide Adactus.
- 3 Candidus vel Candida M. Romæ. SYLOGE 7.
- 3 Castus cum Felice &c. Vide Felix.
- 4 Chæremon cum Lucio. Vide Lucius.
- 4 Crispus & Caius Corinthi. SYLOGE. Sanctorum memoria in Martyrologiis classicis; unde haec hausta sit, & an Caius noster à Caio Macedone, de quo in Apostolorum Actis capite decimo nono, & Caio, ad quem Joannes Apostolus tertiam suam scripsit epistolam, sit diversus 326
- 3 Cyprianus ep. conf. Telone in Provincia Galliæ. COMM. HIST. CRIT. § 1. Loci notitia, Sancti in Martyrologiis memoria, cultus & Officium Ecclesiasticum 164. § 11. Inquiritur de Sancti patria & nobili stemmate 168. § 111. Series chronologico-historica rerum à Sancto gestarum usque ad episcopatum 169. § iv. Prosecutio ejusdem seriei chronologico-historicæ, in qua præsertim concilia, quibus Sanctus interfuit & subscriptis, recensentur 172. § v. Altera ejusdem seriei prosecutio, in qua liber prior Vitæ S. Cæsariorum Cypriano Telonensi episcopo adjudicatur 174. § vi. Ultima seriei chronologico-historicæ pars, in qua tempus & genus mortis S. Cypriani examinatur 177.

D

- 4 Dasius Axipoli in Mœsia inferiori. Ex Hieronymianis aliisque 411
- 3 Dionysius epif. Alexand., Faustus M., Caius, Petrus, Paulus & quatuor alii, Alexandriae & fortè alibi in Ægypto. COMM. HIST. § 1. S. Dionysius, ep. Alexandrinus, cur hodie detur; sanctorum Sociorum ejus in Fastis sacrī memoria, locus & tempus felicis è vita excessus 8. § 11. S. Dionysii memoria in Fastis sacrī, cultus Ecclesiasticus, generis nobilitas, regio natalis 14. § 111. Sancti conversio ad fidem, professio, presbyteratus dignitas, & an ante episcopatum maritatus exsisterit 16. § iv. Sancti ad episcopatum Alexandrinum promotio, hujusque epocha, persecutio Alexandriæ in Christianos, mota à plebe, ac deinde altera à Decio 18. § v. Quid Dionysius in persecutione Decii passus fuerit & quæ sit Taposiris, ad quam

24

tunc

INDEX SANCTORUM

tunc dicitur sit 20. § vi. Dionysii ad Domitium & Didymum epistola, & an hæc sub Valeriano, an sub Decio, scripta sit 22. § vii. Dionysius Novatiani schisma Romæ extortum conatur extinguere, huncque in finem varias scribit litteras 26. § viii. Lapsorum in persecutione Decii multitudo, & quid in horum causa Dionysius statuerit 29. § ix. Scribit ad Fabium, Antiochenum episcopum, eumque à Novatiani de lapsis opinione conatur avertere 32. § x. Controversia de rebaptizandis hæreticis inter S. Cyprianum & S. Stephanum Papam exortâ, Dionysius paci in Ecclesia servandæ dat operam, variasque hunc in finem scribit epistolas 34. § xi. An Dionysius in Cypriani de rebaptizandis hæreticis dogma certò consenserit 38. § xii. Valerianus persecutionem in Christianos suscitat; quo anno hæc cœpta sunt, & quid in ea Dionysius pertulerit 41. § xiii. Dionysius famam suam tuetur, disgrisque sui curam, etiam absens, gerit 44. § xiv. Sabellianorum hæresi sese opponit; sequioris doctrina apud Dionysium, Romanum Pontificem, insimulatur, fitque ab hoc rei, cuius accusatur, per epistolam certior 47. § xv. Adversus Pentapolitanorum accusations, variis scriptis ad Dionysium Romanum Pontificem Opusculis, sese tuetur 51. § xvi. An Dionysius erroris circa sanctissimam Trinitatem à Pentapolitanis merito insimulatus fuerit 54. § xvii. An Dionysius merito dici queat Arianorum præformasse errores 59. § xviii. Dionysius Arianorum errores non præformasse alii adhuc rationibus ostenditur 64. § xxi. Tria S. Basili de Dionysio Alexandrino asserta, & quid de horum altero sentiendum sit 66. § xx. Duo alia Basili de Dionysio asserta expenduntur 70. § xxi. Annus, quo Valerianus à Persis captus fuerit, disquiritur, sicutque via ad reliquias Dionysii res gestas chronologicè ordinandas aperitur 73. § xxii. An Dionysius statim post Valeriani captivitatem Alexandriam sit reversus 77. § xxiii. Dionysius, occiso Macriano ejusque filiis, Alexandriam revertitur, gnaveque pastoris partes obit 80. § xxiv. Nova Alexandriæ oritur seditione cum bello, ac deinde pestis: Sancti de his litteræ Paschales 85. § xxv. Dionysius ad concilium Antiochiæ contra Paulum Samosatenum celebrandum invitatur, dumque hoc celebratur, extremum diem obit 88. § xxvi. In annum & diem, quo Dionysius è vivis excesserit, inquiritur 94. § xxvii. Brevis rerum ad Dionysium spectantium anacephalosis chronologicè ordinata 97. APPENDIX de Sancti Operibus, quorum ignoratur epocha, simulque de iis, quæ an Dionysii certò sunt, non constat. CAP. i. Duo de Promissionibus libri, resque in his à Sancto tractatæ 99. CAP. ii. De Dionysii ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, epistolis, ac præcipue de illius ad hunc epistola, in quatuor capita divisa, quæ in sacros canones à Græcis sunt relata 103. CAP. iii. De duabus Dionysii epistolis, alterâ ad Theotecnū, alterâ ad Origenem datâ, & an hunc Sanctus calamo umquam impugnârit 106. CAP. iv. An Sanctus concinnârit Scholia in Opera, quæ sub Dionysii Areopagitæ nomine circumferuntur 110. CAP. v. De duabus

ad Paulum Samosatenum epistolis, Dionysii nomine vulgatis, deque binis argumentis, quibus has Dionysii non esse, quidam contendunt 115. CAP. vi. De reliquis argumentis, quæ pro duabus ad Samosatenum epistolis Dionysio adjudicandis faciunt; & an ex hypothesi, quod hæc nihilominus Sanctum habeant auctorem, altera non distinguatur ab epistola ad ecclesiam Antiochenam ab eo scripta 119. CAP. vii. De nonnullis Opusculis, Dionysio vel verè vel falso adscriptis 123. CAP. viii. De Sancti ad Dionysium Romanum de Luciano epistola, hujusque occasione nonnulla adhuc de quibusdam Dionysii opinionibus seu dogmatibus observantur 126

- 4 Domnina, Berinna, seu Berenice & Prodoce MM. in Syria. COMM. PRÆV. § i. Memoria in Fastis sacrī, cultus Ecclesiasticus; an sanctis Martyribus accensendæ, & quæ sint earum Acta 393. § ii. A quibus sanctis mulieribus distinguantur, & à quibus non distinguantur Domnina ejusque filia 396. § iii. Tempus, locus, aliaque martyrii seu obitūs adjuncta 399. HOMILIA S. Joannis Chrysostomi, presbyteri Antiocheni, dein episcopi Constantinopolitanus, de SS. Domina, Berinna seu Berenice & Prodoce MM.

400

E

- 3 E Waldi duo presbyteri MM. in Antiqua Saxonia. COMM. PRÆV. § i. Antiquæ Saxoniæ, in qua Sancti passi sunt, notitia, varia nominis eorum efformatio, memoria in Fastis sacrī, cultus Ecclesiasticus, Passio edenda 180. § ii. An Sancti sunt ex xi apostolicis viris, eum S. Willibordo Euāngelii prædicandi ergo ex Hibernia in Frisia profectis, & an monachi ex Ordine S. Benedicti exsisterint 183. § iii. Quædam pseudo-Marcellini de Sanctis commenta, & an hi in vico Larense passi sunt, fidemque prædicârint 187. § iv. De Sanctorum palestra tractatur ulterius, hancque nec vico Appelbecano, nec alteri definito loco indubie posse affigi, ostenditur 190. § v. Tempus, quo Sancti martyrio coronati sunt, & an horum interfectorum corpora Coloniam usque adverso Rheno sunt deveyta 196. § vi. Corpora à Pipino ac deinde ab Arnone Colonensi archiepiscopo translata 198. § vii Sanctorum capita Monasteriisibus concessa, parsque alia reliquiarum S. Norberto 203. PASSIO, autore sancto ac venerabili Beda, ex Historia Anglicana Ecclesiastica Parisis anno 1681 edita lib. 5, cap. xi 205

F

- 3 F Austinus cum Dionysio &c. Vide Dionysius.
Felix, Amponius vel Amponius & Caius MM. Ex Martyrologiis 6
4 Franciscus Conf. fundator Ordinis Minorum, Assisi in Umbria. COMM. PRÆV. § i. Scriptores præcipui, qui de S. Francisco egerunt, quorum postremus S. Bonaventura: Vitæ hic edendæ cum Supplementis 545. § ii. Quid censemus sit de Speculo vitæ S. Francisci, saepius variè edito; & apud nos Ms.

IN TOMUM II OCTOBRIS.

Ms.; scriptores alii, qui de eodem Sancto egerunt, antiqui & recentiores 550. § III. S. Francisci, cuius Ordo praeditus creditur, ortus, patria, parentes, nomen in baptismō impositum, deinde mutatum 555. § IV. Sancti pueritia, adolescentia & juventus: propulsum non negandi stipem pauperibus, annua detentio in carcere Perusino 560. § V. Francisci ad meliora conversio per morbum inchoata, & variis modis paulatim promota 563. § VI. Perfecta Francisci conversio, & certamina cum patre, cui tandem coram episcopo omnia bona, ipsaque vestimenta cedit 567. § VII. Chronotaxis conversionis, abdicationis omnium rerum coram episcopo, ac mutati postea habitus, congregationis primorum sociorum, & Ordinis ab Innocentio III approbati 571. § VIII. Gesta Sancti à bonorum abdicatione usque ad habitum mutantum, sive annorum 577, & 588, ac partim anni 575. § IX. Primorum trium sociorum ad S. Franciscum accessus, ejusdemque cum B. Egidio excursio in Marchiam Anconitanam 579. § X. Quatuor aliorum sociorum ad S. Franciscum accessus, qui illos instruit, & binos in varias regiones mittit: brevi tamen post omnes ad S. Mariam in Portiuncula redeunt, & rursus aliorum quatuor accessu, una cum Sancto, singunt duodecim 583. § XI. Aliquot sociorum virtutes: Sanctus scribit Regulam, pro cuius approbatione cum omnibus undecim sociis Romam proficitur, & eam cum facultate prædicandi ab Innocentio III obtinet 587. § XII. Francisci & sociorum discessus Romā: cibus illis in via mirabiliter datus: commoratio in loco deserto prope Hortanum, deinde apud Rivum-tortum prope Assisium: reditus ad Portiunculam, & concessa ipsi ecclesia: aliqua gesta ibidem 592. § XIII. Cura paupertatis servandae, vita austerior, humilitas, aliisque Sancti virtutes: S. Claræ anno 592 ad strixiorem vitam conversio, ejusque Ordo inchoatus: primum Ordinis Minorum capitulum: iter in Syriam ab illo frustra mari tentatum 597. § XIV. Sanctus in Africam trahetur, morbo in Hispania impeditus, redit ad Portiunculam, ubi plures in socios admittit: causam sui Ordinis agit in concilio Lateranensi: anno 599 celebrat comitia: Romæ contrahit amicitiam cum S. Dominico 602. § XV. Mors Cardinalis de S. Paulo: inchoata Sancti amicitia cum Cardinale Hugolino, postea primo Ordinis protectore: Sancti in comitiis annuis præsentia: celebria comitia anni 609: an hæc sint capitulum Storearum, cui ultra quinque millia interfueré 606. § XVI. Iter S. Francisci in Syriam & Aegyptum: clades ab eo prædicta Christianis ante Damiatam: accessus ad Soldanum Aegypti, gestaque cum eo: fabulosa quædam à recentioribus addita 611. § XVII. Nonnulli in Aegypto aut Palæstina Minorum Ordini aggregati: ejusdem Ordinis elogium: S. Francisci reditus in Europam: comitia anno 612 de more habita 617. § XVIII. Mirabilia incerti temporis: mansuetudo Sancti in animantia rationis expertia; horum in ipsum reverentia: fructus prædicationis illius: miracula in vita: amor solitudinis & orationis: conflictus cum dæmone: prædicatio coram

Honorio III Papa 622. § XIX. Sancti misericordia & liberalitas in pauperes: tener affectus erga bruta animantia, maximè erga agnos: Deum in omnibus creatis contemplatur: nomen Domini pio affectu mirè veneratur 625. § XX. Comitia generalia anno 625 ad more celebrata: an ex his denud tentata missio Germanica? Tertius Ordo institutus, scriptaque pro hoc à S. Franciso Regula, non à Nicolao IV PP. Alia quædam ad annos 626 & 627 à Waddingo relata, alibi danda 630. § XXI. S. Franciscus Regulam compendiosorem facit in mohte, Spissitu Sancto inspirante: varia hujus historiæ adiuncta à nonnullis tradita, sed non omnia satis firma 635. § XXII. S. Franciscus Regulæ suæ confirmationem anno 628 ab Honorio III obtinet: coram Pontifice concionatur: protectorem Ordinis ab eodem impetrat: aliaj ejusdem Pontificis litteræ in favorem Ordinis datæ 639. § XXIII. Sanctus Nativitatem Domini peculiar modo celebrat, & Euangelium cantat: ex quo tempore videatur diaconatu initiatus fuisse: anno 629 habet comitia generalia, in quibus intermissam missionem Germanicam feliciter instaurat: secedit in montem Alvernus 643. § XXIV. Eodem anno 629 in eodem monte Alverno quinque sacris stigmatibus insignitur 648. § XXV. Eadem sacra stigma duorum synchronorum Pontificum, Gregorii IX & Alexandri IV, litteris Apostolicis asserta & vendicata: tempus, quo illa S. Franciso impressa fuere 653. § XXVI. Postremo vitæ biennio morbis affligitur: asello circumvectus prædicat: curandi oculos gratiæ Reate defertur: sed malum augetur. Autunc denud prædicaverit, & revictus Assisium fit 658. § XXVII. In agro Senensi gravidi ægrotans, defertur ad Cellam Cortonensem, atque hinc Assisium, ubi in palatio episcopali decumbit: transfertur ad ædem Portiunculæ: condit testamentum: Jacobæ de Septemfoliis accessus ad ipsum expeditur 662. § XXVIII. Ultima S. Francisci gesta & beatus obitus: trina illius mox post mortem apparitio: litteræ Eliæ de ejusdem obitu ad Minores in Francia 666. § XXIX. Assignatur annus, diesque mensis ac hebdomadæ, & ætas, quæ Sanctus obiit: alaudæ facio funeri applaudunt: accurrunt Assisenses: corpus, dum fertur Assisium, S. Claræ & Sociabus ejus ostenditur: Assisi in ecclesia S. Georgii tumulatur 669. § XXX. Gregorius IX Papa inquiri jubet in gesta & miracula Francisci: canonizationem decernit Perusii & solenniter exequitur Assisi, diemque festum annum indicit: Litteræ hac super re ab eodem datæ 673. § XXXI. Designatur locus ecclesiæ ædificandæ, in quam Sancti corpus erat transferendum: Gregorius IX Papa fabricam plurimū promovet: primum ejusdem lapidem jacit, eamdemque privilegijs exornat 677. § XXXII. Sancti corpus ad novam basilicam solenniter translatum: translatio turbata ab Assisianibus, quos Pontifex poenis minisque ad officium revocavit 680. VITA PRIMA INEDITA, auctore Thoma de Celano, Sancti discipulo. Ex codice Ms. Longi-pontis Ord. Clericensis. PROLOGUS 683. LIBER I. De gestis Sancti usque ad penultimum vitæ ann.

INDEX SANCTORUM

num. CAP. I. Francisci vita sacerdotalis & libera: conversio ejus ad pietatem miris modis promota 684. CAP. II. Prosecutio conversionis: certamina Sancti cum patre, cui omnia abdicat, etiam vestimenta 686. CAP. III. Sanctus patitur à latronibus: servit in culina monasterii: vestem accipit Eugubii: inservit leprosis: rediens Assisium, mendicando tres reparat ecclesias, auditisque Euangelii verbis, durum magis assumit habatum 688. CAP. IV. Sanctus penitentiam praedicare incipit: primorum sociorum accessus: monita eis data: aliorum accessus, quo universi sunt numero duodecim 690. CAP. V. Ordo S. Francisci ab Innocentio III approbatus: cibus ei sociisque in loco deserto allatus: multa de Sancto ejusque primis sociis 692. CAP. VI. Habitatio S. Francisci in Rivo-torto: sociorum instrucio, quos docet orare: virtutibus fulget, occulta cordium & futura novit 695. CAP. VII. Cura subditos corrigit & paupertatem servandi: vitae austerioris, mirando exemplo confirmata: humilitas & contemptus sui, iter in Asiam, & deinde in Africam frustra suscepimus: gesta cum Soldano: miracula Sancti, cui animantia obediunt 698. CAP. VIII. Fructus prædicationum S. Francisci: plurima ejusdem miracula 701. CAP. IX. Coniunctio Sancti cum Deo in oratione: constantia in prædicando, prædicatio coram Papa & Cardinalibus: amicitia cum Hugo-lino Ostienti: amor pauperum & quorumdam animalium 703. CAP. X. Sanctus in omnibus laudat Deum: mores ejusdem, virtutes, corporis figura latè descripta. Christum imitari conatur, Natalem ejus mira solemnitate celebrat: miracula in eo loco facta, & ecclesia Sancto dedicata 705. LIBER II, Referens gesta duobus posterioribus vitæ S. Francisci annis. CAP. I. Excellentia vitæ S. Francisci & utilitas ejus doctrinæ: mirabilis visio, in qua eidem sacra stigmata imprimuntur 707. CAP. II. Sanctus semper fervens, multis corporis infirmitatibus afficitur: ejus amicitia cum Cardinale Hugolino, postea Gregorio IX, & hujus laudes: virtutes S. Francisci 710. CAP. III. Crescunt Sancti infirmitates: pia ad mortem præparatio, & felix obitus: anima in cælum ascendere visa 712. CAP. IV. Concursus populi ad defunctorum: sacra stigmata & pulchritudo corporis mortui: honorificè portatur ad civitatem, & ad monasterium S. Clare, ac demum sepelitur 714. LIBER III. CAP. I. Franciscus ritu solemni in numerum Sanctorum relatus 716. CAP. II. Miracula post mortem patrata 719. CAP. III. Reliquia miracula 721. APPENDIX INEDITA AD VITAM PRIMAM, Auctoriis Tribus ipsius Sancti Sociis, Leone, Ruffino & Angelo, ex codice Ms. conventus Fratrum Minorum Lovani in Belgio. PROLOGUS AUCTORUM 723. CAP. I. Sancti patria, indoles & vita in adolescentia & juventute; captivitas, ad meliora conversio & pius in Christum passum affectus 724. CAP. II. Sancti gesta à sua conversione usque ad assumptum habitum Fratrum Minorum, cœptumque novum vitæ genus 728. CAP. III. Sanctus admittit socios, qui ab illo egregiè instituti virtutibus clarent 731. CAP. IV. Appro-

batio Regulæ ab Innocentio III Romæ impetrata: redditus in vallem Spoletanam, & gesta ibidem: Regula ab Honorio III confirmata & ab eodem obtentus protector Ordinis: comitia generalia anni MCCXIV, ex quibus multi in variis provincias feliciter missi 736. CAP. V. Sancti obitus post accepta ante biennium sacra stigmata: solennis canonizatio: ecclesia ejus nomine condita, translatumque ad hanc sacrum illius corpus 741. VITA ALTERA, auctore S. Bonaventura, ex editione Sedulii, collata cum editione Suriana, Romana, Waddingiana & codice nostro Ms. PROLOGUS 742. CAP. I. De conversatione S. Francisci in habitu sacerdotali 744. CAP. II. De perfecta conversione ejus ad Deum, & de reparacione trium ecclesiæ 745. CAP. III. De Institutione Religionis, & approbatione Regulæ 748. CAP. IV. De profectu Ordinis sub manu ipsius, & confirmatione Regulæ prius adprobatae 750. CAP. V. De austeritate vitæ ejus, & quomodo creaturæ præbebant ei solatum 754. CAP. VI. De humilitate ejus & obedientia, & de condescensionibus divinis ei factis ad nutum 757. CAP. VII. De amore paupertatis, & mira supplicatione defecuum 760. CAP. VIII. De pietatis affectu, & quomodo ratione carentia adfici videbantur ad ipsum 763. CAP. IX. De fervore caritatis ejus, & desiderio martyrii 766. CAP. X. De studio & virtute orationis 769. CAP. XI. De intelligentia Scripturarum, & spiritu prophetæ 771. CAP. XII. De efficacia prædicandi & gratia sanitatum 774. CAP. XIII. De stigmatibus sacris 777. CAP. XIV. De patientia ipsius, & transitu mortis 780. CAP. XV. De canonizatione ipsius, & translatione corporis sacri 782. CAP. XVI. Miracula aliquot à S. Francisco post ejus obitum edita. § I. De virtute sacerorum stigmatum 783. § II. De mortuis suscitatis 785. § III. De his, quos à mortis periculo liberavit 787. § IV. De liberatis à naufragio 789. § V. De liberatis à vinculis & carcerebus 790. § VI. De liberatis à perieulo partis 791. § VII. De cæcis illuminatis 792. § VIII. De liberatis à variis infirmitatibus 794. § IX. De non observantibus festum, & non honorantibus Sanctum 796. APPENDIX AD GLO-RIAM POSTHUMAM. § I. Sancti festum natuale aliquando cum cessatione à servilibus observatum: ejusdem festi Officia Ecclesiastica 799. § II. Alia de aliis ejusdem Sancti festivitatibus Officia Ecclesiastica, & earumdem in Martyrologiis memoria 801. § III. Præcipuæ S. Francisci basilicæ prope Assisium strætura & ornatus; dedicatio per Innocentium IV summum Pontificem facta anno MCCLII; ejusdem aliorumque Pontificum in eamdem pius affectus & munificentia 804. § IV. Recitatur Bulla, per quam Benedictus XIV Papa basilicæ S. Francisci apud Assisium vetera privilegia confirmavit, nova concessit, & eamdem in Patriarchalem & cappellam Papalem erexit 807. § V. Præcipuæ S. Francisci ecclesie prope & intra civitatem Assisensem: mons facer Alvernus, in quo illi sacra stigmata collata fuerunt 813. ANALOGIA. PARS I. Ex Waddingi Annalibus Minorum, aliisque editis & MSS. § I. Quædam Sancti gesta, à Waddingo in Annalibus ad

IN TOMUM II OCTOBRIS.

ad annum **MCCXI** relata 817. § II. Varia Sancti gesta, quæ à Waddingo ad annum **MCCXII** & ad partem sequentis narrantur 820. § III. Gestæ, quæ apud Waddingum ad reliquum anni **MCCXIII** & ad sequentem Sancto in itinere Hispanico attribuuntur 825. § IV. Sancti in Italiam reducis gesta, apud Waddingum anno **MCCXV** illigata. Quid de relatis hoc & præcedenti §§ censendum videatur. Alia ad eumdem annum ibidem narrata 829. § V. Varia Sancti gesta ad annos **MCCXVI**, **MCCXVII** & **MCCXVIII** in Annalibus Minorum memorata 834. § VI. Generalia comitia anno **MCCXIX** celebrata: quæ hæc fuerint, & quæ potissimum in iisdem gesta: facta alia huic anno in Annalibus Minorum illigata 838. § VII. Sancti gesta Bononiae, ad annum **MCCXX** in Annalibus relata 842. § VIII. Alia Sancti gesta ad eumdem annum **MCCXX** à Waddingo & Melissano deposita 847. § IX. Alia Sancti gesta annis **MCCXXI** & sequenti ex Waddingo, atque inter hæc iter per regnum Neapolitanum & accessus ad specum Sublacensem & montem Garganum 852. § X. Alia S. Francisci gesta ad annos **MCCXXIII** & **MCCXXIV** in Annalibus Minorum relata 856. § XI. Cetera ejusdem Sancti gesta in monte Alverno, ad eumdem annum **MCCXXIV** à Waddingo memorata 859.

ANALECTORUM PARS II. De S. Francisci gelis cum S. Dominico. § I. An S. Dominicus generalibus Minorum comitiis, vulgo Storearum dictis, anno **MCCXIX**, an alteris interfuerit 864. § II. Discutitur narratio Bartholomæ Pisani de capitulo Minorum, cui S. Dominicum interfuisse, putavit 868. § III. An S. Dominicus videri possit exemplo S. Francisci severiorem paupertatem in Ordinem suum induisse 872. § IV. Alia quædam de amicitia & colloquiis SS. Francisci & Dominicæ 874.

ANALECTORUM PARS III. De Indulgencie Portiunculana. § I. Recitantur litteræ Theobaldi, episcopi Assisiensis, in quibus exponitur historia impetracionis & promulgationis Indulgencie vulgo Portiunculanæ 879. § II. Dantur litteræ Corradi episcopi Assisiensis, continentis auctiorem historiam ejusdem Indulgencie 881. § III. Datur notitia Historiæ ejusdem Indulgencie per Franciscum Bartholi ante litteras Corradi scriptæ: recensentur testimonia B. Benedicti Aretini & Raynerii anno **MCCCLXXVII** data 885. § IV. Petri Zalfani aliorumque, qui seculo XIII vixerunt, de eadem Indulgencia testimonia 890. § V. Varia alia argumenta, quibus probatur Indulgencia Portiunculana seculo XIII & duobus sequentibus pro vera habita' fuisse 893. § VI. Recensentur aliquot, qui hanc Indulgenciam scriptis editis variè impugnârunt, & contrâ tutati sunt: singularitas ejusdem ex disciplina Ecclesiastica ejus temporis 896. § VII. Differitur de silentio primorum biographorum sancti Bonaventuræ, & probabiles silendi causæ propounderuntur 899. § VIII. An ex veterum testimoniorum constet, Indulgenciam Portiunculæ à Christo proximè sine summi Pontificis ministerio concessam fuisse: negantium argumenta referuntur 903. § IX. Inquiritur, utrum Indulgencie Portiunculanæ proximus largitor sit ipsem Christus, an, Christo annu-

Odoebri Tomus II.

ente & mandante, Honorius III Papa 905. § X. Expenditur secunda pars historiæ, continens ea, quæ inter primum secundumque S. Francisci ad Honorium accessum facta narrantur 910. § XI. Dedicatio ecclesiæ Portiunculanæ & promulgatio Indulgencie per septem episcopos factæ, & adjuncta expenduntur: Indulgencia quotidiana ab Innocentio XII concessa: annuæ Indulgencie frequentatio & ad universum Ordinem extensio 914.

ANALECTORUM PARS IV. De statu futuque corporis S. Francisci, deque aliis ejusdem Sancti reliquiis. § I. Exponitur controversia, & recensentur utriusque litigantium partis præcipui scriptores 919. § II. Qui incorruptionem sacri corporis, & prodigiosum illius situm propugnant, primò laudent traditionem, velut omni ex parte probatissimam 921. § III. Dicitur Cardinalis Carillius Albernotius celebre S. Francisci corporis prodigium anno **MCCCLIV** vidisse. Producta in hanc rem testimonia expenduntur 925.

§ IV. Visitatio sacri corporis anno **MCCCCXLIX** à Nicolao V Papa facta exponitur ex Oddone Perusino, & Mariani-Florentini apographo Vaticano, mutilo 928. § V. Eadem visitatio, Nicolao Papæ V attributa, refertur ex litteris Baucianis, editionis Horatii Diolæ 930. § VI. Nicolai V anno **MCDLIX** accessus Assisiū probatur: expendit auctoritas Jacobi Oddoni, Mariani Florentini, Anonymi Hispani, litterarum Baucianarum editoris, Marci Ulyssiponensis Chronicorum & Horatii Diolæ 933. § VII. Personæ in Relatione memoratae temporis & adjunctis congruant; corporis B. Ægidii præsentia perperam asserta: variarum litterarum diversa inscriptio, non consona & falsa narratio 937. § VIII. An in iisdem litteris suspecta debeat esse narratio, quæ de solis patulis & sanguine manantibus vulneribus, vel de hisce & clavis in sacri corporis manibus pedibusque visis meminit 941. § IX. Quid censendum videatur de sacri corporis visitatione, à Francisco Sforzia, Mediolanensis duce, facta: quid de inscriptione sepulchrali, ac visitationibus Gregorio IX Papæ attributis 945. § X. Proponuntur duæ aliæ sacri corporis visitationes, quarum una Sixto IV Papæ, altera Galeotto tribuuntur 949.

§ XI. Expenditur relatio visitationis sacri corporis, reverendissimo Piscullio, Minorum Conventualium Ministro generali, ejusque socio Tinaccio attributæ 953. § XII. Alia quædam pro afferendo ejusdem corporis prodigioso statu producta expenduntur 957. § XIII. Quæritur, an ex S. Bonaventura constet, corpus S. Francisci anno **MCCXXX**, quo translatum fuit, in ossa & cineres resolutum fuisse, an contrâ perseverâsse incorruptum 962. § XIV. An S. Bonaventura saltam uspiam insinuaverit, sibi notum fuisse prædictum sacri corporis, incorrupti & in pedes erecti stantis, prodigium: an contrâ ejusdem silentium eidem miraculo aduersetur 965. § XV. An Pisani partim silentium, partim dicta, eidem sacri corporis prodigio aduersentur 969. § XVI. An Affirmantibus prodigium refragentur Ubertinus de Casali, Joannes Gobelinus & Jacobus de Oddis 972. § XVII. Expenduntur argumenta, quæ allegantur ad probandum, S. Francisci corpus inclusum esse mensa majoris

* 5

joris

INDEX SANCTORUM

oris altaris in ecclesia Assisiensi. Ducasne, an tres ecclesias complectatur basilica Assisiensis 975. § xviii. Expenduntur causæ, ob quas negant, in sacrum corpus inquiri posse; cur item fuerit semper illud tam secretè servatum, & obstructi cuniculi, ut ferunt 980. § xix. Proponuntur conjecturæ, quæ dubium facere possunt, an umquam exstiterint subterranei ad sacrum corpus aditus; & an illud non potius à tempore translationis semper omnibus occultatum manerit 983. § xx. Recensentur aliquot scriptorum testimonia, post Pisanum afferentium, S. Francisci cor & intestina, à reliquo corpore separata; in æde Portiunculana condita servari 985. § xxi. Alia argumenta, quibus impugnatur præmissa de exenterato S. Francisci corpore opinio, expenduntur 989. § xxii. De aliquot S. Francisci reliquiis variis in locis affervatis 992. ANALECTORUM PARS V. De S. Francisci Opusculis. CAP. I. Opuscula, quæ in libro i recensentur 995. CAP. II. De Opusculis in libris secundo & tertio contentis 1000

G

Gerardus abb. Broniensis in comitatu Namurensi in Belgio. COMM. PRÆV. § I. Sancti annuntiatio in Fastis sacrī, cultus ecclesiasticus, Vita edenda 220. § II. Sancti patria, tempus natale, parentes, militia apud comitem Berengarium, pietatis & virtutis in prima aetate studium 223. § III. Sanctus ecclesiam Bronensem reædificat, clericos in ea ad tempus constituit, ipseque monachum induit 227. § IV. Ad sacros Ordines & ad ipsum sacerdotium promovetur, revertitur è monasterio San-Dionysiano in patriam cum reliquiis S. Eugenii martyris, hæque in novam Bronensem ecclesiam solemniter inferuntur 230. § V. An à Sandionianis monachis S. Gerardo integrum S. Eugenii martyris corpus fuerit concessum, & an hic Toletanus in Hispania archiepiscopus extiterit 234. § VI. An & quas S. Gerardus reliquias præter S. Eugenii martyris corpus è Dionysiano monasterio Bronium attulerit 237. § VII. Clericis monachos Bronii substituit, quo tempore id fecerit, & an hos in monasterium, antea clericis constructum, induxit 241. § VIII. De Caroli Simplicis diplomate, binisque Pontificiis rescriptis, quæ per Gerardum monasterio Broniensi impetrata feruntur 244. § IX. Utrum ex binis, quæ Gerardo data feruntur, Pontificiis Rescriptis gentinum existat, genuinive loco habendum videatur 246. § X. Quid de diplomate, quod Gerardo ab Henrico Aucupe fuit concessum, statuendum apparet 249. § XI. Sanctus cellulæ sese includit, Cellense monasterium reformandum accipit, tempus, quo id factum sit 252. § XII. An Sanctus jam tum, cum monasterium Cellense reformandum accepit, pluribus Lotharingiæ, seu regni Lotharii, monasteriis abbas præfuerit, & an umquam tum in hoc, tum in Franciæ regno plura cœnobia gubernarit 255. § XIII. An S. Gisleni reliquias, furto à Malbodiensibus ablatas, Gislenianis recuperarit, & qui his utilis extiterit 259. § XIV. Sanctus evocatur in Flandriam, comitem Arnulphum à calculi morbo sanat; tempus, quo hoc fecerit, & quid hinc à comite impetravit 261. § XV. Sanctus monasterium S. Bavonis restaurandum curat, hujusque factus abbas monachos in Galliis exsules Gandavum revocat 264. § XVI. Novum Bavonianum monasterium reformat, inque id SS. Bavonis & Pharahildis reliquias transfert 266. § XVII. Quo anno monasterio Blandiniensi fuerit præfectus 268. § XVIII. In monasterium Blandiniense varias Sanctorum reliquias transtulit, & an id reædificandum curârit 271. § XIX. Sithiense seu S. Bertini monasterium abbatis munere gubernandum accipit, hocque ad primævam disciplinam revocato, Gandam revertitur 275. § XX. De aliis ditionis Arnulphi, Flandriæ comitis, monasteriis, quæ à Gerardo feruntur suisse reformata 279. § XXI. Broniense monasterium à Dionysianis monachis redimit, redemptum Leodiensi ecclesiæ tradit, pluribusque Gandavo & aliunde allatis Sanctorum reliquiis ditat 284. § XXII. Monasterii Fontanellensis instaurationem tentat, & monasterii Blandiniensis præfeturā sese abdicat 288. § XXIII. Monasteria, quibus adhuc præest, ultimè visitat, Bronium se recipit, ibique ultimum diem claudit 291. § XXIV. Corpus Sancti elevatum, hujusque in honorem abbatia Broniensis favore affecta 294. § XXV. Puteus in ecclesia Broniensi ægris prodigiis salutaris, Sancti corpus ibi hæc tenus servatum, & aliquot ejusdem miracula 298. VITA auctore anonymo, vero similiter monacho Broniensi, ex editione Mabilonii Sec. v Benedict. parte I à pag. 252 ad pag. 276. PROLOGUS 300. CAP. I. Illustris Sancti natales, pietas in juventute, militia apud Berengarium comitem, cælestis visio, rara in exequendo, quod hac in mandatis accepit, promptitudo, legatio in Franciam, vita monastica suscepta 301. CAP. II. Vita in monasterio sancte acta, promotio ad Ordines sacros & ad ipsum sacerdotium, redditus in patriam cum S. Eugenii corpore aliisque Sanctorum reliquiis, variaque hujus adjuncta 305. CAP. III. Bronii monachos clericis substituit, à Gisleberto, Lotharingiæ duce, divinitus monito, ad reformandum Cellense S. Gisleni monasterium evocatur, monachos in hoc clericorum loco constituit, sacrum S. Gisleni corpus Gislenianis recuperat, visumque cæcæ mulieri restituit 309. CAP. IV. Arrestatur ad Arnulphum Flandriæ comitem; ab hoc, quem calculi morbo prodigiis liberat, multa monasteria accipit administranda, Blandiniense & Sithiense reformat, omniumque deinde abdicato regimine, Bronium se recipit, diemque ibi extremum claudit 315

H

Hesychius conf., S. Hilarionis discipulus, Majumæ in Palæstina. SYLLOGE. § I. S. Hesychii memoria sacra, laus apud Græcos, à synonyms distinctio, aliaque nonnulla 141. § II. S. Hesychii gesta ex S. Hieronymo proponuntur 144. § III. S. Hesychii gesta suis annis innectuntur 148

I

IN TOMUM II OCTOBRIS.

I

- 3 **J**ovinus vel Juvinus conf. in Campania Galliae. COMM. PRÆV. Memoria in Fastis sacrī minus antiquis, cultus ecclesiasticus, Vita sublestæ fidei 214. VITA SUBLESTÆ FIDEI, auctore anonymo, ex Ms. Belloriano, quod ex veteri Ms. parochialis ecclesie de Juviny diocesis Suectionensis acceptum notatur 217
4 Julius cum Marusio &c. Vide Marusius.
3 Juvinus. Vide Jovinus.

L

- 4 **L**ucius & Chæremon & alii anonymi Alexandriae aut fortè alibi in Aegypto. SYLLOGE 329

M

- 4 **M**agdalveus episc. conf. prope Virodum in Lotharingia. COMM. PRÆV. § i. Varia nominis efformatio, memoria in Fastis sacrī & apud scriptores, è quorum uno Acta edenda 499. § ii. Sancti patria, parentes, tempus natale, studia in juventute, clericatus suscepitus, virtutes 502. § iii. Sanctus fit sacerdos, dein monasterii S. Vitoni abbas, ac tandem ecclesiae Virdunensis episcopus 505. § iv. Res à Sancto in episcopatu ante iter Hierosolymitanum gestæ 509. § v. Sanctus Hierosolymam petere statuit; adiuncta aliquot iter hoc prægressa 513. § vi. Hierosolymitanam peregrinationem eonficit, locaque sancta invisit 515. § vii. Quid Sanctus Hierosolymis Virodunum redux, præcipue adhuc gesserit 519. § viii. Hugonis Flaviniacensis de anno Sancti effortuali sententia discutitur 522. § ix. Anni, quo Sanctus probabilis obierit, determininatur 525. § x. Sancti sepultura, variæ translationes & cultus ecclesiasticus 530. VITA, auctore Hugo, Flaviniacensi abbe, ex Chronico Viridunensi apud Labbeum tom. i Bibliotheca nova MSS. CAP. i. Sancti natales, studia & virtutes in juventute, clericatus suscepitus, promoto ad sacerdotium, ad abbatis munus, ac deinde ad episcopatum; gesta hujus initio 533. CAP. ii. Sanctus diocesim lustrat, templa collapsa instaurat, res ecclesiae suæ sedulò curat, hisque compositis, Hierosolymam peregrinatur 537. CAP. iii. Reliquias in novam cathedralē ecclesiam transfert, totum virtuti & gregi suo se dedit, plures possessiones monasterio S. Vitoni acquirit, in morbum lethalem incidit & moritur 540

- 3 Manna. Vide Menna.
4 Marcianus cum Marco. Vide Marcus.
4 Marcus & Marcianus fratres, & socii MM. in Aegypto. SYLLOGE 391
4 Marlus presbyter conf. Autissiodori in Gallia. SYLLOGE. De gestis, cultu & translatione corporis 387 item in Addendis
4 Marusius, Restitutus, & fortè Julius, Carthagine in Africa. Ex Martyrologiis 412
3 Maximianus ep. conf. Bagaiæ in Africa. SYLLOGE. S. Maximiani memoria sacra, sedes episcopalnis, à synonymis diversitas, à Donatistis persecutio 760

- 3 Menna seu Manna virg. Fontaneti in Lotharingia. COMM. PRÆV. § i. S. Mennæ Acta & natales 150. § ii. S. Mennæ gesta & cultus 153. VITA ACEPHALA, auctore anonymo, ex Ms. Puteolensi 157

P

- 3 **P**atusius conf., electus episcopus Meldensis. Meldis in Bria, Galliae provincias Memoria sacra, locus, tempus, cultus 179

- 3 Paulus cum Dionysio &c. Vide Dionysius.
4 Petronius, episc. conf. Bononiae in Italia. COMM. PRÆV. § i. S. Petronii apud martyrologos & veteres scriptores mentio, & natales 422. § ii. Sancti in juventute mores & gesta 427. § iii. Sancti ad Cælestinum Papam legatio, & in episcopum Bononiensem consecratio 429. § iv. Sanctus Bononiensis Arianiorum reliquias dissipat, collapsas ecclesias instaurat, novasque condit 433. § v. Sanctus Bononiensis reparat & amplificat 438. § vi. Sancti obitus, miracula & cultus 440. § vii. Benedictus XIV caput S. Petronii à PP. Cælestinis dono accipit 444. § viii. S. Petronii caput ejusdem Sancti canonicas donat, & translationis illius celebrandæ ritum præscribit Pontifex 447. § ix. Capitis S. Petronii è S. Stephani ad S. Petronii templum translatio 449. VITA, auctore anonymo, ex Chronico monachorum S. Stephani Bononiae. CAP. i. Sancti natales, mores in juventute, & in episcopum consecratio 454. CAP. ii. Sanctus Bononiensis instaurat 458. CAP. iii. Reliquia Sancti gesta & obitus 461. VITA BREVIOR, auctore Galestinio. CAP. i. Sancti natales, juventus, legatio, & in episcopum consecratio 464. CAP. ii. Sancti reliqua gesta & cultus 465. INVENTIO Reliquiarum S. Petronii, aliorumque Sanctorum, auctore anonymo, ex Chronico monachorum S. Stephani Bononiae 466

- 3 Petrus cum Dionysio &c. Vide Dionysius.
4 Petrus episc. M., fortè idem cum S. Petro Capitolio, in Arabia. SYLLOGE HIST. CRIT. Quis fit hic Sanctus, & quando martyrio affectus 494
4 Prostodece cum Domina &c. Vide Domina na.

Q

- 4 **Q**uintinus M. in Turonia, Galliae provincia. SYLLOGE. De cultu, martyrii causâ, loco & tempore 470

R

- 4 **R**estitutus cum Marusio &c. Vide Marusius.
3 Romana V. M. Bellovacis in Gallia. COMM. PRÆV. § i. Vite ejus scriptor, memoria sacra, in Galliam adventus 130. § ii. Tempus martyrii, reliquiarum prima translatio 132. § iii. Templi S. Quintini exstructio & dedicatio, altera reliquiarum Sanctæ translatio & miracula 134. VITA, auctore anonymo, ex Ms. abbatis S. Quintini Bellovacensis. CAP. i. S. Romanæ martyrium 137. CAP. ii. S. Romanæ reliquiarum translatio 138

\$

INDEX SANCTORUM

S

S Apargus cum Victore &c. Vide *Victor*.

T

T Heogenes, aut Theugenius, aut Theagenes M. Antiochiae. *Ex Hieronymianis & Menais* 5

Tyrus & Socii, item Bonifacius & Socii MM., fortè Thebæi, apud Treviros. *Comm. Praev.* § 1. Martyrum Trevirensum brevis historia, eorumque tum apud martyrologos, tum apud veteres mentio 330. § 11. Inquiritur ætas tabulæ plumbeæ sub annum 1071 in crypta S. Paulini inventæ 335. § 111. Variæ tabulæ assertiones, falsi suspectæ, examinantur 339. § 4. Num tabula Christianorum Trevirorum sub finem seculi tertii statui repugnet, examinatur 343. § 5. Reliquia Honthemi argumenta expenduntur 345. § 6. Nostra de Trevirenibus Martyribus opinio exponitur 349. § 7. Sancti Martyres quando passi sint, inquiritur 353. § 8. Variorum auctorum in Martyrum Trevirensum historia errores corrigitur 357. § 9. Sanctorum Martyrum apud Treviros cultus 360. § 10. Sancti Martyres prodigiis illustrantur 363. § 11. Sanctorum Martyrum Reliquæ, præci-

puè per Germaniam, dispersæ 367. § 12. Sanctorum Reliquiæ, præcipue per Belgium, dispersæ 370. *Acta, auctore anonymo, ex editione Honthemi tomo 1 Prodomi Hispacia Trevirensis. PROLOGUS.* Auctor Deum scriptoris suæ principium facit. *Cap. 1.* SS. Martyrum passio & sepulturae locus 373. *Cap. 11.* Sanctorum Martyrum inventio 376. *Cap. 111.* Miraculum ossis sanguinem fundentis 380. *Cap. IV.* Alia miracula ad Martyrum tumbas facta 381. *APPENDIX* de S. Bonifacio & Sociis MM. fortè Thebæis apud Treviros. *SYLOGE.* Sanctorum Martyrum memoria sacra, cultus, & reliquiarum translationes 383

V

Victor, Urbanus & Sapargus MM. in Africa, *ex Martyrologio* 6

Urbanus cum Victore &c. Vide *Victor*.

Utho conf. abb. Metam. prope Deckendorfum in Bavaria Inferiori *Comm. Praev.* § 1. Beati memoria sacra, & gesta usque ad conditum Metamense monasterium 207. § 11. Tempus conditi monasterii, Beati obitus, & hunc secutæ monasterii vicissitudines 210. *Acta, auctore anonymo, Ex Chronico Metensis cœnobii & ejusdem praefectorum Catalogo* 213

INDEX CHRONOLOGICUS

SECULO I.

Post medium hoc seculum obierunt Corinthi SS. Priscus & Caius, discipuli S. Pauli Apostoli 326 b f, 327 a

SECULO III.

Verisimilius martyri lauream obtinuit Romæ S. Candidus vel Candida 7 a, 8 a b d e Anno 247 S. Dionysius creatus est episcopus Alexandrinus 18 a b c d e, 97 c 249 orta persecutione Decii, S. Dionysius Alexanderinus episcopus exsulavit 20 a & seqq., 21 a & seqq., 22 a b c Circa medium passi in Ægypto sunt SS. Caius, Petrus, Paulus, & quatuor alii 12 f, 13 a b c. Item Lucius, Chæremon & Socii 329 b c e f Circa annum 265 obiit S. Dionysius, episcopus Alexandrinus, in Ægypto 8 c, 94 c & seqq., 95, 96, 97 a Circa ejusdem seculi finem apud Treviros passi sunt S. Tyrus cum Sociis, & Bonifacius

cum Sociis 330 b, 353 e f, 354 a & seqq. Circa ejusdem finem, vel initium sequentis apud Autissiodorum obiit S. Marsus presbyter 387 b

SECULO IV.

Initio hujus seculi obiit S. Faustus martyr, socius S. Dionysii Alexandrini 12 f, 13 a b c d Probabilis sub Diocletiano & Maximiano martyrium Bellovaci in Gallia subiit S. Romana virgo 130 b, 132 e f, 133 a & seqq. 304 & aliquot sequentibus in Ægypto coronati martyrio fuerunt SS. Marcus, Marciaus & Socii 391 a & seqq., 392 a & seqq. 305 vel sequenti SS. Domnina, Berinna, seu Berenice, & Prosdote in Syria martyres obierunt 393 a, 399 a & seqq. Ante annum 313 S. Adauetus martyrio coronatus est in Mesopotamia 407 b, 411 a Post annum 313 S. Callistene virgo obiit Ephesi 407 b, 411 a d Circa 350 obiit S. Ammon, Amos, seu Amman, primus monasteriorum conditor in monte

IN TOMUM II OCTOBRRIS.

monte Nitriæ 413 a, 418 c & seqq., 419 a
 & seqq.
 372 vel sequenti corpus S. Hilarionis translatum
 est è Cypro Majumam 149 e
 Post annum 373 obiit S. Hesychius 141, 149 e
 Sub finem seculi obiit S. Menna, seu Manna,
 virgo 150, 153 a b

S E C U L O V.

Non ante annum 406 obiit S. Maximianus, e-
piscopus Bagiensis in Africa 160 b, 163 e
Circa 450 obiit S. Petronius, episcopus Bono-
nensis in Italia 422 c, 441 a b

S E C U L O VI.

Circa annum 545 obiit S. Cyprianus, episco-
pus Telonensis, in Provincia Galliæ 164 a,
 177 d e f

Post medium seculum in Turdotia martyr occu-
buit S. Quintinus 470 b, 471 a c & seqq.

S E C U L O VII.

Hoc jam proventio reliquæ S. Bonifacii martyris
illatæ sunt Treviris in ecclesiam S. Maximini
 384 a b c d e

Circa 666 Parisis obiit S. Aurea, virgo abba-
tissa 472 b, 486 a b c

Verisimiliter 695 coronati martyrio sunt duo
SS. Ewaldi presbyteri in antiqua Saxonia 180
 a, 196 b & seqq., 197 a b c

Circa ejusdem seculi finem corpora SS. Ewaldos
rum à Pippino Heristallo translata sunt Co-
loniam Agrippinam 198 e f, 206 c

Eodem seculo exeuere, vel initio sequentis obiit
S. Patrusius, electus episcopus Meldensis in
Gallia 179 a e f

S E C U L O VIII.

Hujus initio natus est S. Magdalveus, Virodun-
ensis episcopus in Lotharingia 503 e f, 504
 a b c d e

Versus ejusdem initiam reliquæ S. Bonifacii
martyris Trevirensis translatae sunt ad mona-
sterium Medianum 384 e f, 385 a b
 743 S. Petrus episcopus Damascenus martyr
 occubuit in Atabia 494 a, 496 a & seqq.,
 497, 498 a & seqq.

Probabiliter anno 762 obiit S. Magdalveus, e-
piscopus Virodunensis in Lotharingia 499
 a, 525 e f, 526 a & seqq., 527 & seqq.

Probabiliter 792 B. Utho condidit Mettense mo-
nasterium in Bavaria 210 b

S E C U L O IX.

Probabiliter anno 802 levatum è terra fuit cor-
pus S. Magdalvei, episcopi Virodunensis in
Lotharingia 531 b & seqq.

Foris 828 obiit B. Utho, primus abbas Met-
tensis in Bavaria 207 b, 211 a & seqq., 212
 a, 224 d e

871 parthenon Eligianus perpetuo traditus est
episcopatu Parisiensi 488 b & seqq., 489 a
 & seqq.

Probabiliter circa hanc seculi finem natus est S.
Gerardus, fundator & abbas monasterii Bro-
nensis in Belgio 225 d e

Fortasse hoc seculo floruit S. Jovintus vel Juvin-
nus, confessor in Campania Galliæ 214 c,
 217 c d

S E C U L O X.

Anno 918 nova Broniensis in Belgio ecclesia à
S. Gerardo perficitur 226 & seqq.

Verisimiliter 919 S. Gerardi monachum in-
duit in San-Dionysianum monasterio apud Pa-
risios 229 e f, 230 a b c d e

928 vel seq. S. Gerardi ordinatus presbyter
 231 d

Alteratio iten circuiter anno 8. Gerardus reli-
quias S. Eugenii aliorumque Patris detulit
in Belgium 231 e f, 232, 233, 234 a
Inter 932 & 937 S. Gerardi Cellense monaste-
rium reformatum suscepit 255 a
 936 vel sequenti S. Gerardus Arnulphus Flan-
driæ comitem calculis laborantem sanavit
 261 b & seqq.

937 Gandense monasterium Bavonianum in-
stauratur 264 a & seqq., 265, 266 & seqq.

940 Corpora SS. Bavonis & Pharaildis in Gan-
dense monasterium Bavonianum relata fue-
 runt 267 c d e

941 S. Gerardi abbas Broniensis monasterio
Blandiniensi praefectus est 270 f, 271 a b c

944 corpora SS. Wandregisili & Ansberti cum
reliquiis S. Vulmari ad Blandiniense mona-
sterium translata fuere 274 a b

Circa medium hoc seculum varia monasteria à
S. Gerardo Broniensi abbate reformata di-
 cuntur 279 b & seqq., 280 a b c d

954 vel sequenti corpora SS. Guduvali & Ber-
tolphi ad Blandiniense monasterium translata
 sunt 274 b & seqq., 275 a b c d

Inter 954 & 957 S. Gerardi abbas Bronien-
sis praefectorum monasterii Blandiniensis ab-
 dicavit 289 b & seqq., 290 a & seqq.

959 obiit S. Gerardus abbas Broniensis 220 a,
 293 c & seqq., 294 a b

Hoc seculo Mettense, seu Metannense, mona-
sterium vastatur 212 a b

Eodem seculo proventio reliquæ S. Bonifacii mar-
 tyris Trevirensis denuò inventæ sunt 385 b
 & seqq., 386 a b c d

Versus ejusdem seculi finem, vel sequentis ini-
tiū, corpus S. Marsi translatum est Essens
 diam 389 e f, 390 a b c

S E C U L O XI.

Anno 1036 corpus S. Menhæ virginis transla-
 tum est ad Portum Suavem 156 a b c

1043 reliquæ S. Bonifacii, martyris Treviren-
 sis, è Begonis cella reveretæ sunt ad mona-
 sterium Medianum 386 e f

Ante 1047 corpus S. Magdalvei marmoreæ
tumbæ impositum fuit 532 a b c

Circa hoc medium seculum Mettense, seu Me-
 tamnense, in Bavaria monasterium restitutum

est Benedictinis 212 c d e

1069 reliquæ S. Romanæ V. M. in Bellova-
 censem S. Quintini ecclesiam translatae sunt

134 d e f, 135, 136 a b c, 138 e f, 139 a b c

1071 vel sequenti inventa sunt Treviris S. Pau-
 lini, aliorumque Sanctorum martyrum cor-
 poræ cum tabula plumbæ 335 b & seqq.,

336, 376 e f, 377 a & seqq., 378 & seqq.

1074 corpora duorum SS. Ewaldotum in Cu-
 nibertianam ecclesiam translata sunt 198 f,

199 a & seqq., 200 & seqq.

S E C U L O XII.

1131 corpus S. Gerardi abbatis è terra eleva-
 tum est 294 b & seqq., 295 a & seqq.

1141 reliquæ SS. Floriani & Sociorum inventa
 sunt Bononiæ in Italia 435 d & seqq.

Eodem anno corpus S. Petronii episcopi inven-
 tum Bononiæ est 441 c, 467 e f

Pasibz post plurimæ Sanctorum reliquiarum reper-
 tæ sunt Bononiæ 467 f, 468 a & seqq.

Verisimiliter anno 1182 natus est S. Franciscus
 Assisiæ 555 d e f

S E C U L O XIII.

Anno 1201 inventum est corpus S. Cypriani,
Telonensis episcopi 146 e f

1206

INDEX CHRONOLOGICUS

- 1206 S. Franciscus Assisiensis perfecte conversus ad Deum est 571 f, 572 a & seqq.
- 1207 S. Franciscus Assisiensis paternis bonis omnibus cessit coram episcopo 571 b c, 572 a & seqq., 573 a
- 1209 S. Franciscus Assisiensis perfectiorem vitam Euangelicam orsus est 574 a b c
- Eodem anno* Innocentius III Papa Regulam S. Francisci Assisiensis vivæ vocis oraculo approbat 574 d e f, 575 a b, 696 a, 697 e, 736 b & seqq., 737 a, 749 f, 750 a
- 1211 exstructa Bononia est ecclesia S. Petronii, nunc Petronii vetus appellata 442 c
- Circa* 1212 S. Franciscus Assisiensis obtinuit sacram ædicularam in Portiuncula 594 b c
- Eodem anno* S. Clara velata est à S. Francisco Assisiensis 598 b & seqq., 599 a, 751 f
- Eodem anno* S. Franciscus Assisiensis versus Syriam navigans, tempestate repulsus est 601 a
- 1213 S. Franciscus Assisiensis in Africam trajectus, in Hispania impeditus morbo est 602 b & seqq., 603 a b c d, 699 b, 700 e
- 1216 S. Franciscus Assisiensis anticitiam Romæ contraxit cum S. Dominico 605 a & seqq., 606 a b
- 1219 S. Franciscus Assisiensis generalia comitia celebravit, non tamen Storeanum appellata 608 e f, 609 a b c d, 610 a & seqq., 611 a b
- Eodem anno* S. Franciscus Assisiensis navigavit in Syriam & Ægyptum 611 c & seqq., 612, 699 c, 700 f
- Eodem anno* S. Franciscus Assisiensis infelice pugnae exitum exercitui Christiano prædixit apud Damiatam 612 b c d
- 1220 S. Franciscus Assisiensis prædicavit Bononia in Italia 842 c & seqq., 843 a b, 845 d e f, 846 a & seqq.
- 1221 S. Franciscus Assisiensis Tertium Ordinem suum instituit 631 a & seqq., 632, 633, 634, 635 a b, 751 e f
- Eidem anno* illigari solet prima Impetratio Indulgentiarum Portiunculanarum 635 b
- 1223 S. Franciscus Assisiensis denud prædicavit Bononia in Italia 857 e f, 858 a
- Eodem anno* Honorius III Papa per bullam approbat Regulam S. Francisci Assisiensis 635 d e f, 636 a, 639 d e f, 640 a b c d, 739 b & seqq., 753 a b, 754 a
- 1224 Missio Germanica feliciter instaurata fuit in generalibus comitiis Ordinis Minorum 645 d e f, 646 a & seqq., 740 b, 741 a
- Eodem anno* S. Franciscus Assisiensis sacris Christi stigmatibus insignitus fuit 648 c & seqq., 649 & seqq., 709 a b c, 741 d e f, 777 d e f, 778 a & seqq., 779 a b c d
- Sub ejusdem anni finem vel initio sequentis* cœpit S. Franciscus Assisiensis multis infirmitatibus conflectari 658 e & seqq., 659 & seqq.
- 1226 S. Franciscus Assisiensis obiit die tertia Octobris 668 a & seqq., 669 & seqq.
- 1228 Gregorius IX Papa Franciscum Assisiensem solenniter Sanctis adscripsit 673 b & seqq., 674 & seqq., 717 c & seqq., 718, 741 f, 782 c f, 783 a
- Inter* 1228 & 1230 Thomas Celanensis, mandante Gregorio IX Papa, Vitam S. Francisci conscripsit 545 b c e f, 546 a b c d
- 1230 Gregorius IX Papa novam S. Francisci Assisiensis ecclesiam multis privilegiis exornavit 679 c & seqq., 680 a b c d
- Eodem anno* corpus S. Francisci Assisiensis ad novam illius ecclesiam translatum est 680 e f, 681, 682 a b c, 742 a, 783 a b
- 1236 monasterium Mettense, seu Metamnense in Bavaria conflagravit 212 e
- 1237 Gregorius IX Papa stigma S. Francisci Assisiensis editis litteris affirmavit 653 d e f, 654, 655 a & seqq.
- 1247 vel sequens quædam S. Francisci Assisiensis gesta tres illius discipuli scripserunt 548 e f, 549 a b c
- 1253 Innocentius IV Papa novam S. Francisci Assisiensis basilicam consecravit 806 b & seqq.
- 1255 Alexander IV Papa stigma S. Francisci litteris confirmavit 655 f, 656 a b c d
- 1259 Alexander IV Papa obrectatores stigma S. Francisci Assisiensis editis litteris redarguit 656 d e f, 657 a
- 1261 S. Bonaventura scriptit Vitam S. Francisci Assisiensis 549 e f, 550 a b c
- 1264 restaurari coepit est monasterium Mettense, seu Metamnense in Bavaria 212 e f
- 1277 B. Benedictus Aretinus & Raynerius testati sunt pro Indulgentia Portiunculana 887 e f, 888, 889, 890 a
- S E C U L O XIV.**
- Anno* 1327 datæ notantur litteræ Theobaldi episcopi Assisiensis pro afferenda Indulgentia Portiunculana 879 d e f, 880, 881 a b c d e
- 1335 Corradus episcopus Assisiensis Indulgentiam Portiunculanam editis litteris vendicavit 881 e, 882 & seqq.
- 1340 Officium de stigmatibus S. Francisci toti Ordini Minorum præceptum est 802 d e f
- 1390 Bononia in Italia exstructa est insignis ecclesia S. Petronii 442 e f, 443 a
- S E C U L O XV.**
- Anno* 1477 corpus S. Magdalvi, Virodunensis episcopi, pretiosiori thesæ inclusum fuit 532 c d
- S E C U L O XVI.**
- Anno* 1533 Parisiensis Prioratus S. Aureæ Parisensi episcopatu unitus fuit 493 c
- Post medium* hoc seculum sacra Portiunculana ædacula insigni ecclesiæ inclusa fuit 814 a b c
- S E C U L O XVII.**
- Inter* 1613 & 1617 paterna S. Francisci ædes conversa est in ecclesiam 814 f, 815 a
- 1615 Paulus V Papa Officium de Stigmatibus S. Francisci Assisiensis per universam Ecclesiam celebrari permisit 802 f, 803 a
- 1629 Parisiensis Prioratus Eligianus concessus est Barnabitis 493 e f
- Circa* 1667 Clemens IX Papa Officium annuum de Stigmatibus S. Francisci per universam Ecclesiam celebrandum præcepit 803 e
- S E C U L O XVIII.**
- Anno* 1743 caput S. Petronii, episcopi Bononiensis, ad ecclesiam eidem dicatam sollempniter translatum est 452 c & seqq., 453, 454 a b c
- 1754 Benedictus XIV Papa basilicam S. Francisci Assisiensis in patriarchalem Ordinis Minorum, & in cappellam Papalem erexit 807 a & seqq., 808 & seqq.

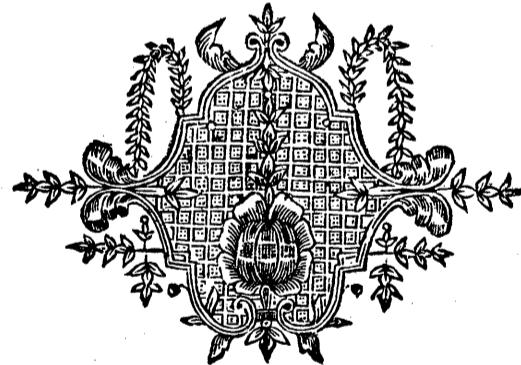
ACTA SANCTORUM
OCTOBRI.

TOMUS SECUNDUS.

DIES TERTIA.

SANCTI, QUI V NON. OCTOB. COLUNTUR.

S. Theogenes martyr Antiochiae	S. Hilarionis, Majumæ in Palestina.
S. Victor	
S. Urbanus	MM. in Africa
S. Sapargus	
S. Felix	
S. Amponius aut Amponius	martyres
S. Castus.	
S. Candidus vel Candida M. Romæ.	S. Patusius conf., electus episc. Meldensis in Gallia.
S. Dionysius episc. Alexandrinus.	SS. Ewaldi duo presbyteri MM. in antiqua Saxonie.
S. Faustus M.	
S. Caius	B. Utho conf., abbas Metamensis in Bavaria Inferiori.
S. Petrus	
S. Paulus & alii quatuor.	S. Jovinus vel Juvinus conf. in Campania Galliæ.
S. Romana V. M. Bellovaci in Gallia.	S. Gerardus abbas Broniensis in comitatu Namurensi in Belgio.
S. Hesychius conf., discipulus	

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

Lgotos, ex monacho Cisterciensi episcopus Curiensis, apud Castellum cum titulo Beati annuntiat ad hunc diem. Consului aliquot scriptores, sed nihil addere possum dictis apud nos in Prætermissis die, quo in Menologio Cisterciensibus memoratur, xviii Januarii. Eoglodius, ut abbas, hodie annuntiat ad Ferrario in Jona insula. Idem ab eodem relatus jam fuerat in Hibernia ad 25 Januarii. Colganus Euchadium vocavit, & ex historicis & martyrologis recentioribus Acta Euchadio suo concinnavit ad 25 Januarii; at cultum mihi minime probavit. Nam recentiores dumtaxat adduxit martyrologos, & in Martyrologio Anglicano ad diem 20 Januarii prefixo asterisco insinuat, Eglodium, ut ibi vocatur, apud antiquos non esse inventum. Quod Colganus ait; Natalis autem ejus celebratur 25 Januarii in Gallovidia, regione Albaniæ, cuius est apostolus; vel secundum alios in Hibernia; sic intellige, ut velit, eum ab aliis annuntiari in Gallovidia, ab aliis in Hibernia. At annuntiatio in recentioribus Martyrologiis nec cultum infert; nec facit, ut nobis liceat sic annuntiatos Sanctorum titulo honorare. Vide etiam dicta in Prætermissis ad xxv Januarii.

S. Ludgeri episcopi Monasteriensis Translatio aut Elevatio memoratur in aliquot auctariis Usuardini Martyrologii apud Sollerium nostrum, ut etiam in Martyrologio Germanico. Acta S. Ludgeri illustrata sunt ad xxvi Martii. Sanctorum Sulpitii & Serviliani mentio hodie est in antiquo Kalendario, quod Martenius tom. 3 Anecdotorum edidit ex Ms. Lyrensis monasterii. Apud eundem tom. 6 Collectionis amplissima in Martyrologio ibidem primo, cui octingentos annos editor tribuit, legitur: Natale SS. Sulpitii & Serviliani martyrum. Præterea in scriniis nostris ad hunc diem reposita erant quasi Acta SS. Sulpitii & Serviliani, exscripta ex Ms. Passionis Cartusiae Herbipolensis, annotato hoc die. Ex his autem colligo, Sanctos illos hoc die aliquibus locis in Germania cultos fuisse. Acta vero, que hic reposita erant, data sunt, ubi de iisdem Martyribus auctum fuit xx Aprilis.

S. Marci Euangelistæ memoria hodie exstat in Martyrologio Morbacensi. Ejus Acta data sunt ad diem xxv Aprilis.

Gandulphi confessoris meminerunt editiones Usuardi Lubeco-Coloniensis & Greveni, consonante etiam nostro Florario Ms. At locus, ubi ab omnibus annuntiat, apud Warindas, id est, Varennes in Burgundia, satis ostendit, memorari S. Gangulphum aut Gengulphum, qui ibidem ut martyr colitur, & cuius Acta apud nos habes ad xi Maii.

Theobaldus episcopus Engubinus cum titulo Sancti memoratur in Mss. Additionibus Cartusie Bruxellensis apud Grevenum, sed verisimiliter ex errore. Nam duos quidem Theobaldos aut Tebaldos inter episcopos Engubinos apud Ughellum invenio, sed ritulo Sancti aut Beati carentes. Ferrarius quoque nec Catalogo San-

ctorum Italiae nec Generali inseruit Theobaldum episcopum Engubinum. Præterea Papabrochius noster ad 16 Maii illustravit & editit Vitam S. Ubaldi episcopi Engubini, quam Theobaldus aut Tebaldus ejus successor conscripsit; eaque occasione in Commentario prævio num. 3 observarit, dictam S. Ubaldi Vitam fuisse in Mss. Belgiois sub nomine S. Theobaldi. Quare manifesta erat errandi occasio; & sic auctor Theobaldum Engubinum partim cum S. Ubaldo, partim cum alio Theobaldo revera Sancto, ut ibidem videri potest, confuderit. Consule itaque dictum Commentarium ad

xvi Maii.

S. Gilbertum, abbatem Novem-Fontiam, Ordinis Premonstratensis in Arvernia prolixo elo-
gio celebrat Sanctayus, & una S. Petronillam,
ejus uxorem, & S. Ponciam filiam. Gilber-
tus similiter memoratur apud Chrysostomum
vander Sterre. Vita S. Gilberti data est, ac
similiter auctum de SS. Petronilla & Poncia (ut
dictum est in Prætermissis ad 13 Iulii) die

vi Junii.

S. Paulus patriarcha Constantinopolitanus hodie
est in Fastis Æthiopum apud Ludolfum. De eo
auctum apud nos est ad

vii Junii.

S. Ragnoberti Adventus corporis annotata est me-
moria in codice Caudiacensi Usuardino apud
Sollerium. De S. Ragneberto martyre auctum
est ad

xiii Junii.

S. Felicis ita fit mentio in codice Abdinghoffensi
in Westphalia: Eodem die Adventus corporis
beati Felicis martyris. Ex Vita B. Meinwer-
ci, episcopi Paderbornensis, qui Abdinghoffen-
se cenobium fundavit, utcumque colligitur,
agi de S. Felice, uno ex septem filiis S. Felici-
tatis. Nam, ut narratur in laudata Vita,
apud nos data ad 5 Junii, cap. 4, B. Mein-
werci Roma impetravit tria media corpora
filiorum S. Felicitatis, & nominatim S. Felici-
cis. De hoc S. Felice, seu de septem fratribus
& eorum matre S. Felicitate, apud nos auctum
est ad

x Julii.

S. Arnulphi Mosomensis M. hodie post Molanum
meminit Castellanus. Ejus Acta in Opere
nostro illustrata habes ad

xxiv Julii.

S. Pantaleon hodie memoratur in Fastis Æthiopum apud Ludolfum, ubi mox sequuntur Hermolaus presbyter, Hermacletus & Anamæus, frates ejus, qui tres ponuntur ut Socii, haud dubio in martyrio. De Pantaleone in Annotatis sic loquitur Ludolfus: Unus hic est è no-
vem Sanctis: de quo in Historia Æthiopiarum 3.
3. 8. Habet loco allegato Pantaleonem ali-
quem inter primos Æthiopiae apostolos. Hinc
Pantaleonem illum annuntiat Castellanus in
Martyrologio Universali. Attamen ob tres se-
quentes existimo potius, hic agi de S. Pantaleone medico & martyre, qui passus est Ni-
comedia. Nam in Actis S. Pantaleonis me-
moratur Hermolaus presbyter, Hermippus
& Hermocrates, quos cum snrā dillis eos-
dem esse, vehementer suspicor. Nam & digni-
tas & nomen Hermolai plene consonant; Her-
macleti nomen cum nonnire Hermocratis satis
congruit pro translatione ex lingua Æthiopi-
ca.

DIE TERTIA

A

ca. *Unum quidem nomen planè videtur diversum; sed id adeò mirandum non est ob diversitatem linguarum; ut hac de causa à data conjectura recedendum censeam.* **Aëta S. Pantaleonis, nisi & S. Hermolai & Sociorum data sunt ad**

xxvii Juli.

S. Ambrosius episcopus ad hunc diem Senonis annuntiatur à Castellano; sed pag. 1008 in Corrigendis totum istud deleri jussit. Actum est de S. Ambrosio Senonensi ad III Septembri. *Theo&tisti martyris brevissima mentio est in solis Meneis impressis, ubi adduntur duo versiculi, quibus capite minutus dicitur. Theo&tistum consequenter annuntiavit Castellanus in Martyrologio Universali. Nobis sola Menea non sufficiunt, ut credamus, Theo&tistum certò ad hunc diem spectare. Fuit Theo&tistus aliquis capite cæsus cum SS. Cypriano & Justina, qui die precedente celebrantur à Græcis sine Theo&tisto, ut satis verisimile fiat, Theo&tistum illum in Meneis ad presentem relatum esse dicem.* **De SS. Cypriano, Justina & Theo&tisto actum est ad**

xxvi Septembri.

B

Eusebii, verosimiliter Papa, de quo heri in pluribus Fastis, memoria hodie est apud Wandelbertum in additis soluta oratione. De S. Eusebio Papa in Opere nostro actum est ad

xxvi Septembri.

Luitwini episcopi Trevirensis Translatio annuntiatur in Florario Ms.; in Additionibus Ms. Cartusia Bruxellensis ad Grevenum de eodem hoc leguntur: Beati Ludwini ducis Franciæ, postea episcopi Trevirensis. De hoc S. Ludwino aut Leodowino actum est ad

xxix Septembri.

Ponti & Leonis mentio est in additis soluta oratione apud Wandelbertum. Videntur duo esse ex Martyribus, de quibus actum est heri in SS. Primo, Quirillo &c

2 Octobris.

S. Leodegarii hodie meminunt vetustissimum Martyrologium apud Martenium, uti & Labbeanum & Rabanus; in aliis ferè omnibus pri- die, seu ad

2 Octobris.

B. Godefridum, monachum Villarensem & sa- cristam hoc die memorant Henriquez & Chal- lemotus: at de eodem cum aliis egimus ad

2 Octobris.

Scopilio archipresbyter legitur apud Grevenum. Consule dicta de S. Scupilione in Pratermissis ad

2 Octobris.

C

Tilmanni SS. Ewaldorum socii, cui eorumdem passio & corpora revelata sunt, cum titulo Beati hodie meminit Gelenius in Colonia Agrippina, sed nulla profert cultus indicia. Invenio tamen in Colleclaneis nostris ita notatum: Tilmannus à quibusdam colitur, ut significavit P. Jacobus Kritzraldt; verum cum non addatur, à quibus aut ubi cultus ecclesiastico Tilmannus afficiatur, Tilmanno, donec certius quid distinctiusque de ejus cultu addiscamus, locum inter Sanctos dandum non arbitramur.

Cyprianus, ut abbas & Sanctus, memoratur à Ferrario Telone in Gallia, laudatque tabulae, nescio quas, Telonenses. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani Cyprianum abbatem admisit & exornavit, & mox duos alias addidit, nimirum Cyprianum martyrem, à Saracenis interemptum, & Cyprianum episcopum, qui Vitam S. Cæsarii Arelatensis conscripsit. Ex his solus episcopus est notus, & à multis vocatur Sanctus, annun-

Octobris Tomus II.

OCTOBRIS.

3

D

taturque ejus festum has die in Martyrologio Parisensi, quod anno 1729 impressum habemus. De aliis duobus, nimirum abbate Telonenensi & Telonenensi martyre, ne vel minimum vestigium invenio. Castellanus in Aëmeris pag. 772 ridet tres Saussayi Cyprianos, sine ulla probatione assertos, & Cyprianum episcopum solum vocat venerabilem, & in Supplemento ad hunc diem deleri jussit totam annuntiationem, quam de ipso, ut Sancto, ad hunc diem dederat. De Cypriano episcopo tamen agimus.

S. Herculani martyr Romæ annuntiatur in Martyrologio Mediolanensi, quod corpus alius cuius S. Herculani servetur Mediolani. Cuius ex pluribus Herculani sit corpus, non indicatur.

Geneni & Elematis virginis mentio est in MSS. Additionibus Cartusia Bruxellensis ad Grevenum, locusque exprimitur in Græcia civitate Syriæ. Non satis capimus, quid auctor voluerit, nisi nomina sint corrupta.

Dedicatio ecclesie B. Mariæ de Burio in Lusitania memoratur apud Chalemotum.

Dedicatio ecclesie cathedralis Urgellæ in Hispania est in Martyrologio Hispanico.

Edmundus S. Margareta Scotorum regina & Malcolmi regis filius apud Camerarium cum titulo Sancti annuntiatur, silentibus aliis martyrologis. Fuit revera Edmundus aliquis inter S. Margareta filios, ut videri potest apud nos tom. 2 Junii in S. Margareta pag. 336, ifque talis, ut verosimiliter regnantium in calo numerum auxerit, non tamen ut Beatis in terra agnitis eum annumerare nobis licet.

S. Fausti martyris festum hac die celebrari dicitur Leonisse in Umbria in ecclesia Minorum Conventualium. Ratio est, quod pars capitis & ossium S. Fausti, que fuerunt extraicta è cæmeterio Calepodii, ibidem servetur, ut habet Jacobillus in Catalogo reliquiarum Umbriae pag. XXXIV. Plura non addimus, cum Sanili gesta sint ignota, eo certe nomine.

Theotecnus, tamquam lapidatus, annuntiatur breviter in Menaïs, & brevissime in Menologio Sirletiano, uti & apud Castellanum, qui Menea secutus est. Cum sileant omnes alii Fausti, & solis Meneis parum fidamus, versiculos, quos habent Menea, hic tantum recitamus: neque enim plura invenimus.

*Απαξ ἐλεύσθω, καὶ Θεότεκνος λέγει,
Ως παῦλος εἶπε, πρῶτος Κορηνίδης γράφειν.*

Simel lapidatus sum, etiam Theotecnus dicit,

Ut Paulus dicebat, ad Corinthios scribens.

Antonius & Rawak martyres annuntiantur in Fastis Coptitarum & Æthiopum apud Ludolfum, & ex iis apud Castellanum: sed nobis non sunt satis noti.

Batzalota-Michaël apud eundem Ludolfum in Fastis Æthiopum hodie legitur, nobis planè ignotus.

Ulfos & Urianos, nobis aquæ ignoti in iisdem Fastis annuntiantur.

Irmengardis, abbatissa Ordinis Cisterciensis, cum Beate titulo memoratur apud Henriquezum, Bucelinum & Arturum in Gynæco; sed scilicet ne cultus indicis.

Matthæus à Massuraca, Ordinis Minorum, tamquam virtutibus & miraculis prestans, cum titulo Beati annuntiatur in Martyrologio Franciscano ab Arturo à Monasterio, qui addit in Annotatis Quapropter à devotis Massura-

canis

A 2

- A** canis & aliis populis maxima in venerazione habetur: illisque in suis necessitatibus succurrit patrocinaturque. Obiit ac sepultus est Laverne, cuius sepulcrum miraculis illustratur. *Hec mihi qualemcumque de publico cultu suspicione injecerunt. At, consulo Waddingo, & aliis nonnullis, omnem de ecclesiastico cultu Matthæi suspicionem deposui; & revera Fortunatus Hucberus in Menologio Franciscano Matthæum sine titulo Beati memorat, nisi & alios plures, quibus illum titulum more suo adjungit Arturus, etiam si cultu careant.*
- Paula Baptista Mezavacca, virgo Clarissa, memoratur in Gynæco apud Arturum, sed sine ullo publici cultus indicio.
- Theodrada, abbatissa Sæssionensis & soror S. Adelardi abbatis Corbeiensis, annuntiatur cum titulo Sanctæ apud Sanffayum in Appendice Martyrologii Gallicani pag. 1232; indeque ab Arturo in Gynæco ad hunc diem, ubi in texture Theodora vocatur, modo verisimiliter typographicò: nam in Annotatis Theodradis scribiur, & omnia designant Theodradam S. Adelardi sororem, in cuius Vita, ad diem 2 Januarii data, de Theodrada sit mentio. At nihil præterea invenio, cur recentiores Sanctam vocaverint, cum hic titulus ei in Vita S. Adelardi non tribuatur.
- Triginta moniales ejusdem monasterii Constantiopolis, que pro cultu sacrarum imaginum exsilium passæ sunt, Sanctis pro sua liberalitate annumeravit Arturus in Gynæco. Tota autem ratio petitur ex Epistola S. Theodori Sudæ, partim data apud Baronum ad annum 816, quâ viventes landantur, & ad perseverantium animantur. Felices revera sunt, si perseveraverint. At quis eam perseverantium scriptori neoterico revelavit?
- Tadæ & Martha, alias Matthea, tamquam resuscitata pallio S. Angeli, memorantur in Acie bene ordinata Ordinis Carmelitarum; sed ignota nobis sunt.
- Wideradus aut Widradus, abbas Flaviniacensis, ut venerabilis annuntiatur apud Castellanum in Supplemento ad hunc diem, ubi tamen asserit, ab aliis Sanctum vocari aut Beatum. Mabillonius in Actis Sanctorum Benedictinorum Sec. 3, part. 1 agit de venerabili Widrado, & pag. 691 observat, hoc die defunctum esse, & Martyrologio Flaviniacensi adscriptum cum titulo Beati; in Necrologio etiam bis Sanctum vocari; indeque infert, jam din Beatum & Sanctum audisse, subiungitque: Tametsi anniversarius ejus dies quotannis solitis precationibus peragitur in monasterio Flaviniacensi, excepto, quod non lugubri, sed festivo ritu campanæ pulsantur. Hinc Widradum VENERABILEM hîc appellare præstat, quam BEATUM aut SANCTUM; maximè cum singularia ejus facta, si monasterii Flaviniacensi conditionem excipias, ignoremus; nec proinde certum de eo judicium ferre licet. Hisce subscriendum credimus.
- Adiuncti M. meminerunt Menæa & Menologium Sirletianum. At in Menais & pluribus Gracorum Fastis magis celebratur die sequenti
- iv Octobris.
- SS. Crispus & Caius, discipuli S. Pauli, hodie leguntur in Catalogo Ferrarii; sed in Martyrologio Romano ad
- iv Octobris.
- S. Francisci hodie mentio est in uno codice Usuardino apud Sollerium in anulariis Usuardi.
- Speciat ad sequentem diem
- iv Octobris. **D**
- Hervæus, abbas Ordinis Cisterciensis, ut venerabilis, memoratur à Menardo in cœnobio Ursi Campi. Eundem Chrysostomus Henriquez Beatum suo more vocat; sed cultum non probat, postique die sequenti
- iv Octobris.
- Maduluti, episcopi Virdunensis, meminit codex Bruxellensis Usuardinus apud Sollerium. Idem comparet in codice Luxoviensi & in editione Lubeco-Coloniensi, scribiturque ibidem Madalneus; in Ms. Additionibus Cartusia Bruxellensis legitur Madulphi, sed apud plures & in impresso Breviario Virdunensi Madelvæus est ad
- iv Octobris.
- Marcii & Marcelliani hodie mentio est in Hieronymiano Epternacensi, & in Morbacensi apud Martenium, ubi repetuntur die, ad quem spectant SS. Marcus & Marcellianus aut Marianus,
- iv Octobris.
- S. Froilan, Legionensis episcopi ad hunc diem meminerunt Ferrarius, Menardus & alii quidam monastici. In Romano est
- v Octobris.
- Rustici & Eleutheri martyrum memoria hodie est in Meneis, addito distycho, quo dicuntur capite minuti. Castellanus in Martyrologio Universali illos in Oriente annuntiavit. At vix dubitare possum, quin sint Parisii passi cum S. Dionysio Parisiensi, cuius socii Rusticus presbyter, & Eleutherius diaconus notissimi sunt. Locus martyrii in Menais omittitur, & in Menologio Slavo-Russico post Dionysium Areopagitam ita sequitur: Item amicorum ejus, Rustici & Eleutherii. Verisimiliter collector Menaorum intellexerit, Rusticum & Eleutherium cum S. Dionysio passos; cumque geminum Dionysium hodie annuntiaret, illos eodem die posuerit; sed S. Dionysius Parisiensis cum Rustico & Eleutherio sociis spectant ad
- ix Octobris.
- S. Dionysium Areopagitam hodie annuntiant Martyrologium Romanum Parvum, Ado, Usuardus, Notkerus, Menæa excusa, Menologium Sirletianum & Basilianum, aliquæ sacra Græcorum Fasti. Baronius in Martyrologio Romano hodierno hanc annuntiationem omisit, & ad ix Octobris, quo S. Dionysius Parisiensis laudatis ecclesiasticis Fastis inscriptus est, duos hosce Dionysios conflavit in unum; qua in re ab eruditis passim ei merito contradicuntur. Nilominus cum inter disputanda de utroque Dionysio necessaria occurrat connexio, visum nobis est tam de Areopagita, quam de Parisensi agere ad unum eundemque diem
- ix Octobris. **E**
- S. Francisci de Borgia, tertii prepositi Generalis Societatis Jesu, memoria Martyrologio Romano olim inserta fuit hoc die, sed una cum festivitate inde translata est ad
- x Octobris.
- S. Sanctini, Moldensis episcopi, hodie mentio est in Florario nostro Ms. Sanctorum. Ferrarius in Catalogo Generali Lutetiarum Parisiorum annuntiat Sanctinum & Antonium, ut discipulos S. Dionysii Areopagite, & martyres sub Domitiano, omisso episcopatus titulo. Omnia examinabuntur die, ad quem apud nos alibi jam remissi sunt
- xi Octobris.
- S. Geraldii Aurelianensis meminerunt Menardus, Sanffayus & Bucelinus; sed alii, & plures & veteriores, quibus Castellanus consentit, S. Geraldum memorant ad
- xiii Octobris.
- S. Cannatus, ut episcopus Massiliensis hoc die legitur apud Ferrarium in Catalogo Generali, ibique Canates dicitur. Secundus est Sanffayus, in

DIE TERTIA OCTOBRIS.

A in cuius Martyrologio nomen magis corruptè Canalis scriptum est. At S. Cannatus in Officiis propriis Massiliensibus & apud Castellatum ponitur die xv Octobris. Joannes Chozebita, episcopus Cesareensis in Palestina, & reliquo episcopatu, iterum anachoreta, annuntiatur hodie in Menais & in Menologio Sirletiano, indeque apud Castellatum. Sed idem repetitur, & in Menologio Basiliense etiam memoratur ad xxviii Octobris. S. Benedictus, episcopus Comensis, hac die obiisse dicitur apud Ughellum tomo 5 Italia Sacra in Catalogo episcoporum Comensem. Sed in Martyrologio Comensi referuntur die xxx Octobris. Willibrordi episcopi & martyris mentio est in editionibus Usuardi Lubeco-Coloniensi & Grenoviensi, poniturque apud antiquos Saxones. Consonat Martyrologium Germanicum, passim dictum Canisi, Galesinus vero & Maurolycus Willibrordum annuntiant cum duobus Ewaldis, de quibus agimus. De Willibrordo jam annotavit Sollerius noster, non alium sibi notum preter celebrem Willibrordum, Ultrajectensem episcopum, de quo agendum ad vii Novembris.

B

Anna, mater Samuëlis, hoc die annuntiata est à Castellano ex Fastis Ethiopum, à Ludolfo editis. Apud Gracos habetur die, ad quem apud nos jam remissa est, ix Decembris. Autissiodero Dedicatio cryptarum beatissimi Stephani protomartyris hodie legitur in Martyrologio Autissiodorensi apud Martenianum. De S. Stephano protomartyre agetur ad xxvi Decembris. Dedicatio ecclesie cathedralis Vesonionensis S. Stephani memoratur apud Ferrarium in Catalogo Generali, & apud Saussayum. De S. Stephano protomartyre agetur, ut dictum est, ad xxvi Decembris. Albitum aut Alvitum, episcopum Legione in Hispania, hoc die reposuit Ferrarius in Catalogo Generali, & rursum 30 Octobris, utroque loco laudans Marietam, qui nullum assignat diem. Si Ferrario credimus, non colitur Officio ecclesiastico; videtur tamen non carere omnium ecclesiastico cultu, ut ex aliis colligi posse videtur. Dari itaque poterit (nisi quis certum diem cultus particularis aut obitū assignaverit) eo die, quo referuntur apud Menardum & in Martyrologio Hispanico, xxvii Decembris.

D

DE S. THEOGENE AUT THEUGE- NIO AUT THEAGENE MARTYRE

A N T I O C H I A.

EX HIERONYMIANIS ET MENÆIS.

AUCTORE
J. S.

Hujus Antiocheni Martyrus nomen variè prolatum,

Artyrem in titulo propositum magna cum nominis varietate annuntiant apographa Hieronymiana. Florentinus ex suis codicibus, consentiente etiam Blumiano, edidit: In civitate Antiochia Thugen. At Corbeiensis habet: Antiochia Theogeni. Epternacensis: In Antiochia Theotistri. Richenoviensis: Et in Antiochia Theotistri. Augustanus sine loco: Theogeni, ut & Gelmonensis. Labbeanus vero: Theogeni. Corbeiensis brevior: In Antiochia Theogeni. Antiquissimum apud Martenianum habet: Theogeni. Aliud primum apud Martenianum tom. 6 Collectionis amplissima: Et S. Theogenis. Appendix Adonis: In Antiochia, S. Theogenii. In Audariis Bede ex codice Atrebateni: In Antiochia natalis S. Theogenis. Grevenus, corrupto nomine, habet: Antiochiæ, Cheugenii. In Martyrologio Ms. S. Maximini, cuius habemus apographam, ita legitur: In Antiochia sancti Theogeni. Singulare est, quod habetur in Florario Ms.: In Antiochia sancti Theogenii episcopi & confessoris. Verum auctor Florarii non tantæ auctoritatis est, ut probabile nobis faciat, episcopum & confessorem fuisse, quem reliqui ut Martyrem celebrant. Ex allegatis observo, de palestra Martyris Antiochiae consentire omnes codices, in quibus illa non omittitur; secundo, unum dumtaxat Martyrem Antiochiae annuntiari, cuius nomen videtur Theogenes fuisse, ut unum apud Gracos annuntiari videbimus. Quod enim Thugenus &

Theugenus vel Theogenius apud varios scribitur, ex modica nominis Graci apud Latinos corruptione verisimiliter factum est.

2 Major est diversitas nominis in duobus bona nota codicibus, cum in altero Theotistus, in altero Theocistus vocetur. Hinc Florentinus in Annotatis suspicatur, duos fuisse Martyres, Theocistum & Theogenem, allegatque pro ea opinione Martyrologium Aquisgranense sibi à Bollandio nostro communicatum. In dicto Martyrologio, quod ante me habeo, post elogium duorum Ewaldorum hæc sequuntur: Eodem die in Ægypto, Marci & Marciani. Candidi. In Antiochia Theodisti. Eugeni. Victoris. Leodegari. Ampimi. Ait de his Florentinus: Quamquam confusa nomina sint, videntur tamen pro Theostisto simul & Thugenio attestari. Et pro confirmatione opinionis aut suspicionis sua laudat Menologium Sirletianum, in quo memoratur Theogenes & Theotecus cum Adando.

3 Verum nequeo suspicionem illam Florentinii quod non vis pro conjectura satis probabili admittere, cum quia in codice illo Aquisgranensi multa sunt corrupta & confusa, ut nomen Eugeni oriiri potuerit etiam ex corruptione alterius. Si autem Eugeni revera positum sit pro Theogeni, unus codicis auctoritas nequit sufficere ad Theocistum simul & Teegenium admittendum: nam collector Martyrologii, cum in alio codice vetustiore inventret Theocistum, in alio Theogenium dictum, credere potuit, diversos esse Martyres, & utrumque nomen ponere. At nos uni Martyrologio con-

E

A 3

tra

6 DE S. THEOGENE AUT THEUGENIO AUT THEAGENE M.

AUCTORE
J. S.

tra autoritatem reliquorum omnium, in quibus unicus ponitur Martyr Antiochenus, credere non debemus. Greci non juvant opinionem Florentini; etiam si Menae non modo Theogenem & Theotecnum, sed etiam Theofistum annuntiant, cum singuli ponantur seorsum, & diversis etiam suppliciis legantur coronati, ut ex illis nequeant afferi duo socii Antiocheni, etiam si quis omnes pro certis babere velit.

4 Qui ex illis probabiliter idem est cum Martire Antiocheno in Hieronymianis relato, in

Menologio Sirletiano sic annuntiat: Eodem die commemoratio sancti martyris Theogenis, qui pro Christi confessione ignis flammam pertulit. In Menais brevissime memoratur, additis tamen his versiculis.

Idem forte apud Gracos memoratus.

*Ως ἡλιθεν ἐν χρῷ τῆς πυρᾶς Θεογένης,
Εἰσῆλθεν δύτην, οὐ ταραχθεὶς τῇ θέᾳ.
Ut venit ad pyram Theagenes,
Illam ingressus est, non turbatus spectaculo.
Non Theogenes, sed Theagenes, nomen hic scribitur. Plura de hoc Martire non habemus.*

DE SS. VICTORE, URBANO ET SAPARGO MM.

I N A F R I C A.

J. S.

E X M A R T Y R O L O G I I S.

B
Hi tres Martires in Hieronymianis memorari.

F *Res Martyres in titulo propositi satis consonanter in Fastis Hieronymianis annuntiantur, & ex illis ad alios quosdam fluxerunt. Apud Florentinum ita legitur in texte Martyrologii: In Africa Victoris, Urbani, Sapargi. Epieriacense habet: In Africa Victoris, Urbani, Sapargi. Corbeiense: Africa Victoris, Urbani, Sapargi. Blumianum similiter consenit. In codicibus contradictionibus aliquid etiam de his Martyribus legitur. Duo in Richenoviensis sic memorantur: In Africa Victoris, Urbani. In Augustano omnes tres leguntur, sed immixti aliis sequentibus, nominibusque luxariis, hoc modo: Aphr. (id est, Africa) Victoris... Scapargi (pro Sapargi) Orbani (pro Urbani.) In Labbeano Afri ponitur pro Africa, sed integra Martyrum nomina sic leguntur: Victoris; ... Sapargi, Urbani. In Gellonenensi: Africa Victoris, ... Sapargi, Urbani. Martyrolo-*

gi, qui viii & ix seculo floruerunt, de his nibil tradiderunt.

2 Attamen eorum Martyrologiis aliqua de hinc deinde addita sunt. Nam in Appendix Adonis rete sic leguntur: In Africa; Victoris, Urbani, Sapargi. Grevenus in Usuardo sic edidit: In Africa Victoris, Urbani, Sapargi. Item codex Florentinus memini Sanctorum martyrum Victoris & Spargi, pro Sapargi. In duobus Bede codicibus autem legitur: In Africa Victoris, Urbani. In aliis quoque, quos mitto, mentio est solum Victoris. Omnes etiam tres leguntur in Florario Ms., sed sine loco. Plura de his Martyribus dicenda non habemus. Seorsum passos puto à tribus sequentibus, qui in Martyrologiis sequuntur & continuo dabuntur, quia illis in omnibus accuratestibz Martyrologiis preponuntur voces & alibi. Castellanus Sapargum expresso nomine, & duos alios Martyrologio suo Universali inseruit.

E

& in aliis aliquot recentioribus.

c DE SS. FELICE, AMPONO VEL AM- PONIO, ET CASTO MM.

J. S.

E X M A R T Y R O L O G I I S.

F *N omnibus ferè Martyrologiis, ex quibus supra tres Martyres dedi, mox alii tres sequuntur, non espresso Martyrii loco. Florentinus in texte sic habet: Et alibi Felicis, Amponi, & Casti. Codex Epieriacensis planè consonat, ut & Blumianus. Modica differentia unius nominis est in Corbeiensis: Et alibi, Felicis, Amponii, Casti. In Gellonenensi videntur Africa attribui, utpote Africanis immixti, & nomina sic efferventur: Amponi, ... Felicis, Casti. Ita planè in Labbeano. In Augustano duorum tantum fit mentio, corrumpto unius nomine, scilicet Amonii, pro Ampo-*

ni, & Felicis. In Richenovensi, omisso uno, sic legitur: Et alibi, Felicis & Casti. Appendix Adonis omnes exhibet hoc modo: Et alibi, Felicis, Aponi (pro Amponi) & Casti. Florarium Ms. meminit Felicis & Casti & aliorum multorum. At ultima verba forte sine autoritate sunt addita. Editio Usuardi Lubeco-Coloniensis tantum meminit Felicis & Casti. At Grevenus habet: Et alibi, Felicis, Ammonii (pro Amponi) & Casti. Horum etiam fit mentio in auditis Bede codicibus, sed parum accurate, cum in aliquibus jungantur cum Victore Africano. Ex recentioribus Maurolycus duos è tribus sic commemorat: Item sanctorum Felicis & Casti.

F

DE

A
DE S. CANDIDO VEL CANDIDA M.

R O M Æ.

S Y L L O G E.

SECULO III
VEROSI-
MILUS.
Candida seu
potius Candi-
dus martyr,
qui ab Usu-
ardo

*N*variis Martyrologii Hieronymiani apographis unus hodie Romæ martyris recte annuntiatur; ast cum uno eodemque modo non effteratur in his omnibus, dubium sit, virilisne, an feminis exiuerit. In Epternacensi seu S. Willibrordi apographo signatur: v. Non. Oct. Romæ Candidæ; in Richenoviensi vero, seu Divitiis Augie in Germania: v. Non. Oct. Romæ Candidi. Florentinus in cruditis Annotationibus, quas ad hunc diem Lucensi suo apographo subdit, posteriorcm lectionem prefert, quod hanc plures Hieronymianis codices cum Romano hodierno, Usuardo aliisque hagiologis exhibeant. Florentinii opinionem, ut probabiliorem, propensè amplectitor, tum quod Epternacense apographum, quamvis antiquissimum, mendis non careat, tum quod Usuardus, ex quo Martyrologii Romani reformatores aliquique martyrologi hausere, annuntiationem hodiernam, quâ S. Candidum, non Candam, scribit, ex antiquis monumentis, diversis ab Hieronymianis apographis, haud dubiè de-
propserit. Etenim illâ S. Candidum non tam-
tum Romæ, sed etiam Romæ ad Ursum pileatum con-
signat, quæ positio cum in Hieronymianis non
exprimatur, necesse est, ut hanc ex aliis antiquis
documentis acceperit.

B
aliisque
Rome ad Ur-
sum pilea-
tum hodie
ponitur;

2 Cum nihilominus, quæ qualiae hec ex-
sistint, compertum non habeam, laudatam Flo-
rentinii opinionem non quidem ut certam, sed ut
probabiliorem, quemadmodum jam dixi, admittit.
Hinc etiam sit, ut pro certo nequam edicere,
recte, an male, S. Candidus ad Ursum pilea-
tum ponatur. Romanum interim hodiernum, plus-
rimique Fasti sacri recentiores, Usuardum hic et-
iam secutus, S. Candidum hodie sic membrauit:
Romæ ad Ursum pileatum S. Candidi martyris.
Belinus tamen Sanctum Rome breviter sic an-
nuntiat: Romæ sancti Candidi martyris. Forte
ejus ad Ursum pileatum positionem habuerit su-
spectam. Utet sit, nihil est, cur hic Usuardo si-
dem abrogandam, indubie pronuntiem. Quapropter
cum per positionem illam locus, ubi sanctus
Martyr proxime à martyria fuerit à fidelibus de-
positus, verosimiliter designetur, opera pretium fuc-
rit, quod ille utcumque innotescat, nonnulla hic in
medium proferre; cum id prescrivit ad tempus, quo
Sanctus martyrio coronatus sit, lato saltu qual-
cumque modo definiendum conducat. Antonius Bo-
fius, & post hunc Paulus Aringhus in Roma sua
subterranea duo, ad Ursum pileatum posita, di-
stinguunt cœmeteria, Rome persecutionum tempore
Christianorum obsequio quondam destinata. Horum
alterum extra urbem via Portuensi ad aliquam
Ursi Pileati, unde & cœmeterii ad Ursum pi-
leatum nomen acceperit, figuram sicutum fuit;
alterum intra urbem, ubi nunc exstat ecclesia S.
Bibiana, in Esquiliis, regione Rome antiquæ
quinta, in vicino Ursi pileati per Sextum Rufum
lib. de Regionibus urbis memorato, à quo & hoc
vel certè ab aliqua Ursi pileati figura sibi vicina

cœmeterii ad Ursum pileatum nomen pariter in-
duerit.

3 Primum, ut ex iis, quæ laudatus Aringhus
lib. 2 cap. 19 num. 1 & 3 affert, recte con-
sequitur, nec ciuius quam seculo tertio, nec
seriæ quam anno 269 fuit exstructum. Secun-
dum verò, ut idem Aringhus lib. 4 cap. 42
num. 5 docet, sub impio Juliano Apostata, at-
que adeo non ante seculum quartum, media sui
parte jam praterlapsum, inirium accepit. In al-
terutro ex hisce cœmeteriis, si modo vera sit Usuar-
di annuntiatio, sensuque, quem suprà assigna-
vi, intelligenda sit, Sanctus terra à fidelibus
indubie fuit mandatus. Quapropter cum dicto-
rum cœmeteriorum antiquis ante seculum ter-
tium non fuerit exstructum, necesse est, ut & S.

non ante se-
culum III
passus est, si
positio illa lo-
cum,

E

Candidus, qui vel in illo vel in altero minus an-
tiquo sepulturam obtinuit, ante idem seculum
tertium martyrii palmam non fuerit adeptus. At-
que ita quidem discimus, Sancti nostri martyrium
nec primo, nec secundo æra Christianæ seculo pos-
se affigi; ast num tertio vel quarto potest innecti?
Cum plures Romæ Christiani seculo tertio quam
quarto passi reperiantur, malo ego S. Candidi
martyrium ad seculum tertium referre, hocque
propterea, additâ tamen dubitandi formulâ, in
margine adscripti. Quid si tamen qua ratione in
cœmeterio ad Ursum pileatum intra urbem sit
certò queat statui Sancti nostri sepulcrum, seculo
quarto ejus martyrium, ob tempus, quo sepul-
crum illud conditum dochimus, rectè illigâris.
Verum dubium est admodum, fueritne S. Can-
didus intra, an extra urbem tumulo mandatus.

4 Incertum ergo manet, tertione, an quarto
seculo martyrii palmam sit consecutus, erit
que, ut consideranti patebit, pariter incertum,
an id primo vel secundo seculo non accide-
rit, si, ut fieri potest, ab Usuardo ad Ursum
pileatum hodie annuntietur, non quod ibi se-
pultus, sed quod è aliunde fuerit translatus.
Quapropter quo rationibus suprà allatis Sancti
martyrium à primo & secundo seculo recte re-
moveatur, necesse est, ut hodierna Usuardi an-
nuntiatio, quemadmodum jam ante satis innui,
ad Ursum pileatum unius sepulcræ causâ S. Can-
didum reponat; id autem fieri, prout etiam insi-
nuavi, vero videtur similius. At Baronius in An-
notatis, quæ ad hunc diem Martyrologio Roma-
no subdit, alium prorsus sensum hodierna Usu-
ardi annuntiacioni attribuit, aitque eâ S. Candidum
ad Ursum pileatum passum ponit. Ita, uti appareat,
vir eruditissimus existimat, quod in ea antiquæ
Rome regione vetus legatur memoria lapidi inci-
sa, quâ ingens martyrum multitudo ad Ursum
pileatum posita describitur. Vix dubitem, quin
hic, quam loco citato Baronius laudat, memoria
sit altera ex binis inscriptionibus, numerum mar-
tyrum in cœmeterio ad Ursum pileatum intra ur-
bem posito designantibus, atque ab Aringho plè
semel jam laudato Roma subterranea lib. 4, cap.
42, num. 19 & sequenti exhibitis. Verum
Usuardus urbes tantum, ubi passi sunt martyres,

ubi terre
marcatus
est, signet;
si minus.

F

non

AUCTORE

C. B.

non etiam illarum vicos solet signare. Ad hæc, uti ex eodem Aringbo lib. & cap. citatis, num. 21 fas est colligere, omnes ii martyres, quos inscriptiones illæ recensent, cœmeterii ad Ursum pileatum martyribus non idcirco annumerantur, quod martyrio ibi coronati, sed quod vel sepulti, vel eò fuerint translati, ut, etiam si S. Candidus ab Usuardo ad Ursum pileatum passus poncretur, id tamen Baronius, ob rationem jam discussum non rectè affirmaret.

tempus, quo martyrum subiit, planè est incertum.

B

Baronio nihilominus hic etiam adstipulatur Ferrarius, in Catalogo Sanctorum Italiae ad hunc diem sic scribens: Candidus apud Ursum pileatum (qui vicus erat urbis in Esquilis; ubi nunc ædes est S. Bibianæ virginis & martyris) martyrium passus ab Usuardo... refertur; extatque adhuc ibi ejus memoria inscripta, comprehensa scilicet, ut hic auctor verosimiliter vult, sub veteri plurimorum martyrum memoria ex Baronio mox laudata. Certe aliam, qua S. Candidum nominatim memoret, memoriam non novi. Porro si S. Candidus, quod tamen non puto, ab Usuardo ad Ursum pileatum, quod ibi passus sit, fortè annuntietur, nihil planè suppetet, quo, ut consideranti patebit, ejus martyrium uni potius quam alteri è tribus prioribus æra Christiana seculis attribuas, prorsusque manebit dubium, non tantum an in cœmeterio ad Ursum pileatum intra urbem, verum etiam an in cœmeterio ad Ursum pileatum extra urbem S. Candidus sepultus, aut etiam eò translatus umquam fuerit. Utram tamen sit, Bosius supra landatus, cui Piazza in Hemerologio suo sacro & Menologio Romano assentitur, Roma subterranea lib. 2, cap. 17, pag. 167 in eam opinionem propendet, qua S. Candidum in cœmeterio, ad Ursum pileatum extra Urbem via Portuensi sit, terra mandatum fuit. Idcirco autem eò inclinat, quod, ut conjicit, S. Candidus orsum duxerit ex preclarissima Romana Candidorum familia, cuius juris aliquando fuerit lo-

cus, in quo postmodum cœmeterium ad Ursum pileatum via Portuensi fuerit exstructum. Verum non video, solido aliquo fundamento illam Bosii conjecturam inniti. Quod si tamen S. Candidus in aliquo ad Ursum pileatum cœmeterio fuerit sepultus, id potius factum esse in cœmeterio ad Ursum pileatum extra, quam intrâ urbem idcirco existimo, quod, nisi supra docni, Sanctus ante seculum quartum martyrio verosimiliter fuerit coronatus, tuncque cœmeterium ad Ursum pileatum intra urbem nondum exsisterit.

6 Vides jam, credo, eruditæ lector, nihil afferri posse, unde sat certum fiat, quo tempore Sanctus noster passus fuerit, quove in cœmeterio, seu intra seu extra urbem sit, fuerit sepultus.

Hinc Tamayus in Martyrologio Hispanico Annuntiationi, quâ hodie S. Candidi, martyris Romani, ut ait, ad Ursum pileatum passi, apud Solanam, Ordinis S. Jacobi de Spatia, in cœnobio Fratrum SS. Trinitatis Excalceatorum depositionem commen-

morat, rechè hanc annotationem subjungit: Ejus (S. Candidi) Acta periére, idè tempus, quo martyrium pertulit, ignoratur. Ait mox addit: Illud certissimum est, quod sacra hujus Martyris liplana Româ Madridium translata fuere cum aliis sanctorum Martyrum exuviis, quas R. P. F. Joannes ab Annuntiatione, SS. Trinitatis Ordinis Excalceatorum alumnus, à SS. Pontifice, Urbano octavo, cuius nepotis fuerat confessarius, accepit, & Generali Ordinis misit, ut inter monasteria sui Ordinis in Hispania divideret; qui hoc sanctum corpus Candidi monasterio Solanensi in Martia, nostris Mancha, donavit, ubi adhuc colitur, & honorificè custoditur. Unde inter omnia incerta, qua de Sancto hacennus differunt, saltem ejus in Hispania cultus, si modè Tamayi Candidus à Nostro, quod non assim afferre, non distinguatur, certus evadet atque indubitat. Ceterum de S. Candido, cùm nulla ejus Acta existent, plura non novi.

In Hispaniam translatus, ibique cultus, à Tamayo afferatur.

E

F

DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO M., CAIO, PETRO, PAU. LO ET QUATUOR ALIIS

C

ALEXANDRIÆ ET FORTE ALIBI IN ÆGYPTO.

C. B.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§ I. S. Dionysius, episcopus Alexandrinus, cur hodie detur, sanctorum Sociorum ejus in Fastis sacræ memoria, locus & tempus felicis è vita excessus.

ANNO CC-
LXV, CIR-
CITER, ET
INITIO SE-
CULI IV.
S. Dionysius,
Martyrologio
Romano ho-
die inser-
ptus,

Artyrologio Romano hodierno reformato hac hodie annuntiatio inscribitur: Eodem die (tertio Octobris) sanctorum martyrum Dionysii, Fausti, Caui, Petri, Pauli & aliorum quatuor, qui primò sub Decio multa passi demum sub Valeriano ab Æmiliano præside diu tormentis vexati martyrii palmam meruerunt. Novem hos Sanctos, quorum quinque nominantur, quatuor linquuntur anonymi, nullis prorsus antiquis Latinerum Fastis sacræ ad hanc diem insertos inven-

nio; ait eos ex Menologio Sirletiano eruditissimi Martyrologii Romani reformatores dubio procul accepere. Id ipsomet Baronius, horum unus, in Annotatis, quibus illud illustravit, non obscurè indicat. Agunt, inquit, & de his (Sanctis annuntiacione Romani hodierni mox adducta contentis) hac item die (tertia Octobris) Græci in Menologio (Sirletiano scilicet) his verbis: Natalis sancti martyris Dionysii & Sociorum octo. Hic sub Valeriano & Gallieno imperatoribus adductus ad præsidem Æmilianum, perseverans in Christi confessione, exilio primò damnatur, atque

A atque proscribitur, ac lapidatur; plura tormenta, quām olim in Libya sub Decio passus. Conclusus igitur in loco squalido cum Fausto, Gaio, Petro & Paulo, qui cum illō annos duodecim easdem poenas toleraverant, consummatus est in confessione Christi. *Sanctus Dionysius, qui hic, atque adeò etiam is, qui in Romano hodierno suprà memoratur, aliis non est, quām magnus ille Dionysius, Alexandrinae urbis in Aegypto episcopus.*

alius non est, quām Dionysius Alexandrinus episcopus.
2 Id ex binis ipsiusmet S. Dionysii, Alexandrini episcopi, epistolis, quarum una contra quendam Germanum, illius temporis episcopum, Sancto obreclantem, altera ad Domitium & Didymum scripta est, liquido patefecit. Etenim in his epistolis, quarum duo egregia Fragmenta in Historia sua Ecclesiastica, alterum lib. 6 cap. 40, alterum lib. 7 cap. xi, Eusebius exhibet, S. Dionysius, que sibi in persecutione Decii acciderint, exponit, suosque in hisce cemites ac socios fuisse indicat Faustum, Caium, Petrum & Paulum, ut adducta Menologii Sirletiani annuntiatio ex binis laudatis Eusebii capitibus deprompta sit, atque adeò ut Dionysius, cui bac illos ipsos passionum Socios adjungit, aliis non sit, quām magnus ille Dionysius, Alexandrinae urbis in Aegypto episcopus. Adhuc altero epistle adversus Germanum scriptae Fragmento, quod Eusebius Historie Ecclesiastica lib. 7 cap. xi pariter exhibet, Dionysius, Alexandrinus episcopus, qua sub Valeriano passus sit, ipsem etiam exponit. Confer ea cum hodierna Menologii Sirletiani annuntiatio, & illico videbis, quacumque hac sub Valeriano Dionysium suum passum affirmat, ex epistle Fragmento proximè citato esse desumpta, ut adeò non alium, quām Dionysium Alexandrinum episcopum designet. Accedit, Dionysium, Alexandrinum episcopum, nullo alio die in Menologio Sirletiano inveniri: cum autem verisimile non sit, in hoc Virum sanctissimum juxta ac celeberrimum nupsiam memorari, dubitandum non est, quin id hodie fiat. Ut id miki omnino persuadam, faciant etiam Mediolanensis bibliotheca Ambrosiana Menea MSS., infra pluries memoranda, que S. Dionysium, Alexandrinum episcopum, addito ἀρχεπισκόπῳ ἀλεξανδρεῖας titulo, hodie annuntiant, sicque apertissimè desigunt.

C idemque hic hodie datur cum aliis sanctis sociis,

3 Porro quamvis, ut ex iam dictis constat, Dionysius, Martyrologio Romano hodie inseritus, aliis non sit, quām Dionysius, Alexandrinus episcopus, hic tamen Sanctus in eodem Martyrologio Romano iterum, quamquam sine Sociis, quibuscum hodie memoratur, ad diem xvii Novembris expressius signatur. Idem ad diem xix Novembris accidit S. Fausto. Hic enim, ut ex dicendis manifestum fiet, Faustus, ibidem signatus, ab hodierno Fausto non distinguitur. Ad hec Faustum & Caium, quos hodie cum Dionysio, Petro & Paulo celebrat, ad diem sequentem cum SS. Eusebio, Cheremone & Lucio denuo commemorat. Hinc in Martyrologio Romano maiorem accusationem non immerrito quis forte requirat. Sollerius noster in Usuardo à se illustrato ad diem xvii Novembris eruditissimos Martyrologii Romani reformatores memoriam forte lapsos, existimat, dum S. Dionysium, Alexandrinum episcopum, quem jam ad iii Octobris diem annuntiabant, ad xvii Novembris iterum producunt. Ast id ego non ex memoria lapsu, sed ex eo potius factum reor, quod viri, utut alias perspicacissimi, hic tamen non satis perspicerint, unum eundemque esse

Octobris Tomus II.

Dionysium, qui *Alexandrina in Aegypto urbis AUCTORE exstiu episcopus, & ad iii Octobris diem Menologio Sirletiano inscribitur. Ex unitate quoque non sat perspicula factum puto, ut uidem eruditissimi viri sanctorum Caii & Fausti annuntiationem iterarint. Et verò, quod ad S. Dionysium pertinet, nihil in Sirletiana ejus ad iii Octobris diem annuntiatione occurrit, unde, an de S. Dionysio, Alexandrino episcopo, sermo sit, colligas, nisi illam cum fonte suo, in Ecclesiastica Eusebii Historia à me jam assignato, sedulò conferas. Ut sit, mihi sufficit, magnum illum Dionysium, Alexandrinae urbis episcopum, Martyrologio Romano hodie inscribi, ut hunc Sanctum, quamvis in Pretermis dies xiv Septembribus ad xvii Novembribus jam remissum, unà cum adjunctis ei sanctis Sociis hodie tradam. Ab his duco initium, ut deinde quidquid ad solum S. Dionysium pertinet, rerum narrandarum seriem interrumpere non coactus, commodius pertractem.*

C. B.

4 Menologio Sirletiano & Martyrologio Romano hodierno, quibus, ut docuimus, S. Dionysius, Alexandrinus episcopus, unà cum SS. Fausto, Caio, Petro, Paulo & aliis quatuor Sanctis anonymis hodie inscribitur, alii insuper Fasti sacri accedunt, quos inter non infimum locum obiunient magna Gracorum Menea tipis excusa. Hac SS. Faustum, Caium, Petrum & Paulum, quibus quatuor anonymos insuper adjungunt, unà cum S. Dionysio etiam recensent, eosque brevi celebrant elegio, cui premitti versculi solum S. Dionysium, sanctis ejus octo Sociis, quorum quatuor tamen nominat subiectum elegium, relictis anonymis, nominatim exprimunt. En illos cum adjuncta versione Latina:

Διούσιος σὺν συνάθλων νῦν οκτάδι,

Ζόφε μετάσας, φωτός εἰκέτη χαρίσιον.

Dionysius nunc cum octo commilitonibus,

Amota caligine, lucis locum inhabitat.

Alluditur hic hand dubiè ad locum squalidum & tenebrosum, cui cum SS. Fausto, Caio, Petro & Paulo S. Dionysius inclusus gloria Chisti confessione vitam terminasse afferitur in elegio versiculis recitatis subiecto; quod hoc tamen, quoniam tam in hoc, quām in aliis adjunctis, cum Sirletiano elegio, ad num. i recitato, apparet, non transcribo. Nec etiam, an Menorum, Menologii Sirletiani, aliorumque, quos jam produximus aut porro producturi sumus, sa-

E

crorum Fastorum elegia exakte veritati omnino congruant, nunc disquirro; dabuntur infra comodior id faciendi locus.

5 Meneis Gracorum excusis, ex quibus jam Mediolanenquacumque ad S. Dionysium, Alexandrinum sibus bibliociscopum, ejusque sanctos Socios pertinent, in theca Ambrosiana Meneis medium adduxi, Fastos homonymos subjungo, MSS. Mediolanensis scilicet, antè adhuc laudata, quorum penes nos est ecgraphum, Bibliotheca Ambrosiana Menea MSS. Hec, brevi premissa annuntiatione, Sanctos nostros pariter elegio, atque eo quidem paulò prolixiori, exornant; at simul à Meneis excusis non parèm dissentiant. Etenim ne sanctos S. Dionysii Socios numero definito expont, nec hos inter Petrum & Paulum nominatim recensent. Non dubito tamen, quin etiam binos hosce Sanctos indefinite, quem dumtaxat exhibent, sanctorum Dionysii Sociorum numero includant. Sic existimo, quod tum in elegio, quo Sanctos celebrant, tum in brevi annuntiatione elegio prefixa sermonem; ut mibi quidem apparet, de iis omnibus Sanctis instituant, qui S. Dionysium sive in fuga, quam sub Decio iussu divino

B

IO DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND. , FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

divino arripuit, sive in exilio, quod sub Valeriano subiit, comitati sunt, aut certe cum eo utriusque persecutionis, à duobus illis imperatoribus in Christianos mota, acerbitate pertulerunt. Laudatum elogium, quod è Graco Latinum feci, cum annotatione previa, Latinè quoque reddita, hac transcribo, ut facta cum geminis Historie Eusebiana capitulo, num. 2 citatis, collatione, sum de hac re ferre queat eruditus lector judicium.

6 En illud: "Ἄδησις τῷ ἀγίῳ μαρτύρῳ Διονυσίῳ ἀρχιεπικόποτε Αλεξανδρεῖας καὶ τῆς συνόδου ἀντε Γαΐς, Φαυστό, Ευσέβιος καὶ τῶν λοιπῶν. Στό ἥν ἐπὶ τῆς βασιλείας θαλεριανός, τοῦ διωγμού κινησάντος καὶ κατὰ πάντων μὲν τῶν Χριστιανῶν, καὶ εξάργετον δὲ κατὰ τῶν ἐπισκόπων, οὓς εδόκει πάντας υπὸ τῶν χειρα ποιῆσαι τὴν ἑαυτόν. Αἰμιλιανὸς δὲ τις Αλεξανδρεῖας ἡγεμὼν χριστίας ἀντὸν βίσων καὶ λόγων κεκομιμένον ὄντα διδάσκαλον πάντος καὶ τῆς ορδής ἀντεχόμενον πίσσων, σὺν Φαύστῳ διάκονῳ καὶ λοιποῖς, καὶ πελλὰ καταγγέλλας θύσας τοῖς ειδώλοις καὶ ταῖς βασιλείοις ἀπαλλαγῆναι καὶ μᾶς τείσας, εἰς ἔξοριαν παραπέμψει, πάσις ἀντεῖ καλύπτων συνόδους καὶ συναγωγῆς καὶ ὄμιλίας πρῷ τός συνιθεῖς. Απαχθεὶς δὲ ἐν τῇ Κεφρῷ καὶ διδάσκαλον τον λόγον τῷ θεῷ, ἐλιμεύετο ὑπὸ τῶν δῆμων, καὶ μαδῶν ταῦτα Αἰμιλιανὸς ἐκέλευσεν αποχιστήνας ἀντὸν εἰς τραχυτέραν χώραν λιγῶν καὶ μιαφόρων πεπληρωμένην ανδρῶν, οὐ καὶ πολλάς υφέσι τετρασμύρις καὶ μόνον δὲ τότε τοιαῦτα ἐπασχε, ἀλλὰ καὶ τοῖς Δεκάις χρόνοις. Ευσέβιος δὲ καὶ Χαρίμων διάκονοι ταρά Θεῖς ἐνδυναμωθέντες καὶ τῶς εἰς φυλακᾶς ἐπισκεπτόμενοι καὶ θάλποντες τὰ τῶν μαρτυρῶν λειψά, πολλὰς βασάνες ὑπέμεναν. Οὐ γάρ μαχάρι Διονυσίῳ διαφόροις ὄμολογίαις καὶ κινδύνοις καὶ ἔσορίαις ἐγκαρτερίσας μέχρι μαθεκατε ἐτεῖς τῆς Γαλλίας βασιλείας ἐτελέστησεν εἰς την την Χριστού ὄμολογία. Φαύστος δὲ οὐ σὺν ἀντεῖ διάκονῳ διῆρχετε μέχρι τῶν κατὰ Μαζιμίνον διωγμῶν καὶ γκραιούς κομιδῆς γενομένων εἰς ταῖς θλίψεσι μαρτυρικῶς τὸν κεφαλήν ἀποτέμνεται, τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν ταῖς βασιλοῖς ἀνατέτανον, οἱ δὲ τὸν Θεόν ἀγακρύπτοντες ἐτελέσθησαν.

Ex Latinè hic exhibetur,

B

C

* al. Charemon

7 Accipe nunc versionem Latinam. Certamen sancti martyris Dionysii, archiepilopi Alexandrini, atque etiam Gaii, Fausti, Eusebii, reliquorumque, qui ex ejus societate fuerunt. Hic floruit sub imperio Valeriani, qui persecutionem excitavit, contra omnes quidem Christianos, maximè verò contra episcopos, quos omnes sibi habere volebat obsequentes. Emilianus autem quidam Alexandriæ præfector eum vivendi ratione, eloquentiā & docendi peritiam supra modum præstantem, atque insuper veræ fidei adhærentecepit unā cum Fausto diacono & reliquis, eosque plurimum impulsos nec permotos, ut idolis sacrificarent atque à tormentis caverent, in exsilium misit, omni conventu sermoneque cum familiaribus inhibito. Abductus autem (Dionysius scilicet) in Cephro, docensque Dei verbum, à populo lapidibus est appetitus. Hæc autem edocitus Emilianus, jussit eum migrare in regionem asperiorem, latronibus cruentisque viris repletam, ubi multas ærumnas sustinuit: neque solùm hæc tunc passus est, sed etiam tempore Decii: Eusebius verò & Charimon diaconi à Deo roborati, captivos visitantes, martyrumque reliquias sepelientes, multa gravia sustinuerunt. Beatus igitur Dionysius cum in diversis confessionibus & periculis & exiliis usque ad annum duodecimum regni Gallieni patienter perseverasset, in Christi confessione excessit è vivis: Faustus verò ejus diaconus us-*

que ad Maximini persecutionem in vivis manfit, factusque valde senex in tormentis fidem confessus capite truncatus est: quod verò pertinet ad reliquos, alii tormentis sunt immortui, alii verò Deum prædicantes obierunt.

8 Adi nunc, erudite lector, bina Eusebii capita supra plus semel laudata, factaque horum cum elogio jam recitato collatione, videbis in hoc, quantam opinor, de iis omnibus esse sermonem, qui sive in Decii, sive in Valeriani persecutione S. Dionysio, Alexandrino episcopo, errumnum & laborum socii comitesque exsisterunt. Quapropter cum hos inter, ut ex dictis num. 2 liquet, certò computandi sint Petrus & Paulus, dubium esse non potest, quin hos quoque Menea Ambrosiana sub indefinito, quem exhibent, sanctorum Dionysii Sociorum numero includant. Nec est, cur quis propriea existimet, Charemonem die sequenti à nobis dandum, & Eusebium die tertia Julii cum S. Anatolio jam datus, una cum SS. Gaio & Fausto à Meneis Ambrosianis S. Dionysio socios hic adjungatos, pariter contineri sub qualior Sanctis anonymous, quos cum S. Dionysio, hujusque quatuor Sanctis anonymous nominatis Sociis Fausti sacri ante Menea Ambrosiana supra produci commemorant. Etenim elogia, quibus hi omnes Sanctos nostros celebrant, primam suam trahunt originem ex binis plus semel jam laudatis Eusebii capitib; in his autem prater SS. Faustum, Caium, Petrum & Paulum oculo insuper aut novem alii, hosque inter Eusebium & Charemon, qui omnes, Decio & Valeriano Christianos persequentibus, è S. Dionysii societate aut etiam clero exsistere, nominatim expressi occurunt. Quapropter quamvis dubium non sit, quin sub qualior nostris anonymous S. Dionysii Sociis, quatuor item ex illis oculo aut novem nominatis comprehendantur, pro certo tamen, quin nam hi sint, nequit edici. Utut sit, generali commemoratione Sanctos nostros omnes tam anonymous quam nominatos Menea Ambrosiana celebrant, quod sufficit, ut bac Fastis sacris illos signantibus annumeranda hic sint. Venio nunc ad Fastos reliquos, quibus sanctorum Dionysii Sociorum memoria inscribitur. Maximus Margunius, Cytherorum episcopus, in suo Menologio, hodiernâ Gracorum lingua vernacula conscripto, Meneis excusis pressè inharet, nihilque ab his diversum docet.

9 Castellanus Romani hodierni elogium ex idiomate Latino in Gallicum nude convertit, redique monet, apposita in margine notula, S. Dionysium esse Dionysium Alexandrinum episcopum, qui xvii, & S. Faustum esse Faustum martyrem, qui xix Novembribus Romano Martyrologio iterum inseritur. Galefinius à Faustis omnibus haecenus memoratis dissentit. Etenim, quod in his non fit, annuntiationi sua locum adscribens, Sanctos in Gracia annuntiat. Cum tamen idcirco dumtaxat vero similiter id faciat, quod illos, utpote Meneis & Menologio Sirletiano inscriptos, cultu ecclesiastico apud Gracos gaudere existimet, erroris quidem certò hic argui non potest; verum, cum S. Dionysium ejusque omnes sanctos Socios martyrium pertulisse, insuper affirmet, in hoc saltem asserto, ut ex dicendis patescet, à veritate certissime aberriat, nisi forte, quod tamen non appareat, nihil aliud velit, quam Sanctos nostros, tyrannorum minis tormentisque spretis, fidem fortiter fuisse confessos, non autem pro ea sanguinem fudisse. Ferrarius & Tamaius S. Dionysio ejusque sanctis Sociis martyrii palmam pa-

D

aliisque Fastis sacris inscribuntur;

E

F
in duobus tabernaculis omnes martyrio, adiecta etiam palmaria,

A pariter attribuunt; atque id quidem iis verbis faciunt, ut non nisi de stricto martyrio queant intelligi. Adhuc prior martyrii eorum palestram Roma in Italia, posterior Contrebia in Hispania confituit, qui alter amborum error est longe gravissimus. Tamaius quidem, ut ipsem in Notis ad Martyrologium suum Hispanicum indicat, Sanctos in Hispania passos didicit ex Juliani, Toletani archipresbyteri, adversariis; verum hac mera dumtaxat sunt commenta, à majoribus nostris aliquaque eruditis sibi convulsa, meritoque explosa. Quod autem ad Ferrarium pertinet, hic quidem ad calcem elogii, quo S. Dionysius ejusque Socios exornat, Bedam, Usuardum & Adonem nominatis citat; verum hi Sanctos illos omnes martyrium subiisse, Romae insuper id accidisse, nupciam affirman.

B <sup>coronati per-
petram</sup> Et vero non video, qua ratione quove fundamento sat firmo innixi asseverare hoc possent antiquiores illi martyrologi. Etenim Sanctos nobros omnes, nec Roma, nec alibi martyrio coronatos esse, vel ex solo obitu, quo è vivis excessit S. Dionysius, loco & genere fit perspicuum. Hic quippe, ut infra luculentissime probabimus, post pacem, Ecclesia à Gallieno redditam, Alexandria in Ägypto mortalem hanc vitam felici tranquillaque more terminavit. Qua ergo veri specie dici potest martyrio, & quidem Roma coronatus?

C <sup>dicuntur:
unias dum-
taxat Fausti,</sup> A Gracis quidem Iezouagrus- titulo, idque non immerito, decoratur; verum id propterea non sit, quod stricti nominis martyr sit, sed quod persecutorum gladio occubuerit, sed quod, cum bis pro fide Christiana tentus, atque in exstitione pulsus fuerit, ob gloriosam Christi confessionem non pauciores, quam plurimi martyres martyrii palmarum gladio verè adepti, calamitates fuerit perpessus. Quod si simili ratione ac sensu, ut in Romani hodierni annuntiatione num. 1 producta fieri existimo, omnes omnino S. Dionysii Socios vocare pariter libuerit martyres, nihil magnopere refragabor. Namvis enim nihil suppetat, quo eos omnes ferro igne violentiam pro fide mortem operiisse ostendam, dubium tamen non est, quin ob Christi confessionem plures arumnas perirent.

D 1 Faustus quippe, Caius, Petrus & Paulus, ut Menologii Sirletiani annuntiatio num. 1 adducta docet, duodecim annos toleraverant cum S. Dionysio, quando hic in confessione Christi Domini è vivis excessit. Namquam autem, ut infra ostendam, Menologium Sirletianum correptione hic indigeat, Sanctos tamen cum S. Dionysio plurima perpessos, relle innuit. Etenim (consule bina Historia Eusebiana capita supra saepius laudata) cum S. Dionysio in fuga, quam, Decii persecutione exorta, arripuerant, à submissis satellitibus comprehensi, plurimis calumniis, ut verisimilimum est, suè affecti: etiamq; autem ex eorum manibus à supervenientibus Marentiis fuerint erepti, gravissimas deinde, durante Decii persecutione, arumnas procul omni dubio pertulere. Atque hoc quidem ad omnes quantu[m] S. Dionysii nominatos Socios pertinent; de Paulo nominatum nihil occurrit: quod verò ad Petrum & Caium attinet, hi postquam è satellitum, à quibus capti fuerant, manibus effont erepti, durante Decii, non Valeriani, ut vult Rufinus, persecutione, in deserto quodam ac squalido, qui tridui itinere à Paretionio distabat, Libyæ loco, reliquis orbati fratribus, subfitté inclusi, ut tunc plurimas, easque gravissimas, calamitates certissime subierint. Alia de duobus hisc posterioribus

S. Dionysii Sociis nec ex Eusebio, nec ex aliis documentis fide dignis innotescunt, ut hos sanctumque martyres sint, vitam, fusco pro fide sanguine, finisse, martyrologi supra laudata perperam affirmant. Faustus quidem martyrii palmam, capite amputato, obtinuit; verum hoc non sufficit, ut S. Dionysius ejusque reliqui Socii martyribus indubie accensantur. Sed hec de asserto nec probato SS. Dionysii, Caii, Petri & Pauli martyrio disputata sufficient. De Fausto, cuius solius martyrium extra controversiam est, agendum nunc est.

E 12 Hic Sanctus, Petro, Paulo & Caius, tribus aliis S. Dionysii Sociis, quos Fausti sacri jam recensiti nominatum expriment, nonnihil celebrior, in Romano hodierno, cuius hodie & die sequenti etiam inscribitur, ad diem xix Novembris, ut suprà dixi, iterum signatur. Verum dubitari nunc insuper potest, num in eodem Romano hodierno S. Fausti memoria ad xxvi dielli Novembris diem denuò non recurrat. Etenim ibidem hoc ponitur annuntiatio: Alexandriæ natalis sancti Petri ejusdem urbis episcopi, qui cum esset omnibus virtutibus exornatus, Galerii Maximiani (imo Maximini) præcepto capite obtruncatur. Passi sunt etiam Alexandriæ in eadem persecuzione sancti martyres Faustus presbyter, Didius & Ammonius, itemque Phileas, Hesychius, Pachomius & Theodorus episcopi Ägyptii, cum aliis sexcentis sexaginta, quos persecutionis gladius evexit ad cælos. Cum antem, ut mox docebimus, S. Faustus, qui cum S. Dionysio Decii & Valeriani persecutionum tempore Christianam fidem adhuc diaconus fortiter est confessus, grandevus admodum factus vitam etiā ad Diocletiani usque persecutionem prostraverit, dubitari posse videtur, num unes idemque non sit cum homonymo memorato in annuntiacione proximè adducta Didii, Ammonii & Petri, Alexandrini episcopi, passionis scoto, qui sub Dionysio diaconus, à successorum aliquo presbyter ordinatus fuerit, ac tandem senio consecratus martyrii coronam sub Maximino sit adeptus. Est sāne, cur hic, ut mihi quidem appetat, dubitabundus quis bareat.

F 13 Diversus nihilominus Faustus noster à Fausto, qui die xxvi Novembris Romano hodierno inseritur, idcirco esse videtur, quod hic conjungatur cum socii omnino diversi à Sociis, quibuscum Faustus noster ad alios dies plus semel Faustis scris inscribitur. Adhac Eusebius editionis Valesiane, quam hic semper, nisi aliud indicem, inteligo, Fausti presbyteri martyrium, qui cum Petro Alexandrino sub Maximino passus est, lib. 8 cap. 13 commemorat, nec tamen ullo verbo infinitat, hunc esse Faustum nostrum, quem, ut mox videbimus, grandevum iam as pene decrepitum atate sua, capite amputato, martyrium consummasse, lib. 7 cap. xi narrarat. Hinc fit, ut mihi saltem verisimilius appareat, S. Faustum, Petri Alexandrini in martyrio socium, à S. Fausto nostro esse distinctum, atque adeò hunc in Romano hodierno ad diem xxvi Novembris denud non annuntiari. Ceterum nihil occurrit aliud, quod ad distinctionem inter utrumque Faustum stabilitatem conducat. Verum, ut sit, certè Faustus, ad diem Novembris decimum nonum Romano moderno inscriptus, à Fausto nostro, uti mox docebo, distinctus non est. Ut ergo, qua ad hunc spectant, accuratè exponam, commemoranda sunt, quacumque ad illum spectantia, sive in Eusebiana Historia, sive alibi litteris consignata memoria-

12 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

tuque digna invenio. Faustus, qui Romano ho-
dierno ad diem xix Novembris inseritur, qui-
que adeò à nostro non distinguitur, ad cumi-
dem diem celebratur etiam à Romani parvi an-
ctore, Adone, Uuardo, Molano, Greveno,
Maurolyco, qui postremus Sanctum Roma sub
Decio decollatum, perperam affirmat. Idem foris
aut simile quid vult Gatesinus. Certe alias non
video, tur Faustum Roma annuntiet. Non opus
esse arbitror hic singulos istorum martyrologorum
textus proferre, cùm nihil suppeditent, quod non
in longiori Adonis annuntiatione contineatur,
quam integrum, quòd rerum ad Sanctum spectan-
tium compendium exhibeat, hoc transcribo.

*erum est
martyrium,*

B

14 Sic habet: Die eodem (xix Novembris) Natale sancti Fausti martyris. Huic tantum fiduciae & magnanimitatis per Dei gratiam datum est, ut, cùm ad eos, qui in carcere tenebantur, fratres nemo prorsus humanitatis & ministerii causà permitteretur accedere, iste unà cum collega suo Eusebio indesinenter & reviret, & necessaria ministraret. Et cùm per dies singulos præsidis furor crescet, jugulando alios, alios suppliciis & diversis cruciatuum generibus affligendo, squallore carceris & catenarum pondere enecando, & super omnia præcipiendo, ne quis ad eos prorsus accederet, ut & inedia quasi aliud tormenti genus adhiberetur: concessit tamen Deus huic Diacono & collegæ ejus gratiam, ut, invitis omnibus, eis ad confessores Christi non negaretur accessus. Grandævus igitur & plenus dierum confessor perdurans, perfecto martyrio, beatus Faustus obtruncatione capitis consummatus est. Totum hoc elogium, quam longum est, ex lib. 7 cap. 10 Eusebii per Rufinum interpolati, ut ex utriusque collatione patebit, ad verbum est depromptum. Attamen nihil de S. Fausto continet, quod non etiam in genuino Eusebio ferè comprehendatur. At primò quidem hic lib. 7 cap. xi luculentissime etiam docet, S. Faustum, senio jam confectum, martyrii palmam, capite amputato, retralisse. Scendum porrò est, inquit, Faustum, qui tunc tempotis confessionis titulo unà cum Dionysio (Alexandrino scilicet episcopo) inclauruit, ad nostri usque temporis persecutionem reservatum, grandævum jam ac penè decrepitem nostræ ætate, capite amputato, martrium consummâsse. Hec Eusebius; unde non tantum S. Fausti martyrium certum efficitur, sed & indubitatum fit, S. Faustum hodie Romano Martyrologio insertum, cùm hic etiam (vide num. 2) ex Eusebii capite proximè citato depromptus sit, diversum non esse, ut doctrinum me monui, à S. Fausto, qui ad diem xix Novembris Martyrologio Romano itidem inseritur.

*quod, expo-
situs aliis,
qua de S.
Fausto*

15 Expendamus modò, num in Eusebio pa-
riter continantur reliqua de hoc sancto nostro
Martyre annuntiationis Adoniana asserta. Secun-
dam hanc S. Faustus, saeviente in Christianos ty-
rannorum persecuzione, fideles fidei causâ in car-
ceribus detentos frequenter visitavit, auxilio,
quo potuit, juvit, eoque in charitatem Christianæ
officio collegam & adjutorem habuit Eusebium
diaconum & ipse Diaconus. Jam verò Eusebius
bistoricus lib. 7 cap. xi Fragmentum, ut jam su-
prâ docui, suppeditat epistola ad Domitium &
Didymum à S. Dionysio, Alexandrino episcopo,
conscriptæ: in hac autem Sanctus ita memorat:
In urbe autem (Alexandrina) occultarunt se,
ut fratres (Christianos fidei causâ, ut ex contextu
in liquet, in carcere detentos) clanculò invi-

sant, presbyteri quidem: Maximus, Dioscorus,
Demetrius & Lucius; ... diaconi verò post illos,
qui morbo consumpti sunt, superstites, Faustus, Eusebius, Chæremón. Quibus ex verbis
apie colligitur, S. Faustum diaconum, persecutio-
nis tempore Christianos captivos visitasse, eoque in
munere S. Eusebium, pariter diaconum, socium
sibi atque adjutorem habuisse, ut hic iterum ab
Eusebio non dissentiat Adoniana annuntiatio. Por-
rò S. Eusebius diaconus, qui & in annuntiatione
Adoniana & in laudato epistole S. Dionysii Ale-
xandrini Fragmento Christianos carcere detentos
cum S. Fausto visitasse assertur, postmodum fuit,
ut Eusebius capite proximè citato disserit af-
firmsat, Laodicea in Syria episcopus. Hinc non
video, cur Sollerius noster ad diem tertiam Julii
in S. Anatolio, Laodicea in Syria episcopo, ejus-
que decepsisse S. Eusebium, assertet, posteriorem
hunc Sanctum Romano parvo, quod ad diem xix
Novembris, ut jam docui, S. Faustum celebrat,
nuspiciam esse inscriptum.

D

16 Etenim laudatum Romanum parvum ad
dicatum diem habet: Et Fausti diaconi & Eusebii
collegæ ejus, martyrum visitatorum; hec autem
annuntiatio, ut ipsem Sollerius in Uuardo à se
illustrato ad eundem diem observat, ex Rufini
Eusebii, ex quo, ut monuimus, longior jam da-
ta Adonis annuntiatio desumpta est, indubitate pro-
fluit. Quapropter cùm S. Eusebium, qui in lon-
giori Adonis annuntiatio, atque adeò in Rufini
Eusebii celebratur, alius non sit, quam S. Euseb-
ius, postea Laodicenus in Syria episcopus, du-
bitandum non est, quia hic ipse etiam S. Euseb-
ius memoretur in adducta Romani parvi annun-
tiatione, quâ simul cum Fausto Martyrum Visi-
tatoris titule decoratur, quod ambo, ut vidimus,
Christianos fidei causâ in carcere detentos frequen-
ter visitârint. Tantum fortè voluerit Sollerius,
S. Eusebium à Romani parvi compilatore sub e-
piscopi titulo cum S. Anatolio, quod verum est,
nuspiciam commemorari. Sed hac obuer anno latâsse,
sufficiat. Reliqua, que ad S. Faustum spectant,
expedio. S. Dionysius, Alexandrinus episcopus,
in epistola adversus episcopum quemdam, nomine
Germanum, cuius alterum Fragmentum jam an-
tea laudatum lib. 7 cap. xi exhibet Eusebius,
socios, quibus comitantibus, Æmilianum, Ale-
xandria præfectum, Valerianæ persecuzione exorta,
accesserit, nominatum exprimit, illosque inter S.
Faustum diaconum recenset. Veni, inquit, ad
Æmilianum, non solus, sed, comitantibus me
Maximo compresbytero, & Fausto, Eusebii ac
Chæremone diaconis. Addit deinde, se cum
iisdem sociis, atque insuper alio, nomine Mar-
cello, postquam unâ coram Æmiliano fidem Chri-
stianam fuisse confessi, in vicum quemdam soli-
tudini proximum, cui nomen esset Cephiro, suis
relegatum. Effe autem hic de S. Fausto nostro
sermonem, datur intelligi ex Eusebii verbis num.

apud Euse-
bium memora-
rantur,

E

14 recitatis, quibus S. Faustus, atque is quidem
noster, uti ex ante dictis liquet, confessionis titu-
lo unâ cum S. Dionysio inclinuisse assertur. Ce-
terum plura de S. Fausto non invenio. Reflat,
ut de tempore & loco, quo hic martyrio coro-
natus sit, aliisque Dionysii Socii obierint, diffe-
ramus.

F

17 Si Faustus noster distinctus non esset à Fan-
sto suprà à nobis memorato, qui unâ cum beato
Petro, Alexandrino episcopo, anno 311 (vide
Sollerium nostrum in Patriarchis Alexandrinis
num. 181) jussu Maximini Alexandria necato,
martyrii palmam obtinuit, jam epocham simul &
palestram

initio seculi
4 accidisse.
obierint;

A palestram martyrii à Fausto nostro tolerati habemus compertam, possemusque illud ad Maximinum imperatorem referre, si Meneis Ambroianis (vide num. 6) fidere liceret. Verum cum inter utrumque Faustum, ut docimus, verosimilius intercedat distinctio, exiguaeque sit Meneorum fides, alia ineunda via est, quā quo loco & quo circiter anno Faustus noster, capite amputato, martyr effectus est, apius definiam. Eusebius verbis num. 14 recitatis hicque jam plus semel laudatis afferit, S. Faustum, qui confessionis iustulo unā cum S. Dionysio inclaruit, qui que adeo noster est, etate sua, capite amputato, martyrii palam retulisse. Quapropter, cum Eusebius seculo tertio jam senescente, anno circiter 275, natus, anno 340 vitam cum morte communivit; intervallo autem inter utrumque hoc extrellum medio duplex persecutio, altera, qua à Diocletiano anno 303 inchoata, anno demum 313 finem accepit, altera, qua à Licinio 319 mota, vieto eo à Constantino Magno, anno 324 penitus est extincta, in Christianos effuberit, dubium minimè relinquunt, quin S. Faustus inter annum 302 & 325 martyrio sit coronatus. Attamen id inter annum 302 & 314 verosimilius accidisse, idcirco arbitror, quod Licinianam persecutionem in Egypto esse gravissimam, non compariam; Faustum autem Alexandriae in Egypto passum esse, verisimile appareat. Cum enim Alexandria exsisterit diaconus, ea ex urbe, in qua Christianis sub Decio in carcere detentis pro viribus succurrerat, nova denud, in qua gladio percussus est, persecutione exorta, verosimiliter non exceperit, utpote tunc grandevus, nec sufferendis praeitate admodum proveela fuga incommodis fas idoneus. Adhuc verisimile etiam est, Virum sanctum, tyrannis quantumcumque servientibus, Alexandriae perstuisse, ut Christianos, quemadmodum in Deciana persecutione fecerat, opportunò auxilio juvaret, piis monitis recrearet, suoque exemplo ad constantiam unimaret.

*ante quod
verosimiliter
obierunt o-
mnes reliqui*

B 18 Atque ita quidem martyrii, quod S. Faustus subiit, non tantum exploratum est tempus, sed & locus, utcumque saltem, innoescit. Quod jam pertinet ad SS. Caium, Petrum & Paulum, quemadmodum, ut docimus, dubium est, martyrio, an alio mortis genere vitam finierint, ita pariter dubium relinquuntur, Alexandriae in Egypto, an alibi diem extrellum clauserint. Cum nibilominus & ipsi S. Dionysii Alexandriani comitatu, & verosimiliter etiam è clero exsisterint, malim eorum obitum Alexandria ante certè latiori modo in Egypto, quam alibi ponere. Sanè nullum fundamentum suppetit, quo vel in Hispania, vel Romæ, ut supra innimus, mortui credantur. Porro sicuti nemo locum, sic nec annum, quo obierunt, certè definiat. Quod si Sirletiana annuntiatione num. 1 producatur, certa sua constaret fides, Caius, Petrus & Paulus non ante annum 265 è vivis exceperint. Etenim laudata annuntiatione hunc in modum terminatur: Conclusus igitur (S. Dionysius, episcopus Alexandrinus) in loco squalido cum Fausto, Gaio, Petro & Paulo, qui unā cum illo duodecim annos toleraverant, consummatus est in confessione Christi Domini. Quibus verbis innuitur, S. Dionysium obiisse, dum adhuc esset cum SS. Fausto, Gaio, Petro & Paulo in loco squalido inclusus, atque adeo hos omnes S. Dionysio vixisse superstites. Quapropter cùm hic non citius quam anno 265 obierit, neceesse erit, ut & ante hunc annum Caius, Petrus & Paulus (de Fausto e-

S. Dionysii
Socii, etiam
S. Petrus,
qui à Petro.

E

19 Verum tunc quatuor dumtaxat persecutio- tiones in Christianos fuerunt excitate, prima nimirum à furente plebe idolatrica Alexandrina, secunda à Decio, tertia à Gallo, quarta à Valeriano, qua etiam, cùm hic à Persis esset captus, à Macriano in Egypto fuit con- tinuata. Quapropter, cùm harum persecutionum posterior, quinque circiter, priores vero tres simul sumptie quatuor circiter annis tantum tenuerint, persecutionum erumne, quas Faustus, Caius, Petrus & Paulus cum S. Dionysio sustinuerent, duodecim annorum spatium non implent. Bi- nis ergò nevis hic laborat annuntiatio Sirletiana sapiens laudata, ideoque tanti apud me non est, ut ejus sola fide credam, SS. Caium, Pe- trum & Paulum ante annum 265 non obiisse. Ast, inquires, quo igitur circiter tempore obie- runt? Cùm S. Dionysium, ut ex anie dictis constat, Deciana in persecutione fugientem fue- rint secuti, hecque, ut nunc communis eruditiorum fert opinio, anno 250 aut sub finem praedictis effuberit, certum est, Sanctos ante di- Eum annum 250 aut proxime pregressum non obiisse. Jam vero, cùm tunc, utpote in ecclesiastico gradu verosimiliter collocati, annorum us minimum viginti verosimillime exsisterint, eorum obitum, ne ad etatem penè decrepitam omnes tres unā cum S. Fausto, quod minas verisimile appetat, pervenisse dicendi sint, seculo tertio, me- dia sui parte jam preterlapsa, innectendum existi- mo, nec quidquam occurrit, quod illum seriū stan- tham certiusve definiam. Erit nibilominus ad quartum usque seculum, non quidem illorum om- nium, sed Petri saltem, obitus differendus, si is sit ille ipse Petrus, qui S. Dionysio in patriarchatum Alexandrinum post S. Maximum & S. Theonam successit. Hic enim Petrus (vide num. 17) anno 311 Alexandria, capite absinto, martyrii coronam obtinuit. At Petrum nostrum non esse illum ipsum Petrum, qui postmodum ad epi- scopatum Alexandrinam fuit electus, indubita- tum apparet.

*Alexandrinus
episcopo, ac-
tissime di-
singitur.*

C 20 Etenim Eusebius lib. 7, cap. xi, egregio epistole plus semel jam laudata, quā S. Diony- sius, S. Petri nostri & S. Maximi presbyteri, postea Alexandrini episcopi, simul meminit, Fra- gmento exhibito, sedulò admonet, Maximum es- se illum ipsum, qui postmodum Alexandrinus crea- tus est episcopus; id autem, si umquam pariter accidisset, silentio utique, ut facit, non suisset de Petro nostro preteriturnus, cui profecto non exi- guo erat decori vertenda ad cathedram patriar- chalem Alexandrinam promotio. Adhac Petrus noster, dum S. Dionysium sub Decio fugientem comitatus est, viginti ut minimum secundum jam dicta annorum exsistit. Quapropter si hic sit ille ipse Petrus, Alexandrinus episcopus, qui anno 311 martyrium subiit, jam fuerit, cùm hoc accidit, ologe major; hoc autem adjunctum

F

B 3 net

AUCTORE

C. B.

vel idcirco parum est credibile, quod nullus prorsus antiquus auctor S. Petrum, Alexandrinum episcopum, ad etatem adeo proiectam pervenisse, scripto testatum faciat. Accedit, quod nec ipsum Petri nostri martyrium, ad quod adjunctum illud refertur, loco proximè citato memoret Eusebius mox laudatus, qui tamen ibidem (vide dicta num. 14) sedulò etiam observat, S. Faustum, qui sub Valeriano cum S. Dionysio confessionis titulo inclinuit, nec tamen postea fuit episcopus, grandevum jam ac penè decrepitum aetate sua, id est, initio seculi quarti martyrio esse coronatum. Hisce omnibus perpeniss, quin S. Petrus noster à S. Petro Alexandrino episcopo distinxerit, nullus dubito, & ad tractanda, qua ad solum S. Dionysium pertinent, nunc procedo. Tradam hanc serm ex solis ipsiusmet Sancti epistolis, quarum nonnulla insignia Fragmenta nobis Eusebius praepaus servavit.

B § II. S. Dionysii memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus, generis nobilitas, regio natalis.

S. Dionysius,
qui seorsum
etiam à SS.
Sociis Roma-
no parvo,

C Sanctum Dionysium, Alexandrinum episcopum, virum doctrina & sanctitatis famam celeberrimum, quem cum SS. Fausto, Caio, Petro & Paulo non pauci Fusti sacri, ut § precedentem docui, hodie celebrant, non pauci istudem Fusti sacri solum absque ullis adjunctionis sanctis Sociis commemorant. Ast id nec hodie, nec omnes uno eodemque die faciunt. Menologium Gracorum, quod, Basilius Porphyrogeniti iussu conditum, Basilianum dicitur, diem quartam Octobris, Kalendarium Coptorum apud Jobum Ludolphum diem decimam quartam Septembbris, Hagiologium Habessinum diem nonam Marii S. Dionysii memoria consecratam proponit. Auctor Romanus parvi, quem deinde Ado, Usuardus, hisque recentiores magno numero martyrologi sunt secuti, diem decimam nonam Novembris elegit, idque unicè, ut Sollerius noster in Usuando a se illustrato existimat, pro mero suo arbitrio. Nec dubium videtur, quin in assumenda quartia Octobris die, eadem quoque libertate usus sit laudatus Menologii Basiliani conditor; an autem pari etiam ratione de Kalendarii Coptici, Habessinique Hagiologi concinnatoribus loquendum sit, infra disquiram, cum de die & de anno, quo Sanctus noster è vivis excessit, sermonem instituam. Nunc qua in memoratos Fastos Latinorum sacros, quibus seorsum à Sociis S. Dionysii nomen inscribitur, observari convenit, ante omnia obseruo. Romani parvi brevis est annuntiatio, ex consueto fonte Rufini Eusebio deprompta; sic habet: ALEXANDRIÆ, Dionysii episcopi, in multis saepe confessionibus clari, Valeriani & Gallieni temporibus.

Adoni, cuius hic, quod Sando conte-
xuit, parvo ferè fluit, annuntiacione, sed & prolixiori Sanctum celebrat elogio, quod ex Rufini Eusebio (vide hunc lib. 7 cap. 10) majori pro parte pariter est sumptum. Quanquam autem hoc non prorsus sit exactum, integrum tamen, ut in ipso hujus Commentarii limine rudem saltem rerum ad Dionysium spectantium ideam lettori offeram, hoc transcribo, tique, ut verum cum falso, dubium eum certo non confundatur, binas viam,

quarum altera immixta, altera subjecta fit tex-tui, annotationes adjungo. En illud: Apud Alexandria, B. Dionysii episcopi, in multis saepe confessionibus satis clari, & pro passionum tormentorumque diversitate magnifici, temporibus imperatorum Valeriani & Gallieni. Denique refertur, infectantibus se persecutoribus, cum ipse adstaret judicii, respondisse: Quid infectando laboratis? caput meum, pro quo magnopere fatigamini, avulsum cervicibus sumite, & donum magnum ad tyrannum & imperatorem vestrum ferte. Praefes autem Emilianus erat. Ante quem cum Dionysius unum solum Deum prosequeretur, qui cælum scissit & terram, huncque diceret adorandum, ceteros autem neque esse deos, neque adorari debere: in castrum quoddam deserti, quod Cefro appellatur, in exilium truditur: ob hoc præcipue electum, quod loci incolæ gentiles erant, & idolorum superstitionibus satis dediti. Qui exulem Dionysium primò hostili animo, & satis adversamente suscipiunt: post verò cum paulatim per Domini gratianam verbum Dei his seminarare cœpisset, pars maxima crucis & barbari populi, relictis idolis, conversa est ad Deum verum, Christoque subjecta. Quo comperto, rursus eum ad alium locum, vicinum quidem Alexandriæ, sed incolis desertum, ac pœnè habitato-ribus vacuum transtulerunt.

E 23 Hoc hæcnenus cum Eusebio & exacta ve-datur proli-xitate consonant, si unum excipias responsum, quod xius elogium, Sanctus, cum præfidi seu potius præfatu & Emiliano adstaret, persecutoribus suis dedisse afferitur. Hoc enim nec sui verisimile appareat, nec ab Eusebio, ut hunc lib. 7 cap. xi consilienti patet, ultra-tenus afferatur. Accipe nunc reliqua Elogii Adoniani verba: Sed & ibi cum pro urbis vicinitate nostrorum populus eum frequentaret, & tamquam pastore recepto, grex lætior & constantior agonibus redderetur, rursum missis cum centurione militaris viris, ipsum Dionysium, & cum eo Gaium & Petrum catenis constrictos & diversis cruciatibus afflictos, in desertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibique eos in loco squalidissimo & omni usu humanitatis carente, à Parætonio trium dierum itinere in desertum protento, nexos vinculis reliquerunt. Tunc temporis etiam Maximus presbyter & Dioseorus, Demetrius quoque & Lucius, nec non Faustinus atque Aquila, satis clari & insignes titulo confessionis effecti sunt. Interea beatus Dionysius regressus Alexandriam, senio gra-vatus quievit in pace, decem & septem annis functus sacerdotio. Exfilii S. Dionysii mutationem, quam Ado hic adstruit, una cum adjunctionis omnibus ex solo didicit interpolato per Rufinum Eusebio. Verum ipsem Rufinus hæc videtur, atque id quidem ex eo, quod & S. Dionysium de exfilii sui mutatione epistolâ adversus Germanum scriptâ tractantem alieno sensu accepit, & epistolam ab eodem Sancto ad Domitium & Didymum datam ad Valeriani persecutionem retulerit, ubi tamen, ut docebimas, ad Decii persecutionem debet referri.

24 Usuardus hic Adone fuit castior. Ita e-alisque pa-nim prolixum, quod hic Sancto contexuit, elo-sis sacris giun contraxit, ut nullum planè errorem admiserit. En & ejus verba: Apud Alexandriam, beati Dionysii episcopi. Hic in multis saepe confessionibus satis clarus, & pro passionum tormentorumque diversitate magnificus existens, quievit Valeriani & Gallieni imperatorum temporibus.

Mar-

A *Martyrologium Romanum hodiernum, cui, ut § precedentis monui, S. Dionysius etiam seorsum a sanctis Sociis ad diem decimam septimam Novembris inscribiur, ab Usuardo parum dissonat. Etenim sic tantiū Sanctum annuntiat: Alexandriæ sancti Dionysii episcopi, summæ eruditio- nis viri, qui multis confessionibus clarus, & pro passionum tormentorumque diversitate magna- ficus, plenus dierum confessor quievit Valeriani & Gallieni imperatorum temporibus. Martyrologos alios recentiores, cùm nihil, non ex iribus Martyrologiis classicis jam laudatis han- stum, nos doceant, in medium non adduco. Dixisse sufficiat, omnes prorsus, qui scilicet genera- les Sanctorum Fastos sacros contexnere, Dionysii memoriam, utut à Noikero, Beda aliisque anti- quis hagiologis omissam, unanimi consensu cele- brasse.*

25 Et verò jure meritissimo id fecere. Etenim cultu olim gavios est, bodieque gaudet;

Sanctus cultus ecclesiastico apud Alexandrinos an- tiquitus est gaviosus, gaudetque etiam hodie non tantum apud Grecos in Monais, verum etiam apud Coptos & Habessinos in Kalendario & Hagiologio supra laudatis. Quippe in hoc Habessinus hagiolo- gus, ad diem nonam Martii, ita Sanctum veneratur: Salutem Dionysio, doctori omnium sapientissi- mo, quem ab errore convertit Pauli epistolæ le- tio. Postquam afflictionem & exsilium in diebus suis sustinuisset, emigravit hodie in cælestem regionem, archiepiscoporum coetui conjungen- dus. Kalendarii verò Coptici, auctor ita canit: Salutem tibi, Dionysi, pater noster & patriar- cha, meritò cognominatus sacerdos. Ephesio- rum pueri dormierunt tempore regiminis tui, in diebus tuis morti adjudicatus fuit Mercurius; Antonius autem monachus factus est. Melius di- xisset, ut in Patriarchis Alexandrinis num. 160 pro- bat Sollerius, natus est. Atque ita quidem cultum Sancti hodiernum apud Coptos & Habessinos ha- bamus comperit; cultu autem ecclesiastico anti- quitus apud Alexandrinos fuisse gaviosum, indu- bium sit ex ecclesia, que quondam Alexandriae S. Dionysii nomini exstebat consecrata. Liquebat id ex S. Epiphanius heresi 69: ibi enim sub initium plures nominat ecclesias Alexandriae existentes, easque inter S. Dionysii ecclesiam recenset. En-

Sancti hujus scriptoris verba: Sanè complures Alexandriæ ecclesiæ sunt... velut ecclesia Dio- nyssi, Theonæ, Pierii, Serapionis, Perseæ, Di- zyæ, Mendii, Anniani, Baucalis & ceteræ. Neque est, cur quisquam opponat, sermonem hic foris esse de Dionysi à Nostro distincti ecclesia; cùm enim verbis proximè recitatis post S. Diony- si ecclesiam mox nominetur ecclesia S. Theona, qui pariter exstitit Alexandrinus episcopus, & qui- dem post S. Maximum S. Dionysii successor, dubi- tandum non videtur, quin à S. Epiphanius desi- gnatur ecclesia non alteri Dionysi, quam nostro, consecrata. Adhac nulla omnino occurrit ratio, cur alteri quam nostro consecratam exstetiisse Ale- xandriæ dicamus ecclesiam.

26 Porro Sanctum nostrum cultu ecclesiastico non tantum in Alexandrina, sed & in universa Ecclesia antiquitus esse gaviosum, argumento esse utcumque possunt hec S. Athanasii de sententia Dionysii nostri verba: Magni certè argumenti est in hoc illos (Arianos) verè non dicere, sed virum (S. Dionysium) calumniari, quid nec ille umquam ab aliis episcopis deprehensa impietatis damnatus, episcopatu pulsus sit, ut illi (Arianos) è clero ejecti sunt: neque hæresis propugnandæ causâ secesserit ab Ecclesia; sed in illa piè obdor-

mierit, ejusque memoria hactenus cum patri- bus celebrata, & unà in album relata sit. His **AUCTORE** C. B. adde summa laudum praeconia, quibus S. Diony- sum tum laudatus Athanasius, loco citato vocans eum doctorem seu magistrum Ecclesiæ, tum alii antiqui patres certatim quodammodo exornant. Ba- filius epistola canonica ad Amphiliocium vocat S. Dionysium canonum peritum, & Magni cogni- mento exornat. Honorificum idem cognomentum S. Maximus in scholiis ad Dionysium Areopagi- tam, alisque fere omnes antiqui patres, teste Va- legio in Notis ad Eusebium lib. 7 in proœmio, S. Dionysio, Alexandrino episcopo, attribuunt. Hinc ergò certum fit, Sanctum nostrum sum- ma venerationi omnibus his antiquis patribus fuisse, ac proin dubitandum non videtur, quin & apud hos cultum magnis sanctisque viris proprium fuerit adepitus. Sed hec de Sancti cultu sufficient, discimus modò, quo ex genere Vir hic, doctri- na simul & sanctitate summus, ortum duxerit.

27 Dionysius, Alexandrinus episcopus, apud nobili genere Eusebium lib. 7 cap. xi, epistolâ seu potius libro

adversus Germanum, fere abjectiones dignita- tum, contemptum gloriae sæcularis, laudum à præfètis ac decurionibus proœtarum despe- dum pertulisse refert. Hinc patet, inquit Hen- ricus Valesius in suis ad presatum Eusebii caput Annotationibus, Dionysium Alexandrinum splen- dido genere ortum fuisse. Nam dignitas ex ge- neris nobilitate præcipue ducitur. Hinc in ge- stis purgationis Cæciliani, quæ post collationem Carthaginem edita sunt, Victor interrogatus à Zenofilo consulare, cujus conditionis esset, respondit, professor sum litterarum Romana- rum. Deinde interrogatus, cujus dignitatis es- set, respondit: patre decurione Constantinien- sium, avo milite, qui in comitatu militaverat. Hactenus Valesius; sed, unde res etiam fit clarior, in laudatis à Valelo purgationis Cæciliani Actis, que apud Stephanum Baluzium à pag. 91 ad 106 existant, dato ultimo à Victore de dignitate sua responso, subditur: Zenophilus V. C. con- sularis dixit: Memor fidei & honestatis tuæ sim- pliciter designa, quæ causa fuerit dissensionis inter Christianos. Porro Ruinartius in Actis fin- ceris & selectis martyrum laudato Valelo generis nobilitatem ex verbis initio hujus numeri recita- tis S. Dionysio afferenti assentur, nec Tillemon- tius tom. 4. Monumentorum Ecclesiasticorum ulla- nus repugnat. Et verò Sanctum illustri genere ortum esse, in patriarchali ecclesia Alexandrina Historia ab Echellenſi edita etiam asseveratur. Et- enim hujus auctor de Sancto sic habet: Hic erat Sabaita sapientissimus, & ex gentis primoribus ac optimatibus. Quibus verbis sanè luculentissi- mè indicatur, S. Dionysium genere nobilem fui- se. Nec minus dilucide afferitur, Sabaitarum ex gente cum originem duxisse. Verum, inquires, quæ qualisve est illa Sabaitarum gens, ex qua Sanctus originem traxisse, ab Historia patriar- chalis auctore afferitur?

28 Cellarius Geographia antiqua lib. 3 cap. 14 & ex Sabai- ex Diodoro Siculo, aliisque antiquis geographis tarum gente in felici Arabia Sabæorum gentem ponit, cuius ortus est. metropolis sit oppidum Saba, toti genti nomen in- dens, monti incumbens non magno, omnium in Arabia pulcherrimum. Idem auctor lib. 4 ejus- dem Operis cap. 8 Aethiopia regiam seu metro- polim Sabæ nomine olim quoque distinclam fui- se, ex Strabone & Josepho lib. xi Antiquitatum cap. 5 docet, aliisque insuper cognomine oppi- dum Libye interiori attribuit. Adhac lib. 4 cap. I

AUCTORE

C. B.

I ejusdem iterum Operis in regione Troglydorum, Ægypto & Æthiopia contermina, portum, nomine Sabam, qui ad sinum Arabicum situs fit, assignat. Si recte scribat laudata Historia patriarchalis auctor, S. Dionysius vel ex Sabaeorum gente in Arabia felici, vel ex aliqua è tribus nominatis Æthiopia, Libya interioris, vel regionis Troglytarum urbibus verosimiliter ortum dicit. Ast, an ex illa potius quam ex ista nemo facilè determinet. Sanctum nibilominus nec in Æthiopia, nec in Libya interiori natum, existimo. Non in Æthiopia, quod hujus regionis metropolis Dionysii aetate Sabæ nomine amplius non venerit, ut si in ea ortum accepisset, Sabaea non fuisse. Non in Libya interiori, quod hec regio Sancto, ut ipsem in epistola adversus Germanum jam sepius laudata innuit, parum nota fuisse videatur, futura notior, si in ea natus fuisset. Restat ergo, ut vel in Arabia felice è Sabaeorum gente, vel in Troglytice è civitate seu portu Saba ad sinum Arabicum seu Mare rubrum suto ortum accepit. Primum idcirco verosimile potest videri, quod in laudata patriarchali Historia Sanctus ex gente Sabaitarum natus indicetur; in Troglytice autem non gens, quemadmodum in Arabia, sed urbs tantum, nomine Saba, sita fit; secundum autem ex eo forte magis apparebit eradicibile; quod Sabæ regionis in Arabia incola non Sabaitæ, sed Sabæi ab omnibus prorsus scriptoribus appellantur; civitas autem seu portus Saba in Troglytice vocetur etiam Sabat, & os seu ostium Sabaiticum, ut hujus loci incola verosimiliter fuerint Sabaitæ nuncupati. Dispiciat nunc eruditus lector, malitne locum Sancti natalem in Arabia, an in Troglytice statuere. Ego rem in medio relinquo & ab eo, quod incertum est, ad certiora § sequenti tractanda progredior.

§ III. Sancti conversio ad fidem, professio, presbyteratus dignitas & an ante episcopatum maritus extiterit.

*A paganismo
lectionis occa-
sione con-
versus est:*

C

*In paganismo
lectionis occa-
sione con-
versus est:
Hac ipsem Sanctus in epistola ad Philemonem presbyterum Romanum apud Eusebium lib. 7 Historia ecclesiastica cap. 7, ubi etiam refert, se ad quoscumque obvios hereticorum libros legendos impulsu fuisse divino oraculo, non absurè indicat. En verba: Ego vero, inquit, in libris & traditionibus hereticorum cognoscendis operam posui; exsecrandis quidem illorum sententias animum meum tantisper coquinans; hanc tamen ex iiii utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem, multoque magis quam antea detestarer. Et cum frater quidam ex presbyterorum ordine prohiberet me, veritus ne forte nequitia illorum cæno commisceret: quippe animum meum contaminatum iri aiebat, & quidem verissime, ut ipsem sentiebam: visione cælitus missa confirmatus sum. Et vox ad aures meas perlata differt mihi præcepit hoc modo: Lege omnia, quæcumque in manus venerint. Idoneus namque es, qui singula disquiras & examines; hacque primùm occasione ad Christi fidem impulsus es.*

Historia patriarchalis plus semel jam laxata auctor lectionem, cuius occasione S. Dionysius à paganismo ad fidem Christianam fit conversus, etiam definit, verbis num. 27 recitatis hac subdens: Causa vero ejus (S. Dionysii) ad fidem conversionis fuit lectio Epistolarum Pauli; his enim leatis, Demetrio (patriarcha Alexandrino Sanctique ante Heraclam decessori) se se fuit, qui comiter illum excipiens, baptismatis aquâ lustravit. Epistolarum S. Pauli lectione S. Dionysium ad fidem esse conversum, verbis num. 25 productis pariter indicat Hagiogenum Habessinum, ut res, quamvis sola Hagiologia Habessini & Historia patriarchalis auctoritate certa non evadat, sat saltē verisimilis appareat.

D

30 Porro, jam discussa probataque Dionysii ad fidem conversione, hujusque occasione, libertam disquirere, cuius professionis Sanctus extiterit, quid ad fidem conversus egerit & quo in ecclesiastico gradu fuerit constitutus, antequam ad episcopales insulas sit promotus. Dionysii professionem ex S. Maximo martyre discimus. His enim in caput 5 lib. de Hierarchia celesti, Dionysio Areopagita à pluribus adscripta, sic habet: Ο γοῦν μέγας Διογύσιος ὁ Ἀλεξανδρεῖς ἐπίσκοπος, ὁ ἀπὸ ῥιτόρων, οὐ τοῖς Σχολίοις, οἷς πεποικαν, εἰς τὸ μακάριον Διογύσιον τὸ ἀντὶ συνάνυμον, ψτῶ λέγει, Οὐτὶ αὐγένητον ἔωδε χαλεψὶ ζέσω σοφίᾳ, πάστας ἀρχατον φύσιν, ὄμοιως καὶ ψτίας, τὰς ὑποσάστας. Qua verba Latine redditu significant: Magnus ille Dionysius Alexandriae è rhetoribus seu oratoribus episcopus, in scholiis, in beatum Dionysium sibi cognominem à se concinnatis, ait, externam philosophiam solere natum omnem invisibilem ingenitam vocare, uti & essentias supposita. Quod hic de scholiis à Dionysio in Dionysium sibi cognominem concinnatis dicitur, postea discutiam; nunc mibi sufficit, Sanctum ex allato hoc S. Maximi testimonio Rhetoricam seu artem oratoriam esse professum; atque id quidem fecit, ut mihi apparet, paganis erroribus adhuc involutus; quid vero egerit iis jam expeditus, nunc expono. Eusebii lib. 6 cap. 26 ita scribit: Origenes ab urbe Alexandriae Cæsaream migratus, scholam ad fideles ejus loci instituendos Heraclæ dereliquit. Nec multò post Demetrius Alexandrinorum episcopus (anno secundum Sollerium nostrum in patriarchis Alexandrinis 231) fato functus est, cum per tres & quadraginta annos Ecclesiam administrasset. In hujus locum successit Heraclas. Eodem deinde libro cap. 29 hac memorat: Alexandriae... cum post mortem Demetrii, qui annos tres & quadraginta sacerdotio perfunctus fuerat, Heraclas ministerium suscepisset (Alexandrina) ecclesiæ, scholam ad cives in fide instituendos obtinuit Dionysius, qui & ipse unus è discipulis fuerat Origenis.

E

31 Itaque secundum Eusebium Sanctus noster, scholam catecheticam anno 231 ad episcopatum Alexandrinum Heraclas esset electus, populum Alexandrinum Heracla loco fidei Christiana principiis, quibus antea tam ipse quam Heraclas ab Origene fuerat imbutus, erudiendum accepit. Hinc S. Hieronymus de illustribus Ecclesia scriptoribus cap. 69 ita scribit: Dionysius, Alexandrinæ urbis episcopus, sub Heracla (jam creato Alexandrino episcopo) scholam xartuxistov presbyter tenuit, & Origenis valde insignis auditor fuit. Chronicon Orientale nonnihil aliter sic scribit: Defuncto autem Demetrio, præfecit illum Heraclas judiciis, ac sibi vicarium ob insignem ejus sapientiam

alexandria

F

A *tiam & ingenium constituit. Veram Eusebii & Hieronymi testimonio hec nihil detrahunt. Notandum porrè est, proximè recitatis S. Hieronymi verbis aperte innui, S. Dionysium, cùm sub Heraclia scholam κατηχήσεω tenuit, seu populo fidei elementa exposuit, atque cùm nondum Alexandria cathedram consenderat, presbyteratus gradu fuisse ornatum. Et verò Dionysium fuisse presbyterum, antequam ad episcopatum promoveretur, luculentissime colligitur ex illo celebrerrimo S. Hieronymi jam laudati epistola ad Evagrium loco, ubi ait: Alexandriæ à Marco Euangelista usque ad Heraclam & Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelliori gradu collocatum, episcopum nominabant. Quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem industrium noverint & archidiaconum vocent &c.*

*ante episco-
patum tenuit
gam presby-
ter;*

B *32 Fuerunt quidem nonnulli, qui hisce Hieronymi verbis manum dumtaxat impositionem, quæ alias ab episcopis fieri debebat, ab ordinatione Alexandri episcopi excludi existimârunt. Verum nā hī vehementer hallucinati sunt. Etenim hīc, ut Ruinarius Opere suprà laudato in S. Dionysio rectè observat, à S. Hieronymo exponitur solummodo singulare presbyterorum Alexandrinorum privilegium, ex quorum gremio semper ab eis unus assumentebatur in episcopum: cùm in aliis ecclesiis diaconi etiam & exteri presbyteri eligi possent: immò ad electionem non solum civitatis episcopalis clerus, sed etiam plebs adesse, & vicinarum civitatum episcopi convocari debabant, ut observat sanctus Cyprianus epistola novae editionis 67, Pamelii 68. Itaque, ut rectè prosequitur Ruinarius, ea tantum, quæ singularia erant, in gratiam presbyterorum protulit Hieronymus eum ad modum, quo aliam ejusdem Alexandrinæ ecclesiae consuetudinem retulit Liberatus diaconus in Breviario cap. 20. Consuetudo quidem est, inquit, Alexandriæ, illum qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpus agere, manumque dexteram ejus capitî suo imponere, & sepulto manibus suis accipere collo suo beati Marci pallium, & tunc legitimè sedere. Nemo sanè, pergit idem auctor, inficiabitur, Liberati ævo, id est, saeculo sexto, præter has cærenonias ab eo memoratas, manum etiam episcoporum impositionem in episcopi Alexandri ordinatio ne adhibitatam fuisse, quamvis sola hæc pernotatio & alia, quæ memorat, ab eo ad legitimè sedendum requiri videantur. In ejusmodi enim rebus ea tantum, quæ extra ordinem communem sunt, memorari solent. Hac Ruinarius, quibus rectè confirmatur, verbis S. Hieronymi num. præcedenti recitatis manum impositionem ab episcopi Alexandri ordinazione non excludi, sed singularem presbyterorum Alexandrinorum, quæ non aliunde quam è gremio suo accipiebant episcopum, consuetudinem unicè assignari, jam inde à S. Marci tempore usque ad Sanctum nostrum constanter observatam, ut adeò necessum sit, hunc, cùm in episcopum Alexandrinum assumptus est, previo presbyteratus honore fuisse decoratum.*

*maritatus
tamen fuisse*

33 *Tillemontius tom. 4 Monumentorum Ecclesiasticorum in S. Dionysio ait, esse etiam utcumque rationem, cur credatur Sanctus noster matrimonio junctus fuisse, liberosque habuisse, quorum unus Timotheus existiterit. Et verò, ut deinde in Notis indicat, duo in Eusebio loci, alter lib. 7 cap. 26, alter lib. 6 cap. 40, occurruunt,*

Octobris Tomus II.

qui opinioni illi fundamentum queunt prebere. Priori Eusebius aliquot, quos Sanctus noster consannavit, libros seu epistolas recenset, hisque annumerat libros de natura Timotheo τῷ Τιμοθέῳ, id est, puer vel filio, à Sancto nuncupatos. Posteriori S. Dionysius in epistola adversus Germanum narrat, qui fugam, Decii persecutione exorta, iussu divino interit, atque: Εγώτε καὶ οἱ παιδεῖς καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμάρτησαν; Ego & liberi (sic Musculus & Christophorus) τῷ οἱ παιδεῖς vertunt) multique ex fratribus simul egressi sumus. Sanctus deinde in narrationis serie mentionem facit Timothei, qui haud dubie, ut ait Tillemontius, tunc puer non erat. Verum non video, qua de causa τῷ οἱ παιδεῖς ad Timotheum hic debitum referri. Certe Timotheus, cùm S. Dionysius post suum è domo egressum (vide laudatam epistolam) à satellitibus comprehensus est, Sancto non aderat, ac proin nec ei, domo egrediensi, adfuisse videtur. Imò tunc ei certissimè Timotheum non adfuisse, ex epistola contextu consideranti patebit. Fac tamen, Timotheum cùm S. Dionysio, fugam arripiendi, domo simul esse egressum, atque adeò τῷ οἱ παιδεῖς ad eum debere referri, nec sic quidem evinces, Sanctum habuisse liberos, horumque unum fuisse Timotheum.

E *34 Etenim vocabulum παιδεῖς inventitur etiam non videtur. adhibitum ad significandum virorum principum sese primiorum officiales, seu etiam ministros aut famulos. Matthei 14 legitur: Καὶ ἀπὸ τοῦ ταξιδίου ἀντέβη; Et dixit pueris suis; ubi, ut consideranti patebit, vocabulum παιδεῖς adhibetur ad significandum Herodis officiales seu ministros. In eadem quoque significatione adhibetur idem vocabulum lib. 2 Paralip. cap. 35, ubi de Josia rege, cùm se Iesum sentiret, afferitur: Dixit pueris suis: Educite me de prælio. Εἰτε δὲ βασιλεὺς τοῖς παισιν ἀρπάζει. Valemus vocabulum παιδεῖς in posteriori ex duobus Eusebii locis num. precedenti laudatis per famulos vertit; vocabulum vero ταῦτα in priori per puerum & in Notis ad hunc locum sc̄ scribit: Dionysii liber de natura, nuncupatus erat Τιμωθέῳ τῷ Τιμοθέῳ, quæ quidem vox ambiguae significationis est. Musculus quidem & Christophorus FILIUM interpretati sunt. Ego PUEBUM verti. Neque enim existimo, Dionysium conjugem umquam habuisse. Verum, inquit laudatus Tillemontius, nulla veri specie dici potest, sanctum Episcopum Opus à se compositum pueru nuncupasse, nec magis verisimile est, Timotheum, cui Dionysius suam de natura lucubrationem inscripsit, famulum fuisse. Fateor, nec unum, nec alterum verisimile videtur. Verum, cùm vocabulum ταῦτα, ut jam docui, adhibeat etiam ad significandum virorum primiorum ministros, potest & in hac significatione ab Eusebii lib. 7 cap. 26, & à S. Dionysio apud Eusebium lib. 6 cap. 40 esse adhibitum, adeò ut priori quidem loco significetur, S. Dionysium inscriptissimam de natura librum Τιμωθέῳ τῷ Τιμοθέῳ, id est, officiali seu ministro, tali scilicet, qui etiam honoratori apud Sanctum in ecclesia Alexandrina munere fungeretur; posteriori verò eum cum ministris suis, id est, tam famulis quam clericis, qui famulis unique dignitate anteirent, esse egressum. Adhuc dici etiam potest, Timotheum, cui Sanctus librum nuncupavit, verè filium ab eo vocari, non quidem secundum carnem, sed secundum spiritum, quod eum Sanctus forte ad fidem convertoendo in Domino genuisset, vel quod pater ejus, ut-*

F

C *potest*

AUCTORE

C. B. potest episcopus & pastor, spiritualis existet. His-
ce omnibus perpensis, malo assentiri Valesto, qui
Sanctum matrimonio jundum non fuisse, putat,
quam Tillemontio, qui in opinionem oppositam
propendet.

S IV. Sancti ad episcopatum
Alexandrinum promotio, hu-
jusque epocha, persecutio A-
lexandriæ in Christianos mo-
ta à plebe, ac deinde altera
à Decio.

Sanctus in e-
piscopum A-
lexandrinum

S Anto Heraclæ, patriarcha Alexandrino, è
vivis sublato, presbyteri Alexandrini S. Dionysium, è gremio suo unum, jam à morte De-
metrii, proxime ante Heraclam patriarchæ pari-
ter Alexandrini, annis prope sedecim schola ca-
thebeschæn Alexandria prefectum, ad sacram S.
Marci cathedralm promoverunt. Certum hoc est,
atque extra omnem controversiam possum. Ve-
rum de anno, quo illud factum sit, inter eruditos
non convenit. Alii pro anno 247, alii contrâ
pro anno 248 sententiam ferunt. Oritur potissi-
mum hec opinionum diversitas ex manifesto Chro-
nici & Historie ecclesiastica, quod utrumque O-
pus unum cumdemque auctorem habet Eusebium,
chronologico dissensu. Etenim hic scriptor His-
toria ecclesiastica lib. 6, cap. 35 S. Dionylii ad e-
piscopatum Alexandrinum seu ad sacram S.
Marci cathedralm promotionem in hunc modum
signat: Anno autem hujus imperii (Philippi)
tertio, cum Heraclas post sexdecim episcopatu-
m annos diem extremum obiisset, pontifica-
cum Alexandrinæ ecclesæ suscepit Dionysius;
in Chronico autem initia initi à S. Dionysio patri-
archatus Alexandrini resert ad annum Philippi
imperatoris quintum. Sollerius noster in patriar-
chis Alexandrinis num. 125 & seqq. docet,
die iv Decembris acciderit, necesse est, ut Sanctus
noster ad cathedralm Alexandrinam promotio,
quam anno Philippi tertio innelendam jam do-
cui, inter quartam Decembris diem anni 246 &
mensem Martium anni 247 evenerit. Porro cum
S. Dionysius ad annum usque 265, ut nunc
eruditii passim statuunt, vitam protraxerit, an-
nosque septemdecim, ut Eusebius Historia lib. 7,
cap. 28 docet, episcopatum Alexandrinum ad-
ministrari, consequens est, cum ad sedem Ale-
xandrinam, ne hunc ultra septemdecim illos ab
Eusebio assignatos annos tenuisse dicendus sit, initio
anno 247 fuisse evelatum. Neque est, cur hic quis-
quam opponat, ab initio anni 247 ad initium
anni 265, quo Sanctus obiit, etiam plures quam
septemdecim annos excurrere. Etenim res tota sic
potest concipi: fuerit Dionysius sub finem Fe-
bruarii, currente adhuc anno Philippi tertio, ad
cathedralm Alexandrinam evelatus, annoque de-
inde 265 aut ante Februarium aut hujus mensis
initio è vivis excederit; jam non habebis nisi an-
nos septemdecim completos, quibus Sanctus ca-
thedralm Alexandrinam tenuit; quamvis autem
bis forte menses propè undecim etiam accesserint,
intelligi potest Eusebius annos tantum completos
exprimere, mensumque suprà hos excessum ne-
gligere. Certe hec annos tantum completos subin-
de exprimenti methodus nec Eusebio, nec aliis
multis scriptoribus dici potest inservata.

anno Philippi
imperatoris
tertio,

C

36 Verum, quod bona viri eruditii venia di-
stum sit, hac ejus opinio mihi nullatenus videtur
subsistere. Etenim exigit, ut verba num. prece-
denti ex Eusebio producta annum dumtaxat He-
raclæ emortualem assignent. Et verò si re ipsa annum
tantum, quo Heraclas obierit, designant, facile potest
intelligi, quomodo, ad structâ inter Heraclæ obi-
sum & Dionylii promotionem anni unius & pau-
lo amplius vacatione, ab Eusebio in Historia re-
tete narretur Heraclas anno Philippi tertio è vivis
excessisse, in Chronico verò promotio S. Diony-
si ad cathedralm Alexandrinam anno Philippi
V innelatur. Verum recitata Eusebii verba po-
tiis significant, S. Dionylium anno Philippi ter-
tio pontificatum Alexandrinæ ecclesæ suscepisse,
quam tunc S. Heraclam obiisse. Res fiet verba
ipsa consideranti perspicua. Jam verò cum in Hi-
storia dicat Eusebius, S. Dionylium anno Philippi
tertio ad cathedralm Alexandrinam esse promo-
tum; hoc verò factum ad annum Philippi quin-
tum in Chronico referat, non video, quomodo
hoc cum illa possit componi. Nequit enim Diony-
sius anno Philippi tertio, simul & quinto ecclæ-
sam Alexandrinam gubernandam primò acce-

pisse. Ast, inquires, utri modo ex Eusebii Ope-
ribus adhærendum est, Chronicone, an Historia?
Laudatus Sollerius noster Chronicon sequitur, hu-
jusque ex fide S. Dionylii ad sedem Alexandri-
nam promotionem anno Philippi quinto, Christi
248, innelit. Verum aliud indubie fecisset, si
prefatum Chronicon cum Historia nullatenus posse
componi agnovisset. Etenim ipsem in patriarchis
Alexandrinis sapientia inculcat, Eusebii potius Hi-
storiam, quam Chronicum standum esse, quando hoc
cum illa in concordiam nequit vocari. Huic ergo
Sollerii principio firmiter insistens, Eusebii sequor
Historiam, hujusque ex fide patriarchatus Ale-
xandrini à S. Dionyso initi initia anno Philippi
tertio innelenda exsilio. Jam verò partim hinc,
partim ex dicendis est consequens, ut S. Dionysius
initio anni 247 ad episcopatum Alexandrinum
fuerit evelatus.

D

37 Etenim Philippus, ut nunc communis est Christi 247.
eruditorum opinio, anno 244 circa mensem Mar-
tium regnare primum cœpit, atque adeò annus
ejus imperii tertius partim cum anno 246, par-
tim cum anno 247 concurrit. Jam verò, cum
Heraclas, teste Eusebio in Historia, anno Philip-
pi tertio diem extremum obierit atque id quidem,
ut Sollerius noster num. 125 & seq. docet,
die iv Decembris acciderit, necesse est, ut Sanctus
noster ad cathedralm Alexandrinam promotio,
quam anno Philippi tertio innelendam jam do-
cui, inter quartam Decembris diem anni 246 &
mensem Martium anni 247 evenerit. Porro cum
S. Dionysius ad annum usque 265, ut nunc
eruditii passim statuunt, vitam protraxerit, an-
nosque septemdecim, ut Eusebius Historia lib. 7,
cap. 28 docet, episcopatum Alexandrinum ad-
ministrari, consequens est, cum ad sedem Ale-
xandrinam, ne hunc ultra septemdecim illos ab
Eusebio assignatos annos tenuisse dicendus sit, initio
anno 247 fuisse evelatum. Neque est, cur hic quis-
quam opponat, ab initio anni 247 ad initium
anni 265, quo Sanctus obiit, etiam plures quam
septemdecim annos excurrere. Etenim res tota sic
potest concipi: fuerit Dionysius sub finem Fe-
bruarii, currente adhuc anno Philippi tertio, ad
cathedralm Alexandrinam evelatus, annoque de-
inde 265 aut ante Februarium aut hujus mensis
initio è vivis excederit; jam non habebis nisi an-
nos septemdecim completos, quibus Sanctus ca-
thedralm Alexandrinam tenuit; quamvis autem
bis forte menses propè undecim etiam accesserint,
intelligi potest Eusebius annos tantum completos
exprimere, mensumque suprà hos excessum ne-
gligere. Certe hec annos tantum completos subin-
de exprimenti methodus nec Eusebio, nec aliis
multis scriptoribus dici potest inservata.

eleitus est.

E

38 Adhac S. Dionylium, quemadmodum jam
disputata innuit, non paucis etiam mensibus
suprà annos completos septemdecim in S. Marci
cathedra sedisse, confirmatur utcumque ex Kir-
cheriano patriarcharum Alexandrinorum catalo-
go: hic enim annos sedis octodecim Sancto attribuit.
Utut sit, S. Dionylii ad episcopatum Alexandri-
num promotionem in annum 248 nolim differre.
Sic enim inter hanc & S. Heraclæ obitum, qui
anno 246 accidit, statuenda foret, que in Chro-
nico Orientali suprà laudato afferitur, sedis A-
lexandrina per annum unum integrum vacatio;
hec autem non tantum ob rationes jam adductas,
sed etiam ob rei Christianæ tunc sub Philippo im-
peratore tranquillitatem verisimilis haud appetet.
Tunc quippe, ut Eusebius lib. 6, cap. 36 signi-
ficat,

biennioque
ferè post A-
lexandria

A ficit, fides Christiana angebatur indies, & doctrina Christiana summa ubique libertate fruebatur. Quod si interim S. Heracle obitus biennio accidisset serius, mira sanè non foret nec vero absimilis in Chronico Orientali, quod in rebus chronologicis à vero sapissimè aberrat, sedis Alexandrina adstricula vacatio. Etenim biennio post S. Heracle obitum vix elapso, sapissima Alexandria in Christianos exarsit persecutio, à furente plebe idololatrica excitata. Intelligitur hoc ex Eusebio, qui lib. 6 Historia cap. 41 ita scribit: In epistola vero ad Fabium episcopum Antiochiae, eorum, qui, imperante Decio, martyrium Alexandriæ subierunt, certamina (sanctus Dionysius, Alexandrinus episcopus) referunt hoc modo: Nequaquam ex imperatoris (Decii) edicto persecutio (Alexandria à plebe excitata) coepit est, quippe quæ integro anno (decreto Decii) anteverterat. Decii in Christianos persecutio, quemadmodum inter eruditos nunc satis convenit, sub finem anni 249 aut initio sequentis moveri primam cæpta est; quapropter cum hanc, ut inirium epistola Sancti nostri ad Fabium, Antiochenum episcopum, ex Eusebio mox productum docet, anno integro anteverterat altera persecutio, qua Alexandria à populo idololatrico fuerat excitata, necesse est, ut hec jam sub fine anni 248, aut initio sequentis, atque adeò vix biennio post S. Heracle obitum elapso, effuberet. Posset ergo, si Heracle obitus in luctuosum illud tempus incidisset, apta assignari à rerum perturbatione petua ratio, ob quam inter illum & S. Dionysii promotionem unius anni integri intercessisset sedis Alexandrina vacatio.

B à plebe gentili oria est in Christianos. fava,

39 Porro illa Alexandria, cum alibi adhuc ecclesie sub Philippo imperatore, utpote ante annum 249 non occiso, alta pace fruerentur, in Christianos orta persecutio, ab uno præcipue infissimo Christiani nominis hoste fuit commota. Indicat id Sanctus noster in landata epistola ad Fabium scripta, hujus initio ex Eusebio jam recitato mox subdens: Καὶ φῶστος ὁ κακῶν τῇ πόλει ταῦτα μάτις ἡ ποιητὴ ὅσις ἔκεινος ἐν, ἔκινος ἡ παρωφυσε καὶ ὑπὸ τὰ πλίθη τῶν Ἐγύην. Verba hec huc Græcè transcribo, ut, cum varias à variis fortianas interpretationes, quanam ex his præeligenda sit, studiosus lector disificiat. Baronius vult, populi Alexandrini instigatorem verbis illis à Dionysio designatum, magum extitisse & quidem eum ipsum, qui postea Valerianum adversus Ecclesiam concitatavit. Valesius in Notis ad prefatum locum statuit, eum vatem & poëtam potius fuisse, quod poëta cum Vatibus magnam habeant societatem, & Egypciū poëticā delectarentur. Hinc verba Græca huc jam transcripta sic vertit: Etenim infastus quidam vates & poëta, quisquis ille fuit, commoverat jam antea atque incitaverat adversus nos gentilium turbas. Pearsonius in Annalibus Cyprianicis nec Baronium, nec Valesium S. Dionysii mentem affecutum, affirmat, prædictaque verba simpliciter transfert in hunc modum: Et prævertens malorum huic urbi vates & auctor, quisquis ille fuit, commovit & incitavit adversus nos gentilium turbas. Rationem autem versionis hujusmodi hanc reddit: Hoc enim, inquit, voluit (Dionysius nempe) nescio quem, priorum civitati malorum auctorem fuisse sub Philippo, futurorum autem sub Decio vatem. Pra aliis dubibus arridet Pearsonius hac interpretatio & versio; velim tamen in hac pro & prævertens claritatis causâ ponit & initium faciens vel & initio facto: vult enim significare

Oktobris Tonus II.

Dionysius, populi instigatorē, quem memorat, persecutioni à populo idololatrico commotæ initium dedisse, omnesque alios ea in re prævertisse.

40 Ut ut sit, certum saltem est, persecutionem illam in qua San- ab uno potissimum Christiani nominis hoste fuisse suscitata. Quam fava autem, quāmque cruentia exstiterit, ipsem iterum S. Dionysius in lan- data ad Fabium epistola exponit. Ab hoc igitur, inquit, homine (populi instigatore jam memoria) stimulati, omnemque ad patranda scelerata licentiam (Gentiles scilicet Alexandrini) nacti, hanc solam pietatem, cultumque dæmonum suorum existimabant, si cædibus adversus nostrōs fævirent. Tum narrat, martyrii coronam retulisse senem quemdam, nomine Marram, Apolloniam, proœcta jam etatis virginem, aliosque plures è grege suo, è quo nullus planè, si forte unum exceperis, persecutorum fætus, Christo abnegato, succubuit. Atque hoc quidem de aliis Dionysius, quid vero ipse in persecuzione illa passus sit, fas est colligere ex his, qua deinde commemorat. Porro, inquit, nusquam; non per viam publicam, non per angiportus incedere, aut noctu, aut interdiu nobis licebat:

E

cum omnes ubique & assidue clamitarent: qui- cumque impia illa verba proferre abnüsset, eum illicet trahendum esse, & flammis ultricibus absundendum. Minas ergo angoreisque conti- nuos à furente plebe Sanctus sustinuit, quos quidem, utut graves, graviores etiam ipsa diurnitas efficit. Memorata enim persecutio, referente ipsomet Dionysio, ἐπιτολῶ, id est, diu, quamquam non diutissimè, ut verit Valesius, dura- vit. Pearsonius in Annalibus Cyprianicis & post hunc Pagius in Criticis fætive illam usque ad festum Paschale, quod Decii persecutionem proxime precessit, rectè affirmant. Etenim, ut obser- vant, Dionysius in epistola Paschali apud Eu- sebium lib. 7, cap. 22 sic scribit: Multa quidem & acerba ante hanc calamitatem nobis contige- runt. Primum enim nos expulerunt, cumque soli fugaremur ab omnibus, mortique expone- remur, etiam tum festum celebravimus, Paschale scilicet, de quo Sanctus agit. Quapropter cum Dionysium, seviente persecutio, festum Paschale celebrasse, verba hac innuant, sintque, ut Valesius rectè animadverit, omnino intelligenda de persecutione populari, qua prima sub Dio- nysio fuit, soloque spectavit Alexandrinos, du- bium non est, quin hac usque ad festum Paschale, quod Decii persecutionem, anno, ut docui, 249 inchoatam, proximè precessit, Alexandria re- nuerit.

F

41 Verum non diu admodum post, seditione quam deinde cum civili bello insperato exorta, finem accepit, ac tum quidem Christiani Alexandria paululum respirarunt. Secuta deinde (inquit Dionysius in epistola ad Fabium jam sepīus landata) seditio & bellum civile miseros (Pearsonius marvult Agonas) excipiens, crudelitatem, quā in no- stros grassati fuerant, in ipsos mutuò convertit. Ac nos quidem paululum respiravimus, dum illorum cessaret furor. Verum hac Christianorum respiratio brevi admodum tenuit: etenim Dionysius verbis proximè recitatis mox subdit: Sed continuò imperii illius erga nos benignissimi mutatio nobis nuntiata est; & gravissimus nobis minarum terror intentabatur. Jamque aderat edi- cūm imperatoris, Decii scilicet, illud ipsum ferè, quod à Domino nostro prædictum est, horrificum ac terrible exhibens, adeò ut ipsi etiam electi, si fieri possent, scandalum paterentur.

C x

Im-

AUCTORE

C. B.

Imperii mutatio, quam hic factam ait Dionysius, non animi, ut exponit Baronius, sed ipsius met re ipsa imperii mutatio fuit, ex subita Philiporum nece exorta. Etenim Decius, sublato Marino, qui in Occidente imperatorem se dixerat, ad Pannonicas legiones castigandas à Philippo missus, in Pannonia ab exercitu renuntiatus est imperator. Hic autem purpurā indutus, Philippum seniorem adversus eum cum ingenti exercitu contendens, commiso pralio, Verona occidit, pauloq; post Philippo Juniore etiam Roma occiso, imperatorem se ac consulem renuntiavit. Constant hec omnia veterum scriptorum fide, illiciaturque ab omnibus nunc passim eruditis anno Christi 249, quo etiam Decius imperium simul & sevissimam, quā hoc latè patebat, persecutionem in Christianos est exorsus. Quapropter cum ex diuis persecutio Alexandriae ex motu populari orta, adeoque & hanc brevi subsecuta, quam Dionysius memorat, benignioris in Christianos imperii mutatio, eodem anno 249 tenuerit, dubium esse non potest, quin hac sit eadem illa imperii mutatio jam exposita, quae ex subita Philiporum nece evenit, quunque brevi editio Decii, imperium tunc primū adepti, sevissima in Christianos persecutio est secuta.

B

rerum eventus postea declaravit, siquidem non nullis fortasse haud quaquam inutiles fuimus.

D

43 Eusebius Sancti narrationem, quā hic fugam suam, huiusque modum jam exposuit, hic egressus, sub uestimentis à militibus capitur.

Eusebius Sancti narrationem hic non abruptisset, sed integrum dedisset! Haud dubie ex ea dare intelligi, quenam ea res fuerint, in quibus Sanctus, ut ipse ait, nonnullis tunc non inutilis existit. Verum Eusebio satis fuit, rerum, quae tunc S. Dionysio acciderunt, seriem exponere. En verba, quibus apud hunc scriptorem id ipsum Sanctus exsequitur. Ego quidem, ait, circa solis occasum unā cum comitibus meis à militibus comprehensus Taposirim (parvum est Aegypti in Mareotide oppidum versus Libyam) perductus sum. Timotheus vero, Deo ita disponente, tum quidem non adfuit, nec comprehensus est. Sed cùm postea advenisset, domum vacuam reperit, & satellites, qui eam custodiabant; nos vero in servitutem abductos. Sancti nostri narrationem hic iterum abruptit Eusebius. Conjurare nequeo, quid sub verbis ab eo suppressis latuerit. Dionysius interim apud laudatum Eusebium lib. 7 cap. xi in epistola, quam ad Domitium & Didymum scripsit, nonnihil alter indicat, sese à militibus comprehensum atque in captivitatem suisse abductum. En verba: De rebus autem nostris, inquit, quandoquidem sciscitamini, ac certiores fieri vultis, quo in statu agamus; audivisti quidem omnino, quo pacto cùm ego & Caius & Faustus cum Petro & Paulo vinclati duceremur à centurione, & magistris, militibusque & apparitoribus, qui unā cum ipsis erant, supervenientes quidam ex Mareotis, invitatos nos nec sponte sequentes per vim abstraxerint. Inveniuntur hic magistratus operam suam commodasse ad deducendum Dionysium in exsilium; quod mirum forte non nemini videbitur. Qua ratione id factum sit, in Annotatis ad caput Eusebii proximè laudatum Valesius aptè exponit. Mirari hic interim fas sit divinam providentiam, quae, cùm Dionysium fugam arripere jussisset, eum nibilominus fugientem in persecutorum manus incidere permisit. Verum id forte dumtaxat fecit, vel ut Sanctus, quibus fugā suā profuit, posset prodeſſe, vel ut eum mirabiliter prorsus modo, quemadmodum evenit, ē persecutorum manibus eriperet. Modum, quo Sanctus captus in libertatem fuerit assertus, ipsum loco apud Eusebium proximè citato etiam exponit. Pergo adeò ejus verba hoc transcribere.

E

notisque proxime sequenti ex eorum manibus

C

*Sanctus, De-
ciana perse-
cutione ora-
tus, jussu divino
domo*

*Quid in Deciana persecutione Christiani Alex-
andria passi sint, quā multi eorum, vel tor-
mentorum metu vel impatientiā, à fide defecerint,
quā multi contrā in Christi confessione constantes,
tormenta omnia superarēnt, glorijsamque tandem
martyrii palmarū retulerint, Sanctus noster in episto-
la ad Fabium, sepissimē jam laudata, fusis simul
& accuratè exponit; quid vero ipsum precipi-
tunc pertulerit, quī fugam inierit, quī è militum
manibus, à quibus post hanc captus erat, fuerit
ereptus, docet nos apud Eusebium lib. 6, cap.
40 insigni epistola, adversus Germanum scripta,
sepissimè à nobis jam laudata, Fragmento,
quod properea, cùm ad institutum nostrum cum-
primis spectet, integrum hoc transcribo. Fugam
suam Sanctus primo sic narrat: Ego vero, in-
quit, coram Deo loquor, & ipse scit, me ne-
quaquam mentiri; numquam mea sponte, nec
sine Dei nutu fugam inii. Sed & prius, cùm
persecutionis edictum sub Decio propositum
fuisset, Sabinus (præses augustalis) frumentariū,
(militem, ad investigandos reos & ad col-
ligendos rumores per provincias emissum; inter-
pretatur Valefus) qui me requireret, eodem
temporis momento misit. Atque ego quidem
quadruplo domi mansi, adventum exspectans
frumentarii. Ille vero omnia circumeundo, per-
scrutabatur vias, fluvios, agros, ubi me occul-
tari aut quā transfigurum esse, suspicabatur. Ve-
rū caligo quādam ei obtutum ademerat, ne
domum reperiret. Neque enim opinabatur, me
domi confundere, grassante adversus me perse-
cutione; vixque post diem quartum, cùm Deus
mihi, ut alio migrarem, præcepisset, ac præ-
ter opinionem omnium viam aperuisset, ego &
famili, multique ex fratribus simul egressi fu-
mus. Atque id divinæ providentiae opus fuisse,*

44 Quisnam vero, inquit, divinæ illius di-
spositionis ordo ac modus fuit? Dicam enim,
quæ vera sunt. Aufugienti & perturbato Timo-
theo agrestis quidam occurrentes, causam festi-
nationis percontatur. Ille rem, ut erat, expo-
suit. Rusticus re auditæ (pergebat tunc forte
ad nuptiale convivium: solent enim in hujus-
modi conviviis totam noctem pervigilare) in-
gressus rem discubentibus narrat. Qui confe-
stim quasi signo dato, omnes uno impetu con-
surrexerunt. Et concito cursu in nos irruentes,
clamorem ediderunt. Continuò satellitibus, qui
nos custodiebant, in fugam versis, supervenien-
tes, nos, ut éramus, nudis in grabatis ja-
centes, deprehenderunt; ac primo quidem a-
spectu, Deum testor, latrones esse existimans,
qui spoliandi ac diripiendi causā venissent, ma-
nens in lectulo meo nudus, solā opertus linea
tunicā,

A tunicā, reliquā vestem, quæ juxta me posita erat, eis porrexi. At illi consurgere me, & quām celerrimè proficisci jussérunt. Tunc demum intelligens, cuius rei gratiā venissent, vociferari cœpi: rogans atque obtestans, ut abirent, nosque illic dimitterent. Quod si de nobis bene mereri vellent, orabam, ut eos, qui me abducebant, satellites, prævenirent, ipisque caput mihi demeterent. Hæc me vociferantem, ut nōrunt li, qui mihi consortes & participes ærumnarum omnium fuere, invitum surgere coegerunt. Ac me quidem ipse humi supinum abjeci. Illi verò pedibus manibusque comprehendentes, me trahere atque educere cœperunt. Sequebantur me Caius & Faustus, Petrus ac Paulus, qui horum omnium testes fuere. Qui me suscipientes, ex oppidulo exportarunt, ac deinde nudo impositum asino abduxerunt.

*Taposirii, par-
vo Ägypti*

45 *Hactenus Sanctus noster. Verūm ingens hic oritur difficultas. Etenim tota spectata narratio-*

nisi serie, indicari è videtur, S. Dionysius eodem die, quo Dei nutu è domo sua migravit, sub occasum solis capitum Taposirim fuisse perdu-

ctum, nocteque proximè sequenti è militum ma-

nibus creptum, oppidulo illo excedere fuisse com-

pulsus. Verūm Taposiris Alexandriā est remo-

tor, quām ut facile credi queat, Sanctum eo

ipso die, quo Alexandria sub occasum solis capi-

tus est, Taposirim fuisse perductum. Etenim

quamvis duplex apud antiquos geographos distin-

guatur Taposiris, atque ex binis hisce oppidis ho-

monymis aliud magis, aliud minus Alexandria

fuerit propinquum, neutrū tamen adeò vicinum

suit, ut verisimile fiat, Sanctum ad illud eo

ipso die, quo Alexandria sub occasum solis captus

fuerat, à militibus fuisse perductum. Ut res clari-

or evadat, juverit utrinque oppidi docuisse situm

& ab urbe Alexandrina distantiam. Mareotiseft Ägyp-

ti regio ad Occidentalem ripam lacūs Mareæ,

qui Alexandria ad Meridiem adjacet, versus Li-

byam sita. In regione illa, teste Strabone lib. xvii

situm est oppidum, nomine Taposiris, distinctum,

uniusque diei itinere, ut Procopius lib. 6 xti-

pácor cap. 1 docet, ab Alexandria distinctum. At-

que hoc primum est è dnobus oppidis homonymis

Taposiris nomine distinctus. Alterum nunc acci-

pe. Fossa, ut loco proximè citato etiam Strabo

docet, ab Alexandria versus Nilum ad Cano-

pum ferebat, inter quam fossam, & mare, teste

eodem geographo, angustus quidam traclus erat,

in quo post Nicopolim & Zephyrium sita erat

parva Taposiris. Quamvis autem non edicat,

quanto distaret hoc oppidulum Alexandriā spa-

tio, colligi tamen id ex aliis ejus assertis potest.

Ait enim Alexandriā centum & viginti stadiis

distinctam fuisse Canopum, hancque inter civitatem

& Alexandriam tria ponit oppida, Nicopolim,

Zephyrium & Taposirim, quorum primum, ut

afferit, tringinta erat stadiis Alexandriā distinctum.

C *in Mareotide*

46 Cùm itaque secundam eumdem Strabonem

triginta stadiis, id est, unā amplius leucā hora-

riā Alexandriā abit Nicopolis, hancque inter

civitatem & Taposirim situm sit Zephyrium, ve-

rosumiliter tribus circiter aut cerie amplius dua-

bus lencis horariis Alexandriā abfuerit hec alte-

ra Strabonis Taposiris. Fuerunt ergò amba ci-

vitates, nomine Taposiris distincta, Alexandriā

remotiores, quām ut verisimile appareat, San-

ctum ad alterutram eo ipso die, quo Alexandria

sub occasum solis captus fuerat, a militibus fuisse

perductum. Et vero Sanctum Taposirim, ultimo

loco memoratam, quamvis hoc Alexandriā multò

minus fuisse remota, à militibus non fuisse per-

ductum, evincit ipsiusmet epistola ad Domitium

& Didymum scripta. In hac enim (vide verba

num. 43 recitata) Dionysius indicat, se è mi-

litum manibus per Mareotas fuisse ereptum, ut

per consequens, quando id accidit, in Mareotide

extiterit, adeoque ut non Taposirim versus Ca-

nopum sitam à militibus fuerit peractum. Neque

est, quod dicas, Sanctum in epistola ad Domi-

tiū & Didymum & in altera adversus Germanum

non agere de una eademque sua è militum

manibus liberatione, id enim à vero alienum es-

se, ex dicendis luculentissime patescat. Ast, in-

quies, an ergò Dionysius eo ipso die, quo sub oc-

casum solis Alexandria captus est, Taposirim, in

Mareotide sitam, fuit peractus ? Tillemontius

tom. 4 Monumētorum Ecclesiasticorum pag. 65 8

putat, S. Dionysium eo die, quo captus fuit,

non Taposirim, sed ad pagum quemdam, hand

procul Alexandria distitum, ubi etiam per Ma-

reotas nocte proximè sequenti è satellitum manibus

fit ereptus, à militibus fuisse perductum, ut de-

inde Taposirim, utpote locum exilio ejus destina-

tum, longius abduceretur.

E
oppidulo, pst
Mareotas e-
ripitur;

47 Verūm bac Tillemontii opinio consenire minimè videtur cum Sancti nostri epistola adver-

sus Germanum scripta. Etenim Dionysius, ut

jam vidimus, primo in hac refert, sese sub occa-

sum solis fuisse comprehensum, Taposirimque per-

ductum; deinde verò ait sese, è satellitum mani-

bus creptum, oppidulo fuisse exportatum, per

quod Taposirim, cùm hujus solius oppiduli pra-

viè mentionem fecerit, hand dubiè designat. Fuit

ergò Sanctus, ut ipsem in laudata epistola in-

dicat, Taposiri è satellitum manibus per Mareo-

tas ereptus, ac proin S. Dionysii adversus Ger-

manum epistola adversatur Tillemontii opinio,

que Sanctum non Taposiri, sed in pago, hand

procul Alexandria distit, è satellitum manibus

per Mareotas ereptum statuit. Accipe nunc,

quid ego bac in re sentiam. Spectato toto adver-

sus Germanum epistola contextu, omnino appa-

ret, Sanctum sub occasum solis comprehensum,

nocte proximè sequenti Taposirim fuisse perdu-

ctum, ibique è satellitum manibus creptum. Id

autem vero prorsus absimile non esse, sic ostendo.

Taposiris in Mareotide sita unius tantum, ut

jam docui, dici itinere Alexandriā distat. Qua-

propter cùm Sanctus comprehensus fuerit sub oc-

casum solis atque adeò (mense enim Decembri

aut Januario Deciana persecutio secundum di-

cta num. 38 incepit) circa horam quintam

vespertinam, facilè potuit nocte proximè sequen-

ti, mediā sui parte nondum elapsā, ad oppidu-

lum illud perduci. Neque est, cur dicas, verisimile non esse, Sanctum nocte tam procul Ale-

xandriā fuisse abductum; potuit enim gravis al-

iqua, quamquam nobis ignota, subesse ratio;

cur id præfectus Alexandrinus fieri volnerit. Sa-

nè hic Dionysium, sub occasum solis captum,

mox, ut apud omnes in confessu est, exilio da-

mnavit, nec ulla nota est ratio, cur hanc suam

sententiam in diem saltem sequentem non distulerit.

Quod si adeò tantum in ferenda adversus San-

ctum exiliis sententia festinatione usus sit, pari-

etiam uti potuit in Sancto recipsa, idque nocte

tam procul relegando.

F
48 Itaque, ut à Dionysii mente non recēta in Libyam

dam, rem totam sic ordino: Dionysius, domo

sua, abente Timotheo, egressus, sub occasum

solis captus, exilio à magistratibus & Sabino

præfecto damnatur, ipsaque nocte proximè se-

quen-

AUCTORE

C. B.

quenti, ut deinde longius abducatur, Taposirum, Mareotidis oppidum, jubetur abduci, paulo post domum redit Timotheus, Sanctum Taposirim abductum intelligit, mox versus idem oppidum fugam arripit, rusticis nocte jam valde provectione (multam enim tunc noctem fuisse, etiam ipse S. Dionysius in epistola adversus Germanum clare indicat) ad festum nuptiale properant, haud procul admundum à Taposiri occurrit, eique narrat Dionysium exilio damnatum, atque ad illud oppidum à militibus captivum esse deductum, rusticis, in conviroli locum ingressus, discumbentibus rem exponit, hi confessim, veluti signo dato, omnes uno impetu consurgunt, Taposirim, nocte jam majori ex parte præterlapsa, advolant, clamorem inconditum tollunt, satellites Dionysium custodientes in fugam conjiciunt, Sanctum, quamvis relinquentem, è leto consurgere & abscedere compellant, cumdemque deinde, non quidem, ut verit Christoforus, temulentili conviva, sed Caius, Faustus, Petrus & Paulus, ut Valesius in Notis recte interpretatus est, ex oppidulo Taposiri exportant, asinque impostum abundant. Tota Sancti nostri narratio ita ordinata

B nihil certe, ut mihi quidem apparet, lectori offert, quod vero sit absimile. Porro quid factum sit Dionysio, postquam à rusticis Mareotis Taposiri excedere compulsa, satellitum è manibus fuit ereptus, ipse quidem in epistola adversus Germanum non indicat, at in epistola ad Domitium & Didymum, jam sepius laudata, significat, sese, per Mareotas è militum manibus jam ereptum, cum Caio & Petro, reliquis orbatum fratribus, in deserto quodam ac squalido Libye loco fuisse conclusum. Ego quidem nunc, inquit post verba num. 40 recitata, & Petrus & Caius soli, reliquis fratribus orbati, in deserto & squalido quodam Libye loco conclusi sumus, tridui itinere distantes à Parætonio, portu marino scilicet in Marmarica.

C. 49 Fuerit verosimiliter Sanctus ad locum illum Libye desertum & squalidum sponte sua profectus, eique se inclusus, quod hunc, cum à militibus Taposirim duceretur, sibi in exilium destitutum esse, intellexisset, eoque modo futurum existimaret, ut in suspicionem non veniret doli adhibiti, quo è satellitum, à quibus ducebatur in exilium, manibus evaderet. Utut sit, Sanctus in deserto illò & squalido Libye loco tamdiu, ut apparet, mansit inclusus, quamdiu Deciana persecutio duravit. Quapropter cum hoc, ut inter eruditos omnes nunc satis convenit, anno 251 finem acceperit, consequens est, ut Sanctus non prius, quam eodem anno desertum illum & squalidum Libye locum reliquerit. Verum que hic de voluntario Sancti nostri, Deciana serviente persecutione, in Libya exilio memoravi, locum tandem obtinens, si scripta à Sancto nostro ad Domitium & Didymum epistola spelet ad Decii, non autem ad Valeriani persecutionem. Alii illam ad Decii, alii contrà ad Valeriani persecutionem referunt. Hisne potius, an illis assentiendum sit, sequenti examino.

§ VI. Dionysii ad Domitium & Didymum epistola, & an hæc sub Valeriano, an sub Decio scripta sit.

E X epistolis omnibus à S. Dionysio scriptis, Epistolam, quarum precipue presidio gesta ejus illustrare quam San- proposui, priori loco, qua ad Domitium & Di- ad Domitium

dymum data est, commemoranda idcirco venit, & Didymum,

quod reliquas omnes, ut ex mox disputandis mun.

pronum erit colligere, tempore præcesserit. Jam nonnulla ex hac verba, dum id instanti mei fe- rebat ratio, in Commentarii hujus decursu trans- scripsi. Restant adhuc alia, eaque inter, qua ultam Dionysii animi demissionem, ardensque, quo tenebatur, martyrii desiderium egregie commen- dant. En adeo etiam hic illa: Id tantum, inquit Dionysius, in universum scire vos convenit, viros & mulieres, juvenes ac senes, pueras & anus, milites ac paganos; ex omni denique ho- minum genere atque ætate, alias flagrorum verberibus, alias ferri acie, alias ignibus in certamine superatis, coronas retulisse. Nonnullis verò longissimum temporis spatium non satis fuit ad hoc, ut Deo acceptabiles viderentur; sicut nec mihi in hunc usque diem. Scilicet in aliud opportunum tempus, quod ipsi probè cognitum est, me distulit Dominus, qui dicit: In tempore accepto exaudivi te & in die salutis o- pitulatus sum tibi. Ita Sanctus, significans scili- cet, se post longam vitam Deo nondum ita fa- elum esse acceptum, ut martyrii coronam meritus fuerit referre; quo sanc quam demissè de se sentiat, quamque ardenti martyrii desiderio flagret, aperi- tissimè prodit. Addit etiam, ex quibus manife- stum sit, hanc epistolam, serviente adhuc in Chris- tianos persecutione, scriptam esse. Nam, inquit, in hunc usque diem non cessat præfectus no- stros, qui præsentia iphis exhibentur, partim interficere crudelissime, partim tormentis dilan- niare, partim squalore carceris & vinculis ma- cerare, interdicens, ne quis ad eos accedat, & persecutans, num quis fortè videatur accedere. Certum ergo est, prefatam epistolam, persecutio- ne adhuc serviente, scriptam esse. Verum hic jam queritur, Decine hæc, an Valeriani persecutio exsisterit.

51 Eusebius lib. 7, cap. xi, recitat insigni Eusebius & S. Dionysii adversus Germanum epistola Fra- gmento; hoc subdit: Porro idem Dionysius in

epistola, quam scriptit ad Domitium & Didymum, nonnulla ad persecutionem illam spectan- tia rursus ita commemorat. Quapropter cum in Fragmento proximè laudato de persecutione Valeri- ani à Sancto nostro aëlum sit, aperissimè ad eamdem Valeriani persecutionem refert Eusebius epistolam, cuius Fragmentum mox subiungit, ad Domitium & Didymum à Sancto nostro conscriptam. Rufinus securus est Eusebius, atque ita quidem hunc interpretatur, ut assertam prefatam epistolam S. Dio- nyssii in deserto quodam & squalido Libye loco inclusum accidisse narret post ejus sub Valeriano in Cephro ac deinde in Mareotide exilium. Ado Rufinum ex parte securus idem fecit in S. Dio- nyssii elogio supra producto. Baronius in Annali- bus Eusebii tantum opinionem, at non item ada- ptatum ei à Rufino interpretationem amplectitur,

ut

A ut haud dubie velit, apud Eusebium lib. 7 cap. xi in S. Dionyshi epistola, ad Domitium & Didymum scripta, unicè agi de Sancti in Libya exsilio, quod sub Valeriano acciderit. Verum de Sancti exsilio, quod sub Valeriano acciderit, ibidem non agi, Sanctique ad Domitium & Didymum epistolam, Valeriani persecutione seviente, scriptum non esse, contendit Valesius in Annotationibus ad Eusebii caput proximè laudatum. Valesius, idque non immerito, secuti deinde sunt Tillenmontius tom. 4. Monumentorum & Ruinariorum in Actis sinceris & selectis martyrum.

Valesius contra aliquaque sub Decio, idque non immerito,

§2 Valesius ejusque sequaces opinionem suam his fere rationibus stabilunt. In persecutione sub Valeriano S. Dionyssius in exsilio deductus non est sub militari custodia; nec à supervenientibus Mareotis è satellitum, à quibus ducebatur in exsilio, manibus per vim fuit eripi; nec Caium, Petrum & Paulum tunc habuit Socios. Hac contrà omnia (vide apud Eusebium lib. 6 cap. 40 S. Dionyssi epistolam adversus Germanum scriptam) Sancto sub Deciana persecutionis initium contigerunt. Hinc jam, cùm eadem omnia in epistola ad Domitium & Didymum Sanctus sibi evenisse narrat, optimè concidunt, in hac agi de exsilio, in quod Sanctus non sub Valeriano, sed sub Decio missus est. Sanctum autem verè, ut Valesius ejusque sequaces aiunt, sub Valeriano nec cum militari custodia in exsilio missum, nec à Mareotis in libertatem fuisse assertum, nec tum denique Caium, Petrum & Paulum habuisse socios, manifestum sit ex altero epistola S. Dionyssii adversus Germanum Fragmento, apud Eusebium lib. 7 cap. xi epistola ad Domitium & Didymum præmisso, jamque antea sibi laudato. Etenim in hoc Sanctus narrat, quibus cum Sociis, Valeriani persecutione exorta, coram Æmiliano praefecto fidem Christianam fuerit confessus, quique ab eo in exsilio pulsus fuerit: nupsiam autem vel Mareotarum vel militaris custodia vel Caii, Petri & Pauli mentionem facit.

scriptam satis-

53 Imò verò, quod ad militarem custodiæ pertinet, non modò se cum ea in exsilio deducimus non prodi; verùm etiam contrarium apertere insinuat. Etenim sic habet: Æmilianus praefectus (S. Dionyssio ejusque Sociis) dixit: Video vos ingratos esse simul ac stupidos, qui clementiam Augustorum minimè sentiatis. Quam ob rem non marebitis in hac urbe, sed mittemini in partes Libyæ ad locum, qui dicitur Cephro. Hunc enim locum jussu Augustorum nostrorum elegi. Nullatenus autem licebit vobis nec quibuscumque aliis conventus agere, aut ea, quæ vocantur, coemeteria adire. Quòd si quis ad eum, quem jussi, locum minimè profectus deprehendetur, aut in conventu aliquo fuerit inventus; is sibi ipse periculum arcesset. Non enim deerit congrua animadversio. Abscedite igitur, quòd jussi estis. Statimque me tametsi ægrotantem proficiisci compulit, ne diei quidem unius dilatione concessa. Quibus verbis Sanctus dilucide indicat, se suosque Socios non cum militari custodia in exsilio per vim missos fuisse, sed tantum à praefecto Æmiliano in mandatis acceptisse, ut sponte sua in exsilio abscederent. Quid enim, queso, aliud insinuant sequentia, jam recitata verba? Quòd si quis ad eum, quem jussi, locum minimè profectus deprehendetur... is sibi ipse periculum arcesset... abscedite igitur, quòd jussi estis. Lignet ergo, Sanctum in Valeriani persecutione nec cum Sociis Caio, Petro & Paulo à militibus in exsilio deductum, nec ex ho-

rum manibus per Mareotas fuisse eruptum, ut adeò de exsilio, quod Sanctus sub Valeriano passus sit, in epistola ad Domitium & Didymum non agatur, ac proin ut hac, non Valeriani, sed Decii persecutione seviente, sit scripta.

54 Pagius nihilominus in Criticis ad annum 252 num. 25 & seq. litterarium illud Sancti nostri monumentum ad Valeriani persecutionem pergit referre, idque quamvis admittat, Dionysium in persecutione, à Valeriano mota, vi in exsilio à militibus non fuisse abductum, nec à supervenientibus Mareotis in libertatem fuisse assertum. Ut autem hanc opinionem suam tueri queat, adstruit, ea, qua ad Domitium & Didymum in prefata epistola scripta Dionysius, partim sub Decio, partimque sub Valeriano & Gallieno accidisse. In ea itaque, inquit ad annum citatum num. 26, epistola Dionysius, quæ in persecutione Deciana pertulit, obiter narrat, ac postea dicit, se nunc in deserto Libyæ loco concludi, Faustum verò, Eusebium & Chæremonem diaconos superstites esse, post illos, qui morbo consumpti sunt, regnante scilicet Valeriano, quo tempore, quemadmodum & sub Decio Dionysius in Libyam relegatus est. Vult ergo Pagius, ad Decianam persecutionem spectare, qua-

cumque in epistola, ad Domitium & Didymum data, sequentia Dionysii verba precedunt: Ego quidem nunc & Petrus & Caius soli, reliquis fratribus orbat, in deserto quodam & squalido Libyæ loco conclusi sumus, tridui itinere distantes à Parætonio; hec autem una cum subsequentibus ad Valeriani persecutionem contendit referri, atque adeò hujus tempore epistolam, quam ad Domitium & Didymum dedit Dionysius, scriptam esse.

55 Verum Dionysii verba proximè recitata ad Valeriani persecutionem, seu ad exsilio, quod Sanctus noster sub Valeriano in Libya pertulit, nequeunt referri. Illis enim Sanctus afferit, duos dumtaxat socios aut comites, Petrum nempe & Caium, sibi adfuisse in exsilio, quod tunc, cùm ad Domitium & Didymum scriberet, in deserto quodam & squalido Libyæ loco sustinuit; Sancto autem in exsilio, quod sub Valeriano in Cephro, Libyæ loco, pertulit, plures semper comites sociive adfuerunt. Lignet id ex ipsiusmet Sancti adversus Germanum epistola, jam sibi laudata aique ab Eusebio Historia Ecclesiastica lib. 7 cap. xi inserta. En verba: Apud Cephro verò, inquit Sanctus, nobiscum magna fidelium adfuit multitudo; partim eorum, qui ab urbe (Alexandrina) nos secuti fuerant, partim aliorum, qui ex reliqua Ægypto confluabant. Ad hec res etiam confirmari potest ex verbis num. 48 jam recitatis, quæ Æmilianus praefectus adversus Dionysium ejusque Socios, Christum confessos, pertulit, queque Sanctus ex Actis publicis epistole sue adversus Germanum mox iterum laudata inseruit. Illis enim Æmilianus non unum Dionysium, sed cum eo Faustum, Maximum, Marcellum & Chæremonem in exsilio jussit secedere, idque ad unum eundemque Libyæ locum, Cephro appellatum. Quapropter cùm dubitandum non videatur, quin illi omnes Æmiliano obtemperârint, probatur etiam vel hinc, S. Dionysium in exsilio, quod sub Valeriano in Libya pertulit, plures quam duos socios seu comites habuisse. Quòd si reponas, Maximum, Faustum, Eusebium & Chæremonem, durante adhuc Valeriani persecutione, è Libya, solis Dionysio, Petro & Caio ibidem relicti, Alexandriam esse reversos,

agere epistola verba, quod non subficeret,

F

idque

C

scriptam satis-

56

partim eorum, qui ab urbe (Alexandrina) nos secuti fuerant, partim aliorum, qui ex reliqua Ægypto confluabant. Ad hec res etiam confirmari potest ex verbis num. 48 jam recitatis, quæ Æmilianus praefectus adversus Dionysium ejusque Socios, Christum confessos, pro-

tulit, queque Sanctus ex Actis publicis epistole sue adversus Germanum mox iterum laudata inseruit. Illis enim Æmilianus non unum Dionysium, sed cum eo Faustum, Maximum, Mar-

cellum & Chæremonem in exsilio jussit secedere, idque ad unum eundemque Libyæ locum, Ce-

phro appellatum. Quapropter cùm dubitandum non videatur, quin illi omnes Æmiliano obtem-

perârint, probatur etiam vel hinc, S. Dionysium in exsilio, quod sub Valeriano in Libya pertulit,

plures quam duos socios seu comites habuisse. Quòd si reponas, Maximum, Faustum, Euse-

bium & Chæremonem, durante adhuc Valeriani

persecutione, è Libya, solis Dionysio, Petro &

Caio ibidem relicti, Alexandriam esse reversos,

24 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

idque in epistola ad Domitium & Didymum indicari; respondeo, id mihi minus verisimile videtur.

*atque adeò
banc sub Valeriano scri-
ptam non ef-
fus, offenditur*

56 Etenim quatuor illi S. Dionysii Socii, omni servata juris formâ, à prefecto angustali Amiliano sub Valeriano in exsilium pulsi fuere. Quapropter si, seviente adhuc imperatoris hujus persecutione, Alexandriam fuissent reversi, sumum incurrisse periculum, ne, forte deprehensum atque ad prefectum delati, morte ab eo, jam non ut Christiani, sed ut legum imperatoriarum violatores, fuissent affecti: quod si autem tali se se periculo exposuissent, merito reprehendendi fuisse videntur. Etenim Cyprianus editionis Veneta anni

1728 epistola sexta, Pamelii septimâ ad Rogatianum aliosque confessores sic scribit: Cum quanto enim nominis vestri pudore delinquitur, quando aliquis temulentus & lascivens demoratur, alius in eam patriam, unde extorris factus est, regreditur, ut apprehensus non jam quasi Christianus, sed quasi nocens pereat? Quibus verbis sanè S. Cyprianus reprehendendos indicat, qui commemorato se periculo exponerent. Est ergo, cur Maximum, Faustum, Eusebium & Chæremonem id fecisse, minus verisimile apparet. Attamen cum Emilianus (vide apud Eusebium lib. 7 cap. xi epistola adversus Germanum Fragmentum) omni proflus convenerat S. Dionysio interdixerit, nec hic tamen mandatum illud deinde observârit, ac proin omnino incredibile non sit, exsilio mandatum pariter non observasse Maximum, Faustum, Eusebium & Chæremonem, priori arguendo, num. precedenti ex verbis Dionysii in epistola adversus Germanum deducto, potissimum innitor; quo solo sufficienter evincitur, S. Dionysio in exsilio, quod sub Valeriano in Libya pertulit, plures semper quam duos socios comitesve adfuisse, atque adeò verba, ex epistola ad Domitium & Didymum, num. 49 recitata, quibus Sanctus, in Libya exsul, duos tantum sibi socios seu comites adesse, scribit, ad Valeriani persecutionem non posse referri: unde ulterius est consequens, ut, hac seviente, Sancti nostri ad Domitium & Didymum epistola scripta non fuerit.

nec opinio-
nem suam
ex Eusebio &
Nicephoro

C

57 Ut nihilominus hanc tunc scriptam, loco proxime citato probet Pagius, in subisdam etiam vocat Eusebium & Nicephorum Callistum, qui ambo S. Dionysium Paschalem epistolam, cum jam è vivis excessisset Decius, ad Domitium & Didymum scriptisse, non obscurè insinuant: posterior quidem lib. 6 cap. 18 his verbis: Dionyssius Alexandrinus, nondum pace ecclesiis à Gallieno reddita, alias quoque de Paschate festas composuit epistles, quarum unam quidem ad Flavianum (alii Flavium) dedit, aliam ad Didymum & Domitium; prior vero lib. 7 cap. 20 istis: Præter suprà dictas epistles idem Dionyssius paschales illas, quas habemus, epistles tunc temporis (imperante scilicet Gallieno) conscripsit. Harum unam Flavio nuncupavit; alteram Domitio ac Didymo. Verum, quid tum? scripsierit Dionyssius, regnante jam Gallieno, imò Valeriani persecutione durante, ad Domitium & Didymum Paschalem epistolam, ab Eusebio lib. 7 cap. 20 memoratam; an propterea est consequens, ut tunc etiam ad Domitium & Didymum scripta sit epistola, cuius Fragmentum lib. 7 cap. xi exhibet Eusebius? id certe non consequitur, nisi una eademque utroque ab Eusebio memoretur epistola. Verum qui, queso, id probabit Pagius? quid ni ad Domitium & Didymum, qui duo fratres aut duo

amici, intimo amoris nexu conjuncti, fuisse videtur, S. Dionyssius bis scribere potuerit? S. Hieronymus de iustis Ecclesie scriptoribus cap. 69 sic scribit: Est ejus (sancti Dionysii) ad Dionyssium (sic vocat Domitium) & ad Didymum altera epistola, & eotrasxai, id est, Paschales, de Patcha plurimæ declamatorio sermone conscriptæ; quibus verbis Hieronymus epistolam S. Dionysii ad Domitium, seu, ut ipse vocat, Dionyssium & Didymum, aperiè distinguit ab epistolis ejus Paschalibus, ut adeò Dionyssius preter epistolam, lib. 7 cap. 20 ab Eusebio memoratam, aliam insuper ad Domitium & Didymum scripsit epistolam.

58 Adhac epistole Paschales, quas olim annis satis probat singulis scribere solebant Alexandrini episcopi, post panegyricum de festo Paschali sermonem, Quadragesima notabant inuitum, & diem, quo Pascha eo anno, quo scribuntur, effet celebrandum; at vero huiusmodi argumentum minime quadrat epistola ad Domitium & Didymum, ab Eusebio lib. 7 cap. xi parum recitate. Hanc enim Sanctus unicè scripsisse videtur, ut Domitii & Didymi petitioni satisfacere, quâ hi ab eo de statu, in quo effet, postularant fieri certiores. Accedit, quod Eusebius lib. 7 cap. 20 hac memoret: In qua (Paschali ad Domitium & Didymum epistola) probans (sanctus Dionyssius) festum Paschæ diem non nisi post æquinoctium vernum celebrari oportere, octo annorum canonem publicavit. In epistole autem ad Domitium & Didymum Fragmento, quod Historia Ecclesiastica lib. 7 cap. xi ab Eusebione inscritur, ne Paschatis quidem fiat mentio. Est ergo hac epistola, tum ob hanc, tum ob alias præcipue rationes jam adductas, hanc dubiè diversa à Paschali ad Domitium & Didymum epistola, jam sèpius laudata. Quapropter quanvis hec sub Valeriano scripta sit, minime consequitur, ut pariter altera ad ejusdem imperatoris tempus debeat referri. Pagius nihilominus, ut contrarium tueatur, aliud argumentum, atque id quidem in specie satis validum, adducit.

59 Repetit illud partim à tempore, quo per universum Romanum imperium seculo aera Christiana tertio grassari cœpit lues sævissima, plurimum scriptorum calamo notata; partim ab his Dionysii apud Eusebium lib. 7 cap. xi in epistola ad Domitium & Didymum verbis: In urbe ... occultarunt se, ut fratres clanculo invisant, presbyteri quidem, Maximus, Dioscorus, Demetrius & Lucius ... diaconi vero post illos, qui morbo consumpti sunt, superstites, Faustus, Eusebius, Chæmon. Contendit autem per morbum, quo Dionyssius tunc, cum scriberet, nonnullos diaconos è vivis sublatos, innuit, pestem intelligi, hancque, regnante Decio, grassari non cœpisse, ac proin epistolam, ad Domitium & Didymum scriptam, in qua Dionyssius diaconos pestis sublatos indicat, persecutione non Decii, sed Valeriani, seviente, scriptam esse. Fator, convincens est Pagii ratiocinium, si modo sub Decio grassari Alexandria memorata pestis non cœpit, reque ipsa Dionyssius innuat, illâ jactum, cum ad Domitium & Didymum scriberet, nonnullos diaconos Alexandria interisse. Porro ut pestis illius initium ab imperio Decii removat, seriisque statuat, varios laudat antiquos historicos, Tornandem scilicet, Sextum Aurelium Victorem utrumque, juniores scilicet & seniorum, Eutropium, Paulum Orosium, Cedrenum, Zonaram, qui omnes, ut ait, eamdem pestem sub Gallo & Volusiano, Decii interfeci in imperium

B

E

F

A perium successoribus, primò esse exortam, unanimi consensu iradunt.

60 Verum, ut studio lectori appareat, an scriptores illi omnes id indubitanter doceant, iurant queunt autem dores, qui pestem sub Gallo ponunt, verit singulorum verba hoc transcribere. *Tornandes cap. 19* sic scribit: Defuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens morbus, pœnè istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis fœdavit, supra modum quoque Alexandriam totiusque Ægypti loca devastans. *Orosius lib. 7 cap. 21* hac habet: Anno ab Urbe condita millesimo septimo Gallus Hostilianus vicesimus sextus ab Augusto regnum adeptus, vix duobus annis cum Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio violati nominis Christiani, & usquequid ad profligandas ecclesias edicta Decii cucurserunt, eatenus incredibilium morborum pestis intenditur: nulla ferè provincia Romana, nulla civitas, nullà domus fuit, quæ non illa generali pestilentia correpta atque vastata sit. *Entropius rem his verbis exponit*: Mox imperatores creati sunt Gallus, Hostilianus & Galli filius Volusianus. Sub his Æmilianus in Mœsia res novas molitus est; ad quem opprimendum cùm ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Solà pestilentia & morbis atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit. *Cedrenus de Gallo & Volusiano loquens* hoc memorat: Eo tempore pestis invaluit, ab Æthiopia in Occiduum usque terræ partem propagata: neque ulla fuit urbs ejus expers, multæ etiam bis ea lue infestatae. Obtinuit annos quindecim, coepit autumno & desit sub ortum caniculae. *Zonaras sub Gallo & Volusiano de peste illa sic loquitur*: Pestis quoque tum provincias invasit, quæ ab Æthiopia orta, totumque pœnè Orientem & Occidentem pervagata, multas urbes civibus desolavit, duravitque per annos quindecim. *E duobus tandem Sextis Aureliis Victoriis senior* quidem rem litteris consignat hoc modo: Hæc ubi patres comperere, Gallo Hostiliannoque augusta imperia: Volusianum Gallo editum cæfarem decernunt. Dein pestilentia oritur; qua atrocis sæviente, Hostilianus interiit: *Junior* verò isto: Vibius Gallus cum Volusiano filio imperaverunt annos duos. Horum temporibus Hostilianus Perpennas à senatu imperator creatus, nec rualto post pestilentia consumptus est.

C

de ea tunc magis invalefacente, laetiisve grata in intelligi.

61 Habet nunc, erudie lector, verba scriptorum omnium, quorum auctoritate celeberrimam illam seculi tertii pestem sub Gallo & Volusiano primò ortam, *Pagius* indubitanter contendit; considera nunc, an omnes verbis recitatis id ita clare indicent, ut præfacta pestis initium, salvis eorum assertis, sub Decio, si non in omnibus Romani imperii provinciis, saltem in Ægypto, statui nequeat. Certe ex Entropio & juniore Victore nihil habere potest *Pagius*. Cedrenus verò & Tornandes commode exponi queunt de peste sub Gallo & Volusiano per omnes imperii Romani provincias maxime invalefacente, ita ut eam sub Decio nuspianam esse inceptam, minimè negent. Attende ad singulorum verba jam recitata & res illic patescat. Quod verò jam ad Paulum Orosium, Sextum Aurelium Victorem seniorem & ad Zonaram pertinet, hi quidem pestem sub Gallo & Volusiano primò ortam sat aperiè scribunt; verum ita possum exponi, ut non de omnibus prorsus Romani imperii provinciis, sed de majori earum parte

sermonem habeant, ita ut non negent, in nulla prorsus provincia, atque adeò nec in Ægypto, ante Gallo & Volusiani imperium pestem esse exortam. Dubitari nequit, quin pestis in Ægypto prius quam in Occidente fuerit grassata; in Æthiopia enim, uti ex nonnullis historicis mox laudatis liquet, initium accepit, hincque ad Occidentales imperii provincias fuit propagata. Præterea cum lue illa, uti ex Sancto nostro apud Ensebium intelligitur, magis diutiusque confictata fuit Ægyptus, quam reliqua imperii provinciae. Est ergo satis credibile, pestem in Ægypto jam sub Decio esse grassatam: quamquam autem pestis jam tunc in Ægypto grassantis non meminerint scriptores, factum vero similiter id est, quod nec adeò vehemens, nec generalis exsisterit.

62 Et verò pestem ante Galli imperium etiam esse grassatam intelligitur ex præclaro de lande martyrii Opusculo, à nonnullis S. Cypriano attributo. In hoc enim luis tum, cùm scriptum est, grassantis fit mentio, & Moysi, Maximo & ceteris confessoribus inscribitur, quorum priorem, nempe S. Moysen, sub Decio anno 251 martyrio coronatum esse constat, ut jam sub Decio, atque adeò ante Galium pestis sit grassata. Sunt quidem nonnulli, qui laudatum Opusculum seu Tractatum de lande martyrii S. Cypriano abjudicent, reque ipsa forè (vide in Operे nostro Appendicem ad Gloriam posthumam S. Cypriani num. 55 & seqq.) à S. Cypriano tractatus ille concinnatus non est. Verum, si ita: cùm Moysi, Maximo & ceteris confessoribus, qui cum Cypriano vixerent, inscriptus fu, necesse est, ut auctorem habeat Cypriano etate aqualem. Neque est, quod dicas, declamationem esse ab auctore, qui ab etate Moysis & Maximi longè fuerit remotus, stylo oratorio adornatam. Hoc enim tantummodo idcirco potest contendi, quod in laudato Opusculo pestis sub Decio grassantis mentio occurrat. Verum pestem sub Decio grassari non cœpisse, nullo prorsus argumento sat certo evinces; nec id alterum, quod in Critica loco supra citato argumentis, jam à nobis hic productis, *Pagius* adjungit, etiam evincit. Rem discutiamus.

63 Denique, inquit, non tantum scriptores omnes, qui de hac peste locuti sunt, sed etiam nummos Valesius (pestis initia ad Decium referens) contrarios habet. Nam in postica parte quorumdam Galli & Volusiani legitur: APOLLO SALUTARIS. Quæ etiam verba tam Æmiliani, quam Valeriani augistorum nummis inscripta, cùm tamen nullum Decii augusti numisma APOLLINEM SALUTAREM repræsentet, ut videre est apud Mediobarbum in numismatis imperatorum, & quæ eam inscriptionem præferunt, ab antiquariis in studium horum imperatorum ad restinguendam pestem merito referuntur. *Hac Pagius*, mox etiam subjungens: Decio itaque imperante, pestis nondum exorta. Verum hac conclusio ex præmissis minimè sequitur. Etenim ex his tantum est consequens, Galium, Volusianum, Æmilianum & Valerianum imperatores majori restinguenda pestis studio arsisse, quam Decium. Nec mirum: viderant illi, non item hic, Hostilianum imperatorem peste è vivis auferri, ut adeò hinc fibimet ipsis à peste metuentes ad Apollinis salutaris auxilium congerint. Adhac sub Decio pestis tantummodo alieni oriri cœpit; sub Valeriano verò, Gallo & Volusiano omnes Romani imperii provincias est pervagata. Solentne homines semper sub malorum initia, nullâ factâ morâ, ad supernam opem configere? Adde, non inveniri nummos, Apol-

pestem eam
sub Decio
grassatam
doceat liber d
laude mar
tyrii;

E

nec contra
rium ex nu
mismatis e
vincitur.

F

AUCTORE

C. B.

lin salutari inscriptos, omnium aliorum imperatorum, sub quibus alias contigit, Romanum imperium peste affligi; potuit ergo de hujusmodi cunctis nummis sub imperio Decii, quamvis gravante peste, cogitatum etiam non fuisse.

64 Quod si porro adhuc pergas contendere pensem sub Decio nupsiam in imperio Romano cœpisse graffari, idque argumentis, quæ rem indubiam non reddit, probare, vocari etiam in dubium poterit, num Sanctus noster in epistola sua sapissimè laudata ad Domitium & Didymum pestis Alexandriae graffata meminerit, atque adeò hinc argui amplius non poterit, dictam epistolam non sub Decio, sed sub Valeriano scriptam esse. Quam me riò autem id vocari queat in dubium, patet ex Rufino, qui legit in textu Sancti nostri suprà produculo non è τῇ νόσῳ, id est, in poësi, sed è τῇ νόσῳ, ide β, in insula, ita ut à Sancto nostro significetur, diaconos, de quibus agit, non in peste, sed in insula, ad quam relegati fuerant, è vivis tunc excessisse, cum suam daret ad Domitium & Didymum epistolam. Postant Tillemontius, aliique eruditus hanc lectionem prorsus improbabilem non esse. Valeans lectionem, quâ scribitur è τῇ νόσῳ preferendam putat. Et verò etiam hoc lectio pra altera, quantumvis non improbabiliter, mihi arridet. Quapropter nolim Rufini lectionem pertinaciū tueri; etiam si, è admisso, vim omnem amittat argumentum, quod pro S. Dionysio ad Domitium & Didymum epistola sub Valeriano constituta, à Pagio inde repetitur. Verum simul contendō, ut jam antè feci, ne ex hoc quidem rem certò confici. Cùm enim ex rationibus jam antè adductis, pestis Alexandriae sub Decio graffari verisimiliter cœpta sit, qua ratione, quofo, certò conclusi potest, sub Valeriano scriptam esse S. Dionysii ad Domitium & Didymum epistolam, quod in hac peste, quâ nonnulli diaconi sint sublati, à Sancto fiat mentio? Imò verò tantum abest, ut hinc probari existimem epistolam ad Domitium & Didymum sub Valeriano scriptam esse, ut contraria potius ex hac sequi putem, Alexandriae sub Decio peste cœpisse graffari.

quam sub Decio scriptam esse, atius insuper

C

65 Etenim cùm ob rationes suprà adductas non multum dubitandum videatur, quin epistola illa jam sapissimè laudata sub Decio scripta sit, non multum pariter dubitandum videtur, quin pestis, in illa memorata, jam Decii tempore fuerit exorsa. Ut autem appareat, quâ merito epistolam ad Domitium & Didymum, non sub Valeriano, sed Decio, scriptam putem, alia adhuc rationibus suprà prolatis argumenta adjungo. Sanctus in dicta epistola de martyribus Alexandria passis hac memorat: Id tantum in universum scire vos convenit, viros & mulieres, juvenes ac senes, pueras & anas, milites ac paganos, ex omnideinde hominum genere atque ætate alios flagorum verberibus, alios ferri acie, alios ignibus in certamine superatis, coronas retulisse. Quibus verbis Dionysius haud dubiè agit de martyribus non ita pridem martyrii palma coronatis; scribit enim ad amicos, qui rerum aliquot, non antiquarum utique, sed recenter gestarum, notitiam à Sancto sibi submitti expeterant. Jam verò ipsem Pagi fatetur, verbis proximè recitatis agi de martyribus non sub Valeriano, sed sub Decio, Alexandria passis. Quapropter, cùm martyres sub Decio, anno 251 necato, Alexandria passi, pro re nova & recenti à Dionysio, dum ad Domitium & Didymum daret epistolam, haberi non potuerint, si hec ad Valerianum anno tantum 257 Christianos persequi exorsum, referenda sit, consequens est, ut ad Decium debeat referri.

66 Adhac Domitius & Didymus scripserant ad Dionysium, aut cerè ei per nuntios significarant, ad aures suas fuisse perlatum, qua ratione Sanctus è militum manibus, à quibus ducebatur in exsiliū, per supervenientes Marocetas fuisse ereptus; colligitur id ex his Dionysii in prefata epistola ad Domitium & Didymum verbis: Audivisti quidem omnino, quo pacto cùm ego & Caius cum Petro & Paulo vincit duceremur à centurione & magistratibus, militibusque & apparitoribus, qui unà cum iphis erant, supervenientes quidam ex Mareotis invitatos nos nec sponte sequentes per vim abstracterint. Jam verò cùm Sanctus anno 249 aut 250, uti jam docuimus, per Mareotas è militum manibus fuerit ereptus, sequitur, Domitium & Didymum, si Sancti ad hos responsoria epistola, Valeriani effervescente persecuzione, scripta sit, post septem demum annos ad Dionysium scripsiisse, quæ Sancto sub Decio accidisse famâ acceperant, atque ea quidem, veluti recenter facta, proposuisse. Verum cùm hoc verisimile minimè appareat, verisimile etiam apparere non potest, Dionysii ad Domitium & Didymum epistolam sub Valeriano scriptam esse. Addo, verisimile non esse, Sanctum à narrandis iis, qua initio persecutionis Deciane passus est, statim profiliere, nullo rei huic adjecto indicio, ad explanandum, quæ in Valeriani persecutionis progressu sustinuit; hoc tamen, ut consideranti patet, faceret, si epistola ad Domitium & Didymum sub Valeriano debeat constitui. Hanc ergo, hinc consideratis omnibus, sub Decio verosimiliter scriptam, affirmo.

argumentis offenditur.

E

§ VII. Dionysius Novatiani schismatica Romæ exortum conatur extinguere, huncque in finem varias scribit litteras.

D Eciana persecutione nonnihil jam remitten-
te, Ecclesia pacem turbavit nova tempestas,
de qua, ut dicenda clarius intelligentur, nonnulla
hic prefabor. Novatus, improbus Africanus presbyter,
multis in Africa patratis sceleribus, hincque sibi
à S. Cypriano, concilioque, ab hoc Carthaginē
quamprimum celebrando, male metuens, Ro-
mam, relictâ Africâ, anno 251 post Pascha ad-
venit, ibique latens, societatem, ut videtur,
cum Novatiano, presbytero pariter improbo, &
nonnullis aliis invit. Cùm autem tunc post S.
Fabiani, Romani Pontificis, martyrium jam ab
anno & amplius S. Petri cathedra ob Deciana
persecutionis sevitiem vacasset, brevique novus
creendas esset Pontifex, sagacissimè, uti appa-
ret, id egit, ut non aliis in Pontificem eligere-
tur, quâ sub quo scelerum suorum posset sperare
impanitatem. Omnem igitur lapidem movit,
ut ad summam Ecclesie cathedram Novatianus
eveheretur. Verum cùm deinde, electo S. Corne-
lio, res planè aliter cecidisset, proboque nôsset,
sibi non minus Roma, quâ in Africa timen-
dum fore, si hujusmodi Pontifex quietè guber-
nare sineretur Ecclesiam, Novatianum Pontifica-
tui inhiantem, facile impulit, ut operâ suâ ad
deturbandum Cornelium uteretur. Tantum au-
tem suis artibus effecit, ut etiam è confessoribus
quosdam, hosque inter Maximum presbyterum, Ni-
costratum diaconum, Urbanum, Sidonium & Ma-
charium, qui cum S. Moyse gravissimas longissi-
masque carceris erumnas in Deciana persecutio-
ne pertulerant, in partes suas astrinxerit. Has
omnia

Electo in Pon-
tificem Cor-
nelio, schis-
matica Rome

F

A omnia, uti etiam pleraque num. sequenti referenda, in Opere nostro, tomo iv Septembris in Commentario historico de S. Cornelio §. v & vi distincte exposita, luculenterque probata invenies, ut necesse non sit, hic quidquam ad eorumdem distinctiorem explanationem confirmationemve adiungere.

68 Porro Novatianus, confessorum ad partes Novati suasque accessiones in concepto Pontificatum invadendi scelere obfirmatus, S. Cornelii electioni, die anno 251 mense Junio, ut probabilis est, facta, intercedere, eumque confiteliis criminibus accusare & velut indignum Pontificem caput traducere, sique sanctissimum Virum aperto schismate audacissime est aggressus. Ut autem cauti falleret, negavit, se pontificiam cathedram desiderare, imo id etiam, interposito jurejurando, ausus est affirmare. Adhac cum lapsis in persecuzione Decii, si de vita periclitarentur, vereaque pénitentia darent indicia, pacem concedendam esse, cum clero Romano ante schisma suum statuisse, pacem hujusmodi lapsis, postquam Pontificatum, quem ambierat, Cornelio vidit delatum, ab Ecclesia imperiri posse, negavit, sane quoque huic Pontifici invidiam conflare ex eo est consonans, quod is pénitentia salutaris pacisque in Ecclesia locum lapsis concederet. Inter hac Cornelius de sua ad Pontificatum electione ad S. Cyprianum, atque adeò etiam, ut hinc verisimile fit, ad S. Dionysium, Alexandrinum episcopum, misit litteras, eademque ferè tempore Novatianus, ejusque sequaces epistolam maledictis in S. Cornelium plenam, quā illius electioni intercedebant, ad eundem S. Cyprianum, atque adeò, ut hinc iterum verisimile fit, etiam ad S. Dionysium, Alexandrinum episcopum, destinaverunt, atque eam quidem, quod fidem facerent facilius, confessorum Novatiano adherentium, quamvis bi, qua in illa dicerentur, minimè cognoscerent, nomine conscriptam. Porro lectis viriisque partis litteris, hanc difficile fuit Cypriano judicare, proutra è duabus (vide laudatum de S. Cornelio Commentarium § vi) causa aequitas staret. Id Sancto nostro indubie difficile pariter non fuit, huncque propiora puto consilia sua mox eò convertisse, ut, cum Cornelii electionem pro legitima haberet, ab ea impugnanda Romanos averteret, sique subortum schisma, antequam vires caperet, in ipso principio extingueret.

C *duas epistolas, alteram ad fratres Romanos, alteram*

69 Hunc in finem S. Dionysius, ut mihi quidem apparet, duas illas, quarum Eusebius in Historia Ecclesiastica lib. 6 cap. 46 meminit, scripsit epistolæ, alteram ad confessores Romanos, supra memoratos, qui Novatiani schismati, simulque immisericordi de numquam recipiendis ad communionem lapsis sententia favebant; alteram ad fratres Romanos de pace simul & pénitentia; de pénitentia quidem, ut verosimiliter hac virtute gravissima queque scelera, atque adeò etiam idolatria culpam, quod Novatianus ejusque assecula negabant, posse elui, ostenderet; de pace vero, ut eos, inter Cornelium & Novatianum divisos, ad solum Cornelium pro legitimo Pontifice habendum induceret, seu potius ut eos ad pacem, à qua Novati & Novatiani artibus discesserant, cum Cornelio & Ecclesia, matre sua, ineundam incitaret. Apparet mihi hoc idcirco verosimile, quod Cyprianus similis quoque argumenti epistolam, inter Cyprianicas novæ editionis Veneta quadragesimam tertiam, ad confessores Romanos, Novatiano adherentes, tunc dederit, bosque illâ plurimam heritatus sit, ut

à schismate ad unitatem, & ad Ecclesiam, matrem suam, à qua turpiter desciverant, revertentur.

70 Ceterum quamvis nihil suppetat, quod præterea de duabus prefatis epistolis, utpote jam deperditis, fas sit conjicere, certum nibolominus appetet, anno 251 mense Julio circiter aut Augusto scriptas esse. Etenim hoc anno mense Junio, ut num. 68 docui, in Pontificem Romanum electus est Cornelius; verosimiliter autem post mensem aut certè non multò seriis tum ea epistola, quam hic de electione sua, tum altera, quam contra Cornelium Novatiani assecula ad Dionysium scripserunt, Sancto nostro in manus fuerit tradita. Quapropter cùm hic tunc dia, uti ardens, quo flagrabat, sopiendi schismatis exorti desiderium suadet, binas num. præcedenti memorias epistolas scribere verosimiliter non distulerit, fuerint ha prefato anno mense Julio circiter aut Augusto conscripta. Adhac quod ad epistolam ad confessores scriptam nominatim pertinet, cùm hi, detecta tandem Novatiani (vide § viii Commentarii de S. Cornelio jam sepe laudati) fraude & impietate, ad Ecclesiam, excepto solo Nicostrato, qui Novatianorum factione factus deinde est in Africa pseudo-episcopus, sint reversi, idque ante concilium Romanum, anno 251 mense Septembri aut Augusto (vide num. 189 Commentarii de S. Cornelio mox iterum laudati) à S. Cornelio celebratum, verosimiliter acciderit, necesse est, epistolam, quam ad prefatos confessores, Novatiano adhuc adherentes, Sanctus noster dedit, mense Augusto aut etiam nonnihil citius scriptam fuisse, si hac ad illorum in Ecclesiam regressum, ut verosimiliter accidit, quidquam contulerit.

E
cūque deinde Romanam cathedralm Novatianus invaserit, alteram

71 Sed hoc de tempore, quo Sanctus noster binas memoratas scripsit epistolas, dicta sufficiant. Rerum seriem resumo. Dionysio, ut jam docui, aliquisque sanctis viris exortum Romæ schisma mature extinguerere, sedulò studentibus, Novatianus illud non diu, postquam esset inceptum, majorem in modum auxit. Etenim cùm sub initium solis calamis, ut jam suprà innui, S. Cornelium aggressus, ambitionem suam, quod plures falleret, cantè celasset, confessorum, quos in partes suas Novati artibus attraxerat, auctoritate suffultus, Euangelice discipline vindicem se jaellasset, palamque contestans esset, Pontificatum se minimè desiderare, non diu admodum post eam larvam depositus, & ambitionem suam, simulque quid dudum animo agitasset, mundo palam fecit. Acceptis quippe a prædictis confessoribus litteris, quibus ei Pontificatus deferretur, sacrilegaque & extorta à tribus simplicioris ingenii episcopis manum impositione pseudo-episcopus ordinatus, jam aperiè summam Ecclesia cathedralm sibi vindicare nequaquam erubuit, &, missis quaquaversum litteris & nuntiis, ad eam se eveclum, impudenter significavit. Ne tamen Apostolicam SeDEM turpiter invaserit videatur, simulavit veterator, sese invitum ad eam occupandam fuisse adactum. Verum si hac arte nonnulli fuerint decepti episcopi, hos certè inter non fuit Dionysius, Alexandria in Ecclesia Orientali episcopus. Etenim acceptis à Novatiano litteris, quibus hic schismatis causam in quosdam fratres conferebat, à quibus se invitum ad suscipiendum Pontificatum fuisse impulsum, causabatur, brevi, sed efficaci, que apud Eusebium lib. 6, cap. 45 existat, veteratorem urget epistola, in qua dum est, magisne Vir sanctus rarum ingenii acumen, an incensum pietatis ardorem prodat.

D 2

72 Eam

28 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE
C. B.
ad hunc, qua
hic recitatur,

72 Eam adeò, quòd Sanctum nostrum mirificè commendet, integrum hoc juverit transcribere. Sic habet: Dionysius Novato (ita semper more Gracorum pro Novatiano scribit Eusebius) fratri salutem. Si quidem invitus, ut afferis, èo (ad assumendum Pontificatum) adductus es, id nobis ostendes tua sponte redeundo. Satius quidem fuerat quidvis pati, ne Ecclesia Dei discinderetur, nec minus gloriosum fuisse idcirco subire martyrium, ne Ecclesiam scinderes, quam ut ne indolis sacrificares. Immò illud meo quidem judicio illustrius fuisse. Hic enim pro sua unius anima; illic pro omni Ecclesia martyrum quis sustinet. Si tamen vel nunc persuaseris fratribus, aut eos coegeris, ut ad concordiam redeant, maius tibi meritum erit, quam culpa. Et hæc quidem non imputabatur; illud vero prædicabitur. Quid si, fratribus parere recusantibus, id efficere non potes, tuam ipse animam serva. Opto te paci studentem in Domino bene valere. *Sanctus in ipso huius epistole titulo, ut vides, erudit lector, Novatianum, quamvis ab Ecclesia schismate sejunctum, Fratris nomine, simulque salute dignatur. Facit id ex superabundanti in hominem, etiam schismatis, charitate; in rigore enim solos Ecclesia Catholicę unitos Fratris appellatione & salute dignari tenebatur. Adhuc episcopi titulo apud Eusebium abstinet; quantumvis autem secundum Hieronymum de Viris illustribus illum assumat, Rufinus ad stipulatur Eusebio, cui propterea adherens, Sanctum reor episcopi appellationem sibi verosimiliter non adscripsisse, ut sic Novatianum, cui eamdem, utpote pseudo-episcopo & nefario cathedra Romana invasori, attribuere, salvâ conscientia, non poterat, minus offendere.*

*non autem
al Novatum.*

73 Rufinus mox laudatus epistolam jam recipitam non ad solum Novatianum, sed etiam ad Novatum à S. Dionysio scriptam fuisse, lib. 6 cap. 34 & 35 Eusebii à se interpolati tradit. Hieronymus contrà, pariter mox laudatus, qui prefatam epistolam dignam judicavit, quam suo de illustribus Ecclesia scriptoribus tractatus ferè integrum insereret, ad Novatianum scriptam fuisse, disertè affirmat, nullamque Novati mentionem adjungit, ut ad hunc ex Sancti illius scriptoris opinione verosimiliter scripta non fuerit. Et vero ad Novatum scriptam illam non fuisse, manifestum fit ex ipso, quod tractat, argumento. Èa enim Dionysius, ut ab omnibus nunc eruditis creditur, Novatianum potissimum hortatur, ut, si vere invitus & coactus, sicuti præ se ferebat, ad Pontificatum evestus sit, id ostendat, illo sponte deposito; hujusmodi autem adhortatio Novato, utpote ad Pontificatum non evesto, accommodata minime fuisse, ac proin prefata epistola ad illum etiam à Dionysio destinata non fuit. Solent Graci, cumque his Eusebii, Novatum & Novatianum inter se confundere & pro Novatiano Novatum frequenter scribere, nominum similitudine decepti. Hoc verosimiliter non observaverit Rufinus, hincque, cum nihilominus simul cerneret, epistolam, quam ad Novatum scriptam Eusebii assertit, ab aliis scriptoribus ad Novatianum à Dionysio scriptam affirmari, eam tam ad Novatum quam ad Novatianum, ut scriptores inter se componeret, scriptam statuerit. Utut sit, certum mihi appareat, memoratam epistolam ad solum Novatianum à Sancto nostro scriptam esse, ac proin in Eusebio pro Diocletio & Novato legendum esse Diocletio Novatianum, quemadmodum & re ipsa in

Chronico Georgii Syncelli, Gracè conscripto, rectè legitur.

74 Videamus nunc, quo circiter tempore Sancti nostri ad Novatianum prefatam epistolam scripsiterit, & an quem ex ea fructum reulerit. Cùm bina epistola suprà memorata, quarum alteram Dionysius ad fratres Romanos, alteram ad confessores Romanos, Novatiano adhuc faventes, dedit, ante accepimus, ut ex jam dictis pronum est colligere, de Sede Romana à Novatiano sacrilegè occupata nuntiam scripte fuerint; epistola vero ad Novatianum non nisi post acceptum ea de re nuntium scripta sit, dubium non est, quin hec illis, mense Julio, ut jam docui, aut Augusto anno 251 scriptis, sit posterior, ac proin non ante Augustum ejusdem anni verosimiliter scripta fuerit. Quod modo ad secundum pertinet, an videlicet Dionysius aliquem ex sua ad Novatianum epistola fructum reulerit, certum est, hunc pseudo-pontificem & hereticum in schismate suo ad mortem usque perseverasse obstinatum, ut Sancti nostri ad hunc epistolam omni prorsus fructu caruerit. Versum meliori, ut apparet, successu usq; est altera ejus ex duabus, mox iterum laudatis, epistolis, ad confessores Romanos scripta. Hi enim, ut jam suprà dixi, detecta tandem Novatiani impietate, ad Ecclesiam, à qua Novati Novatianique artibus decepti sese sejunxerant, sunt reversi, hocque felici in redditu Dionysii ad illos epistola partem saltem aliquam verosimiliter habuit.

75 Utut sit, certum est, Sanctum nostrum ad predictos confessores, in Ecclesiam jam regressos & cum S. Cornelio reconciliatos, duas insuper alias scriptissime epistolulas. Testatur id Eusebius lib. 6 cap. 46 sic scribens: Rursus alias (sanctus Dionysius epistolam) ad confessores ibidein (Roma) constitutos, qui Novati (imò Novatiani) sententiæ etiam tum favebant. Duas quoque alias ad hos ipsos epistolulas misit, posteaquam ad Ecclesiam rediissent. Ex binis his epistolis suspicitor, predictos confessores ad S. Dionysium communem epistolam de sua reconciliatione dedisse. Etenim S. Cyprianus ad hos, à Novatiani schismate ad Ecclesiam jam reversos, litteras pariter conscripsit; id autem non fecit, nisi eorum ex ipsissimis per litteras reconciliatione præviè audita; unde sat verisimile fit, eadem agendi ratione sum esse Sanctum nostrum, ut ad eum prelaudatis confessores communem de sua reconciliatione epistolam verosimiliter scripserint. Et vero hos id fecisse, verisimilis insuper idcirco fit, quod predictis saltē, per orbem dispersis, ecclesiis earumque episcopis reconciliationem suam verosimillimè significarint, ut, qui errore suo ac autoritate alios in schisma Novatiani attraxerant, eosdem exemplo suo ad Ecclesiam reducerent. Porro ut ad geminas posteriori loco memoratas Sancti nostri epistolulas revertar, tempus, quo scriptæ sunt, & argumentum, quod tractant, juverit utcumque assignasse. Cùm illegitima Novatiani in Pontificem à schismaticis facta assumptio Confessorum Romanorum in Ecclesiam regressum non nihil præcesserit, dubium non est, quin posteriores bine ad hos, in Ecclesiam jam regressos, Sancti nostri epistolæ serias scripta sint, quam epistola ad Novatianum, pseudo-pontificem jam creatum. Quapropter cùm hec, uti jam docui, mense circiter Augusto anno 251 scripta sit, necesse est, illas eodem anno (de hoc enim dubitandum non videtur) vel Augusto jam proiecto vel etiam se- riūs

E

F

A riis scriptas esse.

*bis de felici
in Ecclesiam
regressu gra-
tulatur, exa-
tavit.*

76. Quod jam pertinet ad earum argumentum, priori quidem Dionysius confessoribus de felici in Ecclesiam regressu verosimillime gratulatus fuerit; posteriori vero forte egerit de perniciose saluti animarum Novatiani sententia, quâ hic omnem lapsis venie spem volebat preclusam, quamque uberioris confutare Sanctus noster fuerit sonans. Ita existimo, quod hec posterior epistola vel Novatiani schismatis vel immitis in lapsos opinionis occasione scripta sit; occasione autem schismatis à Dionysio, utpote confessoribus felicem ad Ecclesiam redditum per alteram epistolam jam gratulato, scripta non videatur. Ut id insuper faciliter credam, faciunt epistola, quas Sanctus noster magno numero adversus immitem Novatiani in lapsos opinionem quaquamversum scripti. De his epistolis, deque Sancti nostri, quam manifestant, circa lapsos opinionem & sequenti agere constitui. Ut nihilominus, studiose lector, quan- tòpere Dionysius Novatiani de lapsis sententiam aversatus fuerit, generatim utcumque in antecessum intelligas, juverit hic premisse, qua Sanctus de hoc arguento apud Eusebium lib. 7 cap. 8 in epistola ad Dionysium, Romanum Pontificem, commemorat. En verba: Novatianum meritò aversamur, quippe qui Ecclesiam discedit, & quosdam ex fratribus ad impietatem blasphemiamque pertraxit; qui nefarium de Doctrinam (volens scilicet Deum peccatoribus, quantumvis pénitentibus, numquam peccata dimittere) invexit, & clementissimum Dominum nostrum Jesum Christum quasi implacabilem calumniatur: qui præterea sacrum lavacrum obliterat, fidemque & confessionem, quæ baptismum præcedunt, evertit, & Spiritum sanctum penitus ab illis fugat, tametsi spes aliqua subsit, vel quod in illis adhuc maneat, vel quod ad eos reversurus sit. Ita Dionysius suam tum de Novatiani schismate, tum de lapsis opinionem generatim prodens, de qua ut nunc speciam trahem, instituti mei ratio requirit.

**§ VIII. Lapsorum in persecu-
tione Decii multitudo, &
quid in horum causa Diony-
sius statuerit.****C**

*Lapsos in per-
secuzione,
quorum in-
gens fuit
multitudo,*

D Iuturna tranquillitas, quâ ante Decii imperii Ecclesia fuerat gavisa, Christianorum animos à fidei vigore ita relaxarat, ut primo persecutionis exorta impetu plurimi in universis propè Romani imperii partibus à Christiana religione turpiter defecerint. Inter ecclesias, quæ frequentiores lamentabilioresque suorum lapsus luxere, non ultimo loco memoranda venit ecclesia Alexandrina, S. Dionysii cura commissa. Docet id nos ipsemet Sanctus apud Eusebium lib. 6 cap. 41, epistolâ ad Fabium, Antiochenum episcopum, de Christianis ipso Deciana persecutionis initio Alexandria lapsis ita scribens: Jamque aderat (Alexandria contra Christianos) edictum (Decii) imperatoris, illud ipsum ferè, quod à Domino nostro prædictum est, horrificum ac terrible exhibens, adeò ut ipsi etiam electi, si fieri posset, scandalum paterentur. Omnes certè mirum in modum exterriti sunt, ac multi quidem ex illustrioribus præmetu statim occurrerunt. Alii, qui rem publi-

cam administrabant, ipsa actuum suorum necessitate pertracti veniebant. Alii à notis & familiaribus adducebantur, & nominatum citati ad impura & profana sacrificia accedebant; nonnulli quidem pallidi ac tremebundi, quasi non sacrificaturi, sed ipsi potius victimarum loco idolis immolandi essent, adeò ut à circumstanti multitudine deriderentur; quippe qui palam omnibus ostenderent, se tum ad moriendum, tum ad sacrificandum pusillo animo esse.

78. Alii verò promptiis ad aras accurrebant, magna- diversitas, audacter affirmantes, numquam se anteas Chri- que hic par- stianos fuisse; de quibus verissimè prædixit o- lim Dominus, ejusmodi homines ægrè salutem iur, assignau-

consecuturos. Ceteri autem partim alterutros eorum, quos diximus, sequebantur, partim se in fugam dabant, partim comprehendebantur; ex quibus nonnulli cùm usque ad vincula & custodiā progressi essent, quidam etiam plusculos dies in carcere perstiterint; priùs tamen quām in judicium inducerentur, fidem ejurârunt. Nonnulli verò cùm aliquamdiu tormenta fortiter sustinuerint, ad reliqua, quæ intentabantur supplicia animos desponderunt. Hac hactenus Dionysius, quibus etiam varia lapsorum genera, quorum aliū magis, aliū minus deliquerant, apie distinguit. Queunt hac ad duas diversas lapsorum classes revocari, quarum alteram constituant, qui idolis sacrificârant, aut ihus adoleverant, alteram, qui fidem simpliciter ejurârant. Priores vocabantur sacrificati seu thurificati; posteriores vero negantes. Binis hisce lapsorum classibus adjungenda est & tercia, libellaticorum cognominata, quæ à Dionysio non memoratur, quæque an Alexandria locum habuerit, haud scio. Libellatici minus erant ceteris lapsis nocentes, non tamen innocui. Sic dicebantur à securitatis libelli, quos, ne fidem publicè profiteri congerentur, periculique hinc exponerentur, à magistribus, dato pretio, ea conditione impetrârunt, ut Aelis publicis inscriberentur, quibus fidès fieret, quamvis falso, ipsos sacrificasse. Hec de lapsis ad clariorē rerum hic tractandarum notitiam notata sufficiant: qui plura desiderat, adeat in Opere nostro Commentarium ad Vitam S. Cypriani prærium, cuius § VIII de variis lapsorum generibus, ac præcipue de libellaticis fusè simul accuratèque differitur.

79. Porro è lapsis plurimi priorem perfidiam ad pacem, si suam, durante adhuc persecutione, exosi, in facti eos pœ- Ecclesia pacem, id est, ad delicti veniam & sa- niteret, in crosanctæ Eucharistie communicationem ardentissi- amoris arti- mè flagitabant admitti. Clerus Romanus, qui culi admit- post mortem S. Fabiani, Romani Pontificis, De- tendos, clericus Romanus F ciane persecutionis initio martyrio coronati, omnes vigilissimi pastoris partes, Sede Romana vacante, explebat, in causa lapsorum statuerat, ut de vita periclitantibus, si prius falli eos pénituis- set, pax concedereir; reliqui vero ad penitentiā excitarentur quidem, sed ita ut de iis sus- spenderetur judicium, donec in S. Fabiani locum Pontifex subrogaretur. Liquet id ex geminis episcopis, quarum alteram ad clerum Carthaginem, alteram ad S. Cyprianum clericus Romanus, Sede Romana vacante, scriptis. Hic enim in priori, quæ inter Cyprianicas ordine secunda est, opportunè ad prepositum nostrum sic scribit: Vi- detis ergo, fratres, quoniam & vos hoc facere debetis, ... ut, si qui in hanc tentationem (fidei ejurationem) inciderunt, cœperint apprehendî infirmitate, & agant pénitentiam facti sui, & desiderent communionem; utique subveniri eis

D 3 de-

30 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

debet, sive viduæ, sive clinomeni, sive qui se exhibere non possunt, sive hi, qui in carceribus sunt, sive exclusi de sedibus suis, utique habere debent, qui eis ministrent. Sed & catechumeni apprehensi infirmitate, decepti esse non debebunt, ut eis subveniatur: *in posteriori verò, que inter Cyprianicas locum trigesimum primum occupat, hac memorat*: Laplorum curam mediocriter temperandam esse credimus; ut interim dum episcopus dari à Deo nobis sustinetur, in suspeso eorum, qui moitas possunt dilationis sustinere, causa teneatur; eorum autem, quorum vita finem urgens exitus dilationem non potest ferre, actâ pœnitentiâ & professâ frequenter suorum detestatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac verè pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes vivendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum cautè & sollicitè subveniri; Deo ipso sciente, quid de talibus faciat, & qualiter judicii sui examinet pondera; nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec verè pœnitentes accusent nostram, quasi duram, crudelitatem.

B

80 Sanctus Cyprianus in Africa, Romanorum vestigiis pressè inherens, omnes prorsus lapsos, in mortis periculo constitutos, quos scilicet ante contractum morbum delicti pœnituerat, reconciliationis beneficio donandos esse, pariter decrevit: de lapsis verò vitâ non periclitantibus nihil statuit, sed quemadmodum eos omnes cleris Romanus usque ad novi Pontificis creationem, sive ad concessam Ecclesie pacem exspectare ipsum jussit, ut deinde communī consilio aliquid de iisdem posset decerni. Hec omnia § 13 & 14 in Commentario Vite S. Cypriani previo, jam laudato, dilucide explanata solidèque probata invenies, quem proptera, studiose lector, recte consules. Ego ne jam alium agam, de dicto S. Cypriani, durante adhuc persecutione, in causa laplorum statuto plura non addo, sed quid Sanctus noster circa lapsos è grege suo, qui numero, ut jam docui, erant non pauci, servandum decreverit, nunc disquirro. Docet id nos iterum ipsem apud Eusebium lib. 6 cap. 44 in epistola ad Fabium, Antiochenum episcopum, occasione historiæ de Serapione, lapso ac moribundo, postea huic Commentario inferende, sic scribens:

In mandatis dederam, ut morituris, (præviè lapsis in persecutione) si peterent, & maximè si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quod bonæ spei pleni ex hac vita migrarent. *Hoc Dionysii circa lapsos moribundos decretum, quamquam à S. Cypriani ac proin cleri Romani decreto, mox exposito, omnino non diversum, differt tamen nonnihil ex eo, quod reconciliationis beneficium videatur etiam extendere ad lapsos, qui, quamvis ante contractum morbum veniam non postulassent, eam tamen jam moribundi possebant; horum autem nullus reconciliationis beneficio ex Cypriani & cleri Romani decreto, si in rigore accipiatur, debuerit donari.*

81 Adhac dubitari etiam potest, an, quemadmodum S. Cyprianus predictum suum de lapsis decretum, seviente adhuc Decii persecutione, edidit, ita etiam tunc Sanctus noster suum emiserit. Etenim nec in Eusebio nec alibi quidquam occurrit, quo certò statuas, Deciine adhuc seviente persecutione, an postea id fecerit. Eum nihilominus, durante adhuc persecutione, id fecisse, idcirco mihi verosimilius appetet, quod,

reddita Ecclesia pace, non solum lapsos, vitâ periclitantes, verum etiam quoscumque alios, modo eos facti serio paeniteret, ad veniam & ad sacramenta Eucharistiae communicationem admittendos, verosimilime, ut docebo, decreverit. Quapropter cum S. Cyprianus simile decretum, Decii persecutione nonnihil remittente, pariter condiderit, & nihilominus, hâc adhuc vehementius seviente, aliud suprà memoratum præviè emiserit, puto etiam, eadem persecutione adhuc seviente, Sanctum nostrum emisisse, de quo hîc differimus, decretum. Provide ergo, maturèque lapsorum è grege suo saluti prospexit. Verum dum ita S. Dionylius, Cyprianus aliquique episcopi, non minus virtute, quam doctrinâ spectabiles, animarum saluti incumbunt, heresis eidem animarum saluti perquam perniciosa Roma ortum accepit. Novatianus, presbyter Romanus, qui primò, ut jam docui, cum clero Romano statuerat, lapsos pœnitentes, mortis in periculo constitutos, ad pacem esse admittendos, electo in Pontificem Cornelio, nullam prorsus lapsos, quantumvis pœnitentibus, venia spem superesse, cœpit contendere, factusque deinde pseudo-pontifex hanc heresim, ut schisma suum stabiliret, quâ legatis, quâ litteris per universam Ecclesiam missis disseminavit.

D

82 Eusebius lib. 6 Historiæ Ecclesiastica cap. 43 de Novatiano, quem, ut jam monui, Graecorum more perperam Novatum nuncupat, prædictæ heresos occasione sic scribit: Novatus, ecclesiæ Romanæ presbyter, arrogantiâ adversus eos (qui lapsi post pœnitentiam pacem impetrabantur) elatus, quasi nulla spes salutis ipsis posthac superesset, tametsi omnia explerent, quæ ad sinceram conversionem puramque confessionem pertinent, propriæ cuiusdam sectæ eorum, qui tumore mentis elati seipso catharos (id est, pueros) cognominârunt, auctor existit. Hac Novatiani secta seu heresis non minùs uberem scribendi materiem Sancto nostro præbuit, quam ejusdem schisma in Ecclesia Romana suscitatum, de quo præcipue, deque scriptis ejus occasione ab eo litteris paragrapho præcedenti tradavi. De epistolis, quas prefata heresis, schismati à Novatiano adjuncta, Dionysium scribere compulit, dicendum nunc est, uti & de Sancti circa lapsos doctrina in illis contenta. Ut nihilominus studiosus lector dicenda clariâ intelligat, veritatique esse consentanea, percipiat, præmitto, quæ tum à S. Cornelio tum à S. Cypriano, remittente jam persecutione, in causa laplorum & contra Novatianum ejusque affectas fuerint statuta. A S. Cornelio incipio. Hic sanctus Pontifex, ut Ecclesia malis, ex Novatiani schismate & perniciosa saluti animarum opinione provenientibus, occurreret, concilium Roma congregavit. Synodi hujus aëta perierunt; verumtamen quid in ea potissimum aëta sit, Historiæ Ecclesiastica lib. 6, cap. 43 docet nos Eusebius.

illa verò remittente, S. Cornelius synodum coloravit,

*83 Ibi enim hic scriptor sic habet: Ob quam alteramque rem (impiam Novatiani de lapsis opinionem) in quibus aëcam Romæ congregata (à Cornelio) esset syndicatum fuit, in qua sexaginta quidem episcopi, presbyteri verò ac diaconi multò plures convenirent: cùmque in provinciis antistites, quid agendum esset, seorsum consultâssent, hujusmodi decretum cunctis promulgatum est: Novatum * & eos, qui unâ cum ipso fese insolentius * Novatianum extulerant, & quicumque inhumanissimæ & à fraterna caritate alienæ ejus opinioni (de lapsis seilicet ad pacem numquam admittendis) consenserent*

S. Cyprianus, in quibus aëcam Romæ congregata (à Cornelio) esset syndicatum fuit,

lapsos.

A tire præsumperant, alienos ab Ecclesia habendos esse; fratres verò, qui in calamitatem (*fidei desertionem*) inciderant, pœnitentia remedio curandos esse & confovendos. Exstant adhuc epistolæ Cornelii, Romanorum episcopi, ad Faibium, Antiochenis ecclesiæ præsulem, missæ, in quibus & Romanæ synodi gesta & omnium per Italianam & Africam, aliasque locorum illorum provincias sententia declarantur. *Romanum hoc concilium* (vide paragraphum nonum *Commentarii de S. Cornelio* jam sèpe laudati) anno 251, mense verosimiliter Augusto aut Septembri, fuit celebratum, hocque jam uno altero mense præcesserat *synodus Carthaginensis* à S. Cypriano convocata. De hac synodo Eusebius loco proximè citato ita meminit: Aliæ præterea Latino sermone conscriptæ exstant epistolæ Cypriani & aliorum antistitum, qui cum ipso in Africam congregati sunt, ex quibus colligitur, ipsis etiam placuisse, ut subveniretur iis, qui in tentationem (*fidei desertionem*) inciderant, utque auctor (*Novatianus*) nefariæ opinionis (*de omni prorsus spe venia lapsis præclusa*) simul cum iis, qui ad partes ipsius desciverant, ab Ecclesiæ Catholicae consortio merito abdicatur. Illæ S. Cypriani epistolæ, quas hic laudat Eusebius, hanc dubiè sunt libellus, à S. Cypriano epistolæ 52 ad Antonianum memoratus, in quo singula placitorum capita, à synodo Carthaginensi sancita, seu canones continebantur.

etiam non
moribundos,
congruus pœ-
nitentias per-
actis, aī pa-
cem admis-
tendos;

B

84 Quapropter cùm dicta epistola perierint, dubium non est, quin pariter prefata synodi canones eamdem sortem habuerint. Ex laudata tamen Cypriani ad Antonianum epistola, post synodum scripta, intelligimus, in hac circa lapsos, etiam in periculo mortis, de quibus hic agimus, non constitutos, sanctum fuisse, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis denegaretur, ne plūs desperatione deficerent, &c, et quod sibi Ecclesia clauderetur, secuti saeculum gentiliter viventer; nec tamen rursus censura Euangelica solveretur, ut ad communicationem temere prosilirent; sed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur causæ & voluntates & necessitates singulorum, eo fine scilicet, ut proportionata singulorum lapsorum delicti gravitati pœnitentia imponeretur. Horum aliquot genera in eadem epistola Cyprianus his verbis recenset: Nec tu existimes, frater carissime, sicut quibusdam videtur, libellaticos cum sacrificatis (libellaticorum & sacrificatorum notitiam num. 78 prebui) xquari oppondere, quando inter ipsos etiam, qui sacrificaverunt, & conditio frequenter & causa diversa sit. Neque enim æquandi sunt, ille, qui ad sacrificium nefandum statim voluntate prosilivit, & qui luctatus & congressus diu, ad hoc funestum opus necessitate pervenit; ille, & qui se & omnes suos prodidit, & qui ipse pro cunctis ad discrimen accedens, uxorem & liberos & domum totam periculi sui perfunditione protexit; ille, qui inquilinos vel amicos suos ad facinus compulit, & qui inquinis & colonis pepercit, fratres etiam plurimos, qui extores & profugi recedebant, in sua recta & hospitia recepit, ostendens & offerens Domino multas animas viventes & incolumes, quæ pro una fauia deprecentur. Cùm ergo inter ipsos, qui sacrificaverunt, multa sit diversitas, quæ inclemencia est, & quam acerba duritia, libellaticos cum iis, qui sacrificaverunt, jungere?

85 Diversis hisce lapsorum classib' aliisque, quas hic enumeratis non incongrue possit ad-

jungere, diversas etiam pro gravitate criminum **AUCTORE** pœnitentias, alias alius graviores ac diuturniores, C. B. S. Cyprianus, aliique synodi Carthaginensis pares quod etiam ex aquo & bono, uti jam monui, & in Commentario ad Vitam S. Cypriani prævio § xxii & seq. dilucidè probatur, sancivere imponendas. Redeo nunc ad S. Dionysium. Dubitandum non videtur, quin hic, quod S. Cornelium Roma, & S. Cyprianum in Africa fecisse, jam vidimus, in Aegypto pariter fecerit, ac proin sancierit, primo quidem lapsos omnes pœnitentes ad pacem esse admittendos, singulisque pro criminum gravitate diversa diversas esse pœnitentias injungendas; deinide verò Novatianum ejusque affectas ab Ecclesiæ corpore alienos esse habendos. Quod ad prium pertinet, de quo solo hic agendum est, colligitur id potissimum ex Sancti ad fratres per Aegyptum constitutos epistola; de hac enim, quamvis jam perdita, Eusebius lib. 6, cap. 46 hac memorat: Scriptit etiam (sanctus Dionysius) ad fratres per Aegyptum constitutos epistolam de pœnitentia: in qua & suam de lapsis sententiam exponit, & criminum gradus distinguit.

E

86 Quibus ex verbis, cùm his dicatur Sanctus ex ejus ad suam exposuisse de lapsis sententiam variosque criminum gradus distinxisse, verosimillimum fit, cum in prefata epistola docuisse, lapsis pœnitentibus, dum constitutos ad pacem admittuntur, pro diverso criminum gradu seu pro diversa criminum gravitate diversas esse pœnitentias imponendas; nisi enim id ita sit, quorū, quæso, in prælaudata epistola, in qua de pœnitentia & de lapsis agit, suamque de his tradit sententiam, diversos criminum gradus seu classes distinguit? Hinc jam consequitur, ne Sanctus voluerit lapsos pœnitentes, non tantum cùm de vita periclitarentur, sed etiam cùm in eo periculo non essent, ad pacem admitti. Ut quid enim alioquin diversas illis, ut verosimiliter fecit, pro criminum diversitate pœnitentias prescripsit? Certe verosimile non est, pœnitentias moribundis pro criminum diversitate à Dionysio fuisse statutas. Dionysius, inquit pag. 633 & 635 *Alexandrinum Chronicum*, Alexandrinus episcopus, cùm multi in Deciana Christianorum præscriptione & suppliciis lapsi defecissent, dato pœnitentia loco, multis delicti gratiam porrecta manu fecit, eaque de re ad multos episcopos litteras dedit, ut eis scilicet, quemadmodum verosimile est, ostenderet, Christianos in persecutione lapsos proportionatâ delicto medellâ esse curandos.

87 Certe existimo, Sanctum id docuisse, tribus aliis epistolis, ab Eusebio loco proximè citato pariter memoratis, deque pœnitentia conscriptis. Harum prima est ad Cononem, Hermopolitanæ ecclesie episcopum, altera ad Laodicenfis ecclesia fratribus ac tertia denique ad Armenios. Tribus hisce epistolis, uti etiam epistolâ, num. præcedenti memoratâ, id potissimum, quantum opinor, speclarit Dionysius, ut eos, ad quos scribebat, quosque verosimiliter in immitem Novatiani erga lapsos hæresim propensiores audiverat, penitus ab hac alienos redderet atque aversos. Hinc ulteriori concluso, omnes illas post exortum quidem, uti ex dictis pronum est colligere, Novatiani schisma, non seriè autem, quam anno 256 aut etiam 255 scriptas esse. Etenim, ut ex mox dictis consequitur, scriptæ sunt, cùm nondum omnes Orientales ecclesiæ unanimi consensu Novatiani de lapsis opinionem proscriptiferant, bincque inter se discordiâ erant divisa. Jam vero Dionysius epistolâ apud Eusebium lib. 7 cap.

32 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND. , FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

Sed ad Stephanum Papam scribit, omnes ecclesiarum (Orientalium nempe) ubique antistites unum idemque sentire, & ob redditam insperatam pacem incredibili gaudio exultare, *id est, ut lib. proximè citato, cap. 4 interpretatur Eusebius*, omnes ubique ecclesias mollito jam persecutio- nis furore, Novati * turbulentam novitatem detestantes, inter se pacem iniisse. *Quapropter cùm Dionysii ad Stephanum epistola hic laudata, nec serius nec citius, uti infra docebimus, quàm anno 256 scripta sit, necesse est omnes supra memoratas epistolæ pace ecclesiarum, cuius illa me- minit, anteriores, non serius quàm anno 256 aut etiam 255, scriptas esse.*

§ IX. Scribit ad Fabium, Antiochenum episcopum, eumque à Novatiani de lapsis opinione conatur avertere.

Sicut ad Fabium, Novatiani schismati nonnullum addictum,

B Docet id nos Eusebius lib. 6, cap. 46 de S. Dionysio Alexandrino hæc scribens: Scribit præterea ad Cornelium Romanæ urbis episcopum, cuius litteras adversus Novatum (lege Novatianum) scriptas acceperat: in qua quidem epistola significat, se ab Heleno Tarli Ciliciæ episcopo, & à ceteris, qui cum illo convenerant, Firmiliano scilicet Cappadociæ & Theodozio Palæstinæ provinciæ, episcopis, invitatum fuisse, ut ad synodum Antiochenam occurreret, in qua quidam Novati schisma confirmare tentabant. Scribit etiam sibi nuntiatum fuisse, quid Fabius quidem diem extremum obiisset, Demetrianus verò in ejus locum episcopus Antiochenæ ecclesiæ esset constitutus. *Ipsenem Fabius, Antiochenus episcopus, cuius mortem S. Cornelio secundum Eusebii verba jam recitata annun- tiavit Dionysius, tum Novatiani schismati, tum severa in lapsos heresi nonnihil erat addictus. Primum liquet ex Eusebio, qui lib. 6, cap. 44 exhibens alterum S. Dionysii Alexandrini ad Fabium, Antiochenum episcopum, epistola Fragmentum, hæc verba, qua mirum est integrè non veritatis Valesum, præmittit: Αὐτῷ τέτοιῳ Φασίω ὑποκατακλινομένῳ πάς τῷ σχίσματι καὶ Διονύσιον ὁ κατ' Αλεξανδρειαν ἐπιστέλλεις &c.* Eidem Fabio in

C schisma aliqua ex parte inclinanti scribens Dionysius Alexandrinus &c; ubi sermonem esse de Novatiani schismate ex binis Eusebii capitibus, quorum alterum precedit, alterum subsequitur ejusdem Eusebii caput proximè laudatum, consideranti fiet perspicuum. Quod verò ad secundum pertinet, Fabium scilicet severa in lapsos Novatiani heresi nonnihil fuisse addictum, manifestum efficitur ex Sancti nostri ad eundem Fabium epistola, ab Eusebio lib. 6, cap. 41, 42 & 44 ex parte recitata. In hac enim Dionysius, uti ex ejusdem Fragmentis buc mox transcribendis patet, datâ operâ, multa profert, quæ nata sunt à Novatiani de lapsis heresi avertere virum quemlibet, à ratione & fano de divina in peccatores clementia sensu non omnino alienum.

89 Scripta est hæc à S. Dionysio epistola anno 251 aut certè anno 252. Etenim, uti ex jam dī- sis pronum est colligere, scripta est post schisma

Novatiani anno 251 exortum, & Flavins, ad quem scripta est, anno 252, uti Boschius noster in Historia chronologica Patriarcharum Antiochenorum, tom. iv Julii prefixa, docet, è vivis excessit. Hæc epistola posterior est altera, cuius jam memini, ad Cornelium Papam à Sancto nostro data. Etenim in ea Dionysius, si loco proximè citato testatur Eusebius, mortem Flavij, Antiocheni episcopi, à se intellectam afferuit, adeoque illam scripta post epistolam ad Flavium, mox his memoratum, nec dubium est, quin id anno 252 fecerit: etenim hoc anno, ut jam dixi, Fabius Antiochenus episcopus, post cuius mortem scripta est, diem suum obiit, nec Cornelius Papa, ad quem scripta est, ultra quintam Augusti ejusdem anni diem, uti in Commentario in S. Cornelium sepissimè laudato, probatum invenies, vitam produxit. Videamus modò, quæ in Sancti nostri ad Fabium epistola nata sunt à Novatiani de lapsis opinione abducere. Nihil, quantum opinor, in tota, quanta est ea epistola, magis urgens occurrat, quam miraculum, quod Deus operatus est in favorem Serapionis senis, in persecutione lapsi, postquam pénitentis, aique ad pacem Ecclesia admissi enixe precaisi, quem etiam divina clementia absque illa pace, quam submissis precibus petierat, è vivis exceedere non permisit. Totam Sancti nostri narrationem, quæ apud Eusebium lib. 6, cap. 44 exstat, hic transcribo, uti jam antè facturum me monsi.

90 Unum tibi, scribit ad Fabium Dionysius, à Novatiani opinione conatus est abducere,

exemplum proponam, quod apud nos contigit. Erat in hac urbe (Alexandria) Serapion quidam senex è numero fidelium; qui reliquo quidem antea vita tempore nulli culpa obnoxius fuerat. Sed in persecutione lapsus, sèpenumero veniam petierat, nec quisquam ei attenderat, quod sacrificasset. Idem postea morbo correptus, vocis usu sensuque omni carens triduo permansit. Quarto demum die paululum recreatus, nepotem ex filia ad se vocat, & quousque tandem, inquit, me detinetis, fili? properate, quæso, & me quantocuyus absolvite. Accerse mihi unum ex presbyteris. Hæc cùm dixisset, rursus illum vox destituit. Puer ad presbyterum currit. Jam nox erat. Presbyter autem ægrotabat. Sed quoniam in mandatis dederam, ut morituris, si peterent, & maximè si antea suppliciter postulassent, venia indulgeretur, quod bonæ spei pleni ex hac vita migrarent; exiguam Eucharistiæ partem puero tradidit, iubens, ut in aqua intinxam, seni in os instillaret. Redit igitur puer buccellam afferens. Et cùm appropinquaret, priusquam ingredieretur, recreatus iterum senex; Venisti, inquit, fili, ac presbyter quidem ipse venire non potuit. Tu verò fac citius, quod imperatum est, & dimitte me. Mox puer buccellam intinxit, & in os senis infudit, qui, eâ paulatim absorptâ, animam exhalavit. Hæc de Serapione Dionysius, mox, ut ad clementiam in lapsos Fabium inflectat & à Novatiani opinione abstrahat, hac subdens:

An non igitur perspicue appetet, eum (Serapionem senem) reservatum fuisse, ac tantisper in vi-

ta permanisse, quoad reconciliaretur, & deleto

jam crimine, pro multis, quæ gesserat, bonis o-

peribus à Christo agnosci posset & prædicari?

91 Sane manifestum est, quod etiam Dionysius interrogando innuit, Serapionem tantisper in vita non alio fine fuisse prodigiösè servatum,

quàm ut ex ea non antè discederet, quād ad

veniam & Eucharistiæ communicationem fuisse

ex marty-

rum in lapsos

clementiâ

receptus,

A *receptus. Hinc non immerito Sanctus potuissest inferre, eorum opinionem, qui omnem spem lapsi venie praecidunt, à Dei clementia, qui mortem peccatoris non vult, sed magis ut convertatur & vivat, omnino esse alienam. Verum illam Dionysius alia insuper ratione acriter perstringit. In more tunc possum erat fueratque jam olim, ut lapsi, facti pénitentes, ad martyrum suffragia recurrerent, communionisque ab his libellos obtinerent, quorum deinde beneficio ab Ecclesia ad pacem facilius admittiebantur. A lapsi hujusmodi, quibuscum in orationibus ac cibo martyres, datis etiam forsan communionis libellis, communicarant, aliud argumentum contra Novatiani heresim format. Narrat primò epistola ad Fabium apud Eusebium lib. 6, cap. 41 & 42, quot, quantaque mala tum in persecutione motu populari excitata, tum in altera hanc ex edicto Decii subsecuta, Christiani Alexandriae alibique in Egypto fuerint perpetrati, quoque ex his pro fide sanguinem effuderint, ac tum mox ea subjungit, quibus iterum, pluribus accumulatis interrogationibus, eorum opinionem, qui lapsi in persecutione spem venia praecidunt, apertissime improbat simulque confusat.*

B
*docens, hos
ad communio-
nem pu-
blicam,*

92 Ceterum, inquit, hi divini martyres, qui nunc confessores sunt Christi, & regni illius confortes, ac judicii participes cum ipso judicaturi, dum hic apud nos essent, quosdam è fratribus lapsos, & idolis sacrificâsse convictos suscepunt, & conversionem illorum ac pénitentiam cernentes, cum judicarent, illam placeare posse illi, qui peccatoris pénitentiam maluit, quam mortem, eos admirerunt, & collegerunt, atque in cætum suum (datis etiam verosimiliter pro more tunc receptio communionis libellis) receperunt, & in orationibus & cibo cum iisdem communicarunt. Quid ergo nobis, fratres, de his suadetis? quid nos agere debemus? Utrum sententiae martyrum accedemus, & rem ab illis judicatum, seu potius gratiam concessam tuebimur, & cum iis, quos illi miseratione prosecuti sunt, benignè agemus? an contra judicium illorum irritum faciemus, nosque ipsi sententiae illorum discussores ac judices constituemus, clementiam dolore afficiemus, ordinem constitutum revertimus, Dei ipsius indignationem provocabimus? Recitatis hinc Dionysii verbis mox subjungit Eusebius: Atque hæc Dionysius consulto videtur adjecisse, loquens de iis, qui persecutionis tempore præ infirmitate animi lapsi fuerant. Ita sane habet, ut hic scriptor animadverxit. Vult enim Sanctus, ut apparet, contra Novatianum, in cuius opinionem propendebat Fabius, è lapsi martyram suffragio ad pacem admittendis his offendere, generatim lapsos omnes, modo eos facti sufficienter péniret, ad delicti veniam & ad Eucharistie communionem esse admittendos, idque verosimiliter, etiam si de vita minime periclitarentur: innuit enim ad pacem admittendos esse, quos in cætum suum, ac communionem martyres receperant: hi autem plurimos rectissime valentes, nec in mortis articulo positos in communionem suam admiserant.

93 Ad Sancti nostri textum recitatum scite (Ruinartii in Actis selectis & sinceris martyrum verbis utor) observat Valeius, duplēcē fuisse in Ecclesia communionem, quæ lapsi indulgeri poterat, primam privatam & orationum; alteram publicam & Sacramentorum. Privatam vocat, quæ à privatis, non vero ab episcopo

Octobris Tomus II.

concedebatur: ut si quando martyres aut confessores benignè exceperint lapsos ad se recurrentes, & eorum intercessionem efflagitantes, vel si cum eis Deum orare permisissent. Hæc autem communio jus nullum ad Ecclesiæ sacramenta percipienda, aut ad publicas Ecclesiæ orationes accedendum præstabat, licet episcopos ad mitiū erga ejusmodi lapsos agendum excitaret. Altera vero communio ea erat, quæ pénitentibus jus restituebatur Ecclesiæ Sacramentis & publicis precibus participandi. His vero sic explanatis (*subjungit landatus Ruinarius*) jam facile est intelligere, Dionysium in epistola Fragmento, quod protulimus, de pénitentibus agere, qui prima communione à martyribus donati, alteram ab episcopis nondum consecuti fuerant. *Affinitior landato Ruinario: de hujusmodi pénitentibus in textu mox prolati indubie agitur.*

94 Verum hic jam queri potest, an Sanctus ^{nec sic cum} *S. Cypriano* nosler, qui lapsos, ad communionem à martyribus admissos, & forte libellis ab his donatos, nec ad extrema redūctos in gratiam cupit recipi, non pugnat cum S. Cypriano. Hic enim sanctus episcopus (vide in Opere nostro Commentarium ad Vitam ejus præviam § 12 & 13) tribus diversis epistolis, quæ in nova editione Veneta ex Baluzii rectione sunt nona, decima & undecima, quosdam è clero suo presbyteros & diaconos, quod lapsos, libellis à martyribus donatos, ad communionem admitterent, acriter objurgat, ac proin visideri potest voluisse, ut nec lapsos libelli à martyribus darentur, nec illis ab his donati ad pacem admitterentur. Fateor, tres illas objurgatorias epistolæ scriptis Cyprianus, nec propterea tamen pugnat cum S. Dionysio, qui lapsos, quibuscum martyres communicarunt, ad pacem cupit admissi. Etenim Cyprianus dictas epistolæ exaravit, durante adhuc Decii persecutione, volebatque, lapsorum in Ecclesiam admissionem differri, donec, pace Ecclesiæ concessa, eorumque causâ examinata, certum aliquid de ipsis in communione fuisse statutum. Itaque in prefata epistola acriter nonnullos è clero suo presbyteros & diaconos idcirco redarguit, quod, persecutione nondum extinta, contra episcopi sui voluntatem, Ecclesiasticae discipline vigorem lapsos, libellis martyrum donatos, ad pacem temerè, idque absque prævia sufficienti pénitentia, admitterent, sacratissimoque Christi Corpore impetriri non metuerent.

95 Certe Cyprianus, redditæ Ecclesiæ pace, ^{pugnat Dio-} lapsos omnes, ac proin etiam libellis à martyribus donatos, ad delicti veniam & ad Eucharistie communicationem, modò pénitentiam criminis suo proportionatam præviè obiissent, voluit admissi, admittendosque ipsemet unā cum synodo, quam Carthagine congregarat, disserè decrevit. Liquebat id ex iis, quæ § præcedenti differimus, idemque in Commentario ad Vitam S. Cypriani prævio, iterum mox landato, § 22 & seq. luculentissime probatur, ad quem propterea studiosum lectorem, qui, quod primò hic probandum erat, suscīps probatum cupit, brevitatis causâ remitto. Quod jam pertinet ad libellos à martyribus & confessoribus in lapsorum gratiam concessos, certè etiam Cyprianus hujusmodi libellos dari non improbabit; sed abusum eorum meritis castigavit, voluitque, ut ad ecclesiasticas leges & pristinam consuetudinem exigerentur. Liquebat id ex ipsiusmet Cypriani epistola 10, num. præcedenti landata, martyribus & confessoribus inscripta. In ea enim Cyprianus martyres & con-

E fess

34 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND. , FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

cessores sic alloquitur : Sed & illud ad diligenciam vestram redigere & emendare debetis, ut nominatum designetis eos, quibus pacem dari desideratis. Audio enim, quibusdam sic libellos fieri, ut dicatur : COMMUNICET ILLE CUM suis ; quod numquam omnino à martyribus factum est : ut incerta & cæca petitio invidiam nobis postmodum cumulet. Latè enim patet, quando dicitur : ILLE CUM suis ; & possunt nobis viceni & triceni & amplius offerri, qui propinquique & affines & liberti ac domestici esse asseverentur ejus, qui accipit libellum. Et ideo peto, ut eos, quos ipsi videtis, quos nōstis, quorum pœnitentiam satisfactioni proximam conspicitis, designetis nominatum libello, & sic ad nos fidei ac disciplinæ congruentes litteras dirigatis. Cyprianus ergo, non magis libellis à martyribus lapsos donari improbabvit, quām his pœnitentibus, etiam ad extrema non deducit, delicti veniam, cessante jam persecutione, voluerit negari, ac proin non adversatur Sancto nostro ; cūm hic pariter, cessante, ut § precedenti jam docui, persecutione, lapsis pœnitentibus, etiam si in mortis periculo non essent constituti, delicti veniam imperiendam putarit, hancque illis, nisi de vita periclitantibus, persecutione nondum sapita, dari noluerit.

B
qui dicta epistola effecisse videtur, ut Fabius synodum convocaret;

96 Revertamur modo ad eam, de qua hic disserimus, epistolam, dispiciamusque, quem ex hac fractum Dionysius retulerit. Boschius noster in Historia Chronologica Patriarcharum Antiochenorum, tomo iv Julii presixa, num. 86 censet, partim memorata hoc paragrapgo Sancti nostri ad Fabium epistolā, partim quatuor S. Cornelii ad eundem Fabium epistolis, ab Eusebio lib. 6 cap. 43, & S. Hieronymo de Script. Ecclesiasticis cap. 66 laudatis, id esse effectum, ut ipse Fabius, si non illis epistolis ad Cornelii & ecclesiarum omnium partes fuerit inflexus, synodum sicutem Antiochia non diu, antequam ē vivis, quod anno 252 accidit, fuerit sublatus, super illo negotio indicendam curarit. In hanc sententiam laudat textum de S. Dionysio Alexandrino, ex Eusebio de promulgatione & num. 88 à nobis transcriptum, in quo Sanctus ab Heleno, Tarsi Cilicia episcopo, & à ceteris, qui cum illo convenerant; Firmiliano scilicet Cappadociae, & Theodore Palestine provincie episcopis, ad concilium, Antiochia celebrandum, sese invitatum, atque etiam de Fabii morte edictum nuntiat; ita autem scribit, ut hoc illo posterius factum esse, insinuet. Unde, quemadmodum putat Boschius, recte consequitur, ut decreta ante indicatae fuerit Antiochena synodus, quām Fabius obierit, ac proin ut hic illam ante obitum verisimiliter indixerit, aut certè indicendam curarit. Videtur sane mihi hac Boschii opinio admodum verisimilis.

C
hac tamen, ut appareat, sine nova convocatione celebrata non fuit.

97 Verum huic opinioni sue jam proposita subiungit: Tribuitur nihilominus in libello synodico tom. i Conciliorum Labbe, col. 719, synodus hæc, Antiochiæ collecta, Demetriano, Fabii successori; quia is executus est, quod Fabius, morte interveniente, non potuerat. Quibus verbis videtur innuere, synodum, loco proxime citato apud Labbe memoratam, ex convocatione, à Fabio ante mortem facta, aut fieri curata, fuisse à Demetriano celebratam, ita ut hic ad eam celebrandam convocatione alia usus non fuerit: id autem mihi minus verisimile apparet. Etenim, ut ipsemet Boschius loco proxime citato adstrinxit, prefata synodus, Antiochiæ

à Demetriano in causa Novatiani celebrata, conciliatrix exhibuit pacis, quām Dionysius, apud Eusebium lib. 7, cap. 5, epistolā ad Stephanum Papam, iniisse nuntiat omnes Orientis ecclesias, earumque episcopos, turbulentam Novatiani novitatem seu heresim unanimi consensu detestantes. Jam verò cūm predicta Sancti nostri ad Stephanum Papam epistola ante annum 256 (uti infra docebo) verosimiliter scripta non sit, initamque inter ecclesias concordiam, veluti rem novam, S. Dionysius in illa Stephano annuntiet, verosimilimum apparet, synodum memorata pacis conciliatricem ante annum 255 celebratam non fuisse. Quapropter cūm Fabius seu Flavius ante Augustum anni 252, nūi num. 89 jam docui, ē vivis excesserit, atque adeò post hoc tempus synodum Antiochiam convocare non potuerit, triennium ut minimum inter convocationem & celebrationem hujus synodi statuendum erit, si hac ex convocatione Fabii à Demetriano celebrata sit. Quapropter cūm hoc, attenta illorum temporum conuentidine, verosimile non sit, parum credibile mihi apparet, synodum Antiochenam à Demetriano ex sola convocatione Fabii seu Flavii, nova convocatione non premissa, celebratam fuisse. Fuerit itaque post mortem Fabii synodii adversus Novatianos celebranda consilium tantisper suspensum, nec ante executioni mandatum, quām nova fuerit à Demetriano facta convocatio, sicque recte intelligitur, qua de causa synodus Antiochenam in causa Novatiani celebrata, quām pacis Orientalium ecclesiarum conciliatricem cum Boschio fuisse existimo, in libello synodico mox laudato, soli Demetriano, nulla facta Fabii mentione, attribuatur. Pergamus nunc ad alias Sancti nostri epistolas.

D

E

F
Mnes ferè epistole, quas Sanctus noster occidit, eus hic tres cae de lapsis opinionis conscripsit quasque jam memoratas moravimus, ab Eusebio lib. 6 Historia, cap. 46, uti habentur dicta docent, laudantur. Porro ab epistola, eodem Historico ibidem insuper laudantur tres alia epistola, quarum habentur non meminimus. Primam, que objurgatoria est, Dionysius scripsit ad gregem suum Alexandriae, alteram, quæ & libellus à laudato Eusebii vocatur, ad Orientem de martyrio dedit; tertiam denique de officio diaconi ad fratres Roma constitutos per Hippolytum misit. Epistola Sancti ad gregem suum objurgatoria verosimiliter scripta est, cūm Dionysius persecutionis tempore ab urbe Alexandrina exsularet; verum cūm in exsilio fidei causâ plus vice simplici pulsus fuerit, pro certo nequissimis edici, cuius exsilio tempore, ac proin quo circiter anno scripta sit. Quapropter cūm id etiam edici nequeat circa epistolam, quam de officio diaconi ad fratres Romanos Sanctus conscripsit, ulteriore de ambabus hisce epistolis tractatum rejicio in Ap-

A Appendicem, huic Commentario subjungendam, in qua tum de Operibus, quae an Sancti nostri indubie sunt, pro certo nequit edici, tum de iis, quae quidem à Dionysio procul omni dubio elaborata sunt, tempus tamen, quo circiter elaborata sunt, compertum minimè habetur. Quod pertinet ad epistolam, quam Dionysius ad Origenem de martyrio conscripsit, ea quidem, durante adhuc, nisi suo loco probabo, Decii persecutione, conscripta est; ac proin jam antea a me hic fuisse memoranda. Verum cùm adhuc alia, cuius prorsus ignoratur epocha, à Sancto nostro de Origena scripta sit epistola, hecque proinde in Appendixem sit rejicienda, malui etiam & alteram, cuius epocha habetur comperta; ad Origenem scriptam, in eamdem Appendixem rejicere, quod ea omnia, quae hic de Origene disputanda veniunt, sub unum veluti aspectum velim proponeare.

sub imperio Galli nō praelari scitur geſſile;

B Itaque tum epistolas à Sancto nostro conscriptas, tum res alias ad eum spectantes, quae ad certum queunt tempus referri, recensere pergo ex ordine. Ecclesia Novatiani schismatis internis tumultibus agitata, post aliquantulum Deciana persecutionis remissionem, rursus à Gallo, qui anno 251 circa mensem Decembrem Decio imperfecto in imperium nà cum Hostiliano successerat, nova persecutione fuit vexata. Docet id nos Dionysius apud Eusebium lib. 7 cap. 1 sic scribens: Sed neque Gallus culpam Decii intellexit: nec prospexit, quid tandem illum pessimum dedisset. Quin potius ad eumdem lapidem ante oculos suos positum impegit. Qui cùm imperium iphius prospero in statu esset, cunctaque ex animi sententia succederent, viros sanctos, qui pro pace & incolumitate iphius preces ad Deum allegabant, insectatus est. Cùm illis ergò orationes pro ipso fieri solitas simul fugavit. Quibus ex verbis manifestum fit, à Gallo in Christianos persecutionem motam fuisse; verum ex iisdem non docemur, in quibus potissimum Romani imperii provinciis ea faverit. Pagini in Criticis ad annum 252 num. 17 & sequentibus contendit, persecutionem, à Gallo motam, localem tantum, in sola nempe urbe Romana, fuisse. Verum an hec ejus opinio fundamentis sat firmis innatur, jam apud nos tom. IV Septembris in Commentario ad Vitam S. Cypriani prævio § 33 discussum est. Ad hunc adeo studiose lector, brevitas studio te remitto. Nihil interim vel apud Eusebium vel alibi uspiam occurrit, unde certò conficias, persecutionem, quam suscitavit Gallus, Alexandria aut alibi in Ægypto exarisse; ac proin dubium est admodum, an Sanctus noster ejusdem persecutionis occasione quidquam pro Christiana fide fuerit perpessus, memoriâ dignum efficerit. Nihil etiam à Sancto nostro præclarè gestum invenio, quod vel ad ipsum Galli imperium debeat referri. Ut ergò rerum ad Dionysium spectantium seriem prosequamur, neceſſe est, ut ultra illud progrediamur.

C verum orta Cyprianum inter & Stephanum de baptismo controverſia,

100 Anno 254, ut nunc communior eruditorum fert opinio, Gallo in imperium Valerianus successit. Sub hujus imperii initium optatissima pace gavisa est Ecclesia, eaque tantâ, ut sub nullis anterioribus imperatoribus majori. Docet id nos iterum Sanctus noster apud Eusebium lib. 7, cap. 10 epistolâ ad Hermamonem de Valeriano sic scribens: Joanni quoque similiter revelatum est. Ait enim: Et datum est illi os loquens magna & impia; & data est illi potestas, & mentes quadraginta duo. Utrumque porrò in Octobris Tomus II.

riano impletum mirari licet, illudque ante omnina considerare, cuiusmodi is ante persecutionem fuerit: qualiter mansuetus quidem ac benignus erat erga famulos Dei. Neque enim ullus superiorum principum, ne illi quidem ipsi, qui palam Christiani fuisse dicuntur, tanta humanitate ac benevolentia nostros complexus est, quantam ille præ se ferebat initio principatus sui; totaque ejus familia piis hominibus abundabat, ac Dei Ecclesia esse videbatur. Tenuit hec pax, antequam Valerianus novam in Christianos persecutionem concitârit, annis circiter quatuor. Verum dum ab externis tumultibus ita tantisper immunis est Ecclesia, internis agitari sevissime cœpit. Occasione eorum, qui ex heres ad Ecclesiam accedebant, gravissima orta est tempestas. Cyprianus cum tota ferè Africana ecclesia afferebat, tales homines denuo esse baptizandos; Stephanus contrâ, Romanus Pontifex, antiqua traditione sultus, baptismum, ab hereticis collatum, validum esse contendebat ac proin non iterandum. Sanctus noster occasione famosissima hujus controversia varias ad varios, ad Stephanum scilicet, Romanum Pontificem, Sextum, Stephani successorem, Dionysium & Philemonem, presbyteros Romanos, scripsit epistolas: verum antequam de his plura edisseram, juverit de tempore, origine & progressu diæ famosissime controversia nonnulla hic præfari, ut quantum, illa durante, Dionysius de Ecclesia, paci inter partes servanda allaborando, fuerit meritus, quivis commodius intelligat.

D 101 Agrippinus, S. Cypriani in Carthaginensi cathedra successor, non tamen proximus, anno circiter 200, coæculo episcoporum concilio, primus in Africa decreverat, verum Christi baptismum extra Ecclesiam conferri non posse, ac proin rebaptizandos esse, quicumque à solis hereticis baptizati ad Ecclesiam accederent. Quinquaginta circiter annis post accidit, ut hac super re in Africa, presertim in Numidia, dubitatum fuerit, eaque de causa octodecim episcopi S. Cyprianum consuluerint. Horum litteræ leste sunt in Carthaginensi triginta, vel triginta & unius episcoporum synodo, quos sanctus metropolita vel ea ipsa de causa convocarat, vel alias convocationes penes se habebat. Cyprianus, landatique, qui ipsi Carthaginie aderant episcopi, Agrippini decreto inhærendum censuere, atque adeo rebaptizandos esse, quicumque ab hereticis schismaticis tincti, in Ecclesiam admitti postularent, hancque in sententiam ad prefatos episcopos rescriptare. Non diu post hanc synodum contigit, ut etiam à Quinto, in Mauritania episcopo, per Laijanum presbyterum eadem super re S. Cyprianus denuo fuerit consultus, bicque illi idem, quod epis copis supra landatis datum fuerat, responsum transmisit, adiectâ etiam nuperi concilii, exente circiter anno 255, celebrati, synodica epistolâ. Nec hoc fecisse contentus, anno 256 ante Pascha, ut Pearsonio in Annalibus Cyprianicis placet, alterum celebravit antisitum Africae Numidiaeque unius & septuaginta concilium. In hoc denuo, quod in priori synodo de hereticorum baptismate fuerat decretum, unanimi omnium suffragio probatum fuit ac confirmatum. Ne vero quid ad rei firmitatem decesset, congregati Patres communites litteras, quibus & prioris concilii epistolam synodicam, & alteram S. Cypriani ad Quintum, episcopum supra landatum, de eodem ambas argumento, acclaserant; Romam ad S. Stephanum transmisere, omnino confisi fore, ut hic, quod

E

F

AUCTORE

C. B.

origo

quod ipsi de rebaptizandis hereticis statuerant, calculo suo auctoritateque roboret.

102 Verum enimvero res longè aliter, ac illi speraverant, evenit. Etenim Stephanus, lectis eorumdem litteris, merito indignatus, quod Apostolica traditio, quā baptizati ab hereticis, si ad Ecclesiam accederent, sine baptismi iteratione recipiendi erant, tamquam erronea proscriveretur, idque ab episcopis, doctrine & sanctitatis famā conspicuis, medelam tanto malo non qualemcumque, sed efficacissimam juxta ac promptissimam adhibendam statuit. Mox itaque ad Cyprianum ceterosque Africæ episcopos prescribens, opinioni eorum Apostolicam traditionem, à qua nefas eset recedere, contrariam esse reposuit, simulque ne quid in tanti momenti re innovaretur, præcepit, interminatus etiam non obtemperaturis excommunicationis pœnam, aut certè hāc illos di-

B

& progressus exponitur.

gnos habendos esse, pronuntians. Hę litterę min- rum in modum S. Cyprianum, ceterosque ejusdem cum eo sententię episcopos perculere. Eò nimurum sese redactos conspiciebant, ut vel opinionem, quam firmis rationibus nixam veritatię consentaneam putabant, deberent deserere, vel manifestum subire periculum, ne à S. Petri Cathedra prosciberentur. Primum ipsis durum, neque necessarium videbatur, eò quod non de aliquo fidei articulo, sed de disciplina tantummodo, quę in variis particularibus ecclesie nonnumquam diversa est, agi crederent; consuetudinem verò, quam adducebat Stephanus, non divinam, sed humanam dumtaxat esse. Itaque nihil prætermittendum statuerunt, quod & opinionem suam tuerentur, & irati Pontificis minas, servata unitate & communione, evaderent.

C

103 Hunc in finem Cyprianus tertium de hac causa concilium in proximas Kalendas Septembribus dicti anni 256 indixit, atque ad hoc omnes, quoquot potuit, Africæ, Numidia & Mauritanie convocavit episcopos, eo haud dubiè consilio, ut vel, si id pluribus videretur, Stephano morem gereret, vel si contrā fere omnes sibi consentientes haberet, tantus episcoporum numerus atque autoritas Romanum Pontificem à ferenda saltem excommunicationis intentię sententia cohiceret. Itaque dictis Kalendis Septembribus anni 256 celebratum est tertium Carthaginē de hereticorum baptisme concilium, eique episcopi ex Africa, Numidia & Mauritania, octoginta & quinque interfuerunt, hique omnes ac singuli, bortante Cypriano, ut quam liberimè suam quisque de re proposita sententiam ferret, superiorum conveniūm decreta suo ac duorum insuper episcoporum absentium suffragio confirmarunt. Ex hoc numero delecti subinde sunt à Cypriano ceterisque synodi patribus ad S. Stephanum legati. Verum bi- denū non eo, quem speraverant, eventu à Pon- tifice fuere suscepiti. Etenim cùm huic jam omnia, antequam hi appalissent, suffit renun- tiata, sciretque proinde Afros, jam post secundum Carthaginense concilium semel auditos, contra gravissimum, quod ad eos miserat, rescri- psum, intentataisque excommunicationis minas, errorem suum etiam majori, quam prius, episcoporum numero confirmasse, memoratos lega- tos, quamvis à veneranda plurimorum episcoporum synodo missos, severè repulit, Româque, re penitus infecta, jussit excedere, repetitis etiam gravibus in Afros minis, nisi ad pristinam Ec- clesię consuetudinem redirent. Africani præfules,

ac Cyprianus presertim, infelici causa sua eventus ex legatis Româ reversis intellecto, non medio- criter hand dubiè fuere conturbati, veritique, ne Stephanus, quem in proposito constantem ex- periebantur, ad excommunicationis, quam mi- natus fuerat, sententiam brevi procederet, in o- mnem partem animos versavérē, ut istud à capite suo fulmen averterent. Noverat Cyprianus, Firmilianam Cesareensem, Helenum Tarsensem, aliosque in Oriente episcopos, qui eamdem de re- baptizandis hereticis opinionem in synodis versus annum 230 Iconii & Synnade celebratis indu- clam mordicus tuebantur, ea de causa à Ste- phano pariter reprehensos fuisse. Hinc visum ei est, ad Firmilianum litteras dare, quibus cum de ecclesiæ Africana statu, deque communi peri- culu instrueret, & qua ejus hac in re esset sen- tentia, rogaret.

D

ad Stepha- num, Roma- num Pontifi- cem.

104 Hac omnia, quę tribus numeris prae- cedentibus in compendium contrahenda duxi, fu- se explanata, precipuaque capita valide probata apud nos tom. I Augusti in Commentario Actis S. Stephani Pape præmisso, & tom. 4 Septembribus in Commentario ad Vitam S. Cypriani prævio, jam sepe laudato, eruditus lector inveniet, quem ego properea, brevitatis studio eò remittens, ad ea, quę in Controversia, compendio jam explicata, Sanctus noster gesit, tractanda progredior. Bos- chius noster in Commentario prævio de S. Ste- phano mox laudato suspicatur, Cyprianum epi- stolā ad Firmilianum, quę nunc interiit, statim jam laudatā, etiam institisse, ut si quos ille vel in Oriente vel in Egypto amicos haberet, quos Roma suspectos non esse, ibique aliquid valere sciret, eos infortunii Orientalibus eque ac Afri- canis ecclesiis imminentis deprecatores apud Ste- phanum adhiberet. Ita laudatus Boschius, sta- tim innuens, Firmiliani, fortè rogatu S. Diony- sium, Alexandrinum episcopum, hac in causa deprecatorem intercessisse, datā ad Stephanum epiſtolā, ab Eusebio lib. 7, cap. 5 Historie sue Ecclesiastice partim insertā. Id autem idcirco fa- cit, quod Dionysius alteram deinde ad Xystum, Stephani successorem, scribens epistolam, obreſta- tum se esse affirmet ac rogasse Stephanum, ne quid scilicet hic in Orientales aliosve episcopos, hereti- corum baptisnum damnantes, durius statueret.

E

Verum quantumcumque Sanctus noster, datā ad Stephanum epiſtolā, hunc obreſtatus fuerit, ne quid, ut laudata ad Sextum epiſtolā fidem facit, in Firmilianum aliosque episcopos, hereticorum baptisnum damnantes, durius statueret, ad id tamen Dionysium Firmiliani rogatu impulsu- fuisse, ex dicta ad Sextum epiſtolā concludi mi- nimè potest. Imò ex hac consequi videtur, Diony- sium, ut deprecatorem apud Stephanum age- ret, solis litteris, quas ab ipsomet Stephanō de Firmiliano, Heleno aliisque episcopis Orientalibus acceperat, fuisse permotum.

non tamen Firmiliani ro- gatu.

105 Etenim in memorata ad Xystum epiſtolā Dio- nysius sic scribit: Antea quidem litteras scripserat (S. Stephanus) de Heleno & de Firmiliano, de omni- bus denique sacerdotibus per Ciliciam, Cappado- ciam, cunctasque finitimas provincias constitutis, se se ob eam causam ab illorum communione di- scellurum, quod hæreticos rebaptizarent. Ac pa- cis deinde interjeclis, subjungit: De his omnibus ego ad illum (S. Stephanum) epiſtolam misi, rogans atque obtestans, ne scilicet prædictos epi- scopos à communione sua rescinderet. Scriptis er- gò, uti hinc liquet, ad Stephanum deprecato- riā,

Ariam, de qua hic agimus, epistolam Dionysius, cùm præviè ab illo litteras accepisset, ac proin his solis, ex quibus Stephani severum de episcopis, hereticorum baptismum reprobantibus, consilium intellexerat, impulsus fuisse videtur, ut pro laudatis episcopis, datâ ad Stephanum epistolâ, deprecator intercederet. Id igitur Firmiliani, ad id rogandum à Cypriano inducti, rogatu neuquam fecit. Quod si tamen id revera Firmiliani rogatu Sanctus fecisset, jam ejus, quâ id fecerit, epistola non citius quam anno 256 proiecto scripta erit. Etenim in illa hypothesi scripta non erit ante epistolam de procurandis apud Stephanum deprecatoribus ad Firmilianum à Cypriano missam; hic autem hujusmodi epistolam ad illum non miserit, nisi post concilium Carthaginense tertium, Kalendis Septembribus anno 256 celebratum, ut adeò in dicta hypothesi Sancti nostri ad Stephanum epistola citius quam anno 256 proiecto scripta non fuerit. Et verò quamvis revera, ut jam docui, verosimillimè factum non sit, ut Dionysius Firmiliani rogatu pro episcopis, hereticorum baptismum damnantibus, datâ ad Stephanum epistolâ, intercesserit, hec nihilominus nec citius nec serius quam dicto anno 256 scripta videtur.

*anno 256
scripsi episo-
stolam,*

B106 Etenim scripta non est ante epistolam à S. Stephano ad Dionysium de Firmiliano & Heleno, aliisque episcopis, à communione sua refecundis datam. Quapropter cùm haec hand dubie scripta non sit ante epistolam, quâ Stephanus anno 256, ut jam vidimus, rebaptizari baptizatos ab hereticis, episcopis Africanis interdixit, certum appareat, dictam Sancti nostri ad Stephanum epistolam ante annum 256 scriptam non esse. Jam verò cùm Cyprianus, ut docuimus, proximè à concilio Carthaginensi tertio, Kalendis Septembribus celebrato, perspectum habuerit, Firmilianum à Stephano ob defensam de hereticis rebaptizandis sententiam fuisse reprehensum, certum est, hunc non serius quam dicto anno 256 à Stephano fuisse reprehensum, ac proin, cùm verosimillimè brevè post hanc reprehensionem, Firmiliano faciam, Sanctus noster à Stephano de illo aliisque à communione sua refecundis acceperit epistolam, eique respondere, diu, ut appareat, non distulerit, id verosimillimè non serius, quam prefato anno 256 fecerit. Verosimillimum ergo est Sancti nostri memoratam ad Stephanum epistolam nec serius nec citius quam anno 256 scriptam esse. Quod ad epistola argumentum pertinet, hoc ex jam dictis facile eruitur. Illà scilicet Dionysius, præviè annunziata pace, quam omnes ubique Orientales ecclesie, proscripto Novatiani schismate, insperato erant consecuta, plurimum hortatus est Stephanum, ne eam denuò turbari ficeret, a communione sua rescindens Firmilianum, Helenum aliosque Orientis episcopos, opinioni de rebaptizandis hereticis adherentes. Ita Sanctus, periculosa illa de hereticorum baptismate durante controversia, pacem & unitatem in Ecclesia diligentissime studuit servare. Nec verò irius ejus conatus forsan fuit. Etenim, ut fas est conjicere, id eo verosimiliter ex parte apud Stephanum effectum est, ut hic, cùm justis comminationibus Afros aquè ac Orientales à consuetudine Apostolica proscribenda deterrendos sperasset, nec tamen quidquam se proficere, sed contra animos magis magisque exacerbari perspexisset, de severitate sua nonnihil remiserit, atque intra solas excommunicatio-*nis misias steterit, in communione sua, qui di-*

versa sentirent, tantisper retentis, ne ex eorum rescißione gravius aliquod detrimentum Ecclesia pataretur.

C107 Porrò eodem tempore, quo Dionysius ad Stephanum memoratam de baptismino scripsit epistolam, duas insuper alias epistolulas, alteram ad Dionysium, tunc presbyterum ac deinde Romanum Pontificem, alteram ad Philemonem, pariter presbyterum, de eodem argomento scripsit. Colligitur id iterum ex ipsomet Sancto nostro, qui, ubi apud Eusebium lib. 7, cap. 5, epistolâ ad Xystum, jam ante laudatâ, scripsisse se ad Stephanum de baptismino, deque controversia, circa hunc exorta, affernit, paucis, ut innuit Eusebius, interpositis, sic scribit: Sed & carissimis fratribus & compresbyteris nostris Dionysio ac Philemoni, qui prius idem cum Stephano senserant, deque iisdem rebus ad me scripserant, antea quidem breviter, nunc verò pluribus verbis scripsi. Binas basce epistolulas, quarum alteram ad Dionysium, postea Pontificem, alteram ad Philemonem, S. Dionysius antea, id est, ante quam ad Xystum scribebat, sedente S. Stephano Papa, dedit, Eusebius inter epistolulas à Sancto nostro de baptismino conscriptas, quas senario numero definit, minime recenset. De baptismino tamen scriptas fuisse, intelligitur ex verbis Dionysii mox recutatis, quibus ait, se responsorias dedisse ad Dionysium & Philemonem, qui de iis rebus ad eum scripserant, de quibus ipse ad Stephanum, ad quem utique de baptismino scripserat, epistolam dederat. Ambas dictas epistolulas, quod breviores essent, inter epistolulas, à Sancto de baptismino conscriptas, verosimiliter non computari Eusebius. Ceric has inter computat duas alias prolixiores epistolulas, quarum altera ad eundem laudatum Dionysium, altera ad Philemonem de baptismino pariter à Sancto nostro data est.

*¶ ad six-
tum inter
Augustum
 anni 257 ¶
Augustum
 anni 258
dedit.*

D108 Geminæ haepistolæ, uti & tres aliae, quarum unam jam suprà sapienti laudavi, ad Xystum transmissæ, à Dionysio, quemadmodum mox docebo, in exsilio, Valeriani persecutione exorta, jam pulso, scriptæ sunt. Quapropter, spectato ordine, quem in tractandis Dionysii gesitis servare proposui, prius hic de Sancti relegatione, adjunctisque hanc comitatis agendum foret, quam de epistolis mox memoratis: verum, ne rerum tractari incepiarum series interrupienda sit, præstare videtur, ut primò, quæ ad prefatas epistolulas tractatamque in his controversiam pertinent, expediam, ac deinde de Sancti relegatione, deque iis, quæ in Cepro, Libye loco, exsul pertulit, tractatum instituam, quod propterea etiam hic faciendum existimo. Itaque omnes quinque epistolulas, numeri hujus initio memoratas, S. Dionysius, ut docturum me monui, in exsilio, Valeriani persecutione exorta, jam existens conscriptis. Etenim eas inter tres sunt ad S. Xystum, Romanum Pontificem, data. Quapropter, cùm S. Xystus seu, ut ab aliis scribitur, Sextus, ad Pontificatum (vide apud nos de hoc sancto Pontifice tom. 2 Augusti pag. 132 & seq.) anno 257, xxiv Augusti circuier, evedus sit, neceſſe est, tres illas epistolulas ante hujus anni Augustum vel Septembrem aut etiam Octobrem scriptas non esse. Jam verò cùm eodem anno ante Augustum, uti inter omnes eruditos nunc satis convenit, Valeriani persecutio primò sit exorta, hujusque initio Sanctus noster, uti infra docebo, ab Emiliano, Augustali prefecto, in Libyam relegatus sit, dubitandum non videtur, quin San-

E 3 Elas

AUCTORE
C. B.

*aliasque de-
inde ad Dio-
nysum &
Philemonem,*

E

F

AVCTORE
C. B.

Etus noster, in exsiliū jam pulsus, tres illas epistolas, mox iterum laudatas, scriperit. Quod autem jam pertinet ad duas è quinque numeri hujus initio memoratis reliquias, has Sanctus noster verbis, proximè recitatis, se scripsisse indicat eodem tempore, quo primam suam ad Xystum de baptismo dedit epistolam. Quapropter cùm hanc in exsiliū jam pulsus scriperit, dubium non est, quin pariter duas alias, de quarum scriptioris tempore hic queritur, in exsiliū jam pulsus exarārit. Hinc jam, eruditæ lector, & ex anno 258, cuius mense Augusto (vide tom. Operis nostri, hoc præsentī num. laudatum, pag. 129) S. Sixtus martyrio coronatus est, recte colliges, omnes quinque Sancti nostri epistolas, jam memoratas, inter anni 257 vigesimam quartam circiter Augusti diem, & Augustum anni 258 scriptas esse.

de quibus &
de aliis hic
quæpiam ob-
servantur.

B

109 Porro, ut de hisce epistolis adhuc paucā disseram, Eusebius lib. 7, cap. 5 & 6 prioris ad Xystum scripta, quam Sancti nostri secundam de baptismo ratione epistola ad Stephanum de eodem argumento anterius scripta, appellat, duo Fragmenta exhibet, ex quorum altero discimus, Sabellianam hæresim jam tum, cùm epistolam illam ad Xystum scribebat Dionysius, in Aegypto fuisse exortam. De illa postmodum suus erit dicendi locus. Incepit de dictis epistolis sermonem promoveo. Quod ad duas posteriores, à Dionysio ad Xystum scriptas, attinet, ambas lib. 7 cap. 9 Eusebius commemorat, & unius quidem Fragmentum, postea hic usui futurum, etiam exhibet; at non iucem alterius: banc nihilominus inter epistolas à Dionysio de baptismo conscriptas recenset: recitato enim, quod proximè laudavi, Fragmento, subiungit: Præter suprà dictas est etiam altera (non quinta, ut vertit Valesius) ejusdem (sancti Dionysii) epistola de baptismo, ipsius & ecclesiæ, quam regebat, nomine ad Xystum & Ecclesiæ urbis Romæ directa, in qua de proposita quæstione (de rebaptizandis hereticis) prolixam admodum disputationem instituit. Quibus ex verbis liquet, memoratam epistolam inter eas, que de baptismo à Dionysio scripta sunt, computare Eusebium; ac proin cùm ante illam jam quinque alias, unam nempe ad Stephanum, duas ad Sextum, unam ad Dionysium & alteram ad Philemonem, de baptismo scriptas recensuerit, scriptor ille non quinque tantum, ut nonnullis visum est, sed sex numerat epistolas, à Dionysio de baptismo scriptas; quibus si addideris duas ad Dionysium & Philemonem epistolas breviores, num. 107 memoratas, obo habebis epistolas, à Dionysio de baptismo conscriptas: harum aliquot, non omnium, Fragmenta tradit Eusebius. Utinam saltem prolixiorem ad Philemonem epistolam, in qua, quemadmodum ipse Eusebius lib. 7 cap. 7 testatur, quæstionem de rebaptizandis hereticis abundè tractavit, integrum transcriptisset! Ita forsitan certius definiri potuisse, an in Cypriani aliorumque episcoporum de rebaptizandis hereticis dogma Dionysius consenserit. Id nunc alii negant, alii affirmant. Penes quos major sit verisimilitudo, § sequens docebit.

§ XI. An Dionysius in Cypriani de rebaptizandis hæreticis dogma certò consenserit.

Sicutus Hieronymus in Catalogo Illustrium Ecclesie Scriptorum cap. 69 de S. Dionysio, Alexandrino episcopo, sic scribit: Hic in Cypriani & Africanæ synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptizandis ad diversos plurimas misit epistolas, quæ usque hodie extant. Quibus verbis sūnè Hieronymus clare docet, Dionysium in Cypriani de rebaptizandis hæreticis dogma consenserit. Nescio, an Hieronymus illas, ab Eusebio non memoratas, vel an integras, quarum hic tantum Fragmenta recitat, præ manibus habuerit epistolas, ex quibus Dionysii in Cypriani dogma consensum indubitatum habuerit. Utin sit, certè id ex ex epistolarum, quas Hieronymus dicto capite laudat, Fragmentis, ab Eusebio posteritatis commendatis, evinci non posse videtur. Imò cùm ex hisce contrarium potius videatur concludendum, verosimilius apparet, Hieronymo non preluxisse epistolas, ex quibus Dionysii in Cypriani dogma consensum exploratum prorsus, indubitatumque habuerit. Nec proprierea tamen hic Sanctus à verò aberrasse, dicendus est. Et enim, ut infra exponam, de Dionysii in Cypriani dogma consensu, minus generaliter accepto, potest intelligi. Ut autem jam quisque perspiciat, ex prefatis Fragmentis concludendum potius, S. Dionysium non consenserit in Cypriani dogma, quām consenserit, juverit illa huc saltem ex parte transcribere, & quid è singulis vel pro negando, vel pro adstruendo S. Dionysii in dogma Cypriani consensu possit erari, accurate discutere. Ab epistola ad Stephanum data incipio.

Hieronymus
affert, Dio-
nysum con-
senserit in
Cypriani de
baptismo do-
gma;

111 In hujus epistole Fragmento, jam ante plū semel laudato, quod apud Eusebium lib. 7, cap. 5 exstat, solū narrat S. Dionysius, omnes ubique Orientis ecclesiæ, profigata Novatiani hæresi, summa inter se pace ac concordia gaude-re; baptismi autem in hæreticis, ad Ecclesiæ venientibus, iterandi vel non iterandi mentionem nullam adjungit, ut ne quidem opera pretium sit, verba hinc ulla huc transferre. Itaque ad alia progrederior. In prioris quidem sua ad Xystum epistole Fragmento, quod capite proximè laudato etiam Eusebius exhibet, in maximis episcoporum concilii decretum fuisse ait, ut is, qui à solis hæreticis baptizati ad Ecclesiæ accedant, rebaptizentur, idque ipsum eisam reperit in epistola ad Philemonem Fragmento, quod Eusebius lib. 7, cap. 7 in Historiam suam Ecclesiasticam intulit; verum nūquam dixerit exigit, ut id ab omnibus admittatur, reque ipsa executioni mandetur. Ipsa Sancti verba, quæ ad propositum nostrum præcipue pertinent, nunc transcribamus. Priori loco hec habet: Ac, vide, quæso, gravitatem negotii. Revera enim in maximis, ut audio, episcoporum concilii decretum est, ut, qui ab hæreticis ad Ecclesiæ Catholicam accedunt, primū catechumeni fierent, ac deinde veteris & impuri fermenti fôrdibus per baptismum purgentur. Posteriori verò ista: Illud præterea dixi, non ab Afris solū hunc morem (rebaptizandi hæreticos ad Ecclesiæ accedentes) nunc primū invectum fuisse, sed & multò ante superiorum episcoporum temporibus, & in ecclesiæ populosissimis & in conciliis fratrum a-

verum id ex
epistolarum
Sancti apud
Eusebium

F

pud

A pud Iconium & Synnada, & apud alios plurimos idem sancitum fuisse.

112 Ita binis locis citatis Dionysius, mox etiam verbis ultimo recitatis hac subdens: Quorum (episcoporum, qui in conciliis hæreticos rebaptizandos statuerant) sententias & statuta subvertere, eosque ad jurgia & contentiones excitare equidem nolim. Scriptum est enim: Non commutabis terminos proximi tui, quos parentes tui constituerunt. Quibus sane Sanctus minimè indicat decretum de rebaptizandis hæreticis, quod à variis synodis conditum affirmārat, ab universis ecclesiis admittendum esse, baptissimum ab hæreticis collatum esse invalidum, sed tantum velle videtur, unicuique permittendum, ut ecclesia sua nūm liberè sequatur, sitque proinde licitum rebaptizare hæreticos, ubi, ut id fiat, consuetudo obtinuit. Dionysium ergo in Cypriani de rebaptizandis hæreticis dogma consensisse, non evincitur ex verbis, qua ex duarum Sancti ad Sextum & Philemonem epistolarum Fragmentis, proximè laudatis, attulimus. Nec alia in iisdem Fragmentis occurrant, unde id ipsum unicuique extundas. Etenim in laudata epistola ad Sextum Fragmento nulla præter jam adducta verba habentur, qua huc referri queant. Quod verò ad aliud epistolæ ad Philemonem Fragmentum pertinet, hoc præterea Dionysium sic loquentem exhibet: Hanc ego regulam & formam à beatissimo Papa nostro Heraclio accepi. Eos enim, qui ab hæreticis veniebant, tametsi defecissent, seu potius non defecissent illi quidem, sed in speciem cum fratribus communicantes, clam perversæ doctrinæ magistros audire delati essent, ab Ecclesia ejectos, post multas tandem preces non priùs admisit, quām quæcumque ab adversariis audierant, palam exposuissent. Ac tum demum ad communionem eos admittebat, nequaquam existinans, iterato baptismate eis opus esse. Quippe jam antea Spiritum sanctum ab ipso acceperant.

imè ex epi-
stola ad Six-
tum,

113 Verum tantum abest, ut ex his verbis S. Dionysium seu potius Heraclio, ejus decessorem, cuius Sanctus inhaebat vestigiis, in Cypriani dogma consentientem probes, ut inde potius oppositum concludendum foret, si de venientibus ad Ecclesiam, qui à solis hæreticis baptizati fuerant, verba recitata agerent; verām hac unicè sermonem facient de iis, qui in Ecclesia Catholica baptizatis, ad eamdem denuò, à qua deinde defecerant, redibant. Hujusmodi autem rebaptizandos non esse, indubiatum erat, ut adeò ex producتو textu nihil habeatur, quo quis S. Dionysium Cypriano vel assentientem vel repugnantem ostendat. At verò Dionysium pro valido habuisse baptismum ab hæreticis collatum, ac proin Cypriano adversatum esse potius, quam assensum, nunc clarius ostendo. Volutu Sanctus, ut jam doceui, unicuique permittendum, ut ecclesia sua nūm liberè sequeretur; quapropter cùm hinc consequens sit, ut etiam voluerit, licitum esse ecclesias, in quibus consuetudo non rebaptizandi hæreticos invaluerat, liberè banc sequi, dubium esse non potest, quin hæretorum baptismum pro valido habuerit. Si enim eum pro invalido habuisset, quī, quoſo, consuetudinem non rebaptizandi hæreticos approbare potuisset? Quod si reponas, Dionysium nūspiam disertè afferere, quamlibet ecclesiam in sua rebaptizandi vel non rebaptizandi consuetudine relinquendam esse; eam Sancto fuisse opinionem, ex secunda ejus ad Sextum epistola, quam Eusebius quintam de baptismō appell-

lat, ulterius ostendo. Dionysius in hac epistola, cuius Fragmentum lib. 7, cap. 9 exhibet Eusebius, refert, se à sene quodam, qui olim ex heresi ad Ecclesiam accesserat, rogatum diu fuisse, ut eum denuò baptizaret. Hunc autem se de novo baptizare ausum non fuisse, affirmat.

cujus Tra-
gmentum
huc transcri-
bitur,

114 Ipsa Sancti verba transcribo: Profectò, ait ad Sextum, opus habeo, frater, consilio tuo, & sententiam tuam expeto, ne forte ipse halluciner, tali ad me negotio delato. Quidam ex fratribus, qui ad Ecclesiam convenient, jam pridem pro fideli habitus, & qui ante meam ordinationem, ac, nī fallor, ante ipsius quoque Heraclæ episcopatum, coetus fidelium participes fuerat; cùm interfuisset baptismō eorum, qui nuper baptizabantur, & interrogationes responsaque illorum audiisset, ad me accessit flens, & vicem suam ingemiscens, pedibusque meis advolutus confiteri atque dejerare cœpit, baptismum, quo apud hæreticos initiatus fuerat, non hujusmodi esse, nec cum hoc nostro quidquam commune habere. Quippe illum plenum esse blasphemiae & impietatis; aiebatque animum suum acerbissimo doloris sensu compungi, ac ne oculos quidem ad Deum attollere se audere; quippe qui scelestis illis verbis ac ceremoniis initiatus fuisse. Proinde orabat, ut hoc purissimo lavacro, verissimaque adoptione & gratia donaretur. Quod equidem facere non sum ausus; sed diuturnam illi communionem ad id sufficere dixi. Nam qui gratiarum actionem frequenter audierit, & cum ceteris responderit Amen; qui ad sacram mensam astiterit, & manus ad suscipiendum sacrum cibum porrexerit; qui illum exceperit, & Corporis & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi participes fuerit diutissime, eum ego de integro renovare non ausim. Porrò ut bono animo esset, & cum firma fide bonæ spei plenus ad Dominici Corporis participationem accederet, jussi. Verum ille nullum lugendi sinet, & ad mensam accedere penitus exhorrescit, vixque rogatus, interesse orationibus sustinet.

contrarium
videatur

115 Cùm itaque, uti ex textu jam transscripto liquet, prefatus senex, qui à solis hæreticis baptizatus fuerat, etiam ante Heraclæ tempora in Ecclesiam sine baptismi reiteratione receperit, certum appareat, eujusmodi homines ex ecclesie Alexandrinae consuetudine iterum baptizandos non fuisse; hanc autem servavit, probavitque Sanctus noster, cùm seni illi novum baptismum denegarit. At, inquires, Dionysius idcirco id dumtaxat fecit, quod dubitaret, rebaptizandusne esset senex predictus; non verò quod existimat, baptismum, quo is ab hæreticis tinctus fuerat, validum fuisse. Fateor, de valore baptismi, quo senex fuerat ablatus, dubitasse videatur Dionysius; alioquin enim, ut appetet, hac super re S. Sextum, Pontificem per litteras non consuēset: verum, quid iam? ea sola de causa baptismum seni etiam negarit; vel hinc erit consequens, à Sancto nostro baptismum, ab hæreticis modo debito collatum, pro valido habitum fuisse. Cùm enim dubitaret, an dicti senis baptismus, qui nullam planè cum Catholicorum baptismō (vide verba proximè recitata) similitudinem habuerat, pro valido esset habendus, dubitandum non videatur, quin pro valido habuerit baptismum, qui ab hæreticis debito modo esset collatus. Nihilominus quamvis hoc sanè verosimillimum sit, mibi tamen omnino certum non appetet. Etenim Sanctus in textu jam prolato hac habet: Diuturnam illi (seni)

AUCTORE

C. B.

ni) communionem ad id (*sacrum lavacrum*) sufficer dixi. Nam qui gratiarum actionem frequenter audierit, ... qui ad sacram mensam astiterit, & manus ad suscipiendum sacrum cibum porrexerit; qui illum exceperit, & Corporis ac Sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fuerit diutissime, eum ego de integro renovare non ausim: *bis autem ex verbis contendit forsan non inepie potest*, Dionysium de baptismi, quo de hic agimus, valore dubitasse, non quod existimat, senem ab hereticis forte validè baptizatum fuisse; sed quod hunc ad sacratissimum Eucharistie epulum frequenter accessisse, haberet perspectum, dubitaretque forsan, an frequens ad divinam Mensam accessus baptismi defectum non suppleret.

esse conclu-
dendum.

B

116 Jam vero si non alia de causa valor baptismi, quo praelaudans senex fuerat ablatus, Sancto nostro fuerit dubius, certum hinc esse non potest, hunc pro valido habuisse baptismum, qui à solis hereticis, servato modo debito, esset collatus. Ut ut sit pro valido tamen illum à Dionysio habitum fuisse, verosimilimum, ut jam innui, meretur haberi. Idcirco autem id ego sane verosimilimum existimo, quod, cum ex antiqua Ecclesia Alexandrina consuetudine, uti jam docui, baptizari à solis hereticis, si ad Ecclesiam accederent, rebaptizandi non fuerint, ea in ecclesia baptismus, à solis hereticis collatus, pro valido habitus indubie fuerit, hacque ab ecclesia sua opinione Sanctum nostrum recessisse, vero putem ab simile. At, inquires, si Dionysius pro valido habuerit baptismum à solis hereticis collatum, qui permittendum voluit Cypriano, aliisque episcopis, ut baptizatos ab hereticis, si ad Ecclesiam accederent, novo baptisme iniuriarent? Respondeo, idcirco id eum velle posuisse, quod, quamvis ipse hereticorum baptismum validum esse, verosimilim arbitraretur, banc tamen sententiam fidei articulis non accenseret, consuetudinemque non rebaptizandi hereticos, quam allegabat S. Stephanus, Romanus Pontifex, non Dei voluntate, sed hominum intreditam esse, existimat, à qua proinde melius esset nonnullorum recessum ferre, quam Ecclesi pacem turbari.

Qua de cas-
sa rebapti-
zari posse
hereticos,

C

117 Et vero rationes non deerant, cur Sanctus noster hereticos, quorum baptismum habebat pro valido, rebaptizari posse, putaret. Etenim, quemadmodum ipsem apud Eusebium lib. 7 cap. 5 epistolā ad Sixium ait, in maximis... episcoporum concilii decretum fuerat, ut qui ab hereticis ad Catholicam Ecclesiam accederent, primū catechumeni fierent, ac deinde veteris & impuri fermenti sordibus per baptismum purgarentur; per Concilia, de quibus Sanctus hic loquitur, non alia verosimillimē intelligit, quam Iconiense & Synnade, anno circiter 230 ambo celebrata; hec enim apud Eusebium lib. 7, cap. 7 epistolā ad Philemonem nominatim exprimit, verbis adhuc recitatis sic scribens: Didici, non ab Afris solis hunc morem (rebaptizandi ab hereticis baptizatos) nunc primū inventum fuisse, sed & multò antea superiorum episcoporum temporibus, in ecclesiis populosissimis & in conciliis fratrum apud Iconium & Synnada & apud alios plurimos idem sanctum fuisse. Pearsonis in Annalibus Cyprianicis ad annum 256 num. 6 duos afferit canones, Graeco idiomate primitus conscriptos, qui inter canones, Apostolicorum canonum nomine circumferri solitos, 45 & 46 numerantur: horum prior, Dionysio Exiguo interprete, sic habet: Episcopum aut presbyterum hereticorum suscipientem baptismi damnari p̄cipimus. Quæ enim conventio Christi ad Bellum? aut quæ pars fidelis cum infideli? secundus verò hoc modo effertur: Episcopus vel presbyter eum, qui verè habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollitus est, non baptizaverit, deponatur. Hic autem Gracē & Latine recitatis landatns Pearsonius mox subjungit: Hæc procul dubio in ecclēsias Asiaticis de baptismō hereticorum ante concilium Iconiense decreta sunt.

cipimus. Quæ enim conventio Christi ad Bellum? aut quæ pars fidelis cum infideli? secundus verò hoc modo effertur: Episcopus vel presbyter eum, qui verè habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollitus est, non baptizaverit, deponatur. Hic autem Gracē & Latine recitatis landatns Pearsonius mox subjungit: Hæc procul dubio in ecclēsias Asiaticis de baptismō hereticorum ante concilium Iconiense decreta sunt.

D

118 Verum id mibi non agnoscere ac Pearsonio videatur indubium. Quod si enim ante Iconiense concilium, quod, ut dixi, anno circiter 230 celebratum est, bini recitati canones in antiquioribus, ut vult Pearsonius, Asiaticis conciliis conditi fuissent, hec potius, quam concilia, quæ Iconiū & Synnada ante annos dumtaxat viginti circuiti celebrata fuerant, Sanctus noster laudat ad Philemonem epistolā pro probanda moris baptizatorum ab hereticis rebaptizandi antiquitate nominatim unique laudasset. Neque est, quod quis dicat, Dionysium in prefata epistola afferere, in conciliis fratrum apud Iconium & Synnada, & apud alios plurimos, seu potius, ut Gracē est, multos idem, id est, baptizatos ab hereticis rebaptizandos esse, sanctum fuisse, ac proin Dionysium ad antiquiora etiam concilia, generatim saltem, appellare: etenim Sanctus ibidem mox subdit: Quorum sententias & statuta subvertere, eosque ad iurgia & contentiones excitare equidem nolim. Quibus verbis, utpote ad proximè praecedentia indubie relatis, Sanctus noster indicat, se ad iurgia & contentiones excitare nolle eos multos alios, apud quos hereticorum rebaptizationem sanctum fuisse, præviè dixerat. Dionysius ergo per multos alios, apud quos sanctam baptizatorum à solis hereticis rebaptizationem verbis supra recitatis affirmat, non antiquiorum conciliorum patres, sed vel episcopos, etate sua viventes, vel recentiores Christianos convenitus intelligit: neque enim antiquiorum conciliorum patres, utpote jam vitâ functos, subversis eorum sententiis & statutis, ad iurgia & contentiones, quod tamē sollicitè Sanctus volebat cavere, poterat excitare. Itaque Dionysius in solis conciliis, à tempore suo non multū remotis, vel etiam etate sua celebratis, hereticorum rebaptizationem statutam affirmat.

Dionysius
existimat,

E

119 Porro, et si secundum jam dicta baptismum ab hereticis collatum, à Dionysio pro valido habitum fuisse, verosimilimum arbitremur, hec tamen nostra opinio S. Hieronymo, qui Dionysium in Cypriani & synodi Carthaginensis de rebaptizandis hereticis dogma consensisse, affirmat, non ita adversatur, ut nulla prorsus ratione cum hoc Sancti hujus doctoris afferito in concordiam queat adduci. Etenim S. Cyprianus una cum concilio Carthaginensi duo affirmabat, alterum erat, extra Ecclesiam baptismum non posse conferri, ac proin baptismum, ab hereticis collatum, esse invalidum; alterum, quod ex priori erat consequens, rebaptizandos esse, quicumque, à solis hereticis baptizati, ab heresi ad Ecclesiam venirent. Dionysius vero horum primum quidem esse falsum, ac proin baptismum, ab hereticis collatum, validum esse, existimat; attamen cum simul hanc opinionem suam nec prorsus certam esse, nec ad fidem spectare, putaret, cuilibet episcopo permittendum esse volebat, ut liberè pro ecclesia, cui præterat, consuetudine rebaptizaret vel non rebaptizaret hereticos, ex heresi ad Ecclesiam accedentes, si que contendebat, hereticorum rebap-

F
& qui Hiero-
nymi affer-
iat de Hu-
jus in Cy-
priani dogma
afferit possit
intelligi.

A baptismationem licitam esse. Nam verò cùm Cyprianus contenderet, rebaptizari debere hereticos ac proin posse, asseverare potuit Hieronymus, in Cypriani de rebaptizandis hereticis dogma Dionysium consensisse, non quòd hic hereticorum baptismum esse invalidum docuerit, sed quòd eos, qui à solis hereticis baptizati essent, rebaptizari posse, voluerit. Ita Hieronymum interpretandum existimo, non solum ob rationes, quibus jam probavi, Dionysium pro valido vero simillimè habuisse baptismum, ab hereticis collatum; verùm etiam ex eo, quòd S. Basilius epistolā ad Amphibolium cap. 1. indicet, à Dionysio etiam pro valido habitum fuisse Montanistarum seu Pepuzenorum baptismum, qui tamen postea à secundo ecumenico concilio can. 7 fuit rejectus, certissimèque erat invalidus.

§ XII. Valerianus persecutio-
nem in Christianos suscitat;
quo anno hæc cœpta sit, &
quid in ea Dionysius pertu-
lerit.

B

Persecutione
in Christianos
per Valeria-
num,

Nondum finitā, que inter Cyprianum prae-
cipue & Stephanum, Romanum Pontificem,
exorta erat, de baptismo controversiā, nova in
Christianos persecutio, eaque admodum inexpe-
cta, exarstī, à Valeriano imperatore concitata.
Fuerat hic, quemadmodū verbis Sancti nostri
in epistola ad Hermamonem apud Eusebium
lib. 7, cap. 10 num. 100 recitatis docui, ini-
tio principatus sui erga Christianos adeo beni-
gnus, ut ea in re nec optimis quibusque im-
peratoribus, ac ne illis ipsis quidem, duobus Phi-
lippis nempe, & Alexandro Severo, qui pro
Christianis, quamvis forte falso, habiti fuissent, pal-
lām cederet. Verūm, inquit Sanctus noster a-
pud Eusebium loco proximè citato, magister &
archisynagogus magorum Ægypti, ei tandem
persuasit, ut ab hoc instituto, desisceret; jubens
ut castos quidem & sanctos viros persequere-
tur atque occideret, quippe qui scelētis ac de-
testandis incantationibus adversarentur atque ob-
stanter. Baronius ad annum Christi 252 & 258 ex
his verbis putat, auctorem, qui Valerianum im-
pulit, ut in Christianos persecutionem concitaret,
magum fuisse Ægyptium, atque eum ipsum quidem,
qui populum Alexandriae, Decii persecu-
tione nondum exorta, adversus Christianos com-
movit. Verūm, quemadmodū is, qui persecu-
tionis Alexandria ante Decii imperium, à po-
pulo suscitata, auctor exstitit, è numero mago-
rum Ægyptiorum, ut suprà docui, certissimè
non fuit, sic pariter nec magus nec magorum
Ægyptiorum magister seu preses fuit, qui Vale-
rianum impulit, ut in Christianos persecutionem
suscitaret.

auctore Ma-
teriano, qui
tamen mago-
rum

121 Ita Tillemontius, Pearsonius, Pagius
omnesque nunc eruditī, nec immerito, existi-
mant, dum verba Sancti nostri proximè recitata
explanant. Magister ille, inquit in Criticis ad
annum 257, num. 3 Pagius, neque magus,
neque Ægyptius fuisse (à sancto Dionysio Ale-
xandrino) dicitur, sed magorum ex Ægypto
archisynagogus, hoc est, maximus patronus,
utpote qui illis frequenter & familiariter usus
est, & auctoritate sua, qua pollebat apud im-
peratorem maxima, protexit. Erat autem iste

Oktobris Tomus II.

non aliis, quām notissimus ille Macrianus, eo AUCTORE
nomine ab ipso Dionysio statim indigitatus;

C. B.

qui à magis admonitus, fore se aliquando im-
peratorem, & novarum rerum exinde cupidus,
hanc illis gratiam repedit, ut Christianis, qui
illorum malis artibus maximè aduersati sunt,
Valerianum infensum reddiderit. Hac eadem Pear-
sonius, ex quo Pagius sua deprompsit, totidem
fere verbis exponit, Macrianum faciens persecu-
tionis auctorem. Ut autem ante omnia pateat, hunc
etiam verè persecutionis à Valeriano suscitata au-
ctorem fuisse, alia, ex quibus id manifestum fit,
Dionysii verba huc transcribo. Post verba num.
præcedenti recitata, paucis interpositis, hac sub-
dit: Καλὰ γοῦν ἀντίος Μακρινὸς τῆς ἐπιτίχου πάντες
βασιλεῖας προσήνευκε χαρισμάτα; id est, egregiam
verò gratiam ob speratum imperium & præcla-
ra munera Macrianus eis obtulit; quibus ad
præcedentia relatis innuit, cum, quem antè magi-
strum & magorum archisynagogum nec non Vale-
riani in Christianos instigatorē appellavīt, alium
non esse quām Macrianum. Sed alia Dionysii,
huc etiam spectantia, verba accipe. Paucis denuò
post proximè recitata interpositis, subjungit: Ο'
μὲν γὰρ οὐαλεριανὸς εἰς ταῦτα ὅπο τέττα προσαχ-
θεὶς εἰς ὑπέρεις καὶ ἐνεδιπτυχίᾳ ἔκδοθεῖς, id est, quem-
admodum ego ad verbum interpretor, Valerianus
enim ad hæc (ad Christianos persequendos tor-
mentisque afficiendos) ab illo (Macriano nem-
pe, quem paulò antè nominārat) impulsus, con-
tumeliis & opprobriis fuit expositus, nempe cum
à Persis postea captus fuit. Liquet ergo ex Dio-
nysiō, spectato scilicet orationis contextu, au-
torem persecutionis à Valeriano suscitata alium non
esse, quām Macrianum, hoc ipso nomine à San-
cto indigitatum.

E

122 Et verò, inquit loco citato post Pearso-
nium Pagius, non tantum hominem (Macria-
num) disertè nominavit; sed & in illo nomine
(Macriani nempe) lusit Dionysius. Nam cùm
cum Κατολικὸν aliquando fuisse, nempe summae
rei rationalem (procuratorem) & tamen nihil
rationale aut Catholicum sensisse ludens dixi-
set, in eodem genere scribendi pergit: Alienum
autem & extorrem se à misericordia Dei fecit,
& quām longissimè à sua se salute fugavit, in
hoc exprimens veritatem nominis sui, quod
scilicet ἀπὸ τῆς μακρᾶς, id est, longè deductum
esse voluit. Adi, studiose lector, caput Euse-
bii num. 120 laudatum, & qui Dionysius ibi
in nomine Macriani ludat, evidentius perspi-
cies. At, inquires, cùm ex dictis Macrianus per-
secutionis, à Valeriano excitata, auctor fuerit, hic
que vocetur à Dionysio magorum archisynagogus,
consequens est, magorum archisynagogum Ma-
ciranum fuisse. Magum autem aut magorum ar-
chisynagogum fuisse Macrianum, verosimile non
apparet. Etenim, quemadmodum laudatus Pear-
sonius docet, constatque ex Historie Augustæ scri-
ptoribus, Macrianus summus in republica Ro-
mana vir fuit, nemo eo tempore inter duces ha-
bebatur sapientior, nemo ad res gerendas aptior,
ejus adhuc pueri virtus in Italia, adolescentis in
Gallia, juvenis in Thracia, in Africa jam pro-
vecli fuerat comprobata. Adhac Valeriani in ge-
renda republica, Trebellio Pollione teste, erat
adjutor. Quis verò hujusmodi virum putet, ma-
gorum Ægyptiorum prefectum fuisse? Fateor,
id parum credibile apparet; hincque est, cur et-
iam non credam, quod in Annotatis ad lauda-
tum Eusebii caput asserit Valesius, Macrianum
magorum, quos in exercitu suo circumduxerit

non prefe-
ctus, sed pa-
tronus tan-
tum fuit,

F

F

Va-

AUCTORE

C. B.

Valerianus, antisitem fuisse. Verum ego Marianum à Dionysio magorum archisynagogi nomine distingui existimo, non quod revera magorum prefecturam gesserit, sed quod, cum eos patrocinio suo soveret, maximèque haberet in ambris, iis quodammodo accenseri posset, & quidem loco non infimo, cum patrocinio suo id efficeret, ut magi illicitis suis artibus licentius indulgerent, ac proin scelēs eorum artibus quodammodo videretur presidere. Vide verba ex Pago num. 121 recitata. A persecutionis auctore ad ejusdem epocham progedior.

anno 257 ex-
euatā,

123 Baronius persecutionis à Valeriano mota initium anno 256 innedit; verum hac in re eruditissimo Historiae Ecclesiastice parenti ab omnibus nunc, quod sciam, eruditis, dictum initium ad annum 257 referentibus, contradicuntur. Et vero certum appareat, Valeriani persecutionem ante prefatum annum 257 non esse exortam. Etenim, nisi apud omnes in confessu est, Valeriani persecutio certissime alterutro è dñobus jam dictis annis initium accepit; id autem, ut certum apparet, anno 256 non accidit. Rem sic ostendo: sanctus Cyprianus. (vide apud nos Commentarium ad hujus Vitam primum § 46) eo ipso anno, quo Valerianus in Christianos persecutionem primū movit, die trigesima Augusti coram proconsulis Africani tribunali comparuit, fidemque professus, in exsiliū deinde pulsus fuit. Jam vero Cyprianus (vide Commentarium mox iterum laudatum § 40) Kalendis Septembribus anno 256 tertium celebravit Carthaginense ocloginta & quinque episcoporum de baptismo concilium. Quapropter cum Cyprianus procul dubio istud concilium non celebrarit Kalendis Septembribus seu primā Septembribus eo ipso anno, quo biduum dūtaxat antē, seu die trigesima Augusti in exsiliū pulsus fuerat, consequens est, anno 256, cuius, ut jam dixi, Kalendis Septembribus Carthaginense tertium de baptismo celebratum est concilium, Valeriani persecutionem non esse exortam. Ante annum igitur 257 initium non accepit. Aff, inquires, S. Dionysius apud Eusebium lib. 7 cap. 10 in epistola ad Hermamonem de Valeriano sic scribit: Joanni quoque similiter revelatum est. Ait enim: Et datum est illi os loquens magna & impia; & data est illi potestas & menses quadraginta duo: Dionysius autem, ut scriptores passim arbitrantur, per menses illos quadraginta duos intelligit tempus, quo Valerianus, ante quam à Persis captus sit, persecutus fuit Ecclesiam. Jam vero, cum menses quadraginta duo, ab anno 257 computati, deducant ad annum 260, consequens erit, hoc anno, quod à multis non admittitur, Valerianum à Persis captum fuisse. Respondeo: nihil prorsus occurrit incommodi ex Valeriani captivitate, quidquid interim alii sentiant, anno 260 affixa; quod infra contra Pagium pluribus probabo. Videamus nunc, quid Sancto nostro in Valeriani persecutione obvenerit.

statim Dio-
nysius, allato
Valeriani A-
lexandriam
ediō,

124 Allato Alexandriam Valeriani in Christianos ediō, statim Dionysius ab Emiliano, augustali prefecto, arcessitus, ejus tribunalī se stitit, fidemque professus, in Cepro, desertum Libyā locum, relegatus fuit. Sanctum sub Valeriano è relegatum fuisse, manifestum fit ex ipsiusmet epistola apud Eusebium lib. 7, cap. xi adversus Germanum Fragmento, suprà jam sa- pius laudato, moxque integrè recitando; id autem accidisse statim atque Valeriani in Christianos editum Alexandriam allatum est, sic probo: in more tunc positum erat, ut, ingruente persecu-

tione seu jam primū exorta, mox episcopi populum, cura sue commissum, convocarent, eumque ad Christi fidem retinendam, infractaque in calamitatibus imminentibus animi fortitudinem animarent. Adhac infantes & catechumenos, ne sine baptismō ex hac vita migrarent, salutari & vivifica aqua abluebant, fidibusque, cum nesciretur, quamdiu duratura esset persecutio, sacramissimum Eucharistie sacramentum dividebant. Ut ergo episcopi hac omnia obirent, necesse erat, eos aliquot saltē conventus celebrare; verum Sanctus noster, allato Valeriani Alexandriam editio, iam properè ab Emiliano in exsiliū pulsus fuit, ut liberum ei non fuerit solitos sub persecutionum initia conventus celebrare. Lignet id ex epistola adversus Germanum, mox iterum laudata. Etenim Dionysius à Germano, qui illum multiplici ex causa criminabat, eo etiam nomine traducebatur, quod exortā aut jam ingrante persecutione, conventus fratribus non habuisset, sed fugā sibi consułisset. Sanctus autem, ut hanc calumniam à se amoliatur, primò in prefata epistola, qui coram Emiliano fidem fuerit confessus, quique ab illo in exsiliū, quamvis ager, ne diei quidem unius dilatione concessa, pulsus fuerit, ex Actis publicis proponit, ac deinde subjungit: Quomodo igitur conventus agere aut non agere vacuum mihi deinceps fuit? Quibus verbis sanè Sanctus innuit, sese, exorta Valeriani persecutione, celebrare non potuisse conventus, sub initia persecutionum, ut monni, celebrari alioquin solitos: neque enim, cum paulo post narrat, sese, in exsilio jam positum, frequentes egisse fidelium conventus, sermo illi est, de conventibus, quos in exsilio jam existens celebrare non potuerit.

D

*mense Se-
ptembri cir-
cicr, rele-
gatus in Li-
byam*

125 Porro cum Valeriani in Christianos editum (vide iterum Commentarium Vita S. Cypriani primum § 46) anno 257 ante mensem Septembrem Carthaginem fuerit allatum, puto eodem circiter tempore Alexandriam (ex Urbe enim versus utramque civitatem illam paris ferè longitudinis erat trajectus) prefatum editum pariter esse allatum, ac proin Dionysium jam à mense Septembri in Libyam ab Emiliano fuisse relegatum. Verum, anno & mense, quo Sanctus in exsiliū missus est, hunc in modum definito, totius rei gesta seriem ex ipsiusmet adversus Germanum epistola enucleatis evolvamus. Dionysius in illa in laudes proprias, ut famam suam adversus Germanum tueatur, excurrere compulsa, factum suum ita præviè excusat: Evidem vereor, ne in dementiam ac stuporem lapsus esse videar, dum referre cogor admirabilem erga nos Dei providentiam ac dispensationem. Sed quoniam arcanum quidem regis occultare, ut ait Scriptura, laudandum est; Dei autem opera prædicare gloriosum, adversus Germani impetum minus decertabo. Hac Sanctus ita prefatus, mox, quanta cum laude coram Emiliano fidem fuerit confessus, exponit.

F

126 Veni, inquit, ad Emilianum non solo, sed comitantibus me Maximo compresbytero, & Fausto, Eusebio ac Chæremone diaconis. Quidam etiam ex fratribus Romanis, qui tum aderant, nobiscum ingressus est. Porro Emilianus non dixit mihi prima fronte: Ne conventus agas. Id enim illi supervacuum erat ac postrem, ad id, quod primum ac præcipuum est, recurrenti. Quippe haudquam curabat, ne alios congregarem: sed id agebat, ne ipsi Christiani essemus. Et ab eo cultu desistere

*ab Emiliano
prefecto, co-
rum quo pre-
viè ediderat
gloriosam,*

me

A me jubebat , ratus scilicet , si ego ab eo cultu descivissem , ceteros exemplum meum fecuteros . Respondi non improbabiliter , nec longè arcessita responsione : Obedire oportet Deo magis quam hominibus . Sed palam & aperte contestatus sum , me illum , qui solus est Deus , neque alium ullum praeter hunc adorare ; nec à proposito discessurum me esse , nec commissurum umquam , ut Christianus esse desinerem . Post hæc abire nos jussit in vicum quemdam solitudini proximum , cui nomen est Céphro . Ita Dionysius suam coram Æmiliano confessionem , subsecutamque relegationem exponit : cum autem nec carceris , nec submissorum satellitum , qui ipsum ad præfatum augustalem adduxerint , mentionem faciat , vero nullum mihi appetat , Sanctum , dicta ipsi die , liberè sine satellitum comitatu & absque previo carcere coram Æmiliani tribunali comparuisse , ibique fidem esse confessum , prout docent ejus verba , proximè recitata , quibus ut fidem faciat , ad ipsa Acta publica (solebant enim , qua coram judicibus confessores proferebant verba , à notariis publicis scriptio excipi) etiam recurrit .

B
qua huc transcribitur , fidei confessionem .

127 Sed , inquit , verba ipsa , quæ ab utroque nostrum (ab Æmiliano & me) dicta sunt , sicut Actis publicis inserta leguntur , accipite . Hic jam S. Dionysius verba , quæ confessione sua & relegationi , quam præviò narrarat , confirmanda subserviunt , ex Actis publicis transcriptis . En adeò etiam hic illa : Inducto Dionysio , Fausto , Maximo , Marcello & Chæremone , Æmilianus præfectus dixit : Non solùm scripto , sed etiam viva voce vobiscum differui de humanitate principum nostrorum , quâ illi erga vos utuntur . Vobis enim potestatem fecerunt salutis vestræ retinendæ , dummodo ad id , quod naturæ consentaneum est , ferri , Deosque imperii illorum custodes adorare , & eorum , quæ naturæ ipsi repugnant , oblivisci velletis . Quid ergo ad hæc dicitis ? Neque enim vos ingrato animo fore spero adversus eorum clementiam ; quippe cum ad meliora vos traducere conentur . Dionysius respondit : Non omnes ab omnibus coluntur dii : sed eos singuli colunt , quos arbitrantur deos . Nos quidem unum Deum , omnium rerum opificem , qui Valeriano & Galieno , sacratissimis augustis imperium tradidit , colimus & adoramus . Huic continuas preces offerimus pro imperio illorum , ut stabile & inconcussum permaneat . Æmilianus præfectus iterum dixit : Quis verò vos prohibet , quod minùs & hunc , siquidem Deus est , cum iis , qui naturâ dii sunt , adoretis ? deos enim colere jussi estis , eosque , quos cuncti nôrunt deos . Dionysius respondit . Nos nullum alium adoramus . Æmilianus præfectus dixit : Video , vos ingratos esse simul ac stupidos , qui clementiam augotorum minimè sentiatis . Quam ob rem non manebitis in hac urbe , sed mittemini in partes Libyæ , ad locum , qui dicitur Cephalo . Hunc enim locum jussu augotorum nostrorum elegi . Nullatenus autem licebit vobis , nec quibuscumque alios conventus agere , aut ea , quæ vocantur cœmeteria , adire . Quod si quis ad eum , quem jussi , locum minimè profectus deprehendetur , aut in conventu aliquo fuerit inventus , is sibi , ipse periculum arcesset . Non enim deerit congrua animadversio . Abscedite igitur , quod jussi estis .

128 Hæc sunt verba , quæ , ut ipse Dionysius ex Actis publicis testatur , inter eum & Æmilianum Octobris Tomus II .

ultrò citrōque fuere prolata . Ado contrà , quemadmodum ex num . 22 & 23 hujus Commentarii intelligentes , Dionysium affirmat , his apud judicem , & Æmilianum scilicet , qua à jam recitatis multum dissonant , usum esse verbis : Quid insectando labratis ? Caput meum , pro quo magnopere fatigamini , avulum cervicibus sumite , & donum magnum ad tyranum & imperatorem vestrum fert . Verum , praterquam quod planè incompersum sit , unde hec verba ab Adone sint desumpta , convenire minimè videntur cum Dionysii erga imperatores veneratione . Etenim cum de iis (vide verba mox recitata) sermonem habet , non solùm affirmat , se pro iisdem orare continuò , verum etiam eosdem appellare non dubitat deo plectus , id est , Deo amantissimos , seu sanctissimos ; quamvis autem , ut rectè observat Baroniūs , sacrilegos imperatores Dionysius eo sensu , quo nunc vox Sanctus accipitur , non vocet Sanctissimos , nec verò vocare potuerit , suam tamen erga eos honorifica hac appellatione , qua tunc inter solitos imperatorum titulos computabatur , venerationem ostendit , ac proin verò simile non est , usum cum esse verbis , ex Adone mox allatis , qua non venerationem , sed summum imperatorum contemptum demonstrant . Porro in Actis publicis , jam transcriptis , ex quibus Dionysius confessionem suam probat , non omnia continentur , qua Sanctus se Æmiliano dixisse , verbis num . 126 recitatis prodit . Illis enim inter cetera ait : Palam & aperte contestatus sum , me illum , qui solus est Deus , neque alium ullum praeter hunc adorare ; nec à proposito discessurum me esse , nec commissurum umquam , ut Christianus esse desinerem . Hac autem inter verba , à Dionysio coram Æmiliano prolata , in Actis publicis , supra transcriptis , non occurunt . Respondeo , Sanctum in confessionis sua narratione non ipsa adhibere verba , qua coram Æmiliano protulit , queque deinde ex Actis publicis transcriptis , sed tantum roi gesta narrare substaniam . Adhac non omnia , sed tantum formè præcipua , qua coram Æmiliano protulit , verba ex Actis publicis transcriptis . Cerè dubitari non potest , quin Faustus , Marcellus , aliique , qui cum Dionysio Christum coram Æmiliano confessi sunt , verba aliqua coram Æmiliano protulerint , nec tamen horum ullum ex Actis publicis Sanctus transcriptis . Sed hec de Dionysii confessione dicta sufficiant . Dispiciamus modo , qua ejus relegationem sint secuta .

AUCTORE
C. B.
In hac non
protulit ver-
ba in impe-
ratores inju-
ria .

E

F

Fidem in Ce-
phro , ex filii
sui in Libya
loco , anun-
tiast ,

129 Post verba num . 124 recitata , quibus innuit , se se conventus , sub persecutionum initia celebrari solitos , Valeriani persecutione exorta , celebrare non potuisse , paucis , ut ait Enescius , interpositis , in epistola adversus Germanum sic pergit : Sed neque à corporali conventu , Domino juvante , absfuius . Verum eos , qui in urbe erant , majore studio congregavi in ecclesiam , absens quidem corpore , ut jam dixi ; animo autem præsens . Apud Cephalo verò nobiscum magna fidelium multitudo ; partim eorum , qui ab urbe nos fecuti fuerant ; partim aliorum , qui ex reliqua Aegypto confluebant . Ibi quoque januam nobis patefecit Deus ad prædicatiōnem verbi sui . Et initio quidem persecutionem passi & lapidibus impediti sumus . Postmodum verò non pauci ex gentilibus , relictis simulacris , ad Deum conversi sunt . Tunc enim primùm apud illos verbi divini per nos sparsa sunt semina , cum illud antea non suscepissent . Ac prorsus quasi Deus ejus rei causâ nos ad illos

F 2 per-

44 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND. FAUSTO ETC.

AUCTORE
C. B.

*è quo deinde
in Mareotis-
dem migrare,
ab Æmiliano
jubetur;*

perduxisset; postquam illud ministerium imple-
vimus, iterum nos alio transtulit.

B 130 Etenim Æmilianus in asperiora quædam loca & ut credebat, magis Libyca nos transportare constituit. Et cunctis undecimque ad Mareoticam præfecturam confluere jussis, vicos per regionem illam dispersos singulis adsignavit: nos verò magis ad viam publicam, ut primi comprehendenderemur, collocavit. Id enim præcipue agebat ac moliebatur, ut, quandocumque voluisset, omnes nullo negotio capi possemus. Ego verò cùm Cephro primùm abire jussus sum, tametsi, ubinam locus ille situs esset, ignorabam; quippe qui ne nomen quidem illius ante ferè audivissem; nihilominus alacri constanti que animo perrexi. Posteaquam verò mihi reunitatum est, ut ad Colluthionis regionem migrarem, sörunt ii, qui tum præsentes aderant, quomodo affectus animo fuerim. Hic enim memet ipse accusabo. Principio quidem ægrè admonitum ac molestè tuli. Esi enim regio illa notior nobis magisque familiaris erat, quām Cephro, tamen fratribus ac probis viris vacuus esse locus dicebatur, & viatorum turbis latronumque incursionibus obnoxius. Sed multū mihi consolationis attulit, quod fratres me admonuerunt, locum illum à civitate propius abesse. Itaque quamvis Cephron maximam nobis multitudinem fratum ex Ægypto confluentium adduxisset, adeò ut laxius jam conventus agere possemus: illic tamen ob vicinitatem utbis, carissimorum & conjunctissimorum hominum aspectu crebriùs nos aiebant esse fruituros. Eos quippe accessuros, ibique commoratueros & tamquam in suburbis remotoribus, particulares illic conventus futuros; atque ita contigit.

*hinc autem
eum iterum,
durante Va-
leriani per-
secutione,*

C 131 Haecenius Dionysius, unicam dumtaxat exsiliī sui mutationem, sub Valeriano factam, commemorans, nec tamen aperiè indicans, sese tunc non nisi semel exsiliī locum mutare fuisse compulsum. Hinc factum est, ut Dionysium plus semel sub Valeriano mutasse exsiliī locum, persuasum sibi habere potuerit Rufinus, scriptamque, cuius supra sapientissime meminimus, ad Domitium & Didymum à Sancto epistola ad Valeriani persecutionem referens, lib. 7 cap. x Eusebii, a se interpolati, post verba, quibus Dionysium primò in Libya, ac deinde, mutato exsilio, in loco Alexandria vicino exsiliā narrat, proximè subdiderit: Sed & ibi cùm pro urbis (Alexandria) vicinitate nostrorum (Christianorum) populus eum (sanctum Dionysium vel vicinum, in quo hic degebat, Alexandria locum) frequentaret, & tamquam pastore recepto, grex lætior & constantior agonibus redderetur, rursus missis cum centurione militariibus viris, ipsum Dionysium & cum eo Gaium & Petrum, catenis constrictos & diversis cruciatibus afflitos, in desertum quoddam Libyæ pertraxerunt, ibique eos in loco squalidissimo & omni usu humanitatis carente, à Parætonio trium dierum itinere in desertum protento, nexos vinculis reliquerunt. Ado hec eadem, ut num. 23 jam innui-
mus, in Martyrologium suum perperam translu-
lit. Etenim Rufinus, quem ducem est secutus, secundam illam, verbis proximè recitatis adstru-
tam, exsiliī Sancti nostri mutationem factam ar-
biratus est partim ex eo, quod, ut ibidem etiam monui, Sancti nostri ad Germanum epistola alieno sensu accepit, partim ex eo, quod Dionysii ad Domitium & Didymum epistola ad Valeriani persecutionem retulerit. Verum in illa de-

D bas non agi, jam satis superque § 6 hujus Comen-
tarii contra Pagium aliosque ostendi. Quod autem pertinet ad epistolam, à Dionysio contra Germanum scriptam, atque alieno sensu à Rufino acceptam, hoc certè nuspiciam indicat, Dionysium plus semel exsiliī locum mutare, fuisse com-
pulsum; immo cùm nihil omnino suppeditet, unde suspicari fas sit, Sanctum è loco Alexandria vi-
cino in Libyam secundò secedere jussum fuisse, alieno sensu à Rufino accipitur, dum cum episto-
la, ad Domitium & Didymum scripta, combi-
natur, atque ex ambabus, simul sumptis, una
eademque rerum series conflatur.

E 132 At, inquit, Dionysius post verba, num. 129 & seq. ex epistola ejus adversus Germanum scripta, paucis interpositis, sic prosequitur: Sed fortasse Germanus multis fidei confessionibus gloriatur, multa prædicare potest adversus fe-
gesta. Quot verò enumerare potest perinde at-
que ego, sententias judicum, publicationes, pro-
scriptiones, direptiones bonorum, abjectiones di-
gnitatum, contemptus gloriæ sacerularis, laudum à præfectis ac decurionibus prosectorum despe-
ctus, minarum denique, quæ coram intenta-
bantur, vociferationum, discriminum, perse-
cutionum, fugæ, ærumnarum & cujusque mo-
di malorum tolerantiam; cujusmodi sunt ea, quæ sub Decio & Sabino, & quæ in hunc usque diem sub Æmiliano nobis contigerunt.
*Quibus ultimis verbis Dionysius innuit, mala, quæ patiebatur, tunc, cùm adversus Germanum scriberet, adhuc durâsse, ac proin persecutionem, à Valeriano motam, nondum fuisse soperitam. Ita planè habet: verum quid tum? Potest, dices, adhuc semel, durante Valeriani persecutione, exsiliī locum mutare debuisse. Sit ita: an propri-
era est consequens, ut Dionysius sub Valeriano exsiliī sui locum secundò mutare atque in Li-
byam secedere, re ipsa fuerit coactus? an, hos etiam admisso, necesse idcirco est, epistolam adversus Germanum scriptam, unâ cum epi-
stola ad Domitium & Didymum data, unam eamdemque narrationis seriem complecti? an hœ exsilimans à vero minus aberravit Rufinus? Cer-
tè, cùm secundum antè dicta & probata Diony-
sii ad Domitium & Didymum epistola ad Decii imperium referenda sit, ne quis hac cum Sancti aduersus Germanum epistola seriem integrum con-
tinere eorum, quæ Dionysius sub Valeriano dis-
post Decium passus est. Atque hic jam habes sen-
sum alienum, in quo dixi epistolam, quæ Do-
mitii & Didymi nomine notatur, à Rufino esse
acceptam, dum hic Dionysium sub Valeriano bis
mutasse exsiliī locum prodit.*

§ XIII. Dionysius famam suam tuetur, gregisque sui curam, etiam absens, gerit.

F **S**icutus Dionysius, uti jam supra satis innui, epistolam, quam § precedenti partim tran-
scripti, Valeriani persecutione adhuc saviente, adversus Germanum exaravit, ac proin dubium non est, quin inter annum 256 & annum 261 id fecerit. Etenim ex jam dictis Valeriani per-
secutio initium ante annum 257, finem verè ex dicendis ante annum 260 non accepit, ac
proin necesse est, ut inter annos mox memora-
tos prefata epistola scripta sit. At verò non citius,
quam anno 258, nec seriùs quam anno 259 scri-
pta.

A pnam esse, veroſimillimum mihi appetet. Primum ſic oſtendo: Dionyſius anno 257 mense circiter Septembri, prout anteā docuimus, in Cephron, Libya locum, tridui itinere à Paretonio, portu Marmarica maritimo, diſtantem relegatus eſt; ibi autem tamdiu commoratus eſt, ut initia quidem persecutionem paſſus, ac lapidibus impeditus, poſtea non paucos e genilibus, locum in habitantibus, ad veram Christi fidem converteret, ac tum demum hinc in Mareotidem migrare iuſſus fuerit. Nam verò, cùm hinc veroſimillimum fiat, Dionyſium in Libya, antequam inde in Mareotidem migrarit, quatuor ut minimum mensibus ſubſtitiffe, biue à Septembri anni 257 ad annum 258 deducant, certum appetet, Sanctum è Libya in Mareotidem ante predictum annum 258 non migrasse. Quapropter cùm Dionyſius hujus migrationis meminerit in epiftola aduersus Germanum, qua de hic agimus, dubitandum non videtur, quin hac non citius, quam praeſumerato anno 258 fuerit conſcripta.

B 134. Quod autem jam pertinet ad ſecondum, non eſſe ſcilicet ſeriūs, quam anno 259, conſcriptam, veroſimillimum id fit ex ipſis persecutionis, à Valeriano moſe, adjunctis. Fuit namque, ut jam docui, persecutione à Valeriano anno 257 contra Christianos iuſſitata, duravitque ad annum uſque 260, media ſni parte, uti inſra docebo, fere preterlapſum, quo Valerianus in Persas expeditiōnem bellicam iuſſecepit; jam verò cùm huic expeditioni apparande intentus, Christianorum persecutionem veroſimillimè per annum etiam medium, minus uſerit, veroſimillimum eſt, ante predictum annum 260 epiftola Sancti nostri aduersus Germanum ſcriptionem collocandam eſſe, cùm in illa Dionyſius indi. et, etiam tum, cùm ſcriberet, Valeriani persecutionem admodum efferuiffere. Eſt ergo veroſimillimè, quemadmodum afferui, Sancti nostri aduersus Germanum epiftola non ſeriūs quam anno 259 conſcripta. Ut autem etiam locum, in quo à Dionyſio ſcripta eſt, accuratiuſe diſtingnam, Sanctus, cùm illam ſcripſit, in Mareotide, uti ex jam dictis ſas eſt colligere, verſabatur; Mareotis autem, teſte Athanazio in Apologia contra Arianos, ad patriarchatum Alexandrinum ſpectabat, eratque traclus non modicus, in quo vici variis, houſque inter unus, nomine Colluthio, qui Dionyſius è Libya regreſo in commorationis locum obituit, ab historicis ſimil geographiſque recenſentur. Exſtitit ergo Dionyſius, cùm dictam epiftolam ſcriberet, in aliquo patriarchatus ſui tracluſ.

C 135. Tempore & loco, quo Sanctus id fecit, hunc in modum determinato, ſcriptionis hujus cauſam & occationem, jam pluſ ſemel anteā obiter inſinuatam, diſtinclius expoſo. Quamvis Dionyſius omnes strenui paſtoris partes expleret, à calumnia malignitate immunis non fuit, Famam ſuam tuari, quod & epiftolā ſepiſſime jam laudatā egregiè preſtit, contra Germanum, epiftopum quendam Aegyptium, fuit compulſus. Hic quippe Sanctum impetebat calumniis. Docet id noſ lib. 7 Historie, cap. xi Eusebius, epiftola, aduersus Germanum ſcripta, quod transcribit, Fragmento hec pramittens: Quæ & quanta ipſe (Sanctus Dionyſius) unà cum aliis ob veri Dei cultum pertulerit, docent ejusdem Dionyſii verba, quibus Germano cuidam illius temporis epiftopo, qui calumniari iuſsum co- nabatur, respondet, in epiftola ſcilicet, aduersus epiftopum illum ſcripta. Nec Eusebius, nec alius ullus ſcriptor memoria prodiuit reliquit, quæ qualesve fuerint calumnia, quibus Dionyſii

nomen Germanus proſciderit. Attamen, quantum ſas eſt conjecturā aſsequi, ignavia & offici negleciſus Dionyſium iuſtimulabat, afferens, eum maiorem ſui ipſius, quam gregis curam geſiſſe, fugamque, ut persecutionem evitaret, prepropre arripiuiffe, ne præviè quidem celebratis fideliū cura ſue demandatorum conveniſbus, in quibus illos pro epiftopalibz offici ratione ſecundum morem tunc receptum, exorta primū perſecutione aut ingruente, ad inſraelam in fide constantiam arunnaſumque tolerantiā animare debuiffet.

D 136. Utut ſit, hæc ego calumniarum, quibus Dionyſium dilacerabat Germanus, präcipua certè capita fuiffe, conſicio ex ipſo, quem Sanctus unicè videtur ſibi habuisse prefixum, epiftola aduersus Germanum ſcripta ſcopo. Etenim in ea Dionyſius totus eſt, ut oſtendat, ſeſe, exorta perſecutione, non prius, quam à Deo fuere iuſſus fuerit, fugam arripiuiffe, tuncque, quantum ei per tempus licuit, fideliū conveniſus ſemper celebraſſe. Hunc in ſinem etiam compendio exhibet, quidquid perſecutionum tempore pro Christi nomine vel geſiſſe, vel paſſus eſt. Quam nervosè autem, quam appoſitè hæc omnia Sanctus contra impaſtas ſibi calumnias intorqueat, docebunt ipſiusmet aduersus Germanum epiftola Fragmenta, ſuprà à nobis jam huc transcripta, ut neceſſe non eſt, de rationum, quibus famam ſuam, iuſtè proſiſſam, tueri conatus eſt Dionyſius, ſoliditate & pondere hic plura diſſereret. Et verò ſola Sancti geſta impaſtas ei à Germano calumnias ſatis diſlunt. Dionyſium, uti dixi, eo nomine traducebat Germanus, quod maiorem ſui ipſius, quam gregis, ſibi commiſſi, curam geſiſſet. Verū Sanctus, quam immerito offici ſui negleciſus à Germano iuſtimulatus fuerit, luculentissimè etiam tum, cùm in exſilio adhuc exiſteret, factis probavit.

E 137. Etenim cùm Alexandria absens populum Christianum, ibi commorantem, divini verbi pabulo nutrire, ad mutuam charitatē excitare, atque ad aliarum virtutum ſtudium animare, coram non poſſet, litteris idipſum ſtudiuſ efficeret. De nonnullis epiftolis à Dionyſio in exſilio, Valeriani perſecutione ſeiente, conſtituto ſcriptis Eusebius lib. 7 cap. 20 ſic memorat: Præter ſupradictas epiftolas, idem Dionyſius Paſchales illas, quas habemus, epiftolas tunc temporis conſcriptis: Encomia in illis & panegyricos ſermones de Paſchali feſto contexens. Harum unam Flavio nuncupavit; alteram Domitio ac Didymo. In qua probans feſtum Paſchæ diem non niſi post æquinoctium vernum celebrari oportere, octo annorum canonem publicavit. Aliam quoque epiftolam ad compreſbyteros Alexandrinæ ecclesiæ, itemque alias ad diuersos ſcriptis epiftolas, easque graffante adhuc perſecutione furore. Quibus verbis indicat, non tantum alias illas epiftolas, ad diuersos datas, ultimoque memoratas, ſed omnes omnino, quarum meminit, ſeiente adhuc Valeriani perſecutione, ſcriptas eſſe. Quod ad epiftolas loco ultimo indeſinitoque numero memoratas perinnet, id ipſa Eusebii verba, proximè recitata, maniſtum efficiunt. Neque enim eſt, cur quis forte iuſſis perſecutionem, quam Macrianus, infeſtiſſimus Christianorum hostis, arrepta poſt Valeriani captivitatem tyrrannide, in Aegypto exercuit, intellegendam contendat. Verbis enim proximè recitatis de alia perſecutione non agit Eusebius, quam de qua in capiſibus caput mox laudatum proximè.

ximè pregressis sermonem instituit; sermonem autem non instituit, nisi de sola persecutione, à Valeriano suscitata. Veniamus modò ad tres alias epistolas, quarum alteram, ut eadem hic mox transcripta Eusebii verba fidem faciunt, ad Domitium & Didymum, alteram ad Flavium, ac tertiam denique ad Alexandrina ecclesia compresbyteros Dionysius conscripsit. Hæ omnes ad Valeriani persecutionem pariter spectant. Et enim loco proximè citato indicat Eusebius, illas omnes scriptas esse eo ipso tempore, quo epistolas, quarum suprà, proximè utique, meminerat, scriptas esse, asseverarunt. Nam verò epistole, quarum Eusebius proximè ante caput 20, suprà laudatum, meminerat, alie non sunt, quam epistola adversus Germanum scripta, illaque, quas ad Sextum aliosque nonnullos de baptismō Dionysius dedit. Quapropter cùm he omnes, uti ex suprà dispensariet, ad Valeriani persecutionem spectent, seu, hic adhuc durante, scripta sint, dubium non est, quin tunc pariter tres dicta epistole, de quarum scriptiorum tempore hīc queratur, fuerint conscriptæ.

R
quarum altera, qua à ecclesia Alexandrina compresbyteros data est,

138 *Ast*, inquires, quo ergò ha anno scripta fuere? Faerunt, ut jam dictum est, eo ipso tempore conscriptæ, quo epistola ad Sextum, & altera adversus Germanum. Quapropter cùm ha, ut pariter jam dictum est, anno 258 vel 259 exarata sint, consequens est, illas alterutro pariter anno exaratas esse. Idem esto judicium de epistolis quas verba, num. precedentibz ex Eusebio producta, numero definito non exprimunt. Quod pertinet ad earumdem argumentum, due priores (vide verba num. precedentibz recitata) Paschales sunt, quarum argumentum vel quod vel quale fuerit jam suprà edocui, postque adhuc pluribus docebo. Tertia, que à Dionysio Alexandrina ecclesia compresbyteris inscribitur, nullum omnino definiti argumenti indicium præfert. Putat Tillemontius, eamdem foris est, quam ad ecclesiam Alexandrinam de exilio suo scripsisse Dionysium, Hieronymus cap. 69 de illustribus Ecclesiæ Scriptoribus affirmat. Omni prorsus probabilitate non caret Tillemontii opinio; at tamen cùm Eusebius lib. 6, cap. 46 alterius meminerit epistola, à Dionysio ad gregem suum Alexandrinum scripta, fieri potest, ut hanc Hieronymus intelligat per epistolam, quam de exilio scripsisse ad ecclesiam Alexandrinam Dionysium affirmat. Hinc determinare certò non austrum, hanc ne potius, an illam assignare volit Hieronymus per epistolam, quam à Dionysio ad ecclesiam Alexandrinam de exilio scriptam affirmat, ac proin per hanc designari epistolam, quam Dionysius ad ecclesia Alexandrina compresbyteros dedit; quod si, inquam, hoc contendas, respondeo, fieri posse, ut epistola, quam à Dionysio de exilio scriptam memorat Hieronymus, diversa sit omnino, non solum ab epistola Dionysii ad gregem Alexandrinum objurgatoria, verum etiam ab illa, quam is ad ecclesia Alexandrina compresbyteros dedit, quamque, ut jam docui, Eusebius lib. 7, cap. 20 commemorat. Hec enim de exilio, seu de statu, in quo Sanctus exsul versaretur, scripta pariter non videntur; certè nullum præfert indicium, unde, an de illo argumento scripta sit, colligas.

139 Et verò non video, cur de argumento

longè diverso scripta esse non potuerit. Sanctus Cyprianus, cui ejus opera insipienti patesceret, Carthaginem in exilium pulsus, pluribus epistolis presbyteros & diaconos Carthaginenses adhortatus est, ut, quam ipse absens gerere non poterat, ipse in se Carthaginensis gregis curam susciperent, semeloque arriperent. Poteſt ergò simili de causa epistolam, qua de hīc differimus, ad ecclesia Alexandrina compresbyteros Dionysius scripsisse. Sanè eum, non minus quam Cyprianum, gregis sui curam, quam exſul ipse gerere non poterat, clero suo demandasse, verofimillimum reddit singularis planè, eaque operibus comprobata, quā effulſit, sollicitudo prorsus pastoralis. Dionysius in epistola ad Domitium & Didymum data, quam Deciana persecutionis tempore scriptam esse suprà probavimus, hec memorat: In urbe (Alexandrina) occultarunt se, ut fratres clanculo invifant, presbyteri quidam, Maximus, Dioscorus, Demetrius & Lucius; Faustinus enim & Aquila, utpote in majore hominum luce positi, per Ægyptum vagantur: diaconi verò post illos, qui morbo consumpti sunt, superstites, Faustus, Eusebius, Chæremone: Eusebius, inquam, quem Deus jam inde ab initio roboravit, impulitque, ut confessoribus, in custodia positis, ministeria strenue exhiberet, utque consummatorum ac beatorum martyrum cadavera non sine capitibz sui periculo sepeliret. Presbyteri ac diaconi, qui hīc in urbe Alexandrina, ut fratres seu Christianos clanculo inviferent, Deciana persecutionis tempore occulasse fese à sancto Dionysio dicuntur, Sancti haud dubiè, ut ab omnibus admittitur, jussu id secere, ita ut Sanctus pastoralem suam sollicitudinem non obscurò tunc probarit. Verofimillimum hinc fit, pari cum sollicitudine, Valeriani persecutione seviente, in gregis sui salutem similiter invigilasse, ut adeò epistolâ, quam ad Alexandrina ecclesia compresbyteros dedit, adhortatus eos foris fuerit, ut in gregem Alexandrinum, cuius ipse absens curam gerere non poterat, sedulò invigilarent.

gregis sui
curam his
foris com-
mendauit;

E
alii verd.
quarum bina
fuerunt de
Paschale,

C
140 Atque haec sunt, que de argumento epistole, quam Dionysius, in exilio existens, ad ecclesia Alexandrina compresbyteros dedit, dicenda occurunt. Pergo nunc ad binas alias suprà memoratas epistolas, quarum altera Flavio, altera Domitio & Didymo nuncupata est. Hec, quemadmodum § 6 hujus Commentarii jam docui, diversa est haud dubiè ab epistola, quam Sanctus, in deserto quodam & squalido Libye loco constitutus, ad eosdem Domitium & Didymum conscripsit. Argumentum ejus, infra, ut jam monui, pluribus tractandum, ex ipso, quo ab Eusebioso ornatur, Paschalis epistola nomine innotescit. Idem esto judicium de argumento epistole, Flavio nuncupata. Et verò in hac, ut disserè notat Eusebius, Pascha ante equinotium vernum celebrandum non esse, Dionysius ostendit. Flavius, cui inscribitur, omni dubio procul distinguis est à Flavio, seu, ut alii scribunt, Fabio, Antiocheno episcopo, suprà sapientissime laudato. Fabius enim seu Flavius, Antiochenus episcopus, anno 252, ut docuimus, vivis excessit, ac proin necesse est, ut diversus sit à Flavio, cui epistola mox laudata à Dionysio fuit inscripta, cùm hec ex dictis ante annum 258 aut 259 exarata non sit. Porro amba epistola Paschales, de quibus hic agimus, documento etiam sunt, quam accurate Dionysius, etiam in exilio existens, omnes optimi vigilansimique pastoris partes expleret. Datis enim prefatis epistolis, post brevem de Paschali festivitate sermonem docebat

San-

A Sanctus, quo tempore jejunium inchoandum, & quo Pascha esset celebrandum. Vide, quae de epistolis Paschalibus num. 58 docui, quibus etiam, ut facturum me, spopondi, nunc plura hic adjungo. Paschales Dionysii epistola stilo eleganti & florido, qualis est, qui in orationibus panegyricis & declamationibus solet adhiberi, erant conscripte; isque verosimiliter etiam ad virtutem Sanctus extimulabat eos, ad quos quaquaversum mittabantur. Paschales epistola, inquit Eusebius in Notis ad cap. 20 lib. 7 Eusebii, solebant quotannis à patriarchis Alexandrinis mitti ad omnes omnino Aegypti ecclesias, quo he in Paschalis festi celebratione inter se convenienter. An tamen hic mos etate Dionysii obtinuerit, tom. 4 Monumentorum Ecclesiasticorum in Dionysio articulo 13 idcirco dubitat Tillemontius, quod Sancti Paschales epistola, non integris ecclesiis, sed particularibus personis inveniantur inscripta. Verum responderi potest, particulares personas, quibus Dionysius epistolam suas Paschales inscripsit, ecclesiarum rectores curatores esse fuisse, hisque incubuisse, ut predictas epistolam populo vel pralegerent vel cerie prelegi curarent, ut adeo illa epistola, quamvis particularium dumtaxat personarum nomen preferant, ad ecclesias tamen integras destinata fuerint. Adhac Eusebius lib. 7, cap. 22. duas memorat epistolam Paschales, à Dionysio ad fratres, per Aegyptum constitutos, exaratas, ut omnes Sancti Paschales epistola particularibus personis inscripta non fuerint. Addit laudatus Tillemontius, brevi admodum tempore ante Pascha epistolam illas scriptas fuisse. Verum non probat, tempus illud tam breve fuisse, ut ea ad omnes Aegypti ecclesias convenienti ante Pascha & Quadragesimam tempore nequiverint perfserri.

141. Vnde sit, Dionysius scriptis illis epistolis, aliisque, quas Eusebius lib. 7 Historia, cap. 20 plus semel jam laudato ad varios eum, cum adhuc in exilio esset, scriptissime indicat, pastoralem Sancti sollicitudinem, ut jam dixi, egregie comprobant. Dubitandum enim non videtur, quin omnes vel ad Ecclesia utilitatem vel ad animarum salutem procurandam virtutumque studium in Christianorum animis, Sancti cura commissis, accendendum scripta fuerint, quamvis interim cuius illa singula, quas Eusebius designato numero non exprimit, argumenti fuerint, pro certo nequeat edici. Ceterum qui, quae supra de epistolarum Paschalium, quas patriarche Alexandrini quotannis scribere solerent, confirmata cupit, adeat S. Cyrilli patriarche Alexandrini, de festo Paschali sermones, qui Homiliarum Paschalium nomine circumferuntur. Has ipse S. Cyrus subinde Epistolarum, subinde Sermonum nomine distinguit. Triginta ex hisce habentus suscipiunt. Nonnumquam, se sermones illos ad varias ecclesias transmittere, nonnumquam etiam, se illos coram ingenti populi multitudine pronuntiare, significat. Verum potuit eosdem ad remotiores ecclesias mittere; Alexandria vero pronuntiare. In omnibus omnino sermonem sat prolixum texit de festo Paschali, ac deinde in fine Quadragesima initium ac diem Pascha annuntiat. Sed hac de epistolis Paschalibus annotasse sufficiat, pergo nunc ad alia, quae pastoralem Dionysii pro Ecclesia bono sollicitudinem mirè exercueré, quaeque sanctum Virum, veluti de sanctissima Trinitate sequi sentientem, traducendi occasionem prabuere.

cetera de alio argumento scripia. ad vii. utem. for. exs- mulavit.

§ XIV. Sabellianorum hæresi se se opponit; sequioris doctrinæ apud Dionysium, Romanum Pontificem, insimulatur, fitque ab hoc rei, cuius accusatur, per epistolam certior.

D Urante abduc Valeriani persecutione, imò hanc primùm exortā, aut forè etiam paulò antequam esset exorta, nova pariter orta est hæresis. In Libya, dicta Cyrenaica, tractus est, qui à Græcis ob quinque urbes, quas complectitur, Pentapolis vocatur. Harum una Ptolemaïs nomine distinguitur. Hac in urbe Sabellianorum hæresis Ecclesia pacem cœpit turbare, personarum distinctionem in sanctissima Trinitate impugnans, & sicut unam dumtaxat substantiam, sic & unam pariter personam in ea prædicans. Sabellius, qui à solo Zonara dicta Ptolemaïos in Pentapoli episcopus fuisse assertur, hæresim hanc, quamvis primus ejus auctor non videatur, latè disseminavit, pluresque, etiam primariae notæ personas, in partes suas attraxit, ut, eo potissimum agente, in predicō Libya tractu impia illa in sanctissimam Trinitatem hæresis ubique suos haberet sectatores, non numero tantum, sed & auctoritate valentes. Fuerunt tamen etiam, qui patrum suorum vestigiis inhabentes fiduci puritatem servavere, Sabellioque se opposentes, execrandam ejus doctrinam recipere noluere. Rebus ita constituis, non poterant non disputationes inter partes suboriri, idque etiam, ut fieri prouumerat, re ipsa accidit. Verum cum disputatione nec Sabelliani ab hæresi sua revocari, nec qui Sabellianis se opponebant, genuinum de sanctissima Trinitate dogma vellent deserere, hincque hic cum illis componi minimè possent, tam Sabelliani quām sincera doctrina defensores Dionysium, Alexandrinum episcopum, supote Pentapolitanis tractu metropolitam, consulendum duixerunt. Itaque ambarum partium sectatores ad Sanctum, non tantum litteras, sed & nuntios, qui cum eo differerent, miserunt. Dionysius, re tota ab ovo audita, accuratèque discussa, varias scriptit, quibus Sabellii hæresim, quantum, Deo juvante, fieri potuit, confutavit, ad Pentapolitanos epistolam, harumque omnium exemplaria ad Sextum, Romanum Pontificem, transmisit.

143. Hac omnia, quantum ad precipua saltem capita, docet nos ipsem S. Dionysius apud Eusebium lib. 7, cap. 6 epistolā priori ad Sextum, Romanum Pontificem, supra jam sapientia laudata, de hæresi Sabelliana, primū exorta, sic scribens: De dogmate illo, quod nuper apud Ptolemaïdem urbem Pentapoleos commotum est, pleno impietatis ac blasphemiae adversus omnipotentem Deum Patrem Domini nostri Jesu Christi; pleno etiam incredulitatis erga unigenitum ejus Filium, primogenitum omnis creaturæ, Verbum, quod inter homines versatum est; pleno denique stuporis adversus Spiritum sanctum, cum ab utraque parte & littera ad me allatae essent, & fratres mecum disserturi venissent, epistolam quasdam, quantum, Deo juvante, potui,

AUCTORE

C. B.

tui, tractatoris more fusi scripti; quarum exemplaria ad te misi. Hac Dionysii ad Sextum epistolam, ut supra probavi, vel anno 257 vel certè anno 258 scripta est, ac proin cùm in ea Sanctus Sabellianus heresim tunc, cùm illum scriberet, nuper esse exortam indicet, dubitandum non videatur, quin hec vel anno 257 vel forte paulò ante idem orum acceperit. Est ergo, quemadmodum num. precedenti afferri, vel una cum Valeriani persecutione, vel etiam paulò ante hanc exorta, sive deinde longè disseminata.

concilium
contra illum
celebravit, a-
liaque ante
hoc

144 Verum Dionylius nihil omnino, quod ad officium suum spectaret, omisit, quo illam pululantem, deinde latius serpentem citissime oppimeret. Hunc in finem etiam Alexandriae convocavit concilium, in eoque Sabellium damnavit. Ita legitur apud Labbeum tom. i Conciliorum pag. 831. En verba, ex libello synodico, à Labbeo in dictum tomum translata: Synodus divina & sancta particularis, Alexandriæ collecta à confessore Dionysio, ejusdem archiepiscopo, quæ Sabellium divinitatis inimicum abdicavit. Quamvis de fide Libelli synodici, ex quo hec Labbeus transcripti, omnino non constet, res tamen in illo afferia verosimillima apparet verosimillime, ut ex infra dicendis patescet, non acciderit ante annum 262; ante hunc autem Sanctus, ulterius progrediente Sabelliana heresi, ad comprimentum impietatis impetum alias iterum atque alias scriptis epistolas, cùmque deinde Sabelliana heresis venenum non tantum jam populum, sed & quosdam etiam Libyæ episcopos infecisset, rei factus certior, seque nihil haecne, scriptis litteris profecisse, conspiciens, eò quosdam misit, qui eos, qui in errorem lapsederant, ad mutandam opinionem inducerent. Verum nihil hæc quoque viâ à Sancto effectum est, memoratique episcopi majori, quæ ante factum esset, impudentia impiam de sanctissima Trinitate doctrinam disseminarunt. Fuit itaque Sanctus iterum compulsus alterâ epistolâ certare, quâ eorum impudentiam argueret. Hac epistola, quam ardens pietatis tutanda ardor ab eo quodammodo extorxit, Ammoni & Euphranori erat nuncupata.

adhibuit me-
delas, ad
Ammonem
etiam & Eu-
phranorem.

145 Hæc omnia docet nos S. Athanasius in suo, quem de S. Dionysii sententia inscripti, tractatus hæc memorans: In Pentapoli superioris Libyæ quidam episcoporum tunc temporis cum Sabellio sentiebant, tantumque suis commentis invaliderant, ut vix ultra Filius Dei in Ecclesia prædicaretur. Rei certior factus Dionylius, cui varum cura ecclesiarum incumbebat, mittit, suadetque rei auctoribus, ut à pravis opinionibus desistant. Quibus minimè desistentibus, imò impudentius in impietate perseverantibus, necessitate pulsus est, eorum impudentiam hæc suâ epistolâ (ad Ammonem & Euphranorem, ut in decursu Athanasius sapienter repetit, conscriptâ) coercere, humanaque Salvatoris ex Euangeliis exponere; ut cùm audaciùs illi Filium negarent, & humana ejus Patri adscriberent, ostendens ipse, non Patrem, sed Filium pro nobis hominem factum esse, imperitis illis persuaderet, Patrem non esse Filium, eoque pacto homines ad veram Filii Deitatem credendam, & ad Patris cognitionem sensim adduceret. Hoc est epistolæ argumentum, hæc Viro causa fuit talia scribendi, eorum nempe occasione, qui tam impudenter volebant veram immutare fidem. Epistola, de qua hic loquitur Athanasius, à Dionysio, ut jam dixi, ad Ammonem, seu, si scribit Athanasius, Ammonium & Euphrano-

rem data est. Hoc sepe in laudato suo tractatu, ut jam notavi, repetit Athanasius. Eusebius lib. 7, cap. 26 epistolam, à Dionysio contra Sabellium ad Ammonem & Euphorum scriptam, recenset. Adhuc dicto loco etiam epistolam ad Euphranorem & Ammonem datam, laudat; verum aliam ad hunc, & aliam item ad illum scriptam fuisse à Sancto epistolam, indicat. Ammonem vocat Berenices, quæ Pentapoleos urbs est, episcopum. Multum dubito, an una eademque persona sit, quæ semel ab Eusebio Euphorum & semel Euphranor; constanter vero ab Athanasio Euphranor vocatur.

D

146 Id verò si ita sit, præfero lectionem Athanasi, non tamen qui, cùm eamdem, ut supra dixi, sapienter ante annum 258 aut 259, scribens epi-

petat, semperque eamdem scribendi modum ser-
vet, minus argui erroris debet, quæ Eusebius, scribens epi-

qui cùm semel tantum epistolam, à Dionysio ad Ammonem & Euphorum scriptam, memoret, facilis esse potest Ammannum errore aut oscitantia corruptus. Porro Dionylium plures, quæ jam memoratas, contra Sabellium adhuc scriptissime epistolas intelligitur ex Eusebio lib. 7, cap. 26 de epistolis à Dionysio conscriptis sic loquente: Præter has existant aliae complures Dionysii epistolæ. Inter quas sunt illæ contra Sabellium scriptæ ad Ammonem Berenicensem episcopum. Alia item ad Telephorum & ad Euphranorem altera. Alia rursus ad Ammonem & Euphorum. Quatuor etiam libros de eodem argumento composuit, quos cognomini suo (non gentili, ut veritatem Valesius) Dionysio Romanorum episcopo nuncupavit. At, inquires, quoniam Dionylius epistolas & Opera, hic ab Eusebio recensita, elucubravit? Epistola ad Euphorum, sen potius Euphranorem, & Ammonium, quoniam à Sancto ante stabilitam propagatam que Sabellianam heresim scripta non est, ante ante annum 258 aut etiam 259 verosimiliter scripta non est. Quod pertinet ad quatuor libros, quos Dionylius contra Sabellium, teste Eusebio, elaboravit, hi certissime, cùm Dionysio Romano Pontifici, qui ante Julianum anni 259 ad Pontificatum elevatus non est, sint inscripti, ante dictum annum, ad Julianum jam provectum, elucubrati non fuere. Ceterum nihil hic profero, ne dictorum Operum epocham propriam determinem. Solùm moneo, tam hæc, quæ reliqua omnia, quæ Dionylius Sabelliana heresos occasione scripsit, non seriis, quæ anno circiter 262 esse laborata. Res infra pluribus elucidabitur.

E

147 Videamus modò, quid occasione epistola, ad Euphranorem & Ammonium data, Sancto acciderit. Cùm Sabelliani, Filium cum Patre confundentes, Patri attribuerent, quod ad humanam Filii naturam spectabat, Dionylius in sua ad Euphranorem & Ammonium epistola id ferè fatigebat unicè, ut clare demonstraret, id, quod Filio, tamquam homini, competebat, Patri non posse attribui. Volebat hæc viâ Sabellianos ad distinctionem inter Patrem & Filium cognoscendam inducere, eosdemque deinde novâ divinitatis cognitione imbuere. Liquet id ex verbis Athanasii, proximi recitatis. Dionylius autem, ut ex dicendis patescet, optimo consilio id fecit. Sic, inquit in laudato Tractatu Athanasius, beati Apostoli, prudenti admodum consilio, primùm humana Salvatoris Judæis enarravere, ut eos ex editis, conspicuisque miraculis, jam advenisse Christum, planè persuasos, hinc ad credendam ejus divinitatem ducerent, demonstrando, opera, quæ edita fuerant, non hominis, sed Dei effe.

Hujus occa-
sione Sanctus
cujus agendi

A esse. Certè Petrus, cùm dixisset, virum passibilem Christum esse, illicò subjungit: Hic Auctor vitæ est. Ipseque in Euangelio confitetur: Tu es Christus Filius Dei vivi. Et in epistola sua ait ipsum Episcopum animarum, atque Dominum suum, nec non angelorum & potestatum esse. Paulus item, qui ait, Christum esse virum ex semine David, in epistola ad Hebræos hæc habet: Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ ejus. Ad Philippenses verò: Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Hæc porrò Auctor vitæ, Filius Dei, splendor, figura, æqualis Deo, Dominus, Episcopus animarum, quid aliud sibi velint, quam in corpore fuisse Verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illudque indivisum esse à Patre, quemadmodum splendor à luce.

148 *Hec Athanasius, exponens rationem, ob quam Apostoli prius Christi humanitatem, quam divinitatem Iudeis prædicarunt; id autem idcirco facit, ut agendi rationem, quam Dionysius adversus Sabellianam heresim tenuit, non improbandam ostendat. Idipsum, mox subjungi verbis proximè recitatis, egit Dionysius ab Apostolis edocetus; cùm enim jam irrepsisset Sabellii hæresis, coactus est hujusmodi epistolam, ut dixi, scribere, ac verba, quæ humili & humano more de Salvatore dicta sunt, illis objicere, ut per humana illos absterreret à dicendo, Filium esse Patrem, siveque faciliorem illis viam ad doctrinam de Filii divinitate muniret; ubi in subsequentibus epistolis illum ex Scripturis sacris appellavit Verbum, Sapientiam, Virtutem, Vaporem & Splendorem Patris. In epistolis itaque ad sui defensionem scriptis palam de fide loquitur, pietatemque erga Christum profitetur. Ut igitur Apostoli accusandi non sunt ob verba de Domini humanitate prolata (nam Dominus Homo factus est) quin potius admiratione digni sunt ob prudentem dispensationem & doctrinam temporis accommodatam; sic Dionysius pro Ariano habendus non est propter epistolam ad Euphranorem & Ammonium contra Sabellium scriptam, in qua scilicet afferuit, Filium esse rem factam, nec eundem cum Patre, sed diversum ab eo, quantum ad substantiam, quemadmodum virior à vite, & fabricator navis, quantum ad substantiam, à nave est diversus; non fuisse illum, antequam fieret, & multa similia, que quavis probanda minimè fuisse, si nudam fidei sua professionem edere voluisset, speclato tamen fine, quem intendebat, & sensu, in quo illa proferebat, carpenda non erant, ut verbis jam transcriptis non immerito contendit Athanasius fietque ex infra dicendis perspicuum.*

149 *Fuerunt nihilominus in Pentapolitano apud Dionysium, Romanum Pontificem, accusati, qui huius rei*

tractu nonnulli, admodum orthodoxi, qui, quas Dionysius adhibuerat, de secunda sanctissima Trinitatis Persona loquendi formulas in sequentem partem accepere. Hi ne petiā quidem à sancto eorum, quæ in epistola ad Euphranorem & Ammonium durius scriperat, explanatione, Romanum se contulerunt, ibique apud Dionysium Papam, qui S. Sixto anno 259 in Pontificatum successerat, perverse de sanctissima Trinitate doctrinæ illum accusarunt, utpote qui Dei Filium creaturam, & Patri non consubstantialem affereret. Concilium, quod tunc Roma sive ea ipsa de causa, sive aliam ob rationem cœlum celebrabatur, rem indignè tulit; omniumque episcoporum nomine Pontifex Dionysio scriptit, sententie à synodo Romana prolatæ & cuius rei insimulabatur, certe Octobris Tomus II.

tiorum eum faciens, damnansque non minùs, qui Filium Dei creaturam, & Patri non consubstantialem affererent, quam qui Sabellium, ejusque de sanctissima Trinitate opinionem settarentur. Docet hæc nos omnia S. Athanasius, partim lib. de synodis, partim tractatu de Dionysii sententia; priori quidem loco hac memorans: Diu ante illos septuaginta, qui Samosatensem deposuerunt, duo Dionysii extitère, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ episcopus erat. Cùm autem quidam ad Romanum episcopum, Alexandrinum detulissent, quod Filium rem factam & Patri non consubstantialem affirmaret, syndodus Romæ coacta rem indignè tulit: Romanus autem episcopus omnium sententiam rescriptit ad cognominem suum, non gentilem, ut vertunt Benedictini. Posteriori vero ista: Cùm Dionysius (Alexandrinus) episcopus, postquam de Pentapolitanis illa didicerat, epistolam, uti jam dixi, contra Sabellii hæresim, ad Ammonium & Euphranorem, studio religionis permotus, scripsisset; quidam ex Ecclesia fratres, sanæ quidem doctrinæ homines, non sciscitati tamen eum, qua de causa ita scripsisset, Romanum se contuleré, illumque apud cognominem Dionysium Romanum episcopum accusarunt. Quibus ille (Dionysius, Pontifex Romanus) auditis, una scripsit & contra Sabellii sectatores, & contra eos, qui ejus essent sententiæ; quam cùm post Arius protulisset, ab Ecclesia est ejectus; æqualem aiens, licet ex diametro oppositam, Sabellii impietatem, eorum blasphemiae, qui dicunt, Verbum Dei, creaturam, opificium & rem factam esse. Misit quoque ad Dionysium (Alexandrinum) litteras, ut indicaret, qua de re accusatus ab illis (Pentapolitanis) fuisset.

150 *Ita Athanasius ex versione Benedictino-rum anno 1698, quam editionem, nisi aliud indicem, hic semper intelligo, typis Parisiensibus vulgata: verum Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 263, num. 36 primò quidem, ex Nannio vero similiter, exhibet verba propè eadem, jam recitata, quibus ab Athanasio Dionysius Alexandrinus apud cognominem Dionysium, Romanum episcopum, à Pentapolitanis accusatus refertur: verum loco verborum sequentium, quæ jam etiam recitata sunt, queque Dionysium, Romanum Pontificem, audita Pentapolitanorum adversus Alexandrinum accusatione, contra Sabellianos scripsisse, Alexandrinumque rei, cuius accusaretur, certiore redditisse, indicant, hæc habet: Re comperta, Alexandrinus simul & contra Sabellii sectatores & Arii dogmata, propter quæ ab Ecclesia ejectus fuit, volumen compositus; ubi æquales, sed tamen contrarias hæreses esse docet in Sabellii dogmatibus, & blasphemias eorum, qui dicunt, Dei Verbum, opus vel creaturam esse: postulavitque à Romano præfule, ut objecta sibi indicaret. Natalis Alexander Dissertationum Historico-criticarum tom. 3, aliisque hæc eadem, vero similiter etiam ex Nannio, transcripsit. Itaque secundum hos, accusato apud Pontificem Dionysio Alexandrino, non Dionysius Romanus Pontifex, ut indicat laudata Benedictinorum versio, sed ipsem Dionysius Alexandrinus contra Sabellianos scriptit, nec hic à Dionysio Romano rei, cuius à Pentapolitanis accusaretur, certior fuit redditus, sed ab hoc, ut, cuius rei à Pentapolitanis accusaretur, certior fieret, per litteras expedit.*

contrà ac sap.
Ha per Nanno-
num Atha-
nasi versio,

AUCTORE

C. B.
hic à nobis
rejecta, per-
geram docet,

151 Queri hic jam potest, Nannione ejusque
seclatoribus, an Benedictinorum versione standum
sit. Hac standum esse, indubitatum existimo. Et-
enim textus Gracus in capitibus hic controversis
laudata versioni perfectè congruit, nec ullam apud
laudatos Benedictinos lectionem habet diversam. Ut
res fuit clarior, textum ipsum cum adjuncta, quam
ipsem feci, versione Latina huc transcribo: Κα-
κένθ αχέσας, ἔγραψεν ὅμου κατά τὸν τὰ Σα-
βελλίου δοξαζόντων, καὶ κατὰ τῶν φρονούντων ταῦτα,
ἄπει τῷ λέγον τέξεβληδη τῆς ἔκκλησις ἴσην
καὶ κατὰ διαμερόν ἀσθετικῶν εἶναι λέγων, τὸντε Σα-
βελλίου, καὶ τὴν τῶν λεγόντων κτίσμα καὶ ποίησα καὶ γε-
νητὸν εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον. Ἐπίσειλε δὲ καὶ Διονυ-
σίῳ διλῶσαι, περὶ ὃν εἰρήκαστι κατὰ αὐτῷ. Quibus
ille (Dionysius utique Romanus, prout ex con-
textu liquet) auditis, unā scripsit & contra Sa-
bellii sectatores, & contra eos, qui ejus essent
sententia, quam cùm Arius protulisset, ab Ec-
clesia fuit ejectus; æqualem afferens, licet ex
diametro oppositam, Sabellii impietatem & eo-
rum, qui dicunt Verbum Dei creaturam, op-
ficiū & rem factam esse. Misit quoque ad Dio-
nygium (Alexandrinum utique) litteras, ut indi-
caret, quibus de rebus accusatus ab illis (Pen-
tagonitis) fuisset. Nemo, quantum opinor, spe-
ciatio Gracorum, qua huc transcriptissimus, verbo-
rum contextu, adaptari iis, qua textus initio
ponuntur, posse existimabit interpretationem,
quam suprà ex Petro Nanno aliove seu antiquiori
seu recentiori S. Athanasi interpretate Baronius a-
liisque adoptarunt. Imò hoc, que sub finem ponuntur,
Ἐπίσειλε δὲ καὶ Διονυσίῳ διλῶσαι, περὶ ὃν εἰρήκαστι
κατ’ αὐτῷ, etiam nudè secundum se spectata,
cerissimè nequeunt, ut unicuique, non omnino
in lingua Graeca peregrino, manifestum esse debet,
reddi per hoc: Postulavitque à Romano præsule,
ut objecta sibi indicarent.

Dionysium
Alexandrinum
epistola
certiore
reddidit,

152 Hinc mihi maximè mirum appareat, ea
ita interpretatum esse Nannum; neque enim
huic interpreti Grecum aliquod præluxisse reor
Athanasi exemplar, in quo Latinis presatis Nannii
verbis, proximè recitatis, textus Gracus aptè respon-
derit. Etenim ne illis quidem verbis textus Grac-
cus, utpote suprà producendo ad verbum similis,
nullo modo congruit in editione Operum Athanasi
Commeliniana, in qua tamen dictis Nannii verbis
Athanasius, quo de hic differimus, locus Latini
exponitur. Adhuc Benedictini suprà laudati
textui Graco, ad num. præcedentem transcripto,
qui haud dubiè Nannii interpretationi non qua-
drat, nullam omnino, ut jam monui, lectionem
variantem assignant, ut adeò verosimillimum sit,
nullam prorsus Nanno Grecum præluxisse Atha-
nasi exemplar, in quo verbis ejus, plus semel
jam laudatis, textus Gracus aptè responderit.
Hallucinatus ergò hic fuerit Nannius, aliusve
forè, ex quo is suam interpretationem deprompsit,
sancti Athanasi antiquior interpres. Hinc jam
sit, ut, cùm ex jam disputatis laudata Benedi-
tinorum versio & nostra genuina sit, indubita-
tum evadat, Dionysium Romanum, non autem
Alexandrinum, audita adversus hunc Pentapo-
litani accusatione, contra Sabelliorum ha-
resim, simulque contra eorum, qui Verbum Dei
esse creaturam & rem factam dicerent, senten-
tiā scriptissime, litterasque ad Dionysium Ale-
xandrinum, quibus hunc, quorum accusaretur,
certiore redderet, mississe.

153 Adhuc Dionysium Romanum, non autem
Alexandrinum, audita adversus hunc Pentapo-
litani accusatione, contra Sabellium, eosque,

qui Verbum Dei esse creaturam & rem factam Scriptumque
afferuerant, indubie scriptissime, etiam confirmatur ex tam contra
superstite adhuc Scripti, quod Dionysius Romanus Sabellianos,
adversus Sabellium edidit, Fragmento. Hoc ab A- eos, qui Fi-
thanasio epistola de Nicene synodi decretis apud lan- lium Dei
dados Benedictinos num. 26 exhibetur insertum. Ver-
ba huc potissimum facientia, unā cum brevi Atha-
nasi sermone hisce previo, transcribo. Quod au-
tem, inquit Athanasius, Dei Verbum nec fa-
ctum nec creatum sit, sed proprius & indivi-
duus Patris substantia factus, ut scripsit magna
synodus, ecce Dionysius quoque, Romæ epi-
scopus, scribens contra Sabellianos, his verbis
adversus illos indignatur, qui talia audent di-
cere. Jam verò, inquit, (Dionysius scilicet Ro-
manus) æquum fuerit adversus illos disputare,
qui augustissimam Dei Ecclesiae prædicationem,
monarchiam in tres quasdam virtutes ac separa-
tas hypostases tresque divinitates dividunt, di-
scindunt, destruuntque. Audivi enim quosdam
ex his, qui apud vos divinum verbum prædi-
cant & docent, hujus opinionis magistros esse,
qui quidem ex diametro, ut ita loquar, Sabel-
lii sententia adversantur. Illius enim in eo con-
sistit impietas, quod dicat, Filiū esse Patrem,
& vicissim: illi autem tres Deos quodammodo
prædicant, cùm sanctam Unitatem in tres di-
versas Hypostases inter se omnino separatas
dividunt. Ita apud Athanasiū loco citato Dio-
nysius, Pontifex Romanus, mox etiam, quibus
Dei Verbum esse creaturam & rem factam affer-
entes apertius redarguit, paucis interpositis, hæc
subdens: Non minus etiam illi culpandi sunt, qui
Filiū opus esse existimant, & Dominum factum
esse sentiunt, quasi videlicet unum esset ex his,
quæ verè facta sunt, cùm divina Scriptura, il-
lum genitum esse, ut eidem convenit, con-
gruitque, non autem formatum & factum esse,
testetur. Non levis igitur, sed summa est im-
pietas, Dominum aliquo modo manufactum
dicere.

154 Hac tamen Dionysius, Romanus Pontifex, rem factam
non minus eorum, qui Verbum Dei esse crea-
turam seu rem factam affererent, quam Sabellii se-
ctatorum impietatem arguens, adeò ut hinc con-
firmetur, Dionysium, Romanum Pontificem, non
autem cognominem, Alexandrinum episcopum,
designari per Dionysium, qui, uti S. Athanasius
verbis, num. 150 huc transcriptis, refert, au-
ditâ Pentapolitanorum adversus Alexandrinum
accusatione, aqualem dixit, scripto edito, Sa-
bellii impietatem & eorum, qui Verbum Dei esse
rem factam vellent. Collige hinc jam, scriptum
illud, quo Sabellii impietatem & eorum, qui
Verbum Dei esse rem factam vellent, Dionysius
Romanus aqualem afferuit, diversum non esse à
Scripto, quod jam huc ex Athanasio num. præ-
cedenti pariter transcriptissimus. Verum dubitari po-
test, reque ipsa, ut video, tom. 4 Monumento-
rum Ecclesiasticorum pag. 279 dubitavit Tillemon-
tius, distinctione etiam hoc sit ab epistola, quam
Dionysius Romanus, ut Athanasius verbis, pro-
ximè laudatis, pariter fidem facit, ad Dionysium
Alexandrinum transmisit, quod hunc &
sententia à synodo Romana prolata, & cuius rei
à Pentapolitanis accusaretur, certiore redderet.
Verum id mihi dubium non videtur. Puto enim,
hanc epistolam à prefato scripto indubie esse di-
versam. Res, quantum opinor ex ipsis Athanasiis
verbis, num. 149 huc transcriptis, unicuique
sunt perspicua, ut huic probande immorandum
non arbitreri, ac preia, ut, missis aliis, incep-
ptam

A ptam rerum, quae Sabellianæ hæreses occasione obvenerunt, Sanctumque nostrum spectant, seriem prosequar.

AUCTORE
C. B.

S XV. Adversus Pentapolitanorum accusationes, variis scriptis ad Dionysium Romanum Pontificem Opusculis, sese tuetur.

Sanctus sui
purgandi
causa libros,

Dionysius acceptâ, Dionysii Romani Pontificis epistolâ, hâcque accusationis, contra se à Pentapolitanis intentata, factus certior, nihil habuit antiquius, quâm ut objectum sibi sequioris de sanctissima Trinitate doctrine crimen dilueret, omnemque hac in parte finitram suspicionem à se ampliretur. Mox sui purgandi causâ sub Elenchi & Apologia seu refutationis & defensio- nis nomine libros conscripsit, eosque ad Dionysium, Romanum Pontificem, dixit. Ille verò,

B ut Gracus Athanasi textus verbis, num. 149 recitatis, proximè subjunctis, ad verbum de Dionysio Alexandrino habet, statim (ad Dionysium Romanum nempe, sui purgandi causâ) re- scriptis, & libros Elenchi & Apologiae exaravit. Id ipsum etiam docet Athanasi binis abhuc aliis, elucubratis à se Opusculis, altero scilicet de Synodis, altero de Nicene synodi Decretis inscrip- po. Priori quidem verbis, que ex eodem ad num. 149 transcriptis, hac subdens: At ille (Dionysius Alexandrinus) sui purgandi causâ (ad Dionysium Romanum) librum edit hoc ti- tulo, Elenchus & Apologia: posteriori verò sic scribens: Cùm . . . Dionysius, Alexandriae episcopus, ex his, quæ adversus Sabellium scri- pserat, quibus nempe dispensationem secun- dum carnem permultis explanabat, ac inde con- futabat Sabellianos, ostendebatque, non Patrem factum esse carnem, sed Verbum, ut Joannes dicit: cùm, inquam, in suspicionem venisset, dixisse Filium rem factam & creatam esse, non verò Pat.: consubstantiale, litteras dedit ad Romæ episcopum, Dionysium quoque appellatum; in quibus se expurgans asseverabat, calu- mniā hanc esse adversus se confictam; num- quam enim se Filium factum dixisse, sed illum Patri consubstantiale confiteri se affirmabat.

C 156 Libri illi à Sancto, sui purgandi cau- sâ, conscripti, numero erant quatuor, totidemque comprehendebantur epistolis, seu epistolarum nomine erant insigniti. Eusebius lib. 7 cap. 26, recensens nonnullas Dionysii Alexandrini episto- las, sic habet: Quatuor etiam libros (Dionysius Alexandrinus) de eodem argomento (de san-ctissima Trinitate seu duabus hujus prioribus Per- sonis, composuit, quos homonymo seu cognomi- ni suo, non gentili suo, ut malè vertit Valen- tius, Dionysio, Romanorum episcopo, nuncu- pavit. Libri illi, quos hic à Dionysio scriptos me- morat Eusebius, quosque S. Hieronymus de il- lustribus Ecclesie Scriptoribus cap. 69, Operi- bus à Dionysio concinnatis, pariter accenset, ab omnibus eruditis accipiuntur pro libris, quos Dionysius Alexandrinus, à Pentapolitanis per- versa circa secundam Trinitatis Personam doctri- na accusatus, in sui defensionem, ut Athanasius verbis proximè recitatis testatur, ad Dionysium Romanum dedit, titulique Elenchi & Apologiae

seu Refutationis & defensionis insignivit. Qua- propter, cùm Eusebius historicus pariterque Hieronymus libros illos, quos Dionysium Alexandrinum ad Dionysium Romanum scripsisse affirmant, quaternario numero definiant, libri de refutatione & apologia, à Dionysio Alexandrino ad Dionysium Romanum scripti, quatuor indubie numero fuerunt. At, inquit, Athanasius Tractatus de sententia Dionysii tantum meminit primi, secun- di & tertii libri, à Dionysio Alexandrino suis purgandi causâ ad Romanum dati, quartique nuspiciam mentionem facit. Fateor; ita habet. Ve- rùm sanctus ille scriptor nuspiciam etiam dicit, Dionysium non plures, quâm tres sub nomine Elenchi & Apologia libros scripsisse; ubi autem meminit vel primi vel secundi vel tertii libri, à Sancto sub Elenchi & Apologia nomine conscripti, facit id dumtaxat occasione Fragmentorum, que ex illis li- bris idcirco transcribit, quid ad propositum ejus con- ducent, ut verosimiliter quarti libri, qui à Dio- nyssio de refutatione & apologia pariter scriptus fit, idcirco non meminerit, quod nullum ex eo Fra- gmentum, veluti ad instituti sui rationem con- ducens, transcribendum existimârit. Nequit ergò hic ex Athanasi silentio quidquam concludi contra quaternarium librorum numerum, quos Dio- nyssium Alexandrinum de refutatione & apolo- gia ad Dionysium Romanum scripsisse, arbitra- mur.

E 157 Porro suprà afferui, quatuor illos Dio- nysii libros totidem epistolis suis comprehensos, sub eius epistola nomine nullamque habentes, quæ hoc assertum probet, rationem attuli. Hanc itaque hic nunc adjungo. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 29 transcri- prius aliquot ex secundo Dionysii Elenchi & Apologia libro verba, hæc premitit: Alexandri- nus Dionysius, id, quod etiam auditu mirum est, in SECUNDA ad sibi cognominem EPISTO- LA de accusatione ac defensione, Græcè περὶ Ἐλέγχου τῶν ἀπολογίας, hunc in modum finivit sermonem. Athanasius de sententia Dionysii, ver- ba ex primo hujus de Refutatione & Apologia libro profert, mox hoc transcribenda, quibus Dionysius Alexandrinus ad Romanum scribens, innuit, sese ante dictum librum primum abhuc aliam scripsisse epistolam, ac proin illum ipsum Dionysii librum primum ipsem S. Dionysius apud Athanasius, qui etiam dictos Sancti libros epistolarum nomine plus semel distinguit, epistolis accenset. Hec ratio est, cur quatuor Dionysii de Re- futatione & Apologia libros totidem afferui à Sancto epistolis suis comprehensos, quid scilicet hic, non so- lum ab aliis, verùm etiam ab Auctore suo, epistola- rum nomen sint sortiti, hâcque sub appellatione tum apud anticos, tum apud modernos scripto- res subinde veniant. His de librorum, quos Dio- nyssius sub nomine Elenchi & Apologia edidit, appellatione & numero præmissis, restat, ut pau- lo plura, quâm ex ante dictis fas sit colligere, de eorumdem argomento hic edisseram. Attamen reclus rerum gestarum ordo exigit, ut de alia ad- huc epistola, ad Dionysium Romanum à Sancto sui purgandi ergo data, præviè hic traximus. Quamvis enim Dionysius audita, quam Penta- politani contra eum intentabant, accusatione, statim prefatos quatuor sui purgandi causâ libros seu epistolas scripsit, has nibilominus alia illa epistola, eodem fine scripta, præcessit.

F 158 Liquet id ex libri primi, à Sancto ad Dionysium Romanum de refutatione & defensione men jam as- conscripti, Fragmento, ab Athanasio in suum liam episo- de Dionysii sententia Tractatum transcripto: in illo

52 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

illo enim Dionysius meminit epistola, jam tum, cùm primum illum librum scriberet, ad Dionysium, Romanum Pontificem, sui purgandi causâ transmisso, ut hac prædictum librum primum atque adeò etiam tres alios, post hunc à Dionysio de Elencho & Apologia conscriptos, præcesserit. Verba, ex quibus præmemorata epistola argumentum & finis etiam innotescit, hoc transcribo. Ceterum, inquit Dionysius, ubi res factas & officia quædam consideranda dixi, eorum exempla ut minus utilia cursim protuli, cùm dixi: Neque planta idem est, quod agricola, neque scapha idem, quod navium faber: deinde in congruis & naturæ rei accommodatoribus magis sum immoratus; ac pluribus ea, quæ certioris fidei erant, exposui, variis excogitatis exemplis, quæ tibi in alia epistola scripsi, quibus criminationem eorum (*Pentapolitanorum*) depuli, mendacemque ostendi, quâ aiebant, me Christum negare esse Deo consubstantiale. Tametsi enim fateor, me hoc vocabulum nusquam in Scripturis sacris vel invenisse, vel legisse, at tamen argumenta mea, quæ subsequuntur, quæque isti (*Pentapolitani*) tacuerunt, ab hac sententia nihil discrepant. Etenim humanam problem in exemplum adduxi, quam patet esse ejusdem generis ac genitorem: dixique, revera in hoc solum parentes differre à filiis, quod ipsi non sint filii: alijs necesse fore, neque parentes existere, neque filios.

B
ad eundem
Pontificem
dederat eo-
dem fine,
quo dedit
libros:

159 In binos alias tractatus suos, quorum alter de Nicæna synodi decretis, alter de Synodis inscribitur, etiam intulit Athanasius hec eadem, hoc jam transcripta verba, incipiendo scilicet ab his: In alia epistola, seu, ut Græc etiam est, per aliam epistolam scripsi; verum pronomen tibi, quatuor hisce verbis in textu, proxime hoc transcripto, præpositum, per quod indicatur, epistolam ibidem memoratam ad Dionysium, Romanum Pontificem, esse conscriptam, in binis predictis tractatibus omittitur, ut ex his nequeas eruere, epistolam, qua do agunt, nosque hic agimus, à Dionysio Alexandrino ad Romanum esse exaratum. Cùm tamen ex iisdem nequeat etiam oppositum concludi, textu, hoc jam transcripto, standum est, in quo Dionysius per pronomen tibi, utpote ad personam, Dionysium Romanum nempe, cui scribit, certissime referendum, clarissime indicat, sepe epistolam, quam, ut innuit, ante primum suum de refutatione & defensione librum exaravit, Dionysio, Romano Pontifici, inscripsisse. Certum ergo est, Dionysium, audita, quam contra eum Pentapolitani intentabant, accusatione, ad Dionysium, Romanum Pontificem, sui purgandi causâ illam, qua de hinc tractamus, dedisse epistolam, nec nisi post banc quatuor, sepiissime jam memoratos, sub nomine Elenchi & Apologia ad eundem Dionysium libros dedisse. Dionysius ergo in epistola, quam accusationis contra se intentata factus certior primò scripsit, objectum sibi sequioris doctrinae crimen breviter diluerit, hocque deinde, scriptis quatuor de Refutatione & Apologia libris, fusis praefliterit. Verum de epistola illa jam satis actum est: ad libros revertor.

C
hos autem ad
confutandos
accusatores
suos, scrip-
ta que propo-
gnanda

160 Hos Sanctus de Elencho & Apologia seu de Refutatione & Defensione idcirco inscribit, quod in iisdem accusatores suos, veluti à vero devios, confutet, eaque, quæ ante in epistola ad Ammonium & Euphranorem scripsit, propugnare contendat. Quod ultimum sanè totis viribus conatur efficere. In prefatis quippe quatuor libris eò ferè

spectat unicè, ut sequioris doctrina suspicionem à se amoliatur, nulla planè ratione contra Dionysium Pam, ad quem scribit, disputans, ejuſive de sanctissima Trinitate opinionem impugnans. Non enim, inquit de Dionysio in tractatu de his sententia Athanasius, contendendi animo scripsit, sed sui defendendi suspicionisque à se amovendæ causâ. Ad verba singula, ex epistola ad Ammonium & Euphranorem contra se producta, respondet, iſo que pravum sensum, cuius causâ perversa doctrinae insimulatur, minime subesse contendit, nihil interim immutans, nihil retractans eorum omnium, quæ scripsit. Conqueritur etiam de accusatoribus suis, quod sententias, quas protulerat, non integras, sed truncatas, reddidissent, easque à sermonis contextu se junxissent. Queritur deinde, inquit iterum de Dionysio in landato tractatu Athanasius, quod accusatores sententias suas non integras referant, sed truncatas, & quod non bonâ conscientiâ, sed malâ pro libidine loquantur: quos similes ait beati Apostoli epistolarum calumniatoribus. Hæc porro Viri expostulatio sinistram omnem amovet suspicionem. Si enim Pauli calumniatores suis similes arbitratur, nihil sanè aliud declarat, quā se cum Paulo sentientem ita scriplisse. Certè singulis accusatorum verbis occurrentis, omnibus eorum argumentis solutionem adhibet.

D

161 Atque hæc sunt, quæ Dionysius quatuor, de quibus hinc tractamus, Elenchi & Apologie libris precipitè præstat. Cùm verò, ut dixi, etiam queratur, quod accusatores eas, quas in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola protulerat, sententias truncârint, hinc vero summam, cur ipsammet, quam ad Ammonem & Euphranorem scriperat, epistolam ad Dionysium Pontificem mittere desiderârit, suam hoc desiderium apud Athanasium hisce verbis, quæ recitatis num. 158 proximè subdantur, ita significans: Epistolam autem, ut antè dixi, ob præsentem rerum conditionem penes me non habeo; aliquin ipsa tibi, quæ tunc scripsi verba, imò epistola totius exemplar missem, mittamque, si quando mihi ejus copia fuerit. Hunc in modum simul Dionysius scripta sua Pontificis Romani judicio submittere erat paratus, idque, ut appareret, summopere optabat. Nec hoc solum ex verbis Dionysii, jam mox recitatis, discimus, verum etiam tempus, quo circiter Sanctus suos de Elencho & Apologia libros exarârit. Ait enim illis Dionysius, sepe ob statum, in quo tunc, cùm scriberet, res essent, epistola ad Ammonium & Euphranorem scripta, quam ad Dionysium Pontificem mitteret, non habuisse copiam. Videtur ergo libros illos in turbato aliquo rerum statu Sanctus scripsisse, ut adeò eos, utpote ante annum 257, quemadmodum ex dictis num. 142 facile colliges, certissime non conscriptos, aut durante Valeriani persecuzione, in exilio adhuc existens, aut ab exilio, Alexandriam reversus, sed, turbatis ibi secundum infrâ dicenda anno 262 rebus, vero summam exarârit; neque enim etiam seriùs quam anno 262 id fecit, nisi ex infra dicendis verosum evadet.

E

162 Tillemontius tom. 4 Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 280 ob verba Dionysii num. precedenti ex Athanasio recitata existimat, memoratos de Elencho & Apologia libros, vel sub persecutionis à Valeriano morta finem, vel persecuzione illa jam sopita quidem, attamen Alexandria, cùm eò jam post persecutionem rediisset Dionysius; perturbatis rebus, à Sancto suisse

ut, hac ad-
huc durante,
scripti statu-
antur, sus-
fragatur A-
thanasius;

con-

A conscriptos. Apponit autem in inferiori pagina margine Notulam, quā indicat priori disjunctionis parti, juxta quam Dionysius sub finem persecutio-
nis Valeriani memoratos libros scripsit, suffragari S. Athanasiū, dum ait libro de Synodis num. 43 duos Dionysios, Romanum nempe Pontificem & Alexandrinum nostrum, diu admodum existisse, antequam Antiochenam synodus, anno 269 aut 270 celebrata, Pauli Samosateni heresim proscriptis. Et verò, nisi mox dicenda obstante, posset ex hoc S. Athanasiū loco aliquid haberi pro dictorum librorum scriptione ad Valeriani persecu-
tionem referenda. Etenim hic Sanctus eo ipso laudato Opere, quo ait, duos Dionysios diu admodum existisse ante praeclaram Antiochenam synodum, simul innuit, eos valde diu ante eamdem synodum Sabellianam de Trinitate doctrinam condemnasse, vocabulumque consubstantiale seu τὸ οὐούσιον admississe. Jam verò, cùm Dionysius id potissimum fecerit iis libris, quos à Pentapolitanis sequioris doctrinae accusatus ad Dionysium Roma-
num dedit, nequeatque, ut appetet, per indefini-
tae temporis adverbia ἐμπροσθεν πολὺ, id est, multò antè, per qua Athanasiū loco supra cita-
to tempus inter Sabelliana heresos proscriptio-
nem à Dionysio factam, & Antiochenam syno-
dum medium definit, minus intelligi, quām de-
cem annorum spatiū, necesse est, ut Diony-
si libri, sepiissimè memorati, sub persecutionis à Valeriano mota finem, qui in annum 260 in-
cidit, fuerint conscripti. Posset sanè, ut jam di-
xi, hec forsan admitti conclusio, nisi dicenda obstante.

postea nibilo-
minus, uti
hic probatur,

163 At, inquies, quanam hac sunt? Respon-
deo: ex antè dictis certum est atque indubitatum, Dionysium suos de refutatione & apologia libros non anè scriptisse, quām à Dionysio, Pontifice Romano, accusationis contrā se a Pentapolitanis intentatae factus fuerit certior. Jam verò Dionysius Romanus Alexandrinum accusationis, quām contra hunc Pentapolitani intentarant, certiore non reddidit, nisi celebrata Rome synodo, pronuntiatāque in hac contra delatam à Pentapolitanis Dionysii doctrinam sententia. Quapropter cùm verosimile non sit, à Dionysio Pontifice synodum, durante adhuc Valeriani persecuzione, celebratam fuisse, certò consequi videtur, ut id non prius factum sit, quām, Valeriano à Persis capto, redditā fuerit à Gallieno pax Ecclesie. Cūm ergò Dionysius, ut mox dixi, post dictam Romanam synodum suos de refutatione & apolo-
gia libros scripsit, certum fit, hos, durante adhuc Valeriani persecuzione, scriptos non esse. Atque hoc est, quod præcipue obstat, quò minus opinio, quæ libros illos, durante adhuc Valerianī persecuzione, scriptos statuit, admittenda mibi appareat. Neque est, cur quisquam argumento in contrarium ex Athanasiū mox producio magno moveatur. Etenim non video, cur præ-
memorata indefiniti temporis adverbia ἐμπροσθεν πολὺ, id est, multò antè non aquè queant re-
stringi ad octo dumtaxat circiter, quām ad decem annorum spatiū significandum. S. Athanasiū ri-
gorem hic in loquendo sectatus non est. Tillemonius in Notula supra memorata observat, praefata adverbia non posse nisi ad decennium extendi, cūque nibilominus simul, idque merito, existi-
met, adverbiales illas particulæ per se annorum spatiū magis extensum inferre, suspicatur in Athanasiū locum, supra memoratum, mendum irrepsisse, legendumque dumtaxat esse ἐμπροσθεν, omisso πολὺ, ut sensus sit, Dionysios ante, non

verò multò ante Antiochenum concilium Sabellianam heresim proscriptisse. Verū Benedictini in sua, quam novissime adornarunt, Athanasiū editione, habent ἐμπροσθεν πολὺ, nec ullam ex MSS. variantem lectionem assignant, ac proin Tillemontii suspicionem admittenam non reor. Itaque cùm ex dictis ante persecutionis, à Valeriano mota, finem, anno 260, ut docebimus, inne-
stendum, scripti non sint Dionysii de Elencho & Apologia libri, atque adeò ante illam à Sancto vox Οὐούσιος seu consubstantialis admissa etiam non sit, necesse omnino est, per hec indefiniti temporis adverbia ἐμπροσθεν πολὺ, id est, multò antè non assignari ab Athanasio temporis spa-
tium, quod ultra annos octo cir citer debeat esse extensem.

anno scilicet
261 aut certè
262 scripti
fuerant,
suntque a-
deò.

E

164 Etenim per illa adverbia significatur ab Athanasio tempus medium inter Antiochenum concilium, anno, ut jam dixi, 269 aut 270 celebratum, & Sabelliana heresos proscriptionem à Dionysio Romano in synodo Romana, ac dein in libris de Elencho & Apologia à Dionysio Alexandri-
no factam; cùm autem hæc proscriptio ante persecu-
tionis à Valeriano mota finem ex dictis non accide-
rit, consequens est, ut vel anno 260 vel etiam seriū acciderit. Porro cùm Valeriani persecutio finem non acceperit ante sex ultimos, uti infra docebo, anni 260 menses, verosimile mibi fit, synodum Romanam, in qua Dionysii Alexandri-
ni causa discussa est, non ante dictum annum, ad finem jam ferè delapsum, celebratam fuisse; ac proin Dionysii de Elencho & Apologia libros, utpote post hanc scriptos, non ciuius quām anno 261 esse exaratos; cùm scilicet, Valeriano jam capto, atque in Persidem abducto, Macrianus, infelissimus Christiani nominis hostis, tyrannidem in Egypto arripuit, turbatisque proinde ad-
huc rebus, Dionysius Alexandriam nondum es-
set reversus. Atque ita quidem jam habemus tunc tempus, per adverbia suprà dicta designatum, non ultra annos propè octo extendi, tum etiam tempus, quo Dionysii de Refutatione & Apologia libri verosimillimè non ciuius fuere conscripti. Ve-
rum anne hi non seriū quām dicto anno 261 fuere exarati? Nihil quidem officit, quò minus ad annum usque 262, vel 263 vel 264, cùm his annis in turbato etiam statu res Alexandriae vel bello vel peste fuerint, librorum illorum scri-
ptio differatur: verū ne nimis arctum fiat spa-
tium, ab Athanasio inter præfata Sabelliana heresos proscriptionem & synodum Antiochenam per adverbiales particulæ ἐμπροσθεν πολὺ, id est, multò antè possum, malo dictorum Sancti nostri librorum scripti anno 261 aut certè 262, quām seriū statuere. Verū de hujus scripti epocha, uti & de tempore, quo concilium Ale-
xandrinum, quod forte secundum dicta num.

F

144 contra Sabellianos Dionysius celebravit, col-
locandum sit, nonnulla adhuc claritatis causā
infra afferam, cùm de Sancti Alexandriam ab
exilio post persecutionem regressu, sermonem in-
stituam.

Dionysius oc-
casione Sabel-
lianæ heresis
gescit, inter
annum 257
& 263 lo-
canda.

165 Ex hac dictis primum est colligere, quacumque cui temporis spatio includenda sint, quacumque Sabelliana heresos occasione Dionysius vel gessit, vel passus est. Epistola, quā Dionysius Sextum, Romanum Pontificem, heresos Sabelliana, pri-
mū exortā, certiore reddidit, ante annum 259, ut docui, certissimè scripta, hæcque prima est omnium, quæ à Dionysio occasione Sabelliana heresos scripta esse noscitur. Adhac libri, quos Sanctus sub nomine Elenchi & Apologia edidit,

G 3

anno

AUCTORE

C. B.

anno 261 aut 262, ut docuimus, scripti sunt, nec scitur Dionysius post hos scriptos quidquam memoratu dignum Sabelliane heresos occasione gessisse vel perituisse. Quidquid igitur Dionysius occasione Sabelliane heresos vel gessit vel perituit, id omne inter annum 257 & annum 263 accidit. Ita latiori modo variarum à Sancto scriptarum epistolarum rerumque gestarum epocham definio, quod nibil suppetat, unde, quo singula anno scripta sint, certò definiam. Epistolam tamen ad Ammonium & Euphranorem, ut jam supra monui, anno circiter 259 scriptam puto. Porrò occasione eorum, qua supra de temporis spatio, ab Athanasio per adverbiales indefiniti temporis particulas, jam plus semel antè producetas, verosimillime designato, observare hic convenit, mirum non esse, si quando per similes temporis particulas viginti circuiter dumtaxat annorum spatiū Sanctus noster designet; ut re ipsa facit apud Eusebium lib. 7, cap. 7 epistolā ad Philemonem, jam antè sepius laudatā, sic scribens: Didici, non ab Afris solis hunc morem (rebaptizandi ab hereticis baptizatos) nunc primū inventum esse; sed & multò antea superiorum episcoporum temporibus & in conciliis fratrum apud Iconium & Synnada, & apud alios plurimos idem sanctum fuisse. Quibus verbis innuit, muliō ante Cypriani & synodi Carthaginensis de rebaptizandis hereticis decretum, hereticorum rebaptizationem sanctum fuisse in conciliis Synnadeni & Iconensi, que tamen Cypriani aliorumque Africanorum episcoporum de hereticorum rebaptizatione decretum annis dumtaxat viginti circuiter aut paulò amplius precesserunt. Pergo nunc ad alia, que Sabelliane heresos occasione circa Sanctum nostrum indagari quenunt.

§ XVI. An Dionysius erroris circa sanctissimam Trinitatem à Pentapolitanis meritò insimulatus fuerit.

Dionysius, fidei sue ratione redditus, pro orthodoxo fuit habitus;

Cuidquid Dionysius in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola de sanctissima Trinitate, ejusve secunda Persona scripterit, dubium equidem non est, quin à Dionysio, Romano Pontifice, synodoque ab eo Romam convocata, omni erroris suspicione liberatus & pro orthodoxo habitus fuerit, cum, datis ad Dionysium Romanum epistolis, districtam eorum, qua in epistola ad Ammonium & Euphranorem scriperat, rationem reddidisset. Fas est id colligere ex S. Athanasio, dum lib. de Sententia Dionysii contra Arianos num. 3 sic scribit: Magni certè argumenti est, in hoc (quod sua sententia fuerit) illos (Arianos) verè non dicere, sed Virum (Sanctum Dionysium) calumniari, quod nec ille unquam ab aliis episcopis deprehensa impie-tatis damnatus, episcopatu pulsus sit, ut illi (Ariani) è clero ejectedi sunt: neque heresis propugnandæ causâ fecerit ab Ecclesia: sed in illa, piè obdormierit, ejusque memoria hactenus cum patribus celebrata & unà in album relata sit. Si enim eadem, quæ illi, sensisset, aut si scriptorum suorum rationem non reddidisset, minimè dubium, quin eadē fuisse, quâ illi, poenâ plectendus. Quibus verbis clarissime innuitur, Dionysium doctrine sue rationem reddidisse, nec, hac redditâ, heresos perversè do-

ctrina reum fuisse deprehensum. Et verò Dionysium, fidei sue ratione Dionysio Romano redditus, nullius perverse doctrina reum aut suspicuum, sed pro orthodoxo habitum fuisse, alia insuper ratione ostendo. Anno 265 contra Paulum Samosatenum, uti infrà docebo, Antiochie celebrata est synodus, ad eamque, in qua tamen contra dictum Paulum de secunda Trinitatis Persona tractandum erat, vocatus est S. Dionysius, ut ex dicendis patescat. Id autem factum minimè fuisse, nisi omnibus jam fuisse perspectum, fidem ejus de divina Christi natura sanam & pro orthodoxa habitum fuisse.

D

dubius tam
men est, an à
Pentapolita-
nus meritò
insimulatus
fuerit:

167 Certum itaque esse debet, atque extra omnem controversiam positum, Dionysium Alexandrinum, fidei sue ratione circa secundam sanctissime Trinitatis Personam redditus, à Dionysio Romano Pontifice, totaque Ecclesia pro orthodoxo habitum fuisse. Verum quare hic jam potest, an in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola, cuius occasione à Pentapolitanis erroris insimulatus fuit, in nullum re ipsa errorem lapsus fuerit, cuius causâ meritò ad Sedem Apostolicam deferri potuerit. Utinam prefata ad Ammonium & Euphranorem epistola, ab interitus servata, integra atque illibata ad etatem nostram ab antiquitate effet transmissa! questio illa nullo ferè posset decidi negotio. Verum cùm epistola illa interierit, dubium relinquatur, an in ea Sanctus nulla prorsus verba sententiasve protulerit, ex quibus meritò potuerit erroris insimulari. Fit autem res hac idcirco etiam magis dubia, quod unum non sit & concors scriptorum antiquorum omnium de ea iudicium. Hos inter sanctus Basilius & sanctus Athanasius precipue considerandi occurrunt. De Basilio post dicam. S. Athanasius in laudato de sententia Dionysii Tractatu admittit, verba quadam, que in simplici nudaque fidei expositione reprobanda forent, à Dionysio in epistola, quam ad Ammonium & Euphranorem dedit, fuisse prolata, eaque ex sensu & fine, quo prolata sunt, solummodo excusat. Ipsa hujus sancti Patris verba, que hac possimum faciunt, transcribo.

E

168 Aiunt igitur, inquit in Tractatu, mox iterum laudato, num. 4 de Ariano loquens, beatæ memorie Dionysium (Alexandrinum episcopum) in epistola sua (ad Ammonium & Euphranorem) dixisse, opus & rem factam esse Filium Dei, non naturâ proprium, sed alienum à Patre secundum substantiam, qualis est agriculta à vite, & faber à scapha: etenim cùm sit res facta, non erat, antequam fieret. Doctrinam hanc à Dionysio in ea, quam ad Ammonium & Euphranorem dederat, epistola tradi, contendebant Ariani. At quid his Athanasius respondet? Etiam, subdit verbis mox recitatis, scripsit, talia nempe Dionysius; ejusmodi illius epistolam (ad Ammonium scilicet & Euphranorem datam) esse & nos ultrò fatemur. Sed ut hanc scripsit, ita & alias plurimas conscripsit epistles, quas etiam ab illis (Ariano) lectas oportuit; ut ex omnibus, non ex unica dumtaxat explorata Viri fides esset. Fabri namque peritia, qui multas tristemes extraxit, non ex unica, sed ex omnibus simul aestimanda. Si igitur simpliciter ut fidem suam exponens, hanc, quam dicunt, scripsit epistolam; aut si hanc unam scripsit, accusent eum pro libidine; verum quippe eo casu suppetit accusandi argumentum. Quod si temporis & personæ ratio eum ad talia scribenda compulit, aliasque postmodum scripsit epistles ad eam suspicionem (de

affernit qui-
dem, fatente
Athanasio,
Filium Dei
rem factam,
& Patri non
consubstan-
tialem;

F

A (de perversa circa secundam sanctissima Trinitatis Personam doctrina) amovendam, non decuit, omissis scribendi causis, Viro temerè invidiam confiare, ut ne videantur nî nisi voculas au-cupari, veritatem autem, quæ in aliis ejus epistles fere prodit, prætermittere. *Causas, qua* Dionysium ad talia scribenda compulere, queque etiam finem, quo id fecit, involvunt, paucis interpositis, subjungit. *Verba, quibus id facit,* num. 145 jam transcripti, quo propterea, stu-diose lector, te remitto. *Quod verò spectat ad* factum, seu creaturam. *Quomodo igitur Atha-nasius* (vide verba num. 168 recitata) *Arianis obijcentibus, Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola dixisse, opus & rem factam esse Filium Dei, non naturâ proprium, sed alienum à Patre secundum substantiam;* quomodo, inquam, Arianis hac obijcentibus, Athanasius respondet: Etiam (hac scilicet Dionysius) scripsit: ejusmodi illius epistolam esse, & nos ultro fatemur? *Potestne dixisse Dionysius & simul non dixisse, Filium rem factam seu crea-turam?* Potestne Filium Dei non naturâ proprium, sed alienum à Patre secundum substantiam afferuisse, simulque non dixisse, cum Patri non esse consubstantiale? *Quod ad primum è* duobus hisce ultimis questis pertinet, potest Dionysius, Filium Dei, spectata humana ejus carne, rem factam dixisse, simulque deinde, cum id, spectata divinâ ejusdem naturâ, dixisse insimu-laretur, impium hoc dogma fere umquam professum inficiari, bancque asseverare esse calumniam, sibi affidam. Quibusdam autem, inquit de Sententia Dionysii num. 21 Athanasius, imperitè, seu potius, ut Gracè est, ἀνοικότως, id est, malâ conscientiâ seu fide, ipsi (sancto Dionysio) reponentibus, quod Deum dixisset Christi facto-rem, sui purgandi causâ varia adhibuit argumen-ta; neque sic, aiens, reprehendenda esse sua verba: se enim factoris nomine usum affir-mat, propter carnem, quam Verbum assump-ferat, utique factam. *Pari ergò modo obijcen-tibus seu affirmantibus, dixisse Dionysium, Fi-lium Dei rem factam seu creaturam esse, repo-nere Sanctus potuit, verosimillime reposuit,* id se non dixisse propter divinam ejus naturam, sed propter carnem, quam assumpferat, utique factam.

B 169 *S. Athanasius, uti ex numero precedenti* liquet, nudè & simpliciter admittit, S. Diony-sium in sua ad Ammonium & Euphranorem e-pistola dixisse, opus & rem factam esse Filium Dei, non naturâ proprium, sed alienum à Pa-tre secundum substantiam, qualis est agricola à vite & faber à scapha. Dionysius ergò secundum Athanasium afferuit, Filium Dei esse creaturam seu opus factum, nec Patri esse consubstantiale. Verum Dionysius tam unum, quam alterum in libris seu epistolis, quas sui purgandi causâ ad Dionysium, Romanum Pontificem, dedit, aper-tissime negavit. Liquet id tum ex Fragmentis, quæ ex Dionysii de Elencho & Apologia libris in suum de Dionysii sententia Traelatum intulit Athanasius, tum ex iis, quæ hic ipse etiam sanctus Scriptor libro de Nicene synodi Decretis num. 25 litteris consignata reliquit. Verba, quibus id posteriori loco litteris signavit, ante quidem adhuc recitata sunt; hic tamen ea ob summam, quâ rem exprimit, claritatem iterum hic recitabo. Sunt autem hæc: Cùm, inquit, in suspicionem (Dionysius nempe Alexandrinus) venisset dixisse, Fi-lium rem factam & creatam esse, non verò Patri consubstantiale, litteras dedit ad Romæ episcopum, Dionysium quoque appellatum, in quibus se expurgans asseverabat, calumniam hanc esse adversus se confitam; numquam enim se Filium factum dixisse, sed illum Patri consubstantiale confiteri se, affirmabat. In Fragmentis autem, ab Athanasio è Dionysii de Elencho & Apologia libris in suum de sententia Dionysii traelatum illaris, unum num. 18 occurrit, huic potissimum faciens, jamque antea transcriptum, in quo Dionysius accusatores suos, seu Pentapo-litanos, qui ab eo Filium inter res factas compun-tari, Patrique esse consubstantiale negari, asse-verabant, appositi redarguens, ad Dionysium Ro-manum sic scribit: Ceterum ubi res factas & opificia quædam consideranda dixi, eorum ex-empla ut minùs utilia cursim protuli, cùm di-xi: Neque planta idem est, quod agriculta, ne-que scapha idem, quod navium faber: deinde in congruis & naturæ rei accommodatoribus magis sum immoratus; ac pluribus ea, quæ certioris fidei erant, exposui, variis excogitatis exemplis, quæ tibi in alia epistola scripsi, qui-bus criminacionem eorum depuli, mendacemque ostendi, quâ aiebant, me Christum negare esse Patri consubstantiale. Quibus verbis Dionysius apertissime negat, se dixisse, Filium Patri non esse consubstantiale.

C 170 Negavit ergò Dionysius, se Filium Patri asse-ruisse non consubstantiale; hocque constat tum ex ipsiusmet Sancti testimonio, tum ex Athanasiis verbis proximè recitatis, quibus insuper indicatur, à Dionysio numquam dictum fuisse, Filium esse factum, seu creaturam. *Quomodo igitur Atha-nasius per verba mox recitata Arianis concedat, dixisse Dionysium, Filium Dei rem factam esse seu creaturam, Sanctusque nihilominus se id di-xisse, meritò ire potuerit inficias.* Verum an assegnata pariter hac sensuum diversitate, exponi pos-tet, quâ Athanasius Arianis concedat, dixisse Dionysium, à Patre secundum substantiam Fi-lium Dei esse alienum, Sanctusque nihilominus se se Dei Filium Patri non consubstantiale asse-ruisse, eat inficias? Res sane non tantum pos-tet, verum etiam, uti infra docebo, ita de-bet exponi: attamen hæc expositio non aequè ac precedens in ipsomet Dionysio fundatur. Etenim Sanctus nuspianum affirmit, se se Dei Filium ob carnem, seu potius secundum carnem, quam hic assumpferat, Patri negasse consubstantiale; ve-rum ubique in Fragmentis, quæ ex ejus de Elencho & Apologia libris recitat Athanasius, aper-tissime simul, nullaque adducta sensus diversitate, disertissime negat, Dei Filium Patri consubstan-tiale, se se esse inficiatum. Id ipsem agnoscit S. Athanasius de Sententia Dionysii num. 19 si scribens: Quod si, Ariani scilicet, putant, id non rectè dictum fuisse, quare Dionysium, qui id ipsum ait, quasi secum sentientem jactitant; cùm præsertim is non obiter hoc (Filium Dei Patri esse consubstantiale) dicat, sed aliis antea missis epistolis, eos, qui se insimulabant, quasi diceret, Filium non esse Patri consubstantiale, mendaci coarguat; illos verò, qui putabant, se dixisse, Verbum esse factum, refellat, negans se, prout illi existimant, sentire: sed tametsi voces illas protulit, ed solùm illud se dixisse testatur, ut ostenderet, non Patrem, sed Filium esse.

& verò pri-mum se di-xisse certo sensu merito potuit nega-re;

quamvis ait
tem idem
sensus non
fundetur in
Dionysio
quantum ad
secundum;

F

56 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE
C. B.

*Sanctusque
Dei Filium
revera affe-
ruerit Patri
non consub-
stantialem,*

esse, qui conditum, creatum & factum corpus induit: quo circā Filius conditus, factus & creatus fuisse dicitur.

172 Dionysius itaque, ut ex hisce Athanasiū verbis liquet, in suis de Elencho & Apologia libris admisit quidem, se dixisse, Filium Dei rem factam esse seu creaturam, hocque suum dictum de Filio Dei secundum carnem, quam assumpit, accepto interpretatus est; sepe vero dixisse, Filium Dei non esse Patri consubstantialem, constanter negavit; idque nulla vel humana vel Divina natura, secundum quam id negarit, mentione apposita, ut Sanctus voluerit, se nullo prorsus sensu dixisse, Dei Filium Patri non esse consubstantialem. At, inquires, si id ita sit, pugnat certissimè Dionysius cum Athanasio, cùm hic per verba suprà recitata Arianis concedat, Dionysium dixisse, Filium à Patre secundum substantiam alienum, ac proin ei non esse consubstantialem. Fateor: non video, qua ratione hic Sanctus noster cum Athanasio in concordiam satis queat adduci. Verum Athanaso, qui à Dionysio Filium à Patre alienum secundum substantiam dictum admittit, hic assentior, putoque, Sanctum in suis de Elencho & Apologia libris à se Filium Patri non consubstantialem dictum esse, idcirco negasse, quod in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola Filium Patri esse consubstantialem nūpiam in terminis ivisset inficias, tuncque se in dicta epistola, Filium à Patre secundum substantiam alienum, ex quo eum Patri non esse consubstantialem consequebatur, nūpiam dixisse, non recordaretur. Neque est, cur id quispiam absolum existimet. Etenim Dionysius, suos scribens de Elencho & Apologia libros, pra manibus, uti ipsem et verbis num. 161 recitatis testatur, non habuit epistolam, quam antea ad Ammonium & Euphranorem dederat, & in qua, teste Athanasio, Filium à Patre secundum substantiam alienum affirmārat. Potuit ergo Sanctus, sepe id affirmasse, postea non sat fuisse memor, cùm præser-
tim in dicta epistola ex vehementiori & quodammodo nimio, unde facilè nasci solet oblio, Sabelliana heresi obnubandi ardore plurima scripsisset, variisque adductis argumentis, de iis, que ad humanam Salvatoris naturam spectant, differuisse.

173 Ita sanè hic Dionysius, ne cum Athanasio pugnare dicendus sit, debet exponi: neque enim cum Rufino dicere lübēt epistolam, ad Ammonium & Euphranorem datam, in qua, sa-

etiam de Dei Filio
C tente Athanasio, Filium Patri non esse consubstantialem Dionysius afferuit, à Dionysii hostibus fuisse corruptam; hinc namque esset consequens, Athanasiū, dum verbis num. 168 recitatis prefatam epistolam pro genuina Dionysii epistola admittit, fuisse deceptum; id autem nulla ratione verosimile existimo. Et verò quid vero simile esse queat, Athanasiū hic fuisse deceptum, qui procul dubio S. Dionysii tum epistolam ad Ammonium & Euphranorem, tum etiam libros de Elencho & Apologia ad Dionysium, Romanum Pontificem, scriptos diligenter simul accuratissimeque excusit. Certum ergo maneat atque indubiatum, Dionysium eorum, que in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola scriperat, minus reblē tunc, cùm sui purgandi causā ad Dionysium Romanum scriberet, fuisse recordatum, sique bona fide id, quod in illa epistola, Filium Dei à Patre secundum substantiam alienum faciens, prius affirmārat, in suis de Elencho & Apologia

libris possea negasse. Verum, quamvis Dionysius revera in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola Filium à Patre secundum substantiam alienum esse, asseverārit, non est tamen, cur perversa eum doctrina fuisse, aut tunc, cùm dictam epistolam scriberet, non esse orthodoxe locutum, existimes. Sanctus enim, uii jam suprà innui, Filium Dei à Patre secundum substantiam dixisse potuit alienum non alio sensu, quam quo eum rem factam esse aut creatam asseveravit. Hoc autem de Filio secundum carnem, quam hic assumpit, considerato, dumtaxat afferuit; quo certè in asserto nullus planè error latet.

174 At, inquires, Dionysius, ut appareat, in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola dixerat, Deum Patrem comparari ad Filium, ut agriculta ad plantam, & navium faber comparatur ad scapham, hacque partim ex causa Pentapolitani accusabant Dionysium, quasi dixisset, Filium inter res factas (vide Athanasiū de Sententia Dionysii num. 18) computari, & nequam esse Patri consubstantialem; ut autem Sanctus hoc accusationis contra se intentata caput refellat, non ait, sepe de Dei Filio secundum carnem, quam hic assumpit, utique factam, esse locutum, verum hoc uitetur responso longè diverso: Ceterum, adi Athanasiū loco proximè citato, ubi res factas & opificia quædam consideranda dixi, eorum exempla, ut minùs utilia cursim protuli, cùm dixi: Neque planta idem est, quod agriculta, neque scapha idem, quod navium faber: deinde in congruis & naturæ rei accommodatoribus magis sum immoratus. Cùm ergo, ut ex his verbis transcriptis liquet, ipse met Dionysius, quo dictis suis, de quibus hic agimus, sensum orthodoxum conciliet, ad Filium Dei, secundum humanam naturam consideratum, non recurrit, neque eò à nobis, ut Sanctus orthodoxe locutum esse, sustineamus, recurrentum est. Adhac Sanctus eo epistola ad Ammonium & Euphranorem loco, quo Deum Patrem ad Filium, ut agriculta ad plantam & navium fabricator comparatur ad scapham, comparari afferuit, certissimè egit de Dei Filio, secundum naturam humanam non speciativo. Liquet id ex aliis comparisonibus, quas ibidem etiam attulit. Dixit enim ibidem etiam (vide iterum Athanasiū loco proximè citato) Dei Filium comparari ad Patrem, ut Filius in humana generatione ad Patrem, fluvius ad fontem & planta comparatur ad radicem.

175 Quapropter cùm neque filius in humana generatione à patre, neque fluvius à fonte, neque planta à radice distinguitur essentiā seu naturā, vult Dionysius illis comparisonibus Dei Filium naturā seu essentiā à Patre non esse diversum. Nam verò cùm Dei Filius secundum carnem humanam, quam assumpit, à Patre unique essentiā differat, necesse est, Dionysium, dum hujusmodi comparationes adhibet, de Dei Filio, secundum naturam humanam non considerato, facere sermonem. Ut ergo Dionysium, dum Dei Filium à Patre secundum substantiam eo modo, quo vitis ab agriculta & scapha à fabro, alienum afferuit, orthodoxe locutum esse, teneamus, aperte eum de Filio Dei, secundum humanam carnem, quam assumpit, interpretari non possumus. Respondeo, hoc Sancti afferunt, proximè memoratum, certissimè non posse, nisi ad humanam Christi naturam recurrendo, sensu orthodoxo exponi, nec dubitandum, quin Dionysius, dñs

aut à Sancto ubique recurritur. Cùm Patrem (vide AUCTORE

Athanasium Tractatu sapissimè laudato, num. 16)

C. B.

dicit Diony whole, Filium non nominat; & vice versa, cùm Filium dicit, Patrem non memorat, sed dividit, amoget & separat Filium à Patre. Ita contra Sanctum argutabantur Pentapolitanis, suspicantes scilicet, a Dionysio Deum Patrem à Filio secundum substantiam seu essentiam dividi. Verum Diony whole ad hac non respondet, sibi de Dei Filio, secundum humanam carnem seu naturam accepto, esse sermonem, nec verò id erat necesse. Ipsa Sancti verba, apud Athanasium Tractatu mox iterum laudato, num. 17 existantia bucque facientia transcribo. Singula nomina, inquit, à me prolata à se invicem nec separari nec dividi queunt: Patrem dixi, & pruisquam Filii mentionem facerem, jam illum in Patre significaram; Filium adjunxi, ac etiamsi Patrem non prius nominasse, is tamen in Filii nomine comprehensus fuerat: Spiritum sanctum addidi, sed simul & unde & per quem processerit, adjunxi. Illi verò ignorant, neque Patrem, quā pater est, à Filio alienari posse, nam nomen illud est origo conjunctionis; neque Filium à Patre separari, namque Patris vocabulum commune quidpiam indicat. In manibus autem illorum est Spiritus, qui neque à mitten te, neque à ferente separari potest. Quomodo igitur ego, qui talibus utor nominibus, illa à se invicem separata & omnino divisa existimem? Hunc in modum Sanctius, non recurrendo ad humanam Christi naturam, rationem reddit, quā Filium Dei se jungat à Patre, nec tamen hunc ab illo prorsus seu quantum ad substantiam seu essentiam dividat.

176 Quamvis enim Dei Filius, secundum naturam humanam non consideratus, à Patre non distinguatur eo modo, quo planta ab agricola, & navium faber à scapha, noluit Diony whole, hujusmodi comparationes adhibens, perfectum assignare Deum Patrem inter & Filium distinctionis modum, qui inter res, quas in comparationem adducit, invenitur. Et verò exempla illa de scapha & navium fabricatore, de planta & agricola cursim dumtaxat, ut ait, veluti minus utilia protulit, utpote satis videns, scapham à navium fabricatore & plantam ab agricola naturā seu essentiā esse diversam, ac proin Dei Filium perfecte non comparari eo modo ad Patrem, quo planta ad agricolam & scapha comparatur ad navium fabricatorem. Itaque dum Diony whole hujusmodi exempla produxit, iis dumtaxat voluit innuere, Dei Filium inter & Patrem, etiam secundum divinas Personas seu Hypostases distinctionem intercedere; sed quae qualis illa sit, non edicit. Satis autem sequentibus, quas de fluvio & fonte, de patre & filio adhibet, comparisonibus indicat, sese inter Deum Patrem & Filium distinctionem quantum ad naturam seu substantiam non statuere, seu Patrem à Filio secundum substantiam seu naturam non facere alienum. Ac pluribus, ait post verba, ex Athanasio proxime recipiata, ea, quae certioris fidei erant, exposui, variis excogitatis exemplis, quae tibi in alia epistola scripsi, quibus criminacionem eorum (Pentapolitanorum) depuli, mendacemque ostendi, quā aiebant, me Christum negare esse Deo consubstantiale. Tametsi enim fateor, me hoc vocabulum nusquam in Scripturis sacris vel invenisse vel legisse, attamen argumenta mea, quae subsequuntur, quaeque isti tacuerunt, ab hac sententia nihil discrepant. Etenim humanam prolem in exemplum attuli, quam patet esse ejusdem generis ac genitorem.

alia verò quadam que sunt Diony whole

B 177 Ita Diony whole hisce verbis ad verba, quae proximè premiserat, relatis, indicans, sese, spectato sententiā suarum & verborum contextu, non docuisse dogma, à Pentapolitanis sibi de sanctissima Trinitate impostum. Atque ita jam habes, quā Diony whole Dei Filium ad Patrem, ut plantam ad agricolam, absque errore comparare potuerit, licet de Dei Filio secundum carnem, quam hic assumptis, credereetur non locutus. Sunt & alia, ob quae Diony whole circa sanctissimam Trinitatem errare, vel suspicabantur, vel ceriē suspicari poterant Pentapolitanis, nec tamen ad humanam Christi naturam, ut sensus iis adaptetur Catholicus, recurrentum erat,

asserta sensu orthodoxo, etiam non recurrente

178 Porro Diony whole in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola dixerat, Deum Patrem ad humanam Christi naturam, rationem reddit, quā naturam. Hinc in modum Sanctius, non recurrendo ad humanam Christi naturam, rationem reddit, quā Filium Dei se jungat à Patre, nec tamen hunc ab illo prorsus seu quantum ad substantiam seu essentiam dividat.

E poterant ejus accusatores, Deum Patrem ex Diony whole sententia etiam esse Filii sui factorem ac pro-

in Filium esse rem factam seu creaturam. Sanctius ut hanc suspicionem vanam seu nullo fundamento nixam ostendat, ad difficultatem hic

propositam, quae ei objici potuisset, & cui aliibi aliter etiam satisfecit, his verbis respondet:

Si quis autem ex fycophantis (sic accusatores ob dicenda appellat) eō quod Deum o-

mnium dixi factorem & creatorem, existimat,

me etiam Christi factorem dixisse, advertat,

me prius Patrem ipsum appellasse, in quo vo-

cabulo Filius adscriptus est. Postquam enim di-

xi, Patrem factorem esse, subdidi: Neque Pater

eorum est, quorum factor est, si propriè Pater

intelligatur esse is, qui genuit; (latitudinem e-

nim vocabuli hujus, PATER, in sequentibus in-

quiremus) neque factor Pater est, si solus opifex factor dicatur: apud Græcos enim ii, qui

sapientes sunt, suorum librorum factores vo-

cantur, Apostolusque ait, FACTOR LEGIS: nam

rerum etiam intrinsecarum, cuiusmodi sunt vir-

tus & vitium, factores sunt homines, ut dixit

Deus: Expectavi, ut faceret judicium, fecit

autem iniuritatem. Ita iterum Diony whole non

recurrente ad humanam Christi naturam, ple-

nissimè occurrit suspicioni, quā quis computari

ab eo Filium Dei inter res creatas, suspicari po-

tuisset idcirco, quod Deum Patrem in sua ad Am-

monium & Euphranorem epistola rerum omnium

vocasset Creatorem. Habent itaque, etiam secundum

Diony whole expositionem, nonnulla, quae hic in epistola,

mox iterum memorata, in speciem minus orthodoxa

scriptis, sensum apprimè orthodoxam, etiam pro

AUCTORE

C. B.

Pentapolita-
ni nibilomi-
nus, facente
etiam S. A.
thanasio,

eo sancti Viri dictis afferendo ad humanam Christi
naturam non recuratur.

179 At, inquies, consequens hinc est, ut Pentapolitani Dionysium occasione epistola, quam hic ad Ammonium & Euphranorem dederat, nulla planè ratione, veluti violata fidei reum, ad Dionysium, Romanum Pontificem, detulerint. Respondeo: Pentapolitani, ut mibi equidem appareat, non absque omni prorsus causa, saltem in speciem justa, Sanctum nostrum, veluti impii dogmatis assertorem, ad Romani Pontificis tribunal detulere. Id ipsem S. Athanasius, etiam si S. Dionysii de sanctissima Trinitate sententiam adversus Arianos tueatur, non obscurè insinuat, Tractatus de sententia Dionysii num. 4 de Dionysio sic scribens: Si igitur simpliciter, ut fidem suam exponens, hanc, quam dicunt, scripsit (ad Ammonium & Euphranorem) epistolam; aut si hanc unam scripsit, accusent eum pro libidine; verum quippe eo casu suppetit accundi argumentum. Quibus verbis S. Athanasius fatetur, ab Arianis in sua circa secundam sanctissimam Trinitatis Personam opinionis societatem recte vocari S. Dionysium Alexandrinum, si hic unam dumtaxat, ejus nomine circumlatam, ad Ammonium & Euphranorem scripsit epistolam. Quapropter cum Pentapolitani, dum Dionysium perversa doctrina apud Romanum Pontificem accusarunt, unicam dumtaxat (libri enim de Elencho & Apologia nondum scripti erant) premanibus habuerint epistolam, ad Ammonium & Euphranorem scriptam, justam ex Athanasii sententia rationem habuerunt, ob quam Dionysium, veluti violata fidei reum, ad Pontificis Romani tribunal detulerint.

180 Et vero id non tantum ex Athanasii sententia concludendum videtur, verum etiam ex iis, que ipsem S. Dionysius in prefata ad Ammonium & Euphranorem epistola, litteris mandavit. Etenim in hac Sanctus plurima de Christi humanitate, pauca admodum de Deitate scriperat, hincque oriri nata erat suspicio, eum à Deo Pater prorsus sejungere Filium, quod humana Christi natura secundum essentiam à Divina sejuncta sit atque aliena. Quamvis autem Sanctus hujusmodi scribendi rationem optimo teneret consilio, scribensque, que ad humanam Christi spectarent naturam, perspecta haberet atque crederet, que de divina ejus' substantia essentiaque traduntur in Scripturis, hac tamen pia sancti Viri intentio, si deique puritas Pentapolitanis omnino erat incognita. Adhuc in eadem epistola Sanctus scripserat, Filium Dei (vide num. 168) opus esse, & rem factam, non naturam proprium, sed alienum à Patre secundum substantiam, qualis est agricola à vite, & faber à scapha: quamvis autem hoc Sancti dicta (adi qua num. 170 & seqq. differimus) sensu orthodoxo queant exponi, sicut ab ipsomet Sancto pleraque deinde in libris de Elencho & Apologia conscriptis, fuerint exposita, illum tamen orthodoxum sensum, Dionysii verbis aptandum, verosimiliter non perceperent Pentapolitani, hincque dicta Dionysii verba in sensu heterodoxo seu perverso, cuius etiam secundum se spectata, erant capacia, accipientes, Filium Dei, etiam secundum naturam Divinam consideratum, afferre à Dionysio rem factam, & Patri non consubstantiam, existimarent, ut adeò rationem, saltem apparenter justam, habuerint, ob quam sanctum Virum, veluti violata fidei reum, ad Romani Pontificis tribunal detulerint.

181 Verant, repones, Dionysius apud Atha-

nasum libro de Nicene Synodi Decretis, atque hocque ex etiam Tractatu de Dionysii sententia contra Arianos conscripto, accusatores suos, seu eos, qui non infirmatum, veluti impia in sanctissimam Trinitatem tur. Sancti dictis opinione infectum, ad Romanum Pontificem detulerant, sycophantas, mendaces & calumniatores, ut ex Athanasiani textibus, supra hoc transcriptis, patet, subinde appellat; verosimile autem non videtur, probrosis hujusmodi appellationibus afficiendos illos à Sancto fuisse, si hunc ad Romani Pontificis tribunal non aliâ, quam justa de causa detulissent. Respondeo: Dionysius firmiter sibi habebat persuasum, sese in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola non afferuisse, Filium Dei à Patre secundum substantiam esse alienum, seu Patri non esse consubstantiale; cum verò sanctum Virum, veluti assertorem impii in sanctissimam Trinitatem dogmatis, quo Filius à Patre in Divinis statuitur essentiâ diversus, ad Romanum Pontificem detulissent, portuit Dionysius delationem illam pro calumnia habere, hujusque proinde auctores, quod simul ab his sese apud Romanum Pontificem suspecta seu perverse fidei insulari, ferret agerrimè, mendaces, calumniatores & sycophantas appellare. Mirum non est, virum apprimè orthodoxum in heresios accusatione minuscisse patientem. Adhuc Pentapolitani, uti jam docuimus, quosdam epistolam, à Sancto ad Ammonium & Euphranorem scriptam, textus à reliqua oratione se junxerant, ex iisque partim Dionysium violata fidei reum egerant, non animaduertentes, textus illos, cum antecedentibus & consequentibus comparatos, sensu posse orthodoxo exponi. Cum autem (vide hujus Commentarii num. 160) Sanctus arbitraretur, id ab iis non bona, sed mala fide factum esse, potuit eosdem calumniatorum loco habere, prefatisque proinde probrosis appellatio-nibus in suis de Elencho & Apologia libris incessere, ut adeò ex acerbis, quibus Dionysius in accusatores suos usus est, appellationum modis concludi omnino nequeat, hos omni prorsus causâ, etiam in speciem tantum justa, ob quam sanctum Virum pravae opinionis accusarint, fuisse desitutos.

182 Itaque quamvis, spectatis omnibus hac tenus dictis, dubium quidem adhuc sit, an Dionysius in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola nihil omnino scripserit, cuius causâ à Pentapolitanis apud Dionysium Romanum Pontificem, erroris fuerit non immerito insimulatus, videtur tamen mihi esse probabilius affirmantium opinionem. Præterquam enim quod huic non parum faveant tum ea, que num. 180 protulimus, tum verba, que num. 179 ex Athanasio transcripti mus, idem hic sanctus Scriptor eo ipso loco, quo Dionysium apud Pontificem Romanum erroris insimulatum refert, Pentapolitanos vocat (vide verba num. 149 recitata) sanæ doctrinæ homines, eosque, quamvis etiam sanctum Virum, scriptoris causam præviè non rogatum, sequioris doctrine accusâfent, nullo omnino verbo carpit, aut sugillat, id utique, cum Dionysium ibidem defendat, verosimiliter facturus, si sanctum Virum per calumniam ad Romanam cathedram detulissent, aut si hic justam accusationis, contra se ab illis intentata, causam non præbuisset. Ad huc Basilius, qui hic unâ cum S. Athanasio, ut jam supra monui, precipue in considerationem venit, epistola nona ad Maximum Philosophum diserte affirmat, Dionysium Alexandrinum, in sua scilicet ad Ammonium & Euphranorem epistolam, statuere Deum Patrem inter & Filium effen-

E

sed contrâ ex
S. Basilio,
qui à Diony-
sio

F

A essentie differentiam, ut adeo ex hujus sancti patris sententia Dionysius justam præbuerit causam, ob quam à Pentapolitanis erroris circa sanctissiman Trinitatem insimulatus fuerit. Ut eruditus lector apius queat suum de re ferre judicium, ipsa Basilius hoc facientia verba transcribo.

183 Et, ait hic sanctus pater, cùm ei (Dionysius Alexandrino) fatus esset, non idem esse subiecto Patrem & Filium demonstrare, atque hæc adversus blasphemum (Sabellium) palmaria tenere; ut manifestam prorsus & redundantem victoriam habeat, non modò hypostaseon alietatem statuit, sed etiam essentiæ differentiam, ac potentiae gradus & gloriae diversitatem. Quare inde contigit, ut mutarit quidem malum malo, à recta autem doctrina aberraret. Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens CONSUBSTANTIALE propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas pravè utebatur; nunc verò admittens in iis, quæ defensionis causâ ad cognominem (Dionysium nempe, Romanum Pontificem) scripsit. Ita Basilius, clarissime docens, statui à Dionysio Deum Patrem inter & Filium essentiæ differentiam. Benedictini in

B editione Operum S. Basillii, quâ hic utor, anno hujus seculi trigesimo typis Parisiensibus vulgata ad verba laudati sancti Basillii hoc transcripta sic observant: Finixerunt Ariani, dixisse Dionysium, Filius cùm sit res facta, non erat, antequam fieret. Citant autem pro hoc asserto suo probando numerum quartum Tractatus de sententia Dionysii ab Athanasio conscripti, adduntque, falsa hujusmodi Arianorum testimonia Basilio forte fucum fecisse, ac proin in causa fuisse, ut à Dionysio Alexandrino Deum Patrem inter & Filium essentiæ differentiam statui, affereret. Verum non video, qua veri specie dici queat, Arianos S. Dionysio hoc de Dei Filio assertum, Filius cùm sit res facta, non erat, antequam fieret, falso affinxisse. Nec capio, quî hoc ex Athanasiolo loco, quem præfati Benedictini laudant, possit probari. Etenim ibidem (Vide hujus Commentarii num. 168) S. Athanasius facetur, à Dionysio in epistola ad Ammonium & Euphranorem scriptum esse, Filium Dei, cùm sit res facta, non fuisse, antequam fieret.

184 Cùm autem, fatente secundum supra dicta eodem Athanasio, Dionysius in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola non hoc tantum scripserit, verum etiam, Dei Filium à Patre secundum substantiam esse alienum, ex Athanasio

C nihil habetur contrà Basilium afferentem, à sancto Dionysio Deum Patrem inter & Filium essentiæ differentiam constitui. Imò cùm quantum ad hoc binos inter illos sanctos Patres apprimè, ut appareat, conveniat, fuerit Dionysius ex illorum judicio in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola de sanctissima Trinitate nonnihil crudius locutus, quamvis interim de eadem orthodoxè, si quis alias, senserit, seque probè orthodoxum posterioribus scriptis dilucide probâret. Causa, cur ita ad Ammonium & Euphranorem scripserit, opinor, inquit Basilius epistola supra laudata, non sententiæ pravitas, sed vehemens studium Sabellio adversandi. Itaque, hisce perpensis omnibus, ut hanc questionem presenti paragraphe hæc tenus tractatam tandem absolvam, verosimilius, ut jam innui, mihi appetat, Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola nonnullis loquendi formulis, minus causè adhibitis, merito videri potuisse in errorem prolapsum, bincque ad Sedem Romanam, veluti violata fidei

reum, deferri. Pro certo tamen hec affirmare non auffim, cùm dicta epistola, utpote jam perdita, ad manum non sit, quâ tamen opus esset, ut dijudicari posset, an facilem ac pœnè obviam ex antecedentibus & consequentibus expositionem non admittant, quæ in illa Dionysius in speciem erronea, veritatis contra Sabellium iuncta studio, non autem opinionis pravitate, durius nonnihil atque incantius fuit effatus.

§ XVII. An Dionysius merito dici queat Arianorum præformasse errores.

S anctus Dionysius, ut § precedenti docuimus, crudioribus nonnullis adhibitis de sanctissima Trinitate loquendi formulis, justam, ut verosimilius appareret, Pentapolitanis causam præbuit, ob quam ab his ad Romanum Pontificem, veluti violata fidei reus, fuerit delatus. Dixerat scilicet, fatente secundum suprà dicta Athanasio, Sanctus noster, opus & rem factam esse Filium Dei, non naturâ proprium, sed alienum à Patre secundum substantiam, qualis est agriculta à vite & faber à scapha: etenim cùm sit res facta, non erat, antequam fieret. Porro Arius ejusque affectæ quinquaginta circuitè post Dionysii obitum elapsis annis, docuerunt, Filium Dei esse puram creaturam, fuisseque aliquando, cùm non esset, quod impium in secundam sanctissima Trinitatis Personam dogma parùm admodum vel potius nibil dissonat à dogmate, quod comprehendendi videtur sub verbis, que proximè ex Athanasio, veluti à Dionysio epistola ad Ammonium & Euphranorem data inserita, hoc transcriptim. Cùm itaque Sanctus justus sui accusandi, veluti qui Dei Filium creaturam esse, in speciem affereret, Pentapolitanis causam dederit, idemque ferè, quod postea Ariani, in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola docuisse ex verbis, quæ adhibuit, non immerito sit visus; cùm, inquam, res ita circa Sanctum nostrum comparata sit, alia hic exoritur quæstio, an scilicet Dionysius Arianorum errorem, quo hi secundam sanctissima Trinitatis Personam creaturis accensabant, præformasse merito dici queat. Fuerunt nonnulli, hosque inter S. Basilius, ipsimetque Ariani, qui S. Dionysium prima Arii de sanctissima Trinitate opinioni semina prebuisse, asseverârunt. De S. Basilio, ejusque in Dionysii scripta iudicio fuse infra sermonem instituam. De Arianis, utpote ante Basilius ortis, nunc ago, simulque disquirro, an Dionysium impia sue heresios patronum seu potius præformatorem merito fecerint.

186 S. Athanasius, Dionysii post aliquot annos medios episcopos in sedem Alexandrinam successor, Tractatum sat prolixum, quem de Sententia Dionysii inscripsit, eo fine exaravit, ut Dionysium contra Arianam heresim sensisse, falsoque ab Arianis, veluti doctrinâ cum illis consentientem, traduci, ostenderet. Id autem Athanasius tam nervosè, tamque efficaciter præstitit, ut Dionysium ab Arianorum circa secundam sanctissima Trinitatis Personam sententia alienissimum fuisse, & cum Nicena synodo sensisse, luce meridiana, ut cum parœmia loquar, clarissimè monstrâret, variisque adductis ex Dionysii de Elencho & Apologia libro textibus impium Arianorum, quo hi in heretica sua doctrina societatem

Dionysium Arianorum errores præformasse, dixisse, nonnulli.

E

F

af id San-
ctum non fe-
cisse, proba-
tur argu-
mento.

60 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

Sanctum nostrum praeclarè volebant pertrahere, conatum peropportuni retuderit. Nos adeò, ut Dionysium Ariane heresos preformatorem non fuisse, monstramus, Athanasium hic sequemur, ejusque, quantum res exiget, vestigia legemus. Hic sanctus scriptor, usi ex supra dictis facile colliges, non negat, Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola nihil omnino Ariensis favens scripsisse. Verum illa à Santo non ea mente, quā putabant Ariani, scripta esse contendit. Ut autem id probet, num. 13 & 14 argumentum contra Arianos intorquet, quod in hoc ferè recidit. Quicumque se ab aliqua opinione, veluti à flagitio purgat, is certè ipsi sui purgatione ab opinione illa sese alienum, indubie commonstrat. Quapropter cum Dionysius sese ab opinione illa, quā, ut à Pentapolitanis quibusdam accusatus erat, Filium Dei rem factum & Patri non consubstantiale afferuerat, non secus atque à flagitio, edita Apologiâ, ad Romanum Pontificem missâ, purgârit, hoc ipso se à dicta opinione alienum esse, certissimè probavit.

B
quo etiam Athanasius u-
sus est,

187 *Ipsa Athanasii verba, ut de re commo- dius ferre queat eruditus lector judicium, hic transcribo. Cùm, inquit Tractatus de Dionysii sententia, sapiissimè laudato, num. 13 & seq., Dionysius Alexandrinus episcopus de epistola sua (ad Ammonium scilicet & Euphranorem scrip- ta) sese purgârit, palam est, illum nec ejus fuisse sententiae, quam ei (Ariani) adscribunt, neque omnino pravâ Arii doctrinâ imbutum fuisse. Et sane satis esset ad integrum Ariano- rum confutationem, & ad demonstrandam eo- rum calumniam, quod Dionysius de iis etiam, quæ isti jactitant, sese purgaverit: non enim contendendi animo scriptis, sed sui defendendi, suspicionisque (prava à se de SS. Trinitate tra- dita doctrina) amovendæ causâ: cùm verò eas depellit criminationes, quid aliud agit, quād quod omnem criminis suspicionem levat, & in hoc Arianos sycophantas esse arguit? Sed ut ex iis, quæ sui defendendi causâ scriptis, magis confundantur, age, ejus tibi verba proponam, ut hinc noveris, Arianos pravæ mentis homines esse, Dionysiumque ab eorum erroribus alienum. Et priuò quidem epistolam suam inscripsit Apologiam & Elenchum. Quid sibi vult illud, nisi quod & obredatores suos arguit, & scripta sua propugnat, ostendens se, non ea mente, quā suspicatus est Arius, scripsisse; sed licet eorum meminerit, quæ de Domino secun- dum humanitatem dicta sunt, non ignorâsse tam- men, ipsum esse Verbum & Sapientiam à Patre indivisibilem. Hec Athanasius, alii quidem ver- bis, eodem tamen argumento probans, ab Arii sententia Sanctum nostrum alienissimum fuisse; quamvis interim in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola nonnulla protulisset ver- ba, que purum putumque Arianismum sapere, non immerito viderentur.*

quodque, n-
liquot, que
huc etiam
faciunt, A-
thanasi reci-
tatio verbis

188 *Huc etiam faciunt verba, quæ laudatus Athanasius in Tractatu de Dionysii sententia sa- piissimè laudato ad num. 12 profatur. Ergo, inquit, Dionysius, ut Christi hostes (Ariani) jactitant, cùm de Filii humanitate scribit, ipsiusque rem factam esse, ait, unum ex puris hominibus illum esse indicat? An quia dixit, Verbum non esse proprium substantiæ Patris, ipsum nobis hominibus consubstantiale esse exi- stimavit? At in aliis epistolis nequaquam ita scripsit, sed conspicuum est, in iis illum recte facire, quibus sane epistolis adversum hæreticos*

(Arianos) quodam modo exclamat his verbis: *Vestræ non sum sententia, o Dei hostes, ne- que scripta nostra Ario fuere impietatis occa- sio: sed quando Sabellianorum causâ in meis ad Ammonium & Euphranorem litteris de a- gricola & vite, deque alii ejusmodi dictis men- tionem feci; ed dictum illud est, ut humanis Domini demonstratis, persuaderem illis, ut ne dicerent, Patrem esse, qui homo factus est. Quemadmodum enim agricola non est vitis, ita qui in corpore fuit, non est Pater, sed Ver- bum. Verbum autem ut in vite fuit, vitis vo- catum est ob corporalem cum palmitibus, id est nobiscum, cognitionem. Hac mente ad Ammonium & Euphranorem scripsi; alias au- tem, quas misi (ad Dionysium scilicet, Roma- num episcopum, mei defendendi causâ) episto- las, vestræ impudentiae oppono, ut hinc sa- pientibus nota sit mca defensio nec non recta mea in fide Christi sententia. Ita Athanasius Dio- nyssium loquentem inducit, eaque simul, que hic de secunda sanctissima Trinitatis Persona minùs cauè protulit, per mentem, quā ea Sanctus pro- tulit, queque ex posterioribus ejus epistolis seu libris de Elencho & Apologia ad Dionysium, Ro- manum Pontificem, scriptis innoteat, non irri- to conatu excusat.*

D

189 *Etenim in his plurima occurunt, ex quibus manifestum fit, Dionysium ab Arianorum de sanctissima Trinitate sententia alienum fuisse oblinere de- bire ostenditur ex ipso Dionysio. His enim quād maximè. Ut res unicuique sui perspicua, Fragmenta quadam, ab Athanasio in suum de Dio- nyssii sententia Tractatum illata, buque potissi- mè facientia, cum ipsiusmet intermixtis S. A- thanassi verbis transcribo. Prinò quidem hic san-ctus scriptor Tractatus mox iterum laudati num. 14 & 15 ostendit, Dionysium non sensisse Dei Filiū Patrū non coarvum, ac sic loquitur: Itaque (Dionysius Alexandrinus) sui purgandi causâ in primo libro, cui titulus, Elenchus & Apo- logia, quibusdam præmissis, sic ad verbum scri- psit: Numquam enim fuit, quando Deus non erat Pater. Et in sequentibus profitetur (Dio- nyssus scilicet) Christum semper fuisse, ac Ver- bum, Sapientiam & Virtutem existisse. Neque enim Deus cùm his antea caruisset, postea Filium genuit. Neque à seipso Filius, sed à Patre ha- bet esse. Et paucis interjectis, eadem de re iterum dicit: Cùm sit splendor lucis æternæ & ipse omnino æternus est. Luce enim semper existente, manifestum est, & splendorem sem- per existere; eo enim ipso lucem esse intelligi- tur, quod splendeat: ac fieri nequit, ut lux non luceat. Rursus enim ad exempla ve- niamus. Si sol est, est quoque splendor, est & dies: si verò horum nihil est, multum abest, adesse solem. Quod si æternus sol esset, dies etiam numquam cessaret: nunc autem (neque enim ita se res habet) incipiente sole, incipit & dies, ac desinente, desinit. Deus autem æ- terna lux est, quæ numquam incepit, numquam desinet: æternus ergo splendor ipsi prælucet, ac coëxistit, qui absque initio est, & ab æter- no genitus ante eum emicat: quique ipsam est Sapientia, quæ dicit: Ego eram, quā gaude- bat, & delectabat quotidie ante faciem ejus, omni tempore.*

oblinere de-
bere ostendit-
tur ex ipso
Dionysio. His
enim

E

190 *Paulóque postea de eodem resumit in libris de Elencho & Apologia Dei Filium Patri*

cujus

A cuius potest esse genitor? Atqui ambo sunt & semper sunt. Deinde hæc addit: Cùm igitur Deus sit lux, Christus est splendor; cùm autem ipse Spiritus quoque sit, nam Spiritus, inquit, est Deus, congruenter rursum Christus Vapor dictus est; est enim, inquit, Vapor virtutis Dei. Et iterum ait: Sólus autem Filius, qui Patri semper coëxistit, & illo qui est plenus, ipse quoque est ex Patre. *Ita Athanasius in unum ferè contrahens, quæcumque Dionysius, ut Dei Filium Patri coëternum profiteatur ac monstret, suis de Elencho & Apologia libris inseruit. Expendens laudatus Athanasius, quād dilucide ex his constet, Dionysium adversari Arianis, de Dei Filio dicentibus, Fuisse, quando non esset, verbis proximè recitatis mox subiungit:* Hæc si ambigüe dicta fuissent, interprete opus haberent; at cùm palam & plerūmque hæc in scriptis suis (*Dionysius Alexandrinus*) pertractarit; Arius quidem dentibus stridet, quod suam hæresim cernat à Dionysio eversam, audiatque vel invitus hæc illius verba: Semper Deus Pater fuit; & Filius non absque causa æternus dicitur; sed quia æternus est Pater, æternus est & Filius, illique coëxistit, quemadmodum splendor luci. Li verò qui vel leviter suspicantur, Dionysium cum Ario sensisse, hanc sinistram de illo opinionem deponant. Quid, quæso, illi inter se affinitatis habent, Ario dicente: Filius non erat, priusquam gigneretur, sed fuit aliquando, cùm non erat; Dionysio contra hæc docente: Deus autem æterna lux est, quæ numquam incipit, numquam desinet: æternus ergo splendor ipsi prælucet ac coëxistit, qui absque initio est, & ab æterno genitus ante eum emicat. *Hunc in modum Arianos urget Athanasius, ostendens, Dionysium opinioni, quā Dei Filium Patri semper non coëxistentem & coëternum afferebant, penitus adversari.*

*eo modo, quo
luci æterne
splendor coë-
ternus est, esse
æternum.*

C 191 *Ne verò illis ullum relinquat effugii locum, objectioni petita ex modo, quo à Dionysio Filium Patri coëxistentem dici, potuissent contendere, num. 22 ita occurrit: Verum ne quis Arianorum eum (Dionysium Alexandrinum) suspicetur dixisse, Filium ita Patri coëxistere, ut nomina quidem sibi iavicem cohærent, res autem à se invicem plurimum distent, & neque Filium semper Patri coëxistisse; ex quo autem Filius esse cœpit, ex eo Deum dictum fuisse Patrem, & dehinc illi coëxistere, ut fit apud homines. Sed meminerit eorum, quæ suprà dicta sunt, tumque Dionysii fidem rectam agnoscat. Nam cùm dicat, Non enim erat, cùm Deus (Vide verba num. 189 recitata) non esset Pater; & iterum: Deus autem: (adi iterum num. 189) æterna lux est, quæ numquam incipit, numquam desinet: æternus ergo splendor ipsi prælucet & coëxistit, qui absque initio est, & ab æterno genitus ante eum emicat: par sanè fuit, neminem talia de illo suspicari. Exempla quoque fontis ac fluvii, radicis & germinis, spiritus & vaporis, Christi hostes, qui contraria de illo disseminant, pudore suffundunt. Nemo, quantum opinor, adhuc est, qui ex his omnibus non videat, Dionysium procul omni dubio sensisse, Dei Filium Patri semper coëxistisse, eique proin esse coëternum, ac proin Arianos ex eo non huiusse, quod de Dei Filio aiebant. Fuit aliquando, cùm non esset. Atque hoc primum est Arianorum dogma, quod Dionysius, cùm ex dictis certissime id non tenuerit, preformasse, dici non potest. An alia pariter Arianorum dogmata non preformarit, nunc disquirro.*

192 *Docebant Aiani, Filium Dei à Patre*

*omnino esse divisum ac separatum, ac proin non aucto-
rē ejusdem cum ipso natura, sed diversa, seu,
quod in idem recidit, eum à Patre secundum naturā pre-
substantiam esse alienum, seu Patri esse non con-
substantiale. Ut autem impio hæc suo dogmati-
suffragari Dionysium, probarent, sic, teste A-
thanasio num. 16 de sententia Dionysii, arguta-
bantur: Cùm Patrem dicit Dionysius, Filiū non
nominat; & vice versa, cùm Filium dicit, Patrem
non memorat, sed dividit, amovet & separat Fi-
liū à Patre; huic autem argumenti, ut idem S.
Athanasius loco proximè citato testatur, ipsem S.
Dionysius Pentapolitanus, qui eamdem ei obje-
cerant, in secundo suo de Elencho & Apologia
libro respondet his verbis: Singula nomina à me
prolata à se invicem nec separari nec dividi
queunt; Patrem dixi, & priusquam Filii men-
tionem facerem, jam illum in Patre significâ-
ram; Filium adjunxi, ac etiam si Patrem non
prius nominasse, is tamen in Filii nomine
comprehensus fuerat; Spiritum sanctum addi-
di, sed simul & unde & per quem processerit,
adjunxi. Illi verò (*Pentapolitani, accusatores
mei*) ignorant, neque Patrem, quā Pater est,
à Filio alienari posse, nam nomen illud est ori-
go conjunctionis; neque Filium à Patre sepa-
rari, namque Patris vocabulum commune quid-
piam indicat. In manibus autem illorum est Spi-
ritus, qui neque à mittente, neque à ferente
separari potest. Quomodo igitur ego, qui tali-
bus utor nominibus, illa à se invicem separata
& omnino divisa existimem? Et paucis, *inquit*
Athanasius, interjectis hæc addit: Sic quidem
nos indivisibilem Unitatem in Trinitatem dilata-
mus, & Trinitatem iterum, quæ imminui ne-
quit, in Unitatem contrahimus. *Ita Dionysius
Pentapolitanus, qui ab eo Filium à Patre omni-
no separari ac dividi afferuerant, confutat; cùm
jam ante eorumdem accusationem, quā aiebant,
Sanctum dixisse, Filium inter res factas compu-
tari, & nequaquam Patri esse consubstantiale,*
*in primo suo de Elencho & Apologia libro pari-
ter confutarat.**

193 *Verborum, quibus id ibidem Sanctus fa-
cit, hoc jam partem num. 158 ex Athanasio
transcripsimus, ut necesse non sit, illam hīc de-
nuò repeterem. Itaque partem reliquam solam, eam-
que non integrè, sed partim, prout ad infinitum
meum facit, transscribo. Sic habet: Epistolam
autem, ut antè dixi, ob præsentem rerum con-
ditionem penes me non habeo; alioquin ipsa
tibi, quæ tunc scripsi, verba, imò epistolæ to-
tius exemplar missum, mittamque, si quando
mihi ejus copia fuerit. Memini porrò, me plu-
rimas ex rebus inter se cognatis similitudines
conglobasse. Etenim plantam sive ex semine,
sive ex radice succrescentem, aliam dixi esse ab
eo, unde pullulavit, eti ejusdem omnino sint na-
turæ; fluviumque à fonte fluentem, aliam formam
& nomen accipere; neque enim aut fontem flu-
vium, aut fluvium fontem dici; sed utrumque
existere, ac fontem quasi patrem esse, fluvium
verò aquam ex fonte manantem. *Ita Dionysius,*
*ex rerum cognatarum seu homogeniarum (vide
verba num. 158 recitata) similitudinibus, quas
in sua ad Ammonium & Enphanorem epistola
adhibuit, præcipue contendens, sese in ea non
asseruisse, Dei Filium esse Patri non consubstan-
tiale; que vox hīc & alibi à Dionysio, uti ex
similitudinibus, quibus uitetur, manifestum appa-
ret, adhibetur ad significandam rem, que ejus-
dem generis ac speciei sit cum altera; non an-**

H 3

AUCTORE

C. B.

tem, uti postea à concilio Niceno fuit adhibita, ad significandam rem, qua cum altera constitutae eandem numero substantiam. Nec hoc absonum videri debet. Est enim etiam hoc sensu Dei Filius Patri utique consubstantialis, Sanctusque, cùm indivisibilem in Trinitate unitatem afferat, rem per vocem illam à Nicena synodo intellectam adiuitit. Sed hoc obiter hic notasse sufficiat. Examinare pergo Sancti nostri sensum circa alterum Arianae dogma, suprà expositum.

A 194 Athanasius præter verba, proximè hoc transcripta, alia adhuc ex primo Dionysii de *Apologia libro*, ad institutum meum minus conducta proptereaque hic à me omissa, in suum de Dionysii sententia *Tractatum transfert*, recitatisque deinde ex tertio Dionysii de *Apologia libro* his verbis, Vita ex Vita genita est, quemadmodum flumen à fonte emanavit, & à luce inexstincta splendida lux accensa est, Arianos, impiam doctrinam suam in Dionysio fundatam afferentes, acerrime ex verbis omnibus, que ex Dionysii de *Apologia libris paragrapho* præsenti jam transcriptis, num. 19 hunc in modum perstringit, atque exagitat: His auditis, quis non infanæ deinceps eos accusabit, qui Dionysium Arianicè sentire suspicantur? Næ ille his (*Dionysii*) argumentis (qua hoc & ex Athanasio jam proposuimus) ab ipsa veritate profectis, totam Arii proterit hæresim. Nam illud, Non erat, priusquam gigneretur, &, Erat, quando non erat, splendoris (*adi verba num. 189 recitata*) vocabulo confutat; nec non his verbis: Pater ejus numquam absque Prole fuit. Illud autem, quod aiunt ex non extantibus, refellit dicendo, Verbum esse quasi fluvium ex fonte, ut germen ex radice, filium ex parente, lumen ex lumine & vitam ex vita. Quod autem illi separant & dividunt Verbum à Deo, id ille improbat, cùm ait, Trinitatem, quæ nec dividi nec minui potest, in unitatem contrahi. Quod vero aiunt, alienum esse Filium à substantia Patris, aperte respuit, cùm dicit, consubstantiale Patri esse Filium. Hic sanè summopere miranda impiorum hominum impudentia; Dionysio namque, quem doctrinæ suæ paria sensisse affirmant, dicente, consubstantiale esse Filium, ipsi tamen haud fecūs quam culices circumquaque susurrant, quasi synodus (*œcumonica Nicena*) Consubstantialis vocem haud rectè scripto mandarit. Si enim sibi amicum Dionysium existimant, ne doctrinam negent Viri secum sentientis. Quod si putant, id non rectè dictum fuisse, quare Dionysium, qui id ipsum ait, quasi secum sentientem jactitant? Persuasum tibi jam est, quantum opinor, eruditæ lector, Dionysium non minus Ariani, Dei Filium Patri non consubstantiale, quam non coaternum afferentibus, adversari, ut adeò illos neutrum ex hisce assertis Dionysius docuerit. Dispiciamus modò, an Sanctus alteri eorumdem doctrinæ, quam Dei Filium rem factam seu creaturam esse, asseverabant, magis faverit.

B 195 Athanasius post verba, qua Commentarii hujus num. 178 jam transcripti, quaque, cùm ad institutum nostrum conducant, hic pro inferendis habenda sunt, in suo de Dionysii sententia *Tractatum* num. 21 sic pergit: Qui hæc audit, divini sancti oraculi meminerit dicentis: Quocumque se vertat impius, evanescit. Etenim quam se cmique in partem quotidie convertant impii illi (*Ariani scilicet*) evanescunt, ne in hoc quidem (*in afferendo Dei*

*Adhuc nec
Dei Filiū
rem cretam,*

Filio rem factam esse) ullam rationem invenientes Dionysii sibi conciliandi; quippe qui apertere doceat, Filium nec factam nec creatam rem esse; carpit autem, appositèque refellit eos, qui se calumniabantur, quasi dixisset, factorem esse Deum, quod non adverterint; se autem dixisse, Patrem esse Deum, in quo & Filius adscriptus est. His autem verbis declarat, Filium non esse ex numero rerum factarum, & Deum non factorem, sed Patrem proprii Verbi esse. Quibusdam autem imperite (*seu potius, ut Græci est, mala fide*) ipsi reponentibus, quod Deum dixisset Christi factorem, sui purgandi causâ varia adhibuit argumenta. Neque sic, aiens, reprehendenda esse sua verba; se enim factoris nomine usum affirmat, propter carnem, quam Verbum assumperat, utique factam. Quod si quis illud de Verbo dictum fuisse suspicetur, eo etiam modo absque contentionis studio audire oportuit; ut enim Verbum rem factam esse non sentio, & Deum non factorem, sed Patrem ejus dico; si quando de Filio disserens, Deum obiter factorem ejus; etiam tunc res defensione non caruerit; nam sapientes Græci se suorum librorum factores appellant, tametsi iidem proprietorum librorum patres sunt: divina autem Scriptura nos cordis motuum factores nuncupat, cùm nos dicit, factores legis & judicij & iustitiae. Itaque quacumque ex parte res spectetur, probè commonistrat, Filium nec creatam nec factam rem esse, seque à prava Arianae doctrina alienum, quæ scilicet hinc docebant, Dei Filium esse rem factam seu creaturam, ut adeò Dionysius non magis faveat, seu potius non minus aduersetur huic Arianae asserto, quam duobus aliis, suprà jam memoratis, quorum altero Dei Filium Patri non coaternum, altero non consubstantiale esse, asseverabant.

nec eum secundum cogitandi modum tanum

196 Porro duo alia adhuc supersunt Arianae asserta, iis pariter opposita, quæ de secunda sanctissima Trinitatis Persona credenda proponit Ecclesia. Dei Filius in Scripturis sacris Dei Verbum dicitur, hinc contra Arianae inferebant Catholicis, Dei Filium Patri non extranum, ut contendebant Ariani, sed proprium esse & indivisibilem à Patris substantia, quemadmodum verbum à mente. Ariani, ut hos Catholicorum argumentum eliderent, duo reponerant, cum orthodoxa fide aequè pugnantia. Primum erat, Dei Filium non secundum naturam, sed secundum cogitandi modum dumtaxat Verbum dici; eumque non esse verum Dei Filium, sed per adoptionem tantum ita vocari; alterum vero, aliud esse, quod in Deo est Verbum, & aliud, quod in Scriptura, de Dei Filio loquente, Verbum dicitur. Dispiciamus modò, an alterum ex hisce Arianae placitis Sanctus noster ulla ratione faveat, seu an in iis cum Ariani consentiat. A primo, ut rerum ordo exigit, initium duco. Cùm autem, inquit in *Tractatu de sententia Dionysii*, sapissime laudato, num. 23 Athanasius, Arius ad cetera sua mala hanc quoque sententiam quasi ex sterquilinio sibi consarcinârit, & hæc adjecerit: Verbum non est proprium Patri, sed aliud est in Deo Verbum: hic vero Dominus extraneus quidem & alienus est à Patris substantia, & dumtaxat secundum cogitandi modum dicitur Verbum, & non est secundum naturam, ac verus Dei Filius; sed per adoptionem hic quoque Filius dicitur, utpote creature. Et dum hæc ait, apud eos, qui rei

v. 2

A veritatem ignorant, gloriatur, quasi in hoc Dionysius secum sentiat: tute, quæso, videoas, quæ de iis fuerit, Dionysii fides, & qua vi illos Arii oppugnet errores.

197 *Ita de primo Arianorum circa secundam Verbum dici, sanctissima Trinitatis Personam asserta, supra à nobis exposto, prefatur Athanasius; ut autem erroribus, in eo involutis, Dionysium Alexandrinum ostendat contrarium, duos textus planè insignes, per quos illis Sanctus aperiissimè adversatur, ex primo & secundo ejus de Elencho & Apologia libris transcrit. Eosdem ego, quantumvis prolixos, pariter hoc transcribo, ut iterum ex ipsiusmet Sancti verbis pateat, quam parum hic etiam impie Arianorum in sanctissimam Trinitatem doctrina faveat, quāque proinde infirmo nitantur fundamento, qui sanctum Virum Arianorum præformasse errores affirmant. Dictum est, inquit loco proximè citato apud Athanasium, superius Deum esse fontem omnium bonorum; Filius vero dictus est fluvius ab ipso emanans; Verbum quippe est mentis emanatio, &, (ut humano more loquamus) ex corde per os emititur. Mens vero, quæ per linguam proslit, diversa est à verbo, quod in corde existit; istud enim postquam illud præmiserit, remanet, & est quale antea erat; illud vero præmissum evolat, & circumquaque fertur; & sic est utrumque in altero, tametsi diversum est ab altero; & unum sunt, licet duo sint. Sic namque Pater & Filius unum sunt, & invicem illos esse, comprobatum est. Ita Dionysius in priori è duobus textibus mox laudatis; in posteriori verò modo loquitur non multum absimili.*

*affirmavit;
sed Arianius*

198 *Sic habet: Ut... mens nostra eructat à seipsa verbum, ut ait Propheta: Eructavit cor meum verbum bonum: estque utrumque alterum ab altero, præcimum & ab altero distinctum obtinens locum, cùm illud quidem in corde, istud in lingua & ore comminoretur & moveatur: non tamen alterum ab altero distat, nec se invicem privantur: neque mens sine verbo est, neque verbum sine mente: sed mens verbum facit & in ipso apparet, & verbum mentem exhibet, in qua factum est: mensque est quasi verbum immanens, verbum autem quasi mens profiliens: mens in verbum transit, verbum mentem in circumstantes auditores insinuat: & sic mens per verbum in auditorum animis collocatur, & una cum verbo intrat. Ac mens quidem est quasi pater verbi, in seipsa existens: verbum autem quasi filius mentis, non ante ipsam quidem, sed neque extra ipsam factum esse potest, sed cum ipsa existit, & ab ipsa germinavit. Eodem quoque modo Pater ille maximus, & mens illa universalis, ante omnia Filium habet Verbum, interpres & angelum suum. Hæc hæc tenus Dionysii verba; hisce autem recitatis Athanasius Tractatu mox iterum laudato num. 24 statim subiungit: Hæc (Dionysii verba proximè hoc transcripta) vel numquam audivit Arius vel si audivit, non intellexit homo indoctus: nam si intellexisset, non tanta mendacia de episcopo (Dionysio Alexandrino) pervulgâsset; imò potius illum, ut nōs, ob insitum in veritatem odium convitiis infectatus fuisset. Nam cùm Christi sit hostis, libertissimè persecutus illos, qui, quæ Christi sunt, sapiunt, ut ipse prædictus Dominus: Si me persecutis sunt, & vos persequentur.*

199 *Hoc modo Athanasius Arium ejusque sequaces acerrimè hic iterum idcirco perstringit,*

quod Dionysium, qui, que verbis proximè recentis continentur, docet, eadem secum sentire, impudenter afferent; paucis autem interpositis, que brevitatis causa hic omitto, ita prosequitur: Quid enim vel proximum habuerit Arii malignati Dionysii fides? Nonne Arius secundum cogitandi modum dumtaxat Verbum esse dicit, Dionysius autem verè & naturâ suâ Verbum Dei esse? Ille Verbum Patri extraneum dicit: hic docet, esse proprium, & indivisibile à Patris substantia, sicut verbum à mente & flumen à fonte. Si quis igitur poterit dividere & alienare verbum à mente, vel fluvium à fonte separare, & quasi muro exstructo dirimere; vel ausit dicere fluvium diversæ substantiæ à fonte, ac diversam ab eo aquam commonstrarere; vel splendorē à luce dirimere, & affirmare, ex aliena substantia esse splendorem, nec à luce prodire, is cum Ario insanias; ejusmodi quippe homone mentem quidem humanam habere ultra videbitur. Quod si hæc indivisibilia esse, ipsa novit natura, eorumque proles ipsis propria est; ne quis igitur deinceps cum Ario sentiat, aut Dionysium calumniari ausit; sed magis hinc ejus cùm sermonis perspicuitatem, tum rectam fidem admiretur. Ita Athanasius ex fontis ad fluvium, & mentis ad verbum relationibus, quas in geminis textibus, proximè hoc transcriptis, Deo Patri & Filio Dionysius applicat, rectè concludens, Sanctum Arianis, Filium Dei secundum cogitandi modum dumtaxat verbum dici, assertantibus, esse contrarium.

E

*uti etiam hæc
dicentibus
aliud esse,
quod in Deo
Verbum, &
aliud, de quo
in Scripturis.*

200 *Quod jam pertinet ad alterum suprà memoratum Arianorum assertum, quo aiebant scilicet, aliud esse, quod in Deo est Verbum, & aliud, quod Scriptura sacra, de Dei Filio loquens, commemorat, erronee huic doctrina, non minus quam proximè precedenti, Dionysius è suis de Elencho & Apologia libris probatur contrarius. Quod spectat autem, ait num. 25 Tractatu de sententia Dionysii, sepissime laudato, Athanasius, illam Arii insaniam, quâ dicit, aliud esse, quod in Deo est Verbum, & aliud, de quo locutus est Joannes: In principio erat Verbum; & aliam propriam esse in Deo sapientiam, aliam verò, quam his verbis indicat Apostolus: Christus Dei virtus & Dei sapientia; illud summa vi impugnat Dionysius, pravamque illam sententiam strenue insectatur: Vide, quæso, quo pacto in secundo libro (de Elencho nempe & Apologia) his de rebus verba faciat: In principio erat Verbum; sed non erat verbum, quod Verbum protulerit; erat enim Verbum apud Deum: Dominus Sapientia est; non erat igitur sapientia, qui Sapientiam produxit; nam, Ego eram, inquit, quâ delectabatur. Veritas est Christus; Benedictus autem, ait, Deus veritatis. Ibi una Sabellium & Arium everit, ambasque hæreses paris impietatis declarat: neque enim Verbum est Verbi pater, neque factum est, quod ex Patre procedit, sed propria ejus substantiæ proles. Rursumque Verbum procedens non est Pater: nec Verbum istud unum ex multis est, sed solus est Patris Filius, verus & naturâ genuinus, qui & nunc in ipso existit, & in æternum, atque indivisibiliter ex eo est. Sic & Sapientia & Veritas est Dominus, & non est ab alia sapientia secundus; sed solus hic est, per quem omnia Pater condidit, in ipsoque multiplices rerum constituit substancias; per quem etiam, quibus vult, innescit; in ipso item omnium providentiam gerit, omnia agit. Hoc enim*

F

AUCTORE

C. B.

enim unicum Dei Verbum agnoscit & Dionysius. Hæc est Dionysii fides. *Hoc Athanasius, ex ipsiusmet Dionysii verbis dilucidè demonstrans, hunc posteriori, quo de hic agimus, Arianorum erroris pariter adversari.*

S XVIII. Dionysius Arianorum errores non præformâsse aliis adhuc rationibus ostenditur.

Dionysius alio argumen-
to Arianorum errori-
bus contra-
rius obendi-
tur,

OMNIBUS, uti ex iis, quæ § precedenti dispu-
tavimus, colliges, Arianorum circa sanctissi-
mam Trinitatem erroribus Sanctus noster est con-
trarius, ac proin eos præformâsse, meritò dici non
potest. Ut verò adhuc clarius pateat, Dionysium ab
Arii erroribus fuisse alienum, id insuper hoc alio,
quod etiam verbis num. 166 ex Athanasio recitatis
comprehenditur, argumento ostendo. Ille utique
ab Arii erroribus censendus est alienus, qui nus-
quam impietatis convictus à Patribus, celebrem
semper in Ecclesia habuit sui memoriam. Quòd
si enim Patres, ut primùm Ariana orta est heresi-
ss, arreptis illico spiritualibus armis, adversus
eam insurrexerunt, Ariumque, impietatis au-
tolorem, exaultoratum ab Ecclesia corpore ab-
sciderunt; eadem utique, quā in bunc, pœna in
Dionysium Alexandrinum animadvertisserint, si
hic eosdem errores, quos Arius, tutatus fuisset.
Jam verò cùm Dionysius impietatis nusquam con-
victus fuerit à Patribus, imò cùm ab erroribus,
per Pentapolitanos ei imputatis, qui cum Arii,
de quibus suprà differimus, erroribus fuere ii-
dem, à Dionysio Pontifice Romano, & à syno-
do, ab hoc Roma coacta, declaratus fuerit im-
munis, aut certè (vide dicta num. 166) pro or-
thodoxo, fidei sua ratione reddita, habitus fue-
rit, certum omnino videtur, Sanctum ab Arii
erroribus maximè fuisse alienum. Quòd si dicas,
Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola afferuisse, Filium Dei rem fa-
ctam esse, & opus à Patre secundum substantiam alienum, hacque asserta purum ac putum
continere Arianum virus; his, quæ jam suprà
difficultati huic solvenda apta protulimus, re-
sponsum hoc addo.

C
dicique potest
de Dei Filio.

202 Dionysius in sua ad Ammonium & Eu-
phranorem epistola (adi, quæ § precedenti di-
sputavimus) vero misiliter quidem in chartas non
nulla verba misit, ob quæ, utpote errores in A-
rio postea damnatos visa complecti, à Pentapo-
litanis, veluti violata fidei reus, ad Dionysium
Romanum Pontificem fuit delatus; verùm in di-
cta epistola ex vehementi Sabellium confutandi
studio plura protulit, quām quidem voluerit in-
telligi; in id scilicet, ut Sabellianos errores ner-
vose elideret, ferè unicè intentus, nec sat solli-
cite cavens, ne quid, Personarum quidem in
sanctissima Trinitate distinctionem probans, essen-
tia autem simul unitatem destruens, in medium
afferret. Hinc fit, ut ex dicta epistola de Dio-
nyssi circa divinarum Personarum essentia uni-
tatem mente tutum nequeat ferri judicium, re-
currendumque, ut eam colligas, propterea sit ad
alias, ab eo deinde scriptas epistolas, in quibus
& ea, quæ in epistola ad Ammonium & Eu-
phranorem crudius nonnihil scripsérat, sensu or-
thodoxo exposuit, Deique Filium Patri esse con-
substantialem discribere adeò est professus, ut Aria-
nam heresim in antecessum potius damnasse, quam

præformâsse, aquis rerum estimatoribus debeat
videri. Adhac Dionysius, dum in sua ad Am-
monium & Euphranorem epistola afferuit, opus
& rem factam esse Filium Dei, non naturâ
proprium, sed alienum à Patre secundum sub-
stantiam, qualis est agricola à vite, & faber à
scapha, spectavit Filium Dei ratione humanita-
tis assumpte, non ratione divinitatis, aut divina
hypostasis. Hoc autem sensu verè opus & res fa-
cta est Filius Dei, non naturâ proprius, sed a-
lienus à Patre secundum substantiam, qualis est
agricola à vite & faber à scapha. Neque est,
quòd dicas, Dionysium, ut bisce assertis suis
sensum Catholicum conciliet, eò non recurrere;
rationem enim, cur id Sanctus non faciat, num.
175 jam reddidi, eaque, quantum opinor, huic
difficultati satisfacit.

D

203 Utut sit, certè ea Dionysii asserta sensu
jam assignato exponenda censuit Athanasius. Et
enim hic sanctus scriptor in hac Christi apud Ioan-
nem cap. 15, v. 1. verba, Ego vitis, & Pater
meus agricola, in Tractatu de sententia Diony-
si num. 10 sic scribit: Quod autem hæc ipsa
(Scriptura sacra verba proximè recitata) de hu-
manitate Salvatoris dicta sint, hinc animadver-
tere licet, quòd agricola quoad substantiam à
vite alienus sit; palmites verò ejusdem substanciæ
& generis ac vitis, ab ipsa que indivisi, una
nempe eademque origine pullulant palmites
& vitis. Est autem, ait Dominus, ipse vitis,
nos palmites. Si itaque nobis consubstantialis est
Filius, & eamdem, quam nos, habet originem,
sit hac in parte alienus à Patre secundum sub-
stantiam eo modo, quo vitis ab agricola: si ve-
rò aliud est Filius præter illud, quod nos sumus,
& ille quidem Verbum Patris, nos verò ex ter-
ra procreati & posteri sumus Adæ, non debet
dictum istud referri ad Deitatem Verbi sed ad
humanum ejus adventum: quandoquidem ita
Salvator ait: Ego sum vitis, vos palmites & Pa-
ter agricola. Nos enim quantum ad corpus e-
jusdem generis sumus ac Dominus, propterea
ipse dixit: Narrabo nomen tuum fratribus meis.
Ac quemadmodum palmites sunt viti consub-
stantiales, ex eaque prodeunt; sic & nos corpo-
ra habentes ejusdem generis ac corpus Domini,
ex plenitudine ejus accipimus, illudque nobis
radix est ad resurrectionem & salutem. Pater au-
tem agricola dictus est: ipse enim vitem, quæ
est humanitas Salvatoris, per Verbum coluit, i-
pse item per Verbum nobis ad regnum viam pa-
ravit, & nemo venit ad Dominum, nisi Pater
eum traxerit ad illum.

E

204 Ita Athanasius prememorata sacra Scri-
ptura verba ad Christum, secundum humanam
naturam consideratum, referri, ostendens, hinc
que deinde, nonnullis interpositis, Dionysii de
agricola & vite, de navium fabricatore & sca-
pha comparationes ad Dei Filium, secundum na-
turam humanam consideratum à Sancto in episto-
la ad Ammonium, cùm ibidem de Filii humanitate
scribit, pariter referri, quodammodo concludens. Er-
gone, inquit, Dionysius, ut Christi hostes jaçitant,
cùm de Filii humanitate scribit, ipsumque rem
factam esse, ait, unum ex puris hominibus il-
lum esse, indicat? An quia dixit, Verbum non
esse proprium substantiæ Patris, ipsum nobis
hominibus consubstantiale esse existimavit? Ac
post paucia Dionysium loquenter inducit, eique
verba, num. 188 jam recitata, attribuit, quibus
Sanctus innuat, se non de divina, sed de humana
Christi natura esse locutus, cùm Dei Filium à
P. 20

F

esse locutus.

A Patre eo modo, quò vitis ab agricola & scapha à navium fabricatore aliena est, alienum esse assertuit. Et vero has vitis & agricola, scapha & navium fabricatoris comparationes ad Personam Filii non secundum se spectatam, sed tantum ratione humanitatis assumpie à Dionysio in epistola, sapissime memorata, referri, ex eo appareat, quod in ea, quæ ad humanam Christi naturam spectant, unicè ferè (vide verba num. 148 recitata) in medium adducat. Accedit, quod predilectiones comparationes è Scriptura sacra defusimptae sint, atque in hac, quemadmodum ex Athanasio mox docuimus, de Dei Filio, secundum naturam humanam considerato, accipiuntur; unde verosimile fit, eas à Dionysio eodem pariter sensu fuisse acceptas. Quod si porrò adhuc contendas, Dei Filium, etiam secundum naturam humanam non consideratum, alienum à Patre per Dionysium in ea, quam hic ad Ammonium & Euphranorem scripsit, epistola dictum esse, ac proin prememoratas comparationes sensu mox allegato à Sancto non fuisse acceptas, respondeo, etiam hoc admissio, consequens non esse, ut Dionysius Arianorum errores preformarit.

B 205 Etenim post scriptam ad Ammonium & Euphranorem epistolam, in qua ex hypothesi Dei Filium, etiam secundum humanam naturam non consideratum, à Patre secundum substantiam alienum scripsit, suos de Elencho & Apologia libros exaravit, in iisque Dei Filium (adi hujus Commentarii num. 193) à Patre secundum substantiam non alienum, sed Patri consubstantiale esse docuit, hancque deinde doctrinam ad extremum usque vita spiritum constanter retinuit. Quapropter cùm is, qui duo diversa scripta, in quorum altero unam eamdemque rem negat, in altero affirmat, eam sequi censendus sit assertorum oppositorum partem, quam postremum ejus scriptum prodit, S. Dionysius etiam facta, quam memoravimus, hypothesei, censendus est, Dei Filium à Patre secundum substantiam existimasse non alienum, cùm hoc in suis de Elencho & Apologia libris, quos posteriori loco scripsit, apertissime docuerit, palamque sit professus. Nequit ergo Dionysius, dato etiam, quod à Pentapolitanis merito erroris insimulatus fuerit, quodque in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola Filium Dei, etiam secundum naturam humanam non consideratum, à Patre secundum substantiam alienum assertuerit, nequit, inquam, hoc etiam dato, Dionysius merito dici Arianorum errores preformasse, cùm doctrinam iis oppositam, idque ad finem usque vita, indubie tenuerit. Hinc etiam consequitur, ut Arianis in facta quoque hypothesi Dionysium, velut suorum de sanctissima Trinitate dogmatum assertorem, immerito jaclarent.

non propter-
ea tamen
Sanctus A-
rianorum

206 Si putant, inquit de Arianis Tractatu proximè laudato, num. 24. Athanasius, impietatis patroni, secum sentire Dionysium, eadem, quæ ille, scribant, eadem profiteantur; scribant exempla illa, de vinea nempe & agricola, de scapha & fabro; & unà confiteantur, quæ ipse (Dionysius Alexandrinus) consubstantialitatis propugnandæ causâ tradidit: sententiam item, quâ dicit, Filium esse ex substantia Patris, nec non & eternitatem ejus, cognitionem mentis cum Verbo, fontis cum fluvio & cetera; ut vel ex ipsa rerum discrepantia noverint, quomodo priora quidem illa (de vinea scilicet & agricola, de scapha & fabro) per oeconomicam dixerit;

Oktobris Tomus II.

hæc verò (de Verbi consubstantialitate scilicet, eternitate &c) ut piæ fidei postulat ratio. Quibus verbis Athanasius Arianis concedit, ut illas Dionysii de viue & agricola, de scapha & fabro comparationes in favorem suum liberè laudent, modo simili consubstantialitatem, eternitatem & alia admittant, qua Sanctus in suis de Elencho & Apologia libris divino Verbo attribuit. Videbas scilicet Athanasius, qualiscumque demum esset doctrina, qua ab Arianis jaclaretur, veluti ex dictis comparationibus consecataria, eam certissimè elidi per Dionysii de consubstantialitate & eternitate Verbi asserta, hacque, utpote in posterioribus Sancti scriptis contenta, genuinam ejus de sanctissima Trinitate fidem prodere, ac proin nullum ex adductis de scapha & fabro, de vinea & agricola comparationibus Arianorum erroribus presidium accedere. Videtur adeò ex Athanasii verbis proximè recitatis etiam consequens, ut, dato etiam, quod tamen ob antè dicta admitti non debet, S. Dionysium sive apparet tantum, quod verosimilius est, sive re ipsa in eos ipsos, aut ferè eos ipsos errores, qui postea Arianis palmares fuerunt, in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola esse prolapsum, illorum tamen ipsum, veluti auctorem ab Arianis jaclari merito non potuisse, cùm scilicet, ut jam dixi, doctrinam Arianorum erroribus prorsus oppositionem postea tenuerit, divinique Verbi consubstantialitatem apertissimè sit professus.

E

207 Hinc laudatus Athanasius in suo de Dionysii sententia Tractatu jure meritissimo plus vice simplici affirmat, Dionysium ab Arianis pati calumniam, dum hi illum heresos sua patronum facerent, inque sancti Viri scriptis sua de sanctissima Trinitate dogmata fundari, affererent. Ceterum ut huic discussioni, quâ, an Dionysius Arianorum errores preformarit, inquisivi, finem imponamus, rationibus hæc tenus allatis eruditorum judgmentum insuper adjungo. Hoc spectato, ante oecumenicam Nicenam synodum nihil in Historia ecclesiastica occurrit, quod pro divini Verbi consubstantialitate afferenda, quam qui admittit, Arianorum circa SS. Trinitatem errores certissimè rejicit, efficacius militet, quâ quod Sabelliana heresos occasione Dionysium Alexandrinum inter & Dionysium Romanum Pontificem evenit. Utquid verò hæc istis sedet sententia? Non alia certè de causa, quâ quod dicta heresos occasione Dionysius Romanus quidem scripto edito equalis esse impietatis ostenderit Sabelliana heresos sectatores, & eos, qui Dei Filium à Patre secundum substantiam alienum affererent, tresque in sanctissima Trinitate Personas Deitatem distinctas statuerent; Dionysius verò Alexandrinus, intellecta ex Dionysio Romano, quæ contra se intentatur, accusatione, sui purgandi causâ quatuor de Elencho & Apologia libros ediderit, in iisque Verbi divini consubstantialitatem apertissimè fuerit professus.

F

208 Sandius, seculi decimi sexti hereticus, qui Arianorum heresim renovare voluit, preformasse quod Dionysii, Verbi consubstantialitatem afferentis, auctoritatem elideret, nihil prorsus aliud præter miserum invenit effugium, falsitatis, quam tuetur, certissimum indicium. At scilicet, Dionysii libros de Elencho & Apologia conscriptos, opus esse suppositum ab iis, qui Romani Pontificis auctoritatem voluerunt extollere, Dionysio Alexandrino afflictum. Verum Sandius nihil prorsus habet, quod Athanasii, Eusebii & Basilii,

I qui

AUCTORE

C. B.

qui dictos libros Sancto nostro adscribunt, autoritati opponat, ut hic omni dubio procul andendus non sit. Magnum itaque, nisi ex jam diligis facile colliges, faciendum est discriben inter Arianos, & eos, de quibus supra jam actum est, Pentapolitanos. Hi solam viderant Dionysii ad Ammonium & Euphranorem epistolam, ac proin, cum in hac Sanctus nonnullas adhibuisse crudiores de Dei Filio loquendi formulas, meritò, ut diximus, eum videntur erroris apud Romanum Pontificem insimulare potuisse; Ariani vero non solam illam Dionysii epistolam, sed & ejus de Elencho & Apologia libros legerant, ac proin, cum in his Sanctus mentem suam clarius exponat, doctrinamque Arianorum erroribus prorsus oppositam aperiissime profiteatur, immerito cum jaellatur suorum dogmatum patronum. Adhac non Dionysii culpā, sed ipsorummet malitiā factum est, ut in eos, quos docuerunt errores, sint prolapsi, atque adeò hos Sanctus preformasse dici non potest.

B § XIX. Tria S. Basili de Dionysio Alexandrino asserta & quid de horum altero sentiendum sit.

Gennadius,
qui Dionysiū Arii fontem afferit,
hoc assertum
forte

Quamvis Dionysius in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola nonnihil crudius sit locutus, idcirco tamen, ut & precedenti docimus, Arianorum errores preformasse meritò dici non potest. Verum hoc eadem apud omnes, ut jam supra monui, non semper obtinuit opinio. In primis enim Gennadius, Massiliensis presbyter, qui seculo quinto senesciente floruit, libro de Dogmatibus ecclesiasticis sic habet: Nihil creatum, aut serviens in Trinitate credamus, ut vult Dionysius, fons Arii. Quibus verbis scriptor ille Sanctum nostrum, veluti Arianorum circa sanctissimam Trinitatem errorum auctorem, ac coryphaeum traducit. Ast tanta auctoritas non est Gennadius, ut ei potius, quam Athanasio, qui, ut jam docimus, ab Arianorum erroribus alienum fuisse Dionysium, tractatu hunc in finem expresse scripto ostendit, fidem adhibeamus. Adhac Gennadius, cum hac scriptit, Dionysii de Elencho & Apologia libros forte non legerat, nisi nec Apologiam pro Dionysii sententia contra Arianos ab Athanasio conscriptam; quod ultimum idcirco mihi sane sat verisimile appareat, quia alioquin tanti Viri, quantum fuit Athanasius, auctoritate motus, judicium magis equum de Dionysio latrurus fuisse videtur. Vint sit, Gennadio equidem, Dionysius Ariana heresos fontem atque auctorem facient, non assertior, ob ea, qua binis paragraphis precedentibus differimus, quaque Dionysium ostendunt meritò dici non posse Arianorum errores preformasse. At, inquit, Ariani, quod Dei Filium Patri affererent dissimilem, à vocabulo Graeco ἀνομοῖς, Latine dissimiles, vocati etiam fratre ἀνομοῖς, seu dissimiles, unde & eorum heresis Anomae seu etiam nomen accopit; Basilius autem, epistolā nonā, aliis quadrage simā primā ad Maximum Philosophum scriptā, aperiissime docet, Dionysium (vide verba num. seqq. huc transcripta) prima hominibus jecisse semina Anomae heresos, ut adeò is Sanctus pater Dionysium pariter faciat Ariana heresos fontem, ac

proin ut Gennadius, qui post Basiliū floruit, solā forsan hujus auctoritate motus, verba proxime recitata, quibus Dionysium Arii fontem appellat, litteris mandarit.

D haec ex Basilio: hujus de Sancto censura, que hoc

210 Respondeo: vero non est absimile, Gennadiū ex Basilio didicisse, quod de Dionysio verbis, num. precedenti transcriptis, pronuntiat. Quod autem ad Basiliū, Ariana heresos originem Dionysio imputantis, censuram pertinet, hanc, quam jam antea, num. scilicet 183, parvum transcripti, integrum nunc transcribo, ut, quid hic statui debeat, & an eum quum sit, quod de illa alii tulerunt, nosque lati sumus iudicium, studiosus lector commodius queat dispicere. Integer itaque verborum, quibus in dicta epistola Basilius rem exprimit, contextus sic habet: Cæterū quæ postulas Dionysii scripta, venere illa quidem ad nos, & valde multa; sed non adfunt libri, & idcirco non misimus. Sententia autem nostra hæc est: Non omnia Viri hujus admiramur; imò sunt, quæ prorsus etiam improbemus. Nam ferè illius, quæ nunc circumstrepit, impietas, anomœam dico, is est, quantum quidem scimus, qui primus semina hominibus præbuerit. Causa autem, opinor, non sententiæ pravitas, sed vehementis studiū Sabellio adverſandi. Hunc ergo arborum cultori soleo comparare, detor tam recentem plantam erigenti; deinde, immo deratē retrahendo, aberranti à medio, & ad contrariam partem plantam abducenti. Tale ali quid & huic Viro contigisse comperimus. Cùm enim Libyos (Sabellii è Libya oriundi) impie tati occurret vehementer; non intellexit, se nimio contendendi studio in contrarium malum delabi. Et cùm ei satis esset, non idem esse subiecto Patrem & Filium demonstrare, atque hæc aduersus blasphemum (Sabellium) palmaria tenere; ut manifestam prorsus & redundantem victoriā habeat, non modò hypostaseōn alietatem statuit, sed etiam essentiæ differentiam ac potentiae gradus & gloriae diversitatem.

E transcribi tur, tria pra ecipit asserta complectitur.

211 Quare inde contigit, ut mutarit quidem malum malo, à recta autem doctrina aberrarit. Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale propter eum, qui hac voce ad destruendas hypostases pravè utebatur; nunc vero admittens in iis, quæ defensionis causā ad cognominem (Dionysium scilicet, Romanum Pontificem) scriptis. Adhac de Spiritu voces emitit minimè dignas Spiritu, ab adorata illum deitate sejungens, & in inferioribus una cum creata ac ministrâ natura numerans. Vir igitur ille est ejusmodi. Haecen Basilius, tria potissimum de Dionysio affirmans; atque horum quidem primum est, à sancto Viro non tantam Personarum, sed & essentiæ diversitatē in sanctissima Trinitate constitui, sicque prima Anomœa seu Ariana heresos semina jaella fuisse; alterum, non eamdem semper in scriptis doctrinam traditam fuisse, utpote nunc admissò, nunc rejecto consubstantialis vocabulo; ac tertium denique, Spiritum sanctum, abnegata ei deitate, inter res factas seu creatas computari. Tria hac Basilius de Dionysio asserta juverit paulò accuratius discutere. A primo, quod hoc potissimum pertinet, initium hic duco.

F His de Dionysio liberius locutum Basilius affimat Baroniss;

212 Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 263, num. 43 & seqq. in Basiliū de Dionysio sententiam, universim spectatam, scribens, S. Basiliū de Dionysio paulò liberius locutum videri, affimat; ut autem Basiliū

ex-

- A** excuset, ait eum, cùm prememoratam ad Maximum philosophum scriberet epistolam, compertos non habuisse Dionysii de Elencho & Apologia libros, ad Dionysium Romanum Pontificem conscriptos, uti nec Tractatum, ab Athanasio de sententia Dionysii contra Arianos concinnatum. Hunc Athanasi Tractatum nondum tunc S. Basilio innotuisse, ab eruditis facile admittitur, idque etiam loco citato rellè probat laudatus Baronius ex eo, quod Basilius ipsum Athanasi, & que ab eo scripta fuissent, summopere observare solitus ac colere, suam nibilominus de Dionysio dicturus sententiam, nullam prorsus Athanasi, quod tamen argumenti exigebat ratio, mentionem fecerit, nec accusationem S. Dionysio apud Dionysium, Romanum Pontificem, à Pentapolitanis intentatam vel verbo attigerit, quam tamen ex citato Athanasi Tractatu, si modo hunc vidisset, dubio procul habuisset perspectam. Atque ita quidem verosimillimum est, Basilio tunc, cùm prefatam ad Maximum philosophum scripta epistolam, laudatum Athanasi Tractatum non praluxisse. Ast an idem quoque de apologeticis Dionysii libris, ad Dionysium Romanum Pontificem conscriptis affirmandum est?
- B** cùm autem Basilius, sic loquens, apologeticos Dionysii libros, quidquid
- 213 Ipsem Basilius sententia sua, quam verbis proximè recitatis de Dionysio iulit, initio sic prefatur: Cæterum quæ postulas Dionysii scripta, venere illa quidem ad nos & valde multa; sed non adsunt libri, & idcirco non misimus. Quibus verbis, inquit Baronius, Basilius affirmare videtur, se tunc, cùm illa scriberet, nondum præ manibus habuisse apologeticos Dionysii libros, ad Romanum Pontificem scriptos. Verum, innuit Tillemontius tom. 4 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 282, quamvis Basilius in sua ad Maximum philosophum epistola sinistrum admodum de Dionysio ferat judicium, nequit tamen ex illa erui, Basilius tunc, cùm illam exararet, nondum legisse apologiam, à Dionysio ad Romanum Pontificem datam, utpote quæ in ipsam diætæ Basilius epistola dilucidè citetur; hisce nempe verbis, supra adhuc transcriptis: Hinc etiam non sibi (Dionysius Alexandrinus) constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas pravè utebatur; nunc verò admittens in iis, quæ defensionis causâ ad cognominem (Dionysium scilicet, Romanum Pontificem) scriptis. Hac Tillemontius, ut dixi, loco citato insinuat. Verum an huic scriptori contra Baronium cerò assentiendum est? Erui non posse ex prefata Basilius epistola id, quod ex ea eruit Baronius, sat certum existimo. Etenim verba numeri hujus initio recitata, ex quibus id erueretur, ita queant exponi, ut iis Basilius, qui tunc in eremum secesserat, Maximo philosopho unicè significet, se Dionysii Opera, quæ ad Maximum philosophum mittenda sibi describi amanuensibus librariisve longis positis imperârat, nondum acceptisse; dictis autem verbis hunc in modum, ut cerò queant intelligi, intellectis, quæ ratione, quidso, ex iis concludes, Basilius tunc, cùm epistolam sapiens prefatam scriberet, apologeticos nondum Dionysii libros legisse? Poterat cerè Basilius eremum nondum ingressus hos legisse, antequam vel illos sibi transmitti, Maximus philosophus postularet, vel ipsem de transmissione illa facienda cogitaret.
- 214 Nequit ergo ex prefatis Basilius verbis illud erui, quod ex iis erui posse, visum est Octobris Tomus II.
- ronio. Verum quamquam hoc ex dictis verbis cerò nequéat concludi, non propterea tamen rellè conclusis, Basilius jam tum, cùm epistolam, sapissimè jam memoratam, ad Maximum philosophum scriberet, apologeticos Dionysii libros, ad Dionysium Romanum Pontificem conscriptos, habuisse præ manibus, doctrinamque, in iis tractatam, apprime habuisse perspectam. Quamvis enim, ut rectè observat Tillemontius, à Basilio in dicta epistola citetur Apologia, à Dionysio Alexandrino sui purgandi causa ad Romanum Pontificem sibi cognominem data, dici potest, Basilius intelligendum esse, non de quatuor libris, quos Dionysius sub nomine Elenchi & Apologia ad Romanum Pontificem sui purgandi causâ scripsit, sed de epistola, quam ante hos quatuor libros, ut num. 158 docuimus, eodem fine ad Pontificem transmisserit. Quod si verò ita intelligendus sit Basilius, nequit ex eo, quod in sua ad Maximum philosophum epistola Dionysii apologiam laudet, cerò concludi, eum jam tunc, cùm ad Maximum scriberet, quatuor legisse libros, de Elenchi & Apologia à Dionysio conscriptos. Fateor, res ita habet: & verò Basilius, dum in epistola ad Maximum Dionysii Apologiam citat, de sola, quam hic ante quatuor de Elenchi & Apologia libros scripsit, epistola indubie potest intelligi, si modo in Basiliis, quâ Baronius usus est, editione epistola ad Maximum locus, quo Basilius Dionysii Apologiam laudat, è Greco sermone in Latinum accuratè sit conversus.
- 215 Etenim hic locus apud Baronium ad annum suprà laudatum de Dionysio sic habet: Fatus est, ut varius sit deprehensus & inconsans in conscriptionibus suis; & quidem tollit nunc τὸ ὄμοχτον, coëssentiale per ea, quibus in recta constitutione τῶν ὑποστάτων, personarum scilicet, minùs rectè usus est; nunc contrà admittit, dum respondet ejusdem nominis Dionysio, Romano nempe Pontifici. Quæ verba nihil omnino continent, quod impedit, quod minus hoc posteriora, nunc contrà (Dionysius τὸ ὄμοχτον coëssentiale) admittit, dum respondet ejusdem nominis Dionysio, quibus Basilius Dionysii Apologiam citat, de sola queant, quam hic ante quatuor de Elenchi & Apologia libros scripsit, epistola intelligi, cùm in hac presertim Dionysius, uti ex num. 158 liquet, τὸ ὄμοχτον, coëssentiale seu consubstantiale admittat. Verum prædicti epistola ad Maximum loci facta ex idiomate Greco in Latinum convercio accurata non videtur. Is enim in Greco-Latina, quâ utor, Operum S. Basili editione, anno 1730 per monachos Benedictinos adornata, Grece in hunc modum exprimitur: Ταῦτη τις παντοδαπός ἐσιν ἡ τοῖς συγγράμμασιν, νῦν μὲν ἀναιρών τὸ ὄμοχτον διὰ τοῦ ἐπί αἰτεῖσθαι τῶν ὑποστάτων κακῶς αὐτῷ κεχρημένον. νῦν δὲ προσιέμενος τὸν οἶς αἰτολογεῖται τρόπος τὸν ὄμοχτον. Huic autem, cui nullam prorsus laudati Benedictini lectionem variantem affignant, textui Greco, ad verbum accepto, versio hec Latina, quæ à mox data atque per Baronium adhibita non parum diffonat, ad amissimi respondet: Hinc etiam varius seu inconsans est in suis scriptis, nunc quidem tollens vocabulum CONSUBSTANTIALE ob eum, qui hoc ad hypostases seu personas destruendas male usus est; nunc verò admittens, in quibus sui purgandi causâ ad homonymum seu cognominem scribit. Quæ verba ita nequeunt accipi, ut de sola agat Basilius epistola, à Dionysio ante quatuor Elen-

AUCTORE
C. B.
interim con-
tra opponi

F

AUCTORE

C. B.

chi & Apologia libros conscripta. Etenim hec posteriora, nunc verò admittens, in quibus, seu in iis, in quibus sui purgandi causā ad homonymum seu cognominem scribit, quibus à Basilio Dionysii Apologia laudatur, in se continent, vel certè subintellectum habent pronomen ea, quod ad substantivum praecedens scripta, ut consideranti patebit, debet referri, sicutque facit hunc sensum: Nunc verò admittens in iis scriptis, in quibus sui purgandi causā ad homonymum seu cognominem scribit.

probetur, ab illis non lectis perperam excusat per Baronium.

B

216 Quapropter cùm substantivum scripta, seu potius pronomen, substantivi hujus locum supplens, quo à Basilio h̄c Dionysii apologia citatur, plurali numero exprimatur, nequit Basilis, Dionysii apologiam citans, de sola, quam hic ante quatuor Elenchi & Apologia libros scriptis, epistola intelligi. Intelligendus ergo est vel de quatuor Elenchi & Apologia libris, à Dionysio ad Romanum Pontificem scriptis, vel de his simul & de epistola, quam ante eosdem Dionysius ad Romanum Pontificem pariter dedit. Benedictini textum Gracum num. praecedenti huc transcriptum ita reddiderunt Latinè: Hinc etiam non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas pravè utebatur; nunc verò admittens in iis, quæ defensionis causā ad cognominem scriptis. Hac autem verso, secundum quam à Basilio minus clare laudantur quatuor Dionysii de Elencho & Apologia libri, nonnihil à versione, quam mox dedimus, discrepat; veràm hac nostra, ut consideranti patet, textui Greco est conformior, eaque proprieatetiam standum est, ut adeò Basilis in sua ad Maximum epistola, suprà laudata, quatuor citet Dionysii libros de Elencho & Apologia conscriptos, ac proin ut Baronius liberiorem Basiliū, quem in epistola ad Maximum tenuit, de Dionysio loquendi modum perperam excusat ex eo, quod Basilis tunc, cùm illam epistolam scriberet, quatuor Dionysii de Elencho & Apologia libros nondum legisset. Neque est, cur Basilium, vijs etiam & lectis hisce libris, liberius de Dionysio in dicta epistola esse locutum, minus credibile appareat. Etenim jam tum, cùm ad Maximum philosophum scriberet, sanctus ille scriptor, fatente Baronio, viderat epistolam, à Dionysio ante quatuor de Elencho & Apologia libros ad Romanum Pontificem conscriptam; quamvis autem in hac Sanctus (vide hujus Commentarij num. 158) Dei Filium Patri consubstantialem apertissimè confiteatur, ac proin doctrinam tradat palmarī Arianorum errori è diametro oppositam, cum nihilominus, veluti qui prima Anomœa seu Ariana heresos semina hominibus præbuerit, Basilis in sua sepissimè laudata ad Maximum epistola liberrime traduit, uti palam est ex iis, qua jam differimus.

Probabile apparet, quam prius de Dionysio tulerat, postea Basiliū.

217 Non est ergo, cur parèm sit aut minus credibile, Basilium, lectis etiam Dionysii de Elencho & Apologia libris, sinistram adeò de hoc, ut jam vidimus, protulisse sententiam. Nequit quippe Basilis posterioribus Dionysii scriptis à sinistra, quam de sancto Viro ex lecta ejus ad Ammonium & Euphranorem epistola conceperat, opinione facile avocari. Aliud, quantum opinor, futurum fuisset, si Basilis, ad Maximum scribens, Tractatum, quem de Dionysii sententia Athanasius scripsit, quemque jam plus semel laudavimus, habuisset perspectum; cùm enim Athanasium, ejusque scripta maximi fecerit, dubitan-

dum non videtur, quin Basilis dicti Tractatus, in quo Athanasius Dionysium ab Arianorum erroribus immunem ostendit, argumentis motus, in Athanasii de Dionysio sententiam manibus pedibusque fuisset concessurus, ut adeò Baronius, loco suprà laudato rectè affirmet, aliter Basiliū de Dionysio locuturum fuisse, si, quem Athanasius pro hoc defendendo conscripsit, Tractatum habuisset perspectum, quamvis interim ad immutandam, quam de Dionysio conceperat opinionem, moveri hujusmet Sancti libris, de Elencho & Apologia conscriptis, non potuerit. Quod dum dico, de Basilio, cùm ad Maximum scriberet, dictum intellige. Etenim vero prorsus absimile non est, eum postea de Dionysio mutasse sententiam. Sanctus Basilis, inquit Tillemontius tom. 4 Monitatorum ecclesiasticorum pag. 282, nondum, uti ex hujus epistolæ (ad Maximum scripta) serie appetat, erat episcopus, cùm ita de Dionysio (in epistola ad Maximum) loqueretur, eratque forsan adhuc satis juvenis. Facilè potest postea mutasse sententiam. Certè videmus, hunc (Basilium) illi (Dionysio Alexandrino) in prima sua canonica epistola (hac, à nobis jam memorata postque adhuc memoranda, Amphilochio inscripta est) MAGNI titulum bis tribuere, etiam tunc, cùm ne quidem ejus de Montanistarum baptismō opinionem potest probare. Citat etiam eum pro Spiritu sancti deitate, adjungens nihilominus, esse, cur quis hinc miretur. Textus, quos refert, sufficere videntur, ut Dionysii fides pura probetur hoc in capite, in quo eum erroris Basilis insimulārat. Ita Tillemontius, & meo quidem judicio satis probabiliiter.

D

quamvis contrarium contendant Benedictini, mutasse sententiam.

218 Benedictini nihilominus, à Tillemontio h̄c dissidentes, in Notis, quas epistola ad Maximum philosophum sapissimè jam laudata subnexuere, sic scribunt: Frustra quis cum Tillemontio conjiciat, Basiliū mutasse sententiam, & quod junior dixerat, recantasse in libro de Spiritu sancto cap. 29, ubi præclarissimum Dionysii de Trinitate testimonium profert. Frustra hoc, inquam, sententia immutata indicium existimetur. Tum cùm enim citat illud testimonium, ταράδοχον ἀχετού, mirabile auditu esse, dicit. Quod argumento est, eum Dionysio ne tunc quidem magis favisse. Hac laudati Benedictini contra Tillemontium. Veràm non video, qua ratione hi ex eo, quod Basilis Dionysii citans de Spiritu sancto testimonium, auditu id mirabile pronuntiet, sat certò arguant, Basilium ne tunc quidem, cum præmemoratum de Spiritu sancto librum scriptis, Dionysio magis favisse. Etenim Basilis, cùm Dionysii de Spiritu sancto testimonium citavit, vocare illud mirabile auditu potuit, quod illud secundum se mirum foret, ut pote non tantum Spiritum sanctum, sed & sanctissima Trinitatis mysterium adeò perfectè expressimens, ut id vix alibi Basilis expressum inventisset perfectius. Dionysii de Spiritu sancto testimonium, quod Basilis è secunda Dionysii de accusatione & defensione epistola in suum de Spiritu sancto Tractatum intulit, mirabileque auditu appellavit, sic habet: His omnibus congruerter & nos, formâ etiam ac regulâ à presbyteris, qui ante nos vixerunt, acceptâ, concordibus vocibus cum illis gratias agentes, tandem nunc vobis scribere desinimus. Deo autem Patri & Filio Domino nostro Jesu Christo cum sancto Spiritu gloria & imperium in sæcula sæculorum, amen. Quibus ultimis verbis clarissimè sancte non tantum Spiritus sanctus, veràm etiam

E

F

A iam due alia divina Personae, totumque sanctissima Trinitatis mysterium exprimitur, ut adeò Basilius mirabile auditu vocare potuerit pralandum Dionysii de Spiritu sancto ac Trinitate testimoniū, etiam si jam factus senior Dionysio magis favorit.

Hec erat iusto severior, contraque scribendi ratio,

219 Ut ut sit, certum equidem est, Basilius, adhuc juniores, verbis supra recitatis de Dionysio, veluti de Anomae seu Ariana heresos fonte ac auctore esse locutum. Verum, inquires, quid tandem de severa hac Basilius in Dionysium censura sentiendum est? Respondeo: cùm Basilius banc ferens, fateatur, Dionysium (vide verba num. 210 recitata) non pravitate sententia peccasse, sed studio oppugnandi Sabellii, atque ut adversus hunc plenam & redundantem victoriam obtineret, Dionysium minimè arbitratus est Anomae seu Ariana impietatis fuisse affinem. Quapropter cùm Dionysium prima jecisse Anomae seu Ariana heresos semina nihilominus affirmet, necesse est, ut solas, quas Dionysius adhibuit, loquendi formulas, veluti Arianis faventes priusque eorumdem heresos semina continententes, condemnet. Verum, inquires iterum, an sat rectè à Basilio ista sine ulla adhibita benigniori interpretatione rejiciuntur ac damnantur? Athanasius, qui non minus, quā Basilius Dionysium de sanctissima Trinitate orthodoxe admodum sensisse, persuasum habuit, in suo de Dionysii sententia Tractatu admittit quidem, varias, quas Dionysius (adi hujus Commentarii num. 168) adhibuit de sanctissima Trinitate loquendi formulas, Arianis favisse; verum eas, & à scriptis posterioribus, in quibus Dionysius mentem suam dilucidius exposuit, & à fine & sensu, quo eas adhibuit, excusat. Loquendi illa formula ad humanam Christi naturam ferè unicè spectabant. Eo autem fine de hac sola ferè Sanctus loquebatur, ut cùm Sabelliani undacius Dei Filium negarent, & humana ejus Patri adscriberent, offendens ipse, non Patrem, sed Filium pro nobis Hominem factum esse, Sabellianis persuaderet, Patrem non esse Filium, coque pāctō homines ad veram Filii Deitatem credendam, & ad Patris cognitionem sensim adduceret. Hunc finem sibi Sanctus habebat propositum, hanc tenebat adversus Sabellianos scribendi rationem.

C 220 Et verò hanc eisam uilem fuisse, Sabellianosque convertere natam, Athanasius in Tractatu de Dionysii sententia, mox iterum laudato, num. 26 his verbis docet: Et est verè apta persuadendi forma ad insaniam Sabellii evertendam, ut, qui sequaces ejus citò coarguere velit, non ab argumentis ejus divinitatem indicantibus initium ducat; nempe Filium esse Verbum, Sapientiam & Virtutem; nec ab illo: Ego & Pater unum sumus, & ne illi (Sabelliani) quæ rectè dicta sunt, ad pravum sensum detinentes, impudentis contentionis occasionem hinc arripiant, dum audiunt: Ego & Pater unum sumus, &, qui videt me, videt & Patrem meum; sed Salvatoris exemplo præmittat ea, quæ humano more de illo dicta habentur: cuiusmodi sunt, esurire, laborare, quod vitis sit, quod oraverit & passus sit; quanto enim hædictu sunt humiliora, tanto liquidius demonstratur, Patrem non esse factum hominem. Necesse est enim, cùm Dominus Vitis appelletur, agricolam extare; & cùm oret, esse qui exaudiat; cùm denique petat, esse, qui concedat. Hujusmodi quippe dicta longè facilius Sabellianorum insaniam commonstrant, quod

necesse omnino sit, alium esse, qui orat, alium, qui exaudit; alium vitem, alium agricolam. Quotquot enim verba Filium quasi alienum à Patre declarant, hæc ad carnem attinent, quam nostri causā gestavit.

AUCTORE
C. B.

221 Opifia quippe secundum naturam à Deo sunt aliena; ideo cùm caro opificium sit, Verbum, quod, ut ait Joannes, caro factum est, licet secundum naturam proprium sit Patri, & ab eo indivisibile; attamen si caro spectetur, Pater dicitur ab illo remotus; quæ enim carni propria sunt, ipse concedit, ut de se dicantur, quod hinc palam fiat, non alterius, sed suum proprium corpus fuisse. Cùm itaque hæc eo modo sint intelligenda, citius Sabellius convincetur, non esse Patrem, qui caro factus est; sed ejus Verbum, quod illum redemit, Patrique obtulit. Et ubi quis illum ita coarguerit, ac persuaserit, hinc divinitatem quoque Verbi facilis edocebit; ipsum nempe esse Verbum & Sapientiam, Filium & Virtutem, Splendorem & Figuram. Necesse quippe est, jam denuò colligere, cùm Verbum existat, & Verbi Patrem esse oportere; Sapientia cùm sit, ejus Parentem esse; & Splendor cùm sit, esse quoque Lucem, atque ita Patrem & Filium unum esse. Hæc cùm probè sciret Dionysius, illa edidit scripta, prioribusque verbis Sabellium compressit. His verò Arianam prosternit hæresim. Ut enim humana Salvatoris apta sunt ad Sabellium evertendum, è converso in Ariomanitas, non ex humanis, sed ex iis, quæ Verbi divinitatem indicant, argumenta sunt mutuanda; ut ne illi, quæ de Domino corporis causā dicuntur, pravè interpretantes, existiment ejusmodi esse Verbum, quales nos homines sumus, ac demum in insania sua perseverent. Qui si de Divinitate doceantur, suum ipsi errorem improbabunt; cùmque didicerint, Verbum carnem factum esse, humana imposterum facilis distinguent ab iis, quæ ad Divinitatem attinent.

222 Hac tamen Athanasius ostendens, eam, laudatur.

quam Dionysius contra Sabellianos tenuit scribendi rationem, aptam admodum fuisse, ut illos ab impia, quā infelici erant, circa sanctissimam Trinitatem opinione revocaret. Dispiciat nunc studiosus lector, utri modò assentiendum sit, Athanasiōne, qui, re mature discussa, prolixum pro tutanda Dionysii contra Arianos fama Tractatum scripsit, an potius Basilio, qui junior adhuc, rogatus à Maximo philosopho suam dicere de Dionysio sententiam, sancti Viri scribendi contra Sabellium rationem, veluti supervacaneam & noxiā, utpote quā prima Anomae seu Ariana heresos semina jacta sunt, brevi scripta ad Maximum epistola, traducit. Quod ad me pertinet, utrumque sanctum virum, Basiliū scilicet & Athanasiū, impensè revereror; Basilius tamen in Dionysium ob nonnullas loquendi formulas comparationesque adhibitas, quas Athanasius modo non uno aperte simul orthodoxeque exponit, aquo videtur severior, dum ob eas sanctum Virum Anomae heresos prius auctorem facit. Procedo nunc ad alterum Basiliū assertum, quo Dionysium (adi num. 211) in scriptis suis sibi non constare, affirmit.

E

F

§ XX. Duo alia Basilii de Dionysio asserta expenduntur.

Dionysius in epistola ad Ammonium auferre consubstantiale

Benedictini, suprà plus semel jam laudati, ad hanc Basilii in epistola ad Maximum verba, an è adhuc recitata. Hinc etiam (Dionysius Alexandrinus) non sibi constat in scriptis, nunc quidem tollens consubstantiale propter eum, qui hac voce ad hypostases destruendas pravè utebatur; nunc verò admittens in iis, quæ defensionis causâ ad cognominem scripsit, sic observant: Valde dubium est, quod hoc loco asseverat Basilius, & à Dionysio sublatum & à Sabellio adhibitum consubstantiale. Ipse Dionysius confutavit accusatores suos, teste Athanasio, ibidem (*in Tractat de sententia Dionysii num. 18*) pag. 255: Qui eum mentiebantur, (*seu potius, ut Græcè est*) asseverabant, dixisse Filium inter res creatas computari & nequam esse Patri consubstantiale. Quod spectat

B ad Sabellium, probabile non est, ei arrisuisse consubstantiale, quod non minus ipsi adversarium est quam Arianis; nusquam hac voce perhibentur usi esse Sabelliani. Sed cum eà Basilius sibi persuasisset abusum esse Marcellum Ancyranum, facile adductus est, ut idem de Sabellio judicium ferret. Ita illi; verò jam suprà vidimus, Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola dixisse, Dei Filium à Patre secundum substantiam alienum, ut adeò à Dionysio sublatum consubstantiale, Basilio potuerit videri, nec, uti ex iis, quæ num. 172 & seqq. disputavimus, facile colliges, quidquam officit, quod Sanctus deinde in sua ad Dionysium, Romanum Pontificem, epistola sese Dei Filium Patri asseruisse non consubstantiale, iverit inficias.

videri potuit
Basilio;

224 Quod autem jam pertinet ad secundum, quod laudati Benedictini aiunt, dubium esse scilicet, an à Sabellio consubstantiale fuerit adhibitum; nolim ego id afferenti Basilio, nisi ob rationes prorsus graves refragari; illa autem, quas verbis mox recitatis Benedictini adducunt, hujusmodi esse non videntur. Sabelliani Personarum in sanctissima Trinitate distinctionem impugnabant. Sic ergo ex admisso consubstantiali, ut etiam reipsa faciebant, argutari poterant: Filius consubstantialis est Patri, Spiritus sanctus item consubstantialis est Patri simul & Filio: ergo omnes tres ejusdem sunt substantia seu natura: ergo omnes tres unam dumtaxat substantiam seu naturam constituant, ac proin etiam unicam Personam, & non nisi penes nomina differunt. Sanè non video, consubstantiale Sabellianis esse adversarium, nisi iis pariter adversarium velis, Patrem, Filium & Spiritum sanctum unam eamdemque in sanctissima Trinitate constitvere substantiam seu naturam. Ad id autem, quod addunt laudati Benedictini, consubstantiali usos nusquam perhiberi Sabellianos, respondeo, nec uspiam perhiberi contrarium, ac proin, cum nihil obster, quo minus vocem illam adhibuisse credantur, Basilio diserte afferenti, illos ad destruendas hypostases consubstantiali abusos, assentendum esse. Itaque valde dubium non est, quod Basilius de consubstantiali per Dionysium sublatu & per Sabellium adhibito verbis suprà iteratò recitatis asseverat.

225 Verum an quemadmodum has in re Basilio hic assentimur, assentendum pariter ei est, dum iis-

dem verbis suprà recitatis Dionysium ex eo, quod nunc rejiciat, nunc admittat consubstantiale, sibi non constare in scriptis affirmat? Respondeo: Dionysius, ut suprà docuimus, in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola Dei Filium à Patre secundum substantiam alienum afferuit; quo ex afferito erat consequens, ut Dei Filius secundum Dionysium Patri esset non consubstantialis; verù quando Sanctus ibidem Dei Filium à Patre secundum substantiam alienum dixit, de eo, ut suprà pariter docuimus, secundum humanam naturam considerato fecit sermonem. Jam verò quando Dionysius in epistolis seu libris, sui defendendi causâ ad Romanum Pontificem scriptis, Dei Filium Patri consubstantiale affirmat, de illo secundum naturam humanam non considerato loquitur. Quapropter, cum sub diversa ratione Dei Filium Patri consubstantiale, & non consubstantiale in scriptis proximè laudatis statuat, non video quid sibi non constare in scriptis à Basilio dici queat ex eo, quod in epistola ad Ammonium tollat consubstantiale, hocque vocabulum in epistolis ad Romanum Pontificem sui purgandi causâ scriptis admittat.

E 226 Adhuc fac Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola, & in epistolis sui purgandi causâ ad Romanum Pontificem scriptis de Dei Filio secundum naturam humanam non considerato esse locutum, potuit nihilominus Sanctus vocabulum consubstantiale, quod illud, ut ait Basilio, Sabelliani perperam adhiberent, perversoe sensu acciperent, in epistola ad Ammonium contra Sabellianos scribens rejicere; admittere verò in epistolis ad Romanum Pontificem sui purgandi causâ scriptis. Sic concilii Antiocheni, anno 269 aut 270 contra Paulum Samosatenum celebrati, Patres vocabulum consubstantiale, quod illo Paulus ad impiam suam de secunda sanctissima Trinitatis Persona doctrinam stabiliendam abuteretur, non immixtio rejecerunt; idem verò magna Nicana synodi Patres, qui Arium proscripterunt, non immixtio contrà admiserunt. Audi, quid bac de testimonium perhibeat, loquaturque Athanasius, epistola de synodis num. 45 hac scribens: Etsi ambarum synodorum (Antiochene & Nicana) Patres diversè de consubstantiali mentionem fecerint, nullatenus tamen ab illis dissidere debemus, sed illorum perscrutari sententiam, & tunc ambas inter se synodos consentire deprehendamus. Qui enim Samosatenum depositure, vocem consubstantialis corporali accepere modo, cum Paulus argutari vellat ac dicere, Si Christus non ex homine Deus factus est, ergo consubstantialis est Patri atque hinc necesse est, tres esse substantias; unam priorem, duas verò ex illa procedentes. Ideoque illud Pauli (Samosateni) sophisma jure caventes, dixerunt Christum non esse consubstantiale; neque enim Filius ita se habet respectu Patris, qualiter ille cogitabat.

F 227 Qui autem Arianam hæresim anathematæ damnarunt, cum Pauli calliditatem animadvertisserint, & cogitarent, non ita de incorporeis, & maximè de Deo, consubstantialitatem accipiendam esse, agnoscentesque Verbum non creaturam, sed prolem ex substantia esse; item Patris substantiam Filii principium, radicem & fontem esse, ac eundem ex se veram esse genitoris similitudinem, nec eum quasi natura extraneum, uti nos sumus, à Patre separatum esse, sed cum ex ipso sit, Filium esse indivisum, uti se habet splendor erga lucem;

Nicana ad-
misserit.

cum

A cùm item sibi faverent Dionysii (*Alexandrinī episcopi*) exempla, Fontis scilicet vox & Consubstantialis defensio; & ante ista vox Salvatoris index unitatis; Ego & Pater unum sumus; &, Qui vidit me, vidit & Patrem; ea, inquam, de causa jure & ipsi Filium consubstantialem dixerunt. Et sicuti, ut suprà dixi, nemo Apostolum culpaverit, quòd de Lege Romanis hoc modo, Hebræis alio scripterit; sic nec præsentis temporis homines priscos illos criminati fuerint, si eorum considerent interpretationem; neque prisci posteros reprehenderint, si adverterant, quâ sententiâ & quo usu ita de Domino scriperunt. Etenim utraque synodus ex legitima causa hoc modo alia, alio alia locuta est. Cùm enim Samosatensis, Filium, sentiret, non esse ante Mariam, sed ab illa initium existendi accepisse, idcirco episcopi tunc congregati, illum deposuerunt, & hereticum declararunt; de Filii autem divinitate cùm simplicius scriberent, ad accuratam consubstantialis interpretationem non devenerunt, sed, ut conceperant, de consubstantialitate locuti sunt.

B 228 Càm ergò, uti ex his Athanasi verbis, *severiori, quam par est, censura perstringit,* *huc jam transcriptis, facile colliges, conciliū Antiocheni Patres consubstantiale idcirco rejecerint, quòd Paulus Samosatenus eo sensu, quo in humana generatione filius patri consubstantialis, id est, ejusdem, quantum ad speciem, cum eo substantia dicitur, vocabulum illud acciperet, bincque inferret, si Christus esset ex substantia Dei Patris, tres fore in sanctissima Trinitate substantias eo modo distinctas, quo in humana generatione filii substantia à substantia patris distinguitur, cùm, inquam, conciliū Antiocheni Patres consubstantiale idcirco rejecerint, potuit etiam Dionysius idem vocabulum, contra Sabellianos scribens, si illud bi (ut ait Basilius) in perverso sensu acceperint, meritò rejicere. Sabelliani divisiones personas confundebant, ac proin per consubstantiale non tantum esse substantia seu substantia, sed etiam sortè persone unitatem intellexerint. Quòd si autem hoc sensu consubstantiale acceperint, meritò Dionysius contra illos scribens, vocabulum illud rejicerit, idemque postea, cùm ad Romanum Pontificem sui purgandi causâ scriptis, admiserit, sicuti Nycenæ synodi Patres idem vocabulum, licet ab Antiochenis antea rejectum, pariter deinde admiserunt. Itaque quocumque modo res spectetur, non video, an sat aquò Dionysius, cùm ex dictis consubstantiale, quod uno loco rejecit, alio deinde, nisi diverso sensu acceptum, non admittat, sibi non constare in scriptis à Basilio dicatur. Et verò probabile non appetet, virum talem, qualis fuit Dionysius, sibi parum aut nihil in præcipuo fidei articulo credendo constitisse. Videtur adeò & hic Basilius de Dionysio judicium severius esse, quam par sit, ac proin Athanasio assentiri malim, qui, quidquid Dionysius Dei Filium à Patre secundum substantiam alienum faciens, Divini Verbi consubstantialitatem in speciem contrarium afferuit, ad humanam, quam illud assumpit, naturam recurrendo, sensu orthodoxo exposuit, Sanctumque ab Ariorum erroribus quam maximè alienum ostendit. Hac nostra est de secundo, quod Basilius de Dionysio protulit, quodque suprà explanavimus, iudicio sententia. Restat nunc, ut quid de tertio, quod Basilius de Dionysio pariter protulit, sentendum sit, exponam.*

229 *Judicium illud his verbis, suprà adhuc*

recitatis, concipitur: Adhæc de Spiritu voces emitis minimè dignas Spiritu, ab adorata illum Deitate sejungens & in inferioribus una cum creata ac ministra natura numerans. Tertium ergò Basilius de Dionysio judicium in eo versatur, quòd Spiritum sanctum à Dionysio inter res factas seu creatas computari existimet. Athanasius, qui Dionysium ab errore eorum, qui Dei Filium inter creatureas computant, contra Arianos vindicat, nihil plane scriptis, quòd Sanctum ab errore, quo Spiritum sanctum creaturis accensuerit, immunem ostenderet. Verum ipsem Basilius, atque etiam ipse Dionysius in suis de Elencho & Apologia libris eas afferunt Sancti nostri de Spiritu sancto sententias, ex quibus hunc non minus orthodoxè de tertia, quam de secunda Trinitatis persona sensisse, manifestum efficitur. Ut de re unusquisque queat rectè dispicere, verba Basilius ac Dionysii præcipua, hoc facientia, transcribo. Basiliiana, quorum jam partem suprà dedi, libro de Spiritu sancto cap. 29 hac sunt: Ireneus ille & Clemens Romanus & Dionysius Romanus, & Alexandrinus Dionysius, id quod etiam auditu mirum est, in secunda ad sibi cognominem epistola de accusatione & defensione, hunc in modum finivit sermonem. Transcribam autem vobis ipsa hominis verba: His omnibus, inquit, congruenter & nos, formâ etiam ac regulâ à presbyteris, qui ante nos viixerunt, acceptâ, concordibus vocibus cum illis gratias agentes, tandem nunc vobis scribere desinimus. Deo autem Patri & Filio, Domino nostro Jesu Christo cum sancto Spiritu gloria & imperium in sæcula sæculorum, amen.

AUCTORE
C. B.
hocque s-
psum, Dio-
nyssi de Spi-
ritu sancto
doctrinam
carpens,

E

cum hec ex
varii Sancti
sententias,
quas ipsem
S. Basilius

230 Prima hac est orthodoxa, quam Basilius libro proximè laudato afferit, Dionysii de Spiritu Sancto sententia. En etiam verba, mox recitatis proximè subjuncta, quibus etiam alias non minus orthodoxas Dionysii de Spiritu sancto sententias in medium adducit: Nec quisquam, inquit, dicere possit hæc correcta fuisse ac immutata. Neque enim ita sermonem confirmasset, dicens videlicet, accepisse se formam ac regulam si IN SPIRITU dixisset: hujus enim vocis usus creber est. At illud erat, quod egebat defensione. Qui quidem & in medio scripti sic loquitur adversus Sabellianos: Si eo, quòd tres sunt hypostases, divisas esse dicunt, tres sunt, etiamsi nolint: aut divinam Trinitatem prorsus è medio tollant. Ac rursum, divinissima enim ob id etiam post unitatem Trinitas est. Hac Basilius, cùm perpetram de Spiritu Sancto sentire, à quibusdam accusaretur, in laudato de Spiritu Sancto libro litteris mandavit. Consult ergò hic sanctus scriptor cùm librum illum elucubravit, Dionysium ab omni circa tertiam Trinitatis Personam erroris suspicione esse immunem; alias enim ab eo in sui defensionem citandus non fuisset Dionysius, si hic aquè ac ille in ejusdem criminis suspicionem potuisset adduci. Videtur ergò, ut jam suprà docuimus, esse probabilius, Basilius, jam senior factum, suam, quam de Dionysio junior tenuerat, immutasse sententiam. Adi hujus Commentarii num. 218, ubi etiam probatum invenies, contrarium non rectè co:cludi ex eo, quòd Basilius eo ipso loco, quo jam senior in libro de Spiritu Sancto verbis proximè recitatis præclarissimum Dionysii de Spiritu Sancto testimonium profert, vocet illud ἀπόδοξον ἀχθόνη mirabile auditu.

F

231 Utus sit, mutarit Basilius jam senior, non
mut-

AUCTORE
C. B.
& Tractatus
de sententia
Dionysii

mutarit, quam junior de Dionysio tulerat sententiam, orthodoxam equidem de Spiritu sancto doctrinam continent textus, quos, veluti à Dionysio litteris consignatos, verbis suprà productis sanctus ille scriptor laudat. Adhac quam orthodoxe de Spiritu sancto Dionysius senserit, liquet etiam ex binis Sancti sententiis, quas Athanasius è secundo Dionysii de Elencho & Apologia libro in suum de sententia Dionysii Tractatum intulit, quasque Tractatus hujus numero 17 Benedictinorum, quâ utor, versio exhibet. Prior, jam suprà ad Dionysii de secunda Trinitatis Persona opinionem elucidandam transcripta, buisque nunc iterum ad sancti Viri de tercia Trinitatis Persona doctrinam pariter elucidandam ex parte saltem transcribenda sic habet: Patrem dixi, & priusquam Filii mentionem facerem, jam illum in Patre significaram; Filium adjunxi, ac etiam si Patrem non prius nominasse, is tamen in Filii nomine comprehensus fuerat; Spiritum sanctum addidi, sed simul & unde & per quem processerit, adjunxi. Illi vero ignorant, neque Patrem, quâ Pater est, à Filio alienari posse, nam nomen illud est origo conjunctionis; neque Filium à Patre separari; namque Patris vocabulum commune quidpiam indicat. In manibus autem illorum est Spiritus, qui neque à mittenente, neque à ferente separari potest. Quomodo igitur ego, qui talibus utor nominibus, illa à se invicem separata & omnino diversa existimem? Posterior verò his verbis, que, quod maxime notari digna sint, Græcè simul & Latinè hoc transcripto, concipitur: Οὐτοῦ μὲν ἡμεῖς εἴσε τὴν τριάδα τὴν μονάδα πλατύομεν ἀδιάίρετον, καὶ τὴν τριάδα πάλιν ἀμείωτον εἰς τὴν μονάδα συγχεφαλαιούμεδα. Sic quidem nos indivisibilem Unitatem in Trinitatem dilatamus, & Trinitatem iterum, quæ imminui nequit, in Unitatem contrahimus.

apud Athanasiū exhibent, orthodoxa fuisse probetur,

B 232 *Benedictini in Notis, quas laudato Athanasio Tractatu adjungunt, de posteriori Dionysii Græcè atque Latine hoc jam transcripta sententia sic obseruant: Eximia hæc clausula, τὴν μονάδα πλατύομεν ἀδιάίρετον, καὶ τὴν τριάδα πάλιν ἀμείωτον εἰς τὴν μονάδα συγχεφαλαιούμεδα, quæ in editis desideratur, in omnibus MSS. habetur, & à veteri interprete versa est; ut nihil dubium sit, eam typographi mendo omissam fuisse, quod hæc verba τριάδα & μονάδα similiiter desinerent: quod item palam est ex iis, quæ habentur infrà num. 19, ubi nempe Athanasius sic scribit: Quodd autem illi (Ariani) separant & dividunt Verbum à Deo, id ille (Dionysius Alexandrinus) improbat, cùm ait, Trinitatem, quæ nec dividi, nec minui potest, in unitatem contrahi. Græcè: Καὶ τὸ μὲν ἀποσχούσεν καὶ διαιρέν ἀντὸς τὸν λόγον ἀπὸ τῆς Θεᾶς, ἀναιρεῖ λέγων ἀντὸς ἀδιάίρετον καὶ ἀμείωτον τὴν τριάδα εἰς μονάδα συγχεφαλαιούμεδα. Quibus ex verbis potissimum, utpote ab Athanasio ad verba, quæ prævie ex Dionysii de Elencho & Apologia libris recitavit, respiciente prolatis, indubium mihi sit, quod Benedictini verbis mox transcriptis de posteriori Dionysii circa sanctissimam Trinitatem sententia obseruant, ut adeò pro certo habeam, hanc à Dionysio verè fuisse protulam. Hec autem præclaræ, aureisque apicibus exaranda sententia, quâ omnes profligantur adversus Trinitatem oborta heres, omnibus aliis Dionysii dictis eminer. Ita ad verbum ferè laudati Benedictini in Admonitione, quam Athanasii de sententia Dio-*

nysii. Tractatu premittunt. Personas, inquit lib. 2, epistolâ 144 Isidorus Pelusiota, in sanctam Trinitatem dilatare atque in unam essentiam colligere, rectissimum ac verissimum dogma est. Liquet ergo ex posteriori Dionysii sententia hoc transcripta, eum recte admodum atque orthodoxe de tota sanctissima Trinitate ac proin etiam de Spiritu sancto sensisse. Quapropter cum hoc ipsum etiam ex Sancti de Trinitate sententia, num. precedenti transcripta, aliisque insuper suprà memoratis manifestum sit, hæque omnes, ut ex ante dictis facile intelliges, ex Dionysii de Elencho & Apologia libris deprompta sint, ex his certè Basilius sibi strum illud, quod, ut anè docimus, de Dionysii circa Spiritum sanctum doctrina protulit, judicium non habuit.

D 233 *At, inquires, quibus ergo Dionysii scriptis motus Basilius tam sinistre de Sancti circa etiam facit, Spiritum sanctum doctrina judicavit? Respondeo: verosimilimè non aliis, quam epistolâ a Dionysio ad Ammonium & Euphranorem contra Sabellianos scripta, ex qua etiam Basilius censuit, prima Anomœa heres semina à Dionysio jastra fuisse. Verum quemadmodum Basilius hoc censens, a quo, ut jam diximus, in Dionysium severior fuisse videtur, ita & illum in hunc a quo pariter severiore fuisse arbitramur, dum aut: Adhac (sanctus Dionysius) de Spiritu voces emitit, minimè dignas Spiritu, ab adorata illum Trinitate sejungens & in inferioribus una cum creatura ac ministra natura numerans. S. Athanasius verba, à Dionysio in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola prolata, que sensus heterodoxi erant capacia, quaque, veluti Anomœa heres semina, Basilius accepit, sensu probè orthodoxo exposuit, itaque porrò ea explanari posse ac debere in suo de Dionysii sententia Tractatu ostendit. Hinc suspicari fas est, pariter Dionysii verba, quæ nusquam Basilius profert, quibusque Spiritum sanctum creaturis accenserit, putavit, sensus orthodoxyi fuisse capacia, orthodoxaque ab Athanasio interpretanda fuisse, si hic, quemadmodum pro tutanda Dionysii circa secundam Trinitatis Personam sententia Tractatum scripsit, ita etiam pro defendenda sancti Viri circa tertiam Trinitatis Personam doctrina calamum strinxisset.*

E 234 *Hec nominatim de tertio Basiliis, suprà bincque quid memorato, circa Dionysium judicio. Ut tandem, de Basiliis circa Dionysium judicio quid de omnibus tribus sancti hujus scriptoris iudiciis sentiendum sit, edicam, sic habeto: obser- universum vārat Basilius in Dionysii ad Ammonium episto- statuendum sit, patescit. la locutiones nonnullas, quæ quamquam ortho- doxè possent exponi, sensu tamen magis obvio accepta, sequioris interpretationis erant capaces. Hinc sanctus ille scriptor magis ad Arianorum seu Anomœorum, qui impianam suam doctrinam ex Dionysio hanciam diletabant, clamores attendens, quam ad posteriora Sancti Scripta omnibz dubio procul probè orthodoxa nulliusque sequioris interpretationis capacia, severiori, quam par sit, censurâ priora Dionysii scripta seu epistolam ad Ammonium & Euphranorem datam perfrinxerit. Verum quamvis heretici, qui humani arbitrii libertatem negant, pro hac opinione sua ad S. Augustinum continuè appellant, non propere tamen hic sanctus Doctor, cùm arbitrii libertatem, scibi hanc negare videatur, clarissimè alibi admittat, merito dici potest, perverse hereticorum, libertatem negantium, opinioni semina suppeditasse. Hinc collige, quid universum do-*

Ba-

A Basili circa Dionysium iudicio sentiendum sit, quidve ego sentiendum, existimem. Rerum ad Sanctum nostrum spectantium seriem, quam discutiendā tutandāque S. Dionylii circa sanctissimam Trinitatem doctrinā tantisper interrupi, tandem resumo.

§ XXI. Annus, quo Valerianus à Persis captus fuerit, disquiritur, sicque via ad reliquias Dionysii res gestas chro-nologicè ordinandas aperitur.

Valerianus à Persis capi-turus

Valerianus, crudelissima in Christianos per-secutione per triennium & amplius, ut do-cebimus, exercita, tandem anno secundum di-cenda imperii sui septimo à Persis captus, atque in servitutem abducens, justo Dei iudicio impietatis suæ pœnas dedit. Laetantius libro de Mortibus per-secutorum, postquam de Decio & persecutione ab eo suscitata locutus est, capite 5 hac de re sic scribit:

Non multò pòst Valerianus quoque non dissimili furore corruptus, impias manus in Deum intentavit, & multum, quamvis brevi tempore, justi san-guinis fudit. At illum Deus novo ac singulari pœnæ genere affecit, ut esset posteris documen-tum, adversarios Dei sàpè dignam scelere suo recipere mercedem. Hic captus à Persis, non modò imperium, quo fuerat insolenter usus, sed etiam libertatem, quam ceteris ademerat, perdidit, vixitque in servitute turpissimè. Nam rex Persarum Sapore, qui eum ceperat, si quando libuerit, aut vehiculum ascendere aut equum, inclinare sibi Romanum jubebat ac ter-ga præbere, & imposito pede super dorsum ejus, illud esse verum dicebat, exprobrans ei cum risu, non quod in tabulis aut parietibus Romani pingerent. Ita ille dignissimè triumpha-tus, aliquandiu vixit, ut diu barbaris Roma-num nomen ludibric ac derisivi esset. Etiam hoc ei accessit ad pœnam, quòd, cùm filium ha-beret imperatorem, captivitatis suæ tamen ac servitutis extremæ non invenit ultorem, nec omnia-re repetitus est. Postea verò quàn pudendam vitam in illo dedecore finivit, direpta est ei cutis, & exuta visceribus pellis, infecta ru-bro colore, ut in templo barbarorum deorum ad memoriam clarissimi triumphi ponetur, legatisque nostris semper esset ostentui, ne ni-miùm Romani viribus suis fiderent, cùm exu-vias capti principis apud deos suos cernerent.

hoc vero similius anno 260 accidit:

236 Ita Laudatus Laetantius reèlè quidem Valerianum justo Dei iudicio in impietatis pœnam à Persis captum referens, nullam tamen addens notam chronicam, ex qua, quo anno imperatorem illum capi acciderit, utcumque colligas. Eodem defectu alii scriptores antiqui, qui rem illam litteris man-darunt, etiam laborant. Sunt quidem, qui even-tum illum, additis etiam notis chronicis, signârunt, verùm hæ sunt bujusmodi, ut ex iis non nisi agerrimè annum, quo Valerianus à Persis captus fit, sat certò definias. Hinc ea de re inter eruditos, aliis pro anno 259, aliis contrà pro anno 260 certantibus, acriter disceptatur. Hos inter non insimum locum tenent Pearsonius in Annalibus Cyprianicis & Pagius in Criticis, quos, quòd, quæcumque scriptores alii de hoc arguento tra-dunt, compendio exhibeant, solos hic propemo-modum commemoro. Prior Valeriani captivita-

Octobris Tomus II.

tem anno 260, posterior anno 259 affigendam contendit. Utri potius assentiendum sit, hoc pa-ragrapho indago. Ut autem ab ipso bujus disqui-sitionis initio opinionem meam promam, Pearsonii opinionem amplector. Conatur quidem illam Pagius variis argumentis convellere; verùm nul-lum omnino, quantum mibi equidem apparet, in medium adducit, quod tantopere urgeat, ut à Pearsonii opinione cogat recedere. Quod verò ad Pearsonium pertinet, quamvis omnes etiam simul sumpta, quas offert, rationes rem non evincant, seu eam indubitatam certamque non faciant, ve-ro simillimam tamen reddunt. Adhac quanvis ali-quas proponat, quæ facilè possint elidi, alias ta-men adjungit, quæ sint perquam valida, quæque me, ut Pearsonii sententia assentiar, idcirco po-tissimum impellunt, quòd hac sit communior, quâm Pagii opinio, salvetque non minùs notæ chronicæ, quas à scriptoribus antiquis, quorum scilicet fides integra habenda, subministratas, in-venio. Res ex dicendis patescat. A rationibus, quibus Pearsonius Valeriani captivitatem anno 260 affigendam contendit, initium duco.

237 Hic scriptor in Annalibus Cyprianicis su-pra landatis ad annum 260 num. 3, premissis binis rationibus, quas hic, utpote ad rem contro-versam probandam minus validas, transcribendas non duco, sic habet: Tertiò Secularis & Dona-tus, qui ante septimum ejus (Valeriani) impe-rii annum consules non fuere, toties rescriptis Valeriani & Gallieni subscribuntur, ut hujus anni (260 nempe) aliqua parte eum (Valeria-num) adhuc libertate gavisum esse, necesse sit.

Quartò quadraginta & duobus mensibus, quod ex Dionysii (Alexandrini episcopi) scriptis re-ctè colligitur, Christianos persequi (Valerianus) non potuit, nisi ejus auctoritas aliqua hujus anni parte durâstet. Denique Sextus Aurelius Victor calculum nostrum confirmat, dum dō Gallieno ait, regnavit annis quindecim, cum patre septem, solus octo. Ita Pearsonius, tres rationes duabus aliis, quas proximè premissit, adjungens, ob quas Valerianum anno 260 à Persis captum arbitretur. Prior è tribus hisce postremis rationibus nolo etiam multum insistere, facileque concedo Pagio, qui eam in Criticis ad annum 259 num. xi hunc in modum excipit: At si hæc ratio (verborum scilicet, quæ ex Pearsonio proximè citavi, initio indicata) valeret, sequeretur anno 261 Valerianum adhuc in libertate pos-sumus suisse; cùm in codice Justinianeo leges reperiantur, quæ in titulo præferunt Gallienum & Valerianum Augg. Mendosæ itaque eæ ac similes inscriptiones, & ab eo, qui leges col-legit, perperam additæ, ut notavit Baronius, loquens de quodam rescripto imperatoris Severi anno primo imperii ejus dato, quod Severi & Antonini ejus filii nondum imperatoris nomen exhibit. Similes errores tam in Caro, quâm in Diocletiano infrà indicabimus. Haec Laudatus Pagius, cui argumentum, quod à rescriptis Valeriani nomine signatis & ad annum 260 re-ferendis Pearsonius repetit, verbis recitatis con-futanti hand difficulter, ut jam dixi, assentior.

238 Verèm huic scriptori non item assentien-dum reor, dum duo postrema Pearsonii argumen-ta, verbis ex hoc auctore precedenti numero tran-scriptis contenta, pariter confutat, seu potius sese confutare, arbitratur. Rationes enim, quibus id conatur effectum dare, nihil planè evincunt, bincque fit, ut, cùm scriptorum antiquorum de Valeriani captivitate asserta explanari non incom-mode

tria argu-menta, quæ-bus hac epo-cha stabili-tur.

E

F

Ad alterum ex duobus ho-rum posterio-ribus, ab ali-loquo Dionysi

K

AUCTORE

C. B.

modè queant, si hæc anno 260 innectatur, Pearsonio hanc Valeriani captivitati assignanti epocham propensissimè assentiar, futurumque existimem, ut id non minus proprie faciant, qui, quæ in hujus paragrapbi cursu disputaturi sumus, atento animo pervolverint. Primum è duobus ultimis memoratis Pearsonii argumentis ad hoc fere reducitur: Dionysius Alexandrinus apud Eusebium Historia Ecclesiastica lib. 7, cap. 10 epistola ad Hermamonem de Valeriano sic scribit: Joanni quoque similiter revelatum est. Ait enim: Et datum est illi os loquens magna & impia, & data est illi potestas & menses quadraginta duo. Utrumque porrò in Valeriano impletum mirari licet. Porro Dionysius hanc Joannis prophetiam Valeriano applicans, designat persecutionem, ab hoc in Christianos motam, per menses duos & quadraginta circiter durâsse, pacemque Ecclesia ante hos elapsos non esse restitutam. Quapropter cùm Valerianus non ante annum 257 persecuti Christianos incepit, neceſſe eſt, ut ante annum 260 à Persis captus atque in servitatem abductus non fuerit: alioquin enim non per menses quadraginta duos, sed per biennium tantum persecutus fuerit Ecclesiam, dicendumque erit, ei præmemoratam Joannis prophetiam à Dionysio perperam applicari.

B
petitum. Pagius respon-

det, Dionysium de sola Ægypto locutum;

239 Tale, ut jam dixi, primum est è duobus posterioribus Pearsonii argumentis. Videamus modò, quid ad hoc Pagius respondeat. Quo anno, inquit ad annum 259 num. 10, Valerianus à Sapore captus fuerit, hactenus in controversiam vocatum, quod Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. 7 cap. 10 de persecutione ab eo exicitata loquens hæc verba Apocalypsis 13 eidem applicet: Et data est illi potestas faciendi per menses quadraginta duos; quibus ex verbis Baronius intulit, hanc persecutionem per annos tres ac menses sex continuatam fuisse. Quare cùm eam Maximo & Glabrione Coss. anno nempe Christi 256, coptam existimârit, currenti anno (259 scilicet) finem ejus consignavit, ideoque & Valeriani captivitatem; eo enim in Persidem abducto, Gallienus Ecclesiæ pacem reddidit. Pearsonius; aliique, qui persecutionem anno 257 suscitatam fuisse deprehenderunt, servitatem Valeriani & Ecclesiæ pacem anno insequenti (260 videlicet) contigisse autemarunt; neque defuere; qui utrumque in annum 261 magno errore distulerint. Sed Dionysius Alexandrinus à viris doctissimis non intellexus. Quod enim de sua ecclesia, Ægyptoque scriptis, illi de universa Ecclesia interpretati sunt; quamvis certissimum sit, persecutionem in Ægypto, præstertimque Alexandriae, etiam post Valeriani captivitatem arſisse, ut mox demonstrabimus. Annus itaque capti Valeriani independenter ab illa prophetia explicandus. Quo pacto certum est, currenti anno (259 nempe) Valerianum ad mancipii fortunam, ut Zosimi verbis utar, redactum fuisse, inchoato septimo imperii anno, ideoque æstate circiter ineunte. Varia his verbis, veluti certa atque indubitate, Pagius effatur. Verum hec inter unum dumtaxat occurrit, quod pro certo atque indubitate, utpote solidissimis rationibus fultum, mereatur haberi, persecutionem scilicet in Ægypto, & præstertim Alexandriae, etiam post Valeriani captivitatem arſisse.

verum San-

guis de uni-
versa Eccle-
sia;

240 Quod autem pertinet ad reliqua, non video, quo hæc queant nomine accenseri iis, quæ certam atque indubitatam fidem debeant habere. Ut enim alia, quæ huc non faciunt, missa fa-

ciam, ait, Dionysium Alexandrinum à viris doctissimis non intellectum, illosque, quod de sua sola ecclesia Alexandrina Dionysius verbis, nam. 238 ex Eusebio recitatis, scripsit, de universa Ecclesia perperam esse interpretatos; adhac certum esse, Valeriani captivitatem, si modo hec independenter à Joannis prophetia, per verba num. 238 recitata expliceatur, anno 259 esse innectendam. An postrem hoc Pagii assertum veritati indubie congruat, postea disquiram. Ostendo nunc, Dionysium, dum verbis num. 238 hoc transcriptis de Valeriano facit sermonem, de universa Christi Ecclesia, non autem de sola Alexandrina verosimiliter esse locutum. Rem sic probo: Dionysius verosimiliter, verba num. 238 litteris consignans, alio non respexit, quam quo Joannes prelaudat prophetiam, verbis his contentam, in suum Apocalypses librum inserens, respexit. Jam vero, cùm certum appareat, Joannem, dum illa protulit, ad universam, non autem ad particularem Alexandrinam ecclesiam respexit, verosimile videtur, Dionysium de universa Christi Ecclesia, non autem de sola Alexandrina suisse locutum, dum verba num. 238 ex epistola ad Hermamonem de Valeriano in medium adduxit. Sane Dionysius rationem habuisse non videtur, ut præmemoratam Joannis prophetiam ad solam suam Alexandrinam ecclesiam putare referendam. Et vero Dionysium Joannis prophetiam ad solam suam Alexandrinam ecclesiam re ipsa non retulisse, seu eum de sola Alexandrina ecclesia, cùm verba num. 238 recitata scripsit, locutum non esse, sic ostendo.

D
non autem de
sola Ægypto
verosimiliter
locutus, plus
ribus

241 Sanctus verbis dicto num. 238 loquitur de persecutione, quæ menses duos supra quadraginta duraverit. Jam vero persecutione à Valeriano contra Christianos in Ægypto, præstertimque Alexandria, suscitata, non tamen menses quadraginta duos; verum quadriennium & amplius tenuit. Etenim, capto à Persis Valeriano, Macrianus, infestissimus Christiani nominis hostis, qui Valerianum, ut supra docuimus, ad persecutionem, quam contra Christianos exercuit, certissimè impulit, in Ægypto, uti infra docemus, tyrannidem arripuit; hic autem, ut dubitari non potest, non tantum non minuit, verum etiam persecutionis in Christianos suscepit crudelitatem potius auxit; sic scilicet magis, à quibus ei prædictum fuerat imperium, gratificari voluit eo modo, quo eis antea, Valerianum in Christianos concitando, gratificatus fuerat, ut num. 121 hujus Commentarii jam docuimus. Porro Macrianus, docente firmiterque contendente ipso Pago, sub finem anni 259 rerum summâ in Ægypto potitus, toto oclavo Gallieni anno imperii habendas tenuit, & non ante nonum ejusdem Gallieni annum, violenta nece sublatuſ, vitam cum morte commutavit. Quapropter cùm octavus Gallieni annus ante annum Christi 261 dubio procul non terminetur, Macrianus, cum cuius morte persecutio in Ægypto primum cessavit, ante eundem Christi annum è vivis non excessit, ac proin, cùm ab anno 257, quo Valerianus in Christianos persecutionem commovit, ad annum usque 261, quo Macrianus obiit, persecutioque finem accepit, anni excurrant quatuor, non videtur Dionysius verba Apocalypses supra recitata adhibens, iisque persecutionem, quæ quadraginta duorum mensum spatio duraverit, designans, de sola Alexandrina ecclesia, seu de persecutione, quæ in hac sola fuerit commuta, esse locutus.

E
F

A 242 Restat ergo, ut de universa potius Ecclesia fecerit sermonem. At, inquires, non appetet, etiam dato, Dionysium de universa Ecclesia esse locutum, inveniri ullatenus posse menses quadraginta duos, quibus illam Valerianus, antequam à Persis captus in servitatem abducatur, persecutus esse statuatur. Respondeo, menses illos facili inveniri negotio. Rem sic concipio: Valerianus, Macriano impellente, Christianos persequi incepit anno 257, mense Aprili circiter aut Maio. Dein anno 260, mense Martio circiter vel etiam citius, expeditionem bellicam in Persas suscepit, ab iisque mense Aprili circiter dicti anni 260 captus, in Persidem fuerit abductus, annos habebis circiter tres, quibus Valerianus ante captivitatem suam Christianos fuerit persecutus. Porro cum Gallienus, non nisi aliquot jam post Valeriani captivitatem elapsis mensibus, pacem reddiderit Ecclesie, duraveritque interea adhuc contra Christianos persecutio, Valeriano, ueste edictorum ejus vi continuata, merito adscribenda, dici potest Valeriani persecutio, etiam ratione universa Ecclesie per menses quadraginta duos durasse. Dispice nunc, studiose lector, quid de verbis Pagii num. 239 recitatis sentiendum sit, & an hic scriptor ad annum 261 num.

B 13 merito iterum ita pronuntiet: Cùm in priori parte epistolæ Dionysii ad Hermamonem, quam refert Eusebius lib. 7 cap. 10, Dionysius dicit: Joanni quoque similiter revelatum est. Ait enim: Et datum est illi os loquens magna & impia, & data est illi potestas, & menses quadraginta duo; (Apocal. 13) utrumque porrò in Valeriano impletum mirari licet; illi quadraginta duo menses hoc anno (261 videlicet) in interitu Macriani ac filiorum terminantur. Nam per tot menses Egyptus & Alexandria vexatae; de illis enim solis loquitur Dionysius; non vero de persecutione Ecclesie in universum, ut communiter locus ille ab omnibus explicatur. Ita Pagius, quod supra de explicazione Dionysii verbis jam sepiissime memoratis apienda asseverarat, iterum hic repetens. Verum ego ob jam dicta cruditis illis omnibus, qui, ut verbis recitatis ait Pagius, illum Dionysii in epistola ad Hermamonem locum de persecutione Ecclesie in universum explicant, assentiri malim, quam soli Pagio.

C 243 Et vero, quod dictum Dionysii locum considero attentius, eò impellor vehementius, ut eum de persecutione, que universam Ecclesiam affixerit, intelligendum existimem. Par enim esse videtur, ut locus ille de ea persecutione intelligatur, que, quod illo designatur, temporis spatium magis ad amissim, idque sine excessu aut defectu implere cognoscitur. Jam vero cùm dictus locus dubio procul exponendus sit de persecutione, que quadraginta duos menses tenuerit, consequens est, ut exponi debeat de persecutione, que vi edictorum, à Valeriano emissorum, universam Christi Ecclesiam affixerit; non autem de persecutione, que solam Alexandrinam ecclesiam solamve Egyptum vexaret. Etenim hac posterior persecutio, non quadraginta duos dumtaxat menses, sed quadriennium integrum & foris etiam amplius tenuit, ut supra partim etiam ex ipsiusmet Pagii calculis jam docuimus. Quod si contendas, Valeriani persecutionem serius in Egypto, quam Roma fuisse inceptam, ac proin exactum inveniri posse quadraginta duorum mensum spatium, quod à persecutionis per Valerianum in Egypto exercite initio ad expletum u-

sque octavum, quo illa in Egypto & Alexandria finem accepit, imperii Gallieni annum excurrerit. Respondeo, hoc etiam dato, inveniri ad amissim non posse menses quadraginta duos, quibus persecutio, Valeriani editis concitata, in Egypto duraverit. Etenim Valeriani persecutio, ut si serias in Egypto, quam Roma inchoata statuatur, serias tamen quam mense Augusto aut initio Septembri anni 257, quemadmodum ex num. 125 hujus Commentarii colliges, initium Alexandriae & in Egypto accepisse non potest. Jam vero cùm Valeriani persecutio ante expletum octavum imperii Gallieni annum finem in Egypto secundum jam dicta non habuerit, bicque princeps secundum ipsiusmet Pagii calculos anno 253 mense Maio imperii habendas primū capessiverit, ac proin mense Maio anni 261 octavum imperii annum expleverit, consequens est, ut ante hunc ipsum annum & mensem Valeriani in Egypto persecutio finem non acceperit. Quapropter cùm à Maio anni 261 ad anni 257 Augustum aut initium Septembri, quo dicta in Egypto persecutio incepit, ordine retrogrado numerentur menses non tantum quadraginta duo, sed quadraginta quinque, ut minimum, ad amissim nequeant, dato etiam, quod persecutio Valeriani serius in Egypto quam Rome inchoata fuerit, inveniri menses quadraginta duo tantum, quibus eadem persecutio in Egypto durarit.

244 Non potest ergo praefatus Dionysii Alexandrini locus de ea, qua solam Egyptum affixerit, persecutione intelligi; cùm hec, ut ex jam dictis liquet, temporis spatium, quod per dictum locum designatur, ad amissim & sine excessu nou impletat. Restat ergo, ut idem ille locus de persecutione, qua universam spectaret Ecclesiam, debeat exponi. Nequic est, quod dicas, à mense Aprili anni 257, quo, ut supra diximus, Valeriani persecutio incepta est, usque ad tempus, quo Valerianus à Persis captus atque in servitatem abductus est, menses quadraginta duos non excurrere. Etenim persecutionis à Valeriano mota durationem non solo mensuramus temporis spatium, quod inter persecutionis initium & Valeriani captivitatem intercessit medium, verum etiam illo, quod ab hac usque ad tempus, quo Gallienus Ecclesie pacem reddidit, effluxit; posterior autem hoc tempore spatium pro parte temporis, quo duravit Valeriani persecutio, idcirco accipitur, quod, quamvis tunc Valerianus, ueste in Persidem captivus abductus, nihil prorsus novi contra Christianos moverit, persecutio tamen, ut jam ante diximus, vi edictorum, que ipse emiserat, continuata fuerit. Porro cùm ab Aprili anni 257, quo mense, ut jam plus semel monui, Valeriani persecutio inchoata esse potest, usque ad Octobrem anni 260, quo mense pacem à Gallieno Ecclesie redditam nihil vetat statuere, menses excurrant nec plures nec pauciores quam quadraginta duo, recte Dionysii locus, jam supra sepiissime memoratus, de Valeriani persecutione, ut universam spectavit Ecclesiam, potest exponi; cùm scilicet hac temporis spatium, quod per illum designatur, sine ullo opinione defectu aut excessu perfectissime impletat.

245 At, inquires, si modo jam dicto laudatus Dionysii locus debeat exponi, ex illo tantum discimus, quo tempore persecutio, à Valeriano mota, finem accepit, seu quo anno & mense Gallienus, patre suo jam capto, pacem reddidit Ecclesie, non autem, quo tempore Valerianus à Persis captus, in servitatem fuerit abdu-

E

ostenditur

F

Valerianus
que anno
260 captum,
ex dicto Dio-
nysii loco de-
finiuntur

AUCTORE

C. B.

Ets. Respondeo: sic est: ex Dionysii loco, secundum se spectato, annum solunmodo & mensem discimus, quo Valeriani persecutio publico Gallieni editio finem accepit; verum cum Valerianus, ut inter eruditos satis convenit, paucis dumtaxat mensibus ante pacem Ecclesie à Gallieno redditam captus in Persidem fuerit abductus, hinc finaliter ex persecutionis fine, qui secundum jam dicta in Octobrem anni 260 incidit, recte colligitur, Valerianum non anno 259, sed anno 260 à Persis captum, atque in servitatem fuisse abductum. Poteſt itaque capti Valeriani annus, habita etiam loci Dionysiani jam ſepiffimè pre-memorati ratione, aptifimè exponi, ac proin neceſſe non eſt, ut independenter ab hoc, quem admodum Pagius per verba num. 239 recitata contendit, annus ille exponatur. Collige hinc jam, argumentum, quod ex Joannis prophetia, à Dionysio ad persecutionem à Valeriano motam relata, peritur, vim suam non amittere ex iis, quae ad illud inſirmandum convellendumque Pagius in medium adducit, ac proin illud validiſſimè probare, Valeriani captivitatem non anno 259, ut vult Pagius, iterum mox laudatus, sed anno 260 eſſe innectendam. Sed hac de priori è binis posterioribus Pearsonii pro Valeriani captivitate anno 260 affigenda argumentis dicta ſufficient. Venio nunc ad alterum, omniumque poſtremum.

*pro qua capiſt
Valeriani e-
poche aliud
propoſitum
Pearsoni ar-
guementum,*

246 Repetit illud Pearsonius, ut ex verbis ejus ſuprā hue transcriptis liquet, ab hoc Sexti Aurelii Viatoris de Gallieno loco, regnauit annis quindecim, cum patre Septem, folius Octo. Ut argumenti bujus viſ appareat, paucis hic rei di- lucidande cauſā adjungo. Gallienus, teſtante laudato Viatore, regnauit annis quindecim, iisque, ut plurimi eruditū contendunt, non aliqua majori ſui parte muſilis, ſed prop̄ integris, utpote qui, ut ad annum 268 num. 3 docet Pagius, anno 253, mense Maio circiter initium, anno vero 268, mense Martio circiter finem accepert. Porr̄a cām ex Viatoris testimonio huic transcripto habeamus, Gallienum ſolum poſt Valeriani, patris ſui, captivi- tatem annis octo gubernāſſe, neceſſarium appa- ret, ut Valerianus non ante annum 260 à Persis in captivitatē fuerit abductus; quod si enim id anno 259 contigisse ſtatuantur, Gallienus non octo dumtaxat annis, ſed novem feret, ut conſiderant patebit, imperii habendas ſolus tenuerit; nec eſt, quod reponas, neglectū à Viatore ſu- pra annos integros excessum, eoque proinde ſolos numerari. Id enim dici poſſe idcirco non vide- tur, quod laudatus Viator ſimul afferat, Gallie- num ſum patre annis regnāſſe Septem, qui, ut apud eruditos in confeſſo eſt, non integri, ſed incompleti dumtaxat fuere, ut adeò, ne uno eo- demque loco atque id quidem in una eademque phraſe de annis ſimul completiſ & incompletiſ, quod inconciuum videtur, loqui diſendus ſit, anni octo, quibus Gallienum ſolum, & anni Septem, quibus eum cum patre regnāſſe affirmat, pro incompletiſ omnes accipendi ſunt. Tale eſt, quod ex verbis Vi- atoris, ſuprā recitatis, pro Valeriani captivitate anno 260 affigenda, argumentum deducitur.

*contra quod
reſponſo, quo
uittatur,*

247 Transcribo nunc verba, quibus ad hoc Pagius in Criticis ad annum 259 num. xi reſpon- det. Viator, inquit, ſeptem annos, quibus cum patre Gallienus imperavit, atrimque incompleti ac Julianos, non vero imperii annos enu- merat; contrā vero dum annos, quibus ſi- ne patre regnauit, notat, annos tantum Julianos integros, utroque extremo incompleto prætermiſlo, in ſumam conſert, qui nume-

randi modus ab aliis antiquis, quamvis rariū, etiam uſurpatuſ. Ita Pagius, nihil omnino, quod aſſerta ſua probet, in medium adducens, preter vagum omnino ac generale reſponſum, quo numerandi modum, quem à Viatore ſervatum ait, ab antiquis etiam, quamvis rariū, uſurpa- tum aſſimat. Sane ego illum numerandi mo- dum non tantum rariū, verum etiam rariſſimō, aut etiam forte numquam, ab antiquis uſurpa- tum exiſtimo. Utut ſit, certe nullum haecen- ueni ſcriptorem antiquum, quem in numerandis annis laudatum à Pagio modum eſſe ſecutum, ex adjunctis ullis poſſim confidere. Et verò pa- rum mili accuratus videatur ille historicus, qui in una eademque phraſe annos aſſignans, quibus duo principes diversi regnauerē, regni quidem unius durationem per annos completos, alterius vero per incompletos eo modo, quo ait Pagius, exhibeat, nullo omnino adiacto indicio, ex quo, quod id fa- ciat, ntcumque appareat. Veroſimile ergo non vide- tur, Viator, cūm id nūſpam indices, hujusmodi eſſe modum, in designandis annis ſectatum. Verū, inquit Pagius ad annum 268 num. 3, imperavit Gallienus poſt patrem à Persis captum, annos novem, ut Eutropius & Viator de Cæſaribus habent, vel annos octo, ut ſcribit Viator in Epitome, qui ſolū in modo numerandi differunt. Pollio in Gallienis duobus, alios novem, alios decem etiam Gallienum imperāſſe, in litteras mittere, prodiſt. Quibus ex ultimis verbis intelligimus, Gallienum anno ducentesimo quinquagesimo nono ſolum regnare coepiſſe; ab eo enim anno ad currentem (268 nūmīrum) decem utrimque incompleti fluxere; novem vero non planè in- tegri. Imperavit in univerſum annos quindecim, ut omnes antiqui produnt.

248 Ita loco citato Pagius. Verū, nūbil omnino, dum afferit, ab aliis novem, ab aliis vero decem imperii annos Gallieno attribui, nulla ratione af- firmat, variam ab illis computandi annos ratio- nem, quā in definiendo imperii Gallieni anno- rum numero invicem diſcrepent, fuisse adhibi- tam, ut dubium mihi ſit, an ſcriptores illi, de quibus Pollio, varium reiſpa in notandis annis modum fuerint ſecuti. Adhac Pollio definiendis imperii Gallieni annis auctor parum idoneus mihi videtur. Etenim lib. de duobus Gallienis in Salonino Gallieno de imperio Gallieni ſoliſ imperantis etiam ſic ſcribit: Transiſſe decennium imperium Gallieni, ſatis clarum eſt. Quibus verbis luculentiffimè docet, Gallienum annis am- pliis decem Romano preſuſſe imperio; quod à vero alienum eſſe, ipſem Pagius, nec immerito, indubitanter aſſimat. Quapropter, cūm Pollio hoc indubie in litteras non miſerit, niſi ex aliorum ſcri- ptorum fide, neceſſe eſt, ut hi, ex quorum fide Gallieni imperium ad annum uſque undecimum extendit, in determinanda imperii Gallieni du- ratione errārint, ac proin facile fieri potest, ut illi alii, qui, teſtante Pollione, Gallienum decem annis imperāſſe, ſcribunt, à vero pariter aberrā- rint. Hinc ſcriptorum illorum ſeu potius Pollionis, qui his leviter aſſensuſ eſſe videtur, auctoritate moveri non debemus, ut Gallienum ſolum ad de- cimum uſque annum Romano preſuſſe, cre- damus; cūm preſerit nunc nullus ſuperfites inveniatur antiquior historicus, qui ad illum uſque annum Gallieni ſoliſ regnantiſ imperium extendat.

249 Quod autem pertinet ad Eutropium & Viatorem de cæſaribus, quos binos auctores pro- gins, opinione ſua conſirmada verbis proximè recitatis pariter laudat Pagius, poſſunt hi, uti ſepe alibi ab

A ab ipsomet Pagio fit, ita exponi, ut Gallienum solum annis dumtaxat novem Julianis incompletis, qui ab anno 260 ad annum usque 268, Gallieno emortualem, excurrunt, imperasse velint; neque enim hic illud occurrit incommode, cuius causâ similem, quam Pagius facit, expositionem num. 247 rejeci. Atque hac quidem tam de Victore quam de Eutropio; quod autem ad Victorem nominatum pertinet, mirum non est, novem ab eo annos, quibus solus absque patre Gallienus imperari, fuisse notatos. Ille enim ad sex dumtaxat annos istud extendit temporis spatium; quo Gallienus cum patre imperium tenuit. Certum autem est, admittiturque etiam à Pagio, septimum imperii Gallieni annum aliquot saltem mensibus inchoatum jam fuisse, cùm Valerianus, pater ejus captus, atque in servitutem fuit abductus. Videlur ergo Victor, à Pagio laudatus, parèm accuratus fuisse, dum Valerianum anno imperii sexto à Persis captum scripsit. Ait quidem Pagius, neglectum ab eo fuisse mensum supra annos integros excessum; verum quoniam fatear, illum computandi modum, gravissimis etiam optime nota scriptoribus innotatum non esse, dum annos numero cardinali exprimunt; non video tamen, id aquè obtinere locum, dum ab his annos numero ordinali expressos invenio, ut adeò à Pagio laudatus Victor, utpote in exprimendis annis numero ordinali usus, minus rectè excusetur ex eo, quod mensum supra annos integros excessum neglexerit. Idem quoque de Pollione præter ea, qua ad ejus auctoritatem infirmandam jam protulimus, pari jure dicendum est, cùm is Valerianum, uti jam supra docuimus, anno imperii sui sexto captum, pariter affirmet. Hinc fit, ut hoc, aliisque, que jam protuli, perpensis, Pollionis, Victoris de Caesaribus & Eutropii auctoritate non movear, ut Valerianum anno 259, quemadmodum fecit Pagius, à Persis captum atque in captivitatem abductum, certo statuam.

B 250 Sed nunc discutiamus argumentum, quod ati nec argu- mento, quod à novi Pontificis electione,

C num. 10 sic scribit: Dionysius Romæ die vicesima secunda Julii Pontifex creatus, postquam sedes ferè per annum integrum vacasset; quæ diuturnior vacatio persecutioni adscribenda, ejus verò finis Valeriani captivitati attribuendus. S. Sixtus, Romanus Pontifex, anno 258, die 6 Augusti, uti apud nos tom. 2 Augusti, § 2 Commentarii ad hujus sancti Pontificis Acta prævii probatum invenies, sub Valeriano martyrio coronatus est, eique postquam anno ferè integro S. Petri cathedra vacasset, in Pontificatum suscitus est Dionysius; quod adeò anno 259 evenit; unde consequitur, ut Pagius verbis proximè restatis velit, Valerianum jam eo ipso anno 259 apud Persas fuisse captivum. Verum an id hic scriptor ex novi Pontificis electione post diuturniorem sedis vacationem tunc facta rectè concludit? Id mihi equidem non appetat. Potuit enim, S. Sixto è vivis sublato, novi Pontificis electio ob persecutionem vehementius tunc saevientem tantisper differri; hac verò deinde, nondum quidem finem accipiente, sed remittente tamen, executioni mandari. Valerianus, uti apud omnes eruditos in confessu est, facilèque eruitur ex iis, quæ de illo imperatore narrat Zosimus, anno 259 in Oriente versabatur, eratque civitati Antio-

chene munienda, expeditionique adversus Persas apparanda totus intentus, ut adeò tunc vero summè persecutionem in Christianos minus urset, hæcque proinde sub Gallieno, qui solus versabatur in Italia, Christianisque non legitur umquam fuisse valde adversus, plurimum indubie mitigata, aptum Romanî nati fuerint novo Pontifici creando tempus, etiam si persecutio nondum tum penitus cessasset, seu finem accepisset.

251 Post S. Stephani Pontificis martyrium, anno 259 f.

quod, inchoata primùm Valeriani persecutione, accedit, in novum Pontificem non multò post Romani elegerunt S. Sixtum; quod si adeò id fecerint, persecutione primùm exorta saeviusque proinde, ut verosimile est, graffante, non est, cur ex eo, quod anno 259 post diuturniorem sedis vacationem novi Pontificis facta sit electio, certè concludatur, persecutionem tunc, cùm id accidit, omnino fuisse sopitam. Adhac post Fabiani, Romani Pontificis, Deciana persecutionis initio martyrii palmam adepti, obitum Sedes Romana diutius etiam vacavit, fuitque demum Decii persecutio adhuc durante, in novum Pontificem electus S. Cornelius. Hoc autem post diuturniorem sedis vacationem novi Pontificis electio à Pearsonio in Annalibus Cyprianicis, aliisque eruditis persecutionis remissione, ex Decii bello Macedonicō contra Lucium Priscum dissentienti absentia exorta, adscribitur. Cùm ergo, ut jam suprà dœci, anno 259 absens quoque Româ Valerianus fuerit, hincque persecutio plurimè verosimiliter remiserit, bac uti potuerunt Romani opportunitate, ut novum Pontificem Sixto, jam ab anno ferè vitâ fundo, substituerent. Pagius itaque ex nova Pontificis electione, post diuturniorem sedis vacationem anno 259 facta, persecutionem, quam Valerianus suscitârat, tunc finitam non rectè putavit, ac proin ejus de Valeriani captivitate anno 259 affigendâ opinio ex novi Pontificis electione tunc facta nullum omnino robur acquirit, cùm hec, durante adhuc Valerianī persecutione, forsitan acciderit, nequeatque proinde Valerianī, tunc in captivitatem abducti, certam esse atque indubitatum indicium. Habet jam, eruditus lector, ex quibus possit dispicere, sine potius cùm anno 259, an cum sequenti Valeriani captivitas jungenda. Ego interim, ut jam dixi, Pearsonii opinionem amplector, atque ex ea res reliquas ad Sanctum nostrum spectantes ordine chronologico deinceps recensabo.

E

F

§ XXII. An Dionysius statim post Valeriani captivitatem Alexandria sit reversus.

EX iis, que § precedenti jam disputavimus, verosimillimum apparet, Valeriani captivitatem anno 260 accidisse, ac proin cùm jam id, quod suprà discutiendum suscepimus, ab unde discesserimus, proximum est, ut alind nunc, quod ad Sanctum nostrum propius spectat, quodque, an hic brevi post Valerianum à Persis captum Alexandriam sit reversus, discutiendum proponit, pari passu etiam discutiamus. Eusebius lib. 7 Historia Ecclesiastica cap. 13 sic scribit: Valeriano non multò post à Barbaris capto. & in servitutem redacto, filius ejus Gallienus solus imperium obtinens, moderatius fessit, missisque edictis, persecutionem adver-

Gallienus
non diu post
patris sui ca-
ptivitatem

K 3 sus

AUCTORE

C. B.

sus nostros (*Christianos*) commotam sedavit; utque religionis nostræ antistites securè deinceps munus suum obirent, hujusmodi rescripto præcepit. Imperator cæsar P. Licinius Gallienus, pius, felix, augustus Dionysio, Pinæ, Demetrio & reliquis episcopis. Indulgentiam beneficii nostri per universum orbem diffundi præcepimus; ut cuncti à religiosis locis abscedant. Quocirca & vos rescripti nostri formâ uti potestis, ut nullus vobis deinceps molestiam facessat. Atque id, quod vobis exsequi licet, jam dudum à me concessum est. Proinde Aurelius Cyrenius procurator summæ rei dati à nobis rescripti formam sequetur. *Hoc Gallieni rescriptum seu edictum, in Christianorum favorem datum, quod Dionysio aliisque episcopis inscribitur, non statim post finitam Valeriani persecutionem fuit emissum. Liquet id ex his ipsis met edicti verbis: Quocirca & vos rescripti nostri formâ uti potestis, ut nullus vobis deinceps molestiam facessat. Atque id, quod vobis exsequi licet, jam dudum à me concessum est: cùm enim his imperator innuat, sese episcopis, ad quos rescriptum suum dirigit, idem prorsus concedere, quod jam dudum aliis concesserat, consequens est, ut prefatum rescriptum seu edictum Gallienus non dederit statim à fine persecutioni Valeriani imposito; foret quippe alioquin dicendum, à Gallieno, durante adhuc persecutio, eundem prorsus favorem, qui rescripta proximè jam recitato conceditur, Christianis fuisse concessum. Hoc autem omni dubio procul à veritate est alienum.*

Ecclesia pacem reddidit;

B 253 Itaque hoc rescriptum, quod Dionysio aliisque episcopis inscribitur, certissimè non datum, nisi cùm jam aliquamdiu Valeriani persecutio esset sopita. Ante hoc autem jam aliud in favorem Christianorum edictum Gallienus emiserat. Hujus meminit Eusebius, libro & cap. proximè citatis sic scribens: Est & alia ejusdem imperatoris (Gallieni) constitutio ad alias episcopos data, quâ iis permisit, ut cœmeteriorum suorum loca recuperarent. Ita Eusebius: verum, inquires, quâ probari potest, postremum hoc, cuius verbis proximè recitatis meminit Eusebius, decretum tempore præcessisse illud, quod iis ipsis verbis, quibus à Gallieno datum est, jam super hoc transcriptus. Pearsonius in Annalibus Cyprianicis ad annum 260 num. 5 ait, Gallienum, cùm patris sui captivitatem audivisset, nullamque postea ejus recuperandi spem superesse cognosceret, plenam Christianis pacem, utpote quibus ille numquam graviter fuisse infensus, restituisse. Putat autem, imperatorem illum ante omnia emisisse constitutionem, quam verbis proximè recitatis memorat Eusebius, quaque episcopis, ut cœmeteriorum suorum loca recuperarent, auctoritate imperatoria, cùm jam solus imperii teneret habendas, permisit.

pacis tamen beneficio uti non potuit Dionysius, cùm tunc in Egypto

254 Pearsonio hic assentiuntur moderni omnes eruditæ, ut dubitandum non videatur, quin paucis, id est, sex foris aut quinque à Valeriani captivitate mensibus Gallienus pacem Ecclesiæ reddiderit, edita in favorem Christianorum constitutione, cuius Eusebius lib. 7, cap. 13 verbis mox iterum recitatis ita meminit: Est & alia ejusdem imperatoris (Gallieni) constitutio ad alias episcopos data, quâ iis permisit, ut cœmeteriorum suorum loca recuperarent; haec quippe adire & conventus agere ab ipso persecutio Valeriani initio, uti ex epistola Dionysii adversus Germanum Fragmento apud Eusebius

lib. 7 cap. xi intelligitur, Christianis omnibus erat inhibitum. Certum itaque apud omnes esse debet atque extra controversionem possum, quod de pace Ecclesiæ à Gallieno non diu post patris sui captivitatem redditæ afferuius. Verum his jam queritur, pacis statim beneficio Alexandria fuerit gavisa, ita ut tunc eis ab exilio suo reverti, Dionysio liberum exsisterit. Non defuerunt, qui Dionysium non diu à Valeriani captivitate Alexandriam ab exilio reversum credidissent, rati scilicet, pacis à Gallieno Ecclesiæ tunc concessa beneficium ad Ægyptum etiam sese extendisse. Verum na illi vehementer fuere decepti; illud enim pacis beneficium ad eas utique dumtaxat sese extendit regiones, quas Gallienus tunc, cùm constitutionem proximè præmemoratam in favorem Christianorem ederet, sub suo habebat imperio; Ægyptus autem eas inter regiones, quas tunc sub suo imperio Gallienus habuerit, compatri miniæ potest. Etenim Gallienus, uti jam docuimus, pacem Ecclesiæ non reddidit, nisi cùm jam aliquot, id est, quinque aut sex post Valeriani captivitatem menses effent elapsi; Macrianus autem, tyrannide jam antè in Ægypto arrepta, banc sub potestate sua regionem, aliasque nonnullas ad secundum usque annum retinuit, nec quidquam toto illo tempore Gallienus habuit in illas imperii, ut adeò ecclesiæ in illis sitæ pacis beneficio gaudere non nondum potuerint.

D

Macrianus, infestissimus Christiani nominis hostis, tyrannidem,

255 Res certa est atque indubitate, si modò Macrianus non diu post Valeriani captivitatem tyrannidem in Oriente arripuit, eamque uno amplius anno tenuit. Hoc itaque fecisse Macrianum, sic probo: Trebellius Pollio lib. de duabus Gallienis cap. 1, captivitatis Valeriani mentione premissa, post pauca adhuc alia sic scribit: Gallieno igitur & Volusiano coss. Macrianus & Ballista in unum coœunt, exercitus reliquias convocant, & cùm Romanum in Oriente nutaret imperium, quem facerent imperatorem, requirunt, Gallieno tam negligenter se agente, ut ejus ne mentio quidem apud exercitum fieret. Denique cùm plures ejus rei causâ convenient, placuit, ut Macrianum cum filiis suis imperatores dicerent, ac rempublicam defendandam capesserent. Quibus ex verbis intelligitur, Macrianum & Ballistam de novo imperatore eligendo deliberasse, reque ipsa Macrianum cum filiis in imperatorem fuisse assumptum, cùm Romanum in Oriente nutaret imperium, ut adeò Macrianus non diu à Valeriani captivitate, cùm tunc maximè nutarit Romanum in Oriente imperium, imperator fuerit creatus seu potius tyrannidem arripuerit. Cùm hic rerum, inquit mox post narratam Valeriani captivitatem Zosimus, per Orientem status esset, omnia velut destituta principe, confusa pariter & indefensa jacebant. Erat ergo, teste Zosimo, mox post Valeriani captivitatem maximè turbatus rerum Romani imperii in Oriente status, ac proin tunc summopere Romanum in Oriente nutavit imperium, ut adeò tunc, quem memorat Pollio, habitus sit à Macriano & Ballista conventus, horumque prior in imperatorem fuerit electus. Et verò verisimile non appetet, Macrianum, qui, teste Dionysio in epistola ad Hermamonem apud Eusebium lib. 7 cap. 10, imperandi cupiditate flagrabat, imperii occupandi opportunitatem, quam turbatus post Valeriani captivitatem rerum ordo offerebat, non statim, ac fieri id potuit, arripuisse. Adhuc Macrianus & Ballista, cùm de novo imperatore eligendo deliberavere,

E

excr.

A exercitūs (vide verba ex Pollio proximè recitata) reliquias convocārunt; quod indicio est, tunc exercitum, quem contra Persas Valerianus duxerat, adhuc fuisse dispersum, ac proin nondum multum temporis post cladem, quam is ex Valeriani captivitate acceperat, fuisse praterlapsum, ut adeò ex his omnibus manifestum appareat, Macrianum non diu à Valeriani captivitate tyrannidem in Oriente & Aegypto arripuisse.

256 *Ast*, inquies, Macrianus & Ballista de quod ex Pollio non infirmatur, arripuerit,

novō imperatore eligendo deliberarunt, Gallieno & Volusiano consilibus, ut Trebellius Pollio verbis suprà recitatis testatur: Gallieni autem ac Volusiani consulatus ante annum 261 gestus non est, at proin nec ante hunc annum de novo eligendo imperatore deliberatum est à Macriano & Ballista. Quapropter cùm ex jam disputatis Valeriani captivitatē anno 259 vel potius anno 260 statui, neceſſe fit, consequens est, ut Macrianus non statim à Valeriani captivitate de novo eligendo imperatore cum Ballista deliberarit, tyrannidemque in Oriente & Aegypto arripuerit. Respondeo, illum Gallieni & Volusiani consulatum in citatum huic suprà transcriptum Pollionis locum sine dubio esse infartum, idque à Pago in Criticis ad annum 259 num. 12 dilucide probari ex eo, quòd Macrianus, uti ex numero Greco ostendit, secundum imperii sui annum attigerit, hicque, cùm Macrianus, uti ex Dionysii ad Hermammonem epistola constat, nono Gallieni anno interierit, inveniri non posset, si Macrianus non ante annum 261 statuatur exorsus imperium. Et verò egrè mihi persuaserim, Pollionem, qui Valerianum anno sexto imperii à Persis captum scribit, persuasum sibi habuisse, anno demum 261, Gallieno & Volusiano consilibus, de novo ereando imperatore à Macriano & Ballista tractatum fuisse. Sic enim, cùm annus imperii Valeriani sextus partim cum anno 258, partim cum anno 259 concurrat, biennium fere inter Valeriani captivitatem & institutum de novo creando imperatore tractatum intercessisset; quod verosimile non appetet, Pollionem existimasse. Adi laudatum Pagium loco proximè citato, remque totam fusi explanatam invenies. Non est itaque, cur ob Gallieni & Volusiani consulatum, quo Pollionis locus, plus semel jam laudatus, signatur, Macriani & Ballista de eligendo imperatore deliberationem in annum usque 261 differamus, seu tempus, quo Macrianus in Oriente & Aegypto tyrannidem arripuit, à Valeriani captivitate longius removeamus.

Christianos que, de suo in hos odio nihil remittens,

257 Cùm verò hoc ita tenendum sit, fixumque proinde maneat, Macrianum uno altero mense, aut certè non multo amplius à Valeriani captivitate tyrannidem in Aegypto arripuisse, Gallienus procul dubio in regione illa tunc non habuit imperium, cùm constitutionem suprà memoratam in favorem Christianorum ederet, pacemque redderet Ecclesia. Unde consequitur, ut is princeps pacis beneficium, quod omnibus ecclesiis sub imperio suo constitutis concessit, ad Aegyptum nequiverit extendere, ac proin, ut tunc ad ecclesiam ab exilio suo redire, Sancto nostro liberum non fuerit, vi scilicet constitutionis in favorem Christianorum à Gallieno emissa. Nec hoc tantum dico, verū etiam Dionysium tunc omnino Alexandriam non esse regressum. Etenim, ut jam docuimus, Macrianus tunc in Aegypto rerum potiebatur potiusque est in alterum etiam annum; cùm verò Macrianus, hic memoratus, alius non sit, quam ille ipse magorum Aegyptio-

rum patronus, qui Valerianum imperatorem, ut suprà docuimus, ad Christianos persequendos impulit, putandum non est, infestum hujusmodi Christiani nominis hostem quidquam de persecutionis in Christianos mota seruitie tunc remisisse; imò vero simillimum est, eum potius concepto suo adversas Christianos odio laxiores habenas prenubisse. Ceterè Macrianum, obtento in Oriente & Aegypto imperio, persecutionem, à Valeriano in Christianos motam, etiam urfisse, Pagius aliquique eruditus colligunt ex Marini martyrio, quid Eusebius lib. 7, cap. 15 in Oriente apud Cæsaream Philippi contigisse refert, cùm jam per Gallieni constitutionem non diu à Valeriani captivitate emissam pax esset cunctis ubique redditā ecclesiis, Gallieni scilicet imperio subjectis.

258 Verū, inquies, Pollio lib. de duobus Gallienis cap. i post verba num. 255 recitata, paucis interpolatis, de Macriano hac memorat: Macrianus ergò, collectis undique exercitibus, Orientis partes petuit; atque ut posset latè sibi delatum defendere & tueri imperium, bellum sic instruxit, atque copias sic paravit, ut esset omnium circumspectus, quæ contra eum poterant cogitari. Idem Macrianus Pisonem, unum ex nobilibus principibus senatus, ad Achaiam destinavit ob hoc, ut Valentem, qui illuc proconsulari imperio rem publicam gubernabat, oppimeret. Sed Valens comperto, quòd Piso contra se veniret, sumpserit imperium. Piso igitur in Thessaliā se recepit. Ubi missis à Valente militibus compluribus, imperfectus est; ipse quoque imperator appellatus cognomento Thessalicus. Sed Macrianus retento in Oriente uno ex filiis, pacatis tamen rebus, Asiam primū venit, deinde Illyricum petuit: in Illyrico cum Aureolo imperatore, qui contra Gallienum imperium sumpserat, duce Domitiano nomine manū conseruit, unum ex filiis secum habens, & triginta millia militum dicens. Sed vietus est Macrianus cum filio Macriano nomine, deditusque omnis exercitus Aureolo imperatori. Adhac idem Pollio in libro de triginta tyrannis cap. xi sic scribit: Factus est igitur (Macrianus) cum Macriano & Quieto duabus filiis, cunctis militibus volentibus, imperator. Ac statim contra Gallienum venire cœpit, utcumque rebus in Oriente derelictis. Ex quibus ambobus Pollionis locis simul sumpsis duo concluenda videntur; atque horum quidem primum est, Macrianum, statim atque imperator creatus fuit, tanta rerum bellicarum mole fuisse distractum, ut, quemadmodum appetet, de persecutione contra Christianos urgenda cogitare vix potuerit; alterum verò, eundem Macrianum, factum jam imperatorem, non diu in Oriente substitisse, ut adeò in Aegypto, utpote ab ea absens, Christianos vehementius persecutus hand fuerit. Quod ad primum pertinet, respondeo, Macrianum non ita belli negotiis occupatum fuisse, quin severis in Christianos condendis legibus aliquantulum temporis dare potuerit. Res sanè gravioris moliminis non erat, per urbium provinciarumque prefectos severas à Valeriano in Christianos latae leges executioni curare mandandas, ut adeò id Macrianus pro innato suo in Christianos odio verosimiliter fecerit.

259 Fluit hinc jam, quid ad secundum de Macriani ab Aegypto absentia responderi oporteat. Potuit quippe Macrianus, quamvis ab Aegypto Alexandriaque longissime positus, Christians in Aegypto per prefectos suos curare severissime per-

severissimè, & verosimili-
num est, per
/e

E

F

F

AUCTORE

C. B.

persequendos. Adhac cùm ex Oriente in Illyricum contra Aureolum cum exercitu profectus est, nūnum è filiis suis, Quietum scilicet, ut ex verbis Pollio priori loco supra recitatis intelligitur, in Oriente reliquit, ut per eum, quamvis ipse absens, exsecutioni tamen mandare facile patuerit, quidquid ei conceptus in Christianos furor dictarārat. Et verò paternis stimulis Macriani filii, quorum alter patri erat cognominis, alter Quietum nomen habebat, neūtiquam ad hoc indigebant. Erant enim ambo non minori, quām pater, furore in Christianos incensi. Intelligitur id ex Sancti nostri epistola ad Hermannionem Fragmento, quod Eusebius lib. 7 Historie Ecclesiastica cap. 10 inseruit, quodque sub finem de Macriano ejusque liberis sic habet: Macrianus...imperandi cupiditate flagrans, tametsi imperio indignus, cùm regium cultum induere non posset ipse corpore debilis, duos filios paterna in se translatores crimina imperio præfecit. Enim evidenter in his impleta est prædictio Dei dicentis: Ego sum, qui ulciscor peccata parentum in liberis, ad tertiam usque & quartam progeniem eorum, qui oderunt me. Pravis enim cupiditatibus suis, quibus ipse frui non potuerat, in filiorum capita translatis, improbitatem suam & odium divini numinis in eos pariter transfudit.

unde suspicendum non est, Dionysium tunc Alexandram esse reversum.

B

260 Cùm adeò ex his verbis, quemadmodum jam monni, Macriani filios summo in Christianos odio flagrassè, intelligatur, dubium non est, quin Quietus, quem pater in Oriente reliquerat, paternis contra Christianos mandatis promptissimè accuratissimè obtemperarit. Imò Macrianum improbitatem suam & odium divini numinis in filios suos transudisse, non alia de causa, ut mibi equidem appareat, Sanctus afferit, quām quòd re ipsa Christianos severissimè fuerint persecuti. Nihil ergò Macriani ex Oriente in Illyricum discessus suggesterit, unde suspicari fas sit, Christianorum in Ægypto persecutionem, arrepta à Macriano tyrannide, aliquantulum remisisse, ac pro in Dionysium non diu admodum post Valerianum captivitatem Alexandram esse reversum. Porro quamvis tempus, quo Macrianus in Ægypto habuit imperium, aptum non sit, cui Dionysii ab exilio Alexandram reditus affigatur, aptissimum tamen est, cum quo librorum, quos Sanctus de Elencho & Apologia scripsit, quosque suprà sa- pissimè memoravimus, scriptio conjugatur. Etenim Macrianus, uti jam docui, anno 261 in Ægypto adhuc imperavit, resque Christianorum ibi in turbato statu erant. Quapropter cùm prædicti libri (vide num. 164) post annum 260, atque in turbato rerum statu (vide num. 161) scripti fuerint, aptissimè certè horum scriptio cum anno 261 seu cum tempore, quo Macrianus in Ægypto imperavit, copulatur: quamvis autem nihil certi obstat, quòd minus seriis differatur, seriis tamen quām vel anno 261 vel certè 262 illam non statuendam, ex iis, que num. 164 differui, verosimilius efficietur. Discutiamus modo, quo circiter anno Dionysius ab exilio tandem redidit.

§ XXIII. Dionysius, occiso Macriano ejusque filiis, Alexandriam revertitur, gnaveque pastoris partes obit.

D

*M*acrianus non diu, postquam in Oriente ty- *Macriano*
rannidem arripuisse, cum filio suo Macriano, *ejusque filiis*
rebus utcumque in Oriente compositis, in Illyricum
adversus Aureolum, qui ibidem non secùs ac Mac-
rianus in Oriente, contra Gallienum imperatorem
se dixerat, eduxit exercitum, pugnaque cum Au-
reolo vel in ipso Illyrico vel in Thracia finibus
conserta, cum filio suo Macriano vicitus est, si-
mulque interemptus. Docet nos hæc omnia Tre-
bellius Pollio partim libro de duobus Gallienis,
partim libro de triginta tyrannis. Verba, quibus
id facit, num. 258 jam in hunc Commentarium
intulimus, ad qua propterea, studiose lector, te
remitto. Porro laudatus Pollio non tantum nos
docet, Macrianum cum filio Macriano ab exerci-
tu Aureoli victum interfectumque brevi fuisse,
postquam sumpsiisse imperium; verum etiam
alterum Macriani filium, nomine Quietum, pa-
tri ac fratri non diu admodum superstitem exsti-
tisse. Verbis enim num. 258 ex libro de duobus
Gallienis jam hic transcriptis hac subdit: Tur-
bata interim republika, totoque penitus orbe
terrarum, ubi Odenatus comperit, Macrianum
cum filio (Macriano) interemptum, regnare
Aureolum, Gallienum remissius agere, festina-
vit ad alterum filium Macriani, cùm exercitus
hoc daret fortunâ capiendum. Sed ii, qui erant
cum filio Macriani, Quietum nomine, consenti-
entes Odenato, auctore præfecto Macriani Ba-
lista, juvenem occiderunt, milisque per mu-
rum corpore, Odenato se omnes affatim dedi-
derunt. Ita Macrianus, ejusque duo filii periérunt.
Id autem brevi post acceptam à Macriano in O-
riente tyrannidem, factum esse, ex Dionysii ad
Hermannonem epistola etiam intelligitur.

*262 Etenim in hac apud Eusebium lib. 7, anno 261
cap. 23 de Macriano sic scribit: Et ille quidem
(Macrianus) cùm imperatorum suorum alte-
rum (Valerianum nempe, utpote quem aliqui
à Macriano Persis proditum tradunt) prodidis-
set, alteri (Gallieno) bellum (in Oriente usur-
pans imperium) intulisset, brevi cum universa
familia stirpitis interiit. Dubitandum ergò non
est, quin Macrianus ejusque duo filii, brevi elas-
po post assumptum imperium temporis spatio, re-
gnum simul cum vita amiserint. Verum cùm,
hinc è medio sublati, in Gallieni potestate, ut
docebimus, Ægyptus concesserit, tuncque, resti-
tuta ab hoc imperatore Alexandrina ecclesie pa-
ce, Alexandriam tandem ab exilio Dionysius fit
reversus, juverit, ut, quo id anno Sanctus fece-
rit, determinari queat, in annum, quo Macria-
nus ejusque filii interempti sint, inquirere. Pa-
gins in Criticis ad annum 261 num. 12 sic scri-
bit: Hoc anno Macrianus & duo ejus filii Ma-
celianus & Quietus interempti, & ecclesia Ale-
xandrina edicto pacis à Gallieno tandem po-
tita. Ita laudatus Pagins Macrianum ejusque
duos filios anno 261 occisos, affirmans. Hoc an-
tem assertum suum probat ex eo, quòd Macriani
ejusque filiorum interitus memoretur in Sancti no-
strí*

E

Astri ad Hermamonem epistola, hecque ante annum 262, quo Gallienus augustei imperii decennalia celebravit, scripta sit. Verum, quamvis mihi sat certum appareat, Macrianum ejusque duos filios anno 261 fuisse interfectos, ratio tamquam ex sancti Dionysi ad Hermamonem epistola à Pago perita nequitam id probat. Hanc enim epistolam ante annum 262 scriptam esse, certo, ut ex dicendis pareceret, non constat; id autem certò constare deberet, ut ex ea concludi posset, Macrianum ejusque duos filios jam anno 261 fuisse necatos.

Becatis, 263 Adhuc, cùm Pagius statuat, Macriani uno altero post Valeriani captivitatem mense & quidem circa Augustum anni 259 tyrannidem arripuisse, inveniri potest secundus Macriani imperii annus, etiam si cum filiis anno 260 interfectus poneretur, ac proin non video, qua de causa Pagius, dato etiam, Macrianum ante annum 262 fuisse necatum, cædem ejus anno 261 indubitanter affigat. In opinione eorum, qui Valeriani captivitatem anno 260 innectunt, aliter loquendum est. Hi enim invenire nequeunt secundum Macriani annum, nisi eum vel anno 261 vel sequenti necatum statuant. Hinc

Bego, qui in ordinandis Sancti nostri gestis posteriore hanc opinionem sequi proposui, Macriani necem anno 261 innectendam existimo. Etenim, uti infrà dicemus, Emilianus, alter imperii Romani post Macrianum invasor, ante Pascha anni 262 in Ægypto tyrannidem arripuit; antequam autem hoc eveniret, jam Ægyptus post Macriani ejusque filiorum mortem in Gallieni potestatem concesserat, hicque Ægypti ecclesiæ pacem concesserat: illa autem inter Pascha anni 262 & Macriani ejusque filiorum necem commode evenire non potuerunt, nisi hec anno 261 evenisse statuatur. Adhuc epistola, quam Dionysius ad Hermamonem scriptis, cuiusque tria diversa Fragmenta Eusebius in Historia sua ecclesiastice librum septimum intravit, inter Paschales Dionysii epistolæ, uti infrà probabo, verosimilius computanda est, ac proin aliquamdiu (vide dicta num. 140 hujus Commentarii) ante Pascha conscripta est. Jam vero, cùm anno 262, uti infrà pariter probabo, verosimiliter scripta sit, in eaque Macriani ejusque filiorum cades, veluti omnino recens, memoretur, videtur hæc tempus, quo dicta epistola scripta est, aliquamdiu præcessisse, atque adeò anno 261, quamquam forte propemodum jam præterlapsa, accidisse.

C 264 Habemus itaque jam annum, quo verosimilius Macrianus ejusque filii interierunt. Dispiciamus modo, an post horum cædem statime Ægyptus in Gallieni potestatem concesserit, ut ita, an is tunc ecclesia Alexandrina aliisque in Ægypto positis ecclesiæ pacem concedere potuerit, perspicuum evadat. Pollio in duabus Gallienis post verba, num. 261 hoc transcripta, sic memorat: Totius propè igitur Orientis factus est Odenatus imperator, cùm Illyricum teneret Aureolus, Romanum Gallienus. Idem Balista multos Emissenos, ad quos configerant Macriani milites, cum Quieto & thesaurorum custode interfecit, ita ut civitas penè deleretur. Odenatus inter hæc quasi Gallieni partes ageret, cuncta eidem nuntiari ex veritate faciebat. Sed Gallienus cognito, quod Macrianus cum suis liberis esset occisus, quasi securus rerum ac patre jam recepto, libidini ac voluptati se dedidit. Ludos Circenses ludosque scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam

venationem & ludos gladiatorios dedit, populumque quasi victorialibus diebus ad festivitatem ac plausum vocavit. His ex verbis quis forè volet, Odenatum, Palmyrenorum regem, Historia augustæ scriptoribus celebratissimum, post Macriani ejusque filiorum cædem Orientis regiones occupasse, ac proin tunc Ægyptum in Gallieni potestatem non concessisse. Cùm enim per illa dicat Pollio, Odenatum, quemcumque gesserat, quasi Gallieni partes ageret, nuntiari eidem ex veritate fecisse, satis innuit, eum Gallieni partes revera non egisse. Hinc autem consequi videtur, ut Odenatus post Macriani cædem Orientis partes non Gallieni, sed suo nomine occuparit, Gallienoque interim, dum sua ei gesta bellica nuntiari faceret, suum fecerit. Unde ulterius sequitur, ut tunc Ægyptus in Gallieni potestatem non concesserit.

265 An Odenatus post Macriani cædem suo folius nomine Orientis partes occupari, easque sibi, non autem Gallieno subjicerit, operosius indagare non vacat; nec verò id opere pretium fuerit. Tunc enim Odenatus multis quidem in Oriente provincias, non tamen omnes omnino occupavit. Lignet id ex his Pollionis verbis, mox iterum reditatis: Totius propè igitur Orientis factus est Odenatus imperator; ubi adverbio propè satis indicat laudans Pollio, omnium Orientis regionum imperium tunc Odenatum non esse adeptum. Adhuc, si non alia Orientis provincia, cerie Ægyptus post Macriani ejusque filiorum interitum non in Odenatis, sed in Gallieni potestatem concessit. Docet id nos Sanctus noster in epistola ad Hermamonem apud Eusebium lib. 7, cap. 23 sic scribens: Et ille quidem (Macrianus) cùm imperatorum suorum alterum prodidisset, alteri bellum intulisset, brevi cum universa familia stirpitus interiit. Gallienus verò renuntiatus & communis omnium consensu approvatus est; vetus simul imperator ac novus; prior illis ac post illos etiam superstes: juxta id, quod dictum est Isaiae prophetæ: Quæ à principio fuerunt, ecce, venerunt; & nova sunt, quæ nunc orientur. Nam quemadmodum nubes solis radios subiens, ejus splendorem brevi tempore obscurat, inque ejus locum substituta conspicitur; eâ deinde prætergressa aut liquefacta, sol, qui antea ortus fuerat, rursum quasi novus exoriri videtur.

266 Macrianus, qui seipsum præposuerat, & ad ipsum Gallieni imperium mox admoferat; ipse quidem jam non est; quippe qui nec antea erat; Gallienus verò fui similis, idemque, qui prius, manet. Ipse denique principatus, velut senectute deposita, & pristinæ improbitatis sordibus repurgatur, nunc florentius viget, & longius cernitur atque auditur, & quocumque diffunditur. Quibus verbis Dionysius non obscurè significat, sese tunc, cùm hanc ad Hermamonem scriberet epistolam, letitiâ gestisse, tum ob Macriani depalsam tyrannidem, tum ob restitutum Gallieno imperium. Quapropter cùm Dionysio, nuptio Alexandre in Ægypto episcopo, nihil cause fuisse letitiâ tantopere gestiendi ex eo, quid Gallienus, benignus in Christianos princeps, restitutus esset imperio, si hic pristinam in Ægypto, quam cum patre suo Valeriano prius habuerat, auctoritatem non recuperasset, dubitandum non videtur, quin Gallienus tunc, cùm diellam epistolam Dionysius scriberet, sub imperio suo Ægyptum habuerit, ut adeò hæc provincia post Macriani ejusque filiorum cædem, cùm hec non dix ante præfata ad Hermamonem epistola scriptionem con-

Odenatus
Palmyren-
rum rex
multas occu-
pavit provin-
cias;

Odebris Tomus II.

L tigerit.

AUCTORE

C. B.

tigerit, in Gallieri potestatem indubie concesserit. Hinc jam facile erues tempus, quo Dionysius ab exilio, in quod à Valeriano pulsus fuerat, Alexandriam sit reversus. Sanctus enim, uti jam monuimus, è tunc primùm post Valeriani persecutionem est regressus, cùm sub Gallieni dominium Ægyptus rediit.

reversus, ad
Hermammonem
scriptum

267 Quapropter cùm hoc, ut docuimus, non dñs post Macriani ejusque filiorum eadem contigerit, hecque anno 261 innecunda videatur. Alexandriam verosimillimè Dionysius ab exilio, vel anno 261 jam magna sui parte præterlapsò, vel certè anno 262 paulisper inchoato faerit reversus. Atque ita quidem jam tempus, quo Sanctus ab exilio Alexandriam redierit, determinatum habemus. Rerum ordo exigit, ut quæ Sanctus gregi suo restituens, egerit, nunc tractemus. Dubitandum non est, quin tunc Dionysius omnes strenui ac vigilis pastoris partes sedulò expleverit, Ecclesia scilicet communioni restituens, si quos forte ab ea persecutionis savit, Christo ejurato, sejunxerat, tollensque è medio, sequa sorte in ecclesiæ Alexandrina agro, diuturnâ pastoris absentia minus diligenter culto, zizania succreverant. Dubitandum, inquam, non est, quin Dionysius tunc omnia preficerit, quæ à diligenti, sancto vigili que Pastore merito requiras. Verum quæ qualia-
ve sint, quæ tum Sanctus in gregis sui utilitatem fecerit, veterum monumentorum penuria me laeti. Hinc, cùm conjecturus hic agere non lubeat, duo tantam, veluti à Sancto ianc gesta, nunc commemoro. Alterum spectat epistolam, jam sa-
piès laudatam, quam Sanctus ad Hermammonem, Ægypti episcopum, conscripsit; alterum respicit concilium, à Dionysio contra Sabellianos, ut num. 144 docni, Alexandria forsan celebratum. Hoc, si re ipsa umquam celebratum fuit, ad tempus, quo Sanctus Alexandriam ab exilio primum reversus erat, verosimillimè debet re-
ferri; dicta autem epistola omni dubio procul à Dionysio tunc scripta est, cùm ab exilio suo Alex-
andriam nondum dñs esset reversus. Utrumque hoc probandum est. Ab epistola incipio.

anno 262 ve-
rosimilius
innecundam.
Hec post ra-
ram loquendi
formulam.

C

268 Hanc tunc scriptam esse, discimus ex ipsius ejusdem epistola verbis. Dionysius enim in ea apud Eusebium lib. 7, cap. 23 hac habet: Ac mihi rursus imperatoris nostri annos contemplari subit. Video enim imp̄issimos illos, qui adeò celebres olim exsisterunt, brevi postea obsecrissimos evasisse. Religiosissimus vero Deique amantissimus imperator (Gallienus) septennalem circulum emensus, nonum imperii annum degit, quo nos festa (Paschalia scilicet) celebremus. Quibus ex verbis pa-
lam est, dictam ad Hermammonem epistolam anno imperii Gallieni nono scriptam esse. Quapropter cùm hic Gallieni annus partim cum anno 261, partim cum anno 262, ut ex supra di-
sputatis facile colliges, indubie concurrat, necesse est, ut dicta epistola altero ex binis hisce annis fuerit exarata, ac proin tunc, cùm jam à Gal-
lienio pax esset etiam Ægypti ecclesiæ restituta, Dionysiusque ab exilio Alexandriam rediisset. Atque ita quidem jam habemus duos annos, quo-
rum altero dicta epistola certissimè scripta sit. Ve-
rum, inquires, anne etiam definiri nequit, quo ea determinato anno exarata fuerit? Respondeo: verosimilius anno 262 scripta est, ut hic pro-
bare proposui; antè tamen, quād id faciam, cùm hec Sancti nostri in epistola ad Hermammonem de Gallieno verba, mox adhuc recitata, re-

ligiosissimus vero Deique amantissimus imperator septennalem circulum jam emensus, nonum imperii annum degit, quo nos festa celebraturi sumus, seu potius, ut Græcè est, celebremus, raram admodum inustatamque, saltem in spe-
ciam, complectantur loquendi formulam, in hanc hīc præviè etiam quidpiam observatum velim.

D

269 Pagins in Criticis ad annum 261 num. quam exhibet, quam-
13 sic scribit: Illi quadraginta duo menses (per que Pagius
Ioannis prophetiam, de qua plus semel suprà, & Pearsoni
designati) hoc anno (261 scilicet) in interitu

nius

Macriani ac filiorum terminantur. Nam per tot menses Ægyptus & Alexandria vexatæ; de illis enim solis loquitur Dionysius; non vero de persecutione Ecclesiæ in universum, ut communiter locus ille ab omnibus explicatur. Pearsonius tamen, qui vulgarem illam opinionem tenuit, laudata Dionysii verba, religiosissimus vero Deique amantissimus &c optimè explicavit. Quis, inquit, umquam ita locutus est, ut quis post septennium diceretur nonum an-

E

nnum jam agere? necesse est, ut illud septennale aliud peculiare designet, & diversum ab eo tempore, quod postea secutum est. Est autem illud imperii, quod cum patre administraverat. Ut Victor: Regnavit annos quindecim, cum patre septem, solus octo. Sed fallitur in eo, quod subiicit, Gallienum nempe septennium transcendisse, & octavo imperii anno Macriani imperiale honorem adeptum esse, præ-
sertim in Ægypto. Haecne Pagius, indicans, sc̄e propensissimè concedere in opinionem, quā à Pearsonio per septennalem circulum, post quem Gallienus nonum imperii annum agere, à Sancto nostro in epistola ad Hermammonem dicitur, anni septem intelligendi statuuntur, quibus cum Valeriano patre Gallienus imperium tenuit. Verum ego huic Pagii Pearsoniique opinioni assentiendum non reor, nec video, quā Pagius, cùm eam sequatur, contra Pearsonium verbis mox recitatis posse contendere, tempus illud, quo imperium cum patre suo Valeriano Gallienus tenuit, septennium non transcendisse. Etenim Dionysius in epistola, mox iterum laudata ait, nonum imperii annum agere Gallienum, postquam jam septennalem circulum est emensus. Quapropter si per hunc circulum, ut admittit Pagius, intelligendi sint anni, quibus Gallienus cum patre te-
nuit imperium, verba Dionysii suprà recitata hunc habent sensum: Gallienus cum patre septem annos jam emensus, nonum imperii annum agit;

F

unde, cùm sic clarè significetur, Gallienum cum patre ultra annos septem imperasse, consequens est ut Pagius contra Pearsonium perperam contendat, tempus illud, quo Gallienus cum patre te-
nuit imperium, septennium non transcendisse. Reclit ergò Pearsonius & consequenter ad opinionem, quā per septennalem annorum circulum à Dionysio memoratum, annos Gallieni cum patre imperan-
tis intelligendos statuerat, tempus illud, quo Gal-
lienius cum patre imperium tenuit, septem annos transcendisse, litteris mandavit.

270 Verum, cùm nihilominus Gallienus, ut perperam ex-
ex Historia augustæ scriptoribus & ex iis, que ponere viden-
tur, jam suprà disputavimus, manifestum est, annis
dumtaxat septem, iisque incompletis, cum patre
suo Valeriano imperaverit, consequens hinc fit,
ut per septennalem annorum circulum, post
quem, jam expletum, Gallienum nonum impe-
rii annum agere, verbis suprà recitatis Dionysius
in epistola ad Hermammonem scribit, intelligi
nequeant anni, quibus Gallienus cum patre tenuit

im-

A imperium, ac prae*in*, ut inusitata illa & rara Sancti nostri loquendi formula alio planè modo, quām quo illam Pearsonius & post eum Pagius exponendam duxit, debeat exponi. Rem ego sic concipio: Dionysius in sua ad Hermammonem epistola ante verba illa, jam suprà hoc transcripta, quibus Galliūnum, septennali circulo jam expleto, nonum agere imperii annum scribit, egerat hanc dubiè de annis, quibus nonnulli Gallieni decessores imperium tenuerant. Fas est id colligere ex ipsamē dicta epistola. In hac enim Sanctus paulò ante verba, quibus Galliūnum post expletum jam septennalem circulum nonum agere imperii annum ait, sic scribit: Ac mihi rursus imperiorum annorum dies contemplari subit: Eusebius quidem ex versione Valesii ita habet: Ac mihi rursus imperatoris nostri (Gallieni videlicet) annos contemplari subit, quibus ex verbis tantum sequitur, Dionysius jam antea de Gallieni, non autem de aliorum etiam imperatorum annis adhuc esse in sua ad Hermammonem epistola locutum. Verum res in textu Graco hanc in modum exprimitur: Καὶ μοι τάνι τὰς ἡμέρας τῶν βασιλίκων ἐτῶν ἔπειται, quae Graeca verba, ut consideranti patet, ad amissim respondent his Latinis, mox iterum hic datis: Ac mihi rursus imperiorum annorum dies contemplari subit. Quapropter, cūm Dionysius his mox subjungat: Video enim impiissimos illos, (imperatores nempe, de quibus prævi locutus fuerat) qui adeò celebres olim extiterunt, brevi postea obscurissimos evasisse, satis aperte, ut mīhi equidem apparet, diuersis verbis indicat, se de annis, quibus nonnulli Gallieni decessores imperium tenuerant, jam antea egisse.

B meliori, ut apparet,

271 Nec de his tantum, verum etiam de paucitate eorumdem annorum jam antea Sanctus vero similiter fecerat sermonem. Video enim (inquit) impiissimos illos, qui adeò celebres olim extiterunt, brevi postea obscurissimos evasisse, assimilatque jam, antequam hæc verba litteris mandaret, Macrianum nubi, quæ radios solis mox intercipiens, brevi post à sole dissipata evanescit. Adhac alia nonnulla protulerat, quibus breve addomum fuisse Macriani imperium innueret. Hinc mīhi vero simile sit, Dionysium in sua ad Hermammonem epistola, cuius Fragmenta tantum exhibet Eusebius, de paucitate annorum, quibus nonnulli adhuc alii Gallieni decessores, nimirum Gallus, Decius & Valerianus imperium tenuerant, ante dictam loquendi formulam pariter esse sermocinatum, dixisseque, ne unum quidem ex illis Gallieni decessoribus septimum imperii annum explēsse. Hisce porro positis, jam facile, quantam opinor, quisque intelliget, quārara illa atque inusitata Dionysii loquendi formula, Religiōsissimus verò Deique amantissimus imperator septennalem circulum jam emensus, nonum imperii annum degit, quo nos festa celebraturi sumus, quī, inquam, hæc loquendi formula nihil plane absoni exhibeat, etiam si per septennalem circulum non intelligantur anni, quibus Gallienus cum patre suo Valeriano tenuit imperium. Etenim hæc verba, Religiōsissimus verò &c cum precedentibus, quæ (si modò Eusebius integrum Dionysii ad Hermammonem epistolam, non autem hujus Fragmenta tantum in Historiam suam ecclesiasticam intulisset) ne unum quidem secundum jam dicta è nonnullis Gallieni decessoribus septimum imperii annum explēsse, vero simili ter proderent, sensum hunc perfectum, ac planè

conciūnum, efficiunt: Decius, Gallus, Valeria- AUCTORE
nus & Macrianus impiissimi imperatores, brevi C. B.
admodū temporis spatio imperarunt, nec unus ex illis septimum imperii annum explevit; religiōsissimus verò Deique amantissimus imperator, se-
ptimo jam expleto, seu septennalem jam circulum emensus, nonum annum agit.

272 Quo sanè in sensu, ut mīhi equidem ap- sensu expla-
paret, nihil prorsus occurrit, quod inusita- natam,
tam absonante arguat loquendi formulam, ni-
si forte quis velit, non recte me dicturum: Ne
unus quidem è Petri fratribus decimum vitæ
annum explevit; Petrus verò jam decimum e-
mensus, decimum quintum agit. Itaque rara
illa, quam Sanctus noster addidit, de Gallieni
annis loquendi formula sensum habet minimè ab-
sonum, etiam si illa Dionysius de septenno, quo
Gallienus cum patre suo Valeriano Romanum im-
perium gubernavit, statuatur non locutus, ut
adeò, cūm ipsi ad Hermammonem epistola bi-
jusmodi, uti jam innui, adversetur expositio, ad
eam etiam recurrendum non sit, tenendumque
potius videatur, Dionysium usum esse illa jam
sepissimè laudatæ loquendi formulæ, ut compara-
tionem, quam inter diurnius Gallieni & bre-
vius aliorum imperatorum, Decii scilicet, Gal-
li, Valeriani & Macriani, imperium insi-
tuit, apertiū insinuet. Sed hec jam de expla-
natione aptanda Dionysii verbis, quæ Gallienum
post expletum jam septennum nonum agere im-
perii annum indicant, dicta sufficiant. Redeo ad
discussionem temporis, quo prefata ad Hermam-
monem epistola fuerit à Dionysio conscripta. Scri-
pta est omni dubio procul, uti jam docuimus,
anno imperii Gallieni nono, id est, cūm Gallie-
nus anno 253, mense Maio circiter, imperium
sit exorsus, vel ultimis octo anni 261, vel qua-
tuor primis anni 262 mensibus. Vero similius an-
tem, ut jam innui, quatuor primis anni 262
mensibus scripta est. Etenim Dionysius in pra-
memorata ad Hermammonem epistola exprimens,
quo tunc, cūm illam scriberet, Gallienus anno
imperare, ait: Νῦν Ἐπαύτης ἐγώ διαβει, id
est, nunc annum nonum, non, ut est apud Va-
lesium degit vel agit, sed perficit seu explet. Quapropter, cūm secundum hæc verba Dionysius
ad Hermammonem dictam epistolam tunc scrip-
rit, cūm jam ad finem vergeret seu propè esset
expletus nonus imperii Gallieni annus, recte con-
sequitur, ut ea quatuor primis seu uno è qua-
tuor primis anni 262 mensibus scripta sit; neque
enim si citius scripta foret, dici potuisse videtur à
Dionysio, Gallienum tunc, cūm scripta est, nonum
prope imperii annum perfecisse seu explēsse.

273 Imò hanc ad Hermammonem epistolam inter Paschæ les Dionysii
non uno tantum è quatuor primis anni 262 episolas
mensibus, sed binis circiter ante Pascha ejusdem
anni mensibus scriptam esse, ex dicendis vero similius evadet. Certè nihil obstat, quò minus tunc
scripta credatur, tuncque etiam re ipsa (vide di-
cta hujus Commentarii num. 140) indubie scri-
pta est, si Paschalibus Dionysii epistolis debeat
accenseri. Ut ergo, an tunc re ipsa scripta fuerit,
innoteſcat, indagare lubet, an à Dionysio de fe-
sto Paschali celebrando exarata fuerit. Dionysius
in hac, de qua hic agimus, epistola apud Euse-
bius lib. 7, sub finem capituli 23, de Gallieno sic
scribit: Νῦν Ἐπαύτης ἐγώ διαβει, καὶ φίλας
ἴογράσωμεν, id est, nunc annum nonum perfici-
cit, in quo nos festa, non celebraturi sumus,
ut verit Valestus, sed celebremus. Quibus ver-
bis Dionysius Hermammonem adhortari videtur

84 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND., FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

ad festa Paschalia celebranda, ut adeò epistola, quam ad hunc scripta, Paschalis fuisse videatur. Aut quidem Tillemontius tom. 4 Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 660 in Notis in Dionysium Alexandrinum, ex verbis proximè recitatis certò non probari, dictam epistolam exfuisse Paschalem, cum Dionysius per ἐορτῶν Hermamonem forte tantum exhortatus fuerit, ut gauderet simul Deoque ageret gratias ob pacem Ægypti ecclesiae tandem etiam restitutam. Tillemontio rem ex dictis verbis certam non fieri, libenter assentior; neque enim vel ex iis vel ulla alia ratione certò puto evinci posse, Dionysii ad Hermamonem epistolam Paschalibus Sancti epistolis esse indubie accensendam. Paschalem tamen illam fuisse, idcirco mihi apparet, quod, quamquam non certò, verosimiliter tamen ad Pascha celebrandum exhortatoria exstiterit. Etenim verbum ἐορτῶν nudè solitarièque positum, à Dionysio etiam alibi adhiberi non videtur, nisi cum de festo Paschali celebrando facit sermonem, ut adeò, cum in epistola ad Hermamonem dicat ἐορτῶν, ad festum Paschale celebrandum videatur exhortari, ac proin ut appareat, Paschalibus Dionysii epistolis illam esse accensendam.

B
quidquid
contra oppo-
nat Tillemontius,

*274 Ast, inquit loco proximè citato Tillemontius, alteram jam habemus pro anno 262 epistolam Paschalem, Hieraci à Dionysio (*Alexandino nempe*) inscriptam; ac proin dicere non possumus, epistolam ad Hermamonem esse adhuc epistolam Paschalem, nisi subvertamus, quod cum Valesio statuimus, quamlibet epistolam Paschalem (à Dionysio scilicet *Alexandino scriptam*) novi esse anni indicium; nec ulla nobis est ratio, ut ab hac regula, quæ Sancti nostri (Dionysii *Alexandrini*) chronologæ & historiæ tantum adjumenti affert, recedamus. Ita laudatus Tillemontius; verum epistola Paschalis, quam Dionysius ad Hieracem, Ægypti episcopum, dedit, non ad annum 262, sed ad sequentem pertinet. Etenim Eusebius lib. 7 Historia Ecclesiastica, cap. 21 sic scribit: Post hæc pace vix dum restituta, Alexandriam (Dionysius *nimirum*) regressus est. Verum cum seditio bellumque rursus illic exortum fuisset, adeò ut ipse universos ejus urbis fratres, utpote in alterutram seditionis partem distractos, aliqui non posset; iterum ipso Paschæ die ex urbe Alexandria, tamquam extorris, eos per litteras alloquitur. Sanè in altera epistola Paschali, quam paulò post, seu potius, ut Gracè est, quam postea ad Hieracem, unum ex Ægypti episcopis exaravit, de seditione illa, quæ tunc temporis Alexandriæ commota est, mentionem facit, Dionysius *nempe Alexandrinus*. Quibus ex verbis intelligitur, Paschalem Dionysii ad Hieracem epistolam scriptam non esse, nisi cum jam Sanctus ab exilio Alexandriam rediisset, novaque illic esset exoria seditio. Quapropter, cum hoc seditio, verbis mox recuatis ab Eusebio memorata, anno 262, uti infrà docebo, fuerit exorta, postque Pascha anni, quo eadem seditio orta est, Paschalis Dionysii ad Hieracem epistola, quemadmodum ex verbis Eusebianis facile colliges, fuerit conscripta, dubitandum non est, quin hujus epistolæ scriptio ad annum 263 pertineat, ut adeò vim omnem amittat argumentum, quod, ut epistolam ad Hermamonem è numero Paschalium epistolarum expungat, ab anno 262, ad quem Paschalem Dionysii ad Hieracem epistolam spectare putavit, Tillemontius efformat.*

C

*275 Nihil itaque hæc tenus occurrit, quod nos ab opinione, quæ Dionysii ad Hermamonem epistolam verosimiliter Paschalem esse, statuimus, cogat recedere. Pagius in Criticis ad annum 261 num. 12 de dicta ad Hermamonem epistola sic scribit: Scripta itaque ea (ad Hermamonem) epistola præsenti anno, (261 nempe) quo nonum imperii annum Gallienus auspicatus est. Neque enim, ut Baronius credit, ea anno sequenti (262 *nimirum*) data; quia, ut visuri sumus, Gallienus anno 262 Augustei imperii decennalia celebravit, de quibus sub festi nomine in laudato loco mentio, & ante illud festum hæc epistola exarata. Locus, quem à se antea laudatum, Pagius hic indicat, aliis non est, quam is ipse, à nobis pariter ex Dionysii ad Hermamonem epistola jam sèpè laudans, quo Dionysius de Gallieno sic scribit: Nonum imperii annum degit, seu potius (vide dicta num. 272) explet, quo nos festa celebremus; cum autem verbis proximè recitatis dicat Pagius, hoc loco de Decennialibus, à Gallieno anno 262 celebratis, sub nomine festi fieri mentionem, omni dubio procul vult, à Dionysio in præsata epistola de festis Paschalibus celebrandis non agi, ac proin nobis, illam inter Paschales Dionysii epistolas recentibus, adversatur. Verum mihi minime probanda videatur Pagii opinio, quæ in epistola ad Hermamonem à Dionysio de decennialibus, à Gallieno anno 262 celebratis, mentionem fieri existimat. Etenim Sanctus predicto epistola ad Hermamonem loco, ex idiomate Graco in Latinum accuratè converso, ut supra docuimus, ad festa celebranda exhortatur; parum autem verosimile appetit, Hermamonem à Sancto ad Gallieni decennalia celebranda fuisse exsimulatum. Dionysius itaque prædicto loco mentionem decennialum sub nomine festi verosimiliter non facit, ac proin, quamvis Pagius nobis, qui Dionysii ad Hermamonem epistolam Paschalibus epistolis accensus, indubie aduersetur, nihil tamen affert, quo nos erroris certò convincat. Pagius secutus est Eusebii versionem, à Valesio adornatam; cum autem secundum hanc Dionysius, quamvis ex dictis perperam, loco prædicto Hermamonem ad festa celebranda non adhortetur, induci Pagius potuit facilius, ut eo de Gallieni decennialibus mentionem fieri, existimaret.*

computari
posse, ostendit.

E

F
hincque con-
firmatur,
anno 262
scriptam esse.

276 Utut sit, perpenitus omnibus, quæ contra nostram de Dionysii ad Hermamonem epistola opinionem attulimus, hanc equidem adhuc verosimile arbitramur; nec quidquam officit, quod eam epistolam Paschalis epistola nomine nuspianam insigniat Eusebius; hic enim scriptor non omnes, quas Dionysius scriptis, Paschales enumerat epistolas, ut has inter locum habere queat scripta ad Hermamonem epistola, licet Paschalis epistola nomine nuspianam ab Eusebio indigitetur. Porro cum hæc epistola inter Paschales Dionysii epistolas verosimiliter secundum jam dicta recensenda sit, alterum hinc habemus argumentum, quo eam anno 262 scriptam statuimus. Etenim, cum secundum supra dicta vel sub finem anni 261, vel anno 262 scripta sit, Paschalisque proinde esse non queat, nisi ratione Paschalis, quod anno 262 celebratum est, consequens est, ut binis mensibus aut paulò amplius ante Pascha anni 262 fuerit conscripta; tantum quippe temporis spatium epistola Paschalis, utpote Quadragesima initium, simulque tempus Paschale signans, festivitatem Paschalem debebat præcedere. Atque ita quidem jam habemus, Dionysium, postquam ab exilio Alexandriam

Adriam esset reversus, epistolam ad Hermammonem, qua verosimiliter Paschalis fuit, scriptissime, idque ab illo non anno 261, sed initio anni 262, ut verosimiliter apparet, esse effectum. Videamus modo, quae Sanctus praterea proxime à suo Alexandriam regressu praeficerit.

277 Dionysium contra Sabellium ejusque se-
statores synodum Alexandriae celebrasse, in ea-
que Sabellium damnasse, num. 144 hujus Com-
mentarii verosimillimum asseruimus; verum tem-
pus, quo id Sanctus fecerit, fecisse posuerit,
nisi iam adhuc definiti, idque tamen, cum de
Dionysii ab exilio Alexandria regressu acturus
esset, facturum me, num. 164 spondidi. Ut ergo
fidem liberem, in annum, quo dicta synodus à
Dionysio, si modo hic eam umquam celebrarit, ce-
lebrata esse posuerit, reue ipsa celebrata fuerit, nunc
inquiero. Sabelliana heresis, ut num. 143 docui,
vel oria jam Valeriani persecutione, vel paulò
antè initium accepit. Quapropter cum credibile
non sit, Dionysium statim, nulla tentata beni-
gnioris via, severiores contra Sabellium ejusque
sestatores ecclesiasticas pœnas adhibuisse, certum
apparet, Dionysium, posito etiam paulò ante Val-
eriani persecutionem Sabelliana heresos initio,
concilium contra hanc, in quo Sabellium damnar-
it atque exauditorarit, Alexandria ante dicta
Valeriani persecutionis initium non celebrasse.
Porro cum Dionysius, uti jam antè docimus,
ab ipso statim Valeriani persecutionis initio in ex-
filiis pulsus fuerit, nec ante annum 261, ma-
gna sui parte jam præterlapsum, initiumve anni
262 Alexandria redierit, certissime ante alterum
è binis hisce annis præmemoratam synodum
celebrare non potuit, ac proin etiam non cele-
bravit. Restat ergo, ut illam vel anno 261, vel
262, vel etiam altero posteriori celebrarit. Po-
strem hoc mihi minus verosimile appetet. Eto-
nim pastoralis Sancti cura, quā serpenti heresos
malo oxyssimè voluerit occurrere, omnino mihi
persuadet, eum adversus Sabellium, ut primū
sieri potuit, concilium celebrasse, ut adeo id San-
ctus vel anno 261 vel anno 262, cum tunc Ale-
xandriam esset reversus, plenaque pace ibidem
gauderet ecclesia, verosimiliter fecerit. Quod si
autem id à Sancto factum anno 262 potius,
quam 261 lubeat statuere, dicti anni 262 initium
oporet eligere, cum post hoc res Alexandria
iterum turbata opportunum celebrando concilio
tempus non dederint, ut nunc § sequenti sumus
visuri.

B quo etiam concilium A-
lexandri-
num, si id
unquam lo-
cum habuit,
celebratum
faerit.

C

nus episcopus) regressus est. Verum cum sedi-
tio, bellumque rursus illic exortum fuisset, a-
deò ut ipse universos ejus urbis frères, utpote
in alterutram seditionis partem distractos, allo-
qui non posset, iterum ipso Pascha die ex ur-
be Alexandria, tamquam extorris, eos per lit-
teras alloquitur. Nec Historia Augusta scripto-
res, nec alii disserè nos docent, quanam tunc
fuerit seditio, que Ægyptum & Alexandriam
in novas belli calamitates conjecerit. Certum ta-
men appareat, eam ex arrepta à Macriano in O-
riente tyrannide originem non traxisse. Etenim
seditio, qua verbis proximè ex Eusebio recitatis
memoratur, orta non est, nisi cum jam Diony-
sius, uti ex iis ipsis verbis facile calliges, ab ex-
ilio Alexandria regressus. Quapropter,
cum Dionysius secundum ea, que jam supra di-
spatavimus, Alexandria ab exilio reversus
non sit, nisi jam finita, quam in Oriente Ma-
crianus arripuerat, tyrannide, dubium non est,
quin seditio, qua verbis supra recitatis post Dio-
nyssi redditum Alexandria orta memoratur ab
Eusebio, diversa omnino sit à seditione, quam
quis, arrepta in Oriente à Macriano tyrannide,
Alexandria factam posset contendere.

E

que cum ea,
cuius hic ex
politione da-
tur notitia.

279 Hinc jam etiam consequitur, ut turba,
quas seditio, post Dionysii redditum Alexandria
orta excitavit, diversa procul dubio sint à turbis,
quibus ibidem arrepta à Macriano tyrannis oc-
casione dedit. At, inquires, quenam tandem
illa est seditio, qua verbis supra recitatis memo-
ratur ab Eusebio, queaque Alexandria novis
iterum belli turbis involvit? Trebellius Pollio lib.
de Triginta tyrannis cap. 21 hæc litteris manda-
vit: Et hoc familiare est Ægyptiorum, ut vel
furiosi ac dementes de levibus quibusque ad
summæ reipublicæ pericula perducantur. Sæ-
pe illi ob neglegetas salutationes, locum in
balneis non concessum, carnem & olera se-
questrata, calceamenta servilia &c cætera talia,
usque ad summum reipublicæ periculum sedi-
tionis, ita ut armarentur contra eos exercitus,
pervenerunt. Familiari ergo sibi furore cum
quodam die enjusdam servus curatoris, qui Ale-
xandriam tunc regebat, militariè ob hoc cæ-
sus esset, quod crepidas suas meliores esse,
quām militis diceret, collecta multitudo ad domum
Æmiliani ducis anceps venit, atque eum
omni seditionum instrumento & furore perse-
cuta est. Ictus est lapidibus, petitus est ferro,
nec desit ullum seditionis telum. Qua re coa-
ctus Æmilianus sumpfit imperium, cum sciret,
sibi undecimque pereundum. Consenserunt ei
Ægyptiacus exercitus, maximè in Gallieni o-
dium; nec ejus ad regendam rem publicam vi-
gor defuit. Nam Thebaidem totamque Ægy-
ptum peragravit, & quatenus potuit, barbaro-
rum gentes forti auctoritate submovit. Denique
Alexander vel Alexandrinus (nam incertum id
quoque habetur) virtutum merito vocatus est.
Et cum contra Indos pararet expeditionem,
missio Theodoto duce, Gallieno jubente, dedit
pœnas; siquidem strangulatus in carcere capti-
vorum veterum more prohibetur.

F

280 Ita hacdenus Trebellius Pollio, gravissi-
mam narrans levi de causa Alexandria sedizio-
nem exortam, ex eaque deinde secutum bellum,
principiè scilicet cum Theodosius, Gallieni dux,
contra Æmilianum duxit exercitum, eumque,
conserto prælio, devicit, cepit & vivum ad Gal-
lienum transmisit. Per idem tempus, inquit li-
bro de duobus Gallienis landatus Pollio, Æ-
milia-

L 3

Nova Ale-
xandria se-
ditio,

Dionysio post pacem Ægypti ecclesiis redi-
ditam ab exilio Alexandria reverso non
dum admodum quieto esse licuit. Etenim cum non-
dum, ut appareret, ecclesia sua rebus, quas din-
turna persecutio non parum perturbarat, com-
ponendis pristinoque statui restituendis sufficien-
tem pro votis operam locâsse, nova subito Ale-
xandria seditio, ex eaque bellum inexpectato e-
rupit. Posthac, inquit verbis antè adhuc reci-
tatis Eusebius lib. 7, cap. 21, pace vix dum
restituta, Alexandria (Dionysius, Alexandria

AUCTORE

C. B.

milianus apud Ægyptum sumpfit imperium, occupatis horreis, multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Gallieni Theodotus, conflictu habito, cepit, atque imperatori Gallieno transmisit. *Quæ verba laudatus Pollio, proximè post narratam Macriani ejusque filiorum cadem de assumpto ab Æmiliano in Ægypto imperio litteris committit, ut vel ex hoc narrationis ordine fas sit colligere, id nec prius nec diu post fecisse Æmilianum, quam jam Macriani in Oriente tyrannis finem accepisset.* Adhuc cùm Pollio post narratam Macriani cadem paucia dumtaxat de pravis Gallieni moribus interponat, moxque (vide verba proximè recitata) subjungat, per idem tempus Æmilianum apud Ægyptum sumpfisse imperium, satis indicat, id non diu accidisse, postquam Macriani tyrannis, tyranno ejusque filius è medio sublatis, in Oriente esset exstincta. Quapropter, cùm non diu pariter post Macriani cadem ea, quam verbis suprà recitatis lib. 7, cap. 21 memorat Eusebius, Alexandria acciderit seditio, dubitandum non videtur, quin hec una eademque sit cum seditione, cuius occasione Æmilianum in Ægypto sumpfisse imperium, verbis num. praecedenti hac transcriptis refert Trebellius Pollio. Sic ergò jam habemus, quæ qualisque fuerit seditio, quæ, Dionysio Alexandriam reverso, ibidem denuò exarserit, belumque & turbas plurimas concitârit.

anno 262 ex-
oria,

B 281 In annum, quo ea fuerit exorta, nunc lubet inquirere. Dictum jam est, eam non admodum diu à Macriani cede accidisse, hecque est communis hodiendum eruditorum opinio. Cùm ergò Macrianus, ut suprà docuimus anno 261, jam proiecto, indubie perierit, neceſſe videtur, ut ea, qua de hic agimus, seditio vel ipso anno 261 propemodum elapso, vel certè non diu admodum post Alexandria eruperit. Pagius in Criticis, aliquique eruditii plures, quantum ex iis, que de re illa scribunt, fas est colligere, unanimi ferè consensu autumant, prememoratam seditionem ante Pascha, quod Dionysii ab exilio Alexandriam redditum proximè exceptit, verosimillime evenisse. Quapropter, cùm Dionysius, ut suprà docuimus, vel anno 261 ad finem jam ferè provocato, vel anno 262 dumtaxat inchoato Alexandriam ab exilio sit regressus, consequens est, ut dicta seditio post Pascha anni 261 & ante Pascha anni 262 evenerit. Porro, cùm Dionysius, uti ex iis, quæ jam suprà disputavimus, facile colliges, Alexandriam post Macriani cadem regressus, optata ibidem pace per aliquot mensum spatium, quo suam, jam anie memoratam, ad Hermamonem scripti epistolam, aliaque nonnulla in gregis sui utilitatem gesit, videatur esse gavissus, verosimillimum mibi appareat, pramemoriam seditionem brevissimo dumtaxat temporis spatio ante Pascha anni 262 esse exortam, canqué ipso Pascha anni 262 die ita vehementer jam exarisse, ut, quemadmodum verbis suprà recitatis lib. 7, cap. 21 docet Eusebius, ad Christianos, Alexandria constitutos, verba facere idcirco non potuerit Dionysius, quod in alterutram seditionis partem omnes effett distracti, eosque proinde per litteras alloqui, fuerit compulsus, contrà ac alias facere consuevit. Solebat enim Dionysius litteras quidem Paschales ad Christianos per patriarchatum suum dispersos, proculque Alexandriam diffitos quotannis dirigere; ipsis vero Paschalibus diebus ad populum Alexandriae constitutum non litteris, sed viva voce, uti ex capite Eusebii proximè laudato intelligitur, facere sermonem.

C 282 Porro tempore, quo prædicta seditio Alexandriae eruperit, jam, ut proximè fieri potuit, definito, restat, ut de ipsa seditione nunc paucia dicamus. Quam gravis hæc fuerit, fas est utcumque colligere ex iis, que de illa verbis num.

in oris rostra
in à Diony-
sio in epi-
stola, quæ
charitatem
suum prodit.

279 hoc transcriptis Trebellius Pollio memoria prodiit. Verum Dionysius post Pascha anni 262 ac proin aliquandiu post seditionem illam extortam ad Hieracem, Ægypti episcopum, Paschalem scriptis epistolas; in hac autem Sanctus miserrimum statum, in quem ex seditione illa Alexandria esset conjecta, graphicè depingit. Mox ab ipso epistole initio ardenter, quæ in gregem suum tenebatur charitate, apertissime prodit. Vocat scilicet Christianos, cura sue commissos, sua ipsius viscera, aliisque uitior loquendi modis, qui non nisi à pastore summa in gregem suum charitate incenso possint procedere. Ipsa Sancti verba apud Eusebium lib. 7 Historia, cap. 21 extantia hoc transcribo. Quid verò mirum, inquit, si grave ac difficile mihi est, homines longius remotos vel per epistolas alloqui, cùm nec mecum ipse colloqui, nec animæ meæ consulere facilè possim. Etenim ad mea ipsius viscera, ad contuberniales & unanimes fratres ejusdemque ecclesiæ municipes, missis epistolis opus habeo, easque quomodo transmittam, vix reperio. Facilius enim quis, non dicam extra fines provinciæ, sed ab Oriente ad regiones Occidentis ultimas comincare possit, quam ex ipsa urbe Alexandria Alexandriam pergere. Ita Dionysius ardenter simul in Christianos Alexandria constitutos charitatem, miserrimumque Alexandrinæ urbis statum commonstrans.

E

C 283 Plura deinde addit, quibus hunc non graphicè de-
minus dilucidè, quam præcedentibus ob oculos ponit. Hec ego, utpote ad institutum meum non conductentia, studiosoque lectori apud Eusebium loco proximè citato facilè obvia, brevitas causâ prætermitto. De prefata seditione seu de misero statu, in quem hec civitatem Alexandrinam con-
jicit, tantummodo adhuc nota, brevem illam admodum non extitisse; sed anno circiter integro tenuisse. Etenim ante Pascha anni 262, ut jam docui, initium accepit; verba autem proximè hoc ex Paschali Dionysii ad Hieracem epistola transcripta apertissime produnt, seditionem illam adhuc durâsse, cùm dictam ad Hieracem epistolam Dionysius conscriberet, ut adeò Alexandrina seditio per annum ferè integrum tenuerit, si epistola ad Hieracem non diu ante Pascha anni 263 fuerit conscripta: hanc autem non diu admodum ante Pascha anni 263 scriptam esse, sic ostendo: scripta est omni dubio procul, uti unusquisque ex disputatis facile colliget, post Pascha anni 262; quapropter, cùm inter Paschales Dionysii epistles numeretur, Paschalis haud dubie fuit pro anno 263, ac proin (vide hujus Commentarii num. 140) Dionysius per illam, quo die Quadragesima anno illo effet inchoanda, uti & quo die Pascha effet celebrandum, certissimè indicavit. Jam verò, cùm hujusmodi epistola, utpote Quadragesima & Paschalis prænuncia, aliquandiu ante Pascha debuerit conscribi, consequens est, ut prefata Paschalis ad Hieracem epistola aliquandiu ante anni 263 Pascha, id est, duobus circiter ante hoc tempus mensibus fuerit exarata, ac proin ut Alexandrina seditio, cuius in illa, veluti adhuc durantis, fit mentio, anno prope modum integro, id est, decem circiter mensibus tenuerit.

F

284 Verum, inquit, an non etiam multò
dile-

ortaque ibi deinde peste, diutius tenuit? Respondeo, illam equidem ad annum usque 264 tenuisse, non videri. Etenim Eusebius, postquam capite proxime citato Paschalem Dionysii ad Hieracem epistolam recitatavit, capite sequenti alteram mox subjungit Paschalem Sancti epistolam, ad Christianos, exorta Alexandria post bellum peste, conscriptam. Quapropter, cum ex Valesi, Tillemonii aliorumque eruditorum judicio nova qualibet Dionysii Paschalis epistola novi anni sit indicium, videatur illa, quae post bellum scripta est, epistola exstissee Paschalis anno 264, ac proin hujus anni initio conscripta, ut adeo cum in ea sedatio Alexandrina tunc, cum scripta est, sopia fuisse indicetur, certum videatur, hanc ad annum usque 264 non tenuisse. Porro Eusebius dicta Paschalis epistola, quam post epistolam ad Hieracem recitatam transcribit, hac verba præmittit: Secuta dehinc post bellum peste, cum Paschalis solemnitas imminaret, iterum Dionysius fratres per litteras allocutus est, in quibus calamitatis illius magnitudinem describit. Subdit deinde præmemoratam, quæ post pestem Alexandria exortam scripta est, Paschalem epistolam, aut potius ejus Fragmentum. Epistola initium, perquam sanè elegans, hisce verbis consipitur: Aliis quidem hominibus præsens hoc tempus non videatur esse tempus festivitatis. Neque vero illis tempus est, nec hoc, quod à nobis celebratur, nec ullum aliud, non dicam eorum, quæ luctuosa sunt, sed etiam eorum, quæ vel maximè lœta & hilaria existimantur. Nunc quidem certè plena sunt omnia lamentationum, lugent cuncti & ob mortuorum hominum ac quotidie morientium multitudinem tota urbs gemitis circumsonat. Prorsus enim ut de primogenitis Ægyptiorum in sacris Litteris scriptum habetur, ita nunc quoque clamor ingens excitatus est. Nulla quippe domus est, in qua non sit aliquod funus; atque utinam unum dumtaxat in unaquaque domo esset.

de cuius durata non nulla

B 285 Haecenius Dionysius, cuius cetera in diploma epistola verba apud Eusebium loco citato brevitatis ergò pratermitto. Compendio complecti sufficiat, quid iisdem Sanctus pertraet. Ante tamen quād id faciam, pauca observasse lubet tum de ipsam Paschali epistola, proximè memorata, tum de peste, cuius occasione hac scripta est. Sanctus Hieronymus de illisribus Ecclesiæ Scriptoribus cap. 69 inter epistolam à Dionysio conscriptas recenset unam, quam de Mortalitate inscribit, scilicet de mortalitate scriptam fuisse, aperte prodit. Vero simile mihi apparet, hanc ab Hieronymo memoratam epistolam distingam non esse ab epistola Paschali, mox hinc memorata, utpote quæ & post pestem seu mortalitatem Alexandriæ ortam scripta sit, & de peste seu mortalitate plura commenoret. Porro pestis, de qua in hac epistola agitur, distinguenda quadam ratione est à peste, quam sub Decio, ab Alexandrina urbe facta fere initio, grassari copiæ, supra docuimus. Quanvis enim pestis, quæ sub Decio Alexandria grassari caput, per annos quindecim continuos, ut docuimus, Romanum affixerit imperium, id tamen ita accipendum non est, quasi per totidem annos continuos, nulla prorsus intermissione facta, in singulis imperii urbibus pestis sevierit. Fuerunt urbes, quæ illo quindecim annorum spatio vel bis vel ter vel etiam quater, interrupsi vicibus, peste fuerunt afflita; nullam tamen urbem invenio, in quam sevissimum hoc malum sine ulla intermissione per annos quindecim continuos sevierit. Itaque pestis, quæ sub Decio Alexandria orta est, aliquamdiu ibi

dem & quidem diutius quam in aliis urbibus sevierit, ac post nonnihil de sevita sua tantisper remiserit, iterumque deinde anno 264 non minori sevitie, quam sub Decio, fuerit grassata, ut adeo, solius Alexandria ratione habita, dubio procul pestis, quæ sub Decio grassari Alexandria caput, certo sensu distinguenda sit à peste, quæ in eam urbem anno 264 sevii.

C 286 Nec quis ex jam dictis existimet, pestem hic observatam sevissimam; quæ per annos quindecim continuos Romanum imperium miserrimè affixit, & infinita propemodùm hominum multitudine orbat, bis tantum in urbem Alexandrinam, semel nempe sub Decio & semel sub Gallieno esse grassatam. Apparet enim, inter peste, num. 59 & seqq. hujus Commentarii à nobis fusè memorata, quæ sub Decio Alexandria inchoata ac deinde sub Gallo aliquamdiu continuata est, & inter peste, sub Gallieno Alexandria ortam, cuius occasione Dionysius Paschalem posteriori hinc loco memoratam scripsit epistolam, ingentem mortalium numerum interruptis vicibus, tum peste, quæ Alexandria magis diutinsque quam alibi sevii, tum aliis morborum generibus Alexandria perisse, ut adeo sevissimum illud malum in hanc civitatem plus semel aut bis intra quindecim annorum spatum, quo Romanum imperium affixit, grassatum fuisse videatur. Fas est id colligere ex Paschali Dionysii ad Hieracem epistola, supra laudata. In hac enim Sanctus post narratas belli calamitates ex seditione, cuius occasione Æmilianus, ut docuimus, assumpit imperium, Alexandria ortas hunc in modum prosequitur: Et post hæc mirantur & ambigunt homines, undenam continuæ pestes; undenam graves morbi, omnisque generis labes, & multiplices variique hominum interitus: quid causæ sit, cur urbs maxima (Alexandria) tantum civium numerum amplius non ferat, etiamsi ab ipsis infantibus ad decrepitos usque senes numerentur, quot antea crudos senes sic vocatos auit. Verum tunc temporis adeo plures erant quadagenarii, & supra hos usque ad septuagesimum ætatis annum progressi, ut numerus eorum nunc expleri non possit, adscriptis licet & in album relatis ad annonam ex publico acciendam his, qui quatuordecim annos nati sunt, usque ad octogenarios. Et qui specie ipsa adolescentuli sunt, æquales quodammodo nunc facti sunt eorum, qui olim senes erant, cūque in terris humanum genus tantopere imminutum & consumptum videant, augescente indies & crescente ipsorum exscidio, non intremiscunt.

E

287 Quibus ex verbis, quantum opinor, nemo non eruat, que de peste quindecennali Alexandria pluries quam bis grassata mox afferui. Hisce prænotatis, venio nunc ad ea, quæ Dionysius in epistola Paschali, post seditionem ortam scripta, verbis supra huc non transcriptis pertraet. Compendium quoddam his Sanctus exhibet eorum omnium, que tum ipsem, tum Christiani cum eo in variis Ecclesiæ procellis pertulere, præcipuamque operam collocat in exponentibus iis, que Christianorum, quorum merita ipsorum martyrum dignitati equiparare non veretur, exhibitam in fratres suos sodalesve peste correptos charitatem maxime commendent. Id autem verisimiliter eo consilio facit, ut, cū eo tempore, quo hanc scribebat epistolam, pestis Alexandria aliquæ in Ægypto vehementissimè grassaretur, ad paria charitatis officia Christianos, ad quos scribebat, animaret. Ita Sanctus, gravissimis licet

Paschalem
Dionysius e-
pistolam ad
charitatem
hortatoriam,
siveque et-
iam.

F
malis

AUCTORE

C. B.

malis undique velut obitus, gregis sui curam gerbat, nullaque in re pastoris gnavi ac seduli officio decretat. Nec tantum forte Dionysius, cum sic omnes vigilansimi pastoris partes expleret, gravissima luis in gregem suum sacerdotes calamitate fuit afflictus, verum etiam, veluti violata fidei reus, quod summum ei merorem peperit, ad Romani Pontificis tribunal delatus, famam suam adversus accusatores tueri fuit compulsus. Tunc enim forte suos, uti jam antea innimicis, de Elencho & Apologia libros, utpote in turbato aliquo vel bello vel peste rerum statu conscriptos, Sanctus exaravit, quamvis id eum, arrepta post Valeriani captivitatem à Macriano in Egypto tyrannide, fecisse, longè verosimilius apparet, nisi ex iis, qua jam suprà disputavimus, unicuique debet esse perspicuum. Ut sit, quod si forte Dionysii de Elencho & Apologia librorum scriptio ad illud usque tempus, quo pestis Alexandria sub Gallieno denuò grassata est, quoque Dionysius, post illam ibi exortam, Paschalem, qua de jam egimus, scriptis epistola, posse differri, certum tamen est, dictam scriptiōnem ad annum usque 265 removeri non posse.

B
post annum
264

288 Etenim Paschalis Sancti epistola, proxime memorata, pro Paschate anni 264, uti docui, ad Christianos per Egyptum constitutos fuit conscripta; quando autem Sanctus alteram, qua ab hac proxima fuit, Paschalem scriptis epistolam, res Alexandriae & in Egypto pacata, ac proin nec bello nec peste turbata fuisse, videntur. Res Alexandriae tunc peste turbata non fuisse, colligendum videtur ex lib. 7, cap. 22 Eusebii. Etenim hic scriptor, postquam Paschalem Dionysii epistolam, proxime memorata, in qua utique Sanctus non de bello, utpote tunc, cum illum scriberet, finito, sed de peste Alexandriae grassante tractat, loco citato in Historiam suam saltem ex parte intulit, mox subjungit: Post hanc epistolam, cum res in urbe Alexandria pacata essent, ad fratres per Egyptum constitutos Paschalem rursus epistolam Dionysius scriptis. Quibus verbis Eusebius, cum bellum Alexandria finitum, jam antea narrarit, epistolamque Dionysii non de bello, sed de peste tractantem proxime recitat, res Alexandrinas vocare videtur pacatas non ratione belli tunc primum finiti, sed ratione diurna pestis, qua tandem salvare desisset, ut adeò tunc, cum Dionysius Paschalem epistolam, verbis ex Eusebio proxime recitatis memorata, scriberet, res Alexandriae peste turbata fuisse non videantur.

C
ceriè non
scriptos, de
Elencho &
Apologia li-
bros foris
exaravit.

289 Quapropter cum nec bello, nec aliter, turbata tunc fuisse videantur, nequit Dionysii de Elencho & Apologia librorum, utpote qui in turbato rerum statu exarati fuerint, scriptio differri in illud tempus, quo Paschalis Dionysii epistola, loco ultimo hic memorata, fuit conscripta. Nam verò hec epistola, cum post epistolam pro anno 264 Paschalem exarata fuerit, novaque Paschalis epistola novi, ut jam diximus, anni sit indicium, Paschalis haud dubie existit pro anno 265, hujusque anni initio, nisi ex supra dictis facile colliges, fuit conscripta, ut adeò in hunc annum prædictorum Dionysii de Elencho & Apologia librorum scriptio nequeat differri. Porro, dum Eusebius post verba, proxime ex illo recitata de Dionysio ait, aliasque post hanc deinceps, seu potius, ut Grecè est, aliasque post hanc diversas iterum exaravit, ita debet intelligi, ut velit, Dionysium post epistolam Paschalem, proxime memorata, iter commaculem, palmarem ejus errorem unicè

alias adhuc diversi argimenti epistolas, non vero epistolas Paschales scriptisse. Sanctus enim, uti infrā ostensuri sumus, non die post initium anni 265 in vivis manst superstes, ut adeò post epistolam Paschalem, proximè memoratam, cum hac, ut dictum est, initio anni 265 scripta sit, plures adhuc alias Paschales epistolas scribere nequiviter.

D

§ XXV. Dionysius ad concilium Antiochiæ contra Paulum Samosatenum celebrandum invitatur, dumque hoc celebratur, extremum diem obit.

Paulus, à Samosatis, urbe Syria Euphrates natali sua, Samosatenus vulgo nuncupatus, anno Christi 260, non ultra mensem Maium adulto, ad cathedram Antiochenam eveclus, episcopali potestate non ad edificandum, sed ad destruendum, ut impudentissime mox cœpit. Patres concilii Antiocheni, anno 270 celebrati, in quo Paulus non potuit, ut in altero priori, mox hic memorando, damnationem suam fraudibus evadere, in epistola synodica, quâ post prefatum anni 270 concilium Dionysio, Pontifici Romano, Maximo, patriarche Alexandrino, aliisque epis copis Pauli proscriptionem significant, pravos hujus heresiarche mores prolixa oratione exposunt. Ex hac autem liquet, quam scelus, quam vafer, quam gregi suo perniciosus Paulus exsisterit, quamque insolenter dignitate sua fuerit abusus. A fidei regula, inquiunt de illo Patres, recedens, ad spuriam & adulterinam doctrinam se transtulit.... Et cum antea (non dum scilicet patriarcha factus) pauper ac mendicus esset, nec ullas omnino facultates aut à parentibus relietas accepisset, aut artis ullius exercitio sibi comparasset, nunc (patriarcha creatus) ad incredibilem opulentiam pervenit, per sceleris ac sacrilegia fratrumque concussions; dum injuria affectos decipit, promittens quidem, sese illis, accepta mercede, opem latitudinem; fallens autem ipsos, & ex facilitate litigantium, qui ut negotio liberentur, quidvis dare parati sunt, lucrum inaniter captans, & pietatem quæstum esse existimans. Ita hacenus laudati synodi Antiocheni Patres, quorum verba reliqua, quibus in dicta epistola Pauli arrogantiæ, fastum, aliosque corruptissimos & episcopos planè indignos mores graphicè adumbrant, suisque coloribus depingunt, brevitatis studio omitto, proque iis curiosum lectorum ad Eusebii locum proxime landatum remitto.

E

F

291 Spuria & adulterina doctrina, ad quam palmarisque Paulus, jam patriarcha factus, sese secundum laudatam synodicam epistolam transtulit, ad institutum nostrum precipue pertinet, utpote contra quam S. Dionysius Christi divinitatem, quam sanguinis effusione sanus adhuc ac vegetus proficeri sapienter voluerat, tutari scriptis litteris, morte jam proximus laborabit. Itaque, quamquam reliqua Pauli crimina silentio tueat involvere, tamen praterire nequoc summam ejus in Christum, generis humani Redemptorem, impietatem, ac ne omnibus eò facientibus impiissimi heresiarcha blasphemis recensendis chartam inutiliter commaculem, palmarem ejus errorum unicè

com-

circa Chri-
stum error.

A commemooro. Docuit itaque Paulus Samosatenus, Christum esse creaturam, Verbo divino hypothetice non unitam, hocque impium dogma pertinacissime fuit intutus, ut hic de illo, quæ postea de Ario ejusque heresi scribens Theodoritus, seu, ut alii efferunt, Theodoretus, Cyri episcopus, Historia sua Ecclesiastica lib. I, cap. 2 in litteras misit, non immerito sano sensu liceat effari: Invidus ac pessimus dæmon, perniciosa generis humani, cùm Ecclesiam tam felici curiu (plurimis scilicet verum Deum jam adorantibus) ferri cerneret, pati id non potuit; sed fraudulenta consilia excogitavit, Ecclesiam, quæ ab omnium Conditore ac Dominatore regitur, submergere omni studio connisus. Videbat enim patefactum jam esse (*apud ingenitem nempe populi multitudinem*) gentilium errorem, & varias dæmonum fraudes deprehensas, & res quidem creatas à plerisque (*aut certè multis*) iam non amplius adorari; earum autem loco Conditorem ipsum hymnis celebrari. Quocirca jam non aperte adversus Deum Servatoremque nostrum bellum excitavit; sed homines nactus Christianorum quidem vocabulo exornatos, verū ambitioni & inani gloriæ mancipatos, eos malitiæ suæ ministros designavit, eorumque operā multos ad priorem superstitionis errorem revocavit. Non id quidem molitus, ut creaturam denuò colerent; sed efficiens, ut Opifex & Conditor universi in eodem cum creaturis ordine censeretur.

Synodus contra illum in diida. Ad hanc Dionysium

B 292 Hec hactenus de Ario laudatus Theodoritus, quæ de Paulo Samosateno pariter, cùm hic Christum, rerum omnium secundum divinam naturam conditorem ac opificem, in eodem cum creaturis ordine völuerit censeri, non immerebit, ut dixi, sano sensu fas est effari. Porro impius heresiarcha suum hoc dogma, Christo maxime injurium, quaquaversum disseminare, atque in impietatis stœ societatem, quotquot potuit, Christianos pertrahere, summis viribus, quamvis clanculum, est annis. Et verò id eo successu præstissime videtur, ut jam non paucos doctrina sue scélatores sibi adjunxit, pluresque quotidie adjungeret. Hinc de ecclesia Antiochenæ incolumitate alium videbatur, nisi serpenti malo medela opportuna adhiberetur. Verum erant ea tempestate non pauci in Oriente episcopi, qui non minori veritatis tristitia studio flagrarent, quām Paulus propaganda impietatis furore effet incensus. Hi itaque, auditio ecclesia Antiochenæ pericolo, ultro citroque quaquaversum litteras scripsere, earumque ope consilia contraré, quibus demum id effectum est, ut concilium intra ipsam Antiochenam urbem contra Paulum Samosatenum celebrandum fuerit indictum. Ad hoc omnes episcopi, atque in primis quidem, qui vita sanctimoniam simul & doctrinam erant spectabiles, fuere invitati, hosque inter Sanctus noster, ecclesia Alexandrinæ episcopus. Defuncto, inquit lib. 7, cap. 27 Eusebius, Antiochiae Demetriano, Paulus Samosatenus episcopatum suscepit. Hic cùm adversus Ecclesiæ doctrinam nimis abjecte & humiliiter de Christo sentire coepisset, quasi is nihil supra communem hominum naturam habuisse; Dionysius Alexandrinæ ecclesiæ episcopus rogatus, ut ad concilium (*Antiochiae contra Paulum Samosatenum celebrandum*) veniret, adventum quidem suum distulit, senectutem & infirmitatem corporis causatus. Ceterum quid ipse de hac quæstione sentiret, per litteras indicavit. At reliqui ecclesiarum pastores undique

Oktobris Tomus II.

exciti, tamquam adversus gregis Dominici va-
statorem, simul omnes Antiochiam convene-
runt.

AUCTORE
C. B.

293 Hunc in modum Eusebius, quæcumque de concilio Antiochiam contra Paulum Samosatenum convocato, atque ad illud invitato Diony-
sio afferui, luculentissime testatur. Nec hoc tan-
tum hic scriptor, verū etiam duo alia recitatis

pra infirmi-
tate non ve-
nient, quid
sentiret, lit-
teris expo-
suit.

verbis nos docet. Ac primum quidem est, Dionysium, quamquam præ senectute corporisque infirmitate ad concilium ipsem nequiret accedere, epistolam tamen Antiochiam misisse, in eaque quid ipse de re in concilio traclanda sentiret, expositisse; alterum verò, ad indictum concilium episcopos, summo fidei adversus impium novitatem tutande ardore impulsos, undecimque magno numero convolasse. De dicta Dionysii epistola, quæ ad institutum nostrum propius spectat, paulo plura mibi dicenda hīc occurruunt; ut autem hac dilucidius intelligantur, non prius id faciam, quām de concilio, ad quod Dionysius invitus fuit, de unico alio concilio, quod secundum dicenda post illud contra Paulum Samosatenum Antiochiae pariter celebratum fuit, deque iis, que in binis illis conciliis gesta sunt, nonnulla premisso. Eusebius lib. 7, cap. 28 his verbis, quæ cum proximè ex ejusdem scriptoris capite præcedenti recitatis unam eamdemque orationis seriem constituant, episcopos præcipios, qui priori adversus Paulum concilio intersuerunt, nominetenus recenset: Inter quos (episcopos, qui ad primum Antiochenum concilium convenerunt) maximè eminebant, inquit, Firmianus Cæsareæ Cappadociæ episcopus; Gregorius & Athenodorus fratres, ecclesiarum apud Pontum episcopi, Helenus quoque Tarsi & Nicomas Iconii antistites. Sed & Hymenæus, qui ecclesiam Hierosolymitanam regebat, & Theotecnus, qui Cæsariensem illi finitimam administrabant. Maximus præterea, qui Bostrensem ecclesiam summa cum laude gubernavit. Sexcentos quoque alios, qui unā cum presbyteris & diaconis eō confluxerunt, nequaquam difficile fuerit recensere. Verū hi, quos dixi, illustres præ cetereis habebantur.

294 Episcopis præcipuis, qui priori isti Antiocheno concilio intersuerunt, ita nominetenus recensitis, mox ita pergit laudatus Eusebius:

Omnibus igitur (episcopis, qui, contra Paulum consilia collaturi, Antiochiam confluxerant) vario tempore diversimode ac sè penumero in unum coœuntibus, multæ disputationes & quæstiones in unoquoque conselio agitatæ sunt; cùm hinc Samosatenus Paulus dogmatis sui novitatem occultare niteretur, illinc sacerdotes hæresim illius & adversus Christum blasphemiam denudare atque in medium producere laborarent. Ita Eusebius declarans, quid in concilio Patres gesserint; quem verò id exitum haberent, fas est colligere ex hisce epistola synodica, supra abhuc laudata, verbis: Firmianus verò (Cæsareæ in Cappadocia episcopus) cùm bis Antiochiam venisset, damnavit quidem dogmatis ab illo (Paulo Samosateno) invecti novitatem, ut testamur nos, qui adsumus, & alii plures perinde ac nos optimè nōrunt: sed cùm ille, mutatum se sententiam, promisisset, credens ei Firmianus, speransque, sine ullo religionis nostræ probro atque dispendio rem optimè posse consti-
tui, distulit sententiam suam, deceptus scilicet ab homine, qui Deum ac Dominum suum negabat, & qui fidem, quam antea profitebatur,

Exitus, quæ
illa sortita
est.

F

M vio-

AUCTORE

C. B.

violaverat. *Hec Patres in laudata epistola synodica; ex quibus primum est colligere, promissa à Paulo opinionis mutatione, finem synodo, nullā heresiarchæ inflictâ pœnâ, fuisse impositum.* Veram, teste Theodoreto lib. 2 *Hereticarum Fabularum cap. 8, Paulus in synodo palam contestatus est, sese doctrina Apostolorum adherere, numquamque eos, quorum insimularetur, errores sustinuisse.* Et verò quin Paulus hoc contestatus fuerit, dubitare non sinitur verba ex Eusebio numeri hujus initio transcripta. Ast, si Theodoreto fides sit, accidit, ut, Paulo hoc contestante, concilii Patres de hoc Pauli cum reliquis in doctrina consensu gratias Deo egerint, suaque singulis ad ecclesiás redeantibus, synodus finem acceperit.

Tillemontius
nec ex Theodo-
reto,

B 295 *Hinc precipue, quantum opinor, factum est, ut Tillemontius non duo tantum, sed tria ut minimum contra Paulum Samosatenum concilia Antiochie fuisse celebrata, statuat, quorum quidem primum fuerit, in quo Paulus, contestans, sese Apostolorum doctrinæ adhærere, ab omni ecclæsaſtica pœna evasit immunis; alterum, in quo Paulus Firmilianum, sententia mutatione sibi*

promissa deceptum, à ferenda sententia avertit; ac tertium denique, in quo tandem heresiarchæ, perversi dogmatis convictus, pœnâ jam dudum promerit fuit affectus. Verum ego multum dubito, an plura, quam duo concilia contra Paulum Samosatenum Antiochia celebrata fnerint. Etenim à vero forsan aberravit laudans Theodoritus, dum litteris mandavit, episcopos singulos Antiochia congregatos post prememoratam Pauli contestationem, ait, Deo gratiis, ad ecclesiás suas rediisse, itaque synodum fuisse absolutum. Idcirco autem mibi forsan hallucinatus Theodoritus videtur, quod postremi concilia Antiocheni Patres in epistola synodica, plus semel jam laudata, nullam omnino conciliis anterioris eo modo, quo narratur à Theodorito, terminati mentionem faciant, ubi tamen, ut Pauli vafri-
tum mundo palam faciant, memorant modum, quo Paulus Firmilianum, ut hic saam contra illum sententiam differret, fraudulenter induxerit. Vide etiam, que num. 308 observaturi sumus. Adhac ita potest exponi Theodoritus, ut quidem non certò errârit, sed quedam dumtaxat, que inter Pauli contestationem, quam memorat, & conciliis dissolutionem intercesserunt media, narrare omiserit.

C Paulus, ut verbis num. precedenti recitatis testatur Eusebius, prioris synodi initio dogmatis sui novitatem occultare adhuc nîs est, ut tunc contestationem, quam memorat Theodoritus, etiam ex Eusebii testimonio verissimile Paulus ediderit. Nihil autem obstat, quod minus, durante eadem synodo, Paulus credatur erroris fuisse convictus, tuncque, ut sententiam contra se ferendam evaderet, opinionis mutationem spopondisse. Jam vero si hac ita, ut vero ab simile non est, in priori synodo gesta sint, tuncque tunc primum finem accepit, dici potest Theodoritus non errasse, sed quedam tantum omnino omisso, dum Pauli contestationi, quam memorat, conciliis dissolutionem proxime subjunxit.

**qui duorum
tantum con-
ciliorum me-
minit.** 296 *Et verò hic aliquid à Theodorito omis-
sum esse, ex ipso Theodorito colligendum videtur.* Etenim ubi primum Antiochenum concilium eo, quo jam diximus, modo terminatum narravit, mox, nullius alterius conciliis mentione præmissa, loco supra citato subiungit: Procedente autem tempore, fama iterum oras omnes pervadens, Pauli depravationem omnibus nuntiavit. Sed ne sic quidem laudatissimi Patres facile ad virum

abscindendum processerunt; sed primò quidem morbo medori per litteras conati sunt; ubi verò immedicable malum esse perspexerunt, Antiochiam iterum alacri animo contenderunt, & & lenia medicamenta adhibuerunt, admonentes & exhortantes, & pacta conventa in memoria revocantes. Cum ergo secundum Theodoretum, ut ex his verbis liquet, Paulo post primum concilium relapso pacta conventa Patres in memoriam revocârint, consequi videtur, ut inter memoratam Pauli contestationem & dicti concilii finem aliquid intercesserit, quod à Theodorito sit omisso. Puto autem, illud esse promissam à Paulo erroris convicto opinionis mutationem, factamque ea lege à Patribus sententia contra illum pronuntiande suspcionem. Ut ut sit, Theodoritus, qui tamē totum rerum in causa Pauli Samosateni geslarum seriem compendio satis accuratè loco supra citato recenset, duo tantum contra illum concilia, in quorum altero à pœna evaserit immunis, in altero fuerit exauditoratus, celebrata commenorat, ut adeo plura re ipsa celebrata fuisse, non videantur.

D

E 297 *Ast, inquit, Firmianus secundum epiſtolam synodicam, jam sibi memoratam, occasione doctrinæ à Paulo Samosateno tradita bis venit Antiochiam, ac proin, cùm teste eadem epistola synodica, in postremo Antiocheno concilio, in quo Paulus exauditoratus fuit, Firmianus non adfuerit, necesse est, ut ante hoc postremum concilium duo adhuc alia contra Paulum celebrata fuerint, quorum occasione Firmianus Antiochiam bis venerit. Respondes: potest Firmianus, durante primo Antiocheno concilio, utpote diuturniori, Antiochiam bis venire, semel quidem conciliis initio, pauloque post justa do causa hinc profectus alio, iterum deinde redire. Quod si hoc displiceat, dico cum Bollando nostro ad ix Februario in Commentario historico S. Athenodori episcopi num. 16, factum esse, ut Firmianus Pauli Samosateni causâ etiam semel Antiochiam vene-
rit, vel antequam eò ad priorem synodum venire, vel post hanc, cùm jam ad vomitum Paulus nuntiaretur reversus, nondumque contra illum secunda synodus celebraretur. Verum, inquit Tillemontius supra laudatus, episcopi, teste Rufino lib. 7, cap. 26, Antiochia congregati causam Pauli Samosateni absolvere nec uno nec duobus conciliis potuerunt. Fateor, hoc scribit loco citato Rufinus; verba, quibus id facit, hac sunt: Hi ergo (episcopi contra Paulum Samosatenum Antiochia congregati) omnes sibi in unum coēunt, Paulumque Samosatenum statuentes in medio, atque ejus hæsim, quam ille nunc occultare, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti tractatu & assiduis disputationibus denuntiantes, arguere blasphemiae & publicare nitebantur. Nec tamen uno id aut secundo tantum concilio ad finem perducere potuerunt. Sed & conventum sàpe est, atque absque operæ pretio discessum.*

nec ex dupli-
citate Firmiani
Antiochiam
adventu, nec
ex Rufino

F

**plura quam
duo contra
Paulum cele-
brata fuisse
concilia, &
vincit.** 298 *Verum ex his verbis nihil omnino pro opiniōne sua habet Tillemontius: etenim per vocem concilium, quan Rufinus hic adhibet, intelligi non debet synodus, sed confessus. Liquet id ex ipso verborum contexta, & ex capite 28, lib. 7 Eusebii, quod Rufini capiti proximè laudato respondet. In hoc enim Eusebii capite plures dicuntur in eodem concilio celebrati fuisse confessus; Græce autem pro confessu significando adhibetur Συνέδριον, que vox, cùm etiam significet concilium, minus rellè à Rufino in hac significatione*

acc-

A accepta fuerit , sicque in causa verosimiliter fuerit , cur Pauli Samosateni causam nec uno nec duobus conciliis terminari potuisse , scripserit , ubi scribere debuisset , eam nec uno nec duobus confessibus potuisse absolvı. Non video etiam , qui conciliorum diversitatem elicere possit Tillemonius ex hisce Eusebii verbis : Omnibus igitur (episcopis Antiochie congregatis) vario tempore diversimodè ac sæpen numero in unum coëntibus , multæ disputationes & quæstiones in uno quoque confessu agitatæ sunt ; cùm hinc Samosatenis Paulus dogmatis sui novitatem occultare adhuc niteretur ; illinc sacerdotes hæresim illius & adversus Christum blasphemiam denudere atque in medium producere niterentur. His enim verbis Eusebius tanium indicat , unius eiusdemque concilii tempore sapiens convenisse Patres , seu plures , ut in conciliis omnibus , nullo forè excepto , semper accidit , confessus habitos suiss , in quibus de Pauli fuerit doctrina sedulò tractatum ac disputatum. Itaque , omnibus Tillemonii pro triplici distingendo Antiocheno concilio rationibus expensis , minimè commoveor , ut à communiori eruditorum opinione , que duo tantum concilia , alterum nempe anno 265 , alterum anno 270 , contra Paulum Samosatenum celebrata statuit , recedendum existimem.

²⁹⁹ Porrò ad primum duorum illorum conci-

*Aliorum non à solis Antiochenis presbyteris, ut non-
primum San-
ctus, non à
solis Antio-
chenis presby-
teris,* liorum non à solis Antiochenis presbyteris, ut non-
nullis perperam visum fuit, sed simul foris ab his, &
certo à vicinarum urbium episcopis & presbyteris
Dionysius fuit invitatus. Liquet id ex epistola sy-
nodica, jam sapissimè memorata, atque à secundi An-
tiocheni concilii, adversus Paulum celebrati, Pa-
tribus conscripta. Hec enim apud Eusebium lib.
7, cap. 30 sic inchoatur: Dionysio & Maximo
& omnibus per universum orbem comministris
nostris, episcopis, presbyteris & diaconis, &
universæ Ecclesie Catholice, quæ sub caelo
est, Helenus & Hymenæus, Theophilus, Theo-
tecenus, Maximus, Proculus, Nicomas, Ælia-
nus, Paulus, Bolanus, Protogenes, Hierax,
Eutychius, Theodorus & Malchion & Lucius,
& reliqui omnes, qui nobiscum sunt, vicinarum
urbium & provinciarum (*sed potius*, ut Gracè

c
est, gentium) episcopi, presbyteri ac diaconi, & Ecclesiæ Dei carissimis fratribus in Domino salutem. Ac deinde, paucis, ut ait loco proximè citato Eusebius, interpositis, Patres in epistola exordio, huc jam transcripto, nominati sic prosequuntur: Scripsimus etiam ad complures episcopos longius dissitos, eosque hortati sumus, ut ad exitialis doctrinæ (à Paulo Samosateno traditæ) morbum curandum accederent. Nam & ad Dionysium Alexandrinum & ad Firmilium Cappadociæ antistitem, beatæ recordationis viros, litteras deditus. Dederunt ergò, uti ex binis hisce textibus jam transcriptis patet, concilii Antiocheni secundi Patres, in landata epistola exordio nominati, ad Dionysium & ad alios episcopos longius dissitos litteras, quibus hos, ut ad exitialem impie Pauli doctrina morbum curandum accederent, Antiochiam invitârunt. Quapropter, cum ex verbis priori loco hic recitatis manifestum sit, Patres, qui dictæ epistole initio nominantur, fuisse episcopos & presbyteros urbium & gentium Antiochia vicinarum, indubitatum fit, Sanctum non à solis Antiochenæ ecclesia presbyteris, sed forte ab his, & certò ab episcopis & presbyteris urbium & gentium Antiochia vicinarum, fuisse ad concilium Antiochenum invitatum, atque id quidem ad primum, non autem ad secundum, cum hujus tempore, utpote non

etius quam anno circiter 270 celebrati, Dionysius è vivis jam dudum effet sublatus.

300 Quod se diccas, Dionysium epistolam, quam ad epistolam, quā ad synodum Antiochie celebrandam (vide verba num. seq. recitanda) invitatus fuerat, misit responsoriam, soli Antiochenae ecclesiae inscriptissē ac proin à solis hujus fidelibus & presbyteris ad synodum invitatum fuisse; respondeo: Gracē ponitur γράφας... τῇ παροικᾳ πᾶσῃ; Gracē autem hujus vocabuli παροικία significatio sese extendit ad significandam totam ecclesiasticam provinciam seu patriarchatum, ut adeò, dum Dionysius dicitur responsoriam misisse epistolam Antiochenum τῇ παροικᾳ πᾶσῃ, minimè hinc concludi queat, scriptissē eum ad solos Antiochenas ecclesias fideles & presbyteros. Imò, cùm diēlūm vocabulum παροικία ad integrām ecclesiasticān provinciam seu patriarchatū significandum sese extendat, dubitandum non appetet, quin Sanctus, scribens Antiochenum τῇ παροικᾳ πᾶσῃ, ad universos patriarchatus Antiocheni episcopos scripserit, ac proin, cùm Sanctus indubie ad eos, à quibus ad concilium invitatus fuerat, præmemoratam responsoriam scripserit epistolam, necesse est, ut à patriarchatus Antiocheni episcopis eo invitatus fuerit. Quamvis autem nonnulli ex episcopis super nominatis, qui secundo contra Paulum Antiocheno concilio interfuerunt, Dionysiumque ad hoc invitārunt, ad patriarchatum Antiochenum non spēlārint, soli tamen Sanctus τῇ παροικᾳ πᾶσῃ, seu solis patriarchatus Antiocheni episcopis & presbyteris memoratam responsoriam epistolam inscriptis, quòd hi posuere majoremque concilii partem constituerent resque ad eos pricipiū spectaret.

301 Sed hoc de conciliis Antiochenis contra Paulum Samosatenum celebratis, dicta sufficientant. Ad Dionysium & res ab eo occasione heresis, à Paulo propagata, gestas regredior. Sanctus, ut ex verbis Eusebii nūm. 292 jam recitatis liquet, etate admodum proœcta, corporisque infirmitate præpeditus ad priorem Antiochenam synodum, ad quam invitatus fuerat, non accessit; sed tamen eidem presentem stuit per litteras, quibus, quid ipse de quæstione seu materia inter Patres contra Paulum tractanda sentiret, dilucide exposuit. Epistola à Dionysio iunc scripta bis apud Eusebium mentio occurrit; primò quidem lib. 7, cap. 27, ubi verbis num. 292 hic jam transcriptis de Dionysio ad concilium Antiochenum invitato, corporisque infirmitatem & senectutem, ne eò iret, causato loquitur Eusebius; deinde verò lib. 7, cap. 30 in epistola synodica, quam ad Dionysium, Romanum Pontificem, ad Maximum, patriarcham Alexandrinum, aliosque per universum orbem dispersos episcopos scripsere posterioris seu secundi Antiocheni adversus Paulum concilii Patres, quamque loco proximè citato pro magna saltem parte exhibet laudatus Eusebius. In hac Patres præfatae Dionysii epistola mentionem hunc in modum faciunt: Nam & ad Dionysium Alexandrinum, & ad Firmilianum, Cappadociæ antistitem, beatæ recordationis viros, litteras dedimus. Quorum ille (Dionysius nempe Alexandrinus) scripsit quidem Antiochiam; sed erroris ducem (Paulum Samosatenum) ne salutatione quidem dignatus est; neque ad eum nominatim, verùm ad universam Antiochenium ecclesiam litteras suas direxit, quarum etiam exemplum hic subjecimus. Hæc posterioris concilii Antiocheni Patres, ex quorum verbis, simul que ex verbis Eusebii supra recitatis quatuor de

ditta Dionysii epistola habemus compertia, eā scilicet Sanctum, ne Antiochiam veniret, senectatem corporisque infirmitatem esse causatum; quid de questione controversa sentiret, interim exposuisse; soloque Antiochenae ecclesie sens potius provincie episcopos presbyterosque, & nequaquam Paulum Samosatenum, erroris ducem, utpote quem ne salutatione quidem dignatus sit, convenisse.

Hinc ait Baronius eamdem esse cum his memorata.

302 Porro oportet, ut hæc Dionysii epistola, sive sui ipsius, sive sui auctoris causa, notatu admodum digna existent, siquidem posterioris concilii Antiocheni Patres, qui Paulum Samosatenum exauctorarunt, publicandam eam censuerint, huncque in finem epistole sua synodica jam sepius memorata adjectam ad omnes quaquaversum per orbem dispersas ecclesias, nisi ex verbis epistole synodica proximè recitatis patet, transmiserint. Verisimile apparet, hanc Dionysii epistolam, locis suprà dictis apud Eusebium memoratam, diversam non esse ab epistola, quam Dionysium paucis ante obitum suum diebus contra Paulum Samosatenum scriptissime, sanctus Hieronymus de Illustribus Ecclesiæ scriptoribus cap. 69 his verbis commemorat: Sed & adversus Paulum Samosatenum ante paucos dies, quām moreretur, insignis ejus (sancti Dionysii, Alexandrini episcopi) fertur epistola. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 266 nnn. 2 scribit: Quoniam Paulus iste (Samosatenus) abjetam & humilem nimis de Christo contra doctrinam Ecclesiæ habebat opinionem, nempe quod solùm communi natura erat cum homine praeditus, Dionysius Alexandrinus rogatus est, ut veniret ad synodum, que nimurum erat adversus Paulum Antiochia celebranda. Qui (Dionysius nempe) quamquam senectutem simul & imbecillitatem corporis causando, præstò esse renuit; per epistolam tamen illos, quam habebat de controversia sententiam, fecit certiores. Exstat eadem illa epistola ab insignis eruditiois Viro, Francisco Turriano in Latinum translata, sed nondum ab eo morte prævento, typis excusa; ex qua nonnulla de veritate & mysterio sacratissimæ Eucharistiae sunt paulò superius recitata. Ita Baronius tum, cùm nondum, quam memorat, epistola typis esset vulgata. Responsoria hec est ad decem questiones per Paulum Samosatenum Dionysio propositas, prodisisque deinde de Rome una cum altera Dionysii ad Paulum Samosatenum epistola, adjectis Turriani Notis premissoque deperditorum Dionysii Operum Catalogo. Ac prima hæc fuit dictarum epistolarum Latinè facta editio, ex qua amba postmodem eodem idiomate in Bibliothecam Patrum sapiens reeusam transferunt. Dignas etiam censuit Labbeus, quas, veluti genuina Dionysii Opera, in tomum primum Conciliorum Græce simul & Latinè inferret.

ad decem
Pauli qua-
stiones re-
sponsione,
quam alii
abjudicant;

303 Verum non idem omnes, vissis istis epistolis, eruditii tulerunt judicium. Alii enim eas pro suppositis Opusculis, Dionysio falso affectis, censuerunt esse habendas, ut adeò, si hac opinio veritati congruat, mox memorata, qua sub Dionysii nomine circumfertur, responsoria ad decem Pauli Samosateni questiones epistola omni dubio procul, contrà ac verbis proximè recitatis vult Baronius, eadem non sit cum epistola, quam Dionysius, cùm ad synodum contra Paulum celebrandam invitatus fuisset, ad ecclesiam Antiochenam seu potius ad omnes patriarchatus Antiocheni episcopos misit, quamque deinde secundi

Antiocheni concilii Patres epistola sua synodica insertam quaquaversum, ut jam diximus, ad omnes per orbem universum dispersas ecclesias miserunt. Inter eos, qui responsoriā ad decem Pauli Samosateni questiones epistolam, aliamque jam etiam memoratam, Dionysio abjudicandam arbitrati sunt, primus videsur fuisse Valesius, dum in Annotationibus ad cap. 30 libri septimi Historie Ecclesiastice Eusebii sic scripsit: Falsa est igitur ac supposititia epistola Dionysii Alexandrini ad Paulum Samosatenum, quæ edita est in tomo undecimo (editionis nempe Parisensis) Bibliothecæ sanctorum Patrum unâ cum decem propositionibus Pauli Samosateni, & Dionysii ad eas responsionibus. Nam Patres quidem Antiocheni concilii (secundi scilicet in epistola synodica jam suprà sepiissime hic laudata) affirmant, Dionysium non dedit litteras ad Paulum, sed tantum ad ecclesiam Antiochensem. In illa autem epistola, quæ Dionysii nomine publicata est, Dionysius bis Paulo scripsisse dicitur. Sed nec stylus illius epistolæ ac responsionis reliquis Dionysii scriptis respondet. Itaque Opus illud adulterinum esse, ob eas, quas dixi, rationes mihi persuadeo, licet Baronius eam epistolam pro vera ac germana habuerit.

D

304 Ita laudatus Valesius, contendens, quid alii verò ad-
quid sub nomine Dionysii Bibliothecæ Patrum scribunt Diony-
sio. contra Paulum Samosatenum habetur insertum, falsum omnino esse atque suppositum. Valesio deinde assensi sunt Elias Daspin in Nova sua scriptorum ecclesiasticorum Bibliotheca, Theodericus Reinartius in Actis sinceris & selectis Martyrum, aliquique viri eruditii non pauci. Verum non pauci contrà, hosque inter Tillemontius, in eam opinionem abierunt, que prefatam epistolam unâ cum response ad decem Pauli Samosateni questiones Dionysio Alexandrino adscribit. Quod ad me pertinet, pro verosimili habeo, binas illas epistolas Dionysii nomine, utpote qui ut mibi probabilius apparet, germanus earum auctor sit, merito notari. Cùm nihilominus id omnino certum atque exploratum non putem, statuerimque de iis Operibus ac epistolis, de quibus an Dionysii certò sint, dubitari potest, in Appendice huic Commentario subiecta tractare, in hanc, ne ab instituto discedam, ulteriore de duabus dictis epistolis, quo dissentientes circa has opiniones discutiam, tractatum conjicio. Illud interim, erudite lector, confusionis vitanda causâ te velim premonitum, duo scilicet circa dictas binas epistolas ibidem esse indaganda; quorum quidem primum sit, an dicta epistola Dionysium verè habeant auctorem; alterum autem, an, ex hypothesi, quod à Sancto contra Paulum Samosatenum verè scripta fuerint, posterior earumdem seu responsio ad decem questiones à Paulo propositas diversa nos sit ab epistola, quam Dionysius ad ecclesiam Antiochenam scripsit, quamque deinde posterioris concilii Antiocheni Patres ad universas orbis ecclesias destinârunt. Expedio nunc reliqua, que de Dionysio occasione heresos, à Paulo Samosateno suscitata, litteris mandata invenio.

305 Theodoritus, jam suprà sape laudans, Cyri, provincie Euphratensis urbis in Syria non incelebris, episcopus, qui, seculo quartio senescente natus, multis scriptis Operibus, rebusque gestis seculo sequenti inclinavit, libro secundo Hereticarum Fabularum cap. 8, quod de Paulo inscribitur, hac memorat: Paulus verò Samosatenus, Antiochenum quidem episcopus fuit. Zenobia autem tunc temporis topa-

Duae Dionysii
epistole à
Theodorito
memorates;

- A** toparchiam obtinente, (Persæ squide, Romanis devictis, Syriam illi & Phœnicem regendas dederant) in Artemonis hæresim lapsus est, hac ratione demereri illam ratus, quæ eadem eum Judæis sentiebat. Quod cùm didicissent ecclesiarum rectores, non vacare periculo censuerunt, tantum morbum negligere, qui serpere festinabat, & adjutricem habebat maximæ civitatis amplitudinem. Et Dionysius quidem, Alexandrinus episcopus, vir doctrinâ insignis, profectionem distulit propter senectutis imbecillitatem, per litteras autem suasit illi, quæ conveniebat, & episcopos, qui convenerant, ad zelum pro veritate suscipiendum excitavit. Quibus verbis duo potissimum hoc facientia laudatus Theodoritus declarat, Dionysium scilicet per litteras suasisse illi, id est, uti appareat, Paulum Samosatenum, quæ conveniebat, simulque episcopos, qui concilium adversus Paulum celebraturi convenerant, ad zelum pro veritate suscipiendum excitasse. Quod ad primum, seu ad litteras suasorias à Dionysio ad Paulum datas pertinet, si Theodoritus, ut verba ex eo recitata innuere videntur, forsan velit, has à Dionysio tunc, cùm suprà memoratam ad Antiochensem ecclesiam seu potius ad Antiocheni patriarchatus episcopos scriptis epistolam, esse conscriptas, nequit hoc Theodorini placitum pro vero admitti. Pugnat enim aperiissimè cum synodica posterioris Antiocheni concilii epistola, sapissimè jam suprà laudata, in qua disertè afferitur, Dionysium tunc, cùm dictam epistolam ad Antiochenos scriberet, ad Paulum Samosatenum nominatum non scripsisse; imò ne hunc quidem salutatione esse dignatum.

B 306 Quod si autem recitata Theodoriti verba, ut fieri forsan potest, ita accipientur; ut his quidem ille scriptor prefatas suasorias à Dionysio ad Paulum datas epistolam significet, has tamen ad tempus, quo Sanctus ad Antiochenos scripsit, non referat, nihil omnino docent, quod à vero prorsus abhorreat. Quamvis enim Dionysius concilii Antiocheni prioris tempore seu tunc, cùm ad Antiochenos scriptit, ad Paulum Samosatenum, utpote quem tunc in heresi suanum obduratum experiretur, non scriperit, nihil tamen obstat, quò minus ad barefiacham illum ante dictum tempus, cùm scilicet ab heresi eum abducendi spes adhuc affulgeret, scripsisse credatur. Sane incensa charitas, quæ Sanctus in Christianos quoscumque atque vel idcirco præcipue in episcopos, suos in propaganda tutandaque Euangelica veritate comministros, eluxit, vehementissimè me impellit, ut credam, Dionysium ad Paulum Samosatenum, ut primum miserandum hujus lapsum ex certis anterioribus didicit, suasorias litteras dedisse, quibus illum ab errore avocare, atque in rectum trahit, studiosissimè fuerit conatus. Ut ita existimem, confert etiam aliquantulum Nicephorus Callistus, qui libro 6 Historie Ecclesiastice cap. 27 de Dionysio Alexandrino sic scribit: Dionysius Paulum (Samosatenum nempe) litteris est cohortatus, & ad eos, qui illi adhærebant, sententiam suam de proposita questione misit. Ita Nicephorus, cui, quantum ad litteras hortatorias à Dionysio ad Paulum Samosatenum datas, non illubenter, ut jam innui, assentior; cùm præsertim id ille scriptor Theodoriti fide, ut mihi equidem appetat, litteris mandarit, ac proin hunc scriptorem eo, quo proxime dixi, modo intelligendum duxerit. Itaque verosimillimum sane appetat, Dionysius suasoriā suā hortatoriam

C ad Paulum Samosatenum mississe epistolam, quæ hanc ab errore, in quem lapsus erat, conatus fuerit avertere. Quod dum dico, ne ita, quæso, accipias, acsi simul velim, binas suprà memoratas, quas Turrianus primum sub Dionysii nomine vulgavit, epistolam à Sancto verè esse conscriptas. Possunt enim esse, suntque re ipsa haec amba, ut infra dicimus, forsitan distincte ab epistola, quam Theodoritus, ut jam vidimus, à Dionysio ad Paulum Samosatenum datam commemorat.

D 307 Venio nunc ad alterum assertum, quod sub verbis ex Theodorito suprà recitatis comprehenditur, quodque à Dionysio epistolam, quæ hic episcopos, Antiochia contra Paulum congregatos, ad veritatis propugnationem extimulat, scriptam prodit. Vix dubitem, quin Dionysius episcopos ad officium strenue obeundum fuerit hortatus, hincque, quod Theodoritus de episcopis à Dionysio ad veritatis propugnationem extimulatis afferit, verosimillimum eisdem mihi appetret, confirmaturque etiam utrumque ex Niceta Choniate, dum lib. 4 Thesauri de heresi Pauli Samosateni scribens, sic habet: Magnus autem ille Dionysius Alexandrinus præ senio interesse non potuit concilio, quod scilicet contra Paulum Antiochia celebratum fuit, litteris tamen eos, qui convenerant, ad veritatis propugnationem exacuit. Verum, quamvis verosimillimum existimem, à Dionysio episcopos, Antiochia contra Paulum congregatos, ad veritatis propugnationem missâ epistolâ fuisse extimulatos, dubium tamen admodum mihi appetret, an hæc ab epistola, quam Dionysius secundum ea, quæ suprà docuimus, ad patriarchatus Antiocheni episcopos misit, quamque deinde posterioris concilii Antiocheni Patres epistola sua synodica inseruere, sine ulla prorsus hesitatione, ut nonnullis visum est, debeat distingui. Imò verò duas hinc epistolam diversas distinguendas non esse, mihi appetet verosimilius.

E 308 Etenim Sanctus epistolâ, quam ad Antiocheni patriarchatus episcopos misit, senectutem corporis infirmitatem in causam, ob quam ad concilium non accederet, adduxit, simulque, quid ipsem de controversia à Paulo suscitata sentiret, exposuit: cùm autem hoc postremum dictâ epistolâ Sanctus fecerit, verosimillimum sane est, hæc eadē ipsum unā usum esse exhortatione, quæ episcopos ad veritatem, quam eis proponebat, propugnandam extimulat, ut adeò necesse non sit, epistolam hortatoriam, quam à Dionysio ad prioris Antiocheni concilii episcopos scriptam memorat Theodoritus, distinguere ab epistola, quam à Sancto ad Antiochenam ecclesiam, seu potius ad patriarchatus Antiocheni episcopos scriptam, suprà docuimus. Adhac concilii secundi Antiocheni Patres, qui in epistolam synodicam (vide hujus verba n. 301 recitata) intulerunt epistolam, à Dionysio ad ecclesiam Antiochenam seu ad patriarchatus Antiocheni episcopos datam, alterius preter hanc à Sancto ad synodum date non meminerunt, qui tamen, si modò quam Dionysius scriptisset, commemoratur illam, ac pra altera, ad ecclesiam Antiochenam data, in epistolam suam synodicam illaturi fuisse videntur. Vides jam, credo, eruditæ lector, definiri facile non posse, quot quasve epistolam occasione heresos, à Paulo Samosateno inductæ, Dionysius exararit. Eusebius unius dumtaxat epistolam, ea occasione à Dionysio scriptam, mentionem facit; at si Theodorito sat tuò fidi queat, binas

F altera autem ut verosimilius apparuit, diversa non est.

In rurum altera à Sancto verosimilime scripta est;

306 Quod si autem recitata Theodoriti verba, ut fieri forsan potest, ita accipiantur; ut his quidem ille scriptor prefatas suasorias à Dionysio ad Panum datus epistolæ significet, has tamen ad tempus, quo Sanctus ad Antiochenos scripsit, non referat, nihil omnino docent, quod à vero tractus abberreat. Quamvis enim Dionysius

*d altera autem
est verosimilius apparet,
diversa non est*

1

*ab epistola,
quam ad ec-
clesiam An-
tiochenum
Dionysius de-
dit, qui*

8

M 3

ut minimum epistolas dicta occasione Sanctus scripsit, alteram nempe ad Paulum Samosatenum, alteram ad concilii contra Paulum congregati episcopos. Res manifesta est ex Theodoriti verbis proximè recitatis. Verum bis laudatus Theodoritus etiam scribit, Persas, devictis Romanis, Syriam & Phoenicem Zenobia dedisse regendas; hoc autem, cum Odenatus, Zenobia maritus, Valeriano capti victisque Romanis, ex Syria & Phoenicia, uia ex Historia Augusta quovis facile intelliget, armorum vi Persas expulerit, à vero prorsus videtur alienum.

B non diu pòst, durante pri-
mo Antio-
cheno concil-
io, vitâ
functus est.

309 Unde non immerito dubitari posse videtur, an à vero pariter non devient, qua de epistolis à Dionysio occasione heresos à Panulo inducta Theodoritus memoria prodit. Cum ergò adeò incerta sint ferè omnia, qua de epistolis in causa Pauli à Dionysio scriptis memorantur, ulteriorem de his tractatam hic omitto, & tandem de felici beatoque fine, quo Sanctus ex hac vita ad Dominum migrarit, sermonem insinuo. Oportet sanè, ut corporis infirmitas, quam Dionysius in causam, ob quam ad synodum Antiochenam non accederet, datâ Antiochiam epistolâ suprà sepiissimè laudatâ adduxit, legitima excusationis locum habuerit. Etenim Sanctus, durante adhuc synodo, non minus meritis, quam diebus plenus è vivis excessit. Docet id nos Eusebius lib. 7 Historia Ecclesiastica cap. 28, narratis iis, qua in concilio Antiocheno gesta sunt, mox subdens: Dum hæc aguntur, Dionysius (Alexandrinus episcopus) extremum diem obiit, anno principatus Gallieni duodecimo, cum Alexandriæ episcopatum septemdecim annis obtinuisse. Ita Eusebius Dionysii narrans obitum, simulque notas chronicas adjungens, ex quibus, quo hic anno acciderit, eruditu omnes definiunt. Verum cum non omnes ab uno eodemque anno Dionysii episcopatum inchoent, annusque Gallieni duodecimus parvum cum anno Christi 264, partim cum anno 265 concurrat, hinc sit, ut alii anno 264, alii anno 265 Sancti obitum innectant. Utrum autem annum prælendum nos putemus, § sequens aperiet.

C § XXVI. In annum & diem,
quo Dionysius è vivis ex-
cesserit, inquiritur.

Dionysius pa-
triarchatum
Alexandri-
num

Sancti Dionysii ad episcopatum Alexandrinum promotionem initio anni 247 factam, Commentarii hujus num. 36 & duobus seqq. statuimus: hinc autem, cum Dionysius, teste Eusebio num. præcedenti laudato, septemdecim annis episcopatum Alexandrinum tenuerit, consequi videtur, ut Sanctus anno 264 è vivis excesserit. Etenim ab initio anni 247 ad initium anni 264 anni excurrunt nec plures nec pauciores, quam septemdecim, ac proin dubitandum non videtur, quin cum dieño anno 264 Dionysii obitus debeat componi. Ita ferè ratiocinantur, qui Dionysium anno 247 ad episcopatum Alexandrinum statuunt eveclum. Verum hoc eorum ratiocinium non obtinet, si Dionysius dimitius, quam septemdecim annis Sanctus fecit: quod ne quis à me gratis diculum paret, rem sic ostendo: Eusebius Historia Ecclesiastica lib. 6, cap. 35, (vide verba nam. 35

Commentarii hujus recitata) disertè docet, Dionysium anno Philippi imperatoris tertio Pontificatum Alexandrina ecclesia suscepisse.

D 311 Quapropter cum Philippus, uti communiter statuitur ab omnibus, initio Martii anni 2. + imperare incepit, ac proin annus ejus imperii tertius initio Martii anni 247 finem accepit, neceps est secundum Eusebium, ut Dionysius Heracle, decessori suo, quartâ Decembribus anni 246, ut in Patriarchis Alexandrinis apud nos probatum invenies, è vivis sublato, in patriarchatum Alexandrinum inter quartam Decembribus anni 246 & Martium anni 247 fuerit suffectus, idque non seriùs quam sub finem Februarii diei anni 247, ne aliquin Dionysius non tertio, sed alio subsequenti Philippi anno ad patriarchatum Alexandrinum dici debeat promotus. Porrò cum secundum Eusebium Dionysius (vide verba num. 309 recitata) vitam cum morte commutârit anno Gallieni duodecimo, hicque Gallieni, utpote ante Maium anni 253 imperare non exorsi, annus currere non incipiat ante Maium anni 264, neceps est, ut Sanctus ad hunc usque anni 264 mensem vitam protraxerit.

E *annis amplius septemdecim tenuit.*

Quapropter cum ab anni 247 Februario, quo mense Dionysius aut certè non seriùs ad patriarchatum Alexandrinum fuit promotus, ad Maium usque anni 264, ante quem mensem Dionysius non obiit, anni excurrunt amplius septemdecim, consequens est, ut Sanctus secundum calculos, quos Eusebius in Historia sua Ecclesiastica sequitur, annis amplius septemdecim Alexandrinam ecclesiam episcopus gubernarit. Collige hinc jam Eusebium, dum Dionysium patriarchati Alexandrino per annos septemdecim præfuisse scribit, de annis integris seu completis, quod etiam ejus loquendi formula, verbis num. 309 recitatis expressa, satis indicat, esse intelligendum, mensiumque ab eo ac dierum supra annos integros excessum computandi modo aliis etiam scriptoribus perquam usitato esse neglectum.

*initioque anni
ni 265 è vi-
vis excessu;*

312 Puto autem ego, excessum illum nec ad plures, nec ad pauciores, quam ad decem circiter menses ascendere, atque adeò Dionysium nec seriùs nec citius, quam initio anni 265 è vivis excessisse. Non seriùs, quia si Sanctus dicto anno 265, vel ad mensem usque Apriliem tantum provectione, vitâ functus statuatur, jam hic non modò septemdecim, sed octodecim annis integris seu completis, quod cum Eusebii calculis non congruit, Alexandrinam ecclesiam episcopus gubernarit. Non citius, quod Dionysius pro anno 265 Paschalem adhuc scripserit epistolam, talesque epistolæ binis dumtaxat mensibus ante Pascha anni, pro quo dabantur, solearent conscribi. Dionysium pro anno 265 Paschalem adhuc scripsisse epistolam, unicuique satis ex iis, qua suprà huc facientia differui, sicut perspicuum; rei tamen magis dilucidande causâ pauca adhuc hic adjungo. Dionysius, cum post seditionem, cuius occasione secundum antè dicta Aemilianus in Ægypto arripuit imperium, pestis Alexandria esset exorta, Paschalem ad Christianos per Ægyptum dispersos dedit epistolam; hæc autem epistola, ut num. 284 hujus Commentarii docuimus, Paschalis fuit pro anno 264. Porrò Eusebius hanc Paschalem Dionysii epistolam pro majori saltem parte in Historiam suam Ecclesiastica lib. 7, cap. 22 transcribit, moxque subiungit: Post hanc epistolam, cum res in urbe Alexandria pacata essent, ad fratres per Ægyptum constitutos Paschalem rursus epistolam

F
Die-

A Dionysius scripsit. Cum ergo Dionysius, uti his verbis docet Eusebius, post epistolam Paschalem, que ex supra disputatis pro anno 264 scripta fuit, iterum ad fratres per Aegyptum dispersos, cum jam res Alexandriae pacata essent, Paschalem scriperit epistolam, consequens est, ut hac, etiam non attento illo eruditorum principio, quo qualibet nova Dionysii Paschalis epistola pro novi anni accipitur indicio, pro anno 265, seu anno, qui epistolam Sancti Paschalem de peste scriptam proxime sit secutus, Paschalis exsisterit. Quapropter, cum hac epistola, uti ex iam dictis colliges, binis dumtaxat mensibus ante Pascha anni 265 indubie scripta fuerit, dubium non apparet, quin Dionysius inherendo iis, que in Historia sua Ecclesiastica scribit Eusebius, ad anni usque 265 initium in vivis fuerit superstes.

*nec contra-
rium evinci-
potest ex Eu-
sebius Chroni-
co,*

B 313 Verum, inquires, Eusebius in Chronicō diserte affirmat, Dionysium anno 264 è vivis excessisse. Respondeo: Eusebii Chronicō (vide hujus Commentarii num. 36 & seq.) patriarchatus Alexandrini à Dionysio initiū initium ab anno Philippi quinto, Christi 248; Historia verò ab anno Philippi tertio, Christi 247 repetit. Quapropter, cùm sic hujus scriptoris Chronicō cum Historia manifestissimè pugnet, atque ita quidem, ut hec cum illo in concordiam nequeat adduci, Historiā potius quām Chronicō standum est, idque ex eruditorum omnium iudicio, qui idem faciendum existimant, quoiescumque inter bina illa relicta ab Eusebio monumenta similis dissonantia occurrit. Nam verò, cùm inherendo Eusebii Historiā, epistole Dionysii Paschales, quas hac subministrat, ad annum usque 265, quo Sanctus in vivis debuerit adhuc esse superstes, certissimè nisi jam docni, nos deducant, Eusebiani Chronicī autoritate moveri non debemus, ut Dionysii obitum anno 264 affigamus. Adhac praeclaram Chronicō Dionysii ad patriarchatum Alexandrinum promotionem anno Philippi quinto, Christi 248 vel 249, Maximi verò, qui Dionysio proximè successit, anno Gallieni undecimo, Christi 263 vel 264 factam statuit: dum autem hoc facit, annos nihilominus septemdecim Dionysio rotundè ascribit. Quapropter cùm à Martio anni 248, quo mense inchoatur quintus Philippi annus, ad Maium anni 264, quo mense undecimus terminatur Gallieni annus, anni rotundè septemdecim non excurrant, parum hic accuratum videtur laudatum Chronicō ac proin ex Historia emendandum.

*c nec ex incom-
modo, quod
ex annis, Dio-
nyssi successo-
ri attribuitur,*

C 314 Quod si porrò reponas, Chronicō hic potius, quām Historiā standum, ac proin Dionysii obitum non anno 265, sed 264 idcirco innelendum, quod alioquin anni octodecim, quibus Maximum, proximum Dionylii successorem, patriarchatus Alexandrino praefuisse, in Historia scribit Eusebius, inveniri nequeant; respondeo, protracto etiam ad initium anni 265. Dionysii patriarchatu, annos illos octodecim, si non plenos, quos plerumque adhibet Eusebius, saltem inchoatos, quibus subinde idem scriptor etiam utitur, inveniri posse. Etenim Maximus, uti nunc inter eruditos convenit, anno imperatoris Probi ultimo, Christi 282, nona Aprilis è vita excessit; ab anno autem 265, cuius initio Dionylium vitā funētū statuimus, ad anni 282 Aprilē anni omnino septemdecim pleni cum aliquot mensū excessū excurrunt, ut adeo, dilato etiam usque ad anni 265 initium Dionysii

obitu, inveniri queant anni octodecim, quibus Maximum, qui Dionysio proximè successit, patriarchatus Alexandrino praefuisse, in Historia sua Ecclesiastica, libro nempe septimo, cap. 32 sribit Eusebius. Reponi quidem hic potest ulterius, secundum hanc nostram computandi rationem annos septemdecim, quos Eusebius in Historia patriarchatus Dionysii attribuit, ad annos ferè octodecim extendi; annos verò octodecim, quos idem scriptor iidem in Historia Maximo adscribit, ad annos ferè contrahi septemdecim: id autem maximè inconcinnūm & ab Eusebii computandi annos ratione videri alienum.

315 Verum respondeo, non propterea esse, cur ab opinione nostra, quā patriarchatus Dionysii initium cum anno 247, finem verò cum anno 265 conjungimus, recedendum esse, arbitremur.

*oritur: gra-
vi enim in-
commodo et
iam laborant*

Quamvis enim in opinione nostra objectum occurrat incommodum, oritur hoc ex ipsis Eusebii assertis, à quibus non magis fas est recedere quam ab ea, quam hic scriptor passim sequitur, computandi annos ratione. Adhac nulla omnino est de patriarchatus Dionysii annis, eorumque initio & fine opinio, que non ingenti aliquo laboret incommodo, ac proin non est, cur nostram de annis, quibus Dionysius patriarchatum Alexandrinum incepit ac tenuit, opinionem ob incommodum proximè propositum deseramus, cùm ne sic quidem planiorē habituri simus viam, quā patriarchatus Sancti nostri annos ordinemus, uti nunc ostendere aggredior. Tres praecepit de annis, quibus Dionysius Patriarchatum Alexandrinum tenuit, circumferuntur sententiae, que ab opinione nostra jam explanata sint diverse. Prima quidem ab anno Philippi tertio, Christi 247, aditi à Dionysio patriarchatus initium nobiscum repetit; verum ejus finem, ut anni octodecim, quos Maximo, Dionylii successor Eusebius adscribit, commodi inveniantur, cum anno Christi 264 ultra mensē Maium proiecto conjungit.

316 Altera Dionysii patriarchatum anno Philippi quinto, Christi 248 aliquantum proiecto, inchoatum statuit; anno verò 264 magna sui parte jam preterlapsa finitum. Tertia denique Sanctorum sub finem anni 248 patriarcham creatum; initio verò anni 265 è vivis sublatum affirmat. Nulla autem est tribus hisce sententias, que non gravi aliquo, ut jam dixi, laboret incommodo. Ac prima quidem, que Dionysii patriarchatum anno 264 ultra mensē Maium proiecto terminat, nec ad initium anni 265 producit, componi non potest cum iis, que Eusebius de epistolis Paschali bus à Dionysio scriptis asseverat. Etenim ex hujus scriptoris assertis (vide num. 288 & seq.) certissimè colligitur, Dionysium ad Christianos, per Aegyptum dispersos, dedisse epistolam, quę pro anno 265 Paschalis exsisterit, queque protinde hujus anni initio à Sancto fuerit conscripta, ut adeo ex hac parte sententia, que Dionysii patriarchatum anno 264 finitum statuit, gravi laboret incommodo. Hinc jam consequitur, ut eodem etiam incommodo laboret secunda opinio, cùm hec quoque Dionysii patriarchatus finem cum anno 264 conjungat. Neque hoc tantum incommodum secunda opinio cum prima, verum etiam aliud cum tercia habet commune. Etenim tam hoc, quām secunda Dionysii patriarchatus initium repetit ab anno Philippi quinto, ac proin ab anno Christi 248 ultra mensē Maium jam proiecto.

*due alia de
Dionysii pa-
triachairatus
annis opinio-
nes,*

E

F

AUCTORE

C. B.
ut etiam ter-
tia, cui Chro-
nicon Oriens-
tale

317 Hinc autem consequitur, ut vel patriarchatum Heracle, qui Dionysium in cathedra Alexandrina proximè præcessit, ad annum usque 248 protrahant, vel inter Heraclæ obitum & Dionysii ad patriarchatum promotionem anni unius & aliquot mensum spatio sedem Alexandrinam vacasse, adstruant. Verum, cum Heraclæ, ut scribit Eusebius admittiturque ab omnibus, annis dumtaxat sedecim patriarchati Alexandrino præfuerit, huncque non seriùs quam anno 230 administrare si excorsus, nequit sanè tempus, quo Heraclæ è vivis excessit, seu quo patriarchatum Alexandrinum gubernare desit, ad annum usque 248 magna sui parte jam præterlapsum produci. Restat ergo, ut posterioris seu tertie sententia patroni inter Heraclæ obitum & Dionysii promotionem anni unius integri & aliquot mensum spatio sedem Alexandrinam vacasse, affirment. Verum diurna hec sedis Alexandrina vacatio ob ea, quemadmodum. 38 hujus Commentarii in medium adduxi, parum admodum verosimilis appetet. Notatur quidem in Chronico Orientali, sedem Alexandrinam post Heraclæ obitum anno uno vacasse, Hieracras (verba sunt dicti Chronicorum) defunctus est... die Lunæ, octava chiac, seu iv Decembris, & vacavit sedes anno uno. Verum Chronicum Orientale, ut eruditissimis omnibus est notissimum, tam crassis ubique faedisque scatet erroribus, ut, dum sedem Alexandrinam post Heraclæ obitum vacasse, affirmat, fidem certam atque indubitatam facere, non valeat.

suffragari
non posse o-
stenditur,

318 Adhuc laudatum Chronicon eo ipso loco, quo memoratam sedis Alexandrina vacationem statuit, patriarchatum Heracle, quem ad annos sedecim diesque quinquaginta sex extendit, cum imperio Valeriani & anno Christi 240 componit, moxque, ubi de Dionysio agit, patriarchati eius annos novemdecim & dies 281, etiam non annumerato vacationis post mortem Heraclæ anno, adscribit, que omnia ab omni prorsus summa echronologia maximè abhorrent. Non est itaque, cur quis Chronicorum Orientalium auctoritate magnopere moveatur, ut inter Heraclæ obitum & Dionysii promotionem anni unius integri vacationem intercessisse existimat. Et verò vacationem illam, uti & opinionem secundum & tertiam, suprà memoratam, qua Dionysii ad patriarchatum Alexandrinum promotionem cum anno Philippi quinto, Christi 248, componit, admittere nulla ratione finit, uti ex jam dictis constat, Ecclesiastica Eusebii Historia, que omni dubio procul potiorem fidem meretur, quam Chronicum Orientale. Quamvis autem Eusebii Chronicum Dionysii ad sedem Alexandrinam promotionem anno Philippi quinto, Christi 248, inneditat, nihil hinc certi pro Dionysii promotione anno 248 illiganda potest concludi, cum Eusebii potius Historia, quam Chronicum, ubi hoc cum illa nequit componi, standum esse, unanimus eruditorum consensus clamet. Par quoque de Hieronymiano Eusebii Chronicum habenda est ratio.

simulque
concluditur,
Sanctum ini-
tio anni 265
obiisse.

319 Itaque Eusebii Historie, tisque, que cum hujus scriptoris in ea assertis indubie ac necessario connexa comperto, firmiter inherens, Dionysii ad patriarchatum Alexandrinum promotionem, quidquid contrà rationibus jam adducitis atque à me infirmatis possit argui, cum anno Christi 247; mortem verò cum initio anni 265 conjungo. Calculo hunc nostro, uti num. 38 hujus Commentarii jam docui, favet Kircheri patriar-

charum Alexandrinorum Catalogus, in quo tempus, quo Dionysius patriarchatum Alexandrinum tenuit, annis definitur octodecim. Totidem enim anni, ut computanti patet, à fine Februarii anni 247, quo mense Dionysium patriarcham creatum arbitramur, ad initium anni 265, quo Sanctum vitâ funeris credimus, propemodum effluxerunt. Atque hec sunt, quæ pro anno Dionysii emortuali, annisque, quibus cathedralm Alexandrinam occupavit, in medium duxi adducenda. Inquiramus modò in diem, quo Sanctus mortalem hanc vitam cum immortali commixxit, seu, ut melius dicam, dispergimus, an illus queat assignari dies, quo Dionysium è vivis excessisse, non immerito sit credendum.

320 Latini die xvii Novembris, ut num. 21 hujus Commentarii jam docuimus, Dionysium in Martyrologiis suis celebrant; Graci vero in Menologio Sirletiano aliisque Fastis sacris ad tertiam Octobris, unde eum, quamquam ad diem xvii Novembris Martyrologio Romano antiquiori jam insertum, Baronius aliisque eruditissimi Romani Martyrologii reformatores (vide dicta num. 1 & sequentibus hujus Commentarii) ad diem tertiam Octobris in Martyrologium à se reformatum intulerunt. Copiorum Kalendarium apud Jobum Ludolfum & Hagiologium Habessinum die xiv Septembris celebrem habet Dionysii memoriam. Verum ego existimo, Dionysium nullo prorsus ex his diebus, quibus à Latinis, Gracis, Coptis Habessinique in Fastis sacris celebratur, è vivis excessisse. Nec est, cur id mirum cuiquam videatur. Etenim invenire est Sanctos quamplurimos, qui non iis diebus, quibus vitâ sunt, sed aliis, pro arbitrio per hagiologos assumptis, in Fastis sacros sint illati. Et verò id ratione Sancti locum hic obtinere, dubitandum non appetet. Etenim laudati Fasti Graci & Larini eum non uno eodemque die, sed diebus longè diversis annuntiant, ut certè vel in his vel illis versus dies, quo Dionysius obiit, non signetur; unde sit, ut, cum non potior stet ratio pro die à Gracis assignata, quam pro die à Larini electo, tam ab his, quam ab illis diem pro arbitrio putem assumptum.

nec ex Calen-
dario Copticō
nec ex Hagiolo-
gijo Habessi-
nu

321 Quod verò pertinet ad diem decimum quartum Septembris, quo Dionysius in laudato Kalendario Copticō, & Hagiologio Habessino pariter laudato celebratur, dies ille non pro die, quo Sanctus è vivis excessit, sed pro die ejus memoria à Coptis Habessinique consecrato debet haberi. Etenim ipsem Habessinus Hagiologus ad diem nonam Martii sic canit: Salutem Dionysio, doctori omnium sapientissimo, quem ab errore convertit Pauli epistolæ lectio. Postquam afflictionem & exsilium in diebus suis sustinuisse, emigravit hodie in cœlestem regionem, archiepiscoporum cœtui conjungendus. Quibus verbis, utpote ad diem ix Martii signatis, prefatus hagiologus apertissime indicat, die illo Dionysium è vivis excessisse, ut adeò, quando Sanctum ad diem xiv Septembris etiam consignat, non de die, quo obierit, sed de die pro arbitrio aut certè alia quam mortis causâ assumpto, qui cultui ejus apud Habessinos consecratus sit, debeat intelligi. Ast, inquires, an ergo Dionysius die nona Martii, uti in Hagiologio Habessino notatur, verè obiit? Respondeo: Hagiologium Habessinum tanti ab eruditis non sit, ut id sola ejus auctoritate pro certo asseverari queat.

cerò nobis
est exploratus
ac definitus.

Mar-

D

Dies tamen,
quo id accidit,
nec ex Fastis
Gracis aut
Latinis,

E

F

A Martii pro die, qui Dionysio emortualis fuerit, assignetur, dubium adhuc manet, an Sanctus vere die illo mortalem hanc vitam cum immortalis commutariit. Quod si tamen quis prefra-
bile velit, Hagiologio Habessino, quantum ad diem, quo Dionysii obitum collocat, fidem esse adhiben-
dam, non equidem vehementer refragabor; ver-
rum tunc dico, initium imperii Philippi non cum
initio Martii anni 244, ut communiter fit, sed
cum fine ejusdem mensis, quod etiam cum veri-
tate historica non pugnat, esse connectendum;
Dionysii verò ad patriarchatum Alexandrinum
promotionem non sub finem Februarii anni 247,
eui fini eam num. 37 nos inneclimus, sed circa
vigesimam Martii esse collocandam; ne scilicet a-
liquin sit consequens, vel Dionysii promotionem
serius quam anno Philippi tertio factam esse, vel
Sanctum diutius quam annis septemdecim & de-
cem circiter aut undecim mensibus Alexandrinam
ecclesiam gubernasse, quod utrumque aequè, uti
ex iis, que jam disputavimus, primum est colli-
gore, Ecclesiastice Eusebii Historia, cujus tamen
calculis standum putamus, certissime repugnat.

B § XXVII. Brevis rerum ad Dio-
nysium spectantium anace-
phalæosis chronologicè
ordinata.

Schola cate-
chetica Dio-
nysius Ale-
xandrie pri-
mum pre-
fuit,

Q Uamquam jam res omnes, que ad certam
queunt referri epocham, à Dionysio vel
præclarè gestas, vel fortiter toleratas, tempore
etiam, ad quod spectant singula, quam proximè,
ut fieri potuit, definito, in hujus Commentarii
decurse diffusè explanârim, quo tamen totam
Dionysii vita seriem veluti sub unum aspectum
proponam, lectorique illam noscendi avido faci-
liorem ad id, brevioremque viam sternam, bre-
vem hic earundem rerum anacephalæosim seu re-
capitulationem chronologicè ordinatam subjunge-
re, opera pretium futurum, existimavi. Itaque
rem ipsam aggredior. Anno 231 Heraclæ, pro-
ximo Dionysii in cathedra Alexandrina decesso-
re, ad hanc primum evectione, Dionysius celeber-
rime Alexandrinæ, de qua Michael Lequien
tom. 2 Orientis Christiani col. 382 & seq. plura
commemorat, Catechesew schola præfecturam,
quam Heraclæ ante episcopatum obierat, virtu-
rum & doctrina merito obtinuit. Prima hæc pa-
lestra est, in qua Dionysius, quantum doctrina
simil & virtute prestaret, egregie probavit.

creatissime
deinde epî-
scopus. duos
haud diu post
persecutiones
passus est.

324 Porrò Heraclæ quartâ Decembri anno
246 è vivis sublatâ, binis circiter aut tribus
post hunc eventum mensibus Dionysius, cùm pre-
fatam præfecturam annis propè sedecim strenue
administrasset, à presbyteris Alexandrinis, è gre-
gio suo unum solitis eligere, in patriarcham A-
lexandrinum, antea utique jam presbyter, fuit
electus. Vix biennio Sanctus ad summam illam di-
gnitatem fuerat electus, cùm sevissima Alexandrie,
à populo idololatrico suscitata, exarbit persecu-
tio, futurisque calamitatibus, quas deinde San-
ctus sub Decio & Valeriano pertulit, visa est pre-
lendere. Hac non dia admodum post festum Pa-
schale anni 249, seditione cum civili bello Ale-
xandria insperato exorta, finem accepit, as tum
quidem Dionysius Christianique ejus cura com-
missi paululum respirârunt. Verum hæc eorum
respiratio brevissimo dumtaxat temporis spatio te-
Oktobris Tomus II.

nuit. Etenim, duobus Philippis eodem anno vio-
lenta nece sublatis, imperium Romanum adeptus
est Decius, moxque sevissimum in Christianos,
quà illud latè patet, persecutionem est exorsus.
Plurimi in hac Christiani gloriosam martyrii co-
ronam Alexandria sunt adepti; plurimi contrà,
quod Dionysio summum dolorem peperit, tor-
mentorum vi superati, à fide turpiter defece-
rant.

325 Sanctus, cùm quadriduo satellitem, à Due epistole,
quo comprehenderetur, à Sabino præfeto sub-
missum domi sua quietè exspectasset, Dei nutu
fugam cogiturn arripere, deindeque à militibus
captus, Taposirimque Sabini iussu perductus à
supervenientibus Mareotis rusticis è satellitum ma-
nibus mirabili prorsus Dei dispositione eripitur.
Dionysius è militum manibus ita liberatus in de-
serium quemdam & squalidum Libye locum
cum Caio & Petro concedit, ibique ad annum
usque 251, quo Deciana persecutio finem acce-
pit, continuò permanxit, scriptisque interim, ut
verosimillimum est, varias epistolas, certè duas
eum scriptisse, habemus compedium. Altera ha-
rum est, quam ad Domitium & Didymum de-
dit, quamque suprà fusè memoravimus; altera,
quam ad Origenem, in tormentis existentem, quò
animum ejus dolore ac miseriâ tabescerent rele-
varet, conscripsit. Hanc jam suprà pariter me-
moravimus, infrâque iterum pluribus, cùm de
Sancti erga Origenem voluntate agemus, memora-
turi sumus. Porro cùm jam Deciana persecutio
nonnihil remitteret, nova Ecclesiam tempestas ex-
cepit. Novatianus, electo in Pontificem Cornelio,
schisma Rome suscitavit.

326 Ut hoc in ipso exordio Sanctus extin-
guat, ipso anno 251 duas scribit epistolas, alteram
ad fratres Romanos seu Christianos Romæ existen-
tes, alteram ad confessores, qui Deciana persecutio-
nis tempore carcerem & vincula pro fidei confessio-
ne Roma fuerant perpessi. Post duas has epistolas
ad ipsum Novatianum, cùm hic Roma S. Petri Ca-
thedralm invassisset, dicto anno 251, mense Au-
gusto verosimiliter, insignem planè, quâ illum
egregiè urget, scribit epistolam, duasque deinde
alias ad memoratos confessores, quarum alterâ
eis de felici in Ecclesiam regressu gratulatur,
conscriptit epistolas. Novatiani schisma aut potius
ingens erga eos, qui in persecutione Decii la-
psi fuerant, commiserationis affectus quatuor ad-
huc preter jam memoratas Dionysium scribe-
re compulit epistolas. Harum prima ad fratres
per Ægyptum constitutos, secunda ad Cononem
Hermopolitana ecclesiæ episcopum, tertia ad Lao-
dicensis ecclesiæ fratres, ac quarta denique ad
Armenios est conscripta. Omnes quatuor, finita
jam Decii persecutione seu anno 251 jam elapo-
s, nec serius quam anno 256 aut etiam 255 fue-
runt exarata. Ante utrumque hunc annum, an-
no scilicet 251 aut certè 252 alteram adhuc No-
vatiani schismatis occasione Dionysius scripsit epi-
stolam, quâ Fabium, Antiochenum episcopum,
à Novatiani schismate, cui nonnihil erat addi-
tus, & immitti in lapsos opinione conatus est ab-
ducere.

327 Celeberrima S. Stephanum inter & S. secundum con-
Cyprianum anno 255 orta de baptismo contro-
versia Santo nostro non minùs, quam Novatiani
schisma, obtulit uberrimam epistolis scribendis & Cypria-
materiem. He omnes de baptismo inscribuntur, num exorta
sexque tantum, quamvis octo ut minimum San-
ctus scripsit, hoc nomine enumerat Eusebius.
Harum octo epistolarum tres, quarum una ad

N Ste-

AUCTORRE
C. B.

quas, durante
illarum poste-
riori, scripsit,
recensentur &

E

ut etiam
quacumque
deinde pri-
mù quidem
Novatiani
schismatis.

F

98 DE SS. DIONYSIO, EP. ALEXAND. , FAUSTO ETC.

AUCTORE

C. B.

Stephanum, Romanum Pontificem, altera ad Dionysium, Romana Ecclesie presbyterum, tercia ad Philemonem, Romanae itidem Ecclesie presbyterum data est, anno 256 fuere conscripta; cum scilicet Valeriani persecutio nondum esset exorta. Hac autem anno 257 exortâ, Dionysius ab Aemiliano, augustali prefecto, pulsus est in exsiliu[m], quo durante, quinque reliquas ex memoratis otio, quarum tres ad S. Sixtum, Romanum Pontificem, duæ aliae ad Dionysium & Philemonem, Romana Ecclesie presbyters, data sunt, inter anni 257 vigesimam quartam circiter Augusti diem, & Augustum anni 258 scripsit epistolam.

tertiâ Paschalis ex fame sua à Germano proscissa,

B

328 Nec has tantum Sanctus, in exilio adhuc existens, epistolam exaravit, ut paci in Ecclesia servanda consuleret, verum etiam adhuc alteram, argumenti longè diversi, ut scilicet propria fame consuleret, scribere suu[m] compulsus adversus Germanum, episcopum quemdam Egyptum, qui Sanctum, veluti gregis sui desertorem, paſtoremque proſus ignavum traducebat. Fuit hac epistola non ciuitas quam anno 258, nec seriu[m] quam anno 259 exarata. Eodem quoque tempore tres adhuc alias epistolam, quarum Eusebius lib. 7, cap. 20 meminit, Dionysius scripsit. Harum una ad ecclesiæ Alexandrinae compresbyteros fuit conscripta; duæ reliqua exstiterunt Paschales atque una quidem Flavio; altera vero Domitio ac Didymo fuit nuncupata. Porro, durante adhuc Valeriani persecutio[n]e, aut forte etiam paulo ante quam hec esset excitata, nova exorta est heres, qua Dionysio novam iterum dedit scribendi materiem. Sabellianorum heres in Pentapoli, qua regio ad patriarchatum Alexandrinum, ac proin ad Sancti nostri curam spectabat, Ecclesia pacem non minus, quam Valeriani persecutio, anno circiter 257 cœperat turbare.

quartâ Sabelliana

C

329 Dionysius serpentis malo mox sese operauit, opportunamque afferre medelam sculpsit, fuit conatus. Hunc in finem non uno usus est consilio, nec paucas ab anno circiter 258 ad annum circiter 261 scripsit epistolam. Has inter computatur epistola ad Ammonium, Bereenicensem episcopum, alia ad Telephorum & alia ad Euphranorem data. Omnia est celeberrima, qua ad Ammonium & Euphranorem, teste Athanasio, à Sancto fuit conscripta, queque eadem verosimiliter est cum epistola, quam Eusebius lib. 7, cap. 26 ad Ammonem & Euporū[m] scriptam commemorat. Epistola ad Ammonium & Euphranorem anno circiter 259 fuit conscripta, estque, ut dixi, omnium, quas Dionysius contra Sabellianam heres scripsit, longè celeberrima, quia nempe Sanctus crudius in ea de secunda sanctissima Trinitatis Persona Pentapolitanis nonnullis loqui visus, ad Sedem Apostolicam, seu Dionysium Romanum Pontificem, veluti violare fidei reus fuit delatus, sicque ab impudica hac sinistra suspicionis nota fidem suam vindicare non unis scriptis litteris compulsa.

heresios,

330 Porro memorata Pentapolitanorum adversus Dionysium accusatio vel anno 259, vel, ut verosimiliter est, anno 260 accidit; cum autem hanc Dionysius, Romanus Pontifex, intellexisset, ad Dionysium Alexandrinum & suo & synodi, quam anno 260 Roma celebravit, nomine dedit epistolam, quâ illum, cuius rei à Pentapolitanis accusaretur, reddidit certiorem. Sanctus, re intellecta, mox ad Dionysium, Romanum Pontificem, sui purgandi causâ scripsit epistolam, qua omni dubio procul distincta est à fin-

gulis quatuor Dionysii de Elencho & Apologia libris, quorum quilibet epistole nomine, quam Dionysius Alexandrinus sui purgandi causâ ad Dionysium Pontificem Romanum dederit, pariter reperiuntur inscriptus. Epistola illa, qua à quatuor Dionysii de Elencho & Apologia libris distincta est, ante hos exarata etiam fuit, estque referenda vel ad annum 259 vel certè ad anni 261 initium, quo etiam anno aut certè anno 262 Dionysius, ut verosimiliter appetit, præmemoratos quatuor de Elencho & Apologia libros exaravit. Hoc ipso etiam anno 261 non parum jam proœcto Maccianus, qui, Valeriano à Persis capto, tyrannidem in Oriente arripuerat, Christianosque fuerat persecutus, unâ cum filiis suis interiit, iuncque Dionysius, sopita tandem etiam in Egypto Gallieni editio persecutione, Alexandriam est reversus, ibidemque contra Sabellium ejusque affectas concilium, si modo id umquam locum habuit, nec conciliis fidelis, quod tamen non reor, debeat accenseri, anno 262 celebravit.

D

331 Eodem etiam anno 262, binis circiter ante Pascha mensibus, epistolam, qua verosimiliter Paschalis exstitit, ad Hermamonem Egypti episcopum conscripsit, cùmque paulo post nova esset Alexandria exorta seditione, Sanctus ad Christianos ibidem existentes per litteras, cùm id viva voce ob turbas facere non posset, ipso Paschae die fecit sermonem. Anno 263 duobus circiter ante Pascha mensibus ad Hieracem, Egypti episcopum, Paschalem epistolam dedit, in eaque statum miserrimum, in quem ex seditione conjecta esset Alexandria civitas, graphicè depinxit. Anno 264, cùm post bellum inmanissima esset Alexandria lues secura, Paschalem ad Christianos, per Egyptum dispersos, dedit epistolam, in qua de gravissimo illo offensi Numinis flagello fuisse differit. Anno 265, pacatis Alexandria robis, ac proin civitate illa nec bello, nec peste amplius afflita, Paschalem rursus ad Christianos per Egyptum constitutos scripsit epistolam. Eodem etiam anno ad concilium, Antiochia contra Paulum Samosatenum celebrandum, invitatus senectutem & corporis infirmitatem in causam, ob quam eò sese conferre non posset, missâ Antiochiam epistolâ, adduxit, simulque quid ipse de questione in concilio contra Paulum tractanda sentiret, exposuit. Nec diu postea in vivis fuit superstes. Etenim durante adhuc concilio, proœcta admodum etate, diurnisque laboribus fractus, nec minus meritis, quam diebus plenus mortalem hanc vitam cum immortalis initio anni 265 commutavit.

*ac quintâ de-
nique alio-
rum even-
tuum occasio-
ne gessit.*

E

332 Utinam per egregia omnia, qua dirissimas inter persecutiones contra Christianos suscitatas, non sine magna eruditiorum omnium admiratione, magno numero elaboravit, ingenii & doctrina monumenta ad nostram usque etatem viveret superstes. Verum, quod dici dolor est, quod in magnum Ecclesiæ detrimentum cedit, pauca dumtaxat ex his, & ferè non nisi mutila, Majorum nostrorum curâ ab interitu servata, ad nos usque pervenerunt. Hec jam, uti & alia nonnulla, a scriptoribus memorata, qua à Sancto nostro indubie scripta, ad certam queant revocari epocham, ordine chronologico, quantum quidem per notarum chronicarum, quibus res ad Dionysium spectantes à scriptoribus antiquis signantur, paucitatem facere id licuit, his recensui. Ingenii autem & doctrina monumenta reliqua, qua vel Dionysii forte non sunt, vel, quamvis Sancto indubie debeat attribui, ad certam tamen nequeant

*Quibus o-
mnibus ordi-
ne, ut fieri
potuit, chro-
nico recensi-
tis,*

F

A queant redaci epocham, in Appendix mox sub-jungenda eo, quo magis congruum visum fuerit, ordine resensabo.

B quedam de Sancti elogia subduntur.
333 De Dionysio interim ratione Operum, quae concinnavit, dicere adhuc lubet, sublimi eum fuisse ingenio, eruditio profunda, fidei dogmatum, ecclesiasticaeque discipline cognitione numeris omnibus absoluta, iudicio maturo & sano, modestia & docilitate, que cum humilitate verè Christiana esset coniuncta, in homine litteris undeque exculta prorsus admiranda. Sanctus Hieronymus epistolā 83 ad Magnum, editionis Basileensis, de Dionysii Operibus, generatim spectatis, scribens, ita memorat: Extant & Julii Africani libri... & Dionysii Alexandrii episcopi..., qui omnes intantum philosophorum doctrinis atque sententiis suos refarciunt libros, ut nescias, quid in illis primū admirari debeas, eruditioem sc̄culi, an scientiam Scripturarum. Prologo in lib. 18 in Isaïam eloquentissimum illum appellat. Vir eloquentissimus, inquit, Dionysius Alexandrinæ ecclesiæ pontifex elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam. Theodoritus, Cyri episcopus, lib. 2 Hereticarum Fabularum cap. 8 suprà jam plures laudatus, Viri doctrinâ insignis titulo Dionysium exornat, eruditissimumque ecclesiasticae fidei assertorem tomo quinto Operum Hieronymi vocat Rufinus. Plurimos sanctos ecclœsia Græca Patres, qui Dionysium, uti num. 26 hujus Commentarii jam docui, Magni titulo per excellentiam condecorant, silentio prætereo, atque ad Dionysii Opera, de quibus in Appendix agere proposui, tandem progredior.

dam Ægyptius, regnum Christi, corporalibus refertum deliciis, post generalem corporum resurrectionem mille annorum spatio, unde etiam hujus opinionis sectatores Millenarii seu Chiliae dicti fuerunt, in terris duraturum, docuerat, hocque dogma suum, quod jam ab ipso ferè Ecclesie initio Cerinthus & Papias aliisque ante illum sustinuerant, argumentis ut plurimum ex Apocalypsi precipueque ex hujus cap. 20 duci stabilire natus fuerat.

2 Cùm verò Apocalypses oracula spirituali & allegorico sensu accipienda esse, continuè reposuisse contendissentque orthodoxi, Nepos librum de ista questione composuit, quem Ἑλεύχον ἀλληγορίαν, id est, Confutationem allegoristarum inscripsit, tanto passim favore in Arsinoítico Ægypti tractu accepit, ut, schismate facto, integra ecclœsia à recta fide deficerent. Itaque Nepos, hic memoratus, qui jam aliquamdiu vitâ functus erat, seu potius ejus de confutatione allegoristarum liber Dionysium impulit, ut præfatos binos de Promissionibus libros, priori quidem suam ipsius sententiam proponens, posteriori verò de Apocalypsi disputans, Nepotis refutandi ergo conscriberet. Causam scribendi, inquit loco proximè citato Eusebius, præbuit Nepos quidam, episcopus Ægypti, qui promissiones sanctis hominibus factas in divinis Voluminibus, Judaïco sensu exhibendas docebat, & nescio quod mille annorum spatiū corporalibus refertum deliciis in hac terra fore, affirmabat; cùmque ex Joannis Revelatione (Apocalypsi scilicet) opinionem suam stabilire se posse existimat, librum, quem de hac questione composuerat, Confutationem allegoristarum inscripsit. Hunc ergo Dionysius in libris de Promissionibus acriter impugnat.

3 Hunc in modum Eusebius causam exponit, at illam i- que Dionysium ad memoratos de Promissionibus p̄femet San- libros scribendos impulerit. Verùm ipfemel San- elus, qua ratione potissimum ad Opus illud elucubrandum fuerit inductus, distinctius nos docet. Etenim Eusebius loco suprà citato insigne exhibet secundi de Promissionibus libri Fragmentum. In hoc autem Sanctus sic scribit: Quoniam (Nepotis sectatores) librum quemdam (Confutationem Allegoristarum dictum) proferunt Nepotis, quo quidem magnopere nituntur, quasi in eo certissimis argumentis demonstratum sit, regnum Christi in terris futurum; in plurimis quidem aliis rebus laudo Nepotem ac diligo, cùm propter fidem, tum ob diligentiam & studium Scripturarum; postrem ob psalmorum cantus multiplices, quibus plerique ex fratribus etiamnum magnopere delectantur, magnoque honore ac reverentiâ hominem prosequor, vel ob id maximè, quod ex hac vita migravit: sed veritatem magis diligo, cunctisque præferendam censeo. Etenim ea quidem, quæ rectè dicta sunt, absque invidia laudare ac probare debemus: si quid verò sc̄iat scriptum est, id examinari à nobis & corrigi decet. Quod si ipse (Nepos nempe) præfens adesset, & opinionem suam viva voce promulgaret, sufficeret fortasse simplex absque scripto colloquium, quo per interrogations ac responsiones convincerentur adversarii & in pristinam concordiam revocarentur.

4 Verùm cùm in publicum editus sit liber, in secundo de Promissionibus libro di- finitus ex- ponit.

APPENDIX

De Sancti Operibus, quorum ignoratur epocha, simulque de iis, quæ an Dionysii certò sint, non constat.

CAPUT I.

C Duo de Promissionibus libri, resque in his à Sancto tractatæ.

Duo Dionysi de Promissionibus libri. Causa, ob quam

D Uplex Operum genus, uti jam suprà montri, bac in Appendix traxitatus sum; aliud nempe, quod spectat ad Dionysii Opera, quorum ignoratur epocha; aliud verò, quod nonnulla respicit Opera, quæ an Dionysii certò sint, non habetur compertum. A principiis Sancti Operibus, quorum ignoratur epocha, duco iniurium, atque id quidem à binis de promissionibus libris. Adhac, inquit de Dionysio lib. 7 Historie, cap. 24 Eusebius, duos libros de promissionibus composuit. Duo libri, inquit, Dionysii Opera in Catalogo Virorum Illustrum cap. 69 recensens Hieronymus, adversum Nepotem episcopum, qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asseverat; in quibus & de Joannis Apocalypsi diligentissime disputat. Causa hæc scribendi libros Dionysio hæc fuit: Nepos, episcopus qui Octobris Tomus II.

N 2

AUCTORE

C. B.

mnant: hujus verò libri (*Confutationis Allegoristarum*) doctrinam quasi magnum aliquod & arcana num sacramentum venditent, & simpliciores quosdam ex fratribus nostris nihil sublime atque magnificum nec de gloriolo prorsusque divino adventu Domini nostri, nec de resurrectione nostra, nostrisque ad Christum aggregatione & ad simulatione sentire patientur; sed levia quædam ac mortalia, & qualia nunc homines sperare solent, in regno Dei cogitare jubant, necesse est, ut adversus fratrem meum Nepotem, quasi præsentem, disputationem instituat. *Ita ipsem S. Dionysius, causas, ob quas contra Nepotem calamum stringat, distinctè exponens, simulque, quo animo adversus errores scribendum sit, exemplo suo docens.* Porro modus, quo Dionysius de Nepote per verba numeri precedentia recitata loquitur, dubitare etiam me facit, an veritati congruat, quod apud Labbeum tom. 1 Conciliorum col. 832 de Nepote, qui ibidem Nepotianus vocatur, à Dionysio in synodo, quam hic Alexandria celebrarit, post mortem dummodo atque abdicato his verbis afferitur:

B Synodus divina & sancta provincialis, collecta Alexandriæ ab eodem Dionysio, quæ damnavit & post mortem abdicavit Nepotianum, episcopum Ægypti & Cerinthum, tamquam asseverantes, eoque errori * plurimos alios involventes, in terrena Hierusalem Christi esse regnum, & millenarium annorum docentes, & præterea boum sacrificia & ovium maculationes tamquam legitimas exigentes. Confer hæc, studiose lector, cum Dionysii de Nepote verbis, num. precedenti huc transcriptis, tuumque de re forma judicium. Pergo ergo ad alia, que Dionysius in secundo de Promissionibus libro, jam laudato, pertractat.

in quo etiam, qui à Nepotis errore

* errore

gypti traclu, cuius foris episcopus Nepos fuerat, plurimos infecerat, erantque ibidem integra ecclesia, que ab aliis, idem secum de terreno Christi regno, mille annis duraturo, non sentientibus, sese, facto schismate, sejunxerant. Malum hoc jam diu tenuerat. Verum, ne longius serperet, viresque majores acquireret, Dionysius, utpote ad cuius patriarchatum presatus traclus spectaret, eò se confert, ut inveteratum morbum, qui contagione sua plures semper ac plures infiebat, opportuna tandem atque efficaci medela penitus sustollat. Quid autem ibi Sanctus egerit,

C qui cum iis, qui Nepotis errores sectarentur, in colloquium venerit, eosdemque ad veritatis cognitionem adduxerit, ipsomet in praelandato suo secundo de Promissionibus libro exponit, ardens Arsinoriarum cognoscenda veritatis studium sumnopere extollens, iisque, quod cum illis habuit, colloquium coloribus adumbrans, ex quibus nihil eo prudentius, nihil suavius, nihil ad Christianam charitatem simulque in indaganda veritate sinceritatem magis compotitum ex cogitari posse, facile appareat. Verba Sancti, que apud Eusebium lib. 7, cap. 24 verbis num. 3 & 4 hic jam recitatis proximè ferè subduntur, queaque jam dicta confirmabunt, huc transcribo. Cum essem, inquit, in Arsinotica præfectura, in qua jam pridem, ut nōsti, increbuit hæc (Nepotis) opinio, adeò ut schismata & integrarum ecclesiæ defectiones fierent, convocatis presbyteris ac doctoribus, qui per singulos vicos fratribus prædicabant, præsentibus item fratribus, qui adesse voluerant, hortatus sum illos, ut ea doctrina (quam Nepos tradiderat) palam in concione examinaretur, cùmque hunc librum

(*Nepotis nempe, de Confutatione Allegoristarum*) tamquam scutum quoddam murumque inexpugnabilem mihi opposuissent, tres continuos dies à prima luce usque ad vesperam cum ipsis sedens, quæcumque in eo libro scripta erant, discutere aggressus sum.

D

6 Tum verò fratrum constantiam & ardenter cognoscendæ veritatis studium & docilitatem atque intelligentiam magnopere sum admiratus. Adeò moderatè & ordine interrogaciones rationesque dubitandi, & assensiones à nobis siebant. Ac studiosè quidem cavebamus, ne ea, quæ semel nobis placuissent, tametsi, seu potius, ut sensus exigit, si falsa esse deprehenderentur, pertinaciter defendenderemus, nec aliorum objectiones subterfugiebamus; sed quoad fieri poterat, ad ea, de quibus instituta erat disputatio, eniti, eaque stabilire conabamur; sin autem rationibus convicti essemus, non pudebat nos mutare sententiam & aliis assentiri. Quin potius cum bona animi conscientia absque ulla simulatione, expansis ad Deum cordibus, quæcumque certissimis argumentis & auctoritate sacræ Scripturæ confirmata essent, suscipiebamus. Tandem denique Coracio, qui hujus doctrinæ auctor & signifer, seu potius, ut Græcus textus patitur, princeps & suæ, fuerat, audientibus cunctis, qui aderant, fratribus, pollicitus nobis & contestatus est, se impostorum hanc (quam Nepos docuerat) opinionem amplexurum non esse, nec de ea disputaturum, nec locuturum, nec populo prædicaturum; quippe qui argumentis oppositis fatis superque convictus fuisset. Fratribus autem, qui aderant, hæc disputatio & omnium inter se reconciliatio atque consensio non mediocrem attulit voluntatem.

E

7 Hunc in modum Dionysius, ut ipsem hif- neque quid- ce jam recitatis verbis docet, ad veritatis agni- quam tamen, quæcumque erroris se scribunt, Arsinotitas atque res unde hos fu- adduxit; qua in re Sancti dexteritas atque industria mirifice eluxit, nec minus rara Arsi- noitarum docilitas, animique sincera ad verita- tem agnoscendam promptitudine enituit. Quotus- quisque enim est, qui in concertatione publica erroris se convictum fateatur, veritatisque, quam antea rejecit impugnavitque, strenuum deinceps vindicem futurum, numero coram confessu fa- cile promittat? Ad hoc sanè summum, cum pari animi demissione coniunctum, veritatis studium requiritur. Bollandus noster tom. 2 Januarii in Commentario ad Vitam S. Antonii num. 12, aliique nonnulli existimant, Arsinotias, jam lan- datos, anachoretas exstuisse ex eorum genere, qui, S. Athanasio in Vita S. Antonii testante, eo ipso tempore, id est, seculo are Christianæ tertio, quo jam senesciente Antonius monachus factus est, saluti sua unicè ac seriò vacaturi, in loca solita- ria, vicis proxima, solerent secedere: laudatus autem Bollandus, aliique arbitrii id videntur tum ex eo, quod eā prudentiā ac sinceritate, eā ad errorem deponendum promptitudine, ea animi demissione ac modestiā, quam jam docuimus, cum Dionysio fuerint congressi; tum ex eo, quod eos, quibuscum in Arsinotico traclu colloquium habuit Dionysius, Fratres appelleb, hosque fratres apud Arsinotias potissimum (vide verba num. 5 recitata) in singulis pagis tra- dat confessisse variisque psalmis & hymnis (vide verba num. 3 hic transcripta) Deum laudasse, à Dionysio innuantur. Verum hæ rationes neuti- quam sufficere mihi videntur, ut ob eas Arsi- noitas,

F

A noitas, quos Dionysius erroris convictit, atque ad veritatis agnitionem perduxit, anachoretas fuisse, indubie pronuntiem. Utquid enim praeclaras illas virtutes, quas in Arsinotis suscepit Dionysius, in Christianis, etiam non anachoretis, elucere non potuerint? Nec video, quid ex eo, quod Dionysius eos, quibuscum in Arsinotico tractu colloquium habuit, fratres appelleat, pro opinione sua Bollandus, aliique possint concludere. Dionysius enim per fratres, ut Operum ejus Fragmenta apud Eusebium lib. 6 & 7 consideranti patebit, Christianos intelligit, nec fratres, de quibus loquitur, apud Arsinotias in vicis seu pagis confesidisse, sed presbyteros & doctores, qui in his Christianos moderabantur, se convocasse seu ad colloquium invitasse, affirmat.

monachosve, cerid conclus- das, suppo- ditat.

8 Quod vero pertinet ad psalmos & hymnos, quibus Dionysius ab his, quibuscum in colloquium venit, Deum fuisse laudatum, indicat, nihil quoque hinc pro Arsinotis inter anachoretas referendis puto haberi. Ea enim apud veteres Christianos quoscumque, ac proin etiam non monachos nec anachoretas consuetudo obtinebat,

B

ut psalmos & hymnos, qui in ecclesiis, ut verissimum est, recitarentur, in honorem Christi componerent. Psalmi quoque & cantica fratrum, inquit apud Eusebium lib. 5, cap. 28 auctor antiquus, jam pridem à fidelibus conscripta, Christum Verbum Dei concelebrant, Divinitatem ei tribuendo. Valesius in Annotatis suis ad laudatum Eusebii vigesimum quartum libri 7 caput opportune ad propositum nostrum sic observat: De his psalmis (à Christianis seu fidelibus in honorem Christi compositis) mentio fit in epistola concilii Antiocheni (vide Eusebium Historia Ecclesiastica lib. 7, cap. 30, pag. 281) aduersus Paulum Samosatenum; & in canone penultimo concilii Laodiceni, ubi disertè prohibetur, ne psalmi idiorum, id est, à privatis hominibus compositi in Ecclesia recitentur. Invaluerat enim hæc consuetudo, ut multi psalmos in honorem Christi componerent, eosque in ecclesia cantari facerent, ut ex locis supra notatis appareat. Cum ergo, uti ex hac Valesii Annotatione, iisque, que ante hanc diximus, manifestum fit, ea apud veteres Christianos consuetudo obtinuerit, ut hymnos & psalmos in honorem Christi componerent, eosque in Ecclesia recitari curarent, ex hymnis & psalmis, quibus Dionysius eos, quibuscum in Arsinotico tractu in colloquium venit, decurrisse in Dei laudes affirmat, conclidi utique etiam non posse videtur, anachoretas illos vel monachos fuisse. Sed de Arsinotis, quos Dionysius ab errore ad veritatis cognitionem adduxit, differuisse jam sufficiat.

9 Venio ad illa, que Dionysius in laudato suo secundo de Promissionibus libro circa Joannis Apocalypsim potissimum effatur, queque, cum Sancti non minus doctrinam, quam summatam cum hac modestiam & humilitatem conjunctam probent, silentio utique praterire non velim. Millenarii, seu potius Nepotis sectatores sua de terreno Christi mille annorum regno asserta B. Joannis Apocalypses libro, ut jam supra docui, potissimum superstruebant. Dionysius itaque, precipue hoc eorum fundamentum subversurus, mox observat, librum illum à plerisque, qui eum præcesserant, fuisse rejectum; id tamen se facere non audere subiungit, ne librum, quem non intelligebat, quemque alii approbabant, temere repudiaret. Ego vero, inquit apud Eusebium lib. 7, cap. 25, librum illum (Joannis Apocalypsim) rejecere o-

mnino non ausim, præsertim cum multi ex fratribus magni eum faciant. Sed hujusmodi de illo opinionem concipiens, quasi sensus mei modum excedat, arcanam quamdam planèque admirabilem singularum rerum intelligentiam latere existimo. Nam etsi ipse non intelligo, suspicor tamen altiore quendam sensum verbis subesse, eaque non mei ipsius judicio metior, atque aestimo, sed plus fidei tribuens, sublimiora esse censeo, quam ut à me percipientur. Nec ea condemnno, quæ intelligere non potui; verum inde admiror magis, quod capere non possum. Èa modestia simulque veneratione de Apocalypses libro, cum hic ab Ecclesia libris canonici non dum esset adscriptus, Dionysius loquebatur, ut pudore suffundi debeant heretici, qui illum, ab Ecclesia pro libro divina inspiratione conscripto jam agnitus, impudentissime, veluti inane commentum, rejiciunt.

pro indubi-
tato tamen
Joannis A-
postoli Opere
non habeat.

E

10 Porro cum Sanctus mox Apocalypses librum, ut jam vidimus, non repudiaret, sicutque fundamentum, cui Nepos, ejusque sequaces opinionem suam superstruebant, integrum batellus relinqueret, sedulò deinde, quo illud funditus subverteret, totum prefatum Apocalypsis seu Revelationis librum examinabat, cumque secundum litteralem seu obvium verborum sensum, uti à Nepote ejusque sectatoribus siebat, accipi non posse, apertissimè ostendebat, sicutque quod hinc illi sententia sua quarebant praesidium, penitus infirmabat. Rationes, quibus id Sanctus effectum derit, in Historia sua Ecclesiastica non recenset Eusebius, sed tantum, quod jam dixi, à Dionysio factum esse, generatim affirmat, moxque subiungit, que deinde in eodem secundo de Promissionibus libro Sanctus præstet. Sunt autem hæc: fateatur quidem, Apocalypses librum sancti cuiusdam & divino spiritu afflati viri, cui Joanni nomen fuerit, Opus esse; attamon virum illum esse ipsum Joannem Apostolum, pro certo non admittit. Librum, inquit apud Eusebium loco proximè citato, à Joanne scriptum esse, non inficior. Fator enim, sancti cuiusdam & divino spiritu afflati viri id Opus esse; sed hunc ipsum esse Apóstolum, Zebedæ filium, Jacobi fratrem, cuius est Euangelium illud, quod secundum Joannem inscribitur, & Epistola Catholica, haud facile concesserim. Subdit deinde rationes, ob quas Opus illud Joanni Apostolo certò non adjudicet, hasque inter una est, quod id adscribendum forte sit viro cuidam, qui certis de causis Joannis nomen assumperit. Ac plurimos quidem, inquit iterum loco proximè citato apud Eusebium, fuisse opinor Joanni Apostolo cognomines, qui propter singularem erga illum benevolentiam, & quod hominem mirarentur ac suspicerent, & perinde ac ille à Domino diligenter ambirent, hoc cognomentum adamaverint, quemadmodum ex fideli liberis multos Pauli Petri nominibus appellatos, videmus. Ita Dionysius, satis iis, que mox adjungit, innuens, se dubitare, Joannisne Apostoli Opus sit Apocalypsis, an alterius sancti viri, qui Joannis nomen ob causam, quam verba proxime recitata indicant, assumperit.

F

11 Rationes reliquias, ob quas insuper Apocalypsim Joanni Apostolo attribuendam non crediderit, buc non transcribo. Videri he possunt apud Eusebium lib. & cap. jam saepius laudato. Dixisse sufficiat, illis rem, quam Dionysius contendit, mintime evinci, utpote quæ & confutari facile queant, sintque re ipsa ab eruditis jam se-
N 3
pius

Hieronymus,
dum contra
Irenicum ait
scrifitissime Dio-
nysum,

AUCTORE

C. B.

piùs confutata. Nec est, cur hic propterea quisquam Dionysii doctrinam minoris faciendam, existimet; primum enim etate Dionysii fuit, etiam sapientissimum quemque hallucinari hac in re, qua tunc nondum èa, quâ postea fuit, luce erat donata. Nec Viri doctrinâ simul & sanctitate conspicui ab errore semper fuerunt immunes. Quàm verum id sit, exemplo suo, quod etiam ad institutum nostrum pertinet, hicque propterea pluribus memorandum est, dilucidè nos docet S. Irenæus, secundo aræ Christianæ seculo Lugdunensis episcopus, scriptis clarissimus. Hic enim, quod certè admodum mirum est, erroneam illam jam memoratam de terreno Christi mille annorum regno opinionem fuit amplexus. Docet id nos S. Hieronymus, Prologo in lib. 18 in Isaïam sic scribens: Ut cæteros prætermittam, Irenæi tantum, Lugdunensis episcopi, faciam mentionem, adversus quem vir eloquentissimus Dionysius, Alexandrinæ ecclesiæ Pontifex, elegantem scribit librum, irridens mille annorum fabulam. Ita Hieronymus, verbis hisce, ut certum appareat, etiam designans Opus, à Dionysio contra Nepotem, illosque, qui eamdem, quam ipse de terreno Christi mille annorum regno opinionem sçlarentur, conscriptum. Cum enim Opus à Dionysio adversus Nepotem conscriptum contra omnes Millenarios agnè militari, unusque ex his, ut Hieronymi verba proximè recitata indicant, Irenæus exsisterit, consequens est, ut illud contra hunc pariter militarit. Hinc nihil obstat, quò minus de illo Opere locutus credatur Hieronymus, dum verbis proximè recitatis ait, à Dionysio elegantem scriptum esse librum, in quo hic mille annorum fabulam seu Milleniariorum fabulas irridet.

B 12. Imò verò de illo ipso Opere Hieronymum designare videtur hujus de promissione libros, suo de Illustribus Ecclesiæ Scriptoribus Tractatus mentionem uspiam faciat ullius Operis, à jam memorato contra Nepotem Opere distincti, in quo Dionysium mille annorum fabulam, seu Milleniariorum fabulas irrisisse, nichilque verosimile appareat. Valesius in Notis ad caput 24 libri 7 Eusebii ad capitis hujus initium, quo Dionysius duos de Promissionibus libros contra Nepotem scriptisse, docemur, sic observat: Cùm constet ex hoc loco, librum Dionysii Alexandrini de Promissionibus scriptum fuisse adversus Nepotem, episcopum Ægypti, miror Hieronymum in Præfatione lib. 18 Commentariorum in Esaïam affirmare, eum librum adversus Irenæum, Lugdunensem episcopum, à Dionysio fuisse conscriptum. Fuit quidem Irenæus ex numero eorum, qui regnum Christi mille annorum spatio in terris futurum crediderunt, quòd id Papias persuaserat, ut scribit idem Hieronymus in Catalogo & Eusebius noster in fine lib. 3. Verum Dionysii liber non adversus Irenæum scriptus erat, sed adversus Nepotem, ut patet tum ex hoc Eusebii loco, tum ex ipso Hieronymo in libro de scriptoribus ecclesiasticis, ubi de Dionysio loquitur. Quibus verbis hic scriptor opinioni, quâ ab Hieronymo ipsum Opus, à Dionysio contra Nepotem exaratum, per verba num. precedenti recitata designari, arbitramur. apertissimè assentiuimus, quamvis interim simul se mirari afferat, quòd Hieronymus dictum Opus non contra Nepotem, sed contra Irenæum scriptum affirmet: ad quam objectam à Valesio difficultatem facile

respondetur dicendo, idcirco dictum Opus (vide, qua num. præcedenti differui) contra Irenæum scriptum ab Hieronymo afferi, quod contra omnes millenarios, ac proin etiam contra Irenæum, qui ex horum numero exsistit, scriptum fuerit.

uti etiam
Theodoritus,
dum san-
dum contra
Cerinthum
scriptisse, af-
firmat.

13. Forè etiam dici potest, Irenæum in Opere illo speciatim fuisse confutatum, aut etiam veluti è Millenariis unum, nominetens citatum, ut adçò, si id re ipsa in dicto Opere factum fuerit, minus mirum debeat accidere, quòd, illud esse contra Irenæum scriptum, Hieronymus affirmet. Theodoritus lib. 2. Hereticarum Fabularum cap. 3 de Cerintho, qui insulsa Millenariorum opinionis, ut nonnulli contendunt, primus auctor exsistit, sic scribit: Contra hunc Cerinthum scripsérunt non ii modò, quos antè diximus, sed cum illis etiam Caius & Dionysius, Alexandrinus episcopus. Quibus verbis à Theodorito Opus Dionysii contra Nepotem scriptum pariter designari, existimo, idque tum ob jam dicta de eodem Opere per Hieronymum designato, tum etiam ex eo, quòd Dionysius re ipsa in suis de Promissionibus libris Cerinthi faciat mentionem; dum scilicet lib. 2 loquens de iis, qui ante se librum Apocalypses, veluti sœtum Joanni Apostolo falso suppositum, repudiabant, ita scribit, Adhuc inscriptionem libri (Apocalypse seu Revelationis) falsam esse dicunt; neque enim auctorem ejus esse Joannem; sed neque eam revelationem esse; quippe quæ tam crassotamque opaco ignorantiae obducta sit velo. Et non modò Apostolorum neminem, sed ne ullum quidem è sanctis & ecclesiasticis viris hujus libelli conditorem fuisse affirmant; Cerinthum enim, qui nominis sui sectam conflavit, cùm magnæ auctoritatis nomen ad faciendam fidem commentis suis vellat præfigere, Joannis titulum Operi suo indidisse; quippe hanc Cerinthi opinionem fuisse, regnum Christi terrenum futurum, & in iis maximè robus, quas ipse, ut pote carnalis & voluptatibus corporis deditus, præcipue concupiscebat, hæsurum: in ventris scilicet, & eorum, quæ sub ventre sunt, satietate, id est, in cibis ac poculis, in nuptiis & in iis, quibus ista honestius parari posse, existimat; festis nimirum & sacrificiis, & hostiarum mactationibus. Ita Dionysius de Cerintho occasione sermonis, quem de iis inflituit, qui librum Apocalypses rejiciebant, nec vero apparet absimile, Dionysium iis locis, quibus possimum in laudato Opere Nepotem refutat, Cerinthi etiam nominatim fecisse mentionem, ut vel hinc sat probabile evadat, Theodoreum verbis supra recitatis de Opere à Dionysio contra Nepotem scripto esse locutum.

F

C A P U T II.

De Dionysii ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, epistolis, ac præcipue de illius ad hunc epistola, in quatuor capita divisa, quæ in sacros canones à Græcis sunt relata.

*Dionysii ad
Basilidem e-
piscola, in
quatuor ca-
pita seu ca-
nones divisa:*

B

Ver Arias Dionysius ad Basilidem, Pentapolitanum in Ægypto episcopum, scriptis epistolas. Ipse præterea, inquit lib. 7 cap. 26 de Dionysio Eusebius, in epistola, quam ad Basilidem, Pentapolitanum episcopum, scriptis, Commentarium se compoluisse testatur in principium libri, qui Ecclesiastes dicitur. Porro ad hunc Basilidem varias etiam epistolas scriptas nobis reliquit. Verum ha omnes, quemadmodum etiam alia pleraque ingenii monumenta, à Sancto nostro elaborata, temporum injuria penitus interire, solâ dumtaxat, que canonica communiter nuncupatur, epistolâ exceptâ. Nequit haec, uti nes alie ad Basilidem data epistole, ad certam revocari epocham, debuitque proinde habendus de ea tractatus huic remitti. Tomo 1 Conciliorum apud Labbe, tomo 3 Bibliothecæ SS. Patrum editionis Lugdunensis, aliisque nonnullis excusis Operibus integra, seu, quod de nullo ferè alio Dionysii Opere fas est dicere, nulla prorsus sui parte mutila exstat inserta. Quatuor constat responsionibus ad totidem quæstiones, à Basilide circa ecclesiasticam disciplinam Dionysio propositas. Fuerunt ha quatuor Sancti responses postmodum, quas tamen Dionysius eo animo non dedit, ab ecclesia Græca in canones seu regulas à fidelibus servandas relata. Cùm nullum ferè aliud, ut jam dixi, doctrina monumentum, à Dionysio elaboratum, integrum superfit, lubet huic dictam epistolam canoniam, ut vel sic specimen quoddam ingenii, quo Dionysius excelluit, exhibeam, integrum huic, prout tom. 1 Conciliorum Labbei exstat inserta, transcribere, in quatuor dictos canones, ad quos quadam observanda sunt, pariter dirempiam.

*horum primo
jejunium Pa-
schale ante
horam, quâ
Dominus re-
surrexit, non
solvendum,*

15 Epistola hac præfigitur inscriptio: Dionysius Basilidæ dilecto mihi filio, & fratri in sacris comministro, Deoque fideli & morigero in Domino salutem; ubi notandum est, Basilidem, licet episcopum, à Dionysio filium vocari, quod etiam deinde in epistola contextu repetitur. Hac vero similiiter appellatione Dionysius uitatur, quod Ipse, utpote patriarcha Alexandrinus, Basilide, Pentapolitani in Ægypto tractus episcopi, spiritualis pater seu metropolita existaret. Hoc prænotato, venio nunc ad primum epistole caput seu canonem. Petierat à Dionysio Basiliades, quâ horâ die Paschæ solvendum foret jejunium. Alii enim id ipso Pasche die ad matutinum Galli cantum; alii contrâ vesperâ proximè precedenti faciendum contendebant. Ad hanc autem primam quæstionem Sanctus sic respondet: Misisti ad me, fidelissime & sapientissime fili mi, interrogans, quâ horâ die Paschæ sit solvendum jejunium.

Ais enim, aliquos fratres dicere, quod oportet hoc in galli cantu facere; alios verò, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, Gallum expectant. De iis autem, qui hic sunt, dixisti, quod citius. Horam autem exactam & valde demensam queritis imponere, quod primum est difficile & lubricum. Quod enim post Resurrectionis Domini tempus oportet festum lætitiamque inchoare, ad illud usque animis jejunio humiliatis, erit apud omnes similiter in confessu.

16 Per ea autem, quæ scripsisti, probasti, (sanè admodum divinarum Euangeliorum sensu percepto) quod nihil ab ipsis certò definitum de hora, quâ resurrexit, apparet. Diversè enim Euangelistæ ad monumentum venisse, scripserunt mutatis temporibus, & omnes, surrexisse jam Dominum, dixerunt anvenisse. "Et vespere „Sabbathorum", ut dixit Matthæus, &, "cùm „manè adhuc esset obscurum", ut scribit Johannes: "Et summo diluculo", ut Lucas: "Et „valde mane, orto jam sole", ut Marcus, & quando surrexit quidem, neque aperè respondit. Quod autem vespere Sabbati lucente una Sabbathorum usque ad ortum solis unius Sabbathorum (sive diei post Sabbathum) qui ad monumentum venerunt, eum non amplius jacentem invenerunt, hoc in confessu est. Ac neque dissentire, nec adversari inter se Euangelistas, existimus: sed quamquam parva quædam circa id, quod queritur, controversia esse videatur, si omnes in una nocte mundi lucem Dominum nostrum exortum esse, consentientes, in hora dissentiant; nos tamen, quæ ab eis dicta sunt, piè & fideliter conciliare studeamus.

AUCTORÆ

C. B.

*Sanctus fa-
ritur Cùm
autem hac
ceria non sit
ex Euangeli-
stis,*

E

17 Quod à Matthæo quidem dictum est, sic habet: "Vespere autem Sabbathorum lucecent, te una Sabbathorum, venit Maria Magdalene, & alia Maria ad spectandum sepulcrum, & ecce, magnus terræmotus. Angelus enim Domini cùm de cælo descendisset, accedens devolvit lapidem, & sedit super ipsum: erat autem species ejus ut fulgur, & indumentum ejus album ut nix. A timore autem ejus conculsi sunt, qui servabant, & facti sunt ut mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Ne timete vos; scio enim, quod Jesum crucifixum queritis: non est hic. Surrexit enim, sicut dixit., Id autem, quod dictum est, VESPERE; alii quidem existimabunt secundum verbi communitatem significare vesperam sabbati: sapientiores autem id exaudientes, non hoc, sed profundam noctem esse dicent, tarditatem & longum tempus vespere significante. Et quod noctem dicit & non vespérā, subjungit: Illucescente in unam Sabbathorum, & venerunt, nondum, ut reliqui dicunt, aromata ferentes, sed ad spectandum sepulcrum. Invenerunt autem factum esse terræmotum, & angelum super lapidem sedentem, & audierunt ab ipso, non est hic, surrexit.

*hos omnes
Domini re-
surrectionem
die Dominicæ*

18 Similiter Joannes: "In una Sabbathorum, inquit, Maria Magdalene venit manè, cùm essent adhuc tenebræ, ad monumentum, & videt lapidem sublatum à monumento.,, Sed juxta eum cùm adhuc essent tenebræ, præcesserat. Lucas autem dicit: "Sabbato quidem quieverunt secundum præceptum. Una autem Sabbathorum summo manè ad monumentum venerunt, ferentes, quæ paraverant, a romata: invenerunt autem lapidem à monu-

*„ante solis or-
tum ponere,
ostendit;*

AUCTORE

C. B.

,, mento revolutum. Summum manè fortasse matutinum splendorem, qui priùs subapparet, significat unius Sabbatorum. Et idē jam perfectè præterito cum tota consequente nocte Sabbato, & alio die incipiente, venerunt, aromata & unguenta ferentes. Unde perspicuum est, quod multò antè resurrexerat. Hoc Marcus quoque sequitur, dicens: "Emerunt aromata, ut venientes Jesum ungerent, & valde manè unius Sabbatorum veniunt ad monumentum, orto jam sole." Valde enim manè hic quoque dixit, quod idem est ac summo diluculo, & subjunxit, Orto jam sole. Profectio quidem, & iter earum summo diluculo & valde manè incepit; in itinere autem & circa monumentum moram traxerunt usque ad ortum solis; & eis quidem tunc dicit adolescens candidatus: "Resurrexit, non est hic."

B 19 Hæc autem cùm ita se habeant, illis, qui hoc accuratiū subtiliusque confiderant, enuntiamus, quotā horā, vel etiam semi-horulā, vel quartā horā, oportet incipere lætitiam ob Domini à mortuis resurrectionem, & & eos quidem, qui nimiū festinant, & ante medianū noctem jejunium solvunt, ut negligentes & intemperantes reprehendimus, ut qui propemodū, antequam par sit, cursum abrupterint, dicente Viro sapiente, "Non parū est in vita, quod parū abest." Eos autem, qui differunt & plurimū perferunt, & ad quartam usque vigiliam fortiter abstinent, in qua etiam Servator in mari ambulans apparuit, ut generosos & laborum tolerantes suscipimus: iis autem, qui interea ut moti sunt, vel, ut potuerunt, quiescunt, non valde molesti sumus, quandoquidem nec sex jejuniorum dies æquali aut simili tolerantia omnes perfertur: sed alii quidem vel omnes transmittunt, jejunū permanentes, alii duos, alii tres, alii quatuor, alii nullum. Et iis quidem, qui in illis transmittendis valde laboraverunt, deinde defessi sunt & propemodū deficiunt, ignoscendum est, quod celerius gunt.

C 20 Si qui autem non modò non transmissis, sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicatis opiparisque conviviis, consumptis præcedenti bus quatuor diebus, ad duos eosque solos extremos dies cùm venerint, illis à se cibo non gustato, transmissis Parasceve & Sabbato, magnum quid & egregium se facere existimant, si ad auroram usque permanerint; non existimo, eos ex æquo certamen subiisse cum iis, qui se pluribus diebus priùs exercuerunt. Hæc quidem, ut sentio, consulens de hoc scripsi. *Hic se verbis, ac precipue quidem iis, qua hoc & præcedenti numero recitata sunt, primus canonica Dionysii ad Basiliadem epistola canon concipiatur, quo Sanctus, ut appareat, Basiliad ad questionem, quam hic illi proposuerat, unicè respondet, jejunium Paschale seu potius ante-Paschale ante noctem medium, que Pascha proxime preredit, solvendum non esse, nec eos tamen, qui id citius fecerint, violati jejunii reos pronuntiat. Imò eos, qui diurno jejunio valde attenuati, tantumque non deficientes ante dictum tempus aliquid cibi sumunt, omni prorsus culpa eximit, ignoscendum illis, affirmans. Hinc porrò intelligitur, quām severo rigidoque jejunio se se tertio ere Christiane seculo, quo Dionysius floruit, ad festivitatem Paschalem dignè celebrandam Christiani prepararent. Nes hoc tantum ex landati*

D canonis verbis discimus; verū etiam non unum eundemque in jejunando modum ab omnibus fuisse servatum, siquidem alii sex dies integros, Paschati proxime prævious, alii quatuor, alii tres, alii duos, alii nullum ab omni prorsus cibo abstinerent; qua ex inequality, ac precipue ex eo, quod ne quidem illos, qui nullum omnino diem absque omni cibo jejunis transigerent, Dionysius peccati gravis insinuat, concludendum est, rigidum illud plurium dierum jejunium, quo nonnulli tunc sese, ab omni prorsus cibo plurium dierum spatio abstinentes, macerare solerent Christiani, ab his non ex præcepto, sed ex pio erga Dominicam passionem ac resurrectionem devotionis affectu fuisse susceptum. Porrò licet Dionysius, uti ex iam dictis facilē colliges, hīc tantum de jejunio arcliori, sex diebus Paschati proximè præviis servari sua etate solito, faciat sermonem, consequens non est, ut tantum, quod nonnulli heretici contendunt, jejunium quadragesmale non aquæ ac sex iſorum dierum observatum fuerit.

E 21 Atque hæc sunt, quæ precipue circa dictum primum canonem annotanda occurruunt. Ad secundum progredior. *Hic doctrinam, ut videbimus, minimè probandam complectitur. Petierat à Dionysio Basiliades, an mulieribus, que in abscessu sunt, permittendum forst ecclesiæ ingredi & ad sacram Communionem accedere. Antequam Sancti responsum tradam, que illi sint mulieres, in abscessu existentes, significo. Hebraicæ mulieres, inquit in Notis ad hanc Dionysii epistolam Balsamon, quando fuerit eis profluvium menstruum, in loco solitario sedentes quiescunt, donec septem dies præterierint, & menstruorum fluxus expurgatus steterit. Unde acceptum est illud; IN ABSCESSU pro eo, quod est, separatas esse ipsas à reliquorum sede, ut immundas. Interrogatus ergo Sanctus, an mulieribus in abscessu existentibus seu sexu suo consueta patientibus licitum foret ingredi ecclesiæ, vel ad sacram Communionem accedere, ita respondet: De Mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat dominum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim ipsas, arbitror, si sint piæ & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam Mensam accedere, vel Corpus & Sanguinem Domini attingere. Neque enim, quæ duodecim annorum fluxum patiebatur, ipsum Dominum, festinans ad medicinam, tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim quomodo cumque se habeat aliquis, & utcumque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad Sancta autem Sanctorum, qui non anima & corpore purus est, accedere prohibebitur. Ita Sanctus noster, volens, ne mulier sanguinis menstrui tempore ad sacram Eucharistiam percipiendam accedit; quod etiam deinde Grecorum plurimi, veluti Apostolico sanctum canone, mordicus retinuerunt. Verum hec doctrina, quamquam à summa erga Eucharistiam resque sacras veneratione dictata, nullatenus tamen, quod sine ullo Sancti nostri decoro dictum sit, potest admitti, tamque, ut mox docebimus, non eo animo, ut admitteretur ab omnibus, Dionysius tradidit.*

F 22 Longè aliter, ac certò consultiū ad similem seu potius eamdem questionem respondit Gregorius I Papa, cognomento Magnus. Petierat ab eo Augustinus, Anglorum episcopus, an mulieri, si menstrua consuetudine teneretur, ecclesiam introire liceret, ant sacra Communionis Sacramen-

cui doctrina
Gregorius
Magnus Pa-
pa doctrinam

tum

A tam percipere. Ad hanc autem questionem, seu potius ad priorem ejus de mulieris, quae menstruis laborat, in ecclesiam ingressu partem Gregorius quidem (vide Operum ejus, anno 1705 Parisis recensorum, tomum 2, col. 1158 & seq.) hunc in modum respondet: Mulier dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi ecclesiam intrare non debet: quia ei naturae superfluitas in culpam non valet imputari; & per hoc, quod invita patitur, justum non est, ut ingressu ecclesiae privetur. Novimus namque, quod mulier, quae sanguinis fluxum patiebatur, post tergum Domini humiliter veniens, vestimenti ejus fimbriam texit, atque statim ab ea sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere, cur, quae menstruum sanguinis patitur, ei non liceat Domini ecclesiam intrare? Sed dices, illam infirmitas compulit; has verò, de quibus loquimur, consuetudo constringit. Perpende autem, frater carissime, quia omne, quod in hac mortali carne patimur ex infirmitate naturae, est digno Dei judicio post culpam ordinatum. Esurire namque & sitiare, aestuare, algere, lascescere, ex infirmitate naturae est. Et quid est aliud contra famem alimenta, contra sitiū potum, contra aestū auras, contra frigus vestem, contra lassitudinem requiem querere, nisi medicamenta quædam contra ægritudines explorare? Feminis namque & menstruis sui sanguinis fluxus ægritudo est. Si igitur bene præsumpsit, quae vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti (*infirma seu agrotanti*) conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quae naturae suæ virtus infirmantur? Ita quidem Gregorius ad priorem propositionem questionis partem.

B 23 Ad secundam autem, quâ, an mulieri, planè oppositi, quæ sexui suo consueta patitur, ad sacrosanctum iam traditum.

Eucharistie Sacramentum licet accedere, fuerat quesitum, loco proximè citato sic respondet: Sanctæ autem Communionis mysterium (mulier) in eisdem diebus, quibus consuetudine menstrua laborat, percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si percepit, non iudicanda. Bonarum quippe mentium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa non est, quia sâpe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. Unde etiam cum esurimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriremus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, videlicet quia naturaliter accedit; sed tamen quod natura ipsa vitiata est, ut etiam sine voluntatis studio videatur esse polluta, ex culpa venit vitium, in quo scipsum, qualis per judicem facta sit, humana natura cognoscat, ut homo, qui sponte culpam perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque adeò feminæ cum scipsum considerant in menstrua consuetudine, si ad Sacramentum Dominici Corporis & Sanguinis accedere non præsumunt, de sua recta consideratione laudandæ sunt. Dum verò percipiendi ex religiosæ vitae consuetudine ejusdem Mysterii amore rapiuntur, reprimendæ, sicut diximus, non sunt. Sicut enim in veteri Testamento exteriora opera servabantur, ita in Testamento novo non tam quod exteriori agitur, quam id, quod interiori cogitatur, sollicita intentione attenditur, ut subtili sententia puniatur. Haecenius Gregorius, nonnulla deinde ad-

Oktobris Tomus II.

buc alia, buc etiam facientia, subjungens, que ego, cum res ex jam adductis Gregorii rationibus sat manifesta sit, brevitas studio omitto.

24 Nunc, studiose lector, rationes, quibus Sancti nostri & Gregorii Papæ ad propositam questionem responso fulcit, aqua lance expende, nec dubito, quin futurum sit, ut Gregorio assentiendum pronuntias. Ego interim ad tertium epistolæ ad Basiliadem caput, seu canonem procedo. Hoc eadem ferè nuptis, jam senibus, qua generatim Paulus Apostolus epistolâ 1 ad Corinlh. cap.

7 nuptis omnibus, circa continentiam, ut orationi vacent, servandam proponit. His verbis concipitur: Porrò & qui consenserunt, debent esse sui idonei judices. Quod enim à se invicem ex consensu ad tempus abstinere conveniat, ut vacent orationi, & rursus convenient, Paulum (*loco proximè citato*) dicentem audiverunt. Balsamon ad hunc canonem sic observat: Us est verisimile, fuerat Sanctus interrogatus, an admittat, conjuges, qui consenserunt, quo tempore debent orare, à conjunctione abstinere, & dicit, quod, qui tales sunt, debent esse sui judices, & aliquando à se invicem, ex consensu, seu ex communi voluntate abstinere; quo scilicet tempore orare statuerunt, cum omni continentia versentur, & rursus simul convenient. Nam & magnus Paulus hoc statuit. Et canon quidem dicit de iis, qui consenserunt; est autem etiam intelligendus de omnibus conjugibus. Rectè autem dixit: EX CONSENSU: neque enim vir habet sui corporis potestatem, nec mulier, secundum magnum Apostolum. Ac post pauca: Dicet autem quispiam, cum canon dicat, separandos esse conjuges, ut orationi vacent; definit autem Apostolus, nos debere sine intermissione orare, semperne oportet, eos, qui cohabitant, abstinere? Sed non de quavis oratione agitur; sed de meliore ac præstantiore, sanctorum scilicet jejuniiorum. Nam per Mosem Deus Judæis Divinas voces in monte auditur præcepit, ut propriis uxoriibus abstinerent. Et propheta Joël: "Sanctificare, inquit, jejunium, & exeat sponsus ex cubili suo, & sponsa ex suo thalamo." Cùm hæc autem ita se habeant, non video, quibusnam pœnis subjiciantur, qui hæc non servant. Haecenius laudatus Balsamon; quamvis autem non undeque rechè; rechè tamen tandem innuit, pœnis conjugatos non subjici, qui, quæ tertio Sancti nostri canone supra hunc transcripto continentur, non servant. Ea enim non præcepti, sed consilii dumtaxat sunt, relinquunturque eorum, quibus proponuntur, arbitrio.

C 25 Restat, ut de quarto epistolæ ad Basiliadem canone nunc agam. Respicit hic eos, qui pollutio nem in somno passi sunt. Peiserat scilicet à Dionysio Basiliades, an licitum esset hujusmodi, ad sacrosanctum Eucharistie Sacramentum accedere. Sanctus autem id proprio conscientia eorum dictamin relinquit. En verba: Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, ii quoque propriam conscientiam sequantur, & scipsum, an de eo discernant, an non, considerent. Quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, S. Apostolus Paulus scilicet ad Rom. 14, ¶ 23, si comederit, condemnatus est: in his quoque bonæ sit conscientia, & liberè loquatur secundum propriam cogitationem, qui ad Deum accedit. S. Gregorius Papa, supra laudatus, ad eamdem questionem, quam ei Augustinus, Angelorum episcopus, proposuerat, tomo secundo Operum, loco supra citato, utitur quidem responso longè

Tertio canone de continencia nuptiis, jam senibus, ut ratione vacent, servandam da.

E

F

quarto de eorum, qui non polluti onem passi sunt, ad s. Communio nem accessus tractat.

AUCTORE

C. B.

longè fusiōi, eoque exponit, quo in casu habeat, & quo in casu non habeat conscientiam pollutam, qui pollutionem nocturnam passus fuerit; nihil tamen docet, quod cum Sancti nostri canone proximè recitato pugnet. Interrogatus pater, inquit de Dionysio in Notis ad hunc canonem Balsamon laudatus, an Sacramentorum debent esse participes, qui involuntarium semini fluxum passi sunt, dixit, quod, qui hoc passi sunt, judicem habeant propriam conscientiam, ut, si, nulla præcedente animi perturbatione, hoc eis acciderit, naturâ sua sponte hanc fluxionem tamquam excrementum excernente, non impediantur esse Sacramentorum participes. Si quibus autem ex rationis perturbatione præexistit cupiditas, eamque effluxio consecuta sit, vel cibi potiusque intemperantiâ hoc evenerit, ii puri non sunt, non propter fluxum seminis, (non est enim hoc immundum, sicut nec caro, cuius est excrementum) sed propter malam cogitationem, quæ mentem polluit. Qui est ejusmodi, non habet bonam conscientiam, & non habet idē potestatem ad Deum, id est, ad sacram Communionem, accedendi. Ita hattenus Balsamon, cuius etiam verba sano sensu accipienda hic esse, facile ea attentiū consideranti patet.

B 26 Ego interim, ut secundum propositum epistolam ad Basiliudem integrum hoc transcribam, quatuor ejus capitibus seu canonibus jam recitatis insignem etiam, quā terminatur, clausulam subjungo. Sic habet: Has tu quidem nos honorens (non enim ignoras, o dilecte) nobis quæstiones proposuisti, nos ejusdem sententiae, sicut & sumus, ejusdemque animi simul præparans, id est, ut opinionum, qua inter nos etiam est, animorumque concordiam conserves. Ego autem, non ut doct̄or, sed ut cum omni simplicitate conveni nos invicem differere, meam sententiam in commune edidi: quam cùm tu examinaveris, fili mi sapientissime, quod tibi justum meliusque apparuerit, vel an sic etiam de his habere existimes, rescribes. Valere te, dilecte fili mi, in pace Domino ministrantem opto. Ita in epistola clausula Dionysius; ex qua utique, prout antea fore præmonui, manifestum fit, Sanctum ad propositas à Basiliide quæstiones non eo consilio respondisse, ut canones legesve toti Ecclesia servandas præscriberet. Cùm enim responsa sua alieno arbitrio (vide verba proximè recitata) examinanda atque judicanda reliquerit, apertissimè innuit, à se minimè damnandos, qui quid illis contrarium definiendum observandum duxerint. Adhuc in laudata clausula mirificè iterum elucet rara Sancti modestia, cùm humilitate conjuncta. In illa enim, magistri autoritate sibi minimè arrogata, ea animi demissione loquitur, acsi nulla prorsus ex causa responsis suis quidquam deferri, mereretur. Raro interim virtutum merito, cathedra, quam occupabat, dignitate, doctrinâ planè insigni, etate admodum proœcta, gloria fidei confessione, quā sub Decio & Valeriano inclinaruerat, magnum sibi apud omnes nomen, nec parvam auctoritatem comparârat.

C 27 Atque hinc verosimillimè factum est, ut quatuor Dionysii ad Basiliudem epistole capita supera hoc transcripta ab Orientali ecclesia inter sacros disciplina ecclesiastica canones seu regulas, ut jam ante monui, constanter fuerint relata. De his omni dubio procul Orientales episcopi, qui concilio quinisepto seu Trullanum sub-

tandemque insigni clausula, qua hic recitatur, finit epistolam,

scriperunt, sermonem faciunt, dum apud Labbeum tom. 6 Conciliorum col. 1141 ita memorant: Quin etiam (*suscipimus*) canones Dionysii, qui fuit archiepiscopus magnæ Alexandrinorum civitatis. Quamvis autem concilium quinisepto seu Trullanum, utpote cui, auctoritate Romani Pontificis non convocato, hujus etiam nomine legatus non praesedit, minimè exsisterit legitimum, ex hoc saltem innotescit, Dionysii auctoritatem magni ponderis fuisse apud ingentem Orientalium episcoporum numerum, qui dicto conciliabulo reperiuntur subscripti, ut vel hinc pateat, prememorata quatuor epistole Dionysii capita sacris disciplina ecclesiastica canonibus ab ecclesia Graca seu Orientali fuisse accensa, licet interim doctrina, qua secundo canone continetur, approbanda non sit, ut jam supra fuisse docimus. Ceterum Theodorus Peltanus, Societas Jesu sacerdos, anno 1580 Ingolstadtii, sub hoc titulo, Epistola de Resurrectione Dominica & Paschalis jejuni termino, edidit epistolam, Dionysii Alexandrini nomine signatam, hancque deinde Franciscus Combesius sub eodem titulo in Bibliothecam concionateriam intulit; notandum autem est, illam ab epistola Sancti canonica, ad Basiliudem data, integra hocjam transcripta, distinguendam non esse, quod, cùm nonnullis tituli diversitas facum fecerit, annotare adhuc hic libuit, antequam ad sequens bujus Appendix caput progrediatur.

C A P U T III.

De duabus Dionysii epistolis, alterâ ad Theotecnū, alterâ ad Origenem datâ, & an hunc Sanctus calamo umquam impugnârit.

D Inter epistolas seu libros libellose epistolari forma à Dionysio conscriptos recensendus certè est libellus, quem ille ad Origenem de martyrio dedit. Eusebius lib. 6, cap. 46 varias enumeraens epistolas ac libros, à Dionysio scriptos, ita memorat: Est & libellus (Dionysii scilicet) de martyrio ad Origenem scriptus. Eusebio confonat Hieronymus libro de Illustribus Ecclesiæ Scriptoribus, Operibus à Dionysio elucubratis librum de martyrio ad Origenem scriptum pariter annumerans, ut dubitandum non sit, quin Sanctus ad Origenem epistolam, que de martyrio tradaret, re ipsa conscriperit. Causam autem seu occasionem, quā Sanctus dictam epistolam scripsit, ex ipso, quo de hac scripta fuit; argumentationes est colligere; de martyrio scilicet scripta, tam ab Hieronymo quam ab Eusebio mox laudatis asseritur, ut adeò, quemadmodum unanimi consensus eruditii omnes fatentur, à Dionysio, qui Origenis discipulus fuerat, huic in tormentis seu in carcere fiduci causâ existenti scripta fuerit, quod animum magistro suo dolore ac miseriâ tabescensem relevaret, eique solatii praberet vicem, à quo non semel in obscuris absconditisque rebus operatam lucem accepérat. Verum, quamvis dubium non sit, quin memorata epistola ad Origenem scripta fuerit occasione carceris vinculorumque, quā is fidei causâ passus est, dubitari tam

E

F

Amen potest, quo circiter tempore quave in persecuzione vincula & tormenta, quorum occasione à Dionysio prefatam epistolam acceperit, vir celeberrimus passus sit. Quidquid nonnullis visum fuerit, puto hac ego, Deciana persecutione seviente, Origenem passum esse.

29 Etenim Eusebius lib. 6 *Historia Ecclesiastica* cap. 39 refert, quid varii Decianæ persecutionis furore passi fuerint; de Origene autem ibidem sic scribit: Porro quæ & quanta Origeni in ea persecutione (Decii) acciderint, & quis horum omnium exitus fuerit, dum pessimus dæmon omnes adversus illum (Origenem) copias instantius movet, cunctisque machinis ac viribus eum impugnat, & in hunc præ reliquis omnibus, qui tuac temporis appetiti sunt, præcipue irruit: quæ item & quanta propter doctrinam Christi vir ille pertulerit, vincula scilicet & corporis cruciatus, & in intimo carceris recessu ferrei torquis ærumnas, utque multorum dierum spatio pedes in nervo ad quatuor usque foraminum interstitia distenti fuerint; adhæc ignium minas, & quæcumque alia ab inimicis illata fortiter sustinuit, & cujusmodi tandem harum rerum exitus fuerit, judice omnium viuum nisu ambitiosè contendente, ne illum interficeret: denique quos sermones posthæc quamque utiles iis, qui consolatione indigent, reliquerit, plurimæ ejus epistolæ non minus verè quam accuratè commemorant. Ita haecenius Eusebius, qui Origeni plius aquo hic favere, nonnullis eruditis, nec immerito videtur; Origenes enim non ea animi fortitudine, quâ hic scriptor refert, tormenta omnia, quibus sub Decio tortus est, sustinuit; verum iis superatus, teste Epiphanio, succubuit, lapsusque à martyrii palma descivit. Ut sit, instituti mei non est, rem hanc pluribus discutere. Mibi sufficit, ex allatis Eusebii verbis manifestum esse, Origenem sub Decio gravissime passum esse, diuque in carcere suis detentum. Hinc porro, cùm Origenes tantum semel tormenta & vincula fidei causâ passus suis legatur, absque ulla hesitatione, quod hic potissimum spectat, concludendum arbitror, præmemoratam Dionysii ad Origenem epistolam, Deciana persecutione seviente, scriptam esse, ut adeò, cùm hæc sub finem anni 249 aut initio sequentis moveri coperit, annoque 251 finem acceperit, epistola illa vel anno 249 vel altero ex binis sequentibus exarata fuerit.

alterius autem, cuius occasione de illa hic tractatur,

30 Habeo itaque jam tempus, quo illa scripta sit, quam proximè determinatum. Verum, inquires, fuit ergo hec epistola eo ipso tempore conscripta, quo epistola ad Domitium & Didymum in Commentario memorata, ac proin eo ipso ioco, quo ibidem de hac actum fuit, etiam de illa fuisset agendum. Respondeo, idcirco ibidem à me de Dionysii ad Origenem epistola actu non esse, quod, quemadmodum in Commentario num. 98 jam monui, alia insuper de Origene à Dionysio scripta epistola, utpote cuius ignoretur epocha, in hanc Appendicem effuso rejicienda, vellemque ea, quæ ad Origenem, veluti à Dionysio Alexandrino scripta, pertinent, sub unum quodammodo aspergum propone. Itaque, hoc prænotato, de posteriori hac epistola nunc etiam agere aggredior. Cùm enim duobus præcedentibus hujus capituli numeris de epocha deque argumento epistola, à Dionysio ad Origenem in tormentis existentem de martyrio data, sufficenter actum sit, proximum est,

Octobris Tomus II.

ut & de altera epistola, cuius ea occasione in hanc Appendicem fuit rejecta, nunc agam. Gobarus apud Photium in Bibliotheca codice 232 num. xi sic scribit: Origenem & Theognostum magnus ille Athanasius Alexandrinus in multis libris admittit. Et Titus Bostrorum & Gregorius Theologus in epistolis eundem Philocalum nominant. Et Nyssenus laudabiliter ejus mentionem facit, & Dionysius Alexandrinus ad hunc eundem scribit, & post mortem illius scribens ad Theotecnū, Cæsariensem episcopum, laudat Origenem, atque Alexander Hierapolitanus, ad Origenem scribens, verbis eum plurimum delinit.

31 Hæc apud Photium Gobarus, luculenter epocha non habetur

docens, non tantum à Dionysio ad Origenem, adhuc in vivis superstitem, datam esse epistolam; verum etiam hunc, jam vitâ funeris, suis ab illo, datâ ad Theotecnū, Cæsariensem antistitem, epistolâ laudatum. Hinc nonnulli eruditæ inferunt, à vero prorsus abhorrente, quod à quibusdam de Traclatu à Dionysio adversus Origenem scripto affertur. Quid de re hac statuendum sit, hoc presenti capite indagare proposui. Ante tamen quam id faciam, nulli definito anno aut epochæ eam, quam à Dionysio ad Theotecnū datam, verbis proximè recitatis testatur Gobarus, epistolam posse innegli, ostendo, ut sic, cur hac in hanc Appendicem rejicienda fuerit, studiosus lector perspiciat. Dicta epistola à Dionysio ad Theotecnū scripta est vel ante, vel postquam hic jam esset ad Cæsariensem in Palestina cathedralm electus. Si primum, cùm Theotecnus Dionysio propè fuerit equalis & certè ante annum 250 floruerit, nulla sanè ratione determinari potest, quo circiter anno præladata epistola scripta fuerit: quod si autem hanc, ut verosimilius apparet, ad Theotecnū, cùm jam Cæsariensis esset creatus episcopus, scriptam velis, nequit etiam, hoc dato, sat certò atque accuratè definiri, quo circiter anno fuerit exarata. Primo enim dubium est, quo definito anno Theotecnus ad Cæsariensem cathedralm fuerit electus; secundò inter annum, quo Theotecnus ad eam cathedralm promoto accident, & annum 265, quo Dionysius è vivis excessit, anni aliquot intercesserunt medii, ut etiam in hypothesis, quod Theotecnus, ut nonnulli contendunt, anno circiter 260 ad Cæsariensem cathedralm fuerit promotus, dubium adhuc futurum sit, quoniam determinato anno ex sex annis, qui ab anno 260 usque ad annum 265, computato utroque extremo, excurrunt, præmemorata epistola scripta sit.

32 Porro, unde adhuc evidenter patescit, sufficenter quam dubia sit epocha, ad quam epistola, qua de his agimus, referenda sit, dubium est, an Theotecnus non citius quam anno 260 ad episcopalem dignitatem fuerit electus. Id hunc in modum ostendo: Eusebius, ubi *Historia Ecclesiastica* lib. 7, cap. 13 de pace, quam Gallienus, missus ad Dionysium, Pinnam aliasque rescripto, supra in Commentario recitato, Aegypti ecclesiæ reddidit, sermonem instituit, sapienti sequenti mox subiungit: Eadem tempestate Romanæ quidem Ecclesiæ adhuc prærat Xystus; Antiochenam vero post mortem Fabii Demetrianus regebat; apud Cæsaream Cappadociæ Firmilianus; in Ponto Gregorius, fraterque ejus Athenodorus, ambo Origenis discipuli, ecclesiæ gubernabant. Apud Cæsaream autem Palæstinæ, mortuo Theodisto, sacerdotium suscepit Dominus. Quo non multò post ex hac vita sublato, Theotecnus,

O. 2 qui

AUCTORE

C. B.

qui ad nostram usque ætatem superfuit, in ejus locum subrogatus est. Ita Eusebius; quibus verbis, cùm ea instituto de pace Ecclesia reddita sermoni proximè subjungat, satis aperiè indicat, eo ipso tempore circiter, quo ea Ecclesia reddita fuit, Theotecnū ad Cæsariensem in Palestina cathedram fuisse evehit. Quapropter cùm à Gallieno pax Ecclesiæ ante annum 260, Egypti verò ecclesiæ ante annum 261 reddita non fuerit, necesse est, ut ex Eusebii testimonio Theotecnū vel anno 260 vel 261 circiter Cæsariensis episcopus sit creatus. Verum Eusebius verbis proximè recitatis etiam innuit, Xystum eadem tempestate seu eodem tempore, quo à Gallieno tum in Egypto, tum alibi ecclesiæ pax restituta fuit, Romana adhuc Ecclesiæ præfuisse; Xystus autem, quemadmodum in Commentario ad hujus Vitam prævio apud nos tomo 2 Augusti dilucidè probatum inventies, anno 258, mense Augusto circiter martyrii palmā coronatus, è vita migravit, ut adeò, dum Eusebius verbis suprà recitatis indicat, eadem tempestate, quâ à Gallieno pax Ecclesiæ restituta fuit, Xystum Romana Ecclesiæ adhuc præfuisse, Theotecnūque ad Cæsariensem cathedram fuisse promotum, vocibus eadem tempestate dñorum ut minimū vel trium annorum latitudine includatur; unde consequitur, ut ex Eusebii verbis proximè recitatis certum non sit, Theotecnū non prius quam anno circiter 260 ant 261 episcopum fuisse creatum.

33 Jam verò si id certum non sit, nihil obstat, quod minus Theotecnū anno circiter 258 aut etiam paulò ciuius ad Cæsariensem cathedram crederetur fuisse promotus, ut proinde incertum planè sit, quo anno circiter præmemoratam ad Theotecnū epistola, etiam dato, quod hæc ad illum jam episcopum data fuerit, Dionysius scripsit. Atque ita quidem jam vides, quantum opinor, eruditæ lector, Dionysii ad Theotecnū epistolam, hujusque occasione etiam alteram, suprà plus semel memoratam, quam Sanctus ad Origenem scriptit, in hanc a me fuisse Appendicem non inmerito rejectum. At verò, quamvis etiam annus, quo tam epistola ad Theotecnū, quam epistola ad Origenem à Dionysio scripta est, definiri accurate posset, non præterea tamen mihi, qui res omnes, quocumque modo ad Origenem Dionysii occasione spectantes, sub unum veluti aspectum statui proponere, ratio legitima defuisse, ob quam de dictis binis epistolis in hac Appendice tractâsem. Memorandum enim hic etiam est aliquod Opus, quod, veluti à Dionysio contra Origenem scriptum, laudari invenio, quodque an Dionysium verè habeat auctorem, disceptandi præbet materiem. Quapropter cùm de hoc Opere secundum ea, quæ me facturum, suprà spopondi, hic in Appendice sit agendum, fuisse sanè, cur & in hac, spectato instituto meo, de binis dictis epistolis à me ageretur, etiam si harum epocham apprimè habuissim compertam. Hisce jam præmissis, ad Opus, quod veluti à Dionysio contra Origenem scriptum laudari invenio, sermonem converto.

34 Gretserus, Societatis noſtrae sacerdos, centum ex quo locus Dionysii contra Origenem citatus invenitur.

& quinquaginta quatuor de variis argumentis Questiones, totidemque ad has Responſiones sub nomine Anastasi Sinaīta, patriarche Antiocheni, publicam in lucem typorum beneficio emisit, hec que deinde cum Annotationibus, à Grettero subinde adjectis, in tomum nonum Bibliotheca Patriarum fuerunt illatae. In reſponſione autem ad harum

questionum vigesimam tertiam, in qua de paradiſo terrestri differitur, citatur locus ex Dionysii Alexandrinī Scriptis contra Origenem, Græcè ἐκ τῶν κατ' Ὀριζέως, adeò ut, si rectè ibidem, & quidem ab Anastaſio Sinaīta, citetur Dionysius, necesse sit, eum Opus aliquod contra Origenem ejusve errores elucubrâſſe. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 248 num. i sic scribit: Eo (Heraclia patriarcha Alexandrino) extincto, cùm in locum ejus suffecetus Dionysius esset; licet ejusdem Origenis olim fuisset discipulus, attamen veritatis ardore æstuans, nullam ejus rei dicens rationem, & Deo cuncta posthabens, ipsum Origenem, qui jam scripta sua multis erroribus aspersa evulgârat, cœpit acriter impugnare, & in multis hæreſeos accusare. Hac laudatus eruditissimus Annalium Ecclesiasticorum parens, qui proinde præmemoratas questiones, Anastaſio Sinaīta à non paucis adscriptis, verosimiliè viderit, atque unā in harura vigesima tertia locum ex Opere à Dionysio Alexandrino adversus Origenem scripto citari ac transcribi observârit. Etenim, cùm ipsem nul lam prorsus rationem afferat, ob quam Origenem à Dionysio oppugnatum, verbis proximè recitatis affirmet, non video, quâ alias ratione nixus hoc vir eruditissimus affeuerare, poterit.

D

E

Etenim, quamvis quidem ex veneratione, qua Dionysius obseruavit Origenem,

35 Utut sit, plures intérim sunt, qui nec Baronii auctoritate, nec Dionysii loco, in memorata questione 23 citato, moventur, ut Dionysium adversus Origenem Opus aliquod exarâſſe, in animum inducant. Etenim, ut aiunt, Origenes, quoad vixit, summopere fuit à Dionysio observatus, jamque vitâ sanctus etiam laudatus. Hoc autem probant, partim ex Sancti ad Origenem de martyrio epistola, partim ex altera ejusdem ad Theotecnū, Cæsariensem episcopum, epistola suprà hic pariter memorata, in qua Origenem post mortem à Dionysio fuisse laudatum, à Gobaro disertè afferitur. Quod ad me pertinet, verosimilius sanè existimo, numquam Opus aliquod à Sancto adversus Origenem fuisse conscriptum. Verum id ego nec ex veneratione, quâ hunc in vivis superstitem coluit, nec ex laudibus, quibus vitâ sanctum prosecutus est, satis probatum puto. Etenim duo hic potissimum distinguenda sunt, persona scilicet Origenis, admissaque ab eo in scriptis errores. Personam autem viri, utpote quem olim habuisset magistrum, impensè, quoad hic vixit, venerari atque obserware Sanctus potuit, illiusque nihilominus errores rejicere, atque etiam scriptis impugnare, ut adeò ex observantia, quâ erga Origenem viventem Dionysius fuit, concludi non posse videatur, eum adversus ejus, etiam adhuc viventis, errores scriptis editis non certâſſe. Sed fac tamen, inde sequi, Dionysium contra errores Origenis, cùm hic etiamnum in vivis esset, nihil omnino movisse, id tamen ab eo post Origenis obitum factum non esse, utique ex laudibus, quibus Origenem in epistola ad Theotecnū scripta prosecutus à Gobaro afferitur, nequitiam evincet.

F

36 Etenim nihil omnino obstat, quod minus nullum contra hunc Opus ab illo esse scriptum, certum non sit.

(vide de eo apud nos tom. 8 Septembriſ Commentarium historicum) Origenem tum ob ingenii præstantiam, tum ob indefessam in sacrarum Literarum studio diligentiam laudibus sepissimè effert,

A fert, nec propterea tamen ejus errores, si quando id argumenti, quod tractat, ratio requirit, confutare omittit. Sic ipsemet S. Dionylius in suis de *Promissionibus* libris Nepotem, qui Arsinotias in errorcam de terreno Christi regno, mille annis post resurrectionem duraturo, opinionem pertraxerat, impensè landat, ejusque nihilominus errores in illis ipsis libris confutat. Laudo, inquit in secundo è dictis de *Promissionibus* libris apud Eusebium *Historia Ecclesiastica* lib. 7, cap. 24, Nepotem ac diligo, cùm propter fidem, tum ob diligentiam & studium Scripturarum; postrem ob psalmorum cantus multiplices, quibus plerique ex fratribus etiamnum magnopere delectantur, magnoque honore ac reverentia hominem prosequor, vel ob id maximè quod ex hac vita migravit. Ea veneratione, ea laudem, ut ita dicum, profusione Dionylius de Nepote, jam vitâ fundo, loquitur eo ipso loco, quo ejus errores, Opere hunc unice in finem elucubrato, confutat, ut adeò ex laudibus, quibus Sanctus, teste apud Photium Gobaro, Origenem, jam vitâ fundum, prosecutus est, certò concludi non valeat, nullum à Dionylio Opus adversus Origenis errores, cùm hic jam è vivis excessisset, suisse exaratum.

*an tamen
Sanctus contra Origenem
scripsit, ob
Operis, in
quod solo id
fuisse innui-
tur,*

37 Verum, inquires, si neque ex veneratione, quā Origenem adhuc vivum observavit Dionylius, neque ex laudibus, quibus eum jam mortuum prosecutus est, concludi queat, nullum ab illo adversus hunc, etiam vitâ fundum, Opus suisse conscriptum, qua tandem ratione id à Sancto etiam tum factum non esse, verosimilius evadet? Respondeo: Dionysium adversus Origenem sive adhuc vivum sive jam mortuum, non scripsisse, verosimilius autem tum ex eo, quod questiones supra laudata, ex quarum una ratione loci ex Dionysio adversus Origenem in ea citari, solummodo eruitur oppositum, fidem integrum non mereantur; tum ex eo, quod Socrates in *Historia sua Ecclesiastica* ea tradat, ex quibus, si modo veritati certò congruant, necessario est consequens, ut Dionylius Origenem ejusve errores nullo umquam Operc impugnaret. Duo itaque hic, quae ad opinionem nostram, quā Dionysium adversus Origenem non scripsisse, verosimilius arbitramur, stabiliendum conducunt, paulò accutius discussienda sunt. Ab infirma Questionum memoriarum fide demonstranda incipio. Titulum hunc apud Gretzerum, primum earum ex Bibliotheca Augustana editorem, sibi habent prefixum: Liber, qui vocatur Ὅδηγος, hoc est, dux viæ. Sancti patris nostri Anastasi Sinaïta, episcopi Antiocheni, interrogations & responsiones de diversis capitibus à diversis proprie. Solutiones non ex seipso, sed ab experientia & ex sacris Litteris desumpsit. Itaque secundum hunc titulum Anastasius Sinaïta simul & Questionum, de quibus hic differimus, & libri, qui vocatur Ὅδηγος seu Dux viæ, est auctor, sicutque Antiochenus episcopus. Verum Henschenius noster ad vigesimam primam Aprilis in duobus Anastasiis, altero presbytero, altero patriarcha Antiocheno, dilucide probat, Anastasius Sinaïtam, qui libri, Ὅδηγος inscripti, auctor est, quique seculo sexto senescente floruit, ab Anastasio, patriarcha Antiocheno, qui eodem circiter tempore Antiochenæ ecclesie praefuit, esse distinsum, ut adeò vel ex ipso titulo, quem Questiones preferunt, fides earum non parum infirmetur.

38 Verum hec multi magis infirmatur ex iis,

qua de illis Questionibus landatus Henschenius in duobus Anastasiis num. 17 observat. In illis etiam questionibus, inquit, citantur canones synodi quinisextæ sive Trullanæ, Constantinopoli anno DCCVII conditi, integro scilicet seculo post utriusque Anastasi (Sinaïta scilicet & patriarcha Antiocheni) mortem: citatur etiam S. Nicephorus, patriarcha Constantinopolitanus, quem mortuum esse DCCXXVIII, ostendimus ad ejus Vitam XIII Martii: citantur denique Olympiodorus, qui ad decimum seculum spectat, S. Maximus, monachus & martyr, Moschus & alii, (utroque Anastasio) juniores omnes. Demum ad questionem 117 respondetur sub finem, tunc septingentesimum annum agi, quod Ariani sint expulsi ex Locis sanctis, eaque à Barbaris esse occupata, ut mirum non sit, si tot errores posteriorum Græcorum sint infarti his questionibus & responsionibus, quas eliminandas omnino judicamus è Catalogo tractatum, tam eorum, quos S. Anastasius Sinaïta, quam quos Anastasius Antiochenus composituit. Haec tenus Henschenius, ex personis potissimum, utrique Anastasio, Sinaïta scilicet & Antiocheno etate posterioribus, quæ in Questionibus prefatis memorantur, non immerito concludens, Opus illud nec Anastasium Sinaïtam, qui seculo septimo, nec Antiochenum, qui precedenti obiit, habere auctorem, ut adeò, cùm auctor non parum junioris fatus esse debeat, fides illius in narratione eorum, quæ ante utriusque laudati Anastasi etatem facta sunt, plurimum infirmetur.

E

illud consideretur, subiectum dubium adhuc manet;

39 Quod si reponas, Opus illud, licet ab Anastasiis, vel Antiocheno, vel Sinaïta primò cinnatum, à posterioris avi scriptoribus fuisse inde interpolatum, bincque esse, cur in eo persona, quæ utrique laudato Anastasio etate posteriores sunt, subinde laudentur; respondeo: sit ita; nec sic tamen pro fide integra dicto Operi vindicanda quidquam habebis. Cùm enim preter ea, quæ verbis proxime recitatis recenset Henschenius, plura adhuc alia, quæ auctorem utroque laudato Anastasio juniorum requirunt, ex eruditorum judicio contineat, oportet sanè, ut planè insigniter sit interpolatum, saltem quantum ad ea, quæ utriusque Anastasi etate sunt posteriora. Hinc porro dubium sit, an pariter interpolatum non sit quantum ad ea, quæ utroque Anastasio anteriora sunt habenda. Jam verò, cùm id ita sit, dato etiam, illius Operis seu landatarum 154 questionum totidemque ad has responsionum auctorem verè esse Anastasium sive Sinaïtam sive Antiochenum, sciri tamen necdum potest, quid in illis, sive de re Anastasi anteriori, sive de re his posteriori sermo sit, ad alterutrum Anastasium, veluti primænum auctorem; quid contrà ad avi posterioris scriptorem seu potius interpolatorem pertineat, ut adeò, quocumque demum modo questiones illæ considerentur, fidem integrum atque indubitatem non mereantur, ac proin ut nominatim, cùm diuersus locus in harum vigesima tertia, ex Operæ à Dionysio adversus Origenem scripto citatis, à posterioris avi scriptore, rei non satis gnaro, forsan sit infartus, dubium adhuc maneat, an Dionysius umquam adversus Origenem calamus verè strinxerit.

F

40 Porro hoc dubium non parum augetur ex iis, quæ Socrates de auctoriis, qui contra Origenem primi scripsierunt, memoria prodit. Hec, cùm de infirma Questionum prefatarum fide jam satis aëlum sit, discussienda nunc sunt. Socrates, qui seculo

quod dubium etiam ex iis, que scribit Socrates, auctore gesur;

O 3

AUCTORE
C. B.
*fidem semper
admodum,
quomodo-
cumque*

AUCTORE

C. B.

quinto proœcto floruit, anque à judicio & accusacione per nonnullos laudatur, Historiam Ecclesiasticam contexuit, resque in ea à Constantini Magni imperii primordiis usque ad annum 439 gestus, nonnullas subinde observationes his immiscens, septem libris est complexus. Horum autem sexto, cap. decimo tertio sic scribit: Sed quoniam qui obteretandi studio ducuntur, plurimos seduxerunt, ab Origenis lectione velut impii eos avertentes; non incommodum fore arbitrator, pauca de illis differere. Viles homines & obscuri, qui per se ipsi inclarescere non possunt, ex potiorum vituperatione famam aucupari conantur. Laboravit hoc modo primùm Methodius, Olympi Lyciae civitatis episcopus. Deinde Eustathius, qui exiguo Antiochensem ecclesiam rexit tempore. Post hunc Apollinaris, ac postrem Theophilus. Hæc est quadriga maledorum, qui non eadem incidentes viâ, Origenem calumniati sunt. Alius enim alia de causa ad accusationem ejus prorupit; quo factò singulari satis declararunt, se omnino probasse ea, quæ minimè reprehendissent. Nam quoniam aliis aliud dogma singillatim refutare aggressus est, perspicuum est, singulos pro vero admisisse id, quod minimè insectati sunt, tacite scilicet comprobantes ea, quæ non exagitabant. Methodius quidem cùm in libris suis Origenem diu multumque insectatus fuisset, postea tamen quasi palinodiam canens, in dialogo, quem Xenonem inscriptis, summa eum admiratione prosequitur. Ita Socrates, multa quidem, quæ hujus loci non est discutere, affirmans; verum simul, quod buc spectat, apertissime docens, Methodium, Olympi in Lycia episcopum, primum fuisse, qui adversus Origenem calumnum strinxerit. Quapropter, cùm Methodius, qui circa annum 303, Diocletiano Ecclesiam persequente, martyrio coronatus est, seculo tertio ad finem jam fere proœcto præcipue floruerit, nec ante annum 280 scriptis inclaruisse videatur, consequens est, ut ex Socratis testimonio nemo ante hoc tempus scriptio adversus Origenem decertarit, ac proin ut Dionysius, ipso anno 265 viâ funditus, nullum adversus illum Opus elucubravit.

Imd, omnibus pertensis, Dionysium contra Origenem non scripsisse, vero, similius apparet.

C

41 Verum, inquires, Socrates erga Origenem exstitit justo propensior, ut non immerito quis spicetur unum fortè aut alterum, etiam Methodio antiquorem, scriptorem, qui adversus Origenem scripsit, silentio ab illo esse suppressum. Fato: Socrates, uti ex ejus verbis proximè hoc transcriptis, præcipue ex modo, his expresso, quo de Methodio, sancto Martire, in Origenis favorem loquitur, manifestum est, in Origenem, ne amplius aliquid de homine hereticos nonnullis etiam suspecto dicam, extra omne dubium fuit aquo propensior, hincque etiam partim est, cur, spectato etiam Socratis testimonio, pro prorsus indubitato non habeam, Dionysium adversus Origenem non scripsisse. Accedit, fortè Socratem, quod alterum est, ob quod istud pro indubitato non habeam, omnes libros, à Dionysio conscriptos, qui magno numero fuerunt, non habuisse perspectos, ut adeò, etiam Socrates primos autores, qui contra Origenem scripsere, bona fide recensere voluisse credatur, ex ejus testimonio, suprà transcripto, certum omnino non sit, à Dionysio contra Origenem nullum Opus fuisse exaratum. Itaque, cum ex Questionibus suprà laudatis, Dionysium contra Origenem scripsisse, certum atque indubitatum, ut probavimus, esse non posse; ex Socrate autem certum omnino atque indubitatum etiam non evadat oppositum, rem ego totam flu-

dios lectoris judicio permitto, dixisse contentus, postrem hoc, quod ex Socrate eruitur, idque ob hujus auctoritatem, aliqua num. 38 & seqq. disputata mibi longè apparere verosimilius.

D

C A P U T IV.

An Sanctus concinnarit Scholia in Opera, quæ sub Dionysii Areopagita nomine circumferuntur.

P Lures esse antiquos autores, qui Dionysium, Verba, quibus à nonnullis S. Anastasius Sinaita, Alexandrinum episcopum, in libros, Dionysii Areopagita nomine circumferri solitos, compoisse scholia affirmant, plerique ex iis, qui dictos libros Areopagita attribuendos censem, pro uno è præcipuis opinionis sue fundamentis habent. Inter autores autem, quos id affirmare contendunt, præcipui sunt S. Anastasius, cognomen Sinaita, & S. Maximus martyr. His addi queunt Nicetas Choniates & Joannes Cyparissiota, qui cognominatus fuit Sapiens. Horum quatuor, omniumque aliorum, qui Dionysium in Areopagita Opera scripsisse scholia affirmare dicuntur, antiquior est S. Anastasius Sinaita. Flornuit hic seculo sexto senescente, seculoque subsequenti è vivis excessit. Inter varia, quæ elucubravit Opera, librum concinnavit, quem Oδυσσε, id est, Duce in viæ inscripsit. Exstat hic in tomum nonum Bibliothecæ Patrum editionis Lugdunensis illatus. Illius autem cap. 22 Anastasius hac memorat: Idem divinus & apostolicus Dionysius (Areopagita scilicet) nominat supernas Virtutes multas substantias. At Magnus Dionysius Alexandrinus ex rhetorum numero episcopus factus, in Scholiis, quæ scriptis in sibi cognominem Dionysium, hæc habet: Externa philosophia ingenitam appellare solet omnem naturam inaspicibilem, similiter & hypothesis substantias. Ex cuius more S. Dionysius his locis est locutus. Impropiè nimirum has voces usurpans.

Verba, quibus à nonnullis S. Anastasius Sinaita,

43 S. Maximus, qui seculo septimo floruit, Scholia in Celestis Hierarchia libros sub Dionysii Areopagita nomine circumferri solitos composit; in Scholiis autem ad caput 5 Celestis Hierarchia sic habet: Cur porrò cùm Ecclesia doceat, omnes sanctos angelos unius esse substantiarum, D. Dionysius (Areopagita nimirus) multas virtutes nominat? Magnus ille Dionysius Alexandriæ episcopus & orator in Scholiis, à se in beatum Dionysium sibi cognominem concinnatis, notat, externam philosophiam solere naturam omnem invisibilēm ingenitam vocare, uti & essentias supposita; atque hinc ait, abusivè voces istiusmodi à sancto Dionysio fuisse usurpatas. Nicetas Choniates versus annum 1200, Joannes Cyparissiota, cognomento Sapiens, seculo duodecimo aut decimo tertio floruit, ut adeò ambo à S. Dionysii, Alexandriæ episcopi, estate remotiores sint, quam ut rebus, quas de illo narrare videntur, fidem certam facere queant. Cùm nihilominus eorum testimonium etiam hic usui sit futurum, verba, quibus utrumque concipitur, pariter hoc transcribo. Apud Nicetam Choniaten lib. 2 Thesauri cap. 15 hec sunt: Dionysius quoque Alexandrinus, ille rhetor, in Scholiis, quæ in sibi cognominem Areopagiten edidit, ait: Ingenitum apud externos feu-

S. Maximus martyr, Nicetas Choniates

F

pro-

A profanos philosophos omnem naturam significare, quæ sub aspectum non cadit. Adhæc essentias quoque pro hypostatis apud eosdem usurpari.

Joannes Cyparissiotus Scholia à Dionysio in Areopagitam scripta, laudare putantur.

44 *Apud Joannem Cyparissiotam verò decade 1, cap. i ista leguntur: Dionysius (Areopagita scilicet) in epistola ad Titum episcopum sic ait: "Ceterūm hoc advertendum est, duplīcem esse traditionem theologorum, unam arcanam & mysticam; alteram verò philosophicam & demonstrantem: illam quidem symbolicam & ad mysteria pertinentem; hanc verò apertam & manifestiorem. Estque arcanum sive mysticum cum symbolo implicatum & connexum; illud quidem philosophicum & demonstrans fidem facit, & astringit veritatem eorum, quæ dicuntur: illud verò arcanum & mysticum afficit, & in Deo ταῖς ἀδιδάκτοις μυσαγωγίαις firmat. Hoc dictum S. Maximus, & Dionysius Alexandrinus annotarunt. Maximus &c. Dionysius verò Alexandrinus, Theologia, inquit, philosophica & demonstrans fidem facit, & astringit veritatem, id est, eorum, quæ dicuntur, veritatem tamquam sigillo quadam obsignat, & tamquam vinculo colligat & efficit, ut, qui audiunt, credant. Altera verò pars theologiae, quæ symbolica est, per ea, quæ sunt, adjungit ad Deum quodam ipsius rei habitu & informatione, quod quidem vocavit ἀδιδάκτες μυσαγωγίαις. Hac tamen Joannes Cyparissiotus, qui, quamquam Scholia à Dionysio scripta aperie non nominet, ea tamen designare videtur, cùm à nemine ullum aliud Opus à Dionysio in Areopagitam scriptum memoretur.*

Hec tamen
Sancto abju-
dicant multi;
at non omnes
cālem viā.

45 *Atque ita jam habes, eruditæ lettor, quatuor antiquorum scriptorum testimonia, ex quibus plerique qui libros, sub Dionysi Areopagite nomine circumferri solitos, pro genuinis habent hujus Operibus, certissime confici putant, Dionysium Alexandrinum in illos Areopagite libros scholia scripsisse. Discutiamus modò, an hec illorum opinio pro certa atque indubitate debeat haberis. Omnes omnino, qui prememoratos libros Dionysio Areopagite abjudicant, scholia in hos à Dionysio Alexandrino esse scripta, inficiantur. Imò sunt etiam, qui hac, veluti Dionysio Alexandrino falso supposita, rejiciunt, quamvis interim Opera, que Dionysii Areopagita nomine notantur, huic, veluti germano eorumdem auctori, adscribenda, præfate contendant. Hos inter unus est Halloixius, Societatis Jesu sacerdos, in suis de vita & Operibus S. Dionysii Areopagita Questionibus. Veram bi non unam eandemque omnes, quā hujusmodi scholia Dionysio Alexandrino abjudicent, viam ineunt. Alii enim affirmant, Dionysium, qui ab Anastasio Sinaita, aliusque jam memoratis, scholia in Dionysium, sibi cognominem compoſuisse afferunt, non pro S. Dionysio, Alexandrino episcopo, sed pro antique quodam rhetore seu oratore, qui à Sancto nostro sit diversus, esse accipiendum, sive Anastasium Sinaitam, qui & aberrare fecerit Maximum, & vero defleclere, dum prelaudata scholia S. Dionysio Alexandrino adscribit, aut certè Opus, quod Dux viæ inscribitur, falso Anastasio esse suppositum.*

Alii enim
admitunt
Scholia à
Dionysio in
sibi cognomi-
nem scripta;

OCTOBRIS.

intelligunt. Omnia, qui hoc postremum contendunt, antesignanus videtur laudatus Halloixius. Hic Opera, que Dionysii Areopagita nomen praferunt, à nullo sancto Patre ante congressum, anno 533 Oribodoxos inter & Severianos Constantinopolis habitum, fuisse umquam citata, nedum scholiis Commentariisve illustrata contendit; hincque est, cur prememorata Scholia Dionysio Alexandrino abjudicet; *Questiōnum autem supra memoratarum secundā in argumentis adversa partiis ad S. Maximi testimoniū (quod enim ex S. Anastasio Sinaita pariter hoc transcriptimus, non attingit) ita respondeat: Quod verò etiam dicitur S. Dionysius Alexandrinus, Origenis discipulus, Scholia in Dionysium Areopagitam scripsisse, & auctoritate probatur S. Maximus, vana est probatio. Nec enim dicit sanctus Maximus, eum scripsisse Scholia in Dionysium Areopagitam, sed in Dionysium sibi cognominem. Tales autem fuerunt multi. Nam & fuit Dionysius, Corinthiorum episcopus, & Dionysius, Papa Romanus, ambo insignes scriptores, & quidam fortasse alii, ita ut non possit certò dici sanctus Maximus de Areopagita loqui, & ego contrà possim ex eodem S. Maximo probare planissime, ipsum de alio, quād de Areopagita ibi scribere.*

47 *Ita præfatur Halloixius; ut autem, ait per hunc quod se planissime probare posse afferit, res ipsa etiam probet, verbis S. Maximi, que num. 43 recitatamus, Græcè & Latine transcriptis max subdit: Cur autem S. Maximus in his verbis per B. Dionysium sibi cognominem non videatur intelligere S. Dionysium Areopagitam, hæ sunt præcipuae rationes: prima: Si Areopagitam intellexisset, potius, ut fuit scriptorum consuetudo, sic (vide verba S. Maximi num. 43 hoc transcripta) locutus fuisset: IN NOTIS, QUAS SCRIPSIT IN HUNC IPSUM DIONYSIUM. Agebat enim tum de Dionysio Areopagita. Secunda: Quia sanctus Maximus in sua Apologia pro scriptis Areopagitæ, sive in Præfatione ad sua in Dionysium Scholia, cùm respondeat ad illam adversariorum objectionem, quod nec Eusebius Pamphili, nec Origenes scriptorum Dionysii meminerint, sine dubio, si scivisset, Dionysium Alexandrinum Origeni æqualem & Eusebio superiori, conscripsisse Scholia in Areopagitam, nullo modo reticuissest, sed dixisset: Quamvis Origenes & Eusebius non meminerint Areopagitæ, tamen sanctus Dionysius Alexandrinus, qui uno propè seculo vincit Eusebium & ætate vixit Origenis, non tantum ejus meminuit, sed etiam in eum Scholia conserpsit. Quia responsione procul dubio cunctis adversantibus ora conclusisset. Atqui nihil tali dixit, sed fassus est, neque Origenem, neque Eusebium, neque ullum antiquorum Patrum fecisse librorum Areopagitæ mentionem; tantumque pro excusatione attulit, Origenem vix auctorum quatuor meminisse; Eusebium autem non tantum præterisse Areopagitam, qui Athenarum episcopus fuit, sed etiam Hymenæum & Narcissum suæ regionis scriptores, qui Hierokolymis fæderentes fuerunt.*

48 *Hac tamen laudatus Halloixius, duas has sed alium diversas, ut ex Maximi verbis supra recitatatis pro Scholiis jam sapientis laudatis Dionysio Alexandrino vindicantis nihil omnino haberet, ostendat, responses in medium adducens. Ultima ex his, ut mihi equidem appetat, invicile pro-*

AUCTORE

C. B.

probat, *s. Maximum pro indubitate non habuisse, à Dionysio Alexandrino in Dionysium Areopagitam Scholia fuisse conscripta ac proin etiam Areopagitam, veluti in quem hæc à Sancto nostro scripta sint, à Maximo non designari. Quod vero pertinet ad primam, ea id, quod vult Halloixius, non aque indubie evincit. Etenim quamvis Maximus, seu potius Anastasius Sinaita, ex quo Maximus verba sua suprà recitata transcripte videtur, eo modo, quo num. precedenti ait Halloixius, distinctius accuratisque, ut Dionysium Areopagitam indicaret, locuturus fuisse videatur, fieri nihilominus potest, ut summam illam in loquendo accurationem Anastasius non settatus, eo nihilominus, quo locutus est, modo Dionysium Areopagitam designare voluerit; quamvis interim per Dionysium, in cajus libros Dionysium Alexandrinum Scholia scripsisse, affirmat, non Areopagitam, sed alium foris intelligat, ut vero non esse absimile, praesenti capite ostendam. Anitem tamen, quād id faciam, lubet discutere, quāratione alii, qui ab Anastasio Sinaita, huncque secuto Maximo per verba suprà recitata certissime non alium Dionysium, quād Areopagitam designari contendunt, Anastasi & Maximi auctoritate non moveantur, ut Scholia à Dionysio Alexandrino in Areopagitam composita, affirmant.*

Alii contrà Scholia in Areopagitam, non à Sancto, sed à rhetore illi cognomi scripta esse, statuant;

B 49 *Nicolans le Nourry Ordinis S. Benedicti presbyter & monachus in Apparatu ad Bibliothecam maximam veterum Patrum col. 174, Dissertatione decima de S. Dionysii Areopagite Operibus, certum videri affirmat, Scholia, que verbis suprà recitatis Anastasius Sinaita & Maximus memorant, Dionysii Alexandrini factum non esse; hoc autem sic probat: Eusebius etenim, inquit, atque Hieronymus, qui Alexandrini hujus patriarchæ (sancti Dionysii) Opera diligentissimè recensuerunt, nullam omnino horum Scholiorum fecerunt mentionem. Quid quòd Anastasius (*Sinaita nempe*) ac post eum Maximus hunc Dionysium (*qui memorata Scholia concinnavit*) ex rhetorum numero episcopum fuisse aiunt: At Magnus Dionysius, verba sunt Anastasii, ex rhetorum numero episcopus factus, in Scholiis &c. Maximus verò ἀπὸ πρότερον &c. Atqui Dionysius antequam in episcopum Alexandrinum esset adsumptus, non Rhetoricam profitebatur, sed catecheses apud populum Christianum habebat. Quid ergo inde aliud colligas, quād hæc Scholia conscripta fuisse à quodam rhetore, nomine Dionysio, quem Anastasius & Maximus Patriarcham Alexandrinum esse, falsò arbitrati sunt. Neque verò in hoc tantum erravit Anastasius; nam ut cætera taceamus, in eodem Opere, *quod Dux viæ inscribitur, cap. 7.* Augustinum pro Christo sanguinem suum fudisse, adfirmat: "Facestat," inquit, "Augustinus, qui suo sanguine in scripsi, duas in Christo naturas confignavit., Ita laudatus le Nourry precipue ex titulo Rhetoris seu Oratoris, quo ab Anastasio Sinaita & Maximo Dionysius, Scholiorum in Dionysium Areopagitam concinnator insignitur, concludendum indicans, Scholiafsten illum, seu eum, qui Scholia in Dionysium Areopagitam composita, non fuisse Dionysium, Alexandrinum episcopum, sed artis Oratoria professorem, Dionysii nomine vocatum, errasseque Anastasium & Maximum, dum hunc Alexandrini episcopi titulo ornârunt.*

C 50 *Verum non video; quid id ex titulo Rhe-*

toris, qui Dionysio Scholiorum concinnatori tribuitur, possit concludi. Etenim Rhetor est vocabulum Gracum, quod inter alia à Græcis ad significandum vel sacrae Scriptura interpretem vel præconem sacram etiam subinde acceptum invenitur. Rhetoris, inquit de officialibus palatii Constantinopolitanis & de officiis magna ecclesia cap. 1, Pentade quarta num. 22 Codinus, munus est Scripturas interpretari. Apud Stephanum Gerlachium in epistola ad Crisum, edita à Davide Chytrao in lib. de Statu Eccles. Orient. Joannes Zygomas inscritur magna Constantinopolitana ecclesia Rhetor, id est verosimiliter, vel præco ficer, vel sacrarum Litterarum interpres. Theodorus Balsamon in prima ad propositas sibi questiones responsione seu meditacione S. Paulum Apostolum eodem sensu sacrarum Dei Ecclesiarum Rhetorem appellat, ut eodem etiam sensu Anastasius & Maximus Dionysium, Alexandrinum episcopum, Rhetorem appellare potuerint; quod scilicet, cum nondem creatus episcopus celebri Alexandrina catechesewon schola fuerit præfectus, divini verbi præconem, sacrarumque Litterarum interpretem, quod munus sibi injunctum sedulò expleret, Alexandria etiam egerit. Non est ergo, cur ex eo, quod Dionysius Scholiorum in Areopagitam concinnator, ab Anastasio & Maximo Rhetor seu Orator vocetur, quispiam existimet, Scholiafsten illum à Dionysio, Alexandrino episcopo, esse distingendum, perpetramque illum ab Anastasio & Maximo hocce dignatis titulo ornari. Adhuc Dionysius, antequam celebri catechesewon schola Alexandriae præsiceretur, rhetorices artem, ut in Commentario docui, fuerat professus, hincque ab Anastasio & Maximo è rhetore, non quidem proximè, sed mediæ catechetica schola præfectora, Alexandrinus dici potuit fatus episcopus.

D 51 *Verum, inquires, Nicetas Choniates & minimè & Joannes Cyparissiotus (vide utriusque hujus scriptoris verba suprà hoc transcripta) nuspian Dionysium, quem in Dionysium sibi cognominem scripsisse Scholia seu Annotationes, innunt, Alexandrinum episcopum vel patriarcham appellant, ut adeò Dionysium, Dionysii Areopagite scholiafsten, à Sancto nostro, Alexandrino episcopo, distinguant. Joannes Cyparissiotus decade 1, cap. 1 (inquit tom. 3 Bibliotheca Patrum editionis Lugdunensis, in Notis ad S. Dionysium Alexandrinum Turrianus) adducit verba (vide hac num. 44 his transcripta) Dionysii Alexandrini ex Annotationibus in Dionysium Areopagitam; sed hic Dionysius, qui scriptit Scholia in Dionysium Areopagitam, à Niceta Choniates (vide hujus verba num. 43 pariter hoc jam transcripta) lib. 2 Thesauri cap. 15 appellatur rhetor & idem fortasse erit apud utrumque (Nicetam Choniaten & Joannem Cyparissiotam) auctorem, & hoc nostro (Dionysio Alexandrino) posteriorem. Verum respondeo: sufficit, à duobus his scriptoribus Dionysii Areopagite scholiafsten Dionysium Alexandrinum nuncipari. Et enim ob nominis Sancti nostri celebritatem non aliis Dionysius, quād hic ipse per Dionysium Alexandrinum, etiam absque adjuncto episcopi aut patriarchæ titulo, solet intelligi, ut Dionysius Alexandrinus etiam sine ullo addito antonomastice quodammodo Sanctum nostrum significet, ac pro in ut laudati bini auctores per Dionysium, quem Dionysii Areopagite scholiafsten faciunt, non alium Dionysium, quād nostrum intelligent. Neque obstat, quod Dionysium, Areopagite scholiafsten,*

A *ston, rhetorem nuncupet Nicetas. Id enim idcirco verosimiliter facit, quod eum hoc titulo ab Anastasio Sinaita & Maximo insigniri observarit. Adhac Choniates, que de Dionysio Areopagita scholiaste memorat, ex Anastasio Sinaita & Maximo ferè descripsit, ut adeò per Dionysium scholiasten non alium, quam, quem ipsi intellexere, Dionyssium, Alexandrinum episcopum, intelligat.*

52 Nequit itaque ex rhetoris vel oratoris titulo, qui Dionysio, Scholiorum in sibi cognominem concinnatori, à S. Anastasio Sinaita, S. Maximo & Niceta adjungitur, certò concludi, scholiasten illum, Dionyshium vocatum, à sancto nostro Dionysio, Alexandrino episcopo, esse distinctum. Nec quidquam etiam, ut id probetur, haberi potest ex erroribus, quorum Anastasius à Nicolao le Nourry suprà laudato insimulatur. Quamvis enim Anastasius, dum Dionysio Alexandrino, qui in sibi cognominem Scholia scriptis, episcopi iurum attribuit, à vero foris aberravit, id tamen de viro sancto solida absque ratione afferendum non est; ratio autem hujusmodi, ob quam hic erroris Anastasium certò insimulem, nulla

B affertur. Licet enim Anastasius, ut laudatus le Nourry verbis num. 49 recitatis docet, in libro suo, qui Dux viæ inscribitur, S. Augustinum pro Christo sanguinem suum fudisse, affirmare videatur, scilicet manifestum, ut appareat, errorem admittat, binc tamen non consequitur, ut pariter erret, dum Dionysium Alexandrinum, quem sibi cognominis scholiasten facit, episcopum appellat. Præterea hæc Anastasi verba, Augustinus, qui suo sanguine in scriptis duas in Christo naturas consignavit, quibus Augustinum pro Christo sanguinem suum fudisse, laudato le Nourry affirmare visus est Anastasius, ita forè queunt exponi, ut sensum habeant à veritate non prorsus alienum. Quod vero pertinet ad cetera, in quibus le Nourry plus semel jam laudatus à vero aberrare Anastasium, verbis supra recitatis indicat, generatum id dumtaxat afferitur, nec an exæste veritati congruat, operiosus indagare est animus. Fac tamen, Anastasium pluries etiam à vero aberrare, nec sic quidquam evinces. Cum enim dubium non sit, quin simul longè pluries à vero non aberret, putandum potius est, eum non aberrare, quam aberrare à vero, dum Dionysium, sibi cognominis scholiasten, episcopi Alexandrini titulo in Opere, quod inscribitur Ὀδυσσός, exornat.

53 Ut nihilominus Dionysium , sibi cognomi-
nis scholiaſten , in Opere , cui Ὀδυϊὸς titulus ,
episcopum Alexandrinum perperam appellari ,
vero reddant ſimilius , ſunt etiam , qui Opus illud
Anatafio falso ſuppoſitum aut certe inſigniter
eſſe interpolatum contendant . Ut autem id pro-
bent , aiunt in eo non paucos eventus , qui Ana-
taſſi etate posteriores ſint , narrari . Verum ego
ob eventus Anatafii etate , ut autumant , poſte-
riores , qui in Opere illo narrantur , minimè
moveor , ut id vel falso Anatafio ſuppoſitum ,
vel inſigniter eſſe interpolatum exiſtimem . Ete-
nim Opus illud genuinum eſſe Anatafii fætum ,
ſit ex variis ejusdem locis perſpicuum ; even-
tus verò Anatafii etate posteriores , qui à non-
nullis in eodem fuere obſervati , ex diſtinclio-
ne , qua inter Anatafium , patriarcham An-
tiocenum , & Anatafium presbyterum mona-
chum , facienda eſt , temporeque , quo hic ē vivis
exceſſit , omnino evanescunt . Utrumque hoc af-
Octobris Tomus II.

sertum probare aggredior. A primo incipio. Libri seu Operis, quo de hic agimus, in codice Ms., ut Gretserus, qui ex hoc illud primus edidit, sestatuerat, hujusmodi est titulus: Ἀρχὴ Βιβλίου τῆς οὐρανοῦ Αναστασίου μοναχοῦ τῆς Σινᾶς ὥρας. Exordium libri S. Anastasii monachi Sinaïtæ seu montis Sinae. Capite autem quarto hic titulus legitur: Anastasii minimi presbyteri sancti montis Sinae, Opus de fide, œconomia Christi Dei Filii, ad sanctam Catholicam Ecclesiam Babylone scriptum, Fratribus nostris in ea Christi studiosis & orthodoxis petentibus. Et cap. 10 profere suam disputationem cum hereticis Alexandria habitam, ubi etiam se Anastasium monachum sancti montis Sinae professionem fidei scripsisse, affirmat, & ita se alibi minimum monachum nominat. Cum ergo, uti ex iam dictis liquet, libri, qui Odysseus seu Dux viæ inscribuntur, auctor se esse etiam in Operis decursu vel Anastasium minimum presbyterum sancti montis Sinae vel Anastasium monachum sancti montis Sinae vel minimum monachum appelleret, haque omnes appellations Anastasio, eique Sinaïtæ, qui ponitur in Operis titulo, optimè quadrent, dubium non videtur, quin dictum Opus Anastasium Sinaïtam verè habeat auctorem, ut adeò huic falso suppositum perperam dicatur.

54 Examinemus modò eventus mox memoratos, quorum causâ librum, qui Ὁδόγεως seu Dux viæ inscribitur, Anastasio nonnulli abjudicant. Multa, ut jam dixi, aiant in eo, quæ Anastasii etate posteriora sunt, memorari, atque in primis quidem S. Eulogii, patriarche Alexandrini, veluti jam mortui, qui tamen non prius, quam Anastasio jam vitâ funèlo, è vivis excessit, fieri mentionem. Fateor, in dicto libro S. Eulogii, patriarcha Alexandrini, veluti jam vitâ funèli, mentio occurrit. Etenim illius auctor cap. 10 sic scribit: Non abs re fuerit, studiosos istud itidem observare hoc loco. Narrabant nobis Catholici, qui Alexandriae degunt, post tempora beati Eulogii Papæ Alexandrini hic fuisse præfectum augustalem Severianum, id est, Severianorum scđla affectam, qui satis diu quatuordecim calligraphos seu librarios ejusdem secum sententiæ habuerit ac aluerit, quibus id negotii dabat, ut Patrum libros falsarent, ac depravarent, maximè S. Cyrilli. Ad quorum sanè verborum veritatem, ut consideranti patet, requiritur, ut tunc, cùm scriberentur, S. Eulogius, patriarcha Alexandrinus, è vivis, atque id quidem jam dudum, esset sublatus. Verum respondeo, S. Eulogium patriarcham Alexandrinum recipsa etiam diu ante Anastasium, qui libri, quo de hic differimus, auctor est, è vivis esse sublatum, tantumque sustineri contrarium ab iis, qui Anastasium Sinaiam ab Anastasio patriarcha Antiocheno, qui anno 599 obiit, distingendum non putant.

55 Verum hi, uti etiam illi, qui Anastasium *Anastassi p̄m
Sinaitam cum altero Anastasio, qui Anastasio s̄eriores no-
Antiocheno proximè memorato in patriarchatum s̄int;*
*Antiochenum, nullo alio medio, succedit, quique
anno 610 obiit, eundem faciunt, vehementer
hallucinantur. Etenim Anastasius, qui Sinaïta
appellatur, quique libri, qui Οδυσσείον seu Dux viæ
inscribitur, auctor est, nec episcopus, nec patriar-
cha, sed presbyter tantum fuit, ac proin ab utroque
Anastasio Antiocheno hic memorato, tam seniori
quam juniori, est distinctus. Quapropter cum A-
nastasius Sinaïta ab utroque hoc Anastasio Antio-*

cheno diversus sit, nihil sanè impedit, quò minus
dùm ante eum S. Eulogius patriarcha Alexan-
drinus, qui, ut Sollerius noster in Patriarchis A-
lexandrinis num. 359 docet, anno 604 diem su-
prenum obiit, è vivis credatur sublatus. Jam
verò cùm hoc ita sit, nequit ex eo, quòd in O-
pere, cui Ὁδηγὸς seu Dux via est titulus, S.
Eulogii, patriarche Alexandrini, veluti jam
dudum vitâ functi, mentio occurrat, legiūmè
inseriri, Opus illud Anastasio Sinaïta falsò esse
suppositum; verùm contra inde potius inferendum
est, vitam hunc tamdiu protraxisse, ut de Eulogio,
veluti jam dudum è vivis erepi, loqui potuerit.
Hinc porrò, cùm Eulogius anno 604 obierit,
longumque tempus, quo ei ex dictis Anastasius
debuit fuisse superstes, annos non pauciores, quam
viginti circuitè possit complecti, rectè concludes,
Anastasium Sinaïtam, si non diutius, certè ad
annum usque 625 circuitè in vivis fuisse super-
stitem, ut adeò, quando de Eulogio, veluti jam
dudum vitâ functo loquuntur, neutiquam faciat
de re, quæ etate sua sit posterior, sermonem. I-
dem brevitatis ergò, quod tamen difficile non fo-
ret, non demonstro de nonnullis aliis, ab Anasta-
sio memoratis, ob quæ, utpote Anastasio, ut pu-
tant, posteriora & ab eo tamen in libro, cui ti-
tulus Ὁδηγὸς, narrata, Opus hoc illi falsò esse
suppositum, nonnulli crediderunt. Atque ita qui-
dem jam sublata sunt difficultates, ob quas liber,
cui titulus Ὁδηγὸς, Anastasio abjudicaretur.

quamvis au-
tem Opus,
cuius titulus
Dux via,
varie, teste
Alatio, in-
terpolatum
sit;

56 Ast, inquires, liber ille, cui titulus Ὁ-
δηγὸς, pro genuino Anastasiu Sinaïta fietu tanti-
sper habeatur, nondum tamen hinc evinces, Dio-
nysium, sibi cognominem scholiasten, rectè in eo
Alexandrinum episcopum vocari sen à Diony-
sio, Alexandrino episcopo, Scholia in sibi co-
gnominem fuisse conscripta. Etenim Leo Alla-
tius in Syntagmate de Eugastrimitho pag. 528 o-
stendit, librum illum, qui Ὁδηγὸς seu Dux via
inscribitur, varie esse interpolatum, adeò ut quis
suspicari queat, præmemoratum de Scholiis à
Dionysio in sibi cognominem scriptis testimonium
seu assertum ab Anastasio Sinaïta non esse profe-
ctum, sed à recentiori interpolatoris manu in illius
textum fuisse intrusum. Verùm, respondeo, librum,
cui titulus Ὁδηγὸς, vel eo loco, quo prefatum de
Scholiis à Dionysio scriptis testimonium exhibet,
interpolatum non esse, vel, si ibi interpolatum sit, ne-
cessè videri, ut factum id sit, illato in prædictum
Anastasiu librum ab interpolatore eo ipso textu,
quem supra ex S. Maximu in Dionysium Areo-
pagitam Scholiis huc transcriptimus. Rem sic o-
ffendo: S. Anastasius Sinaïta inter annum circi-
ter 630 & 640, ut eruditis non paucis nunc
videatur, è vivis excessit; eique annis dumtaxat
viginti quinque circuiter S. Maximus supervixit.
Jam verò cùm verba num. 43 recitata, quibus
à Dionysio in sibi cognominem Scholia esse ador-
nata, testatur S. Maximus, apprimè congruant
cum verbis, num. 42 huc transcriptis, quibus id
ipsum testatur S. Anastasius Sinaïta, videtur S.
Maximus ex S. Anastasio, junior nempe ex se-
niore, sua descriptissime.

nihil tamen
hinc

57 Hoc autem si ita sit, cùm breve dumtaxat in-
ter S. Maximum & S. Anastasium Sinaïtam inter-
cesserit temporis spatium, hujusque Opus, quod Dux
via inscribitur, statim atque in lucem erat editum,
interpolatum vero similiter non fuerit, hoc utique eo
saltet loco, quo Scholia à Dionysio Alexandri-
no in sibi cognominem scripta commemorat, etiam
nunc interpolatum dici non potest. Quòd si verò
S. Maximum, utpote qui S. Anastasium Sinaï-

tam non nominet, sua ex hoc verba, quibus Scholia
à Dionysio Alexandrino in sibi cognominem scri-
pta testatur, non deprompsisse, sed propria ex
animi sententia, ut Dionysii Areopagita dicta il-
lustraret, protulisse velis, non poterit quidem, hoc
posito, pro certo haberri, verba suprà recitata,
quibus in libro, cui titulus Ὁδηγὸς, Dionysius in
sibi cognominem Scholia scriptisse indicatur, ex S.
Maximi in Areopagitam Scholiis in dictum Ana-
stasi Opus, quod Ὁδηγὸς inscribitur, à recentiori
interpolatoris manu post S. Maximi etatem non
esse illata. Verùm nec sic probari poterit, à Dio-
nysio, Alexandrino episcopo, in sibi cognominem
Scholia non fuisse concinnata. Fac enim, Ana-
stasium Sinaïtam, quod tamen numquam facile
probaveris, Scholiorum, que à Dionysio in sibi
cognominem scripta sint, ne verbo quidem uspiam
mentionem fecisse, certum nihilominus S. Maxi-
mi testimonio adhuc manebit, Scholia à Sando in
Dionysium sibi cognominem fuisse conscripta.

58 Nec est, cur hic, ut lāndatus le Nourry
verbis num. 49 recitaris facit, Eusebii & Hieronimi de Scholiis à Dionysio, Alexandrino epi-
scopo, in sibi cognominem scriptis silentium opponas. tur

Etenim tam Eusebium quam Hieronymus plura et-
iam alia Dionysii Opera silentio praterit; quod
ne à me gratis dictum putes, rem exemplis de-
monstro. S. Dionysius, auditæ Pentapolitanorum
adversus se apud Dionysium, Pontificem Roma-
num, accusatione, illicò ad hunc sui purgandi
causa dedit epistolam, certissimè, ut in Commen-
tario probavi, à quatuor ejus de Elencho & Ap-
ologia libris distinguendam; uspiam autem Eu-
sebius hujus epistola meminit, quod etiam tam
de Hieronymo quam Eusebio dicendum ratione
epistole, quam Dionysium ad Theotecnū, Ca-
sariensem episcopum, dedisse, Appendix hui-
us capite proximè pregresso docimus. Ad Ste-
phanum, Romanum Pontificem, S. Dionysius,
teste Eusebii lib. 7 Historia Ecclesiastica cap.
2, primam earum, quas de baptismō exara-
vit, scriptis epistolam, alteraque epistola planè
in signi, cuius varia Fragmenta exhibet Eusebium,
famam suam à Germano, episcopo quadam Æ-
gyptio proscissam, egregiè est intatus; neutra an-
tem ab Hieronymo in Dionysii Operum Catalogo
memorata invenitur. Adhac ipsem Eusebium, à
se non omnia recensita esse Dionysii Opera, suis
aperie indicat, lib. 7; cap. 26 sic scribens: Sed
& alia plures sunt apud nos illius (sancti Dio-
nysii Alexandrini episcopi) epistolæ, & proli-
xiores libri epistolari forma ac stilo conscripti;
cujusmodi sunt illi de natura libri Timotheo-
puero dedicati. Item liber de tentationibus,
quem etiam Euphranori nuncupavit.

59 Cùm ergo, uti ex jam dictis liquet, Eu-
sebius & Hieronymus non omnia recensent Dio-
nysii Opera, nequit ex eorum de Scholiis, qua
Dionysius Alexandrinus in sibi cognominem scri-
pserit, silentio inseriri, vere à Dionysio Alexan-
drino Scholia in sibi cognominem non fuisse con-
scripta. Itaque, uti ex iis omnibus, quæ hac-
enus differuimus, palam est, Anastasius Sinaïta,
dum Scholia à Dionysio, Alexandrino episcopo,
in sibi cognominem scripta affirmat, à vero aber-
rare, probari non potest, hincque est potissimum,
cur ego, ne eum erroris temere insimulem, affen-
tiri non facile ausim iis, qui, ne à Dionysio A-
lexandrino in Areopagitam Scholia scripta esse,
admittant, horum scriptiōnem, non Dionysio,
Alexandrino episcopo, sed rhetori cuidam, Ale-
xandrino cognomini attribuunt, hincque ab A-
nastasio

A *Anastasio Sinaita & Maximus episcopi Alexandrini titulo perperam distingui, contendunt. Fabritius quidem Bibliotheca Graeca lib. 5, cap. 1 num. 6 in Pseudareopagita ea adducit in medium, quæ si veritati certò congruerent, consequens foret, à Dionysio nulla in sibi cognominem Scholia veroſimilius fuisse conscripta. Verum cum ea veritati certò congruere habentus non compererim, rem hanc ad ix hujus mensis diem in Dionysio Areopagita discutiendam relinquo, putoque interim ut veroſimilius habendum, Scholia Sanctum in sibi cognominem scriptisse.*

Non propter ea tamen hac in Areopagita tam, **60** *Nec propterea tamen est consequens, ut bunc in libros, sub Dionysi Areopagita nomine circumferri solitos, Annotationes Scholiave concinnasse velim. Quò minus enim id ex eo sit consequens, obstat aliorum opinio, qui, quamquam Dionysium, Alexandrinum episcopum, in Dionysium aliquem sibi cognominem scriptisse Scholia Annotationesve admittant, id tamen ab eo in Dionysium Areopagitam factum, conſtanter negant. Et verò, quò id faciant, fundamento non carent. Etenim nec Anastasius Sinaita, nec Maximus Dionysium Areopagitam nomine tenuis exprimit; verba verò, quibus Dionysium, Alexandrinum episcopum, in sibi cognominem scriptisse Scholia, affirmant, ita necessariò (vide, que suprà differimus) accipienda non sunt, ut Scholia illa in Dionysium Areopagitam scripta designent. Certe S. Maximus, qui S. Anastasi Sinaite verba, num. 42 recitata, tantum descriptisse videtur, per Dionysium Alexandrinum cognominem, in quem ab hoc Scholia scripta indicat, Dionysium Areopagitam non intellexit. Etenim Maximus, uti ex iis, que suprà docuimus, manifestum apparet, Dionysium, quem tamen verbis suprà recitatis Alexandrinum episcopum disertè nominat, in Dionysium Areopagitam Scholia Annotationesve scriptisse non putavit; qui utique aliud opinaturus fuisse videtur, si per Dionysium, in quem à Dionysio, Alexandrinus episcopo, Scholia scripta esse, Anastasius prodit, Dionysium Areopagitam intellexisset.*

sed alium cognominem, **61** *Hinc ego, huic S. Maximi opinioni adherens, per Dionysium, Alexandrinus cognominem, in quem hic Scholia scripsit, Dionysium ab Areopagita distinctum intelligo. Aſt, inquit, Nicetas Choniates & Joannes Cyparissiotia suprà plus semel laudati Dionysium, in quem à Dionysio Alexandrinus verbis num. 43 & 44 Scholia scripta indicant, Areopagitam aperiè nominant. Adhac si per cognominem, in quem Dionysius composuerit Scholia, intelligi nequeat Areopagita, Dionysius alius, in quem hac sint composta, debet assignari, ac prain, cum id fieri non posse videatur, tum hinc, tum ex eo, quòd Nicetas & Cyparissiotia Dionysium, in quem Alexandrinus Scholia scripsit, Areopagitam appelleret, concludendum apparet, non in alium, quam in Areopagitam Scholia à Dionysio esse conscripta. Respondeo, utramque hanc difficultatem facili posse dissolvi negotio. Et posteriorem quidem Halloxius jam antè laudatus hunc in modum loco suprà citato dissolvit. Respondeo, inquit, videri illum, qui à S. Maximo beatus & sanctus Dionysius vocatur, quique Scholiis à Dionysio, Alexandrinus episcopo, illustratus est, esse S. Dionysium, Corinthiorum episcopum, illustrem secundi seculi scriptorem, qui, ut Eusebius & Hieronymus testantur, "tantæ eloquentiae & industriae fuit, ut non solum suæ civitatis & provinciæ populos, sed & aliarum urbium & provinciarum epistolis erudiret." Hæc enim sunt ipfissima*

Octobris Tomus II.

verba S. Hieronymi in Catalogo Scriptorum cap. 20, ubi & ejus scripta recenset.

62 *Ita Halloxius, nonnullis deinde interpositis, hac subdens: Cur autem Dionysius Alexandrinus Scholia scriberet in S. Dionysium, Corinthiorum episcopum, sibi cognominem, permagna causa fuit. Nam haeretici illius Scripta corruerant, iisque ad suos errores abutebantur. Quod ne dicere gratis videar, vide ipsa ejusdem Dionysii Corinthii verba id conquerentis apud Eusebium lib. 4 Historiæ Ecclesiastice cap. 22. Quare Alexandrinus, ut eum partim explicaret, partim defenderet (plurimi enim siebat ejus auctoritas) necesse habuit in eum Scholia conscribere. Cum ergo, uti ex his Halloxiis verbis intelligitur, vero prorsus absimile non sit, Dionysium, Alexandrinum episcopum, in Dionysium, Corinthiorum episcopum, Scholia adornaſſe, assignari utique potest Dionysius, Alexandrino cognominis atque ab Areopagita distinctus, cuius fuerint Opera à S. Dionysio, Alexandrino episcopo, Annotationibus Scholiisve illustrata. Atque ita quidem evanescit difficultas posterior, ob quam contendit posset, Scholia, si qua à Sancto nostro in sibi cognominem scripta sint, in Areopagitam esse conscripta. Quod verò pertinet ad primam, ex Choniate & Joanne Cyparissioti pettam, respondeo, hos Dionysium, in quem à Dionysio Alexandrinus scholia scripta innunt, Areopagitam idcirco aperiè facere, quòd Anastasium Sinaitam & Maximum, qui à Dionysio, Alexandrino episcopo, Scholia non in Areopagitam, sed in sibi cognominem tantum scripta docent, de Areopagita perperam interpretatisint. Itaque si qua Scholia Dionysius, ut veroſimilius apparet, in sibi cognominem scriptis, per hunc non Areopagita, sed alius Dionysius, fortè Corinthiorum episcopus debet intelligi.*

AUCTORE
C. B.
forè Diony-
sum Corin-
thiorum epi-
scopum, scri-
pia sunt.

C A P U T V.

De duabus ad Paulum Samosatenum epistolis, Dionysii nomine vulgatis, deque binis argumentis, quibus has Dionysii non esse, quidam contendunt.

F

Sicut nonnulli contendunt, tres ut minimum ad Paulum Samosatenum scriptis epistolas; quarum quidem primâ à Paulo, quæ ejus esset doctrina, sibi aperiè exponi petierit, secundâ hanc sibi à Paulo epistola exppositam confutârit; ac tertiam denique ad decem Pauli contra doctrinam orthodoxam objectiones seu questiones responderit. Due harum posteriores, quæ Sancto, ut contendunt, adscribende sunt, epistole unâ cum decem Pauli Samosateni objectionibus seu questionibus Dionysio propositis, scilicet proximè elapsi initio inventa, annoque 1608 typis Roma primâ excusa, in tomum primum deinde Conciliorum Labbei & in Bibliothecam Patrum, tam eam, quæ Parisis ac post Colonia, quam eam, quæ Lugduni impressa est, & in hujus quidem tomum tertium, fuerunt illatae. Quod autem ad primam è tribus dictis epistolis, quæ Sanctus à Paulo, quæ ejus esset doctrina, sibi exponi petierit, pertinet, ea nusquam extare, cognoscitur. Cum tamen secunda è tri-

**Due ad Pau-
lum Samo-
tenum episo-
la, Dionysii
nomine vul-
gata.**

AUCTORE

C. B.

bus prefatis epistolis initio habeat, Rescripsimus ad ea, quæ prius scripsisti, ut eliceremus te ad dicendum aperte, quod vis dicere, dubium non apparet, quin primam etiam è tribus memoratis epistolis ad Paulum Samosatenum, qui impian doctrinam suam occultare nisus fuerat, aut certè non sat dilucide exposuerat, Sanctus scripsit; dubium, inquam, hoc non apparet, si modò duæ è tribus prefatis epistolis posteriores, tomo Conciliorum Labbe & Bibliotheca Patrum sub Dionysii nomine insertæ, Dionysium vere habeant auctorem.

Has ob dicitur, quam Samosateni affingunt, quamque cum veterum

B

64 Verum, quamquam duæ hæ epistola Sancto verosimilius debeant attribui, sunt tamen eruditii non pauci, qui easdem illi abjudicant. Horum omnium amesignanus est in suis ad 27 libri se primi Historia Ecclesiastica caput Annotationibus Valesius, quem deinde Elias de Pin in nova sua Scriptorum Bibliotheca, aliquie insuper plures sunt secuti. Hisne, an Tillemonio, aliisque multis, qui sustinent contrarium, affendiendum sit, presenti capite disquirro, seu potius, ut, quod meditor, apertius eloquar, rem illum, utpote non sat undeque certam, in medio relinquentum ostendo. Ab argumentis, que pro dictis epistolis Dionysio abjudicandis faciunt, initium duco. Remigius Ceillierus Benedictinus, qui circa dietas duas epistolæ Valesii opinionem amplectens est, tomo tertio generalis Scriptorum Ecclesiasticorum Historia pag. 277 hunc in modum verbis Gallicis Latine à me redditis ratiocinatur. Imò auctor (duarum nempe, de quibus agimus, epistolarum) ne quidem videtur argumentum, quod tractat, sat habuisse compertum. Exprobrit enim Paulo Samosateno, quid in Jesu Christo duas admittat hypostases, duas personas, duos Christos & duos filios, quorum unus esset Dei filius ex natura & æternus, alter filius David natus in tempore. Nupiam autem invenitur Paulus errores hos docuisse. Concilium Antiochenum contra eum congregatum, sanctus Epiphanius, sanctus Hilarius, Theodoreus & Philastrius nihil simile contra illum in accusationem adducunt. Econtra, ut scilicet antiqui scriptores testantur, docebat, Patrem, Filium & Spiritum sanctum non esse nisi unicam Personam; Verbum & Spiritum sanctum esse in Patre; sed eo modo, quo ratio est in homine sine ulla reali & personali existentia; ita ut secundum illum verè nec sit Pater, nec Filius, nec Spiritus sanctus, sed dumtaxat Deus.

de illa assertio-
nis componi
non posse pu-
tari, Ceillierus
Sancto abju-
dicat:

65 Hinc dicebat, Filium Patri esse consubstantiale, tollens hoc vocabulo personarum proprietatem & distinctionem. Vero igitur apparet similius, auctorem illius epistolæ (priorum è duabus ad Samosatenum epistolis, Dionysii nomine vulgatis, intelligit) hæresim Nestorii, qui duas in Jesu Christo admittebat personas, confudisse cum hæredi Pauli Samosateni, qui ne quidem Verbo realem & personalem existentiam concedebat. Haec tenus laudatus Ceillierus, volens scilicet, cum Paulus Samosatenus secundum veterum scriptorum testimonia Dei Filium seu Verbum sine subsistentia propria seu ἀνθρώπων esse docuerit, duas in Christo hypostases, quarum altera sit Verbi, altera naturæ humanae, à Paulo Samosateno sive admissas, in præmemorata epistola perperam indicari, ac proin hanc à Dionysio, utpote qui Pauli errores melius habuerit perfectos, non sive conscriptam. Et verò si Paulus Samosate-

nus Dei Verbum sine subsistentia seu ἀνθρώπων esse, re ipsa docuit, nullaque ratio, quæ ab illo, stante hoc dogmate, duæ in Christo hypostases fuerint admissæ, assignari queat, argumento sane, ut non nulli putant, haud levi id erit, prefatam epistolam, in qua duæ in Christo hypostases à Paulo admissæ indicantur, Dionysium non habere auctorem. Hoc ergo paulò accuratius discutere, opera pretium existimò. Joannes Garnerius, Societatis Jesu sacerdos, in Mario Mercatore, quem Notis Dissertationib[us] que illustratum edidit, Dissertatione prima de heresi & libris Nestorii pag. 308 sic scribit: Vetus opinio est jam inde à longinquis ducta temporibus ad nostram usque ætatem, Samosatenum Trinitatem Personarum divinarum sustulisse, unumque Patrem Dei nomine vocâsse, cui tamen tribueret Verbum coæternum, sed prolatitium dumtaxat, & ἀνθρώπων nostroque simile.

D

66 Ita laudatus Garnerius, qui mox veterum reci-
tatis anti-
quiorum scri-
pторum

E

rem, quam bis verbis memorat, opinionem probaturus, hac prefatur: Tam perulgatae opinionis neque origo, neque veritas apertissima est. Investiganti mihi, quis omnium primus id Paulo attribuerit, nemo Latinorum Philastrio, nemo Græcorum Epiphanius antiquior occurrit, saltem qui expressis verbis mentem aperuerit, quanquam ne ipsi quidem ambo clarissime loquantur, ac tum Philastrii & Epiphanius, qui ambo seculo quarto floruerunt, verba ad institutum suum facientia describit. Philastrii hæc sunt: Paulus quidam fuit Samosatenus post hos in Syria, qui Verbum Dei, id est, Christum Deum Dei Filium substantivum, ac personalem & sempiternum esse cum Patre denegabat: prolativum autem, id est, quasi æra quedam dicebat; non tamen personam vivam Filii sempiternam cum sempiterno Patre credendum docebat. Epiphanius verò ista: Est autem Pauli (Samosatenus scilicet) hæc opinio, Deum Patrem & Filium ac Spiritum sanctum unum esse Deum. Verbum Dei ejusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut hominis in corde proprium verbum inesse cernimus. Filium Dei subsistentiam habere per se esse nullam, sed in Deo subsistere. Adhæc Dei Verbum, in terras delapsum, in Jesu, qui homo merus esset, habitasse. Ita unus, inquit ille, Deus est; neque aut pater est Pater, aut filius Filius, aut spiritus sanctus Spiritus est sanctus. Imò verò Deus unus est Pater, & hujus in ipso Filius, ut est in homine sermo. Sio Philastrius, cuius Opera tomo quarto Bibliotheca Patrum editionis Lugdunensis exstant inserta, & Epiphanius hæresi sexagesima quinta sermocinantur, qui, quamquam, ut ait Garnerius, clarissime non loquuntur, satis tamen aperte indicant, ex Pauli Samosateni sententia Dei Verbum prolatitium dumtaxat, & sine substantia seu ἀνθρώπων esse.

F

67 Porro recitatis binis, que buc jam transcripsimus, Philastrii & Epiphanius de Pauli Samosateni circa secundam SS. Trinitatis Personam doctrina testimoniis, laudatus Garnerius mox subiungit: Utrumque (Philastrium nempe & Epiphanium) fecutus Mercator, Nestorius, inquit epistola de discrimine &c num. 1, circa Verbum Dei non quidem ut Paulus sentit, qui non substantivum, sed prolatitium potentia Dei efficax Verbum esse definit. Et alio in loco, in Dissertatione nempe ad xi anathemat. Nestorii, Paulus Verbum Dei τροποφορίει καὶ τραπετικὸν λόγον καὶ εργατικὸν, id est, prolativum & potestatis effectivum Verbum

de Pauli Sa-
mosateni do-
ctrina testi-
monis.

fen-

A sensit, non substantivum, quod Græci οὐσίας dicunt. Itaque, uti ex his trium antiquiorum scriptorum testimonis jam transcriptis eruitur, Paulus Samosatenus docuit, Dei Verbum, quod in Jesum descendit, esse prolatum quiddam & sine hypostasi seu ἀνυπόστατον. Verum, jam inquires, cum id ita sit, necesse est, ut Paulus duas in Christo admisit hypostases, in prememorata Dionysii ad eum epistola perperam indicetur. Si enim Dei Verbum sit ἀνυπόστατον seu hypostasi substitutum, qui fieri potest, ut Dei Verbum & homo duæ sint in Christo hypostases? Potestne Dei Verbum simul esse & ἀνυπόστατον & ἀνυπόστατον, id est, substitutum & non substitutum hypostasi? Fuitne forsan in Christo Patris hypostasis, quod tamen docuisse Paulum, vero prorsus appareat absimile? Respondeo: nodus quidem hic est admodum sanc solutus difficultis; methodum tamen, quā solvatur, Garnerius, postquam eum sibi met ipse objecit, Dissertatione supra citata assignat. Lubet adeò verba, quibus id facit, hoc transcribere.

*quedam ex
Garnerio,
quācum bis
illa*

B

68 Eruenda, inquit, quæstionis tam impedita solutio ex ipsis Pauliniani delirii mysteriis. Fingebat ille Deum instar solis, cuius tria considerari debeant, figura seu discus ipse, qui dicitur, & energiæ duæ illuminandi ac calefaciendi. Figuræ & substantiæ similem dicebat Patrem, vi illuminandi Verbum, vi calefaciendi Spiritum sanctum; sed Verbum aiebat (idem sentiendum de Spiritu sancto) gemino, perinde ac nostrum, spectari posse in statu, prout nempe vel καρδιῶν esset, vel ψυχῶν. (In scholis dicunt immanens & transiens.) Quamdiu in Deo est, non aliam habet, si Paulo credimus, hypostasin, quam ipsiusmet intelligentis, ut neque nostrum, cum insitum cogitatur: cum autem profertur exterius, forasque mittitur, suam incipit habere distinctam à proferente hypostasim, quam tamen amittit, ubi primùm redierit ad Deum, à quo processerat, ad opus implendum. Verbum ergo divinum Paulus faciebat & ἀνυπόστατον, cum à Deo discellisset; & ἀνυπόστατον, cum in Deo resideret; atque ita ἀνυπόστατον ante saecula, ἀνυπόστατον in tempore. Addebat, Verbum tunc fieri Filium, cum profertur, incipitque propriam habere hypostasim, prolatio enim ipsam est Filii editio in lucem. Addebat etiam, tunc temporis Deum aliquem fieri, non εἴδον, & qui ab æternitate per se subsistat: qui enim fieret, quod erat? Sed recentem & novellum, ut qui Nazareti incepit.

*possit compo-
ni, methodus
proponitur;*

69 Quin etiam volbat, Verbum factum Filium, & per se jam Deum existentem, descendisse in Jesum, in eoque patrâsse opera, quæ admirationem pepererint; quo tamen relicto, cum passio aut certa mors impenderet, revolasse ad Patrem, ideoque nec Verbum dici posse passum, nec Deum mortuum. Desertionis argumentum putabat certissimum, quod Jesus inter expirandum clamasset: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? Hunc in modum Garnerius Pauli Samosateni de SS. Trinitate, non dicam, opinionem, sed figuramentum exponit; quod quamquam prorsus insanum ac insulsum sit, inde tamen potest colligi, qui Paulus Dei Verbum ἀνυπόστατον afferere, simulque tamen duas in Christo hypostases, alteram divinam, humanam alteram, admittere potuerit; immo etiam qui reliqua omnia, quæ de Samosateno à veteribus dicuntur, cum reliquis Pauli de Trinitate, somnisne dicam, an deliriis, queant componi; si precipue, ut in laudata Dissertatione Garnerius facit, etiam addideris, Dei Verbum, in Christum

delapsum, jamque Deum novellum factum, suis- se secundum Paulum, quamvis reipsa is esset temporaris, prædestinatione tamen æternum; adhac duos distinguere possè modos unionis seu habitationis Verbi cum Jesu, Filii Dei cum filio Virginis; quorum quidem unus à formatione ad absolutam virtutis usque perfectionem exsisterit, alter manserit postea, saltem usque ad passionem: prior fuerit, velut hospitanus in Jesu Verbi; posterior propriè inhabitans: ille meri beneficij rationem habuerit; iste mercedis. Né verò hec, aliaque ferè omnia, Garnerii verbis mox transcriptis comprehensa, gratis omnino Paulo credantur afficta, S. Athanasi de Pauli erroribus testimonium, quod ad illa Paulo affingenda Garnerium precipue impulisse videtur, quodque, nisi pleraque eadem reipsa Paulo attribuas, hardi facile fortè intelliges, huc transcribo.

70 His verbis apud laudatum Athanasiū lib. de Salut. Adventu concipitur: Paulus Samosatenus Deum ex Virgine confitetur, Deum Nazareti in lucem editum, & inde existendi primordium, regnique consecutum. Verbum tamen efficax è cælo & Sapientiam in eodem agnoscit, ac prædestinatione quidem ante secula fuisse putat, sed Nazareti primùm extare cœpisse; ut unus, inquit, supremus sit Deus Pater. Quæ verba heresis Samosatene mysterium, quo nibil ferè ignotius, continentia loco supra citato ut exponat Garnerius, hæc adducit in medium: Ille igitur (Paulus Samosatenus) sentiebat hunc, quem (vide verba num. 68 huc transcripta) diximus, in modum, si tamen hoc sentire est, & non magis delirare, Deum, qui simpliciter Deus sit ac æternus, esse unicum, habere tamen suum λόγον, id est, Verbum, sumque σοφίαν καρδιῶν, id est, sapientiam immanentem, quem utrumque aliquando emitteret è sinu suo ad implendum mandatum, expletisque, ad se revocaret. Illi verò missi, hoc est, prolatus λόγος, extenta σοφία, prout discedebant à mittente, atque ita per se, & χάρις, id est, extra jam existebant, ita incipiebant esse hypostases quædam, atque etiam per se dii, sed ψυχῆς seu temporarii. Venit itaque, si Samosateno credimus, uterque ad Virginem, sed Sapientia velut formatrix templi, seu hominis, in quo scilicet Verbum habitaret; Verbum tamquam habitator; atque ita contigit, ut Deus (vide verba Athanasi proximè recitata) ex Maria existeret, Deusque Nazareti in lucem cederetur, atque inde existendi primordium regnique consequeretur. Dicebat tamen, Deum eiusmodi, quamvis temporarius reipsa foret, esse prædestinatione æternum, eaque distinctione declinabat Scripturæ locos, ubi æternitas personæ Verbi tribuitur.

71 Hac est interpretatio, à Garnerio Athanasiū verbis proximè recitatis applicata, quæ cum de Pauli Samosateni do-
aliter aperte, ut ei vixum est, attentis Epiphaniis gmatibus af-
aliorumque veterum (vide num. 66 & seq.) de Sa- fera non fa-
mosateno assertis, nequeant exponi, pleraque insul- cilè foris in-
sa circa SS. Trinitatem figmenta supra memorata telligass;

Paulo attribuenda existimavit. Hinc porro, si modò

ita recte, ut vero prorsus absimile non est, sensit Gar-

nerius, consequens est, non tantum ut Paulus, dictis fi-

gmentis inhærens, dicere simul Dei Verbum ἀνυπόστα-

toν seu hypostasi substitutum. & duas in Christo hypo-

stases admittere potuerit, verum etiam ut tam unum

quam alterum reipsa foris adstruxerit. Non est

ergo, cur ex eo, quod Paulus, teste Epiphanio,

Dei Verbum dixerit ἀνυπόστατον, erroneam quis

putet eam, in qua Paulus duas in Christo hypostases

ad-

E

F

P 3

AUCTORE

C. B.

admittere innuitur, Dionysii ad Paulum epistolam, ac proin hanc Sancto falso esse suppositam. Nec hoc tantum dico, verum etiam dictam epistolam Sanctique ad decem Pauli questiones responsionem, si modo ea, quae verbis supra recitatis ait Garnerius, Samosatenus vere fuerit commentus, nullum omnino aliud complecti doctrina caput, veluti à Paulo traditum, quod cum iis omnibus, quae de Pauli doctrina tradunt scriptores antiqui, non possit utcumque componi.

admissa ve-
rò, etiam
cum omnium
veterum de
Pauli doctri-
na afferitis
singula,

B

72 Ut res fiat clarior, Pauli doctrinam in Dionysii ad hunc epistolis indicatam aperio. Ex his itaque Samosatenus existimasse videtur, Spiritum sanctum in utero Marie formatum hominem, quem destinaret in templum, suo tempore à Verbo incolendum; prosecisse hominem illum, vitam studiosam degendo, eaque ratione magis, quam alii homines placuisse Verbo, ipsumque ad suū inhabitationem allexisse. Dei igitur Verbum, eo scilicet, quo supra expositum est, modo è cœlo delapsum, in eo habitasse, sed ita, ut unius soliusque Christi duæ forent hypostases, dueque persona & duo filii Dei, unus natura, qui fuit (secundum prædestinationem nempe) ante secula, & unus & omnes omnes seu secundum appellationis societatem Christus & Filius David, qui non fuit ante secula, sed fuit in tempore, & secundum beneplacitum Dei accepit nomen Filii; sicut civitas accipit nomen domini, & domus nomen ejus, qui eam edificavit. Sic alium virum esse Christum preter Deum Verbum, ab alterius Christi substantia & dignitate differentem, & unum Christum inhabitantem ac opera divina justitie operantem. Hec sunt præcipua doctrina seu potius delirii capita, quae Paulum Samosatenum docuisse, binæ ad hunc epistola, sub Dionysii nomine vulgata totidem ferè atque iisdem verbis insinuant. Confer nunc hac cum doctrina capitibus, quae Paulum suscipiunt, Epiphanius, Athanasius aliquique veteres scriptores indicant, videbisque, quantum opinor, in prefatis binis epistolis de Pauli doctrina nihil tradi, quod, speclata, quam jam exposui, Garneriana methodo, cum Athanasiis aliorumque veterum scriptorum de illa assertis aperè pugnet.

que de hac
in binis dictis
epistolis indi-
cantur, pos-
sint componi;

C

73 Videatur quidem Athanasius verbis num. 70 huc transcripsit innuere, Dei Verbum secundum Pauli figura statim in Christo ab ipso, quo hic in Virginis utero formatus esset, initio habitasse; id autem secundum binas præmemoratas epistolas lapsu tantum temporis, cum jam Christus factus esset grandior, virtutumque merito profecisset, ex Samosateni figuris factum fuerit, ut adeo hic, que de Pauli doctrina in dictis epistolis indicantur, pugnare videantur cum iis, quae de illa, ut appareat, Athanasius insinuat. Verum responderi potest, Samosatenum (vide qua num. 69 dicta sunt) duos adstruxisse unionis Verbi cum Iesu modos, alterum ab ipso Christi formationis initio, alterum lapsu temporis factum; de priori autem loqui Athanasium; de posteriori verò in præmemoratis epistolis esse sermonem, ac proin has cum illo non pugnare. Nunc, eruditus lector, ex iis omnibus, quae de Pauli doctrina differimus, haud difficulter, quantum opinor, colliges, ea omnia, quae de Samosateni circa SS. Trinitatem & Verbi incarnationem commentis memoria prodidere scriptores antiqui, componi, ut appareat, ex Garneriana methodo satis posse cum iis, quae de iisdem commentis in duas præmemoratis epistolis insinuantur, ac proin ex doctrina, quam haec Samosateno attribuunt, consequens non esse, ut Dionysio Alexandrino falso sint supposita seu hunc non habeant auctorem.

74 Quod si tamen modus, quo ea, que de Pauli Samosateni doctrina tum Athanasius aliquique scriptores antiqui, tum bine præludata epistola commemoranti, hic in concordiam, Garnerii ferè inherentes vestigis, adduximus, idcirco forsan displiceat, quod certum non sit, quacumque Garnerius, modum illum adstruens, Paulo affingit, verè ab hoc fuisse asserta, atque in primis quidem quod Dei Sapientiam (vide num. 70) pro Spiritu sancto à Paulo fuisse acceptam insinuet, contrà ac Athanasius (vide iterum num. 70) videatur adstruere; quod si, inquam, prefatus modus idcirco displiceat, sicque adhuc, an scriptores illi antiqui cum predicatis epistolis re ipsa non pugnant, dubitandum appareat, nihil equidem amplius aferam, quod dubium illud ex animo evellam; verum tunc contendeo, dato etiam, antiquorum scriptorum de Pauliniano delirio asserta cum prefatis epistolis aperè pugnare, necesse forsan proprieta non esse, ut haec alium, quam Dionysium, habeant auctorem. Etenim cum Paulus Samosatenus impiam suam de Christo & SS. Trinitate doctrinam, quamdiu vixit Dionysius, occultare, ut apparat, fuerit conatus, Sanctusque illam eo modo, quo ipsem Paulus, datâ ad eum epistolâ, explanârat, in prefatis binis epistolis spectârit, fieri potest, ut Paulus, ne impietatem suam palam faceret, non sat clare eam, quam de SS. Trinitate & Christo sequebatur, doctrinam explanârit; unde factum esse potest, ut Dionysius, cum prefatis binas scriptis epistolas, Pauliniane doctrina capita nonnihil fecerit diversa ab iis, que Paulus re ipsa docuit, quæque eum docuisse, antiquiores scriptores affirmant. Jam verò, si ita res habeat, dato etiam, quod quedam antiquorum de Pauli doctrina asserta à binis dictis epistolis aperè dissonent, concludi sanè hinc nequit quod potest, duas illas epistolas, jam sepius hic memoratas, sepiusque etiam sub Dionysii Alexandrini nomine à variis editas, à Dionysio vere non esse conscriptas. Discipiamus modò, an has à Sancto indubie scriptas non esse, aliis nequeat argumentis evinci.

E

ut nec ex eo,
quod in iis-
dem approbe-
tur consub-
stantialis vo-
cabulum.

F

75 Auctor epistolarum, aiunt nonnulli, approbat vocabulum consubstantiale seu homoousion, dicisque, eo modo Patres appellasse Filium Dei. Certum autem est, Dionysium Alexandrinum, & synodus Antiochenam, in qua Samosatenus anno 270 excommunicatus fuit, vocabulum illud rejectisse, Dionysiusque tempore dici non posuisse, communiter eo usos Patres fuisse. Ita, ut dixi, nonnulli. Verba, quibus, ut aiunt, vocabulum consubstantiale approbat, eoque Patres appellasse Dei Filium, afferit auctor epistolarum, apud Labbeum tom. 1 Conciliorum col. 855, hec sunt: Salvatorem autem Christum dicis fuisse desertum; non illi parcens, quod in cruce dixerit: Deus, Deus meus, ut quid me dereliquisti? Desertum dicis eum, qui erat natura Dominus, & Verbum Patris, per quem omnia Pater fecit, & quem sancti Patres Homoousion, id est, consubstantiale Patri vocaverunt. Verum hisce verbis, ut consideranti patet, ab auctore epistolarum SS. Patres non communiter, sed, nullo addito adverbio, quod frequentiore aëtum indicet, consubstantialis vocabulo usi, dumtaxat dicuntur. Fuisse autem Patres aliquot, qui etiam ante Dionysii Alexandrini etatem Dei Filium Patri consubstantiale vocârint, vero simillimum appetit. Etenim cum Dionysius, quasi Dei Filium rem factam & Patri non consubstantiale afferuerit, à Pentapolitanis ad Dionysium, Romanum Pontificem, fuisse

A fuisse delatus, synodus à Pontifice tunc convocata, Dei Filium rem factam & Patri non consubstantialem afferi, indignè tulit. Testatur id S. Athanasius Tract. de Synodis, num. 43 sic scribens: Cùm... quidam ad (Dionysium) Romanum Pontificem, Alexandrinum (Sanctum nostrum) detulissent, quòd Filium rem factam & Patri non consubstantiale affirmaret, synodus Romæ coacta rem indignè tulit: Romanus autem episcopus (Dionysius) omnium sententiam rescriptit ad gentilem suum, seu potius, ut Gracè est, ad cognominem suum, id est, Dionysium, Alexandrinum episcopum.

Boc enim ab antiquioribus usurpatum,

76 Cùm ergo, ut ex his Athanasiis verbis consequi videtur, à Dionysio Pontifice Romano, synodoque ab eo coacta consubstantialis vocabulum fuerit approbatum, verosimilimum sanè apparet, id etiam non tantam à Dionysio, synodique ab eo convocate Patribus, verum etiam ab aliis antiquioribus fuisse adhibitum; hoc autem etiam confirmatur ex eo, quòd Dionysius, veluti violatè fidei reus, ad Pontificem Romanum idcirco fuerit delatus, quòd Dei Filium Patri non consubstantialem afferere, ab illis putaretur. Nisi enim consubstantialis vocabulum jam tum, cùm Dionysius à Pentapolitanis accusatus est, notum admidum atque usitatum, imò in Ecclesia receptum fuisset, non videtur ab his Sanctus ob Dei Filium, Patri non consubstantialem assertum, ad Dionysium Romanum Pontificem, veluti violatè fidei reus, fuisse deferendus. Hinc porrò consequitur, ut etiam ante Dionysii statem illud ipsum vocabulum à nonnullis Patribus verosimilimè fuerit usurpatum, atque ab Ecclesia receptum. Quòd si dicas, synodum Antiochenam, in qua quinque circiter à Dionysii obitu annis Paulus Samosateanus excommunicatus fuit, vocabulum illud, veluti impugnandis Pauli erroribus minùs aptum, rejeisse, idque ab ea, si idem vocabulum jam dum in Ecclesia usitatum fuisset ac receptum, faciendum verosimilimè non fuisset. Respondeo, à Dionysio equidem, Romano Pontifice, consubstantialis vocabulum fuisse receptum, hocque nihilominus rejectum fuisse à dicta Antiochena synodo, que tamen Dionysium Romanum Pontificem, cui etiam suam de Pauli Samosateni damnatione epistolam synodicam inscripsit, summopere reverebatur.

nec à Dionysio fuit improbatum.

77 Adhuc Antiochena synodus consubstantialis vocabulum non eo sensu, quo id antea in Ecclesia usitatum fuerat, sed sensu longè diverso (vide Commentarium num. 228) acceptum rejicit, ut adeò ex eo, quòd consubstantialis vocabulum rejicerit Antiochena synodus, consequens non sit, ut id antea in Ecclesia à Patribus adhibitum non fuerit. Quod autem aiunt, Dionysium improbasse consubstantialis vocabulum, id utique à vero longissimè est alienum. Quamquam enim Sanctus, sese hoc vocabulum in Scriptura sacra non invenisse expressum, affirmavit, rem tamen voce illa significatam admisit. Liquebat id ex libris de Elencho & Apologia, supra fepissimè laudatis, ad Dionysium, Romanum Pontificem, sui purgandi ergo à Dionysio scriptis. In his enim, quos post epistolam de Pentapolitanorum contra se accusatione à Dionysio Romano acceptam scriptis, ista supra adhuc recitata verba profert: In alia item epistola ea scripsi, quibus criminationem adversariorum repuli, mendacemque ostendi, quā aiebant, me Christum negare esse Deo consubstantialem. Tametsi enim fateor, me hoc vocabulum nusquam Scripturarum sacrarum vel

invenisse vel legisse; attamen argumenta mea, quæ subsequuntur, quæque isti tacuerunt, ab hac sententia non discrepant. Unde sane reèlè colligitur, consubstantialis vocabulum à Sancto non fuisse improbatum, saltem post acceptam à Dionysio Romano de Pentapolitanorum accusatione epistolam, ac proin, cùm hæc verosimilimè posteriores extiterint epistole ad Samosatenum, Dionysio ha abjudicari nequeunt, quod in altera consubstantialis approbetur vocabulum.

C A P U T VI.

De reliquis argumentis, quæ pro duabus ad Samosatenum epistolis Dionysio abjudicandis faciunt, cap. præced. discussi. Restat, ut reliqua, quæcè etiam conducunt, nunc examinem. A præcipuo, ut non nulli putant, exordior. S. Athanasius, cùm Dionysii fidem contra eos, qui sanctum Virum eadem cum Arianis, Jesu Christi Divinitatem negantibus, sensisse contendebant, tutandam haberet, in sua tamen Apologia hunc unicè in finem scripta nec locum epistole, num. 75 buc transcriptum, ubi Dionysius Dei Filium Patri dici consubstantialem approbarit, nec alium quempiam, quo Sanctus in dicta epistola Filii Dei seu Verbi Divinitatem docet, in medium adducit; ubi tamen loci plures in ea occurront, ex quibus à Dionysio Jesu Christi Divinitatem agnoscit, luce meridiana clarius demonstrare Athanasius potuisse. Ut reliquos omittam, duos planè insignes, quos apud Labbeum tom. I Conciliorum col. 854 & seq. invenies, hic transcribo. Prior sic habet: Demonstratum itaque est, manifestum esse sophisma, quod formam hominis hominem appellas, & formam ac habitum servi servum, quia forma Dei est Deus. Christus autem, qui à mortuis surrexit, mortuus est & vixit, ut in mortuis & vivis dominetur. Deus enim est natura, qui in omnibus dominatur; & excitatus à mortuis, atque agnitus ex vulneribus verus Deus esse, qui fuerat crucifixus, & surrexerat, & æquali honore Deus Dominus à Thoma prædicatur.

79 Dominus enim & Deus habens in manibus cicatrices surrexit, qui fuerat propter nos vulneratus. Deus enim Apostolorum erat, qui attractatus est, non natura homo, (vide de hac Dionysii locutione in Bibliotheca Patrum Lugduni recusa Turrianum) sed natura Deus, qui hæres gentium est, & omnem judicat terram, siicut scriptum est: Surge... Deus, qui judicas terram, quoniam tu eris hæres in cunctis gentibus. Filius Dei, qui est Verbum, Christus hæres, mortuus est postea post servos suos propheta-

Plures de
Verbi Divinitate
tate loci,

F

quorum duo
huc transcri-
buntur, in
dictis ad Sa-
mosatenum
epistolis oc-
currunt;

phetas, sicut ipse in Euangeliis dixit ad eos, qui occiderunt prophetas. Quomodo ait tu, hominem esse eximium Christum & non revera Deum, & ab omni creatura cum Patre & Spiritu sancto adoratum, incarnatum ex sancta Virgine & Deipara Maria? Propter nos enim voluit nasci ex muliere; unde & passionem pro nobis suscepit, qui se exinanivit, & humiliavit usque ad mortem, mortem autem Crucis, cum esset alioqui aequalis Deo, sicut scriptum est: Factus est sub lege, qui secundum Divinitatem legislator est, ut eos, qui sub lege erant, redimeret; & adoptionem filiorum reciperemus, sicut ait Scriptura. Posterior hic est: Qui... ex Deo est ante secula genitus, ipse in extremis temporibus ex matre natus est. Idecirco Deicidæ sunt Judæi, quia Dominum gloriae crucifixerunt. Nisi enim fuisset Christus idem, qui erat Deus Verbum, non poterat esse alienus à potestate peccandi. Ita Dionysius in prefata epistola, apertissimè sanè duobus hoc jam transcriptis locis Divini Verbi seu Iesu Christi Divinitatem confiens, ut hos utique S. Athanasius,

B. si epistolam illam pro genuino Dionysii factu habuisse, pro tutanda Sancti circa Verbi Divinitatem contra Arianos fide in medium adducturus fuisse videatur, as proin ut illam, cum id non fecerit, pro Dionysii epistola non habuerit.

80 Verum, quamquam hoc argumentum contra opinionem, que Dionysii ad Paulum epistolam, responsumque ad decem Pauli objectiones Sancto attribuit, nonnullum validius quam præcedens militet, rem tamen minimè evincit. Etenim responderi potest, Athanasium foris omnes Dionysii lucubrationes, que magno numero fuerunt, non habuisse perspectas, ut adeò, cum inter Dionysii lucubrationes, Athanasio non cognitas, esse potuerit epistola à Sancto ad Samosatenum scripta, mirum non sit, quod hec, quamvis à Dionysio re ipsa scripta atque ad Athanasii institutum non parùm conducens, ab eo tamen contra Arianos citata non fuerit. Adhac fieri potest, ut Athanasius, cum laudatum pro Dionysii doctrina ab Arianorum erroribus vindicanda Tractatum seu Apologiam scripsit, inimicorum suorum, qui eum sevissimè prosequabantur, insidias fugiens, in quodam delituerit loco, in quo non nisi paucissimos libros haberet ad manum: unde factum esse potest, ut, cum duarum Dionysii ad Paulum epistolarum non haberet copiam, nullum ex his, ut ut à Dionysio verè scriptis, locum ad Arianos confutandos in medium adduxerit. Adeò, homines non semper meminisse eorum omnium, que vel viderint, vel legerint, ut adeò Athanasius prememoratas epistolatas, quamvis etiam antea à se letas & pro genuinis Dionysii lucubrationibus habitas, idcirco non citarit, quod, que in iis ad institutum suum facientia occurserent, non recordaretur. Nequit itaque etiam ex Athanasii de duabus Dionysii ad Paulum Samosatenum epistolis silentio certò concludi, has à Dionysio verè non fuisse conscriptas.

C. 81 Pergo nunc ad aliud argumentum, quod, qui duas dictas epistolatas Dionysio abjudicant, etiam adducunt. Sanctus Basilius, aiunt, epistola nonà, alias quadragesimâ primâ, ad Maximum de Dionysio Alexandrino sic scribit: De Spiritu voces emisit minimè dignas Spiritu, ab adorata illum Deitate sejungens, atque in inferioribus una cum creata ac ministra natura numerans. Quibus ex verbis certissimè consequitur, ut Dio-

bas tamen
Dionysii non
esse, quod nec
ab Athana-
sia,

nec à Basilio
memorentur
certò nequit
concludi:

nyus, teste Basilio, Spiritui sancto Deitatem denegarit; quapropter cum ejusdem Spiritus sancti Deitatem bina ad Paulum Samosatenum epistola, uti has, etiam perfundoriè tantum, legenti patescat, sapissimè testentur, nequeunt ille à S. Dionysio esse conscripta. Verum respondeo, Dionysium orthodoxè admodum de Spiritu sancto sensisse, tantumque, in sua verosimiliter ad Ammonium & Euphranorem epistola, nonnullum esse crudiū (vide, qua de hoc argomento in Commentario disserui) non ex opinionis pravitate, sed ex vehementiori Sabellio obiectandi studio de illo locutum. Et verè Dionysium de Spiritu sancto orthodoxè sensisse, perspicuum fit vel ex ipsomet Basilio, dum lib. de Spiritu sancto docens, qua de Spiritu sancto credenda sunt, nonnullos textus è Dionysii Operibus depromptos in dictorum suorum confirmationem adducit. Neque est, quod dicás, nullum ibidem textum ex binis prædictis epistolis, que tamen de Spiritu sancto præclarissimè loquuntur, à Basilio proferri. Facile enim fieri potest, ut ad Basilius cognitionem epistola illa non venerint. Adhac Basilio animus non fuit, omnes omnino textus, undecimque ex omnibus Dionysii Operibus conquistos, qui ad institutum suum conducerent, loco proximè citato afferre, ut adeò pro dictis epistolis Dionysio abjudicandis nihil amplius ex Basiliis, quam ex Athanasii silentio supra memorato possit haberis.

82 Verum, qui predictas epistolatas pro genuinis non habent Dionysii Operibus, binis hisce argumentis, ab Athanasii & Basiliis silentio petitis, addere queunt & tertium, à silentio, quod in concilio œcuménico Ephesino, anno 431 contra Nestorium celebrato, circa binas, Dionysio Alexandrino attributas, ad Paulum Samosatenum epistolas servatum fuit, pariter repetitum. Lubet hoc, ut quam sit validum, apparat, paulò distingui posse. Nestorius, anno 428 in sedem Constantinopolitanam Sisinnio vitâ functo suscepitus, non dig ab impia, quâ infelix erat, heresi disseminanda abstinuit. Etenim eo ipso anno sermonem, hereticae pravitatis plenum, qui apud Garnerium tom. 2 Operum Marii Mercatoris pag. 5 exibat insertus, numerosa coram populi multitudine de Incarnatione Dominicâ habuit. Secundum hunc sermonem, aliaque plurima veterum scriptorum monumenta impius ille heresarcha, sublato Deipare nomine, Christum Dominum in duas distractis hypostases ac personas; in eoque afferuit, sicut naturas duas, ita & filios duos, & Christos duos; unum quidem, quem incarnatum esse, non volebat, Deum ex Patre Deo, hominem alterum ex Matre, quam idcirco non Theotócos, id est, Deiparam, sed Xiphotócos, id est, Christiparam appellabat. Porro contra impiam hanc heresim, que jam antea à Celestino Papa, synodoque ab eo convocata, Roma fuerat proscripta, œcuménicum Ephesi, in quo Nestorius damnatus est atque excommunicatus, celebratum fuit concilium. In hoc S. Cyrillus, patriarcha Alexandrinus, cum vicarium suum cum creasset Celestinus Papa, præcipuas partes indubie egit.

83 Secum habebat Petrum, ecclesia Alexan- drine presbyterum, conciliique notariorum primicerium. Hic Petrum iussu varia, quibus Dei Verbum seu Filium incarnatum hominemque factam esse, apertius afferit, præcedentium episcoporum Petrumque testimonia, in Concilii Acta referenda, in medium adduxit. Quamvis autem

D

E

quamvis au-
tem argu-
mentum a-
liud,

F

quod à con-
cilii Ephesini
id

A id sedulò (tres enim patriarchas Alexandrinos, Petrum scilicet, Athanasiū & Theophilum citat) curāsse videatur, ut ne quem patriarcham Alexandrinum, qui de argumēto tractando opportunè ad conciliis institutum scriptisset, silentio preteriret, Dionysii tamen non meminī; ubi interim Sanctus, si duas memoratas, in quibus divini Verbi Incarnatio (vide verba num. 78 & seq. huc transcripta) manifestissimè traditur, ad Paulum scriptisset epistolās, ante reliquos omnes Patres, à Petro citatos, nupto his antiquior, memorandas nūque fuisse. Adhac in diabūs, Dionysio adscriptis, ad Samosatenum epistolās sanctissima Virgo Maria sexies ut minimūm Θεοτόκος, id est, Deipara vocatur; quapropter cūm sic ha contra Nestorium, qui sanctissimam Virginem non Θεοτόκον seu Deiparam, sed tantum Χριστούκον seu Christiparam, & esse & appellari volebat, maximè militarent, dubitandum non videtur, quin easdem Petrus citaturus fuisse, si à Dionysio scriptas esse, admisisset. Accedit, quod, duas Christi Domini afferi hypostases & personas, duos Christos ac duos Filios, quod Nestorius dicebat, in prememoratis ad Paulum epistolās luculentissimè improbatur, ut adeò, si ha Dionysium verè habeant auctorem, à Petro notariorum primicerio non unam ob causam fuisse citanda.

B silentio peti-
tur. aliquan-
to validius
pro illis epi-
stolis Diony-
sio

84 Hunc in modum, qui duas memoratas ad Paulum Samosatenum epistolās Dionysio abjudicandas putant, à servato de his in concilio Ephesino silentio, ut opinionem suam probent, argumentari queant, easdemque epistolās ante Nestorii tempora scriptas non esse, insuper contendere tum ex eo, quod duas à Paulo in Iesu Christo hypostases, quod palmarē Nestorii dogma fuit, constitui indi-
cent; tum ex eo, quod sanctissimam Virginem sapissimè Θεοτόκον, id est, Deiparam appellant; quod vocabulum quanvis etiam ante Nestorii tempora à S. Athanasio fuerit adhibitum, Athanasio tamen antiquior, qui vocabulo isto usus sit, in concilio Ephesino contra Nestorium citatus non fuit, nec illud ante exortam heresim, quā hic sanctissimam Virginem non Θεοτόκον seu Deiparam, sed tan-
tum Χριστούκον seu Christiparam appellandam statuit, communiter in Ecclesia usurpatum fuisse videtur. Verū sive ante sive post Nestorii tem-
pora dicta epistola scripta sint, argumentum equi-
dem, ut ha Dionysio abjudicentur, à concilio Ephesino silentio petitum, nonnihil validius, quam praecedentia, appareat. Patrum quidem testimoniis, in concilio Ephesino citatis, apud Labbeum tom. 3 Conciliorum col. 505 & 508 proximè premittitur: Petrus presbyter Alexandriæ & notariorum primicerius dixit: Quandoquidem sanctissimorum sacratissimorumque Patrum ac episcoporum, & diversorum præ-
terea martyrum codices in promptū habemus, nonnullaque capita ex illis selegimus, ea, si vobis ita visum fuerit, prælegemus. Flavianus episcopus Philippienium dixit: Legantur, & in Actorum monumenta referantur.

C abjudicandis,
quinq[ue]uid
contra opo-
ni queat.

85 Quibus ex verbis ita foris nonnemo ratio-
cinetur. In concilio Ephesino Petrus, notariorum primicerius, testimonia dumtaxat, ut ex verbis proximè recitatis liquet, in medium adduxit eorum antiquiorum episcoporum ac Patrum, quo-
rum codices habebat ad manum, ac proin, cūm fieri possit, ut codicem, qui S. Dionysii, Alexan-
drini episcopi, Opera complectetur, non habue-
rit ad manum, mirum nemini debet accidere, nullum omnino textum ex memoratis ad Paulum Samosatenum epistolās, utut à Dionysio vere scri-

ptis & ad impugnandos Nestorii errores apifissimis, à Petro fuisse in medium prolatum. Adhac quis-
pam etiam foris dicet, facile fieri posse, ut Pe-
trus, notariorum primicerius, Dionysii ad Samosatenum epistolās non haberit perspectas, hinc-
que factum esse, ut nullum ex his textum produ-
xerit. Verū tam ad secundum hoc quam ad pri-
mum responsum, quo argumentum, à concilio E-
phesini silentio pro dictis ad Samosatenum episto-
lis Dionysio abjudicandis petitum, nibilo plus va-
lere quam praecedentia, quis foris existimet,
responderi posse videtur, verosimile non apparere
vel Dionysii Opera Petro, notariorum primice-
rio, ad manum non fuisse, vel hunc illa non ha-
buisse perspecta. Etenim vix dubitandum est,
quin omnia Dionysii Opera conciliū Ephesini tem-
pore, si non in aliis plerisque civitatibus, saltem
in civitate Alexandrina, nupto eius episcopus
Dionysius fuisse, integra adhuc extiterint. Qua-
propter, cūm dubitandum pariter non appareat,
quin S. Cyrillus, patriarcha Alexandrinus, hu-
jusque ecclesia presbyter Petrus, qui eum ad con-
ciliū Ephesinum comitatus est, omnes antiquiorum
Patrum pricipueque Patriarcharum Alexan-
drinorum codices, Alexandria existentes, ante-
quam ad conciliū proficerentur, sedulò ex-
conferint, textusque & locos in iis ad confutan-
dum Nestorium idoneos annotārint, verosimile
non videtur, Petrum non fuisse datas ad Samo-
satenum epistolās cognitūr, si ha umquam à
Dionysio scripta fuisse. Quod si autem velis,
dictas epistolās, mutat apprimē cognitās, nec à
Cyrillo, nec à Petro Ephesum, ubi etiam non
existebant, fuisse allatas; respondeo, id verosimi-
le non videri; adhac illas saltem, nupto impiam
Nestorii doctrinam apertissimè damnantes, à Petro
verosimiliter fuisse citandas, si Dionysium, Ale-
xandrinum episcopum, summa, apud Orientales
principiū, aneloritatis Patrem, verè habuissent au-
tolem seu potius, si tunc verè existissent, neo
tantum postea Dionysio effettuā.

86 Itaque, re maturè porpensa, argumentum,
à concilio Ephesino silentio petitum, aliquanto vali-
dius, quam duo alia ab Athanasi & Basili silentio
petita argumenta, militare videtur contra opinio-
nem eorum, qui duas ad Samosatenum epistolās
Dionysio adscribunt. Verū adhuc multo contra
illam validius militat illud ipsum conciliū Ephesini
silentium, si conjunctim non tantum cum Atha-
nasi & Basili, verū etiam omnium omnino
antiquorum scriptorum silentio consideretur. Et-
enim duas memoratas ad Samosatenum epistola à
nullo prorsus scriptore antiquo citate inveniun-
tur, videnturque ante seculi proximè elapsi ini-
tium, quo in lucem fuerant prolati, omnino
fuisse incognite. Verū reponunt, qui dictas epi-
stolas Dionysio attribuunt, sanctus Dionysius,
ut in Commentario dictum est, ad Paulum Samo-
satenum, ut hunc ab errore revocaret, verosi-
millimè scriptis, idque re ipsa Sanctum fecisse,
Theodoritus, Cyri episcopus, scriptor antiquus lib.

2 Hereticarum Fabularum cap. 8 verbis, num.
305 in Commentarium transcriptis, etiam testa-
tur: quamvis autem quot aut quas ad Samo-
satenum Sanctus dederit epistolās, nupsiam indi-
cet landatus Theodoritus, fierique possit, ut ex
vago seu generali hujus scriptoris de datis à Dio-
nyslō ad Samosatenum epistolās testimonio scriptor
aliquis posterior ansam arripuerit, vel duas pre-
memoratas ad Samosatenum pro arbitrio fingendā
epistolās, vel, cūm eas jam scriptas quidem,
nullius tamen auctoris nomine notatas inveniesset.

Q. Dio-

AUCTORE

C. B.

Dionysio, Alexandrino episcopo, supponendi, nulla tamen potest positiva afferri ratio, quā id re ipsa circa duas dictas epistolulas factum esse, satis probetur.

87 Argumenta enim, à concilio Ephesini, Athanafii, Basiliī aliorumque scriptorum antiquorum silentio petita, rem certam atque indubitatem, uti eruditū omnes facile admittent, nequeunt efficere. Idem dicendum est de argumentis petitissimis tum à doctrina in duabus dictis epistolis Pauli affecta, tum à stylī diversitate, quā has, & Dionylii apud Eusebium lib. 6 & 7 Historia Ecclesiastica lucubrationum Fragmenta esse conscripta, nonnulli contendunt. Ita illi, qui dictas epistolulas Dionysio, veluti germano earumdem auctori, attribuunt. Et verò non immeritò, nec sine fundamento ita loquuntur. Si enim res omnes à mille & pluribus annis gesta pro meritis fragmentis & fabulis, quid à scriptoribus antiquis non memorentur, sicut habenda, res propè innumerata, que tamen certissimè evenisse putantur, ad aniles fabulas releganda fuerint. Nequit itaque ob solum concilii Ephesini, scriptorumque antiquorum de Dionysii ad Paulum Samosatensem epistolis silentium certò concludi, has Dionysium germanum non habere auctorem, quamvis interim propterea ea de re non immeritò possit dubitari. Porro à doctrina in duabus dictis epistolis Paulo attributa nihil quoque pro his Dionysio indubie abjudicandis haberet, perspicuum est ex iis, que cap. v differni. Quod autem pertinet ad stylī diversitatem, quam nonnulli in dictis epistolis & in aliis Dionysii Operibus inveniri putant, nequit etiam ex hac sat certò confici, dictas epistolulas à Dionysio non esse conscriptas. Quod enim aīunt, stylum, quo ha scripta sunt, esse humilem, diffusum, implexum, styloque, quo alia Sancti lucubrationes exaratae fuerunt, prorsus dissimilem, id equidem, quantum opinor, non omnes, qui epistolulas illas cum aliorum Dionysii Operum Fragmentis, que apud Eusebium supersunt, cumque epistola ad Baslidem supra memorata attente considerint, existimaturi sunt.

imd oppositum apparet
vero similius:
si autem dicitur
epistola
Dionysii verē
sint, opinio,

C

88 Adhac fac, stylum, quo dictae epistole scripta sunt, ab aliis Sancti lucubrationum stylō nonnihil differre, oriri id potest ex crebris Scriptura sacra textibus, qui epistolis, uti argumenti exigebat ratio, fuerunt immiscendi, ut adeo ex stylō, quo epistola illa scripta sunt, nent forte nonnihil diverso à reliquarum Dionysii lucubrationum stylō, certum esse non possit, eas epistolulas Sancto esse abjudicandas. Quapropter cùm id quoque nec ex concilio Ephesini scriptorumque antiquorum silentio, nec aliunde, ut jam dictum est, certum esse possit; indubiam autem suppositionis notam dicta epistola non preferant, easque in antiquo proba nota codice Ms. Dionysii nomine signata Turrianus invenerit, vero similius utique, quemadmodum jam in Commentario monui, mihi apparet, easdem Dionysium verē habere auctorem, quamvis interim id (quam ob causam etiam de his in Appendice hic agendum fuit) pro indubitate idcirco potissimum non habeam, quod ex jam disputatis epistolulas illas nec concilium Ephesinum, nec Athanafius, nec ullus alius ante seculum proximè elapsum scriptor novisse videatur. Atque ita jam quid de duabus, de quibus hic agendum erat, epistolis sentiam, exposui; restat, ut nunc discentiam, an, ex hypothesi, quod Dionysium indubie habeant auctorem, harum altera, Sancti scilicet ad decem Pauli Samosatensi questiones responsio, eadem sit cum epistola, à Dionysio ad ecclesiam Antiochenam missa, quā hic præ corporis infirmitate pro-

veletaque senecta ad concilium, contra Samosatenum Antiochia celebrandum, ad quod invitatus fuerat, venire non valens, concilii Patribus, quid ipsem de questione seu materiā contra hæresiarcham illum in concilio tractandam sentiret, exposuit. Baronius, ut jam num. 302 in Commentario docui, utramque hanc hic proximè memoratam epistolam eamdem esse existimavit.

89 Tillemontius tom. 4 Monumentorum Ecclesiasticorum in Noitis ad Dionysium Alexandri pag. 661 ab hac Baronii opinione omnino alienus non videtur. Aut enim ibidem, fieri posse, ut ea lucubratio, id est, Dionysii ad decem Pauli Samosatensi questiones responsio, pars exstiterit epistola, à synodo Antiocheno memorata, ut adeo, cum Dionysii epistola, quam memoravit Antiocheno synodus, quamque postea secundum Antiochenum concilium ad omnes quaquaversum ecclesias cum epistola sua canonica transmisit, eadem sit cum epistola mox memorata, à Dionysio ad ecclesiam Antiochenam scripta, dubitari non debeat, quin Tillemontius à Baronii opinione omnino alienus non fuerit. Ratio autem, ob quam ita in illam fuerit affectus, hec est: Epistola illa, ait, seu Dionysii ad decem Pauli Samosatensi questiones responsio, ita communiter de Paulo loquitur, ac si ad hunc orationem non dirigat, illumque solo Samosatensis titulo designat; ita ut, si quando eum alloquatur, satis appareat, id non honoris causā fieri; sed eo modo, quo alloqui solemus, quos impugnamus. Ita ad verbum fere Tillemontius, mox etiam inferens, fieri posse, ut Opusculum illud seu responsum ad decem Pauli Samosatensi questiones partem constituerit epistola, à concilio Antiocheno, secundo scilicet, designata, eive fuerit adjecit. Non omnino improbabilis appetit hec Tillemontii opinio, cuius confirmatione addi etiam potest, Dionysium in suo ad decimam Pauli Samosatensi questionem responsio, pluribus jam ad decimam illam Pauli objectionem confutandam in medium adductis, ita de Samosateno loqui: Vide, fratres, quanta sit exactitas. Tota die & nocte acuit tela contra Dominum & aggreditur bellare homo neque bellare sciens, neque in arte bellandi institutus. Quibus ex verbis, ut pote ad plures directis, consequi videtur, ut epistola illa, seu responsio ad decem Pauli questiones, non ad hanc, sed ad fratres, quos verbis recitatis Sanctus alloquitur, destinata fuerit. Unde non improbable fit, hanc partem constitueret epistola, à Sancto ad ecclesiam Antiochenam seu potius ad patriarchatus Antiocheni episcopos scripta, posteaque à secundi Antiocheni concilii Patribus ad epistolam suam synodicam adjecta.

90 Tillemontio itaque, qui ad hoc credendum propendet, non illubenter assentior; at non item assentiri queo Baronio. Namvis enim ab eo non multum dissonet Tillemontius; Baronius tamen prædictam Dionysii ad Pauli questiones responsionem haberi à se pro integra Sancti ad ecclesiam Antiochenam seu ad patriarchatus Antiocheni episcopos epistola, verbis num. 302 in Commentario recitatis non obscurè indicat. Verè in tota illa Response, quam longa est, nulla uspiam verba (si proximè recitata excipias) Sanctus exhibet, ex quibus eum ad ecclesiam Antiochenam, seu patriarchatus Alexandrinus episcopos scribere, utcumque colligas. Hinc autem mihi vero simile appareat, responsionem illam, si verè ad ecclesiam Antiochenam seu patriarchatus Antiocheni episcopos destinata fuit, non integrum utique epistolam, quam ad hos Sanctos scriptit, sed illius dimittat. partem constituisse.

D

que respon-
sionem ad de-
cem Pauli
questiones
Pro epistole
ad Antioche-
nos parte ac-
cipit;

E

at non item
opinio, que
hanc episto-
lam cum re-
sponsione
prorsus eam-
dem facit,

A triffe. *Quis enim eredat, Dionysium in tota epistola, quam ad patriarchatus Antiocheni episcopos scripsit, hos nec in ipsomet illius initio, nec pluries in contextu honoris causâ compellâsse?* Certe Dionysius in epistola, quam ad Baslidem, Pentapolitanum episcopum, scripsit, quamque supra integrâm huc transcripsimus, Baslidem & initio epistola & in ejusdem contextu plius semel alloquitur, honorificèque simul & per amanter compellat; ut adeò, cùm Sanctus ad unicam scribens episcopum, urbana hac scribendi ratione usus sit, eâdem indubie etiam ad plures seu potius ad omnes patriarchatus Antiocheni scribens episcopos usus fuerit. Accedit, quod Sanctus in sua ad decem Pauli questiones response prememoratos patriarchatus Antiocheni episcopos ad strenuam veritatis orthodoxe propugnationem non adhortetur, quod tamen Sanctum suâ ad ecclesiam Antiochenam epistolâ verosimillimè fecisse, in Commentario docimus. Itaque ob omnia, quae hic jam differui, Dionysii ad Samosateni questiones responso pro integra Sancti ad patriarchatus Antiocheni episcopos epistola nequit haberi.

B 91 Porro, quod etiam ad opinionem, quæ di-

Etiam responsum saltem pro parte epistola à Sancto ad ecclesiam Antiochenam scripta accipit, pro non improbabili habendam facit, Dionysius in sua ad decimam Pauli objectionem etiam Paulo sic loquitur: Ecce in te impletur, & in iis, qui te sequuntur: "Contra me (verba sunt psalmi 68) loquebantur, qui sedebant in porta, & in me psallebant, qui bibebant vinum, non in me dico, sed in Deum. Nescio, quis tibi hunc actum turbatum impietatis tamquam poculum porrexit, & tenebras effudit, ut non intelligeres, quæ dicis. Scripsi enim tibi in epistola, ad quam hæc rescripsisti, quod volens te ipsum decipis, ô amice. Non dixi amicum, tamquam presbyterum; sed tamquam alterum amicum, cui dictum est à Domino: "Amice, ad quid venisti." Quibus ex verbis, cùm Sanctus potissimum ius indicet, sese in epistola responsum, quam ad Pauli questiones dat, proximè prægressa non alio modo, quam quo Christus Iudam, Paulum Samosatenum appellâsse amicum, consequi videtur, ut Sanctus in ipsa responso, quam ad Pauli questiones dedit, ne salute quidem, quam amici amicis impertiri solent, Paulum Samosatenum, utpote iunc deteriorem adhuc factum, fuerit dignatus. Quapropter cùm

C Dionysius, ut in synodica secundi Antiocheni concilii epistola, supra sepiissimè laudata, dicatur, ne salutatione quidem Samosatenum in epistola, quam ad ecclesiam Antiochenam scripta, fuerit dignatus, confirmatur sanè ex recitatis Sancti verbis opinio, que saltem pro epistole ad ecclesiam Antiochenam scripta parte habendam putat Dionysii ad decem Pauli Samosateni questiones responsum.

92 Quamvis autem id inde, ut jam dixi, utcunq; confirmetur, pro certo tamen atque indubitate, etiam ex dictis verbis haberi non potest. Etenim cùm his ipsis Dionysius orationem ad Paulum dirigat, non immerito forte quisquam contendet, predicatam responsum ad ipsummet Paulum à Dionysio esse conscriptam, ac proin hanc ab epistola, à Dionysio ad ecclesiam Antiochenam scripta, cùm hec, teste epistola synodica mox iterum laudata, ad Paulum Samosatenum scripta non fuerit, omnino esse distinctam. Quod si reponas, Sanctum (vide, quæ num. 89 dicta sunt) eo tantum modo, quo sele-

mus, ad eos quos impugnamus, ad Samosatenum per præmemorata verba dirigere orationem, responderi potest, id minùs verosimile idcirco videri, quod nimis frequenter Sanctus in responsum illa Paulum alloquatur, idque nullo prorsus adjecto indicio, ex quo, quod Paulum dumtaxat impugnet; ad aliud verò vel alias orationem dirigat, utcumque innoscet. Adbac pro omnimoda inter responsum ad Samosateni questiones, & Sancti ad patriarchatus Antiocheni episcopos epistolam distinctione statuenda etiam facit, quod hec à secundi concilii Antiocheni Patribus, uti ex horum laudata epistola synodica intelligitur, ad omnes per universum orbem dispersas ecclesias quaquaversum missa fuerit; unde consequi videtur, ut etiam Nestorii tempore notissima adhuc verosimillimè fuerit, multisque codicibus inserta.

93 Quapropter, si à Dionysii ad decem Pauli questiones response omnino diversa non esset, fuisse & hac Nestorii tempore pariter adhuc notissima. Verum hanc Nestorii tempore notissimam fuisse, non appareat. Quamvis enim in ea sanctissima Virgo Maria quinies ut minimum appelleretur Theotókos seu Deipara, quæ appellatio doctrinæ Nestorii, SS. Virginem non Theotókoy seu Deiparam, sed Xpisorókoy seu Christiparam appellantem contendit, è diametro opponitur, nullus tamen ex ista epistola seu response contra Nestorium textus in concilio Ephesino, in quo tamen plures aliorum SS. Patrum sententia multò minus eò facientes prolata fuerunt, in medium fuit adductus, ut adeò ista epistola seu response cognita non fuisse videatur, ac proin ut omnino distincta sit ab epistola, à Dionysio ad ecclesiam Antiochenam, seu ad patriarchatus Antiocheni episcopos scripta. Itaque ex hypothesi, quod due epistole, veluti ad Samosatenum à Dionysio scriptæ, seculo proximè elapsa vulgata Dionysium verè habeant autorem, nondum tamen, uti ex jam disputatis liquet, certum est, alteram è duabus hisce epistolis, seu Sancti ad decem Pauli questiones responsum etiam vel pro parte tantum epistole, quam is ad ecclesiam Antiochenam seu patriarchatus Antiocheni episcopos dedit, esse habendam, quamvis id interim, ut jam antè docui, pro non improbabili queat haberri.

E

C A P U T VII.

De nonnullis Opusculis, Dionysio vel verè vel falso adscriptis.

F

P Reter Opera Dionysio vel certò vel dubiè adscribenda, quæ, veluti à scriptoribus sub Dionysii nomine memorata, & in Commentario, & in hac Appendice jam recensui, nonnulla adhuc supersunt, quorum pariter apud scriptores mentio occurrit, nec tamen scriptionis epocha habetur comperta. Hec inter computandi sunt quatn̄ tractatus seu libri epistolari forma (hac enim in omnibus ferè suis Operibus Dionysius usus videtur) magna ex parte verosimiliter conscripti, hisque deinde etiam addi debent nonnulla epistole. Trium è quatn̄ dictis Tractatibus seu libris Eusebius equè ac Hieronymus mentionem faciunt. Posterior quidem lib. de Illustribus Ecclesie Scriptoribus his verbis: De natura ad Timotheum, de tentationibus ad Euphranorem; ad Baslidem

Alii libri seu
Tractatus,
quos Diony-
sius

Q. 2.

que-

AUCTORE

C. B.

quoque multæ epistolæ, in quarum una se (Dionysius nempe Alexandrinus) afferit, etiam in Ecclesiasten cœpisse scribere Commentarios. *Eusebius* verò lib. 7, cap. 26 *Historia istis*: Aliæ plures sunt apud nos illius (Dionysii Alexandrini) epistolæ, & prolixiores libri epistolari forma ac stilo conscripti; cujusmodi sunt illi de natura libri, Timotheo puero dedicati. Item liber de temptationibus, quem etiam Euphanori nuncupavit. Ipse præterea in epistola, quam ad Basiliidem, Pentapolitanum episcopum scriptit, Commentarium se composuisse testatur in principium libri, qui Ecclesiastes dicitur.

elucubravit:
epistole, quas
scripsit,

95 Tres itaque ex hisce Hieronymi & Eusebii verbis tractatus, quorum alter de natura, alter de temptationibus, ac tertius ad Ecclesiasten interpretandum scriptus sit, habemus compertos. Quartus, quo primam ad Corinthios epistolam Sanctus interpretatus est, apud solum Hieronymum epistolam, alias quinquagesimam secundam, nunc, in recentiori scilicet Operum Hieronymi per Benedicinos editione, trigesimam primam, ad Pammachium scripta, mentio invenitur. Atque hi quidem sunt Dionysii tractatus seu libri, de quibus hoc præsenti capite differere proposui: epistola verò fere hæ sunt. Prima est objurgatoria ad Sancti gregem Alexandriae constitutum, altera ad Romanos de officio diaconi per Hippolytum missa. Utriusque hujus epistola lib. 6 *Historia Ecclesiastica* cap. 46 meminist *Eusebius*, qui etiam ejusdem quidem *Historie* libri septimi capite nono epistola de Luciano ad Dionysium Romanum scripta; capite verò vigesimo secundo duarum aliarum epistolaram, quarum altera de Sabbatho, altera περὶ γοναῖς, id est, de exercitatione scripta est, mentionem facit. Amba hæ posteriores etiam Tractatus de Illustribus Ecclesia Scriptoribus memorantur ab Hieronymo, qui etiam ibidem & epistolam ad Heraclam, in Ægypto episcopum, & alteram item epistolam ad Alexandrinam ecclesiam de exilio scriptam Operibus à Dionysio elucubratis accenset. Verum hac (uis ex iis, que in Commentario num. 138 differui, facile colliges) foris ab epistola, à Dionysio ad ecclesiæ Alexandrinae presbyteros scripta, illa verò omni dubio procul ab epistola, à Sancto ad Hieracem scripta, atque in Commentario num. 283 & alibi memorata, diversa non est, ut neceſſe non sit, de duabus hisce epistolis plura hæc dicere, sufficiatque pro ampliori earumdem notitia curiosum lectorum ad eundem Commentarium locis proximè citatis remittere.

biseque, quas
non scripsit,
reconsentur.

96 Lambecius lib. 3 *Commentariorum de Bibliotheca Cesarea* pag. 18 duas adhuc in hac aliis epistolas Mss. haec tenus ineditas, sub Dionysii archiepiscopi Alexandrini nomine ad calcem vetustæ in libros Regum expositionis anonyme extare affirmat. In fine, inquit, expositionis secundi Libri Regum, & quidem folio 123 extant epistolæ duas S. Dionysii, archiepiscopi Alexandrini, haec tenus, quod sciam, ineditæ, quarum prior inscribitur & incipit his verbis: Διονυσίῳ Θεοδοσίῳ μονάχοντι. Τὶ θαυμάζεις ἔτι σύδενος ἀμαρτήματος ὅλη τραυματίζεται πόλις, ὥπερ καὶ Δαῦΐδ γενόμενος ἔγνως. Altera autem hoc modo: Τῷ αὐτῷ ἐπισολῇ Οὐρσεντρίῳ ἀναγνώσῃ. Ο μὲν δὲ Αβεσταλῶμ δίκην παρὰ τῆς θείας αἰτιηδη δίκης ἐπὶ καθαρίσεται τῷ οἰκείᾳ πατρῷ &c. Causa verò, cur epistolæ illæ ibi sint insertæ, hæc est, quod Historia regni Davidis, quæ secundo libro Regum continet-

tur, per eas potest illustrari. Ita laudatus Lambecius, duas, quas memorat, epistolæ Dionysio Alexandrino episcopo sine ulla hesitatione adscribens. Verum has nec Dionysii Alexandrini, nec alterius cuiuspiam Dionysii esse, rectè in suis Scriptorum Bibliothecis Guilielmus Caveus, Fabricius, aliquique nonnulli eruditæ contendunt. Amba enim Isidorum Pelusiotam habent auctorem, inter cujus epistolæ reperiuntur. Prior quidem ad Theodosium libro 1 epistolâ trigesimâ nonâ pag. 10. Posterior verò ad Ursinupium libro tertio epistolâ ducentesimâ decimâ nonâ, pag. trecentesimâ; ad quem etiam, ut rectè observat laudans Caveus, habentur & aliae, nempe libro secundo, epistola 240, libro quarto, epistola 78 & 80.

97 De illis itaque duabus epistolis, utpote quæ Dionysii non sint, nec plura hæc oportet differere. Quapropter, cum alia Opera, quæ apud scriptores sub Dionysii nomine memorata inveniam, præter jam recensita non supersint, proximum est, ut de his, que num. 94 & 95 recensui, quaque Dionysii cerò sunt, unicè agam. Id adèò, solâ in sequens caput, quæ de Luciano ad Dionysium Romanum data est, dilatâ epistolâ, præsenti hoc capite jam preſto. A Sancti libris, Timotheo de Natura inscriptis, auctor initium. Inutile fuerit, in tempus, quo libri illi scripti sint, utcumque inquirere. Etiam nulla proſrus nota chronica, ex qua id colligas, nec in eorumdem Fragmentis, ab Eusebio in decimum quartum Preparationis Euangelica librum illatis, nec alibi uspiam occurrit. Quod verò pertinet ad argumentum, quod tractant, potest de eo amplior certiorque sermo institui. In libris illis nempe Sanctus Democritum & Epicurum, qui ex fortuito atomorum concurſu universum hoc emerſisse docuerunt, egregie confutat, omnesque similiſter falsas philosophorum de natura opiniones refellere, ut solum deinde hujus auctorem Deum esse demonstraret, ſeſe habuisse in animo, non obscurè indicat. Nunc enim, inquit ipſem Sanctum apud Eusebium libro de Preparatione Euangelica proximè citato, cap. 26, pagina 779, ex sapientissimæ providentiae operibus summatim pauca tantum aliqua percurrimus, idem paulo pòst, cum adversus illum, cuius major est eruditioſis opinio, disputabimus, ubiſtis, Deo duce, ac pleniū omnia perſemur.

98 Ratiocinia, quibus Dionysius Democritum & Epicurum confutare studuit, integra amplitius non exſtant; verum horum, ut jam innxi, Fragmenta planè insignia, ne Opus plane existitum penitus interiret, in ſuo decimo quarto de Preparatione Euangelica libro nobis servavit Eusebius. In hisce autem Fragmentis, ex quibus quinque ultima prædieli decimi quarti de Preparatione Euangelica libri capita ferè conſtant, S. Dionyſius, ut nihil in hoc mundo fortuito atomorum cursu, ſed ſola Dei nutu omnia facta oſtentat, res variae in quotidianum vita humana ſum & commodum conſtrui ſolitas, veſtem nempe, domum, navigium in exemplum adducit, peti que, an fieri queat, ut opera tam artificia, tot è partibus aptè ordinatèque inter ſe unius compoſita, abſque artificis manu ſint confeſta. Hinc porro pro admirabili universi terrarum orbis conſtructione Deo attribuenda interrogando ſic concludit: Quis æquis porro auribus audiat, ingentem hanc domum, ex cælo terraque conſtantem,

Astantem, qui propter maximam illam & multiplicem, quæ huic insidet, sapientiæ vim, mundus vocatur, ab atomis, quæ nullo ferantur ordine, ordinem atque ornatum omnem accipisse, ac perturbationem ipsam in mundum esse mutatam? Quis statos illos motus atque conversiones ex inconstanti quodam impetu proficiunt? Quis absolutam rerum cælestium harmoniam & inconditis & inconcinnis instrumentis temperari? Quomodo autem, una cùm omnium essentia sit incorruptibilisque natura, solo, ut aiunt, magnitudinum figurarumque discrimine, corporum tamen alia quædam, ut ipsi vocant, divina sunt, fatis superiora; & sempiterna, vel ævi saltem, ut nonnemo loqui maluit, longioris: eaque partim visu percipiuntur, ut sol, luna, stellæ, terra & aqua; partim sensum fugiunt, ut dñi, dæmones & animi?

99 *Hec Dionysius, plura deinde, ut mundum, astra, animantia, planetas ceteraque omnia, que mundi ambitus continentur, à solo Deo creata esse ostendat, industrie simul & appetitè adjungens.*

Atque id quidem Sanctus vige-
simo quinto præfati decimi quarti de *Præparatio-*
nē Euangelica capite apud Eusebium præstat;
sequenti autem capite non minus diligentem, ut id
ipsum speciatim ex mira hominis struclura proberet,
operam navat. Verba, quibus id facit, apud
Eusebium loco proximè citato curiosus lector inveniet, eaque proinde huc non transcribo, illa
dumtaxat, que jam proximè recitavi, in argu-
menti, quod in memoratis Sancti de Natura li-
bris tractatur, specimen transcriptissime contentus.
Porrò hi libri, ut jam suprà satis innui, Timo-
theo ῥητορὶ sunt inscripti, hincque nonnulli li-
bers illos filio suo à Dionysio, quem propterea
maritarum faciunt, nuncupatos fuisse contende-
runt. Verum quid de re hac flatuendum existi-
mē, in Commentario num. 33 & seq. exposui;
ad quem propriea, studiose lector, te remitto,
atque de Tractatu, quem Dionysius Euphranori
de Tentationibus inscripti, nunc ago.

100 *Quod pertinet ad tempus, quo is concin-*
natus est, illud non magis, quām tempus, quo
præmemoratus de Natura Tractatus scriptus est,
habetur compertum, nec quidquam etiam, quo
utcumque vel cum aliqua latitudine innotescat,
uspiam aut in illo ipso de tentationibus Tra-
citatū aut in aliis Sancti Scriptis occurrit. Nec

hoc tantum circa hunc Dionysii Tractatum accidit incommodum, verum etiam quid nec argumentum, quod pertractat, sat accurate definiri queat. Fuerit forte de variis modis, quibus homo à dæmonie & carne circumveniri atque ad peccandum alluci solet, conscriptus. Docuerit forte etiam, quā illa demonis carnisque infidia superari, quique cum illis, ut tera sit victoria, dimicari hic ab homine debeat. Ut sit, cūm equidem Tractatus ille, quemadmodum & plerique alii à Sancto nostro concinnati, interierit, parā refert, non posse argumentum, quo de libri, dictum tractatum constituentes, tractārint, exactius determinari. Itaque ulteriori missa indagine, ad duos alios à Dionysio exaratos tractatus progredior.

101 *Alter prima partis Ecclesiastæ, alter*
verò Epistola prima ad Corinthios Commentatio-
nem seu interpretationem fuit complexus. Ex
neutro quidquam uspiam noscitur superstes. Ar-
gumentum, quo de scripti fuerunt, ex ipso,
quem preferunt, titulo sufficienter innotescit.

Quod verò ad scriptio[n]is tempus pertinet, id auctore nulla prorsus ratione, quantum eidem pu-
to, quisquam definiat. Sanctus Dionysius, te-
ste Eusebio, lib. 7 Historie Ecclesiastice cap. 26
suprà adhuc citato, in una ex epistolis, quas ad
Basilidem, Pentapolitanum episcopum, scripsit,
sese in principium libri, qui Ecclesiastes dicitur,
Commentarios compo[n]isse afferuit; horum autem
etiam de Illustribus (vide verba num. 94 recita-
ta) Ecclesia scriptoribus S. Hieronymus, postque
eum, uti in Bibliotheca sancta Sixtus Senensis
testatur, Procopius Gazaus in explanatione ter-
tii capituli Genesios meminit, nihilque de iisdem
innotescit præterea.

102 *Atque hac sunt, qua de Commenta-*
riis à Sancto in Ecclesiasten scriptis possim af-
ferere. Quod verò ad Commentarios in prio-
rem ad Corinthios Epistolam à Sancto pariter con-
cinnatos pertinet, preter ea, qua jam de his di-

cta sunt, adductumque S. Hieronymi epistolâ ad
Pammachium trigesimâ primâ, alias quinqua-
gesimâ secundâ testimoniū, nihil prorsus de iis-
dem commemorandum occurrit. Cūm nibilominus
non parvi momenti Commentarios illos fuisse, pa-
teat ex verbis, quibus hos à Dionysio scriptos
in prefata epistola testatur Hieronymus, istac huc
transcribo. Origenes, inquit dicit Epistola inter-
pretes enumerans, Dionysius, Alexandrinus sci-
licet episcopus, Pierius, Eusebius Cæsariensis,
Didymus, Apollinaris latissimè hanc Epistolam,
primam scilicet ad Corinthios, interpretati sunt.
Latissimè ergò, uti ex his Hieronymi verbis in-
telligitur, priorem ad Corinthios Epistolam in-
terpretatus est S. Dionysius, ac proin in hanc
non parvi momenti Commentarium vero simili
conscriptis; de quo cūm plura addenda non ha-
beam, janque, qua de quatuor Dionysii Tracta-
tibus suprà memoratis litteris consignata reperi,
in medium adduxerim, restat, ut de Sancti epi-
stolis, de quibus etiam presenti capite tractare
proposui, nunc agam.

103 *Epistola, à Sancto ad gregem suum Ale-*
xandrinum objurgatoria conscripta, uti etiam epi-
stola, ab eodem ad fratres Romæ constitutos de officio
diaconi missa, apud Eusebium, Historie scilicet
Ecclesiastice, ut jam docni, lib. 6, cap. 46, re-
censetur unā cum epistolis, que à Dionysio No-
vaiiani schismatis occasione ac proin anno circiter

250 aut 251 fuerunt conscripta. Hinc porrò
non nemo foris concludat, duas illas epistolas, alteram de officio diaconi, alteram ad gregem suum
Alexandrinum objurgatoriam, eodem circuiter
tempore exaratas pariter fuisse, ac proin eas non
in hac Appendix, sed in Commentario fuisse tra-
ctandas. Verum respondeo, ne ullas quidem epi-
stolas, quas Eusebius unā cum Sancti epistola ad
gregem suum objurgatoria, & epistola de officio
diaconi Romam missa, loco proximè citato com-
memorat, in Commentario à me, nisi earum
epocha ex argumento, de quo scriptæ sunt, pro-
priis haberetur perspecta, fuisse tractatas, hincque
esse, cur ibidem de dictis epistolis, quarum alte-
ra ad gregem Alexandrinum, altera de officio
diaconi Romam scripta est, agendum non duxer-
im. Et verò id merito factum esse, nemo,
quantum opinor, ibit inficias, qui, qua ab Eu-
sebii uno eodemque capite recensentur scripta,
non uno eodemque tempore semper esse elucubra-
ta, compertum exploratumque habuerit.

104 *Cūm enim revera Eusebius, ut difficile*
non esset ostendere, diversa auctorum scripta,
qua diverso tempore elaborata sunt, uno eodem-

que

AUCTORE

C. B.
de officio dia-
coni, alteram
ad gregem
suum objur-
gatoriam

que capite subinde recenseat, utique ex epistolis, quibuscum dicta bina epistola ab Eusebio lib. 7 Historie, cap. 46 memorantur, sciri non potest, fuerintne haec eodem tempore, quo illae, an alio conscripta, ac proin ad hanc Appendicem ex instituto meo pertinent; cum scilicet ad earum epocham definientiam nec aliud occurrat, nec ipsa, de quibus scripta sunt, argumenta eò conducant. Hac quippe ex titulis, quibus epistole ab Eusebio & Hieronymo insigniuntur, utcumque tantum innescunt; & hinc quidem epistolâ, ad Romanos de officio diaconi scriptâ, à Dionysio hos, qua sit diaconi dignitas, quis ordo, qua partes, suisse edictos, verosimillimum fit; verum nihil omnino inde habetur, ut quo circuiter tempore epistola illa scripta sit, definiri utcumque queat. Quod verò ad alteram, quam Dionysius ad gregem suum Alexandrinum objurgatoriam scriptis, spectat epistolam, hanc quidem Sanctus, cum in exsilium pulsus Alexandriâ abesse, scriptissime viderur.

105 Verum cum Dionysius bis, semel nem-
pe sub Decio & semel sub Valeriano, Ale-
xandriâ exsulare fuerit compulsus, dictamne
epistolam sub Decio, an sub Valeriano scrip-
serit, nequit edici, ac proin tempus, quo id fe-
cerit, manet incertum, spectato etiam ejusdem
epistolâ argumento, ex quo porrò nihil aliud di-
scimus, quam illâ, utpote objurgatoriâ, à Sancto
Christianos, Alexandria existentes, suisse repre-
hensos; causâ interim seu delicto, ob quod nomi-
natum id à Dionysio factum fuerit, penitus ma-
nente obscuro, ut nec de dicta epistola, pro qua
etiam studiosus lector num. 98 & 138 Com-
mentarii potest consulere, quidquam amplius di-
cendum superfit, pergamque propterea ad duas
reliquas Sancti epistolas, de quibus hic aelutum
me, supra spopondi. Altera de Sabba-
to, altera tèpì yuvacis seu de exercitatio-
ne scripta est. Ambe nihil iterum offerunt, unde
quo circuiter tempore scripta sint, utcumque colligas. Argumentum etiam, quo de scripta sunt,
ex titulis, quibus ab Eusebio & Hieronymo or-
nantur, non satis distincte innescit, nec, ut id
divinando forte assequar, conjecturis agere est
animus, ut de duabus istis, utpote qua penitus
cum plerisque aliis Dionysii lucubrationibus in-
teriori, nec ulteriore aliquo ex capite de se dis-
serendi prabent materiem, plura dicenda non
babeam.

C**C A P U T VIII.**

De Sancti ad Dionysium Ro-
manum de Luciano epistola,
hujusque occasione nonnulla
adhuc de quibusdam Dionysii
opinionibus seu dogmatibus
observantur.

*Sancti episto-
la de Lucia-
no scripta:*

EX omnibus Dionysii epistolis, num. hujus
Appendicis 95 recentisis, de quibus hic re-
stebat tractandum, unicam hic de Luciano
scriptam remisi. Hac quidem & ad Dionysium
Romanum, teste Eusebio, data est, & eodem lia-
bri septimi Historiae Ecclesiastica capite nono, quo
autem de baptismo à Dionysio scripta memorantur

epistola, à laudato Eusebio memoratur. Verum
epocha, quâ scripta sit, nec ex eo, quod ad Dio-
nysium Romanum scripta sit, nec ex eo, quod
eodem capite, quo due aliae de baptismo epistole,
memoretur ab Eusebio, definiti potest. Primum
sic probo: Dionysius Romanus, ad quem epistola
illa scripta afferitur ab Eusebio, dubio procul,
alius non est, quam Dionysius, de quo idem Eu-
sebius, quartam Sancti de baptismo epistolam
ab epistola de Luciano scripta hinc tractan-
da distinctam commemorans, paulo ante, capite
nempe ejusdem libri septimo, ita scripsit: Quar-
ta ejus (Dionysi Alexandrini) de baptismo epi-
stola ad Dionysium scripta est, tunc quidem
Romanæ urbis presbyterum, sed qui aliquanto
post tempore ejusdem urbis episcopus est con-
stitutus. Fuerit ergo, ut ex his Eusebii verbis fa-
cile colliges, Dionysii de Luciano, qua de hic agi-
mus, epistola vel ante vel postquam Dionysius
Romanus ad supremam Ecclesię cathedralm effet
electus, conscripta.

107 Verum sive ante sive post illam Dionysii
Romani promotionem scripta statuatur, nihil e-
quidem ex eo, quod ad hunc scripta sit, pro de-
terminanda ejus epocha sat certi ac definiti potest
haberi. Fac enim eam, antequam Dionysius Ro-
manus in Pontificem effet electus, esse scriptam:
cum hic Sancti nostri fuerit aequalis, indubieque
ante annum 247, quo Dionysius Alexandrinus
ad patriarchalem Aegypti cathedralm fuit eve-
latus, floruerit; ab anno autem 247 ad annum
usque 259, quo Dionysius Romanus in Pontifi-
cem fuit assumptus, anni excurrant duodecim,
sciri nequit, quo ex hisce annis dictam epistolam,
si modo etiam citius scripta non fuerit, Dionysius
exarabit. Quod si verò illam, cum Dionysius
Romanus jam effet Pontifex, scriptam lubeat sta-
tuere, nec sic quidquam habebis, ut, quo de-
terminato anno scripta sit, certò definias. Cum
enim Dionysius Romanus anno 259 ad S. Petri
cathedralm fuerit promotus; ab hoc autem anno ad
annum usque 265, quo Dionysius Alexandrinus,
ut docuimus, è vivis excessit, anni excur-
rant, computato utroque extremo, nec plures nec
pauciores quam septem, sciri iterum non potest,
quo ex hisce annis de Luciano eam, qua de hic
agimus, epistolam Sanctus scripsit.

*nee aliunde
comperita ha-
beri potest.*

F

Itaque quocumque modo res spectetur,
nequit sane annus, quo ejusdem epistola de-
beat locari scriptio, definiti ex eo, quod ad
Dionysium Romanum data sit. Dispiciamus mo-
dò, an hic definiri etiam nequeat ex eo, quod illa
eodem libri septimi nono capite, quo due de
baptismo à Dionysio scripta epistola, memore-
tur ab Eusebio. Eusebius, ut jam supra mo-
nui, uno eodemque capite plures subinde epi-
stolas, utut non uno eodemque tempore scriptas,
commemorat, ut adeò ex eo, quod ea, qua de
hic sermocinatur, epistola capite eodem, quo due
aliae, memoretur ab Eusebio, determinari annus,
quo illa scripta sit, etiam non queat. Quod si
porrò de eodem argumento, seu de baptismo, de
quo due aliae epistola, quibuscum dicta capite me-
morata ab Eusebio, exarata sunt, foret conscri-
pta, illius sane epocha, cum omnes omnino epi-
stole, quas Dionysius vel de baptismo vel controver-
sie de hoc exorta occasione scripsit, ad annum 256
vel alterum è binis sequentibus spectent, jam propè
haberetur comperita. Verum epistolam illam de Lu-
ciano scriptam, dumtaxat afferit Eusebius, nec
quidquam suppeditat, unde, an in illa bapti-
smus, an res alia de Luciana scribendi materiem

San-

A Sancto præbuerit, possis colligere, ut adeò ne quidem, an controversia, Stephanum inter & Cyprianum de baptismo exorte, occasione scripta sit, habeatur compertum, ac proin, ut nihil inde quoque pro definita præmemorata epistola epocha possit haberi.

Fo^rtiè in di-
cta epistola
de baptismo
fuerit tracta-
tum. Dionysii
de hoc Sacra-
mento.

109 Utinam interim luculenter constaret, non tantum quibus de rebus potissimum in præmemo- rata ad Dionysium Romanum epistola, in qua forte etiam de baptismo nonnulla fuerint disputata, à Dionysio nostro, Alexandrino episcopo, actum fuerit; verum etiam, quid hic in singulis, quas de baptismo scriptis, epistolis docuerit! Ita sanè, quod scitu foret non injucundum, certum exploratumque haberetur, que Sancto nostro de baptismo ab hereticis collati valore federit opinio; de qua quamvis in Commentario jam discussa, hic tamen occasione epistola ad Dionysium Romanum de Luciano scripta, in qua etiam à Sancto de baptismo forte fuerit tractatum, nonnulla adhuc, ut de ea quid queat statui certius, juverit differere. Paragrapho Commentarii undecimo baptismum, ab hereticis collatum, pro valido à Dionysio habitum fuisse, verosimillimum esse ostendit, viamque Hieronymum, qui Dionysium in Cypriani de rebaptizandis hereticis dogma consensisse affirmat, cum doctrina illa conciliandi aperui, vel hac potissimum ratione duetus, quod ipsum Pepuzenorum seu Montanistarum baptismum, qui tamen indubie erat invalidus, à Dionysio pro valido habitum fuisse, Basilius epistolâ primâ ad Amphibochium can. i doceat. Mirum fo^rtiè accidet nonnemini parumque credibile id, quod de Montanistarum baptismo, indubie licet invalido, per Dionysium tamen approbato, à Basilio assertur. Ut adeò quo loco habendum sit hoc Basilius assertum, utque Hieronymum, ne à vero aberrare dicendus sit; eâ viâ, quam paragrapho Commentarii proximè laudato inibi, necessariò esse exponendum, appareat, Sancti nostri de hereticorum baptismo doctrinam, simulque Basilius de hac asserta, nondum satis ibidem discussa, paulò accuratius hic expendo.

à Pepuzenis
collato, op-
timo profon-
diter ex Basili-
lio.

110 Itaque Basilius epistolâ ad Amphibochium proximè laudatâ can. primo sic scribit: Quod igitur ad Catharos pertinet, & prius dictum est, & rectè admonuisti, uniuscujusque regionis morem sequi oportere: Quod ii, qui tunc de illis statuerunt, in varias de ipsorum baptisma te sententias abierint. Pepuzenorum autem baptisma nullam mihi habere rationem videtur, & miratus sum, quomodo hoc Dionysium, hominem canonum peritum, fagerit. Hoc Basilius, nonnullis interpositis, in eamdem sententiam etiam sic scribens: Pepuzeni ergò sunt aperiè heretici; nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano & Priscillæ Paracleti appellationem nefariè impudenterque attribuentes. Igitur si quia hominibus Divinitatem attribuunt, condemnandi sunt, si quia Spiritum sanctum afficiunt injuriâ, dum eum comparant cum hominibus; sic etiam sunt æternæ condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Qua igitur ratione eorum baptisma admittatur, cum in Patrem & Filium & Montanum aut Priscillam baptizent? Non enim baptizati sunt, qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare etsi hoc Dionysium Magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hacelius Basilius, à Dionysio, quamquam per errorem, Pepuzenorum seu Montanistarum bapti-

snum pro valido habitum fuisse, non obscurè indicans, simulque, ut quam immerito ita Dionysius senserit offendat, causam adjungens, ob quam validus esse nequeat baptismus, à Montanistis seu Pepuzenis collatum.

111 Benedictini in recentiori sua anni 1730 Basiliorum Operum editione ad priorem textum hoc jam transcriptum sic observant: Pugnat aperte Basilius cum Hieronymo, qui in libro de Scriptoribus ecclesiasticis testatur, Dionysium idem ac Cyprianum de baptismo sensisse. Videtur hac in re major auctoritas Basilio attribuenda, quam Hieronymo. Plus operæ insumserat Basilius in ea re examinanda. Præterea cum illius testimonio congruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecatorē se pro Asiaticis & Afris (apud Stephanum nempe, Romanum Pontificem) interposuit; nedum in eadem ac illi causa veraretur. Quin etiam suam ac decessorum suorum sententiam satis declaravit, cùm hominem impio & blasphemiae pleno baptismo apud hereticos initiatum, sed jam dudum sine baptismo ab antecessoribus suis receptum, antè non ausus est baptizare, quam Xystum (vide, qua in Commentario § proximè memorato dicta sunt) episcopum Romanum consuluisse. Hec laudati Benedictini, contendentes, Basilius hīc cum Hieronymo pugnare. Et verò id non omnino immerito contendunt. Cùm enim à Dionysio Pepuzenorum, qui erant heretici, baptismum, siue cerio (vide suprà Basilius verba) invalidum, pro valido habitum fuisse, Basilius verbis mox recitatis testetur, ex hoc Sancti hujus testimonio rectè colligitur, quodlibet sanè baptisma, à quocumque siue heretico siue orthodoxo collatum, cui ritus legitimus non decesserat, ratum à Dionysio habitum fuisse. Nam verò cùm in dogma, quo Cyprianus aliquæ plurimi Africani episcopi baptismum ab hereticis collatum esse invalidum, ac proin, qui, à solis hereticis baptizati, ad Ecclesiam accederent, rebaptizari debere contendebant, Dionysium consensisse, S. Hieronymus (vide Commentarium num. 110) aperte doceat, non omnino sanè immerito cum hoc pugnare S. Basilius à laudatis Benedictinis afferitur.

Hic & Hiero-
nymus pu-
gnare inter-
se, videri
queunt;

E

112 Attamen duo bi SS. Patres non ita inter se pugnant, seu invicem dissident, ut nulla ratione queant in concordiam adduci. Viam, quā id non incongruè fiat, quivis facilè discet ex iis, que § xi Commentarii protuli. Arbitratus est sci- licet (vide dictum §) S. Dionysius, baptismum, quamvis à solis hereticis collatum, pro valido esse habendum; cùm vero Sanctus simul (ad iterum dictum §) rebaptizari posse à solis hereticis bapti- zatos, hacque in re quamlibet ecclesiam usui suo seu consuetudini esse relinquendam existimaret, cùm in Cypriani, utpote hereticos rebaptizari debe- re ac proin posse contendentis, dogma consensisse, afferere potuit Hieronymus, nec tamen aperiè pu- gnare cum Basilio verbis suprà recitatis prudente ea, ex quibus consequens est, à Dionysio bapti- sum, ab hereticis ritu debito collatum, pro va- lido habitum fuisse. Itaque S. Basilius hīc non ita indubie, ut contendunt laudati Benedictini, cum Hieronymo pugnat. Quod autem aiunt, Dionysium tunc, cùm hominem, impio & blas- phemia pleno baptismo apud solos hereticos initia- tum, non ante novo baptisme, quam Xystum, Romanum Pontificem, consuluisse, abluerere est ausus, sententiam suam, quā baptismum, à solis hereticis collatum, pro valido habuerit, suffici- enter.

non ita ta-
men pugnant,
quā aliqua
ratione in
concordiam
queant ad-
duci.

F

AUCTORE

C. B.

enter declarasse; nec id undequaque certum, uti ex iis, que eodem iterum xi Commentarii § ditta sunt, facile intelliges, nonnemini forte apparet.

113 Verum Dionysius declararit ibi sufficienter, non declararit suam de baptismō ab hereticis collato sententiam, hunc equidem ab illo, quo tiscumque rite debito esse collatus, pro valido habitum fuisse, sit ex eo, quod pro valido Pepuzenorum, teste Basilio, habuerit baptismum, indubiatum aucte perspicuum; quamvis interim, uti in Commentario § jam sepius nominato docui, cuilibet episcopo permittendum esse voluerit, ut liberè pro ecclesia, cui praeerat, consuetudine rebaptizaret vel non rebaptizaret, qui, à falsis hereticis baptizati, ad Ecclesiam accederent. Verum, inquit, si talis fuerit Dionysii doctrina, consequens est, ut insigniter circa prium maximè ad salutem necessarium Sacramentum errarit. Fator: Sanctus hic à vero certissimè aberravit. Verum quid tun? Aberravit etiam S. Cyprianus, totaque ferè cum eo Africana ecclesia, ut mirum nemini videri debeat, Dionysium in re, qua nondum sua estate tam clare, ut postea fuit, esset definita, opinionem erroneam esse amplexum. Episcoporum torrente, idem cum Cypriano sententium, fuit abrepitus, non quidom, ut omnem baptismum, ab hereticis collatum, esse invalidum pronuntiaret, sed ut saltē eos, qui validi ab hereticis baptizati essent, pro cujuslibet ecclesi consuetudine rebaptizari posse vel non posse affereret. Hinc is Sancti error, utpote sine gravi ratione non admissus, facile apud quenvis aquum rerum astimatorem excusationem inveniet.

114 Ast, inquiet non nemo ulterius, Dionysius non tantum eorum, qui ab hereticis valide baptizati essent, rebaptizationem licitam assertus; verum etiam, quem sane errorem nemo excuset, Pepuzenorum seu Montanistarum baptismum, quamquam sine forma debita collatum, pro valido, teste S. Basiliq, voluit haberi; unde consequi videtur, ut etiam baptismum, à quibuscumque hereticis & quocumque modo collatum, validam esse existimari. Adhuc (vide iterum Commentarii § xi) baptismi defectum, ut appareat, per sacram Communionem suppleri posse putavit, quod sane etiam omni dubio procul est erroneum, ut adeò Dionysius non leve tantum erratum, quod facile excusationem inveniat, circa baptismum admiserit. Ita, ut jam innui, contra Dionysium argui potest ulterius. Verum respondeo, posse non immersio, ut ex laudato Commentarii § xi facile intelliges, vocari in dubium, an Dionysius revera baptismi defectum per sacram Communionem suppleri posse existimari. Quamvis enim (vide Sancti verba in Commentario num. 114 restata) hominem illum jam dandum in Ecclesiam atque ad Sacramentorum participationem admisum, qui, cum se invalide impioque tantum & blasphemie pleno baptismō baptizatum putaret, vero puroque baptismate donari petierat, rebaptizare non ausus, diuturnam illi communionem ad id sufficere responderit, ita forte Sanctus potest intelligi, ut non quidem diuturnam communionem, veluti ad causam, quā homo ille à peccato originali expurgatus esset, sed tantum ad certum indicium, quod baptismō validē collato, à peccato originali expurgatus esset, satis esse voluerit.

115 Etenim Sanctus, ut appareat, pro parum

credibili habuit, hominem, qui jam à longissimo tempore, ejurata heresi, in Ecclesiam aucte ad sacram communionem frequenter fuisse admissus, valido numquam ante baptismate fuisse initiatum. Colligendum id videtur ex eo, quod Sanctus loco suprà citato apud Eusebium, ubi homini, qui rebaptizari petierat, diuturnam communionem ad id sufficere respondit, mox subiungat: Nam qui gratiarum actionem frequenter audierit, & cum ceteris responderit Amen; qui ad sacram Mensam astiterit, & manus ad suscipiendum sacram cibum porrexit; qui illum exceperit, & Corporis & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi particeps fuerit diutissime, eum ego de integro renovare non ausim. Quæ verba si, ut non nemini forte videbitur, expositionem Dionysii proximè applicari non firmant, bæque scholis potius, quam historicæ veritati videatur accommodata, nihil quidem quo eamdem expositionem probem, in medium amplius adducam; verum tun equidem pro certo atque indubitate haberis non posse coniuncto, à Dionysio baptismi defectum per diuturnam communionem suppleri, fuisse existimatum. Atque ita quidem quid de altero, cuius Dionysius circa baptismum insimulatur, errore statuendum putem, edocui. Quod verò jam pertinet ad illum, qui in Pepuzenorum seu Montanistarum baptismatis approbatione versatur, quique à Dionysio quodlibet baptismata, à quocumque, & quocumque modo collatum, pro valido habitum fuisse, suspicandū ansam prabat, respondeo, hanc postremam saltem erroris Dionysio objelli partem certam omnino non esse atque indubitatam, sens, quod idem est, compertum prorsus atque exploratum non haberi, à Dionysio quodlibet baptismata, à quibuscumque hereticis & quocumque modo collatum, pro valido habitum fuisse.

116 Sancte Benedictini, qui recentiore Rasilianorum Operum anni 1730 editionem adornarunt, certum id atque indubitatum minimè apparuit. Etenim ad priorem Basili locum num.

110 huic transcriptum sic observant: Etsi testatur Basilius, non rejectum à Dionysio fuisse baptismata Pepuzenorum, non tamen videtur existimasse, magnum illum Virum eadem indulgentia in alios hereticos usum fuisse. Miratur enim, cur tam liberaliter egerit cum Pepuzenis, utpote hereticis; quod profecto mirum ei visum non fuisse, si ipsos etiam Marcionitas & Valentianos ab eo sine baptismō receptos creditisset. Quam ob rem Basili sententia, de hereticorum scilicet baptismate à Dionysio approbato, paulo restrictius accipienda, quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis sine baptismō receptis testimonium, atque ex hoc testimonio illud etiam colligi potest, quodlibet baptismata, modò ritus legitimus non deesset, ratum à Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de solis Pepuzenis loquitur, & in hoc ipso canone Magni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo manifestum & ante oculos positum esse declarat, quod discesserit à sancta priscis canonibus regula, ut aliter hereticī, aliter schismati recipiantur. Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hereticis à Dionysio observatam fuisse. Ita laudati Benedictini, aperiissimè sane indicantes, in ea sese opinione versari, ut existimarent, à Dionysio non quodlibet baptismata, à quibuscumque hereticis & quocumque modo collatum pro valido habitum fuisse.

117

omnique etiam, dubio
in super existente, an
baptismi defectum

omnemque
baptismum
quocumque
modo colla-
tum pro vali-
lido

B

E

C

F

A 117 *Quod hic sese opinari significant Benedictini, id ipsum ego, quamvis rationes, quas afferunt, rem non evincant, pro vero summum haberi errore, circa Pepuzenorum baptismum admisso, non caret,*

etiam in animum inducat, ut Dionysium, virum eruditorum ferè omnium calculis doctrinâ non minus quam pietate præstantem, eximiumque avi sui decus & ornamentum, ridiculè adeò de primo maximè necessario Sacramento sensisse existimet? Habuit quidem Dionysius pro valido Pepuzenorum baptismum, qui tam, ut Basilius verbis supra recitatis restatur, nullam omnino baptismi, utpote, ut ait, in nomine Patris & Filii & Montani aut Priscille collati, rationem haberet. Verum, si Benedictini in posteriore Basilius locum supra transcriputum redè annoint, Pepuzeni in baptizando Montanum aut Priscillam nominatum non appellârunt, sed taniè per Spiritum sanctum, in cuius simul, uti & in Patris & Filii nomine baptizabant, Montanum aut Priscillam intellexerunt, ut Dionysius omni prorsus ratione, ob quam Pepuzenorum baptismum, utpote formâ saltē exterius debitâ collatum, pro valido haberet, non carcerit, ac proin ut & error, in quem baptisma illud approbando lapsus est, excusari pariter mereatur. Ut ut sit, faciemur equidem, Dionysium, uti excusatione dignum, tum in approbando Pepuzenorum baptismum, tum in eorum, qui ab hereticis validè baptizati ad Ecclesiam accedunt, rebaptizatione admittenda ut licita vehementer errâsse.

B 118 *Neque enim hic luet subtilius philosophando seu potius, ut dicam, quod res est, inepte argutando, sanctum Virum à manifestis, in quos prolapsus est, erroribus preflare immunem. Sic quippe non veritati historicâ studuisse, sed affectui potius videar induluisse. Hac ratione duclus jam antea etiam Dionysium & in mulieribus, sexni suo confusa patientibus, à sacra Communione arcendis, & in Apocalypsi Joanni Apostolo abjudicanda certissimè errâsse, ingenuè sum confessus: quamvis interim sanctum Virum, uti etiam hic feci, absque ratione, ob quam excusandus sit, non errâsse, una ostenderim. Imò veritatis studio malui cum Athanasio, qua Dionysius in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola in speciem scriptis erronea, ipsimet Sabellio, quam cum Rusino Arianis, qui epistolam illam corruperint, adscribere. Cum Dionysius,*

C *inquit in trium concilii Chalcedonensis capitulum defensione pag. 442 Facundus Hermianensis episcopus, olim docuisset, facturam esse Filium Dei, neque naturâ proprium, sed extraneum ab essentia Patris, & quia idem Filius non erat, antequam fieret, aliaque similia, quæ in eodem Opere continentur, Athanasius, germanum specimen, & Catholicæ doctrinæ atque virtutis exemplum, ea constanter exceptit, & quamvis nostris auribus dura & ad excusandum difficulta, defendere non refutit. Athanasius, uti in Commentario docuimus, admisit quidem, Dionysium in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola afferuisse, Dei Filium, quod sensu magis obvio videri poterat & re ipsa erat erroneous, rem factam esse & à Patre secundum substantiam alienum; verum hac Sanctum non eo animo, quo volebant Ariani, protulisse, rationeque non una eum orthodoxè admodum sensisse, ostendit. Hnic ergo Athanasii agendi rationi inherens, Dionysium quidem in Commentario admisit non nihil esse eruditus in sua ad Ammonium & Euphranorem epistola de Dei Filio locutum; verum eum simul*

Octobris Tomus II.

orthodoxè admodum sensisse, ex posterioribus, quæ suū purgandi ergo edidit, scriptis invicte, quantum opinor, probavi.

AUCTORE

C. B.

119 *Hanc pariter viam inierunt eruditis post Athanasium non pauci. Hos inter etiam computandus venit eruditissimus Cardinalis Baronius, cuius proinde verba, cùm ad excusandum Dionysii de secunda SS. Trinitatis Persona scribendi modum non parum etiam conducant, eorum quodammodo, quæ eodem fine in Commentario differui, complemen- ti loco huc transcribo. Itaque die XVII Novembris in suis ad Martyrologium Romanum Notis de Sancto nostro sic scribit: De eodem Dionysio dubitatio alicui posset oriri, dum S. Augustinus (imo Gennadius, Massiliensis presbyter, uti nunc eruditus videtur) libro de Catholico dogmate cap. 3 eum appellat Fontem Arianorum & S. Basilius ad Maximum philosophum epist. 41 in eamdem sententiam hæc de eo: Est autem hæc nostra de illo sententia: non omnia Viri hujus laudamus; sunt, quæ prorsus etiam damnamus. Ipse propemodum (quantum nobis liquet) primus hominibus impietatis istius Ariomanie, quæ jam passim obstrepit, seminaria præbuit. Hæc Basilis; qui tandem eumdem excusans, hæc subdit: Causam verò hujus non puto ani- mi malitiam esse, sed quodd̄ vehementer cupid obluctari Sabellio. Soleo itaque illum similem estimare plantatori cuiquam, qui recentis plan- tæ correcturus aversionem, ita immoderatè il- lam retorquet, ut à medio aberret, & in con- trarium latus ramum abducat. Hæc ille.*

**Romanum
Annotationis
bus merito
etiam co-
tendit,**

120 *In eamdem sententiam S. Athanasius adversus Arianos agens, pro Dionysio scriptis epistolam apologeticam; idemque in epistola de synodo Nicæna contra decreta Arianorum etiam addit, eumdem Dionysium ea de re ju- dicio postulatum apud Dionysium, tunc Ro- manum Pontificem, scriptisse ad eumdem egre- giam apologiam, quo se immunem liberumque à quavis hæresi demonstraret. Id & Basilis ad Amphiphodium de Spiritu sancto cap. 29. Hieronymus etiam de Scriptoribus Ecclesiasticis in Dionysio testatur, ipsum ad prædictum Roma- num Pontificem scriptisse epistolam unam & libros quatuor. Nisi vererer scholii mensuram excedere, plurimorum nobilium veterumque theologorum ejusdem generis exempla subne- cterem, qui dum aliquam hæresim refellere co- nati sunt, in contrariam partem nimis validè rationes inflecentes, à rectitudine sincerae fidei declinare visi sunt, licet iidem Catholicæ fidei fuerint semper propugnatores acerrimi. Unum tantum non longè petutum, simileque huic, de Magno illo Gregorio Thaumaturgo, de quo hac agitur die, adducam exemplum. Sicut e- nem Dionysius laborans contra Sabellium visus est Arianis arma subministrasse; ita & ipse agens contra gentiles, conatus illis demonstrare, non esse plures Deos, & Christianos omnes nequa- quam tres Deos colere, sed unum tantum; visus est aliquibus unam tantum constituisse in Divinitate Personam; siveque Sabellio parâsse vénenum: quod S. Basilis accuratè notat & excusat scribens ad Neocæsarienses epist. 64, ut mirum sit profecto, eum non eadem erga Dio- nyssium Alexandrinum benignitate usum fuisse.*

121 *Ut ut sit, tum quæ verbis jam transcri- ptis preferuntur à Baronio, tum ea, quæ nos in Commentario protulimus, sufficere debent, ut Dionysius in iis omnibus, quæ circa SS. Trini- tatem erronea in sua ad Ammonium & Euphra- disputatis satis liquet.*

R

AUCTORE

C. B.

norem epistola docuisse visus est, facilem apud omnes agnos rerum estimatores excusationem inventat. Quod verò generatim pertinet ad errores, quos Sanctus non tantum admisso visus est; verum etiam re ipsa adiust, excusari eum in his omnibus pariter mereri, ea, quæ hoc præsentí capite & alibi in Commentario & in hac Appendixe differui, satis superque ostendunt. Ceterum præter Opera, quæ jam, veluti à Dionysio adornata, tum in Commentario, tum in hac Appendixe recensui, nulla amplius nominantur seu in specie enumeranda supersunt; nec propter ea tamen quisquam existimet, nulla præter ea, quæ in hujus de Dionysio Tractatus cursu memoravi, fuisse à Dionysio Opera elucubrata.

Etenim Eusebius singulis ferè locis, quibus aliquot vel epistolas vel Opuscula, à Dionysio elaborata, recenset, plura adhuc alia à Sancto elucubrata fuisse, adjungit. Sic, ut ceteros locos, quibus id facit, omittam, lib. 7 Historia Ecclesiastica cap. 46, recensitis plurimis, quas Sanctus scripsit, epistolis, mox addit: Alias quoque complures ad diversos scriptis epistolas, ex quibus quicunque illius Operum studiosi sunt amatores (sunt autem etiamnum plurimi) multiplicem percipere possunt utilitatem. Scripti ergo Dionysius præter eas, quas recensui, adhuc plurimas alias epistolas, ex quibus, cùm, ut ait Eusebius, multiplex posset percipi utilitas, deplorandum sanè est, eas interisse.

D

DE S. ROMANA V. M.

BELLOVACI IN GALLIA.

J. B.

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

E

§ I. Vitæ ejus scriptor, memoria sacra, in Galliam adventus.

SUB DIO-
CLETIANO
ET MAXI-
MIANO.
S. Romanam
Bellovaci pas-
sam.

Res Bellovacenses sub initium seculi decimi septimi Petrus Louvetus & Antonius Loiselius ex instituto scriptis persecuti sunt. Multa illi de Bellovacensem antiquitate, potentia, rebus bellicis. Gentis caput Casaromagnum fuit, quod modò à gentis nomine Bellovacum audit. Episcopatum habet antiquum Remensi metropolis suffraganeum, cuius antistes comitis & Francia Paris (ut vocant), titulo gaudet. Diocesum autem Bellovacensem ita describunt Nova Gallia Christiana editores: Circumscribitur illa ad Septentrionem diocesibus Ambianensi ac Noviomensi; ad Orientem Suessioni & Silvaniensi, ad Meridiem Silvaniensi, Parisiensi & Rotomagensi; ad Occidentem Rotomagensi. Christi fidem S. Lucianus martyr (data sunt ejus Acta ad diem VIII Januarii) eo primus invexit, idemque primus Bellovacensem presul fuisse à multis creditur, dissentientibus aliis. Hunc imitata S. Romana, reliqua Urbe, sociabus aliquot comitata in Gallias venit, parique martyrii desiderio accensa apud Bellovacenses voti sui compos effecta est. Vitam ejus, seu potius reliquiarum, premiso martyrii compendio, translationis historiam tom. 2 Spicilegii editionis prima pag. 677 prelo dedit Acherius, quam à Nicolao de Boissy Congregationis Gallicane Canonicorum Regularium in abbatis S. Quintini Bellovacensis Priore accepit: unde & Louvetus multa de promulgatione eorum, que de S. Romana in Antiquitatibus Bellovacensibus retulit.

scriptor anno
natus

2 Vita hujus auctori, quisquis fuerit, non omnia, immo paucæ sive in ipso martyrio, sive ante illud gesta innotuerunt: neque id mirum: qui enim Sanctæ vixere temporibus, gestorumque ejus spectatores, testesque esse potuerunt, artati persecutionis instantiæ, inquit num. 5, ordinem passionis ejus non scriperunt, & posteri de ea, quæ non perspicerunt, scribere noluerunt, ne adinventores innotarum rerum estimarentur, afferere dubitaverunt. Quo illud factum est, ut antiquioribus æra Christianæ seculis nulla fuerit

eius martyrio constituta solemnis dies, quamquam illud Bellovacensibus abundè foret exploratum. Quo autem tempore S. Romanæ Vitam litteris consignarit, ipsem auctori loco non uno prodit. Capitis 2 (secundum partitionem nostram) initio sic loquitur: Nostris verò temporibus cum comes Flandrensis Balduinus puerum Philippum, Henrici regis filium, ad regni proveheret solium, ipsumque pro eo disponeret regnum, civitas Bellvacensis suo destituta est antistite. Annente igitur supernæ pietatis æquitate, Guido decanus, custosque ecclesiae S. Quintini Vermandensis, & archidiaconus Laudunensis, constitutus est à præfato principe Bellvacensem episcopus. Num. verò 7 Guidonem hunc scribis annum integrum ex sulâsse iussu Philippi regis, cùm is per seipsum moderandas regni Gallici habendas suscepisset. Rursum num. 12 editum à S. Romana prope Argentoratum prodigium recensens, id sibi eorum, qui videre & affluere, afferione compertum esse, testatur. Denique & in Vita epilogi iis verbis utitur, ut Bellovaci scriptoriam suam, superfite etiamnum Guidone episcopo, absolvisse videatur.

3 Amoinus lib. 5, cap. 48 scribit, Philippum seculi XI, Henrici regis hujus nominis I majorem natu filium, vivente & jubente patre, anno 1059 unum esse in regem; Henricum autem anno sequenti obiisse. Regni autem administratio penes Balduinum sexennio fuit, sub eoque Bellvacensem carthaginem Guido adiit anno 1063 vel sequenti: annus enim 1072 episcopatus ejus nonus fuit, ut habeat ejus charta apud Loiselium pag. 254 eodem anno data xv Kalend. Jul. Unde Nova Gallia Christiana editores Albericum & Sigebertum corrigendos monent, quorum alter Guidonem anno 1066, alter proximè sequenti benedictionis munus accepisse, afferat. Annos jam aliquot in episcopatu Guido exegret, cùm post conditam exornatamque S. Quintini haud procul à Bellovacensibus manibus ecclesiam anno 1073 secundem suam deferere coactus est: ad quam non rediit nisi anno 1074 vel sequenti, ut infra num.

27

A 27 dicetur. Horum itaque omnium cum anonymus *Vita S. Romanæ* auctor meminerit, non ante id temporis scriptisse, necesse est: nec tamen (etsi id minus certum sit) post annum 1085 (vide finem num. 2.) si verum est, Guidonem hoc anno episcopatu cef- fisse, & Cluniaci vitam monasticam amplexum biennio ferè post piè obiisse; ut ex Guiberto abba te B. Maria citati Gallia Christiana editores scri- bunt, à quibus Louvetus aliquantulum discrepat. Quid verò de anonymi fide censendum sit, ex di- cendis num. 6 statui poterit.

*& Martyro-
logia quedam
recentiora ce-
lebrantur.*

4 Minus celebrem fuisse ante Guidonis ata- tem S. Romanæ memoriam num. 5 his verbis anonymus aperit: Decreverunt majores nostri diem martyrii ejus se non solemniter celebrare, nec tamen passi sunt omnino infoleccere, sci- entes, quod martyrio coronata Christi cohæ- res regnat in gloria. Unde Guidonem episcopum in epilogi solemnitatis S. Romanæ institutorem amplificatoremque hanc injuriā nuncupat. Inde- que, opinor, antiquiorum martyrologorum pro- fluxit de S. Romana silentium. E recentioribus illius meminerunt *Sauvayus* in Appendix ad Mart- tyrologium Gallicanum: S. Romana virgo, cu- jus corpus Bellovacini servatur in monasterio S. Quintini, jam pridem miraculis à Deo clarifi- catum & à fideli populo devotè honoratum. *Castellanus* in Martyrologio Universali ad hunc diem: In pago Bellovacensi, S. Romana, culta ut Virgo & Martyr Bellovacini, ubi est ejus corpus in ecclesia S. Quintini. Die etiam III Octobris signatur ejus festum in Breviario Bel- lovaci, quod habemus manuscriptum, edito sub Odore Bellovacensi episcopo anno 1554. Dies porro hic non martyrii, sed translationis reliquia- rum S. Romanæ est, ut lib. 2 cap. 9 *Louvetus* obseruat: cùm, qui Diocletiani temporibus vi- xere, Christiani neque ordinem, neque tempus, neque diem denique, quo S. Romana passa est, litteris consignarint.

*ut ille Sancta
in Gallias
adventum*

C 5 S. Romanæ in Gallias adventum explicare exorsus *anonymus*, initium ducit à duodecim fi- dei Christianæ praconibus, qui post plantatam à SS. Petro & Paulo, & à successoribus eorum ir- rigatam Romanam Ecclesiam in Gallias Româ misse sunt, sancti Euangelii lucem Gallia populis illaturi. Hujus, inqui num. 2, intentionis de- votione egressi sunt ex eadem Urbe duodecim Christi milites nobilissimi & egregii prædicatori- res, qui Galliarum se ingerere non dubitarent atrocitatibus, idolatriæ eradicaturi falsitatem, & fidei seminaturi veritatem; & mox ad proposi- tum propriū accedens addit: Inter quos velut lu- cernæ super candelabra positæ effulserunt Christi martyres Quintinus atque Lucianus. Duodecim bosce Gallia Apostolorum, quos hic indicare veri- militer *anonymus* voluit, nomina in Actis S. Lu- ciani datis ad diem VIII Januarii hoc modo ex- primuntur: Hac itaque tempestate beatissimus Quintinus & sanctissimus Lucianus Româ eges- si, Dōmino ducente, Gallias venerunt. Fertur etiam, sed & libelli de eorum certaminibus te- stantur, cum eis sanctos Crispinum & Crispinanum, Ruffinum, Valerium, Marcellum, Eugenium, Victorianum, Fuscianum, Piatonem atque Regulum pariter advenisse. Eosdem quoque habent Acta S. Fusciani parte 2 Historia- rum ecclesiæ Gallicane Bosqueti pag. 156, et cum aliquo discrimine. Sancti ergo Viri, inquiunt, Fuscianus & Victoricus cum duodenario numero sociorum, per ordinem glomerati, unà cum ve- nerabili Dionysio præfule, comitibus ceteris Octobris Tomus II.

Piatone, Ruffino, Crispino, Crispiniano, Va- lorio, Luciano, Marcello, Quintino & Regu- lo ab urbe Roma progredientes, cursu intre- pido, pro Christi dimicantes victoria, bellato- res Dei egregii intra fines Galliæ urbe Parisiis, duce Christo itineris, pervenerunt.

6 Si vera anonymous narrat, duodecim bosce Apostolos emulata duodecim virgines, sancta in- ter se societate conjuncte, parique martyrii cupi- ditate inflammatae, deserit Urbe & parentibus, ad barbaras feroceque èa tempestate Galliarum gentes sese conferre, non dubitārunt. De S. Ro- mana quidem, binisque aut tribus sociabus ejus aliunde notis id inficiari nolim: at de duodenariis virginum numero hanc ita facile inducar, ut credam. Certe, si sub Diocletiano passa sint, non deerat illis Romæ martyrii occasio, ut ejus causâ Gallias adire debuerint. S. Romanam, Benedictam & Leoberiam nominatim anonymous exprimit (*Jolanam & Comaniam Sauvayus adju- cit*) cur non etiam reliquas? Sed esto, antiquioribus Gallicane ecclesiæ fidelibus, grassantibus per-secutionum procellis, earum res gestas memori- amque posteris transmittendi otium defuerit; tem- porumve injuriâ monumenta antiqua, si qua de illis exsisterunt, interierint; anonymous saltem iis se fuisse deflitum, ultro confitetur. Necesse igitur est, ut ea tantum collegere, litterisque mandarit, qua seculo xi de duodenaria virginum illarum turba popularis traditio circumferebat; que quād exiguī momenti sit, cùm tot secu- lorum spatio à rerum gestarum epocha disjun- gitur, deficiente præsertim omni antiquitatis sus- fragio, nemo non videt. Idem quoque de Brevia- rio Bellovacensi censamus, cui S. Romanæ hi- storiam insertam esse, tomo iv de S. Luciano a- gens Tillemontius afferit, si eadem referat: nobis enim illud in promptu non est.

7 Sed ut concedamus, duodecim virginum clas- sem post sublatos martyrio SS. Lucianum & Quin- tinum Gallias accessisse, nondum omnino certum

*adjunctis ve-
ro similiis*

siet, ex harum numero sanctam fuisse Roma- nam: anonymous enim *Vita* ejus auctor, anti- quorum auctoritate desitutus, ad Acta S. Bene- dictæ, qua harum virginum dux & magistra fuis- se perhibetur, recurrere compulsus est, & ad in- star illius (quantum quidem appareat) qui S. Saturnina (de qua xx Maii) Acta dedit, S. Romanæ subinde adscribere, qua in illis de S. Benedicta leguntur. Quod dixi, specimina è plu- ribus pauca probabunt. Numero 3 apud ano- nymum hoc initium est: Erant eodem tempore Romæ in sanctæ conversationis habitu duode- cim virgines generosæ, invicem sibi unà reli- giosæ fidei familiaritate conjunctæ: in quarum mentibus virtus sacræ opinionis procreaverat honorabile culmen gratissimæ honestatis. Eru- ditæ enim erant multimodis virtutum generi- bus, & sanctarum documentis Scripturarum for- mabantur omni opere pietatis, proficientes san-ctæ devotionis gratiâ, divina eis propitiante cle- mentia. Quid Acta S. Benedictæ? Habebat er- gò, inquit, secum in sua sanctæ conversa- tionis habitu (Benedicta) generosas duodecim virgines procreatæ unius germe seminis & de- coras opinione præfulgidæ indolis: in quarum mentibus virtus sacræ operationis generaverat honorabile culmen gratissimæ honestatis. Neque minor utrobique est quoad reliqua verborum sen- tentiarumque similitudo & consonantia.

8 Rursum sub finem ejusdem numeri de S. aliounde petti- Romanæ jam Bellovacini commorante ita anonymus

AUCTORE

J. B.

mus loquitur : Instabat jejuniis & orationibus crebris & despiciebat omnia pro amore patriæ cœlestis. Erat enim miræ patientiæ, sanctæ humilitatis, & cœlestium gratiarum exornata donis, mente tranquilla, sermone nitida & opere sancta. Totidem penè verbis eadem de S. Benedicta Lauduni commorante in ejus Actis leguntur. Instabat quippe jejuniis & orationibus crebris: ac despiciebat cunctarum blandimenta opum pro amore regni cœlestis. Et paulò infra: Erat miræ patientiæ, sanctæ humilitatis, & cœlestium gratiarum exornata donis, mente tranquilla, sermone nitida, & opere sancta. E quibus intelligi videtur, non aliunde, quam ex Actis S. Benedicta sua depropmississe anonymum; quamquam nec inde duodecim virginum in Gallias peregrinationi multum probabilitatis accedit: præsertim cum S. Benedicta, qua velut ceterarum dux & antefignana describitur, ataris, dum martyrio coronata est, parum proiecte fuisse videatur è verbis, quibus eam judex alloquitur: Benedicta, inquit, adhuc miserabilis puella: etatulæ tuæ in infancia positæ jam nunc misere. Unde de ceterarum quoque juvenilis etate prudens suspicio nascitur, & proinde tanto minùs probabilitatis præ se fert ea virginum in Gallias expeditio, quanto plus habet admirationis. Quod numeri proximi initio dicebam, concessò etiam predictarum virginum Româ in Gallias itinere, minimè certum fieri, de earum numero fuisse S. Romanam, ideo dixi, quòd hujus in Actis S. Benedicta, unde sua anonymum nostrum hancfisse, appareat, nulla mentio fiat.

¶ parùm
corius

B

9 Popularis ergò traditio, eaque nullis antiquitatis suffulta testimonii movisse videtur. anonymum, ut S. Romanam è sociabus S. Benedicta unam fuisse, affereret, & sibi fas esse existimat, ut nonnulla, que de illa dicuntur, huic nostra Sanctæ applicaret; cui fortè accessit qualifcumque temporum, locorumque propinquitas. Quanti verò S. Benedicta Acta fieri debeant ad diem VIII Octobris, quo signatur in Martyrologio Romano, discuti ubiùs poterit: interim nonnulla animadverto, que Altiorum fidem, si non omnino tollere, minuere tamen possint. Primum est duodecim virguncularum in Gallias iter, de quo jam aëlum est. Alterum est judicis tum conditio, tum agendi modus. Judeus enim fuisse dicitur, nescio, an usitato in judicibus Romanis Diocletiani tempore exemplo: quòd si Iudaum quidem, sed occultum fuisse, & propterea id secretò virginis insinuasse dixeris, ut ex his ejus verbis videtur posse deduci: Nam & ego te alloquar secretiū, quòd sum genere Judæus; cur coram alius S. Benedicta à Judaismo ad Christiana sacra multo sermone convertere studet, eademque operâ judicem prodit? Deinde ut Virginis animum expugnet, sibique amicum & obtemperantem reddat, Ego, inquit, Judeus sum, Iesu Christi nomen odi, doctrina ejus numquam aures præbui, Ecclesiam semper destruxi, quantum potui. Apposuit quidem, si hujusmodi blanditiis id egisset, non ut Virginis animum emolliret, sed ad certamen acris incitaret. Denique idem judex, etiæ sua impietatis administris non careret, martyris cæsariem accepit manu lœva, & securim intorsit dextera in sacratissimæ virginis tempora, judex nempe simul & carnifex. Terrium est nimia prodigiorum multiplicatio: bis enim immanissime cæditur, bis ope curatur angelica. Postremum est, ut fileam duriora virginis miræ patien-

tiae & sanctæ humilitatis dono exornatae in jdicem verba, non alium fontem innuere ista. Sic denique S. Benedicta cum supradictis virginibus... fines Gallorum... FERUNTUR advenisse; & iterum: Tunc Matroclus judex scelestissimus ad hæc hoc dixisse FERTUR: expedit tibi &c, quām incertos vulgi rumores.

10 Cùm itaque duodecim hæ Romana virgines (ut quidem Altiorum scriptori placet) emenso longo itinere in Gallias advenire, alie alio, quò pluribus prodecent, divino nutu concessere. S. Benedicta cum quadam collatanea sua Lauduni substituit, sancta verò Romana Bellovacum usque progressa est, ubi cum fidelibus quibusdam, quos S. Luciani predicatio Christo pepererat, societate contracta, totam se dedit jejuniis, orationibus, exercitationibusque virtutum. S. Benedictam Laudunensibus, S. Romanam Bellovacensibus morum operumque sanctitate præfussisse, vocare in duobium nolim: at singulis ferè duodecim virginibus singulas pariter divinitus sedes fuisse constitutas, metuo, ne fuerit studiosè confitendum, ne scilicet, que Gallicanis Apostolis, quos emulabantur, dicuntur fuisse numero & martyrii cupiditate parres, iisdem unius habitationis societate dissimiles haberentur. S. Romanæ Leoberiam sociam adhæsse, Louvetus Historia Bellovacensis lib. 2 cap. 9 scriptum reliquit: at Acta S. Romanæ, quæ tamen præ manibus habuit, uti & S. Benedicta, Leoberian huic, non illi; non Bellovaci, sed Lauduni comitem sociamque fuisse, aperiè stantur.

D

E

F

12

§ II. Tempus martyrii, reliquiarum prima translatio.

J Am SS. Luciani & Quintini martyrum pro probabiliori fide certamina, ut Acta referunt, quorum apparuit sermonibus Roma renuntiata fuerant, cùm in Gallias Romana perrexit. De S. Quintino ad diem XXXI hujus mensis agendum est: annum autem, quo martyrium S. Lucianus subiit, Majores nostri non defniverunt: eò quòd suum de S. Dionysii, cui socius fuisse S. Lucianus creditur, in Gallias adventu judicium pronuntiare necdum tempestivum videbatur; qua de re ad diem IX hujus mensis suis erit agendi locus. Interim verò ex Actis S. Luciani ad diem VIII Januarii, & S. Piatonis ad diem 1 Octobris datis nonnulla observo: ex illis quidem S. Lucianum post S. Quintinum martyrii palmam retralisse: sic enim cap. 2 num. 8 pag. 467 loquenter inducunt S. Lucianum: Gratias ago tibi, Domine Jesu Christe Redemptor mundi, qui me ad titulum dignitatis tuæ vocare dignatus es, & beatissimorum martyrum tuorum Dionysii & Quintini consortem efficere. Ex his autem, S. Piatonis necem post sublatum martyrio S. Lucianum contigisse: nam & ille num. 6 Dominus gratias agit, quod S. Luciani aliorumque martyrum sit consors effecitus. Recens porro tum fuisse S. Luciani martyrium, vel saltem non ante contigisse, suadet idem prædicta ab utroque fidei tempus, & eadem sub Maximiano persecutio. Cùm igitur circa annum 287 S. Piatonis obitus in Commentario illius Actis prævio consignetur, consequens est, ut nec S. Luciani obitum, nec S. Romanæ in Gallias adventum procul ab eo remotum esse, dicamus.

A 12 Credibile autem admodum est, S. Romanam gentilibus suis Bellovaci, quorum magnus erat tum temporis in ea civitate numerus, qui-que, ut perquirerent Christi milites, maximè eos, qui Româ dudum exierant, in mandatis habebant, haud dum fuisse ignorantem, presertim si vera sit illa duodecim virginum senatorio genere pro-gnatarum simultanea in Gallias fuga, ac proinde brevi post martyrii coronâ insignitam. Imperatoris quidem nomen, sub quo passa est, Acta non ex-primunt; cum tamen eum Principis terreni imperii titulo indigent, non alius eo nomine ve-nire videtur quam Diocletianus, penes quem imperii summa ad abdicationem usque remansit; quique non absimili loquendi modo in Actis S. Piaconis num. 3 ad imperium totius orbis ele-lus dicitur. Cum hic Maximianum Herou-lum circa annum 286 Cæsarem renuntiasset, sevissima in Gallias adversus Christianos tem-pe-stas, Hersilio auctore, excitata est, saevitque usque ad annum 292 in Gallias, quo Constantio Chloro, Constantini Magni patri, homini Chri-stiano nomini non adeo infenso, Galliarum obtigit administratio. Et his quidem limitibus, ut mihi videatur, S. Romanæ passio probabilius circum-scribi potest: neque enim est, cur ad alteram il-lam Christianorum persecutionem, cui sub iisdem Diocletiano & Maximiano annus 303 initium dedit, differri debeat, à qua si non omnino Gal-lia immunis fuit, minus serie detrementi est pas-sa, teste Laetantio cap. 16. Vexabatur, inquit, universa terra & præter Gallias ab Oriente us-que ad Occasum tres acerbissimæ bestiæ saevie-bant. Imò, dicente Ruinario in Praefatione gene-rali ad Acta Martyrum pag. 67, Gallicana ec-clesia, forte ne unum quidem martyrem sub Chloro Constantio passum celebrant.

B 13 Propterea tam non infiior id, quod eruditis quibusdam placet, non paucos Christianorum, etiam post suscepitum à Constantio Galliarum moderamen, sive privata prefectorum se-vitia, sive reliquorum imperatorum iussionibus, sive gentilis vulgi furori fuisse litatos, distracto præsternit exteris bellis Constantio: verum id unicè contendit, nihil peculiare occurrere, quo id de S. Romanæ cogamur afferere, nec à verisimilitudine abhorrire, si potius passam eam esse dicamus, cum maximè persecutio in Gallias saevit, plurimique morte multati fuisse noscuntur, quam cum fuit illa remissior; eaque de causa S. Romanæ mar-tirium latè sub Diocletiano & Maximiano signa-vi. Sed nec dissimulare velim, esse in illius A-ctis, quod huic assertioni mea refragari videatur. Ita enim habent num. 4. Cùm autem princeps terreni imperii à principe suo diabolo instiga-tus ad delendam Christianæ fidei religionem & exaltandam idolatriæ superstitionem, per la-ta terrarum spatha iniquitatis decreta divulgâ-set, servos Dei & ancillas, ubicunque inventi fuissent, aut idolis immolare, aut per diversa tormentorum genera mortis periculo subjacere adigebat. Jam verò qua tandem illa est, in-quietus, preter universalem Diocletianam, perse-cutio, cui allata verba Actorum applicari aptius & congruentius possint? Verum bis hanc magnopere movebitur, quisquis animum attenderit, non insitatum id esse, iis potissimum scriptoribus, qui à rerum gestarum temporibus nimio intervallo remoti fuerint, ut Diocletianæ persecutioni o-minium celeberrimæ adscribant, qua tamen aliquanto prius acciderunt. Testimonio sunt S. Quin-tini Acta: Factum est autem, inquit, in illis

sub Diocle-tiano,

diebus, ut persecutio insurgeret Christianorum **AUCTORE** per universum orbem terrarum: nec tamen se-culo 4, sed 3, nondum è vivis sublatu S. Pia-cone, martyr occubuit.

J. B.

C 14 Assentiri iis minimè possum, qui S. Bene-dictam sub Julianu apostata passam volunt; de Julianu apo-stata.

qua in Augusta Viromanduorum illustrata ad annum Christi 365 ita Hemeraus è Passionarii ecclesie S. Quintini scribit: Imitata Quintinum contribulem, eumdemque, ut alii volunt, co-gnatum Benedicta Romana virgo, peregrinatio-nem etiam, cum aliquot sociabus, ad eosdem Viromanduos instituit, Christianam fidem & ipsa ampliatura. Ministerione publicæ prædicati-onis? Exempla certè tulit illa actas, sexus im-becillis Euangelicam prædicationem obeuntis: quæ leges apud Socratem & Sozomenum. Be-nedictæ sodales Leoberia, collactanea ejus, Jo-lana, cujus numen infantulis exsuccis, macieque contabescitibus, apud nos propitium esse solet: &c. Passa Benedicta est in Originaco ad Isaræ fluenta: qui locus recessit ab Augusta Verom. Laudunum Clavatum versus, duabus leugis Gallicanis. Ibidemque requiescit corpus ejus. E

Et ad sacri pignoris tutelam positum monaste-rium et sanctimonialium Ordinis Benedictini,

miraculorum frequentia nobile. In quo adhuc

securicula ostenditur, quam Matroculus loci

vel dynasta, vel præfector, Judæus, ut qui-

dam volunt, animo immani exæstuante, in

caput Benedictæ virginis impegit, imperante

Juliano desertore. Ex quo consequens fieret,

non modò S. Benedictam, sed etiam S. Roma-

nam multò seriè, ac dictum est, in Gallias ap-

paluisse aut certè passas esse. Verum id cum Actis

utriusque Sanctæ hanc satis convenit. Obitus e-

nim S. Quintini sub finem seculi 3 contigit, ut

ex num. 11 colliges. S. Benedicta autem & S.

Romanæ Româ egressæ sunt, cum S. Quintini

certamina quorumdam relatione andiri Roma cœ-

perunt, quod certè ad annum 361, quo imperare

Julianus cœpit, differri non potest, nemus ad

annum 365, cum anno 363 Julianus occi-jus

fit. Neque admodum verisimile est, Juliano impe-

rante, supersuisse, quos præcedenti seculo S. Luciani

prædicatio Christo lucrificerat, quibuscum tamen

necessitudine fuisse conjunctam S. Romanam, i-

psius Acta commemorant.

D 15 Contendet fortasse quispam, S. Benedi-

martyrium

obijfo.

Elam, sociisque virginis Româ in Gallias fuisse

excitas non modò SS. Luciani & Quintini cer-

taminum famâ, sed maximè prodigiorum, quæ

S. Quintinus operatus est plurima, posteaquam ab

Eusebia corpus ejus, quod hæcnenus aquis obru-

tum latuerat, repertum fuit: id porro annis cir-

citer 55 ab ejus obitu contigisse: fieri proin faci-

lè potuisse, ut tum demum Româ egressæ in Gal-

lias venerint; ac dein sub Julianu apostata fidem

suo sanguine obsignârint: idque ipsum non modò

Hemeræum ex Passionarii S. Quintini tradere,

sed Saussayum etiam, & Franciscum Giry ex

Auriniacensibus MSS. At certum mibi inprimis

non est, S. Romanam Benedictæ comitem fuisse: licet

enim in Actis S. Romanæ fiat mentio Benedictæ;

in Actis S. Benedictæ nulla fit Romanæ. In utri-

que nulla seu Juliani, seu miraculorum S. Quin-

tini, sed tantum SS. Luciani & Quintini certa-

minum. Præterea Laberius in Menologio Virgi-

num Acta S. Benedictæ satis prolixa ex Atreba-

ensi S. Vedasti abbatis accepta fibi præ manibus

fuisse, ait, simulque fatetur, hanc illis exprimi,

quo imperante, fuerit martyrium passa. Cuius

autem

R. 3

AUCTORE

J. B.

autem etatis & ponderis sunt monumenta illa S. Quintini & Auriniacensis, neque auctores illi exponunt, neque ego compertum habeo; quibus non obstantibus, Castellanus ad annum 286 S. Benedictam; auctores vero Martyrologii Parisiensis anno 1728 editi S. Romanam post annum 290, S. Benedictam vero post annum 289 obiisse signarunt.

Corpus ejus Bellovacensi

16 De S. Romanæ gestis differimus, in quibus, at diximus, anonymi haud magni momenti auctoritas est: nunc cetera ad illam spectantia, quibus ipsemet forte interfuit, ac propterea majoris in his fidei, persequemur; si tamen prius de prima Sancta reliquiarum in S. Petri templum translatione pauca dixerimus. Dum sub ethnicis imperatoribus Christianorum in Galliis persecutio viguit, nulla iis erant publica templa, nulla religionis exercenda libertas. Hinc fideles, si quae naclli erant sanctorum Martyrum corpora, clam ea & secretis quibusdam locis sepeliebant, quod & de S. Romanæ exuviis factum esse, anonymous scribit: at invalecente paulatim sub Christianis imperatoribus fidelium numero, paulatim quoque Crucis trophya erigi, templaque vel condit nova, vel antiqua in Christianorum usum ritumque cœpere converti. Sic Lidorius Turonensis anno 1 Constantii factus antistes, teste Gregorius Turonensis lib. 10 cap. 31, intra ipsum urbis finum primam postmodum edificavit ecclesiam, in eamque S. Martinus, tertius illius urbis episcopus, S. Gatiani exuvias intulit. Pari modo S. Romanæ corpus ex eo, quo primum humi conditum est, loco in ecclesiam S. Petri civitatis Bellovacensis cathedralem translatum est, sic num. 5 scribere anonymo. Corpus autem ejus à viris Christianis interim sepelitur: quod tamen exarescente idolatriæ insanía, & florescente Christianæ religionis doctrina, translatum est in S. Petri sacraario, & honorifice vallatum sepulturâ. Rei autem gestæ adjuncta peculiaria vel nulla sunt, vel incompta.

S. Petri templo illatum.

17 Ceterum S. Petri templum, in quo olim S. Romanæ corpus depositum, diuque servatum fuit, universæ civitatis antiquissimum est, de quo multa Louvetus tota cap. 1 lib. 4: è quibus pauca Latinè reddo. Certum est, inquit, id temporis, quo civitatis seu castri Bellovacensis muri conditi sunt, templum (quod, extincta superstitione ethnica, Virginis Mariae & S. Petro dedicatum est) conditum fuisse atque exstructum. Tum quodd murorum (& templi) symmetria sit planè similis, tum quodd idola quædam, quæ ethnici adorabant, Occidentali vestibulo etiamnum superstitionis spectentur imposita. Porro in hoc templo sedem constituerunt, rebusque divinis usque ad annum MCLXXII operati sunt Bellovacenses episcopi. At quia anno CMXCVII vel ad æmulationem usque cathedrales ecclesiæ passim innovari cœperunt, ceteris ea re cedere Bellovacenses noluerunt. Verum non modò ecclesiæ S. Stephani, S. Egidii, S. Laurentii, & S. Nicolai instaurare, sed & chorum ecclesiæ cathedralis Bellovacensis moliri cœperunt, cuius fundamenta jecit Hervæus episcopus. Qua de causa vetus cathedralis ecclesia opus inferius (le bas œuvre) dici cœpit, quod distingueretur à choro, quem opus superius (le haut œuvre) nuncuparunt. Varias deinde illius ecclesiæ vicissitudines referunt, quas loco citato lector curiosus inveniet. Anno 991 conditam seu potius choro angelam pag. 58 Loiselius scribit.

§ III. Templi S. Quintini exstructio & dedicatio, altera reliquiarum Sanctæ transfatio & miracula.

S. Andæ Romanæ exuviis potita est S. Petri ecclæ Bellovacensis usque ad Guidonis Bellovacensis episcopatus. Quintino tempora, quem circa annum 1063 Bellovacensem cathedralam adiisse, dixi num. 3. Is, cùm è ecclesiam decano & custode ecclesie S. Quintini & archidiacono Laudunensi factus esset Bellovacensem presul, suum erga illum amorem & veneracionem testatum esse voluit, conditâ in ejus honorem haud procul à Bellovacensibus mænibus loco fertili & ameno ecclesiâ, cui adficanda manus admovit anno 1067, perfecitque biennio post: qua de re apud Nova Gallia Christiana editores leguntur hi versus:

*Anno millesimo sexagenoque noveno
Est incarnati Verbi sub honore beati*

Quintini factus locus iste, Deoque dicatus.

Eadem Sigebertus Gemblacensis refert in Chronographia partim ad annum 1067, partim ad 1069. Ad illum quidem ita loquitur: His temporibus Beluacensi civitate suo destituta antistite, Guido decanus custosque ecclesiæ S. Quintini Virdunensis (imò Viromanduensis) & archidiaconus Laudunensis constitutus Beluacensis episcopus & à Gervasio Remensi metropolitanus consecratur. Qui graviter ferens, carere se presentiâ Quintini martyris, in ejus honore & memoria adificavit ecclesiam, haud longè à mœnibus Bellovacæ urbis. Ad annum verò 1069 hæc habet: Guido episcopus Beluacensis duobus annis perfectam dedicavit ecclesiam in honore advocati sui Quintini martyris, quarto Nonas Octobris. Sigebertum secutus Nicolaus de Nos lib. 3 de Canonicis Regularibus, Guidonem ait statim ab inauguratione sua ecclesiæ S. Quintini adificari curasse, non animadvertisens Sigebertum (si presè accipienda sunt ejus verba) in anno suscepit à Guidone episcopatus falsam esse, ut num. 3 ostensum est. Dixi, Si presè accipienda sunt ejus verba: non enim hæc omnia eodem anno (1067) sed his temporibus contigisse, citatus priore loco Sigebertus scribit.

19 S. Quintini ecclesia Canonorum Regularium S. Augustini cœnobium idem Guido adjectum, quod circa annum 1078 sub S. Ivone, Carnotensi deinde episcopo, florere cœpisse his verbis Sigebertus refert: Ab hoc tempore cœpit reflorere in ecclesia beati Quintini Beluacensis canonicus Ordo, primum ab Apostolis, postea à beato Augustino episcopo regulariter institutus, sub magistro Ivone, venerabili ejusdem ecclesiæ præposito, postea Carnotensem episcopo. Auctior Disquisitionum de Canonicorum Ordine anno 1697 Parisiis in lucem editarum pag. 349 cœnobii illius fundationem refert ad annum circiter 1070. De S. Ivone verò ad diem xx Maii in Opere nostro hac leguntur: In Kalendario S. Quintini Beluacensis, ista in particulari referuntur: Primus abbas hujus ecclesiæ, postea Carnotensis episcopus, dedit nobis triginta volumina, calices quatuor, textum aureum, crucem auream, phylacteria quatuor, cruces

A argenteas & auratas quatuor, dexteram B. Calisti Papæ, thuribula duo argentea. *Litteræ*, quibus hujus canonib[us] fundationem confirmat Philippus Galliæ rex, apud Gallia Christiana auctores tomo 10 ecclesiæ Bellovacensis instrumentis pag. 246 inserta leguntur. Date sunt anno Incarnationis 1079; in iisque de S. Ivone hujusmodi mentio sit: Interfuerunt autem & alii, quorum nomina subscripta sunt: Ivo ejusdem ecclesiæ prælatus. *Idem Ivo in Charta Philippi regis*, anno 1080 ad canonicos Bellovacenses datâ, abbas Bellovacensis ecclesiæ beati Quintini nominatur. *Gregorius VII prepositum S. Quintini Iponem nominat in litteris datis anno 1083 ad illum*, ejusque successores regulariter promovendos; quas edidit Acherius in Notis & Observationibus ad Guiberti abbatis Opera pag. 600; ubi & auctorem *Vita S. Iponis lapsus arguendum*, ait, quod ad annum 1078 S. Quintini Bellovacensis fundationem rejiciat, tum ob versus à nobis laudatos, tum ob Roberti, Sigeberti continuatoris, verba ad annum 1066 & 1069 ita loquentis: Guido Belluac. episcopus duobus annis perfectam dedicavit ecclesiam in honore advocati sui Quintini Mart. 4 Nonas Octobris.

B
etiamque, S.
Romana reli-
quiis dia-
tam

20. *Absolutam suis numeris S. Quintini Bellovacensis ecclesiam & sacra supellectile abunde instruclam Guido solemini ritu dedicare & S. Romanæ exuvias ditare decrevit. Sigebertus, versus § hujus principio, Gallia Christiana auctores, aliisque passim Guidonem id re ipsa præstissime, aiunt anno 1069; Louvetus lib. 4 cap. 13 anno 1074. Mendum typographicum crederem, nisi posteriorem annum disertis verbis à Louveto expressum legerem. Annum, uti & diem, quâ dedicatio illa contigit, aperiè quidem non exprimit anonymous noster, eos tamen characteres chronologicos suggerit, ea que dedicationis adjuncta, è quibus Louvetus refelli facile queat: etenim dies translationis, teste anonymo, is fuit, quo ejus recolebatur memoria, seu III Octobris. Transtulit (Guido) corpus præfatæ virginis & martyris Romanæ de sarcario S. Petri ad eam, quam construxerat, ecclesiam, uno antequam dedicaretur die, eo videlicet, quo ipsius recolebatur memoria, inquit anonymous num. 7. Dies autem dedicationis, ut num. 9 habet, Dominica fuit: conseqnens itaque est, ut dedicatio ecclesiæ in IV Octobris, translatio vero reliquiarum in diem Sabbathi inciderit, cum pridie dedicationis fuerit habita. Jam vero hec anno 1074 minimè congruunt: siquidem hic annus cyclum solis habuerit xix, litteram Dominicalem E; ac proinde Kalendas Octobris feriam IV seu diem Mercurii occuparint; dies vero III Octobris, seu dies translationis diem Veneris, dies denique IV Octobris seu dies dedicationis diem Sabbathi, non Dominicam, cui tamen dedicationem diserte anonymous alligat.*

anno 1069
C 21. Nec minus dedicationis adjuncta Louveto repugnat: nam primò, templi S. Quintini dedicationi Odonem Silvanæensem interfuisse, rursum vnm. 8 testatur anonymous: Odoni vero Rollandus jam inde ab anno 1072 successerat; in Charta enim, cui titulus: De dono terræ apud Rubrium factæ ecclesiæ Silvanæensi, quæ apud Nova Gallia Christiana editores existat tom. 10 pag. 206 instrumentorum, annus Rollandi seu Rollandi tertius anno 1075 invenitur, ita ut Odonis episcopatus ad annum 1074 extendi nequaquam possit. Deinde quemadmodum anno 1074 jam è vivis Odo Silvanæensis exceperat, ita

Manasses eodem anno Remensem ecclesiam jam aliquamdiu episcopus rexerat, qui tamen, cum templi S. Quintini dedicationi interfuit, nondum episcopali muneri admotus erat. Manasses, inquit anonymous mox laudatus, tunc nobilis clericus, mox futurus Remensis archiepiscopus. Anno autem 1074 jam annis aliquot Manassem Remensi ecclesie præfuisse, ex eo patet, quod anno 1071 privilegio ecclesiæ Corbeliensis à Philippo rege concessu rogatu comitis Barchardi subscripsit, ut apud Marloutum tom. 2 His. Remensis pag. 167 videre est. Plura in hac rem ex Nova Gallia Christiana in serie archiepiscoporum Remensium congeri possent, sed haec sufficere arbitror, ut Loveti refutetur opinio.

22. At, inquit, Louvetum, dedicationem il-

lam anno 1074 contigisse, docuit antiquus canonici S. Quintini Bellovacensis codex, in quo & Vita S. Romanæ continetur, & hic dedicationis annus diserte expressus invenitur; quemque Louvetus in margine laudavit lib. 4 cap. 13, uti & Hemeranus in Augusta Virandomuorum illustrata ad annum 1074, apud quem ista leguntur: Pater Guido, ceterique Pontifices, antecedentibus sanctis corporibus, circuitione debita exteriora ecclesiæ purificant, quam ingressi in dedicatione ejus anno Dom. 1074 & in divinæ laudis sacrificio, diem produxerunt in vesperam. Verum necesse est, ut citatus ab Hemerano & Louveto codex aut primigeniam S. Romanæ Vitam non contineat, aut ea adjectis à rerum minis perito annis, interpolata sit: ratio petitur ex collato utriusque textu, ubi de perfecta S. Quintini ecclesia sermo est; qua de re hoc modo Louvetus legit: Duobus quippe annis incepit & perfecit eam in decore suo venerandus Guido. Hemeranus autem isto: Duobus enim annis incepit & perfecit eam anno Dom. 1067 in decore suo. Annum quidem eundem perfecta ecclesiæ Louvetus assignat, sed ipso textu expressum non invenit: unde verisimilimum est, Hemeranus textui immiscuisse, quod altera manu (ne id ipse fecisset, dicatur) sive in margine sive alibi adjectum erat, idem vero omisso Louvetum. Subscribendum itaque iis est, qui anno 1069 dedicationem ecclesiæ S. Quintini habitam volunt, quo cyclus solis fuit XIV, littera Dominicalis D, Kalendas Octobris feria V seu dies Jovis, tertia Octobris S. Romanæ sacra dies Sabbathi, quarta vero, quâ dedicatio celebrata est, dies Dominicæ, prout exigunt characteres chronologici ab anonymous expressi.

23. Ceterum hanc ecclesiæ S. Quintini dedicationem multum anonymous celebrat, & cum dedicatione ecclesiæ S. Remigii à S. Leone peracta, de qua ad diem I Octobris pag. 117 & seqq. actum est, comparat, tum ob ingentem ad eam undeq[ue]aque concurrentium multitudinem, tum ob præstantissimorum virorum præsentiam, tum denique ob sacrarum exuviarum copiam, quæ ea occasione, ut antiquis dedicandarum ecclesiæ ritus ferebat, in S. Quintini adem illata fuerunt. Interfuerunt autem solemnitati hi ferè præcipui: Guido Amianensis, Ratholdus Noviomensis, Gualterus Meldensis, Hugo Trecassinus, Odo Silvanæensis, omnes episcopali dignitate conspicui; & Manasses jam tum foris electus Remensis sedis archiepiscopus; hos vero omnes (Manassem si demas) anno 1069 manus episcopale gesisse, varia monumenta ostendunt, quibus subscripserunt, quæque suis locis referunt Nova Gallia Christianæ editores. Adserit quoque, teste Roberto, Offredus

sive:

F

E

AUCTORE

J. B.

sive Effredus S. Quintini Viromandensis decanus; quem ex oscitania scriptoris pratermissum esse, Claudius Hemeraus afferit. At illum generali nomine completi anonymous potuit, cum ecclesia S. Quintini venerabiles personas S. Quintini martyris corpus secum ad vexisse notavit; quibus & Heribertum Viromanduorum ea tempestate comitem addendum esse, contendit his verbis: Et quamquam liber ille coenobii Bellovacensis non meminerit Heriberti praesentis festo, non defuisse tamen eum illi solemitati, illique in Patronum officio Christianae devotionis, cum Augustam sacram ejus carpentum Bellouacos veheretur, frequentissimo praesertim cœtu cleri subsequente, Viromanduæque nobilitatis & plebis, Heriberti pietas in Superos, religiosus timor ejus, ne qua fraude surtove sacra pignora, vel aliqua portio custodis Divi sibi Veromanduusque deperiret; partem Bellovacensis agri complexus Heriberti principatus, & quæ verba infra sequuntur, CONVENIT UNIVERSUS VICINÆ LONGINQUÆ PROVINCIÆ PRINCIPATUS, certatione persuadent. Sed verba illa in S. Romanae Vita, prout apud Acherium exstat, non legenduntur: sola vero Heriberti pietas rem certam non facit.

*circumlati-
que variis
Sanctorum
reliquiis.*

B

24. Dedicationis illius celebritatem non parum auxere tum S. Romanæ, tum aliorum Sanctorum reliquias, que eo die fidelium venerationis exposita in eadem ecclesia fuerunt, rituque solemnii circumlata, nimirum SS. Quintini & Luciani martyrum, quorum ille Veromanduus, hic Bellovacensibus patronus est; S. Justi, cuius Martyrologium Romanum ad diem XVIII Octobris his verbis meminit: In territorio Beluacensi sancti Justi martyris, qui adhuc puer in persecutione Diocletiani sub Ricciario præside cæsus est. Hujus reliquias circa annum 850 è vico cognomine, Normannorum metu, Bellovacum translatas esse, ibique ad suam usque atatem quievisse, lib. 3 cap. xi Louvetus scribit, aliumque facit ab eo, qui in eccl. B. Virginis Lutetia Paristorum colitur. Eodem quoque tempore Bellovacum translata sunt reliquia SS. Geremari & Ebrulfi, uti & SS. Angadrisme & Constantiani, quorum omnium hic mentionem anonymous facit. Videri potest tom. 6 Septembbris pag. 695 & seq.: ubi de S. Geremaro, ejusque reliquiis Bellovacum translatis non pauca disputantur. S. Ebrulfi Acta ad diem xxv Julii illustrata sunt: de S. Angadrisma ad diem XIV Octobris, quo colitur, suss erit dicendi locus. S. Constantianus colitur die I Decembri. Proligo cum elogio Saussayus celebrat, quod ita concludit: Hujus tamen corpus tot radiis coruscum postea ad agrum Bellovacensem transfatum fuit, ad Bretolium monasterium, piâ curâ Goduini fundatoris, Bretolii comitis & Carnutensis viçedomi, qui ibidem quiescit. Ceterum egregia in hospites suos liberalitate usus Guido episcopus, S. Quintini digitum dono accepisse, & in novo cœnobio deposuisse, ubi multo honore cultus est, ad annum 1074 Hemeraus est auctor.

*Cœnobium
canonicorum
Regularium,*

C

25. Fluxerat hacenus curâ & largitate Guidonis episcopi cœnobitis S. Quintini e voto res: at non ita multò post sortis vicissitudinem experiri coacti sunt non levem: pulsò enim à Philippo rege in exsiliū Guidone, ad nihilum prope redacta est ejus sedes, rebus suis spoliati canonici, erēpta in primis S. Quintini ecclesiæ ornamenta. Exsiliī Guidonis causam, quam anonymous tacet,

nova Gallia Christianæ editores hanc adducunt: Huic porrò monasterio (S. Quintini) à se condito plura dominia ac parochias contulit (Guido) interim expostulantibus populo & clero, quod, ut illud cœnobium conderet, ditaret, ornaretque, subditos suos oppressisset, nec percisset ecclesiæ, querelæ ad regem & optimates in præsulem delatae, quæ etiam pervenire usque ad Alexandrum II Papam, qui Gervasio archiepiscopo scriptis anno circiter 1064 epistolam 18, ut de his rebus inquireret. Atque hoc quidem citatis Alexandri litteris satis conformia sunt, in quibus de Guidone ita loquitur Pontifex: Beluacensem autem episcopum, quem res ecclesiasticas & populum Dei atrociter disperdenter audivimus, si verum est, jubemus ita virginæ sanctæ auctoritatis ferias, ut ceteri, si qui sunt similes ejus, exemplo corriganter.

D

absente Guidone.

26. Verum ea, quæ de cleri populique expostulatione, de querelis ad regem, optimates, & Alexandrum Pontificem delatis, huiusque ad Gervasium Remensem archiepiscopum litteris narrantur, non de tempore, quo jam S. Quintini cœnobium perfectum absolutumque erat, at de prioribus Guidonis in episcopatu annis, quibus adficiunt illud meditari caput, & ad id necessaria comparare, intelligenda sunt, quamquam illud alterum predicatorum auctorum verba insinuare videantur. Etenim non nisi anno 1069 perfectam fuisse S. Quintini ecclesiam, vel ii ipsi, de quibus agimus, auctores scribunt, cui biennio tantum ante manus primù admotas fuisse, ex anonymo liquet; atque adeò fieri minimè potuit, ut jam inde ab anno 1064 vel circiter de Guidone, quasi in Operis illius exstrictionem nimios jam sumptus consenseret, apud Pontificem deposita fuerint querelle, isque jam tum Gervasio rescripserit, ut de his rebus inquireret. Adde, Gervasium in vivis esse desuisse anno 1067 vel iv Non. Jul., quod iidem auctores tradunt; vel iv Aprilis, quod Marlotus afferit: sancti vero Quintini ecclesiam non ante hunc annum condì capisse, jam dictum est in superioribus sepe. Jam vero, quæ porrò secuta sunt, audiamus.

27. Guido vero, inquinunt, quos dixi, auctores gravia patitur:

Romam confugit ad Alexandrum, à quo postquam benigè suscepimus esset, in Franciam eodem anno (1064 vel circiter) reversus est, probavitque anno 1072 fundationem canoniconrum in ecclesia S. Vedasti, ex Loiselio pag. 254, ac Louveto tom. 1 pag. 693; & eodem circiter anno institutionem decani in ecclesia collegiata Gerboredi, quæ ex Pilletio fundata fuerat sub Hugone Capeto rege, ut videre est apud eundem Pilletum, pag. 24 & 44. Sed paulò post concitatâ rursus procellâ, ejectus est ex urbe sua anno MLXXIII tam à plebe sua, quam ab ipso rege. Unde profectus iterum Romam recepit se ad Gregorium VII Papam, cuius patrocinio controversia omni cum rege, cum Castellano urbis, & plebe aliisque composita, obtinuit absolutionem ab eodem summo Pontifice in synodo (Romana anni 1074) pro clericis & civibus, qui ob injurias illatas excommunicati fuerant. Id nos docent præcipue Gregorii epistolæ 74 & 75 lib. 1 scriptæ. Idib. April. an. MLXXIV clero & populo Bellovacensi, & ipsi regi; quibus nimirum utrosque serio admonet Pontifex, regem, ut illata Bellovacensi Ecclesia damnata resarciat; clerum vero & populum, ut debitan-

F

Abitam præsuli suo obedientiam preſtent. Exſtant ille apud Loifellum pag. 255 & 256, ſed male ad annum 1073 referuntur: cum quod Bellovacensium abſolutionem in concilio Romano anno 1074 celebrato Guido, memorabili ſanè exemplō, impeſaverit, tum quod ha littere data ſint Inditione XII, Idibus Aprilis, ac proin anno 1074.

28 Pulſo in exſilium Guidone, in canonicos Regulares S. Quintini, quos ille & iſtituerat & bonis praedisque diuārat, p̄cipue ſavitum eſt, adeo ut p̄ inopiā, teſte Louveto, vel ipsam ſacram ſupellecītem oppignerare compulſi fuerint: verū reduce ad fedem Guidone anno 1075 (quod ex charta, cui eo anno ſubſcripta, apud Loifellum pag. 260, patet) ſub idem ferè tempus circumtulerunt egregiam virginem ROMANAM, inquit anonymous num. 10, per vicinas regiones, in redimendis ecclesiæ ornamentiſ expenſuri, quidquid eis à fidelibus offerretur; & eo quidem fructu, ut ad monaſterium reduces ornamentoſum maximam partem piorum hominum largitione redemerint. Simile quid etiam de S. Ebrulfi reliquiis anno 1457 Bellovaci factum fuſſe, accipimus. Ceterū propitiā ſibi S. Romanam ea occaſione fideliā pietas habuit, ut gemina miracula produnt, que recenſet anonymous. Quamquam autem non niſi duo explicari, hiſ tamen plura ſanctam Virginem effudisse in homines beneficia, ac effundere porro perrexiffe, ſatis hec verba declarant, quibus narrationi ſua finem imponit: His atque aliis virtutibus insignis, gloriosa Virgo cum apud Beluacum referretur, communi exultatione ab omni populo recipitur, & ad ecclesiā S. Quintini, unde аſpota fuerat, lētis psallentum, veniamque poſulantum vocib⁹ deducitur, & inter Sanctorum Sancta reponitur. Ubi ſi quis fide certa Dominum deprecaturus advenerit, ſine dubio poſtulata amborum interceſſionibus obtinebit: quod multarum infirmitatum curationes & crebrae laborantium nobis inſinuant conſolations. De quibus ſanè doleo, nibil à me uſquam eſſe repertum. Addit Arturus in Gynaceo ſacro ad diem IV Februario, S. Romanæ corpus, liberalitate domini Michaëlis Prioris de Poix, theca locupleriori, miraque ornata anno 1520 fuſſe inelutum.

B

tatem, & proclivem in deteriora nequitiam ſecreto confilio, & altiore pietate misertus eſt, mittendo Verbum ſuum, coæquale ſibi atque coæternum: quod caro factum diuinam naturam naturæ contemperavit humanae, ut illius ad infinita inclinatio, noſtra fieret ad ſumma provectione. Ut hujus inenarrabilis gratia per totum mundum diffunderetur effectus, cum duodecim Apostoli per Spiritum sanctum omnium edocti fermocinatione linguarum imbuedum Euangeliu mundum, distributis ſibi terrarum partibus, ſuſcepſent, beatissimus Petrus Apostolici ordinis princeps, & Coapostolus ejus Paulus, vas electionis ad arcem Romani destinantur imperii, ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur ſalutem, efficacius ſe ab ipſo capite per totum mundi corpus diffunderet. Hæc autem duo præclara divini ſeminis germina in quantas fegetes populorum pullulaverint, attestatur ad paſſionis toleratiā eorum exemplo roborata ibidem occiſorum innumerabilium copia martyrum.

2 Romana igitur ab eis plantata Ecclesia & à ſuccesſoribus eorum irrigata. Domino præſtante incrementa, ad extirpandas antiqui hoſtis verſutias, per diversas mundi partes direxit de fidei ſuæ fonte potatos divini prælii bellatores. Hujus intentionis devotione egressi ſunt ex eadem urbe duodecim Christi milites nobilissimi & egregii prædicatores a, qui Galliarum ſe ingere non dubitarent atrocitatī, idololatriæ eradicaturi falſitatem & fidei ſeminaturi veritatem. Inter quos velut lucernæ ſuper candala bra poſitæ, effulſerunt Christi martyres Quintinus atque Lucianus b, quorum alter Ambianensem, alter verò Beluacensem, quoaduſque inſigni martyrio coronarentur, adorſi ſunt expugnare incredulitatem.

in Gallias, ſu-
dei Christian-
ne præcones
E

3 Erant eodem tempore Romæ in ſanctæ conuerſationis habitu duodecim virgines generoſæ, invicem ſibi una religioſæ fidei familiaritate coniunctæ: in quarum mentibus virtus ſacræ opinionis procreaverat honorable culmen gratiſſimæ honestatis. Eruditæ enim erant multimodis virtutum generibus, & ſanctorum documentis Scripturarum formabantur omni opere pietatis, proficien tes ſanctæ devotionis gratiā, divina eis propitiante clementia. Audiētes itaque quorundam relatione multimoda ſupradictorum martyrum certamina, ſimili deſiderio accenſæ, concordante voto, neglectaque patriæ & parentum dulcedine, fines Gallorum, Domino ducente, feruntur adveniſſe c. Præcordialiter enim ſcientes, quoiam quicunque plū laborat in Dei ſervitio, majoris præmii remuneratione condignus habebitur in futuro, elegerunt temporales ſuſtinere anguiſias, quibus retribuções nanciſcerentur æternas. Nulla doloſitas, nullus rancor invidiosæ fraudis obviaverat in itinere Sanctis, quoniam unitæ erant auxilio dexteræ cœlestis. Gratia autem divini Spiritus admonente, ab invicem ſeparari juiſſe ſunt; quod unaquæque earum ſuo ingenio fructum multipliciter acquireret Deo. Beata igitur nomine & merito Benedicta d cum quadam collactanea ſua Leoberia e Laudunum f venit. Et ROMANA Beluacum g adiens, cœpit toto cordis affectu Domino famulari. Sociata enim quibusdam Christianis, quos Dominicō ovili adjecebat prædicatio S. Luciani, instabat jejunii, & orationibus crebris, & despiciebat omnia pro amore patriæ cœlestis. Erat enim miræ patien-

imitata S.
Romana,
Bellovaci

F

c

d
e
f
g

S næ,

Missus à S.
Romana Ee.
vlefia

Deus bonus, justus, omnipotens, qui miſericordiam ſuam humano generi numquam negavit, omnesque in commune mortales ad cognitionem ſui abundantissimis ſemper beneficiis eruditivit, voluntariam errantium cœci-

Octobris Tomus II.

V I T A

Auctore anonymo.

*Ex Ms. abbatiæ S. Quintini
Bellovacensis.*

C A P U T I.

S. Romanæ martyrium.

VITA S. ROMANÆ VIRGINIS MARTYRIS

A. ANO-
NYMO.

tiæ , sanctæ humilitatis & cœlestium gratiarum exornata donis ; mente tranquilla , sermone nitida & opere sancta . Sic antecedebat nobilitatem corporis nobilitas mentis .

martyrii lau-
ream b

4. Cum autem princeps terreni imperii h^a a principe suo diabolo instigatus ad delendam Christianæ fidei religionem , & exaltandam idolatriæ superstitionem , per lata terrarum spatia iniquitatis decreta divulgasset , servos Dei & ancillas , ubicumque inventi essent , aut idolis immolare , aut per diversa tormentorum genera mortis periculo subjacere adigebat i. Urbs in monte constituta , beata videlicet Romana , supra fundamentum , quod est Christus , posita , occultari non potuit. Accepto enim in vase oleo , accensam vigilans lampadem , quæ minime extingui posset , habuit , quæ ab amoris Christi flagrantia neque minis suppliciorum , neque deceptionibus blandimentorum aliquatenus tepefieri potuit. Resistens igitur fortiter persecutoribus , accepta capitali sententia , maluit pro Christo mori , quam diabolicæ servitutis spurcitiæ inquinari. Transverbata est itaque gladio piissima Virgo k. Cujus anima stolâ innocentia & virginitatis ornata , summi Regis conspicibus est præsentata , Agnum , quocumque ierit , cum his , qui sine macula sunt , ante thronum Dei secutura .

B. tumulumque
nanciscitur;
at den hono-
ratiore re-
conditur.
* addo qui

5. Corpus autem ejus à viris Christianis interim sepelitur : quod tamen , exarescente idolatriæ infanía , & florescente Christianæ religiosi doctrina , translatum est in S. Petri sacrario , & honorificè vallatum sepulturā . Sed quoniam * priscis affluere temporibus , artati persecutio- nis instantiâ , ordinem passionis ejus non scripserunt ; & posteri de ea , quæ non perspexerunt , ne adinventores innotarum rerum æstima- rentur , assérere dubitaverunt ; decreverunt maiores nostri diem martyrii ejus se non solemniter celebrare , nec tamen memoriam ejus passi sunt omnino insolefcere , scientes , quod martyrio coronata , Christi cohæres regnat in gloria .

A N N O T A T A .

C a. S. Dionysium intelligit ejusque socios , qui variis Gallia locis fidei lucem suis prædicationibus intulerunt : S. Dionysii socii secundum Acta S. Fusciani hi fuere : SS. Fuscianus , Vittorius , Piatu , Ruffinus , Crispinus , Crispinianus , Valerius , Lucianus , Marcellus , Quintinus & Regulus . Alibi paulò aliter recensentur .

b Uterque S. Piatone prior occubuit . Vide Comm. præv. num. 11.

c Quod de duodenario isto Virginum numero anonymous narrat , parum certum est . Reliqua verò , quæ h^alc ponuntur , ex Actis S. Benedictæ virginis martyris ferè descripta videntur .

d Agetur de ea ad diem VIII Octobris .

e De illa nihil compertum mihi est , præter id , quod tum hic , tum in Actis S. Benedictæ nar- ratur .

f Suectionum urbs est in Gallia Belgica ampla & munita zo leucis Lutetiæ Parisiorum in ortum astivum distans , Suectione 9 , Guisâ 7 , Remis 10. Ex Bandando .

g De Bellovaco vide num. 1 Comm. præv.

h Verisimiliter Diocletianus . Vide num. 12.

i Hinc hanc consequens fit , S. Romanam pas- sionem suisseculo 4 , quamvis verba illa Diocletia-

ni persecutionem sub initium seculi 4 cœptam de- notare videantur . Vide num. 13 Comm. præv . k Verisimiliter inter annum 287 & 292 . Post annum 290 , inquit Martyrologium Parisen- se novum .

C A P U T II.

S. Romana reliquiarum trans- lato .

NOstris vero temporibus a cum comes Flandriensis Balduinus b puerum Philip- sum , Henrici regis filium , ad regni proveheret folium c , ipsumque pro eo disponeret regnum , civitas Beluacensis suo destituta est antistite d . Annuente igitur supernæ pietatis æquitate , Guido decanus , custosque ecclesie S. Quintini Vermandensis e , & archidiaconus Laudunensis f , constitutus est a præfato principe Beluacensem episcopus , ordinante eum cum ceteris ejusdem provinciae episcopis viro illustri Gervasio Remensi metropolitano g . Vir quippe nobilis prudenter ascendens altiores gradus Ecclesie , ade- patus est culmen episcopale . Qui facilè non ca- rere se ferens præsentiæ martyris , de cuius uberibus ecclesie luxerat lac doctrinæ spiritualis , in honore & memoria ejus ædificavit ecclesiam haud longè a monibus Beluacæ civitatis in amoenissimis locis . Circumdata enim pratorum , fluminisque jucunditate , & vinearum ubertate , alacriores efficit ibi conversantes , vernæ viri- ditatis continua recreatione , & purissimi aëris delectatione . Quæ cum sit admirabilis specie suæ compositionis , admirabilior haberi potest ipsa facilitate celeberrimæ constructionis . Nulla enim tam brevi spatio tantum opus efficeret vis humana , nisi intercedente martyre , virtus auxiliaret divina . Duobus quippe annis incepit , & perfecit eam in decoro suo b .

Regnante
Gallie rege
Philippo .

a
b
c
d
e f

E g

b
Guido Belu-
vacensis epि-
scopus

F

* confienda

i
k

7 Idem reverendus Guido episcopus dealba- tam undique & depicatis insignitam laquearibus , honoratam pretiosis ad cooperienda altaria , si- ve parletes in gyrum ornamenti , cum sacer- dotalibus reliquorumve ministrorum indumen- tis , ornatam auri & argenti copiâ , unde hono- rabiliter deforis decorata sunt multa sancti Eu- angelii volumina , perfecta sunt vasæ ad confi- ciendi * Dominici Corporis & Sanguinis Sacra- menta , & ad reliqua ecclesiasticis utilitatibus congrua mysteria , additis redditibus , quæ suf- ficerent possint quam plurium canonicorum ne- cessitatibus , patratis circùm multis ædificiis vi- ta eorum maximè opportunis . Qui inspiratione divina , sapienti usus consilio , cum grandi ho- nore , comitantibus turbis psallentium clericorum atque laicorum , transtulit corpus præfatæ virginis & martyris Romanæ de sacrario sancti Petri i , ad eam , quam construxerat ecclesiam , uno antequam dedicaretur die , eo videlicet , quo ipsius recolebatur memoria k , nulla hominum providentia observante , sed solius Dei gratia ad exaltandam suæ Martyris gloriam disponen- te . Constitutum est , namque ut ab eodem tem- pore annis omnibus ejus festivitas honore illic congruo celebretur . Aggregavit idem episco- pus undique collectas multorum Sanctorum re- liquias ,

DIE TERTIA OCTOBRI.

139

A liquias; quarum partem in altaribus & in Sanctis Sanctorum *l* collocaret, partem auro & lapidibus includens, sancto altari ad adornandum templum anteponeret.

*in conditam
à se S. Quintini ecclesiam,*

8 Sed quoniam de ejus dedicatione ecclesiæ fecimus mentionem, non inconvenienter videtur aliqua de ipsa differere. Quoniam nec multo antè tempore, nec post dedicatam sancti Remigii ecclesiam à domno Leone Papa viro sanctissimo *m* audita est in aliqua mundi parte tam gloriofa dedicatio. Ad hanc advenientes ecclesiæ sancti Quintini venerabiles personæ, triumphali honore advexerunt secum ipsum corpus egregii martyris. Convenerunt etiam cum copioso cleri militæque comitatu multi episcopi, Guido Ambianensis, Ratholdus Noviomensis, Gualterus Meldensis, Hugo Treccinus, Odo Silvanectensis, Manasses tunc nobilis clericus, mox futurus Rementis archiepiscopus *n*. Convenit utriusque sexus, diversarumque ætatum innumerabilis populus. Qua alacritate, quo triumpho occurrit episcopus Beluacensis advocate suo martyri Quintino & coëpiscopis suis quotiens & quantâ obedientiâ obtemperantes ei in ipsa die solemaiter secum processerunt Beluacenses canonici? Quæ lætitia, quod gaudium per vicos & plateas agebatur? Non enim indigena erat, qui non amicum, propinquum, socium, hospitem advenisse cognosceret, lætusque amplexaretur, cùm in eorum susceptione nemo gravaretur. Curia enim episcopalibus sufficierent omnibus omnia distribuebat necessaria.

*& insigni-
pompa ad-
dicata in ser-
vanda reli-
qui*

9 Orta est interim Dominica dies *o*: & ex præcepto antisitis processit ad dedicandam ecclesiam congregatio omnis clericorum atque monachorum cum sanctorum corporum pignoribus & reliquis sacrae militæ insignibus. Hic ergo sanctorum sociorum Quintini & Luciani corpora sibi obviâ facta sunt. Hic sancti pueri & martyris Justi, sanctorumque Geremari & Ebrulsi, atque Constantiani confessorum, hic sanctarum Romanæ, atque Angadrinæ virginum corpora collecta sunt. Congregata multitudine infinita, pater Guido ceterique Pontifices sacris accinguntur indumentis: qui, antecedentibus se sanctis corporibus, circuitione debita exteriora ecclesiæ purificant; ut, quod illi agebant visibili mysterio, invisibili * sanctificaret effectu. Quam deinde ingressi in dedicatione ejus *p* & in divina laudis sacrificio diem perduxerunt in vesperam. Quibus peractis, omnes qui advenabant, sine alicuius exceptione personæ, non solum illo, sed & subsequenti die suprascripti patris solemne recepit convivium. Completa itaque tantæ dedicationis exultatione, idem coëpiscopos suos recedentes amplissimis lætisicavit muneribus. Competenti autem Virgini & Martyri veneratione sanctam Romanam, in præfata ecclesia quiescentem, annis pluribus honoravit.

*que, dum
per varia loca*

10 Illa verò, quæ dubitantibus, & se non dignè venerantibus noluit aperire, creditibus & honorantibus eam, quod ab omnipotenti pietate, quæ vellet, obtineret, evidenteribus documentis afferuit. Nam cùm rex Philippus adolescens, de procuratoris potestate egressus, regni sui gubernacula suscepisset & juveniliter ejus iracundia exardescens in saepe dictum venerabilem virum Beluacensem episcopum non reñet, non jure expulsum ab episcopatu suo, ablati omnibus, anno integro exilio poenâ fatigâ-

Octobris Tomus II.

set *r*, tandem recuperatâ regis benevolentia, desolatæ & penè ad nihilum redactæ sedi suæ restituitur episcopus *s*. Cùm verò major vastitas, vehementiorque desolatio & ornamento rum alienatio ecclesiæ, quam construxerat, incubuisse, clerici condolentes, eam, cui serviebant, diutius esse inornatam, simulque auctorem ipsius à redemptione eorum, quæ ablata fuerant, allevare cupientes, circumtulerunt egregiam virginem Romanam per vicinas regiones, in redimendis ecclesiæ ornamenti expensi, quidquid eis à fidelibus offerretur. Qui cùm pago Vilcasino gradientes, apud Medantum & pervenissent, extra oppidum in quadam parochia hospitium habere decreverunt.

*circumferan-
tur.*

11 Erat in eodem oppido quidam languens Berengarius, qui per triennium infirmitate detenus à lecto non surrexit. Hic audiens clericos cum sancto corpore advenisse, mandat eis suppliciter per affines suos, ut sibi una nocte ante sanctam Virginem permittant excubare. At sacri thesauri custodes primò cautæ observacionis gratiâ omnem à se segregandum extraneum, nec hunc accipiendum dicitantes, mox presbyterorum & reliquorum non spernendi testimonii virorum, bonum esse illum hominem, sed languere, referentium, precibus inflexi, petitioni ipsius acquiescunt. Allatus est itaque in lecto, qui se mouere non poterat. Qui quantum fidem habuerit, quantaque devotione supplices Deo preces sanctæque Virginis obtulerit, sanitas redditâ declaravit. Collocutus namque post noctem medium cum facri corporis ministris, testatus est, se sanctam virginem Romanam visitasse, & omnem infirmitatem ab eo abstulisse. Quo auditio, læti usque dum luceceret in divinis laudibus permansere. Venientibus autem manè ad ecclesiam presbyteris cum populo, gaudens referebat in publicum sanus factus, quantâ liberationis gratiâ, interveniente sancta Virgine, resperserit eum Dominus. Divulgata illico res per oppidum ad venerationem Virginis excitat universos. Quam cum hymnis & cantis suo oppido inferentes, in ecclesia sanctæ Mariæ semper Virginis hospitalitate honorifica receperunt. Cùmque die altero ministri sancti corporis cum eodem recederent, sanitati redditus pariter profectus est. Cùmque admoneretur, ut rediret, respondit, se nullatenus domum suam ingressurum, neque à sancta Virgine recessurum, donec, unde egressa fuerat, ad sancti martyris Quintini reportaretur ecclesiam. Quod & fecit, & se sancto Quintino, & sanctæ Romanæ liberatrici suæ in servum perpetuum dedit.

*miraculis il-
lustrantur.*

12 Itinere verò, quod cœperant, pergentes, cùm longitudine viæ fatigati Argentolio *n* requiescerent, quanta benedictionis suæ largitate famulos suos beatissima Virgo paverit, referamus. Erat enim tempus Quadragesimale, in quo inundatio pluviarum exuberantiam fluviorum auxerat: ipsaque exuberantia capiendorum facultatem piscium excluferat. Cùm autem alumnos sanctæ Virginis & extensem iter, & prolixius jejunium indulgere sibi largiore refectione admonerent, egressi ad vicini fluminis ripam pescatores, quos de navicula egredientes conspicunt, ut sibi pisces pro amore sancti Corporis, quod secum deferebant, tribuerent aut vendiderent, postulabant. Qui prius sciscitantes unde, & cuius meriti esset sanctum illud Corpus, & quo nomine diceretur; tandem responderunt,

S 2 fe

A. ANO-
NYMO.

r

s

E

F

"

VITA S. ROMANÆ VIRGINIS MARTYRIS

A. ANO-
NIMO.

se neque pisces habere, neque aliquos in transactis quindecim diebus proximis accipere potuisse, totumque diem illum in opere tali frustra consumpsisse, & tamen in nomine Domini, & honore sanctæ Virginis iterum in aquam ingressuros, & si quid acciperent, ei alacriter oblatur. Res mira, credibilis eorum, qui videlicet & affuere, assertionibus comprobatur. Mox enim ut ingressi flumen dimiserunt in eo rete, conclusa est piscium copiosa multitudo: de quibus, plurimis sibi retentis, obtulerunt sancto Corpori nonaginta quinque. His atque aliis virtutibus insignis gloria Virgo, cum apud Beluacum referretur, communis exultatione ab omni populo recipitur, & ad ecclesiam sancti Quintini, unde aportata fuerat, laetis psallentium, veniamque postulantum vocibus deducitur, & inter Sanctorum Sancta reponitur. Ubi si quis fide certa Dominum deprecaturus advenerit, sine dubio postulata amborum intercessionibus obtinebit: quod multarum infirmitatum curationes & crebræ laborantium nobis insinuant consolations.

B
ss. Romana & Quintini cultum au-
tor commen-
dat.

x

13 Nos ergo festivitatem sanctæ Romanæ unanimiter & cum gaudio celebremus, pre-
tiosumque supradictum martyrem cum ea im-
ploremus, ut ipse pro fundatore & glorificato-
re ecclesiæ suæ; & ipsa pro institutore & am-
plificatore solemnitatis suæ domino Guidone e-
piscopo, & devoto clero, omnique populo in-
tercedere dignentur & apud eum, cui servie-
runt, cui placuerunt, in quem vivunt, per
quem possunt, quod possunt, qui est benedi-
ctus, & laudabilis & gloriosus, & superexalta-
tus in secula, amen.

ANNOTATA.

a Hinc collige, quæ sequuntur, scripta fuisse
ab aliquo, qui tum temporis vivebat.

b Hujus nominis V, cognomento Insulensis.

c Successit Henrico I Gallie regi Philippus par-
ter I anno 1060, natus anno 1053.

d Guiberto seu Goisberto, cuius obitum anno
1063 Louvetus consignat.

e Fanum S. Quintini munita Picardia civitas
ad Somonam fluvium in diœcœsi Noviomensi.

f Vide litteram f in Annotatis ad caput 1.

g Rexit hic ecclesiam Remensem ab anno 1055
usque ad annum 1067 secundum Gallia Christia-
ne ancæ scriptores: Guidonem autem ordinavisse
anno 1063 aut 1064.

h Hemeraus ad annum 1074 legit: Duobus

enim annis incepit & perfecit eam anno MLXVII
in decore suo; quod non de completa, sed cœpta S.
Quintini ecclesia intellige. Vide num. 19.

i Vide, quæ de ecclesia S. Petri dicta sunt
num. 18.

k Nempe 3 Octobris: nescio, qua de causa
Arturus ad diem 4 Februarii, Laberius vero ad
diem 2 de S. Romana agant.

l Id est, in Sanctuario, seu majoris altaris loco,
servandis Sanctorum reliquiis destinato.

m De ea fusè actum est tom. i Octobris pag.
117 & seqq.

n Guido Ambianensi ecclesia præfuit ab anno
1058 usque ad 1075, Ratholdus, seu Ratboldus
Noviomensis ab 1068 usque ad 1098, Gual-
terus Meldensis saltem ab anno 1045 usque ad
1082. De Odone Sylvaneiensi, & Manasse Re-
mensi vide dicta num. 22. De Hugone autem
Trecassino Sammarthanis fratres ita scribant: Isque
(Hugo II) aut superior (Hugo I) affuit sacro
Philippi I regis anno 1059, cujus etiam diplo-
mati subscriptis 1067 pro confirmatione prio-
ratu S. Martini Parisiensis: anno 1071 & 1075
carta Floriacensi subscriptis reperitur.

E

o Die 4 Octobris anni 1069, ut num. 21 & seqq.
ostensum est.

p Apud Hemeraum malè insertum legitur:
anno 1074.

q Philippus Gallia rex à morte Balduni anno
1067 per se regnum administrare cœpit, licet
pauciores, quam tum temporis requirebantur,
nempe 15 tantum annos numeraret, inquit Da-
niel in Historia Francie; cum Balduno nemo
substitutus sciatur.

r In exsiliū pulsus est Guido 1073.

s Anno 1074.

t Pagus Vulcassinus (le Vexin) à Gifortio ad
Ponteficiam protenditur Itam inter & Ijaram sita
Estam & Bellvacensi territorio contiguus est: du-
plex distinguitur Francicus & Normanicus: in illo
ad Sequanam oppidum situm Meulan Gallicè di-
ctum, Mellentum vocat Castellanus. Haud pro-
cul hinc aliud queque oppidum in eodem Vexino
Francico ad Sequanam situm, cui nomen Galli-
cum Mante, quod Castellanus Meduntam no-
minat: vocum Medantum & Medunta affinitas,
de posteriori hic sermonem esse, nesciisque in-
nuit: at Louvetus disertè habet Meulanc.

u Vicus elegans prope Parisios Gallicè Argen-
teuil, qui tunica Domini inconsutili gloriatur.

x Altera nota temporis, quo haec ab anonymo
exarata sunt.

F

DE

A
DE S. HESYCHIO CONF.
S. HILARIONIS DISCIPULO.
M A J U M Æ I N P A L Æ S T I N A.

S Y L L O G E.

§ I. S. Hesychii memoria sacra, laus apud Græcos, à synonymis distinctio, aliaque nonnulla.

POST AN-
NUM CCC-
LXXIII.
S. Hesychius
Sozomeno

Anctum Hesychium Sanctorum Fastis antiquorum martyrologorum nemo inscriptus: Baronius verò, quemadmodum S. Maximianum Bagaiensem episcopum hoc pariter die cultum ob celebrazas potissimum illius à S. Augustino laudes Martyrologio Romano inseruit, ita & S. Hesychium, quem S. Hieronymus in Vita S. Hilarionis abbatis non semel laudavit, eidem pari de causa intercessit, eisque praeconium expressit hoc modo: Quinto Nonas Octob. in Palæstina S. HESYCHII confessoris, discipuli sancti Hilarionis & in peregrinatione socii. Celebre in primis Hesychii nomen apud Græcos fuit: eum Nicephorus Callistus Historia Ecclesiastica lib. 9 cap. 15, & Sozomenus lib. 3 cap. 14 inter S. Hilarionis discipulos celebrissimum appellant. Et rursus lib. 6 cap. 32 hec de S. Hesychio, aliisque Palestine monachis Sozomenus narrat: Sed & Palæstina monachorum domiciliis florebat. Nam & plerique eorum, quos suprà in rebus gestis Constantii enumeraui, adhuc superstites, hanc disciplinam summa cum laude excolebant. Et horum consuetudine ac sermonibus alii instituti, ad summum virtutis apicem pervenerunt, & ad majoris gloriae cumulum monasteriis illic positis adjuncti sunt. Ex quorum numero fuit HESYCHAS (sic Hesychium nominat) Hilarionis sodalis; & Epiphanius, qui postea Salaminis in Cypro episcopus fuit. Et HESYCHAS quidem in eodem, quo magister, loco philosophatus est, seu vitam duxit monasticam.

C
*& Nicephoro
Iandatus.*

2 Nicephorus quoque lib. xi cap. 39 sic habet: In Palæstina quoque eo tempore pluri- mi floruere solitarii philosophi. Adhuc enim superstites erant, quos, cum de Constantini (lege Constantii, ut Græce habetur) imperio ageremus, diximus scientiam & vitam monasticam effulgentes. Sed & alii cum illis institutis illum- rum enituere, qui virtutis profectu, non pœnitenda laude & gloria monasteria auxerunt. Horum præcipuus fuit HESYCHAS, Hilarioni illi, vita eâ, quæ secundum Deum est, longè præstantissimo, sodalis carissimus. Item virtute præclarus Epiphanius, qui longo post tempore ecclesiæ Salaminiae episcopus præfuit. Et HESYCHAS quidem quietis officinam apud Gazam instituit, eodem, quo sodalis seu magister, in rebus omnibus secum consentiens Hilarion, loco. Tanti autem discipulum Hesychium Hilarion Magnus fecit, ut & illo delectaretur vehe- mentissime, rerumque suarum moriens, et si absen- tem, heredem scriperit, teste S. Hieronymo in Hi- larionis Vita cap. 22 & 38 ante annum 392 exa- rata, seu cum nondum ab obitu Hilarionis effa-

xerant anni plures, quam 20, aut 21. Vide in- frâ num. 28 & tom. VIII Septembri pag. 503. Et hac quidem Græcorum sunt de S. Hesychio testimonia: cultum fortasse etiam aliquando ha- buit in Palestina; sribit enim Sozomenus lib. 3 cap. 14, Palestina incolas, post deportatas ab He- sychio è Cypro in monasterium suum Hilarionis reliquias, diem festum quotannis admodum cele- brem ac splendidum publicè egisse, itaque hono- rare solitos viros sanctos, qui apud ipsos vixere: & id quidem honoris exhibuisse Aurelio An- thedonio, Alexioni & Alaphioni disertè affir- mat, qui cum eodem tempore sub Constantii viverent principatu, monasticam philosophiam piè ac viriliter excoluerunt, & virtutum fumarum exemplo, in urbibus ac vicis superstitioni gen- tilium admodum deditis Christianam religionem magnopere provexerunt. Id quod certè etiam Hesychius, si quis alius, egregie præstiterit: quia tamen à vasis bujuscemodi dictis ad singula que- que descendere non licet, id de Hesychio sic accipi velim, ut res ipsa in dubio maneat.

3 Accesseritne Hesychius ad S. Hilarionem quo anno ad sub Constantii imperio, incertum est: sumpfit hic imperii habendas anno 337, posuit 361. Sanctus verò Hilarion 65 etatis annum numerabat, cum è vivis excessit Antonius anno 356. Itaque an- nus Hilarionis 63 in annum 354 incidebat. Ex Hieronymo quidem cap. 22 & 23 colligi potest,

*S. Hilario-
nem access-
rit,*

Hesychium jam tum cum Hilarione versatum aliquamdiu, eique carissimum fuisse, at quo defi- nite tempore S. Hilarioni monastica vita precepis- se dediderit imbuendum, nusquam exprimitur. Id solùm ex Hieronymo cap. 2, 8 & 9 confici- tur, annorum fuisse circiter 37 S. Hilarionem, cum sub ejus auspiciis monastica vita institutum multi profiteri cœperunt. Porro sicut Hesychiani monachatus initium exactè describi nequit, ita nec terminum ejus definire in promptu est. Sci- tur quidem, defuncto circa annum 372 magi- stro, egisse in Cypro decem fere menses, indeque ejus exuvias, elusa custodum vigilantiâ, in Pa- lestinam retulisse, vitaque monastica in antiquo S. Hilarionis ascetorio institutum pro viribus pro- movisse, at multorum, paucorumque annorum curriculo, in occulto est. Novi quidem auctorum aliquot Hispanorum assertionem, secundum quam, aliquot, post relatas è Cyprō in Palæstinam S. Hilarionis reliquias, annis, mari trajecto, sive vi- tande gloria, sive monastici instituti propa- gandi desiderio, sive alia quacumque de cau- sa, sic disponentibus Superis; dicitur Hesy- chius in Hispaniam appulsus esse, iisque a- pud Hispanos floruisse virtutibus, ut primùm quidem à S. Asturio Toletano episcopo ejus- dem ecclesiæ archidiaconatu audius fuerit, & de-

inde

DE S. HESYCHIO CONFESSORE

142

AUCTORE

J. B.

quo obierit,

inde, sublato è vivis Fætadio, ejusdem sedis infulas mirabili acclamazione fidelium induerit: verum ea de re suus erit infra dicendi locus.

4 Obiisse S. Hesychium die III Octobris ad finem vergente seculo 4, P. Simon Martin in sacris de- seru Reliquis Gallico idiomate scriptis affirmat. Quid ita? Illo nempe die in Martyrologio Romanu signatur Hesychius: neque enim aliam vi- deo dari posse hujus assertio rationem. Sed esto; hoc die illic signetur Hesychius: consequens inde non sit, illo die vere obiisse Hesychium; notum quippe est, Baronum aliosque, qui Romanum Martyrologium auxerunt, non paucorum Sanctorum memoriam pro arbitrio certis affixisse diebus, quorum verum emortualem diem ignorabantur. Atque hos inter S. Hesychius fuisse videtur: nihil enim in Hieronymo, nihil in Sozome- no & Nicephoro, nihil in ipsis Baronii Annali- bus occurrit, unde illius obitus dies determinari certò possit. Hinc Castellanus in Martyrologio Univer- sali hanc S. Hesychio notam apposuit: Absque cultu & die: contra Tamayus fidenter nimis S. Hesychii Aëta conclusit his verbis: Tandem annorum plenus, & bonorum operum abundans, hanc ærumnosam vitæ periodum cum æterna indeficientum dierum clausula commuta- vit v Nonas Octobris anno Domini ccccxxx vel circiter. Cujus sacrum corpus in patriarchalibus basilica (Toletana scilicet, ut credit) conditum requiescit. Imò ad annum 435 S. Hesychium vitam prostrasse, Bivariorum aliquique Hispaniæ autores tradunt, sed nihilo solidiore fundamento.

5 Ubi gentium natus sit Hesychius, pariter ignoratur: sparsa quaqua versum S. Hilarionis fit, incertum: fama multos ad illum è Syria, ex Ægypto & procul dubio è Palestina etiam, ubi degebatur, discipulos evocavit: unde verò ad Hilarionem accesserit S. Hesychius, Hieronymus sileat, nec aliibi litteris proditum accepti. Notior solitudo est, in qua, Hilarione duce, militare Deo primùm capi, quamque, sublato è vivis magistro, preclaris ascetica vita præceptis instituit & perenni illustravit exercitatione virtutis. Describit illam Hieronymus cap. 2 his verbis: Sic nudus & ar- matus in Christo (Hilarion) solitudinem, quæ in septimo miliario à Majuma Gazæ emporio per litus euntibus Ægyptum ad lœvam flectitur, ingressus est. Notissima porrò est Gaza Pa- lestina civitas, inter torrentem Sorec & Besor in tribus Simeon haud procul à Mediterranei maris littoribus sita. Huic olim Majuma, seu por- tus Gazæ subiecta fuit, 20 ab ea stadiis distata; sui juris à Constantino factam, & de filii sui nomine Constantiam appellatam, rursum Gazænisibus subje- cit Julianus apostata, & Gazæ portum nuncu- pari jussit. Hinc verò milliari septimo ad levam solitudo occurrit Ægypto contermina, in qua cellulam primò, deinde verò monasterium condi- dit S. Hilarion, haud procul à via, quâ Gazâ in Ægyptum tenditur. Vide Adrichomium in Theatro Terre sancte. Huc autem, defuncto Hi- larione; rediisse S. Hesychium, cum ex Hiero- nymo, tum è Sozomeno atque Nicephoro supra citatis perspicuum est.

6 Plures Sancto nostro cognomines sacris Fa- idem non est ac Hesychius confessor in Menea me- moratus,

stis inscripti leguntur, quorum plerique martyrio fuere sublati; atque adeò vel unico hoc charakte- re ab Hesychio nostro satis hi quidem distinguun- tur: sed Menea Hesychii confessoris tum ad diem vi Martii, tum ad diem x Maii memine-

runt: ad diem quidem vi Martii breviter hoc modo: Eodem die S. HESYCHII Thaumaturgi. Ad diem verò x Maii: Eodem die S. patris nostri HESYCHII Confessoris. Subjectum poste-riori annunciationi elogium indicat, hunc patriam fuisse Andrapenâ (Ponti Galatici regiunculâ) & montem Majonem (Adrania Bithynia civitate hand procul distans) inhabitasse, multisque pro- digiis claruisse. Urrunque eundem censuit Papebrochius tom. I Martii ad diem vi ejusdem mensis pag. 456, ubi certè posterioris Vitam edidit ex Ms. Synaxario Greco P. Petri Francisci Chif- fletii. Sive autem iudicem sint, sive diversi, parum hic nostrâ interest: nam cum eterque multa pro- digia operatus feratur, Hesychius autem noster ne ulla quidem, nedum tot ac talia, unde Thau- maturgi nomen accepit; eterque alius à nostro fuisse videtur; quod quidem de illo, cuius Vitam laudatus proximè Papebrochius exhibet, aperte liquet: is quippe Galatiam vel Bithyniam virtu- tibus suis ac commoratione illustravit; & Con- stantino unâ cum matre Irene imperium admini- strante, vitâ excessit; adeoque intra DCLXXX & DCCXCVII, inquit Papebrochius in Notis ad illius Vitam, quando redacto in ordinem filio, so- la absolutè regnare cepit Irene; quorum neu- trum nostro Hesychio congruit.

E

aut Isicius
Toletanus;

7 Est & Iscius quidam Toletanorum Presu- lum catalogis insertus, & is quidem ipissimus Hesychius noster, si Bivario & Tamayo creden- dum est. Audi Tamayum in Attis S. Hesychii: Post aliquot annos (a relato in Palestinam, Ma- jumaque in antiquo monasterio recondito ab He- sychio magistri corpore) ex Palestina in Hispanias spiritum natus duplicem, latibulum in or- bis extremo angustum quærens; sive monasti- cum institutum propagare festinans; sive aliud quodvis agens, tamen à Spiritu sancto actus, qui Toletanam ei sedem præparabat. Ibi à S. Asturio ecclesiæ ejusdem episcopo cognitus, ejusque sanctitatem expertus, archidiaconus creatus est. Tandem, Fætadio pontifice ejusdem sedis è vivis sublato, Hesychius infulam illius mirabili acclamazione fidelium induit. Ad tan- tum sublimatus fastigium protinus Sedulium O- retanum pontificem, amicum suum, prædica- tionis gratiâ Toletum detinet. Deinde B. Au- gustinum Hypponensem antistitem per epistolas super quæstione: An supremus inquirendus sit dies: scriptit. Tandem annorum plenus & bo- norum operum abundans, hanc ærumnosam vitæ periodum, cum æterna indeficientum die- rum clausula commutavit v Nonas Octobris anno Domini ccccxxx vel circiter. Cujus sa- crum corpus in patriarchalibus basilica conditum requiescit. Enimvero satis multa in unum con- gesta hic video, at fortasse non tam vere, quam fidenter asserta. Interim tamen, quos ille dicto- rum testes adhibeat, audiamus.

F

8 Agmen ducunt Julianus & Flavius Dex- ter, quos densus sequitur recentiorum globus. Et Julianus quidem in Chronico ad annum 414 sic habet: Isichius (sic Hispani scribunt pro Hesy- chius) archidiaconus Toletanus regit ecclesiam Toletanam, inventis corporibus sanctorum martyrum Justi & Pastoris. Nam Asturius post reintegrationem episcopi jam intermissi, Com- plutensis 1, numquam deferuit corpora à se di- vinitus inventa. Patet itaque, inquit Tamayus, S. Hesychii in urbe Toletana archidiaconatus. Neque major est de episcopalij ejus munere dubi- tandi

quod è Juli-
ano & Dex-
tro

A tandi ratio: sic enim Julianus prosequitur paulò inferiùs: Asturio Serrano defuncto, in sede Toletana Isichius succedit, qui priùs fuerat archidiaconus ejusdem ecclesiæ. *Dubitans, num his fuerit monachus Palæstinus?* Scrupulum tollit Flavius Dexter: sic enim scribit in Chronico ad annum 428: Fætadio pontifici Toletano succedit Isichius monachus Palæstinus. *Quod si è Tamayo quesieris, qua de causa nulla sit episcopatus apud Hieronymum mentio, hoc tibi responsum auferes:* Quia vivere desit ante adventum Hesychii in Hispaniam, vel certius ante ejus electionem, ideo futura Acta non novit. Obiit enim S. Hieronymus probabilius anno 419, Hesychius autem anno dumtaxat 428 ad Toletanas insulas electus est. *Æquè altam de S. Hesychii episcopatu Baronius silet; sed nemini mirum videri id debet, cùm Baronius, inquit Tamayus, ex scriptis Hieronymi nomen S. HESYCHII desumpserit, illudque in albo Sanctorum reponat. Quasi verò properea, quod Hieronymus nō posse non potuit, Baronius reticere debuerit.*

Tamayus

B Objicere sibi Tamayus etiam Sozomenum poterat, cuius verba dedimus num. 1. Certe fluentium ejus plus habet admirationis, quam Hieronymi aut Baronii, si vera sint, que de Hesychii in Hispaniam adventu, ejusque ad Toletanam cathedralm electione Tamayus scribit. Sozomenus enim S. Epiphanius, alterum S. Hilarionis alumnus è Palestina in Cyprus abiisse, ibique Salaminensem factum esse antistitem, non silet; simile autem quid de S. Hesychio ne verbo quidem prodit, quod tamen scire potuit optimè; quippe qui hanc procul à Gaza Palestina non tantum se natum, verùm etiam cum quibusdam S. Hilarionis discipulis jam etate provectis adolescentem esse versatum, lib. 5 cap. 15 hanc obscurè significat, è quibus discere facile potuit, quid de S. Hesychio factum esset; nisi forte quis dixerit, eum ita clanculum à suis aufugisse, ut nihil de illo Palestina monachis innotuerit, quod ut afferi, sed absque idoneo teste, potest, ita & facile rejici. Accedit & tempus, quo Historiam suam Sozomenus scriptit, quamque Theodosio Juniori dedicavit circa annum 433 secundum Papebrochium de S. Epiphanio ad diem XII Maii, vel certè haud serius, quam circa medium seculum V; qua de re Tillemontius tom. 6 de Vitis Imperatorum pag. 123 etiam consuli potest. Potuit verò id temporis Hesychius Sozomeno facilè innotuisse Constantinopoli, ubi is degebat, cuius famam à multis jam retro annis, scriptis ad Augustinum litteris, in Africam penetrasse volunt.

C Bivarius

10 Bivarius in Commentario in Marei Maximi Chronicon pag. 127 aliud sibi objicit argumentum ab etate S. Hesychii petitum, quod ejus verbis refero: Unum est, quod obesse videbitur forsitan alicui: nimurum si sic res haberet, ut dicimus, oportet Hisychium ad c. etatis annum ascendisse; quandoquidem S. Hilarion obiit octogenarius anno C. CCCLXXII, ut probat eruditè Baronius in Notis ad diem XXI Octobris: exegisse verò Hisychium cum eo viginti plus, minùsve annos, ex Hieronymo certum est: ab anno autem Christi CCCLXXII, quo Hilarion obiit, ad A. C. CCCXXVIII, quo in episcopum Toletanum electus fuit, LVI elapsi sunt, quibus si XI superaddas, quos in obitu magistri sui habebat (etatis id unde accepit, nescio) fit, ut electus sit Toleti annorum XCVI, aliquoque octo in episcopatu exegisse, auctores sunt Maximus & Julianus, qui eum pontificem agnoscent ab A. C. CCCXXVIII ad A. C.

ccccxxxvi. Habet argumentum; en solutionem: Sed centenaria senis grandævi ætas miraculo esse non debet; in eo præsertim ævo, quo multos scimus ad eam ascendisse, imò & superasse, uti Arsenius ille Magnus comprobat, ad cujus sacratissimas exuvias quotidie ferè excubantes hæc scribimus: nam bona pars sanctissimi corporis, Dei benignitate, in nostro cœnobio Cisterciensi S. Annae Vallisoletano qui-escit. Centenaria S. Hesychii ætas, fateor, esse miraculo nemini debet, sed vellem solida utcumque ratione probaretur. At mirum magis, nec immerito cuiquam fortasse videbitur, S. Hesychium, jam propè centenarium, ad id munericis suiss electum, cumque ad magistri sui Hilarionis instar honoris fugientissimum tantum honoris & oneris tanta etatis pondere gravatum suscipere voluisse.

11 Quibus quidem haud tantopere moverer, probare.

si Hesychianus è Palestina in Hispaniam transiens aliunde irrefragabilis vel saltē probabili antiquitate niteretur. Illum Maximus & Julianus primi afferuere, quorum (quales modo circumferruntur) quam exigua hodiecum apud eruditos fides sit atque auctoritas, nihil attinet dicere. Unde fateri cogor, totum hoc mihi negotium de falsitate vehementer esse suspectum. Suspicionem verò meam non mediocriter augent adjuncta ad fidem comparandam nimis studiosè conquista, imò partim perspicue falsa. Tale est, quod ad annum 428 Julianus scribit: S. Augustinus ad episcopum Toletanum Isichium scribit; ille respondet. Viderat hujus Juliani fabricator Hesychii cujusdam ad S. Augustinum & hujus ad illum litteras 198 & 199: Toletanum fecit, repugnante temporis ordine, atque ipso etiam Augustino. Nam primò epistola 199 S. Augustini ad Hesychium coepiscopum suum circa annum 419 exarata fuit, atque adè septennio circiter ante susceptum ab Hesychio episcopatum. Colligitur id ex ejusdem epistole num. 20, ubi hac leguntur: A nativitate autem Domini hodie computantur anni fermè quadringenti viginti. Alterum hujuscœ rei indicium habes epist. 198, ubi Hesychius ait: Nam in uno tempore & signa in cœlo & presuram gentium in terris ab hominibus videri & sustineri, manifestum est. Quibus verbis, Respicit fortassis (*inquit* Benedictini editores) ad insignem illum solis defectum, quem anno CCCXVIII die IX Julii contigisse, produnt historici, quemque tanta siccitas secuta est, uti scribit Philostorgius, ut multorum hominum aliquorumque animalium infuetam ubique mortem inferret.

F

12 Secundo S. Augustinus de Civitate Dei lib. 2 cap. 5: Quibus sententiis Domini Salvatoris divinum judicium futurum in fine saeculi declaretur, posteaquam dixerat, multa præterire se, ad adventum Domini pertinentia, sed que, dictane sint de adventu Domini jam præterito, an de futuro in fine seculi, dignosci haud facile queunt, nisi, que apud Evangelistas Matthæum, Marcum & Lucam ea de re dicta sunt, inter se omnia conseruantur, subdit in fine num. 4: Quod facere utcumque curavi in quadam epistola, quam rescripsi ad beatæ memoriarum virum Hesychium, urbis Salonitanæ episcopum, cuius epistolæ titulus, De fine saeculi, que omnia & singula epistola 199 ad amissim congruunt: atqui Hesychium non Toletane, sed Salonitane ecclesie episcopum vocat: fabulam igitur de manu Augustinum inter & S. Hesychium nostrum litterarum commercio vel ipse Augusti-

E**F**

AUCTORE

J. B.

nus everit. Eſt autem Salona, teſte Carolo à S. Paulo, Dalmatiae metropolis, ejusque episcopus fuit Hesychius, ad quem Zosimus Pontifex Maximus de non promovendis ad sacerdotium monachis vel laicis, niſi ecclesiasticis disciplinis per ordinem imbutis, anno Christi 418 scripsit, quique idem ipſe creditur, ad quem S. Augustinus locis citatis litteras dedit. Amplam olim & probat cultam, sed à Slavis deinde excisam fuisse, Bandrandus scribit. Ceterum Iſicius quidem aliquis Toletanorum prefulum catalogis inseritus eſt: verū cùm neque de eo, neque de 7 successoribus ejus ad Montanum usque quidquam sciat, teſte Florez Hispaniae sacra tom. 5 trahit, & cap. 3 num. 36, præter numerum, ordinem successionis & seculum, quo floruerunt; opportunam hanc fingendi, quod liberet, occasionem pseudo-Chronicorum anteriores ſibi minime negligendam eſt, pularunt.

§ II. S. Hesychii gesta ex S. Hieronymo proponuntur.

B

S. Hilarioni

*Q*uām parū probabilia ſint, quæ de S. Hesychii in Hispaniam tranſiū recentiores nonnulli finxerunt, ſatis, opinor, ſuperiora oſtent: reliquum eſt, ut illius geſta puriori fonte derivata proponam, & ſuis, quoad fieri poterit, temporibus diſtribuam. Quoniam autem ea, quam S. Hieronymus ſcripsit, S. Hilarionis Vita ad diem xxi Octobris edenda eſt, ea tantum inde deſerpam, quæ ad Hesychium noſtrum pertinebunt. Atque illud in primis Hesychium magnopere commendat, quod, quamquam nec paucos, nec ſegnes morum ſuorum imitatores haberet Hilarion, quos & paternè diligenter, magnique pro meritis faceret, cariorem tamen Hesychio habuerit neminem, iſque apud illum precipua valuerit auctoritate & gratiā. Fidem facit, quod cap. 22 refert Hieronymus. Detestabatur autem præcipue (S. Hilarion) monachos, qui infidelitate quadam in futurum reservarent ſua, & diligentiam haberent vel ſumptuum, vel vefitū, vel alicujus rei cum ſeculo tranſeuntis. Denique unum de fratribus in quinto ferē à ſe miliaſio manentem, quia compererat hortuli ſui nimis cautum timidumque custodem & pauxillum habere nummorū, ab oculis abegerat. Qui volens, ſibi reconciliari ſenem, frequenter veniebat ad fratres, & maximē ad HESYCHIUM, quo ille vehementiſſimē delectabatur. Quadamigitur die ciceris fascem virentis, ſicut in herbis erat, detulit. Quem cùm HESYCHIUS posuifſet in mensa ad vefperum, exclamavit ſenex, ſe putorem ejus ferre non poſſe, ſimulque, unde eſſet, rogauit. Respondente autem HESYCHIO, quod frater quidam primitias agelli ſui fratribus detuliffet: Non ſentis, inquit, putorem teterimum, & in cicere fœtēre avaritiam? Mitte bubus, mitte brutis animalibus, & vide ſi co-medant. Quod cùm ille juxta præceptum in præſepe posuifſet, exterriti boves & plū ſolitō mugientes, ruptis vinculis in diversa fu-gerunt.

Hesychius
gratiſſimus;

14 Vices ſancto ſeni non ingratus Discipulus reddidit: Hilarionem Hesychius venerabatur ut magiſtrum, diligebat ut patrem & quibuscumque poferat, colebat obsequiis: mutuam animorum coniunctionem fovit auxilium diuturnitas temporis. Etenim S. Hilarion jam ſexagevario major,

cùm & monaſterium ſuum inſigniter autūm, & frequenti ſe alumnorum multitudine circumſep- tum videret, atque cuiuſlibet hominum generis concurſum ferre non poſſet, Flebat quotidie, inquit Hieronymus, & incredibili desiderio con- versatiohiſ antiquæ recordabatur. Ha autem quo- diana magiſtri lacryma piam diſcipulorum ſol- litudinem excitauit: itaque interrogatus à fratribus, quid haberet, cur ſe conficeret, ait: Rurſum ad ſeculum redii, & recepi mercedem meam in vita mea. En omnis Palæſtina & vicinæ provinciæ aſtimant me alicujus eſſe momenti, & ego ſub prætextu monaſterii ad diſpensationem fratribus, villæ poſſeſſiones, & ſupelleſtīlē ha- beo. Fugam itaque meditari ſenem, haud erat obſcurum: at tam carum ſibi pignus eripi nolebant diſcipuli, nolebat verò Hesychius maximē. Ser- vabatur ergo intentē à fratribus, maximēque ab HESYCHIO, qui miro amore venerationi ſenis deditus erat. Hesychium autem ea cura biennio tenuit, cùm tandem, remotis quibuscumque re- pagulis, Hilarion, comite Hesychio Achate ſuo, peregrinationes ſuas exorsas eſt, ut cap. 24 le- gitur.

D

E
quem à Palæſtina

15 Primum utriusque iter cap. 24 his verbis deſcribit Hieronymus: At ille nihil aliud niſi ſo- litudinem meditabatur, in tantū, ut quadam die proficiſci ſtatuerit: & adducto aſello (nimis quippe ex eſtu jeſuniis vix ingredi poferat) iter arripere conaretur. Quod cùm percrebuiffet, & quaſi vaſtitas & exitium Palæſtinæ indiceretur, plus quā decem millia hominum diversæ aeta- tis & ſexū ad retinendum eum congregata ſunt. Immobilis ille (S. Hilarion) ad preces, & ba- cillo arenas diſcutiens, loquebatur: Fallacem Deum meum non facio: nec poſſum videre ſubverſas ecclſias, calcata Christi altaria, filiorum meorum ſanguinem. Universi autem, qui aderant, intelligebant, revelatum ei quidam eſſe ſecreti, quod nolle confiteri: & ni- hilominus cuſtodiabant eum, ne proficiſcere- tur. Decrevit ergo, publica omnes voce con- testans, non cibi ſe, non poſtū ſequam ſu- mere, niſi dimitteretur. Et post ſeptem dies, inediæ tandem causā relaxatus, ac valedicens plurimis, cum infinito agmine profeſſorium venit Betheliam: ubi peruafis turbis, ut rever- terentur, elegit quadraginta monachos, qui ha- berent viaticum, & poſſent jejunantes ingredi, id eſt, poſt ſolis occaſum cibum ſumere. Quin- to igitur die venit Peluſium, viſitatisque fratribus, qui in vicina eremo erant, & in loco, qui dicitur Lychnos, morabantur, perrexit tri- duo ad caſtrum Thebatum, ut videret Draconium epifcopum & confeſſorem, qui ibi exula- bat. Quo incredibiliter conſolato tanti viri præ- ſentiā, poſt aliud triduum multo labore Baby- lonem pervenit, ut inviferet Philonem epifcopum & iſum confeſſorem. Conſtantius enim rex, Arianorum favens hærefi, utrumque in ea loca deportaverat.

F

ab euenientis

16 Inde egrediens poſt biduum venit ad op- pidum Aphroditon: ubi conuento diacono Bai- ſane, qui locatis dromadiibus camelis, ob aquæ in eremo penuriam conſueverat euntes ad An- tonium ducere, confeſſus eſt fratribus, instare diem dormitionis beati Antonii; & per vigilem noctem in ipſo, quo defunctus fuerat, loco, à ſe illi debere celebrari. Tribus igitur diebus per vaſtam & horribilem ſolitudinem tandem ad montem altissimum pervenerunt, repertiſ ibi duobus monachis, Isaac & Peluſiano, quo- rum

A rum Isaac interpres Antonii fuerat. Post hec Hieronymus S. Antonii habitaculum brevi sermone describit: interim & ego hic tantisper subsisti, & oculos in ea, quæ sunt superius recitata, refleco. Betheliam primo magno hominum numero comitatus advenit: Betheliam verò, agens de majoribus suis, Sozomenus lib. 5 cap. i 5 ita delineat. Nam cum patre gentili natus esset (Sozomeni avus) ipse tamen cum universa domo, omnesque simul, qui ex gente erant Alaphionis, primi fidem Christi suscepserunt Bethelias: qui vicus est Gazæorum, abundans incolarum multitudine; templaque habet tum obvetustatem, tum ob strukturam, indigenis veneranda: præcipue verò Pantheon, colli cuidam manufacto, velut arcii impositum, & supra universum pagum undequaque eminens. Apud Sozomenum Græcè & Bædelia legitur: antiqua autem S. Hilarionis per S. Hieronymum Vita editio habet Bethirium, teste Rosweydo.

& Egyptum peragranem

B 17 Inde Hilarion sese cum 40 monachis, inter quos probabilius etiam S. Hesychius fuit, Pelusum contulit: urbs Egypti est ad Nili ostium sita, è cuius ruinis, teste Bandrando, in aduersa Nili Pelusiaci ripa Damiata crevit, quamquam proinde cum Peluso à recentioribus ait non raro male confundi. Locum verò, qui Lychnos dicitur, hanc procul Peluso distitum fuisse, metacente, contextus ipse declarat. Inde Dracontium episcopum & confessorem adiit in castro Thebaeo exulantenem. Thaubasium Ortelius Tab.

37 vocat, & medio fermè itinere collocat Pelusium inter & Babylonem, Egypti urbem olim primariam, à cuius ruderibus hodierna Cairus haud procul abest. Dracontius verò minoris Hermopolis in prima Egypto è monacho episcopus fuisse creditur, nec ab illo alius, quem S. Athanasius ab Arianorum fauore Constantio unà cum pluribus aliis Egypti Libyæque antißtibis in exsiliū pulsum esse, scribit num. 7 *Apologia de fuga sua*. Sed & Philonis aliorumque multorum, quos Ariana impieitas extorres fecit, ibidem Athanasius meminit. Babylone egressus cum Sociis Hilarion biduo post Aphroditon venit. Quatuor hujus nominis Egypti urbes apud Oretium tabula exhibet: prima est, que Babylone Meridiem versus progredienti ad Nili ripam occurrit: altera ultra oppositam Babyloni Nili ripam ad fluvium Athribiticum sita est: tertia haud longè à Ptolemaïde, Thebaëdis urbe maxima: quarta denique haud longè à Lætopoli in eadem Thebaïde distita est. De harum prima Hieronymus hic intelligendus videtur. Hinc enim per Nomum seu prefecturam Aphroditopoliten Orientem versus declinando ad montem Troicum seu S. Antonii pervenitur, terminum nempe S. Hilarionis itineris: iter verò Babylone Aphroditon, quod juxta Athribin est, Septentrionem versus ferè porrigitur: reliquarum autem nimia est à Babylone distantia, ut peragrari biduo possit. Videbis plura de situ montis S. Antonii tom. 2 Februarii pag. 108 & seq.

C 18 Igitur reversus Aphroditon (sic pergit Hieronymus S. Hilarionis peregrinationes describere) duobus secum tantum retentis fratribus, in vicina eremo moratus est: tantù abstinentiâ & silentio, ut tunc primùm se cœpisse Christo servire diceret. Editis aliquot ibidem prodigiis, Hilarion honoris vitandi causâ perrexit Alexandriam, inde ad ulteriorem Oasim eremum transiturus. Et quia numquam, ex quo cœperat esse monachus, in urbibus manserat, divertit ad quosdam fratres sibi notos in Bruchio, haud procul ab Ale-

xandria: qui cum miro gaudio suscepissent nem, & jam vicina nox esset, repente audiunt discipulos ejus asinum sternere, illumque parare proficisci. Itaque advoluti pedibus ejus, rogabant, ne hoc faceret: & ante limen prostrati, citius se mori, quā tanto carere hospite, testabantur. Quibus ille respondit: Idcirco abire festino, ne vobis molestiam generem. Certè ex posterioribus cognoscetis, non frustra me subito recessisse. Igitur altera die Gazenses cum lictoribus praefecti (nam pridie eum venisse, cognoverant) intrantes monasterium, cùm illum minimè invenissent, invicem loquebantur: Nonne vera sunt, quæ audivimus? Magus est, & futura cognoscit. Urbs enim Gaza; postquam, profecto de Palæstina Hilarione, Julianus in imperium successerat, destructo monasterio ejus, precibus ad imperatorem datis, & Hilarius & Hesychii mortem impetraverat: amboque ut quærerentur, toto orbe scriptum erat. Egressus ergo de Bruchio, per inviam solitudinem intravit Oasim, ibique anno plus minus exacto, quia illuc quoque sui fama præveniat, quasi jam in Oriente latè non posset, ubi multi illum & opinione & vultu noverant, ad solas navigare insulas cogitabat: ut quem terra vulgaverat, saltem maria celarent.

E 19 Binos illos fratres, quos in vicina Aphroditi poli eremo secum esse voluit Hilarion, arbitror fuisse S. Hesychium & Zananum: S. Hesychium quidem, quia is, quantum ex posterioribus appetat, S. Hilarioni in Bruchio comes fuit, cùm ad necem eterque à Gazensibus queratur. Zananum verò, quia hic & quidem, quantum appetat, solus unà cum Hilarione ex Oasi in Siciliam aliquantiò post navigâsse dicitur cap. 30: Habens igitur senex Zananum secum, ascendit classem, quæ Siciliam navigabat. Sub idem verisimiliter tempus, cùm jam Julianus Iovianus melior princeps successisset in imperio, S. Hesychium ad vistantas colligendasque veteris prope Majumam monasterii reliquias in Palæstinan remeavit, ad magistrum, ubicumque terrarum fuius erat, postliminio redditurus. Alexandriam celebre Egypti emporium lib. 17 Geographie latè describit Strabo: de Bruchio apud Rosweydum in Onomastico in Vitas Patrum scribit Eusebius in Chronico anno 1 Claudi ante Aurelianum: Alexandriæ Bruchium, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem destruitur. Ammianus lib. 20: Alexandria.... amisit regionum maximam partem, quæ Bruchion appellatur, diuturnum præstantium hominum domicilium. Addit ex Epiphanio lib. de Ponderibus & Mensuris, locum hunc Bibliothecâ à Philadelpho struclâ fuisse insignem. Oasis autem, in qua cum S. Hesychio aliquamdiu commoratus est, inter Egypti solitudines, Baronio teste in Notis in Mariyologium Romanum ad diem XII Junii, non postrema est, sanctorum juxta ac fancinorum hominum exsilio celebris. Duplex est Major & Minor; quibus & tertiam, sed à prioribus sejunctam, superaddunt aliqui. Hanc Majoris descriptionem ex Zosimo lib. 5 Baronius affert: Is erat locus insigniter sterilis, à quo nemo posset evadere, qui deportaretur: nam terra in medio arenosa, & vasta prorsus & inhabitata notitiam tendentibus huc omnem admittit: partim quod venti arenâ vestigia compleant & aboleant: partim quod nec arbor ulla, nec domicilium sit, quæ indicium aliquod iter facientibus ad conjecturam relinquere possint. Ea-

comitatur;
& inde Majumam reddit.

F

T dem,

AUCTORE

J. B.

dem, *inquit Baronius*, solitudo S. Hilarionis præsentia, qui tempore Juliani apostatae illuc annum egit, est clarior redditus: sed postea exilio impi Nestorii, qui illuc est relegatus, est infamis effecta.

20 *Dixi, S. Hilarionem cum S. Hesychio in Oasi commoratum esse aliquamdiu, id est, anno minus. Hunc enim in Palæstinam regressum Hilarionis in Siciliam discessus latuisse videtur: uti colligitur ex cap. 32. Dum hæc geruntur in Sicilia, Hesychius discipulus ejus toto senem orbe quærebatur, lustrans littora, deserta penetrans: & hanc tantum habens fiduciam, quia, ubicumque esset, diu latè non posset. Transacto igitur jam triennio, audivit Methonæ à quadam Judæo, vilia populis scruta vendente, prophetam Christianorum apparuisse in Sicilia, tanta miracula & signa facientem, ut de veteribus Sanctis putaretur. Interrogans itaque habitum ejus, incessum & linguam, maximèque ætatem, nihil discere potuit. Ille enim, qui referebat, famam ad se venisse tantum hominis, testabatur. Ingressus igitur Adriam, prospero cursu venit Pachynum, & in quadam curvi littoris villula famam senis sciscitatus, confona voce omnium cognovit, ubi esset, quid ageret: nihil in eo ita cunctis admirantibus, quād post tanta signa, ne fragmen quidem panis à quoquam in illis locis accepisset. *Vide, quo magistrum amore prosequereatur Hesychius, cuius revisendi gratiâ tanta terrarum spatio emensus est.**

una cum illo
Cyprum p-
ro-
ps.

21 *At dudum quieto esse non licuit; mox enim aliò migrandum fuit. Et ne longum faciam, inquit Hieronymus cap. 33, sanctus vir Hesychius ad magistri genua provolutus, plantasque ejus lacrymis rigans, tandem ab eo sublevatus, post bidui triduique sermonem audit à Zanano, non posse senem jam in illis habitare regionibus, sed velle ad barbaras quasdam pergere nationes, ubi & nomen & sermo ejus ignotus foret. Duxit itaque illum ad Epidaurum Dalmatiæ oppidum, emeno alteris vicibus Adriatico mari. Aërem mutare S. Hilarion potuit, at non beneficium mortalibus animum: Dalmatiam prodigiorum ejus fama brevi repellet. Quod intelligens senex, inquit Hieronymus cap. 34, in brevi lembo clàm nocte fugit, & inventa post biduum oneraria navi, perrexit Cyprum, Asia in mari Mediterraneo notissimam insulam. Narrat Sozomenus lib. 5 cap. 10, S. Hilarionem, à Cypri episcopo invitatum, domicilium fixisse in loco, qui Xap̄vugis dicitur, secundo, antelore Hieronymo cap. 35, lapide ab urbe Papho: veterine, an novâ? Veterem innuunt hæc S. Hieronymi verba: Ingressus ergò Paphum urbem Cypri, nobilem carminibus Poëtarum, quæ frequenti terræ motu lapsa, nunc ruinarum tantum vestigiis, quid olim fuerit, ostendit. De hac Seneca Epist. 91: Cyprum quoties vastavit hæc clades? quoties in se Paphus corruvit? Item Dion Cassius ad annum U. C. DCCXXXIX:*

B

22 *Reliqua S. Hesychii gesta usque ad S. Hilarionis obitum, ejusque in Palæstinam reportatas ab Hesychio exuvias S. Hieronymus absolvit his verbis: Manens itaque (in Cypro Hilarion) biennio & semper de fuga cogitans, Hesychium ad se veris tempore revertendum, Palæstinam ad salutationem fratrum, & monasterii sui cines res visendos misit. Qui cùm revertisset, cupienti rursus ad Ægyptum navigare, hoc est, ad ea loca, quæ vocantur Bucolia (locus hic erat apud Alexandriam juxta mare sub rupibus, inquit Rosweydis in Onomastico, dictus Latinè Pastoralia, in Vita S. Antonii) eò quād nullus ibi Christianorum esset, sed barbara tantum & ferrox natio, suast, ut in ipsa magis insula ad secretiorem locum secederet. Quem cùm diu lustrans omnia reperisset, perduxit eum duodecim millibus à mari procul inter secretos asperosque montes, & quo vix reptando manibus genubusque posset ascendi. Qui introgessus, contemplatus quidem est terribilem valde & remotum locum, arboribus hinc inde circumdatum, habentem etiam aquas de supercilio collis irriguas, & hortulum per amœnum, & pomaria plurima, quorum tamen fructum numquam in cibum sumpsit: juxta quem erat antiquissimi templi ruina, ex quo (ut ipse referebat, & ejus discipuli testantur) tam innumerabilium per noctes & dies dæmonum voces resonabant, ut exercitum crederes. Quo ille valde delectatus, quād scilicet antagonistas haberet in proximo, habitavit ibi per annos quinque: & sæpe invidente se Hesychio, in hoc extremo jam vitæ suæ tempore resocillatus est, quād propter asperitatem difficultatemque loci, & umbrarum (ut ferebatur vulgo) multitudinem, aut nullus aut rarus ad se vel posset vel auderet ascendere.*

C

D Paphiis, terræ motu afflictiis, pecunias largitus est (*Augustus*) urbemque edicto appellari Augustam iussit. *Hujus urbis episcopus Cyrilus anno 325 concilio Niceno, & Julius anno 381 Constantinopolitano subscripsit.* *Hujus etiam episcopus suis videtur, qui S. Hilarionem invitavit. Sic enim scribit Isidorus, Orig. lib. 14 cap. 6: Cyprus insula à civitate Cypro, quæ in ea est, nomen accepit. Ipsa est & Paphos, Veneri consecrata.*

D

E *Ab Hilarione Majumam, Majumā ad Hilarionem*
22 Reliqua S. Hesychii gesta usque ad S. Hilarionis obitum, ejusque in Palæstinam reportatas ab Hesychio exuvias S. Hieronymus absolvit his verbis: Manens itaque (in Cypro Hilarion) biennio & semper de fuga cogitans, Hesychium ad se veris tempore revertendum, Palæstinam ad salutationem fratrum, & monasterii sui cines res visendos misit. Qui cùm revertisset, cupienti rursus ad Ægyptum navigare, hoc est, ad ea loca, quæ vocantur Bucolia (locus hic erat apud Alexandriam juxta mare sub rupibus, inquit Rosweydis in Onomastico, dictus Latinè Pastoralia, in Vita S. Antonii) eò quād nullus ibi Christianorum esset, sed barbara tantum & ferrox natio, suast, ut in ipsa magis insula ad secretiorem locum secederet. Quem cùm diu lustrans omnia reperisset, perduxit eum duodecim millibus à mari procul inter secretos asperosque montes, & quo vix reptando manibus genubusque posset ascendi. Qui introgessus, contemplatus quidem est terribilem valde & remotum locum, arboribus hinc inde circumdatum, habentem etiam aquas de supercilio collis irriguas, & hortulum per amœnum, & pomaria plurima, quorum tamen fructum numquam in cibum sumpsit: juxta quem erat antiquissimi templi ruina, ex quo (ut ipse referebat, & ejus discipuli testantur) tam innumerabilium per noctes & dies dæmonum voces resonabant, ut exercitum crederes. Quo ille valde delectatus, quād scilicet antagonistas haberet in proximo, habitavit ibi per annos quinque: & sæpe invidente se Hesychio, in hoc extremo jam vitæ suæ tempore resocillatus est, quād propter asperitatem difficultatemque loci, & umbrarum (ut ferebatur vulgo) multitudinem, aut nullus aut rarus ad se vel posset vel auderet ascendere.

F

ultro citroque
commeat,
defunditque
exuvias in
Palæstinam
desertis

23 Quodam autem die egressus hortulum, vidit hominem toto corpore paralyticum, jacentem ante fores. Interrogavitque Hesychium, quisnam esset, & quomodo fuisset adductus. Qui respondens, ait: procuratorem eum fuisse vilulæ, ad quem hortulus quoque, in quo ipsi erant, pertineret. Et ille collachrymans, tendensque ad jacentem manum: Tibi, inquit, dico, In nomine Domini nostri Jesu Christi surge & ambula. Mira velocitas! Adhuc verba in ore loquentis volverbantur, & jam membra solidata ad standum hominem surrigebant.... Igitur octogesimo ætatis suæ anno, cùm absens esset Hesychius, quasi testamenti vice brevem manu propria scripsit epistolam, omnes divitias suas ei derelinquens. Euangeliū scilicet, & tunicam faccineam, cucullam & palliolum. Nam minister ejus ante paucos dies obiit... Jamque modicus calor tepebat in corpore, nec præter sensum quidquam vivi hominis supererat, & tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? Egredere, anima mea, quid dubitas? Septuaginta propè annis servisti Christo, & mor- tem

A tem times? In hæc verba exhalavit spiritum. Statimque humo obrutum, antè urbi sepultum, quām mortuum nuntiaverunt. Quod postquam Palæstinæ sanctus vir audivit Hesychius, perrexit ad Cyprum, & simulans, se velle habitate in eodem hortulo, ut diligentis custodiæ suspicionem accolis tolleret, cum ingenti vitæ suæ periculo post decem fermè mentes corpus ejus furatus est. Quod Majumam deferens, totis monachorum & oppidorum turbis prosequentibus, in antiquo monasterio condidit, illæsâ tunicâ, cucullo & pallio: & toto corpore, quasi adhuc viveret, integrō: tantisque fragrante odoribus, ut delibutum unguentis putaretur.

24 *Duobus posterioribus numeris vix aliquid occurrit, quod explicatione indigeat: querere tamen quis posset, quā S. Hilarion tunicam saccinam & cucullam S. Hesychio legari, jussit que nihilominus, ut se, sicut erat, vestitum discipuli traducerent sepulture? Sed res in aperto est: non enim, ut propria S. Hesychio vestes, sed Zanari ministri sui paulò ante defuncti tradenter, scripto cavit; ut, quæ sequuntur, verba suis aperiè innunt. Nam minister eius ante paucos dies obierat. Tunicam cucullam, seteraque monachorum Orientalium induimenta luculentè descripta habes tom. 2 Januarii ad diem XVII ejusdem mensis in Commentario prævio ad Vitam S. Antonii num. 66 & sequentibus. Quæ viēs ratione modoque usus sit S. Hesychius, quibus, cùm mentis, tum corporis exercitationibus, è Vita S. Antonii, aliorumque id temporis monachorum sanctitate florentium, maximè è S. Hilarionis magistri sui, cui S. Hesychium in omnibus consensisse, Sozomenus scribit, colligi debet. Aut, si lubet, consule Aëla nostra eo, quem proximè citavi, loco, ubi hac universim descripta invenies. Legi etiam potest Bivarini de Veteri Monachatu & regulis monasticis lib. 4 cap. 1. De monachatu S. Hilarionis in Palæstinam induiti institutis, regime & progressu. Presueritne à morte S. Hilarionis Majumensi monasterio S. Hesychius, nullibi litteris proditum novi. Negat Bivarini num. 14, quod is, translatu Majumam magistri corpore, in Hispaniam secessit, sedemque Toletanam administravit: sed hæc aliaque non moror, quia vel falsa vel certè prorsus incerta.*

C *Omittenda tamen non autumo, quæ de S. Hesychio Marcus Antonius Alegre de Capanate ad annum Christi 360 tradit. Ita habet: Vir fuit Græco elegantissimus axiomatic, divinæque paginæ indagator indefessus: novam Græcam translationem utriusque Testamento publi- cavit, partim à se, de septuaginta interpretibus in Veteri Testamento correetam: partim vero proprio marte in novō, ad vetustam fidem reducatam. Hesychium quendam depravatam jam 70 interpretum editionem in integrum restituere conatum esse, S. Hieronymus lib. 2 Apologia adversus Rusinum palam facit his verbis: Alexandria & Egyptum in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Subdit & alterum, qui eodem operam contulit: Constantinopolis usque ad Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Nec his antiquiorem Origenem sicut: Mediæ inter has provinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt. Hesychium ab Hieronymo laudatum, Hilarionis esse discipulum, nescio, unde concludat laudatus Alegre. Scimus.*

Oktobris Tomus II.

inquit, esse quosdam, qui translationem istam Hesychio, Hierosolymitano presbytero, tribunt, quem Nicephorus sub Juniore Theodosio floruisse, testatur; sed nobis non arridet sententia: cùm S. Hieronymus Hesychianam editionem istam, omnibus per Alexandriam & Egyptum ecclesiis, suo tempore, scilicet sub Seniore imperante Theodosio, tuisse scribat usitatam. Sed esto; fuerit jam inde à Theodosio Senioris atate, nondum scilicet florente Hesychio, Hierosolymitano presbytero, trita Alexandrinorum Egyptiorumque manibus Hesychii 70 interpretum editio: quo paclio inde efficietur, Hesychium hunc S. Hilarionis fuisse discipulum?

26 *No[n]ne enim Eusebius lib. 8 Historia Ecclesiastica cap. 13, & vel ipse, quem cutat, Nicephorus lib. 7 cap. 16 alterius Hesychii Egypti antiqitatis, cuius sub Galerio Maximiano martyrium contigit, ut ad diem XXVI Novembris natu Martyrologium Romanum, meminerunt? Quid autem obest, quo minus illi usitata apud Alexandrinos & Egyptios 70 interpretum veratio tribnatur? Cerè in ea opinione Baronius est ad annum Christi 306, eaque non improbabili. Nam præter hunc nemo, inquit Baronius, ejus nominis in Egypto celebris reperitur, puta Hieronymo antiquior. Deinde Lucianus martyr, alter 70 interpretum editor, sub initium seculi 4 sublatu è vivis est: credibile autem est, circa idem tempus, quo hic pro Constantinopolitanis novam 70 editionem elab. ravit, suam quoque pro Alexandrinis elaborasse Hesychium. Tertiò cùm Hesychianam editionem in usu fuisse, scribit Hieronymus, de usu jam antiquitatis aliquid saltem adepto, non de recens inchoato intelligendus videretur. Jam verò S. Hesychius noster, quantum quidem ex Hieronymo colligere licet, Hilarioni aut monasteria visitanti, aut aliò atque aliò identidem peregrinanti comes fuit penè individuus; atque adeò non ante obitum S. Hilarionis, id est, non ante annum 371 lucubrationem suam videtur aggressus; si tamen re ipsa id prestitum. Adde, editionem ejus, si quæ extiterit, verisimiliter non statim, ut lucem vidi, sed paulatim ab Egyptiis suisse receptam. E quibus sit, ut in hac hypothese non nisi senescente seculo 4 Hesychiana editionis usus passim invaluisse videatur. Hesychii autem S. Hieronymus meminit in Præfatione in libros Paralipomenon, quos anno 396 exaravit.*

27 *Memoratus suprà Paradisi Carmelitici de- verum id mi- coris auctor neminem quidem dicitur suorum nimè cerum. testem adducit, præter antiquum sui Ordinis Chronicon: quod ad sanctæ Scriptura editionem ab Hesychio, S. Hilarionis discipulo, elaboratam attinet, id totum ex Sixti Senensis Bibliotheca sancta ad verbum penè descripsit: ita enim ille: Vir Græcae linguae peritissimus & divinarum Scripturarum lector assiduus, novam Græcam translationem totius Scripturæ publicavit, partim à se de lxx interpretibus in Veteri Testamento emendatam, partim vero proprio industriâ in Novo Testamento ad antiquam fidem restitutam. Sunt, qui eamdem hanc translationem tribuant Hesychio Hierosolymitano presbytero, viro doctissimo, quem Nicephorus temporibus Theodosii Junioris floruisse, scribit. Quod mihi non videtur verisimile, cùm Hieronymus scribat, hanc Hesychianam editionem omnibus per Alexandriam & Egyptum ecclesiis tempore suo, hoc est, Theodosio Seniore imperante, fuisse usitatam. Idem quoque de S. Hesychio nostro, teste Lezana in Annalibus Carmelitarum*

T 2

litarum

*à quo tunica
testamenti lo-
co donatus
fuerat.*

B *ad diem XVII ejusdem mensis in Commentario prævio ad Vitam S. Antonii num. 66 & sequentibus. Quæ viēs ratione modoque usus sit S. Hesychius, quibus, cùm mentis, tum corporis exercitationibus, è Vita S. Antonii, aliorumque id temporis monachorum sanctitate florentium, maximè è S. Hilarionis magistri sui, cui S. Hesychium in omnibus consensisse, Sozomenus scribit, colligi debet. Aut, si lubet, consule Aëla nostra eo, quem proximè citavi, loco, ubi hac universim descripta invenies. Legi etiam potest Bivarini de Veteri Monachatu & regulis monasticis lib. 4 cap. 1. De monachatu S. Hilarionis in Palæstinam induiti institutis, regime & progressu. Presueritne à morte S. Hilarionis Majumensi monasterio S. Hesychius, nullibi litteris proditum novi. Negat Bivarini num. 14, quod is, translatu Majumam magistri corpore, in Hispaniam secessit, sedemque Toletanam administravit: sed hæc aliaque non moror, quia vel falsa vel certè prorsus incerta.*

*Fortur etiam
go interpre-
sum*

AUCTORE

J. B.

litarum ab anno Christi 319 usque ad 323, scripsit Emmanuël Romanus. Suum ea de re judicium Lezana ibi non exprimit, nec scio, an alibi Ceterum & Baronius suos habet sequaces; quorum, quamquam certam non rear esse sententiam, facit tamen illa, ut editionem, de qua S. Hieronymus, Hesychii nostri esse, non audeam afferere.

§ III. S. Hesychii gesta suis annis innectuntur.

S. Hesychii

CUm annus lateat nati defunctique S. Hesychii, solumque ex Hieronymo atque Sozomeno compertum habeatur, rediisse eum ab obitu S. Hilarionis in Palæstinam, Majumque vitam duxisse monasticam, rerum ab illo gestarumordo, è S. Hilarionis Vita petenda est. Hujus autem chronotaxis ex eo potissimum capite colligi debet, quod sexagesimum quintum numeraverit etatis sua annum, ut ex Hieronymo in Hilarionis Vita cap. 23 & 24 apud Rosweydem colligere licet, cum è vīvis excessit S. Antonius, quod anno Domini 356 contigisse ostenditur apud nos tom. 2 Januarii pag. 110. Hinc S. Hilarionem, qui non annum 90, ut Menologium Basiliandum apud Ughellum perperam habet, sed annum dumtaxat 80 etatis attigit, obiisse deducunt alii anno 372, alii 371; atque adeò natalem ejus illigant hi quidem anno Domini 291, illi verò 292, quod ad diem xxi Octobris, cum de S. Hilarione agetur, discuti poterit. Ad annum Domini 372 vitam produxisse, ad xii Maii pag. 38, Papebrochius scripsit. Baronium tomo 2 Annalium Carmelitarum ad annum Christi 356 Lezana carpit, quod ad hunc annum in Annalibus suis scripsiterit, annorum sexaginta trium fuisse Hilarionem, moriente S. Antonio, doletque, quod tam egregius auctor in re manifesta defecerit: at Baronium correxisse hunc suum errorem, Lezana diligentiam latuit. Tomo 4 Annalium ad annum Christi 372 num. 107 sic habet: Ex cuius (Hieronymi) etiam testificatione colligitur, eundem (Hilarionem) hoc ipso anno ex hac vita discessisse, si quidem ipsum tempore obiit S. Antonii Magni, qui contigit anno vigesimo primo (imò decimo nono secundum Rosweydem in Praediis ad Vitam S. Antonii) Constantius imperatoris (hic est annus Domini trecentesimus quinquagesimus octavus, vel potius sextus) egisse annum etatis sexagesimum quintum tradit. His igitur ita constitutis, Hesychianam chronotaxim ordinamus.

gesta.

29 Necdum, inquit S. Hieronymus, tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachum ante sanctum Hilarionem in Syria noverat. Ille fundator & eruditior hujus conversationis & studii in hac provincia primùm fuit. Hunc fortè è primis S. Hesychius fecutus est. Nequit quidem hujus ad illum accessus epoca accurate definiri; inter annum tamen 328 & 354, figura videtur. Etenim ex cap. 22 & sequentis initio liquet, S. Hesychium magistro suo in amorphis fuisse, priusquam hic annum sexagesimum tertium etatis impleverat, hic autem annus cum anno Domini 354 concurrebat. Porro Hilarion 15 erat annorum, cum solitudinem ingressus est, in eaque 22 habebat annos, id est, universim 37, cum prodigiis clarere cœpit, di-

scipulisque augeri; qui additi natali ejus 291 vel 292 annos efficiunt saltem 328. Exinde S. Hesychius, nimis ab anno 354, sedulò civit, ut ne multitudinis honorisque perturbatus Hilarion, clam aufugeret alio, quod senem meditari probè perspicerat, donec abeuntem in Egyptum comitatus est. Annū, quo id contigit, non eodem modo auctores supplicant. Baronius quidem ad annum 356 num. 48 Hilarionis in Egyptum fugam anno, qui sequitur Antonii obitum, innectit.

D

ex Hieronymo in Vita S. Hilarionis

30 Obiit autem secundum Baronium S. Antonius anno 358: quare ex illius mente Hilarion in Egyptum abiit anno 359. Rosweyden in Notis ad Hilarionis Vitam, anno 358 id contingit, contendit; triennio scilicet à morte S. Antonii, quam anno 355 adscribit. Henschenius tom. 2 Januarii in Commentario ad Vitam S. Antonii prævio num. 57, uti & Papebrochius tom. 3 Maii de S. Epiphanio num. xi Commentarii prævii Rosweydo ad stipulantur quantum ad triennium, quod inter Antonii obitum & Hilarionis è Palæstina discessum intercessit: at cum uerque S. Antonii obitum ad annum 356 referat, Hilarionis in Egyptum peregrinationi annum Christi 359 assignat; quibus eidem præ Baronio facit Hieronymiana narratio: nam, descrip. cap. 25 & 26 Hilarionis ad montem S. Antonii accessu, ipsiusque montis situ, mox capite 27 ita prosequitur Hieronymus: Igitur reversus Aphroditon, duobus secum tantum retentis fratribus, in vicina eremo moratus est: tantâ abstinentiâ & silentio, ut tunc primùm se cœpisse Christo servire diceret. Porro jam triennium erat, quo clausum cælum terras illas arefecerat; ut vulgo dicenter, Antonii mortem etiam elementa lugere. Subdit dein, Hilarionem, Aphroditanorum accoliarum calamitate motum, cælum suis precibus referasse, pluviamque arentibus terris impetrâsse. Ad montem S. Antonii, teste Hieronymo, Hilarion perreverat diem ejus natalem illuc celebraturus; qui cum incidat in diem xvii Januarii, principio anni 359, in monte S. Antonii cum Hesychio Hilarion versatus est, deducitique diebus circiter 17, quos itineri, priusquam illuc adventaret, impendiit, sub finem anni 358 vel sequentis initium in viam sepe dedisse, dicendus est. Sed alio pergentem cum S. Hilarione Hesychium prosequamur.

E

31 S. Hilarionem Aphroditio in Bruchium hanc procul ab Alexandria abiisse, inde in Oasim mox migraturum, ibique summum vita evasisse discripen, atque postridie discessus sui uana cum Hesychio morte plebendum à Gazensisbus fuisse quasitus, ex Hieronymo num. 18 retuli. Contigit id vel circa finem anni 361 vel certè anno proximè sequenti. Anno enim 361 ad finem vergente, vivere Constantius imperator desit, ei que eodem anno Julianus apostata successit, à quo Gazenses Hilarionis & Hesychii mortem, si forte alicubi deprehenderentur, impetraverant. Defunctus isto periculo Hesychius in Palæstinam abiit. Cum enim in Siciliam navigavit Hilarion, occiso jam anno 363 die 26 Julii Juliano, solum itineris, preter Zananum, habuit neminem: Hesychius verò cum triennio circiter post ad Hilarionem reverti volebat, ubi terrarum esset, ignorabat. Triennio post, seu anno 365, diu multumque quasitus Hilarionem Hesychius in Sicilia non sine gaudio reperit, breveque in ea insula exacto temporis spatio, ad Epidaurum dixit

F

A xit, Dalmatiæ oppidum. Nam enim in Dalmatiæ pervenierant, cum ingens ille terramotus exorius est, quem paucis ita descripsit Hieronymus cap. 33: Ea tempestate terra motu totius orbis, qui post Juliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos: & quasi rursum Deus diluvium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naves ad prærupta delatae montium pependerunt.

32 Eundem terræ motum Sozomenus lib. 6 quibus annis cap. 2 ita refert: Atque ut ex iis, quæ auditione accepi, conjecturam facio, vel eo impegnante, vel certè cæsariss dignitatem adhuc obtinente, clades illa Alexandrinis in Ægypto constigit: tunc cùm mare, quod recesserat, iterum subito impetu revertens, extra proprios terminos excessit, & continentem longè latèque inundavit: adeò ut post recessum maris super terris domorum reperta sint navigia. Alexandrinii certè eum diem, quo hæc contigerunt, quem etiam natalem terræmotū appellant, ad nostram usque memoriam quotannis festum agunt. Sed male adjunxit: Et hæc quidem Juliani temporibus evenerunt. Annum illius lib. 26 cap.

B 10 Ammianus verius definit. Hoc, inquit, novatore (Procopio) adhuc superstite, cuius actus multiplices docuimus & interitum, diom duodecimum Kal. Augustas, consule Valentiniano primum cum fratre, horrendi terrores per omnem orbis ambitum grassati sunt subito, quales nec fabulæ, nec veridicæ nobis antiquitates exponunt, ejusque deinde calamitates graphicè depingit. Annus autem, quo primum consules fuere Valentinianus & Valens, fuit Christi 365. Valentiniani vero secundus, qui anno 364 sub finem Februarii, teste eodem Ammiano, ab exercitu salutatus est imperator. Eundem quoque annum Hieronymus assignavit in Chronico: discrepat quidem in anno Christi Eusebius, sed fatalem Joviano annum totum illi adscripsit, sequentem verò tamquam Valentiniani primum numeravit. Ammiano Idatius Marcellinusque consentiunt.

C 33 Utilis admodum Epidauritanis S. Hilarionis præsentia fuit: ne enim eorum oppidum fremenibus maris fluctibus subverteretur funditus, triplici, quod fabulo inscripti, crucis signo effecit. Namque hujus prodigiæ fama per Dalmatiæ longè latèque dispersa erat, cùm inde rurus claram noctu aufugiens in Cyprum abiit, & apud Paphum domicilium fixit. Substitit eo loco biennium, & Hesychium interea anno 366,

tempore veris anni proximè sequentis ad se reversurum, in Palæstinam ad salutationem fratrum & monasterii sui cineres visendos misit: reducis anno 367 Hesychii suæ in secretiorem insula locum secessit, ibique quinto post anno, Christi 371 vel 372, probabiliter xxi Octobris (hic enim dies jam inde à seculo VIII, ut ex Beata pater, ejus memoriae consecratus est) mortalem vitam cum immortali commutavit. Frequens illi extremo hoc vite ejus tempore Hesychius aderat; cùm tamen è vita discessit, denuò in Palæstinam Hesychius arripuerat iter: huic ergò Hilarion tunicam, cucullam & palliolum defuncti paulo ante Zanani quasi testamento reliquit. Ut verò Hilarionis obitum audivit Hesychius, in Cyprum rediit, atque post menses ferè decem ablatum claram Hilarionis corpus in Palæstinam detulit, Majumaque condidit anno 372 vel 373. Quæ hoc postremo § dista sunt, in unum collecta, quam subjicio, synopsis exhibet.

34 S. Hesychius nascitur anno incerto sub initio seculi IV vel finem III.

Amplectitur vitam monasticam sub S. Hilarione probabiliter nec ciuius anno 328, nec seriis 354 Majuma in Palæstina.

Adhibet omnem curam ab anno 354, saltem usque ad annum 356, ne claram aufugiat Hilarion.

Comitatur Hilarionem in Ægyptum anno 359 aut certè circiter.

Migrat in Oasin & cum Hilarione capitulis periculum subit anno 361 vel 362: indeqne in Palæstinam abit, degentes Majuma fratres invisurus.

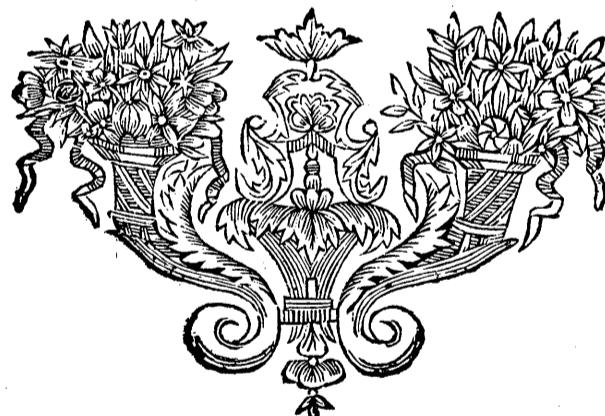
Invenit post multum, cùm viæ, tum laboris S. Hilarionem in Sicilia, ducitque in Dalmatiæ primò, deinde in Cyprum anno 365.

Missus binc alteris vicibus ab Hilarione in Palæstinam ad visitandas antiqui monasterii reliquias, ad Hilarionem apud Paphum morantem redit anno 367, suadetque magistro, ne Cyprum deserat, sed secretiorem potius in eadem insula locum deligat.

Hæres scribitur ab Hilarione anno 371 vel 372, ejusque demortui exuvias è Cypro in Palæstinam desert anno 372 vel 373, & terre honorificè mandat Majuma, vitamque monasticam proficeri pergit. Cùm porrè lateat, quamvis deinceps in viis Hesychius fuerit, annum 373 initio Commentarii adscripsi, veluti illam, quo postremum floruisse, certius scitur.

E

P

DE S. MENNA SEU MANNA V.

FONTANETI IN LOTHARINGIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. S. Mennæ Acta & natales.

SUB FI-
NEM SE-
CULI IV.
S. Menna,
enjus Acta
aliaque mo-
numenta,

Uod usū venire solet Sanctorum Aelis, quorum res gesta longo ab eorum obitu intervallo, & penè deletâ temporis diuturnitate carum memoriam, posteritati transmittuntur, nimurum ut Actorum illorum sin minus præcipua capita, varia ceterie adjuncta in dubio plerunque versentur, & fidem integrum certamque apud eruditos non inveniant, id èq; S. Mannæ seu Mennæ Aelis accidisse, videmus. S. Mennæ Vitam, cui initium: Clemens mundi Reparator, ad nos olim à P. Chiffletio missam fuisse, in Catalogis nostris reperi, Vitam verò ipsam invenire nusquam potui: incidi tamen in illius, quantum quidem apparet, Fragmentum aliquod, cui hoc subscripta leguntur: Presbyter de Pusieux Joannes Reginaldus le Petit testatur, hæc descripta esse ex codice vetustissimo manu picto, in multis lacero, antiquitate sua, usu temporum, hominumque injuriâ ut plurimum obscuro. Descripsit illud P. Papebrochius ex apographo, quod ad P. Sirmondum misericrat subscriptus Fragmento presbyter. At quantacumque codex ille p̄ se ferat antiquitatis indicia, is tamen est, qui S. Mennæ estate sit longè posterior. Superiore verò seculo S. Mennæ historiam Gallicè typis edidit Joannes Ruyr, San-Deodatenfis ecclesiæ cantor atque canonicus, part. 3 lib. 1. Antiquitatum Vosagi cap. 21 parum ex antiqua (idem enim, quod mox memorat S. Mennæ Vita, Ruyriana narrationi exordium est) S. Mennæ Vita Ms. è Portu suavi accepit, partim ex Ruperto abbate Tuitiens, quibus ecclesiæ Liberdunensis manuscripta accesserunt; adeò ut amissa apud nos S. Mennæ Vita jaeturam Ruyrius, landatumque Fragmentum unicunque resarciant.

2 Rupertus S. Mennam ejusque germanos que de illa meminerunt, fratres & sorores obiter attigit in Vita S. Eliphii martyris, quæ apud Surium est ad diem xvi Octobris, seculo duodecimo, Albani S. Martini Colonia Agrippinensis abbatis rogatu conscripta. Facem Ruperto prætulit auctor quidam anonymus, qui primus, Rupertique temporibus longè anterior, S. Eliphii res gestas persecutus est: præter hunc, quem consuleret, Rupertus non habuit. Simplex nimis & subobscura Benedictinis Patribus anonymi videbatur oratio; eaque de causa Rupertum impulerunt, ut sancti martyris, cuius reliquias possidebant, res gestas compitio & clariore stylo recuderet. Periisse anonymi luctationem, Tillemontius Nota 12. in persecutionem Juliani & Balleetus in Tabula critica Anteriorum & Aelorum mensi Octobri præfixa videntur innuere: sed, mē quidem sententiâ, perpetram: quamquam enim Rupertus antiquiora S.

Eliphii Acta non parùm immutârit, sunt tamen nonnulla, quæ ipfissimis anonymi verbis expressi: nimirum hac, quæ tamquam anonymi citat: Considera, cæsar, quia sibi & nomini tuo non prospera, sed adversa prophetat, & sine ullo tui timore contra tuam potentiam audacter rebellat: item hac: Eliphi (sic Julianum sancto Martyri extrema minitantem inducit anonymous) quare deos dissipati & incantationibus nefariis ad nihilum deduxisti? Nisi meo obtemperes præcepto & renoves deos atque colas, quos minutatim confregisti, gladius meus caput tuum dividet particulatum. Nam verò geminum habemus S. Eliphii Passionis exemplar, alterum è Ms. vetusto S. Viti in Gladbach descriptum & cum Ms. S. Maximini Treviris collatum, alterum è Ms. codice cœnobii S. Magni Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini ad pedem Pontis Ratisbonæ in Bavaria desumptum, quod utrumque eadem phras, verbisque, uno alterove demptis, iisdem refertum delatoris calumnias, tum Juliani minas: quod sanè argumento est, ipsam anonymi lucubrationem Ms. utroque contineri.

3 Admodum recens est, teste Tillemontio, S. Eliphii Vita, quod de ea, quam Rupertus scripsit, verissimum est: sed nec multum antiquitatis habet ea, cuius auctor anonymous est, comparatè ad S. Mennæ etatem. Ea enim secundum anonymum Juliani apostolæ temporibus floruit: ille autem S. Mennam in loco, qui Porfes dicitur, seu in Portu suavi conditam scribit. Cum itaque S. Mennæ corpus ad Portum suavem sub Brunone Tullenfis episcopo ac summo deinde Ponifice, anno supra millesimum trigesimo sexto, ut in decursu videbitur, primum translatum sit, consequens est, ut ante hunc annum scriptum suum non elucubrârit anonymous, atque adeò seculo tantum Rupertum etate superârit, licet hic illum se longè antiquiorem nominârit. Neque tamen multò p̄st scripsisse dicendum est, tum quod Rupertus, qui anno 1137, auctore Miræo, è vivis abiit, eum se longè antiquiorem nulla veri specie dicere aliâs potuisse, tum quod id suadeat codicis Ratisbonensis, cui S. Eliphii Vita inserta est, vetustas, quam 700 facile annorum esse, conjectit, quisquis tandem in Ratisbonensi apographo nostro locum, unde S. Eliphii Vitam accepimus, annotavit. Porro cum idem quoque de S. Menna in Portu suavi condita etiam Acta S. Libarie memorent, nec illa ante annum 1036 in lucem prodiere. Ex his quidem colligere prouum est, nulla esse ex Aelis laudatis, quæ eorum omnium, quæ continent, fidem faciant certam; scatent autem tot erroribus anonymous S. Eliphii Vita, quot illam, quam tamen non vidit, Balleetus in Tabula critica Anteriorum & Aelorum laborâsse non

E

haud valde
antiqua
sunt.

F

A non dubitat, ad diem xvi Octobris S. Eliphio sacram examinari poterit. Ad S. Mennæ natales me converto.

Baetii & Lientrudis & Li-
enirudis & Li-
tina,

4 Solimariace, cuius itinerarium Antonini minuit, Lencorum olim oppido, nunc vico Soulosse vernaculè dicto, & Novo castro Campania Gallica Tullum eunibus versus Veram fluvium obvio S. Mennæ natales Ruyrius aliisque, nonnulli verò Tullo adscribunt. Haud procul Solimariacæ sedem præcipuam fixisse, illi atunt, S. Mennæ parentes Baetium & Lientrudem, olim quidem insignem atque spectabilem, at modò temporum vetustate omnino collapsam: Patrem in loco, cui propterea Baetianæ nomen sit inditum, at hodie ignoto sepultum; matris vero corpus in ecclesiam S. Petri Romarici aliquando translatum volunt, nimurum Tullo, ubi & mortuam & à S. Eliphio sepultam fuisse, hujus Acta comemorant. Nanceium inter & Pontem Motionis juxta vicum Moselle adjacentem (Pompey Galli vocant) vetus inscriptio legitur Gothicis characteribus exarata, qua teste, è Catalaunia regulis Baetius originem duxit. Riguetius in Systemate chronologico episcoporum Tullensem, licet legere mallet ex Catholica regis prosapia, fieri tamen

B potuisse credit, ut Catalaunia Hispania regione Baetii progenitores oriundi fuerint: at Calmetus lib. 5 Historia Lotharingice id de Catalauno ad Matronam Campanie Gallica civitate posteriori jure interpretandum, existimat; cui equidem favet Campania Lotharingiaque vicinia, & Baetii intrinque confiniis commoratio; multos autem, senescentem seculo quarto, in hisce Francie Alemannieque tralibis regulos extitisse, testis frequens Ammianus est.

quorum va-
giam

5 Multam porrò prolem Baetius è Lientrude suscepit; cuius si numerus queritur, Aëla Aëlis, autores anterioribus adversantur. E sexu virili duos, SS. Eliphium & Eucharium sub Juliano martyrium passos; tres verò è sexu femineo, S. Mennam, que utrum martyrii palmam adepta sit, nec ne, antiquitas tacuit; SS. Libarium & Susannam, que illibata virginitatis lilio martyri lauream adjecorunt, S. Eliphii Aëla recensent. His consonant Aëla S. Libaria & Breviarium Tullense anni 1535, quod Lectione VII de S. Euchario ad diem xxvii Octobris ita habet: Genuerunt (Baetius & Lientrudis) tres sorores sanctissimas, virgines in sanctimoniali habitu & voto cum perseverantia Domino famulantes: Mennam videlicet in Portu suavi sepultam, Susannam in Campania tumulatam, & Libarium pro confessione fidei decollatam. Verum tribus SS. Eliphii & Eucharii sororibus S. Gontrudem seu Gertrudem & S. Odam S. Mennæ Aëla adjiciunt, uti & Pompeyanæ, de qua num. precedenti sermo fuit, inscriptio his verbis apud Calmetum expressa: Ex Catalaunia regis prosapia Baccii & Lientrudis editi sunt nobilissimi sanctique subscripti; videlicet S. Eucharius, S. Eliphius, S. Libaria, S. Susanna, S. Oda & S. Gertrudis, quorum dignis suffragiis & gloriose meritis cum ipsis associemur in cælis. Hi fælices prælibati Juliani gladio truncati sunt. De S. Gontrude nihil peculiare scriptum inveni. Sancta quedam Odda virgo ad diem xvi Februarii in Breviario Tullense anni 1535 annunciatâ: eademne sit, an alia, in Supplemento Februarii discuti poterit.

feminam
prolem,

6 Neque anonymous S. Eliphii Aëlorum scriptor, neque Rupertus abbas, neque citatum Tullense Breviarium S. Gontrudis & S. Ode memi-

nerunt, quamquam reliquam Baetii progeniem accurate enumerent: ex quo fit, ut dubium meritò videri possit, num hæ S. Mennæ sororibus adjicienda sint: maximè si, quod Calmeto visum est, Pompeyanæ inscriptio seculum XIII ant XIV non præcesserit. Hanc vetustatem non admodum magnam sapere, laudatus num. 4 Riguetius non difficitur; si temporis, quo prædicti Sancti floruisse creduntur, ratio habeatur: contendit tamen, illius autores traditione antiqua eò permotos, monumentisque usos fuisse longè superioris aetatis; quamquam de suo cortis incerta, aut veris falsa nonnulla fortasse adjicerint. Verum, ne gratis ista excogitata dicamus, quid causa est, cur Rupertus seculo XII, cur anonymous seculo proximo superiore S. Gontrudis & S. Oda ne verbo quidem membrinat? Justam igitur suspicandi causam prebent, aut antiquam illam traditionem (quantum ad illas pertinet) monumentaque, cum scripserant, non extitisse, aut certe non ea illis visa esse, quibus fides effet adhibenda. Cur denique seculo XVI Tullenis Breviarii editores S. Gontrudem & S. Odam pari silentio involvunt, quos utique traditio, monumenta prætensa, memorataque inscriptio non latuere?

7 Liberiore hinc crisi Calmetus utitur, quem Calmetus

suis verbis Latinè redditis differentem andiamus. Non est, inquit, unde rectius librum hunc quintum ordiamur, quām à primorum dioecesis Tullenis martyrum historia, qui anno CCCLXII sub imperatore Juliano Iesu Christi fidem professi sunt. Utinam eorum Acta illius aetatis Christiani mandassent litteris! negotium nobis modò non facesseret veri incertique, quod illi traditio vulgaris adjecit, discretio. Contendere non nulli, S. Eucharium, S. Eliphium, S. Libarium, S. Mannam, S. Gontrudem, S. Susannam (equis scriptorum hos Sigmaro adscripti, aut Baetio, qua sequuntur?) S. Hoildem, S. Menehoildem & S. Amam vel è Lintrude Baetium, vel è Liutrade suscepisse Sigmarum. At cum rem perscrutamur, corumque historiæ epochas atque adjuncta componere volumus, ab hac cogimus opinione discedere, & asseverare, S. Eliphium, S. Eucharium & S. Libarium, quorum (ut constans regionis traditio fert) martyrium sub Juliano anno CCCLXII contigit, seculo ferè superâsse Virgines ceteras, de quibus modò dicebamus, quæ sub Alpino Catalaunensi ad Matronam episcopo circa annum CCCLXI floruerunt. Subdit post pauca: Neque negare, neque prorsus affirmare audientibus, tres hosce Sanctos (Eucharium, Eliphium & Libarium) fuisse carnis cognitione germanos, dicere nobis sufficit, ejusdem fidei, per se & que caritatis nexibus, & unius pro fide Christiana passionis societate verè fuisse conjunctos.

8 Lib. 6 ejusdem Historia ita prosequitur: cum Sigmaris
Quo minus de SS. Menna, Lutrade, Pusinna,
Francula, Hoilde, Menehoilde, Ama & Libera-
rita, de quibus ad annum CCCLXII jam dictum
est aliquid (de S. Gontrude & S. Susanna nihil
expressè statuit) loquamur, longius differre non
possimus. Erant hæ Sigmari comitis Perthensis &
conjugis ejus Liutradis filiae, easque sanctorum
martyrum Eliphii & Eucharii sorores fuisse, histo-
rici multi affirmant. Ne ab hac opinione prorsus
recederemus, S. Libariæ, præfatorumque mar-
tyrum martyrium eidem tempori illigavimus.
Credibile tamen est admodum, ob dioecesum Ca-
talaunensis & Tullenis confinia, aliarumque in
hac,

AUCTORE

J. B.

hac, aliarum verò in illa cultum, piè creditum fuisse, nefas haud esse, eas invicem præripere, assertumque, primorum Tullenium martyrum sorores fuisse, ut Tullenis dioecesis splendori cederet, quod ad Catalaunensem jure spebat. Verùm cùm rem citra præoccupatae mentis affectum perpendimus, adjunctaque incerta fecernimus, ut certis solūm inhæreamus, mox liquidò sequitur, Sigmarum & Liutrudem nobili apud Perthenenses loco fuisse, quos multa prole Deus impertit, quæ variis dispersa locis, inclinante seculo v & S. Alpini tempore, circa annum cccclxi fese totam divino obsequio consecravit. De S. Menna speciatim hac habet art. 59: S. Menna sive Manna eadem fortè est, quæ S. Ama, Amea vel Imma, ob nominum, ut reor, qualemcumque affinitatem parumque idoneam, ut rem per se verisimilem reddat.

uti & S. X.
mannam &
Menna,

B

9 Duo sunt in hoc Calmeti discursu, quorum alterum non omnino mibi displicet, alterum verò probare minimè possum. Neque enim ego in primis fraterne cognitionis illud vinculum, quod inter SS. Eliphium, Eucharium, Libarium, Sussannam & Mennam intercessisse dicitur, ausim pro certo habere; sanè admodum mibi apparet verisimile, post exactas tot annorum, in seculorum periodos, jaclatasque olim tot rerum vicissitudinibus Galliis, genuinam sinceramque horum martyrum notitiam, ut sit, sensim ex hominum evanuisse memoria. Neque praluxisse recentiorum temporum scriptoribus quidquam reor, præter incertos vagosque vulgi rumores: unde acciderit, ut hi Sancti, et si nulla fortè fuerint inter feso sanguinis cognitione conjuncti, diversisque temporibus vixerint, in unam fuerint conslati familiam, fortè ne vicina Campania, quam septem Sigmarii filia exornarunt, hac ex parte Lotharingia videatur inferior: sic S. Gontrudem, sic S. Odam iis quoque postmodum fuisse adjectam, ex dictis num. 6 vero simillimum fit. Quod autem S. Mennam eamdem ac Amam vel Ymma (nam & hoc modo S. Ama Sigmarii filia invenitur appellata) esse conjicit, id planè perperam facit. Septem enim Sigmaro filie (neque enim usquam his plures inveni) fuisse traduntur. Harum Ymma, inquit Acla S. Pusinna ad diem xxiiii Aprilis à Papebrochio illustrata, prima fuit: hic * Othildis (alias Hoildis) successit: hanc subsecuta est Luttrudis: post quam Pusinna est nata, cuius memoriam recensemus: huic [proxima] Francula in hujus luminis auras processit: inde Libera edicta * est: Magenildis novissimè genita chorum sanctæ virginitatis complevit, Spiritus sancti gratiæ septiformi rutilantem. Jam verò inter has ne una quidem est, quacum possit S. Menna confundi, ut ostendo.

* Inula

C

* edita.

parum conse-
guenter

10 In primis autem de S. Francula & S. Libera seu Liberata (suspecta sunt hac Papebrochio nomina, èò quòd idem diversis linguis significant) illud obseruo, eas superiore seculo, cùm librum suum Gallicum, qui de Sanctitate Christiana Trecensum est, Des-guerroisius (quem consule ad annum 470) publici juris fecit, non modo cultu sacro earuisse, sed ne nomine quidem tenus innotuisse in Galliis, donec earum seu vera seu ficta nomina MSS. Germanica in reliquarum Sigmarii filiarum Actis protulerunt in lucem. Contrà non seculo superiore dumtaxat S. Mennæ memoria, cultusque, sed pluribus etiam abhinc seculis in Lotharingia viguit, quemadmodum de ejus cultu dicenda declarabunt; nec aliunde solidi quid-

piam Calmeto suppetere reor, propter quod debeat cum harum alterutra S. Menna confundi. Quod ut de ceteris quoque evidētum dem, præter Calmetum, auctorem alium non adhibeo: hunc enim si percunctor, ubi locorum ceterarum corpora primū sepulta, quóde deinde translata fuerint? S. Luttrudis corpus, inquit lib. 6 Historia Lotharingica art. 54 & seqq., primū sepultum est in facello, quod S. Mauritio erexit, ac Corbeiam Picardia (verius foris Saxonia; videsis tom. 6 Septembri pag. 449) delatum est postmodum. S. Hoildis exuvia variis modo dispersa sunt locis: iis pagus Perthenis primū positæ est: postea verò sub Henrico Campanie comite Trecense S. Stephani templum, quod ille nuper erexerat. Hinc denique alterum S. Hoildis brachium abbatia Sancta cognominis, tertio ferè lapide à Baroduco inter Occidentem & Septentrionem sita, alterum verò Parisiense S. Germani suburbium accepentes. Prodigiorum, qua sublata è vivis S. Pusinna patravit, Bansoniensis vicus spectator fuit, unde anno 860 Corbeiam Saxonia ejus ossa transvecta fuerunt. S. Menehoildis corpus dudum in abbatia S. Urbani dioecesis Catalaunensis afferatum fuit; cuius deinde translata est pars aliqua ad oppidum Campanie, quod ab illa Fani S. Menehildis appellationem inventum. Peribi denique in odore sanctitatis S. Ama sive Ymma obiit, cuius reliquia in prioratu ipsi cognomini haud procul Jovis villâ, anno 1567 a PP. Benedictinis ad Franciscanos devoluto quieverunt.

D

11 Quibus positis, manifestò consequitur, si confundit, ex illarum numero S. Menna fuit, iisdem quoque locis sacrum ejus corpus debuisse terra reddi & affervari exuvias. Atqui Calmetus prorsus oppositum scribit. Fontanetum, inquit, inde (S. Menna) discellit, locum oppidò fertilem & cultoribus frequentem, in coque ad obitum usque versata est. Sepulturam nocta est in ecclesia illius loci, cuius hodieque patrona est. Nec annus, nec dies obitus scitur: attamen ejus festum in Portu suavi III Octobris colitur cum Octava. Bruno episcopus Tullenensis, dominus postea Leo Pontifex hujus nominis nonus, cùm abbatiæ Porti suavis manum ultimam adiecisset, S. Mennæ reliquias èò translulit anno xxxvii. Neque id unus Calmetus affernit, sed vel ex ipsa Pontificis Bulla data Calendis Octobris anno Pontificia sue dignitatis 2, Indictione III manifestum fit: ita habet: Hæc ergò me considerante, dum in initio nostræ ordinationis fui Dei dono Leuchorum præfus electus; interea sollicitudinis meæ studio mihi innotesci contigit, quod prædecessor meus venerabilis Bertholdus quoddam cœnobium ex pontificalis præbendæ sumptibus, in villa, quæ Portus suavis dicitur, construere cœperit, sed fine præreptus, bonum opus ad finem usque minimè provexerit: cuius sanctam intentionem conspiciens, & aliquantulam portionem in ejus mercede devotionis adipisci cupiens, cœptum laborem, Christo favente, perexplere studui, cœtumque sanctimonialium Deo ibidem servituarum congregavi, & locum in veneratione gloriose Virginis Genitricis Mariæ & sanctæ virginis MENNAE IBIDEM CORPORE QUIESCENTIS consecravi. Fateor, Calmetum memoratas Virginum historias fide aliena, non ex sua recitasse sententia: verùm que de earum reliquiis modo dicta sunt, ut sunt recentiora, ita & firmiora credimus, quam ut refellit

F

A felli facile possint: neque his quidquam Calmetus opposuit.

12 Restat, ut de loco S. Mennæ natali dicamus: apud Leucos, sunt, qui eam vel certè Eliphium Tullo adscribant; non in Scotia, Baronius ad annum 362 & Labierius in Menologio Virginum; sunt, qui Solimariacæ, ut Acta S. Mennæ, ut Ruyrius, Arturus, aliisque. Sollerius tom. 2 Augusti, pag. 10, dum Rapinum carpit, quod cum S. Memmio Catalaunensi episcopo S. Leodegarium apud Perthenenses in Campania cultum & S. Mennam conjugat, hanc quoque Campania Sanctis annumerare videtur, cum ait: Id mirum, de conciliandis temporibus tam parvum sollicitum fuisse Rapinum, ut Sanctos multis seculis à S. Memmio remotos, ipsi coniungendos censuerit, ac si gloria ejus non satis se consuluisse existimaret, nisi præcipuorum Campaniæ Sanctorum institutionem eidem adscriberet. Sed vel Leodegarium præcipue respectit, vel S. Mennam ea de causa adjectit, quod in Campania sacro fonte lustrata fuerit, annosque juveniles magnam partem exegerit, ut quidem ejus Acta refantur. Denique Scotti etiam S. Mennæ natales sibi vindicare nituntur. Usserius lib. de Britannicarum ecclesiistarum primordiis in Addendis & Emendandis pag. 1069 Baronium & Saussuum arguit, quod SS. Eliphium, Eucharium, Libarium & Susannam Tullenses fuisse, affirment; quippe, qui, Ussorio judice, habitatione quidem Tullenses fuere, patria vero Scotti, & regio quidem genere. Quid ita? Ex transmarinis Scotorum finibus has partes (Tullensem scilicet) moris erat expetisse multos, ut ex Actis S. Mansueti ab Adsone monacho conscriptis Usserius declaravit. Si nos pariter docuissent Usserius, qui è testimonio tam vago consequens fuit, hos quoque singulares Sanctos in Gallias appetulos esse à Scotia, aliquod profecto opera pretium retralisset.

aut regio Scottorum generis nostra.

13 Dicit fortasse quispiam, SS. Valerium, Maternum, Eucharium aliosque S. Mansueti, primo Tullensem episcopo, natione Scotti, fuisse peregrinationis comites, ac proin in eorum numerum referendos esse ceteros S. Eucharii germanos: veram is Eucharium Tullensem cum Trevirensi ineptè confundet. Sed quid de regio Sanctorum stemmate? Audi Dempsterum lib. 5 Historie Ecclesiastice gentis Scottorum. Num. 453 ita loquitur: S. Elius, filius regis Scottie Fincormaci, ut existimo, aut sanè Crathlinthi, ut alii visum. Et num. 892: S. Menna virgo regia, soror SS. Eliphii & Eucharii, nec non Libariæ & Susannæ. Hec ille: at, qui de rebus Scotticis agunt Buchananus, Boëthius, Leslie seu Turnerus nullam Crathlintho prolem attribuunt; Fincormacò vero solos Eugenium atque Euthodium, quos regno nondum maturos moriens pater reliquit. Regium itaque S. Mennæ genus commenti loco habemus: nec alia de causa, ut putamus, Crathlintho aut Fincormaco patre S. Mennam natam, Dempsterus scripsit, quamquod id exigeret ratio temporis, quo S. Mennam, nimis vergente ad finem seculo iv, floruisse, opinatus est. Quod autem ad patriam ejus transmarinam, seu Scottiam, seu Hiberniam, seu denique Britanniam attinet, fateor, esse, quod scrupulum movere cuiquam possit. Est autem hoc: sancta quedam Menna invocatur in Litanis veterrimis Anglicanis, que & Sanctos plerosque ignotos, publico olim apud Anglos in honore habitos, complectantur, & à Mabillonio tom. 2 Annalectorum pag. 678, labente seculo vii, Anglia-

cana ecclesia in usu fuisse, ostenduntur. Quod si hac eadem sit, ac illa, de qua nobis est sermo, non absurdè quis suspicetur foris, eam idcirco illis insertam legi, & in Britannia cultam fuisse, quod vel in Britannia, vel in circumiacentium insularum aliquà hanferit vitam, è qua discessit in Galliis. Conjectura est, quam tanti facies, quanti voles. Ego, et si, quod securè sequar, nihil inventam, malim tamen Actorum qualicumque autoritati cedere, Gallorumque traditioni, quam transmarina adhacerere; maximè cum num. 25 S. Mennam assignatur simus, que verosimiliter à S. Menna Lotharingica diversa sit, & forte eadem ac illa, qua in supradictis Litanis memoratur.

14 Qua de incertis S. Mennæ natalibus modo dicta sunt, incertam pariter reddunt illius floruit forte atatem: vixisse tamen sub finem seculi iv, cors est & constantior plororumque assertio. Calmetum enim nihil moror, qui eam ad finem seculi v distulit; etenim ea solam de causa id fecit, quod S. Mennam Sigmaro satram esse, suspicatus fuerit. Ceterorum vero plerique, ut eam SS. Eliphii & Eucharii, quos circa Juliani apostate tempora passos credunt, sororem rati sunt, ita & illam eadem serè etate floruisse, tradidicunt. Dempsterus anno 361, circa annum 380 Arturus & Labierius vivisse, scribunt; sed vacillat eorum fides; unde enim exploratum perspectumque habere poterunt, quod monumenta antiqua tacuisse, in superioribus vidiimus? Rapinius in Annalibus Catalaunensibus S. Memmio, quem à S. Petro in Gallias missum putat, S. Mennam facit aequalem; quapropter à Sollerio in Commentario ad Vitam S. Memmii tom. 2 Augusti meritò vapulat. In eadem, quâ Rapinius, de missis seculo i in Gallias S. Memmio, opinione Ruyrius fuit; cùmque S. Mennam Juliani etate floruisse, existimaret, manuscripta Portus suavis, in quibus illa à S. Memmio ad virtutem pietatemque Christianam instituta dicebatur, hac ex parte corrigenda monuit, & episcopi nomen, cuius magisterio uia fuisse fertur, caute suppressit. At quoniam ad S. Mennæ institutionem delapsus noster est sermo, ut tum de hac, tum de reliquis, quae ad S. Mennam peritentes, deinceps agamus, rerum serie admonemur.

S II. S. Mennæ gesta & cultus. F

Quandoquidem de S. Mennæ natalibus jam ab ineunte actum, reliquum Actorum ejus, seu portu*eaue pietatis innutritia*, Fragmenti nostri textum seriemque brevi sermoni percurram, vel ob id maximè, quod pauca deinceps occurrent, que commentatore indigeant. Primum itaque, si fidem Actorum autoritatemque sequimur, fuisse Puelle sanctitatem, animique pulchritudinem cum praefans corporis forma, tum indolis præclara igniculi jam prænunciabant, cum ad Catalaunensem episcopum à parentibus missa est, Christiane fidei rudimentis imbuenda & communis noxa piaculari fonte expianda: verum ad quem? Ad S. Alpinum (vixit ille circa annum 461, probante Stiltingo in Commentario ad ejus Acta ad diem vii Septembris) ut quidem Calmetus creditit, sed falsa, ut dixi non semel, opinione deceptus. Displacuit Ruyrio S. Memmius, quem tamen Fragmentum nostrum, uti & Portus suavis manuscripta, ipsomet Ruyrio teste, signarunt: nes mirum: sanctum enim Memmium

V secuto.

AUCTORE I. seculo i, sanctam verò Mennam iv vixisse, pñtabat; atque ita non cohorebant temporum nota. Verum si Catalaunensis episcopatus exordium ad finem seculi iii cum Gallie Christiana aucta editoribus & Stiltingo proxime citato referas, ac S. Memmio seu Mangio annos 80 episcopatus Aetorum ejus auctorem, alioque secundis, tribus, Juliani persecutionem vidisse is potuit, qua debachante in Gallis, S. Menna seu Manna domo paterna, fratrum, sororumque suarum exemplo, egressa, solitudinem petuisse dicitur; potuitque similiter illa sancti presulis cura industriaque committi, imò & ab illo nomen suum invenire, à quo non solum sacrī undis lustratam, sed etiam è sacro fonte suscepitam fuisse. Fragmentum nostrum & Ruyrius refert; cuius rei exempla nonnulla in Octobris in Commentario prævio ad Acta S. Remigii num. 124 & 125 proferuntur. Quod si diuinum adeò ecclesia Catalaunensis regimen, putes, S. Memmio non posse concedi, haud magnopere quidem repugnabo; at ea ratione nihil solidi reliquum fiet, unde definias, quis è S. Memmii successoribus S. Mennæ curam institutio nemque suscepit.

B 16 Quid porrò Acta memorent, videamus. Fidei Christiana elementis imbutam S. Mennam, & sacris undis purgatam Catalaunensem presul (quisquis ille fuerit) parentibus remisit; at ea lege, ut, evoluto quinquennio, reverteretur. Bonâ igitur parentum veniâ dicto tempore ad magistrum illa rediit, ut jam etate maturior, ita & uberioribus caelstis doctrina rivilis irriganda: ne autem sanctioris vita præceptis quotidiane pie-tatis exempla deessent, puellarum die noctuque Christo famulantium monasterio Filiolam providus presul confignavit, ut quidem ait anonymus: qua in re, vereor, ne à vero foris discesserit: dum enim S. Mennam, sublatis è vivis circa Juliani tempora ejus parentibus, jam nubilem facit, haud multò serius, quam circa medium seculum iv natam esse, oportet. Quod si tum temporis virginum monasterium Catalauni existiteris, potuit id cum antiquioribus Gallia monasteriis, que illic seculo iv primū exorta sunt, de vetustate contendere: nec tamen illius meminist Thomassinus de vetere & nova Ecclesia Disciplina part.

C 1 lib. 3 cap. 12; non Antonius Datinus Alte-serra lib. cap. 4; non Hippolytus Helyot in Disser-tatione prævia de Origine & Antiquitate vita monastica § 9; non Mabillonius tom. 1 Anna-lium Benedictinorum pag. 6 & 10; quibus locis de prima monasteriorum in Gallis origins & pro-pagatione singuli differunt. Ut ut sit, potuit vir-ginibus aliquot, quarum virtutem Catalaunensis episcopus perspicuum habebat, S. Mennæ institu-tio curaque committi, earumque domicilium, li-cet foris privatum, ab anonymo nostro monaste-rium, et si minus aptè, nuncupari.

17 Altera hec apud Catalaunenses S. Mennæ commoratio per alterum quoque quinquennium te-nuit; quo exacto, ad paternos lares regressa est: ubi haud multò post, quam altas interim egisset in virtute radices, declaravit. Nuptias enim, quas illi pater injunxerat, animo constanti reje-cit, non voluntatis contumaciā, sed castimoniæ & caelstis Sponsi amore. Cumque perficiendis praefiliato die nuptiis non exoratus pater instaret, fugā sibi consulere Filiam compulit: paucis itaque co-mitata Catalaunensem episcopum clam patre ad-dit, ut pudore virgineum, quo doctore didicera-t, eodem defensore integrum intaminatumque servaret. Ut in conspectum episcopi admissa est,

iacuit illa primū, quod conceperat animo, pro-positum: at postridie coram confessu publico sa-crum velum, quod secum tulera, obiulit, & ut illo tegeretur, vehementer expetiit; facileque voti comp̄ effecta fuisse, nisi promptum præfusis animum patris & sponsi metus retardasset: sed quod facere verebatur episcopus, manus per-fecit angelica. Hinc, opinor, Arturus & Gonon-nus S. Mennæ monacha nomen adjiciunt: at no-men monachi vel monacha dupliciter accipi potest: Primo, ut significet id, quod ipsum nomen importat, inquit Papebrochius tom. 3 Maii pag. 293, ut intelligatur MONACHUS esse, vitæ à mundano strepitu rerumque temporalium cura reducē seccator, hujusmodi vitæ propositum seu votum externa aliqua habitationis, vicius, vestitusque à vulgari mundanoque discrepantis, singularitate professus. Secundo MONACHUS di-citur, & nunc ferè solum intelligitur is, qui cum externarum abdicatione rerum propriæ et-iam voluntatis arbitrium abdicavit, ut fiat mem-brum alicujus religiosi cœtus, sub obedientia viventis, cum obligationis perpetuæ vinculo, quantum ex sua quidem est parte, insolubili. Priori quidem modo S. Mennam monacham suscepisse, facilè dedero, posteriori non item.

18 Ceterum tantū prodigiis ea vis fructusque solitariae vitam auspi-catur.

19 Accedit, Juliani exercitum, quem sibi eo verissimili devincire, quoquo modo posset, fatagebat, è ter tempore Christianis militibus, teste Zonara, maximam partem coaluisse, atqne adeò è re ejus fuisse, ut Chri-

A Christianorum sanguini, vel invitus parceret. Juliani in Gallis persecutionem non adeò quidem violentam atque apertam fuisse, ac S. Eliphili Acta insinuant (neque enim ea quantum ad singula probabo) facile credo: at nullam omnino fuisse, non item. Adeóne constanter animi moderationem equitaremusque, cuius laudem affectabat, Julianus coluit, ut nullum toto eo tempore, quo in Gallis egit, latens odii indicium prodiderit, homo inconstans levitatisque perpetua? Aut adeóne hebeti fuit ingenio, simpliciique, ut, prater fidem, quod causaretur, si quando Catholicum persequi vellet, inveniendo non esset? Quid? quod illi, m. Eliphili violentias manus injiceret, peculiaris titulus non defuerit? Eodem enim Zonara teste, Malitiam suam occultans, unumquemque pro arbitrio suo cultum sequi, quem vellet, praeccepit. Eliphilum autem traductorum ad fidem Catholicam gentilium, confractorumque idolorum pagani non solum milites, sed & duces, ut Acta referunt, accusarunt, quorum aequa ac Christianorum operâ, auxilioque indigebat: capituli igitur Eliphilum damnare Julianus potuit, non quidem quasi fidei causâ, sed veluti violati praecepti reum, vitandaque seditionis specie. Quid? quod non desint, qui in ipsis Gallis Julianum palam Christianis ritibus valedixisse, velini? Evidem S. Hieronymus sui temporis regum calamitates describens in Epitaphio Nopotiani ad Heliodorum de Juliano hac habet: Julianus proditor animæ sua & Christiani jugulator exercitus Christum tensit in Media, quem primùm in Gallia denerat; nimirum palam & publicè, non clanculum & privatim: hoc enim jam ab annis duodecim fecerat, ut ipsomet scripsit ad Alexandrinos, cum nuper ad occupandum imperium è Gallis excessisset, cuius in Gallis commoratio sexennium non excedit.

B 20 Zosimus quoque refert, Julianum, cùm (anno 360) Parisis ab exercitu Augustus salutatus esset, rem ad Constantium perscripsisse;

Constantium autem, datis ad Julianum litteris, non modò irrita habuisse, qua facta essent, sed & illum ad se evocasse; usque acceptis, palam animi sui de Numine sententiam ostendisse Julianum & coram omnibus dixisse, potius se diis, quam Constantii verbis, seque vitamque suam permisurum. Denique Julianus ipse in epistola ad S. P. Q. Atheniensem, in vivis adhuc agenti Constantio, scriptâ, suam à fide Catholica defensionem aperie profiteretur, ut bac in re minimè audiendus videatur Ammianus, dum lib. 22 cap. 5 ait, Julianum tūm primū pectoris sui arcana patescisse, cùm mortuo Constantio, solus universo potiretur imperio. Ut sit, Julianus Viennæ agens, ineunte anno 361, teste Ammiano lib.

21 cap. 1, dubius herebat etiamnum, aliceretne ad concordiam Constantium, an aperto marte aggredieretur: esto igitur, etiam tum Christianum sese finxisse Julianum, nec Christianos haclenus persecutum: quid vetat afferere, eum aliquantò post & defecisse palam à fide, & Christianos persequendi initium fecisse, eumque inter ceteros infensum sibi experium esse S. Eliphilum, cùm ille anno 361 postremam in barbaros expeditiōnem morit, Viennâque profectus, ac forte Solimariacâ (erat enim è militaribus stationibus Anna) Grandensi oppido vicinâ, transiens Rhenum cum exercitu adiit Alamannorum confines Ratis traedus, populantium excursiones repressurus?

21 Sanè Julianus, ut Ammianus refert lib.

16 cap. 2, anno 356 Viennâ digressus per De-

Odebris Tomus II.

em Pagos (alterum Lotharingia oppidum vulgo Dieuze dictum) transiens Alamannos ad citeriores Rheni ripas adortus dissipavit: adeò ut & anno 361 Rauracos, versus territorium Basileense ad Rheni ripam sitos, Viennâ adiens Leucorum fines facile peragrare potuerit. At, inquires, Julianus postrema in Alamannos jam erat expeditione perfunditus, atque in procinctu, ut Illyricum peteret, cùm Christianorum militum metus Bellonam non publico, sed ritu secreto placavit, ut lib. 21 cap. 5 idem habet Ammianus: illius igitur à fide defecito etiam tum plerosque latebat. Fateor, hec iis, qua in superioribus dimicimus, adversari: verum Ammiani ea in re auctoritatem mibi dubiam reddit causa non una: primum quidem, quod Ammianus hisce rebus non interfuerit: jam enim antea una cum Ursicino magistro equitum è Gallis in Orientem evocatus fuerat, ut lib. 16 cap. 10 videre est. Deinde, quod citius Juliani defecatio palam innotuerit, ac Ammianus scribit, quod numero superiore ostensum est. Denique, quod eo ipso die, quo in Illyricum cum exercitu, quem multa arte jam pridem circumvenerat, iter arripuit, publicè diis litate videatur. Audi ipsummet Julianum ad S.

E

P. Q. Athenensem ita scribentem: Tum quoniam sacris pro exitu celebratis eo die perlitavi, quo de nostra huc profectione eram a locutus; non solum pro mea salute; verum etiam pro utilitate reipublicæ, & communis omnium libertate, ac præfertim Gallicanæ gentis &c. Sub initium autem epistole ista premiserat: Quapropter nemo me nugari, & inepte loquacem esse judicet; quod ea, quæ non olim dumtaxat, sed & nuperrim in omnium oculis gesta sunt, oratione complectar. Sed ad S. Mennam, unde digressi sumus, revertamur.

22 Itaque, ut è dubiis atque perplexis ali-

quid, quod saltem probabile videatur, dicamus,

sub Juliano cafare, vel potius augusto S. Menna, reliktis paternis edibus unica comitante ancilla, sese comitissit itineri, itura, quo se cùmque Dei Spiritus duceret: nec verò prodigiis id iinneris caruit: properanti enim flumen quoddam immanni lutoisque gurgite moram objecit. Hacten Virga: non nauia, non navigium aderat transfusare: at illa præsens sibi fore cælestè auxilium, rata, flumen ingreditur: dum pedem promovet, cedit lutum, prodit arena; evanescit gorges, vadumque siccò pede transgrediuntur. Ut verò alteram fluminis ripam attigit, infixo terra baculo, fontem elicuit, perpetuum non itinerantibus modo, sed felicitantibus etiam refrigerium. Ita quidem hunc fontem Fragmenti auctor describit, ut illum probè novisse videatur; at sanè dolendum est, nihil ipsum dixisse eorum, unde fontis suis eruat. Ut verò dictis suis fidem faciat, vadum illud, etiam sùd memoriam, S. Mennæ vadum appellatum, scribit; in quo quidem fidem moretur, nisi fuerit insigniter mendax, vel recentiorum temporum fabulator aliquis ista confinxerit. Calmetus S. Mennæ vadum & fontem ait, frustra à se esse quæsita tum Solimariaca, tum vicinis in locis: sed alibi fortè isthac erant investiganda; nusquam enim fluminis nomen, apud quod ista contigisse dicuntur, expressum legi. Ceterum S. Menna ad radices montis Vosagi seu Vogesi inde progressa substitit in loco, cui Fontaneto nomen est; ibique reliquum vite cursum (incertum, qua morte) confecit. Fontenoy-le-châtel, ut à variis hujus nominis locis, vel ad illud sono significationeque proximè accedenti

miraculis

clarerit.

F

V 2 b

AUCTORE

J. B.

bus & passim tum in Lotharingia, tum alibi non raro occurribus secernereatur, Castellanus sermone vernaculo nuncupavit. Unus à ceteris discrepat Fragmenti auctor, qui, S. Mennam Puffinellis confedit, ait; qui locum idem est (si re-
élè conjicio) qui pagus Gallicè dicitur Pusieux, hanc procul Portu suavi distitus; unde Fragmentum Vita S. Mennæ ad nos transmissum est. Ruyrius verò, qui MSS. Portu suavis est natus, Fontaneto S. Mennæ sedem affixit. Nihil dico de miraculis, quæ, cum adhuc in vivis esset, ut par est credere, inquit Fragmenti auctor, edidit; quo-
rum posteritati memoriam evoluta interim tempo-
rum series & scriptorum substraxit inopia.

B 23 Contra virtutum ejus sanctitatisque fa-
mam altius hominum animis infedisse, testis lo-
tharingia, cuples est cultus sacer, quem per Lotharingiam
ubi, uti &
in Portu sua-
vi, quod

Fontaneti in man olim habuit, habetque etiamnum. Festum
Ecclesia verò Fontanetana, in qua defuncta corpus
primum fuit humatum, S. Mennæ tutela patro-
cinoque commissa fuit, eamque ut patronam ve-
neratur etiamnunc, teste Calmeto. Cum verò
S. Mennæ exuvias Fontaneto ad Portum sua-
vem Bruno Tullenensis episcopus, qui ad summum
Pontificatum electus, Leonis IX nomen assum-
psit, transfult, ejusque nomini, ut num. xi o-
stensum est, ecclesiam erexit, dicavitque, in-
gens cultui ejus accessio facta est. Contigit ea
translatio die xv Maii anno 1016 secundum
Labierium in Menologio SS. Virginum & Artu-
rum in Gynaceo sacro, ut apud nos ad diem xx
Maii legitur; uti & secundum Rapinum & Ri-
naldum; citantque hi omnes Ruyrium: verum in
altera Ruyriani Operis editione, quæ anno 1634
Spinalii in Lotharingia prodiit, non annum 10-
16, sed annum 1036 lego. Usi fuerunt verisi-
militer illius editione prima anni 1625: sed il-
lam propter multiplices errores typographicos au-
ctor ipse suppressit, ut in Catalogo Scriptorum
Lotharingicorum Calmetus scribit. Neque imme-
rito in posteriori editione anno 1016 annus 1036
substitutus est: etenim Hermannus Tullenensis epi-
scopus, qui Brunonem proxime precessit, anno
1026 in vivis numerari desit, eademque Bruno
electus est, ut in Historia episcoporum Tullen-
sium Adsonis continuator Brunoni equalis vel
suppar habeat in ejusdem Brunonis seu S. Leonis
IX Vita. En verba: Anno igitur vigesimo sex-
to ætatis suæ (Bruno) & ab Incarnato Dei
Verbo millesimo vigesimo sexto occurrente an-
no, sede vacante per mortem Hermanni bona
memoriæ, communis voluntate, parique cleri
ac plebis consensu in hac sede præfectus est
episcopus.

eius reli-
quia trans-
lata sunt,

24 Sita est ea ecclesia hand procul Mirecur-
tio, adjunctumque sibi primum habuit sacrarum
virginum cœnobium; cuius primum lapidem Her-
mannum jecisse, Ruyrius ait: legerat is S. Leonis
Vitam (illam habet apud Mabillonum in
Actis Sanctorum Ordinis Benedictini tom. 6 part.
2) à Wiberto aquali conscriptam, cuius lib. i
cap. 13 ista leguntur: Quin & in Portu suavis
cœnobia à suo PRÆDECESSORE, ex pontifica-
libus stipendiis inchoato, sed à se studio la-
bore ædificiis & sumptibus ad unguem adorna-
to, devotam fanæmonialium constituit congrega-
tionem, atque nobilis generis vitæque lauda-
bilis quamdam, nomine Berrennam, ipsi cœtu
matrem ordinavit: legerat haec, inquam, Ruy-

rius, indeque, nî fallor, effici credidit, id ope-
re prefuisse Hermannum; quod tamen Berthol-
do, quem proxime exceptit Hermannus, Pontifex
ipse num. xi citatus disertè adscribit. Perrò sa-
cras hic virginis anno 1043 à Leone institutas
fuisse, in Historia Medianæ monasterii scribit Jo-
annes de Bayon, notante Mabillonio citato jam
proxime. Consonat Joannes Herculanus cap. 19;
sic scribit: Bruno vocabatur ante Pontificatum
(S. Leo) & cùm esset Tullenensis episcopus, cir-
ca annum ab orbe redempto millefimum quadra-
gesimum tertium cœnobium Portu suavis à suo
prædecessore Hermanno inchoatum absolvit &
vestilibus inhabitandum concessit. Cœnobium id
Ordinis Benedictini principio fuit, at à tribus cir-
citer seculis conversum est in collegium seu abba-
tiam nobilium canonicarum secularium, quæ S.
Mennam patronam habent, ejusque festum cele-
brant cum Octava. Patet igitur S. Mennæ en-
tus, sed & Labierii lapsus, cùm id canonicarum
collegium fuisse ab ipsa S. Menna conditum scri-
bit, & totius fortè Gallia vetustissimum.

D 25 Alterum S. Mennæ nostra cultus, & qui-
dem per antiqui argumentum Litania Anglicana,
de quibus num. 13 actum est, suggererent, mo-
dò memoratam ibi S. Mennam eamdem ac no-
stram esse, constaret: verum id ratio nulla evin-
cit; imò oppositum potius suadet, quod nulla in
iis S. Eliphis mentio fiat, nulla S. Eucharii,
nulla denique ceterarum virginum, quæ passim
S. Mennæ sorores habentur. Praterea S. Mennæ
cujsdam reliquias in basilica abbatie S. Vincen-
tii supra altare majus in urbe Metensi affervari,
ex Ruinarii litterario in Alsatiæ Lotharingi-
amque sicut inteligo: ast alia rursum vi-
detur à Nostra, & è S. Ursule sociabus una:
sic enim habet theca inscriptio: Anno Domini
MCCLX positæ sunt in hoc scrinio hæ reliquiæ
pars capitis & capilli... S. Ursula maxilla cum
dentibus, S. Pantulæ reliquiæ S. Virgine & alia-
rum Colonensium Luciæ, Waldradæ, Men-
næ, Felicitatis. Hisce, quæ de S. Mennæ cultu
ecclesiastico adjiciam, non habeo, nisi Officium,
quo per Octavam in Portu suavi ejus festum colli-
tur, proprium esse, secundum Ruyrium. Non
possum tamen non mirari Tillemontium, dum
de Juliani persecutione agens ait, S. Libaria &
S. Mennæ loca sepultura ab Aëtorum S. Eliphis
auctore assignari æquè parum cognita, ac sint
ipsæ Martyres. Ubi igitur eas tumulum naclas
scribit? illam apud civitatem nomine Grandem,
hanc in Porces seu Portu suavi. Certè Grandensis
oppidi, ubi dicatum sibi habet S. Libaria tem-
plum (Calmetum consule tom. i Historia Lotha-
ringica pag. 202) in Odornensi pago insignia ru-
dera hodieque conspicua sunt: de Portu autem

E suavi nihil opus est loqui.

26 Quamquam autem veterioribus martyro-
logiis S. Manna incognita fuerit, non fuit tamen aliquod
adeò obscuri nominis, ut latuerit Grevenum, ut
Ferrarium, Sansayum, Arturum, Castellanum,
aliosque recentiores non paucos. Grevenus ad diem
xxvii Novembris sic scribit: In Francia, Mennæ
virginis. Ad diem iii Octobris in Catalogo San-
ctorum Generali Ferrarius: In territorio Tullenensi,
S. Mennæ virginis. In Supplemento Sansayus:
In Tullenensi territorio ecclesia de Portu suavi
(quæ titulo & tutela sancti Nicolai est totâ Gal-
liâ & Germaniâ celebris) natalis S. Mennæ vir-
ginis gloriose. Arturus in Gynaceo sacro: Apud
oppidum S. Nicolai de Portu, in Lotharingia,
dicitur

A diecesis Tullensis, veneratio S. Mennæ, virginis eximiae frœdi, ac religionis; quæ, excusâ mortis sarcinâ, evolavit ad gloriam. *Idem ad diem xv Maii*: Apud Portum suavem, Tullensis diecesis, translatio S. Mennæ virginis & martyris. *Portum suavem*, cuius ecclesia Virginis Matri & S. Mennæ dicata est, cum oppido S. Nicolai ad Murtam fluvium altero circiter à Nanceio milliari sito, & Portus olim appellato, eoque devotionis ergo peregrinantium frequentia nobili, nominum similitudine falsi *Sauvay* Arturusque confusione evidentur. *Castellanus in Martyrologio Universali*: Fontaneti (*Fontenoy-le-Châtel*) ad radicem montium Vosagi in Lotharingia, sancta Manna virgo; cuius corpus in ecclesia canonicularum Portus suavis (*Poussay*) prope Mirecourtum honoratur.

27 Hisce denique adjicio, quod parte altera de S. Menna elegia.

B *Lilii Gallia sanctæ cap. 5 Virgini nostra texuit Rinaldus elogium*: In Campaniam etiam nostram è cælo cecidit Manna, à Judaico discrepans epulo, quod illud ros præcessit, illam est secutus, quo ab episcopo Catalaunensi aspersa, omni caruit macula. Sed in eo conveniens, quod suavis & mira fuit, & Manu de illa dici debuit. Primo enim genere mira fuit, quæ fratres duos Elophium & Eucharium martyres, & sorores quatuor sanctitate illustres habuit, quibus septima non decepsit, germanior animo, quam sanguine. Nam spretis, quibus parabatur, nuptiis, præstanti forma puella, ad Catalaunensem accessit episcopum, sacris tum operantem, ut, quam deperibant proci formam, eo absconderet, quod offerebat, velo. Sed abniente antistite, ne Daëtum ejus ladearet parentem, tantò audentior, quantò mortali superior, angelus fecit, qui sublatum in auras velum, summo & æternō Pontifici benedicendum obtulit, & Mannæ capiti, spectantibus omnibus, sensim delapsum imposuit. Paucis post hæc diebus, prædives & nobilis adfuit procus, cui ad matrimonium inéundum à Mannæ parentibus dictus fuerat dies, sed Sabbathum fuit, Manna legi non potuit. Ex eo enim tempore Mannæ perpetuum fuit Sabbathum, quo divinum coluit Numen, & à nemine legi potuit, una excepta morte; à qua in urna (quam Gomor potuit dicere) fuit recondita, anno circiter CCCXXX. Si jam dudum ad Portum suavem, cælestem & terrestrem, navem suam appulit, & in utroque, hinc animo, hinc corpore quieticit, bene usq; est velo, & Mannæ congruum adepta est locum, cùm Portum tenuit suavem.

VITA ACEPHALA

Auctore anonymo.

Ex Ms. Puteolensi.

S. Menna ex Septem a Inter quas effulgit beata virgo Menna a, quæ omnium bonorum digna præconio, velut lucerna in obscuro loco, sic Sanctensi resplenduit pago b: cuius quia describere miranda Acta pro posse, propitiante Deo, disponimus, locum nativitatis ipsius necesse est, ut non segniter prætereamus. Pagus igitur Solecisius c locus

extit felicis ejus natalis, adjacens confinio territorii Sanctensis provinciæ, Mosam fluvium habens pro limite. Mater verò tam præclarí germinis vocata est Lieutaudis: quorum alter genitor, in loco nominis ipsius, videlicet Baëtii, * dicitur MANSUS. Genitrix denique mausoleum habet in oratorio S. Petri Apostolorum principis, in villa inclita, cui nomen Mons-Romarici d. Hi itaque in confinio Solecisi territorii vico, qui prius appellatus MANSIONIS, inclitum tunc temporis habuere fundum & satis egregiæ habitationis domicilium. Sed quia, ut scriptum est, omnia opera occidunt & aucta senescunt, qui tunc erat opulentus & insignis, nunc factus est locus quasi ad nihilum. Horum itaque specialium parentum * non parùm operæ pretium habetur, si non ad anteriora sanctæ Prolis gesta festinarem. Num quidnam maxima laude non sunt digni, quibus dispositio divinæ clementiæ talem concedere dignata est gratiam parturiendi? Profectò gratia Spiritus septiformis diffusa est in eis, dum idem specialis numerus in eorum partu est sanctificatus.

b *2 Septem enimvero proles sexus utriusque genererunt, quæ, superna operante clementia, de virtute in virtutem per bona opera insignia scandentes, ad clara cæli palatia consenderunt. Si quis autem scrupulosus eorum nomina nō se desiderat, ita absque ambiguitate teneat. Fuerunt ex ipsis sexus masculini S. Eliphius, S. Eucharius; sexus verò feminini S. Guntrudis, S. Susanna, S. Libaria, S. Oda, & ipsa, de qua loquimur, sancta virgo Menna c. Horum primus (ut aiunt) B. Eucharius igne tribulacionis examinatus, sicutque perbeatus per martyrii palmam roseam adipisci meruit coronam. Cujus germanus frater, agonis suppar effectus, martyrum supernum se adeptum gaudet conventionem: uterque autem in episcopio Tullensi propriis templis & titulis insignitus, liquidò patet quærentibus f. Dei autem famulæ forores eorum uno ardore atque eodem supernæ patriæ desiderio succensæ, post hujus calamitosæ vitæ tribulationes & ærumnas, quas pro Christo pertulerunt, cum multiplici bonorum actuum fructu, consummato fructu* certaminis, ad bravium pervenerunt, atque supradicto episcopio tres earum in Campania, Franciæ regione, beato fine quieverunt g. O verè beati parentes, qui educaverunt tales! & verè felix regio, cui à talibus patrocinia conferuntur. Et profectò quorum cur ab invicem dissidii disparatio contigerit, sequens narratio manifestabit. Verùm quia à tramite arreptæ expositionis in laudem tamen ipsius gloriose nativitatis aliquantum digressi sumus, restat, ut jam nunc à diverticulo compendium repetamus: tamen parùm quiddam est retrogradandum, ut, quemadmodum à cunis educata sit, notitiæ intimetur fidelium.*

3 Felix igitur Menna maternis visceribus, naturæ Auctore opificante, profusa jam ipsa corporalis speciei gratiâ ostendebat, qualis postmodum formositas ipsius animæ futura erat. Quam laudabilis pater, ut erat profapiæ & ditionis regiæ, Catalaniæ civitatis episcopo sanctissimo Memmio directus, quatenus eam ipse mystico regenerationis fonte ablueret atque ex eodem lavacro almis suis manibus ipse vellet suscipere b. Quod sanctus pontifex concitè executus est, & valde gavisus regi sanguinis Pusiolam creare sibi satagit filiolam. Intuitus verò in eam, divino Spiritu, ut erat miræ contemplationis, præfagam futuræ

A. ANO^m NYMO.

*supple quā

d

*supple mentionem facere, aut quid simile

E
sanctis Battis
et Lientru-
dis prolibus
una,

* foris cursus

F

ab episcopo
Catalaunensi

b

VITA S. MENNÆ SEU MANNÆ V.

A. ANO-
NYMO

158

sancitatis indolem diligenter adultam imperat sibi referri post quinque annorum revolutionem. Parentes igitur non fecūs, ac jussi sunt, faciunt, & sanctissimo patrono dilectum pignus retransmittunt, obsecrantes amicabiliter, ut prona Puellulæ industria bonarum artium imbuatur afflentia. Qui oppidò gaudens, in monasterio puerarum Christo diu noctuque famulantum i Filialam tradidit, ut per aliud lustrum sub ferulis litterariæ disciplinæ & castimoniæ puritate nutritetur. Suscepitam Dei famulæ dilexerunt unice, & prout talis patiebatur ætas, aluerunt sincerè, imbuentes eam sacris litterarum studiis & divina lege, non mediocriter, sed perfectè: quæ in brevi temporis spatio ad tantam scientiæ & sancitatis evecta est perfectionem, ut ceteræ eam pro insita dulcedine, charitatis affectu sincerè sicut germanam diligerent sororem. Nulla namque discendi mora est, ubi Spiritus doctor adest: cor enim, quod resplenduit, inflamat.

4. Transacto denique lustri curriculo in tali sanctorum studiorum luçamine & palestra, cœperunt parentes, ut natura fert, tenerè eam diligentes, de Filia suspirare, propriamque repetere, nec * pontifex aliquam potuit obtendere piam super Filialæ retentione stropham aut cavillationem: quia nimurum hoc prohibebat ingenuæ parentelæ sublimitas, paternique fastus imperiosa nocendi facultas. Nullo annisu, nulloque conamine valens eam retinere, tandem commissam remisit honorificè, adultam singulariter in sacris Litteris & animæ puritate: multisque deprecans obtestatus est, quatenus in bonis, quæ didicerat, si copia peragendi suppetret, permanere velle. Hujusmodi informata monitis, maternis redditæ est cubilibus atque tricliniis. Quod autem intra monasterii dicerat claustra, in paterna, prout valebat, exercebat aula. Omnes denique, qui ejus cernebant incessum & actum, ad venerationem ipsius excitabantur & affectum. Formâ erat valde speciosâ, sed speciosior fidei devotione, bonorumque actuum incessibili jugitate: & æquum erat diligè cunctis, quam compserant ornamenta justitiæ insignis. Menna à multis nobilium circumquaque expetitur, ut ipsius, ad suscipiendam charæ posteritatis sobolem, in matrimonio copulentur. Præbent assensum properè parentes, sponso Filiam jungere cupientes: denique hoc tale pactum firmare planè deliberaverunt, annum Virginis sub tali negotio pertentare voluerunt.

5. Itaque ad notitiam Virginis pervenitur, quæ continuò tale conventum recusat, sequente nullum suæ castitatis violatorem omnino fuscipere posse, affirmat: Solum, inquit, Agnum desidero sponsum, cuius solummodo vox virginitatis resonat hymnum: cuius lenis & suavis modulatio mortuorum est vivificatio, paradisicolarum dulcis jubilatio: quem nulla personare prævalet corruptio, hunc toto cordis affectu concupisco: mortalem autem nullum requiro, terrena ornamenta sperno, ut quisquiliæ; facultates, ut immunditias; prædia, ut sterquilinia; quia pretiosæ margaritæ speciositas viget in mente mea. Fæmineum pater consilium despicit, quod sibi in animo fixum est, implere contendit, nuptiarum dies statuitur, copula nobilium affluenter ornatusque & copia præparantur. Interim sacra Virgo intra cordis ar-

cana Christum suppliciter orans invocat, ipsique sigillum suæ virginitatis commendans, profusis uberrimè lacrymis, qualiter evadere corruptionis hoc inevitabile vinculum queat, obsecrare non cessat. Christus interea dilectæ Famulæ suæ pium spectans agonem solitam procurat consolationem, & quia sibi delegerat sponsum suum, cuius præstolabatur adjutorium, benignum sibi infudit consilium. Obstinata itaque animi piæ fugæ furtum arripuit, atque ad S. Memmum suorum morum informatorem, paucis comitata consecratalibus famulis, ire contendit: perveniensque ad sanctum patronum, qui tum fortè publicum conciverat consilium, excepta est ab eo sublimiter, tractata decenter: allocuta dissimulat negotium, & cuius rei gratiâ venerat, in præsenti edicare non audet, sed in crastinum differre cogitat.

6. Sequenti die sacrandum velamen *, quod ipsa sibi præparaverat in manica, sedenti episcopo in pontificali throno coram omni confessu accessit, suggestente sancto Spiritu (ut Salvator ait, Dum steteritis ante potestatem, nolite cogitare &c k) coram omnibus ab ipso summo sacerdote, quia se fonte sacri baptismatis abluit, sanctisque manibus idem ipse ex ipso suscepit, dotarium filiationis pignus instanter poscere cœpit. Mox admiratur omnis conventus, ipseque episcopus: quid sibi ejusmodi oratio velit, explorant. At illa, Nôsti, inquit, domine mi, quod per tuam dignationem ad notitiam perveni æternæ vitæ: cordis autem mei intentiones genitor meus festinat commutare, terrenis me negotiis cupiens implicare & conjugibus vinculis irretire. Hujusmodi verò affectibus animus meus omnino est aversus. Hujusmodi rei gratiâ taliter veni reclamatura, pro certo habens, quia, si specialis tua industria velit, his calamitatibus eripere me possit. Quapropter obnoxè deprecor tuam benitatem, ut, quia jam in me boni operis fundamenta fecisti, ad finem usque perducas, & tegendo caput meum Agni Jesu Christi velamine, perpetuæ despensionis irrevocabiliter in sanctæ conversationis iter dirigas. Hæc effata, velum de manica extraxit l, genibusque provoluta uberrimè lacrymas profundens, ut se quantocvñs consecraret, flebili supplicatione sedulò orare cœpit. Dum è contra beatus præsul, licet invitatus, utpote hujusmodi animarum salvandarum semper cupidus, valde recusare niteretur, dicens, se timere paterni fastus ferocitatem & parentelæ generositatem, &, cui despontata erat, sponsi ferocitatem, atque ob id hoc peragendi nullam invenire rationem. (Mira dicturus sum) velum, quod expansis manibus tenebat, angelico ministerio coram omnibus sublatum vertici ejus comiter est aptatum. Præsentes, qui adsuere, talia cernentes, immensas omnipotenti Deo gratias retulerunt, qui in rudimentis Famulæ tantam perfectionem dignatus est ostendere. Non est igitur mirum, si ordinata est à supernis ordinibus, quæ tantis in mundo debebat coruscare virtutibus. Fama continuò virtutum pennis elata ad paternas aures pervolat, quid prodigiî circa Filiam actum sit, denuntiat: qui post aliquantum temporis, quo apud Sanctum morata est doctrinæ causâ, competenti cum honore remissam gratiosa paternæ pietatis affectione suscepit, atque deinceps in magna veneratione habet, quem antea invitatus locum

*& sacro velo.
inuiuitur.
*supple-
dum fortè
ferens*

*ad virtutem
eruditam*

B

* dœsi vox,
qua vix legi
potuit; foris
Agius, id est,
fanus.

C

*terrenas nu-
ptias spem,*

k

F

*supple ne-
gaverat
m
orba parenti-
bus in solitu-
dinem Vosagi
focet.
n

B

P

*redundat

indegne ad
cælestem
Sponsum pro-
porat.

C

*videtur ab-
undare patet

locum & facultatem Domino serviendi liberè * nunc jam spontanè grata terque attribuit m.
7 Ea tempestate , patre in bona senectute defuncto , matre quoque , ut superius dictum est , debacchante persecutionis tempestate n , ceteris discedentibus germanis , ipsa quoque à domo paterna , unà tantùm contenta famulà , exi vit , seque , quò Dei providentia duceret , itum fore deliberavit . Dum verò iter faciens ad quemdam fluvium venisset & per eum transire vellet , navem , quà transfretare posset , non offendit , quidque inde agere vellet , omnino igno rans , in dubio hæsit . Gurses autem ipse ho rebat , omnemque transeundi spem & copiam prohibebat : nec , qui ibi transitum speraret , ali quis erat . Mox itaque , affluent Dei bonitate & adjutorio , qui de se præsumentes num quam destituit solatio , pendulo gressu gurgitis profunda cœpit penetrare cum Crucis signo . O inusitatum miraculum & valdè paucis conce fsum ! protinus namque velut per arentem transi vit alveum , assimilata beatæ illi cytharistria , Mariæ videlicet forori Aäron , quæ Israëliticūm præcedebat cuneum , dum per mare Rubrum transiret , manibus gestans cytharam & tympanum o . Pertransiens autem velut siccis pedibus vadum planum reddidit & scrupum : & qui antea præ nimio luto & aquæ altitudine vorago erat inextricabilis , post ipsius vestigia factus est arenosus & permeabilis . Ex hoc verò per maximè ratio nobis fidem facit , quò idem transitus ex tunc usque hodie MENNAE VADUM p nomen accepit , quod ipsa nomen ob memoriam concessæ gratiæ fama indidit , atque ut * ad laudem Dei tali vocabulo per ge nerationes futuras nuncupari instituit . Ad cuius etiam vadi egressionem perpotui refrigerii mon umentum fecit . Nam protinus egressa , quem sacris manibus gestabat , baculum solo infixit , statimque exinde fontem pellucidum ebullire dedit : quippe perpetuò manans itinerantibus satis refrigerii & commodæ salubritatis con fert , quia dulcis est gustu , & ad potandum suavis , & miseris debilibus & febre laboranti bus saepe prohibetur perutilis .

8 Deinde inde progressa ipsa cum una tan tum sua famula contendit ad locum (Domino , ut verè credimus , iter dirigente) qui dicitur Pusinellas q , ubi , cuncta disponente Dei clementia , ipsa destinavit , fore permansuram per secularia tempora . Ubi aliquem fidelem nullo modo dubitare fas est , quin perfidi suæ Cul trici Divinitatis potentia magna prodigiorum beneficia dignata sit præstare . Sed nimur vir tutum copias , quas adhuc vivens in corpore gessit aliquando , patet * in quantum valuit , oculare studuit . Volens eas cunctos latè , ne lucidum puræ conscientiæ oleum adulantibus crederet , & ad adventum Sponsi illustratæ lampadis lumine careret . Enimverò vivens magnis virtutum signis enuit , quæ jam defuncta assidue gloria in miserorum calamitatibus elicebat : ut spero autem , sicut nunc ita assiduitate sua viluerunt , & quia tunc defuerunt scriptorum magna ingenia , ideo gestorum ejus habetur penuria . Exactis itaque in bonis operibus & sacris studiis pluribus annorum cur riculis , moribus & annis matura cælestia invitatur ad regna . Corporali igitur superveniente molestia , carneo solvitur loro Abrahæ confoienda sinu placidissimo , cuius felix anima Dominum sitiens , supervis comitata cœtibus ,

virtutum pennis ætherea petiit regna r , in qui bus regnat Christus perennis virginum sponsus & corona .

A. ANO-
NYMO.
r

A N N O T A T A .

a Quod hic desideratur Vita exordium , ran tummodo continere , promissam Christi gratiam opemque fidelium nemini umquam defuisse , ex Ruyrio intelligitur .

b Leucorum is pagus est , Segintensis vel Se gontensis alias dictus : le Saintois Galli vocant . Situs est inter Calvomontensem & Tullensem pa gos , ubi modò Vadanis-mons (Vaudemont) vi situr .

c Idem locus est , qui Solimariaca : situ il lius habet num. 4 Commentarii previi .

d Lotharingia oppidum diaecesis Tullen sis nobili canonicarum secularium collegio inclitum , quod à S. Romarico nomen obtinuit .

e Colitur S. Eliphius 16 , S. Eucharius 27 , S. Libaria 8 Octobris . Omnia , si Odam excipias , ad diem xi Octobris Sauffayas meminit .

f Haud procul Solimariaca mons est S. Eli phio cognominis : illic templum suo nomini dicatum habet . S. Euchario templum insigne Liberduni condidit anno 1148 Petrus de Brixey , Tullen sis episcopus , teste Calmeto lib . 5 Historia Lotharingica cap . 7 . Id si primum fuit , liquet , Fragmenti auctorem à S. Mennæ temporibus in tervallo satis longo suis remotum .

g Locum matilum ita ex Ruyrio supple : At que supradicto episcopio (Tullen si) tres ea rum , reliquæ duæ in Campania tumulatæ sunt . S. Libaria in Gran olim oppido , nunc Odornen sis pagi vico , sepulta est ; S. Menna Fontaneti . Itaque ha ad diaecesis Tullensem spectant ; uti forte & S. Oda , si hec eadem sit atque illa , quam ad diem 16 Februarii signat Breviarium Tullense anni 1535 . Quo loco sepulta sint cete re , distinctius explicatum non inveni . Ceterum de horum Sanctorum cognitione numeroque consule Commentarium præviu m à num . 5 .

h Incertum tamen , num S. Memmius Mennam sacro fonte lustrârit , indeque suscepit , an alius Catalaunensis episcopus . Porro baptizantis & suscipientis operam unius ejusdemque hominis subinde suis , inauditum non est . Adi Com mentarium nostrum num . 15 & Commentarium præviu m ad Acta S. Remigii num . 124 & seq .

i Verisimiliter privata aliquot virginum Deo devotarum domus fuit , non religiosa societas . Vide num . 16 Commentarii previi .

k Respicit auctor verba Domini Matt . 10 ¶ 18 & 19 . Et ad præsides & ad reges ducemini propter me , in testimonium illis & gentibus . Cum autem tradent vos , nolite cogitare , quomodo aut quid loquamini : dabitur enim vobis in illa hora , quid loquamini .

l De virginum consecratione priorum quinque seculorum part . i lib . 3 cap . 42 num . xi ita Thomassinus de veteri & nova Ecclesiæ Disciplina : Et hæ quidem (virgines sacra) vel suis ipsæ vel parentum manibus induabantur vili hac & fusca religionis veste , at alias solemni consecratione velabat episcopus ipse . Et paulò infra : Sed longè tamen sanctius , longè augustius erat hoc consecrationis velum , quod cum sa cra pompa solus episcopus imponebat . Illa verò velamina , eodem teste , solebant esse colore purpureo .

m Non itaque à patre martyrium subiit , ut qui-

A. ANO-
NYMO.

quibusdam placet. Vide Commentarium previum
num. 18.

n Probabiliter Julianæ sub annum 361. Vide
eundem num. & seqq.

o Sumpit ergò Maria prophetissa, soror
Aáron, tympanum in manu sua: egressæque
sunt omnes mulieres post eam cum tympanis &
choris. Exodi 15 v. 20. Verum hæc post transi-
tum maris Rubri contigerunt.

p Nescitur modò Vadi illius locus?
q Illius habitationem ceteri, quos vidi, Fom-
taneti figunt.

r Nimirum circa annum 380: ita nonnullis
visum est; sed merè conjecturâ uiuntur: idcirco
S. Mannæ obitum sub finem seculi quarti latè
fixi. Manuscriptum hoc de Sancta nostra exu-
viis ad Portum suavem translatis non meminit;
sed, ut initio, ita & fine fortassis multum est.

D

DE S. MAXIMIANO EP. CONF.

BAGAIAE IN AFRICA.

J. B.

SYLOGE.

S. Maximiani memoria sacra, sedes episcopalnis, à synonymis
diversitas, à Donatistis persecutio.

B
SECULO V.
S. Maximia-
nus, cuius
Martyrologia

Secundum Maximianum ad diem
III Octobris Martyrologium Ro-
manum his verbis annuntiat: In Africa S. Maximiani episco-
pi Bagaiensis, qui à Donatistis
iterum atque iterum saevissima
passus, ex alta denique turri præcipitus, &
pro mortuo derelictus, gloriâ confessionis illu-
stris quievit in Domino. Celebre quidem est in
Donatistarum Historia S. Maximiani nomen, at
in antiquioribus Martyrologiis non invenitur. Pri-
mus, nî fallor, eum Sanctorum Albo inseruit
Baronius, quem deinceps recentiorum nonnulli
secuti sunt. Quia autem de causa hoc præ alio
quovis die annuntiatur, prater merum fortasse
Baronii arbitrium, assignando non sum: etenim
quidquid de illo innotuit, vix non soli Augustino id
omne acceptum referri debet; in quo tamen nullum
dici, quo rebus humanis exemplis est, nullum
festivitatis alicuius vestigium exstat; neque mihi
concius sum, an aliquod alibi repertiatur. Cete-
rū Maximianus, qui modo Bagaiensis episco-
pus fuisse in Martyrologio Romano legitur, in
editione illius Plantiniana anni 1586 Sagiensis
nuncupatur: verum ea lectione passim minus proba-
tur eruditis. Vagitanus quoque, Vagensis, & Vagi-
nensis in variis S. Augustini Operibus cùm excusis,
tum MSS. dictus reperitur: sed Bagaiensem potius
monachi Benedictini S. Mauri dicendum censem, tamen
quod ita eum constanter nominet S. Augustinus
lib. 3 contra Cresconium Donatistam, tum quod
ita etiam habeant proba nota MSS. septem, à
quibus & alia quadam hand magnopere discre-
pant monumenta. Vide eorum Notas ad num.
7 Epistola 88, & ad num. 26 Epistola 185 S.
Augustini.

C
recentiora
tantum me-
minere,

2 Eadem de S. Maximiano, que Martyrolo-
giæ Romanum, Castellanus refert, in suo Mar-
tyrologio Universali ad diem III Octobris, aliis
que recentiores. Addit ille in margine, nullam
cultus, nullam diei quoque traditionem haberet,
nisi in eorum sit Martyrum numero, qui Vagen-
ses in Calendario Carthaginensi die 2 No-
vembbris (imo xxix Octobris) appellantur. Ve-
nißimum Calendarium illud Mabillonius edidit

tom. 4 Analectorum, corumque Sanctorum com-
pletior seriem, quorum annus olim erat in Af-
rica cultus. Constitutus itaque esset antiquus S.
Maximiani in Africa cultus, si ex illorum Mar-
tyrum numero eum fuisse, constaret. Verum quibus
id confirmabatur antiquitatis testimonius? Quid
si Vaga & Bagaia distincte fuerint in Numidia ci-
vitates, & in hac, non in illa episcopale munus
obierit? Quid si Martyrum Vagensium nomino
Mammarius ejusque socii (de quibus alium est
x Junii) intelligendi sint? hanc enim de illis su-
spicionem ingerit Ruinartius in Notis ad His-
toriam persecutionis Vandalicæ Victoris Vitenſis pag.
257. Licet enim, inquit, in civitate Boseth
fuerint consummati, Mammarius tamen, qui
omnium erat veluti pater & præcipuus, apud
Vagam primus omnium comprehensus fuit, in-
deinde per varias urbes circumductus, omnes
apud Vagam interrogati sunt & in carcерem
reclusi à comite; unde tandem ad Anulinum
missi, qui erat in civitate Boseth, Vagenses
dici ex tunc potuerunt, quod nomen etiam ad
posteros transmissum est. Ita ille ex Actis S.
Mammarii: verum has discutere, non est hujus
loci.

E

3 Confessoris titulo insignivit S. Maximianum,
more scilicet loquendi hodierno, quo omnes, qui
post vitam sancte exaltam in pace quieverunt,
Confessores appellantur. Olim enim Martyres
etiam vocabantur ii, qui atrocissima tulerant
pro fide tormenta, licet fuerint superstites &
in pace quieverint, ut docet Benedictus XIV
in suo Opere de Servorum Dei Beatificatio-
& Beatorum Canonizatione lib. I cap. XI
num. 7, atque adeò, cum gravissima pro defen-
sis ecclesie sue juribus ab hereticis Donatistis fue-
rit tormenta perpeccus, pari sensu Martyr appelle-
lari posset, licet in pace quieverit. Fulsiisse eum
episcopali dignitate, ex Augustino liquet. At de
sede ejus episcopali non una omnium opinio est.
Sunt enim, qui Bagaiam seu Vagaiam (B enim
in V Afri saxe commutant) eamdem, ac Vagam
esse, opinentur. Simlerus apud Ortelium in The-
sauro Geographicō ad vocem Vagal eamdem cre-
dedit, ac Bagai seu Bagaiam à S. Augustino me-
moratam

F
cultusque in-
certus, epi-
scopus

A memoratam : urbem verò Vagitanam in Mauritania Cesariensi sitam , notat Ortelius . Lucas Holstenius in Notis ad Geographiam sacram Caroli à S. Paulo Vagam Maximiani nostri sedem facit , Numidiaque adscribit : Cellarius quoque , lib. 4 cap. 5 Vagam in Numidia collocat , & Plutarchus Bayay dictam scribit ; cap. verò 6 alteras Vagas Mauritania Cesariensi attribuit . Garnerius Dissertatione 2 de Synodis in causa Pelagiana , vivente S. Augustino , habitis , Vagam agnoscit dumtaxat unicum . Quod si duos Vagenses episcopos Catholicos Ampelium & Primulum cap. 215 collationis Carthaginensis memorari objicias , textum eo loco corrigendum ait , legendumque Vadensis .

4 Non placet Norisio Garneriana opinio , unigenitum Vagensis , de Operum suorum tomo 3 in Censura Garnerii col. 1122 his verbis in illum insurgit : Ignoravit , duas fuisse in Africa Vagas , unde alteram urbem Vadam dicendam esse , contendit . At Plinius , cui melius Africanæ urbes cognitæ fuerunt , lib. 5 cap. (4) inter xv oppida civium Romanorum nominat Vagense , & inter xxx libera oppida , Vagense aliud . Consultò addidit ALIUD , ut Vagam utramque distingueret . At

B vetus editio Plini anno 1469 Venetius facta habet non Vagense aliud , sed Sigense aliud : unde ex hac quidem parte Garnerius hanc satis certò refellitur : deferendus tamen hic Garnerius : duplum enim in Africa Vagam Ptolemeus reconset , alteram lib. 4 cap. 2 in Mauritania Cesariensi sitam , alteram cap. 3 in Numidia . Ceterum Bagai cum harum neutra videtur posse confundi : non cum Vaga Mauritania Cesariensi adscripta ; Bagai enim , de qua Augustinus , Numidia oppidum fuisse videtur : sic enim apud Norisim Historie Pelagiane lib. 2 cap. 8 loquitur Augustinus Conc. 2 in Psalmum 36 . Tu purgasti te apud Bagai ; & antea Quomodo tu servasti concilio Numidarum ? Item lib. de Unitate Ecclesie , Donatistis objiciens , quod iis communicarent , quos ipsi in concilio Bagaiensi damnarant , exclamat : O regula juris Numidici ! o privilegia Vagaitana ! Ex quibus colligitur , Bagaiam seu Vagiam à S. Augustino memoratam Numidie , non Mauritania Cesariensi , annumerandam esse , & proinde à Vaga Mauritania diversam .

5 Neque cum Vaga Numidie Bagaitana civitas videtur confundi posse : Nam , inquit Norisius loco suprà citato col. 346 , S. Augustinus lib. 6

de Baptismo recitat singulas sententias , quas Africani in synodo S. Cypriani pronunciârunt , & quidem ad verbum ex Actis synodalibus . Ibi verò inter alios nominantur Felix à Bagai cap. xix , & Libosus à Vaga cap. xxxvii . Hec Norisius adversus Holstenium , qui Vagam Numidie cum Bagai confudit . Præterea interfuit collationi Carthaginensi habite anno 411 , ut ex illius capite 176 liquet , Donatianus Bagaiensis episcopus , qui à Donatistis stabat ; mentio autem ibidem fit etiam duorum Vagensium episcoporum Catholicorum , Ampelii scilicet , qui Garnerio è Numidarum numero vijus est fuisse , & Primuli , qui , Donatistarum deserto schismate , Catholicis se adjunxerat , eamque ob causam , ut per ea tempora subinde contigit , episcopalem dignitatem retinuerat . Porro Ampelius loco citato dixit : Unitas illic perfecta est , non solùm in ipsa civitate , verùm in omnibus diocesibus , id est , vicis , locisque minoribus . Si unitas illic perfecta erat , sedem illam Donatianus episcopus a catholicis occupare non potuit . Denique ex cap.

Oktobris Tomus II.

177 ejusdem collationis & 179 contendere quispiam posset , Januarianum & Privatum Vagenses pariter fuisse episcopos ; verum recte , an Iesus , non inquirō : satis mibi fuerit dixisse , ab his quoque Vagis Bagaiam diversam videri : Donatianus enim , Privatus & Januarianus omnes Donatistae fuerunt ; minùs autem credibile est , duos ejusdem schismatis episcopos , eidem sedi , eodemque tempore præfuisse . Ceterum Bagaiam , inquit Ruinarius , celebrem... reddiderunt tum Bagaiensis Donatistarum famosa pseudo-synodus , tum Donatus Bagaiensis , quem ut martyrem iidem Donatistæ adèd impensè colebant.... Sed hæc urbs illustrior evasit ob immania supplicia , quibus in Maximianum , ejusdem loci Catholicum antistitem , Donatistæ fævierunt .

6 At priusquam ad ea , que à Donatistis passus est Maximianus , sermonem convertamus , altera sepe offert discutienda quæstio . Anno Domini 402 S. Augustinus tum suo , ium Alpii , Tagastensis olim episcopi , nomine dedit ad Castorium litteras , quibus præclaris laudibus effert Maximianum Vagensem in Africa episcopum & Castorii fratrem : fuerat is , ut ex ea epistola colligitur , Donatistarum schismatis particeps ; sed ad fidem conversus Catholicam , hand ita pridem , quantum quidem appetat , episcopali dignitate apud Catholicos auctus . Eodemne prius apud Donatistas gradus fuerit , incertum est . Concepimus de illius conversione gaudium mota in illum turbæ mox dissiparunt . Maximianus verò cedere episcopatu maluit , quam pacem Catholicam , inquit Augustinus , honoris sui quæstione turbare ; ne , scilicet , propter ejus honorem foeda & periculosa , aut fortasse etiam perniciosa in membris Christi dissensio nasceretur . Causam autem , cur à populo non fuerit pacificè receptus , eam fuisse , tradit Rovius in Vita S. Augustini lib. 3 cap. 2 § 7 , quod Donatistarum schismati aliquando adhæsisset . Vereor , ut res ita se habeat : etenim Castorius designatus Maximiani successor , teste Augustino , nulla tali , quali Maximianus , necessitate à suscipiendo episcopatu impediebatur , & eadem tamen , quā frater , hereticos rabe laborarat . Perlata sunt eodem anno ad concilium Milevitani Maximiani Bagaiensis episcopi , (Græc habetur Bayevsis) litteræ , quibus dimittendi episcopatus facultatem postulabat ; vel certò id se facturum , vel jam fecisse , significavit . Hunc porrò eundem esse cum illo , de quo Augustinus supra , dubium vix esse potest .

7 Queritur itaque , num Maximianus Castorii frater , idem sit , qui Maximianus noster confessor , in quem paucis post annis tam inhumane deservit Donatistarum atrocitas ? Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum utrumque confudit nominum similitudine deceptus : at in Annalibus Ecclesiasticis ad annum Christi 402 , revocatà priori sententiâ , alterum ab altero discernere maluit : has autem assert opinionis mutata rationes : prima quidem in eo sita est , quod Maximianus Castorii frater , Vagensis potius , quam Bagaiensis dicendus sit ex Augustini Epistola ad Castorium , quo posteriori nomine Maximianum confessorem S. Augustinus constanter appellat lib. 3 contra Cresconium ; licet hunc etiam Vagensis ecclesia episcopum in Epistola ad Bonifacium ab Augustino dictum esse , agnoscat : sed & eo loco Bagaiensis monachi Benedictini legant . Quod si illi objicias cap. 55 concilii Africani , in quo Maximianus , Castorii frater , Bagaiensis nominatur , nihilominus Augustiniana lectioni ad-

X

heret.

AUCTORE

J. B.

heret. Et sanè illius concilii lectio suspecta est: cùm Grecus textus habeat Bayevsis, ut diximus supra. Altera Baronii ratio est, Quòd ille (Maximianus *confessor*) diu ecclesiæ illi (*Bagaiensi*) præfuit, nec se abdicasse dicitur ab Augustino, qui de eodem sèpe agit: hic autem (*Maximianus, Castrorii frater*) post electionem sedi nuncium remisisse, ex ejusdem litteris Augustini probè intelligi potest.

Baronius do- di remisisse, ex Augustino certum est; at fortasse Castrorius oblatum sibi episcopale munus suscepere noluit, idemque, pacatis turbis, vel defuncto jam fortè fratre, Maximianus resumpit: de quo nihil certi statui potest. S. Augustinum sape egisse de Maximiano confessore, nec tamen dixisse, hunc episcopatu se abdicasse, pariter verum est: sed tacere potuit, quod forsitan verè contingisse sciebat. Quid enim Augustino opus erat Donatistarum (quos impugnando suscepere) crudelitati conjungere motas à Catholicis in præsulem suum turbas? Horum enim, non Donatistarum, gratia Maximianus vale dignitati dixit, qui noluit pacem CATHOLICAM honoris sui quæstione turbari, quique, ut Augustinus fere loquitur, derelictâ Donatistarum vesanâ superbiâ, ita hæreditati Christi cohæsis, ut testimonium humilitatis amore probaretur unitatis. Neque nasci amplius debebat adulta jam pridem Donatistas inter Catholicosque dissensio. Maximianum vero confessorem diu ecclesiæ Bagaiensi præfuisse, nescio, unde certo erui possit. Multa illum & sevissima à Donatistis passum esse anno 404, ex infra dicendis compertum est. Satis etiam constat, deinde Italianam adiisse iustas de Donatistarum sevitia coram imperatore Honorio querelas depositurum: at ibine extrellum diem clauserit, an in itinere, an ad sedem suam redierit, quamdiuque illam deinceps vel antè moderatus fuerit, nusquam, quod sciam, expressum legitur. Haud equidem collationi Carthaginensi anni 411 subscriptum est ejus nomen: quamquam fieri possit, ut ex eorum fuerit episcoporum Catholicorum numero, quorum è collationis illius Actis exciderunt nomina, quod Baluzius suspicatur.

allum fuit,

C Aliam Tillemontius, eamque non improbabilem utrumque Maximianum distinguendi Notâ 38 in S. Augustinum rationem assignat. Nusquam scilicet Augustinus meminit, Maximianum Bagaiensem Donatistarum heresi fuisse aliquando infectum, quamquam de illo apud sanctum doctorem non rarus sermo recurrat. Imò vero S. Augustinus concitati in Maximianum Donatistarum odii & furoris causam exponens, eam conjicit, non in desertos ab illo Donatistarum errores, qua quidem res per se satis ad persequendum Maximianum incitat atroces Donatistarum animos, in ea præseri urbe, in qua Catholicos, teste Augustino lib. ad Bonifacium, ingenti multitudine superabant; sed in evictam ab illo judiciariâ sententiâ fundi Calvianensis basilicam à Donatistis contra ius fasque occupatam. Quid de re controversa mea ferat opinio, paucis exponam. Ac primò quidem Maximianus, Castrorii frater, Vaginensis seu Vagensis potius, quām Bagaiensis appellandus videtur: tum quid iudiclus reperiatur apud Augustinum in Epistola ad Castrorium, tum quid huic lectioni faveat consilii Milevitani textus Grecus apud Justellum, Labbeum & Harduinum, quem Latina ejusdem

concilii textui oppono. Contra Maximianus confessor Bagaiensis dicendus potius, quām Vaginensis: sic enim nominatur Epist. 88 secundū Ms. septem proba nota, nec muliū aliter in multis aliis; sic lib. 3 contra Cresconium. Vaginensis quidem dicitur Epist. 185 in excusis, & in Ms. aliquot Vaginensis; sed in aliis plerisque Vaginensis pro Bagaiensis. Vide hīc eruditiorum S. Mauri in Augustinum Notas, è quibus hausta hæc sunt. Deinde sicut Bagai non eadem videtur, quæ Vaga, ita mihi probatur magis Maximiani Bagaiensis, de quo modo agimus, à Maximiano Vagensi seu Vaginensi, de quo Augustinus ad Castrorum, diversitas.

D 10 Jam quanta fuerit in S. Maximianum sevissimeque

Donatistarum immanitas, ex Augustino audiamus. Lib. 3 contra Cresconium Donatistam cap. 43 sic habet: Maximianus episcopus Catholicus Bagaiensis, dictâ inter partes judiciariâ sententiâ, basilicam fundi Calvianensis evicerat, quam vestri illicet aliquando usurpaverant: hanc cùm jure perspicuo retineret, in ea ipsa sub altari, quò fugerat, eodem supra se fracto, ejusque lignis, aliisque fustibus, ferro etiam crudeliter cæsus, totum illum locum sanguine opplevit. Acceperat autem & grande vulnus in inguine, unde cruento largius effluente, continuò moreretur, nisi major eorum crudelitas per occultam Dei misericordiam profuisset. Nam cum membris ex ea parte nudatis, semivivus insuper pronusque traheretur, exundantes venas latenter pulvis obstrusit. Inde nostrorum manus cùm ferretur, rursus illis irruentibus violenter extortus est, graviusque multatus, & de excessa turri noctu præcipitus subter cinere stercoris molliter jacebat exceptus, sensu amissio, vix extremum spiritum trahens. Ibi cum transiens quidam pauper invenit, cum ventris exonerandi causa ad eum divertisset locum. Agnovit autem, cùm pavidus suam conjugem accersit, quam procul verecundia dimoverat lucernam ferentem. Tunc eum ambo perverserunt domum, vel miserando, vel aliiquid etiam lucelli sperando, cùm sive vivus, sive mortuus, collectus tamen, nostris ostenderetur.

E

11 Quid plura? Mirabili curatione sanatus à Donatistis habitus anno

est, vivit, plures in ejus corpore cicatrices, quām membra numerantur. Hunc ad transmarinas terras occisum à vestris, fama nuntiaverat, & ejus facinoris immanitas, gravisque indignitas, quaquā versum audiri potuit, dolore horrendo cuncta commoverat. Quòd postea quām ipse secutus est, recentissimæ cicatrices ejus famæ illud mendacium defenderunt: nam quem tunc inspicientes vix crederent vivum, non temerè illa jactasse videbatur occisum. Hic cùm illic invenisset collegam Thuburicensem, quem paulò antè commemoravi, & alios nonnullos, similia vel non multò inferiora perperbos, nec eis ad propria revertendi ulla facultas patere videretur; & quia circumcellionum vestrum nobilis furor, horrendum præbens vestris clericis satellitum, usquequaque odiosissimè innotuit; ingens in vos conflagravit invidia, atque inde factum est, ut & præteritæ omnes contra vos leges excitarentur, & istæ conderentur novæ. Quarum tamen universarum severitas, si vestrorum inordinatae ac sine ulla lege graffanti sevitiae comparetur, mira lenitas appellanda est. His enim magis, tanta potestate accepta, mansuetudo Catholicæ commendatur,

quām

A quām hæretica immanitas plectitur: inò verò in nos, cædes, rapinas, incendia, cæcitates excogitando, minando, exercendo, audaciùs & infanìus debacchatur.

Honorium adiit, legum que severissimorum

12 Consonat sibi S. Augustinus lib. ad Bonifacium de Correctione Donatistarum, ubi eadem narrat de exercita in S. Maximianum illorum immanitate; est tamen hic, quod priore loco suppressit, quale est illud, S. Maximianum ad domo pauperculi, qui illum primò detexerat, ad piorum quorundam hominum ades fuisse translatum, in iisque studiosè curatum, tandem convalescisse præter exspectationem omnium. Sed quodam molli aggere exceptus (verba sunt Augustini) & à quibufdam nocte transeuntibus (pauperculo nimirum, ejusque conjugi) per lucernam conspectus, agnitus atque collectus, & ad religiosam domum apportatus, adhibitâ magnâ curâ, post multos dies ab illa desperatione recreatus est. Post multos, inquit, dies, quos tamen verè dixeris paucos, spectatâ inflictorum vulnerum cùm multitudine, tum gravitate: unde non injuriâ dicit loco suprà descripto, Maximianum, mirabili curatione fuisse sanatum. Posteaquam sanitati redditus est, Italianum adiit, imperatoris adversus Donatistas opem auxiliumque imploratus, non tam sui ulciscendi causâ, teste Augustino, quām tuendæ ecclesiæ sibi credidit, quod Pauli exemplo probat, illum rectè justèque fecisse: imperatoris autem animum usque adhè commovit Maximiani præcipue horrenda & incredibilis cædes, eodem teste lib. ad Bonifacium cap. 26, ut promulgata lex fuerit, quâ immannis Donatistarum hæresis, non tantùm violenta esse, sed omnino esse non sineretur impunè.

in Donatistas occasio fuit,

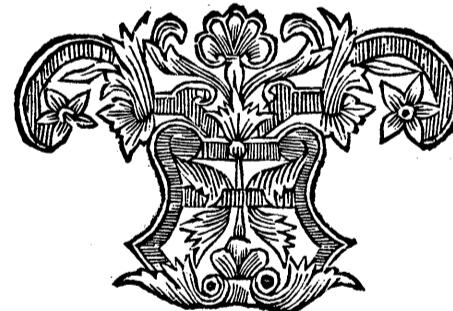
13 Lata lex ea fuit ab Honorio imperatore anno Domini 404 aut 405: nam quod anno Domini 404 die xxvi Junii celebratum est Carthaginense concilium, Romam ad imperatorem legatos misit Theasium & Evodium, qui impetrarent, inquit Augustinus Epistola 88 ad Januarium num. 7, ut non omnes Episcopi & clerici partis vestræ (Donatistarum) ad eamdem condemnationem decem librarum auri, quæ in omnes hæreticos constituta est, tenerentur; sed hi soli, in quorum locis aliquas à vestris violentias Ecclesia Catholica pateretur. Verum id impetrare non potuerunt: sic enim pergit Augustinus: Sed cùm legati Romam venerunt, jam cicatrices Episcopi Catholici Bagaitani horrendæ ac recentissimæ imperatorem commoverant, ut leges tales mitterentur, quales & missæ sunt.

Varias habet Honorii adversus Donatistas constitutiones anno 405 inscriptas codex Theodosianus, puta L. 38 & 39 tit. de Hereticis, L. 3, 4 & 5 tit. Ne sanctum baptisma iteretur, L. 2 de Relig. At quanam ea sit Honorianæ constitutio, quæ in legatorum Carthaginensium Romam adventu promulgata jam erat, hanc satis compertum habebur. Quæ mox citata sunt, non Romæ, sed Ravenna sunt date anno 405. Quapropter Tillemontius Nota 39 in S. Augustinum, & Cardinalis Norisius Historia Donatistarum part. 2 cap. 12 eam diversam esse censem ab his, quas codici Theodosiano insertas habemus; idque innui volunt Lege 38 de Hereticis, cùm dicunt: Quod si quis audeat interdictis fese, inlicitisque miscere & præteritarum innumerabilium constitutionum & LEGIS NUPER à MANSUETUDINE NOSTRA PROLATE, laqueos non evadat.

14 Utst sit, hanc equidem exiguum habuit S. Maximianus partem in iis legibus, quas anno 405 adversus Donatistas Honoriis iulit, frumentaque inde profecto. Qui qualis quantisque fuerit, juverit ex Augustino andire. Epist. 93 ad Vincentium sic habet: Nam de multorum (Donatistarum) jam correctione gaudemus, qui tam veraciter unitatem Catholicam tenent atque defendunt, & à pristino errore se liberatos esse lætantur, ut eos cum magna gratulatione miremur. Et infra num. 2: O si possem, inquit, tibi ostendere, ex ipsis circumcellionibus (fuerunt hi Donatistarum servitiae præcipua instrumenta) quām multos jam Catholicos manifestos habeamus, damnantes suam pristinam vitam & miserabilem errorem &c. Scripta est ea epistola anno 408. Non privatorum tantum, sed populorum etiam secuta conversio est: sed nec populorum tantum, verum & magna agmina populorum vera Mater gaudens recepit in sinum, teste eodem Augustino Epist. 185 num. 30, ut non immerito Stilichone 2 & Anthemio Coss., id est, anno 405, inter Catholicos & Donatistas factam esse unitatem, Idacius scripsit, iisdemque Coss. Carthaginense concilium imperatori gratias publica legatione agendas esse decreverit: quamquam non ita exsindita tum fuerit Donatistarum secta, ut nulla deinceps fuerint Catholicis cum pervicacioribus ejus reliquias ineunda certamina. Plura de S. Maximiani gestis non reperi; id unum ex Augustini verbis initio num. xi relatis adjicio, eum in vivis etiamnum fuisse circa annum 406, circa quem suos in Cresconium libros S. Augustinus exaravit.

E

F

DE S. CYPRIANO EPISC. CONF.

TELONE IN PROVINCIA GALLIÆ.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Loci notitia, Sancti in Martyrologiis memoria, cultus & Officium ecclesiasticum.

ANNO CIR-
CITER
DXLV.
Telone, cùjus
notitia da-
tur,

Elo seu Telo-Martius nomen est urbis maritimæ provinciæ Arelatensis, inquit Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum. Urbem hanc nonnulli Tolonem vel Tolonum corruptè dixerunt; unde, litterâ o in diptongum ou mutata, emerſit hodiernum nomen Gallicum Toulon. Telonis Martii portus mentio fit in Itinerario maritimo Antonini Auguſti, ubi à Citharista portu, contra quod nonnemo contendit, diſtinguitur. Ei nomen inditum, vel à conſtituto ibidem telonio, ubi publicani

Telovat à mercatoribus portoria & tributa nomine reipublica Massiliensis exigeabant; vel, ut aliis placet, à Telone aliquo, Massiliensi optimate, colonia conditore aut deductore, nomen suum Te- lo-Martius accepit. Urbs est episcopali sede ea- que per antiquâ nobilis. Cathedralem ejus ecclesiæ, qua & parochialis est, sub patrocinio S. Stephani olim conſtruetam & consecratam fuisse, tradit Honoratus Bouche tom. 1 Chorographia & Historia chronologica Provincie, pag. 337. Quidquid fit de assertionis hujus veritate, in com- perito est, his nostris temporibus memorata ecclesia patronum ac titularem, post Deiparam Virgi- nem, esse S. Cyprianum episcopum, cuius hic Vitam, quantum per inſtrumentorum penuriam licet, illuſtrare aggredior.

S. Cyprianum
memorant
quedam
Martyrologia
recensiora,

2. S. Cyprianus, Telonensis episcopus, prout recte obſervat Bailletus, ex ea Sanctorum claſſe eſt, quorum notitiam obſcuravit cœcus immoderatusque hominum zelus, qui, cùm parum aut nihil de Sanctis suis certum exploratumve invenirent, pro veritate historica figura sua diuulgârunt, ut vel ſic eorum memoriam posteris com- mendarent. Multa itaque jam pridem tradita de eo ſunt, qua non refellere, veritatis amans ſcriptor religioni duceret; hinc inde tamen ſparsa qua- dam invenire eſt, qua Sanctum illum ſalva veritate non mediocriter commendent. Et quidem de publico ejus cultu eſt nihil ex antiquis Martyrologiis, qua quidem consului, diſcre potue- rim; imò, licet recentiora multa de eo ſileant, non eſt tamen, cur de legitima Sancti veneratio- ne dubitemus. Sic Cyprianum nostrum, quem ex vicioſis tabulis Abbatem vocavit, annuntiat Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt: v Nonas Octo- bris . . . Telone in Gallia S. Cypriani abbatis. Ferrario accuratior Castellanus episcopalem ejus di- gnitatem diſerte exprimit ad diem IIII Octobris. Te- lone, inquit, S. Cypriani episcopi, discipuli S. Cæſarii ejusque Vitæ ſcriptoris. Et quamquam in Supplemento totam hanc annuntiationem deleſam

voluerit; id non alia de cauſa feciſſe videtur, quâm quod de ecclesiastico Epifcopi cultu, qui nobis aliunde certus eſt, non ſatis illi conſtarēt. Unde & inter Aēmeros de eo agens ad diem IIII Octo- bris, Venerabilis titulo eum dumtaxat appellat, de cetero epifcopalem dignitatē bic rurſum ei attribuit. Priori ejus annuntiationi ſuffragatur Martyrologium Parisiense anno 1727 editum, quod ita ad eundem diem refert: Telone, feſtum sancti Cypriani epifcopi, qui Arelatensi quarto, Araufiano ſecundo & aliis conciliis interfuit.

3. His conſona tradunt J. B. Guesnayus in variis atque Massiliensis provincie Annalibus pag. 601, Ho- storibus Bouche Chorographia & Historia chrono- logica Provincie tom. 1, pag. 645 & tom. 2, pag. 991, Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana anæla tom. 1, col. 741, scriptores Historie litteraria Francie tom. 3, pag. 237, Bailletus tom. 3, pag. 39, aliisque fide digni ha- giophili, qui Sancti nostri memoriam cultumque celebrârunt. Pratermittere tamen hic non licet Bailleti & Castellanis errorem, dum S. Cypriani corpus anno 1301 inventum fuiffe, afferunt. Con- ſtat enim ex publico instrumento Pontii Rausini, vel, ut legit Dionysius Sammarthanus, Pontii Rau- ſini, Telonensis epifcopi, anno 1205 edito, quod exſtat apud laudatum Guesnayum in Massil. Annal. pag. 341, S. Cypriani corpus inventum fuiffe in domo epifcopali, anno Domini MCEI (atque adeò toto ſeculo prius, quâm vult Bailletus) & die IIII Octobris, ut amplius (verba ſunt praefati instrumenti) testatur in processu translatio- nis facto. Publicum illud instrumentum, unde hac deſumpta ſunt, integrum, ſi lubet, vide apud memoratum Guesnayum cit. pag. 341. At- que hinc alter refellitur Bailleti error negantis, in eunte ſeculo XIII, Telonensem epifcopum fuiffe Pontium Rausinum, cumque integro tanum post ſeculo in illa cathedra ſedisse, contendentis. In hoc certè lapsus eſt Bailletus, quod Pontium, epifcopum Telonensem hujus nominis I, tacitus preter- gressus fit, & que hujus tempore contigerunt, in alterum Pontium, hujus nominis II, tranſule- rit; at rurſus non sine errore: cùm enim Pontii II proximus decessor non ante annum 1311 ē vivis exceſſerit, ut ex Telonensi Necrologio tradit Gal- lia Christiana anæla, non potest huic Pontio, anno 1311 vel ſubsequenti epifcopo creato, instru- mentum adſcribi, anno 1205, vel, ut vult Bailletus, anno 1305 editum. His obiter dictis, ad Sancti cultum revertamur.

4. Sauffayus in Supplemento Martyrologii ſuī Gallicani pag. 1176 non ſolam Cypriani, Telo- nenſis

*inster quos
Sauſayus
duos alios ho-
monymos in-
fundatē ad-
fuit.*

*nensis episcopi, meminit, sed & præter eum duos
alios homonymos Telone annuntiat. Telone Mar-
tio, inquit, in ora Provinciæ, sancti Cypriani
abbatis: qui patriâ Massiliensis, religioſæ vita
magisterium apud Telonenses exhibuit; omnis
Euangelicæ perfectionis factus tam verbo, quam
opere didascalus: quo munere ad cumulum
adimpleto, multorum pater ascetarum religio-
ſimorum, hâc palæstrâ excessit, & ad præ-
mium perrexit sibi à Domino in cælis reposi-
tum, relinquentis memoriam in Telonensi matri-
ce ecclesia, abhinc sacris Fastis celebratam, in
qua vigerit etiam perenni cultu percolenda re-
cordatio beati Cypriani martyris, à Saracenis,
Gallias invadentibus, illic ad altare pereveremti. Nec
non & sancti CYPRIANI ecclesiæ ipsius Telon-
ensis episcopi, qui Vitam sancti Cæsarii Are-
latensis conscripsit: inque conciliis aliquot, mag-
nus & clarus, doctrinâ & moribus sanctis emi-
cuit. Hec ille: sed, ut Castellani verbis utar,
more suo, sine ullo annuntiationis fusa testi-
monio: adeò ut nulla ex parte ejus verbis stan-
dum hic esset, nisi aliunde haberemus, quid de
S. Cypriano, Telonensi episcopo, ejusque cultus
sentendum sit.*

B
*Cultus III
Octobris affi-
xus.*

5 Porro Sanctum coli die III Octobris, ostendit Directoria diæcesum Massiliensis & Telonensis. Ordo divini Officii recitandi, in quo festa propria, de quibus sit Officium Massilia... & Telone, sùa quaque die disponuntur, Massilia anno 1676 impressus, III Octobris ritu semiduplici Massilia, dupli autem & prima classis cum Octava Telone S. Cyprianum episcopum contundit prescribit. Ordo festorum priorum, de quibus sit Officium in precipuis cuiusque dioecesis Provincia civitatibus assignata die sic prefert: Toloni Cypriani Ep. & C. & Patroni. Dup. I cl. cum O&E. Sancti nostri festum Telone de precepito esse, etiam, ut aiunt, in populo, ac sacra ejus luce hujus sui Patroni reliquias, argenteâ thecâ inclusas, solenni supplicantium agmine circumferri, ex Telonensem civium vel insularum testimonio ad Stilingum nostrum perscripsit amplissimus ac de Museo nostro optimè meritus vir, dominus Josephus Antonius de Brantes, ecclesiæ Avenionensis thesaurarius ac pœnitentiarius, Datis Avenione litteris die IV mensis Martii anno Domini 1762: ut vel ex his, si aliande testimonia deessent, de S. Cypriani cultu dubitandi locus non superfit.

C
*Massilia ali-
quando in-
sermisus,
sum reſtan-
ratus;*

6 Verum non sic liquet, quo tempore Sancti festivitas Massilia & Telone celebrari capta sit. Landatus Boucheus non habens, unde annum aut seculum certum assignaret, illam antiquitus die III Octobris apud Massilienses viguisse, tradit tom. 2 Chorographie & Historia chronologica Provincia, pag. 991, quod constare afferit ex Missali Massiliensi, impresso Lugduni anno 1630, & ex veteri Breviario Massiliensis ecclesiæ itidem Lugduni edito anno 1526. Cum autem, iniquitate temporum Sancti festivitas Massilia intercidisset, illustrissimus Massiliensis episcopus, Stephanus Pnget die IX Augusti anno 1655, edito hac super re decreto, eam ritu dupli in sua ecclæsia rursus coli precepit, ac S. Cypriani nomen in Sanctorum Massiliensium album retulit, ut apud laudatum Bouche citatâ paginâ 991 memoratur. Atque hic successus fuit piorum conatu domini Antonii de Felix, ut Sancto, quem sibi consanguineum esse contendebat, debita ve- neratio instauraretur. Qua de re consule, si lu-

bet, jam mox laudatum scriptorem.

7 S. Cypriani cultum Telone celebrem fuisse, incunæ seculo XIII, patet ex Pontii Rausini num. 3 laudati verbis: imò vel à seculo XI non mediocri veneratione suum prosecutus fuisse Telonenses Patrum, eruitur ex instrumento fundationis ecclesiæ B. Mariae de Sedis à Gilberto, sen Guiberto, Provincia comite, anno 1096 obsignato; quod, ut Guesnayus Massil. Annal. pag. 311 refert, in armario deinceps in tenebris, nescio qua causa, seposito & intra murum recondito, inventum anno 1374, Joanne Sylvestro, Tolonensi episcopo, ut infra suo loco meminimus (nempe citato Opere pagg. 428 & 429) habetur nunc sub si- gno in ecclesiæ Tolonensis archivio, servaturque diligissimum. Ex hoc fundationis instrumento, si qua Guesnayo & additio pagg. 428 & 429 testimonio fides est, utique plane diverso ab illo, quod seculo proximè elapsò ab impostore confitum fuisse, narrat Boucheus tom. 2, pag. 86, rectè confi- ci arbitror, jam tum anno 1096 in ejus hono- rem iussi episcopi celebratum fuisse divinum Offi- cium; quem Sancti cultum Telone interrupitum umquam fuisse, non legimus. Ceterum, ne quid dissimilem, quamquam Aëla illa, qua Gilberius, Provincia comes, antiqua credidisse & eodem an- no 1096 in lucem protulisse dicitur, aut suppo- sititia aut certè turpiter adulterata fuerint; imò licet à chronologicis historicisque navis immune non sit ipsum illud fundationis memorata instru- mentum, anno 1374, ut Guesnayus pagg. 428 & 429 ostendit, repertum; attamen ea omnia, qua de S. Cypriani cultu illic referuntur, pro commentis habere non ausim. Tametsi enim illud ab impostore seculi XIV confitum, & veteri mu- ro, qui tum resciendus erat, subdolè insertum fuisse, mihi quis probaverit; non ideo tamen ant- quitatem cultus subverterit. Nam si seculo XIV non admodum antiquus S. Cypriano cultus de- ferebatur, qua veri specie instrumenti illius ar- tifex de illo cultu tam disertè meminisset, quo- ve paeto, ne dicam, fascino, in re, qua omnibus apprimè nota esse debebat, facum facere canonici- cis urbisque optimis potuisse? Non est quidem novum aut insolitum, veris falsa intermiserere impostores ejusmodi. At quando à publica an- citoritate tui non sunt, ita eos astutos & cautos no- vimus, ut ea non adstruant, quibus se illico de turpi fraude convictum iri noscunt. Itaque in- strumenti istius verba hoc spectantia, ex Gue- snayo pagg. 312 & 313 hic subjicio; de cetero liberum de ejus quantum ad alia suppositione aut interpolatione judicium lectori relingo.

*8 Cum Gilbertus, Provincia comes, multa ex instru-
de construenda nova ecclesia, & transferendis in-
mento fun-
eam quorundam Sanctorum reliquiis premisset, da-
tionis;
ac subjunxit, velle se, ut eorum capita argen-
tis thecis includerentur, cetera vero eorum exuvia
exhibitetur;
sepulcro condenserentur marmoreo, sic demum pergit:
Quod quidem etiam volumus, sit factum de
corpore B. Gratiani, episcopi dictæ urbis (Telonensis) cuius quidem corpus sepultum est in
capella B. Cypriani cum aliis: & cuius etiam caput
volumus esse constructum ex argento & auro, &
reliquiae corporis, sicut & aliorum, in monu-
mento marmoreo clausæ sint. Item ordinamus
& decrevimus, quod in dicta capella S. Cy-
priani ad honorem Dei & Virginis Mariæ at-
que B. Cypriani & aliorum Sanctorum, ad æter-
nam rei memoriam, secundum requisitionem
dicti reverendissimi domini episcopi sit cele-
bratum*

AUCTORE
J. G.
Telone verd
ab aliquot
retro seculis
viguiss.

E

AVCTORE

J. G.

bratum divinum Officium unoquoque die propter honorem illorum Sanctorum &c. Cultum Sancti ut prosequar, non inquirō, an memoratus in hoc instrumento Jacobus de Palma, qui inter Telenenses præfules non comparet in Gallia Christiana, re ipsa illam cathedram tenuerit, atque an ad ejus requisitionem hec à Gilberto ordinata fuerint; nec, qua sit antiqui ilius Ms. à Gilberto, ut in instrumento foundationis dicitur, lecti & manibus tacti auctoritas, hic examinare aggrediar, cùm de hac num.

21 & 22 sigillatim agendum sit.

B ostenditur, confirmatur que ex Bailleto & Dionysio Sammarthano.

B**C**

Telenense Officium ecclesiasticum, prout fuit

post adhibitam in genuinis Sancti Attis investigandis diligentiam, aut parum aut nihil, ut ipse fateur, apud scriptores chronicos de illo inventisset, ea dumtaxat edidit, quæ vel certa vel veritati conformia ex probatis auctoribus hanc sibi visus est. Atque ecce Officium illud bodinum, quod laudatissimus dominus de Brantes propria manu exaratum nobis humanissime submisit.

OFFICII S. CYPRIANI EPISCOPI TOLONENSIS ET CONFESSORIS.

ANTIPHONÆ AD UTRASQUE VESPERAS

ET LAUDES.

11 Adeſt dies lætitiae, patent cæli palatia, Doctori novæ gratiæ nova conſertur gloria. Carnis liber ergastulo, jam cum pastoris mercede

*anno 1618
mendis pluribus expurgatum, ex-
miseretur.*

Cæli potitur pabulo, clarusque doctoris sede. Vivens resulget gratiâ, binâ post finem laboris, Congaudet Sanctus gloriâ, vitæ simul & honoris.

O Pater sancte, filiis confer benedictionem, Salutem nobis impetra, gratiæ plenitudinem. Confors cæli spirituum, pie Pater misericordum,

E Te nunc vota precantium justa suscipe tuorum.

CAPITUL. DE COMMUNI CONFES. PONTIF.

HYMNUS.

12 Numen supremi Numinis,
Æterni lumen luminis,
Jesu fides credentium,
Et spes in te sperantium.
Te cæli lucem poscimus,
Qua luce lucem colimus,
Quâ tuâ quondam gratiâ
Nostra fulsit ecclesia.
O quanta lux ab æthere
Micat, tam sancto sydere,
Quo, te, lustratur, auspice,
Cypriano pontifice!
Hic sacro functus apice,
Nunc radiato vertice,
Postquam concedit æthera,
Coruscat inter sydera.
Da, cuius fulsit radiis,
Sit fulta nunc præsidis,
Et quam protexit infulis,
Preces commendent Præsulis.
Parenti sit ingenito,
Nato sit unigenito
Sit procedenti Flaminii
Laus, tribus; uni Numini.

*Hymnus &
Oratio de
Sancto.*

F Amen.

¶. Ora pro nobis B. Cypriane &c.

AD MAGNIFICAT ANTIPHONA:
O Pastor egregie, doctor veritatis,
Tu norma justitiae, judex æquitatis,
Speculum munditiae, custos sanctitatis,
Nos ad regnum gloriæ deduc cum Beatis.

ORATIO.

Propitius esto, quæsumus, Domine Deus omnipotens, orationibus nostris per S. Cypriani confessoris tui atque Tolonensem pontificis merita gloriofa, ut pia ejus intercessione ab omnibus hic & ubique semper protegamus adversis. Per Dominum

13 AD MATUTINUM
INVITATORIUM DE COMMUNI ET HYMNUS
UT IN PRIMIS VESP.

*Antiphona
Sancti gesse
al. qua per-
stringentes.*

A.M.

DIE TERTIA OCTOBRIS.

A

ANTIPH. Cyprianus vir optimus, in Christo fidelissimus,
Cæsarii discipulus, fit comes individuus
Eiusque servat monita.
Plebs Tolonensis humilis, nunc puro corde
& supplici,
Te precatur & obsecrat, ut te patronum ha-
beat

Et vim precantis sentiat.
Clemens Pater filii, da salutem miseris,
Et obtine virtutem resistentem vitis.
14 LECTIOES I NOCTURNI FIDELIS
SERMO DE COMM. PONTIF.
R. i Sub magno patre militat, Cæsario, Vir
optimus
Et animo sanctissimus, ejus sequendo semitas.
v. Tanti Patris doctus colloquio, sacri verbi
fulget eloquio,
Tamquam lumen non teatum modio. Ejus
sequendo semitas

R. ii. Semen verbi, quod messuit, post spar-
sit abundantiūs,
Et mercede, quam meruit, jam fruitur fæ-
ciliūs.

v. Post labores requiem possidet in cælis, Dei
cernens faciem
Servus tam fidelis. Jam fruitur fæciliūs.
R. iii. Dum cælorum scandisti culmina; post
devicta mundi certamina,
Læta currunt Sanctorum agmina, modulan-
tur dulcia carmina.
v. O Senator cælestis curia, memor esto tuæ
familia.

Læta currunt Sanctorum agmina, modulan-
tur dulcia carmina.

IN CETERIS NOCTURNIS OMNIA DE COMMUNI.

LECTIO IV

Ex lib. i Vita B.Cæsarii Arelatensis, apud Surium.
15 Cyprianus, episcopus Toloneus, humanis
& divinis litteris apprimè doctus, floruit tempo-
ribus Anastasi, Justini & Justiniani imperato-
rum, & Clodovei Francorum regis, ac Chil-
deberti ejus filii. Ab ineunte ætate adhæsit bea-
to Cæsario, Arelatensi episcopo, cuius Vitæ
librum primum simplici stylo, ornato tamen,
descripsit, ubi post narrationem belli, quod
gestum est inter Alaricum, Gotorum regem,
& præfatum Clodoveum, qui ipsum Alaricum
in bello occidit anno quingentesimo nono: Ho-
die, ait, civitas Arelatensis paret Childeberto,
Francorum regi, filio Clodovei. Et de beato
Cæsario, ac de se ipso loquens: Væ, inquit,
mihi misero Cypriano, qui ad descendum tam
cepitus fui, ut modò & agnoscam, & do-
leam, me de tanti fontis ubertate non tantum
hauiisse, quantum mea postulabat ariditas. Cùm
verò provincia Narbonensis hæreticâ Ariano-
rum peste laboraret, à beato Cæsario diaconus
factus, ipsum fecutus est in synodo Agaten-
si, quæ celebrata fuit tempore Alarici, Goto-
rum regis.

LECTIO V.

16 Cùm verò Mendrianus & Flavianus, nobiles
milites ex partibus Saxoniarum, adhuc deos falsos
colentes, in castris Alarici regis venissent con-
tra Clodoveum, Francorum regem, pugnaturi;
& quadam die beatum Cyprianum de vera re-
ligione coram præfato Alarico publicè dispu-
tantem audivissent, compuncti corde conversi
& penitentes, ab ipso in fide instructi, baptizati
& à peccatis absoluti, illum Tolonum us-
que sequuntur, ibique fecus mare vitam cœmi-

*Responsoria
& Versiculi
eiusdem ge-
neris.*

*In Lettioni-
bus propriis,
Sancti refer-
tur educatio-
nibus;*

C

*eius ad epi-
scopatum
promotio.*

team, anachoretarum more duxerunt. Cy-

prianus igitur beati Cæsarii, præceptoris sui, monita servans, ad episcopale munus assumptus, & illius comes factus, cum eo multis conciliis interfuit, maximè concilio Arausicanu secundo, quod celebratum fuit quinto Nonas Julii, Decio Juniore viro clarissimo consule, anno Domini quingentesimo vigesimo nono.

AUCTOR.
J. G.

LECTIO VI

*Ex libro 2 Vita S. Cæsarii Arelat. apud Vincen-
tium Salernum in Chronico Abb. Lirinense.*

17 Cùm autem antistites Christi prope Isaram
consistentes, charitatis amore collecti, in Va-
lentinam civitatem convenissent, quò beatus
Cæsarius infirmitatis causâ, sicut disposuerat,
properare non potuit: misit tamen præstantissi-
mos viros, de episcopis, cum presbyteris &
diaconis, inter quos etiam Cyprianus, Tolo-
nensis antistes, magnus & clarus enituit, o-
mnia, quæ dicebat, divinis Scripturis firmans,
& antiquissimis Patrum institutionibus probans:
cui beatus Cæsarius mantum & cinctorium me-
liorem testamento legavit. Interfuit etiam ipse
Cyprianus cum Atilio, Vaisonensi episcopo,
concilio Aurelianensi quarto, tempore Pelagii
primi, summi Pontificis, & ejusdem Childe-
berti, Francorum regis, anno Domini quin-
gentesimo quinquagesimo, & ipsius Childeberti
trigesimo sexto. Post hæc Cyprianus vitâ ce-
lebris, doctrinâ peritus & religionis sanctitate
probatus, super gregem, sibi à Domino com-
missum vigilans, illum verbo & exemplo pa-
sciebat, ac post multos pro ovibus suos* exant-
latos labores, obdormivit in Domino quinto
Nonas Octobris.

E

* an suis?

IN III NOCTURNO HOMILIA DE COM- MUNI DOCTORUM.

HYMNUS AD LAUDES.

18 O nostri Vindex criminis,
Mercede pacta sanguinis,
Exaudi, Christe, cælitus
Nostræ lamenta gemitus.
Hostis premunt insidiæ,
Pestes grassantur noxiæ,
Sed inter hæc discrimina
Nostra prægravant crima.
Durum per hoc exilium,
Quod petimus auxilium,
Da nobis supplicantibus,
Da Cypriani precibus.
Pastor hic bonus populi,
Cleri decus, lux fæculi,
Sanctis instruxit moribus,
Juvit, ornavit dotibus.
Disjecit falsi tenebras,
Sprevit carnis illecebras
Vanamque mundi gloriam,
Hostis vicit superbiam.
Illo pro nobis supplice,
Ad nostra mala respice,
Eripe nos periculis,
Solve peccati vinculis.
Parenti sit ingenito &c.

*Alter de San-
to Hymnus
& Antiph-
ona.*

ANTIPH. AD BENEDICT. Menti fulgor, carnis
nobilitas, decus morum & ingenuitas; lux do-
ctrinæ, pastoris æquitas, ornant justum &
mira charitas.

ANTIPH. AD MAGNIFICAT IN 2 VESP. Ortum
solem divinæ gratiæ, munus datum urbi Toloni-
cæ, Cyprianum laudat plebs humilis & Deum
orat mente supplici.

F

§ 18

§ II. Inquiritur de Sancti patria & nobili stemmate.

S. Cyprianum non Arelatense, ut volunt aliqui,

Facit plerisque insignis Viri claritas, ut, cùm de patria ejus indubitata documenta non proferuntur, certatum eum varia urbes sibi vendicent, sumque civem faciant. Ut de Homero sileam, quod in SS. Laurentio, Helena imperatrice, Hieronymo, Ambroso aliisque sanctitate illustribus viris contigisse legimus, hanc ita absimili modo de Cypriani patria gemina urbes contendunt; hunc siquidem Arelatenses civem esse dicunt suum, Massilienses verò suum esse prædicanter. S. Cypriani patriam familiamque inexploratam esse, tradunt auctores Historie Litterariae Francie tom. 3, pag. 237; èd tamen propendere videtur, ut eum Arelatensem faciant. Præsumptio, inquit citato loco, Arelatensis favet: quam quidem ipsis ex hoc capite placere arbitror sententiam, quod Sanctus noster in clerus Arelatensem adscitus fuerit, antequam ad Telonensem cathedram eveneretur. Sed inde res non evincitur, cùm laicos, in aliena diœcesi, & presertim in suffraganea natos, ecclesia sua per sacram ordinationem adstringere nusquam hoc tempore retinuit episcopis, nemus metropolitis fuerit, ut pluribus ostendit Ludovicus Thomassinus de Veteri & Nova Ecclesia disciplina parte 2, lib. 1, cap. 3. Ut adeò facile potuerit Cyprianus à S. Cesario Arelatensi clero adscribi, etiam origine vel domicilio Arelatensis non fuisse.

sed Massilia ortum esse ex nobili gente,

20 Arelatensis Cyprianum eripere pugnant Massilienses, & antiquis, ut ipsis quidem videatur, monumentis nixi, Sanctum hunc popularem faciunt suum, patrem ejus, gentis nomen aliaque adjuncta pro certis & exploratis adstruentes. Horum agmen dicit landatus Guesnayus Massil. Annal. pag. 198, & pag. 601, ubi Sanctum nostrum ex illustri familia Montecolini, vulgo Montolici vel de Montolion, nunc Gallicè de Montolieu, Massilia à Julio patre prognatum esse intrepidè propugnat. Nullus, fateor, de stemmatis ejus nomine ambigendi locus esset, si revera Gennadius ac Messianus ea de S. Cypriano edidissent testimonia, quæ Guesnayus Massil. Annal. pag. 609 apud eos extare afferit, quaque sic exhibet: Cyprianus, Tolonensis episcopus, vir sanctitate & virtute splendidus, scriptor cum magna doctrina & gratia valde de statu monachorum libros duos. De laudibus Ecclesiae libros tres, quædam etiam Opera de creatione mundi, quæ duo audivi ex ipso & vidi in Massilia... Legimus libros, quos ad nos misisti... sine nomine auctoris, sed puto, hæc Opera facta à CYPRIANO DE MONTOLIO, qui de doctrina splendidus est. Hoc Gennadius, si Guesnayo credimus, cap. 86 vel 88, & cap. 95. Messianus verò, eodem teste, hoc de Cypriano scripsit lib. 2 de Viris Illustribus Ecclesiæ cap. 10: Multò magis verò & nobiles scriptores Ecclesiastici, nempe Venantius Fortunatus... Cyprianus de Montolino, Massiliensis illustris. Poniuit hæc optima fide retrulisse Annalium Massiliensium conditor, vir certè non malus; at non potuit hæc de Cypriano episcopo scripsisse Gennadius, qui secundum receptionem hodie dum ab eruditis chronologiam sub finem & seculis, seu annis

facile 15 prius desit vivere, quam Cyprianus episcopus fieret. Ad Messianum quod attinet, vel hic librum de Scriptoribus Ecclesiasticis nunquam edidit, vel saltem Opus hoc Messiani, si quando existiterit, a multis retrò seculis eruditorum oculos fugit. Fefellit procul dubio Guesnayum suppositius aliquis Gennadii & Messiani filius, cuius vitium ei obtexerit vel nimius ornanda Massilia amor vel artis critica non satis frequens usus.

21 De ceteris assertionis sua vadem Guesnayus preter anonymum quemdam, cuius scriptum, tum à Desiderio episcopo & clero Telonensi universo anno 570 comprobatum & obsignatum, tum an-

D

no 1096 à Guiberto, Provincia comite, propter suam antiquitatem & veritatem maximo in pretio habitum fuisse, refert pagg. 198, 211, 212. E 313, ubi etiam ea instrumenta exhibet, quibus maximam huic anonymo fidem habendam esse, contendit. At quominus Guesnayo adstipuler, non levia rationum momenta me deterrent. Ac primò quidem non nego, anno 570 Desiderium fuisse Telonensem episcopum; admitto quoque, seculo xi ad finem vergente, exstitisse Gilbertum seu Guibertum Provincia comitem, ac potuisse ei vetus aliquod volumen Ms. exhiberi; at genuum, ipsumque illud fuisse, quod pag. 198 & 212 Guesnayus retulit, non possum non insicari, cùm seculo vi in publicis instrumentis computatæ non sint anni à Nativitate Domini, nec seculum vi sapiat hac phrasis: Anno Domini nostri Jesu Christi Nativitatis ejusdem 570, ac denū cùm eo tempore certo certius adhibita non sint, quas Arabicas zyfras vocamus, quæ multis tantum post seculis à notariis aut scriptoribus publicis assumptione fuerunt, ut ostendit Papebrochius tom. III Maii in Tractatu preliminary de Episcopis & Patriarchis Hierosolymitanis pagg. LV, LVI & LVII. Et quamquam ad perpetuam rei memoriam etiam olim scripta fuerint publica instrumenta, tamen seculo vi has phrases: Ad perpetuam rei memoriam, in præsenti publico instrumento aliasque ejusmodi minimè in usu fuisse, nemo non videt, qui vel leviter artis diplomatica elementa nōrit. Mitto ridiculam illam Telonensis episcopi Peiro Vasqui & Joan. Belline collectoris harum summarum Vita subscriptionem; varios quoque hic prætero anachronismos historicosque errores, suis locis infra redarguendos.

E

22 Sufficere hac mihi videntur, ut cum Cointio & Bailleto pronuntiem, codices illos, quos fide differunt, Guesnayus perantiquos & authenticos putavit, longè esse recentiores, imò, Cointio judice, nullius fidei, nimis, ut ego censeo, cùm ea referunt, quæ aliunde vel ex probatis historicis, vel antiqua traditione aut solidis rationibus erui non possint. His de anonymi auctoritate premisis, eum Sancti nostri natales describentem andiamus. Cyprianus, inquit Annal. Massil. pag. 198, virtute plenus atque splendidus claruit ex tempore Anastasii, Justini & Justiniani, ac Clodovei, Francorum regis primi nomine, hic ex illustri familia Montecolini vulgo Montolici Massiliæ prognatus est à Julio patre suo. Bellè sanè! Quasiverò eo tempore, quo similia familiarum cognomina in Galliis planè innivitata erant, Montecolini aut Montolici cognomentum Cypriani patri aut genti ex speciali prerogativa indutum fuisse! Demonstrarunt Papebrochius noster tom. IV Maii pag. 12, Mabillonius, Cangius ac Ludovicus Miratorius Antiquitatum Italicarum

F

tom.

A tom. 3, *Dissert. 41 pag. 721*, non solum tempore prima & secunda stirpis Francorum, sed etiam in principiis tertia ignota fuisse ejusmodi nomina; &, Muratorio teste loco citato, propè pro argomento falsitatis statim habendum est, si qua charta ante millestimum exarata eruitur, quam ornent aut onerent ævi nostri cognomina. Nullam itaque fidem anonymous meretur, cum gentem illam, ex qua prodidisse Cyprianum narrat, seculo vi Montolinam aut vulgo Montolicam dictam fuisse, adstruit.

B 23 Non tamen ideo ut falsum negaverim, S. Cyprianum ex eadem gente, que duauum post, puta seculo xi aut subsequentibus Montholicæ nomen gesit, suam traxisse originem. Hoc si anonymous & Guesnayus dumtaxat contenderent, ex eruditis neminem sibi contradicentem haberent, immo non contemnendis testimonis, licet tamen minime coavis, opinionem suam tueri possent. Ex nobili stirpe Sanctum nostrum ortum esse, innuit Officium de S. Cypriano, anno 1618 iussu Telenensis episcopi emendatum, in quo Aniphonam ad Benedictus, mentis fulgore & carnis nobilitate praeclarus fuisse dicitur. Adspicuntur Officia propria sancte Massiliensis ecclesie anno 1662 Massilia operâ & studio venerabilis Capituli ecclesie cathedralis edita & illustrissimi ac reverendissimi domini Stephani de Puget, episcopi Massiliensis, approbatione & auctoritate munita, ubi pag. 194 in titulo Officii proprii Sanctus noster, non quidem ex anonymi & Guesnayi opinione, quam falsam esse, jam mox ostendimus, sed sensu proxime à nobis exposito, Cyprianus de Monte Olivo cognominatus reperitur.

C 24 Inter alios recentiores, quibus tamen, dum veterum auctoritate non subnituntur, parum in subiecta materia deferri debet, huic opinioni patrocinatur Claudius Robertus in sua *Gallia Christiana*, ubi in Catalogo episcoporum Telenensem hec habet: Cyprianus . . . is est, ut puto, qui Sanctus dicitur . . . ex gente, postea Montholia (Montholie) nuncupata. Honoratus Bouche *Chorographia & Historia chronol. Provinciae* tom. 1 pag. 645, S. Cyprianum ex familia Monteolii, seu Montolieu prognatum fuisse, disertis verbis afferit: neque ei praefatum illustre genus abnuit Dionysius Sammaritanus tom. 1 *Gallia Christiana* aucta. Eius verba habes col. 745: Pontius Rausinus anno MCCC transtulit solemniter in ecclesiam cathedralem reliquias sancti Cypriani, episcopi Telenensis, quæ in veteri scelto ædium episcopali inventæ fuerant nuper; & inclusæ intra thecam argenteam sumptibus tum episcopi & capituli, tum dominorum de Montolieu Massiliensium, qui ex genere S. Cypriani se dicunt. Hæc refert Honoratus Bouche lib. VII Histor. Ita laudatus Sammaritanus; additique prefatus Boucheus tom. 2 *Hist. chron. lib. 9 pag. 195*, dominos de Montolieu ex traditione habere, Sanctum hunc de sua esse familia: hæc autem quæm antiqua sit traditio, expendamus.

D 25 Incompertum hætenus mihi est, quo demum seculo ea invalescere cœperit traditio; sed eam vel ab ineunte seculo XIII firmatam fuisse, evincitur ex publico instrumento, quo supra laudatus Pontius Rausinus, Telenensis episcopus, nobilium Monteolinorum erga sanctum Consanguineum suum liberalitatem testatam & compensatam esse voluit. Integrum illud hic referre necesse non arbitror; ne longior sim, que hoc pertinent, verba transcribo ex Guesnaji Annal.

Oktobris Tomus II.

quorum opinio
nioni favet
instrumentum seculi
XIII;

E Massil. ad annum 1205, pag. 341: Notum fiat... AUCTORE quod... concedimus... privilegium perpetuum J. G. dictis de Monteolivo (Joanni & Vincentio fratribus) pro remunerazione trecentorum nummorum, qui ab his dati fuerunt ad constructionem capitis S. Cypriani de Monteolivo parentum suorum (id est, sui consanguinei, seu, ut Gallicè loquuntur, qui est de leurs parens) ... Quos trecentos nummos aureos dicti de Monteolivo dederunt propter constructionem dicti capitis S. Cypriani in aurum & argentum . . . propter quod per eorum vitam & suorum cum eis debeat satisfieri, in festum proximum S. Cypriani, dictis nobilibus de Monteolivo & aliis, qui sequentur eos, ex dispositione vita, concedimus gradum perpetuum honoris propter nobilitatem eorum, quod dicti Joannes & Vincentius de Monteolivo & sui in processione seu festo S. Cypriani per nos instituenda & fienda * circa urbem cum lampade de circo albo * facienda ipsi & omnibus, qui ex parte eorum venient, debent ambulare * post idem corpus S. Cypriani, * possint procedere facere debent * celebrando magnam Missam, * facere ipsi propter & in memoriam S. Cypriani, quod licet quidem privilegium tam ex parte nostra, quam ex parte dictorum canoniconum communicatur.

F 26 Concessis hoc instrumento prerogativis, te- hac tamen

ste Honorato Bouche tom. 2 pag. 991 anno 1655 historicè cer-

fruebatur, & hanc dubie etiam nunc eodem ta non est.

consanguinitatis & pie liberalitatis titulo frunitur illustris illa Monteolivorum familia, S. Cypriano ex avita pietate plurimum addicta, cuius rei specimen dedit laudatus num. 6 Antonius de Felix, qui se ex parte matris Margarete de Montolieu Sancto nostro consanguineum esse perhibebat, eisque cultum Massilia instaurari curavit. Cum igitur adductis hætenuis pro nobili Sancti generi testimonis, nullum, quod sciam, seu vetus, seu recens opponi posse documentum, quo traditio illa aut falsitatis arguantur, aut diurnæ possessionis sue dimovetatur sede, hanc aequum foret, præclare Monteolivorum genti Consanguineum suum & Massiliensibus Popularem eripere. Fatendum tamen, non id roboris habere, quæ pro his militant testimonia, ut S. Cypriani natale solum ac stemma historicè certum reddant. Honorablem proinde Massiliensibus fuisse, si data de eo scribendi occasione usi, ea edidissent fide & antiquitate veneranda instrumenta, quibus prudens quisque scriptor suffultus, illustrem Sancti gentem & patriam sine erroris meū afferere potuisset. Ut enim, quod jam pridem dictum fuit, lividi hominis est, veram Sanctis nobilitatem arrogare; otiosi autem & vani falsam affingere; ita moderati & equi critici est, sine antiquis integræ fidei documentis nobiles Sanctorum natales certamque patriam non asseveranter adstruere.

§ III. Series chronologico-historica rerum à Sancto ge-starum usque ad episcopatum.

D E S. Cypriani natali in terris anno, insi- S. Cyprianus tutione ac rebus ante episcopatum gestis sum- humanas li- mum est auctorum coevorum ac subequalium teras à patre silentium. Profatus anonymous & hujus fidem se- suo, ut fer- cutus J. B. Guesnayus illum litteris Latinis,

Y

Grecis

170 DE S. CYPRIANO EP. TELONENSI, CONF.

AUCTORE

J. G.

Græcis & Hebraicis à patre suo instrūtum fuisse, perhibent, additique Guesnayus, pag. 601, brevi tam omnium magnarum rerum atque artium scientiam consecutum illum fuisse, ut studio atque operâ S. Cæsarii, Arelatensis archiepiscopi, in Gratiani, Tolonensis antistitis, demortui locum cellissimumque sedem honoris ac dignitatis promotus fuerit. Facile cum emendatore Telonensi Officii credidero, Cyprianum humanis & divinis litteris apprimè doctum fuisse; quin & prater Latinam, etiam Græcam linguam cal-
luisse, non ausim inficiari; quandoquidem Massilienses trilingues olim fuisse, ac Græcè, Latinè Gallicèque locutos, ex Varrone referat S. Hieronymus in Proæmio libri 2 in Epistolam ad Galatas: harum autem linguarum usum ad sextum usque seculum apud Arelatenses) quidni & apud vicinos Massilienses? etiam penes laicos & plebeios remanisse, patet ex Vita S. Cæsarii, qua apud nos exstat tom. vi Augusti pag. 64 & seqq., num. 15, ubi hac de Cæsario leguntur: Adjecit etiam atque compulit, ut laicorum popularitas psalmos & hymnos pararet, altaque & modulata voce instar clericorum alii Græcè, alii Latinè prosas antiphonasque cantarent, ut non haberent spatum in ecclesia fabulis occupari. Neque etiam ita vero absimile est, idioma Hebraicum illum didicisse; nam licet exente seculo v non mediocriter in Gallis collapsum esset litterarum studium, tamen, cum his temporibus multis Massilia degisse videantur Hebrei, potuit specialis aliqua aut necessitatis auctilitatis ratio Cypriani patrem mouisse, ut hanc ipse linguam addisceret, eamque vel ipse Filium edocerer, vel ab aliis edocendum curaret.

didicisse
nas sub S.
Cæsario;

28 Ut ut sit de illa variorum idiomatum notitia, quam à suo parente S. Cyprianus accepisse fertur, plurimū certè ad ipsius in divinis litteris & preceptis institutionem contulit S. Cæsarius, quod planum fit ex memorata Vita libro 1, apud nos num. 40, & apud Mabillonum num. 30, ubi Cyprianus pro sua modestia conqueritur, non eum sub S. Cæsario se fecisse progressum, quem se sub tam illustri preceptorē facere debuisse, credebat. Væ mihi misero Cypriano, exclamat, qui tam tepidis in discendo exstīti, ut modo cognoscam & peniteam! Quare de tanti fontis fluvio non tantum hausi, quantum mea indigebat ariditas? S. Cæsarii suprà landati discipulum fuisse Sanctum nostrum, jure merito pariter affirmant Dionysius Sammaritanus in Gallia Christiana anc̄la tom. 1, col. 741, scriptores Historia litteraria Gallia tom. 3, pag. 237, aliqui non pauci, quibus omnino consonat Officium proprium Telonense, ubi in Antiphona 1 ad Matutinum dicitur in Christo fidelissimus, Cæsarii Discipulus & Comes individuus, cui, ut refertur Lectione 4, ab ineunte ætate adhæsit.

sed de tem-
pore

29 Difficultatem tamen parvunt adducta ultimo loco verba. Si enim S. Cyprianus non cœperit adhærere S. Cæsario, nisi jam episcopo creato, sane non, nisi satis impropriè, ab ineunte ætate ei adhæsse, dicendus erit. Nam, ut apud nos die xxvii Augusti pag. 52 ostensum est, S. Cæsarius ordinatus est episcopus anno Christi 502; cum autem Sanctus noster anno Christi 505 aut 506 à S. Cæsario diaconus consecratus sit, ut num. 33 ostendemus, consequens est, illum anno primo episcopatus S. Cæsarii, seu anno Christi 502 annos numerasse circuiter viginti septem. Etenim,

licet Arelatensis presul, quam sibi considerat te-
gem, aliis episcopis non præscriperit, statuerat
tamen ipse, ut numquam in ecclesia sua diaeo-
nem ordinaret ante tricesimum ætatis ejus an-
num, prout in citata S. Cæsarii Vita, lib. 1,
num. apud nos 43 afferitur. Quis autem, ser-
vata vocum proprietate, dicat, ab ineunte ætate
magistro discipulum adhæsse, qui annos natu-
circuiter viginti septem, ejus se disciplina commi-
tere incepit?

D

30 Neque etiam tum temporis, cum S. Cesa-
rius in Lerinensi monasterio degeret, ei Cypria-
num discipulum exstitisse putem. Preterquam e-
nim quod ex prefata ejus Vita manifestum sit, S. Cæsarium, dum in Lerinensi cœnobio agebat, satis
juvenem fuisse, supote qui adolescentis tantum ibidem
vocetur; memorata jam sapientis Vita indubitatum
facit, non alind ei munus ab abbe suo Porcario
commissum fuisse, quam ut cellæ curam gereret,
seu cellarium ageret, cumque ab hoc officio postea
remotum, desideratè legendi, psallendi orandi-
que & vigilandi assiduitate ita se macerasse, ne
morbo correptus, ac tandem valeudinis recupe-
randæ causâ Arelatem fuerit remittendus. Non
sit igitur verisimile, S. Cæsarium eodem illo tempo-
re, quo ipse adhuc juvenis sub Porcario abbate
religiosa perfectione incumbebat, Cyprianum no-
strum aliosve sub se discipulos habuisse, quos disci-
plina regularis institutis imbueret. Quid? quod ne
conjectando quidem erat alicunde possit, Sanctum
nostrum Lerinense cœnobium umquam vidisse,
nendum illic sub alicujus disciplina fuisse commo-
ratum.

ubi has didi-
cerit, non
ita constat.

31 Itaque, si re ipsa S. Cyprianus ab ineunte ætate S. Cæsario adhæserit discipulus, suspi-
cari licet, illum sub fine seculi v, cum S. Cæ-
sarius monachis in insula Rhodani præesse incipe-
ret, perfectionis Euangelicae studiosum, auditis
præclaris viri virtutibus, ejus se discipline tum
temporis subiecisse, annis natum virginis circuiter
& duobus, ab eoque tempore illi comitem indi-
viduum & fidum adhæsse discipulum, donec ab
ipso Cæsario anno 502 ad Arelatensem cathe-
drām eveclō ipse postmodum in Telonensi sede
constitutus sit, in qua præceptoris sui vestigiis in-
sistens, eamdem religiosa vita normam, quam
didiicerat, retinuerit: atque, ut se moribus anti-
flitatis sui sape inferior clerus conformare studeat,
in tam sancto vita genere varios habuerit sua dia-
cessis clericos virtutum suarum & vita generis se-
dulos imitatores; unde & fortasse subsequentibus
temporibus S. Cyprianus abbas fuisse creditus sit.
Hec, ut à vero aliena non sunt, si re ipsa sub-
sistant, (nam quis sine vade aut antiquo teste af-
severare similia andeat?) facilè erit intelligere,
Cyprianum illum abbatem, patriâ Massiliensem,
quem Sauvayus à nostro fine ullo testimonio di-
versum facit, eundem omnino cum Telonensi Epi-
scopo esse, qui religiosæ & vero præfatu digne-
vitæ magisterium apud Telonenses exhibuerit,
omnis Euangelicæ perfectionis factus tam ver-
bo, quam opere didascalus. Que tanto proba-
biliora sunt, atque è fortius contra Sauvayum
faciunt, quod de diverso illo Cypriano Telonensi
abbate, nusquam, quod quidem neverim, mo-
minerit antiquitas; nec in ea urbe cœnobium ul-
lum, quod regere potuisse, tum exstitisse lega-
tur.

F

32 Verumtamen cum nihil nos cogat allega-
tis Officii Telonensi verbis tam præfate insisteret,
quid se statuamus, Cyprianum nostrum, non
tam

videtur ta-
men id conib-
gisse Arelate.

A tam ineunte, quām progradientे ētate, seu anno atatis sua vigesimo circiter & septimo se disciplina S. Cæsarii commississe, nimirum cūm hic Arelatensisbus p̄f̄sul datus, totum se (*ut habet ejus Vua num. 13*) verbo Dei & lectioni, inquietis etiam prædicationibus mancipavit, atque, ut ibidem num. 40 dicitur, cūm in diffrendis Scripturis & in elucidandis obscuritatibus emicuit; adē ut Cyprianus unā cum Firmino & Viventio, postea episcopis, Messiano presbytero, Stephano diacono, aliisque viris, quā pīcate, quā eruditione claris, pars alumnorum longè illūstrior fuerit, quos Arelatensis antīstes ad virtutum cultum & ad sacras Litteras, erēctā in episcopali domo scholā, sedulō erudit̄ebat. Quāde re plura videſſis tom. 3 Hist. litteraria Francia pag. 23 & apud Thomassinum de veteri & nova Ecclesiæ Disciplina parte 2, lib. 1, cap. 93. Certè huic opinioni apprimè congruunt ipsa S. Cypriani verba citato num. 40, ubi, postquam S. Cæsarii episcopales dotes, ejus in docendo & differendo zelum modumque suos interrogandi auditores exposuſſet, subiungit: Vx mihi misero Cypriano, qui tam tepidus in discendo extitit, ut modò cognoscam & poeniteam!

B
Diaconus à
S. Cæsario
consecratus
anno atatis
sua 30.

33. Aque hac quidem pro sua humiliata Cyprianus, qui tamen adē insignem in virtute & sacra eruditione progressum sub tanto magistro fecerat, ut hic, cūm nemini, nisi triginta annos nato & magnā sacrarum Litterarum peritiā ornato, manus imponeret, cūdem creaverit diaconum, & synodo Agathensi, cui auctoritate metropolitæ prefuturus erat, secum voluerit int̄esse. Audi bac de re Breviarium Telenense Lecl. iv: A beato Cæsario diaconus factus, ipsum secutus est in synodo Agatensi (Gallicè d'Agde) quæ celebrata fuit tempore Alarici Gotorum regis. Cūm igitur concilium hoc, ut apud Labbeum tom. 4, col. 1381 ejus titulus praefert, celebratum sit sub die III Idus Septembres, Mefala V. C. consule, id est, anno Christi DVI, Alarici, Gotorum in Gallia regis, XXII, Symmachii Papæ VIII, hec nobis epocha, modo vera referat Telenensis Lecl. iv, inservire potest, ut S. Cypriani annum in terris natalem, quem nulla, quæ quidem nancisci licuerit, authenticā documentā expreſſe signant, nūcāmque eruamus. Etenim, si cum Arelatensi p̄f̄sule ac magistro suo Cyprianus p̄f̄fata synodo interfuerit, eodem aut præcedenti foriē anno diaconus consecratus, revolutā retrò triginta annorum subdulione, efficitur, bunc anno circiter 475 aut 476 primam lucem hauſſe, quandoquidem S. Cæsarius, ut sup̄a dictum est, triginta annis juniores diaconos non ordinaverit.

C
postmodum ab
eo episcopus
Telenensis
fatuſſit;

34. Non pari modo annum, quo consecratus est episcopus, conjectando aſſequi alicunde possumus. Dionysius Sammaritanus tom. I Gallie Christiana col. 741, de illius ad episcopatum assumptione agens, nullam anni, quo hac contigerit, mentionem facit. Scriptores Historiae litterarie Francie tom. 3 pag. 237 ipsum ante mensē Junium anni 524 episcopum creatum fuisse, afferunt. Et certè ultra hoc tempus initium ejus episcopatus differri non potest, cūm anno illo concilium Arelatense IV subſignasse illum, extra controversiam fit. Baileius tom. 3 ad diem III Octobris, anno circiter 516; Guesnayus verò Annal. Massil. pag. 198 anno circiter 511 episcopalem ejus ordinationem innecedit. Quando itaque tam varia varii bac de re sentiunt, aut potius conjicendo adſtrunt, & nos ſymbolam conferre, & quod in re Octobris Tomus II.

incerta probabilit̄ nobis videtur, hic edicere non prohibemur. Si re ipſa p̄f̄ Gratianum, Telenensem episcopum, quem Gallia Chriſtiana citato loco refert, circa annum 472, ut martyrem occubuisse, nullus in eam ſedem fuerit eveſtus, pro ut ſaltem in nullis Telenenſium episcoporum Catalogis mediis aliquis inter Gratianum & S. Cyprianum reperitur; quid vetat credere, S. Cæſarium, Provincia metropolitam, etiam ante annum 516, puta anno 510, quo Arelate obſidianis periculo exempta erat, pro ſuo paſcendarum ovium zelo Telonensis proprium dediffe paſtorem, ac S. Cypriaum regimen animarum in ſua ſchola edictum, quām primā juxta Eccleſia p̄f̄scriptum potuit atque oportūnum iudicavit, ad Telenensem cathedram eveyſſe?

AUCTORE

J. G.

35 Conveniendus hic mihi videtur jam ſepe citatus anonymous, dum Sanctum nostrum in Telenensi ſede ante illud tempus, colloquatum fuſſe afferit, quo bellum inter Clodoveum Francorum, & Alaricum Gothorum regem exortum effet. Loquentem audiamus: Cūm reverſus fuit Arelatas, episcopatum Toloni Cæſarius ei (S. Cypriano) dimittit... ſed paulo p̄t pugnando Clodoveo rege Francorum cum Alarico Gothorum rege &c. Quibus verbis diſſenſiones & decretoriam inter hos reges pugnam initio episcopatus S. Cypriani poſponit; at certè minūs reble. Nam cūm Alaricum, non anno Christi 509, ut refert Telenensis Officii Leclio, ſed anno 507, in campis Vogladdenbus acie fuſſum & occiſum fuſſe, ex optime nota auctoribus jam paſſim tradant chronologi & historici Galli, conſequens foret, S. Cypriani, dum vix diaconatu inſignitus erat, fuſſe à S. Cæſario conſtitutum episcopum: quod non tantū non veriſimile, ſed & omnino falſum eſſe, ex eo liquet, quod Sanctus noster, teſtante ipſo anonymous, Agathensi synodo, III Idus Septembriſ anni 506 celebraſta interfuerit, diaconus ſolummodo conſecratus. Accedit, quod memorata synodo non ſubſcripſerit, ut patet apud Labbeum tom. 4 Conciliorum col. 1394 & 1395; cūm tamen epifcoi omnes, ipſique ab abſentiis epifcois delegati ſacerdotes & diaconi hanc ſynodus ſua ſubſcriptione firmarint. Hac ſine dubio adverbit Guesnayus in Annal. Massil. pag. 198; atque hinc, licet anonymous ut fidum ducem paſſim ſequatur, ipſius hic veſtigis inhaereret aſſus non eſt, & Cypriani epifcopalem ordinationem anno circiter 511 inneceditam iudicavit.

non ante bebum Clodo-
rum inter
& Alari
cum, ut vul
anonymous,

36 Nec magis anonymous nō ſtupor, nec etiam, cūm ea de cauſa Cypriani innit à S. Cæſario conſtitutum epifcopum, quod ille metropolitæ ſui de heresi apud Alaricum inſimulati cauſam ſtre- neū geſiſſet. Qui quidem, inquit, Cypriani ſendit, cauſam Cæſarii erga Alaricum regem defendit, qui de heresi eum criminabatur. Sed cūm reverſus fuit Arelatas, epifcopatum Toloni ei di- mittit. Triplici diversis temporibus calumnia de gravi crimine accusatum fuſſe Arelatensem preſulem, extra dubium versatur; ac primò quidem anno 505, vel, ut alii volunt, anno 506, dein circa annum 509; ac tertio circa annum 512 aut 513: qua calumnia ut à Cæſarii inimicis ſtructa & ab ipſo depulſa fuerint, expoſitum eſt in Opere noſtro ad diem xxvii Auguſti. De pri- ma illa inſimulatione agit p̄f̄fatus anonymous; ſed labitur, dum crimen illi falſo impaſtum, ha- resim fuſſe, de eaque S. Cypriani opera purga- tum fuſſe indicat. Quis credat, Arelatensem amiciū de heresi, non alia certe quām Ariana, qua tunc vigebant, apud regem Ariannum ſuſſe

AUCTORE

J. G.

fuisse insimulatum, atque propterea Burdegalam exilio relegatum? Quis sibi in animum inducat, Cyprianum, accusati episcopi discipulum, apud regem, cui ipse non minus, quam praeceptor, suspectus esse debrisset, tam feliciter ac strenue S. Cesarii causam egisse, ut illius rationibus permotus rex Arianus liberum ad suos multo cum honore remiserit S. Cesarius?

quod ex Vita
S. Cesarii

37 Accusationis ac defensionis seriem ex ipso potius Cypriano, S. Cesarii biographo, audiamus. Lib. 1, num. 16 & 17 hac legimus: Tranquillitatem hujus sancti viri (Cesarii) post paucos dies æmula diaboli perturbavit adversitas: & cui non habebat, quæ opponeret, vitia corporis, crimen objecit traditoris. Etenim post aliquod tempus perditus quidam de notariis beati viri, Licinianus nomine (quem Sigonius de Occidentali imperio lib. 16, num. 504 Licumannum vocat) assumpsit gerere in virum apostolicum, quod discipulus Judas non timuit aduersus Salvatorem nostrum, Dei Filium, perpetrare. Veneno enim sævæ accusationis armatus fugiens per auricularios Alarico regi, quod beatissimus Cesarius, qui de Gallis habebat originem, totis viribus affectaret territorium & civitatem Arelatensem Burgundionum ditionibus subjugare: cùm utique præstantissimus ille pastor flexis genibus pacem gentium, quietem urbium, diebus ac noctibus, à Domino generaliter postularet. Quâ magis causâ credendum est, instinctu diaboli ad exsilium sancti viri ferocitatem fuisse barbarem concitatam... Falsis & illicitis accusationibus condemnatus, cùm ab Arelatio suisset abstractus, in Burdegensem civitatem est quasi in exilio relegatus. Sed ut in eo Dei gratia non lateret, casu accedit, ut nocte quadam civitas fævo flagraret incendio, populique velociter concurrentes ad Dei hominem proclamârunt: Sancte Cesari orationibus tuis extingue ignem sœvientem. Quod cùm vir Dei audisset, dolore ac pietate commotus, venienti flammæ obvius in oratione prostrernitur, & statim flammarum globos fixit & repulit. Quo viso, omnium concurrentium vocibus divinae per eum laus est celebrata potentiae. Post hanc virtutem tanta admiratione ab omnibus habitus est, ut in eadem urbe non solum ut sacerdos, sed ut apostolus haberetur, & auctor persecutionis, id est, diabolus, confunderetur, qui eum, quem nisus fuerat reum afferere, videbat divini operis miraculis eminere. Quod ita fidei ratione comperimus. Ita ipse Cyprianus.

probatur.

38 Tum eodem loco pergit probare, quâ falsò, non heretos, ut vult anonymous, sed proditionis scelus in S. Cesarium conjectum fuerit; ac demà subiungit: Post hæc compertâ innocentia beati viri, quam scilicet non Cypriani patrocinium, sed S. Cesarii morum integritas, vita sanctitas & tam conspicuum miraculum non poterant non Alarico regi testam facere, poscit (Alaricus) quatenus fanatas antistes (Cesarius) ad pristinam revertentur ecclesiam, seque civitati pariter præsentaret & clero; accusatorem verò ejus rex præcepit lapidari; sed indignum hunc notariorum suum merita mortis optimus præfus subtraxit. Hac lib. 1 Vita S. Cesarii num. 17 & 18 Cyprianus narrat. Ex quibus ad oculum patet, quantum hallucinatus sit anonymous noster, cùm de heresi per calumniam insimulatum fuisse Cesarium re-

fert, atque Cyprianum ob defensam strenue hanc sui magistri causam ab eo ad Telonensem cathedralm eveclum, comminiscitur. Bailleto quoque, licet in assignando crimine, per calumniam illi impacto, cum Cesarii Biographo consentiat, tamen non inducar, ut credam, sine teste ac rade afferenti, effectum fuisse Cypriani eloquentiâ atque operâ, ut innocentem antisitem Arelatensem ad proprias sedes Alaricus ab exilio revocârit. Certè tam feliciter à S. Cypriano suscepti patrocinii nec vestigium nec umbra in Vita S. Cesarii aut in ullo fide digno instrumento reperitur; sed nec à Firmino aut à Viventio, qui alias magnificum Sancto nostro elogium texuerunt, simile quid litteris proditum est. Silet pariter de bujuscemo-
de religione
coram Alarico rege
co rege dī-
spūtāsse.

39 Nec minus altum est veterum scriptorum his verbis concepta: Cùm verò Mendrianus & Flavianus, nobiles milites ex partibus Saxonie, adhuc falsos deos colentes, in castris Alarici regis venissent, contra Clodoveum, Francorum regem, pugnaturi; & quadam die beatum Cyprianum de vera religione coram præfato Alarico publicè disputantem audiissent, compuneti corde conversi & pœnitentes... illum Tolonum usque sequuntur, ibique secus mare vitam eremiticam anachoretarum more duxerunt. Alaricum hunc subditis suis Catholicis, modò hi nihil contra Arianos molirentur, non fuisse admodum infelis, sicut notum est; ut sine gravi ratione vel aueroritate mihi nemo persuaserit, ipsum adeò frigidum Ariani dogmatis defensorem fuisse, ut vel advenam diaconum, in modo sacerdotem, si ve-
lis, Tolose, quod regni sui caput erat, publicè
& coram se de religione Catholica permiserit di-
sputare & vel, quod minus etiam credibile est,
ut Arelatem, ubi Cyprianus degebatur, rex ipso-
met proscitus, disputantem non modo suâ præ-
sentia animarit, sed & suos milites, ab eo ad fidem Catholicam conversos, abduci in tremum
siverit, eo maximè tempore, quo non exiguis
sibi à Clodoveo Francorum rege metus erat. At-
que hoc in causa sunt, cur ante numerum 34 in
hac chronologica rerum serie, asserta in Telonen-
si Officio publicæ illi disputationi locum nullum con-
cesserim.

D

E

F

§ IV. Prosecutio ejusdem se-
riei chronologico-historicæ,
in qua præsertim concilia,
quibus Sanctus interfuit &
subscripsit, recensentur.

NOn dubitandum videtur, quin sanctus An-
tonius noster, de cuius rebus in episcopatu-
m Vario conciliis interfuit,
præclare gestis pauca dumtaxat nobis antiqui re-
liquere, se ipsum ecclesiæ præbuerit exemplum
bonorum operum, factus forma gregis, ample-
xusque eum, qui secundum doctrinam est, fidei
sermonem, ut potens esset exhortari in do-
ctrina

Aetrina sana, & eos, qui tum temporis maximè contradicebant, Arianos & Pelagi sequaces, non sine fructu redarguere. Catholica illum fidei & disciplina ecclesiastica strenuum acerrimumque fuisse defensorem, probant sat multa, quibus interfuit subscriptio, concilia. In rem nostram sic de eo loquitur Breviarium Telonense emendatum, Lect. v: Cum eo (S. Cesario) multis conciliis interfuit, maximè Arausicanu secundo. Martyrologium item Parisiense ad diem 111 Octobris eum Arelatensi quarto, Arausicanu secundo & aliis interfuisse, testatur. De his speciatim hic agemus. Ac primum quidem concilium, cui S. Cyprianus, iam episcopus factus, interfuit, subscriptio, fuit Arelatense quartum (Gallicè d'Arles) quod à Baronio tertium; à Labbeo autem, Sirmondo, Pagio, Harduino aliisque ex collatione vetustissimorum MSS. quartum potiore jure & merito dictum est.

41 Neque ex Baronio ad annum Christi 453 anno 524 eo- obijci hic potest, S. Cyprianum, qui suprà num- debratis 33 circa annum 475 natu esse statuitur, non pos- tuisse huic concilio, anno, ut vult hic scriptor, 453 celebrato, interfuisse. Id enim, si rectè in hac re Baronius scriptisset, luce clarius esset. Sed erravit

Bhic eruditissimus Annalium Ecclesiasticorum conditor, dum concilium hoc, quod Opilione consule celebratum legerat, retulit ad annum Christi 453, quo anno Opilio quidam cum Vincomalo consula- tum gessit. Verum à Sirmondo nostro de anachronismo admopitus, Arelatensem hanc synodum Justino Aug. iterum & Opilione consulibus, hoc est, anno Christi 524 fuisse habitam, agnovit veritatis amansissimus Cardinalis, & concilium hoc Arelatense & cetera, quibus... Cæsarius præfuit... ab iis sedibus, in quibus malè constiuta fuerant, ad suas deinceps revocanda docuit, ut refert Sirmondus tom. 4 Concil. col. 1625 & 1626. Falluntur quoque Honoratus Bouche & Benedictini, qui Historiam litterariam Francie ediderunt: ille quidem, dum in sua Chorographia & Historia chronol. Provin- cie tom. 1, pag. 634 Cyprianum concilio Are- latensi quinto; hi verò, dum tom. 3 pag. 237 Arelatensi sexto interfuisse, assertunt. Memorati concilii titulus apud Labbeum tom. 4 Concil. col. 1622 his refertur verbis: Concilium A- relatense iv. Constitutio sanctorum episcopo- rum, qui in civitate Arelatensi ad dedicationem basilicæ S. Mariæ convenerunt viii Idus Ju- nias, Opilione V. C. consule, id est, anno Christi DXXIV, Joannis Papæ secundo, Theodo- rici Italæ regis XXXII. Canones quatuor ad disciplinam ecclesiasticam spœlantes in eo condi- sunt, quos, si lubet, vide apud laudatum Lab- beum tom. 4 col. 1622 & 1623. His Sanctus noster oclavo post Metropolitam suum loco sub- scriptis in hec verba: Cyprianus episcopus con- sensi & subscripti.

42 Triennio post Arelatense iv, hoo est, anno Christi 527 interfuit Cyprianus concilio Carpen- toraënsi (Gallicè de Carpentras) cuius hic ti- tulus apud Labbeum legitur citato tom. 4, col. 1663: Concil. Carpentoracense. Constitutio san-ctorum episcoporum concilii Carpentoracensis, sub die viii Idus Novembres, Mavortio V. C. consule, id est, anno Christi DXXVII, Felicis IV Papæ 2, Athalarici Italæ regis 2. Huic synodo, ex cuius Actis hoc tantum reperi- sur sanctum, quantum & qualiter ex bonis pa- rochiali ecclesie oblatis episcopo sumere liceat, S.

Cyprianus loco antepenultimo subscriptis in hunc modum: Cyprianus peccator consensi & sub- scripti. Epistolam vero ejusdem synodi ad Agræ- cium, episcopum Antipolitanum, primus post Cæsarium signavit Sanctus noster in hac verba: Cyprianus episcopus subscripti. Quem ei hono- rem ideò forte delatum fuisse, suspicari licet, quod in hac Agræci causa præ aliis fortem & constantem ad decretarum legum observationem urgendam sese exhibuisset. Aliquam certè cau- sam subfuisse, oportet, cur Carpentoradenses pa- tres tam diverso inter se ordine synodum ac dein synodalem epistolam sua subscriptione munierint; at hanc pro certo edicere quis queat?

43 Ceterum, tameisi (ut habet Additio ex codice Lugdunensi ad Constitutionem episcopo- rum concilii Carpentoracensis) hoc etiam pre- fatis Patribus placuisse custodiri, ut sequenti anno (qui erat 528) in vico Vafensi (Gallicè Vaison) octavo Idus Novembres deberet con- cilium congregari, nihilominus, sive, quod in- dicta in hunc annum synodus non facile cogi po- tuerit; sive quod, ut cogereatur, nihil admodum argeret; sive potius, quod gravioris momenti ne- gotia, puta questiones de gratia & libero arbitrio, tum acriter agitate, patrum studia sollicita- dinemque præ discipline ecclesiastice constitutione ac perfectione exigenter; concilium Vafense, quod cum Sirmondo, Pagio, Harduino & Longue- vallio secundum vocamus, dilatum est in annis 529 & diem v Novembres. Titulus hujus conci- lii apud Labbeum citato tom. 4, col. 1679 in haec verba refertur: Concilium Vafense III (aliis, ut suprà dictum est, II) quod in Vafensi vico Liberii præfecti prætorio atque Patricii tempo- re celebratum est Nonis Novembres, Decio Juniore, V. C. consule, id est, anno Christi DXXIX, Felicis IV Papæ 4, Athalarici Italæ regis 4. Subscriptis & huic synodo S. Cyprianus tertio post S. Cesarium loco, verbis plane iisdem usus, quibus Constitutioni concilii Carpen- toraënsis subscripterat, nimisrum his: Cyprianus peccator consensi & subscripti. Statutos in ea Canones videsis citato tom. 4 col. 1679 & 1680.

44 Nec se Cyprianus desiderari passus est in concilio Arausicanu 2 (Gallicè d'Orange) quod, ut est in titulo apud Labbeum cit. tomo, col. 1666, habitum est v Nonas Julias, Decio Ju- niore V. C. consule, id est, anno Christi DXXIX. Felicis IV Papæ 3. Athalarici Italæ regis 3. Cogen- da synodi occasionem ipsi Patres in Praefatione, cit. col. 1666, exponunt; aguntque de ea Stiltingus noster tom. vi Augusti pag. 57 & Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicane tom. 2 pag. 366 & seqq. Hanc semper celebrem in primis fuisse, non quidem Patrum ac virorum illustrium, qui ei in- terfuerunt, numero; (plures enim, quam viginti & unus non erant) sed rebus in ea gestis, & contrita Pelagianorum & Semipelagianorum ha- resi, nemo historicus vel theologus ignorat. Con- ditis in illa canonibus S. Cyprianus loco quarto sub- scriptis, ut apud laudatum Labbeum col. 1672 vi- dere est. Itaque Sanctus noster suam etiam in relata hic de Semipelagianismo victoria partem habuit, eamque non exiguam; ac forte ex hoc capite in Telenensi Officio Doctor novæ gratiæ, seu de novo tum his tum in Valentina synodo assertæ & comprobata, in Antiphona ad utrasque Ve- speras ritè salutatur.

45 Cum verò ex pertinacibus Semipelagianorum reliquiis, emuli multi surrexisserint, qui S. Cesarii

Vafensi II, alias III, anno 529; mense Novembris,

E

Arausicanu 2, anno 529, mense Julis,

F

AUCTORE

J. G.
Valentino ad
Rhodanum,
liberie anno
529 vel anno
530:

doctrina de gratia resisterent, ultimamque admodum machinam molirentur, quā Arausicana capitula aut quererent, aut eluderent; contra hos celebratum est concilium Valentini ad Rhodanum (Gallis Valence) in Gallia Vienensis labente anno Christi 529 vel initio anni 530, ut apud nos tom. vi Augusti pag. 58 exponitur. Quae in hac synodo peracta sint, quidve S. Cyprianus in ea presisterit, non aliunde discere possumus, quam ex Firmino & Viventio, qui partem aliquam Vitae Cæsarii conscripserunt. Sic ipsi lib. i, num. 46: Multi quidem æmuli surrexerunt, qui ejus (S. Cæsarii) resisterent doctrinæ de gratia. Sed ô felicitas æmulanda! Etenim suspiris & mala interpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei hominis frustra sinistra suspicio. Ob hoc antistites Christi ultra Isoram (Gallis l'Isere) consistentes, caritatis amore collecti, in Valentina civitate conveniunt: ubi enim beatus Cæsarius infirmitatis solita causa, sicut disposuerat, properare non potuit. Misit tamen præstantissimos viros de episcopis cum presbyteris & diaconibus, inter quos etiam sanctus Cyprianus Tolonensis magnus & clarus enituit, omnia, quæ dicebat, de divinis utique Scripturis affirmans, & de antiquissimis Patrum institutionibus probans, nihil per se in divinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratia præveniente vocatus. Atque ita quidem Cyprianus præ ceteris fidei Catholica & præceptoris sui causam prospéro successu egit ac de Semipelagianismo triumphavit.

ac dein Au-
relianensi iv
anno 541:

B 46 Annis circiter duodecim post Valentinam synodum, una cum 37 aliis episcopis ac nonnullis presbyteris concilio Aurelianensi iv (Gallis d'Orleans) interfuit S. Cyprianus, subscripsisse inter primos in hunc modum: Cyprianus episcopus ecclesiæ Tolonensis consensi & subscripti. Concilium hoc, quod, ut habet Labbeus tom. 5 Concil. col. 380, triennio post Aurelianense iii, Indictione quarta, Basilio viro clarissimo consule, celebratum est, id est, anno Christi 461. Vigili Papæ 2, Childeberti regis xxx, omnium postremum fuit, quod sanctus Antistes noster, jam sexagenario major, sua subscriptione munivisse legatur. De eo lectio vi Officii Tolonensis hac referuntur: Interfuit etiam ipse Cyprianus cuim Atilio, Vaisonensi episcopo, concilio Aurelianensi quarto, tempore Pelagii primi, summi Pontificis, & ejusdem Childeberti, Francorum regis, anno Domini quingentesimo quinquagesimo, & ipsius Childeberti trigesimo sexto. Hac Tolonensis Officii verba, quam sunt vera, quantum ad Cypriani in hac synode presentiam, tam sunt à vero aliena, quantum ad adjuncta & chronologicos characteres, ut akiter hic juverit anno affe.

habet Telo-
nensis Officii
Leditio, anno
550, & tem-
pore Pelagii
Pape 1.

C 47 Ego quidem sic censio, in paucis illis Tolonensis Officii verbis non paucos errores cubare. Nam, præterquam quod Vaisonensis antistes, qui synodo illi interfuit, non Atilius, sed Alethius vocatus fuerit, ut patet ex ejus subscriptione apud Labbeum tom. 5 Conciliorum, col. 388; & tom. 1 Gallie Christ. col. 921, illud certè perperam adstruitur, synodum illam coactam fuisse anno Christi 550 & tempore Pelagii I summi Pontificis. Constat quippe, memoratum concilium, ut supra etiam indicatum est, non anno 550, sed anno 541 fuisse celebratum; etenim, ut in Canone eius xxxvii dicitur, ante hoc triennium coacta fuerat

alia synodus Aurelianensis, ordine scilicet iii; cum autem id factum sit anno iv post consulatum Paulini Junioris, virti clarissimi, id est, anno Christi DXXXVIII, Silverii Papæ II, Childeberti regis xxvii, ut videre est citato tom. Concil. col. 294 & 304; necessariò consequitur, Aurelianensem iv anno Christi 541 coactam fuisse; qua de re consule, si lubet, Harduinum tom. 2 Conciliorum col. 1435 & 1436, Cointium Annal. ecclesast. Francorum tom. 1, pag. 595, Pagium in Crit. tom. 2, pag. 581, num. 9, Dionysium Sammarthanum in Gallia Christiana tom. 1, col. 741 & saepe alibi, Historiam litterarum Francia tom. 3, pag. 185 & 238. Nec minùs ex historicis ecclesiasticis certum est, contra quod Telonensis Officii auctor afferit, ante annum Christi 555 Pelagium I in Romana Cathedra non sedisse; ut mirum sit, potuisse hunc errorem ab eo admitti & synodum Pontificatus Pelagi I adscribi, quæ annis 14 ejus in Cathedram Petri assumptionem processit, quaque adeò sub Vigili, ejus successoris, Pontificatus collaudanda fuerat.

nec Childe-
berti, Fran-
corum regis,
anno 36.

E

48 Sed neque felicius Tolonensis Officii auctor coacta synodi annum cum Childeberti Francorum regis anno 36 connexuit. Cum enim hic rex anno Christi 558 obierit, ut ex Marii Chronico refert Henschenius in Exegesi de Episcopis Tunsgrenibus & Trajectenibus pag. 42, utque ostendunt Cointius Annal. eccles. Francorum tom. 1, pag. 845, Daniël Historia Francia tom. 1, col. 149 edit. Parisiensis anni 1713, Longuevalline Hist. eccles. Gallicana tom. 2, pag. 567; cum inquam, Childebertus anno Christi 558 obierit & annos 48, vel, ut vult Daniël, 47, regnaverit; debuisset Tolonensis Officii auctor annum Christi 550, cui Aurelianensem synodum innobebat, non Childebertini regni 36, sed 39 compleatum aut 40 incoatum statuisse. Quamquam parum nostrâ & lectorum interest, cohærenter inter se, sibive constent, nec ne, chronologicâ characteres, aliunde à vero multum aberrantes, ut ex dictis patet. Missis igitur chronologicis hisce questionibus, ad ea, quæ propriis ad Sanctum nostrum spectant, sermonem convertamus, & num ipse S. Cæsarius, præceptoris quondam sui, Vitam litteris mandarit, adductis ultro citroque dissentientium argumentis, dispiciamus.

F

§ V. Altera ejusdem seriei prosecutio, in qua liber prior Vitæ S. Cæsarii Cypriano, Tolonensi episcopo, adjudicatur..

A synodo Amelianensi iv redux in Provin- Cyprianum,
Ciam Cyprianus, S. Cæsarium anno 542, S. Cæsarii di-
scipulum,
61, carissimum sibi magistrum ac metropolitam suum, amissit. Cypriani sui haud immemor Cæ-
sarius, mantum * & cinctorum meliorem, seu, * pallium
ut alii in Testamento Cæsarii legunt, cinctorum meliorem *, ei moriens dari voluerat; Junio-
rem verò Cæsarium, fundati à se monasterii tum abbatissam, cui & mantum majorem, quem ipsa de cannabe fecerat, pariter testamento legârat, cuiusq; successoris suo Arelatenensis antistiti-
* cingulum
melius
v. 0.

A voluerat esse commendatam, iterum iterumque eum rogans, gratiâ divinâ præfati monasterii ut curam maximam haberet, & famam illarum (*santimonialium*) cum grandi pietate fatigaret provideri, prout in eodem testamento apud nos tom. vi Augusti, pag. 62 exponitur. Ergo Cæsaria chorusque sodalium monacharum ei commissus defuncti institutoris *Vitam legere appetentes*, apud Cyprianum quemdam aliosque S. Cæsarii discipulos institire, ut sancti sui fundatoris vitam & conversationem ab exordio repetentes litteris comprehenderent. Tam piis virginum votis annuens Cyprianus, qua vel ipse comperta de eo habebat, vel viderat, vel ex venerabilium Cæsarii discipulorum relatione prolatâ didicerat, de ipso scriberè ante alios aggressus est. Ita ferè ad verbum biographus S. Cæsarii in Praefatione ad ejus *Vitam* cit. tomo vi Augusti pag. 64.

ejusque biographum.

B Porrò hec S. Cæsarii *Vita*, cùm multis in locis interpolata hæc tenus prodijset, sincera & integra exhibita est à Mabillonio, Seculo Benedictino 1, pag. 658, uti is refert in prima Observatione prævia. Eadem tom. vi Augusti apud nos *Vita* exstat, in duos libros distincta, quorum prior hunc prefert titulum: LIBER PRIMUS, auctoriis Cypriano, Firmino & Viventio episcopis, ex Ms. S. Martini à Campis, Ordinis Cluniacensis Parisis, collato cum editione Mabillonii: posterior verò liber in citatis Actis Sanctorum die xxvii Augusti hoc insignitur titulo: LIBER SECUNDUS. Auctoriis Messiano presbytero, & Stephano diacono, ex editione Mabillonii. Prioris illius libri Cyprianum quemdam maxima ex parte scriptorem esse, ipse *Vita* titulus manifestum facit, atque id ex libri 1, num. apud nos 40, abunde confirmatur. Posteriorum verò librum à Messiano presbytero & Stephano diacono scriptum fuisse, ex fine libri 1 & initio libri 2 liquido etiam patet. Andi autem libri 1 num. 48: Et quia de innumerabilibus ejus (S. Cæsarii) hæc pauca præsumptius attingere: sufficient manifesta, etiam celantur occulta. Rogamus tamen, vos sancti fratres Messiane presbyter & Stephane diacone, quibus de illo multa comperta sunt, pro eo quod ab adolescentia in obsequio ipsius fuitis, ut huic Opusculo vestram collationem, seu *Vita librum* alterum jungatis. Hec Cyprianus. Veram sitne ille à Telenensi nostro Episcopo diversus, an unus idemque cum ipso, inter criticas neotericos omnino non convenit.

C *Antiphoni nostro librum priorem adjudicârunt Officia propria Sanctorum Arelatensis ecclesiæ, impressa Avenione anno 1612, in fine Lectionis vi ad diem xxvii Augusti, ubi dicitur S. Cyprianus illius (Cæsarii) quondam discipulus, episcopus Telenensis, ejus Acta conscripsit. Sed tacitè id ipsum postmodum retractatur, dum in iisdem Officiis propriis Lutetia Parisorum anno 1618 impressis, memorata verba omittuntur. Officium Telenense, anno 1618 emendatum, hec ad rem nostram habet: Ab ineunte ætate adhæsit (S. Cyprianus, episcopus Telenensis) beato Cæsario . . . cuius Vitæ librum primum simplici stylo, ornato tamen, descriptis. Sansayus in Supplemento Martyrologii sui Gallicani tom. 2, pag. 1176, Honoratus Bouche Chorographia & Hist. Chronol. Provincie tom. 1, pag. 643 & 649, & Gueñayus Annal. Massil. pag 198 hujus Vitæ scriptorem statuunt S. Cyprianum nostrum. His adspicuntur Mabillonius Sec. Benedictino 1, pag.*

*etumdem cum
Sancto Cæsario
plures sta-
taunt;*

658, observatione 1, ubi hec scribit: Cyprianus (auctor *Vita S. Cæsarii*) divertus non est à Cypriano, Tolonensi episcopo, S. Cæsarii discipulo, cui mantum Cæsarius testamento reliquit. Eamdem tuentur sententiam Scriptores Historia litteraria Francæ tom. 3, pag. 238: Opus unicum (*inquiunt*) quod quidem extet, quodque S. Cypriano (Tolonenensi episcopo) adjudicandum noverimus, Vita est S. Cæsarii Arelatensis maxima ex parte ab illo conscripta.

52 *Contrà verò Harduinum tom. 2 Conciliorum, col. 1102 Cyprianum, Tolonensem episcopum, diversum facit à Cypriano, Cæsarii biographo. Cincata col. in marginali nota, lit. c, sic de Sancto nostro, qui concilio Arausianco 2 subscripsit, enuntiat: Episcopus Telenensis, alias à Cypriano diacono, qui Vitam Cæsarii Arelatensis scripsit & de hac synodo filuit. Si propriea ita Harduinus sentiat, quod in *Vita S. Cæsarii* nulla de hoc concilio mentio fiat, exigua ejus argumenti negativi vis erit. Nec enim appareret, cur S. Cæsarii biographus, de concilio Arausiancano 2 sermonem instituisse debuerit. Ut quid contra adversarios ex hoc capite concludi posset, demonstrandum prius esset, S. Cæsarii biographum, si is Cyprianus Telenensis antifessus fuisse, non potuisse non concilia, quibus cum Cæsario interfuerit, ad unum omnia enumerare, aut saltē de Arausianco 2 non potuisse non expresse meminisse. Id autem nemo demonstrandum suscepit. Sed neque, si quis ostendere molitus fuisse, id facile effectum dare potuisset. Etenim Cæsarii biographo, ut num. apud nos 48 ipse loquitur, de innumerabilibus ejus (S. Cæsarii gestis) pauca, eaque dumtaxat, ut in Praefatione dicat, quæ minus onerent & sint à prolixitate submota, attingere & litteris comprehendere deliberatum fixumque erat. Noverat hic quoque, tum Firminum & Viventium episcopos, tum Messianum presbyterum & Stephanum diaconum operam suam inchoato Opusculo collaueros. Quid ergo cum impulisset, ut de Arausianco 2, cui cum Cæsario interfuerat, specialemonialibus faceret mentionem? Ego certè non video, quo jure quoque ex capitulo Cypriano nostro, ut pro Cæsarii biographo haberi queat, loquendi de ea synodo onus imponi possit.*

53 Ruit & ex alia parte Harduinii eique consentientium opinio. Nam quem ipse diaconum solummodo appellat, hunc eundem Cyprianum, Cæsarii biographum, Messianus & Stephanus lib.

F 2, num. 1 diserte episcopum vocant. Illa dicturi (*inquiunt*) quæ vel simul vel sigillatim de eo cognovimus, vel cum sanctissimis (S. Cæsarii) coepiscopis, id est, domno Cypriano & domno Firmino atque sancto Viventio pariter vidimus; qui & ea, quæ de ipso superius scripta sunt, ab initio referentes usque ad finem articuli (*id est, prioris libri*) concluserunt. Istud etiam appetit, ait Mabillonius in Observationibus præviis ad *Vitam S. Cæsarii* Sec. Benedicti 1, pag. 658, ex inscriptione huic Vitæ præfixa in cod. Ms. Montis majoris: "In-,, cipit Prologus & Vita Cæsarii, quam dominus „Cyprianus & beatissimus Firminus & sanctus „Viventius episcopus, & presbyter Messianus „& diaconus Stephanus scriperunt . . . Et quamquam hæc Vita inscriptis vocem episcopus in singulari numero efficerat, legendum tamen in plura- li esse episcopi, rectè admonuit laudatus Mabil- lonius. Et Viventium quidem episcopum fuisse, abunde

AUCTORE

J. G.

abunde etiam patet ex Messiani ad eum epistola, quae exstat apud laudatum Mabillonum tom. i Annal. Benedict. pag. 683; Cyprianum autem & Firminum pariter episcopali dignitate fuisse, ex Messiani & Stephani verbis supra citatis luculenter quoque ostenditur. Imò ipse Cointius, qui in assignando Cypriano, S. Cesarii biographo, à nobis dissentit, tres illos presules supra laudatos, S. Cesarii coëpiscopos vocat tom. i Annal. Eccles. Franc. pag. 454, num. 9.

Cointius
cum à San-
do nostro di-
versum fa-
ciunt.

54 Fortius tamen, quam Harduinus aduersarios suos hic urget Cointius, dum citato tomo ad annum Christi 542, num. 25 Vitam S. Cesarii à Cypriano, episcopo Tolonensi, conscriptam negat. Differentem eum audi: Non possumus, inquit, adstipulari tabulis Tolonensibus & Martyrologio Gallicano suprà citatis, aliisque scriptoribus, qui Vitam S. Cesarii à Cypriano, episcopo Tolonensi conscriptam volunt. Cyprianum, qui Vitam S. Cesarii retulit in literas, à Tolonensi Præsule distinguendum remur. Rationem petimus ex eadem Vita. Author humiliter ac modestè de se, magnificè atque encomiastice de Tolonensi Antistite loquitur. Sic enim de se: (cap. 27, secundum verò partitionem nostram tom. vi Aug., pag. 73 num. 40, in quo, paucis mutatis, eadem leguntur) "Cernere in beato Viro (Cesario) licebat virtutes omnes, virgininitatem cum sinceritate conjunctam, modestiam cum verecundia, prudentiam cum simplicitate, severitatem cum mansuetudine, erudititudinem sive scientiam cum humilitate, denique vitam immaculatam, vitam nulli reprehensioni obnoxiam, vitam sui semper similem. Vx mihi misero Cypriano, qui ad discendum tam tepidus fui, ut modò & agnoscam & doceam, me de tanti fontis ubertate non tantum hausisse quantum mea postulabat aviditas." Et paulò pòst: nimurum cap. 28, juxta nos num. 43) "Sanctæ conscientiæ suæ testis sum ego peccator Cyprianus, quia quicquid aut aliis præcepit aut ipse fecit, omnia &c., Sic autem de Tolonensi episcopo: (cap. 30, secundum nos num. 46) "Præstantissimos, inquit, viros de episcopis cum presbyteris & diaconis, inter quos etiam Cyprianus, Tholonensis episcopus, antistes magnus & clarus enituit &c., Certè multum discriminis inter se atque episcopum Tolonensem ponit, MISERUM se dicit ac PECCATOREM, episcopum verò Tolonensem ANTISTITEM MAGNUM ET CLARUM appellat. Ita Cointius loco citato, cuius, ne quam ei sententiam falsò adscribam, aut argumentis ejus vim enervem, integrum textum dedi.

Allagatis ab
hoc scriptore
rationibus
fossis

55 Verum enimverò, si ex humili modestaque peccatoris appellatione, quam de se loquens adhibet Cesarii biographus, quidquam contra aduersarios legitimè concludere Cointius velit, profclò parèm, aut nihil agit; & quo jure negat, Cyprianum, qui se peccatorem profitetur, Tolonensem esse episcopum, eodem, id est, nullo jure negabit, Cyprianum nostrum concilio Carpontorieni interfuisse, quia & in illius subscriptione peccatorem se vocat: Cyprianus peccator confessi & subscripsi. Magnificum autem illud de Tolonensi antistite elogium, fateor à modestissimo nostro Episcopo adornatum non fuisse; nec placet proinde, quam & ipse postea pag. 474 retractâsse videtur, conjectura Longuevallii tom. 2 Hist. eccl. Gallicana pag. 372, memorati de Tolonensi presule testimonii ipsumsum S. Cyprianum am-

lorem facientis. Quòd verò Cointii ratiocinum non tam arctè aduersarios premat, ut tamen sibi quidam in animum inducere velle videntur, paucis ostendit laudatus supra Stiltingus noster in Commentario ad Vitam S. Cesarii tom. vi Augusti, secutus in hac sua de Cesarii biographo opinionem Joannem Mabillonum, qui pag. 658 Sac. i Benedict., 2 Observatione prævia ad Vitam S. Cesarii sic inquit: Nec refert, quod prioris libri scriptor de se ipso modestè ac humiliter, magnificè verò de Cypriano, Tolonensi antistite, loquitur. Id enim de se non scripsit Cyprianus, sed illi, qui cum eo priorem istius Vitæ partem condiderunt:

D

56 Quod, ne gratis dictum videatur, hoc argumento probat: Quippe licet Cyprianus auctor sit præcipuus, non tamen solus fuit in ea (Vita) describenda: sed cum eo Firminus & Viventius operam suam contulerunt. Quod quidem ex libri 2 exordio manifestum est. Tum verbis, que num. 53 dedimus, interjellit, enunciatum suum confirmat ex ipsis Cypriani testimonio, num. apud ipsum 29, apud nos 39: Unus ex nostris, qui hæc scripsimus. Et mox prosequitur Mabillonius: Illud igitur elogium, quod de Cypriano Tolonensi legis num. 35, (apud nos 46,) Firmino & Viventio auctoriibus adscribe: sicut dum in libri 2, num. 40, (pro quo lege num. 6, qui apud nos 7 est.) Messianus VIR VENERABILIS dicitur, id à Stephano diacono, non ab ipso Messiano scriptum, nemo non concedet. Mabillonio consenit Dionysius Sammarthanus tom. i. Gallia Christiana col. 741 & 742. Nec mirum, ait, videbitur, si libro 1, num. 35 (apud nos num. 46) laudetur ipse Cyprianus episcopus; etenim liber hic non solum à Cypriano, sed etiam à Firmino & Viventio dictatus legitur; qui duo procul dubio absolverunt hunc librum, in cuius fine occurrit Cypriani, Tolonensis episcopi, elogium. Objecit à Cointio difficultatem fuisse pariter & eruditè expeditum aitque eodem modo expeditum scriptores Historia litteraria Francie, quos lector, si velit, consulat tom. 3, pag. 239 & seqq.

& Cypriano
nostro liber
Vita S. Cesarii
adjudicatur.

57 Cum itaque tantum ab sit, ut propter allatas ab Harduino & Cointio rationes memorata Vitæ librum priorem Cypriano, Tolonensi presuli, abjudicare debeamus; ut potius ex facili objecionum illarum solutione adductisque à Mabillonio & Stiltingo nostro argumentis contrarium probari videatur; horum ego sententia, quā Cyprianum nostrum predilecti libri auctorem statuunt, labens subscribo, & si quid gravissorum scriptorum dictis addere liceat, sententiam illam hoc ratiocinio confirmo. Si indicia omnia, quibus solum libri auctor declarat, nemini alteri, quam uni Cypriano nostro convenient; profclò nullus esse potest aequalis rerum arbitri, qui Sancto nostro librum hunc non attribuat: hæc autem indicia an non in solum Antistitem nostram aptè quadrant, judicandum eruditis relinquo. Cerè præcipua nota, & maximè expressi characteres, ex quibus libri illius auctor dignosci queat, sequentes sunt. 1. Cyprianus ille, qui prefata Vita librum priorem maxima ex parte conscripsit, episcopali dignitate fulgebat, cum librum illum scriberet; quod ex Messiani & Stephani verbis num. 53 citatis & simul ex ipsis Vita titulo aperte probatur. 2. Multarum rerum, quas gessit S. Cesarius, oculatum testem se profitetur biographus num. 1 in Praefatione Vita. 3. Auctorem libri illius fuisse sedulsum S. Cesarii discipulum, ex lib.

E

A I num. 40, apud Mabillonum 30, manifestius est, quām ut quis inficias ire queat. Jam verò ecquis, obsecro, præter Sanctum nostrum, Cyprianus episcopus hoc tempore exstitit, S. Cæsarii sedulus discipulus, & rerum ab eo gestarum testis oculatus? Quis alteri illi Cypriano episcopalem cathedram vel conjectando tantum assignare ansus est? Ecqua diptycha vel quinam ex antiquis neotericisive scriptoribus etiam levissimè de altero illo Cypriano meminerunt? Profectò Cyprianos geminos, eosque in Provincia aut finitima regione episcopos, ac simul S. Cæsarii alumnos, omni retrò antiquitati ignotos fuisse, mibi prorsus in animum induco, nec putem, fore ullum, qui hujus nominis binos presules, rerum à Cæsario gestarum oculatos testes, ex qualicunque fide dignis instrumentis nobis sit exhibiturus. Quod igitur jam pridem ante Cointium & Hardnatum creditum est, S. Cyprianum, Telonensem episcopum, priorem Vitæ S. Cæsarii librum conscripsisse, id salvum integrumque maneat, donec, quæ adduximus rationum momenta, refellantur & solidiora in contrarium proferantur documenta.

B Refellitur Bailletus iniquam de illa Vita censuram fereos.
58 Ceterum etsi ipse Bailletus tom. 2 in Tabula critica ad Vitam S. Cæsarii die XXVII Augusti nobiscum in assignandis Cæsarii biographis sentire videatur, multò tamen diversam à nostra censuram de illorum lucubratione subneicit. Si Bailletum audiamus, Vita S. Cæsarii, etiam ut exstat Sec. I Benedict. pag. 659 & seqq., pro suspecta à native puritatis & sinceritatis defectu haberi potest; quin & ipsos sanctissimos biographos, & Arelatensis presulis discipulos, quasi præter modum narrandis prodigiis addiicti fuisse, haud leviter censoriâ suâ virgâ Bailletus ferire videtur. Verum hanc ejus censuram merito indignabundi explodunt eruditæ scriptores Historia litteraria Francie tom. 3, pag. 240 & 241. Fazentur quidem, stupenda quadam in illa S. Cæsarii Vita, maximè lib. 2 referri, sed suis, ut rectè observant, hæc ita adjunctis vestita sunt, eaque ratione comprobata, ut in dubium illa revocare sapientis critici minimè sit. Quid ipsi de Vita illa censeant, pag. 240 exponunt: Utut stylus Operis simplex sit, non eò minus tamen illud inter pretiosissima sexti seculi monumenta computari debet. Pauca in hoc genere reperies, quæ plures veræ pietatis sensus ingerant, aut plura, quæ ad Gallicanam ecclesiam pertinent, historicâ factâ recenseant. De Vitæ illius auctoritate dubitare nefas est. Episcopi sunt, iisque S. Cæsarii discipuli, qui illam scripserunt. Gravitatem, candorem, pietatem, ipsamque sancti Spiritusunctionem totum, quantum est, hoc Opus spirat. Videbis etiam Opus nostrum ad diem XXVII Augusti, pag. 50, num. 1, 2 & 3; ubi Cæsariam illam, cui S. Cyprianus librum suum inscripti, non (ut vult Caveus) S. Cæsarii sororem, (hac enim ante fratrem suum obierat) sed alteram juniores homonymam, & cœnobii Arelatensis abbatisam fuisse, ostenditur.

§ VI. Ultima seriei chronologico-historicæ pars, in qua tempus & genus mortis S. Cypriani examinatur.

Q Uàm diu S. Cæsario, anno Christi 542 ad superos translato, supervixerit S. Cyprianus, quove anno aut die ipse ad Dominum migravit, hacenus pro certo statui non potuit. Bailletus tom. 4 Chronologia Sanctorum pag. 161, Sanctum anno Christi 547 obiisse ponit; at tomo 3 ad diem 3 Octobris, certum emortualem annum non designat. Martyrologium Parisense, anno 1727 editum, ejus mortem statuit circa annum 545. Castellanus in Aëmeris sic de illo loquitur: Inventum est ejus (S. Cypriani) corpus anno MCCC; (substituendum esse annum 1201, num. 3 probatum est) dies tamen emortualis deprehendi non potuit. Dionysius Sammarthanus tom. 1 Gallæ Christianæ, col. 741, cum premisset, S. Cyprianum, jam tum senem, concilio Aurelianensi IV, anno 541, interfuisse, annum, quo mortuus sit, silentio premit, hoc unum referens, illum in vivis non fuisse anno 549, quo anno, inquit, Palladium (S. Cypriani successorem) Telonensem episcopum fuisse, constat. Nihil eo certius aut determinatum magis referunt scriptores Historia litteraria Francie cit. tom. 3, pag. 238. Non dudum, aiunt, S. Cæsario anno DXLI defuncto superflue fuit S. Cyprianus; creditur hic anno DXLV aut DXLVI in vivis non fuisse. Id saltem constat, ante mensem Octobrem anni DXLIX successorem ejus fuisse Palladius, qui eodem anno concilio Aurelianensi V, jam episcopus Telonensis creatus, intersuit, cui & subscriptis his verbis: Palladius in Christi nomine episcopus ecclesiae Telonensis subscripsi. Vide Labbeum tom. 5 Conciliorum col. 398.

60 Cùm ergo extra dubium versetur, ante mensem Octobrem anni 549 vitâ functum fuisse S. Cyprianum, oportet, ut vel corruptos codices pra oculis habuerit Officii Telonensis emendator, vel certè hallucinatus sit, dum illum anno 550 in vivis fuisse, imò etiam aliquo tantum post tempore obdormivisse in Domino, narrat, diem emortualem, nescio, quo instrumento eductus, statuens quintum Nonas Octobris. Si tamen in assignando mortis die sua Telonensi Officio fides constet, emendanda rursus hic erunt Telonenses Tabula à Guesnayo Annal. Massil. pag. 198 citata, que ejus emortualem diem quintum Idus Augusti assignant. Ego, incomptum mihi esse Sancti nostri diem & annum mortualem, multò libenter dixero, quām ut sine sufficientis fidei instrumento utrumque determinato diei & anno temerè affigam. Quod autem die III Octobris S. Cypriani celebretur memoria, id ejus corporis inventioni, quæ, ut num. 3 diximus, die illæ contigit, adscribi posse existimo: neque enim id in Ecclesia inusitatum est, ut, quando Sancti alicujus natalis in calis dies ignoratur, illius iam diem referatur solemnitas, quâ corporis sacre exuviae aut felici eventu reperta, aut solemniter olim translate fuerunt.

61 Et quamquam sancti Antistitis mortem anno potius 545, quām uni è tribus subsequentibus

Et si incertum
sit, quo anno
Sanctus obie-
rit.

E

tamen malè
in Officio Te-
lonensi anno,
Christi 550 s

F

AUCTORE

J. G.
peſſime verò
in Telonensi-
bus tabulis
anno 556
Sancti obitus
innelatur.

bus definitè inneltere non ausim, utpote hac in re veterum testimonio non suffultus; id tamen aſſeverare non timeo, Telonenses tabulas, quas à Gilberto de Tarenta in lucem eratas, scribit Guesnayus cit. pag. 198 Annal. Massil. omnino infeliciter Sancti mortem ad annum 556 retulisse. Sic in prædictis tabulis legitur: Post mortem S. Cæſarii Cyprianus in episcopatuſo remansit in pace.... Sed paulo pōt Alboinū, (imò Alboinū) Longobardorum rex, cum magno exercitu ex parte Galliæ venit, armis & igne ferè omnes urbes Galliæ Narbonensis invalit, ejusque milites magnam partem populi multosque episcopos necaverunt, effusione sanguinis Christianorum gaudentes; & una eorum turba juxta Tolonus venit, irruens in urbem sicut leones in prædam, dictique milites in templum Dei ambulaverunt, & B. Cyprianum invenerunt cum sociis Mandriano & Flaviano, ejecerunt eos de templo & in agro necaverunt eos, sicut oves Christi, anno Domini 561, v Idus mensis Augusti.

B *Kum non fu-
iſſe martyrio
affectum,*

62 Quod ad Mandriani & Flavianum martyres attinet, jam pridem ostendit Cuprus noster in Actis Sanctorum tom. III Auguſti pag. 749, eos anno Chriſti 556 sub Alboinū, Longobardorum rege, occiſos non fuſſe. Unde, quas pro ſua ſtabilienda opinione rationes evidentes adduxit, eadem etiam demonstrant, Cyprianum noſtrum, qui, ut num. 59 vidimus, procul omni dubio anno 549 diem ſuam felici morte clauſerat, non potuſſe anno 556, nedum anno 566, ſub Alboinū rege, qui anno dumtaxat 568 ex Pannonia in Italiā venit, à Longobardis martyrio aſſici. Quo tempore Sanctus noster vitā funeris eſt, (hoc eſt anno circiter 545) ecclēſia Gallica- na, ut ex Honorato Bonche tom. I Chorographie & Hift. Chronol. pag. 645 & ex Cointio ad annum Chriſti 542 num. 25 aliisque hiftorici pa- tet, nullam perſecutionem paſſe ſunt, atque ideo S. Cyprianum, Telonensem episcopum, martyrio coronatum fuſſe, expreſſe negat Cointius, & jure quidem meritiſſimo. Non placet tamen, cum addit, exiſtimare ſe, Sanctum noſtrum ab iis, qui Telonenses tabulas longe poſt illius mortem publicarunt, cum martyre ejusdem nominis conſuſum fuſſe, illo nimis, quem Sauffayus tom. 2 pag. 1176, à Saracenis Gallias invadentibus Telone ad altare peremptum ſcribit.

C *nec Telone
exiſtiffe ho-
monymos,*

63 Etenim, an umquam exſteriori Cyprianus ille martyr, Telone circa annum Chriſti 730, ut addit Guesnayus, à Saracenis occiſus, ob gravifimmas rationes jam pridem dubitavit laudans Cuprus noster, ſcrupulosque hac de re ſuos, quos nemo haſtentus evulſe, eruditis proposuit in Opero noſtro ad xix Auguſti in Vita SS. Mandriani & Flavia ni martyrum; ubi & Cyprianum, Telonensem abbatem, propter ſummum antiquitatis de eo ſilentium aliasque ob rationes non ausus eſt à Sancto noſtro diſtinctum admittere. Non diſſiteor quidem, apud Sauffayum die III Octobris Telone Martio

exſtare memoriam tum Cypriani abbatis, tum ſy- nonimi martyris, ac demum Cypriani, Telonensiſis episcopi: verum quis neſciit, illum non ſemel abſque ullo veterum testimonio Sanctos pro ſuo arbitrio aut multiplicatè aut confuditè? Sauffayum ſencti Guesnayus & Cointius, de Cypriano illo abbate ac de homonymo martyre fecerunt mentio- nem; at ipſi nihil magis, quam Sauffayus, af- fimationem ſuam expreſſo tantilla fidei instrumento firmare potuerunt. Et ſancte, ſi, prater Antijſte- tem noſtrum gemini Telone exſteriorint Cypriani, alter religioſa vita magiſterio & pralatura, alter martyrii palmā tam conſpicuus, ut Sauffayus ad- dixit; ſi utriusque, ut loquitur, perenni cultu vigeat percolenda recordatio, ediferat nobis, cur Provincia direcторia atque Officia propria, ſaltem Telonensiſa, ne ullam quidem utriusque, vel alterutrinus commemorationem aut hoc aut alio die praescribant. Accedit, quid Castellanus, peritiſſimus in paucis Sanctorum investigator, ſoli- lius Cypriani episcopi meminerit; ac tandem, quid Cypriani martyris & homonymi abbatis à Sancto noſtro Antijſte diſtinctionem haſtentus o- ſtendere Telonenses, quorum tamen maxime in- tererat, nequiverint, nullusque inter eruditos Gallos inventus ſit, qui motis à Cupero noſtro difficultatibus plauſibili aliqua ratione occur- rere tentarit.

64 Qua argumento eſſe poſſunt, cum Telonenses certa de Sancto ſuo documenta non habe- martyrem, rent, piam quorundam Provincialium creduli- alterum ab- batem, oſten- tam olim ex uno ſuo Cypriano triplicem diſiur. infundate feciſſe; quod facile accidere ex eo po- tuit, quod lapsu temporis & barbarorum incur- ſionibus obſcurata Sancti memoria, inexploratum ipſis fuerit, quo cum titulo honorare deberent, aliis forte eum ut episcopum, aliis ut martyrem, aliis ut abbatem colentibus; unde cum in Sancti titulos errores irreperiſſent, pronum ipſis fuit, cum vel geminare, vel ex uno triplicem facere. Alii contrà in diversam partem abeant, nihil ſolidiore fundamento uni ſuo antijſte Cypriano, preter episcopales insulas, abbatis pedum & martyrii palmam confeſſerunt. Neque hos juvare quidquam poſſunt citata num. 61 Telonenses ta- bula: etenim tam aperię falsa ſunt, qua ſub illarum finem leguntur, ut ad ea refellenda malim lectorum ad num. 21 & 62 huius Commentarii, vel ad Operis noſtri tom. III Auguſti pag. 749 F remittere, quam hic ſigillatim, at non ſine lec- toris nauſea, errores omnes exhibendo, falſitatē illius martyrii evidentiū demonſtrare. Telonenses illas tabulas in adſtruendo Sancti martyrio ſub- leſte fidei eſſe, ſatis etiam oſtendit ampliſſimus do- minus du Blanc, qui has certe pre oculis habuit, nec tamen, cum ad cleri Telonensiſis uſum Offi- cium de Sancto adornaret, vel leviter de ejus martyrio meminit. Demum ipſem etiā ecclēſia Pro- vincia Cyprianum, non ut martyrem, ſed dum- taxat ut Confessorem Ponificem, tum in horis ca- nonicis, tum in ſacro Miffarum Officio celebrant.

DE S. PATUSIO CONFES., ELECTO

EPISCOPO MELDENSI

MELDIS IN BRIA GALLIÆ PROVINCIA.

Memoria sacra, locus, tempus, cultus.

SECULO
VII VEL
VIII.
Quæ S. Patu-
sii memori-
nerint Mar-
tyrologia,

Anclum Patusium Martyrolo-
gium Parisense Eminentissimi
domini de Noailles, archiepisco-
pi Parisiensis jussu anno 1727
editum ad diem III Octobris his
verbis memorat: In pago Mel-

B *diciano S. Pathusii presbyteri Meldenis, qui electus episcopus ipso die obiisse dicitur. Ejusdem hoc die Breviarium Meldense anni 1640 men-*
minit, & rursum ad diem XXXI Augusti S. Ebregisilo S. Patusii in sede Meldeni successori sacram: Ebregisillus nobilissimis ortus parentibus, circa annum Domini septingentesimum quinquagesimum, eximiæ sanctitatis merito in episcopum Meldensem electus fuit, & in S. Pathusii (qui nondum consecratus fuerat) locum suffectus. Sanffayus in Appendice ad Martyrologium Galliæ canum litterâ P: S. Pathusius episcopus Meldenis, Deo charus, vitâ privatus memoratur ipso electionis suæ die: imò morte subductus & ad beatam subiectus immortalitatem. Castellanus in Martyrologio Universali, cuius verba Gallica Latine reddo. In pago Meldiciano S. Patusius ad S. Stephanum Meldensem canonicus, cuius pagi illius prioratus aliquis nomen gerit. Sancti præterea titulo à Belleforestio, Demochare de divina Misericordia, Chenuto, Severtio, Claudio Roberto, aliisque passim, qui de illo agunt, recentioribus honoratur: imò, teste Cointio in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 697, In omnibus antistitum Meldenium Catalogis SANCTUS appellatur: omisum tamen in quibusdam Meldenium episcoporum Catalogis, lib. I num. 79. Plessius scribit in Meldenæ Historia; at non alia de causa id factum censet, quam quod eodem, quo ad sacras insulas electus est, die, necdum consecratus, fecerit vivendi finem.

C *que fuerit sedes episcopalis.*
2. De Meldeni urbe, pagi Briensis principe, in Aëlis nostris actum non semel est. Fatinum olim dicta, gentis deinde nomen sortita est. Episcopatum habet antiquum, cuius incunabula quidam à S. Dionysio, à S. Santino quidam auspicantur. Ecclesia cathedralis Deiparam Virginem & S. Stephanum patronos habet. Senonensi olim metropoli subiecta, modo Parisiensi subjacet, ex quo videlicet Parisiensis ecclesia sub Gregorio XV Pontifice Maximo, instante Ludovico XIII, metropolitanis Galliæ sedibus adjecta est. Anno 549 Medovens, Meldenis episcopus, concilio Aurelianensi quinto subscriptus, Remensi Gondaldus anno 625 secundum Labbeum, Cointium & Mabillonum; secundum Sammarthanos anno 630. Plures quoque presules numerat sanctitate insignes, quorum sibi natales vindicat, ut S. Rigoerum, ut S. Hildevertum, ut S. Ebregisilum, ut S. Patusium nostrum, de quibus, aliisque apud Plessium tom. 2 pag. 452, ita canit Encoius Bellovacensis:
Offobris Tomus II.

Meldis, sanctorum mater fœcunda Virorum, Walberti justi, sacri nec non Canaldi, Faronis, Faræ, quæ Christum novit amare, Pro quo terrenum sponsum facit hæc alienum.

Meldis Celiniam vita cum celibe diam, Hostibus austерum tulit & Rigomerum. Partusum (quid ago) profert urbs Meldica pago.

Hic tres Germani, gestis & dogmate fani, Quem dilexerunt, Christum sibi substituerunt. **E** Hic Addo, Rado, proles clarissima Dado, Optimæ fundantes loca, qui sua, seque dicantes, Radolium, Jotrum, Resbacum constituerunt.

Hic Hildevertus pastor re, nomine, verus. Hic fuit antistes solitus collidere tristes; Conservis alacer, tumidis Ebregisilus acer &c.

3. Obscura admodum est antistitum Meldeni **quo floruerit** **tempore.** *chronologia. Hinc P. Joannes Pinus tom.*

v *I Augus. pag. 694. S. Ebregisilum, qui in sede Meldeni S. Patusium proximè exceptit, seculo VII vel VIII posuit, dum Meldenium episcoporum chronologia Nova Gallie Christianæ editores afferrent aliquid lucis. Exstat quidem apud illos tom. 8 col. 1597 & seqq. Meldenium praesulum Catalogus; sed nec S. Patusio, nec S. Ebregisilum annus ullus adscribitur. De Herlingo vero S. Patusio decessore proximo ita habent: Ipse creditur Herlingus episcopus, qui subscriptis privilegiis Agliberti Cenomanensis episcopi pro monasterio sanctæ Mariæ mense Junio anno XI Theoderici regis. Illud habes Analect. Mabillonii tomo 3 pag. 204. Theodoricum sub annum 691, regni sui 17 obiisse, tom. I Annal. Benedict. pag. 595 idem Mabillonius refert: ex quo fit conjectura probabilis, sub finem seculi VII S. Patusium diem clausisse extremum. Favet huic conjectura Cointius num. I citatus, favet & Martyrologium Parisense, quod unà cum Cointio annum Domini 697 S. Patusio mortualem assignat. Castellanus ad diem III Octobris, S. Patusium seculo VIII obiisse, ponit; sed mendum in eum locum, nisi fallor, irrepsit: sancto enim Ebregisilu, proximo à S. Patusio Meldenium praesuli seculum VII ad diem XXXI Augusti idem Castellanus apposuit: sanctum autem Ebregisilum successorem S. Patusii faciunt, quotcumque vidi, Meldenium episcoporum catalogi. Contrà Breviarium Meldenense eadem num. I citatum notat, S. Ebregisilum ad Meldenenses insulas eveclum esse circa annum 750: unde aut eodem, aut proximè precedenti anno S. Patusium obiisse, consequitur. Malim ego Parisiensi Breviario, quam Meldeni subscribere: defunctor enim S. Hildeverto, circa annum 680 successit Herlingus; Herlingo S. Patusius, Patusio vero Ebregisilus; & proinde, si Meldeni Breviario standum esset, Herlingum 70 ferè annos Meldensem secundum*

Z 2 dem

AUCTORE

J. B.

dem occupâsse , necesse esset , quod , nescio , qua di-
ceretur auctoritate , eique mihi probatur minus ,
quod rario erat & infrequentior sedis episcopalit
tam diurna posse.

4. Hac de Sancti estate : cultus vero inde per-
quisitus ejuscul-
tus , expli-
catur.

Hac de Sancti estate : cultus vero inde per-
spicuus est , tum quod annuam ejus memoriam
recolat ecclesia Meldensis die III Octobris Officio
semiduplici , ut in communis confessoris non Ponti-
ficis , tum quod in diocesi Meldensi templum jam
olim habuerit suo nomini consecratum : de quo
lib. I Historia Meldensis num. 79 ita scribit
Pleßius : In diocesi (Meldensi) tertio circiter
ab urbe Meldensi lapide Septentrionem inter &
Occidentem ecclesia parochialis est sub ejus in-
vocatione dedicata , in eaque fortasse sepultus

est. Pagus ipse non alio nomine notus est ,
quam sancti Confessoris : est & prioratus in ea
ecclesia , qui etiam S. PATUSIU nominatur. Hanc
abbatia Molismensi anno 1102 Odo quidam do-
navit , & Manasses hujus nominis I Meldensis
episcopus decennio post confirmavit : prioratus vero
corum , quorum intererat , consensu xxviii Junii
 anni 1726 extinctus est sub Eminentissimo domi-
no . Cardinali de Bissy , qui illius reditus semina-
rio suo applicuit , ut ex ecclesie Meldensis tabu-
lario referri Pleßius citatus. His plura de S. Pa-
tusio non inveni , praterquam quod sanctorum
monasterii S. Faræ , eodem Pleßius teste , ali-
quas S. Patusii reliquias S. Faræ fundatrixis sua
lipsanotheca inclusas penes se esse , arbitrentur.

D

DE SS. EWALDIS DUOBUS PRESBYTERIS MARTYRIBUS

IN ANTIQUA SAXONIA.

B

E

C.B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Antiquæ Saxoniæ , in qua Sancti passi sunt , notitia , varia
nominis eorum efformatio , memoria in Fastis sacris , cul-
tus ecclesiasticus , Passio edenda.

ANNO , UT
VEROSIMI-
LIUS EST ,
DCXCV.
Antiqua Sa-
xonia

ex poëta ano-
nymo non-
tia :

Ni quia Saxonia p:z varia bel-
lorum fortuna variaque tempo-
rum ratione fines habuit modo
arctiores , modo minus arctos .
Caroli Magni aeo , quod & E-
waldorum estate obtinuisse vide-
tur , inter Rhenum potissimum , Visurgim & Al-
bim cladebatur . Fas est id colligere ex Annali-
bus metricis , per Cheſnium tomo 2 Scriptorum
Francia , Reinerum Reineccium , Bonquetum a-
liosque vulgariis . In his enim auctior , poëta ano-
nymus , qui Arnulphi imperatoris aeo vixit ,
resque à Carolo Magno gestas carmine comple-
xus est , ad annum 772 , Indict. ix describens an-
tique Saxonia populos sic canit :

Saxonum natura ferox & peccora dura ,
Ferre jugum Christi necdum dignata suave ,
Dæmonico nimil fuerant errore subacta .
2 Christicolæ verò jam longo tempore Franci
Catholicam tenuere fidem , multisque per
orbem
Jam dominabantur populis , quibus undique
fulti
Præcipue virtute Dei , quem ritè colebant ,
Hanc unam poterant nimirum vincere gen-
tem ;
Quæ nec rege fuit saltem sociata sub uno ,
Ut se militiæ pariter defenderecet usu ;
Sed variis divisa modis plebs omnis habebat
Quot pagos , tot penè duces , velut unius ar-
tus
Corporis in diversa forent hinc inde revulsi .
Sed generalis habet populos divisio ternos ,
Insignita quibus Saxonia floruit olim .
Nomina nunc remanent , virtus antiqua re-
ceſſit .

Denique Westfalos vocitant in parte ma-
nentes

Occidua , quorum non longè terminus amne
A Rheno distat . Regionem solis ad Ortum
Inhabitant Osterlingi , quos nomine quidam
Ostvalos alio vocitant , confinia quorum
Infestant conjuncta suis gens perfida Sclavi .
Inter prædictos media regione morantur
Angarii , populus Saxonum tertius . Horum
Patria Francorum terris sociatur ab Austro ,
Oceanoque eadem conjugit ex Aquilone .

3 Cùm terrarum traclum , qui Albim inter &
Oderam est medius , Sclavorum populi , uti inter
eruditos facilè convenit , Carolo Magno imperante ,
infederint , ultimi decem hoc transcripti versus ,
utut impoliti , sat aperiè sane inter Rhenum , Vi-
surgim & Albim collocant antiquam Saxoniam ,
hujusque insuper limites sat explicatè definiunt .
Attamen cùm de antiqua Saxonia loco , quo SS.
Ewaldi passi sunt , infra differtur usui futura sit
paulò accurrior notitia limitum , quibus antiquæ
Saxonia pars , Rhenum inter & Visurgim media ,
circumscripta fuerit , lubeat hanc in rem diligen-
tiū inquirere . Dubitandum quidem non appa-
ret , quin Ewaldorum aquæ ac Caroli Magni e-
tate ab ortu Visurgim , ab Occaſu Rhenum aut
cerè loca Rheno vicina , à Septentrione Ifalam
& Friesam pro limitibus habuerit antiqua Saxo-
nia ; verum quod usque hæc tunc seſe à Meridie
extenderit , non aquæ habetur compertum . In
Annalibus Tillianis , à Bonqueto tom. 5 Scripto-
rum Francie insertis , quorum auctior initio fe-
culi noni floruit , ad annum 776 , pro quo repo-
nendus notatur annus 775 , hec leguntur : Tunc
rex (Carolus Magnus) habuit synodum ad Du-
riam , & inde pergens in Saxoniam , Sigebur-
gum

quod usque il-
lius pars , in-
ter Rhenum ,
F

A gum cepit. *Sigeburgum ad sinistram Ruram annis ripam situm est, ut, quo tempore Carolus Magnus antiquos Saxones armis aggressus est, eorum regio seu provincia, si non longius, ad Ruram saltem annem à Meridie fuerit extensa; hanc autem non reor minoris versus eamdem mundi plagam extensionis fuisse sub finem seculi septimi, quo Ewaldorum accidit martyrium.*

G Visurgim media over-
sus Meridiem
fuerit exten-
sa.

4 Etenim Cluverius lib. 3 Germania Antiqua cap. 13 ex Gregorio Turonensi probat, Bricteros seu Bructeros, aut etiam, ut Beda scribit, Boructuarios, Theodosii Magni tempore seu seculo

quarto multum proiecto inter Coloniam Agripinam, Cairos seu Hassos & Lippiam seu Lupiam annem sedes suas habuisse; nec his illos vel sponte sua vel vi adactos cessisse, comperio ante seculi septimi finem, quo primum sibi à S. Suiberto salutarem Christi doctrinam annuntiari audiverunt. Tunc autem expugnati à Saxonibus alio migrare verosimiliter fuerunt compulsi. Collendum id videtur ex Beda, dum. lib. 5 Historiae Ecclesiastica gentis Anglorum cap. 12 sic scribit: Qui videlicet Suidberct, accepto episcopatu, de Britannia regressus, non multò pōst ad gentem Boructuariorum secessit, ac multos eorum prædicando ad viam veritatis perduxit; sed expugnatis non longo pōst tempore Boructuariorum à gente antiquorum Saxonum, dispersi sunt quolibet hi, qui verbum receperant. Sanctus Suibertus anno 693, uti apud nos in S. Suiberto num. 8 probatum inveneries, in Britannia ordinatus est episcopus. Cū ergo ex Beda testimonio Suibertus non multò pōst ad fidem adduxerit multos à Boructuariorum, hique deinde non longo pōst tempore expugnati fuerint à Saxonibus, verosimile fit, primum quidem sub finem anni 693 aut anno 694; postremum verò sub finem anni 694 aut initio sequentis accidisse, ut adeò jam tunc antiqui Saxonies limites suos, si non longius, saltem ad Ruram usque annem, quod eos postea Caroli Magni evo extensis fuisse mox docui, à Meridie protulerint, traslusque, Ruram inter & Lippiam medium, antiquae Saxonie, priscis incolis abditi, Saxonum ve potestati additis, annumerari coepit.

In hac mar-
tyrio coronati
sunt Ewaldi:

C

5 Itaque cū Sancti nostri, uti infra probabo, in illa antiqua Saxonie parte, qua Visurgim inter & Rhenum interjacet, anno 695 martyrii palmam fuerint adepti, ex omnibus jam dictis est consequens, ut in eo terrarum tractu, qui inter Visurgim, Friesiam, Isalam, Rhenum & Ruram interceptus episcopatum Monastericensem, Osnabrugensem, Paderbornensem, comitatum Marcanum saltem ex parte, aliasque nonnullas ditiones complectitur, verosimiliter id acciderit; ibidem tamen indubie accidisse, idcirco asseverari non potest, quod tractus ille, uti ex iam dictis facile colliges, ultra Ruram annem tunc, cū Sancti passi sunt, à Meridie forte fuerit pretensus, nihilque, uti ex dicendis patescet, uspiam occurrat, quod Ewaldorum palestra definito eidam loco indubie affigenda sufficiat. Ut sit, dubium equidem non est, quin Sancti in illa Antiqua Saxonie parte, qua Visurgim inter & Rhenum interjacet, fuerint necati. Beda enim num. 4 Passionis edende resert, illorum Interferorum corpora in Rhenum fuisse projecta; quod utique à vero alienum foret, si in Saxonie, Visurgim inter & Albim media, fuisse occisi. Porro ex supra dictis unusquisque facile colligit, quod Ewaldos in Boructuariorum regione Rheno

vicina mortem pro Christo oppetiisse, Pagius in Criticis ad annum 693 affirmet, nec tamen apertere pugnet cum Beda, qui id in antiquorum Saxonum provincia accidisse, in Passione edenda scribit. Quippe Boructuariorum regio saltem ex parte, quo tempore occisi sunt Ewaldi, Antiqua Saxonie accenserit coepit, eique deinde semper, etiam Beda Historiam suam scribente, fuit annumerata, ut in hypothesi, quod Sancti in Boructuariorum regione verè fuerint occisi, id ibidem simul & in Antiqua Saxonie evenisse, absque aperta repugnantia asseverari queat.

6 Quocumque igitur modo res spectetur, Sancti in illa Antiqua Saxonie parte, qua Rhenum inter & Visurgim interjacet, martyrii palmam indubie sunt adepti, ut neceſſe non sit, rei huic confirmande plura afferre. Scriptores bene multi SS. Ewaldorum meminere; verū hi non una eademque nominis efformatione exarantur ab omnibus. Ab aliis enim Egualdi vel Eugualdi, ab aliis contrà Edwaldi similive alia vel magis vel minus corrupta appellatione efferuntur. Beda in Passione edenda nomine indeclinabili Hewald Sanctos distinguit; in Martyrologio vero, quod in Opero nostro tomo secundo Martii prefigitur, Ewaldos appellat. Hac deinceps appellatione & nos utemur: est enim longè communior, omnibusque ferè, qui Sanctos celebrant, martyrologis usitata; sunt autem hi numero non pauci tum classici, tum alii, qui ex classicis hancēre, una cum Romano hodierno recentiores. Omnium antiquior est Beda; neque enim vel in Hieronymianis, vel in Romano parvo Ewaldorum mentio occurrit. Varia elogia, quibus singuli ad tertium Octobris diem Sanctos exornant, huc transcribere, fuerit inutile: omnia enim ex uno propemodū elogio, quo Beda primum usus est, ducunt originem. Hoc adeò solum unā cum elogio, per Wandalbertum adornato, quod hoc metricum sit, nec foris ex solo Beda depromptum, hic recito, additurus interim per decursum, si quid, quod in Bedae elogio non sit, in aliis elogiis notatu dignum occurrat. Wandalbertus sic canit:

Ewaldi meritis, gente & cognomine & arā
Doctrināque pares quintum sibi morte di-
cārunt.

7 Beda vero Sanctos ita celebrat: Apud antiquos Saxonies natale duorum Ewaldorum, qui cum Willibrordo episcopo venientes in Germaniam, transierunt ad Saxonies; & cū ibi prædicare Christum coepissent, comprehensi sunt à paganis & sic occisi: ad quorum corpora multa diu lux apparet, & ubi essent, & cuius essent meriti, declaravit. Etsi hoc elogium, uti infra dicam, à scriptore, qui post Bedam floruit, interpolatum forsan sit, Ewaldorum tamen annuntiatio, quam continet, indubie ad ipsummet Bedam, veluti ad genuinum & primū auctorem, pertinet, idque, dato etiam, ad Bedam, ut Sollerius noster in Praefatione ad Usuardum num. 56 conjicit, solas illas Martyrologii praesae*facti*, sub Beda nomine tom. 2 Martii apud nos prefixi, speciale annuntiationes, quae pariter occurunt in Martyrologio Bede metrico, quod Acherius anno 1671 tomo decimo Spicilegii typis vulgavit. Etenim Ewaldi in laudato Martyrologio Bede metrico ad tertium Octobris diem seu ad quintum Nonas etiam celebrantur. Fit id quidem unico versu, sed duos etiam praecedentes, ut sensus habeatur integer, huc transcribo. Sic habent:

Sextas Octobris Nonis* Bosa optat habere *forte Nonas Sole.

AUCTORE

C. B.

genuino Martyrologio inscripta,

Solemnis terris, summo qui gaudet olymbo,
Et gemini quinis Ewaldi forte coluntur.

8 Speciat ergo omni dubio procul ad genuinum
prosaicum Beda Martyrologium Ewaldorum annun-
tiatione. Porro elogium metricum, à Wandelber-
toto Sanctis adornatum supraque hoc transcri-
ptum, facit hos quemadmodum meritis, ita &
doctrinā pares. Quod si equali Sanctos eruditione
undeque fuisse ornatos, significatum voluit
Wandelbertus, à vero aberravit. Etenim Beda,
cuius testimonio nemo non siet, in Passione eden-
da num. 2 de duobus Ewaldis sic scribit: Erant
unius ambo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli: nam uterque eorum appellabatur He-
wald; ea tamen distinctione, ut pro diversa
capillorum specie unus Niger Hewald, alter
Albus Hewald diceretur: quorum uterque pie-
tate religionis iubatus, sed Niger Hewald magis sacrarum Litterarum erat scientiā instru-
ctus. Pari ergo doctrina seu eruditione ambo E-
waldi ex Beda testimonio non fuerunt. Verum
Wandelbertus forte dumtaxat voluit, iisdem illos
paribusque fidei dogmatibus fuisse iubatus. Quod
si uique sum majori Ewaldi Nigri in sacris Lit-
teris eruditione potest consistere. Ceterū lauda-
tum Wandelberti elogium metricum ambos Ewal-
dos non solum meritis, gente & cognomine,
verum etiam arā pares rectissimè celebrat, idque
five per aram sacerdotii dignitatem, five cultum
ecclesiasticum intelligas. Ambo enim pari sacer-
dotii dignitate fuere insigniti, ut Beda in Pas-
sione edenda testatur; amboque etiam, martyrio
è vivis sublati, parem ecclesiastici cultus hono-
rem sunt adepti, ut palam fieri ex iis, quae jam
nunc dicere aggredior.

cultus eccl-
esiasticus an-
tiquus

9 Vix Sanctos reperias, qui à felici suo è vi-
vis excessu citius, quam Ewaldi cultum Sanctis
deserri solitum sint consecuti. Praterquam enim
quod sacra eorum corpora, ut Beda in Passione
edenda num. ultimo testatur, juxta honorem
martyribus condignum recondita fuerint, eaque
brevi post Pipinus humo extraicta atque ad se ad-
ducta cum multa gloria Colonia Agrippina tu-
mulo mandarit, statim ab eorumdem obitu insti-
tutum fuisse videtur, ut congruo honore quotan-
nis colerentur. Certè Beda mox laudatus, qui
cum Sanctis floruit, annoque 735, ut nunc
communior fert opinio, è vivis excessit, in Pas-
sione edenda num. ultimo sic scribit: Dies Pas-
sionis vel Inventionis eorum (sanctorum Ewal-
dorum) congrua illis in locis veneratione ce-
lebratur. Fuit ergo annua Sanctorum memoria
ante annum 735 cultu congruo celebrata, hinc-
que mihi verisimile fit, id jam factum fuisse vel
ab ipso anno, qui gloriosum eorum martyrium,
anno, ut dicemus, 695 affigendum, proxime est
secutus. Adeò festinus fuit fidelium in colendis
Sanctis Martyribus fervor. Verum hic postea non
parum remisso videtur, ut etiam fortè annua
Sanctorum memoria aliquamdiu celebrari desce-
rit. Certè sacra eorum corpora ad annum usque
1074, quo ea, uti infra docebo, sanctus Anno
II, Colonensis archiepiscopus, novo elevationis
translationisque honore affectit, in neglectis loculis
posita jacuere. Afferitur hoc in ipsiusmet S. An-
nonis de hac Ewaldorum translatione litteris infra
hoc transcribendis.

Colonia A-
grippina,

10 Verum post dictum annum 1074 Sanctorum
cultus, utut temporis lapsu forte immi-
nitus aut etiam penitus neglectus, translationis me-
morare occasione pristinas vires verosimiliter re-
cuperavit, aut etiam forsitan maiores acquisivit.

Quidquid de re sit, in Supelleclili nostra littera-
ria tres Lectiones MSS., ad Officium ecclesiasti-
cum de duobus SS. Ewaldis recitandum spectan-
tes, hisque proprias, invenio. Haec desumpta ne-
tantur ex Breviario Colonensi ad SS. Apostolorum
Ms., quod, qui illas decessoribus nostris sub fi-
nem seculi preter descriptis, quadringentorum
ut minimū annorum etatem tunc habere existi-
mavit. Fieri quidem potest, ut is non recte exis-
timarit; verum dubitandum non appetet, quin
seculo saltem decimo quinto dictum Breviari-
um fuerit antiquus. Fuerunt ergo Sancti jam
ante illud seculum in diaœci Colonensi aut cer-
te Colonia Agrippina Officio ecclesiastico eoque
sibi proprio culti: colii autem ibidem deinde non
deservisse verosimillimum est. Tria enim ad ma-
num sunt Breviaria Colonensia, quorum anti-
quius anno 1498, alterum anno 1577 ac ter-
tium denique anno 1618 notatur excusum. In
omnibus autem tribus Officium ecclesiasticum de
SS. ambobus Ewaldis ad III Octobris diem reci-
tandum proponitur; atque hi quidem in duobus
prioribus preter orationem quinque insuper ha-
bent Lectiones sibi proprias, in posteriori verò,
utipote ad Breviarii Romani normam redacto,
preter Orationem tres tantum Secundi Nocturni
Lectiones sibi proprias nacli sunt.

D

Monasterii,

11 Hec sunt, quæ de antiquo Ewaldorum
apud Colonenses cultu commemoranda inveni; ad
alia nunc loca, antiquo eorumdem cultu pariter
illustria, orationem converto. Ante reliqua oc-
currit Monasterium, primaria Westphalia civitas,
olim Mimigardoforda nuncupata. Sacra ambo-
rum Ewaldorum capita, nti infrā docebo, eō
olim fuere translata. Translationis hujus memo-
ria, ad xxix Octobris diem in Usnardo Gre-
veni Auditorio memoratur his verbis: In Mo-
nasterio adventus capitum sanctorum duorum
Ewaldorum, presbyterorum & martyrum; illa ad
eundem diem Officio ecclesiastico quotannis olim
celebrata apud Monasterienses fuit. Liquet id ex
antiquo Monasteriensi Breviario, quod penes nos
est, quodque anno 1489 notatur excusum. In
hoc enim ad dictum xxix Octobris diem proponi-
tur Officium de SS. Ewaldis recitandum, in quo
hi preter Lectiones variæ Orationem insuper ha-
bent sibi propriam, in qua ad sacrorum capitum
apud Monasterienses presentiam alluditur. Porro
hi non solum ad predictum xxix, verum etiam
ad III Octobris diem Sanctos olim coluere. Quam-
vis enim hoc die S. Ludgeri translationem olim
celebrarint, hodieque verosimiliter adhuc celebrent,
in Officio tamen, quod in prefato Breviario de illa
fit, facienda de SS. Ewaldis commemoratione pre-
scribitur. Proxime à civitate seu diaœci Mono-
stieriensi alia adhuc quatuor sese offerunt loca,
Sanctorum cultu illustria, comitatus scilicet Hoy-
ensis ad Visurgim situs, Appelerbeke, seu, ut
alii scribunt, Appellerbeke, comitatus Marcani
vicus, Tremonia hand procul distans, Larensis
diaœcis Monasteriensis pagus, Horstmaria non
longè remotus, & denique Croneburgicum in du-
ebat Montensi oppidulum; quamvis autem tria
ultima vel in diaœci Colonensi vel in Monasteriensi
sita sint, ac proin ad eadem spectent, quæ de San-
ctorum in his diaœcis cultu jam generatim di-
eta sunt, singula tamen nominatim hic una cum
comitatu Hoyensi commemoranda veniunt, quod in
his olim Ewaldi singulare quodam modo culti fue-
rint.

E

12 Et verò Ewaldos, ut à comitatu Hoyensi aliisque in
& Appellerbecano vice incipiunt, binis hisce in
locis,

AUCTORE
C. B.
Passio eden-
da.

A locis singulari quodam modo olim cultos fuisse, cultumve habuisse per celebrem, cum Catholicis illis in partibus vigeret religio, perspicuum fit ex iis, qua Wernerus Roelvinck lib. 2, cap. 1 de situ & moribus Westphalorum, & Hermannus Fley, dictus Stangefol, Præfatione ad Annales circuli Westphalici cap. 9 litteris mandarunt. Ad hos ego brevitatis causâ curiosum lectorem remitto, & ad antiquum simul & singularem Sanctorum in pago Larense cultum probandum predicior. Nicolaus Schatenus, Societas Jesu sacerdos, in Historia Westphalica, quam seculo proxime elapsu conscripsit, pag. 354 hec memorat: Monstratur eo in pago (Larense scilicet) fons tribus scatebris profiliens, quem percutto in terram viatorio baculo (sancti Ewaldi) elicere, dum extrema siccitas affligeret incolas. Rus etiam religione sacrum & rastro intactum à multis retro annis ex memoria horum virorum. Sed memorabilior in eo ædes sacra, Divis hisce olim posita, restaurataque nostra ætate ab episcopo Christophoro Bernardo. Cum ergo, ut ex his Schatenni verbis intelligitur, SS. Ewaldis ædes sacra in pago Larense olim fuerit exstructa, dubitandum non est, quin ibi cultum ibidem singulariter olim habuerint, seu singulari quodam modo honorati fuerint. Quod porro pertinet ad Croneburgicum oppidulum, in hoc quoque Sanctoros singulari quodam cultu gavisos olim fuisse, idcirco verosimile apparet, quod sint etiam, qui illos ibi martyrio coronatos afferant, nec ullum alioquin, quo ad hoc afferendum ducantur, argumentum occurrat.

B *bodie etiam in plerique nondum omisso.*

13 Utut res habeat, Sancti equidem ibidem seculo proximè elapsu habuerunt cultum per celebrem. Gelenius enim, qui tunc Opus de Colonia Agrippinensis Magnitudine vulgavit, quiq[ue], utpote hanc procul Croneburgo versatus, rem apprimè potuit habere perspectam, dilli Operis libro 3, Syntagma 4, pag. 288 de Ewaldis sic scribit: In Montensi etiam ducatu celeberrimè coluntur in Croneburgico oppidulo. Adhac non dubito, quin ibidem etiam hodieque colantur. Ex cultu enim, quem seculo præterito vel etiam ciuitas habuere, argumentum pro cultu hodierno non infundatum conficitur. Hinc pariter existimo, Sanctoros hodieque coli tum in vico Larense supra memorato, tum Colonia Agrippina, ac præcipue quidem in piissima hujus celeberrimæque urbis ecclesia S. Clementis olim, nunc S. Cuniberti nomine insignita. In hac enim sacra eorum corpora servantur. Præterea ad xvi Novembris diem, quo Ewaldorum translatio anno 1074 die tertia Octobris à S. Annone facta posteaque à nobis pluribus hic memoranda binis Usuardinis Auctariis apud Sollerium inscribitur, Gelenius mox laudatus in sacris ac piis Fastis Agrippinensis hac memorat: Coloniae in ecclesia S. Clementis sive S. Cuniberti translatio SS. Ewaldorum per B. Annonem archiepiscopum. Fuit ergo Gelenii estate in ade S. Cuniberto sacra non solum ad iii Octobris Ewaldorum natalis, ut in aliis Colonensis ecclesiis, verum etiam ad xvi Novembris translatio celebrata, adeò ut Sancti ibi tunc præcipue culti fuerint, ac proin hodie secundum jam dicta verosimiliter etiam colantur. Ceteram, quod ad civitatem Monasteriensem pertinet, Sanctoros etiam ibi hodieque coli existimo; eodem tamen id, quo olim, fieri modo, præ certo asseverare non asem, quod illorum capita, eò quondam translatata, Anabaptistarum, ut infra docabo, furore exciderint.

C 14 Atque hac de Sanctorum cultu tam antiquo, quam hodierno jam dicta sufficiant. Declaro nunc, que qualisque sit, quam Commentario huic subjiciam, eorum Passio. Hoc à venerabili Beda est conscripta, atque à nobis ex Historia Ecclesiastica, quam is de gente Anglorum contexxit, lib. 5, cap. xi de propria. Beda ab anno 673, quo primum lucem sortitus est, ad annum usque 735, ut nunc receptissima fert opinio, vitam produxit: sub finem autem seculi septimi (annum determinare, infrà utrumque conabimur) martyrii palmam Ewaldi sunt adepti. Summam adeò fidem meretur jam dicta, quam edituri sumus, horum Passio, utpote exarata ab auctore, non solum veritatis amansissimo, verum etiam aequali, qui proinde res, quas in litteras misit, simul habuerit probè perspectas. At vero quantacumque auctoritatis, accurationis ac fidei auctor sit Beda, nec palastram tamen, quam Sancti in Antiqua Saxonia habuerint, nec annum, quo passi sint, definit. Accedit, quod nihil etiam suppediet, unde, an Sancti ex Ordine S. Benedicti exstiterint monachi, certò reficiantur. Hinc circa Benedictinum Sanctorum monachatum, uti etiam circa martyrii eorumdem annum & palastram, eruditiorum opiniones variant. Nec mirum: præterquam enim quod hic eos Beda deserat, nullum omnino antiquum sat probata fidei monumentum inveniunt, cuius ope quid certi queant statuere. Nos in Commentarii huius decursu opiniones illas expendemus, ac quanti quoque facienda sit, ex rationum momentis, quibus nititur, estimabimus. Adhac nonnulla alia, qua à Beda attinguntur quidem, non tamen sat dilucide explanantur, utcumque vel hic vel in Annotatis Passionis edenda subjiciendis illustrare conabimur, addituri etiam, quæ ad gloriam Sanctorum posthumam, ex saeculis eorum exuvii translati obortam, spectare compemus.

E

S II. An Sancti sint ex xi Apostolicis viris, cum S. Willibrordo Euangelii prædicandi ergo ex Hibernia in Frisiam profectis, & an monachi ex Ordine S. Benedicti exstiterint.

F

Ewaldorum
cum S. Willi-
brordo in Fri-
siam missio

M Arcellinus, seu potius impostor, qui sub nomenite Marcellini, S. Willibrordi socii, nomine Vitam S. Suiberti episcopi, Trimestri primo Suriano insertam, litteris mandavit, cap. 6 sic scribit: Elegit ergo (S. Egbertus) & congregavit, instar duodecim Apostolorum, duodecim apostolicos Viros, in fide constantes, ex diversis monasteriis ad prædicandum Germanis Catholicam fidem. Fuerunt autem hi missi, Willebrordus, Swibertus, Acca, Wigbertus, Willibaldus, Winibaldus, Lebuinus, duo Ewaldi, Werenfridus, & ego minimus omnium Marcellinus, qui hanc historiam, sicut & S. Willibrordi conscripsi. Fuerunt ergo Ewaldi, si Marcellino credendum est, ex apostolicorum Virorum numero, qui, à S. Egberto Euangelii prædicandi ergo missi, cum S. Willibrordo in Germaniam seu potius Frisiam venerunt. Verum, inquit de Vita Suibertina parte i Seculi IIII Benedictini pag. 239 Mabillonius, In Martio Bollandiano, tom. i scilicet in S. Suiberto episcopo,

tam

AVTORE

C. B.

tam validis momentis confutatum est impostoris hoc figmentum, ut nemo tam apertis pseundo-Marcellini (*Sic vita Sibertina auctorem meum vocat*) mendaciis fidem habiturus sit impo sterum. Inter mendacia seu Pseudo-Marcellini figura in Opere nostro loso proxime citato con fuita, varia occurunt afferta, sub pseundo-Marcellini verbis mox hoc transcriptis comprehensa. Verum ego, missis ceteris, unum dumtaxat hic attingo, quod ad Ewaldos spectat, quodque integrum tamen à pseundo-Marcellino confitum non esse, ex dicendis facile colliges.

*pro falsa esse
babenda, non
aque altera
ratione*

16 Itaque Operis nostri tomo I Martii in S. Siberto episcopo num. 19 sic scribitur: Numerantur... (à Pseudo-Marcellino) inter ejusdem S. Willebrordi xi comites sancti duo Ewaldi. Sed disertè refragatur Beda, qui lib. 5 cap. xi, narrata Willebrordi & sociorum in Frisiā mis sione & inchoata prædicatione, ista subnequit: "Unde factum est, opitulante gratia divina, ut „multos in brevi ab idolatria ad fidem con verterent Christi. „ Tum de Ewaldis immediatè: "Horum secuti exempla duo quidam pre sbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverunt*, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Christo acquirere possent. „ Hos ait EXEMPLA DUODECIM ILLORUM SECUTOS, non in eorum confortio profectos, neque de numero corum fuisse: at neque in Frisiā, quò illi, sed ad provinciam antiquorum Saxonum venisse. Validissimum sane hoc arguentum est, ut Ewaldi cum S. Willibrordo in Frisiā non venisse monstrentur. Ut nihilominus res adhuc evidenter evadat, nonnulla lubet adjungere. Nullum prorsus apud Bedam in Passione edenda vestigium occurrit, ex quo cum S. Willibrordo consiliorum communicationem, nedum itineris societatem Ewaldis fuisse, possit conclidi, ubi tamen hi socium habuisse memorantur Tilmonem monachum, qui à nullo prorsus scriptore antiquo, nec ab ipsomet pseundo-Marcellino undecim apostolicis Viris, cum S. Willibrordo ex Hibernia in Frisiā S. Egberti procur ratione profectis accensetur. Adhuc Sancti, quantum ex eadem Passione edenda fas est colligere, rectè ex Hibernia antiquam Saxoniam sunt ingressi, ibique statim ac proin primo sui adveniūs anno martyrii palmarum sunt adepti; hoc autem, ut apud omnes ferè in confesso est, si non serius, certè non ciuius, quā anno 693 accidit. Hinc porrò jam consequitur, ut cum S. Willibrordo in Frisiā non venerint.

17 Praterquam enim quòd, ut dixi, rectè ex Hibernia antiquam Saxoniam sint ingressi atque adeò in Frisiā previè non diverterint, S. Willibrordus anno 690, ut nonnullis bosque inter pseundo-Marcellino placet, vel certè anno inse quenti, ut Pagius in Criticis ad annum 690 num. 1 ex Westmonasteriensis contendit, ex Hibernia in Frisiā cum undecim suis sociis advenit, ut adeò SS. Ewaldi cum S. Willibrordo, utpote post hunc ex Hibernia profecti, in Frisiā non appulerint. Pseudo-Marcellinus ergò, qui seculo decimo quarto antiquior non videtur, Sanctorum cum S. Willibrordo itineris societatem vel confinxit, vel, ut verosimilius appetet, ex prosaico Beda Martyrologio, tomo secundo Martii nostri prefijo, forte deprompsit. Certè in hoc ad 111 Octobris diem Ewaldi S. Willibrordo adjunguntur Socii. Verba suprà adhuc recitata, quibus id fu, hec sunt: Apud antiquos Saxones natale duo-

rum Ewaldorum presbyterorum, qui cum Willibrordo episcopo venientes in Germaniam, transferunt ad Saxones; & cùm ibi prædicare Christum cœpissent, comprehensi sunt à paginis & sic occisi. Ita prefatum Martyrologium, & quidem, ut Majoribus nostris Visum est, secundum genuinum Beda textum. Nec proprietas tamen existimandum est, Ewaldorum cum S. Willibrordo itineris societatem perperam negari. Quamvis enim ilorum (Vide quæ nam, 6 differui) ad 111 Octobris diem in landato prosaico Martyrologio annuntiatio venerabilem Bedam ve rè habeat auctorem, consequens tamen hinc non est, ut integrum, quo ibidem exornantur, elogium à Beda pariter, tamquam genuino auctore, sit profectum, omnique prorsus ab interpolatione purum existat.

*contrarium
posse conten
di; certissim
tamen Santis*

18 Sollerius in Praefatione ad Usuardum à se illustratum num. 53 sic scribit: Indubitatum est, Martyrologium aliquod à venerabili & sancto scriptore (Beda scilicet) compositum, nec minus certum, valde incompletum fuisse: certum præterea, à nullo hactenus primigenia phrasí, de qua omnino constet, editum fuisse. Ad hæc loco non uno satis deinde indicat, sese propendere ut credat, non pauca Sanctorum elogia, quæ in prosaico nostro Beda Martyrologio occurrant, subinde esse interpolata. Et verò rem sic habere, nemo, quantum opinor, ibit inficias. Hinc sufficiari fas est, ab interpolatione forsitan orum esse, ut Ewaldi in elogio, quo in prosaico nostro Beda Martyrologio ornantur, cum S. Willibrordo in Germaniam venisse indicentur. Bailletus, qui SS. Ewaldos cum S. Willibrordo in Germaniam seu Frisiā, Germania regionem, non venisse, nobiscum autem, dubitari posse affirmat, an elogium ab Adone Sanctis adoratum, in quo horum cum S. Willibrordo in Germaniam adventus adstruitur, ab interpolatore in Beda Martyrologium non fuerit intrusum. Placeret sane Baillett opinio, nisi idem, quod in Beda, Sanctorum elogium, idque iisdem ferè verbis conceptum, occurreret in Rabano, qui Adone est antiquior. Verum, inquiet non nemo, à quo ergò Elogium, quod in Prosäico Beda Martyrologio Ewaldis tribuitur, interpolatum esse potest? Respondeo, id factum videri à Floro, à quo Beda Martyrologium auctum est, apud omnes eruditos bagiologos compertum habetur. Quamquam enim, cum Beda Martyrologium studio Flori auctum seu acrevise dicatur, communiter tantum soleat intellegi, Sanctos aliquot à Floro Beda Martyrologio fuisse adjectos, nihil tamen obstat, quò minus creditur, mutationem subinde aliquam in ipsam etologia, que Beda suo Martyrologio intexuit, à Floro fuisse inventam.

19 Quod si hoc displiceat, videbis, num pre stet prosaicum Beda Martyrologium ita interpre tari, ut Sanctos cum Willibrordo in Germaniam venisse significet, non quod in Willibrordi societate, sed tantum quod eodem circiter tempore, quo hic in Frisiā, illi in antiquam Saxoniam, Germania regiones, advenerint. Alterutrum sa nè adstruendum est, ne Beda secum ipsem pugnare sit dicendus. Hic enim (vide quæ num. 16 differui) in Passione edenda seu in Ecclesiastica gen tis Anglorum Historia, lib. 5 cap. xi ea litteris prodit, ex quibus necessariò consequitur, ut Sancti in Willibrordi societate ex Hibernia in Germaniam non trajecerint; Ecclesiastica autem Beda Historia potius standum est, quām Martyrologio. Praterquam enim quod hoc interpolationis admone dem

*ostenditur;
quamquam
autem ex Be
de Martyro
logio*

*xx apostolicis
Viris S. Wil
libordi so
ciis, accense
rii*

A dèm sit suspectum, Historia faveat tempus, quo Ewaldi (vide iterum que num. 16 dicta sunt) in antiquam Saxoniam advenere. Porro cùm Sancti, ut probatum jam est, cum Willibrordo in Germaniam non venerint, certum est, eos ex undecim apostolicis viris, cum Willibrordo S. Egberti episcopi procuratione in Frisiam profectis, non extitisse. Atque hoc quidem etiam certum foret, etiam si prosaici Beda Martyrologii auctoritate duclii ultrò concederemus, Ewaldos in Germaniam cum S. Willibrordo advenisse. Quamquam enim eò in Willibrordi societate appulisse, in prefato Martyrologio disertè afferantur, propterea tamen undecim Apostolicis viris cum Willibrordo in Frisiam profectis (potuerunt quippe, nisi ex his non essent, cum Willibrordo adire Germaniam) non accensentur; Beda autem in Passione edenda dilectorum undecim apostolicorum virorum numero illos apertissimè excludit. Postquam enim narravit, S. Willibrordum aliosque undecim viros sanctos & industrios Euangelii predicandi causâ ex Hibernia in Frisiam trajecisse, mox addit, horum exempla secutos duos Ewaldos in antiquam Saxoniam, ut animas ibi Christo lucrificarent, esse profectos: qua sanè scribendi ratione undecim apostolicorum virorum numero, qui cum S. Willibrordo in Frisiam trajecere, ambos Ewaldos exclidi, nemo unas rationis compos ibit inficias.

B 20 Quamquam ergò, ut ex jam dictis fas est hand queunt. colligere, prosaicum Beda Martyrologium forte in Monachos causa fuerit, ut pseudo-Marcellinus verbis supra quidem illos recitatis Sanctos nostros cum Willibrordo in Frisiam venisse scriberet, puroque proinde is hac in re commento usus forsan non fuerit, eadem tamen ratione excusandus non est, dum undecim apostolicis viris, cum S. Willibrordo in Frisiam S. Egberti procuratione profectis, ambos Ewaldos per verba itidem supra hic transcripta accensit. Sed jam à confutatione eorum, que circa hoc argumentum perperam Marcellinus scriptis, ad discutiendum Benedictinum Sanctorum monachatum, à nonnullis confidentissimè assertum, progressior. Duo itaque hīc examinanda suscipio. Primum est, an Sancti exstiterint monachi; alterum verò an, ex hypothesi quodd fuerint monachi, Benedictinum institutum indubie sint professi. Sanctos exstisse monachos, verosimile admodum apparet. Beda enim in Passione edenda num. 2 de illis sic scribit: Horum (Willibrordi & sociorum) secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum. Sancti ergò, antequam ex Hibernia in antiquam Saxoniam sint profecti, aliquamdiu, teste Beda, pro æterna patria in Hibernia exsulavere: exsulare autem pro æterna patria nihil aliud apud hunc scriptorem significare videtur, quam vitam monasticam, deserto solo patre, profiteri. Certè apud illum, ut quivis ex Ecclesiastica gentis Anglorum Historia facile deprehendet, in alia significatione peregrinari pro Christo seu pro æterna patria vix accipitur, adè ut exsulare pro æterna patria propter similitudinem, que inter utramque loquendi formulam intercedit, in eadem significatione apud Bedam verosimiliter etiam accipiatur.

C 21 Fuerunt ergò Sancti verosimillimè monachi, ac proin forte etiam ex illorum Anglorum numero, de quibus Beda lib. 3, cap. 27 hac memorat: Erant ibidem, in insula Hibernia, multi nobilium simul & mediocrium de gente Anglorum,

qui tempore Finani & Colmani (anno 676 vi-ta funti) episcoporum, relictâ insulâ patriâ, vel divinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratiâ illò secesserant; & quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt; alii magis circumeundo per cellas Magistrorum, lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scotti libentissimè suscipientes, viatum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, & magisterium gratuitum præbere curabant. Utinque etiam Sanctorum monachatus confirmatur ex eo, quod in Passione edenda num. 2 ambo dicantur pietate religionis fuisse imbuti. Accedit, in eadem Passione num. 5 illorum sociis annumerari virum illustrem, cui nomen erat Tilmon, de milite factum monachum, ut etiam & ipsi monachi, quemadmodum jam dixi, verosimillime exstiterint. Ast nunc in aliud inquirio. Verosimillime etiam ex Ordine S. Benedicti existere? Mabillonius Seculo 2 Benedictino inter Pretermisos retulit ambos Ewaldos, utpote quorum non tantum Benedictini instituti professionem, verum etiam monachatum pro re incerta haberet. Ewaldi duo, inquit ibidem, an fuerint monachi, incertum ex Beda lib. 5 cap. xi. Verum postea, recte an secūs, dicenda aperient, mutant sententiam. Etenim tom. 1 Annalium Benedictinorum pag. 592 monachos illos deserit appellat, eorumdemque ibidem & pag. proximè sequenti narrat martyrium: cùm autem id praestet in Opere, quod rebus à suo Benedictino Ordine hujusque per Sanctos gestis commemorandis preci-pue est destinatum, Benedictinis etiam Sanctis accensero Ewaldos videtur, quamvis id aperi-nuspian edicat.

D 22 Dorganus, Menardus, Bucelinus, aliique Benedictini Hagiologi illos, veluti ad Ordinem suisq; indubie speculantes, Fastis sacris à se cinnatis infernere. Wionus & ipse Benedictinus monachus lib. 3 Ligni Vita pag. 325 ad tertium Octobris diem Sanctos etiam commemorat, ad-

instituti?
affirmatur
id à malis &
pro certo ca-
men haberi

duxisse monasticam in Riphensi in Anglia monasterio, quod tunc Benedictini, ut volunt, exstitit instituti. Sunt & alii nonnulli, qui idem indubitanter affirmant. Verum hi recentiores omnes sunt, nulloque prorsus antiquitatis testimonio nituntur, ut recenseri hīc omnes non debeant. Nicolaus Harpsfeldius in Historia Ecclesiastica Anglicana pag. 122 hec de Ewaldis litteris prodit: Praclarum Willibrordi in propagando Evangelio studium multi alii in exemplum traxere. Inter quos erant duo Hewardi, qui diu è patria in sancta illa, de qua diximus, Willibrordi societate voluntarii exules degebant. Willibrodus, antequam Euangelii annuntiandi ergò in Frisiam venit, aliquamdiu in Hibernia vitam duxit monasticam, sicutque, ut appareat, institutum S. Benedicti sectatus. Cùm ergò Harpsfeldius verbis proximè recitatis indicit, Ewaldos dia in Hibernia in sancta Willibrordi societate voluntarios exsules esse versatos, faveat eorum opinioni, qui Sanctos Ordini Benedictino adscribunt. Verum, quamvis Harpsfeldius pro gravi auctore à nonnullis eruditis habeatur, ab estate tamen Ewaldorum, utpote seculi tantum decimi sexti scriptor, est remotior, quam ueci, Sanctis sine idoneo antiquitatis testimonio monachatum Benedictinum attribuent, tunc credi queat. Quidquid igitur scribat Harpsfeldius, non magis ex ipso, quam ex Trithemio, Wiono aliisque Benedictinis recentioris avi scriptoribus fla-

A a
biliri

AUCTORE *biliri potest* Ewaldorum monastica secundum *S.*
C. B. *Benedicti institutum indubia professo.*

23 *Discutiamus modo, quæ qualiae fere of-*
ferant argumenta, quibus scriptores jam lauda-
*ti, aliique, ut Sanctos ex Ordine *S.* Benedicti*
*fuisse crederent, induci potuerint. Cum *S.* Willi-*
brordus ejusque undecim socii in Friesam ex Hi-
*bernia *S.* Egberti procuratione sint profecti, ho-*
runque exemplo, teste Beda, incitati Ewaldi i-
ter in antiquam Saxoniam arripuerint, putarunt
*fieri nonnulli, id quoque *S.* Egberti procuratio-*
ne adhortatione esse effectum, Sanctosque pro-
*prierae ante sub *S.* Egberti, Benedictini instituti*
monachi, disciplina aliquamdiu vixisse. Verum
nihil iterum in Beda, vel in alio scriptore anti-
*quo occurrit, unde Ewaldos, *S.* Egberto adnit-*
tente aut excitante, ad Euangelii predicationem
in antiquam Saxoniam venisse, utcumque colligas.
*Fuerit tamen id, auctore atque impulsore *S.* Eg-*
berto, effectum; quid hinc, queso, pro Benedictino
Ewaldorum monachatu probando poterit conclu-
di? Dubium est admodum, an ipsimet omnes un-
*decim viri apostolici, cum *S.* Willibordo in Frie-*
*siam profecti, aliquamdiu previe sub *S.* Egberti*
disciplina vitam exegerint. Quapropter ea de re
quantum ad Ewaldos potiori jure dubitari debet,
ac proin Benedictinus eorum monachatus
admodum dubius manet, quamvis etiam factum
*staturamus, ut *S.* Egberti impulsu in Friesam*
Euangelii gentilibus annuntiandi ergo sint pro-
fecti. Quod si igitur non aliud argumentum pro
Benedictino Sanctorum monachatu militet, non
video, quæ ad hunc firmiter credendum laudati
scriptores induci potuerint. Verum Mabillonius
Seculo 3 Benedictino, parte 1 in Praefatione af-
fert ea rationum momenta, ex quibus Sanctos ex
S. Benedicti Ordine existisse, pro verosimillimo
salem non nemo forsan habuerit.

24 *Etenim ibidem num. 16 sic scribit: Post-*
quam Scotti (Hiberni) ac Brittones Romanis
cæmoniis adsueverunt, accessere etiam mo-
nachi utriusque gentis ad Benedictinæ Regulæ
instituta, quæ sanctus Augustinus in Britanniam
intulerat. Id non Obscurè significat Beda in Hi-
storiarum libro quarto, capite itidem quarto, ubi
agit de duobus monasteriis à Colmanno in Hi-
bernia exstructis, "quorum unum Mageo vo-
"catum, usque hodie,, inquit, "ab Anglis
"tenetur incolis; & conversis jam dudum ad
"meliora instituta omnibus, egregium examen
"continet monachorum, qui de provincia An-
"glorum ibidem collecti, ad exemplum vene-
"rabilium Patrum sub Regula & abbe cano-
"nico in magna continentia & sinceritate pro-
"prio labore manuum vivunt., Quod his ver-
"bis contendit Mabillonius, nolo hic vocare in du-
"biuum. Pro vero ergo atque indubitato tantisper
"habeatur, monachos tam Scottos seu Hibernos,
"quam Brittones unà cum Romanis cæmoniis seu
"cum canonica Paschali observantia, quam per Ro-
"manas cæmonias præcipue hic intelligit Mabillo-
"nius, Benedictinam Regulam suscepisse, seu ad Bene-
"dictina Regula, ut loquitur, instituta accessisse. Ut,
"hoc dato, quidquam pro Sanctis Ordini Benedi-
"ctino afferendis habeauerit, necesse est, jam tum,
"cum hi vitam in Hibernia duxere monastica
"omnia ibidem vel saltem pleraque monasteria ec-
"clesiasticum Paschalis observantia tempus fuisse
"amplexa. Verum qui id, queso, sat certò proba-
"ri potest? Mabillonius in Praefatione supra lau-
"data num. xi sic scribit: Per Adamnanum pres-
"byterum & abbatem Hilenium monachorum,

*vel ex eo, quid post *S.* Adamnanum ad regem Aldfridum legationem*

B

qui legationis gratiâ missus in Angliam Roma-

nos illic mores didicerat, "plurima pars Scot-

," torum in Hiberniâ & nonnulla etiam de Brit-

," tonibus in Britannia ecclesiasticum Paschalit-

," observantia tempus suscepit, "inquit Beda

in libri quinti capite septimo-decimo. Attamen

," suos, qui erant in insula Hii, quive erant sub-

," diti monasterio, ad veritatis callem perduce-

re non valuit., Id factum paulò post annum

sexcentesimum nonagesimum, probat caput sex-

tum-decimum ejusdem libri.

D

25 *Fuerunt ergo, si hic rectè scribat Mabil-*
lonius, jam ante annum 695, quo Ewaldi in an-
tiquam Saxoniam profecti sunt ex Hibernia, ple-
raque hujus regionis monasteria ecclesiasticum Pa-
schalis observantia tempus amplexa, ac proin et-
iam Benedictina Regula instituta; pro indubitato
enim tantisper habemus, hac unâ cum canonica
Paschali observantia ab Hibernis monachis fuisse
suscepta. Hec sunt rationum momenta, à Ma-
billonio producta, ex quibus Sanctos ex Ordine
S. Benedicti existisse, non nemo forsan, ut dixi,
concludendum existimabit. Verum res tota de-
pendet à tempore, quo, ut ait Beda, plurima pars
Scotorum seu Hibernorum ecclesiasticum Pascha-
lis observantie tempus suscepit. Mabillonius
verbis suprà huc transcriptis id ante annum 695,
ut jam innui, accidisse indicat, idque ex capite
libri quinti Historie per Bedam conscriptæ sexto-
decimo probari afferit. Dispiciamus adeò, an ex
dito capite canonica Paschalem observantiam
ante annum 695 ab Hibernis fuisse suscepit,
possit concludi. Omnia verba, que buc utcumque
facere queunt, transcribo. Sunt autem bac, ulti-
mis Beda Verbis à Mabillonio suprà recitatis pro-
ximè subjuncta: Siquidem Adamnan presbyter
& abbas monachorum, qui erant in insula Hii,
cum legationis gratiâ missus à sua gente venisset
ad Aldfridum regem Anglorum, & aliquamdiu
in ea provincia moratus, videret ritus Ecclesiæ
canonicos; sed & à pluribus, qui erant erudi-
tiores, esset tollerter admonitus, ne contra u-
niversalem Ecclesiæ morem vel in observantia
Paschali vel in aliis quibusque decretis cum suis
paucissimis, & in extremo mundi angulo positis
vivere præsumeret; mutatus mente est; ita ut
ea, quæ viderat & audierat in ecclesiis Anglo-
rum, suæ suorumque consuetudini libertissi-
mè præferret.

E

26 *Erat enim vir bonus & sapiens, & sci-*
entiâ Scripturarum nobilissimè instruëtus. Qui
cum domum rediisset, curavit suos, qui erant
in Hii, quive eidem erant subditi monasterio,
ad eum, quem cognoverat, quemque ipse toto
ex corde suscepit, veritatis callem perduce-
re, nec valuit. Navigavit itaque Hiberniam, &
prædicans eis, ac modesta exhortatione decla-
rans legitimum Paschæ tempus, plurimos eo-
rum, & penè omnes, qui ab Hilenium erant
dominio liberi, ab errore avito correctos, ad
unitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Pa-
schæ tempus observare perdocuit. Qui cum,
celebrato in Hibernia canonico Pascha, ad
suam insulam revertisset, suoque monasterio Ca-
tholicam temporis Paschalis observantiam instan-
tissimè prædicaret, nec tamen perficere, quod
conabatur, posset, contigit, eum ante exple-
tum anni circulum migrasse de sæculo. Divina
utique gratia disponente, ut vir unitatis & pa-
cis studiosissimus antè ad vitam raperetur æter-
nam, quæ redeunte tempore Paschali, gravi-
rem cum eis, qui cum ad veritatem sequi no-
lebant,

us Beda nav-
rat, Paschæ-
lis observan-
tia tempus
sint ample-
ta:

A lebant, cogeretur habere discordiam.

27 Legitimum festivitatis Paschalis celebranda tempus à plerisque, ac penè ab omnibus, uti ex his Bede verbis intelligitur, Hibernis monachis tunc primum fuit suscepsum, cùm S. Adamnanus, legatione ad Aldfridum regem perfunditus, ritusque Ecclesia canonicos eductus, in Hiberniam trajecit, atque ibi monachos legitimum Pascha tempus observare perdocuit. Mabillonius dnas tantùm agnovit Adamnani ad Aldfridum regem legationes, qua amba ante annum 695 fuerunt peractæ. Hinc ante hunc annum plurimam partem Scottorum seu Hibernorum ecclesiasticum Paschalis observantia tempus fuisse amplexam existimavit. Verum ab Adamnano tertiam ad Aldfridum regem Legationem, quæ anno 695 sit posterior, obitam fuisse, ex verbis Bede proximè buc transcriptis & ex anno Adamnani emortuali manifestum efficitur. Etenim Adamnanus vel anno 703 vel anno 704, uti apud nos ad diem XXIII Septembri in Sancto illo docetur, è vivis excessit; unum autem dumtaxat Pascha (vide re-citata Bede verba & apud nos ad dictum diem in Adannano num. 28) intercessit inter Adamnani obitum, ipsiusque legationem. Fuit ergò hec vel anno circiter 702 vel 703 peracta, ac proin à duabus aliis Adamnani legationibus, ante annum 695 peractis, certissimè est diversa.

est aliquot annis serius evenit.

B

28 Porro cùm tantùm posset hoc (vide iterum re-citata Bede verba) plurimorum Hibernorum ad Catholicam Paschatis observantiam faëla sit accessio, consequens est in ea, quam sequimur, hypothesi, ut ad annum usque 702 aut 703 plurima adhuc in Hibernia exsistenterint monasteria, Benedictinum institutum nondum amplexa; neque enim hoc illa, antequam Catholicam Paschatis observantiam suscepissent, antiquæ sua vivendi norma substi-tuere, ut apud omnes in confessio est. Quapropter, cùm ante annum 695, hocque ipso anno, quo Sancti martyrio coronati sunt, plurima adhuc, que non essent Benedictini instituti, in Hibernia exsistenterint monasteria, vitamque forte in horum aliquo monasticam Ewaldi duxerint, vim omnem amittit alterum argumentum, ex Mabillonii placitis jam propositum, quo non ne-mo ad credendum Benedictinum Sanctorum monachatum potuisset forsitan induci. Hinc porrò jam consequitur, ut dubium admodum sit Benedicti-ne an alterius instituti monachi Ewaldi exsiste-rent. Ex diis etiam colliges, nullo jure in Na-talibus sanctorum canonorum Regularium Ordiniis sui Sanctis Ewaldos à Ghinio accenserit.

C

§ III. Quædam pseudo-Marcelini de Sanctis commenta, & an hi in vico Laren-si passi sint, fidem-que prædicarint.

Sancti, ut referi Pseu-do Marcellinus, ex Fri-sia

Subertina apud Surium Pseudo-Marcellini Historia cap. 10 hec habet: Crescente quotidiie (in Frisia) numero fideliuum, prædicantibus cum magna devotione præfatis (Willibordus, Sui-berto, Ewaldis, aliisque) prædicatoribus, cùm credentibus gratiam baptismi, quicumque ex eis erant sacerdotali gradu prædicti, ministrarent,

Oktobris Tomus II.

nec ecclesiæ consecratas haberent, ad quas populum conversum convocare & divina celebra-re & complere possent, communī decreto o-mnium confratrum & neophytorum, duos ex eis in episcopos consecrandos elegerunt, qui populo Frisonico præfessent verbo prædicationis & ecclesiæ dedicarent, & ordines factos cele-brarent, utpote sanctum Willebrordum inter omnes merito præfulgentem virum, humilem & totius honestatis exemplis refertum: & sanctum Swibertum, virum corde mansuetum, Scripturis sacris & ecclesiasticis disciplinis ap-primè instructum. Sanctus vero Swibertus ad Britanniam sive Angliam perrexit cum Acca & duobus Ewaldis, ceterisque nonnullis neophy-tis, & ego Marcellinus cum eis. Venimus autem in conventum Eboracensem in vigilia sancti Laurentii preciosi martyris: à quo & præci-pue à parentibus, & amicis gratiore recepti fuimus. Tandem tendentibus duobus Ewaldis con-fratribus nostris de licentia sancti Swiberti ver-sus Hyberniam, promissione facta, ut nos se-querentur ad Germaniam, quātū citius possent, migravit sanctus Swibertus nobiscum ad san-ctum Wilfridum, tunc episcopum Merciorum.

E

in Angliam cum S. Sui-berto, in epi-scopum ordi-nando, non trajecere,

30 Plura iterum hic in verbis cubant pura ac puta commenta; verum ea dumtaxat, quæ ad Ewaldos pertinent, hic exhibuisse sufficiet. Quem admodum Ewaldos cum S. Willibordo, Sui-berto, aliisque apostolicis viris, S. Willibordi sociis, in Frisia venisse, pseudo-Marcellinus supra (vi-de heus Commentarii num. 15) perperam scri-psit, ita hic nunc eosdem cum S. Suiberto, in epi-scopum ordinando, in Angliam profectos hincque in Hiberniam reversos inepit confinxit. S. Sui-bertus anno 693, uti inter eruditos plerosque convenit, ordinatus est episcopus. Ambo Ewaldi, ut ex Pas-сione edenda intelligitur, reclamè ex Hibernia in antiquam Saxoniam venerunt, statimque ibi à rusticis fuerunt occisi, ut adeò eo ipso anno, quo martyrii coronam sunt adepti, in Saxoniam pri-mè advenèrent, nec ante illud tempus ex Hiber-nia Germaniam versus mare trajecserint. Cùm cr-gó id ita sit, quā anno 693 cum S. Suiberto, in episcopum ordinando, ex Frisia in Angliam pos-sunt esse profecti? Adhac Ewaldi, ut supra probavimus, anno 690, aut, ut alii volunt, anno 691 cum S. Willibordo, S. Suiberto aliisque decem apostolicis viris S. Willibordi sociis, in Frisia non venerunt, nec eò ante annum 693 appulisse, eruditis plerisque creduntur. Quapropter hpc ipso anno 693 cum S. Suiberto ex Frisia in Angliam profecti non sunt. Itaque præcipue quidem ex præ-cipiuti martyrio, quod Ewaldi, reclamè ex Hibernia antiquam Saxoniam viandum ingressi, ibi illicè sunt passi; deinde verò utcumque etiam ex tem-pore, quo id accidit, incredibilis evadit eorum-dem cum S. Suiberto in Angliam profectio. Nec tantum utcumque in hac adfruenda, verum etiam in alia re ex tempore, quo Ewaldi in anti-quam Saxoniam venire, martyrioque coronati sunt, pseudo-Marcellinus commenti aperte convincitur.

F

ner synodo Ultrajectina, etiam dato, hanc ficti-tiam non es- se, interfue-runt;

31 In Subertina, quam fixit, Historia cap. 14 sic scribit: Animadverentes præfati sancti pontifices (Willibordus & Suibertus) & egre-gii prædicatores, qui cum eis ex Anglia vene-runt Trajetum, quod multus populus, Deo prosperante, ab infidelitatis errore ad Christum conversus esset, convocata synodo in novella ecclesia Trajetensi, decreverunt more Apo-stolorum & discipulorum Christi in diversas cir-

A a 2

cum.

AUCTORE

C. B.

cumjacentes barbaricas nationes præstantiores prædicatores dimittere ad prædicandum ipsis fidem Christi. Erant autem eo tempore in eadem primitiva ecclesia Trajectensi apostolici pontifices, & canonici egregii prædicatores, qui sanctum Suiibertum episcopum cum sanctis Euualdis sequentes, constanter Christum gentibus prædicaverunt. *Synodus Ultrajectina*, quam hic memorat, commentitia est, ut apud nos tom. I *Martii in S. Siberto ostenditur*. Sed demus tantisper, synodum Ultrajecti à SS. Willibrordo & Siberto episcopis celebratam verè fuisse, nec sic tamen veritati congruent, que de SS. Ewaldis verba mox hoc transcripta insinuant.

B His enim *Pseudo-Marcellinus* innuit, illos vel synodo Ultrajectina, quam memorat, interfuisse, vel certè tunc, cùm hæc celebraretur, in vivis adhuc existisse superstites; Sancti autem tunc in vivis adhuc existere superstites, non potuerunt, ac proin nec synodo interesse. Hos enim, ut jam sepius monui, anno 695, aut certè non serius, martyram passos, infrà ostendam; synodus autem, qua de hic agimus, anno 696 prior non est, utpote tantum celebrata, cùm jam S. Willibrordus, uti ipsem

Pseudo-Marcellinus ante & post verba proximè recitata non obscurè indicat, Ultrajectinus creatus esset episcopus; quod anno 696 evenisse, venerabilis Beda in Ecclesiastica gentis Anglorum *Historia*, lib. 5, cap. 12 diserte affirmat.

C 32 Porro *Pseudo-Marcellinus* post verba proxime, hinc hoc transcripta nonnullos Apostolicos viros, qui gentilium conversioni in Germania allaborarunt, enumerat, simulque fine exposito, quem hi sint consecuti, de duobus Ewaldis hac memorat: Duo quidem sancti Euualdi Nabiam introentes, Christum prædicando confessi sunt, qui ab inde ascendentis in Saxoniam gloriose martyrio coronati sunt. Verum, inquit ad hunc dicim in *Natalibus Sanctorum Belgij Molanus*, quæ... fuerit Nabia, & an ad Belgium nostrum pertinuerit, video à doctis ignorari. A Molano non multum hic dissentit Schatenus, supra adhuc laudatus. Etenim *Historia Westphalica* lib. 6 pag. 352 sic scribit: Marcellinus hos (sanctos Ewaldos) Nabiam primò ac deinde in Saxoniam ingressos, brevique gloriose martyrio coronatos memorat. Quæ illa sit Nabia, nondum quisquam explicatè est assecutus; utrumne navim conscenderint, & per Visurgis ostia intrârint Saxoniam ac nabiam pro navi perperam quis exscripterit; an verò per Nabiam, quæ multis est vetus Isala, transgressi in Saxoniam, ultrà quæ ceteri præcones, primùm penetrârint, idque Marcellinus voluerit, incomptum adhuc, neque alii præfinire audent.

Cointius in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum 702, num. 25 Isalam alio nomine vocari etiam Nabiam affirmat, regionemque hunc fluvio vicinam per *Pseudo-Marcellini Nabiam*, ut appetat, intelligit. Alii, hosque inter de primis veteris Frisiae Apostolis Dissertatione 52 Willibrordus Boffchaerts, in aliam opinionem præpondent.

33 Verum hæc morari hic nos non debent; neque enim *Pseudo-Marcellino*, dum Christum à Sanctis, Saxoniam nondum ingressis, predicatum in Nabia affirmat, fidem adhibendam existimo: tantum abest, ut assentiar Cointio, qui, quæ *Pseudo-Marcellinus* inepte commentus est, Operis ejus interpolatori adscribens, in Annalibus laudatis ad annum 702, num. 20 ratione asserti Ewaldorum in Nabiam ingressus sic scri-

*Christum
predicasse,
cum Beda
non rellè
componitur,*

bit: De sanctis Ewaldis nihil habet interpolator, quod auctoritate Bedæ non confirmetur. Duo quidem, inquit, sancti Ewaldi Nabiam introentes, Christum prædicando confessi sunt, qui ab inde ascendentis in Saxoniam gloriose martyrio coronati sunt. *Et verò non video, quæ auctoritate Beda confirmetur, Sanctos primò in Nabia, quæcumque demum hæc sit regio, ac deinde tanum in Saxoniam Christum prædicasse, martyriisque palmam obtinuisse*. Beda enim de Ewaldis ita scribit, ut indicet, eos rellè ex Hibernia Saxoniam adiisse, nec prius alibi, quæ cō appulerint, fidem annunciasse. Horum (*Willibrordi ejusque sociorum*) fecuti exempla, inquit in *Passione edenda* num. 2, duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si fortè aliquos ibi prædicando Christo adquirere possent. Post pauca deinde, quæ huc non faciunt, nulla prorsus regionis alterius, in qua Sancti fidem prædicârint, mentione facta, narrat, eos, in *Antiquam Saxoniam* vixit dum ingressos, à paganis hujus regionis rusticis fuisse occisos. Beda ergò narratio Marcellini interpolatori seu *Pseudo-Marcellino* non suffragatur, sed potius adversatur; inò hic cum illa, ut mihi equidem apparet, indubie non rellè componitur.

D 34 Nec hoc tantum locum obtinet quantum ad *Pseudo-Marcellinum*, verum etiam quantum ad *Wernerum Rolevinck*. Hic enim lib. 2 de *Situ & Moribus Westphalorum* cap. 1 sanctos Ewaldos primò in vico Larense, band procul Horstmaria dixit, Christum prædicasse, deindeque per vicina loca progressus, ultra Weseram seu *Visurgim* etiam penetrâsse scribit: Beda autem narratio non obscurè innuit, Sanctos in primo, in quem diverterunt, *Antiquæ Saxonie* vico à paganis rusticis fuisse necatos. *Passionis edenda* numerum 3 & 4, studiose lector, attento animo evolve, nec dubito, quin illico percepturus sis, non sat commode, quæ ibidem narrantur, componi posse cum iis, quæ laudatus *Wernerus Rolevinck* de fide in Larense, diœcesis Monasteriensis, ac proin *Antiquæ Saxonie* vico, à Sanctis primò predicata, suscepitque deinde, viciniis locis peragratis, ultra Weseram seu *Visurgim* profectio memoria prodit. Qui (sancti Ewaldi) venientes, inquit Beda *Passionis edenda* num. 3, in provinciam *Antiquorum scilicet Saxonum*, intraverunt hospitium cuiusdam villi, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad Satrapam, qui super eos erat, eò quod haberent aliquid legationis & causæ utilis, quod deberent ad illum perferre; ac deinde, nonnullis, quæ Wernerus minimè favere queunt, interiectis, num. 4 sic habet: Rapuerunt eos (SS. Ewaldos scilicet vici, in quo h̄i apud villicum hospitabantur, incola) subito, & interemerunt; Album quidem Hewaldum veloci occidente gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu & horrenda membrorum omnium disceptione: quos interemptos in Rhenum projecerunt. Sancti ergò, ut tota Beda narratio insinuat, in ipso *Antiquæ Saxonie* vico, in quem primò diverterunt, passi sunt martyrium. Quapropter, cùm Beda potius, Ewaldorum equali, quæ Ralevinco, scriptore recentiori, nullum antiquitatis testimonium pro se laudanti, standum sit, minimè admittenda appetat narratio, quæ hic Sanctos resert, Christo prius in Larense vico predicato.

E

F

A cato, per vicina loca in Antiquam Saxoniam ultra Weseram seu Visurgim sitam fidei prædicanda causâ etiam esse progreßos.

35 Imò etiam ex Beda narratione consequitur, ut nec Sancti in Larenſi vico Christum prædicârint, niſi ibi ſimul eorum queat locari martyrium: id autem ibi, quod etiam ex dicendis Rolevincko verofimilins viſum eſt, locari non poſſe, ex dicta narratione eſt conſequens. Paganī enim, cum Sanctos interfecſent, ſacra eorum corpora, ut verbis num. precedenti recitatis Beda refert, in Rhenum procerunt; Larenſis autem vicus à Rheno multè eſt remotior, quam ut ibidem in hunc Sanctorum interfectorum corpora projici potuerint. Dici quidem potefit, bac ad Rhenum curru ſuiffē deuēla, in eumque deinde coniecta; verum, id ut credat, nemo, quantum opinor, in animum ſibi facile induxerit. Ewaldi ergo in Larenſi diocesis Monasteriensis vico martyrii palmam adepti non ſunt, ac proin nec ibi Christum antiqua Saxonum genti prædicârunt. Rolevinckus nibilominus, cui Schatenus plus ſemel jam laudatus lib. 6 Historie Westphalica pag: 354 ſuffragatur, in vico illo Sanctos paginis Evangelium annuntiāſſe, non tantum ſecundo, ut jam ſuprà monui, verū etiam tertio de Situ & Moribus Westphalorum libro, cap. 8 avertifimē docet. Ibi enim hæc memorat: Occurrit memoria Sanctorum martyrum duorum Ewaldorum, qui in parochia Laer ſuperiùs nominata apostolatum ſuum inchoaverunt. Hanc reor primiceriam quoad fidem totius Westphaliæ: quod ſic patet, quia ante Carolum (*Magnum nimirum*) quaſi centum annis vixerunt, & prædicando certa indicia reliquerunt in ea primitiva conuerſionis ſuę, quæ permaneſt uſque in præſens. Ego nihil certius, nihil vetuſtius reperire potui. Conuerſionis indicia, que in vico Larenſi ab Ewaldis relitta, Rolevinckus hic memorat, alia verofimillime non ſunt, quam quorum jam ſuprà lib. 2, cap. 1 meminerat, de Ewaldis ſic ſcribens: Intrantes... (Sancti Ewaldi) provinciam, (antiquorum ſcilicet Saxonum) venerant in quemdam pagum ſeu villagium quoddam, nunc Laer dictum, ubi honorabiliter ſucepti, verbum vitæ ſeminârunt, quod velut in terram cadens, bonum uſque in præſens fructum facit ſalutis.

C *Indicia, que Rolevinckus effignat.*

36 Ibi etiam miraculis floridi, fontem de rupe traxerunt, cujus hæc, ut aiunt, cauſa fuſt. Nam cum fitirent, cuidam paupercula dixerunt, da nobis bibere: Quæ respondens ait: Non habeo domini, & aquæ penuriâ fatigamur. Qui dixerunt: Deinceps non habebitis aquarum penuriam. Et pungentes rupem baculis suis, in diversis locis pulcherrimi fontes eruperunt, qui in amnem derivati, nullo aſtatis tempore ceſſant eſſluere. Campum etiam ſpeciosum & ſpaciosum in uſum pauperum conſecrârunt, qui uſque hodie vocatur Sacrum pratum, in cuius medio prædictus fluvius currens, & oculis delectabile ſpectaculum, & animalibus ſuave præbet poculum. Fertur, quod divinitus crebro plagiati ſunt, qui arare pratum hoc contra testamentum Sanctorum, & in præjudicium paupercula communitatis attentârunt. Haſtenus Rolevinckus: verū anne campum pauperum uſui in pago Larenſi conſecratum, amnemque, ſeu hujus fontes, quorum aquis idem pagus irrigatur, recte accipit pro indiciis, ex quibus de Larenſium ad fidem conuerſione, ab

Ewaldis facta, poſſit conſtar? Amnis ſeu fluvius, qui vicum Larenſem rigat, Aa vocatur; quod nomen multis aliis fluviiſ eſt commune. A Bandro in Dictionario Geographico ſic deſcribitur: Aa, ſeu Alpha, Aa id eſt aqua, fluvius parvus Germaniae in Westphaliæ circulo, Stenofortiam oppidum ditionis Monasteriensis aluit, & duobus milliaribus Germanicis inſtrà in Vectam fluvium evolvitur. Fluviolum hunc ab Ewaldis prodigio eſſe excitatum, mihi minimè perſuaderet Rolevinckus, utpote ſeculi tantum decimi quiuti ſcriptor, nec idoneo ſubnixus antiquitatis teſtimonio, ſine quo res bujuſmodi prodigiaſas, atque alioquin incredibiles, nemo unus, niſi impensè credulus, umquam admiferit.

37 Ex populari traditione, quam à vero ſe-

piffimè aberrare, quiſque novit, rem totam han-

ſiſſe Rolevinckus videtur. Cerò cauſam ſeu occa-

ſionem, quâ Sancti in vico Larenſi fontem exci-

târunt, relaturus, loquendi modum premittit,

quo ſe illam habere tanum ex fama, ſat aperiè

indicit. Fontem, inquit verbis num. precedenti

recitatis, de rupe traxerunt, cujus hæc, ut

aiunt, cauſa fuſt. Adhac nihil, quod Role-

vincko ſuffragetur, vel in Beda, vel in alio,

quem legerim, ſcriptore antiquo uſpiam occurrit.

Beda quidem in fine Paſſionis edenda ſic ſcribit:

Fertur autem, quia in loco, in quo (Sancti E-

waldi) occisi ſunt, fons ebullierit, qui in eo-

dem loco uſque hodie copioſa fluenti ſui do-

na perfundat. Verū, preterquam quod venera-

bilis ſcriptor dubitanis modo hic loquatur, for-

monem tantum facit de fonte, qui excitatus fue-

rit in toco, ubi Sancti martyrio coronati ſunt;

hoc autem in vico Larenſi non accidisse, jam do-

cui, idque ipsum inſtrà dicenda amplius doce-

bunt. Itaque, omnibus perpenſis, parum admo-

dum probabile appetet, præmemoratum amnem

ſeu fontem, à quo vicus Larenſis alluit, pro-

digio ſuiffe ab Ewaldis excitatum, iſque proinde

à Rolevincko perperam accipitur pro indicio, ex

quo de facta Larenſium ad fidem per Ewaldos

conuerſione, horumque adeò apud illos prædi-

catione conſtar posſit. Idem etiam de Larenſi cam-

po, quem in uſum pauperum Sancti conſecrâ-

rint, eſto judicium. Qua enim ratione campum

illum ab his in uſum pauperum conſecratum con-

ſuumve ſuiffe, ſat probari queat, nullo prorsus

id teſtante monumento antiquo? An ex eo for-

fan, quod, qui campum illum ſeu pratum in

pauperculæ communitatis detrimentum arare at-

tentârunt, divinitus ſubinde fuerint puniti? Cer-

tè id Rolevinckus velle videtur verbis num. pre-

cedenti recitatis, quibus etiam nonnulla vindictæ

divina de dieli campi ſeu prati violatoribus ſum-

pta exempla proximè ſubjugit.

38 Verū quid tum? Fuerint ſubinde (quod

non poſſunt,

quemadmo-

dum nec ouſ-

ius

tamen mihi certum non facit Rolevinckus) divi-

nitus puniti, qui præmemoratum pratum in pau-

perculæ communitatis detrimentum arare atten-

tâſſent. Fieri id potuit, vel quod pauperum po-

ſeffionem ſummâ injuriâ involarent, vel quod de-

effent venerationi SS. Ewaldis debita, in quorum

forte honorem piâ vel unius vel plurium mu-

nificentia pauperibus olim dictum pratum ſuiffe

conceſſum. Sic etiam exponi potest, cur Sancti,

ut pariter Rolevinckus loco ſuprà citato teſtatur,

in vico Larenſi Domini de Sacro prato vulgari-

ter nuncupentur: neque enim hujus appellatio-

ni redi poſſe videtur aptior ratio, quam quod

in ipſorum honorem olim pratii, cujus appellan-

AUCTORE

C. B.

tur Domini, facta fuerit donatio. Quippe, que quondam in quorumlibet Sanctorum honorem sive monasterii sive pauperibus data fuissent, ea ipsi met Sanctis usitatissimè loquendi formulâ dicebantur donata. Liquebat id ex variis apud varios scriptores donationum chartis, quibus olim bona plurima in monasteria paupereisque pia fidelium contulit liberalitas. Itaque nec ex Larenſi campo seu prato pauperum usui consecrato, quidquid etiam de hoc Rolevinckus scribat, vulgique sermones ferant, quidquam potest erui pro Ewaldorū apud Larenſes predicatione, horumque per illos ad fidem conversione reddendā indubia. Quod dum dico, idem etiam de antiquo Sanctorum apud Larenſes cultu dictum puta; neque enim ex fide in Larenſi vico per Ewaldos predicta antiquis horum ibidem cultus, ast ex hoc potius communis Larenſum de fide, apud se per Ewaldos predicata, opinio nata esse, videtur.

antiquus, quo sancti in dicto vico fuisse gavisi.

B

39 Ita existimo, quod ex dictis sat recte cum Beda conciliari nequeat Sanctorum in vico Larenſi predicatione; abque hac autem antiquis illorum apud Larenſes cultus aptissimè queat exponi. Ewaldi scilicet primi omnium sanguinis suo antiquam Saxoniam, qua deinde amplam segetem protulit, fidei causâ irrigarunt, sanctis regionis illius Apostolis jure merito idcirco annumerati. Factum hinc esse potest, ut Larenſes, utpote in antiqua Saxonia positi, sibi illos in patronos Sanctorosque tutelares antiquitus assumpserint, constanterque deinde veneratione coluerint, dedicatâ etiam, quam Deo colendo exstribuebant, eorum nomini ecclesiâ; quod postremum egisse illos, Schatene verba num. 12 recitata insinuant. Porro ex cultu antiquo, quo Sancti in vico Larenſi aliisque antiquae Saxonia locis honorati sunt, etiam factum reor, ut alii eorum martyrium eidem isti vico, alii contrâ vico Appellerbecano, oppidulo Croneburgico aut etiam comitatu Hoyensi adscriperint. Ast inde pro Sanctorum palæstra determinato cuidam loco assigenda nihil haberi posse, palam est ex jam dictis. Et vero Sanctos in vico Larenſi martyrium passos non esse, suprà nominatum ostendi; id autem nec in illo è tribus reliquis proximè memoratis locis serio factum esse, ex § sequenti patescet.

c § IV. De Sanctorum palæstra tractatur ulterius, hancque nec vico Appellerbecano, nec alteri definito loco indubie posse affigi, ostenditur.

santii certissimè nec in Croneburgico

Ex tribus locis, in fine § precedentis membra ratis, que an pro Sanctorum palæstra haberi queant, hic indagare proposui, duo occurunt, Sanctorum martyrio indubie non illustrata, comitatus nempe Hoyensis, ad Visurgim situs, & Croneburgicum ducatus Montenjus oppidulum, ad Wupperam seu, ut alii scribunt, Wupperam fluvium possum, tribusque circiter aut quatuor leucis horariis Coloniâ Agrippinâ remotum. A posteriori hoc loco indaginem exordior. Sanctos ibi martyrium passos esse, opinantur nonnulli. Ita quantum ad substantiam Schatenus, plus semel jam laudans, lib. 6 Hystoria Westphalica

pag. 354. Verum nullum omnino, qui hanc opinionem inveniatur, expresso nomine designat, nec ullum ego, quamcumque etiam in excutiendis scriptoribus adhibita diligentia, invenire quivi. Opinati illud forsan seculo preterito fuerunt nonnulli in Westphalia viri eruditi simul ac pii, qui, quamquam eam opinionem suam litteris non consignarint, eamdem tamen cum Schateno communicarint. Utut sit, Sancti indubie, ut mibi equidem apparet, Croneburgi martyrio coronati non sunt. Horum enim interfectorum corpora, teste Beda, in Rhenum fuere conjecta; est autem, ut mappas geographicas insipienti patescet, illud oppidulum à Rheno remotius, quam ut id ibi esse peractum, fiat credibile. Quod si reponas, Sanctorum corpora curru forsan ad Rhenum fuisse translatâ, in eumque conjecta; respondeo, nec hoc, integra stante venerabilis Bede narratione, posse admitti. Etenim in ea hypothesi fuerint verosimiliter Sanctorum corpora ad Rheni ripam Croneburgo vicinorem translatâ, ac proin prope Rheni & Wippera confluentes, qui locus (consele mappas geographicas) integris duabus leucis horariis Coloniâ Agrippinâ non distat, in Rhenum conjecta; neceps autem est, locum, quo id accedit, spatio multiò longiori, quod integra subsistat Bede narratio, Coloniâ Agrippinâ fuisse remotum.

D

41 Ea enim num. 5 Passionis edende sic habet: Nec martyrio eorum (sanctorum Ewaldorum) cælestia desuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora (Rheno) anni (ut diximus) à paganis essent injecta, contigit, ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta serè passuum millia ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Ita Bede narratio, cui, qua deinde subduntur, apertissimè indicant, sacra corpora per quadraginta serè passuum millia adverso Rheno Coloniâ versus develet, eoque nondum appulsa ex aquis fuisse extræcta, humoque honorificè condita. Fuit ergo secundâ Bede narrationem locus, quo Sanctorum interfectorum corpora Rheno fuere injecta, Coloniâ Agrippinâ quadraginta et minimum passum milibus distans, ac proin longè remotior, quam locus, quo Wippera in Rhenum evolvitur, seu quo duo hi amnes confluunt. Integra ergo stante Bede narratione, admitti nequit, ibidem Sanctorum corpora in Rhenum fuisse conjecta. Porro hinc jam consequitur, ut Sanctos in Croneburgico oppidulo martyrium passos non esse, certum omnino fit atque indubitatum. Nec minus certum est, id quoque in comitatu Hoyensi non accidisse. Etenim Sanctorum interfectorum corpora, ut jam sâpe ex Bede testimonio monui, in Rhenum fuere conjecta; ab hoc autem fluvio comitatus Hoyensis longissime distat, ut proinde ibi Sancti martyrio coronati non sint. Adhac Ewaldi, ut ex numero quinto Passionis edenda liquet, nonnullos habuere facios, hique, cum illi passi sunt, circa Rhenum degebant, Coloniâ Agrippinâ hand procul disti. Hinc mibi verosimile videtur, Sanctos ex Austria, trajecto Rheno, antiquam Saxoniam adiisse. Si ergo hi in comitatu Hoyensi passi essent, jam ingentem antea antiqua Saxonia partem, Rhenum inter & Visurgim medium, fuissent emens; quod minimè est admittendum.

oppidulo, nec in comitatu Hoyensi

42 Etenim Beda, ut jam suprà innui, num. 3 & 4 Passionis edende sat aperte docet, Sanctos, in antiquam Saxoniam vixum ingressos,

F

a

A à paganis hujus regionis rusticis fuisse occisos. Adhuc id ipsum etiam expressis ferè verbis trahunt Lectiones nostra MSS., quarum num. 10 memini, ex Colonensi antiquissimo ad SS. Apostolos Breviariorum deprompta. Harum enim secunda hoc de Ewaldis habet exordium: Progressi jam sancti Viri, in charitate Christi fundati, vix gentis incredulæ (Saxonum) terminos transiere, ac protinus villici cuiusdam hospitio excepti nisi sunt causis morandi. Ita prefata lectio, in qua deinde post nonnulla, qua huc non faciunt, Sanctorum indicatur martyrium eo ipso loco esse patratum, quo à villico, ut primum Saxoniae limites transferant, hospitio fuerant excepti. Nulla ergo ratione est probabile, fuisse illos in comitatu Hoyensi martyrio affectos, ac pro in ibidem id non accidisse, certum omnino fit atque extra omnem controversiam possum. Restat, ut nunc inquiramus, anullo arguento sat certo Appellerbecanus comitatus Marcani vicus pro indubia Sanctorum palestra queat haberi. Wernerus Rolevinck, sepiissime jam laudatus, in Fasciculo temporum ad annum 694 sic scribit: Westfalia convertitur ad fidem circa hæc tempora; ubi primùm duo Edualdi, scilicet Albus & Niger, presbyteri sancti de Anglia venientes, prædicaverunt: qui ibidem in villa quadam, Laer dicta, suis precibus fontem de rupe duxerunt, & Campum sanctum, sic dictum usque hodie, consecrârunt in usus pauperum: ubi saepe mira contigerunt contra testamentum Sanctorum volentibus facere, & horribiliter plagati sunt. Tandem martyrizati sunt in comitatu de Hoya prope Bremensem civitatem: corpora autem eorum translata fuerunt ad Coloniam. Ita Rolevinckus, Sanctorum palestram in comitatu Hoyensi indubitanter collocans; qua in re non minùs, quam in afferenda Sanctorum in vicino Larense prædicatione, procul omni dubio ex dictis hallucinatus est.

in vico Appellerbecano factum esse, Rolevinckus

C 43 Verum postea apertissimè mutavit sententiam. Etenim de Situ & Moribus Westphalorum, quod Opus post alterum mox memoratum concinnavit, hac litteris prodit: Actum est martyrium hoc (SS. duorum Ewaldorum) circa annum Domini septingentesimum die tertio mensis Octobris in diœcesi Bremensi, comitatuum Hoyensi. Alii dicunt, quod magis est verisimile, quod in quodam loco, qui nunc dicitur Appellerbeke, prope Tremoniam, hujusmodi martyrium sit celebratum. Et ibi memoria eorum solemnis est, & miracula ibidem facta referuntur. Potest dici pro concordia horum, quod in Hoyensi comitatu fuerunt lethaliter vulnerati, sed tamen reconvaluerunt. Et tandem in Appellerbeke, dum à prædicatione non cessarent, quantotius interfeciti fuerunt. In hunc modum multæ Legendæ Sanctorum concordatæ sunt. Et sic potest salvare solemnis memoria, quæ in præfatis locis æquè constanter prædicatur. Solemnis Sanctorum memoria, quæ in comitatu Hoyensi & Appellerbecano vico constanter prædicatur, salvare etiam potest, seu, ut clarissima loquac, cultus ecclesiastici, quo Sancti ibidem usque ad Rolevincki etatem constanter fuere gavisi, apta valet reddi ratio, etiam si Sancti nec in uno nec in altero loco statuantur occisi. Liquet id ex iis, quæ num. 39 differui. Quod pertinet ad modum, quo discordantes de Sanctorum palestra sententias in concordiam adduci posse, verbis recitatis Rolevinckus affirmit, is absque ullo dubio rejiciendus est. Manifestum id sit

ex num. 35, quo ea adduximus, ex quibus necessariò consequitur, ut Sancti nullo alio loco, quam quo passi sunt, fidem prædicarint, ut a deo, cùm in comitatu Hoyensi passi non fuerint, dici etiam nequeat, eos ibi fidem prædicasse, vulneraque lethalia accepisse. Ineptus ergo est conciliacionis modus à Rolevinck assignatus. Utut sit, sese equidem hic scriptor à priori, quæ Sanctorum palestram comitatui Hoyensi indubitanter adscriperat, opinione receperisse, verbis recitatis apertissime declarat; quod ab illo fieri supra inueniam.

44 Dispiciamus modò, quid de altera, quam ut verosimilorem amplectitur, opinione statuendum sit. Vult itaque (vide verba proxime huc transcripta) verosimilius esse, Sanctoros in Appellerbecano prope Tremoniam vico martyrii palmarum esse adeptos. In hanc opinionem manibus pedibusque etiam concedit Schatenus, lib. 6 Historia Westphalica pag. 354 sic scribens: Id (SS. Ewaldorum martyrium) quidam in Larense pago haud procul Horstmaria in diœcesi Monasteriensi, alii Croneburgi in oppido ducatus Montensis factum opinantur. Certius illi, qui in vico Appellerbeca comitatus Marcani haud procul Tremoniæ martyrio affectos contendunt; istic enim villa & molendinum, quæ à morticino loco nomen servant: posteri tamen, ex quo post Christiani facti, locum inter monumenta sacra coluerunt. Istic in propinquuo Embsera fluvius, in quem martyrum corpora provoluta, & secundo aquarum fluxu in Rhenum delata sunt; postquam Rheno excepta, mutato naturæ cursu, visa sunt per adversum flumen innatare, & quadraginta ferè millia passuum ascendere, dum ad ostensum cœlesti radio quietis locum pervenirent. Cetera, quæ ostenduntur, non martyrii, sed hospitii stationisque loca fuerunt. Nam & à primo in Westfaliæ ingressu comitatum Hoyanum adiisse feruntur. Inde Westfaliæ annunciando Christi legem apostolico ritu peraguisse. Ac cùm in Larense vico benigniores prioresque reperissent ad Christi doctrinam audiendam, perstiter aliquamdiu apud incolas. Haec laudatus Schatenus, multa afferens, que ex supra probatis corruunt. Quæ vero de Sanctorum palestra differit, quoque pro hac in vico Appellerbecano seu Appellerbecano locanda afferit in medium, estimari ex dicendis poterunt. Antequam progrediar, lubet adhuc proponere, quid etiam ad propositum nostrum scribat Hermannus Fley, dictus Stangefol, supra adhuc laudatus.

45 Hic in Prefatione ad Annales circuli Westphalici cap. 9 num. 5 quantum ad Sebastianam memorat, Sanctoros Ewaldos in Appelerbeck martyrio coronatos esse, idque ex antiquis hujus loci monumentis fieri manifestum. Esse quippe illuc, prout à vulgo hodieque vocatur, homicidarum seu homicidii villam, quam homicidarum, cùm Sanctoros interfecere, incolebat precipiunus. Itaque hos in Appellerbecano vico esse interfecitos, non tantum verosimilius, ut Rolevinckus & Schatenus, sed etiam certum putat laudatus Hermannus. Verum an hic scriptor satis solidis fidemque indubitatam creare natis rationum momentis innititur? Id mihi equidem non appetat. Quod enim ait, in vico illo existare villam, quæ hodieque Teutonicè Morderhoff seu Mordthoff, id est, Homicidarum seu Homicidii villa, vel etiam, ut post Gelenium de Colonia Agrippinensis magnitudine pag. 288 per verba proxime recitata vult Schatenus, Mortmuhi,

*& Schatenus
verosimilius
pronuntians,*

E

F

*certumque
etiam putat
Fleyus; ve-
rum id nec
ex villa, que
ibidem à ca-
de vocatur.*

AUCTORE

C. B.

muhl, id est, Homicidii seu Latrociniu molendi-
num nuncupetur, istud utique rem minimè evin-
cit. Potuit quippe villa illa seu molendinum à
quorumcumque aliorum cede ibi patrata anti-
quitus sic appellari, temporis lapsu ex hominum
memoria deleri hac appellationis causa, atque
idcirco postmodum ab Ewaldorum martyrio re-
peti per posteros, utpote qui illas in vico Appel-
lerbecano singulari quodam modo coli cernerent,
aliisque, quād quod ibi ipsi passi essent, cultus
eius non haberent in promptu. Hinc jam quis-
que facilè colligit, quād quod verbis proximè hoc
transcriptis ait Schatenus, prememorata villa seu
molendinum inter monumenta sacra coli potuerit
à posteris, nec tamen hinc necessariò si consequens,
ut ibidem Sancti martyrum indubie sint passi.

nec ex iis,
quibus hujus
ville villicus
erga Sanctos

46 Essent tamen Sancti in villa illa seu molen-
dino certissime passi, si veritati congruerent, qua
laudans Hermannus cap. citato, num. 6 com-
memorat. Ait enim, prædicta villa seu molendi-
ni villico, hujusque posteris in perpetuam patra-
ta cadi pœnam fuisse injunctum, primò quidem
ut lampadem corari SS. Ewaldorum statuis sem-
per ardenter sumptibus suis tenerent; deinde ut
secunda atque etiam tertia Octobris die, quā
Sanctorum Martyrum festiva lux celebratur, sin-
gularis his venerationis exhiberent officia; ac
tertiò denique, ut tum certam tritici mensuram
eregarent; atque hoc quidem debito, si addit,
prefata villa, abrogata licet in vico Appeller-
becano cum Sanctorum cultu religione Catholica,
nondum eximitur. Hac serè quantum ad substan-
tiam Hermannus. Verum omni prorsus verisimi-
litudine desituit, isthec, quo memorat, fuisse
ipsimet villico, Sanctorum interfectori, in per-
petuam patrata cadi pœnam injuncta. Beda e-
nim in Passione edenda num. 4 sic scribit: Quod
(Sanctorum martyrium) cū sarcopa ille, quem
(Sancti) videre volebant, audisset, iratus est
valde, quod ad se venire volentes peregrini
non permetterentur; & mittens occidit, qui E-
waldos necarunt, vicanos illos omnes vicum-
que incendio consumpsit. Cū ergo, ut his
verbis Beda testatum facit, vicanī omnes, qui
Sanctos occiderant, ac proin etiam prefata villa
villicus, mox sarcopa regionis jussu, re audita,
fuerint perempti, nequitam sane verosimile est,
hac, quo refert Hermannus, prememorato villico
hujusque posteris in perpetuam cadi patrata
pœnam fuisse injuncta. Adhuc Saxones ad fidem
Christianam conversi non sunt, nisi jam centum
circiter annis post Ewaldorum necem elapsi.
Quare etiam vel ex hoc capite credibile non est,
apud gentem usque ad Caroli Magni tempora Chri-
stianorum sacrī maximè inimicam statutum fuisse,
ut, qui Sanctos interfecerant, perpetuam in
pœnam iis, quo recenset Fleyus, venerationis il-
los prosequerentur obsequiis.

fuit adscri-
bitu, venu-
rationis of-
ficiis indubi-
tatum effici-
tur.

47 Itaque fieri quidem potest, ut duobus circiter
tribusve aut etiam pluribus post necem Ewaldorum
seculis elapsi, conversaque jam dudum ad fidem
antiquorum gente Saxonum, Sancti nostri iis,
qua Fleyus memorat, venerationis officiis in vil-
la, quo hodieque Homicidarum seu Homicidii
villa dicitur, honorari coepirint, idque prefata
villa villico in perpetuam cadi illorum ibidem,
ut putari potuit, patrata pœnam fuerit injun-
ctum. Verum cū id villico, Sanctorum inter-
fectori, ex dictis injunctum non fuerit, argui
hinc non potest, Sanctos in dicta villa fuisse ne-
cato, ut ut ibi venerationis signis à Fleyo memo-
ruis honorari quondam solitos. Qui quippe San-

cti in villa sepissimè jam memorata singularem
illam venerationem nancisci potuerint, nec tamen
proprieta necessè sit, ut ibidem fuerint passi mar-
tyrum, ex iis, quo num. 45 differni, unusu-
quisque facilè negotio intelliget. Sic etiam, vico
Appellerbecano non affixā Sanctorum palestrā,
facilè queunt exponi ea, quo in Collelaneis no-
stris consignata reperio his verbis: Atque is villicus,
villa scilicet jam suprà sepissimè laudata, cū
adhuc Catholica istic vigebat religio, quo he-
bdomadibus semel, cū scilicet signum da-
tum fuit, ex agri etiam laboribus te ad tem-
plum Sacri in Ewaldorum honorem audiendi
causā conferre necesse habuit, multā magnā
præstitutā, si omisisset. Itaque ex veneratione,
quā in villa Appellerbecana, ab homicidio nun-
cupata, Sancti gaudent, esse hos ibidem indubie
passos, non magis potest concludi, quād ex ipsi-
usnet villa nuncupatione ab homicidio repetita.
Dispiciamus modò, an id aliunde fieri indubita-
tum non valeat. Schatenus sepissimè jam lauda-
tus sat aperiè indicat, nullum omnino suppetere
antiquitatis monumentum, ex quo pro affigenda
vico Appellerbecano Sanctorum palestra quid-
quam habeatur. Postquam enim Historia West-
phalica lib. 6 pag. 354 de Ewaldorum palestra,
aliisque ad hos spectantibus nonnulla differnit,
hac subdit: Nihil in his certius, quād tradita
majorum fides, ad quam hujusmodi referri de-
bent; nam multa etiam ob vetustatem & incu-
riam scriptorum obscura.

E

48 Sunt ergo, quo Schatenus de Sanctorum
palastra vico Appellerbecano affigenda tradit, ex
sola majorum traditione deprompta, ut ipsem
bis verbis non obscurè indicat. Verum hac sine
ullo antiquitatis monumento fidem certam atque
indubitatam facere non valet. Ut ergo Sanctorum
palastra vico Appellerbecano indubie affi-
genda probetur, amplius aliquid quād traditio
requiritur. Hinc etiam illam hinc vico Schate-
nus indubie non affigit. At, qui hoc facit,
Hermannus Fley capite suprà laudato citat plū
vice simplici Lectionarium Latinum ecclesie SS.
Apostolorum in Colonia. Suspicor hoc Lectiona-
rium non muliū differre ab antiquissimo Colo-
niensi ad SS. Apostolorum Breviario, ex quo no-
stra de SS. Ewaldis Lectiones, num. 10 memo-
rata, notantur desumpta. Ut ut sit, certè in ha-
rum tertia opportunè ad institutum nostrum has
leguntur: Hos itaque (sanctos Ewaldos) per-
emptos in villa Appelderbeke, super rivulo
Embiscara ibidem in palustria loca eos proje-
cerunt. Post majoris invidiae stimulis excitati
homicidæ sceleratissimi, vel potius facinore com-
misso pavidi, occulendi gratiâ sanctorum Hospiti-
tum corpora inde extracta in Rhenum proje-
cerunt. Sunt ergo, ut his verbis disertè decla-
ratur, Sancti in vico Appelderbeke seu Appel-
lerbecano martyrium passi, hacque de re dubitari
nequit, si modò certa sua atque indubitate lau-
dato Colonensi Breviario constet fides. Verum hoc,
ut ut forte (vide num. 10) jam à quinque circiter
seculis conscriptum, ab Ewaldorum atate multò
est remotius, quād ut rebus, quas de his in Lectioni-
bus suis memorat, sat tutò fidi queat. Duo
nostra Breviaria Colonensi antiquiora excusa,
alterum anni 1498, alterum anni 1577, Le-
ctionem Breviaris antiquissimi Ms. Colonensis
tertiam mox memoratam ferè etiam ad verbum
exhibit, resellis tamen verbis, mox hoc trans-
scriptis, quo Sanctorum martyrium vico Appel-
lerbecano adscribunt.

Nec ex Bre-
viariis anti-
quissimi le-
ctione res po-
te evinci

F

49

A
dubia enim
ip̄is deinde
Breviarii ex-
eius concin-
natoribus vi-
sa est,

49 Lectionem illam integrā, prout in excusis habetur, huc transcribo. Unde quoque fero ciūs diabolicae crudelitatis face incandens sceleris conjurata societas Dominicæ immolatio- nis mysterio operam dantes (*sanc̄tos Ewaldos*) cum violentia invadit, sacra spargit, ipsosque diripiendō & temere tractando, Album velocius gladio jugulare, Nigrum autem Evaldum supplicio longiori excrucians, membris miserè disceptis interimere pr̄sumpsit. Quos itaque peremptos, aut majoris invidiæ stimulis excitati homicidæ sceleratissimi, vel potius facinore commisso pavidi, oculendi gratiâ sanctorum Hospitum corpora in Rhenum projece- runt. Ita haec tenus in excusis prefata Letio, in qua nullum planè verbum, ex quo Sanc̄tos in vico Appellerbecano martyrium passos esse, ut cùmque colligas. Vix dubitem, quin, qui duo nostra memorata Breviaria excusa concinnârunt, p̄e oculis habuerint prefuam Lectionem Ms., in qua Sanctorum palestra Appellerbecano vico annexitur. Quapropter, cùm omnia prorsus verba, quibus hoc in illa fit, ab iis, quas adornarunt Sanc̄tis, Lettionibus resecue- rint, dubitâsse utique videntur, an Ewaldi verè in dicto vico martyrium passi fuerint. Et verò ea de re non immerito, ne amplius quid dicam, dubitare potuisse, mibi videntur. Etenim ex dictis opinio, que Sanc̄tos in vico Appellerbecano martyrio coronatos ponit, omni prorsus antiquitatis testimonio destituitur, neque unquam fidem certam creare ea, que ab illius patronis afferuntur, rationum momenta, utpote à sola ferè repetita populari traditione; que, quamquam frequenter quidem incerta sit, falsitatisque suspecta, hic tamen precipue pro tali idcirco est habenda, quod cum Beda, cuius testimonio standam reor, sat recte componi hanc queat, uti nunc probare aggredior.

nec sat conci-
liari potest
cum Beda;

50 Venerabilis itaque Ecclesiastica genit An- glorum Historie conditor in Passione edenda num. 4 sic scribit: Rapuerunt eos (*sanc̄tos Ewaldos*) subito, & interemerunt; Album quidem He- waldum veloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, & horrenda membrorum omnium disceptione: quos inter- emptos in Rhenum projecerunt. Ac, p̄ancis deinde interpositis, num. 5 ita prosequitur: Nec martyrio eorum (*Ewaldorum*) cælestia defuere miracula. Nam cùm perempta eorum corpora amni (ut diximus) à paganis essent injecta, contigit, ut hæc contra impetum fluvii decur- rentis, per quadraginta ferè millia passuum, ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, trans- ferrentur. Sanctorum ergo intersectorum corpora in Rhenum à paganis fuisse conjecta, venerabilis Beda docet, ut jam plus semel monui; atque id quidem, quemadmodum verba jam recitata fidem faciunt, ita aperte, ut, qui Sanctorum corpora in amnum illum fuisse conjecta, iverit infi- cias, cum scriptore illo, ac proin etiam cum his- torica veritate certissime pugnet. Hinc porro mibi, ne dicam ab omni prorsus verosimilitudine alienum, certum equidem minimè appetit, Sanc̄tos in vico Appellerbecano, Tremoniâ hanc pro- cul diffuso, subiisse martyrium. Ut sic animo affi- ciar, facit predicti vici à Rheno distantia, que decem circuitè leucas horarias complectitur, que proinde tanta est, ut, si in Appellerbeke Sanc̄ti fuissent necati, horum ibi corpora in Rhenum conjici non potuissent.

51 Aiunt quidem Schatenus verbis suprà recitatis, Gelenius de Colonia Agrippinensis ma- Octobris Tomus II.

gnitudine pag. 288, aliisque nonnulli, San- clorum, hanc procul Tremoniâ corporum, cor- pora in Imsharam seu, ut alii scribunt, Em- bischaram aut Emsharam fluvium; cuius a- quis vicus Appellerbecanus alluitur, fuisse con-jecta, indeque, secundo aquarum fluxu Rheno illata, miraculose adverso amne per quadra- ginta ferè passuum millia Coloniam versus esse devecta. Verum si Sanctorum intersectorum cor- pora, ut scriptores illi volunt, in Imsha- ram conjecta, secundo tanum aquarum hu- jus fluvii cursu in Rhenum fuerini delata, non video, qui Beda, salva veritate, scribere po- tuerit, fuisse illa à paganis in Rhenum conje- cta. Difficultatem animadvertis Fleyus sapissi- mè laudatus. Hinc illam, at Sanctorum pale- stram in Appellerbeke locandam tueatur, dissol- vere conatur, huncque in finem in Præfatione ad Circuli Westphalici Annales capite nono plus se- mel jam citato num. 8 verbis Germanicis, Lat- inè à me redditis, sic scribit: Quod venerabilis

AUCTORE
C. B.
hunc idcirco
non tam in-
terpretatus
est,

Beda lib. 5, cap. xi ait, SS. Ewaldorum cor- pora ab intersectoribus in Rheum fuisse con-jecta; intelligi id non debet IMMEDIATE sa- cùm, quasi illa in Appelerbecke Rheno fue- rint injecta; sed MEDIANE, ita ut ab interse- ctoribus, ut cædes latèret regionis satrapam, in Embsharam fluvium fuisse provoluta, in- deque (modone naturali, an supernatrali Deus novit) per Mengede, Castorp, Crange, Horst, Wellem, Überhauss, infra Ruhrt ex adverso Orsfaw in Rhenum esse delata, atque ita ex Ap- pelterbecke prope Cæsar-Werdam ad quadra- ginta millia passuum prodigiose per aquam esse devecta, quemadmodum venerabilis Beda loco citato affirmat.

E
52 Ita Fleyus difficultatem, que ex Ewal- dorum in Rhenum conjectione, per Bedam as- fertia, contra suam de horum palestra opinio- nem oritur, studiosè laborat dissolvere. Verum an sat felici successu? id mihi equidem non ap- parerit. Quis enim ita umquam locutus est histo- ricus, ut à militibus v. g. arma in flumen ali- quod conjecta afferuerit, in quod hac non nisi ope fluminis alterius, in quod suère conjecta, aquarum fluxu esse delata, voluit significatum?

Absonus sanè foret hic scribendi modus, magis- que philosophorum tricis, quam historica sine- regue veritati accommodatus, huncque propriea- à venerabili Beda, sensa sua nudè apertèque, ut historicum decet, explanare solito, usurpatum hic fuisse, non reor. Itaque Fleyus verbis suprà huic transcriptis venerabilem Bedam non tam in- terpretatus est, quam ad suam opinionem vio- lenter contorxit, difficultatique idcirco, quam sol- vere meditabatur, vim integrā reliquit. Ea- dem quoque scriptorem illum interpretandi seu potius contorquendi libertate uitur, dum Sanctorum intersectorum corpora ad quadraginta millia passuum per aquam prope Cæsar-Werdam ad- vella scribit, Bedamque pro hoc asserto laudat. Sic quippe quadraginta passuum millia, per que Beda Sanctorum corpora solo Rheno adverso Co- loniam versus delata scribit, partim attribuit iti- neri, quod hec per Rhenum adversum consecere, partim verò itineri, quod eadem per Imsharam secundo aquarum fluxu absolvisse contendit. Mit- to, ex Bede opinione Sanctorum corpora prope Cæsar-Werdam non posse esse appulsa, quod ta- men laudatas Fleyus, verbis proximè recitatis, pro se Bedam laudans, etiam scribit.

F
53 Verum, ut ut hic scriptor venerabilem gen- tis

AUCTORE

C. B.
qui etiam ex
iis, que de
via, quā San-
ctorum cor-
pora ad Im-
scha. am

tis Anglorum historicum habere sibi adversum videatur, idque fortè pricipnē in opinione, quā Sanctorum martyrium in vico Appellerbecano accidisse autumat, is nihilominus, ut hanc ntcūmque confirmet, in Prefatione ad Annales Circuli Westphalici, cap. sapissim citato num. 6 & 7 ait, sese in Apelterbecke villam suprà memoriam, que à eade seu homicidio nomen habet, propriis oculis vidisse, ibi eamdem hactenus viae posse, esseque Ewaldorum historiam loci incolis optimè perspectam; adhac ibidem etiam conspici viam, quā Ewaldorum intersectorum corpora ad Imscharam fluvium à rusticis fuere protracta, in eumque conjecta; nōsse porrò, narrare tam acatholicos quām Catholicos, viam illam nec rore, nec pluvia umquam irrigari. Hec loco cit. quantum ad substantiam Fleyus; quibus tamen his non magis, quām aliis rationum momentis, jam suprà discussis ac confutatis, rem, quam contendit, reddit evictam. Plusculum quidem quid roboris non nemini fortè habere videbitur, quod de via, que numquam vel rore vel pluvia irrigetur, is scriptor adjungit; verū nec hinc res certa fieri potest atque indubitate.

B

Viam illam nes rore nec pluvia umquam irrigari, è simplicioris fortè ingenii hominibus, reisque, quam narrabant, haud satis gnaris, ne dum expertis, dumtaxat audiverit Fleyus. Adhac brevisne, an longa sit dicta via, apertane, an arboribus coniecta, is scriptor non exponit. Posset fortè, si ea penitus foret cognita, absque miraculo exponi, quām numquam vel rore vel pluvia irrigetur. Quod si tamen id fiat miraculo, erit hoc ferè continuum, fueritque etiam verefissimum ab emunctioris naris hominibus plus semel observatum.

54 Ut quid ergo Fleyus nullum hujusmodi fide dignum nominatim laudat testem, qui memoratam viam, vicinis terris seu roro seu pluvia copiosè madefactis, aridam penitus jacere ac siccum, distinctè à se observatam, sit testatus? Apium sanè sic pro dicto prodigo argumentum habuisse. Verū enimvero puto ego, Fleye testem hujusmodi, quem adduceret in medium, verosimillimè defuisse. Certè ego, si unum Fleyum excepteris, nullum omnino sive recentiorem, sive antiquiorum scriptorem invenire quivi, qui memoratum prodigium litteris consignet. Imò etiam altissimum de hoc servatur silentium ab ipsissimis laudatis Röleincko & Schateno, qui tamen Sanctorum palestram in vico Appellerbecano esse locandam, verosimilius putant, quique propriea inde hanc opinionem suam confirmare potuissent. Disseversan, illud hōs scriptores non habuisse perspicuum? Verū, si ita: argumento id erit, prodigium, utpote ipsos latens scriptores Westphalos, à paucis dumtaxat celebrari; quod tamen, si veritati foret consonum, non posset non plurimorum ore celebratissimum haberi. In Collectaneis nostris tantum dicitur, rore numquam irrigari viam, quā Sanctorum intersectorum corpora ad Imscharam fuerunt protracta. En verba: Aiunt, ... rorem non assuevisse solum irrigare, quā illorum (Sanctorum Ewaldorum) corpora protracta fuerunt ad flumen, Imscharam nimis. Facilius fieri potest, ut rusticana plebecula, prejudicis falsave rerum specie decepta, locum aliquem credit rore non irrigari, quām ut id etiam pluvia non fieri, inducat in animum: prius enim non agnè promptè ac secundum, ut utrumque falsum fuerit, falsum esse, ubique & semper deprehendet.

fuerint pro-
tracta, rore
& pluvia

C

55 Eorsan itaque Appellerbecani, inveterata numquam tis de Sanctorum apud se martyrio prajudicis irrigari soli- ta commemo- occupati, falsaque quadam rerum specie de- rat, opinio- cepti, primò quidem viam, quā Sanctorum nem suam corpora ad Imscharam fuerunt protracta, rore certiora non facit:

numquam irrigari, ab aliquot seculis crediderint, lapsuque deinde temporis, id nec pluvia fieri, nonnulli magis creduli in animum etiam absque res examine induxerint. Hoc pacto factum esse potest, ut, nec rore nec pluvia premeratam viam umquam irrigari, nunc etiam apud Appellerbecanos fama obtineat; qua quidem ob dicta tam parvi ponderis mibi videtur, ut nec ab ipsomet Fleyo admittendam fuisse possem, nisi hic in opinionem, qua Santos in Appellerbeke passos statuit, queque ex illa presidium accipit, justo fuisse propensior. Utut si, eis prodigium, hic jam discutimus, nondum sit ex dictis aperia falsitatis convictum, unicuique saltem admodum debet esse suspectum. Quapropter ex eo, ut Sancti in vico Appellerbecano martyrium passi probentur, nihil omnino certi potest confici; cum presertim Beda narratio, quā Sanctorum intersectorum corpora in Rhenum referuntur conjecta, veritati indubie sit conformis, ex eaque secundum

E

dieta consequi videatur, ut Sancti in dicto Appellerbeke vico martyrium passi non fuerint.

56 Itaque, quidquid pro illorum palestra ibidem collocanda Fleyus adducat, dubium mihi equidem semper manet, ne dicam vero prorsus absimile, tam procul à Rheno Sanctos passos esse. Ut sic existimet, etiam suadent duo alia argumenta, quorum unum pariter ex Beda, alterum ex ipsissimis Fleyi verbis num. 51 recitatis partim repetitur. A posteriori duco initium. Fluvius Imschara eam aquarum copiam in Appellerbeke habere non videtur, ut Sanctorum intersectorum corpora, in illum conjecta, secundo illarum fluxus illinc in Rhenum deferri poterint. Colligere id fas est ex ipsis mox memoratis, que num. 51 hoc transcriptis, Hermanni Fleyi verbis. His enim ille scriptor dubitare sese indicat, modone naturali an supernaturali factum sit, ut Sanctorum corpora, in Imscharam conjecta, ex Appellerbeke per fluvii hujus atveum in Rhenum fuerint delata; haec autem de re dubitatoris fuisse, non videtur, nisi aquarum, quas habet Imschara, paucitatem novisset. Et verò eā aquarum copiā, quae vehendis humanis corporibus sufficiat, in vico Appellerbeke non esse Imscharam, etiam intelligitur tum ex ipso vici hujus situm, tum ex antiquissimi Breviarii Coloniensis Ms. Lectione suprà plus semel lata. Vicus enim Appellerbeccanus haud procul ab Imschara fontibus situs est; fluvii autem, ac precipue fluviali seu torrentes, qualis est Imschara, solent ad fontes suos admodum esse parvi, nec majoris molis rebus vehendis apti.

F

57 Quod jam pertinet ad dictam Breviarii quorum alterum partim Colonensis antiquissimi Lectionem, hac ad proposatum nostrum sic habet: Hos.. (sanctos Ewaldos) peremptos in villa Appelerbeke, super rivulo Embiscara ibidem in palustria loca eos procererunt. Post majoris invidiae stimulis excitati homicidæ sceleratissimi, vel potius facinore commisso pavidi, occulendi gratiâ sanctorum Hospitum corpora inde extracta in Rhenum procererunt. Quibus verbis cum significetur, Sanctorum corpora ex fluvio Imschara, in cuius palustria loca fuerant projecta, ab homicidis, ut ea occulerent, fuisse extracta atque in Rhenum conjecta, arguento id est, eam Imschara fluvio in vice

A vico Appellerbecano, scilicet Octobris presertim initio, quo Sancti passi sunt, aquarum copiam non esse, qua humanis occultandis corporibus, proculve inde avehendis sufficiat. Vero simillimum itaque ex iam dictis apparet, Sanctorum corpora ex Appellerbeke in Rhenum secundo Imschare fluxu absque miraculo non potuisse deferri. Quare necesse est, ut in Fleyi, Gelenii aliorumque opinione, quā Sanctorum in Appellerbeke interfectorum corpora in Imscharam ibidem injecta indeque in Rhenum delata statinuntur, duo vero simillime facta admittantur miracula; alterum, quo Sanctorum corpora contra impetum Rheni decurrentis, teste Beda, Coloniam versus sunt deiecta; alterum, quo eadem ex vico Appellerbecano in Rhenum secundo Imschare fluxu delata contendunt.

58 Verum hoc secundum miraculum ministrum Fleyi verbis, mē admittendum videatur. Preterquam enim quod nullo nitatur antiquitatis testimonio, ficta apparet aut certe gratis asserta, ex qua il-

B lud consequitur, Sanctorum ex Appellerbeke in Rhenum secundo Imschare fluxu illatio. Adhuc in Breviariorum Colonensis Ms. Lectione supra jam plures laudata dicuntur Sanctorum corpora in Rhenum ab homicidis conjecta; non autem ex Appellerbeke in hunc fluvium secundo Imschare fluxu delata. Cū ergo hōs Breviarium, utpote ex dictis valde antiquum, Rolevinckum, Gelenium aliosque scriptores recentiores suprā memoratos atate vero simillime supererit, hocque Sanctorum corpora ex Appellerbeke in Rhenum secundo Imschare fluxus delata non memoret, videtur id à recentioribus illis scriptoribus confiditum aut certe gratis esse afferum. Viderint hi scilicet, maiorem esse vici Appellerbecani à Rheno distantiam, quā ut in hunc (quod tamen ob Bede testimonium negare non poterant) Sanctorum ibidem interfectorum corpora suisse conjecta, ut cūmque foret credibile. Certi nihilominus non defere opinionem, que Sanctos in vico Appellerbecano passos statuit, eorum idcirco corpora ex eodem vico in Rhenum secundo Imschare fluxu delata, nullo licet idoneo testimonio suffulti, afernerint. Verum, cū id ex dictis absque miraculo fieri potuisse, parum sit verisimile, opinio etiam, in qua id nihilominus sine ullo fundamento adserendum est, parum mihi vel ex hoc solo capite verosimilis appetit.

C alterum ex Beda repetitur, in medietatem adductis, ut nunc ad alterum argumentum, quod, ut suprā dixi, à Beda repetitur. Sancti, ut ex dictis tota venerabilis Anglorum historici narratio innuit, in illo antiqua Saxonia vico, in quem, hauc regionem vixdum ingressi, primò divertierunt, passi sunt martyrium: hoc autem cum opinione, quā Sanctos in Appellerbeke necatos sustinet, nequitnam componi posse videtur. Rem sic probo: Ewaldi secundum dicta vero simillime ex Austrasia, trajecto Rheno, antiquam Saxoniā sunt ingressi. Et Rhenum quidem vel prope Coloniam vel hanc civitatem inter & Rheni ac Lippiae confluentes trajecisse videntur. Utrumlibet statueris, verosimile non appetit, vicum Appellerbecanum suisse, in quem Sancti in antiqua Saxonia primò diverterint. Si enim prope Coloniam illos Rhenum trajecisse velis, pergenire non potuerunt in vicum Appellerbecanum, nisi trajecto, qui hunc inter & Coloniam Agrippinam interjacet, sat longo terrarum tractu; hunc autem tunc (vide dicta num. 4 & 5) vel adhuc saltē ex parte tenebant Boructuarii, vel totum ferē,

Octobris Tomus II.

bis pulsis, antiqui Saxones in potestatem suam redeggerant atque occupārant. Si regionem adhac tenebant Boructuarii, non video, cur his, qui etiam erant ethnici, preteritis, ad Saxones ethnicos Christi prædicandi causā Sancti, transferint. Si verò tunc totum ferē illum terrarum tractum, quod ob dicta num. 4 & 5 fortè admitti potest, antiqui Saxones occupārant, non paucos vicos, Saxonibus inhabitatos, Sancti vero simillime, antequam in Appellerbecanum venirent, transire debuerunt. In hunc ergo, Saxoniam vixdum ingressi, primò divertisse non videntur; unde ob dicta consequitur, ut nec ibi passi videantur martyrium. Quod si porrō volis, Sanctos trajecisse Rhenam, non prope Coloniam, sed hanc civitatem inter & Rheni Lippiae confluentes, idque hanc procul ab his confluentibus, quod vero simillimum esse, ex dicendis facile colliges; quod si, inquam, hoc velis, sic Sanctos, Saxoniam vixdum ingressos, in vicum Appellerbecanum, cūm hunc inter & Rheni Lippiae confluentes alii plures Saxonum vici fuerint mediis, primò divertisse, multò minus erit credibile. Unde consequitur, ut etiam, Sanctos ibidem martyrio coronatos esse, multò minus credibile sit habendum.

60 Itaque, hisce perpensis omnibus, magis Sanctorum palestram nec vico Appellerbecano. magisque dubium mihi fū, an Sancti in vico Appellerbecano passi sint martyrium. Imò hos ibidem martyrium passos non esse, vix non certum reddere videntur, quā hactenus in medium adduximus. Ast erit fortasse non nemo, cui mirum videatur, à me rem, quā viris non paucis, etiam eruditis, visa est vero simillima, vocari in dubium, imò vix non etiam omni verisimilitudine destitutam pronuntiari. Ut hac me qualicumque objecione expediam, respondeo, non me primum esse, cui ita visum sit existimandum. Etenim Gamansius, Societatis nostrae sacerdos, inter Scripta plurima, que ad Majores nostros, de Sanctis tractantia, benigne transmisit, unum dedit non contempnendum sub hoc titulo: Sancti antiquae Saxoniæ, quā hodie Westphalia, tutelares, qui eam initio gentis ad Christum adductæ meritis & miraculis viventes illustrarunt, aut post obitum in eam commigrarunt, corporibus eorum sacris aliunde religiosè adductis. In hoc autem Scripto de Ewaldis tractatur primo loco, deque his opportunitate ad insitum nostrum laudatus Gamansius sic scribit: Brevis (Sancti Ewaldi) arentes gentilium terras suo sanguine ita irrigavere, ut qui deinde coloni ad hunc saxeum nuper agrum excolendum accessere, optatos fructus colligere potuerint. De loco martyrii non liquet. Itaque de Sanctorum palestra non constare, existimavit Gamansius, atque adeò eam in vico Appellerbecano non esse indubie collocandam. De Sanctorum palestra dubitare etiam videtur Cratepolius. Etenim in suo de Sanctis Germania tractatu de Ewaldis agens, ultum omnino de loco, quo hi martyrio coronati sint, servat silentium, quamvis interim ea recenseat, quā cum palestra mentione aptius fuissent conjuncta.

61 Ceterum laudatus Gamansius non tam nec alterum dubitavit, forene Sanctorum palestra in vicum Appellerbecano collocanda; verum etiam eam loco posse afibi collocari non posse, pro certo habuit. Etenim in scripto suprā laudato verbis jam recitatis proximè hoc subdit: Haud procul à Rheno (Sancti Ewaldos) in antiqua Saxonia passos suisse, Beda eorum temporum scriptor indubitatum effecit. Sunt ergo ex Gamansii mente Sancti haud

AUCTORE

C. B.

haud procul à Rheno, ac proin non in vico Appelberbecano, utpote qui deceat circiter leuis horariis à Rheno distet, martyrium perpetui. Hec sane Gamansii opinio ob irrefragabilem Beda auctoritatem mihi admodum probabilis, imò vix non certa appareat. Cùm enim Beda in Passione edenda deceat, Sanctorum interfectorum corpora in Rhenum fuisse conjecta, hecque ex loco, quo id accidit, per quadraginta ferè passuum millia Coloniam Agrippinam versus esse delecta, statuendum mibi videtur, Sanctos, haud procul admodum à Lippia & Rheni confluentibus posteriori hoc fluvio trajecto, antiquam Saxoniam esse ingressos, ibique martyrio esse coronatos; quo verò id loco factum sit, determinari non posse, ex dictis quisque jam facile intelliget. Poterit etiam, quantum existimo, ex disputatis commode colligi, quid de supra memoratis Rolevinkii, Schuteni, Fleyi, ati etiam Gelenii, qui ab his non dissentit, circa Sanctorum palestram opinionibus statui conveniat. Ego interim in hanc sufficienter me jam inquisivisse, ratus, ad tempus, quo Sancti martyrio coronati sunt, indagandum progredior.

B

§ V. Tempus, quo Sancti martyrio coronati sint, & an horum interfectorum corpora Coloniam usque adverso Rheno sint delecta.

Sanctorum martyrium inter annum 690 & 700 ab omnibus ferè locatur,

C

IN determinando anno, quo Sancti martyrium passi sint, scriptores inter se plurimum dissident. Id tamen inter annum 690 & annum circiter 700 sat unanimi consensu ab omnibus ferè statuitur. Sigebertus Gemblacensis in Chronographia ad annum Domini 693 sic scribit: Ewaldus Albus & Ewaldus Niger venientes ab Anglia martyrizantur in Gallia, & jussu Pipini sepeliuntur in Agrippinensi Colonia. Rolevinkus lib. 2 de Situ & Moribus Westphalorum cap. 1 martyrio eos affectos assertit circa annum Domini septingentesimum. Schatenus in sua Historia Westphalica ad hunc eundem annum eorum martyrium consignat. Idem etiam facit Hermannus Fleyus, supra sepissime jam laudatus. Westmonasteriensis Sanctorum mortem anno 695 innelit; anno verò 693 Trithemius: in Annalibus enim sic scribit: Clodoveus Theodorici regis memorati senior natu filius patri succedens, regnavit super Francos annis quatuor, Pipino Majori-domus existente: quo anno Euwaldi, Albus & Niger, monachi & presbyteri, venientes de Anglia pro Christi amore in Saxoniam, martyrizantur, & apud Coloniam sepulti sunt jussu Pippini principis. Sermo hic est de Clodoveo tertio, Francorum rege, qui Theodorici tertii, Francorum regis, exstitit natu major filius. Verbis proximè recitatis hac præmisserat Trithemius: Theodoricus (tertius scilicet) rex Francorum obiit anno regni sui quarto decimo, Dominicæ verò Nativitatis DCCXCIII. Clodoveus ergò ex Trithemii calculis anno 693 regnare incepit, eodemque anno Ewaldi in antiquam Saxoniam venerant, passique sunt martyrium. Verum Clodoveus tertius non anno 693, sed 691, ut nunc cruditorum fert opinio, regnare incepit, ut adeò Trithemius, quod cum

anno, quo Clodoveus tertius regnare incepit, Sanctorum jungat martyrium, debuisset hoc ad annum 691, emendationibus adhibitis calculus, referre. Utin sit, Sanctorum equidem martyrium inter annum 690 & annum 700 etiam collocat. Longum foret recensere scriptores omnes alios, qui id ipsum praefant. Dixisse sufficiat, vix ullum reperiri, qui vel ante annum 690, vel post annum 700 Sanctorum ponat martyrium. Neque enim hic moro paucos quosdam scriptores, qui illud, Pseudo-Marcellini commentis presè inhaerentes, in annum usque 703 aut etiam 704 differunt.

63 Itaque de Sanctorum martyrio inter annum idque sibi 690 & 700 collocando inter omnes penè scriptores nec ante annum 690, apprimè convenit, certumque proinde appareat, Ewaldos non ante annum 690, nec post annum 700 martyrio esse affectos. Verum, inquit, scriptores omnes enumerati, ex quorum unanimi consensu id certum appetit, à Sanctorum aetate remotores sunt, quam ut rebus, quas de illis scribant, si dem certam atque indubitatam facere queant. Respondeo, rem etiam altiunde solidis rationum monitis probari. Ac primò quidem Sanctos ante annum 690 nec martyrium esse passos, nec in antiquam Saxoniam venisse, indubitatum efficitur ex Beda & ex anno, quo Sanctus Willibrordus cum undecim aliis apostolicis viris ex Hibernia in Frisiam Evangelii prædicandi ergo trahit. Willibrordus enim, uti apud omnes in confessio est, ante annum 690 in Frisiam non venit; Beda autem num. 2 Passionis edenda, narrata Willibrordi ejusque sociorum in Frisiam profectione, subdit: Horum (Willibrordi ejusque sociorum) secuti exempla duo quidam Presbyteri (Ewaldus Albus & Ewaldus Niger) de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Christo adquirere possent. Sancti ergo non ante S. Willibrordi ex Hibernia in Frisiam discessum, ac proin non ante annum 690 in antiquam Saxoniam venerunt martyrioque ibi coronati sunt. Atque hoc quidem de priori ex binis terminis, intra quos Sanctorum martyrium certò concludendum, innimis. Quod jam pertinet ad alterum seu ad annum 700; Sanctorum post hunc non posse locari martyrium, sic probo: Duchesnius tom. 1 Scriptorum Francie publicavit Fragmentum historicum, quod à Dagoberto primo usque ad Pipinum regem deducitur.

64 In hoc anctor incertus, sed quem hic sequendum, eruditæ recentiores ex dicendis ducunt, nec post annum 700, opportunè ad institutum nostrum ita memorat: Pipinus itaque dum principatum palatii... annis viginti septem egregiè administrasset, mortuus est anno ab Incarnatione Domini DCCXIV. Ejus temporibus duo Angli presbyteri Euwaldi, dum Saxonibus prædicarent, martyrio coronati & miraculis declarati, ab ipso Coloniæ tumulati sunt anno Domini DCCXXIV. Sequenti anno sanctus Willebrordus à Sergio Papa archiepiscopus ordinatus, genti Frisonum prædicans, virtutibus floruit. Haecen laudatus anonymous, in cuius textum librariorum oscitanjā mendum hic irrepsisse, proque anno Domini DCCXXIV, quo Ewaldi à Pipino tumulati narrantur, legendum esse annum Domini DCCXCV, ex eodem ipsomet textu liquet. Etenim hujus initio Pipinus anno Domini DCCXIV è vivis excessisse dicitur; quare neceſſo est, ut deinde in textus serie ab eodem Pipino SS.

E

F

A SS. Ewaldi anno Domini DCCXXIV tumulati perpetram narrentur. Quis enim Pipinus jam à decenio mortuus Sanctorum tumulare potuerit, quivis hoc anonymous in litteras misisse credatur? Oportet ergo, ut hic in ejus textum librariorum amanuensiumve oscitantiā mendum irrepserit. Porro in laudato texu dicitur S. Willibrordus eo anno, qui Sanctorum sepulturam, à Pipino procuratam, est secutus, ad archiepiscopalem dignitatem à Sergio Papa esse promotus. Quapropter cùm S. Willibrordus, ut Beda lib. 5 Historia gentis Anglorum, cap. 12. disertè affirmat, anno 696 gradum illum sit consecutus, debet annus hunc proximè precedens in anonymi texu substitui anno DCCXXIV, qui adeò ibidem pro anno, quo Sanctorum tumulavit Pipinus, perperam signatur, nec ab ipsomet Chronicis auctore, sed ab sis, qui hoc descripsérunt, est profectus. Hinc jam consequitur, ut Sancti anno 695 martyrii palmam sint adepti, as proin ut id post annum 700 non evenerit. Atque hec de altero etiam è duobus terminis, intra quos Sanctorum martyrium includendum insinuavi.

B sed, ut verosimilius apparet, anno 695 accidit. 65 Verum, inquires, Beda non prius de Sanctorum martyrio tractat, quam S. Willibrordus eisque sociorum ex Hibernia in Frisiam discessum exposuit; postquam autem Sanctorum martyrium narravit, capite proximè sequenti S. Suiberti in episcopum ordinationem recenset. S. Willibrordus ex dictis anno 690 vel, ut alii volunt, anno 691 ex Hibernia in Frisiam cum undecim suis sociis, apostolicis viris, discessit; S. Suibertus verò anno 693, ut nunc communior tenet opinio, in episcopum est ordinatus. Beda ergo inter duas res diversas, quarum altera anno 690 vel 691, altera anno 693 gesta sit, Sanctorum martyrium memorat, videturque adeò illud non anno 695, sed vel aliquo ex annis 690, 691 & 693, vel, qui inter hunc postriorem duosque priores est medius, anno 692 esse locandum. Respondeo: ut tantisper concedetur, Sanctorum non anno 695, sed aliquo è quantu mox dictis annis martyrii coronam esse consecutos, inconcussum equidem firmumque adhuc maneret, imò etiam vel inde confirmaretur, quod suprà afferui, Sanctorum martyrium nec ante annum 690, nec post annum 700 posse collocari. Verum quavis Beda inter duas res, quarum altera anno 690 vel 691, altera anno 693 gesta sit, Sanctorum memoret martyrium, non propterea tamen hoc vel uni è tribus hisce annis, vel anno 692 debet affigi. Etenim nemo facile demonstrat, à Beda ubique res eo ordine, quo gesta sunt, narrari. Adhuc à venerabili Scriptore nūspiam expèsè affirmatur, Sanctorum martyrium inter Willibrordi ex Hibernia in Frisiam profectionem, & S. Suiberti ordinationem esse peractum; ab auctore autem anonymo antè laudato, uti ex verbis ejus suprà huc transcriptis liquet, aperiè declaratur, martyrium subiisse Sanctorum anno, qui S. Willibrordi ad archiepiscopalem dignitatem promotionem, anno 696 factam, proximè præcessit. Cùm ergo dicto anonymo quidquam aperiè declaranti plus tribuendum videatur, quam Beda contrarium expèsè non affirmanti, verosimilis mihi videtur, Sanctorum martyrium anno 695 esse affigendum.

Antiqua Colonensium de aduentis adverso Rhenum

nymi atque incerti auctoris, plus semel jam laudati; cui etiam (vide nam. 62) Westmonasteriensis consentit. Alia non occurunt, quæ pro anno, quo Sancti martyrio coronati sunt, certius determinando quidquam conferant. Nunc itaque, quod etiam hoc s' facere proposui, indagare aggredior, fuerintne Sanctorum interfectorum corpora, que in Rhenum homicida ethnici conjecerant, Coloniā Agrippinam usque aduerso flumine devecta. Antiqua est apud Colonenses traditio, SS. Ewaldorum corpora eò loci, ubi nunc Colonia in choro S. Cuniberti puteus conspicitur, aduerso Rheno esse devecta. Docet nos id preter alias scriptores, non paucos tum Winheimius in Agripinne Sacrario, tum Gelenius in suo de Colonia Agripinensis Magnitudine Tractatu. Hujus posterioris, quod rem accuratius exponat, verba hoc transcribo. Itaque libro tertio dicti Operis, Syntagmate 4, pag. 279 ita memorat: Sumpit... Cunibertina ecclesia incrementum Austrasiorum principum Pipini & B. Plectrudis munificentiā, cùm beatorum Ewaldorum corpora, cælesti face comitata, sponte sua aduerso flumine natantia huc (Coloniā Agrippinam) appulerunt, & clero populoque præsente elevata sunt, ubi nunc æreus in choro puteus cum hac inscriptione:

Appulit Ewaldos violento gurgite Rhenus,
Quos lux alta vehit huc, ubi fons scaturit.

67 Etenim procerum liberalitate tot torques & monilia oblata sunt, ut eorum impensā fluvio cedere coacto, moderni chori accessio facta sit.

Ac deinde pag. 288 de codem argumento has suppeditat: Cum prodigioso lumine (Ewaldorum corpora miraculose aduerso Rheno) Coloniā adnatārunt, ubi, à B. Tilmanno collega suo divina revelatione agniti, per Pipinum & B. Plectrudem atque clerum & populum Agripinensem sunt honorificè excepti eo loco, quem in choro puteus designat. Haec tenus laudatus Gelenius, addens etiam post pauca carmen Leoninum versus de SS. Ewaldis, in quo pariter horum corpora Coloniā Agrippinam usque aduerso Rheno esse delata, asseri videtur. En adeò etiam illud; sic habet:

Lætificant Ewaldorum nos festa duorum,
Unius moris sunt, dissimilisque coloris,
Unda truncati, pariter sunt glorificati,
Post Rheni partes, sed non per remigis artes
Corpora condescendunt, & ad urbis mœnia tendunt,

Non flatu venti, sit laus honor Omnipotenti,
Qui sibi conjunctis per amorem præstat honorem.

Dubium ergo non est, quin apud Colonenses ea per traditionem, à Majoribus acceptam, invauerit opinio, quâ SS. Ewaldorum corpora illuc aduerso Rheno advecla, vulgariter existimatur. Verum, quod bonâ Colonensem veniâ dictum sit, mibi illa neutiquam videtur admittenda.

68 Etenim cum Beda, ut mihi equidem aparet, manifestissimè pugnat. Hic enim in Paf-
fione edenda num. 5 & 6 sic scribit: Unus ex eis (sanctis Ewaldis) apparuit cuidam de fo-
ciis suis, cui nomen erat Tilmon, viro il-
lustri, & ad sæculum quoque nobili, qui de
milite factus fuerat monachus; indicans, quod
eo loci corpora eorum posset invenire, u-
bi lucem de cælo terris radiasse consiperet.
Quod ita completum est. Inventa namque eo-
rum corpora iuxta honorem martyribus con-

E

Coloniam si-
que Sanctorum corpori-
bus opinio
admittenda
non est;

F

B b 3 dignum,

AUCTORE.

C. B.

dignum recondita sunt; & dies Passionis vel Inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique glorioissimus dux Francorum Pippinus, ubi hæc comperit, misit, & adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniæ civitatis juxta Rhenum. Quibus verbis apertissime significatur, Sanctorum corpora, adverso Rheno devecta, aliquo in loco, Coloniâ Agrippinâ distito, substitisse, ibique à Tilmone, cui prodigo fuerant ostensa, aliisque hujus sociis honorifice fuisse tumulata; inde verò, cùm à Pipino, re auditâ, humo postmodum fuisse extracta, Coloniam Agrippinam ab eo translata, ibique juxta Rhenum tumulo honorificè fuisse recondita. Pugnat ergò cum Beda Colonensem opinio, quâ Ewaldorum corpora Coloniam Agrippinam usque adverso Rheno putantur delecta. Verum, inquietus, in Vita S. Annonis, Colonensis archiepiscopi, apud Surium Trimestri quarto ad quartam Decembres inserta, cap. 37 hac leguntur:

Inter hæc & duorum Euwaldorum (S. Anno) preciosa corpora, revelatione eorumdem Martyrum instrutus, de tumulis sublevavit: quos olim in Saxonia Rhenus amne refluo Coloniam sepeliebant ad vexerat.

B

nec quid-
quam illi ex
Vita S. An-
nonis prefidiis
accedit.

69 Vita S. Annonis ab auctore subequali, qui gravissimus simul est ac fide dignissimus, litteris est consignata, uti apud omnes in confessio est. Quapropter cùm his verbis, qua ex ea mox recitata sunt, non obscurè indicetur, Sanctorum corpora Rheno adverso seu refluo Coloniam Agrippinam usque esse delata, pro vera admitti potest, que hoc adstrinxit, Colonensem opinio, debentque eo modo, quo cum hac non pugnant, Beda verba suprà buc transcripta exponi. Respondeo, Vitam S. Annonis habere quidem auctorem, qui fide etiam dignissimus sit, sancto huic episcopo subequali. Verum cùm S. Anno sub finem seculi undecimi, uti ex infra dicendis intelligetur, in vivis esse deferit, hujus ille Vitam litteris mandare, ante seculum duodecimum aggressus non est. Unde consequitur, ut ab Ewaldorum aetate, utpote qui seculo septimo floruerint, etiam sit remotior, quam ut, quod de eorum corporibus Coloniam usque adverso seu refluo Rheno delectis scribit, certum indubitate queat efficere. Tantum itaque ex Vita S. Annonis potest concludi, traditionem, quâ apud Colonenses de delectis ad se Ewaldorum adverso Rheno corporibus invaluit opinio, admodum esse antiquam; qualem etiam eam esse, num. 66 sat aperte edixi. Porro etiam Sanctorum corpora Coloniam usque eò loci, ubi nunc ereus in choro Cunibertino putes cernitur, adverso Rheno esse delecta, ob Beda auctoritatem admittere nec velim nec audeam, non propterea tamē à vero aliena affero, qua verbis recitatis de moderni chori ad basilicam Cunibertinam accessione refert Gelenius.

70 Imò contrà verosimilium mihi apparet, factum esse, ut, postquam Pipini iussu Ewaldorum corpora è loco, quo prius tumulata fuerant, essent extracta Coloniamque translata, in illorum honorem torques & monilia ingenti copia à Pipino, hujus conjugé Plethrude Austrasissisque proceribus fuerint oblata. Puto etiam pretiosarum illarum, que Ewaldis facta fuerant, oblationum valore modernum ecclesie Cunibertinae chorū, pia Colonensem liberalitate ascidente, fuisse exstructum, Rheno etiam, qui locum, quo hic exstructus est, alveo suo antea incluserat,

Ex donis ta-
men, que E-
waldis fue-
rant oblata,
Cunibertinus
chorus forte-
fuit constru-
ctus.

cedere coacto. Quod verò pertinet ad arsum chori puteum, quem etiam, teste Winheimio, ad sanitatem languientium superstitem ferunt Colonenses, suspicor, hunc non prius fuisse conditum, quam jam apud Colonenses de Ewaldorum corporibus adverso Rheno ad se eò loci adiectis invalidisset opinio. Quam quidem opinionem uno etiam dumtaxat alterove post Ewaldorum cedem seculo facile apud illos potuisse invalescere, idcirco reor, quod sacra illa pignora hand procul admodum ab urbe Colonensi adverso Rheno fuerint adiecta, moxque inde Coloniam Agrippinam à Pipino translata. Dubito etiam, an eadem opinio, postquam semel fuerat exorta, Colonensem omnium animis semper aquè firmiter inhaberit. Certè in antiquissimis nostris Colonensibus Breviariis suprà laudatis altissimum est de Sanctorum corporibus Coloniam usque adverso Rheno delectis silentium.

D

§ VI. Corpora à Pipino ac deinde ab Annone, Coloniensi archiepiscopo, translata.

E

Sanctorum corpora, qua prius ex loco, quo ab ethniciis rusticis in Rhenum fuerant coniecta, divina virtute secundum jam dicta fuerant translata ad locum, quo Tilmone aliique eorum socii degebant, ab hominibus deinde translata pariter fuerunt. Ac prima quidem ex eorum, qua ab hominibus facta sunt, translationibus, procurante Pipino, fuit peracta. Fuerant scilicet Sanctorum corpora, calesti luce prodigiosè stipata, suaque sponte contra Rheni currentis impetu natantia, ad eum usque locum delecta, quo Tilmone aliique eorum socii versabantur. Nec hoc prodigo tantum servos suos illustraverat Deus; verum etiam altero eorum corpora, cùm jam ad locum, quo sepelienda primi erant, essent delata, Tilmone revelare est dignatus. Hinc factum est, ut brevi gloriosum Sanctorum martyrum quaquaversum, famâ celerrimè propagata, fuerit dispersum, omnesque, qui, qua illud secuta fuerant, audiunt miracula, summi apud Deum meriti Santos esse, habuerint persuasum. Pipinus adeò, re etiam audita, passus non est, ut Sancti, quos tantis à Deo prodigiis honoratos audiebat, ab hominibus pariter non honorarentur. Jussit itaque sacra eorum corpora ex loco, quo à Tilmone hujusque socii terra fuerant mandata, Coloniam Agrippinam ad se deferri, eaque cum multa gloria in ecclesia (est hoc nunc S. Cuniberti nomine insignita) Coloniæ civitatis juxta Rhenum humo condenda, curavit. Hac omnia in Passione edenda num. 5 & 6 venerabilis Beda nos docet; ad quem propterea, studiose lector, te remittens, ad aliam sacrorum corporum translationem explanandam progredior.

Sanctos, quos
Pipinus pri-
mo translu-
erat.

F

72 Ab anno 695 aut certè 696, quo, uti ex iam dictis quisque facilè colligit, Sanctorum corpora Coloniam Agrippinam fuere translata, ad annum usque 1074 nihil vel apud histericos vel in aliis antiquis monumentis occurrit, unde utcumque queat intelligi, an & quo cultus Sancti apud Colonenses tempore inter duos illos terminos medio fuerint gavisi. Non dubito tamen, quin ab his,

anno 1074 i-
teriorum trans-
lulit S. An-
no. Lignet id
ex hujus,

A bis, ut Sancti, die etiam post primam eorum translationem, à Pipino factam, honorari perrexerint; an verò solemnis eorum memoria annua numquam intermissa fuerit, pro certo, ut jam supra iterum monui, affermare non ausim. Utat sit, sacra eorum corpora à tempore, quo à Pipino fuerunt translata, usque ad dictum annum 1074, in neglectis loculis posita jacuere. Tunc autem da S. Anno, Colonensis archiepiscopus, noto translationis honore fecit. Et quidem tum hoc, tum illud liquet ex Litteris, quas ipse met S. Anno de Sanctorum translatione à se facta emisit. Has properea, prout MSS. in Collectaneis nostris existant, integras huc transcribo. Anno 1661, uti notatum invenio, a domino decano ecclæsa collegiate S. Cuniberti, & domino Paulo Schröber, canonico & thesaurario, Coloniâ Agrippinâ ad dominum comitem de Geleen, atque ab hoc deinde ad Bollandam nostrum frère transmisso. Sic habent: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Anno secundus, Colonensis archiepiscopus, omnibus Christi fidelibus tam futuris quam præsentibus. Quoniam vita hujus spatium breve probatur esse & invalidum, eò quod humana ætas & nascendi lex, licet annorum numerositas prolongari videatur, semper tendat ad occasionem: salutare est omnibus & totis viribus inquirendum, illuc mente & opere aliquid boni sibi præmittere, ubi, si læta sint, finem ne sciant: & si tristia, dolor interminus, qualemcumque tamen miserationem admittat. Hac de causa pro peccatis meis ego sollicitus, & futuri districcionem judicii pertimescens, degredi Santos Dei honorando, & servientes eis sublevando, precatores pro me efficere in judicio, qui de meritis propriis justificari non valeo.

B 73 Gloriosos itaque martyres Dei Euualdos, in neglectis propter ignorantiam præcedentium loculis positos, ego peccator & servus fervorum Dei, Anno secundus Colonensis archiepiscopus, licet indignus, transluli, ut, qui jam recepti sunt in cælesti speculatione, apud nos aliquo digni haberentur honore, quatenus omnipotens Dei, pro quo passi sunt, misericordiam tanto pro nobis studiosius expostulent in cælis, quanto magis apud nos pro modulo nostro glorificantur & honorentur in terris. In horum igitur translatione fratribus in eodem monasterio militantibus sancto Clementi martyri, & sancto Cuniberto confessori, eisdemque martyribus Euualdis ad supplicationem quotidianeæ consolationis dedi decimationem novilium in Heimorderheim * & Stratzfeldon *, xxx * modios tritici in Mafeneel de redditibus silvarum, libram denariorum in Geveron, v libras Sosatiensis monetæ de areolis vel curticulis ejusdem villæ. Actum est autem hoc coram testibus subnotatis, Ezelino præposito, Berengario deane, Everhardo, Ruotberto, Bertholfo, Regenboldo; coram laicis quoque, Francone urbis præfecto, Herimanno cotnite, Gerardo comite, & ut verius credatur, firmiusque imposterum teneatur, hanc in testimonium chartam conscribi feci, & in eodem monasterio in memoriale futurum reposui. Translatione verò prædicta facta est anno Dominicæ Incarnationis MXXXIII, Indict. xi, v Nonarum Octobris: Si quis ergo tantillum supplementi, quod fratribus prædictis impendimus, abstulerit, perpetuum anathema in conspectu Dei omnipotentis incurrat, & in ignem æternum,

*que hic reci-
cantur, ea de
re Litteris.*

* in Translat.
S. Cuniberis
Heimorder-
schem
* ibid. Straf-
feldon
* ibid. xx

qui paratus est diabolo & angelis ejus, tristis AUCTORB
à Dei conspectu discedat. Amen.

C. B.
*In his, que
quaniū ad
donationes.*

74 Surius Trimætri quarto, ad tertium Octobris diem, in duabus Ewaldis etiam exhibit litteras, à S. Annone de SS. Ewaldorum, quam hic fecit, translatione emissas; verum hæ à S. Annonis jam mox recitatis de hoc argumento litteris non parum dissonant. Nullas enim donationes à S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguabantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas litteras jam recitatae recensent. Quare hinc jam potest, sine, quas Surius, an quas collectanea nostra sub S. Annonis nomine litteras exhibent, pro genuinis Sancti hujus litteris habenda. Pro genuinis S. Annonis litteris habendas esse, quas Collectanea nostra exhibent, jam recitatas litteras, suaderi posse videtur vel ex eo, quod Anno de Sanctorum translatione litteras emiserit. Quod si enim hæ illæ de re litteræ, in quibus nulla recensentur donationes, pro genuinis debeant haberi S. Annonis litteris, non appareat, cur eas Anno emiserit, nisi forte quis hoc illum unicè fecisse velit, quod SS. Ewaldorum translationem suisse à se factam, publico instrumento relinquere testatum. Ut autem litteræ, in quibus donationes recensentur, pro genuinis S. Annonis litteris haberi non posse videantur, facit S. Annonis Diploma, quod sub titulo Triumphi seu Translationis S. Cuniberti ex Ms. codice Colonensis ejusdem S. Cuniberti ecclæsie ad XII Novembbris, quo Sancti hujus Acta illustranda venient, edituri sumus.

E 75 In hoc enim S. Anno etiam enumerat quas rece-
donationes, quas in SS. Ewaldorum transla-
tione fecit S. Cuniberti monasterio seu canoni-
corum collegio; nullam autem mentionem fa-

*gent, genui-
ne forsan
non sunt.*

cit donationis, in Litteris num. precedenti buc transcriptis memorata, quæ tunc eidem monasterio quinque libras Sosatiensis seu Sustiensis monetæ de areolis vel curticulis ejusdem villæ donârit. Imò contrà apertissime in dicto Diplomate significat, sese hanc donationem ante Ewaldorum translationem fecisse. Adhuc in prædictis S. Annonis de Ewaldorum translatione litteris aut Anno, sese donationes, quas memorat, facere fratribus in eodem monasterio militantibus; quo loquendi modo indicat, sese adhuc anè de monasterio suisse ibidem locutum, idque tamen nulla omnino ratione fecit. Atque hec altera est ratio, quæ facit, ut Litteræ de Ewaldorum translatione, in quibus donationes recensentur, pro genuinis S. Annonis litteris haberi non posse videantur; potestque forsan tum ex hac, tum ex ratione prædicti non immixtio contendit, ex S. Annonis Diplomate mox memorato in ejusdem Annonis de Ewaldorum translatione Litteras esse intrusum, quidquid ad donationum commemorationem pertinet. Id autem si ita sit, pro genuinis Annonis Litteris haberi debebunt, quas Surius exhibet, talesque etiam erunt, quas buc transcriptissimus, si modo refecerunt, quæ ad donationum commemorationem pertinent. Hinc porrò jam consequitur, ut, quomodo cumque res spectentur, in Annonis Litteris genuina equidem sint, quibus hic Ewaldorum corpora, quæ in neglectis loculis posita anè jacuerant, suisse à sese translata, restatur. Verè ergo Sanctorum corpora in neglectis loculis posita usque ad Annonis etatem jacuerant, hicque illa demum novo translationis honore affectit: quod uirumque supra afferueram.

76 Vca

AUCTORE
C. B.
perveram si-
gnatur Indis-
cio XI:

76 Verum hic aliud adhuc circa dictas Annonis litteras notandum occurrit. In his enim, tum prout apud Surium, tum prout in Collestanis nostris existant, SS. Ewaldorum, quae agunt nosque jam agimus, translatio anno 1074, Indictione XI, quinto Nonas Octobris facta notatur; annus autem 1074 cum Indictione XI componi nentiquam potest, idque sive indicio Constantinopolitana seu Graeca, sive Constantiniana seu Cesarea, sive etiam Pontificia statutatur adhibita. Res ex solo singularum indictionum calculo unicuique manifesta evadet. Indictione Pontificia à Kalendis Januariis, Constantinopolitana seu Graeca à Kalendis Septembribus, Constantiniana seu Cesarea ab VIII Kalendas Octobris seu XXIV Septembribus sumit initium. Hinc, ut computanti patescat, à Kalendis Januariis anni 1074 usque ad Kalendas Januarias anni 1075 in cursu erat indictione Pontificia duodecima; à Septembri vero anni 1073 usque ad Septembre anni 1074 fluebat indictione itidem duodecima tum Constantinopolitana seu Graeca, tum Constantiniana seu Cesarea, incipiebatque etiam eo ipso mense decima tertia. Ad Operis nostri tom. 3 Septembribus pag. 444 & seq. Itaque, quacumque in Annonis litteris indictione statutatur adhibita, perperam in his annis 1074 cum indictione undecima conjungitur. Neceſſe ergo est, ut vel in anno vel in indictione sit erratum. Quapropter, cùm in anno, uii mox probabo, erratum non sit, pro Indictione XI reponenda est Indictione vel XII vel XIII; reponendam autem esse Indictionem XIII, verosimilis appetet. Sic existimo, quod Annonis etate apud Germanos in usu fuisse videatur Constantiniana seu Cesarea Indictione, quæ ab VIII Kalendas Octobris seu XXIV Septembribus dicit initium, queque proinde anno 1074, quinto Kalendas seu tercio die Octobris, quo die & anno in dictis litteris facta notatur Ewaldorum translatio, tertia decima numerabatur.

Annum enim
recte notari,
probatur ex
eo, quod ca-
lamitatis,

B

77 Probo nunc in anno 1074, quo in Annonis litteris Ewaldorum translatio facta notatur, mendum non esse. In Diplomate supra laudato Anno sic loquitur: Accidit, quod in angustias, peccatis meis id exigentibus, citra timorem subito illatus sum, quæ cùm sint minimè celandæ, gloria autem virtutis sanctorum Cuniberti, Clementis & Ewaldorum, ad quorum intercessionem & suffragia tunc temporis specialiter confugeram, propalanda est, quod, ut indubitanter novi, intercessione eorum timor meus in spem, tristitia mea in gaudium, in securitatem periculum transfiguratum est, & multorum contra me impia consilia frustrata sunt. Procul mora ergo eodem præposito (*dé hoc adhuc ante fuerat locutus*) Hadone ad me accessito, & consecratio & familiari, jocundè latoque animo secum computabam, ut pro tempore saltem aliquid meritis eorum responderem, & juxta consilium suum tradidi fratribus quinque libras solvendas de areis, vel de curtulis Sufatiæ, quod eam sanctus Cunibertus sancto Petro acquisivit, & quod pius archiepiscopus Herimannus postmodum effosso corpore sancti Cuniberti, & Sufatiam translato, ab injustis & importunitis heredibus eam duello defendit & obtinuit. Post non multum temporis sanctos Ewaldos, quamvis indignus, præsumpsi transferre. Prius ergo quam SS. Ewaldos translulerit S. Anno, graves horum sanctorumque Cuniberti & Clementis intercessione

evaserat angustias, maximum periculum, impiaque multorum adversus se consilia, uti ex his verbis liquet. Quod si adeò haec calamitates, quas Anno tunc evasit, ad annum 1074 spectent, Sanctorum translatio, utpote brevi post has facta, in Annonis litteris anno 1074 recte signatur. Illas igitur calamitates ad hunc annum spectare, nunc probro.

78 Apud Surium Trimestri quarto in Vita S. Annonis, quam, ut jam monui, auctor gravis ac penè equalis conscripsit, lib. 2, cap. 21 fusè exponitur gravissima Colonensium anno 1074 contra S. Annونem mota seditione. Anno autem verosimillime in prefato Diplomate sermonem non facit de aliis angustiis, periculisque, quam quæ in illa seditione subiit. Ut id pateat, de eadem seditione nonnulla etiam hic juverit proponere. Monasteriensis episcopus (Fredericus hic erat, cum S. Annone familiaritate conjunctus) festivitatem Paschalem cum S. Annone, à quo hunc in finem invitatus fuerat, Colonia Agrippina celebrarārat. Parabat adeò hic jam discessum. Idcirco qui archiepiscopi negotia domestica curabant, jubentur ad evehendum eum navim procurare idoneam. Hi, lustratis perspectisque omnibus, unam mercatoris prædictis navim, quod ad eos usus apta videretur, occupant, eamque in usum archiepiscopi, ejus mercibus, quas vehebat, celerimè expediri jubent, vim quo famulis, qui navim servabant, obtemperare detestantibus minitantur. Hi citato cursu ad navis dominum rem deferunt. Erat huic filius adulta etate, non minus audaciæ, quam viribus excellens, primoribus civitatis maximè charus. Is, assumpsi famulis suis, juvenibusque è civitate, quot potuit, archiepiscopi ministros è navis occupata deturbat, accidentesque deinde, ut navis iterum occupent, in fugam vertit. Nec hoc fecisse contentus, seditiones contra archiepiscopum sermones tota urbe spargit, eoque tandem rem perducit, ut in pastoris sui necem cives conspirent, sevissimamque seditionem moveant. Rem, ut gesta est, S. Annonis biographus suprà laudans graphicè depingit. Illam itaque ejus verbis huc transcribo.

in Diplomate
Annonis me-
morata, à ca-
lamitatibus,
in quas hic
ex Colonien-
sium sedicio-
ne,

79 Sic habet: Inclinata jam die in vesperum, cùm igni oleum, iracundiæ accessisset ebrietas, subito civium conjurata manus erupit: ac primò portæ civitatis omnes custodiis vallatae sunt: deinde ex omnibus urbis partibus ruunt ad curtim, id est, palatium, archiepiscopi & eum celebri quodam loco cum episcopo Monasterensi cœnantem adorti, tela contorquent, faxa jaciunt, nonnullos ex afflentibus interficiunt, cæteros plagiis & vulneribus confectos in fugam vertunt:... Tunc archiepiscopum sui inter cuneos hostium nubemque jaculorum vix & ægrè expeditum in templum S. Petri abripiunt, forcesque non modo feris & vectibus, sed admotis etiam magnis molibus obfirmant. Sæviunt foris, & instar inundantis aquæ rugiunt vasa diaboli, plena vino furoris Dei, & per omnia episcopii penetralia discurrentes fores infringunt, thesauros diripiunt, vasa vinaria concidunt, & dum vina in diutinos usus summa ope congesta, præcipitantiis effundunt, repletum subito cellarium ipsos, quod dictu quoque ridiculum sit, inopinis fluctibus periclitatos penè suffocaverat. Alii capellam archiepiscopi irrumptentes, altare spoliant, sacra vasa pollutis manibus contrectant, vestimenta pontificalia diripiunt; dumque omnem supellectilem sacri mini-

Annoniana
Vita verbis

F

C

A ministerii curiosâ, immò fariosâ diligentia ever-tunt, reperientes illic quemdam clericum, præ timore se in angulo altaris occultantem, & pu-tantes, quod archiepiscopus esset, interficiunt, non sine gratulabunda exprobatione, quod pe-tulantissimæ linguae tandem aliquando modum imposuerint. Sed cognito, quod decepti simili-tudine essent, & episcopus intra templum S. Petri & loci religione & murorum firmitate se tutaretur, undique congregati ipsum templum ob-sident, muros perfringere dedita operâ mo-liuntur: postremo, nisi ocyus sibi tradatur archiepi-scopus, ignem quoque se adhibituros minitantur.

80 Tum ii, qui intus erant, videntes, ob-
stinatorum esse omnes ad necem ejus animos po-
puli, nec ebrietate sola, quæ tempore digeri
solet, sed etiam odiis & phrenetico quodam
furore homines agitari, suadent ei, ut, mutato
habitu, effugere conetur de ecclesia, & fallere
obsidentes, hoc facto & sacras ædes incen-
dio, & se mortis periculo liberaturus. Oppor-
tunum fugæ patrocinium tempus pollicebatur.
Nam scilicet iuxta eum, & ceteris

B Nam feditio in medium noctem protracta, horrebant omnia tenebris & caligine, ut haud facile cuiquam esset, vultus occursantium discernere. Angustus aditus patebat de templo in dormitorium, itemque de dormitorio in atrium domumque canonici cujusdam adhaerentem muro civitatis: isque ante paucos dies orta seditionis impetraverat ab archiepiscopo, Deo ad salutem archiepiscopi hoc ipsum misericorditer providente, ut, rupto muro civitatis, parvulum sibi posticum facere sineretur. Ibi eductus archiepiscopus, applicitis in evictionem ejus & comitum ejus quatuor equis, abiit, opacæ noctis tenebris, ne ab obviantibus agnoscere.

** i. e. Monasteriorum*

tur, commodissime usus; repertoque post modicum episcopo Minigardevordeni *, sociis jam pulchre pro ea tum calamitate constipatus, in locum, cui Nussia nomen est, pervenit. Interim ii, qui circa templum erant, erebris arietum &cibus muros quatiebant, eratque confusa vox tumultuantium, & fidem omnipotentis Dei testantium, quod non evasurus esset manus suas, non decepturus obsidentium diligentiam, etiamsi in minima terrae reptilia se transfiguraret. E contra ii, qui obsidebantur.

C transgredi. E contra eum qui obnubebantur, nunc supplicando, nunc polliciendo, quod diligenter quæsitus, si inveniretur, ipsis tradixuri essent, callidè ludebant operam perurgentium, usquequod archiepiscopum longius evectum, atque in tuta loca progressum, esse arbitrarentur. Tum demum, reclusis foribus, ipsos ingredi, & pro libitu suo querere sinunt: adjiciuntque, frustra eum queri intra septa templi, quem certò comprecessent primo incursu concitatæ multitudinis, clara adhuc die urbe egressum, jam in longinquas partes transire potuisse: idque magis suspicandum, quod contra etis undique per moram nocturni temporis copiis, primo manè ad occupandam armis civitatem sit adventurus. Igitur ingressi, cum omnia templi penetralia diligentius investigando evertissent, vix tandem admissa fide, quod falli potuisse, deinceps ab inquisitionis studio ad tundam urbem animos vertunt, armataque multitudinem circumquaque per propugnatula dispergiunt.

81 Tali modo praeſentissimum vite periculum
adit simulque evaſit S. Anno. Nunc, quantum
opinor, Sancto huic in preamorato Diplomate
ſermonem non eſſe de aliis angustiis, aliisque pe-
Oktobris Tomus II.

riculis, quam de iis, que in commota contra se
Coloniensem seditione subiit, quisque ex hac jam
data ejusdem descriptione facile intelliget. Nullò
quippe in Diplomate, nisi hoc cum descriptione
conferenti paucet, calamitatis, quam se subiisse
Anno ait, characteres reperiuntur expressi, qui
non ad amissim etiam convenienter miserrimo sta-
tui, in quem hic sava Coloniensem, prout nunc
descripta est, seditione fuit conjectus. Calami-
tas, quam in Diplomate Anno memorat, subitas
eum ad angustias redigis, gravi periculo, im-
piisque multorum consiliis objecit. Id ipsum quo-
que fecisse motam in sanctum virum Coloniensem
seditionem, ex hujus descriptione jam data evi-
dentissimum est. Quod vero in Diplomate etiam
Anno ait, timorem suum in spem, periculum
in securitatem, tristitiam in gaudium fuisse mu-
tatam, id ipsum etiam illi in Coloniensem sedizio-
ne evenit. Liquebat id iterum partim ex eadem de-
scriptione jam data, partim ex felici successu, quo
S. Anno, quatriduo dumtaxat post seditionem elu-
psos, ingenii stipans armatorum multitudine, ad ci-
vitatem Colonensem accessit, sediososque ad offici-
um compulit, imperataque facere coegerit, prout lan-
data Annonis Vita paulo post verba supradicata
disserit etiam testatur. Itaque omnes omnino cala-
mitatis, ab Annone in litteris memorata, chara-
cteres optimè quadrant miserrimo statui, in quem
is subita Coloniensem seditione fuit conjectus.
Quapropter cum Anno alias in statum adeo mi-
serum, cui iidem pariter convenient, prolapsus
fuisse non inveniatur, omni dubio procul in Di-
plomate sermonem non facit de aliis angustiis, in
quas illapsus sit, aliisque periculis, quam de iis,
que in subita adversus se Coloniensem seditione
subiit.

82 Hinc jam SS. Ewaldorum translationem, quam ex dictis ac dicendis S. Anno fecit, anno 1074 esse assigendam, hunc in modum ostendo: S. Anno, uti in ejus Vita apud Surium lib. 3. cap. 13 expresse notatur, anno 1075, die quarta Decembris migravit ad Dominum. Colonensium seditione, qua de jam fuse egimus, accidit anno obitum S. Annonis proxime pregresso. Sat evidens, quantum opinor, id fiet cuicunque Vita Annianae seriem apud Surium consideranti. Ad hec cap. 2. Vita Annonis, ex quo supra Colonensium contra hunc Sanctum seditionem descripsimus, aperte declaratur, evenisse hanc (adi dictum caput) eo anno, quo Natalis B. Georgii martyris in feriam quartam hebdomadae Paschalis incidebat: anno autem 1074 incidit Paschalis festivitas in diem xx Aprilis, ac proin natalis S. Georgii martyris, uspore die xxiiii Aprilis culti, in feriam quartam hebdomadae Paschalis. Id unicuique vel Paschales rationes insunti vel Paschales tabulas consulenti facilè innescet. Itaque Colonensium adversus Annensem seditione anno 1074 debet innestri. Neque enim hanc ad aliud annum, quo Pascha in xx Aprilis iterum incidit, referre patitur Annonis obitus, qui, si post eamdem seditionem uno fortè amplius anno evenit, eriè annis multò pluribus post illam, spectat à vita Annianā, evenisse non potest. Quidapropter cum ex dictis calamitas, quam Anno in Diplomate sapissimè laudato sese subiisse ait, diversa non sint calamitate, quam ex Colonensium seditione inurrit, necessum omnino est, ut illa etiam, qua in Diplomate memoratur, anno 1074 innestriatur.

83 Porro ipsa Paschali Hebdomada, ne Annoinana Vita capite 21 sapissimè citato non obscurè indicatur, Annoni obvenit Coloniensium sedatio, ac proin etiam calamitas, quam in Di-

Cc plomat

AUCTORE

C. B.
brevi verò
pej calamiti-
taies, in Di-
plomate me-
moratas, San-
tos Anno
translatis.

plomate memorat. Nam verò Anno in Diplomate (vide num. 77) luculentiter significat, se non multo tempore post hanc, ac proin etiam post Coloniensem seditionem, SS. Ewaldorum corpora transculisse seu novo elevationis honore affectisse. Fuerunt ergò hoc anno 1074 ab Annonis translata, atque id quidem, utpote quo die id factum in Annis litteris num. 72 & 73 recitatis disertè narratur, tertio Octobris die; neque enim non multò post Caloniensem seditionem seu calamitatem, quam Anno in Diplomate memorat, dici possent Sanctorum corpora translata, si id tantum anni sequentis tertio Octobris die factum fuisset. Et verò tunc antiquæ id factum non esse, liquet ex eo, quod S. Anno, teste ejus Vita jam sepius laudata, mense illo & anno, quo etiam ad iv Decembribus proventio obiit, periculosisimè decubnerit, atque ad extrema pone deductus Sanctorum corpora transferre non potuerit. Itaque ex omnibus jam dictis certum atque indubitatum efficitur, Sanctorum corpora anno 1074 fuisse translata, seu novo translationis honore affecta. Unde consequitur, ut, quod hic precipue probandum assumptoram, error in Annonis de Ewaldorum translatione litteras, suprà hinc transcriptas, non quantum ad annum, sed quantum ad Indictionem irreperitur. Est ergò, prout jam dixi, pro Indictione xi Indictio xii seu potius xiii reponenda. Atque ita quidem jam habes, eruditus lector, tam annum & diem, tum etiam occasionem, quā Sanctorum corpora ab Annone fuerint translata.

84 Porro de hac Sanctorum translatione pana-
ca adhuc discenda restant. Etenim in Vita S. Annonis lib. 1, cap 37 hanc, quæ suprà adhuc transcripta, leguntur verba: Inter hæc & duorum Euwaldorum preciosa corpora, revelatione eorumdem Martyrum instructus, de tumulis (S. Anno) elevavit: quos olim in Saxoniam Rhenus amae refluxo Coloniam sepeliendos ad-
vexerat. Libro verò tertio, cap. 6 ista: Cum jam exesis carnibus, pellis ossibus adhæret, quandoque somno (S. Anno) corruptus, atque inde expergefactus, in has ferè voces lachrymabundus prorupit: O Euualde martyr, quā ego injuriā te affecti, aut quid in te ad-
misi, miser? Sciscitantibus aliis, quid in his verbis sibi vellat, respondit: Evidem vidi sanctissimum martyrem Euwaldum, quem Ni-
grum vocant, sanctis assistentem altaribus: cūque ego sacrificanti administrarem, ille, absoluто Sacrificio, in casula purpurea, veste candidissima speciosus valde, ceu nuper ex lavacro veniens, in cælos receptus est. Ego verò sequebar abeuntem, & ubi ad foras celi ventum est, sperabam, me pariter ingressurum: sed ab eo heu violenter repulsus, video me in hanc caliginem revolutum. Hæc dicens, tantas fudit lacrymas, ut, qui aderant, miseratione permoti, simul cum illo flerent.

85 Ex priori textu docemur, Sanctos non fuisse celesti previa. è tumulis sublevatos seu translatos à S. Annone, nisi cūque hic præviè illorum revelatione fuisse instrutus; quod nulla ratione in S. Annonis Diplomate & litteris suprà laudatis datur intelligi. Nec propterea tamen illicò existimandum est, S. Annonem, antequam Sanctos elevaret, nulla re-
velatione fuisse instructum; potuit enim id S. Anno tum in Diplomate, tum in litteris pra-
modestia animique demissione silentio suppressum. Adhac in Litteris etiam suppeditat, unde argui potest, illum, cūque Sanctos elevavit, re-
velatione prævia fuisse instructum. Etenim in illis

ait, Ewaldos, antequam eos elevaret, in neglectis propter ignorantiam præcedentium loculis politos fuisse. Quibus verbis indicare videatur, aliquamdiu ante etatem suam ignoratum fuisse, quo loco Ewaldi conditi jacerent. Hinc porrò jam potest argui, Annonem, ut hos repe-
rirebat elevaretque, revelatione indiguisse, eaque etiam, cum Sanctos re ipsa elevaverit, salitus fuisse donatum. Quod si tamen quis contendat, ex Annonis verbis proximè recitatis non consequi, ut ante hujus etatem Sanctorum tumuli ignorati fuerint, responderi potest, Annonem, etiam hoc dato, revelatione potuisse non incassum instrui, non quidem quā, quo loco Ewaldi conditi jacerent, sed quā hos transferendos, novove elevationis honore esse afficiendos, edoceretur.

86 Utin sit, mihi equidem vero non appetet instruere, S. Annonem, cūque SS. Ewaldos ele- forsan fecit.

vavit, prævia horum fuisse, ut illius Vita do-
cet, revelatione instrutum. Absit tamen, ut
hanc quis putet eamdem cum Annonis visione,
posteriori Vita Annoniana textu, quem num.
84 transcripti, memorata. Praterquam enim,
quod bac non ambos Ewaldos, sed unum tan-
tum S. Annoni videndum objecerit, ante an-
num 1075 non evenit. Manifestum id fit ex no-
nis chronicis, quæ ante & post dielæ visionis re-
lationem in Vita Annoniana apud Surium oc-
currunt, ut quilibet hanc evolvens nullo negotio de-
prehendet. Itaque S. Anno visione illa ad Sanctorum translationem, utpote quam ex dielis ante
annum 1075 fecerit, certissimè non fuit instru-
lus. Adde in prefata visionis relatione nihil et-
iam omnino occurtere, quo S. Anno ad Ewaldorum translationem seu elevationem faciendam
instrui utcumque potuerit. Hec Ewaldorum ratione
in duos supra huc transcriptos Vita Annoniana
textus observanda duxi. Porro quæ de Sanctorum
per Annonem translatione haec dicitur dicta sunt,
aut certè ex dielis possunt colligi, compendio sic
habent: S. Anno paulò post Pascha anni 1074
in summas angustias, presentissimumque Vita pe-
riculum subita Coloniensem seditione illapsus, SS.
Cuniberti, Clementis & Ewaldorum auxilium
imploravit, Sanctos invocatos sibi adesse sensit,
horumque adiutor intercessione securitati redditus,
atque etiam forte Ewaldorum revelatione admo-
nius seu instrutus, hos de antiquis tumulis sub-
levare deerevit.

87 Nec tantum id decrevit, verèm etiam co-
dem illo anno 1074, Indictione Constantiniana
xiii, die tertio Octobris, quo Ewaldi coluntur, exse-
cutioni mandavit; atque illos quidem etiam in duos
discretos loculos tunc depositus. Colligendum id vi-
detur ex Vita Annoniana lib. 3, cap. 15. Ibi enim de
S. Annone jam defuncto scribitur: Quarto die
post Missas celebratas deportatus est vir san-
ctus ad monasterium S. Andreæ, ad sacras vir-
gines, ad sanctum Cunibertum, ubi inter duos Eu-
waldos medius est collocatus. Ceterum Gelenius de
Colonia Agrippenensis Mænitudine lib. 3, Syn-
tagmate 4, pag. 288 de Ewaldis hec habet: Eo-
dem sarcophago includuntur, ex dono gentis
Lindlarie, ut docent arma in sarcophago. Eadem
ergò tumba seu sarcophago, ut his verbis docet Gele-
nius, sacra Ewaldorum exuvia nunc includuntur.
Winheimius tamen in Agripina Sacrario pag. 62
sic scribit: S. Anno post Christum natum 1074,
v Nonas Octobris ex loculis propter præ-
cedentium ignorantiam admodum vilibus eos trans-
luit in præsentes. Si ergò præsentes Ewaldorum
loculi sint ii, in quos, ut his verbis indicat Win-
hei-

E

F
dati etiam
utrique San-
cto discretis
loculis.

A heimus, SS. Ewaldos translulit S. Anno, con- sequens est, ut Sancti, utpote ex dictis in discretos loculos ab Annone translati, discretos etiam nunc loculos habeant: hoc autem pugnare videtur cum Gelenio, qui ex dictis Sanctos nunc eidem tumba seu sarcophago includi docet; immo etiam cum iis, quae ipsem Winheimius paulò ante memoravit, dicto Opere pag. 61 sic scribens: Affervantur adhuc in alia tumba deaurata duo martyres Ewaldi presbyteri. An forte non observarit Winheimius, quid consequeretur ex eo, quod presentes Ewaldorum loculos ficeret eosdem cum iis, in quos à S. Annone Sancti fuere translati. Id equidem ego pro certo asseverare non ausim. Fieri enim potest, ut Sancti iisdem, in quos ab Annone fuere translati, discretis loculis, una eademque tumba deaurata comprehensis, nunc incluantur.

ensem gubernante ecclesiam, Monasteriensem moderatus est, S. Annoni sane familiaritate, ut ait Schatenus, fuit conjunctus. Liquet id tum ex ejus, ut festivitatem Paschalem cum Annone celebraret, ad civitatem Colonensem accessu supra indicato, tum etiam ex ejusdem ad episcopatum Monasteriensem promotione, ab Annone procurata; ut Cratepolius in Annalibus episcopatus Monasteriensis, ex antiquis scriptoribus sua deponens, clarè testatur his verbis: Anno... archiepiscopus Colonensis hunc Fridericu (fratrem marchionis Misnensis ac Magdeburgensem fratrum praepostum) Monasteriensi ecclesiæ præfecit, & ordinavit episcopum. Adhac (vide num. 79 & seq.) Fridericus, Monasteriensis episcopus, qui cum S. Annone floruit, huic etiam adfuit, ex commota à Coloniensibus seditione presentissimum vita periculum incurrenti.

AUCTORE
C. B.

§ VII. Sanctorum capita Monasteriensibus concessa, parque alia reliquiarum S. Norberto.

B

Ewaldorum
capita Monas-
teriensibus
olim fuerunt
concessa.

SAcra Ewaldorum capita Monasteriensibus olim fuise concessa, Gelenius de Colonia Agricopinensis Magnitudine lib. 3, Syntagmate 4, pag. 288 disertè affirmat. Sic habet: Eorum (sanctorum Ewaldorum) capita seu sacri vertices olim Monasteriensibus donati sunt. Werenerus Rolevinck lib. 3 de Situ & Moribus Westphalorum cap. 8, uti etiam de Sanctis Germania Cratepolius, ea in ecclesia majori Monasteriensi, S. Paulo sacra, affervari afferunt. Prioris verba hac sunt: Horum (sanctorum Ewaldorum) capita habentur in ecclesia majori Monasteriensi: posterioris verò ista: Capita horum martyrum (sanctorum Ewaldorum) in ecclesia majori Monasteriensi conservantur. In binis Usuardinis apud Sollerium Auctariis Adventus capitum sanctorum duorum Ewaldorum die xxix Octobris Monasterii annuntiatur. Dubitandum ergò non est, quin sacra Ewaldorum capita Monasteriensibus olim verè fuerint concessa. Verum quæri hinc jam potest, qua occasione, quo tempore acciderit, Monasterienses sacro illo thesauro datur. Quemadmodum scriptores, qui id esse factum, aperte docent aut cerè innunt, passim sunt obvii, ita vix unum reperias, qui tempus, quo id ipsum factum sit, lato etiam modo definiat. Cerè ego, adhibita in excutientis libris quacumque diligentia, solum invenire quivi Schatenu, qui, quo circuè tempore sacra capita Monasteriensibus donata putat, sat clarè edicat.

C

Concessio-
nis
bujus tem-
pus

89 Verba ejus lib. 6 Historia Westphalica pag. 354 hac sunt: Ea (Ewaldorum corpora) post humo levavit, extulitque honoribus D. Anno Colonensis archiepiscopus. Capita sub id tempus Monasterium translata, quæ dono Annonis, ut persuasum, Fridericus Monasteriensis episcopus, qui duo inter se conjunctissimi fuerunt, impetravit. Fuerunt ergo ex Schatenu mente sacra capita eo tempore, quo Sanctos novo translationis elevationis honore affectit S. Anno, Monasteriensibus concessa, ac proin anno 1074. Tunc enim Sanctos Anno translulit. Vero summam sane mihi appetit hac Schatenu opinio. Etenim Fridericus, qui, S. Annone Colonico Octobris Tomus II.

90 Andiverit proinde vero summum ex ipso met Annone, qui hic ab impiis sceleratique prater omnem expectationem ad necem quæsus, penèque abstractus, SS. Cuniberti, Clementis atque etiam Ewaldorum auxilium implorarit, quicque præpotenti horum Sanctorum intercessione periculo imminentis necis quam proximo feliciter fuerit ereptus. Hinc tum in SS. Cuniberti & Clementis, tum etiam in Ewaldorum cultum singularem fuerit accusus, laboratique propriae horum posteriorum Sanctorum, quas potuit, reliquias acquirere, diœcesis sue fidelium venerationi exponendas. Unde eò furetri progressus, ut audita, quam S. Anno facturus erat tertio Octobris anni 1074 die, Ewaldorum translatione, dari sibi partem ex horum reliquiis, ab Annone petierit, additis etiam rationibus, quas postulato suo impetrando maximè idoneas putabat. Has, ut reor, vero summum partes in sacro thesauro Monasteriensibus acquirendo Fridericus habuerit. Quod verò ad Annonem pertinet; hic amici sui postulato vero summum non illubenter annuerit, vel hac forè ratione præcipue ductus, quod inde Ewaldorum cultum in diœcesi Monasteriensi non mediocriter propagandum, lato animo spiceret. Itaque sacra Ewaldorum capita Monasteriensibus concesserit, idque ipso forte tertio Octobris die, quo illos ex dictis novo elevationis honore anno 1074 affectit. Atque ita quidem jam habes, similes letitor, occasionem simul & tempus Concessio- nis, quæ Monasteriensibus Ewaldorum capita suere collata. Progedior nunc ad alia, que adhuc de illis capitibus commemoranda inveni.

& occasio.

F

91 Sacer hic thesaurus Monasterium allatus summo, ut par est credere, honore tum à populo, tum à elero fuit exceptus, arque in ecclesia majori, quæ S. Paulo sacra est, collocatus; quod postremum colligendum videtur ex Rolevincko, Cratepolio aliisque, qui in majori illa ade sacra Ewaldorum affervari capita, memoria produnt. Fuerunt porrò sacra illa pignora diutissime in die ecclesia summa fidelium veneratione etiam servata. Verum an hodieque servantur? Ibi cerè, si Cratepolio esset credendum, anno 1592 adhuc servabantur. Etenim hic scriptor, qui hoc anno edidit suum de Sanctis Germania Tractatum, in hoc suppeditat, quæ supra adhuc recitavi, hec verba: Capita horum Martyrum (sanctorum Ewaldorum) in ecclesia majori Monasteriensi conservantur. Verum non facile mihi persuasero, hic à vero non deviisse Cratepolium, prefatoque anno 1592 SS. Ewaldorum capita penes Monasterienses adhuc existisse. Quamvis enim nullum cuiuscumque scriptoris, quod Cratepolio hic adversetur, Opus excusum reperiam, inter

Illa, quid-
quid scribat
Cratopolius,
Anabaptista-
rum furor,

Cc 2

Scrin.

AUCTORE

C. B.

Scripta tamen, quorum sat magnam copiam ipse met manu sua exaravit atque ad Majores nostros transmisit Gamansius, Societatis nostra sacerdos, unum occurrit suprà adhuc laudatum, in quo ab hoc sagacissimo viro articulo de duobus Ewaldis ita signatum invenio: Capita eorum (sanctorum Ewaldorum) Monasterium allata, ac in summa æde affervata, Anabaptistarum furore exciderunt. Anabaptistarum furor, à Gamansio hic notatus, is est, quo hi anno 1534, occupato Monasterio, regem sibi creaverunt, hancque urbem summa impietate, dissipatis etiam rebus sacris, miserrime affixerunt; ille autem furor diutius non tenuit, quam ad annum usque 1535, quo tandem post longam obsidionem urbs eadem Anabaptistis fuit crepta.

qui hic Hermanni Kerssenbrochii

92 Sanctorum ergo capita jam ante annum 1536 Monasterii exciderant, ac proin ea ibi affervari, anno 1592 perperam scripsit Cratepolius; nisi forte quis velit, huic potius, quam Gamansio esse afferiendum. Verum praterquam quod Gamansius, non autem Cratepolius, ab accuratione plurimum commendetur, nemo facile, quantum opinor, posteriori huic scriptori afferens est, qui attenderit, quanta rabie Anabaptista Monasterii grassati fuerint in ædes, resque sacras ac precipue quidem in ecclesiam cathedralem, S. Pauli sacram, in qua sacra Ewaldorum capita servabantur. Optime id apud Mencenkiuum tomo tertio Scriptorum Rerum Germanicarum col. 1548 nos docet Hermannus à Kerssenbroch, auctor equalis. Hujus proinde verba, mutu prolixiora, hic transcribere, opera precium existimo: hac sunt: Catervatim (quali scilicet inter se partiantur) incredibili amentia & nocendi studio (Anabaptista) flagrantes, xxiv Februarii (anno 1534) per urbem (Monasteriem) grassantur, hi Nifzinganas vestales terrent, illi fratres Fontis Salientis adoruntur, hi Georgianos invadunt, illi in Joannitas, reliquaque urbis cœnobia & sacras ædes impetum faciunt, vestes, pecunias, supellecilia & quæcumque sibi usui futura existimabant, diripiunt, neque à templis sibi temperant, argentum, aurum, pallia sacra, calices, ornamentiæ omnia, in Dei cultum & ministerium dedicata, auferunt, fiuntque impurissimorum verberonum, scortorum & militum vestitus & sti pendia. Imagines ex superioribus motibus reliquas confringunt, aut, rasis parietibus, deturbant. Sacellum divo Antonio juxta portam Mauritianam consecratum, ereptis bonis mobilibus, demoliuntur. Sed nulla vis, eti sœp tentata, facello divi Ludgeri nocere potuit.

verbis describitur.

* easque

93 Eodem die horâ quartâ vespertinâ Bernardus Mumme verbero, agmen secum ducentis, ædituum Dominicî templi (*id est*, ecclesia cathedralis, S. Pauli sacra) adortus, claves vi ab illo extorsit, ibi primum in sacellum divæ Virginis aliaque ex ordine irruunt, dispoliant, frangunt, corrumpunt. Inde templum Dominicum, omnibus ornamentis ereptis, denudant, adyta profanant, altaria, direptis mappis, quibus obtegebantur, diruunt, horologium, opus artificiosissimum, malleis securibusque pulsant; singulari vero furore & odio baptisteria reliquiarumque repositorya comminuant, fenestræ sediliaque insignibus dominorum magna arte elaborata dissecent. Imagines divæ Virginis ac Joannis Baptiste, à Francone monacho artificiosissime in tabulis duabus depictas, in usum fornacium perforunt, eaque* supra fossam

inferiorem urbis juxta Judæorum cœmiterium pro excubias agentibus collocant. Sibillarum effigies, admiranda arte expressas, & circa chorum forinsecus per certa intervalla dispositas eruunt, imagines patrio* marmori incisæ, raraque arte *fortè paris elaboratas capitibus, brachiis cruribusque contractis mutilant, ligneas vero securibus dissecent in ignem exstructum conjiciunt. Simulacra Patrum, Prophetarum, Apostolorum, aliorumque Sanctorum columnis, parietibus passim affixa, scalis veilibusque admotis deturbant. Offa Sanctorum & sacrosanctum Domini Corpus pedibus conculcant, organa ereptis tibiis disturbant, fenestræ pictæ frangunt, & maximè Erici episcopi donum præstantissimum amplissimumque, libros intus humano excremento illitos in unum acervum cremandos congerunt, bibliothecam doctissimi viri Rudolphi Langii, lucubrationibus & monumentis autographis nondum editis auctam, lacerant atque discerpunt.

94 Cum ergo Anabaptista ea rabie, qua his jam recitatis Kerssenbrochii verbis exponitur, in cathedralem Monasterensem ecclesiam, S. Paulo sacram, in qua SS. Ewaldorum capita afferabantur, anno 1534 fuerint grassati, ibidem reliquiarum repositorya communuerint, Sanctorumque offa pedibus conculcarent, verofimiliū reor, quod scribit Gamansius, Ewaldorum capita, que Monasterii in ecclesia majori servabantur, Anabaptistarum furore excidisse.

Certum adeò propè habeo, Cratepolium, dum circa annum 1590 suum scriptit de Sanctis Germanie Tractatum, rei non satis gnarum exarâsse, qua de Ewaldorum capitibus Monasterii afferatis afferuit. Itaque Monasterienses sacra illa pignora ab anno 1074, quo ea à S. Annone accepere, usque ad annum dumtaxat 1534 possederunt, nec ea verofimiliū, utrius forte optarent maximè, amplius possident. Atque hac sunt, qua de sacris Ewaldorum capitibus, Monasterium olim delatis, commemoranda habui. Supereft nunc, ut de reliquiarum parte ex Sanctorum corporibus S. Norberto, Ordinis Premonstratensis patriarcha, quondam concessa nunc trahem. Hic Sanctus, jactis jam Premonstratensis in Picardia monasteriis fundamentis, hinc anno 1121 venit Coloniæ Agripinam, cùmque edificare ecclesiam, in qua, quos jam sibi aggregaverat, socios congregaret, in animo haberet, probèque nōset, Coloniensem civitatem sacris Sanctorum pignoribus esse ditissimam, ab archiepiscopo, qui tunc erat Fredericus, hujus nominis tertius, aliquot Sanctorum reliquias sibi concedi postulavit. Sancti viri voto benignè annuit archiepiscopus, fueruntque illi duo concessa vascula, variis variorum Sanctorum reliquiis, corporumque etiam Ewaldorum parte repleta. Testatur id in Vita S. Norberti, apud nos tomo primo Junii inserta, auctor, canonicus Premonstratensis, coetus.

95 Verba, quibus id ibidem num. 48 facit, hec sunt: Post hæc (S. Norbertus) devenit Coloniæ, ubi & libenter suscipitur.... Habebat & ipse jam tunc in voluntate ædificare ecclesiam, in qua coadunatos reciperet. Ob hanc causam petivit ab archiepiscopo Frederico & ceteris fidelibus, ut aliqua sanctorum reliquiarum mereretur patrocinia suscipere, è quibus non minimū ab antiquo repleta & dotata erat felix Colonia. Annuit episcopus, annuit clerus, justam esse petitionem judicans, & populus. At ille fratribus suis, quos secum habebat, & quos ibidem Deus ei contulerat, jejunio indi- & eo,

D

verofimiliū
mē excida-
runt. Reli-
quias

E

ex Sanctis
obtinuit, Flo-
ressiamque

A Et o, hoc pretiosum donum Deo commendabat, quatenus venerabile patrocinium daret invenire. Nocte verò eadem virgo ex numero undecim milium virginum, & nomen ipsius virginis, & locus, ubi jaceret, per visionem cuidam designatus est: & in crastinum ex ordine visionis corpus ibidem quæsumum, integrum repertum est. Quo cum hymnis & laudibus Dei & gratiarum actione suscepto, de reliquiis etiam aliarum virginum aliorumque quorundam martyrum, videlicet Geronis, Maurorum, duorum Ewaldorum, duo vascula, in modum feretri, ad efferendum ei impleta sunt. Norbertus sacro hoc thesauro ditatus Colonia Agrippina diu amplius non subsistit, sed eo, unde venerat, reversurus, Premonstratum versus iter arripuit, cùmque pervenisset ad locum, ubi nunc abbatia Floreffiensis secundo ferè à Namurco milii ad Sabim fluvium cernitur, obviā sibi habuit nobilem matronam, cui Ermensendi nomen erat, Namurensem comitissam, cùmque hęc ei Floreffiensis villa ecclesiastam edificando monasterio obtulisset, suscepit vir sanctus oblatum, ibique, Premonstratum festinans, reliquit alterum ex reliquiis vasculis suprà memoratis.

B 96 Testatur hec pariter landatus auctor cae-
vus num. 49, nonnullis post verba proximè re-
cita interjectis, de S. Norberto sic scribens:
Assumptis non post multum reliquiis, collecto-
que fratrum tam' clericorum quām laicorum
collegio, quos Deo per verbum prædicatio-
nis genuerat, redeundi iter aggressus est; qui
ubique in ecclesiis & congregationibus cum
processione magnifice suscipiebatur. Audiens
autem transitum ejus matrona quædam nobilis,
Ermensendis nomine, Namurensis comiti-
ssa, velociter occurrit ei; obnoxè deprecans,
ut ad imponendos fratres & religionem, quam-
dam ecclesiastam suam in villa Floreffiæ vellet
suscipere. Habetat etenim ipsa multo tempore
in voluntate, ob remedium animæ suæ & præ-
decessorum suorum in ecclesia eadem religio-
nem propagare. Videns autem ille affectuosam
mulieris devotionem, respexit eam, & suscep-
pit, quod petebat. Et ibidem altero reliquiarum
vasculo derelicto, festinavit Præmonstratum
(erat enim instans nativitatis dies) habens cle-
ricorum & laicorum fratres circiter triginta no-
vitiros. Fuerint haud dubiè à S. Norberto Flo-
reffiæ relata, quas Colonia obtinuerat, SS. Ewaldorum reliquia, si pars harum in uno, pars in
altero è duobus suprà memoratis reliquiarum va-
sculis extiterit.

C 97 Verūm hac de re nec ex landato auctore
Præmonstratenſis coavto, nec alionde constat; unde
fit, ut dubitari queat, habuerintne aliquando ac
proin an etiam bodie habeant Floreffienses, Præ-
monstratenſis Ordinis canonici, SS. Ewaldorum reliquias. Rayſſius in Hierogazophylacio Belgico pag. 218 recenset Sanctorum reliquias, à S. Nor-
berto Coloniæ Floreffiæ anno 1121 allatas, bas-
que inter Ewaldorum reliquia non comparent. Nihilominus Henschenius noster in Annotatis ad
sensum ultimum, qui posteriore laudati anecto-
ris coavi textum huc transcriptum claudit, lit. e
sic observat: Sunt ibidem (in abbatia Floreffi-
ensi) reliquiae ex præscriptis Sanctis, nempe
Mauris, duobus Ewaldis, aliisque Sanctis, ex
quibus reliquias Colonia accepisse S. Norbertum,
auctor plus semel jam landatus, in quem hec
Henschenius observat, verbis num. 95 hac tran-

scriptis memorārat. Ast, inquires, admittendane
est illa, quā Ewaldorum reliquias Floreffiæ ex-
stare, affirmatur, Henschenius observatio? Puta
ego, hanc illum absque maturo examine non fecisse.
Forſitan adeò is, qui reliquiarum Floreffiæ exstan-
tium catalogum Rayſſio subministravit, Ewaldorum
reliquias, utut Floreffiæ extantes, in eo omisit,
isque deinde error post annum 1628, quo Rayſſius
laus datum Hierogazophylaciū typis vulga-
vit, fuerit detectus, ut ex Rayſſio nequeat indu-
bitanter concludi, Ewaldorum reliquias Floreffi-
ensibus ab Henschenio perperam attribui. Cete-
rū fieri potest, ut etiam pluribus aliis locis,
ac praesertim in Westphalia, utpote qua regio
principis suis virginis quatinor Sanctis tutelaribus
Ewaldos accenseret, horum reliquie existant, fi-
deliumque venerationi exponantur; quamvis id
litteris consignatum reperire non potuerim.

P A S S I O,

auctore sancto ac venerabili
Beda,

E

Ex Historia Anglicana Eccle-
siastica Parisiis anno 1681
edita lib. 5 cap. XI.

UT autem vidit vir Domini Ecgber& a, quia
nec ipse ad prædicandum gentibus venire
permittebatur, retentus est ob aliam sanctæ
Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat præ-
monitus: nec Viðber& b illas deveniens in par-
tes, quicquam proficiebat. Tentavit adhuc in
opus verbi mittere viros sanctos & industrios,
in quibus eximus Wilbrord c presbyterii gradu
& merito præfulgebat. Qui cùm illò adveni-
sent, (erant autem numero duodecim) diver-
tentes ad Pippinum d ducem Francorum, gra-
tanter ab illo suscepti sunt: & quia nuper cite-
riorem Fresiam, expulso inde Radhbedo, ce-
perat e, illò eos ad prædicandum misit; ipse
quoque imperiali auctoritate juvans, ne quis
prædicantibus quicquam molestiæ inferret; mul-
tisque eos, qui fidem suscipere vellent, benefi-
ciis attollens: unde factum est, opitulante gra-
tia divina, ut multis in brevi ab idolatria* ad
fidem converterent Christi.

Sanctorum
Willibrordi
ejusque fo-
ciorum, in
Frisiam pro-
fectorum,

a
b
c
d
e

F
dui exempla
duo E-
waldi, ad-
eunt anti-
quam Saxe-
niā,

f

g

2 Horum secuti exempla duo quidam pre-
sbyteri de natione Anglorum, qui in Hiber-
nia multo tempore pro æternā patria exulaver-
ant f, venerunt ad provinciam antiquorum Sa-
xonum g, si fortè aliquos ibi prædicando Chri-
sto adquirere possent. Erant autem unius am-
bo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli: nam
uterque eorum appellabatur Hewald; ea ta-
men distinctione, ut pro diversa capillorum
specie unus Niger Hewald, alter Albus He-
wald diceretur: quorum uterque pietate religio-
nis imbutus, sed Niger Hewald magis sacrarum
Litterarum erat scientiā instructus.

dui exempla
duo E-
waldi, ad-
eunt anti-
quam Saxe-
niā,

h

3 Qui venientes in provinciam, intraverunt
hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo,
ut transmiserent ad satrapam, qui super eos
erat,

i

regionem in
gressi, duci
petunt ad sa-
trapam,

j

ce 3 erat,

A. BIDA

erat, eò quòd haberent aliquid legationis & causæ utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem iidem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos *b*, qui, ingruente belli articulo, mittunt & qualiter sortes, & quemcumque fors ostendebit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur. Huic obtemperant; peracto autem bello, rursum æqualis potentia omnes sunt satrapæ. Suscepit ergo eos villicus, & promittens, se mittere eos ad satrapam, qui super se erat, (ut petebant) aliquot diebus secum retinuit.

*occiduntur à
rusticis;*

c 4 Qui cùm cogniti essent à barbaris, quòd essent alterius religionis, (nam & Psalnis semper atque orationibus vacabant, & quotidie Sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, & tabulam altaris vice dedicatam *i*) suspecti sunt habitu, quia si pervenirent ad satrapam, & loquerentur cum illo, averterent illum à diis suis, & ad novam Christianæ fidei religionem transferrent; sicque paulatim omnis eorum provincia veterem coegeretur in novam mutare culturam. Itaque raperunt eos subito, & interemerunt; Album quidem Hewaldum veloci occidente gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu & horrenda membrorum omnium discriptione: quos interemptos in Rhenum projecerunt *k*. Quod cum satrapa ille, quem videre volebant, audisset, iratus est valde, quòd ad se venire volentes peregrini non permetterentur; & mittens occidit vicanos illos omnes, vicumque incendio consumpsit. Passi sunt autem præfati Sacerdotes & Famuli Christi quinto Nonarum Octobrium die.

*corum corpo-
ra aduerso
Rheno, cui
injecta erant,
prodigiosè de-
victa*

l 5 Nec martyrio eorum cœlestia defuere miracula. Nam cùm perempta eorum corpora amni (ut diximus) à paganis essent injecta, contigit, ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta ferè millia passuum ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Sed & radius lucis per maximus, atque ad cœlum usque. altus omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea pervenisse contineret, & hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed & unus ex iis in visione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon *l*, viro illustri & ad sacerdulum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans, quòd eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cœlo terris radiasse consiperet.

*honorable hu-
mantur, de-
indeque
transferun-
tur Coloni-
am.*

m 6 Quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora, juxta honorem martyribus condignum recondita sunt; & dies Passionis vel Inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique glorioſissimus dux Francorum Pippinus, ubi hæc comperit, misit; & adducta ad se eorum corpora condidit eum multa gloria in ecclesia in Coloniae civitatis juxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui doma perfundat.

A N N O T A T A.

2 2 Sermo hic fit de S. Egberto, Hyenþ presbtero, de quo aëlum apud nos est die 24 Aprilis, quo is Martyrologio Romano inscribitur.

b Wigbertus, S. Egberti socius, colé nos in-

venitur ut Sanctus. In Opere nostro ad diem decimam tertiam Augusti relatus est inter Pretermisso.

c Hic Sanctus Martyrologio Romano ad 7 Novembres inscribitur; quo proinde die de illo aëluri sumus.

d Pipinus Herifallinus ab anno 681 ad annum usque 714, quo obiit, majoratum-domus in Austrasia tenuit; de hoc ergo Pipino Beda loquitur tum hic, tum iterum infra.

e Radibbedum, seu, ut communius scribitur, Radbodus, paganus Frisonum regem, anno 689 aut sequenti Pipinus Herifallinus devicit. Ita omnes ferè eruditæ recentiores.

f Quid hec loquendi formula apud Bedam significet, in Commentario num. 20 aperui.

g Quòd Sancti ex Hibernia appulerint, non edicit Beda; sed sive in Frisiam sive in Neustria appulerint, verosimile appetat, eos ex Austrasia, trajecto Rheno, in Antiquam Saxoniam penetrasse. Vide Commentarii previi num. 41.

h Adi Commentarii previi num. 2.

i Plures alii etiam variarum gentium apostoli, quocumque Christum predicaturi properarent, altare portatile reliquumque apparatum, celebrandis sacris necessarium, secum detulisse leguntur. Inter dona, quæ S. Gerardus, Broniensis in comitatu Numurensi abbas, è monasterio S. Dionysii prope Parisios accepit, secumque Bronium advexit, recensetur itinerarium, id est, hodierno loquendi modo portatile altare, quo sanctus Dionysius, dum vivet, utebatur. De hoc altari ad hunc diem, dum de S. Gerardo agemus, iterum sermo resurrexit. Gratias Deo, inquit Moguntiacarum Rerum lib. 3, Notatione 23 in S. Bonifacii Acta, Serarim, Societas Iesu sacerdos, superiore anno egi, cùm S. Ansgarii, Septentrionalium populorum apostolatu incliti, portatile altare ultima è Saxoniam huc allatum, in eademque paulò post plè relatum, mihi videre, ac in eo sacrifici operari datum fuit. Plures alios Sanctos, qui pariter Christum gentibus annuntiatur altare portatile secum detulerint, brevitatis studio omisso.

k Valofius tom. 3 Rerum Francicarum pag. 372 sic scribit: Quos Saxones cur in ripa Rheni Beda ponat, Ewaldorum corpora à vicinis Saxonibus in Rhenum abjecta esse scribens, equidem nescio. Quippe poëta quidam Saxon, Arnulfi Aug. æqualis, qui de rebus gestis Caroli Magni libros v composuit, Westfalorum seu Occidentalium Saxonum fines à Rheno non longè abesse dicit; à Rheno initium capere aut flumen attingere non dicit. Ita Valesius, volens scilicet, Bedam, dum Sanctorum corpora in Rhenum conjecta scribit, pugnare cum poëta anonymo, sub his Commentarii initium memorato. Verum hic (vide num. 2) antique Saxoniam terminos non tam procul à Rheno collocat, ut palam fiat, in hunc Sanctorum ibidem interfectorum corpora conjici non potuisse ac proin cum illo aperiè Beda non pugnat. At vero, etiam si landatus poëta antique Saxoniam terminos longius à Rheno removeret, sicque secum aperte pugnarem haberer Bedam, non illi assentirer, sed hinc, utpote minus remoto ab Ewaldorum estate, quæ antiqui Saxones (vide num. 4) terminos suos non nihil protulere.

l Tilmon seu, ut ab aliis scribitur, Tilmanus inter Pretermisso ad hunc diem à nobis idcirco relatus est, quod nihil sat certi distinctique de ejus cultu innoteſcat. Bollandus noſter tom. 1 Martii

A in S. Suniberto ita habet: Visum aliquando nobis perquam probabile, Tilmonem sive Tilmannum, cui SS. Ewaldorum revelata fuere corpora, ex sociis S. Willibrordi fuisse. Hic in plerisque Bedæ exemplaribus Tilmon vocatur, in alio Ms., quo usus in Cantabrigiensi editione Abrahamus Whelocus, Tilmannus est; in Saxonica paraphraesi regis Alfredi, Tilman. Ita Bollandus, satis indicans, sese equidem admo-

dem dubitare, an ex S. Willibrordi sociis Tilmon exstiterit; quod etiam & mibi admodum du-
biūm apparet. Baileetus ait, Tilmonem ex loco,
quo Sanctorum corpora inventa sunt, fuisse ori-
undum; quod sine fundamento ab illo assertum,
idcirco suspicor, quod nihil occurrat, unde id
haurire potuerit.

A. BEDE
m Olim S. Clementis, nunc S. Suniberti no-
mine insignita.

DE B. UTHONE CONF. AB. METAM.

PROPE DECKENDORFFIUM IN BAVARIA INFERIORI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. B.

§ I. Beati memoria sacra, & gesta usque ad conditum Metamense monasterium.

B

PORTA AN-
NO DCCC-
XXVIII.
B. Utro re-
centribus
cantum

Ollicitus est tomo 2 Januarii ad diem xxvii ejusdem mensis Henschenius, cum de S. Gamelberto in Bavaria parocho a- geret, fore, ut ad diem iii Octobris de B. Uthone hujus di- scipulo in Opere nostro tractaretur: quod autem Henschenio de magistro acturo contigit, ut nem- pe illius nomen in Martyrologiis nostris non re- pererit; idem mibi acturo de Discipulo contigit, cuius pariter nomen iis saltē Martyrologiis inferium non legitur, quoniam major est ob antiquitatem autoritas & estimatio. Satis igitur fuerit recentiora nonnulla Martyrologia vel Menologia re- sensuisse. Menardus in Martyrologio Benedictino ad diem iii Octobris Uthonem paucis his verbis memorat: In cœnobio Metteni B. Uthonis ab- batis: paucis plura in Observationibus habet, neque hic Beatum, sed Sanctum vocat. Prolixior Bucelius in ejusdem ordinis Menologio ad hunc diem: In cœnobio Metteni, inquit, B. Ottonis abbatis. Uttho sive Utho, natione Italus, reli- & amare Christi patriâ, peregrinus in Germaniam venit. Ibi S. Gamelbertum magistrum nactus, insigni vita sanctitate profecit, præf- etusque ab eo Michelsbuchensi parochiæ, ubi Gamelbertus religionis Christianæ fundamenta jecerat, inde postea bello Boico cedere coa-etus, loco, qui METTEN dicitur, sibi cellulam condidit, eique Uthonem abbatem præfecit, eamque honori Michaëlis Archangeli nuncupa- vit. Eò inter venandum, postea, cum, Deo ordinante, Carolus Magnus devenisset, cum sancto Seno collocutus, & colloquii cœlestis dulcedine captus, in gratiam ejusdem illustre illuc Ordinis nostri cœnobium exstruxit, cui Uthonem præesse voluit. Præfuit sanctissimè loco dignissimus Abbas, & multis ibidem discipulis aggregatis, & ad omnem religiosæ vitæ perfe- ctionem solertissimè institutis, plenus dierum & meritorum, hac ipsa die A. C. Dcccxxix felici fine discessit: insigni post mortem miraculorum gloria illustratus, æterna in primis beneficiorum divinorum continuatione, in fonte maximè: qui UTHONIS appellatur, in quem Neapolitana lue interfecti (lege, infecti) si immergantur, o- ptatam recuperant sanitatem. Ex Bucelino hac

totidem ferè verbis, sed Hispanicis tomo 3 de Vitis SS. Benedictinorum descripsit Antonius de Heredia. Martyrologium Universale Castellani ad diem iii Octobris ita landat Uthonem: In Bava- ria S. Uto, Italus, discipulus S. Gamelberti.

Ex istimavit certè Castellanus, cum Uthoni cognitus, & titulum Sancti tribuit, aut cultum illius in du- biūm revocari non posse, aut eo nomine ab im- memorabili tempore apud suos fuisse gavisum: his enim tantummodo Sanctis hujusmodi titulum adjicere, religioni sibi fuisse, ait in Monito ad Martyrologium prævio. Mabillonius tamen parte 2 Seculi iv Benedictini, Sanctorum prætermisso- rum indici Uthonem inclusit; an quod Ordinis Benedictini alumnū fuisse, non censem? non id quidem opinor. An quod Vitam ejus erroribus fabulisque respersam autumat? Hoc sanè innuit Annalium Benedictinorum lib. 26, num. 20, ubi de Metamensis sen Mettenis monasterii ori- gine, ejusque fundatore Uthone agens, hac scri- bit: Hæc Metamensis, vulgo Metenensis, origo monasterii, qualis ex ejusmodi narratiunculis colligi potuit. Sanctum Beatumve appellant & alii plures; ut Hundius de monasteriorum & collegiorum per Bojariam Fundatione, Martin in Reliquiis deserti, Raderus in Bavaria Sancta, Calles in Annalibus Ecclesiasticis Germania, ali- que. Ceterū panca & jejuna admodum sunt, que apud citatos aliosque autores de Beati cultu leguntur. Fontis ejusdem hand procul à Me- tamensi cœnobio disti, & S. Uthonis appellati eorum plerique meminerunt. Cultos fuisse Meta- me sua estate S. Gamelbertum (quem Amalber- tum vocat) & B. Uthonem, Aventinus lib. 4 Annalium Bojorum pag. 330 affirmat. Illi ad- hue, inquit, ibidem religiosè coluntur. Fon- tem verò, cui nomen S. Utho fecit, fidelium pe- regrinationibus celebrari solitum tum alii affer- runt, tum maximè Stengelius lib. de insignibus aliquot per Germaniam Benedictinorum Monaste- riis testis est, ex quo, quæ sequuntur, excerpto. Tempore Ulrici hujus nominis I abbatis (Me- tamensis) cœpit concursus hominum ad mira- culosum fontem S. Uthonis, anno Mccccvi... Sub regimine abbatis Oswaldi (qui init anno Mccccxxxx & obiit MDXV) viguit peregrina- tio ad miraculosum fontem S. Uthonis, &

libe-

AUCTORE

J. B.

liberali sunt ejus beneficio à morbo Gallico
multi advenæ. Hanc peregrinationem mox pe-
stis secuta est Geminus apud Hundium citatum
Osvaldus, Mettenfis uterque abbas, memo-
ratur; quorum alter abbatiam rexerit annos 9, men-
ses 4 obieritque anno 1503: alter vero prioris
successor proximus, qui eamdem abbatiam rexer-
it annos XI, mensem unum, obieritque anno
1514: atque adeò inter se conciliari auctores
illi non possunt: utut sit, hinc saltem effici vide-
tur, duobus circiter sculis populi Christiani con-
cursu S. Uthonis fontem celebrem fuisse.

in Bavaria
cultus.

B

3 Panca hec de Beati cultu ecclesiastico nobis
innoverunt haec tenus, plura daturis, si quando
ea de re uberiori instruamur. Vitam ejus Rader-
rus tomo 3 Bavaria Santa ex Mettenfis Chroni-
co, eique subnexo praefectorum monasterii catalogo
exhibet: hanc typis edemus prout apud illum ex-
star, conferamusque cum Wolfgangi Selender re-
latione apud Raderum pariter impressa, uti &
cum iis, qua de B. Uthone in Vita S. Gamel-
berti ad diem xxvii Januarii apud nos data re-
feruntur. Haud magni eam fecisse Mabillonium,
produnt ejus verba num. precedenti citata: ne-
que, ut apparet, immerito. Neque enim ejus
auctor ab antiquis instrumentis probè instruetus
fuit, neque rerum, quas narrat, temporis adeò
vicinus, ut magnam sibi fidem conciliet. Pri-
mum quidem ipsem fatetur, cùm ait: Quam-
diu bonus is Pater ad abbatiam, cuius ipse
primus abbas ab imperatore Carolo Magno
constitutus est, federit, in fastos à nemine re-
latum est, aut si relatum est, certè bellicis tu-
multibus iterum perit, ac in cineres redactum.
Aliorum vero colligitur ex iis, qua de fonte S.
Uthonis, in quo morbus aliis Gallicus, aliis alio-
rum appellatus, Beati ope ex agrorum corporibus
pellitur, memorat; quandoquidem illa posteriora
sunt anno 1306, quo ad fontem illum confluere
fideles cœperunt, si vera Stengelius scribit uero.
superiore laudatus.

quo circiter
tempore na-
tus sit,

C

4 Annus Uthonis natalis divinationi relietus
est: hunc quidem à S. Gamelberto in itinere
Romano sacris undis instrutum fuisse, narrant
utriusque Acta; at quo anno ea contigerit pe-
rigrinatio, nulla docet temporum nota, nec
eadem auctorum opinio est. Anonymus Vita S.
Gamelberti auctor apud nos cap. 2 num. 10 jam
annis quinquaginta sacerdotio functionem scribit, cùm
Romanum iter arripuit. Quoniam autem legi-
bus ea tempestate cantum erat, ne quis presbyter
ordinaretur, nisi triginta, aut viginti quinque
saltem esset annorum, si nempe provectionis ata-
tis viri ad id muneric non reperiuntur idonei,
nāque necessitas exposceret, prout Zacharias Pa-
pa ad S. Bonifacium sub annum 751 rescripsit,
ut apud Serarium Rerum Moguntiacarum lib. 3
pag. 262 videre est; secundum auctorem illum ne-
fesse est, Gamelbertum annos numerasse 80 vel 75,
cùm Romano se dedit itineri. Wolfgangi Selender
& Aldzretero part. 1 lib. 8 num. 26 An-
naliū gentis Boica septuagenarius fuit. Jam
grandi natu Apostolorum limina salutasse, Brun-
nerus de Virtute & Fortuna Boiorum part. 2
pag. 42 generatim dumtaxat affirmat. Ruderus
vero, notante Henschenio, id itineris à S. Ga-
melberto, haud diu posteaquam sacriss initiatus
est, susceptum fuisse, existimasse videtur; sic e-
nim de S. Gamelberto habet: Totumque se ad
res diuinæ convertit, sacrificisque initiatus Ro-
manam profectus est. Cūm igitur & annus Christi,
& annus etatis Gamelberti, quo Romanam petuit,

in occulto lateat, nihil certi hinc pro anno natali D
Uthonis concludere licet: sed neque ex anno Ga-
melberti emoriuali, circa quem Michelbuchenfis
parochia curam in Uthonem jam virum factum,
arque adeò annorum circuiter triginta transfluit;
cūm hic nihil magis, quam annus itineris Ro-
mani, quo Uthonem recens natum sacro fonte
instravit, exploratus habeatur. At viam aliquam
Mettenfis Chronicon aperit annum Uthonis na-
talem uicimque & probabili saltem conjectura
affingandi.

5 Id enim si audiamus, jam senex barbatus inquiritur.
eras Utho, cùm illum in solitudine Mettenfis in-
venit Carolus Magnus. Contigit hic Caroli Ma-
gni cum Uthone jam sene congressus secundum
idem Chronicon, pacatis iterum rebus in Bava-
ria, & sub jugum misso multoties jam rebelli
Thassilone, cùm daret Carolus victor operam
venationi: captus quidem Thassilo est atque ex-
auctioratus, ut habet Fuldense Chronicon, anno
788, eodemque in Bavaria Carolus egit, ut re-
ferunt breves Annales Ratisponenses apud Ma-
billonium tom. 4 Veterum Analefforum pag. 476;

E

at propterea nondum pacate suere in Bavaria
res: Hunni enim, Thassilone licet ducatu exuto,
ejus rogatu in Bavariam jam anè aduersus Ca-
rolum evocati, turbas ibi ciere perrexerunt, cum
iisque eodem anno semel atque iterum armis decer-
tandum Carolo fuit: Huni verò, inquit Egin-
hardus apud Chesnium tom. 2 Scriptorum Gallie
pag. 245, sicut Tassiloni promiserant, duobus
exercitibus comparatis, uno marchiam Foro-
julensem, altero Bojoariam aggressi sunt, sed
frustra. Nam in utroque loco vici, fugatiique
sunt: & multis suorum amissis, cum magna
damno ad loca sua se receperunt. Quam inju-
riam velut viaducaturi, Bojoariam iterum ma-
joribus copiis petierunt: sed in primo congres-
su pulsi à Bajoariis, & innumera multitudo eo-
rum cæsa, multi etiam ex iis, qui per fugam
evadere conati, Danubium tranare voluerunt,
gurgitis fluminis absorpti sunt. Subdit autem
post panca: Rex autem in Bajoariam profectus,
eamdem provinciam cum suis terminis ordina-
vit, atque disposuit: atque inde regressus, in
Aquisgrano palatio suo, ubi hyemaverat, &
diem Domini Natalium, sanctumque Pascha

F

6 Itaque annus hic, quo ditione exatus est A S. Gamel-
Thassilo, quo Hunnos huic fædere junctos Caro-
lulus debellavit, Bajoariamque per se ipse dispo-
suit, non planè ineptus est, cui Carolus cum U-
thone congressus innelatur; maximè cùm ne-
que reliqua hujus anni parte, neque sequenti,
quidquam bellici in Bavaria, ut idem Eginhar-
dus testatur, tumultus extiterit: at alter paulò
post annus occurrit, cui idem evenitus aque apie
illigetur; is est annus 792, quo Carolus, vice Hun-
nis reddita, & peragrata vastataque magna parte
Pannonie, Ratisponæ consedit; unde cùm Mettenfis
solitudo haud muliū remota sit; fieri equidem
facile potuit, ut inter venandum eō seu casu,
seu dulci divino pervenerit, ibique in Uthonem
inciderit; suadente id potissimum utriusque loci
vicinia. Atque ea de causa ad hunc annum Ca-
roli cum Uthone congressus refertur à Cointio,
Mabillonio & Bultean in Compendio Historie
Ordinis Benedictini initio tomi 2. Porro cùm
Chronicon Mettenfis afferat, Uthonem tum tem-
poris senem barbatum fuisse, si illi demus annos
circiter 60 (neque enim multo plures concedi pa-
titur) Vita ejus ad annum 828 usque protracta,

F

A si verum est, quod plerique scribunt) natus fuerit Utho eo circiter annorum spatio, quod ab anno 728 ad annum 732 effluxit, obvieritque centenarius, aut centenario proximus; quamquam, ut supra ex Stengelio diximus, de ejus anno emortuali neantquam constet. Parochiam vero Michelsbuchensem administrandam suscepit circa annum 762. Definitus igitur utcumque B. Uthonis est annus natalis; sed utinam solidiori fundamento: interim facile cedemus, si quis vel certiora vel probabiliora protulerit.

Michelsbu-
cheni paro-
chie prefici-
tur,

7 Nec explorator est anno natali Beati patria. Nam Italus quidem passim audit, at cujas fuerit, nullus cerò edicat. Author anonymous Vita S. Gamelberti Uthonem ab illo in itinere Romano baptizatum tantummodo scribit; Brunnerus in reditu, exinde Italia: idem Aldzreiterus, Cointius, Mabilionius fecrè; at Chronicon Mettense, ex eoque Stengelius Roma id factum aiunt, & casu: addunt alii, in hospitio, ad quod forè diverterat Gamelbertus, & absente loci parocho; quod postremum, si verum est, Rome sacro lauce tintum fuisse Uthonem, ob maiorem illuc degentium sacrorum ministrorum copiam, minus mihi videtur probabile. Qui juventutem suam traduxerit Utho, equidem latet; minimè tamen dubitandum videtur, quin & litteris excultus & puris sanctisque moribus fuerit; quippe cuius parentibus S. Gamelbertus, propheticò spiritu afflatus, prædixerat, fore ut sibi aliquando succederet; atque eam ob causam illius piam sanctamque Pueri institutionem & educationem enixe commendaratur. Monuerat præterea, ut, cum virilem aetatem Utho attigisset, ad se se illum transmittenent: neve, quò mutendus esset, ignorarent, conmorationis sua locum indicavit. Ita antea Vita S. Gamelberti: at autem Chronici Mettensis hæc quidem latuisse videntur. Sic enim Uthonis ad Gamelbertum desiribet acceſsum, quasi ille in hunc merè fornicò incidisset: Utho iste, inquit, cum ad virilem aetatem pervenisset, reliquā Italiam patriam, peregrinatus est & ipse religionis ergo in Germania partem illam ad Danubium sitam. Ubi cum ad S. Gamelbertum venisset, humaniter ab eo exceptus ac parochiâ eâ ipsâ Michelsbuchensi à viro Dei, jam decrepito sene, donatus est. Scilicet ita fieri consuevit, ut, dum res antiquas occultasque scriptores recentiores, idoneis testimonis destituti, liberius tractant, non raro abeant in contraria, & ex suo genio potius, quam è rei veritate loquantur.

qua relittâ,
in solitudi-
nem Metten-
sem

8 Uthoni, posteaquam Gamelbertum sive ex constituto, sive fortuitò convenit, magistro diu frui, hand licuit: etenim sic legitur in Vita S. Gamelberti: Convocatis amicis & subditis, allocutus est eos S. Gamelbertus talibus dictis: Jam, fratres & filii carissimi, accepimus Promissum Domini. Hunc Virum procul dubio esse sciatis, quem venturum anno priori prædixeram vobis, istum dedit mihi Dominus haeredem; ipsum vult vestrum esse pastorem. Iusta quidem lege successorus est mihi, quem ego filium Christo & sanctæ Ecclesiæ per baptismum generavi. Hunc summam diligentiam observe, monitis ejus aures corporis & animæ adhibete, qui vos obtemperantes perducere valebit ad regnum & requiem, quæ nullum habebit finem. His dictis omnia sua illi contradicit, omnesque, qui aderant, hujus traditionis testes adhibuit. Et non longo post tempore gravi præventus infirmitate decidit in lectum,

Octobris Tomus II.

emeritam animam post seculares agones remisfur ad Dominum. Non ita tamen brevi post Uthonis adventum rebus humanis eruptus est Gamelbertus, teste Selendero, quin Utho sacris ordinibus prius fuerit initiatus, verisimiliter sub Anselmo seu Anselmo, Laureacensi seu Passavensi episcopo, qui, teste Bruschio de Patavia lib. 1, ab anno 757 usque ad annum 766 Laureacensi ecclesia præfuit. Quo autem anno id contigerit, ex ante diuersum incertum est. Parochie vero, Uthonis cura à Gamelberto commissæ Michelsbuch hodieque nomen est, quasi Michaëlis sagum dixeris. Est autem Michelsbuch Bavaria Inferioris oppidum inter Danubium Isaramque fluvios situm, hand procul ab eo loco, ubi in Danubium devolvitur Isara.

9 Quamquam autem Utho magistri sui consuetudine brevi post adventum suum ex hac vita crepi diu uti non potuerit, spiritum cerè hanfit: itaque id unum maxime ab illius obitu sata gere caput illius exemplo, ne qua in re officio suo decesset; concionibus operam dare, inimicitiis tollere, extinguerre odia, fauora, rapinas; peccatis sive publicis, sive privatis correctionem & efficacia pro viribus adhibere remedia; denique nulli opera aut labori parcere, ut gregem sibi commissum undique sartum reclamque servaret. Et hoc quidem omnia, ut Selenderus ait, Uthoni sat prosperè processerunt: at inveterata superstitionis fibras evellere, opera contentionisque longè majoris fuit, minusque è voto successit. Quod cum agrè admodum illi esset, reliquā alteri parum grata vinea excolende curā, in solitudinem, Deo sibi deinceps vacaturns, abscessit. Hanc rerum gestarum seriem si sequamur, vix quidquam in promptu est, unde, quo tempore Michelsbuchensi parochie valedixerit, definire possumus. Si vero Chronicon Mettense audiamus, quod ad ea tempora, quibus ingruere cuperunt bellica inter Thassilonem Bavariae ducem & Carolum Magnum odia ac tumultus, Uthonis in solitudinem secessum refert, hunc eo temporis spatio, quod ab anno 763 usque ad annum 788 fluxit, contigisse, necesse est. Etenim, Eginhardo teste, priore anno Thassilo, instigante potissimum Luitperga conjugé, & Desiderii Longobardorum regis, Italia regno Caroli armis nuper exuli familia, à Carolo primùm deficere caput; posteriori verò rebellionis pœnam Thassilo dedit, & ditione omni privatus in monasterium intrusus est. Quod si quis cum Selendero admirerit, Uthonem à Carolo Magno inventum condendā sibi cellulā adhuc occupatum, secundū dicta num. 5 & 6 erit ad annum 788 vel 792 Uthonis in solitudinem statuenda profectio.

10 Vasta utrique Danubii ripæ ea tempore condit. state solitudo adjacebat: Utho, reliquā dexterā Danubii ripā, sinistram adiit, ibique in valle quadam, hand procul Deckendorffio Bavaria Inferioris oppido, densò nemore obſita se abdidit, cellulamque exiguam condidit prope fontem (quem eam ob causam S. Uthonis appellant) illamque S. Michaëli Archangelo dicatam voluit, seu quid illius in belli Bavarii periculis opem esset experitus, seu quid illum præcipua in veneratione haberet. Huc forè inter venandum delatus Carolus Magnus obviam habuit Uthonis cellulam, hominemque allocutus, Viri specie & sanctitate motus, nam quid à se vellet, interrogavit. Fusus humi Utho, id sibi in votis esse, respondit, ut illuc in honorem S. Michaëlis ad plurimorum salutem monasterium conderetur: Cujus voluntati,

Dd

AUCTORE

J. B.

tati, inquit Selenderus, mox assensit gloriostissimus imperator (*tum Romanorum adhuc patritius*) atque illico celebre monasterium sub regula D. Patris Benedicti à fundamentis, secto, quadratoque lapide extrui curavit, quod multis prædiis locupletavit, muneribusque amplissimis exornavit. *Addit, in Uthonis Carolique congressus id miri contigisse, ut Carolus, cùm in propinquo cella Uthoniana esset, suspensam è solis radio Beati securim viderit & obstupuerit.* Idem etiam narrat Andreas presbyter Ratisbonensis apud Bernardum Pez tom. 4 *Anecdotorum parte 3 pag. 446.* Verum hujus prodigiū nulla mentio est in *Chronico Metteni*, & à Brunnero, Aldzreitero & Cointio, adjectis hisce particulis, ut fertur, aliisve idem valentibus, vocatur in dubium.

§ II. Tempus conditi monasterii, Beati obitus, & hunc secutæ monasterii vicissitudines.

B

*Condito à se
monasterio
probabilis
sub annum
792,*

Qua Metteni cœnobio Caroli Magni munifcentiā & curā Uthonis condito initia fuerint, hacque anno probabilis 792 illiganda esse, in superioribus dictum est. Ad eundem annum dicit cœnobii incunabula referunt citatorum jam saepe antorū plerique: sunt tamen, inquit Brunnerus, qui in alia tempora rejiciunt: verū hi, inquit idem, certissimā illā notā facile refutantur, quod Carolo nondum imperatore, hæc contigisse, veteres chartæ memorant. Seriū fortasse Metteni cœnobii collocanda videbuntur initia legenti Catalogum Abbatum Metteniū à Gevoldo in suis ad Hundium Annotationibus exhibitum, ubi sic: 1. Utto, constitutus abbas circa annum Domini Dccc. Scrupulum hunc tollit Aldzreiterus, dum alio cœnobium Metteni condī exp̄sse, alio item anno Uthonem illius primum abbatem confitui potuisse, affimat: Tametsi enim, inquit, monasterii structura, Carolo adhuc Romæ patrīo, & nondum imperatore, inchoata est, potuit tamen Utonis præfectura in annum, qui augustalem illius inaugurationem fecutus est, differri; quo nempe ex Italia in Germaniam jam redierat. Hisce subjungo, que de Egidii Albertini de adiuncto à Carolo Metteni cœnobio, eique præfēto Uthone, errore idem auctor habet: Manifestus est error Egidii Albertini, cùm in præfatione libri Hilariorum, quem abbati Metteni dedicavit, asserit, Carolum Magnum Mettense monasterium anno octingentesimo (adde octogesimo, prout apud Raderum legitur) secundo ædificasse, eique præfecisse Utōnem: constat enim, Carolum anno, supra octingentesimum, decimo quarto, v Cal. Februar. fato concessisse. Hundius in Metteni cœnobio exstare ait Caroli Magni Diploma datum iv Cal. Augusti, anno Christo propitio Dcccxxxii, anno Augustali in Italia & in Francia i. Contrà Stenelius Caroli Magni diplomata illic perisse, scribit. *Uint sit, certum est, annum 882 non congruere cum anno Caroli augustali secundo, atque in annos Christi irrepsisse errorem: nam in constituto Ludovici Pii anni 817 monasteriis, que imperatori nec dona, nec militiam dare debent, sed solas orationes pro salute imperatoris vel*

C

filiorum ejus & stabilitate imperii, disertè accensetur monasterium Mechema, id est, Methema seu Methuma, vulgo Metten, in Bavaria Inferiore, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 28 interpretatur. Item apud Hundium Ludovici Germania regis diploma refertur, quo constat, Carolum Ludovici avum prædicti monasterii tutelam in se contulisse.

12 Brusschius lib. 1 de Patavia Mettense monasteriū longè facit antiquius, ac par est. Ita de monasteriorum Bavariorum ortu scribit: Sub eodem isto Vinilone (*Laureacensi ac Pataviensi presule*) plurima circumquaque in Bavaria monasteria condita sunt, in primis verò Superius & Inferius Aldachium ad Danubium, Metaniense paululum à Danubio supra Deggendorfium, Lunulacense ad Lunensem lacum, ac Austraviense ad Danubium, de quibus omnibus alibi. Decessit ex hac ad cælestem vitam Vinalo, antistes ille venerabilis, anno DCCXLV. Paulò verò post, de Wiserico ejusdem sedis episcopo agens, abbatibus, qui synodo, anno 768, ut ille quidem scribit, Dingendinii (Bavaria Inferioris oppidum est ad Isarā ripam) celebrata interfuerunt, inserit Oportunum Metaniensem. Unde hoc in animum induxit suum Brusschius, ignoro: cùm tamen Oportunum, qui Dingendinensis synodo interfuit, Metaniensem abbatem crediderit, eò quod hujus nominis abbatem Metaniensem Uthoni in cœnobio Metteni successisse, fortasse invenerit; prout reip̄sa in Catalogo Hundii Oportunus aliquis Uthoni successisse refertur; hinc in eam suspicionem adducor, Brusschium, quod idem utroque nomen legeret, monasterii Metteni fundationem ad ea tempora retulisse, qua prædictam synodus aliquamdiu præcesserunt. Alter fortasse locutus fuerit, si secundam de Germanie monasteriorum fundatione Centuriam, quam certè animo concepit, aliquando vel partim, vel omnino absolverit. Interim verò illud adverto, inter abbates synodo Dingendinensi subscriptos legi quidem in ipsis synodi Actis Oportunum abbatem; at non exprimi, cuius loci abbas fuerit: unde forte non nisi per conjecturam, aut auctorem alium simili modo deceptum secutus, abbatem hunc Mettensem fuisse, existimavit. Sic & Meibomius tom. 3 Rerum Germanicarum pag. 200, ducet Lazio, in eandem sententiam ivit. F

13 Eadem, que Brusschius, de Metteni cœnobii erectione tom. 1 Metropoleos Salisburgensis pag. 291 scribit Hundius: at is sibi non constat; tomo enim altero ejusdem Metropoleos pag. 501 hæc habet: Non procul à Deckendorf ac Danubio monasterium Ordinis S. Benedicti fundatur, secundum Aventinum fol. 316 à Carolo Magno, imposito primo abbatte, Uthone eremita hujus loci. Itaque tacitè hic Aventini sententia subscribere videtur; quamquam is ibi tantum dicat, in cœnobio Metteni Carolinum diploma, de quo num. xi actum est, servari. Pag. verò 330 idem Aventinus ait, Carolum Gamelberto (& hoc quidem falso; cùm ad dexteram Rheni ripam semper commoratus sit S. Gamelbertus) & Uthoni templum condidisse, quod ad ea tempora refert, quibus Bavaria Carolo jam cesserat. Vidit hæc sanc̄ Hundius, nec tamen quidquam attulit, quo vel priorem suam assertionem roboret, vel Aventinum refutaret. Ceterum Oportunus ille, qui Dingendinensis synodo interfuit, non Metteni, sed Lunelacensis abbas fuit, qui primus Lunelacensis monasterii circa annum 739 vel 748 ab Uilone Boiorum ducē fundatis cl-

vnum

A vum tenuit, obiitque, Hundio teste, anno 781 Calendis Januarii. Sic Aventinus scribit pag. 302; Cointius tom. 6 Annalium ad annum 777 num. 31; Mabillonius tom. 2 Annalium ad annum 772 num. 44; Meichelbeckius Historia Frisingensis tom. 1 pag. 70. Velsoro & Brunnero, singulis abbatibus synodo subscriptis suas assignare sedes, res anceps visa est, nullo vetustatis superstite suffragio, sparsumque jam id atatis pluribus per Boicam monasteriis.

14 Quamdiu vero Utho Metteniæ cœnobio præfuerit, ut Mettenium præsum catalogus numeri citatus habet, posteris nemo transmisit: id solum dicit, sublimem in templi choro ante aram principem tumulum esse noctum, hac epigraphe inscriptum:

Abbas hic primus Utho, nec laudibus imus.
Hic jacet ut limus, cœlis requiescit opimus.
Quo fonte derivatum, quod apud Hundium pag. 502 legitur, Uthonem nempe ab anno 801 usque ad annum 829, diem III Octobris Metteniæ cœnobio abbatem præfuisse, non compéri: hoc tamen illum è vita migrasse, vel proxime precedentem anno, scribunt plerique, quos vidi. Successorum quoque ejus catalogum, assignatis unicuique, regiminis duratione, mortis anno & die, apud Hundium videre est; quo teste, Uthonem Oportunus, Oportunum Wolframus, hunc Emicho, Emichonem denique (ceteros, qui sequuntur, pretereo) Nithardus exceptit; qui anno 880, post annos regiminis 14 & menses 2 è vivis erexit est. Verum è diplomate Ludovici Germanie regis, quod Gewoldus suis ad Hundium Additionibus inseruit, patebit, inquit Mabillonius tom. 2 Annalium ad annum 792, tempus regiminis Nithardi, atque adeò Uthonis, ac subsequentium abbatum, non rectè assignari apud Hundium. Porro Gewoldus in margine ait, Ludovici hoc diploma in monasterio Metteniæ incontaminatè integrè servari.

15 Dedit vero illud Ludovicus Germania rex, Caroli Magni è Ludovico Pio imperatore nepos, qui anno 817 in estate, regni Bojoarici societate, & regis titulo, à patre donatus fuit. Diplomatis summa est, Ludovicum Metteniæ monasterio, quod & ante illum avus ejus Carolus fecerat, defensionem suam patrociniumque addicere. Hoc icti initium: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Hludovicus divina favente gratia rex.

C Hoc verò subscriptio: Adalleodatus diaconus ad vicem Brunaldi recognovi. Data viii Idus Jan. anno, Christo propitio, quarto regni Ludovici regis in Orientali Francia, Indict. xv. Actum Reganespurc civitate, in Dei nomine feliciter, amen. Subscriptioni huic proximè accedit illa, quæ alteri Ludoviciano diplomati (præterquam quod in hoc cancellarius, Grimaldus relictus dicatur, quam Brunaldus) apud Conringium de Diplomate Lindaviensi pag. 39 subiecta, & ita habet: Adalleodus diaconus ad vicem Grimaldi recognovi. Data xiv Kal. Maji, anno, Christo propitio, iii regni Domini Ludovici regis in Orientali Francia, Indiction. xiv. Lectum Ostrenova, palatio regio, in Dei nomine feliciter, amen. Hoc autem Hansius de Episcopis Pataviensibus anno 836 illigat; & proin illud anno 837 illigandum est: quamquam enim Ludovicus in suis diplomatis multiplici usus sit regni sui initio; hic tamen regni sui initium duxisse vel ab anno 833, quo, mense Octobri, exauclari patris ditiones ipse fratresque ejus interfese par.

Octobris Tomus II.

titi sunt, quamquam id Cointio non probetur, AUCTORE vel asequentis initio, planè mibi persuasum habeo. J. B.

16 Cum enim annus dati diplomaticis sis, ut tum fluxerit Indictio xv; datum esse debuit anno vel 822, vel 837, vel 852, vel 867: quibus solis, regnante Ludovico, fluxit Indictio xv; obiit enim anno 876. Verum assumpto quocumque altero regni Ludoviciani initio, annus ejus quartus numquam incidet in annum, quocum, mense Januario, indictio xv copuletur. Contrà vero si initium regni ejus statueris anno 833, mense Octobri, vel 844, mense Januario, concurrent in annum 837, mense Januario, annus tum Ludovici quartus, tum Indictio xv. Annis autem, à quibus regni Ludoviciani initium desumere variis anchoribus placuit preter citatos, hi sunt: 817 in estate, 821, 825 mense Augusto, 826 aut 827, 838, 840, 854. Verum autem esse, quod paulò ante dixi, consideranti patebit. Addo, quæ de asserta jam epocha leguntur in Monito in Ludoviciana diplomatica tom. 8 Scriptorum Rerum Gallicarum pag. 417. Quando Ludovicus Augustus, collatis cum filiis suis signis, anno DCCXXXIII A SUIS DESERTUS AC PRODITUS, IN FILIORUM POTES- STATEM REDACTUS EST, ut tradunt Annales Fuldenses, Ludovicus Bajoaricæ rex per illos civiles motus Germaniæ regnum occupasse creditur: hinc ejus regni in Germania seu Francia Orientali initia desumuntur in plerisque ejus diplomaticis. Hanc epocham confirmat Anscharius in lib. de Miraculis S. Willehadi: ANNO ITAQUE, inquit, INCARNATIONIS DOMINI DCCCLX, RE- GNI VERÒ DOMINI NOSTRI SERENISSIMI PRIN- CIPIS HLUDOVICI XXVIII, INDICIONE VIII, IN ECCLESIA BREMENSI COOPERUNT DIVINITUS AGI MIRACULA. Illam etiam confirmat charta LXIV apud Goldastum, DATA DIE VENERIS VIII KAL. DECEMBRIS, ANNO XXIIII HLUDOVICI IMPERATORIS, ET HLUDOVICI JUNIORIS REGIS ALAMANNORUM V. Quæ concurrunt cum anno DCCXXXVII, qui erat quintus Ludovicus regis ab anno DCCXXXIII, nempe à mense Octob. inchoatus.

17 De formula, quâ initio diplomaticum usus non licet.

est Ludovicus, hac habentur: Ludovicus Bajoaricæ rex hanc adhibuit formulam initialem: IN NOMINE DOMINI NOSTRI J. C. DEI OMNIPOTENTIS, LUDOVICUS DIVINA FAVENTE seu LARGIENTE GRATIA REX BAOARIORUM. Anno DCCXXXIII rex Germaniæ factus, hanc formulam immutavit in hunc modum: IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS, HLUDOVICUS DIVINA FAVENTE GRATIA seu CLEMENTIA REX. De modo autem subscriptionis hac: Eodem subscriptionis modo usus est Ludovicus, quo Carolus M. & Ludovicus Pius. Ante patris exauclorationem annos regni sui simul copulat cum annis ejus imperii: postmodum annos solos sui regni in Orientali Francia enumerat. Uterque character in diplomate nostro invenitur. His igitur positis de anno dati diplomaticis, liquet, in catalogo abbatum Mettenium annos Nithardiani regiminis non rectè esse dispositos, quod Mabillonius monuerat; atque adeò timeri meritò posse, ne ceterorum quoque abbatum & ipsius Uthonis anni ordine numeroque non suo recensentur. Qua de causa anno 828 ex hac vita migrasse Uthonem hujus Commentarii principio, sed dubitanter scripsimus. Tomo 4 Analectorum pag. 642 Mabillonius societatum Angiensium librum sub annum 815, ut ait, sub

D d 2 Er.

AUCTORE

J. B.

Erlebaldo abbate conscriptum exhibet, in quo Uthonus Metamensis abbatis hec mentio fit: Ex monasterio Metama Utto abbas; sed vivine, an mortui? quamquam enim liber hic anno 815 à Mabillonio conscriptus dicatur, plures in eo memorantur, qui post vixerunt, ac eo anno primū conscribi cœpit fortasse, adjectis successivè aliis aliisque: ut inter alios ostendunt Henricus rex, Mathildis regina, Otto rex, qui seculo x floruerunt, & eidem libro inserti leguntur.

Affidum
varius

18 Post Uthonis mortem pacata cœnobio Metensi tempora fluxisse videntur usque ad initium seculi x, quo ab Hunnis seu Hungaris Bavaria insigni clade attrita est; cuius bis verbis Reginonis continuator meminit: Anno Dominicæ Incarnationis cmvii Bavariæ cum Hungarîs congreßi, multa cœde prostrati sunt, in qua congreßione Luitbaldus dux occisus est. Et rursum paullò post: Anno Dominicæ Incarnationis cmx Franci in confinio Bavariæ & Franciæ Hungarîs congressi, miserabiliter aut vieti aut fugati sunt. In quo prælio Gebelhardus comes interiit. Denique etiam annis 912, 915, 917 Alemanniam Hungari aut partim, aut integrum igne ferroque, eodem teste, vastarunt: eadem autem clade Mettense cœnobium involutum fuisse, scribit Caleſinus Leutner in Historia monasterii Wessofontani pag. 59. Chronicum etiam, inquit, Nideraltahense conqueritur, Aeronis abbatis tempore, si non anno cmvii, certè cmx vel cmxi vastata fuisse Oriente propiora Bojoariæ monasteria, ad Superiorem & Inferiorem Quercum, Mettense, Osterhovense & alia.

eladibus mo-
naſterium, ab
Henrico

19 At non minorem cladem à collapsa disciplina monastica, ut temporum perturbatione non raro accedit, seculo xii accepit Mettense cœnobium, imò penes Benedictinos esse omnino desit, teste Stengelio, cestisque canonice secularibus Monasteriensibus (collegium habent hi Pfaffenmunster vulgo dictum prope Straubingam haud procul à Danubio versus Bohemia montana & nemora situm) qui illud annis aliquot incoluerent. Desit autem penes Benedictinos esse Mettense cœnobium secundum Stengelium anno 1134, presidente Gerberto. Qui autem Stengelius dicat id, imperante Henrico IV, ante annum 1134 diu defuncto, contigisse, non intelligo. Differt a Stengelio Mettensem abbatum apud Hundium catalogus, qui sic habet: Gebehardus an. 16. mens. 2. Obiit 2 Februarii anno mcix. Sublato è vivis Gebehardo tenuerunt monasterium Metten canonici in Pfaffenmunster annis L. Sed hos amovit anno mclvii Henricus I hujus nominis dux, & monachos restituit. Tum verò Berbertum (eumdem puto, qui Stengelio Gerbertus est) memorat, quem Mettense cœnobio, Benedictinis jam restituto, annis 23, mensibus 2, præfuisse, scribit, & anno 1181 vivere desisse: cum tamen Stengelius testetur, nusquam reperisse se, quis, cum restitutum Benedictinis cœnobium fuit, illius loci clavum tenuerit, in litteras aut monumenta relatum. Haud magnam esse catalogi citati fidem, jam dixi supra; sed neque Stengelio certam ego fidem prebvero afferenti, dictam restitutionem factam esse anno 1157, licet etiam Stengelio Hundianus catalogus adspicatur.

Austria mar-
chione,

20 Etenim Henricus ille, quem veluti alterius fundatoris loco habent Mettenses cœnobite, Austria Marchionum postremus fuit; cui anno 1142 Conradus imperator Bavaria ducatum, loco scilicet ante moto Henrico Superbo sibi re-

belli, transcripti. Tenuit hunc Henricus Austriae à morte fratris sui Leopoldi, eti hand satis pacatè, usque ad annum 1155 vel 1156, quo Fredericus Enobarbus Bavaria ducatum Henrico alteri, Superbi filio, postliminio reddidit: at, cum aequum non videatur Enobarbo, ut ducis titulo Austriae careret, Austriae marchionatum in ducatum evexit, singularibus prerogativis ornavit, ejusque limites extendit, adiecto Austria eo terrarum tractu, qui inter Annun Anasumque fluvios interjacet. Cum itaque Henrico Austriae ab anno 1156 nihil juris fuerit in reliqua Bavaria parte, in eaque situm sit Mettense cœnobium, minus verisimile est, Benedictinos monachos ab Henrico jam Austria duce antiquis sedibus restitutos, rectiusque id referri videtur ad id temporis spatium, quod inter annum 1142 & 1147 intercessit, quo ad bellum sacrum Henricus profectus est, vel ad illud, quod ab anno 1149, quo in Germaniam rediit, usque ad 1156 fluxit: qua de re sic scribit Chronicon Mellicense, auctore P. Anselmo Scramb, pag. 63: Henricus hujus nominis II, marchio Austriae VIII, dictus cognomento Johsamir-gott, ob sibi familiare proverbium: Ja so mir Gott. Leopoldo fratri suffectus anno MCXLII conjugio sibi sociavit viduam proscripti Henri- ci ducis Bavariae, filiam Lotharii imperatoris Gertrudem, quæ tamen anno sequenti MCXLIII diem clausit. His nuptiis id operatus, ut Conradi cœsaris consensu ducatus Bojariæ sibi restituatur, contradicente Welsone, quem æmulum inquietum naestus, cujus tamen conatus secundis velitationibus elicit. Quo tempore avi-tæ pietatis hæres monasteria Schlierense, Schleedorffense, Schoffarnense restauravit, Neocellense ad Frisingam Præmonstratenibus fundavit, Mettense Benedictinis extradidit. Labente anno MCXLVII expeditio pro terra sancta &c.

D

E

& dein ite-
rum ab Otho-
ne Bavaria
duce restitu-
tur.

E

21 Alteram denuò cladem Mettense cœnobium accepit anno 1236, quo, Stengelio teste, incendio perit, jacuitque vastatum usque ad annum 1064 (lege 1264) quo suis è cineribus Othonis Bavrorum ducis ope excitari cœpit, ac tandem sub Conrado abate, qui ab anno 1275 usque ad annum 1297 Mettense cœnobium administrasse legitur in citato sepius Hundii catalogo, ejusdem Othonis munificentia ad umbilicum adductum est. Fragmentum diplomatis Othoniani, quo triennalis ab oneribus quibusdam immunitas Mettensis cœnobitis conceditur, Stengelius citat, ex quo colligere liceat, quis fuerit Otho ille, quem comitem Palatinum Rheni & ducem Bavaria vocat. In Theatro Genealogico Henningiano interduces Bavaria & comites Palatinos Rheni primus occurrit Otho, cognomento Illustris, Ludovici Severi ducis Bavaria Superioris pater, Ludovici IV imperatoris avus. Præterea filium habuit Henricum nomine, Bavaria Inferioris ducem; quem anno 1290 obiisse, Henninges scribit, relictis filiis tribus, Othone, Ludovico & Stephano. Othonem Illustrem Mettense cœnobium readificasse, Germania sacra parte 2 Bucelinus affirms: at refellitur primū ex eo, quod Otho Illustris vel anno 1245, vel anno 1253, ut aliis placet, finem vivendi fecerit; atque adeò Othonis hujus & restituti monasterii tempora non congruant; tum ex eo, quod Otho in diplome anno 1293 dato fratrum suorum Ludovici & Stephani memincri; quod in Othonem Henrici filium & Bavaria Inferioris ducem cadit. Si tamen annus, quo restitui cœpit monasterium,

a

A à Stengelio, & annus mortis Henrici ab Hennigio recte signatus est, Othonem, vivo etiamnum patre, id beneficij Mettenibus monachis præstissime, neceesse est. Hac de monasterio Metteni dicta sufficient; de quo, qui plura desiderat, Stengelium Hundumque citatos consulat. Sequentur Uthonis Acta, prout ea apud Raderum exstant, partim ex Chronico Mettensi, partim ex Catalogo præfectorum deprompta.

lam venit, cùmque ad conspectum & alloquium suum evocaret senem Uthonem, barbatum eremitam, intelligens ex illius cultu & oratione o (quæ plerumque certus minimèque fallax character & index est) virum esse integræ secundumque Deum laudatissimæ conversationis, datâ ei dextrâ, opem promittit, Senemque discipulos colligere jubet. Hoc monasterium Benedictinæ professionis sumptibus Caroli Magni inchoatum ac fundatum est p, cuius primus abbas ab ipso imperatore designatus est Utho iste q.

A. ANO-

NYMO.

A C T A

Auctore anonymo.

Ex Chronico Mettensis cœnobii et ejusdem præfectorum Catalogo.

B
A S. Gamel-
berto bapti-
zatus B. U-
tho,

a
b
c

d
e

f
* legi sitæ
gubernacu-
lum

g
h

i
j

k
Michelsbu-
chenis paro-
chus factus,
dein in soli-
tudinem

C
l

m

n

o

p

**Mettensem
abit, ibique**

Metania vel Medena, hodie Metten, Benedictinæ professionis pervetustum in Inferiori Bavaria monasterium a, dimidium milieare Deggendorfensem civitatem b paululum à sinistra descendantis Danubii ad lacum seu forestem c in ameno loco situm construi cœpit temporibus Caroli Magni, imperatoris omnium Christianissimi ac munificentissimi ecclesiarum erectoris d, annum Christi circiter octingentesimum e. Vera originis historia sic habet. Habitabat in hujus loci solitudine & vasta adhuc tum temporis Danubiana utriusque ripa eremo, ad Michelzbuchensis parochia inter Danubium & Isaram f sita ad gubernandum gregem * pius quidam ac venerandus senex, beatus Gamelbertus nobili genere apud Bavarios natus g. Is, abjectâ armorum curâ, non sine prodigo aliquando religionis Romam ad SS. Petri & Pauli limina profectus, casu ibi h baptizavit infantem quemdam, quem Uthonem cognominavit: prævideas vir sapiens in spiritu, sibi aliquando suæ paternæ ecclesiæ i successurum.

2 Utho iste, cùm ad virilem ætatem perver-

nisset, relictâ Italâ patriâ, peregrinatus est & ipse religionis ergo in Germaniæ partem illam ad Danubium sitam. Ubi cùm ad S. Gamelber-

tum venisset k, humaniter ab eo exceptus ac parochia ea ipsa Michelsbuchensi à viro Dei, jam decrepito sene, donatus est. Præfuit hujus parochiæ plebeculæ, adhuc rudi & parvum in Christianismo exercitatae, post obitum S. Ga-

melberti itaque etiam Utho iste: donec aliquando, ingruentibus bellicis inter Carolum Magnum & Thassilonem Bavariæ ducem odiis ac tumultibus l, cogeretur bonus Vir, parochiâ deser- tâ, trans præterfluentem Danubium secedere, &

in silvis inter feras quietem & tutum refugium quærere. Ibi cùm omnino animum ad eremiti-

cam vitam adjecisset, cœpit sibi ipsi pius Pater ad fontem sui nominis m construere cellulam perexiqam in honore S. Michaëlis, quod in his Bavariæ tumultibus bonorum angelorum præsidio servatus & ex hostium manu liberatus effet.

3 Pacatis iterum rebus in Bavaria, & sub jugum misso multoties jam rebelli Thassilone, cùm daret Carolus vîctor n operam venationi: casu, aut potius Deo sic ordinante, ad hanc cel-

lam venit, cùmque ad conspectum & alloquium suum evocaret senem Uthonem, barbatum eremitam, intelligens ex illius cultu & oratione o (quæ plerumque certus minimèque fallax character & index est) virum esse integræ secundumque Deum laudatissimæ conversationis, datâ ei dextrâ, opem promittit, Senemque discipulos colligere jubet. Hoc monasterium Benedictinæ professionis sumptibus Caroli Magni inchoatum ac fundatum est p, cuius primus abbas ab ipso imperatore designatus est Utho iste q.

in condito à
se monasterio
moritur &
sepelitur.
* bac & se-
quentia ex
Catalogo præ-
fectorum de-
sumpta jun-
r

E

f

t

A N N O T A T A.

a A prima quidem sui institutione fuit Ordinis Benedictini, quem Carolus Magnus studiosè promovit; sed dein ad Monasterienses canonicos translatum; quibus ad sua remissis, iterum ad Benedictinos rediit, jussu Henrici Austriaci, verisimiliter ducis titulum necdum adepti. Videſis num. 19.

b Vulgo Deckendorff ex adverso Isare in Da-
nubium fœse exonerantis.

c Vox barbara, idem valens ac vox sylva.

d Sunt, qui velint, Carolum præter innu-
mera à se dotata & ditata, à fundamentis totidem excitasse monasteria, quot sunt alphabeto littera.

e Et si annus determinatus conditi monasterii
hanc certus sit, patet illius antiquitas ex consti-
tuto Ludovici Pii, de quo num. xi, & libro
Societatum Angiensis monasterii, de quo num.

17.

f Oritur hic fluvius band procul Oeniponte
in Tyroli; Monachium, Friesingam, Lansbutum
Bavaria urbes præterlabitur, ac tandem in Da-
nubium influit.

g Vide tom. 2 Jan. pag. 783, ubi de illo
agit Henschenius.

h Speciem veri aliquanto majorem habet, U-
thonem in Italia Germanieque confinio, quod
alii scribunt, natum baptizarumque esse. Vide
num. 7. Incertum planè, quo anno. Vide num.
5 & 6.

i Paternam dicit, verisimiliter quia is locus
è paterna hereditate Gamelberto obtigerat, quod
hujus Acta testantur.

k Si modus speletur, quo hic Utho Gamel-
bertum accessisse dicitur, videri potest Utho in
D. d. 3

Ga

A. ANO-
NYMO.

Gamelbertum fortè fortunā incidisse : locum tamē tempusque adventū à Gamelberto, illiusque parentibus fuisse conditū, hujus denuò Acta affirmant.

B 1 Cæperunt odia mutua anno 763 : exæcto-
ratus Thassilo 788 : at, cùm, Eginhardo teste,
citra sanguinem res peracta sit ; ac anno 788
primū cum Hunnis decertandum armis fuerit ;
ad hunc fortassis annum Utho gregem suum jam
fortè dispersum, aut alia, justaque de causa dese-
ruerit. Certè Selenderus aliam attulit, qui, ne
verbo quidem bellicos istos tumultus attigit, cau-
samque Uthoniani discessus in superstites idolola-
triae reliquias transfert, quas è suorum animis
evelere Utho incassum laborabat ; quod quidem
ab eorum temporum conditione genioque non
magnopere abhoruisse, docet lex quinta inter
populares decretis synodi Dingolfingana, hanc ita
dudum antè celebrata à Thassilone subiectas, qua
est de eo, quod Bajoarii STAPPSAKEN dicunt,
in verbis, quibus ex vetusta consuetudine pa-
ganorum idololatriam reperimus, ut deinceps
non aliter dicat, qui querit debitum. Hæc
mihi injustè abstulisti, quæ reddere debes. Reus
verò contradicat : Nec hoc abstuli, nec com-
ponere debeo. Iteratò voce requisito debito
dicat : Extendamus dexteræ nostræ ad justum
judicium Dei ; & tunc manus dexteræ uterque
ad cælum extendat. Stapsaken autem vox Sa-
xonica est ex Stap (statura) & Sac (causa)
composita, ut idem valeat, quod causa ad ido-
lum delata vel ante idolum contestata, ut Spel-
mannus opinatur in Glossario.

m Fons ille, Stengelio auctore, anno 1306
factus est hominum concursu celeber ; diutiusque

S. Uthonis.

n Nempe, ut opinor, Hunnorū, quos ante
exæctorationem suam adversus Carolum in Ba-
variam evocārat ; non strictè loquendo Thassilo-
nis, quem citra sanguinem in ordinem rededit.

o Uthonis sanctuatem ex appensa è solis ra-
dio securi Carolum percepisse, perhibent alii, at
qua auctoritate, quibusve testimoniis, ignoro.

p Probabilis condī cœptum est circa annum
792, Carolo Romanorum patricio.

q Circa 800, quo Romanorum imperator Ca-
rolus coronatus est Roma

r Non itaque naturalis vis est fonti, quâ eo
abluti, morbo, de quo paulò pōst mentio fit, sa-
nuntur.

s Raderus aliquid hic deesse putat : iisdem
verbis Stengelius utitur : hunc ego illis sensum
accommodandum reor, ut post aliquot annorum
salubrium seriem, pestem subinde grassari, ani-
madversum sit, sive id ex aëris solive vitio, sive
ex alia quacumque causa oriatur.

t Hanc igitur certum est, Uthonem sub an-
num 829 ex hac vita migrasse. Ab obitu Utho-
nis usque ad regimen inchoatum Nithardi, cui
anno 837 diploma dedit Ludovicus Germaniæ
rex, effluxerunt anni circiter 36 secundum cata-
logum Hundianum : quos si ex 837 subtraxeris,
ad initium seculi ix calculus relabetur, eoque an-
nis aliquot inchoato, Utho obierit, si annos,
quibus inter Uthonem & Nithardum Metamensi
cœnobio Oportunus, Wolframus & Emicho præ-
fuerunt, catalogus rectè exhibeat ; & Nithardo,
jam annis aliquot abbati, dictum diploma datum
esse posueris.

D

E

F

DE S. JOVINO VEL JUVINO CONF.

I N C A M P A N I A G A L L I Æ.

C.B.

C O M M E N T A R I U S P R A E V I U S.

Memoria in Fastis sacrī minūs antiquis, cultus ecclesiasticus,
C Vita sublestæ fidei.

SECULO
FORTE IX.
Sancti memo-
ria in Fastis
sacrī.

Olanus ad hunc diem in Usu-
ardo à se aucto S. Juvinum,
sen, ut alii, secundâ litterâ
mutatâ, scribunt, Jovinum
brevissimè his verbis annun-
tiat : In pago Dulcrimensi,
sancti Juvini confessoris. Molanano huic Uſu-
ardi apud Sollerium Auctario tria insuper alia
accedunt, Tornacense scilicet, Remense & Au-
gense ; in quo posteriori pro Jovini aut Juvini
nomine corrupcione exaratur Vivini. Juvinum aut
Jovinum hodie pariter celebrant Ferrarius in Cat-
alogo Generali Sanctorum, Rosweydis in suis
Sanctorum Fastis, & in iis, que concinnarunt,
Martyrologiis Galestinus, Canisius, Sausayus &
novissimè omnium Castellanus. Attamen in Uſu-
ardino puro aliisque antiquioribus, quæ Clasico-
rum nomine veniunt, Juvini nomen hodie nus-
piam occurrit. Hinc fortè factum est, ut ii, qui
circa ultimos seculi xvi annos Romanum hodier-
num reformarunt, S. Juvinum in hoc pariter

prætermiserint, utpote quem nec Belino inveni-
rent inscriptum, nec aliunde sufficienter cogno-
scerent. Verū non est, cur quisquam miretur,
Martyrologiis Clasiscis Sanctum hodie non inscri-
bi, siquidem hic secundum dicenda Uſuardo ali-
isque illorum concinnatoribus etate forsan exsite-
ri posterior. Utnt sit, Juvinus equidem Sanctis
merito annumeratur, utpote cultu, Sanctis de-
ferri solito, hodieque gaudens, olimve saltē
gavitus, idque non solum, uti infrā probabo,
in Dulcrimensi Campaniæ pago, cui in plerisque
Fastis sacrī suprà laudatis adscribitur ; verū
etiam, ut saltē verosimillimum appareat, in bi-
nis aliis amplissime ejusdem Galliarum provin-
cia locis.

2 Alter ex his est civitatis Remensis, Campa-
nia metropolis, suburbium ; alter verò vicus ad
Matronam flumen, Loisy nominatus, qui Lin-
gonas inter & Calvomontium, Campaniæ urbes,
interjacet, uti in Geographica Blaviana Campa-
nia Tabula notatum invenio. Sanctum in subur-
bio

cultus eccl-
esiasticus in
suburbio Re-
mensi, in vi-
co Loisy ad
Matronam.

Abio Remensi cultu gaudere ecclesiastico, olimve esse gavisum, colligo ex Remensi Usuardi apud Sollerium Auctario jam ante memorato. In hoc enim hodie Sandus annuntiatur his verbis: In suburbio Remensi, natale sancti Jovini confessoris; cuius annuntiationis, quā Sanctus suburbio Remensi attribuitur, causam ego aliam, quam que à cultu ecclesiastico repetenda sit, invenire non valeo; neque enim Juvinus locum illum vel viā sancte transactā, vel felici beatoque obitu illustravit. Vero simillimum itaque appetat, Sanctum ibidem olim cultu ecclesiastico fuisse affectum, eoque ibidem etiam hodie forsan affici. Quod vero jam ad mox nominatum, qui ad Matronam situs est, vicum pertinet, Sandum ibi quoque coli, intelligitur ex Castellano, dum in Martyrologio suo Universali Juvinum hodie celebrans, sic scribit: In pago Dulcrimeni in Campania, S. Juvini confessoris, cui in Loisy ad Matronam dedicata est ecclesia. In vico illo ecclesiam Sancto esse dedicatam, nec ex aliis scriptoribus, nec ex ipsis monumentis addisco. Verum hic unum mihi sufficit Castellani testimonium, qui, que de Sanctorum cultu afferat, probè habuisse perspecta, plerūmque deprehendit. Dubitandum adeò non est, quin præmemorati vici ecclesia Sancto sit consecrata; hicque proinde ibidem cultu ecclesiastico certissimè gaudet.

B in Dulcremenſi, cuiusbie datur

3 Atque ita nunc probatum habes cultum ecclesiasticum, quo Sanctus in duobus à pago Dulcrimeni distinētis Campaniae locis hodie etiam gaudet, olimve fuit gavisus. Supereft, ut & culum, quo in diēto pago gaudet, olimve fuit gavisus, etiam nunc probem. Ante tamen, quam id faciam, juverit, quo dicenda clarissimè intelligantur, pagi illius, qui S. Juvini viā ac obitu insuper illustris est, quique etiam in Augenſi Auctario ſuprà laudato Dulcomensis pagus vocatur, uotuum p̄mittere. Pagus Dulcomensis, inquit in Notitia Galliarum Hadrianus Valesius, in diocesi parœciave Remensi, ubi vicus celebris Sindunum fit, Frodoardo memoratur in libro 1. Historiæ ecclesiasticæ Remensis: cui & Dulcomensis pagus, atque etiam Dolomensis, & Dulmenis dicitur; Dulmenis quoque, id est, Dulmenis in divisione regni Lotharii; haud dubiè le pays de Dormois, in quo opidum sanctæ Manechildis, & Cernacum, Cernay en Dormois, baroniæ titulo illustre, ubi unus ex xvii decanatis Remensis ecclesiæ. Ita varias nominis, quo pagus Dulcomensis gaudet, efformationes hīc affignal Valesius, qui, vocari illum subinde Dulcrimensem, verosimillimè etiam addidisset, si modò Fastos ſacros ſuprà memoratos, quibus Sancti nostri nomen inſcritur, pra oculis hic habuiffet. Utin ſit, hic scriptor, nonnullis post verba proximè recitata interjectis, de pago Dulcomensi seu Dulcrimeni ſic pergit: Hic pagus à Cernaco ad Mosam flumen promittebatur, Castellumque Dunum ad Mosam, Dun, & villulam Dulcon totius pagi caput, unde & pago nomen, vicumque Sindunum ad Axonam continebat, Senuc vulgo dictum, cella seu prioratu S. Oriculi nobilem.

C notitia, Campania pago non ignobilis;

4 Porro in hoc pago seu territorio vicius est, qui à S. Juvino nomen habet. Hic ad dexteram fluvii, qui Gallicè Ayre, Latinè à Baudrando Arola, Edera in Tabula Geographicā, tom. 9 Gallia Christiana prefixa, appellatur, ſitus est, duabus circuitr leucis horariis à fluvii bujus & Axona confluentibus diſtat, ſeſe inter & locum, quo duo hi amnes confluunt, Grandipratense oppidulum equali

ferè utrimque ſpatio habens interpoſitum. Adi Blavianam diocesis Remensis ditionisque Retelenſis Geographicam Tabulam, aut etiam eam, quā Guilielmus de L'isle Campaniam novifimè eft complexus, reſque illico manifeſta evadet. Verum, inquies, viciusne is propterea à Sancto noſtro no-men traxit? Reſpondeo, id quidem nec ex hiftoricis de rebus Campaniae tractantibus, nec ex antiquis regionis hujus monumentis poſſe evinci; eſſe tamen, cur vico nomen à Sancti noſtri nomine fuſſe inditum, non immerſio credatur. Etenim in Vita edenda num. 12 ſic ſcribitur: Crescente autem populi devotione & miraculorum magnitudine, ibi (ad Arolam ſeu Ederam, ubi Sanctus fuerat ſepultus) eft ecclesia in ipſius honorem conſtructa, ut, quem antea locum tenuerat multitudi bestiarum, is jam ob sancti Viri (Juvini ſcilicet) humilitatem inhabitetur, & in ho-diernum uſque diem non modò ipſius ecclesia, ſed & tota prorsus villa sancti Juvini nomine nuncupetur. Quibus ſanè ex verbis recte colliguntur, S. Juvini vicius, qui ad Ederam ſeu Arolam fluvium (neque enim alter ad hunc fluvium S. Juvini vicius occurrit) in prefatis Tabulis Geographicis notatur, à Sancto noſtro Juvino ſic appellari. Nec hoc tantum ex verbis illis diſcimus, verum etiam Juvino in diēto vico, cui nomen fecit, ecclesiam fuſſe exstructam, cultuque proinde ecclesiastico fuſſe illum ibi à fidelibus affectum; quod etiam ex verbis, que proximè recitatis ſubduntur, clarissimè intelligitur.

5 Sic habent: Post multos vero ab ejus (Sancti Juvini) glorioſo tranſitu elapsos annos, ipſius reverendissimum corpus de ſepulchro levatum eft, & à religiosis viris, honorabilibusque perſonis in arca lignea compoſitum: quea ſi pro ſua ipſius qualitate vilior appareat, quam ut tam incomparabilem theſaurum, ab angelis ſepiſſimè frequentatum, contineret, nobis tam, qui ſpecialiū ejus ſervitio ſumus mancipati, conuenit caſtitate & modestiâ refulgentes ipſius ſanctitatis exempla ſectari, ſi cum ipſo in Beatorum inenarrabili gaudio admiferi optamus. Itaque S. Juvini vicius, ad Ederam ſeu Arolam ſitus, verosimillimè à Sancto noſtro nomen obtinuit, bujusque ſimul cultu antiquitus etiam fuit iuſtris. Verum, inquies, tantane ergo antiquitatis eft S. Juvini Vita, ſen potius bujus ſcriptor, ut triū ei fidei queat, dum Sandum noſtrum S. Juvini vico, ad Ederam ſeu Arolam ſito, nomen feciſſe, cultuque ibi fuſſe affectum ecclesiastico, abſque ullo omnino reſte idoneo affirmat? Reſpondeo, hunc ſcriptorem, utut in aliis ſecundum dicenda à veritate verosimiliter plus ſemel devium, integrum tamen fidem mereri in iis, que de vico, qui à S. Juvino nomen traxerit, bujusque ibidem cultu ecclesiastico afferat. Idcirco ſic exiſtimo, quod, que ad Sancti cultum ſpectantia afferit, ipſe ea, utpote que ſua etiam etate locum obtinuiffe, verbis ſuprà recitatis non obſcurè indicat, abſque ullo dubio habuerit apprimè perspeclā; ex cultu vero ecclesiastico, quo Juvinus in diēto vico fuit gavisus, verosimillimum, imò etiam ferè certum fiat, hunc Juvini nomen non aliunde, quam à Sancto noſtro traxisse.

6 Hac ſunt, que, aliis documentis deficien-tibus, de S. Jovini ſeu Juvini cultu, vicoque à Sancti nomine appellato, commemoranda habeo. Ipmam nunc Sancti Vitam edendam, que ad hanc ſpectent, & quis, qualisque, qui eamdem litteris conſignavit, auctor ſit, diſcretore aggredior. Sansſayus ſuprà lan-

ubi cultum
fuſſe San-
ctum, ex fo-
la Vita eden-
da

E

eruitur. Hac
compendio
exhibetur à
Sansſayo.

AUCTORE

C. B.

landatus, qui Sanctum, ut ipote ex dictis non in solo Dulcimensi seu Dulcomensi pago, sed in binis insuper aliis Campania locis cultum, in Campania ad hunc diem generaliori Martyrologii sui Gallicani annuntiatione celebrat, Saussayus, inquam, Sancti nostri Vitam, quam edituri sumus, aut certè alteram huic non multum absimilem præ oculis verosimiliter habuit. Ut sic existimem, facit elogium, quo Sanctum exornat, quoque Vita edenda quoddam exhibet compendium, quod, quamquam in nonnullis adjunctionibus ab hac diffonet, in plerisque tamen cum eadem apprime consonat. Hoc ex utrinque collatione evadet perspicuum. En adeò, quod hoc fieri queat commodius, etiam hic illud: In Campania sancti Jovini confessoris & eremitæ, qui ex agro Remensi oriundus, servili sorte, per sincerum Dei famulatum, ad libertatem, quam intuitu pietatis & insignium gratiæ ei contulit Marcus comes Stadunensis, pervenit. Hacque, ut Apostolus monet, bene usus, multos è servitute peccati ad Dei filiorum libertatem strenuo conatu perduxit: Deinde cum in secessu multa mira patrasset, placido excessu perrexit ad Dominum. Corpus ejus post edita ejus in funere multa prodiga, tandem in ipso oratorio cellulae, quam incoluerat, sepultum est: ubi, crescentibus signis, insignis condita est basilica, cui adjunctus vicus sensim in oppidum excrescit, propter tanti Confessoris opitulationem jam ipsius nomine conspicuum.

B 7 Ita Saussayus, de cuius assertis singulis quid sentiendum sit, partim hic Commentarius, parium Annotata, que Vita edenda subjungam, aperiuntur.

In fine ait, vicum, qui ecclesia, ad Sancti celum exstructæ, erat adjunctus, sensim excrescisse in oppidum, S. Juvini nomine conspicuum; quod, equidem, quantum opinor, à vero est alienum. Etenim in Vita edenda (vide verba numero 4 recitata) locus, qui ecclesia, ad Sancti oratorium seu sepulcrum exstructæ, memoratur adjunctus, villæ dumtaxat nomine insignitur, nullumque prorsus vel apud historicos vel apud antiquos geographos in Campania occurrit oppidum, quod S. Juvini nomine fuerit appellatum. Adhuc locus ille, qui ad Arolam seu Ederam fluvium S. Juvini nomine habetur illustris, non eo signo, quo oppida, sed eo tantum, quo vici notari solent, in Tabulis geographicis supra laudatis notatur. Itaque quod de vico, qui sensim in oppidum, S. Juvini nomine conspicuum, excreverit, à Saussayo asseveratur, nullam omnino fidem meretur. Aliud esto judicium de Vita eremita, quam à Sancto ductam, insinuat. Quamvis enim de hac mentionem expressam in Vita edenda non faciat anonymous Sancti biographus, ea tamen litteris mandat, que nequit obstant, quò minus Sanctus vitam duxisse eremitem credatur. Etenim ubi num. 6 narravit, quod Sanctus è servo factus sit liber, num. 7 vox subdit: Qui (Sanctus Juvinus) tunc quanto magis se liberum vidit ab hominum servitio, tanto ardenter cœpit insistere divino; tum ut confessa sibi libertate non ingratè uteretur, tum ut ad mortem (quæ jam appropinquabat) dignius se præpararet, jejunis nimis, vigiliis, orationibus cæterisque sanctis operibus insistens.

C 8 Quibus sanè in verbis nihil latet, quod Juvinus foris duxit vitam eremitiæ. cum Vita Sancti eremita pugnet; hanc tamen, si illa cum Saussayi Elogio coniunctum consideretur, Juvinus verosimiliter non prius duxerit, quam jam proveletioris etatis esset effectus. Ete-

nim, ut in elogio supra hoc transcripto Saussayus D velle videtur, Juvinus non prius vitam eremiticam est amplexus, quam jam libertate ab hero suo esset donatus; bac autem ille, ut ex verbis Vita edenda proximè recitatis consequitur, donatus non fuit, nisi cùm jam mors appropinquaret, ac proin non prius verosimiliter, quam jam ad proveletioris etatem pervenisset. Utut sit, Saussayus equidem, qui vitam eremiticam Sancto attribuit, cum Sancti nostri biographo hic minimè pugnat. Verum, inquires, nihilne etiam aliunde occurrit, ob quod hic Saussayo seu potius auctori, ex quo is Sancti Elogium supra hoc transcriptum hancit, fides denegari mereatur? Respondeo, à me equidem nihil hujusmodi esse repertum. Non est ergo, cur vitam Sancti eremiticam, à Saussayo assertam, vero pronuntiem absimilem. Rem adeò aliorum judicio permitto. Quidquid interim his libitum fuerit statuere, dubitandum non appetet, quin sanctissimum vita genus Sanctus duxerit. Etenim hic, uti equidem Vita edenda fide admittendum videtur, in pago seu territorio Dulcomensi seu Dulcimensi lucem hancit, vitam exegit, mortemque obiit, ut adeò in hoc pago seu territorio notissimus existiterit. Quapropter, cum ibi natus sit ex dielis ecclesiam sibi dedicatam, vicumque à nomine suo appellatum, dubitandum utique non est, quin sanctissime vixerit, sanctissimeque simul obicerit; neque enim, alioquin ecclesia illi in dielo pago, veluti Sancto, dedicanda, vicusve ejus nomine videtur suisse inscribendus. Hinc etiam puto, miraculis forte etiam Juvinum tum ante, tum post obitum inclarnisse.

E 9 Absit tamen, ut pro certis atque indubitate Miracula. habeam miracula, quæ Sanctus patrassè, in Vita edenda afferitur. Rationem, cur sic existimem, mox dabo. Lubet præviè, ut, quæ qualiaque illa sint miracula, studiosus lector perspiciat, ea hic cum brevi Vita edende compendio ob oculos proponere. Sanctus servili natus genere, porcisque à domino, cui servit, custodiendis adhibitus, divino impulso in nemore oratorium exstruxit, hinc negligenter infidelitatisque apud herum insimulatus, innocentiam suam probat, primò quidem grege, qui quaquaversum dispersus erat, majori etiam, quam quæ debebatur, copiâ in unum brevi contracto; deinde verò baculo, quem tenebat manibus, in arborem, tribus ramis excrescentem floribusque ornatam, subito converso. Herus, vixi hisce prodigiis, Juvinum libertate donat. Hic mox divino fæse servitio ferventius etiam, quam antè, impendit, felicique obitu excedit è vivis. Corpus Defuncti loco ad sepulturam dimoveri nequit, nisi ad oratorium, quod Sanctus, in vivis superstes, in silva exstruxerat. Dum è illud defertur, semel atque iterum Arola seu Edera fluvius, aquis suis, quæ tunc multum increverant, utrumque prodigiosè divisus, siccum præbet ad sepulturam Sancti properantibus transitum. Tale est, quam auctor anonymous conscripsit, quamque edituri sumus, Sancti nostri Vita compendium, talia miracula, quæ in eo memorantur à Juvino patrata.

F 10 Quæ, quamquam omnia prorsus incredibilia non appareant, sinitque etiam hec inter, quorum similia apud nos in genuinis sincerisque Sanctorum Actis saperantero occurrint, ea tamen, ego, utut etiam à Sancto nostro C. ante C. post obitum patrata suisse miracula, pro verosimili habeam, vocare cogor in dubium, primò quidem, quod ab anonymous Sancti biographo, à solo litteris consignata sunt, ex infida vulgi fama,

A mta, populariter traditione, fallere frequenter solita, dumtaxat fuerint de prompta, ut ab ipso met nam. 14 Vita edenda non obscurè indicatur his verbis: Hæc tantum de ejus (sancti Juvini) vita à fidelibus viris didicimus, secuti, quæ per omnium ejus loci vicinorum volitant ora: quæ nos, licet indigni, pauca ex pluribus scripto tradimus, quamvis non dubitemus, multa alia per ipsum à Domino operata, sed per negligentiam litteris non comprehensa, & idcirco oblivioni tradita; deinde verò, quid ipsammet Sancti biographus à S. Juvini atate tanto temporis intervallo fuerit remotus, ut in iis, quæ de illo scribit, certam sibi fidem conciliare non valeat. Indicat id etiam ipsammet num. 13 Vita edenda, ubi sic scribit: Post multos verò ab ejus (sancti Juvini) glorioso transitu elapsos annos ipsius reverendissimum corpus de sepulchro levatum est, & à religiosis viris honorabilibusque personis in arca lignea compositum.

11 Sancti ergò biographus non floruit, nisi iam multis annis post Juvini obitum elapsis. Imò biographum non floruisse, nisi jam uno saltē, aut forè etiam pluribus seculis post Juvini obitum elapsis, verosimile appetet. Ita existimo, quod, quæ litteris mandat, sese vel ex oculatis testibus, vel ex iis, qui ex oculatis testibus audiverant, didicisse, nuspam indicet, id utique, si ex fonte adeò probato sua huiusmodi, omni dubio procul indicatur, nec ad solam, ut secundum jam dicta facit, communem populi famam, quod assertis suis fidem conciliet, recensurus. Hec sunt, quorum causâ potissimum in dubium revocanda reor prodigia, quæ in Vita edenda narrantur, queque etiam propterea non facile, ut puto, fidem apud quemquam invenient. Nec tantum ob jam dicta pro dubiis habeo Vitæ edenda prodigia, verè etiam quæcumque in hac de servili Juvini conditione, de famulatu porcorumque apud Marcum, Dulcimensi conitent, custodia, deque libertatis, postquam apud hunc infidelitatis insinuatoris fuisse, imperatione memoria produntur. Affinia hec sunt iis, quæ in Vita fabulosa S. Sereni, ad diem precedentem Operi nostro inserta, cap. 1 referuntur. Habueritne forè hanc pre manibus Juvini biographus, nonnullaque ad ejusdem imitationem confinxerit? Id equeidem ego indubitanter nec asseverare nec negare ausin.

C 12 Utut tamen sit, non multò potiorem fidem, quam S. Sereni biographus, mereri mibi videtur. Quam nihilominus elucubravit, S. Juvini Vitam prelo vulgandam duxi, tum quod ex ea saltē antiquum Sancti in pago Dulcimensi cultum secundum jam dicta habeamus comprehendit, tum etiam quod vel hinc futurum sit, ut studiosus lector perspiciat, quam merito apud nos fides vacillet lucubrationis hujusmodi; in qua etiam nulla prorsus nota chronica occurrit, ex qua vel annum, vel seculum, quo Juvinus floruerit, certò definias. Notat quidem numero 7, Sanctum quinto Nonarum Octobrium die excessisse è vivis; verè nec annum, quo id factum sit, nec quidquam, ex quo is colligatur, adjungit. Adhac num. 15 biographus quidem sic scribit: Jam nos, ejus (sancti Juvini) piissimis & Sanctorum omnium interventibus meritis, absolutionem omnium petimus criminum, quorum alligamur nodis, sicque presentemducere vitam, ut pervenire valeamus ad æternam, in qua videbitur Deus deorum in Syon, ipso praestante Domino, qui

Oktobris Tomus II.

nos perducere dignatus est ad millesimum & ultra suæ salutiferæ Incarnationis adventum; quibus verbis sese seculo undecimo floruisse, non obscurè significat; verè nec bins vel annus, vel etiam dumtaxat seculum, quo Juvinus obiit, certò potest erui. Etenim ex dictis in obscuro relinquunt, unicore tantum, an pluribus seculis à Juvini atate fuerit remotus. Nihilominus cum nra. 6 afferat, arborem, à S. Juvino per prodigium (pro hoc ego spondere nolim) excitatam, atate sua adhuc perseverasse, eaque tunc, utpote quam omnes in circuitu arbores magnitudine sua exsuperasse scribit, admodum annosa exsisterit, fiori potest, ut unicō tantum seculo aut circiter post S. Juvinum floruerit, hincque ego Commentarii hujus initio in margine seculum nonum dubitanter adscripti. Ceterū, si quid præterea in Vitam edendam observari conveniat, id in Annotatis huic de more subdendis præstabisur.

V I T A

S U B L E S T Æ F I D E I ,

Auctore anonymo,

Ex Ms. Belfortiano, quod ex veteri Ms. parochialis ecclæsie de Juviny diœcesis Sueffionensis acceptum notatur.

Veneranda & ineffabilis Dei pietas, quæ omnes homines vult salvos fieri, prothoparentis nostri delicto condolens, in ipso mundialis fabricæ initio dignatus est ex ipsis hominibus eligere, per quorum exemplum laudabile alios revocaret ad felicitatem beatitudinis amissæ. Ab ipso namque bonorum omnium largitore Domino sunt sancti patriarchæ fundati, beati prophetae scientiæ verissimâ illuminati, gloriosi Apostoli sublimiter edocti, fortissimi martyres longanimi patientia, & egregii confessores laudabili perseverantia confortati. Quorum in numero justè prorsus recentetur vir Dei, sanctissimus Juvinus, in sacro baptismate à parentibus Christianis non abs sic appellatus: qui non modò, dum hic præfens in carna esset, cunctos juvabat, sed & nunc etiam, Christo conjunctus, si fideliter invocetur, multò magis juvare non desinit a.

2 Fuit quidem hic Beatissimus ex territorio metropolitanæ urbis Remorum, de comitatu, qui Dulcomensis nuncupatur b. Quem scilicet comitatum atque Stadinensem tunc regebat comes quidam nomine Marcus c: cuius etiam hic vir Domini Juvinus à plurimis asseveratur servus fuisse; quamquam Janitoris cœli doctrinæ didicimus, quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente, qui timet Deum & operatur justitiam, acceptus est illi. Quod benignus Dominus satis ostendit, dum hunc sanctum, de quo loquimur, in hominum ser-

*Sanctus, in
cuius nomine
hic ludit bio-
graphus.*

F

*in diœcesi Ro-
mensi natus,
comiti Dul-
cimensi fan-
kulatur,*

b

c

E s

vitio

A. ANO-
NIMO.

vitio constitutum, non solum ad amorem suum attraxit, sed & sublimiter Sanctorum suorum meritis coæquavit.

te non ingratè ueteretur, tum ut ad mortem (quæ jam appropinquabat) dignius se præpararet, jejunis nimirum, vigiliis, orationibus cæterisque sanctis operibus insistens. Quibus dum

*soliq[ue] de te.
de Deo ser-
vientes seruen-
tibus, è vivis
excedit.*

*dumque di-
vinitus illu-
stratus ora-
torium in
nemore con-
fruit,*

d**e****f**

*infidelitatis
apud domi-
num suum
accusatur.*

B

*Verùm ab
hoc, cui, in
accusationis
veritatem in-
quirens, pro-
digis,*

*qua edit, in-
nocentiam
suam probat,
f[er]oritate do-
mainer,*

g

C

Ad quod diuinæ virtutis opus stupenter

illumin cernens confessor Domini Juvinus, ma-

gis ac magis de Dei bonitate confidens, defixo

in terram suo baculo, adjecit, dicens :

Si ego

fidelis famulus tibi sum, nunc ostendere dignes-

tur Dominus noster Jesus Christus.

g

Statimque

baculus ille in conspectu omnium, fixis deor-

sum radicibus, crevit in arborem, tribus ra-

musculis dilatatam, ac pulcherrimis floribus

adornatam : quæ ad meritorum sanctissimi hujus

Viri ostensionem usque etiam hodiè perseverat,

omnes in circuitu arbores magnitudine sua exu-

perans. Cùm hoc tam præclarum & in re-

gione hac inauditum confinxissent miraculum,

ex hinc venerari illum cœperunt, quem prius

despiciebat : & dominus ejus temporalis ab

omni servitio liberum pronuntiavit, facta ei,

quocumque vellet, eundi potestate.

h

7 Qui tunc quanto magis se liberum vidit

ab hominum servitio, tanto ardentius cœpit

insistere divino : tum ut concessa sibi immunitas

toto animi studio esset intentus, æterna requie, ad quam indesinenter suspirabat, remunerari à Domino meruit, ex hoc mundo transiens quanto Nonarum Octobrium die, eo ipso in loco, in quo baculum ipsius in arborem coaluisse, suprà retulimus i.

8 Ejus preciosa morte audita, convenerunt vicini, ut sepeliendum deferrent ad ecclesiam beatæ Mariæ semper Virginis, constructam in vico, cui nomen est Cheherycus k, sed moneri non potuit. Tunc ergò dixerunt, ut portaretur ad villam, quæ vocatur Laudala l, basilicam habens in honorem ejusdem Dominæ nostræ, sed itidem nequivit loco dimoveri. Quam obrem junxerunt se cum iis, qui ferre disposuerant, alii nonnulli, ut ad templum beato Medardo dicatum in vico Felici-Villa m nuncupato, aut ad aliam aliquam ecclesiarum, quæ in circuitu sunt, perferrent, sed nec tunc etiam auferre valuerunt.

9 Omnibus igitur, qui aderant mirantibus, & de istius rei novitate conferentibus, tandem, inspirante Deo, venit in mentem, si forte placaret ipsi Beato sepeliri in loco, quem ad seruendum Deo ipse extruxerat n: & protinus tam velociter sublatum est, ut nihil omnino oneris portantes sentire viderentur o.

10 Cùm ergò venerabile pignus gestantes venissent ad saepc memoratum Ayram fluvium p (qui ex uno latere habet saltum . . . q magnum, ex altero autem paulò superius dictum Serram) ipsumque fluvium in tantum excrevisse reperissent, ut transvadari non posset, ecce, eadem illa Omnipotens Dei manus, quæ antiquis olim Patribus divisum mare Rûbrum in divisiones, & hic similiter liquidum elementum in duritiam convertit, & quasi pro muro à dextris & à sinistris stare præcepit, donec Famulum suum dilectum ad prælectum sepulturæ locum perduci faceret.

11 Denique reversis in alveum aquis & solo fluxu excurrentibus, paupercula quedam mulier ista audiens post eum : quæ cùm transire non posset, ingenti spiritu & fide magna sanctum Dei Confessorem clamat dicens : Serve Dei Juvine, permitte mihi, ut transire valeam ad sepeliendum te. Nec mora : dividitur iterum aqua, siccoque vestigio & ipsa hæc mulier transivit, desiderium pauperum (ut ait Propheta) exaudiente Domino, præparationem cordis eorum audiente aure ejus r.

12 Beato itaque Juvino sepulto, omnes ad propria cum pace redierunt f, laudantes & glorificantes mirabilem in Sanctis suis Dominum nostrum Jesum Christum. Crescente autem populi devotione & miraculorum magnitudine, ibi est ecclesia in ipsius honorem construenda, ut, quem antea locum tenuerat multitudo bestiarum, is jam ob sancti Viri humilitatem à populo inhabitetur, & in hodiernum usque diem non modò ipsius ecclesia, sed & tota prorsus villa sancti Juvini nomine nuncupetur.

13 Post multos verò ab ejus gloriofo transi- tu elapsos annos, ipsius reverendissimum corpus de sepulchro levatum est, & à religiosis viris honorabilibusque personis in arca lignea compositum : quæ si pro sua ipsius qualitate vilior appareat, quam ut tam incomparabilem

*Defuncti cor-
pus loco ad
sepulturam
moveri ne-
quit,*

k

l

m

F

*nisi ad di-
stum, quod
Sanctus ex-
truxerat,
oratorium.*

n

o

*Dum verò eō
desertur, A-
tola fluvium,
aquis suis
prodigiis dē-
visis, semel*

p

q

*atque iterum
siccum pre-
bet ad Sanctō
sepulturam
properanti-
bus trans-
sum.*

F

*Fuit ibidem
polica ecclē-
sia Juvino
adfectata,*

f

*sacrumque
ejus corpus de
terra leva-
sum.*

the-

A thefaurum, ab angelis fr̄epissimè frequentatum, contineret, nobis tamen, qui specialius ejus servitio sumus mancipati, convenit castitate & munditiâ resurgentibus ipsius sanctitatis exempla sectari, si cum ipso in Beatorum inenarrabili gaudio admisceri optamus.

14 Hæc tantum de ejus vita à fidelibus viris didicimus, secuti, quæ per omnium ejus loci vicinorum volitant ora: quæ nos, licet indigni, pauca ex pluribus scripto tradidimus, quamvis non dubitemus, multa alia per ipsum à Domino operata, sed per negligentiam litteris non comprehensa, & idcirco oblivioni tradita.

15 Jam nos ejus piissimis & Sanctorum omnium intervenientibus meritis, absolutionem petimus criminum, quorum alligamur nodis, siveque præsentem ducere vitam, ut pervenire valeamus ad æternam, in qua videbitur Deus deorum in Syon, ipso præstante Domino, qui nos perducere dignatus est ad milesimum & ultra suæ salutiferæ Incarnationis adventum; cui est cum Deo Patre Omnipotente & sancto Flamme honor & gloria, virtus & imperium per omnia seculorum. Amen.

B A N N O T A T A.

a In nomine Juvini, utpote quod à verbo juvare derivatum videri potest, ludis hic biographus.

b Vide de hoc Campanie tractu Commentarium previum num. 3.

c Valesius in Notitia Galliarum ad vocabulum Astenidum sic habet: In ejusdem Caroli (Calvi) regis Capitulis pagus Stadinus, id est, Stadinensis ab Stadino seu Astenido dicitur (nam unum idemque esse puto) & inter pagum Vonzuin & Pertisum collocatur. Item ad vocabulum Satanacum ita memorat: Hoc olim (oppidum Stenay) castrum Astenidum & Stadinum Carolo Calvo dictum esse, pagoque Stadiniso vel Stadinensi nomen dedisse, . . . docui in Astenido. Ita Valesius, utrobique volens, castrum Astenidum, Stenay, idem esse cum castro Stadino, illudque pago Stadinensi seu Stadiniso nomen secisse. Verum duabus à Masomago leuis in colle cernuntur rudera antiqui castri, Ston vocati, hocque pago Stadiniso, qui in Capitulari à Carolo Calvo memoratur, nomen fecit; Astenidum autem seu oppidum Stenay ad pagum Stadinum spectare non potest, cum illud ad provinciam Trevirensim semper spectaret; hic verò secundum ipsummet Caroli Calvi Capitulare sub jurisdictione Hincmari, Remensis archiepiscopi, extiterit. Ita ferè Wastelainus, Societas Jesu sacerdos, in novissima sua Gallie Belgica Descriptione pag. 280. Utin sit, pagum Stadinum per comitatum Stadinensem biographus noster indubie intelligit. Verum comes Marcus, quem memorat, prorsus est ignotus. Unde sit, ut ex Marco comite, cui inservisse Sanctus dicitur, nihil omnino pro hujus estate definienda habeatur.

d Nukum ego in Campania nemus invenio, quod hoc nomine vocitetur.

e De parvo hoc Gallie fluvio Baudrandus in Dictionario Geographico ita habet: Oritur in Barrensi ducatu prope Ligniacum, deinde in Septentrionem tendens, rigatis Claromonte & Varennes, per Campaniam labitur ad Grandipratum, & paulò infra Axonæ miscetur. Fluvius hic, ut in Commentario num. 4 monui, in Tabula Geographica, tomo nono Gallie Christianæ aucta preflixa, vocatur Edera. Verum à Baudrando fluvius, Gallicè dictus Ierde, in Brit. Odebris Tomus II.

provincia positus, hoc nomine vocatur. Hinc ego, quamvis fluvium Ayre, ad quem S. Juvini vicus situs est, in Commentario Arolam & Ederam sub disjunctione appellarim, Arolæ tamen, quam Ederæ appellationem malim. Et verò nomen Latinum Arola ad Gallicum Ayre magis accedit.

f Fuit scilicet, ut infra docet biographus, eo loco postmodum exstructa parochialis S. Juvini ecclesia, in qua sanè temporis lapsu plura hominum millia baptizata, angelorumque Pane fuere refecta.

g Hoc Sancti factum pro admodum dubio etiam habeo. Rationem colliges ex num. 10 Commentarii prævii.

h In Commentario prævio jam monui, hec, qua num. 4, 5, 6 & 7 hic narrantur, affinia esse iis, quæ in fabulosa S. Sereni Vita, apud nos ad diem præcedentem edita, cap. 1 Sancto huic affinguntur. Saussayus in Elogio (vide Commentarii prævii num. 6) nullum nominatum memorat prodigium, cuius patrati occasione Sanctus libertatem fit adeptus; sed tantum generatim ait, hunc sincero Dei famulatu pervenisse ad libertatem, quam ei Marcus comes Stadunensis intuitu pietatis & insignium gratiæ contulerit. Prestat forsan Saussayi narratio.

i Saussayus ait, à Juvino (adi iterum Commentarii prævii num. 6) ante obitum in secessu, in quem is post obtentam libertatem sese contulit, multos è servitute peccati ad Dei filiorum libertatem adduxit, multaque patrata suis prodigia. Disponat adeò hic iterum à Sancti biographo, ut consideranti patebit.

k In Geographica Campania Tabula, quam novissimè elaboravit Guilielmus de L'isle, ad Arolam fluvium locus notatur, Checheri nuncupatum, à S. Juvini vico hand procul admodum distans. Diversus forsan is non est à vico, qui hic Checherycus vocatur.

l Nullum nominis hujus locum, qui non longè à S. Juvini vico situs sit, in Tabulis Geographicis notatum invenio.

m Vicus hic forsan idem est cum loco, qui in Geographica Campania Tabula proximè landata nuncupatur Fleville, atque ad Arolam fluvium inter locum, de quo mox, Checheri dictum, & S. Juvini vicum, equali ferè utrimque intervallo, situs est.

n Saussayus innuit, loco hunc seu oratorio, per Juvinum constructo, adjunctam suis cellulam, quod sanè in hypothesi vita eremitica, quam Sancto attribuit, verosimillimum appetit.

o Prodigia hinc similia in genuinis Sanctorum Actis etiam occurunt; verum vide Commentarii prævii num. 10.

p Et tamen fluvii hujus biographus semel dumtaxat adhuc anè mentionem fecit. Hinc oriri potest suspicio, Vitam hanc esse contraltam ex Vita prolixiori, in qua Ayra fluvius, quem ego Arolam cum Baudrando vocare malim, sapienter memoratus.

q Saltus hujus nomen punctis implevi, quod in Ms. nostro legi non queat.

r Vereor, ut duo haec miracula veritati congruant.

s Redieruntne, miraculosum rursus fluvio praebente transitum, vel an hujus forsan, sepulto Sancti corpore, jam aqua decreverant?

t Quæ binis hisce posterioribus numeris de ecclesiæ Sancto constructa, vico ejus nomine inscripto, corporeque de terra levato afferuntur, veritati puto conformia. Adi Commentarium præv.

DE S. GERARDO ABBATE
BRONIENSI

IN COMITATO NAMURCENSIS IN BELGIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti annuntiatio in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus,
Vita edenda.

ANNO
DCCCCLIX.
Sandus in
Fastis sacris
tum genera-
tibus,

B *Uod nobis interdum accidit, ut, an Sancti, quorum Acta cluci- danda veniunt, Martyrologius Classicis inscribantur, definire difficultimum sit, id hic S. Ger- ardi Vitam illustraturis negoti- um non facessit. Beda enim, Ado aliisque ad unum omnes, qui Martyrologia illa antiquiora concinnarunt, seculo decimo anteriores sunt; Gerardus autem, seculo nono jam propè elapsō natuſ, sanctitatis famā non ante seculum decimū fuit illuſtris. Hinc indubitatum effici- tur, hunc ab illis non tantum non celebra- ri, sed nec celebrari potuisse in iis, quos ad- ornarunt, Fastis sacris. At verò, quam in bi- sce propterea incassum queras Sancti memoriam, eam in omnibus penè Martyrologiis, Hagiologiis que minùs antiquis consignatam paſſim invenies. Grevenus, Molanus, Galeſinii, Maurolycus, Sanſayus, Caſtellanus, aliique bene multi in Martyrologiis suis Hagiologiisve hodie unanimi conſensu Gerardum annuntiant; quibus etiam Florarium nostrum Ms. & Romanum hodiernum accedit. Omnimē annuntiationes hic transcri- bere, foris prolixum; nec id opere pretium exi- ſtimo. Nihil enim ſuppeditanti, quod non clarissim innotuerit ex iis, quae aliuſde inſrā depromemus. Solam adeò breviorem Romani hodierni annun- tiationem defiſtro. His verbis concipiuntur: Apud Belgas in dioceſi Namurcensi sancti Gerardi abbatis.*

um particu- laribus,

C *2. Atque ita quidem jam habes, queis preci- pue in generalioribus Fastis sacris, cuiuscumque professionis ac status Sanctos commemorare foli- tis, S. Gerardus hodie annuntietur. Addo nunc etiam eos, quibus Sancti nomen pariter inscribi- tur, Fastos restrictiores, folis definiti cuiuspiam inſtituti Sanctis celebrandis destinatos. Itaque Dorganus, Wionus, aliique Benedictini hagio- logi in iis, quos folis Ordinis sui Sanctis memo- randis adornaſunt, Fastis sacris S. Gerardum ad hunc diem unanimiter etiam annuntiant, id- que sanè, cùm Sanctus ex dicendis omni dubio procul Benedictini inſtituti monachus exſliterit, non immerito faciunt. Horum annuntiationes, quod pariter nihil contineant, quod h̄c in anteceſ- ſum memorandum sit, huc etiam non transcribo. Nec tantam Sanctus in sacris Benedictinorum Fastis, verū etiam à Ghinia, canonico Regulari, in San- ctorum canonorum Regularium Natalibus hodie celebratur; quod, cùm Gerardus secundū dicen- da canonicum Regularem professus certissimè non fuerit, mirum non nemini forſan videbitur. Ne-*

que enim Ghinio, ut foris putabunt, fuit pro- pofitum, alios recensere Sanctos, quam qui ea- nonici Regulares inſtituto ac profefſione exſti- terint. Atamen rationem, ob quam id ille ha- giologus faciat, non deſſe, facile, quantum ope- ror, ex eo, quo Sanctum exornat, elogio quiſ- que intelliget. Hoc idcirco lubet huc transcribere.

E

*bodie annun-
tiatur,*

3. Sic habet: Apud Belgas dioceſis Namur- censi S. Gerardi abbatis, qui, viſione divina admonitus, Bronium ædificavit coenobium, ubi canonicos primò instituit, & ex S. Dionyſii Parisiensis monasterio (ubi Regularem vitam ac litteras didicit & presbyter factus est) S. Eugenii episcopi & martyris & aliorum Sancto- rum reliquias detulit. Ex quo coenobio poſtea, & coenobiis S. Bertini, & S. Amandi Gandavi vel clericos amouit, vel ad rectam vivendi re- gulam reformavit. Ipſe quietis amator, diviti- bus relictis monasteriis, quibus jussus præterat, ad Bronium reversus, totis viribus serviens Domino, obdormivit in pace anno Dom. 958 & vivus & mortuus signis coruscavit. Inter fan- tulos ergò canonicos Gerardum idcirco reſerve vi- detur Ghinio, quod ab illo canonici (clericos secun- dum morem canonicum viventes, vocati Vita eden- da) Bronii primò inſtituti, canonique, seu clerici, è nonnullis coenobiis vel ſummois, vel ad rectam vivendi normam revocati fuerint. Hinc ſcilicet Gerardum inter eos, qui de Ordine canonico bene meriti sunt, computari, eique proinde in Fastis sacris, à ſe concinnatis, locum confeſſit; hoc quippe honore alios Sanctos eadem de cauſa etiam ſubinde afficit, ut in Prefationis ſue Notando quarto lectorum mones. A Sancti jam probata in Fastis sacris memoria ad cultum ejus ecclesiasticum pariter probandum progredior.

F

4. Pra manibus habeo Officia Propria festo- rum dioceſis Namurcensi, ad formam Breviarii Romani redacta. In his ad tertium Octobris diem Officium de S. Gerardo abate ſub ritu dupli- recitandum proponitur; in hoc autem Sanctus tres ſecundi Nocturne habet ſibi pro- prias, ex Vita edenda feri depromptas atque in compendium contrahatas. Has adeò, ut studioſo lectori in ipſo mox hujus Commentarii limine compendiosam eorum, qua Sanctus gemit, notitiam exhibeam, integras huc transcribo. Prior his verbis concipiuntur: Vir Domini Gerardus, claris quidem natalibus illuſtris, ſed morum vitaque integri- tate illuſtrior, apud Stablecellas, Lomacensis territorii vicum, patre Stantio ex profapia Ha- ganonis Australiorum ducis, matre Pliſtrude, Stephanii Tungrorum epifcopi germana, pro- creatus

*inque diereſe
Namurcensi
Officio ecclē-
ſiastico, in
quo tres Le-
ctiones ſibi
proprias,*

A creatus est. Is ab ineunte ætate pietatis studio mirè deditus pravorum devitans consortia, animum assiduis precibus, monitisque salutaribus erudiebat: quæ ex sacris concionibus, quibus frequens intererat, hauriebat. Tantè autem in rebus agendis præditus erat prudentiâ, ut comes Namurcensis Berengarius ei præ ceteris difficultiora quæque ac magis arcana committeret; ita ab ejus arbitrio totius comitatus regimen dependebat: & idcirco comes eum rariùs à sui præsentia abesse patiebatur: *Secunda illis*: Hinc cùm die quodam idem comes pro nobilium consuetudine venatum cum suis ivisset, sanctumque Virum secum duxisset, & jam hora prandendi eos domum revocaret, Gerardus spiritalia corporalibus anteponens, bonâ comitis veniâ propinquam Bronii adiit ecclesiam, quæ cum quibusdam prædiis adjacentibus ad eum hæreditario jure devoluta erat, ut ibidem divinis mysteriis interesset.

buc transcri-
pas.

5 Dum verò sacerdos, qui illa peragebat, exspectatur, divinitus sopore in eum irruente, cælesti visione docetur, eo in loco oratorium construere. Quo sine mora exstrato, & copiosis ex prædiorum suorum redditibus dotato, ibidem clericorum sodalitatem instituit. Interim sollicitus remanet, qua ratione beati Eugenii episcopi & martyris sacras reliquias, quas Apostolorum Princeps ei in visione promiserat, consequi poterit: *Actertia demum iſis*: In ea cogitatione crebro illo versante, oportunè accidit ei, ut ipse à comite Berengario legatus in Gallias mittetur, ubi summa cum lætitia didicit, dictas sancti Eugenii reliquias in cœnobio beati Dionysii affervari. Quare, rebus ex sententia confessis, ac legatione peracta, valedicens mundo & coiuncti, monasticum induit habitum apud Parisos in eodem sancti Dionysii monasterio: ubi instar quinquennis pueri prima litterarum elementa didicit, & paulatim presbyteri gradum attigit nono à conversione sua anno. Interea Vir sanctus cunctis virtutibus ad stuporem fratrum ornatus, visionis suæ serie fratribus in unum convocatis exposita, sacra Eugenii pignora pro Broniensи ecclesia obtinuit. Tum statim, assumptis secum aliquot suæ professio- nis religiosis, Bronium repetiit, & ibidem clericorum instituto monachorum substituit. Deinde postquam, auctore Christo, vivens præ clara patrâsse miracula, ac fuisse pater & abbas octodecim monasteriorum, & in eis pervigili cura omnia administrâsse, divini Spiritus revelatione de obitus sui die édoctus, ditionibus cœnobiosis, quibus præserat, relictis, ad amicam Broniensis monasterii paupertatem se recepit, ibique post gratos Deo labores anno nonagesimo quinquagesimo octavo feliciter in Domino quievit:

habet, quot-
annis colitur,
uti etiam in
cathedrali
Gandenſi S.
Bavonis ec-
clesia.

6 Porro in supelleſtili nostra litteraria etiam extant bina Propria ecclesiae cathedralis S. Bavonis Gandarenſis, quorum alterum anno 1572 Gandavi, alterum, sed immutatum & ad Breviařiū Romani formam redactum, anno 1661 Antverpie typis est excusum. In priori ad tertium Octobris diem nec Officium de S. Gerardo recitandum, nec commemoratio facienda prescribitur; in posteriori verò proponitur Officium, sub ritu dupli majori recitandum, in quo Sanctus tres pariter secundi Nocturni Lectiones habet ſibi proprias. Itaque is non tantum in diœceſi Na- murcensi, verùm etiam in cathedrali S. Bavonis

Gandenſi ecclesia quotannis solemniter colitur. AUCTORE
Adhac ingens, quâ Gerardus gaudet, tum no-
minis celebritas, tum sanctitatis fama etiam fa-
cit, ut vix dubitem, quin id in nonnullis aliis
tum Belgii, tum Gallia ecclesiis pariter fiat. Ve-
rùm in has omnes, cùm jam ecclesiasticus Sancti
cultus satis superque sit probatus, inquirere non
lubet. Ceterum tres memorata cathedralis S. Ba-
vonis ecclesie Lectiones in plerisque consonant cum
Namurcensibus jam recitatis; tertia tamen, quæ in
Officio sexta est ordine, illud habet singulare, quod,
quæ S. Gerardus ad S. Bavonis monasterium spe-
ctantia gessit, queque in Lectionibus Namurcensi-
bus generaliter tantum indicantur, expressè com-
memoret. En verba: Eum (sanctum Gerardum)
deinde Arnulphus Magnus, Flandriæ comes,
cœnobio sancti Bavonis, à se restaurato, vige-
sum abbatem præfecit. Qui cùm dictum co-
mitem & prælatum cœnobii sancti Bertini ab
acerbissimo dolore calculi miraculosè liberâsse,
& annos plus minus quindecim monasterio san-
cti Bavonis laudabiliter præfuisse, prælaturam
cuidam Hugoni, pio ejusdem monasterii mo-
nacho, resignavit.

7 Possent hic nonnulla in Lectiones Sancti tum Namurcenses, tum Gandenſes observari; verùm que in his illustrari caſtigari veſtigantur, lucem ſi mul caſtigationemque accipient ex iis, que in Vitam edendam, ex qua ferè ſola illa, ut jam monui, de- prompta ſunt, in Commentarii huic decurſu eluci- dationis commentationiſve ergo obſervare viſum fuerit. Antequam è progrediār, quoniam in eum, que de Vita edenda eſt, sermonem jam incidi, lubet previē, que qualisque illa ſit, & à quo auctore conſcripta, nunc diſcutere. Mabillonius Seculo quinto Benedictino Vitam S. Gerardi ex duobus exemplaribus Mss., quorum alterum à Papebrochio noſtro, alterum ē Codice Bronienſe accepereſt, genuino, quem Surius multrat, ſer- vato ſtylo, alteroque ex duobus, quos ea habe- bat, prologis reſecto, typis vulgavit; in Obſer- vatione autem prævia num. I hec ſcribit: Sancti Gerardi res gestas litteris mandarunt auctores duo, uterque anonymous: quorum antiquior ex ſolo Vitæ, quam hic edimus, prologo priore no- tatus. Cùm orationem grammaticè quidem com- positam, non tamen idiotis minifque capaci- bus ſatis perſpicuam conſcriptiſſet, anonymous alter Gunteri abbatis hortatu novum Opus aliis verbis aggressus eſt, quale hic damus, cùm alterum penitus excidiffe credatur. Optandum eſſet, ut purum putum auctorem primarium reliquififer anonymous ſequor, qui minus apte ſubinde loquitur, aliosque loquentes inducit. Integrum tamen fidem meretur in factis recen- ſendis, quæ tum per ſe à teſtibus oculatis, tum ab anonymous priori accepit.

8 Talis eſt Mabillonii de posteriori Gerardi biographi- biographo, cuius lucubrationem edit, censura; etas

quam ſanè ſat equam exiftimo, nec ullum, qui in contrariam opinionem abierit, inter eruditos invenio. Quod verò innuit, ſcriptorem illum, que ſcribit, vel ex teſtibus oculatis, vel ex anonymous priore accepiffe, id quantum ad omnia ob ea, que in Commentarii huic decurſu dicentur, intelligi non debet: cùm autem anonymous prio- rem, uti ex Prologo liquet, ſibi preluculentem ha- buerit, veroſimillimum ſit, ex hoc illum nonnulla accepiffe; nonnullaque veroſimiliter etiam ac- cepit ex teſtibus oculatis. Ut id eum feciffe aut certè facere potuiffe pateat, in ejusdem atatem inquiramus. Gunteri abbatis iuſſu, ut in Prologo

AUCTORE

C. B.

priori indicat, suam de S. Gerardo lucubratio-
nem elaboravit. Hinc laudatus Mabillonius, ut
etatem ejus affignet, in Observatione prævia mox
dicta num. 2 sic pergit: Gunterus, cuius man-
dato scripsit anonymous posterior, abbatis vices
Bronii agebat anno mxxxii, testante Molano.
Suffragatur Fiffenus* in Floribus Leodiensibus,
ubi Broniensium abbatum exhibet Catalogum;
in quo post Gerardum Heribertus anno cma-
xcviii extinctus, deinde Guinebaldus, ac ter-
tio loco Gunterus locatur his verbis: "Gon-
therus scribendam curavit Vitam sancti Gerar-
di, dicandumque templum anno mxxxviii,
quod augustius ipse construxerat. Obiit anno
MLXII., Cùm ergò ex his verbis ab anno 1031
ad annum usque 1062 abbatis vices Bronii ege-
rit Gunterus, necesse est, ut anonymous Vita S.
Gerardi scriptor posterior, utpote qui hanc, Gun-
tero abbate jubente, exarârit, inter duos illos
terminos in vivis exstiterit, suamque, quâ San-
eli nostri Vitam sit complexus, lucubrationem ad-
ornârit.

B seu tempus,
quo scripsit.

9 Quædam tamen, inquit loco proximè ci-
tato Mabillonius, anonymi (posterioris scilicet)
loca huic calculo repugnare videntur. Nempe
quod de Lietaldo, Mosomensi abbatे, anno
cmaxcvii mortuo, tamquam de superstite lo-
quatur num. 12 (apud nos num. 23) "Si cui
ingerit ambiguitatem, Lietaldum pereontetur
abbatem." Eodem trahi debet id, quod le-
gitur num. 19 (apud nos 39) de Rainero se-
condo Longicollis Hainoensium comite, "qui
nunc usque, inquit, exsulat in ignotis re-
gionibus." Nam is ultra annum cmlxxxv vi-
tam produxisse non videtur. Ex adverso ano-
nymus (posterior scilicet) num. 28 (apud nos
70) agens de numero monasteriorum, quæ
Gerardus ad severiores leges revocavit, ait se
id à majoribus accepisse, & num. 29 (apud
nos 72) ubi de bellicis tumultibus tempore Ge-
rardi exortis, laudat Chronogiam priorum,
id est, majorum. Quæ verba non bene auctori
æquali convenient. Itaque, his expensis, veri-
similius est, hunc scripsisse sub annum mxxxv,
& quæ de Lietaldo abbate & Rainero comite
dicit, hæc in persona prioris anonymi (quod
non raro ejusmodi interpolatoribus accidit, ut
aliâs notavimus) retulisse. Sanè non video, quid
hic aliud ad hanc difficultatem, quam hic fibimet
ipse ex anonymo posteriori objicit Mabillonius,
sat plausibiliter possit reponi, nisi foris quis ve-
lit, in anonymi textum, quæ de Lietaldo abbate
& Rainero comite dicit, ab interpolatore esse in-
transa. Utut sit, cùm ex dictis Gunterus ab anno
1031 ad annum usque 1062 Broniensi mona-
sterio abbas præfuerit, hocque jubente, Gerardi
Vitam scripsiter anonymous posterior. Hic illam
indubie inter binos illos terminos scripta, & ve-
ro similius quidem vel sub annum 1035, ut vult
Mabillonius, vel potius sub annum 1038; hoc
enim anno templum Broniense dedicandum cu-
râsse, in Broniensium, quem suprà laudat Ma-
billonius, abbatum Catalogo asseritur Gunterus;
est autem admodum credibile, hunc, quam ex
dictis scribi iussit, Gerardi Vitam dedicationis
illius occasione scribendam curâsse.

C 10 Hinc jam partim, & partim ex Sancti
Hunc neque
Odonem, Clu-
niacensem
abbatem,

nostri atate nequeunt subsistere, quæ de scriptore,
qui Gerardi, abbatis Broniensis, Vitam, Guntero
abbate jubente, litteris mandârit, in suis in Mar-
tyrologium Romanum Annotatis Baronius ad hunc
diem existimavit, sic scribens: Extant ejus (S.

Gerardi abbatis Broniensis) Acta conscripta ad
Guntherum abbatem, quæ recitat Surius tom.
5. Testatur Trithemius lib. de Scriptoribus ec-
clesiasticis, sanctum Odonem, abbatem Cluniacensem,
scripsisse Vitam sancti Gerardi. Pe-
trus diae. Calsin. lib. de Viris illustribus mo-
nastr. Calsin. cap. 32 narrat, Vitam sancti Ge-
rardi confessoris scriptam fuisse à Gregorio epi-
scopo Tarracinensi. Ea itaque, quam Surius
recitat, potius tribuenda videtur præfato Gre-
gorio, quâ alteri: nam quodd tum soluta ora-
tione, tum etiam carminibus intexta habeatur,
ejus videtur potius esse scriptio; cùm multa ab
eodem carmine fuisse conscripta, idem auctor
testetur. Quibus verbis vult Baronius, S. Gerar-
di Vitam, quæ, ad Guntherum abbatem scripta,
exstat apud Surium, antorem habere vel S.
Odonem Cluniacensem abbatem, vel Gregorium
Tarracinensem episcopum. Adhuc illam non O-
doni, sed Gregorio potius videri attribuendam.
Verum nec hinc, nec illi adscribi posse videtur
ista lucubratio. Et primò quidem hanc ab Odone
elaboratam non esse, si ex hujus & S. Gerardi
estate perspicuum. Mabillonius Seculo quinto Be-
nedictino, parte prima longum simul atque accu-
ratum subministrat S. Odonis, Cluniacensis abba-
tis, elegium; Odo autem, sibi ibidem laudatus
scriptor probat, anno 942 è vivis excepsit. Qua-
propter, cùm ex dicendis S. Gerardus anno 959
obierit, nequit Odo litteris mandâsse præfata
Sancti Vitam, in qua hic & dicto anno 959 ob-
iisse, resque multis, quarum epocha post annum
942 locanda est, gessisse narratur. In Bibliotheca
Cluniacensi sub nomine S. Odonis, abbatis Clu-
niacensis, scripta exstat Vita S. Geraldii confesso-
ris, comitis Aureliacensis, qui, ut in Annotatis
ibidem observatur, anno 907 è vivis excepsit. Il-
la ipsa haud dubie hujus Geraldii seu Gerardi
Vita per Odonem scripta, à Trithemio Opere per
Baronium citato memoratur; unius enim dum-
taxat Gerardi, cuius Odo Vitam scripsit, men-
tionem facit.

11 Quod jam pertinet ad Gregorium, Tarraci-
nensem episcopum, hunc quoque S. Gerardi,
Broniensis abbatis, Vitam, que Gunthero apud
Surium nuncupatur, non conscripta, verosimil-
limum est. Petri diaconi de Viris illustribus Casi-
nenibus Opusculum tom. 6 Rerum Italicarum Scri-
ptorum exstat insertum; hujus autem trigesimo
secundo capiti subditur Annotatio, quâ de Gre-
gorio, Tarracinensi episcopo, sic observatur: In-
terfuit concilio Vastellensi anno 1106. Idem
Bullam quamdam subscrípit Pisanæ ecclesiæ
indultam anno 1126. Ad hunc ergò certè an-
num, si non diutiùs, Vitam produxit Gregorius,
Tarracinensis episcopus. Quapropter, cùm ex di-
ctis S. Gerardi Vita, quæ apud Surium Gunthero
abbati nuncupata est, sub annum 1035 aut 1038
verosimilius sit conscripta, nequit hac Gregorium,
Tarracinensem episcopum, habere autorem, nisi
quis hunc vel centenarium, vel centenario et-
iam majorem existuisse velit; neque enim ad
etatem minùs proœctam pervenisse potest Gre-
gorius, si Vita illius, anno 1035 aut 1038
scripta, auctor existat. In hac quippe hypo-
thesi anno 1035 viginti ut minimum annorum
fuerit, & ex dictis ad annum saltem 1126 Vi-
tam produxit. Cùm ergò minùs verosimile appa-
reat, Gregorium atatis adeò proœcta esse effe-
ctum, minùs etiam verosimilis redditur Baronii
de scripta ab illo Gerardi Vita opinio, in qua ne-
cessè est, ut ad etiam illam minùs verosimilem
per-

A *pervenerit Gregorius. Adhuc Gregorius, antequam ad Tarracinenes insulas promoveretur, montis Casini exstitit monachus, ut Petrus diaconus verbis mox dandis insinuat. Undo etiam fit, ut parum verosimile appareat, hunc esse auctorem prememoratae Vitae, qua, jubente Gunthero, Broniensis monasterii, à monte Casino longissime diffisi, abbe conscripta.*

B *12 Et verò Petrus diaconus loco per Baroniūm citato tantum sic scribit: Gregorius, Tarracinaensis episcopus, parvulus & ipse in Casino oblatus, memoriam tenax, ingenio vivax, tantæ fuit gravitatis, suavitatis ac eloquentiae, ut à nonnullis columna Ecclesiæ diceretur. Scripsit Passionem sanctorum Casti & Cassii: Passionem sanctæ virginis Restitutæ: Vitam sancti confessoris Christi Gerardi: ad quorum verborum veritatem minimè requiritur, ut Gregorius S. Gerardi, Broniensis abbatis, Vitam, qua Gunthero abbati fuerit inscripta, litteris mandarit. Potest enim alteram, quæ modò perierit, S. Gerardi Vitam exarasse. Adhuc fieri etiam potest, ut S. Gerardi confessoris, qui à Broniensi distinctus sit, Vitam elucubraret. Ad diem undecimam Augusti de S. Gerardo confessore, qui in castro Galinario diaœcis Sorana in Italia colitur, in Opere nostro actum est; ibi autem Commentario previo subduntur Acta, quæ ab auctore incerto notantur conscripta. Fuerit fortè hominum auctor Gregorius: certè, quod minus id creditur, etas non impedit Gerardi illius, utpote circa annum millesimum centesimum Vitam fundeti. Adhuc SS. Casti & Cassii, uti etiam S. Restituta virginis, quorum Sanctorum Vitam seu Passionem Gregorius, Tarracinenis episcopus, etiam descripsit, in diaœci Sorana, in qua mox dictus Gerardus, pariter coluntur. Adi caput Petri Diaconi suprà lundatum, Annotationemque ei subiectam.*

*editurque
proinde San-
ti Vita sub
nomine ano-
nymi.*

C *13 Utut sit, non esse equidem Gerardi nostri Vitam, Gunthero abbati nuncupatam, à Gregorio Tarracineni episcopo conscriptam, unicuique, quantum opinor, jam ex dictis verosimilium est factam. Et verò id mihi etiam certum apparet vel ex eo, quod Vitæ hujus auctori, cum eam, jubente Broniensi abbe, scriperit, monachus Broniensis exstiffisse videatur. Quapropter, cum lucubratio illa neque Odoni, Cluniacensi abbatii, neque alteri cuidam definito scriptori possit attribui, eam nos sub nomine anonymi, qui ex dictis monachus Broniensis exstiffisse videtur, ex Mabillonii editione Commentario huic subiectemus, additis de more Annotationibus, quibus obscura elucentur, castigenturque, quæ castiganda sunt, ubi id in Commentario sufficienter praesitum non fuerit. Aliam tamen in capita & numeros partitionem adhibebimus, quam Mabillonius, Appendicemque, quam hic Vitæ subnexuit, Commentario inferemus, ubi de sacris reliquiis à Gerardo è Dionysiano monasterio Bronium allatis sermo erit. Ceterum penes nos brevior etiam est Gerardi Vita Ms; verum hanc non edemus, quod parvi admodum pretii sit, utpote prater ea, quæ de Salmeni Gerardi stemmate, & comite Berengario, uti ex dicendis patet, perperam tradit, quoddam dumtaxat exhibens Vitæ edenda imperfectum compendium, ab auctore recentiori conscripsum, uti liquet ex hac, quæ terminatur, clausula: Est autem abbatialis dignitas Broniensis annexa episcopatuui Namurensi.*

§ II. Sancti patria, tempus natale, parentes, militia apud comitem Berengarium, pietatis & virtutis in prima ætate studium.

V Ir itaque, inquit num. i *Vita edenda scrip-*
tor anonymous, Domini dominus abbas Ge-
rardus, gerendis Domini mandatis mirabiliter
aptus, immò sacri principatus hierarchia cæ-
lesti per omnia dignus, sicuti veridicorum re-
latione comperimus, ingenuis atque orthodo-
xis parentibus apud Stablecellas Lomacensis
territorii vicum exstitit oriundus. Claris qui-
dem natalibus enituit, splendidior verò morum
probitate resulst. Pater ejus Stantius, ex pro-
fapia Haganonis, Atistrasiorum ducis, profa-
tus; mater autem Plietrudis nuncupata, domini
Stephani, Tungrorum episcopi, soror traditur
exstiffisse germana. Quibus verbis distincte disci-
mus tum Sancti patriam, tum etiam parentes.
Territorium Lomacense, in quo hic auctor ano-
nymus ponit Gerardi patriam, non unius ejus-
demque extensionis & sius est apud omnes scrip-
tores. Vix unum reperias, qui limites ejus sat
accuratè definiat. Neminem interiti inveni ha-
bitenus, qui de hisce deque toto Lomacensi terri-
torio, quod subinde Lomense, Laumense & Lum-
mense etiam scribitur, accuratius loquatur, quam
Joannes Baptista de Marne, Societatis Jesu sa-
cerdos, in novissima, quam anno 1754 vulga-
vit, comitatū Namuricensis Historia. Ex hoc
adè luet regionis illius usui hic valde futuram
dare notitiam.

15 Itaque in Prefatione, quam Historia sua

Namurensi no-
titia.

Namurensi premitit, verbis Gallicis, à me
Latinè redditis, sic habet: Comitatus Namur-
censis, qualis nunc est, seculo decimo comita-
tus Lommensis, tunc pagi Lommensis, comi-
tatus Lomacensis, nomine vocati, & comi-
tatus (pagi) Darnuenis partem constituebat.
Pauci scriptores de duobus hisce comitatibus
exactè locuti sunt. Alii, ut eruditus Adrianus
Valesius & Calmetus, antiquum comitatum
Lommensem cum comitatu Lossensi confude-
rint; alii satis habuerunt generatim dicere, non
esse illum à comitatu Namurensi hodierno di-
versum. Omne hoc exactum non est, uti nec
illius notitia, quam historicus hodiernus sugges-
tit, dicens, probabilius esse, regionem illam
inter Sabim & Mosam versus S. Gerardi sitam
fuisse. Pagus aut comitatus Lommensis Mo-
sam inter & Sabim reipsa situs erat; verum
multum etiam ultra duos illos amnes protende-
batur. Hannoniam, Theoraciam, Faniam,
Famennam, Condrusium, antiquam Hasbaniam
& antiquum Brabantæ comitatum pro limiti-
bus habebat. Observandum enim est, comita-
tus Darnuensem, qui à Sabi ultra Gembla-
cum, secundum fluvioli, Ornau vocati, à quo
nomen traxit, longitudinem extendebatur, à co-
mitatu Lommensi pependisse, quamvis deinde
ab eo, saltem ex parte, fuerit avulsus. Itaque
comitatus Lommensis longitudine sua comple-
tebat regionem inter Walain ad comitatus
Darnuenis fines positum, & Rusvinium ad Mo-
sam supra Givetum interceptam; latitudine verò
intervallum Gerpiniam inter & vicum Corbion,

Cinso

AUCTORE

C. B.

uti etiam vi-
ei, in comi-
tatu illo siti,
in quo San-
bus

Cineio parùm dissitum. Forsan etiam ultra li-
mites, quos ei assignamus, ab Oriente & à Mo-
ridie erat extensus.

16 *Hætensis laudatus Marnensis, remittens
deinde ad eas, quas sue Namurcensi Historia ad
calcem subiunxit, in comitatum Lommensem in-
quisitiones. Ad has adeò curiosum lectorum, qui
plura de comitatu Lommense seu Lomacensi des-
iderat, brevitatibus ergò pariter remitto. Pergo nunc
ad Stablecellas comitatis basius villam seu vicum,
è quo Gerardum oriundum scribis biographus. Vi-
cus ille, ut Mabillonius in suis ad S. Gerardi
Vitam Annotationibus observat, liberrimus est ac
nobilis, Staves, vel, ut alii scribunt, Stave
vulgò nuncupatur, duabusque circuitè à monasterio
Broniensi distat lencis horariis. In Mappis
omnibus Geographicis, comitatum Namurcensem
exhibitibus, passim notatus invenitur. Unde
quisque, quo loco sita sit Sancti patria, facile in-
veniet. Dispiciamus modò, à quibus qualibusque
parentibus fuerit progenitus. Ingenni hi atque
orthodoxi existent, clarisque etiam natalibus
in signes. Et pater quidem, qui Stantius, vel,
ut nonnulli scribunt, Stantio nomen habuit, ex
prosapia Haganonis, Austrasiorum ducis, fuit
profatus; mater verò, cui Plectrudei nomen fuit,
existit fertur soror germana Stephani, Tun-
grensis seu Leodiensis episcopi.*

17 *Docet hæc omnia verbis num. præced. hne
transcriptis Sancti biographus anonymus. San-
ctus ergò per patrem Stantium ex eadem, ex
qua Haganus, Austrasiorum dux, existit fa-
milia; per matrem verò Plectrudem Stephanus,
Tungrorum seu Leodiensem episcopum, habuit avunculum. Verum, inquires, quis qua-
lisque Haganus, quis Stephanus existit? Ma-
billonius in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus de Haganone sic scribit: Is est Ha-
ganus comes, qui pacto, inter Carolum Sim-
plicem & Henricum Germaniae regem in-
ito, subscriptis anno 924. Nescio, an idem
cum Haganone Caroli jam dicti consiliario,
quem de mediocribus potentem fecerat, ut
ait Frodoardus in Chronico ad annum 920.
Quod si id, quod his verbis de Haganone dubi-
tanter innuit Mabillonius, veritati congruat,
consequens est, ut S. Gerardus ex parte patris
minus illustrem habeat originem, quam ei com-
muniter soleat attribui. Verum dubitari non im-
merito potest, an Haganus comes, qui pacto inter
Carolum & Henricum reges subscriptis, idem sit
cum Haganone, è cuius prosapia Stantius, S.
Gerardi pater, profatus à biographo nostro asse-
ritur. Haganus enim, qui dicto pacto subscriptis,
comes tantum fuit; Haganus autem Sancti pater
à biographo dux nuncupatur.*

18 *Porrò si Egidio, Aurea vallis monacho,
in iis, qua de Leodiensem Pontificum gestis An-
selmo addidit, credere velimus, S. Gerardus
comitis Namurcensis existit filius. Tom. 1, lib.
2, cap. 40 sic habet: Temporibus pontificatus
ipsius (Stephani, Tungrorum seu Leodiensem
episcopi) floruit sanctus Gerardus, fundator &
primus abbas cœnobii S. Petri Broniensis, filius
Namurcensis comitis, de Plectrude forore ipsius
Stephani. Verum non majorem fidem hic mere-
tur Egidius, quam ii, qui Gerardum per ma-
trimonium ex illustrissima comitum Salmensum
familia oriundum scribunt. Hos inter invenio
autorem Brevioris Vita S. Gerardi, que in Col-
lectaneis nostris Ms. exstat, queque ex Manu-
scripta genealogica illustrissorum Salmorum ob-*

mitum serie notatur de prompta. *Hec initio sic
habet: Sanctus Gerardus claris quidem natali-
bus illustris, sed morum virtute integrata il-
lustrior, apud Stablecellas, Lomacensis terri-
torii vicum, patre Statione (imo Stantione) ex
prosapia Haganonis Austrasiorum ducis, matre
Plectrude, comitissa à Salm, quæ Stephani,
Tungrorum episcopi, germana fuit, procreatus
est. Audi modo, quid de simili afferzione, quâ quidam
Stephanus, Gerardi avunculum, ex comitum
Salmensum stirpe oriundum volunt, Foulonus,
Societas Jesu sacerdos, in Historia Leodiensi
tom. 1 pag. 161 observet: Ex canonico Metteni
Stephanus (S. Gerardi, ut fertur, avunculus).
post Franconem episcopus fuit. Comitis Sal-
mensis, qui filium faciunt, prius probâsse de-
buerant, ejus loci titulo comites hac ætate
fuisse. Egidius simili fide ait, Plectrudem ejus
sororem, uxorem fuisse comitis Namurcensis,
matremque divi Gerardi Broniensis.*

D

*19 Hec applica afferzione, quâ Gerardus ex
comitum Salmensum stirpe afferitur. Et sane non
video, quâ Sanctum ex nobilissima illa stirpe ori-
undum esse, probari queat. Neque enim est,
cur mox memoratam Vitam Breviorem Ms. op-
ponas; hac enim auctorem habet dumtaxat re-
centiorem, malisque proinde à Gerardi estate
remotoorem, quam ut sine idoneo testimonio fi-
dem conciliare queat suis de nobilissima hujus ori-
gino afferis. Adhuc Vita illa brevior, quâ ex
dicendis patescit, subiecta admodum est fidei.
Sanctum Gerardum tamen ex nobili stemmate
procreatum esse, indubitateum appetat. Ete-
niam, teste anonymo ejus biographo, claris na-
talibus enituit. Adhuc multa monumenta, per-
quam antiqua, generis, ex quo ortus est Ge-
rardus, nobilitatem disertè testantur. In Hi-
storia translationis S. Wandregisili, ab auctore,
qui annum 1100 non excessisse pluribus erudi-
tis videtur, conscripta, ita memoratur: Ecce...
huic aptus negotio inventus est Vir vitæ laudabilis,
sanctitate clarus & generis, Gerardus nomine,
qui monachus proposito, abbas autem existit
officio. In Vita S. Bertulphi abbatis, quæ tomo
primo Januarii nostri exstat inserta, queque cir-
ca annum 1070 scripta, Majoribus nostris visa
est, num. 33 sic habet: Ea tempestate in mo-
nasterio Blandinio Gerardus merito & officio
abbas degebat, cuius consiliis gloriosus mar-
chio (Arnulphus Magnus, Flandria comes) li-
benter utebatur. Qui, cum titulos nobilitatis
nobilius etiam ornaret moribus probitatis, cun-
ctis penè Galliæ cœnobiis & præesse & prodeesse
dignus inventus est. Alia id genus testimonia
brevitatis studio omisso; neque enim quemquam
amplius de generis, quo satus est Gerardus, no-
bilitate dubitaturum existimo.*

*prosapia ex-
stis, quam-
vis genere
nobilis fuisset,
probetur, tum
ex monu-
mentis anti-
quis,*

E

20 *Ut tamen nulla omnino ratione de hac à
quoquam deinceps utcumque subdubitari queat,
antiqua etiam principum Diplomata in rei con-
firmationem adduco. Mirans in Diplomatibus
Belgicis, uti etiam Chapeavillus tom. 1 de Ge-
fis Ponificum Leodiensem integrum recitat Di-
ploma, quod à Carolo Simplici, Francorum
rege, Stephani, Tungrorum episcopi, inter-
venitu fuit emissum. In hoc Carolus Simplex sic
loquitur: Dudo, Virdunensem episcopus, Ai-
ginerus marchio strenuus, pariter etiam Rober-
tus nostræ serenitatis equitor fidelissimus, no-
stram adierunt excellentiam, poscentes prorsus,
uti interventu Stephani, venerabilis Tungrorum
episcopi, nostræ consanguinitati affinis dilectis.
fmi,*

*num ex eo,
quod Steph-
anus, Tun-
grorum epi-
scopum.*

A fumi, partibus sanctæ Dei Genitricis Mariæ, alnique martyris Lamberti in proprium trademus forestem, quæ olim pertinuerat ad Tectis villam &c. Fuerit ergo etiam S. Gerardus regiae Caroli Simplicis consanguinitati affinis, ac proin vel hinc verosimilimè ex nobili genere, si modò, ut communiter creditur, Stephanum, Tungrorum seu Leodiensem episcopum, in Diplomate memoratum, avunculum habuerit. At vero satisne certum est, hunc Sancto fuisse avunculum? Id sane ego pro omnino certo atque indubitate asseverare non ansim. Etenim ipsem biographus ea de re dubitâsse videtur, utpote non asseveranter, sed dubitanter tantum tradens, Plectrudem seu, ut alii scribunt, Plectrudem, Gerardi matrem, Stephani, Tungrorum episcopi, sororem exstisisse germanam. Mater autem, inquit num. 3, Plectrudis nuncupata, domini Stephani, Tungrorum episcopi, soror exstisisse germana.

21 Attamen idem biographus num. 10 Sancti ad Stephanum, quo hunc de vita monastica in monasterio Dionysiano amplectenda consultat, narrans accessum, sic scribit: Vir vero Domini (sanctus Gerardus) inde (à comite Berengario) movens gressum, prospero trahite tendit ad Tungrensem episcopum, nomine Stephanum; ut, quia pastor suus erat post Pastorem summum, ab eo acciperet de hac re (de amplectenda vita monastica) licentiam & consilium. Plurimum quippe credebat profore sibi, si cum benedictione episcopali hostia viva Dœo mereretur offerri; à quo susceptus cum debita sibi reverentia, seu pro mutua cognitionis convenientia, seu pro sua, quam optimè noverat, sanctimonia, inter cetera, quæ mutuò habuerunt ædificationis colloquia, humiliiter insinuat ei; cuius rei advenisset gratia. Quibus ex verbis, cum his S. Gerardus à Stephano vel mutuæ cognitionis vel sanctimonie gratia reverenter dicatur susceptus, contendet forte nonnemo, re ipsa Sanctum cum Stephano cognitione ex biographi opinione fuisse coniunctum, huncque non dubitâsse, quin Plectrudis exstiterit soror Stephani germana, licet interim id eo, qui dubitandum esse solet, loquendi modo expresserit. Verum ex verbis proxime recitatis mihi non videtur certo consequi, ut Gerardus cum Stephano cognitione ex biographi opinione indubie fuerit coniunctus; etiam si enim hic ea de re dubitasset quam maxime, scribere absque ullo veritatis dispendio potuit, Sanctum à Stephano seu mutua cognitionis seu sanctimonie causâ reverenter fuisse susceptum; veritati quippe hec assertio consonat, modò alterutro nomine Sanctus reverenter à Stephano fuerit susceptus. Itaque pro probabilissimo quidem, non tam pro certo habeo, Plectrudem, Gerardi matrem, Stephani Tungrorum episcopi sororem exstisisse germanam.

22 Porro Mirans Codice Donationum piarum cap. 30 exhibet Diploma, anno 932 ab Henrico Aucupe, Germanie rege, in Broniensis monasterii favorem concessum, & cap. 83 litteras de elevatione corporis S. Gerardi ab Alexandro, Leodiensi episcopo, anno 1131 emissas. Atque in Diplomate quidem, quod etiam apud eundem Miraum in Notitiâ ecclesiarum Belgii cap. 52 exstat, Gerardus ab Henrico Vir nobilissimus vocatur; in litteris vero ab Alexando nobili proficia exortus dicitur. Itaque nulla prorsus ratione dubitandum est, quin Gerardus nobili ex stirpe sit procreatus. Sed jam hoc de genere, quo ortus est,

inque anti-
quissimis
Chartis nobi-
lis audiat.
Tempus, quo
circulèr

Oktobris Tomus II.

dicta sufficient, in tempore ejus natale nanc inquiram. Sanctus ex infra dicendis certè non serius quam anno 920 in Sandioniano prope Parisis monasterio factus est monachus; de illo autem, ut primum hoc monasterium fuerat ingressus, biographus num. 18 hec memorat: Nolens ergo torpescere (otiositas nempe inimica est animæ) suppliciter cœpit exposcere, ut sibi liceret litteras addiscere. Super quo fratribus admodum admirantibus, quod Vir jam dudum barbatus applicari vellet ulteriori studiis litterarum puerilibus; dum id diatim expeteret importuniùs, uni eorum traditur erudiendus. Ut vero plus mireris humilitatem & sollertia ejus, litteratim percurrit prima elementa, ceu quinquennis puerulus; sicque sum minimè relaxans propositum, in paucitate dierum memorie totum commendat Psalterium. Adhuc Sanctus, ut biographus num. xi testatur, dicendaque aperient, ante suum in monasterium Dionysianum ingressum legationem jam obierat pro Lomacensi comite Berengario, eratque huic tum ob militarem fortitudinem, tum ob raram in suggestis consiliis prudentiam imprimis charus.

23 Erat ergo indubie anno 920 vir jam dudum barbatus, rebusque tum manu, tum consilio strenue prompte gerendis apprimè aequalis, utpote cui comes præfatus legationem, difficilioraque etiam, ut biographus num.

E
natus est.
Litteris ad-
huc junior
operam foris
dedit.

pariter testatur, atque secretiora, quod aliquin facturus utique non fuisset, negotia committeret. Quapropter, cum hac triginta circuiter aut viginti quinque annorum virum arguere videantur, consequens est, ut Sanctus, seculo nono jam propè elapso, anno circuiter 890 natus sit. Alia, quibus annum ejus natalem propius certiusque determinem, nec apud biographum nostrum, nec alibi uspiam occurruunt. Rerum adeò tractandarum series requirit, ut quid Sanctus primam etatem exegerit, quies studiis addictus, qua indole, quaque morum probitate exstiterit, nunc exponam. Animunne litteris addiscendis in adolescentia applicerit, uspiam aperiè edicit biographus. Ex verbis tamen, que num. precedenti suppediat, id à Sancto factum, utcumque fas est colligere. Secundum huc enim voluit Sanctus jam monachus studiis litterarum applicari ulterius. Adhuc paneorum dierum spatio totum memorie mandavit psalterium, litterarumque proinde omnino expers non erat. His adeò, ut verosimile appareret, adolescentis adhuc seu junior animum excuterit. Ait quidem etiam biographus, Sanctum litteratim percurrisse prima elementa, ceu quinquennem puerulum; verum id, ut appareat, ita potest accipi, ut tantum velit, tunc Sanctum prima elementa, que antea didicerat, repetuisse; leviterve iterum percurrisse; non autem primò addiscere cœpisse. Ut ut sit, cum Gerardus, uti biographus num. xi testatur, legationi obscunda, antequam monachum indueret, à comite Berengario fuerit exhibitus, litterarum illum tunc penitus ignarus fuisse, non facile in animum induxero. Litteris itaque ab ineunte etate Sanctum nostrum utcumque saltē dedisse operam, pro verosimili habeo.

24 Biographus clarissimus exponit, quid Sanctus virtutemque adhuc junior in pietatem fuerit propensus, quicunque certè excusat, quoniam de Gerardo num. 4, ab ineunte pueritia Divinitatis concessit clementia, etate videlicet sensuque proficere, & tam Deo quam hominibus complacere. Qui quoniam juvenulus esset corpore, juvenum

F f
namen

AUCTORE

C. B.

tamen obscenas confabulationes deditabatur attendere: quin potius bonorum assuefescens interesse conventibus, iniquorum evitabat summoperè cœctus; & quem in corpore juventus exornabat, splendida mentis canities condecoraverat sancta. Domus Dei ardentiùs frequen-tabat limina, ecclesiastici dogmati sitiens epotare flumina: cuius salutaria ibidem percipiens pro captu monita, licet laicālē esset circumda-tus toga, tenaciori ruminabat memoria. Præ-meditabatur adhuc teneriori pectori, quæ me-ruit postea devotus implere.

Horrens amplecti luxus & ludicra sacerdi, Emeruit templum fieri Spiraminis almi.

Ita Gerardus junior adhuc pietatis virtutisque viam sedulò tensit. Nec porrò illam deinde se-nior deseruit, etiam tum, cum nondum mona-chus secularem militiam sequeretur. De illo, cum militem ageret, num. 5 & 6 ita memorat bio-graphus: Hunc occultabat paludamentum cum Sebastiano, sed monachum demonstrabat fruga-litas cum militante Martino. Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas, multa patientia atque humilitas. Proinde eum acsi pa-trem reverendo venerabantur, acsi dominum reverebantur. Thesaurizabat igitur in cœlo, ubi nec tinea demolitur, nec ærugo. Nudos te-gebat, egentes alebat, laborantibus assistebat, pusillanimes resovebat, pupilos tuebatur, viduis adminiculabatur, oppressis patrocinabatur, mi-seris opitulabatur.

25 *Plura alia, quod commentatione non in-digeant, omitto; qua tamen etiam memorat bio-graphus, queque Sanctum tum commilitonibus, tum præcipue domino, cui militabat, non por-terunt non reddere longè acceptissimum. Erat is Berengarius, Lomensis seu Lomacensis comitatus seu territorii comes. Ea tempestate, inquit num.*

5 Sancti biographus, comes Berengarius Namu-censi castro præsidebat, cuius stirpis posteritas ibidem haec tenus perstat. Cui hic Athleta Dei (sanctus Gerardus) officio militari commissus adhærebat, primumque gradum amicitiae ejus quām familiariter obtinebat. Comitatus Loma-censis notissimam suprà jam dedi ex Marneo. Co-mites illius sedem suam fixerant in Namurcensi seu, ut veteres plerūque scribunt, Namucensi castro. Hinc temporis lapsu factum est, ut totus comitatus Lomacensis, seu potius pars ejus, mu-tato nomine, à metropoli seu domini sui sede Na-murcensis seu Namucensis comitatus fuerit vo-cata. Comes ergo Berengarius, qui, teste biogra-pho, Namucensi castro præsidebat, non tan-tum castri Namurcensis seu Namucensis, sed et iam totius comitatus Lomensis seu Lomacensis, posse Namucensis seu Namurcensis secundum sui partem dicti, comes erat. Colligitur id ex Litteris Ludovici Germania regis, Arnulfi imperatoris filii anno 908 Aquigrani datis. In his enim, que à Chapeavillo tom. I de Gestis Pontificum Leodiensium pag. 167 & seq. & à Mi-raeo Codice piarum donationum cap. 25 exhibentur, Ludovicus sic loquitur: Abbatiam, nomine Fossas, per prestariam à Gisla abbatissā, nostra consanguinea, nostræ voluntatis consensu acqui-sitam in pago ac comitatu Lummeni constituta-m; cuius nunc adest comes Perengarius.... jam saepius dictæ (Tungreni scilicet) ecclesiæ pastoriique præsenti Stephano... concedimus: ubi Berengarius, seu unius littera mutatione Pe-rengarius pagi ac comitatus Lummenis seu Lo-macensis comes nuncupatur; in Ludovici autem

Litteris sermonem non esse de alio Berengario, quām de quo in S. Gerardi Vita, eruditī omnes admittunt.

26 Porrò Berengarius uxorem duxerat Raineri I, seu, ut ab aliis scribitur, Raineri aut etiam Ragenarii, Hainoënsium comitis, filiam, primique Lotharingia ducis Gisiberti seu Gisleberti, & Raineri secundi, Hannonie comitis, sororem. Docet id apud Bouquetum tom. 8

bic Raineri I.
Hainoënsium
comitis.

Scriptorum Francia Frodoardus in Chronico ad annum 924 sic scribens: Interea Gislebertum (Lotharingia ducem comes Lomacensis) Berenga-rius, qui fororem ipsius uxorem habebat, com-

prehendit, eumque, oblati obfidibus sibi pro eo filiis Ragenarii, fratris ipsius Gisleberti, dimis-fit. Idem verò Gislebertus dimissus terram Be-

ringarii Ragenariique fratris sui (Hainoënsium

comitis) & Isaac comitis deprædationibus plu-

rimis vastat. Mabillonius in suis ad Vitam S.

Gerardi Annotationibus dictam Berengarii uxo-

rem sororemque Gisleberti vocat Symphorianam;

unde autem didicerit, hoc nomine illam fuisse ap-

pellatam, pro certo nequo edicere. Cum tamen

in suis ad Gerardi Vitam Observationibus præ-

viis, de alio argumento tractans, laudet Vinchan-

tium, suspicor, id illum ex Hannonie Annali-

bus, à Vinchantio conscriptis, hancisse. In his

enim pag. 176 inter Raineri I, Hannonie comi-

ta, liberos recensetur Symphoriana, Berenga-

rio, Namurcensi comiti, nupta. Verum in Ta-

bulis genealogicis comitum & ducum Brabantie,

quas in Trophais Brabantie Butkenus exhibet,

Raineri I filia, cui Berengarius nupsit, relin-

quitur anonyma. Idem etiam fit in Stemmatibus

Belgicis à Mireo. Ducem hanc dubie duo hi

posteriores scriptores fecuti hac in re fuerint Fro-

doardum, qui nec ipse (vide verba mox recita-

) nomen prodit, quo Berengarii uxor fuerit

vocata.

27 Malim ego etiam hic cum Mireo & But- filiam habuit

keno sequi Frodoardum, quām Vinchanticum cum uxorem;

Mabillonio, qui in eo insuper hallucinatur, quod

Berengarii uxorem faciat non Raineri I, sed

Raineri II, cognomen Longi-colli, Hainoënsium

seu Hannonia comitis filiam; qua in re cum Fro-

doardo, Mirao, Bukeno, atque ipsomet Vinchan-

tio certissimè pugnat. Libuit hec, quod de Berengario

plus semel adhuc in Vita edenda mentio occurrat,

paulo fusius hic prosequi. Et nihilominus, cum ex

iis, qua de Berengario memorat brevior S. Gerardi

Vita plus semel jam laudata, fidem hujus, quod

facturum me, spopondi, infirmare queam, lubet

& hæc huc transcribere. Sic habent: Ea tempe-

state comes Berengarius, Namurcensis castrī

dominus, postmodùm rex Italiae, filius Ever-

hardi, marchionis potentissimi, qui prædia am-

plissima variis in locis possidebat, in Longo-

bardia comitatum Tarvisinum, in Alemannia

Hasbaniam, Taxandriam, Condrusium, Au-

strosvandiam, Cifonum, Vitriacum & alibi:

matrem habuit Gisla, Ludovici Pii imperato-

ris filiam, & Caroli Calvi imperatoris foro-

rem. Uxorem habuit Berengarius filiam Rai-

neri & sororem Gisiberti Lotharingiæ ducis.

Is hunc juvenem in suam ascivit familiam: præ-

stabat enim Gerardus non militiâ tantum, sed

consilio; prorsus ut capropter præcipuum a-

pus comitem & amicitiae & familiaritatis lo-

cum obtineret, raróque eum præsentia suâ ab-

esse sustineret.

28 Berengarius ergo, Namurcensis seu Loma-

censis comes, apud quem militavit S. Gerardus,

factus

A factus fuerit postmodum Italia rex, si prefatae Breviori S. Gerardi Vita fides sit. Ast à vero certissimè id esse alienum, sic ostendo: duo fuerunt hujus nominis reges Italia, alter Senior, alter Junior, prioris ex Gisla seu, ut alii scribunt, Gisla filia nepos. Berengarius igitur, cuius militiam secutus est Gerardus, unus idemque est secundum Vitam, Breviorum scilicet, cum Berengario vel seniori vel juniori Italia rege. Verum Berengarium, quo de hīc agimus, Lomacensem seu Namurensem comitem cumdem esse non posse cum altero ex hisce regibus, sit ex solo horum & illius tempore emortuali perspicuum. Berengarius Senior, seu primus hujus nominis Italia rex, anno 924 à suis interemptus est, uti in Chronico notat Frodoardus, passimque ab omnibus eruditis admittitur: Berengarius autem, Namurensis seu Lomacensis comes, cui miles adhesit Gerardus, subscriptus reperitur Litteris, quibus Henricus Auceps Germania rex (vide Mireum Codice piarum Donationum cap. 30 & in Notitia ecclesiarum Belgicorum cap. 52) fundationem monasterii Broniensis anno 932 confirmat; certissimè ergo idem non est cum Berengario, nominis hujus primo Italia rege.

B Quod jam pertinet ad Berengarium Juniores, seu secundum hujus nominis Italia regem; hic, teste Reginonis continuatore, anno 964 ab Ottone imperatore captus atque in Germaniam missus, biennio post obiit; Berengarius autem Lomacensis comes ad hoc usque tempus vitam non prostraxit; Frodoardus enim in Chronico ad annum 960 alterius Lomacensis seu Namurensis comitis, cui nomen fuerit Roberto, mentionem facit tom. 2 Scriptorum apud Chescium.

C 29 Adhuc in nova Diplomatum Belgii Collectione seu Supplemento ad diplomata Belgii Mirei parte 2, cap. 13, pag. 293 existat diploma, quid à Roberto, comite Namuroensi, in abbatis Wilciodorense favorem anno 946, ut in fine notatur, sicut concessum. Nequit igitur etiam cum Berengario II, Italia rege, idem esse Berengarius Lomacensis, cui S. Gerardus in Vita edenda militasse traditur, hicque proinde rex Italia numquam existit. Quod ut adhuc evadat certius, aliam insuper, quā id probem, viam ineo. Secundum Vitam laudatam Gerardii breviorem comes Lomacensis seu Namurensis Berengarius, qui postea factus sit Italia rex, patrem habuit nomine Everhardum; matrem verò nomine Gislam, Ludovici Pii imperatoris filiam. Oportet ergo, ut Berengarius Lomacensis comes, si umquam factus fuerit Italia rex, unus idemque sit cum Berengario I, Italia rege. Hic enim, non autem Berengarius secundus, uti ex Annalibus Mettenibus ad annum 888, variisque Chronicis apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum intelliges, parem habuit, (de matre nihil attinet dicere) Everhardum seu Eberhardum nominatum. Quapropter, cùm ex dictis num. precedenti à Berengario Seniori seu primo hujus nominis Italia rege absque omni dubio Berengarius, Lomacensis comes, cui Sanctus noster militavit, sit diversus, indubitatum sanè evadit, hunc numquam Italia regem existisse. A vero igitur Vita Brevioris S. Gerardi scriptor, id affirmans, longissimè hīc aberrat. Est ergo, cur fidem ipsius suscepitam habeamus etiam in aliis, quae sine idoneis testibus affirmat, hecque inter computandum est, quod de Sancti ex comitis Salmenibus per matrem origine memoria prodit; hec enim ex dictis nullo planè antiquitatis testimonio fulcitur.

Ostebris Tomus II.

S III. Sanctus ecclesiam Bro-nensem reædificat, clericos in ea ad tempus constituit, ipseque monachum induit.

G Erardus apud Berengarium, Lomacensem seu Namurensem comitem, adhuc militans ^{Nova Broniæ ensis ecclesia,} assiduo earum, quas § precedens ex biographo exhibet, virtutum exercitio ad tantam jam tum sanctitatem pervenerat, ut, si biographo nostro fidet, singulari celi favore fuerit affectus, mo-doque inusitato à divina Providentia assumptus, ut novam Broniæ in comitatu Namurensi ædificaret ecclesiam. Accuratam monasterii Broniensis notitiam in Observationibus suis ad Vitam S. Gerardi previis num. 10 suppeditat Mabillonius. Lubet adeò illam, ut tam hujus, quam ecclesie, de qua jam agimus, situs innotescat, hinc transcribere. Sic habet: Situm est Broniense monasterium inter Mo-sam & Sabim, pari duarum horarum utrinque intervallo, tribus à Namuco, una amplius à Philippopoli distans, sesquidibus à Dinanto. Situm est, inquam, in rupe non admodum edita, ad vicum, qui S. Gerardi vocatur, uti & monasterium ab auctore suo, quod tamen primum etiam Bronii (sic quippe ex dicendis pri-mitus fuit vocatum) nomen retinet. Ad pedem monasterii in locum influit rivulus, Bornom appellatus in brevi Charta (hanc ex Mireo in-frā hīc dabimus) ipsius Gerardi. Talem situm habet Broniensis ecclesia, quam ut reædificaret, singulari planè modo, teste biographo, à Deo Gerardus fuit electus. Quā id factum sit, num. 6 & quatuor sequentibus exponit.

31 Narratio ejus in compendium contrafacta quam sen-
ita ferè habet: comes Berengarius venatum ali-
quando ierat cum Gerardo; facta jam hora
prandii, Bronium forè devenerant: comes pran-surus à venatione discedit; Gerardus verò, cui
Deum orare cibus erat laetissimus, de anima
prius cibo hoc spirituali pascenda, quā de cor-pore reficiendo cogitat. In proximo erat sacra
edicula, à Pipino Heristallio olim, ut fertur, ex-
structa, atque à S. Lamberto, Trajectensi episco-po, consecrata. In hanc Gerardus rei sacre in-
terfuturus se recipit, insigni religione in oratio-nem aliquanto temporis spatio procumbit, dum-
que sacerdotem, qui Sacris operetur, expectat,
suavem in somnum prolapsus, videre sibi vide-tur adstantes Apostolorum principes, seque à Petro
manu familiariū comprehensum, per adiculam
ejusque atrium circumduci. Querit Gerardus,
quid haç velint. Monet eum Petrus de ampliori
elegantiorique ecclesia loco illo sub nominis sui
Eugeniique martyris, illatis in illud hujus reliquis, invocatione exsruenda, sacrificio hujus
edifici dimensionem & modum assignat. Petit
Gerardus, quæ sibi ratio esse queat ad Eugenii
martyris reliquias consequendas. Curam illam
Deo mibique committit, respondet Petrus, in tan-tum templum, quā tibi praescribo, formâ condio.
Dixerat & cum Paulo è Gerardi oculis evanuit.
Ast hīc sibi redditus, Apostolo quamprimum
obtemperare constituit.

32 Hec, quæ jam hīc habes compendio,
narratione paulò implexiori proponit biographus,
F f 2 penes

AUCTORE penes quem solum etiam stare debet fides *visio-*
C. B. *nis*, quam refert Gerardo divinitus oblatam.
pro vera, ut De visionis interim veritate dubitare nonnulli
apparet, ha-
reccntiores, idcirco mihi videntur, quod re-
nus exstru-
latnri nova ecclesie Broniensis per Gerardum
xit, . constructionem, mentionem illius non faciant,
tantumque dicant, Gerardo inspirasse Deum,
ut ex oratorio, quod Pipinus Heristallius Bro-
nii quondam exstruxerat, ampliorem elegan-
tioris ecclesiam condiceret. Mabillonius tan-
men in Annalibus Benedictinis lib. 42 num. 18

scit scribit: Hic (S. Gerardus, Broniensis abbas) cùm pietate ac religione præcelleret, cælitus admonitus est, ut ex oratorio, quod Pippinus princeps, Heristallensis dictus, Bronii exstruxerat, & à sancto Landeberto episcopo conserari curaverat, basilicam conderet, eamque in honorem sancti Eugenii martyris dedicaret. Veritati ergo ex Mabilloni mente congruit visio, qua de hic agimus, Gerardo oblata. Et sanè nisi id ita sit, non video, unde ardens illud, de quo infra sermonem instituam, in Gerardo natum sit desiderium sacras Eugenii martyris, quem alioquin non noverat, acquirendi reliquias. Idne

Borsfan fictioni adscribes? At obstat apertissima biographi nostri narratio; cui qui hac in parte contraiverit hactenus, invenio neminem. Ut sit, Gerardus utique novam Bronii à fundamentis exstruxit ecclesiam. Id quippe ab omnibus, nemine prorsus contradicente, admittitur. Adhac Sanctus ecclesiam illam, à se ad apicem perduclum, muneribus locupletavit, in eaque ad tempus clericos, qui divino servitio vacarent, instituit.

33 Certa etiam hac sunt, & à nemine pror-
anno 918 ad apicem
sus vocantur in dubium. Vir vero Domini Ge-
rardus, inquit num. 10 biographus, jussionis apostolicae executor promptissime, postquam fine tenus injunctum peregerat opus, ad eamdem b. basilicam devotissimum contulit munus ex copiolis prædiorum suorum redditibus, quod interim sufficeret ibidem Deo servientibus. Adhibuit quoque illic pro tempore clericorum religionem, per datam sibi sapientiam instituens eos vivere secundum canonicum morem. Ve-

rum queri hic jam potest, quo tempore adificari coepia fit dicta ecclesia, quo ad apicem perducta, & quo in ea clerici, secundum canonicum mo-rem viventes, instituti. Mirans in Notitia ec-clesiarum Belgii chartam primariam, supra jam memoratam, quâ Gerardus ecclesia Broniensis donationes quasdam facit, cap. 52 exhibet. Il- lam, ut facturum me spopondi, integrum buc transcribo. Sic habet: Ego in Dei nomine Ge- rardus cogitans de æterna retributione dono, consentiente patre meo Stantione & fratre meo Widone, aliquas res meas ad ecclesiam, ubi cupio construere monasterium, ac meipsum in servitio omnipotentis Dei militaturum, quæ est sita in pago Lomacensi, in loco nuncupato Bronium, super fluvium Bornom, dono jus, quod habeo in Romerias. Actum in villa de Bronio, anno Domini DCCCCXVIII. Anno Karoli octavo regis excellentissimi. De alia haud dubiè donatione in hac Charta sermo non est, quâ de ea, quam verbis proximè recitatis memorat biographus; hac enim, ut num. 10 & xi indicat, facta est ante Gerardi in monasterium S. Dionysii ingressum; hic autem ex dicendis evenit verosimiliter non die admodum post annum 918, quo Charta proximè huc transcripta nota- tur, quoque proinde donatio, qua per illam fit, omni dubio procul est facta.

34 Donationem ergo, quam memorat biogra- phus, anno 918 fecit Gerardus. Hinc jam fa- cile trues, quo tempore Sanctus novam Broniensem ecclesiam incepit, quo perfecerit & quo in eam clericos induxit. Cùm enim ex dictis donationem, quam memorat biographus, S. Ge- rardus fecerit, cùm jam novam suam Bronien- sem ecclesiam ad apicem perduxisset, consequens est, ut hac eodem anno 918 perfecta seu ad api- cem perducta etiam fuerit, nisi forte id paulò citius factum lubeat statuere. Eodem etiam circi- tè tempore in novam Broniensem ecclesiam cleri- cos à sancto reor inductos; hic enim donationem, à biographo memoratam, verosimiliter fecit ad horum sustentationem, cui haud dubiè nec dis- ante nec diu post eorumdem institutionem vo- luerit prospicere. Quod jam pertinet ad tem- pus, quo novam suam ecclesiam Sanctus in- ciperit, nequit id tam propè definiri, quod, quantum temporis spatum sacro illi adficio ex- struendo fuerit impensum, sat exploratum non habeatur. Cùm tamen tantæ molis id fuisse non vi- deatur, quin intra triennium potuerit perfici, ex an- no 918, quo ex dictis fuit perfectum, anno circiter

E

914 aut sequenti inchoatum verosimiliter fuerit. Tria ergo, in que hic inquirendum erat, ex laudata Gerardi donationis Charta sat propè in- noteſcant. Sunt & nonnulla alia vel hujus occa- ſione vel in hanc ipsam obſervanda. Data nota- tur anno Christi 918, Caroli regis octavo. Ca- rolus Simplex Francorum rex designatur. Ut autem sciatur, quâ annus Christi 918 cum anno Caro- lis Simplicis octavo queat componi, sciendum est, tres initi à Carolo Simplici regni epochas inveniri uifitas. Prima inchoatur ab anno 892, quo rex coronatus est, secunda ab anno 898, quo Odo- ni, Francorum regi, succedit, ac tertia denique communiter ab anno 912, quo post mortem Lu- dovici, Germania regis ex Carolovingica stirpe po- stremini, anno 911 vitâ fundi, largiorem Caro- lus Simplex hereditatem est adeptus.

*ex bonis, que
Sancto aliun-
de verosimi-
liter, quâ
à paire obve-
nerant.*

35 Secundum posteriorem hanc epocham & qui- dem ab anno 911, quo Ludovicus obiit, inchoatum annus Christi 918, ut computanti patebit, cum anno Caroli Simplicis octavo copulatur. Porro in dona- tionis Charta jam sepissime laudata ait Gerardus, sepe eam, quam facit donationem, consentiente patre suo Stantione, facere. Erat ergo is anno 918 in vivis etiamnum superstes. Hinc fit, ut queri jam queat, quibus ex bonis Gerardus fe- cerit donationem, quam in Charta memorat. Ad eamdem basilicam, inquit num. 10 biographus, devotissimum contulit munus ex copiosis prædiorum suorum redditibus. Præterea num. 7 lo- quens de Gerardo nondum de nova adificanda Bronii ecclesia divinitus monito, nondumque proinde seculo decimo ad annum usque 918, annumque patris Gerardi emortualem provello sic scribit: Ipse vero Dei Amicus (sanctus Ge- rardus) præponens spiritualia corporalibus, contiguam petiit ecclesiam Bronii sitam impan- sus, quæ cum quibusdam prædiis adjacentibus ditioni sua obvenerant à progenitoribus. Am- plitudine siquidem prædiorum clarebat, utpote qui suorum virtute majorum non degenerabat. Plurima igitur bona, plurima prædia, patre suo adhuc vivente, possidebat Gerardus, ex iisque & novam Bronii ecclesiam construere, redditibusque hanc potuit augere. Verum, cùm pater ejus ex dictis eo tempore, quo pia illa Christianæ liberalitatis opera exercuit, in vivis etiamnum exsisterit, oportet, ut hac vel ex bonis matris

jam

F

A *jam defuncte ad se devolutis, vel aliunde quām ex hæreditate paterna acquisitiū exercuerit. Fortè tamen etiam id partim, consentiente patre suo ac fratre, fecerit ex bonis paternis, non quidem, que jam actū possidebat, sed quā ad eum post patris obitum debebant devolvi.*

¶ monasterium ecclesiæ decennio pōst fuisse adjunctum, putat Mabillonius;

36 Ceterū in donationis Charta sibi jam laudata ait Gerardus, sese donare aliquas res suas ecclesiæ Broniensis, in pago Lomacensi sitantū pōst tā, ubi monasterium cupiebat construere. Hinc Mabillonius in Observationibus ad Sancti Vi-

tam præviis num. 10 ita observat: Hoc monasterii condendi primum consilium fuit, quod non nisi post decem annos executioni mandatum est, (ut diximus suprà num. 3) paullò antequam Gerardus in sancti Dionysii monasterium secederet. Verum enim verò certumne omnino est, S. Gerardum condendi monasterii consilium, quod in Charta memorat, executum non prius esse, quām jā post hanc emissam decem anni essent elapsi. Fateor sanè, monachos non multo cītius in ecclesiæ Broniensis possessionem devenisse: attamen ecclesiæ Broniensis decennio circiner, antequam hæc monachorum juris fieret, adjunctum non fuisse monasterium, in quo clerici seu canonici, in ecclesiæ Broniensis secundūm dicta à Gerardo constituti, habitārint, potest non un-dequaque indubitatū videri. Etenim biographus mox num. 35 narrans, à Gerardo, è Gallia Broniūm reverso, monachos ibidem clericis seu canonicis Regularibus fuisse substitutos, hunc in modum loquitur: Vir verò Domini Gerardus de bonis ad meliora contendens, & Broniense sanctuarium in cunctis provehere volens, clericorum, quam ibi prius locaverat, eliminavit conversationem, monastici Ordinis substituens religionem. Ubi fortè per sanctuarium, cū nullam deinde conditi à Gerardo monasterii mentionem faciat, monasterium intelligit.

quādam, que apud Miraeum in Notitia ecclesiæ Belgij cap. opinione huic obsunt, & quādam,

37 Adhuc in Rescripto, quo Stephanus Papa 52 Monasterii Broniensis fundationem circa annum 929 confirmat, dicitur Gerardus monasterium Broniense in melius reformasse, idque ipsum etiam dicitur in altero Stephani Pape Rescripto prolixiori, quod idem Miraeus in Diplomatibus pag. 257 exhibet. Hinc autem consequi videtur, ut, dato etiam, alterum ex hisce Rescriptis, quod infrā discutiam, genuinum non esse, prius Bronii à Gerardo monasterium fuerit constructum, quām monachos ibi clericis seu canonicis Regularibus substituerit; intelligi enim posse non videtur, quī his illos ibi substituendo monasterium reformarit in melius, si monasterium ibi antea non fuerit. Attamen laudatus Miraeus in Notitia ecclesiæ Belgij cap. proximè citato etiam exhibet Diploma, quo Henricus Auceps, Germania rex, monasterii Broniensis fundationem anno 932 confirmavit; in hoc autem dicitur Gerardus petuisse, ut cenobium, quod ipse ex hereditatis suæ proprio in pago Lomacensi in loco, qui dicitur Bronium, conversus nuper construxerat... contuendum, rex Henricus suscipieret. Erat ergo secundūm hæc Henriciani Diplomatici verba Broniense monasterium anno 932 nuper dumtaxat exstructum, ac proin diu admodum post annum 918, quo donationis Chartam suprà hic transcriptam Gerardus dedit. Adhuc illud exstruxit Sanctus jam conversus, id est, quantum apparet, jam factus monachus; neque enim alia assignari posse videtur ratio, quā id Gerardus jam conversus fecisse dicatur.

38 Itaque cū certè Gerardus factus non sit monachus, nisi postquam jam in ecclesia Broniensis clericos constitueret, consequens est, ut, cūm hos ibidem constituit, monasterium Broniense nondum condidisset, ac proin ut hoc ante annum 928, quo verosimiliter secundūm dicenda è monasterio Sandionysiano reversus est Sanctus, conditum non fuerit; neque enim inter hunc annum, & tempus, quo Bronii clericos Gerardus constituit, conditum fuisse videtur. Ita potest propagari Mabillonii opinio. Verum hacne præ opposita certò amplectenda est? Id mihi equidem non apparet, uti, cūm de monachis in clericorum locum substitutis tractandum erit, pluribus declarabo. Rerum hīc tractandarum seriem jam prosequor. Considerat jam ex dictis Gerardus novam angustioremque Bronii basilicam, clericosque etiam in ea ad Dei cultum constituerat. Verum anceps animi habebat, quo pacto S. Eugenii martyris reliquias, quas in eamdem inferendas, ex Apostolo intellexerat, posset acquirere. Opportuna interim ad id, divina sic ordinante Providentia, sese obtulit occasio. Erant Berengario, Lomacensi comiti, negotia tractanda cum Roberto, præpotente Parisiensis comite. Alterius Roberti, cognomento Fortis, filius erat (verba sunt Mabillonii in Annotationibus suis) hic Robertus, ac Odonis quidem regis frater, Remis apud S. Remigium ab episcopis & abbatibus contra Carolum (*Simplicem scilicet*) rex constitutus, inquit Frodoardus in Chronico ad annum DCCCCXXII, sequenti pōst in pugna Suefsonica lanceis perfoissus. Aptior legationi ad hunc obeunda non occurrit, quām Gerardus. Parisiis itaque, jubente comite, Sanctus proficiuntur, cūmque cō pāncos post dies, inclinan- jam die, advenisset, suos iubet de hospitiis propicere, ipseque, quā erat pietate, ad ecclesiam sancti Dionysii martyris precandi causā accedit.

39 Concinebant tunc Dionysiani cenobites ve- spertinas preces: sed en sub finem, quando so- lemmni ecclesiæ more Sanctorum implorantur au- xilia, ex improviso Gerardus audit, invocari in opem sanctum martyrem Eugenium. Ferit ani- mum ea vox. Post Vespertinum Officium è cenobitarum primoribus aliquot percontatur, quis ille sit decantatus ab illis Eugenius martyr. At illi respondent, Toletanum episcopum esse, Ma- gnicique Areopagita auditorem & collegam, qui glorioso pro Christo certamine mortem oppetierit. Non dubitavit Gerardus, quin ille ipse esset Eu- genius, cuius reliquias in ecclesiæ Broniensem inferendas, in visione suprà memorata ex B. Pe- tro Apostolo intellexerat. Itaque summo delibitus gaudio, ardentissimis cœpit apud monachos insu- re precibus, sese ut sacris ejus reliquiis dignaren- tur. Mirantur hi Hominis postulatum, remque difficultem esse causantur; attamen si in sua ipso- rum basilica monachorum cœtui nomen dare vo- luerit, spem faciunt, fore ut optatis potiatur. Conditio erat, quā ab istiusmodi Homine alienissima non immerito posset videri. Attamen Gerardus de illa adimplenda, quo sacram the- saurum, martyris, inquam, Eugenii reliquias acquireret, seriò deliberare cœpit, omnibusque ma- ture expensis, seculo nuntium remittere statuit. Itaque legatione feliciter perfunditus, atque ad comitem Berengarium reversus, facultatem ab eo petit & impetrat meliorem in religione mili- tanti militiam, consultoque deinde Stephano, Tungrensi episcopo, Parisiis regreditur, ac San- Dionysianorum Benedictini Ordinis monachorum

monachum-

que, ut S. Eu-

genii reliqui-

as obirent,

in S. Dionysii

monasterio

induiti.

E

F

AUCTORE

C. B.

numero adscribitur, possessionibus, quae in Lorha-
riensi regione sui juris erant, monasterio collatis.
Hec omnia compendio hic exhibere libuit, quod
viam monstrant, quā Sanctus ad vitam monasticam
devenit. Fusiori omnia oratione Sancti biographus
num. XI & sex sequentibus exponit. Verum an-
num, quo illud factum sit, non adjungit.

*quod vero si-
militer anno
919.*

40 Id tamen non diu admodum post novem
Broniensis ecclesia constructionem, post clericos seu
canonicos Regulares in eam induitos, censusque iis
alendis à Sancto eidem ecclesie constitutos evenisse,
ex tota narrationis serie intelligitur. Imò illud, prius
quam Broniensis ecclesia monasterium adiecisset Ge-
rardus, factum non esse, verosimilimum, ne di-
cam certum, ex infra dicendis evadet. Quapropter,
cum secundum hac id anno 919 verosimilius San-
ctus fecerit, verosimilius etiam hoc ipso anno mona-
chum induerit; ad annum enim sequentem differre
id, ut appareat, non patiuntur sequentia Sancti gesta.
Rem sic ostendo: Gerardus, ut anonymous *Vita* ejus
biographus num. 19 docet, anno nono, postquam
factus esset monachus, sacerdotio iniciatus est.
Anno igitur, inquit de Gerardo, conversionis
(ad vitam scilicet sanctiorem & religionem) ejus
secundo Parisiis ordinatur acolythus ab episco-
po eiusdem urbis Theodulfo; à quo etiam hy-
podiaconus consecratur subsecente tertio; sub
ejus verò successore Fulrado ascendit gradum
diaconii quarto. Anno autem nono sublimatus
virtutum fastigio, sublimatur & sacerdotio ab
ipsius Fulradi successore Adelhelmo. Porrò Ge-
rardus sacerdos jam consecratus non diu admo-
dum post, acceptis S. Eugenii reliquiis, reversus
est in patriam. Integris ergo novem annis in Pa-
risiensi S. Dionysii monasterio monachum verosimi-
liter egerit. Jam verò Sanctus, anno circiter 929,
*aut hoc eeriè
vel sequenti*

C

B

41 Verum, cum mox dictum Stephani Papa
Rescriptum paulo forte seriūs, quam anno 929
datum fuerit, aliud argumentum adduco, quod
saltem probetur, Gerardum, si non citius, certè
non seriūs, quam anno 920 monasticam vitam
esse amplexum. Sanctus, ut ex iam dictis
ejus biographus testatur, vita monastica se se non
dedit, nisi præviè consulto Stephano, Leo-
diensi episcopo. Jam verò Egidius, Aurea-
Vallis monachus, in suis ad Anselmum de Gestis
Pontificum Leodiensem Additionibus tom. I,
cap. 41 de hoc Stephano, Leodiensi episcopo, sic
scribit: Præfuit idem Stephanus episcopus ec-
clesie Leodiensi annis octodecim eo tempore,
quo Romanam Ecclesiam rexerunt sibi invicem
succedendo Joannes nonus, Benedictus quartus,
Leo quintus, Christophorus primus. Obiit
decimo quarto Calend. Junii, sepultusque est
sub altari sanctæ Trinitatis, in crypta scilicet
sancti Lamberti, regnante Conrado, Roma-
norum imperatore, hujus nominis primo. Quo
defuncto, anno Dominicæ Incarnationis non-
gentesimo vigesimo, Henricus primus, gener
Saxo, filius Ottonis ducis, octuagesimo loco
ab Augusto, imperavit annis octodecim ferè.

Multum abest, ut Joannes IX, Benedictus IV, Leo
V, & Christophorus I octodecim annis S. Petri ca-
thedralm occupârint. Octodecim ergo annos, quibus
Stephanum, Leodiensem episcopum, sedisse, scribit
Egidius, illorum pontificatu perperam definit. At-
tamen cum Stephanum ab anno 902 sedisse constet,
consequens est, ut is secundum Egidium anno 920
obierit. Et verò obitum Stephani, si non citius
accidit, certè non seriūs accidisse, liquet ex Fro-
doardi ecclesiæ Remensis presbyteri Chronico. In hoc
enim Frodoardus contentionem, qua post mortem
Stephani de sede Leodiensi inter Richarium, Ste-
phani successorem, & Hilduinum, ecclesiæ Leo-
diensis clericum, exorta est, anno 920 innectit.

42 Idem fit in Virdunensi Chronico ab Hugone
Flaviniacensi. Necesse est ergo, ut Stephanus, Leodiens-
is episcopus, in cuius tempus emortuale hic inquiri-
mus, non seriūs quam anno 920 mortuus statuatur.
Cum ergo ex dictis consuluerit hunc Gerardus paulo
ante suum in monasterium Sandionysianum ingre-
sum, necesse est, ut Sanctus id, si non citius, certè non
seriūs, quam anno 920 sit ingressus. Itaque ex
dictis Sanctus, verosimilius quidem anno 919;
indubitate autem vel hoc vel anno 920 mona-
chus est factus. Ceterum, cum Gerardus, ut ejus
biographus verbis suprà recitatis testatur, anno
à sua conversione, id est, accessu ad religionem,
tertio subdiaconus à Theodulfo, Parisiensi episco-
po; anno verò sequenti diaconus ab huic suc-
cessore Fulrado consecratus sit, posset hinc pro
determinando anno, quo Sanctus monachum in-
duxit, argumentum validissimum formari, si mo-
dò annis, quo obierit Theodulfus, annusque,
quo ei successerit Fulradus, haberetur explora-
tus. Verum tum hic, tum ille non satis innotescit,
& pro uiroque utcumque determinando
Gallia Christiana auctæ scriptores tom. 7 in epi-
scopis Parisiensibus recurrent ad ipsam Sancti
nostri Vitam, ex cuius verbis suprà recitatis
concludunt, Theodulfum anno 922 non amplius
existisse in vivis, eique jam tum Fulradum sus-
fectum fuisse successorem.

E

F

§ IV. Ad sacros ordines & ad
ipsum sacerdotium promove-
tur, revertitur è monasterio
San-Dionysiano in patriam
cum reliquiis S. Eugenii mar-
tyris, hæque in novam Bro-
niensem ecclesiam solemniter
inferuntur.

Q

Uam Gerardus in seculo studiosè excoluerat
virtutem, eam in religione impensis est com-
plexus. Erant tunc in celeberrimo, quod ingressus
erat, S. Dionysii monasterio monachi non pauci, omni
virtutum genere conspicui. Hos inter quamquam
Sanctus esset ordine postremus; impigre tamen in
id incumbebat, ut nulli esset vel virtutum studio,
vel harum exercitatione secundus. Seniores ho-
nore præveniebat, juniores amore & benevolen-
tiâ completebatur, corpus macerabat inedia, non
rarò in oratione noctem transigebat, Regularum
monasticarum observator ita erat exactus, ut ab
his vel latum unguem recedere reformidaret, in
victu ejus parcitas, in vestitu vilitas, in obedî-
endo alacritas apparebat, modestiâ suique demis-
sione

Sanctus jam
monachus
virtutem se-
cundus exercebat
& in litteris,
quas dicit.

A bone plane erat insigni. Docet hec omnia atque insuper plura alia num. 20 anonymous ejus biographus. Nec tantum virtuti, sed animum etiam litteris addiscendis applicuit; quod sanè quam rara foret humilitate, argumento fuit certissimo. Vir quippe tunc erat, ut biographus num. 18 docet, jam dudum barbatus. Adhuc legatione pro comite Berengario fuerat perfunditus, eratque nobili genere profatus. Et cum vir talis tantusque esset, studiis litterarum puerilibus vult applicari, ac litteratim percurrit (verba sunt biographi) prima elementa, ceu quinquennis puerulus.

magnum
progressum
faciens,

44 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 42, num. 18* de Gerardo sic scribit: Mox ille, inertiam perosus, piis se operibus exercere, litteras, quas ignorabat, addiscere, sacris lectionibus, labori & precibus se totum dare, adeò ut seniores non modo pietate, sed etiam doctrinā assequeretur. Pleraque, que his verbis afferit. *Mabillonius*, pro indebitatis habeo, uti ex iis, quæ jam dixi, manifestum est. Attamen quod ait, *Sanctum in San-Dionysiano*, quod ingressus erat, monasterio didicisse, quæ ignorabat, litteras, pro certo non admitto; si ita nempe id accipiendum sit, ut Gerardum, antequam S. Dionysii monasterium ingredieretur, omni penitus litterarum scientiā frustra desitum, velit *Mabillonius*; que enim hac de re mea sit opinio, num. 23 jam aperui. Eò ergò, ne hanc, quam jam exposui, iterum exponam, studiose lector, te remitto, & *Sancti in litteris profectum exhibeo*. In paucitate dierum, inquit num. 18 biographus, memoriae totum commendat Psalterium. Nec mirum; nulla namque ad discendum mora, ubi Spiritus sancti doctrina est gratia. Subinde sacri Codices sibi apponuntur, divino dogmate ubertum debriatur, ut, quemadmodum apes florilegia pratorum pervolat ampla, ut sibi dulcisfluo componat nectare mellia; sic & iste sedulus Dei Affecta doctorum recitans scripta, divini favos eloquii ab eorum melliflua excipiebat doctrina, atque sagaciter sacra peccori condebat mandata.

ad sacros Ordines promovetur,

45 Tantus ergò erat *Sancti in inferioribus litterarum studiis progressus*, ut jam his sufficienter instruetus, aique ad altiora progressus in sacros divini verbi Codices sedulò incumberet, sublimiorque ex his hausta doctrina mentem magno cum fructu imbueret. Nec minus propriea in observandis monasterii regulis erat exactus. Accipe nunc, quid tum magno suo in sacra doctrina progressus, tum gnava virtutum omnium exercitatione sit consecutus. Quod Prior, inquit num. 19 biographus, & fratres sub silentio contemplantes, & qualis quantusve foret, intelligentes, ne lucerna lateret sub modii umbra, quærentes, idoneum censem promoveri ad sacros Ordines. Per quos paullatim permotus, ut in præsentiarum nostræ narrationis explicat textus; attingere etiam meruit honorem presbyteratus, utpote quem totius probitatis adornaverat decus. Qui licet reclamans maluerit obsistere, indignum se vociferans multimoda excusatione; convictus tamen à fratribus vel Priorre, jussis eorum compulsus est acquiescere, ne videretur obedientiam deferere, quæ ceterarum comes virtutum afflolet esse. Fuit itaque Gerardus, ut his verbis biographus nos docet, ad sacros Ordines gradatim promotus ac tandem etiam sacerdos ordinatus.

AUCTORE
C. B.
annoque 928
aut sequenti
sacerdos jam
ordinatus

46 Ast, inquires, quo anno acolythus, quo subdiaconus, quo diaconus, quo sacerdos ordinatus est *Sanctus*? Res pendet ab anno, quo is ad religionem seu monasterium Sandionysianum accessit; biographus enim (vide num. 40) nos docet, quod anno post *Sancti* ad religionem accessum quelibet ex hisce quatuor ordinationibus evenierit. Cùm ergò ex dictis *Sanctus* absque omni dubio quidem vel anno 919 vel sequenti; vero similius verò anno 919 ad religionem accesserit, consequens est, ut hanc dubiè quidem vel anno 928 vel sequenti; vero similius verò anno 928 sacerdos ordinatus fuerit; cùm scilicet id anno nono conversionis ejus, seu accessus ad religionem factum scribat biographus: qui cùm etiam doceat, Gerardum anno post conversionem suam seu accessum ad religionem secundo acolythum, tertio subdiaconum, quarto diaconum fuisse ordinatum; colligi potest ex dictis, quo circiter tempore singulae he ordinationes debeant locari. Apium interim aliquid, quo earumdem tempus seu annum proprias determinarem, non inveni, improbo licet gnavoque etiam conatu impenso. Itaque ex omnibus jam dictis pro certo dici dumtaxat potest, singulas *Sancti* ordinationes altero è binis definitis annis esse factas; annus autem unus definitus, quo facta fuerint, assignari non potest. Expono nunc, quæ *Sanctus* sacra jam sacerdotis dignitate auctus egerit.

E

47 Non diu admodum, uti jam dixi, in Sandionysiano monasterio adhuc substituit. At verò cùm jam monachorum omnium, quibuscum ibi versabatur, benevolam erga se voluntatem sepissime fuisse expertus, deque ea proinde nullus esset dubitandi locus, tempus tandem advenisse ratus, quo desideratas sibi S. Eugenii martyris reliquias acquireret, acquisitasque, ut faciendum in visione ex Apostolorum principiè intellexerat, in ecclesiam Broniensem inferret, novum, quod voti compos fiat, conatum adhibendum censet. Itaque Dionysianos congregatos monachos brevi simul aptaque oratione docet, divinam esse, quam quondam in visione didicerit, voluntatem, ut S. Eugenii martyris reliquias in ecclesiam Broniensem inferantur. Has proinde eò transferendas sibi donari postulat, precesque addit, quæ potest, ardentissimas, postulato suo ut annuere ne dedignentur. Hi, quod affirmat *Sanctus*, Deum recipia velle, facile credunt, Gerardi scilicet id afferentis notissima virtute persuasi. Quid plura? Voto ejus unanimi consensu omnes promptissime assentiantur. Nec tamquam sacram Eugenii martyris corpus Gerardo lubenter concedunt, sed nec alias Sanctorum reliquias dengant. Integrum S. Eugenii corpus Gerardo datum fuisse, crediderunt nonnulli, hosque inter, ut appearat, ipsem anonymous noster biographus. Etenim num. 22 sic scribit: Tandem salutiflua desiderissimi martyris (Eugenii) exponitur urna, obrizo pretiosiora illius continens membra, quæ honorificè, ut par est, aurificio fabrefacta Viro Dei (*santo* Gerardo) contraditur ad sua, ut diutius desideraverat, asportanda. Cùm ergò ipsam urnam, quæ S. Eugenii membra contineret, Gerardo fuisse traditum, his verbis tradat biographus, partisque in S. Dionysii reliicta non meminerit, totum Martyris corpus datum fuisse *Sancto*, credidisse videtur. Verum an id ita sit, simulque an S. Eugenius, cuius reliquias *Sanctus* accepit, Toletanus episopps exsisterit, sequenti § discentiam; ubi etiam,

F

AUCTORE

C. B.

iam, quas preterea reliquias è S. Dionysii monasterio Bronium attulerit Gerardus, utcūque determinare enitar. Ad Sanctum nostrum revertor.

his ditatus
Bronium
versus cum
duodecim
monachis,

48 Gerardus, obtentis tandem sacris, quas ardentissime desiderarāt, reliquiis, Bronium versus non diu admodū pōst cum duodecim S. Dionysianis monachis iter arripuit. Hos quippe Sanctus à Dionysiano monasterio unā cum S. Eugenii reliquiis idcirco postulārat, quod clericis seu canonicis Regularibus, quos, antequam monachum indueret, in ecclesia Broniensi constituerat, monachos subrogare, decrevisset. Duodecim monachos cum S. Gerardo è S. Dionysii monasterio esse profectos, colligitur ex Appendix, quae Vita edende apud Mabillonum in Seculo quinto Benedictino subnectitur. In hac enim Sancti biographus ita memorat: Cūm (Sanctus Gerardus) licentiam & libertatem repatriandi à monasterio Parisiensi sancti Dionysii, ubi saeculum mutaverat sanctus Gerardus, obtineret, ut in terra sua majorem utilitatem inferret, gratiam ei contulit Deus. Quicquid ergo postulavit, accepit. Accepit secundi ordinis personas duodecim ad numerum Apostolicum, scilicet bonos doctores, morum informatores, disciplinæ Regularis informatores. Hos inter verosimillimè existit Lietaldus, postea ex dicendis Mosomensi abbas. Eas est id colligere ex iis, que mox subdit biographus, postquam narravit, non tantum S. Eugenii corpus, verum etiam plurimas alias Sanctorum reliquias à Gerardo Bronium esse allatas.

quorum unus
fuit Lietal-
dus, postea
Mosomensis
abbas,

49 En illa: Si cui autem ingerit ambiguitatem, Lietaldum percontetur abbatem, hujus Viri Dei in cœnobio Mosomensi successorem, qui cum eo præsens ad clandestinam tot reliquiarum compositionem, demirari solebat Broniensis locelli angustiis tam mirabilem contineri sanctitatem. Lietaldus ergo, teste biographo, S. Gerardo, multas Sanctorum reliquias è S. Dionysii cœnobio Bronium deferenti, in tunc adfuit, ac proin verosimillimè, inò indubie existit è duodecim monachis, quos Sanctus è Dionysiano monasterio accepit, quosque ex dicendis in Broniensi ecclesia clericis seu canonicis Regularibus deinde substituit. Atque ita quidem unus è duodecim monachis, quos Gerardus è cœnobio S. Dionysii accepit, nomine tenus notus est. Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 43, num.

C

8 putat, è duodecim, quos Gerardus secum adduxit, monachis etiam existit Werembertum, qui, ut biographus num. 24. narrat, à S. Venatio abate in somnis Cuvini fuit increpitus. Verum hic non è duodecim Gerardi comitibus, sed alter è duobus monachis, ad quos bi cum Gerardo secundum dicenda Cuvinum diverterunt, verosimillimè existit. Id ex biographi loco proximè laudato, si cum antecedentibus comparetur, colligendum mihi appetet. Quod verò ad Anselmum pertinet, quem etiam duodecim Gerardi sociis accenset, ille ob dicenda ex his verosimillimè fuit. Nam institutum de Gerardi Bronium versus invenire sermonem prosequor. Fuit id felici exitu terminatum.

iter arripit
sacrumque
thesaurum
Cuvini,

50 Sanctus enim cum suis comitibus, ne sarcina, quem à Dionysianis monachis acceperat, thesaurum sibi eriperent indigne, clanculum profectus, prospero cursu, inquit num. 23 biographus, pervenit ad municipium, in pago Lomacensi situm, quod appellatur Cuvinum. Hic autem degebant duo monachi ex mona-

sterio sancti Germani, ad quem tunc pertinebat fundus ejus municipii, unanimiter excubantes cura pervigili in excubitis sancti abbatis Venantii. Mabillonius in Observationibus prævious. 4 in hunc biographi locum ita scribit: Forsan hic (logitur de Cuviniensi municipio) est vicus sancti Germani in Brabantia, haud procul à monasterio Gemblacensi. Cuvinium villem scriptor Translationis S. Germani saeculo VIII commemorat. Eamdem Carolus Calvus monachorum usibus deputat in partitionis Charta, quam in Seculi tertii parte secunda publicavimus. Hanc saeculo decimo procurabant duo illi (verbis biographi mox recitatis memorati) Germanenses monachi, dum, furentibus bellis, à monasterio avulsa est; quod tempore suo factum, subindicat anonymous (Vita S. Gerardi scriptor) mox citatus. Nullus dubitem, quin recedentes inde monachi sancti Venantii abbatis corpus secum detulerint in nostrum sancti Germani asceterium; illud ipsum, quod Venantii, Turonensis abbatis, nomine hic depositum colimus. Latebat haec tenus, undenam, quave occasione hoc adiectum esset sancti confessoris corpus: sed è Lomacensi pago delatum facile concedet, quisquis infelicem Belgij ac propè omnis Galliae statum tempore Nortmannicæ pervasionis attenderit, quo Sanctorum glebae in varia, & quæ tutiora putabantur loca, deportabantur. An autem Venantius abbas, cuius reliquias gaudemus, ille ipse fit, qui seculo vi Turonense rexit monasterium, aut qui in opido cognomine apud Atrebates colitur, alii judent.

51 Ita Mabillonius de corpore S. Venantii quo de loco duo innuens. Alterum est, illud penes deos, quos memorat Sancti biographus, Germanenses monachos adhuc existisse, quando eò cum S. Eugenii corpore anno, ut statuit, 928 advenit Gerardus; alterum est, S. Venantii corpus Nortmannica pervasionis occasione ad monasterium S. Germani Cuvinio esse translatum. Verum ego post annum 928, non Nortmannos, sed Hungaros in Lotharingiam pagumque Lomacensem grastatos esse, invenio, ut adeò, si verè (quod instituti mei non est inquirere) S. Venantii corpus Cuvinio ad Germanense cœnobium monachi profugi translatuerint, id, non Nortmannorum, sed Hungarorum pervasionis occasione factum fuerit. Sed hoc obierit hic annotasse sufficiat. Quod verò ait, Cuvinum municipium, à biographo memoratum, forsan esse vicum S. Germani in Brabantia, haud procul à monasterio Gemblacensi distatum, id mibi sanè, si non veritati certò disforum, parum sanè verosimile appetet. Etenim probari non potest, illum S. Germani vicum in antiquis monumentis vocari Cuvinum. Adhac hodie in ditione Leodiensi oppidum est, leucâ horariâ Mariaburgo remotum, quod Gallicè Couvin, Latinè Cuvinum nuncupatur; partem autem ditionis hodiernæ Leodiensis, in qua illud oppidum, nomine Cuvinum, situm est, completebat comitatus Lomacensis, cui biographus noster, quod memorat, Cuvinum adscribit. Fieri ergò potest, ut duo Germanenses monachi, quos excubasse in excubis S. Venantii scribit noster biographus, in hodierno ditionis Leodiensi Cuvinio domicilium habuerint.

52 Inò eos ibi domicilium re ipsa habuisse, contra Mabillonum idcirco reor, quod aliis in pago Lomacensi locus non occurrat, qui in antiquis

E

nonnulla hic

Chartis

- A** chartis monumentis Cuvini nomine distinguitur. Hinc verosimiliter etiam Marneus supra latus hodiernum Leodiense Cuvinum indubitanter accipit pro loco, ad quem Gerardus cum reliquiis S. Eugenii divertisse, à biographo narratur. Adi Dissertationes ejus Historico-criticas, ad calcem Historia Namurcensis adjectas, ibique praeterea pag. 89 Cuvini, quam mox dedi, notitiam invenies. Et verò hodiernum Leodiense Cuvinum esse locum, ad quem Sanctus cum reliquiis S. Eugenii divertit, ipsem Mabillonius postea agnoscere videtur. Etenim in Annalibus Benedictinis lib. 43 num. 8 sic sribit: Rotbertus rex hanc villam (ad quam scilicet S. Gerardus cum reliquiis S. Eugenii divertit) cum aliis in dotem concessit sorori sua Hadwigae, cum eam Raginario Montensi comiti desponsavit: & in compensationem Pratenibus villam Cumbas, quæ olim eidem monasterio subtrahita fuerat, restituit; villam autem Cuvinum, quam à Roberto Hadwige in dotem concessam, hic sribit Mabillonius, diversam non esse ab hodierno Leodiense Cuvinio, apud omnes in confessu est. Nec tamum Mabillonius his verbis agnoscere videtur, ab hodierno Leodiensi Cuvinio villam, ad quam Gerardus divertit, non esse diversam; verum etiam hanc, furentibus bellis, à Prateni S. Germani monasterio non fuisse avulsam, quod tamen verbis num. 50 recitatis etiam antea docuerat.
- 53 Hisce observatis, ad Gerardum jam revertor. Hic ad duos Germanenses monachos, qui in pago Lomacensi Cuvini, nunc ex dictis ditionis Leodiensi oppido, domicilium habebant, divertit atque apud eos sacrum pignus depositum, dum hujus Bronium transferendi à Leodiensi episcopo, in cuius diœcesi tunc situm erat hoc monasterium, facultatem impetrasset. Biographus post verba proximè recitata rem sic exponit: Quorum (duorum Cuviensium è monasterio S. Germani monachorum) expertæ fidei commendans pignora Sancti, utpote qui jam dudum sibi fuerant familiaritate conjuncti, non incongruum duxit adire presentiam domini Stephani antistitis prælibati, ut, quoniam tantum advehedat margaritum suæ diœcesi, probabilem audiret sententiam super hujuscemodi. Ita biographus; verum hic Leodiensem episcopum, quem, ut resert, adiut Gerardus, indubie perperam appellat Stephanum. Stephanus enim, Leodiensis episcopus, ultra annum 920 ex iam probatis vitam non produxit; quando autem Gerardus, aëturus de reliquiis, quas secum è Dionysiano Gallie monasterio attulerat, ad Leodiensem episcopum accessit, jam annus, uti ex dictis facile colliges, 928 vel 929 agebatur. Stephano itaque absque ullo dubio substitui debet Richarius, seu, ut à coetaneis scriptoribus effertur, Richerus, qui ab anno 920 ad annum usque 945 Leodiensem ecclesiam moderatus est.
- 54 Hic cùm audisset, cuius rei causâ ad se veniret Gerardus, summo affectu est gaudio, facultatemque, quam hic perebat, Bronium transferendi sacrum S. Eugenii martyris corpus libenter concessit. Adhac mandatum etiam emisit, quo precepit, ut ex circumjectis omnibus agris summa, quâ par erat, veneratione coloni sanctum martyrem exciperent. Et verò singulari quādam religione paruerunt omnes, ac precipue quidem Adelhelmus, regionis, in qua facienda erat translationis solemnitas, archidiaconus. Sabim inter & Mosam haud procul à Broniensi monasterio situm erat, quod S. Feillanus seculo septi-
- mo exstruxerat, Fossense cœnobium, nunc cum adjacenti ditionis Leodiensi oppido canonicorum collegium. Hinc Adelhelmus cum clericis obviâ processit, sanctique martyris corpus in humeros suos deferendum accepit, illudque etiam in Broniensem ecclesiam, infinita propemodum, qua undeqaque confluxerat, hominum multitidine comitante, solemniter intulit. Dies agebatur octavus decimus mensis Augusti, quando tandem incredibili S. Gerardi letitia sacra hac solemnitas fuit peracta. Docet id Sancti biographus num. 28 his verbis: Fit autem tam jucunda translatio sub beati martyris Agapiti festo, quod est die mensis Augusti octavo-decimo. Verum, petet nonnemo, possetne hinc forsan annus erui, quo solemnitas illa celebrata fuerit? Id sanè, quanum mibi quidem videtur, fieri nulla ratione potest. Secus tam sentiendum fore, si confaret, die Dominica solemnitatem illam fuisse peractam. Cum enim non din à Gerardi è Dionysiano cœnobia egressu, qui ex dictis ante annum 928 certè non accidit, dicta solemnitas fuerit peracta, haud dubie in illa hypothesis eo anno, in quem proximè post annum 928 decima octava Augusti in Dominicam incidit, fuerit peracta ac proin anno 933, utpote proximo, quo id fit, ut computanti patebit.
- 55 Verum solemnitatem illam die Dominica non fuisse peractam, vel ex eo liquet, quod in annum usque 933 nequeat differri. Etenim ex iis, quæ jam suprà differrni, dubium esse non potest, quin eo ipso anno, quo Gerardus è cœnobia Dionysiano Bronium reversus est, corpus S. Eugenii è fuerit translatum. Cum ergo Gerardus ex dictis vel anno 928 vel sequenti Bronium redierit, hoc illud citius quam anno 933 fuit translatum. Hinc jam liquet, quanm infirmo fundamento nitatur illud Pagii in Criticis esfatum, quo ibi sapiens inculcat, Sanctorum translationes, elevationes similesque solemnitates Dominicis olim fieri solitas fuisse, hincque proinde annum, quo factæ sint, erui subinde posse, si definito quodam mensis cuiusdam die facta notentur. Nolim tamen negare, translationes Sanctorum similesque solemnitates Dominicis diebus olim factas subinde fuisse, hincque pro determinando anno, quo factæ sint, argumentum sat validum potest nonnumquam confici, si nempe nihil aliunde obstat, & ratio utcumque probabilis pro die Dominicæ militet. Uti autem tunc rationi consonat, ut non penitus rejiciantur argumenta ex antiqua illa consuetudine perita, sic eadem ratio exigit, ut ea, si quidquam, quod minus admittantur, impedit, pro omnino invalidis habeantur; cum etiam satis constet, memoratas solemnitates alii etiam, quam Dominicis diebus, antiquitus subinde fuisse peractas.
- 56 Porro, sacris S. Eugenii reliquiis Broni jam translati, longè latèque martyris hujus fama miraculorum signis increbuit, hincque ingens ad Broniensem ecclesiam undeqaque populi factus est concursus. At verò hæc res non nullis, verosimillimè de proprio emolumento magis, quam de Sanctorum honore sollicitis, major in modum displicuit. Leodiensem episcopum, in cuius, ut jam monui, tunc diœcesi, quod nunc Namurcensis est, Broniense monasterium situm erat, suppliciter adeunt, eumque è speciosis rationibus impellunt, ut jam S. Eugenii cultum abrogare meditaretur. Verum is subita, ea que gravissima infirmitate corruptus, causam morbi agnoscit, sanctoque martyri pro pristina recuperanda valetudine binos, corporis sui longitudi-

AUCTORE
C. B.E
alia die,
quam Domini-
nica, deferuntur.F
utque san-
ctus martyr
festo annuo
colatur, in
synodo statu-
tur.

G g nem

nem aquantes, cereos, ad Broniense monasterium delatos, jussit offerri. Nec verò fructu carni salubre hoc episcopi consilium. Ut consuēti illi fuere, mox omnis morbi vis penitus profigata abscessit. At ille beneficii, quad palam profiteri non erubuit, minime immemor synodum celebrandam indixit, in eaque, multum verosimiliter allaborante Anselmo monacho, Broniensis ecclesie editio, qui martyris Passionem jussu episcopi eò attulerat, decretum edidit, ut per totum tractum seu decaniam, ad quam Broniensis spectabat ecclesia, dies octava decima Augusti, quā S. Eugenii corpus illuc fuerat allatum, solemnis, uti Dominica dies, deinceps observaretur, & ecclesia Broniensis ab omni obsonio (id est, ut nonnulli interpretantur, stipendio) episcopis Leodiensibus debito, immunis haberetur. Atque hunc in modum, ut biographus fusiōri oratione exponit, S. Eugenii in ecclesia Broniensi firmiter stabilita est veneratio. Quam quidem rem idcirco hic explanare libuit, quod, quamquam ad Gerardum praecepit non spectet, hunc tamen in illa partem non exiguum habuisse rear. Autem quippe verosimiliter fuerit eorum, qua, ut innui, Anselmus mox laudans, ecclesia Broniensis editius, pro stabiliendo Eugenii cultus in synodo, à Leodiensi episcopo convocata, in qua is stabilius fuit, in medium adduxit.

S V. An à Sandionysianis monachis S. Gerardo integrum S. Eugenii martyris corpus fuerit concessum, & an hic Toletanus in Hispania archiepiscopus existiterit.

Integrum s:
Eugenii cor-
pus, utpote
enius

A Nonnus Sancti nostri biographus ita ex dictis de sacris Eugenii martyris reliquiis per Sandionysianos monachos Gerardo concessis num. 22 loquitur, ut integrum huic sacrum martyris illius corpus datum fuisse, insinuare videatur. Attamen integrum sacram illud pignus Gerardo non fuisse collatum, apud omnes hodie eruditos pro indubitate habetur, ut rem hanc operosius hic probare, supervacaneum queat videri. Ut nihilominus, quod hic forè discussum vellet, alibi querere, studiosus lector non cogatur, totum Eugenii corpus à Gerardo Bronium non esse delatum, etiam hic non uno argumento ostendo. Diu post S. Gerardi etatem due reliquiarum S. Eugenii martyris in Hispaniam translationes, altera anno 1156, altera anno 1565, è Parisensi S. Dionysii monasterio fuerunt peractæ. Totum adeò inde martyris illius corpus à Gerardo Bronium pravè non fuerat delatum. Binas illas reliquiarum Eugenii martyris in Hispaniam translationes, occasionemque, quā hec facta fuerint, in Historia ecclesie Parisensis lib. 1, cap. 6, pag. 34 succinctè nitideque simul exponit Gerardus Du Bois. Verba idcirco hoc transcribo. Sic habent: Anno Christi MCLVIII cùm Eugenius Papa in Galliam venisset, indicto Remis concilio, Remundus, Toletanus archiepiscopus, contendens ad synodum, primùm Lutetiam Parisiorum venit; tum ædem S. Dionysii religionis ergo invisit; quam cùm perlustrat oculis, videt sepulcrum, cui inscriptio: "Hic situs

, est S. Eugenius, primus archiepiscopus Toletanus martyr., Remundus rei novitate perculsus, (nihil enim de eo antea, ne Toleti quidem, audierat) sciscitatus, ecquis fuerit ille martyr, allatisque aliquot schedulis, Acta S. Eugenii comperit inscriptioni Dionysianæ sedis confona.

58 Nihil ultrà percontatus, soluta synodo, in Hispaniam de reliquiis sancti martyris Toletum transferendis cogitat: rei autem perficiendæ ita se præbuit occasio. Ludovicus Junior, Francorum rex, ut habent scriptores Hispanici, post aliquot annos voti exolvendi gratiâ Compostellam, tum Toletum venit. Id temporis Alphonsus VII Castellæ rex à rege Francorum martyris Eugenii, Toletani archiepiscopi, dextrum brachium impetrat, quod anno MCLVI Toletum translatum est, sicut passim memorant Martyrologia & Rerum Hispanicarum celebrati scriptores. Anno verò MDLXV reliquiae & ossa martyris Eugenii ex æde Dionysiana Toletum translatae sunt. Philippus enim II rex Hispaniarum populi Toletani precibus sollicitatus integrum capsam cum sacris pignoribus à rege Christianissimo Carolo IX per oratorem suum impetravit, & xviii die Novembribus allata Toletum apparatu magnifico & pompa insolita. Rex iste, suppositis humeris, feretrum gestavit, & hac insigni pietate plus honoris reddidit, quam olim injuria martyri persecutor intulerat. Ita haec landatus Dr Bois, omnia hec ex Mariano Siculo, Martyrologio Tamayi Hispanico ad diem XIII Februarii, & Mariana Rerum Hispanicarum lib. xi, cap. 3 deponens, uti hos autores consulenti patescet. Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 43, num. 8 brevius adhuc idem testatur his verbis: Partem tantum reliquiarum sancti Eugenii Gerardo concessam esse, id arguento est, quod ejus brachium Alfonso Castellæ regi, intervenitu Ludovici septimi Francorum regis donatum est; & alia pars non modica Philippo secundo, qui eam Toleti summa cum veneratione resposuit.

59 Sunt & alii scriptores bene multi, qui in eamdem ferè sententiam scribunt, ut dubitandum non sit, quin magna reliquiarum S. Eugenii pars in Hispaniam post S. Gerardi etatem fuerit translata. Unde indubitatum fit, totum ab hoc S. Eugenii corpus è Sandionysiano monasterio Bronium non fuisse delatum. Adhæc, inquit Mabillonius proximè post verba, ex eo mox recitata, Dionysiani nostri sancti martyris nostri (Eugenii) brachium alterum, & fortè quasdam infuper particulas conservant. Nulla itaque vel ex hoc solo capite ratione probabile est, totum sancti martyris Eugenii corpus Gerardo à Sandionysianis fuisse concessum. Et verò ne ipsos quidem Bronienses monachos (quid olim fecerint, pro certo afferare non quo) hodiecum id contendere, indubitatum appareat. Etenim Rayssus in sacrarum reliquiarum, Bronii affervarum Catalogo, quem in Hierogazophylacio Belgii exhibet, quemque ab ipsis Broniensibus monachis ipsis suppeditatum puto, sic habet: Partem (servant scilicet Bronienses) corporis sancti Eugenii, archiepiscopi Toletani & martyris; qui in territorio Parisensi, consummato martyrii cursu, beatæ passionis coronam percepit à Domino. Delata fuit hæc pars corporis à S. Gerardo Bronium anno (ex § precedenti lique epocha bujus falsitas) MCCCCXV. Magnum

D

partes posse
Hispanis et-
iam bis fue-
rint conceffa.

E

S. Gerardo
datum non
fuit, nec id
seje ince-
grum possi-
dere.

F

A gnum os brachii ejus argenteo industrie elaborato brachio condecoravit serenissima Isabella Eugenia, Belgarum heroina.

60 Quibus verbis non integrum S. Eugenii corpus, ast hujus dumtaxat pars Broniensibus adscribitur. Idem fit in reliquiarum, quibus dictatum est Bronium, Catalogo, quem anno 1618 Gerardus Souris, abbatia Broniensis Prior, adjectit ad calcem Vitæ S. Gerardi, Gallicè à se typis vulgatae. In hoc enim (quod etiam Rayssium facere, jam vidimus) Broniensi ecclesiæ, cum de reliquiis S. Eugenii agit, tantum adscribit brachium argenteum, cui os brachii S. Eugenii includitur, ab Alberto & Isabella, Belgarum principibus donatum, duasque costarum partes notabiles, unì cum diversorum Sanctorum reliquiis, multisque minutiis corporis & tunicae ejusdem S. Eugenii particulis, Theca tapeto rubro operata inclusas. Ubi vides, multum abesse, ut totum Eugenii corpus monasterio suo Broniensi attribuat laudatus Prior. Itaque integrum hoc sacrum pignus à se possideri, Bronientes indubie nunc non contendunt. Verum alia hic jam potest moveri questio. Etenim, ut verbis num. 58 recitatis scribit laudans Du Bois, dextrum S. Eugenii brachium Alphonso Castellæ regi fuit concessum, alterumque, ut num. 59 Mabillonius testatur, Dionysiani monachi adhuc servant. Cùm ergò ex Rayssi testimonio, cui etiam Catalogus proxime citatus suffragatur, os magnum brachii S. Eugenii in ecclesiæ Broniensi servetur, queri non immerito potest, integrumne martyris hujus dextrum brachium Alphonso, Castellæ regi, fuerit concessum, & an integrum sinistrum Dionysiani possideant. Vel enim integrum sinistrum S. Eugenii brachium penes Dionysianos non esse, vel integrum dextrum Alphonso collatum non fuisse, necesse est, cùm ex diëlis os magnum brachii Bronientes affervent.

*genuinas esse
S. Eugenii reliquias.*

61 Integrum, ut reor, dextrum brachium Alphonso fuit collatum; brachium verò sinistrum Dionysiani non integrum, sed ejus dumtaxat partem adhuc conservant. Sic existimo ob ea, que Saussayus ad diem decimam quintam Novembris, S. Eugenio martyri sacram, memorat his verbis: Ascetæ Dionysiani cùm ægrè ferrent, iustitione regia sibi (ad petitionem Philippi II, Hispaniarum regis) tantum pignus (S. Eugenii corpus) eripi, & ad exteram deferri gentem, portiunculam aliquam è sacra gleba decerpserunt, os scilicet ex brachio, quod in fomentum pietatis sibi, imò Franciæ, reservârunt condigno colendum honore. Dionysiani ergò, uti his verbis testatur laudatus Saussayus, non integrum S. Eugenii brachium, sed os tantum ex hoc possident, hincque partim, & partim ex diëlis consequitur, ut vero similiter quidem integrum S. Eugenii dextrum brachium Alphonso, Castellæ regi, fuerit concessum; pars verò sinistri brachii una penes Dionysianos & altera penes Bronientes monachos existat. Longuevallius, Societatis Jesu sacerdos, in ecclesiæ Gallicana Historia, tom. I, pag. 106 dubitare videtur, an umquam genuina S. Eugenii reliquia in ecclesia Broniensi extiterint. Fortè enim, ut ait, sese illas S. Gerardo dare, Dionysiani monachi dumtaxat simulârint. Ita vero similiter scriptit hic auctor, quod post S. Gerardi atatem maximam reliquiarum S. Eugenii partem è Sandionysiano monasterio in Hispaniam esse delatam, exploratum haberet, simulque ita

Oktobris Tomus II.

loqui observaret nostrum biographum, ut integrum Eugenii corpus Gerardo à Dionysianis monachis fuisse collatum, videatur innuere.

AUCTORE

C. B.

62 Verum hoc non tam aperiè ille indicat, quamvis hac de re dubitare videatur Longuevallius, certum dicitis innuit Longuevallius. Fortè enim biographus è monasterii sui senioribus audiverit, lipsanothecam, cui etate sua Bronii includebantur S. Eugenii reliqua, unà cum martyris hujus corpore S. Gerardo à Dionysianis monachis fuisse concessam, hincque concluserit, integrum Eugenii corpus cum urna, cui in S. Dionysii monasterio fuerat inclusum, à Gerardo Bronium fuisse allatum. Verum nihil obstat, quò minus Dionysiani monachi lipsanothecam, cui pars tantum, quam dabant, corporis S. Eugenii inclusa eretur, Gerardo dedisse credantur, nihilque est communius, quām Sancti cuiuscumque corpus vocari, quod pars ejus dumtaxat existit. Ita biographus, etiam si integrum Eugenii corpus Gerardo fuisse collatum, expreſſe affereret, errore tantum, qui veniā dignus sit, à veritate aberrat. Quapropter, cùm (quò fortè dumtaxat collinērit Longuevallius) sic integra sua illi fides maneat, neceſſe non fuit, ut, quod hanc servaret illesam, ad fidem tantum reliquiarum S. Eugenii donationem recurreret. At verò fortè etiam putarit Longuevallius, integrum S. Eugenii corpus Hispanis à Dionysianis monachis fuisse concessum. Verum ne omnes quidem ipsimet Hispani id contendant. Liqueat id ex iis, quæ Antonius Tepeſius tom. 5 Chronici generalis Benediclini ad annum 939 de S. Gerardo cap. 1 pag. 48 verba de numero ossium S. Eugenii Toleti aſſervatorum memoriae prodit. Utut fuit, nullum mihi ob iam dicta est dubium, quin genuina hujus sancti martyris reliquia à Dionysianis Gerardo fuerint concessa.

63 Verum multum abeft, ut aq̄e in dubio sit, martyrem illum Eugenium exſtiffisse Toletanum in Hispania archiepiscopum; quo tamen episcopum, vocatum in dñe, semel decoratur. Etenim, inquit loco ſuprà citato de Eugenio martyre, cuius S. Gerardus accepit è S. Dionysii monasterio reliquias, Gerardus Du Bois plus semel jam laudatus, ante principatum Alphonſi VII Castellæ regis, de eo (veluti nimur de Toletano archiepiscopo) nulla memoria est, neque Toleti, neque apud Hispanos scriptores, qui hunc præcesserunt, nec in antiquioribus Actis Martyrum Belgicæ secundæ, quæ ſuprà memoravi, in quibus Eugenium hunc martyrio defunctum sub Maximiano legimus. Quarenti porrò, unde primū in æde Dionysiana mentio Eugenii primi, Toletani episcopi, nihil ſuppetit, quod certò tradam. An quod aliqui ſcribunt, ſed ſine auctoritate, Eugenii Toletani reliquias Lutetiam Parisiorum allatas, Mauris vastantibus Hispaniam; an, quod magis probem, etiſi conjectura eft, Eugenii nomen, quod duorum pontificum Toletanorum fuit, quorum junior carmina edidit, Parisensi Eugenio affictum eſſe, postquam Hilduinus aliquando hymnum ab Eugenio Toletano in honorem Dionysii Areopagitæ dixit compositum. Nam cùm in æde Dionysiana S. Eugenii martyris memoria coleretur, & ejus reliquias ibidem venerationi eſſent expositæ, facile creditum eſſe, eum Engenium, quem martyrem eſſe conſtabat, & ſocium S. Dionysii vetera

Gg 2

Acta

DE S. GERARDO ABBATE BRONIENSI

AUCTORE
C. B.

Acta asseverabant, eumdem & fuisse Toletanus ecclesiæ antistitem & martyrem Parisensem.

quod sub hoc nomine apud antiquos scriptores, vel Hispanos,

64 Haec tenus laudatus ecclesiastice Parisine Historie scriptor vocans in dubium, an ecclesia Toletana episcopus exstiterit Eugenius martyr, cuius S. Gerardus reliquias è Sandionysiano monasterio Bronium attulit. Et vero, quam merito ea de re dubitandum sit, rationes, quas affer, paulo attentiis expensa manifestum efficient. Nulla, ait, de Eugenio, qui in diœcœsi Parisensi passus est, ante principatum Alphonsi septimi, seculo duodecimo Castella regis, memoria occurrit apud Hispanos scriptores. Julianus & Felix, Toletani ambo seculi septimi antistites, duos dumtaxat agnoverunt Eugenios, Toletanos episcopos, qui ambo diu post S. Eugenium, Parisensem martyrem, seculo septimo sub Chindavintho & Recesvintho regibus floruerent. Etenim in sua, quam apud Mireum in Bibliotheca ecclesiastica quarto decimo Ildefonsi Toletani de Scriptoribus ecclesiasticis capiti addiderunt, Appendix juniores è duobus illis Eugeniis, Toletanis episcopis, vocant secundum, vocaturi illum utique tertium, si Eugenium, Parisensem martyrem, iisdem multò antiquorem, Toletanum exstitisse archiepiscopum, credidissent. Adhac Isidorus Hispanensis & Ildephonsus Toletanus episcopus, qui ambo seculo septimo scriptis fuerunt illustres, nuspam in his Eugenii, Parisensis martyris, qui Toletanus archiepiscopus exstiterit, meminere. Plures alios antiquos scriptores Hispanos, qui pariter Eugenii Parisensis martyris, veluti Toletani episcopi, in Operibus suis mentionem non faciunt, in medium non adduco; neque enim constans antiquorum Hispania scriptorum de Eugenio, Toletano episcopo, qui propè Parisis passus sit, silentium latere quemquam poterit, qui eruditas de Dionysio Areopagita & Dionysio Parisensi martyre invicem distinguendis lucubrationes consuluerit.

vel alios quoicumque, non memorentur.

65 Ad has adeò brevitatis causâ studiosum leborem remitto, & à veterum Hispanorum de Eugenio, Parisensi martyre, qui Toletanus episcopus fuit, silentio jam probato ad aliorum etiam antiquorum tum scriptorum, tum monumentorum de eodem, veluti Toletano episcopo, silentium probandum progreder. Nullus planè assignari potest scriptor, Hilduni, Sandionysani seculo nono abbatis, qui Dionysum Parisensem cum Areopagita confundit, etate anterior, qui Eugenium Parisensem fecerit Toletanum episcopum. Adhac omnia antiqua Calendaria, Missalibus, Antiphonalibus & Breviariis praefixa, que Eugenii meminerunt, ei dumtaxat martyris, non autem episcopi titulum adjungunt. Antiquitus ergò pro episcopo Toletano habitus non fuit. Usuardus purus apud Sollerium ad diem Novembris quintam decimam, quā Eugenius, propè Parisis martyrio coronatus, colitur, hac annuntiatione eum celebrat: Ipso die sancti Eugenii, qui apud pagum Parisiensem, consummato martyrii cursu, beatæ passionis coronam percepit à Domino: ubi pariter Eugenius, Parisensis martyr, episcopi titulo non decoratur, quem tamen Usuardus, pro recepto apud Martyrologiorum Calendariorumque concinnatores more, solet adjungere Sanctis omnibus, quos commemorat, quosque exstitisse episcopos, habuit exploratum. Usuardi ergò etate cognitum fuisse non videtur, quod deinde temporis lapsu de Eugenii Parisensis apud Toletanos episcopatus nonnulli persuasum sibi habuerent.

66 Verum, inquires, qua ratione factum est, ut illa de Toletano Eugenii Parisensis episcopatu opinio, si falsa sit, temporis lapsu invaluerit, qua ratione hæc persuaderi potuit Sancto nostro, ipsique Leodiensi synodo, in qua ex dictis, ut Eugenius festo anno coleretur, Richarius Leodiensis episcopus decrevit? Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii compendio exhibet quandam S. Eugenii, Parisensis martyris, Vitam, à Flohario presbytero, qui illam, ut ait, ex Normannorum vastationibus dispersam collegit, litteris mandatam. In hac S. Eugenius, in vico Diogilo prope Parisis passus, S. Dionysii Areopagita discipulus & Toletanus episcopus traditur fuisse. Lucubrationem illam, utpote seculo duodecimo tantum à Flohario elaboratam videre non potuit Gerardus; verum similem, ut ex mox dicendis colliges, haud dubiè viderit, ex eaque Toletanum S. Eugenii Parisensis episcopatum facile crediderit. Et verò ad id hujusmodi stimulo non indigebat Sanctus, utpote qui Eugenium, quem in vespertinis precibus (vide biographum num. 12 & 13) à Dionysianis invocari audierat, Toletanum exstitisse episcopum, solâ horum assertione mox credidisset. Quod jam ad Richarium, Leodiensem episcopum, synodusque ab eo celebratam pertinet, hi S. Eugenii Passiōnem seu Vitam, quam Richarius è Bronio Leodium ferri jussérat, prælegi sibi audiverunt, approbaveruntque consensu unanimi, ut biographus num. 33 testatur. Vero simillimum mihi appetet, Passiōnem illam seu Vitam à Vito jam memorata, quam Floharius presbyter conscripsit, non fuisse valde diversam. Fuerit adeò, etiam in illa S. Eugenii, Parisensis martyris, Toletanus episcopatus affermus, hinc hunc sibi persuasum verosimiliter habuerint Richarius episcopus, synodusque ab eo congregata.

67 Vita illa, seu potius Vita S. Eugenii apud Molanum compendium, sic habet: Dionysius beatissimus, qui S. Clementis auctoritate & benedictione totius Galliæ apostolatum suscepit, sanctum Eugenium Toletanis in Hispaniam primum episcopum destinavit. Veniens igitur in Hispaniarum viscera, Carpentaneamque provinciam viriliter adeptus, Christum Deum gentibus prædicavit. Postquam autem Toletum, primum Hispaniarum urbem, provinciamque Toletanam ad Christum veramque pietatem perduxit, & verbo, miraculis & exemplo confirmavit, sanctum Dionysium revisere percupiens, ut ministerii sui rationem redderet, & ante utriusque obitum ab eo consolationem acciperet, relictae Toleti presbyteris, Gallias repetivit, & apud urbem Parisiorum in villa sive vice Diogilo à Christiani dogmati hostibus, quod Christum se colere dixisset, quasi mali instituti magister interficitur, & corpus, ne à Christians in honore haberetur, in lacum juxta villam Mercasii præcipitatur, ubi multis annos latuit. Cessante autem in Christians sanguinario bello, Ercoldus quidam, oraculo monitus, corpus quasi recens mortuum invenit, &, Dei voluntate intellecta, in Diogilo honorificè sepelivit. Unde postea propter Nortmannos translatum est in ædem sancti Dionysii.

68 Ab hoc Vite Eugeniane compendio non multum diffonat aliud, quod Launoyus de duobus Dionysis pag. 294 & seq. ex Codice Ms. S. Remigii Remensis atque ex ipsa, ut puto, laudata Floharii lucubratione à se concinnatum, exhibet. Et etiam illud: Dionysius Areopagita Româ difcedit in Galliam, Romanum civem secum adducit

Ut tamen Toletanum episcopum crederent Eugenium, ut quāpiam, que similis

E

fuerit illi, cuius hic duplex compendium, alterum ex Molano.

F

alterum ex Launoy exbibetur, Richarius, syndusque ab eo convocatae induiti.

A ducit Eugenium, antistitem à se creatum Arelate in Hispaniam ablegat Toletum. Hic Eugenius fundat ecclesiam, populos ad fidem Christi convertit, Toletanam ecclesiam dedicat in honorem B. Stephani protomartyris, epicum carmen ex xiv versibus conflatum scribit in gratiam Christianorum, quod ita incipit: "Rex,, Deus, immensi quo constat machina mundi.,, Deinde ubi ecclesiam suam idoneo clericorum numero instruxit, Toleto Lutetiam proficiuntur, magistrum visurus. Cùm verò non procul ab urbe pervenit ad locum nomine Diogilum, ab incolis accipit mortem Areopagitæ, tunc Hymnum conficit, cuius initium est: "Cæli „cives, applaudite.,, Hoc hilarè decantato, solvitur in lacrymas, sed ex eo tandem fesse & alios collacrymant solatur, quod Dionysius in cælum evolârit. Hinc Euangelii semen tem huic illuc spargit; quo brevè comperto, ab licitoribus capitur, & à Fescennino interimi jubetur. Talis est Eugenii Vita, duplice jam compendio exhibita, cui similis, ut dixi, Rictarium, Leodiensem episcopum, synodusque, quam hic convocavit, impulit, ut sancti illius martyris Toletanum episcopatum crederent.

B Verum Vita illa forcè est suppositissima, scure indicat, totam illam sibi suppositiam videri. Et sane, quamvis Launoyus immoderata Crisi non raro utatur, hincque à prudentioribus eruditis subinde non immerito vapulet, nescio tamen, an in sane Critices leges impingat, dum, quam in codice Remensi invenit, S. Eugenii Vitam puris putisque commentis accenset. Etenim in Vita illa S. Dionysius, qui Euangelii predicatorum ergo in Gallias venit, Areopagita fuisse adstruit; Areopagitam autem à Dionysio, qui in Gallias Euangeli lucem intulit, indubie esse diversum, tam dilucidè jam à multis demonstratum est, ut vix ullum amplius eruditum inventias, qui utrumque Dionysium, Areopagitam scilicet & Parisensem episcopum, faciat eundem. Suppositius est igitur Dionysii Areopagite, ut gentiles converteret, in Gallias adventus, ac proin, quidquid huic de S. Eugenio in Vita hujus compendiis jam datis superstruitur, commen- titum pariter potest videri. Ut de re aptius ferri queat judicium, fontem exhibeo, ex quo ortum esse potest, ut Eugenius, Parisensis martyr, pro Toletano episcopo, & pro Dionysii Areopagite discipulo à Flohario aliisque fuerit acceptus. Ex dictis omnes scriptores Hispani antiqui ad seculum usque duodecimum duos dumtaxat agnoverunt Eugenios, Toletana urbis episcopos, qui ambo diu post S. Eugenium, Parisensem martyrem, floruerint. Endobus hisce Eugenii secundus seu junior plura concinnauit poemata, qua Sirmondus anno 1619 typorum beneficio publici juris fecit.

C hincque Toletanus, Eugenii episcopus, curus fons ostenditur, Porro Molanus ait, Hymnum in S. Dionysium, à S. Eugenio compositum, in antiquissimo S. Eugenii Ms. Bronii servari, una cum oratione metrica, qua hoc carmine inchoatur: Rex Deus, immensi quo constat machina mundi &c. Vita S. Eugenii, à Launyo Remis inventa, martyri huic illam pariter attribuit; ut etiam alteram, qua hoc versu inchoatur, Cæli cives, aplaudite, & qua de S. Dionysio re ipsa loquitur. Jam verò Sirmondus priorem illam orationem metricam cum Eugenii junioris, Toletani episcopi, Operibus, qua ex dictis publici juris fecit, con junxit: quamvis autem hinc verosimillimum fiat, non esse illam Eugenii, Parisensis martyris, sed Eugenii junioris, Toletani episcopi, fætum, fieri

tamen potest, immo factum videtur, ut ob eamdem à nonnullis Eugenio, Parisensi martyri, perpetram ex dictis attributam, pro Toletano episcopo hic habitus fuerit, proque Dionysii Areopagite discipulo. Atque ita jam habes fontem, ex quo ortum esse possit, ut tum in Remensi, tum in Molaniano Vita S. Eugenii Parisensis compendio, quod utrumque supra huc transcripti, sanctus ille martyr pro Toletano episcopo & Dionysii Areopagite discipulo obtrudatur. Ast, inquires, si Eugenius Parisensis nec Toletanus episcopus, nec Dionysii Areopagite discipulus certò existit, quidnam demum erit, quod de eo, tuò credi queat? Respondeo, nihil ferè aliud, quam martyrio illum olim hand procul à Lutetia fuisse coronatum, idque verosimiliter, cùm, imperantibus Diocletiano & Maximiano Herculio, hic posterior in Christianos, per Galliarum provincias dispersos, sub finem seculi tertii crudelissime seruit.

E 71 Res hac ad quintam decimam Novembris admodum est diem, quâ Eugenius, martyrium non procul à Lutetia passus, Martyrologio Romano inscribitur, validis poterit probari rationum momentis, quas hic ego, quod Eugenii Acta illustrare instituti mei non sit, in medium non adduco, ea protulisse contentus, qua in dubium vident, an Eugenius martyr, cuius reliquias è S. Dionysii prope Parisios monasterio Bronium attulit Gerardus, Toletanus episcopus umquam existiterit. Id autem jam sufficienter præstatum existimo; neque enim hic moror eam Mirari, ut pote nullo, quod sciam haec tenus, idoneo testimonio sufficiam, in Fastis Belgicis opinionem, quâ Eugenius, è cuius reliquiis accepit S. Gerardus, fuisse existimat primus Toletanus episcopus, cuius corpus, Saracenis è Mauritania in Hispaniam seculo octavo irrumptentibus, ad S. Dionysii prope Parisios monasterium fuerit translatum. Adhac Toletanum Dionysii Parisensis episcopatum mihi etiam non persuadet Fragmentum Chronicæ Flavii Marci Dextri, quod in Bibliotheca Hispana veteri tom. 2, pag. 274 pro germano & legitimo hujus historici monumento, si quod è germana & Fuldensi bibliotheca seculo 16 in Hispaniam fuerit transmissum, Nicolaus Antonius haberi vult, quodque sic habet: Marcus Marcellus, Marci Marcelli, urbis præfecti filius, qui & Eugenius, quondam S. Petri Apostoli, postea vero S. Clementis Papæ discipulus, ab eodem & Dionysio Areopagita missus in Hispaniam prædicat & Toletanos docet. xcvi. Hisce in antecessum ad ea, quæ ad diem xv Novembris apud nos de S. Eugenio differentur, præmonitis, aliam jam de reliquiis à Gerardo è S. Dionysii monasterio Bronium allatis discussionem aggredior.

F

S VI. An & quas S. Gerardus reliquias præter S. Eugenii martyris corpus è Dionysiano monasterio Bronium attulerit.

N On paucas preter eas, quas è corpore S. Eugenii martyris accepit, à S. Gerardo Sanctorum reliquias è Dionysiano prope Parisios monasterio Bronium fuisse allatas, plurium est opinio. Et verò hac firmis rationibus innititur, atque in primis quidem scriptoris anonymi, qui Gerardi Vitam litteris mandavit, auctoritate.

Plures Sanctorum reliquias Bronium Parisis tulisse, in Vla ta edenda

AUCTORE

C. B.

Is enim num. 23 ita memorat: Non solum autem hujus Sancti (Eugenii martyris) corpus abinde, (à monasterio nempe S. Dionysii) sed & multorum pignora Sanctorum dognoscitur (Bronium) advexit, quæ fideli repositione sibi collegerat undecimque. Quid quoque (quod vix videtur incredulis credibile) de uno referretur Innocente cum coetaneis succiso, quasi tenerimo flore, sub Herode crudelissimo rege, quem certissimè istuc advectum, hoc eodem procuratore, continet certissimè sanctuarium Broniensis basilicæ? Adhac in Appendix, Vita apud Mabillonum subjecta, hicque à me, ut suprà spopondi, integra jam danda, hac habet: Inter cetera divinæ largitatis beneficia, quæ per beatum Gerardum ecclesiæ Broni collata sunt, hoc unum è multis non tacebo, quia non est tacendum. Cùm licentiam & libertatem repatriandi à monasterio Parisensi sancti Dionysii, ubi fæculum mutaverat sanctus Gerinus, obtineret, ut in terra sua majorem utilitatem inferret, gratiam ei contulit Deus. Quicquid ergo postulavit, accepit. Accepit secundi ordinis personas duodecim ad numerum apostolicum, scilicet bonos doctores, morum informatores, disciplinæ Regularis observatores. Accipit libros illius temporis, quorum aliquem ego vidi, quem sancta scriptit & dicavit antiquitas.

& in hujus
Appendice,
huc transcri-
pta, Gerar-
dus afferatur.

B

73 Accepit corpus beatissimi martyris Eugenii, Toletanorum archiepiscopi, quem Petrus Apostolus baptizavit & docuit, quem beatus Clemens ad prædicandum Hispanis unà cum beato Dionysio, qui prædicaret Gallis, delegavit. Accepit etiam inter cetera donaria itinerarium altare, quo sanctus Dionysius, dum viveret, utebatur, in quo celebranti Missam, dum esset in carcere, Christus ei apparens, seipsum sibi dedit dicens: Accipe hoc, care meus, quod mox complebo tibi unà cum Patre meo. Erat hoc altarium circumductum argento, quod opere duælii Apostolorum capita repræsentabat. Probabile satis est, quod, cùm Dominus omnium & summus Sacerdos Christus seipsum, sicut erat & est, beato Dionysio triumphaturo super hoc altare ministraverit, virtus in eo non modica remansit. Nec enim potuit sine virtute remansisse, ubi summa virtus insedit. Si sepulchrum Domini, quia Corpus Domini inclusum est in eo, digna veneratione colitur; hoc altare Domini similiter colendum est, in quo Dominus seipsum posuit. Item si patriarcharum altaria tantis virtutibus donata sunt, ut quandoque ministraverit Deus victimas illis & ignem & oleum & gratiam & responsum & angelos, sicut Abrahæ contigit & Jacob & Zachariæ; hoc altare credendum est non inferiori virtutum privilegio insignitum esse, in quo Christus athletæ suo seipsum contulit viaticam & sacerdotem. Ergo fides exigit, ut communicantes ex eo, quod beatus Dionysius accepit, accipient, ut numquam ex hac luce finiant, donec Viaticum accipient, & compleatum eis fuerit à Christo & à Patre, qui vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus. Amen.

*74 Ita hactenus Appendix, quam Mabilo-
nianus S. Gerardi Vita subjunxit, in Altarium Iti-
nerarium, de quo illa inscribitur, sic observans:
Istiusmodi altaria portatilia vocant, inter quæ
insigne illud, quod in thesauro monasterii S.
Emmerammi ab Arnulfo rege acceptum vidi-
mus aliquando. De altariis itinerariis seu porta-*

tilibus nonnulla & nos, qua h̄c etiam usui esse queunt, jam observavimus tomus hujus pag. 206 in Annotatis, que SS. Ewaldorum Passioni adjectimus. Eò igitur curiosum lectorem brevitatis studio remitto, & de altari portatili, quod S. Gerardo datum, in Appendix huc jam transcripta diciur, dumtaxat adhuc observo, S. Dionysium, qui altari illo, in vivis superstes, usus fuisse fertur, pro Areopagita non esse habendum. Dionysius enim, cuius altare portatile Dionysiani monachi Gerardo dedere, in Galliis olim fidem annuntiārat, in carcerem ibi fuerat conjectus, deindeque illustri martyrio coronatus; qua omnia Dionysio Areopagita minimè quadrant, ut jam à pluribus eruditis demonstratum est, inque Operæ nostro iterum demonstrabitur ad nonam mensis hujus diem, quâ Dionysius Areopagita, cum Dionysio Parisense martyre confusus, Romano hodierno inscribitur. Atque ita quidem ex laudata Appendix jam noscimus, preter sacras S. Eugenii martyris reliquias è monasterio Dionysiano altare portatile, quo quondam S. Dionysius, Parisenensis martyr, cum sacriss operaretur, usus fertur, à Gerardo Bronium fuisse delatum. Dispiciamus modo, an & quas alias Sanctorum reliquias eò ex eodem monasterio Sanctus detulerit.

D

75 Portionem aliquam corporis S. Leodegarii in Broniensis monasterio affervari, tomo precedenti in Commentario ad Sancti hujus Vitam previo num. 392 probavi, hicque, an illa à S. Gerardo Bronium fuerit allata, discutiendum, spopondi.

*Leodegarii
reliquias*

Eò igitur è S. Dionysii probabiliter allatam, probare nunc aggredior. Cointius in Annalibus Ecclesiasticis Francorum, uti tomo precedenti loco proximè citato jam monui, ad annum 681 num. 6 in eam opinionem abit, que S. Leodegarii reliquias non ciuitus quâ post S. Gerardi etatam Bronium allatas statuit. Verba ejus huc transcribo: sic habent: In illo cœnobio (Broniensis seu S. Gerardi) Rayssius ait affervari corpus sancti Leodegarii, Augustodunensis episcopi & martyris. Deinde mentem suam sic exponit: "Dixi eos, „nempe monachos Bronienses, "corpus habere, id „est, maximam corporis partem, excepto et „iam sacro ejus capite.,, Rectius Molanus non maximam, sed aliquam corporis portionem in Broniense monasterium delatam sic afferit: "San- „ctum corpus ad sancti Maxentii monasterium „est evectum. Postmodum tamen inde portio- „nem aliquam corporis accepit Bronium, Na- „murcense sancti Gerardi monasterium die un- „decimo Aprilis.,, Postea Martyrologium ci- „tat, cuius hæc ad illum diem sunt verba: "In „Bronio monasterio Adventus sancti Leodega- „rii episcopi & martyris. Natalis est mense O- „ctobri, die secunda.,,

F

76 Gonthero, qui quartum inter Bronienses abbates locum obtinet, vitamque anno Christi sexagesimo secundo supra millesimum clausit, inscripta reperitur S. Gerardi Vita. Testatur auctor curam octodecim monasteriorum, ut ibi collapsa monastici status disciplina restitueretur, Gerardo commissam fuisse; testatur & ex cœnobio conquisitas ab eodem Gerardo reliquias, quibus Bronium ditaretur, nullam verò beati Leodegarii mentionem facit. Altum quoque de S. Leodegario silentium apud Molanum ceterosque neotericos, qui laudes sancti Gerardi texuerunt. Sacras igitur Leodegarii martyris exuvias serius suscepereunt ascetæ Bronienses, sed unde & quando, penitus ignoratur; defunct enim

*accendendas
non esse,
Cointius exi-
simat.*

A enim monumenta, quibus ista demonstrari possint. Itaque S. Gerardus, *sacras S. Leodegarii, que Bronii affervantur, exuvias Bronium è S. Dionysii non advexit secundum Cointii opinionem.* Verum an hec ex biographi nostri, aliorumque scriptorum de S. Leodegarii reliquiis à Gerardo Bronium allatis silentio sat solidè probatur? Id euidem non puto. Quamvis enim biographus reliquiarum S. Leodegarii, quas Gerardus Bronium attulerit, mentionem expressam non faciat, ait tamen, à Sancto præter S. Eugenii corpus multorum pignora Sanctorum è Dionysiano monasterio Bronium fuisse advepta, nec ullum Sanctum, cuius reliquias Gerardus Bronium inde attulerit, nominatim commemorat. Bronium adeò S. Leodegarii reliquias à Gerardo è S. Dionysii non fuisse allatas, ex biographi nostri de sancto illo martyre silentio nequit concludi; neque enim hoc fieri potest, nisi simul adstrinas, nullas pariter quorumcumque aliorum Sanctorum (nullum quippe etiam ex his nominatim memorat biographus) reliquias Bronium à Gerardo inde fuisse allatas; quod tamen admitti, nulla ratione potest.

Contrarium tamen ex Egidio, Aurea Vallis monacho,

77 Pugnat enim apertissime cum biographo, qui multorum Sanctorum reliquias præter S. Eugenii corpus à Gerardo è S. Dionysii Bronium fuisse adveatas, num. 23 disertè affirmat. Non solum autem, inquit, hujus Sancti (Eugenii martyris) corpus abinde, (è Dionysiano monasterio) sed & multorum pignora Sanctorum dignoscitur (Gerardus ad Broniense monasterium) advexit. Quod porrò addit lanatus Cointius, altum quoque esse apud Molanum, aliosque neotericos de Leodegarii reliquiis Bronium per Gerardum adductis silentium, inde sanè sacras hujus martyris exuvias serius, quam Gerardi estate, à Broniensibus ascetis fuisse suscepertas, nemo unus, quantum opinor, Cointii exemplo indubitanter concluserit; neque enim Molanus, aliisque illi neoterici propositum sibi habuere, omnes recensere reliquias, quas S. Gerardus è Dionysiano monasterio Bronium detulerit. Et verò aliunde sat probabile apparet, Leodegarii reliquias ab ipsomet S. Gerardo è Sandionysiano monasterio ad Broniense esse allatas. Etenim, satente per verba suprà recitata Cointio, unde & quando sacras Leodegarii martyris exuvias suscepserint ascetae Bronenses, penitus ignoratur. Quapropter, cum multorum Sanctorum sacras exuvias è Dionysiano monasterio à Gerardo Bronium fuisse adveatas, doceat biographus, his sanè sat probabiliter accenseri queunt illa, que Bronii affervantur, S. Leodegarii reliquia. Adhuc non aquè altum, ut tamen velle videtur Cointius, apud scriptores omnes de Leodegarii reliquiis, à Gerardo Bronium allatis, servatur silentium. Etenim Egidius Aurea-Vallis monachus in suis ad Anselmum de Gestis pontificum Leodiensem Additionibus lib. 1, cap. 40 sic scribit: Reliquiae S. Leodegarii episcopi & martyris, & lapis, super quem B. Dionysius sacrum Mysterium celebravit in carcere, quum Dominus Jesus Christus apparuit eidem, dans illi Sacramenta, in dicto cœnobio (Broniensi seu S. Gerardi) dicuntur esse (à Gerardo scilicet è S. Dionysi, uti ex antecedentibus & consequentibus scriptoribus hujus verbis intelligitur) translatæ.

78 Ita Egidius, quamvis asseveranter non loquatur, reliquiarum Leodegarii, quas S. Gerardus Bronium è S. Dionysii attulerit, mentionem facit. Mabillonius tamen in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus Egidii illam de Leodegarii reli-

quiis per Gerardum Bronium allatis mentionem ita perstringit: Egidius à Leodio in lib. 1 de Gestis pontificum, cap. 40 translatis à Gerardo S. Eugenii reliquiis addit & S. Leodegarii, Augustodunensis episcopi, reliquias unā cum lapide, super quem S. Dionysius Sacrum in carcere celebravit, ab eodem è Dionysiana basilica deportatas. Lapidem istum Appendix inferius adducenda Altare itinerarium vocat, nulla facta mentione translatarum S. Leodegarii reliquiarum. Quibus verbis sat aperte Mabillonius innuit, sepe dubitare, an S. Leodegarii reliquia è Sandionysiano monasterio Bronium à Gerardo fuerint delata. Verum quamvis in Appendice jam plures laudata nulla reliquiarum S. Leodegarii, quas Gerardus Bronium è S. Dionysii detulerit, mentio occurrat, plura tamen in eadem Appendix dicuntur Gerardo, è Dionysiano monasterio discessuro, dona fuisse collata. Sub his igitur S. Leodegarii reliquias foris comprehendit, aut certè comprehendere non vetat Appendix auctor. Quod quā verum sit, vel ex eo liquet, quod, qui Appendix, idem etiam Vita edenda sit auctor; in hac autem expresse afferatur, unde cum Eugenii martyris reliquiis sacras multorum aliorum Sanctorum exuvias à Gerardo Bronium è S. Dionysii fuisse adveatas. Itaque quamvis reliquiarum S. Leodegarii, quae hinc ad monasterium Broniense à Gerardo fuerint delata, expressa apud hujus biographum neque in Vita, neque in Appendix mentio occurrat, id tamen à Gerardo factum non fuisse, conclaudi inde nulla ratione potest.

E

79 Hinc adeò opinio de Leodegarii reliquiis è S. Dionysii Bronium per Gerardum allatis nihil omnino ex ea, quam ei suprà attribui probabilitate amittit. Ut porrò hæc siccumque adhuc crescat, magisque pateat non ab omnibus servari silentium de Leodegarii reliquiis à Gerardo Bronium allatis, duo adhuc testimonia, quibus hoc à Sancto factum afferitur, in medium adduca. Primum petitur ex Sacrario Namurensi anno 1619 excuso. Hoc sic habet: Corporis ejus (S. Leodegarii) partem asservat Bronium S. Gerardi operâ; alterum petitur ex Catalogo reliquiarum, quæ Bronii servantur, suprà adhuc landato. Hic, ut titulus præfert, omnes recenset reliquias, quibus S. Gerardi pietate & diligentia ditatum est Broniense monasterium. Adhac extraclus nota- tur ex reliquiarum Bronii inventarum recensio- ne, quam, cùm illas visitasset illustrissimus dominus Waloncapelle, secundus Namurensis epis- copus, anno 1588 confecit. In hoc autem Bro- nio attribuuntur corporis S. Leodegarii ossa, capite excepto. Fuerunt ergo etiam secundum illum Catalogum eæ, quæ Bronii affervantur, S. Leo- degarii reliquia à S. Gerardo Bronium allata. Itaque huc illas è Dionysiano monasterio fuisse à Gerardo adductas pro certo quidem non habeo; probabile tamen ob omnia jam dicta existimo; quamquam interim contrarium sentiant nonnulli, quibus liberum sit, quidquid vulnerint, hac in parte statuere. Ad alias jam reliquias, quæ Bronii pariter affervantur quæque eó à Gerardo è Dionysiano monasterio sunt delata, progredior.

E

80 Biographus num. 23 sic scribit: Quid quoque (quod vix videtur incredibile) de uno referretur Innocente cum coætaneis suc- ciso, quasi tenerimo flore, sub Herode crude- lissimo rege, quem certissimè istuc (ad mona- sterium Broniense) adveustum, hog eodem pro- cura-

Gerardus è
Dionysiano
monasterio.
teſte biogra-
pho, unius
è SS. Inno-
centibus cor-
pus.

AUTORE

C. B.

curatore, (*sancto* Gerardo) continet certissimè sanctuarium Broniensis basilicæ? Si cui autem ingerit ambiguitatem, Lietaldum percontetur abbatem, hujus Viri Dei (*sancti* Gerardi) in cœnobio Mosomensi successorem, qui cum eo præsens ad clandestinam tot reliquiarum compositionem demirari solebat, Broniensis locelli angustii tam mirabilem contineri sanctitatem. Unius ergò ex innocentibus pueris post Christum natum Herodis iussu occisis reliquias è Dionysiano monasterio Bronium detulit Gerardus, uti biographus noster testatur, atque illud quidem hic, cùm Lietaldum abbatem (vide Commentarii hujus num. 7 & 9) laudet, ex vetustiori S. Gerardi biographo, cuius lucubratio interiit, certissimè hauius, ut adeo dubitandum non sit, quin, quod hic memorat, veritati exactæ ad amissim congruat.

*corpora verd
duorum alio-
rum Innocen-
tium à mona-
sterio Chimac-
ensi.*

B

81 Verum in reliquiarum, quibus Broniense monasterium ditavit S. Gerardus, Catalogo suprà laudato, qui ad calcem compendiosa Sancti Vita, anno 1618 excusa, adjectus est, duorum Innocentium, ab Herode occisorum, quorum unus Philippus, alter Benjamin appellatus fuerit, corpora recensentur. Idem fit à Rayffio in Hierogazophylacio Belgii, & à Grammayo in suo de Rebus Namurensibus Tractatu. Utriusque verba, quamvis de reliquiis è Dionysiano monasterio acceptis non agant, idcirco tamen, quod ex his scriptoribus contrabiographum nostrum hic formari queat objectio, etiam transcribo. Prioris hac sunt: Corpora Philippi & Benjamin è numero sanctorum Innocentium pro Christo ab Herode Ascalonita, Judeæ tetrarcha impiissimo, occisorum, quae è monasterio Christi-paræ Virginis Aulas dicto, in territorio Terracenorum Chimanensium, divina revelatione sancto Gerardo facta, in Broniensem hanc ecclesiam translatae sunt, servantur in capsula argentea in sacrario. Posterioris verò ista: Præter fererum... beatissimi patriarchæ Gerardi asservat Bronium corpus S. Eugenii, archiepiscopi Toletanæ sedis, & S. Leodegarii: denique duorum sacra pignora Innocentium ex cœnobio Cymacensi per præficium vastationis subsecuturæ Gerardum delata, &, cùm diu latuissent, revelatione cuidam Tiberiæ Nivellensi cæcæ factâ, reperta.

*eujs bte si-
tati datur no-
titia, Broniu-
m detulit;*

C

82 Monasterium, quod hic à Grammayo Cymacense, à Rayffio Aulas nuncupatur, in Theocracy sylva, quæ ab aliis Terracia seu Terracea etiam vocatur, sitem erat eo ipso loco, quo nunc Chimanum, Hannonia oppidulum. Hinc hanc dubiè à Rayffio verbis. recitatis in territorio Terracenorum Chimanensium seu Chimanensem ponitur. Ut adeò monasterii illius situs cognoscatur, oppiduli Chimanensis notitiam ex Baudrando hoc describo: Chimanum, alias Vennæ Villa, Chimanum, oppidum Belgii cum castro in Hannonia, principatus titulo clarum, ad fluvium Albam sedet, versus Arduennam sylvam & confinia Campaniæ provinciæ, quatuor leucis distans à Mariæburgo, in Occasum Avennas versus quinque, & quatuor à Rupe regia, versus Malobodium sex circiter. Non fuit ergò prædictum monasterium à monasterio Broniensi admundum remotum. Hinc credibilius fit, duorum Innocentium corpora à Gerardo, cùm hic monasterio Cymacensi seu Chimanensi instare excidium, divinitus didicisset, Bronium fuisse translata. Verum quod qualeve exstitit illud monasterium, & qua occasione fuit excisum? Hocne forsan sub medium seculum decimum, Hungarum in Lotharin-

giam regionesque Mose vicinas irrumperibus, evenit, ex illoque deinde restaurato hodiernum Chimanense canoniconum collegium emersit? Nulla prorsus monumenta antiqua invenio, ex quibus hic quid ceris possim statuere. Verum ad ob-jectionem, quæ, ut dixi, contra biographum nostrum hic formari potest, jam venio.

83 In Catalogo reliquiarum Broniensium plus semel jam laudato, ut etiam à Rayffio & Grammayo duo tantum inter reliquias Bronii asserva-tas recensentur Sanctorum Innocentium corpora,

*licet autem
duo bac posse-
riora tantum
Broniensibus
reliquis*

qua ambo ex destruendo jamjam Chimanensi mo-nasterio Bronium à Gerardo divinitus premo-nito fuerint translata. Quapropter, cùm ex di-ctis biographiis noster doceat, unius insuper al-terius sancti Innocentis corpus è Sandionysiano mo-nasterio à Gerardo Bronium fuisse adiectum, que-ri jam potest, an ex prefato Catalogo, Rayffio & Grammayo erroris arguendus non sit, id docens biographus. Respondeo, fieri posse, ut alterius insu-per ex innocentibus ab Herode occisis reliquia, quas Gerardus è Dionysiano monasterio attulerit, Bronii hodieque serventur, etiam si harum nec Rayffius in Hierogazophylacio, nec Grammayus in Rebus Namurensibus, nec Catalogus plus semel jam laudatus expreßè meminerit. Etenim Grammayus pancissimas dumtaxat reliquias à Gerardo Bro-nium allatas recenset, multumque abest, ut o-mnes ad amissim enumeret Rayffius. Palam fit hoc ultimum ex earumdem elenco, quem hic posterior scriptor suppeditat, collato cum Broniensi Catalogo anno 1618 typis vulgato. Quamvis enim hic sacrarum alterius ex innocentibus reliquiarum, quas Gerardus è Sandionysiano mo-nasterio Bronium detulerit, expressam mentio-nem non faciat; hanc tamen habet Gallicè, Latiniè à me redditam, in fine Clausulam: Item (re-liquie scilicet Bronii servantur) plurium aliorum sanctorum martyrum, confessorum & virgi-num, quorum nomina soli Deo nota sunt: cùm ergò secundum hanc Bronii etiam plurium Sanctorum, quorum latent nomina, reliquia ser-ventur, has inter forsan est unius ex innocentibus ab Herode occisis corpus, quod, ut biographus noster refert, Gerardus à Sandionysianis monachis acceptum Bronium detulit.

E

84 Id sanè vel idcirco vero potest videri non ab simile, quod unus ille ex innocentibus, cu-jus corpus à Dionysianis Sanctus obtinuit, nullo à biographo nostro nomine insigniatur, nec aliunde, quî vocatus fuerit, innotescat. Unde fit, ut illud Sanctorum eorum, quorum ignoran-tur nomina, reliquiis Bronii, ut mox recitata docet Claustra, asservatis, merito accenseris queat, licet nuspian expreßè memoretur eo modo, quo membrantur ea, de quibus suprà, cor-pora duorum aliorum Innocentium, quorum alter Philippus, alter Benjamin (genuiné, an sup-positio nomine, lector judicet) nuncupatur. Itaque secundum jam dicta ex Rayffio, Grammayo & reliquiarum Broniensium Catalogo cer-tum esse non potest, unius ex innocentibus corpus, è Sandionysiano monasterio acceptum, Bronii non asservari, ac proin inde biographus, qui huc illud à Gerardo allatum scribit, erroris ar-gui non potest. Quod preterea etiam fieri non posset, quamvis corpus illud inter sacras, quæ Bronii asservantur, Sanctorum reliquias non ex-stare, haberetur compertum. Utst enim eò à Gerardo fuerit delatum, temporum injuria pe-risse potest, vel alteri cuiquam ecclesia esse con-cessum. Dubitandum ergò, omnibus perpen-sis,

*expresè ne-
censeri inve-
niuntur, non
properea ta-
men erravis
Sandi bio-
graphus,*

F

mi

A minimè appareat, quia unius ex Innocentibus corpus à Gerardo è Sandionysiano monasterio Bronium fuerit delatum.

85 Nec hos tantum biographi fide credendum videtur; verum etiam à Gerardo, cùm è Sandionysiano monasterio discessit, plures aliorum Sanctorum reliquias Bronium esse deuicias, quamvis, qua quales illa fuerint, ne conjecturâ quidem sat fundatâ fas sit assequi. Nihil quippe vel in biographo vel alibi occurrit, quod qualemcumque conjectura hujusmodi facienda locum præbeat. Unum tamen, quod bux etiam pertinet, commemorari insuper hic potest; non omnes scilicet, quas Gerardus, è Dionysiano monasterio discedens, secum tulit ad Bronniense cœnobium, reliquias à Dionysianis monachis ipse fuisse concessas. Etenim biographus hisce suprà adhuc recitatis verbis sic scribit: Multorum pignora Sanctorum (sanctus Gerardus Bronium) dignoscitur advexisse, quæ fideli repositione sibi collegerat undecumque. Sanctus ergò reliquias, quas, cùm è Dionysiano monasterio discessit, secum detulit Bronium, undecumque collegerat, ac proin non à solis Dionysianis monachis accepérat. Porro Gerardus non solum iis Sanctorum reliquiis, quas, è Dionysiano cœnobia discedens, secum artulit, conditum à se Bronniense monasterium duxit, verum etiam aliis, quas serius variis in locis obtinuit, Broniumque devexit. Posset ob argumenti similitudinem de his etiam sat opportune hīc agi; verum cām tempus, quo circiter à Sancto acquistata fuerint, à dicendis dependeat, commodius de iisdem infrā trahabimur.

§ VII. Clericis monachos Bronii substituit, quo tempore id fecerit, & an hos in monasterium, antea clericis constructum, induxerit.

Sanctus clericis monachos è Dionysiano monasterio à Gerardo

Clericis monachos à Gerardo, è Dionysiano monasterio in patriam reverso, Bronii fuisse substitutos, nemo est, qui vocet in dubium. Vir vero, inquit de Gerardo Bronium jam reverso num. 35 biographus, Domini Gerardus de bonis ad meliora contendens, & Bronniense sanctuarium in cunctis provehere volens, clericorum, quam ibi prius locaverat, eliminavit conversationem, monastici Ordinis substituens religionem. Ast an id statim à suo in patriam redditum Sanctus effecit? Id nuspiciam aperte edicit biographus. Attamen handi diu admodum à Sancti reditu id accidisse, colligendum videtur ex iis, que num. 30 & tribus sequentibus narrat biographus, queque Commentarii hujus num. 56 compendio jam ob oculos posui. Etenim secundum hoc (adi loco citato biographum) non diu admodum à Sancti reditu contigisse videtur, ut Richarius, Leodiensis episcopus, synodum Leodii indixerit, ad eamque Anselmum, Bronniensis ecclesia editum, cum S. Eugenii martyris, cuius reliquias Bronium Gerardus attulerat, Passione accerterit.

87 Jam vero dubium non appetet, quin id, quem cum S. Eugenii Passione Leodii ad Octobris Tomus II.

esse, Richarius jussit, monachus extiterit, à S. Gerardo è Dionysiano monasterio Bronium adductus; neque enim Eugenii Passio penes alios tunc extitisse videtur, quam penes Gerardum, monachosque, quibus comitantibus, illam hic Bronium una cum ejusdem sancti martyris reliquiis detulerat. Quapropter cūm Anselmus, hand dubiè ex dictis monachus, ex biographi testimonio ecclesia Bronniensis editus tunc extiterit, dubitandum non appetet, quin ibi jam tum monachis clericis à Gerardo essent substituti; alioquin enim monachus futurus tum fuisse non videtur ecclesia illius editus. Hinc jam etiam annus, quo clericis monachi à Gerardo Bronii subrogati fuerint, propè definitus eruitur. Cūm enim hoc ex jam dictis factum fuerit non diu admodum à Sancti è Dionysiano monasterio in patriam reditu, hicque, ut ex supra disputatis liquet, anno 928 secundum eam, quæ verosimilior apparet, opinionem acciderit, verosimilius etiam eo ipso pariter anno clericis monachi fuerint à Gerardo Bronii substituti. Verum non aquæ facilis negotio definias, monasterium tunc primo Bronii monachis Sanctus extruxerit; an verò hos in monasterium, antea jam à se nondum monacho ibidem extructum, induxerit.

88 Difficultatem hanc num. 36 & binis sequentiibus jam ex parte attigi, eamque plenius examinandam hoc remisi. Eam itaque nunc examinare aggredior, utque, quid ipse sanctum, ab ipso mox initio edicam, monasterium Bronii Gerardus jam antea, cūm ibi clericos instituit, nondumque esset monachus, extruxisse mihi videtur. Itaque, ut, hoc premonito, rem incipiam, pro opinione, quæ contrarium statuit, queque Mabillonum habet patronum, validissime ex dictis militat donationis Charta à Gerardo ecclesia Bronniensi anno 918 concessa, & Diploma, quo Henricus Anceps, Germania rex, Bronniensis monasterii foundationem anno 932 confirmavit. Argumenta adeò, quæ ex binis hisce antiquis monumentis pro illa Mabillonii opinione formari queunt, sedulò hīc expendenda sunt, singulisque apta est adhibenda solutio. Ab his, quæ Henricianum Diploma suppeditat, duco initium. Dicitur in hoc Gerardus jam conversus monasterium Bronniense extruxisse. Unde consequi videatur, ut id ille, spectato Henriciano Diplomate, non prius fecerit, quāc cūm jam monachum induisset; neque enim, ut num. 37 Mabillonii opinionem tanisper propugnantes diximus, alia assignari posse videatur ratio, quāc id Sanctus jam conversus fecisse dicatur. Primum hoc est, validissimumque pro Mabillonii opinione argumentum.

89 Marneus, plus semel jam laudatus, patet quidem, idque recte, monasterium Bronniense, priusquam Gerardus jam monachus è Sandionysiano monasterio esset reversus, fuisse extructum. Attamen argumento mox memorato potissimum, ut appareat, impulsus id etiam non prius, quāc cūm jam Sanctus esset monachus, factum fuisse, in sui ad Namureensem Historiam Praefatione pag. 77 perperam statuit. Etenim hos loco, ut nihilominus, quemadmodum appareat, dictum monasterium jam tunc, cūm in ecclesiam Bronniensem clericis sunt inducti, fuisse extructum, tueratur, statuere insuper videtur, non prius etiam in eam, quāc cūm jam Gerardus factus esset monachus, clericos fuisse inductos. Verbis Gallicis, Latinè à me redditis, sic scribit: Gerardus hinc (Stephani, Leodiensis episcopi, consilio)

AUCTORE
C. B.
nondum diu
reversus Bro-
ni substituit.

E

Opinionis,
qua ibi tunc
primò mona-
sterium ex-
structum ba-
nit, argu-
mentum pro-
cipuum.

F

Hh filio)

DE S. GERARDO ABBATE BRONIENSI

242

AUCTORE

C. B.

filio) in suo deferendi seculi proposito confirmatus, ad amissum sequi, quæ ei suaferat episcopus, decrevit. Antequam patriam deseret, omnia, quæ ad illam (Broniensis monasterii) fundationem spectarent, composuit, deditque in mandatis, ut, cùm primùm ad apicem monasterium esset perductum, clerici interim in eo constituerentur, dum ipse illud cum monachis, postquam vitæ religiosæ exercitiis animum excoluisset, occupatum posset venire. Tunc nulla re amplius in seculo detentus, monasterio S. Dionysii sese inclusus, abscessit. Clerici ergo, ut his verbis etiam velle videtur Marneus, in ecclesia Broniensi, adiutorio huic monasterio non prius fratre constituti, quam cùm jam Gerardus San-dionysianum cœnobium esset ingressus.

90 Verum id cum iis, quæ biographus numeroperam tam à Gerardo, jam monacho, factum statuit Marneus;

B

10 & xi refert, componi non potest. Etenim ibidem hec habet: Vir verò Domini Gerardus iussionis apostolicæ executor promptissime, postquam fine tenuis injunctum peregrinat opus, ad eamdem basilicam (Bronensem à se exstructam) devotissimum contulit munus ex copiosis prædiorum suorum redditibus, quod interim sufficeret ibidem Deo servientibus. Adhibuit quoque illic pro tempore clericorum religionem, per datam sibi sapientiam instituens eos vivere secundum canonicum morem: aedinde, aliquot versiculis pro incepto suo more interpositis, ita prosequitur: Constructo igitur Vir sanctus oratorio, atque ibidem, ut dictum est, constituto clericorum officio, de divinitus sibi promisso cepit plurimum cogitare thesauro, qualiter videlicet potiri possit beati Eugenii martyris & episcopi corpore sarcophancto. Circa quod dum crebro ejus versatur intentio, superius memorato comiti Berengario quibusdam ex causis incidit occasio (sic nimirum divina disponebat Promissio) ut in Franciam dirigeret legationem.... Ad se autem adscito Dei Athleta, solus soli revelat consilii sui secreta; & ut illuc usque sua proferat misfatica, collocutione commendat amica. Gerardus ergo, ut ex tota hac biographi narratio ne liquet, clericos in Broniensi ecclesia constituit ante eam, quam pro comite Berengario obiit, legationem, ac proin etiam ante suum, nuptio qui ex dictis hæc posterior sit, in S. Dionysii monasterium ingressum. Clericos ergo post hunc in ecclesiam Bronensem fuisse inductos, perperam statuit Marneus, ut etiam Broniense monasterium tunc exstructum Gerardum, cùm secundum dicenda fecisset id Sanctus jam tum, cùm in Bronensem ecclesiam clericos induxit.

C
ut enim istud non nolumonachus monasterium illud exstructerit, id tamen jam conversus;

91 Ast, inquires, si Gerardus post suum in San-dionysianum monasterium ingressum cœnobium Broniense non condidit, quæ via, quæso, sit dissolvi queat argumentum, ex Henriciano diplomate proximè propositum, ex quo consecutus videtur, ut Gerardus non prius, quam cùm jam factus esset monachus, prefatum cœnobium exstructerit. Sanctus, ut ex ejus donationis Charta, sepissimè jam laudata, manifestum fit, novum monasterium Broniense construere, Deoque militare jam ab anno 918, nondum monachus, statuerat. Propositum scilicet Sanctus habebat, seculo nuntium remittere, eratque proinde jam tum à seculari vita ad religiosæ vita propositum, reque ipsa ad meliorem etiam, sanctioremque verosimillimè conversus. In donationis Charta ita loquitur: Dono... aliquas res meas ad eccl-

siam (Bronensem scilicet) ubi cupio construere monasterium, ac meipsum in servitio omnipotentis Dei militaturum. Sese ergo, cùm Chartam illam dedit, in servitio omnipotentis Dei militaturum Broniensi ecclesiæ donarat, totumque proinde, missis humanis, rebus animum celestibus addixerat. Fieri ergo potest, ut idcirco, cùm post datam saltem eamdem Chartam Broniense monasterium fuerit exstructum, Sanctus jam conversus, ut id nondum monachus fecerit, sacrum illud adficium condidisse, ab Henrico Aucupe in diplomate afferatur. Atque id quidem idcirco verosimilius potest videri, quod is donationis Chartam, à Gerardo monasterio Broniensi concessam, verosimiliter tunc viderit, cùm laudatum diploma ad ejusdem monasterii fundationem, donationesque ei factas confirmandas concessit. Neque est, quod dicas, Gerardus conversionem, quam num. 19 memorat biographus, suprà à nobis esse acceptam pro Sancti ad Dionysianum monasterium accessu; id enim idcirco factum est, quod, priusquam de Sancti conversione loquarur biographus, illius ad vitam monasticam accessum referat, sicque hunc per illum manifeste designet. Itaque, ut mibi eisdem ob omnia jam dicta apparet, argumentum suprà propositum ex Henriciano diplomate, quod insuper secundum infrā dicenda interpolatum est, vim suam amittit, ac proin ex eo nequit evinci. Broniense monasterium non prius, quam cùm jam Gerardus factus esset monachus, fuisse exstructum. Nec id etiam queant evincere duo alia argumenta, quorum alterum pariter ex Henriciano diplomate, alterum ex donationis Charta Broniensi monasterio à Gerardo concessa repetit.

92 Primum consistit in eo, quod in Henriciano Diplomate, quod anno 932 datum notatur, monasterium Broniense nuper dumtaxat exstructum dicatur Gerardus, hincque post annum 919.

919, quo Sanctus verosimilius monachum induit, videatur exstructum. Verum non raro accidit, ut ea, quæ multò etiam diuini sunt transacta, nuper dumtaxat facta esse, scriptores documentave commemorent. Multò sanè diuini conditum jam erat Broniense monasterium, cùm Gerardus è vivis excessit, quam cùm ejusdem fundatione Diplomate suo Henricus Auseps confirmavit, & tamen Meyerus in Annalibus Flandria ad annum 959 sic scribit: Gerardus Cellensis, Sanctus appellatus Gerardus, diem clausit apud Bronium Hanoniæ (imò Namurcensis comitatus) monasterium, quod recens considerat. Plura ejusmodi exempla non adduco, unum hoc, quod ad ipsam, qua de agimus, materiam spectat, adduxisse contentus. At verò in opinione nostra, quæ Broniense monasterium à Gerardo nondum monacho conditum statuimus, fuerat id dumtaxat, cùm annus agetur 932, tredicim circiter annorum spatio exstructum, ut non videam, cur nuper exstructum, anno illo ab Henrico Aucupe in Diplomate dici nequiviverit. Multò itaque minus postremum hoc argumentum contra opinionem nostram facit. Quod jam pertinet ad alterum, quod, ut dixi, à Sancti donationis Charta repetitur, id unicè consistit in eo, quod secundum illam anno 918 statutum dumtaxat Gerardo fuerit, Broniense exstructum monasterium. Unde consequi videtur, ut, cùm Sanctus brevi post annum 918 factus sit monachus, conditum id ab eo jam monachum fuerit.

93 Ita sanè res habet, sì modo inter tempus,

quo

Hinc, cùm
nec ex Sancti
donationis
Charta res
evincentur,
argumentis

quo Sanctus monachum induit, & annum 918, quo donationis Charta data notatur, tantum temporis spatium, quod edificando monasterio sufficerit, medium non fuerit. Verum nihil vetat, inter duos illos terminos annum unum, cum magna etiam alterius parte coniunctum, medium statuere, hocque proinde temporis spatio à Gerardo nondum monacho monasterium Broniense potest esse constructum. Et verò, cùm ex mox dicens monasterium illud Gerardus, priusquam monasterio Dionysiano sese inclusisset, verosimiliter exstruxerit, ob argumentum jam proxime productum necesse mihi omnino videtur, ut mensum circuiter sedecim spatium, quo Broniense monasterium fuerit exstrutum, intercessisse medium statuerat inter tempus, quo Sanctus monachum induit, & tempus, quo sapissimè memoratam donationis Chartam emisit. Id porrò cùm ita fieri necesse sit, consequens est, ut Sanctus non anno 918, ut communiter putatur, sed anno 919 vel forte initio sequentis monasticum habitum primò assumpserit, ut etiam idcirco supra in hoc Commentario previo jam docui. Venio nunc ad argumenta opinionis oppositæ, que Broniense monasterium à Gerardo nondum monacho statuit exstrutum. Praeter ea, que num. 36 & 37 in medium adduxi, plura adhuc alia pro illa militant. Itaque, ut eam firmiter stabiliam, nonnulla ex his insuper h̄c propono. In Supplemento ad Diplomata Belgica Mirai cap. 3 exhibetur diploma, quo Carolus Simplex, Francorum rex, Broniensi monasterii foundationem confirmat. In hoc autem Gerardus, priusquam territorium Parisense adiret, sacramque Eugenii martyris corpus impetraret, monasterium Broniense exstruxisse, distet afferitur. Totum adeò diplomatis initium, quo id sit, hic transcribo.

ex Caroli Simplicis diplomato,

94 Sic habet: Notum sit omnibus sanctæ Dei Ecclesie fidelibus, & nostris præsentibus atque futuris, quia adeentes nostram serenitatem comites venerabiles Hagano & Ermenfridus adduxerunt secum Virum venerabilem, servum Dei Gerardum, qui Bronium monasterium in pago Lomacensi super rivum Bornon sitam, ubi Pipinus, filius Ansifigi jussit oratorium exstruere suis fidelibus, & beatissimum Lambertum, ecclesiae Tungrensis episcopum, pia peroratione fecit dedicare in honore perpetuæ Virginis Marie sanctique Joannis Baptiste atque clavigeri Christi & Apostolorum principis Petri, restruxit & amplificavit in melius. Completo itaque jam dicti loci ædificio, adiit Vir Dei Parisiacenæ territorium ad monasterium sanctorum martyrum Dionysii sociorumque ejus. Impetravit, quod diu desideravit, thesaurum, egregii scilicet martyris Eugenii, Toletanæ sedis episcopi, corpus nobilissimum, cùm aliorum multorum pignorum Sanctorum, & cum magna exultatione asportavit ad jam dictum locum. Gerardus ergo, spectato hoc diplomatis, quod Caroli Simplicis nomine signatur, initio, monasterium Broniense prius condidit, imò ad apicem etiam perduxit, quā futurus monachus ad San-dionysianum monasterium sese conferret. Verum, inquires, illud Caroli Simplicis diploma vel omnino suppositum est, vel certè admodum interpolatum. Fateor, sic se habet, idque ipsemet sequenti dilucidè probabo. Verum cùm nihilominus admodum antiquum appareat, argumento saltem est, jam antiquitus eam, que monasterium Broniense ante suscepit à Gerardo vitam monasticam statuit exstrutum, opinionem obtinuisse,

Ostobris Tomus II.

cūmque adeò hec vel sic etiam confirmetur, libuit illud h̄c etiam proferre, quamvis rem evincere, ob jam dicta minime queat. Alia nunc addo.

AUCTORE
J. B.

95 Certum est ex dictis atque indubitatum, ex Sancti Gerardum in ecclesia Broniensis prius instituisse clericos, quā in San-dionysiano monasterio sese inclusisse. Adhuc certum etiam esse debet, Gerardum clericos, quos ibi instituit, secundum canonum morem seu institutum vivere voluisse: ita scilicet num. 10 docet biographus, nec est, cur illi hac in re fides denegetur. Verba ejus hec sunt: Adhibuit quoque illic (in ecclesia Broniensi Gerardus) pro tempore clericorum religiem, per datam sibi sapientiam instituens eos vivere secundum canonicum morem. Voluit ergò Gerardus, ut clerici seu canonici, quos in ecclesia Broniensi à se condita constituit, secundum canonicum morem seu secundum sacros canones canonicas seu clericas à Patribus prescriptos vitam exigerent. Jam verò, ut Thomassinus tom. I de Veteri & Nova Ecclesia Disciplina lib. 3, cap. 9 dilucidè probat, sacri canones districte exigeant, ut canonici, qui in una eademque ecclesia Deo deserviebant, in uno etiam eodemque monasterio cohabitarent inclusi. Quapropter parum verosimile appetet, à Sancto nostro, qui volebat, ut clerici seu canonici, quos in ecclesia Broniensi à se constructa constituebat, secundum sacros canones vitam ducerent, non sivejam tam, cùm illos ibidem collocaret, monasterium exstrutum, in quo secundum sacros canones inclusi cohabitarent, vitamque pie & religiosè ex Patrum prescripto exigerent.

96 Gerardus ergò jam tum, cùm clericos seu canonicos in ecclesia Broniensi à se condita constituit, monasterium Bronii exstruxerit, hocque illis inhabitandum dederit. Quapropter, cùm ex dictis canonicos seu clericos secundum canonicum morem viventes, antequam monachum indueret, in ecclesia Broniensi constituerit, consequens est, ut & Broniense monasterium, antequam id faceret, pariter exstruxerit. Quod ut adhuc magis patet, argumentum, quod Commentarii hujus num. 36 jam delibavi, paulò dilucidius h̄c propono. Gerardus, ut biographus num. 35 testatur, è Dionysiano monasterio Bronium reversus, in Broniensi sanctuario clericorum, quam ibi prius locaverat, eliminavit conversationem, monastici ordinis substituens religionem. Sanctus ergò, teste biographo, è Gallia Bronium redux monachos eo ipso in loco constituit, quo antea clericos seu canonicos collocarat. Jam verò S. Gerardus omni dubio procul tunc monachos in Broniensi monasterio constituit, ac proin eo ipso etiam in monasterio jam antea clericos seu canonicos collocarat. Hinc porrò jam consequitur, illud, quemadmodum vult Mabillonius, non tunc primum, cùm Gerardus jam monachus Bronium reddit, sed jam tum, cùm hic clericos Bronii constitueret, monachumque proinde nondum induisset, sive exstruetum. Huic jam, studijs lector, aliisque argumentis, quibus hoc modo probatum est, adde, si lubet, insuper h̄c illud, quod Commentarii hujus num. 37 à binis Rescriptis, Stephani Septimi & Octavi Pontificum nomine signatis, repetitur, nec dubito, quin in opinionem nostram, que monasterium Broniense à Gerardo nondum monacho conditum statuit, manibus pedibusque, ut dicitur, sis concessurus.

97 Et verò, quamvis Mabillonius opinionem

con-

Hh 2

AUCTORE
C.B.
opinio opposita
stabiliatur.

contrariam, quam ex dictis in praviis suis ad S. Gerardi Vitam Observationibus docet, non uno etiam loco in Annalibus Benedictinis tradat, il lamque proinde retractasse non videatur, non ita ramen firmiter ei inheret, quin aliquando secundum nostram fuerit locutus. Etenim in landatis Annalibus lib. 43, num. 8 de S. Gerardo sic scribit: Broniense in Lomacensi pago monasterium exstruxerat, ibique clericos interim collocaverat Gerardus, dum is in sancti Dionysii monasterio monasticam professionem firmasset. Annis decem cum peculiari virtutum studio & ardore istic exactis, animo infedit Bronium repeteret, ibique monachos clericorum loco instituere. Quibus verbis sanè secundum opinionem nostram, quā Gerardum ante monasticam professionem Broniense monasterium exstruxisse, arbitramur, apertissimè loquitur. In opinione ergò opposita saltem vacillasse potest videri, aut forte etiam in alterutra amplectenda sat sibi non constitisse: quod tamen futurum fuisse non videtur, si is scriptor argumentis iis, qua suprà ex S. Gerardi donationis Charta & Henrici Aucupis diplomate in medium adduximus, evinci omnino atque indubitatam effici existimat opinionem, qua Broniense monasterium à Gerardo jam monacho conditum statuit. Quapropter, cùm id ita sit, vel hinc etiam nostra, qua illi è diametro opponitur, confirmatur opinio, proque verosimillimo idcirco, imò etiam pro ferè indubitate habeo, Broniense monasterium à Sancto nostro nondum monacho fuisse exstructum. Ceterum, cùm ex dictis id indubie ante donationis Chartam ecclesia Broniensis à Gerardo datam factum non sit, necesse omnino hinc jam est, ut quemadmodum jam monui, monasterii Broniensis constructio inter tempus, quo illa data est, & tempus, quo Gerardus San-dionysianum monasterium ingressus est, ac proin anno ferè 919 accidisse statuatur.

C § VIII. De Caroli Simplicis diplomate, binisque Pontificiis rescriptis, quæ per Gerardum monasterio Broniensi impetrata feruntur.

Diplomata seu rescripta Gerardum concessa. Nota ebronice,

Diversa Pontificum regumque diplomata seu rescripta, que Broniensi monasterio per S. Gerardum impetrata fuerint, circumferuntur. Verum hoc inter vix ullum est, quod non ex nota aliqua, quam prefert, interpolationis suppositionisve queat aut etiam debeat haberi suspectum. Res ex dicendis patescit. Duo tamen re ipsa ex his ad Gerardi, è Dionysiano monasterio Broniense jam reversi, postulationem fuere concessa. Atque hinc est, cur post habitum jam de Sancti in Dionysiano cœnobio vita monastica, promotione ad sacerdotium, redituque in patriam sermonem, de illis nunc tractare, mihi sit animus; quamvis autem diploma, quod Caroli Simplicis nomine signatur, datum notetur citius, de hoc tamen non prius tractandum duxi, quam de reliquis, que Gerardo data feruntur, diplomaticis seu rescriptis facerem sermonem. Tam de illo adeò, quam de his, atque id quidem secundum annorum etiam, quibus singula data notantur feruntur, ordinem traetabo. Secundum hunc reliqua pra-

cedit, § precedentii moxque iterum jam memoratum, quod Carolus Simplex, Francorum rex, Haganonis & Ermenfridi comitum intervenient Gerardo imperiisse, memoratur. Variis notis chronicis, tempus, quo fuerit emissum, indicantibus, corroboratur. Hoc quippe modo signatur in fine: Datum sexto Kalendis Septembbris, Indictione secunda, anno vigesimo nono regnante Carolo rege glorioso, redintegrante vigesimo quarto, largiore verò hæreditate indepta decimo. Actum Aquisgrani palatio, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo decimo quarto.

99 Tres hic epochæ regni Caroli Simplicis u- quibus signatur, quarum prima ex dictis ab anno 892, quo primū rex coronatus est, secunda ab anno 898, quo Odoni, Francorum regi, successione sunt. cessit, ac tertia demum ab anno 912, quo post mortem Ludovici, Germania regis, ampliorem hæreditatem est adeptus, ducit initium. Verum annus Christi 914, quo diploma notatur, componi nequit cum tribus diversis annis, quibus id pariter secundum tres illas diversas regni Carolini epochas signatur. Etenim anno Christi 914 nec vigesimus nonus à regno primū initio, nec vigesimus quartus à regno, quod integrum hæc tenus non possederat, post mortem Odonis redintegrato, nec decimus denique ab ampliori post obitum Ludovici hereditate obtenta Carolo Simplici volvebatur annus, ut computanti patebit. Indubie ergò interpolatum est hoc diploma, hincque est, cur jam suprà ex hoc annum seu tempus, quo circiter conditum sit Broniense monasterium, definendum non duxerimus, ansi etiam sepissimè jam laudate, quam Gerardus dedit, Charta auctoritate serius id, quam quidem diploma notet, factum statuere. Verum anne hoc planè etiam suppositum non est? Est sanè, cur planè suppositum esse, non immoritò quis arbitretur. Etenim preter notas chronicas jam memoratas, que omni dubio procul adulterina sunt, multa adhuc alia presert suppositionis, aut certè interpolationis, indicia. Verba, qua § precedentibz ex illo transcripta sunt, apertissimè indicant, datum non fuisse, nisi post S. Eugenii martyris reliquias à S. Gerardo è Dionysiano monasterio Bronium translatas, ac proin non citius, quam anno circiter 928 aut sequenti, ut ex iis, qua jam suprà disputata sunt, facile colliguntur.

100 Hinc porrò jam consequitur, ut vel anno 928 vel 929 datum esse debeat; neque enim Carolus Simplex, à quo datum notatur, ultra annum 929 vitam protraxit, ut ex Frodoardo in Chronico, omniumque eruditorum consensu manifestum evadit. At verò Carolus, ut idem Frodoardus, aliquique illius temporis historici testantur, captivus à suis anno 928 & sequenti detinebatur. Unde fit, ut primò quidem vel hinc admodum dubium sit, an Carolus prefatum diploma in Broniensis monasterii favorem Gerardo umquam concesserit; deinde verò, ut certum sit, id Aquisgrani datum, perperam notari; qui enim fieri queat, ut Carolus, qui in Francia à suis captivis binis dictis annis detinebatur, alterutro ex his pre memoratum diploma Aquisgrani, Lotharingie seu Lotharii regni oppido, ad preces Gerardi Broniensi monasterio imperierit? Adde jam ab anno saltem 925 totam Lotharingiam, in qua Aquisgranum situm erat, in Henrici Aucupis, Germania regis, potestatem concessisse, ut vel ex hoc capite vero fiat prorsus absimile, anno 928 vel 929 prefatum diploma Aquisgrani à Carolo Simplice fuisse concessum. Hinc fit,

ut.

planè est suppositum; diploma tam aliquod, ut appareat, Carolus Gerardo

A ut, omnibus hisce perpensis, nesciam, an diploma illud pro planè suppositio non debeat haberis. Admodum sane mihi est suspectum tum ob jam dicta, tum etiam ex eo, quod verbis § precedenti recitatis dicat, monasterium Broniense à Gerardo restructum seu readificatum fuisse; quod, cùm Sanctus ex dictis Broniense monasterium de novo exstruxerit, à vero iudicie est alienum. Ut sit, cùm nibilominus diploma illud, veluti Gerardo datum, sub Caroli Simplicis nomine circumferatur, puto, ab hoc rege diploma aliquod, quamquam non tale, quale apud Mirenum existat, re ipsa Gerardo in monasterii Broniensis favorem fuisse concessum.

101 Atque id quidem factum reor anno 919 ant initio sequentis, cùm scilicet jam primò illud esset conditum, Sanctusque nondum monachum induisset. Neque enim serius id vel citius factum esse posse, ex jam dictis facile colliges. Ad alius nunc, imò duo alia diplomata seu potius rescripta, que ambo in Broniensis monasterii favorem Gerardo data esse, à nonnullis creduntur, sermonem converto. Alterum anno circiter 929 datum notatur; quamvis verò alterum annis aliquot serius signetur emisum, sitque proinde Henrici Aucupis pariter hīo discutiendo diplomate, quod annum 932 prefert, temporis ordine posterius, eque nibilominus de posteriori illo, quam priori rescripto hīc ago, quod ambo inter se necessaria quadam ob materiam tractandam conjunctione connectantur; imò unum dumtaxat sint, idemque rescriptum, uii ex dicendis patet.

Exhibit porrò illa Miraus, alterum quidem, quod est brevius, sub Stephani Pontificis nomine in Notitia ecclesiarum Belgicarum cap. 52; alterum verò, quod est prolixius, sub Stephani item Pontificis nomine in Diplomatibus Belgicis lib. 2, cap. 21. De binis hisce Rescriptis plura hic differenda sunt, ac proin, ut hac commodius intelligantur, lubet utrumque huc transcribere. Brevius sic habet: Stephanus episcopus, servus servorum Dei, notum cupimus esse omnibus, qualiter filius ac frater noster Gerardus abbas nobis innotuit de monasterio Broniensi, quod in melius reformavit & restauravit in honore S. Dei Genitricis semper Virginis Mariæ, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli, & S. Joannis Baptistæ. Post verò multorum Sanctorum pignora, congregavit ibi corpus etiam S. Eugenii martyris, archiepiscopi Toletanæ sedis, discipuli & ordinati S. Dionysii archiepiscopi, & cum magna reverentia & honore inibi attulit: hereditatem quoque propriam tam in agris quam mancipiis, & in omnibus jure hereditario adjacentibus devotè ac voluntariè ad præfatum dedit monasterium. Postquam autem nobis hoc indicavit, provolutus pedibus nostris petiit, quatenus auctoritate Apostolorum Petri & Pauli malediceretur omnis, qui de eodem monasterio aliquid conaretur, tam de reliquiis Sanctorum, quam de vestimentis & libris, & de territoriis auferre, atque de mancipiis vel de aliis quibuslibet rebus, quas nunc habet sibi datas, vel ultrà possit Dei misericordiā obtinere. Hoc quoque magnopere expectit, ut eodem constringatur anathemate quicunque privilegium, quod de eodem loco & monasterio jam regia magnificentia & imperialis sanxerat auctoritas, aliquatenus præsumeret infringere: scilicet ut nullus episcopus, nullus comes, nullus advocatus, nullus iudex publicus, nec quilibet ex judiciaria potestate, in ecclesiis aut loca, vel agros, seu reliquias possessiones memoriati monasterii præsumat ingredi, aut ad causas audiendas, aut precaturas faciendas, aut freida vel tributa, aut obsonia quælibet exigenda, vel mansiones aut sylvas, vel paradas faciendas; aut fidejussiones tollendos, aut homines ejusdem monasterii, tam ingenuos quam servos, super terram ipsius commandantes, in justè distingendos, nec ad illas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus.

102 Postquam autem nobis hoc indicavit, provolutus pedibus nostris petiit, quatenus auctoritate Apostolorum Petri & Pauli malediceretur omnis, qui de eodem monasterio aliquid conaretur auferre. Adstantibus igitur episcopis & consentientibus, petitionem famuli Dei Gerardi Apostolica auctoritate firmari decrevimus. Ego Castorius Notarius Regionarius & Scrinarius S. Romanæ Ecclesiæ, corroborante Apostolica auctoritate, & sancto Papa Stephano suggerente, recognovi. Data v. Kalendas Maii anno ... regnante Henrico in regno Lotharii, imperante in Italia Hugone anno secundo, Indictione Actum Romæ feliciter. Amen. Tale est, quod Stephani Pontificis nomine ad Gerardi preces Broniensi monasterio datum notatur, rescriptum seu privilegium brevius. Hoc porrò, exceptâ clausula, quâ, quo anno circiter con-

cessum sit, designatur, totum ferè ad verbum, nisi ex utrinque collatione patescet, prolixiori, utpote ex hoc secundum dicenda contrâlum, inseritur. Hinc sane prolixioris initium, quod toto breviori jam recitato dumtaxat ferè constet, non describerem, nisi hinc palam, in quo invicem discrepant, posset haberis. Totum itaque, etiam cum suo initio, rescriptum seu privilegium prolixius huc transcribo. His verbis concipitur:

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, & S. Mariæ semper Virginis. Stephanus, Sedis Apostolicæ summus episcopus, servus servorum Dei, fratribus ac filiis nostris per universum orbem terrarum in fide Catholica degentibus.

103 Notum cupimus esse omnibus tam præsentibus quam futuris, qualiter filius ac frater noster, divina annuente clementia, Gerardus abbas nobis innotuit de monasterio Broniensi, quod in melius reformavit & restauravit, in honore S. Dei Genitricis, semper Virginis Mariæ, sanctorumque Apostolorum Petri & Pauli, & S. Joannis Baptistæ. Post verò multorum Sanctorum pignora, congregavit ibi corpus etiam S. Eugenii martyris, archiepiscopi Toletanæ sedis, discipuli & ordinati S. Dionysii archiepiscopi, & cum magna reverentia & honore inibi attulit: hereditatem quoque propriam tam in agris quam mancipiis, & in omnibus jure hereditario adjacentibus devotè ac voluntariè ad præfatum dedit monasterium. Postquam autem nobis hoc indicavit, provolutus pedibus nostris petiit, quatenus auctoritate Apostolorum Petri & Pauli malediceretur omnis, qui de eodem monasterio aliquid conaretur, tam de reliquiis Sanctorum, quam de vestimentis & libris, & de territoriis auferre, atque de mancipiis vel de aliis quibuslibet rebus, quas nunc habet sibi datas, vel ultrà possit Dei misericordiā obtinere. Hoc quoque magnopere expectit, ut eodem constringatur anathemate quicunque privilegium, quod de eodem loco & monasterio jam regia magnificentia & imperialis sanxerat auctoritas, aliquatenus præsumeret infringere: scilicet ut nullus episcopus, nullus comes, nullus advocatus, nullus iudex publicus, nec quilibet ex judiciaria potestate, in ecclesiis aut loca, vel agros, seu reliquias possessiones memoriati monasterii præsumat ingredi, aut ad causas audiendas, aut precaturas faciendas, aut freida vel tributa, aut obsonia quælibet exigenda, vel mansiones aut sylvas, vel paradas faciendas; aut fidejussiones tollendos, aut homines ejusdem monasterii, tam ingenuos quam servos, super terram ipsius commandantes, in justè distingendos, nec ad illas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris & futuris temporibus.

104 Sed liceat memorato Dei servo Gerardo, suisque successoribus, res prædicti monasterii cum monachis suis sub immunitatis nostræ defensione quieto ordine possidere & ordinare absque cuiuslibet arbitri communione, nisi ipso abbate & suis monachis id rationabiliter fieri potentibus. Hoc quoque firmari expetiit nihilominus, ut eadem damnetur maledictione, quicumque locum ipsum & loci incolas infra suos terminos hostili incendio vel cæde, aut aliqua injusta oppressione præsumperit aliquatenus depopulari vel infringere. Adstantibus igitur episcopis & confratribus hujus sanctæ Romanæ Sedi, & consentientibus, petitionem

buc transcribitur cum prolixiori,

Hb 3 famuli

AUCTORE

C. B.

famuli Dei Gerardi Apostolica auctoritate firmari decrevimus. Igitur auctoritate Patris & Filii & Spiritus sancti, & sanctæ Mariæ semper Virginis, Dei Genitricis, & omnium cœlestium virtutum, & S. Joannis Baptiste, & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Eugenii martyris, ejusdem loci patroni & provisoris, & Sanctorum, quorum reliquiae inibi sunt, simulque omnium Sanctorum, quorum nomina scripta sunt in libro vita, excommunicamus, anathematizamus, damnamus omnes, qui horum quidam, quæ de immunitate & libertate Broniensis ecclesiæ & loci prælibata sunt, irritum fecerint vel infregerint, nisi resipuerint & penituerint, & ab abbate & fratribus ejus veniam promoverint, & de cetero emendaverint. At vero, qui observator exstiterit hujus nostræ præceptionis & regiæ sanctionis, gratiam & misericordiam vitamque æternam à misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur. Ego Castorius Notarius regionarius & Scriniarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ, corroborante Apostolica auctoritate, & sancto Papa Stephano suggestente, recognovi. Signum domini Stephani Papæ gloriose. Data v. Kalendas Maii, anno ab Incarnatione Domini.... Actum Romæ feliciter, amen.

Beuique plures, etiam absentes, subscripserunt episcopi,

105 Plures deinde Privilegio seu Rescripto subscribunt episcopi, quorum plerique, cum id Rome à Pontifice impetravit Gerardus, ibidem verosimiliter non existere. Mabillonius lib. 2 de Re diplomatica non uno exemplo probat, diplomata seu privilegia subinde etiam episcoporum, qui, cum hæc emitterentur, absentes erant, subscriptione manu inveniri; qua verò ratione factum sit, ut plures episcopi absentes rescripto seu privilegio proxime jam recitato subscripserint, docet nos Sancti biographus nun. 74 sic scribens: Plumbeo bullatum sigillo (Stephanus, Romanus Pontifex) privilegium, quod & PERTONGAR appellant, contulit illi (S. Gerardo scilicet) concessâ etiam licentiâ sibi, ut gratiâ id confirmandi ex præcepto ipsius domni Apostolici (Stephani, Pontificis Romani) omnes subscriberent episcopi, per quos repatriando speraret ipse (sanctus Gerardus) reverti. Pontifex ergo, quemadmodum his verbis innuit biographus, in mandatis dedit, ut omnes episcopi, ad quos Gerardus Româ in patriam rediens diverteret, Rescripto seu Privilegio, quod ei concederat, nomen suum adjicerent. Et verò Privilegio inter plures alios, quorum sedes non exprimitur, subscribunt archiepiscopi quidem Mediolanensis ac Trevirensis; episcopi verò Placentinensis, Cumensis, Straburgensis seu Argentoratensis, & Basulensis, id est, ut puto, Basileensis; per quorum omnium episcopales urbes transisse Gerardum, ut in patriam rediret, vero absimile non est. Atque hoc quidem haec tenus, si ob dicenda Mediolanensis archiepiscopi subscriptionem exceperis, difficultatem non patiuntur. Verum Privilegio pariter subscribunt Benedictus Metensis & Stephanus Cameracensis, episcopi, quorum prior, anno 929 sede abdicata, anno 940 è vivis excessit, posterior non diutius certè, quam ad annum usque 935 vitam produxit; hinc autem in suis ad Gerardi Vitam Observationibus præviis infert Mabillonius, non à Stephano VIII Romano Pontifice, sed à Stephano VII fuisse privilegium Gerardo concessum.

Contra illud, cum Stephanus VIII, ut inter eruditos convenit, anno dumtaxat 939 ad S. Petri cathedralm fuerit electus, nequit per hunc

Gerardo, quod huc jam transcripti, concessum esse privilegium, cui Stephanus, Cameracensis episcopus, non scripsit certè quam anno 935 vi-ta funditus, & Benno seu Benedictus, Metensis episcopus, qui anno 929 sedem abdicavit, subscribunt. Verum dubitari potest, primò quidem an ex interpolatione factum non sit, ut Stephanus & Benno prememorato Privilegio seu Rescripto subscribant; deinde verò an ex hypothesi, quod hoc Privilegium Stephano VIII nequeat adscribi, aliud ab eo in monasterii Broniensis favorem Gerardo datum non fuerit. Unius dumtaxat Privilegii Pontificii, quod Gorrardus Broniensis monasterio à se exstructo impetravit, mentionem facit biographus, ut ejus de Sancto lucubrationem evolventi fiet perspicuum. Et verò, cum eadem ferè omnia verba, que in Privilegio breviori, in prolixiori etiam occurrant, idemque tam in hoc, quam in illo signetur dati privilegii dies v. Kal. Maii, brevius cum prolixiori unum idemque appareat privilegium, ut adeò unicum dumtaxat privilegium Pontificium Gerardo datum fuisse videatur. Quapropter, cum duo circumferantur, veluti invicem distincta, privilegia Pontificia, Broniensis monasterio à Gerardo impetrata, neceesse est ob jam dicta, primò quidem ut alterutrum ex his genuinum non sit; deinde vero, ut Stephanus VII, si genuinum sit aut genuini loco haberi debeat Privilegium prolixius, nullum umquam Broniensis monasterio Privilegium seu Rescriptum concescerit. Ut adeò hic quidquam definiri queat, discidiendum est, breviusne, an prolixius ex binis Pontificiis Rescriptis suprà recitatis genuinum existat genuinive loco haberi. Id adeò § sequenti prestatore est animus.

D

E

§ IX. Utrum ex binis, quæ Gerardo data feruntur, Pontificiis Rescriptis genuinum existat, genuinive loco habendum videatur.

REscriptum seu Privilegium Pontificium brevius, quod ex dictis Miraeus exhibet, esse mihi dumtaxat videtur quoddam prolixiori, & quidem non valde accuratum, compendium, ut adeò genuinum aut certè genuino proximum apparat prolixius. Ut sic existimet, duabus potissimum rationibus impellor; prima est, quod rescriptum brevius interpolatum non immerito queat videri; altera est, quod charakteres, quos biographus Pontificio per Gerardum obtento rescripto attribuit, prolixiori, non autem breviori convenient. Binae hærationes, ob quas pro prolixiori rescripto Pontificio pronuntiem, probanda sunt. A priori incipio. Rescriptum seu privilegium brevius (videtur num. 102) datum notatur, regnante Henrico in regno Lotharii, imperante in Italia Hungone anno secundo. Hugo, Provincia comes, anno 926, ut à Frodoardo afferitur, & apud omnes ferè eruditos in confesso est, factus est Italia rex; quare nequit annus regni ejus secundus componi cum Pontificatu Stephani, qui brevius illud privilegium Gerardo dedit signatur, idque sive illud à Stephano VIII, sive à Stephano VII, quod verosimiliter preplacebit, datum statueris. Etenim Stephanus VIII ex dictis ante annum 939 S. Petri Cathedralm non

Genuinum aut genuino proximum appareat rescriptum prolixius;

E

con-

A descendit; Stephanus autem septimus non citius quam anno 929 ad eamdem est promotus; anno autem 929 (de anno 939 nihil attinet dicere) non secundus, sed tertius agebatur Hugonis in Italia regni annus. Perperam ergo brevius Privilegium, regnante Henrico in regno Lotharii, imperante in Italia Hugone anno secundo, datum notatur, ac proin Privilegium brevius, quod notis hisce chronicis signatur, potest non immerito videri interpolatum. Verum, inquies, sunt etiam, qui initium regni Hugonis in Italia cum anno Christi 927 conjungunt. Fatoe, sic habet; attamen cum illud equidem cum anno 926 verosimilius conjungendum, ex dictis apparat, ex anno secundo Hugonis, quo dictum rescriptum brevius signatur, esse saltem, an hoc interpolatum non sit, meritò dubitandum, videatur. Et verò re ipsa interpolatum meritò etiam videri potest ex eo, quod, imperante Hugone, qui imperator numquam existit, datum notetur.

quamvis enim interpolatum videri

B

108 Ast, inquies ulterius, pari ratione interpolatum etiam meritò videri potest rescriptum prolixius. In hoc enim Pontifex sic loquitur: Hoc quoque (Gerardus abbas) magnopere expetiit, ut eodem constringatur anathemate, quicunque privilegium, quod de eodem loco & monasterio jam regia magnificentia & imperialis sanxerat auctoritas, aliquatenus præsumeret infringe-re. Quibus verbis innuitur, privilegium aliquod Gerardus, antequam ei Pontificium daretur rescriptum, imperiali auctoritate fuisse concessum; quod sanè, sive ad Caroli Simplicis, sive ad Henrici Aucupis, cum neuter horum regum imperator existiterit, diploma Gerardo concessum respi-ciatur, à vero semper est alienum. Fatoe, sic habet. Et verò hinc est, cur non immerito quis suspicetur, totam jam recitatam periodum, quā id innuitur, privilegio Pontificio esse insertam ab aliquo, qui hoc Gerardum obtinuisse existimat, postquam jam ei in monasterii Broniensis favorem diploma dedisset Henricus Aucups, Germania & Lotharingia seu Francie Orientalis rex, qui, quamquam imperator numquam existiterit, hoc tamen supra dignitatis titulo à nonnullis scriptoribus perperam decorauerit. Verum quamvis ex his jam dictis privilegiis Pontificium prolixius queat etiam interpolatum videri, non propriea tamen prorsus rejiciendum est. Etenim præter dictam periodum, atque insuper, ut secundum dicenda verosimilius appetat, archiepiscopi Mediolanensis titulum, quem Hilduino episcopo in subscriptionibus adjungit, nullam prorsus aliam præfert interpolationis notam. Hinc fit, ut saltem genuino, quod Pontifex Gerardo dedit, privilegio proximum appareat.

queat, characteres tam
men, quos
Pontificio, per
Gerardum
obtento, re-
scripto

109 Imò illud, periodo illa titulique memorato resedis, privilegii seu rescripti genuini loco in reliquis omnibus habendum idcirco videtur, quod ei characteres, quos privilegio Pontificio per Gerardum obtento biographus attribuit, ad amissim quadrant. Secundum hunc enim (vide verba num. 105 hic transcripta) plures verosimilimè, quod Gerardus à Stephano Pontifice impetravit, privilegium suis subscriptionibus signavere episcopi; quod sanè prolixiori supra hac transcripto Pontificio privilegio optimè quadrat. Huic enim ex dictis plures, etiam absentes, subscripsere episcopi. Adhac biographus num. 75 sic scribit: Ceterum prudens lector perspicacissimam hujus Viri Dei (sancti

Gerardi) demiretur prudentiam, quanta vide-licet ingenuitate in ejusmodi scripto (privilegio Pontificio) libertaverit hanc abbatiam, & qua-lem vel quantum subeat æterni anathematis po-nam, si quis temerario ausu, quod absit, infringere præsumat eam. Fuerunt ergo secundum biogra-phum anathemati, & quidem gravissimo, per privilegium Pontificium, quod à Stephano Ge-rardus impetravit, subiecti omnes, qui monasterii Broniensis immunitates infringere essent ansuri, seu, ut loquitor, temerario ausu præsumpturi; hos autem iterum apprimè quadrat prolixiori, quod suprà integrum recitavi, Pontificio rescri-pto. In hoc enim (vide num. 104) Pontifex ita loquitur: Excommunicamus, anathematiza-mus, damnamus omnes, qui horum quidpiam, quæ de immunitate & libertate Broniensis ec-clesiae & loci prælibata sunt, irritum fecerint vel infregerint.

110 At verò in privilegio Pontificio breviori suprà hac transcripto (vide num. 102) tantummodo hunc in modum Pontifex pronuntiat: Post-quam autem (Gerardus abbas) nobis hoc in-dicavit, provolutus pedibus nostris petit, qua-tenus auctoritate Apostolorum Petri & Pauli ma-lediceretur omnis, qui de eodem monasterio (Broniensi scilicet) aliquid conaretur auferre. Adstantibus igitur episcopis & consentientibus, petitionem famuli Dei Gerardi Apostolica au-toritate firmari decrevimus. Quibus verbis sa-nè Broniensis monasterii immunitatum violatores anathemati à Pontifice expresse non subjiciuntur. Quod tamen secundum biographum siebat in pri-privilegio, quod à Pontifice Stephano impetravit Gerardus. Quapropter, cum etiam (qui tamen ex dictis alter est privilegii Pontificii per Gerar-dum obtenti character) nullus omnino episcopus privilegio breviori subscribat, nequit hoc, quod ex dictis interpolatum etiam videtur, esse genui-num, quod Gerardus impetravit, privilegium Pontificium. Restat ergo, ut genuinum sit, aut saltem genuini loco habeatur privilegium prolixius. Quamvis enim tam hoc, quam brevius esse posset prorsus spurium, cum tamen ex di-citis privilegium prolixius genuino proximè accedat sibi characteres, quos privilegio Pontificio per Gerardum impetrato, attribuit biographus, optimè quadrantes habeat, illud prorsus esse spu-rium, minimè admittendum appareat. Hinc adeò ego, factis, quas dixi, refectionibus, genuini loco habeo privilegium prolixius, hujusque puto, quod brevius est, dumtaxat esse compendium con-fectum ab aliquo, qui, cum in prolixiori mona-sterii Broniensis Pontificio privilegio nullas omni-no preter diem inveniret notas chronicas, pro arbitrio suo suprà memoratas assumpsi, quod has temporis dati à Pontifice privilegii accommodatas existimare.

111 Ita sanè statuendum omnino appetet, oīn-eadem, ut jam suprà dixi, fere omnia verba, quæ in privilegio breviori, in prolixiori etiam occurrant, idemque tam in hoc, quam in illo, signetur dati privilegii seu rescripti dies v Kal. Maii, nec ob jam dicta prolixius ex brevioris amplificatione consinnatum esse videatur. Verum, inquies, si genuini loco haberri debeat, quod suprà hac transcriptissimus, rescriptum seu privile-gium Pontificium prolixius, consequens est ex jam ante disputatis, ut illud non à Stephano VII, sed à Stephano VII, ac proin anno 929 vel al-tero ex binis seqq., quibus tribus annis hic S. Petri

Euit autem
à Stephano
VII,

AUCTORE

C. B.

Petri Cathedram tenuit, datum fuerit, quod tam cum Vita edenda, quam cum Henrici Auncipis, Germania regis, diplomate supra jam memorato infraque pluribus adhuc memorando pugnare videtur. Respondeo: Fuit sanè, ut ego quidem reor, privilegium prolixius, quod, falso, quas dixi, refectionibus, genuini privilegii Pontificii per Gerardum obtenti loco habendum videtur, non à Stephano VIII, qui ante annum 939 S. Petri Cathedram non confundit, sed à Stephano VII, Romano Pontifice, aliquo ex dictis tribus annis concessum. Etenim plures habet sibi subscriptios episcopos, hosque inter, ne omnes recensem, Hilduinum Mediolanensem & Rotherum seu Rotgerum Trevirensem archiepiscopum, quorum nullus ad annum usque 939, quo primum Pontifex creatus est Stephanus VIII, vitam protraxit; & Hilduinus quidem, ut Saxius in epis copis Mediolanensis docet, anno 936 ultimum diem clausit; Rotgerus vero, à nullo prorsus, quem sciam, scriptore antiquo ultra annum 930 vivis uspiam annumeratur.

B
atque id quidem, ut verosimilium apparet, anno 929 concessum.

112 Nequit itaque privilegium, quod Pontifex Gerardo concessit, à Stephano VIII esse concessum, ac proin hoc ei à Stephano VII datum indubie fuerit; atque id quidem, ut mihi equidem verosimilium apparet, Pontificatus ejus, cuius initium cum anno Christi 929 congruit, anno primo. Est enim ex dictis Benedicti, Metensis sedis episcopi, qui hac anno 929 sponte cessit, subscriptione signatum. Unde sequitur videtur, ut serius, quam hoc anno datum esse non possit. Quamvis enim forte factum sit, ut Benedictus, qui ad annum usque 940 vitam protraxit, Metensis episcopi titulum, abdicata sede, adhuc retinuerit, hocque nomine diplomaticis subinde subscripterit, aut his, utpote oculorum usu oratus, nomen suum ab aliis apponi, jussit, id tamen re ipsa factum esse, parum admodum verosimile apparet. Verum, inquires, Hilduin, Mediolanensis archiepiscopi, subscriptione etiam signatur. Quapropter, cum hic, ut Saxius latus ex antiquissimis Mediolanensium archiepiscoporum Catalogis docet, ante annum 931 factus non sit Mediolanensis archiepiscopus, consequens est, ut nos ante hunc annum Gerardum imperitum fuerit à Stephano VII privilegium seu rescriptum. Respondeo: Hilduinus jam dudum, antequam ad sedem Mediolanensem promovere tur, ordinatus erat episcopus, seque in Italianam deinde recuperat, ut idem Saxius ex pluribus antiquis scriptoribus recte docet. Fieri ergo potest, ut Hilduinus anno 929, utpote jam tum episcopus, privilegio, quod Gerardus impetravit, Pontificio subscripterit, ejusque deinde nomini Mediolanensis archiepiscopi titulus, quod ad hanc sedem postea fuerit evenitus, ab interpolatore fuerit adjectus. Et vero hoc, quod ex his iam dictis factum esse potest, revera etiam factum esse idcirco puto, quod ante annum 931 datum esse debeat Gerardo à Stephano dictum privilegium, utpote sibi etiam habens subscriptum Rotgerum, Trevirensem archiepiscopum, qui ex dictis ultra annum 930 vitam non produxit. Itaque privilegium Broniense prolixius, quod à Pontifice Romano impetravit Gerardus, à Stephano VII atque id quidem anno 929 datum arbitrator, simulque contendo, hanc opinionem meam nec ex Vita edenda, nec ex Henrici Auncipis diplomate certò falsam posse demonstrari.

113 Rem sic ostendo: Biographus num. 74 sc

scribit: Amicus vero Domini (sanctus Gerar dus) in omnibus & super omnia Broniensis con nobii proprieas utilitati, Broniensis monache, audi; audiens vero cave oblitisci: tametsi afforet ævo progressori, non tamen duxit oneri Romanam usque fatigari, quaterus, cuius fundator erat oratorii, devotus impetraret patrocinium summi Apostolorum principis Petri, atque ab ejus vicario fatageret adipisci de rebus & libertate ejusdem monasterii authenticos apices confirmantis decreti. Unicus hic Vita edenda locus est, qui can opinione nostra quâ Pontificium Broniense privilegium à Stephano VII datum statutum, pugnare videtur; idcirco autem id videatur, quod secundum illum Gerardus, cum proæctioris jam etatis factus esset, Romanum petierit, privilegiumque illud impetravit; Gerardus autem sub Stephani VII Pontificatu seu anno 929 binisque sequentibus, quo is universam Ecclesiam moderatus est, proæctioris etatis nondum existiterit, utpote ex dictis non citius, quam anno circiter 890 mundo natus. Verum biographus S. Gerardum tunc, cum Romanum privilegium Pontificii impetrandi causâ petuit, proæctioris etatis existisse, idcirco dumtaxat litteris prodere videtur, quod id à Sancto sub vita sua factum esse, existimat. Etenim ubi numerus 73 narravit, quod ille Broniensem abbatiam, à San-dionysiano monasterio redemptam, Faraberti, Leodiensis episcopi, tutela commendarit, Sancti iter Romanum exponit, proximeque post hoc refert, illum, cum mortem suam instare, divinitus didicisset, cœnobia omnia, qua cura sua habebat commissa, visitare voluisse. Farabertus ab anno 947, ut Egidius in Additionibus aliquo docent, ad annum usque 953, quo obiit, Leodiensem ecclesiam gubernavit; Gerardus autem secundum dicenda anno 959 vitam hanc mortalem cum immortali commutavit. Biographus ergo inter annum circiter 950, ut videtur, & annum 959 Romanum Sancti iter accidisse, putavit, hincque, ut apparet, illum, cum hos suscepit, progressoris seu proæctioris etatis fuisse, in litteras misit. Verum, si iter illud à Sancto tunc fuisse susceptum, re ipsa arbitratim est biographus, à vero certissimè aberravit, idque ex his, qua ipse scribit, manifestum efficiuntur.

114 Etenim, ut docet, in istinere illo Gerardus Broniensi suo monasterio privilegium supra sapissimè jam memoratum à Stephano, Romano Pontifice, obtinuit. Quapropter, cum nullus ab anno 950 ad annum usque 959, quo obiit Gerardus, S. Petri Cathedram occuparit Pontifex, cui fuerit nomen Stephano, consequens est, ut Sanctus iter Romanum, in quo privilegium à Stephano Pontifice obtinuit, ante annum 950 omni dubio procul suscepit. Si igitur biographus, ut verosimile apparet, idcirco dumtaxat, quod secundus senserit, Gerardum tunc, cum Romanum petuit, proæctioris etatis fuisse, scripsit, auctoritate illius, ut id credamus, moveri non debemus. Fac nihilominus à biographo res eo ordine, quo gesta sunt, non narrari, ac proin ex eo, quod iter Sancti Romanum post rem, anno circiter 950 gestam, referat, consequens non esse, ut id post annum illum certò evenerit, nondum tamen hinc poterit confici, Pontificium privilegium à Stephano VIII, non autem à Stephano VII fuisse Gerardo concessum. Etenim in opinione nostra, secundum quam privilegium per Gerardum à Stephano VII, atque id quidem verosimilium anno 929,

fus

que scribit
Sancti bio-
graphus.

F

A fuit impetratum, provectionis etiari etatis tunc existisse potest. Statuimus quidem suprà, Gerardum, cum monachum induit, viginti quinque circiter annorum fuisse; verum hac, quam tunc habuit, etas verosimilibus tantum, ut ex dictis satis liquet, conjecturis innitur, nec quidquam impedit, quod minus tunc etiam triginta quinque circiter annorum fuisse credatur. Nam ergo tunc Sanctus etatem habere posuit, hanc illum re ipsa etiam tunc habuisse, tantisper statuamus: fuerit, hac facta hypothese, anno 930 quinquagenarius proponendum, ac proin, cum Broniensis monasterio Pontificium privilegium impetravit, provectionis etatis existisse potest, etiam si id à Stephano VII, qui anno 929 & binis sequentibus sedis, concessum fuisse statuatur.

nec ex diplomatis, que
huc transcri-
buntur, Hen-
rici Aucupis
verbis.

B 115 Quod si porrò hec displiceant, proinde que ex provectioni Sancti state, quâ Pontificium privilegium per eum obtentum indicat biographus, esse illud à Stephano VIII, non autem à Stephano VII concessum, adhuc quisquam contendat, à biographo recedo, huncque, quod Gerardus junior gesit, eidem provectionis etatis jam facto perperam adscribere, etiam contendo. Ita statuo, quod ob dicta, quidquid demum fuerit, Broniense Pontificium, quod Gerardus impetravit, privilegium à Stephano VII datum videatur. Nes est, cur quisquam miretur, me hîc biographum erroris seu falsitatis arguere; hunc enim plus semel etiam alibi à veritate aberrare, quisque ex iam dictis & porrò dicendis facile intelliget. Quod jam ad Henrici Aucupis, Germaniae regis, diploma pertinet, prolixius hujus exemplar Mirens Codice Piarum donationum cap. 30 exhibet; in hoc autem hec habentur: Quia vero idem famulus Gerardus præsentiam domini Papæ in corde suo disposuit adire, & ad roborandam libertatem Broniensi ecclesiæ ab ipso privilegia vult expetere; mandamus * Patri nostro, summo Pontifici, ut traditionem, quam de eodem loco imperiali sanximus auctoritate, Apostolica confirmet benedictione, ut observatores nostræ præceptionis gratiam & misericordiam vitamque aeternam à Deo consequantur; qui autem ex his, quæ prælibata sunt, quidquam irritum fecerit, vel infregerit, indissolubili anathematis vinculo constringatur, nisi resipuerit & pœniterit, & ab abbatे & fratribus veniam promeruerit, & de cetero emendaverit.

* i. e. signifi-
camus vel
applicamus

C
ut pote ab in-
terpolatione
verosimilli-
mè

116 Quibus ex verbis consequitur, ut Henricianum, ex quo hec desumpta sunt, diploma S. Gerardo fuerit concessum, antequam is Privilegium Pontificium obtinuerit. Quapropter cum diploma illud anno 932 datum fuerit, consequens est, ut Pontificium privilegium serius quam anno 929 aut altero è binis sequentibus per Gerardum à Pontifice fecerit impetratum, ac proin ut id à Stephano VII datum non sit. Legitima sane hec est conclusio, nec quidquam huic posset opponi, si verba illa jam proxime recitata ad genuinum spectarent Henrici Aucupis diploma. Verum ab interpolatione, ut ex iam dicendis patescet, verosimillimè sunt enata. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 932, lib. 43, num. 3 sic scribit: Heinicus rex, Auceps cognominatus, ejus loci (monasterii Broniensis) possessiones hoc anno (rogatu Gerardi abbatis) confirmavit. Ejus rei gratia Gerardus regem adiit Aquisgranum degentem, postulaturus, ut cenobium, quod ipse ex hereditate propria in loco pagi Lomacensis, Bronio dicto, conversus nuper construxerat in honore sancti Petri Apostolorum principis & san-

Oktobris Tomus II.

cti Eugenii Toletani archiepiscopi & martyris, potestate regia tuendum susciperet, allodiumque & prædia, quæ jam dictus abbas nobilissimus eidem loco ad subsidia monachorum ibidem Deo servientium contulerat, immunitate regia dignaretur. Quod rex benignè annuit, rogatque insuper comitem Namucensem, in cuius ditione Bronium consistit, ut auxilium & opem suam eidem monasterio impendat, quo particeps sicut existat ipsius ecclesiæ orationum. Cetera, quæ in hoc diplamate habentur (loco scilicet suprà à me recitato) apud Miræum, ex aliis litteris adjecta videntur.

117 Itaque secundum Mabillonum nihil in enatis, certid
Henriciano diplamate ad genuinum hujus tex- falsa esse pro-
sum pertinet prater ea, que his jam recitatis batur.

verbis comprehendit is scriptor, ac proin ex hu-
jas opinione ab interpolatione natum est, quod
in illo verbis suprà num. 115, huc transcriptis
asseritur de Gerardi Romam petendi consilio, pre-
cationeque seu supplicatione directa ab Henrico re-
ge ad Pontificem, ut, quod ille regia potestate
sanxerat, hic apostolica auctoritate confirmaret.
Et verò totum illud ab interpolatione natum esse,
vel ex eo concludendum videtur, quod verba,
num. 115 recitata, quibus comprehenduntur, pro-
ximè sequantur in diplamate post clausulam, quâ
Henricus de Privilegio seu præcepto, quod dat,
ita loquitur: Et ut per succendentium temporum
curricula verius credatur & attentiùs observe-
tur, sigilli nostri impressione corroboravimus;
hujusmodi autem clausula in aliis diplomatis
non longior periodus, qualem verba illa num.
115 recitata exhibent, sed imperatoris, regis,
principisve, à quo illa donantur, nomen soleat
quâm proximè aut certè paucis admodum dum-
taxat interjectis, subjungi, uti apud Miræum,
aliosque diplomatum collectores, atque id quidem
in nonnullis ipsiusmet Henrici Aucupis diploma-
tibus, fas est videre. Adde periodum illam in
eo, quo de agimus, diplamate locum tenere sibi
minus accommodatum, ut illud attentè consideran-
ti facile innotescet. Quamvis porrò ex solis
jam dictis certum non fiat, totam illam, que me-
moratis verbis comprehenditur, ab interpolatione
natam esse periodum, id tamen indubitatum pro-
pemodum mihi evadit partim quidem ex iis, par-
tim vero etiam ex eo, quod ipsummet diplo-
ma, cui illa inseritur, verosimillimè interpola-
tionem sit corruptum, uti § sequenti dilucide ostendam.
Ex dicta itaque periodo minimè evincitur,
diploma prius ab Henrico Aucupe, quâm à Pon-
tifice rescriptum Gerardo fuisse concessum, falsa-
que proinde non probatur nostra opinio, quâm hoc
Sancto nostro non à Stephano VIII, sed à Stepha-
no VII datum statuimus.

F

§ X. Quid de diplamate, quod
Gerardo ab Henrico Aucupe
fuit concessum, statuendum
apparet.

Diploma aliquod Gerardo in monasterii Bro-
niensis favorem ab Henrico Aucupe, Ger-
maniae rege, anno 932 fuisse concessum, apud
eruditos in confessu est. Dubitandum etiam non ap-
paret, quin hoc Henricus donationes monasterio
illi à Sancto factas confirmârit, ipsumque cum
his omnibus monasteriis in tutelam regiam rece-
perit,

Ii

perit, atque hoc quidem unicum esse apparet, quod dicto diplomate fecerit Henricus. Porro Miraus duplex hujus suppeditat exemplar; alterum quidem, quod est brevius, in Notitia ecclesiastarum Belgii cap. 52, alterum vero supra jam laudatum, quod est prolixius, Codice piarum donationum cap. 30. Utrumque vero summum vitiatum est. Quod ut probem, a prolixiori incipio. Hoc ita inchoatur: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divina favente clementia Romanorum imperator. In illo ergo Henricus Auceps, Germania rex, Romanorum imperatorem sese inscribit. Verum Henricus nec Romanorum imperator, ut inter omnes eruditos convenit, umquam exsiliuit, nec hunc sibi titulum in Diplomatibus adscripsit. Miraus Codice donationum piarum cap. 29, pag. 37 exhibet Pallium Bonnense, inter Carolum Simplicem Francie & Henricum Aucepem Germania reges initem; in hoc autem Henricus, non Romanorum imperator, sed Francorum Orientalium rex vocatur. Adhuc in Supplemento ad diplomata Belgica Mirai duo occurunt alia Henrici Aucepis diplomata, quorum altero hic princeps cœnobium S. Maximini, Ordinis S. Benedicti, extra muros urbis Trevirensis anno 930 dotat, altero canonicis secularibus in Crispinio in Hannonia anno 931 benefacit: in ambobus autem hisce diplomaticis Henricus sese non imperatorem, sed regem dumtaxat appellat, idque tum in initio, tum in fine. Apud Henricum ergo in more positum non fuit, ut sese Romanorum imperatorem in diplomaticis suis nuncuparet; neque enim ullum, in quo hunc titulum usurparūt, uspiam occurrit. Indubie ergo prolixius, quod Codice piarum donationum cap. 30 Miraus exhibet, vitiatum est diploma, idque ipso mox initio, quo is princeps preeminentem illum honoris titulum nomini suo adscribi.

dubiumque
apparet, an
qua leinde
circa comi-
tem Namur-
ensem habet,

D
frinxerat, non opprimendo, minis adigi non debuerit. Sunt adeo vel ex his verba jam recita-
ta, quibus ab Henrico illum in finem Beren-
gario mina intentari videntur, interpolationis sus-
pecta.
120 Adhuc Miraus ex dictis in Notitia eccl-
esiastarum Belgii cap. 52 brevius diplomaticus, ab Hen-
rico Auceps in Broniensis monasteru favorem con-
cessi, exhibet exemplar; hoc autem his verbis con-
cipitur: Henricus divina favente clementia...
noverit omnium fidelium nostrorum solertia,
venerabilem abbatem Gerardum nostræ regali-
tatis adiisse præsentiam, petuisseque, ut cœno-
bium, quod ipse ex hereditatis suæ proprio in
pago Lomacensi in loco, qui dicitur Bronium,
conversus nuper construxerat, in honore S.
Petri & S. Eugenii, Toletani archiepiscopi &
martyris, potestate regia contuendum suscep-
remus, allodiumque & prædia, quæ jam di-
ctus Abbas seu Vir nobilissimus ad solatium in-
ibi Deo servientium contulerat, in nostra pro-
tectione nostrorumque successorum deinceps
consisterent. Nos verò justis petitionibus assen-
sum præbentes, item monasterium cum omni-
bus, quæ ad ipsum pertinent, in nostra tutela
perpetuò conservandum suscipimus, & statui-
mus, ut Abbas ejusdem cœnobii omnia jura ju-
diciariasque potestates in villa Bronii & in S.
Laurentio, in Maisons in parte sua, quam ha-
bet, in villa Leubinas, in Montinio, & in Me-
rendrech in parte sua, quam habet, in villa de
Ermeton, in Fendeserta, in Romereias, in
Manisia liberè & potestativè exerceat. Hæc au-
tem sunt ingenuorum testium nomina. Richa-
rius, Leodicensis ep., Richuinus Stratzburgis
ep. Rotgerus Treveris ep. Benedictus Metensis
ep. Comes Witbertus Comes Berengarius. Co-
mes Herimannus. Hilduinus notarius, vice Rot-
geri archiepiscopi, recognovi. Data Nonis A-
prilis anno Dominicæ Incarnationis Dcccc-
xxxii. Indictione V. Regnante Henrico, rege
glorioso, anno XIII. Actum Aquitgrani palatio.
121 Tale est Henriciani diplomaticis contra-
dictiis apud Miraum exemplar, in quo, ut vides,
nulla planè preceptionis, quâ Henricus Auceps
monasterium Broniense Berengario, Namurensi
comiti, commendârit, mentio occurrit. Unde fit,
ut verba illa, supra recitata, quibus id ab Hen-
rico factum innuitur, magis magisque fiant su-
specta, putemque proinde ea verosimiliter in di-
plomaticis Henriciani textum ab interpolatore esse
intrusa. Quamvis enim, ut ex mox dicendis pa-
tescat, interpolatum etiam videatur diplomaticis
Henriciani exemplar contrarium, unicè tamen,
qua per hoc prestat Henricus Auceps, præstissime hic,
ut jam dixi. videatur diplomatica, quod Gerardo in
monasterii Broniensis favorem impetravit. Nec tan-
tum hinc dubium apparet, an Henrici de comito
Namurensi verba ab interpolatione nata non sint;
verum etiam, an idem dicendum non sit de verbis,
qua mox his è breviori Henriciani diplomatici exem-
plari recitatis, liberè & potestativè exerceat, in
prolixiori exemplari proximè subduntur: sunt au-
tem hec: Et in his locis. & in omnibus, quæ possi-
det, concedimus & confirmamus ei haunum & ju-
sticiam, impetum & Burinam, iustum & sanguinem
reperturum, pergum regium, fera, telo-
nea, vicecomitatum, Wagaria. rectum & non
rectum, vestigalia & quidquid pertinet ad ju-
dicatum, integratam reipublicæ & incolumi-
tatem, & campistria & silvestria iura, & mor-
timanus suas & abmatrimonia tam liberè in
fem.

etiam, contrà ac Mabillonius verbis supra recita-
tis facit, valde dubio, an ab interpolatione
nata non sint verba omnia, quibus deinde
in dicto diplomatico Henricus Auceps precatur
Namurensem comitem, ut, quò ecclesiæ orationum secum particeps existat, auxilium suum
& opem Broniensi monasterio impendat; idcirco
autem ea etiam de re ambigo, quòd verba illa
sint hujusmodi, ut his, utpote viro honorato
minimè accommodatis, Henricus allocutus fuisse
non videatur Berengarium, Namurensem
comitem, qui ipsem diplomatici subscripti,
quique proinde, cùm hoc daretur, Henrico
Aucepi verosimiliter adfuerit. Ut de re ferre
queat studiosus lector judicium, ipsa illa verba
huc transcribo. Sic habent: Præterea quia locus
ille consistit in vicinia castrorum Namucensium, pre-
camur comitem Namuci, sicut fidelem & ami-
cum, ut particeps nobiscum existat ipsius ec-
clesiæ (Broniensis scilicet) orationum, & gra-
tes à Deo & laudem à nobis habeat, si tempus
aut res expostulaverit, recta manu & vero au-
xilio subministret ecclesiæ opem sui adjutorii. Si
vero diabolica suasione incitatus excederit, in
aliquibus ecclesiæ opprimens injustè, cùm sit
libera & res ipsius authentica, si ad nostram
præsentiam fratres detulerint querimoniam,
consulam eis & liberabo eos ab oppressione.
Erat Berengarius, Namurensis seu Lomacensis
comes, Gerardo ex dictis familiaritate & amici-
tia conjunctus, ut à monasterio, quod hic ex-

non legun-
tur, al inter-
polatione na-
ta non sint

A sempiternum possideat, sicut Fundator ipsius loci, nobili prosapia exortus, ante conversionem suam possederat.

122 Nec sit, qui præsumat injicere manus in servos & ancillas ecclesiæ, vel in homines cohabitantes in omni ipsius possessione; sed soli ecclesiæ liceat tractare pacificè de omnibus prædictis negotiis absque calumnia alicujus sive tyrannidis. Nec sit, qui contradicat huic nostræ regiæ constitutioni. Alioquin si quis in hoc obviaverit nostræ voluntati, noverit pro certo, se le graviter nostram incurrire offensam, & suspensum à gratia & benevolentia nostra. Successores nostros contestamur, conformes & coadjutores fore in hujusmodi stabilitate, ut imperatoria dignitate roborata, sine ruina, sine vacillatione, sine alicujus malæ incursione offendiculo, perpetuum firma duret in ævum. *Hec omnia à breviori Henriciani diplomatis exemplari etiam absunt, hincque partim est, cur secundam jam dicta ambigam, an in prolixius diplomatis exemplar ab interpolatore pariter non sint intrusa.* Et verò quod ad illa pertinet, quæ ultimam periodum constituunt, illa vix non certò videntur ab interpolatione esse enata. Idcirco sic existimo, quòd his Henricus successores suos contestetur, ut constitutionem suam, quòd hac imperatoria dignitate roborata perpetuò duret, confirmare velint; sic autem Henricus ad imperatoriam, quâ deinde Otto, aliisque ejus successores, Germanie reges, fulserunt, dignitatem alludat; quod ab Henrico in aliquo, quod concederit, diplomate factum esse, minimè apparet vero simile. Est adeò, ut mihi equidem apparet, ultima illa periodus verosimilè, ne dicam indubè, ab interpolatione enata, ac proin vel idcirco etiam verba, quæ illam proximè precedent, admodum sicut eisdem nevi mihi videntur esse suspecta, etiam interim formulam exhibeant, quâ Henricus possessiones immunitatesque Broniensis monasterio asserere potuerit.

pariter absunt, dicendum videtur.

123 Hinc porrò jam fit, ut alia pariter omnia, quæ à breviori diplomatis exemplari absunt, pro genuinis Henrici Aucupis verbis habere vix ausim. Verbis num. 119 ex prolixiori diplomatis exemplari recitatis proximè etiam subjiciuntur hæc: *Hoc præceptum pro æterna remuneratione prædicto monasterio fieri jussimus, per quod imperamus, ut ea, quæ à præfato Gerardo ad sanctum locum, vel quæ deinceps à fidelibus Christianis eidem collata fuerint, fratres ipsius loci cum tranquillitate per secula firmiter habeant, teneant & possideant, & pro salute nostra atque stabilitate totius regni misericordiam Domini jugiter exorent.* Et ut per succendentium temporum curricula verius creditur & attentius obseretur, sigilli nostri impressione corroboravimus. Reliqua ferè hæc sunt ex prolixiori diplomatis Henriciani exemplari verba, quæ præter ea, quæ jam suprà hoc transcripta sunt, à breviori ejusdem diplomatis exemplari etiam absunt; quamvis autem nullam notam præferant, ex qua in diplomatis textum ab interpolatore videantur intrusa, sintne tamen genuina Henrici verba, dubium mihi vel idcirco apparet, quòd ex jam dictis reliqua penè omnia prolixioris exemplaris verba, quæ in breviori non occurunt, ex aliqua, quam ex diuis preferunt, nota dubitationem ingerant, sintne ab Henrico Aucupe, an ab interpolatore profecta.

Octobris Tomus II.

124 Atque ita quidem, studiose lector, habes jam ea, ex quibus verosimilimum fit, prolixius diplomatis Henriciani exemplar effe in contextu interpolatum; id porrò verosimilè etiam interpolatum effe in episcoporum, quam præfert, subscriptione, perspicuum fiet ex iis, quæ de breviori ejusdem Henriciani diplomatis exemplari differere, jam nunc aggredior. Videtur & hoc, ut jam suprà monni, vitiatum, atque id quidem interpolatione. Quamquam enim in contextu nullam certam atque indubitatam præferat interpolationis notam, id tamen cum prolixiori exemplari habet commune, quòd tres exhibeat sibi subscriptentes episcopos, quos ei subscriptisse aut etiam subscriptibere potuisse, verosimile non appetret. Episcoporum illorum primus est Richinus, Stratzburgis, ut in diplomate scribitur, id est, Stratburgensis seu potius Argentoratensis episcopus, secundus Rotgerus, Trevirensis episcopus, ac tertius denique Benedictus, Metensis episcopus. Richinus, ut in Episcopis Argentinensis memoria prodit Franciscus Guillimannus, anno 928, trigesima Augusti è vivis excessit. Rotgerus, uti ex jam suprà dictis liquet, ad annum usque 930 dumtaxat vitam protraxit. Benedictus seu Benno, Metensis episcopus, anno 929, uti suprà jam docui, sedem abdicavit. Verosimile ergò non appetat, tres illos episcopos Henriciano diplomati, utpote quod anno 932 notatur emissum, subscriptisse aut etiam subscriptibere potuisse.

125 At verò, inquiet nonnemo, laudatus Guillimannus eo ipso loco, quo Richinum anno 928 obiisse scribit, fatetur, eum à Vimphelingo ad annum usque 934 vivis annumerari; quamvis autem id à Vimphelingo per errorem fieri affmet, cum tamen hanc assertionem suam nullo planè antiquo documento probet, dubium est, illine potius, an Vimphelingo hic assentiendum sit. Adhac tomo secundo Conciliorum Germanie, quæ Josephus Hartzheimius publici juris fecit, pag. 601 & sequent occurrat concilium Erforiensis, anno 932 celebratum; in hoc autem comparet Rino, Argentina civitatis episcopus, per quem Richinus designari videtur; neque enim per illum designari Ruthardum, Richini successorem, sat verosimile apparet. Quod verò jam ad Rotgerum, Trevirensi archiepiscopum, & Bennonem seu Benedictum, Metensem episcopum pertinet, prior quidem ultra annum 930 vixisse non videtur; verum ejus nomen sola forte librarii oscitantia in diplomate scriptum est pro nomine Ruorberti, qui ei proximè in sedem Trevirensi successit; posterior autem extra omnem quidem controversiam, uti jam suprà dictum est, anno 929 sede abdicata, anno demum 940 rebus humanis est eruptus. Verum certum non est, hunc jam, sede abdicata, nullis amplius rescriptis, regiisque diplomaticis subscriptis.

126 Etenim Frodoardus in Chronico de Bennone seu Benedicto sic scribit: Anno Domini Dcccxxvii Benno dum in Alpibus eremitac vitam duceret, electus est Metensis episcopus, & post biennium à Mettenibus est excœcatus. Cujus immanis sacrilegii causâ hæc synodus congregata omnes illius sceleris auctores excommunicavit, & Adalberonem loco ejus substituit. Addit deinde ad annum 929 idem Frodoardus: Bennoni quædam abbatia sustentationis tenore concessa. Adhac, ut Mabillonius Sacro quinto Benedictino, parte prima in Bennonis seu Benedicti, Metensis episcopi, elogio docet, fuit hic apud Henricum Aucupem ob probatissimos mores,

AUCTORES
C. B.
Interpolatum
etiam appa-
ret diploma
brevis;

E

quamquam
enim episco-
pi, quos sibi
subscriptentes
habebat.

F

ei forte sub-
scribere pos-
suerint.

AUCTORE

C. B.

raramque vita sanctimoniam in amore simul & D
veneratione. Cùm ergò Benno, postquam episco-
patu cessisset, abbatiā, ex qua viveret, fuerit
donatus, sat verosimile appetet, episcopi Meten-
sis titulum fuisse ei etiam servatum. Adhuc
cùm Henrico Aucupi fuerit ex dictis non parūm
in amoribus, factum esse potest, ut huic, sapissi-
mè memoratum diploma in monasterii Broniensis
favorem Gerardo impertienti, casu fortè presens
Aquisgrani adfuerit, eique, utus oculorum usu
orbatus, nomen suum cum episcopi Metensis ti-
tulo inter testes fecerit adscribi.

127 Hec sunt, que contra nos pro breviori
Henriciani diplomatis exemplari vindicando que-
unt in medium afferri. Ad ea porrò sic respon-
deo: Richuinus usque ad annum saltem 932
vixisse facile crediderim, hincque est, cur, cum
suprà de prolixiori Stephani Pontificis diplomate,
cui Richuinus quoque subscriptu, sermonem feci,
nihil inde contra illud objecerim. Nolim etiam ex
Rotgeri subscriptione perinaciū interpolationis in-
simulare alterutrum Henriciani diplomatis exem-
plar. Verum, ut sit, parūm equidem verosimile
apparet, Bennonem seu Benedictum diplomati,
quod Henricus anno 932 Aquisgrani dedit, sub-
scriptisse; Benno enim, sede sua anno 929 in
concilio Duisburgensi abdicata, in Helvetia soli-
tudinem, è qua ad episcopatum Metensem fre-
rat assumptus, iterum fecessit, nec verosimile
apparet, eum, utpote oculis orbatum, Aquis-
granum deinde venisse. Videtur itaque tam
brevius quam prolixius diplomatis Henriciani ap-
pud Miream exemplar interpolatione à manu
aliqua, que Henrici Aucupis estate sit posterior,
fuisse corruptum. Nolim tamen, quis hinc infereat,
totum illud, quantum est, esse suppositum,
aut etiam, quod adhuc plus est, nullum umquam
in monasterii Broniensis favorem diploma fuisse ab
Henrico Aucupe Gerardo concessum. Quantum-
cumque enim tum brevius, tum prolixius Henriciani
diplomatis exemplar singatur interpolatum,
strumque tamen summa, ut videtur, pollet anti-
quitatis prærogativā. Unde sit, ut dubitandum
non appareat, quin aliquod saltem olim, uti etiam
ex dictis apud eruditos in confessō est, pri-
vilegiam seu diploma, quo Broniensi monasterio
faveret, Henricus Aucups contulerit; id autem
iisdem ferè verbis, quibus apud Miream exem-
plar brevius, fuisse conceputum, mihi appareat vero
non absimile.

C **128** Sic apparent, quod in iis nihil omnino lateat,
diploma Gerardo dedisse
Henricum, inferendum
inde non est.
unde eadem non ab Henrico, sed ab interpolatoris
manu ducere originem, merito possit argui. At verò
cùm eadem ferè omnia, que in breviori, in prolixiori
exemplari, ut ex utriusque collatione patescit, etiam
occurrant, erit fortasse non nemo, qui contendat, ex
hoc illud contractum esse eo modo, quo ex Stephani
Pontificis rescripto prolixiori confeluum esse bre-
vius, suprà statuimus. Ita forte, inquam, non
nemo contendet. Attamen, quo minus merito id
contendi queat, facit ingens, quod utrumque
easum distinguit, discrimin. Etenim privilegium
Pontificis prolixius idcirco, quod ei, quos Sancti
biographus assignat, characteres quadrent, sa-
eliis paucis, quas memoravi, refectionibus, ge-
nuini loco dixi esse habendum, ac proin ex illo
contractum esse brevius, quod characteribus illis
destitutum invenitur. At verò nihil omnino oc-
currat, quo prolixius Henriciani diplomatis exem-
plar, factis item paucis refectionibus, genuini
loco habendum esse pronuntiem, hujusque proin-
de, quod est brevius, compendium dumtaxat esse.

Et quamvis nihilominus ex prolixiori contradictum
forsitan sit brevius, id tamen certum non est; po-
test enim etiam prolixius ex brevioris amplifica-
tione esse concinnatum. Alia porrò non sunt,
que de diplomate, ab Henrico Aucupe Gerardo
in monasterii Broniensis favorem concessso comme-
morem, huiusque proinde § finem impono.

§ XI. Sanctus cellulæ sese in- cludit, Cellense monasterium reformandum accipit, tem- pus, quo id factum sit.

Q Uod viris rara virtutum ubertate presta-
santibus evenire nonnumquam solet, id etiam hominum ad
Gerardo, Broniensis monasterii jam abbatii, eve-
nit, ut, quamquam in suo monasterio ab homi-
num strepitū remotus soli Deo vivere desidera-
ret, ingentem tamen hominum multitudinem vir-
tutum sacerdotum famam ad sese continuo attraxe-
rit. At verò Sanctus confluentis ad se populi stre-
pitū à rebus celestibus avocari impatiens, nec
tamen ab episcopo, in cuius diœcesi versabatur, sese
abbatis munere liberandum sperans, Prioribus ele-
ctis, quibuscum ex S. Benedicti Regula prescriptio
onera sua partiretur, in sejunctam à mona-
sterio, que Broniensis ecclesie adjacebat, cellulam,
divine contemplationi solus ibi liberius vacatu-
rus, sese recepit. Vir verò Domini, inquit num.
35 biographus, Gerardus de bonis ad meliora
contendens, & Broniense sanctuarium in cun-
dis provchere volens, clericorum, quam ibi
prius locaverat, eliminavit conversationem,
monastici Ordinis substituens religionem. Qui-
bus cùm aliquandiu strenuissimi pastoris prio-
rati præfuerit, & confluentis illuc populi in-
quietudinem ferre non posset, neque ab epi-
scopo, ad cuius diœcesim pertinebat, misio-
nem impetrare speraret; Prioribus electis, cum
quibus onera sua partiret, secundum quod do-
mini Benedicti discretionis Regula jubet, re-
motiori cellulæ juxta ecclesiam se singulariter
confert, quatenus ibidem divinæ contemplatio-
ni peculiarius vacare valeret.

130 Sanctus ergò, uti ex hisce biographi ver-
bis liquet, sejuncta à monasterio, quò homi-
num, ad eum assidue confluentium, strepitum
evitaret, liberiusque Deo vacaret, cellula sese
juxta ecclesiam Bronensem inclusit. Verum quo
circiter tempore id accidit? Quot annis, cùm id
fecit, è Dionysiano monasterio jam erat rever-
sus? Nihil iterum, unde id utcūque determi-
nem, suppeditat biographus. Præter verba enim,
que jam proximè recitavi, queque nullam planè
subministrant notam chronicam, nihil prorsus,
quod ad dictam Gerardi inclusionem spectet, me-
moria prodit. Aliò ergò, ut quo hac circiter
tempore acciderit, qualicumque etiam modo de-
finiam, recurrentum est. Sanctus ex dictis anno
929, ut verosimilius appetet, Romam pro-
fessus, privilegium ibi seu rescriptum à Ste-
phano VII Pontifice in Broniensis monasterii à se
conditi favorem obtinuit, hocque impetrato, Bro-
nium haud multò post, ut dubitandum non ap-
paret, est reversus. Porrò illa voluntaria Sancti
in sejuncta cellula inclusio non diu admodum
post ejus ex Urbe redditum forte acciderit. Sic
existimo, quod tunc ad virtutum, quo jam ante
longè latèque fragrārat, odorem accessisse etiam

Pro.

strepitum
evitaret, sejunc-
ta à mona-
sterio cellula

E

A prodigiōrum famam, vero appareat non prorsus ab simile.

^{forte anno, uti ex biographo suscipi-} 131 *Suspicari saltem id fas est ex iis, que num. 75 & 76 suppeditat biographus, de Sancti ex Italia, quo ex dictis privilegii Pontificii impetrandi ergo fuerat profectus, in patriam redeuntes itinere faciens sermonem. Ibidem enim sic scribit: Quid relatu dignum divina virtus in eodem itinere fideli suo praeftiterit, recolamus; ab urbe Roma prosperrimè progressus, ad montem, qui dicitur Jovis, devenierat ipse Beatus. Cumque cum suis angusta carperet de clivia montis, incaute gradiens unus è sagmariis (id est, equis clitelariis seu sarcinariis jumentis) sarcinatus lapidibus porphyreticis, quos ad sua Vir Dei transvehebat causâ necessariæ venustatis, deorsum cecidit rotatus ad concava vallis. Quod molestimè ferentibus, qui conveniebant, comitibus, Gerardus nihil motus (versus, quos hic iterum inepit interponit biographus, omittit) accito quadam ex illis, quos dicunt Marones, (horum notitiam dabo in Annotatis) salva mercede, jussit, ut saltem sagmarii sarcinam perquireret continentem lapides. Ad hos si quidem magis deflebat animum ob illud fortasse prolatum: Omne, quod est rarum, dignoscitur & pretiosum. Nam quis non extinctum indubitanter crederet illum? Quis vel corpus ad terram integrum pervenisse autumaret, dum interpositis ubique scopolis discripi in partibus potuisset? Requisitus autem, non solum vivus, verum etiam incolumis & illæsus repertus est cum lapidibus. Tunc patenter cunctis innotuit, quod ideo lædi non potuit, quia humc in casu suo oratio Dei Viri portavit.*

^{930 circiter secepsit.} 132 *Quod ergo jumentum sarcinarium, pre-
tiosis lapidibus onustum, è gravissimo periculosis-
moque, quem narrat biographus, lapsu incolu-
me fuerit servatum, totum id, qui Gerardum
comitabantur, celesti prodigio magnis hujus me-
ritis patrato vero simillime adscripsere. Id sanè ex
posterioribus narrationis huc transcripta verbis
colligendum videtur. Illi adeò in patriam redu-
ces, suspendum illum eventum apud indigenas
snos, ut verosimile appetat, pro miraculo passim
celebrarint, hocque nomine longè latèque vulga-
rint. Fieri ergo potest, immò minimè est vero ab-
simile, re ipsa etiam factum esse, ut tunc inde
Gerardus non tantum noto virtutum cultu San-
ctus, sed etiam prodigiōrum famā thaumaturgus
seu miraculorum patrator audierit. Cùm ergo ex
virtutum prodigiōrumque fama fieri precipue so-
leat, ut ad se hominum confluxum Sancti attrahant,
fortè tunc, ut vero appetet non ab simile, ad Sanctum in Broniensi suo monasterio rebus ca-
lestib[us] unicè vacare desiderantem frequens homi-
num factus fuerit concursus; ille autem, ut hunc
evitaret, se juncta à monasterio cellula se inclu-
serit. Quapropter cùm Sancti ex Italia reditus,
uti ex jam dictis facile intelliges, anno 929 ve-
rosimilius acciderit, fuerit forte dicta jam San-
cti in se juncta à monasterio cellula inclusio an-
no circiter 930 aut altero è binit sequentibus
peracta; neque enim eam etiam eo ipso anno,
quo Romā redierat, factam esse, facilè credi-
dero. Utut sit, ex jam dictis & porro dicendis
quisque haud difficulter colligit, forte nec diu ante,
nec diu post annum 930 factum esse, ut Sanctus
cellula se incluserit.*

133 *Qui porro in hac Sanctus vixerit, que
virtutum opera exercuerit, queis pœnitentia e-
xercitus corpus macerarit, diserte non exponit*

biographus; rigidum tamen admodum ibidem du-
xiisse Gerardum vitæ genus, satis indicat his,
quos verbis num. 129 recitatis de Sancto proxi-
mè subjungit, tribus versiculis. En illos:

Qualiter hic vixit, quisnam depromere
possit?

Hostia fit moriens, nec non & victima
vivens,

Victima viva Deo, revera mortua mundo.
*Adhac Sanctus, uti etiam ex biographi ver-
bis, quæ hos versiculos proximè precedunt, col-
ligitur, totum sese in sua cellula divina con-
templationi addixit. In eam quippe, ut illis ait
biographus, sese receperat, ut ibidem divinæ
contemplationi peculiariū vacare valeret. Ve-
rū nescio, an Sancto diu admodum in amico
illo sibi secessu licuerit morari. Mabillonius qui-
dem in Observationibus, ad Vitam præviis af-
firmat, Gerardum per aliquot annos cellulā
Bronii consedisse inclusum; verum hanc assertio-
nem suam nec ex biographo nostro, nec ex aliis
probat scriptoribus antiquis. Utut sit, cellulam
suam Sanctus seu amicum illum sibi secessum non
prius deseruerit, quād cùm Cellense S. Gifleni in
Hannonia monasterium reformandum accepit, si
modò biographo nostro fides sit. At verò an cer-
tam is hic fidem mereatur, dubitari idcirco potest,
quod, uti ex dicendis facilè colliges, adversan-
tem sibi habeat apud Mabillonium Seculo 2 Be-
nedictino Rainerum; utri autem assentiendum sit,
nemo facile definiat. Utut interim sit, Gerardus
sive adhuc moraretur in cellula, cui sese inolu-
serat, sive jam eā effet egressus, ad Cellense in
Hannonia monasterium reformandum à Gifleber-
to, Lotharingia duce, cùm jam aliquandiu è
Dionysiano monasterio rediisset, arcessitur. In
tempus, quo Sanctus ad onus istud invitatus fue-
rit, mox inquiram. Occasionem, quā res evene-
rit, præviè expono.*

134 Olim Sanctus Giflenus ad Hainam Han-
nonia fluvium in loco, qui Ursidongus vocaba-
tur, monasterium extruxerat, in eoque mona-
chos locárat. Verum, ut Rainerus lib. de S. Gi-
fleni miraculis apud Mabillonum Seculo 2 Be-
nedictino docet, monachis per bellorum tempesta-
tes inde pulsis, Stephanus, Cameracensis episco-
pus, corpus S. Gifleni, oblivioni jam datum, de
terra levárat cultique debito restituerat, constitutis
etiam clericis seu canonici, qui illud diu no[n]tque
sedulò religioseque custodirent. Erat id sanè à Spe-
phano p[re]te admodum laudabiliterque factum. Verum
clericis illi seu canonici pravā, quam ducebant, vi-
tā indignos sese, qui sacrum illum thesaurum sibi
commisum custodirent, omnino reddebant. Pravos
horum mores Rainerus mox laudatus apud Ma-
billonum lib. citato num. 6 docet his verbis: Cùm
respirare coepissent prius vastati (per Norman-
nos scilicet) populi, qualcumque modo ipsum
locum, Cellam vocatum, requietionis S. Gifle-
ni temerè ingressi sunt canonici, qui enormi
more vivere gaudentes, conjugiis adhærentes,
sæcularibus negotiis se implicantes, famulatum
almi confessoris, quem cum religiositate gerere
debuissent, erant de honestantes: quia majorem
sollicitudinem capiebant de sua familia nutrien-
da, quād de dominica ecclesia decoranda.
Ipsum etiam corpus S. confessoris Gifleni per
quæque loca deportabant, & quidquid pro ob-
latione ad feretrum ejus circummanentium fi-
delium largitas conferebat, non ecclesiæ instru-
mentis dabant, sed ad proprios usus furtim reti-
nebant. Quæ res s[ecundu]s miris modis dignitatem

AUCTORE
C. B.
Ad nov. affer-
rium Cellense
reforman-
dum evoca-
tus;

E

F

DE S. GERARDO ABBATE BRONIENSI

254

AUCTORE

C. B.

factum sit,

prædicti confessoris offendebat, nec taliter familiantum consuetudinem approbat.

135 *Ab hac narratione, quâ Rainerus pessimos dictorum clericorum seu canonicorum mores exponit, non multum dissonat noster biographus. De iisdem enim num. 43 hæc memoria prodit: Oratorium habebat & hodie habet beatus Giflenus in mansionili, qui à quibusdam Cella, à quibusdam verò dicitur Ursidungus: quo in loco in familium ejusdem Sancti aliquot deputati mansitabant clericuli, Regularis disciplinæ prorsus ignari: & non, ut hodie sunt canonici, sed erant sicut matricularii, qui partim rei familiari coacti necessitate, partim morbo laborantes philargyriæ, sacrosancta almi confessoris membra scapulari superposita libitinæ, consueverant per plateas vicosque cantitando, quin potius mendicando circumferre. Matricularii olim vocabantur ii, qui canoni (vide Thomassinum tom. I de Veteri & Nova Ecclesiæ Disciplina lib. 3, cap. 9, num. 1) seu matriculæ Ecclesiæ adscripti erant, tamquam beneficiarii, quibus canon seu dimensum, unde viverent, dispensabatur; erant quippe, ut Cangius in Glossario doceat, pauperes seu inopes. His haud dubiè, memoratos canonicos seu clericos hic assimilat biographus, dum de iis (vide verba mox recitata) in Gifleniano monasterio tunc commorantibus sic scribit: Non, ut hodie sunt canonici, sed erant sicut matricularii. Verùm hæc hic obiter annotâsse sufficiat; quod pertinet ad Rainerium biographo nostro circa pravos canonicoram Cellensem mores assensum, à me mox assertum, hic vel ex solis utriusque scriptoris illius, que jam recitavi, verbis inter se collatis, non potest non unicuique fieri perspicuum. Occasione adeò, quâ Sanctus Giflenianus in Hannonia monasterium reformandum accepit, pergo exponere. S. Giflenus contra memoratos canonicos, qui corpus ejus custodiendum acceperant, quique illud lucri causâ quaquaversum circumferabant, justissima indignatione commotus Gifleberto, duci Lotharingie, quâ tunc Hannoniam, Brabantiam aliasque hodierni Belgij regiones complectebatur, in somnis apparebat, cumque, ut Gerardo Gifleniani monasterii curam imponat, serio admonet. Admonitioni paret Giflebertus, Gerardumque eò impellit, ut Cellense monasterii curam, licet invitus, in se suscipiat.*

136 *Ita tum biographus noster, tum etiam Rainerus laudatus dilucidè testatur; verùm mirum est, quantum in rei adjunctis narrandis invicem discrepant. Perspicuum id fiet ex iis, que infra dicturus sum. Discretio nunc, ut facturum me spopondi, quo circiter tempore Sanctus monasterium Cellense reformandum acceperit. Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 43, num. 61 de tempore, quo Gerardo reformandum accepit Cellense monasterium, seu, quod idem est, de tempore, quo hoc ille reformavit, sic scribit: Winchantius id factum putat anno DCCCCXXXI. At paullò serius id videtur accidisse, attamen ante annum ejus sæculi tricesimum septimum, quo decepsit Giflebertus, ejus renovationis auctor; at non ante annum tricelimum-tertium, quo Artalus Remorum Pontifex ordinavit Fulbertum, Cameracensis ecclesiæ præfulem, cuius etiam auctoritate hæc mutatio facta est. Ita Mabillonius, cui hæc partim assentiendum, parim dissentendum existimo. Ac primò quidem, quod ait, paullò serius quâ anno 931 reformatum videri Cellense in Hannonia monaste-*

rium, ei hac in re non illibenter assensum præbuerim. Gerardus enim post suum è Dionysiano monasterio egressum, qui ex dictis anno 928 verosimilius accidit, temporis spatium, triennio majus, monachis in clericorum locum substitutus apicè formandis, itineri Romano pro privilegio pontificio suprà memorato impetrando, vitaque solitaria in cellula à monasterio sejuncta ducenda verosimillimè impenderit, ac proin serius quâ anno 931 monasterium Cellense reformatum acceperit.

137 *At verò, quod ait, id ante annum seculi decimi trigesimum septimum factum esse, pro vero quidem, uti infrà probabo, admittendum*

D

*fundamen-
tis, que affi-
guat,*

apparet; verùm non eo, quo ait, fundamento, à morte Gifleberti, quâ anno 937 acciderit, repetito. Giflebertus enim non anno 937, sed bennio tantum post vitam infelici exitu terminavit. Docet id apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum Chronicorum Augiensis; cui accedunt Frodoardus in Chronico, aliquique scriptores bene multi, nec ullum invenire quivi, qui cùm Mabillonio infelicem Gifleberti obitum anno 937 inneditat. Porro, quod affirmat, Gerardum non reformasse Cellense monasterium ante annum seculi trigesimum terrium, quod ante hunc annum Fulbertus, Cameracensis ecclesiæ præfulus, cuius etiam auctoritate mutatio illa facta fuerit, ab Artaldo, Remorum antistite, ordinatus non fuerit episcopus, id equidem, quamquam ex dicendis ante annum illum Gerardus monasterium illud verosimilius non reformarit, admittendum idcirco non apparet, quod dubium sit admodum, primò quidem an, Fulberto episcopo juvante, monasterium Cellense Sanctus reformarit; deinde verò etiam, an Fulbertus non serius, quâ anno 933 episcopus fuerit ordinatus. Baldericus in Cameracensi & Atrebateni Chronico lib. 1, cap. 68 de Stephano, proximo in sede Cameracensi Fulberti successore, sic scribit: Hic... clausit diem anno Dominicæ Incarnationis DCCCCXXXIV. III Idus Februarii. Scribit quidem Frodoardus Fulbertum anno 933 ab Artaldo, Remensi metropolitano, episcopum fuisse ordinatum. Verùm hic scriptor annos forte à Paschate numerare incipit, siveque à Balderico, qui Stephanum, Cameracensem episcopum, anno 934, mense Februario obiisse scribit, non dissentit; quod si verò annos à Nativitate Domini, ut verosimilius est, inchoet, à Balderico dissentit quidem; verùm hic non minoris auctoritatis est, quâm Frodoardus, ac proin dubitandum nihilominus est, an non serius, quâm anno 933 Cameracensis episcopus creatus fuerit Fulbertus.

E

138 *Quod jam pertinet ad posteriorem Mabillonii assertionem, quâ Fulbertum, Cameracensem episcopum, ad Cellense monasterium reformatum concurrisse indicat, non video etiam, quâ hec sufficienter queat probari, si scilicet etiam de inchoata per Fulbertum reformatione debat intelligi, uti re ipsa intelligi videtur à Mabillonio. Etenim, dato etiam, Fulbertum (quod tamen ex jam dictis est dubium) anno 933 episcopum Cameracensem fuisse ordinatum, nondum tamen hinc erit consequens, ut ejus auctoritate Cellense S. Gifleni monasterium reformatum primùm cœperit Gerardus: nihil quippe, uti ex dicendis patescet, impedit, quod minus id Sanctus anno uno aut forte etiam altero, cum Stephanus, proximus Fulberti successor, in vivis etiam esset superflues, fecisse credatur. Adhuc nihil plane in antiquis scriptoribus monumentis occurrit, quod monasterii Gifleniani reformationem sub Fulberto locare.*

F

*& tempus.
Hoc, quod*

C

A locandam, utcūque probet. Itaque Mabillonius verbis suprà recitatis neutrū eorum, quæ probare intendit, rectè probat, quamvis interim prefatum monasterium indubie ante annum 937, nec fortè tamen ante annum 933 reformarit Gerardus, uti nunc ostendere aggredior. Certum est, Gerardum prius Giflenianum reformasse monasterium, quād ad Arnulphum Magnum, Flandriae comitem, fuisse arcessim. Liquebat id ex tota biographi nostri narrationis serie, nec ab ullo vocatur in dubium. At verò ex infrā dicendis Gerardus si non citius, certè non serius quād anno 937, ad Arnulphum Flandriae comitem vocatus acceperit. Ante hunc adeò annum Cellense S. Gifleni monasterium reformarit. Ac sic quidem, ante quem annum Cellense monasterium reformarit Sanctus, sat solidè probatum habemus; verè multū abest, ut id Sanctum non fecisse ante annum 933, equè solidè probari queat.

139 Quamvis enim secundū dicta verosimile sit, Sanctum, è monasterio Dionysiano egressum, tres amplius annos vita solitaria rebusque Broniensis monasterii componendis impendisse, id tamen certum atque indubitatum non appareat,

ac proin pro Gifleniani monasterii per Gerardum reformatione non ante annum 933 locanda nibil inde sat solidi habetur. Quod si certum foret, Gerardum jam tum, cùm Cellense monasterium reformandum accepit, pluribus in Lotharingia abbatis nomine praeſuſſe cœnobio, posset hinc sat validum pro Cellensis monasterii reformatio- ne non ante annum 933 figenda argumentum confici. Etenim verosimile neutiquam appareat, Gerardum, triennio tantum aut fortè etiam biennio dumtaxat è S. Dionysii cœnobia egressum, plurium jam tum cœnobiorum curam geſſiffe, abbatemque iis praeſuſſe. Verè dubitandum videtur, fueritne jam tum Sanctus plurium monasteriorum abbas, cùm Cellense S. Gifleni cœnobium reformandum accepit. Pro opinione id neganti stat Sancti biographus; pro affirmanti verò Rainerus, suprà laudatus, qui S. Gifleni Visitam, ejusque miracula ad posteritatis memoriam transmisit. Potiusne Rainero, an biographo assen- tiendum hic sit, § sequenti discutio, cùmque ex ibi-

dem dicendis verosimilius appareat, Gerardum non prius plura Lotharingia monasteria gubernasse, quād Giflenianum reformasse, ex monasteriis, quibus Gerardus in Lotharingia abbas præfuerit, nibil quoque roboris acquirit opinio, quæ non ante annum 933, ac proin inter annum 932 & annum ex jam dictis 937, Cellense monasterium à Gerardo reformatum statuit. Hes itaque unicè idcirco verosimilior mihi apparet, quod, antequam id reformandum accepit S. indus, quatuor ut minimum annos monasterii Broniensis recens conditi rebus compo- nendis impendisse videatur. Ceterū biographus noster num. 44 tradit, Cameracensem episcopum tunc, cùm Gerardus Cellense monasterium refor- mavit, exſtitisse Thiedonem; verè id à vero certissime est alienum, cùm Thiedo Cameracen- sem cathedram, uti inter omnes convenit, non obtinuerit ante annum 964, quo jam dudum Gerardus è vivis exceſſerat.

§ XII. An Sanctus jam tum, cum monasterium Cellense reformandum accepit, pluribus Lotharingiæ seu regni Lotharii monasteriis abbas præfuerit, & an umquam tum in hoc, tum in Franciæ re- gno plura cœnobia guber- nārit.

MIrè in narrandis adjunctis, quæ Cellensis monasterii reformationem, à Gerardo fa- clam, comitata sunt, diffonare invicem Rainerum, qui S. Gifleni res gestas miraculaque con- scriptis, & Sancti nostri biographum, § precedem- jam innui. At verè quād id ad amissim veritati congruat, ex hoc § patescat, quo precipue inqui- ritur, an Gerardus jam tum, cùm Cellense mo- nasterium reformandum accepit, pluribus aliis mo- nasteriis fuerit præfetus. Secundum biographum nostrum (adi num. 41 & sex sequentes) Gislebertus, Lotharingia dux, in somnis à S. Gifleno ad- monitus, mittit, qui Gerardum, ut Cellensis mo- nasterii curam accipiat, serio invitent; hic verò, quamquam gravare admodum, invitantes tandem ad Cellense monasterium sequitur, uni tantum an- tea Broniensi monasterio præfetus. Verè secun- dum Rainerum Gislebertus, in somnis à S. Gi- fleno admonitus, S. Gerardum, jam multorum cœnobiorum patrem, Cellensis monasterii præfe- turam ut etiam suscipiat, exorat in publicis pro- vinciae comitiis, ad que Dionanti habenda etiam Sanctus convenerat. Que sanc posterior Raineri narratio à priore biographi plurinum diffonat; ut autem hac & illa sepe inter queant in ipfis met fontibus suis commodius conferri, sicutque, quan- tum invicem discrepent, observari, Raineri nar- rationem ex Sæculo 2 Benedictino Mabillonii huc transcribo.

141 Post verba num. 134 huc transcripta ita prosequitur Rainerus: Quadam... nocte supra- fato duci (Lotharingia nempe) Gisleberto in so- mnis visus (S. Giflenus) apparuit, quem talis petitionis voce admonuit: Da mihi scutum unum, cuius protectione muniatur habitaculum meum, quia omnibus diripientibus pateo ad ruinam, nec sentio damnatus advocationem aliquam. Duci autem interroganti, quem scutum habere optaret, dedit almus Giflenus respon- sum, quod Gerardum abbatem vellet, qui mul- tas abbatias regens in ipsis diebus, probabilis vitæ habebatur non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Tunc dux curam ge- rens hujus rei, conventum principum statuie ad placitum tenendum apud portum Dinane vigore præcepti sui. Cùm igitur horâ statuti temporis ad iussionem ducis convenienter satra- pæ, adfuit etiam inter eos Gerardus abbas, bonæ memoriæ, ad quem cœpit dux hujusmo- di sermonem facere: Vos ex imperiali edicto quamplures abbatias regitis, quæ, donante Deo & vestra solerti dispositione possessionibus ab- undant multis & servientibus Deo placitis: sed necessitas poscit, quod confractum solidare, & quod decidit, in melius roborare. Est quædam abbatia in honore primatum Apostolici Ordinis,

vide-

- AUCTORE** videlicet Petri & Pauli, nec non sancti confessoris Gisleni fundata, vocabulo Cella appellata, quæ sub regimine domini nostri imperatoris est cum multis aliis computata, sed pro culpis nostris hactenus neglecta: quæ caritativi antecessores de rebus ad se pertinentibus construxerunt, sed mutato per seditioñem sæculi monachorum ordine, qui ibi quondam famulabantur, nunc clericorum turpem vitam illic ducentium manus ad nihilum trahunt.
- C. B.** 142 Quam, precor, ut ad vos recipiatis, & secundum institutionem vestri ordinis transmutatis, ejusq[ue] inde voracibus clericis. Quod præceptum primò abbati visum fuit difficile pro multis aliis abbatii, quas habebat gubernare; sed potius ea consilio ceterorum principum sibi comparium rogatus non sprevit ducis petitioñem implere, sicut locum illum recepit ad sese, quem, dum vixit, non neglexit, quantum potuit, amplificare. Hactenus Rainerus, ponfer nunc hac ejus verba cum verbis, quæ biographus num. 41 & sex sequentibus, suprà jam assignatis, exhibet, videbisque, quantopere duo hi scriptores invicem dissentiant, atque id quidem presertim ex eo, quod secundum Rainerum, at non item secundum biographum, Gerardus tunc, cùm Cellense S. Gisleni monasterium reformandum accepit, pluribus aliis monasteriis abbas presuerit. Verum utri hic assentiendum est potius? Raineron, an Sancti biographo? Rainerus, Cellensis in Hannonia existit monachus, jussuque Rathbodi, Cellensis abbas, anno millesimo quadragesimo secundo, uti in Annalibus Hannonia cap. 17 docet Vinchianus, vitâ sancti, novam de S. Gisleni gestis miraculisque lucubrationem elaboravit. Liquebat id ex ipsiusmes Raineri dedicatoria ad Radhbodum abbatem Cellensem epistola, quam Mabillonius Seculo 2 Benedictino in Observationibus ad S. Gisleni Vitam præviis num. 2 ex Ms. Gisleniano codice in medium adducit. Sunt ergo Sancti nostri biographus, utpote qui ex dictis ante annum seculi undecimi sexagesimum secundum lucubrationem suam de Gerardo adornarit, & Rainerus, Vita & Miraculorum S. Gisleni scriptor, auctores coevi; imò ambo eodem circiter tempore, alter S. Gerardi, alter S. Gisleni Acta, litteris sunt complexi, ut adeò neuter ex etatis prerogativa majorem sibi fidem conciliet.
- C.** 143 Attamen Sancti nostri biographus scribiographus pserit non nihil serius, quam Rainerus, si hujus quamvis autem non sit, illæ lucubrationem, quemadmodum Mabillonius in suis ad Gerardi Vitam Observationibus præviis ac deinde in Annotationibus suspicatur, sibi preluculentem habuerit. Verum hos mihi admidum dubium videtur. Id enim Mabillonius suspicatur dumtaxat ex his, quæ biographus num. 52 suppeditat, paucis verbis: Qualiter autem sacrilegos (eos designat, qui corpus S. Gisleni furto abstulerant) examinando discusserit antistes Cameracensis, quibusve (ut par erat) legge synodali convictos excruciauerit modis, non est nostræ narrationis, ut remur, exponere vobis, præsertim dum id dilucident ipsius gesta, si serio sapere vultis. Verum per Gestam, quæ hic laudat biographus, intelligenda mihi non videtur Raineri de S. Gisleni Vita & Miraculis lucubratio. Etenim secundum Gestam seu Actam, quæ verbis mox recitatis laudat biographus, Malbodienses, S. Gisleni corporis raptiores, examinati fuere à Cameracensi episcopo, atque ex lege synodali convisi; id autem à Cameracensi episcopo factum fuisse, Raineri lucubratio non prodit. Hac enim Rainerus nihil omnino, quod hoc facere possit, de Cameracensi episcopo scribit præter hoc: Venit accedens usque ad castellum Malbodiense, stansque foris intromisit, qui dicterent majoribus natu: Reddite, quæso, fratres ac forores, almi vatis Gisleni corpus, ut suo à Christo dato restituatur loco; sin secùs excommunicabo, ne quis in hoc Missas nec alia Dei obsequiâ celebret. Quod audientes Malbodienses, licet coacti, paruerunt tamen episcopo: ubi nullum planè verbum de examinationis convictisque criminis seu furti à Cameracensi episcopo Malbodiensibus.
- 144 Per Gestam ergo seu Actam, quæ laudat ob etatis prerogativas, intelligenda mihi non videntur S. Gisleni Miracula per Rainerum conscripta, sed quæpiam alia hujus Sancti gesta, quibus, quæ Cameracensis episcopus Malbodienses examinari, ablati corporis S. Gisleni convicerit, excommunicationisque interminatione ad restitutioñem compulerit, fuerit expositum; neque enim à biographo, ut Malbodienses à Cameracensi episcopo fuisse examinatos criminisque convictos doceat, laudari existimo Opus, in quo ea de re nullum prorsus verbum invenit. Itaque, cùm ex dictis Raineri lucubratio biographo nostro non præluxerit, non est etiam, cur hic post illum scriptisse credatur. Imò verò eodem circiter tempore ambos illos scriptores, Rainerum scilicet de Gisleno, & biographum nostrum de Gerardo, lucubrationes suas concinnasse, verosimillimum existimo. Etenim ex dictis Rainerius, jubente Rathbodo, Cellensi abate, S. Gisleni Gestam & Miracula litteris est complexus; Rathbodus autem, uti ex Vinchiantio suprà laudato Galliae Christianæ aucta Scriptores tom. 3, col. 92 docent, Cellensi S. Gisleni abbatia ab anno 1037 ad annum usque 1042 abbas presuit. Unde consequitur, ut Rainerus vel anno 1037 vel aliquo è quinque sequentibus suam de S. Gisleno lucubrationem adornarit. Quapropter cùm ex suprà dictis biographus noster S. Gerardi Vitam anno 1038 circiter, ut verosimilius apparet, litteris mandarit, consequens est, ut ambo hi scriptores lucubrationes suas eodem circiter tempore elaborarent.
- 145 Non est ergo, cur ob etatis prerogativas plus uni hic, plus unii h[ab]it, quam alteri deferatur. Verum nihilne etiam aliunde occurrit, unde unus potius, quam alter, fidem hic mereatur? Biographus ex dictis num. 44 ea tradit, ex quibus consequens est, ut Gerardus, Thiedone Cameracensem ecclesiam moderante, Cellense S. Gisleni monasterium reformandum accepit; quod cùm ex dictis etiam à vero certissime alienum sit, est sane, cur haec in re biographi fides fiat utcumque suspecta. Utut tamen id ita sit, nescio nihilominus, an non praestet biographo nostro subscribere, secundum quem Gerardus tunc, cùm ad Cellense S. Gisleni monasterium accessit, unii dumtaxat presuit Broniensis cœnobio. Etenim Sanctus in diplomate Henrici Auncipis, suprà jam studiosè expenso, quod anno 932 datum notatur, Broniensis cœnobii Abbas dumtaxat vocatur, nec aliorum cœnobiorum, quibus tunc praesuerit, nulla fit mentio. Anno igitur 932 soli, ut apparet, Broniensis monasterio abbas presuit. Quapropter, cùm non diu admodum post, ut plerique autem, Cellense monasterium reformandum acceperit, verosimile potest videri, eum nec tunc pluribus monasteriis præfuisse abbatem. Adhaec, si quibus tunc monasteriis, præterquam Broniensis,

(S. Gerardi *biographus*) jam citato num. XII AUCTORE
Lietaldum Gerardi in cœnobio Mosomensi suc- C. B.
cessorem legitimè vocare potuerit, dicendum
est, Gerardum, ab Heriveo pontifice jussum,
reformationi parthenonis Mosomensis incubui-
se, aut subrogatis mox canonicis aliquamdiu
præfuisse.

148 *Heriveus, Remensis antifites, in cœ- ut probatur,*
nobio Mosomensi, cùm ibi sanctimoniales, anti-
qua loci dominae, bellorum procellis defecissent,
canonicos constituit, uti ex iam laudata Transla-
tionis S. Arnulfi martyris Historia manifestum
efficitur. Verum Heriveus, ut Gallie Christiana au-
et scriptores tom. 9, col. 50 docent, anno 922 vi-

tam cum morte commutavit. Gerardus ergò juf-

su Herivei, Remensis antifites, nec parthenoni

Mosomensi reformando incubuit, nec canonicis

ibidem constitutis abbas præfuit; neque enim ex

diclis verisimile est, Sanctum jam ab anno 922

ulli monasterio præfuisse abbatem. Restat igitur,

ut Gerardus, si modò recte scribat biographus

monasterio Mosomensi, non Herivei, sed alte-

rius jussu præfuerit. Verum cùm canonici, post-

quam ab Heriveo in monasterio Mosomensi fuisset

constituti, ad annum usque 971, uti ieu-

rum ex laudata S. Arnulfi Translationis Hi-

storia palam est, ibidem perseverarint, du-

bitandum foris non nemini videbitur, huicne

monasterio abbas Sanctus umquam præfuerit; ne-

que enim quisque verisimile putabit, Benedicti-

num monachum canonicis, infirmi longè diversi

viris, præfuisse abbatem. Attamen, cum verba

biographi suprà recitata ex antiquiori Gerardi

biographo (vide Commentarii hujus num. 7 &

9) indubie sint de propria, isque integrum abs-

que ulla controversia fidem mereatur, dicendum

omnino videtur, Gerardum, utut monachum,

canonicis Mosomensibus præfuisse abbatem. Ac

sic quidem habemus, Sanctum unius, quod in

Lotharingia seu Lotharii regno situm erat, cœ-

nobii abbatem exstitisse.

E

149 *Chronicon Mosomense apud Acherium Spi-*

foris etiam

cilegii prioris editionis tom. 7 verbis infra mox hoc

Tinnensis.

transcribendis meminit parvi Tinnensis seu Tignen-

sis monasterii, quod in Portensi seu, ut ab aliis

scribitur, Partensi Campania Gallica comitatu S.

Gerardi consilio fuerit ereatum. Hic autem co-

mitatus, utpote in divisione regni Lotharii, inter

Ludovicum Germania & Carolum Francie reges

anno 870 facta, memoratus, Lotharingica di-

tionis exstitit. Parvum ergò illud Tinnense mo-

nasterium alterum fuerit Lotharingia seu Lotha-

rii regni cœnobium, cuius Gerardus abbas, aut

saltem pater seu conditor exstitit. Utut sit, illud

cerè condendum curavit, singularique cura fuit

complexus. Mabillonius in Annalibus Benedic-

tinis lib. 46, num. 20 ait, à Gerardo abbatem

prefato Tinnensi monasterio prefectum fuisse Lie-

taldum. Id sanè & mihi verisimilimum appa-

ret. Lietaldus enim secundum jam dicta unus

exstitit è duodecim monachis, qui Gerardum &

Dionysiano monasterio Bronium sunt secuti, erat-

que Tinnensis abbas, quando anno 971 ab Adal-

berone, Remensi archiepiscopo, ad Mosomensi

cœnobii regimen fuit promotus. Verum nescio,

quo fundamento laudatus scriptor illam Lietaldi

promotionem anno 959 innecat. Nihil enim us-

pium invenire quivi, quod hic Mabillonio suffra-

garii queat.

F

150 *Nec etiam quidpiam reperi pro definendo*

tempore, quo Sanctus vel Tinnense monasterium

KK con-

A nienſi, præfuerit Sanctus, in Lotharingia seu re-
gno Lotharii, quod omnes circa Mosam, Scaldis
partem, Sabim, Mosellam & cis Rhenum pro-
vincias compledebatur, sita illa fuere; jam ve-
rò, cùm Giselbertus seu Gislebertus Lotharingie
dux seu gubernator exstiterit, in eaque supre-
mam fere principis potestatem etiam usurparit,
veroſimile potest videri, Sanctum, si quibus um-
quam in Lotharingia monasteriis, præterquam
Broniensi præfuit, fuisse illis à Gisleberto præfe-
tum, ac proin non ciuitas hoc accidisse, quam
cùm jam Cellensi monasterio ab eodem Gisleberto,
ut id faceret, divinitus monito, fuisse præfe-
tus.

146 Aliud non occurrit, quod adſtipulari
queat biographi nostri narrationi, secundum quam
Gerardus, cùm Cellense S. Gisleni monasterium
adivit, uni Broniensi monasterio abbas præfuit.
Res est sane perquam implexa, nec, quantocumque
studio ac labore impenso, quidquam invenire
quivi, ex quo etiam certum esse possit, non pre-
fuisse Sanctum pluribus monasteriis, cùm Cellen-
se reformandum accepit. Itaque, id quidem ve-
roſimilius autumo, nec tamen aliorum, qui
contrarium sentiunt, opinionem penitus reji-
cio. Porro Rainerus verbis num. 141 hic trans-
scriptis indicat, Sanctum monasteriis, quibus in
Lotharingia præfuerit, fuisse ab imperatore
præfetum. Per imperatorem hic hand dubiè
Henricum Aucupem, qui ab anno 919 ad
annum usque 936 Germania regnum tenuit,
vel Ottonom Magnum, postea imperatorem,
designat; quamvis autem nenter, quamdui Gerardus in vivis fuit superstes, imperator exstite-
rit, imperatorem tamen vocat, more apud plures
alios scriptores usitato, qui etiam Henricum Au-
cupem, licet numquam imperator exstiterit, im-
peratorem appellant. Utut sit, apertissime sanè Rai-
nerus indicat, Gerardum monasteriis, quibus in
Lotharingia hic præfuerit, ab imperatore seu su-
premo Lotharingia domino fuisse præfetum; ve-
rum id ob jam dicta à Gisleberto, cùm jam Cel-
lense reformando monasterium suam illi ad regen-
dos religiosos cœtus industriad probasset Gerardus,
veroſimilius factum fuerit.

Sanctus Mo-
somensi.

147 Statue hic, studioſe lector, quidquid vi-
sum fuerit; ego nunc, quod hic pariter discutere
proposui, examinare aggredior, an Gerardus um-
quam pluribus in Lotharingia monasteriis abbas
præfuerit. Biographus noster plura à Sancto no-
stro in Lotharingia administrata fuisse mona-
steria, nuspam docet. Attamen num. 23 ea sup-
peditat, ex quibus, si recte scribat, consequens
saltē est, ut Sanctus Mosomensi, quod Lotha-
ringice ditionis erat, monasterio abbas præfuerit.
Etenim ibidem ita memorat: Si cui autem
ingerit ambiguitatem, Lietaldum percontetur
abbatem, hujus Viri Dei (sancti Gerardi) in
cœnobio Mosomensi successorem; ad horum
autem verborum veritatem requiritur, ut Gerardus
Mosomensis cœnobii abbas aliquando exstite-
rit; neque enim alioquin ejus in cœnobio Mo-
somensi successor vocari posse videtur Lietaldus,
qui, ut scriptor Translationis S. Arnulfi martyris
apud Mabillonum Seculo V Benedictino, parte
1, pag. 357 testatur, Mosomensi cœnobio abbas
fuit prepositus ab Adalberone, Remensi episcopo,
cùm hic ibi monachos canonicos anno 971 substi-
tuit. Mabillonius in Observationibus ad Sancti
Vitam previis num. 6 ita in verba biographi pro-
xime recitata observat: Ut... anonymus noster
Octobris Tomus II.

AUCTORE

C. B.
pluribusque
indubitate aliis
Lotharingia
cœnobitis ab-
bus prefuit;

condendum curarit, vel Mosomense regendum accepit. Factum tamen esse vero simillime tam unum quam aliud post annum 932, quisque ex iam diuersis facile colligit. Discipiamus modo, an aliquis super in eodem regno sitis monasteriis præfuerit. Mabillonius in Observationibus previis num. 5, enumeratis, quæ Gerardus restauravit reformavit in Flandria comitatu, monasteriis, ita scribit: Ampliora Gerardi zelo debebantur, ut non immerito parens alter habeatur redivivæ cum in Belgio, tum in toto Lotharii regno familiæ Benedictinæ, quæ ejus studio sacrificique adhortationibus refloruit. Cum enim Gisleberti ducis ditioni omnes illæ circa Mosam, Scaldis partem, Sabin, Mosellam & cis Rhenum provinciæ subjacerent; quotquot ejus ditioni parebant, monasteria cum pluribus aliis in Francia secundum Chronicum Mosomense novam à Gerardo formam acceperunt. Ingente fanè hac verba innuunt monasteriorum, quæ à Gerardo reformata fuerint, multitudinem fuisse. Et vero Sanctum aliquando præterquam Broniensi, Cellensis, Mosomensi & fortè etiam Tinnensi, pluribus abduc aliis in Lotharingia monasteriis præfuisse abbatem, concludendum videtur ex supra recitatis verbis Rainieri, cui hac in re saltet assentendum existimo. Verum quæ qualiae illa monasteria fuere? Istud equidem nequeo dicere.

Remensis S.
Remigii mo-
nasteri fin-
gularem

B

151 Porro secundum verba Mabillonii mox recitata non tantum in Lotharingia, verum etiam in Francia pluribus monasteriis Sanctus prefuit; quod pariter veritati ad amissum consonum existimo. Etenim Mosomense Chronicum, quod laudat, tom. 7 Spicilegii Acheriani sic habet: Est in Portuensis comitivæ partibus octo monachorum cum abbatte sibi superposito parvus admodum & pauper loculus (*Tignus nomine*) quem Freduidis matrona nobilis cum illustri viro suo comite Stephano ædificavit. Hunc per consilium domini Gerardi abbatis, vitæ venerabilis, qui tunc temporis pro merito sui nominis & religiosæ conversationis pluribus in Francia prærat monachorum cœnobii, inter quæ & monasterii sancti Remigii curam agebat, hunc eumdem, inquam, locum sancto Remigio ut subiectum haberet, ac procurando servaret, fidelis voto tradiderunt. Hic in honore sancti Quintini consecratus, & radicibus Aldiniaci montis aditus, à rivulo fontis, qui ini bi exoriens præterfluit, *Tignus* cognominatur.

Secundum hac ergo Mosomensis Chronicus verba Gerardus pluribus in Francia monasteriis abbas præfuit. Verum bisne etiam annumerandum est Remensis S. Remigii monasterium? Mabillonius sepiusque jam laudatus in Annalibus Benedictinis lib. 46, num. 20 sic scribit: Inter alia monasteria, quæ Gerardi confilio eræta sunt, censetur Tinense seu Tignense, sic dictum à Tino præterfluente rivo, qui è radicibus Aldiniaci montis exoritur. Hoc monasterium in Portensi comitatu Freduidis nobilis matrona cum illustri viro suo comite Stephano ædificasse traditur, ac subiecisse sancti Remigii monasterio, cuius curam Gerardus habuisse dicitur in Chronicis Mosomensi, sed nullo, ut videtur, fundamento. Quandoquidem non Gerardus, sed Ercamboldus, Floriacensis abbas, restituendæ istic monasticæ disciplinæ præcipiuus auctor fuit, primusque sancti ejus asceterii à reformatione abbas Hincmarus Gerardo supervixit. Ita Mabillonius S. Gerardo Remensis S. Remigii monasterii curam abjudicans; & rellè quidem: neque enim etiam vult, nullam omnino monasterii illius curam à Sancto gestam fuisse.

152 Per curam quippe, quam ei abjudicat, curam gesit, praefeturam dumtaxat reformationemque intelligit. Liqueat id ex eo, quod pro ratione, ob quam dicti monasterii curam Gerardo abjudicet, mox dicat, non Gerardum, sed Ercamboldum, Floriacensem abbatem, restituenda in Remigiano ascetrio disciplina precipuum audorem extulisse, priumque à reformatione abbatem Hincmarum Gerardo supervixisse. Unde minimè consequitur, ut Sanctus nullam monasterii Remigiani curam geserit. Et verò illum singularem quamdam hujus curam habuisse, vel ex eo liqueat, quod suo consilio (vide recitata Mosomensis Chronicus verba) efficerit, non tantum ut Tignense seu Tinense monasterium condiderint Freduidis, nobilis matrona, ejusque maritus illustris, comes Stephanus; verum etiam ut id sancti Remigii monasterio subjecerint, procurandumque dederint, ut ex iis, quæ ipsem Mabillonius Seculo quinto Benedictino parte prima de Translatione S. Arnulfi scribit, manifestissimum sit. Itaque nec Mabillonius omnem monasterii Remigiani curam Gerardo abjudicat, nec dubium est, quin singularem quamdam hic illius curam gesserit, licet interim, ut verosimilius apparet, istud nec reformarit, nec etiam abbas gubernarit. At verò plura Francia monasteria curâ suâ Sanctus non tantum fuit complexus, sed etiam abbatis rexit officio. Id verbis ex Mosomensi Chronicis jam recitatis disertè assertur, verumque esse, ex dicendis facile colliges. Verum quæ qualiae illa fuerunt cœnobia? quæ in Francia provincia sita? Cùm ad Franciam tunc spectarit comitatus Flandria, dubitari potest, an non sola Mosomense Chronicum designet Flandria seu ditionis comitis Flandria cœnobia, quæ ex dicendis Gerardus reformavit, abbatisque etiam munere gubernavit; id autem si ita sit, Gerardus ex Mosomensi Chronicis non aliis, quam Flandria cœnobii in Francia præfuerit.

153 Attamen Gerardum non solis in Francia plurimumque ditionis comitis Flandria cœnobii, sed etiam pluribus aliis præfuisse, dicendum omnino videtur. Etenim in Vita S. Bertulphi abbatis, apud nos ad quintum Januarii diem typis excusa, atque à monacho Blandiniensi anonymo circa annum 1073, ut Bollando nostro visum est, conscripta, num. 33 hac leguntur: Ea tempestate in monasterio Blandinio Gerardus merito & officio abbas degebat, cuius consiliis gloriosus marchio (*Arnulphus Magnus, Flandria comes*) libenter utebatur. Qui cùm titulos nobilitatis nobilius etiam ornaret moribus probitatis, cunctis penè Galliæ cœnobii & præesse & prodesse dignus inventus est. Cùm ergo secundum hunc scriptorem Gerardus cunctis penè Galliæ cœnobii præfuerit, necesse omnino est, ut præter ditionis comitis Flandria cœnobia, de quibus infra sat fusè erit agendum, plura etiam alia in Francia abbatis munere administrarit. Adhac Gerardum plura etiam, quam ditionis comitis Flandria monasteria vel reformasse, vel abbas munere gubernasse, aut certè ut, cùm à Normannis destructa essent, restaurarentur, laborasse, argumento esse potest tentata ab eo, ut infra dicemus, nec tamen felicem exitum sortita Fontanellensis in Normannia cœnobii restauratio. Itaque dubitandum non appareat, quin Gerardus non tantum in Flandria & Lotharingia, verum etiam in Gallia plura monasteria vel reformarit, vel restauranda curarit, abbatisve etiam munere gubernarit, quamvis interim in obscuro sit, quæ qualiae illa monasteria extiterint. Aliam nunc qua-

E

F

A questionem, quam nemo facile decidat, discutere aggredior.

§ XIII. An S. Gisleni reliquias, furto à Malbodiensibus ablatas, Gislenianis recuperarit, & qui his utilis exstiterit.

Corporis S. Gisleni, quod Malbodienses abtraherant,

Cellense S. Gisleni monasterium moderandum reformandumque vix acceperat Sanctus, cùm in clericorum illud inhabitantium mores caput diligentius investigare, cùmque hos tales esse deprehendisset, qui clericos, religiosi incolas loci, quem quondam occuparant monachi, minime decerent, illos inde, subrogatis monachis, eliminavit. Qui, inquit de Gerardo num. 48 biographus, clericorum ibi decentium conversatione non bona diligentius investigata, commodum duxit ab ea exturbare basilica libertatem habentes sua quisque exercere negotia, subinde Deo digna subrogans cœnobitarum examina. Fecit id Sanctus ad Gisleberti, Lotharingia ducis, postulatum. Ita per verba suprà recitata testatur Rainerus, nec ei refragatur biographus. Et verò Gisleberti etiam petitione fecisse id Sanctum, indubitatum appareat, nec, si secùs foret, pluribus id probare, opera pretium existimarem. Ad alia adeò, que Sanctus jam Cellensis abbas patrâs, à biographo narratur, discutienda progredior. Fuerat S. Gisleni corpus, antequam Gerardus ad Cellense monasterium accederet, Gislenianis per Malbodienses sublatum. Hoc tum biographus noster, tum Rainerus testatur; qui ambo scriptores, fuisse illud Gislenianis recuperatum, unanimi etiam consensu tradunt. Verum hanc recuperationem biographus à Gerardo; Rainerus verò ab Adelhelmo quodam, antequam Gerardus Ursodium accederet, saclam commemorat.

*recuperatio-
nem S. Gerar-
do biogra-
phus.*

C

155 Adhac in aliis recuperationis adjunctis, prodigiisque, que hanc comitata referunt, mirum in modum invicem etiam discrepant. Verum utri hic assentiendum est? Mabillonius in Observationibus ad Vitam S. Gerardi præviis num. 7 rei huic discutiendæ multum immorandum non duxit, ita hanc dubi faciendum ratus, quod nihil prorsus inveniret, unde vel Raineri vel biographi narratio vero simili efficeretur. Et verò, diligentissima licet instituta indagine, nihil etiam apud antiquos scriptores reperi quivi, quod, ut uni potius quam alii è binis illis scriptoribus subscribam, me impellat, hincque etiam pro neutrō ausim pronuntiare. Ut tamen, studiose lector, cum Raineri narratione commodius queas biographi nostri narrationem conferre, hincque, utra præstet, fortè dispicere, amborum illorum scriptorum verba huc transcribo. A biographi nostri verbis incipio. Hic num. 48 & binis sequentibus sic habet: Modica verò temporis (post Gerardi ad Cellense monasterium accessum) trans cursa intercedine, per se perscrutans (Sanctus Gerardus) almi (S. Gisleni) confessoris, prò dolor! glebam abesse (sublata quippe fuerat, seu liquet superiori relatione) procellosa animi tempestate cœpit nimis consternari & fluctuare, omnino ignorans, quid actitaret super dispendio tam inæstimabilis margaritæ.

Oktobris Tomus II.

156 Proinde suorum quosdam fidelium ad se evocans, & cuius infortunii angore angereatur, indicans, quaqua versum exploratores eos dirigit, & ut id fideliter explorando investigent & investigando explorent, edicens indicit. Quibus incassum circumcircà discursantibus, nihilque serium exinde renuntiantibus, tandem divinitus, utpote profuturus incidit cogitatus, quatenus hâc causâ tenderet Melodium versus: quò dum properâsset proficisci, jamque ingredieretur fores oratorii, ab introéuntibus cœpit subaudiri crebrior tinnitus cuiusdam tintinnabuli, ignorantibus cunctis, quid protenderet* rei, ipso etiam (n̄ fallimus) Dei Famulo. *portenderet Devotissime verò prämissa oratione, Domini que, ut Sanctum suum dignaretur manifestare, flebiliter interpellata benignitate, conversus ad indigenas loci illius vel ecclesiae, percontando sciscitabatur ab eis cum omni mansuetudine, an aliquantulum hac de re, quamvis parùm, conscient significare. Quibus dejerantibus personâ, sese penitus ignorare, magis autem vehementer stomachantibus ob crimen suspicionis injectæ, Vir Dei cum magna animi tranquillitate, Nolite, inquit, filioli, nolite istud molestiū ferre: potens est nempe nobis dignatio Christi hoc revelare. Enimverò necesse est, adesse divinum, ubi humanum cessat auxilium.

157 Nocte igitur infœcta Viro Dei in oratorio pernoctanti, summamque Deitatem super hujusmodi obnixiūs inquietanti, repente sibi ipsius stolati candida effigies eniuit Sancti, satifacientis importunæ ejus supplicationi, demulcentisque cum sermone hoc dulci: Cur, inquit, dulcis amice Dei, tantum sumis fatigium ob gratiam mei? Accipe nunc certissimum de hoc, quod queritas, indicium. Ecce super lacunaris tabulatum, quod imminet super caput tuum, ubi scilicet heri advenientes demirati sunt tintinnabulum, indecenter repositum meum latet corpusculum. Volo autem, te tuosque posteros nôsse, absque Dei voluntate haud aquam hoc accidisse. Hæc ubi deprompsit, cæli fastigia scandit. Qua visione Vir Dei oppidò exhilaratus, competentes reddit Deo grates, ne videretur ingratus. Ut verò prima poli stellas aurora fugavit, ægrisque mortalibus curas operosa revexit, idem ipse cum suis laqueat templi exemplò condescendit, conscondens querit, quærens invenit, inveniens prägaudio mœret, morens suos in lacrymis ciet; sique sacros artus inde deponit, depositos in sindone munda componit, compositis, Deo laudes hymnidicas pangit, pangendo latus iter invadit. Ita secundum biographum S. Gisleni corpus S. Gerardus, cùm jam esset Cellensis abbas, Gislenianis recuperavit; qui verò his recuperatum illud fuerit secundum Raynerum nunc habe.

158 Hic rem Seculo 2 Benedictino apud cuius verba Mabillonum, libro Miraculorum S. Gisleni, pariter num. 5 ita exponit: Post hæc nocte (furtivam corporis S. Gisleni per Malbodienses ablationem) secuta vidit quidam Egrardus in visu, quasi in oratorio esset ejusdem cellæ ante Dei Genitricis Mariæ stans altare; cùm ecce vir quidam apparet dixit ei Sanctus: Quis sum ego? Cùmque ille respondisset, Nescio; Ego sum, inquit, Lantbertus mei domini Gisleni filiolus: tristitiam deponite, quam habetis de eo, qui citò revertetur ad vos (S. Gislenus) meus patrinus. Surgens ergò vade, dic Heriberto comiti, qui jugiter exstigit domino

AUCTORE
C. B.
*cuius verba
bus*

*portenderet

E

*transcriban-
tur, attri-
but; Raine-
rus verò,*

F

Kk 2 meo

AUCTORE
C. B.

meo optimus vicinus, quod eat Malbodium, dicens fratribus & fororibus loci, ut reddant S. Gislenum, quem latenter abstulerunt hinc, quemque secum retinent. Etenim neque Deus, neque ipse cupit illic manere, sed in loco, quem ei dignatus est Omnipotens providere. Negligens verò Egrardus visionem, nihil horum retulit comiti, sed fratres consolans ac patres redditum hilares & jocundos. Apparuit de nud S. Gislenus in villa Havagio cuidam Francigenæ, nomine Adelelmo, dixitque ei: Non tecum adire Malbodium dicturus prælatæ Theodradæ & aliis fororibus & sacerdotibus, ut redentes sine cunctatione corpus meum, restituatur loco suo. Manè ergo surgens jam dictus Adelelmus fecit omnia, quæ jussit Sanctus: illi verò negligentes ejus dicta spreverunt. Misso autem præcone ad episcopum Cameracensem, dominum Stephanum, venit accedens usque ad castellum Malbodiense, stansque foris intromisit, qui dicent majoribus natu: Reddite, quæso, fratres ac forores, almi vatis Gisleni corpus, ut suo à Christo dato restituatur loco, si fecis, excommunicabo, ne quis in hoc loco Missas nec alia Dei obsequia celebret.

bis recitan-
tur, nullam
in ea partem
Sancto ad-
scribit.

B

159 Quod audientes Malbodienses, licet casti, paruerunt episcopo. Tunc quoque jussit episcopus decanum venire cum omnibus decanæ sua fratribus, atque Sancti glebam referre cum reverentia & honore condigno. Quibus jussis obtemperantibus, præcepit etiam episcopus, ut singuli sacerdotes per singulas hebdomadas custodirent locum cum sancto corpore, donec cum duce Gisleberto quereret, qui locum eundem servarent diu noctuque. Facta est siquidem Idibus Decembris relatio sacerorum cinerum, & reconditur eadem die cum maximo cleri plebis que tripudio in sepe memorata basilica Apostolorum, ubi deputatis excubis, sacerorum ordinum gloria persolvitur diu noctuque illi, qui est laus angelorum, veneratio quoque Sancto per omne hujus vitæ curriculum. Talis est Raineri de reliquiarum S. Gisleni recuperatione narratio; huic autem, paucis dumtaxat interpositis, subjungit visionem Gisleberto, Lotharingia duci, de Cellensis monasterii cura Gerardo committenda divinitus oblatam, Sanctique ad illud accessum, ut adeò Gerardo nullam prorsus in corporis S. Gisleni recuperatione partem attribuat, hocque jam, antequam ille Cellense S. Gisleni monasterium adiret, suisse recuperatum, aperiè tradat. Mabilonius, in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus pro parum verosimili habet Raineri narrationem, hic jam transcriptam, quæ scriptior illi, uti hanc inspicient patescat, corporis S. Gisleni recuperationem non Gerardo, sed Adehelmo seu Adelelmo cuidam atque Stephano, Cameracensi episcopo, adscribit.

Amborum
narratio com-
menti vide-
tur suspecta.

C

160 Verum nullam prorsus, ob quam ita judicet, rationem adjungit. Et verò ullam sat fundatam, ob quam ita judicaret, habuisse eum, multum dubito. Imò, cùm de re, quæ ad Cellense monasterium spectet, sermo sit, hujusque monachus fuerit Rainerus, nescio etiam, an huic potius, quam biographo assentiri non præstet. Utut sit, cùm nihilominus nec hæc, nec alia ratio mihi videatur prorsus sufficere, ut corporis S. Gisleni recuperationem potius Adelelmo cuiusdam & Stephano, Cameracensi episcopo, quam Gerardo adscribam, rem hanc, ut jam supra feci, etiam hic in medio relinquam. Attamen,

ut qualemque saltem de Raineri & biographi nostri narratione promam judicium, utraque mihi, quantum ad adjuncta saltem, admodum appetat suspecta. Quamquam enim S. Gisleni corpus, ut inter Rainerum & biographum nostrum convenit, Gislenianis furto fuerit per Malbodienses sublatum, deindeque ab his per illos recuperatum, adjuncta tamen ac præcipue quidem miracula seu visiones celestes, quibus Rainerus & biographus recuperationem illam vestiunt, commenti queunt haberi vel idcirco suspecta, quod in recuperatione illa accidere potuisse omnia, quæ tam ab uno, quam ab altero referuntur, non videantur. Unde fit, ut saltem unum videatur confitum, ac proin ut reliqua omnia haberi debeant commenti suspecta. Attentius nonnihil, studiose lector, evolve Raineri & biographi nostri narrationes, suprà hoc jam transcriptas, videbisque, miracula seu visiones celestes, quibus Rainerus narrationem suam vestit, consistere nulla vnu posse cum prodigiis, quibus suam exornat biographus. Hinc ego prater substantiam, quam utriusque narratio complectitur, nihil plane profat certo habeo, dubitoque quam maxime, potiusne biographo, an Rainero assentendum sit, licet interim Raineri narratio, nulla habita prodigiorum ratione, verosimilior forte queat videri.

E

161 At verò, si ob jam dicta dubium sit, an Gerardus Gislenianis corporis S. Gisleni recuperatione profuerit, dubitatum saltem non est, quin illis tum assidua ad virtutes exhortatione, tum sedula earumdem exercitatione magnam utilitatem attulerit. Vir ergo Domini (inquit num. 54 biographus) apprimè eruditus regulari norma, commissis sibi fratribus duplice præter doctrina. Secundum namque saluberrima domni Benedicti horatamina capacioribus discipulis dominica verbis proponbat mandata; simplicioribus verò divina factis suis demonstrabat præcepta: omnia tamen, quæ subiectis docebat esse contraria, in suis actibus Prælatus indicabat non agenda, de thesauri sui arca proferens nova & vetera, quemadmodum doctissimus scriba, qui qualem habebat doctrinam, talem habebat & vitam. Et quia, regendas se suscepisse animas, sciebat, ad rationem reddendam se sollicitus præparabat, auream mediocritatem in omnibus tenebat: amore potius quam timore commissos regebat. Sciens ergo, se vices Christi agere, summi abbatis vocari prænomine, ita se omnibus studebat conformando aptare & aptando conformare, ut cerneret, eum mira caritate omnium moribus deservire. Talis erat, quam Gerardus sequebatur, Cellenses monachos moderandi ratio; quæ indubie eorum in spiritu progressum plurimum promoverit. Nec tantum rara in gubernando dexteritate pollebat; verum etiam iis, quibus nihil in vita hominibus invenias utilius, virtutibus præcellebat, prudentiæ scilicet, temperantia, fortitudine & justitiæ. His accedebat, rerum terrenarum contemptus planè eximius, quodque hunc comitari solet, cælestium studium prorsus mirandum.

F

162 Hinc siebat, ut quotidie ferè copiosum inter Cœca mulierum lacrymarum imbre Dominica passionis recolens ris per illum memoriam Sacris operaretur, siisque divino Epulo Sanatio. adversus omnes terrimi hostis infidias atque incursum animam muniret. At verò, cùm ita totum Deo virtutique se se addiceret Sanctus, voluit divina benignitas, ut, quanti apud se meriti esset Servus suis,

A fons, mundo palam fieret. Aberat haud procul à Cellensi S. Gisleni monasterio vicus, nomine Buxutum, idem vero similiter, qui hodie Boufus vocatur, quique Gislenopoli vix medioculae horarie distat spatio. Porro in vico illo versabatur mulier, jam pridem oculorum usus orbata. Hac, audita insigne, quâ clarescebat Gerardus Cellensis abbas, vite sanctimoniam, à Viri tam eximiis meritis malo suo medelam allatum iri, spem concepit. Itaque ad Cellense S. Gisleni monasterium duxit, ibi, quo, quod sperrabat, obtineat, in orationem procumbit, aquam sibi, quâ Gerardus post sumptam Eucharistiam abluisse manus, porrigit postulat, statimque ut hâc acceptâ, post imploratam præviâ omnipotenti Dei virtutem sanctique Gerardi fidem, cacas humedavit pupillas faciemque abluit, oculorum usum recuperavit. Miraculum omnes, qui aderant, mulieremque nôrunt, agnoscunt, hecque ad Sancti pedes provoluta de accepto beneficio gratias ei summas refert, receptumque oculorum usum, audientibus omnibus, adscribit. Gerardus contrâ totum Deo fideique mulieris ac spei adscriendum affirmat, sicque, quod insigne erat animi demissi argumentum, occultare nititur, quod meritis ejus patratum esse prodigium, fama illico quaquaversum vulgavit. Ad spatioforem nunc, qui se aperit, rerum à Sancto gestarum campum progredior.

§ XIV. Sanctus evocatur in Flandriam, comitem Arnulphum à calculi morbo sanat, tempus, quo hoc fecerit, & quid hinc à comite impetrarit.

Sanctus ad Arnulphum, Flandria comitem, calculo

C *Antimonie fama, quâ Gerardus jam pri-*
dem inclarerat, magis magisque, postquam,
quo de actum est § precedenti, patrâset miraculum, invaliscebat indies, hincque fiebat,
ut, velut Sanctus, longè latèque apud summos èque ac infimos celebraretur. Erat ea tem-
pestate acutissimis calculi doloribus detenus Arnulphus, cognomento Magnus, Flandria comes.
Multos adeo undequaque peritissimos, ut ab his curetur, adeste jubet medicos. Aliunt hi, incisione opus esse, nullamque absque hac medelam comiti posse afferri. Verum princeps veritus, ne vitam, dum ei servanda medelam adhibet, penitus amittat, medicorum suasioni obtemperare recusat. Hi, ut comiti addant animum, octodecim eodem morbo correptos, illo inspectante, incident, hique omnes, uno dumtaxat excepto, brevi curantur. Verum ille unus comitem in proposito, quo incisionem non pati statuerat, facile obfirmavit. Quam itaque prius in hominum arte sanationis spem collocarat, hanc deinde ad se reversus, jamque divinâ gratiâ meliora sapiens, unicè in Deo collocat. Famâ accepserat, quâ sanitatis estimatione Gerardus gauderet, quo virtutum odore fragraret, illamque auditum nuper de illuminata caca muliere miraculum non mediocreiter auxerat. Itaque Arnulphus, hujus potissimum mulieris exemplo impulsus, sese, quam hac obtinuerat, Sancti quoque meritis obtentum medelam sperans, celerem ad Gerardum

mitit nuntium, enixissimèque per hunc petit, ad ipsum ut venire, ne Sanctus gravetur.

AUCTORE

C. B.

164 Comitis postulato annuit Gerardus, in Flandriam properat, officiosissimèque, ut parerat, à principe, qui venienti occurrit, excipitur. Indicat hic cum luctu Viro sancto morbi, quo affligitur, acerbitate, rogatque, pro ipso Deum Omnipotentem ut deprecetur. Negat Vir sanctus, sese ranti apud Deum esse meriti, ut à se quidquam praediti exspectare debeat Arnulphus. Attamen hujus deinde evictus precibus, primò quidem, quid factò opus sit, quo comes Deum sibi reddat propitium, exponit; deinde verò, omnibus, que monet, à principe ad amissim expletis, triduanum illi sibique, quod hâc videlicet parsimoniam sese ad sacram Christi Corpus percipiendum purificent, prescribit. Hoc porro expleto, Sanctorumque imploratis suffragiis, Vir Dei solitum inter lacrymarum imbre Sacris operatur, cùmque jam sacram Eucharistiam sumpsit, comitique illum pariter impertiit, sentit mox hic reddendi lotii appetitum, sedensque è sacro loco calculum unâ cum urina nullo plane negotio rejicit, pristinaque sanitati reflitum sese, gratulatur. Hac omnia, quæ tum hoc, tum precedenti numero compendiosè jam retuli, Sancti nostri biographus, quem propterea consulas, oratione longè fusiorem. 59 & quatuor sequentibus exponit. Verum nec annum, quo facta sint, adjungit, nec ullam, ex qua illum utcumque colligas, notam chronicam suppeditat. Aliò igitur, ut, quo tempore S. Gerardus ad Arnulphum, Flandria comitem, accesserit, eumque calculi doloribus excruciatum sanârit, utcumque determinem, etiam hic recurro.

E
Accedit id anno 937 vel
præced.

165 Accesserat haud dubiè jam Gerardus ad Flandria comitem, quando hic illius Transmarique, Noviomensis ac Tornacensis episcopi, sua sibi Gandense S. Bavonis monasterium, jam dudum à Normannis destruendum, instaurare incepit. Quapropter, cùm ex mox dicendis id anno 937 Arnulphus fecerit, consequens est, ut ad hunc vel hoc ipso anno vel etiam paulo citius accesserit Gerardus; multo enim citius id evenisse, idcirco non puto, quod Sanctus ex dictis anno circiter 933 Cellense S. Gisleni monasterium reformatum primum accepit, hujusque & aliorum forte nonnullorum in Lotharingia monasteriorum reformationi triennium ut minimum, antequam ad Arnulphum, Flandria comitem, vocatus accesserit, impendisse videatur. Vero similiter itaque vel anno 937 vel præcedenti ad Arnulphum, Flandria comitem, Gerardus accesserit. Verum an tunc quoque Arnulphum, Flandria comitem, calculi doloribus reddidit persanatum? Iia omnino appareat, si modò biographo nostro fides sit. Et enim, uti tota sua narratione, compendio jam exhibita, manifestè indicat, Gerardus ad Arnulphum non prius accessit, quam ad eum fuerit è monasterio Cellensi vocatus; hinc autem ad comitem non alio fine arcessitus fuit, quam ut eum calculi doloribus miserè excruciatum precibus suis sanaret. Eodem adeò circiter tempore & comitis Arnulphi sanatio & Sancti ad hunc accessus evenit. Quapropter, cùm Gerardus ex dictis vel anno 936 circiter vel 937 ad principem in Flandriam primum accesserit, alterutro etiam anno circiter fuerit hic Gerardi meritis prodigiösè, quo cruciabatur, calculo rejecto, sanitatem adeptus.

166 Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 44, num. 6, instaurazione Gandensis S. Ba-

vonis

Kk 3

AUCTORE

C. B.
nec forte opinio-
nioni huic
adversatur

onis monasterii ecclesiæque unâ cum ejusdem Sancti reliquiarum in hanc translatione ad annum 939 narrata, ita memorat: Fortè per idem tempus Arnulfus comes calculo graviter laborabat, ita ut vix ei respirare liceret. Vocati ad eum peritissimi quique medici ac chirurgi non aliud remedium, quâm incisionem afferri posse censuerunt. Repugnante comite, ut peritiam artis suæ ostentarent chirurgi, sub ejus oculis octodecim homines eodem morbo affectos inciderunt, qui omnes præter unum brevi sanati sunt. Verùm nec sic incisioni assensit comes, maluitque Dei opem in iis angustiis, exemplo beatæ Agathæ, implorare per beatum Gerardum, cuius precibus ac meritis calculo liberatus est. Vult ergo, ut non nemini videbitur, laudatus auctor, calculo per Gerardi preces & merita liberatum esse Arnulphum sub annum 939; indicat enim, uti ex jam dictis liquet, factum esse illud per id tempus, quo Arnulphus restauravit Gandense S. Bavoris monasterium, inque novam hujus ecclesiam ejusdem Sancti reliquia fuerunt translatae; hec autem ex dictis ad annum 939 refert. Attamen cùm Mabillonius dumtaxat scribat, per id tempus, quo in novam restaurati Bavoriani monasterii ecclesiam translate fuerunt dictæ reliquia, calculo liberatum fuisse Arnulphum, vocesque per id tempus aliquot etiam annorum extensionem pati videantur, scribere ad annum 939 absque veritatis dispensatio forte potuit is auctor, Arnulphum per id tempus, quo translate fuere in novam ecclesiam S. Bavoris reliquia, calculo fuisse liberatum, etiam si hoc & ante hanc reliquiarum translationem & ante annum 939 accidit

Mabillonius;
et si autem
certò adver-
setur Locrius,
oppositam ta-
men

167 Opinionis ergo, quâ tum ante reliquiarum S. Bavoris in novam Gandensis monasterii ecclesiam translationem, tum etiam ante annum 939 comitis Arnulphi per Gerardum curationem statuimus, indubie adversari non videtur Mabillonius, etiam si interim pro tempore, quo S. Bavoris reliquia in novam Gandensem ecclesiam fuere translatae, annum 939 perperam forte assignet, uti ex infra dicendis facile colliges. Locrius in Chronico Belgico ad annum 959 sic scribit: Arnulphus comes ab acerbissimo calculi dolore meritis dicti beati Gerardi miraculose liberatur. Fertur is Arnulphus, quum medici incisionem suaderent, Latinè in hæc verba respondisse: Non sustinebo, ne dum indulgentius quæram vivere; inclementius incipiam mori; cùm hac ergo laudatus scriptor ad annum 959 memoret, dubitandum non videtur, quin hoc anno Arnulphi à calculi doloribus curationem factam velit. Adhuc cùm hanc non prius, quam cùm jam Gerardus vitâ funebus effet, calculo fuisse per hujus merita liberatum. Verùm tam unum, quam aliud, uti ex jam dictis patet, apertissimè pugnat cum Sancti biographo; huic autem, utut à veritate alibi subinde devio, assentiendum hic videtur, quod nullum omnino sibi habeat adversantem scriptorem antiquum, nec ullo ex capite res, quam narrat, false queat argui. Laudat quidem pro se Locrius Frodoardum, Remensis ecclesia presbyterum, seculi decimi scriptorem ac proin Sancto nostro & Arnulpho, Flandria comiti, coæcum. Verùm is scriptor nihil omnino tradit, quod suffragari queat Locrii opinioni, quâ ex dictis Arnulphi à calculo curationem, qua Gerardi, jam vitâ funebi, meritis facta fuerit, anno 959 innedit. Verba, que

sibi in Frodoardo favere arbitratus est Locrius, D
huc transcribo. Sic habent: Arnulfus comes (Flandria scilicet) Remis venit, & ecclesiam sanctæ Mariæ non modico argenti ponderis muneravit: unde arcæ, quibus sancti Callisti sanctique Nicasii ac sanctæ Eutropiæ membra, ceterorumque Sanctorum quorumdam pignora continentur, ornatae vel cooperatae sunt. Sed & quemdam Evangeliorum hujus ecclesiæ librum auro argentoque decoravit: monasterio quoque sancti Remigii dona contulit.

168 Hæc tenus Frodoardus, qui cùm hec ad nee ex Frodo-
annum 959 referat, sat aperte docet, comitem ardo,

Flandria anno illo Remos venisse, ibique tum in S. Maria ecclesiam, tum in S. Remigii monasterium exsilitisse piè munificum. Verùm quid hinc pro opinione sua eruere potuit Locrius? Existimat scilicet, Arnulphum tunc Remos venisse occasione seu causâ sanitatis, quam nuper calculo per Gerardi jam vitâ funebi merita liberatus recuperasset. Ast id nec verbis jam recitatis, nec alibi uspiam indicat utcūque Frodoardus. Locrio ergo minimè suffragatur hic scriptor. Idem etiam sit judicium de Baronio & Surio, quos pro se etiam laudat idem Locrius. Baronius enim, ubi ad annum 959 Arnulphi, Flandria comitis, ad civitatem Remensem accessum piamque ibidem exercitam liberalitatem narravit, occasionem, quâ Arnulphus ad meliorem frugem fuerit conversus, exponit; quamvis autem illam ab ejus per Gerardum facta curatione repeatat, hanc tamen nec occasionem nec causum, ob quam Arnulphus Remos petierit, ulla ratione facit, ut proinde Locrii opinioni minimè adstipuletur. Quod jam pertinet ad Surium, multum profectò abest, ut pro se quidpiam ex hoc habeat Locrius. Is enim, quod hoc faciat, nihil planè prater S. Gerardi Vitam suppeditat; hac autem, utut à Surio interpolata, obstat non minùs, quam Vita à nobis edenda, ne Arnulphi à calculo curatio anno 959, postque felicem Gerardi è vita excessum facta statuatur. Rem illa vel obiter perlecta manifestam efficit. Nec Surium igitur sibi faventem habet Locrius.

169 Ast, inquires, secundum Marlotum in nee ex Meyer-
Historia Remensi Arnulphus vota soluturus piè ro,

tunc exsilit Remis munificus. Adhuc Meyerus, quem pro se pariter citat Locrius, in Annalibus Flandria ad annum 964, narrata præviè Arnulphi morte, de principe hoc sic scribit: Lecticâ extremis diebus vehebatur, cùmque gravi laboraret calculo, confluentaque ad eum lucri gratiâ undique medici, secari, ut consulebant, non sustinuit, Ne, dum indulgentius, inquit, quæram vivere, (Latinè enim peritus erat) incipiam inclemens mori. Sunt, qui morbo illo precibus divi Gerardi Broniensis, multi tum nominis ac sanctitatis Viri, divinitus trandant liberatum. Calculo ergo extremis vite sua diebus laboravit Arnulphus, si Meyeris spectetur opinio. Hinc autem consequi videtur, ut, cùm secundò decubuisse ex morbo illo non legatur Arnulphus, serius hic princeps, quam anno 937, calculi doloribus fuerit liberatus; neque enim hoc anno decrepita adeò etatis fuisse videtur, ut tunc, cùm id fecit, calculo laborasse, lecticâque etiam vehi, neceesse habuisse videatur. Respondeo, Arnulphum, utpote ex omnium consensu nomenario majorem esse, annoque 964 vitâ funebum, afferi à Meyeris extremis vite sua diebus lecticâ veclum fuisse, quod jam anno 936

vet

C

- A** vel 937, quo id, cùm calculo cruciaretur, accidit, septuagesimum propemodum vitæ annum attigisset. Quod porrò jam ad Marlotum pertinet, ait quidem hic scriptor, Arnulphum, Flandria comitem, voti solvendi causâ in Remensem S. Maria ecclesiam, sanctique Remigii monasterium exstitisse piè munificum; verum qua occasione, quâve causâ hujusmodi votum Arnulphus emiserit, minimè edicit. Dubium ergò relinquit, an id sanitatis recuperata gratia præstiterit.
 nec ex aliis, quos citat, scriptoribus evincit.
- 170 Et verò, etiam si Arnulphum ex voto, quod calculi doloribus excruciatuſ emiserat, piè exstitisse Remis anno 959 munificum, diserte affereret, certum tamen properea nondum foret, principem illum anno 959 calculi doloribus pri-
 mū fuisse excruciatum, sanctique Gerardi meritis liberatum; est enim Marlotus ab Arnulphi Sanctique nostri avo tam remotus, ut rebus, quas de illis scribit, fidem sibi certam atque indubitatam conciliare neuiquam queat. Idem esto judicium de Meyero, si foris, que jam protuli, sufficere non videantur enervando argumento, quod ex scriptore illo secundum mox dicta poti potest contra opinionem, qua Arnulphum, Flandria comitem, anno circiter 936 aut sequenti calculi doloribus per S. Gerardi, vitâ nondum functi, merita & preces liberatum statuit. Itaque, quidquid demum sive ex Frodoardo aut Meyero, sive ex aliis, quos Locrus allegat, scriptoribus possit argui, dubitandum non videtur, quin Arnulphus, Flandria comes, anno circiter 936 aut sequenti calculi doloribus per Gerardi, in vivis adhuc superstitis, merita precesque fuerit liberatus. Ut adeò rerum gestarum seriem prosequamur, dispiciamus modò, quid Gerardum inter & Arnulphum, Flandria comitem, post fanstam hujus jam expositam à calculo curationem acciderit. Dilucide id biographus num. 64 & tribus sequentibus exponit.
- 171 Arnulphus comes, sanitati pristine jam restitutus, munificentissime Gerardo, cuius id totum meritis referebat acceptum, aurum argenteum dona offert quam plurima; verum hæc omnia Vir sanctus, ne contra religiosam, quam proficiebatur, paupertatem ulla ratione delinquit, generosissime respuit; attamen, urgente comite, ut saltem facultatum ejus decimas acceptet, easque pro suo arbitrio dispenset, agrè tandem, ut id faciat, inflebitur; acceptas autem decimas in tres partes aequales partitur, atque harum quidem duas in monasteria pauperesque distribuit; tertiam vero canobio Broniensis attribuit: Tunc etenim temporis, inquit hec num. 64 & binis sequentibus suis referens biographus, erat Bronensis ecclesia velut arbustula noviter plantata, nemadum ad plenè radicata, quæ irrigationis postulans adjumenta, si forte cesseret cultoris industria, inutilis redditus & infecunda. In usus adeò probato: Sanctus, quas agrè admodum accepérat, decimas impendit, nihilque adeò ex his sibi retinuit. Hinc porrò factum est, ut comes, insigni beati Viri probitate ac religione cum divitiarum contemptu observata, omnium ei, quas sub ditione sua habebat, abbatiarum administrationem commiserit. Sic igitur, inquit num. 66 biographus, marchio, spectata Viri Dei virtutifera probitate, magisque monastica, quæ circum-
 quaque divulgabatur, religiositate, abbatiarum, quotquot habebat sua sub potestate, commodum duxit procurationem sibi (S. Gerardo nimirum) commendare.
- 172 Ita biographus, qui tamen his verbis foris
- non vult, Gerardum omnibus ditionis Arnulphi babatiis praefectum fuisse abbatem; sed tantum superiori quadam potestate curâque fuisse donatum, quâ in omnes singularem ditionis comitis abbatiarum abbates horumque regimen invigilaret. Quamquam enim ex iis nonnullas abbas etiam munere secundum dicenda Sanctus rexerit, plures tamen sub eo proprium sibi foris habuerunt abbatem. Iperius in Chronico S. Bertini cap. 25 opportune ad propositum nostrum ita scribit: Comes... (Flandria Arnulphus Magnus) Deo & Ecclesiæ devotus, sanctaque religioni multum affectus, huic viro sanctissimo Gerardo omnes terræ suæ abbatias hujus Ordinis (S. Benedicti) reformandas commisit, numero decem & octo, quas, abbatibus & eorum regimini superintendens, gloriostissime reformavit, & ad Regularis disciplinæ normam instauravit. Abbatiarum ergò secundum Iperium, quas Sanctus sibi commissas habuit, abbatibus & eorum regimini superintendit, id est, in abbates illos, eorumdemque regimen invigilavit, hocque est, quod biographus foris dumtaxat vult, dum Arnulphum ait omnes ditionis sue abbatias Gerardo dedisse administrandas. Eodem foris etiam sensu intelligendi sunt scriptores supra laudati, qui Gerardum ait pluribus in Francia & Lotharingia praefuisse canobiis. Porro biographus post verba proximè recitata mox docet, fuisse statim à Sancto, quæ commendata sibi à comite habebat, cœnobia visitata, hæcque inter primum, quod adierit reformâritque, exstitisse Blandiniense S. Petri Gandavi cœnobiam.
- 173 Verum an hic biographo indubie in omnibus assentiendum est? Quod si foris velit, abbatias administrandas accepit.
- Blandiniense cœnobium è cœnobio omnibus, quæ Sancto administranda dedit Arnulphus, prius exstitisse, quod singulari cura fuerit complexus Gerardus, id equidem, uti ex dicendis patescat, nequit admitti; verum biographus foris dumtaxat vult, Blandiniense cœnobium exstitisse prius, quod Gerardus reformârit; hoc autem, uti ex dicendis pariter patescat, veritati aperte consonat. Porro, cùm biographus prius memoret, abbatias ab Arnulpho datas fuisse Gerardo administrandas, quam de aliqua barum cura à Sancto gesta faciat sermonem, ex narrationis serie consequi necessariò videtur, ut Gerardus etiam Gandensis S. Bavonis monasterii instaurationem, quam, eo etiam auctore atque impulsore, factam docebimus, non prius procurârit, quam cùm jam omnes, quæ sub Arnulphi ditione erant, abbatias accepisset administrandas. At verò erit fortasse nonnemo, cui verosimilius videatur, Gerardo non prius ab Arnulpho omnes, ditionis sue abbatias datas fuisse administrandas, quam cùm jam Bavonianum, aliaque foris etiam nonnulla monasteria restauranda curâsse. Utet sit, Gerardum mox post Arnulphi à calculo curationem, priusquam ullum in Flandria cœnobium restaurandum curâsse, accepisse ab hoc principe omnes, quæ sub ditione ejus erant, abbatias administrandas, vero etiam apparet non absimile, ac proin adhæreo biographo, qui id tunc factum esse, narrationis ordine videotur innuere. Et verò Sanctum cœnobii Bavoniæ, si non, antequam hoc restaurandum curâsse, certè brevi admodum post quam instaurari cœpium esset, administratione ab Arnulpho fuisse donatum, perspicuum fit ex iis, quæ de monasterii illius instauratione, à Sancto nostro procurata, differere & sequenti aggredior.

AUCTORE
C. B.

§ XV. Sanctus monasterium S. Bavonis restaurandum curat, hujusque factus abbas monachos in Galliis exsules Gandavum revocat.

S. Bavonis
monasterium
restauratur;

E Verso jam exustoque ante annos nonaginta circa ceterum à Normannis Gandensi S. Bavonis monasterio, monachi, qui tunc inde barbare gentis metu aufugerant, seu potius ii, qui illis successerant acceperantve, Gandavum è Gallia, cum S. Gerardus ad Arnulphum, Flandria comitem, priuum accepit, nondum erant reversi, nec futurum videbatur, ut brevi eò reverterentur, nisi forte facta spe, fore, ut corum, in quo habitarent, cœnobium quamprimum instauraretur. At verò hujus instauratio res erat perquam difficilis. Etenim, ut apud nos tomo præcedenti scriptor Miraculorum S. Bavonis, lib. I, num. 17 testatur, Gandensis, id est, S. Bavonis, cœnobii locus penè videbatur similius deserto vacuatus cultoribus... negligebatur cultu totius venerationis, ipsæ murorum reliquiae, quæ supererant combustioni, succrescentibus tribulis & densis operiebantur vepribus. Scriptori huic consonat Lotharii, Francorum regis, diploma infra ex parte hoc transcribendum. In hoc enim rex ita loquitur: Erat ergo idem locus (monasterium S. Bavonis) multis temporibus tam incursione pagorum, quam incursione & * negligentiâ incolentium desertus & in solitudinem redactus & penè inhabitabilis effectus; ita ut nihil quidquam divini officii Deo inibi persolveretur.

* al. defunt
incursione &

bac instau-
ratio, qua
Transmaro à
Miraculo-
rum S. Bavo-
nis scriptore,

C

175 Hac tam Lotharius in diplomate, quam loco citato Miraculorum S. Bavonis scriptor docet de S. Bavonis monasterio à Normannorum clade nondum instaurato. Erat ergo id tunc misserrimo sanè in statu, difficillimeque proinde instauratio. Id ipsum etiam apud nos tomo præcedenti in Gloria S. Bavonis Posthuma § tertio plenius explanatum invenies. At verò, ut ut monasterium illud restaurare, difficillimum existeret, res tamen tandem tentata est feliciterque ad exitum perducta. Principus in hac partes scriptor jam laudatus, qui Miracula S. Bavonis seculo undecimo calamo est complexus, Transmaro Noviomensis ac Tornacensis episcopo adscribit. Etenim verbis jam mox recitatis proximè hoc subdit: Mansitque inibi tam miserabilis exhaustio desolationis, usque quo defluente cum curriculis temporum statu multorum, successit post nonnullos Noviomagensi sedi Transmarus episcopus; quique, quoniam erat sanctorum locorum cultor Christianæque religionis avidissimus informator, venerabilem locum (sua quippe dicecfeos extiterat) ex intimo indoluit, pristini vigoris auctoritate denudatum, instituitque omnimodis instaurandum. Et quia diuturna desolatione plurimo eguit supplemento, mandavit litteris, ut in scriptis ejus reperimus, super hoc negotio Arnulfo marchisi, ad quem idem locus ex regio pertinebat beneficio, se scilicet scalam velle erigere, per quam uterque levè volatu cælum posset descendere. Quid multa? His litteris frequentibusque collationum exhortationibus ad ea, quæ voluit, benevolentiam marchisi inflexit, cœpitque idem locus tam u-

trorumque adjutorio, quamque aliorum fiduum collaboratu ad pristinum redintegrari.

176 Scriptori huic assentiuntur Sanderus seu aliisque non Chronista Bavorianus, Oliverus in Ms. Chronico Gandensi & Meyerus tam in Chronicis, quam Annalibus Flandria. Trium horum scriptorum verba, quæ infra etiam usui hic futura sunt, describo. Sanderus in Chronico Bavoriano seu Gandavo separatim impresso, quo utor, lib. 4, cap.

3 ita memorat: Anno DCCCCXXXVII Arnulphus

Magnus, comes Flandriæ, hortatu venerabilis

viri Transmari, Noviomensis episcopi, cœnobium Gandense, tunc dirutum & deserto simile, restauravit & in melius reformavit: qui in eo virum illustrem S. Gerardum, Bronensem

abbatem constituit, dicit Gandensis cœnobii vi-

gesimum rectorem, Virum eximiæ virtutis,

qualem omnia illa tempora postulabant. Olive-

rus in Ms. suo Gandensi Chronico hac tradit:

Restauratio hujus Gandensis (S. Bavonis scili-

cet) cœnobii, ab Arnulpho Magno, Flandren-

sium comite, hortatu Transmari Noviomensis

seu Tornacensis episcopi facta tempore sancti

Gerardi abbatis hujus cœnobii antè dicti anno

Domini DCCCCXXXVII. Meyerus denique tum

in Chronicis, tum etiam in Flandria Annalibus

isthac prodit memoria: DCCCCXXXVII Magnus

(Arnulphus videlicet, Flandria comes) hortatu

Transmari, episcopi Noviomagensis, Gandense

cœnobium, Normannica rabie eversum, reæ-

dificavit, solitos ritus ac cæremonias instaura-

vit, Gerardumque Cellensem, magnum virtu-

te virum abbam ibi constituit. Itaque non

tantum secundum Miraculorum S. Bavonis scri-

ptorem, verum etiam secundum Sanderum seu

Chronistam Bavorianum, Oliverum in Ms. Gan-

densi Chronico & Meyerum in utroque suo Opere

principiū partem in Gandensi S. Bavonis cœ-

nobii restauratione habuit Transmarius seu, ut

alii scribunt, Transmarus, Noviomensis ac Tor-

nacensis episcopus. Verum anne recte scri-

ptores illi omnes id affirmant? Sanè non du-

bito, quin plurimum ad Bavoriani monasterii

instauracionem contulerit Transmarius.

177 Verum enim verò mirari subit, cur nul-

lam prorsus opera à Gerardo ad illam pariter

collata mentionem faciant; Sanctum enim in di-

Ela instauracione partem pariter habuisse non

exiguam, certum mibi atque indubitatum ap-

paret. Etenim Mireaus Codice Piarum donatio-

num, cap. 33 exhibet diploma supra jam lauda-

tum, atque à Lothario, Francorum rege, regni

sui anno primo, qui cum anno Christi 954 congruit,

in Bavoriani monasterii favorem concessum: in

hoc autem Lotharius ita loquitur: In nomine

sancæ & individuæ Trinitatis. Lotharius divina

annuente clementia rex Francorum. Quandoqui-

dem nos fidelium nostrorum petitionibus ac præ-

cipiè ad religionem & restaurationem sancæ Ec-

clesiae pertinentibus, assensum præbere dignum

dignoscitur, notum fieri volumus omnibus fi-

delibus nostris, tam præsentibus quam futuris,

qualiter fidelis noster Arnulphus comes, ac fi-

lius ejus Baldwinus, nostram adierunt clemen-

tiam, supplicantes de quodam monasterio in

vico Gandavo posito, ubi Legia & Scaldis flu-

mina confluunt, in honore S. Petri constructo

(in quo etiam S. Bavo corpore quiescit huma-

tus, à cuius quoque tempore aliorumque reli-

giosorum virorum, religio & regularis Ordo

ibidem servatus fuisse memoratur) nostra aucto-

ritate voluntatis fuz devotionem confirmari. E-

rat

D

aliisque non-
nullis ad-
scribitur,

magna es-
tam ex parte
Sancto dobes

F

Arat ergo idem locus multis temporibus, tam incursione paganorum quam incursione & negligentiā incotentium desertus, & in solitudinem restitus, & penē inhabitabilis effectus: ita ut nihil quidquam divini Officii Deo inibi perfolveretur. Pia verò admonitione memorabilis viri Gerardi abbatis placuit eis eumdem restaurare, & quemdam alumnum ejusdem Gerardi, religiosum videlicet virum Womarum, abbatem ordinare, atque monachos, qui Regulam S. Benedicti observarent, congregare.

178 Itaque secundū Lotharii diploma S. Gerardus monendo hortandoque Arnulpham,

Flandria comitem, hujusque filium Baldwinum id effecit, ut hi principes destrutum à Normannis Gandense S. Bavonis monasterium restaurarent. Dabitandum ergo nequitiam est, quin in hujus monasterii restauratione partem habuerit Sanctus non exiguam: estque proinde, cur non immerito quis miretur, nullam prorsus opera à Gerardo ad restaurationem illam collata mentionem fieri à Miraculorum S. Bavonis scriptore, Sandero seu Cbronista Bavoniano, aliisque binis scriptoribus, Olivero scilicet & Meyeru, suprà landatis. Itaque, cùm ex jam dictis de opera ad Bavoniani monasterii restaurationem à Gerardo collata dubitandum equidem nullatenus apparent, proximum est, ut discutiam, quo tempore hæc à Sancto, Bavoniani jam tum ex dicendis cœnobii abbate, fuerit impensa. Ante annum 936 istud non accidisse, verosimilem appareat. Et enim cœnobii Bavoniani restaurationem, hortatore etiam seu auctore Transmaro, Noviomensi ac Tornacensi episcopo, factam esse, manifestum sit ex verbis, que tum ex Miraculorum S. Bavonis scriptore, tum ex Meyeru, aliisque suprà landatis anterioribus jam mox hoc transcripti. Jam verò apud Mabillonum de Re diplomatica lib. 6, pag. 568 exstat diploma, in quo Walbertus, Noviomensis ac Tornacensis episcopus, proximus Transmarus successor, anno 936, ut adhuc vivens, comparet. Transmarus ergo ante hunc annum nondum erat Noviomensis ac Tornacensis episcopus, ac proin tum, eo hortante ac suadente, facta fuisse non videtur monasterii Bavoniani restauratione; neque enim ad hanc Transmarus nondum episcopus exstimalasse videtur Arnulphum, Flandria comitem. Ante annum ergo 936 non accidit, ut, curante partim Gerardo, restaurari cœptum sit Bavonianum cœnوبium. Verum an id quoque vel ipso anno 936 vel post annum 937 non evenit: id equidem mibi minus verosimilem appetit.

179 Ipso enim anno 937 factum illud esse, ex unanimi scriptorum Belgarum, quos jam in medium adduxi, consense probabilissimum apparet. Accedit Ms. S. Vincentii Laudunensis Chronicon, ex quo Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vitam Observationibus prius afferit locum his verbis conceptum: Anno Domini DCCCLXV Elias, xix abbas sancti Bavonis Gandensis cœnobii, Lauduni in cœnobia obiit, sancti Vincentii nunc appellato, iv Idus Decembris & ibidem cum monachorum moerore sepelitur. Monachi verò pastore destituti & in miseria magna, utpote in extraneis constituti, nullam celebraverunt electionem; sed per diversa loca vagantes, miserabiliter fuerunt dispersi per multa annorum curricula usque ad tempus Gerardi abbatis, genere & sanctitate venerabilis viri, qui præfato monasterio sancti Bavonis per Transmarum Noviomensem vel Tornacensem episcopum & Arnulfum Magnum Flandriæ comitem AUCTORE anno DCCCLXXXVII in abbatem ordinatus est. C. B.

Fuit ergo secundū Chronicum proximè laudatum, ut ex his ejus verbis liquet, S. Gerardus anno 937 monasterio Bavoniano abbas præfetus, ac proin, cùm secundū Meyerum aliosque scriptores Belgas jam laudatos S. Gerardus eo ipso anno, quo monasterium Bavonianum instaurari cœptum est, abbas ejusdem fuerit creatus, suffraganus illis utcumque præmemoratum Chronicum, licet interim, ut apud nos tomo precedenti in Gloria S. Bavonis postuma § 2 probatur, ab auctore recentiore videatur concinnatum.

180 Ut sit, ex communi eisdem scriptorum Belgarum consense verosimilem est, anno 937 instaurari cœptum esse S. Bavonis monasterium; id autem ex jam dictis partim S. Gerardi operâ, qui ad pium illud opus, juvante Transmaro episcopo, comitem Arnulphum induxit, omni dabo procul est effectum. Dispiciamus modò, quid Sanctus præterea in monasterio Bavoniani utilitatem gerere deinde perrexerit. Sanderus in Gandavo suo separatis excuso lib. 4, cap. 4 ita memorat: S. Gerardus Cellensis, vir singularis exempli, idemque unicum pietatis ornamentum, Broniensis cœnobii in Hannonia (imò comitat Namurcensi) fundator, per Transmarum episcopum Noviomensem & Arnulphum comitem Flandriæ fit abbas vigilimus Gandensis (S. Bavonis scilicet) cœnobii; quod prius restauraverat prædictus comes Arnulphus. Qui statim monachos dispersos ex Francia domum revocavit una cum corpore D. Bavonis & omnibus reliquiis. Hie est ille D. Gerardus, cuius opera ac meritis prædictus comes Arnulfus & una prælatus D. Bertini ab acerbissimo dolore caluli miraculosè liberatus fuit. Fuit ergo secundū hec Sanderi verba S. Gerardus non prius creatus monasterii Bavoniani abbas, quād cūm hoc jam restauratum esset. Adhac Sanctus, statim atque constitutus erat cœnobii illius abbas, monachos Bavonianos in Francia exsules Gandalum cum S. Bavonis corpore aliisque Sanctorum reliquiis revocavit; quod proinde secundū Sanderi verba proximè recitata non prius evenit, quād cūm jam Bavonianum cœnobium esset instauratum.

181 Verum hoc cum verbis, que jam recitatis, vel anni proximè subjungit, non sat rectè componitur. Et enim ea ita habent: Anno DCCCLXXXIX S. Bavonianus cum aliis Sanctorum pignoribus & reliquiis jam abbas, de Lauduno ad monasterium de Nigella translatus (vide de hoc monasterio Operis nostri tomum

precedentem pag. 260 & seq.) ad arcem oppidi sui (Gandavi) cum septem monachis ad ecclesiam in novo castello constructam reportatur XIII Kaled. Octob., quia cœnobium Gandalum plenè restitutum fuerat. Secundū hec ergo Sanderi verba nondum perfèctè instauratum erat Gandense monasterium, quando Gandalum ē Gallia reversi sunt Bavoniani monachi; ac proin, cūm eò, ut appareat, reversi non sint, nisi revocati seu ad revertendum invitati, necesse videtur, ut jam tum, cūm nondum perfèctè restauratum esset Bavonianum monasterium, revocati fuerint. Itaque ne Sanderus secum ipse met pugnare dicendus sit, verba ejus num. precedenti recitata ita accipienda sunt, ut iis damnata significationem velit, Gerardum tunc, cūm jam non perfèctè, sed imperfèctè dumtaxat instauratum, seu potius instaurari cœptum esse Bavonianum monasterium, abbatem huic fuisse præ-

AUCTORE
C. B.

prefectum, monachosque Bavorianos in Gallis ex-sules Gandavum revocasse. Et verò Gerardum jam tum cœnobio S. Bavoris prefectum fuisse abbatem, ex Meyeri, Oliveri & Chronicis Landunensis verbis suprà huc transcriptis, quibus credere hic malo, necessario est consequens. Quod autem ad monachos Bavorianos pertinet, hos etiam jam tum, cùm instaurari dumtaxat cœptum esset Bavorianum monasterium, atque id quidem anno 937 vel sequentis initio, Gandam fuisse revocatos, liquet ex eo, quod hoc iis, cùm nondum illud ad apicem esset perductum, cum S. Bavoris aliorumque Sanctorum reliquis dicto anno 937 aut sequentis initio è Gallia redierint, uti § sequenti ostendam.

Bavorianos
Gandam quid
tanen etiam
Hungarorum
metu forè
fessinārint,

B

182 *Ast*, inquires, exsules Bavoriani monachi non à Gerardo revocati, sed sponte sua è Francia Gandavum sunt reversi. Ita apparet ex scriptoris Miraculorum S. Bavoris verbis infrà huc transcribendis. His quippe dicuntur monachi Bavoriani, Laudunum Clavatum profugi, cessantibus tandem Normannorum in Flandriam irruptionibus, metuentes alicunde, quod in terra extra-nea versarentur, hostilem quamquam incursionem, Gandavum quantocius, sublatis secum sancti patris (Bavoris) pignoribus, maturâsse reverti. Videnur adeò secundum laudatum illum scriptorem monachi Bavoriani è Francia rediisse Gandam, non Gerardi revocatione invitati, sed hostilis in terram, in qua versabantur, irruptionis metu impulsi. Respondeo, Hungaros secundum dicenda anno 937 in Franciam irripisse, eamque sevissimè devastasse; idcirco porro Bavorianos quidem monachos Gandavum forè redire fessinasse, eò tamen jam antea verosimiliter fuisse invitatos. Cùm enim multa alia loca fugâ petere potuissent, verosimile appareat, eos pra Hungarorum Gallias devastantium metu Gandam potius quam alio idcirco se recepisse, quod, ut eò reverterentur, fuisse invitati, spe certa fæta, fore, ut monasterium, quod illorum olim decessores incoluerant, à Normannis exstum, brevi restauraretur. Sic existimo, quod monachi illi Bavoriani verosimiliter tunc omnes ferè Galli vel saltē peregrini extiterint. Neque enim verosimile videtur, superfuisse abhuc tunc aliquos ex iis, qui Bavorianum monasterium ante annos circiter nonaginta incoluerant, quique solo antiquæ habitationis amore allesti Gandam potius quam alio Hungarorum metu fugerint.

¶ Francia re-vocavit.

183 Verosimiliter adeò monachi Bavoriani, impellente Hungarorum metu, Lauduno Gandam potius quam alio idcirco ausigerint, quod jam ad redditum in antiquam majorum suorum sedem invitati fiduciam certam conceperint, fore, ut brevi proprium ibi nanciscerentur domicilium, in quo non ut in alieno, sed ut in proprio fundo securè habitare, & sacrum, quem secum habebant, reliquiarum thesaurum decenter possent deponere. *Ast*, inquires ulterius, nondum hinc habetur, fuisse illos à Gerardo Gandam evocatos. Respondeo, Gerardum ex dictis jam cum instaurari cœptum est Bavorianum monasterium, fuisse huic abbatem ab Arnulpho, Flandria comite, prefectum; hinc porro vero etiam fieri simile, Gerardum mox tunc curas suas eò convertisse, ut antiqui monasterii Gandensis incola, sive potius horum successores cum S. Bavoris & S. Pharahildis reliquiis Gandam reverterentur. Id scilicet etiam sibi faciendum duxerit, ut sarcorum istorum pignorum presentiâ tum Arnulphum in pio readificandi cœnobii Bavoriani proposito contineres, tum alios fideles ad opus cele-

rius perficiendum animaret. Utut sit, cùm equidem nullo è capite vero fiat absimile, à Gerardo Bavorianos fuisse è Francia revocatos monachos, Sandero id à Sancto factum afferenti adhuc, & rerum à Sancto gestarum, aut in quibus saltem hic partem habuit, seriem prosequor.

§ XVI. Novum Bavorianum monasterium reformat, in que id SS. Bavoris & Pharahildis reliquias transfert.

Miraculorum S. Bavoris scriptor plus semel Bavorianis
jam laudatus, atque ex dictis precedenti O-
peris nostri tomo insertus num. 17 sic scribit: Igitur post Northmannicæ infestationis repausationem optabili quandoque regione tranquillitatis quiete composita, metuentes aliquorū alicuius incursionis inquietudinem, hi videlicet, qui Lugduno transfugerant cum sanctis reliquiis & monasteriali suppellecili, utpote in extraneis constituti, Gandavum quantocius, sublatis secum sancti patris (Bavoris) pignoribus, maturabant reverti. Et quoniam eotenus, ut totus circumiacens pagus, ita & Gandensis cœnobii locus penè videbatur similius deserto vacuatus cultoribus, in novo ædificata castello ecclesiâ, illò ea introduxerunt custodienda. Quæ verba aperiissimè indicant, Ganderse S. Bavoris monasterium, Gandam è Francia redeuntibus monachis, instauratum nondum perfectè fuisse. Speciale igitur prefato Miraculorum scriptore, quod Sandero, utpote eo multis seculis antiquior nec ab aetate Sancti nostri multum remotus, auctoritatis palmam certissimè præripit, instaurari dumtaxat cœptum fuerit, nondumque ad apicem perduclum, dum Gandam è Gallia cum S. Bavoris corpore, aliisque Sanctorum reliquiis reversi sunt Bavoriani monachi. Hinc porro jam consequitur, ut id vel anno 937 vel initio sequentis verosimillimè evenerit. Cùm enim ex dictis anno 937 inchoata sit monasterii Bavoriani instauratio, fuerit hac verosimillimè anno 939 jam multum promota. Quapropter cùm ex dictis instaurari dumtaxat cœptum esset, imò secundum laudatum Miraculorum scriptorem deserto adhuc videretur simile recipiendiisque Sanctorum reliquiis ineptum esset Bavorianum monasterium, quando Gandam è Francia redierunt monachi, verosimillimum appetet, hos vel anno 937 vel initio sequentis rediisse, cùm scilicet nondum diu inchoata esset monasterii instauratio.

184 A vero itaque aberrant Sanderus, Meyerus & Oliverus; quorum prior verbis num. 181 recitatis monachorum è Gallia redditum anno 939; duo verò posteriores anno 940 affigunt; & Meyerus quidem in Flandria tum Annali-bus, tum Chronicis his verbis: DCCCXL Arnulphus cum Gerardo Cellensi, abba Ganderse, corpora divisorum Bavoris & Pharahildis Lauduno Gandavum retulit; Oliverus verò istis: Reportatio corporum sanctorum Bavoris & Pharahildis de monte Lauduno ad hoc Ganderse cœnobium per sanctum Gerardum abbatem supradictum. Quibus verbis, quamvis monachorum redditus non meminerint, sat aperie rament indicant, hos ante annum 940 Gandam non esse reversos. Liquet id ex eo, quod tunc SS. Bavoris & Pharahildis reliquias Lauduno Gandavum relatas scribant, baque eò Lauduno non

A non prius fuerint relata, quam cum monachi ex-sules è Francia Gandam redirent. Monachorum itaque redditum in annum 940 differunt Meyerus simul & Oliverus, vero similiterque proinde à veritate aberrant. Ex dictis enim eorum redditus anno 937 vel initio sequentis evenit. Quod quād apparet veritatis consonum, alio in super modo ostendo etiam ex verbis scriptoris Miraculorum S. Bavonis proximè huc transcriptis. His indicatur, monachos Bavonis tunc, cum è Francia Gandam sunt reversi, ab hostili in exteris, in quibus versabantur, Francia regiones incursione sibi timuisse. Jam verò, ut Pagius in Criticis ex Witchindo, Hermanno Contracto, Mariano Sco-to, Reginonis continuatore aliisque scriptoribus ad annum 937 probat, irrupere hoc anno in Franciam, eamque latè depopulati sunt Hungari.

186 Quapropter, cum monachi Bavoniani, sunt reversi. Has è novi castelli ecclēsia, in qua tantisper deposita fuerant.

B uti ex iam dictis facile colliges, ante annum 937 Gandavum certè reversi non sint, id verosimiliter, Hungaris Franciam ita miserè vastantibus, anno 937 aut initio sequentis fecerint; neque enim etiam id vel anno 938 jam provelto vel altero è binis sequentibus fecisse videntur, cum tunc vel ab Hungaris, vel ab aliis inimicis monachi in Francia valde sibi, ut appareat, timere non debuerint. Dispicamus modò, quid, illis jam reversi, Gandavi deinde, Sancto vel agens vel operam suam conferente, gestum fuerit. Cum tunc multum adhuc abesset, ut monasterium ad apicem esset perductum, sacra S. Bavonis aliorumque Sanctorum, quas secum adverxerant, reliquia deposita interim sunt, ut verbis suprà recitatis docet Sanderus, in ecclesia novi castrī, quod tunc, habita ratione veteris illius, in quo exstructum fuit S. Bavonis monasterium, novum appellabatur. Non dubito, quin id etiam, agente precipue S. Gerardo, gestum fuerit. Rem ex sepiissimè jam laudati scriptoris Miraculorum S. Bavonis verbis infra hoc transcribendis unusquisque facilè colliget. Porro, bie-nio circiter aut paulò amplius post monachorum redditum elapsò, cœnobii Bavoniani adiunctionem ad eam tandem perfectionem est perductum, ut & sacro reliquiarum thesauro intra se dignè recipiendo, & commoda monachorum habitatione apium videtur. Statutum itaque est, ut & monachi è novi castelli ecclēsia transmigrarent, & sacra hinc, quas hi secum è Gallia adverxerant, reliquia in novam Bavonianam ecclēsiam magna solemnitate inferrentur. Haud parvam sane in hac partem habuisse Gerardum, ex scriptoris mox iterum laudati verbis, quibus transmigrationem hanc describit, manifestum evadit.

C *In novum Bavonia um monachum S. Gerardus*

* forte idem

187 Ita habent: Cūm facer locus (monasterium Bavonianum) tantis talibusque indies augmentationis efferreret auspicias, ut quivis facile posset advertere, omnipotentissima illum dignatione Dei illustrari, præcaventes quique tam monachorum, quāmque clericorum devoti, tantillitatē angustioris oratorii (ecclēsia novi castrī) tanti patris non congruere dignitati, illuc ejus sacrosanctas reliquias statuerunt transferendas, dispositisque, quæ ad opus erant, id est * pridie Kalendas Octobris, quo ejusdem depositionis sancta celebratur vigilia, deliberaverunt efficere. Huic negotio intererat, & magna pars extiterat Gerardus abbas. Sed quoniam falsi rumoris vulgaverat opinio, quasi isdem erga Sancti pignora aliqua intendisset fraudis molimina, inter iter agendum positio in contiguo eidem monasterio campo sancto cere-

tro, ad propellendam sinistri rumoris infamiam, sublato pallio, cunctis, qui aderant, sigilla antiqua manu infixā monstravit integerrima. Quantum ibi lætitiae, quantè pii cordis amore profusæ sunt lacrymæ, ex sese quilibet valet conjicere. Quis unquam sanum sapiens non gaudio & dulcedinis animum expleret affectu, cernens specialis totius provinciæ patroni membra devia peccantium incolarum meritis exiliata, placato demum Deo, propriæ ædis revisere septa? Illata itaque nuper reædificatæ ecclesiæ celebri sunt, quo hodieque cernuntur, sublimata repositorio, prosequentibus cunctis laudes in honore majestatis Patris & Filii & Spiritus sancti.

188 Hactenus Miraculorum S. Bavonis scriptor, nullam iterum suppeditans notam chronicam, ex qua, quo anno solemnis illa reliquiarum facta sit translatio, nūcūmque colligas. Verū hunc

anno 940,
transmigratio
tibus eò et-
iam mona-
chis, trans-
ferti.

sui separatim excusi, cap. 4 sic scribens: Anno DCCCCXL aliquibus SS. Bavonis & Pharahildis reliquiis in ecclesia prædicta novi castelli, super ripam fluminis Legiæ sita, ad instantiam & devotam supplicationem Arnulfi comitis Flandriæ, relictis tali conditione, quod clerus præfata ecclesiæ cum supradictis eorum reliquiis annuam peregrinationem dicto cœnobio Gandensi venerabiliter persolveret; SS. Bavonis & Pharahildis corpora cum aliis Sanctorum pignoribus à sancto Gerardo abbate Gandensi de supradicta novi castelli ecclesia cum innumerabili multitudine populorum ad cœnobium Gandense reportantur, & cum ingenti lætitia ibidem decenter collocantur. Anno itaque 940 Sanctus memoratam solemnem reliquiarum SS. Bavonis & Pharahildis translationem peregit. Quamvis autem tunc primum, cum hac facta fuit, monachos simul in readificatum Gandense S. Bavonis monasterium transmigrasse, nec Miraculorum S. Bavonis scriptor, nec Sanderus edicat, id tamen non citius, uti etiam non seriùs, factum esse, apparet. Ita idcirco reor, quod Bavoniani monachi, per nonaginta serè annorum spatiū Normannorum metu sedes jam antea sepe mutare compulsi, nullum umquam locum fugâ petiūsset, quin ad hunc quoque SS. Bavonis & Pharahildis reliquias secum detulissent, nec has umquam aliquò transversi passi essent, quin eò quoque sese contulissent, uti apud nos in Gloria S. Bavonis posthuma ostenditur. Individui ergò longo illo annorum intervallo dictarum reliquiarum comites, utut profugi & in exteris regionibus positi, esse voluerant; unde verosimile fit, eos nec tunc, cum jam Gandavum effent reversi, ab iisdem sese sejungi passi esse, ac proin nec seriùs nec citius in restauratum Gandense S. Bavonis monasterium transmigrasse, quām cum in novam hujus ecclēsiam SS. Bavonis & Pharahildis corpora fuerunt illata; his enim aliquin, contrà ac facere antea consueverant, individui comites non amplius adhescerent.

189 Porro Sanderus verbis proximè recitatis id ad frictum indicat, Gerardum tunc, cum SS. Bavonis & rem Pharahildis reliquias in restauratam S. Bavonis ecclēsiam transluit, partem ex his in novi castelli ecclēsia ad Arnulphi, Flandria comitis, petitionem reliquise. Verū an id veritati cerò consonet, uti etiam, que reliquiarum S. Bavonis pars pro novi castelli ecclēsia à Gerardo fuerit Arnulpho concessa, tomo precedenti apud nos in Gloria posthuma S. Bavonis num. 59 & seq. definitum est; quod propriea brevissime orgo cu-

L 2 risunt

AUCTORE

C. B.

riosum lectorem remittens, ad Bavoniani monasterii reformationem progredior. Sanderus sep̄simē jam laudatus lib. 4 Rerum Gandavensium cap. 3 & 4 hanc anno 946 à S. Gerardo factam commemorat; ac priori quidem loco his verbis: Anno 946 cœnobium Gandense cum congratulatione fratrum à S. Gerardo abbatte reformatur & in melius exaltatur; posteriori verò istis: Anno 946 cœnobium Gandense cum congregations fratrum à sancto Gerardo abbatte rex-dicatur, & in melius exaltatur. Et tamen ex diuersis Gandense S. Bavonis monasterium jam ab anno 940 ad apicem fuerat perdulatum. Hinc Operis nostri tomo præcedente in Gloria S. Bavonis posthuma, recitato utroque hoc Sanderi loco, num. 64 ita rectè observatur: Duplici hæc sensu accipi possunt & verisimiliter debent utroque: primo scilicet, quod ædificium erectum anno 940 sufficeret quidem capiendis paucis monachis, qui ex Galliis Gandavum adducti fuerant, non tamen alii, qui interim majore numero ad monasticam professionem se obtulerant, & idcirco illi tunc novum augmentum accesserit. Secundò, quod Gerardus abbas, omnibus tunc ritè compositis, induxerit in cœnobium strictiorem disciplinam, & monachos ad præscriptum Regulæ S. Benedicti vivere docuerit.

disciplinam
revocas

190 Ita in Operे nostro ibidem, & quidem, ut dixi, rectè; verū nescio, an rectè pariter Sanderus verbis huic transcriptis Gandensis S. Bavonis monasterii reformationem à Gerardo factam anno 946 inneclet. Etenim ex dicendis Gerardus anno 944 post tertiam Septembribus diem Sibihense seu S. Bertini in Artesia cœnobium abbatis munere gubernandum accepit, cūmque id ad pristinam disciplinam revocabat, binoque amplius annos huic operi impendisset, Gandavum demum est reversus. Sanctus ergo anno 946 jam propè elapsō in Bertiniano cœnobia adhuc versabatur, ac proin verosimile non appareat, illum hoc anno Gandense S. Bavonis monasterium ampliasset, strictioremque in id disciplinam invexisse, nisi forè quis velit, Gerardum Sibihensi in Artesia monasterio reformando non ita fuisse detentum, quin subinde Gandavum excurrere, ibique interim, qua ad monasterii Bavoniani ampliationem reformationemque spectarent, commode ordinare potuerit. Utut sit, Sanctus equidem in

C

liberumque à
Transmaro,
Noviomensi
episcopo effi-
cis, curat.

Gandense S. Bavonis monasterium strictorem etiam disciplinam invexit, sive interim id, ut tradidit Sanderus, anno 946 fecerit, sive, ut mihi verosimilius appareat, non citius, quam anno 947, cuius initio, aut ex dicendis sub præced. finem è Sibihensi monasterio Gandavum est reversus.

191 Porrò Sanderus, cap. 4 proximè citato ita prosequitur: Anno DCCCCXLVII Transmarus episcopus ad rogatum Arnulfi comitis Flandriæ ecclesiam S. Petri in castro Ganda super Scaldim & Legiam sitam, quæ dicitur cœnobium Gandæ, privilegavit & liberam fecit. Quod liberam fecerit, privilegioque donarit Gandensem S. Bavonis ecclesiam seu abbatiam Transmarus, Gerardi quoque operâ factum reor, hincque est, eur jam recitata Sanderi verba huic transcripta. Quamvis enim his dicatur liberum fecisse S. Bavonis monasterium Transmarus ad rogatum Arnulfi comitis Flandriæ, verosimile mihi appareat, egisse Gerardum apud Arnulphum, Flandria comitem, ut hic illud à Transmaro flagitaret. Idem esto judicium de diplomate supra adhuc landato, quod in Bavoniani monasterii favorem anno 954 Lotharins Francorum rex con-

cessit, quodque hic ad preces Arnulphi comitis ac filii ejus Balduini sese impertiisse, affirmat. Ceterum, ne rerum ad unum idemque argumentum spectantium seriem interrumperem, nonnulla etiam de Gandensi S. Bavonis monasterio, rebus infra dumtaxat tractandis temporis ordine posteriora, hic differni, idque ipsum etiam eadem de causa circa Blandiniense S. Petri cœnobium observare statui, de quo ut secunduro jam nunc § tractem, rerum à Sancto gestorum ordo exigit.

§ XVII. Quo anno monasterio Blandiniensi fuerit præfectus.

A Mplissimum nobilissimumque Blandiniense ^{Monasterium} _{Blandinen-} cœnobium, seculo septimo à S. Amando in se, cuius hic monte Blandinio, à quo & nomen traxit, prope datur notis- Gandam exstratum, nuncque intra ipsam hanc ius, celeberrimam arbarem sicutum, seculo nondum integro à Benedictini instituti monachis fuerat inhab- bitatum, cum adversantis fortuna impetu penitus sere fuit excisum. Seculi octavi initio Carolo Marsello & Ragenfredo in Francia inter se di- gladiantibus, factum est, ut Carolus è prælio Suessonensi, quo penitus Ragenfredum attriverat, victor regrediens Calestinum Blandiniensem abbatem, virum sanctum & innocentem, insimu- latum, quod partibus Ragenfredi favisset, exsu- lare jussit, nec Calestini exsilio contentus, mo- naesterii villas, ut fertur, inter suos fuerit parti- tus. Hinc porrò accidit, ut monachi egentes ad palabundi sine pastore in diversa abierint, atque ad seculum usque nonum manserint dispersi; quos cūm ne tunc quidem Eginhardus seu, ut alii scribunt, Einhardus, Caroli Magni notarius ac Blandiniensis abbas, in unum posset colligere, clericos eorum loco substituit, recuperatis etiam ac diplomate, quod à Ludovico Pio impetravit, firmatis iis monasterii possessionibus, qua virginis quatuor clericis alienis sufficerent. Hi, quamvis processu temporis, annis scilicet 851 & 880, à Normannis penè eversum fuerit Blandiniense cœ- biuum, ibidem tamen usque ad tempus, quo Ge- rardus ad Arnulphum, Flandria comitem, ac- cessit, eumque calculo liberavit, substitere; quid verò post illis factum sit, dicenda aperient.

193 Inter abbatias, quas Arnulphus, ut cal- culo primū prodigiosè per Gerardum liberatus abbatias, ^{unum ex} fuerat, Viro huic administrandas dedit, ^{quas Sanctus} _{ad administran-} biographus noster, qui tamen duas dumtaxat das accepit ex illis ac ne ipsum quidem, quo de jam egi- mus, Bavonianum cœnobium nominatim expri- mit, diserte recenset Blandiniense, cuius no- titiam jam dedi, monasterium, ab Aman- do prefulे beato Gandavi fundatum. De Ge- rardo post Arnulphi Flandria comitis curatio- nem, abbatiarum omnium, qua sub Arnulphi ditione erant, administrationem jam nacto, num. 66 & sequenti ita memorat: Inprimis... adiens Blandiniense monasterium, ab Amando præsu- le beato Gandavi fundatum, non solùm rep- petit omni religiositate nudatum, utpote occupa- tum fæcularissimi clericorum; verū etiam in- festatione perversorum ad nihilum pœnè reda- ctum; insuper & quod erat lacrymarum fonte gemendum, excubiis trium, qui ibidem (*error hic latet in Annotatis observandus*) quieverant, Sanctorum (Wandregisili scilicet, Ansberti &, ne por

A *per errorem putavit, Wulfranni*) multo jam tempore exscoliatum. Porrò Athleta fortissimus Divinitatis ope præditus, nullo modo cessit laborum fudoribus; sed cum beato Joseph tunicam talarem induitus, semper fine bono suos prospexit inceptus, &, eliminata abinde clericorum irreligiositate, licet jactitarent se feso ventosa nobilitate, melioratis quibusque, cœnobitarum religionem non distulit subrogare, quemadmodum duobus in locis (*Bronii scilicet & Giflenopolis*) paullò antè meministis eum jam aëtitasse.

bnicie raman
non anno
937. nisi

194 Fuit ergò, teste nostro biographo, Blandiniense cœnobium ex abbatis, quas Gerardus ab Arnulpho administrandas accepit. Quapropter, cum illud ex dicendis tunc, cum calcuto liberatus fuit Arnulphus, clericorum exsisterit, non autem monachorum, videri potest Iperius verbis supra recitatis abbatias, quas Sanctus ab Arnulpho administrandas accepit, perperam ad solas Ordinis Benedictini abbatias restringere. Verum id forte fecit is scriptor, quod omnes abbatia, administrationi Sancti commissa, vel tunc, cum huic committerentur, Benedictini institui re ipsa essent, vel aliquando saltim fuerint. Ex harum autem numero indubie existit Blandiniense cœnobium.

B Hoc enim, uti ex dicendis patescet, anno 941, subrogatis in clericorum locum monachis, Benedictini instituti, cuius quondam etiam fuerat, iterum est factum. Verum num Sanctus primùm dicto anno 941 cœnobium illud administrandum accepit? Verisimile secundum dicta satiis appetat, Gerardum tunc, cum primùm Arnulphum, Flandria comitem, anno ex dictis vel 936 vel 937 calcuto liberarat, omnes ab eo Flandria abbatias, ac proin etiam Blandiniensem, eo sensu, quem supra exposui, accepisse administrandas; Sanctum autem jam ab anno 937 abbatia illi praefectum fuisse abbatem, Sanderus Rerum Gandavensium lib. 4, cap. 2 aperi docet.

*ex Meyeru,
qui S. Bavo-
ni cœnobium*

195 Etenim ibidem, suggestus abbatum Blandiniensem Catalogum, sic scribit: Gerardus Cellensis abbas xi, ejus nominis primus & primus abbas post canonicos fuit. Arnulphus Magnus (Flandria comes) ejus tempore hortatu Transmari, episcopi Noviomensis, Gandense cœnobium, Normannica rabie eversum, redificavit; solitos ritus ac ceremonias instauravit, Gerardumque Cellensem magna virtute virum abbatem ibi constituit anno 937. Ita Sanderus, volens scilicet, Gerardum Blandiniensi Gandæ cœnobio (de hoc enim verbis recitatis agit) anno 937 ab Arnulpho praefectum fuisse abbatem; pro se autem mox laudat Meyerum his verbis: Hæc eadem (de Gandensi nimirum monasterio ab Arnulpho instaurato, creatoque anno 937 Gerardo abbatte) diversis in locis Meyerus repetit in sua Chronica Flandrorum comitum. Verum Meyerus, cum hæc litteris mandat, non de Blandiniensi, sed de Gandensi S. Bavaris cœnobio facit sermonem. Ait enim dumtaxat, Arnulphum hortatu Transmari Gandense cœnobium restaurasse, abbatemque ibidem constituisse Gerardum. Per Gandense autem cœnobium, absque addito solitariè positum, S. Bavaris cœnobium Meyerus intelligit. Lignet id ex variis ejus locis. Duos dumtaxat brevitatis ergo in medium adduxisse sufficerit. Ad annum 940 in Flandria tum Chronico, tum Annalibus enumerat monasteria, que exstississe autumat inter monasteria, que ab Arnulpho per Gerardum reformata feruntur, iisque accenset Blandiniense & Ganden-

se. Quapropter, cum seculo decimo duo tantum Gandavi, Blandiniense scilicet & Gandense, exsiterint cœnobia, alterumque horum Blandiniense vocet, per alind haud dubie, quod Gandense appellat, Bavonianum intelligit. Porrò ad annum 956 idem Meyerus refert, Arnulphum, Flandria comitem, à Lothario Francorum rege Gandensi cœnobio diploma impetrâsse; ubi indubie iterum per Gandense cœnobium intelligit Bavonianum; neque enim Lotharius ullum nisi diu post annum 956, Blandiniensi cœnobio diploma impetrâsse invenitur.

196 Meyerus ergò, dum de Gandensi cœnobio, quod Arnulphus, Flandria comes, restaurârit, abbatisque munere Gerardo gubernandum dederit, facit sermonem, Gandense S. Bavaris cœnobium intelligit. Et verò Sanderus lib.

*per Gandense
cœnobium
intelligit.*

Rerum Gandavensium proximè citato cap. 3 per Gandense cœnobium & ipsem intellexit & à Meyeru, ut apparet, intelligi putavit S. Bavaris cœnobium. Etenim verbis supra adhuc recitatis agens de Gandensi S. Bavaris cœnobio ita scribit: Anno 937 Arnulfus Magnus, comes Flandriæ, hortatu venerabilis viri Transmari, Noviomensis episcopi, cœnobium Gandense, tunc dirutum & deserto simile, restauravit & in melius reformatum, qui in eo virum illustrem S. Gerardum Bronensem abbatem constituit. Quæ verba, cum ferè eadem sint cum verbis, quibus in Flandria tum Chronico, tum Annalibus Gandense cœnobium ab Arnulpho restauratum, eique Gerardum abbatem prefecit, ad annum 937 scribit Meyerus, haud dubie ex hoc auctore Sanderus deprompsit, ac proin, cum hac verbis proximè jam recitatis Gandensi S. Bavaris cœnobio applicet, Meyerum per ea, quæ ad dictum annum 937 de Gandensi cœnobio memorat, de Bavariano cœnobio intelligendum putarit. Ast, inquires, ea, quæ Meyerus ad annum 937 scribit, Blandiniensi cœnobio per verba num. 195 recitata etiam applicat Sanderus. Fateor, sic habet; verum preterquam quod id ex dictis contra Meyeru mentem faciat; ibidem insuper alio ex capite hic scriptor indubie hallucinatur. Ita omnino existimo, quod Gandense cœnobium, de quo Meyerus præmemorato anno 937 agit, instauratum hoc ipso anno ab Arnulpho, Flandria comite, fuisse, affirmet; id autem Blandiniensi cœnobio minimè quadret, uti jam nunc dilucide ostendo.

E

197 Mirans Codice Donationum piarum cap. 3 i exhibet diploma, quod Arnulphus Magnus, Flandria comes, anno 941, uti infrà probabo, in monasterii Blandiniensis favorem concessit. In hoc Arnulphus (adi dictum diploma) recenset beneficia omnia, quæ usque ad annum illum in Blandiniense cœnobium contulit; nullum autem omnino verbum profert, quo illud feso tunc vel restaurâsse, vel etiam tantum restaurare cœpisse, utcumque indicet. Adhac Blandiniense monasterium anno 950 jacebat adhuc secundum dicenda penitus destructum. Illud ergò Arnulphus anno 941 (feceritne id postea, ex dicendis intelliges) nondum restaurarat, ac proin Sanderus, dum verba, quibus Meyerus cœnobium Gandense anno 937 ab Arnulpho readificatum scribit, cœnobio Blandiniensi applicat, indubie hallucinatur. Itaque, omnibus jam perpenitis, Sanderus, quæ ad annum 937 de Gandensi S. Bavaris cœnobio scribit Meyerus, de Blandiniensi cœnobio perperam intellexit, ac proin, cum iis tamen solis innixus, Gerardum jam ab anno 937

F

L 1 3

Blanc

270 Blandiniensem abbatem creatum fuisse, verbis supra recitatis scribat, non est, cur id sola illius fide admittamus. Et verò Sanctum non citius, quam anno 941 cœnobio Blandiniensi prefectum fuisse abbatem, ex iis, que ipsem citato Rerum Gandensium lib. 4, cap. 2 scribit, manifestum apparet.

*sed anno, uti
ex Blandi-
niensi*

198 Etenim ibidem pag. 297, in Gandavo nempe, qua editione utor, separatim excuso hac habet: Canonici dejiciuntur ab Arnulpho marchyso ac comite, & monachi in hunc locum (cœnobium Blandiniense) sunt restituti anno DCCCCXL, quibus abbas præficitur Gerardus Cellensis. Ne tamen hic lectorem suspensum, ac de ordine modo inquirentem, quomodo canonici rursus facti sint monachi, relinquamus, paucis hinc subjiciemus, qua ratione ac quomodo id contigerit. Chronicum Blandiniense sic habet: Fælicibus studiis intentus dominus comes Arnulphus, nostræque paternitati consuls, legatos misit ad Transmarum, Noviomensem episcopum, cui indicavit, quid agere vellet in Portu Gandensi, ipsius episcopi præsentiam ibi exposcens. Episcopus autem regius negotiis impeditus, misit archidiaconum suum Bernaccum ipsius vice omnia acturum. Veniens enimverò archidiaconus ad portum Gandensem anno Incarnationis Dominicæ DCCCCXL, rege Ludovico regnante anno sexto, octavo Kaland. Julii, reperit ibi dominum marchysum Arnulphum, comitem invictum, à quo honorificè susceptus est. Tunc verò, vocatis ad se fratribus, in Blandinio negligenter conversantibus, aiunt, blandè ad illos hac oratione usum: Audivimus, fratres, hoc monasterium esse constructum à sancto Amando, & in honore Apostolorum Petri & Pauli dedicatum, ubi coadunavit monachorum gregem, & per multa exinde tempora sancti Benedicti normam servantes ibi vixerunt.

*Chronico &
S. Wandregisili
Tranlationis*

199 Dei autem amore locum volentes in pristinum restituere ad deificum statum, hortamur vos (non terrena dominatione, sed sincera charitate) ut, deposita ueste canonicali, induamini monachali & serviatis Deo soli. Quorum plurimi, salutis suæ spernentes monita, dispersi sunt passim per devia, agentes diabolo immensa gaudia. Tunc (præterea jubente gloriose comite) archidiaconus ordinavit ibi monachos, sanctam religionem amantes, ac venerabilem generem & sanctitatem illis præfecit abbatem, nomine Gerardum Cellensem. Fuit ergo secundum Blandiniense Chronicum anno 941 Blandiniensi monasterio abbas Arnulphi jussu præfetus S. Gerardus. Chronicum Blandiniense consonat S. Wandregisili in montem Blandinium Tranlationis Historia, qua Mabillonio, à quo Século quinto Benedictino, parte 1 est vulgata, auctorem habere visa est seculo undecimo non posteriorem.

Hac in Opere nostro ad diem XXII Julii pariter exstat excusa; ibi autem opportunit ad institutum nostrum num. 22 ita scribitur: Huic aptus negotio (restituenda in monasterio Blandiniensi disciplina) inventus est vir vitae laudabilis, sanctitate clarus & genere, Gerardus nomine, qui monachus proposito, abbas autem exstitit officio & Apostolicus merito. Huic inclitus marchyus (sic vocat Arnulphus, Flandria comitem) de ejusdem monasterii (Blandiniensi) ordinatione & pristinæ monastice conversationis restauracione conceptum in anima sua de Spiritu sancto appetiens desiderium, consilium prudenter utile, atque

utiliter prudens adinvenit, à quo etiam perduetus anno humanati Verbi nongentesimo quadragesimo primo hanc aulam (monasterium Blandiniense) apostolicam, devota monachorum cohorte comitante, ingressus est. Ubi eliminato imprimis clericorum grege, Dominici scholam servitii, à beato olim Amando constitutam, restituit; & normam monastice regulæ, ut doctus à Domino, sapienter intendens, curavit.

D

200 Fuit ergò S. Gerardus, uti his verbis Historia præbatur,

docet laudata Historia, anno 941 in monasterium Blandiniense cum monachorum, ut loquitur, cohorte ab Arnulpho inductus; quā utique loquendi formulā, utpote cui mox subdit, Sanctum ibi monasticam restituisse disciplinam, velle videtur, illum dicto anno 941 ab Arnulpho Blandiniensi monasterio præfectum fuisse abbatem. Itaque spectatā Historia Translationis S. Wandregisili ac precipue quidem Chronicum Blandiniense auctoritate, certum appareat, Gerardum non citius quam anno 941 abbatis munere moderandum accepisse Blandiniense cœnobium. Sanderus jam sepius laudatus, utut ex dictis Gerardum jam ab anno 937 monasterio Blandiniensi præfectum fuisse abbatem, opinetur, Chronicum tamen Blandiniense, ut videtur, auctoritate motus, in Gandavo suo separatim excuso pag. 297 verbis supra adhuc recitatis etiam sic scribit: Canonici dejiciuntur ab Arnulpho marchyso ac comite, & monachi in hunc locum (Blandiniense monasterium) sunt restituti anno DCCCCXL, quibus abbas præficitur Gerardus Cellensis; quibus verbis aperiè etiam admittit, Gerardum anno 941 creatum fuisse Blandiniensem abbatem. Verū, ut hoc cum opinione, quā Gerardum jam ab anno 937 Blandiniensem abbatem exstitisse autumat, conciliat, eodem Opere pag. 299 sic scribit: Fieri potest, ut Gerardus Cellensis anno 937 abbas (Blandiniensis scilicet) constitutus fuerit, deinceps confirmatus ab Arnulpho marchyso ac comite anno DCCCCXL, quo anno reparatum est religionis culmen, submotique monachi (imò canonici) Regulares ab Aynardo abate, regnante Ludovico Pio, quondam introducti. Fuit itaque ex mente Sanderi S. Gerardus in abbatis Blandiniensis munere, quod jam ab anno 937 obtinuerat, anno 941 dumtaxat confirmatus.

E

201 Verū haec ejus opinio sat solido suffulta fundamento non videtur; hanc enim dumtaxat est amplexus, quod Gerardum ad annum 937 Blandiniensem abbatem à Meyerō scribi, perpetram putarit, uti jam supra dictum est. Et verò, quamvis etiam Meyerus, Gerardum jam ab anno 937 Blandiniensem exstitisse abbatem, disertè affereret, illius tamen, utpote scriptoris ab etate Gerardi nimium remoti, auctoritate moveri non debuit Sanderus, ut veritati illud esse indubia consonum, opinaretur. Ut ut sit, Chronicum Blandiniense, cui ex dictis S. Wandregisili Translationis Historia suffragatur, Gerardum tunc, cum in Blandiniense monasterium anno 941 canonicalis loco monachos induxit Arnulphus comes, creatum fuisse Blandiniensem abbatem, verbis supra recitatis luculententer docet. Quapropter, cum hoc, ut mihi equidem apparet, de Blandiniensi abbatis munere, quod tunc Gerardo confirmatum fuerit, nequeant intelligi, certum habeo, Sanctum non citius quam anno 941 Blandiniensi cœnobio ab Arnulpho, Flandria comite, præfectum fuisse abbatem, et si interim

941 abbas
fuit præ-
fatus.

A **interim** hoc monasterium unà cum omnibus aliis ditionis Arnulphi cœnobio abbatissive jam ab anno 937, cùm primum calculi morbo Arnulphum miraculose liberâsse, eo sensu, quem supra exposui, administrandum procurandum secundum jam dicta accepisset.

Modus & ordo, quo 202 Porro monasterii Blandiniensis ad Benedictinum institutum revocatio, Sanctique ad illud abbatis munere moderandum promotio, perpensis omnibus, quæ verbis hoc § jam rexitatis noster biographus, Blandiniense Chronicorum & S. Wandregisili Translationis Historia commemorat, hoc modo & ordine fuisse videtur peracta. Gerardus, ut primum à calenti morbo Arnulphum Magnum, Flandria comitem, sanarāt, mox, aut, quemadmodum apparet, brevi pōst omnes, quas hic sub ditione sua habebat, abbatias administrandas procurandasve anno 937 accepit, hasque inter Blandiniense, utrū à canonicis teneretur, exstitit cœnobium; Sanctus ex demandata sibi cura in religiosos monasteriorum incolas, ac in primis quidem in Regulares Blandiniensis cœnobii canonicos invigilare caput attenit; at verò hos moribus, qui religiosos viros decerent, reperit destitutos; certiorem rei fecit comitem, utque malo adhiberet medelam, verosimillimè est hortatus. Verum Blandiniensis canonici è primariis regionis familis, utpote qui, teste ad num. 67 biographo, ja&titarent se fere ventosa nobilitate, erant profici; hinc Arnulphus, ne forte à se primatum suorum averteret studia, nihil circa eos initio innovare est ausus.

¶ factum sit. 203 Verum, canonicis Blandiniensibus post ali- quod temporis spatium Gerardi monitionibus, ut apparet, nihil melioribus effectis, reque ad comitem delata, statuit hic tandem Blandiniense cœnobium ad rectam vivendi normam revocare. Hunc in finem Gerardo consilium suum aperuit, edoctusque ab hoc, quid factō opus esset, misit, qui Transmarum, Noviomensem ac Tornacensem episcopum, accerserent. Regiis hic negotiis detentus archidiaconum suum, qui vices suas suppleret, ablegavit. Archidiaconus, cùm primum ad comitem venit, canonicos Blandinienses, ut, posita canonicali ueste, monachalem assumant, efficaci oratione est hortatus, multisque ex his consilio huic non obtemperantibus, monachos Arnulphi iussu in Blandiniensi cœnobia constituit, hisque S. Gerardum, Cellensem à Cellensi S. Gisleni in Hannonia cœnobia, cui abbas prefuerat, nuncupatum, præfecit. Hic modus est, hic ordo, quo tandem, uti ex scriptoribus supra laudatis verosimile appareat, monasterium Blandiniense monachi, qui locum prius tenuerant, denuo suere consecuti; agente scilicet, quantum equidem puto, S. Gerardo, utpote qui ex dictis non uno ex capite a precipiè quidem ob raram vita sanctimoniam plurimam valebat apud comitem, à quo etiam proinde novis illis Blandiniensibus monachis abbas, fuit præfectus. Quid porro deinde in Blandiniensis cœnobii favorem, abbas huic jam præfectus, S. Gerardo egerit, § sequenti expono.

§ XVIII. In monasterium Blandiniense varias Sanctorum reliquias transtulit, & an id reædificandum curârit.

B **L**andinense monasterium, Normannis setulo nono in Flandria cadibus, incendiis ac vastationibus latè debacchanibus, ad miserum statum fuerat redactum, amiseratque etiam jam antea, ut dictum est, temporum injuria possesiones, ipsi quondam fidelium liberalitate collatas. Has ut ex parte saltem denuo illud seu potius monachi, in id jam restituti, acquirerent, Gerardus, jam Blandiniensis abbas, brevi, ut apparet, effecit. Mirans Codice Piarum donationum cap. 31 exhibet diploma, quod Arnulphus, Flandria comes, cognomento Magnus, Blandiniensibus monachis impertivit. Hoc Arnulphus Blandiniensi cœnobia restituit partem ex redditibus, quos beatus Amandus, primus loci conditor, à regibus ceterisque fidelibus impetrârat, id est, inquit lib. 44, num. 24 Annalium Benedictinorum diploma illud contrahens Mabilinus, censum, qui percipitur ex mansionibus ad Scaldim sitis, floralia prati portui adjacentis, & alia, quæ in charta Einhardi abbatis exprimuntur. Quæ omnia præter multa alia, in diplomate expressa, à monachis cum suo abbatे possideri ea lege vult comes, ut ibidem ad amissim Christo serviant, uti faciebant tempore S. Amandi, ad cuius etiam præscriptum ut abbatem sibi eligant, permittit. Porro, ut causam, ob quam hoc diploma hic commemorem, etiam èdicam, vix dubito, quin id, agente potissimum S. Gerardo, Blandiniensibus fuerit concessum.

205 Etenim religiosorum veridicorumque virorum hortatu fere illud, quasi à gravi somno excitatum, imperiisse, Arnulphus indicat. Hinc reor, Gerardum, cùm hic summa apud comitem autoritatis fuerit, verosimiliter exstississe unum, ac forte quidem præcipuum è religiosis illis veridicisque viris, quorum hortatu pyramemoratum diploma se dedisse, Arnulphus innuit. Et verò, ut id credam propensius, facit tempus, quod datè diplomatis epocham constituit, quodque ex discordis partim cum anno Christi 941, partim cum anno 942 congruit. Hoc enim anno S. Gerardus Gandavi exstii, & monachis in Blandiniense cœnobium canonicorum loco inductis abbas tunc primum fuerat secundum jam dicta præfectus; unde sat verosimile fit, Sanctum apud Arnulphum tunc instituisse, ut monasterio, cui abbas ab ipsomet recens erat præfectus, eam saltem possessionum, injustè quondam ei subtraharum, partem, qua alendis monachis ibidem tunc degentibus sufficeret, restituiri curaret. Sane ut vix dubitem, quin id tunc Gerardus fecerit, facit etiam sollicitudo paterna, quâ Sanctus indubie eniuit, quâque monachorum, quos cura sua tum primum accepérat demandatos, necessitatibus voluerit prospectum. Accedit, Gerardo, ut apparet, maxima cura fuisse, ut Blandiniense cœnobium monachorum numero augeret; unde verosimile fit, de cœnobii quoque provenientibus, quibus hos aleret, amplificandis fuisse sollicitum, instituisseque proinde apud Arnulphum comitem, ut quasdam saltem ex ablatis quondam monasterio possessionibus restituendas curares, restitutio nemque diplomate confirmaret.

AUCTORE
C. B.
restitu-
tione
nemque di-
plomate,

- B** 206 Itaque, omnibus perpensis, verosimile tum nondum fuisse, ex jam suprà dictis liquet. D
 sanè apparet, prememoratum diploma, instantie potissimum apud Arnulphum comitem Gerardo, in monasterii Blandiniensis favorem fuisse impetratum. Neque est, cur quis opponat, divitias secundum dicta minimè appetuisse Gerardum. Quanvis enim id veritati inducere consonet, verosimile tamen non est, Sanctum etiam de facultatibus monasterio suo necessariis, huicque de jure debitis sollicitum non fuisse. Porrò nota chronicā, quam, quo de agimus, diploma prefert, partim, ut jam dixi, cum anno 941, partim cum anno 942 coincidit. Etenim in fine hanc in modum signatur: Actum Blandiniensi cœnobio, regnante Ludovico anno.... vi, filio Caroli regis reclausi; hic autem per Carolum regem designatur Carolus Simplex, Francorum rex, qui Peronæ in carcere, ut Frodoardus in Chronicō aliquique scriptores testimoniūt, anno 929 obiit, hincque Ludovicus, Transmarinus nempē, illius filius, quo regnante, diploma datum notatur, filius Caroli reclausi nuncupatur. Verum, inquires, cùm Carolus Simplex ex dictis anno 929 obierit, qui potest regni Ludovici Transmarini annus sextus, qua diplomatis nota est chronicā, cum anno Christi 941 aut 942 componi, cum quo usque tamen partim eam componi jam afferri? Mirans in senarium annorum numerum, quo diploma signatur, ita observat: Corruptus haud dubiè est annorum numerus. Ponatur itaque annus xvi Ludovici regis, ab obitu patris Caroli Simplicis computando. Obiit is anno DCCCLXXIX Peronæ in carcere (ut Flodoardus in Chronicō testatur) ideoque hic Reclausus dicitur.
- C** 207 Ita Mirans, quod scilicet regni Ludovici Transmarini epocham ab anno 929, quo Carolus Simplex, pater ejus obiit, repeti existimari, sicque annus Ludovici Transmarini sextus deducat ad annum 935 aut seq., quorum altero diploma certissimè nequit esse datum. Verum epocha illa non ab hoc anno, sed ab anno 936, quo Ludovicus, ex Anglia à Francia proceribus revocatus, Francorum rex primū coronatus est, repetitur. Communis hec est hodie eruditorum opinio, qua etiam à pluribus scriptoribus, hosque inter à Mabillonio lib. 6 de Re diplomatica pag. 568 & seq. validis rationum momentis probatur. In hac porrò cùm ab anno 936 usque ad annum 942 anni sex excurrant, annus regni Ludovici Transmarini sextus, quo prememoratum diploma signatur, cum anno Christi, ut supra afferui, 941 aut certè 942 congruit; tamen uno autem quād altero ex binis hisce annis datum esse potest diploma. Porrò cùm ex dictis Gerardus anno 941 monasterio Blandiniensi primū prefectus sit abbas, eodemque anno aut sequenti prefatū diploma ab Arnulpho impetrārit, liquet hinc jam Sancto, ut primū monasterii Blandiniensis abbas factus est, nihil magis cordi fuisse, quād ut illud non tantum ad strictiorem Regularię Benedictinę disciplinam revocaretur, verum etiam ut congruis donaretur redditibus. Hoc scilicet etiam curabat sollicitus providusque Pater, ut, qui ibidem monasticam amplectentur vitam, nullā rerum temporalium curā distracti liberi possent Deo vacare. Queri insuper hic jam potest, an Sanctus Blandiniense monasterium, quod à Normannis ad modum ferè Bavonianī monasterii, non tamen, nisi ex dicendis patescat, quantum ad omnia adficia, fuerat eversum, readificandum cararit. Id anno 941 readifica-
- 208 Verum Meyerus in Flandria tum Chronicis, tum Annalibus ad annum 944 sic scribit: Tertio Nonas Septembris corpora divorum Wandregisili, Ansberti & Vulfranni ex Bononia, maritima Morinorum urbe, Gandavum in cœnobium Blandiniense à Magno (Arnulpho, Flandriæ comite) translata, submotique monachi (imò canonici) Regulares ab Aynardo abba, regnante Ludovico Pio, introducti. Levatum ex ruinis restitutumque monasterium, decimisque ac possessionibus adeò locupletatum, ut non abs re Arnulphus sit reparator vocatus Blandini. Quibus verbis, ut apparet, indicat, Blandiniense monasterium anno 944 fuisse readificatum. Verum is scriptor verbis jam recitatis etiam docet, anno illo monachos canonici ibidem primū fuisse substitutos, quod certissimè à vero alienum est, ut liquet ex jam dictis atque insuper ex Arnulphi, Flandriæ comitis, diplomate, jam mox memorato. In hoc enim, quod ex dictis anno 941 aut certè non serius, quād anno 942 fuit emissum, religiosos Blandiniensis cœnobii incolas monachorum nomine plus semel Arnulphus distinguit, ut adeò jam ab anno 941 aut certè anno 942 monachi canonici ibidem essent inducē substituti. Cū ergo Meyerus in tempore, quo hoc factum sit, assignando hallucinatus sit, mirum non est, si ab anno quoque, quo Blandiniense cœnobium readificatum sit, forte aberret. Et verò eum ab anno, quo id acciderit, re ipsa aberrasse, indubitatū mihi apparet.
- E** 209 Etenim Mirans in Diplomaticis Belgicis cap. 25 exhibet diploma, à Ludovico Transmarino in Blandiniensis monasterii favorem anno 950 concessum; in hoc autem Ludovicus ita loquitur: Notum esse volumus omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, præsentibus scilicet & futuris, quoniam nostræ dignitatis adiens præsentiam Arnulphus comes & marchio nobilissimus nosterque consanguineus clarissimus nobis reuelit dolendo, quoddam cœnobium à beatissimo Amardo præsule, sub Regulari monachorum norma, nobiliter secus eastrum Gandavum super Scaldi fluenta olim constructum fuisse, quod antiquitus vocabatur Blandinus, nunc verò vocatur . . . monasterium penitus modò . . . destructum. Hac, ut etiam ex subsequentibus diplomatis verbis liquet, de Blandiniensi cœnobio ad annum 950 Ludovicus; illud ergo hoc anno jacebat adhuc penitus destructum, ac proin anno 944, imò etiam anno 950, readificatum nondum fuerat. Attamen, cùm ex dictis anno 941 in Blandiniense monasterium monachi fuerint inducti, erit fortasse nonnemo, cui illud anno 944, imò etiam anno 950, readificatum nondum fuisse, parum verosimile appareat. Verum respondeo, Blandiniense monasterium à Normannis non ita penitus fuisse destructum, quin aliqua ex eo adhuc supereffent adficia, monachorum habitationi idonea. Liquet id ex eo, quod, ut ex jam dictis facile colliges, à canonici, cùm monachi eò fuere inducti, inhabitaretur, nec annis inveniatur fuisse readificatum.
- F** 210 Ex eo ergo, quod monachi anno 941 in Blandiniense monasterium fuerint inducti, consequens non est, ut hoc fuerit vel anno illo, vel certius, aut certè ante annum 944 aut 950 readificatum. Nec est, cur quis etiam in medium adducat verba ex S. Wandregisli Translationis Historia, num. 199 huc transcripta. His enim non de Blandiniensi monasterii readificatione, que
- anno 944.
- readificatus
nondum es-
tat.
- anno

A anno 941 vel à Gerardo, vel, hoc saltē hortante, facta sit, sed de ejusdem quantum ad disciplinam reformatione, à Sancto fedelè tunc procurata, dumtaxat agitur, uti vel ex sola dictorum verborum lectione fiet perspicuum. Et verò in ipsamet Translationis S. Wandregisili Historia (vide hanc apud nos tom. v Julii) monasterii Blandiniensis reædificatio non narratur, nisi post relatam, quæ anno 944 mense Septembri accidit, S. Wandregisili translationem. Speciæ adeò ordine, quo res in ipsamet laudata Historia narratur, Blandiniense monasterium anno 944 reædificatum nondum fuit. Verùm an id brevi post annum 944, seu potius brevi post annum 950, per Arnulphum Magnum, Flandriae comitem, hortante forsan Gerardo, reædificatum non fuit? Sacrum istud ædificium à fundamentis per Arnulphum, qui ad annum usque 964 vitam produxit, fuisse reædificatum, certum omnino est atque indubiatum. Constat id scilicet ex Arnulphi secundi seu junioris, Flandriae comitis, diplomate, quod Supplementi ad diplomata Mirai parti secunda, cap. 19 exstat insertum.

B
certissimè
Arnulphus,
Flandriae co-
mes, à S. Ge-
rardo

211 In hoc enim, quod Lotharii Francorum regis anno 19, qui parvum sum anno Christi 972 congruit, datum notatur, Arnulphus junior, Arnulphi senioris seu Magni ex Balduno filio nepos, ait, fæse, que ibidem exprimit, dare monasterio, seu, ut loquitur, ad monasterium vocabulo Blandinium in primordiis ab apostolico patre sanctissimo pontifice Amando constructum, atque in honore principis Apostolorum, beatissimi Petri, & doctoris gentium Pauli consecratum, processu verò temporis ab avo meo Arnulfo excellentiori à fundamentis exstructum ædificio, ut intuentum patet oculis, in quo dominus abbas Womarus non modico Regularium collegio monachorum industrius pastor præesse videtur. Dubitandum ergò non est, quin ab Arnulpho Magno, junioris Arnulphi avo, Blandiniense cœnobium à fundamentis fuerit reædificatum. At verò an id, hortante etiam S. Gerardo, fuit effectum? Res pendet à tempore, quo Arnulphus Magnus sacro illi ædificio manum applicauit. Quod si enim id ante annum 956 non fecit, vero summiliter ad illud à S. Gerardo, utpote qui tunc ex dicendis Blandiniensis cœnobii præfecturâ se jam abdicasset, non fuerit extimulatus; at contrà si opus ante annum illum, aut certè ante annum 955 fuerit aggressus, vero summiliter ad id à Sancto, utpote tunc ex dicendis Blandiniensi adhuc abbate, fuerit excitatus. Ut ergò hic quidpiam definiri queat, in tempus, quo Arnulphus Blandiniense cœnobium reædificaverit, inquiror. In Siegerberto Mirei ad annum 960, quo jam obierat Gerardus, in Additionibus hæc leguntur: Hoc anno ab Arnulfo, marchiso Flandrensi, Blandiniense cœnobium in majori elegantia est constructum; quod opus mensa Maio est inceptum. Sanderus in suo Gandavo separatis excuso pag. 301, id ipsum factum statuit anno 959, cum Womarus, qui Gerardo in Blandiniensis cœnobii præfecturam proxime successit, aliquot jam annis hanc adivisset. Gerardus enim, uti infra probabo, vel anno 954 vel seq. præfecturâ illâ spon- te cessit, siue loco Womarum substituit.

C
verosimili-
mè ad id im-
pulsus, in-
ter annum
950 & 956
instauravit,

Oktobris Tomus II.

Julii num. 52 & seq. de Arnulpho Magno, **AUCTORE**
Flandria comite, sic habet: Igitur divæ memoriarum
C. B.

Arnulphus atque marchisus cluentissimus immensam, quam erga memoratum locum (*monasterium nempe Blandiniense*) & præfatorum corpora Sanctorum (*Ansberti nimirum & Wandregisili*) habuit devotionem in mente, demonstravit in opere. Destructa verò basilica (*Blandiniensis*) sancti Petri, ad quam tantorum delata sunt patrocinia Sanctorum, quia tam habitationi monachorum, quam frequentiæ promiscui sexus pro parvitate sui erat incongrua, funditus in quadam majori elegantia reædificavit, perfectamque opibus ditavit; villas quoque & prædia quamplurima, atque alia utensilia, ecclesiasticis congrua ministeriis, in auro & argento plena contulit animi devotione; insuper ipsorum corpora Sanctorum honorificentissimè inclusi auro & argento. Post autem succedenti tempore transtulit ad eundem locum corpora sanctorum Gudwali & Bertulfi, confessoris Christi, de Bononia civitate; quibus ex verbis consequens est, ut Arnulphus ante annum 956 aut etiam foris ante annum 955 monasterium Blandiniense reædificari. Illis quippe apertissimè indicatur, prius hoc fecisse Arnulphum, quam SS. Gudvali & Bertulfi corpora Bononiæ seu potius Boloniæ ad Blandiniense cœnobium translatisse: hac autem translatio sub finem vel anni 954 vel 955 facta est, ut infra dilucide probabo. Nam verò, cum ex diëlis monasterium Blandiniense nondum etiam anno 950 reædificasset Arnulphus, consequens est, ut illud hunc annum inter & annum 956 aut etiam annum 955 omni dubio procul reædificari. Quapropter, cum S. Gerardus tunc adhuc ex dicendis monasterio Blandiniensi abbas presuerit, Arnulphum verosimiliter pro ea, quæ apud hunc valebat, auctoritate ad sacram illud ædificium instaurandum extimularet.

213 Porro Sanctus etiam ad Blandiniensis monasterii reformationem, atque id quidem, ut ex iam diëlis facile colliges, antequam ad ejusdem reædificationem induxerit Arnulphum, strenuissimè, etiam cum vita sue periculo, laboravit, ut biographus num. 67 & binis seqq. docet. Nec verò hic fructu caruit opera à sancto Viro tam diligenter impensa. Docet id apud nos tom. v Julii Historie Translationis S. Wandregisili scriptor num. 22 per verba partim hic jam transcripta sic scribens: Ubi (in monasterio Blandiniensi S. Gerardus) Dominici scholam servitii restituit; & normam monasticæ Regulæ, ut doctus à Domino, sapienter intendens, curavit. Quamplures verò tanti exemplo Magistri excitati, cœperunt voto monasticæ disciplinæ hic confluere, cervicem cordis edomare, jugum Domini suave suscipere. Et contigit in brevi, ut hoc Dominici ovilis cœnobium numero & merito dilatatum, nobilissimis per omnia non ignobilis probaretur cœnobii. Sanctus ergò, uti ex his scriptoris laudati verbis intelligitur, in reformando Blandiniensi monasterio plurimum profecit, atque id quidem temporis spatio non admodum longo, quamvis interim illud, ut Iperius in Chronico Bertiniano cap. 24 indicare videtur, brevi temporis spatio non ita perfectè reformatum fuerit, quin adhuc Gerardi presentiæ operaque eguerit. Quid porrò, inventa jam in Blandiniense cœnobium strictrori Benedictini instituti disciplina, à Sancto nostro, quod huc etiam pertinet, atque id quidem, antequam illud instauratum esset, faclum sit præterea, nunc expono.

E

inque illud,
cum nondum
instauratum
esset.

F

AUCTORE

C. B.
per S. Gerar-
dum corpora
SS. Wandregisili & Ans-
berti anno
944;

214 Corpora SS. Wandregisili & Ansberti, irrumpentibus seculo nono ac decimo frequenter in Galliam Normannis, è Fontanellensi S. Petri ecclesia, mutatis sepe sedibus, Bolonię tandem, uti in Opere nostro ad xxii Julii Commentarii ad Vitam S. Wandregisili prævii num. 35 & seq. exponitur, fuerant translata. Arnulphus Magnus, Flandria comes, cui ab anno 933 Bolonia parebat, id andierat; volens autem Blandiniense cœnobium, quod jam redditibus anxerat, sacris etiam Sanctorum locupletare reliquias, animum adjecit, ut eò è Boloniensi civitate duorum illorum Sanctorum corpora transferret. Comes itaque hujus rei gratiâ, assumptum secum S. Gerardo, Bolonię versus iter arripit, sacraque illa pignora à Wicredo, Blandiniensi seu Taruanensi episcopo, utut invito, sequeque opponentibus nonnullis, acquirit, hisque etiam S. Vulmari, abbatis Silviacensis, reliquias adjungi imperat S. Gerardus. Qui hec facta sunt, uti & qua ratione ficer ille reliquiarum thesaurus ab Arnulpho per Gerardum Gandavum sit translatus, quantâque confluenis undequaque populi letitiâ in Blandiniense cœnobium invectus, docet apud nos à num. 24 usque ad 47 plus semel jam laudata translationis S. Wandregisili Historia. Ad hanc adeò brevitatis studio curiosum lectorum remitto; quem tamen adhuc duo hic monitum velim; ac primum quidem est, prefatas sacras exuvias anno 944 mense Augusto e civitate Boloniensi Gandavum esse adveclas, quamquam ad Blandiniense monasterium, ut in Historia mox iterum laudata num. 46 dicitur, non ante tertium mensis Septembris ejusdem anni diem advenerint; alterum verò, id, quod in hac insuper de corpore S. Wlfranni cum duobus aliis SS. Wandregisili & Ansberti corporibus Gandavum pariter translato afferitur, à veritate esse alienam, prout solidè a nobis ad diem xx Martii pag. 161 demonstratur. Hac sunt, quæ de SS. Wandregisili & Ansberti corporibus, ab Arnulpho per Gerardum ad Blandiniense cœnobium, cum hoc nondum instauratum esset, translatis, commemorare visum est.

cùm verò
jam restau-
ratum effet,
SS. Guduali
& Bertulphi

215 Proximum nunc est, ut de SS. Guduali aut, ut alii scribunt, Guduali aut etiam Guduali episcopi & Bertulphi abbas corporibus, ab Arnulpho per Gerardum ad Blandiniense monasterium, cum jam hoc instauratum esset, pariter translatis nunc agam. De S. Bertulpho abbate auctum est apud nos ad diem quintam Februarii; de S. Guduali verò ad diem vi Junii. Ac Henschenius quidem Vitam S. Guduali, quam ibidem dat, à Blandiniensi seculi duodecimi monacho anonymo scriptam putat; Bollandus verò Vitam S. Bertulphi, quam ad diem quintam Februarii diem typis vulgat, circa annum 1073 à monacho item Blandiniensi anonymo litteris mandatam statuit. Porro tam in Vita S. Guduali, quam in Vita S. Bertulphi refertur, amborum horum Sanctorum corpora Gandavum ab Arnulpho per Gerardum uno eodemque tempore fuisse translata; verum in hac ex Harlebeca corpus S. Bertulphi, cui S. Guduali corpus, aliorumque Sanctorum reliquia juncta fuerint, Gandavum translatum memoratur; in illa verò corpus S. Guduali Monasterio, Gallicè Montrueil, ab Arnulpho, Flandria comite, qui hoc Picardia oppidum aliquandiu obtinuit, per Gerardum Gandavum translatum unà cum S. Bertulphi reliquiis afferitur, nulla facta Harlebeca mentione, quod ibi forte S. Guduali corpus non din substituerit, nepte eò forsan Mona-

steriolo dumtaxat allatum, ut inde propediem una cum corpore S. Bertulphi Gandavum transferretur. Ceterum utraque laudata Vita eam, qua de hīc agimus, translationem tertio Decembris die collocat; annum verò neutra definit: anno tamen 954 ant seq. facta videtur, uti ostendam cùm prævie, uti, quam Gerardus in illa partem habuerit, pateat, utriusque Vita verba huc spectantia descriptero.

D

que posterior
translatio,
cujus hic ex
Vita S. Gu-
duali

216 Vita S. Guduali scriptor apud nos ad sextam Junii rem his verbis nsm. 51 commen- morat: Unde (è monasterio Blandiniensi) ac- cersito venerando Gerardo abbe, ecclesiasti- cae religionis & monastici ordinis industria prä- polleant, cum auctoritate episcopi ejusdem (Tornacensis) diceceos, hujuscemodi officium (transferendi corpus Guduali Arnulphus Flan- dria comes) injunxit, ad quod affectum suum magna Dei gratia incitavit: venerabilis verò Abba vota gratiarum Deo persolvens, fidele negotium fideliter suscepit, fidelius peregit; & suscepto cum fide & tremore magno pre- tiostis corporis thesauro, cum gazis membrorum nulli pretio conferendis egregii confessoris Do- mini Bertulphi, magna clericorum & monachorum coinitante cohorte, in monasterium detulit beatorum Petri & Pauli Apostolorum, quod sicutum est in monte claro, Blandinium nomine nuncupato. Convenit autem populus utriusque sexus innumerabilis, manibus applau- dens, & in voce exultationis Deum benedi- cens; qui geminas has duarum gemmarum mar- garitas de inestimabili pietatis suæ thesauro de- stinavit, & in ornamentum ecclesiae suæ cuna- tanto decore collocavit. Quod actum constat

E

III Nonas Decembris, Lothario quidem rege in sceptro Francorum jus regium agente, Do- mino autem & Salvatore nostro Jesu Christo, angelorum totiusque mundi monarchiam cum Patre & Spiritu sancto moderante. Hec, que ad Gerardum pertinent, Vita S. Guduali; aco- cipe nunc etiam, quæ ad illum in Vita S. Ber- tulphi spellant.

Ex Vita S.
Bertulphi

217 Hec num. 33 sic memorat: Ea tempe- state (cùm scilicet de sacro S. Bertulphi corpore Gandam transferendo cogitaretur) in monaste- rio Blandinio Gerardus merito & officio abbas degebat, cuius consiliis gloriosus marchio (Arnulphus, Flandria comes) libenter utebatur. Qui cùm titulos nobilitatis nobilius etiam orna- ret moribus probitatis, cunctis penè Galliæ cœnobiis & präesse & prodesse dignus inven- tus est. Quo accito, prädictus marchio de transferendis Sancti (Bertulphi abbas) reli- quiis, communicatis cum eo consiliis, pertra- stat. Tum utrique visum est, ut memorati Sancti pignora Blandinium transferrentur. Placuit etiam ea optimatibus sententia, ut tanti con- fessoris pignoribus Blandiniensis ecclesia ditare- tur. Cùmque tam ecclesiasticis quām politicis ordinibus ita esset deliberatum, sanctissimi con- fessoris Bertulphi membra levantur, transfe- renda eò, quòd jam diximus, non sine magna tum präcedentium, tum subsequentium gratulatio- ne. Nec solus hic Sanctus tunc transferri vo- luit, sed in consortium translationis ejus ossa B. Gudiali adjuncta sunt; atque etiam mem- brum unum B. Audomari cum dente ipsius, reliquiæ quoque sanctissimi Bertini in augmen- tum gloriæ ejus. O quām lātum populis, un- decimque concurrentibus, in illa die spectacu- lum sicut, cùma ante sanctissimas reliquias hinc

ee-

A ecclesiastica pompa cum crucibus & lampadibus, inde aulicus marchionis procederet se natus cum fascibus. Et licet ex utraque parte impensus honor minor esset, quam pro Sancti meritis, omnem tamen gloriam principum adequavit.

218 Facta est autem translatio hæc tertio Nonas Decembri, cum Adventum Domini Ecclesia pro more celebrat, cum etiam in adventu Sancti Christi sibi advenisse exultavit, præsertim cum in Sanctis & Electis Christum habitare, nemo ambigat. Erat præcipue idoneus hujus translationis minister una cum religioso grege monachorum abbas, quem diximus, Gerardus, cuius prudenti dispositioni gloriosus marchio credidit, quidquid in translatione illa agendum videretur. Qui in monasterium Blandiniense, cui ipse tunc præfuit, sacrosanctos artus transtulit, ac in Orientali abside cum magna psallentium melodia reposuit. *Hæc sunt, que in Vita S. Bertulphi circa hujus & S. Guduvali translationem debent ad S. Gerardum referri. Ex illis porro & ex verbis è Vita S. Guduvali, suprà hoc pariter transcriptis, quisque, quantum opinor, facile jam intelliget, quam in dicta translatione Sanctus noster partem habuerit. Restat ergo, ut in annum, quo duorum illorum Sanctorum, Guduvali scilicet & Bertulphi corpora Gandavum fuerint translata, nunc inquiram.* Id actum constat, ut his verbis suprà adhuc recitat tradit *Vita S. Guduvali*, III Nonas Decembri, Lothario quidem rege in sceptris Francorum jus regum agente. Lotharius, Caroli Simplicis ex Ludovico Transmarino filio nepos, Francorum regnum pridie Idus Novembris anno 954, ut inter eruditos convenit, capessivit. Citius adiò, quam hoc anno illa, qua de agimus, SS. Guduvali & Bertulphi translatio peracta non fuit. Ast an etiam serius non evenit?

anno 954
sui sequenti
a Gerardo
fuit peracta.

B translatione Sanctus noster partem habuerit. Restat ergo, ut in annum, quo duorum illorum Sanctorum, Guduvali scilicet & Bertulphi corpora Gandavum fuerint translata, nunc inquiram. Id actum constat, ut his verbis suprà adhuc recitat tradit *Vita S. Guduvali*, III Nonas Decembri, Lothario quidem rege in sceptris Francorum jus regum agente. Lotharius, Caroli Simplicis ex Ludovico Transmarino filio nepos, Francorum regnum pridie Idus Novembris anno 954, ut inter eruditos convenit, capessivit. Citius adiò, quam hoc anno illa, qua de agimus, SS. Guduvali & Bertulphi translatio peracta non fuit. Ast an etiam serius non evenit?

219 Meyerus illam ad annum 959 refert; sed sic manifestissime hallucinatur. Fuit enim, ut ambo SS. Guduvali & Bertulphi biographi verbis proximè recitatis testantur, tertio Decembri die horum Sanctorum, qua de hī sermonem facimus, peracta translatio. Quapropter, cum Gerardus, fatente ipsomet Meyeru, anno 959, III Octobris die obierit, qui potuit III Decembri

die translationis, anno 959, ut ex dictis vult Meyerus, peracta, curam gerere præcipuum, ut timen gessisse eum, ambo SS. Guduvali & Bertulphi biographi verbis proximè buc transcriptis pariter testantur? Bollandus noster ad quintam Februarium in Commentario ad Vitam S. Bertulphi previo de translatione illa num. 8 sic scribit: Si, ut ejusmodi fieri translationes solent, die Dominica ad celebriorem exciendum populi concursum peracta est, oportet an. cmlv contigisse, quo dies III Decembri in Dominicam incidit. Sanè, cum translatio, de qua hic quæstio est, facta sit ex dictis, cum jam Lotharius, qui anno 954 regnare incepit, Francici regni habens teneret, sat verosimile appareat, contigisse illam anno 955, quo dies Decembri tertia, ut computanti patebit, in Dominicam incidit. Verum, quando translatio contigit, Gerardus Blandiniensis cœnobio adhuc prærat, ut S. Bertulphi biographus his verbis suprà adhuc recitatis diserte testatur: Qui (sanctus Gerardus) in monasterium Blandiniense, cui ipse tunc præfuit, sacrosanctos (SS. Guduvali & Bertulphi) artus transtulit ac in Ori-

Oktobris Tomus II.

entali abside cum magna psallentium melodia reposuit. Gerardus ergo SS. Guduvali & Bertulphi corpora anno 955 non transtulerit, nisi ad hunc usque annum, & quidem ferè elapsum, cœnobii Blandiniensis gesserit prefectorum. Quapropter, cum dubium sit ex dicendis, Sanctus ne jam tum ab anno 954, an à sequenti tantum cœnobii Blandiniensis, substituto sibi Womaro, prefectorum abdicari, dubium quoque est, anno 954, an sequenti SS. Guduvali & Bertulphi corpora transtulerit. Hanc adeò translationem, cum nihil suppetat, quò ei annum definitum assignem, vel anno 954 vel 955 peractam, sub disjunctione statuo, & rebus à Sancto in Blandiniensi cœnobia gestis finem impono.

§ XIX. Sithiense seu S. Bertini monasterium abbatis munere gubernandum accipit, hocque ad primævam disciplinam revocato, Gandam revertitur.

E
Sancto Bertini
mianum mo-
nastrum
reforman-
dum datur.

N Obilissimum S. Bertini seu Sithiense Audomaropoli in Artesia cœnobium Gerardi atate, quemadmodum & plura alia, à primæva Benedictini instituti disciplina multam desciverat; quod partim ex monachorum id occupantium ac temporum perturbatissimorum vitio, partim ex rectorum seni abbatum secularium, à quibus diu occupatum fuerat, incuriā & culpa evenerat. Jam, inquit ad annum 944 in Annalibus Benedictini lib. 44, num. 71 Mabillonius, quadraginta minimum anni erant, ex quo hæc (Sithiensis) abbatia ejus (Arnulphi Magni, Flandria comitis) patri Balduno, Adoloffo fratri, atque ipsi Arnulfo, laicis hominibus, tradita fuerat, & sic ex rectorum incuria vel potius defectu à pristina religione defecerat. At verò Arnulphus Magnus, Flandria comes, cui Gerardus, Blandiniensi cœnobia ad pristinum Benedictine Regula institutum revocato, suam ad reformanda monasteria industriam jam probarat, Sithiensis monasterii, quod collapsum ibi religionem redintegrandam cureret, prefectorum abdicat, illudque Sancto pro arbitrio gubernandum reformandumque committit. Ut autem, inquit num. 70 biographus, brevitati serviamus, & plura omittentes, pauca recolamus, quam strenuè etiam beati Bertini cœnobio aliquamdiu præfuerit, reticemus, quámque saporosos disciplinæ Regularis inibi protulerit fructus. Sanctus ergo, teste biographo, aliquamdiu Bertiniano cœnobio abbas præfuit, illudque, ut etiam innere videtur, ad stricioram disciplinam revocavit. Verum quo anno primum dicto monasterio, ut id reformaret, abbas fuit prefectorus? Id iterum non docet biographus; dubitandum tamen non appetet, quin id anno 944 contigerit.

221 Iperius, Bertiniiani cœnobii seculo 14 abbas, in Chronico S. Bertini cap. 23 refert duo miracula, quorum alterum in Athala, ipsiusmet comitis Arnulphi uxore; alterum in Waltero, Rodulphi Sithiensis prætoris filio, S. Bertini meritis paratum fuerit, ac dein ita memorat: Tunc verò specialiter Arnulfus comes & abbas noster, visis miraculis prænarratis, quæ Deus, ipso præsente, per merita beati patris nostri Bertini dignatus est operari, compunctus corde intrinsecus atque dolens, hic (*in monasterio Sithieni*

Mm 2

Iperius id
anno 944 sa-
lum

AUCTORE

C. B.

thieni seu S. Bertini) religionem monasticam, dudum à beato Bertino constructam & fortiter observatam, & nunc quadraginta annis vel circiter, patris sui & fratris atque sui incuria prorsus abolitam, ut pristinam religionem exstret, & locum istum antiqua sanctitate nobilitaret, sanctum Gerardum hunc, de quo sermo nunc habitus est, qui quasi solus religionis destructionem in his partibus obserbat, ad se vocavit, & ut hic ordinem reduceret rogans, hanc abbatiam & monachorum regimen ei concessit anno Domini CMXLIII. Ac iterum infra, paucis dumtaxat interpositis, cap. 24. in eamdem fere scripta sententiam. Verba etiam hoc transcribo.

scribit, eique assentiendum videatur.

B** substitutum*

222 Sic habent: Cujus (*santii Gerardi*) fama virtutum undequaque diffusa ad aures Flandriæ comitis Arnulfi Magni tunc abbatis nostri pervenit; qui comes inclitus, viso miraculo, quod, eo praesente, in uxore propria sua Deus per merita beati Bertini dignatus est operari, itemque miraculo de filio prætoris hujus (*Sithiensis scilicet*) villa, consideransque, hunc locum, in quo semper religio ab eodem patre constructa vigererat, jam patris sui fratreisque atque sui, utpote laicorum, incuria totaliter à sancta religione destituta*, compunctus corde vehementer indoluit, &, accersito domino sancto Gerardo, ipsum rogat & deprecatur, ut religionem hic abolitam reparare velit; quod dum beatus Gerardus annueret, comes abbatiam in manibus ejus resignavit, & eum à Wifrido, Morinorum episcopo consecrari fecit in abbatem anno Domini nongentesimo quadragesimo quarto. *Santius ergo secundum laudatum Iperium anno 944 monasterium Sithiense abbatis munere gubernandum reformandumque ab Arnulpho Magno, Flandriæ comite, accepit; Iperio autem assentitur Mabillonius supra laudatus, idque ipsum etiam faciunt Meyerus, Sanderus aliquique scriptores, qui de re illa tractarunt, unanimi consensu omnes, ut dubitandum non videatur, quin re ipsa etiam anno illo acciderit, ut Arnulphus Magnus, Flandriæ comes, Gerardum Sithiensis cœnobio, ut hoc ille ad strictiorem disciplinam revocaret, abbatem prefererit.*

Ut abbatis ista Arnulphus sese abdicaret,

C

223 Verum Iperius verbis hoc jam transcriptis innuere etiam videtur, Arnulphum absque prævia Gerardi opera admonitione fuisse inflexum, ut Bertiniani cœnobii prefectorum abdicaret, sibique Virum, monastica vita gnarum, à quo id ad primævum Benedictini instituti revocaretur rigorem, abbatem subrogaret; id autem parum verosimile appetet. Gerardus enim jam ab anno 937, quo omnes, ut secundum dicta appareat, divisionis Arnulphi abbatias, ac proin etiam Sithiensem, administrandas accepit, in monachorum Sithiensem mores vivendique normam verosimiliter invigilarat, collapsamque proinde apud illos esse disciplinam monasticam, diu jam observarat, cùm Arnulphus anno ex dictis 944 Sithiensis abbatia, cui, ut laicus, pro pravo seculi decimi more abbas preerat, regimen depositus Gerardoque transcriptis. Hinc porro & ex singulari, quâ *Santius tenebatur, disciplinam monasticam restituendi cura verosimillimum sanè fit, primò quidem, diu etiam ante annum 944 institisse eum apud Arnulphum, Flandriæ comitem, ut hic abbatia Sithiensi, utpote, quid abate monacho careret, à primevo instituto digressa, sese abdicaret, virumque monastica vita legibus imbutum abbatem ei preficeret;*

ret; deinde verò principem püs tandem Gerardi, qui plurimam ex dictis apud eum valebat, aliorumque foris religiosorum virorum monitis impulsum, anno 944 abbatia illa sese abdicasse, abbatemque ei, qui collapsam ibi religionem restitueret, prefecisse Gerardum.

224 Itaque iniciari quidem nolim, Arnulphum, Flandriæ comitem, ut abbatis Sithiensi sese abdicaret, hancque ad strictiorem disciplinam revocandam curaret, binis miraculis, altero in Athala, uxore sua, altero in Waltero, praetoris Sithiensis filio, patratis fuisse permotum; attamen id his solis factum non reor: quā merito autem ita existimem, intelliges etiam vel ex eo, quid miracula illa, uti ipsem Iperius cap. 23 citato testatur, jam ab anno 938 fuisse patrata, nec tamen ante annum 944 sese abbatis Sithiensi abdicaret Arnulphus; quod argumento esse videtur, principem hunc id non fecisse, nisi cum jam miraculis, quae in S. Bertini ecclesia presens viserat, accessissent alia incitamenta, que pia Gerardi aliorumque religiosorum virorum monita verosimiliter fuerint. Mabillonius in Anna libus Benedictini lib. 44, num. 71 autumat, partim memoratis S. Bertini miraculis, partim S. Gerardi instituta factum esse, ut Arnulphus, abdicata Sithiensi abbatia, pristinum splendorem sacro huius loco reddendum curaret. Mabillonio, uti ex jam dictis liquet, propensi assentior, nec dubito, quin idem mecum facturi sint omnes, qui, quae jam disputata sunt, utrumque expenderint. Ut adeò Arnulphus Sithiensi abbatia se abdicaret, disciplinamque ibi monasticam restituendam curaret, non absque Gerardi opera factum est. Discipiamus modò, quâ hic, Sithiensis jam constitutus abbas, ad reformandum hoc monasterium, operam etiam conferente Arnulpho, laboraret.

225 Iperius in laudato S. Bertini Chronico cap. 24. verbis supra recitatis proximè hac subdit: Hoc facto (Gerardo nempe in Sithiensem abbatem per Wifridum, seu, ut alii scribunt, Wicfridum, Morinorum episcopum, plinam, consecrato) Arnulfus & abbas Gerardus super ordinis reformatione cum monachis tractare coeperunt, ut eos ad consensum boni consilii possent inclinare, & alios quidem, sed paucos, invenerunt bonis monitis acquiescere, quosdam etiam pusillanimes, quos abbas dulciter attrahens, eis religiosissimos viros è diversis mundi partibus huc advocatos adjunxit, qui eos instruerent in via Dei; plures autem inducitos à benevolis segregans, seorsum per cameræ distinxit, ne bonos suis maliloquii à sancto proposito retraherent, nec cessavit eis viam salutis ostendere, si forte audiant & acquiescant: sed cum induratos animos eorum flectere non valeret, nîque proficeret, abbas Gerardus, secundum beatæ Benedicti Regulam, utens ferro abscisionis, invocato brachio seculari, eos sic induratos nec converti volentes per vim comitis de monasterio expulit, ne morbi da ovis pium gregem contaminaret. Concurrit populus quasi ad spectaculum, eratque videre dolorem in exitu monachorum, qui*, multitudine populi concomitante, ad Longoneßum, das villam hujus monasterii; & ibidem aliquantisper comes eos immorari fecit.

226 Tunc comes pluries eos rogavit & induci fecit, ut ad bonum revertantur proposi- operam con- ferente Ar- tūm, promittens eis omnia lautè necessaria, nulpho, re- vocat, hocqua- folūm ut religionem teneant, quam Deo vo- facto, yerant;

E

Santius il- lam ad pri- meram Bo- nedictini in- stituti disci- plinam.

F

** qui redire das*

A verant; sed cùm nihil omnino proficeret, eos de terra sua ejiciens mare in Angliam transire coëgit. *Hec hactenus Iperius, que Annalium Benedictinorum lib. 44, num. 71 nitidius elegansque compendio exhibet Mabillonius, ut etiam illa, quæ, restituita jam in Sibiensis seu Bertiniano cœnobio antiquâ disciplinâ, gessisse Gerardum, idem Iperius cap. proximè citato docet his verbis: Gerardus abbas noster, vir sanctissimus, hac (Sibiensis seu Bertiniana) abbatiâ quoad religionem bene dispositâ, ad Blandiniensem, in qua reformanda multum laboraverat, & adhuc sua personali præsentia multum indigebat, redire deliberans, videns se personaliter utrobiusque non posse vacare, in hoc monasterio regularis vitæ regimen loco sui commisit venerabili viro Agiloni, monacho quandam sancti Apri Toletani*, juncto sibi Womaro Blandiniensi, non tamen sub nomine abbatis; nam & beatus Agilo inter abbes nostros non nominatur: & sic dominus sanctus Gerardus ad Blandinium rediit, postquam hic monasterium rexerat annis tribus. *Sanctus ergo, restituita ad S. Bertinum disciplinâ monasticâ, Gandavum, teste Iperio, est reversus, ut Blandiniensis cœnobii, quam inchoarat, reformationem ad apicem perduceret.**

anno 946 seq. è elapso. **B** *Verum quo anno Gerardus cùm è Sibiensis abbatia est reversus? Anno ex dictis 944 Sibiente seu S. Bertini monasterium abbatis munere gubernandum primò accepit.*

C *Quapropter, cùm id, teste per verba proximè hoc transcripta Iperio, triennio jam rexisset, cùm ad Blandiniense est reversus, consequens est, ut illuc vel anno 946 vel seq. redierit. Et anno quidem 947 ferè elapso, si anni completi; anno vero 946 aut initio seq. id fecerit, si anni dumtaxat incompleti debent intelligi per annos tres, quibus Gerardus, antequam Gandavum reverteretur, cœnobium Bertinianum, testante Iperio, gubernavit. At vero anni dumtaxat incompleti intelligendi videntur. Etenim cùm Sanctus ex dictis anno 944, mense Septembri sacras SS. Wandregisili & Ansberti reliquias Bononiae Gandavum delatas in Blandiniensi monasterio deposuerit, sat certum videtur, eum ante anni 944 mensem Septembrem Beriniani cœnobii regimen non incepisse. Quapropter, si per annos tres, quibus Gerardus, antequam è Sibiensis cœnobio ad Blandiniense revertetur, Sibientes abbatiā rexerit, intelligendi esent anni integri seu completi, necessariò foret consequens, ut Sanctus non citius, quam post Septembrem anni 947 è Sibiensis monasterio ad Blandiniense sit reversus. At vero hoc admitti posse, nullatenus videtur. Etenim, ut ipsem Iperius verbis jam recitatis testatur, Gerardus è Sibiensis cœnobio Blandiniense repetens, Agiloni, monacho Tullenſi, cui Womarum Blandiniensem monachum adjunxit socium, monachorum Sibientium regimen commisit, vivisque deinde erecto Agilone, Widonem ejusdem Sibiensis cœnobii ipso anno 947 instituit abbatem. Adhac Widonem, ut ex dicendis patescat, eodem etiam anno 947, cùm huic suo muneri non satisfaceret, examploravit. Quid si ergo anni tres, quibus Gerardus, antequam è Sibiensis cœnobio Gandam reverteretur, Sibiente cœnobium secundum Iperium gubernavit, pro annis integris ac completis accipiendi sint, sicque Sanctus non citius, quam post inchoatum anni 947 Septembrem Gandam statuatur reversus, fuerit intra trium circuiter mensum spatum Agilo quidem Sibiensis cœnobii curâ à Gerardo honoratus, vitâque defunctus; Wido vero ab-*

bas Sibiensis creatus, hocque etiam officio examploratus.

228 *Verum id sanè parùm admodum verofimile videtur. Ut enim cetera missa faciam, erat Wido, ut etiam verbis supra recitatis testatur Iperius, S. Gerardi nepos; at vero cui, queso, verofimile appareat, S. Gerardum adeò fuisse præcipitem, ut Widonem, nepotem suum, brevi dumtaxat unius foris alteriusve mensis spatio abbatem Sibiensis monasterio prefecit, liberioris vita causa statim examploravit, nec eum præviè, salutari adhibita per aliquot saltē menses admonitionum medela, emendare atque ad officium adducere tentarit? Debent itaque, ne, quod parum credibile appetat, adstruendum sit, anni tres, quibus secundum Iperium Gerardus, antequam è Sibiensis monasterio Blandiniense repeperet, Sibiente cœnobium rexit, accipi pro annis dumtaxat incompletis, sicque Gerardus anno 946 aut initio sequentis ad Blandiniense cœnobium statui reversus. Ita quippe anni saltē unius habebitur spatum, quo fuerint peracta, quæ alioquin secundum dicta trium dumtaxat mensum intervallo facta fuissent. Quod si porrò quis foris pro parum etiam verofimili beat, fuisse ea, quæ jam memorata sunt, unius dumtaxat anni spatio peracta; respondeo, ut id fortè sit, esse nihilominus necessum omnino, ut Gerardus anno 946 aut initio sequentis Gandavum statuatur reversus; atque id quidem præcipue idcirco, quod Wido ob dicenda anno 947 abbatis Sibientes munere à Gerardo indubie fuerit examploratus, cùm eodem dumtaxat anno ad id fuisse promotus.*

229 *Rem dilucidè probabo, cùm que ad Agilonem pertinent, pleniè narraro. Hunc ex jam dictis Gerardus, cùm Blandinium repeperet, regendum dedit Sibiente cœnobium, quamvis interim eum, ut Iperius verbis supra hoc transcriptis testatur, abbatem non creârit. At vero vir ille injuncto sibi à Gerardo munere die nequit perfungi. Ad id enim anno dumtaxat 946 aut initio sequentis fuit admotus, ut ex jam dictis facile colliges; vitâ autem jam functum fuisse anno 947, docet Iperius in Bertiniano Chronico cap. 24 plus semel jam citato, tum etiam cap. 25; ac priori quidem loco his verbis: Dominus abbas Gerardus hoc monasterio (Sibientes scilicet) & Blandiniensi reformatis, sanctoque Agilone defuncto, nepotem suum Widonem hic abbatem instituens anno CMXLVII ipse penes comitem Arnulfum mansit; posteriori vero istis: Wido hujus loci abbas decimus quintus (imo vigesimus quintus) nepos domini beati Gerardi juvenis ab eo regulariter educatus, defuncto beato Agilone hujus (Sibientes scilicet) monasterii sub beato Gerardo gubernatore seu rectore, fuit hic à beato Gerardo abbas institutus promotione Flandrensis comitis Arnulphi anno Domini CMXLVII. Agilo ergo, cui monasterii Sibientes regimen Gerardus commiserat, secundum Iperium jam anno 947 è vivis excesserat. Nec tantum hoc verbis jam recitatis nos docet is auctor; verum etiam Widonem, Gerardi nepotem, fuisse à Sancto abbatem eo ipso anno S. Bertini seu Sibientes monasterio prefecit. Atque id quidem, impellente aut eius imperante Arnulpho, Flandrie comite, factum videtur. Ita sanè verba ex posteriori Iperii loco mox hoc transcripta, quibus Wido promotione Arnulphi abbas factus dicitur, rectè intelliges.*

230 *Adhac Gerardus tanta sanguinis astimatione*

AUCTORE
C. B.
aut initio se-
quentis Gan-
davum re-
vertitur,

E

*Agiloni Si-
bientes com-
misit, hoc
que vitâ fun-
cto, Sibien-
sem abbatem*

F

AUCTORE

C. B.
instituit Widonem, quem
deinde, quod
munere non
reliè funga-
tur,

matione haud fuit, ut solo illius intueta Widonem, nepotem suum, adhuc ex dicendis juvenem nec monasterio aperte prudenterque gubernando parrem, Sibiensi monasterio abbatem sponte sua præfecisse, queat videri. Liquebat id ex ratione, quæ deinde cum illo ipsomet Widone, nepote suo, noscitur egisse. Hic, Sibiensi abbatia abbas jam presesus, juvenili levitate, utpote re ipsa adhuc juvenis, genio indulxit, delicias voluptatemque se-
statu est, nec muneri, cui admotus erat, satis fecit. Gerardus, re comperta, Widonem, ne-
potem suum, nulla prorsus sanguinis ratione habita, exaucloravit, vixque tandem passus est, ut eum Arnulphus Gandensis S. Bavonis monasterio abbatem presiceret. Docet hoc nos iterum Iperius, verbis, ultimò hoc transcriptis, proximè hac subdens: Qui (Wido, Gerardi nepos) promotus in abbatem, à beato Gerardo aliqualiter elongatus, juventutis suæ gaudia nimium sectabatur; quam ob rem fuit hic à beato Gerardo depositus, vixque comes à beato Gerardo obtinere potuit, ut cum permitteret ad alium locum promoveri, sed finaliter insistente comite, translatus est ad abbatiam S. Bavonis Gandensis; Womaro verò Blandiniensi monacho fuit hujus loci regimen ad tempus à B. Gerardo commissum anno Domini CML. Re-
xit autem Wido monasterium (Sibiente scilicet) annis vix tribus. Folcuinus Levita, monachus Sibiensis, S. Gerardo & Widoni, uis ex verbis illius mox hoc transcribendis patescit, ferè equalis, Widonis exauclorationem, ab Iperio assertam, disertè etiam, nulla tamen Gerardi men-
tione faëla, apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum rerum Gallicarum pag. 216 memoria prodit.

*ibid etiam
anno, ut ex
Folcuini ver-
bis hoc tran-
scriptis*

B

231 Verum in anno, quo id factum sit, in-
vicem diffontant. Iperius enim verbis jam reci-
tatis ait, Widonem annis vix tribus, id est, triennio circiter Sibiensi monasterio præfuisse ab-
batem. Quapropter cum Wido ex dictis anno 947 monasterii illius regimini primè fuerit ad-
motus, consequens est, ut secundum Iperium an-
no 950 fuerit exaucloratus; quod etiam confir-
matur ex eo, quod is auctor verbis ultimò reci-
tatis etiam sat aperte indicet, monasterii Sibien-
sis regimen fuisse tunc, cum Wido exaucloratus
fuit, à Gerardo ad tempus Womaro, Blandi-
niensi monacho, commissum; hoc autem anno
950 factum esse, disertè affirmet. Itaque dubi-
gandum non apparet, quin Iperius Widonis exau-
clorationem anno 950 innectat. At verò Folcuinus
Levita suprà laudatus illam non cum anno 950,
sed cum anno 947 conjungit. Utri porro auctor
hic assentiendum sit, mox dicam, cum Folcu-
ni verba descripsero. Hec apud Bouquetum loco
citato sic habent: Anno DCCCXLVII... abbas
(Sibiente scilicet) Wido, quia nimis vanæ ju-
ventutis gaudia sectabatur, apud comitem (Flan-
drie Arnulphum) incusatus, abbatia est frau-
datus, & sancti Bavoris monasterio abbas est
destinatus. Womarus autem regimen monasti-
cum sub regulari regebat distictione, quo tem-
pore ego ipse hæc scribens Folcwinius à patre
Folcwino suprà jam memorato & matre Thie-
dala de regno Hlotharii dicto, huc (ad mona-
sterium Sibiente) adduxitus anno Incarnationis
felicissimæ Domini nostri Jesu Christi DCCC-
XLVIII, die festivitatis elevationis sancti Bertini,
quæ succedit omnium Sanctorum festivi-
tati, sancto Bertino oblatus, monachus (pro
dolor!) facie tenuis sum effectus.

232 Hec Folcuinus, enī quidem ego quantum

ad annum 947, cui Widonis exauclorationem affi-
git, libenter assentiar, quā Iperio, qui illam ex
dictis anno 950 innectit. Folcuinus enim, uis
ex verbis ejus hoc jam transcriptis liquet, medio
circiter seculo decimo in Sibiente cœnobio mona-
chum induit, fuitque proinde Widoni synchronus ac
propæ equalis, ut res ad hunc spectantes melius,
quam Iperius, utpote seculi decimi quarti dumta-
xat scriptor, potuerit habere perspectas. Attamen
erit foris nemo, cui dubitandum appareat, an absque ulla prorsus errandi formidine Widoni
exaucloratio anno 947 sola Folcuini fide queat in-
necti. Etenim tum hic, tum Iperius (vide utriusque
verba suprà hoc transcripta) causam, ob quam Wi-
do exaucloratus fuerit, iisdem ferè verbis expo-
nit. Unde vero simile fit, Folcuinum præluxisse
Iperio. Hinc porro cum nihilominus hic, contrà
ac facit Folcuinus, Widonis exauclorationem anno
950 affigat, oriri forsitan potest suspicio cum, ut id
faceret, graviori aliqua, quam sit Folcuini auctoritas,
ratione fuisse impulsum. Ita potest argui, ut,
an absque ullo prorsus erroris periculo Widoni
exaucloratio cum anno 947 queat conjungi, revo-
cetur in dubium. Verum cum non alia, quā Iperius
moveri potuerit, gravior assignari posse videatur
quam Folcuini auctoritas, ob hinc ego solam Widoni
exauclorationem anno 947 indubitanter innecto.

E

*Womaro re-
gendos ad
tempus com-
missi Sibien-
ses, eisque
deinde*

233 Sed hoc jam de anno, quo Widonem exau-
cloravit Gerardus, disputasse sufficiat. Quia San-
ctus deinde, utut absens, in Sibiensi monasterii
utilitatem præliterit, pergo exponere. Tunc Sanctus,
cum Widonem exaucloravit, ac proin anno, uti
ex dictis indubitatum est, 947, Womaro,
Blandiniensi tunc monacho ac postea abbatii, Si-
thiente cœnobium gubernandum ad tempus com-
misit. Hunc scilicet probata virtutis virum ad id
muneris elegit sollicitus providusque Pater, no-
is, quem ipse in Sibiente cœnobium invexerat,
disciplina monastica vigorem conservaret. Ac pri-
mum quidem id fuit, quod Sanctus, utut ab-
sens, post Widonem exauclorationem in cœnobio
Sibientis utilitatem gessit. At verò hujus deinde
abbatem anno 950 instituit Hildebrandum, virum
planè insignem, ut adeò ex Folcuini calculis tri-
ennio circiter, ex Iperii verò computo ne anno
quidem integro Sibiente cœnobium, cum id acci-
dit, jam rexisset Womarus; utri autem horum
auctorum assentiri hic præstet, liquebat ex dictis.
Quia Iperius circa Hildebrandi promotionem sup-
peditat, describo: Hildebrandus, inquit, hujus
loci (cœnobii Bertiniani) abbas vigesimus sex-
tus, nepos comitis Flandriæ Arnulfi Magni,
cujus interventu fuit hic à beato Gerardo insti-
tutus abbas, & à Wifredo, Morinorum epi-
scopo, consecratus anno Domini CML. Vir ad
omne bonum promptissimus, hoc monasterium
sic rexit & provexit, ut omnibus per circui-
tum suo tempore foret exemplum.

E

*abbates, Hil-
debrandum
anno 950 &
Regenoldum
anno 954.
preficiendos
curat*

234 Talem tantumque virum Gerardus insti-
tuit Sibientes monasterii abbatem; quamquam an-
tem id non sponte, sed ex Arnulphi voluntate fecisse
videatur, id ei tamen ex parte saltem attribuen-
dum videtur, quod, cum Gerardi consiliis Arnul-
phus plurimum detulerit, verosimile sit, hunc illud,
Sancto vel propensiè assentiente vel forte etiam
suadente, fecisse. Nec tum tantum monasterio
Sibiente Gerardus profuit; verum etiam tum,
cum laudatus Hildebrandus, postquam Sibien-
sem abbatiam quadriennio rexisset, ad S. Vedasti
monasterium reformandum ab Arnulpho anno
954 fuit adhibitus. Tunc enim Sanctus, cum
Hildebrandus Arebatense simul & Sibiente mo-
nasterium

A monasterium commode regere non potuisset, posteriori huic, suadente id etiam Arnulpho, abbatem prefecit Regenoldum, Sibensem monachum. Id quippe etiam Iperius cap. 26, parte 2 disertè testatur his verbis: Postquam dominus Hildebrandus hanc ecclesiam (Sibensem seu Bertinianam) rexerat annis quatuor, ab avunculo suo, comite Arnulfo prædicto destinatus est reparare sancti Vedasti monasterium, dolentibus & reclamantibus fratribus nostris, ne tam pius pater ab eis auferretur. Quò perveniens injunctum sibi officium excellenter implevit: & quia utrobique simul & commode non potuit intendere, consilio comitis per beatum Gerardum hinc subrogatus fuit abbas dominus Regenoldus hujus loci (cœnobii Sibensis scilicet) monachus anno Domini CMLIV. Ceterum, cum nihil reperiam præterea, quod à Sancto in Sibensis monasterii commodum gestum sit, ad alia progrederior.

B § XX. De aliis ditionis Arnulphi, Flandriæ comitis, monasteriis, quæ à Gerardo feruntur fuisse reformata.

Monasteria
œt. de im.
qua Gerar-
dus feruntur
administrâ-
sse, in Arnul-
phi Flandri-
principatu

B iographus noster, secundum quem nam. 66 Arnulphus Magnus, Flandriæ comes, omnes ditionis sue abbatias Gerardo administrandas dedit, num. 70 de Gerardo sic scribit: Ne penitus taciturni silentio supprimamus relata nobis à majoribus, decem & octo cœnobiorum traditur exstissee procurator vigilansissimus, Domino complete, quæ suis promiserat fidelibus hoc & hoc relinquenteribus centies tantum in tempore hoc cum persecutionibus. Decem ergo & octo cœnobia, si quod biographi nostri etate cerebatur, veritati congruat, Gerardo administrâit. Verum an hec omnia & in Arnulphi, Flandriæ comitis, ditione sua erant, & an omnia à Gerardo fuisse reformata seu ad strictiorem disciplinam revocata? Et unum & alterum affirmit Iperius, verbis supra adhuc recitatis cap. 24, sic scribens: Comes vero (Flandriæ, Arnulphus Magnus) Deo & Ecclesiæ devotus, sanctæque religioni multum affectus, huic viro sanctissimo Gerardo omnes terræ suæ abbatias hujus (Benedictini) Ordinis reformandas commisit, numero decem & octo, quas, abbatibus & eorum regimini superintendens, gloriosissime reformavit, & ad regularis disciplinæ normam instauravit. Iperio hic assentitur, seu potius ejus exemplo cœnobia octodecim, quæ Sanctum administrâsse scribit biographus, à Gerardo simul & reformata, & omnia in Arnulphi, Flandriæ comitis, ditione sua fuisse, Meyerus affirmat.

collocant, &
à Sancto o-
mnia refor-
mata, scri-
bunt Iperius
& Meyerus.

C 236 Nec hoc tantum hic scriptor facit, verum etiam maxima ex parte cœnobia illa enumerat, in Flandria tum Chronicis, tum Annalibus ad annum 940 de Arnulpho Magno, Flandriæ comite, sic scribens: Fertur per Gerardum Cellensem XVIII suo in principatu Benedictina reformâsse cœnobia, quorum de numero fuisse existimo Blandiniense, Gandense, Tornacense, Marianense, Hafnoniense, Ronnacense, Atrebatense, Turholtense, Woromholtense, divi Richarrii, divi Bertini, divi Audomari, divi Sylvini, divi Vulmari, divi Amandi, divæ Berthæ divique Amati Duacensis. Ita landatus Meyerus: verum, inquit

post factam ex Meyerio eamdem cœnobiorum enumerationem ad annum 943 Locrinus, decimum octavum non habeo. Et sane Meyeris enumeratio septemdecim tantum monasteria nominatim expressa exhibet. Verum quid tum? Meyerus omnia sese enumerare, non afirmat. At vero, quod majoris momenti est, dubitandum apparet, tum an monasteria illa omnia Gerardus reformârit, tum etiam ea, quæ hic re ipsa in Arnulphi Flandri principatu reformavit, octodecim numero exstiterint. Quamvis enim Iperius verbis supra recitatis diserto tradat, abbatias, quas Gerardus in Arnulphi Flandriæ comitis ditione administrandas accepit, numero fuisse decem & octo, hasque omnes à Sancto fuisse reformatas, singularum tamen non men non prodit, ut adeò Meyerus, cui Iperius præluxit, pleraque ex monasteriis, que nominat, eo solo fundamento à Gerardo reformata assertveret, quod ad Arnulphi Flandri principatum spectârint, quodque ex dictis biographus quidem aperte doceat, Gerardum omnes ditionis Arnulphi abbatias accepisse procurandas seu administrandas; Iperius vero memoria prodat, octodecim à Sancto, quæ in Arnulphi principatu sita essent, abbatias fuisse reformatas.

E

Ab an-
omnia, quo
Meyerus e-
numerat, re-
formârit, eß
dubium.

237 Verum Iperius, utpote ex dictis seculi tantum decimi quarti scriptor, ac proin ab etate Gerardi remotior, certum atque indubitatum, que & quot ditionis Arnulphi monasteria Sanctus reformârit, sola fide sua neutiquam facit, nec ullum monumentum antiquum, ex quo id didicerit, allegat. Sibi quidem præluculentem habuit biographum nostrum; verum hic, quod tradit Iperius, docere non videtur. Quamvis enim num. 66 scribat, Gerardo Arnulphum omnes ditionis sue abbatias dedisse administrandas, has tamen vel numero fuisse octodecim, vel omnes à Sancto fuisse reformatas, non prodit. Adhac quamvis etiam num. 70 expresse edicat, Gerardum fuisse monasteriorum octodecim procuratorem, hec tamen omnia in Arnulphi Flandriæ principatu sua fuisse, minimè indicat. Itaque, cum nihil etiam aliunde sat certi occurrat, quod, quot & que Gerardus in Arnulphi comitis principatu monasteria reformârit, definiri nesciunque queat, dubitandum sanè apparet, tum an illa omnia, que verbis supra recitatis recenset Meyerus, ditionis Arnulphi cœnobia Gerardus reformârit, tum etiam an ea, quæ hic re ipsa ibidem reformavit, octodecim numero exstiterint. Et vero, ut dilucidius patescat, quād sit dubium, an omnia à Meyerio enumerata monasteria Gerardus reformârit, de singulis lucte panca nominatim vñc differere.

F

Sanctum e-
nim Mar-
chianense.

238 Molanus ad hunc diem in Natalibus Sanctorum Belgii ita memorat: Ille (Arnulphus Magnus, Flandriæ comes) sancti Viri (Gerardi nempe) probitate & religione cognita, omnium abbatarum, quæ ejus ditione continebantur, procurationem ei commisit. Laboravit autem potissimum (Gerardus videlicet) in monasteriis sancti Bertini, Bavonis, Petri in Blandinio & beate Rictrudis. Gerardus ergo, ut Molanus his verbis velle videtur, in quatuor bisæ monasteriis, Bertiniq[ue] scilicet seu Sibensi, Blandiniensi, Bavoniano & S. Rictrudis seu Marchianensi, reformandis, plurimum laboravit. Et sane Sanctum in tribus prioribus reformandis gnavam operam posuisse, fit ex jam disputatis omnino indubitatum. Verum multum abest, ut id quoque de S. Rictrudis seu Marchianensi cœnobio equè habeatur compertum. Nullum enim scriptorem

AUCTORE

C. B.

scriptorem monumentumve sat antiquum reperire quivi, in quo reformati à Gerardo Marchianensis cœnobii mentio expressa occurrat. De hoc nihilominus Ordinis Benedictini cœnobio, quod ad Scarpum fluvium situm est, tribusque distat Duaco leucis, Gallia Christiana auctæ Scriptores tom. 3, col. 394 hec produnt: In hoc, uti in omnibus ferè Flandriæ monasteriis plurimùm interpuerat ordo domesticus circa medium seculum x, ad quem reformandum Arnulfus comes B. Gerardum Bronensem abbatem invitavit. Ita illi: verum nullum pro se laudant scriptorem antiquum, nec puto, id illos huiusque ex auctore seu fonte, qui Meyer vel Iperius fuerit antiquior. Itaque, Marchianense cœnobium reformasse Sanctum, pro certo nequit haberi; verosimile tamen idcirco appetet, quod Arnulphus Magnus, Flandriæ comes, non pauca ditionis sua, cuius etiam erat Marchianense, monasteria per Gerardum reformanda curarit, ut apud omnes in confessu est, nec merito potest vocari in duibium.

B
Elnonense,
Ronnacense

239 Idem de tribus adhuc aliis cœnobiosis, à Meyeru supra enumeratis, Elnonensi scilicet, Ronnacensi seu Ronnacensi & S. Amati dicendum videtur. Ac de Elnonensi quidem, quod etiam S. Amandi cœnobium vocatur, quodque tribus circiter ab urbe Tornaco leucis ad fluvium Elnonem situm est, Gallia Christiana auctæ Scriptores tom. 3 col. 258 hec memorant: Praefuit autem (monasterio Elnonensi) Rotgerus ad annum saltē secundum Ludovici Transmarini, hoc est, cmxxxvii ex Mabillonio, qui meritò falsi redarguit, Rotgero mortuo, abbatiā vacâsse viginti amplius annis. Quin etiam fortasse nullatenus vacavit, sed statim ad illam informandam Gerardus Bronensis accitus est. Et certè Amandinum cœnobium inter illa decim & octo (à Meyeru scilicet aliisque recentioribus) recensetur, quæ pius Pater, Arnulfo comite volente, ad meliorem statum revocavit; ejusque postea consilio necnon abbatum Hildebrandi & Berneri, ac imprimis Fulberti Camerac. & Radulfi Noviomensis episcoporum Leudricus abbas constitutus est: de Ronnacensi verò, quod in urbe cognomini, ultra Scaldim duobus cum medio ab Aldenarda, & quatuor à Gerardimonte milliaribus sita, quondam stetit exstructum, tom. 5, col. 29 ista: Dirutum est à Normannis anno circuitè 880; sed ipsum Arnulfus, Flandriæ comes, Balduini

C Calvi filius, in pristinum statum reduxit sub medium seculi sequentis. Ita laudati scriptores, qui si vera memorem, dubitandum non videtur, quin duo dicta monasteria reformarit Gerardus. Verum cùm nullum pro se laudent monumentum antiquum, Sanctum id fecisse, verosimile quidem ob dicta num. præced.; non tamen certum existimo.

& S. Amati
reformasse,
verosimile
dumtaxat
apparet;

240 Quod jam pertinet ad S. Amati cœnobium, fuerat hoc à S. Rieltrude, Adalbaldi, nobilis Franci, uxore, hujusque filio S. Mauronto Broli, quod hodie Flandria Occidentalis oppidum, Flandricè Mergem, Gallicè Merville, Latinè Mauronti Villa nuncupatur, monasterium seculo septimo exstructum. At verò hujus monachi, irrumptibus seculo ix frequenter in Flandriam Normannis, Duacum unâ cum corpore S. Amati, quod sub sua habebant custodia, sese receperunt, obtentaque deinde Duaci stabiliter manendi facultate, Benedictini Ordinis cœnobio, quod ibidem tunc condidere, nomen fecit

S. Amatus, quod in illud Sancti hujus fuisse corpus translatum. Fuit porrò deinde idem cœnobium seculo xi in canonicorum secularium sub nomine item S. Amati collegium conversum. Adi Supplementum ad Diplomata Mirei, hujusque scriptoris de Collegiis canonicorum Tractatum cap. 50. Itaque cùm ex dictis Brolyenses monachi, seculo ix in Flandriam frequenter irrumptibus Normannis, Benedictini Ordinis Duaci exstruxerint S. Amati cœnobium, inque id seculo x dumtaxat introducti fuerint seculares canonici, verosimile fit, illud adhuc seculo x occupasse Benedictinos monachos. Quapropter hos à Gerardo tunc fuisse reformatos, etiam verosimile appetet; certum tamen idcirco id non est, quod nullius antiqui monumenti auctoritate innitatur.

241 Et sic quidem quatuor jam habemus cœnobia, qua reformatis à Gerardo Meyeru accenset, queque an à Sancto reipsa reformata fuerint, dubitandum appetet. Progredior nunc ad sex alia, Tornacense scilicet S. Martini, Atrebatense S. Vedasti, Thoroltense, Wormholense, S. Audomari & Alciacense. Verosimilis appetet, sex hec monasteria à Gerardo reformata non fuisse. Gallia Christiana auctæ scriptores tom. 3, col. 272 de Tornacensi S. Martini cœnobio hec tradunt: Benedictinum S. Martini monasterium, situm in colle extra portam urbis Tornaci Meridianam, parentem agnoscit S. Eligium, episcopum Tornacensem, anno DCLII, quo monachos sub Regula beati Columbani, inquit Cointius, in ecclesia sancti Martini jam ante biennium à se exstructa collocavit. Sub annum 880 devastatur à Normannis, tuncque profugi monachi, delatis secum veteribus documentis & chartis, ad Ferrarensi monasterium se contulerunt; nec inde reversos esse, usquam appetet, imò contrarium probè infertur ex alto silentio. Scimus quidem, de renovando hoc monasterio cogitatum ab Arnulfo comite, imò iis accenseri, quæ Gerardus, Bronensis abbas reformavit; at penè constat, id nimis arduum suo caruisse effectu, suisque in ruderibus jacuisse monasterium, præter ecclesiolum S. Martini, usque ad annum 1092*, quo Ratboldus, episcopus Noviomensis ac Tornacensis, locum hunc Odoni, viro doctrinâ præstantissimo cum aliquot sociis seculi fugam meditanti ac secessum querenti apparavit.

D

S. Martini,
Atrebatense

E

242 Hactenus memorati scriptores, qui, ut dictis suis fidem faciant, duodecimum deinde Spicilegii Acheriani tomam laudant. Cùm itaque, quæ ad propositum nostrum de Tornacensi S. Martini cœnobio scribunt, veritati, ut appetet, congruant, verosimillimum, imò vix non certum est atque indubitatum, monasterium illud à Sancto nostro non fuisse reformatum. Atque eadem ratione ferè etiam certum appetet, Atrebatense S. Vedasti cœnobium à Gerardo pariter non fuisse reformatum. Etenim Iperius cap. 26, parte 2 verbis supra adhuc recitatis sic scribit: Postquam dominus Hildebrandus hanc ecclesiam rexerat annis quatuor, ab avunculo suo comite Arnulfo prædicto destinatus est reparare sancti Vedasti monasterium, dolentibus & reclamantibus fratribus nostris, ne tam pius pater ab eis auferretur. Quod perveniens, injunctione sibi officium excellenter implevit, & quia utrobique simul & commodè non potuit intendere, consilio comitis per beatum Gerardum hic (in monasterio Sithiensi) subrogatus fuit abbas dominus Regenoldus, hujus loci monachus,

* a. 1092

A nachus, anno Domini CMLIV. Atrebatense ergo S. Vedasti cœnobium, non Gerardus, sed Hildebrandus, Arnulphi Magni, Flandria comitis, nepos reparavit, seu potius reformativit. Quamqua enim Iperius, Hildebrandum id non reformasse, sed tantum reparasse, scribat, per verbum tamen reparare idem, quod per verbum reformare significatum velle videtur.

S. Vedasti;
243 Sic existimo, quod Vedastinum Chronicon apud Locrium ad annum 954 disertè tradat, Atrebatense S. Vedasti cœnobium ad virtutes, quæ monachismum primis ornabant temporibus, revocare conatum fuisse Hildebrandum. En verba: Hildebrandus, Arnulphi, Flandriæ comitis, nepos, antea abbas Bertinicus, sub annum restitutæ salutis & gratiæ DCCCLIV ab avunculo gubernationi (monasterii Vedastini) fuit admotus, vir, ut scribunt Bertiniani, ad omne bonum promptissimus, eaque causa præfectus Vedastinis, ut religiosos ad eas revocaret virtutes, quæ monachismum primis ornabant temporibus. Quod octo circiter annis, nescitur, an votis respondentे successu, fecit; tum, ut volunt quidam, hoc monasterio exactus; tum, ut iudem Bertiniani testantur, ab Arnulpho Vetus revocatus, ut rursum eorum præcesset cœnobio. Hildebrandus ergo, Arnulphi, Flandria comitis, nepos, tum secundum Iperium, tum etiam secundum Chronicon Vedastinum accepit reformatum Atrebatense S. Vedasti cœnobium. Atque id quidem anno 954 evenit, ut adeò verosimile non sit, monasterii hujus reformationem Gerardo esse attribuendam, utpote que ab his, qui eam Sancto attribuunt, eidem circiter anno 954 affigenda putetur. Itaque Gerardi quidem consilio factum puto, ut Hildebrandus, jubente seu curante Arnulpho, monasterium Atrebatense reformatum accepit, Sanctum tamen id per se reformasse, tacentibus omnibus, imò ferè reclamantibus documentis antiquis, non facile in animum induxero.

Thoroltensi, *holniæ cœnobio* sedet sententia. De Thoroltensi cœnobio Mirens in suo de Canonicorum Collegiis Tractatu cap. 82 sic scribit: Torholtum sive Torhautum antiquissimum est Flandriæ oppidum, seu municipium emporii olim famâ celeberrimum, quarto lapide à Brugis Flandrum situm. Fuit hoc in oppido insigne atque opulentum olim Benedictinorum monasterium; ex quo Dominium seu Domlinum religiosissimum presbyterum circa annum 630 (imo, ut ex Operis nostri tom. præced. in S. Bavone intelliges, circa annum 654) Gandavum ad sanctum Bavonem paullò ante obitum venisse lego; ac nonnullis deinde interjectis: Hodie Torholti nullum superest monasterii vestigium; utpote quod à Normannis jam olim constat excisum. Est autem Torholti nunc insigne canonicorum, in D. Petri basilica, collegium à Roberto Friso Flandriæ comite anno MLXXIII institutum, ut Meyerus & Marchantius testantur. Ita loco citato Mirens, qui cum pro causa, ob quam nullum amplius Thorolti superstis monasterii Benedictini, quondam adeò celebris, vestigium, aliam non afferat, quam illatum ei à Normannis excidium, consequens videtur, ut dictum monasterium post cladem, à Normannis seculo ix acceptam, instauratum numquam fuerit, ac proin ut seculo x, utpote jam tunc desitutum incolis, reformatum seu ad sanctiores mores revocatum, à Gerardo verosimilius non fuerit. Quod jam per-

tinet ad Wormholense cœnobium, fuit id pariter seculo ix, ut omnia ferè alia Flandriæ monasteria, à Normannis eversum, nec umquam deinde, ut ex Mireo de cœnobiorum Belgicorum Originibus facile colliges, fuit instauratum, ac proin nec à Gerardo videtur fuisse reformatum, seu ad primævam monastica regula disciplinam revocatum. Adi etiam Gallia Christiana auctæ scriptores tom. 5, col. 325 & 332, remque, quantum opinor, pro ferè indubitate habebis.

S. Audomari

245 Nec aliud dicendum videtur de S. Audomari cœnobio, quod Meyerus per verba supra recitata cœnobii à Gerardo reformatis pariter accenset. Gallia Christiana auctæ scriptores tom. 3, col. 485, primò qui vetus, ac non diu admodum post novum conditum fuerit Sithiense cœnوبium, exponunt, moxque subjungunt: Verum & præter has duas basilicas, alteram in vicino colle sub patrocinio B. Mariæ Audomarus episcopus ad suam ipsius & monachorum sepulturam extruxerat an. DCLXVIII, quam circiter annum DCLX abbati Bertino dedit; in eaque postmodum instituti sunt monachi ad quadraginta, quos Fridogisus abbas secularis in seculares canonicos seculo ix convertit, ipsaque tandem basilica in cathedralm Audomaropolis ecclesiam erecta est. Ecclesiam illam, à S. Audomaro conditam, in qua quadraginta monachi fuere, appellatam fuisse autumno S. Audomari cœnobium, aliudque quam hoc non intelligi per S. Audomari cœnobium, quod Meyerus cœnobii à Gerardo reformatis accenset. Verum an hoc revera à Santo reformationem accepit? Fuit illud Audomaropolitanum S. Audomari cœnobium, ut verbis recitatis docent laudati scriptores, in canonico-rum secularium collegium seculo ix conversum. Hinc porrò certum vix non arque indubitatum fit, istud à Gerardo, utpote qui seculo x dumtaxat cœnobia reformarit, non fuisse reformatum, nisi forè, quod tamen minus verosimile appetat, quisquam etiam velit, ipsosmet seculares in Arnulphi Flandriæ ditionibus canonicos ad fridiorum fuisse à Gerardo vivendi normam revocatos. Progredior nunc ad Alciacense S. Sylvini cœnobium.

E

246 Hoc Ordinis S. Benedicti asceterium non & Alcia-longè ab Hesdino, Artesia oppido, ad Toenæ cense.

fluvii ripam, qui in Quantiam illabitur, est situm. Eamdem, quam reliqua ferè omnia Francia & Flandriæ monasteria, seculo ix à Normannis solo equatum, cladem accepit. Verum an deinde seculo x instauratum, atque à Gerardo ad primævam rigidamque Benedictini instituti disciplinam non fuit revocatum? Bollandus noster ad XVII Februarii diem in Commentario ad Vitam S. Silvini episcopi prævio num. 30 sic scribit: Rollone, Normannorum duce, fidem Christianam complexo, pax Gallicis. Belgique ecclesiis ac monasteriis fuit. Quæ dein usque ad annum MLXXXII Alciaci fortuna extiterit, haud omnino nobis exploratum. Jacobus Meierius lib. 2 Annal. Flandr. ad annum DCCXL inter monasteria Benedictina, quæ S. Gerardus abbas in Arnulphi Flandri principatu reformativit, etiam S. Silvini fuisse, existimat. Haud satis id nobis probatur. Suspicamur potius illuc pro sanctimonialibus, quæ locum antea tenebant, planèque erant dissipatae, clericos, ut alibi, collocatos primū, dein monachos iis subrogatos, donec anno tandem MLXXII Heribertus abbas Bertinianus Alciaci abbatem constituit. Alciaci autem abbatem anno 1072 demum

N n

fuisse

C opulentum olim Benedictinorum monasterium; ex quo Dominium seu Domlinum religiosissimum presbyterum circa annum 630 (imo, ut ex Operis nostri tom. præced. in S. Bavone intelliges, circa annum 654) Gandavum ad sanctum Bavonem paullò ante obitum venisse lego; ac nonnullis deinde interjectis: Hodie Torholti nullum superest monasterii vestigium; utpote quod à Normannis jam olim constat excisum. Est autem Torholti nunc insigne canonicorum, in D. Petri basilica, collegium à Roberto Friso Flandriæ comite anno MLXXIII institutum, ut Meyerus & Marchantius testantur. Ita loco citato Mirens, qui cum pro causa, ob quam nullum amplius Thorolti superstis monasterii Benedictini, quondam adeò celebris, vestigium, aliam non afferat, quam illatum ei à Normannis excidium, consequens videtur, ut dictum monasterium post cladem, à Normannis seculo ix acceptam, instauratum numquam fuerit, ac proin ut seculo x, utpote jam tunc desitutum incolis, reformatum seu ad sanctiores mores revocatum, à Gerardo verosimilius non fuerit. Quod jam per-

Ostobris Tomus II.

AUCTORE

C. B.

*fuisse constitutum ab Heriberto, Bertiniano ab-**bate, docet in Chronico Iperius, abbas & ipse**Bertinianus.**247 Gallia Christiana aucta scriptores à Bol-**lardo hīc non multū abundant. Etenim tom.**10, col. 1598 de Alciacensi S. Silvini cœnobio**sic scribunt: Primum quidem (postquam scilicet**à Normannis fuisse eversum) instauratum fuisse**à Gerardo, Broniensi abbe, suadente & ad-**juvante Arnulfo comite, qui etiam sancti Silvi-**ni corpus ad sancti Bertini monasterium trans-**tulerit, testatur Meyerus in Annalibus ad an-**nūm circiter 950; at nulla ubivis tum abba-**tum, tum ipsiusmet monasterii fit mentio ad**annūm 1072. Certius itaque ab hoc anno su-**menda hujus loci restitutio ab Ingeranno Hes-**diniensi comite facta, quā tamen superiorem a-**liam innuere videtur comitis epitaphium: "Hic**, jacet Ingerannus comes, qui hanc ecclesiam Al-**chiacensem ab exercitu Wermondi & Isambardi**, dirutam restauravit anno Verbi incarnati ML-**, XXII., Ita sat rellē quidem, an Gerardus Alcia-**cense cœnobium instaurārit, dubitare sē innuunt**Gallia Christiana aucta laudati scriptores. At verō**quod aiunt, innui videri per Ingeranni comitis epi-**taphium aliam Alciacensis cœnobii instaurationem,**qua instauratione, ab Ingeranno facta, fuerit ante-**rior, queque, ut satis indicant, Alciacense cœ-**nobium à clade, per Normannos accepta, ere-**xerit, id utique mibi à vero alienum videtur.**Etenim Wermondus & Isambardus, à quorum**exercitu Alciacensis ecclesia diruta fuisse, in In-**geranni epitaphio innuitur, seculo ix floruerunt,**tuncque, irruptione cum Normannorum exerci-**ti in Galliam seu Franciam facta, varias clades**ediderunt, monasteriaque destruxerunt. Isambardus,**seu, ut alii scribunt, Isembardus nepos fuit**Ludovici tertii, Francorum regis, à Ludovico,**Francorum item rege, procreati. Is ab avun-**culo rege è regno pulsus, ad Wermondum, seu,**ut alii scribunt, Gnormundum, aut etiam Guor-**mundum, Normannorum regem, confugit, hu-**jusque deinde ope multis ac graves Francorum**regno clades iniulit.**248 Apud Bouquetum tom. 9 scriptorum à**suffragante Alberici Chronico, pag. 57 usque ad 67 exstat Chronicon, quod**sub nomine Alberici Trium Fontium monachi cir-**cumfertur; in hoc ista, qua Guidoni Catalaunensis**chronographo attribuuntur, pag. 58 litteris man-**data invenio: Isembardus juvenis egregiæ probi-**tatis atque militiæ, nepos ejus, (Ludovici III**scilicet Francorum regis) fuit occasio, per quam**(Ludovicus III Francorum rex) ante meridiem**zatatis suæ & magnificentiæ vitæ est subire coa-**ctus occasum. Hic enim cum per adulotorum**iniqua consilia regis avunculi, quam non me-**ruerat, incurrisset offensam, non jure, sed per**injuriam regno pulsus, & ad regem Gnormun-**dum, cum adhuc erat paganus, fugere com-**pulsus, tam arcto familiaritatis & amicitiæ vin-**culo colligatus est ei, quod ob ejus dilectionem**ad ultionem de avunculo reposendam cum in-**numerabilibus armatorum millibus, conjuncti-**que sibi Normannis & Danis adhuc gentilibus,**depopulatus Angliam, transfretavit in Fran-**ciam, & devastavit adjacentem mari Britannico**regionem; ibique cum multis aliis Centulum**vicum, regium & antiquum ac nobile mona-**sterium S. Richarii concremavit. Quo com-**perto, rex Franciæ magnanimus Ludovicus**cum armipotenti virtute Francorum haud fe-**gniter occurrit impiis & concurrit, magnam**corum multitudinem abrasit, cæteros fugere**compulit. In quo conflictu, quia rotando ful-**mineos ictus graviter est afflicitus per nimium**laborem, vigorem perdidit & incidit in languo-**rem, quo quasi fractus in novitate à vita est**præruptus, & regnabit Carlomannus frater**cjus.* D*249 Ludovicus III, Francorum rex, qui an-**no 879 Ludovico Balbo patri in regnum succe-**rat, anno 881 cum Normannis, in Franciam**irrumpentibus, dimicavit, annoque sequenti è**vivis excessit, ut Pagins in Criticis ad annum**probatur, in ruinis jacuit,**non refor-**mâsse, vero**similius vi-**detur.**882, num. 16 è variis scriptoribus antiquis,**quorum testimonia in medium adducit, dilucide**probat. Cum ergo, ut verbis jam recitatis testatur**Alberici Chronicon, Isambardus & Gnormundus**tunc, cum Ludovicus III, Francorum rex,**Francis imperitaret, in Franciam irruperint,**id utique illi vel anno 879 vel altero è bi-**nis sequentibus aut forè etiam singulis tribus**fecerint. Quapropter, cum in Ingeranni epitaphio**suprà laudato de alio Isambardo alioque Gnormun-**do, quam de Gnormundo & Isambardo, in Alberici**Chronico memoratis, sermo esse non videatur, ne-**cessē est, ut in eodem laudato epitaphio per in-**stauracionem, quā ab Ingeranno erectum dicitur**Alciacense cœnobium, alia non designetur instau-**ratio, quam qua proxime post cladem Norman-**nican facta sit, ac proin ut simile non indicetur**aliqua, qua instauratione, ab Ingeranno facta,**fuerit superior. Nam verò cùm ex his iam dictis**monasterium illud à clade, quam seculo ix à**Normannis accepit, anno 1072 instauratum pri-**mū fuerit, consequens est, ut seculo x, si pote**tunc adhuc in ruinis jacens, à Gerardo reforma-**tum sed ad exactam ex Benedictino instituto vi-**vendi normam revocatum vero similiter non fue-**rit. Itaque vero similis apparet, omnia sex**jam postremo memorata cœnobia, Tornacense sci-**licet S. Martini, Atrebatense S. Vedasti, Tho-**rolense, Wormholense, S. Audomari & Alcia-**sense, à Gerardo non fuisse reformata.* E*250 Porro idem forte dici etiam debet de qua- idemque for-**mor reliquis, S. Richarii scilicet, S. Berta,**S. Vulmari & Hasnoniensi cœnobiosis, quorum**pariter reformationem Gerardo Meyerus attri-**buit. Res patescit ex iis, qua de his singulis jam**nunc dicturus sum. A S. Berta & S. Vulmari cœ-**nobiosis incipio. S. Berta cœnobium, sic dictum,**quod à Berta, nobili matrona, Sanctorum honores**promerita fuerit exstructum, alio etiam nomine**vocatur Blangiacense, quod in Blanziaco seu**Blangiac agri Taruanensis hand procul ab Hesdino**secus fluvium Tœnam pago sit positum. De hoc**monasterio Gallia Christiana aucta scriptores tom.**10, col. 1589 hec memorant: Normannorum**tempestate monasterio in favillas redacto, san-**ctoriales errabundæ cum patronæ suæ (S.**Berta) reliquiis in Germaniam profugerunt,**in parthenone Herastro humanissime hospitio**exceptæ à Rotrude loci abbatissa; Blangiacus**que parthenon à paucis inhabitatus est ad se-**culum xi, quo post reportatum à duobus cle-**ricis Blangiacum sanctæ Bertæ corpus, ab Her-**sende nobili juxta ac pia femina restaurato mo-**nasterio, Benedictini monachi illic instituti, re-**stitutaque prædia, quæ ab invasoribus occu-**pata fuerant. Cùm ergo post Blangiacenium mo-**nastrium secessum, qui Normannorum tempestate**ac proin seculo ix vel initio x contigit, Blangia-**cense cœnobium ad seculum usque xi occuparint**clericis, consequens videtur, ut id seculo x à S.**Ge-**C**suffragante**Alberici**Chronico,*

A Gerardo reformatum non fuerit, nisi forte quis velit, ipso met clericos, qui illud tunc occupabant, ad sanctiorem vita normam fuisse revocatos; quod forte, cum Sanctus ex dictis omnes ditionis Arnulphi, Flandriae comitis, abbatias acceperit administrandas, vero non nemini videbitur sat fensile.

S. Vulmari. 251 Monasterium S. Vulmari, quod à conditore suo sic vocatur, tribus ab urbe Boloniensi milliaribus Gallicanis situm est in villa, qua recentioribus Salmerium dicitur, Silviaco primitus nuncupata. Gallia Christiana autem scriptores etiam tom. proximè citato col. 1593 de illo S. Vulmari seu Silviacensi monasterio hac produnt memoria: Vulmari curis procerumque opibus datum Silviacense monasterium circiter annos trecentos sanctitatis laude floruerat, quum emergentibus Normannis, Hernequinio sive Alfonso Boloniensem comite, Balduini Flandrensis nepote, capta Boloniensis civitas, necati que vel in fugam acti monachi vacuum deinceps clericis locum permisere. Hugone Francicū regnum auspice, lux serenior Vulmarisibus affulsa, pristinasque sedes recuperarunt monachi. Hugo Capetus, de quo hic sermo est, anno 987, uti inter eruditos convenit, regnare in Francia est auspiciatus, ac proin, cum tunc primū monachi, qui Normannorum tempestate, id est, seculo ix vel initio sequentis Silviacense seu S. Vulmari cœnobium fugâ suâ clericis vacuum permiserant, pristinas sedes recuperarint, in monasterio illo tunc, cum Gerardus seculo x varia in Arnulphi Flandri principata cœnobia reformavit, monachi verosimiliter nondum fuerint, atque adeò etiam monasterium illud non reformarunt, nisi forte quis velit, tunc etiam clericos, qui illud adhuc occupabant, fuisse à Sancto ad strictiorem sanctioremque vivendi normam revocatos.

S. Ricbarii & Hasnoni- ense cœnobitis est dice- am:

B 252 Quod jam pertinet ad S. Ricbarii & Hasnoniense cœnobium, de priori quidem, quod Centulense primitus dictum fuit, quodque quatuor aut quinque milliaribus ab Abbatis Villa Boream versus distat, nihil omnino occurrit, ex quo id à Gerardo reformatum fuisse, apparet, ut à Sancto reformatum non fuisse, verosimilius forsitan sit: de posteriori vero seu Hasnoniensi Benedictini Ordinis cœnobia, quod ad dexteram Scarpi ripam, Marcianas inter S. Amandi oppidum, tertio à Valencenis lapide sum est, Gallia Christiana autem scriptores tom. 3, col. 400 hac produnt: Normanni locum hunc (anno 880) devastarunt. Narrat autem Lourius in melius reformatum medio circiter Seculo x, curâ praesertim Arnulfi comitis; idque Vita B. Gerardi, Broniensis abbatis, edita seculo v Bened. pag. 249 adscribit eidem Gerardo; sed vel hoc pium opus ad effectum usque non est perductum, vel diu non constitut. Ad effectum non fuisse perductum, autumo vix non certum. Etenim illud cœnobium, postquam anno ex dictis 880 à Normannis fuisse evensum, pro monachis & sanctimonialibus, quos antea aluerat, paucos (ita tom. cit., col. 399 laudat Gallia Christiana autem scriptores) aluit canonicos seu clerieos seculares, donec Balduinus VI. Montensis illud instauravit, annuen te Philippo Francorum rege, anno Mlxv monachis ibidem restitutis, ut liquet ex ipsorum chartis.

253 Cum itaque hoc cœnوبium post acceptam à Normannis cladem ad annum usque 1065

Ostobris Tomus II.

paucos dumtaxat clericos aluerit, verosimile appetat, nec illud à Gerardo fuisse reformatum, nisi forte ab eo illi clerici ad sanctiorem vivendi normam fuerint revocati. Itaque, omnibus equa lance expensis, paucissima sane sunt, imò, si Bavonianum, Blandiniense & Si thienense exceperis, vix ullum in iis, quæ ad Arnulphum Magnum, Flandriae comitem, pertinueré, ditionibus reperiēre eſt monasterium, quod certè atque indubie à Gerardo fuerit reformatum, quamvis interim plurim curam atque administrationem habuisse Sanctum, imò etiam reformationem tentasse, verosimillimum sit. Et verò plura à Sancto nostro in Arnulphi ditionibus reformata fuisse cœnobia, biographus nuspam edicit. Hinc ego existimo quidem, Gerardum in omnium abbatiarum, quæ sub Arnulphi Flandri principatu erant, utilitatem ac commodum, idque sive à clericis sive à monachis tenerentur, invigilasse; paucas tamen eum invenisse, quæ reformationi, quam meditabatur, forent idoneæ. At verò, quamvis verosimiliter tot, quot Meyerus memorat, in Arnulphi Flandri principatu cœnobia non reformarunt Sanctus, impigerrimè tamen, ut plures seu monachos seu clericos cœlestis patriæ amore inflammaret, laboravit, nec fructu, apud monachos saltē, carnis ejus labor, si biographo nostro fides sit.

E 254 Etenim num. 71 de Gerardo sic scribit: Tantus fervor ad colligendas Deo animas accenderat illum, ut sic sollicitudinem gereret monasteriorum, quatenus per habitacula discursando singulorum, ad amorem patriæ cœlestis excitaret corda audientium. In qua desudans felici exercitatione, multorum benevolentiam alliciebat familiaritati suæ. E diversis quippe locorum partibus confluentebat ad eum ædificatio nis gratiâ Ordo monachicus, tanti Viri pudicos & imitabiles actus sientes imitari totis virium conatibus. Videres quasi ex diversis alvearibus apes ad hanc florigeram arborem convolare, ut inde favis arentibus nectar melliflu roris possent inflattare. Quos ille benigno gratantique animo suscipiens, & monasticae edulio normæ affluenter reficiens, de discipulis idoneos præceptores, de perfectioribus perfectissimos reddebat doctores. Discedebant alii moribus & religione instruti, accedebant alii nihilominus instruendi. Indesinenter enim quasi miro odore virtutum fragrabant, & Scripturarum fontem aperiens arentia mentium prata rigabant. Sic divini pigmentum verbi, cuius vitali redolebat suavitate, fratrum intrinsecus languentium indigentiae curabat communicare, quod trajicendo masticantes saporifera ruminatione ab omni vitiorum convalescerent infirmitate, atque gustando mererentur considerare, quām suavis est Dominus sperantibus in se. Ita Sanctus in monasteriorum, quæ cura sua habebat demandata, utilitatem laborabat assidue, simulque è labore suo fructus referebat uberrimos.

F uberrimos
fructus pro-
duxit.

§ XXI. Broniense monasterium à Dionysianis monachis redimit, redemptum Leodiensi ecclesiæ tradit, pluribusque Gandavo & aliunde allatis Sanctorum reliquiis ditat.

Broniense
cœnobium à
Dionysianis
monachis,

Quamquam Gerhardus Blandiniensis, alio-
rumque ex dictis monasteriorum commodum
tum spirituale, tum etiam temporale sedulò pro-
curaret, hanc tamen curâ non ita detinebatur,
quoniam etiam de Broniensi, quod considerat fundâ-
ratque, cœnobio cogitaret. Hoc asceterium, eis
intra Lotharingia seu Lothariani regni fines si-
tum esset, Francorum regum ditione tum, cum
Gerardus floruit, erat subiectum. Adhuc id San-
ctus, cum monachum in Francio S. Dionysii mo-
nasterio indueret, Dionysianis monachis tradide-
rat, seu dominio eorum regiminique subjicerat.
Hinc, ortis Francos inter & Lotharianos seu
Lotharingos bellis, horum illud, utpote & Fran-
cice ditionis, & ad Francos homines spectans,
vexationi direptionique erat expositum, nec quid-
quam à Francis, utpote ab his nimis remotum,
præsidii poterat accipere. Sanctus adeò pro affe-
ctu plane paterno, quo monasterium illud com-
pletebatur, malo huic statuit occurrere. Quan-
vis ex donis, qua Arnulphus Magnus, Flan-
driæ comes, à calculi morbo per Sancti me-
rita sanatus, ei obtulerat, panca dumtaxat, ut
dictum est, accepisset, nihilque ex his sibi resti-
nuisset, non paucæ tamè, quas deinde ab Ar-
nulpho pariter acceperat, facultates possidebat.
His suum Broniense cœnobium à Dionysianorum,
quos hujus rei gratiâ adit, monachorum dominio
redimit, ut scilicet illud, utpote non amplius à Fran-
cis hominibus possidendum, à Lotharianorum seu
Lotharingorum vexationibus praestet immune.
Quod ut è consequatur certius, idem insuper
asceterium Leodiensi S. Lamberti ecclesia tradit,
Leodiensiisque episcopi Faraberti commendat
intela.

C
us biogra-
phus tradit,
redimit, Leo-
diensiisque spi-
scopo com-
mendat:

256 Biographus num. 73 sic scribit: Tali ac-
tantâ inquietudinis (belli Francos inter & Lo-
tharingos) procellâ tunc temporis agitabatur
respublica, quam post pusillum pietate inolita
divini respectus consolidavit anchora. Hac igi-
tur necessitate coactus divæ memorie dominus
abbas Gerardus, Catulliacam (sic ob causam in
Annotatis dandam Dionysianum appellat mo-
nasterium) beati Dionysii adivit percitus abba-
tiæ, Broniensem redimens ab ibidem Deo fa-
mulantibus ex ea, quam sibi rogav-
erat comes Arnulfus. Verebatur siquidem non
mediocri sollicitudine, quoniam exterminio succum-
beret sub tot malorum turbine, præsertim cum
remota à finibus Merovingiæ, (ita Franciam no-
minat) ad quam pertinebat illo in tempore, in
meditullio sita est Lotharingia, quam absque
dilatione beati Lantberti contradens majori ec-
clesiæ, utpote interjacentem Leodicensi paro-
chiae, domini Faraberti commendavit tutelæ
tunc pontificis ex Prumiensi abbatæ: quibus sanò
perquam aperè præcipua, qua jam dixi, docet:
S. Gerardum scilicet Broniense, quod condide-
rat, cœnobium & à Dionysianis monachis rede-

misse & Leodiensi S. Lantberti ecclesiæ tradidisse.
Quamvis autem annum iterum, quo id factum
sit, non signet, ea tamen, ex quibus illum la-
tiori saltem modo nescimus definire queas,
hic suppeditat. Ex iis enim, qua verbis jam re-
citatis memoria prodit, consequens est, ut id
Sanctus anno 947 aut alio è sex sequentibus
fecerit. Gerardus quippe, quemadmodum aperi-
tus indicat, Broniense cœnobium mox tunc, cum id
à monachorum Dionysianorum dominio redemit,
Leodiensi ecclesiæ dedit, simulque Faraberti tutela
commisit; Farabertus autem ab anno 947 ad an-
num usque 953 Leodiensem ecclesiam moderatus
est, quemadmodum Egidius, Aurea-Vallis mo-
nachus, in suis ad Anselmum Additionibus tom.
1, cap. 44 docet.

D

257 Atque hoc quidem indubitatum videtur.
Quamquam enim laudatus Egidius in iis, que
litteris mandat, à veritate sepissimè deprehen-
datur devius, Faraberti tamen ad sedem Leo-
diensem promotionem prefato anno 947; obiit
vero anno 953 rectissimè innedit. Et enim duo
hac in re sibi habet suffragantia Chronica, Leo-
diense scilicet & Lobiente; quorum primum qui-
dem, à Labbeo tom. 1 Nova MSS. librorum Bi-
bliotheca typis vulgatum, pag. 336 sic scribit:
CCCCXLVII. Obiit Ubogo episcopus, succedit
Farabertus; ac deinde paucis interpositis: CCCC-
LIII. Farabertus episcopus obiit, Ratherius
succedit: alterum vero, quod tom. 3 Anecdo-
rum apud Martenium exstat insertum, quodque
hic scriptor in Admonitione prævia summa fidei
esse, declarat, col. 1415 ita memorat: CCCC-
XLVII. Obiit Huogo episcopus, succedit Fa-
rabertus. CCCCCLI. Farabertus episcopus obiit
& Ratherius succedit. Itaque dubitandum non
est, quin Farabertus ab anno 947 ad an-
num usque 953 Leodiensi ecclesiæ præsuerit, ac
proin, cùm Gerardus, ut biographus verbis su-
præ recitatis luculententer insinuat, Broniense mo-
nasterium tunc, cùm ecclesia Leodiensi præfuit
Farabertus, à Dionysianis monachis redemerit,
Farabertoque commendârit, dubitandum pariter
non est, quin id Sanctus vel anno 947, vel aliquo
è sex sequentibus egerit. Verum, inquires, an
rei hujus à Gerardo gesta tempus proprius etiam
definiri non potest?

atque id quidem inaubie
anno 947 vel
aliquo è sex
sequentibus

258 Biographus verbis suprà huc transcriptis
proximè hec præmittit: Hoc eodem tempore
(ita loquitur, postquam de Suthiensis cœnobii præ-
fectura Sancto commissa fecit sermonem) orta
est non parvæ perturbatio guerræ inter sum-
mates Austriae ac Neustriae, quæ, peccatis exi-
gentibus, adeò excanduit usquequaque, ut non
modò periclitarentur negotia reipublicæ, sed
& minimum reverentia præstabatur sanctæ Dei
Ecclesiæ. Unde vero sit ortum ejusmodi disci-
pulum, si vis scire ad liquidum, Chronogra-
phia pandat priorum. Fiebant ergo strages vi-
rorum, viduitates mulierum, orbitates pa-
rentum, incendia urbium, captivitates ple-
bium, infractions atriorum, desolations ec-
clesiarum.

F
verosimilitate
vero, ut ex
memoratis
à biographo
belli

Villarum prædas quis comparet atque rabi-
nas?

Quis creberrimas hinc inde cabillatas?
Quisve cruorivomas possit perstringere pu-
gnas?

Sanctus ergo Broniense cœnobium, à Dionysianis
monachis redemptum, Faraberti Leodiensi epi-
scopi tutela tunc, cùm bellum, quod brevi pax
excepit, Neustrasios inter & Anstrasios seu Lo-
tharingos

A tharingos flagraret. Quod si adeò inveniri queat tempus, quo bellum hujusmodi, Leodiensem ecclesiam moderante Faraberto, Neustrasios inter & Austrasios exarset, tempus simul, quo Gerardus Broniense cœnobium redemerit ac Faraberti tutela commiserit, habebitur comperit.

*paulique hoc
brevi secutæ
adjunctæ*

259 Frodoardus in Chronico ad annum 950 sic scribit: Rex (Francia) Ludowicus (Transmarinus) ad Othonem (Magnum) regem (Germania & Lotharingia) proficiscitur trans Mo-sellam, consilium quærens & auxilium ab eo de pace fienda inter se & Hugonem: qui promittit, se missurum ei ducem Conradum cum Lothariensisibus ad id exsequendum. Qui dux, veniens cum episcopis quibusdam & comitibus, locutus est cum Hugone (sermo hic est de Hugone Magno, Odonis Francorum regis filio) de pacifica pace: quodque apud ipsum inventit, Ludowico regi renuntiavit. Sicut ad Othonem reddit, dimissis apud Ludowicum quibusdam comitibus, qui voluntatem regis Hugoni significant. Itaque rex Ludowicus & Hugo princeps super Maternam fluvium pacem facturi cum suis deveniunt. Et residentes isti ex parte fluvii, illi ex altera, legatos sibi invicem mittunt; & medianibus atque sequestris Conrado duce, Hugone Nigro, Adhelberone quoque ac Fulberto episcopis, Hugo ad regem venit, & suus efficitur; pacaturque cum Arnulfo comite & Ragenoldo atque Artaldo archiepiscopo; reddens ei turrim Lauduni. De hac pace, anno 950, uti hic docet Frodoardus, inter Ludovicum Transmarinum & Hugonem Magnum inita, biographo nostro per verba suprà recitata sermonem esse, existimo. Pax enim, cuius hic meminit, bellum inter Neustrasios & Austrasios gestum exceptit; pacem autem, quam anno 950 inter Ludovicum Transmarinum & Hugonem Magnum paßtam, refert Frodoardus, cruentum precessit bellum, in quo Lotharingi seu Austrasi jussu Othonis Magni, Lotharingia & Germania regis, à Ludovici Transmarini partibus festerant, annoque 948 & sequenti contra Neustrasios regi huic rebelles arma tulerant, ut Frodoardus in Chronico docet.

*probatur;
anno 948 vel
seq. fecit;*

C 260 Utut sit, pax, cuius meminit biographus, exceptit seu secuta est bellum, quod tunc cum Farabertus Leodiensem moderaretur ecclesiam, ac proxim anno ex dictis 947 aut aliquo è sex sequentibus Neustrasios inter & Austrasios gestum fuit, ut biographi verba suprà huc transcripta consideranti manifestum evadet. Quapropter, cum scriptores antiqui belli alterius, quam à Frodoardo memorati, quod tunc Neustrasios inter & Austrasios exarserit, mentionem non faciant, verosimiliter nec de alia belli turba, nec de alia pace hanc subsecuta, quam de qua per verba recitata Frodoardus, biographus noster facit sermonem. Nam verò cùm Gerardus tunc, cum bellum à biographo memoratum gereretur, seu cùm respublica (vide biographi verba num. 256 recitata) ea agitaretur inquietudinis procella, quam post pusillum pietate inolta divini respectus consolidarit anchora, id est, quam brevi post pax excepterit, cum, inquam, Gerardus tunc monasterium Broniense, à monachorum Dionysianorum dominio redemerit ac Faraberti Leodiensis episcopi tutela commiserit, consequens est, ut id Sanctus verosimilis vel anno 948 vel sequenti fecerit; tunc quippe & bellum ex dictis à biographo memoratum Neustrasios inter & Austrasios gestum fuit, hoc-

que brevi post, anno scilicet 950, optata pax **AUCTORE** C.B. exceptit. Atque ita ex modo disputatis certum est quidem, Gerardum Broniensem, quod exstruxerat fundaratque, cœnobium anno 947 vel alio è sex sequentibus à monachis Dionysianis redemisse simulque Faraberti Leodiensis episcopi tutela commisso; verosimilius verò, id eum etiam vel anno 948 vel sequenti fecisse. Disputamus modo, quibus Gerardus Sanctorum reliquiis, aliunde, quam è S. Dionysii cœnobio conquistis, Broniense cœnobium ditarit.

261 A reliquiis, quas è S. Bavonis cœnobio accepit, duco initium. Dominus Gerardus Souris plus semel jam laudatus in reliquiarum, quibus Bronium ditavit S. Gerardus, Catalogo sic habet: Ex corpore S. Bavonis confessoris, & ex pallio, cui fuit involutus. Sacri ergò reliquiarum thesauri, quem Gerardi curâ Bronium possebat, partem constituit corporis S. Bavonis portio; atque hanc quidem à Bavariano cœnobio accepisse Gerardum, idcirco autumo, quod hic & cœnobium illud abbas rexerit, & eò corpus S. Bavonis transfulerit, particulâ etiam ex hoc postea Arnulpho magno, Flandrie comiti, concessâ, uti apud nos tom. præced. in Gloria S. Bavonis Posthuma num. 58 & binis sequentibus probatum invenies. Verum, inquit, quo anno circiter Sanctus acceptis è S. Bavonis corpore reliquiis Bronium ditavit? Id certè ante annum 940 factum, non reor. Hoc enim anno S. Bavonis corpus, quod ex dictis à triennio circiter Gandam è Galliis fuerat revectum, in restauratum S. Bavonis monasterium anno 940 primò fuit translatum. Adhac sacrum illud pignus, cum id accidit, erat adhuc iisdem signis & integris & illatis munitum, quibus olim fuerat, cum à nonaginta circiter annis Normannorum metu in Gallias deferretur, ac proin, cum, his illeis, secundem ea, qua in Gloria S. Bavonis Posthuma loco proximè citato dicta sunt, particule corporis S. Bavonis è theca, cui hoc erat inclusum, desumi nequierint, ex ea certè portionem, quam Bronium ditaret, Gerardus ante annum 940 non accepit: quo verò definito anno id postea fecerit, pro certo nequeo edicere; fecisse tamen etiam id Sanctum non diu post annum 947, idcirco existimo, quod eo circiter tempore abbatiæ Bavarianâ sese abdicarit, uti infrâ docebo.

E

262 Expono nunc, quas Sanctus è Blandiniensi cœnobio ad Broniense pariter transfulerit sacras Sanctorum exuvias. Biographus noster num. 70 sic scribit: Cum quanto verò lætitiae & exultationis gratia sanctorum superius memoratorum Wandregisili, Ansberti atque Vulfranni (error hic cubat jam notatus) corpora (sanctus Gerardus) transfulerit, ab urbe Bononia revchens ad propria, angustare refugit nostræ narrationis angustia, præsertina cum haec tota id ipsum protestetur Flandrensis provincia. Sed nec ab his reliquiis ecclesia Broniensis expers habetur & immunit. Nam præter cetera à Gandavo istuc delatum ejusdem beati abbatis Wandregisili brachium, nec non &, quod est præcipuum, inæstimabilia pignora primatis Apostolorum. Gerardus ergo, teste biographo, præter cetera sacra Sanctorum pignora, qua Bronium detulit, sacram è S. Wandregisili brachium unâ cum S. Petri Apostolorum principis reliquiis Gandavo transfulit. Nec Sanctus sacram tantum S. Wandregisili brachium, verum etiam nonnullas alias è sacro ejus corpore particulas Gandavo Bronium detulit. Et-

F

*variisque
item facris à
Blandiniensi
cœnobio, Pe-
tri scilicet,
Wandregi-
sili.*

enim Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 126 & seq. reliquiis in monasterio Broniensi affermati Brachium S. Wandregisili abbatis primi & Fontanellensis fundatoris, à beato Gerardo delatum ex monasterio S. Petri Blandiniensi, accensens, subdit: Item ejusdem (Sancti nempe Wandregisili) magnam partem capitum, simul cum uno dente & duobus manuum digitis ac nonnullis ejus capillis. Item de ejus planeta, quā Missæ sacrificium Deo Patri offerebat, vestimentis, sindone & sepulchro. Rayssius assentitur in reliquiarum Broniensium Catalogo plus semel jam laudatus Gerardus Souris, Broniensis Prior, in suo reliquiarum Broniensium Catalogo. Verum nec hic, nec ille, quod etiam in Sancti nostri biographo desideratur, annum notat, quo res gesta sit.

*Leonis Papa,
Vulmari, Cri-
spini & Cri-
spiniani*

263 Hanc tamen nec ante annum 944, nec verosimiliter etiam post annum 954 aut 955 gestam esse, infrà ostendam, cùm adhuc nonnulla de sacris, quae Sanctus è Blandiniensi cœnobio ad Broniense detulit, lipsanis in medium attulero. Sacra illa exuvia non paucæ numero fuerunt. Pleraque recenset sepiissime jam laudatus dominus Gerardus Souris in suo Broniensium reliquiarum Catalogo, in quo post sacram jam memoratum S. Wandregisili brachium primo loco occurrit os genu S. Leonis Papæ secundi, quod per S. Martinum Papam prædicto sancto Wandregisilo datum fuerat, ac deinde per Sanctum Gerardum è monasterio Blandiniensi Bronium delatum. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 127 reliquiis à Gerardo Bronium è Blandiniensi cœnobio delatis etiam accenset os genu S. Leonis Papæ; sed hunc secundum non nominat. Et verò id rectè facit: Leonis enim Papa primi, non autem secundi, utpote qui S. Wandregisilo supervixit, dari huic potuit os genu per S. Martinum. Porro inter reliquias à Gerardo Bronium allatas dominus Souris etiam numerat partem corporis S. Vulmari abbatis. Verum, unde hanc Sanctus è attulerit, non edicit. E Blandiniensi tamen cœnobio attulisse, verosimillimum appareat. Sic existimo, quod inter sacra pignora, à Gerardo Boloniæ Blandinium delata, fuerit etiam ex dictis corporis S. Vulmari portio. Hinc etiam puto, reliquias SS. Crispini & Crispiniani, quas etiam dominus Souris Broniensibus reliquiis annumerat, è Blandiniensi cœnobio ad Broniense à Gerardo fuisse delatas.

*aliorumque
Sanctorum
reliquias,
quibus ta-
men*

264 Ha quippe apud nos tom. v Julii pag. 297 in Translationis S. Wandregisili Historia num. 30 sacris accensentur exuvias, quas Sanctus Boloniæ ad Blandiniense cœnobium transfut. In bac porro pag. cit. reliquiarum omnium, quas Sanctus preter sacra SS. Wandregisili, Ansberti & Vulmari lipsana Boloniæ ad Blandiniense cœnobium detulerit, elenches suppeditatur; in hoc autem preter jam memoratas sanctorum Petri, Leonis Papa, Vulmari, Crispini ac Crispiniani reliquias multa insuper enumerantur aliae, qua in Catalogo, quem ad calcem comprehendiosa Vita S. Gerardi adjecit dominus Souris, pariter occurunt. Has adeò omnes à Gerardo Bronium è Blandiniensi cœnobio verosimiliter fuisse delatas, existimo. Ob ea tamen, quæ Commentarii hujus & vi dicta sunt, excipe, quas ex dictis Bronienses possident, S. Leodegarii reliquias, utnt interim & in Broniensi Catalogo & in prefato elenco memoratas. Idem etiam statue circa aliorum Sanctorum reliquias, quæ, quamquam simul & in hos elenco & in Broni-

ensi reliquiarum Catalogo occurrant, idcirco tamen è Blandiniensi cœnobio Bronium delata non videntur, quod, ut aliunde potius eò credantur allata, ratio gravior efficiat. Hinc ligni sanctissima Crucis portio, quam Bronium possidet & accenseri nequit sacris lipsanis, que cò Gerardus detulit è Blandiniensi cœnobio. Quamquam enim & in memorato Elencho & in Broniensium reliquiarum Souris Catalogo recensetur ligni sanctissima Crucis portio; illam tamen, quam Bronium possidet, Gerardus eò è Blandiniensi cœnobio certissime non tulit. Eam quippe Bronium non obtinuit, nisi binis circiter post Gerardi atatem seculis, ut ex jam dicendis patescet. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 124 & seq. sic scribit: Adserat (Broniensis monasterium) & debito cultu venerandam exhibit eximiam Salvatoris nostri Crucis portionem, per Manassem heroëm primò Jerosolymis allatam, & ejusdem testamento Broniensi ecclesiæ legatam, quæ, miraculis plurimis exhibitis, hunc locum fecit illustriorem.

*ligni sanctissi-
ma Crucis
portio accen-
seri nequit.*

E

265 Manassus ergò, hic à Rayssio memorati, donatione, non autem Gerardi operâ eam, quam possidet, sanctissima Crucis partem Broniense cœnobium obtinuit. Ne verò id sola forsan Rayssii si de credere derelictæ, in supellestis nostra litteraria extat manus scriptus, qui Ms. 160 sanguinatur & è Ms. Broniensi accepitus notatur, de sancta Cruce Tractatus, in tres libros divisus, atque à monacho Broniensi anonymo sec. XII propè elapsò aut initio sequentis concinnatus, ut ex iis, que ipsem hic auctor lib. 2, cap. 3 initio scribit, recte consequitur; in hoc antem Tractatu narratur Manasses, Hiergensis seu Hirgensis toparcha, anno 1166 seu potius sequenti excessisse è vivis, ultimaque voluntate sua Broniensi monasterio eximiam dedisse sanctissima Crucis portionem, quam ipse quondam, saecra in Terram sanctam anno 1141 expeditione suscepta, Antiochiae à consobrina sua, Raymendi principis Antiocheni uxore, obtinuerat. Cùm porro, ut ex jam dictis facilè colliges, Manasses à Rayssio memoratus & laudatus monachus Broniensis anonymous fuerint coevi, dubitandum non appetat, quin Manasses, ut hic auctor scribit, anno circiter 1166 ac proin binis post S. Gerardi obitum seculis eximiam sanctissima Crucis portionem Broniensi monasterio legavit. Rectè adeò Rayssius, quam modo servat Bronium, sanctissima Crucis partem Manassis donatione scribit obtentam, quamvis interim eam Antiochiae potius, quæm Jerosolymis eò assertisset allatam, ut ex jam dictis pronum est colligere. Collige hinc jam pretiosissima Servatoris nostri Crucis partem notabilem, quæ multis miraculis Broniensi cœnobium illustravit, perperam à Souris reliquiis Gerardi pietate & studio Broniensi cœnobio acquisitis accenseri. Porro si quis ulteriori forte velit Manassus memorati notitiam, hunc ego ad Miream in Notitia ecclesiarum Belgii cap. 80, ut etiam ad Tyrium lib. 12, cap. 1 remitto, & in tempus, quo Sanctus memoratas reliquias, è Blandiniensi cœnobio acceptas, Bronium detulerit, inquirō.

*anno 944 vel
hunc annum
inter*

266 Gerardus ex dictis SS. Wandregisili, Ansberti & aliorum Sanctorum reliquias anno 944 Gandavum è civitate Boloniensi primùm transfut. Quapropter, cùm sacra SS. Petri & Wandregisili pignora, quibus Broniense cœnobium locupletavit, Gandâ illuc transfut, consequi videtur, ut id certè ante annum 944 non fecerit; neque enim Bronium Gandavo ante annum 944 transferre potuit dictorum Sanctorum reliquias, que Ganda-

vimus

A sum numquam ante annum illum fuerant allatae. Verum, sciscitabitur etiam forte non nemo, an ipso anno 944, quo Gandalum ex dictis reliquia fuere translate, Bronium etiam eas, quibus hoc canobium ditavit, Gerardus transstulerit? Respondeo, id pro certo affervari non posse; satis enim apparere credibile, non prius id fecisse Sandium, quam cum jam, Blandiniensis, Bavoriano & Bertiniano cœnobio ad primavam Benedictini instituti disciplinam revocatis, impensorem iterum, quod, aliquamdiu cœnobiorum illorum ac forte etiam aliquot aliorum reformatione distractus, facere non potuerat, Broniensis cœnobii curam gerere incepit. Vint sit, Sandium equidem nec ante annum 944 ob jam dicta, nec post annum 954 aut 955 memorata sacra SS. Petri & Wandregisili pignora Bronium è Blandiniensis cœnobio transstulisse, idcirco reor, quod, quemadmodum infra probabo, Sanctus altero è binis hisce annis abbatiā Blandiniensi se se abdicarit, verosimileque existimet, sacras sanctorum Petri & Wandregisili reliquias, quas Gerardus Bronium è Blandiniensis cœnobio detulit, fuisse illuc abs illo, Blandiniensis adhuc abbare, translatas.

B 267 Quod jam pertinet ad alia aliorum

& annum 956 defun-
tis, ditavit:

Sandorum lipſana, que Gerardus quoque se-
cundum jam dicta è Blandiniensis cœnobio Bro-
niem detulit, dubitandum non appetet, quin hoc
quoque eo tempore, quod inter annum 944 &
annum 956 intercedit medium istuc detulerit. Ha-
c enim reliquia, utpote Gandalum tantum cum
corpore S. Wandregisili delata, ante annum 944
in Blandiniensi monasterio nondum erant, hoc
que anno dumtaxat ad Blandiniense cœnobium
fuere translate, ut hinc etiam eas citius Bronium
Gerardus transferre ex dictis nequierit; seriū ve-
rò quam anno 956 eum etiam id non fecisse, id-
circo reor, quod tunc certè Blandiniensis cœno-
bio abbas non amplius præfuerit, ac proin nec sa-
cerorum reliquiæn Blandiniensem thefaurum in
potestate sua habuerit. Itaque non solùm SS. Pe-
tri & Wandregisili reliquia, verum etiam omnes
prorsus alia, quas Gerardus è Blandiniensis cœno-
bio acceptas Bronium detulit, è à Sandio vel
anno 944 vel hunc annum inter & 956 fuere
delata. Nec Sanctus sacra Sanctorum lipſana,
quibus, praterquam reliquiis, quas, ut dictum
est superius, è Dionysiano monasterio acquisivit,

C Broniense cœnobium ditavit, è Gandalibus dum-
taxat Bavoriano & Blandiniensis cœnobio accepit; verum etiam his multa alia, aliunde acquista, praeter jam suprà memorata duorum Innocentium corpora è Chimacensi cœnobio obtenta, adjunxit.

268 Fisenus in ecclesiæ Leodiensis Historia, lib. 6, pag. 212, mentione facta opera, quam
S. Landelini quibus etiam
Sanctus Blandiniensi, Bertinianoque cœnobio
impedit, mox ita de Gerardo prosequitur: Ne-
que suum interim Bronium ulla ratione dese-
rebat. Non contentus nobili illo sanctitatis de-
posito, quod è S. Dionysii monasterio advexi-
se commemoravimus; alias præterea Sanctorum
reliquias studiosè conquirebat, quos & cœ-
nobii sui præsides, & pro venia peccatorum
suorum obtainenda (sic ipse loquebatur) patro-
nos apud æternum Judicem haboret. Crispini-
um aliquando forte venerat, ubi venerationi
est S. Landelini corpus. Portionis alicujus hinc
tollendæ cupidio incessit. Quem enim alium po-
tiori jure patronum optaret? Vicinam nimirum
Bronio Alnam, & Lobium olim condiderat.
Sed mortales primùm repugnare visi sunt. Cùm
denique consenserint, ventumque esset ad fa-

crum conditorum, ternis occlusum sigillis;
ea refringere, religioni duxerunt. Suscituit diffi-
cultatem Deus. Referatum est derepente fercu-
lum: atque cum admiratione, simul & animi
voluptate incredibili depropulsit, quod arden-
ter optarāt Gerardus, & Bronium ætulit. Rem
ita habuisse, testatur schedula ipsius S. Gerardi
manu exarata; quæ Bronii servatur in hunc
diem. Ita Fisenus, & rectè quidem, ut appareat:
attamen hoc ad annum 924 perperam refert.
Hoc enim anno Gerardus, uti ex suprà dispu-
tatis liquet, in Sandioniano monasterio adhuc
versabatur, nec verosimile est, Sandium tunc ul-
las Sanctorum reliquias Bronium detulisse. Ad-
huc Sanctus, uti verbis suprà recitatis ipsem
Fisenus indicat, Blandiniensis & Bertiniani cœ-
nobii curam tum gerebat, cùm S. Landelini re-
liquias Broniensis suo cœnobio impetravir. Qua-
propter, cùm ex dictis Sanctus ante annum 944
Bertiniano cœnobio abbas non fuerit præfectus,
nullamque certè ante annum 937 ejusdem asce-
terii curam gesserit, necessariò est consequens, ut
non ante hunc annum, ac proin serius quam an-
no 924 S. Landelini reliquias Broniensis suo mo-
nasterio impetrarit.

E 269 Verum, inquires, quo anno has Sanctus è Crispini-

impetravit? Respondeo, nihil omnino suppeterem, eni Hanno-

quo annum definitum exhibeam; mihi tamen id nia cœnobio

post annum 946, quo vel initio sequentis abba- obtentum

tia Bertinianâ se se abdicavit Gerardus, factum brachium.

videri. Sic appetet, quod post annum illum San-

ctus Broniense monasterium, quod aliquamdiu

aliorum cœnobiorum administratione distractus

non nihil remissus forte curarai, impensis iterum

videatur curasse. Porro Fisenus non tantum à

vero anno, quo S. Landelini reliquias Broniensis

monasterio impetrarit Gerardus, aberrat; verum

etiam, quam corporis S. Landelini partem obti-

nuerit Sanctus, non edicit. At verò id oppor-

tunè nos docet Rayssius in Hierogazophilacio Bel-

lico pag. 126 sacris Sanctorum reliquiis, quas

Broniense cœnobium possidet, accensens brachium

S. Landelini, pretiosissimi confessoris ac funda-

toris Crispiniensis, allatum ex Crispinio Bro-

nium per S. Gerardum. Idem etiam facit su-

prà laudatus dominus Gerardus Souris in suo re-

liquiarum, quas Bronium S. Gerardi pietate &

studio possidet, Catalogo autè adhuc citato sic scri-

bens: Brachium (possidet Broniense cœnobium)

S. Landelini abbatis & confessoris, quod S.

Gerardus ex Crispiniensi Hannoniae abbatia de-

tulit. Hec sunt, qua de S. Landelini reliquiis

per Gerardum Broniensis monasterio impetratis

commemoranda inveni.

F

270 Ceterum preter Sanctorum reliquiæ, aliasque a-
jam hic & Commentarii hujus prævii § IV & liorum San-
torum ali-
memoratas, quas Gerardus aliunde, quam unde etiam
è Blandiniensi cœnobio Bronium detulit, alias acquistas
insuper aliunde pariter acquisivit. Cœnobium est reliquiæ ad-
nomine Malonia, ad Sabim supra Namurcum

situm, quod S. Bertrinus episcopus, qui xi No-

vembribus colitur, seculo VII exstruxit, viisque

deinde funetus in tumuli locum est adeptus. San-

cti hujus è cœnobio illo articulum pedis Broniensis

suo monasterio obiunxit. Liquet id ex binis reli-

quiæ Broniensis Catalogis, sepissime jam

citatis, quorum alterum Rayssius in Hierogazo-

phylacio, alterum ad calcem Vita S. Gerardi

Souris suppeditat. Quod perinet ad tempus,

quo res facta sit, nihil de eo certius, quam quod

jam num. præcedenti de S. Landelino loquens

indicavi, commemorandum habeo; ne autem

omis-

AUCTORE

C. B.

omnibus, quas Gerardus aliunde, quam è Blandiniensi cœnobio Bronium detulit, Sanctorum recensendis reliquias lectori fortè creem fastidium, pro his ad Souris Catalogum remitto, unicè adhuc monuisse contentus, eas omnes Sanctorum reliquias, que in hoc, nec tamen in supra dicto Historia translationis S. Wandregisili reliquiarum Elencho memorantur, vero simillimè ex alio loco, licet hic in obscuro sit, quam è Blandiniensi cœnobio Bronium à Gerardo fuisse translata, nisi fortè ratio gravior contrarium suadeat. Hinc, licet reliquiarum S. Amelberga in prememorato Elencho mentio non fiat, fiat autem in Souris Catalogo, debent ha reliquias, à S. Gerardo è Blandiniensi cœnobio Bronium allatis, idcirco accenseri, quod sacram S. Amelberga corpus Gerardi etate in Blandiniensi cœnobio fuisse conservatum, aliunde habeatur compertum. Sed hac de reliquias à S. Gerardo Broniensi suo ascetrio acquisitiis disputasse sufficiat; ad alia nunc Sancti gesta commentanda progredior.

B § XXII. Monasterii Fontanelensis instaurationem tentat,
& monasterii Blandiniensis præfecturâ sese abdicat.

Fontanellensis monasterii instauratio-nis

A Nno Christi 648 non longè à dextra fluminis Sequana ripa, sex leucis infra Rotomagum, unâ autem fermè leucâ supra Caldebecum S. Wandregisilius, de cuius reliquias Gandalum à Gerardo translatis superius est adlum, insigne exstruxit cœnobium, quod Fontanellense fuit vocatum, quodque & opibus & monachorum numero jam dudum maximi floruerat, cum seculo IX in omnia maritima Galliarum loca ferro & igne Normannorum savities cœpit grassari. At verò tunc, quam pleraque, in omnia alia, haud procul à mari sita, sortem subière monasteria, Fontanellense etiam subivit. Etenim post trinam, ut Gallie Christianæ ancæ scriptores tom. undecimo, col. 158 docent, tributo Normannis soluto redemptionem succubuit, & monachi cum sacris Wandregisili & Ansberti exuviis loco cedere circa annum 856 sunt coacti. Tum verò monasterium incolis vacuum, injecto igne, etiam exusserunt Normanni, uti apud Acherium tom. 3 Spicilegii is scriptor, qui Appendicem ad Fontanellense Chronicon concinnavit, memoria prodit his verbis: Truculentus barbarorum (Normannorum scilicet) exercitus aquis egressus hunc ad locum (monasterium Fontanellense) accessit, vacuunque hominibus & omnibus nudatum rebus deprehendens, injecto igne, cuncta illius ædificia cum ipso sanctuario concremavit, subvertit & recessit.

C 272 Porro jam annis ferè centum, utpote anno 856 circuiter eversum, in ruinis jacuerat Fontanellense cœnobium, quando tandem, seculo X media sui parte propemodiū elapsō, S. Gerardus ad illud instaurandum animum adjectit. Normannia tum ducis titulo præter Richardus, Rollonis primi Christiani Normannorum ducis ex Willermo seu Guilielmo, cognomento Longa-Spata, nepos, princeps pius iuxta ac religiosus, qui jam plura cœnobia, a Normannis olim destructa, instaurarat, patris sui exemplum hac in re imitatus. Hinc vero simili-

mè Vir sanctus spem concepit, fore, ut, si corporis S. Wandregisili restitutionem, monasterio Fontanellensi faciendam, principi offerret, restituī hic curaret terras, qua ad dictum cœnobium olim spectarant, sicque hoc à fundamentis posse readificari, penitusque instaurari. Itaque, simul agrè ferens, sub ruinis adhuc, ubi multa alia instaurarentur monasteria, sepulcum manere Fontanellense, cuius sancti patroni in potestate sua sacras haberet exuvias, ad Bellovacense territorium cum his nec non quibusdam comitibus sese confert, ibique, sacro thesauro relicto, Rotomagum usque properat, comiti seu duci Richardo corporis S. Wandregisili restitutionem, Fontanellensi cœnobio faciendam, offert, si, quas hoc olim terras posse derat, faciat restituī. At verò iis, ad quos ha armorum sorte erant devoluta, restitutionem facere minimè paratis, nullum ex longo, quod suscepérat, itinere fructum reuult, Gandamque, unde venerat, absque ullo opera prelio redire fuit compulsus.

ex Appendix ad Fontanellense Coronicon, quā res

E

273 Qui res tota gesta sit, dilucidè exponit apud Acherium antiquioris editionis tom. 3 supra adhuc laudata ad Fontanellense Chronicon Appendix. Verba idcirco hoc transcribo. Sic habent: Hujus itaque (Richardi I, Normannia ducis seu comitis, in cuius ditione erat Fontanella) cum jam fama potentia longè latèque pervolaret, Nortmannorumque tellus alta pace exultaret, Gandensis cœnobii abbas, Girardus nomine, sumpto sancti Wandregisili pretioso corpore, usque in pagum Belvacensem venire maturavit, atque in villam, quæ Reveriscors dicitur, ad hospitandum divertit, quod Theodorico, nobili & valde potenti, per ejusdem prædiū majorem mandare curavit; quia, licet iniuste, illius possessionis dominabatur tunc temporis, quæ pridem fuerat de ditione Fontanellensis cœnobii. Quod ubi superbus ille & arrogans comperit, legatum baculo, quem forte tenebat, percussit, & cum ingenti injuryia & contemptu suo exire coëgit. Rediit ergo ille, qui nuntiaverat; abbatি Girardo cum gravi dolore intimavit, quæ pertulerat: quibus auditis, fit ingens omnium gemitus, confessimque coram lectica Sancti prosternuntur, atque inter fluentes lacrymas & amara cordis suspiria adversus Sanctum prædictus Abbas multa probrosè inculcando * flebiliter conqueritur.

*i. e. coram Sancto pro-brum et illa-tum repe-n-cio à sancto ge-pha sit,

F

274 Sed inter hæc, decedente sole, noctis silentium advenit. Theodoricus verò dormiturus se in lectulo composuit; cui derepente terribilis persona sub habitu monachili apparuit, eumque pro contumelia, quam sibi hesterno intulerat, vehementer redarguens, pastorali baculo, quem ferebat, graviter percussit; qui statim, somno interrupto, experctus graviter ingemuit, seque à quadam cano abbate cæsum, altis & perturbatis vocibus clamavit: deinde subitâ internorum correptus torturâ, secus naturæ petit, ubi foeda egestione omnia profundens viscera, vitam miserabiliter abruptit: ut viventibus liquido daretur animadvertisi, cuius meriti apud Deum sanctus pater Wandregisilius fuerit, qui sic viventem inimicum & atrocis injuriæ reum supplicio condemnare potuerit. Qui deinde, participato cum suis consilio, omnem cum sanctis pignoribus comitatum ad custodiā dereliquit; sicque a scensis equis, Rotomagum ad urbem cum paucis properavit; admissusque, Richardo comiti causas adventus sui diligenter & opportunè intimavit,

A timavit, seque in promptu S. Wandregisili corpus habere retulit, quod suo restitueret loco, si terra sibi redderentur, quas chartarum posset approbare privilegiis: at ille suorum usus consilio principum, chartas exhiberi præcepit, & coram omnibus recitatas exponi.

*ambore pro-
ponitur.
quos*

275 Quo facto, murmur & contradic-
tio fieri cœpit ab omnibus, qui se dicebant nequa-
quam posse carere propriis honoribus, quas *
sibi armis & sanguine prædecessorum suorum
pepererat bellicosa virtus, sive quos sibi ipsi
diuturno acquisierant servitio multisque sudori-
bus. Sic igitur, facta difficultate rei, quam
prædictus abbas quærebat Girardus, nulla de-
inceps potuit pollicitatione retineri, sed ad suos
illico per emensum iter remeavit, atque S.
Wandregisilum, consumpto nequidquam tanto
labore, ad locum, unde eum extulerat, festi-
nus revexit; ubi apud Deum & homines in
magna gloria & honore nunc usque requiescit.
*Hac Appendix memorata auctor, qui seculo xi
floruit, quique proinde fidem hic meretur, ut
pote centum annis vix remotus a re, quam nar-
rat, quamque adeò vel ex monumentis tunc ad-
huc existantibus, vel etiam ex testibus oculatis,
aut certè ex iis, qui illam è testibus oculatis au-
dierant, probè posuit habere perspectam. Porrò
ex summo labore, quo, ut resert, Gerardus
Fontanella instaurationem obtinere tentavit, nec
ramen obtinuit, manifestum fit, quām fuerit sol-
licitus, ut destruxa à Normannis monasteria in-
staurarentur; hinc autem verosimile fit, sollici-
tum adeò monasteriorum Parentem plura etiam
Arnulphi Flandri principatus monasteria, qua
instaurasse aut reformasse fertur, nec tamen ex
dictis restauravit reformavit, restaurare sal-
tem, utut irrito conatu, tentasse.*

*Blandiniensis
cœnobio, ab-
dicato hujus
regimine,
Womarum,*

B 276 At verò dum ita Sanctus in variis mo-
nasteriis instaurandis, reformatisque, aut fal-
tem in eorum instaurazione reformatiove ten-
tanda strenuam operam ponit, Blandiniensis cœ-
nobii curā sese exonerare, consultum existimat.
*Hoc scilicet sacrum asceterium, quod ex dictis
anno 946 & initio sequentis nondum ita perfectè
reformatum erat, quin Gerardo adhuc rectore
indigeret, ad eum jam statim Sancti curā erat
perduclum, ut jam ab alio rectore, modo hic
pius esset ac prudens, absque rigidioris discipli-
ne discrimine facile posset administrari. Woma-
rus, Blandiniensis monachus, triennio ferè, quo
ex dictis Sibiente cœnobium rexerat, abbatis
muneri aptum sese jam probārat. In hunc adeò
Sanctus ab humeris suis monasterii Blandiniensis
curam conjicit. Womarus, inquit in Gandavo
suo separatim excuso, lib. 4, cap. 2 Sanderus,
abbas (Blandiniensis scilicet cœnobii) duodeci-
mus, resignante abbatiam Gerardo Cellensi,
ordinatur abbas anno CMLII ab episcopo Fol-
berto Cameraci. Atque hæc omnia latius pa-
tent ex ipsius Gerardi Vita, quam descripsi-
mus, in qua & habetur, Womarum hunc be-
nedictionem Rodulphi episcopi accepisse. Ita-
que non videtur locus ille consentire nobis,
qui dicimus, Cameraci fuisse ordinatum ab epi-
scopo Folberto. S. Gerardi Vita, quam hic me-
morat Sanderus, diversa hand dubiè non est à
Sancti Vita, quam is scriptor in Hagiologio
Flandriæ à pag. 94 usque ad paginam 103
exhibet.*

277 *Hac porrò Vita in Opere Sanderi lauda-
to pag. 102 sic habet: Beatus itaque Gerardus,
Octobris Tomus II.*

cùm octo annis Blandinio præfuisse, anno
CMLIV resignavit, instituens Womarum eidem
monasterio abbatem, qui perinde, comite Ar-
nulpho, benedictionem suscepit Rodolphi No-
viomensis episcopi, cùmque rectè cuncta cu-
ràset Gerardus, moratus est aliquamdiu apud
dictum comitem consolationis gratiâ. Itaque
ex Sanderi opinione, cùm abbatia Blandiniensi sese
abdicavit Gerardus, eique sui loco abbatem præ-
fecit Womarum, fuit hic à Fulberto, Camera-
ensi episcopo, non autem à Rodolpho Noviomen-
si episcopo, abbas ordinatus. Verum an sic rectè
existimat Sanderus? Sanè, ut mibi persuasum
habeam, Womarum à Rodolpho Noviomensi epi-
scopo ordinatum fuisse abbatem, efficere neuti-
quam potest S. Gerardi Vita, à Sanderi in suo
Flandriæ Hagiologio producta. Etenim in hac
verbis jam mox recitatis etiam innuitur, Gerar-
dum annis dumtaxat octo Blandiniensi cœnobio
præfuisse abbatem; hoc autem, uti quisque ex
jam dictis & porrò dicendis facile intelliget, à
vero certissime est devium. Adhac in Vita San-
cti, à nobis edenda, nulla prorsus Womari ad
Blandiniensis cœnobii prefectoriam promoti, abba-
tive vel à Rodolpho vel à Fulberto ordinati men-
tio occurrit, ut nesciam, unde hac in S. Gerardi
Vita, quam Sanderus laudat, fuerit de prompta.
Hinc sit, ut illa, quam produxit Sanderus, S.
Gerardi Vita videatur ex Vita, à biographo nostro
scripta, utpote quam sepè ad verbum expri-
mit, variis admixtis interpolationibus, à scripto-
re recentiori esse concinnata, ac proin prorsus
inepta, qua Womari per Rodulphum Noviomen-
sem episcopum ordinationem certam mihi faciat
atque indubitatam.

C 278 *Et verò Womari ordinationem Rodolpho
Noviomensi episcopo non posse attribui, concluden-
to Camera-
ti
videtur ex anno, quo hac & re ipsa, & secun-
dum ipsum S. Gerardi Vitam, à Sanderi in
Hagiologio producuntur, fuit peracta. Secundum
hanc enim (vide verba proximè recitata) anno
954 est facta, reque ipsa vel cum hoc anno vel
cum seq. aut certè cum anno 956 debet conjungi,
uti ex dicendis patescet. Nam verò de Rodulpho Ne-
viomensi episcopo Gallie Christianæ ancæ scriptores
tom. 9, col. 991 & seq. sic scribunt: Obiisse
creditur v Idus Januarii anno CMLI, id est,
CMLII; nam diximus tom. III col. 258, Leu-
dricum ejus potissimum curâ & consilio consti-
tutum fuisse anno CMLII abbatem S. Amandi in
Pabula. Fortè sedebat adhuc anno CMLII. Ad-
hac Fulcarius, proximus Rodulfi in episcopatum
Noviensem successor, anno 954, ut Frodoar-
dus in Chronico docet, Remis consecratus est epi-
scopus, cùm priùs post mortem Rodulfi cum Fro-
doardo, quem Mabillonius Annalium Benedicti-
norum tom. 3, pag. 511 alium non esse à Fro-
doardo, Remensis Historie scriptore, existimat,
de Noviomensi episcopatu aliquamdiu contendis-
set. Rodulhus adeò, Noviomensis episcopus, ad
annum usque 954 vitam produxisse non vide-
tur, ac proin ei Womari ordinatio, utpote ex
dictis vel anno 954, vel 955 aut certè sequenti
absque omni dubio peracta, attribui posse, non
videtur. Itaque, cùm equidem Womarus vel à
Rodulfo vel à Fulberto ordinatus fuisse Blandi-
niensis abbas videatur, Sanderi opinioni, qua
Womarum non à Rodolpho Noviomensi episcopo,
sed à Fulberto Camerensi ordinatum Blandinien-
sem abbatem statuit, assentiendum esse, existimo.
Verum an idem quoque censendum est de ejusdem
scri-*

AUCTORE

C. B.

scriptoris opinione, quā factam à Gerardo Blandiniensis cœnobii resignationem, dictique Womari ad eamdem prefeturam promotionem anno 953 innedit? Id equidem mihi non appareat.

279 Etenim SS. Guduvali & Beritulphi translationis Commentarii hujus previi § xviii memorata, certe non citius quam anno 954, tertio Decembris die evenit, quemadmodum ex iis, quæ ibidem disputata sunt, unusquisque facile colliget. Quapropter, cùm hanc secundum ea, quæ ibidem etiam dicta sunt, Gerardus tunc peregerit, cùm adhuc Blandiniensis cœnobii prefeturam gereret, hac indubie ante annum 954, ad tertiam usque Decembris diem jam proiectum, se se non abdicarit. Verum, inquires, in Supplemento ad diplomata Mirei parte 2, pag. 941 exstat diploma, quo Arnulphus II, Flandria comes, beneficia abbatis Blandiniensis ab avo suo Arnulpho concessa commemorat atque amplificat; illud autem in fine hisce signatur notis chronicis: Actum publicè in cœnobio Blandinio 11. Kal. Febr. Indict. xv. anno xv. regni incliti regis (Francorum scilicet) Lotharii, & regiminis domini abbatis (Blandiniensis nimirum) Womari xx. Jam verò annus decimus nonus regni Lotharii Francorum regis, quo dictum diploma datum notatur, partim cum anno 972, partim cum sequenti conjunguntur; quapropter, cùm Womarus, Blandiniensis abbas, si non ante annum 954, ad tertiam usque Decembris diem jam proiectum, ad abbatis Blandiniensis prefeturam fuerit promotus, anno 972 & seq. 2 Kalendas Februario vigesimum regiminis sui annum nondum egerit, neesse est, ut hoc ille jam ab anno 953 effuisse statuatur. Ita ex prefato diplomate potest argui contra opinionem, quæ Blandiniensis cœnobii prefeturam resignationem, Womaro per Gerardum factam, ante annum 954 non accidisse, arbitramur.

280 Verum respondeo, objectum Arnulphi II, Flandria comitis, diploma in chronicis, quas exhibet, notis esse corruptum. Annus enim regni Lotharii, Francorum regis, decimus nonus, Indictione xv notatus, quo datum signatur, annum Christi 972 designat. Fuit adicè prefatum diploma, utpote quod etiam 2 Kalendas Februario datum notatur, xxxi Januarii die anno 972, spectatis, quas prefert, notis chronicis, emissum. Jam verò, cùm Lotharius Francorum rex pridie Idus Novembris anno 954, ut jam suprà dictum est, regnare incepit, nequit cum anno Christi, ad xxxi dumtaxat Januarii proiecto, annus regni Lotharii decimus nonus, quo etiam ex dictis diploma signatur, ulla tenus componi, ut facile deprehendat, quicumque annorum computum inerit. Hinc porro consequitur, ut, quod nobis objicitur, Arnulphi Junioris diploma in chronicis, quas exhibet, notis certissime sit corruptum, ac proin ut ex eo nihil habeatur, quod sat validè militet contra opinionem, quæ Gerardum non ante annum 954 abbatiam Blandiniensem abdicasse, suique loco abbatem illi prefecisse Womarum, statuimus. Adhac, ut etiam diploma diplomati opponam, Mireus Codice Donationum Piarum cap. 35 exhibet diploma, quo Wicmannus, novi castri Gandensis ab imperatoribus Germanicis structi comes, monasterio Blandiniensi dat villam Theslam; illud autem his in fine munitur notis chronicis: Actum publicè in monasterio Blandinio, Kalendis Novembris, anno Verbi Incarnati Dcccclxxii. Indictione v.

sui loco id
que, quid
quid contraria

B

ex Arnulphi
II, Flandria
comitis, di-
plomata pos-
sit argui,

C

Lotharii regis (Francorum scilicet) anno xiv. Domini Womari abbatis (Blandiniensis nempe) viii; ubi annus Christi 962 ad primam usque Novembris diem proiectus conjugitur cum anno octavo regiminis à Womaro initio. Hinc porro, ut computanti parebit, jam consequitur, ut illud non prius Womarus inierit, quam cùm jam annus 954 ad primam usque Novembris diem esset proiectus.

281 Itaque, si opinioni nostra obfit landatum non citius. Arnulphi Junioris diploma, faciet ei aliud, quod jam proximè memoravi, à Wicmanno comite emissum. Attamen, cùm & hoc, utpote annum Christi 962 cum anno regni Lotharii, Francorum regis, decimo quarto perperam connectens, in notis chronicis, quibus signatur, pariter sit corruptum, illud utique nostram de tempore initio à Womaro regiminis opinionem non magis firmat, quam eam infirmet memoratum Arnulphi Junioris, Flandria comitis, diploma. Itaque, missis diplomatis, tam que faveant, quam que adversantur opinioni, qua initum à Womaro Blandiniensis cœnobii regimen cum anno 954 aut altero posteriori componit, illam ego Vitâ S. Guduvali, utpote ab auctore ex dictis valde antiquo fideque digno conscriptâ, unicè innixus, absque nulla, quemadmodum jam supra feci, tergiversatione amplector; futurum autem puto, ut mihi etiam hic propensè affentiantur, quicumque, quæ suprà ex Vita S. Guduvali protulimus, attento animo perpendent. Atque ita jam habemus, Gerardum non citius quam anno 954 Womarum in abbatis Blandiniensi sibi substituisse abbatem. Verum, inquires, an id etiam Sandus serius non feci? Sunè, ut mihi equidem apparet, nihil impedit, quod minus etiam id ille vel anno 955 vel sequentis initio fecisse credatur. Neque enim ob jam dicta hic moror vel Sanderum, qui rem citius collocat, vel, quod etiam Sandero hic consentit, Arnulphi Junioris Flandria comitis diploma plus semel jam memoratum. Et verò cùm ex dictis SS. Guduvali & Beritulphi translationem ante annum fortè 955 Gerardus non fecerit, hicque tunc, cùm illam fecit, Blandiniensis cœnobii prefeturam adhuc tenuerit, consequens est, ut hæc fortè ante annum 955 se se non abdicarit.

282 Nec tantum ad annum usque 955, verum etiam ad sequentis usque initium Blandiniensi cœnobio fortè adhuc abbas præfuit Gerardus. Cùm enim ex dictis SS. Beritulphi & Guduvali corpora sub anni 955 finem Boloniâ Gandam fortè translaterit, tuncque, cùm hoc fecit, Blandiniensis abbas adhuc fuerit, nihil sanè obstare videretur, quod minus etiam dicti anni 956 initio Blandiniense cœnobium adhuc gubernasse, creditur; ultra annum tamen 956 Blandiniensem ejus prefeturam protrahere, nefas videtur. Et enim Womarus à Fulberto Cameracensi episcopo, quemadmodum secundum jam dicta appetat, Blandiniensis abbas fuit ordinatus; hinc autem est consequens, ut id non serius quam anno 956 evenerit; ultra hunc enim annum vitam non produxisse Fulbertum, in Chronicis disertè affirmat Frodoardus. Itaque, omnibus jam expensis, Gerardus vel anno 954 vel 955, aut certè non serius quam anno 956 abbatiam Blandiniensem abdicasse, suique loco Womarum substituisse, videtur. Porro, cùm hoc fecit, jam dudum etiam, ut appetat, abbatis Bavoniana regimine se se abdicarat. Etenim Folquinus suprà adhuc

E

nec serius,
quam anno
956 præfuit,
cùm autem
id

F

A adhuc laudatus, Berinienensis monachus auctor coevis, apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum in Sibieni Chartario pag. 216 scribit in hac verba supra adhuc recitata: Anno CMXLVII abbas Wido, quia nimis vanæ juventutis gaudia secessabatur, apud comitem (Flandria scilicet, Arnulphum cognomento Magnum) incusatus, abbatiâ (Sibieni nimirum) est fraudatus, & sancti Bavonis monasterio abbas est destinatus.

283 Iperius Folcuino ferè consentit, in Chro-
co Sibieni cap. 25 per verba, quæ supra pariter
adhuc recitavi, sic scribens: Qui (Wido) pro-
motus in (Sibiensem) abbatem, juventutis suæ
gaudia nimium secessabatur: quam ob rem fuit
hinc à B. Gerardo depositus, vixque comes
(Flandria videlicet) Arnulfus obtinere potuit,
ut eum permitteret ad alium locum promove-
ri; sed finaliter, insidente comite, translatus
est ad abbatiam S. Bavonis Gandensis; ubi
sanctam Folcuinus, quam Iperius indicare vi-
detur, Widonem eo ipso anno, quo ob ineptam
administrationem prefecturâ Sibienensis cœnobii à
Gerardo fuit dejectus, aut certè brevi post Bavo-
nianum abbatis munere accepisse gubernandum.
Tunc scilicet Arnulphus, Flandria comes ex sin-
gulari plane, quo Gerardum completebatur, affer-
ta Widonem Sancti nepotem, ne hic ex sua à Si-
bieni prefectorura exaucloratione nimium afflige-
retur, Bavoriano cœnobio præfici voluerit, si-
mulque, ut fieri id permitteret, Gerardum,
ut ageret, induxerit, spe facta, fore, ut
Wido sub ipsiusmet Gerardi patrui sui, Gan-
de existens, oculis commissam sibi abbatiam
aptius prudentiusque gubernaret. Jam verò
cum Wido ex dictis abbatia Sibienensis regi-
mine anno 947 fuerit à Gerardo dejectus, con-
sequens est, ut illum tunc Sanctus, aut certè non
diu admodum post Bavoriano cœnobio præficerit
abbatem, ac proin ut tunc, cum Womarum
sui loco in Blandiniensi abbatia anno ex dielis
vel 954 vel 955 aut certè sequenti abbatem
constituit, dicti Bavoriani cœnobii regimine jam
dudum sese abdicasset, quamvis, ut appareat,
superiore quamdam adhuc in cœnobium il-
lud, quemadmodum & in plura alia, po-
testatem sibi servarit. Porro quid deinde,
cum hoc ad Gerardum non spectet, de Wi-
done factum sit, qui & quamdiu hic Bavo-
nianum cœnobium rexerit, & qui tandem ad
Blandiniensis etiam præfecturam fuerit promo-
tus, silentio prætero, & pro his omnibus cur-
iosum lectorum ad Sanderum, & ad Gallie
Christianæ auctæ scriptores in abbatis Blandi-
niensis & Bavorianis remittens, rerum ad
Sanctum spectantium seriem prosequor.

§ XXIII. Monasteria, quibus
adhuc præst, ultimo visi-
tat, Bronium se recipit, ibi-
que ultimum diem claudit.

G Erardus, jam abdicato Blandiniensis cœno-
biis regimine, nonnullis adhuc aliis cœno-
biis, ut appareat, abbas præferat. Etenim ex di-
elis Blandiniensi abbatia certè non serius quam
anno 956 sese abdicavit; pluribus autem cœno-
biis adhuc abbas præferat, quando divinitus,
imminere sibi vocationis seu mortis sua diem,
qui ex dicendis anno 959 evenit, quique proin-
de Gerardo, cum anno 956 aut forte biennio
circiter citius abbatia Blandiniensi sese abdicaret,
imminens nondum erat, quemadmodum hinc,
si in rigore loqui velimus, concludendum vide-
tur. Utin sit, Gerardus equidem, cum jam vo-
cationis sua dies immineret, plura adhuc mode-
rabatur cœnobia. Sacro itaque, inquit de Gerar-
do num. 77 biographus, doctus spiramine præ-
noscens imminere diem vocationis sua, quo
videlicet & rationem redderet villicationis com-
missæ; necessarium duxit & utile, cœnobia fra-
trum revisere degentium suo sub regimine, se-
que deinceps exuere tot curarum onerosa gra-
vedine, atque idoneum procuratorem sui vice
unicuique cœnobiorum substituere. Sanctus er-
gò, cum jam non multum amplius à die obitus
sui abesset, plura adhuc, uti his jam recitatis
verbis innuit biographus, moderabatur cœnobia,
aque id quidem, ut appareat, abbatis officio.

Sanctus, im-
menor jam
obitus sui
die, cœno-
biis,

285 Quamvis enim Sanctus omnibus & singu-
lis octodecim cœnobii, qua à biographo procurasse
dicitur, proprii abbatis munere verosimiliter ex
dictis non præfuerit, nihil tamen obstat, quod minùs
nonnulla ex his abbatis credatur gubernasse offi-
cio. Et quidem secundum jam dicta dubitari
nulla ratione potest, quin hoc nomine Blandi-
niense, Cellense, Sibiense, Bavorianum & Mo-
sonense gubernarit. Adhac biographus per cœno-
bia, qua Sanctum, morti jam vicinum, verbis
suprà recitatis visitasse scribit, verosimiliter ea
dumtaxat intellexit, quibus tunc adhuc Gerar-
dus abbatis præferat officio. Sic existimo, quod
aperte edicat, Sanctum singulis cœnobii, qua tunc
visitavit, idoneum sui loco præficeret procurato-
rem seu abbatem; neque enim singulis, qua vi-
stavit, cœnobii abbatem sui loco potuisse præ-
fere, si vel uni ex his ipsem abbat amplius non
præfuisse. Itaque Sanctus, spectato biographo
nostro, pluribus adhuc cœnobii, cum jam sibi
mortis dies immineret, abbatis præferat officio.
Verum que qualiae illa fuere cœnobia, & quo
circiter anno illorum sese regimine Gerardus ab-
dicavit? Fuerunt ex iis, ut mibi equidem du-
bitandum non appareat, Cellense S. Gifeni, & ve-
rosimiliter etiam Elnonense S. Amandi, Rotna-
sense & Marchianense. Ast siue hæc siue alia fue-
rint ista monasteria, Sanctus omnibus, quod mor-
tem, quam sibi propinquam, divinitus didicerat,
magis preparatus expectaret, sese abdicare, uni-
eque deinde Deo ac saluti sua vacare, consultum
existimavit, huncque in finem cœnobia omnia,
sub se adhuc constituta, quod singulis sui loco ido-
neum præficeret abbatem, visitavit, uti ex bio-
grapho

AUCTORE
C. B.Bronium se
recipit.graphi verbis num. preced. recitatis facili negotio
colliges.

286 Nec tantum Sanctus in illa cœnobiorum, quibus adhuc præterat, visitatione singulis idoneum prefecit abbatem; verum etiam aliter sidem non parum profuit. Id biographus num. 79 bis verbis declarat: Singula filiorum cœnobia perlustrabat paterna sollicitudine; quos & super monastica commonefaciens religione, ubertimque imbuens divina eruditione, multifaria exhortabatur eos disputatione, ut adversus jacula tergiversantis satanæ servantes unitatem pacis & concordiae, quasi armati agonistæ semper starent in acie. Gerardus ergo in hac visitatione, quæ monasteria sub moderamine suo adhuc constituta visitavit, enixè etiam religiosos illorum incolas ad pacem & concordiam est hortatus. Norat scilicet, plurimum interesse, ut hec, utpote firmissimum charitatis vinculum, studiosè ac sedulò à religiosis hominibus servetur. Nec tantum providus sollicitusque Pater ad pacem animorumque concordiam adhortatus tunc est monasteriorum, quæ visitavit, religiosos incolas; verum etiam omnia rectè composuit, que ad bonum illorum faustumque regimen possent conducere. Ita omnium, quos cura sua commendatos habebat, salutem curabat perquam sollicite; cum autem omnia, que eò pertinere arbitrabatur, sedulò curâset, mox ad sumum Broniense cœnobium, ut ibi dies suos quiete sancteque finiret, est reversus. Omnibus igitur, inquit mox, narrata ultima, quam Gerardus fecit, monasteriorum visitatione, num. 79 biographus, ritè compositis, cumque pastoribus Pastori summo ovibus commendatis, Beatus pauper spiritu, cunctis, quæ rexerat, ditoribus postpositis, ad dilectam paupertatem gaudenter remeat monasterii Broniensis.

*ibique brev
pōt extre
mum diem
claudit.
Quod tertia,*

287 Hinc jam collige, vero similiiter ultimam illam, quæ de hic agimus, monasteriorum visitationem paucis dumtaxat mensibus ante Gerardi obitum evenisse. Evenit enim proximè ante Gerardi ad Bronenses suos regressum; Sanctus astem tunc, cum Bronii obiit, non die admodum, ut ex duobus ultimis biographi numeris colligendum videtur, ad Bronenses suos fuerat reversus, ut adeò nec die ante Sancti obitum, ne proin paucis dumtaxat ante hunc mensibus monasteriorum jam memoratam visitationem fererit. Porro Gerardus, Bronium jam reversus, nihil habuit antiquius, quæ ut, quod in aliis monasteriis jam fecerat, in Broniensi quoque, quæ ad felix hujus regimen spectarent, rectè componeret; quo facto, fractis tandem provectioni estate viribus, migravit ad Dominum. Docet hac num. 80 biographus, ut etiam annum & diem, quo Sanctus vitam hanc mortalem cum immortalí commutariit. Verba, quibus hoc postremum docet, parvum stylo soluto, partim ligato innixa, hec sunt:

Deposito fragilis tandem velamine carnis Christi lucifluam Jesu transmigrat in aulam, Prænitet Octobris quando lux tercia mensis Anno ab Incarnatione Domini Dcccclix, Inditio II, concurrente v, Epacta xx, Feria II. Sanctus ergo anno 959, tertio Octobris die excessit è vivis: quæ quidem dies anno illo in diem Luna incidit, ut Feria secundâ obiisse Gerardum, restè scribat biographus. Nec tantum tertiam Octobris diem, quæ Sanctum obiisse, docet, rectè cum die Luna, verum etiam annum 959,

quem Sancto emortualem ponit, rectè cum Inditio secunda, ut computanti patebit, cum concurrente seu Epacta solari quinta & Epacta, llnari scilicet, vigesima conjungit, ut ex iis, quæ Josephus Scaliger lib. 7 de Emendatione temporum pag. 776 & tribus seqq. docet, quisque, ut opinor, facile intelligeret.

288 Verum, ut et omnes ha nota chronica cum anno 959, cum quo eas componit biographus, optimè congruant, terciaque Octobris dies anno 959 in diem Luna inciderit, sunt tamen, qui contendant, Gerardum nec tertia Octobris die, nec anno 959 è vivis esse subiactum. Ac primò quidem, quod ad tertiam, quæ Sanctus obiit, Octobris diem pertinet, vult Mabillonius non hac, sed quinta Octobris die Sanctum excessisse è vivis. Etenim in suis ad S. Gerardi Vitam Observationibus præviis num. 9 sic scribit: Huic (sancti Gerardi) obitum omnes cum pri-mario Epitaphio, hinc ad Vitæ calcem edito, (quod marmoreo sepulcro incisum narrat Molanus) tertio Nonas Octobris statuunt. Adhaec Annalium Benedictinorum lib. 46, num. 18 in eamdem sententiam hac de Gerardo ad annum 959 litteris mandat: Post hæc animam efflavit Gerardus hoc anno, & quidem tertio Nonas Octobris, ut notat ejus Epitaphium Vitæ subiectum, adeoque Feriâ quartâ, non secundâ, uti habet sequens ibi additamentum. Vult ergo Mabillonius, Gerardum tertio Nonas, id est, quinto Octobris die, ac proin feriâ quartâ seu die Mercurii, non secundâ, seu die Luna obiisse; idcirco autem scriptor ille hoc vult, quod diem illum ab omnibus, atque ab ipsomet primario Gerardi Epitaphio, Vita subiecto, Sancto nostro emortualem statui existimet. At vero mirum est, quantum hinc hallucinetur Mabillonius. Etenim nec scriptores omnes, nec ipsummet primarium S. Gerardi Epitaphium, quod ad calcem Vita subiungit biographus, quintam Octobris Sancto statuit emortualem.

289 Meyerus in Flandria tum Annalibus, tum Chronico ad annum 959 sic scribit: Eodem anno (959 scilicet) tertio die Octobris singularis vir exempli, idemque unicum pietatis ornementum Gerardus Cellensis, sanctus appellatus Gerardus, diem clausit. Meyerus assentitur Fisenus, in ecclesia Leodiensi Historia pag. 221 ita memorans: Singula rursum cœnobia (Gerardus nimis) sibi proposuit lustranda. Quibus omnibus ritè compositis, & pastoribus una cum ovibus summo Pastori commendatis, beatus Vir, pauper spiritu, ditoribus monasteriis, quæ gubernaverat, derelictis, ad amicam Broniensis monasterii paupertatem se recepit. Ubi animo sancte composito, carissimis sodaliibus bene precatus, v. Nonas Octobres, id est, tertio Octobris die, obdormivit in Domino. Ita Fisenus, qui sibi & Meyeru plures etiam alios scriptores quantum ad tertiam Octobris diem, quam Gerardo emortualem statuunt, habet assidentes, quos, ne rei passim sat note probandæ nimis immorer, pretermitto. Quod jam ad primarium, quod Gerardi Vita subiicitur, quodque, ut ait Mabillonius, Sancti obitum tertio Nonas Octobris, id est, die mensis hujus quinta statuit, Epitaphium pertinet, per hoc hanc dubiè scriptor ille aliud non intelligit, quæ sex versiculos suprà ex parte jam recitatos, quibus Gerardi Vita à biographo clauditur; neque enim Vita Sancti atiud quidquam, quod epitaphii lo-

D

*non autem.
ut Mabillo-nius*

E

F

A cum queat habere, subiectum invenio. Adhac Mabillonius verbis mox supra adhuc recitatis sic habet: Post hæc animam efflavit Gerardus hoc anno, & quidem tertio Nonas Octobris, ut notat ejus Epitaphium Vitæ subiectum, adeoque feriâ quartâ, non secundâ, uti haberet sequens ibidem additamentum. Additamentum, quod hic memorat Mabillonius, clausula est supra huc transcripta, quâ indicatur, quo anno, qua Indictione, qua Concurrente seu Epaclita solari, qua Epaclita lunari, ac tandem quâ feriâ Gerardus obierit; illa autem Clausula prefatis sex versiculis proximè subiungitur, ut hos adeò Mabillonius intelligat per Sancti Epitaphium, quod, ut ait, Gerardi obitum tertio Nonas Octobris statuit.

& ex Sancti epitaphio perperam contendit, quinta Octobris die.

290 Verum versiculi illi Gerardi obitum non tertio Nonas Octobris, id est, quinta mensis bujus die, sed quinto Nonas Octobris, id est, tercia mensis bujus die statuunt. Etenim duo ultimi ex dictis versiculis supra huc jam transcriptis de Gerardo sic habent:

Christi lucifluam Jesu transmigrat in aulam, Prænit Octobris quando lux tercia mensis; ubi sanè Gerardus non tertio, sed quinto Nonas Octobris, id est, non quinta, sed tercia mensis bujus die obiisse, apertissimè declaratur. Itaque nec Epitaphium, quod laudat Mabillonius, Gerardi obitum tertio Nonas Octobris, id est, quinta mensis bujus die, statuit, ut adeò is scriptor, qui nibilominus ex dictis diem illum tum à prefato Epitaphio, tum ab omnibus scriptoribus Gerardo statui emortualem affirmat, certissime hallucinatur, ac proin ut Gerardum quinta Octobris die obiisse, perperam contendat. Porro Mabillonius non minus etiam hallucinatur, dum verbis supra recitatis ait, Gerardi epitaphium, quod laudat, marmoreo Sancti sepulcro incisum narrari à Molano. Etenim hic auctor in Natalibus Sanctorum Belgij ad III Octobris diem, biographi nostri versiculis, qui ex dictis primarium Gerardi à Mabillonio laudatum epitaphium constitunt, ex parte transcriptis, ita dumtaxat mox memorat: Annus depositionis marmoreo ejus (sancti Gerardi) sepulcro inscriptus est nongentesimus quinquagesimus octavus; quibus verbis sanè non designat biographi versiculos proximè à se transcriptos, seu illud, quod Mabillonius laudat, Gerardi epitaphium, sed aliud longè diversum, num. 202 hoc transcribendum, in quo Sanctus anno 958 obiisse, perperam statuitur, uti patescat ex iis, quemox dicam, cùm de duabus epitaphiis, qua Sanderus in Gandavo suo separatim excuso lib. 4, cap. 2 in abbatibus Blandiniensibus exhibet, sanctoque Gerardo affingit, fecero sermonem.

anno, ut binis epitaphiis, que Gerardo adjudicantur,

291 Lubet ambo illa epitaphia huc transcribere. Primum his versiculis concipitur:

Præteriens hinc siste gradum, lege fleibile mortis

Carmen, inæquali claudicat ecce pede. Petri naviculam fragor ingens impulit, ipsum

Excutiens Nautam dira procella rapit: Gandavum Patrem, personam Gallia claram

Perdidit, Ecclesiæ magna columna ruit. Ardens & lucens simul est extincta lucerna, Occubuit Pastor optimus inter oves.

Abbas è medio Gerardus tollitur; orba

Patre suo Petri flebilis aula manet. Ut decet, & Paulus docet, omnibus omnia factus

Eniuit multis millibus unus homo. Quid moror? Octavo Septembbris transit Idus,

Sol novus occasum, sole ruente, petit.

Alterum verò istis: Quod caro sit fænum, flos fæni gloria carnis, Pagina sancta docet, & Pater iste probat. Ut fænum viruit cum tempore veris in herba,

Et quasi flos fæni floruit ejus honor. Arit hoc fænum, flos ejus decidit. Abbas

Gerardus viruit, floruit, aret, obit. Septembri quintas sol cùm declinat ad umbras,

Spiritus è carnis carcere liber abit.

Talia sunt bina epitaphia, quæ Sancto nostro ex dictis affingit Sanderus. Verum S. Gerardus, ut ex jam disputatis liquet, omni dubio procul tercia Octobris die mortalem hanc vitam cum immortalí commutavit; Gerardus autem, cui bina illa epitaphia concinnata sunt, secundum horum quidem primum octavo Idus Septembbris, id est, sexta mensis bujus die; secundum alterum verò quinta ejusdem mensis die, Septembri quintas sol cùm declinat ad umbras, excessit è vivis.

292 Hinc fit, ut neutrum ex dictis Epitaphiis Gerardi nostri epitaphium esse, autumem; quod etiam eadem de causa in suis ad Gerardii Vitem Observationibus previis num. 9 censem Mabillonius. Verum hic scriptor aliud insuper ibidem suppediat Epitaphium, quod Gerardi nostri certò est, quodque sic habet:

Clarus ab Austrasia generosa stirpe Gerardus

Sanctus in hoc humili condidit ossa loco. Gaudet omnis plebs tali defensa Patrono,

Atque suo plaudat Bronia terra duci.

Obiit anno CMLVIII, sublevatus in feretrum MXXXI. Legitur hoc epitaphium, ut laudatus Mabillonius etiam monet, Bronis in S. Gerardum tumulo seu mausoleo, quod ibidem adhuc superstet. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag.

125 de Gerardo scribit in hunc modum: Obit anno Christi, ut refert Siebertus, CMLIX.

Marmorei tamen sepulcri ejus inscriptio, quam vidimus in cryptis monasterii ecclesiæ, notat annum CMLVIII. Quinto Nonas Octobris. Sepulcri marmorei inscriptio, quam hic memorat

Rayssius, diversa vero millimè non est à Sancti epitaphio proximè hoc jam transcripto, aut certè à clausula prosaïca, quatuor illius versiculis subiecta, à qua tamen ha voces, Quinto Nonas Octobris, absunt apud Mabillonium. Nescio, an hic illas, quod ex dictis tertio Nonas Octobris Sanctum obiisse velit, studio omiserit. Ut ut sit,

Rayssio, sese inscriptionem, quæ pro die S. Gerardi emortuali quintum Nonas Octobris notaret, Bronii vidisse, afferenti fidem adhibeo, & cùm jam supra de die, quo Sanctus migravit ad Dominum, satis superque actum sit, discutio nunc,

annusne 958, quem notat hoc jam transcriptum Sancti epitaphium, an verò annus 959, quem ex dictis biographiis noster signat, Gerardo emortualis debeat constitui.

293 Baronius in Annalibus Ecclesiasticis, probatur.

Mireus in Fafis Belgicis aliisque scriptores non pauci anno 958 S. Gerardi obitum innectunt,

duci vero millimè Inscriptione marmoreo Sancti sepulcro Bronii incisa, quæ, ut jam ex Mabillonio & Rayffio docui, Gerardum anno 958 obiisse, statuit. Verum Mabillonius aliisque scriptores recentiores bene multi nihil illa Inscriptione moti

AUCTORE

C. B.

moti cum anno 959 Sancti obitum conjungunt. Et verò hoc, ut mihi equidem apparet, non im-

merito faciunt. Posteriorem enim hunc annum

biographus noster in Clausula supra huc transcri-

pta, quā lucubrationem suam terminat, Gerar-

do ex dictis emortualem statuit; is autem hic

potiorem fidem quam præfata inscriptio idcirco

meretur, quod ex dictis anno circiter 1038 ac

proin seculo nondum integro à Gerardi etate

elapso lucubrationem suam adornarit; Inscriptio

autem non ante annum 1131, quo ex dicendis

sacrum Gerardi corpus elevatum fuit, ac proin

non ante bina ferè secula à Sancti obitu elapsa

tumulo ejus seu mansoleo fuerit apposita, ut li-

quet ex eo, quod non tantum (adi num. preced.)

annum Gerardo emortualem, verū etiam an-

num, quo Sancti corpus de terra elevatum est,

signet. Adhac nescio, an, Inscriptio illam tunc

tantum, quando Gerardi corpus elevatum fuit, tu-

mulo ejus fuisse apposita, colligi etiam non debeat

ex ipsis quatuor, quibus partim conflat, versiculis

num. preced. pariter huc transcriptis. Itaque ob

jam dicta Gerardum non anno 958; sed 959 ob-

isse, cum biographo nostro statuo; quod ut fa-

ciam, partim etiam moveor ex eo, quod cum

anno 959, quem is scriptor in Incubrationis sue

Clausula supra huc transcripta Sanlo emortualem

statuit, alia omnes nota chronica, quas in ea

pariter suppeditat, Inditio scilicet secunda, Con-

currens quinta, Epacta vigesima ac Feria secun-

da, optimè ex dictis congruant.

§ XXIV. Corpus Sancti elevatum, hujusque in honorem abbatia Broniensis favore affecta.

Alexander,
Leodiensis
episcopus, s.
Gerardi cor-
pus occasione,

JAcuerat jam ab anno 959 sacrum S. Gerardi corpus uno amplius sesquicentu in terra reconditum, quando tandem ab Alexander, Leodiensi episcopo, anno 1131, Innocentio II, summo Pontifice, mandante, è tumulo fuit levatum: quae elevatio olim ex summi Pontificis imperio vel etiam dumtaxat consensu facta, canonizationis loco habebatur, ut primum est colligere ex iis, que Benedictus XIV in suo de Servorum Dei Beatificatione & Beatorum Canonizazione lib. I cap. 6 & seq. differit. Nullum invenio anterius vel monumentum antiquum, ex quo certò resicias, qua ratione quave occasione sacrum S. Gerardi corpus de terra tunc levari contigerit. Utut tamen sit, id ego hac occasione verosimili- mè factum, reor: Innocentius II, summus Pon- tifex, antea Gregorius Cardinalis S. Angeli, Anacleto antipapa Roma omnia turbante, fugere compulsus, anno 1130 venit in Galliam, indeque anno sequenti, Quadragesima tempore, ad Lo- tharium II, quem postea imperatorem corona- vit, Germania & Lotharingia regem se contu- lit, conventui seu synodo Leodii habenda interfu- turus. Eò tum (adi Pagium in Criticis ad annum 1131) frequentes cum Lothario tam Lo- tharingia quam Germania & Francie episcopi ac abbates advenerant. Quid plura? Hos in- ter Ebnoinus, qui tunc, ut Fisenus in ecclesia Leodiensi Floribus pag. 446 in Broniensum ab- batum Catalogo docet, Breniensi monasterio ab-

bas prærat, verosimillimè etiam existiterit, hac- que occasione usus fuerit, ut S. Gerardi canoniza- tionem à Pontifice flagitaret.

D295 Ita existimo, quod ceriè Bernardus, Hil- desheimensis episcopus, qui Leodium pariter tunc venerat, ea opportunitate ab Innocentio summo Pontifice S. Godehardi Hildesheimensis episcopi, anno 1038 viā functi, canonizationem flagitare, ut translationis & miraculorum hujus San- Eli scriptor anonymous apud nos tom. I Maii pag. 522, num. 8 disertè tradit. Verba ejus hoc fa- cientia, uti & nonnulla alia, quod quedam, qua jam dicta sunt, probem, describo. Sic ha- bent: In Leodicensem civitatem curia indicta est, ubi Innocentius Papa cum Romana Eccle- sia, & magna parte Galliæ cum Lothario rege & ferè universis episcopis Theotonicæ regionis convenerunt; ut de violentia Romanæ Eccle- siæ per Petrum Leonis (Anacletum antipa- pam) perpetrata, qui tum temporis Papa- tum sibi violenter usurpavit, pertractarent; & qualiter illud idolum, in templo Domini pos- sum, destruerent, elaborarent. Factum igi- tur est, ut ad Dominicam LÆTARE HIERUSALEM (Dominicam scilicet quartam Quadragesime, qua anno 1131 in xxix Martii incidit) ad prædictam civitatem multi Catholici viri, tam cum Apostolico, quācum cum rege convenirent, & de communi statu Ecclesiae pertractarent. Inter quos præses noster Bernardus (Hildeshei- mensis episcopus) cum majoribus nostris assi- stens, videns opportunitatem ultrò sibi obla- tam, ipsum Apostolicum cum omni curia Ro- mana aggreditur, Vitaque Patris nostri (S. Godehardi nempe, Hildesheimensis olim episcopi) coram ipsis recitat, & ut per eum in Eccle- sia Dei canonizetur, devotissimè preces fun- duntur.

hic exponi-
tur, ex In-
nocentii II
Patri man-
dato,

F

296 Occasione itaque conventus seu synodi, Leodii celebrata, cui & ipsem interfuit, usus est Bernardus, Hildesheimensis olim episcopi, canonizationem à summo Pontifice impetrare. Hinc porrò, ut jam innui, verosimillimum mihi fit, Ebroinum Broniensem abbatem, utpote qui etiam Leodiensi illi synodo ex dictis verosimillimè interfuerit, occasione illa Gerardi canonizationem vel sponte sua, vel Ber- nardi, Hildesheimensis episcopi, exemplo impul- sum, à summo Pontifice, Innocentio II, flagitasse, huncque deinde Alexander, Leodiensi episcopo, ut sacrum S. Gerardi corpus de terra levaret, dedisse in mandatis. Ebroinus, inquit in Leo- diensis ecclesia Floribus pag. 446 Fisenus, ut S. Gerardi corpus ad venerationem è ter- ra educeretur, anno MXXXI obtinuit. At ve- rò queri hīc jam potest, an Pontifex tunc, cùm Leodii adhuc existaret, è terra ad vene- rationem S. Gerardi corpus jussiter educi. Fi- senus mox iterum laudatus in ecclesia Leodiensi Historia lib. 10, num. 3 sic scribit: Cùm Leodii Pontifex (Innocentius scilicet II) age- ret, Alexandro episcopo imperarāt, S. Gerar- di Broniensis sacrum corpus terrā educeret, quod promeritos vitā sanctissimè actā multisquo post mortem prodigiis honores religiosius mor- tales rependerent, atque uberiorū (si Numini videretur) ab illo beneficia referrent. Eam esse Dei voluntatem, non infrequenter è cælo nuntiatum fuerat. Paruit Alexander ingenti religio- soque ordinum omnium concursu. Vult ergo

Fisen-

AUCTORE
C. B.

- 295
AUCTORE
C.B.

A *Fisenus, Innocentium summum Pontificem jam tam, cum Leodii adhuc versaretur, Alexandro Leodiensi episcopo dedisse in mandatis, ut sacram S. Gerardi corpus è terra ad fidelium veneracionem educeret.*

297 *Verum id Pontificem non tunc, sed postea tantum, cum eodem anno 1131, mense Octobri Remis celebravit concilium, dedisse in mandatis, verosimilius idcirco reor, quod etiam petite S. Godehardi canonizationi assentiri, cum Leodii adhuc esset, noluerit, sed rem distulerit in tempus, quo Remis concilium, quod in proximum S. Luca festum seu oclavam decimam Octobris diem indixerat, à Germania, Lotharingia, Francia aliarumque regionum episcopis celebraretur, quemadmodum Translationis & Miraculorum S. Godehardi scriptor anonymus supra laudans diserte testatur, verbis, num. 295 hoc transcriptis, proxime hac num. 9 subdens: Sed cùm consuetudo sit Romanæ Ecclesiæ, in generali concilio Sanctos Dei canonizare, quod tunc temporis in Remensem civitatem in festo S. Lucæ indicatum fuerat, accepto consilio, petitionem ecclesiæ nostræ (Hildesheimensis de S. Godehardi canonizatione) usque in prædictum locum (Innocentius II, summus Pontifex) distulit, ibique definitum certissimè, promisit. Stetit porrò Pontifex promissis, inque Remensi concilio omnia, qua ad Godehardi canonizationem spectarent, fideliter præstit, ut idem Historia translationis S. Godehardi scriptor num. 10 pariter testatur. Cùm ergo, ut ex iam dictis liquet, Innocentius tunc, cum Leodii adhuc ageret, petite S. Godehardi canonizationi assentiri noluerit, verosimilium hinc jam sit, eum etiam tunc Alexandro Leodiensi episcopo, ut S. Gerardi corpus è terra levaret, in mandatis non aedisse. Quapropter, cum eisdem ex dicendis S. Gerardi corpus anno 1131 è terra ab Alexandro Leodiensi episcopo ex summi Pontificis mandato fuerit levatum, fieri id Innocentius in concilio Remensi sub mensis Octobris finem verosimiliter imperarit; tunc quippe etiam, ut laudans Translationis S. Godehardi scriptor num. 10 iterum docet, ad ecclesiam Hildesheimensem de S. Godehardi canonizatione litteras transmisit.*

C *mense Novembri vel Decembri anno*

298 *Fuerint itaque, ut merito suspicandi ansam num. 10 etiam præbet laudans Historia translationis S. Godehardi scriptor, S. Gerardi vita sanctissimè acta miraculaque post obitum patrata in concilio Remensi Patribus verosimiliter proposita, hinc quidem, illis auditis probatisque, sacram S. Gerardi corpus è terra ad fidelium veneracionem educendum judicarint; Pontifex vero Alexander, Leodiensi episcopo, ut id faceret, imperarit. Quod autem hic aio de S. Gerardi miraculis, qua in concilio verosimiliter fuerint propria, ne, queso, ita accipias, quasi indubium habeam, à Gerardo post obitum miracula ante prefatum Remense concilium fuisse patrata, hoc enim, utut à Fiseno verbis supra recitatis absque ulla dubitandi particula propositum, indubitatum idcirco non puto, quod miraculorum, qua Gerardus post obitum tunc patratur, in monumentis antiquis mentionem haud inveniam; verosimile tamen idcirco reor, quod alioquin sacri ejus corporis è terra elevationem jussurus fuisse Pontifex, non videatur. Porrò cum ex dictis Innocentius verosimillimè sub finem sumtaxat mensis Octobris Alexandrum, Leodiensem*

episcopo, ut Sancti corpus è terra levaret, in mandatis dederit, fuerit verosimillimè ea solemnitas vel mense Novembri vel Decembri proximè sequenti peracta. Sic existimo, quod ob iam dicta verosimillimè non ante concilium Remense, anno 1131, mense Octobri ad finem inclinante, celebratum; indubie autem ipso anno 1131, quo hoc concilium celebratum est, summi Pontificis jussu fuerit peracta, uti nunc, quemadmodum me facturum, supra spondi, probare aggredior.

299 *Apud Mariene Collectionis veterum scriptorum tom. 1, col. 707 & quinque seqq. extat Charta, quam etiam Miranus Codice Piarum donationum, cap. 83, aliquae monumentorum antiquorum collectores saltem ex parte exhibent, ab Alexandro, Leodiensi episcopo, anno 1131 emissa, uti in ipsiusmet Charta fine expressè signatur; hujus autem tum initio, tum contextu apertissimè indicatur, sacram S. Gerardi corpus eo ipso die, quo Charta illa emissa fuit, è terra, atque id quidem summi Pontificis jussu, fuisse levatum. Verba, quibus id in contextu fit, num. 306 hoc transcripta invenies; quibus autem id fit initio, hac sunt: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen. Omnibus matris Ecclesiæ filiis & be-nevolis pax perennis. Amen. Accenso in terris super candelabrum caritatis igniculo, multi renuntiârunt & suis & sæculo, quorum de numero Deus sanctissimi & venerabilis patris nostri Gerardi nobis arguento multiplici declaravit gratiam. Cujus ego Alexander Dei gratiâ Leodiensis episcopus, licet indignus, divina revelatione & præceptis salutaribus monitus, necnon & mandatis domini Papæ Innocentii, qui & Gregorius fuit, delegatus hac die recolo sacrosancti corporis attollentiam. Notum sit igitur omnibus tam futuris quâd præsentibus, quod, cum super hoc affuissemus Bronii, plures ibi nobiliores affuerunt, inter quos maximè Godefridus Namurci comes illustris, ad honorem Dei sanctique sui militis Gerardi festinus accessit, catervatimque affinibus & remotis plebis, nobisque tantæ solemnati reverenter, ut decebat, assistentibus, ritè celebratis omnibus, venerabilis Godefridus memoratus comes, devotione ductus & monitu divinitus, in mea præsentia & assistentium Dei confessori Gerardo suisque cultoribus hanc professus est devotus venerationis expositionem, & prof se suisque posteris, ne ultra transgrederetur fide-jussoriam, & sacramenti dignoris obligavit cautionem.*

300 *Alexander itaque, ut ex his jam recitatis verbis liquet, sacram S. Gerardi corpus è terra ad fidelium venerationem eduxit eo ipso die ac proin etiam anno, quo Chartam prefatam in monasterii Bronensis favorem emisit. Quapropter, cum hanc ex dicendis anno 1131 emiserit, hoc ipso etiam anno Sancti corpus è terra levârit, die interim, quo id fecerit, idcirco manente ignoto, quod pariter ignotus sic dies, quo præmemoratam Chartam Alexander dererit. Nec tantum ex hac annum discimus, quo S. Gerardi elevatio ab Alexandro, Leodiensi episcopo, facta sit, verum etiam tunc Bronii, quod hic illius rei gratiâ se contulerat, solemnitati plurimos unâ cum infinita promiscui vulgi multitudine viros nobiles, quorum princeps erat Godefridus, illustris Namurci comes, interfuisse;*

*uti ex Char-
ta ab A-e-
xandro inne-
missa,*

E

F

ad hanc hunc principem, qui etiam Floreffeensem Ordinis Praemonstratensis abbatiam fundavit, monasterio Broniensis ex singulari, quā in S. Gerardum ferebatur, veneratione tunc beneficisse. Erat scilicet Godefridus monasterii Broniensis advocatus seu defensor, eique proinde, ut sequitur ex iis, quā Cangius in media & infima Latinitatis Glossario ad vocabulum Advocati docet, Broniensium monachorum jura, bona & facultates tueri, ex officio incumbebat. Porrò olim ecclesiarum monasteriorumque advocati (vide laudatum Cangium ad vocabulum Advocatio) duplicitis erant generis. Alii quippe erant honorarii, quibus nulli redditus, nulla pensatio assignaretur; alii autem, quibus, ut tutelam ecclesias monasteriis praestarent, non modica bonorum ecclesiasticorum pars attribueretur. Prioris generis advocati seu defensoris nomine tutelam praestitisse Broniensi monasterio videtur Godefridus. Utus sit, certè in S. Gerardi honorem, cùm Sancti hujus fuit peralta elevatio, professus est seu declaravit, se nullam de jure habere exactiōnem vel respettiōnem seu advocationem in fundis S. Gerardi, id est, nullum sibi jus competere, ut titulo tutela, quam Broniensi monasterio praestabat, quidquam ex hujus fundis seu pradiis exigeret, aut redditus seu præstationem annuam fligaret.

Namureensis comes, abbiam Bronensem ab omni exactio- nis jure,

301 Docet hac omnia, ut jam innui, Charta suprà plus semel jam laudata, quam & suo & comitis sigillo signatam emisit Alexander, Leodiensis episcopus, indicans etiam eadē & quid juris comiti in Broniensium prædia liberè concedatur, & hoc se sub tutela sua suscipere. Ut adeò insigne veneracionis erga S. Gerardum monumentum studiosus lector habeat in promptu, lumen cetera, qua ex Charia illa, suprà jam partim recitata, supersunt, etiam hoc transcribere. Itaque post verba jam recitata proximè hoc sequuntur: Cognovit igitur (Godefridus scilicet, Namureensis comes) & professus est liberam & absolutam fundi (Broniensis nempe) & fundatoris (sancti Gerardi) possessionem, in qua nullam de jure habet vel umquam habuit exactiōnem, nulliusque hominii de tenore five prædio aut rei familiaris respectiōnem, nec in abbatia jam fata de fundo aliquam affectat advocationem, (id est, pensationem seu præstatiōnem, sibi veluti advocate seu defensori solvendam) sed ex mandato regali, si vocatus fuerit ab abate, pro solo suæ interventionis ad Deum commercio sibi debere defensionem. Præterea fugitivum ecclesiae (Broniensis videlicet) servum aut ancillam contumacem & contradicentem nulla libertate Villæ-comitis poterit retinere, sed captivo suo fugienti ad ecclesiam regressum prosperum & quietem debet indulgere, ab ecclesia (Broniensi) sibique pertinetibus nihil debet violenter extorquere, nec aliquam exactiōnem exigere, nec in placito aut in judicio villarum & locorum ecclesiae, qualcumque sit commissum, debet residere.

302 Quod si vocatus fuerit ab abate, nullam sui consilii sive defensoriæ potestatis retributionem debet habere. De servis nihilominus & ancillis ecclesiae commorantibus à remotis in hominum & feodum quempiam non poterit investire, nec à sua manu & defensione, quam debet eis ex mandato imperatoris, in secundam manum possunt transire, sed servos & ancillas & bona ecclesiae in statu digniori debet pacificare in hu- ges possessio- nes habent, dicta Charta liberas de- clarat,

cè custodire. Decretum est etiam à nobis & à comite, quatenus omnis servus & ancilla capi- tagiarii per annum & diem Bronium & S. Lau- rentium commorantes, ab anteriori domini sui exactiōne & mortimanu, sicut ceteri ejusdem comitis burgenses in Namurco penitus absolvantur, & tam in matrimonio, quā in qui- buslibet occasionibus, non nisi ab abate Bro- niensi amplius coērceantur. Verū etiam quis in potestate alicui debitum debere sub te- stibus, majori & scabinis publicè cognoverit, & perfolvere renuit, abbas debitoris in domo vel ubicumque de suis catallis invenerit, pi- gnius accipere poterit, & creditori deliberare: quod si debitor adeò contumax invaluerit, quod pignus suum violenter retinuerit, aut surripue- rit; si comes ab abate vocatus fuerit, debet cohibere rebellionem.

303 Annectit & annuit idem comes in ne- eidemque se- more suo Malingniæ extra nemus, quod est se & mun- fiuum

ecclesiae, & sanctissimi patris Gerardi exitit, su- per rivum de Laudonia, quinque focos quo- tidie sine aliqua exactiōne & tributaria emptione, & singulis annis tres fagos in eodem ne- more, quas elegerint inhabitantes ecclesiam ad suos usus reparandos; homines de ditione ec- clesiae comes in expeditionem & stationem suam sive girationem sine abbatis licentia nullo modo poterit exercere, & quot & quos voluerit, si sibi placuerit, ab hujusmodi poterit abbas re- movere & retinere. Placuit insuper & visum est comiti memorato in præsentia nostra eccl- esiae Broniensi hanc indulgentiam & auctoritatem liberius erogare, ut servos & ancillas comitis, eodem inconsulto, ad conversionem cum sua facultate tam ad vitam, quā mortem possit suscipere, necnon & feodatos comitis & no- biles quoilibet, & etiam de familia & familiari licet in ecclesia cum feodis suis Deo mi- litare.

304 Item quod duæ partes ad obsequium & benevo- comitis cedunt; aut si minimè convertuntur, luum prabets

licet eis similiter ibidem & allodia integra quælibet Deo in eleemosynam resignare. Venatores suos seu canes eorum, accipitres suos & quo- libet officiales, clientes forestarios, ab impe- tratione missis, pannum gallinarum & quarum- libet exactiōnum, quas numquam in ante Bro- nium solvit & S. Laurentius, placuit ei omni- modè excludere, & ab exigentia tributi vendi- tionis & emptionis ab omni terra sua pleniū absolvere infra tenorem ecclesiae, in villis, a- gris, silvis, pascuis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, non turres, non propugnacula, domos defensorias aut alterius compositionis, vites, stagna, molendina & cetera quælibet, quæ possunt fabrefieri & ex cogitari absque con- cessione & respectu ecclesiae sibi non vindica- bit, nec in villis ecclesiae violenter aliquando se locabit, nec in ecclesia, nec in rebus eccl- esiae sibi aliquid usurpabit, cùm nihil in his de jure habeat sine concessione & affensu eccl- esiae, sed pro solo & reverendo imperatoris im- perio & orationum ecclesiae privilegio defensor & coadjutor stabit.

305 Nos verò non sine ipsius comitis consi- Alexander

lio dignum duximus, ecclesiae libertatem, sui verò, que

tenoris potestatem subnotare, in qua nullus sibi monasteriis

participium vindicabit, & tam nostro quā comi- Broniensis

titur calumnia, confirmare. Hæc sunt igitur,

A quæ legitimè & integerrimè possidet ecclesia, in quibus abbas ejusdem & executores sui omnia jura sua judicariaeque potestates in villa Broniensis & in sancto Laurentio & in parte, quam habet in Libinas, in Laniis, in Montinis, in Sen deserta, in Soseys, in Wasin, in Merinderech, in parte, quam habet in Hermenton, in Bohordes, in Bohoreles, in Mansionile, in Halleias, in Romereias, in Mannia, liberè & potestativè exerceant.

B 306 In his locis & vicis præscriptis possidet ecclesia bannum & justitiam, impetum & burinam, iictus & sanguinem, rupturam & pugnum regium, fora, telonea, vicecomitatum, præter in Sen deserta, qui tenetur ab abbate dumtaxat in eadem villa in feodo, nagaria, rectum & non rectum, vestigalia, & quicquid pertinet ad judicatum, integratatem reipublicæ & incolumitatem, campetria & silvestria sua, si vellet incidere, vendere, in villas statuere, aut in agriculturam, pasnagia & quascumque proventiones contractas à nemoribus accipere sine comparticipio advocationis licebit, & mortimanus suas & ob matrimonia infra terminos integra & extra terminos suos, & cambas banales & molendina suis mansionariis bannalia, foragia, & ceteras quascumque proventiones, quæ possunt obvenire in exactione & jure fœculari tam liberè possidet, sicut fundator ipsius loci nobili profapia exortus beatus Gerardus, cuius corpus hodie in mausoleo recondimus, ante conversionem suam possederat à solo Deo & prædecessoribus; nec sit, qui præsumat injicere manus in servos & ancillas, & facultates ecclesiæ, vel in homines cohabitantes in omni ipsius possessione; vicecomitatum & ceteras obsecutrices dignitates abbas cum voluerit, erogare poterit, nec est de omnibus mansionariis ecclesiæ, qui possit refutare.

C 307 Ad memoriam hujus observationis & majorem posterorum comitis circa ecclesiæ & homines ejusdem diligentiam, tenet comes ad vocationem de Romereis & de unoquoque quartario terræ, quæ extra manum ecclesiæ tenetur à mansionariis incolis, in Bronio & in S. Laurentio, in Maylons, in Libinas, in Laniis, in Montignio, in Waslin, in Soseis, in Merenderesch, in Hermenton, dozimum unum avenæ. Si quis autem stationis contemtor extiterit, ab abbatे primūm coérceatur, quæ si neglexerit, à comite juri paritus in abbatis curiam adducatur, & de banno & lege judicata per scabios tertia pars comiti concedatur. Etiam lex & judicium omnibus ad querimoniam abbatis adductis per comitem reservatur. Licet igitur soli ecclesiæ tractare pacificè de omnibus prædictis negotiis absque calumnia alicujus saevi tyranni. Nec sit, qui contradicat huic nostræ celebri consultationi, alioquin si quis posterorum huic obviaverit nostræ liberæ confirmationi, & vim intulerit liberæ traditioni, in extremo examine, cùm Christus judex assederit, incurrit sententiam perpetuæ damnationis, nisi revertatur ad exhibitionem condignæ satisfaktionis.

D 308 Considerata denique comitis devotione & sancta traditione, quod nostrum est bonis assentire, & operari bonum ad omnes, maximè autem ad domesticum Dei, decrevimus libertatem ecclesiæ sub nostro munimine suscitare. Contra cuius authenticum sit ei à nobis in

Oktobris Tomus II.

solemni processione sua contumaces & invasores quoscumque, tam nobiles quam ignobiles, suæ rei familiaris & publicæ anathemati pleniùs innodare, & maledicēs, si poeniteant, nostra freti auctoritate in perpetuum Christo & sibi reconciliare. Præterea facultates ecclesiæ, homines & pecora, nemorā & cetera hujusmodi sub nostra protectione & tuitione, quasi nostra propria & S. Lamberti suscipimus observanda. Insuper ubicumque facultates ecclesiæ minùs rationabiliter molestè detinentur, absque alterius successoris nostri requisitione, liceat locum ei interdicere, & post restitutionem invasoris similiter debannire, & quempiam excommunicatum non in suo & proprio capite simili modo, & cujuspiam advocationis homines de casa Dei cum sua substantia & portione integra ad conversionem suscipere & inhumare; pro commissso comitis ad generale interdictum ecclesiam Bronensem non censemus cessare, utpote quæ ad comitem tenetur nihilominus spectare.

E 309 Ut hæc igitur, quæ prælibavimus, authenticæ vigeant & valeant in æternum, tam nostra quam comitis Godefridi Namurensis impressione sigilli fecimus confirmari & chartam Incarnationis Dominicæ compoto cum subscrip-

Note chronologica conjuncta cum anno, quo Charta data notatur:

ptione nobilium virorum, clericorum & laicorum, qui rei celebratæ testes affuerunt, approbari. Sequentur hic testimonia nomina, hōque inter etiam Manasses, cuius jam anè meminimus, ultimo loco comparet, ac deinde hac subditur clausula: Atum Bronii feliciter anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo trigesimo primo, Indictione nona, Concurrente III, Epacta xx. imperante Lothario, anno regni ejus sexto, episcopatus nostri III. Duret in fœculorum sæcula. Amen. *Ubi, ut vides, varia occurunt nota chronicæ. Verum an omnes cum anno Christi 1131, quo Charta data notatur, ad amissim congruunt? Alexander, ut Egidius, Aurea-Vallis monachus, in suis ad Anselmum Additionibus tom. 2 docet, octavo decimo Martii die, anno 1129 ad Leodiensem cathedralm fuit eoeius, ac proin, cùm Charta jam memorata anno Christi 1131 signetur emissæ, vero simillimèque ex dictio altero è binis postremis anni mensibus fuerit concessa, tertio episcopatus Alexandri anno rectè notatur. Adhac rectè etiam, ut computanti patebit, Indictionem nonam & Concurrentem seu Epactam solarem tertiam exhibet. Nec est etiam, cur in Clauſula buc jam transcripta annus regni seu imperii Lotharii sextus cum anno Christi 1131 perperam conjungi dicatur.*

F 310 Quamvis enim Lotharius, uti chronographi in una ex his Hildesheimensis aliorumque historicorum fide constat, anno dumtaxat 1133 imperator ab Innocentio II, Romano Pontifice, coronatus fuerit, Germania error cubat, nec propterea tamen Charta, Romano Pontifice, coronatus fuerit, Germania tamen & Lotharingia regnum jam ab anno 1125 rejicienda erat adeptus; imperatoris autem titulo, postquam ab Ottone Magno ad Germanos translatum fuerat, imperium, subinde etiam decorati fuere Germania reges, etiam si à summo Pontifice imperii coronati redimiti nondum fuissent. Itaque memoratâ Clauſula annum imperii Lotharii sextum cum anno Christi 1131 perperam conjungi, pro certo etiam asseverari non potest. Verum aliud de Epacta lunaris xx, quæ per illam cum anno Christi 1131 etiam conjungitur, esto judicium. Etenim, ut computanti patebit, hoc anno Epacta lunaris non xx, sed i numeratur. Est ergo Alexandri, Leodiensis episcopi, Charta huc jam transcripta, in chronicis,

Pp quæ

AUCTORE

C. B.

quis prefert, notis corrupta. Attamen cùm ex diës secundam unam duntaxat notam hoc viiso laboret, id forte ex describentium oscitantia incuriae est factum; aut si hoc displiceat, potest etiam id vitii in notarii, qui Chartam primius conscripsi, quique forsan annos Christi cum omnibus, quas exhibet, notis chronicis componere, minus rellè calluerit, imperitiam conjici. Quod cùm ita sit, Chartam, utut in una nota chronica corruptam, pro genuina habeo.

S XXV. Puteus in ecclesia Broniensi ægris prodigiosè salutaris, Sancti corpus ibi hactenus servatum, & aliquot eisdem miracula.

*Aqua Bronii
ægris prodigi-
osè saluta-
ris :*

B

Rayssus in Hierogazophylacio Belgico pag. 125 ita memorat: Visitur (*in ecclesia Broniensi*) ante chori ingressum puteus satis profundus, è quo hausta aqua, & ab ægris epota, juxta promissionem S. Gerardo ab Apostolis Petro & Paulo factam, pristinam illis sanitatem restituit. Supremæ autem putei crepidini hos duos versiculos per gyrum insculptos legimus:

Concurrent ægri, fani, bibuli, fitibundi.
Præstabò cunctis dulce refrigerium.

Rayssus consonat Bucelinus, morbosque, quos aqua per Rayssum memorata sanet, insuper adjungit, in Benedictino, quod contexxit, Menologio sic scribens: Visitur etiamnum Bronii, ubi Vir sanctus quiescit, puteus æreo peribolo à terra adlurgens, ante ipsum chori ingressum; è quo hausta aqua, & ab ægris epota, juxta promissionem sancto Gerardo à Principibus Apostolorum factam, ægri prodigiosè sanantur, potu illo præcipue contra febres & morbum regium sive auriginem valente, & æternitate multiplicium miraculorum probatissimo. Ita laudatus Bucelinus, pro iis omnibus, que hic affirmat, Broniensia mox citans monumenta. Hec erga diversa esse non puto à suprà memorato de sancta Cruce Tractatu, qui apud nos Ms. existat, quique seculo xii propè elapsò aut initio seq. à monacho Broniensi anonymo, ut dictum est, concinnatus videtur.

*bene scriptor
Broniensis
anonymus
Gerardo di-
vinitus*

312. Utut sit, certè ego Broniensia, que aqua à Rayssu & Bucelino commemorata meminerint, monumenta, præfato anonymi Tractatu antiquiora non novi. Hoc autem opportune ad institutum nostrum lib. 1, cap. 2, quod propterea integrum huic transcribo, de S. Gerardo sic habet: Fuit Vir illustris utrâque, morum scilicet & ingenuitatis, gratiâ præcellens, nomine Gerardus, qui, cùm accinctus militiæ in balteo, in Lomacensi dominaretur territorio, Bronium villam suam venit. Ingressus est autem basilicam, Missam auditurus. Cùm verò presbyterum morosus expectaret, somno depressus est. Cui dormienti Princeses Apostolorum astiterunt, factaque sunt ei collaterales, duxerintque illum in gyrum dicentes: Aedifica Deo & nobis ecclesiam, & renuncia militiæ seculari, Deo militaturus. Abrenuntiatio duplex est, generalis & particularis. Generalis est omnium, scilicet abrenuntiare diabolo & pompis ejus & operibus ejus. Particularis est perfectorum, scilicet abrenuntiare rebus mundi, ut Confessores fecerunt, & vita temporali quandoque in casu, ut

Martyres, Apostoli, itaque sancto Viro narrationem suam promissionibus confirmaverunt, dixeruntque: Dabimus tibi aquam de petra multis profuturam. Bene incipiunt, qui aquam promittunt. Cùm suscipis amicum ad comedendum, aquam infundis manibus & potui. Aqua lavat maculas & fitim sedat. O donum Dei per virgam Moysi excussum de silice!

D

*promissam
concessamque
fuisse. me-
morie prodita.*

313 Adhuc usque hodie multis facit salutis condimentum. Et puteus altus est, & ne parum videretur ei à duobus tam præcipuis principibus aquæ donum, addiderunt: Dabimus tibi pignora dilectissimi filii Eugenii martyris, Toletanorum archiepiscopi, collegæ Dionysii Areopagitæ. Ita quidem de præsenti, sed tibi & loco de futuro majus insigne dabimus. Accipies inæstimabilem thesaurum tibi tuorumque fidei reservatum, pretiosum, electum super aurum & topazion. Juvenis eis annuens & applaudens, & vélut operi insiliens per missa provocatus, à somno evigilans animadvertis, quæ viderat. Verum quasi gluten ferventissimum inharens animo, visaque est ei mora difficilis ædificandi, quo missa consequatur. Balteum militiae & malitia depositum, domum Apostolis in terris & sibi fundans in cælis, in monachum se transtulit, aquam invenit, sanctum Eugenium obtinuit; sive fit, ut de perceptione præsentium munerum firma sit expectatio futrorum. Securus igitur & semper pio crescens desiderio expectavit Homo Dei, & antequam poneretur ad patres suos, in extremis positus, hoc idem suis, ordine & fine testamentario, conclusit & mandavit expectandum. Ita hactenus laudatus monachus Broniensis anonymous, volens S. Gerardo in visione celesti ab Apostolorum Principibus, Petro & Paulo, tria fuisse missa, aquam scilicet multis profuturam, sacram S. Eugenii martyris corpus, & thesaurum inæstimabilem, Sancto ejusque monachorum fidem reservatum. Per hunc thesaurum aliud indubio non intelligit, quam sacram, à Broniensibus postea obtentum, qua de jam suprà aëlum est, sanctissima Crucis portionem. Liquebat id ex iis, que subsequentibus deinde laudati Tractatus capitulis memorie prodit. Vult porro, postremum quidem hoc munus, ab Apostolorum Principibus Gerardo promissum, non ab ipso, quod ex diës veritati indubio consonat, sed à monachis, ejus in Broniensi cœnobio successoribus, fuisse obtentum; contra verò aquam & S. Eugenii corpus, duo priora, que Apostolorum Principes promiserint, munera, ab ipsomet Sancto fuisse obtenta.

E

314. Gerardum Broniensi suo monasterio sacram S. Eugenii martyris corpus, id est, notabilem hujus partem obtinuisse, suprà docuimus. Adhuc sacram, quam modò Bronium possidet, sanctissima Crucis portionem ab ipsomet Sancto acquisitam non esse, ex iis, que num. 265 disputata sunt, certum appareat. At verò hanc, uti & aquam multis profuturam, quâ indubio putei à Rayssu & Bucelino memorati aqua designatur, Gerardo in visione, quâ ei Apostolorum Principes apparuerint, fuisse missam, admodum est incertum. Etenim caelestis visio, quâ aqua illa & sanctissima Crucis portio Gerardo fuerit missa, eadem hand dubiè est cum caelesti visione, quâ Apostolorum Principes Gerardo apparuisse, sacram S. Eugenii martyris corpus missam, atque ut Bronensem rediscaret ecclesiam, præcepisse, biographus num. 8 & 9 litteris prodit; his autem ibidem nec de aqua multis profutura, nec

*Verum hoc
ut pote quâ
Sancti bio-
graphus scri-
pit antiqui-
or, non me-
morat,*

de

A de sacra sanctissima Crucis portione, qua Gerardo in visione illa ab Apostolorum Principibus fuerit promissa, ullo verbo mentionem facit, nisi ex verbis ejus vel obiter perfectis illico perspicies. Quapropter, cùm biographus noster, utpote ex dictis seculi xi scriptor, prememorato monacho Broniensi anonymo, qui ex dictis seculo XII prope elapsos, aut initio sequentis dumtaxat floruit, certissimè sit antiquior, verendum sane est, ne extra veritatis limites vagentur, que tum de sacra sanctissima Crucis portione, tum etiam de aqua multis profutura, qua Gerardo ab Apostolorum principibus fuerit promissa, verbis suprà huc transcriptis commemorat.

admodum est
incertum;

315 Meriùd itaque dubium est, tum an sacra sanctissima Crucis portio, tum etiam an aqua putei, qui in ecclesia Broniensi, teste Rayfio & Bucelino, ante chori ingressum cernitur, S. Gerardo ab Apostolorum Principibus, Petro & Paulo, fuerit promissa. Ut porrò hac de re magis adhuc dubium autem, facit etiam, quod scriptorum ac monumentorum omnium, laudato monacho Broniensi anonymo antiquorum, silentium ad biographi nostri silentium accedat.

Hinc porrò etiam dubium efficitur, an prememorata aquam ipse S. Gerardo, in vivis adhuc superfites, ab Apostolorum principibus accepterit, seu potius an hoc jam à Sancti etate agris salutaris Bronii audierit. Verum, inquies, si aqua illa Sancto neque ab Apostolorum Principibus promissa aut concessa, neque jam à Sancti etate agris salutaris Bronii audierit, qui tandem factum est, ut secundis deinde temporibus sanandis morbis apta fuerit putata? Respondeo, id ortum esse posse ex eo, quod, cùm foris puteus, à Rayfio & Bucelino memoratus S. Gerardi nomine (solet quippe in nonnullis locis Sanctorum nomine aqua benedici) fuisse benedictus, aqua ex hoc, cùm fide viva speque firma ab agris potata, pristinæ hos sanitati reddidisset, agris prodigiis salutaris, famâ id vulgante, passim audierit. Hinc porrò etiam factum esse potest, ut aquam illam Gerardo in visione, quâ ei S. Eugenii corpus ab Apostolorum Principibus promissum fuisse, scribit biographus, pariter ab his promissum, reque ipsa etiam fuisse concessam, creditum paulatim fuerit à nonnullis, qui, quam in aqua agros sanandi vim observabant, idcirco illi inesse, quod divinitus esset Gerardo concessa, facile libenterque inducebant in animum.

nec propterea
samen' aquæ
Broniensis
virtus debet
negari,

316 Utut sit, quomodo eisdem ex iam dictis dubium sit admodum, an memorata aqua Gerardo divinitus fuerit concessa, non est tamen, cur quis neget, eam agris salutarem esse, si ab his cum firma in S. Gerardi mevita fiducia hanteratur. Et verò, etiamsi ex dictis aquam, que agris salutaris sit, à Gerardo divinitus fuisse acceptam, ex sepissimè jam laudato monacho Broniensi anonymo certum esse haud possit, attamen cùm hic secundum jam dicta seculo XII ferè elapsos aut certè sequentis initio floruerit, aquaque nibilominus, que Bronii agris salutaris sit, meminerit, indubiatum fere ex illo sit, opinionem, quâ Broniensis puteus, à Rayfio & Bucelino memoratus, agris existimat salutaris, à seculo XII jam invaluisse. Quapropter, cùm opinio illa adeò sit antiqua, non est sane, cur quis meritò vocet in dubium, an prememorata aqua, si cum firma in S. Gerardum sumatur fiducia, medelam agro nata sit afferre. Itaque aqua illius virtutis nihil detrahatur, sed tantum an à Sancto divinitas, ut fertur, fuerit obtentâ,

Oktobris Tomus II.

voco in dubium. Porrò agris saepe saluti fuit non tantum Broniensis aqua, verum etiam vel facta vel tantum promissa peregrinatio ad Sancti sepulcrum seu sacram corpus, quod, ut Rayfius in Hierogazophylacio Belgico aliquie testantur, Bronii in argenteo retro industrie elaborato honorifice servatur. Solebat adhuc seculo XVII, ut dominus Sourisius, suprà sepissimè laudatus, in S. Gerardi, quod concinnavit, Vita Compendio sub finem testatur, S. Gerardi sepulcrum seu sacram corpus à peregrinis, ut à febris & aurigine seu malo ieterico sanarentur, undique Bronium confluentibus, quotidie visitari; plerique autem ex his, ut ibidem etiam addit, sanitati, postquam sacrosancto Corpore Dominico se refecissent, simulque ex prefata aqua bibissent, penitus restituti revertabantur.

seti nec peregrinationis
ad Sanctum
vel facta vel
promissa. Hæc
quippe viâ
Simon An-
seau.

b

317 Nec tantum illi agri, qui re ipsa Sancti sepulcrum visitarunt atque ex aqua, nomini ejus sacra, hanterunt, sanitatem frequenter sunt adepti; verum etiam, ut idem Sourisius ibidem pariter testatur, non pauci alii, qui cùm Sancti sepulcrum se visitaturos, dumtaxat vovissent, illico, quies vexabantur, morbos depelli senserunt. Ut porrò laudatus Sourisius dictis suis fidem conciliat, nonnulla adjungit miracula, que in agris, vel promissa dumtaxat vel etiam facta ad S. Gerardi sepulcrum seu corpus peregrinatione, sanitati pristina mox restitutis, sacerde patrata. Hæc, quod fide digna apparent, è lingua Gallica, quâ scripta sunt, versa in Latinam hic pariter luet subjungere. Primum sic habet: Anno Salutis nostræ MDCII, die xxvi Augusti Simon Anseau pharmacopola Thunensis seu Tudiniensis, annos tunc natus triginta duos, cùm integro trium mensium spatio tertiana, quartana & quotidiana febri laborasset, ceræ instar factus erat flavus. Cùm interim omnia tentasset remediorum genera, virisque in arte medica expertissimus, domino Ghoisson & domino Ghanart, usus fuisset, tandem ab his absque ulla vita spe derelictus, vovit Deo & S. Gerardo, sese hujus sanctas Bronii visitaturum reliquias, eademque horâ sanitati pristinæ fuit restitutus, ita ut tercia post die, quæ erat Augusti xxix, ipsem Thunio (ditionis hoc est Leodiensis opidum ad Sabim suum) ad S. Gerardi, septem circiter inde leuis dissitum, absque alicuius opera venerit. Quod dictus Simon cum matre sua, dicta Agneta Haverlant, coram Priore binisque aliis loci Religiosis tunc testatus est. Idem testimonium postea adhuc præfatus Simon, eiusque mater & uxor Thunii in domo sua coram Broniensi Priore Gerardo Souris, ejusque socio Joanne Clerici, item coram domino Petro du Bois presbytero, ejusque patre domino Georgio du Bois, cive & scabino Bellomonti iterarunt. Et omne, quod suprà, dictus Anseau die xxv Augusti, anno MDCXVIII coram curia Thunensi testatus adhuc est, subque solemnni juramento affirmavit secundum instrumentum, quod ea de re confectum est, signatum: Jacobus Playoul prædictæ curiae grefarius.

F

318 Tertia Septembri die anno MDXI Franciscus de Prez Thunii oriundus, hujusque loci civis, annos tunc natus viginti novem, cùm trium hebdomadarum spatio febri continua & acuta maximè laborasset, omniaque, quibus se sanaret, quævisisset remedia, nec tamen ullum, quod ei mederi posset, invenisset, consilio prædicti Simonis Anseau, olim meritis S. Gerardi

Franciscus de
Prez Thu-
nensis civis,

AUCTORE**C. B.***** an fortè
anno MDCXII?****dominus
Natalis Ma-
thieu facel-
lanus,****B****puer octennis
ex Rebecque
prope Angi-
am natus.****C**

sanitatem consecuti, vovit, feso Bronium, quod Sanctum invisat, iturum, moxque liberatus febri, plenæque sanitati fuit restitutus: quod dictus Franciscus visitans sanctas reliquias die XVI Septembris anno MDCXII* coram Priore jam nominato & aliquot Religiosis declaravit ac professus est, in testem adducens præfatum Anseau. Ac deinde adhuc totum vigesima quinta Augusti, anno MDCXVIII coram præfata Thuniensi curia solemni juramento confirmavit secundum instrumentum ea de re confessum & signatum: Jacobus Playoul greffarius.

319 Mense Februario, anno MDCII dominus Natalis Mathieu natus in Methet, ejusdemque loci facellanus, cum, tunc viginti annorum ætatem habens, in civitate Montensi littoris humanioribus daret operam, aurigine per totum corpus fuit correptus, cùmque duorum mensium spatio aut circiter ex malo illo pessime fuisse affectus, nec ullum ex medicina retulisset solamen, ad parentes suos adductus est, & ab his Bronium, ut ibi & facrosancto Eucharistiae epulo se reficeret, & preces suas dirigeret ad S. Gerardum, quod hic ei intercessione sua & meritis in extrema necessitate vellet succurrere. Vota precessque ejus exaudita quamprimum fuere; ab hoc enim tempore melius habere se, sentiens, intra unum alterumve diem sanitati omnino fuit redditus. Quod dictus dominus Natalis scripto manu sua signato attestatus est; & postea ipse, ejusque mater, Maria Buseau sub fide sua vigesima secunda Augusti anno MDCXVIII coram domino præfati Metheti Baillivo, notario imperiali, testati sunt. Omnia secundum instrumentum, ea super re confessum, die & anno, quo suprà; signatum: Petrus Douilliet notarius.

320 Quinta decima circiter Junii die anno MDCX puer octennis, ex Rebecque prope Angiam natus, nomine Joannes, filius Joannis du Ray & Martinæ de Heue, post longum gravemque morbum ab omnibus tandem medicis, nullam amplius ejus sanandi spem habentibus, fuit relictus, mansaque dictus puer octo diem spatio elinguis fuique impos, ita ut diu noctuque nihil aliud, quām suprema ejus hora exspectaretur. Nihilominus parentes ejus, à Deo, ut credunt, incitati, filii sui nomine, qui ad mortis extrema videbatur deductus, Bronium ad S. Gerardum voverunt peregrinationem, illucque, quasi è somno fuisse excitatus, ad se rediit, cibum & potum petiit, & simul atque peregrinatio (quod non diu, postquam fuisse promissa, evenit) fuit peracta, præmemoratus puer sanitati omnimodæ fuit restitutus, nuncque adhuc vivit sanus & vegetus, artem lignariam quotidie exercens. Paucis, postquam sanitatem adeptus esset, diebus pater ejus & mater, una cum scriba seu notario (*ita hīc vocem Gallicam cleric interpretandam reor*) Rebecquano, appellato Joanne Rogerie, ad Priorem Bronensem scripto miserunt de miraculo illo testimonium, signo suo manuali munitum; ac deinde dictus Joannes du Ray, pater dicti juvenis, verum esse omne, quod suprà dictum est, coram curia Rebecquana testatus est, uti liquet ex testimonio & instrumento Rebecquani magistratus dato decima Septembris die MDCXVIII. Signato

Sebastianus Anthoine. Joannes du Ray.
Guilielmus Marseille
H. de Moitoimon greffarius.

321 Mense Maio anno MDCXVII puella nobilis, *puella nobilis decennis,* nomine Gertrudis, filia domini de Fumal, decem tunc annis aut circiter nata, cùm trium hebdomadarum spatio aurigine, per totum corpus diffusa, gravissimè fuisse afflictæ, simili vo-

to ejus nomine à parentibus nuncupato, pristino mox colori & sanitati fuit restituta; Bronii que S. Gerardi reliquias vigesima tertia dicti mensis Maii die apprimè sana invisit: quod tunc ipsa unà cum comite sua coram dicti loci Priore fuit testata. Atque ita jam habes omnia miracula è lingua Gallica in Latinam à me conversa, qua Gerardi intercessione & meritis seculo decimo septimo, quo ipsem floruit, patrata narrat dominus Sourisius, mox etiam subiungens: Plura similia miracula Sancti hujus meritis nostro tempore fuere patrata, quorum relationem, ne nimium simus prolixæ, in hoc præsenti Compendio omitimus, asseverantes, fore, ut illa unà cum iis, quæ quotidie evenire, piè credimus, postea etiam in lucem emitamus, modò ii, qui vel solatio affecti, vel sanitati restituti fuerint, authenticum rei testimoniū nobis dare voluerint. *Hec ille: præter qua & jam suprà memorata cùm nihil amplius, quod ad gloriam Sancti posthumam, resque gestas pertineat, notatu dignum inveniam, Commentario huic finem impono.* E

V I T A

auctore anonymo, verosimiliter monacho Broniensi,

Ex editione Mabillonii Sac. v.

Benedict. parte I. à pag.

252 ad pag. 276.

P R O L O G U S. F

Dominino patri amantissimo & pastori vigiliantissimo domino Gontero a, abbatiæ Broniensis prælato, quidam professionis monasticæ, nullus autem religione, una sibi cum commissione grege perennis pascua vitæ. Jubet paternitas vestra b, mi pater dilectissime, immo filiorum vestrorum mellifluam compellimur petitione, ut de domini Abbatis vita & virtutibus seu conversatione quemdam quasi nucleum satagamus quomodolibet enucleare: quatenus hac spirituali reflectione interiorem hominem vulneratum ipsius Patris amore, etsi quippe caritate vulnerati, valeatis communiter refocillare. Verum, quæ & qualia nos absterrant ab hujusmodi cœptis, pandendum videtur: advertite paucis. Extollenda quippe tanti Viri præcellentia, calami nostri balbutiens imperitia, æmulorum nihilominus obrectans fœcordia, prioris etiam scriptoris oratio grammaticè quidem composita; non tamen idiotis minisque capacibus satis perspicu

^a *Quæ autem rem à scri-
bendo deter-
rent, ratiōne
que,*
^b *2 Hæc autem omnia posthabemus iunctioni ob quam ni-
vestras; & licet tantæ impares simus sarcinæ, scribat.
decre-*

A decrevimus tamen cum detimento quoque nostri pudoris obtemperare. Nostram etenim puerilimentem ille confortat, cuius veridicentia salubriter clamat: Vires, inquiens, quas imperitia denegat, caritas fraterna ministrat. Hoc in sermone confidens presumo inchoare, certus certissime, quod auctoritas iussionis vestrae excusabit culpas imperitiae nostrae. Pro vestra ergo benevolentia in me supervacua, quæso, resecate, hiantia supplete, commodè dicta alacriter fuscipite, nostrumque munusculum paternâ gratiâ provehite: ita enim & vobis constabit ratio nostri operis, si, quæ elicimus ex Viri Dei gestis, comprobentur subtili judicio sapientis. Vale vir Dei, & memento mei: valent benivoli, resplicant æmuli.

ANNOTATA.

a Fisenus in ecclesia Leodiensis Floribus (adi Commentarii previi num. 8) pag. 446 abbatum Broniensium exhibet Catalogum, in quo post

B S. Gerardum Heribertus, anno 998 vitâ funeris, deinde Guinebaldus, ac tertio loco comparet Gonterus.

b Hinc consequi videtur, scriptorem hunc fuisse Broniensem monachum. Adi Com. previi num. 13.

c Hinc liquet, S. Gerardi Vitam litteris etiam mandâisse scriptorem, qui antiquior sit, quam Vita, quam edimus, auctor, huicque insuper illum preluxisse.

CAPUT I.

*Illustres Sancti natales, pietas
in juventute, militia apud
Berengarium comitem, cale-
stis visio, rara in exsequen-
do, quod hâc in mandatis
acepit, promptitudo, legatio
in Franciam, vita monastica
suscepta.*

*Sandus clas-
ros fortius
est natales.*

Vir itaque Domini dominus abbas Gerardus, gerendis Domini mandatis mirabiliter aptus, immò sacri principatus hierarchia cœlesti per omnia dignus, sicuti veridicorum relatione comperimus, ingenuis atque orthodoxis parentibus apud Stablecellas Lomacensis territorii vicum exstitit oriundus. Claris quidem natalibus enituit, splendidior vero morum probitate resulxit. Pater ejus Stantius, ex pro-sapia Haganonis, Austrasiorum ducis, profatus a; mater autem Plectrudis nuncupata, domini Stephani, Tungrorum episcopib; foror traditur exstisse germana.

*pietatisque
studio ab in-
eunte atate
se se addixit.*

4 Huic ab ineunte pueritia Divinitatis concessit clementia, ætate videlicet sensuque proficere, & tam Deo quam hominibus complacere. Qui quoniam juvenulus esset corpore, juvenum tamen obscenæ confabulationes deditabatur attendere: quin potius honorum assuefscens interesse conventibus, iniquorum evitabat sum-

moperè cœtus; & quem in corpore juventus exornabat splendida, mentis canities condecoraverat sancta. Domus Dei ardentius frequen-tabat limina, ecclesiastici dogmatis sitiens epotare flumina: cuius salutaria ibidem percipiens pro captu monita, licet laicali esset circumda-tus toga, tenaciori ruminabat memoria. Præ-meditabatur adhuc teneriori pectore, quæ me-ruit postea devotus implere.

Horrens amplecti luxus & ludicra sæculi,
Emeruit templum fieri Spiraminis alni.

5 Ea tempestate comes Berengarius c. Namu-censi castro præsidebat, cuius stirpis posteritas ibidem haecenus perstat. Cui hic Athleta Dei officio militari commissus adhærebat, primum que gradum amicitiae ejus quam familiariter ob-

*Militiam a-
pud comitem
Berengarium
sequens, ra-
ris animi cor-
porisque*

tinebat. Is ejus ad arbitrium comitatū nego-tia disponebat, sibiique præ ceteris difficiliora & secretiora committebat: quia (quod perra-rum est) & militiâ valebat, & consulto pru-dentiori pollebat. Erat namque perspicax in consilio, fidelis in commisso, verax in sermo-ne, facundissimus ore, lætissimus facie, sere-nissimus mente, dulcissimus collocutione, mansuetissimus conversatione, justus in judi-cio, strenuus in auxilio: invictissimâ quoque muniebatur armaturâ; fidei scilicet galeâ, justitiae loricâ, verbi Domini frameâ, æquita-tis impenetrabili parma. His vallatus inexpug-nabiliter, spirituales nequitias debellabat infati-gabiliter: hunc occultabat paludamentum cum Sebastiano, sed monachum demonstrabat fruga-litas cum militante Martino.

6 Multa illi circa commilitones benignitas, dotibus est & mira caritas, multa patientia atque humilitas. Proinde eum acsi patrem reverendo venerabantur, acsi dominum venerando reverebantur. The-saurizabat igitur in cœlo, ubi nec tinea demo-litor, nec ærugo. Nudos tegebat, egentes alebat, laborantibus assistebat, pusillanimes re-forbat, pupilos tuebatur, viduis adminicu-labatur, oppressis patrocinabatur, miseris ope-tulabatur.

Pacis amator erat, litem rixasque fugabat,
Ceu vir apostolicus est omnibus omnia fa-cetus.

Enimvero ex tanti Viri contubernio comes non modico tripudiabat gaudio, multoties expertus evidenti indicio, Domini Jesu manum esse cum illo: quippe cui, opitulante Deo, procedebant cuncta pro voto. Unde vix valens eius absentiam ferre, à sui præsentia rariis sustinebat abesse. Qui cum unâ dierum (ut est con-suetudinis nobilium) cum suis procederet ve-natum, hunc etiam, de quo agimus, Sanctum utile duxit educere secum.

7 Post gratum ergo venationis laborem, & sol jam in centro poli poscebat prandii pa-nem; comes & sui quarentes refectionem, re-gredi maturant suam ad mansionem. Ipse ve-ro Dei amicus præponens spiritualia corpora-libus, contiguam petiit ecclesiam Bronii sitam impransus, quæ cum quibusdam prædiis adja-centibus ditioni sua obvenerat à progenitoribus. Amplitudine siquidem prædiorum clarebat d, utpote qui suorum virtute majorum non degenerabat. Hoc autem oratoriolum jussu Pippini principis accepimus fundatum, & à domno Lamberto, Tungensi præfule e, dedi-catum, ut quoniā in vicinia saltus Marignæ f erat positum, ubi princeps ipse solebat sœpe numero habere venationis exercitium, audire

*dotibus est &
percarus,
virtutesque
christianas.
sedulò inte-
rea excolit,*

*dum autem
quodam die
post venatio-
nem cum co-
mite obitam
Sacrum au-
dire medita-
tur.*

d

e

com-

A. ANO-
MYMO.

commodius posset divinum ibidem officium. In quo etiam jucundum perhibetur accidisse aliquando miraculum, ex uno videlicet, quod facer Antistes ininxerat saxum, per aliquantulum temperis affluenter emanasse oleum.

8 Igitur Vir Domini sacerdotem mandans ac-
in ecclesia so-
nuo obser-
tur corpus
qui S. Eugen-
nius à se obte-
nendum, ca-
libi vixisse
intell. gis;

*i.e. visione

g

h

Vidit igitur in oromate* columnas Ecclesiae, Petrum scilicet & Paulum, sibi assistere, quorum alter primus in apostolico agmine manum manui ejus visus est innectere, eumque per ecclesiam & atrium familiarius circumducere. Viro Dei requirente quid sibi vellet in hujusmodi deambulatione, cœpit eum commonere de oratorii constructione, eumque edocens locum sibi delegisse, filiolumque suum martyrem Eugenium *h* cooperatorem secum constituisse:

B Loci, inquit, hujus decrevi fore patronus, postque Deum custos procuratorque benignus. At ille exhilaratus tanta promissione, qualiter res effectum posset habere, ardebat prænoscere. Quonam modo, inquietus, pastor egregie, sancti martyris sperem potiri corpore? Sub hæc jucundiori facie refert Apostolus: Numquid Deo quidquam impossibile? Deo mihiue committe.

quā etiam
Broniensem
ecclesiam re-
adficare ju-
betur;

C

jusso Sanctus
obtemperat
inque readi-
cata ecclesia
clericos ad
tempus con-
ficiunt;

k

l

m

n

9 Hanc ergo basilicam à fundamento dirue, ampliorem atque elegantiorern ne pigreris reddere, & juxta quod nunc ostenditur tibi, instantiū singula comple. Præmonstrabat quippe illi & quantitatem oratorii, & quomodo quæque ibi oporteret aptificari. Jamque sacerdos accersitus advenerat, & ex more compitus Missam celebrare volebat, nec tamen sonitu seu tactu excitare eum audebat, sed potius, ut ultroneus expurgiceretur, silens sustinebat. Expleta tandem visione apostolica, beatus Vir à dilecta solvit somnolentia, & submurmurate presbytero super diutina exspectatione, ita compescuit eum amicibili voce:

Obsecro, serve Dei, super hoc absiste mori,

Proficuum valde mihi somnum sic subiisse:

Condignas nequeo grates persolvere Christo,

Cujus mira brevi paufans miracula vidi.

10 Ceterum si quis obloquentum hoc autumat phantasticum, procul dubio condemnat eum in vita domini Benedicti simile huic gestum, qui discipulis dormientibus cunctas ædificandi cunctam cœnobii officinas i designavit *k*: quibus etiam super eodem invigilando hæsitantibus, ut ex revelatione didicerant, completere mandavit. Sic quoque beatus Ambrosius, Mediolanensis episcopus, sacris assistens altaribus, apud Turunos Magni Martini exsequiis legitur interfuisse sollemnis *l*. Vir vero Domini Gerardus jussionis apostolicæ executor promptissime, postquam fine tenus injunctum peregerat opus, ad eamdem basilicam prædictissimum contulit munus ex copiosis prædiorum suorum redditibus *m*, quod interim sufficeret ibidem Deo servientibus. Adhibuit quoque illic pro tempore clericorum religionem *n*, per datam sibi sa-

pientiam instituens eos vivere secundum canonicum morem *o*.

Talis religio præcessit tempore primo,
Donec, dante Deo, monachorum inducitur
ordo,

Rebus & officio longè præclarior illo.

11 Constructo igitur Vir sanctus oratorio, atque ibidem, ut dictum est, constituto clericorum officio, de divinitus sibi promisso cœpit plurimum cogitare thesauro, qualiter videlicet potiri posset beati Eugenii martyris & scopi corpore sacrosancto. Circa quod dum crebrò ejus versatur intentio, superius memorato comiti Berengario quibusdam ex causis inedit occatio (sic nimirum divina disponebat promissio) ut in Franciam dirigeret legationem inclito cuidam comiti, nomine Roberto, quem postea Francorum nobilitas sceptrifero sublimavit folio *p*. Ad se autem adscito Dei Athleta, solus soli revelat consilii sui secreta; & ut illuc usque sua proferat missatica, collocutione commendat amica. Nec mora, Vir Domini cum suis tramitem init, pauculisque diebus evolutis, Parisius venit; & jam inclinata die, cum tardior hora longius prohiberet procedere, non nullis suorum indicit congrua sibi ad hospitandum diverticula perquirere. Ipse vero cum paucis veneranda Christi martyrum Dionysii sociorumque ejus adiens limina, Deo devotæ orationum offert libamina, sibique Sanctorum exoptanda implorat affore patrocinia. Contigit autem, superna sic providente clementia, ut ipsa eadem horâ vespertinam synaxim monachorum decantaret caterva: quorum dulcisonis modulationibus dum Vir ecclesiasticus auscultaret attentiū, ventum est ad eum supplicationis locum, ubi consuevit chorus fratum speciatim interpellare suffragia Sanctorum.

12 Aliquantis ergo nominatim recitatis, subiecta est etiam commemoratio Eugenii desideratissimi martyris. Quæ vox ut pervenit ad aures Christi Athletæ, non mediocriter cœpit animo vacillare, utrumnam arbitraretur, eum forsitan esse, cujus nomen antè didicerat in oratione.

Et cœpit secum tacitus depositare Christum,

Ut se suspensum celeraret reddere cer-

Interea loci completis vespertinalibus hymnis, semotim abductos quosdam fratrum de primis secretis alloquitur istiusmodi verbis. Obsecro, inquit, domini & patres dilectissimi, ut mea pusilliati intimare dignemini, quisnam fuerit hic martyr, cuius nomen Eugenii modò audi vi inter ceteras recitari? At illi intuentes simplicitatem & innocentiam Viri, responsum hujusmodi unanimiter referunt illi. Nonne, inquit, nōstis, pater venerande, hunc episcopum fuisse urbis Toletanæ *q*? Nonne & iste fuit patroni nostri, domini videlicet Dionysii, auditor & collega ad erogandum gentibus verbi Dei semina, qui etiam diris tormentorum suppliciis spiritum reddidit sui sanguinis imbre perfusus.

13 Quibus auditis, Vir venerandus mentis suæ gaudia dissimulare nequit ulterius, illisque suum adaperiens desiderium, propensius rogat, ne cui pandant mortalium. O, inquit, patres amantissimi Deoque devotissimi, si vestræ complaceceret dulcissimæ dilectionai, ut reliquias hu-

ibique Nud
esse in S. Di-
onysii mona-
sterio, ex hu-
ius monachis
addicis;

F

q

Petit aded ab
bis sacrum
pignus, si que
ti, sibi pat
monachus,
voto possundi
spes.

jhs

A ius Sancti conferrotis meæ tantillitati, condignum talione, credite mihi, sine dilatione repperem caritati. Qui super hoc stupore perculsi, Quo pacto, inquit Vir Dei, quod postulas potest impleri? Vix enim omnia quis referat miracula, quæ multis in hac Gallica præstiterit provincia, unde omnes ut angelum sive diligunt Eugenium. Crede nostræ fraternitati, rem difficillimam postulasti. Quibus Vir Dei: Nolite, inquit, patres, nolite, quæso, sic loqui, & fidentiam hujus rei tam citè tollere mihi? numquid in valida manus Domini? numquid est quidquam difficile sibi? ubi divina est voluntas, ibi nulla prosectorum difficultas: ubi nulla difficultas, necessariò consequitur possibilis. Videntes ergò tantam in responsis ejus prudentiam, hujuscemodi verbis illi suam prorsus aperiunt benevolentiam. Eia Vir Domini, perpaucis, si placet, audi, accipe consilium, si vis attingere votum. Si enim certum compungeret amor divinus, ut hoc in loco fieri peroptares monachus; forsitan tuo satisfaceret desiderio Deus, ut, quod tantopere poscis, consequi posses beati martyris corpus: hæc nostri consilii summa; tu vero, quid te oporteat facere, pensa.

Post hos sermones abscedunt ad sua fratres,
Sanctus ad hospitium deducitur ante paramum.

Hinc vitam
statuit am-
pliceti mona-
ficam.

14 Igitur consolatoria, quæ sibi fratres suggesterunt verba, meditatione creherrima revolvens nocte sub ipsa secum, flebilis secum protrahendo suspiria, tandem adversum se prorupit in hujus querimoniarum lamenta. Quid, inquit, agimus anima? cur adeò diligimus inania? quid mundana juvat gloria? quid humana proderit pompa? nonne frivola hæc & transitoria? nonne recedunt, ceu fumus & umbra? Quid sub ambiguo teneris suspensa? mundus transit eisque concupiscentia. Quæramus, quæso, permanentia, spernamus transitoria. Numquidnum pertonat sermo Euangelicus, Nisi quis renuntiet iis, quæ possidet, non potest Christi esse discipulus? Renuntiemus ergo, renuntiemus omnibus, ut Christo valeamus inhærente liberiùs. Hæc & his similia dum deflendo conqueritur Dei Athleta, diem repræsentans polum purpurat aurora, quæ compellit eum repetere cœpti itineris interstria.

C reduxque à
legacione.
petit & im-
petrat à Be-
rengario fa-
cultatem ex-
sequendi pro-
positi;

15 Rebus autem ex sententia succendentibus, non multò pôst ad eum, cuius missum obierat, comitem est regressus: qui cum commissa feriatim retulisset internuntia, jamjamque contemplans mente cælestia, sic desideri sui interserit affamina. Oro, inquit, virorum illustrissime, quem Dominus Iesus principali sublimavit honore, ut benignam petitioni meæ aurem digneris accommodare. Diutius sub te sœcularem sustinui militiam: jam nunc exigit tempus, ut aliter vivere incipiam. Insignitus ergo habitu monachali deinceps habitare elegi in domo Dei mei, ut expeditus ab omni cura forensi militare valeam Domino soli. Noli, quæso, meo refragari proposito, quatenus, si quid boni coenobialiter egero, particeps fieri merearis, auspice Christo. Inde comes lacrymis singultum fatur obortis: Numquid, ait, amicorum amicissime, unanimum amicum vis deferere? Quid dilectioni tuæ displicuit in me? eheu incumbebam super te, quiescebam in tua unanimitatis tranquillitate: sed, ut conjicio, & Euangeli-

ca eruditur auctoritate, gladius Domini querit nos ab invicem separare. Quæ nisi à Deo crederem esse, quisnam te vel centimanus gigas à complexu meo posset divellere? Nunc vero, quandoquidem hæc tibi divinitus inspirata, ne temere videar aspernari precamina, voluntas Domini tua & petitio tua.

Dulcia fraternis tunc imprimit oscula labris,

Edidit & tales mæsto de corpore vocem:
Nostræ pars animæ, nostri memor esto va-
leque,

Atque gemens valde regementem solvit ab-
ire.

16 Vir vero Domini inde movens gressum, prospero tramite tendit ad Tungensem episcopum, nomine Stephanum; ut, quia pastor fuis erat post Pastorem summum r, ab eo acciperet de hac re licentiam & consilium. Plurimum quippe credebat profore sibi, si cum benedictione episcopali hostia viva Deo mereretur offerri; à quo susceptus cum debita sibi reverentia, seu pro mutua cognationis convenientia, seu pro sua, quam optimè noverat, sanctimonia, inter cetera, quæ mutuò habuerunt ædificationis colloquia, humiliiter insinuat ei, cujus rei advenisset gratia. At Præful venerandus, ut erat in Scripturis eruditissimus & verbis eloquentissimus, præmonere eum coepit compluribus exhortationum disputationibus. Fili, inquit, dilectissime, quem diligo præcordiali amore, non deero devotioni tuæ: sed est tibi cavendum summopere, ne præsumas humero tuo onus imponere, quod deponas postmodum, velis, nolis, cum dedecore. Propositum sanè, quod habes in mente, vehementer laudabile: verum perfectioribus etiam viris est formidabile. Numquid clam te sunt versutæ milleformis satanæ? Quod vix prævalet clericus divinæ Scripturæ clypeo munitus, qualiter implebit laicus tali munimine nudus? Ad hæc Christi Tirunculus paucis resert sermonibus: Id ipsum, ait, mi pater, mecum reputavi frequentius, neque meis viribus confido ulla tenus: sed Domino potius committens animam & corpus, gloriam mundi sperno cum suis oblationibus.

17 Dominus denuò episcopus: Quoniam quidem, inquit, Fili carissime, in hac intentione video te fixum & immobilem esse, ne videar dissuadere, quod oporteret me magis persuadere, si quid vovisti Domino, reddere. Melius enim non vovere, quam votum non reddere. Et absolvens eum criminibus cunctis, signaculo consignat summæ Trinitatis, datoque osculo pacis, effundit etiam super eum hanc imprecationem benedictionis.

Jesu summa salus hominum qui respicias a-

etus,

Cui nihil occulitur, cui pectora nostra lo-

quuntur,

Ad bona, posco, tuum benedicens dirige

servum:

Ut tua jussa colat, & te super omnia quæ-

rat,

Quatinus æternæ comprehendat præmia pal-

mæ.

Tanto igitur Vir Dei ditatus viatico à domino pontifice, dilabitur cum spirituali gaudio, & Parisius rediens cum festinatia, atque beati Dionysii beata revisens limina, probatus in omni patientia, humilitate & pœnitentia, sicut edocet salutifera patris Benedicti Regula, bar-

quod etiam
deinde posse
salutaris
quædam mo-
nita
r

E

approbante
Stephano,
Tungrensi e-
piscopo, Pa-
risios regre-
ditur, mo-
nachumque
in S. Dionysii
monasterio
induit.

F

304
bæ seu capitulæ cæstorie deposita, monachicum tandem obtinuit schema, traditis videlicet ad eundem locum, quæ sui juris erant in Lothariensi provincia s.

f

ANNOTATA.

a Pro Stablecellensis vici, territorii Lomacensis, Stantii seu, ut alii scribunt, Stantionis & Haganonis notitia adi Commentarii prævii num. 14 & tres seqq.

b Quo anno Stephanus, Leodiensis episcopus, obierit, & an certò cum Plectrude, S. Gerardi matre, consanguinitatis vinculo fuerit coniunctus, in Commentario prævio, ac primum quidem num. 41 & seq.; alterum verò § 2 est discussum.

c De Berengario primo, Lomacensi seu Namurcensi, aut, ut ab aliis scribitur, Namucensi comite, de quo in Commentario prævio à num. 25 usque ad num. 29 nonnulla dispensata sunt, sermo hic est. Comes ille anno 908, imò etiam anno 932 in vivis adhuc erat superstes, uti ex his, qua Commentarii prævii num. 25 & 156 dicta sunt, manifestum efficitur.

B d Et tamen tunc, imò etiam postea, cum Gerardus anno 918 Broniensi ecclesiæ predia aliquot donavit, erat adhuc Santius, ejus pater, in vivis superstes. Ut difficultatem hanc solutam invenias, adi Commentarium prævium num. 35.

e S. Lambertus, quem hic indubie designat biographus, ab anno circiter 670 ad annum usque, ut probabilius est 709, Tungensem seu Leodiensem ecclesiam moderatus est, usi apud nos ad quartam decimam Septembribus diem in Commentario ad sancti hujus episcopi Vitam prævio ostenditur. Hinc porro jam consequitur, ut Pipinus, cuius iussu, quod memorat biographus, oratoriolum fuit exstructum, fuerit è tribus Pipinis passim celebrans solis ille, quem Heristallium nuncupant; hic quippe seculo septimo, & initio sequentis floruit, anno 714 è vivis eruptus.

f Marligne, ut Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus observat, seu Marligne, silva Bronio contigua, perstat etiam nunc, vulgo Maraigne, non longè à Namuco Sabim inter ac Mosam posita.

C g Quid de visione hac, S. Gerardo divinitus oblatæ, statuendum arbitrer, nam. 32 Commentarii prævii exposui. At verò an in illa S. Gerardo promissa quoque fuerit sanctissima Crucis portio, & aqua, que egris puratur salutaris, num. 314 & seq. discussum invenies.

h Eugenius martyr, cuius corpus ab Apostolorum principibus Gerardo fuisse in visione promissum, indicat biographus, nec Dionysii Areopagite discipulus, nec Toletanus archiepiscopus hoc Vita loco vocatur, & tamen Eugenius martyr, cuius corpus seu potius notabilem hujus partem à Dionysianis monachis obtinuit Gerardus, ab his infra pro Dionysii Areopagite discipulo & pro Tolelano archiepiscopo Gerardo obrutus. An re-de, Commentarii prævii § 5 definii.

i Officina in monasteriis, ut Cangius in Glosario ad hanc vocem docet, dicuntur edicula, in quibus asservantur, que ad victimas aut alias usus monachorum spectant: si hic recte scriberet biographus, generaliori loquendi modo dicendum esset, officinas in monasteriis esse omnia diversa loca, que monachorum usibus deserviunt.

k S. Benedicti abbatis, Ordinis sui fundatoris Vita, quam S. Gregorius Magnus Papa tuto suo

secundo Dialogorum libro est complexus, Operi nostro ad xxi Martii exstat inserta: in hac annem n:m. 22 de S. Benedicto ita memoratur: Alio quoque tempore à quodam fideli viro fuerat rogatus, ut in ejus prædio juxta Taracensem urbem, missis discipulis suis, construere monasterium debuisset. Qui roganti consentiens, deputatis fratribus patrem constituit, & quis ei secundus esset, ordinavit: quibus euntibus spopondit, dicens: Ite, & die illo ego venio, & ostendo vobis, in quo loco oratorium, in quo refectorium fratrum, in quo susceptionem hospitum, vel, quæque sunt necessaria, ædificare debeatis. Qui benedictione percepta, illiaco perrexerunt, & constitutum diem magnopere præstolantes, paraverunt omnia, quæ his, qui cum tanto Patre venire potuissent, videbantur esse necessaria. Nocte verò eadem, quæ promissus illucescebat dies, eidem servo Dei, quem illic patrem constituerat, atque ejus præposito, Vir Domini in somnis apparuit, & loca singula, ubi quid ædificare debuissent, subtiliter designavit. Cumque utriusque à somno surgerent, sibi invicem, quid viderant, retulerunt: non tamen visioni illi omnimodo fidem dantes, Virum Dei, sicut se venire promiserat, expectabant. Cumque Vir Dei constituto die minimè venisset, ad eum cum incerto reversi sunt, dicentes: Expectavimus, pater, ut venires, sicut promiseras, & nobis ostenderes, ubi quid ædificare deberemus, & non venisti. Quibus ipse ait: Quare, fratres, quare ista dicitis? Numquid, sicut promisi, non veni? Cuicumque ipsi dicenter, Quando venisti? Respondit, numquid utrisque vobis dormientibus non apparui, & loca singula designavi? Ite, & sicut per visionem vidistis, omne habitaculum monasterii ita construite. Qui hæc audientes, vehementer admirati, ad prædictum prædium sunt reversi, & cuncta habitacula, sicut ex revelatione didicerant, construxerunt. Hanc duorum S. Benedicti discipulorum visionem seu positionem indubie hic designat biographus, ut consideranti patebit.

F 1 S. Ambrosius, Mediolanensis archiepiscopus, die Dominico, ut Gregorius Turonensis lib. de Miraculis S. Martini cap. 5 refert, publicè in ecclesia obdormivit, & transactis ferè duarum aut trium horarum spatiis, à suis, us lectionem legi iuberet, excitatus, dixit, obiisse S. Martinum, & se ejus funeri obsequium præbuisse. Adhac Gregorius post paucā inducis S. Ambrosium in laudem S. Martini ita exclamantem: O beatum virum, in cuius transitu Sanctorum canit numerus, Angelorum exultat chorus, omniumque cælestium virtutum occurrit exercitus; diabolus præsumptione confunditur, Ecclesia virtute robatur, sacerdotes revelatione glorificantur! Quem Michaël adsumit cum angelis, Maria suscepit cum Virginum choris, paradisus retinet lætum cum Sanctis. Hinc & plura alia, tamquam verba Ambrosi referens, ibidem habet Gregorius. Verum, inquit ad xxix Septembribus in suo de S. Michaële & onnibus angelis Commentario Historico num. 356 & 357 Stiltingus noster, tota hæc relatio ab aliquibus pro fiditiae habetur, quod existiment, S. Ambrosium obiisse ante S. Martinum, ut credidit Baronius, aliique non pauci eum fecuti. Hinc aliqui voluerunt, dictam visionem non obtigisse S. Ambrosio Mediolanensi, Ecclesiae doctori, sed

A sed S. Ambrosio, qui illo tempore Mediolani Santonum in Gallia episcopatum gerebat, ut observavimus ad xxviii Augusti, quo de S. Ambrosio Santonensi egimus. Revera fieri potuit, ut, quod contigerat S. Ambrosio in Gallica antisiti, per traditionem corruptam à Turonensi transferretur ad celebriorem in Italia Ambrosum. At necdum inveni tam certò probatum, superfuisse S. Martinum post S. Ambrosium, ut S. Gregorium certi erroris argendum existimem. Poterit ad xi Novembris aut ad vii Decembres res illa prolixius examinari, quām congruat huic loco. *Ita recte Stiltingus. Verumne ergo, an falsum sit, quod hic de S. Ambroso, Mediolanensi episcopo, legi afferit biographus, ad xi Novembris aut ad vii Decembres diem discutiendum relinquo.*

In Quod suprà ad litteram d dictum est, hic repetitum puta.

n Gerardus jam tum Bronii, cùm hoc fecit, cænobium exfraxerat. Videſis Commentarii p̄vii § vii.

B *O Hinc sat validum formatur argumentum pro opinione, qua monasterium Broniense à Gerardo nondum monacho statuit exstructum. Adi Commentarii previi num. 95 & seq.*

p Robertus, à biographo hic memoratus, Roberti, cognomento Fortis, filius, & Odonis Francorum regis frater, primo quidem Parisensis comes existit; aſt deinde, anno nempe 922 Rēmis apud S. Remigium ab episcopis & primatisbus regni fuit etiam Francorum rex contra Carolum Simplicem constitutus: regnum autem hanc diu tenuit. Fuit enim anno 923, illum inter & Carolum Simplicem commissā prope Successoras pugnā, lanceis confossus. Adi Frodoardum in Chro-nico ad annum 922 & seq.

q Eugenium, cuius reliquias à Dionysianis accepit Gerardus, verofimillimè non fuisse Toletanum archiepiscopum, nec Dionysii Areopagita discipulum, in Commentario previo § 6 docui.

r Ante eundem scilicet à Pio IV, summo Pontifice, Namurci episcopatum Broniense monasterium Tungrenſi sen Leodiensi episcopo in spiritu- libus suberat.

C *f Gerardus hac donatione etiam Broniense monasterium Dionysianis monachis subjecit, cùm il-lud postea ab his, ut securitati ejus consuleret, redimere debnerit, uti in Commentario previo dictum est.*

C A P U T II.

Vita in monasterio sancte acta, promotio ad Ordines sacros & ad ipsum sacerdotium, reditus in patriam cum S. Eugenii corpore alisque Sanctorum reliquiis, variaque hujus adjuncta.

Sanctus jam monachus, litteras addi-ſcit, Regu- lam interea accrata ob-ſervans;

N Olens ergo torpescere (otiositas nempe inimica est animæ) suppliciter cœpit exponcere, ut sibi liceret litteras addiscere. Super quo fratribus admodum admirantibus, quid Vir jam dudum barbatus & applicari vellet ulteriū studiis litterarum puerilibus; dum id dia-

Olobris Tomus II.

tim expeteret importuniūs, uni eorum traditur erudiendus. Ut verò plus mireris humilitatem & sollertia ejus, litteratim percurrit prima elementa, ceu quinquennis puerulus; sicque suum minimè relaxans propositum, in paucitate dierum memoriaz totum commendat Psalterium. Nec mirum; nulla namque ad discedum mōra, ubi Spiritus sancti doctrix est gratia. Subinde sacri Codices sibi apponuntur, divino dogmate ubertim debriatur, ut quemadmodum apes florilega pratorum pervolat ampla, ut sibi dulcifluo componat nectare mella; sic & iste fedulus Dei Aſſecla doctorum recitans scripta, divini favos eloquii ab eorum melliflua excipiebat doctrina, atque sagaciter sacra peccatori condebat mandata. Nec interim ad obediendum Regulæ aliquo marcebat tempore, sed in cunctis, quæ videbatur agere, eamdem magistrum gaudebat habere.

19 Quod Prior b & fratres sub silentio contemplantes, & qualis quantusve foret, intelligentes, ne lucerna lateret sub modii umbra, quærentes, idoneum censem promoveri ad sacros Ordines. Per quos paullatim permotus, ut in præsentiarum nostræ narrationis explicat textus, attingere etiam meruit honorem presbyteratū, utpote quem totius probitatis adornaverat decus. Qui licet reclamans maluerit obſistere, indignum se vociferans multimoda excusatione; convictus tamen à fratribus vel Priorre, jussis eorum compulsus est acquiescere, ne videretur obedientiam deferere, quæ ceterarum comes virtutum aſſolet esse. Anno igitur conversionis ejus secundo Parisius ordinatur acolythus ab episcopo ejusdem urbis Theodulfo; à quo etiam hypodiaconus consecratur subsequentे tertio; sub ejus verò successore Fulrado ascendi gradum diaconii quarto. Anno autem nono sublimatus virtutum fastigio, sublimatur & sacerdotio ab ipsius Fulradi successore Adelhelmo c.

Tale charisma tuis, bone Christe, fidelibus addis,
Qui mentem stolidi prudentem reddere nati.

Ecce rudis Laicus divino dogmate doctus,
Sacrī Ordinibus reperitur magnificatus.

20 Florebat tum temporis eodem in cœnobio religiosa monachorum congregatio, quorum vitam suspirare cælestia, virtutum plurima prodebant testimonia. Inter quos ordine novifimus advenerat, sed fieri primus omni bonitate studebat: seniores honore præveniebat, juniores amore fovebat, corpus inediā mace-rabat, crebrior in oratione pernoctabat, cunctis se inferiorem credebat, in omnibus se sicut Dei ministrum exhibebat, religionis normam tenebat, à rectitudine regulari exorbitare pavebat; quod habitu prætendebat, moribus & vitâ servabat. In vestibus vilitas, in viatu erat parcitas. Promptus ad obedientiam, patiens ad injuriam, corpus curabat humiliare in cælis. Quantam humilitatem erga prælatos exhibuit, quantam benignitatem apud omnes tenuit, quis verbo depromere, quis calamo potest comprehendere? His & ejusmodi floribus virtutum adornatus, tam pusillis quām majoribus habebatur ex animo carus. Unum exiit inter fratres commune decretum, ut nihil præcipuum absque ejus consilio fieret intra clauſrum.

*A. ANG.
NYMO.*

*ad sacerda-tium nono
ſui ad mona-chorum ac-
cessus anno
promovetur.*

E

*F
atque ob inſi-
gnes virtutes
amori eſt o-
mnibus.*

Qq

22

A. ANO-
NYMO.
Dari sibi po-
buslari S. Eu-
genii corpus;

* an quā?

B

d

c

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

postulato an-
num mona-
chi, aliaque
dona adju-
gano.

21 Perpendens itaque, petitionis suæ opportunum tempus adesse, quo videlicet præfati martyris venerabilem glebam speraret impetrare; congregata cœnobitarum congregazione, cœpit eos sibi conciliare hac dulcissima locutione. O, inquit, patres & domini, divinæ religionis cultores eximii, qui quasi senatores cœli comaneris infra curiam terrestris paradisi, quasnam gratiarum actiones rependere possim vestræ in Christo unanimitati, quæ* me peccato-rem & naufragum sub procelloso fluoibus mundi dignanter exceperis vestri tranquillo portu cœnobii? Nulla mihi profectò ad hæc possi-bilitas, nulla prorsus suppetit facultas. Verum-tamen, quod minùs potest humana fragilitas, supplere affatim valet largifluæ Divinitas. Quorū autem nostræ orationis tendat prælocutio, paucis advertat, peto, vestræ unanimitatis dulcis-sima dilectio. Mihi adhuc in sæculari habitu con-stituto, curisque forensibus plurimū occupato, divina in somnis (vivit Dominus) apparuit visio, quæ sub principis Apostolorum ho-nore, filiolique sui martyris Eugenii nomine in meæ possessionis paupertate oratorium me mo-nuit accelerare d. Quod auxiliante Deo consum-mans tempore parvo, clericorum illic defervi-entium delegavi officio, prout valui, usib⁹ eorum procurato vietū vestitūsque stipendio e. Et quoniam super hoc martyre talia mihi inno-tuerunt oracula, annuat eum filietati meæ, suppliciter precor, vestræ paternitatis munificen-tia, præsertim cùm vestra singularis ecclesie tot Sanctorum contincat luminaria, unde suffi-cienter tota illuminetur Francia: quatenus lo-cellī illius paupercula tanto thesauro locupletetur basilica, & vobis ob hoc repensemur fu-pernæ benedictionis gratia & beatæ perennita-tis gloria.

22 His contrà unanimes exponeunt talia fra-tres. Divino namque afflamine tacti, quod pe-tebat Vir Dei, nequibant inficiari. O Eugeni, clarissima martyrum gemma, quisnam dignè tua valeat attollere præconia?

Gallia nonne tuis virtutibus enitet omnis?
Nemo tuum petit auxilium, quin impetrat ipsum:

Nam cunctis nōsti languoribus ipse me-deri.

Deinde ad Virum Dei: Magna quidem, in-quiunt, efflagitas pater dilectissime, & quæ cui-vis præter te abnegari possent justissimè. Sed quia, veluti refers, voluntatis est Dominicæ, & optimè meruit tua inter nos imitabilis con-versatio vitæ; cum omni benevolentia & ala-critate assentimur devotissimæ supplicationi tuæ. Nostra etenim cuncta sunt & oportet esse cuncta communia, magis autem cum fraternitate tua, cujus cunctas facultates nostra possidet ecclesia. Quocirca & hunc, quem exposcis, vo-luntarii damus, & de reliquis Sanctorum reliquias non negamus. Quo auditio, Vir Dei, cuius fuerit mentis seu animi, quisque nostrum affectione simili potest secum reputando metiri. Sed quid verborum prolixiorē agimus cursum? Tan-dem salutisflua desideratissimi martyris exponitur urna, obrizo pretiosiora illius continens mem-bra, quæ honorifice, ut par est, aurificio fa-brefacta Viro Dei contraditur ad sua, ut diu-niūs desideraverat, asportanda.

23 Ceterū numquid à nobis veritati adsti-pulantia monachorum tunc ibi officialium ex-postulatis nomina, dum ipsius martyris veridi-

ca viritim eos designet translationis pagina A. Gerardus pa-triam repe-rit, obtin-umque sa-crum thesau-rum Cuviniū ad tempus deposit.

b f g h k l m n o p q r s t u v w

Non solum autem hujus Sancti corpus abinde f, sed & multorum pignora Sanctorum dignoscitur advexit, quæ fideli repositione sibi collegerat undecimque g. Quid quoque (quod vix videtur incredulis credibile) de uno referretur Innocen-te cum coætaneis succiso h, quasi tenerimo flo-re, sub Herode crudelissimo rege, quem certissimè istuc adveatum, hoc eodem procura-to, continet certissimè sanctuarium Bronien-sis basilicæ? Si cui autem ingerit ambiguitatem, Lietaldum percontetur abbatem, hujus Viri Dei in cœnobio Mosomensi successorem i, qui cum eo præfens ad clandestinam tot reliquiarum com-positionem demirari solebat, Broniensis locelli angustiis tam mirabilem contineri sanctitatem. Fra-tres ergo facientes vale, cum suis dimittunt ia-pace: unde profectus clanculūm, ob metum scilicet indigenarum, ne forte præcipierent sibi tantum subripi thesaurum, prospero cursu pervenit ad municipium, in pago Lomacensi situm, quod appellatur Cuvinium k. Hic autem degebant duo monachi ex monasterio sancti Germani, ad quem tunc pertinebat fundus ejusdem municipii, unanimiter excubantes cura per-vigili in excubiis sancti abbatis Venantii. Quo-rum expertæ fidei commendans pignora Sancti, utpote qui jam dudum sibi fuerant familiariate conjuncti, non incongruum duxit ad ire præsentiam domni Stephani antistitis præli-bati l, ut quoniam tantum advehet margaritum suæ diecesi, probabilem audiret sententiam su-per hujuscemodi.

Sic decorare suos consuevit Christus alu-mnos.

Hic spretis opibus ejus mandata secutus,
Unde nitet patria, cum merce repatriat-ista.

24 Viro Dei indidem digresso, beati martyris corporisculo ibidem relicto, quid ad laudem nominis sui dignatus sit Dominus per eum o-perari, incongruum videtur silentio tegi. Unus siquidem ex præscriptis fratribus plū solito in

potandum quadam nocte dimissus, nocturnas ad laudes redditur tardiusculus, potu utique evictus, nimioque sopore gravatus. Cui sanctus assistens Venantius, vultu severiore corri-puit eum & verbis, & verber⁹: Quid, inquiens, nunc stertis, impudens monache? Cur debitos Deo hymnos tricaris persolvere? Quid tu sopore deprimeris, Weremberte m? hoc quip-pe vocabatur nomine. Ecce frater tuus de so-mmolentia tua conqueritur Ermarus, ad vigi-liarum excubias jam dudum expergefactus. Et si te non nostra adeò sollicitat reverentia, cur saltem tibi commissa almi martyris Eugenii non permovet præsentia? num ignoras ejus merita? numquid non fulgent inter lucida * Sanctorum agmina, sicut sol inter minora siderum astra? Surge, inquam, surge quantocius, & quod debueras maturius, matura supplere vel tar-diūs. Quæ correptio eo tenus eum correxit, ut ne ad modicum quidem post hæc ab obse-quela martyris, nisi humanitatis gratiâ, uspiam secesserit, quoad usque ejus fidelis creditor de-positionum fidele reposcit. Ne quis autem incre-dulorum hoc æstimet forsitan fictum, hoc illius, qui pertulit, constat relatu relatum.

25 Dum autem Vir Domini domino retu-lisset antistiti de adventu & nomine martyris egregii, continuò ille, ut erat jucundioris ani-mi subtiliorisque ingenii, alludens sacro ejus

fitque ibi
tunc per s.
Venantii pro-
digiosa mo-
naci corre-
pto.

F m

*al. fulgidus

no-

*Zungrensis
episcopus ho-
norifice exci-
pi jube: mar-
tyris Eugenii
corpus.*

nomini, verba depropmtit hujusmodi.
Impetrat Eugenius nobis, precor, euge beatus,
Quod Dominus digne dignatur dicere ser-
vo,
Quando reddit ei cælestis gaudia regni;
Post hæc pias manus attollens & oculos ad cæ-
sum dirigens, benedixit Deum in hæc verba
gratias agens.
Laus & honor decus atque decor tibi Chri-
ste redemptor,
Qui famulis bonus immeritis bona multa
rependis.
Quasnam multiplices tibi possim reddere
grates,
Qui partes nostras hoc tanto munere do-
tas?
Martyr hic eximus nostra ad confinia mis-
sus,
Credo equidem cunctis apportat dona sa-
lutis.

* inquis Et conversus ad Virum Dei. Quid, inquis, * re-
crastinas, dilectissime fili?

B Rumpe moras omnes & nequaquam obse-
cro cesses n,

Donec perficias, quod toto corde peroptas.
Ecce à nobis exit edictum per omnem vi-
niam finium vestrorum, ut utriusque sexus a-
gmen conglobatum certatim properent ejus in
occursum, quatenus magnum Eugenium cum
magno euge introducant in tabernaculum à Deo
sibi præparatum per tuæ devotionis obse-
quium.

*doque à Ge-
rardo, ingen-
zi populi
multitudine
comitante,
Cuvinio Bro-
nium versus
portatur.*
26 Cujus benigna responsione Vir Dei ve-
hementer confortatus; & episcopali auctoritate
admodum corroboratus, citatim Cuvinum est
regressus, repetitum desideratissimi martyris pi-
gnus, quod inde exportans, iter invadit, ac Bro-
nium versus directo tramite tendit. Quisham,
rogo, referat de multitudine plebeia, quos ad
se pertrahebat jam nota martyris fama hac il-
lucque volitans, stare loco nescia.

Multos urgebat, multos properare mone-
bat:

Procurvus fossor venit, & defessus arator,
Cernere bubulus desiderat, atque subul-
cus,

Servus & ingenuus permixtum convolat il-
luc.

C Quis enim transeuntis opinionem martyris au-
dit, & domi indevotus desesque refedit?

Vix capiunt patuli populorum gaudia cam-
pi,

Munera comportant, devota voce salu-
tant,

Oscula perspicuo figunt impressa metallo,
Dulciter hymnidicas plebs omnis concinit
odas.

Tollunt voces ad sidera, laudant Dei magna-
lia. Videres iter istud confici sine labore, cum
magna animorum alacritate, cum jucunda la-
tantum jubilatione; putaros, cælum arridere
suavissima aëris serenitate.

*ac deinde ab
Adelhelmo
archidiacono,
qui cum clero
professorat
obviā,*
27 Quo comperto, Adelhelmus tunc tempo-
ris archidiaconus, vir morum nobilitate pruden-
tissimus, (hæc siquidem agebantur sub archidia-
conio ejus) secum summis clericorum ordinibus,
crucis vexilla, Sanctorumque patrocinia
competenter præferentibus, non modico etiam
agmine collecto promiscui sexus, ex coenobio
sancti Foillani o raptim proeedit obvius. Ut au-

tem contigua beati martyris emicuit libitina, A. ANO-
ter ad terram cum suis prosternitur humillimus NYMO.
Archilevita. Prostrati tundunt sua quisque pecto-
ra, tudentes commissa fatentur peccamina, faten-
tes lacrymosa fundunt suspiria, fundentes congrua
poscunt remedia, poscentes pœnitentialia Deo
vovent libamina; & compunctus spirituali gau-
dio, Omnes, inquit archidiaconus, omnimas
agamus gratias Deo: visitavit enim nos oriens
ex alto; & qui tenebroso sordebamus vitiorum
nubilo, illustravit nos gratuitō tanti patroni lu-
mine claro. Quanto verò effuberet exultatio
conveniente in unum utroque populo, quis-
nam scriptorum valeat concludere scripto?
Præ nimia nempe lætitia multorum oculi ma-
debant dulci lacryma.

28 Quis namque tam ferinæ mentis, quis
tam petrini pectoris, qui sub hoc spectaculo
foret expers devotæ compunctionis? Salubri
sarcinæ gaudent succedere, gaudent contingere,
gaudent convehere, gaudent munerari,
gaudent venerari; psallebant alacres, resona-
bant undique voces, omnes excelsa voce KY-
RIE ELEISON conclamant: GLORIA IN EXCEL-
SIS Deo decabant, TE DEUM LAUDAMUS per-
sonabant. Nil inibi nisi laus Domini poterat repe-
rir, ætheris arx reboat concentu, terra resultat,
juga montium, concava vallium, densitas nemoru-
rum reddunt per echo canticum. Illuxitne, pu-
tas, umquam lux lætior usquam? Tali igitur
cum jubilo tantoque cum tripudio archi-
levitæ humero advehitur tum Bronio, quem
decenter inthronizantes in oratorium Principis
Apostolorum, à Deo destinatum videlicet lo-
cum, denito donariis oblationum honestant in
præsentiarum, sece pollicentes in posterum li-
bentissimè frequentaturos ejus patrocinium. Fit
autem tam jucunda translatio sub beati marty-
ris Agapiti festo, quod est die mensis Augusti
octavo-decimo p. Et ut omni anno recolatur
cultu celeberrimo, conclamatum est totius cleri
populique decreto.

29 His ita completis, cum jucunditate ad
sua quisque regreduntur cum pacis tranquilli-
tate. Quisquis ergò fide non ficta hujus Sancti
expedit suffragia, absque dilationis morâ expe-
rit promissima, præsertim cum ab ejus de-
vectionis die lætissima certissimè tota profitea-
tur vicinia, multa sibi insolita provenisse subsi-
dia. Et quemadmodum quondam in Francia
beneficus exsiftit per plurima singulorum pro-
digia, uti refert miraculosa gestorum ejus pa-
gina; ita etiam nunc munificus in Lotharingia
præstat crebriora virtutum beneficia. Igitur longè
latèque fama martyris percerebrefcente, &
virtutum ejus insignia notificante, coepit ad ejus
memoriam unde unde, quasi apes ad alvearia,
plebs plurima confluere, deferentes quisque
pro posse munera oblationum cum magna de-
votione. Fit occursus & concursus è longin-
quo & proximo, ubertim votiva congeruntur
dona piissimo martyri Eugenio, tribulatis
semper invocando, semper succurrere præsto.
Adveniunt multi admissa ob crima mæ-
sti;

Sed precibus Sancti redeunt ad propria
læti.

30 Quod impatienter intuens humani gene-
ris inimicus, qui paradisicolam ab æternis ex-
trusit sedibus, per quorundam circummanen-
tium corda (si fas est dici) clericorum diffun-
dir

*summa nu-
de quoque
concurrenti-
um exulta-
tione in Bro-
niensem ec-
clesiam in-
fertur.*

E

P

*At, dum
martyris fa-
ma inclaro-
sa est, fre-
quentatur,
donisque di-
tatur Broni-
ensis ecclesiæ.*

A. ANO-**NY MO.**
*Hinc nonnulli,
li, quos id
male habet,
Eugenii cul-
sum impedi-
re conantur.***9**

dit invidentia virus, adeò ut obfuscare pertentarent modis omnibus tam honorificos beati martyris cultus. Prò nefas! Præfatum ergò ad eunt pontificem, Fossis q tunc fortè morahtem, querulisque sermonibus apud eum evomunt conceptum malivolentiae putorem. Numquid, inquit, Pastor vigilansissime, auctoritatis & voluntatis est vestrae, ut adventitius quispiam Sanctus sub episcopatus vestri ditione venerationis cultum accipiat, incerta rei veritate? Ecce nuper advectus è Francorum finibus, Bronii colitur, nescio, qui martyr Eugenius, cui in cereis aliisque oblationibus tanta veneratio exhibetur ab omnibus, ac si credatur ex Apostolis unus. Ubinam textus martyrii ejus? ubinam scriptura continens ejus gesta? Vestram profectò prudentiam oportet summopere perscrutari & investigare, si sit à Deo, an non, Eugenius iste. Hæc & his similia pellaciter suggestentes episcopo, aduersus martyrem concitare conantur omnimodo: nunc à nobis dominus episcopus quantisper convenientius. Audi, inquam, episcope, ego auctor hujus pagellæ tibi tacita loquor in aure. Oportet, te follertiùs præcavere & diligentius observare, ne quis invidorum maleficio sermone animum tuum valeat inescare.

B**Verum, dum
speciosis ho-
rum rationi-
bus obsequi
meditatur
episcopus,
subito ilium****7****f****C
• i. e. mentis
thops****dolor corri-
pitur, Euge-
niisque patro-
cinio, ad quod
confugit,**

31 Cur invidiam placare putas, virtute relata? putredo os suum invidia r, ceu Salomonis indicant verba. Ethnicus quoque in proverbiis:

Invidus alterius macrescit rebus opinis. Vapulabis, crede mihi, vapulabis durissimè, si credideris æmolorum fallaciæ. Noli, quæso, noli acquiescere, ne posterius te pœnitentia sera pœnitidine. Quid plura? sicut Apostolicæ vocis clamitat tuba, "Corrumpunt bonos mores colloquia mala ;, dum plus justo auscultat pontifex malivolorum mendacia, penitus excidit à memoria, quæ sibi fuerat antea de adventu martyris lætitia. Hujus ergò veneni attaminatus pastulæ, Leodium versus arripit itinera, adnullare desiderans magnifici martyris obsequia. Quem in villa, quam dicunt Mallonia f; ibi quippe erat mansio sibi parata, pede non claudio digna consequitur poena. Ut enim eo loci perventum, nec quidquam suspicatur sinistrum, repente pervasit eum tantus dolor ilium, ut formidaret, se protinus exhalare spiritum. Torquebat itaque gravissimo cruciamine, & ne ad momentum quidem poterat quiescere; unde quasi menceps * dentibus stridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc disjigare. Ab ejus verò facie, quam modò rubescere, modò pallescere, modò videres nigrescere, quanta laboraret ægritudine, posses agnoscere, & tandem ad cor reversus commissum agnoscit reatum, hisque querimonii cœpit objurgare seipsum.

Ah Stephane infelix, quæ te sententia verbit!

Ah minimæ fidei de martyre cur dubitasti!

32 Meritò nunc cæderis, meritò hæc patetis, meritò jam moreris. Cur invidorum acquivisti mordacibus verbis? cur oblitus es magnum euge Eugenii martyris? Sic se incusabat, sic se gemebundus agebat. Circumstantes verò capellani lacrymarum imbre perfusi, cupientes eum consolari, singultum ajunt illi: Desine nosque tuis incendere teque querelis, pater amantissime, quin potius super hac incommunitate aliquod remedium præmeditando perquire. At ipse: Obscurò te, inquit ad quem-

dam sibi fidelem, frater amantissime, si salus mea tibi est curæ, & me sospitem ulterius vis invenire, juxta longitudinem corporis mei, latitudinemque binas accelerans candelas componere, & pro meæ sanitatis recuperatione beato martyri Eugenio deopera pervehere, cui præcordialiter me profiteor in ea culpa peccâsse. Quod si meritis ejus discrimen mortis evaserò, veraciter spondeo, polliceor & voeo, beneficij accepti non immemor ero. Qui jubentis satagens parere præceptis, prout poscebat vehementis causa doloris, Bronium, ut ita dicatur, pervolat ascenso alipede pernix; ingrediensque oratorium Sancti candelas gerit, gerens præsentare martyri gestit, præsentatas accendere querit, accensas ante mausoleum ejus in modum crucis singultando compónit. Res equidem mira visu dicitur nota da. Denique finem lucendi prendente lucerna, ægrotantem episcopum è vestigio revisit sospitas expectata.

D**sanitatis
situata cu-
rat, ut Sana
sum illum**

33 Qui pristinæ incolumitatis statu revigoratus, & beneficentia salutifui martyris neutri quam ingratus, gratum illi decrevit rependere munus, quod quidem memoriale suum cunctis repræsentaret diebus. Evocans etenim ædilium Broniensis ecclesie, si bene recolimus, Anselmum nomine, cum martyris passione t Leodii coram se commendat adesse, ut in generali synodo, quæ futura erat proxima sessione, corroboraretur episcopali auctoritate. Quod cùm ille gratanti animo compléset, & in plenaria synodo passionis series recitata fuisset, cunctisque, qui aderant, complacuisse; communis consilio totius cleri decernitur, ut & martyr digna cum veneratione colatur, & ejus Passio ratæ acceptabilisque in ecclesia deinceps recitetur. Et proloquens episcopus tamquam testis idoneus, quæ sibi obtigerant, immò quæ fuerat passus, propalare non erubuit omnibus.

e
**felio anno
colendum syn-
odus decer-
nat.**

34 Subjungens quoque, Ecce, inquit, fratres carissimi, audivit dilectio fraternitatis vestrae, quanti qualive sit meriti Sanctus iste, & quām sit terribile iram ejus incurrire, quāmque saluberrimum & optabile gratiam ejus acquirere: & quoniam prono verbere castigans castigavit me, morti tamen gratia sua non tradidit me; condecens certè videtur & honorabile, ut cum assensu vestro & stipulatione honorem eum aliquanto munere: quatenus apud clementiam pietatis divinæ pro nostris excessibus dignetur intercedere. Cujus sententiam omnibus unanimiter approbantibus, hæc consequenter dominus prosequitur episcopus. Decreto, inquiens, pontificali confirmatur, & hæc sancta synodus adjudicans fieri adstipulatur, ut per totam, in qua quiescit, decaniam sollemnitas ejus, acsi Dominica, observetur, & ecclesia Broniensis ab omni obsonio, episcopis Leodiensibus debito, ulterius immunis habeatur: & ut omni tempore ratum inconvulsu[m] permaneat, successorumque meorum nullus infringere vel infirmare audeat, quid acciderit mihi contra eum ignoranter calcitranti, requirens audiatur, audiens pertimescat, pertimescens præcaveat, præcavens hoc illibatum custodiat. Taliis ergò decreti prima procuratio conservandi jure perpetuo commissa perhibetur fratri Flodino *, tuac temporis inde decano.

F
*** Ms. Ghis.
Elodino****AN.**

ANNOTATA.

a Hinc partim eruitur, quo circiter tempore Sanctus natus sit. Adi Commentarium primum num. 23.

b Robertus I, Francia & Burgundia dux, nec non Parisiensis comes, cuius jam in Annotatis, cap. precedentibus subjunctis, memini, ab anno circiter 898 ad annum usque 923, quo in pugna Suesonica fuit occisus, Dionysiana abbatia, ut Gallie Christianae aucta scriptores tom. 7, col. 360 & seqq. docent, abbas secularis existit, binque deinde adhuc alii abbates secularares eamdem abbatiam usque ad annum ut minimum 960 tenuerunt. Cum ergo, ut in Commentario prvio docui, Gerardus verosimilis ab anno 919 ad annum usque 928 in abbatia Dionysiana fuerit versatus, toto illo tempore, quo ibidem egit, abbatem seculariem habuit dicta S. Dionysii abbatia. At vero, ut Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus obseruat, decanus appellari solebat, qui in abbatis sub abbatibus secularibus spiritualium curam gerebat; praepositus vero, qui rebus temporalibus providebat, ut tunc in abbatis hujusmodi nemo fuerit, qui Prioris titulum haberet, ac proin ut biographus, si recte notet Mabillonius, perperam hic indicet, in abbatia Dionysiana, cum in ea versaretur Gerardus, aliquem fuisse, qui Prioris titulo gauderet.

c Ex hoc biographi loco simulque ex anno 919, quo ex dictis in Commentario prvio Gerardus in Dionysiano cœnobio monachum verosimilis induit, facile eruitur annus, quo verosimilis acolythus, quo subdiaconus, quo diaconus & quo sacerdos fuerit ordinatus. Adi pro hac re Commentarii prvii num. 46, & num. 42 pro qualicunque notitia temporis, quo secundum Parisensem Theodulfus & Fulradus, hic memorati, occuparint.

d De caelesti bac Sancti visione consule Commentarii prvii num. 31 & 32.

e Adi iterum Commentarii prvii num. 32 & quatuor seqq.

f Non integrum S. Eugenii corpus, sed brachium tantum sinistrum cum aliquot aliis membris corporis partium S. Gerardo à Dionysianis fuisse concessum, § v Commentarii prvii edocui.

g Egidius Aurea-Vallis monachus in suis ad Anselmum de Gestis Pontificum Leodiensium Additionibus lib. 1, cap. 40, ut ex toto, quem hic scriptor ibidem exhibet, verborum contextus colligendum videtur, reliquias S. Eugenii à Gerardo è Dionysiano monasterio Bronium delatis addit etiam & S. Leodegarri Augustodunensis episcopi reliquias, una cum lapide, super quem S. Dionysius Sacrum in carcere celebravit, ab eodem ex dicto Dionysiano cœnobio Bronium patiter deportatas. Reéléne, an male, ita faciat Egidius, Commentarii prvii § 6 docui.

h Pro corpore unius Innocentis, quod hic à Sancto Bronium è Dionysiano monasterio delatum memorat biographus, adi Commentarii prvii num. 80 & quatuor seqq.

i An quid ex hoc loco pro determinanda biographi estate possit erui, ex Commentarii prvii num. 9 faciliter colliges; an autem Gerardus, ut etiam hic innuitur, Mosomensis abbas umquam fuerit, ejusdem Commentarii num. 147 & seq. disertetur.

k Que de Cavinensi municipio, ad quod hic

S. Gerardus cum sociis monachis divertisse datur, ut etiam de S. Venantio abbate hic memoria Mabillonii sit opinio, simulque quid de hac sentientum sit, num. 50 & binis seqq. Commentarii prvii exposui.

l Stephanus, Leodiensis episcopus, jam dum tunc, cum Gerardus cum S. Eugenii reliquiis è Dionysiano cœnobio Bronium est reversus, è vivis erat ereptus, debetque proinde hic Stephano Richarius substitui. Adi Commentarii prvii num. 41, 42 & 53.

m Erat hic alter è duobus monachis, ad quos Gerardus Cuvinius divertit. Videbis Commentarii prvii num. 49.

n Incepit sane biographus hos versiculos, episcopo afflos, narrationi sua immiscet, quod etiam de omnibus ferè aliis versiculis, quibus etiam frequenter alibi orationis soluta seriem interrumpit, est dicendum.

o Pro monasteri bujus notitia adi Commentarii prvii num. 54.

p Nequis hinc annus erit, quo facta sit, quo hic memoratur, translatio. Adi iterum Commentarii prvii num. 54 & seq.

q Loci bujus notitiam Commentarii prvii num. 54 suppeditat.

r Corrige Putredo ossium invidia. Ita enim habetur Proverbiorum 14, v 30.

s Mallonia villa, inquit in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus Mabillonius, nunc abbatæ titulo donata, vulgo Maloigne, Sabi adiacet duabus supra Namucum leucis.

t Quæ qualisque verosimillime fuerit hec S. Eugenii Passio, ex num. 66 & binis seqq. Commentarii prvii intelliges.

CAPUT III.

Bronii monachos clericis substiuit, à Gisleberto, Lotharingia duce, divinitus monito, ad reformandum Cellense S. Gisleni monasterium evocatur, monachos in hoc clericorum loco constituit, sacrum S. Gisleni corpus Gislenianis recuperat, visumque caca mulieri restituit.

Vix verò Domini Gerardus de bonis ad meliora contendens, & Broniense sanctuarium in cunctis provehere volens, clericorum, quam ibi prius locaverat, eliminavit conversationem, monastici Ordinis substituens religionem. Quibus cum aliquamdiu strenuissimi pastoris prioratu præfuisset, & confluentis illuc populi inquietudinem ferre non posset, neque ab episcopo, ad cuius diœcœsim pertinebat, missiōnem impetrare speraret; Prioribus electis, cum quibus onera sua partiret, secundum quod domini Benedicti discretionis Regula jubet, remotori cellulæ juxta ecclesiam se singulariter confert, quatenus ibidem divinæ contemplationi peculiarius vacare valeret.

Qualiter hic vixit, quisnam depromers

possit?

Q. 9. 3

Hostia

In Broniense
cœnobio mo-
nachos clericis
substituit

310 VITA S. GERARDI ABBATIS BRONIENSIS

A. ANO-
NYMO.*Gislebertus,
Lotharingie
dux, qui, ut
biographus,
nonnullis**a*
b
c
*d*** eximius**e*** compluri-
bus**in Henrici
Ancupis,**f**g**C**Germania
regis,**b*

Hostia sit moriens, nec non & victimæ
vivens,

Victima viva Deo, revera mortua mundo.

36 Hoc in tempore dux Gislebertus a tene-
bat ducamen Lotharingiæ, vir quidem magni ho-
noris & potentiarum, si tamen illud vaticinium
Psalmitarum, "Homo cum in honore esset, non in-
tellexit b, sapienter intelligere. Erat nempe ge-
ner Henrici c opinatissimi regis, in matrimonium
habens sororem Ottonis d famosissimi imperato-
ris. Et quoniam obtulit se tantorum mentio
virorum, patris scilicet ac filii, nostræ narra-
tionis schedulæ (licet ab incepto videamur di-
gressionem facere) operæ pretium est summa-
tum de eis paucula perstringere, quatinus qui
vel quales fuere, quia quoddam novimus eod-
em nuncupatos nomine, absque ambiguitatis
scrupulo sapere volentes valeant agnoscere.
Iste, inquam, Henricus non minus prudentia
quam fortitudine redimius*, quemadmodum in
Chronico e legimus, cuiusdam Ottonis potentissimi
Saxonum ducis exstitit filius, qui regale
sceptrum fortitus, utpote omni exercito mili-
tari instructissimus, complures*, quas edicere
novimus, strenuissime imperavit nationibus.

37 Verum ut de multis, quæ prudenter for-
tierque gessit, sileamus, magnum quiddam ac
præclarum, unde beavit totam, quam regebat,
Austriæ monarchiam, ad medium proferamus,
quale profectò prædecessorum suorum fecisse
describitur nullus, nec ipse quidem, qui totum
pènè subegerat orbem, Carolus Magnus. Ob-
tinuit namque lanceam Magni Constantini,
Helenæ reginæ procul dubio filii, inventricis,
ut legitur & creditur, salutiferi ligni, instar
crucis insignitam clavis, mirabile dictu, affixis
Dominico Corpori. Quam prudenter vero
meruerit eam indipisci, & quanto observationis
cultu fateretur venerari, luculenta oratio omni-
no cuiusdam indicat chronographi, quam ædifi-
cationis gratiâ curavimus interserere huic nostræ
descriptioni. Henricus rex, ut erat Deum timens & amator religionis ecclesiasticæ, auditio
Rodulfum regem Burgundionum tam inestimabile
donum habere cælestè, quod & Rodulfus
ipse summo amicitiarum dono acceperat à Sam-
fone quodam comite, nuntiis directis, tentavit
si præmiis aliquibus id posset acquirere, sibi-
que adversus visibiles & invisibiles hostes arma
invictissima triumphumque perpetuum præpa-
pare. Quod cum rex Rodulfus, se numquam
hoc acturum, ediceret, modis omnibus rex
Henricus, quia mollire eum non potuit mune-
ribus, magnopere curavit eum pulsare mina-
rum terroribus.

38 Omne quippe ejus regnum cæde atque
incendiis promisit se depopulaturum. Quia vero,
quod petebatur, erat munus, quo terrena cæ-
lestibus, utraque pacificans, conjunxerat Deus;
Rodulfi regis cor tandem emollivit, justoque
regi justè petenti tantum munus attri-
but. Quanto autem amore Henricus rex hoc in-
estimabile donum dilexerit, in hoc evidenter
patefecit, quod non solum aurum argenteum mu-
neribus Rodulfum honoravit, verum etiam
Suevorum provinciæ non minimam partem dona-
vit. Deus autem inspecto cordis ac retribu-
tor bonæ voluntatis, quanta mercede ob hanc rem
æternō in seculo pium regem Henricum dona-
verit, quibusdam indicis hoc etiam in tempore
manifestavit, dum contra se insurgentes hoc
victorioso præsente signo semper hostes terruit

atque fugavit. Tali igitur occasione, immò fa-
rente Dei voluntate, sanctam rex Henricus
romphæam i meruit obtainere, quam filio, unde
in præsentiarum nobis est sermo, decedens de-
reliquit cum hereditario regno, non minori ve-
neratione observandam ab eo, sicuti multæ
pandunt victoriæ, quas per eam perpetravit
orando.

39 Qualis vero quantusque fuerit hic insi-
gnissimus Otto, idem chronographus intimat
nobis hinc maximo in laudem ejus præconio.

*huiusque fū-
lī, Ottonis
imperatoris.
laudem*

Iste, inquit, iste est Otto principum excellen-
tissimus, cuius potentia mundi partes aquilo-
naris & occidua reguntur, sapientia pacifican-
tur, religione lætantur, justique judicij se-
veritate torrentur. Quid hac laude excellen-
tius? quid hoc testimonio evidentius? Fuit &
huic frater Henricus k, patri quidem æquivo-
cus, sed longè distans moribus. Instinctu enim
reproborum fratri rebellavit infidus. Et ut
mentio fiat quantulacumque de altero fratre
ejus duce atque archiepiscopo Brunone l, cuius
nimurum memoria est in benedictione, quisnam
queat condigna relatione virtutes ejus æquipa-
rare? Sub cuius procuratione sagacissima radi-
citus amputante improborum spurea vitulamina,
tanquam arbor fructifera refloruit Lotha-
ringia pacis & justitiae abundantiâ, asseverans
ejus tutamine revexisse aurea quondam tempu-
scula. Cujus rei indicio est Raginerus comes
Hainoënsium haud ignotus, cognomento Lon-
gicollis m, qui quia tyrannicè suis importunaba-
tur comprovincialibus, & noluit resipiscere,
semel & secundò commonitus, nunc usque ex-
sulat in ignotis regionibus, procurante industria
ambidextra archipræfulis hujus.

40 Verum ne prolixior oratio lectori pariat
fastidium, deinceps redeundum ad narrandi
propositum. Sufficenter enim videtur nostratis-
bus notum, qualiter is Otto constantissimus vi-
rorum, ante victoriferum prostratus labarum
orando, trans Rheni alveum fratris Henrici &
præscripti ducis Gisleberti ac potentissimi co-
mitis Everardi copiosum parva manu effuga-
verit equitatum, nondum suis militibus trans-
vectis cis Rhenum. Nihilo minus etiam illud
notissimum, qualiter idem Gislebertus & ipse
Francigena Everardus, reparatis multorum co-
piis militum, & vastatâ circumquaque provin-
ciâ Saxonum, multis cum manubiis repatriare
cupientes pervenerunt flumen ad ipsum; ibi-
que cum suis interierint per paucissimum Ot-
tonis exercitum, ipso in Alsatia partibus præ-
stolante rei exitum, immò divinum implorante
subsidiū: & ut chronographi verba ponan-
tur, Everardus gladiis occiditur, Gislebertus
Rheni undis submergitur: quas quoniam ex-
sorbere præ multitudo non potuit, anima re-
cedente, defecit n. Sicque completur vaticinium
Psaltnographi, qui dicit: "Homo cum in ho-
nore esset, non intellexit o." Ob ambitionem
quippe regni circa eos istud obvenit.

41 Hæc ergo succinctim intersita, nemini
videantur superflua; magis autem non incon-
gruenter addita, non enim cunctis existant co-
gnita. Jam nunc accingamur differere cœpta.
Eidem igitur duci Gisleberto, dum adhuc con-
sisteret in honore suo, Christi confessor Gisle-
bertus, qui requiescit in Hainoënsi territorio, per
visum apparuit p intempestæ noctis conticinio;
cum querimoniis precamina intermiscentio ad-
orsus est hujusmodi sermocinio.

Dormis

*à S. Gisèle,
in somnis si-
bi apparet,*

F

N

O

P

A *Dormis, an vigilas? nimirum mundalia euras,*
Gisleberte, meam complens attende loqulam.
Da mihi, dux, unum supplex efflagito scutum,
Quo præmunitus expugnem fortiter ictus,
Quos inferre mihi non desistunt inimici.
Qui heros Gislebertus ita respondit joculabundus: Ad quid tibi bellicus, Sancte Dei, clypeus? sacro divinæ protectionis semper & ubique muniris, ideoque nostris non indiges armis.

*monetur, ut
Gerardo gue
bernandum
tradat*

q r *42. Sanctus ad hæc infit, dubioque obscura resolvit. Ne fortè ambiguus tenebris ambigui perplexis ambagibus verbi, contumelias nequo diutius perpeti quibus me in dies afficiunt Ursidongi-cellenses Clerici. In meo siquidem cœnobio q, quod Christus contulit mihi Argolico r, nulla omnino exercetur religio. Omnes, quæ sua sunt, quærunt, quæ autem ad Deum pertinent, nihil pendunt. Corporis mei glebam vehunt & revehunt per patriam, ut per fidelium munificientiam mendicitatis suæ expleant inediā. Non desinunt laceſſere, non me finunt quiescere. Summam dico tibi: nusquam reverentia nostri. Et quoniam penes te versatur procuratio Lotharingiæ, obsecro, posco, precor pro Christi nomine, ne procrastines idoneum pastorem mihi perquirere, sub cuius tuto moderamine pauxillum paſſæ possim percipere. Quod quo pacto queas percipere, mentem nostram nunc accipe. Est vicus in pago Lomacensi, cuius vocabulum est Bronii s, in quo quidam Gerardus degit verè famulus Domini, theoreticam ducens vitam in angusto conclavi juxta vestibulum monasterii. Hunc igitur mihi assume, cœnobisque mei curam sibi committe, quia nemo mihi videtur ad negotium tale oportunior in hac regione.*

*Sellense mo-
nasterium, à
olerici band
sat probis oc-
ciputum;*

C *43. His ita finitis, evanuit ejus ocellis. Ut autem ejus querimoniæ causas explicemus, oratorium habebat & hodie habet beatus Gisleenus in mansiōni, qui à quibusdam Cella, à quibusdam verò dicitur Ursidungus: quo in loco in familiū ejusdem Sancti aliquot deputati mansitabant clericuli, Regularis disciplinæ prorsus ignari: & non, ut hodie sunt canonici, sed erant sicut matricularii t, qui partim rei familiaris coacti necessitate, partim morbo labores philargyriæ, sacrosancta almi confessoris membra, scapulari superposita libitinæ, consueverant per plateas vicosque cantitando, quin potius mendicando circumferre n. Quibus ab hac præsumtione non resipiscerentibus, sed magis perperam agentibus, justissima indignatione commotus inultum manere non pertulit iste beatus. Se quidem passus est subripi à furibus, ut ita dicatur, fidelibus, qui quodammodo ægri penderant tam grande Sancti dedecus, & ut fateamur verius, qui plū suis aggaudebant quām commodis alterius. Quo comperto Ursidungi-Cellenses paramonarii x serò recognoscentes offensam reatus proprii, quanto mærore confecti sint, importunum videtur enarrare, & supervacaneum percontari.*

*dux autem,
ut Gileno ob-
temperet,
mitit, qui
Gerardum
accersant.*

y z *44. Gislebertus itaque non immemor visionis ostensor, accersitis ad se Cameracensi episcopo Tiedone y atque Raginero z Hainoënsi comite, quidquid acceperat in eadem visione, ex amussum studuit ambobus notificare, eoque eos consulente, quid fieri oporteret super hac re, Nihil*

aliud, inquiunt, audemus decernere, quām quod afferis te cælitus accepisse, præfertim cùm vir iste venerabilis vitæ toti innotuerit provinciæ probitatis opinione. Ast ille: Abeuntes, inquit, ad Virmum Dei celerrimè cum virga pastoralis curæ, invitum aut sponte regimen ecclesiæ compellebis eum suscipere. Qui quām mox iter indictum arripiunt, ad locum præscriptum deveniunt: ubi Dei Famulum requirentes, in præsignato secretori tuguriolo latitatem reperiunt, reperientes congruae salutationis verba præmittunt, præmissis mutua dilectionis oscula figunt aa. Cui cùm exposuissent causas itineris, & quoniam à Deo fieret legatio talis; ille, ut erat columbinæ simplicitatis, istiusmodi responsum reddidit illis.

*Hic initio e-
nus suscipere
detredat.*

45. Quomodo, inquiens, facere possum, patres dilectissimi, quod suggeritis meæ modicati? numquid ego, qui abdicavi frivola mundi, cuncta Dei amore fæcularia contemsi, iteratò repetam, quod omisi? Vos ipsi, quæſo, discernerentes diligentius intuemini, utrumnam tale quid expediat mihi. Quidnam admonet de talibus doctor gentium Paulus? Nemo, ait, militans Deo implicat se negotiis fæcularibus bb. Recedite, quæſo, recedite, finite me peccata mea plangere, indignum fore me, pronuntio suscipere, quod quereritis. Non sum idoneus quibuspiam præesse, qui nec mihi, nec cuiquam queo prædæſſe. Vires mihi non sufficiunt, sanctitatis opera defunt: regulam innocentis vitæ nequam me tenere, cognosco, idèo ecclesiasticæ reætitudinis gubernaculum accipere diffido. Adversus apoligiam hujusmodi subjunxit viri dicentes hæc: Obsecramus te, Pater benignissime, per dilectionem Dei, ut nobiscum dignissimè venire, & te sustinentis ecclesiæ regimen suscipere. Num memoræ excidit, quod idem doctor gentium dicit; "Omnis anima sublimioribus subditæ sit cc,"

46. Nonne recolis & illud Janitoris cæli, Sive regi quasi præcellentí, sive etiam duci dd? Non, ut religionis cultum omittas, quærimus, neque ut lenocinant mundi repetas luxus, dummodo hanc egrediari cavernam, quâ teneris circumſæptus, quatenus speculum fias fratribus opis tuae perquâm indigentibus. Fortis enim prælator Dei non debet occultari spelio clauſtri, sed potius ingredi campum certaminis & congregandi. Non tua tantum sufficiat tibi, sed & propicias fratrum saluti, cùm prodeſſe possis compluribus tam gratiâ exhortationis, quām exemplo religiositatis. Nonne mandat & Dominus; "Luceat lux vestra coram hominibus ee?," &, "Nemo lucernam accendit & in abscondito ponit ff., Sed quid multis opus est verbis? certissimè pro hac inobedientia rationem te redditum noveris in die tremendi examinis, nisi nostræ petitioni acquieceris, maximè cùm sit divinæ voluntatis, & perurgeat iuffio Cunctipotentis. Tunc Senior lacrymis evictus fatur obortis.

47. Decreveram quidem singularis degere, meaque commissa lugendo diluere: sed, ut video, nolens volensque propositi rigorem compellor abrumpere. Divinis refragari mandatis non audeo, ducis edictum, vestramque precem aspernari non debo, prout novi & valeo, fratrum necessitatì subvenire delibero. Vobis cum ergò ire non differam, quod jubetis incipiam. Potens est Deus perficere, quod mihi minus possibile. Quo auditio, venerabiles legatarii

*ad Cellense
monasterium
abit.*

cc

ff

ee

dd

E

bb

con

A. ANO-
NYMO.

gg

*ibique mona-
chos clericis
sublatis, ab-
solutumque
s. Gifleni
corpus,*

B

bb

** s. e. por-
tenderet
divinitus, ubi
id lateat ab-
fonditum,
edictus,*

C

*Giflenianis
recuperat,
illudque
Melbodio,*

congratulamine magno gavisi , baculum pasto-
ralem impingunt protinus illi , animi ejus ægri-
moniam delinientes affamine tali. Eia , inqui-
unt , Pastor strenuissime , agalma gg commissum
matura invisere , summiq; Pastoris sisus juva-
mine , lupinos riatus fatigae sagaciter abigere ,
ne forte (quod absit) erroneæ dispereant ovi-
culæ. Secumque istinc abducentes debito cum
honore , non tamen sine irremediabili luctu
Broniensis ecclesiaz , festina cum celeritate Ursi-
dungum contendunt remanere , & facta sibi ec-
clesiastica donatione , totius scilicet supselecti-
lis abbatiæ , secundum scita auctoritatis cano-
nicæ , abbatem eum illic gaudent constituere.

48 Qui clericorum ibi degentium conversa-
tione non bona diligentius investigata , commo-
dum duxit ab ea exturbare basilica libertatem
habentes sua quisque exercere negotia , subinde
Deo digna subrogans cœnobitarum examina.
Modica verò temporis transcura intercapedi-
ne , per se perscrutatus almi confessoris , prò
dolor ! glebam abesse (sublata quippe fue-
rat , seu liquet superiori relatione) procellosa
animi tempestate , cœpit nimis consternari &
fluctuare , omnino ignorans , quid actitaret
super dispendio tam inæstimabilis margaritæ.
Proinde suorum quosdam fidelium ad se evo-
cans , & cuius infortunii angore angeretur ,
indicans , quaquaversum exploratores eos di-
rigit , & ut id fideliter explorando investigent
& investigando explorent , e-lens indicit. Qui-
bus incasum circumcircè discursantibus , nihil
que serium exinde renuntiantibus , tandem di-
vinitus , utpote profuturus , incidit cogitus ,
quatenus hâc causâ tenderet Melbodium bb ver-
sus : quò dum properâset profici sci , jamque
ingredetur fores oratorii , ab introëuntibus
cœpit subaudiri crebrior tinnitus cuiusdam tin-
tinnabuli , ignorantibus cunctis , quid protende-
ret * rei , ipso etiam (n fallimur) Dei Famulo.

49 Devotissimè verò præmissa oratione , Do-
minique , ut Sanctum suum dignaretur manifesta-
re , flebiliter interpellata benignitate , conversus ad
indigenas loci illius vel ecclesiæ , percontando
sciscitabatur ab eis cum omni mansuetudine ,
an aliquantulum hac de re , quamvis parùm ,
conscient significare. Quibus dejerantibus per-
sanctè , sese penitus ignorare , magis autem ve-
hementer stomachantibus ob crimen suspicionis
injectæ . Vir Dei cum magna animi tranquillitate , Nolite , inquit , filioli , nolite istud mole-
stius ferre : potens est nempe nobis dignatio
Christi hoc revelare. Enimverò necesse est , ad-
esse divinum , ubi humanum cessat auxilium.
Nocte igitur infœcta Viro Dei in oratorio
pernoctanti , summamque Deitatem super hu-
jusmodi obnixiùs inquietanti , repente sibi i-
psius stolati candida effigies eniuit Sancti , sa-
tisfacientis importunæ ejus supplicationi , de-
mulcentisque eum sermone hoc dulci : Cur ,
inquit , dulcis Amice Dei , tantum sumis fati-
gium ob gratiam mei ? Accipe nunc certissimum
de hoc , quod quæritas , indicium.

50 Ecce super lacunaris tabulatum , quod
imminet super caput tuum , ubi scilicet heri
advenientes demirati sunt tinnire tintinnabu-
lum , indecenter repositum meum latet cor-
pusculum. Volo autem , te tuosque poste-
ros nôsse , absque Dei voluntate haud qua-
quam hoc accidisse. Hæc ubi deprompsit ,
æcli fastigia scandit. Qua visione Vir Dei op-
pidò exhilaratus , competentes reddit Deo

grates , ne videretur ingratus. Ut verò prima
poli stellas aurora fugavit , ægrisque mortalibus
curas operosa revexit , idem ipse cum suis la-
quear templi exemplò concendit , conſcen-
dens quærit , quærens invenit , inveniens præ
gaudio mœret , mœrens suos in lacrymis ciet ;
sicque sacros artus inde deponit , depositos in
sindone munda componit , compositis Deo lau-
des hymnidicas pangit , pangendo lætus iter in-
vadit.

51 Talia cernenti quis sensus Melbodiensi ? *finitimo mo-*
Clerus cum popello confusus conticescit , & *decimque*
Viri Dei vultum non ferens præ rubore latibu-*summâ leti-*
la quærit. Quisnam fuit *ex omnibus* , qui linguam *te populo.*

ii

E

quàm congruit hâc illud Davidicum : " Omnis ini-
,, quitas oppilabit os suum ii. , Jam hujus rei fama
velox apud multos percrebuerat , finitimumque
vulgas unde unde conglomerabat. Qui certatim
illò confluentes clamitabant pariter omnes : Sal-
ve Sancte Dei , cineres salvete recepti. Omni-
modas individuæ Trinitati grataisque referimus
tuæ almitati , corporis tui invasores prodidisti ,
versipelles & subdolos confudisti , tuarum me-
rita virtutum amplificasti. Quod genus est mon-
stri Sanctos hoc tempore tolli ? Ubine illi , qui
tantum commisere flagiti? ubinam gentium fu-
mus ? cum scorpionibus revera habitamus. Hæc
& nonnulla his similia proloquentes & ad invi-
cem colludentes , ob inventionem Sancti gau-
dentes & alacres venerabili sarcinæ applaude-
bant eentes.

52 Procedebat ergò canora clericorum cum
monachis caterva , habentium in manibus cru-
cem & vexilla : subsequebantur verò non par-
va utriusque sexus agmina , nihilominus jubi-
lantium Domino in lætitia. Itaque cum maxi-
mo cleri plebisque tripudio per perspicacissi-
mam Viri industriam , de quo nobis sermo , al-
mus confessor in suo decenter relocatur orato-
rio : ubi deputatis cœnobitarum excubis , tem-
pore continuo persolvitur Jesu Domino (qui
laus est Angelorum) laus & jubilatio , ejusque
confessori emerito venerabilis laudatio & lau-
dabilis veneratio. Qualiter autem sacrilegos &
xaminando discusserit antistes Cameracensis ,
quibusve (ut par erat) lege synodali convictos
excruciauerit modis , non est nostræ narratio-
nis , ut remur , exponere vobis , præsertim dum
id dilucidunt ipsius gesta kk , si serio sapere vultis.

53 Ceterum ne dux Gislebertus , cuius men-
tionem prætitulavimus , à nobis abscedat illau-
datus & inglorius , circa ejusdem Sancti locum
exstitit satis humanus & valde munificus , quæ-
dam scilicet prædia subtrahens sibi militantibus ,
quæ non pauca expenderat beneficij gratiâ mi-
litibus , inibique contradens jure perpetuo cum
militaturis Christo militantibus. Qua de re u-
num est , quod moneo repetens , tibi dico Ursi-
dungi-Cellensis monache , qui ducis Gisleber-
ti largissima victitas stipe , considerans diligen-
ter attende , ne quando ejus animæ inveniaris
immemor esse , sed potius incogitabilem beni-
gnissimi Jefu pietatem pulses importunissima pre-
ce , quatenus aurea perpetua contingat præ-
mia vitæ. Et ne forte desperando musites , re-
bellâsse eum adversus dominum suum princi-
pem Romanum ; mortis dirissimum , prò dolor ;
recepit commercium , & Dominus Jesus non
bis vindicat in idipsum. Nunc redeamus ad pro-
positum. Venerabilis igitur abbas Gerardus pa-
storalem (ut dictum est) curam indeptus , qua-

*ad Cellensis
monasterium
refert.*

*kk
Biographi ad
monachos.
Cellensis pa-
rancis.*

F

kk

A lem se exhibuerit in omnibus, nullo modo no-
ster obtusus prævalet describere stilus.

54 Ne tamen incepit succumbamus ma-
teria, peritioribus quibusque videamur lu-
dibrio esse, atque juxta illud lectionis Eu-
angelicæ incipiant nobis illudere. Hic homo,
didentes, coepit ædificare, & non potuit
consummare //; istius, de quo agimus, San-
cti suffragium insigne imploramus instanti pre-
ce, ut sancti Spiritus gratiæ, cui Spiritus *
dedicavit cælibatum mentis suæ, quem &
nos totiens offendimus peccaminum spucamini-
ne, efficacissima intercessione utinam satagat
nos reconciliare: quatenus hebetudini nostræ
quid beat elicere, gravita * pietate dignetur
suppeditare. Vir ergo Domini apprimè erudi-
tus regulari norma, commissis sibi fratri-
bus duplici prærerat doctrina.

55 Secundum namque saluberrima domini
Benedicti hortamina capacioribus discipulis do-
minica verbis proponebat mandata; simpli-
cioribus verò divina factis suis demonstrabat
præcepta: omnia tamen, quæ subiectis doc-
cebat esse contraria, in suis actibus Præla-
tus indicabat non agenda, de thesauri sui
arca proferens nova & vetera, quemadmo-
dum doctissimus scriba, qui qualem habe-
bat doctrinam, talem habebat & vitam. Et
quia, regendas se suscepisse animas, sciebat, ad
rationem reddendam se sollicitus præparabat,
auream mediocritatem in omnibus tenebat:
amore potius quam timore commissos regebat.
Sciens ergo, se vices Christi agere, summi-
que abbatis vocari prænomine, ita se omnibus stu-
debat conformando aptare & aptando confor-
mare, ut cerneret, eum mira caritate omnium
moris deservire. Ut verò compendiosius in-
notescat probitas ejus, excellentioribus pol-
lebat virtutibus, quibus in vita hominis nî cen-
setur utilius, prudentiâ videlicet insignitus, tem-
perantiâ redimitus, fortitudine roboratus, ju-
stitiâ locupletatus. Proinde illud Anicij mm con-
gruentissime sibi possumus assignare: Viri sacri
corpus virtutes ædificavere.

56 Ad cumulum autem tantæ perfectionis
ardentiùs Missarum insistebat sollemnius, cele-
brans quotidie memoriam passionis salutiferæ:
ut, qui mortuus erat terrenis voluptatibus, vi-
vebat verò divitias spiritualibus, semper domi-
nico corpori concorporatus, antiqui hostis
cunctos & debellaret incursum. Dum ergo unâ
dierum ex consuetudine sacrum celebraret my-
sterium, & Dominus Jesus jam jamque vellet
supponere candelabro cendentis lychni cereum,
ut omnibus luceret basilicam ingredientibus do-
mum, quædam interfuit mulierum de vico Cel-
læ contiguo, quem dicunt Buxutum nn, quæ
jam dudum extintæ orbibus oculorum deplan-
gebat privatum lumine vultum. Quam cum as-
sistentes interrogarent, quid istic sustineret, cu-
jusve rei causâ advenisset: Divinam, inquit,
præstolor elementiam, & hujus viri Dei Ab-
batis munificentiam, & ut fiat in te fons a-
quæ salientis in vitam æternam, quatenus mihi
misellæ digneris illam concedere aquam, quæ
manus diluet servus Christi Gerardus post per-
ceptam Eucharistiam.

57 Quam cum fideliter, ut petierat, impetrâ-
set, & omnipotentiam Dei fidemque sancti Vi-
tri flebiliter implorâset, maxima cum devotio-
ne pitissando sorbillavit, atque faciem exinde
abluens, extintas etiam ocellorum pupillas li-

niendo humectavit, & humectando linivit. Quid
multa! ab ejus faciecula nocte exulat atra, &
emicat lux peregrina, & clarissimè intuetur in-
tuentes se, Viri Dei vestigii provolvitur cum
gratiarum actione: quam ille, ut erat clemen-
tioris animi, clementer excipiens erexit, atque
hujuscemodi blanda voce corripiens infit: De-
fiste, quæso, filia, defiste cultum tantæ veneratio-
nis mihi impendere, & ne velis exiguitati meæ
donum Dei imprudenter adscribere.

58 Per fidei enim tuæ meritum & devotæ
spei additamentum virtus Sacramentorum repa-
ravit tuorum lumen oculorum. Vade, filia, va-
de in pace, Dominoque foli grates repende.
Sic mulier, expulsa cæcitatis incommoditate,
quæ prius se indoluerat advenisse altero mani-
pulante, nunc beatæ Viri meritis & intercessio-
ne absque alterius adminiculo tripudiat repe-
dere. Cujus famosa jucunditas miraculi longè
latèque percrebuit ad laudem Dei, veneratio-
nemque Servi ejus multorum corda excitavit:
& ne cui incredulorum videatur incredibile,
quomodo, inquam, poterat non posse, qui sem-
per erat unitus Omnipotentis corpore *.

O lux vera, Deus, cunctorum Conditor unus,
Sæcula per cuncta tua fit promissio vera.
Vos, inquit, sancti, vos estis lumina mun-
di,

Nec valet in tenebris abscondi lux probi-
tatis.

Ecce nunc Siloicum renovâsti collyrium oo, quo
quondam oculasti nativè oculis captum, quem
sacro prius sputo linitum dignatus es dirigere
ad natatorium Siloë lacum: unde & nos cum
ipso ante tuum procidentes conspectum, tibi-
que debita referentes præconia laudum, ex
intimo fidelique affectu cordium confitemur te
Deum verum Dei, veri Filium.

mulieris fi-
dei miracul-
lum unicè
adscribit.

E
* corporis

ANNOTATA.

a Giselbertus seu, ut ab aliis scribitur, Gisel-
bertus, Lotharingia, quæ tum multas Belgii pro-
vincias completebat, Inferioris ac Superioris
dux seu gubernator toto tempore, quo sub decimi
seculi initium Carolo Simplici, Francorum regi,
regio illa paruit, multa adversus hunc principem,
uti apud Bonquetum tom. 8 Scriptorum pag. 224
& seq. Chronicæ Saxonici auitor, aliique scripto-
res docent, perfidè fuit molitus. Nec deinde,
post annum 923, quo Carolo Simplici ab Heri-
berto Viromandensi comite in captivitatem rapto
Rodulphus Richardi Burgundia ducis filius Fran-
corum rex fuerat substitutus, Henrico Aucipi,
Germanie regi, Lotharingiam adepto, meliori
fide servivit. Quamquam enim ipsem Hen-
ricum in Lotharii regnum seu Lotharingiam evo-
casset, multum tamen aberat, ut sibi Germanie
regem in supremum principem vellet. Modò
Henrici, modò Rodulphi partes sequens eò unicè
collineabat, ut omnem sibi in Lotharingia auto-
ritatem potestatemque vindicaret. Hunc porro a-
gendi modum Giselbertus pluribus annis constan-
ter tenuit, donec tandem à Lothariensi quodam,
 nomine Christiano, qui illum astu cepera, capi-
vus ad Henricum fuit adductus. Tunc enim
Henricus illum non male, ut merito facere po-
trisset, sed bene habuit, volensque virum peri-
calosum juxta ac industrum, à cuius amicitia
dexteritateque tutam poterat sperare Lotharingie
possessionem, sibi devincire, liberassem ei reddi-
dit.

R. r

summa pie-
tate dixeri-
tasse

II

* nonne Spi-
ritui?

* anguita?

Collense mo-
nasterium
gubernat Ge-
rardus.

B

mm

dumque ali-
quando ejus
meritis mu-
lier eaca, a-
qua, quâ
Sanctus

C

nn

manus lave-
rat, epotâ,
visum subiò
recuperat,

Oktobris Tomus II.

A. ANO-
NIMO.

dit, simulque Gerbergam filiam ea conditione nuptui dedit, ut fidelitatem promitteret; Gislebertus autem, quacumque ab eo exigebantur, promisit, sicutque promissis, quamdiu Henricus in vivis fuit superstes. At vero contra Ottonem, qui Henrico anno 936 vitâ funktio in Germania & Lotharingie regnum successerat, arma iterum movens, misere tandem, uti infrâ docet biographus, in Rheno interiit. Hac omnia apud Bouquetum tom. 8 Francia Scriptorum Chronicorum Saxonici auctoꝝ, aliisque scriptores docent.

b Psalmo 48 v 13 & 21.

c De Henrico Aucupe, prius Saxonia dumtaxat duce, ac deinde Germania atque etiam Lotharingie rege, qui & patrem Saxoniae ducem & filium imperatorem nomine Ottone habuit, hic sermo est.

d Designatur hic Otto, cognomento Magnus, imperator, pro quo vide etiam jam dicta ad litteras a & c.

e In Chronicone, quod hic laudat biographus, in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus Mabillonius ita observat: Chronicone istud, cuius verba refert anonymous Vita Gerardi scriptor, ante saeculi decimi finem scripsit auctor ignotus, nec uspiam inter scriptores Germanicos appetet. Hunc tamen legerat auctor Chronicorum Saxonici seu Magdeburgensis Ms.; nam plurima ipsius verba sibi sumunt. Verum cum Chronicone, quod laudat biographus, inter scriptores Germanicos uspiam appetat, non sat capio, unde didicerit Mabillonius, plurima illius verba sibi sumptissime Chronicone Saxonice seu Magdeburgensis Ms. auctore? An forte hic illud ipsem indicat?

f Chronographus, hic laudatus à biographo, verosimilimè alias non est, quam Luitprandus, primò Ticinenis diaconus ac deinde Cremonensis episcopus. Etenim hic in sua de Europa imperatoribus & regibus Historia, quam secundo decimo sex libris est complexus, quamque Bouquetus tom. 9 Scriptorum Rerum Gallicarum inseruit, iisdem ferè verbis eadem refert, qua hic de Constantini Magni lancea per Henricum Aucupem obtenta memoria prodit biographus. Ut res ex Luitprandi & biographi collatione illico patescat, Luitprandi verba describo. Apud Bouquetum tom. cit., pag. 146 sic habent: Burgundionum.... rex Rodulfus.... lanceam illum (Constantini Magni) à Samsone comite dono accepérat. Erat enim, excepta cetera rum specie lancearum, novo quodammodo opere novâque elaboratâ figurâ, habens juxta limbum medium utrobique fenestras. Hæc pro pollicibus per pulchrè duæ acies usque ad declivum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Constantini Magni sanctæ Helenæ filii, vivificæ Crucis inventricis, fuisse affirmant: quæ media in spina (quam limbum superiorius memoravi) ex clavis manibus pedibusque Domini & Redemptoris nostri Jesu Christi affixæ, crucis habet. Henricus itaque rex, ut erat Deum timens, totiusque religionis amator, audio, Rodulfum tam inæstimabile donum habere cælestis, nuntiis directis, tentavit, si præmiis aliquibus id posset acquirere, sibique adversus visibilis invisibilisque hostes arma invictissima triumphumque perpetuum præparare. Quod cum rex Rodulfus modis omnibus, se numquam fatigetur, ediceret, rex Henricus, quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curavit: omne quippe regnum ejus cæde atque incendiis se depopulaturum esse, promisit. Quia vero, quod petebatur, munus erat, quo cælestibus terra Deus coniunxerat,

lapis scilicet angularis faciens utraque unum, Rodulfi regis emollivit cor, justoque regi iusta justè petenti cominus dedit. Neque enim, pace præsente, simulati locus erat.

g Hic indubie designatur Rodulfus hujus nominis secundus Burgundie Transjurana rex, qui anno 912 Rodulfo patri in hoc regnum succedit, annoque 937 excessit è vivis, uti in Chronicone apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum pag. 250 docet Hermannus contractus.

h Si vera memoret biographus, nescio, quænam hic Henricum Aucupem justitia species commendet.

i A substantivo Graeco Ρωμαῖα, quod gladium significat.

k Henricus, Henrici Aucupis filius, & Ottonis Magni frater, aliquandiu contra hunc Everardo & Gisleberto ducibus rebellibus adhæsit, usque Sigebertus in Chronicone aliisque scriptores testantur.

l Bruno, Henrici Aucupis Germanie regis filius natu minimus, anno 953 Colonensis archiepiscopus est creatus, simulque ab Ottone Magno imperatore fratre suo, regnum Lothariense gubernandum accepit, quemadmodum Frodoardus docet in Chronicone.

m Sigebertus Mirai in Chronicone ad annum 959 sic scribit: Bruno, archiepiscopus & archidux Lotharingie, secundas partes in regno fratris sui potenter & industriè administrans, Raginierum Montensem comitem, qui Longicollus cognominabatur, apud Valentianas evocatum capit, & irrevocabili exilio damnavit pro eo, quod regnum bellis inquietabat; vel, quod verius fuisse dicitur, pro eo, quod mortuo Gisleberto duce, consanguineo suo, ea, quæ Gislebertus uxori suæ Gerbergæ, sorori imperatoris, in dotem contulerat, violenter ei auferre presumebat. Frodoardus in Chronicone ad annum 957 ita memorat: Videns... Ragenarius non posse venienti resistere multitudini, ad Brunonem venit: at quia quæsitos dare noluit obsides, eum Bruno comprehendens, sub custodia secum deduxit, nec multò post trans Rhenum in exsiliū misit. Raginerus ergo seu Ragenarius, de quo hic agit biographus, certè non ante annum 950, ac verosimiliter quidem, eo quod Frodoardo potius quam Sigeberto credendum sit, non ante annum 957 vitam cum morte committavit. Quapropter, cum Raginarius seu Raginerns I, Hainoënsium comes, anno 916, uti apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum pag. 224 Chronicone Saxonice auctoꝝ docet, vitâ funēbris sit, Raginernus seu Raginarium secundum designat biographus, ac proin, cum hunc vocet Longicollum, confirmat opinionem nostram, quæ opinamur Raginernum secundum, non autem primum, fuisse hoc cognomento appellatum. Adi Commentarium præviū num. 27.

n Hac, que hic de Henrico, Ottonis Magni fratre, Everardo comite & Gisleberto duce narratur, apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum Hermannus Contraclitus aliisque Chronicorum auctores cum anno 939 conjugant, ut adeò hoc anno gesta esse, certum appareat atque indubitatum; neque enim morari hic nos debet Sigebertus, qui alium annum assignat; is quippe scriptor à veris annis, quibus res, quas narrat, gesta sunt, assignandis sapissimè aberrat. Porro chronographum, quem laudat biographus, alium hic iterum non esse, quam Luitprandum, liquet ex eo, quod apud Bouquetum tom. 8 Scriptorum pag. 247 in Luitprandi Historia etiam occurrant hec de Everardi & Gisleberti interita, quæ se ponere seu transcribere biographus

C A P U T IV.

A graphus innit, chronographi illius verba: Everanus gladiis occiditur, Gislebertus Rheni undis submergitur; quas quoniam exforbare præ multitudine non potuit, anima recedente, defecit.

o Vide hic litteram b.

p S. Gislenus nona colitur Octobris die. Vitam hujus Sancti Sacculo secundo Benedictino jam edidit Mabillonius, eique librum, qui miracula S. Gisleni complectitur, adjicit; in hoc autem auctore Rainerus visionem, quam hic narrat biographus, etiam commemorat. Adi Commentarium præviuum num. 136 & 141.

q Cœnobii hujus notitiam num. 133 & seq. Commentarii prævii suppeditat.

r Erat S. Gislenus, uia apud Mabillonum Sacculo secundo Benedictino cit. pag. 790 Vita ejus restatum facit, natione Gracius, hincque hic sese vocat Argolicum.

s Pro pagi hujus locisque Broniensis notitia vides Commentarii prævii num. 15 & 30.

t Matriculari qui olim fuerint, num. 135 Commentarii prævii exposui.

u Pravos horum clericorum mores Raineri jam laudati verbis descriptos dedi Commentarii prævii num. 134.

x Vocabulum hoc Gracum est, idemque significat, quod Latinè mansioneerius seu custos ecclesie.

y Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vitam Annotationibus recte ad hunc locum ita observat: Legendum vel Stephano, qui ad annum 934 (alibi ait ad annum 933) Cameracensis bus præfuit, vel certè Fulberto, proximo ejus successori. Nam Thieddo non ante annum 964 Cameracensem cathedram obtinuit.

z Viso, à biographo hic memorata, ante annum circiter 932, ut ex iis, quæ Commentarii prævii § xi differui, facile intelliges, non evenit, ac proin iterum hic designatur Rainerus seu Rainerus secundus, cum tunc Rainerus primus in vivo amplius non fuerit superstes, quemadmodum ad lit. m jam docui.

aa Mirum est, quantum hic in tota narrationis serie à Rainero dissonet biographus. Adi Commentarii prævii § xii.

bb Epistola 2 ad Timotheum cap. 2, v. 4.

cc Ita ferè Epistola ad Romanos cap. 13, v. 1.

dd Ita ferè Epistola Petri prima cap. 2, v. 13.

ee Matthei 5, v. 16.

ff Luca xi, v. 33.

gg Agalma hic ovile seu caulam significat.

hh Melodium seu Malodium Belgii in Hannonia, quod S. Aldegundis seculo septimo condidit, oppidum ad Sabim fluvium Montes inter Avennas situm est, equali ferè. utrumque quatuor leucarum distans spatio.

ii Psalmo 106, v. 42.

kk De tota hac biographi nostri narrationis serie, quæ corporis S. Gisleni recuperatio S. Gerardo adscribitur, vides Commentarium præviuum § XIII.

ll Luca 14, v. 30.

mm Ita vocatur Severinus Boëtius, quod inter nomina, quæ habuit, etiam nomen Anicij fuerit. Fuit scilicet appellatus Anicius Manlius Torquatus Severinus Boëtius.

nn De hoc vico vide Commentarium præviuum num. 162.

oo A vocabulo Graco Κολοψίον, quod medicamentum oculare significat.

Arcessitur ad Arnulphum Flandriae comitem; ab hoc, quem calculi morbo prodigiosè liberat, multa monasteria accipit administranda, Blanдинense & Sithiense reformat, omniumque deinde abdicato regimine, Bronium se recipit, diemque ibi extreum claudit.

F
Arnulphus.
Flandria co-
mes, calcu-
laborans
a

H Ac igitur tempestate Arnulfus marchio dominabatur Flandrensi provinciæ a, vir valde opulentus qualibet rerum possessione, sicuti claret hodieque in posterorum ejus ditioni progenie. Qui tametsi nummatus erat & uberioris substantiæ, nullo tamen adhibito sibi medicamine, remedium aliquatenus valebat attingere super gravissima, quæ detinebatur, ægritudine: cui utique congruum aptamus versiculum:

Æger dives habet nummos, se non habet ipsum.

Continuis namque cruciatibus macerabat eum calculus, intolerabilis videlicet morbus, qui urinam inhibens nuncupatur vulgo lapillus. Ad quem multi chirurgorum medendi gratiâ certabant convolare, qui se numquam Pæonio cessisse magistro jactitabant in medicinali arte, sperantes, se ab eo, quem noverant divitiis superabundantem, emolummentum accepturos cum magna dapsilitate. Quibus unanimiter voluntibus Hypocratico cum scapello incidere, ita ut demum valerent, quo laborabat, lapillum elicere; quippe quem aiebant haud aliter posse fospitatem integrum recipere: nullatenus audebat ille super hujuscemodi acquiescere, ne forte, dicens, dum quæro indulgentiùs vivere, incipiam moriendo inclemētiūs deficere.

60 Porro chirurgi peritiam artis suæ quærentes ostentando extollere, & extollendo ostentare, atque marchionis animum ob metum mortis pavidum ad id sustinendum confortando animare & animando confortare, sub ejus conspectu eodem morbo confectos bis novem inciderunt, quos quidem omnes præter unum, qui defunctus est, in brevi curaverunt b. Et quoniam is sibi medelam incidendi evitandam monstravit, tale quid ulterius auscultare noluit.

Tandem divina miseratione reversus ad se, spem, quam inconsultè posuerat in homine, cœpit ad Deum competenter reflectere, qui, si cut expertum legitimus virginal beatæ martyris Agathæ, universa curans restaurat solo sermone c: ut Viri Dei bonum olfaciens odorem fama diffundente maxime de cæca muliere, quæ tenbris caruerat ejus intercessione, non distulit humillima petitione per volipedem legatum efflagitare, quatenus ad sui præsentiam usque dignaretur defatigare.

F
Gerardum
ad se arcessit,

b

c

A. ANO-
NYMO
opusque pro-
se apud
Dum inter-
cessione me-
nē rogat.

61 Cui cūm advenienti honorificè occurrit, & ut congruebat, cum omni officiositate exceperit; cuius morbi infortunio excruciatetur, lugubriter intimavit, & ut pro sui recuperatione apud Omnipotentis clementiam intercederet, suppliciter imploravit. Ad quod Vir Domini respondens intulit illi: Crede mihi fortiter, non novi, me tantæ virtutis esse vel meriti, ut fiduciam tantæ rei valeas committere mihi. Istud sanè perfectorum est virorum, magis autem carne solutorum, Dominoque semper assistentium. Ego verò quisnam sum, vi- lissimum Dei mancipiolum, à quo expetas tam difficillimum humanitati subsidium? Si vis per- fectam, Domino committe medelam. At co- mes Arnulfus hæc ingeminat gemebundus: Ut perpendo, patr̄ mi dulcis, occasionem quæris, ne debeas præstare, quod peteris. Præsume, quælo, præsume de Domini bonitate, nec differas mihi opem accommodare, quam, ut spero certissima spe dignabitur Deus per interven- tionem tuam mihi conferre in tanta ægritudinis anxietate. Ne, quælo, claudas viscera com- passionis à me, sed ut divinitus tibi propitietur, mihi moribundo propitiare. Vir verò Domini sic obviat illacrymanti. Ne videaris, dilectissime, incassum à parvitate mea requisisse solatium, jacta semper, jacta in Domino cogitatum, tibi- que nostrum placeat consilium.

*Sanctus tri-
duanum je-
junium,
quod & ipse-
met obser-
vat, comiti
injungit,*

62 Est tibi multarum non infima copia re- rum. Cujus aliquantulum expendendo necesse- tibus pauperum, abolere poteris tuorum e- normitatem scelerum. Ob peccata enim acci- dit interdum hujusmodi incommodeum. Ut, dum taliter benignum placaveris Christum, incolu- mitatis exoptatum valeas recuperare remedium. Debet quippe dives & opulentus ministrare e- genis & pauperibus: tu verò Dei gratiâ dives es & opulentus. Debes igitur ministrare egenis & pauperibus: qui enim minimis administrat fratribus, administer Dei invenitur gratissimus. Marchio cuncta probat, quem marcor dirus obuncat. Gratissimum, inquit, est mihi, quod suades, Famule Dei, dum pietas Domini digne- tur me miserari. Et quemadmodum ille Eu- angelicus quondam Zacchæus, dimidium bono- rum meorum do pauperibus, dummodo sævis- simus sopiri valeat morbus, qui pertinaciter meos depascitur artus. Cūm ergò obtemperan- ter Viri Dei sententiam amplectens probâset, domesticosque suis id exsequi fideliter imperi- tasset: ab ipso Viro Dei coabstinentे triduani abstinentia jejunii consequenter indicitur illi, quatenus uterque tali parsimonia purificati, animo spirituali refectio refoecillati, inveni- rentur condigni accedere mysteriis Christi.

63 Quod ut devotissime, prout res exige- bat, expleverunt, Sanctorumque suffragia la- crymabiliter interpellaverunt; Athleta Dei di- vinis accingit armis, celebrans sollemnitas Mis- sae cum consuetis fletuum suspiriis. Cūmque mysteriis participâsse Sacramentorum, & mar- chioni inhianter exspectanti reperti sunt ex eis- dem participum*, pande, pande ò pagina mi- tum, repente miscuriendi appetitus marchio- nem impetiit ipsum, moxque congruum petens secessum, sine difficultate urentem eminxit la- pillum d. Quo pristinæ sanitati mirabiliter resti- tuto, quanti in ejus pectusculo exuberaverit gaudii exultatio, quanta cunctos sibi fideles obtinuerit Domini collaudatio, quantave circa

*bisque pos-
t illud sub
Missam; à
Gerardo cele-
bratam, cal-
culo prodigio-
fè liberatur.
* videtur hic
aliquid de-
esse.*

d

Virum Dei excreverit condecens veneratio, an à nobis exigit vestre unanimatis dilectio, dum nostra exilis descriptio nequeat comprehen- dere stilo? Hæc tantum sufficiant compendio- sius dicta, quoniam tota, quæ sibi ancillabat Flandrensis provincia, & super ejus infor- tunio antea etmaruerat mæsta, ob ejus inco- lumentat quodammodo reviruit lœta.

64 Abbas verò reverendissimus in humilita- *Sanctus, de-
nis plurimi-
qua ei Ar-
nolphus of-
fert, non ad-
missis.*

tis arce fundatus, nullo modo suis arrogavit viribus hujus beneficij mirabile munus, sed Eu- charistiae potius omnipotentissimis effectibus. O omnigenis hominum linguis prædicanda Do- mini Jesu cunctipotentis munificentia! Istius- modi medicinale malagma quondam adhibuit salutigera vestimenti ejus fimbria, mulieri flu- xu sanguinis laboranti per duodenam annorum curricula, quæ in medicos sua profusus* expen- derat patrimonia, nec ab ullo eorum compe- tentia consequi poterat curationis remedia. Co- mes igitur Arnulfus, beneficentia sibi collatæ remunerator, liberalissime Virum Dei complu- ribus peroptans honorare munieribus, non pau- ca auri vel argenti postdo ejus præsentavit ob- tutibus, ut quondam Elizeo, Eliæ domes- tico, Naaman Syrus, quatenus hoc suis suorumque fratribus asportari juberet usibus. Quod ille o- mnifariam excusando repudiavit, dignumque memoriā verbum indignatus marchioni objecit. Si nostra, inquiens dereliquimus, quomodo a- liena accipimus? Monachus quærens ia terra proprietatem, nullam dignoscitur habere reli- gionem: monachus pecuniosus convincitur ef- fe leprosus. Quid enim aggrestus pecuniæ, 27 pud monachos maximè, nisi lepra animæ? Certè frater Gerardus non vult fore pecu- niosus. Non igitur fiet, Domino miserante, le- prosus.

65 Sic quippe Vir totus Domini servitio de- ditus metuebat paupertatis suæ securitatem per- dere, sicut avari divites perituras solent divi- tias custodire. Hoc exemplo commoniti cavea- mus nos monachi & philargyriam, immo lepram Giezi, qui postponens præsagia vaticinantis fiedici*, leprosus possessor exstitit pecuniæ Naa- man Syri. Sacramentis tamen terribilibus ob- strictum comes vix tandem perurget, ut sua- rum decimas saltæ facultatum acceptaret, *agrè tandem,
ut faculta-
tum ejus de-
cimas accep-
tes, infici-
tur.* * fatidet easque ut prudens oeconomus consideranter di- spensaret, prout Spiritus Sanctus sibi dignanter inspiraret. Et hoc quoque priùs humiliiter de- clinavit, ac paullò post non ambitiosè suscep- pit, quas prudentissima consideratione triperti- vit, & fidelissima dispensatione dispertivit. Et bissem* quidem Deo servientibus cœnobitis pau- peribusque erogavit, trientem verò Broniensis ecclesiæ necessario reservavit. Tunc etenim temporis erat Broniensis ecclesia velut arbuscula noviter plantata, necdum ad plenè radica- ta, quæ irrigationis postulans adjumenta, si forte cesseret cultoris industria, inutilis redditur & infœcunda.

66 Sic igitur marchio, spectata Viri Dei *Addit comes
abbatarum
omnium, qua
sub ditione
sua sunt, ad-
ministratio-
nem.* f
virtutifera probitate, magisque monastica, quæ circumquaque divulgaratur, religiositate, ab- batiarum, quotquot habebat sua sub potestate, commodum duxit procurationem sibi commen- dare f.

Quo rursus baculo Pastor venerandus ade- pto,
Mox sibi commissas disponit viscere cœulas,

Ne

A Ne lupus incautos vexaret mordicus agnos.

In primis autem adiens Blandiniense monasterium g, ab Amando & præfule beato Gandavi fundatum, non solum repperit omni religiositate nudatum, utpote occupatum sæcularissimis clericorum; verum etiam infestatione perversorum ad nihil poenè redactum; insuper &, quod erat lacrymarum fonte gemendum, excubiis trium, qui ibidem quieverant, Sanctorum multo jam tempore exspoliatum.

Sanctus monachos clericis Blandinii subfiliuit.

B 67 Porro Athleta fortissimus Divinitatis ope præditus, nullo modo cessit laborum fudoribus; sed cum beato Joseph tunicam talarē indutus, semper sine bono suos prospexit inceptus, &, eliminata abinde clericorum irreligiositate, licet jactitarent se feso nobilitate, melioratis quibusque, coenobitarum religionem non distulit subrogare, quemadmodum duobus in locis paullò antè meministis eum jam actitasse. Quod illi ægerrimè ferentes, seque ulcisci deliberantes, hostis antiqui malitiæ perculti, studiis Viri cooperunt æmulari, ejus quoque conversationi derogare, quoque etiam possent ab illius visitatione compescere. Cùmque jam se consiperent non posse ejus profectibus obviare, sed magis magisque illius opinionem crescere; ad hoc usque perduci sunt succensi facibus invidiæ, ut communisci præsumerent de fibi inferenda, pro nefas!

Vine enim impuram medicatur occidere: ait b. scalero

C 68 Sed Domino protegente, dum eorum carentur insidiæ, & nequirent intercipere animal Dei, occulatum undique; quadam die junctis complicibus factionis sacrilegas valvas irrumpunt ecclesiæ, querentes eum, quod & dictu nefas est, ante altare unanimiter discerpere sacerdotali etiam insulatum podere. Quibus miram prætendens constantiam, imperterritus procedit in obviam, Deo immolanda se alacriter opponens hostiam. Sic sic sermo completeret veridicus: Permanet intrepidus confidens, ut leo, justus. Quos arguens, O, inquit, cives, quæ tanta exagitat vestras infania mentes, ut adversum me imbellem corripiatis arma rebelles? Inermis quidem terrestribus, armatus sum verò armis cælestibus: proinde non me vestra terret spicula, neque hæc præsumtio tam flagitiosa. Non equidem recuso bibere pro Domino Jesu calicem mortis, qui pro me dignatus est ferre suo in corpore stigmata passionis. At illi in faciem ejus contemplantes divinum & mirabile quiddam, ingenti pavore concussi, ante ejus præsentiam corruerunt proni in terram.

prodigiose prohibentur; veniamque à Gerardo presenti & impetrant.

69 Sicque animo consternati, & ultra modum exanimati, vix valebant verba precantia fari, vestigiis ejus pariter provoluti. Ignosce nobis, inquiunt, Pater venerabilis, ignosce erratis nostris, & ne reputes, suppliciter petimus, quod contra te sic insipienter egimus: miserere lugentibus, indulge penitentibus. Quibus clementer elevatis & vehementer anxiatis, ad ignoscendum perfacilis Pater ait amabilis: Quoniam quidem, inquit, reatus vestri offendit agnoscit, penititudinemque compuncti ostendit, benignitas Salvatoris peccata remittentis dignetur ignoscere vobis: ego quoque ita dumtaxat ignoscens acquiesco supplicationi vestræ, ut, quomodo nunc usque fuisti impedimento huic ecclesiæ, sic deinceps sine simulatione satagatis subfido esse; nunc nanc recedatis cum

pace. Quemnam, quæso, imitatus est in hoc A. ANO gesto, nisi cum, qui passurus abiit Hierosolymam vultu obfirmato, & sub ipso passionis articulo persecutores suos prostravit solius sermonis jaculo?

70 Cum quanta verò lætitiae & exultationis gratia sanctorum superiùs memoratorum Wandregisili, Ansberti atque Vulfranni corpora transtulerit i, ab urbe Bononia revehens ad propria, angustare refugit nostræ narrationis angustia, præsertim cùm hac tenus tota idipsum protestetur Flandrensis provincia. Sed nec ab hisce reliquiis ecclesia Broniensis expers habetur & immunis. Nam præter cetera à Gandavo istuc delatum ejusdem beati abbatis Wandregisili brachium, nec non &, quod est præcipuum, inestimabilia pignora primatis Apostolorum k. Ut autem brevitati serviamus, & plura omittentes, pauca recolamus, quām strenuè etiam beati Bertini cœnobio aliquamdiu præfuerit, reticemus, quāmque saporosos disciplinæ Regularis inibi protulerit fructus l. Sed ne penitus taciturni silentio supprimatus relata nobis à majoribus, decem & octo cœnobiorum traditur existisse procurator vigilantissimus m, Dominino completere, quæ suis promiserat fidelibus hoc & hoc relinquenteribus centies tantum in tempore hoc cum persecutionibus.

confuentef- que undique ad se mona- chos salubri- ter instruxit.

71 Tantus autem fervor ad colligendas Deo animas accenderat illum, ut sic sollicitudinem gereret monasteriorum, quatenus per habitacula dif cursando singulorum, ad amorem patriæ cœlestis excitaret corda audientium. In qua desudans felici exercitatione, multorum benevolentiam alliciebat familiaritati suæ. E diversis quippe locorum partibus confluebat ad eum ædificationis gratiâ Ordo monachicus, tanti Viri prædicos & imitabiles actus sicutientes imitari totis virium conatibus. Videres quasi ex diversis alvearibus apes ad hanc florigeram arborem convolare, ut inde favis arentibus neectar melliflui roris possent instillare. Quos ille benigno gratantique animo suscipiens, & monasticæ edulio normæ affluenter reficiens, de discipulis idoneos præceptores, de perfectioribus perfeçtissimos reddebat doctores. Discedebant alii moribus & religione instructi, accedebant alii nihilominus instruendi. Indesinenter enim quasi nardus miro odore virtutum fragrabat, & Scripturarum fontem aperiens arentia mentium prata rigabat.

Bello Nem- strafios inter & Australi- os flagranie,

72 Sic divini pigmentum verbi, cuius vitali redolebat suavitate, fratrum intrinsecus languentium indigentiae curabat communicare, quod trajicendo masticantes saporifera ruminatione ab omni vitiorum convalescerent infirmitate, atque quando mererentur considerare, quām suavis est Dominus sperantibus in se. Ne cui autem legentium videatur incongruum verbis Scripturarum aptari tale vocabulum; noverit utique sermonem divinum aptissimè appellari pigmentum, qui, quo magis ruminando teritur ore sermocinantum, eo magis reddit saporis odoris oblectamentum, ab animæ languentis stomacho pellens mortale fastidium, qui, licet ob suj puritatem mordax sentiatur in ore, suæ tamen virtutis dulcorem salubriter diffundit in corde. Hoc eodem tempore orta est non parvæ perturbatio guerræ inter summates Austriae ac Neu stria o, quæ peccatis exigentibus adeò excanduit usquequaque, ut non modò periclitarentur negotia reipublicæ, sed & minimum reverentiaz præstabatur sanctæ Dei Ecclesiæ. Unde verò

R. 2. fit

A. ANO-
NIMO

sit ortum ejusmodi discidium, si vis scire ad liquidum, chronographia pandat priorum. Fiebant ergo strages virorum, viduitates mulierum, orbitates parentum, incidia urbium, captivitates plebi, infractiones atriorum, desolationes ecclesiarum.

Villarum prædas quis comparet atque rapinas?

p Quis creberimas hinc inde caballicatas p?
Quisve cruxivomas possit perstringere pun-
gnas?

*Broniense
monasterium
a Dionysia-
ni monachis
redimit; ut
que huic*

73 Tali ac tantâ inquietudinis procellâ tunc temporis agitabatur respublica, quam post pusillum pietate inolita divini respectus consolidavit anchora. Hac igitur necessitate coactus di-
væ memoriae dominus abbas Gerardus, Ca-
tulliacam beati Dionysii adivit percitus abba-
tiam *q*, Broniensem redimens ab ibidem Deo fa-
mularibus ex ea, quam sibi rogauit *r* erogave-
rat comes Arnulfus. Verebatur siquidem non mediocri sollicitudine, quin exterminio succum-
beret sub tot malorum turbine, præsentim cùm
remota à finibus Merovingiæ, ad quam perti-
nebat illo in tempore, in meditullio sita est Lo-
tharingiæ, quam absque dilatione beati Lant-
berti contradens majori ecclesiæ, utpote inter-
jacentem Leodicensi parochiæ, domini Far-
berti commendavit tutelæ tunc pontificis ex
Prumiensi abbate. Hanc, licet parvam, quantum
magnipendens dilexerit, ipse evidentissima de-
claravit liberalitate, mutua videlicet vicislitudi-
ne recompensans eidem abbatiæ viginti mansos
telluris instauratae, quos ipsa possidet ecclesia
usque hodie in gyro sibi positos solidam cum
quiete.

*Privilegium
Pontificum
impetrat;
Romam pe-
tit;*

74 Amicus verò Domini in omnibus & su-
per omnia Broniensis cœnobii propiciens utili-
tati, Broniensis monache, audi; audiens verò
cave oblitisci: tametsi afforet ævo progressio-
ri, non tamen duxit oneri Romanam usque fati-
gari *s*, quatenus, cuius fundator erat oratorii,
devotus imploraret patrocinium summi Aposto-
lorum principis Petri, atque ab ejus vicario
fatageret adipisci de rebus & libertate ejusdem
monasterii authenticos apices confirmantis de-
creti. Quod cum mira alacritate animi domi-
nus Stephanus sanctæ Romanæ Sedis tunc Apo-
stolicus jussisset fieri, (ipso consistente Viro
Dei, immò dictante debentia scribi) plumbeo
bullatum sigillo privilegium, quod & perton-
gar *x* appellant, contulit illi, concessâ etiam li-
centiâ sibi, ut gratiâ id confirmandi ex præce-
pto ipsius domini Apostolici omnes subscribe-
rent episcopi, per quos repatriando speraret
ipse reverti *y*. Et quoniam in promptu haben-
tur hujuscemodi scripti monumenta, quippe quæ
cum omni diligentia haec tenus conservat Bro-
niensis basilica, ne cui lectorum displiceret pro-
lixius syrma, supersedimus singula ipsius huc
apponere verba.

*unde dum re-
vertitur, res
in via, cuius
felix*

75 Ceterum prudens lector perspicacissimam
hujus Viri Dei demiretur prudentiam, quanta
videlicet ingenuitate in ejusmodi scripto liberta-
verit hanc abbatiam, & qualiter vel quantam
subeat æterni anathematis poenam, si quis teme-
ratio ausu, quod absit, infringere præsumat
eam. Ut autem ad rem redeamus, & quid
relatu dignum divina virtus in eodem itinere Fi-
deli suo præstiterit, resolamus; ab urbe Roma
prosperrimè progressus, ad montem, qui dicitur
Jovis *z*, devenerat ipse Beatus. Cumque cum suis
angusta carperet declivia montis, incautè gra-

diens unus è sagmariis *aa* sarcinatus lapidibus por-
phyreticis, quos ad sua Vir Dei transvehebat
causâ necessariæ venustatis, deorsum cecidit
rotatus ad concava vallis. Quod molestissimè fe-
rentibus, qui conveniebant, comitibus,

Nil adeò motus, sic insit Vir venerandus:
Quare pusillanimes vos reddunt talia, frä-
tres?

Laus Domino cunctis reddatur pro bera-
factis.

76 Et accito quodam ex illis, quos dicunt Ma-
rones *bb*, salva mercede, jussit, ut saltem sagma-
rii-sarcinam perquireret continentem lapides. Ad
hos siquidem magis deflebat animum ob illud
fortasse prolatum:

Omne, quod est rarum, dignoscitur & pre-
tiosum.

Nam quis non extinctum indubitanter crede-
ret illum? Quis vel corpus ad terram integrum
pervenisse autumaret, dum interpositis ubique
scopulis, discerpi in partibus potuisset? Requi-
sus autem, non solum vivus, verum etiam
incolumis & illæsus repertus est cum lapidibus.
Tunc patenter cunctis innotuit, quod ideo lædi
non potuit, quia hunc in casu suo oratio Dei
Viri portavit. Ex hoc autem lapide, ut in præ-
sentiarum est cernere, insignitur hodieque ma-
jus altare Broniensis basilicæ.

Sic redit ad propria sacer & venerabilis
Abba,

Magnificans Dominum, qui dirigit acta
suorum.

77 Sacro itaque doctus spiramine præno-
scens, imminere diem vocationis suæ, quo
videlicet & rationem redderet villicationis com-
missæ; necessarium duxit & utile, cœnobia fra-
trum revisere degentium suo sub regimine, se-
que deinceps exuere tot curarum onerosa gra-
vedine, atque idoneum procuratorem sui vice
unicuique cœnobiorum substituere. Cum au-
tem, arrepto itinere, appropriasset villæ, quæ
appellatur Marcianæ *cc*, quam & alluit fluvium
Sambræ *dd*, uno ex latere pueri ejus horam ve-
scendi cernentes jam affore, congruum sibi ca-
ballisque petunt diverticulum ab itinere, amœ-
numque ac herbidum discedentes in locum
protinus discumbunt ad convescendum. Vir
autem Domini sub quadam accumbens arbore,
amicus amicæ inserviebat parsimoniam. Qui li-
cet à suis rogaretur importunissimè, non tamen
acquiescebat epulo indulgere. Vos, aiebat, filii
cum Dei benedictione diarium nunc nunc per-
cipite, meum non est hac dici hora come-
dere, cum siquidem desit pescis, unde possim re-
ficere.

78 Ad hoc autem tali utebatur excusationis
molimine, ut impransus valeret quomodolibet
evadere. Illis verò sermocinantibus pièque al-
ternatim contendentibus, ecce ales, agnomine
Asperellus *ee*, eadem in arbore suos confovens
fetus, pescem non modicum projectit ad pedes
ejus. Quo viso, Viri Dei clientes sic affantur
eum reverenter conjoculantes. Eia, inquit,
Pater reverendissime, excusationem paullò antè
prætendebas pro non habito pîce; nunc sal-
tem pulmentarium fæculitus missum noli respue-
re; nimis nulla tibi nunc occasio justa. Quid
plura? Tandem convictus convictor fit Philo-
christus. Pullis tamen asperelli de reliquis man-
dans superferri; Non patiamur, eos fame cru-
ciari, ne fortè pescis iste deciderit patri gna-
tis perfesso volenti. Tanta fuit talisque Viri com-
passio

aa

*eventus Ge-
rardi meritis
suis adseri-
ptus, produ-
giosa evenit.
bb*

E

*Mortem fili
imminere di-
vinitus edo-
cas, monaster-
iæ cura sue
commissio.*

*cc
dd*

F

*quando in-
terim avis mi-
nisterio in
via semel
pastitur,
ee*

ff

A passio justi. Hie illud egregii versificatoris libet inferere.

Nunc bonus Eliæ, qui perfidus antea Noë. Nam eti juxta nomen suum asper & indomitus consuevit accipere, modò præter solitum prosper & domesticus didicit tribuere.

ultimò vissat, Broni- semque dein de sercipio- ons.

B 79 Expleta refectione cum competenti gratiarum actione, Vir Dei prospperiori progrediens calle, singula filiorum cœnobia perlustrabat paterna sollicitudine; quos & super monastica commonefaciens religione, ubertimque imbuens divina eruditione, multifaria exhortabatur eos disputatione, ut adversus jacula tergiversantis satanæ servantes unitatem pacis & concordiae, quasi armati agonistæ semper starent in acie. Cujus salutaria sitienter verba potentes, ejusque præsentiam corporalem inexplebiliter amplectentes, pectoris ex imo suspiria longa trahentes, ne discederet ab eis, supplicabant flebiliter omnes. Quos ille, ut erat melliflui oris, blandiori conveniens affamine, responsum tale perhibetur eis dedisse. Non sic, inquit, fratres amantissimi atque desideratissimi, non sic oportet fieri. Hereditas enim mea præclara est mihi, ibi requies mea in sæculum sæculi, ibi habitabo, quoniam præ cunctis eam elegi. Omnibus igitur ritè compositis, cumque pastoribus Pastori summo ovibus commendatis, Beatus pauper spiritu, cunctis, quæ rexerat, ditoribus postpositis, ad dilectam paupertatem gaudenter remeat monasterii Broniensis.

olimum ibi- dem diem claudit.

80 Et hæc quoque, Broniensis monache, commenda memorie. Qui cùm & ibidec cuncta dispositisset mira perspicacitate, fratribus peccata affluenter irrigasset geminæ caritatis limpidissimo fonte, vehementer defatigatus provectioni ætate, in dies cœpit fatiscere corporis graviori imbecillitate: & perpendens, adesse sibi jam terminum vitæ, cupiensque dissolvi & cum Christo esse, data cœnobitis circumstantibus pace, suum muniret exitum Dominici Corporis & Sanguinis perceptione. Tum imperans, campanam pulsari gg, quam jussu suo fufam obtinuerat episcopali benedictione sacrari, ò vere pulcri gestum memorabile signi? eadem reboante sonitu dulciori,

C Concentu cœli meruit sine fine beari Miles, & emeritus meritorum lumine clarus, Ad Fontem vivum sitiens, plenusque dictrum

Depositum fragilis tandem velamine carnis Christi lucifluam Jesu transmigrat in aulam,

Prænit Octobris quando lux tertia mensis Anno ab Incarnatione Domini Dcccclix, Indictione II, concurrente V, Epactâ xx, Feriâ II.

A N N O T A T A.

a Hic haud dubiè designatur Arnulphus I seu senior, cognomento Magnus; hic quippe, qui, quod ad decrepitam nonaginta duorum annorum statem pervenerit, Vetulus etiam à nonnullis appellatur, ab anno 918 ad annum usque 964, quo obiit, Flandria provinciam comitis titulo moderatus est.

b Oportet sanè chirurgos illos excidendi calculi peritissimos fuisse. Nescio, an nunc repaire sit chirurgum vel unum, qui tot, quot illi, ex calculosis decem & octo felici eventu posse incidere.

c S. Agatha virginis & martyris Acta tom. I Februarii apud nos exstant inserta; in his autem

narratur, sancta huic martyri mamillam, qua tyranni jussu ei fuerat absissa, divinitus fuisse restitutam, cùm præviò Apostolo in carcere sibi apparenti, medelamque offerenti dixisset: Habeo Salvatorem Dominum Jesum Christum, qui verbo curat omnia, & sermo ejus solus restaurat universa: hic, si vult, potest me salvam facere. Ad hoc miraculum omni dubio procul hic respicit biographus, perque vocabulum virginal intelligit vel corpus virginal vel certè mamillam, virginalis corporis partem.

d Quo Gerardus tempore ad Arnulphum Magnum, Flandria comitem, acceperit, eundemque calculi morbo prodigiouse liberarit, Commentarii prævii § XIV ostendi.

e Author sese monachum apertissimè hic prodit.

f Qui hic biographus debeat intelligi, Commentarii prævii num. 172 exposui.

g Hoc monasterium est quidem è monasteriis, ab Arnulpho Gerardo commissis, primum, quod Sanctus reformarit; non tamen primum, quod singulari cura fuerit complexus. Videbis Commentarii prævii num. 173.

h De S. Amando, Trajetensis episcopo, auctum est apud nos ad sextam Februarii diem; hic autem Sanctus, ut ibidem in Commentario prævio § V ostensum est, bina Gandavæ cœnobia, Blandiniense scilicet & Bavarianum, exstruxit.

i Gerardus SS. Wandregisili & Ansberti corpora, ut in Commentario prævio § XVIII docui, Boloniæ Gandavum ad Blandiniense cœnobium anno 944 translatis; tunc autem, ut ibidem monui, una cum binis sacris hinc corporibus translatum etiam Boloniæ Gandavum non fuisse S. Wulfranni corpus, solide à nobis ad diem XX Martii pag. 161 monstratur.

k De tempore, quo Sanctus sacris hinc lipisanis ditavit Broniense cœnobium, consule Commentarii prævii § XXI.

l Gerardus Sithiense seu S. Bertini cœnobium ab Arnulpho, Flandria comite, anno 944 gubernandum reformandumque accepit, hocque ad primam disciplinam revocato, anno circiter 947 Gandavum est reversus. Adi Commentarium prævium § XIX.

m Non edicit biographus, omnia hec monasteria & à Gerardo reformata seu restaurata, & in Arnulphi Flandri ditione sita fuisse. Adbas quæ de monasteriis Gerardi cura commissis tradit, sese tantum è traditione didicisse, hic aperte declarat.

n à vocabulo Gallico Guerre, quod Latinè bellum significat.

o Quo de bello sermonem hic verosimilius faciat biographus, Commentarii prævii § XXI explanatum invenies.

p Caballicata à voce Itala Cavalcata significat incursionem, ut ad illud vocabulum in Glossario docet Cangius.

q Hac abbatia ita hic vocatur à biographo, quod in Catolaco, vel, ut alii scribunt, Carullia- co villa seu vico à Dagoberto seniore in S. Dionysi honorem fuerit exstructa.

r Hoc vocabulum significat donationem, per quam hic intelligi non puto donationem, quâ Arnulphus Magnus, Flandria comes, cùm primum calculi morbo liberatus esset, facultatum suarum decimas Gerardo contulit. Videbis Commentarium prævium num. 255; ubi etiam fit commentatio in verba, quibus biographus docet, Broniense monasterium Gerardi ætate, utut in Lotharingia situm, ad Franciam pertinuisse.

s Id est, Francia, appellatione à Francorum è

A. ANO-
NYMO.

VITA S. GERARDI ABBATIS BRONIENSIS

A. ANO-
NYMO

320

*Merovingica stirpe regibus verosimilimè desum-
pta.*

t Farabertus ab anno 947 ad annum usque
953 Leodensem ecclesiam moderatus est, uti
in Commentario prævio num. 256 & seq. docui.

u De etate, quam tunc, cum Romam privi-
legii Pontificii Broniensibus impetrandi ergo petiti,
Gerardus habuerit, disputata vide Commen-
tariorum prævii § ix, ubi etiam, quo tempore & à
quo Pontifice, nomine Stephano, Sanctus privi-
legium acceperit, discussum invenies.

x Alii scribunt Pongan; est autem hic hand
dubie, ut Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vi-
tae Annotationibus recte docet, Pancharta seu
Pantocharta; quo nomine quævis charta seu quod-
vis diploma significatur.

y Mabillonius lib. 2 de Re Diplomatica, pag.
154 docet, diplomata etiam non pauca reperi, que
episcoporum absentium nominibus sint signata.
Hisce certè diplomatis à Mabillonio memoratis
accenseri debet diploma seu privilegium à summo
Pontifice Gerardo concessum. Hunc enim multi
etiam absentes subscripterunt episcopi, atque id
quidem, ut biographus hic declarat, ipsiusmet
summi Pontificis iussu factum est.

z Bandrandus de hoc monte in Dictionario
geographicò ita memorat: Mons-Jovis, pars Al-
pium in ipso limite Rhætiæ, nunc Mons Major
S. Bernardi. Vide ibi, quamquam sint, qui
credant esse Monjovetto vicum Sabaudiæ in
ducatu Augustano. Vult ergo hic scriptor, Mon-
tem Jovis esse eundem cum monte, qui modò
Mons Major S. Bernardi dicitur. Postea porro
montis, qui modò Mons Major S. Bernardi di-
citur, hanc prebet notitiam: Mons Major san-
cti Bernardi, le Grand saint Bernard, mons
excelsus Alpium pars, versus confinia Italice,
inter ducatum Augustanum in Sabaudia ad Me-
ridiem & Valesiam provinciam Rhætiæ ad Se-
ptentrionem, dictus fuit olim Mons Jovis, &
nunc sic vocatur à sancto Bernardo de Men-
tonia, archidiacono Augustano, qui anno DCCC-
LXVI monasterium excitavit in viciniis.

aa Sagmarius hic nihil aliud significare Vide-
tur, quam clitellarium seu sarcinarium jumentum.

bb Mabillonius in suis ad S. Gerardi Vitam
Annotationibus ita ad hoc gentilitium nomen obser-
vat: Marrones etiam memorantur in Vita S. Odo-
nis superius edita, à Mauromonte, qui in Galliae

& Italiae finibus positus est, sic nominati. Eum
quippe montem Saracenicæ gentis reliquiæ qua-
dam incolentes, inquit doctissimus Cangius in
Glossario, omnia latrociniis & excursionibus
vicina loca infestârunt, donec ab Italiae prin-
cipibus tempore Berengarii Italiae regis penitus
extincti aut fugati sunt. Berengarium secundum,
qui anno 950 rex Italia coronatus est, hic hand
dubie designat Mabillonius. Etenim Berengarius
primus, ut Frodoardus in Chronico docet, anno
924 à suis fuit occisus, ac proin, si sub hoc, non
autem sub Berengario secundo, extinti fuissent
Marrones, hi in Alpibus non amplius fuissent su-
perfites, quando hos montes Gerardus anno ex
dictis in Commentario, 929 transvit.

cc Marcianæ, Gallice Marchiennes au pont,
vicus est Hannonie, seu pagus ad utramque Sabis
ripam Tudinum seu Thunium inter & Carolare-
gium, unâ circuier lencâ à posteriori hac civi-
tate remotus. Hic biographus de hoc vico indubie
facit sermonem.

dd A voce Gallica Sambre, Latinè Sabis.

ee Accipitrem interpretatur in Glossario Can-
gius: & vero hoc vocabulum ita interpretandum
esse, liquet ex hisce de ave, que Gerardum pa-
vit, biographi verbis: Etsi juxta nomen suum
asper & indomitus consuevit accipere, modò
præter solitum prosper & domesticus didicit
tribuere. Nec contrarium probaveris ex hoc,
quod etiam profert biographus, versiculo: Nunc
bonus Eliæ, qui perfidus antea Noë. Quamvis
enim hoc versiculo corvus, qui, ut Genes. 8
narratur, dimisssus à Noë ex arca, ad eum am-
plius reversus non est, Eliamque, ut lib. 3 Re-
gum, cap. 17 refertur, pane & carne pavit,
primariò designetur, biographus tamen tantum
vult, dictum versichulum, qui communiter corvo
applicatur, applicari etiam posse Asperello seu
accipitri, quod hoc avis, qua aliis plerumque
mala est, Gerardo, cum hunc pavit, bona ex-
stiterit.

ff Pulmentum seu pulmentarium, ut notat
Mabillonius, pro ferculo etiam ex piscibus facta
accipitur, hancque, ut apparet, significationem
habet Joannis 21.

gg Hoc scilicet signo voluit Gerardus, agone
suum fidelium precibus commendare, uti Stur-
minus abbas, morti proximus, Fulde aliquando
fecisse legitur.

D

E

F

DIES

DIES QUARTA OCTOBRIS.

SANCTI, QUI IV NON. OCTOBRIS COLUNTUR.

S anctus Crispus	Corinthi.	Mœsia Inferiori.
S. Caius		
S. Lucius	Alexand. aut sorte alibi in alii anonymi	martyres
S. Chæremon &		Carthagine
SS. Tyrifus & So- cii, item	Ægypto. MM. forte	in Africa.
SS. Bonifacius & Socii		
S. Marsus presb. conf. Autissio- dori in Gallia.	Thebæi apud Treviros.	S. Ammon seu Amos
B SS. Marcus & Marcia-	MM. in nus fratres, & Socii	Ægyptius
		in Nitria.
S. Dominna	MM. in S. Berinna seu Berenice	S. Petronius episc. conf. Bono- niæ in Italia.
S. Prosdote		S. Quintinus martyr in Turonia, Galliae provincia.
S. Adauetus martyr in Mesopo- tamia, ejusque filia Callisthe- ne virgo Ephesi.		S. Aurea virgo abbatissa, Pari- siis in Francia.
S. Dasius martyr Axiopoli in		S. Petrus ep. M., forte idem cum S. Petro Capitolio, in Arabia.
		S. Magdalveus episc. conf. prope Virodunum in Lotharingia.
		S. Franciscus confes., fundator Ordinis Minorum, Assisi in Umbria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES RELATI.

C **A**ncii Marcelli Papæ memine-
runt Martyrologium Beda
cum auctariis editum, Ra-
banus & apographum Hiero-
nymianum. In priori legitur:
Roma Marcelli Papæ ; in
secundo : Romæ Marcelli episcopi ; in tertio :
Romæ, Balbinæ. Marcelli episcopi. In Mar-
tyrologio Romano S. Marcellus Papa & martyr
annuntiatur die 16 Januarii, ubi Henschenius
noster, ista referens, facetur, se nescire,
quenam peculiaris ejusdem Sancti festivitas ad
hunc diem Octobris allegatis verbis indicetur.
Adi igitur predictum diem **xvi** Januarii.
S. Pauli Simplicis memoria hodie cum elogio in-
scribitur Menologio, quod Basilius Porphyrogeniti
imperatoris iussu concinnatum est. Inscriptur
& excerptis nostris ex Menaïis Bibliotheca Am-
broiana. Verum de eo jam nos cum Marty-
rologio Romano, magnis Gracorum Menaïis
excusis & Menologio Sirletiano egimus
vii Martii.
Balbina virgo hoc die annuntiatur Romæ in
apographo nostro Hieronymiano. Hand dubie
indicatur S. Balbina virgo, S. Quirini marty-
ris filia, cuius gesta in Opere nostro habes
ad **xxxii** Martii.
Sanctorum fratum, filiorum sanctæ Waldetrudi-
dis, scilicet Landrici episcopi & Dentalini
pueri translatio hoc die annuntiatur in Addi-
Octobris Tomus II.

tionibus MSS. Cartusia Bruxellensis ad Greveni
Usuardum. De utroque in Opere nostro actum
jam est ; himirum de S. Landrico Metenji
episcopo ad **xvii** Aprilis.
De S. Dentelino puerō ad **xiv** Julii.
S. Aniani episcopi & confessoris hodie memine-
runt Grevenus & alii. In nostro Ms. Flora-
rio Sanctorum ejusdem mentio fit ad Kalendas
Octobris : verum hic Anianus est episcopus A-
lexandrinus, de quo actum apud nos est cum
Martyrologio Romano ad diem **xxv** Aprilis.
S. Machillæ episcopi memoria in Buta insula,
Scotia scilicet, hoc die est apud Thomam Dem-
psterum in Menologio Scoto, & Philippum
Ferrarium in Catalogo Generali ; quem cum
ambo referant sacram velum S. Brigida im-
posuisse, fuit ille S. Macalleus, de quo in O-
pere nostro actum est die **xxv** Aprilis.
SS. Neophyti, Gaii & Gaiani martyrum hodie
meminerunt Menea Mediolanensis bibliotheca
Ambrosiana & Menea PP. Dominicanorum
conveniūs S. Marci Florentia, quibus etiam
accedit incerti auctoris Synaxarium : tam in
hoc autem, quam in predictis Meneis non
exprimitur martyrii vel genus vel palestra.
Verisimile nihilominus appetat, tres istos Mar-
tyres diversos non esse à tribus Martyribus ho-
monymis, de quibus in Opere nostro actum est
iv Maii.
S. Ampelius eremita apud Genam hodie inscri-
psus

- A** ptus est Martyrologio Castellani, fortè, quia in illius Vita Italica, quam habemus Ms., eodem die obiisse dicuntur. Apud nos ex aliis Martyrologiis datus est, quo colitur, die **xiv Maii.**
- SS. Caius, Faustus & Eusebius diaconi cum SS. Chremone & Lucio hodie signantur in Martyrologio Romano, Meneis & Menologii Gracorum Basiliaco & Sirletiano. SS. Caius & Faustus cum S. Dionysio patriarcha Alexandrino dati jam sunt die precedenti; sanctus autem Eusebius, qui fuit Laodicea in Syria episcopus & tamen hic solo decoratur diaconi titulo; apud Castellanum vero in Supplemento Martyrologii Universalis hodie solus annuntiatur, ut dicta sedis episcopus, in Operre nostro inter Sanctos locum jam obtinuit **III Julii.**
- S. Dometii Persae monachi sub Juliano Apostata lapidati memoria ad hunc diem signatur in Menologio Basiliaco, in Meneis Mediolanensis bibliotheca Ambrosiana & Florentinis bibliothecae PP. Dominicanorum conventus S. Marci. Duo priores è tribus hisce Fastis sacris sanctum istum Martyrem insigni exornant elogio: hoc autem cum elogio, quo S. Dometius, itidem Persa monachus, sub Juliano Apostata lapidatus, ad 7 Augusti in Meneis Gracorum excusis & Menologio Sirletiano celebratur, tam accurate in adjunctionis precipuis congruit, ut dubitari nequeat, quin unus idemque sit Dometius, qui hodie Monumentis sacris jam memoratis ad 7 Augusti Meneis excusis & Menologio Sirletiano inscribitur. Perperam ergo in Synaxario Sirmontiano, quo suppleri solent Menea excusa, quae in his hodie elogium aliquod S. Dometio Persae monacho adornatum suppleri deberet, isthac ponuntur: Τελέται δὲ ἡ αὐτὴ σύναξις πέραν τῆς Ιερουσαλήμ. Celebratur vero ejus (S. Dometii Persae monachi) festivitas trans maris sinum in Justinianis seu Sycis. Etenim hodie in Meneis excusis S. Dometius ne memoratur quidem, nec vero memorari debet, supote in iis ad 7 Augusti memoratus; qua etiam die ejus elogio, quo tunc in Meneis excusis, decoratur, in laudato Sirmonti Synaxario sequens, quod à mox dato non multum dissonat, Supplementum adjicitur: Τελέται δὲ ἡ αὐτὴ σύναξις τῇ τρῷ αγιοτάτῳ αὐτῷ μαρτυρίᾳ τῷ ὕρι πέραν τῆς Ιερουσαλήμ. Celebratur vero ipsius (S. Dometii Persae monachi) festivitas in sanctissima ejusdem aede trans maris sinum in Justinianis seu Sycis, id est, in urbis Constantinopolitana (vide Cangii Constantinopolim Christianam lib. 1, pag. 66 & tribus seqq.) regione olim decima tertia, que sine mari angusto à reliquis ejusdem urbis regionibus erat divisa; nunc autem dumtaxat est suburbium, quod Galata aut etiam ab aliis, quamquam minus recte, Pera nuncupatur. Porro in Operre nostro ad 5 Julii alium est de S. Dometio seu Dometio martyre in Syria; apparet autem, ut ibidem insinuatur, admodum verisimile, Sanctum illum non esse distinctum à S. Dometio seu Dometio Persae martyre supra memorato, qui Meneis excusis & Menologio Sirletiano ad 7 Augusti intexitur. Hinc Majores nostri Sanctorum, qui die illo coluntur, Acta illustrari, cum post iteratum examen nihil haberent in promptu, quod cogeret S. Domitium martyrem in Syria distinguere à S. Dometio
- D** Persa monacho & martyre; pro hoc posiremus Sancto à 7 Augusti, quo etiam die Martyrologio Romano à Baronio inscriptus est, ad 5 Julii lectorem sciendi avidum remiserunt. Quapropter, cum nec ego post denudò repetitum examen repererim fundamentum sufficiens distinctioni inter S. Domitium martyrem in Syria & S. Domitium Persam monachum & martyrem certò facienda, sive hic Sanctus Persa, ut jam docui, procul dubio unus idemque cum S. Dometio, itidem Persa, hodie Fastis sacrī supra laudatis inscripto, pro Sanctis hujus notitia lectorem pariter remitto ad eundem diem **v Julii.**
- In Africa apud Coloniam Thebestinam translationis sanctæ Crisostomæ virginis & martyris, in civitate Tyro passæ, legitur in nostro Ms. Florario Sanctorum. De hac aliisque hujus sanctæ Virginis & Martyris translationibus consule Commentarium præsum ad ejusdem Acta parte 1, § III, die **xxiv Julii.**
- S. Bartholomæi Apostoli reliquiarum Translatio quedam hodie commemoratur in Martyrologio Gallicano Saussayi. Acta hujus sancti Apostoli illustrata habes ad diem **xxv Augusti.**
- S. Dionysius martyr, patriarcha Alexandrinus hodie cum elogio notatur in Menologio, quod Basilii Porphyrogeniti imperatoris iussu confitum est. Nos de hoc Sancto egimus ad diem, quo ejus memoria Martyrologio Romano, plurimisque aliis tum Grecorum, tum Latinorum Fastis sacrī inscribitur, **III Octobris.**
- Theotecnus & Diogenis martyrum hodie meminere Menea Mediolanensis bibliotheca Ambrosiana & Synaxarium Ms. Gracum, cuius auctorem non novimus. Idem faciunt Menea PP. Dominicanorum conventus S. Marci Florentie. Affinitas, quæ inter nomen Diogenis, & nomen Theotecnus seu Theagenis intercedit, mibi persuadet, Diogenem diversum non esse à Theogene seu Theagene, de quo ad diem precedentem aëlum est. Quod autem ad Theotecnus pertinet, hic indubie idem est cum Theotecnus, quem die precedentem inter Præmissos retulimus. Menea ergo & Menologio, quibus solis Theotecnus inscribi ibidem innimus, jungendi insuper sunt tres Fasti sacræ mox laudati. Verum bi non minus quam Menea excusa & Menologium Sirletianum, comprehenduntur subinde Sanctis accensere etiam indigos aut schismaticos, ac proin nec illorum ad Menea excusa & Menologium Sirletianum accessione moveri debemus, ut in Operre nostro inter Sanctos, reponamus Theotecnus, qui, cum dumtaxat in hujusmodi Fastis, idque sine nota temporis adjunctione tempus indicare natum, memoretur, nobis satis cognitus non est, dubitareque finit, an ante, an post exortum Photianum schisma floruerit, cultumque ecclesiasticum, ab orthodoxis sibi exhibitum, umquam habuerit. Vide diem **III Octobris.**
- Ewaldi duo in aliquot Kalendariis memorantur hodie. Dati sunt pridie seu **III Octobris.**
- Dedicatio seu consecratio sanctorum ecclesiarum sacrae insulae Lerinensis notatur apud Vincentium Barralem in Chronologia Lerinensis pag. 376.
- S. Florentium martyrem hoc die consignat Burgedeus in Menologio Antissiodorensi Ms. Gallicæ, additique, illius mentionem haberi in libro Conversionis S. Mamerti seu Mamertini, abbatis

A abbatis Antissiodorensis. Inserta est hac Conuersio Vtae S. Germani, Antissiodorensis episcopi, auctore Constantio, apud nos edita tom. 7 Julii, die 31, ubi pag. 207 Florentinus ille, velut juvenis, vestibus albis ac lumine circumdatuſ Mamertino apparet, & cum S. Corcodemo loqui audiuſ narratur. Ibidem pag. 208 in Annotatis lit. o obſervatum eſt, fore ut de illo agi poſſet ad diem 4 Octobris ex eodem laudato Menologio Antissiodorensi, id eſt, ut de cultu illius ibi poſſet inquiri. Sed ceterum nemo dicat, quis fuerit Florentinus ille, nec ego Florentini memoriam in Breviariis Kalendariisque Antissiodorensibus, que habemus varia, nec in ullo alio Martyrologio ad hunc diem invenerim, nequeo illum inter hujus diei Sanctos ex solo illo Ms. Martyrologio minime antiquo recensere.

B S. Perpetuum Tulli in Gallia episcopum annuntiat Philippus Ferrarius in Catalogo Generali Sanctorum, in Annotatis laudans Martyrologium Francisci Maurolyci, dubitansque, an Perpetuus ille re vera fuerit iſtius sedis episcopus, quia in tabulis Democharisi inter Tulenses antistites non legatur. Addo ego, nec in aliis, quos consului, ejusdem sedis Catalogis ullum Perpetuum occurſere. Praterea nefcio, qua Maurolyci editione uſus Ferrarius fit; nam in gemina Veneta anni 1568, quam in Museo nostro habemus, neque hoc neque alio die ullus Perpetius episcopus Tulli in Gallia annuntiatur.

C Madelſridum, Gallicè Maufroy, velut Sanctum ac chorepiscopum, Musciaci in Cadurcis ſolus e martyrologiſ, quos legi, hodie annuntiat Caſtellanus in Martyrologio Universali. Unde hunc Madelſridum acceperit, non habeo compertum. Ego illum fruſtra quafvi non modò apud ceteros martyrologios, ſed etiam in Notitiis Mss. Sanctorum diacefis Cadurcenſis, quas earumdem diligens auētor Armandus Gerard, canonici Sarlatenſis, anno 1664 ad Henschenium noſtrum miſit. Non admodum notum fuſſe ipſi Caſtellano, id ar- gumento eſt, quod ne ſeculum quidem, quo Madelſridus iſte vixit, annotaverit, ut alias ſolet in margine. Quam ob rem vereor, ne aequè incertus ſit, quam Anſberetus ſeu Am- bertus, quem idem martyrologus velut Sanctum & chorepiscopum Musciaci in Cadur- cis ſimiliter annuntiavit ad diem 30 Septem- bris, quemque deinde ibidem in Supplemento maluit primum Musciacenſis monaſterii abba- tem dicere, addens, enīdem ibidem coli ut episcopum, forte quod illius regionis chorepi- scopus fuerit. Vide diēla in Pretermiſſis citato die Septembriſ. Itaque certiorem notitiam de laudato Madelſrido ejusque cultu requiri- mus.

Erveum Ursi-campi in Gallia Ordinis Cistercien- ſis ſecundum abbatem Menologio Cistercienſi hoc die inſeruit Henriquezius cum ſequenti elo- gio: In Gallia beatus Erveus abbas Ursi campi, nobilitate generis & virtutum ſplendi- dore celeberrimus, cuius futuram sanctita- tem & in Ordine admirandum progressum S. Bernardus prævidit & prædictit. Qui post multa pietatis opera & præclara miracula in Sanctorum angelorum manus animam reſi- gnavit. In Catalogo alphabetico Sanctorum, Beatorum ac Servorum Dei per Sigismundum Octobris Tomus II.

D Alberti breviter legitur: S. Erveus de Bau- gentio, regii ſanguinis, abbas II Ursicampi in diec. Noviom. iv Octobris MCXLII. Breviā consonat Kalendarium ejusdem Or- dinis, anno 1620 Bruxellis editum, quod ad diem 4 Octobris ſic habet: B. Herveus ab- bas Ursicampi. Beatus etiam appellatur ab Augustino Sartorio in Cifercio bis tertio tit. 16, pag. 429 & ſequenti; at fine eo titulo memoratur à Manrique in Annalibus Ci- ſtercienſibus tom. I, cap. 7, num. 8, ubi Herbeus ſcribitur. Horum omnium nullus il- lius cultum probat, etiſi ipsum miraculis cla- ruiffe affirmit. Quapropter relliū Menar- dus in Martyrologio Benedictino enīdem heri referens, ſolo venerabilis titulo honoravit, ut in Pretermiſſis ibidem obſervatum eſt. De eo- dem honorifice meminerunt Gauſfridus in Vita S. Bernardi abbatis Claravallenſis, lib. 4, cap. 1, apud nos tom. 4 Auguſti, pag. 307, num. 195; & Vincenſius Bellovacensis in Spe- ciale Historiali lib. 27, cap. 5. Ex hiſe elon- giōnē illius dederunt laudatus Henriquezius, Bucelinus, aliqui, ac Gallia Christiana con- tinuatores tom. 9, part. 1, col. 1130 in Cata- logo abbatum Ursi-Campi, ubi hi illud ſie- claudunt. Obiit mense undecimo præfectu- rae ſuæ, prid. Id. Maii, anno MCXLII, ſe- pultus in capitulo. Poſtema hec minimè fa- vent ad cultum Herveo afferendum, alium- que indicant diem emortualem, quam qui à ſuprā dictis notatus eſt. Bernardus quoque de Brito in Chronicis Cifercienſibus Lufitanicè ſcri- ptis parte 1, lib. 5, cap. 6 ait: Volunt ali- qui, illius obitum contigille die quarto Oc- tobris; ſed cum exigua certitudine. Porro Erveum ſeu Herveum fuſſe magna virtutis virum, libenter agnoscimus; ſed ejusdem cul- tūs indicia requiri muſ, ut de eodem in Opero noſtro inter Sanctos Beatosve agi poſſit.

E Maria è regio ſanguine orta, monaſterii de Car- rizo in Hispania abbatissa, velut Beata an- nuntiat apud Henriquezium in Menologio Ciſtercienſi, & Arturum in Gynaceo, at de cul- tu ſiletur.

F Paulus Gaſta de Peruſia Ordinis Prædicatorum cum Beati titulo inter Sanctos Umbria à Ja- cobillo refertur die 15 Junii, quo corpus ejus inventum ait, ſed à Majoribus meis remiſſus eſt ad hunc diem 4 Octobris, quo obiit anno 1344, & quo ut Beatus inſertus eſt Anno ſancto Ordinis Prædicatorum. At neutrō loco dantur indicia cultūs, que nec alibi legi.

Adamus Sasboldus Ordinis Minorum, Lovanii in Belgio noſtro defunctus anno 1553, hoc item die occurrit apud Mireum in Fafis Bel- gicis & Burgundicis, ſine titulo tamen Beati ac mentione cultūs. Arturus tamen à Mo- naſterio in Martyrologio Franciscano enīdem Beatum appellat, refertque ad diem 21, quo ipſum etiam Rayſius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgi reponens, relliū vocavit venerabilem. Conſule diēla ad diem 21 Martii in Pretermiſſis, inter quos Adamus ille relatuſ ſuit.

Jacobus ad Portam Ordinis Minorum S. Fran- cisci ex Arturi Martyrologio Franciscano, in quo Beatus appellatur, apud nos inter Pre- termiſſos memoratus fuſit die 21 Junii, atque hinc dilatus ad 2 Auguſti aut 4 Octobris pro- prieſt miracula, que in Vita ejusdem à Deo

Ss. 2 im-

- A** impetrâsse legitur in confirmationem celebrium indulgentiarum Portiuncula. Vitam ejus Ms. habemus; sed de cultu cupimus edoceri.
- Joannes Mahuïus Aldenardæ in Flandria ab hereticis occisus; Augustinus Assilias primus minister provincia Terra-Laboris; Franciscus à Belvilio, & Josephus à Cardineta, omnes Ordinis S. Francisci; ac Bernardina de Rota, virgo Tertiaria ejusdem Ordinis, vocantur Beati apud Arturum in Martyrologio Franciscano; at Hueberus in Menologio ab eo iitulo abstinet, hanc dubiè ob defectum cultus. Eamdem Bernardinam, virginem Tertiariam Ordinis S. Francisci, velut Beatam, apud opidum Veaz in Hispania hodie habet etiam Arturus in Gynaco, ubi illam floruisse, ait, ad annum 1560, sed cultum pariter non probat.
- Francisci Titelmanni Capuccini depositionem Antonioli in agro Romano cum adscripto Beati tisculo hodie refert Arnoldius Rayssius in Autario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani, nimis quia Franciscus ille Hasseli natus fuit in diuina Leodiensi. Laudat autem Vitam illius Gallicè vulgatam Leodii, & Elogia Belgica illustrum Scriptorum Mirai, ex quibus ipsius elogium ibidem texxit. Laudatam Vitam non habemus; at certè Miraus nec in predictis Elogiis, nec in Fastis Belgicis aut Burgundicis de illius cultu meninit; quem cum nec probet Rayssius, nec aliunde sciamus, non licet nobis eum inter Sanctos Beatos recensere; licet ex nominatis scriptoribus de ejusdem insigni virtute constet.
- Passio sex sacerdotum (ita sequitur apud Rayssium) qui Aldenardæ (in Flandria) præclarum suæ confessionis testimonium reliquerunt. Horum nomina hec sunt: Petrus vanden Ende, Paulus vanden Loyer, Jacobus de Deckere, Joannes van Bracle, Jacobus vanden Hameyden, dicitus Auaing, & Joannes van Opstal. Hi omnes post captiam à Calvinianis Aldenardam, anno 1572, die 4 Octobris, ligatis manibus pedibusque, in subiectum flumen Scaldis projecti submersique sunt præter Jacobum vanden Hameyden, quem divina providentia ad fluminis ripam mirabiliter incolunem appulit. Omnes insignes athleta Christi fuere, sed ecclesiastico cultu haeretici carent. Ibidem sequuntur
- Jacobus Hesselius, quondam vice-præses urbis Gandensis, eques auratus & conciliis Flandria consiliarius, anno 1578 pro fide Deo regique data prope Gandavum à Calvinistis suspensus; nec non & Vilchius balivus, ut vocant, in Ingelmünster, pro eadem causa ab iisdem eodem suppicio coronatus. Neuter sacro cultu gaudet.
- Baula, cognomento Justus, velut à Coptis & Aethiopibus cultus, hodie legitur apud Castellum ex Fastis Copticis & Aethiopicis, ubi Jobus Ludolfus annotavit, eumdem apud Calcasendum alias vocari Abu-Baula, cuius nominis quidam, ut martyr, in iisdem Fastis legitur die 27 Septembris, apud nos inter Pratermissos relatus. Sive tamen hic idem sit, five alius ab hodierno, ut censuit Castellanus, nobis non satis notus est, ut eum in Sanctorum Beatorum numero recensere audemus.
- Inventio honoratarum reliquiarum SS. PP. nostrorum Gurii & Warsonuphi Kafanicorum hodie memoratur in Menologio Slave-ruffico, quod anno 1688 cum Majoribus nostris communicavit prænobilis ac generosus dominus, baro de Sparwenfeld. Verum nec Gurius, nec Warsonuphius in Opere nostro, ut ex discordis patescat, locum debet habere. Gurius & Warsonuphius in regno Casanensi, qua de causa vero summè Kafanici hic vocantur, fuerunt episcopi, alter Casani, qua regni Casanensis est metropolis, alter Tueriensis seu Tjerskagensis. Ita disce tum ex Russico, quod habemus, Synaxario, tum etiam ex Kalendarii Russici, quod cum Majoribus nostris laudatus baro Sparwenfeldus pariter communicavit, Fragmento. Utrinque verba describo. Prioris hec sunt: Veneratio ossium S. P. N. Georgii, primi archiepiscopi Casanensis, & Vafonuphi Ep. Tueriensis: posterioris verò ista: Inventio honoratarum reliquiarum sancti patris nostri Gurii seu Georgii, primi archiepiscopi primùm illuminatae urbis Casani. Item Barbonefii episcopi Tueriensis anno 7102. Nec tantum hinc habetur, Gurium seu Georgium, & Warsonuphius seu Vafonophium aut etiam Barbonefium fuisse in regno Casanensi episcopos; verum etiam eos seculo sexto decimo floruisse. Etenim Joannes Basilides, Mosco-russorum dux, anno 1554 urbem Casanum, totumque Casanense Tartarorum regnum expugnavit, tuncque primū Casanenses, ejusmodi Mahometi scélâ, Christiana Mosco-russorum sacra simulque episcopos, horum prepositos, sunt amplexi. Quapropter, cum Gurius seu Georgius tam secundum Synaxarium quam secundum Kalendarii Fragmentum proximè citatum Casanensis urbis primū illuminata, id est, ad Mosco-russorum fidem conversæ fuerit archiepiscopus, consequens ex jam dictis est, ut seculo sexto decimo floruerit. Quod jam pertinet ad Warsonuphius seu Barbonefium, dicitur hic in laudato Kalendarii Fragmento anno 7102 fuisse Tueriensis seu Tjerskagensis episcopus. Quapropter, cum ibidem ex Mosco-russorum annos computandi ratione annus erbis conditi designetur, annusque Russica hujus epocha 7102 cum anno, ut computanti patet, Christi 1584 congruat, est pariter ex jam dictis consequens, ut etiam Warsonuphius seu Barbonefius seculo sexto decimo floruerit. Jam vero, cum toto illo seculo, ut vulgo notum est, Mosco-russi non minus quam hodie fuerint schismatics, nec Gurius seu Georgius, nec Warsonuphius seu Vafonophius aut etiam Barbonefius in Opere nostro locum debet habere.
- S. Donatum, monachum martyrem, Messanæ in Sicilia hoc die, quo occisus dicitur, ex Martyrologiis Benedictinis memorat Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum. In Romano Martyrologio habetur simul cum S. Placido & Sociis die v Octobris.
- S. Gallæ abbatis monasterii prope S. Petrum in Urbe, filiae Symmachi patricii Romani signata memoria est in Martyrologio Ms. Benedictino abbatis S. Salvatoris Antwerpiae. Romano inscripta est die, quo de eadem agimus, v Octobris.
- Marcelli episcopi memoria hoc etiam die occurrit in Martyrologio Hieronymiano apud Florentinum, his verbis: Et alibi Marcelli episcopi; dubitavitque laudans editor, stram Marcel-

F

lxx

A Ius hic idem sit cum S. Marcello Romano Pontifice, de quo supra egi, an cum altero Marcellino, alias Marcellino episcopo Ravennate, qui in Romano aliisque Martyrologiis postriedie annuntiatur. De alterutro hic agi mihi quoque verissimum est; quapropter de S. Marcello Papa martyre consule dicta superius; de Marcello vero seu Marcellino episcopo Ravennate agemus ad v Octobris.

Treviris Tyrsi, Palmacii & Sociorum, inquit hoc die apographum nostrum Martyrologii S. Maximini Trevirensis; verum illorum primus spectat quidem ad hodiernos martyres Trevirenses, de quibus agemus; at Palma-tius cum suis item Sociis ex Romano Martyrologio dabitur sequenti die v Octobris.

S. Malcallinus apud Davidem Camerarium recensetur inter eos, qui ex Scotia oriundi gentes exteriores doctrinam & sanctitatem illustrarunt. De eo (ita subdit) Tabulae Virdunenses. Re-xerat ante suum è Scotia egressum monasterium Rathmelfigi. Virduni ergò eum coli indicat. Colitur ibidem hodie S. Magdalenus, ejusdem civitatis episcopus; ac huic nihil fuit cum Scottis commune. Pervolvit quoque totum Calendarium, Breviario Virdunensis ecclesiae, anno 1525 Parisis excuso, prefatum, neque ullam Malcallini, ceteri martyrologis pariter ignoti, memoriam inveni. Sed in Missis propriis Sanctorum patronorum ac tuelariis Francie & Hibernia, anno 1734 editis Parisiis, ad diem vi Octobris ponitur Missa in festo Sancti Macalini, episcopi & confessoris, ecclesiae & dioecesis Clochorensis, (in Hibernia) patroni generalis; qui videtur is ipse esse, pro quo Camerarium, nescio qua ratione, lectorem ad Virdunenses tabulas remisit, quemque exigua nominis mutatione Malcallinum appellavit. Vide igitur dicenda ad vi Octobris.

Ostia reginæ, virginis & martyris in Anglia meminit Florarum nostrum Ms. Sanctorum, sed ejus gesta apud nos in Pretermis ad 3 Junii, rursumque ad 4 ejusdem mensis ex aliis Martyrologiis dilata sunt in diem viii Octobris. Hierotheus plerisque sacris Gracorum Fastis, & ex his Romano etiam hodierno ad hunc diem inscribitur. Verum Hierotheus pro Sancto dumtaxat filius à multis eruditus hoc fundamento habetur, quod nec in Romano Parvo, nec in ulla aliis Martyrologiis classicus memoretur, omnisque, qua de illo exstat, memoria ex so-lis, Dionysio Areopagita perperam, ut aiunt, adscriptis, Operibus primitus orta sit. Id adeo, quod de Hierotheo statuendum est, praesertim pendet ab eo, quod de hisce Operibus ferendum est, judicio, ac proin de Hierotheo, si forte hic Sanctis accensus sit, commodius agetur ad diem, quo illud in Dionysio Areopagita latrui sumus, ix Octobris.

S. Lisbium, velut à S. Dionysio, primo Parisiorum episcopo, baptizatum, ejusdemque ecclesia protomartyrem Andreas Saussayum in Martyrologio Gallico hoc die cum insigni elogio celebrat. Verum cum Lisbius ille, saltem eo nomine, ceteris martyrologis, Gallis aquè ac exteris, planè ignotus sit, verisimile est, ipsum in quibusdam exiguae aut etiam nullius fidei Aliis S. Dionysii à Saussayo lectum & in Martyrologium relatum fuisse. Fortè tamen erit de eodem loquendi locus die, quo de utroque S. Dionysio agemus ix Octobris.

SS. Amelii & Amici natalis hodie legitur apud

Sanssayum in Martyrologio Gallico. Gemininam eorum Vitam Ms. habemus, qua examinari poterit ad diem, quo illi apud alios annuntiantur

xii Octobris.

Edwini, Northumbria regis, cum titulo Sancti ac Martyris, passionem ad hunc diem memorat Joannes Wilsonus in Martyrologio suo Anglicano. Contigit cedes ejus, & alibi annuntiatur die, quo, si de cultu confiterit, ejus gesta dari poterunt

xii Octobris.

Ethelburga, alias Edelburga & Tate dicta, regina Northumbriae, ac post regis Edwini, mariti illius, cedem velata vidua in monasterio Lyning in Cantia, in Opere nostro inter Pretermisos memorata jam fuit ad dies 7 & 8 Septembris, atque hinc ad 4 Octobris remissa, ut, si de cultu ipsius constitisset, daretur hodie cum Edwino coniuge suo. Vide ergo mox dicta hic in Edwino, dicendaque ad

xii Octobris.

Theodoræ martyris, quæ ab Hunnis pro Christo trucidata sit, memoriam cum apposito Sancto titulo in Gynaceo reposuit Arturus, in Annotatis laudans Meyerum in Annalibus Flandria, & Malbrancum tom. i de Morinis, lib. 2, cap. 27 & 30, sub annum Christi 451, qui, uti & Arturus ex Meyerio, ut inquiunt, de ea hac recitant: Stephanus comes, vir ingenio excellenti, in Sanctologio suo, Flandebertum à barbaris cum Theodora uxore mactatum, relatumque memorat in Superos; quæ res eo videtur probabilior, quod sacra Ambianorum ecclesia divi cuiusdam Flandeberti celebrare dicitur memoriam; famaque tradit, olim inferiores partes sub ditione fuisse Ambianorum. Hac illi; at ego volv & revolv Kalendaria tribus editionibus Breviariorum ecclesie Ambianensis, annorum scilicet 1550, 1554, atque alterius capite & calce mutili, nec ullam Flandeberti ejusve conjugis Theodoræ mentionem reperi. Par est silentium in Breviariis Morinorum, quibus Flandebertum à Francis praefectum fuisse, quidam volunt. Apud Antonium Sanderum in Hagiologio Flandria, non ad hunc diem, sed ad 22 bujus mensis Octobris de eadem sic legitur: Theodora martyr. In Indice Sanctorum Flandriae Ms. Dionysii Harduini conjux dicitur Flandberti, Flandrorum reguli, & in societate undecim millium Ursulana cæsa. Incerta igitur de Theodora hac sunt omnia: si quis tamen ejusdem cultum legitimum nos edocere voluerit, de illa agi poterit ad

xxii Octobris.

Helena virgo Ordinis S. Dominici apud monasterium S. Catharina de Vesprino in Hungaria annuntiatur hodie ab Arturo in Gynaceo, velut Beata & dono orationis, prophetiarum & miraculorum insignis. De eadem etiam agit Seraphinus Razzius in Vitis Sanctorum & Beatorum ejusdem Ordinis: verum de cultu illius non constat nobis, quem si edocti fuerimus, locus ei erit in Opere nostro ad diem, quo eamdem memorant Dominicus de Heere in Anno sancto Dominicano Flandricè editio, & Fridericus Steil in Spirituali Horto ejusdem Ordinis, Germanice excuso

ix Novembris.

Acepimus, Leonis & Isidori, tamquam martyrum, absque loco tamen, tempore & genere martyrii, hodie fit mentio in Synaxario Graco Ms. incerti auctoris, in Menais MSS. Mediolanensis bibliotheca Ambrosiana & Florenti-

nis

A nis bibliotheca PP. Dominicanorum conventus
S. Marci. Menea Grecorum excusa ad 7
Decembri memorant Isidorum & Acepstam,
tamquam martyres igne pro Christi confessione
combustos, quibus in hoc certamine adjunctum
fuisse terium, cuius nomen non exprimunt,
liquet ex adjectis ibidem de more verisculis. Hinc

verisimile appetit, tres hos martyres diversos non
esse ab Acepstam, Leone & Isidoro, quos ho-
die incerti auctoris Synaxarium & Menea su-
prà landata annuntiant. Quapropter ut hi
proprio suo loco, si Sancti foris accensem-
di sint, in Opere nostro consignentur, dari
poterunt ad dictum dsem vii Decembri.

D

DE SS. CRISPO ET CAIO

C O R I N T H I .

C.B.

S Y L L O G E .

Sanctorum memoria in Martyrologiis classicis; unde hæc hausta
sit, & an Caius noster à Caio Macedone, de quo in Apo-

stolorum Actis capite decimo nono, & Caio, ad quem

B Joannes Apostolus tertiam tuam scripsit episto-
lam, sit diversus.

E

SECULO I
MEDIA SUI
PARTE E-
LAPSO.
Sandi, quo-
rum memo-
ria. Marty-
rologii Clas-
siis hodie in-
scripta.

Omani parvi auctor Crispum & Caium hodie ita memorat: Apud Corinthum Crispi & Caii. Prima hac est omniumque antiquior Sanctorum nostrorum in Martyrologiis memoria. Hanc deinde nonnihil immutatam alii nonnulli, qui serius floruerunt, martyrologi Classici in Fastis sacros à se concinnatos translulerè. Omnium antiquior est Ado. Hic in suo quidem, quem Martyrologio à se concinnato prefixit, de SS. Apostolorum & reliquorum, qui discipuli aut vicini successoresque ipsorum Apostolorum fuerunt, festivitatibus libello Sanctos hodie his verbis annuntiat: Natalis SS. Crispi & Caii, quos apud Corinthios beatus Apostolus se dicit baptizâss. Cujus Caii meminit idem Apostolus ad Romanos, "Salutat vos Caius hospes meus, & unius, versæ ecclesiæ.", Cujus & beatus Joannes, scribens ei epistolam, meminit, "Senior Caio charissimo, quem ego diligo in veritate: in ipso verò, quod contexuit, Martyrologio istis: Apud Corinthum natalis sanctorum Crispi & Caii, quorum meminit B. Apostolus Paulus Corinthi scribens. Hanc posteriorem Adonis annuntiationem Uſuardus plenè & ad verbum, Notkerus ferè descripsit. Nec tantum jam memorati martyrologi classici, verum etiam plures recentiores SS. Crispi & Caii hodie meminere. Singulorum verba, quod nihil, non aliunde nouum, doceant, huc transcribenda non sunt; Romani tamen hodierni annuntiationem, qua cum Adoniana ultimè huc jam transcripta annuntiatione ad verbum ferè consonat, nolim omittere.

3 Scriptura
sacra primi-
tus est haun-
ta,

2 Sic habet: Corinthi natalis sanctorum Crispi & Caii, quorum meminit sanctus Paulus Apostolus ad Corinthios scribens. Porro hac Sanctorum, qua tum in antiquioribus, tum in recentioribus martyrologorum Fastis sacris hodie celebratur, memoria è purissimo ipsiusmet sacre Scriptura fonte primitus est hausta. Ita Ado, aliquis hunc secuti hagiologi unanimi consensu omnes censuere. Fas est hos colligere ex addita-

mento, quod omnes & singuli de facta à Paulo Apostolo, ad Corinthios scribente, Sanctorum mentione Romani parvi annuntiationi supra huc transcripte adjecserunt. Et verò S. Paulus Apostolus, quemadmodum ipse in prima sua ad Corinthios epistola, cap. i docet, Crispum & Caium, & quidem suis manibus, quod Apostolus, nuptie baptizandi onus, quo Euangelii annuntiationi unicè vacaret, aliis relinques, rarius faciebat, Corinthi baptizavit. Quapropter, cum hodie Sancti nostri apud Corinthum se Corinthi unà annuntientur, à Crispo & Caio, quorum Paulus in prima sua ad Corinthios epistola meminit, indubie diversi non sunt, ac proinceorum, quam Fasti sacri jam laudati hodie celebrant, memoria è Scriptura sacra primitus est hausta. Nec hoc tantum circa Sanctorum in Martyrologiis memoriam seu annuntiationem existimo, verum etiam hanc illos idcirco conjungi, seu unum eundemque hodiernum diem natali suo in Ecclesia habere consecratum, quod prefatā primā ad Corinthios epistolā ambo ab Apostolo Corinthi baptizati dicantur. Ea sedet sententia, quod alia, qua sit sat probabilis, conjunctionis ratio non occurrat. Neque enim mihi verisimile appetit, unum eundemque hodiernum diem Sanctorum memoria in Martyrologiis idcirco assignari solemnum, quod ambo hodie felici suo è vivis excessu celo primum nati fuerint.

F

3 Nec est, cur id mirum cuiquam appareat. Sancti enim sepe etiam aliis diebus, quam quibus vitæ funèbri sunt, Fastis sacris reperiuntur inscripti, estque præ veterum monumentorum scriptorumque

non ante an-
num æra
Christianæ, &
excessere è
vivis.

Sancti nostri è vivis excesserint. Porro ob quam causam dies, ob eamdem etiam annus, quo Sancti obierint, in obscuro est, nec quidquam sat solidi occurrit, ut illum utcunque definiam. Attamen seculum primum media sui parte clapsum supra in margine idcirco adscripti, quod saltē Sanctos citius non obiisse, certum sit atque indubitatum, nisi nunc breviter ostendo. Pan-

litz

A *In Apostolus, prout inter plerosque eruditos convenit, anno æra Christianæ quinquagesimo secundo ad finem jam inclinante Euangelii predicationis ergo Corinthum primò advenit, ibique, ut Lucas Actorum 18, v. xi testatur, sesquianno est moratus. Quapropter, cum intra illud octodecim mensium spatum, uti ex Epistola ad Corinthios cap. 1 liquet, lustralibus Baptismi undis Crispum & Caium tinxerit, consequens est, ut hi ante primum æra Christianæ seculum media sui parte praterlapsum vitam hanc mortalem cum immortali non commutarent.*

*Quid de Cri-
spo comme-
moratim in-
veniatur
prater.*

4 Porro cum ex dictis Crispus & Caius intra sesquiannum, quo Paulus Corinti, postquam eò primum sub anni 52 suum advenisset, commoratus est, baptismate initiati fuerint, dubium non est, quin hoc vel ipso anno 52 vel altero è binis sequentibus evenerit. Atque ita, quæ tam de Crispone quam de Caio generatim commemo- randa reperi, in medium jam adduxi. Ad ea, que tum ad unum, tum ad alterum Sanctum nomi- nationem pertinent, nunc progredior. Crispus noster, seu is, qui Epistolâ primâ ad Corinthios, cap. 1 à Paulo Apostolo baptizatus fuisse declaratur, ex unanimi eruditorum, quod sciam, omnium opinione distinctus non est à Crispone archisynagogo, cuius in Actis Apostolorum cap. 18, quo de rebus a Paulo Corinti gestis præcipue tractatur, honori- ficia habetur mentio his verbis: Crispus autem ar- chisynagogus credidit Domino cum omni domo sua, & multi Corinthiorum audientes cre- debant, & baptizabantur. Porro Crispus ali- quis, qui Eginensis in mari Ageo & sinu Sa- ronico insulae creatus fuerit ab Apostolis episco- pus, Constitutionum Apostolicarum lib. 7, cap. 46 memoratur, putantque nonnulli, Crispum il- lum à nostro non esse diversum. Atque id qui- dem vero apparet non absimile; attamen cum certum non sit, episcopi nomen Crispone nostro non adscripsi; quod facturus etiam non fuisset, utut Crispus noster fuisse Eginensis episcopus, in pra- fatis Constitutionibus disertè affereretur. Quamvis enim he summâ poleant antiquitatis prærogati- vâ, ab Apostolis tamen, uti nonnullis olim fuit creditum, Clementi I, summo Pontifici, dictata non fuere, nevoque non uno, quo earum non parum infirmatur fides, reperiuntur infelice, ut adeò, etiam si Eginensem Crispis episcopatum ex- pressè traderent, hunc tamen propterea certum hand facerent.

*Caius vero-
millimè cum
Caio, Pauli
hospite,*

5 Ceterum alia non sunt, quæ de Crispone me- moriae prodat antiquitas. Quod jam ad Caium pertinet, hic à Caio, cuius Apostolus Paulus in sua ad Romanos Epistola, cap. 16, v. 23 me- minit his verbis, Salutat vos Caius hospes meus & universæ ecclesia, verofimillimè diversus non est. Etenim Caius noster, utut forte alibi quam Corinti natus, domo saltem seu habitatione ex- stitit Corintius. Intelligitur id ex hisce, quæ Episto- la primâ ad Corinthios, cap. 1, v. 14 de Crispone & Caio habentur, verbis: Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum & Caium. Jam verò Pauli ad Romanos Epis- tola, uti ex infra dicendis fas erit colligere, diu post baptismum, Caio à Paulo collatum, fuit conscripta, ac proi, cum Apostolus tunc, cum dielam ad Romanos Epistolam scriberet, ex una- nimi omnium consensu Corinti exstiterit, à Caio, quem in illa hospitem suum nominat, seu apud quem tunc Corinti hospitatus est, Caius noster verofimillimè non fuerit diversus. Adhuc eruditii

seculi hujs & præteriti, qui rem illam tracta- runt, unanimi consensu omnes Caium nostrum seu eum, quem ex dictis una cum Crispone Apostolus Corinti baptizavit, cum Caio Pauli ho- spite faciunt eundem. Quapropter, cum argu- mentum veritatis sit aliquid omnibus videri, verofimillimum sanè est, Caium nostrum à Caio, qui Apostolum Corinti hospitio exceptis, non esse distinctum.

6 Quod cum ita sit, quæcumque de Caio, qui à Chri-
Pauli hospite, litteris consignata inveniuntur, domo hic lan-
Caio nostro verofimillimè competunt; ac proin,
qua ex his notatu digna visa sunt, hoc tubes
transcribere. S. Chrysostomus Homiliâ in Episo-
lam ad Romanos trigesimâ secundâ in hunc su-
prâ buc jam transcriptum Pauli textum, Sa-
lutat vos Caius, hospes meus &c, de Caio
Pauli hospite, atque adeò verofimillimè de Caio
nostro ita scribit: Viden, quantam illi coronam
nexuit, tantam hospitalitatem testificans, &
universam ecclesiam in ejus domo congregans? Hospitem enim hic vocat eum, qui hospites
excipit. Cum autem audis, illum Pauli hospi-
tem fuisse, non illum hospitalitatis tantum
causa lauda, sed etiam vita probitatis. Non
enim apud illum diversatus esset, nisi ille vir-
tute sua dignus fuisset. Qui enim multa Christi
præcepta etiam transscendere curabat, non
hanc prætergressus esset legem, quâ jubebatur
hospires explorari *, & apud dignos diversari.
Ita Caium Pauli hospitem, atque adeò ex dictis
verofimillimè Caium nostrum laudat Chrysosto-
mus, innuens scilicet, illum non tantum liberali-
tate, verùm etiam charitate, ceterarumque vir-
tutum studio fuisse eximium; adhuc domum suam
Apostolo, ut in ea ad sacras Synaxes Christianos
Corinti degentes congregaret, in usum prebuisse.
Porro Ambrosius, Syrus & Greca, modica sa-
ela in Pauli textu proximè buc transcripto ma-
nitione, legunt: Salutat vos Caius hospes meus
& universæ ecclesiæ. Hinc Beda; qui lectionem
huic similem habuit pœ oculis, tertiam expla-
nans Joannis Apostoli Epistolam, de Caio, Pauli
hospite, quem ex dicendis cum Caio nostro eum-
dem facit, hisce verbis, quæ cum nonnullis aliis
infra iterum buc transcribenda erunt, ita me-
morat: Quia enim hospes, & qui suscipit &
suscepitur, appellari consuevit, erat hospes u-
niversæ Ecclesiæ, quia omnes, qui ad se venie-
bant, & prædicatores videlicet & auditores ver-
bi, benignè suscipiebat.

7 Origenes in tertium decimum Epistole ad Romanos caput ferè preiverat Bede. Ibidem enim hisce Pauli verbis, Salutat vos Caius ho-
spes meus & universæ Ecclesiæ, mox sub-
dit; Hic est Caius, de quo alibi (Paulus Apo-
stolus 1 ad Corinth. 1) dicit: "Gratias ago Deo
, meo, quia neminem vestrum baptizavi, nisi
, Crispum & Caium., Videtur ergo indicare
de eo, (Caio scilicet, quem Paulus baptizavit)
quod vir fuerit hospitalis, qui non solum Paulum ac singulos quosque diversantes Corinti
hospitio reciperet, sed Ecclesiæ universæ in
domo sua conventiculum ipse præbuerit. Hec
Origenes, mox etiam de Caio nostro, seu de
Caio per Paulum baptizato, quem cum Caio
Pauli hospite (considera verba ejus, buc jam tran-
scripta) apertissimè eundem facit, hec addens:
Fertur sanè traditione majorum, quod hic Caius
episcopus fuerit Thessalonicensis ecclesiæ. Vi-
ginit ergo Origenis etate traditio, quâ Caius ba-
ptizatus

* explorare

F

AUCTORE
C. B.

ptizatus ab Apostolo, seu hujus hospes, fuisse ferebatur Thessalonicensis episcopus. Origenes tertio anno, utrè Christiana seculo floruit, nec serius quam anno 253 excessit è vivis. Nam verò, si Caius reipsa unquam fuit Thessalonicensis episcopus, ad dignitatem illam ante seculum primum media sui parte jam preterlapsus, utpote ex dictis anno 52 aut altero è binis seqq. primum baptizatus, certissimè promotus non fuit, ac proin traditio, quâ Caius fuisse Thessalonicensis episcopus, Origenis atate ferebatur, circa rem, vix sesquicentilo transcriptam, versabatur. Unde sanè Thessalonicensis Caii episcopatus mihi veroissimilis evadit; certus tamen idcirco non appetet, quod traditio, memorata ab Origene, utut rei sat vicina, popularis dumtaxat fuerit; hac autem à vero sapè deprehendatur devia. Atque hinc est, cur etiam Caio episcopi titulum non adscriperim.

unus idemque est: contrà autem à Caio Macedone.

B

8 Porrò cùm, ut jam dixi, Origenes verbis num. precedenti hic transcriptis Caium nostrum cum Caio Pauli hospite faciat eundem, Origenique Beda, ut ex verbis ejus num. xi hic transcriptis facile colliges, hac in re etiam consentiat, confirmatur hinc quoque nostra opinio, quâ Caium nostrum à Caio, Pauli hospite, statuimus non esse diversum. Itaque non tantum ex jam supra dictis, verum etiam parim hinc est sanè, uti jam antea asserti, admodum veroissime, Caium nostrum à Caio Pauli hospite non esse distinctum. Verum an Caius noster à Caio Macedone, qui cum Paulo Ephesum profectus est, ibique cum Aristacho, ut Allorum cap. 19 narratur, in seditione, à Demetrio argentario seu aurifabro contra Apostolum anno circiter, ut communiter statuitur, 57 mota, periclitatus est, distingui quoque non debet? Tilmontius tom. I Monumentorum, Annotatione in Paulum vigesima nona nullam esse distinctionis rationem affirmit. Bailletus, aliquis nonnulli Caium nostrum cùm Caio, qui Ephesi periclitatus est, indubitanter faciunt eundem, ideoque Caium nostrum, qui ex dictis domo cerie erat Corinthius, Corintho cum Paulo, relictis, quibus ibidem vacabat, negotiis, in Asiam anno 54 discessisse, asseverant. Verum Caius noster Paulum Apostolum, cùm hic anno 54 Corintho in Asiam discessit, veroissimilè secutus non est. Rem sic probo: Paulus circa annum 57, ut fert communis eruditorum opinio, primam suam scriptit ad Corinthios Epistolam; ad Romanos autem, priusquam hanc ad Corinthios dedit, ex ipsiusmet Tilmontii aliorumque eruditorum omnium consensu non scriptit. Fuerit adeò Pauli ad Romanos Epistola vel anno 58, ut vult Tilmontius, vel certè non ante annum 57, conscripta.

ut huc probatur.

9 Porrò in hac Apostolus, quam, cùm Corinthi sterum versaretur, ex unanimi pariter eruditorum opinione exaravit, hunc supra plus semel adhuc recitatum textum suppeditat: Salutat vos Caius hospes meus & universa Ecclesia, vel, ut Greca legunt, & universæ Ecclesiæ; hisce autem verbis, uti jam supra dictum est, clare innuitur, Paulum Apostolum tunc, cùm Corinthi ad Romanos scriberet, apud Caium fuisse hospitatum, ut adeò hic, caius etiam domus oratorii seu ecclesiæ Christianis loco fuerit, Corinthi tunc adhuc habuit, ac proin, ut Paulum Corintho in Asiam, editibus negotiisque relictis, anno 54 secutus veroissimilè non fuerit. Nam verò, cùm equidem

Caius Macedo, utpote anno circiter, ut communiter putatur, 57 Ephesi cum Paulo in seditione periclitatus, in Asiam Apostolum fuerit secundus, est sanè, cur is, contrà ac Tilmontius ex dictis autem, à Caio Pauli hospite seu Caio per Paulum baptizato ac proin nostro distinctus esse, pronuntietur. Ut porrò Caium nostrum à Caio Macedone veroissimilè esse diversum, clariss adhuc pareat, rem etiam sic probo: Caius, qui Allorum cap. 19 memoratur, & Caius, cuius Allorum cap. 20 sit mensio, unus est atque idem. Utrobique enim cum Aristacho inter Apostoli comites computatur; nec obstat, quod cap. 19 Macedo; cap. autem 20 Derbeus nuncupatur. Etenim ipso capite Allorum vigesimo, quo Caius Derbei Lucas meminit, simul etiam innuit, hunc fuisse Thessalonensem, ac proin, cùm Thessalonica in Macedonia sita sit, etiam Macedonem. Aut quidem Annotatione suprà laudata Tilmontius, eo ipso loco, quo Allorum 19, Caium Derbeum fuisse Thessalonensem, innuit arbitramur, innuit etiam videri, Timotheum fuisse Thessalonensem, nec propterea tamen à Luca Thessalonensem dici Timotheum, admitti à Chrysostomo.

10 Verum, salvâ, quam debemus, Chrysostomo reverentiâ, Lucas tam Timotheum quam Caium Derbeum seu Derbium, fuisse Thessalonensem, clare indicat, uti verba ejus considerantur fieri perspicuum. En illa: Comitatus est autem eum (Paulum Apostolum) Sopater Pyrrhi Bereensis, Thessalonicum verò Aristarchus & Secundus & Caius Derbeus & Timotheus; Asiani verò Tychicus & Trophimus. Atque ita quidem, cùm hic Lucas Caium, quem Derbeum appellat, fuisse Thessalonensem indicet, necesse est, ut is alia nomine Derbens, alio Thessalonensis fuerit. Hinc adeò origine quidem seu nativitate Derbens seu à Derbeni Asia civitate oriundus; domo verò Thessalonensis, aut contrà existent. Utrumlibet statuat, cùm equidem ex dictis Caius Derbeus secundum Lucam cap. Allorum 20 Thessalonensis ac proin Macedo fuerit, confirmatur vel hinc nostra opinio, quâ Cainus, qui Allorum 19 à Luca Macedo vocatur, eundem esse arbitramur cum Caio, qui ab eodem Luca Allorum 20 Derbeus appellatur. Jam verò, cùm ex communis eruditorum omnium consensu Caius noster seu Caius Pauli hospes à Caio Derbeo sit distinctus, necesse est, ut & distinctus sit à Caio Macedone, seu à Caio, qui Allorum 19 Macedo vocatur.

D

est diversus &

E

quod etiam fortè obtinet circa Caium, ad quem Joannes Apostolus scripsit.

F

11 Restat, ut, an Caius noster à Caio, ad quem Joannes tertiam suam scriptit Epistolam, pariter sit distinctus, nunc inquiram. Beata in tertiam Joannis Epistolam, recitato hoc hujus versu, Senior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate, ita scribit: Qui vel qualis fuerit iste Gaius, in processu Epistolæ monstratur. Quia videlicet & fidem Christi, quam perceperat, bonis accumulabat actibus, & si ipse ad prædicandum verbum minimè sufficiebat, eos tamen, qui prædicarent, de facultatibus suis, sustentare gaudebat. Hunc autem esse Caium arbitramur, cuius in Epistola ad Romanos Paulus meminit dicens: "Salutat vos Gaius ho-,, spes meus & ecclesiæ totius.. Quia enim ho-,, spes & qui suscipit & suscipitur, appellari con- siveit, erat hospes universæ Ecclesiæ, quia omnes, qui ad se veniebant, & prædicatores videlicet & auditores verbi, benignè suscipie- bat;

Abat; sicut & hujus Epistolæ sequentia manifestè declarant. Unde & Joannes eum in veritate diligit, hoc est, non temporalium gratiâ commodorum, sed solo perennium bonorum, quæ eum diligere videt, intuitu. Fuisse autem Gaius Corinthis videtur: ex eo, quod Paulus in illa moratus civitate, Epistolam scriptit ad Romanos, quos & ex ejus nomine salutat. Sed & in Epistola ad Corinthios Gaii quasi civis Corinthi meminit, dicens, "Gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Christum & Caium: ne quis dicat, quod in no-

, mine meo baptizati estis." Ita hattenus Beda Caium nostrum, seu Caium, à Paulo Corinthi baptizatum, aperte, ut considerari patebit, cum Caio, ad quem Joannes tertiam suam scripsit Epistolam, faciens eumdem. Tillemontius contrà in sua Annotatione 29 suprà laudata Caium nostrum à Caio, ad quem Joannes scripsit, putat esse diversum. Verum, cum pro opinione sua rationem convincentem non afferat, forte quidem, nescio tamen an verosimilius, à vero deviat Beda opinio, cui tamen Ado verbis num. i recitatis aliisque plures adharent.

AUCTORE
C. B.

DE SS. LUCIO ET CHÆREMONE ET ALIIS ANONYMIS

ALEXANDRIÆ AUT FORTE ALIBI IN ÆGYPTO.

B

S Y L L O G E.

F
C. B.

MEDIO SE-
CULO III
ELAPSO.
Lucius &
Chæremon,
qui hodie
cum aliis Fa-
ustis sacris in-
scribuntur,

Menologium Sirletianum hodie Faustum, Gaium, Eusebium & Chæremonem ita celebrat: Natalis sanctorum martyrum Fausti, Gaii, Eusebii & Chæremonis diaconorum. Hi fuerunt anticipuli Magni Dionysii, & diaconi Domini nostri Jesu Christi, & Gaius quidem & Faustus cum magistro exiles facti, & multa tormenta perpessi, martyrii finem acceperunt: Eusebius & Chæremon post magistri exilium Sanctos, qui erant in carceribus, visitantes, & martyrum reliquias sepelientes, usque ad Decii tempora pervenerunt, multas perferentes tentationes propter Christi confessionem, cujus causâ detenti obruncati sunt. Menologio Sirletiano ad verbum ferè consonant Græcorum Menea excusa; quamvis autem Menologium Basilianum & ab his & à Sirletiano in elogii, quo Sanctos exornat, adjunctis nonnihil discrepet, eosdem tam etiam hodie annuntiat. Idem etiam faciunt nonnulli Latinorum Fasti sacri, hosque inter ipsummet Martyrologium Romanum biderunt.

C
*ex Eusebio
primitus de-
prompti sunt.*

2 Hoc porrò, quod Sanctis, è Menologio Sirletiano acceptis, frequenter est auctum, hodie sequentem, ex Sirletiano verosimillimè etiam de promptiam, cui tamen Lucius, in Sirletiano non expressus, adjicitur, annuntiationem suppeditat: Alexandriæ sanctorum presbyterorum & diaconorum Caii, Fausti, Eusebii, Chæremonis, Lucii & sociorum: ex quibus alii in persecutione Valeriani martyres facti, alii martyribus servientes mercedem martyrum receperunt. Sancti, in Fastis sacris, quos jam recensui, produti si sunt, qui ab Eusebio lib. 6, cap. 40, & lib. 7, cap. xi memorantur, quique cum Dionysio, Alexandrino episcopo, mota Alexandriæ & in Ægypto adversus Christianos persecutione, plurima fuere perpessi. Liquet id tum ex eo, quod in encorio, quod è Menologio Sirletiano num. i jam datum est, Magni Dionysii dicantur fuisse discipuli; tum ex eo, quod homonymi sint iis, quos in persecutionum arumnis S. Dionysio, Alexandrino episcopo, socios comitesve existisse, locis proxime citatis refert Eusebius.

Ostobris Tomus II.

At verò, quamvis Sancti illi, uti ex iam dictis rechè collegaris, ex probato Eusebii fonte fuerint verosimillimè primiū de prompti, de omnibus tamen & singulis hic agendum non est. Etenim de Eusebio quidem ad III Julii; de Caio verò sive Gaio & Fausto ad diem precedentem jam actum est.

3 Hinc porrò jam restat, ut de solis hic tractem Lucio & Chæremone; quod enim pertinet ad Socios anonymos, qui Sanctis, nominatim expressis, in data Martyrologii Romani annuntiatione adjunguntur, cum in obscurò sit, quinam ex illis nullam alibi in Martyrologiis annuntientur, hodieque proinde dari possent, nihil de iisdem nominatim edicam, Dionysio Alexandrino, illos existisse in persecutionum arumnis socios, ex Eusebii afferere contentus. Itaque missis illis Sanctis, qui in Romano linquuntur anonymi, que de Lucio & Chæremone dicenda sunt, expedio. Chæremon, anno 257 excitata in Christianos à Valeriano persecutione, Dionysium, Alexandrinum episcopum, ad Æmilianum Augustalem prefectum, ad quem hic arcessitus fuerat, comitatus est, fidemque coram prefecto intrepide confessus, cum Dionysio in exsilium est pulsus. Docet id apud Eusebium lib. 7, cap. xi ipsem Dionysius in sua adversus Germanum epistola, quam propterea studiosus lector potest consulere. Porro Chæremon, antequam in Valeriani persecutione Christum coram Æmiliano confiteretur, jam ante in Deciana persecutione in præsentissimis periculis fere intrepidum, genuinaque charitate erga proximum incensum probârat. Docet id iterum apud Eusebium ipsem Dionysius Alexandrinus in sua, quam, Deciana persecutione durante, ad Dominum & Didymum conscriptis, epistola.

4 Verba, quod, quæ ad Lucium pertinent, simul doceant, buc describo. Sic habent: In urbe (Alexandrina scilicet) occultârunt se, ut fratres clanculò invitant, presbyteri quidem, Maximus, Diocorus, Demetrius & Lucius.... Diaconi verò post illos, qui morbo consumpti sunt, superstites, Faustus, Eusebius, Chæremon. Porro, cum hinc jam, Chæremonem quidem ad Valeriani usque persecutionem; Lucium verò

*quedam de
Chæremone
ex Eusebii*

E

*uti etiam de
Lucio. Nean-
ter ante an-
num 250
obit.*

T t

verò

AUCTORE

C. B.

verò usque ad Decii item persecutionem in vivis fuisse superstitem, palam fiat; Decii autem persecutio anno 250; Valeriani verò anno 257 initium ceperit, consequens est, ut Lucius & Chæremone ante annum 250 vitâ funèbri non sint, hincque est, cur suprà in margine medium seculum tertium elapsum adscripserim. Verum, inquit, an tempus, quo Sancti mortales banc viam cum immortali commutârint, propius determinari non potest? Inuit quidem elogium, ex Sirletiano Menologio suprà recitatum, Chæremonem in Deciana persecutione consummâsse martyrium. Verum cùm ex dictis Chæremon usque ad Valeriani persecutionem in vivis fuerit superstes, certissime id à vero alienum est. Quod verò ad Lucium pertinet, illius mentionem non facit Sirletianum, nihilque uspiam occurrit, ut annum ejus emortualem determinem.
 § Nec melius definiri potest, quo loco, & quo mortis genere, violentone an naturali, Sancti

diem extremum clauserint. Romanum quidem hodiernum illos Alexandriae confinat; verum, cùm nullum fundamentum sit solidum, ut Alexandria ponantur defuncti, uspiam invenerim, malo illos Alexandria vel alibi in Egypto, quam in definita Alexandrina urbe credere defunctorum. Quod jam pertinet ad genus mortis, quo diem extremum clauserint, de Lucio plane id in obscuro est; quod verò ad Chæremonem attinet, ait quidem Sirletianum, cui Menæ excusa consonant, illum capite minutum expirasse; verum cùm simul afferat, Eusebium, qui tamen, ut ex dictis de eo ad IIII Julii facile intelliges, in pace Lnodicea creatus episcopus quieterit, eodem supplicii genere migrasse ad Domum, nullam omnino hic fidem meretur. Itaque tam genus mortis, quo Sancti vitâ funèbri sint, quam annus determinatus, quo obierint, in obscuro est, nihilque de illis certò sciens, prater ea, quæ ex Eusebio suprà produximus.

DE SS. TYRSO ET SOCIIS, ITEM DE SS. BONIFACIO ET SOCIIS, MM. FORTE THEBÆIS

APUD TREVIROS.

J. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I Martyrum Trevirensium brevis historia, eorumque tum apud martyrologos, tum apud veteres mentio.

SUB DIO-
CLETIANO
ET MAXI-
MIANO.
Martyrum
Trevirensi-
um, qua-
rum brevis
bistoria texi-
tur,

C

Pere premium facturum me ratus sum, si brevem saltem Martyrum Trevirensium historiam statim à principio Commentarii texerem, prinsquam de ceteris ad illam spectantibus agerem, quò letitor rudi saltem illius esset cognitione imbutus, & ad ea, que in decursu tractabuntur, percipienda dijudicandaque instruētior. Sic itaque habet: Si perulgata plurimorum scriptis de sanctis Martyribus Trevirensibus opinione standum est, Maximianus Herculius, infensus, si quis aliis, Christianorum hostis, deleta prope Aganum magnam partem legione Thebaea, sparsas alibi ejus reliquias non minori saevicie persecutus est. SS. Victor & Ursus Soloduri in Helvetia, SS. Solaster, Adventor & Octavius Taurini, alii aliis, Gallia presertim Cisalpina, locis profide occubuisse perhibentur. Sed neque Belgica & tanta Christiana fortitudinis spectaculo caruit: S. Geronem Colonia Agrippina, SS. Cassium & Florentium Bonna, S. Victorem Xanthus martyrio coronatos videntur. Treviris quoque non modò in hospites Thebae legionis Milites, sed & cuiusvis conditionis & ordinis cives saevitum triduo est, atrocia Maximiani iussa exsequente Ricilio Varo. Et primo quidem die SS. Tyrsus & Secundus, Thebei duces, cum suis in Campo Martio, hand procul à S. Paulini in Trevirensi suburbio ecclesia; uti & S. Bonifacius, alter Thebaeorum militum dux, cum suis hand procul monasterio, S. Mariæ ad Martyres nuncupato, vitam posuere: postero Palmatius civitatis consul, Ma-

xentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander, Soter, senatoris ordinis viri, Hormisda, Papirius, Constans, Jovianus: tertio denique promissa cujusvis etatis & sexus multitudo. SS. Tyrsi, Palmatii & Sociorum exuvias collegisse & sub finem seculi quarti in ecclesiam, modo S. Paulino sacram, intulisse volunt S. Felicem Trevirensim episcopum; sed altam paulatim earum Trevirensibus oblivionem obrepisse, ex quo Normanni anno 882 sacra profanaque omnia apud illos sus deque verterunt, dum tandem sub annum 1071 rursum in lucem fratre protracta. Ita ferè habet Trevirensium traditio.

2 Porrò recentiores Trevirensis ecclesia Fasti Calendaria Martyres hos, si S. Bonifacium & Socios demas, in tres classes diesque distinguunt ad hunc ferè modum: iv Octobris, Treviris SS. Thyrsi ducis & Sociorum MM. Trevirensium; v, Treviris Palmatii consulis & Sociorum MM. Trevirensium; vi, Treviris, Commemoratio MM. innumerabilium Trevirensium. Dixi; Recentiores: varia quippe & antiqua illius ecclesia Calendaria part. i Prodromi Historia Trevirensis à pag. 373 illustrissimus Honthemi Myriophitanus episcopus & Trevirensis suffraganeus exhibet; quorum primum seculo x, alterum verò & tertium seculo xi in usu fuit: at nulla in his horum Martyrum mentio. Quartum, seculi xii, ad diem iv Octobris ita habet: Tyrso: Palmatii, nulla facta mentione reliquorum. Quintum denique, seculi xiii, omisso Tyrso, Palmatium ad diem v Octobris his verbis annuntiat: Palmatii cum Sociis

A Sociis suis : reliquos ad diem vi : MM. innumerabilium. Breviarium quoddam Ms. Rheni penes nos est, quod folius Palmatii ad diem v Octobris minimus : seculo xiv id adscribo, quod illi ad diem xvii Decembris recentiori manu adjecta legam, quae sequuntur : Anno Domini MCCCCXXVIII erant fulgura, choruscations & tonitrua in magna quantitate illa die de fero. Cumulatius Trevirenses Martires refert Breviarium Ms. aliud pagi, ut appareat, Fuschacensis in Treverensi diecesi & Luxemburgensi ducatu ; quod ad diem iv Octobris hac habet. Tarsi ducis & Sociorum MM. Trevirensium ; ad diem v : Palmatii & Sociorum MM. ; ad diem vi : MM. innumerabilium. Porro Trevirenses Martires hoc ordine primus disposuit Baldinus Trevirensis archiepiscopus, teste Honthemo in Historia cultus Sanctorum Trevirensium pag. 369 tom. supra laudati, quem anno 54 seculi xiv mortuum, in Annalibus Treviricis scribit. Haec tenus de Calendariis aut Breviariis ; martyrologos andiamus.

B *& Martyrologia*

3 Trevirenses Martires antiquiora Martyrologia non nōrunt, non Romanum parvum, non Bede, non Adonis, non Uuardi purum, aliaque, quae classica vocamus. Inter ea verò, quae recentiori aetate sunt nata, Florarium nostrum Ms., cui ultima manus adjeta fuit anno 1486, ita habet : Item Tarsi ducis & martyris & Sociorum ejus ex numero Thebaorum Martyrum sub Maximiano imperatore passorum anno salutis ccxc. Uuardina anni 1490 Lubeco-Colonensis editio Treviris innumerabiles Martires annuntiat ad diem vi apud Sollerium in Auctariis ad Uuardum, Tarsi verò & Bonifacii expresse meminit ad diem iv, adjunctaque priore loco recenset partim falsa, parvum ad Tyrsum ejusque Socios non pertinentia : falsa sunt, quae de S. Athanasio sexennio in puto latitante narrat : neque enim S. Athanasi Treviris existit fuisse adeò diuturnum, ex Theodoro ; nec adeò incommodum, ex Constantini Junioris ad Alexandrinos litteris ostendit Papebrochius tom. 1 Maii in Vita S. Athanasi cap. 10. Quae autem de puto apud S. Maximini monasterium Martyrum offibis replete narrat, ad S. Bonifacium potius ejusque Socios, quam ad S. Tyrsum, cuius in Pauliniana ade offi quievere, pertinere videntur. Grevenus ad diem iv Octobris : Apud Trevirim sanctorum Tarsi ducis ex legione Thebaorum, Bonifacii & aliorum multorum à Rictio varo urbis praefecto ob Christi fidem interemptorum. Dein ad diem v Palmatii ejusque Sociorum, ad diem verò vi promiscua multiitudinis, Treviris pro Christo occisa, mentionem facit. Grevenum Molanus imitatur : at apud Galefinum ad diem v Octobris hac tantum ex antiquis Trevirensis ecclesia tabulis legere est : Treviris SS. Martyrum Palmatii & Sociorum : qui Rictio vari præsidis superata immanitate, fortissimi Dei milites coronantur ; quibus tamen verbis è Martyrum Trevirensium numero Tyrsum excludere voluisse Galefinum, non opinor.

Santum res-
centio a me-
minerunt,

4 Similiter Tyrsum præterit Martyrologium vulgare Romanum : ad diem tamen v Octobris Palmatum cum Sociis ita recenset : Treviris SS. MM. Palmatii & Sociorum, qui in persecuzione Diocletiani sub Rictio varo præside martyrium subierunt ; citatque Molanum. & Sigerbertum Baronius in Notis, qui non modo Palmatii, sed & Tarsi aliorumque meminerunt. Quid quod nec Martires Trevirenses anonymos die tertio passos ad diem vi Octobris Martyrologium laudatum pretereat ? Ut adeò mirum vi Octobris Tomus II.

deri possit, nusquam Tarsi ejusque Sociorum expressam saltem mentionem in illo fieri ; maximè cum ad diem XII Decembris Maxentius, Constantius, Crescentius & Justinus, quibus Leandrum, Alexandrum & Sothorem ex Sigeberto Baronius in Notis jungit, nominatim signati legitur, quorum tamen Martyrologium Romanum Gregorii XIII anno 1586 typis Plantinianis editum non meminit usquam, nisi generatim, cum ad diem v Octobris Palmatum cum Sociis verbis proxime citatis recenset. Quid autem causa Baronius, supradictos S. Palmatii Socios ad diem XII Decembris distribuendi, habuisse videatur, infra dicetur. Sauvayns hic Baronium sequitur, licet illos ad diem v Octobris nominatim singulos jam expressisset : ad diem vero iv hoc S. Tyro & Sociis elogium scriptis : Ipso die Treviris Passio SS. MM. Thyrsi ducis & Sociorum militum : qui S. Mauricii Thebaeque legionis exempla præclara imitantes, tantâ constantiâ idolorum sacrificia execrati, quanta fide & fortitudine sacratissimam Christi religionem professi, jubente Rictio Varo, piorum teterrimo in Galliis carnifice, gladiis militum ethnicorum impediti, trucidatique ad internacionem deleti sunt. Horum corpora feris & avibus relicta sunt devoranda. Cæterum ex his innumeris heroibus tanta multitudo ad littus Mosellæ juxta Capitolum jugulata est, ut sanguinis rivuli desfluentes aquas fluvii in suum colorem converterent, &, naturali claritate neglecta, peregrino magis, quam proprio colore ruberent. Porro, Deo Athletas suos glorificante, in honore sanctissimæ Virginis & ipsorum hoc idem Capitulum dedicatum est : & locus, in quo agonem peregerunt, ad eorum memoriam, LITTORIS AD MARTYRES, vocabulum accepit. Ita ille : at de martyrologis jam satis, ut plures in medium adducere, non sit necesse.

5 Ceterum ex hactenus dictis colligere primum est, Martires Trevirenses, si universim confidarentur, in tres classes posse distribui ; ad quarum primam referantur Thebai Milites una cum duabus suis Tarsi, Bonifacio & Secundo ; nam & hic subinde binis prioribus additus legitur : ad alteram senatores, optimatesque indigenæ una cum Palmaio consule : ad postremam reliqua populi Trevirensis multitudo. De prioribus tandem, rejecto in Appendicem Bonifacio & Sociis, hoc loco agemus ; tum quod illi soli hoc die hodiernis Trevirensis ecclesia Fausti sint inserti ; tum quod duas classes reliquias ad alios dies Fausti citati & Martyrologium Romanum referant ; quamquam & de his subinde tractabitur, properea quod singulorum Historie Atque ita inter se sunt connexa conjugataque, ut difficile sit unius res gestas expedire, quin eadem quoque operâ, que ad ceteros attinent, pertractentur. De cetero antiquioribus Calendariis, quae quidem noverimus, & martyrologis jam recensitis antiquiora pariter monumenta subiectimus, quibus Trevirensium Martyrum Historia, prout circumferri solet, videtur utcumque firmari : cum autem antiquiora monumenta dico, ea velim letitor intelligat, quae sanctorum Martyrum in crypta Pauliniana inventione sub annum 1071 facta vetustiora sunt. Itaque quae illa sint, & quanti facienda, videamus.

6 Vetusissima fortè Martyrum Trevirensium ut Acta SS. mentionea est, quae in Actis SS. Fusciani & Victorici à Bouqueto editis occurrit, queque S. Paulini canonice Trevirensibus primum subiecit stimulum ad perquirendas sanctorum Martyrum exuvias

& monu-
menta qua-
dam antiqua,
licet confusa,

T t a

alta

AUCTORE

J. B.

alta tum oblitione sepultas. Ecce illam: Factum est ergo non multo post tempore, ut Riccius carnifex praefecturam, quam a Maximiano suscepserat, potius ad persequendos Dei Falmulos cruentus laniator irrueret, quam pietatis jura servaret. Ingressus itaque urbem super Mosellam conditam, quae Treveros nuncupatur, tam ingenti crudelitate Christianos cædi præcepit, ut sanguinis rivulus in flumen Mosellæ defluentis undas laticis, undâ sanguinis rubricaret, & lympha gurgitis inhumatis sanctorum Martyrum corporibus præberet tumulum, & ut redintegratos compagi corporum futuro eos reservaret in judicio. Notitiam quidem hec aliquam Martirum Trevrensum ingerunt, nec quam singulis applies: quia tamen ad illorum Historiam utcumque faciunt, lubet Actorum etatem indagare, ac de eorum hac in re pondere nonnihil dicere.

in quorum

B

7 Quod verò eorum etatem attinet, qui sanctorum Martyrum Inventionem posteris consignavit scriptor aequalis, luculentè is tradit, Acta illa Paulinianos canonicos prius cognita habuisse, manibusque trivisse, quam sanctorum Martyrum exuvias detexerant; ut movere neminem Tillemontiana suspicio debeat, banc ipsam scilicet Inventionem iis Actis conscribendis causam materiemque suppeditasse. Erant nempe, inquit ille cap. 2, in illa S. Paulini canonorum congregatione fratres aliqui sanctæ religionis studio venerabiliter accensi: hi ergo dum inter alia pietatis opera sacræ Scripturæ (sc. Sanctorum Vitas appellat) paginae operam non minimam præberent, solebant &c. Et paulò post: Inter multimoda itaque loci hujus præconia Passio SS. Martyrum Gentiani & Victorici frequenter eis occurrebat: & rursum post alia nonnulla, quæ describere non est opera pretium, ita pergit: In hac ergo positi mentis anxietate indicis sibi, aliquando biduanis, aliquando triduanis, jejuniorum disciplinis, à divina postulabant pietate, ut aliquod tam sancti depositi indicium eis monstrare dignaretur. Premanibus igitur SS. Fusciani & Victorici Acta habebant Pauliniani canonici, cum adhuc, quodico Martirum Trevrensum ossa deliquescent, ignorabant. Neque enim existimo, Inventionis scriptorem impudenter adeò mentiri ausum vel coram iis, nec forte aliis à quibusdam ipsorummet S. Paulini canonorum, qui detectis hisce reliquiis parvè fidei tribuebant, de quibus cap.

C

3 acerbè conqueritur.
8 Aequior & verisimilior est altera Tillemontii de horum Actorum etate conjectura. Est etiam, inquit, cur SS. Fusciani & Victorici Acta saltem haud serius, quam seculo vi exarata dicantur: nempe quod horum ossa S. Honoratus, Ambianensem episcopus, qui seculo vi floruit, transulerit, nec tamen translationis hujus, rei sane satis memorabilis, usquam meminerit, qui litteris Sanctorum illorum Acta mandavit. Sanè quisquis ille fuerit, locum, quo Martyres illi sepulti fuere, ignorasse se prodit, cum illos ad calcem Passionis eorum sub tegmine occulti tumuli conditos scribit; nec præterea quidquam. Miraculosam dictorum Martyrum reliquiarum inventionem S. Honorati tempore factam apud Henschenium tom. 3 Maii pag. 613 descriptam habes. Adhuc alterum Actorum vetustatis indicium. Tillemontius, postquam tomo 4 Monumtorum ecclesiasticorum notâ 10 in S. Dionysium, suum de Actis SS. Fusciani & Victorici ju-

dicium exposuit, de Actis SS. Rufini & Valerii hæc inter cetera ferè differit Nota sequenti: scripta tamen sunt ante Flori tempora, qui eorum compendium ad iv Junii exhibuit satis accuratum: imò Sanctos hosce (Rufinum & Valerium) Româ venisse, ait; quo quidem id agere voluisse videatur, ut eorum Acta cum Actis SS. Fusciani & Victorici ad concordiam revocaret. Utique igitur Florum vidisse, necesse est. Quod si hic ad diem xv Junii Actorum SS. Rufini & Valerii compendium exhibuit satis accuratum; similiter non minus accuratè Florum in SS. Fusciano, Gentiano & Victorico id præstisset, facile deprehendet, quisquis ea, quæ ille de his ad diem xi Decembris scriptis, cum eorumdem Actis à Bouqueto editis contulerit; ut, si imitari hinc Tillemonium debeamus, SS. Fusciani & Victorici Acta Floro, qui circa annum 830 Martyrologium suum scriptis, antiquiora haberi merito possint. Ruinartius etiam in Prefatione ad Acta Sanctorum pag. 68 illa quidem non retulit inter primigenia, retulit tamen inter antiqua. Hec de Actorum etate.

D

9 Quod autem ad meritum eorum & pondus attinet, nolim omnia, quæ narrant, ut ut antiqua sint, pro certis habere. Tillemontio judice, si stylum eorum spelles, parvum aptè conscripta sunt; si rerum adjuncta, alia proferunt minus credibilia, alia sibi invicem hand satis consona. Sit ua: excedant etiam, si lubet, veri limites, cum praoccisorum Treviris Martyrum multitudine sanguinis rivum fluxisse, aiunt, tanta vi & copia, ut hunc excipiens Mosella sanguineum colorem traxerit; id equidem ex illis probabiliter effici videtur, jam inde à seculo vi ingentis Christianorum multitudinis Diocletiani & Maximiani tempore pro fide Treviris occisa memoriam vixisse in Galliis, quæ prioribus quidem seculis distinctior fuerit atque perfectior; sed, ut sit, temporum lapsu obscurior tenuiorque evaserit. Merito quidem Ruinartius numero superiore laudatus hæc Acta primigeniis annumeranda non esse censuit; cum alia quedam Acta præ manibus se habuisse, significet, qui Acta SS. Fusciani & Victorici conscripsit, sum ait: Nam, ut Historiæ gesta commemorant, quidam senex nomine Gentianus: sed nova hinc rursus suspicio suboriri potest, cum, in ipsissimis antiquioribus SS. Fusciani & Victorici Actis, que præ manibus habuit, aliisve invenisse, quæ de Martyribus Trevirensibus tradidit.

E
G in hac re
pondū in-
quiritur:

10 Non minorem Paulinianis canonicos, ad perquirendas Sanctorum apud se delitescentium reliquias, stimulon addidit antiquus de S. Paulino Hymnus in monasterio nobilium virginum, S. Mariae ad horrea nuncupato, Treviris inventus sub annum 1071, litteris Gothicis exaratus, & ab Inventionis auctore pro vetustissimo habitus. Periit is quidem, vel certè alicubi latet incognitus: summam verò eorum, quæ complexus est, idem Inventionis auctor paucis perstringit: sunt autem ferè hæc; S. Paulini in Arianos pro Catholica fide molimina, Phrygum, apud quos exsul egit, conversio, & sacri ejus corporis Treviros translatio & sepultura. De S. Paulini sepultura, inquit Inventionis auctor anonymous, hæc ibi legebantur: posuerunt eum juxta prolem clarissimam Trevirensem, & inclitam, ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, resurgentem ad præmia die novissima, occurrit in æthera Domino cum læticia. Proles clarissima Trevrensis, ut illius temporis canonici dein interpre-

F

dein Hymnus
quidam de S.
Paulino, quæ

A eat sunt, *Palmatum*, ceterosque senatores & optimates indigenas; Peregrini autem Tyrsum ejusque commilitones Thebaeos declarabant. *Hymnum* hunc sub annum 1071 re ipsa inventum esse, & vetustatem saltem aliquam pra se tulisse vel tunc, anonymo, testi oculato vel certe equali, assentior, maximè cum S. Paulini canonis oblatus recitatusque fuerit, eoque permoti S. Paulini cryptam, petiti obtentaque, licet agrè, ab Udone archiepiscopo licentiâ effregerint: non aquè tamen mibi certus est modus, quo inventus dicitur; hand, inquam, mihi certum est, virginem Deo sacram, Frideburgam nomine, serio monitam divinitus fuisse, ut vetustos monasterii sui codices inspiceret, itaque in illum *Hymnum* incidisse; tum quòd hujusmodi visionibus parum fidei passim tribui soleat; tum quòd pri vatim tantum res tota peracta dicatur.

Sicut ejus quædam faveant,

B 11 Ceterum, si ipse per se hymnus consideretur, est, unde ejus antiquitas commendari posse videatur; est etiam, unde videri possit ejus auctoritas infirmari. Antiquitas quidem ejus, inde commendari posse videtur, quod S. Paulini translationem è Phrygia Trevirim divino nutui & miraculorum adminiculo adscribat, atque adeò prius videatur fuisse compotus, quam apud Trevirenses opinio invaluerat, S. Paulini corpus totius regni viribus è Phrygia ad suos fuisse deductum; quod sanè fabulam sapit, nisi forte verba illa sic interpres, ut iis dumtaxat significetur, Trevirenses S. Paulini exuvias non sine summa difficultate, multoque molimine consecutus. Porro jam inde à seculo ix ea opinio apud illos invaluerat; cùm id habeat tabula plumbea eo seculo probabilius confecta, ut & proxime sequenti dicemus. Similiter quantum quidem appareat, non meninunt *Hymnus de prodigo*, quo S. Paulini tumulus medio in aere inde ab invasione Normannica anni 882 annis multis pendulus manifesse dicitur, quod à seculo x hominum linguis, scriptorumque calamis celebrari coepit, ut ex Vita S. Paulini inter annum 882 & 1071 conscripta, editaque in Operc nostro ad diem xxi Augusti, colligere est.

quædam ob finit antiqui tatis,

C 12 Et hec quidem ad *Hymni* qualcumque commendationem facere videntur; at quæ verbis num. 10 recitatis narrat, pondus illi suum fortassis detrahent, cùd quod tabula anno 1071 in crypta Pauliniana una cum Martyrum corporibus inventa hand satis consentire videantur: cùm enim prolem clarissimam Trevirensem *Hymni* auctor commemorat, aut solum *Palmatum*, aut præter hunc reliquos pariter Trevirenses indigenas intellexit. Si primum; repugnat aperte tabula, qua teste, Trevirensium corpora fuere, uno exceptio S. Tyrsi corpore, quoquot in memoria jam crypta reperta sunt. Sin autem non *Palmatum* modo, sed & reliquos seu senatores seu optimates indigenas intellexit; ad hunc quidem modum *Hymno* cum tabula ex parte conveniet: sed altera mox ex his *Hymni* verbis: Ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, difficultas orietur. Quaretur enim, quorum fuerint, salva hac *Hymni* interpretatione, plurima ista Peregrinorum corpora? Thebaeorum utique Militum, inquires. Atqui sic iterum in tabulam impinges, quæ unius tantum peregrini, Tyrsi nempe, mentionem facit, ut adeò vel hymni vel tabula error agnoscendus sit, aut, si mavis, utrinque fides inde non mediocriter infirmetur.

13 Verumtamen ne hoc quidem pacllo sive utrinque repugnantia, sive alterutrius error, evin-

citur: fac enim, ut adverbio ubi non S. Paulini cryptam, sed basilicam vel monasterium designare voluerit hymni auctor, eadem profectò erit *Hymni* tabuleque sententia. Neque porro video, quid huic interpretationi magnopere posse officere; non SS. Fusciani & Geniani Acta; Martyrum illa multitudinem Treviris sub Maximiano casum agnoscunt: sed, inquires, quorum corpora fuerint undis abrepta obrutaque. Quid tum? num colligi postea non potuere? num id de omnibus & singulis dictum? Esto etiam, S. Bonifacium ejusque Socios ad pontem Moselle occisos, laudata Acta intelligent; num propterea Tyrsum ejusque Socios, aut Trevirenses indigenas exclusisse, censemus? Non *Hymni* auctoris eruditio & accuratio; quippe qui filio simplici rusticoque fit usus. Dein, si S. Felix præcipitorum Martyrum corpora collegerit, locoque in S. Paulini ecclesia discreto & honoratore condiderit; quid est, quòd minus conjici etiam possit, reliquorum pariter Martyrum curam illum saltem aliquam gessisse, & quotquot reperi potuit, exuvias in S. Paulini aedes intulisse?

E

14 Abst tamen, ut Friderico S. Paulini Præposito assentiamur, affirmanti, S. Felicem tot Martyrum corpora in pavimento supra dictæ ecclesie collocasse, ut posset quis vix pedem in hac ecclesia ponere, quin super illorum sanctissima sarcophaga deambularet: veri enim limites hic Fridericum transilisse, & plurimum ornanda depradicandeque ecclesia sua studio indulisse, nemo prudens non sufficabitur; maximè cùm nec anno 1071, nec postmodum umquam inventus sit extra cryptam S. Paulini loculus, qui alicujus martyris fuisse, sciatur, teste illustrissimo Honthemicio § 10 Historia Martyrum Trevirensium. Abst pariter, ut quæcumque ossa illuc forte fortunatè reperita pro veris Martyrum reliquiis aut haberi, aut honorari posse dicamus. Scimus enim, hujusmodi cultum non nisi ceris, & legitimè approbatis Sanctorum reliquiis posse impendi: talia autem minimè esse ossa illuc per ecclesiam sparsa, rectè ait idem Honthemicus, cùm Sanctos non fuisse omnes, quotquot ibi sepulturam nocti sunt, vel Elii Constantii tunulus probet, nec de impendendo cultu quisquam cogitabit iis cineribus ossibusve, quæ in sarcophagis circa S. Paulini templum super fuisse detecta, Honthemicus scribit.

F

15 Antiquioribus etiam de Trevirensium Martyrum Historiae testimonis accenseri probabiliter posunt, quæ de illa scriptis auctori Opusculi de successoribus S. Hildulfi in Vosago. Publici id juris fecit reverendus admodum dominus Humbertus Belhomme, Medianus abbas, scriptumque fuisse censuit inter annum 1016 & 1019, quo tempore Mediano præerat Enciboldus; in locum Nardulsi seu Hardulsi anno 1016 abbatiali dignitate exuto suffelus. Sic autem laudatus abbas ferè differit: Nardulhus, erepto è vivis Enciboldo, anno 1019 prisino muneri & dignitati restitutus fuit: libelli autem auctor nec ultra Nardulsum progreditur, nec usquam Nardulsi, cui tamen se contra Enciboldum favere non obscurè prodit, velut suo muneri restituti meminit: si igitur admodum verisimile, eo libellum fuisse conscriptum tempore, quod inter Nardulsum anno 1016 suo gradu dejectum, eumdemque anno 1019 eidem restitutum intercessit. Accedit, idipsum ipsiusmet auctoriis verbis innui, quibus cap. 13 exorditur: sic habent: Successor autem ejus (Almanni) Nardulhus extiterat. Quid enim sibi vult ro extiterat,

AUCTORE
J. B.
tamen cum
tabula pluma
bea non pa
gnat.

AVTORE

J. B.

terat, nisi Nardulfum jam tum suo cessisse officio, cum scriberet libelli auctor, maximè cum mox enarrandis prodigiis, que, Medianum moderante Nardulfo, contigerant, sese accingat, & toto narrationis reliqua decursu de Nardulfo sive exanctorato, sive dignitati restituto ne verbo quidem meminerit. Nec refert, cap. 9 legi, qua sequuntur: Sed incuria successorum faciente, præfata cella (Begonis dicta) sanctos artus (Bonifacii M.) permissa est retinere usque ad dominum abbatem Lambertum, qui anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo tertio in sexta feria, quæ 2 Nonas Novembris habebatur, revexit. Hoc enim pro recentiori additamento habet citatus libelli editor, nec, ut opinor, omnino infundat. Fac tamen, genuina esse auctoris verba; vel sic vero summum fiet, libellum ante Martyrum Trevirensium inventionem anni 1071 vel sequentis fuisse conscriptum. Hoc de aetate scriptoris: quid vero is de Martyribus Trevirensibus?

B
qui, saltem
S. Bonifaci
& Sociorum,

16 Nihil is quidem speciatim de his, qui in S. Paulini basilica conquescent: sed de S. Bonifacio in S. Maximini crypta olim recondito, hac scribit cap. 1: Penultimo interea jam memorati abbatis Leutbaldi anno, ab Incarnatione vero Domini septingentesimo tertio venerabile corpus S. Bonifacii martyris ablatum Trevitorum populo Divinitatis ope illatum est Mediano monasterio. Porro S. Bonifacium non ut martyrem Trevirensim modo, sed etiam ut è Thebae num, cum scriberet, habitum fuisse, qua sequuntur, ostendunt: Sicut enim, inquit libelli auctor, Victor & Ursus cum aliquot castrum Solodorum, beatus Gereon cum suis trecentis perenit Trevirum, corpore, non corde ab eadem qua & prædicti Martyres Thebae legione subtrahens se interim, cum apud Agaunum darentur victimæ sub Herculio Maximiniano cæsare. Itaque seculo xi ante inventa in crypta Pauliniana Tyrsi & Sociorum corpora Medianii Martyrum Thebaeorum Treviris occisorum memoria fuit. Narrat præterea idem auctor, S. Hildulfum horum Martyrum corpora, que vilibus haec non delituerant, in S. Maximini cryptam translatis; unde jam inde à seculo vii eorum apud Trevirenses cultum floruisse, consequitur. Nec mirum viderò cuiquam debet, nihil illum dixisse de illis, qui in S. Paulini crypta quiescent, quippe, quos ibidem ante S. Hildulfi tempora S. Felix recondidisse fertur, quique adeo ad S. Hildulfi ejus successorum in Vosago gesta non perinebant.

C
veluti The-
baeorum Mar-
tyrum memi-
nit:

17 Denique idem libelli de S. Hildulfi Successoribus in Vosago anonymous scriptor, cap. 9 S. Bonifacii corporis inventionem describens, ea adjuncta commemorat; unde, si vera sint, Martyrum Trevirensium Historia utcumque saltem confirmari possit: sunt autem hec: Contigit inventio corporis S. Bonifacii, posteaquam Adalbertus Medianii abbas templum beatissima Virginis, una cum B. Martini adicula illi adherente diruerat, priore augustius excitatus; quod, cum anno 964 fecisse Adalbertum, Joannes à Bayono referat, teste Belhommeo in Annotatis ad caput 8 part. 2 Historia Medianii, non ante hunc annum dielam inventionem contigisse, necesse est. Interierat penitus ea tempestate Medianii S. Bonifacii memoria; jacebant sancti Martyris exuviae S. Marini adicula ruinis & ruderibus obruta; cum ju-

niori monacho nomine Tiefrido habitu militari induitus apparuit. Queritur de reliquiarum suarum neglectu, quo lateant loco ostendit, Medianum Treviris adiectas affirmat. Nescienti vero, quis esset, sese unum è Mauritiis sociis, & Treviris cum aliis pro fide occisum ait: diffidentem visioni monachum iterum, & tertio increpat, jubetque, ut abbatem de procuranda sibi honoratore sepultura commoneat; ipsum vero incredulitatis pœnam daturum prædicti; quod & eventus annis aliquot post, cum monachus ille subita paralyse percussus, & fracta cervice exstinctus est, comprobavit. Adjecti Martyr præterea prodigium omnibus patulum, S. Hildulfi crucicula & cambuca, seu pastorali pedo, alibi diligenter asservatis in altare quoddam prodigio translati, ne de visionis veritate quisquam sinistra suspicione teneatur. Privatam hujusmodi junioris monachi visionem erit fortasse, qui rideat; riderem & ego, nisi prodigo comprobata fuisset, & res hac à scriptore & loci, quantum apparet, incola, nec adeo fabulo, & à re gesta hand multum remoto relata fuisset in litteras eo tempore, quo superstites esse Medianii poterant, quibus illum mendacii arguere & convincere facile fuisset, cum res, ut diximus, vergente ad finem seculo x, contigerit, ipse vero probabilis sub initium seculi xi scripserit, ut num. 15 diximus.

D

18 Nihil adductum est haec, quod ad S. Tyrsum ejusque Socios in Pauliniana crypta repositos speciatim attineat: hinc autem facit Martyrum Trevirensium Historia Trevirensium Gestis inserta, si quidem Calmetum audiamus; ita enim ille, ubi eam Historia Lotharingia partem, quam tomus ejus primus complectitur, adductis in medium monumentis probat, pag. 1 prefatur: Opus, quod Gestas seu Historia Trevorum inscribitur, atque hic edimus (verba ejus Gallica Latina reddo) probabiliter scriptis, qui circa annum mxii florebat, Theodosicus S. Matthiae Trevirensis alumnus, continuavitque alter ejusdem abbatiae alumnus Golscherus, qui paulo post floruit, & ad annum mliv (Trevorum Gestas) perduxit. Vidimus (inquit post pauca) hujus Historiæ autographum Treviris in abbatia S. Matthiae, contulimusque cum altero manuscripto antiquiore & breviore, quo velut historiæ suæ fundamento & basi usus est Theodosicus. Idem quidem utrobique initium est, iisdemque verbis primorum Trevirensium episcoporum Eucharii, Valerii, & Materni Vitæ leguntur, at alibi varia, eaque in decursu notanda, additamenta emendationesque occurunt. Ita Calmetus loco laudato: in decursu vero Historiæ Trevorum à se edita cap. 27 hac adjectis in margine: Antiquum Ms. Trevirensense (illud utique, cuius in Præfatione meminerat) illam Trevirensium episcoporum post S. Maternum successionem haud memorat, verum, narrat illius Sancti sepulturâ, continuò ad martyrium Militum Thebaeorum (Mauritiis, Secundi, Tyrsi, Bonifacii aliorumque) progreditur.

non tamen
antiquum, &
Calmeto vi-
sum,

19 Itaque horum meminisse oportuit ex iis aliquem, qui antiquum illud Ms. vel confecerunt, de rebus Trevirensibus Mi. vel auxerunt, & Theodorico facem prætulerunt. Hujus vero decessores, & S. Mathiae schola magistri fuerunt, Trihemio teste in Chronico Hirsaugiensi, Eberhardus anno 909 defunctus, Richardus, Diethelmus, & Adelbertus; quorum postremi tres Historiam Trevirensim scriptis suis illustrasse, non leguntur. At de Eberardo ad annum 909 ita Trihemius: Inter cetera ingenii sui

A sui monumenta complura ad Historiam Trevorum addidit, Vitam quoque SS. Eucharii, Valerii & Materni, tam metro, quam prosa, elegantiore stylo conscriptis. Quibus positis, antiquum illud Trevirense Ms. Eberhardinum opus fuisse videtur, nec post illatam anno 882 Trevrenibus à Normannis cladem admodum diu compitum. At vereor, ne Ms. illud hanc adeò antiquum sit, ac Calmerio visum est, aut certè hoc loco interpolatum. Qui enim fieri potuisse, ut seculo xi Trevirenses tanta Tyrsi ejusque Sociorum ignorantia laborassent, quantum inventio- nis eorum auctor loco non uno proficeret; si eorum gesta apud S. Mathiae ascetas litteris mandata exstabant? Certe id de S. Mathiae aulnis, qui conservanda perficiendaque Trevrense Historie identidem incubueré, vix credibile appareat. Ceterum & vetustissimas quasdam schedas Trevirenses allegant, quarum, sicut ætas ignoratur, ita, monente Pinio nostro in Commentario prævio ad Acta S. Paulini, non magna auctoritas est. Reliquum est, ut de tabula plumbea in S. Paulini crypta sub annum 1071 inventa & Paulinianorum Martyrum historiam complectente agamus, de qua, quod pluribus differendum erit, paragraphis id separatis prestatim.

§ II. Inquiritur ætas tabulæ plumbeæ sub annum 1071
in crypta S. Paulini inventæ.

Tabulam
plumbeam.

A Acta Martyrum in S. Paulini ecclesia qui- escentium seculo xi non modo Trevirenses, sed & ipsos S. Paulini canonicos oblivio ceperat, cùm tandem, senesciente jam diëlo seculo, Actorum SS. Fusciani & Gentiani, maximèque Hymni de S. Paulino occasione, in eorum reliquias cœperunt inquirere Pauliniani canonici. Intervenerant nimis ex illis innumeram fideliū turbam ex odio fidei à Rictio Varo. Treviris ne- ci datam; ex illo verò, non paucos eorum, eodem, quo S. Paulinus, loco fuisse repositos. Itaque cum S. Paulini exuvias in crypta quadam sub ecclesia sue altari principe reconditus non ignorarent, eam effringere decreverunt; quod etiam felici successu & Udonis archiepiscopi auctoritate muniti presliterunt. Etenim varios illic invenere tumulos, qui singulorum Martyrum corpora continebant; imò & tabulam plumbeam humi defossum, que & Maryrum nomina, & eorum in crypta sicut ordinemque indicabat. Tabulae plumbæ tenor is erat, qui num. 80 & seqq. exhibebitur; quare hic integrum in medium adducere necessum esse, haud ratus sum; unum alterumve auctorem aqualem aut certè suppar- rem cito, quorum huic inventioni testimonia sus- fragantur. Lambertus Schafnaburgensis de Rebus gestis Germanorum ad annum 1072 ita scribit: Treviris apud S. Paulinum XIII corpora Sanctorum, Thebeæ (ut putatur) legionis re- perta sunt, quorum hæc nomina in tabulis plum- beis conscripta ibidem reperta sunt: Palmatius, Thyrsus, Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Alexander, Soter, Hormisda, Papyrius, Constans, Jovinus. Dumque ex crypta, ubi San- eti pausabant, terra portaretur, os quoddam in- caute projectum, sanguinem fudit non modi-

cum, & usque hodie permanet sanguinolentum. Deinde horum Martyrum historiam seu passio- nem, à Trevirenibus ad se missam, compendio re- fert. Floruit Lambertus eodem seculo xi, ad cuius annum 76 labore suum perduxit.

21 Eodem quoque seculo Sigebertus Gembla- censis fuit: hic in Chronographia, cui anno 1112 finem imposuit, ad annum 1071 ita loquitur: Treviris in ecclesia S. Paulini Confessoris, in crypta subterranea invenitur corpus S. Paulini, quod olim à Frisia (seu Phrygia) ubi exulaverat, reportatum, ibi à S. Felice episcopo, catenæ ferreis fuerat suspensum, & juxta eum multa corpora Sanctorum: ad dextram scilicet ejus Palmatius consul & patritius Treverensis, ad sinistram Thyrus unus de principibus Thebææ legionis, cum multis Thebæorum, in hac urbe à Rictiovaro martyrisatus; ad caput septem senatores urbis, Maxentius, Constantius, Cres- centius, Justinus, & tres fratres Leander, Alex- ander, Soter, ad pedes Hormisda, Papyrius, Constans, Jovinus. Et cùm multi alii ibi jacerent, horum tantummodò nomina, & tempus & dies passionis, aureæ litteræ in pa- riecte signabant, eosque omnes sub Rictiovaro passos fuisse docebant. Nihil hoc loci dico de in- ventionis quibusdam adjunctis, que sive anonymus noster cap. 2 describit, de quibus, quid sentiam, Annotata inventionis historia subiecta aperient: verum discriminandum apparet in an- no, quo facta fuisse inventio ab auctoribus suprà laudatis traditur; unde contigisse, opinor, ut è recentioribus alii ad annum 1072, alii ad annum 1071 inventionem retulerint, illis Lam- bertum Schafnaburgensem, his Sigebertum se- quentibus.

22 Ego vero Lamberto Schafnaburgensi præ- vel 1072 in-
Sigeberto adhærere malim, tum quod Lambertus ea, que scriptis, ab ipsis Trevirenibus edo- elius fuerit, tum quod illius hac in re opinionem noster anonymous confirmare videatur: cùm enim os illud, de quo Sigebertus paulò ante, sanguine manavit, dies numerabatur mensis Martii tertius, idemque Sabbathum erat, ut scribit anonymous noster, oculatus fortassis rei gestæ testis, sub finem cap. 3. Contigit istud miraculum, in- quia, quintæ Nonas Martii & Sabbathum erat; quod anno 1072 apprimè congruit: erat enim eo anno cyclus solis 17, diem vero Dominicum litera G Martio mense indicabat; atque adeò Calende Martii incidebant in feriam quintam, in Sabbathum vero Martii dies tertius. Præterea S. Paulini crypta tum temporis in ampliorem for- matam redigebatur, quod rursum ex eodem ano- nymo liquet. Denique id ipsum paulò post in- venta Sanctorum corpora, eodemque anno con- tigisse videtur innhere anonymous, cùm cap. ci- tato ait: Nam cùm, sicut prædiximus, facta per misericordiam Dei hac Sanctorum revela- tione, Domino nostro archiepiscopo, hujusque principibus placuisse, ut cripta Sanctorum cor- porum collocationi competenter amplificare- tur, necesse fuit, ut plurimum terræ exporta- retur. Neque enim verisimile fit, Paulinianos canonicos moram traxisse longiorem, ut præsulis sui desiderio facerent satis. At, inquires, civita- te aberat Udo archiepiscopus, teste anonymous, cùm Sanctorum corpora inventa sunt; atque adeò ve- risimiliter tum temporis concilio Moguntino, quod anno 1071 celebratum est, intererat. Verum abi- fuit quidam urbe Udo, cùm os illud detectum est, abfuisse vero, cùm corpora primùm inventa sunt,

nec

E

F

AUCTORE

J. B.

nec dicit *anonymus*, nec, si diceret, absentia eius ratio à tempore celebrati concilii Moguntini, cui Udo interfuit, repeti aperte posset: cum Treviris Udo absuerit mensē Martio secundūm *anonymum*; concilium verò Moguntinum cœptum sit fejō *Dormitionis seu Assumptionis B. Mariae Virginis*, id est xv *Augusti*, finitum autem xviii *Septembri*, ut in *Actis concilii tomo 3 Conciliorum Germania ab Hartzheimio nuper editorum legitur.*

*anno 882
confectam
Brouverus au-
tumus:*

23 At parvum ad auctoritatem tabula, si quam habet, refert, repertane sit anno 1071, an sequenti: propius hoc etas spectat, quā condita fuit; qua in re ab eruditis in variis sententias itum est. Eſt, qui tabulam eodem, quo Sanctorum corpora in S. Paulini crypta inventa sunt, tempore, aut fortè etiam seriuſ, natam suspicetur; ut Tilemontius num. 7 landatus, qui ex ipso anonymo refutatur. Sunt, qui illam eo temporis intervallo, quod inter invasionem Normannicam & corporum inventionem fluxit, confectam autem; ut illustrissimus Honthemi in sua de *Martyribus Treverensibus Dissertatione*. Sunt denique, qui illam ad seculum ix & Normannorum illuviem referant; ut Brouverus ad annum 1071 num. 20, aliisque. Duo sunt, fatente Honthemi proximè citato § 13, quibus Brouveri opinio confirmari videatur: alterum confitit in his tabula verbis: In medio verò ipsorum S. Paulini...corpus est ferreis catenis suspensum: iis enim tabula auctor significatum voluisse videtur, se, cum tabulam scripsit, S. Paulini corpus è ferreis catenis vidisse suspensum, prius scilicet, quā Normanni in S. Paulini cryptam sacrilegas manus intulissent, & catenas illas ferreas consregissent. Alterum est tabula silentium de violata per Normannos S. Paulini ecclesia, & ferrearum catenarum effractione, quā tamen fama est, efficere non potuisse barbaros, ut S. Paulini corpus subfideret, sustinente illud divina virtute, quāvis catenā validius. Sed uirumque parum efficax illustrissimus auctor existimat. Ad argumenta opposita, inquit, dici posset, quod verba SUNT COLLOCATA: EST SUSPENSUM, illæſa Latinitate, in tempus præteritum referri possint: quin necessariò importent STATUM suspensi tymbi PRÆSENTEM tabulae confectæ die. Silentium verò de miraculosa libratione tymbi S. Paulini in aère sine catenis, quasi Mercurii illius Trevirici, de quo Galba viator apud Browerum, & subsecuta incredulorum depressione, nihil probat, nisi prius verificetur aliunde ista ardua fidei narratio, quæ modò circa finem seculi xi legitur in Passionalibus Trevirensibus, de quibus universim senferunt Antwerpenses in Vita Ms. S. Paulini: Acta hæc non magnæ authoritatis esse, quod limitamus utique ad eorum mentem quo-

C

*sationes bi-
no,*

satis utique pro sui magnitudine stabilito, id solum dicamus, barbaros S. Paulini tymbi catenas effregisse, ac inde illius corpus humi subsedisse; nihil equidem quod improbari magnopere debeat, aut parvum credibile sit, admiserimus: nihil enim S. Paulini corporis è ferreis catenis suspensio habet à temporum prisorum more, usque alio-

D

num, ut ad cap. 35 *Historia Trevirensis Calmetus observat. Reliquiarum S. Syri martyris è pariete pendentium Burdegala meminit Gregorius Turonensis lib. 7, num. 31. In ipsa S. Paulini ecclesia S. Modoaldi reliquias media testudine in edito positas fuisse, & omnem rueniis fabrica exceptisse impeauim, idque diu post Normannicam invasionem, auctor est Stephanus abbas in Vita S. Paulini apud nos tom. 3 Maii pag. 61. Dein catenarum, à quibus S. Paulini corpus pendebat, per Normannos effractione ecquid habet, quod fide careat? Quid genti effera adeo sanctum fuit, quod impiis ausis temerare horreret? Nonne Pauliniano templo flammas iteratò iidem Normanni admovebunt? Nonne sarcophagum illuc obvium effregerunt, vivumque hominem illuc intruserunt, ut S. Paulini Vita testatur? Mibi quidem hoc, eti ab aequali auctore non asserta, & per se satis credibilia & ea saltem traditione suffulta videntur, ut solidam ea negandi rationem non inveniam; maxime cum dubium nemini sit, multa patrâſſe Normannos tum Treviris, tum alibi, quorū auctores aequales non nisi generatim meminerunt. Vel in ipsa igitur illata Trevirensibus à Normannis clade verosimile est, S. Paulini corpus subseſſe: loci verò canonicos tanto periculo desuntos, cautioreſſe effectos, aditum cryptæ obturasse, vel obturare non diu distulisse. Urgere etiam ad id illos potuit altera Normannorum irruptionio, de qua Regino ad annum 892, que, licet Treviros usque non penetrarit, vicinis tamen locis, nominatum verò Prumiensi monasterio alteram denudò cladem intulit. Hinc porro factum etiam verosimiliter fuerit, ut, occluso cryptæ aditus, coperit Martyrum ibi quiescentium cultus minui, oblitterari memoria, ac tandem penitus evanescere.*

E

25 Concedamus itaque prodigiosam S. Paulini tymbi medio in aère librationem, secutamque eius post multorum annorum curricula per incredulos depressionem vix quidquam probabilitatis habere, & recentiorum fragmentis annumerandam esse: concedamus etiam, quod inde consequitur, tabula de his rebus silentium Brouveri aliorumque idem, quod ille, de tabula antiquitate statuentium sententia patrocinari non posse, aut pondus ullum adjicere. Nihilne propriea è tabula silentio, etiam univerſim considerato, elici poterit, quod Brouveri sententia opituletur? minimè vero: tabula verba sunt: In medio verò ipsorum sancti Paulini clarissimi Trevirorum episcopi corpus est ferreis catenis suspensum, quod ibi S. Felix hujus sedis episcopus à Frigia totius regni viribus translatum III Idus Maii honorifice suspendit, qui & istud monasterium in honore sanctæ Dei Genetricis, nec non corudem Martyrum, construxit. Silet ergo tabula non modo prædictas fabulas, si hoc eas nomine appellare lubet; sed silet etiam catenarum, à quibus S. Paulini tymbus pendebat, per Normannos effractionem, silet illatam ab iisdem S. Paulini ecclesia profanationem, non pari jure fabularum loco habendas; quas si cognitas perspectasque tabula auctor, cism illam adornavit, habuisset,

qibus is ni-
titur.

F

AD VETUSTA.

24 Ardua admodum fidei esse libratum medio in aère S. Paulini corpus, illustrissimo labens assentior tum propter rem ipsam sine idoneis tribus assertam, tum propter Reginonis Prumiensis, qui ea etate florebat, nec Treviris procul aberat, summum ea de re silentium, cum tamē tum Normannorum in Trevirenses barbariem, tum S. Paulini exsiliū, mortem, reportatasque Trevirim ejus exuvias litteris consignare haud prætermisserit. Neque inficias iverim, Aetorum, de quibus suprà, haud magnam esse auctoritatem in iis, que vetustioribus seculis accidisse, oportuit. Sed, si, misso isto prodigio haud

S.

- A** *S. Paulini corpus è ferreis catenis non suspensum esse, sed suspensum fuisse, scripsisset.*
- 26 *At, inquies, hunc tabula textum ita interpretari, salva Latinitate, licet, ut non praesentem, sed praeeritum S. Paulini corporis statum denotent, qua altera illustrissimi Honthemi response est. Do utique, has voces: Suspensum est idem valere posse, quod ista: Suspensum fuit. At facile quivis etiam dabit, ubi hujusmodi verborum occurrit ambiguitas, ad rerum, & praecedentium consequentiumque sententiaram adjuncta recurrentia esse, ut, quo quid sensu dicatum, scriptumve sit, intelligatur. Jam vero principio tabula mox hec verba occurrunt: In hac crypta JACENT corpora Sanctorum, secundum seculi dignitatem nobilissimorum, secundum Dei autem voluntatem Martyrum preciosorum; quibus sanè Martyrum in S. Paulini crypta tum temporis inclusorum status presens universem designatur: igitur, cùm paulò post de Trevirensium Optimatum corporibus speciatim his verbis agitur: Quorum hic corpora circum circa sunt collocata, status eorum verosimiliter etiam presens designatur; maximè cùm de iisdem Optimatibus paulò infra hac legantur: Quorum hic VIDERI POSSUNT sarcofaga. Rursum quid de anonymis Martyribus Trevirensibus tabula auctor scribit? quid de Palmatio? de illis quidem hec: Nam propter (prater) horum Principum corpora, innumerabilia ejusdem multitudinis corpora in hoc monasterio SUNT COMPREHENSA, utique tunc, cùm scribebat: hac verò de Palmatio: Is ergò, qui in dextero S. Paulini latere EST REPOSITUS, Palmatius vocabatur: additur paulò infra: In sinistro autem latere ipsius (Palmatii) qui JACET, Tyrus vocatur. Corporis igitur tam S. Tyrus, quam S. Palmatii status presens hic indicatur.*
- 27 *Quod si verba hec: Sunt collocata, sunt comprehensa, est repositus, qua ab adjunctis & omni contextu separata tempus praeterium perinde atque presens significare possunt, ex mente tamen auctoris tempus presens significent; quid nō & illa: In medio verò ipsorum S. Paulini.... corpus est ferreis catenis suspensum? Accedit, tabula conditorem, cùm de vocabulis Martyrum aureis litteris olim cryptæ parieti affixis, sed, cùm scribebat, inde avulsa sermonem habet, non dicere: In hujus cryptæ pariete CONSCRIPTA SUNT, sed conscripta fuerunt, ut liquido ostendat, se non de presenti litterarum aurearum statu agere, sed de preterito: unde conjici merito potest, pari illum ratione, si de preterito tantum S. Paulini corporis statu egisset, aliquo id saltum indicio declaratum fuisse. Denique si in textu num. 25 descripto in locum verbi est sufficeris fuit, textum nativa, quam præ se fert, simplicitate spoliaveris, verborum superfluitatem quamdam (in uno eodemque textu) adstruxeris, ac tabula conditorem hoc modo loquentem induixeris: In medio ipsorum S. Paulini.... corpus.... fuit suspensum, quod ibi S. Felix.... suspendit. Quæ si ad mentem conditoris tabula recte posita esse, fingamus, simpliciori utique & usitatori loquendi formula dicturum potius fuisse, crediderim: In medio ipsorum S. Paulini.... corpus S. Felix.... suspendit, vel à S. Felice.... suspensum fuit. Contrà si citata tabula verba de presenti corporum statu intelligantur, aberit omnis superfluitas vocum, & sua dictioni nativa simplicitas relinetur. Quæ quidem omnia attente perpensa sic*
- me afficiunt, ut Broweri sententia, secundum AUCTOREM
jam dicta accepta, velut præ ceteris probabiliori
adhaerendum putem; quamquam multis illam im-
pugnet argumentis Honthemi, qua dissimu-
lare, intaclave præterire non licet: sic ita-
que habet § 13 Historia Martyrum Trevirensium.
- 28 *Quo minus verò, inquit, assentiamur
prædictæ sententiae tamquam indubitandæ (neque
ego indubitatam, sed probabilem ceteris aio)
nos movet primo ab intrinseco tabulae passus
iste: Hujus (S. Tyrsi) ITAQUE, ET EORUM
MARTYRUM VOCABULA, QUORUM HIC VIDERI
POSSUNT SARCOFAGA, AUREIS LITTERIS IN
HUJUS CRYPTÆ PARIETE CONSCRIPTA FUE-
RUNT, QUAE INDE DEVOTI, QUI (N. B.) TUNC
ERANT, CHRISTIANI, HUC TRANSTULERUNT,
QUANDO NORTMANNOS HANC URBEM, SICUT
CETERAS UNDIQUE URBES, DEPOPULATUROS
ESSE, PRÆSCIVERUNT. Verba hec lectori pensa-
tanda relinquuntur illustrissimus auctor, sintne scrip-
toris, rei, quam scribit, equalis, an aevi poste-
rioris, qui plumbo notavit memnonyno, non
quid NUNC, sive dum ipse vivebat, sed quid
TUNC, id est, tempore præterito, non a se,
sed a DEVOTIS CHRISTIANIS sit factum. Pen-
savi ego, quidque in mentem mihi venerit, le-
ctori propono, ejusque iudicio, quidquid id est,
lubens committo. Qui tabulam confici jusserrunt,
vel, qui illam confecit, artifex, cùm imminen-
tem à Normannis cladem praesagirent quidem,
utrum tamen illi superstites futuri, aut quamdiu
barbarorum jugo premendi essent, ignorarent,
avulsa à crypta S. Paulini pariete Sanctorum il-
lic reconditorum nominibus, iisque in tabulam
relatis, peritura fortassis hac occasione Sanctorum
memorie occurrere voluerunt: id vero efficere
potuerunt dupli modo. Ac primo quidem sic,
ut per tabulam ii ipsi, qui illam conficiendam
curarunt, vel illius artifex, seu proprio, seu il-
lorum nomine loquerentur. Fareor, si hoc modo
confecta sit tabula, auctoris equalis opus non dici
posse, nisi tabule verba torqueantur.*
- 29 *At reliquias est modus alter, quo condi-
tabula potuit; sic scilicet, ut neque tabula scul-
ptor, neque qui illam sculpi jusserrunt, suo no-
mine loqui animo intenderint, sed tantummodo
monumentum aliquod superstes esse voluerint,
quod, restituta temporum tranquillitate, ali-
quando sorti repertum, Sanctorum nomina
& gesta posteris, quibus tabule inventio olim
obtingeret, per se edoceret. Quo quidem modo,
si tabula, ut fieri potuit, confecta ponatur, nihil
verba illa: qui tunc erant Christiani, contine-
bunt, unde ab auctore, non quid suâ memorâ,
sed quid olim contigerit, scribente profeta esse,
concludas. Suspensum quidem non erat sub an-
num 1072 S. Paulini corpus, cùm Martyrum
nostrorum corpora inventa fuerunt: verum id
in tabulam probabilius his de causis relatum fuit,
tum quod tabula confecta tempore suspensum ad-
huc esset S. Paulini corpus; tum quod illud ab
eo, quem tunc habebat, situ deturbandum igno-
raretur. Verbis num. superiore adduclis hec sub-
dit Honthemi: Sanè, alioquin styli ratio po-
stulasset, exarari sic: Hoc anno, quo præsci-
veramus, Normannos hanc urbem depopula-
tueros, transtulimus de parietibus nomina. Quod
annum, quo translata fuerunt Martyrum no-
mina, spectat, is perinde tabula verbis determi-
natur, ac verbis Honthemi, utrobique nempe
per annum irruptionis Normannicae, qui fuit*

Octobris Tomus II.

V v

882.

AUCTORE

J. B.

882. *Quod dici debuisset, praesciveramus, trans-tulimus, id necessario fieri debuisse non videtur, si priori, si posteriori modo confecta sit tabula. Non, si posteriori, ut patet: sed neque, si priori; frequenter enim sunt antiquorum monumen-ta, in quibus non assimilis loquendi modus apparet; maximè apud eos, qui veterum sepul-crorum inscriptiones collegunt. En unam, que in S. Paulini peristylis stetit, & ab Honthemi-o exhibetur parte i Prodomi Hist. Trev. pag. 196. Infant, dulcissimo. defuncto. qui. vixit. mentes. v. dies. xx. pater. &c. mater. pii. fecer. Dicit hic sculptor, non quid à se, sed à parentibus defuncti infantis faciūm sit; aut verius pa-rentes ipsi per artificis scalprum, quid fecerint, dicunt, laudando etiam suam in prolem pietatem, & ita loquendo de seip̄sis, quasi de tertia quadam persona loquerentur: nemo tamen inde, à poste-rioris evi artifice inscriptionem confectam fuisse, ducet.*

ab artificiis

B

30 Alterum, inquit Honthemi, tabula post Normannicam invasionem confecta indicium est, fabricatoris ignorancia, quā necivisse videtur, quis Martyrum nomina terrā oculuerint; hinc, non canonicos Paulinianos, ad quos tamen id maximè pertinebat, non personam aliam nomi-natim expressit, sed generalem dumtaxat dixit: Quā inde devoti, qui tunc erant, Christiani huic transtulerunt. *Inscriptionis num. superiore memorata sculptor, defuncti infantis parentes ge-nerali patris & matri nomine dumtaxat expre-sit; ideone, quinam fuerint, ignoravit? At ca-nonicos Paulinianos saltem nominare debuisset. Respondeo: canonicos Paulinianos Martyrum nomina humo condidisse, & pretiis majoris-tum ecclesia, tum monasterii sui ornamenta, ne barbarorum oculis injuriisque exponerentur, oc-cultasse, vix mibi dubium esse. At effici inde non reor, id tabula sculptorem ignorasse, licet devotos tanū, qui tunc erant, Christianos, non canonicos nominatim expresseris: factum enim id esse à canonicis posuit, eti non solis, acceden-te nimirum tum communi civitatis jussione vel consilio, tum civium opera. Certe quid simile Gestā Treverorum cap. 42 apud Calmetum his verbis innunt: Treberici ergo (propinqui Normanno-rum adventus presci) initio cum sapientioribus*

C

consilio, quidquid in civitate ecclesiastici cen-sus vel ornatus fuerat, in subterraneis occulunt specubus, sarcophaga etiam Sanctorum altius terrā immergunt. Aique hinc verisimiliter tabula auctore Christianos universim expressit, ne quem-quam, qui ad id operis laborem consiliumve contulerat, excluderet. Addo, vix dubium esse enīquam posse, etiam à Normannica invasione quantumvis remoto, quin loci canonici ea in re-partem habuerint saltem aliquam, ut adeò ta-bula confector id ignorare potuisse non vi-deatur.

ignorantia,

31 Denique ipsos illos, quos devotos Chri-stianos tabula sculptor nominat, Paulinianos ca-nonicos non fuisse, certum ego praestare non au-sim: mitto enim, Christianorum nomine olim interdum venisse, qui clericatum, aut Ordines ec-clesiasticos suscepserant, ut ex codice Theodosiano ad vocem Christianus Cangius probat; mitto, & monachos Gracis Patribus Christianos fuisse di-ctos: hec enim nimis antiqua, parvum apta di-xeris, ut eadem significatione seculo ix voces illa-à tabula auctore usurpare fuisse credantur. En-igitur ex eodem Cangio recentioris evi exemplum. Veteres Annales Francorum sub initium ejusdem

seculi ix post Caroli Magni obitum exaratos Mar-tini exibet tom. 5. Collectionis veterum scri-ptorum, quorum auctor col. 910 de Willhelmo comite Aniani monachum induito scribit hoc mo-do: Anno DCCCVI..... Nec mora in deponen-do comam passus est, quin potius die Natalis Apostolorum Petri & Pauli, auro textis depo-sitis vestibus, Christicolarum habuit habitum, seque Christicolarum adscisci numero qua-tociùs congaudens efficitur. In usū ergo seculo ix subinde fuit, ut monachi Christicole dicerentur; quid nō canonici etiam eodem seculo devoti Christiani à tabula auctore appellari posuerunt? Quid si eo nomine canonicos reipsa is intellexeru: hos non alios, quam Paulinianos fuisse, totus tabula contextus ostendit, quemadmodū Christicolas in textu mox recutato memoratos, non alios fuisse, quam Anianenses monachos, manifestum est.

D

32 Tertiò, inquit Honthemi, irruptio Normannica fuit REPENTINA QUEDAM PRO-CELLA torrentis in modum Juliacum, Aquis-granum, Malmundarium, Prumiam, Numa-gam, Tréviros inundans, & omnia consumens. Scimus autem IN REPENTINIS non vacare, ut tabula tam prolixa sculptatur: & quidem CUM PARERGIS PANEGYRICIS curatè & medita-tò elaboratis..... Item CUM QUADAM REPE-TITIONE SATIS JAM DICTORUM. Normanno-rum quidem imperium vix tanū oīi relinquero-potuisse, ut hujusmodi tabula tam prolixa scul-peretur, lubens concessero si is inopinatus omnino ac improvisus existiterit: at talem non fuisse illum, vel ipsi indicant tabula verba; Quando Norma-nos, hanc urbem sicut ceteras undique urbes, de-populaturos esse, praesciverunt: indicant, que ab illis anno 882 jam prius patrata erant, quam Trevirensibus imminerent, nec ignorari ab his po-terant: nam anno 882, Regino teste, Prumiam ipso Epiphaniæ die ingressi, vicina omnia igne ferroque vastarunt: obiu interea imperator Ludovicus; quod audiens exercitus, inquit An-nales Fulenses, seculo ix scripti, qui contra Nor-mannos fuerat missus, ab expugnatione ho-stium desistens, infecto negotio, rediit. Quo-rum Normanni inde transeuntium vestigia se-cutu, cetera, que prius dimiserant, incendio cremarunt, usque ad Confluentem castellum, ubi Mosella Rhenum ingreditur. Quid in hoc temporis articulo, in hac urbium vicina-rum strage venire Trevirensibus in mentem po-terat, nisi brevē in se quoque barbarorum furor-em conversum iri, & jam tum rebus suis fibi maturè esse consulendum? Nonis autem Aprilis Trevirois ingressi sunt Normanni, ut Regino rursum ait; aique adeò non ita subito Trevirensibus tempestas illa incubuit, quin commodè hujuscemodi tabula sculpi, humoque condi pō-therit.

E

33 Quartum argumentum, quo probare Hon-themi nūtitur, tabulam plumbeam à Norma-nica invasione confectam fuisse, ita ferè procedit. Qui Martyrum inventionem descripsit anonymus, refert cap. 2, num. 18, fracta S. Paulini cry-pitā, exigua molis altare fuisse reperitum, quod S. Paulini sarcophago non suspensō, sed jam hu-mi depresso compactum erat: unde consequi ap-paret, à Normannica invasione id ibi fuisse ex-structum. Neque verò id inde dumtaxat appa-ret, verū etiam ex eo, quod repentina Trevi-rensium consternatio altaris constructionem non pasiebatur, quā prodita potius Normannis, quam occultata

ab altari
in crypta S.
Paulini se-
riū condito,

§ III. Variæ tabulæ assertio-
nes , falsi suspectæ , ex-
aminantur.

A occultata fuisset corporum ibi latentium sanctitas. Cum igitur præterea dicat idem anonymous , sub illo altari tabulam plumbeam humi olim defossam , ibi pariter sua etate fuisse repertam ; videtur & ipsa à Normannica invasione confecta , & eo loci recondita , quamquam determinatè dici nequeat , quot à Normannorum incursione tum temporis anni effluxerint. Fuerint igitur anno 882 humi quidem defossa Sanctorum nomina ; at serius tabula plumbea , cùm scilicet Trevirensibus condendis hujusmodi tabula & altari majus otium suppetebat. Ita , inquam , ferè habet quartum contra assertam à Browero tabula etatem Honthemicus argumentum ; quo quidem rectè probari existimo , altare illud post Normannicam invasionem fuisse erectum , modò diu post id factum esse , non dicatur ob dicta num. 24 : quod verò contendit præterea , nempe anno 882 translata quidem fuisse Sanctorum nomina ; serius tamen tabulam plumbeam confectam & in crypta S. Paulini defossam , mihi non perinde probatur , & his quidem de causis ; quòd contrarium innuere videantur hac tabula verba : In medio verò ipsorum S. Paulini corpus.... EST ferreis catenis SUSPENSUM , at num. 26 dixi ; quòd nulla memorai altaris in tabula mentio fiat ; denique quòd èq[ue] proclive Trevirensibus fuerit tabula hanc ita pridem defossa , quam recens conditæ altare superstruere.

*petita sol-
vuntur.*

34 Seculo igitur ix verosimilius tabula confecta fuit ; at cùm vel sic à Trevirensium Martyrum etate intervallo satis longo remota sit , reliquum est , ut , quam fidem tabula conditor fecerit , indagemus ; quod Honthemicus Hist. Mart. Trevirensium § 14 facit : hanc porrò invenire , hanc operosum est , cùm litteras aureas cryptæ parieti ante invasionem Normannicam inscriptas vel potius forsan appensa vel ipse tabula conditor citet. Quis litteras illas aureas cryptæ parieti seu inscribi , seu appendi jusserit , neque ille edicit , neque aliunde compertum habetur : ut adèo earum etas ignoretur ; quamquam ab immemorabili tempore ante invasionem Normannicam illic exstississe potuerint. Earum conservationem Fridericus , S. Paulini Prepositus , S. Felicis , qui sub finem seculi iv Trevirenses infulas gessit , adscribit industria ; nempe quòd is SS. Martyrum nomina cryptæ parieti affigi jusserrit , quæ dein in tabulam plumbeam relata , ac postmodum inventa subsequentium etatum notitie conservata fuerunt. Scriptorem veterem , quem in dicti sui testem adduceret , Fridericus non habuit ; nec tamen ejus conjectura omni verisimilitudine destituta est : si enim verum est , à S. Felice collectas fuissent , sparsas per campum Martium hac illac SS. Martyrum reliquias , & S. Paulini templo illatas ; nec ab omni verisimilitudine alienum erit , id illi curæ etiam fuisse , ut eorum memoria quam diutissim conservaretur , ac propterea eorum nomina sive parieti inscribi , sive in tabula parieti appensa exarari jussisse. Sed de his plura § vi.

Non sola tabula etas , à Browero asserta , Tabula falsi ipsius tabula assertiones ; qualis in primis est , que his verbis exprimitur : Qui (S. Felix) & istud monasterium (hoc nomine templum S. Paulini etiam venit) in honore S. Dei Geneticis , nec non eorumdem Martyrum , construxit. Templi hujus multis meminit Honthemicus quatuor prioribus sua de Martyribus Trevirensibus Historia paragraphis. Scrupulum porrò ei moveret , quod hinc à S. Felice Trevirensium episcopo conditum illud , legat ; illinc verò , S. Bonosum ejusdem sedis episcopum jam tum à morte sua in eodem templo sepultum , Browerus scribat lib. 4 , num. 164 ; quæ quidem sibi mutuò cohædere non possunt : obiit enim S. Bonosus sub annum 373 , Bonosum Britto seu Britonius exceptit : post quem S. Felix Trevirensi cathedra adnotatus est. Sic habet : Si conditum primò à S. Felice templum , quod modò ferè S. Paulini audit , condi in illo non potuit à morte sua Bonosus : at vereor aliunde , ne Honthemicio Browerus dixisse visus sit , quod re ipsa non dicit. Broweri verba hoc transcribo : Tametsi verò pontificatus Bonosii nullà sit litterarum memoriam consignatus , eum tamen inter confessores ascriptum , septimo decimo Februarii non silevit Martyrologia : & in beati Paulini æde , sub ara S. Clementis , ubi ejus in martyrologio seu confessione sunt reconditi cineres , talis admodum epigraphe legitur : HIC SITUS EST BONÆ MEMORIÆ BONOSIUS , TREVIRORUM ARCHIEPISCOPUS , CUJUS AB HOC MUNDO TRANSITUS XIII KAL. MAR. CELEBRATUR.

F

36 His verbis quidem Browerus ait , S. Bonosii cineres in S. Paulini æde esse reconditos ; at quando illuc illati fuerint , num mox ab illius obitu , num postmodum , non edicit : nec refert , memoratam epigraphen à Browero recitari , quippe cuius pariter etatem sileti : sanè vel sola vox archiepiscopus illi inserta monere Browerum poterat , diu post Bonosii obitum fuisse compositam : cùm vox illa longè post illius tempora cœperit in usu esse. Aliunde igitur , inquires , Bonosii reliquia in S. Paulini templum aliquando translata fuerunt. Ita se res verisimiliter habet , ac tum fortè , cùm illa epigraphe confecta est : cùm vox archiepiscopus jam usū recepta esset : cùm dies quidem obitū S. Bonosii adhuc esset exploratus , at non annus , quem reicit epigraphe , id est , diu post S. Bonosum è vivis erexit. Atqui , inquires denuò , nulla translationis hujusmodi memoria superest. Esto : nihil tamen minus contigisse illa potuit : ut multa gessisse Bonosum , verosimillimum est , quorum tamen hac nostra tempestate ob antiquorum monumentorum inopiam vel nulla , vel tenuis admodum memoria superest. Ad eumdem ferè modum , quo Browerus , loquitur Fridericus Prepositus de Constantio Chloro in S. Paulini æde recondito , & ante hunc Gestæ Trevirorum , quæ illum Eboraci defunctum & Treviros translatum , non in S. Paulini.

F

V v 2

lini.

AUCTORE

J. B.

lini ade, sed in campo Martio sepultum scribunt. Sed hoc inter fabulas resero, nec aliunde manasse videatur, quam ex epitaphio, nescio quo, Trevirensi ad translationem illam persuadendam parum idoneo; ita habet: Elius Constantius, vir consularis, Comes & Magister utriusque militiae, atque patritius, & secundò consul ordinarius. Non secundum, sed sextum consul processit Constantius, nec consul modo, sed angustus etiam; Eboraci è vita discessit; ut alius omnino fuerit, cuius laudatum epitaphium meminit. De Constantii sepultura vide Alfordum ad annum 306. Hactenus igitur de conduta per S. Felicem S. Paulini ecclesia scrupulus contemni potest. Sed non hic sifit Honthemi.

S. Paulini
tempium
construūtum
dicat.

B

37 Accedit, inquit, quod S. Felix turbulantis illis temporibus Maximi tyranni, & Priscillianistarum hereticorum.... tunc tantum otii, & subisdii vix habuerit, ut augustam basilicam (erat quippe cccc pedes longa, cxx lata) cum tantæ capacitatibz monasterio, tam brevi tempore construxisset. Debuerat autem hoc monasterium jam fuisse constructum, quando Felix illuc, abdicato episcopatu, solitarius secessit. Vix est, ut jam sub Maximo (S. Paulini ecclesiam) ædificaverit Felix. Trevirensis episcopus ordinatus est Felix in synodo Trevirensi, anno 386 celebrata: quo Priscillianus ejusque sequaces aut capitibz damnati sunt, aut in exiliu puls. Anno 387 Maximus contra Valentianum cum exercitu profectus est; anno vero sequenti haud procul Aquileiā à Theodosio vita simul & imperio exuimus est. Nihil horum prope Trevirim contigit: potuit igitur Maximi tempore opus suum saltem inchoare, si non perficeret. At, inquires cum Honthemi, quo tempore alibi Maximus cum Theodosio res erat, eodem quoque Francos Theodosii duces prope Trevirim oppugnaverē, in modo & insigni clade affecere, auctore Siegerbo ad annum 388, nec, durante hoc bello Francico, S. Paulini ecclesiam conditam fuisse, verosimile est. Do istud quidem, ut cum id annum fortasse non excecerit (sequenti enim anno pax cum Francos inita est) potuit S. Felicis opus iam ante fortassis cœptum, seviente bello Francico, suspendi, &, inita pace, deinde ad umbilicum adduci.

non convinci-
tur:

C

38 Sed ne minutissime hisce immoremur, concedamus etiam, non ante initam cum Francos pacem S. Paulini ecclesiam conditam cœptum: inita saltem pace, inchoari potuisse, non negat Honthemi. At quis non videt, inquit, spatii annorum exiguitatem pro construendo monasterio cum basilica, in quam operosam structuram MSS. nostra dicunt INFINITAS & PENE IMMEN-
SAS expensas factas fuisse? Pauci sanè sunt anni ab anno 389 usque ad Valentianii obitum, quippe qui anno 392 occisus est: sed ab anno 389 usque ad annum 397 satis multi, si numerum spéctes, iisque Trevirensibus satis pacati, ut construi interim posuerit S. Paulini tum ecclesia, tum monasterium. Pax anno 389 Romanos inter Francos inviolata permanebit usque ad annum 392 tempore hiemis, quo Francorum finibus arma intulit Arbogastus; sed mox redintegrata fuit, adeò ut Eugenio, qui, Valentianiano occiso, tyrranidem occupaverat, Francos adversus Theodosium militarint; Eugenio vero pariter è viris sublato, Theodosii castra secuti sunt, dum tandem Marcomeres & Sunno pacis fœderata sub annum 397 rumpere voluerunt, sed alter eorum in Herruriam exsul missus est; alter vero ultionem in Romanos parans suorum manibus perit.

Atqui ante annum 397 concilium Taurinense celebratum non fuit, nec sedi sua nuntium remisit S. Felix; nihil igitur impedit, quo minus anno 397 vel etiam serius in conditum à se S. Paulini monasterium sese abdiderit. Expensas quidem infinitas & immensas id adficiūm absorbuisse, recentiores aiunt, sed qui earum compitum non viderant.

39 Non est igitur hactenus, unde falsi dā- neque ex eo, mneatur tabula, cùm ait, S. Paulini ecclesiam à quā Agauni S. Felice fuisse construūtum; ceteras ejus assertio- legionem Thebaam nes fuisse impugnat Honthemi Historia Mar- tyrum Trevirensium § 15. Ricciowarus, Maxi-

miani imperatoris præfectus, legionem Thebaam jussu ipsius, circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter iplos est ingressus: quorum innumeros cùm hīc occidisset &c, in- quae tabula paulo post initium. Quid ita? Non ne integra Thebaorum legio à Maximiano apud Agaunum interneccioni data? Minime, si tabula audias. Num igitur Thebaei omnes, qui pro talibus habentur à Pedemontanis, Bonnentibus, Colonientibus, Xantensisbus? Id quidem tabula neque negat, neque affirmat; non omnes tamen Thebaeos Agauni occubuisse, operè ait; quo loco, quo numero, tacet. Id autem ego falso prestatre non ausim: etenim fieri facile posuit, ut Maximianus legionis quidem Thebae partem maximam secum esse jusserit, reliquam vero hinc inde distracterit, vel ideo forte, quod ad hunc modum facilius ac securius Thebaeos perdendo effet, nisi suis imperiis obtemperantes haberet. At- qui, inquires, hisce reclamant Martyrum Agaunensium Acta à S. Eucherio seculo V conscripta, que nondum rei gesta memoriam oblivio intercep- perat; & proin quibusvis monumentis Trevi- rensum Martyrum Historia militantibus potiora. Sic enim habent: Cùm hæc talia Maximianus audisset, obstinatosque in fide Christi cerneret animos Virorum, desperans gloriosam eorum constantiam posse revocari unâ sententiâ interfici OMNES decrevit, & rem confici circumfusis militum agminibus jubet. Præterea secundum Acta eadem in exercitu Maximiani Thebaea legio erat, nec dici potest, aliquot inde cohortes, sive ante, sive post S. Mauriti martyrium, sive cùm legionem Maximianus aggredieretur, discessisse. De-

nique legio tum temporis, ut laudata Acta habent, sex millia ac sexcentos viros in armis numerabat. Hinc subtrahit Thebaeos innumeros, Treviris pas- sos, Pedemontanos, Colonenses, aliosque, vix aut ne vix quidem reliqui fient, qui Agaunen- sem campum suo sanguine decorarent. F

40 At non inepte responderi potest, Euche- rius, cùm omnes Thebaeos Martyres aut legionem S. Eucherius Thebaem à Maximiano interfici jussos scribit, sermonem dumtaxat fuisse de maxima legionis il- lius parte, qua tum in Maximiani castris ver- sabatur, non de iis, qui aliis sparsim morabantur in locis; quosque dein ministrorum suorum manu jussit occidi, ubicumque gentium essent. Et vero Eucherium, quamquam omnes Thebaeos capitibz sententia à Maximiano addicatos dicat, in- ficiari tamen noluisse, quosdam ex illis alibi, quam Agauni passos esse, argimento est, quod Vielorem & Ursum Soloduri parem martyrii for- tem subiisse, memoret. Qua de Vielore & Urso scribit, fama confirmante, didicerat; eorum ve- rò, qui Agauni occubuerunt, nomina dumtaxat pauca tenebat è multis; reliquorum nomina li- bro Vita inscripta esse, aiebat; quibus quidem prodit Eucherius, sibi cognitum non omni ex parte

A parte fuisse, quidquid ad legionis Thebae Historiam pertinebat: si tam paucā eorum, qui Agauni occubuerant, & reliquos nominis sui celeritate facile superabant, nomina nōrat Eucherius; quid impedit, quo minus alios, locis procul Agauno diffitis passos, vel ignorārit, vel minus saltē cognitos habuerit, illosque propterea memorare pratermisserit? Denique quis certò edicat, S. Eucherium, posteaquam de Agaunensibus dixerat: Hæc nobis tantum de numero illo Martyrum comperta sunt nomina, id est, beatissimorum Mauricii, Exuperii, Candidi atque Victoris: cetera verò nobis quidem incognita, sed in libro Vitæ scripta sunt; mox studiōsè non subdidisse: Ex hac eadem legione fuisse dicuntur etiam illi martyres Ursus & Victor, quos Salodoro passos, fama confirmat, ut SS. Ursi & Victoris exemplo lectorem, non omnes Thebaeos Agauni occubuisse, submoneret?

potuerunt
animi cohortes
minus aliquos:

B 41 Neque verò tabulam magis premit, quod porrò Honthemi addit, dici nempe non posse, aliquot cohortes five ante, five post, five in ipsa Mauricii sociorumque cœde à legione Thebae discessisse: dici enim, nec sine verisimilitudine, potest ante Mauricii cœdem aliquot cohortes à legionis Thebae corpore vel ipsius Maximiani jussu fuisse divulsas, ob dicta num. 39. Sane, Eucherio teste, eodem tempore, quo in Maximiani exercitu legio Thebae erat, veri Numinis cultores, sparsis usquequaque militum turmis vel ad supplicia vel ad necem rapiebantur; cur igitur verisimile non fiat, & è legione Thebae turmas aliquot versus Mosellam & Rhenum persequendis Christianis Maximianum direxisse? Sic Ado ad diem x Octobris ait, S. Gereonem & Socios Maximiani jussu in Gallias transisse, & circa Rheni littora confeditse, ut sui temporis fama serebat. Dici dein et am potest, Trevirenses Martyres è Maximiani exercitu se quidem prius subduxisse, quām Mauritius occisus est, posteaquam tamen, aut sibi moriendum, aut impius Maximiani jussis parentum, audierant. Id sane de SS. Urso & Victore ad diem xxx Septembri scribere non timuit Ado: In Galliis castro Solodoro, inquit, quod est super Arolam fluvium, passio SS. martyrum Victoris & Ursi, ex gloriosa legione Thebaeorum, qui, cūm illic furorem Maximiani declinantes secessissent &c. Atqui, inquires, piaculum erat, contra militare sacramentum à signis abire, nec credibile est, mortis metu id S. Tyrsum Sociosque fecisse. Respondeo: si dederis re ipsa, S. Tyrsum ejusque Socios ab exercitu Maximiani anfugisse; id ipsos nec illicitè, nec mortis metu fecisse: non illicitè; in eo enim erant rerum articulo constituti, ut, nisi per summum crimen aut vivere, aut in castris permanere non possent. Sacramentum Maximiano dixerant; at illo Maximianus jus non acquisiverat, aut illos injuste tollendi è medio, aut quevis crimina injungendi. Nec, si fugerint, id mortis metu, sed criminis vitandi causâ fecrē; quod utique deinde, cūm à Ricilio Varo Treviris comprehensi sunt, luculentissimè fecrē testatum; ubi si impius Maximiani jussis parere voluissent, vita illorum in vado erat: sed mori potius, quām vel idolorum adoratione, vel scelerata Christiani sanguinis effusione Deum offendere maluerunt.

ante Agaunensium cœdem in Gallias missi,

gerentur, abierint; is Acta SS. Martyrum discutiat, nec dubito, quin hujusmodi exempla sufficienti numero sit reperturus, ut id quoque à S. Tyrso fieri potuisse, existimet. In Actis Martyrum sinceris à Ruinartio editis pag. 511 S. Gordium martyrem reperiet, qui, cūm vide-ret, quanta Cœsaree Christianorum frages edre-tur, Basilio Magno teste, baltheum militare ab-jecit, & ad invia hominibus loca fese proripuit. Fateor quidem, illum postmodum in arenam ul-trò descendisse; sed tantum abest, ut prius illud factum fortitudine Martyris indignum esse, Basilius arbitratus sit, ut illam etiam inde laudarit. Audi Basiliū num. 3: Hæc igitur exempla crudelia cum centurio generosus conspiceret, judiciorum necessitatem præveniens, abjecto militiæ baltheo, sponte sibi exsiliū de-legit. Quid quod ex ipso legione Thebae SS. Victor & Ursus ab Eucherio memorati è Maximiani castris clām Solodorum profugerint, ut eorum Acta ad diem xxx Septembri referunt? quæ, quamquam haud adeò probata sint fidei, tamen ex hoc capite ab eruditis improbari, non video. Majori quidem laude Tyrus abundasset, si ci-tra fugam martyrum subiisset, illa tamen ipsa (si vere illam init) sua laude non caret. Primus est victoriae titulus, inquit S. Cyprianus de Lapsis, gentilium manibus apprehensum, Domini confiteri; secundus ad gloriam gradus est, cauta secessione Domino reservari.

C 43 Quod autem ad numerum Thebaorum salvis S. En-
Martyrum attinet, nihil de Colonensibus, Xan-
tensibus, aliisque tabulam meminisse, jam diximus:
dum autem innumeros Thebaeos Treviris passos, ait,
nemo unus non videt, plus illâ dici, quām rei
veritas concedat; nisi vocentur innumerī eam
solum ob causam, quod eorum numerus definitè
cognitus haud habeatur, quod verissimum est:
sin aliter, Honthemi prorsus assentior. Cobor-
tem unam Treviris cœsam, censet Browerus lib.
3, num. 74. Quare si 6600 milites legionem
constituebant, ut Eucherius tradit, atque Bro-
weri dictis insistamus, circiter 660 Thebaeos Tre-
viris passos, necesse est; quibus si circiter 681, alib;
etiam quām Agauni passos, quos Josephus de Li-
sle Historia legionis Thebae cap. 10 & duobus
seqq. undequaque collegit, adjicias, summa mar-
tyrum Thebaorum alibi, quām Agauni passorum
erit 1341: hec porrò si è 6600 subtrahatur, re-
liqui sient Martyres 5259, qui Agauni marty-
rium consummārint: ut adeò vereri minimè de-
beamus, ne martyrum Agaunensium numerus,
nimia alibi passorum multitudine exauriatur;
modo sano sensu innumera illa multitudo, quæ
Treviris passa dicuntur in tabula, accipiatur. Non
infidior quidem, plures passim in Martyrologiis
Agauno martyres assignari; sed hec numerum
militum potius, quo legio ex Romanorum insti-
tuto constare ferè solebat, quām numerum mar-
tyrum Agaunensium determinārunt, & hunc ex
illo estimārunt; nec martyres variis locis cœsi tan-
to forsan numero fuisse, quanto in hoc calculo
fuisse, ponuntur. Progredimur alio.

D 44 Cœsis die IV Octobris Thebaeis militibus, neque è con-
postero Ricilius Varus in Optimates Trevirenses Sulain
saviūt; hos inter emicuit, tabula testimonio,
Palmatius, civitatis consul & patricius: movit
Tillemonio scrupulum adscripta Palmatio digni-
tas consularis. Consulis & patricii notæ, inquit
tom. 4 Monumentorum ecclesiasticorum de S.
Dionysio Parisiensi art. 8, quæ Palmatio tribu-
untur, dumtaxat indicant, fuisse illum magi-
stratus

AUCTORE

J. B.

stratus principem, & illustri apud Trevirenses
loco natum. Quod iis discutiendum relinquo,
qui nōrunt, uterenturne hujusmodi titulis colo-
niarum liberarumque civitatum magistratus.
*Confidenter tamen, Palmatum consulem salutari
posse, Browerus affirmsat, nixus hoc Ausonii
carmine:*

Diligo Burdigalam, Romam colo, civis in
hac sum,
Consul in ambabus.

*Nihil ad Ausonium Tillemontius: Browerum
Hontheimius sequitur, additique: Nihil est con-
tra Romanam historiam, fuisse in coloniis &
liberis civitatibus, consules ac senatum, sicut
Romæ. Videat. Dempsterus Antiqu. Rom. lib.
ro. pag. m. 1605. lit. c. Quo eodem teste
cap. 24. Tusculi & dictator & consul fuisse di-
citur. Certè Treviris non erat simplex munici-
pium, sed spectabilis colonia, federata & li-
bera civitas: neque dubitandum, quin fuer-
int tunc in ea duumviri consulari potestate:
hos autem, constat, usos esse prætexta, & fa-
scibus & nomine consulum, ad imitationem Ro-
manorum.*

B
*S. Palmatio
in tabula
adscripto,*

45 *Falsi itaque non convincitur tabula ex
eo, quod Palmatum consulem Trevirensem dixer-
it: sed hinc alia difficultas enascitur, quam quidem
Browerus attigit; at, Hontheimius sententiâ,
non dissolvit. Suis hunc verbis loquentem accipe:
Quid altero mox die occisus sit S. Palmatius
cum duodecim viris consularibus, mirandum,
& meritò à jurisconsultis obmotum Historiæ; an
præfex vel præfectus apud Romanos id mox præ-
sumpsisse, censendus sit, cum per leges, in-
consulto principe, non licuerit. L. 9. § 11. L.
15. ff. de Poenis. L. 4. & 33 cod. de Decuri-
onibus. Mandatum Maximiani ad Rictiovorum
comprehendisse videtur solos Thebaeos,
dicente tabula: Propter ipsos ingressus est ur-
bem. Emerserunt alii Christiani, & inter hos
viri, quantum ad capitis sententiam privilegia-
ti: Maximianus, non ita remotus, consuli poter-
at: nihilominus eos cædi protinus jussit Ri-
ctiovarus. *Difficultati huic Browerus lib. 3,
num. 79 sic obviā iverat: Quod verò juris-
consulti produnt, ex decurionum ordine, sena-
tu aut curiâ coloniæ, neminem graviore poena
affici, nedum capite puniri potuisse, in causa
majestatis & religionis non profecisse viris am-
plissimis, multa docent. Quin & leges hic,
non privilegia valeant, pœnæque spectabili-
les, quas recentiorum edictorum accendebat
atrocitas.**

C
*46 Senatorii ordinis viros, inconsultis angu-
stis, capiatis damnare, imò & quæstionis subjec-
tum privile-
gio, nefas fuisse, variis ex legibus patet: crimi-
na tamen quadam excepta fuisse, docet lex 1 de
Quæstionibus: Excepta tamen (verba legis sunt)
majestatis causa, in qua sola omnibus æqua
conditio est. Docet & Ammianus lib. 19 cap.
12, Ubi majestas pulsata defenditur, à quæstio-
nibus vel cruentis nullam Corneliae leges ex-
emere fortunam. Hinc porro factum, ut senatores
imminuta majestatis rei non raro agerentur, quos
perdere, præfectis, præsidibusve decretum erat.
Maximinum quemdam, annona sub Valentiniiano
prefectum, lib. 28 cap. 1 Ammianus perstringit;
quod simili fraude in judiciis uteatur. His ille
(Maximinus) cognitis efferatus, ut erat vitio-
rum inimicus acer magis, quam severus, uno
proposito in hujusmodi causas, quas arrogan-*

ter proposito majestatis imminuta miscebat, o-
mnes, quos juris prisci justitia, divisorumque ar-
bitria quæstionibus exemere cruentis, si potu-
lasset negotium, statuit tormentis affligi. Num
sanctius ha leges Maximiani tempore, quam Va-
lentiniani observata fuere? Quo loco senatores
Maximianus habuerit, è *Lætantio de Mortibus
persecutorum* cap. 8 audi: Et cum opus esset
(*Maximiano opibus*) non deerant locupletissi-
mi senatores, qui subornatis indicis, affectasse
imperium dicerentur, ita ut effoderentur assi-
duè lumina senatus. Quo si Senatorum Chriſtia-
norum ab Augustorum ministris occisorum e-
xempla quarimus, ne à Maximiani tempore lon-
gius abeamus, *Asterium senatorem Romanum*
& imperatoribus unice charum, ut Eusebius ait,
sub annum 270 Cesarea in Palestina Achæus ju-
dex jussit occidi; vide tom. 1 Martii pag. 224.
*Synnabis in Phrygia Dorymedon senator, quid
duis sacrificare nollet, sub annum 277 vitam per-
didit, de quo in Actis nostris ad diem xix Se-
ptembris. Mirum itaqæ videri non debet, si Tre-
virus, absente Maximiano, in Christianos sena-
tores sevierit Rictius Varus, quem uique non la-
tebat, Maximianum, impietatem suam (ut S.
Eucherii verbis utar) ad extingendum Chri-
stianitatis nomen armâsse; & à quo id ipsum in
mandatis habebat, licet solos Thebaeos tabula ex-
primat, ut multorum martyrum sanguis, quem
per Gallias effudit, luculenter ostendit.*

E
47 Porro senator duplicitis generis fuit: Ma-
jor Romæ, inquit *Bulengerus de Imperio Ro-
mano* lib. 3 cap. 10, minor decurionum, in a-
liis urbibus. Senatores item duorum generum e-
rant, senatores Urbis, qui & senatores populi
Romani dicuntur. Alii senatores (quibus adeò
Trevirenses annumerandi) in municipiis, curiales,
quorum cœtus, minor senator nuncupatur. *Sua
utrisque privilegia fuere, sed neutrī semper sal-
va: id variis exemplis de decurionibus docet Go-
thofredus in Commentario ad legem 10 de Decu-
rionibus, ubi, præter alia, hac habet: Ex hac in-
teriori quoque lege apparet, immunitatem hanc
decurionum (a quæstionibus) ab impotenti ju-
dicum animo sæpe labefactatam; quod etiam
ostendit l. 47, 80, 85 inf. & l. 2 sup. de Quæ-
stionibus, imò & tertius ille Libanii locus,
dia xxiav, inquit, αρχόντας: quare necesse sub-
inde fuit, huic rei modum imponi, impotenti
videlicet judicum animo in ordinem & curiarum
ignominiam tendentium: quod etiam apud Am-
mianum loco non uno videre est. Si evagata
sepe fuit, protrita legum auctoritate, judicum im-
potentia, tum certè maximè, cùm ipss per impera-
tores Christiano nomini infensissimos Christi gregem
persequi, tutum erat. *Diocletianus, Maximia-
nus uerque, id est tum Herculius, tum Galerius,
eiusdem ferè farinæ homines erant. Cùm ad per-
sequendos Christianos animum adjecit Diocletia-
nus, decrevit, ut religionis illius (Christianæ)
homines omni honore ac dignitate, tormentis
subjecti essent, quocumque ordine aut gradu
venirent. Torquabantur à Maximiano Galerio,
non decuriones modò, sed primores etiam ci-
vitatum, egregii ac perfectissimi viri, & qui-
dem in causis levibus atque civilibus, teſte *Læ-
tantio de Mortibus persecutorum* cap. 13 & 21.
An similia Herculium, cùm interficti sunt
martyrum populi, cùm impietatem suam ad
extinguendum Christianitatis nomen armave-
rat, cùm velut vacatione barbaris gentibus da-**

F

12

A tā, prorsus in religionem arma commoverat, fecisse mirabimur?

doc denuo ex iis, que de missis alienis Treviris Christianis Baronius habebat.

48 En alterum illustrissimi Honthemi scrupulum: Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander & Soter, ut tabula dicit, eodem die, quo Palmatus, Hormisdas, Papirius, Constans & Jovianus martyrium subiere: Baronius tamen hos ad diem v Octobris, illos ad diem XII Decembbris consignavit. Mirum sane est, Baronium priores Martyres ad diem XII Decembbris retulisse: qua enim citat seu monumenta seu autores, nempe MSS. vetera, tabulas ecclesie Trevirensis, Sigeberatum, Molanum, de illis nihil bujuscemodi habent. Fortasse Maxentium ceteroque cum illo mox memoratos ad diem XII Decembbris distraxit, non quod illo die passos fuisse, invenerit; sed pro arbitrio, quod existimat, Trevirenses Martyres temporibus interruptis è medio fuisse sublatos: tomo enim 2 Annalium ecclesiasticorum ad annum 303 num. 124 de Martyribus in Galliis sub Diocletiano & Maximiano passis agens, hac scribit: Sed Treviris potissimum constitutus erat hujus certaminis campus: ibi enim cum Galliarum praefectus Riccius plurimum temporis in praefectura ageret, ingens numerus ex diversis partibus ad eum à Magistratibus mittebatur: unde verisimile est, Baronium, sicut varios martyres variis temporibus Trevirois ad Ricium Varum fuisse adductos putavit, ita & variis temporibus passos credidisse. Sic itaque facti rationem aliquam reperimus; sed quam autoritatem hic Baronius sit secutus, non videmus, reclamantibus interim Trevirensibus MSS. & tabulis, nec id Sigeberto aut Molano tradente; & proinde non est, cur à Baroniana conjectura potius, quam à tabule anterioritate stare debeamus.

§ IV. Num tabula Christianorum Treviris sub finem seculi tertii statui repugnet, examinatur.

C
Multitudinem aliquam Christianorum.

Quid de Martyribus Thebais, quid de senatoribus Trevirensibus tabula plumbea continuerit, jam vidimus: his addit Ricium Varum die tertio ab ingressu suo in plebem utriusque sexus serviisse; quibus verbis, cum eo die multitudinem aliquam Christianorum Treviris casam, significare videatur, hinc recentioribus seculis credi, & in tabulas ecclesiasticas referri coepit, innumeram civium Trevirensium die vi Octobris martyrum Treviris consummasse, quam quidem opinionem Honthemius § XVII Historia Martyrum Trevirensium jam sapienter laudata convellere nititur. Ceterum, inquit, innumerabilitati Christianorum Trevericorum jam an. 286 passorum gravissima obstanta argumenta, quae latè deduximus Dissert. nostra DE STATU REI CHRISTIANÆ IN TREV. ANTE CONSTANTINUM M. CAP. IV. Quo loco inter cetera diximus, non parum mirandum, quod nullus episcopus, nullus sacerdos, nullus diaconus, sed nec ullus lector, aut minimus de clero memoretur his innumerabilibus fuisse compassus, cum tamen innumerabilis ecclesia sine talibus nulla fuerit. Scilicet secundum Honthemium neque sub Maximiano, neque sub Constantio Chloro, cui ab an-

no 292 Gallia administranda obtigerunt, is fuit Christiane fidei Treviris status, ut tanta illico fideliū multitudine reperiatur.

50 Non sub Maximiano: ab anno enim 285 Maximianus, vir ingenio ferocissimo, & iniquissimo in Christianos animo Treviris multum diu que versatus est, & idola impensè coluit, quod Mamertinus in Panegyri eidem Maximiano Treviris dicta his verbis tradit: Rursus ex acie cum triumpho redisti, totamque hanc urbem repentina tua in hostes irruptione sollicitam, lætitiam & exultatione, & aris flagrantibus & sacrificiis & accensis odoribus nomini tuo, implasti. Ita utroque illius tempore bis divina res pari religione celebrata est: Jovi dum pro futuris vovetur: tibi, dum pro victoria solvitur. Ex quibus, inquit illustrissimus Honthemius, recte concludunt hagiographi Antverpienses tom. IV Septembbris pag. 377, hunc imperatorem numquam passurum fuisse, ut Christiani Treviris aperire ac publicè fidem suam profiterentur. Cumque Maximianus in Galliis & pro majori parte Treviris haec dicatur usque ad annum circiter 292, primum est judicare, haud numerosum hactenus fuisse in Treviris fideliū regem. Addi potest, non Maximianum modo, sed Trevirensem etiam civitatem ut idolis deditam Mamertini verbis depingi; atque adeò verosimile non esse, illic versante Maximiano, fuisse innumeros, qui Christiana sacra seu publicè seu occultè sequerentur.

51 Non sub Constantio Chloro: et si enim iste quo benigno fuerit in Christianos animo, & Eusebio teste, plures eorum, interque illos etiam sacerdotes rebus divinis in palatio suo operantes habuerit: in plebe tamen & apud populum ne nomen quidem Christianorum proferre licuit. Postquam enim Eusebius lib. I de vita Constantini cap. 17 dixerat: Ad hunc igitur modum totum imperii sui tempore, quod æquabile perpetuò ac placidum fuit, universam familiam, conjugem scilicet ac liberos, cum omnibus ministris uni omnium regi Deo (Constantius) consecravit: adeò ut multitudo eorum, qui in ipsius palatio simul versabantur, nulla re ab ecclesia Dei differret: inter quos etiam erant ministri Dei, qui continuis precationibus pro salute principis Deum venerabantur; mox ista subiecit: Ὁρα παρὰ τοῖς πολλοῖς γέδε μέχρι Φίλε πίνακας τὸ τῶν Στορεβῶν χρηματίζειν οὐνοχρόεπερ γένεθλος. Quæ ad hunc modum verenda Honthemius autumat: Cùm tamen in plebe ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset. Hinc Perierom. IV Septembbris pag. 378, num. 122 afferenti, latissimum sub Constantio Chloro fidei propaganda campum patuisse, non prorsus assentitur.

52 Cui anno Martyrum Agaunensium, atque adeò & Trevirensium determinatè Passio illiganda sit, versatur in dubio. Multorum opinio est, id anno 286 accidisse; quod si tamquam verum assumere placeat, duplice Christianorum Trevirensium classem distinguere possumus, alteram eorum, qui ante annum 286, seu ante Maximiani persecutionem conversi sunt & anno 286 occisi; alteram eorum, qui, sive ante, sive post reliquorum cedem conversi, usque ad annum 292 fuere superstites. Hos quidem numero admodum paucos fuisse, verosimillimum facit Maximiani affiduè illic versantis in Christianos atrocitas, ne meritò Perierus dixerit numero 115 Commentarii, qui de S. Materno est, paucos admodum sub

vel sub Maxi-
miano in
Galliis a-
gente,

E

vel sub Con-
stantio fuisse,
tabula in-
nuit;

F

AUCTORE

J. B.

sub annum 288 Treviris existisse Christianos.
At si de illis agitur, qui ante Maximiani imperium ibidem existiterunt, & hos fuisse numero admodum paucos, non aquæ mibi fit verosimile. Tantam quidam fuisse tum Treviris Christiana instituta profientium multitudinem, ut populum constituerint innumerum, nec ego existimem: quid tamen obstat, quo minus aliquam saltem multitudinem Christianorum, quorum aliqui Christi nomen publicè, alii occultè professi sint, admittamus?

^{sub Maximiano statu} 53 S. Agitius, Trevirensis episcopus, concilio Arelatensi anno 314 subscriptus legitur: ante hunc Trevirensibus præfuerere SS. Eucharius, Valerius, Maternus, quorum singulis, si 12 vel 14 annos regiminis concedas, annis saltem aliquot, antequam Maximianus ad imperium evehetur, predicari coepit Trevirensibus Catholica fides, quod forte contigit circa medium seculum IIII. Quid ne eo temporis spatio, Catholica veritati manus dederit multitudine qualiscumque gentilium, et si non tanta, quantum adstrinxit vulgaris opinio? Christianorum persecutiones fidelium numerum non raro augebant, nedum minuebant; nec illæ fuere adeò continua, quin pacatiora subinde affulserint temporum intervalla, fidei propaganda utcumque accommodata. Capto circa annum 260 à Persis Valeriano, filius ejus Gallienus, inquit Eusebius lib. 7, cap. 13, solus imperium obtinens, moderatius se gessit: missisque edictis, persecutionem adversus nostros commotam sedavit, utque religiosi nostræ antistites securè deinceps munus suum obirent, hujusmodi rescripto præcepit. Successit circa 268 Gallieno Claudius, qui quidem Ec. Iesum persecutus est, sed brevi vi à imperioque exsus, successorem habuit Aurelianum circa annum 270: is, teste Eusebio citato cap. 30, Christianis principio bene affectus, deinceps tamen in illos commoveri coepit; sed protinus inter initia sui furoris extinctus est, inquit Lactantius cap. 6, nimurum circa annum 275. Hos secuti Tacitus, Florianus, Probus, Carus, Carinus, Numerianus Christianorum persecutoribus nec à Laclantio, nec ab Eusebio accensentur, etiam si non desint aliquot martyres, qui horum principum temporibus passi fuisse dicantur. A Gallieno igitur usque ad Claudium annis circiter 8, sub Aureliano annis circiter 4, ab anno denique 275, seu si mavis, ab anno 277 usque ad annum 285, Maximiani primum, annis denò circiter 8 persecutiones saltem band adeò cruenta, latèque diffuse fuerunt, quin passim temporum intervallis incrementum aliquod capere religio Christiana potuerit, angerique sensim fidelium numerus, iis maximè locis, quæ apostolicorum virorum sudoribus irrigabantur.

^{non videatur} 54 Merito itaque enormis illa Christianorum Trevirensium sub Maximiano multitudine rejicitur; videndum tamen, ne ad terminos nimis angustos contrahatur, ac ita contrario errore peccetur. Neque porro mirum videri debet, martyrum Trevirensium numerum ultra, quam par est, ex vulgi opinione paulatim esse progressum. Ut enim crescit eundo fama, ita etiam ferè accedit, ut à vero popularis traditio temporis diuturnitate magis magisque discedat. Verisimilium mihi appetet, paucos Christianos Treviris Ricili Vari furorem reliquos fecisse: occisorum vero numerum jam inde à principio minus accuratè fuisse perspectum; atque propterea S. Felicem seculo circiter post, satis habuisse tredecim dumtaxat martyrum, quæ ceteros dignitate fa-

mâque facile superabant, corpora & nomina in S. Paulini cryptam intulisse; quibus deinde lapsu temporum innumeri alii ex vulgi opinione adjecti sunt, seu exteris, seu indigenæ. Qua quidem in opinione confirmor, cum video, in antiquo Hymno de S. Paulino, cuius num. 10 verba dedimus, peregrinorum quidem multitudinem dissentere affirmari, indigenarum verò non item. Tabula similiter Thebaos inumeros Treviris passos agnoscit; de indigenis autem tantum dicit: Tertia verò die cædem exercuit in plebem texus utriusque. Quod ut verum sit, neinquam necesse est, ut innumeris fuerint tum temporis in Trevirensi plebe Christiani; sufficit autem multitudine qualiscumque, quæ Christiana fidei in Trevirensi urbe ante Maximiani imperium statui, ex iam dictis repugnare non videtur.

^{nisi nec sub Constantino Chloro:}

55 Quod si eorum sententiam sequi lubeat, quibus MM. Thebai Agauni sub initium seculi quaris passi videntur, quo jam sub Constantino Chloro ab anno 292 constituta erant Gallia, minor erit circa Trevirensium indigenarum ad fidem conversorum numerum difficultas. Vera enim mihi videntur, quæ de fidei nostra sub Constantino Chloro in Galliis statu tom. IV Sept. pag. 377 P. M. Perierus scriptis his verbis: At merito conjectare licet liberiorem deinde ipsis (Euchario, Valerio, Materno) fidei propagandæ viam fuisse apertam; quando scilicet Constantius Chlorus, Constantini Magni pater, circa mox memoratum annum (292) per Diocletianum & Maximianum Augustos creatus est cæsar cum Galero, & paucò post tempore nactus totius Galliæ regimen, Treviris sedem fixit. Quam conjecturam relatis num. 51 Eusebii verbis deinde confirmat: postremam autem Eusebii periodum, quæ ex Honthemi sententia indicatur, in palatio quidem Constantii liberam fuisse fidei professionem, sed in plebe & apud populum Christianum nomen ne proferri quidem licuisse, ita Perierus interpretatus est, ut his vocibus, παρὰ τοῖς πολλοῖς non Trevirensis plebs, sed Maximianus, Diocletianus & Galerius intelligendi veniant. Mensem suam liquidè expressit, cum Eusebiano textui mox ita subjecit: Similia tradit alibi de Constantio laudatus Eusebius, sed hæc ad propositum nostrum abunde sufficiunt; etenim ex sola periodi postrema oppositione discimus, aliam planè faciem fuisse in Galliis, cum illic versatus est Maximianus, quippe apud quem, sicut & reliquos collegas, ne ipsum quidem Dei cultorum nomen proferre fas esset, aliam verò dum ibidem moratus est Constantius, cuius adunati domestici Ecclesiæ Dei comparantur.

^{contraria sunt nec Eusebii}

56 Sic igitur Perierus statuit, & quidem rellè, ut reor. Videbat enim, ipsum Eusebii interpretem Valesum illa Eusebii verba vertisse hos modo: Vulgo apud alios, que quidem verba etiam à ceteris avulsa Constantii collegis perinde, ac Trevirensi plebi accommodari poterant; & quidem ut de illis interpretanda existimaret, narrationis Eusebiana series, quanta erat, suadebat, ut & prefixus Eusebii scopus. Id scilicet Eusebius agit cap. 15 & duobus seqq. apud Valesum, ut ostendat imperatores, Ecclesiam Dei persequendo, divini Numinis ultionem in se concidasse: contra Constantium, Christi Ecclesiam tuendo fovendoque, Dei benevolentiam sibi conciliasse. Quo maximè (Christianos persequendo) factum est, inquit cap. 15, ut hujus sceleris auctores,

Auctores, Dei præsentia atque auxilio orbati remanerent. Contrariam fuisse Constantio agendi rationem ait cap. 16. Soli, inquit, Constantio sapiens quoddam consilium venit in mentem, quod pluribus deinde persequitur. Nullus, opinor, dubitabit, quin Constantium imperatoribus ceteris hic opponat Eusebius. Porro eamdem oppositionem mox resumit cap. 17 ita scribens: Hujusmodi fuit Constantini pater, sicut à nobis breviter indicatum est. Qualis autem exitus vita ipsi contigerit, cùm se talem erga Deum præstitisset, quantumque discrimen inter illum & reliquos imperii consortes, is, quem coluerat, Deus esse voluerit, quisquis rem ipsam attentius expenderit, facile cognoscet. *As tandem, cùm dixit, summa illum cum gloria vite tempus ac tranquillè egisse, verbis num. 51 citatis capiti 17 finem imponit.*

afficit,

B 57 *Quis verò credat, Eusebium mox velut scopi sui oblitum, aliisque sine causa vagantem postremis sua periodi verbis plebem respxisse Trevirensim, cuius hactenus ne verbo quidem meminerat? Fateor, his verbis οἱ πολλοὶ vulgi multitudinem à Gracis designari; id tamen hic factum non credo, tum propter jam dicta, tum quod Eusebii textus fortasse corruptus, & pro ταῦτα τοῖς πολλοῖς legendū sit: παρὰ τοῖς λοιποῖς, id est, apud reliquos, nempe imperii consortes, de quibus egerat initio capitīs. Sic enim in hanc rem Valesius scribit: "Ore παρὰ τοῖς πολλοῖς. In sc̄chedis regiis ultima vox punctis subnotata est, & superscribitur λοιποῖς, quod magis probō. Cūm igitur Eusebius sc̄lūm dicat, Christianorum nomen apud imperatores reliquos non liceisse proferre, fundamentum haud satis validum prabat, id ad plebem etiam extendendi; ita ut in solo Constantii palatio sacro cultui asylum esset: contrā cūm Trevirenses viderent, Christianis Constantii palatum refertum esse, eosque ejusdem principis favore ac præsidio passim ab injuriis & suppliciis tutos, verosimum est, ex illis non paucos ad Christiana sacra transviisse, maximè cūm non deessent vere fidei pracones, & ne ipse quidem S. Maternus, qui disseminanda fidei pro viribus incumberent. Dirui quidem Christianorum conventicula Constantius passus est, ne à collegis prorsus diffentire videtur; sed, si quid inde ad amplectendam fidem impedimenti fuit, plus aliunde ad illam amplectendam incitamenti attulit benevolentia, quā in Christianos usus est plane insigni, non modo in illos, qui in ejus palatio morabantur, sed in omnes, qui sub imperio suo degebant, ut Eusebius scribit lib. 8, cap. 13 *Historiæ ecclesiastice*. Dein latum fuit de diruendis Christianorum templis & sacris libris comburendis edictum anno imperii Diocletiani 19, sive circa 302; atque adeò circiter decennium jam effuxerat, ex quo Galliarum regimen penes Constantium fuerat; ita ut, si Perieri verba, cūm sub tuto Constantii regimine propaganda fidei latissimum campum patuisse, dixit, temperamento quodam indigent, Honthemii quoque verba, quibus sub Constantio adeò paucos fuisse Treviris Christianos extra illius palarium, afferuit, ut eorum nomen ne quidem apud populum efferre fas esset, temperamento non absimili miki videantur indigere. Ceterū si vel mediocris Christianorum in plebe Trevirensi numerus sub Constantio exsisterit, potius in sexum utrumque Rictius Varus servire, stabitque tabula hac ex parte auctoritas.*

58 Denique si tanta Christiana plebis cades Octobris Tomus II.

facta revera esset, quanta vulgo putatur, magno pere mirarer & ego, quid causa sit, cur nullus cum ea clericus, nullus episcopus occisus memoretur: verū si via, quam hactenus tenui, nec sequitur ex eo, quid nullus infirmam; non tantam admirationis causam inventio. Etenim sub Maximiano quidem, Christianos Treviris fuisse non admodum multos, dixi supra num. 52 & sequenti: rariores sanè, & forte rarissimi sacerdotes; quò autem rariores hinc fuere, eò facilius, dum Rictius Varus illic subiit, vel ipsum laïcū, vel ejus furori seje tantisper subducere potuerunt; neque enim diu Treviris Rictius Varus moratus videtur, ut martyrum numerus, quos variis per Gallias locis sub hac tempora occidi, satis videtur ostendere. Primi vero Trevirensium episcopi non ita Trevirensibus operam suam collocabant, quin modo in hos, modo in illos Treviris vicinos træctus fidei propaganda ardore abrepit subinde excurrerent, ut tom. 1 *Historia Trevirensis* pag. 19 fatetur Honthemius: unde fieri potuit, ut urbe absenterit, quisquis tum Trevirensium fuerit episcopus, cùm in ejus gregem Rictius Varus irruit. Præterea verosimile visum est eidem doctissimo viro Divers. de Statu religionis Christianæ in Treviris ante Constantium Magnum § 3, Eucharium, Valerium & Maternum non continuo sibi successisse; quid si igitur eo temporis intervallo Trevirensium cades acciderit, quo nullus illis erat episcopus? Sub Constantio verò plures Treviris ecclesiastici ordinis viri procul dubio exsisterunt: verum qui animum adverterit ad ea, quæ de Dei ministris in ipso Constantii palatio degentibus & rebus sacris vacantibus Eusebius supra laudatus habet, non multum fortasse mirabitur, saviisse per urbem Rictium Varum, pepercisse verò sacerdotibus, vel eorum cædem prohibente Constantio, vel metente Rictio Varo Constantio ades eorum sanguine contaminare, quos maximè saluos velle Constantium, non ignorabat.

AUCTORE
J. B.
nec sequitur
ex eo, quid
num nullus
episcopus pas-
sus sit.

§ V. Reliqua Honthemii argumenta expenduntur.

Preter argumenta jam allata, Honthemius alia adhuc nonnulla proponit Dissertationis numero superiori laudate § IV, quorum pariter facienda mentio: suis verbis illusterrimum loquenter audi. Imprimis autem, inquit, historiae magni illius, seu, ut Acta loquuntur, innumerabilis nostri martyrii egregiè officit depontanum illud silentium scriptorum æqualium, & tempori, quo immanis hæc carnificina in celeberrima Galliæ urbe exercita dicitur, vicinorum. Nescit illam Eusebius, qui alioquin diligenter martyrum memoriam celebrat: nescit eamdem Sulpitius Severus, qui Historiam sacram scripsit in Gallia saeculo quinto: nescit Lactantius, qui libro de Mortibus persecutorum crudelitatem & excessum Maximiani, cuius mandato Treviricæ urbis primores & cives occidisse scribuntur, memorat: nesciunt denique scriptores omnes, qui ad nos pervenerunt usque ad saeculum XI, quo Martyrum sepulchra retecta sunt, & magna ossium congeftes reperta, interprete memorata tabula, cuius auctoritas, quod ad multitudinem ossium extra tumbras vagantium attinet, potissimum innititur Actis SS. Faustiani & Victorici, uti suo loco videbimus,

F
Licit MM.
Trev nec
scriptores &
quales,

XX sed

AUCTORE

J. B.

sed horum apud modernos criticos sublesta fides est. Silento historiographorum addimus illud martyrologiorum, domesticorum & exterorum; de non suspectis loquimur: à quibus Trevirensium hac in parte traditioni minime faveri demonstramus in Commentario prævio ad Historiam Trevirensium Martyrum, quam præsenti Dissertationi subnectimus. Tanto illud silentium gravius videri debet, quo major antiquis temporibus, nominatim sæculo ix, & ex præcedentibus sæculis continuatus apud nos, etiam in parochialibus ecclesiis fuit usus Martyrologiorum; adeò, ut juxta inquisitiones Reginonis (quas infrà edituri sumus) part. I, art. 93 quilibet parochus in visitatione interrogaretur: Si habeat Martyrologium, ex quo certis diebus natalitia Sanctorum populo annuntiet?

60 *Commentarii sui in Passionem Martyrum Trevirensium § xi idem illustrissimus scriptor nominatim objicit Adonis silentium, qui tamen omnium undecimque conquisivit, & Prumia inter monachos hanc procul Treviris aliquando versatus est; qui præterea Trevirenses patronos Agritium, Valerium, Maximinum, Hildulphum, Martini, Beatum, Paulinum, Meletium, Nicetum, Eucharium scriptis suis celebravit. Adoni Wandelbertum adjungit, qui, licet in Martyrologio metrico, anno 842 conscripto, martyres Thebaos Agauni passos memores; de Trevirensibus tamen ne verbum quidem facit. Eodem pari de causa Martyrologium Ms. S. Maximini, seculo ad minus x conscriptum, adducit. Quibus antequam respondeam, observare hinc obiter luet, hanc satis certum esse, quod de tabula auctoritate verbis num. præcedente relatis Honthemi scribit; nisi nempe illam, quod ad multitudinem ossium extra tumbas vagantium attinet, potissimum Actis SS. Fusciani & Victorici, quorum sublesta sit fides: quamquam enim tabula confector vidisse potuit Acta SS. Fusciani & Victorici seculo ix, quo probabilius confectam fuisse diximus § 2, potuit tamen eadem ignorasse; & multitudinem illam ossium per S. Paulini ecclesiam sparsorum aliunde didicisse; nempe ex eodem fonte, è quo in S. Paulini ecclesia ossa illa reposita fuisse, dicit; quod non ex SS. Fusciani & Victorici Actis (neque enim hoc in illis legitur) sed ex traditione ad sua tempora usque propagata, de qua alibi suus erit dicendi locus; vel aliis forte monumentis ecclesiæ Trevirensis ante Normanniam devastationem nondum deperditis. Redeo ad propositum.*

61 *Eorumdem auctorum silentium martyrum Agaunensem oppugnator Dubordæus objicit, uti apud nos tom. vi Sept. à pag. 322 videre est, ubi vis hujus argumenti latius deducti refellitur: inde panca delibare sufficiet. Quod ad Eusebium attinet, scriptus est librum de Martyribus Palestina, quos inter Martyres Trevirenses querendi non sunt: scriptus & alterum, qui Ἀρχαῖον Μαρτύριον οὐαγορῆ inscriptus fuit, sed is jam dudum habetur pro deperdito. Ignatios Antiochenos, Iustinos, Symphorosas, Laurentios, Sebastianos, aliosque non paucos Eusebius tacet; quid ni & Trevirenses Martyres præterierit? Fac etiam, voluntate Eusebium, quotquot sub Diocletiano, Maximiano, Galerio, aliquique illius etatis tantum persecutoribus passi sunt, martyrum gesta quām accuratissimè posteris tradere: ut id exsequi Eusebius voluerit, ea fuit eorum ubique gentium multitudine & copia, ut unius hominis vires & conatum longissimè superarit. Laßtantium*

summa tantum rerum capita delibasse, innumera-
que Christianis illata mala cursum tantum attigisse
plerūmque, & totum fere in eo versari, ut infla-
tas divinitus fidei persecutoribus pœnas explicet,
breve illius Opusculum de Mortibus persecuto-
rum evolventi manifestum evadit. Addo La-
ßtanium, ea potissimum commemorare, que à
decreta sub initium seculi IV in Christianos perse-
cutione tyranni perperam egerunt; ea verò, quæ
seculo III ad finem vergente in Christianos moliti
sunt, vix attigisse.

62 *Sed nec Sulpitio Severo propositum fuisse singulorum martyrum gesta enucleare exponere, sed perstringere tantum voluisse, que sub Dio-
cletiano & Maximiano illata sunt Ecclesie mala, ipsem prodit lib. 2, cap. 32 *Historia sacra, de
Diocletiani persecutione sic scribens: Post eum
(Valerianum) interjectis annis ferè I, Diocle-
tiano & Maximiano imperantibus, acerbissima
persecutio exorta est, quæ per x continuos
annos plebem Dei depopulata est, qua tempe-
state omnis ferè sacro martyrum cruento orbis
infestus est: quippe certatim gloriofa in certa-
mina rubeatur, multoque avidius tum marty-
ria glorioſis mortibus quærebantur, quām nunc
epitopatus pravis ambitionibus adeptuntur.
Nullis umquam magis bellis mundus exhau-
stus est, neque majore umquam triumpho vici-
mus, quām cùm x annorum stragibus vincī
non potuimus. Exstant etiam mandata litteris
præclaræ ejus temporis martyrum Passiones,
quas connectandas non putavi, ne modum o-
peris excederem. Cùm igitur his historicis, vel
omnes omnino martyres noti non fuerint, vel
certe de omnibus omnino agere propositum illis
non fuerit, efficax hanc est, quod ex mero eo-
rum silentio petitur, argumentum. Videamus
modò, num fortius urgeat martyrolgorum suprà
diolorum silentium, quibus Trevirenses martyres
explorationes esse debuerunt.**

63 *Ancipitem tenuit Browerum, & enigmatis non multum simile visum illi est, Adonis de Martyribus Tre-
virensibus altum ubique silentium, quem & Tre-
virensis sedis præfulem, & quidem eum ipsum,
enjus facultate S. Paulini crypta effracta est,
fuisse putavit: sed Adoni Vienensis Martyrolo-
gium, quo de loquimur, adscribendum esse, hodie
extra controversiam est; quamquam res sic diffi-
cultas omnis sublata sit: Ado enim Vienensis
anno 875 ex hac vita discessit, vixitque proinde
eo tempore, quo vigere adhuc debuisset Marty-
rum Trevirensium memoria, paucis nempe annis
ante devastatam à Normannis Trevirim. Accedit,
Adonem aliquamdiu in Prumiensi monasterio
priùs commoratum esse, quām Martyrologium
suum concinnarit; ubi verosimile non est, nihil
ipsi de Martyribus Trevirensibus innotuisse. Ve-
rum difficultas hec inde multum cerè minuitur,
quod plurimum aliorum Trevirensium Sanctorum,
licet etate sua celebrium, cultaque ecclesiastico
honoratorum, pariter non meminerit. Hujusmodi
plures inveniet, qui Honthemi Historiam de
Cultu Sanctorum Trevirensium tom. I Prodromi
Hist. Trev. insertam consuluerit: illic pag. 360
Marum, pag. 361 Bonosum & Leguntum,
pag. 362 Basinum; pag. 363 Felicem, etiam
Severo Sulpitio cognitum, pag. 364 Modoaldum,
imò & Maternum, antiquissimo & perenni cultu
Treviris celebrem, pag. 369 inveniet, qui, quam-
quam ecclesiæ Trevirensis præfules fuerint, & jam
inde à seculo VII Willebrordina are diptychis
inscripti legantur, dempto fortasse Materno, ab
Adone*

horum tamen
silentium

D

tabula textus

E

F

A Adone tamen silentio non minus alto involvuntur. Seculo nono & multò antè S. Caſtor cultus dicitur pag. 361; nec tamen horum omnium ullas sit ab Adone mentio. Quacumque igitur fuit Adoni horum omittendorum ratio, eadem similiſve movere illum potuit, ne Martyres Trevirenses Martyrologio ſuo infereret, quantumvis illos non ignoraret, ſicut propterea ceteros Trevirenses Sanctoros, à ſe similiſter omissos, ignorâſſe credi non debet.

B 64. Quod autem de Adone modo obſervatum eſt, locum habet & in Wandelberto & vetuſtioribus Calendariis Trevirensibus ab Honthemia editis. In Calendario S. Maximini, quod primo loco post Historiam de Cultu Sanctorum Trevirensium edidit, ne unum quidem ex illis, ſi Caſtorem & Marum excipias, invenies. In ſecundo verò & tertio ne unus quidem ex illis comparet. In quarto, ſeculi XII, prater Caſtorem, nullus iterum occurrit, quamvis Tyri Palmatiique meminerit. Præterea ſi diēta Calendaria inter ſe comparentur, conſtantem ſtabilemque Treviris in celebra- diſſe. Speciminis loco ſit Januarius Calendarii S. Maximini, ſeculi X, cum Januario Calendarii S. Simeonis, ſeculi XI, collatus. Ille annunciationes Sanctorum circiter 30 (præter eas, que utriusque communes ſunt) contineat, quarum in altero, nec mense Januario, nec ullo totius anni mense fit mentio. In priori VIII Kal. Febr. notatur S. Projectus martyr; in posteriori Converso S. Pauli. Magis ſibi conſonant Calendaria S. Simeonis, ſeculi XI, que ſecundo & tertio loco Honthemiū edidit; datur tamen etiam inter haec discrepan- ſia: in priori E. C. ad XVII Kal. Februarii ita legitur: Paſſio S. Marcelli Ep. In posteriori ve- rò: Remigii & Macharii: in illo ad XVI Kal. Febr.: S. Sulpitii Ep. In hoc: S. Marcelli PP.; Sulpitii verò nusquam mentio. Dein S. Prifta, tum SS. Maria & Martha ſequuntur. in primo ad XV & XIV Kal. Febr.; vacat uterque dies in ſecundo. Plura hujusmodi congerere ſupervacuum eſſet. Cùm igitur parum ſibi conſormia fuerint antiqua Calendaria Trevirensia, que hodie que exſtant, quis edicat, Martyres Trevirenses in antiquioribus jam deperditis, aut ſaltim vetuſtis li- taniis non ſuiffe inſertos? Denique cùm ipſe illuſtrif- simus auctor § 12 Historia cultus Sanctorum Tre- virensium fateatur, maiores ſuos parcos fuiffe in Officiis propriis Sanctorum ſuorum, aut etiam memoris in communib[us] liturgiis publica au- toritate decernendis; non video, antiquorum Ca- lendiariorum Trevirensium de Martyrib[us] ſuis silentium horum Historie multum detrimen- tafferre.

quod locum
etiam habet

65. Ut decantata paſſim Trevirensium Martyrum multitudine diſplicuit, ita & ingens reliquia- rum copia, quas penes ſe reconditas Pauliniani canonici arbitrati ſunt, parum probatur Honthemia. Edidimus, inquit de Religione Christiana in Treviris ante Constantinam Magnum § 4, Hift. Trev. dipl. tomo I in Addendis pag. 43 epiftolam ab Eginhardo abbate circa annum 824 (confeuerter longè ante Normannorum incurſus) ad Hettum archiepifcopum Trevirensem scriptam, quacum huic reliquias martyrum mit- tit, quas Hettus petierat ad dedicandam ſeu conſecrandam novam basilicam. Non ageba- tur de reliquiis nominati cujusdam, ſed cujus- cumque martyris; ſic enim ait Eginhardus:

Odobris Tomus II.

Et quidem libenter id fecimus, qui talement fidu- ciam in vobis habemus, ut quæcumque parti- cula de beatorum martyrum cineribus ad vos pervenerit, talis honor ei exhibeat, qualem totis eorum corporibus exhibere debueramus, niſi desidia & negligentia à debito illis honore retardaret. Ut quid autem opus fuſſet archie- pifco noſtro pro eccleſiarum & altarium con- ſecratione reliquias martyrum longinquis è par- tibus adſcifere, ſi Trevericus ager eis abun- dāſſet; & talibus quidem, quæ nec ſarcophagis clauſæ eſſent? Eginhardus is idem eſt, qui Vi- tam Caroli Magni conſcriptis, & cuius Hiftori- am Operi ſuo prefixam exhibet Cheſnius tom. 2 Script. Franc., pag. 91. Quam porro coniderit Hettus baſilicam novam, preter eam, quam Con- fluentia S. Caſtori dedieavit circa annum 836, teſte Honthemio in Annalibus, non inveni.

66. Argumentum hoc tom. I Hift. Trev. Dipl. pag. XLIII ipſe illuſtrifimus objecit, eique respon- dit in hanc modum: Mirabitur quis, ecquid cauſæ, ob quam Hettus aliunde ſacras reliquias expetierit, quarum ipsa metropolis tam dives, maximè exuviarum tot Sanctorum præſulum noſtrorum & Scilicet, ab imperatore Theodosio cautum erat: Humanum corpus nemo ad alte- rum locum transferat, nemo martyrem diſtrahat, nemo mercetur. Leg. fin. cod. Theod. de Violat. ſepulch. Perduravit, uti hinc colligi- tur, apud nos ſerius optimæ legis vigor, quem in aliis Galliæ partibus jam antè laxatum, & sub Ludovico Pio & Carolo Calvo penitus abolitum, probat Bailletus Discursu de Hiftori- a Vitæ Sanctorum § 101. Studueritne Hettus Sanctorum reliquias aliunde ſibi comparare Theo- dosiane legis intitulū, in medio relinquo. Illud certum, non defuſſe Trevirensi preſuli reliquias conſecrandæ eccleſie & altaribus neceſſarias.

67. Eadem igitur de cauſa, quâ transferendis ſibi peregrinando conditam à ſe baſilicam Trevirensibus quibus- comparans cumque reliquiis abſtinuit, eadem quoquo trans- ferendis Martyrum noſtrorum cymeliis abſtinu- iſſe, credible eſt, ac maluſſe reliquiis aliunde comparatis diaconis ſuam ditare, quā vel metropolim, aliamve Trevirensim eccleſiam ſacrorum cinerum poſſeſſione exuere. Ceterū haec non idcirco dixi, quod credam, in S. Paulini baſilica totidem eſſe reliquias, quod ibi à vulgo eſſe putantur, omnesque pro legitimiſ ſabean; ſed ut oſtendam, ex Hetti facto non effici, nullas omnino ſuiffe tum temporis in S. Paulini eccleſia Martyrum reliquias, etiam ab iis diversas, que S. Paulini cryptā occulebantur. Prudens enim Honthemii monitum de ſparſis per S. Paulini ec- cleſiam baſilicam reliquiis vehementer probo, cau- vendum eſſe, ne forte cum nonnullorum Marty- rum reliquiis paganorum etiam offa, eodem olim loco ſepulta, pari cum illis cultu afficiantur.

68. Sed harum reliquiarum Hiftoræ amplius instantem illuſtrissimum audiamus: Dicuntur, inquit, in plures memorata tabula fuiffe re- condite propter metum Normannorum, qui Treviris anno 882 infesti fuere. Ab eo tempo- re uſque ad reliquiarum inventionem, factam anno 1071, interſciuntur anni 189. Quid, quæſo, cauſæ fuit aut eſſe potuit, ut tantus theſaurus poſt exceſſum Normannorum, pace & ſecuritate penitus reſtitutis, incultus, quin & indecorus relinquetur ſub terra? Deinde an potuit intra hujus temporis lapsum ejus memo- ria ita oblitterari, ut nec canonici in Pauliniana baſilica quotidie pſallentibus, officia Sancto-

Xx 2 rung

AUCTORE

J. B.

rum suorum celebrantibus, Martyrologia legentibus: sed nec civibus Treviricis, his reliquis inde ab earum inventione maximam venerationem impudentibus, ulla planè illarum notitia ex cultus continuatione, ex avorum pia narratione, ne dicam scripta annotatione posteris remanferit? Atqui ex Historia hujus inventionis colligitur, tam peregrinum & vix credendum apparuisse plis Treviris sacrum hoc depositum, acsi mille antè annos fuisset absconditum.

MM. Trev.
memoria e-
vanuerit,

69 Circa annum Domini 882, aut non multò post probabilitate oculasam fuisse S. Paulini cryptam num. 24 dictum est, ubi & facti verisimilis ratio tradita est: nec vero ab simile est, inde sensim sanctorum Martyrum cultum minui ceperisse, dum tandem circa annum 1071, ducentorum ferè annorum spatio, eorum memoria penitus delecta fuit. Cur autem à Normannorum discessu non fuerit in integrum restitutus sanctorum Martyrum cultus, in causa verisimiliter fuit summa subsequentium annorum perturbatio; que ne gratis confusa videatur, juverit audire, quid de misera temporum illorum facie in concilio Moguntino, anno 888 celebrato, legatur. Sic habet:

B Quis enim siccis oculorum luminibus valeat enumerare mala gentis nostræ & Sanctorum? Videte & considerate, quām præclaræ & nobilia Servorum Dei ædificia destructa & incensa sint, & funditus ad nihilum redacta, altaria defossa, & penitus conculcata, ornamenta ecclesiæ Dei valde pretiosa & mirifica, direpta & igne exusta. Episcopi & sacerdotes & ceteri ordinis Ecclesiæ viri, gladio truncati, & diversis poenarum generibus morti addicti, omnis ætas utriusque sexus gladio & igne diverso mortuum genere consumpti. Mala nostra, inquit, & Sanctorum, ut adeò pristinus cultus honorque Sanctis anno 888 nondum redditus fuerit. S. Paulini quidem, ut aiunt Cesta Trevirorum, monasterium frustra ignis consumere voluerunt, hostiliter tamen invaserunt; hominem ibi in templo fortè obviam, ut habent Alla S. Paulini, vivum desiderunt, atque adeò procul dubio monasterio etiam non pepercérunt, & canonicos seu gladio, seu sui saltæ meis dissiparunt. Neque enim felicior sorte usi fuere canonici, quām reliqua Trevirense civitas, de qua ad annum 882 Hermannus Contractus: Et

C inter alia multa mala Trevirensem quoque urbem, fugatis & occisis civibus, Nonis Aprilis (Normanni) incendunt. Sed potius ipsos concilii Patres audiamus. Cujus subversionis, inquit paulò infra, periculum incolæ monasteriorum utriusque sexus metuentes, huc illucque vagantur incerti, penitusque omni solatio destituti, quid agendum, quóve declinandum, errabundi cum periculo suæ professionis, ignorant.

70 Accessit & aliud malum. Sed his interea malis, pergunt iidem Patres, amaricati & penè usque ad mortem afflitti, aliud è vieno malum nos coangustat & opprimit. Quod quād vicinus, tantò gravius, nobisque, qui pastores dicimus, periculosius. Ecce enim è latere turba raptorum & schismaticorum sœvit, qui pauperes & humiles Christi opprimunt & interimunt, neque Dei respectum habentes, nec ullam hominis personam verentes. Ab his namque, si decesset paganorum sœvitia, redigeretur in solitudinem terra: quia nec sexui, nec ætati, nec paupertati parcere sciunt, sed omnes, quos possunt, absque Dei respectu &

D misericordiâ despoltant, & crudeliter, sui immemores, aut igni, aut gladio, aut quocumque mortis genere interimunt, hocque nihil putant & parvi pendunt. Nec tum quidem his malis finis impositus: nam eorum initiu concilium Triburiense, anno 895 celebratum prope Moguntiam, ut in capellis sacra fierent, dum destruenda ecclesia instaurarentur, permisit; & post Normannos non defuisse Slavos, Hungaros, & malos Christianos, qui illic passim in ecclesiæ servient, docet his verbis: Concedimus etiam, quod, nostris peccatis exigentibus, perplurimum est factum à Normannis, & à Slavis, & ab Ungariis, & à malis Christianis, seu alio quocumque modo ecclesiæ fuerint incensæ & combustæ, in capellis cum tabula consecrata Missas interim celebrare permittimus, donec ipsæ ecclesiæ restaurari queant.

E 71 Sub annum 898, id est, 16 annis circiter id fieri posse, ab invasione Normannica è monachis S. Maximini ne unus quidem superstes fuit, cui notus esset locus tumuli, quo sacræ reliquæ (S. Maximini) claudebantur, teste Sigehardo San-Maximiniano monacho, qui seculo x floruit. Quām gravia deinde damna accepérunt Germanicæ ecclesiæ mox à Zendeboldo, post ab Hungaris nihil opus est dicere: ex iis enim, quæ modò dicta sunt, intelligi commodè potest, hanc facile fuisse Trevirenibus, omnibus amissis, damna resarcire, & Sanctis suis, temporibus tam turbulentis, pristinum cultum restituere; quo semel interrupto & potuit etiam is planè desinere, & aliquorum Sanctorum memoria alta oblivione sepeliri: cetera verò feliciores non fuisse San-paulinianos canonicos, inò & in summa rerum inopia seculo ferè integro à clade Normannica fuisse, liquet ex Egberti Trevirense archiepiscopi Charta, data anno 981, in qua primū de Trevirense diœceseos ecclesiis universim ista leguntur: Ego Egbertus, divina favente Clementia, Trevericæ sedis archiepiscopus, videns monasteria & ecclesiæ nostræ diœceseos omnibus ecclesiasticis usibus à diebus antecessorum nostrorum, usque ad nostra tempora miserabiliter desolatas atque in id redactas, ut vix esset spes, eas reparandi; deliberaui &c: tum verò de San-pauliniana nominatio: Ne propter rei familiaris inopiam monasteriale dilaberetur ædificium, communī consilio fidelium nostrorum, mihi atque successoribus meis constitui, atque banno meo confirmavi agendum, ut eadē curā, eadēque diligentia & solicitudine, quā domum B. Petri ædificant, & huic monasterio (S. Paulini) trabes, laquearia, fenestras ponant: casulis, dalmaticis, cappis vetustate consumptis meliores sufficient, præposito ipsius monasterii cetera in ædificiis procurante; custode verò lineas vestes in ecclesia utendas reparante.

F 72 Quām verò turbulentia hujusmodi tempora, monachorum expulsiones, monasteriorum expilations & oppressiones, barbarorum irruptiones, ceteraque id genus mala Sanctorum oblitio nem inducere sint nata, variis etiam docemur exemplis. En exemplum à materia, quam tra-Elamus, non alienum. Penultimo interea jam memorati domini abbatis Leutbaldi anno, inquit auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago cap. 1, ab Incarnatione verò Domini nostri Jesu Christi DCCIII venerabile corpus S. Bonifacii martyris ablatum Trevirorum populo, Divinitatis ope, illatum Mediano monasterio. Martyris reliquias, inquit ibidem, multis temporum

A temporum curriculis servavit quoddam vetus S. Martini oratoriolum à dextris templi locatum, donec funditus memoriae subtractus mortalium; cuius inventio quia minimè prætermittenda silentio, enucleatiū subscríbetur suo loco. Inventionem autem cap. 9 sub Adalberto figit, qui Mediano p̄fuit ab anno circuī 954 usque ad annum 985, ut habet Belhommeus, loci abbas, in serie abbatum Medianī monasterii. Congit autem ea inventio, diruto ab Adalberto, ut auctor suprā citatus ait, beata Virginis Maria templo, simulque adiculâ S. Martini eidem coherentē, quod ex mente Belhommei pag. 189 ad annum circuī 964 referendum est. Nam verò ab anno 703 usque annum 964 anni numerantur 261; unde si demas multa annorum curricula, quibus Medianī S. Bonifacii memoria cultusque viginis, annos hanc multò plures ducentis habebis, quibus non monasterii incolis modò, sed omni etiam vicino tractui, & quidem funditus S. Bonifacii memoria periret.

B declaratnr. 73 En alterum ex eodem auctore exemplum:

vixerant aliquamdiu Medianī Lazarus & Azza, ibique mortui & sepulti in Sanctorum numero sunt habitū: hinc, ingruentibus in Gallias Hungarīs, eorum corpora ita industrie pariei basilice sanctorum Apostolorum, qui tum Medianū incolebant clericī, monachisque successerant, adaptarunt, ut nihil minus, quam alicuius corpus inibi delitescere putaretur. Conigit hec corporum occultatio secundū libelli calculos sub anno 919; inventione verò anno 1014; cùm clericis denuò monachi successerant. Centum igitur circuī annorum spatio Sanctorum illorum memoria deleta est, non modò apud monachos, sed ceteros etiam loci incolas & vicina monasteria, & quidem adeò, ut non modò locus, ubi latebant eorum corpora, sed & ipsa eorum nomina fuerint ignorata; ita scribente anonymo citato cap. 17. Cùm enim per successionem temporum (95 annorum habet paulò infrā) tam nomina, quam sepulchra eorum fuissent proorsus subducta memorie superstítium, divinitus reducuntur cognitioni concordatissimis visionibus monachorum, clericorum & utriusque sexū fidelium, non solum vicinorum, verū etiam remotissimorum. Simile igitur quid contingere Martyribus Trevirensibus potuit, ex quo ad S. Paulini cryptam, in qua eorum reliquie jacebant, fuit aditus interclusus, maximè si in publicas ecclesiasticas tabulas relati ea etate non fuerint, quod sim Trevirenses parcè ac jejunè prefliterunt.

§ VI. Nostra de Trevirensibus Martyribus opinio expo- nitur.

*Aliqua Mar-
tyrum Trevi-
rensis*

Si monumenta, quibus Trevirensium Martyram Historia nititur, si illustissimi Hontheimii adversus illam seu dubia seu argumenta, oneaque ad illa responsiones protulerim hactenus; nolim, quis inde existimet, me iis omnibus, quae de Martyribus illis passim afferunt, assentiri ut veris, aut eruditissimi viri sententia, consilidio contraire voluisse: utrumque enim eo consilio praesili, ut, penitatis omnibus, apud se ēquus lector facilius ipse statueret, quid in hac Marty-

rum Trevirensium Historia, ut falsum, aut à verisimilitudine alienum rejiciendum sit, quid contrà ut verum, aut saltem ut vero simile retineri queat. Ego, quid sentiam, hoc § apriam, neque multū repugnabo, si quis secū subinde senserit; gratulabor etiam, si certiora vel verosimilia aliounde eruerit. Atque in primis quidem Trevirensi civitati Martyrum sub Maximiano simul passorum multiudo utcumque notabilis mihi videtur posse concedi; quippe, quae nec Christiana religionis, inclinante in exitum seculo tertio, apud Trevirenses statui repugnet, ut num. 52 & seqq. dixi; nec traditionis antiquae p̄fusio deſtituta sit. Vignit ista traditio jam inde à seculo vi, quo serius SS. Fusciani & Victorici Acta probabilit̄ conscripta non fuissa, dixi num. 8. Vignit etiam probabilit̄ citius: quorsum enim eorum auctor multitudinem illam primus confinxisset, cuius non nisi obiter meminit, quamque silere omnino sine argumenti dispendio poterat? Ast, inquis, à vero abit ista traditio, cùm multitudinem majorem facit, quam par sit credere. Ita est, & longius etiam recentiores illi aberrant, qui vel ad sex milliaria Mosellam Martyrum scde cruentatum manasse, scripserunt: sed vel ex hoc ipso errore Trevirensium Martyrum qualiscumque multiudo firmatur; proclivius enim est, ut è multis, quam è paucis à Rictio Varo Treviris olim occisis multiudo illa Martyrum, modica vel mediocris, sensim enormiter in vulgi opinione accreverit.

E 75 Quoniam igitur antiqua illa traditio, eo, quo diximus, modo castigata & emendata, nec temporum illorum rei Christianae apud Trevirenses statui repugnat, nec aliunde quidquam continent, quod sit à verisimilitudine alienum; non est, cur omnem illi fidem detrahamus: sicut enim non facile hujuscemodi traditiones in iis, in quibus à verisimilitudine discedunt, sunt admittenda, ita in aliis levibus quibusdam de causis seu conjecturis continuo repudiande non sunt. Ceteram traditionem ex Actis SS. Fusciani & Victorici modò allatam, spectare ad Martyres nostros Trevirenses, vel ex eo liquet, quod sub Maximiano, quod à Rictio Varo, quod Treviris denique occisi dicantur. Aclorū verba dedimus num. 6, quibus Martyrum corpora in rivum quemdam projecta, & inde in Mosellam devoluta, undisque tumulata indicantur: hec quidem SS. Bonifacio, Thyrso aliisque, quorum corpora sive in S. Paulini crypta, sive alibi terre mandata fuerunt, foris applicari non possunt: possunt tamen aliis. Rivus quidam, quem Weverbach dictum reperi, civitatem Trevirensim permeat: unde egressus ac monasterium S. Mariae ad littus Mosella prætervultus, in Mosellam sese exonerat. S. Týrsi Sacerdotumque ejus palestra sive campus Martius in Orientali Trevirensi suburbio situs: qui, si se ad prædictum rivum usque non extenderit, cerè ab illo non admodum remotus est, ut aliquorum corpora potuerint in illum projici, & inde in Mosellam devehi. Ad eundem quoque rivum variū occidi potuerunt, vel in illum projici ex iis, qui die tertio & vulgo martyrium subierunt.

F 76 Qua de sanctis Martyribus Trevirensibus non tamen ex SS. Fusciani & Victorici Actis modò deponimus, tenuem sane illorum notitiam indicant, sed quam in scriptore extero & de rebus Trevirensibus minus fortassis instructo non multū mireris: uberior fuit seculo ix Trevirensium traditio; qua-

multitudo
admitti pos-
tib.

F

AUCTORE

J. B.

lis ea tum fuerit, ex tabula plumbea discimus, eo seculo probabilius humi defossa, ut § 2 diximus. Docet illa non solum Martyrum aliquot nomina, verum etiam alios Thebaeos, alias Trevirenses senatores vel Optimates, alios denique Trevirenses fuisse indigenas, docet diem, quo passi fuerunt, locum & situm, ubi pricipiorum corpora sepulta fuerunt; docet denique S. Felicem in S. Dei Genitricis & Martyrum Thebaeorum honorem ecclesiam condidisse, que dein S. Paulini nomen obtinuit. Talis, inquam, seculo ix Trevirensium de Martyribus suis videtur fuisse traditio. En meum de illa judicium. Primum non probo, Thebaeos innumeros à Rictio Vario Treviris occisos; nisi dicantur innumeri, quod eorum numerus ignoretur: dein, S. Paulini corpus totius regni viribus è Phrygia Trevirim à S. Felice translatum dici, nisi hac sano sensu intelligentur secundum ea, qua num. xi diximus. Quod autem S. Tyrsum ejusque Socios Thebaeos fuisse dicat, id sicut nec certum, ita nec omni probabilitate definitum, existimo. Non certum, quia præter Thebaeos & alii, qui Christo simul & imperio militarent, esse potuerunt, quorum pariter opera ad persequendos Christianos Maximianus uiri voluerit; quique posteroribus seculis pro Thebaeis haberri cuperint, quod eodem circiter tempore & pari de causa martyrio corenati crediti fuerint. Nec tamen etiam, omni probabilitate definitum: cum enim, teste S. Eucherio, sparsum usquequaque militum turbis, Christianos vel ad supplicia vel ad necem rapuerit; potuit etiam è legione Thebaea unam alterante turmam eadem vel alia quavis de causa ad Treviros destinare.

Trevirensium traditio
Seculo 9 an-
tiquior vide-
tur.

77 Ut ut sese res habeat, vixisse videtur apud Trevirenses ea traditio non modo à seculo ix, quo tabulam confectam esse putamus, sed etiam ante; eamque tabula curatores antiquioribus monumentis aut traditione educti in litteras retulisse videntur: quis enim illos, in summa rerum perturbatione constitutos & jam imminentibus cervicibus suis barbarorum gladiis, singulis venditatisque posteritati somniis studuisse, existimes? Aliunde igitur, quam è tabula plumbea, aliisque, quam à Normannorum invasione traditionis huius origo repetenda videtur. Consequi euidem videtur è priori posterius: prius autem, saltem quantum ad Thebaeos aliquos Treviris sub Maximiano passos, etiam aliunde confirmo. Refert auctor libelli de successoribus S. Hildulsi in Vosa- go apud Belhommeum pag. 144, S. Hildulfum anno 703 S. Bonifacii Martyris Thebaei corpus, Trevirensibus ablatum, Mediano cœnobio intulisse: pag. verò 95 in Vita S. Hildulsi trecentorum Martyrum Thebaea legionis meminit, quorum corpora S. Hildulfus, cum Trevirensem adhuc cathedralm occuparet, transtulerit in S. Maximini monasterium. Hac autem scriptis sub seculi undecimi initium; quo tempore latentes adhuc tabulae suspicionem quidem vel ipsi Trevirenses habebant. Refert preterea idem auctor apud eundem Belhommeum pag. 190 & seqq. S. Bonifacium Tiefrido cœnobii Medianensis monacho sub finem seculi x apparuisse. & è Thebaea legione martyrem se esse dixisse. Hanc porrò revelationem, prout illuc describitur, aut veram aut fictam esse, oportet. Si primum; Thebaeus martyr Bonifacius fuit: si autem ficta, fictioni traditionem ipsam, quā Thebaeus martyr Bonifacius credebatur, vel antiquiora monumenta, alia tamen à tabula plumbea, fundamentum præbuisse, necesse est: neque

enim credibile appetat, idem de S. Bonifacio Tiefridum seculo x, & curatores tabula seculo ix de S. Tyrso somniasse planè fortuiso. Nec refert, nullam in libello de successoribus S. Hildulfi S. Tyrsi ejusque sociorum mentionem fieri; nam quae de S. Bonifacii Passione illic narrantur, adeo similia sunt iis, quae de S. Tyrsi ejusque Sociorum Passione narrantur in tabula, ut ex eodem omnia fonte profecta esse, verosimilimum fiat.

D
ut pote nixa
litteris aureis
is.

78 Quoniam itaque tabula conduores seu curatores ex dictis primi fuisse non videantur, qui Thebaeos milites Treviris passos affirmarent, vindendum modò, qua fide, seu testimonio antiquiore nisi id ipsum afferuerint. Litteras quasdam aureas crypta San-pauliniane parieti prius inscriptas fuisse, docet tabula plumbea, quam illuc Normanni adventarint; qua pricipiorum Trevirensium Martyrum nomina referebant. At num preterea nihil? Ita quidem videtur Honthemio: mihi vero contrarium magis arridet hisce de causis: Exhibet tabula non modò pricipiorum Martyrum Trevirensium nomina, sed singulorum etiam situm accurate describit. Hic, inquit, qui à dextris S. Paulini jacet, Palmatius vocabatur; qui à sinistris Tyrus. Ad caput S. Paulini septem senatores jacent, quorum medio Maxentio nomen erat, & sic de ceteris. Sic et tabula conditores à litteris aureis Martyrum nomina, ita & singulorum situm ex iisdem hancisse videntur; licet id expressè non afferant: nam, ut vero admodum simile est, quisque litteras illas aureas in crypta pariete efformavit, non modò martyrum memoria consulere voluit; sed etiam eorum confusioni, alias temporum lapsu facile futura, obviare, maxime cum nihil in eorum tumulis, duabus exceptis, appareat, teste Honthemio, quo unus ab alio secernatur. Quod si singulorum Martyrum nomina situmque ex litteris aureis tabula conditores depropriae videantur; quid ni eorumdem titulos, tempus, & diem passionis? ulterius progredior, & modò dicta confirmo.

E
verosimilitude
non distin-
guens, à tabu-
la marmorea

79 De litteris aureis ita scribant tabula conditores: Hujus (Tyrsi) itaque & eorum Martyrum (Palmatii &c.) vocabula, quorum hic videri possunt sarcophaga, aureis litteris in hujus cryptæ pariete conscripta fuerunt: quæ inde devoti, qui tunc erant Christiani, huc transstulerunt. Si natum magisque obvium horum verborum sensum sequi cupias, eodem loco litteras aureas, & tabulam plumbeam, humi defossas fuisse, instantे Normannorum adventu, existimabis. Audi modò, quid sub annum 1071, effossa humo, in S. Paulini crypta inventum sit; num. 18 ita habet Inventionis descriptor: Inventa est siquidem ibi tabula marmorea, quâ sublatâ, apparet eisdem latitudinis tabula plumbea; neque quidquam occurrit aliud de litteris aureis. Nonne hinc porrò plausibiliter conjicere potes, litteras aureas tabula illi marmorea fuisse inscriptas, & una cum tabula resicas, seu à pariete avulsa, humique reconditas? Cum tamen in tabula marmorea nihil litterarum existisse, qui corporum Inventionem descriptis, videatur innuere num. 18, utpote qui non tabula marmorea, sed plumbea Martyrum nomina, tempus & passionem accepta referat; dicendum videtur, vel litteras aureas è tabula marmorea disparuisse, vel propri characterum insolentiam legi non potuisse. Certè tabulam marmorean aliquid saltem, antequam solo occultaretur, continuisse, Inventionis auctor censuisse videtur, cum illam num. 2, forte ob residua litterarum auricarum qualiacumque vestigia, iis do-
cumentis

F

A clementis annameret, quibus majorum suorum diligentia inscriperat sanctorum Martyrum non modo nomina, sed etiam merita. Nam verò, quod numero superiore spopondi, confirmaturum nempe me, tabula plumbea conditores è litteris aureis, seu, ut ex mox dictis verosimile est, ex tabula marmorea non modo hauſisse Martyrum nomina, sed titulos etiam, tempus & diem passionis, hunc in modum praefare aggredior.

B *qua tabulae plumbeae conditores, tabulam novam de suo non condidisse, sed antiquam marmoream crypta parieti ante Normannorum irruptionem affixam, verisimilius tantummodo transcriptissime, adhibita tamen interpolatione quadam, quâ, quo tempore, à quibus, & qua occasione littera aurea seu tabula marmorea sub terram translata fuerit, posteros edocere voluerunt: id verò ex contextu ipsius tabula mihi videor reprehendere; quem, et si longiusculum, oculis, lectoris hic subjicere vîsum est, quô facilius dicenda intelligat: sic itaque habet: In hac crypta jacent corpora Sanctorum, secundum seculi dignitatem nobilissimorum, secundum Dei autem voluntatem Martyrum prætorum: nam Riccius Maximiani imperatoris præfectus, legionem Thebaeum jussu ipsius circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos est ingressus: quorum innumeros cum hic occidisset, hos quoque hujus civitatis principes, fidei Christianæ confessores, cum ipsis occidit, quorum corpora hic circum circa sunt collocata, quid, inquam, mox secuturum expectabas? utique Optimatum Trevirensium, nî fallor, nomina, & situm, diem ordinemque Passionis. Quanam verò sequuntur? alia prorsus, quam quæ tibi exspectanda credideras: conditum fuisse à S. Felice S. Paulini monasterium; illuc delatum & quidem totius regni viribus, quod fabulam sapit, illius corpus; plurima illic insuper Thebaeum martyrum corpora esse recondita; martyrum vocabula, olim crypta parieti affixa, à Christianis, imminentे Normannorum adventu, humo obruta fuisse. Verum transili tantisper ea omnia, quæ num. 81 continentur, & mox ad num. 82 accedens ita lege: Is, qui in dextero sancti Paulini latere est repositus, PALMATIUS vocatur & omnia nativo rerum verborumque ordine fluent, & exspectationi tuae breviter simul, atque concinnè respondebunt. Tota itaque horum omnium, quorum exspectationem postrema num. 80 periodus excitârat, dilatio non nisi ex interpolatione videtur esse profecta. Dein num. 81 cur è Thebaeis Tyrus nominetur, non ceteri, hec ratio redditur: Quorum nomina, sicut innumerabilis populi & peregrini, non potuerunt reperiri, excepto uno ducis vocabulo, qui TYRUS vocabatur: eadem fere ratio repetitur num. 82 & quidem inutiliter hoc loco, si totum tabulae textum iidem anteciles non interpolatum exarâissent. Geminum hoc interpolationis indicium facit, ut, si ea, quæ num. 81 continentur, excipias, cetera seculo nono è tabula marmorea in plumbeam transcripta fuisse, existimem: qua in re si non fallar, meritò in superioribus dixi, tabulae plumbeae conditores è litteris aureis, seu tabula marmorea hauſisse non modo Martyrum nomina, sed etiam determinatum, quo recondita jacent præcipuorum corpora, tumulum, tempus & diem passionis.*

C *enius hic* **verba dantur,** **tabulae** **plumbeae** **conditores** **transcripto** **à** **se** **marmorea** **tabula** **textui** **seculo** **nono** **inserta** **fuisse**, **existimo**; **cur** **verò** **ita** **sentiam**, **paulò** **post** **expli-** **cabo**: **interim** **reliquum** **tabula** **plumbea** **textum**, **quem** **fideliter** **è** **tabula** **marmorea** **in** **plumbam** **translatum**, **autumo**, **audiamus**.

82 Is ergò, inquit, qui in dextero sancti Paulini atere est repositus, PALMATIUS vocabatur, qui consul & patricius toti huic civitati principabatur: in sinistro autem ipsius latere qui jacet, THYRSUS vocatur, cuius nomen solius de tanta multitudine est notatum, quia ejusdem legonis gerebat ducatum: ad caput autem hujus sancti Paulini septem jacent hujus urbis senatores nobilissimi, martyrio cum ipsis Thebeis coronati; quorum medius vocatur MAXENTIUS, juxta quem dextrorum qui jacet proximus, no-

men. habet CONSTANTIUS, post quem est CRESCENTIUS, postea JUSTINUS: in latere autem sinistro Maxentii qui jacent, tres erant fratres germani, quorum major natu proximè Maxentium LEANDER, juxta ALEXANDER, postea SOTHER: ad pedes verò S. Paulini altrinsecus positi sunt quatuor viri, genere & virtute clarissimi, qui licet tempore pacis occulte Christum colebant, tempore tamen persecutionis aperte & constanter fidem Christianorum defendebant; adeò ipsi Riccius in faciem resistebant, quod eos quasi ad exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflitos, tandem in præsentia sua fecit decollari: alter ergò duorum versus Austrum positorum, interior scilicet HORMISTA, exterior autem PAPIRIUS vocatur: alter autem eorum, quorum latera Aquilonem respiciunt, interior item CONSTANS, exterior JOVIANUS vocatur: Ingressus est autem Trevirim Riccius quarto Nonas Octobris, & eadem die occidit Tyrsum cum Sociis, sequenti autem die Palmatum cum aliis principibus civitatis: tertia verò die cedem exercuit in plebem sexus utriusque.

E *Sed, cedò, amabo, quid post lecta hac verba: quorum (Thebaeum) innumeros cum hic occidisset, hos quoque hujus civitatis Principes, fidei Christianæ confessores, cum ipsis occidit, quorum corpora hic circum circa sunt collocata, quid, inquam, mox secuturum expectabas? utique Optimatum Trevirensium, nî fallor, nomina, & situm, diem ordinemque Passionis. Quanam verò sequuntur? alia prorsus, quam quæ tibi exspectanda credideras: conditum fuisse à S. Felice S. Paulini monasterium; illuc delatum & quidem totius regni viribus, quod fabulam sapit, illius corpus; plurima illic insuper Thebaeum martyrum corpora esse recondita; martyrum vocabula, olim crypta parieti affixa, à Christianis, imminentè Normannorum adventu, humo obruta fuisse. Verum transili tantisper ea omnia, quæ num. 81 continentur, & mox ad num. 82 accedens ita lege: Is, qui in dextero sancti Paulini latere est repositus, PALMATIUS vocatur & omnia nativo rerum verborumque ordine fluent, & exspectationi tuae breviter simul, atque concinnè respondebunt. Tota itaque horum omnium, quorum exspectationem postrema num. 80 periodus excitârat, dilatio non nisi ex interpolatione videtur esse profecta. Dein num. 81 cur è Thebaeis Tyrus nominetur, non ceteri, hec ratio redditur: Quorum nomina, sicut innumerabilis populi & peregrini, non potuerunt reperiri, excepto uno ducis vocabulo, qui TYRUS vocabatur: eadem fere ratio repetitur num. 82 & quidem inutiliter hoc loco, si totum tabulae textum iidem anteciles non interpolatum exarâissent. Geminum hoc interpolationis indicium facit, ut, si ea, quæ num. 81 continentur, excipias, cetera seculo nono è tabula marmorea in plumbeam transcripta fuisse, existimem: qua in re si non fallar, meritò in superioribus dixi, tabulae plumbeae conditores è litteris aureis, seu tabula marmorea hauſisse non modo Martyrum nomina, sed etiam determinatum, quo recondita jacent præcipuorum corpora, tumulum, tempus & diem passionis.*

84 Operæ igitur pretium erit, si tabula marmorea, quæ ante Normannorum irruptionem crypta Pauliniana parieti affixa erat, etatem probabilem saltem deprehendere possimus: tale autem sub finem num. 78 jam obiter attingi: situm

tabula verò marmorea

AUCTORE

J. B.

verò in eo est, tabulam marmoream jam tum fuisse confectam, cùm in S. Paulini Martyrum Trevirensum corpora, primùm translata fuerunt: fuit enim id quodammodo necessarium; nam cùm duo tantùm Martyrum Trevirensum tumuli, Constantis nempe & Hormista, imò & nulli forte initio (cum mediū aëri tantum character, tēse Honthemio, in illorum tumulis appareat) Martyrum nomine fuerint insigniti, timendum sanè erat maximè, ne temporis lapsu & Martyrum nomina interirent, & Martyrum inter se confusio fieret; quibus incommodis eum, qui Martyram corpora translulit, ita exigente prudentia & usitata in his rebus diligentia, obviām ire voluisse, verosimillimum est; quod nūque præstare non potuit, nisi monumentum aliquod relinqueret, quod Martyrum singulorum nomina, & tumulos singillatim explicaret. Verū age, singamus tantisper, si lubet, nullum tum temporis hujusmodi monumentum fuisse confectum; singamus etiam, tabulam marmoream dudum post Martyrum translationem primùm fuisse compositam: censēne tum temporis, nulla existente in tumulis distinctionis nota, tabulae marmorea conditores dicere potuisse; hic tumulus Palmatii est, ille Tyrī, iste Maxentii &c.? Id equidem mihi minùs apparet probabile, nisi alia alibi monumenta repererint, de quibus rursus eodem modo argumentari licebit.

*jam inde à
seculo iv for-
tū confecta
fuit,*

B

85 Ceterām Martyrum Trevirensum corpora in S. Paulini adēm translulisse dicitur S. Felix Trevirenensis episcopus. Creditum id fuit seculo ix, creditum seculis subsecutis; nec solidi quidpiam reperio, quo bac convellatur opinio. Num S. Felix ecclesiam, modo S. Paulini dictam, condiderit, Honthemius ambigit: sed potuit Martyrum ossa S. Felix in illa recondere, etiamsi alteri ejus structura deberetur. Nihil igitur est, quod nos cogat à seculi ix, de translatis in S. Paulini ecclesiam Martyrum exuviis, opinione discedere, neque minùs tutum est illi, quam recentiorum conjecturis adherere. Floruit S. Felix sub finem seculi iv: eodem igitur tabula marmorea, vel illorum monumentorum atas, ex quibus postea fortasse confecta fuit, verosimiliter referenda est. Atque ita, probabili saltem ratione, eruuisse mihi videor, qualis Treviris fuerit Martyrum Trevirensum Historia S. Felicis aetate, seculo dumtaxat uno, posteaquam Trevirensē solum suo sanguine illustrarunt. Sic verò accepta, ex iis pauca complebitur, qua Honthemius oppugnat, nec passim sua defensione, ut ex superioribus patet, desistuntur. Corporis S. Paulini è ferreis catenis suspenso, exstructum à S. Felice Paulinianum templum & monasterium, multitudo innumerabilis Martyrum illic extra cryptam reconditorum, seu vera sint, seu falsa, ad illam non pertinent, sed seculi ix interpolatoribus adscribenda videntur.

*& probabi-
liora, quām
tabula plu-
bea comple-
bitur:*

C

86 Sic item accepta, nihil continet, quod à probabilitate alienum videatur. Thebeos Martyres aliquot Treviris pati sub Riðio Varo potuisse, ostensum est num. 76. Septenarius senatorum numerus terrere neminem debet: nam centum & tredecim senatores Trevirenes una cum Ture & Claffico, ut Cerialis viatoris arma declinarent, Rhenum transisse, lib. 5 Hist. cap. 19 Tacitus prodidit. Cùm tanta Treviris fuerit sub Romanis senatorum copia, facile ex illis septem Christo nomen prius dare potuerunt, quam Treviris Maximianus sedem figeret. Quosdam è Trevirenibus seu optimatibus, seu senatoribus osculè Christum coluisse, tabula marmorea memo-

rat; unde quis forsan colligat, ceteros id publicè prestitisse, passimque fuisse cognitos ut Christianos; quod, eti tempori, quo Treviris Maximianus versatus est, minùs appareat congruere, non est tamen, cur id fieri non potuerit, cùm nondum Galliis Maximianus apparuerat. Addit deinde tabula marmorea, tertia die in plebem sexus utrinque servitum esse, simulque innuit, aliquam saltem Christianorum multitudinem Treviris sub Maximiano extitisse; verū nec isti multitudini, si certus illi modus, quem tabula marmorea non excludit, adhibetur, temporum illorum conditionem adversari § 4 ostendi. Thebeos quidem innumeros Treviris occisos esse, eadem tabula refert, verū id strictè accipendum haud esse, ipsa rerum adjuncta clamant, cum quantilibet legionis pars innumeros milites complecti non possit; quod cùm per se clarum atque manifestum sit, liberiore voce uti se posse absque deceptionis periculo, tabula auctor existimavit.

D

*unde possesso-
ne sua deuer-
banda non
videtur*

E

87 Qua mihi de Trevirenibus Martyribus opinio sedeat, jam aperti: abit, ut illam certam esse, contendam: imò nec in omnibus verū me attigisse in tantis rerum tenebris polliceri ausim: sit igitur penès eruditos, ut, consideratis omnibus, statuant, quod voluerint; memores tamen illius, quod Benedictus XIV de Sanctis quibusdam Bononiensibus cap. 2.6 de S. Floriano num. xi monet, non contempendas esse, sed plurimi facientes particulares ecclesiarum traditiones: atque adeò omnino rejici non debere statim ac dubium aliquod illis opponi potest; Trevirensum verò traditio, licet à Normannica invasione tantisper evanuerit, ab anno tamen circiter 1071 non modo in hodiernum usque diem substituit, sed etiam seculo ix vixisse videtur ab immemorabili tempore; cùm, quo tempore cœperit, assignari non possit; & vel hinc aquum mihi videtur, ut antiqua sua possessione non frustretur; modo, ubi id ratio exigit, emendetur, quod jam partim prestiti in superioribus, ac in iis, quae sequuntur, porrò prestatio.

*Treviren-
sum traditio-
ne conjetu-
ras*

F

88 Honthemius ad calcem Historie Martyrum Trevirensum sententiam suam in pauca contrahit verba, quæ sic habent: Nobis interea, consideratis omnibus, sedet hæc opinio, salva meliori, quam in re satis difficile dociles acceptabimus, instructione; 1.] San-Paulinianos Martyres de crypta, legitima traditione & authenticis miraculis firmatos, esse verè pro talibus habendos, unde unde venerint Treviros. 2.] Innumerabiles, sive peregrinos, sive indigenas, non satis esse fundatos. 3.] Esse nihilominus posse, quod etiam ante æram episcopalern quidam apud hanc urbem Christiani vixerint, & martyrium subierint. 4.] Non injustè dubitari, an non Palmatius idem sit, qui in Martyrologio Romano occurrit x Maii: Maxentius verò, Constantius, (adde Crescentium) Justinus, Leander, Alexander, & Soter iidem, qui xii Decembrib; proinde hi octo non indigenæ, sed huc translati. E contrà 5.] soli Tyrī, Hormista, Papirius, Constans & Jovianus, rejectis adiectiis qualitatibus ducis, consulis &c. Treviri fuerint, qui forte in una aut diversis persecutionibus occumbentes, disjunctis primùm tumulis conditi, deinde verò in hunc locum, recipiendo S. Paulino principaliter aptatum, collecti sunt. In qua pauca observo.

*& argumen-
ta quadam
in aliinde*

89 San-Paulinianos Martyres, quorum in crypta servanter exuvia, pro talibus verè habendos, illustrissimo viro labens assentior: at a-

Aliunde Trevirois fuisse allatos, non aquæ arridet, tum quod nullum id doceat antiquitatis testimoniū, tum quod id Trevirensum traditioni adveretur, que si fidem non faciat, Martyres illos eodem loco & tempore passos fuisse, neque fidem fortassis faciet, singulos eorum martyres fuisse: si enim aliunde Trevirois sive eodem, sive diverso tempore allatos fuisse, fingamus; fieri facile potuerit, ut unus plures eorum non martyres occubuerint, sed confessores obierint. Martyres Trevirenses sive Thebaeos, sive indigenas alteribus terminis, quam id à nonnullis factum sit, & ego circumscripti: cum tamen multitudinem eorum saltem aliquam admiserim, ab Honthemio me hac ex parte discedere, diffiteri non possum; quippe, qui tom. I Prodomi Historie Trevirense pag. 73 ita scribat: Porro si qui ex San-Pauliniana crypta Martyribus Treviri sint, ex præstratis jam fundamentis facilis deducimur ad qualem qualem notionem numeri eorumdem. Scilicet: qui ex his Martyribus quatuor vel quinque indigenas esse statuerit, non habebit nos sibi multum repugnantes: qui decem vel duodecim, difficile sibi onus probandi imponeat: qui (nulla habita consideratione numeri sarcophagorum in crypta San-Pauliniana existentium) viginti vel triginta horum pugilum simul & semel sine duce, id est, EPISCOPO in Martio hoc Campo stetisse prætenderit, apud æquos & peritos harum rerum censores vix fidem inveniet.

B 90 Fundamenta, qua eo loci allegat, hac sunt: silentium historicorum coævorum, silentium Martyrologiorum antiquorum, nec suspicitorum, maxima Martyrum sine episcopo occisorum parum verisimilis multitudo: sed his omnibus jam occursum est. Præterea Trevirensem traditionem, veluti post seculum IX tantummodo natam, & omni antiquitatis suffragio destitutam, & tabulam plumbeam, veluti post idem seculum à rudi inproque scriptore confectam, parvi fecit Honthemius: sed primævam Trevirensem tradicionem multò antiquorem esse, eique dein interpolatorem multa, etiam inepia quedam, adjecisse, ex hoc § disputatis verosimile est: tabula vero plumbea seculo IX ex dictis § 2 confecta videtur.

C Quod porro Honthemius ait, fieri potuisse, ut Treviris etiam ante eam episcopalem Christiani quidam vixerint, & martyrium subierint, inficiari nolim; sed neque afferere, si qui tales fuerint, fuisse illos ex eorum numero, qui in S. Paulini crypta tumulum sunt consecuti. Nec est, sur Palmatium Trevirensem cum Romano confundendum existimem, quamquam, si quis secus senserit, iniustitia reum non agam. Imò contrarium suadent, qua de utrinque reliquis litteris prodicta sunt: Palmatii enim Romani (adi tom. 2 Maii pag. 498 num. 3) corpus in cæmetorio S. Calepodii prope Urbem sepultam creditur, ibique, sicut pro majori parte, servatum videatur, cum illius brachium Româ Pragam anno 1355 attulerit Carolus IV, ut in Diario reliquiarum ecclesia Metropolitana Pragensis apud Pessinam pag. 510 ad diem X Maii legitur. Contra anno 1356 S. Palmatii Trevirensis corpus partim in ossibus, partim in cineres resolutum, duobus tantum retentis ossibus paucisque cineribus, Boëmundus, Trevirensis archiepiscopus, eidem Carolo IV concessit, ut ex transcriptis authenticis litteris ea super re datis habemus.

91 Denique, quin Maxentius, Constantius, Crescentius, Justinus, Leander, Alexander & Octobris Tomus II.

Soter, ad diem XII Decembri Martyrologio inscripti, iidem sint, qui in crypta San-Pauliniana reconditi sunt, iisdemque nominibus in tabula plumbea designati fuerunt, vix mihi dubium est: cum prater hos ejusdem nominis alii numquam Treviris cogniti fuisse videantur, idque citata à Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum monumenta abundè declarant: at inde leve fundatum habetur, ut alio tempore vel loco passi & Trevirim translati dicantur: quod enim à Sociis ad diem V Octobris in Martyrologio Romano memoratis avulsi & ad diem XII Decembri relati sint, non nisi per errorem contigisse videtur, vel ex mero eorum arbitrio, qui Martyrologium Romanum sub Gregorio XIII redigerunt. Sic existimo, quod laudati Martyres nec in Martyrologiis monumentis Trevirenibus, nec in Molani, aliorumque Martyrologiis, unde Romanum coailvit, ad diem XII Decembri memorentur: tunc proinde arbitror tabula plumbea fidem sequi, eosque pro Trevirenibus indigenis, pro Thebaeis ducibus, pro consulibus & senatoribus habere, qui quidem in tabula hujusmodi appellationibus insigniuntur. Ceteris si ea demas, quæ in tabula non exprimuntur, me invito, non feceris.

E

§ VII. Sancti Martyres quando passi sint, inquiritur.

R Ursus in incerto vagamur: ex hac tamen quidem disputatis Martyres aliquot Thebaeos sub Rictio Varo Treviris pro fide occubuerint, probabilis est; verum quo seculo, anno? Contigisse eorum cedem, posteaquam cum suis Mauriis Agauni Maximiani jussu occubuerat, rei gestæ series suaderet: Rictiovarus, inquit tabula, Maximiani imperatoris præfectus, legionem Thebaeum jussu ipsius circumquaque persecutus, hanc etiam urbem propter ipsos ingressus est. Persequendis igitur legionis Thebae reliquias hac, illas dispersis Rictium Varum Maximianus desinavit. Sic post Agannensem cedem Victor & Ursus Soloduri, alter Victor Massilia, Octavius, Solutor & Adventor Taurini, è medio sublati fuerunt. Porro avidior Christiani sanguinis Maximianus fuit, major ministrorum ejus in religionem Christianam atrocitas, quam ut Thebaeos, quos seu fuga, seu absentia reliquos fecerat, passi fuerint, dudum esse superstites, nisi nefariis Maximiani jussis vellent obtemperare. Haud multum igitur temporis inter Agannensem & Trevirensem Milium cedem effluxisse, verosimilimum appetet: at quoniam, quo anno martyrium Agannenses subierint, haud satis exploratum est; nec certò edici potest, cui anno adscribenda sit Milium Trevirensem cedes.

93 Ait Ruinarius in Actis Martyrum sacerdis pag. 274, Agaunensem Martyrum pugnam finem sec. III^a, ad Diocletiani & Maximiani imperatorum initia revocari, & ad annum 286 consignari posse, propterea quod eo tempore Maximianus in Galliis cum exercitu versatus sit: nec diffiterit, etiam serius figi posse. Tempus passionis Sanctorum Agaunensem incertum, inquit Pagius ad annum 297 num. 4, aliis in hæc circiter tempora, aliis ad sequentes vel præcedentes annos illam referentibus. Tillemonius id anno 286 innegrit, ea opinione dubius, legionem Thebaeum Maximiano contra Amandum ac Elianum,

hi verò sub finem sec. III^a,
vel initium
sequentis
passi dicuntur:

Y

Ba-

AUCTORE

J. B.

Bagaudarum duces, moventi, conitem fuisse; quod Acta Martyrum Agaunensium Suriana, non Eucheriana, illis antiquiora & praestantiora commemorant. Alii Thebaeorum necem ad eam referunt Christianorum sub Diocletiano, Maximiano, alteroque item Maximiano, puta Galerio persecutionem, quae seculi IV principio orbem Romanum universum peragata est, & biennio Gallias, Eusebium teste, afflixit. Horum opinioni, velui probabiliori P. Joannes Cleus in suo de Martyribus Thebaeis Commentario ad diem XXII Septembbris calculum adjectit, sic tamen, ut eorum martyrium inclinato jam seculo tertio illigari posse. Eucherianis, id est, genuinis illorum martyram Aelius insistendo, non eat inficias.

sed priori
sententia

94. Huic & ego opinione libens subscriberem, nisi Galliarum sub Constantio Chloro statum iis Lactantius & Eusebius coloribus depingerent, ut sub eo martyria non admodum multa in Galliis contigisse videantur, quorum tamen seriem bene longam admittere necesse est, si ad seculi IV principium Agaunensem militum cedes prorogetur. De Constantio ita Lactantius de Mortibus persecutorum cap. 8. Constantium prætereo, quoniam dissimilis ceterorum fuit, dignusque, qui solus orbeti teneret. Et iterum cap. 15: Constantius, ne dissentire à majorum præceptis videretur, conventicula, id est, parietes, qui restituí poterant, dirui passus est. Verum autem Dei templum, quod est in hominibus, incolume servavit. Caput vero 16 hisce verbis exorditur: Vexabatur ergo universa terra, & præter Gallias, ab Oriente usque ad Occasum tres acerbissimæ bestiæ sœviebant. Quæ de Constantio Eusebius scribit, saprà § 4 recitantur. Ait is quidem ad calcem libri de Martyribus Palestina, primo persecutionis biennio, bellum hujus furorem expertas esse Gallias; at hunc facile cum Laclantio concilie, si bellum hoc templorum quidem ruinâ, hanc permittente Constantio, non Gallico sanguine, nisi raro forte, sterisque affimes. Laclantio atque Eusebio Donatista accedunt apud Optatum Milevitanum lib. 1, ubi Constantinum Magnum, Constantii filium, sic alloquuntur in libello Precum: Rogamus te, o Constantine, optime imperator, quoniam de genere justo es, cuius pater inter ceteros imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia, petimus, ut è Gallia nobis judices dari præcipiat pietas tua. Accedit Eutropius lib. 10, quo teste, Constantius non modò amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipue quod Diocletiani suspectam prudentialm, & Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant.

pra secunda
statum esse,

95. Sospicantur nonnulli, Laclantium & Eusebium non commemorasse omnia, que in Christianos fieri Constantius sicut, eaque extenuasse, ut à Constantino gratiam inirent: verum si Constantino assentari voluissent, suspicari etiam possumus, nec Laclantium de templorum ruina, nec de vexatis biennio Gallis Eusebium, verba fuisse facturos. Siluerint illi fortassis minora quedam Gallie Christianis illata incommoda; capitum tamen ab illis supplicium plerūmque avertisse Constantium, luculentè satis Laclantius prodit, dum ait: Verum autem Dei templum, quod est in hominibus, incolume servavit, quod quidem dilatatum fuisse Laclantium, non autmo, si, ut templo dirui, ita & passus fuisse Constantius, Christianos occidi: Eutropius autem, qui Valentini imperatori lucubrationem suam de rebus Ro-

manis inscripsit, hujusmodi suspicione planè immunitus est. Respondent ad hac alii, persecutionis initio, cum barbaris pugnante Constantio, non paucos Christianorum peculiari præsidum vulgique furore è medio fuisse sublatos. Fieri id fortasse in Galliis prius potuit, quam cœpta esset Diocletianæ persecutio, quo tempore cum barbaris res Constantio non semel fuit: at barbaros non novi, adversus quos, fluente primo persecutionis illius biennio, dimicandum Constantio fuerit.

96. Etenim è Tillemontii calculo anno 292 Galliarum

obsidione Bononiam cinxit, postero Francos è Batavia pepulit, 296 Angliam subjugavit, 301 aut potius sub annum 297 magno numero prope Lingones Alemannos sudit, 305 Augustus proclamatus est Kalendis Maii, elapsi nimirum primo biennio persecutionis, anno 303 die XXII Februarii cœpta, & restituta jam Galliis pace. Augusti titulum naclus nullam suscepisse ostenditur expeditionem, præter eam, quâ Pittones sub vita finem aggressus est. Eumenius quidem in Panegyri, quam Constantino dixit, Bononensi, Batava, Britannica & Lingonica expeditioni alteram quoque his verbis videatur adjicere. Quid commemorem Lingonicam victoriam, etiam imperatoris ipsius vulnere glorioam? Quid Vindonis campos hostium strage completos, & adhuc ossibus opertos? Quid innanem ex diversis Germanorum populis multitudinem, quam duratus gelu Rhenus illexerat, ut insulam, quam divortio suo idem amnis amplectitur, pedestri agmine ausa transmittere, repente laxato flumine clauderetur, & demissis statim obfessa navigiis, ita se dedere cogeretur, ut quod difficilis est, forte communi eligeret ex se, quos captivitati daret, relatura cum reliquiis suis infamiam proditionis suorum. Verum hæc omnia ad id tempus, quo Lingonica victoria potius est, passim referuntur.

97. Sigenius lib. 1 de Occidentali imperio in sub Constantio

hanc rem ita scribit ad annum 296: Quietæ tio Chloro inde post aliquot annos Galliae novum ab Alemanni motum est bellum. Hi ea hieme, quâ Diocletianus Augustus VI & Constantius Cæsar iterum consules, & Cassius Dio præfectus Urbis iniérunt, cum Maximianum longè terrarum absente viderent, Rhenum glacie concretum nocti repente trajecerunt, atque in Lingonas proximos illatis hostilia omnia facere institerunt. Quo nuncio Constantius excitatus, nullâ morâ interpositâ, cum exercitu promptissimo advolavit, atque in campis Vindonensem aduersus hostes consevit, neque ita multò post, cum Alemanni pugnae copiam facerent, in aciem prodiit. Quod prælio cum exercitu pulsus, ac saucius sese ad Vindonis oppidum (vel ad Lingonensem civitatem, quod aliis placet) hostibus in terga hærenibus retulit. Narrat deinde, qui, instaurato eodem die prælio, Constantius sexaginta hominum millia occiderit. Tum in hunc prosequitur modum: Qui ex pugna evasere, cum se per glaciem fugâ in Rheni insulam receperissent, repente flumine, cælo mitescente, laxato clausi, ac mox navigiis dimissi, obfessi in ditionem venere.

98. Nec multum à Sigenio Guillimannus Re- rum Habsburgicarum lib. 2 cap. 2 discrepat. Multa, inquit, sub Romano imperio, & interea perpeccata ab Germanis, & Alemanni præcipue Vindonissam, postrem sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus funditus perverterunt, & præsidio exciso, aut profligato, vastatis omnibus

Annibus, Alemanni ad Lingones usque, & Aedos populabundi evaserunt. Illis ad ea loca obvius Constantius Cæsar missu imperatoris Maximiani primò improsperè, mox feliciter prælio defunctus, ad Vindonissam rursus repulit, collectosque ibidem, campo suprà memorato, magna strage adfecit, totâque Galliâ Rhenum ultra profigavit. Browerus pariter ad annum 296, Alemannicis hisce motibus summam in Gallia tranquillitatem successisse, scribit, nec quidquam deinceps à barbaris motum memorat, donec in Gallias Franci denuò irruptionerunt, dum jam in Angliam copias Constantius transportarunt.

suadere videtur,

99 Fieri itaque ex his consequens videtur, Agaunensem & proinde Trevirensem etiam Martyrum certamen nec anno 303, nec 304, nec proximè sequentis initio contigisse: sed nec serius id sibi potest, ne in Eusebium, qui persecutionem Diocletianam vix duobus primis annis viguisse in Galliis, tradit, impingatur. Adde Maximianum, cuius iussu occisi utique dicuntur, anno 305 Kalendis Maii purpura & imperio nuncium remisisse: illorum autem martyrium Septembri & Octobri mensibus adscribi. Præterea, si qua fides Actis SS. Crispini & Crispiniani, eodem tempore, quo illi, vivere pariter Rictius Varus desit, qui nostros quoque Martires jussit interfici: Crispini vero & Crispiniani obitus ad annum circiter 287 à Castellano ad diem xxv Octobris, à Martyrologio Parisensi anni 1727, à Longuevallo Historia Gallicana lib. 1, à Tillemontio lib. 4 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 461, aliisque refertur. SS. Fusciani & Victoriæ Acta horum martyrio S. Quintini & Martyrum Trevirensem cedem à Rictio Varo paraclam premittunt: sed rursum Fusciani & Victoriæ martyrium seculo III Tillemontius illigat. In Actis S. Piatonis, de Dionysio, Quintino, Luciano, Crispino & Crispiniano mentione sit; de quibus in Annotatis ad Acta S. Piatonis ad diem 1 Octobris pag. 26 ita Stiltingus: Omnes Martires hinc nominati verisimiliter passi sunt ante S. Piatum, sed non diu antè, quandoquidem eodem tempore in variis Galliæ civitatibus prædicaverint: atqui censet, probabilius S. Piatonem circa annum 287 martyrio coronatum: scut ergo horum, aliorumque multorum Martirum in Galliis passorum cedes passim seculo III illigatur, idem quoque de Agaunensem & Trevirensem Martyrum cede, saltem ex communiori eruditorum opinione, statuendum videtur. Nec desunt alia, quibus jam dicta confirmantur.

ut & S. Eu-
cherii

100 Sunt autem hæc: si Eucherii de martyribus Agaunensibus verba spectentur, videtur Maximianus exercitum, ad barbaras gentes vel in officio continendas, vel Romano imperio subjugandas comparatum, ad Christianorum & Agaunensem militum perniciem convertisse. Si tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usquequa militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiebantur: ac velut vacante barbaris gentibus data, prorsus in religionem arma commoverat Maximianus, inquit Eucherius: quasi dicat, eo furore adversus Christianos fuisse abrepitum, ut barbarorum penè videretur oblitus, quorum tamen causâ arma commoverat. Id ipsum etiam videretur innuere, cum ita prosequitur: Erat eodem tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur.... Hi in auxilium Maximiano ab Orientis partibus

Octobris Tomus II.

acciti venerant, viri in rebus bellicis strenui, & virtute nobiles &c: itaque ob fortitudinem & partam bello gloriam ab Orientis partibus acciti, Maximianum adjutum venerant, & hic proinde aut jam bellum aliquod adversus barbaros susceperebat, aut in eo erat, ut illud aggredieretur, si pose jam in itinere constitutus, ut iterum paulò post idem Eucherius ait: Maximianus non longè aberat. Nam se circa Octodrum itinere fessus tenebat. Nec enim admodum vero simile est, Thebaeorum auxilio aut vagature huic illuc exercitu opus habuisse Maximianum, si solos Christianos persequi statuisset. Porro gesta à Maximiano bella ex antiquis scriptoribus tom. 4 Historia Imperatorum Tillemontius operose collegit, nec tamen ab anno 303 usque ad annum 305 bellum aliquod cum barbaris gessisse, invenit. Exstat oratio panegyrica apud Joachinem Livineum Maximiano simul & Constantino dicta, auctore incerto: is pag. 129 bellica Maximiani facinora recenset, redactas in ordinem Gallias, Romana signa barbaris gentibus trans Rhenum illata, domitam non semel Germaniam, subactos denique Mauritanie populos. Inde vero ad Maximiani anno 303 ad Urbem accessum dilabitur; ac mox negleclam à Maximiano Rempublicam Romanam & abjectum imperii clavum adulantio conqueritur, siletque deinceps de rebus ejus bellicis, ut hac in causa post devictam Mauritaniam videatur non habuisse, quod diceret.

101 Eutropius tamen lib. 9 Breviarii, posteaquam viulos à Constantio Alemanno, à Maximiano Afros, à Diocletiano Achilleum, à Galerio Persas fuisse, narravit, mox subdit: Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt, Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: quorum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt. Verum hæc ad Galerium & Diocletianum spectare videntur: præmisserat enim Eutropius proximè: Quare (Galerius Narsei vicit) à Diocletiano, in Mesopotamia [cum praefidiis] tum morante, ovans regressus, ingenti honore suscepimus est. Quod si & Maximianus Herculius Carpis, Basternis, & Sarmatis expugnandis una cum ceteris operam collocavit, anno 299 id contigisse, ex Fastis Idaianis & Eutropio aiunt Tillemontius & Pagi. Duo igitur ex jam dictis consequi videntur; primum, exercitu fuisse stipatum Herculium & expeditione aliqua bellica contra barbaros occupatum, cùm martyres Agaunenses jussit occidi: alterum, expeditionem illam ad primum persecutionis generalis biennium non posse referri. Quæ si ita sint, altera erit investiganda expeditio, quæ primum istud generalis persecutionis biennium (hoc enim elapsò, desit in Galliis persecutio) antecesserit.

102 Verum, inquires, difficulter id credet, ne quisquis Eucherii verba, que persecutionem generalē aperte indicant, studiosè pervolverit; ita enim habent: Sub Maximiano, qui Romanæ Reipublicæ cum Diocletiano collega imperium tenuit, per diversas ferè provincias laniati aut interfecti sunt Martyrum populi. Idem namque Maximianus, sicut avaritiam, libidine, crudelitatem, cæterisque vitiis obfessus furebat: ita etiam exsecrandis gentilium ritibus deditus, & erga Deum cæli profanus, impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armaverat. Si tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usquequa militi-

E
verba qua-
dam:

F

Xy 2 tuus

AUCTORE

J. B.

tum turmis , vel ad supplicia , vel ad necem rapiebantur : ac velut vacacione barbaris data , proflus in religionem arma commoverat . Ades & Acta S. Victoris Massiliensis (excusa habes tom. v Jul. pag. 144) Cassiano aut illustri quolibet seculi v ineuntis scriptore digna , que persecutionem generalem non minus aperte his verbis indicant : Maximianus enim cum pro Sanctorum sanguine , quem per totum orbem crudelius ceteris , maximè per totas Gallias recentius fuderat , & præcipue pro famosissima illa beatorum Thebaeorum apud Agaunum cæde , nostrorum plurimis nimis terribilis factus , Massiliam advenisset , ut secundum Scripturam impius adhuc impiè ageret , cuncta illic criminata sua cum vita sua completeretur , ne quid sibi deesset scelerum , pietati protinus insatiabilis tortor , velut parum hactenus fecisset , tota rabiè bellum indicit , Christicolasque , nisi sacrificient idolis , exquisitis mortibus desperare jubet : tum verò tanta malorum nube oppressis perturbatisque nostrorum animis , invincibilis fœse in medium Victor opposuit .

B
ex aliis S.
Eucherii ver-
bis .

103. Fateor equidem , hujusmodi esse Eucherii verba , ut generalem seculi IV persecutionem satis aptè depingant , eique applicari non absurdè valeant : tamen , cur necesse sit , non video : etenim cum tantum habeant , per diversas fere provincias lanatos martyrum populos ; & de Maximiani quidem , sed non de Diocletiani , Galerii in Christianos crudelitate loquuntur , mihi quidem , que hic dicuntur , omnia de iis tantum provinciis , que Maximiano parebant , & de persecutione aliqua , qua sub finem seculi III facta sit , videntur etiam posse non absurdè intelligi . Dein S. Eucherius , qui circa medium seculum v. floruit , ex aliorum relatione , qui S. Isaac , Gebennensem episcopum , audierant , martyrum Agaunensium Acta conscripsit . Isaac vero eorumdem martyrum gesta , Theodoro narrante , didicerat . Scopus scribendi Eucherio fuit , ne per incuriam tam gloriose gesta martyrii ab hominum memoria , quod verebatur , tempus aboleret , quorum omnium Eucherius ipse testis est in sua ad Salvium epistola . Scripsit itaque martyrum Acta eo tempore , quo quidem rei gesta memoriam nondum tempus interceperat , sed tamen , ne interciperetur , periculum erat , atque aliquod jam illi , quanum apparet , detrimentum attulerat . Sane multorum martyrum Agaunensium nomina jam sum excidisse videntur , cum de illis scripsit Eucherius ; sic enim ait : Hæc nobis tantum de numero illo martyrum comperta sunt nomina , id est , beatissimorum Mauritii , Exuperii , Candidi atque Victoris : cetera vero nobis quidem incognita ; sed in libro Vitæ scripta sunt . Porro eadem ratione ignorare Eucherius potuit , quia determinata Maximiana imperii parte contigerit Agaunensium martyrum cædes ; atque properea satis habere , si temporum illorum , quibus Maximianus rempublicam Romanam administravit , generalem quamdam lectori suo exhibuisse notitiam , & sub Maximiano martyres illos passos fuisse , universim dixisset , relinquens interim in medio , determinatum , quo id contigerit , annum , sibi fortassis non satis exploratum .

aut Actis S.
Victoris Mas-
siliensis

104. Generalem seculi IV persecutionem Acta S. Victoris Massiliensis apertius indicant , cum aiunt , Maximianum , non Thebaorum modo , sed & multorum aliorum per totum orbem , & crudelius ceteris , puta Diocletiano & Galerio , quorum principia in Christianos persecutio secuto

primùm IV inchoata est , sanguinem sudisse . Horum ego Attorum dignitatem imminutam nolim : sint ipso Eucherio , sint Cassiano digna : est tamen in illis , quod apud eruditos fidem difficulter inventet . Aiunt enim , ut è verbis supra citatis liquet , Victorem pro fide certamen in summo suorum discrimine iniisse Massilia , cum illuc vita simul & criminibus modum posituru Maximianus accessit . Igitur anno 310 Victor occubuisse dicendus esset , justo unique serius , cum eo anno Maximianus , redactus ad incas , vitam finierit laqueo . Quis autem credat , inquit Cuperus in Commentario ad Acta S. Victoris previo num. 24 , tunc temporis Maximiano libuisse aut licuisse Christianos persequi , cum circa finem vitæ in maximis angustiis versaretur ? Quis credat , S. Victorem , aliasve Christianos ejus jussu necatos fuisse anno Christi 310 , postquam à Constantino ob rebellionem purpurâ & auctoritate privatus fuisset &c : sane eruditorum nemo , quod sciam , usque ad annum 310 S. Victoris martyrium differt ; quod si loco suo illius necem moverit , quisquis illam descripsit , reveri merito etiam possimus , ne & martyrum Agaunensium necem , quam tum recens factam scribit , tempore non suo retulerit . Nihilo magis Mamertini me atque Eusebii auctoritas moveat , cum Diocletiani & Maximiani initia , velut Christianis admodum prospera , exhibent , quippe quorum verbis apud nos ad diem XXII Septembri pag. 335 & apud Josephum de L'isle cap. 15 propagantur Thebaorum Martyrii , sufficiens solutio adhibuta fuerit .

E

105. Quantumlibet igitur , collocanda seculi principio martyrum Agaunensium cedi facere videri possint tum citata S. Eucherii verba , tum S. Victoris Massiliensis Acta , rem tamen ipsam non evincunt , queque in contrarium astuli argumenta , salva consistunt . Quo verò seculi III ad finem vergentis anno illa conigerit , alia causa est , hactenus liquidè nondum decisâ . Quiscumque demum rei peractâ annus feligatur , talis est esse debet ex Eucherio , quanum quidem mihi apparet , ut , illo currente , Maximianus una cum exercitu iter in Galliis ageret , vel in ordinem redactus rebelles , vel cum barbaris pugnaturis . Annus porrò hujusmodi non unus occurrit . Primus est annus 286 , quo ad reprimendos Bagaudarum motus arma arripuit , & Gallias Romanis legibus reddidit . Anno 287 Alemanno , Burgundiones , Herulos , Francos & Saxones habuit hostes : sequenti arma ultra Rhenum barbaris intulit . Biennio circiter post è Galliis Mediolanum abiit , sed tempore biennis , & paucis comitatus : redit inde in Gallias , contracto fortasse in Italia majori militum numero . Anno 293 vel 297 in Africam copias duxit . Anno denique 296 , prefisciente in Angliam Constantio , Rheno copias admovit , ut ab invadendis Galliis , absente Constantio , barbaros deterreret ; quæ omnia fusi explicata tum apud Tillemonium tomo 4 Historia Imperatorum , tum precipue tomo VI Septembri pag. 332 & seqq. lector inveniet . Ex his dubium , quis annus ceteris fit preferendus : plerisque annus 286 arridet . Ego interim sic existimo , ut eo fere temporis spatio , quod ab anno 286 usque ad annum 297 effluxit , martyrum Agaunensium cædes , & proin Trevrensum etiam , quorum causâ hec dicta sunt , contigerit , & probabilius quidem anno 286 , salvo tamen sensu opinantium judicio .

F

§ VIII.

A
§ VIII. Variorum auctorum in
Martyrum Trevirensum
historia errores cor-
riguntur.

Anonymus probabiliter quidem Thebaeos à Diocletiano in Gallias missos ait:

Qualis quidem mihi probabilius visa sit Martyrum Trevirensum Historia, ex superius disputatis colligere quivis facile poterit: superunt variorum placita hic vel discussienda vel refellenda; ordior autem ab eo, qui Martyrum nostrorum Inventionem seculo xi litteris consignavit: is cap. i num. i legionem Thebaam, cuius pars Martyres nostri fuerunt, ab imperatore Diocletiano ad vires hostium Romanorum conterendas transmissam, nempe ad Maximianum in Gallias, scribit; satis quidem probabiliter; sic tamen, ut pro certis ista haberi nequeant: nam Eucherius Diocletiani nominatim non meminit, soliusque dicit, ab Orientis partibus accitos suisse Thebaeos; quod verum esse potest, et si Maximianus ipse Thebaeos ad se evocasset ex regione aliqua, que Galliis, ubi scriptit Eucherius, Orientalis esset: adversus autem Romanii imperii hostes evocatos suisse, ex Eucherio videtur colligi posse, tum ex eo, quod in auxilium Maximiano venerunt, tum ex eo, quod unum cum exercitu Maximianus iter agebat, cum Thebaeos occidit, ut testatur Eucherius. Genuinum Eucherii de Martyribus Agaunensibus Opus scriptor ille ignoravit: aliunde igitur ista deponspit, nempe ex interpolatis Martyrum Agaunensium Actis apud nos editis tom. vi Septembri pag. 345, ubi, que hic Inventionis auctor scribit, reperiuntur.

sed de tempore illorum martyrii loquitur inconvenienter;

C

107 Eodem fonte profectum est, quod eodem capite dein his verbis scribit: Deinde non absque ratione possumus & illud ex hac re concicere, quod beatus Marcellus, Romanæ Sedis eodem tempore episcopus, inter alia militiæ Christianæ, quæ illis consilium ejus in urbe Roma quærentibus, seque ab episcopo Hierosolymitano ad fidem Christi per baptismum initiatos esse confitentibus, contulit armamenta, hæc quoque necessitatibus eorum salubria providerit munimenta; ut, quia contra Galliarum Christianos bellum suscipere cogebantur, ipsi Christianitatis nomen in hoc venerarentur, quod se Galliarum principibus conjungentes, & cum eis crucem Domini per patientiam mortis suscipientes, aduento hoc modo sociorum numero, cumulata sibi passionum præmia adquirerent. **Veniam scriptor noster, dum interpolata Martyrum Agaunensium Acta sequitur, secum hic ipse pugnat: dubium enim non videtur, quin, cum Thebaeos milites ad suscipiendum in Galliis contra Christianos bellum coactos suisse scribit, bellum adversus Bagaudas in interpolatis Martyrum Agaunensium Actis disertè expressum intelligat; quod cum sub annum 286 a Maximiano confessum sit, sub eundem Martyrum Thebaorum cedem contigisse, ex ejus verbis necessum est; & rursum multo seriùs: nam ante annum 296, neque Marcellinus, neque hujus successor Marcellus, quem jam Pontificem à Thebaeis consuluit, S. Petri cathedram occupavit.**

108 Acta Trevirorum apud Calmetum cap. 28 in eundem scopulum impegerunt. Anno, inquiunt, Dominicæ Incarnationis ccxci Maxi-

mianus imperator Romanus, cognomento Herculi, propter frequentes Gallorum tumultus Thebaeos milites in auxilium accersivit. Hi Thebaei ab antistite Jerosolymitano fuerant baptisati, deinde à beato Marcellino Papa Romano, qualiter sub armis Romanæ libertatis Christianam innocentiam custodire deberent, instructi: anno autem 291 non Marcellinus, sed Caius agebat Christi vicarium. Dices fortasse, Marcellinum nondum Pontificem salutaria monita suggestisse Thebaeis, & solum per anticipacionem Pontificem appellari: at vide, num satis conformiter ad eorum mentem, qui Trevirorum gesta conscripserunt. Ut ut sit, hac pro incertis habenda sunt, utpote qua fonte non satis paro promanarent, nec S. Eucherio explorata fuerunt. Queres hic etiam fortasse, quis fuerit Hierosolymitanus ille episcopus, qui Thebaeos Martyres sacro fonte lustrâsse perhibetur? Si Joannem Enenum, à Schekmanno Latinitate donatum, audis, fuit is Labdas, seu potius Zabdas, apud nos ad diem v Maii Pratermissis insertus, & Hymenæi in sede Hierosolymitana successor. Sedit autem ab anno 298, teste Hieronymo in Chronico: Anno Diocletiani xiv, Christi ccxcviii ecclesiæ Hierosolymorum trigesimus septimus episcopus ordinatus Zabdas. Fallitur igitur Enenus, etiam Martyres Thebaeos à Zabda baptizatos scribens, & à Maximiano anno 291 occisis: malum itaque cum Papebrochio in Traßatu preliminari, tomo iii Maii prefijo, baptizatorum Thebaeorum laudem Hymeneo, qui secundum Hieronymum mox laudatum sedidit ab anno 268 usque ad 298, quam Zabda adscribere, si tam re ipsa sit adscribenda alterutri.

109 Quod denique ad annum Thebaorum martyrii ex Gestis Trevirenibus & Eneno jam memoratum attinet, is non planè ineptus est, cui dictum martyrium illigetur: etenim ex Tillemonii calculo Maximianus anno 290, tempore hyemis, è Gallia Italiam petiit, & cum Diocletiano Mediolani colloquium habuit. Quamdiu verò in Italia versatus sit Maximianus, haud liquet: inde fortassis mense Septembri anni proximè sequentis, aut etiam interim copiis, in Gallias rediit: neque Romanis Mediolano Treviros cunctibus, ut per Alpes Graias Valesiamque, in qua Aganum erat, iter instuerent, inusitatum fuit. Maximianus quidem, Mamertino teste, in illo vestigiis diutius habere non solebat: sed diuturniori in Italia mora locum dare potuit summa tum temporis Romanii imperii quies atque tranquillitas; Ne tantulum quidem, inquit Mamertinus, barbaræ nationes audent animos attollere, quod vos in interiora imperii vestri secesseritis, quinimmo ipsi magis in vobis fiduciam pertimescant, & quod se contemni sentiunt, cum relinquuntur. At, inquires, tam diuturna Maximiani in Italia mora obstat eadem illa Mamertini panegyris die xxii Julii anni 291 Maximiano in Galliis, immo forte Treviris, dicta: Treviris quippe sedem fixerat. Verum neque satis certum est, panegyrim suam secundam anno 291 Mamertinum habuisse: sive enim nonnulla, propter qua serius habita videri possit. Inter varia, inquit Cleus in Commentario previo ad Acta Martyrum Agaunensium tom. vi Sept. pag. 333 num. 158, que Mamertinus enumerat, venit rebellio Ormies Persæ adversus fratrem Varanem, quam, si anno ccxci, ut censem Tillemonius, exorta est, mense Julio referre non potuit Mamertinus, tanto inde terrarum spatio remotus. Plura in hanc rem vide

AUCTORÆ
J. B.
quod faciunt
etiam Gestæ
Trevirorum
& Enenus;

E

*neque videtur verum,
quod de Trevi-
renibus
anno 291
passis scri-
bunt.*

AUCTORE

J. B.

loco citato. Hanc etiam à tumultibus bellicis & barbarorum incursionibus Romani imperii quietem fortassis indicavit Eucherius, cum eo tempore Martyres Agaunenses occisos dixit, quo Maximianus persequeretur undique Christianos, adjectis hisce pariculis: Velut vacatione barbaris gentibus data. Hec quidem anno 291 utcumque facieant; magis tamen obstant, que num. 52 dicta sunt.

*Hos Panciro-
lus legionem
integram
constituisse,*

110 Ut Martyrum suorum numerum ultramodum Trevirenses auferunt, ita & Thebaeorum militum Treviris occisorum numerum aequo majorem Pancirolus adstruxit: is pag. 34 versâ Noticie imperii Orientalis duarum Thebaearum legionum meminit, quarum una Secunda Flavia Constantia Thebaeorum, alteri verò Secunda Felicis Valentis Thebaeorum nomen erat: has Pancirolus existimat duabus aliis, quarum una Treviris, altera Aganni occisa sit, successisse, nimurum Prima Maximiana Thebaeorum, & Tertia Diocletiana Thebaeorum, quas prater predictas, Noticie imperii Orientalis pariter insertas videbant. Faleane fuerit eo pâlo legionum Thebaearum successio, non inquiror. Certe in eo labitur Pancirolus, quod geminam Thebaeorum legionem, alteram Aganni, Treviris alteram, trucidatam statuat. Tyrsum enim cum suis, item Bonifacium cum suis ex eadem legione, quâ Mauritius ejusque commilitones, fuisse, unamque dumtaxat Thebaearum legionem sanguinem suum pro fide effudisse, omnis retrò antiquitus creditit. Hanc porrò nemoram è prioribus fuisse, utpote à Constantio & Valente posteriorum temporum imperatoribus conscriptas, ipsa temporum ratio abundè ostendit. Nihil verò obest, quo minus prima Maximiana, vel tertia Diocletiana fuisse credatur, nisi quis fortasse contendat, deleta apud Agaunum & alibi Christianae Thebaeorum legioni, utramque posteriorem, vel saltem alterutram postmodum fuisse substitutam, & Diocletiani vel Maximiani nomine insignitam, quod uique euam sua probabilitate non caret. Lapsus hic Pancirolo prius est.

*alii, fugisse
& Maximiani
castris;*

111 Longius manavit alter de Thebeis Trevirenibus, ut mihi quidem videtur, forte error, quo fugâ seâ Maximiani furori & supremo supplicio è castris subduxisse feruntur, quemque Eenensis, quem Fridericus, aliquique suum fecerunt. Ut vero id in errore positum forte esse, existimem, facit potissimum S. Avitus, Vienensis secundo v. episcopi, Homilia de Martyribus Agaunensibus fragmentum à Sirmondo nostro editum, cuius hoc principium: Praconium felicis exercitus, in cuius congregacione beatissima nemo periret, dum nullus evasit, cum injustam sanctorum Martyrum mortem, quasi sortis justitia judicaret, quâ bis super aciem dispersâ mansuetam centuplex decimatis fructus adcreceret, & odio in prosperum suffragante, catenus eligerentur singuli, donec simul colligerentur electi, ex consuetudinis debito, series lectæ Passionis explicuit. Viden', eorum neminem, qui in castris Agaunensibus versabantur, ex S. Avitu sententia, sen ex legi tum solita martyrum Agaunensium Passione mortis supplicium evassisse? Altos alibi passos esse, Eucherius affirmit; qui ne cum S. Avito committatur, dicendum est S. Avitus, solum de iis agere, qui tum temporis in Maximiani castris apud Agaunum morabantur. Si itaque Trevirenses Milites è Thebaa legione fuisse, credimus, dici forte non possunt, desertis castris, profugisse, sed prius in Gallias missi, quam comiliones eorum reliqui apud Agaunum caderentur.

112 Turpis labitur anonymous noster, cùm eo alii, totam civitatem numero fuisse scribit tum milites Thebaeos, tum Christianos Trevirenses indigenas Christiana sacra settantes, invenerit. Rictiovare assaultibus non excipiendas modò, sed frangendis etiam pares fuisse, si arma viresque junxissent. Ita ille habet. Verumtamen non est dubitabile, quin, si juncti Treviricis Thebani materialibus armis contendere vellent, praefecti illius Romanorum Rictiovare potentiae resistere, & etiam prevalere satis possent, praesertim, cùm ipsum Romanorum imperatorem Cæsarem cum omnibus, quas habere potuit, militum copiis, à solis civibus Trevericis diu multumque fatigatum fuisse, in Romanis ac Gallicis legamus Historiis. In mentem id illi venire non potuit, nisi omnem penè Trevirenses civitatem Christianis sacris tum temporis imbutam fuisse, crediderit; quod, quantopere à rei Christiana seculo III apud Trevirenses statu abhorreat, in superioribus dictum est; nec cum iis, que tabula afferit, componi facile potest: ea enim teste, erant & inter optimates nonnulli, qui Christianum occultè tolererent: at qua tandem de causa, si civitas universa Christianis ritibus palam erat addicta? Errori tamen huic subscriptis Eenus, folio XII totam civitatem ad martyrium properasse, testatus: subscriptis etiam Browerus ad annum Christi 286 num. 76 paulò liberius; quamquam, si appetat, non sine scrupulis sic enim habet num. 79: Porro qui ultra fidem veri exceedere multitudinem tantam, existimant, tam immanibus suppliciis se obtulisse, illi res veteres, si secum reputant; discent à Lugdunensi Colonia; & in Asia reperient exempla, ubi Christiani ex omni civitate manu facta, mortis oppetendâ circumdedere tribunalia, ut territi multitudine praesides, etiam à supplicio desisterent. Christianos Trevirenses, quibusvis etiam illorum temporum martyribus, fortitudine inferiores fuisse, non contendo; sed tanto numero fuisse, quanto quidem ille indicare videatur, non exterorum exemplo, sed domesticis probandum erat documentis; quæ florentem adeò seculo III rei Christiana apud Trevirenses faciem evictam darent.

113 Nescio, an non per incuriam Martyribus Trevirensibus S. Secundum idem Browerus addiderit, num. 74 ita sribens: Maximianus igitur, dum adhuc resistit in Alpibus cum exercitu, haud modicam præmitit militum manum, quæ Rheno secundum maturerit, ad tollendum è medio Carausium. In his erant è Thebaa legione cohortes; quarum primam ducebant Tyrus, Secundus & Bonifacius &c: & paulò infra: Itaque Tyrus & Bonifacius, Secundusque Trevirorum Augustam ingressi &c: quibus in verbis errorem duplum mihi videor deprehendere; quorum alter in eo situs est, quod Maximianus anno 285 in Alpibus adhuc morantem, magnam militum manum missi in Gallias scribit, quâ rebellantis Carausi molima retundentur: prius enim Maximianus Bagaudas protriverat, quam in rebellionis suspicionem Carausius adduxetus est; ita enim lib. XI scribit Eutropius: Ita rerum Romanarum potitus (Diocletianus) cùm tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium cæsarem misit; qui levibus præliis agrestes domuit, & partem Galliarum reformavit. En protritos à Maximiano Bagaudas. Sic pergit

E

Browerus,
contra Ca-
rausium an-
no 286 in
Gallias mis-
sus

Agit *Entropius*: Post hæc tempora etiam Carausius.... cùm suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret, à Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupavit.

B ex eorum numeris fuisse S. Secundum, 114 Alter vero error in eo situs, ut jam monui, quod S. Secundum SS. Tyrso & Bonifacio comitem tribuat: Secundi enim non modò tabula plumbea non meminit, sed nec Inventionis auctor anonymus, velut Treviris pro fide occisi: quin imò Gesta Trevirorum S. Secundum Ventimilia occisum, disertè affirmant. Prælati sunt autem, inquisunt cap. 7, huic legioni duces duo, quorum unus Tyrus, alter Secundus vocatur, & Mauritius ejusdem legionis primipilarius: quorum ordine & nomine Secundus apud Albintimum, Italæ castrum, martyrio vitam finivit, die fortassis xxvi Augusti, quo illum Martyrologium Romanum, Ado item & Usuardus Albintinilii in Liguria annuntiant. Decipitur Browerum, quod in Inventionis sanctorum Martyrum Historia ut Tyri & Bonifacii, ita & Secundi nomen expressum invenerit, non tamen Secundi palæstram, atque propterea hunc illis socium band satis prudenter addiderit? At ut ne id inde concluderet, monere ipsum debuerat Mauritii nomen ibidem memoratum. Itaque è Martyrum Trevirorum numero S. Secundus expungendus est, cui non nisi per errorem à Browero videtur insertus. Geminum vero fuisse in legione Thebae Secundum, quorum alter Albintimilius, Treviris alter occubuerit, sicet geminus in eadem Victor fuit, comminisci quidem facile quisquam potest, credi item absque idonea ratione non debet.

C gnos tamen ad cohortem unam probabilitate restringit 115 Porro verbis num. 113 citatis Martyrum Thebaeorum Treviris occisorum numerum Browerus una cohorte definit; quod, licet minimè certum sit, probabile tamen sicumque appareat; legio enim integra, ex S. Eucherii sententia, milites 6600 numerabat, in decem cohortes, teste Gellio, distributos: unde cohortem unam militibus 660 circiter constitisse, efficitur. Totidem vero Treviris pro fide occisos fuisse, inde probabile fit, quod Tyrus & Bonifacius, cùm Treviros adventarunt, divisus verosimiliter ex aquo copiis, hic quidem prope pontem Moselle, ille vero in campo Martio tentoria fixerit. Bonifacio autem trecentos comites fuisse, creditum prius fuit, quam Martyrum Paulinianorum corpora inventa fuerunt, ut ex citato non semel auctore libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago colligitur. His igitur si totidem fere cum S. Tyrso passi adjiciantur, milites circiter 600 seu unam circiter cohortem universi efficient. Addit alteram Cassio & Florentio, tertiam Gereone, quartam Victore ducibus in Gallias pervenisse, quod quo probabilitatis gradu gaudeat, alibi discuti poterit.

D Fridericus, omnes in S. Paulini ecclesiam 116 Thebaorum aliorumque Martyrum sub Rictio Varo Treviris passorum corpora, partim Moselle fluctibus abrepta, partim in puteum quemdam vetustum congesta, partim per campum Martium hinc inde à Christianis fuisse sepulta, narrant Gesta Trevirorum cap. 28 & 35. Thebaorum corpora in S. Paulini ecclesiam à S. Felice postmodum fuisse translata, Fridericus cap. 3 generatim his verbis ait: Quorum quippe patrum principes & populus Trevirorum adeò felicibus proficiebat doctrinis, ut ipsi etiam postea feliores,

cum innumerabili consorcio, duce videlicet S. Thyrso de legione Thebae beati Mauricii ad urbem à facie Maximiani profugo sub Incarnationis anno Domini ccxcı per tres continuo dies, cruenta cæde per præfectum impiissimum Ricciowarum coronas martyrii pro fide Christi constantissimis assertionibus attigerint. Quorum corpora felicissima in S. Paulini ecclesia & in ipsius cripta undique per felicissimum Felicem præsulem sunt recondita. Contrà de S. Bonifacio ejusque Sociis ita scribit auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago cap. 1: Qui vilibus mandati bustis à Christianorum populis, rabiem pertimescentibus gentilitatis, post plurimorum curricula annorum honestè reconditi, jacent in quadam basilicæ sancti Maximini cryptella. Et hoc peractum beati patroni nostri Hildulphi vigilantiā: cui quidem auctor pro Friderico saltem posterior fides habenda est. Idem quoque Browerus refert, licet justo serius, ad annum 758 num. 160. Interea, inquit, ponè D. Hilarii cellam, ædem S. Joannis Euangeliæ nomini sacram, pontifex (S. Hildulphus) à fundamentis novam maximis impensis exfuscat; huc, simul maturum fuit, celebri pompa cùm D. Maximini, tum trecentorum martyrum Thebae legionis, quies Bonifacius olim dux militiæ fuerat, venerandas reliquias infert, atque eas sepultura cum Agricio, Nicetioque communi afficit. Ut adeò non omnium Thebaeorum militum Treviris passorum corpora S. Felix in S. Paulini edem intulerit; sed Tyri tantum ejusque Sociorum. Ad Thebaeos milites in ecclesia S. Paulini sepulcos revertor, & in tempus factæ eorum translationis à S. Felice inquirō.

E 117 Ab anno circiter 386 S. Felix Trevirensem rexit ecclesiam, cui cùm etiamnum præfuit, Martyrum Thebaeorum in S. Paulini ecclesiam translatio contigit. Inde Trevirensis ecclesia partim Ithacianis, partim Francicis motibus ad annum circiter 388 agitata fuit. Anno proximè subsequenti in Gallias Valentianus, exstincto jam Maximo, venit, pacemque iniit cum Marcomiro & Sunnone Francorum ducibus. Post Maximum Eugenius arripuit Occidentis imperium; is circa 393 Francos bello aggressus, brevi pacem cum iisdem pepigit; denique circa annum 399 Trevirensis civitas à Francis primùm vassata fuit, ut nonnulli auctores tradunt. Horum itaque temporum conditione consideratà, probabile admodum existimo, S. Felicem ecclesiam, in quam Martyrum predicatorum reliquias intulit, eo condidisse temporis spatio, quod annum 389 inter & 399 intercessit; eodemque Martyrum ossa primam fuisse translata. Neque enim multò serius ista translatio figi potest: concors enim est eruditorum opinio, S. Felicem paulò post concilium Taurinense, cui nimius S. Felicis in Ithacianos ardor displicuit, adeò, ut iis solum episcopis, qui se à S. Felicis communione separarent, communionem ecclesiæ impertiendam esse, statuerit, episcopalis munieris sarcinam abjecisse, & in S. Paulini à se conditum collegium se se abdidisse, sibique etatis reliquum, quod breve fuisse aiunt, in pénitentia ab hominum cætu remotum peregrisse. Taurinense autem concilium anno 398 vel seculo quinto vix ad unum alterumve annum proiecto, celebratum volunt.

F 118 Fallitur interim Fridericus, 'S. Paulini circa annum prepositus, tum cap. xi, tum cap. 20; quorum priori scribit, Martyrum Thebaorum ossa à S. Felice in S. Paulini ecclesiam translata circa annum

410, perpe-
transcribūs

AUCTORE

J. B.

num 410; altero vero, ipsam ecclesiam biennio circiter ante fuisse construclam: cesserat enim jam tum saltē annis aliquot episcopatu Felix. Colligitur id ex 4 Epistola Zozimi Pape ad Africanos apud Labbe tom. 2 conc. col. 1561, ubi sic loquitur Pontifex: Vetus Lazaro consuetudo est innocentiam criminandi: per multa concilia in sanctum Bricium coepiscopum nostrum Turonice civitatis diabolicus accusator inventus est. A Proculo Massiliensi in synodo Taurini oppidi sententiam calumniatoris exceptit. Ab eodem Proculo fit post multos annos sacerdos, tyranici judicij defensor civitatis Aquensem: cūm contrairet afflito in ipsum penetrabile & sacerdotale solium sanguine innocentis penē respersum irrupit: stetitque in eo hactenus umbra sacerdotii, donec tyranno imago staret imperii: quo loco post internectionem patroni sponte se exxit, & propria cessione damnavit. Scripta hanc epistolam Zozimus anno 417: tyrannus verò, cuius verbis mox citatis meminit, & cuius tempore Lazarus Aquensem presuit, Constantinus fuit, qui anno 407, Gallias occupavit,

B & anno 411 Arelate captus, ad Honoriūmque transfinissim capite cœsus est. Itaque secundūm Zozimi verba à Taurinensi concilio usque ad Constantini tyrranidem, id est, usque ad annum 407 anni multi fluxerunt. Atqui paucis tantum, in fortè ne uno quidem integro, post Taurinense concilium Felix ex communi eruditorum sententia episcopatu cessit; atque adeò annis saltē aliquot ante annum 407 in S. Paulini ecclesia Martyrum Trevrensum collocavit ex vias.

§ IX. Sanctorum Martyrum apud Treviros cultus.

Sanctorum Treviris cultum varia indicant monumenta.

S I ex una parte, inquit Honthemiūs tom. 1 Prod. Hist. Trev. pag. 73 de ingenti illo & veluti infinito numero Trevrensum Martyrum dubitate licet, ex alia vicissim sanæ traditionis regulis conforme videtur, quod inde à remotissimis temporibus aliquis Martyrum ossibus (quæ saxeis tumbis, hodieque in crypta S. Pauliniana conspicuis, atque ipsam majorem S. Paulini tumbam circumdantibus recluduntur)

C cultus exhibitus fuerit: qua in re illustrissimo viro propensè assentior: horum enim Martyrum cultus saltē à seculo quarto ad finem vergente, quo eorum ossa in S. Paulini ecclesiam probabilius intulisse S. Felicem, § superiore dixi, initium sumpsisse, vero simile sit ex antiqua Trevirensum traditione, ex tabula plumbæ, & litteris aureis Martyrum nominum usque ad seculum ix conservatricibus. Preter hoc, seculo ix antiquiora eorum cultus indicia, qua quidem prudenter quis amplectatur, non inveni. Suggerit quidem aliqua in Annalibus Trevrensis hinc inde Browerūs, qua seculo ix vetustiora incantis videri possint, sed dubia admodum vel improba, quantum ad antiquitatem, note. Porro ea sic recensebo, ut simul dicturus sim, qua de causa eorum atas dubia videri debat, vel penitus etiam rejici.

120 Primum hujusmodi indicium occurrit aut facellum apud Browerūm ad annum 286 num. 77, compiturque his verbis: At postquam acervis completi corporum, & Martyribus tumulum unda præbere cœpit, inter congentas altè truncato-

rum moles, ægro nixu, ceu pigrior incedens Mosella, & summis undis puniceo colore palatim nitescens, passuum decem millia sanguinolentus iisse proditur, usque ad vetus & augustum facellum, quod Martyrum appellatio celebre ante Noviomagi Constantini ingressum, devehentibus ripâ dextrâ, hujus memoria cladis, sese offert videntum. Antiquum & angustum hic habes facellum vel Martyribus Trevrensis sacrum, vel certè ab illis Sacellum Martyrum appellatum. A quibus? Num à Paulinianis? Num à S. Bonifacio & ejus Sociis? Nun denique à promiscua Trevrensum indigenarum tertio die occisorum multititudine? Consebit fortasse quispiam, facellum illud à Trevrensis Martyribus universim istud nominis invenisse. Sit ita: verum quando conditum? Quando Martyrum facellum dici cœpit? Certè posteaquam falso credi cœptum est, omnem ferè Trevrensem civitatem, Maximiani tempore, fuisse Christianam, & tam prodigioso suorum sanguine redundasse, ut Mosella vel ad tria millaria decolorierit. Numagum usque Mosellam Trevrensum sanguine tinclum fuisse, Gestæ Trevrensis, haud magna hac in re fidei, prima afferuerunt; & Trevrensum Martyrum multititudinem ultra modum auxerunt.

E 121 Sacellum porro Numagense post annum 1071, quo ciuitas Martyrum San-Paulinianorum ossa posteriori detecta non fuerunt, ab illis Martyribus nomen accepte, ex eo liquet, quod ante id temporis Martyres suos omnino penè ignorariunt. Obliteratam illorum memoriam ex Actis SS. Fusciani & Victorici, ex Hymno S. Paulini, & ex scedula, necio quibus, Normannice cladi eropiss, utcumque resuscitarunt. His moti documentis, & non aliis, Martyrum suorum corpora investigarunt; certè alia Inventionis auctor non enumerat: nihil itaque illi, licet rei gesta aequali, de facello Martyrum Numageni innotuisse videtur, atque adeò tum temporis illud vel nondum existiterit, vel Martyrum Sacellum dictum non fuerit. Numagum tertio tantum millari Germanico Treviris abest: hic si ante Normannorum irruptionem facellum istud existisset, cum hodieque conspicuum sit, Normannorum cladi superstes esse debuisse, & Martyrum Trevrensum memoriam luculentius conservasset, quam Acta SS. Fusciani & Victorici Trevrensis peregrina, & paucorum manibus trita, vel Hymnus S. Paulini inter veteres Horreensis monasterii libros delitescens. Hinc igitur probari Martyrum cultus potest, sed recensior, seu anno 1071 posterior.

F 122 Alterum Martyrum San-Paulinianorum cultus argumentum continet S. Paulini epitaphium ad annum Christi 358 num. 98 ab eodem Browerū memoratum: sic habet: Anno III imperii Constantii B. Paulinus ob Catholicam fidem extra Christianum nomen relegatus, & usque ad mortem exilia mutando fatigatus Phrygibus & Miconibus (fortè Lycaonibus) prædicavit, & fractis diis Gentilium, ecclesiastis fundavit, ad ultimum apud Phrygiam multis tormentorum generibus exquisitus, capite cœsus est 11 Kalen. Septembri an. cccxcv Incarnati Verbi, & miraculis magnifice clarificatus à S. Felice Trevirim ex Phrygia translatus, cuius gratiam & intercessionem, Martyrum quoque sub Ricciowaro (passorum) gloriam & coronam fidelium populus hic adorat, & voti compos veniam exorat. Hic Martyres, utique illos quorum corpora S. Felix non cum S. Paulini corpore

- A.** pote in San-Pauliniana ecclesia condiderat à Christi fidelibus invocatos habes: verum quia epitaphii fides & antiquitas? quis illius auctor? Ferunt autem, inquit Browerus suprà citatus, cùm B. Paulini cineres in humiliore sub odeo crypta servari, minimè dubium sit, marmoreum id, quod dixi, saxum (*cui mox allatum epitaphium inscriptum fuit*) ex tabulis, sepulchri in morem compositis Caroli Magni aeo ab Amlario Fortunato, Trevirorum auctore, cineribus sacris eò transferendis extrui coeptum; sed opere necdum perfecto, Fortunatum jam extinctum, quem B. Paulino parat, ipsum adeptum fuisse tumulum.
- nec ipsum
valde anti-
quum;*
- B.** 123 Verum epitaphium illud, utut charac-
ters habeat scitos, & ipsa veterate, ut Brower-
rus ait, blandientes, haud tantæ antiquitatis ap-
paret: etenim S. Paulinum martyram numero inserit; que quidem de S. Paulino quorundam opinio haud ita pridem nata est; nec antiquorum de sancto presule testimonii satis congruit; quos inter S. Hilarius in Fragmentis, anno 1598 Pa-
risis editis, in Constantium imperatorem his ver-
bis invehitur: *Ipsum (S. Paulinum) usque ad
mortem demutasti exsiliis & fatigasti: extra
Christianum quoque nomen relegasti. Exsiliis
vel ad mortem defatigatum, Hilarius scribit, non
capite casum. Inter Calendaria Trevirensia an-
tiqua, ab Honhemio edita, solum ultimum,
quod seculi XIII exeuntis fuit, S. Paulinum Mar-
tyrem nominat; primum, quod seculi X fuit,
disserit Confessorem, reliqua vero nec martyrem,
nec confessorem. Et longè quidem à vero abit
laudata inscriptionis auctor, cùm Reginonem, ut
Browerus autumat, secutus, anno 295 S. Paulini
mortem illigat; quippe qui sub annum 360 è
vivis abierit ex Hieronymi Chronico: Operi ve-
rò suo finem imposuit Regino anno 908, ut in sua
ad Alberonem, episcopum Trevirensem, Epistola,
ipse testatur. Neque majoris sunt antiquitatis
versus, qui Broweri atate per cavos San-
Paulinianæ cryptæ fornices deduci legebantur:*
- Quam bene pontifici Dux, Patriusque
cohærent,
Gallica Palmatius, Thebæ dat agmina
Tyrus,
Dicit uterque suos, & dicit utrumque sa-
cerdos.
- C.** 124 Eumdem sequioris avi charakterem ha-
bet S. Felici inscriptum epitaphium, quod Bro-
werus memorat ad annum 396 & seqq. num. 211
his verbis, *Hic requiescit S. Felix, Treviro-
rum archiæpiscopus, qui hanc ecclesiam su-
pra sepulchra Martyrum Thebæ legionis
construxit, qui & B. Paulinum à Phrygia
translatum inter eosdem Martyres martyrem
medium collocavit. Nam & hic S. Paulino
martyrium disserit adscribitur. Sequioris pre-
terea avi suspicetum facit inserta illi vox ar-
chiæpiscoporum: quamquam enim olim illa fue-
rit usurpata in Oriente, ab Occidentalibus ta-
men serius adhiberi coepit, & paucissimis ante
seculum IX in usu fuit, ut lib. 2, cap. 2, num.
13 de Re diplomatica Mabillonius scribit: hinc
Numerianum, Trevirensem archiæpiscopum, in
Privilegio, quod circa annum 664 San-Deoda-
tenfi monasterio dedit, archiæpiscopum scriba-
rum virtio nuncupatum, suspicatur; & Honthe-
mins in diploma Pipini regis, quo Wemado &
ecclesiæ Trevirense ecclesiæ S. Maximini, Pan-
tini &c anno 761 confirmat, sic observat inter
alia: Archiæpiscopi nomen ante seculum no-
Octobris Tomus II.*
- num in Occidente rarissimum, suspicione non caret.
- AUCTORE**
J. B.
- 125 Seculo septimo & octavo viguisse Trevi-
ris Martyrum Thebaorum cultum, probat eorum
in S. Maximini monasterium, & S. Bonifacii
ad Medianum monasterium per S. Hildulfum tum
facta translatio, assertaque ab auctore, qui ve-
rosimiliter prius aliquantò scripsérit, quam anno
1072 tabula plumbæ reperiretur. Nec enim ve-
rosimile appetit, partem eorum, à S. Hildulfo
translatam, cultum obtinuisse tum temporis; reli-
quam verò partem, jam olim in San-Paulinianam
cryptam per S. Felicem translatam; sine cultu fu-
isse: hunc porro cultum seculo viii & ix usque
ad Normannorum irruptionem perseverasse, suau-
dent littera ærea in crypte pariete descripta, &
Trevirensium sollicitudo, ut ex hominum conse-
cta, imminentे barbarorum incursione, tolleren-
tur, ne qua sacris corporibus irrogaretur injuria.
Qui verò illata Trevirensibus à Normannica gente
cladis tum magnitudinem & immanitatem, tum
subsequentium annorum perturbationem, cuius
ante memini, attente perpenderit, minimè profe-
cto mirabitur, Sanctorum deinceps memoriam
cultumque ad nihilum recidisse, donec retellis
seculo xi eorum corporibus, prisina, immo majo-
ri in luce sunt collocati.
- E.**
- 126 Vix Martyrum suorum corpora, effractâ
non sine archiæpiscopi Udonis licentia S. Paulini
cryptâ, repererant sub annum 1071 canonici, quin
ad revocandum promovendumque illorum cultum
appulerint animum: quapropter tum Udoni, ce-
terisque Trevirensibus Optimis, tum ipsis S.
Paulini canonici placuit in primis, ut collocan-
dis commodiori ordine Martyrum corporibus ve-
tus crypta ampliaretur, ut cap. 3 num. 27 Inven-
tionis auctor ait: Nam cùm, sicut prædictus,
facta per misericordiam Dei hac Sanctorum reve-
latione, domino nostro archiæpiscopo Udoni, hu-
jusque principibus placuisse, ut cripta sanctorum
corporum collocationi competenter amplifica-
retur, necesse fuit, ut plurimum terræ ex eo-
dem loco purgando portaretur. Antiquum cor-
porum sium Inventionis auctor cap. 2 num. 18
ita describit: Fraðâ igitur criptâ, inventa sunt
circa sarcophagum S. Paulini sex sarcophaga, quo-
rum duo lateribus ejus apposita fuerunt (Tyr-
si nempe atque Palmatii) quatuor verò pedi-
bus ejus ita altrinsecus adhæserunt, quod u-
trumque duo ex eis steterint (hinc nimurum Con-
stans & Jovianus; illinc Hormisda & Papirus)
item ad caput ejusdem S. Patris nostri septem
sarcophaga sanctorum Martyrum (septem nempe
Senatorialium) totidem corporibus aromatizantia,
fuerunt locata. Hæc verò omnia sic colligaver-
at locantium industria, ut factis fornícibus
singulis super sarcophagis binis, nullus, ut di-
ctum est, locus daretur eis movendis, nisi mo-
to prius altari præcipuo monasterii. Situm verò
hodiernum Honthemi Historia Martyrum Tre-
virensum § 4 schemate expressum exhibet, ex
quo apparet, septem senatorum corpora olim con-
juncta, ampliatâ jam cryptâ, sublatisque fornici-
bus, sic fuisse divisa, ut hinc tres, illinc qua-
tuor eorum tumuli, ad cryptæ latera remoti fue-
rint; ex quatuor verò tumulis, qui bini utrimque
S. Paulini pedibus olim adhærebant, utrimque
unum ad cryptæ latera fuisse motum; reliqua
verò duo ex adverso pedum S. Paulini conjun-
ctim collocata.
- 127 Udonem in cathedra Trevirense Egelber-
tus exceptit: is egregiam quoque Martyrum Tre-
virensum

Z z

AUCTORE

J. B.
Oratorium
ab Egelberto,
Trevirensi
ep., constru-
ctum,

virensum cultui promovendo symbolam contulit.
Rem refero verbis Broweri ad annum 1088 num.
97: Substructum etiam hoc tempore, & con-
secratum ab Egelberto augustissimum orato-
rium, Martyrum Trevirensium, quod in D.
Paulini cemeterio insigni religione supplicantis
istic assiduū populi, tum aggestis sanctorum of-
ficiū acervis venerandum conspicitur. Atque
hoc ipsum religiosissimum illud Trevorum fa-
cram est, unde tot, tamque exoptati à bo-
nis, hāc nostrā memorīā, sanctorum Marty-
rum cineres deprompti, non in remotas tan-
tum & exteras Europæ oras perlati sunt, sed
& Africæ immensitatem, quām vasta est, A-
rabiaque ac Persidis extrema circumveecti, lon-
gissimo mariū cursu, non sine ingentium te-
stimonio miraculorum, patrum Societatis Jesu
operā, studioque in Japones Chinasque, non
solum in Indiarum deserta penetrarunt. Unde
factum est, ut Trevirensium Sanctorum, qui in
Galliarum angulo delitescebant, alio in orbe
nunc etiam præcellens memoria vivat.

R
quod bodie-
que in vene-
ratione est,

128 Porro, notante Honthemo, oratorium
illud in magna veneratione est, quarto presertim,
quinto & sexto Octobris die, & vulgo Marty-
rum facellum dicitur, verosimiliter ob copias
illorum reliquias, de quibus Browerus verbis
proximè adductis loquitur. Verū unde illa eru-
te, & quando in diūlum facellum illata fuerunt?
Refert Inventionis auctor num. 22 & seqq. cūm jam
in eo essent operarii, ut egestam crypta amplianda
causā terram in paludem quamdam efferrent, os
quoddam inventum esse, quod sanguine mana-
vit; quo quidem prodigo, qui aderant, monitos
se se putarunt, de adhibenda scilicet majori pro-
pter hoc signum reverentiā, & ipsis Sociorum
ossibus, & eorum cineribus: itaque terram pro-
pe Martyrum tumulos effossam, & in acervum
congestam digniori loco commiserunt; Cujus ac-
cervus, inquit ille, dum Galaath, hoc est, A-
ccervus Testimonii, non immerito vocaretur,
factum in osse, quod huic suppositum fuerat
terræ, miraculum omni posteritati loqueretur.
Evanuisse autem hunc acervum, rursum Hon-
themi notat. In eam igitur opinionem adducor,
sanctorum Martyrum reliquias non paucas anno
1071 aut 1072 ex ipsa S. Paulini crypta (quod
ad earum fidem non parum facit) fuisse effossas,
easque dein anno 1088 ex acervo illo collectas
in recens conditum facellum fuisse illatas, quod
propterea Sacellum Martyrum vulgo audierit.

S. Sandis
verosimiliter
dicatum.

129 Ceteram facelli hujus dedicationis inscri-
ptionem sua etate superstitem etiam Browerus ex-
hibet, quā, cūm S. Mauritiū socii nominantur, The-
bai Martires, Treviris passi, etiam verosimiliter com-
prehenduntur. Lapis marmoreus, inquit Brower-
rus, in ædicolæ frontispicio collocatus, litteris
incisam hujus dedicationis memoriam; & Egel-
berti nomen in præsentem usque diem ostentat.
Sequitur inscriptio his verbis concepta: Anno
Incarnationis Domini MLXXXVIII, Indictione
xi, x Kalendas Oct. ab Egelberto, Trevi-
rorum archiæpiscopo, dedicatum hoc orato-
rium, rogatu Cuononis præpositi, in honore S.
Crucis, & S. Mariæ Matris Domini, sancti-
que Michahelis Archangeli, & S. Mauritiū so-
ciorumque ejus, & omnium Sanctorum. In
eius altari condidit de sepulchro Domini. Re-
liquias Lazari, amici Domini, ac SS. Marty-
rum Pancratii, Sebastiani, Diogenis, nec
non SS. Virginum Barbaræ, Cæciliæ, regnan-
te Heinrico imp. III anno imperii sui quinto.

Henricus III, alias, computato inter hujus no-
minis imperatores Henrico Ancre, quarens
anno 1084 Roma coronatus est ab Antipapa Gui-
berto.

130 Sub eodem Egelberto, Trevirensi episco-
po, S. Paulini basilica combuſta fuit; sed dein
Adelberti & Rudolphi, ejusdem ecclesie præposi-
torum, industria, minori tamen amplitudine in-
staaurata, ac demum ab Eugenio III, Pontifice
maximo, anno 1148 denū consecrata. Neque ve-
rò nulla sum quoque temporis Martyrum, Treviris
passorum, est habita ratio: nam & eorum honori
consecrata est crypta S. Paulini à Balduino, Ca-
esaræ Palestine archiæpiscopo, & eorum reliquia
sum in altari S. Mathiae, sum in altero, SS.
Apostolis & Joanni Baptista dicato, collocate fue-
runt, ut Fridericus docet, de S. Paulini ecclesia cap.
23 ita scribens: Ipsa verò die (pridie Kal. Februa-
rii) consecrata est crypta & altare in ea à ſu-
prâ dicto Baldewino, Caesaræ Palestine archi-
episcopo, in honore S. Mathiae Apostoli, san-
ctissimi Paulini episcopi & martyris, cujus cor-
pus, ut diximus, ibidem requiescit, & in ho-
nore SS. Martyrum Thebaæ legionis. Tum verò
postarum in illo altari reliquiarum seriem clau-
dens ait: Et reliquiae SS. MM. Thebaæ legio-
nis: ac post pauca ita prosequitur: Ipsa die con-
secratum est altare in dextro latere monasterii
versus Occidentem, quod dicitur Novum, in
honore omnium SS. Apostolorum, & S. Jo-
hannis Baptiste, cujus enumeratis reliquiis, de-
nique iterum subjecit: Et reliquiae sanctorum
Martyrum Thebaæ legionis.

131 Neque verò xi & xii tantum floruit à seculo xii
Treviris Thebaorum Martyrum ibi passorum cul-
tus, sed subsecutis etiam seculis, cujus aliquot
hinc inde vestigia legam, ut nibil hic de propagato
ad exteriores eorumdem latè cultu & veneratione
dicam, qui quām longè latèque per orbem diffu-
sus fuerit, colligi facile ex iis poterit, qua de
sparsis eorum quaquaversum reliquiis infrā di-
centur. Fridericus, S. Paulini præpositus, anno
1402, ut quorundam susurris, S. Paulini caput
in Phrygia remansisse, dictitantum, obviām iacet,
S. Paulini umbam, privatis coram testibus, re-
clusit, indeque exceptum S. Paulini caput omni
populo non modo publicè spectandum probavit,
verū etiam anniversariam celebratatem, profun-
do eam in rem patrimonio, instituit, quā ad
cultum & venerationem Sanctorum, in S. Pauli-
ni ecclesia quiescentium, tres quotannis in per-
vigilio translationis S. Paulini congregations,
canonicorum una S. Simeonis, monachorum duæ
S. Maximini & S. Marie ad Martyres, S. Pauli-
ni adem frequentarent, & solenni ritu Vesperas
decantarent. Qua occasione Martyrum etiam The-
baorum cultus consultum voluit: ita enim Fride-
ricus ipse scribit cap. 16 de S. Paulini ecclesia: In-
stituit, ut semper vigiliâ translationis prælibatæ,
solemnies ecclesiæ Sanctorum Maximini cum
Antiphona de S. Paulino, Simeonis cum Anti-
phona de pluribus Confessoribus, ac B. Mariæ
ad Martyres cum Antiphona de pluribus Mar-
tyribus, processiones ad ecclesiæ sanctissimi
conveniant Paulini, pro Vesperis ibidem so-
lemniter celebrandis, ac post Antiphonam su-
per Magnificat memoria fiat omnium Pontifi-
cum & Confessorum. Demum ad criptam,
omnium Martyrum in memorata ecclesia quie-
scentium.

132 Breviarium secundum usum monasterio-
rum SS. Maximini, Willibrordi & Naboris, anno
1600

D
Alia quadam
Sanctorum
apud Trevi-
gos cultus

E

F

- A** 1608 à S. Maximini monachis editum, de S. Tyrso, Palmatio & Sociis Officium exhibet; quod ex communi de pluribus Martyribus paſſim defumptum eſt. *Oratio principalis ita habet:* Deus, qui SS. tuis Thyro, Bonifacio, Palmatio Sociisque eorum ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiae contulisti, da famulis tuis suorum veniam delictorum, ut Sanctorum tuorum intercedentibus meritis, ab omnibus mereamur adverſitatis liberari. Per Dominum. *Oratio post Euangeliū:* Attendite à fermento Pharisæorum: Præsta, quæſumus Domine Deus noster, ut sicut populus Christianus beatorum martyrum tuorum, Thyri & Palmatii, Sociorumque eorum temporali solennitati congaudet, ita perſtruatur æterna: & quod votis celebrat, pio apprehendat effectu. Per Dom. *Oratio ad Sextam:* Præsta quæſumus, omnipotens Deus, ut, qui glorioſos martyres Thyram, Bonifacium & Palmatium Sociosque eorum fortes in sua confessione cognovimus, pios apud te in noſtra interceſſione ſentiamus. Per Dom. *Oratio ad Nonam:* Deus, qui nos concedis &c. Itaque & in cœnobio Epternaciſi, S. Willebrodo & in Divodurensi seu Meneniſi, S. Nabori ſacro, cultum Martyres noſtri habuerunt.

GALLO

133 *Lectionarium, de Sanctis quibusdam Trevirensibus Officii inscriptum & Treviris anno 1645 typis Huberti Reulandt excusum, ad diem 1v Octobris Lectionem propriam de S. Tyrso & Sociis Martyribus Trevirensibus habet hujusmodi:* Thyrſus cum Sociis Thebææ legionis ad supplicium exquiritur. Unde Ricciovarus, accepto ab imperatore mandato, eum Trevirim usque persecutus eſt; & mox, occupato urbis loco, quem Campum Martium, idolomania gentilium ſedem, celebrant; iſtuc, advoca concione peregrinorum militum, accerſiti jubet: Thyrſus haud cunctanter obſecutus cùm prodidisset, ad ſacrificandum diis & Christianum nomen inſectandum ſolicitatur. Cùm verò Thyrſus dux iſthoc tam nefando ſacrilegio, & tantà in Deum, optimum parentem, contumeliam motus, respondiſſet, mortem ſibi ſuiſque jucundiorem fore, Ricciovarus, ut Christiano nomini jam dudum infenſus, ſternere confeſſim eum jubet, ac ferro ſævire in Thebæorum viſcera ferocem militem. Nec mora, diſcurritur ad imperium tyranni, gaudeſque cædibus innoxiōrum fatelles, quarto Nonas Octobris, quo tyrannus urbem introiit. Imbutis autem jam ſanguine plurimo dextris, ad extreſum Inteſtorum abjecta ſunt cadavera. Thyrſus autem S. Paulini corporis ſinistrum latus in ecclēſia, à S. Felice archiēpifco extorta, claudit.

PROPERATI

134 *Quām celeber fuerit Martyrum Trevirensium apud exterorū & incolarū cultus ſeculo proxiime elapſo, etiam intelligitur ex iis, qua in Gestis Trevirorum cap. 200 apud Hontbemium pag. 896 à Joanne Kenn, ad S. Florinum cantoře, & scriptore equali, exarata leguntur. Deflet laudatus auctor illatas anno 1673 à Gallis sum monasteriis Trevirensibus ruinas, tum ipſis Sanctorum reliquiis injurias, ſed ita ut Martyrum noſtrorum ea tempeſtate celebritatem non obſcurè prodat. Verba ejus, qua huic faciunt, hec ſunt: Jacet, dirutumque eſt vetuſiſſimum quoque DD. Paulini canoniconum collegium, aedem ſacram, multasque circum domos complexum. Uterque locus (SS. Maximini & Pan-*

lini) Sanctorum hominum monumentis & hic imprimis oſſibus reliquiasque Sanctorum Martyrum ſub Ricciovaro occiforum pleniffimus, exteris & incolis venerandus, & quotidianiſ ferè processionibus hominum, Deum in Sanctis ſuis venerantium, adiri ſolitus. Videri apud laudatum auctorem cetera poſſunt, cui ſi fides habenda eſt, Gallorum aliquibus non impune ceſſit, Sanctorum reliquias male habuiffe, & monu- menta diruſe.

135 *Funera iterum anno hujus ſeculi decimo* documenta

tertio Trevirensibus calamitas incubuit: nam praeter bellū, quibus premebantur, mala, ingentem omnibus metu pefſis incuſſerat. Hac in Septen- trionalibus oris exorta, finitimas Germania par- tes corripuerat, jamque in Austria pervaf'erat. Itum eſt malo obviā, ac diligentissime cantum eſt, ne quis ſerpenti malo adiutus panderetur: ſed rati ſunt Trevirenses, plus ſibi praſidiū fore in Sanctorum ſuorum patrocinio, quam adhibita quacunque cantione humana. Itaque Carolus, Trevirensis archiēpifcopus, ad universos diocēſis ſua fideliſ effaciſſimas litteras dedit, quibus omnes ac ſingulos ad exoranda Sanctorum Trevirensium patrocinia vehementerhortatus eſt; quos dum enumerat, populoque proponit, inter Trevirenses tutelares Sanctos, Martyres quoque noſtros recenſuit. Flectamus genua, inquit, & corda noſtra hoc acceptabili Dominicī Adventus tempore, Regi pacifico, qui pacem annun- tiat hominibus bona voluntatis, humiliiter occurramus, Patremque misericordiarum ac Deum totius conſolationis per interceſſionem B. M. V. conſolatriſ afflictorum, SS. Tutelarium noſtrorum, S. Matthiæ Apoſtoli, SS. Archiēpifcoporum & Martyrum Trevirensium, S. Caroli Borromæi, SS. Sebas‐tiani & Rochi, ſpecialium adverſi ſpeſtem patronorum, corde contrito & humiliato depreceſur pro averten- dis ulterioribus flagellis &c. Nec dubium uero modo eſt, quin pius praeful ſui moniti Trevirenses libentissime paruerint. Qualis itaque Treviris fuerit, maximè à ſeculo xi, horum Martyrum cultus ex jam diſtis liquet; at quam longe latèque ad exteris quoque provincias propagatus fuerit, ex iis, que inſrā de miſſis alie cerum re- liquis dicentur, apparebit.

E

§ X. Sancti Martyres prodigiis il- luſtrantur.

A D promovendum augendumque domi foriſ- Dicitur MM.
que Martyrum cultum non parūm fecit tumulis va-
prodigiorum, que illorum interceſſione operari ria ſuccedunt
Deus dignatus eſt, frequentia. Describit illa a- prodigia:
nonymus noſter cap. 3 & 4, rebus, quas nar-
rat, equalis; non ſic tamen ut omnia perſequan-
tur, ſed è multis pauea reſeſeat: Ex hiſ igitur
aliqua.... breviter notamus, inquit num. 22:
& rurſum num. 27: E quibus (miraculis ad
tumbas Martyrum in S. Paulini crypta quiescen-
tium patratis) noſtræ nunc memorie ſuccur-
rentia, breviter ſunt deſignanda. Fidei verò
meretur eò majorem, quò debuit eſſe in ſcribendo
cautior, propterea quod non deſeffent, qui ſcri-
bentis errores aut fabulas redarguerent, de qui-
bus nimirum ſub initium cap. 3 ita ait: Nec
tamen defuit in ipſo fidelium Dei collegio (an
S. Paulini?) ecclesiæ malignantis diſenſio,

Zz 2 quæ

AUCTORE

J. B.

quæ hæc divinæ miserationis beneficia non, quantâ debebat, reverentiâ suscipiebat. Sed spiritu instigata maligno dentibus ea lividis laniare præsumebat. Hec porro non de miraculis, sed de tabula plumbea, quæ nonnullis parèm credulis falsi suspicione laborabat, intelligenda sunt. Primum verò, quod anonymus miraculum narrat, hujusmodi fuit.

os quoddam

D 137 Dicitur Martyrum tumulis, ut supra dixi, amplificande atque ad angustiorem formam revocanda Pauliniane crypta canonici incubuere: at quoniam S. Paulini monasterium ad eunibus huic vicina palus erat incommodo, placuit canonicis, ut effosâ sive è S. Paulini crypta sive è vicinis contiguisque locis terrâ oppliceretur, quò facilior pateret ad monasterium via. Paludi verò unus è canonicis vicinas edes habebat, qui, dum congestam ante edes terram equat, ossum quorumdam fructu forè fortuna offendit; quæ sanctorum Martyrum esse ratus, tollit ex iis numerum, sordibusque purgatum edibus suis insert, & famula cura committit, dum, quo par effet loco, reconderester. Rogat illa contemptum, cur id dignum veneratione sit? muliebris iamen supellestilis scrinio includit. Sed levitatis sua, fletente in vesperum die, paenam non leves dedit. Jam enim canandi tempus aderat, cùm corripitur subito vehementi cordis dolor, &, voce interclusa, ad extrema deducitur. Afferitur misera, in quod os illud conjecerat, scrinium, ut inde liquorem medicum leniendo malo idoneum proferret. Vix id recluserat, quin & copiosus ex osse sanguinis eruperit, & omni dolore vacuam fese senserit mulier.

sanguinem fundet.

E 138 Stupere omnes, qui aderant, spargi illico per urbem miraculi fama, concurrere ad S. Paulini abbates, prepositi, chorepiscopi, decani. His coram manans ex osse crux non semel transfunditur in scrinio, sed altero redundantem continuo. Convocatur in templum eris campani sonitu populus ad tam insitata rei spectaculum, quod ab hora nona Sabbathi usque ad sequentis feria 2 tertiam tenuit. Posteaquam verò prodigium istud manare longius per hominem ora cœpit, magnam variis è locis ad visitandos Martyrum tumulos excivit multitudinem hominum, quos inter agri non pauci, rite compuncti, & haustræ aquæ sacro crux reiecti, sani & incolument, unde profecti fuerant, redierunt. Hujus quodque prodigiis scriptor alter, rei gestæ aquællis, Lambertus Schafnaburgensis ad annum 1072 mentionem facit his verbis: Dumque ex crypta, ubi Sancti (Martyres Trevirenses) pausabant, terra portaretur, os quoddam incaute proiectum, sanguinem fudit non modicum, & usque hodie permanet sanguinolentum. Lucubrationem verò suam Lambertus ad annum 1077 usque perduxit. Ceteram, cùm os illud inventum fuerit terra, ex ipsa S. Paulini crypta vel locis vicinis eruta, permixtum, verosimile fit, monente Honthemio, illud vel in ipsa crypta, vel terra huic proxima jacuisse, eoque post iteratas tum basilica San-Pauliniana, tum crypta ipsius instauraciones facile è sarcophagorum aliquo potuisse dilabi; quod & alias contigisse, observat.

penitenti ferreum vin- culum sponie foliatur;

F 139 Alterum mox prodigium, ad Martyrum tumulos hanc multò post factum, anonymous recenset, quod coram Udone, Trevirensi archiepiscopo, accidisse scribit, id utique non facturus, nisi de rei veritate constitisset. Situm verò in eo est: moris olim fuit, ut, qui insigne aliquod flagitium admisissent, in paenam delicti vinculis con-

stricti Sanctorum monumenta obirent, dum divinitus vincula solverentur in satisfactionis indicium. Hujusmodi aliquis, auditâ fortè jam recitati miraculi famâ, Treviros venit; atque ab ipso Udone ductus in Martyrum cryptam, cùm ad eorum tumulos aliquamdiu orationi vacasset, ac jam abire inde meditaretur, vinculum ferrum, quod brachium ejus dexterum ita frinxerat, ut non solum caro, sed & nervi & ossa nuda apparerent, qua parte firmius erat, repente dissipuit, cecidiisque in unum è Sanctorum tumulis, licet satis remotum, ne dubium foret, quorum id meritis accidisset. Istud porro miraculum contigit eo temporis spatio, quod à die tertio Martii usque ad Kalendas Aprilis anni 1072 effluxit: nam illo quidem die primum illud, quod paulò ante retuli, miraculum contigit; tertium verò, mox narrandum, die Palmarum, seu Kalendas Aprilis (cum eo anno die ejusdem mensis octavo Pascha celebratum fuerit) si quidem anonymus Martyrum miracula describat, servato temporis ordine.

E 140 Die verò Palmarum mulier quadam muta surda que loquela & auâitissimâ pueri usus brachiis, & lingua,

muta surda que loquela & auâitissimâ pueri usus brachiis, & lingua,

Die verò Palmarum mulier quadam muta simul & surda, lingue, auriumque usum ad sanctorum Martyrum tumulos, clero populoque inspectante, recepit. Nonnum mensis Aprilis abiaterat, quin die ejus xxv vel xxvii quartum prioribus prodigium accesserit, quo pueri, Martyrum tumulos osculato, lingua & brachiis dextris usus restitutus fuit, rem examinante & approbante Udone archiepiscopo, qui tum temporis illius unâ cum S. Paulini canonicis orationi vacabat. Dixi, die Aprilis xxv vel xxvii: hanc enim natat anonymus; sed verosimile fit, pro v Kalendas Maii, seu die xxvii Aprilis, legi debere: v Kalendas Maii, qui dies mensis Aprilis quintus est supra vigesimum, inciditque in festum S. Marci, quo ad urbis monasteria à circumiacentibus villis supplicationes instiuiti solent, ut in hunc anonymi locum Honthemius notat: verum tamen hanc satis certum, in anonymi verbis mendum cubare: nam Egbertus supplicationis illius auctor, nullum iis habendis certum diem, sed hebdomadam à Paschate tertiam, ut quidem Gestas Trevirorum cap. 44 apud Calmetum habent, preficit. Cùm autem anno 1072 Pascha incidet in viii Aprilis, hebdomas à Paschate tertia aquæ xxvii ac xxv Aprilis diem complebitur. Dein Broveri atate non omnium pagorum Treviris vicinorum incolas uno eodemque die supplicationem instituisse videntur; sic enim scribit ad annum 983: Quin & Egbertum auctorem earum supplicationum comperio, quas è circumiacentibus undique pagis confluens agrestium cœtus, suo quisque die, velut in agmen coactus, curione præente, cum cantu & crucibus religiosè in urbem instituit, obitisque præcipuis Divorum templis, ritè peragit. Unde confici etiam potest, ex Egberti instituto alios aliis pagis dies fuisse præstitutos, quibus Trevirensim urbem adirent; fuerit verò puer ille ex eorum forsitan numero, quibus dies xxvii Aprilis instituenda supplicationi erat indictus.

F 141 Sequitur quintum prodigium, quod non multò post jam proximè recitatum contigit, quoque puella quedam paralytica, ad sanctorum Martyrum tumulos adducta, integrum totius corporis sanitatem consecuta est. Hujus porro miraculi testimonioculatum scribit anonymous: Hanc itaque, inquit, mirabilis motu membrorum palpitantem juxta Sanctorum sarcophaga vidimus locari. Denique duo his successisse præterea miracula,

paralytica
motus, caco-
visus, agro-
sanitas reflo-
ritur.

A la scribit, quorum uno cecus quidam, cum se ad denarium quotannis persolvendum obligasset, oculorum usum recepit; aliero vero, villanus aliquis, toto corpore ex dinterna agitudo inflatus & Trevirim ductus, acta de peccatis suis paenitentia, conceptaque recte vivendi voto, paucorum dierum spatio omnino convaluit. Aque hac quidem anonymous apud Hontheium Martyrum nostrorum miracula, sed è pluribus pauca dumtaxat enumerans, nonnihil fusiū describit. Fuerunt & alia vel in ipsa sanctorum Martyrum inventione, vel non multò post patrata prodiga, quæ alter anonymous, S. Paulini canonicus, ut videtur, litteris consignata reliquit, rebus, quas narrat & ipse equalis, uti ex ipsis verbis, ubi de miraculis tum in matrona Wormatiensi, tum in muliere Burgundica patratis agit, infra recitandis manifeste colligitur. Descripsit illa Papabrochius noster, nescio, an ex veteri Ms. de Martyribus Trevirensibus à P. Alexandro Wittemio eruto, unde certè Prologum eorum Passio- ni, cuius initium, Quamquam Scriptura sacra testante, deprompsit, an ex aliis Ms. Trevirensibus, quorum apographis folio separato, quæ sequuntur, miracula miscuit, nullā apposita nota, unde illa descripsit: at undeliber id fecerit, ita habent.

B *Rustici in-
sanctos in-
furia*

142 Hac itaque miraculorum famâ circumquaque vulgata, cum crypta, fratre Remigio arcem operis hujus dictante, fratre vero Cuonone, ejusdem videlicet monasterii (*Pauliniani*) custode, sumptus ministrante, pulchra admodum operositate fuisset inchoata, aliquibus circumiacentium villarum rusticis complacuit, ut, ad promerendum sanctorum Martyrum patrocinium, alias facerent collationes eleemosynarum. Communicato itaque inter se ex hac re consilio, ordinatis inter se hujus exactioribus eleemosynæ, diem etiam, in qua eadem oblatione per domos singulas exigeretur, constituerunt. Quadam die contigit, aliquem eorum exactorum in taberna vinaria in villa Fratrum, Mesenich vocata, cum aliis, ut mos est, rusticorum catervis ad potandum federe. Cui collationis commissum officium, cum subito in mente veniret, surrexit concitus, &, quare diutius ibi morari sibi non liceret, ceteris intimavit, eos quoque, qui ibi aderant hujus communionis participes, ad solvendum oblationis promissum surgere, rogavit. Hoc ergo cum orans se libenter & hilariter facere dictis & factis comprobaretur, erat inter eos quidam miser, de villa, quæ vulgo Manbach vocatur, oriundus, qui haustu vini, non, ut par erat, ad laudem Dei exhilaratus; sed felle malitia toxicatus, requisivit, ad quod opus collectas illas farinæ & frumenti, stulti, non Dei iudicio, sed pravae aestimationis vitio, homines tantopere maturarent. Quod cum diligenter fuisset expositum, auxit his verbis nequitiae suæ cumulum: Si mihi, inquit, hæc omnia daretis, magis ex me, quam ex illis, quibus hæc mittitis, Sanctis commodum sperare possetis.

C *paralysi pu-
nitur; sed
vigor*

143 Vix dum igitur verba blasphemiarum miser protulerat, cum ecce divinæ animadversionis vindicta non incompetenter ei est inflicta: nam lingua ejus blasphema in eadem hora morbo paralyti percussa conticuit, membra etiam illius omnia eodem morbo sunt repente dissoluta. Mansit itaque per aliquot dies nec cibum capiens, nec verbum aliquod loqui prævalens. Tandem vero aliquando aliquo sentiendi aliquid

munusculo divinitus redonatus, coepit nutu, quo poterat, confessionem sui facere reatus, pœnitentiam sibi pro admisso crimine à presbytero imponi, plus lacrymis, quam verbis deprecatus. Hi ergo, qui nutum ejus pœnitentiæ persenserunt, votum pro liberatione illius sanctis Dei Martyribus, quos ille stultus, vel magis in quibus principem martyrum Christum offenderat, faciebant. Ad quorum verba ille idem, accepta stipulatione, quæ consueto loquendi usu Repensum vocatur, eisdem Sanctis, si convalesceret, oblaturum, quia verbis nondum poterat, capitum nutu ac stipula significabat. Quo facto, brevi admodum temporis spatio interjecto, ita efficaciter convaluit, ut ad jam dictam sanctorum Martyrum memoriam cum peccatorum suorum confessione, & votiva oblatione ipsem veniret: factaque coram sanctis Martyribus blasphemi sermonis satisfactione, sanus & incolmis ad propria Deum in Sanctis venerabilem laudando rediret.

*resipiscens
redit:*

E

144 Contigisse hoc miraculum, cum amplificanda ornandaque S. Paulini crypta adhuc occurserunt canonici, ipse contextus docet. De Remigio, qui operi præterat, plura legisse me, non memini. Forstian unus è tribus illis canonici fuit, quibus maximè sanctorum Martyrum inventio cordi erat, de quibus Inventionis auctor cap. 2, num. 13. Cuononis vero, monasterii S. Paulini custodis, ibidem idem auctor nominatum meminit. Signatur quoque ejus memoria in Necrologio S. Maximini ad xvi Kal. Junii seu xvii Maii, idemque est ac ille, cuius rogatu sanctorum Martyrum facillum in cæmeterio S. Paulini Egelbertus anno 1088 consecravit. Porro vicis hic memoratos, Mesenich & Manbach, Treviris hand procul disitos, ex ipso contextu pariter liquet. Hontheimus in Chronographia Trevirensi tom. 3 Hist. Trev. præfixa geminum memorat vicum Mesenich, quorum alter in decanatu Bitburgensi, alter in satrapia Cochemensi situs est. Hic autem in Charta Geographica archiepiscopatus Trevirensis apud Calmetum tom. 1 Historia Lotharingica prope Mosellam inter Zurftaben & Beilstein collocatur; nec inde procul vicus quidam Manbach occurrit: verum uterque Treviris remotior, quam ut de illis hic sermo esse videatur. Propinquior Treviris est vicus alter Mesenich in decanatu Bitburgensi situs. Hunc Fredericus de Wit in Charta Geographica 78 archiepiscopatus Trevirensis, immo & alterum vicum Monbach dictum, priorem quidem ad levam, posteriorem ad dexteram fluvii, quem Sour nominat, inter Wasserbillich & Epternacum collocavit; quos, cum Treviris duobus tantum tribusve milliaribus absint, hic forte designavit anonymous; esto, Fredericus Monbach, non Manbach scripsit. Nisi tamen quis vicum Mannenbach hand procul Sarre castro distum intelligere malit. Ad miracula revertor.

F

*eamdem for-
tem*

145 Sic pergit alter anonymous: Huic miraculo sicut in ordine, ita etiam in rei similitudine proximum erat illud miraculum, quod in quadam femina ex Sancti (Paulini, ut opinor) familia Benzela vocata, divina potentia hoc modo est operata. Dum, invento beatorum Martyrum thesauro, super aurum & argentum & super omaen lapidem pretiosum decoro, magnum per ecclesias Dei tripodium longè latèque ex hac re celebraretur, erat hæc nostræ vicinæ cohabitatrix femina: die quadam ad villam quamdam, nomine antiquo, & ob hoc pagano, Ad Sanctas Arbores videlicet vocatam, causâ

Zz 3 ton-

AUCTORE

J. B.

tendendarum ovium suarum ab urbe est digres-
fa. Ubi inter tendendum quæstio est orta con-
siderum rusticorum de inventione in urbe Tre-
verica Martyrum glorioforum. Aliis videlicet
nomen Domini inde laudantibus, aliis verò hu-
jus rei eventum, licet sibi auditum, ab ta-
men femina, utpote civitate Treverica, iterum
audire desiderantibus. Cùm ergò simplicia ru-
sticorum desideria ordinem rei hujus humiliter
exquirerent, retulit in hac responione revera
miserrima: Quid vobis aliud ex hac rei dicam,
neficio, sed sarcophaga ibi esse inventa, audio,
quorum similia non pauca in horto meo, etiam
caulibus cooperata, consistunt.

simili de can-
sa

B 146 Igitur divina Sapientia volens probare,
quām sint aliquando damnanda humanæ pravi-
tatis judicia, si fuerint humanis depravata judi-
cia, non distulit temerariæ mulieris judicium
damnare. Vixdum enim completo hoc verbo
blasphemiæ, cùm linguae officio, tum etiam
totius corporis destituta est obsequio, morbo
scilicet, qui dicitur paralysis, nervorum disso-
lutionem faciente in membris singulis; cœpit
tamen peccatum blasphemie intimis gemitis
& lachrymis pœnitere atque damnare, cœpit ab
amicis, ut eam ad sanctorum Martyrum me-
moriā citò deferrent, quo poterat, capitū
nutu humiliter postulare. Cùm ergò Sanctorum
loco cum oblatione votiva fuisse præsentata,
aliquo quidem loquendi usu est redonata, non
minima tamen infirmitatis gravedine ad usque
finem vitæ suæ divinitus est mulctata.

mulier subit.

C 147 Locum, quo mulier illa tendendarum o-
rarium causâ se contulerat, & pagano nomine Ad
sanctas arbores dictum, nusquam inveni: putem
tamen sic dictum, seu quod, nondum extincta
penitus in illis trælibus superstitione ethnica, sa-
crificia illic peragi consueverint, seu quod ipsi
arboribus divinus quidam cultus impensus fuerit.
Utrumque enim frequens admodum fuisse olim, mul-
tis docet Georgius ab Eckhart Rerum Francica-
rum lib. 23 num. 29, ubi prater alios dicti su-
testes producit Baudemundam in Vita S. Aman-
di, qui (vide tom. 1 Februarii pag. 850) arbores
ac sylvas à Gandensibus cultas fuisse prodit;
Rheginonem de Disciplina Eccles. lib. 1 pag. 143,
ubi hæc leguntur: Consulisti magos aut aru-
spices, aut incantatores, aut fortilegos, vel
vota, quæ ad arbores vel fontes fiunt, vovisti,

annos tres pœnitæs; Willibaldum in Vita S.
Bonifacii cap. 8, de Hassi ita loquenter: Alii li-
gñis & fontibus clanculo, alii autem aperte sa-
crificabant. Quo eodem teste, Bonifacius Robur
Jovis Geistmarie succidit. Quantus verò honos
olim hujusmodi arboribus fuerit habitus, conci-
lium Nannerense anno 659 celebratum explicat:
Summo, inquit cap. 20, decertare debent stu-
dio episcopi & eorum ministri, ut arbores da-
monibus consecratæ, quas vulgus colit & in
tanta veneratione habet, ut nec ramum inde
audeat amputare, radicibus excindantur & com-
burantur. Neque verò vota tantum & sacrificia
ibi fiebant, sed etiam lumina accendebantur, &
superstitiosis observationibus vacabantur, ut docet
Capitulare Aquisgranense Caroli Magni anni 789
cap. 63. Item de arboribus, vel petris, vel
fontibus, ubi aliqui stulti luminaria vel alias
observationes faciunt, omnino mandamus, ut
ipse pessimus usus & Deo execrabilis, ubicum-
que invenitur, tollatur & destruatur. Hujusmo-
di utaque arboribus locus ille fuerit olim cōstans,
nigre propterea Ad sanctas arbores appellatus,

ipsumque nomen ad seculum xi usque permane-
rit. Quid porrò narrat anonymus, andiamus.

148 Istud autem, inquit, quod hic inferui-
mus, miraculum in ipso miraculorum, quæ
notavimus, exordio contigisse, non tamen aīsi
iis jam conscriptis, comperimus. Cùm enim
lignorum sustentacula ad opus cryptæ necessa-
ria ab operis hujus constructore, fratre videli-
cket Cuonone, apud quemdam rusticum, nomi-
ne Adelhardum, de villa, Elle vocata, suis-
tent atrata; voluit ille, postpositis interim aliis
necessitatibus suæ negotiis, de solvenda statuto
termino lignorum conventione laborare; sed
uxor ejus alia rustica necessitatis opera, quæ
ipsa vellet properari, hac videns de caussa tar-
dari, cœpit cum illo frequenter inde caussari.
Cœpit factam ab eo de lignis, velut cautam
minus, conventionem muliebribus ei convictis
improperare & quanto valuit furore eum ab
hac attendenda vel solvenda conventione per-
sistit dehortari. Cùm interim subitanea infirmi-
tatis gravèdine tam duriter est castigata, ut bre-
vissimo temporis spatio penè fuisse exanimata.
Ex qua victa anxietate convocari fecit ad se
maritum suum sub omni celeritate, eumque
pro Dei rogat voluntate, ut, posthabito omnia
um aliarum rerum negotio, Sanctorum instaret
servitio, lignorum videlicet acceleranda con-
quistatione, maturandaque transmissione depro-
perando. Ut ergò aperte omnibus claresceret,
unde haec illi infirmitas oborta fuisse, vixdum
hæc verba depreciationis vel confessionis finie-
rat, cùm ecce totius infirmitatis excusa gra-
vedine, plenaria inox recepta corporis valetu-
dine, stratum reliquit, & exemplo curatæ quons
dam socrus Petri à Domino, marito ad opus
Sanctorum maturando in silvam ituro prandium
paravit.

D

Alia item
morbo pun-
ta, mox fa-
nitates re-
cipit.

149 Illud etiam silentio non est contegen-
dum, quod, ad istorum Sanctorum merita re-
motis etiam populis prædicanda, præsens ubi-
que Divinitas est operata. Matrona siquidem
aliqua in pago Wurmatiensi, utpote in terra
genitali constituta, die quadam, quod nescitur,
erat equitatura: cùm ergò super equum, quem
dicimus ambulatorem, fuisse levata, à quo sa-
pius absque aliqua etiath recalcitratione cum
omni mansuetudine fuerat portata; cœpit idem
equus contra morem subito subsistere & ad in-
stigationem plurimorum velut immobilis alie-
quamdiu stare. Tamdiu verò nimia circumstan-
tium concitatione, plurima quoque flagella-
tione, velut in iram cominotus, saltu non
modico de terra levatus, longè est expatiatus.
Ipsam quoque incidentem matronam, tam
nimio motu sui nimirum à se excussam, duriter
ad eodem project, quod cruris ejus tibia in tribus
locis est confracta. Cùm ergò circumstantes le-
vaturi accurrerent, rogabat eos obnoxie, ut col-
ligatis eodem in loco tibiæ fracturis, eam non
priùs inde móverent, quām ad alias Sanctorum
memorias orationes ficerent votivas. Ani-
mo denique illius per omnia versato, sancto-
rum Martyrum apud Treviros noviter invento-
rum occurrit recordatio. Ad horum igitur San-
ctorum memoriam cùm se promitteret, non equo
alicui infido, sed propriis se pedibus, si
convalesceret, movendo cum oblatione ventu-
ram, ita ad præsens sanitatem sibi reffisse sen-
sit integrum, ut ad manum unius hominis con-
sigeret, quæ se paulò antè plurimorum mani-
bus portandam committere præ doloris nimie-
te

E

Matrona
Wurmatiens-
sis, fratio-
ne, san-
ctorum

F

petrâsse: porrò has Martyrum Trevirensium suis-
se, lique ex indice Historico tomo 2 Trevirensis AUCTORE
Historie subnexo, ubi titulo: Societas Jesu,
ista leguntur: P. Trigautius à Lothario archièp.
Reliquias Martyrum Trev. impetratas refert in
Chinam: harum denique ope, & Martyrum
intercessione in remotissimis mundi plagiis varia
quoque atque ingentia contigisse miracula, Bro-
wernus tradit ad annum 1088 num. 97, verbis
à me hic num. 127 descriptis: quamquam nec
hic, nec alibi, quod sciam, suppeditet quid-
pam, unde, fuerint ea reliquia Martyrum
Thebaorum, an indigenarum die v aut vi Tre-
viris cultorum, queat utcumque dignosci. Hec
itaque miracula, sicut & cetera, hæc tenuis alla-
ta, vel iis Sanctis, qui in crypta S. Paulini quie-
scunt, vel Martyribus Trevirensibus universim
tribuenda sunt.

§ XI. Sanctorum Martyrum Reliquiae, præcipue per Germaniam, dispersæ.

Tanta miraculorum frequentia exteris po- SS. Marty-
tulps latere non potuit, & ut multi tum rum reliquie
Trevirenses indigenæ, tum exteri eorum sibi
reliquias expeterent, effecit. Evidem è SS. Ma-
ximini & Paulini monasteriis transportatas suis-
se earum portiones in Germaniam, Bohemiam,
Belgium, Italianam, multorum compertum est testi-
monio. Ad Hassia fines intra Paderbornensis dio-
cesis limites, ut scribit Schatenus lib. 4 Annali-
um Paderbornensium ad annum 998, Helmers-
husanum Benedictine familie monasterium Ekki-
ardus comes condidit distavitque, cuius abbas
sextus Thietmarus, cum semiruta monasterii edi-
ficia instaurasset, annuente Brunone, archièpisco-
po Trevirensi, S. Modoaldi corpus, & duo The-
baorum Martyrum pignora anno 1107 iv Idus
Maii dono accepit, & honesto pompa spectaculo
translata, in oratorio S. Petri honorifice colloca-
vit; ut ad hunc annum rursus Schatenus scribit:
Consule etiam, si vis, Acta Translationis S. Mo-
doaldi apud nos edita tom. III Maii pag. 63.
Porro Thietmarus, Gumbertum, Abdingoviani
prope Paderbornam monasterii, à S. Meinwerco
conditi, abbatem, partarum Reliquiarum voluit
esse participem, eique preter alias Sanctorum e-
xuvias, largitus est brachium, caput & costam
unius Sanctorum Thebaorum.

154 Probat id Schatenus ex Abdingoviani ta- in diocesim
bularii hujusmodi scripto: Thietmarus, Helm- Paderbor-
wardeshusanus abbas, cum unanimi fratrum
suorum consensu concessit abbatii Gumberto,
suisque fratribus & universæ Paderbornensi ec-
clesiæ ex sacrario B. Petri Apostoli pretiosissimas
Sanctorum reliquias, quæ sibi divina dispositio-
ne & ordinatione collatae sunt ab ecclesia Tre-
virensi, atque Coloniensi, auctoritate, præcep-
to, atque licentiâ archièpiscoporum atque ab-
batum, ceterorumque Priorum utriusque me-
tropolis, ad laudem & gloriam omnipotentis
Dei; & augendum atque dilatandum honorem
& venerationem ac servitium eorumdem San-
ctorum omni cultu solemnii. Integrum corpus
unius sanctorum virginum. De corpore S. Pro-
bi episcopi & martyris, qui fuit ductor eorum.
De corpore S. Modoaldi Trevirorum archièpi-
scopi, Bonosii atque Abrunculi archièpiscopo-
rum.

Astate non auderet. Hæc autem, quæ dicimus, ab eadem matrona, teste hujus rei veracissima, cùm votum suum in monasterio Martyrum persolveret, accepimus.

150 His & hujuscemodi miraculorum spiculis crebris divinæ potentiae actibus circumquaque voluntibus, rusticus quidam, Engelo vocatus, de villa Walpilih vocata, oriundus, qui usum brachiorum amborum per multos annos perdiderat, ad horum recordationem Sanctorum cum oblatione venire non distulit. Quò cùm venisset, brachiaque debilia spe misericordiæ Dei per horum merita Sanctorum consequendæ, per omnia sarcophaga eorum traxisset; recepta mox utriusque brachii valetudine, lœtus rediit inde, Deum in Sanctorum suorum benedicens beatitudine, cui & honor & gloria in secula seculorum. Amen. Relata hoc & duobus proximè precedentibus numeris anonymi verbis miracula continua oratione proposui, quod pauca in illa observanda occurserent, quæ hic breviter congero. Villa Elle num. 148 memorata ab Honthemo in Chronographia sub quarto archidiocesis Trevirensis, archidiaconatu Longuionensi (est autem Longuio seu Lnguio Ducatus Barrensis in Luxemburgi territorii confiniis oppidulum) sub capitulo vero Merschensi collocatur. Mersch vero pagus est tribus circiter leucis horariis Luxemburgo distans ad fluvium Alzitz; unde & propè abest alter pagus Walpilih, cunus hoc numero mentio facta. Wormatia Vangionum urbs est episcopalis sub metropoli Moguntina. Denique ex verbis, quibus num. 149 claudit anonymous, vixisse illum, cùm, quæ describit miracula, contigerunt, illaque vel vidisse, vel ex iis, qui viderant, audiuisse intelligitur: ex iis vero, quibus num. 148 ordinatur, liquet, non retulisse illum miracula singula eo ordine, quo acciderunt, sed nonnulla tum primum in chartas contulisse, cùm ad eorum cognitionem pervenire.

151 Hinc, ut opinor, effectum est, ut, quamquam narrationi sue jam finem imposuisset, sequens miraculum, quod etiam reliquorum forte postremum fuit, deinde his verbis adjecterit. Illud etiam tam propè, quam longè positorum, sedificationi credimus profuturum, si hoc memorie tradendum notamus miraculum, quod in partibus Burgundia ex hac Sanctorum contingisse revelatione, eorumdem, in quibus contigit, didicimus relatione. Erat siquidem in villa Polevin quedam mulier plurimi temporis paralytica, quæ cùm factam in urbe Treverica Sanctorum revelationem à viantibus audisset, maritum suum rogavit, ut, si per merita & intercessionem revelatorum in urbe prædicta Sanctorum convalesceret, eam se cum illo deducaturum voveret. Quod cùm ille absque dilatione fecisset, illa absque alicujus intervalli suspensione grabatum, per multa annorum curricula continua corporis sui gravedine gravatum, sana & incolumis surgendo relevavit, & promissum iter in Treviros, gratias ibi pro salute sua sanctis actura Martyribus, cum viro suo ordinavit.

152 Denique ad annum 1615 in Annalibus Trevirensibus à Browero & Masenio editis legitur P. Nicolaus Trigautius, è Societate nostra fæcere & fiduci Christianæ apud Sinas egregius pree, cùm illuc redditum pararet, à Lothario Trevirensi electore varias Sanctorum reliquias, favende promovendaque religioni presidia, im-

alia dein ali-
bi quoque ac-
cesserunt.

B (corantur ru-
bici male af-
fetti brachia,

est autem Longuio seu Lnguio Ducatus Barrensis in Luxemburgi territorii confiniis oppidulum) sub capitulo vero Merschensi collocatur. Mersch vero pagus est tribus circiter leucis horariis Luxemburgo distans ad fluvium Alzitz; unde & propè abest alter pagus Walpilih, cunus hoc numero mentio facta. Wormatia Vangionum urbs est episcopalis sub metropoli Moguntina. Denique ex verbis, quibus num. 149 claudit anonymous, vixisse illum, cùm, quæ describit miracula, contigerunt, illaque vel vidisse, vel ex iis, qui viderant, audiuisse intelligitur: ex iis vero, quibus num. 148 ordinatur, liquet, non retulisse illum miracula singula eo ordine, quo acciderunt, sed nonnulla tum primum in chartas contulisse, cùm ad eorum cognitionem pervenire.

C (mulieris
Burgundica
paralyticæ,
quibus pro-
digis

Hinc, ut opinor, effectum est, ut, quamquam narrationi sue jam finem imposuisset, sequens miraculum, quod etiam reliquorum forte postremum fuit, deinde his verbis adjecterit. Illud etiam tam propè, quam longè positorum, sedificationi credimus profuturum, si hoc memorie tradendum notamus miraculum, quod in partibus Burgundia ex hac Sanctorum contingisse revelatione, eorumdem, in quibus contigit, didicimus relatione. Erat siquidem in villa Polevin quedam mulier plurimi temporis paralytica, quæ cùm factam in urbe Treverica Sanctorum revelationem à viantibus audisset, maritum suum rogavit, ut, si per merita & intercessionem revelatorum in urbe prædicta Sanctorum convalesceret, eam se cum illo deducaturum voveret. Quod cùm ille absque dilatione fecisset, illa absque alicujus intervalli suspensione grabatum, per multa annorum curricula continua corporis sui gravedine gravatum, sana & incolumis surgendo relevavit, & promissum iter in Treviros, gratias ibi pro salute sua sanctis actura Martyribus, cum viro suo ordinavit.

Denique ad annum 1615 in Annalibus Trevirensibus à Browero & Masenio editis legitur P. Nicolaus Trigautius, è Societate nostra fæcere & fiduci Christianæ apud Sinas egregius pree, cùm illuc redditum pararet, à Lothario Trevirensi electore varias Sanctorum reliquias, favende promovendaque religioni presidia, im-

AUCTORE

J. B.

rum. De stola & pallio S. Maximini archiepiscopi, brachium cum capite & costa unius Sanctorum Thebaeorum &c. Addit denique idem Schatrenus: Demum omnis ille Sacrorum thesaurus, postquam fatali Lutheri ætate postremus Helmwardeshusanus abbas cum monachis, ducta uxore, transiit ad hæresim, Erici episcopi Paderbornensis industria subtractus servatusque, cessit Paderbornensi ecclesiæ, ut tempore commemorabitur. Ipsum verò celebre cenobium jacet nunc inter ruderâ ab Hassis disiectum, ex quo primùm Lutherana, pòst Calviniana hæresis omnia turbare cœpit. Rexit Paderbornensem ecclesiastam Ericus ab anno 1508 usque ad 1532.

B 155 Panici abbinc anni effluxerunt, cum altera Reliquiarum Thebaeorum Martyrum translatio facta est: nam anno 1113 duo Martyrum Thebaeorum corpora Brunsicum, translata fuerunt. Translationis illius Acta habes apud nos tom. iv Augusti pag. 48 & seqq. ubi Gertrudis, Saxonia marchionissa, Erkenberti marchionis filia, S. Auctoris & duo Martyrum Thebaeorum corpora furtim abstulisse, Brunsicum detulisse, ac in S. Egidii monasterio honorificè recondidisse memoratur. Meminit etiam translationis hujus Arnoldus Lubecensis, ejusdem seculi scriptor, lib. 6 cap. 4 his verbis: Auctoris archiepiscopi corpus ibi (Brunsici) requiescit, quod Gertrudis marchionissa, Ecberti marchionis conjux, cum tempore viduitatis suæ ipsum monasterium S. Egidii fundasset, à Trevirensibus multis supplicationibus obtinuit, & in eodem monasterio cum aliis corporibus Thebaeorum Martyrum, ut nunc cernitur, in sarcophago honorificè collocavit, anno nempe 1115 Kal. Septembris, ut habent Acta paulò ante citata. Porro, si hoc potius auctore, quam translationis Actis, miris satis ornata adjunxit, standum est, Gertrudis non furtim ablata, sed precibus multis impetrata Sanctorum illorum pignora Brunsicum transportavit, quod mibi equidem verosimilius apparet. Denique utraque hac Martyrum translatio è S. Maximini monasterio contigit, ut ex atriusque Actis manifestum est.

E Pragam.

C 156 Quâ fuere in Thietmarum & Gertrudem munificentia San-Maximiniani asceta, cùdem quoque San-Pauliniani in Carolum IV postmodum fuere: hic enim imperator anno verisimiliter 1356, quo S. Palmatii corpore ab illis donatum constat, aliquot quoque Martyrum Trevirensium Reliquias ab iisdem monachis impretravit; & Pragensibus cimeliis addidit; quas inter ipsas S. Tyrsi reliquias suisses, Pessina docet, qui in Diario reliquiarum in Metropolitana S. Viti ecclesia Praga servatarum, ad diem iv Octobris hac scripti: S. Tyrsi M. pars de occipite allata pet Carolum ex Inferiore Germania. Et in Reliquiarum Carlsteinensium catalogo: Tyrsi M. pars insignis de occipite. Huc etiam spectant fortassis Thebaeorum MM. particulæ in uno facculo, quas in quinto ordine, ibidem recenset.

E in Helvetiam

157 Cùm Tomo vi Septembris de S. Mauritio & Sociis actum est, dictum est pag. 361, missum esse ad nos, curâ P. Chardoni nostri, ex Einsidensi in Helvetia abbatia, de servatis illic Sanctorum reliquiis instrumentum, amplissimi D. P. Meinradi Brenzer protonotarii Apostolici signillo & subscriptione munitum: prolixius id est, quam ut totum inserti hic commodè possit; ea igitur inde tantum depreme, quæ ad Martyres no-

strorum spectant: ita de his habet: Litteræ binæ authenticæ Reverendissimi quondam Trevirensis suffraganei D. Petri Bynsfeld, sub festo SS. Simeonis & Jacobi Majoris MDCXVII expeditæ, demonstrant, duo capita sacra ex numero Thæbaeorum Martyrum, à D. Decano & Capitulo Paulini prope & extra muros civitatis Trevirensis obtenta, Einsidensi archimonastryo per manus D. Heliæ Heymann donata fuisse. Vide Archivum Einsidense sig. K. M. n. 71 & n. 71. Originales quoque paginæ de conquisitis Viennæ Austriae, sive potius Neostadii Viennensis, super præviis illuc datis recommendatiis, imò verò jussu Clementissimi Serenissimi quondam archiducis Austriae Maximiliani sub v Junii MDCXVIII ad Anterioris Austriae locumtenentem & cæsareæ majestatis consiliarium intimum, D. baronem de Stoizingen, inter alias sacras exuvias sub ix Septembris (sic in instrumento scriptum mihi apparet) MDCXVIII * in eremum transmissis per memoratum mox D. Heliam duobus insignibus tibialibus cruribus & osse brachii SS. Martyrum è Societate S. Mauriti, qui Treviris sub tyranno Ricciovaro passi sunt. Quas sacras Reliquias Eminentissimus Cardinalis Philippus, episcopus Ratisbonensis, canonicus cathedralis Trevirensis, dum ibidem residentiam perficeret, dono accepit. Vide archivum Einsidense sub signo K. M. n. 4 (nisi fallor) & n. 99.

D 158 Insecuto anno Christi MDC testimoniales literæ originales & fide omni dignissimæ sub

sigillo & subscriptione conventionalium omnium venerabilis abbatæ Benedicinæ, dictæ Beatissimæ Virginis Mariæ ad Martyres prope Trevirim, extraditæ docent, quod è Thesauro suo spirituali, inclito monasterio Beatissimæ Virginis Mariæ Einsidensis per dominum Heliam Heymann duo ossa Reliquiarum de SS. Martyribus, qui cum S. Thyrso, duce Thebaeorum, Treviris sunt passi, pio affectu donata fuerint. Subscripti sunt reverendissimus tunc abbas dominus Gulz cum reliquis professis & sacerdotibus ibidem nominatim recensitis, de dato xxv Martii MDC. Vide Archivum Einsidense sig. K. M. n. 22. Eodem ipso anno originales literæ D. Dominici Vnienensis pastoris ecclesiæ Divi Pauli, junctis synodalium parochialium Joannis Breduus, Mangrici Dorz, Adami Olms &c perhibent, quod zelum optimum D. Heliæ Heymann, utpote constituti in conquirendis Sanctorum exuviis abs principali immediato monasterio Einsidensi procuratoris, suspicentes & suscipientes, ipsi unum caput ex Sanctis Martyribus Trevirensibus in ecclesiam sanctam & imperialem Einsidensem deferendum imanuârint (*in manus tradiderint*) Data die ix Aprilis MDC. Vide Archivum Einsidense sub signo K. M. n. 50. Hoc idem Reliquarium cum aliis Sanctorum exuviis per sepe mentionatum D. Heliam in facram eremum reportatum in vigilia Pentecostes anno MDC solemni ritu exceptum, & unâ cum reliquis affectuosissimæ in facrum Einsidensem thesaurum reconditum, & huc usque (*confectum instrumentum est anno 1746*) pio hominum confluxui publicæ venerationi expositum fuit. Authenticum prostat in archivo Einsidensi sub signatura K. M. n. 10.

E 159 Eorumdem Martyrum reliquias aliquot Alias Ferdinandus, anno 1606 Ferdinandus episcopatum Colonensem & Leodiensem adjutor, comes Palatinatus Rheni, & utrinque Bavaria dux à San-Pauliniano colle-

gio

Agio dono accepit, ut authenticō, ea de re confessō, instrumento canonici testatum esse voluerunt; hujus apographum Gracii in Styria vidit, nobisque descripsit R. P. Franciscus le Jeune, anno 1750: id autem sic habet: In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Nos Wilhelmus Bretz Berncastellanus, & collegiatæ ecclesiæ S. Paulini extra muros prope Trevirim decanus, ac Petrus Vassatoris cantor, & Salentinus (Valentinus legendum reor) Jesura (infra legitur Lesura) ejusdem ecclesiæ canonici, omnibus præsentibus litteras visuris, vel legi auditur salutem in Dominō. Notum facimus, quod anno Incarnationis Domini millesimo sexcentesimo sexto, Indictione quarta, mensis Junii die vigesima prima, Pontificatus vero Patris & D. domini nostri Pauli, divinâ providentiâ Papæ quinti, ad instantiam serenissimi ac reverendissimi principis Ferdinandi, utriusque Bavariæ ducis, & archiepiscopat⁹ Colonensis ac ecclesiæ Leodiensis coadjutoris &c requisiti fuerimus, quatenus ex sacrofæccæ ecclesiæ nostræ thesauro, nonnullas sacras reliquias ad majorem Dei gloriam & Sanctorum venerationem ac fidelium spiritualem consolationem donare & concedere vellemus.

Bavaria dux 160 Nos igitur rationabili ac justæ serenissimi ac reverendissimi principis prædicti petitioni faventes, habita imprimis reverendissimi & illustrissimi D. domini nostri Lotharii, archiepiscopi Trevirensis, speciali facultate, ac capituli nostri consensu, ex sacro nostro S. Michaëlis scello, in quo SS. MM. Trevirensium reliquiæ aſſervantur, aliquot capita & ossa prædictorum Martyrum, reverenter extraximus, prædictoque serenissimo ac reverendissimo principi instanti tradidimus, & consignavimus, contestantes, prædictas reliquias ab immemorabili tempore ab omnibus Christi fidelibus pro veris & indubitate SS. reliquiis habitas & veneratas fuisse, ac modò pro talibus haberi & venerari, prout etiam ab omnibus, ad quos pervenerint, dignè ac merito honorandas & venerandas censemus. Rogantes Deum Opt. & Max., ut omnes Christi fideles, qui prædictas sanctas reliquias venerati fuerint in terris, eorum confortio in æternum conjungantur in cælis. In quorum fidem & testimonium nos suprà nominati propria manus subscriptione, ac sigilli decanalis consueti impressione præsentes hasce communivimus. Sub anno, Indictione, mense, die & Pontificatus, (lege, Pontificatu) quibus suprà. Wilhelmus Berncastel, S. Paulini decanus. Petrus Thon, canonicus S. Paulini. Salentinus Lodusvicius Lesura, can. S. Paulini.

Graciensi Societas Jesu collegio 161 Ferdinandi vero liberalitate eadem reliquia, nempe preter caput unum & ossa longa duo ex reliquiis Trevirensium Martyrum, in ecclesia S. Paulini Treviris quiescentium, aliud item os magnum & longum ex reliquiis S. Legionis Martyrum Thebaorum, ab abbe S. Maximini Treviris acceptum, collegio nostro Graciensi in Styria concessæ fuerunt anno proximo: quod quidem etiam authenticæ testimonia Ferdinandus testatum voluit. En illud, prout ab eodem R. P. Francisco le Jeune ex illius apographo, Gracii in collegio nostro servato, depromptum, ad nosque transmisum est. Nos Ferdinandus Dei gratiâ coadjutor Colonensis, Leodiensis &c, comes Palatinus Rheni, utriusque Bavariæ dux &c testamur, quod collegio Societas Jesu Graciæ dono dedimus has SS. reliquias, videlicet, caput u-

num & ossa longa duo ex illis sanctis reliquiis Martyrum Trevirensium, quas nostro nomine R. P. Petrus Cremerius, rector novitiatū Societatis Jesu Treviris, ex ecclesia S. Parelini (Paulini) ibidem acceptas, ad nos misit, prout ejus ecclesiæ decanus & canonici speciali documento (cujus authenticum exemplar h̄ic adjunximus) fusiū explicant & attestantur. Item os aliud magnum ac longum ex reliquiis S. Legionis Martyrum Thebaorum, nobis inter alia datum à reverendo domino abbate S. Maximini Treviris, juxta ejus attestationem h̄ic etiam adjunctam: in cuius rei fidem has litteras, manu nostra subscriptas & sigillo nostro communitas, dedimus Monachii Kalend. Decembris anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septimo. Denique meritum Sancti nobis incogniti.

Ferdinandus.

Daniël Schilling MP.

162 Ita apographum Graciense, ut dixi, ex quo hac R. P. prefatus exscriptis: incidit porro etiam in ipsum authenticum Ferdinandus instrumentum; hocque cum illo contulit, & aliqua in illo corrigenda notavit. 1. Parelini apographum, Paulini, & recte, authenticum habet. Apographum sic clauditur: Denique meritum &c, pro quo rursus recte in authenticō legitur mentum:

in utroque tamen loco non suo. At authenticō duplex insertus est asteriscus; alter quidem post ro adjunctam: alter vero post ro denique; unde liquet, postrema instrumenti verba ubi reponenda sint. Porro, teste eodem Patre, authenticō Ferdinandus ducale sigillum affixum est, circumscribiturque, ut sequitur: Ferdinand. Com. Pal. Rheni. utr. Bavariæ dux. Jun. Documentum primum, à San-Paulinianis canonicis acceptum, quod huic instrumento adjunxit se, Ferdinandus ait, num. 159 & seq. retulimus: aliud vero, etiam ab abbe S. Maximini profectum, pariter exhibent templi nostri Graciensis, S. Egidio sacri, monumenta, inter qua exemplare, legitimè collatum, idem R. P. le Jeune vidit hujusmodi tenoris: Nos Reinerus Dei gratiâ abbas imperialis monasterii, Sedi Apostolicæ immediate subiecti, S. Maximini prope Trevirim, Ordinis D. Benedicti &c: Notum facimus per præsentes litteras, nos anno Domini millesimo sexcentesimo sexto, die decima tertia mensis Martii ad petitionem reverendissimi ac serenissimi principis ac domini domini Ferdinandi, electi & confirmati coadjutoris & administratoris ecclesiarum Colonensis, Leodiensis, Stabulensis & Berchtersgadensis, comitis Palatini Rheni, Superioris & Inferioris Bavariæ ducis &c: domini nostri gratiosissimi, ob suæ reverendissimæ & serenissimæ celitudinis circa reliquias Sanctorum singularem reverentiam & devotionem dono dedisse & contulisse ex insigni thesauro sanctorum reliquiarum monasterii nostri, vel ecclesiæ antiquissimæ, à S. Helena imperatrice & ejus filio Constantino imperatore, ante annos amplius mille trecentos fundatae, de speciali licentia sanctissimi Domini nostri &c: duo capita & quinque ossa integra ex legione SS. Thebaorum Martyrum, quorum dux fuit S. Bonifacius, qui tempore Ricciовари martyrio affecti sunt. Contestamur insuper, easdem reliquias in antè dicto nostro monasterio pro veris, certis, ab antiquo & ab hominum memoria reverenter habitas & reputatas fuisse, & de præsenti haberi & reputari, prout nobis ex Majorum nostrorum traditione, & ex monasterii nostri archiviis ac perpetuis instrumentis

E

F

Aaa

AUCTORE

J. B.

preter quas,
& aliae non-
nullae

mentis indubitata veritate constat. In cuius rei fidem has præsentes, manu propria subscriptas, nostro abbatiali sigillo fecimus communiri. Datæ monasterio nostro præfato anno & die, ut suprà. Reinerus abbas monasterii S. Maximini.

B 163 Idem præterea S. Maximini abbas Reinerus Maria, Archiduci Austriae, Martyrum Thebearum, cum S. Bonifacio Treviris occisorum, reliquias aliquot concessisse, ex iisdem Graciensis collegii nostri monumentis eruitur; in quibus ea de re Reineri littera exarata sunt, quas, quia avita Austriae domus in Deum Sanctosque pie-tatis monumentum complectuntur, integras non pigebit adscribere. Sic autem habent: Nos Reinerus, Dei gratiâ abbas imperialis monasterii, Sedi Apostolicæ immediate subjecti, S. Maximini prope Trevirim &c: universis & singulis præsentibus litteras visuris, legive audituris notum facimus: nos anno Domini millesimo sexcentesimo tertio, die duodecima mensis Septembris, sere-nissimæ dominæ dominæ archiducissæ Austriae, Græcen: &c: dominæ nostræ gratissimæ, ob suæ serenissimæ celitudinis circa reliquias Sanctorum singularem reverentiam & devotionem dono dedisse & contulisse ex insigni thesauro sanctorum reliquiarum monasterii nostri, vel ecclesiæ antiquissimæ, à S. Helena imperatrice & ejus filio Constantino imperatore, ante annos amplius mille trecentos fundatae, tria magna integra ossa ex legione SS. Mauritii & Sociorum ejus, quorum dux fuit S. Bonifacius, qui tempore Ricciowari martyrio affecti sunt. Contestamur insuper, easdem reliquias in antè dicto nostro monasterio pro veris, certis, ab antiquo & ab hominum memoria reverenter habitas & reputatas fuisse, & de præsenti haberis & reputari, prout nobis ex Majorum nostrorum traditione, & ex monasterii nostri archiviis ac per vetustis instrumentis indubitata veritate constat, in cuius rei (*supple fidem*) sigillum abbatiæ nostræ appendi fecimus, actum anno & die, ut suprà. Exstant præterea in eadem collegio authentica ejusdem Reineri abbatis littera, ad R.P. Gisbertum Schevicavum, Graciensis collegii nostri rectorem, data, quibus ille testatur, se dono dedisse duas partes capitum, & quatuor magna ossa ex legione SS. Mauritii & Sociorum ejus &c, quas, quia iisdem ferè vocibus, quibus precedentes, quantum quidem res forebat, conceperit sunt, integras describere, ne-cessere non judicavi. In Catalogo Ms. Reliquiarum collegii Societatis nostra Monasterii in Westphalia ad diem vi Octobris notatos reperio sanctos Martyres Trevirenses, quorum insigniores reliquia, ut ibidem legitur, continentur ad tempus in tribus vitris oblongis, partim in armario sinistro are summa, partim in dextero are S. Crucis dispositis.

varius Ger-mania locis

C 164 Gelenius de Magnitudine ecclesia Coloniensis varias Martyrum Trevirensium reliquias, Colonia asservatas, recenset. Lib. 3, Syntagmate 43, § 5 de ecclesia Patrum Carmelitarum Coloniensem ita habet: Tertia classis (servatarum illuc reliquiarum) sint reliquiae recentiores SS. Martyrum Trevirensium: hoc est, ex societate S. Palmatii & Sociorum, quorum memoria est in Romano Martyrologio die v & vi Octobris sub titulo innumerabilium penè Martyrum. Tum verò singulas singulatim exponens, ita prosequitur: Ex his sanctis Martyribus obtinet hæc eadem ecclesia ab anno Christi MDCXXII infra-scriptas reliquias: mandibulam unam cum sex dentibus eidem inhærentibus. Duo ossa oblon-

ga æqualis magnitudinis. Duo ossa oblonga in-æqualis magnitudinis. Cranium unum. Et tres costas. Hisce subdit testimonium Guilielmi Bre-xii Berncastellani, S. Paulini decani, quo is, se dicto anno, die verò XVI Marti reliquias memoratas dedisse profitetur R. P. Henrico Mulhemio SS. Theologiae Baccalaureo formato. Porro testimonii tenor idem ferè est, mutatis mutandis, qui supra num. 159 legitur in litteris de reliquiis Ferdi-nando, comiti Palatino, Coloniensis & Leodien-sis ecclesia coadjutori concessis: quapropter hic illud describere omitto.

D 164 Rursus de templo Societatis nostra Coloniensi agens Gelenius lib. 3, Syntagmate 46, § 3 hac habet: De Martyribus Trevirensibus plures & insignes extant in hac ecclesia reliquiae, quarum festum agitur v Octobris, utpote So-ciorum S. Palmachii, consulis Trevirensium, qui in persecutione Diocletiani passi sunt, & corpora anno MLXXI reperta fuerunt, ut docent Sigebertus in Chronico & P. Christophorus Brouwerus in Trevirensibus Annalibus. At, inquires, quid hæc ad Martyres Thebaeos, die iv Octobris Tre-viris passos, de quibus hic? Respondeo, hac hic recenseri, tum quod Romanum Martyrologium ad diem v & vi Octobris, nomine innumerabilium etiam Thebaeos fortasse comprehendat, quibus diebus tantum fuere aliquando una omnes culti; tum quod Gelenius ipse suspicandi ansam pra-beat, Martyres Trevirenses, tum exterios seu Thebaeos, tum indigenas à se se suis confusos; cùm Syntagmate 48, § 3 agens de reliquiis ecclesia PP. Capucinorum Coloniensem ita scribit: Ecclesia PP. Capucinorum custodit multa sacra ossa, ac quædam sacra capita, tum ex SS. undecim millium Virginum Martyrum, tum ex legione Thebaeorum sive innumerabilium SS. Martyrum Trevirensium. Sicut ergo hisce fortasse im-mixta sunt aliquot Thebaorum reliquia, ita for-tasse & illis. Hæc de Martyribus nostrorum reli-quiis per Germaniam dispersis dicta sufficient: nec enim dubito, quin pluribus aliis præterea Germania locis reperiuntur; sed quoniam earum ad nos cognitio non pervenit, in Belgium pre-peremus.

§ XII. Sanctorum Reliquiae, præ-cipue per Belgium, dispersæ.

F

V Arias per Belgium sparsas Martyrum Trevirensium reliquias Rayssius recenset in Hierogazophylacio, at non ita enucleatè semper, ut pateat, veniantine Martyrum Trevirensium no-mine, Thebaei exteris tantum, an indigenæ, an utriusque: dubium pariter subinde, num, cùm Mar-tires Thebaeos nominat, Agauni, an Treviris passos, intekigat. Utat res se se habeat, pag. 375 Munsteriensi Ordinis S. Benedicti cœnobio Lu-xemburgensi adscribit duo capita & plurima ossa Martyrum Trevirensium. Rutileni Cartusie ad ripam Mosella pag. 452: caput unum & ossa tria magna Martyrum Trevirensium. Patribus Societatis nostra Andomaropolitanis pag. 478: multa & magna ossa Martyrum Thebaorum & Trevirensium. Duacenis pag. 479 multas ossium partes Martyrum Trevirensium, sub Ri-lio Varo passorum, easque in templo nostro Majore conspicuas: præterea sodalitatis Parthe-nia philosophis pag. 481, duas tibias integras

SS. Martyr-
rum reliquias
Luxemburgi
& Duaci.

fan-

A *sancctorum Martyrum Thebaeorum vel Trevirensium; præterea tibiam unam & vertebram eorumdem, à R. P. Petro Adenheven, collegii Trevirensis rector, acceperas. Denique aliud os dono R. P. Jacobo le Roy; quibus insignis honor est habitus anno 1628 die xx Maii, cùm è templo Majore ad oratorium landati sodalitatis fratre translate. Rem ita describit.*

*ubi insigni
honore exce-
24.*

166 Sequentium Sanctorum reliquias, duobus ad hoc apparatus ferentis, è ligno inaurato, pellucidissimisque transparentes in vitris, miro artificio collucentes, die xx Maii hujus anni MDCXXVIII ex ipso templo, in quo fuerant isto die solenni pompa expositæ, processionaliter variis luminaribus, varioque instrumentorum musicorum consensu, atque alio & alio studiosorum applausu translatae fuerunt, ubi tota sequenti Dominica die, media in aula, in altari illic ad hoc venustissime constructo, & pannis holosericis acu Phrygio auro & argento variegatis, rubrei coloris, uti reliqua aulæ pars vestito, in vesperam expositæ fuerunt, atque ab omnibus, quæ par fuit, veneratione honoratae, ad quarum honorem & Sanctorum majorem gloriam factum est summum sacrum ab R. P. ac magistro nostro Philippo du Trieu, communicatis interea, sacroque Eucharistia Sacramento refectis, maximo numero, ejusdem congregationis sodalibus, post litanias verò, præparatis ad hoc in locis fuerunt collocatae. *Ne quaten levè de causa tantum hisce reliquiæ honorem habitum fuisse, quis forte existimet, diploma, quo eas R. D. Paulus Boudot, Atrebatensis episcopus, approbavit, adjecit, quod est huiusmodi.*

*approban-
to*

167 Paulus Boudot, Dei & Apostolæ Sedis gratiâ, episcopus Atrebatensis, universis præsentes inspecturis salutem in Domino. Cùm juxta SS. canones & concilii Tridentini decreta reliquias Sanctorum, quorum corpora viva habitaculum fuere Spiritus sancti, & quorum intercessione multa bona hominibus præstantur, debito honore sunt venerandæ, ac nullæ & novæ reliquias, nisi recognoscente & approbante episcopo, recipiendæ. Hinc est, quod, probatis testimoniis fide dignis, reliquias nobis exhibitas per R. P. Jacobum Llobetum, sodalitatis Partheniæ philosophorum Duacensem directorem, videlicet duas tibias integras SS. Martyrum Thebaeorum vel Trevirensium, acceptas à R. admodum domino D. Anthonio Wehro, canonico & scholastico ecclesiæ collegiæ divi Paulini Treviris; item unam tibiam & unam vertebram SS. Martyrum Thebaeorum sive Trevirensium, acceptam à R. P. Adenheven, collegii Societatis Jesu rectore, Treviris. Aliud item os tibiæ eorumdem Martyrum Thebaeorum, datum à R. P. Jacobo le Roy, collegii Societatis rectore Valencenis. *Qua sequuntur in diplomate ad aliorum Sanctorum reliquias pertinent; ac præterea hic ea omitto.*

*Atrebatensi-
episcopo*

168 Diploma autem Atrebatensis præsul hoc modo concludit: Nos ad humilem supplicationem prædicti R. P. sodalitatis directoris, vasis prius attestacionibus prædictorum dominorum, & juramento præstito ab eodem R. P. Jacobo Llobetio, quo testabatur, eas esse ipsas reliquias, quarum testimonia acceperat, nobisque exhibuerat: easdem reliquias pro veris prædictorum reliquiis recognoscentes & approbantes, ab omnibus & singulis Christi fidelibus venerandas & honorandas exponi publicè posse,

Oktobris Tomus II.

decrevimus, & decernimus harum testimonio litterarum, sigilli nostri subimpressione munitorum. Atque ut erga easdem reliquias cultus & veneratio incitetur, omnibus, qui eas devote coluerint, quadraginta dierum indulgentiam impertimur. Datum in palatio nostro episcopalí Atreb. die iv Maii, anno MDCXXVIII.

De Mandato Reverendissimi D.

sigillum appensum erat in rubea cera.

Joannes Monnier, secret.

169 Aliud præterea in eadem urbe Patres nostri sodalitum, beatissima Virgini pariter sacram, instituerant, quod Duacensi cives constituebant. Hi philosophorum Partheniorum pietatem emulati, eorumdem Sanctorum praesidium, comparatis eorum reliquiis, sibi consciere voluerunt; acceptisque Treviris duabus craniorum portionibus, voti sui compotes effecti, sacro eas pariter honore sunt prosecuti. Téssis rursum Rayfius, pag. 484 ita scribens: Anno proximè elapso (prodit Opus ejus anno 1628) missæ sunt à Trevirensibus parthenicis beatæ Virginis sodalibus ad civium Duacensem parthenicum beatæ Virginis sodalitum, sub cura eorumdem PP. Societatis Jesu institutum, duæ maximæ craniorum partes SS. Martyrum Trevirensium, unæ cum amplissimis, iisque pulcherrimis attestationibus; quæ sanè reliquias, licet collocandæ in prædictorum sodalium oratorio credebantur, inclusæ tamen imaginibus prædictorum SS. Martyrum, pectori tenus effigiem naturalis unius hominis magnitudine referentibus, super gradus summi altaris, ipsis diebus Dominicis, atque aliis solemnioribus diebus collocantur.

*publice venu-
rationi expo-
sita fuerunt;*

E

170 Duaco Insulas progradientur Rayfius: illic quoque in templo nostro Martyrum Thebaorum & Trevirensium reliquias reperti, ait pag. 492, citatque Buzelinum in Annalibus Gallo-Flandricis lib. 2, cap. 8: sed nec hic, quoniam ea sint, ubi explicat; addit tamen, & PP. Franciscanis Insulensis multa Thebaorum & Trevirensium Martyrum ossa obtigisse. Templo nostro Mechliniensi pag. 493 tribuit Rayfius, unum integrum ferè caput: quattuor craneorum partes; mandibulam unam, os unum oblongum, aliaque duo media. Quæ omnia P. Jacobo Tirino acceptas refert collegium nostrum; hic autem munificencia illustrissimi domini archiepiscopi Trevirensis: quibus dein addit duo ossa eorumdem dono Nicolai, abbatis S. Maximini, & ossa varia e collegio nostro Luxemburgensi accepta. Denique in templo nostro Luxemburgensi vidisse se, ait pag. 492 & seq., capsulas duas, hinc inde ad summum altare, cortinis ejusdem altaris juxta columnas superpositas, refertas reliquiis Martyrum Trevirensium. Willotius in Hagiologio Belgico, Gallico sermone conscripto, ad diem vi Octobris ita universem scribit: In pluribus urbibus, monasteriis, locisque Belgii servantur ac honorantur corpora, partesque insignes Martyrum Trevirensium; speciatim in Munsterensi monasterio Luxemburgi, uti & apud Jesuitas ejusdem loci, Namurei, Valencenis, Insulis, Duaci, Aduomaropoli &c. Addi his possunt templum nostrum Liranum & Iprense, que pariter eorumdem Martyrum cimelii gaudent. Prætero virginis S. Clara Insulis, S. Petri ecclesiam & collegium Scotorum Duaci, Latensem in Hannonia abbatiam, cœnobium S. Winoci, Ordinis Benedictini Bergis in Flandria, ubi quoque vario Martyrum Thebaorum, vel certè Trevi-

*item Insulis,
variisque
Belgiæ locis.*

F

Aaa 2

Trevi-

372 DE SS. TYRSO, BONIFACIO ET SOCIIS MM.

AUCTORE

J. B.

nominatio
n domo Pro-
fessa Societas
Jesu Ant-
werpiae.

Trevirensium reliquia, teste Rayffo, reperi-
antur.

171 Plures quoque sanctorum Martyrum Trevi-
rensium reliquias domus nostra Professa Antver-
piens servat, Trevirensium liberalitate acceptas.
Ex his anno 1594, die XXVIII Maii Guiliel-
mus Bretzius, S. Paulini decanus, Oliverio
Manareo, Societatis nostre per provinciam
Belgicam Provinciali, capita duo una cum tibiis
aliquot & partibus aliis dono dedit; authenticæ
vero donationis litteræ ita habent: Nos Guiliel-
mus Bretzius Bernecastellanus, collegiatæ ecclæ-
siæ B. Paulini apud muros Trevirensis urbis de-
canus, fatemur tenore præsentium ad instantiam
reverendi patris Oliverii Manarei, Socie-
tatis Jesu per Belgium præpositi Provincialis,
& reverendi patris Joannis Melandri, collegii
Societatis Jesu procuratoris, imperatas & da-
tas hinc à nobis quasdam Trevirensium Marty-
rum reliquias, nimurum capita duo una cum
tibiis aliquot & partibus aliis. Quæ omnia ex
autentico veroque sacrorum Martyrum, tum
hujus urbis incolarum, tum cohortis Thebaæ
legionis reliquiario depromsimus. In cuius rei
testimonium præsentes sigillo nostro, ac manus
propriæ subscriptione firmare placuit. Datum
Treviris MDXCIV, XXVIII Maii.

B

Wilhelmus Bernecastellanus, S. Paulini
decanus.

authenticæ,
qua dantur.

172 Eodem quoque anno pridie Kalendas
Junii iisdem patribus Manareo & Melandro
Joannes de Valle, S. Martini in suburbio Trevi-
rensis abbas, reliquias aliquot, ex authenticæ ve-
roque sanctorum Martyrum Trevirensium, tum
incolarum, tum cohortis Thebaæ legionis reli-
quiario depromptas, largitus est, ut litteræ docent
authenticæ ea de re ab eodem abbate date, manuque
ejus propria subscripta, & sigillo munita, quas ho-
dieque servat domus nostra Professa Antverpiensis.
Concepit sunt iisdem ferè verbis, quibus proximè
precedentes Guilielmi Bretzii: sufficiet itaque
Martyrum Trevirensium reliquias, in iis memo-
ratis, verbatim describere. Sunt autem haec: Se-
pTEM tibiæ integræ, duæ partes mandibulæ cum
dentibus aliquot, duo ossa latiora, una pars
posterior crani integra, iterum alterius parva
pars, ossa item minora aliquot.... de sanguine
concreto Martyrum Trevirensium. His etiam
adjunxit (ita pergunt authenticæ litteræ) V. do-
minus pastor S. Pauli duas anteriores partes cra-
neorum & duas tibias medias.

C

173 Parem quoque P. Tirino curam fuisse,
domus nostra Professa templum sanctorum Mar-
tyrum Trevirensium reliquias ditandi, ex authen-
ticis litteris tum Lotharii, Trevirensis archièpiscopi,
tum Nicolai, abbatis S. Maximini, li-
quet, quas describo. Lotharii quidem litteræ ita
habent: Lotharius, Dei gratiæ archièpiscopus
Trevirensis, sacri Romani imperii per Galliam
& regnum Arelatense archicancellarius ac prin-
ceps elector, administrator Prumiensis perpe-
tuus, notum facimus tenore præsentium, cùm
ab honorabili & religioso devoto syncerè nobis
dilecto Jacobo Tirino, præposito domus pro-
fessorum Societatis Jesu Antwerpiae, pro sacrissi-
mos quibusdam reliquias requisiti fuerimus, nos pio
ipsius desiderio & devotioni gratificari volentes,
has subsequentes, ex sacrarum reliquiarum no-
strarum thesauro desumptas, reliquias illi gratiosè
dedimus, videlicet, duo integra ferè capita,
quatuor craneorum partes, duas mandibulas,
sex oblonga ossa, ex S. legione Thebeorum

Martyrum Trevirensium; & quod illæ reliquias
pro talibus huc usque piè habitæ & retentæ
sint, his litteris nostris manus nostræ subscri-
ptione, & sigilli nostri subimpressione munitis
attestamur. Datæ in Augusta nostra Trevitorum
vigesima prima die mensis Augusti, anno à par-
tu Virgineo, millesimo sexcentesimo decimo
septimo.

Lotharius archièpisco-
pus Trevirensis S. locus sigilli.

174 Littera verò authenticæ Nicolai, abbatis testimoniis.

S. Maximini, ita sonant: Nicolaus, Dei gratiæ
abbas imperialis monasterii sancti Maximini,
Sedi Apostolice immediatè subiecti &c. No-
tum facimus per præsentes, nos anno Domini
millesimo sexcentesimo decimo septimo, ad
majorem Dei gloriam & sanctorum Martyrum
honorem, ad sollicitationem reverendi Patris
Jacobi Tirini, domus Professa Societatis Jesu
Anwerpiae Præpositi, sacrosanctæ Theologæ
licentiatæ, dono dedisse & contulisse ex insigni
thesauro sanctorum reliquiarum monasterii no-
stri, vel ecclesiæ antiquissimæ, à S. Helena im-
peratrice, & ejus filio Constantino imperatore*,
tria magna ossa ex legione Thebæorum, quo-
rum dux fuit sanctus Bonifacius, qui tempore
Ricciovæ martyrio affecti sunt. Contestamur
insuper, jam nominatas reliquias in antedicto
nostro monasterio pro reliquias veris, certis at-
que sacris ab antiquo, & ab hominum memo-
ria, reverenter habitas, & reputatas fuisse, ac
de præsenti haberi & reputari; prout nobis ex
monasterii nostri archivis, ac pervetus instrumentis,
indubitate veritate constat. In quorum
testimonium præsentes litteræ manu propria
subscriptas, sigilli nostri impressione jussimus &
fecimus communiri. Datæ ex monasterio no-
stro præfato, vigesima secunda mensis Augusti,
anno Domini millesimo sexcentesimo decimo
septimo.

Nicolaus abbas S. Maximini.

Ex mandato

Daniel Mayer, imperiali auætoritate
notarius, scabinus & secretarius be-
nememorati monasterii.

175 Alias denique anno 1619 Martyrum & à Malde-
Trevirensium reliquias è S. Paulini monasterio o-
perâ P. Gisberti Cerveck domus nostra Professo-
rum Antverpiensis accepit ab eodem Guilielmo
Bretzio seu Brexio, de quo suprà num. 171, ni-
mirum tria oblonga ossa & unam partem cranii,
ut iterum ex litteris authenticis in prædicta domo
nostra servatis, mibique à R. P. Præposito Ignat-
io vanden Driesch benignè exhibitis, disco; qui-
bus & alia jungi possunt, qua ad manus Antver-
piensis Professorum una cum donationum litteris
pervenerunt, quasque omnes, uti & ante
memoratas, Joannes Malderus, Antverpiensis epi-
scopus, precibus R. P. Joannis de Tollenae, Pre-
positi domus professa Antverpiensis, recognitas,
publica venerationi exponi concessit die trigesima
mensis Octobris anno Domini 1625.

176 At nec Italianam Martyrum nostrorum re-
liquias destitutam, lib. 2 de Martyribus Thebæis fuerunt in
pag. 233 Baldesanus est auctor: hoc enim teste,
S. Paulini Trevirensis capituli favore & munere
Martyrum Thebæorum Trevirensium capita ali-
quot & ossa Mediolanum allata sunt: quorum
unum cum ossibus tibiae & brachii collegio nostro,
S. Maria di Brera appellato, donatum est, ibi-
demque sub altari principe reverenter reposi-
tum anno 1582. Eodem quoque teste, Joannes
Fran-

D

E

*supple fun-
date

F

A *Franciscus Bonhomius*, per Germaniam nuntius Apostolicus, Martyrum istorum capita aliquot & ossa insignia, Treviris accepta, Vercellas detulit, quae, illo defuncto, parvum in cathedrali ecclesia S. Eusebio, parvum in ecclesia nostra Societatis SS. Trinitati sacra consensu Sixti V summi Pontificis, sunt collocata anno 1588, ubi multo in honore sunt. Addit Baldesanus, Genuam quoque in collegium Societatis nostra eorum reliquias migrasse, mihi & in Hispaniam; at quenam ea sint, aut ubi serventur, non edicit. Codici nostro Ms., S. 19 notato, insertum est Kalendarium Sanctorum, quorum Oiffica celebrantur ob insignes ipsorum reliquias in ecclesia S. Francisci Bononiae asservatas, F. Innocentii Guardiani subscriptione munitum; hoc autem ad diem vi Octobris ita habet: Innumerabilem Martyrum Trevirensium caput.

ACTA

Auctore anonymo.

B *Ex editione Honthemi tomo I Prodromi Historia Trevirensis.*

PROLOGUS.

Auctor Deum scriptionis sua principium facit.

a *Uamquam, Scriptura sacra testante, in principio apud Deum secundum substantiam rerum cuncta simul creata fuerint, sicut scriptum est: Qui vivit in æternum, creavit omnia simul;* a non tamen secundum diversitatem formarum omnia simul in speciem venerunt. Nam, sicut beatissimus Regiensis ecclesiæ episcopus Prosper in suo, quod ex libris S. Augustini facit, deflorato testatur: Id quod in tempore novum est, non est novum apud eum, qui condidit, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusque temporibus pro eorum varietate distribuit b. Ad innumerabilem itaque divinæ hujus dispensationis rationem spectare videntur, quod, sicut sexta die, creatis diversi generis animantibus, homo quoque, qui eis præcesset, creatus est; ita in sexta mundi ætate c Creator omnium rerum Deus, in patriarchis, & prophetis dudum præsignatus, in utero virginali conceptu spirituali incarnatus est, cuius est dominatus super omnes cœli ac terræ ornatus: & cœli quidem ornatus sunt angeli, terræ autem ornatus homines & bestiæ, variisque fossis terræ.

b *Hic ergo plus quam Abraham multarum gentium, plus quam Isaac Patri obediens, plus quam Noë calice Passionis inebratus est; & in Judaico populo, tamquam Noë in tabernaculo, à filio suo Cham denudatus d; dum ab ipsis generis sui domesticis, à quibus carnis velamentum, quasi aliquod suscepserat tabernaculum, despectivè est tractatus: ibi namque mortalitatis ejus infirmitas nudata est atque manifestata: ibi, sicut Propheta de ipso prædixerat, fortitudo ejus est celata e, &, sicut Noë, de*

fomno expergefactus, impietatem filii sui Cham propheticò spiritu edocitus maledictione persecutus est; ita propheta David, qui typum Domini gessit, Judæorum impietatem, dormientis in cruce Domini despicientiuti infirmitatem, non dissimili maledictione detestatus est, de illis dicens: Exurgat Deus & dissipentur iniusti eius f &c: sicut etiam & alii duo filii Noë, Sem videlicet & Japhet, nuditatem patris nec videare, nec audire volentes, eamque pallio eoperientes, paternam benedictionem suscepserunt; ita omnes mysterium Passionis Dominicae humiliter venerantes, divinæ Paternitatis benedictione beari ac multiplicari, nihilominus meruerunt; quorum etiam futuræ per Deum nominationis, & dilationis* status in eorumdem filiorum Noë nominibus est præsignatus g.

A. ANO-
NYMO.

g *Hæc autem idcirco breviter prælibavimus, ut & eum, qui est fons & origo omnium bonorum, hoc etiam principium faceremus, ejus scilicet breviloquii, quod de sanctis Trevericæ civitatis Martyribus faciemus, &, ut ejus incommutabilis dispositionis ordinem in eis quoque completem esse, ipso adjuvante, monstraremus, qui eos proinde, ut credimus, de ultimis terrarum finibus evocavit, ut & eorum holocausta medullata perpetua pace remuneratur in hoc tandem loco susciperet, & ejusdem loci incolas, tam pretiosas Sanctorum suorum foventes reliquias, concessæ fidelibus suis pacis participes per eorum patrocinium efficeret.*

ANNOTATA

a *Ecclesiastici cap. 18. v. 1.***b** *Ita S. Prosper lib. Sententiarum ex Augu-*
stino delibatarum sent. 4, qua est de intempora-
li scientia Dei. Vide S. Aug. Epist. 138 ad
*Marcellinum.***c** *Hermannus Contractus, & Lambertus Schaf-*
naburgensis, quibuscum loquitur hic anonymous,
mundi ætates ita partiuntur: fluxit prima à crea-
tione mundi usque ad Noë: inde secunda usque
ad Abraham: tertia ab Abraham usque ad Da-
vid: quarta à David usque ad transmigrationem
Babylonis: quinta à transmigratione Babylonis
usque ad adventum Domini: sexta, qua nunc
*agitur, atas: Aliorum verò alia partiitio est.***d** *Cham patrem non denudavit, sed denuda-*
*tum invenit.***e** *Num forte alludit ad hac Isaïæ verba cap.*
*63 v. 15 Ubi est zelus tuus & fortitudo tua?***f** *Psalm. 67 v. 2.***g** *Sem idem valet ac Nomen seu Nomina-*
tus: Japhet idem ac Dilatatio: hinc Noë Gen.
cap. 9 v. 27: Dilatet Deus Japhet, & habitet
*in tabernaculis Sem &c.*Maximiano
in Christia-
nos effervesce-
re.

CAPUT I.

SS. *Martyrum passio & se-*
pultura locus.

C Um igitur inevitabilis divinæ dispositionis cordo deposceret, ut & ardor malitiæ, qui fuit in infidelibus, Maximiano & Diocletiano, à diabolo succensus effervesceret, & amor justitiae, qui fuit in sanctis Secundo a, Tyrso Mau-

Aaa 3

374 ACTA SS. TYRSI, BONIFACII ET SOCIOR. MM.

A ANO-
MMO.
• Sociisque

b Mauritio Sociorumque * ipsorum, flagrans ex lampade caritatis divinæ innotesceret juxta illud Psalmistæ : Consumetur nequitas peccatorum & diriges justum b, hoc est, ut peccator peccaret adhuc, & justus justificaretur adhuc c, evocatur à Maximiano, cognomento Hercilio, cæsare primum, postea Augusto, Orientalis regionis legio. Quæ juxta legem militiæ Romanæ conscripta armisque militaribus instruta ab imperatore Romano Diocletiano ad vires hostium Romanorum conterendas est transmissa d. Prælati sunt autem huic legioni duces, quorum vocabula ad nostram noticiam duo de venerunt, unus Tyrus, alter Secundus vocatus. Nomen verò primipilarii legionis ejusdem, sicut à nostris antecessoribus accepimus, erat Mauritius e, erant revera in legione illa alii quoque duces exercitus, ac principes f, pro quorum & nominum & meritorum oblivione antecessorum nostrorum negligentiam incusamus, quorum tamen diligentiam commendamus, pro eis litterularum documentis, quæ de eorumdem Sanctorum meritis aut plumbeis, aut marmoreis tabulis, aut vetustissimis schedulis inscripta reperimus g.

B
SS. Tyrus
& Socii
MM.,

h 2 Hoc nempe in plumbea tabula, prope corpora eorumdem Martyrum in crypta sancti patris nostri Paulini terræ altius infossa, confixum reperimus, quod unus ex præfatae legionis ducibus, Tyrus videlicet cum suis plurimi Sociis & militibus in urbem Trevericam deveniret, cum suos commilitones, signiferi legionis Mauritio adharentes, idolorum culturæ adquiescere nolentes, juxta Alpium infima ab imperatore Maximiano trucidatos esse, audiret b. Quare verò hunc potissimum locum cœtus ille Sociorum passioni suæ prospexerit, prima quidem ratio occurrit prædestinationis divinæ inevitabilis dispositio, quæ sicut absque tempore & loco continet omnia, ita temporibus & locis singulis congruentia distribuit negotia i.

divina di-
sponente pro-
videntia,

k 3 Sic nempe inter alia inæstimabilia Bethlehem Nativitati, Jerusalem suæ prævidit Deus & Homo Passioni. Deinde non absque ratione possumus & illud ex hac re conjectare, quod beatus Marcellus, Romanæ Sedis eodem tempore episcopus, inter alia militiæ Christianæ, qua, illis consilium ejus in urbe Roma quærentibus k, seque ab episcopo Hyerosolimitano ad fidem Christi per baptismum initiatos l esse confidentibus contulit armamenta; hæc quoque necessitatibus eorum salubria providerit munimenta, ut, quia contra Galliarum Christianos bellum suscipere cogebantur, ipsi Christianitatis nomen in hoc venerarentur, quod se Galliarum principibus m conjungentes & cum eis crucem Domini per patientiam mortis suscipientes, adiuto hoc modo Sociorum numero, cumulata sibi passionum præmia acquirerent.

Treveris vnu-
mibus;

l 4 Possent & aliæ convenientes & aptæ ex hac re fieri conjecturæ, sed præstat interea loci nomen Domini benedicere ac laudare, cuius inæstimabile consilium sapientiæ in benedicta Sociorum istorum ad hunc perventione, & benedicenda semper passione, ibidem constat completum esse. Venerunt namque in urbem Trevericam, non nisi per ordinationem divinam: unde ab ejusdem civitatis Christianissimis principibus, Christianitatis & pacis signa in ipsis cognoscendibus, Christianiter & amicè, hospita-

liter & honestè, summa, quæ in Domino est, ordinante hoc charitate, recepti sunt n.

s His quippe principibus dum causam suæ ab Oriente protectionis, suæque ad hunc locum perventionis flebiliter retulissent, eorumque consilium simul & auxilium humiliter postulavissent, flagranti adeo Sancti Spiritus ardore corda omnium & civium & hospitum in Dei amore succensa sunt, ut ad mortis magis pro Christi amore susceptionem, quam ad idolorum venerationem, & Christianorum oppugnationem se præbere, invicem exhortarentur. Verumtamen non est dubitabile, quin si juncti Trevericis Thebani materialibus armis contendere vellent, præfecti illius Romanorum Ricciowari potentia resistere & etiam prævalere satis possent o, præsertim cum ipsum Romanorum imperatorem cæsarem cum omnibus, quas habere potuit, militum copiis à solis civibus Trevericis diu multumque fatigatum fuisse, in Romanis ac Gallicis legamus historias p. Hæc haec tenus.

p
die iv Octobr.
à Riccioware
occiduisse e

6 Vixdum igitur sanctæ exhortationis armis se invicem munierant, cum ecce Ricciowarus, Romanæ, ut ita dicam, iniquitatis præfectus à præfato Maximiano transmissus, Trevirorum urbem cum suis iniquissimis satellitibus intravit, qui vocatos ad se imprimis, quorum causâ præcipue venerat, Thebææ legionis Christianos, interrogavit, utrum & ipsi Romanorum Deos adorare, corumque detractores armis vellent subjugare q. Cui dum dux Legionis præfatae Tyrus respondere, se suosque omnes & Socios & Milites pro Christi amore, ejusque & religionis observatione malle mori, quam hujusmodi sacrilegio polliui: quid ipse diceret, nescimus, sed quid faceret, scimus. Nam sicut felicissimæ memoriaræ homines, quorum in æternum benedictæ sunt animæ, notaverunt r, in plumbea videlicet tabula, quam in crypta sanctissimi Trevirorum episcopi inventam esse s, prædiximus, prima die funesti ingressus ipsius in hanc urbem, quæ erat quarto Nonas Octobris, occidit Tyrsum cum suis Sociis.

7 Sequenti autem die Ricciowarus Palmatum consulem & patricium cum aliis principibus ejusdem civitatis occidit, quorum nomina pro rerum multitudine satis paucissima ibidem sunt inventa: plurima quippe in hac urbe, sicut in Romana civitate, dignitatum quoque vocabula fuerunt: non enim propter solam ædificiorum æqualitatem, sed etiam propter dignitatum æmulationem & hæc urbs secunda Roma est vocata. Ex his verò omnibus & hominum & dignitatum nominibus (quod absque in errore non dicimus) non nisi tredecim nomina in plumbō x reperimus: de quibus unum ducis legionis Thebææ fuit vocabulum, qui Tyrus vocatus, & in sinistro sancti Paulini latere versus Orientem collocatus in ipsa sui positione se ab Orientali plaga venisse quodammodo est testatus; in dextero autem sancti hujus Paulini corpus jacet sancti martyris Palmatii, consulis Trevericæ urbis & patritii: hic, dum parte sui dextera te respicit, ò urbs Treverica, dextera ejus juvamina videntur tibi etiam hoc locationis modo esse porrectay.

8 Ad caput verò memorati sepulchri, memoriandi frequentius, Paulini septem Senatorum corpora, quasi totidem posita sunt candelabra, plus in domo Domini lucentia, quam septem cæli sidera, quorum situs ordinatio veneranda z non

die verò pa-
tero S. Pal-
matius &
Socii MM.,

F

"

x

y
in S. Paulini
crypta sepul-
chi, è quibus
hic memorat
sepem i

z

non

A non minimo misterio est celebranda: probat namque positio ista, cælestia illos fuisse animalia, dum quasi castrorum acies ordinata fuerunt; & sicut animalia cœli Ezechieli apparuerunt, alas alterius ad alterum contulerunt. Et tunc quidem à felicissimæ memorie Trevirorum archipræfule Felice, Sancti Spiritus gratia illi cooperante, ita conjuncta fuerunt; nunc autem *aa* manifesto* per misericordiam Dei prætissimo corporum ipsorum thesauro, dum crypta in honore ipsorum construeretur, ornatius ejusdem criptæ poscere videbatur, ut intermissio quindecim pedum spacio, ita ab invicem separarentur, ut dextera pars criptæ illius, quatuor ex ipsis, sinistra autem tria iterum conjuncta, sicut antè, corpora susciperet.

aa **ad hunc numerum in episcopis alludit anonymous:**

B Sed isti septenarii numeri partes faci misterii videntur non esse expertes: id ipsum namque beatitudinis æternæ misterium, quod numeri hujus summa, divinæ & humanae sapientiae testantibus auctoribus, nobis pollicetur, partes quoque summæ hujus constitutivæ, ternarius scilicet & quaternarius, teste Virgilio *bb*, paginorum poëtarum revera doctissimo, continere videntur; qui cum perfectam & corporis & animæ beatitudinem, per hunc numerum significari vellet ostendere, ait in quadam loco: ô terque quaterque beati. Sunt sanè & alia numeri hujus, quæ longè est revolvere, mysteria; quæ si divina misericordia in nostra miseria per istorum merita Sanctorum compleri perficerit, iste Sanctorum septenarius numerus ab omnibus corporis & animæ inquinamento purgare sufficiet solus.

bb **mox alias 4 addit** **10** Habentur tamen in eadem cripta alia quoque quatuor sanctorum martyrum corpora, ad quorum & nomina & merita demonstranda, non alia melius, quam eadem, quæ in plumbo sunt, verba ponemus, hæc sunt autem festivæ memoriae verba, quæ ibi sunt insculpta: Ad pedes Sancti Paulini altrinsecus positi sunt quatuor Viri genere & virtute clarissimi; qui licet tempore pacis occulte Christum colebant, tempore tamen persecutionis apertè adeò fidem Christianorum defendebant, adeò ipsis Ricciario in faciem resistebant, quod eos quasi exemplum aliorum diversis tormentorum generibus multum afflitos, tandem in præsentia sua fecit decollari. Alter ergo duorum, versus Austrum positionum, interior scilicet, Hormista, exterior verò Papiri vocatur, alter verò eorum, quorum latera Aquilonem respiciunt, interior item Constans, exterior Jovianus vocatur.

cc **paucisque narratis, ad MM. inventionem transst.** **11** Pauca itaque, ut diximus, pro rerum multitudine, parva pro rerum magnitudine, sunt hæc verba, quæ divina prospiciens ex alto misericordia nostris temporibus conservavit, nobisque peccatoribus nostris absconsa melioribus occulto aliquo pietatis consilio revelavit.

cc Ceterum significantia mysteriorum, in his, quamvis paucis, verbis sonantium, adeò est fortis & valida, ut, si quis scribendi ingenio æquali cum sancto Gregorio hoc tempore polleret, vix dignè passionum merita & virtutum ipsorum insignia describere valeret, nedum nostri tenuitas ingenii ad eorum, & idoneam descriptionem & dignam gratiarum Deo actionem, pro eorum divinitus nobiscum celebrata revelatione sufficere deberet. Quapropter melius de his silendum esse putamus, quam, cum pro magnitudine rerum parùm inde dicamus, res

magnas parvis scribendi modis extenuare pergamus: illud verò qualcumque scribendi modulo posteritati transmittere debemus necessariò, quali divinæ prædestinationis ordinatio ne hac Sanctorum lætitificati simus manifestatione.

A. ANO-
NIMO.

A N N O T A T A.

a Secundus è numero *Martyrum Trevirensum* non fuit. Vide num. 114. S. Bonifacius per interpolationem in Ms. nostrum S. Maximini intrusus videtur: nec enim legitur in Actis ab Honthemo editis, neque, cum scripta sunt Acta, Treviris cognitus fuisse videatur.

b Psalm. 7 v. 10.

c Respicit illud Apoc. 22 v. 11. Qui nocet, noceat adhuc, & qui in fôrdibus est, fôrdecat adhuc: & qui justus est, justificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

d Hos Romanorum hostes, quidam Bagandæ, quidam Caranum, alii tumultuantes Gallos fuisse, opinantur: res pendet à tempore, quo Martyres Thebæi cœsi fuerunt, quod incertum est: e- quidem expeditionem aliquam Maximianum molitum esse, cum illos neci dedit, ex Eucherio videtur consequi. Vide num. 100.

E

e Illius Acta illustrata sunt ad diem 22 Septembribus.

f Cum Duces exercitus nominat, centuriones, ordinumve duces intellige. De S. Bonifacio consule Appendix.

g Habet monumenta, unde *Martyrum suorum* notitiam seculo XI Trevirenses hauserunt. Detabula plumbea & marmorea aëlum est §§ 2, 3, 6. Schedulas vetustissimas vocat anonymous, quæ invasioni Normannica supersites fuere; at quales fuerint, cujusve etatis, nusquam clare edidicit. Fuerint forte Hymnus S. Paulini, Acta SS. - Fusciani & Viatorici, quorum meminie cap. 2.

h Itaque secundum anonymous, in Gallias jam pervenerat Tyrus, cum Mauritius Agani occubuit; probabile autem est, eò à Maximiano fuisse premissum, ut num. 3 dixi; atque adeò non est, cur Tyrus à signis profugisse, dicens sit.

F

i Si causa queritur, cur in Gallias venerint Tyrus & ejus Socii, certum est, id factum non esse absque dispositione divina: sed alia, eaque magis determinata queritur. Haud verò improbabilis ea est, quod illuc à Maximiano, partim ad tutandos Romani imperii fines, partim ad persequendos Christianos, missi essent. Nam, ut ait S. Eucherius, Maximianus impietatem suam ad extinguendum Christianitatis nomen armaverat. Si qui tunc Dei veri cultum profiteri audebant, sparsis usquequaque militum turmis, vel ad supplicia, vel ad necem rapiebantur: ac, velut vacacione barbaris gentibus datâ, prorsus in religionem arma commoverat. Hunc causam num. seq. ex parte tangit anonymous.

k Martyres Thebæos Romanum Pontificem adiisse, recentiorum tantum assertio est, nullo antiquitatis testimonio fulta; neque in Eucherio quidquam hujusmodi occurrit: perinde igitur est five Cajus, five Marcellus, sive aliis quicunque Romanam Sedem occuparit. Alibi legitur Marcellinus.

l Nihilo solidior est ista assertio, quam prædens. Anonymous hic & Scheckmanno non convenit: hic enim Thebæos à Zabda, Hierosolymitano episcopo, Christi militiam didicisse, seu fidei Christianæ

A. ANO-
NIMO

stiana rudimenta hauisse, sed à Ma cellino, Romano Ponifice, baptismum consecutus scribit. Sedit Hierosolymis Hymeneus ab anno 266 ad 298. Dein Zabdas usque ad annum 302. Non potest igitur huic Thebaorum conversio tribui, si Tyrus, ut Scheckmannus seu Enenus ait, anno 291 occisus fuerit.

m Viros consulares & senatores intelligit.

n Generalis nimium hac expressio est: innit enim, non solum Trevirenses optimates plerosque, sed & omnem penè civitatem Christianis sacrificia tempestate fuisse additam; quod quidem quantum opere à temporum illorum Treviris conditione abhorreat, dictum est num. 112.

o Quis non videat, Christianorum Treviris degentium numerum, ac Trevirensium vires hic denuò supra fidem extollit?

B p Indutiomarus, Trevirensium princeps, sub Julio Cesare bellum cum Romanis gessit, quo per Labienum vieto occisoque, adversus Romanos Treviri bellum renovarunt, ut in illos Cesar ipse proficiisci decreverit; sed Labienus copiis à Cæsare auxiliis, vixisque iterum stratagemate Treviris, paucis post diebus illorum civitatemcepit; qua fusiū explicat Cesar ipse Commentariorū suorum de bello Gallico lib. 5 § 6.

q Duo igitur in mandatis habuerunt, alterum, ut idolis sacrificarent, alterum, ut Christianos persecuterentur; sed exequi utrumque detrectarunt. Idem prorsus S. Eucherius de Martyribus Agaunensibus tradit. Ad sacrificandum idolis coactos fuisse, ex his Eucherii verbis colligitur: Ubi vero ad Thebaeos denuntiatio iterata pervenit, cognitumque ab eis est, injungi sibi rursum executiones profanas, vociferatio passim ac tumultus in castris exortitur, affirmantium, numquam se ulli in hac tam sacrilega ministeria cessuros. Idolorum profana semper se detestatos, Christianis se imbutos sacris, & divinæ religionis cultu institutos, unum sanctæ Trinitatis Deum colere, extrema experiri satius esse, quam adversum Christianam fidem venire. Ad Christianorum quoque perniciem fuisse compulso, Eucherius loco non uno affirms. Primum ita scribit: Itaque cum hi, sicut & ceteri militum, ad pertrahendam Christianorum multitudinem destinarentur, soli crudelitatis ministerium detrectare ausi sunt, atque hujus præceptis se obtemperaturos negant. Tum sic: Redintegratisque mandatis edicit (*Maximianus*) ut reliqui in persecutionem Christianorum cogantur. Nihil igitur in his anonymi verbis ocurrat, quod merito reprehendas.

r Probabilis anno 832. Vide § 2.

s Anno 1071 vel potius seq.

t De illis agetur ad diem v. Octobris, quo occisi sunt & notantur in Martyrologio Romano.

u Non senatus modo Treviris ad imitationem Romanae curie, sed variorum imperatorum & Maximiani sedes fuit. Trevirim Rome comparat Ausonius in Mosella §. 381 & seqq.

Salve, magne parens frugumque virumque,
Mofella,Te clari proceres, te bello exercita pubes,
Æmula te Latiae decorat facundia linguae.

Quin etiam mores & lætum fronte serena

Ingenium natura tuis concessit alumnis

Nec sola antiquos ostentat Roma Catones.

Exstant etiam apud Browerum ipsius senatus Romani ad Trevirensim littera, quas apud illum videre est ad annum Christi 276 num. 61.

x Singulorum nomina dantur infra ad calcem cap. 2.

y Merus ingenii Iesus est, quæ hic de sicu Thyrsi assert: revera epim latere suo respicit Aquilonem, sicut Palmatius Austrum: quod & infra (num. 10) ponit author de quatuor Martyribus altrinsecus ad pedes S. Paulini quiescentibus. Honthemi in Annotatis hic.

z De Martyrum sicu in S. Paulini crypta, vide num. 117.

aa Scriptit igitur anonymous circa annum 1072, quo crypta dilatata fuit.

bb Eneid. lib. 1 §. 98.

cc Patet ex contextu hoc, & mox subiunctis, ante annum 1071 & citra revelationem divinam nihil humana traditione de hoc thesauro Treviris notum fuisse. Ita Honthemi cit: notus tamen fuit ante Normannorum irruptionem anni 882.

C A P U T I I.

Sanctorum Martyrum inventio.

E

E Rant nempe in illa sancti Pauli canonice congregatione a fratres aliqui sanctæ religionis studio venerabiliter accensi b: hi ergo dum inter alia pietatis opera sacræ scripturaræ legendi paginam & operam non minimam præberent, solebant frequentius corporis & mentis aspectibus illa repræsentare, quæ videbantur ad honorem ecclesie Trevericæ, matris scilicet sus, spectare; illius forsitan, quin immò revera non immemores præcepti, quod ait: Honora patrem tuum & matrem d, & aliorum, ad hunc modum justam conversationem suadentium. Inter multimoda itaque loci hujus præconia, Passio sanctorum martyrum Gentiani & Victorici frequentius eis occurrebat, quæ quotiens auribus eorum corporeis innumerabilem Christianorum stragem in urbe Treverica à Ricciowaro factam insonuit, totiens cor eorum mœrore simul & gaudio contremuit; mœrore quidem propter ignoratum tantum tamque preciosum sanctorum corporum thesaurum: gaudio autem propter rerum veritatem, quam per tantam scripturaræ sacræ didicerant auditoriatem. Referebat enim istorum Passio Sanctorum, quod, ingresso Trevirim Ricciowaro, tanta ab eo sit facta ibi Sanctorum sanguinis effusio, ut rivi crux aquæ, juxta quam occisi sunt, permixti, & in Musellam deduci, eam in suum colorem converterent, ut, naturali claritate remota, peregrino magis, quam proprio, colore ruberet. Ubi & sequitur. Inhumatis etiam tum Sanctorum corporibus unda præbebat tumultum, quo, redintegrata compage membrorum, futuro ea repræsentaret judicio. In hac ergo positi mentis anxietate, indicatis sibi aliquando biduanis, aliquando triduanis, jejuniorum disciplinis, à divina postulabant pietate, ut aliquod tam sancti depositi indicium eis monstrare dignaretur, per quod benedicendum nomen ejus à sæculo in sæculum benediceretur, ac laudaretur.

13 Ut ergo promissio Dei immota permanenter, quæ dicit: Ubi duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum cujusdam sum

Canonicis S.
Paulini, ss.
Gentiani &
Fusiani A-
bis,

a

b

c

d

F

A sum f (tres quippe intentionis hujus fratres fuerunt) auxilium Dei sibi ad hanc intentionem præberi, citò senserunt: priùs enim, quām triduanum jejunium tertia vice complevissent, misit eis Deus in adjutorium quandam sanctæ conversationis laicū, nomine Folbertum, privatum eundem visu oculorum, quem unus ex tribus præfatis fratribus, Cuono videlicet, custos monasterii sancti Paulini, studio sanctæ hospitalitatis, in domum suam recipiens, sufficienti ac placita illi officiositate sustentabat: hujus autem cibus vespertinus erat panis perparvus, medietatem palmæ non vincens in latitudine, duas partes farinæ, tertiam partem habens ex cinere, cum aliquo genere herbarum, aut crudarum, aut non bene coctarum, & infalsarum, cum haustu etiam aquæ minimæ mensuræ, certè neque modulum suum excessuræ.

wifone, 14 Tali verò adjutorii divini consolatione non modicūm lætificati, & ad speranda potiora Dei munera nimirum animati, huic fratri consilium, quod de hac re conceperant, manifestabant, ejusque devotionis impensis studium sibi ad hanc rem suppeditari postulabant.

B At ille, ut erat paratus ad omnia virium suarum supplementa omnibus præbenda, juxta illud videlicet Doctoris gentium exemplum, quando dixit, se omnibus omnia factum fuisse g, solitum jejunandi modum hac de causa adeò intendebat, quod per continuum tunc triduum nullum penitus corporis alimentum suscipiebat; sed interdiu omnibus urbis hujus monasteriis, nudis, ut solitus erat incedere, pedibus perlustrans, noctes eorumdem dierum in monasterio sæpe dicti patris Paulini pervigil in oratione ducebat. Unde factum est, ut in tertia nocte post primum, sicut ipse nobis referebat b, galli cantum, dum, facie lacrymis ubertim perfusa, intentè, & quasi cum aliqua, ut ait, precum importunitate Dominum interpellaret, in mentis extasi subito corruptus, se in aliquo quasi subterraneo monasterio, spatio multū i, & pulchro, stare putaret.

ad Martyrum perquisitionem animantur, 15 Ubi, dum multitudinem, quam dinumerare non poterat k, occisorum, diversas membrorum truncationes ostendentium, deambularem oculis mentis videret, collectis per aliquod tempus animi, quas amiserat, viribus, quibusdam eorum, velut ad hoc tantū, ut ab eo interrogarentur, se illi offerentibus, dixit: Qui estis vos, domini, aut à quo fuistis trucidati? Cui unus, qui senior inter eos apparuit, respondit: Nos fugimus hoc paganorum persecutions, & ab ipsis ad poenas requisiti, istas, quas vides, suscepimus passiones l: nec pluribus ab eo verbis auditis, in priorem statum rediit sobriæ mentis: totis denique animi viribus ad agendas Deo gratiarum actiones succinctus, ab ipso postulabat attentiū, ut, si ab ipso esset hæc visio, monstrare eam sibi dignaretur tertio, quod etiam obtinuit: nam, duabus ante diem vicibus obdormiens in oratione, eadem lætificatus est visione m. Manè itaque facto, vocatis ad se tribus fratribus, visionem suam per ordinem eis narravit, eisque cum magna exhortatione hoc persuadere laboravit, ne abcepto orationis studio priùs desisterent, quām divinæ solatium misericordiæ sibi adesse, cognoscerent, promittens eis ex ejus parte, qui amat longanimes in spe, infra unius anni spaciū divinum eis ad futurum esse in hac inquisitione solatium.

Oktobris Tomus II.

16 Hac facta exhortatione, gratias Deo A. ANONYMO. pro fraterno, quem apud eos invenerat, hospitatis receptu referens, eos humiliter rogavit, ne quas diutiū in hoc loco manendi occasiones tunc et inneferent, quia destinatum diu iter ad sanctum Jacobum perficere libenter vellet. Et ita quidem ipse ab eis discessit; illi verò pro sanctæ inquisitionis studio majori indies astuant desiderio, quapropter & à monachis, & à canonicis, & à sanctis monialibus, feminis religiosis, auxilio petito, jejunii & orationibus, & eleemosyniarum quoque largitionibus insistebant plus, quām in principio: unde contigit, ut alicui religiosæ hujus communonis sorori, nomine Frideburgæ, in monasterio sanctæ Mariæ Matris Domini n, tempore meridiano in subsellio suo quiescenti, vox clara supervenit, quæ diceret: Vade, quære in vetustissimis scedulae litteris in testimonium illis: cuius vocis altisonæ strepitu experientia, dum, capite de subsellio levato, circumspecti neminem videret, caput iterum in eundem quiescendi modum vix reposuit, cùm denuò vox eadem apertiùs, quām priùs, auribus ejus insonuit; iterum ergo erecta, & signo sanctæ Crucis munita, dum nullum vocis hujus auctorem in prospectu haberet, non dormitura, sed tertium vocis hujus adventum præstolatura, caput iterum reclinavit: tunc verò, sicut ipsa retulit nobis o, vox eadem, quasi cum quadam imperiositatē austilitate ad illam venit, eamque, non jam dormientem, sed vigilantem, non modicūm perterrefecit, surgensque igitur, terrore magis, quām angustiæ repleta, fororem, quæ custos erat librarii, cum magna festinatione quærens, & inveniens, facto ei anxietatis suæ signo, eam ad armarium, cumulum discusura scedulae, perduxit, nec multa priùs librorum volumina revolverant, quām liber unus Ymnorum vetustissimus p, Scotice* scriptus, * an Gothicæ eis in manus veniebat, quo tandem exposito, occurrebat eis frequenter quidam Ymnus de sancto Paulino satis magnus, in quo gesta sanctitatis ipsius præclara, eti compositionis quādam rusticitatem habebant, rerum tamen non minima urbanitate florebant: referebat enim, quale pro fide Catholica bellum contra Arrianos Sandus ille pertulerit, qualiter in exilium ab ipsis fidei Catholicae inimicis missus fuerit, qualiter etiam ipsis, apud quos exulabat, Fries * ad fidem Christi, factis coram regibus * Phrygas terræ illius signis & miraculis, converterit, item post decursum viriliter vitæ hujus stadium, cùm retributionis æternæ ibidem à Domino suscepit bravium, preciosum corporis ipsius thesaurum, nutu divino & miraculorum adminiculo, à Treviris esse receptum, ibidem fuit intextum.

17 De cuius veneranda sepulturæ positione, **sepulturæ** Martirum locum dimicunt. **b b**

quæ in ejus gloria celebrata est receptione, hæc inibi verba sunt posita: Posuerunt eum juxta problem clarissimam Trevirensem, & inclitam, ubi dormiunt corpora Peregrinorum plurima, resurgententes ad præmia die mundi novissima, occurrit in æthera Domino cum lætitia q. Hæc itaque inaudita priùs scripturæ sacræ testimonia, cum gratiarum Deo actione, ac sancta mentis exultatione, lexitabant, utrum verò monita visionis in eis resonarent, aut utrum aliquod per se quærendum esse, hæc verba significarent, needum intelligebant. Quapropter, vocato ad se uno de tribus, quos prædictimus, fratri

A. ANO-
NYMO.

fratribus, ei & admonitionem vocis, procul du-
bio angelicæ, quam præfata foror acceperat,
narraverunt, & librum Ymnorum, quem in-
stinctu vocis ejusdem inter vetustissima, ut ita
dixerimus, veterum volumina repererant, mon-
straverunt, qui simul ac communem eorum o-
rationis intentionem, auditamque & visam di-
vinæ visionis consolationem in mente retta-
vit, voluntatem miserationis Dei in hoc esse æ-
stimavit; ut hunc ideo libellum, memoriam
facientem Peregrinorum eis accommodaret,
quod nobis amplius eorundem quærendi deside-
rium hoc modo inspiraret, quod & factum est:
nam mox ut liber iste Ymnorum in conventum
fratrum delatus & Ymnus ille ibidem est recitatus,
ita corda omnium præsentium fratrum ad in-
quirenda plura sunt accensa, ut una omnium
prudentiorum apud ipsos esset sententia de fran-
genda propter hanc inquisitionem sancti Paulini
cripta, qua de re, communicato cum princi-
pibus civitatis consilio, licentiam hujus rei à
domino archiépiscopo Udone postulabant, &
vix nimirum impetrabant.

B
*& corpora
inveniunt.*r
r

f

C

n
n

x

x

*mona-
cum ra-
bula plum-
ben,*

aa

18 Ita namque ex industria eadem crypta fuit
munita r, ut, nisi moto principali ejusdem mona-
sterii altari, nullus locus daretur eam confrin-
gendi; unde non indebito gravitati suæ consilio
non facilis erat dominus archiépiscopus f, tanti
sanctuarii frangendi licentiam differendo. Fra-
gâ igitur cryptâ, inventa sunt circa sarcophagum
sancti Paulini sex sarcophaga, quorum duo late-
ribus ejus apposita fuerunt, quatuor verò pe-
dibus ejus ita altrinsecus adhæserunt, quod u-
trumque duo ex eis steterint: item ad caput e-
jusdem sancti patris nostri septem sarcophaga
sanctorum Martyrum, totidem corporibus aro-
matizantia, fuerunt locata; hæc verò omnia sic
colligaverat locantium industria, ut factis for-
nicibus singulis super sarcophagis binis, nullus,
ut dictum est, locus daretur eis movendis, nisi
moto priùs altari præcipuo monasterii: fecerat
præterea, non hujus cryptæ conditor operosus,
sed hujus loci, & eorum, quæ ibi sunt, san-
ctorum corporum aliquis studiosus, altare quad-
dam non magnum ad pedes sancti patris nostri,
sarcophago ejus compadatum t; hujus denud re-
motio, & aliqua terræ sub ipso effossio, plena
fuit nostræ expectationis consolatio. Inventa est
siquidem ibi tabula marmorea u, quâ sublatâ,
apparuit ejusdem latitudinis tabula plumbea x,
hæc item levata, multaque aquæ infusione, mul-
taque setæ porcinæ confricatione tandem pur-
gata, retulit nobis & i storum Martyrum voca-
bula, & Martyrum tempora, persecutorum
quoque nomina, aliaque perplura summa festi-
vitatis præconia hujus plumbi cecinit nobis scul-
ptura: hujus ergò textum sculpturæ hæc vo-
luimus pleniter inserere.

19 In hac crypta jacent corpora Sanctorum,
secundum seculi dignitatem nobilissimorum,
secundum Dei autem voluntatem Martyrum
preciosorum: nam Ricciowarus, Maximiani im-
peratoris præfectus, legionem Thebæam jussu
ipsius circumquaque persecutus, hanc etiam
urbem propter ipsos ingressus est: quorum in-
umeros cum hæc occidisset, hos quoque hujus
civitatis principes, fidei Christianæ Confesso-
res, cum ipsis occidit, quorum hæc corpora
circum circa sunt collocata. In medio verò
ipsorum sancti Paulini y, clarissimi Treviroruim
episcopi, corpus est ferreis catenis suspen-
sum z, quod ibi sanctus Felix aa, hujus sedis

episcopus, à Frigia totius regni viribus transla-
tum, iii Idus Maii honorifice suspendit, qui &
istud monasterium in honore sanctæ Dei Gene-
tricis, necnon eorumdem Martyrum, constru-
xit bb. Nam propter horum Principum corpo-
ra innumerabilia ejusdem multitudinis corpora
in hoc monasterio sunt comprehensa cc: quo-
rum nomina, sicut innumerabilis populi & pe-
regrini, non potuerunt repertiri, excepto uno
Ducis vocabulo, qui Tyrpus vocabatur.

20 Hujus itaque & eorum Martyrum voca-
bula, quorum hæc videri possunt sarcophaga,
aureis litteris in hujus cryptæ pariete conscri-
pta fuerunt: quæ inde devoti, qui tunc e-
rant dd, Christiani huc transtulerunt, quando
Nortmannos hanc urbem, sicut cæteras undi-
que urbes ee, depopulaturos esse, præsriverunt.
Is ergò, qui in dextero sancti Paulini latere est
repositus, Palmacius ff vocabatur, qui consul
& patricius toti huic civitati principabatur: in
sinistro autem latere ipsius qui jacet, Tyrpus
vocabatur, cuius nomen solius de tanta multitu-
dine est notatum, quia ejusdem Legionis gere-
bat ducatum gg. Ad caput autem hujus sancti
Paulini septem jacent hujus urbis senatores no-
bilissimi, martyrio cum ipsis Thebæis corona-
ti; quorum medius vocatur Maxentius, juxta
quem dextrorum qui jacet proximus, nomen
habet Constantius, post quem est Crescentius,
postea Justinus: in latere autem sinistro Ma-
xentii qui jacent, tres erant fratres germani,
quorum major natu proximè Maxentium hh Le-
ander, juxta quem Alexander, postea Soher:
ad pedes verò sancti Paulini altrinsecus positi
sunt quatuor viri genere & virtute clarissimi,
qui, licet tempore pacis occultè Christum co-
lebant, tempore tamen persecutionis aperte, &
constanter fidem Christianorum defendebant;
aded ipsi Ricciowaro in faciem resistebant, quod
eos quasi ad exemplum aliorum diversis tor-
mentorum generibus multum afflitos, tandem
in præsencia sua fecit decollari: alter ergò duo-
rum versus Austrum positorum, interior scili-
cat, Hormista, exterior autem Papirus voca-
tus: alter autem eorum, quorum latera Aqui-
lonem respiciunt, interior item Constats, ex-
terior Jovianus vocabatur. Ingressus est autem
Trevirim Ricciowarus quarto Nonas Octobris,
& eadem die occidit Tyrpus cum Sociis, sequenti
autem die Palmatium cum aliis principibus ci-
vitis: tertia verò die cedem exercuit in ple-
bem sexus utriusque ii

D

bb

cc

dd

ee

ff

E

gg

hh

F

ii

c

Id

a S. Paulini monasterium ad levam civitatis
Trevirensis extra portam S. Simeonis situm, S.
Felix, Trevirensis episcopus, teste tabula plum-
bea, in honorem S. Maria & Martyrum The-
bæorum, Treviris passorum, consecravit. Primò
monasterium S. Mariæ Virginis dictum fuisse,
verosimile est, cui nempe à S. Felice potissimum
dedicatum fuit. Postmodum S. Paulini, ut Eg-
berti, Trevirensis episcopi, Charta anni 981 do-
cet, appellatum fuit, hodieque appellatur. Sub-
inde etiam S. Mariæ ad Martyres, sed non nisi
post inventa anno 1071 vel seq. sanctorum Mar-
tyrum corpora. Vide Honthemiū Historia Mar-
tyrum Trev. § 3.

b Tres præcipue numero fuisse, num. 13 ait,
& Cuononem, monasterii S. Paulini custodem,
nominatim anonymus exprimit.

*Historiam
Martyrum
complexa.*

A

c Id est, Sanctorum Vitas & Passiones.

d Exodi 20, v. 21.

e De his Actis egi num. 6 & seq.

f Matt. 18, v. 20: Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

g Ad Cor. cap. 9 v. 22.

h Hic iterum anonymous innuit, se Martyrum inventioni aequalem, imo & ex ipsis S. Paulini canonicas verosimiliter aliquem.

i Talis certè non erat crypta, in qua Martyrum corpora jacebant.

k Quidquid sit de hac visione Folberti, auxili hinc constitutus anonymous, dum innumerabilem Martyrum numerum Folberto apparuisse, ait: haud enim tanto numero fuere, qui Treviris tum temporis Christianis legibus viverent, nedum Thebai, qui cum S. Tyrso ibidem pro fide occisi sunt. Haust verosimiliter anonymous innumeram illam Martyrum Thebaorum multitudinem ex tabula plumbea textu, & Folberti visioni adjunxit seu amplificationis, seu ornatus gratia.

B

l Itaque Martyres, quos Folberto apparuisse, narrat, Thebai seu peregrini fuere, non Trevirenses indigenae. Ceterum vereor, ne & hoc Folberti interrogatio, & senioris Martyris responsio, Folbertina visione ab anonymous adjecta sit eadem de causa, quæ innumerabilis Martyrum Thebaorum multitudo, de qua lit. proximè precedenti.

m Reclite hoc loco notat Honthemi: Visionibus parum fudit Ecclesia: nam can. 26, Dist. 1 de Confecrat. ex Concil. Afric. sic statuitur: Ut omnino nulla memoria martyrum probabiliiter acceptetur, nisi, ubi corpus, & reliquiae certae sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur: nam quæ per somnia & inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicumque constituuntur altaria, omnino reprobantur. Verum non propter apparitionem, Folberto factam, sed propter antiqui cultus indicia, quæ sibi non dubia visa sunt, eos, quorum corpora in S. Paulini crypta invenerant, Trevirenses atque ipse etiam archiepiscopus Udo pro Sanctis habuerunt.

C

n Ad Horrea, vulgo Oeren dictum, seu ad S. Irminam, quod etiamnum nobilibus monasticis floret, inquit hic Honthemi: Browerus ad annum 643 num. 49 de illius origine ita scribit: Etenim Modoaldus (Trev. Ep.) amplissimis ab eo (Dagoberto) muneribus affectus, ut erat magno suæ ecclesiæ propagandæ atque ornamenti studio, Christo Divisque templo sistere, monasteria inchoare, cœtus cogere virginum. Primam igitur Dei Genitricis nomini basilicam ponit; apud quam domicilio constituto, filia Dagoberti Irmina, aggregatis à S. Modoaldo in vitæ communionem virginibus, velum ornatumque monasticum sumpsit, appellatusque locus est ab horreis regalibus, quæ in eam rem Dagobertus contulerat, HORREA. Moniales olim S. Benedicti instituto usas, sed his deficientibus, sufficiens esse, que S. Augustini institutum sequentur, Maserius scribit Nota 13 ad tom. I Annalium Trev. Browerianum.

o Treviris igitur morabatur anonymous, cum Martyrum corpora inventa sunt.

p De Hymno illo egi num. 10 & seqq.

q Quia hec verba cum textu tabula conciliari queant, vide num. 13.

r Cryptam probabilitus non diu ab invasione Normannica occlusam fuisse, dixi num. 24.

Octobris Tomus II.

f Udo nempe, qui, ut Browerus scribit, ab anno 1066 electus Trevirensis episcopus, & anno 1068 ordinatus, Treviris sedi usque ad annum 1077. Hic nonnulli Martyrologium, ab Adone Viennensi compositum, perperam adscripte.

A. ANO.
NYMO.

t Incertum, quo tempore: verosimiliter tamen paulò post acceptam à Normannis cladem. Vide num. 33.

u Ad hunc locum ita notat Honthemi: Nihil videtur in hac characteris fuisse. Cur autem superius laudantur tabulae marmoreæ pro documentis? Stulte sane tabulam marmoream, velut antiquum documentum laudasset anonymous, si nihil in ea characteris umquam fuisse exaratum. Atqui vel hinc conjici probabiliiter potest, Martyrum nomina huic ante Normannorum irruptionem litteris aureis inscripta; præterim cum tabula plumbea affmet, Martyrum nomina litteris aureis expressa, in eundem locum fuisse translata, quo tabula recondita fuit. Vix enim est, inquit Honthemi ipse His. Martyrum Trev. § 14, ut memoriales illæ litteræ, utpote ex destinatione ponentium quæ diutissimè permanstræ, immediate commissæ fuerint parieti subterraneo, cum ipsa humiditas, sal petrae & mucor, eas paucos intra annos absumpturnus fuisse. Quod si pluribus, aliisque à memorata tabulis Martyrum nomina inscripta fuisse, contendas, debuissent utique illæ una cum tabula postmodum inveniri; earumque anonymous, tamquam totidem monumentorum, quod non facit, meminisse. Porro si Martyrum nomina tabula illa marmorea litteris aureis expressa continuerit, his etiam plura continuuisse potest, & tabulae plumbeæ curatori pro fundamento fuisse. Vide dicta num. 78 & seqq.

E

x Probabilis anno 1072 inventio hac continet, ut num. 22 dictum est: maximè, cum Siegbertus annum inchoet à Paschate, atque adeo à Lamberto Schafnaburgensi dissentire non videatur.

y Illius Acta illustrata habes tom. VI Augusti ad diem ultimum ejusdem mensis.

z Non inusitatum fuisse olim, ut Sanctorum corpora suspenderentur, ostensum num. 24. Ceterum ex his tabula verbis cum antecedentibus & consequentibus collatis, verosimilius appetet, tabulam, instanti invasione Normannica, suspensa adhuc S. Paulini corpore, fuisse confectam. Vide num. 26 & seq.

F

aa Totius regni viribus S. Paulini corpus è Phrygia Trevirim fuisse deductum, fabulosum videtur, sed forte significatum anonymous tanum voluit, id non sine summa difficultate S. Felicem praefuisse. Acta S. Felicis habes tom. III Martii ad diem xxvi ejusdem mensis.

bb Ita habebat seculo ix Trevirensium traditione: quam non everit conditio temporis, quo Trevirensibus præfuit Felix. Vide num. 37 & seq.

cc Innumerabiles numero Socii S. Tyrso non fuerunt: veri itaque limites hic excedit anonymous.

dd Ex his verbis consequens non est, tabulam post invasionem Normannicam conditam fuisse. Vide num. 28 & seq.

ee Inter vastata à Normannis, priusquam hi Trevirim venerunt, loca, Regino hac recenset: Leodium, Trajetum, Tungros, Coloniam Agripinam, Bonnam, Tulpiacum, Vilpiacum, Nuis, Aquisgranum, Malmundarias, Stabularia.

ff Agetur de eo ad diem v Octobris, quo Martyrologio ejus nomen inscriptum est.

Bbb 2

gg Sen.

A. ANO-
NIMO.

gg *Seu, quod esset unus e legionis ducibus.*
 hh Hæc verba per oscitantiam amanuensis omisit Browerus: inveniuntur autem in omnibus MSS. exemplaribus, quorum plura vidimus. *Honthemius hic.*

ii Probabile appareat, quedam ex hinc narratis è tabula marmorea, crypta S. Paulini parieti ante Normannicam invasionem affixa, deprompta fuisse; quedam verò addidisse de suo, qui tabulam confecerunt, conficiendamne curarunt. Utique distinxii num. 80 & seqq.

C A P U T III.

Miraculum ossis sanguinem fundentis.

B
*Ad incredulorum confusione.**a**b**c**d**e**dum ampliatur S. Paulini cry-**pis.**C**f**ps quoddam,*
ibidem repertum.

L Ecta est igitur hæc epistola, & in plurimas mox cartas magno omnium Dei fidelium, hanc audientium, tripudio, transcripta a: nec tamen defuit in ipso fidelium Dei collegio b ecclesiæ malighantis dissensio, quæ hæc divinæ miserationis beneficia, non, quantâ debebat, reverentiæ suscipiebat. Sed, spiritu instigata in ligno, dentibus ea lividis laniare præsumebat c. Cæterum dentes eorum, utpote peccatorum, Dominus conterere curavit d, dum signa, quæ juxta Pauli verba non fidelibus, sed infidelibus, data sunt e, in conspectu eorum per merita Martyrum pretiosorum, quorum inventioni non contigidebant, multiplicavit.

22 Ex his igitur aliqua, ut dictis Apostolicis in hoc consentiamus (non tantum propter fideles Christi instruendos, quantum propter eosdem infidelitatis ministros ad fidem rectam, & reverentiam Sanctis debitam commonendos) breviter notamus. Quorum primum adeò notabile, adeò memorabile, adeò etiam fuit mirabile, ut non solum, si quæ fuerunt mentes infidelium, inde nimurum contabuissent, sed & ipsa fidelium Christi corda non minimum inde contremuissent. Nam cum, sicut prædiximus, facta per misericordiam Dei hac Sanctorum revelatione, domino nostro archiepiscopo Udoni, hujusque principibus, placuisse, ut cripta sanctorum corporum collocationi competenter amplificaretur, necesse fuit, ut plurimum terræ ex eodem loco purgando portaretur f. Erat autem ante id ipsum saepe dicti patris Paulini monasterium ex parte Occidentali palus quædam, ita viantibus nocua, ut monasterium illud potentibus, aut inde per hanc viam redire volentibus, vix angustissima relata fuisset per illam semita. Qua de re plerisque loci illius fratribus complacuit, ut eadem terra, quæ ob prædictam parandæ criptæ necessitatem de monasterio portaretur, ad exsiccationem palidis ejusdem locaretur.

23 Quod cum fieret, & terra per sex jam dies ibi deposita fuisset, accidit, ut in die septime uno aliquis ex loci illius canonice, ante cujus portam palus eadem maximam inundationem faciebat, studio complanandæ terræ, ibidem positæ, de domo sua egredetur, cumque terram discutiendo frusta quædam ossium inibi jacere videret, unum ex illis suscipiens, in manu sua in domum illud portavit: accepta

etiam aquâ, diligenter illud purgavit, & purgatum cuidam mulieri ad conservandum, donec in monasterium referendi locum haberet, commendavit: quod illa despectivè suscipiens, & cur illud reverentiæ dignum esse judicaret, inquirens, posuit tamen illud in scrinio suo inter panniculos, aliosque muliebris supellectilis usus diversos: pigmentorum quoque species aliquæ g in eodem fuerunt scrinio repositæ.

24 Cum autem vespertinali officio (sicut *sanguinem*

Quadragesimalis temporis ratio poscebat) frater ille cum suis in eadem domo reficere vellet h, cœpit illa, cui os commissum fuerat, puella nimio cordis dolore cruciari, cœpit Corporis & Sanguinis Dominici communionem, aut ut exitus vicini præparationem, quibus poterat verborum signis, quia ipsis nequivit verbis, humiliter, ac devotè precari. Cui frater ille: Fac tibi, ait, scrinium tuum deferri, & si qua sit tibi species pigmentaria, dolori cordis profutura, require. Hoc dixit, & scrinium hac de causa recludendum illi accommodare non distulit. Hoc itaque vixdum recluso, & cooperculo tenuiter levato, mira res! tota sanguinis exundantia ab osse illo, valde parvo, est effusa, ut facies mulieris ejusdem tota, atque pellicea ejus manica dextra mirabiliter sit inde perfusa. Ipsa quoque in eadem hora cordis dolore est absoluta: qua de re nimio percussi terrore, lacrymosis precibus à divina misericordia postulabant continuò, quatenus tam immenso divinitatis suæ præconio, nullo eos corporis aut animæ damnaret judicio. Quo facto, frater idem currens curriculo ad aliquem fratrem, quem sibi expertus erat esse fideliorem, ad hujus rei eum perduxit demonstrationem; qui veniens, dum scrinii ejusdem operculum introspecturus levaret, nullus (sicut ipse ait) qui hoc non videret, credere non valeret, qualiter adhuc sanguis ex eodem osse ipsum scrinii operculum, totumque, quod * ipso scrinio erat, muliebris disciplinæ instrumentum, resperrando bulliret.

* *suppone in*

25 Unde & ipse non minimo repletus stupore, cum omnibus, quæ in ipso erant, non jam deinceps muliebribus ornamenti, sed potius aliquibus tam pretiosi sanguinis aspersione factis sacramentis, in monasterium festinanter portavit, illudque convocatis illico Prioribus loci illius omnibus demonstravit: ipsi verò, missis mox per omnia totius civitatis monasteria hujus rei nuntiis, omnes abbates, & præpositos cor-episcopos, & decanos, ceterosque boni testimonii fratres non paucos i, ad se in eadem hora faciunt venire, dominus autem archiepiscopus non erat tunc in illa civitate; aliù autem omnes loci hujus Piores, in claustrum S. Paulini celeriter congregati, magnifico miraculi hujus ostento non modicum sunt laetificati. Delato namque in præsentia eorum scrinio, cum osse sanguinem sine cessatione fundente, accepit aliquis ex ipsis fratribus os sanguinolentum k in manus, cumque illud, sanguine in scrinium transfuso, saepius evacuasset, dicto semper citius majori sanguinis inundatione replebatur. Facta igitur inter prudentiores quæstione, ex qua videlicet occasione tanti miraculi, qui ibi convenerant, hujus miraculi spicculo à divino fuissent percussi consilio, hæc una omnibus ex hac re surrexit sententia, de adhibenda scilicet majori propter hoc signum reverentia, & ipsis Sociorum ossibus, & eorum

copiose sum-

dit;

*F**i**k**cine-*

A cineribus, ad cuius augmentum reverentia di-
cebant pertinere, ut terra, quæ, circa sarcophaga eorum posita, in locum, ut dictum est, coe-
noscum antea projiciebatur, deinceps in aliquem mundum locum venerabiliter collocaretur; cu-
jus acervus *l*, dum Galaath, hoc est, Acer-
vus testimonii, non immerito vocaretur, fa-
ctum in osse, quod huic suppositum fuerat terræ,
miraculum omni posteritati loqueretur.

m *Inspectante
multitudine.*
n 26 Hoc itaque consilio dato, & collaudato, illud etiam eidem fratum collegio com-
placuit, ut, scrinio in monasterium relato, &
super altare locato, communi cordis & oris, nec non campanarum consonantiâ, divina ab eis laudaretur prudentia, quæ nihil facit, nisi in magna, ut par est, sapientia. Ad hanc ergo laudem Dei ex tota civitate cujuslibet ordinis & ætatis viri, ac feminæ, juvenes, & virginis, senes cum junioribus hilariter con-
venientes, finita laude, in sua redierunt, Domini-
num de tam inauditi miraculi stupore bene-
dicentes *m*. Contigit autem istud miraculum quinta Nonas Martii, & Sabbathum erat *n*. Ho-
râ verò nonâ crux ille ex osse cœpit manare, qui non ante tertiam secundæ feriae horam vi-
fus est cessare. Fama ergo hujus miraculi, lon-
gè latèque volando, plurimorum salutis facta est occasio, dum innumeris diversis languorum fatigationibus oppressi, ad hujus famam miraculi undecimque exciti, venirent ad hunc locum humiles & devoti. Cùmque coram hoc positi sacramento propter peccata, quibus aliquatenus multati erant, planxissent, aquamque, os-
sis hujus intinctione sacramtam, sibi datam aliquatenus gustassent, non est nisi Christi fidelibus credibile, quām citissimè à quacumque peste gravabantur, liberati fuissent. Si quis autem numerum & ordinem istorum à nobis curiosè quæsierit, per hæc verba Porphyrii sibi crediti satis fieri: In numero sunt, sed non infinito.

ANNOTATA

a Quæ solæ extant, plumbo originali deper-
ditio. *Honthemius*.

b An in ipso S. Paulini monasterio?

c Fuerunt fortasse nonnulli, qui non modo Martyrum Trevirensium historia, prout ea lege-
batur in tabula, sed ipsi etiam Martyrum san-
ctitati obstreperent; quorum propria dentes,

editis nempe frequentibus prodigiis, à Deo con-
tritos fuissent, affirmat anonymous. Ut ut sit, id

certè efficere non potuerunt, quin San-Paulinian-
ni Martires sanctis exhiberi solitam veneratio-
nem brevi sint consecuti; & quidem meritò: cùm

non esset, cur de eorum saltem sanctitate ambi-
geretur, eorumque cultum Udo archiepiscopus

sui ipsius exemplo, ut num. 22 & cap. 4 num.
1 videre est, approbaret. Quod autem mox Ca-

lendariis aut Litanis inserti non fuerint, mirum
videri non debet; cùm id etiam aliis evenerit, quo-
rum tamen sanctitatem & cultum Trevirenses

præses exploratum habebant. Vide dicta num.
63 & 64.

d Alludit ad illud Psalm. 3 v 8 Dentes pec-
catorum contrivisti.

e i ad Cor. 14 v 22 Itaque linguae in signum
sunt non fidelibus sed infidelibus.

f Sic admodum verosimile fit, os illud san-
guinem stillans, de quo mox, fuisse ex ipsa

criptæ restaurations, ex uno sarcophagorum di-
labi. Idem aliàs ibidem contigisse vidimus in
Commentario prævio §§ 4 & 5, utrobique sub
finem. *Honthemius* hic: ad calcem autem § v
citati narrat, anno 1738, dum crypta instaura-
batur, contrafatum fuisse sarcophagum; ipsoque
reparato, extractas inde reliquias. Simile quid,
sed ad annum 1732, contigisse, etiam memorant
Gesta Trevirorum apud *Honthemium* tom. 2 Prod.
Hist. Trev. pag. 948; nimirus, cùm ruinis suis
purgaretur S. Paulini ecclesia, Martyrum illuc
Trevirensium ossa aliquot inventa fuisse, ac in-
ter cetera caput aliquid, quibusdam crinibus con-
spicuum & sanguine raspersum.

g Pigmenta hinc non significant fucus mulie-
bres, pro coloranda facie: sed sunt illa, à qui-
bus dicitur pigmentarius in L. 3 § 3 ff ad Le-
gem Cornel. de Sicariis, id est, qui vendit li-
quores medicinales: nam iste canonicus S. Pa-
ulinus subito correptæ famulæ suæ fuauit, ut de
scrinio promeret speciem pigmentariam do-
lori cordis profuturam. *Honthemius*.

h Incidenter nota tempus refectionis in Qua-
dragesima post vespertas apud nos (*Trevirenses*)
perdurasse. *Idem*.

i Huic miraculo satis multi adhibebantur te-
stes: & coævo scriptori publicè laudanti testes
tam illustres, omnino credetur: ne impuden-
tissimè scripsisse arguatur rem falsam in facie to-
tius cleri & populi, provocando ad tanta te-
stimonia, & se exponendo publicæ convictioni.
Idem.

k Quorsum pervenerit hoc, ignoratur, ne-
que scrinium, neque theca specierum, quæ
sanguinem ossis exceperat, amplius habetur.
Idem.

l Vide num. 128.

m Paulò aliter Ms. nostrum S. Maximini:
Placuit etiam unanimitiati ipsorum, ut scrinio
in monasterio relato, communi cordis & oris,
nec non campanarum consonantiâ divina ab eis
laudaretur clementia. Ad hanc ergo laudem Dei
ex civitate convenientes, laudesque Domino ac-
clamantes, domum lœti pro tanti miraculi novi-
tate Christum benedicentes redierunt.

n Hinc colligitur, miraculum istud contigisse
anno 1072. Vide dicta num. 22 & litteram x
in Annotatis ad cap. 2.

E

F

CAPUT IV.

Alia miracula ad Martyrum
tumbas facta.

Facta sunt præterea miracula non pauca in
illa scilicet cripta, ubi sanctorum Marty-
rum reposita corpora. E quibus aliqua, nostræ
nunc memoria succurrentia, breviter sunt de-
signanda *a*. Ex his erat hoc primum, quod li-
cet ad plurimas Sanctorum contingat memorias,
nolumus tamen in his quoque *miraculis* locum
ei negare, quem divinæ pietatis ordinatio ei
dignata est accommodare. Nam cùm Dominus
archiepiscopus, post auditam de ossis miracu-
li* famam, primum in illud sancti Paulini mo-
nasteri

Ad Marty-
rum tumbarum
penitentiis
vinculum
sponte solvi-
tur.

B b b 3

*miraculo

A. ANO-

NYM o

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

B

*infusa

f

furda &

monia,

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

C

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

nasterium orationis causâ venisset, venit cum eo quidam de partibus Aquitaniæ b pœnitens, cuius brachium dextrum ferro fuit ligatum c: hic itaque cum domno antistite fossam illam, ne dicam criptam, quæ nondum ibi fuerat d, intravit, ac, facta oratione, ibi surgens de loco, ubi humo tenuis jacens oravit, sarcofaga singulari, in quibus corpora Sanctorum quiescebant, singillatim ea salutando e, lustravit. Quo facto, cum, discessurus à monasterio, fossam egressus fuisset, & quasi licentiam Sanctorum petiturus, in summo ejusdem fossæ margine, versus ad Sanctorum corpora, constitisset, id ipsum ferramentum, quod brachium ejus dextrum diuturna sui positione jam debilitaverat, & non solùm carnem, sed etiam nervos & ossa ejusdem brachii denudaverat, in illo, quo firmius erat, loco discinditur, saltuque mirabilis in altum facta, velut omnibus, qui in monasterio erant, divinæ pietatis magnificentiam, & Sanctorum, quorum hoc meritis accedit, apud divinam potentiam hoc monstrando, super unum sarcophagum satis longè remotum cum clangore cecidit non minimo: ille verò miser non minore impetu ad terram supinus cecidit, quām ferrum saliens aëris altitudinem petiit: ubi tamdiu exanimis jacuit, donec tandem, gustu aquæ ori ejus ab currentibus episcopi hominibus infusus recreatus surrexit, & ab hoc peccati vinculo liberatus, Deum in Sanctis suis magnificentem benedicendo recessit f.

28 Post hæc in die Palmarum g, quæ tunc erat proxima, quædam femina, quæ cum lingua officio, auditu aurium fuerat destituta, marito ejus ducente eam, votumque pro liberatione illius in Sanctorum Martyrum corporali præsentia, nec non in cleri atque populi non modica consistentia, faciente, officio restituta est utroque h. Est autem consuetudo loci illius congregationum, ut in die Palmarum in id ipsum sancti Paulini monasterium ad laudem Dei omnes cum magna populorum multitudine omni anno convenient i. Cū ergo juxta hunc ritum eadem die maximus & clerus & populus illuc convenient, & consuetudinarias ibi laudes Domino dixissent, adducta est in medium mulier ista, testis beneficiorum ibi divinitus sibi collatorum, pro quibus beneficiis Dei turba multa, quæ ad diem festum, ut dictum est, convenerat, speciales Deo laudes & gratiarum actiones communiter reddebat.

29 Postea quinto Kalendas Maii k, qua die juxta indicium Ekberti Archiæpiscopi plurimæ circa manentium villarum turbæ cum crucibus Treviros solent venire, & monasteria illius civitatis omnia circuire, delatus est à parentibus puer quidam parvus in monasterium sæpe prædicti patris Paulini, quod amodò Sanctorum quoque Martyrum non immerito potest vocari: perdideraut autem puer idem & usum loquendi, & brachii dextri aliquatenus movendi. Cū ergo, in criptam sanctorum Martyrum adductus, sarcophaga ipsorum deosculatus fuisset, cœpit parentes desuetis diu propter linguæ vinculum verbis compellare; & quia usum brachii quoque movendi receperit, levata ex aliquo sarcophago candelâ, non distulit monstrare. Erat verò eadē horâ Dominus Archiæpiscopus cum omnibus loci illius Canonorum congregationibus in eodem monasterio orationis deditus officio. In cuius præsentiam

puer ille delatus, sanitatem recepisse ad ipsius episcopi interrogationem est probatus l.

30 Deinde, non multo temporis interjecto *paralytica*. spatio apportatur illuc quædam puella, quæ dum in aliquo tempore operi vacaret textrino, ita subito percussa est morbo paralitico, ut nec brachia, nec crura, in statu continere posset proprio: hanc itaque mirabili motu membrorum palpitantem juxta Sanctorum sarcophagum vidi mus locari m: ubi dum, matre caput illius in gremio suo retinente, patre verò brachia & crura illius vix comprimente, parumper obdormisset; factum est per Dei miserationem, & Sanctorum, ad quorum memoriam jacuit, intercessionem, ut post paululum evigilans de somno, toto corpore surgeret sano, & basibus pedum, nervisque brachiorum statu reparatis nativo, recederet inde, pro restitutione salutis suæ Deum laudando.

31 Huic miraculo illud successit in ordine proximo, quod quidam rusticus de villa, quæ dicitur sanctæ Aldegundis n, oriundus, cui vius oculorum omnino defecerat, cum suo presbytero o, civiumque suorum numero non modo, eodem deductus est. Presbyter verò idem, assumptis secum duobus in loco illo fratribus, deduxit cœcum illum in locum Sanctorum corporibus consecratum, ibique eum fecit unum denarium, censu annuali Sanctis illis persolendum, super unum vadiare p sarcophagum: deposito itaque ad præsens ibi uno denario, dum aliis recedentibus, ipse in lacrymis & orationibus aliquamdiu inibi moraretur, seque, si illuminatus foret, deinceps correctiore vitam ducturum, alicui ex illo loco Priori, sibi de salute animæ colloquenti, profiteretur; cœpit inter colloquendum dicere: videor quasi per pannum videre, deinde paulatim in visu melioratus, recessit inde sequenti die pleniter illuminatus.

32 Deinde alius quidam villanus de villa, quæ vulgo Inda q vocatur, cum ex diuturna infirmitate totum corpus ita inflatum haberet, ut nec ipse, nec aliquis cum ita moribundum conspiciens aliquamdiu eum supervicturum putaret, auditæ miraculorum famâ, quæ de istorum memoria Sanctorum longè latèque processerat, se cōdēm deduci exoptabat: quod perveniens; cū, facta ibi peccatorum pœnitudine, & de vita rectitudine voto, ad propria se recepisset, ut cūque factum est, ut in paucissimorum spacio dierum subsidente totius cutis tumore, ab omni etiam liberatus sit corporis languore r.

ANNOTATA

a *Miracula nonnulla, qua silentio hic prærit anonymous, dedi § 10 à num. 142.*

b *Gallia provincia, olim Aquitaine, nunc, corrupto nomine, Guienne Gallis dicta.*

c *Similia Alla Sanctorum legentibus passim occurunt.*

d *Quid sibi volunt verba hec: Fossam illam, ne dicam criptam, quæ nondum ibi fuerat? non inveniuntur in Ms. nostro: itaque pro incipit intrusis habeo.*

e *Addit Ms. nostrum; seu osculando.*

f *Non est præsumendum, quod scriptor rursum effronti calamo scripsisset falsum miraculum, tamquam factum in conspectu ipsiusmet archiæpiscopi Udonis. Hontheimus.*

g *Incidit anno 1072 Pascha in diem octavum Aprilis; atque adeò dies Palmarum in Calais.*

tendas Aprilis.

hoc tertium quoque miraculum, in conspectu multitudinis contingens fidem meretur suam. *Honthemius.*

i Defuit ista pridem: solebant olim ecclesiae Gallicanæ in die Palmarum occurrere cum clero & populo in aliqua basilica suburbicaria, & inde procedere ad cathedralem, ad significantem Betphage, de quo Jesus solemniter conductus intravit Solymam, de quo Grancolas Comment. Hist. in Brev. Romanum lib. 2, cap. 53. Hodie totus clerus, etiam canonici S. Paulini, congregatur in metropolitana, absque ista processione suburbicaria. *Idem.*

k *Legendum putat Honthemius VII Kal. Maii.*
Vide tamen dicta num. 140.

l Iterata patratio miraculi, praesente archiepiscopo, confirmat veritatem, *inquit Honthemius, addens, omnia hac miracula in ipsa S. Paulini crypta contigisse.*

m *Hinc iterum scriptoris etatem colligere est.*

n *Si hodieque existat, nec nomen mutavit, mibi equidem ignota est.*

B o *Id est, parocho.*

p *Ad censem annum obligare.*

q *Nibilo mihi notior villa istæc, quam S. Aldegundis, nisi sit Inda, cuius Annales Fuldenses ad annum 881 (lege 882) meminerunt, & una cum Prumensi, Stabulensi & Malmundariensi monasteriis à Normannis vastatam scribunt.*

r *Sequitur in Ms. nostro hec clausula: Benedictus fit igitur Deus, qui in Sanctis suis semper est gloriosus & mirabilis, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.*

sacratisimæ legionis trecentorum Thebæorum,

& sancti Bonifacii. Meminit & Martyrologium

Medianense antiquum, à Ruyrio visum: ix Calend. Octobris; Medii monasterii, Repositio

corporis beati martyris Bonifacii in Thebæa legione apud Trevirum cum Sociis suis martyritati, sub Maximiano cæsare. Et Luxoviense: In Mediano monasterio: sancti Bonifacii martyris. *Hinc Sancti in Mediano monasterio cultum deduces, de quo Belhommeus, Medianensis abbas, in Annotatis ad cap. i citati libelli scribit:* Illiusque memoria magna cum veneratione semper retenta & conservata est in Mediano monasterio, in quo festum illius solemniter celebratur singulo quoque anno, die xxii Septembbris. Eundem cultum argunt peractæ ibidem sacri corporis translationes, de quibus infra. Adde Grevenum num. 3 Commentarii ad Acta SS. Tyrsi & Sociorum adductum.

2 *Quod verò ad Passionem ejus attinet, omnia & Passio*

serè habet cum S. Tyrfo communia, locum, annum & diem Passionis, iv nempe Octobris; eumdem denique persecutorem, Rictum Varum: hoc tamen à S. Tyrfo discrepat, quod hic juxta locum, ubi modo San-Pauliniana basilica visitur, Bonifacius verò prope pontem Mosella occisus sepultusque perhibetur. Audi Browerum ad annum 286 num. 75: Quid multa? hic (Rielius Varus, Maximiani prefectus) simul ac Trevirim venit, mox occupato urbis loco tum frequentissimo, quem hodie rejectum in suburbana, veteres libri Campum Martium celebrant, idolomaniæ gentilium fedem, istuc ad vocata concione, peregrinum Militem accersiri jubet: is haud cunctanter obsecutus, cum prodiisset: solemnis quæstio; ecquid ad sacrificandum Diis Romanis animi habeat, & num ad Christianum nomen infestandum, & ipsi sint parati? Cui cum Tyrus dux, istoc tam nefando sacrilegio & tantâ in Deum, optimum parentem, contumeliâ respondisset, mortem sibi suisque jucundiore fore, Varus, ut Christiano nomini jam dudum infensus, sternere confessim jubet non repugnantes, ac ferro fævere in Thebæorum viscera præferocem satellitem.

desumpta ex
libro de Suc-
cessoribus S.
Hildulphi

E

3 Nec mora: discurritur ad imperium tyranni, gaudetque cædibus innoxiorum satelles. Imbutis autem jam sanguine plurimo dextris, ad extremum intersectorum abjecta cadavera. Et Tyrus quidem sacrati cespites, longè posterius à Felice, Trevirorum episcopo, eum in locum exaggerati, quo loco ante mœnia hodie visitur, religione, quam opere magis verenda, Pauliniana basilica. At Bonifacius cum Martyribus cohortis suæ trecentis, propter pontem, qui coloniam olim, interfluente Mosella jungebat, obscura, præ metu, sede locatus. Praluxit autem Browero auctor libelli de S. Hildulphi Successoribus in Vosago cap. i, ubi hic eadem de S. Bonifacio narrat. Porro quo hic fonte hauserit, quæ ex illo de S. Bonifacio Browerus mox citatus deprompsit, difficile dictu est. Num ex monasteriæ Medianensis traditione? Verè id ipse libelli auctor convellere videtur; scribit enim paulò post, Bonifacium, cum ejus corpus, adulto jam seculo x, Mediani inventum est, mortalium memoria funditus fuisse substratum; nisi id de loco dumtaxat, quo illius corpus jacebat, intelligendum sit. Num ex antiquissima & fusiore S. Hildulphi Vita, primùm deperdita, & dein sub annum 964 reperta & in compendium redacta, ut in Commentario ad Acta S. Hildulphi § 1 Belhommeus.

F

APPENDIX

DE S. BONIFACIO ET SOCIS MM. FORTE THEBÆIS

APUD TREVIROS.

C SYLLOGE.

Sanctorum Martyrum memoria sacra, cultus, & reliquia- rum translationes.

SUB DIO-
CLETIANO
ET MAXI-
MIANO.
S. Martyris
in sacris Fa-
bis memoria

S *Antulum Bonifacium, alterum fortè Thebæa legionis ducem, cum Sociis, quamquam Treviris eodem, quo S. Tyrus, die martyrum subiicit, hoc ea de causa rejeci, tum quod Martyrum Trevirensum Passio de illo non agat, tum quod ipsi fere propria sint, quæ de illo porrò dicentur. Vix quidem notus ille fuisset, nisi Mediani ejus reliquia, ut infrà dicetur, fuissent aliquando reperte, ejusque memoriam auctor libelli de Successoribus S. Hildulphi, qui sub initium seculi xi floruit, posteritati conservasset. Paucis adeò martyrologis cognitum fuisse, mirum videri nemini debet: meminit tamen illius ad diem iv Octobris Lubec-Coloniensis Usuardi editio his verbis: Apud Trevirim natale sanctorum martyrum Tyrus, ducis*

AUCTORE

J. B.

mens scribit? Vidisse quidem illam potuit, spē-
data ētate; sed num recipia viderit, scrupulūm
injiciunt, que de ea apud Belhommeum Histo-
rie Medianī monasterii parte 3, pag. 231 Bajo-
nus scribit: Post temporū autem multos cur-
sus decursos, rursus reperitur (prolixus S. Hil-
dulphi *Vite codex*) sed quia pro suā quantitatī
magnitudine legentib⁹ tādium afferebat, adhi-
bitis scholasticis, breviatur. Sed ob fratrū ne-
gligentiam rursus à Medio cōnobio factiōne
quorūdam elabitur. Num denique Trevirenses
consuluit? at illi, Martires suos Thebaeos, in-
eunte seculo XI, omnino foris ignorabant.

qui S. Mar-
tyris reliqui-
as in ecclesi-
am S. Maxi-
mini Trevi-
res

B

4 Porro libelli auctōr, posteaquam S. Bonifa-
cii Sociorumque martyrium recensuit, ita pro-
greditur: Qui vilibus mandati bustis à Christianis
populis (reclīus dixisset à Christianis) rabi-
rem perteſcentib⁹ gentilitatis, post plu-
rimorum curicula annorum honeste reconditi,
jacent in quadam basilicā sancti Maximini cry-
ptella. Et hoc peractū beati patroni nostri
Hildulphi vigilantiā. Contigit id veroſimiliter eo-
dem tempore, quo S. Maximini reliquias S. Hil-
dulphus translulit: unde utrorumque translatio-
nem Browerus conjunxit ad annum 758 num.
160 ita scribens: Convocatis igitur è propin-
quo episcopis, Clemente atque Cudberto, re-
maturē cum iis deliberata, statuit tandem, ex
oratorio veteri in allum transferre locum sacra
D. Maximini ossa, marmori ac cupressinæ tum-
bae inclusa. Interea ponē D. Hilarii cellam, æ-
dem, S. Joannis Euangelistæ monimi sacram,
Pontifex à fundamentis novam maximis impen-
ſus exſuscitat; huc, ſimul maturum fuit, cele-
bri pompa cū D. Maximini, tum trecento-
rum Martyrum Thebææ legionis, quēs Boni-
facius olim dux militiæ fuerat, venerandas re-
liquias infert; atque eas sepultura cum Agritio,
Nicetioque communi afficit.

5 Sub annum igitur 758 hac contigisse, Bro-
werus existimavit: at alii, jam proiecto fe-
culo VII S. Maximini, atque adeò Bonifacii
etiam ejusque Sociorum translationem à S. Hil-
dulpho institutam fuisse, merito contendunt. Orta est
hec opinionum discrepancy ex eo, quod aliis S.
Hildulphus Miloni, aliis autem Numeriano,
Trevirensibus episcopis, successisse sit viſus. Cum
his facit tum auctōr seu interpolator *Vita S. Hil-
dulphi*, tom. IIII *Jul.* pag. 228 edita, tum auctōr
libelli de Sancti Successoribus in Vosago, ſive u-
nus idemque, ſive diuersus. Ille enim S. Hil-
dulphum anno 707 ad Superos abiisse; hic verò,
ab anno 703 narrationem ſuam exorsus, mox
cap. 2 *Regimbertum in Medianensis cōnobii re-
gimine proximè S. Hildulpho successisse*, affirmat:
licet citatus *Vita S. Hildulphi interpolator*, in
Trevirensium antiftitum *Chronologia parūm ver-
fatus*, S. Hildulphum Milonis, Trevirensis epi-
scopi, ſuccessorem etiam faciat. At verò Hildul-
phum, non Miloni, ſed Numeriano ſuccessisse, jam
pridem advertit Henschenius lib. 4 de tribus
Dagobertis cap. 5, quem plures deinde recentiores
ſecuti ſunt. Ceterū, poſito, S. Hildulphum
ex hac vita migrasse anno 707, facile eſt ex e-
iusdem interpolatoris mente annum translatarum
à S. Hildulpho in S. Joannis Euangeliſta ecclesiā
S. Bonifacii & Sociorum ejus reliquiarum definire:
cū enim ſimul affirmet, obiisse S. Hildulphum anno
quadragēſimo à glorioſa domini pontificis Maxi-
mini translatione, anno 667 id ex ejus mente conti-
giſſe, manifestum evadit: Calmetus verò tom. I Hi-

C

proiecto fe-
culo VII
translulit,

7 Ut ut ſeſe res habeat, non diu S. Bonifacii ſacra exuvia Treviris in crypta Maximiniana qui-
evēre; anno enim 703 Treviris Medianum mo-
naſterium (in Vosago ſitum, ab Oriente habens
Senonense moнаſterium, à Meridie Juncturas,
ab Occidente Stygrium, à Septentrione Bodonis
moнаſterium, & inde Medianum à conditore ſuo
S. Hildulpho nuncupatum) ſuere tranſlate. Penul-
timo, inquit libelli de S. Hildulpho Successoribus
auctōr, domni abbatis Leutbaldi anno, ab In-
carnatione verò Domini nostri Iēſu Chrīſti ſe-
ptingentesimo tertio venerabile corpus S. Boni-
facii martyris, ablatum Trevirorum populo,
Divinitatis ope illatum eſt Medianum moнаſterio:
die nimirum XXII Septembriſ, ut ex dictis num.
1, habetur. Quo auctōre tranſlatio iſta contige-
rit, hoc quidem logo citatus paulo ante ſcriptor
non edicit: at cap. 9 à quibusdam devotis Deo
viris id factum ſcribit. Illam Browerus ad an-
num 768 num. 192 S. Hildulpho adſcribi ait. In
hac item, inquit ille, operum molitione, con-
gruit, Thebææ cohortis ducem Bonifacium e-
xiftimare, tranſlatum eſſe Treviris in montana
Vosegi, quandoquidem ejus translationis cele-
bratur auctōr Hildulphus, qui Medianis eum ſe-
dibus intulit. Quod ſanè veroſimilimum eſt; cū,
relicta Trevirensi cathedra, Medianum condide-
rit S. Hildulphus, eoque in vivis adhuc ſuperſite,
S.

D

ſtoria Lotharingica pag. 443 ad annum 670 referri
aſt. Denique in *Vita S. Agritii* hac tranſlatio facta
dicitur iv Kal. Junii, ut legitur tom. I Januarii
pag. 775, quo die notatur etiam in tribus poſtremis
Trevirensibus Calendariis ab Honthemio editis.

6 Quare h̄c fortassis nonnemo, fueritne hec
S. Bonifacii Sociorumque prima omniū tranſla-
tio? Ita quidem è verbis auctōris libelli de Suc-
cessoribus S. Hildulphii in Vosago, num. 4 addu-
ctis, conſequi videtur. His enim innui videtur, S.
Bonifacium & Socios è vilibus, quibus mox à
martyrio ſuo mandati à Christianis fuerant, bu-
ſtis eratos, in S. Maximini fuſſe à S. Hildul-
pho tranſlatos: at cū idem fortassis auctōr in
Vita S. Hildulphii cap. 5 his tantummodo verbis:
In quo (conſtructo ab Hildulpho oratorio) pariter
imposita ſunt trecentorum Martyrum Thebææ
legionis corpora, eamdem tranſlationem deſcri-
bat, nec loci, unde proximè Sanctorum corpo-
ra levata fuerant, mentionem faciat, ita for-
tassis verba, num. 4 adducta, intelligenda ſunt,
ut locum quidem, in quo primū fuere recon-
dita, at non illum, unde tunc recens eruta fuere,
designare voluerit. Accedit, teſte Honthemio tom. I
Hil. Trev. pag. 222, in Trevirensi S. Maximini
moнаſterio S. Hildulphii Vitam Ms. ſervari, in
qua S. Hildulphus ex ſacello ignobilis ad pontem
Trevirensim S. Bonifacii & Sociorum corpora
ad S. Maximini cōnobium tranſtuliffe, perhibe-
tur; quod, ſi verum eſt, prater memoratam,
tranſlationem inſuper aliam aliquando inſtitutam
fuſſe, neceſſe eſt: quamquam dubitari merito
queat, ſine id recentius additamentum, quod
S. Hildulphii Vita aliquis dicti cōnobii alumnus
adjeſerit; tum quod ſacelli illius in Medianenſi
codice, cum Epternacensi & Paderbornensi collato,
nulla mentio fiat; tum quod ad calcem capitis 5
in ipſo Epternacensi & Paderbornensi quadam
adjecta legantur, quae deſiderantur in Medianenſi,
& ad Trevirensi S. Maximini moнаſterium po-
tissimum ſpectant: ut adeò, primusne S. Hildul-
phus S. Bonifacii & Sociorum corpora tranſtulerit,
necne, veretur in dubio.

E

7 Ut ut ſeſe res habeat, non diu S. Bonifacii ſacra exuvia Treviris in crypta Maximiniana qui-
evēre; anno enim 703 Treviris Medianum mo-
naſterium (in Vosago ſitum, ab Oriente habens
Senonense moнаſterium, à Meridie Juncturas,
ab Occidente Stygrium, à Septentrione Bodonis
moнаſterium, & inde Medianum à conditore ſuo
S. Hildulpho nuncupatum) ſuere tranſlate. Penul-
timo, inquit libelli de S. Hildulpho Successoribus
auctōr, domni abbatis Leutbaldi anno, ab In-
carnatione verò Domini nostri Iēſu Chrīſti ſe-
ptingentesimo tertio venerabile corpus S. Boni-
facii martyris, ablatum Trevirorum populo,
Divinitatis ope illatum eſt Medianum moнаſterio:
die nimirum XXII Septembriſ, ut ex dictis num.
1, habetur. Quo auctōre tranſlatio iſta contige-
rit, hoc quidem logo citatus paulo ante ſcriptor
non edicit: at cap. 9 à quibusdam devotis Deo
viris id factum ſcribit. Illam Browerus ad an-
num 768 num. 192 S. Hildulpho adſcribi ait. In
hac item, inquit ille, operum molitione, con-
gruit, Thebææ cohortis ducem Bonifacium e-
xiftimare, tranſlatum eſſe Treviris in montana
Vosegi, quandoquidem ejus translationis cele-
bratur auctōr Hildulphus, qui Medianis eum ſe-
dibus intulit. Quod ſanè veroſimilimum eſt; cū,
relicta Trevirensi cathedra, Medianum condide-
rit S. Hildulphus, eoque in vivis adhuc ſuperſite,
S.

D

forte ex fa-
cello quodam.
quod jam anid.
tranſlate
fuerant e

F

sub initio
verò ſeculi
viii Medianu
moнаſterio
intulit.

*non tamen
furio abla-
dos:*

A S. Bonifacii reliquie ad Medianum monasterium allata fuerint.

8 At quam verosimile est, id S. Hildulphi potissimum operâ actum esse, tam parum mihi probabile est, S. Bonifacii reliquias Trevirensibus fuisse ablatas, quod cap. 1 & 9 memorati sapias libelli auctor scribit. Fuisse equidem olim simplicioris ingenii homines, qui hujusmodi reliquiarum sacrarum farta & pia & licita crederent: quod quidem de S. Hildulpho suspicari non auffim. Adeone exiguâ apud monachos S. Maximini S. Hildulphus, Trevirensis praeful, auctoritate & gratia valuit, ut vel partem corporis S. Bonifacii (neque enim totum illius corpus Medianum umquam fuit) ab illis impetrare nequereret. Atqui S. Hildulphum novis monasterium suum subtractionibus excoluisset, & insigniter sibi benevolum fuisse, ipsi S. Maximini cœnobita facientur apud Zyllesum in Defensione ejusdem abbatis pag. 75. Quidni igitur is, seu Treviris abiens, seu Mediani jam commorans, ornandis, qua considerat, locis sacris, S. Bonifacii reliquias & S. Maximini ascetis impetraret, ut furto auferri debuerint? Reclins igitur, si forte rei gestæ tempus excipias, legitur in Chronico S. Maximini apud Hontheum Hift. Trev. pag. 1002: Sub hoc abate (S. Weomado, Trevirensi dein archiepiscopo) videtur, seu potius sub prædecessore, S. Hildulphus transtulisse corpus S. Maximini in ecclesiam nuper reparatam unâ cum trecentis Martyribus Thebææ legionis, sed corpus S. Bonifacii in Medianum cœnobium in Vosago sub Tullensi parochia transtulit, reliquias hinc capite & aliquibus reliquiis; ubi & ipse S. Hildulphus sub regulari disciplina vixit, relicto episcopatu, uti in Passione Thebæorum & Trevirorum Martyrum patet.

*tam verò ob-
livione ibi-
dem data es-
tent.*

9 Eadem deinceps sorte in Mediano mona-
rio S. Bonifacius, quâ Treviris Tyrus usus
est: illatis enim in S. Martini ædicolam, templo
beatissima Virginis coharentem, ejus reliquiis, tem-
porum perturbationibus, variisque ipsius mona-
sterii vicissitudinibus, hominum memoria ita sub-
stratus fuit, ut Adelberti abbatis tempore post
medium seculum decimum ignota prouersus fuerint
Medianensibus ejus reliquia; ut libelli de Suc-
cessoribus S. Hildulphi in Vosago auctor scribit:

cum tandem, divina opulante gratia, sub eo-
dem abbate detectæ fuerint. Qui verò id conti-
gerit, ipsem auctor ita explicat cap. 9: Hic
ordo gestorum exposcit, ut, memor promissi, re-
texam inventionem sancti Bonifacii martyris.
Diruto equidem templo beatæ Dei Genitricis
ac perpetuæ Virginis Mariae, simulque ædico-
lâ beati Martini, eidem coharente, in qua jam
dictum est (cap. 1) Martyrem tumulatum fuisse:
necessariò loca dudum orationis occupaverant
parietinæ (parietum ruina) hominibus ac bestiis
perviae. Quam suarum reliquiarum negligentiam
non fereas spiritus Martyris, qui mirabiliter
honorabatur in cælis: quadam nocte per visum
in habitu militari, sicut est vultus dignitate ve-
nerabilis, cuidam juvenculo monacho, Tief-
frido nuncupato, adstitit, ex indigenarum qui-
dem mediocri sanguine procreato, sed, ut pu-
tabat, bonæ actionis futuro, eumque suo ta-
liter dignatus est alloquio.

*apparente
cuidam mo-
nacho*

10 Admodum ægrè fero, quod parietinis
premor, pedibus & foribus hominum peco-
rumque atteror, conculcor ac inficio; quam
ob rem quantociùs surgens maturato dicere ab-
bati, ut, si propriæ vult consuleret saluti, pro-

Oktobris Tomus II.

videat quietem corpori meo. Quem frater ille
hoc modo percunctatus est: Domine mi, quem
te dicam & ubi habere vis sepulturam? Martyr
ad hæc sic intulit: Scias, me Bonifacium no-
minari, gloriose legioni Thebeorum Marty-
rum numero & merito sociari; siquidem, divi-
na concedente gratia, non impar gloria colle-
gæ mei Mauriti, in cælis servatur & mihi glo-
ria, quos per omnia fecit pares labor & mili-
tia, exhortatio Sociis titubantibus impensa, &
in fide usque ad mortem perseverantia. Post
nonnullos verò annos à corporibus communilito-
num meorum furtim disgregatus, à quibusdam
devotis Deo viris ad hunc locum sum delatus,
atque in oratorin * beati Martini terræ com-
mendatus; ubi usque in præsens latuerunt o-
mnes artus mei, excepto capite, quod inter
Collegarum meorum corpora prior retinuit lo-
cus. En tibi cunctarum reliquiarum mearum
causam expösui. Tu nunc absque recraftinatio-
ne pergens explica hoc ipsum abbatì.

* oratori

*santo Mar-
tyre,*

E

11 Nec mora; cum verbis subducitur mona-
cho species Martyris, qui ubi expergesfactus
est, quia maluit revelationem istam fantasmati
adscribere, quā ei aliquatenus fidem accom-
modate & super hoc Divinitatis misericordiam
implorare, distulit sibi imperata perficere: sive
pertimesens hypocriti atque mendacio notari,
seu invidiam contrahere suæ parvitati. Quapropter
iteratò adventantis acerrima increpatione
percussit Martyris. Cur, inquit, commoni-
tionis mæ acrimoniam minimè perhorrescis?
quid denuò ad te venire compellis? scias, te
igitur luiturum poenas contemptū & inobedi-
entia, priusquam corruptibili careas luce. Hu-
jusmodi verò minis postquam fratrem illum per-
terruit, omnem superioris visionis ordinem re-
texuit & abbatì intimare jussit: sed eo, ceu pri-
mitus, dissimulante, tertio gloriosus Martyr
eum dignatus est adire, ejusque vecordiam ni-
mia verborum acerbitate increpare, ac, reca-
pitulato primæ ac secundæ revelationis oracu-
lo, adjectit continuò: Animadverto duritiam
tuæ infidelitatis non posse ad obedientiam fle-
cti, nisi molliatur fomentis alicujus signi. Quo-
circa, surrecturus ad nocturnales hymnos, adi-
tum altare, situm ad caput S. Hildulphi, supra
quod mox inventurus cruciculam cum cambu-
ca ipsius pontificis beati, totius ambiguitatis
callum remove à latibris animi. Attamen quo-
nam tolerabilius tibi erit temporali supplicio
subjacere, quā irrevocabiliter perpetuae man-
cipari gehennæ, hujus neglectus ultionem no-
veris te subitum in hac luce; satis enim su-
perque penarum restat tuæ nimium carnali vi-
tæ, quantò plus, si adjiciatur facinus tantum
inobedientiæ?

12 Hac perterrefactus juvenis comminatio-
ne, expurgescitur & fidem iussionis exploraturus,
facto signo nocturnarum vigiliarum, ecclesiam
ingreditur, ubi cum prædicti signi evidentiam
corporeo haufisset oculo, omni dubietate post-
posita, abbatem & fratres illuc advocavit ad-
huc in crepusculo matutino: quibus postquam
ostendit præsens signum, cæteræ quoque revela-
tionis patescit textum. Inde unâ cum illis ad
locum tumbæ Martyris properavit, & sicut
per revelationem acceperat, eis designavit. Ubi
fodientes, Mausoleum invenerunt decens, quod
dum aperuere, fragrantiam suavissimi odoris
nares præsentium persensere. In quo tandem
juxta visionis fidem reperientes Martyris exu-
vias,

Ccc

*rurus inven-
tag, narras*

AUCTORE

J. B.

vias, in syndone munda involverunt eas, sicutque recondentes in scrinio, Begonis cellæ invexere festinato; quia recondendi aptus locus non suppetebat eis in diruto monasterio. [Sed incuria successorum faciente, præfata cella sanctos artus permitta est retinere usque ad dominum abbatem Lambertum, qui anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo tertio, in sexta feria, quæ 11 Nonas Novembbris habebatur, revexit.] Frater verò, qui toties commonitus, tam claræ visioni assensum date distulit, post aliquot annos præ domo infirmorum stans, repentinò accessu paralisis adeò extabuit, ut, se invito, iter retrogradum ageret, donec per ipsius domus ostium intrò corrueret, atque fractis cervicibus, expiraret.

*auttor libelli
de Successori-
bus S. Hil-
dulphi*

B

*nimirum sub
Adelberio
abbate.*

C

*sen seculo n
jam prove-
do:*

ab anno 942 numerâsse videtur. Joannes vero Herculanus ab anno 959, quo Lothariensem ducatum Fridericus accepit; atque adeò hi in annum 14 Adelberti conspirare videntur. Quanam vero ex his sententiis verum attingat, non facile dixerò: illud tamen mihi probabilius viderè fateor, Adelbertum non ante annum 959, quo Fridericus primùm Lothariensis dux constituta est, Medianum monasterium instaurare ac moderari cœpisse, eo quod ea, qua præstigijs tunc Fridericus dicitur, Lothariensem possūs ducem, quam privatum comitem argere videantur. Ita sub annum 896 Zuendeboldus, Lothariensi provincia ab Arnulfo imperatore praefectus, expulsa monachis canonicos substituerat, & comiti Hildulphi Medianum monasterium tradiderat, ut cap. 6 narratur. Nec igitur ante dictum annum SS. Hildulphi, Joannis & Benigni translatio, ab Adelberto facta, probabilitus contigit. Ceteram, cum S. Bonifacii corporis inventionem proximè SS. Hildulphi, Joannis & Benigni translationi subjungat libelli sapientis citati auctor, sic exigente, ut ait, rerum gestarum ordine, consequens est, ut nec ante dictum annum 959 probabilitus illa contigerit.

16 Augustius Virgini Matri templum Adelbertus meditabatur, quando S. Bonifacii corpus, eo, quo narravimus, modo inventum est: itaque S. Bonifacii exuvias in cella Begonis, dum templum perficeretur, reponi voluit: que verò hīs memoratur Begonis cella, à Begone viro nobili, nomen invenit, quam is in Vosago sicut, uti & Folcholdi rupem S. Hildulpho, fratribusque sub eo Deo famulantibus dedit: nunc verò S. Blasii appellatur. De Folcholdi verò rupe hec Belhommeus annotavit: Pars autem illa Vosagi, quæ hīc Folcholdi rupes appellatur, præter montem S. Blasio proximum & montem Belrouart seu Beau-regard dictum, (in cuius summitate positum deinde fuit castrum, cuius sola nunc subsunt rudera) complectitur etiam interjectum his montibus spatum, in quo loca, VISIVALLUM & RUA dicta, jam tum extabant, & postmodum oppidum Ravonense conditum fuit, in dicto videlicet loco, Rua. Quamquam autem Adelbertus S. Bonifacii exuvias in Begonis cella non depositerit, nisi, ut, condito angustiori templo, in Medianum monasterium reportarentur, id tamen neque ab Adelberto, nec ab ejus successoribus aliquot executioni datum est ante annum 1043, ut docent verba num. 12, uncinis inclusa, verosimiliter interpolata, & Joannes à Bajona cap. 50. Hujus revelationis memoria in antiquo Mediani cœnobii Martyrologio sic notatur: 11 Nonas Novemb. Reveatio corporis gloriosi martyris Bonifacii de Begonis cella ad Medianum monasterium.

*anno verò
1043 è Begon-
nis cella in
Medianum
monasterium
revelata sunt.*

E

17 Reliquum est, ut panca de S. Bonifacii Sociorumque reliquiis adjiciam. Ac ut primò quidem de S. Bonifacio agam, ex num. 10, caput ejus Treviris in S. Maximini monasterio remansisse, habemus. Exbetne etiamnum hic S. Bonifacii caput, incomperium mihi est: forte ex eorum cimeliorum numero fuit, quorum cognitionem barbarorum irruptiones, locisque clades ex hominum memoria sustulit; quaque deinceps numquaqm comparuere. Quod verò ad ejus Socios spectat, Scheckmannus fol. 54 verso, Santos enumerans, quorum in S. Maximini basilica reliquia requiescent, de S. Bonifacio aliisque Thebaisi Martyribus, una cum illo prope ponentem Monasteria

*Sociorum S.
Bonifacii re-
liquia variis
locis disperse
sunt.*

14 Adelbertum Mediano monasterio præfuisse, cum S. Bonifacii reliquia inventa fuerunt, ex eodem auctore aperiè colligitur: at quo id anno contigerit, non ita liquet. Medianus abbas constitutus est Adelbertus à Friderico, Lothariensi duce, ut idem auctor scribit cap. 7. Fridericus vero Lothariensem ducatum obtinuit anno 959, ante illum vero Bruno, Colonensis antistes, anno 953, teste Flodoardo in Chronico: hujus vero nepos Fridericus fuit. Itaque neque ducem, neque ducis vices gerere Fridericus potuit ante annum 953 vel seq., neque de Mediano monasterio disponere, neque ejus bona à canonicis transferre ad monachos, ut Belhommeus ait in Notis ad citatum cap. 7 libelli de Successoribus S. Hildulphi in Vosago. Mabillonius tamen tom. 3 Annalium Benedictinorum lib. 44 num. 48, Adelbertum ad Medianum monasterium à Friderico anno 942 evocatum, ait, & anno regiminis sui 14 SS. Hildulphi, Joannis & Benigni corpora trans-tulisse, quod lib. sequenti illigat anno 954. Ex Richerio colligitur facta (predictorum Sanctorum translatio) anno 956, sed maturius, inquit Belhommeus, quam par sit credere, nimirum ob jam dicta de Friderico. Joannes Herculanus, inquit idem auctor, in libro de Antiquitatibus vallis Galileæ disertè afferit, eandem translationem peractam fuisse anno Domini 973: sed longius & tardiùs illam hic author videtur distrahere. Denique è Joanne Bajono consuevit ait, illam anno 964 contigisse.

15 Mabillonius antiqui Lectionarii ecclesie Medianensis, seculo XIV verosimiliter conscripti, fidem fecerunt est. Richerius annum 14 Adelberi-

A felle occisis, ita univerſum ſcribit: In cripta infe- reliquias, ad cenobium Helmershusanum, in- AUCTOR
riori requiescunt trecenti Martyres ex Thebæa de ad Abdinghorianum, ac denique Paderbor- J. B.
legione, quorum princeps & dux dicitur Bo- nam migrasse, diximus in Commentario pravio
nifacius, quos huc tranſtulit S. Hildulphus, ar- ad Paſſionem S. Tyrſi num. 153, & binis ſeqq.
chiēpiscopus prædictus, & glorioſis tradidit Item alias anno 1113 Brunsſicuſ num. 155.
Mauſoleis. Anno 1107 ē monaſterio S. Maxi- Conſule etiam num. 162, 163, & 174 ejusdem
mini Martyrum Thebaeorum, illuc quieſcentium, Commentarii.

DE S. MARSO PRESBYTERO CONF.

AUTISSIODORI IN GALLIA

SYLLOGE

C. S.

De gestis, cultu & translatione corporis.

B
MIRCA FIN.
SEC. III,
AUT INIT.
IV.
Hic Sanctus,
marito non-
gibili nomine,

N hoc ipſo Opere noſtro ad di-
em xvi Maii illuſtrata ſunt ge-
ſta S. Peregrini, epiftci Autiſiodorenſis in Gallia, qui à
ſummo Pontiſce ex urbe Roma
eò miſſis apostolicos labores ſuos
preclaro martyrio coronavit. Ex ſociis quoque,
qui cum eo illuc adveniſſe leguntur, unum dedi-
mus, S. Corcodemum diaconum, die iv ejusdem
mensis Maii, alterumque S. Jovinianum leto-
rem die v ejusdem; alterum denique S. Marſum
presbyterum hoc die v Octobris multa Martyro-
logia, vetuſta ac recentiora, annuntiant, quam-
vis eorum aliqua eumdem Marcum & Maſſum
appellent. Ut ab Hieronymianis vulgo diſſiſt or-
diamur, in Lucenti Martyrologio, quod Franci-
ſcus Florentinius edidit, ad hunc diem, ſed pro
Auctario, ſic legitur: Autiſiodoro, depoſitio
Maſſi paſtore: in Gellonensi apud Acherium
tom. 13 Spicilegii: Autiſiodoro, Marci. Ma-
rcum etiam vocari in veteri Franco-Gallia Hagi-
ologio Labbei, & in Martyrologio Ms. S. Sabini
de Levitania, obſeruat laudatus Florentinius,
eoque nomine ab aliis quoque vocari, inſra vi-
debiſſus. In Auguſtano apud nos tom. vi part. 2 Ju-
ni edito vitioſius appellatur Maruſius. Verum
ſamen ejus nomen eſt Maruſus.

C
annuntiatuſ
boarie in va-
riis, non ta-
men in go-
quinis Ado-
nis & Uſua-
rdi,

2. Hinc reſtiuſ Corbeiense tom. 4 Spicilegii
Acheriani habet: Autiſiodero, depoſitio ſancti
Marſi, paſtore & confeſſor. Conſonat Ri-
chenoviene in precipato tomo vi Junii vulgatum,
Autiſiodoro, inquiens, depoſitio Marſi paſtore:
Nulla illius memoria exſtat in genuinis
Martyrologiis Adonis & Uſuardi. Invenit qui-
dem illum in ſuo Adoniano apographo Moſan-
der, ſed pro auctario rejecit in Appendix,
quod & Rosweydius noſter ſecutus eſt. An id re-
elē factum eſſet, in dubium vocare placuit Do-
minico Georgio in Adnotationibus ad ſue editio-
nis Martyrologium ejusdem ſancti epiftci Vien-
nenſis, quod de Marſo meminerint Hieronymia-
na apographa, quodque (ut ait) Adoniana apo-
grapha antiquiora Autiſiodorensis ecclesiæ ſan-
ctos viros recenſere ſoleant. Verū, ſi Ado il-
lum memoraverit, cur prateritus eſt ab Uſuardo,
cui Ado ſine ullo dubio praluxit? Attamen,
ipſo conſentiente Georgio, de Marſo ſilet genui-
nus Uſuardus; ſed agunt ejus Auctaria. Tan-
tumdem de genuino Adone hic reponendum
ſtatue.

Octobris Tomus II.

3 Inter vetuſia Martyrologia, qua laudatus Martyrolo-
Georgius Adoniano ſuo ſubjecit, Fuldense ad eumdem hunc diem babet: Autiſiodero, depoſi-
tio ſancti Marſi paſtore, qui cum beato Pe-
regrino, epiftco & martyre, ad preſdicandum
verbum Dei, imperio Sixti Papæ, Galliam ve-
nit; Otobonianum: Autiſiodoro, nat. (id eſt,
natalis) ſancti Marſi, paſtore; Vaticanum &
Sancti Marſi conf. Accedunt auctaria Martyro-
logii Uſuardini apud Sollerium noſtrum relata,
in quorum codice Rosweydius eodem die legitur:
Sancti Marſi paſtore; in Centulensi: Autiſiodoro,
ſancti Marſi, paſtore confeſſoris, in Remensi SS. Timothei & Apollinaris: Autiſiodori S. Marci, paſtore & confeſſoris. Ma-
rcus etiam vocatur in editione Uſuardi Labe-
Coloniensi, que ſic habet: Autiſiodoro, depoſi-
tio Marci, paſtore & confeſſoris. Reſtiuſ in Greveniana dicitur: Autiſiodoro, ſancti Marſi,
paſtore & confeſſoris, naſione Romani. Ve-
mittam plura, Marſum iſum etiam appellat
Rabanus; at Marcum collector noſtri Florarii
Ms. Sanctorum.

4 E recentioribus martyrologis Caſtellanus ad diem pariter iv Octobris illius memoriam celebraſt
in Supplemento Martyrologii Universaliſ, Galli-
cè inquiens: In territorio Autiſiodorensi, S.
Marſus, paſtore, cujuſ reliquiarum aliquid fer-
vant moniales ſancti Juliani; nimirum Autiſio-
dorenses, uti inſra videbiſſus. Meminit quoque
Martyrologium Parisiense inter Addenda & e-
mendanda ad hunc diem Octobris, hoc modo:
Autiſiodori, ſancti Marſi, paſtore, qui cum beato Peregrino miſſus in Gallias, ſedata poſt
eujus martyrium perſecutione, in pace quievit.
Haſtenus de martyrologis, qui S. Marſi ad hunc
diem meminerunt; quos miror omnes uſque adeo
ignotos fuiffe Gallicano martyrologiſ Andrea Sauf-
ſayo, ut eumdem inter Sanctos Beatosque, quo-
rum cum dies ignorantur, in aliorum tamen,
quos in eodem Martyrologio ſuis locis memora-
verat, Actis memoria exſtat, reponendum cen-
ſuerit, remiſſo lectore ad elogium S. Peregrini,
die xvi Maii datum.

5 Perperam quoque Petrus Galeſinius in Mar-
tyrologio, & poſt hunc Philippus Ferrarius in Ca-
talogo Generali Sanctorum, qui in Martyrologio
Romano non ſunt, Marſum, tamquam ſimul
cum S. Peregrino paſſum, eodem, quo hic colli-
etur, remiſſo lectore ad elogium S. Peregrini,
die xvi Maii annuntiārunt; ſed perperam,

Ccc 2

in

AUCTORE

C. S.

inquam, quia nec Marsus martyrium passus est, nec eodem die, quo S. Peregrinus illud subiit, obiisse scitur. Theodorus Rhay in *Animabus illustribus Julia, Clivia &c*, confessorem illum agnoscens, ad eundem tamen Mui diem ex Tabulis, ut inquit, Essendiebus, annuntiat Essendie, ubi corpus ejus honoratur. Verba accipe: Triumphat hodie Essendia S. Marci reliquiis, ab Ottone, istius nominis tertio imperatore, isti loco donatis. Cui religiosissimo imperatori solemne fuit Divorum multorum ossa à tenebris in lucem magnificâ pompâ transferre, prout & S. Marci hujus lipfana urnæ ex auro, tum subtilitate operis varietateque, tum gemmarum splendore visendæ, piè inferuit.

ut si etiam inter Pratermissos apud nos videre est.

B 6 Hinc in Opere nostro ad precitatum diem Maii relatus est inter Pratermissos, diciturque ibidem (nescio, quo auctore) obiisse VIII Junii; sed additer: Colitur ipse Essendia in Westphalia, quod corpus translatum, vi Octobris. Citaro die VIII Junii translationem, non obitum, Essendia coli, afferit laudatus Rhayus, sic rursum inquiens: In perillustri Essendensi ecclesie translatio S. Marci confessoris, cuius corpus, aurea in hierotheca quiescens, publicæ subinde venerationi per annum exponitur. Landantur autem hic Annal Per., forte Perarii, ut ex præmissis suspicor, sed mihi ex nomine ignoti. Ut sit, ad diem VIII dielli mensis Junii similiter memoratur in Opere nostro inter Pratermissos, ut ante factum fuerat, ad vi Octobris dilatus. At utroque loco apud nos error in numero est ex facilis lapsu; corrigendumque est ad iv Octobris pro ad vi Octobris, ut constat mihi ex nostris Ephemeridibus MSS. Sanctorum, de quibus hodie agendum est.

*Autissiodorensi
nun: colitur
, Octobris*

7 Hunc verum esse antiqui cultus ipsius diem, discimus tum ex allegatis Martyrologiis, tum ex Breviariis propriis ecclesia Autissiodorensis. E quinque enim, qua pre manibus habeo, quatuor vetustiora hoc die IV Octobris Officium S. Francisci Assisiensis consignant cum commemoratione S. Marci seu Marci; ut hinc constet, cum tum temporis eodem, quo antiquis Martyrologiis inscriptus est, die in Autissiodorensi ecclesia cultum suisse. At in quinto ejusdem ecclesia Breviario, anno 1736 Parisis editio, quodque anno 1725 præcesserat, Calendario, legitur ejusdem Sancti memoria translata in diem posterum, seu v Octobris, Officio semiduplici deinceps celebranda sub titulo: S. Marci, primi Autissiodorensis ecclesiæ presbyteri. Desumptum hoc Officium est ex Communi Presbyterorum, præter lectionem tertiam. Oratio, quæ ex Communi pariter legitur, hac est: Domine Deus omnipotens, qui famulum tuum Marsum, ut sacerdotio tibi fungeretur, à populo segregasti, præsta, quæsumus, ut ejus exempla sectantes, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis effici mereamur. Per Dominum &c.

*Officio semiduplici, cuius
lelio III reci-
saturn.*

8 Nunc lectionem accipe. Marsus presbyter, cum beato Peregrino missus in Gallias, Autissiodorensi Euangeliu collaboravit. Sancto præfuli indivulsus comes adhæsit. Sedata post martyrium sancti Peregrini persecuzione, multis perfunctus laboribus, in pace quievit die quarta Octobris. Corpus ejus in monte Autrico humatum fuit juxta sanctum Corcodomum, quem ipse, juvantibus sociis, sepelierat. Sequentibus seculis corporis ejus ossiculum in proximo sancti Juliani monasterio depositum fuit, & hactenus servatur. Pars vero major tempore Hugo-

nis de Cabilone, Autissiodorensis episcopi, ab Othono tertio imperatore in Westphaliæ translatæ fuit, auro & gemmis inclusa, & celeberrimo nobilium virginum monasterio Essendie concessa circa annum Domini millesimum. Unde in vetustissimis ecclesiarum Germaniæ Calendariis beati Marci memoria annotatur. Quæ post hac sequuntur, spectant ad SS. Firmatum, Flaviam & Feliculam, de quib[us] eo die v Octobris ibidem fit commemoratio.

D

*Cum S. Pe-
regriño & so-
ciis ad pra-
dicandum
Autissi-
odorensibus*

9 Ista, quæ ferè sola de S. Marso novimus, partim accepta sunt ex Vita S. Peregrini, episcopi, ut dictum est, Autissiodorensis & martyris, Vitâque S. Germani, ejusdem sedis autissitatis, scripta à Constantio presbytero. Quæ illarum prior in Opere nostro tom. IIII Maii, pag. 563 de S. Marso narrat, paucis accipe. Marsus à Sexto Papa ordinatus presbyter, unâ cum S. Peregrino episcopo, Corcodemo diacono, Joviano subdiacono, & Joviniano (fortasse alio) lectori, ad predicandum Euangeliū confirmandoque Christi fideles, in Gallias missus, Autricum, seu Autissiodorum advenit, verboque & opere magnam incolarum multitudinem ad Christum convertit. Post hec Peregrinus, ejusdem novi gregis curâ iisdem laboris sui sociis commendatâ, ad alium regionis locum, qui Interamnus dicebatur, & in quo Jovis templum, aliorumque idolorum altaria frequenter bantur, intrepidè accessit, & martyrio meruit coronari. Consona habet Constantius in Vita S. Germani, in Opere nostro data ad XXXI Julii, cap. 3 & 4; sed hic inter socios suos S. Corcodemus preter Marsum presbyterum etiam aliquem Alexandrum nominavit, quod hic leviter anno-

E

*missus à S.
Sexto II est
verum hinc*

tasse sufficerit.

10 Sextus summus Pontifex, à quo landati apostolici viri ex Italia in Gallias missi fuere, ex adjunctis dicendus est, ac passim creditur fuisse S. Sextus II, qui S. Stephano, anno 257 per martyrium sublato, suffectus Pontificatum tenuit usque ad VI Augusti anni sequentis, quo & ipse martyrii palmam consecutus est. Ad alterutrum igitur annum illorum missio referenda est; idoque Henschenius noster ad diem XVI Maii S. Peregrini necem, cuius annus ignoratur, solum seculo III illigavit. Verum dominus Le Bœuf, canonicus & succendor Autissiodorensis, in Monumentis historicis ecclesiasticis & civilibus Autissiodorensibus, de missione per S. Sextum II factâ confessus, nihilominus scribit, opinionem receperissimam esse, S. Peregrinum in magna persecuzione Diocletianæ anno 303 aut 304 martyrium subiisse; ex qua sententia consequenter observat, ejusdem inter Autissiodorenses apostolatum annos triginta excessisse, nisi ille in suo ab urbe Roma itinere multos annos exegerit.

F

*& ex loco
Confessionis
S. Mamerti-
ni dubium
fit.*

11 Hujus opinionis eas rationes allegat, quod nullus è Peregrini sociis, præter Jovinianum legorem, martyr obiisse legatur; quodque causa, ob quam alii socii eamdem lauream non sint aderit, fuerit subsecuta pars Ecclesiæ, ac difficile sit, aliam hic pacem intelligere ab ea, quam Constantius Magnus concessit. Pro hisce legorem remittit ad Conversionem S. Mamertini, ex eaque obseruat, saltem hanc opinionem Autissiodorenum fuisse tempore S. Germani, id est, seculo quinto. Inserta est laudata Confessio Vita S. Germani, scripta per Constantium, in qua apud nos tom. VII Julii, pag. 209, num. 29 S. Corcodemus in quadam visione Mamertino interrogans sic respondisse narratur: Post martyrium beatissimi Peregrini, die tertio passionis ejus / non quidam

strum S. Pe-
regrinus se-
culo 3 an 4
passus sit,

A quidem eo tempore, id est, non tamen eodem anno) de seculo ad Dominum migravi.

12 Optaveramus quidem participes fieri passionis ego cum fratribus meis, sicut fuerimus unius quoque bajulatores mandati; sed post non multum temporis imperator est ordinatus, doctrinâ Christianâ retulgens, qui, persecutio ne remota, cunctas clausas ecclesias patefecit, & eis Catholicos præpositos ordinavit. Propterea non potuimus, quæ voluimus (nempe martyrium) consequi. Fratres autem mei erant hi, Marsus presbyter, Alexander & Jovianus. Et sepultus sum in hoc loco ab iisdem fratribus meis. Ipsi autem, ut mihi divinitus revelatum est, confessores obierunt. Jovinianus vero lector, Deo procurante, martyrium consummatum. Hacenus ibi. Porro imperator, qualis supra memoratur, certè alius fuisse non potuit, quam Constantinus Magnus, uti Boschius quoque noster ad eum textum annotavit; ac proinde, si isto Constantii, vel Confessionis S. Mamertini loco omnino standum sit, dicendum est Corcodemus, qui S. Peregrino supervixit, ad seculum quartum pertinisse, atque adeò etiam S. Marsus, qui Corcodemum sepelivit.

B 13 Dixi: Si isto Constantii vel Confessionis S. Mamertini loco omnino standum sit; nam tam serum S. Peregrini martyrium nec Actis ejus, qua exstant, congruit, nec componi potest cum numero annorum, qui in Historia episcoporum Autissiodorensium, a Labbeo tom. 1 Bibliotheca MSS. edita, assignantur episcopis, qui S. Peregrinum inter sanctumque Germanum sedisse leguntur. Numerantur enim ibidem intermedii anni centum & quadraginta, quos si ab anno 303 inchoaveris, etiam sine illa sedis vacazione, pervenies ad annum Christi 443, quo S. Germanus, non primum, sed tertium supra vigesimum in episcopatu suo agebat, ordinatus scilicet, ut constat, episcopus anno 418. Difficultatem hanc agnovit landatus Le Beuf in S. Marcelliano, proximo Peregrini successore, quam ut amoliretur, suspicari voluit, Marcellianum electum fuisse ecclesia Autissiodorensis episcopum ab eo tempore, quo Peregrinus detentus ab ethnicis fuit, bujusque captivitatem diu durasse; sic nempe, ut bona annorum pars, qui Marcelliani sedi adscribuntur, ad seculum 111, vivente abhuc, sed in carcere detento Peregrino, referenda sit; reliqua ad seculum IV.

C 14 Credat eruditus lector, quod volet; at mihi tam insolens conjectura non suis plausibili ratione nixa videtur; mallemque ipsos annorum calculos in prædicta Historia episcoporum Autissiodorensium pro vitiis habere. Ad hec in ea sententia, qua S. Peregrini martyrium anno 303 vel sequenti illigat, ac nihilominus ejusdem missionem S. Sixto II tribuit, anni quadraginta quinque S. Peregrini Apostolatus Autissiodorensi, atque plures ejusdem sociorum, Corcodemii, Marsi, Alexandri & Joviani apostolicis laboribus assignandi erunt; raro sane exemplo, potuisse eos omnes simul tot annorum spatio, tot inter labores perdurare, atque interim à persecutorum ac Christiani nominis hostium manibus salvos vivere. Quam ob rem cum hinc non levius ratio appareat pro illorum obitu ad seculum 111 referendo, inde vero pro opposito stet Constantii aut ipsius S. Mamertini auctoritas, tuitius censui, S. Marsi mortem versus finem seculi 111, aut sequentis exordium statuendam esse; nisi quis ma-

luerit pro Sexto II posteriore summum Pontificem, a quo ille cum Peregrino ac sociis in Gallias missus fuerit, substituere.

15 Modò cetera Breviarii Autissiodorensis dieta expendamus. Hujus concinnator potuit ex mox allegatis è Vita S. Germani verbis didicisse, S. Corcodemum à Marso & sociis in monte Autrico, vulgo Mont-Artre, apud Autissiodorum fuisse sepulnum; sed in eadem Vita non dicitur Sanctus quoque Marsus in eodem loco juxta Corcodemum humatus fuisse. Imò vero ex ejusdem Vita numero 24 suspicari potius quis posset, S. Marsi sepulturam alibi fuisse. Etenim S. Corcodemus ibidem è sepulcro suo sic loquens inducitur: Me suis Deus excubiis non fraudat; quoniam sunt mecum fratres subdiaconi duo, id est, Alexander & Jovianus, nec non Jovinianus lector; quibus quidem verbis non aliud indicasse videatur, quanto trium illorum corpora in eodem loco tunc quievisse. Si autem ibidem tunc etiam quieverit Marsus; cur hujus quoque non meminit, qui presbiteratus Ordine reliquis præcellebat? Verum hac solam conjectura est ex adductis verbis formata; ac forte aliunde constitit Breviarii collectori de communis S. Marsi cum sociis in monte Autrico sepultura.

16 Attamen in Martyrologio Ms. Autissiodorensi, quod domini Bargede nomen prefert, exstatque in Museo nostro, in annuntiatione S. Marsi ad diem iv Octobris expresse legere est, sed verbis Gallicis: Locus sepulturæ illius non indicatur. Verisimile est, eam fuisse in monte Autrico, secundum istius temporis usum; non tamen id certum est. Aliquas ejusdem Sancti reliquias, ut docet idem Breviarium, servari in abbatia S. Juliani, qua virginum est apud Autissiodorum, pariter legitur in Ms. nostro de episcopis, abbatis &c Autissiodorensibus, quod sub nomine Georgii Viola laudare solemus, ibique pag. 447 merito observatum est, S. Marsum perperam vocari canonicum S. Juliani in inscriptione dictarum reliquiarum ejus, in membrana calamo exarata, iisdemque reliquiis affixa, his verbis: De reliquiis sancti Marsi confessoris, quondam canonici ecclesiæ sancti Juliani.

17 Paulo plura habemus de majori paree corporis illius, quam Breviarii auctor in Westphalian ad illustrissimum Essendiente Virginum collegium translatam fuisse, agnoscat. Est porro Essendia, vulgo Essen, qua & Effena, Aſindia, aliisque similibus vocabulis nota est, Germania Oppidum in Westphalia ad Aſniam fluvium, inter ducatus Clivensem & Montensem, & Marchie comitatum, quod cum adjacenti tractu suo paret celſiffima principi sua Essendensi, nobilium virginum canonicarum abbatissa: abbatia vero, seu prædictum illustrium canonicarum collegium, fundatorem suum veneratur S. Alfridum, Hildesensem seculo nono episcopum, de quo in Opero nostro actum est ad diem xv Augusti. Praest illi hoc tempore celſiffima princeps Christina Franciska Palatina-Sulzbachiensis, eius adjuncta, ut vocant, Coadjutrix est seniormissima Carolina princeps regia Lotharingie & Barri, Augustissimi imperatoris Francisci I gloriosa memoria & Carali Lotharingie Barrique ducis, ac Belgii nostri pro Augustissima Imperatrice, Maria Teresa, Regina Apostolica, gubernatrix, soror dignissima.

18 Servari ibi hactenus sacram Marsi corpus versus finem ac seculum

ereditur se-
pultus fuisse
in monte
Autrico.

quod veriſ-
mili est: an
lique reli-
quia ejus
junt apud
Autissiodo-
rum.

sed postor ſe-
ri corporis
pars Effen-
diam tranſa-
lata est

F

de pace quis-
erit.

versus finem
ac seculum

CCC 3

AUCTORE

C. S. ac religiose honorari, mox ostendam, postquam de tempore & auctoribus translationis quedam premisero. In hunc finem rogatus à me Pater Augustinus Aldenbrück, Societas nostra presbyter Colonia Agrippina, scripsit Essendiam, unde à Reverendo admodum ac amplissimo domino Graffweg, ecclesie Essendensis canonico & thesaurario, obtinui, nulla prorsus de hujusmodi cultu sit mentio. Quapropter iisdem verbis subjungo, quae de cultu ipsius apud Essendenses ea Notitia continent.

*ant initio se-
quentis à
Mechtilde
abbatissa*

19 Mechtildis II, Ottone II, & Theophaniam, Constantinopolitani imperatoris filia, parren. gloriosissimis Augustis nata, præfuit Essendensi ecclesiæ circa annum cmxcviii sub Gregorio V & Silvestro II Pontificibus, item Ottone III & Henrico II imperatoribus. Hæc præter alia munera ecclesiam Asnidensem ornavit reliquiis S. Marsi sacerdotis. Obiit Otto III anno Christi 1002, post quem proinde annum translationis ista differenda non est, si ex illius dono facta sit, ut in saepe dicto Breviariorum legitur. Hugonis de Cabilonis, in eodem memorati, episcopatum Antissiodorensem ab anno 999 usque ad 1039 perducit supra laudatus canonicus Le Beauf tom. I, ubi pag. 236 occasionem donationis S. Martini corporis ab illo facta Ottoni III insinuat, Galliæ scribens, que reddo Latinè: Unum è duobus illis ornamentis episcopalibus (de quibus præmisserat quadam) donatum ei (Hugoni episcopo) fuerat ab Ottone imperatore, apud quem in magna erat estimatione, & cui creditur missio è sua dicceci reliquias, atque inter alias caput S. Justi. Translationis corporis S. Martini facta in Germaniam ad id etiam tempus potest pertinere.

20 Itaque Otto III sacra ista lipsana accepit ab amico suo Hugone episcopo Antissiodorense, dederitque sorori sua Mechtildi deponenda in ecclesia Essendensi, cui hac præcerat abbatissa. Quod si ita sit, ut omnino verisimile est, oportet, translationem illam contigisse, anno 999, qui fuis primus Hugonis, aut uno e tribus sequentibus, quorum postremus Ottoni III fuit emortualis. Hac de anno; diem five translationis, five adventus Essendiam, seu denique illius annua in ecclesia Essendensi memoria, signat Theodorus Rhayus in Animabus illustribus Julia, Clivia &c, viii Januarii, verbis supra num. 6 jam recitatis, ideoque non reperendis. At vero, nec hunc, nec illum alium in totius anni circulo diem S. Martini seu translationis seu alteri memoria in ecclesia essendi peculiariiter dicatum esse vel Officio eccl.

C

stastico celebrari, admirans compellor credere, quia in Notitiis, quas de ejusdem Sancti apud Essendenses cultu petii & à laudato Reverendo admodum ac amplissimo domino Graffweg, ecclesie Essendensis canonico & thesaurario, obtinui, nulla prorsus de hujusmodi cultu sit mentio. Quapropter iisdem verbis subjungo, quae de cultu ipsius apud Essendenses ea Notitia continent.

21 Sic habent: In primariis festivitatibus ecclesiæ cultui publico exponitur sacram (Mar- ubi bodieque
si) caput, theca argenteæ affabre elaboratae in dubiis
inclusum. Reliqua Sancti ossa, theca lignea
aureis laminis teckæ concredata, circumferuntur
ad cultum in festo Corporis Christi. Utriusque
lippanothecæ formam assequitur proximè
substrata, quamvis solummodo idealiter effor-
mata. Tum subditur gemina illa forma, quarum
ego solum unam chalcographo nostro are imitan-
dam dedi, & lectori hic exhibeo. Nam negabat
idem chalcographus, alteram sat distinctè expre-
sam esse, ut tam sine errore imitari posset.

E

F

Nullum præterea verbum de cultu vel Officio faciunt ista Notitia; ex quibus solum observeo, cum in illis nihil prorsus dicatur de gommis, quas theca aurea addunt Antissiodorensis Breviariorum autor & Rhayus, aut de alia, que non superstite, illas lippanotheca loqui, aut eas huic esse exemptas. Dolemus, quod plura de apostolico iste Viro neg- ciamus.

FF

A
DE SS. MARCO ET MARCIANO
FRATRIBUS, ET SOCIISS MM.

IN AEGYPTO.

SYLLOGE

ANNO
CCCIV ET
ALIQUOT
SEQQ.
Sandi, qui
hodie pleris-
que Marty-
rologiis

Inos illustres pugiles, qui Aegyptum fuso pro Christo sanguine illustrarunt, Hieronymiana apud Florentinum Apographa breviter juxta ac distante hodie ita annuntiant: In

Egypto Marci & Marciani. Santos hosce Martires Romani parvi seu veteris auctor Frates appellat, iisque innumeram Sociorum martyrum multitudinem adjungit. Apud Aegyptum, inquit,

Marci & Marciani fratrum, cumque eis innumeræ multitudinis. Ado, Usuardus, ceterique omnes, uno dumtaxat exceptio Beda, martyrologi antiquiores, seu quos Clasicos vocamus, hodie quoque Marcum & Marcianum celebrant. Verum bini ex illis, Rabanus scilicet & Wandalbertus, Hieronymianorum exemplo Socios martyres Sanctis non adjungunt. Amborum verba describo. Rabani, apud quem insuper Marcus & Marcianus fratrum nomine non veniunt, perperaque ex amanuensium, opinor, vito seu oscitania Marti & Mauriciani scribitur, hec sunt: In Aegypto Marti & Mauriciani Wandalberti vero, qui stylo ligato de more utitur, iba:

Marcus, Marcianusque suo implet mune-
re quartum,

Germine, martyrio, natura & funere fra-
tres.

2 Quod jam ad Adonem, reliquaque martyrologos clasicos, Usuardum videlicet & Notkerum, pertinet, Ado quidem Romani parvi inhaeret vestigiis, innumerisque una cum Marco & Marciano fratribus in Aegypto martyres, addito etiam vario, quo coronati sunt, martyrii genere, hodie ita commemorat: In Aegypto Sanctorum martyrum Marci & Marciani fratrum, & aliorum prænè innumerabilium utriusque sexus atque omnis ætatis; quorum alii post verbera, alii post diversi generis horribiles cruciatus flammis traditi, alii in mare præcipitati, nonnulli capite cæsi, plurimi inediâ consumpti, alii patibulis affixi, quidam etiam capite deorsum verso & pedibus in sublime sublatis, beatissimam martyrii coronam meruerunt; Usuardus autem & Notkerus, quod etiam de Romano hodierno aliisque non paucis Fastis suis dicendum est, Adoni in substantia apprimè consonant. Inumeros nimirum una cum Marco & Marciano martyres pariter celebrant, omniaque, quæ de horum martyrio verbis jam recitatis Ado suppeditat, compendio exhibent. At vero id minori elegantia Notkerus quam Usuardus prestat. Adhac Notkerus Marcellianum pro Marciano scribit. Hinc mendi insimulatur à Baronio. At an merito? Id ego omnino indubitanter asseverare, idcirco non ausim, quod antiquissimum nostrum Epternacense Martyrologii Hieronymiani

Apographum Marcellianum etiam pro Marciano substituas, ut fortè alter è binis, quos hic damus, sanctis fratribus fuerit re ipsa Marcellianus appellans. Verum enim vero, ut res se habeat, Marcus & Marcellianus seu Marcianus fratres, de quibus hic tractamus, omni dubio procul diversi sunt à Marco & Marcelliano fratribus, de quibus in Opere nostro ad oblatam decimam Junii jam actum est. Etenim, ut ceteras omittere distinctionis notas, hi Roma, & quidem absque innumeris sociis martyribus; illi vero in Aegypto, una cum innumeris sociorum martyrum multitudine martyrio coronati sunt.

3 Auge ita quidem à binis istis sanctis fratribus binos Santos, quos hic damus fratres, sunt illis fortè homonymos, certissime esse diversos, habemus competum. Inquiramus modò, quinam hi sint, & unde una cum sociis martyribus fuerint primitus à martyrologis deprompsiti.

Martyrii, quo Sancti nostri coronati sunt, descriptionem, seu potius elogium, quo hos supra exornat Ado, ex Historia Ecclesiastica Eusebii per Rufinum interpolata lib. 8, cap. 8, quo innumerous omnis atatis & sexus Christianos, mota à Diocletiano persecutione, martyrium in Aegypto passos, Eusebius tradit, sanctus Viennensis martyrologus indubie deprompsit. Ut id palam fiat, dicti capitum verba hoc transcribo. Sunt autem hec: In sua vero provincia apud Aegyptum (meta scilicet à Diocletiano in Christianos per-secutione) innumerabiles alii non inferiori gloria tam viri quam feminæ, sed & pueri & senes pro fide Domini nostri Jesu Christi præsentem vitam parvi pandentes futuræ gloriæ beatitudinem quæsivere. Quidam ex ipsis post verbera, post angulas, post flagella aliquosque diversi generis horribiles cruciatus flammis traditi sunt. Alii in mare præcipitati, nonnulli etiam capite cæsi, ita ut sponte cervices suas securibus darent, nonnulli inediâ consumpti, alii patibulis affixi, in quibus quidam more perverso, capite deorsum presso, pedibus in sublimibus sublatis. Ita habentus, quod dixi, Rufinianum Eusebii caput. Confer nunc id cum Adoniano Sanctorum elogio supra hoc transcripto, videbisque, hoc ex illo esse certissime acceptum. Censuit nimirum Ado, Santos nostros fratres martyres, eorumque Socios esse eosdem cum SS. Martyribus anonymis, quos Eusebius præmemorato Historia Ecclesiastica capite in Aegypto passos commemoxat, hincque illud Marco & Marciano innumerisque Sociis martyribus, quos hodie à Romani parvi auctore celebrari viderat, primus omnium applicavit.

4 Adonem deinde secuti sunt Usuardus, Notkerus recentioresque una cum Romani hodierni reformatoribus martyrologi non pauci, nec, quod sciamus, ulius habentus, qui applicationem illam

E

F

qui omnes
seriis quo-
dem.

AUCTORE

C. Bi

improbabat, aut etiam dumtaxat vocari in dubium, fuit inventus. Eamdem idcirco & ego pariter admoto, nuncque in tempus, quo Sancti nostri consummavit martyrim, inquire. Id ut prestem, quoniam eos, ut ex iam dictis consequitur, cum prefatis sanctis Eusebianis athletis facio eisdem, necesse dumtaxat est, ut, quo hi auctera tempore pro fide, fusō sanguine, decertarent, discutiam. Diocletiani adversus Christianos persecutio anno 303, uti nunc, Laetantii de Moribus persecutorum libro in lucem prolatu, inter eruditos convenit, initium accepit. Jam vero, illa seviente, martyrii palmam, prout è capitib; laudatum oīlāvum Historia Ecclesiastica Eusebiana caput proximè antecedentibus, manifestum fit, memorati Eusebiani Athleta, seu ex dictis Sancti nostri sunt adepti, ac proin indubie non ciuius, quam anno 303. At vero, inquires, an etiam non serius? Diocletianus tria us minimū in Christianos emisit edicta. Ac prima quidem horum r̄i in solos episcopos, presbyteros, diaconos; deinde vero in secularis etiam seu laici status homines fuit sevatum. Jam vero secularis ordinis seu statū, prout ex R̄afinianis Eusebii verbis num. preced. hoc transcriptis facile colliges, Sancti nostri seu prefati Eusebiani Athleta existere, ac proin hi serius etiam quam anno 303 martyrii palmam fuerint adepti, se Diocletianus serius quam hoc anno in secularis etiam seu laici status Christianos saviri, primum imperarit. An adeo hoc ille fecerit, indagandum nunc est.

quidem anno
303 i

S Eusebius de Martyribus Palestine cap. 2, narrato S. Romani martyrio, sic scribit: Hæc primo persecutionis (Diocletiane scilicet) anno in hunc modum gesta sunt, cum adversus solos ecclesiarum praesides persecutorum immanitas seviret; ac deinde, qui adversus secularis etiam ordinis personas in Palastina fuerit sevatum, expositurus, capite sequenti ex interpretatione, qua à Valesi simul & Christophoroni interpretatione nonnihil differt, queque nihilominus Greco Eusebii textui aptanda videtur, de Timotheo martyre ita prefatur: Facto deinde secundo (persecutionis nimicum Diocletiane) anno, persecutionisque furore vehementius adversus nos incenso, cum Urbano, qui tunc provinciam moderabatur, imperatori litteræ, quibus omnes ubique in universis civitatibus sacrificia ac libamina idolis offerre jubebantur, allatae fuissent, Timotheus apud Gazam Palastinæ urbem innumera perpessus tormenta, cum tenui tandem ac lento igni suisset impositus, luculentissime sinceræ erga Deum pietatis specimine per patientiam edito, martyrii coronam est consecutus. Fuit ergo, uti ex binis Eusebii locis huc jam transcriptis facile colliges, secundo persecutio Diocletiane anno in Palastina (de sola

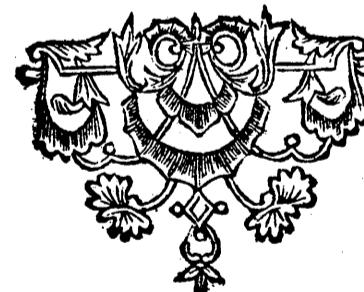
enim hac regione ibidem agit Eusebius) adversus secularis etiam status seu ordinis personas Diocletiani jussu sevatum, ac proin id anno 304 aut initio sequentis evenit. Diocletiane enim persecutio, qua ex jam diebus anno 303 initium accepit, non ciuius quam anni hujus mense Aprili, uti ex Eusebii de Martyribus Palestina Prologo colligitur, in Palestina fuit incepia; utut interim id aliis nonnullis locis, quod ad hac ciuitatem fuissent allatae persecutionis edicta, ciuitates etiam factum fuerit. Porro cum Nicomediâ, unde quoquaversum persecutionis edicta missa fuerit, longius Egyptus, quam Palastina distet, puto in Egypto nonnihil quidem serius quam in Palastina, eodem tamen utrobius anno 304 in secularis etiam status seu ordinis Christianos primum cœpisse seviri. Sancti adeo seu memorati Eusebiani Athleta, utpote qui ex dicti secularis seu laici fuerint, serius etiam quam anno 303 martyrii coronam sunt consecuti.

E Verum, inquires, an id etiam non serius, partim vero quam anno 304 evenit? Eusebius Historia Ecclesiastica lib. 8, cap. 9 tractat de Martyribus in Thebaide, seviente Diocletiani persecutione, partim etiam aliquot seqq; passis; ubi autem, ingentem ibidem Christianorum multitudinem variis tormentis pro fide tunc oscubuisse significavit, ita subdit: Atque haec omnia non paucis diebus nec exiguo temporis spatio, sed prolixo aliquot annorum curriculo continuae perpetrata sunt: cum tunc deniq; interdum viceni & amplius; nonnumquam ad triginta usque & sexaginta; quandoque & centeni viri simul ac mulieres cum parvulis uno die interficerentur, variis ac per vices alternatis suppliis addicti. Christiani itaque, qui magno numero in Thebaide, seviente Diocletiano, pro fide certarunt, non uno omnibus eodemque anno martyrium fuere perpetrati; quod etiam de Sanctis nostris puto dicendum. Fuerint adeo, uti apparet, aliquot quidem ex his, ac forte Marcus & Marciatus uno eodemque anno 304; alii vero anno 305 vel sequenti aut etiam serius martyris palmam adepti. Nec refert, illos in Fastis sacris supra landatis sub una omnes eademque annuntiatione hodie comprehendendi; subinde enim in his martyres, qui eodem loco eademque seviente tyranno, utut temporibus diversis, passi sunt, una eademque accidit annuntiatione celebrari; atque id quidem diebus pro arbitrio assumptis, quod postremum verosimillime etiam locum obtinet in innumeris sociorum anonymorum multitudine, que hodie adjungitur Marco & Marciiano, utut interim de binis hisce posterioribus Sanctis alind idcirco ferendum sit iudicium. quod Hieronymianis, verum etiam diem, quo Sancti passi sunt, notare solitus, hodie sunt inscripti, nisi jam supra docui.

D

anno 304,
partim etiam aliquot seqq;
passis; ubi autem, ingentem ibidem Christianorum multitudinem variis tormentis pro fide tunc oscubuisse significavit, ita subdit: Atque haec omnia non paucis diebus nec exiguo temporis spatio, sed prolixo aliquot annorum curriculo continuae perpetrata sunt: cum tunc deniq; interdum viceni & amplius; nonnumquam ad triginta usque & sexaginta; quandoque & centeni viri simul ac mulieres cum parvulis uno die interficerentur, variis ac per vices alternatis suppliis addicti. Christiani itaque, qui magno numero in Thebaide, seviente Diocletiano, pro fide certarunt, non uno omnibus eodemque anno martyrium fuere perpetrati; quod etiam de Sanctis nostris puto dicendum. Fuerint adeo, uti apparet, aliquot quidem ex his, ac forte Marcus & Marciatus uno eodemque anno 304; alii vero anno 305 vel sequenti aut etiam serius martyris palmam adepti. Nec refert, illos in Fastis sacris supra landatis sub una omnes eademque annuntiatione hodie comprehendendi; subinde enim in his martyres, qui eodem loco eademque seviente tyranno, utut temporibus diversis, passi sunt, una eademque accidit annuntiatione celebrari; atque id quidem diebus pro arbitrio assumptis, quod postremum verosimillime etiam locum obtinet in innumeris sociorum anonymorum multitudine, que hodie adjungitur Marco & Marciiano, utut interim de binis hisce posterioribus Sanctis alind idcirco ferendum sit iudicium. quod Hieronymianis, verum etiam diem, quo Sancti passi sunt, notare solitus, hodie sunt inscripti, nisi jam supra docui.

E

DE

DE SS. DOMNINA, BERINNA SEU BERENICE ET PROSDOCE MM.

I N S Y R I A

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus; an sanctis Martyribus accensendæ, & quæ sint earum Acta.

ANNO
cccc vel
ccccvi.
Egip. Sancte,
qua paucis
dumtaxat

B

*Ipsius conscientiæ necem, non insimum locum obtinunt Dominina ejusque bina filia Berinna seu Berenice aut Bernice, & Prosdoce vel etiam, ut aliter scribitur, Prosdoce. Has hodie Menologium Sirletianum & Magna Grecorum Mense exulta celebrant. Ac in his quidem primò hæc legitur annuntiatio: Τῇ ἀντὶ ἡμέρᾳ τῆς οὐγενεῖς παρθενὸς Δομίνης, καὶ τῶν δυγατέρων ἀντὶς Βερίνης καὶ Προδόκης. Eodem die, id est, quarto Octobris, sanctæ Dominæ martyris, ejusque filiarum Berinnae & Prosdoces. Ac deinde, binis versiculis, qui nibil notatu dignum continent, interjectis, sequens subditum elogium: Αὕται δι γυναικες Θειώ ζύλο τραβεῖσαι, καλαίσσαι οἰκιας καὶ συγγενεῖς, πρὸς τὴν αἱλογράμμητον καὶ τὸ λοιπὸν φεύγοντας κατέλαβον τὴν Ἑδεκαν. Ἐκεῖσε τοῖν διατριβόσσων, ἐξαιρόντες ἐπισταταὶ * ὁ ἀντίρρητος πατήρ, σρατιώτας ἔχων πρὸς τὴν σύλληψιν τῆς θύρας. Ως δὲ συνελθόμεναι, κατέλαβον τὴν Ἱεράπολιν ποταμὸς δὲ παραφέρει * τὴν οὖδον ἐκείνην, καὶ λιώσασαι τὰς σρατιώτας αἱροποιόμενας καὶ μεθύντας, σληχῆ συντόμως χρησαμέναι εἰσῆλθον εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφῆκαν ἑαυτὰς διὰ τῶν ἥρευμάτων, καὶ δύτια ἐτελειώδησαν διὰ τῆς τοῦ ὅδατος πυγμονῆς *.*

C

Grecorum,
nullisque La-
tinorum Fa-
stis sacris in-
scribuntur,

2 Hæc Mulieres amore divino sauciæ, domo consanguineisque relictis, peregrè profectæ sunt, fugâque tandem tenuerunt Edessam. Cùm autem ibi commorantur, adeit dærente maritus & pater, milites, ut prædam capiat, secum habens. Ut porrò comprehensæ fuerunt, ductæ sunt Hieropolim; fluvius autem præterfluebat viam illam, quâ redibant. Illæ clam militibus prandentibus potentibusque, brevi fæta oratione, flumen sunt ingressæ, fluentisque se commiserunt, atque ita aquis suffocatae vitam consummârunt. Sirletianum verò cum Menais ad amissim congruit, ut necesse non sit, sanctarum annuntiationem simulque elogium, qua illud suppediat, hoc transcribere. Porrò si, quod Maximus Margunius, Cytherorum episcopus, Menais presè inherere solitus, hodierno Grecorum idiomate concinnavit, Menologium excepérat, alii præterea sacri apud Grecos Fasti non sunt, qui sanctas commemorent. Quod autem ad Latinorum Menologia Martyrologiaque attinet, nullum ex his, ut apparet, S. Dominanam ejusque filias Berinnam seu Berenicem ac Prosdocem celebrat, ac ne ipsum quidem Martyrologium Ro- Octobris Tomus II.

*manum hodiernum, utut tamen sanctas ex Sirle-
tiano, quod ex dictis Dominanam ejusque SS.
Filias recolit, Menologio acceptis ferè ubique au-
diuntur. Sunt quidem nonnulli, qui sanctas nostras
ad xiv Aprilis, aut etiam ad xix Octobris diem
Romano hodierno inscribi contendant; verum
Dominana, ejusque sanctæ socia, quas ad am-
bos dies illos Romanum hodiernum celebrat, à
Dominana nostra binisque ejus sanctis Filiabus
Berenice & Prosdoce videntur, uti infrà docebo,
esse diversæ, ac proin, cùm ha sanctæ nostra ad
alium etiam diem in Romano hodierno non oc-
currant, ne quidem in hoc illarum uspiam, ut
apparet, exstat memoria.*

E

*seipso nesci-
tare, sanctas
tamen, cùm
non scimus*

*3 At vero, inquires, an Baronius aliique e-
ruditiissimi viri, qui Romanum hodiernum refor-
mârunt, meritò ex hoc S. Dominanam binisque
ejus sanctas Filias, Berenicem & Prosdocem, exclu-
sere? Anne forsan ha sanctas annumeranda non
sunt, morsque violenta, quam sibi met ipsis intu-
lere, martyrii nonen non mereatur? Certum qui-
dem est atque indubitatam, nulla de causa fas
esse, semetipsum occidere, actionemque, quâ id
fiat, si in seipso consideretur, non modo non dia-
gnam martyrii nomine, verum etiam impiam ac
nesfariam dici debere. Ast, utut id ita sit,
fuisse tamen sanctas mulieres, quæ seipso, ne
libidinem incurrerent peccatoque consentirent,
laudabiliter necârint, vocari etiam nequit in du-
biuum. Etenim (Vide in Operæ nostro tom. 2 Fe-
bruarii pag. 278 & seqq.) semetipsum intereremis
S. Apollonia, sponte sua in ignem infiliens, &
tamen omnium scriptis ac linguis sanctæ & Mar-
tyr predicator; intereremis sepe & S. Pelagia, vo-
luntariè corpus è sublimi precipitans, & tamen
(Adi tom. 2 Junii pag. 158) Fastis sacris quām
plurimis, Martyris & sanctæ decorata nomine,
inscribitur. Intereremus tamen sepe, quas brevitas
causa omittit, nonnulla etiam aliae, & nihilomi-
nis vel hinc gloriosam, que sanctas Martyribus
que competit, nomini suo famam promoverâre.*

P

*4 Sepe scilicet vel ex ignorantia inculpata, quâ
suicidium legi natura semper adversari, nefcive-
rint, vel à Spiritu sancto, quo jubente, id, quod a-
lioquin verteretur criminis, cum laude fit, singu-
lari quodam modo intus mœta interficerunt. Ve-
rū, inquires modò, illisne etiam sanctas mulie-
ribus, quæ, utut seipso necârint, pro Martyri-
bus tamen habentur, accenseri etiam debent Domni-
na, Berenice & Prosdoce? Janningus nostor tom.
2 Junii mox cit. in Commentario Historico, quem
de S. Pelagia adornavit, sic scribit, Occidit...
se Apollonia; occiderunt & Pelagia, materque
ac sorores ejus: occidit se illa, ne impia verba
pro-*

D d d

*etque aliae
sanctæ mu-
lieres.*

AUCTORE
C. B.

proferens peccaret; occiderunt se istae, ne libidini corpus exponentes, pudicitiam perderent ac peccato consentirent: mors Apolloniae proponebatur, sed intra minas adhuc stabat persecutorum; proponebatur & Pelagiae ac sociabus, post violata earum corpora haud dubiè inferenda. Quam ob rem cum paria inter ipsas fuerint pleraque omnia, dicendum, pari quoque spiritu intus motas, mortem per se ipsas anticipasse, ut periculo peccandi se subducent, & castæ ad castissimum Sponsum citius advolarent. Utque illud fecit Apollonia, majori Spiritus sancti flamma (ita ad ix Februarii aspergaverat Romanum hodiernum) intus accensa, quādā erat extertia rogi; ita debet etiam in Pelagia idem Spiritus sanctus singulari modo operatus esse; clīm & quē hanc atque illā Martiribus sanctis annumeret Ecclesia.

*vel ex singu-
lari Spiritu
sancto*

B 5. *Hactenus Fanningus, ut Sancte Martyris que nomen vindicet Pelagia; pari autem modo Dominæ ejusque filiabus Berinnae seu Bernicæ & Prosdocæ. Sanctitatis Martyrii que laudem non incepit vindicari. Etenim quo sine, & quo Spiritu movente, sese peremisit Pelagia, eodem etiam fine, uti ex jam dictis intelligitur, eodemque etiam Spiritu impellente, sese interfecerint Dominina, Berenice & Prosdoce. At vero, opposites, etiam Spiritus sancti instinctu sese interfecisse existimanda sit Pelagia, par tamen, ut etiam idem de Dominina, Berenice & Prosdoce credatur, ratio esse non videtur. Illa enim Fastis sacrīs quā plurimis cū Latinis, tñm Grecis atque Arabo-Ægyptiis inscribitur; he verò solis fere inserta sunt Menais Gracorum excusis Menologioque Sirtorianio, qua subinde etiam indigos Sanctis accensent. Fateor, sic habet: sed quid tam? De Sanctis non tam ex Fastis sacrīs, quibus inseruntur, quā ex indubitate cultu, quo gaudent, gavissimè sunt in Ecclesia, servi debet iudicium. Jam vero, cū Sancta nostra jam à seculo quarto, uti liquet ex Homilia, infra pluribus hic memoranda, quam de his S. Chrysostomus, qui anno 398 ordinatus est episcopus, Antiochia dumtaxat adhuc presbyter habuit, in Ecclesia velut Martires, culta fuerint, quid nō pariter credantur & illa ab eodem, à quo S. Pelagia, Spiritus sancto intus mota sese necass̄?*

infiniū;
C

6. Ast, oppones etiam, postquam nemini fas esse, etiam peccati vitandi, pudicitiaeque servanda causā, seipsum occidere, lib. 1 de Civitate Dei, cap. 25 docuit Augustinus, cap. 26 ita primò sibi objicit: Sed quādam, inquiunt, sanctæ feminæ tempore persecutionis, ut infestatores suæ pudicitiae devitarent, in rapturum atque necaturum se flumen projecerunt, coque modo defunctæ sunt, earumque martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. Ac deinde ita respondet: De his (Feminis nimis, quæ seip̄as submerserunt) nihil temere audeo judicare. Utrum enim Ecclesiae aliquibus fide dignis testificationibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaserit auctoritas, nescio, & fieri potest, ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed divinitus iussæ; nec errantes, sed obedientes, sicut de Sampsonie aliud nobis fas non est credere? Cū autem Deus jubet, sequere jubere sine ullis ambigibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? Ita hactenus Augustinus: in dubiè autem hic, uti Tillemontio tom. 5 Monum̄torum, pag. 404, aliisque passim eruditis

videtur, Domininam, Bernicen & Prosdocen per sanctas feminas, quas sibi objicit, designat. Nam verò, cū sanctus doctor, an haec proin an Dominina ejusque bina Filie à Spiritu Sancto, ut sibi necem inferrent, fuerint intus mota, revocare videatur in dubium, est sane, cur & nobis ea de re dubitandum videri queat. Ita avsis, qui Domininam ejusque Filias vulnerint è numero Sanctarum expunetas, argui potest ulterius. Verum, quid tam? Magnus doctor sanctas Mulieres, quas memorat, Spiritus sancti instinctu sese interemisse, equidem non negat. Verum, sit ita: neget id etiam S. Augustinus. Imò re ipsa Sancta nostra non fuerint, ut sese necarent, à Spiritu sancto impulse, nec sic tamen has mortem sibi ipsis adsciscendo peccasse, eviceris.

7. Possunt enim etiam ex ignorantia inculpata, quā suicidium pudicitie servanda causa licet punitur, id fecisse. Et verò Domininam ejusque Filias, si non ex Spiritu sancti instinctu, certè ex ignorantia inculpata sese interfecisse, omnino est dicendum.

Ob cultum enim, quo ex iam dictis & porrò dicendis gaudent in Ecclesia, omni dubio procul pro Sanctis sunt habenda, sanctasque esse & Martyres non negat Augustinus. Neque est, quod dicat, illarum etiam sanctitatem verbis mox recitatis ab Augustino, ut appareat, revocari saltem in dubium: cū enim sanctus doctor feminas, quas sibi objicit, ac proin Domininam, Bernicen & Prosdocen cultu, Sanctis deferri solito, per celebri gaudente in Ecclesia, aperiè etiam admittat, quā merito queat harum in dubium revocari sanctitas, hanc satis perspicio. Adhuc, utin tandem res se habeat, Augustino oppono Chrysostomum, quā in Homilia, cuius jam memini, Domininam, Bernicen & Prosdocen plus vice simplici Sanctas & Martyres appellat, atque in fine ad easdem assidue colendas implorandasque populum Antiochenum enixissimè horitatur. Oppono & Ambrosium, qui lib. 3 de Virginibus Sanctas & Martyres pariter appellat matrem & sorores S. Pelagia, que seip̄as, ut pudicitie sua consulerent, peccandique periculum vitarent, in flumine submerserunt, queque ex dicendis à Dominina ejusque Filiabus diverse fortassis non sunt.

8. Itaque, omnibus discussis, mors violenta, quam sibi attulere Dominina, Bernice & Prosdoce, martyrii nomen promeretur, suntque haec indubie sanctis accensenda martyribus, ut adeo è Romano hodierno non debuerint exclusi. Nec verò, quādā opinor, sūissent exclusa, si forte, qui hoc reformati, ex S. Augustino & S. Joanne Chrysostome perspectum habuissent antiquum illarum in Ecclesia cultum. De hoc ego, utipote quem reddidisse notorem, vel idcirco juverit, paulò plura differere nunc aggredior. Ante tamen, quādā id faciam, nonnulla de fonte, ex quo illius potissimum hauritur notitia, lubes prafari. Montfauconii tom. 2 novissime, quam hoc seculo adornavit, editionis Operum S. Chrysostomi duas insignes Homilias, quas hic Sanctus, Antiochie adhuc presbyter, in laudem Domininæ ejusque Filiarum pronunciārit, Gracē simul & Latine inseruit, alteram, quæ prolixior est, queque jam plus semel fuerat edita, ex antiquiori Frontonis Ducis, cuius etiam interpretationem Latinam adhibuit, editione depromptam; alteram, quæ brevior est, queque nondum à quoquā typis fuerat vulgata, ex vetusto Ostromoniano codice descriptam. Ac prior quidem non in contextu, sed tamen in Graco ac proin pri-migenio, quem prefert, titulō Domininam, ejusque Filias nominatim expressas exhibet; poste-

*accenseri do-
bon. Binas
de Sanctis*

F

D

*vel ex igno-
rantia incul-
pata id feci-
runt,*

Arior verò non tantum non in contextu, sed nec in primigenio, quem sibi Græcè prefixum habet, titulo id facit.

9 Hanc tamen etiam agere de Domina, Berenice & Prodoce, perinde appareat certum, atque si ha ipso nomine appellarentur. Fuit nimirum Antiochia recitata, agitque de Mater & duabus Filiabus, in ecclesia Antiochena cultis, quæ servanda fidei pñdicatioque causâ post reliquam patriam fñse in flumine submerserunt; quod Dominam binasque ejus Filias fecisse, patet ex dictis, & porrò ex dicendis amplius patescit. Ambae itaque jam memoratae Homilia, tam brevior sci-licet, qua solius quatriduani Lazari, quām prolixior, qua Domininæ, Berenices & Prodoces nomine in titulo signatur, indubie ad has Sanctas nostras spectant. Verùm an ambæ etiam indubie Chrysostomum habent auctorem? Tillemonius tom. 5 Monumentorum pag. 745 in prolixorem, quam solam vidit, ita ferè scribit: Omni pollere non videtur S. Chrysostomi vigore, sublimitate ac maiestate, nec documento morali, uti huic Sancto soleme est, terminatur. Adhæc complectitur, quæ ipsamet S. Chrysostomi auctoritas ægrè suadeat. Alia interim ex parte cum Homilia tomi quinti trigesima quar- ta, (hac de Cœmterio & de Cruce inscribitur, estque editionis Montfauconiana tomo secundo inserta) à peritissimis, veluti quæ Sancti sit, admissa, intimè est connexa, ambasque dominus du Pin inter eas, quæ verè illius sunt, recenset. Savilius velut legitimam etiam admittit Homiliam in S. Domininam, opinionemque Catalogo, in quo illa locum sexagesimum pri- mum occupat, Augustano superstruit. S. Chrysostomus orationes de Sanctis panegyricas do- cumento quodam morali non semper absolvit. Hanc igitur Homiliam, donec amplior affera- tur dilucidatio, sub illius nomine citandam arbitramur; referendamque, quod in ea occurrit, ut lectorum iudicio permittatur.

10 Ita Tillemonius, prolixorem, qua de a-
quarum pro-
lixiorem hic
edemus.

Cgit, in Sanctas nostras Homiliam dubitanter dumtaxat Chrysostomo adscribens. At verò, an merito? Tres primò, cur id faciat, rationes in medium adducit; verùm quid tum? Secundam ex his, que à methodo terminandi Homilias, à Chrysostomo servari solita, repetitur, ipsem et mox convellit. Quod autem pertinet ad duas reliquias, priori dumtaxat arguit styli, quo dicta Homilia prolixior scripta est, ab aliarum Sancti Homiliarum stylo diversitatem, que cùm à Frontone Duaco aliisque Chrysostomi interpretibus, utut lingua Græca scientissimis, notata non fuerit, Tillemonius dubitationem sat fundatam hanc efficit; posteriori autem causatur, quædam eidem Homilia inesse, quibus agrè fidem faciat ipsa S. Chrysostomi auctoritas. Fortassis hic designat adjuncta, violentam Sanctorum mortem comitata, que in Homilia illa, hinc, ut mox dicam, edenda, num. 19, 20, & 24 circa operam ad fallendos milites sanctis Filiabus à patre collatam, reli-ctosque ab his, quò militibus, sui custodibus, consulerent, in fluminis ripa calceos tradun- tur, queaque Tillemonius quartâ in S. Pela- giam Notâ creditu admodum difficultia sibi vi- deri, declarat. Verùm hac, ut infra docebo, e- jusmodi non sunt, ut S. Chrysostomo non potue- rint non incredibilia videri, ac proin non est, cur Homilia prolixior, in qua memorantur, sancto illi Patri abjudicetur, aut etiam, an hunc verè habeat auctorem, merito revocetur in du-

Octobris Tomus II.

bism. Utut sit, illam equidem Ruinartius inter Acta Martyrum sincera & selecta refert, simulque S. Chrysostomo indubitanter adscribit. Nec minus indubianter pro genuino Sancti fætu eamdem habent ad unum omnes, qui ea de re tractant, quique à me fuere consulti, viri eruditii, si unum, qui ex dictis dubitat, Tillemonium exce- peris. Illis itaque propensiè assentior, dictamque prolixorem in Sanctas nostras Homiliam, cui etiam nonnullas, ubi opportunum videbitur, Annotations adiungam, ex novissima Montfauconi editione sub S. Chrysostomi nomine recudo, idque, quò Opus nulla ex parte multum lectori propo- nam, ne quidem (quod tamen à Ruinario fa- dum est) reseatis iis, quæ ad Sanctorum nec hi- storiam, nec laudem conducunt.

11 Porrò quod jam ad breviorem, quæ saprà memorata est, Chrysostomi in Sanctas Homiliam pertinet, hanc pariter hinc recudere, opera pre- tiuum idcirco non est, quòd vix quidquam, quod in prolixiori non sit, circa Domininam ejusque Filias suppeditet, idque totum in hoc Commen- tario previo facile locum queat habere. Aique hec de Homiliis, in Sanctorum laudem à Chrysostomo pronuntiatis. Addo adhuc, ut ad Sanctorum cultum sic simus progredi, tunc ambas pronuntiatus fuisse, cùm Domininæ ejusque filiarum Berenices & Prodoces festiva lnx Antiochiae age- retur, eaque occasione ad ecclesiam fideles conveni- sent. Ac de Breviori quidem liquet id ex hisce illius verbis: Ha verò (Dominina scilicet ejusque Filiæ) ex temporanea vita ad vitam perpetuam transflierunt: Mater & Filiæ, quæ nos hodie congregaverunt; de prolixiori verò ex ipsis, quæ ipso initio habet: Nondum elapsi sunt dies viginti ex quo memoriam Crucis celebravimus, & ec- ce Martyrum (Domininæ nimirum, Berenices & Prodoces) memoriam celebramus. Nec tantum ex postrem hoc textu habemus, proli- xiorem, quam edituri sumus, Homiliam San- torum nostrarum festo fuisse pronuntiatam; ve- rùm etiam, quo circuiter anni tempore hoc fues- rit Antiochia celebratum. Etenim per memoriam Crucis, quam in dicto textu viginti circuiter diebus ante Sanctorum festum celebratam fuisse in- nuit, Feriam sextam Parasceves seu diem Veneris sanctum, quæ & felicitas passi Domini voca- tur, designat Chrysostomus. Liquet id ex eo, quod, paucis interpositis, affirmet, fese tum, cùm à viginti circuiter diebus Crucis memoria ce- lebraretur, ad populum habuisse concionem, in qua dixerit, Contrivit portas æreas, & vestes ferreos confregit; concio autem, in qua hoc San-ctus dixerit, alia non sit, quām quæ de Cœme- terio & de Cruce inscribitur, quamque in die Parasceves habitam fuisse, manifestum sit vel ex hisce, quæ in ea Chrysostomus adhibet, paucis verbis: Hodie...: omnia inferorum loca circuit Dominus noster. Hodie portas æreas confregit.

12 Dubitandum itaque non est, quin Chrysostomus per Crucis memoriam, quam viginti cir- culta fue- ci- diebus ante Sanctorum festum Antiochia ce- rent, confra- lebretam fuisse, initialibus Homilia edenda verbis indicat, Feriam sextam Parasceves seu diem Veneris sanctum designat. Jam verò, cùm id ita sit, neceste est, ut Domininæ ejusque Filiarum lux fe- briva non multum fuerit à die Veneris sancto, ac proin nec à Paschâte, remota. Hanc nihilominus Græci, qui Sanctas, harumque in Menais elogi- um, num. 1 datum, à S. Chrysostomo mutuati sunt, viginti post quartam decimam Septembbris diebus, quarta scilicet Octobris die, celebrant. Idcirco quotannis

autem

Ddd 2

AUCTORE

C.B.

autem id faciunt, quod memoriam Crucis, quam Chrysostomus in Homilia prolixiori edenda memorat, nihil aliud esse putent, quam festum Exaltationis S. Crucis, decimam quartam Septembris celebrari solitum. Verum bac in re Gracos errare, liquet ex jam dictis. Montauconus, ubi idem, quod jam ego, de Grecis in sua ad Homiliam edendam admonitione observavit, ita prosequitur: Longè consultius Martyrologium Romanum festum SS. Martyrum Dominae & Sociarum ad decimum quartum Aprilis diem consignat, licet in hoc peccare videatur, quod Dominam virginem vocet, quae mater erat Bernices & Prosdoses virginum. Ex hoc autem Romani Martyrologii calculo annum, quo tum hæc sanctarum Martyrum, tum illa de Cruce Homilia habita est, expiscari posse videmur, nempe ccxcii, quo Pascha celebrabatur die vigesima octava Martii, & consequenter Parasee dies vigesima sexta ejusdem mensis, à qua si numerum ducas, vigesima dies incident in decimam quartam Aprilis. Tillenontius tom. xi Monumentorum, notā in S. Chrysostomum 34, Montaucon bīc praluxit. Verum, quamquam ex jam dictis Sancta nostra hand procul à Paschate Antiochia cultæ fuerint, id tamen xiv Aprilis die, ut bini hiscriptores ex Romano Martyrologio contendunt, indubie factum, non reor. Etenim Domina nostra ejusque Filie distingui videntur à Domina, sicutique virginibus, ad quartam decimam Aprilis diem Martyrologio Romano inscriptis, ut ex sequenti, ad quem jam nunc progredior, intelliges.

usque, sed ad diuturnitatem supplicii torrebantur. Alii dextras suas in ignem immittere maluerunt, quam impia libamenta contingere. Ex quibus nonnulli periculum vitantes, priusquam caperentur, & in insidiatorum manus inciderent, ex sublimibus tabulatis præcipites se dederunt, propter impiorum malitiam mortem lucro depantes.

14. Quædam etiam sanctissima femina & ob animi fortitudinem admirabilis, opibus ac splendore generis bonâque imprimis famâ Antiochiae percelebris, quæ duas Filias virgines corporis formâ & ætatis flore præstantes Christianæ religionis præceptis instituerat; cùm plurimi, stimulante ipsis invidia, earum latebras curiosi investigarent; deinde comperto, eas apud exteriores degere, omni studio atque opera Antiochiam eas evocâissent; postquam Mulier se se ac Filias ip militum laqueos incidisse sensit, ad inopiam consilii redacta, Filias allocuta est. Et quanta ipsis mala à militibus imminerent, exposuit; omnium verò malorum gravissimum ac maximè intolerabile esse stuprum, cuius minas ne auditu quidem suspirare sibi ipsis ac Filiabus fas esset. Adhæc animam servituti & obsequio dæmonum mancipare, omni morte exitioque pejus esse, cùm dixisset, unicum adversus hæc omnia remedium esse admonuit, si ad opem Christi confugerent. His dictis, idem omnes consilium amplexæ, cùm ad medium itineris pervenissent, veniam à militibus petunt, ut tantisper de via defletere sibi liceret. Quo impestrato, compositis honestè ac decenter vestibus, in præterfluentem fe fluvium conjecterunt. Et hæ quidem feme ipsas ita submerserunt. Ita hacenus Eusebius. Confer nunc hanc ejus narrationem cum iis, que de Domina ejusque sanctis filiabus Bernice & Prosdote in Homilia edenda commemorat Chrysostomus, videbisque, has Sanctas nostras cum tribus sanctis Eusebianis mulieribus, Matre scilicet binisque Filiabus, easdem esse. Tres sanctæ mulieres, quas memorat Eusebius, in terram exteram, mota à Diocletiano persecutione, fugâ sese receperunt, quæstaque & captiæ à militibus sponte sua, his delusis, sese submersere in fluvio, qui viam, quâ Antiochiam reducebantur, præterfluebat.

15. Eadem de Domina ejusque Filiabus in Homilia edenda refert Chrysostomus, & quamquam porrò non pauca, quæ Eusebius subicit, adjuncta adducat in medium, nullum tamen affert, quod cum adjunctis ab Eusebio memoratis aperte pugnet, seu quod cum his adduci in concordiam hand queat. Verum, inquires, ait Chrysostomus, Dominam ejusque Filias, quæ sese submergerent in flumine, à via clam militibus declinasse; contrâ verò Eusebius, quas memorat, mulieres, consciis militibus, petitâque ab his veniam, id fecisse, affirmit. Respondeo: Dominam ejusque Filias clam militibus se submersisse, prodit Chrysostomus; non autem clam iisdem à via pariter, quæ se submergerent, deflexisse. Ait quidem is sanctus scriptor, prandio sumendo vinoque potando occupatos tunc fuisse milites, cùm sese Dominam ejusque Filia in præterfluentem fluvium precipitârunt. Verum quid tum possunt nihilominus Dominam ejusque Filia, antequam id facerent, à militibus, licet prandientibus potantibusque, ut à via tantisper deflexere fas esset, imperasse. Et verò id, etiam ex mente S. Chrysostomi ita factum esse, colligendum videtur vel ex

Mater &
duæ filie,
quarum ex
Eusebio

*Q*uod in Opere nostro non raro accedit, ut de Sanctorum aliorum ab aliis Sanctis distinctione vel neganda vel adstruenda sit laborandum, id etiam hodie in Domina binisque ejus sanctis filiabus Berenice & Prosdote contingit, Eusebius matrem duasque filias, quæ fidei pudicitiaque servanda causâ, Diocletianæ persecuzione faviente, sese in flumine sponte sua submerserint, lib. 8, cap. 12, nomine suppresso, commemorat. Item matrem etiam duasque filias, quæ idipsum eodem tempore eodemque fine pariter fecerint, Ambrosius lib. 3 de Virginibus, nomine etiam suppresso, laudibus extollit. Adhac Domina quæpiam sociæque virgines ad xiv Aprilis, itemque, ut nonnulli putant, ad xix Octobris Hieronymianis, Usuardo, Romano hodierno aliisque Fastis sacris inscribuntur. Quaritur hinc jam, an & ab his, & à tribus mulieribus anonymis, tum Ambrosianis, tum Eusebianis, Domina nostra, ejusque bina filia Bernice & Prosdote sint distincta. Discussionem à mulieribus Eusebianis seu ab Eusebio memoratis exquiror. Hic scriptor, loco citato de Antiochenis sub Diocletiano Martyribus tractans, ita prodit memoria: Jam verò ea, quæ apud Antiochiam (mota scilicet à Diocletiano persecutione) gesta sunt, quid opus est in memoriam revocare? Ubi alii eraticulis impositi, non ad mortem

eo,

A eo, quod milites etiam tunc, cum Dominna ejusque Filiae, longiori facta mora, non reverterentur, harum tamen adhuc redditum exspectarint, mihi idem Sanctus Homilia edenda num. 22 sat aperte indicat his verbis: Ac milites quidem penitus inficii (necis violentia, quam sibi Dominna ejusque Filiae consicerant) tamquam rursus eas recepturi exspectabant, illae vero cum Christi militibus caelestibus angelis jam tum erant; redituras nimirum, militibus Sanctae se simularent, sicque, ut sibi à via tantisper declinare fas esset, impetrarint. Chrysostomus itaque & Eusebius quantum ad impetratam à militibus veniam, quā tantisper à via, quas memorant, sanctae Mulieres declinarent, inter se minimè pugnant, ac proin cum nec in aliis narrationis, quam suppeditant, adjunctis id fiat, tres sanctae Eusebiane mulieres à tribus Sanctis nostris, quas laudat Chrysostomus, diversa non videntur.

Idemque de Ambrosianis mulieribus, quarum ex Ambroso.

B 16 Dispiciamus modo, an idem quoque de tribus sanctis mulieribus, ab Ambroso laudatis, sit dicendum. Hic Sanctus loco supra citato has facit matrem ac sorores S. Pelagie, cūmque narravit, qui hec, ut pudicitia sua consideraret, sese è sublimi, secuta morte, dederit præcipitem, ita prosequitur: Ast ubi detestandi persecutores creptam sibi viderunt (Pelagiam) prædam pudoris, matrem & sorores (Pelagie) cœperunt querere. Verum illæ spirituali volatu jam campum castitatis tenebant, cūm subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrente fluvio exclusæ à fuga, inclusæ ad coronam; Quid veremur? inquit. Ecce aqua, quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptismus est, quo peccata donantur, regna queruntur: & hoc baptismus est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerate confuevit: excipiat nos aqua, quæ virginis facit; excipiat nos aqua, quæ cælos appetit, infirmos tegit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum Conditor, precamur, Deus; ne examinata spiritu corpora vel unda dispergat; ne mors separet funera, quarum vitam non separavit affectus: sed sit una constantia, una mors, una etiam sepultura. Hæc effatae & suspensæ paululum, incincto sinu, quo pudorem tegerent, nec gressum impedirent, consertis manibus, tamquam choros ducerent, in medium progrediuntur alveum; ubi unda torrentior, ubi profundum abruptius, eò vestigia dirigentes. Nulla pedem retulit, nulla suspendit incessum, nulla tentavit, ubi gressum figeret; anxie cūm terra occurreret, offensæ vado, lœtæ profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret. Has tibi, inquit, hostias, Christe, immolo, præfules castitatis, duces itineris, comites passionis.

pariter hic datur història,

C 17 Sed quis jure miretur, tantam viventibus fuisse constantiam, cūm etiam defunctæ immobilem stationem corporum vindicaverint? Non cadavera unda nudavit, non rapidi cursus flumine volutârunt: quin etiam sancta mater, licet sensu carens pietatis, tamen adhuc servabat amplexum, & religiosum, quem strinxerat, nodum nec morte laxabat; ut quæ religioni debitum solverat, pietate herede moretur; nam quas ad martyrium junxerat, usque ad tumulum vindicabat. *Hec de Pelagia virginis & martyris Antiochena matre & sororibus sanctis Ambrosius.* In substantia ita ferè habent: Persecutores Pelagie, ubi hanc pudoris prædam

morte interveniente, quam sibi ipsi voluntario precipito consicerat, potestati sua viderunt erepiam, matrem ejus & sorores, quæ ausuperant, cœperunt querere; verum ha, ut, salva castitate, ad castissimum Sponsum migrarent, imminentibus jam persecutoribus, in fluvium, quò longius fugere prohibebantur, sese præcipiârunt. At verò apud Chrysostomum, inquit in Actis sinceris & selectis martyrum, Admonitione, quam martyrio S. Pelagie premit, Theodosius Ruinarius, Dominna & Filia, auditio persecutionis edicto, in aliam regionem jam commigrârant; ubi cūm à Dominæ marito, Virginum patre, deprehensæ fuissent, & Antiochiam reducerentur, delusis in via militibus, qui eas custodiebant, sese in fluvium præcipitârunt; quæ sanè omnia Pelagie matræ & sororibus ab Ambrosio memoratis minimè convenient; sicut nec quæ de istis Martyribus ab Eusebio lib. 8 Historiæ Ecclesiasticae cap. 12 narrantur. Unde vel Dominna ac ejus Filia à Pelagie matre & sororibus diversæ sunt, aut certè paullò aliter rem accepisse dicendus est Ambrosius, quām revera contigerit. Ita laudatus Ruinarius, distinctione sive a matre & sororibus S. Pelagie Dominna ejusque Filia, in me dio relinquens.

F

forsitan est dicendum.

D 18 Baronius ad annum 309, num. 15 amplius aliquid pronuntiat, in eamque opinionem propendet, quæ mulieres Eusebianas supra memoratas, ac proin ex dictis Domininam ejusque Filias, cūm matre & sororibus S. Pelagie, de quibus Ambrosius, facit easdem. Ratio viri eruditissimi est, quod, quamquam adjuncta longè diversa referantur, utrobique tamen & genus & finis mortis eadem narrantur; quod nempe fluvio mulieres sese sua sponte merserint, idque ne pudicitia facerent jacturam. A Baronio non multum ab ludit Tillemonius. Etenim tom. 5 Monumtorum, Nota i in S. Pelagiam, mulieres Eusebianas cum Dominina binisque ejus Filialibus, quemadmodum & nos supra fecimus, facit easdem; cūm autem Eusebius matri, de qua in narratione supra huc transcripta agit, ac proin ex dictis Dominæ, duas dumtaxat Filias; Ambrosius autem matri, quam laudat, tres ut minimum, Pelagiam nempe duasque adhuc alias attribuat, simulque nihilominus quæ quantum ad genus & finem mortis de suis mulieribus refert Eusebius, eadem etiam de suis referat Ambrosius, necesse esse existimat, ut vel Ambrosius de matre, quæ à S. Dominina distincta sit, loquatur, aut ut is Sanctus, dum hanc etiam S. Pelagie matrem facit, rem non habuerit satis perspicillam. Quod quidem ultimum, ait, nobis credibilius apparuit, quām eundem eventum, iisdem fieri adjunctis vestitum, eodem tempore eademque in regione bis contigisse. Tillemonius ergo una cum Baronio in eam inclinat sententiam, ut mulieres Eusebianas supra memoratas, ac proin Dominam ejusque Filias cum matre & sororibus, de quibus Ambrosius, existimet esse easdem. Et vero, cūm fieri possit, ut Ambrosius rem procul ab Italia, in qua versabatur, gestam minus rectè cognoverit, eamque paulò aliter, quām accidisset, acceperit, Baronio hic & Tillemonius indubitanter refragari non ausim, utut interim his in S. Pelagia non faveat Janningus noster, multaque occurrant, quæ distinctionem inter Domininam ejusque filias, & mulieres Ambrosianas suadere sint nata.

F

E 19 Proximum nunc est, ut an à Dominina ejusque Filialibus Dominina Socieque virginis, quæ

D d 3 ad

AUCTORE
C. B.
At vero Do-
mnina ejus-
que socia, 14
Aprilis cul-
ta,

ad xiv Aprilis Hieronymianis apographis, Roma-
no hodierno multisque aliis Fastis sacris inscribun-
tur, distingue sint, nunc inquiram. Tillemontius tom. 5 Monumentorum, Nota 2 in S. Pelagiam, uti etiam eorumdem Monumentorum tom. xi, Nota 34 in S. Chrysostomum, credidit, S. Domininam binasque ejus sanctas filias die xiv Aprilis Antiochiae cultas fuisse. Ad hec Tillemontio in prævio ad Homiliam in Sanctas nostras mo-
nito propensè etiam assensus est Montfauconus. Verum, inquit tom. iv Septembri in S. Chrysostomo num. 502 Stiltingus noster, Antiocheno non videtur, quæ illo die (xiv Aprilis) in Mart-
yrologiis reperitur Domnina. Et sane Domnina, quæ ad quartam decimam Aprilis diem Fa-
stis sacris inscribitur, videtur & mihi à Domni-
na nostra Antiocheno, ejusque Eiliabos Berenice & Prosdoco esse diversa. Etenim Domnina, quæ ad xiv Aprilis Martyrologia memorant, in o-
mnibus ferè Hieronymianis Virgo, & in nullis o-
nninò Mater appellatur. Perperam quidem id
fieri, idemque deinde ad xix Octobris mendum
occurrere, Nota 2 in S. Pelagiam asseverat Til-
lemonius; verum hanc assertiōnem suam nullo
prosfs argumento probat, estque Domnina, cuius
nomen in aliquot Hieronymianis ad xix Octobris
reperiatur, à Domnina nostra etiam distincta, uti
infra ostendam. Adhac, unde Domnina nostra à
Domnina, ad xiv Aprilis culta, distinctio evi-
denter adhuc evadit, hec unà cum aliis marty-
ribus Interamna, civitati Italia, in plurimis Hie-
ronymianis apographis; in nullis autem Syriae
adscribitur, in qua tamen amplissima Asia re-
gione Domnina nostra ejusque Filia pro fide ca-
stitateque servanda mortem oppetierunt, calum-
etiam ecclesiasticum ibidem deinde consecuta.

20 Ait quidem loco proximè citato Tillemontius, solemine esse antiquis martyrologiis, ut Mar-
tyres, qui diversis locis passi sunt, sub uno eodemque loco collocent. Ad haec in primis Mar-
tyrologiorum exemplaribus Domininam, xiv Aprilis cultam, loco forè à Proculo aliisque Interamnenibus martyribus fuisse discretam, cùm
Ado, Uuardus, & Notkerus, S. Proculo Interamna assignato, addani, Item S. Domnina &c, quod haec ponere Interamna non cogit, sicut si scripsissent Ibidem. Hac ferè Tillemontius, ut ar-
gumentum contra opinionem, qua Domnina no-
stra à Domnina, cui sacra est xiv Aprilis dies, disincta esse statuitur, à loco seu civitate, cui haec
adscribitur, petitum elidat. Verum, utut subin-
de Martyres, locis diversis passi, uno eodemque
toco in antiquis Martyrologiis consignentur, id
tamen nominatim circa hos vel illos Martyres
reipsa etiam fieri, absque gravi solidaque ratione
admitti non debet; talis autem non est, quam
Tillemontius repetit à modo, quo Ado, Uuardus & Notkerus primò Proculum, ac deinde Domni-
nam in Martyrologiis suis ad xiv Aprilis diem
consignant. Quamquam enim modus ille non exi-
gat, permittit tamen, ut Domnina Interamna at-
tribuatur. Et verò illam Interamna reipsa attri-
buendam esse, vix non certum putem ob jam di-
cta. Adhac, quod me etiam in hac opinione ut-
cunque firmat, Domnina, ad xiv Aprilis Mar-
tyrologiis plurimis inscripta, Interamna unà cum
Sociis Virginibus ad xv Aprilis coli videtur. Fer-
rarius enim in Catalogo generali Sanctorum ad
xv Aprilis ita habet. Interamna in Umbria S.
Domnina virginis & Sociarum Martyrum.

21 Itaque, habita potissimum ratione antiquis

rum Martyrologiorum, in quibus Domnina, ad
xiv Aprilis illis inscripta, virgo simul appella-
tur, & Interamna in Umbria, Italia regione,
collocatur, omnino mihi videntur hec Domnina
ejusque socia martyres à Domnina nostra ejusque
filiabus Bernice & Prosdoco vero summè esse
distinctæ. Neque obstat, in nonnullis antiquis Mar-
tyrologiis, quod etiam Tillemontius loco proximè cit.
in sententia sua præsidium adducit, Domnina xiv
Aprilis cultam, hoc modo annuntiari: Domnæ,
Dominæ aut Domnina cum suis virginibus co-
ronatae. Hec enim phrasis seu loquendi metho-
dus, contrà ac censet Tillemontius, talis non
est, ut in sola Domnina Antiochenæ historia cla-
risima, in omni verò alia admodum sit obscura
atque inepta. Fac enim, Domnina, cuius xiv
Aprilis celebratur memoria, virginum aliquot,
cum quibus passa sit, præpositam seu coryphaem
fuisse, ineptumne fuerit, cum hisce illam ita an-
nuntiare, Domnina cum suis virginibus? Non
ne S. Ursulam, virginum martyrum Colonensem
coryphaem, cum suis virginibus passam recte di-
xeris? At verò, oppones ulterius, Domnina e-
jusque Filia, de quibus hic, Antiochia circa xiv
Aprilis diem, quo Domnina Interamnenis so-
cieque martyres Martyrologiis inscribuntur, sole-
mni cultu, uti ex edenda Chrysostomi Homilia
certum est, suè honorare, ac proin ab his di-
versa non sunt Domnina Interamnenis ejusque
socia, utpote Martyrologiis, ut jam sape dictum
est, eodem xiv Aprilis die inscripta. Respondeo:
Fieri potest, ut Sancta vel Sancti homonymi di-
versis locis uno eodemque die colantur, sintque
nihilominus distincti. Res constat experientiâ, nec
ullam puto in contrarium rationem solidam posse
afferriri.

22 Porro in Hieronymianis aliquot ad xix Octobris annuntiatur Domna seu Domnina vir-
go; annuntiatur Prosducus seu Prosdicia; an-
nuntiatur & natalis SS. Pelagii, Beronici, Pe-
lagiae & aliorum quadraginta octo martyrum.
Hinc nonnulli putant, iterum hic Domnina
nostram ejusque sanctas filias Berenice & Pro-
sdocien vel ratione cuiuspiam translationi, vel alia
simili de causa celebrari. Verum Domnina, que
ad dictum xix Octobris diem Martyrologiis antiquis
inscribitur, virgo iterum appellatur, nec Antiochia
in Syria, sed Puteolis locatur. Locatur & Prosducus
seu Prosdicia, ac proin tam Prosdicia haec,
quæ Domnina seu Domna diversa est à Pro-
sdoco nostra ejusque matre Domnina. Quod an-
tem jam pertinet ad natalem SS. Beronici & Pe-
lagiae, qui ad prefatum quoque xix Octobris diem
in antiquis Martyrologiis apud Florentinum oc-
currunt, ponitur ille quidem Antiochia in Syria,
verum numerus major assignatur martyrum,
quæ ut Bernicæ nostra conveniat, ac proin ab
haec verosimillimè distinguuntur Beronicus, qui pra-
terea non feminina, sed masculina terminatione
omnibus profs antiquis apud Florentinum Mar-
tyrologiis inseruntur. Atque haec sunt, que circa
Sanctorum nostrorum ab aliis sanctis misleribus
distinctionem examinanda habui, pergo nunc ad
tempus, quo mortem occubuerint, aliaque, quæ
eventum hunc comitata sunt, adjuncta.

E

ut etiam Do-
mnina socia.
que 19 Octo-
bris annun-
tiata.

F

§ III. Tempus, locus, aliaque martyrii seu obitūs adjuncta.

Sancta, serviente Diocletiani persecuzione,

Quartum imperatorum adversus Christianos persecutione mortem oppetierint Sanctae, nuspiciam edoceat, id tamen in Diocletianae evenisse, lignes ex eo, quod ex dictis eadem sint cum Mare binisque Filiabus, quas, mota à Diocletiano persecutione, sese, ne castitatis jauctoram patarentur, sponte sua in flumine mersisse, lib. 8 Historia Ecclesiastica, cap. 8 refert Eusebius. Verum quo id Christi anno factum? Ceterò hanc definire, est sane perquam difficile. Attamen pro anno 305 aut 306 postor stare ratio videtur. Et enim Dominina ejusque Filia, publicatis jam Antiochia severissimis in Christianos editis, gravissimoque hinc in hos concitato bello, fugā sese ex arce illa proripuerant, Edessa namque, Mesopotamia urbem, que nunc, teste Baudrando, Orfa dicitur, sunt delapse. Porro cum in civitate illa jam versarentur, crudelia in Christianos edita quoquoversum fuisse transmissa, tuncque demum Sancta comprehensa, militibus, à quibus Antiochiam reduebantur, delusi, sese sponte sua in flumine merserunt. Docet hoc omnia Chrysostomus, ex cuius etiam narratione (vide Homilia edenda num. 12 & binos seqq.) videntur persecutionis edita jam aliquamdiu, antequam Sancta Edessam fugerint, Antiochia fuisse promulgata, ac proin ab his, utpote etiam laicos spectantibus, atque aded (vide, que in proxime pregressa de Marco & Marciano Sylloge num. 5 docui) ultimo loco emissis, diversa esse edita, que, cum Sancta jam Edessa versarentur, quoquoversum fuisse transmissa.

anno, nisi ex Chrysostomo geruntur.

B24 At vero que qualiaque hac fuerunt? Eusebius de Martyribus Palestine cap. 4 de Apphiano martyre sic scribit: Cum Maximinus secundum adversus nostros bellum excitasset anno tertio persecutionis Diocletiani, & per omnes provincias missa essent tyranni edita, quibus rectores jubebantur operam dare, ut omnes omnium urbium incolae diis publicè sacrificarent, cùmque praecones per universam Cæsaream cunctos patresfamilias ad dæmonum tempa jussu præsidis evocarent, ac præterea tribuni militum singulos ex tabella nominatum citarent, omnibus ubique locorum Christianis inexplicabili malorum turbine concussis, hic, quem suprà nominavimus, nemini communicatio consilio, clam nobis, qui in eadem domo degebamus, clam universa militum cohorte, qui circa præsidem stabant, ad Urbanem tunc fortè libantem intrepidus accessit &c. Maximinus ergò, qui à Diocletiano, imperium abdicante, anno 305 casar fuerat creatus, excitatem contra Christianos persecutionem, uti his verbis docet Eusebius, instauravit, huncque in finem per omnes provincias nova edita emisit. Ea, ut appareat, designat Chrysostomus per edita, que, Sanctis nostris Edessam fugā jam dilapsis, quoquoversum transmissa fuisse, affirmat. Sic exstimo, quod hac, uti ex jam dictis facile colliges, posteriora apparent editis, in laicas etiam seculares personas à Diocletiano emissis, hisque Maximini edita, que verbis jam mox recitatis memorat Eusebius, proximè successerint. Jam vero

bac Maximini edita, (vide verba Eusebit) tercio persecutionis Diocletianae anno, qui partim cum anno Christi 305, partim cum anno 306 congruit, per omnes provincias missa fuisse, ac proin etiam edita, que ait Chrysostomus, quoquoversum tunc fuisse transmissa, cum jam Sancta nostra Edessa in Mesopotamia versarentur.

25 Porro cum Dominina ejusque Filia, uti ex iis, que Chrysostomus Homilia edenda numeris 17, 18, 19 & 20 erudit, manifestum fuerint tunc, tamen postrema bac edita, quoquoversum missa fuisse, à militibus comprehensa, sequente etiam, dum ab his Antiochiam reducerentur, in fluvie sponte sua merserint, consequens est, ut id vel anno 305 vel sequenti 306 evenerit. Atque ita jam habemus, quo, ut appareat, tempore Dominae, Berinna & Prosdoco fibimur ipsis mortem conciverint. Labes nunc de aliis hujus eventus adjunctis dilucidationis causâ nonnulla differere, ac primò quidem ex altera, quā supra landavi, S. Chrysostomi de quatriiduano Lazaro Homilia quæpiam proferre, ex quibus pateat, quā merito Sancta pudori suo timuerint, pro quo simul, preciosoque fidei thesauro servando mortem sibi ipsi illas conscientiisse, satis superque jam dicatum est. Chrysostomus itaque ibidem de precioso Sanctorum persecutore ita fateretur: Tyrannus erat is, qui (Sanctas scilicet) persequebatur, & cælebs: inaccessæ verò (Bernice & Prosdocco) Virgines, quæ concertabant. Hinc Montfanonus Admonitione in prefatam de quatriiduano Lazaro Homiliam seu concionem ita observat: Singulare quidpiam hic (verbis nimis Chrysostomi proximè recitatis) carptim innuitur, quod in priore de SS. Bernices & Prosdoces Homilia non comparet, nempe tyrahnum quempiam cælibem, virginitatem earum, nempe Dominæ Filiarum, tentare voluisse, sed inaccessas fuisse virgines; quod utique, licet fileatur in priore, congruit tamen cum eis, quæ numeri 7 (nobis num. 23) dicuntur; ubi quærens Chrysostomus, cur Dominina judicium prævererit, & antequam ante judicem fisteretur, cum Filiabus sese in flumen præcipitaverit; respondet, id fecisse, ne quis Filiarum corrumperet virginitatem, quo innuitur, judicem seu tyrannum Dominæ Filiarum cupiditatis oculos adcessisse. Ita Montfanonus, cui sanè hic hand illebenter assentior.

F
merito de
mentes, in
florus singas.

26 Cern ergò tyranus, qui Sanctas persequatur, turpi in Berenice & Prosdoco, Dominæ filiarum, ferretur libidine, habuit sanè hec, enī Filiarum suarum pudicitia timeret. Verum, ecquis fuit tyranus ille, Sanctorum persecutor? Nihil suppetit, ut id certò determinem: foris tamen fnerit civitatis Antiochenæ præfectus. At vero, ut ut se res habeat, tyraanni illius timore factum reor, ut Sancta, ne vel ab ipsomet tyranno vel jussu à militibus pudicitie sue jaclaram patarentur, sese præcipitaret in flumen, quod viam, quā transibant, præterfluebat, quodque ubi possum seu quodnam fuerit, nunc inquirto. Ptolemaeus lib. 5, cap. 15 in Commagene Syriae provincia fluvium ponit, qui Singas vocatur. Hic, ut ille geographus ibidem docet, ex Pieria decurrit Septentrionem versus, & inde in Orientem flexus miscetur Euphrati. Marsyas etiam vocatur à Plinio, quem proinde ne confundas cum Marsya, qui Orensi inter Larissam & Apameam adfunditur. Adi Cellarium tom. 2 Geographia Antiqua pag. 245. Porro Plinius Marsjam, qui Ptolemae, antiquiori ve- ro simillimè

C

Cæsaream cunctos patresfamilias ad dæmonum tempa jussu præsidis evocarent, ac præterea tribuni militum singulos ex tabella nominatum citarent, omnibus ubique locorum Christianis inexplicabili malorum turbine concussis, hic, quem suprà nominavimus, nemini communicatio consilio, clam nobis, qui in eadem domo degebamus, clam universa militum cohorte, qui circa præsidem stabant, ad Urbanem tunc fortè libantem intrepidus accessit &c. Maximinus ergò, qui à Diocletiano, imperium abdicante, anno 305 casar fuerat creatus, excitatem contra Christianos persecutionem, uti his verbis docet Eusebius, instauravit, huncque in finem per omnes provincias nova edita emisit. Ea, ut appareat, designat Chrysostomus per edita, que, Sanctis nostris Edessam fugā jam dilapsis, quoquoversum transmissa fuisse, affirmat. Sic exstimo, quod hac, uti ex jam dictis facile colliges, posteriora apparent editis, in laicas etiam seculares personas à Diocletiano emissis, hisque Maximini edita, que verbis jam mox recitatis memorat Eusebius, proximè successerint. Jam vero

AUCTORE

C. B.

rosmillimè appellatione, Singas est, esse puto fluvium, in quo Sancta nostra sese submerserint. Etenim inter Edessam seu Orsam, & Antiochiam duo sunt, in quibus id facere potuerint, fluvii occurunt, Singas scilicet jam memoratus, & Euphrates; in Euphrate autem sese Sancta non submersere. Rem sic probo: Cum Sancta se submerserunt in flumine, medio jam faciendo itinere, (vide Eusebii narrationem num. 14 datam) erant progresse; medio autem itinere Edessa Antiochiam versus nondum erant progresse, cum Edessa ad Euphratē dumtaxat pervenerant.

*In quem
hanc procul
a civitate
Hierapolita-
na se precipi-
tarunt, mor-
tem*

27 Adhuc ex verbis S. Chrysostomi mox dicendis liquet, Sanctas in flumen se non precipitasse, nisi cum jam Hieropolim, Syria ad Singam civitatem, hinc Antiochiam reducenda, pervenissent; est autem Hierapolis Antiochiam inter & Euphratē posita, distatque ab hoc fluvio uniuscūm circiter diei itinere, ut Baudrandus in *Geographia* docet. Sancta ergo non in Euphrate, sed in Singa, qui ex dictis Marcyas a Plinio vocatur, quique urbem Hieropolitanam undis suis rigat, sese submersere. Verum quo circiter fluvii hujus loco id evenit? Chrysostomus in Homilia edenda num. 20 sic scribit: Genus autem agonis (Dominæ ejusque Filiarum) fuit ejusmodi: Venerunt in urbem, Hieropolim nomine, indeque verè ad sacram urbem tali machina subiecta ascenderunt. Viam illam, quâ redibant, fluvius præterfluebat; clam militibus, qui prandium sumebant, & inebriabantur: sunt etiam, qui dicant, conscio & adjutore patre usus esse, ut milites fallerent, quod & credo: fortassis enim ideo fecit, ut exigua saltem excusatione prodigionis hujus gratiâ in die iudicii saluti suæ provideret, quod operam comodarit, & adjuverit, atque ad martyrium faciliorē cursum reddiderit. Illo igitur in auxiliū ascito, & cum ejus operâ milites amovere potuissent, in medium flumen ingressæ sunt, seque ipsas in illa fluente demiserunt. Sancta ergo, stante hac Chrysostomi narratione, videntur sese in Singam propè Hieropolim conjectisse, idque etiam confirmatur ex eo, quod, cum id fecerunt, medium jam iter, ut Eusebii narratio num. 14 huic transcripta declarat, Edessa Antiochiam versus absolvissent, sitque Hieropolis equali circiter utrumque spacio Edessam inter & Antiochiam sita, ut patet ex *Geographica Syria Tabula*, quam Cellarius tom. cit. suppedidat.

*appetiens.
Duo adjun-
cta hunc e-
venimus co-
mitata.*

28 Collige ex jam dictis, Hieropolim, de qua hæc agimus, non esse, ut quibusdam visum est, hodiernum Aleppium, sed civitatem Bambycen Plinio dicitam, hodieque sub nomine Membigii Latinis notam. Aleppium enim ad fluvium Singam possum non est, nisi facilè deprehendet, qui Geographiam Cellarii antiquam similisve argumenti libros voluerit consulere. Porro, ut cetera expediā, quæ ad Sanctarum mortem spectant ad juncta, ferebatur, ut verbis proximè recitatis ait Chrysostomus, SS. Bernices & Prosdoces pater operâ suâ effecisse, ut haec milites decipere, seque in fluvium præcipitare potuerint, hancque etiam opinionem S. Chrysostomus amplectitur, dicens, operam suam patrem ea in re Sanctis accommodare voluisse, ut coram Deo utcumque imminueret delictum, quod ethnicis prodendo Filias commiserat. Id autem Tillemontio tom. 5 *Monumentorum*, Notâ 4 in S. Pelagiam creditu admodum videatur difficile, ut etiam Sanctas, sese jam submersuras, quò militibus, quos deceperant, consulerent, calceos suos in ripa fluminis reliquisse. Ve-

rùm quid tum? Sit utrumque, ut revera etiam est, creditu difficile, an propriea est consequens, ut id nulla ratione credere potuerit S. Chrysostomus, utque Homilia, ex qua hoc Sanctum credidisse, liquet, abjudicari ei debeat? Memoriæ ea prodita accepserat S. Chrysostomus, nolebatque in SS. Berenices & Prosdoces patrem vehementius invehere, quia scilicet & maritus Martyris, & pater Martyrum erat, uti num. 20 declarat. Hinc, ut illum utcumque excusaret, rem èo conducenter, utut creditu difficile, potuit sibi habere persuasam. Quod verò pertinet ad calceos à Sanctis, quò militibus, sui custodibus, consulerent, in ripa fluminis relictos, potuit ad id credendum facilem se prebere Sanctus, ut hinc raram Sanctarum etiam in intimes charitatem laudibus efferret.

D

HOMILIA

S. Joannis Chrysostomi, presbyteri Antiocheni, dein episcopi Constantinopolitani,

DE SS. DOMNINA, BERINNA SEU BERENICE ET PROSDOCE MM.

Nondum clapsi sunt dies viginti, ex quo memoriā Crucis celebravimus, & ecce Martyrum memoriam celebramus a. Vides, ut celer mortis Christi sit fructus? Propter illam ovem jugulata sunt hæc juvencæ, propter illum agnum hæc victimæ, propter illud sacrificium hæc oblationes. Nondum viginti clapsi sunt dies, & subito lignum Crucis præclara germina martyrum germinavit; hæc enim sunt illius mortis opera. Vide igitur eorum, quæ tum dicta sunt, operibus ipsis exhibitam hodie demonstratiōnem. Tum dicebam: Contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit b; hæc operibus hodie demonstrantur. Nisi enim portas æreas contrivisset, illis clausis, mulieres tam facilè ingredi ausæ non essent; nisi ferreum vectem confregisset, non potuissent Virgines ipsum auferre; nisi inutilem carcerem reddidisset, non tanta eum confidentia Martyres essent ingressæ. Benedictus Deus, mulier ad mortem est intrepida; mulier, quæ mortem in naturam nostram inventit, antiquum diaboli telum hoc, diaboli vim prostravit; infirmum vasculum & injuriis obnoxium telum factum est insuperabile; mulieres aduersus mortem audaces sunt, quis non obstupescat? Erubescant gentiles, pudeant Judæi, qui resurrectioni Christi non credunt. Quod enim, quæso, majus argumentum resurrectionis queris, cum tantam videoas rerum factam mutationem?

2 Mulieres ad mortem sunt intrepidæ, rem, quæ vel sanctis viris antea formidabilis erat & horrenda. Disce igitur, quanto esset olim timori; ut, cum, jam quantum sit despicibilis, videris, Deum laudes mutationis auctorem; disce, quanta vis ejus prius esset, ut, cum, quanta sit nunc infirmitas ejus, didiceris, Christo gratias agas, qui eam prorsus enervarit. Ni-

SS. Martyres
ex morte
Christi ad
mortem in-
trepida;

a

b

quam tamen
in Veteri Te-
stamento et-
iam sancti
viri.

h

A ill illa robustius olim erat, carissime, nihilque nobis imbecillius; jam vero nihil est illa imbecillius, nihilque nobis robustius. Vides, ut optima sit facta mutatio? Ut robusta infirma reddiderit, & infirma robusta Deus efficerit, quod suam nobis utrumque potentiam declararet? Verumtamen ne haec affirmare tantum videar, demonstrationem etiam adjungam. Ac si videtur, primum illud ostendamus, quo pacto illam ante reformatam non peccatores modò, sed & homines sancti, qui multam apud Deum fiduciam habebant, qui recte factis abundabant, omnemque virtutem attigerant. Haec autem ostendo, non ut Santos condemnemus, sed ut Dei potentiam efferamus. Unde igitur constat, formidabilem ante mortis larvam fuisse, cunctosque illam horruisse atque tremuisse?

ipsomet A-
braham, qui,
ne occide-
tur, uxorem
suam

B Ex patriarcha primo. Patriarcha enim Abraham, justus, Dei amicus, qui patriam reliquerat, qui domum, cognatos, amicos & praesentes res omnes ob Dei mandatum contempserat, ita metuebat, ac reformatam mortem, ut in Aegyptum ingressurus, haec uxori sua diceret: "Novi, quod pulchra sis mulier. Erit igitur, cum viderint te Aegyptii, te quidem servabunt, me vero interficiunt." Quid igitur? Dic, Soror illius sum; ut bene sit mihi propter te, & vivet anima mea propter te c. Quid hoc rei est? O Sancte, atque patriarcha? Pro nihilo habes, ut uxori stuprum afferatur, ut torus laceratur, ut conjugium violetur? Itane tandem mortem reformidas? Neque vero tantum pro nihilo habes, sed & cum uxore dolum necis, ac stupri fabulam cum ea simulas, omne inque das operam, ut rex, dum adulterium aggreditur, latero possit, & ablatio conjugis nomine, per tonam illi sororis adaptasti? Verum timeo, ne, dum mortis imminuere virtutem studemus, justum accusare videamur: quam ob rem utrumque conabot perficere, ut & infirmitatem mortis ostendam, & ab hoc criminationem illum depellam. Sed opera precium est, prius ut eum timuisse mortem demonstremus, ac deinde a criminis vindicemus. Videamus ergo, quoniam intolerabilem ac molestam rem passus sit; nam uxorem cernere constuprata & adulterio pollutam intueri, sexcentis mortibus est intolerabilis. Quid dico adulterio pollutam? Si vel tenuis de ipsa suspicionis cogitatio mentem occupet, acerba illi vita omnis & minimè vitalis redditur.

fatto in spe-
cium male,

d

e

C 4 Etenim ignis illi quidam & indomita flamma zelotypiae morbus; cuius tyrannicam & inevitabilem vim declarans quispiam dicebat: "Ple-nus enim zelo animus viri ejus non commutabit ulla redemptio odium, neque parcer in die judicii, neque dissolvetur multis donis d., & alibi rursus; "Durus ut infernus est zelus e., Sic enim non potest infernus, inquit, pecunias flecti, sic neque is, qui zelotypia laborat, leniri atque placari. Multi utique saepe vitam suam libenter redemissa, ut adulterum invenirent, sanguinem ipsum viri ejus, qui uxorem constupratus, perlubenter degustassent, & quavis aut agere aut pati ejus rei causam contenti fuissent; sed hunc nihilominus intolerandum morbum, hunc violentum & implacabilem justus patientissime toleravit, & stuprum uxoris prae-nimio mortis & interitus timore contempserit. Mortem illum ergo liquet ex hoc timuisse. Jam vero tempus est, ut eum a criminis & accusatione, quae hinc exoritur, liberemus; si prius

Octobris Tomus II.

ipsam accusationem expresserimus. Quoniam igitur illa tandem est accusatio? Oportebat, dicet aliquis, ut mortem oppetet potius, quam ut constuprari uxorem pro nihilo haberet; & hoc est, quod illi criminis vertunt quidam, quod vitam suam servare maluerit, quath conjugis castitatem.

5 Quid ais? Oportebat ipsum mori potius, quam ut constuprari uxorem pro nihilo haberet? Quid vero illud prosecisset? Nam si quidem morte sua conjugem a stupro fuisset exemptus, recte ista diceretis: sin autem moriens nihil uxori proderat, ut eam a stupro liberaret, quae de causa temere, & inconsulto salutem suam proderet? Nam ut intelligas, ne morte quidem sua potuisse illum eam ab adulterio liberare, audi, quid dicat: Et erit, cum viderint te Aegyptii, te quidem servabunt, me vero interficient. Futurum igitur erat, ut duo scelerata trarentur, adulterium & cades: erat autem prudentiae non vulgaris ex duabus istis unum lucifacere. Nam si quidem, exposita vita sua, rursus enim idem dicam, liberatus eam a stupro fuisset, &, occiso justo, Sarum illi non attigissent, recte accusares; sin autem, eo morte sublato, pari ratione futurum erat, ut stupraretur uxor, qua de causa justum accusas, quod, cum duo eventura mala essent, adulterium ac cades, alterum sapientiam suam impeditaverit, cadem nimis? Hujus quippe rei causa laudari etiam eum oportebat, quod adulteri manum puram a sanguine conservaverit. Non enim dicere illud potes, eam, quod dixerit, se fororem illius esse, hoc ipso Aegyptium ad stuprum invitasse; licet enim dixisset, uxorem eius se esse, ne sic quidem erat abscessurus. Et hoc ipse declaravit, cum dixit: Si viderint te, dicent, Uxor ejus est haec, & interficient me, to autem servabunt.

6 Itaque si dixisset, uxorem ipsius se esse, & adulterium & cades patrata fuissent; si vero dixisset fororem, cades impedita esset. Vides, ut, imminentibus duobus malis, alterum sapientiam suam sustulerit? Visne discere, quo pacto etiam adulterii crimen, quantum in ejus potestate situm est, rursus imminuat, ut ne perfectum quidem adulterum cum esse permittat. Audi verba ipsa rursus attentè: Dic, inquit, Soror illius sum. Quid ait? Qui fororem accipit, non jam adulter est; adulter enim ab animi proposito judicatur: Judas quippe, cum ad nurum suum Thamar ingredieretur, non adulter judicabatur; non enim tamquam ad nurum, sed tamquam ad mulierem meretricem ingrediebatur. Sie etiam hoc loco Aegyptius, qui eam erat accepturus, non ut uxorem Abraham, sed ut fororem, judicandus adulter non erat. Sed quid hoc ad Abraham, dicet aliquis, qui probè noverat, se conjugem suam & non fororem exponere? Atqui ne hoc quidem illius est crimen. Si enī, cum uxorem ejus esse audisset, sibi temperaturus a stupro fuisset, recte justum criminareris; sin autem Saræ nihil commodi uxoris nomen erat allaturum, ut stuprum a se depelleret, prout ipse quoque dixit, Dicent, Uxor ejus est haec, & servabunt; multo æquius est, ut justum laudemus, qui in tanta rerum difficultate potuerit & Aegyptium purum a sanguine conservare, & quantum in se situm erat, adulterii crimen minuere f.

7 Restat, ut ad ejus nepotem Jacob orationem traducamus, ut illum quoque necem me-

Jacob

Ecclesiastem

**xx S. JOAN.
CHRYSOS.**

g**k****i****B****k****C**

**At verò in
Novo Testa-
mento mor-
tem Sancte
contempse-
runt,**

tuentem ac trementem videoas hominem, qui à prima jam ætate philosophiam Apostolicam præ se tulerat. Paulus enim discipulis in hæc verba præcipiebat: "Habentes alimenta, & quibus te gamur, his contenti erimus g.,, hoc & iste postulabat à Deo dicens: "Si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, sufficit nobis h.,,. Sed & ipse tamen, qui nihil præter necessaria quærebat, qui domum neglexerat, qui benedictiones accepserat, qui matri paruerat, qui Deo amicus erat, qui per sapientiam naturæ vim attulerat; posterior quippe naturâ cùm esset, benedictionibus prior evasit; qui tam multa potuerat, qui tantam philosophiam, tantamque pietatem præ se tulerat, post sexcenta certamina, post sexcentos agones, post sexcentas luctas & plurimas illas coronas, cùm in patriam reverteretur, & occursum fratri esset, quasi bellum conspiciturus, ejusque indignationem pertimescens, supplex Deo fit & orat, "Erue me de manu fratris mei Esau, quoniam eum timeo ego, ne forte veniens percutiat me, & matrem super filios i.,,. Vides, ut hic quoque mortem pertimescat? ut tremat, Deumque illius causâ preceatur?

**¶ Elias re-
formidárun.**

8 Visne, ostendam, & alterum virum magnum hoc eodem modo rursus affectum? Pone tibi ante oculos Heliam, animam ad cælum pertingentem ac divinam; ille enim, qui cælum clausit, rursusque referavit, qui desuper ignem dejecit, qui mirabile sacrificium illud obtulit; qui pro Deo zelo exarsit; ille, qui in corpore humano angelicam vitam exhibuit, qui præter ovinam pellem nihil habuit, qui rebus omnibus humanis superior evasit, adeò mortem metuit ac reformidat, ut post illa cuncta, post cælum & sacrificium, post melotem, desertum, & philosophiam tantamque fiduciam, vilem mulierculam pertimescat, & idcirco fugiat. Nam quia dixerat Jezabel: "Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, nisi cras animam tuam posuero sicut animam unius ex illis, qui mortui sunt; timuit Helias, inquit, & fugit itinere dierum quadraginta k.,. Vides, ut mors sit terribilis? Dominum ergò laudemus, quod, cùm terribilis esset prophetis, contemptu faciem mulieribus reddiderit. Helias mortem fugiebat, mulieres ad mortem confugiebant: ille à morte resiliit, istæ mortem sunt inconstatae.

9 Vides, quanta repente facta sit mutatio? Abraham & Helias necem reformat, mulieres autem quasi lutum pedibus suis mortem conculcârunt. Verumtamen ne illos quidem Sanctos accusemus; non ipsorum est culpa; naturæ imbecillitas erat, non crimen arbitrii. Formidabilem esse tum temporis Deus mortem volebat, ut gratiæ postea magnitudo innotesceret: formidabilem illam voluit esse, supplicium enim erat, idcirco dissolvi supplicii minas noluit, ne segniores homines postea redderentur. Maneat, inquit, ad eos terrendos coercendosque sententia. Erit enim erit tempus, quo & motu isto liberabuntur; quod utique accidit; nos quippe liberatos ab eo fuisse hoc metu, declarant cùm martyres, tum ante Martyres Paulus. Audisti in Veteri Testamento dicentem Abraham, te quidem servabunt, me verò interficiunt? Audit̄ Jacob dicentem, Erue me de manu Esau fratris mei, quoniam eum timeo ego? Vidisti Heliam mulieris minas mortis causâ fugientem?

Audi, quomodo Paulus erga rem istam sit affectus, an formidabilem illam censeat ut illi: num ea imminentे, tristetur, ac metuat.

10 Imò verò è contrario, rem esse optabilem, arbitratur: propterea dicit, "Dissolvi me, & esse cum Christo multò melius i.,. Illis formidabile, huic melius; illis injucundum, huic jucundum: ac merito sanè: olim enim ad infernum mors deducebat, nunc autem ad Christum mors transmittit: quapropter Jacob quidem ait, "Desducetis senectutem meam cum tristitia ad infernos m.,; Paulus verò dicebat, Dissolvi, & cum Christo esse memultò melius. Hæc porro dicebat, non ut hanc vitam damnaret; absit, caveamus enim, ne hæreticis ansam præbeamus: neque quod eam tamquam malum fugeret, sed quod futuram, ut meliorem, exoptaret. Non enim dixit, Dissolvi & esse cum Christo bonum esse simpliciter, sed melius: melius comparatione boni alicujus dicitur. Quemadmodum eam cùm ait, "Qui matrimonio jungit, bene facit; qui verò non jungit, melius facit n.,; bonum quidem esse matrimonium ostendit, at meliorem virginitatem; ita nimirum & hoc loco, Bona quidem vita præsens, inquit, multò verò melior est futura. Rursus alibi pari ratione philosophatur, & ait: "Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis: id ipsum autem & vos gaude & congratulamini o.,,

D
*ac Paulus iha-
lam, velut
rem optabi-
dem,*

m**n****E**

*ut pote quam
meliore vita
excipiat, eft
complentus.*

11 Quid ais? Moreris, ô Paule, &c ad societatem voluptatis homines advocas? Quid tibi, quæso, accidit? Non equidem morior, inquit, sed ad meliorem vitam transeo. Ut igitur homines magistratum ineuntes plurimos lætitiae sibi socios ac participes futuros accersunt, sic & Paulus ad mortem pergit gaudii sui consortes futuros vocabat. Est enim mors requies quædam, laborum finis, sudorumque retributio, ac certaminum præmium & corona. Ideò principio quidem super mortuos planctus quidam & lamentationes siebant, nunc autem psalmi & cantus hymnorum. Fleverunt igitur Jacob quadraginta diebus, fleverunt & Moysæ totidem aliis Judæi & planxerunt, quoniam mortum temporis mors erat. Jam verò non ita, sed hymni sunt, preces & psalmi, quæ omnia voluptatem in ea re esse, declarant p: psalmi enim hilaris animi signum sunt: "Æquo enim est animo quis in vobis? Psallat q.,; Quoniam igitur lætitia affluimus, idcirco psalmos super mortuos psallimus, qui nos cohortantur, ut mortem non timeamus. "Converte te enim, inquit, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus minus beneficit tibi r.,; Vides, beneficium esse mortem ac requiem? Qui enim ingressus est in requiem illam, ab operibus suis requievit, ut à propriis Deus. Ac de morte quidem hæcenus, age nunc, deinceps nos ad Martyrum laudes convertamus, nisi forte sitis audiendo defessi: nam & hæc occasione laudis Martyrum dicta sunt; paulò verò altius operæ precium est, narrationem ordiamur.

12 Bellum adversus Ecclesiam grave quoniam excitatum est, bellorum omnium gravissimum s: duplex enim erat hoc bellum, unum quidem intus, alterum verò foris exortum; hoc à domesticis, illud ab hostibus; unum ab alienis, à familiaribus illatum alterum. Et verò, licet bellum simplex fuisset, intolerabile malum exstisisset; ac licet exteriū tantum ingruisset, ingens calamitatum magnitudo fuisset: nunc

*Gravi in
Christianos
meta*

f**P****q****F****q****7****f****g**

A autem duplex erat hoc; & quod à domesticis, multò gravius est, quād quod ab externis: facile namque nobis ab eo cavere possumus, qui se inimicum profiteatur: at eum, qui sibi amici larvam induit, non aliter autem atque inimicus affectus est, haud facilē capere insidiis potes. Duplex ergo tum bellum erat, hoc civile, illud ab externis irruens, vel potius, si verum dicendum est, civile fuit utrumque bellum. Nam, qui forinsecus invadabant, judices, magistratus & milites, non alienigenæ quidam erant aut barbari, aut ex alio quodam imperio regnove, sed qui iisdem legibus regebantur, eamdem patriam colebant, ejusdem participes erant reipublicæ.

*persecutione,
sancte Filie
& Mater,
cognatis*

13 Erat igitur civile, quod à judicibus inferebatur, sed gravius, quod à cognatis, novum ac inopinatum multaque redundans crudelitate. Nam & à fratribus tradebantur fratres, & à patribus liberi, & à maritis uxores; omnia cognitionis jura conculcabantur, ac totus orbis terrarum subvertebatur, nec ullus

B tum ullum agnoscebat; diabolus enim majorem in modum dominabatur. In illo itaque tumultu ac bello Mulieres istae, si quidem mulieres appellandæ sunt; quippe quæ in muliebri corpore viriles animos exhibuerint; imò verò non viriles tantùm animos, sed naturam ipsam supergressæ sint, & cum virtutibus incorporeis contenderint: istæ ergo Mulieres, relicta urbe, domo ac propinquis, peregrè commigrarunt: Cū enim Christus, aiebant, contemnitur, nihil nobis esto pretiosum, neque necessitudine conjunctum: propterea, relicta omnibus, sunt egressæ. Et sicut, cū media nocte domus incenditur, qui intùs dormiebant, ubi tumultum audierint, citò è stratis exsilientes è vestibulo domùs evolant, neque secum eorum, quæ intùs sunt, quidquam auferunt, id enim unum student, ut è flamma suum corpus eripiant, & ignis cursum magna celeritate graffantem præveniant; sic & istæ nimirum egerunt.

*patriaque re-
lietis, pere-
græ commi-
grant, mul-
ieræ*

14 Cū enim totum orbem terrarum inflammatum vidissent, confestim ex urbis vestibulo exsiliérunt, & evolárunt, id unum quærentes, ut animæ suæ salutem fartam tectam conservarent. Tum enim erat incendium infustum, & profundæ tenebræ dominabantur, tenebræ nocturnis istis multò tetrores: quapropter tamquam in tenebris amicos non noverant amici, & uxores viri probebant; propterea cū inimicos præteribant, tum amicos & domesticos impetebant; nocturnum quoddam erat infestum prælium, & ingenti tumultu cuncta replebantur. Tum igitur istæ, relietæ patriæ, excesserunt, & patriarcham Abraham imitatæ sunt, ad quem dicitum est: "Egredere de terra tua, & de cognitione tua": nam & has persecutio[n]is tempus ad hoc incitabat, ut de terra deque cognitione exirent, ut ita cælum hæreditate possiderent. Egrediebatur igitur ex aedibus mulier duas secum Filias habens: at tu nō temerè prætereras, cū excessissime Mulieres liberaliter educatas audis, nec ferendis hujusmodi malis assuefactas; sed animo versa, quantum illud malum esset, quantis res illa difficultatibus circumsepta. Si enim homines, qui mediocrem peregrinationem suscipiunt, cū jumenta suppetant, ministri non desint, periculo vacent itinera, cū penes eos potestas sit redeundi, multas experiuntur molestias, multas miserias perpetiuntur; ubi Mulier & Virgines,

penuria ministrorum, & amicorum proditio, tumultus & perturbatio, metusque intolerabilis, diversa in illis pericula, de anima discriben, & undecumque hostes; quæ tandem oratio mulierum certamina, fortitudinem, magnanimitatem, fidem exprimere poterit.

15 Nam si egressa sola Mater esset, non ita intolerandum certamen fuisset: jam verò cùm & Filias duceret, & duas virginis, ita duplex timendi occasio, multaque sollicitudinis erat accessio: quanto enim major possessio, tanto difficilior est custodia. Egrediebatur ergo Virgines habens, nec habens, quibus in thalamis eas occultaret: tametsi intelligitis thalamos, gynæcea, januas, vestes, custodes, procubitores, ancillas, nutrices, ac matris aspiditatem, & patris providentiam, multamque parentum curam adhiberi, ut virginitatis flos custodiatur, & vix ita incolumem conservari: at illa omni erat custodia destituta, quo igitur pacto poterat illas tueri? Divinarum scilicet legum custodiâ. Non habebat domum, quâ obvallaret, at potentem manum habebat, quâ de cælo protegeretur: non habebat januam, neque vestem, sed veram habebat januam, quæ insidias longè arceret; & quemadmodum in mediis Sodomis obsidebatur quidem Lot domus, at nihil mali patiebatur, quippe quæ angelos intùs haberet: sic nimirum & Martyres istæ inter Sodomitas cunctosque hostes constituta, atque undique circumfessæ, nihil mali patiebantur, quippe quæ Dominum angelorum in animis suis habitantem haberent, & in desertum iter delatae nihil patiebantur, quia iter habebant, quod ad cælum ipsas dederet.

16 Quapropter in tanto bello, tumultu ac fluctibus deprehensæ, cum securitate incedebant; & quod sanè mirum, per medios lupos oves ducebantur, per medios leones agnæ progrediabantur, nec illas quisquam lascivis oculis intuebatur: sed sicut Sodomitas juxta januam stantes aditum cernere non sinebat Deus, sic & omnium tunc oculos excæcavit, ne virginea corpora proderentur. Pergunt igitur ad urbem, Edeßam x nomine, urbem permultis arietiore quidem, sed pietate insigniorem.

Quid enim ex illa urbe æquè commodum censuerunt, atque ut in tanta procella perfugium nanciscerentur, & in tali tempestate portum haberent? Et exceptit civitas peregrinas; peregrinas quidem terræ, cives autem cælorum, exceptumque depositum custodivit. Nemo autem Mulieres imbecillitatis accuset, quod fugerint; præceptum enim Dominicum implabant, quod ita se habet, "Cū persequentur vos, ex civitate ista fugite in aliam": quod & istæ cū audiissent, fugerunt, & una illis interim corona neckebatur: quænam illa tandem? omnium scilicet præsentium rerum contentus. "Quicumque enim reliquerit fratres, & sorores, aut patriam, aut domum, aut amicos, aut cognatos, centuplum accipiet, inquit, & vitam æternam possidebit." Eterant ibi Christum habentes contubernalem: si enim, ubi sunt duo vel tres congregati, in eorum est medium; ubi non congregatæ tantum erant, sed & propter nomen ejus exsules, nonne multò potiori jure ipsius auxilium promerebantur?

17 Cū igitur illic mulieres versarentur, nefaria confestim edicta quoquoeversum transmittebantur, multa tyrannide ac barbarica crudelitate referta aa: Propinqui enim propinquos, inquit, prodant, mariti uxores, patres libe-

*inter incom-
moda, gra-
viaque peri-
cula*

*fugient x
de illam:*

x

y

z

*ubi dum
commoran-
tur, missis
quoquoever-
sum*

aa

Ex. JOAN. ros, liberi patres, fratres fratres, amici amici
CHRYSOS. cos. Tu verò mihi hoc loco verborum Christi
 recordare, ejusque prædictionem admirare: si-
 quidem cuncta ista quondam prædixerat. "Tra-
 bb, det enim, „ inquit, "frater fratrem, & pater fi-
 lium, & insurgent filii in parentes bb, tum verò
 illa propter hæc tria prædicebat: primum qui-
 dem, ut ejus virtutem noscamus, cumque ve-
 rum esse Deum, qui ea, quæ nondum contige-
 tant, multò antè prævideat. Ut enim intelligas,
 eum propterea res futuras prædictissimæ, ipsum
 dicentem audi, "Propterea hæc dixi vobis, prius
 quam fiant, ut, cum facta fuerint, credatis,
 quia ego sum cc, deinde verò ne quis adversario-
 rum hæc, eo nesciente vel ob imbecillitatem
 sinente, fieri dicat: qui enim multò antè prævi-
 dit, potuit etiam impedire: non impedivit au-
 tem, ut fierent insigniores coronæ. Hac de
 causa prædixit hæc: sed ob aliam quoque ter-
 tam pronunciat: quænam tandem illa? ut fa-
 cilius certamen iis redderet, qui in stadio versantur.
 cc Nam quæ inexpectata sunt mala, quæcum-
 que illa tandem sint, gravia & intoleranda vi-
 dentur; quæ verò præstolamus, & ad quæ nos ex-
 cipienda comparamus, levia faciliaque reddun-
 tur. Qui tum itaque talia mandabant adversarii,
 cùm suam crudelitatem declarabant, tum pro-
 phetiæ Christi nescientes testimonium dicebant,
 & fratres tradebantur à fratribus, & à patribus
 filii, sibique ipsi natura bellum inferebant: in
 seipsam cognatio scindebatur, omnes leges fun-
 ditus evertabantur, omnia tumultu quodam &
 perturbatione replebantur, & à dæmonibus do-
 mus tum cognato sanguine complebantur: nam
 qui filium tradidit pater, omnino etiam jugu-
 lavit; licet enim ensem non impulerit, neque
 dexterà cædem patrârit, tamen animi sententiâ
 rem omnem peregit: nam qui percussori ho-
 minem necandum tradidit, homicidium ipse
 commisit. Efficiamus igitur, ut liberos suos oc-
 cident, aiebant dæmones; reddamus filios per
 præditionem parricidas: tales enim olim illis vi-
 ðimæ immolabantur, & patres filios maëtabant.
 Atque hæc Propheta clamabat dicens, "Immo-
 , slaverunt filios suos & filias suas dæmoniis dd, &
 ejusmodi sanguinem sitiobant.

dd persecutio-,
 à patre cum
 militibus sa-
 perveniente.
 comprehen-
 dumur.

C

20 At enim parcamus illi, quantum fieri po-
 test, quandoquidem pater Martyrum, & mari-
 tus Martyris fuit; neque dolorem vulneris ejus
 criminibus nostris augeamus. Tu verò mihi Mu-
 lierum prudentiam considera; cùm enim fugien-
 dum erat, fugerunt: cùm ineunda erant certami-
 na, constiterunt, & amore Christi vincitæ se-
 quebantur: ut enim tentationes accersendæ no-
 sunt, ita cùm advenerint, decertandum est, ut
 inde nostræ lenitatis, hinc nostræ fortitudinis spe-
 cimen edamus; id, quod & illæ tum fecerunt;
 & reversæ sunt ac decertarunt. Etenim apertum
 fuerat stadium, & ad certamina tempus invita-
 bat. Genus autem agonis fuit ejusmodi: vene-
 runt in urbem, Hieropolim ff nomine, indeque
 verè ad sacram urbem gg tali machina subiectæ
 ascenderunt. Viam illam, quâ redibant, fluvius præ-
 terfluebat: clam militibus, qui prandium sumebant
 & inebriabantur: sunt etiam, qui dicant, con-
 scio & adjutore patre illas usas esse hh, ut milites
 fallerent, quod & credo: fortassis enim hoc i-
 ded fecit, ut exigua saltæ excusatione prodi-
 tionis hujus gratia in die judicij saluti suæ pro-
 videret, quod operam commodârit, & adjuve-
 rit, atque ad martyrium faciliorem cursum redi-
 diderit. Illo igitur in auxilium ascito, & cùm
 ejus operâ milites amovere potuerint, in me-
 dium flumen ii ingressæ sunt, seque ipsas in illa
 fluenta demiserunt kk.

21 Ingressa est cum geminis Filiabus Mater,
 utrumque Filias secum habens; quæ virum ha-
 bebat in medio innuptarum, eratque in me-
 dio virginitatis matrimonium, & ipsarum in
 medio Christus. Sicut igitur radix arboris bi-
 nis stolonibus utrinque stantibus vallata, sic u-
 trinque Beata illa Virginibus stipata intrabat,
 & in aquas illas mittebat, itaque sunt sus-
 focatae, vel novo potius & inusitato bapti-
 smate baptizatae. Ac si nôsse velis, clarum
 illud fuisse baptismum, quod gestum est, audi,
 quomodo mortem suam baptismum Christus ap-
 pellet: filios enim alloquens Zebedæi, "Calicem
 quidem meum bibetis, „ inquit, " & baptismum,
 quo ego baptizor, baptizabimini ll., Quo verò
 baptismate baptizatus est Christus post Joannis ba-
 ptismum, nisi morte à Cruce. Ut igitur Jaco-
 bus non cruci affixus, sed capite truncatus en-
 se, baptismum baptizatus est Christi, sic & istæ,
 licet crucifixæ non fuerint, sed ab aquis neca-
 ta, Christi sunt baptismate baptizatae. Porro
 illas Mater baptizavit. Quid ait? Mulier baptizat?
 Sanè quidem baptismatibus ejusmodi mulieres
 etiam baptizant, quemadmodum & illa utique
 & baptizavit & sacerdos est facta: siquidem vi-
 ñimas ratione præditas obtulit, & animi pro-
 positum illi ordinationis locum supplevit, quod-
 que mirum est, non indiguit altari, cùm sacri-
 ficaret, nec lignis, nec igne, nec gladio; flu-
 vius enim illi omnium loco fuit, & altaris, &
 lignorum, & gladii & ignis, eademque res sa-
 crificium exstitit, & baptismus evidenter hoc
 baptismum.

22 Nam de hoc quidem ait Paulus: "Com-
 plantati facti sumus similitudini mortis ejus mm, de
 baptismum verò martyrum non jam similitudi-
 ni ejus ait, sed configurari nos morti ejus. In-
 ducebatur itaque Filias Mater non quasi in fluvium
 inducitur, sed quasi in thalamos illas deduce-
 ret: inducet utraque ex parte tenens dicens
 que, Ecce ego & Puellæ meæ, quas dedit mihi Deus: tu eas mihi dedisti, tibi ego illas com-
 mendo, res meas & me ipsam. Itaque duplex
 fuit

Hieropolim,
 que perduta
 in flumen se
 precipitant,

ff

gg

hh

E

ii
 kk
 itaque mor-
 tem opprimit.
 Hanc bap-
 tisma hic vo-
 cat Chryso-
 stemus.

F

Matriamque,
 que pluri-
 mum passa
 sit, mm

A fuit Mulieris martyrium, imò verò triplex: nam per seipsum semel, per Filias suas bis martyrium passa est; & quemadmodum cùm seipsum immittere debuit, multà illi fuit opus tolerantia, sic & ubi secum Puellas traxit, alterà tantà indiguit tolerantia, imò verò multò majori. Non enim adè mulieres solent dolere, cùm ipse morituræ fuerint, ut cùm illarum filiæ passæ hoc fuerint. Itaque graviori per Filias hæc martyrio cruciata est, cùm ad reprimendam naturæ vim se accinxit, cùm materni amoris flammæ restitit, & intolerabili viscerum conturbationi atque uteri commotioni. Si enim filiam unam quæpiam cernens morientem, acerbam existimat vitam suam, hæc duas Filias confirmi non intuens morientes, sed ad mortem propria manu trahens, cogita, quæ martyria exhiberet ea, quæ id, quod etiam auditu cæteris est intolerabile, re ipsa perferret. Ac milites quidem penitus infici tamquam rursus eas receperunt exspectabant, illæ verò cum Christi militibus, cælestibus angelis, jam tum erant; quod custodes non videbant, quippe qui fidei oculos non haberent.

*queque lan-
dabilis è timo-
re facinus
imperari,
nn*

23 Enim verò de matre inquit Paulus, "Sal-
vabitur per filiorum generationem nn:,, Hic au-
tem Filiæ per Matrem salvæ sunt factæ. Sic ni-
mirum parere matres oportet; hic enim partus illo priori melior est, in quo dolores quidem acerbiores sunt, at majus luerum percipitur. De illis partus doloribus, quotquot matres fuerunt, noverunt, quos dolores illud inurat, cùm filias videris mortem obeuntes; ut autem ipsa manu tua cædem perpetras, quægrave sit, verbis exprimi non potest. At enim qua de causa in judicium non venit mulier? Volut ante pugnam tropæum erigere, ante certamina cōronam abripere, ante luctas præmia reportare, non quodd tormenta reformidaret, sed ne illæ oculis lascivorum paterent; non metuebat, ne quis latera ipsi effoderet, sed ne quis filiarum corrumperet virginitatem, timebat. Atque hoc eam, non illo fuisse timore correptam, & idcirco in judicium non venisse, inde manifestum est. Multò graviores in flumine cruciatus toleravit: multò enim gravius est & acerbius, ut antè dixi, propria viscera, filias, inquam, manu sua demergere, ac suffocari cernere, quæ lacera-
ri carnem videre, multoque illi minorit opus erat Philosophia, quæ ad tormenta toleranda, ut puellarum tenere dexteræ, & ad fluminis flu-
enta pertrahere secum posset. Neque enim par ad dolorem inurendum momentum afferit ab aliis cernere divexas, & ipsam morti inservire, ipsam fieri necis administram, ipsam Filia-
bus carnificis vices obire; sed hoc multò illo gravius est & intolerabilius.

24 Huic orationi meæ testimonium dicetis omnes, quotquot matres fuistis, quæ partus do-
lores expertæ estis, ac filias suscepistis. Quo-
modo puellarum dexteram arripuit? qui fieri potuit, ut manus non obtorpesceret? quomodo non resoluti sunt nervi? quomodo mens de sta-
tu dejecta non est? qui potuit ratio iis, quæ ge-
rebantur, inservire? Sexcentis enim tormentis facinus illud acerbius fuit, cùm corporis loco ejus anima discruciatetur. Verum quò usque tandem ea persequi contendemus, quæ nemo assequi potest? Nulla quippe passionis ma-
gnitudinem oratio posset exprimere, sed ea so-
la, quæ experta est, ac decertavit, Mulier no-

vit, cuiusmodi sint ista certamina. Audiant ista matres, audiant virgines, matres quidem, ut fi-
lias suas sic instituant; virgines autem, ut ita matribus obsequantur. Non enim tantum lau-
dere convenit Matrem, quæ talia jussit, sed & Filias commendare, quæ in ejusmodi rebus paruerint; nam neque mater vinculis eguit ad hostias victimasque, neque juvencæ resilierunt, sed æquali mentis alacritate, & animo eodem martyrii jugum trahentes, sic fluvium sunt in-
gressæ, calceamentis extra fluminis ripam dere-
lictis; quod ideo fecerunt, ut custodibus ipsis consulerent: Tanta erat Sanctorum illarum pro-
videntia oo. Studebant scilicet illis defensionis in judicio ansam relinquere; ne crudelis ille ac fævus judex eos proditionis accusaret, aut quod pecuniæ corrupti mulieres dimisissent: idcirco calceamenta reliquerunt, quæ militum con-
scientiæ testificantur, quod non, illis consciis, sed ignorantibus, in flumen sponte profiliis-
sent.

*ex S. JOAN.
CHRYSTOS.*

oo

*atque ad illas
colendas
imploran-
dasque popu-
lum horio-
tur.*

E

pp

25 Fortasse non mediocri erga Sanctas illas amore exarsistis: cum hoc igitur ardore co-
ram ipsarum reliquias procidamus, ipsarum ca-
psulas complectamur; multam enim possunt
virtutem capsulae Martyrum obtainere, quem
admodum & ossa martyrum vim magnam ha-
bent. Neque die tantum hujus festivitatis, sed
aliis etiam diebus iis assideamus, eas obsecra-
mus, obtestemur, ut patronæ sint nostræ pp. Mul-
tam enim fiduciam obtainent non viventes mo-
do, sed & mortuæ; multoque magis cùm sunt
mortuæ. Jam enim stigmata ferunt Christi; cùm
autem stigmata hæc ostenderint, omnia Regi pos-
sunt persuadere. Quando igitur tanta illæ vir-
tute pollent, tantaque apud eum amicitia, cum
continua velut obsessione ac perpetua illarum
visitatione in familiaritatem nos illarum insinua-
verimus, ipsarum operâ Dei misericordiam im-
petremus; quam nobis omnibus assequi contin-
gat gratiæ Domini nostri Jesu Christi, per quem
& cum quo Patri gloria, unâ cum sancto Spi-
ritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum.
Amen.

A N N O T A T A

a Theodoricus Ruinartius in Actis Sinceris &
Selectis Martyrum dies viginti, quos ab acta S.
Crucis memoria nondum elapsos, hic ait Chryso-
stomus, computandos esse, observat, A die . . .
xiv Septembri, quo jam eo tempore celebra-
batur festivitas S. Crucis, usque ad diem xv
Octobris, quo die istæ Martyres (Dominna
scilicet Bernice & Prosdoco) passæ sunt. Ita
his ipsis verbis Ruinartius. Verum ego huic scri-
ptori hic assentiri hanc queo. Quamquam enim
ex iis, qua Benedictus XIV ex Baronio, Solle-
rio nostro aliisque scriptoribus de D. N. Iesu Chri-
sti Marrisque ejus Fefis num. 600 & binis seqq.
docet, Exaltationis S. Crucis solemnitas in O-
rientali Ecclesia, contrâ ac Tillemontius & Mont-
fauconius censem, jam S. Chrysostomi tempore
fuisse videatur celebrata; eam tamen, ut Gre-
ci in Menaio & Menologio Sirletiano, Ruinar-
tius suprà & Benedictus XIV loco citato arbitran-
tur, S. Chrysostomus hic non intelligit per Crucis me-
moriā, à qua celebrata nondum virginis dies,
cùm Sanctorum celebraretur memoria, elapsos ait.
Res liquet ex iis, qua Commentarii Prætii num-
xi adduxi in medium. Hinc porro jam con-
fessus qm

** Graec ma-
jori*

*anæ cum Fili-
abus laudat,*

A collatione paresceret. Verba Chrysostomi Graeca de-scribo. Sic habent: Ποταμὸς παρέπει τὴν ὁδὸν ἔκσην, καὶ ἦν ἐπαγγελτας, καὶ λαζήσας τοὺς σπαθί-τος αφίσοποισμένας καὶ μεθύνοντας. . . . εἰσῆλθον εἰς τὸ ποταμὸν μέσον, καὶ αφίκανται εὐπρόσδεκτα κατὰ τὴν παράστασιν ἔκειναν.

Il. March. 19, § 39.

mm Epist. ad Rom. cap. 5, § 6.

an. Epist. 1 ad Timoth. cap. 2, § 29.

oo Quod hic de calceamentis à Domina ejus-que Filiabus, quid milibus consulerent, in ripa fluminis relictis profertur, Tillemontio iterum Nota 4 in S. Pelagiam, incredibile appareat, & sa-nè non immerito; verum vide Commemarii pra-vii num. 28. Quod si perro quadam alia in hac Homilia, ad dogma etiam spectantia, forte es-currant, que, spectatis exinde veritatis legibus, ipsa etiam S. Chrysostomi auctoritate vix admit-tenda appareant, quaque forsitan etiam Nota 2

in S. Pelagiam Tillemontius designat, hoc ex sy-lo oratorio, quo Sanctus scripsit, excusationem apud eum rerum judices invenient. Adde hec iis, que Commentarii num. 10 dicta sunt.

pp Lique hinc, Christianos S. Chrysostomi tempore venerationem cultumque Sanctis impen-disse, atque etiam eorum patrocinia implorasse, quod nonnullorum hereticorum, Sanctos colendos implorandosque negantur, opinioni penitus ad-versatur. Porro cum hac Homilia tota sit in landem Sanctorum concinnata, argumento ejus èquè accommodatum videtur, ut adhortatione ad Sanctorum cultum, quam nō documento morali terminetur. Ex eo ergo, quid documento morali non terminetur, dubitare non debuit Tille-monius, an Chrysostomum verè habeat autorem. Hoc addo iis, que Commentarii num. 10, huc etiam facientia, in medium adduxi.

DE S. ADAUCTO MARTYRE

B

IN MESOPOTAMIA,

E

EJUSQUE FILIA CALLISTHENE V.

E P H E S I.

S Y L L O G E

C. B

ANTE ET
POST AN-
NUM CCC-
XIII.
Sancti in va-
riis sacris
Gracorum
Fastis annen-
tiantur.

QUi heri absque adjuncta sancta filia solis Menais Gracorum ex-cusis, & Menologio Sirletiano, bodie cum filia Callisthene iis-dem Menais, pluribusque aliis sacris Gracorum Fastis inscribi-tur S. Adauctus. Fuit hinc à nobis is sanctus Athleta, non tam profanè, quam sanctus est, militiè, quam fuso pro Christo sanguine illustris, ab hesterna ad hodiernam diem remissus, quā proinde de illo deque ejusdem sancta filia Callisthene, spectato, quo ad celestem patriam mi-grarunt, tempore, agendum nunc est. A reli-quis, quibus etiam ad hunc diem Adauctus una cum filia Callisthene inscribitur, sacris Graco-rum Fastis incipio, infra etiam, an & qui sacri La-tinorum Fasti Sanctos celebrant, dicturus. Itaque Magnis Menais excusis, in quibus bodie ex di-bris Adauctus ejusque filia Callisthene celebra-n-tur, accedunt MSS. Biblioteca Ambrosiana Me-nea, Ms. Sirmondianum & Mazarinianum Sy-naxarium, itemque Basilianum Menologium, studio & operâ Eminentissimi Cardinalis Anniba-lis Albani typis excusum. At verò, quod mi-rum forte videatur, Menologium Sirletianum, quod heri ex dictis S. Adauctum celebrat, bodie non tantum non hunc sanctum Martyrem, sed nec ejus filiam Callisthenen commemorat. Ad-hac, quamvis in omnibus jam memoratis Fastis sacris Sancti ornentur elogis, sola tamen, qui-bus hoc in Menais excusis & Menologio Basili-anum fit, habeo in promptu.

2 Quidquid adeò ad Sanctos pertinet, è solis forè duobus his posterioribus Fastis sacris, deficie-

entibus cuiuscumque etiam alterius generis monu-mentis, explanabo. Quod ut prestat, à Menais, & quidem à versiculis, quibus illa insuper Sanctos exornant, duco initium. Quatuor sunt numero, quorum duo solum Adauctum, duo solum spectante Callisthenen. Priores ad diem praecedentem, quo Menais excusis, ut jam monni, solus Adauctus absque Filia insertus est, ita habent:

Ἄρτει Βανῶν, "Adaucte, μάρτυρος Κύριος,
Σὺν μάρτυρι ζῆς, καὶ Θεὸν ζωτεῖς.
Gladio mortiens, Adaucte, martyr Domini,
Cum Martyribus vivis, & Deum vivum
ceras.

Posteriores autem ad hunc diem, quo ex dictis Adauctus unà cum filia Callisthene Menais aliisque Fastis Gracorum sacris inscriptus est, his concipiuntur verbis:

Θεὸς θεοπεῖ κατάθετη, καταθέτη,
Οὐπέρ τὸ δεῖον ἐξερειστην οὐδὲν.

Dei contemplatur pulchritudinem Callisthe-

ne,

Cujus divinam in tegumentum habuit poten-

tiam.

Tales sunt, quos de Sanctis nostris Menae excusa exhibent, versiculi. Ac illi quidem, qui de S. Adaucto sunt, in verbis, θύεται, morior, & ζει, vivo, pugnans significatio ludunt, ne-
lumque sibi habent subjectum elogium; hi verò, qui ad solam S. Callisthenen pertinent, ad San-
cta nomen, Callisthene, ex vocabulis Gracis κα-
λλη, pulchritudo, & οὐτι, potentia, compo-si-tum, alludent, habentque sat prolixum de am-
bos Sanctis elogium sibi subjectum.

3 Hoc integrum, addita etiam, uti ad vera
scintias

Verificanti,
quibus ora-
niantur in
Menais.

E

AUCTORE

C. B.

ut etiam E-

logium, Gra-

et simul

* πολλῶν

sculos jam feci, interpretatione Latina, hinc transcribo. Sic se habet: Οὗτος ὑπῆρχεν εἰς Εφεσίων τῆς Ασίας. "Ος καὶ δέξι δύκων γεγονός καὶ ἐπαρχός Μαξιμίνος εἰς ταλάτῳ καὶ συνέσεις πολῶν* διαφέρων. Διὰ δὲ τὸ μὴ θεῦσθαι αὐτὸν ἱερόνται τῷρος γάμον τὸν ἑαυτῷ θυγατέρᾳ τῷ βασιλέει, ὡς ἀλλοτρίᾳ τῆς πίσεως, τὴν δύοιαν δημιουρητού, καὶ εἰς Μελιτινην ἔκοπτεις, τὴν κεφαλὴν κειραμένη καὶ ἀδρίκον σχῆμα περιβαλλομένην, εἰς Νικομήδεια ἔκρυψετο. Μελίτη δὲ χρόνος ὅκτω πρὸς τὴν γυναικαν ἥλθεν ἐπὶ τὴν Θράκην, ἣς οὐ θυγατήρ τῷρος ορδαλυρὸς ἐλεωθῆσο· ἢν καὶ ιασαμένη, χάριν τῆς ἴδεις τῷρος χοινικῶν γάμων οἱ τεκόντες ἀρμόσαται ταῦτην, ἀνδρας τάντος* εἶναι οἴδημενοι, τῇ ίδίᾳ ἐβούληδησαν θυγάτρι. Ή δὲ ἀναγκασθεῖσα, λέγει τὰ καὶ αὐτὴν, καὶ ἐκπλαγίης, ὁστερ εἶκος, ἐδόζασθαν τὸν Θεόν. Τῇ δὲ Μαξιμίνῃ ἀναρρέεινθε, κρατεῖ τὴν βασιλείαν Λιχίνιο· τέττα τῇ γυναικὶ ταῖς θυγατρὶς, ἀδελφῇ τῇ μεγάλῃ Καλισθηνί, ἐμφανίζεται καὶ Καλισθηνη καὶ τελεθεῖσα πάσια τὰ συμβάσια αὐτῆς. Ή δὲ προσλαμβάνει ταῦτα, καὶ οὐ μητέρα καδίσα τῇ θευλῃς νίστρῳ καὶ θύτεις η μακαρία Καλισθηνη πάσσαν τὴν πατρικὴν φύσιαν, οὐ διέτελο ο Μαξιμίνος*, απολαμβάνει.

B Μαξιμίνος
* πάσιας
τοῦ πατρὸς τοῦ λειψανοῦ εἰς Εφεσού.

Καὶ τὸ ἄγιον λειψανοῦ τῷ πατρὶς αὐλῆς ἀπὸ Μεσοποταμίας εἰς Ασίαν κομίζει, καὶ μαρτύριον εἰς ὄνοματα εἰρητὸς διημαρτύρην καθιεροῖ, καὶ τὸ λειπόμενον τῷ ἑαυτῷ βίᾳ ἀπεσαλικῶς διαγύσσαται πρὸς Κυρίον ἐξεδίκησεν.

C Latinus
4 Hæcenus Grecum Sanctorum elegium; accipe nunc & interpretationem ejus Latinam: Hic (Adauctus scilicet) fuit ex Ephesiorum Asia civitate. Qui, cum opibus & pruentia multis praecelleret, & dux ducum factus est, & Maximini praefectus. Quod autem Filiam suam imperatori, utpote à fide alieno, in uxorem nollet tradere, bonorum publicatione multatur, Melitinenque relegatus, capite truncatur. At vero Callisthene, detonsa corna sumptuque virili habitu, Nicomediae latuit. Post annos autem octo venit in Thraciam ad quamdam mulierem, cuius filia laborabat ex oculis; quam cum persanisset, sanationis causâ voluerunt illam filiæ suæ per nuptias jungere parentes, rati omnino virum, non feminam esse. Hæc autem compulsa, quæ ad se pertinerent, exposuit, illique admiratione, ut par erat, defixi, Deum laudarunt. Maximino porrè è vivis sublato, Licinius imperii habenas naetus est. Hujus uxorem, quæ Christiana erat, Magnique

* Maximinus
Constantini soror, accedit Callisthene, eique, quæ sibi evenerant, exponit. Illa vero haec ad se recipit, filique sui velut matrem constituit; atque ita beata Callisthene omnia bona paterna, quæ Maximianus* eripuerat, recuperat. Adhæc sacras Patris sui reliquias è Mesopotamia in Asiam reportat, exstructumque nomini ejus locum sacrum consecrat, & cum reliquam vitam ad normam, ab Apostolis traditam, exegisset, emigravit ad Dominum.

5 Venio nunc ad id, quod Basiliatum suppeditat, Sanctorum elegium. Hoc ab elegio è Menais excusis jam hoc transcripto, non parum dissonat. Res vel ex sola utriusque collatione patescet, quam ut quisque nullo queat facere nego, illud etiam integrum, antequam quæ ad Sanctos spellant, enucleatis discutiam, hoc transcribo, anā cum nova, quam ei ipse me aptavi, interpretatione Latina, quod, quæ jam in excuso Basiliano exstet, ad amissim ubique textui Græco hanc congruat. Adauctus* ο μάρτιος ὑπῆρχε μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως Βριστού. Επειχε δὲ τὴν τῷ δύκως αἵτινα ταῖς

Μαξιμίνη τῷ βασιλίως, ἔχων καὶ θυγατέρα παρθένον καὶ τυμορρόδατην, Καλισθηνην οὐκόματι. Άλλοτε δὲ ὁ Μαξιμίνος περὶ αὐτῆς, ἀπίστελνει ἔλειν αὐλήν πρὸς αὐτὸν. Ο δὲ πάτηρ αὐλῆς ἔκρυψεν αὐλήν, φυγαδεύσας εἰς τὰ μέρη της Ανατολῆς. Μαλάγ δὲ τέτο ο Μαξιμίνος, καὶ οργισθείς, ἔκραγος τὸν Αδαυκτον προφάσει τῷ χριστιανοτητὶ καὶ δημιουρούσας ἔξαρστεν εἰς Μεσοποταμίαν, γραῦθας τῷ τῆς Μεσοποταμίας ἀρχοῦ, ἀναγκάσας μὲν αὐλήν θύσαις τοῖς εἰδώλοις· μη πειθόμενον δὲ φονεύσας. Ο δὲ ἄρχων μὴ πίστας αὐλήν, ἀπεκεράστησεν. Είτε ἐπάρχη παρὰ τὴν γυναικὸς αὐλής, καὶ τῆς θυγατρός. Τῆς δὲ βασιλείας κρατήσανθε Λιχίννιος, προσκληθεὶς ή Καλισθηνη τῷ βασιλίσσῃ, καὶ δικυρόσασθαι πάντα. Καὶ τῇ τῆς βασιλίδης προσάζεται μετεκόμισε τῷ πατρὶς αὐλῆς τὸ λειψανοῦ εἰς Εφεσού. Είτε καὶ αὐλή καλάς βιώσας * ἐπεισεώθη.

D

* βιώσασα
huc transferi-
runt.

6 Adauctus martyr è civitate quidem Epheso oriundus fuit; sub Maximino autem imperatore ducis dignitatem obtinuit, habens & filiam, virginem venustissimam, nomine Callisthenen. At vero, cum de ea inaudivisset Maximinus, mandavit, ut ad se veniret. Ejus autem Pater in Orientis partes amandatam occuluit. Hoc porro edocitus Maximinus atque iratus, Christianæ fidei obtenuit Adauctum apprehendit, bonorumque publicatione multatum in Mesopotamiam relegavit, scribens Mesopotamiae praefecto, ut illum quidem ad sacrificandum idolis compelleret; non obtemperantem autem occideret. Illum ergo praefectus, cum sibi obsequentem non reddidisset, capite truncavit. Seputus deinde est ab uxore sua, & Filia. Verum cum imperium adeptus esset Licinius, augustam adiavit Callisthene, omniaque exposuit. Adhæc Augustus jussu Patris sui reliquias Ephesum transluit, posteaque, vitâ probè traduēt, extremum diem clausit. Ita se habet, quod Basiliatum suppeditat, Sanctorum nostrorum elegium. Sunt porro tam ad hoc, quām ad aliud, quod è Menais suprà hac etiam transcriptum est, illustrandum nonnulla jam adducenda in medium; antè tamen quām id præstem, lubet etiam, an & quibus sacris Latinorum Fastis Sandi nostri pariter inscribantur, nunc inquirere.

7 Vix duos ex his reperiisse quivi, qui ambos Sanctos nostros, aut saltem alterum extra omnem controversiam commemorent. Priori loco occurrit Martyrologium à Galefinio concinnatum. In hoc hodie Adauctus annuntiatur, simulque sequenti, quod ex Basiliano huc jam transcripto contextum est, ornatur elegio: In Mesopotamia sancti Adaucti martyris. Is civis Ephesinus, cum Calisthemenem filiam virginem, cuius formâ & venustate captus turpiter Maximianus* imperator erat, occultasset, fugaque pudori consulens, in Orientis partes deducendam curasset, furenter ille iratus, hunc Christianæ religionis causâ comprehensum in Mesopotamiam relegavit ad præfectum ea lege, ut, nisi ad idolorum cultum abduci possit, contrucidaretur. Beatus igitur Adauctus, pro fide fortiter pugnans sustinens, capitis propterera damnatus, admirabilis virtute martyrii cursum confecit. Galefinio accedit, quod alterum est ex Hagiologiis ambos Sanctos nostros aut saltem alterum hodie celebrantibus, Martyrologium Universale à Castellano confectum. In hoc Callisthene memoratur his verbis: Apud Græcos sancta Callisthene virgo. Verum cur solus absque filia Callisthene Adauctus à Galefinio, cur sola absq[ue] patre Adaucto Callisthene

* Maximianus

E

F

A à Castellano annuntiatur? Cùm ex Menologio Basiliiano, in quo tam Callisthenè quād Adauctus hodie celebratur, Adauctum secundum dicta Galenius deprompsit, divinare difficile est, cur hic martyrologus cum sancto patre Adaucto sanctam Filiam Callisthenen band junxerit.

*Ratio, tñr
forsan id scie-
cias posterior
hic hagiolo-
gus.*

8 Quod verò ad Castellatum pertinet, siccirò forsitan hic hagiologus solam hodie absque patre Adaucto filiam Callisthenen memorat, quod ad diem precedentem sanctum, cui Adaucto nomen est, consignet, huncque sorte eundem esse putet cum Adaucto, S. Callisthenes, quam annuntiat, parente. Verum Adauctus noster ab Adaucto, quem ad diem precedentem Martyrologio suo Castellanus inscribit, certissimè est diversus, si, quod hic auctor de posteriori hoc Adaucto censet, verisati congruat. Ait enim, Adauctum, Martyrologio suo (Adi hujus Tabulam Hagiologicam) die precedentem insertam, esse eundem cum Adaucto, seu Adauco, Generali officiorum magistro & quastore, quem ad sepiam Februario diem Romanum hodiernum, multique alii Fasti sacri concelebrant. Verum hic Adauctus seu Adaucus ab Adaucto, S. Callisthenes patre, band dubiè distinguitur. Etenim hic Ephesi in Asia, ille in Italia natus erat; hic in Mesopotamia ense percussus, ille in Phrygia igne consumptus martyris palnam obtinuit. Castellanus ergò vel siccirò, quod die precedentem aliquem Adauctum celebret, solam hodie Callisthenen absque patre Adaucto annuntiare non debuit, vel Adauctum illum, quem die precedentem celebrat, cum Adaucto, seu prima Februario die Romano hodierno multisq; aliis Fastis sacris inscripto, perporam facit eundem.

9 Ut ut se res habeat, duo equidem secundum jam dicta è Latinorum Hagiologiis habemus, quorum alterum S. Adauctum, alterum S. Callisthenen hodie certò annuntiat. Verum, an qua id ipsum faciant, alit preterea sacri Latinorum Fasti non sunt? His sanc nec Romanum vetus ne hodiernum, nec Adonianum & plerique alia minus antiqua Martyrologia Classica accenseriqueunt. Verum in Rabano, qui Adauctum (quod etiam in nonnullis Hieronymianis Apographis sit) pro Adaucto scribit, sequens legitur annuntiatio: Romæ Marcelli episcopi, & in Africa Adaucti. Hunc porrò Sanctum, quem in Africa ponit, indubie ex Hieronymianis hauis Rabano. Etenim in nonnullis horum Apographis hodie Adauctus, vel, ut paulò aliter scribitur, Adauctus vel etiam Adauctus cum aliquot aliis Sanctis vel in Africa vel in Africa civitate vel Carthagine annuntiatur. Ac majus quidem Lucense apud Florentinum Apographum, cui apud nos Mrl. regina Suecia, solim Fuldense, etiam consonat, Adauctum in Africa civitate annuntiat. Verum Florentinus in sua observatione ad hanc, quam è Lucensi Apographo affert, S. Adaucti in Africa civitate annuntiationem veretur, ne pro Africa civitate reponendum sit Epheso civitate, sive Adauctum, hodie à Rabano & in Hieronymianis memoratum, ab Adaucto nostro non distingui suspicatur.

10 En ipsa scriptoris hujus verba: Mendutn, inquit, hic suspicor, ex aliis, quos videtiti, codicibus malè habitis difficile hic etiendandum. Cùm tamen in Menologio Basiliyi Adauctus martyr Ephesinus hac die latidetur, ejusque illustre certamen in Mesopotamia consummatum referatur, clumque is non modò civis Ephesinus dicatur, sed corpus ejus à Callistheno filia Ephesum reportatum narretur, veritus sum, ne pro Africa civitate reponendum sit Epheso ci-

vitate; ibi enim Adauctum Martyrem veneratum esse patet, ac deinde legendum: In Africa Maurisi, Restituti ac etiam Julii, ut habet M. Corbeiniense, in quo Adauctus inter Africenses Martyres non legitur; sicuti neque in aliis codicibus Julius, Rabanus tamen Adauctum; ut vidimus, Africæ tribuit: Ita hactenus Florentinus, cuius mihi ita placet suspicio, ut hic in maijori Lucensi ejus Apographo cubare mendum, non tantum suspicor, verum etiam omnino credam. Quamquam enim (Adi ad vocabulum Africa Baudrandum) in Tinetano Africa regno aliquia etiam, que modò Africa vocantur, civitas occurrit, illa tamen hujus, napolè qua à mediè etiam avi scriptoribus Aphrodisiuiti huncupetur, appellatio minus antiqua est, quād sit majus Lucense Florentinii Apographum, nec alia uspiciam, que similem appellationem vel nunc scribantur, vel ultim fuerit sortita, apud geographos nota est civitas, ac proin mendoza sanc est hodierna Lucensis Apographi annuntiatio; quā in Africa civitate ponitur Adauctus seu Adauctus. Verum sitne etiam in illa, ut Florentinus veretur, pro Africa civitate reponendum Epheso civitate?

11 In antiquissimo Epitomacensi, int̄ etiam in hodie abdito civitatis vocabulo Adauctus ita annuntiatur: In Africa Adaucti. Idem fit ex dictis à Rabato, & in contractiori apud nos Richetoviensi Apographo. Hinc contendit potest, in hodierna Adaucti annuntiacione, quam majus Lucense Florentinii Apographum suppeditat, dumtaxat redundare civitatis vocabulum, Africa additum. Verum enimverò in veteri Aquitanensi Apographo Adauctus seu Adauctus nec in Africa, nec in Africa civitate, sed Roma ponitur huc modo: Romæ stat. Marcelli episcopi, Adaucti. Hinc porrò omnia prorsus jam memorata Hieronymiana Apographa, quā alibi sepiissimè deprehenduntur mendosa, mendi etiam hic; quantum ad locum, cui Adauctum adscribunt, vehementer habeo suspecta, ac proin, quamvis quidem in Lucensi Apographo pro Africa civitate reponendum esse Epheso civitate, evinci band quērat, sat tamen verisimile appareat, Adauctum, qui in Hieronymianis hodie annuntiatur, perperam in aliquot ex his, & à Rabano Africa attribui, atque ab Adaucto nostro, in Mesopotamia passo, ac deinde Ephesum, quā etiam ē civitate oriundus erat, à filia sua Callisthenē translato, non esse distinctum. Is adeò non tantum in supra membratis Galenii & Castellani Martyrologiis, ac proin in recentioribus Latinorum Fastis sacris, verum etiam in antiquioribus, nimirum in Hieronymianis Apographis, hodie etiam forsitan celebratur.

12 Atque hi quidem Fasti sacri sunt, quibus cū filiam fortè Adauctis noster hodie etiam inscribitur. Quod suam Maxi- porrò ad Callisthenen pertinet, certum appareat, no & qui eas eam non aliis, quam jam supra memoratis, Fastis sacris inscribi. Redeo nunc ad Sanctorum, qua supra Gracē simul & Latinē huc transcripta sunt, bina elogia. Ex hisce, si modo Menea, Menologium Basiliyanum atque similia monumenta Graca fidem sat certam mereantur, martyrii, quod S. Adauctus subiit, occasionem, tempus, locumque discimus, ut etiam quandam circuiter S. Callisthenē sacram Paris sub corpus ē Mesopotamia, qua in regione is profide mortem oppeterat, Ephesum detulerit, felicique ac beato obitu vitam hanc mortalem cū immortali commutavit. Rem dicenda aperient. Maximinus, uti Menea ferunt, S. Adauctum, qñd

AUCTORE

C. B.

quod hic illi, utpote ethnico, Filiam suam in uxorem tradere noluerit, honorum publicatione ex filioque primò multavit, ac deinde capite jussit trancari. At verò Maximinus, ut Menologium Basilianicum prodit, S. Adauctum, quod hic, quam ille ad se accerierat, filiam suam Callisthenem procul amandatam oculuerit, fidei obtentu in Mesopotamiam relegatum, honorumque publicatione multatum jussit interfici. Menaeorum itaque narratio à narratione, quam Basilianicum suppeditat, non nihil hic est diversa. Secundum illam enim, at non item secundum hanc, Maximinus in uxorem voluit Callisthenen. Verum, utrū id ita sit, non propterea tamen cum Menaia pugnat Basilianicum. Quamvis enim hoc nihil plane suppeditet, quod Callisthenen in uxorem à Maximino fuisse expetitus, exigat, nihil tamen etiam suggerit, quod aperiè requiratur opussum.

B 13 Verum volueritne re ipsa Maximinus sibi non quidem, in uxorem dari Callisthenen? Quod eruditus de ut apparet, in matrimonio. sanctis Martyribus, quas sibi in matrimonium postularint ipsimet tyranni, in monumentis non ex effrani, ab Eusebio

undequaque sinceris ac fide dignis memoria pro ditum subinde inveniunt, commentis passim ac censem. Hinc vereor, ne, quod de S. Callisthenen, quam sibi in uxorem expetierit Maximinus, in Menaia, fide utique non undequaque dignis, narratur, commentis etiam sit accensendam. Fuisse nibilominus à Maximino in uxorem revera expetitam Callisthenen, non nemini forsan nichilque credibile appareat, quod S. Adauctus, ejus pater, prefelli seu ducis, aut etiam, si Menaia recte notent, ducis ducum, id est, ut apparet, supremi ducis dignitatem, apud Maximinum obtinuerit, hicque proinde ducendo Callisthenen, Adaucti filiam, contra dignitatem suam facturus fortassis haud fuisse. Verum, ut res hac se habeat, à Maximino ad legitimum connubium expetitam fuisse Callisthenen, mihi equidem non sat verosimile apparet. Ea sedet sententia, quod Maximinus, qui ab anno 305 ad annum usque 313 in Orientis partibus imperii habendas tenuit, toto illo temporis spatio, quo ex dicendis, & quidem ante annum 312, S. Adauctum ob negatam filiam Callisthenen necavit, matrimonio, ut apparet, junctus fuerit. At

C verò, inquires, nibilne ergo sub Menaorum narratione veri latet? Maximinus, siut matrimonio junctus, effrani, quā honestissimas quasque matronas nefarie corruptit, libidine exarist. Intelligitur id ex hisce, que lib. 8 Historia Ecclesiastica, cap. 14 Eusebius suppeditat, paucis verbis: Quid dicam de foedissima hominis (Maximini) libidine? Quid de innumerabilibus adulteriis? Neque enim per ullam urbem iter umquam fecit, quin mulierum stupra, & virginum raptus in ea perpetraret.

D 14 Huc etiam faciunt, que de Maximino pariter lib. de Mortibus persecutorum cap. 38 Laelantius commemorat. Illud verò, inquit, capitale & supra omnes, qui fuerunt, corrum pendi cupiditas, quid dicam, nescio, nisi cæca & effrenata, & tamen his verbis exprimere * pro indignatione sua non potest. Vincit officium linguae sceleris magnitudo. Eunuchi, lenones scrutabantur omnia. Ubi cumque liberalior facies erat, secedendum patribus ac maritis fuit. Detrahebantur nobilibus feminis vestes, itemque virginibus, & per singulos artus inspiciebantur, ne qua pars corporis regio cubili esse indigna. Si qua detrectaverat, in aqua necaba

tur, tamquam majestatis crimen esset. Sub illo adultero aliqui, constupratis uxoris, quas ob castitatem ac fidem carissimas habebant, cùm dolorem ferre non possent, se ipsos etiam necaverunt. Sub hoc ministro pudicitiae integritas nulla, nisi ubi barbarem libidinem desorbita insignis arcebat. Postremò hunc jam induxerat morem, ut nemo uxorem sine permisso ejus duceret, ut ipse in omnibus nuptiis prægustator esset. Ingenuas virgines imminutas servis suis donabat uxores. *Hec Laelantius*, qui, nonnullis deinde interpositis, cap. 39 ita insuper prosequitur: Denique cùm libidinibus suis (Maximinus) hanc legem dedisset, ut fas putaret, quicquid concupisset, ne ab Augusta quidem, (Valeria scilicet, Galerii Maximiani, a quo in filium adoptatus fuerat, relieta vidua) quam nuper appellaverat matrem, potuit temperare.

D

notata, Ma-
ximini libi-
dine uxori-
mile fit.

15 Venerat post obitum Maximiani ad eum Valeria, cùm se putaret in partibus ejus tutius moraturam, ed maximè, quod haberet uxorem. Sed animal nefarium protinus inardescit. Adhuc in atris vestibus erat mulier, nondum luctus tempore impleto. Legatis præmissis in matrimonio postulat, & ejecturus uxorem, si impetrasset. Respondit illa liberè, quæ sola poterat, primo non posse de nuptiis in illo ferali habitu agere; tepidis adhuc cineribus mariti sui, patris ejus; deinde illum impie facere, quod sibi fidam conjugem repudiet, idem utique facturus & sibi; postremò, nefas esse illius nominis ac loci feminam sine more, sine exemplo maritum alterum experiri. Nuntiatur homini, quid esset ausa. Libido in iram furoremque convertitur. Statim mulierem proscribit, bona ejus rapit, austert comites, spadones in tormentis necat, ipsam cum matre in exilium relegat, nec in locum certum, sed huc atque illuc præcipitem cum ludibrio exturbat, & amicas ejus afficto adulterio damnat. Cùm itaque, ut ex Eusebii & Laelantii verbis hoc jam transcriptis liquet, Maximinus etiam tum, cùm matrimonio junctus effrani, admodum in mulieres alias fuerit libidine, fuisse abs illo ad illicitum nefariumque complexum seu concubitum expetitam Callisthenen, mihi admodum appetere crebili.

E

16 Et verò, cùm saltē ex Menologii Basiliani narratione Callisthenen vel in matrimonium, vel in illegitimum concubitum expetuisse videatur Maximinus; hic autem ex dictis Callisthenen in legitimam conjugem, ne apparet, non desiderarit, verosimile etiam apparet, fuisse re ipsa Callisthenen ad nefarium complexum à Maximino expetitam. Utas sit, Adauctus equidem, spectata tam Menaorum quam Menologii Basiliani narratione, filiam suam Callisthenen credere noluit Maximino. Hinc porrò factum est, ut hic, qui in Valeriam, libidini sua (vide Laelantii verba proximè recitata) non obtemperantem, inhumanissime seviit, Sancto nostro minimè pepercit. Ac primò quidem hunc honorum publicatione multavit; deinde verò relegatum in Mesopotamiam, diisque sacrificare renuentem martyrio affecit. Ait autem Menaia, Melitenen relegatum fuisse Adauctum; verum id ita accipendum est, ut primò quidem Sanctus Melitenen, Armenia urbem; deinde verò longius in Mesopotamiam missus fuerit. Ita statuo; quod Adauctus in hac regione martyrium ense percussus consummariit; idque in ipsis Menaia, utpote San-

F
ad illicitum
complexum
expetebat.
credere no-
tum est, in
Mesopotamia

* exprimi

A Sancti corpus à Callisthene filia è Mesopotamia Ephesum fuisse translatum, diserte afferentibus, sat aperiè indicetur.
ante annum quidem 313 capite truncatus est; post verò cumdem annum Callisthene obiit.

B Atque ita quidem martyrii, quod Sanctus subiit, non tantum occasionem; verum etiam passastram jam habemus. Enitamus modò, ut & epocham determinemus. Maximinus, qui Adactus & cùm affecit martyrio, imperii partim cæsarei, partim Augustei habenas ab anno 305, ut jam monui, ad annum usque 313 in Oriente tenuit, tuncque devictus à Licinio miserrime interiit. Jam verò sancta Callisthene, sì modò vera narrent Menea, oculo ut minimum à Patris sui obitu annorum spatio sub virili habitu, ne Maximino proderetur, latuisse videtur, ac proin, cùm ab anno 305 ad annum usque 313 anni dumtaxat octo excurrant, fuerit verosimiliter S. Adactus anno circiter 305 Maximini jussu in Mesopotamia gladio percussus. Porro, cùm Licinius anno 313 rerum summâ, devicto Maximino, anno 313 in Oriente solus sit potitus, tuncque, ut in Basilio & Meneis resurget, sacram Patris sui corpus S. Callisthene è Mesopotamia in Asiam transulerit, cito id quā anno

313 factum non fuerit. At verò, inquires, an etiam serius hæc translatio non evenit? Serius sanè evenisse potest; attamen haud serius vero similiter quā anno 318, quod anno subsequenti persecutionem in Christianos moverit Licinius. Hæc sunt, qua pro determinando tempore, tum quo martyrum passus sit Adactus, tum quo saeras ejus exuvias è Mesopotamia in Asiam transulerit Callisthene, invenire quivi. Restat nunc, ut quo circiter tempore è vivis hac excederit, pariter edicam. Cūm ex dictis non cito quā anno 313, ac forte etiam serius Patris sui corpus è Mesopotamia in Asiam, Minorem scilicet, in qua sita est Ephesus, transulerit, consequens est, ut certè non cito, ac verosimiliter etiam serius quā anno 313 mortalem hanc vitam cum immortalí commutari. Quapropter, cūm simul ex suprà dictis S. Adactus indubie ante annum 313 martyrio coronatus sit, suprà in margine ante & post annum CCCXIII adscripti, volens scilicet indicare, Adactum quidem ante annum 313, Callisthenen verò post hunc annum felici è vivis excessus migrasse ad Dominum.

E

DE S D A S I O

AXIOPOLI IN MOESIA INFERIORI.

Ex Hieronymianis, aliisque.

J. E.

Maria annuntiatio S. Dasii,

C Xiopoli, que Moesia Inferioris oppidum fuit ad Istrum hanc procul Dorostorositum, S. Dasium hoc die codices Hieronymiani plerique annuntiant, nullo facto indicio certo, unde dignoscas, sitne ad confessorum, an ad martyrum classem redigendus. Lucensis, quem Florentinus edidit, notisque illustravit, sic habet: In Axio poli natalis sancti Dasii: ex iis verò, quos parte 2 tom. vi Junii sub junxit Sollerius, ita habet Richenoviensis: Et in Anxiopoli, Dasii: Augustanus monasterii S. Udalrici: Martii, Aduacti, Dasii, Marci. Labbeanus: Marci, Aduacti, Dasii. Gelonensis ex editione Acherii tomo XIII Spicilegii: Marci, Adactus, Dasii: Corbeiente apud Acherium laudatum tom. iv: Et alibi sancti Dasii. Barberianus: In Axiopoli natalis Sancti Clasii. Hieronymianis accedunt Martyrologium Aquitanensis Ecclesia sub nomine Bedæ: Romæ, inquit, natalis Marcelli episcopi, Adactus, Dasii. Martyrologium S. Germani Antissiodorensis, tomo 111 Anecdotorum à Martenio editum; Marci, Adactus, Dasii. Florarium nostrum Ms. in Axiopoli sancti Dasii. Usuardus Greveni auctus diem iv Octobris his verbis claudit: Dasii confessoris.

D Martyrologia Hieronymiana Dasii meminisse, sed ita, ut nullo indicio certo, fueritne Martyr, an confessor, manifestent, paulò ante dicebam: quia tamen antiquioribus Ecclesia seculis martyrum fere celebitates titulo Natalis consignabantur, eumque adhibent codex Lucensis & Barberianus; argumento id esse potest, eoque magis propendeo, S. Dasium ad martyrum classem pertinere: quo minus tamen id certò existimem, Octobris Tomus II.

facit, quod id non ita sanctè atque constanter faciat in more possum, quin & dies obitùs Sanctorum, neque martyrio, neque exilio, carceribus, tormentis pro fide toleratis insignium, subinde etiam Natales fuerint nuncupati. Quam in rem preclarè Florentinius Admonitione VIII Hieronymiano Martyrologio prævia: Neque, inquit, ita strictè observari etiam putet, consignatum celebritatis diem sub Natalis voce, quasi martyribus tantum antiquitus tribueretur. Quamvis enim Tertulliani tempore dies passionum martyrum Natalitia appellari consueverint, & id ex prisca Majorum traditione usitatum confirmet Albinus Flaccus, idem tamen Albinus lib. de Divinis Officiis in cap. Parascevis, antiquum fuisse morem, testatur, Sanctorum quorumcumque in Domino morientium natalitia celebrandi, atque dies obitùs Natales nuncupandi: quod ex Origene hausit lib. 3 in Job.

E 3 Assignato deinde, exemplisque probato multiplici vocis Natalis usu, ita prosequitur: Sed antiquum fuisse Ecclesiæ morem diem obitùs, tam martyrum, quām confessorum Natalitium appellare, apertissimè testatur Nicolaus Papa in Epistola ad consulta Bulgarorum cap. 5 his verbis: Consuetudinem tenet Ecclesia, ut solemnies beatorum martyrum vel confessorum Christi dies, quibus ex hoc mundo ad regionem migraverunt vivorum, nuncupentur natales: sed & eorum solemnia, non funebria tamquam morientium, sed utpote in vera vita nascentium Natalitia vocentur. Ex Albino Flacco bac citat Benedictus XIV de Festis B. Mariae virginis cap. 128: Jure nasci dicuntur, qui de pressuris hujus mundi, tamquam de angustiis cuiusdam ventris, ad illam spacioſissimam & lucidissimam

F ff 2

simam

DE S. DASIO

AUETORE

J. B.

412

simam cœlestis habitationis emittuntur latitudinem. *Ex Eusebio Emiseno seu Eucherio Lugdunensi*: Etenim si dies Natales vocamus, quibus in hanc lucem in delictis & doloribus nascimur ad dolores, justius illi celebantur natales, quibus Sancti ex corruptibili corpore in novam illam futuri seculi claritatem, & filii hominum in adoptionem divinæ Paternitatis ascendunt. *Ex Rabano*: Et inde mos obtinuit Ecclesiasticus, ut dies beatorum martyrum, sive confessorum Christi, quibus de seculo transierunt, Natales vocitemus, eorumque solemnia non funebria, sed Natalitia dicamus. *Hic ad do S. Augustinum*, qui, licet sermone 310, alias de diversis 113 dicat: Quod nomen, id est, Natales, sic frequentat ecclesia, ut Natales vocet, pretiosas martyrum mortes; tamen in Psalmum 79 sic loquitur generatim: Natalitia Sanctorum cum sobrietate celebrare, ut imitemur eos, qui præcesserunt, & gaudent de vobis, qui orant pro vobis. *De his plurasi voles, Cangium consule*.

B 4 Plures hujus nominis Sancti variis diebus & à synony- mis distin- sacris Fastis inserti leguntur: nempe ad diem v Augusti, xviii, xx, xxi Octobris, apud Floren- sio.

tinium: verum hi omnes aut certaminis socios, aut aliam martyrii palestram habnere. Dafsi quoque Menologium Basiliandum, & Menea ad diem xx Novembris meminerunt, qui, cum victimæ proximis Saturnalibus immolanda forte designatus esset, optionemque haberet, quidquid liberet, interim agendi; nobilior Christo, quam Saturno, victimæ, Diocletiano & Maximiano imperatoriis, cecidi Doroftori, quod alterum est Mæsie Inferioris oppidum, nec multam, ut apud Orléum in Theatro orbis videre est, Axiopoli dissum. Fecit tum loci utriusque vicinia, tum nomen Sancti idem, ut Florentinus dubitaret, idemne sit, quem ad diem iv Octobris Fasti Latini laudant, & ad diem xx Novembris Greci: quod quidem uti non negat, ita nec ait. Parigiure quis dubitet, num S. Dafsius Axiopoli annuntiatus ad diem v Augusti, idem sit, qui bodianus: ut enim variis diebus Fasti variis eosdem subinde Sanctos consignant; ita & fieri facilè potest, ut idem Fasti, male luxati, eosdem Sanctos, modò hoc die notent, modò illo; modò coniunctim cum aliis, modò separatim. Horum autem alterutrum re ipsa hic contigisse, nec ego afferere velim.

E

DE SS. MARUSIO, RESTITUTO, ET FORTE JULIO

CARTHAGINE IN AFRICA.

Ex Martyrologiis.

Confusa ho-
rum Martyr-
rum & S.
Adaucti an-
nuntiatio.

Res hodie sanctos Martyrologiū Hieronymianum penes Florentinum una annuntiatiōne complectitur, Africæaque adscribit, Adauctum, Marusium, Restitutum. En verba: In Africa civitate Adaugi, Marusi, Restituti: geminos tantum, omisso Marusio, Richenovensem apud Sollerium tomo vi Junii parte 2. Et in Africa Adaucti & Restituti. Augustanum apud eundem Sollerium Adaucti meminit, & Marusii, sed hujus male Autissiodori. Hieronymiano Florentinii Martyrologium regina Suecia, olim, ut appareat, ecclesia Fuldensis, omnino consonat, preterquam quod hoc Maurusii scribat: Martyrologium Ms. tomo 3 collectionis nostra insertum, & Rabani à Bollando creditum gemina, sed perperam, annuntiatiōne utitur: In Africa Marusii, Restituti: quibus mox ista adduntur: In Carthagine Adaucti, Carusi, Restituti; ubi Adauctus & Carusus iidem videntur, qui Adauctus & Marusius. Luxatum similiter est Florarium nostrum Ms., in in quo sic legitur: In Africa Marusii, Restituti: dein verò: In Carthagine Adaucti, Carusi, Restituti. Martyrologium denique Corbeiensis Florentinii preter Maurisium & Restitutum etiam Julium Africa tribuit, Adauctum verò nequamquam. In hac codicis discrepantia ita statuendum cum Florentinio reor, ut Epheso Adauctus, Africa verò seu Carthagini Marusius & Restitutus adscribantur, dissimilesque lectiones hos modo

emendentur: Epheso civitate Adauctus. In Africa, seu Carthagine civitate Marusii, Restituti. Marusium enim & Restitutum Africa vel Carthagini civiti cedices singuli tribuunt: cur verò Adauctus Epheso tribuendus videatur Florentinio verba auctoris, hoc tomo pag. 409, num. 10 relata, produnt: cum enim hinc, Adauctum inter martyres Africanos à Martyrologio Corbeiensis non recenseri; inde verò, ejusdem nominis Adauctum, qui & civis Ephesinus, &, post consummatum in Mesopotamia martyrium, in eadem civitate tumulum cultumque sit naelus, Martyrologio Basiliario ad hunc ipsum diem inscribi, Florentinius advertisset; eundem tum Hieronymianis Apographis, tum Martyrologio Basiliario memoratum, suspicatus est, quod quidem probabiliter fecit: quamquam enim fieri poterit, ut Adauctum, alium Afri, alium Greci hoc die coluerint, quia tamen Hieronymiana Apographa, quibus Adauctus Africa adscribitur, passim hoc loci vitiata sunt, nec alia aliunde distinctionis causa appetat, non est, cur Adauctum, alterum Africa, alterum Epheso adscribere, necesse sit. At ut ob solius Martyrologii Corbeiensis auctoritatem Marusio & Restituto addatur & Julius, tacentibus de illo codicibus ceteris, non video, quid magnopere urgeat. Ceterum pro Marusio vel Mariso scribendum forte Maurusio: ita enim scribit Augustinus Tom. 2 editionis Benedictina Epist. 57 ad Celerem. Sintne martyres, an confessores, ex mox dictis de S. Dafso statues.

F

DE

A
DE S. AMMONE SEU AMMUNE
ÆGYPTIO

IN NITRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Eremi Nitriensis notitia, Ammonis in Fastis sacrī memoria, Vita edenda.

ANNO CIR-
CITER
CCCL.
Mons Nitria
quis. & ubi
positus.

Nter omnes Ægypti solitudines, quas plures viri sancti vitā lan-
datissimè transactā nobilitarunt, omnique virtutum exercitio san-
ctificarunt, non ultimo sane lo-
co commemoranda venit, que

videatur; & sanè non immerito: Ammon enim, upote cuius animam, teste ex dicendis Athana-
sio, ad calum etiam deferri viderit S. Antonius, eximia sanctitate vir fuit, cuiusque Sanctis pro-
prio in ecclesia Græca afficitur, uti satis liquet
ex consensu ferè unanimi, quo in omnibus sacrī
Græcorum Fastis hodie celebrantur.

3 Ut quid ergo viri eruditissimi, qui Roma-
num hodiernum reformarunt, Ammonem ex
hoc exclusere? An forte, quod ad antedictas seu
impassibilitatem pervenisse, damnato errore à

E
Illins, quod
Sirleianum
suppediat,
elogium, a-
tindque,

Palladio tradatur? Sed hac hujus biographi, non
Sancti culpa est. Utut sit, Ammonis, quem etiam
apud nos tom. 3 Maii pag. 357 Sanctum appellat

S. Athanasius, eximiam prorsus raramque sanctita-
tem dicenda, quantum opinor, sufficienter aperient.

Ut autem lector qualecumque fastem Sancti notiti-
am in ipso statim hujus Commentarii limine habeat in

promptiu, Elogium, quo in Menologio Sirleiano

Ammon ornatur, præviè una cum illius an-
nuntiatione buc transcribo. Sic habet: Eodem die

(quarto nimirum Octobris) commemoratione san-
cti patris Ammonis Ægyptii. Hic cum esset Æ-

gyptius genere, parentibus orbatus, à patruo
coactus uxorem duxit sub Maximiano impera-
tore; vixit autem cum illa annos decem & o-

cto, quam non ut uxorem, sed ut fororem
habebat, quin etiam illi persuasit, ut virginitatem servaret. Itaque & ipsâ & omnibus re-

bus derelictis, in montem Nitriæ prope Æ-
gypti desertum secessit, una tantum ueste no-

& die corpus tegens. Producit autem vi-
tam usque ad Magni Antonii tempora sub

Magno Constantino, celebri & primo Christianorum imperatore. Hujus Viri sanctitatem ad-

miratus est beatus Antonius præsertim propter

miracula, quæ per ipsum plurima Dei beni-
gnitas effecit. Græcum etiam, quod è Bibliotheca

Ambrosiana Ms. habemus, Sancti elogium eam-

dem ob causam, eumdemque in finem Græce si-

mul & Latinè huc transfero.

F
quod huc
Græc. und
cum adjecta

4 En illud: Ο ὁσιοπάτηρ Αμών ο θεοφόρος εν ασ-
κήλαις μέγας ἦγετο, ὑπῆρχε δὲ αὐτῷ τὸ Αἰγυπτίου φιλο-
μόναχος ἀν αὐτῷ γεότιθεν οὐδὲ τὸ τέλος καιρὸς Μα-
ζιμιανὸς τὸ βασιλεῖος λαβὼν γυναικαίς βίᾳ τὸ παῖδες
ἐπεισε κακέννιν παρθενεύειν καὶ καταλιπὼν ἀπανταχθεὶς
ἀστιλ, ἀπελθὼν εἰς τὸ τίβιον ὅρει εἰς τὴν σο-
νέγγυα τὸ Αιγυπτίου ἔρυμαν ἰσόγαστον οὐ μόνον ἴματιον
φέρων νυκτὸς καὶ ἡμέρας παρέτενε δὲ ἡ ζωὴ ἀσθε-
κὴ τὸν ἀγάνων τὸ μεγάλον Ἀντονίου ἐπί τὸ βασιλεῖας
Κονσταντίνου τὸ μεγάλον καὶ ἀσθετικὸν πρώτης Χριστι-
ανῶν βασιλέωσαν. Εξ οὗ καὶ τὸ μακαρίας θυχῆς τὸ Α-
μώνιν τὸ σωμάτων ἐξελόγησε καὶ πρὸς θρανὸν ἀναφε-
ρομένης, καθεξόμενος ὁ ἄγιος Ἀντώνιος καὶ διδάσ-
κεν τινας ἀδελφὰς θυχοφελῆ γῆματα καὶ ἰδὼν τὴν ἀ-
γίαν θυχὴν τὸ θεοφόρον Ἀμών, ἐξαίρετος αὐτας τὸ

Fff 3

B. 10. 10. 10.

Ammon, qui
primus in hoc
monte mona-
steria ext. u-
xit, plurimis
Fasti sacris
hodie inscri-
bitur.

C

Hac in solitudine ritebatur Celliorum locus, ita ob cellulas hac illacque magno numero di-
spersas appellatus. Rufinus in Vitis Pairum lib.
2, cap. 22 locum hunc decem, Cassianus Colla-
tione 6, cap. 1 quinque dumtaxat passuum mil-
libus à Nirria collocat. Sub seculi quarti finem
quinquaginta in monte Nitriæ monasteria exsta-
bant, à quinque eremitarum millibus inhabita-
ta. Horum primus fundator fuit, quo de hic a-
gendum est, S. Ammon seu, ut ab aliis scribuntur,
Ammun aut Amun vel etiam Amos, Ægyptius com-
muniter appellatus. Hic Menaïs Græcorum excusis,
Menologis Basiliano & Sirletiano, aliusque sacris
Græcorum Fastis tem Mss. sum excusis hodie inscri-
bitur. Idcirco à die xxi Marii, quo in Martyrol.
German. Canisii, Ms. nostro Florario & Addi-
tionibus Greveni, à die xvii Aprilis, quo in
binis Uuardi Andharius & à die denique secun-
do Octobris, quo in Universali Castellani Mar-
tyrologio celebratur, huc fuit remissus. Nec tan-
tum Ammon hodie in Græcorum Hagiologiis,
verum etiam in generali Sanctorum Ferrarii Ca-
talogo aliisque sacris Latinorum Fastis recentiori-
bus memoratur. Verum, utut id ita sit, Sanctus
tamen in Martyrol. Clasicis nusquam locum habet.
Imò nec hodie, nec alio etiam die in Romano
hodierno signatur, quod forte mirum non nemini

AUCTORE

C. B.

βλέπων τῷρος ὑπαίθριον ἐδοξάσε τὸ Θεὸν ἐβλεψε γάρ
ἄυτῳ ὑψηφερομένῳ ὑπὸ ἀγγέλων τῶν δὲ παρόντων
θαυμαζόντων ἔκαιρον τὴν τὸ πατρὸς ἡγέρσιν, διηγήσατο
ἀὐτοῖς τὸ θέαμα ἐπιτών, ὅτι ἡ ἀγία φυχὴ τὸ
Ἀμμονὸν εἰς ὑπαίθριον ἀπέρχεται παρῆσαν δὲ τινὲς τῶν
τοῦ Ἀιγύπτου ἀδελφῶν καὶ ἀκριβώσαντες τὴν ὥραν καὶ
τὴν ἡμέραν, ἀπέλθοντες εἰς Αἴγυπτον ὅδὸν ἡμερῶν δέ
καὶ διανυσαντες καὶ ὥραν ἤτοι καὶ ἀντὶ τὴν ὥραν
οὐτοῦ οὐ πατήρ διηγήσατο αὐτοῖς τὸ ὄφαμα, τούτη
κοίμησι ὁ ἀνὴρ.

versione Latina transcribitur. ē biblio-beca Ambrosiana deponitum.

B

5 Habe nunc versionem Latinam: Sanctus pater Amon Theoforus inter ascetas eminuit; fuit autem ex Aegypto, monasticæ vitæ ab adolescentia sua studiosus. Cùm autem, rerum potiunte Maximiano imperatore, à patre coactus duxisset uxorem, castitatem servare & ipsi persuasit, relictisque omnibus atque etiam ipsâ, in montem, qui prope Aegypti solitudinem situs est, solitariam vitam amplexus est, unicum die ac nocte vestimentum ferens. Ipsius porrò vita usque ad Magni Antonii sub imperio magni celebrisque Constantini, qui primus è Christianis imperavit, certamina tenuit. Deinde verò cùm beata Ammonis anima è corpore migrasset, atque ferretur ad cælum, simulque sanctus Antonius, qui sedens fratres aliquos utilia animæ verba docebat, sanctam Theofori Ammonis animam vidisset, statim surgens intusque in cælum Deum glorificavit; vidi enim illam ab angelis in cælum efferri. Cùm autem subito surrexisse patrem, præsentes mirarentur, visionem exposuit, dicens, sanctam Ammonis animam in cælum migrasse. Aderant porrò quidam è patribus Aegypti, notatâque horâ ac die, in Aegyptum decem dierum itinere (montem S. Antonii 13 dierum itinere à Nitria infrà collocat S. Athanasius) sunt profecti, reque examinata, intellexerunt, eâdem horâ, quâ ipsis visionem pater narrârat, Virum obdormivisse. Tale est, quod è Bibliotheca Ambrosiana Ms. habemus, S. Ammonis elogium, non undequaque, ut ex dicendis patescat, correctum; quod etiam forte de elogio Sirletianum suprà recitato est dicendum.

Vita Sancti ex Palladio edenda.

C

6 Quod jam porrò ad Sancti, quæ Basilianam & Menea excusa etiam suppeditant, elogia pertinet, hac pariter hoc transcribere, visum non est. Cùm autem opportunum fuerit, Menea etiam excusa & Basilianum adducam in medium, sive ut ex iis rei tractanda lucem afferam, sive ut correctionem, ubi opus est, adhibeam. Pergo nunc ad monumenta antiquiora, ex quibus pro majori saltem parte deponpta vindicantur, quæ jam recitavi, bina S. Ammonis elogia. Apud Rosveydum in Vitis Patrum due occurunt S. Ammonis Vitæ, non admodum prolixæ, seculo quarto ferè elapo, sequentive inchoato scripta, quarum altera Rufinum habet autorem; altera verò vel Heraclidem vel Palladium. Hec enim existat non tantum in Historia Lausiana, quæ ex duobus libris, Palladii uno, altero Heraclidis constata videatur, verè etiam in ipsomet Heraclidis apud Rosveydum Paradiso. Porro S. Athanasius, Ammoni aequalis, in Vita S. Antonii, nonnulla etiam ad S. Ammonem spectantia memoria prodit. Vita à Palladio vel ab Heraclide conscripta, utut brevis, altera nibilominus, à Rufino contextâ, est prolixior. Illam solam & quidem, ut plerosque eruditos sequar, sub Palladii nomine, ut et ex dictis Palladii forsan non sit, Commentario huic subjungo, additurus etiam vel hic, vel in Annotationibus quacunq; sive ad infirmandam, sive ad

roboram aut illustrandam Palladii narrationem vel ex breviori Rufini narratione, vel ex S. Athanasi in Vita Antoniana de Ammone loco, vel ex Sozomeno & Socrate, qui seculo quinto floruerunt, vel ex aliis denique monumentis fide dignis judicâro conducere.

§ II. Sancti natales, nuptiæ, castitas in matrimonio & ab ipso hujus initio in soliditudinem Nitriæ fecesserit.

A Mmon, inquit apud Rosveydum Rufinus, Ammon, ab nuptiis compulsi.

locupletibus & generosis parentibus natus est, in Aegypto scilicet, cui regio, n mine omnino contradicente, ab omnibus adscribitur. Sanctus, ut in matrimonio jam maturus, nuptias aversabatur, fuitque nibilominus ad nuptias compulsus. Testatur id Rufinus, testatur & Palladius, cui etiam Socrates & Sozomenus subscribunt, ut hic inter omnes, qui hac de re tractant, apprimè conveniat. Verum non egnè inter omnes convenit, à quibus Sanctus ad nuptias fuerit compulsus. Rufinus, cui etiam jam recitatum Ms. Bibliotheca Ambrosiana elogium suffragatur, id à parentibus factum scribit; Palladius verò, vel, si mavis, Heraclides, affirmat, S. Ammonem jam tum, cùm id accidit, parentibus orbum fuisse, ut nullam proinde ab his vim pati potuerit. Adhac disertè tradit, fuisse Sanctum à patre ad nuptias coactum. En ipsa ejus, quæ initio habet, de Ammone verba: Cùm esset... parentibus orbatus Adolescens, circiter viginti duos annos natus, vi à suo patre mulieri junctus est matrimonio. Aperie itaque hic inter se pugnant Rufinus & Palladius. Verum utri assentiendum est Nihil suppetit, ut vel pro Rufino, vel pro Palladio indubitanter pronuntiem. Palladio nibilominus, exi Menea excusa & Sirletianum consentiunt, favere etiam videntur Sozomenus & Socrates. Prior enim lib. I Historia Ecclesiastica cap. 14 hec scribit: Per idem tempus Ammon quoque Aegyptius monasticam philosophiam excoluit. Quem fama est, compellentibus proximis, uxorem... duxisse: posterior verò Hist. Eccl. lib. 4, cap. 23 ita commemorat: Cùm nonnulli ex propinquis eum (sanctum Ammonem) hortarentur, ut uxorem duceret, nec conjugium contumeliis afficeret, paruit ille & nuptias celebravit.

8 Ita Socrates & Sozomenus, qui cùm dicant, Ammonem vel à propinquis vel proximis ad nuptias fuisse coactum, favere utique videntur Palladio, qui id non à Sancti parentibus, sed à patre factum, memoria prodit. Utut sit, Sanctus equidem ad nuptias fuit compulsus. Ammon adeò puellam in uxorem accepit, coronâ, ut tunc nubentibus solenne erat, sese redimivit, reliqua omnia, quæ tunc moris erant, implevit, sponsam ad cubile ipsumque lectum nupiale comitatus est. Verum cùm jam omnes receferant, solusque cum uxore sua erat relictus, è lecto se proripit, ostium claudit, sumptuque sedili, sponsam vocat, eique, quod ad castitatem servandam excitetur, de virtutis hujus dignitate atque excellentia verba facit. Adhac librum Novi Testamenti accipit, ex eoque, quæ de cælibatu & matrimonio tum Christus itse, tum etiam Paulus Epistolâ ad Corinthios tradit, sponsa prælegit, addens etiam suopte ingenio non pauca, prout ei inspirabas Dei Spiritus. Hec omnia locis citatis Palladius,

ab uxore, ut continentiam in matrimonio servent, impetrat;

Socra-

AUCTORE
C. B.
religiosam
nihilominus
interea, a-
seccicamque
vitam agente.

A Socrates, Sozomenus & Rufinus vel disertè tradunt, vel certè non obscurè insinuant. Nec opato successu caruit Ammonis conatus. Etenim uxor ejus, auditâ sacra Scriptura lectio, adeò divinâ gratiâ fuit incensa, ut & Mariti sui voto libens obtemperârit, pronamque admodum & ad virginitatem servandam & ad separati thori resum voluntatem attulerit.

sum hac ta-
men, contrà
ac tradit So-
zomenos.

9 Socrates loco supra citato etiam tradit, Ammonem ejusque conjugem ipso statim matrimonii sui initio, antequam congrederentur, saculari vita nuntium remisisse, seque una ad montem, qui Nitria dicitur, continuisse. Hæc, inquit, & alia ejusmodi plurima (sanctus Ammon) apud uxorem suam virginem locutus, persuasit illi, ut simul ambo, antequam congrederentur, sacerdalem vitam abjicerent. Cum hæc inter se pacti essent, ad Montem, qui Nitria dicitur, se conserunt. Ita ille, etiam addens: Ibi in tigrario degentes, ad modicum tempus communī uli sunt monasterio sine ullo virilis ac muliebris sexus discrimine, cum unum essent in Christo, sicut ait Apostolus. Non longo post tempore novitia & incorrupta virgo Ammonem sic allocuta est: Te, qui castitatem sectaris, non decet in tam arcto domicilio mulierem intueri. Quam ob rem, si placet, uterque nostrum separatum exercitationes nostras peragamus. Id quoque pactum ex aequo placuit ambobus. Sejuncti igitur à se invicem reliquum vitæ tempus ita transtegere. Hac etiam Socrates, volens scilicet præterea, brevi post contractas nuptias Ammonem ejusque conjugem communi etiam domo seu habitatione amplius usos non esse. Verum tam hoc quam Ammonis una cum uxore sua ad montem Nitria brevi post contractas nuptias accessus apertissime pugnat cum Palladio, Rufino & Sozomeno.

diu adhuc
domo & ha-
bitatione
mansit con-
junctus.

10 Etenim Rufinus sic scribit: Cūmque (Ammon scilicet ejusque uxor) plurimo tempore solius Dei contenti testimonio, spiritu magis essent, quam carne sanguineque conjuncti, post obitum amborum parentum, ille quidem ad vicinum deserti secedit locum, virgo verd intra domum residens, in brevi & ipsa multitudines virginum, & ille multitudines congregat monachorum. Plurimo itaque post nuptias contractas tempore unam eademque domum occupatam fuisse ab Ammone ejusque conjuge, indicat Rufinus. Idem porro mulio adhuc dilucidius facit Sozomenus, loco citato sic scribens: Cūm mulier (Ammonis uxor) sermonem quidem de virginitate approbat, verūm sejungi ab illo (Ammone scilicet) molestè ferret, ipse seorsum cubans octodécim annis cum ea mansit, ne sic quidem monasticæ abstinentiæ leges negligens. Quod verò jam ad Palladium pertinet, idem fere hic tradit, quod verbis proximè jam recitatis Sozomenus, ut hic sua ex Palladio verosimiliter deponspserit. Ejus proinde verba, quæ præterea ad calcem Commentarii Vita edenda num. 3 exhibet, hic non transcribo. Nullus interim dubito, quin tribus hisce posterioribus scriptoribus, qui Ammonem una cum uxore sua diu post contractas nuptias in una eademque domo esse versatum tradunt, quisque potius assensus sit, quam uni Socrati, qui, à re gesta Palladio etiam & Rufino remotior, contrarium memoria prodit.

11 At verò quamvis Ammon tanto temporis spatio cum uxore sua manserit & domo & habitatione conjunctus, non minus præterea religiosa affectiæque vita exercitia obibat. Colenda Balsa-

mone, quæ vitis in modum colitur plurimumque laboris exigit, occupabatur assidue. Ac per diem quidem difficulto labore vacabat; vesperi verò domum reversus, orationi se dabat, sumptaque cum uxore cœna, nocturnarum precum, quod sibi prestiterat, pensum persolvebat, iterumque die sequenti ad horti sui culturam, idque mulio manè redibat. Porro uxore ejus tum propria animi propensione, tum Viri exemplo vitam quoque ad pietatis virtutisque leges exigente, ambo ad felicem illam beatamque anima pacem persegerunt, quam experiri solent, qui eo modo, quo fieri id in hac vita potest, universos pravos animi affectus subegere. Docent iterum hac omnia Palladius, Rufinus, Socrates & Sozomenus locis citatis. Porro quamvis Sanctus, utrius à conjugi sua nondum habitatione se junctus, austerrum admodum, Deoque simul & angelis gratissimum vita genus duceret, id tamen Virum, ad perfectiora semper omni studio contendentem, non ita afficiebat, quin de amplectendo sanctiori adhuc vita genere subinde cogitaret. Vita monastica desiderium, quo in juventute flagraret, in eo, provectionis etatis jam facto, non modo non remiserat, sed contrariae majoris vires acepérat. Hinc Deum precabatur assidue, ut in uxore sua virtus ac pietas increaseret, quod tandem, hac consentiente, in omnimodo secessu vitam agere sibi fas esset. Nec preces Sancti iratae fuerunt, sed optatum produxerunt effectum. Qui id factum sit, & sequens aperies.

E

§ III. Sanctus in montem Nitriæ secedit, monasteria in hoc primus exstruit, discipulos acquirit, edit miracula, S. Antonio utitur familiariter.

Virtutis, quam se labatur Ammon, admiringatione defixa ejus uxor noluit deinde, ut Vir tanta perfectionis in domo sua lateret inognitus, necessariumque proinde duxit, invicem etiam, quod in soliditudine viverent, salutique & spirituali aliorum profectui inservirent, habitatione se juncti. Ipsamet prior hac de re Maritum allquitur, & quidem eum, ut, si Deum ex solo corde à se diligi probatum velit, sejunctioni huic assentiat, obnoxie rogat. Ammon eum gaudio, gratiarumque actione uxor accipit propositum, votique sic tandem factus compos, Deum, cui rem referti acceptam, glorificat. Porro cum neuter consanguineos, à quibus impediretur, haberet, dominum, quam incoluerat, uxor sua Ammon reliquit; ipse verò in soliditudinem proximam, moni Nitriæ impostam, atque à Schetica solidudine 30 amplius leuis remotam se recipit. Liberum hic nullus virtuti campum, quos non in ea fecit progressus! Panem in cibum, & aquam in potum adhibebat, à vino semper & oleo rigidissime abstinenſ; diem subinde unum, subinde duos & subinde etiam plures transfgebat omnino jejunas. Tantè erat Vir sanctus in castigando subigendoque corpore severitate. Atque hac quidem, quod suam ipsiusmet salutem tutius operaretur, prestabat: quid verò, ut aliorum etiam salutis consideret, insuper egerit, nunc expono.

Ammon, com-
sentiente u-
kore, montis
Nitriæ ere-
mum peti.

F

13 In monte Nitriæ, cum eò accessit S. Am-

mon,

AUCTORE

C. B.

Nulla tunc

ibi ex opinio-

ne Rufini eni-

mon; et nondum multa exstabant monasteria. Ita in Vita edenda num. 5 affirmat Palladius. Verum iactum sanè, inquit apud Rosweydem in Vitis Patrum cap. 30 Rufinus, habitationis monasteriorum, quæ in Nitria sunt, sumptum tradebant ab Ammone (Sanctum nostrum intellige) quodam, cuius animam, cum exisset de corpore, vidit ferri ad cælum sanctus Antonius, sicut refert scriptura illa, quæ Vitam describit beati Antonii. Montem ergo Nitrie secundum Rufinum primus omnium incoluit, monasteriisque instruxit Sanctus noster. Posterior adeò his scriptor, utpote secundum quem in monte Nitria, cum eò accessit S. Ammon, nulla adhuc fuerint monasteria, pugnat cum Palladio, qui ibidem jam tum aliquæ exstissæ monasteria, non obscurè indicat. Verum utri assentendum est, Palladiane an Rufino? Ambo hi scriptores, utpote atque Ammonis proximi, atque in Nitria versati, omnia prorsus, qua ad Sancti vitam mortemque pertinent, adjuncta ad amissim potuerunt habere perspecta. Non est ergo, cur saltem hac ex parte potiorem fidem alterius hic mereatur. Verum Rufino suffragatur loco suprà citato Sozomenus & auctore Vite S. Pachomii suffragatur, nec Henschenius nosfer.

B

14 Prioris hec sunt: Hujus (de Ammone

loquitur) divini Viri, qui monasteriorum in illis partibus (Monte Nitria) princeps atque institutor fuit, multi ac memorabiles discipuli extiterunt: posterioris verò ista: Quod de Antonio, postquam is è vita migraverat, orbi testatum voluit sanctissimus archiepiscopus Athanasius, cum præclarè ab eo Acta describeret; quibus etiam scriptis sancti patris nostri Ammon conversationem complexus est (ejus videlicet, qui primus fuit fratum in Monte Nitriæ solitariè degentium) uti & Theodori, quem vitæ suæ solum Ammon habuit. Ita Sozomenus & Actorum S. Pachomii scriptor suppar, quorum ego auctoritate, cum Rufini testimonio conjuncta, ita afficio, ut in Monte Nitria, cum eò accessit S. Ammon, nulla adhuc exstructa fuisse monasteria autem, utut interim ex dictis Palladii oppositum sat aperiè doceat. Ast, inquietus, S. Frontonius anno circiter Christi 150 fuit in Monte Nitria septuagita fratrum abbas. Ita nimirum ad xvii Januarii in Commentario, Vita S. Antonii prævio, num. 12, & ad xiv Aprilis in S. Frontone seu Frontonio, abbate Nitriensi, opinatur Henschenius, motus hanc, que Vita S. Frontonii, ab auctore coaxe scripta, subditur, Appendicula: Hæc sub Antonino (alias Antonio) imperatore gesta sunt, tertio decimo anno imperii ejus.

15 Fateor, sic habet, in ea opinione aliquando fuit Henschenius; verum eam numquam firmiter tenuit, tandemque omnino deseruit. Audi Papebrochium tom. III Maii in Annotatis ad Vitam S. Pachomii pag. 296. Sic ibi habet: Fateatur... (Henschenius nimirum) numquani sine scrupulo ipsam (Appendiculam proximè buc transcriptam) à se lectam, multumque dubitatum in Aprili, an, eà neglecta, non esset referendus Fronto ad ætatem Ammonii: nunc vero hoc loco (Vita videlicet S. Pachomii suprà citato) considerato, quem nolit violenta interpretatione torqueri, in eamdem sententiam omnino transire, ac velle S. Frontonii Vitam ab iis, qui re-

cognituri Aprilem sunt, collocari post martyrum die xiv occurrentium Passiones, ante Vitam S. Abundii: in disquisitione autem prævia de ætate Sancti (Frontonis scilicet) mutari num. 2, & expunctis duabus lineis, quibus in principio dubium relinquit, sive tunc mortuus fuerit S. Fronto, sive ab eo anno (decimo tertio Antonini imperioris) cibi ad eum (S. Frontonem) coepit sunt deferri, quod usque ad mortem factum est, vult pro duabus lineis ultimis ante numeri 3 hæc substitui: "His ita consideratis, videretur S. Fronto floruisse seculo Christi secundo 3 sed quis jam tunc in Ægypto fuisse credat monachos tam numerosos, sanctorum Pauli, Antonii, Pachomii Vitas legens, in cuius postrem Vita honoratur S. Ammon titulo Archimovacorū τῷ οὐρανῷ ἡγεμόνις Νιτρίας ἀστελφῶν?"

D

16 Dixerim ego, aut Appendiculam istam merum esse imperitumque glossema, aut potius non integrè transcriptam à librariis, miserèque truncatam fuisse, & sic restituendam: Hæc sub Ammonio Nitriensis monachorum præfecto ac primo institutore, & Constantio imperatore gesta sunt, tertio decimo anno imperii ejus, qui esset Christianæ æræ annus cccl, sive tunc mortuus fuerit S. Fronto, sive ab eo anno cibi ad eum coepi sint deferri, quod usque ad mortem factum est 3 quam sic licet etiam ad plures annos differre. Huic autem dilatationi favent ex omnes collationes, ex quibus librum primum de Vitis Patrum Rosweydius noster edidit, ubi inter postremos censemur S. Frontonius & saltem post Paulum, Antonium, Hilariionem, Malchum. Ita hæc Papebrochius noster, cuius omnia verba hic volvi transcribere, non tantum quod Henschenium suam, quâ jam à seculo era Christianæ secundo exstisse in monte Nitria monachos aliquando existimat, opinionem mutasse, doceant, verum etiam quod usui infra adhuc futura sint, & argumentum, quod pro admittendis jam à seculo secundo in monte Nitria monachos ex Vita S. Frontonis Appendicula suprà hic transcripta peti posset, penitus elidant. Itaque, cum sc̄ nihil etiam hinc habeatur, quod Palladio, monasteria in monte Nitria jam tum, cum eò Ammon accederet, statuerit, faveat, Rufino ob jam antedicta adhæreo, in eamque proinde opinionem ab eo, que nulla in monte Nitria, cum eò primùm advenit Sanctus noster, monasteria exstisse statuit.

E

17 At verò, sc̄isicitabitur modò non nemo, quot quidem monasteria S. Ammon in monte Nitria exstruxit? Fuisse jam sub seculi quarti finem quinqaginta in monte Nitria monasteria, Rufinus in Vitis Patrum apud Rosweydem lib. 2, cap. 21 docet; verum quot ex his exstruxerit S. Ammon, nulla produnt monumenta antiqua. Fuisse tamen non pauca abs illo exstructa, colligere utrumque fas est exigenti discipulorum multitudine, quam Sanctus, Nitriensem erenum jam ingressus, sibi habuit adjunctionem. In brevi..., inquit de Ammone, in montem Nitriæ jam delato, Rufinus, multitudines congregat monachorum. A Rufino non multum abludit Socrates loco jam suprà citato sic scribens: Multi porrè hujus Ammonis vitam imitati sunt, & montes Nitriæ atque Scetis pauplatim monachorum multitudine sunt repleti. Nec tantum Sanctus monasteria in monte Nitria exstruxit, verum etiam multas cellulas, in quas, qui jam ad summum virtutis culmen pervenissent, vitaque magis solitaria apti forent, sese reci-

Multa porrè
exstruxit
Ammon, uti
etiam cellulas.

F

A recipere, in vasta solitudine, monti adjecta, vel ipsem condidit, vel condit saltem permisit aut etiam curavit; atque id quidem in loco (adi supra num. 2 & infra num. 22) tribus circiter aut quatuor lepiscis à Nitria distito. Cellula illa, in quibus singulis tantum includebantur monachi, tanto invicem spatio erant sejuncta, ut alter alterum nec videre nec audire posset. Porro in exsruendis illis cellulis, saltem quantum ad locam, quo fuere exstructe, partem etiam habuit S. Antonius. Qui id factum sit, ut etiam quanta hunc inter Sanctum & Ammonem familiaritas intercesserit, jam nunc dicenda aperient.

Ammon ex miraculis suum reddidit illius,

18 Sanctus noster, utut in remoto ab hominum societate loco constitutus, virtutum suarum fama longè latèque per universam Aegyptum adjacentesque regiones dispersa, magnum brevi atque illustre nomen obtinuit. Id porro ex ingenti miraculorum, que operabatur, multitudine non parum deinde est auctum. Hac, inquit Sozomenus, ab Aegypti monachis studiosè notata sunt: quippe qui magni aestimant, veterum monachorum virtutes continua successione sibi à majoribus traditas accurate commemorare. Verum cùm monachi illi prefata miracula nosse, atque ad posteros sola traditione transmittere fuerint contenti, paucā dumtaxat ex illis ad cognitionem nostram pervenerunt. Sanctus Athanasius dignum censuit unum, quod Vita S. Antonii, quam scripsit, insereret, illudque tanti Viri auctoritas celeberrimum effecit. Adhac fuit in causa, cur ab omnibus, quos quidem viderim, auctoribus, de S. Ammonie tractantiibus, fuerit summā curā relatum. Illud proinde, ne aliis bac in re palmam cedam, ipsis S. Athanasi verbis etiam hoc transcribo.

isdemque, quorum numerum ex S. Athanasio, hoc transcriptum,

19 Sic habet: Cùm trajiciendus sibi (sancto Ammoni) esset Lycus fluvius, quo tempore exundabant aquæ, rogavit Theodorum socium, ut procul secederet, ne sese nudos aspicerent in tranando aquam. Abscedente Theodoro, etiam tum puduit sese nudatum videre. Dum pudore & sollicitudine agitaretur, illicò in ripam transfertur alteram. Theodorus itaque, pius & ipse vir, ut reversus vidi illum anteverisse, neque prorsus aqua madidum esse, rogabat, quo ille modo transmeasset. Quem abnuentem dicere ut vidi, apprehensis ejus pedibus, affirmabat, se non ante dimissurum, quācē elisceret ab illo. Animadversa Amun Theodori contentione in eo maximè quidē dicebat; vicissim postulavit, nemini ut rem appetiret ipse usque ad mortem ejus, & tunc narravit, gestatum se atque trans fluvium positum fuisse, nec vel minimum in aquis deambulasse, neque prorsus id ab hominibus, nec nisi à Domino fieri posse, & quibus ipse concederet, ut olim magno Apostolo Petro. Theodorus itaque rem ejusmodi narravit post mortem Ammonis. Duo adhuc alia miracula, que Ammonis meritis fuerint patrata, narrantur à Rufino. Verum narrantur & in Vita edenda, bucque proinde à me transcribi non debent: neque enim, ut id faciam, eadem, que ad miraculi ex Athanasio jam recitat narrationem, ratio impellit.

majorem obtinuit apud S. Antonium estimatum;

20 Porro miraculorum, que magno numero patrabat Ammon, adeò increbescet fama, ut etiam ad ipsum, in quo habitabat Antonius, deferretur montem, utat à monte Nitria, teste in Vita S. Antonii Athanasio, tredecim dierum itinere remotum. Hinc cœpit magnus ille Sanctus pluris adhuc facere Ammonem, quem jam antea, teste Rufino, plurimi fecerat suspexeratque Octobris Tomus II.

ob raras eximiasque virtutes, quas non tantum ex aliorum relatu didicerat, verum etiam ipse met coram observarat, cui fas est colligere ex iis, que in Vita S. Antonii de Ammone memorat Athanasius. Eu verba: Erat quippe (Ammon scilicet monachis S. Antonii ac proin ipse met Antonio) notus, quid frequens istuc (ad montem Troicum, Antonii vulgo dictum) se conserret, multaque per eum ederentur signa. Necessarium magnam de S. Ammone estimationem conceperat Antonius, verum etiam intimam cum eo, ut appareat, amicitiam familiaritatemque contraxerat. Duo, quibus id probem, arguenda adduco in medium. Primum, cui tamen multum insistendum, non reor, petitur ex Apophthegmatis Patrum apud Cotelerium Monument. Gracor. tom. 1, pag. 392, ubi hec leguntur: Abbas Ammon Nitriota venit ad abbatem Antonium, & ait illi: Ego plus te laboravi; cur ergo nomen tuum magnificatum est inter homines super me? Respondit abbas Antonius: Quoniam Deum plus, quam tu, diligo. Eadem ad verbum ferè etiam apud Rosveydum in Vitis Patrum lib. 5, cap. 17 occurunt, familiaritatemque, si modo veritati congruant, Antonium inter & Ammonem arguunt. Verum tum questione, tum responsio, quam comprehendunt, habet sanè, cur cuique mira crediique appareat difficilis. Quis enim vel questionem hujusmodi vel responsionem cum vano gloria fuga, altaque sanctorum Virorum animi demissione facile componat?

quo etiam Sancto unus est familiariter.

21 Priori itaque, quod ex verbis huc jam transcriptis formatur, argumento utcumque quidem probatur, non tamen sat solidè stabilitur Sancti nostri cum S. Antonio familiaritas. Alterum adeò, quo hanc firmius stabiliam, in medium nunc adduco. Petitur id itidem ex Patrum Apophthegmatis; in his quippe apud Cotelerium Monument. Gracor. tom. 1, pag. 351 & seq. ita memoratur: Venit aliquando abbas Antonius ad abbatem Amun in Monte Nitriæ, & ubi congressi sunt, dicit abbas Amun: Quandoquidem per preces tuas fratres multiplicati sunt, cupiuntque eorum nonnulli cellas dissitas ædificare, ut quietè inibi vivant; quanto spatio jubes, ut construendæ cellæ distent ab hoc loco? Dixit ille: Manducemus horâ nonâ (nostro horas computandi modo horâ tertiatâ post meridiem) & egrediamur, ac solitudinem perambulemus conspiciamusque locum. Ut autem peragrârunt, quid usque sol ad occasum venisset, ita locutus est abbas Antonius: Oremus, atque hic statuamus crucem, ut ibi ædificant, qui ædificare volunt; quid ii, qui illuc manebunt, quando ad eos, qui hic versaturi sunt, accedere voluerint, gustatâ ad horam nonam parvâ suâ buccâ, sic accendant; & qui hinc idem facientes perrexerint, in mutua visitatione absque mentis distractione perseverent. Est autem intervallum lapidum duodecim. Invistit igitur Ammonem aliquando etiam S. Antonius; quod utique amicitie, ab hoc cum illo culta, argumentum est minimè dubium. Adhac Ammon (vide verba ex Patrum Apophthegmatis proximè huc transcripta) distantiam etiam à Nitriensi monte, quâ in deserto novas, quas monachis suis, numero jam auctis, meditabatur, cellulas exstrueret, assignari sibi voluit à S. Antonio, hicque etiam re ipsa illam assignavit, ut sanè alter altero usus fuisse videatur perquam familiariter.

22 Nec hoc tantum ex mox recitatis Apophthegmatum verbis discimus, verum etiam his-

G g g riam

UCTORE
C. B.
Loci, qui
Cellia dice-
batur, origo.

riam, his comprehensam, orium nomenclationemque, quod suprà indagandum agumpsi, dedisse loco, qui, ut num. 2 dictum, ob ingentem cellularum bac illucque in illo dispersarum multitudinem Celliorum locus seu Cellia audiebat. Verum illam historiam ob magnam quatuor leucarum seu duodecim lapidum distantiam, quam cellularis, in solitudine monti Nitria contigua extenuendas, habere ab hoc monte volueru Antonius, tom. 7 Monumentorum Ecclesiasticorum, pag. 157 in dubium vocat Tillemontius. Ast an merito? Ratio, cur id faciat, rem minimè, ut mihi equidem appareat, potest evincere. Sunt enim, qui distantiam, quam à monte Nitria habuerit Celliorum seu Cellularum locus, vel prorsus faciant eamdem vel paulò dumtaxat minorem. Rufinus apud Rosweydem de Fitis Patrum lib. 2, cap. 22 sic scribit: Post hunc verò (montem Nitria nimirum) alias est locus in deferto interiori, decēm ferè ab hoc millibus distans, quem locum pro multitudine dispersarum in eremo cellularum Cellia nominaverunt.

B

Sozomenus Nutriam inter & Cellularum locum stadia statuit septuaginta; quod intervallum distantiam, qua decem passuum millibus paulò sit minor, complebitur. Cùm ergò decem passuum millia quatuor circiter leucas horarias conficiant, Rufinus & Sozomenus Cellularum locum collocant eādem ferè à Monte Nitria distantiam, quā ab hoc illas exstrui Ammoni suavit Antonius. Quamvis autem (vide num. 2) quinque dumtaxat passuum millibus à monte Nitria Cellularum locum collocet Cassianus, istec distantia, quam assignat, diversitas verosimiliter trahit originem ex termino diverso, à quo intervallum, quod utrumque inter locum intercedit, numerare incepit. Itaque ob rationem, quam affert Tillemontius, à vero aliena mihi non videtur suprà relata ex Patrum Apophthegmatis historia, a proin Celliorum, quā ex hac eruitur, origo sat verosimilis appetit.

§ IV. Sanctus è vivis excedit; tempus, quo hoc evenerit, aliaque nonnulla, ad Ammonem pertinentia, exponuntur.

C
*Ammon dia-
om extre-
num clau-
dit.*

A Nnos duos supra viginti, intra quos bis quotannis sanctissimam dilectissimamque uxorem suam invisit, in solitudine exegit S. Ammon, corpus suum sevissimè castigans, durissimoque vita genere assidue macerans. Docet id in Vita edenda Palladius, aliique, qui res à S. Ammone gestas litteris sunt complexi, nanimi ferè consensu omnes. At verò, tempore illo expleto, felici è vivis excessu Sanctus migravit ad Dominum, uti iterum Palladius, aliisque ferè omnes testantur. Ast, sciscitabere, quo tempore id evenit? Annum determinatum nemō sanè facile assignet. Verū, utut id ita sit, definire annum, ante quem Sanctus mortalem hanc vitam cum immortali committāris, nullum planè facessit negotium. Eternum anno 356, uti apud nos tom. 2 Januarii probatum invenies, vivere desit S. Antonius; ante hunc annem Ammon omni dubio procul mortem obiit. Liquebat id ex iis, que in Vita S. Antonii memoria prodita reliquit S. Athanasius. Iterum, inquit, in monte (Sanctus Antonius) cùm federet, sublatis oculis, vidit in ære quemdam efferrī, & magnum eorum gaudium, qui ipsi ireat ob-

viam, admiratus ille, atque ejusmodi cœtum beatum prædicans, rogabat, ut, quid illud esset, edisceret; voxque statim ad illum facta est, esse Amunis in Nitria monachi animam. Is ad obitum usque in ascetæ statu perseverat. Atque à Nitria distat mons, in quo erat Antonius, tredecim dierum itineris intervallo. Qui cum Antonio erant, cernentes admirantem senem, rogabant, quid id esset, audiérequo: Jam obiit Amun. Erat quippe notus, quod frequens istuc se conferret, multaque per eum ederentur signa. Ita habentus Athanasius, cuius omnia verba hic volvi transcribere, non tantum quod doceant, animam Ammonis ad calum deferrī vidisse Antonium; verū etiam quod nsu postea adhuc futura sint. Hoc præmonito, in annum, quo circiter obierit Sanctus noster, pergo inquirere.

24 Habemus utique ex Athanasii verbis, jam recitatis, obiisse illum ante S. Antonium, ac proin ante annum, quo hic Sanctus obiit, trecentesimum quinquagesimum sextum. At verò, an etiam annus anterior, ante quem Ammon obierit, assignari non potest? Apud nos tom. IIII Muli in SS. Pachomio & Theodoro abbatibus exstet epistola, ab Ammonio episcopo, Tabennensi quoniam monacho, ad Theophilum, patriarcham Alexandrinum, de conversatione & particulari Vita SS. Pachomii & Theodori abbatum conscripta. Porro in hac primò narrat Ammon episcopus, qui in monasterio Tabennensi monachum inderit, idque sub finem anni 352 factum, num. 4. indicat. Deinde verò num. 21 sic scribit: Inde cùm tertius mihi inter monachos degenti ageretur annus, nonnemo è patris me amicis ad monasterii fores cùm me unā cum Bessario, egregio Dei servo & id temporis janitore, conspexisset, multis obsecravit, nuntians, qua ratione mater mea, ex quo die propinquos & familiares deserueram, magno fuisset dolore oppressa; pater verò universa Ægypti ac Augustinianæ monasteria adiens, ubi me nullibi repere potuit, haud aliter quā vitâ funeris deflevisset. Quibus ego auditis, virum Dei Theodorum oravi, monachos mihi ut binos adjungeret, in quorum comitatu matrem videare & consolari, ac deinde cum ipsis redire ad monasterium daretur.

25 Tum ille ad me: Matrem quidem tuam Christianis esse adscriptam scias; tu verò hisce in partibus deinceps non versabere. Quapropter auctor tibi sum, in Monte Nitriæ ut domicilium deligas: illo siquidem loco Viri degunt sanctitate conspicui, Deoque gratissimi. Theodorum indicare volebat eum, qui cum Ammone versabatur, sēcū hujus fuerat discipulus, (adhuc quippe is, in vivis erat) & Aluronem, & Ammonium, qui non diu post defuncti sunt. Fuit ergò Ammon episcopus, cùm tertium jam ageret in monasterio Tabennensi annum, secedere ex hoc compulsus, ac proin anno verosimiliter 355, cùm ex dictis idem monasterium sub finem anni 352 primū fuisset ingressus. Tunc autem (vide verba proxime residata) Theodorus, Tabennensem abbas, ei suus, ut ad montem Nitriæ atque adeò ad Theodorum, Ammonis, quo de nimirum hic agimus, quoniam discipulum, sese conferret. Porro cùm Ammon episcopus, in vivis adhuc tunc, cùm id ipse consiliis à Theodoro, Tabennensi abbate, accipit, exstisit superstitem Theodorum Nitriensem, verbis mox recitatis diserte affirmet, nihil que

D

*Id ante annum
num 356.*

E

*imò etiam
ante annum
355.*

A quæ simile de Ammone, hujus magistro, quem tamen etiam nominat, memoria prodat, sicut appetere indicat, vitâ hunc iam tum functum fuisse. Adhuc Ammonem jam tum, cùm Theodori Tabennenensis suauem montem Nitria petuit Ammon episcopus, è vivis fuisse sublatum, etiam appareat ex eo, quod Ammon episcopus inter viros, in monte Nitria sanctuarie conspicuus, nominet Theodorum Nitriensem, non autem hujus magistrum Ammonem, qui tamen alioquin, utpote vir sanctissimus, supremusque monachus Nitria abbas, primo loco nominandus fuisse. Itaque, cùm ex dictis Ammon episcopus anno 355 fuerit à Theodoro Tabennenensi missus ad montem Nitria, anno illo Sanctus noster non amplius fuerit in vivis superstes, ac proin verosimiliter non serius quam anno 354 vitam banc mortalem cum immortali commutavit. Verum an id etiam citius non evenit?

won tam
an. e annum
345 aut 346,

B 27 Sanctus, ut Menologium Basilianum simulque, quemadmodum appetet, supra hoc ex Menaie Ambrosianis transcriptum elogium perhibet, in eremum seu montem Nitria, Maximiano imperatore rerum potiunte, sese recepit; quapropter, cùm Maximianus anno 305 ex calculo, apud eruditos omnes nunc recepto, sese imperio abdicavit, S. Ammon, utpote qui ex testimonio Palladii & Sozomeni, à cunctis hic admisso, duobus dumtaxat annis supra viginti in vita ascetica, seu in monte Nitria expelitis, obierit, ultra annum 327 aut 328, si duobus illis Fastis sacris standam sit, vitam non protraxerit. Verum tam Menologium Basilianum quam Menea Bibliotheca Ambrosiana MSS. sublempia admodum fidei, ut sapienter in Opere nostro indicatur, monumenta sunt, ac proin ex his temporibus, quo circiter vivere desierit Ammon, satis tuatio definiri non potest; quod, potiori etiam in duobus illis monumentis Gracis admissa fide, fieri tamen vel idcirco non posset, quod Socratis historici sequuntur errorem num. 9 & seq. refutatum, quo Sanctus, statim atque matrimonium contraxerat, in eremum statuit ingressus. Alio itaque, ut annum circiter, quo non citius, ad Dominum migravit Ammon, hic determinemus, recurrentum est. Sozomenus loco supra plus semel citato sub Constantino Magno, paulo antequam de synodo Nicana, in causa Arii congregata, agat, monasticam seu asceticam S. Ammonis vitam ponit. Videtur adeò secundum hunc scriptorem Sanctus noster non diu ante synodum Nicana, anno 325 contra Arium celebratam, in Nitriensem eremum sese recepisse, vitam deinceps monasticam seu asceticam ducturus. Fuerit proinde ex mente Sozomeni id anno circiter vel 323 vel 324 factum. Quapropter, cùm secundum Palladium atque ipsum etiam Sozomenum S. Ammon in Nitriensi eremo, postquam hanc ingressus est, annos duos supra viginti exegredit, ex posteriori hujus scriptoris mente non ante annum 345 aut etiam non ante annum 346 mortalem hanc vitam Sanctus noster terminarit.

C

imò verò ne
forte ante
annum 349

28 Verum an ex eo, quod Sozomenus synodo Nicana preponat Sancti nostri in eremum Nitriensem secessum, necesse omnino est, ut hic ante illam ac proin anno vel 323 vel 324 evenerit? Sozomenus temporis ordinem, quo res gestæ sunt, non ubique, ut à pluribus notatum, rigide observat, ac proin nihil obstat, quod minus Ammonis in Montem Nitria secessus aliquot etiam anni post synodum Nicenam differatur, si modò, cur id fiat, ratio aliunde queat afferri. Dispicendum adeò est, an id locum hic obtineat. Pape-

brochius noster (vide verba ejus num. 15 & seq. hoc transcripta) Appendiculam, Vita S. Frontonis seu Frontonii apud nos ad quarum decimum Aprilis diem sub junctam, mendas prorsus putat, sive illam pronuntiat esse restituendam: Hæc sub Ammonio Nitriensium monasteriorum praefecto ac primo institutore, & Constantio imperatore gesta sunt tertio decimo anno imperii ejus. Placet hec mihi Papebrochii opinio. Jam verò, cùm res, de quibus in Appendicula, ita ad mentem Papebrochii restituta, sermo est, anno tertio decimo Constantii imperatoris simulque sub Ammonio, primo Nitriensem institutore, gesta dicuntur, hic utique Ammonius, quis alius non est à Sancto nostro, anno Constantii imperatoris tertio decimo, qui partim cum anno Christi 349, partim cum anno 350 congruit, in vivis adhuc fuit superstes. Hinc porrò jam consequitur, ut Sancti nostri, utpote qui viginti duos ante obitum annos in monte Nitrie vitam asceticam duxerit, in montem hunc secessus aliquot etiam post synodum Nicenam anni ob rationem aliunde peccatum possit differri.

E 29 Ne verò quis memorat Appendiculam, vel etiam

prout à Papebrochio restituta est, vel ex eo forsitan, quod Ammonem anno 349 aut etiam anno 350 contra Sozomenum vivis adhuc annumeret, rejiciendam putet, Sanctum anno 349 aut etiam anno 350 in vivis adhuc fuisse superstitem, alio insuper argumento probo. Tom. I Operum S. Athanasii recentioris Benedictionis editionis pag. 959 & binis seqq. exstat epistola, ab hoc sancto Patre ad Amunem monachum, quem plerique eruditum cum Sancto nostro faciunt eundem, conscripta. Questio quadam apud monachos exorta epistole occasionem dedit. Nonnulli quippe hos inter erant, qui nocturnis illusionibus temerari animi corporisque puritatem contendebant. Hac adeò de re ab Amunc, Sancto nostro, per epistolam interrogatus S. Athanasius, non inesse ei rei, dum ab isti propositum, plus peccati, quam egerendis quibuslibet corporis excrementis, ea responder auctoritate, que episcopum, inquit tom. 7 Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 673 Tillemonius, jam seniorem dumtaxat decet; eratque, ut appareat, S. Athanasius, cùm id fecit, vel Alexandria vel in loco ab hac urbe non multum remoto constitutas. Quam ob rem, cùm ante annum 341 sanctus ille pater, utpote anno 326 ad cathedram Alexandrinam dumtaxat promovitus, nondum fuerit senior episcopus; ab anno autem 341, quo sede sua à Gregorio pseudo-episcopo fuit ejectus, ad annum usque 349 Alexandria procul exsulavit, videtur prefatam epistolam non ante annum 349 aut etiam 350 ad Amunem, Sanctum nostrum, dedisse, ac proin hic ad annum usque 349 aut etiam 350 in vivis adhuc fuisse superstes. Non citius adeò, quam altero è binis hisce annis mortem obierit. Jam verò, cùm secundum jam dicta id etiam non serius quam anno 354 evenerit, fuerit verosimiliter Sanctus inter annum 349 & 354 ac proin anno circiter 350 è vivis sublatus.

F 30 Atque ita quidem jam definitivus annum, quo circiter Sancti obitus contigerit, emitatur modo, ut & locum determinemus. Sanctus Antonius, uti apud Rosweydem in Vitis Patrum Latinus Palladii textus, à nobis hic extendens prodit, Ammoni instare obitum ex divina revelatione edocitus, Virum sanctum, quod & ejus aliquo frui, alterque pro altero Dominum precari queat, ad sese accersit, venientem imminentis obitus, quem divina revelatione didicerit,

Grgg 2

atque id qui-
dem, contrà
a Latinus
Palladii tex-
tus fert.

420 DE S. AMMONE SEU AMMUNE AEGYPTIO

AUCTORE

C. B.

certiorem facit, locoque separato possum, ne ex hoc ante suam ad Superos translationem egrediar, bortatur. Ita quantum ad substantiam Latinus Palladii apud Rosweydon textus, secundum quem proinde S. Ammon non in monte Nitria, sed in monte Troico, qui communiter Mons S. Antonii dicuntur, diem extremum clausurit. Verum illa Latinus textus Palladii narratio, que hoc exigit, queque jam compendio hic data est, nec in Greco Palladii textu occurrit, nec in Heraclidis apud Rosweydon in Vitis Patrum Paradiiso, qui tamen etiam S. Ammonis historiam complectitur.

in Nitriensis
monte seu
eterno.

B

31 Cotelerius tom. 3 Monumentorum Graecorum pag. 159 exhibet quidem texum Grecum, in quo id ipsum, quod in textu Latino Palladii referri jam docui, etiam narratur; verum, inquit Tillemontius tom. 7 Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 672, textus ille Grecus adeo est barbarus, ut Palladii esse minimè videatur. Nec scio, an eamdem, quam in Greco textu per Cotelerium allata hic deprehendit Tillemontius, stylis barbariem quisque deprehensurus sit; verum, ut id sit, Ammonem in Monte Nitria vitam funeris esse, certum fit atque indubiatum ex verbis Athanasi num. 23 hic transcriptis; quibus etiam, que hic sanctus pater miraculo de Lyco fluvio, per S. Ammonem prodigiose transmisso, proxime subjungit, hec addit: Monachi porrò, quibus mortem Amunis renuntiaverat Antonius, observato die, advenientes post dies triginta ex Nitria fratres interrogarunt, atque compererunt, ea ipsa die & horâ obiisse Ammonem, quâ ejus animam sursum ferri senex videtur. Ac utrique puritatem animæ Antonii summopere mirati sunt, qui à triginta (imò tredecim, ut Græcè habetur) dierum itineris intervallo statim rem didicerat, animamque sursum ferri conspexerat. Ita Athanasius, non obscurè sicut tum his, tum verbis num. 23 recitatis indicans, Ammonem, non in monte S. Antonii, sed in Nitriensi solidudine obiisse.

Synesius in
Dione de
Ammono
nistro,

C

32 Verum hec de loco, quo Sanctus obierit, dicto sufficiant. Ad alius, quod de Sancto adhuc restat, progredior. Synesius in Dione seu de ipsius Vita instituto, agens de ingenita quorundam animis vi, ut sine subsidio litterarum seu scientiarum quaque tractare possint, ait: Οὐοῖς Ἀμοῦς οἱ λιγύπτιοι υἱοὶ ἔχερεν, αἱ τέχνη χρέα γραμμάτων τοσῦτον αὐτῷ εἰς τὸ περιῆργον. Qualis Amus Aegyptius, litterarum usum non reperit, (malim ego hic cum Rosweydo vertere acquisivit) sed judicavit. Tanta in eo erat mentis vis. Ita Petavius & Cotelerius Graeca illa Synesi verba interpretantur. Verum, cum sensum forment admodum obscurum, opportunè, ut Rosweydon in Vitis Patrum pag. 69 docet, in Ms. Medicai Codicis margine ita à Scholia stetit: Επομένη τινὸς ἀντίτοι, εἰ αναγκαῖα τὰ γραμμάτα, ἐφι. Εἰ οὐ τοις ἑρῷται, τὶς χρέα γραμμάτων; Τοῦ δὲ υἱοῦ ἔχερεν, αἱ τέχνη χρέαν γραμμάτων, αὐτὶ τῷ, εἰ τέχνησαν αὐτὸς γραμμάτων, αἱ απερινόλογές τε τοις δεῖδαι γραμμάτων, οἵτινες καὶ μέγεθος ἐνδύχκοσαν τοῦ, τὰ τινὰ ἐντεῦθεν ἐπανορθώνται. Cūm quidam cum (Ammonem nimurum) interrogaret, si litteræ necessariæ essent, inquit: Si mens sana est, quis litterarum usus? Hoc verò, quod hic dicitur, litterarum usum non acquisivit, sed judicavit, id est dicitur, quod ipse non usus sit litteris, sed edixerit, eos litteris seu scientiis indigere, quibus parum mentis obtigit, ut inde mentis defectum supplere & corrigere possint. Porro Petavius putat, illa

Synesius hujusque Scholia stetit verba de Ammone Aegyptio seu Sancto nostro esse intelligenda. Verum idem fere responsum, quod his concipiatur, S. Antonio attribuit S. Athanasius.

33 Hinc nonnullis creditur memoriam lapsus non autem de esse Synesius, perperamque, quod Antonio Aegyptio attribuendum erat, Ammoni Aegyptio attribuisse. At verò hec mihi illorum opinio non probatur. Quid ni enim bis idem similem ad eamdem questionem responsum datum esse potuerit, altera quidem vice ab Antonio, altera vera ab Ammone Aegyptio? Cotelerius tom. 3 Monumentorum Graecorum col. 564 in Notis ita scribit: Mihi verò... suspicio oritur, Synesio in mente fuisse Amun Aegyptium veterem illum, cuius mentio habetur apud Plutarchum lib. de Iside & Osiride, & Jamblichum de Mysteriis sect. 8, cap. 3 tamquam mentis & occulti, occultorumque declaratoris, nec non præsidis veritatis. Nam non multò post iterum scribit Synesius: Ευμοιρήσαντο ἔκεινη τὰς φυχῆς τὴν δέξιαν, ἢν Ἀμοῦς, ἢ Ζωροάστρους, ἢ Ἐρμῆς, ἢ Ἄυτον. Eximiam illam animæ conditionem feliciter adeptos, quam Amus, aut Zoroastres, aut Hermes, aut Antonius habuerunt. Vides, Amun præponi Zoroastri & Hermi, atque disjungi ab Antonio? Quamquam nolim circa rem obscuram contendere. Ita hactenus loco citato Cotelerius. Verum, inquit Tillemontius tom. 7 Monumentorum Ecclesiasticorum pag. 673, cum Synesius postea repetens, quod de Amone pronuntiārat, Antonium ei adjungat, nec Cotelerius ethnicum, de quo intelligatur, Antonium inventiat, imò verò Synesii dicta ad Antonium, anchoritarum patrem, videatur referre, non video, qua de causa Ammon seu Amun, quem tantopere laudat Synesius, credi nequeat Ammon Nitriensis, ut credidit Petavius. Nitria non multum erat remota à Libya, ubi degebat Synesius. Quod autem ponat Synesius Amonem ante Zoroastrem & Hermetem; Antonium verò post illos, nimis infirma est ratio, ut Amonem credatur his omnibus facere antiquorem. Hac ferè quantum ad substantiam Tillemontius, Petavius aliorumque, qui Ammonem Synesii statuunt à nostro non diversum, opinionem amplectens.

E

34 In hanc & ego veluti verosimiliorum non illibenter concedo, ac proin de Sancto nostro etiam intelligo Synesium, quando alibi Ammonem & Antonium cum iis, quæ maxima antiquitatis existimabat lumina, comparans, ita etiam ferè de illis profatur: Homines hujusmodi scientiarum presidio haud indigent, ut pote polentes ingenio, cui & velle & exequi eque sit facile, seque, si quempiam hujusmodi offendret, venerationem ei omnem, & tantum non adorationem, impensurum. Porro quamvis quidem Synesius verosimiliter debeat in Opere laudato de Ammone nostro intelligi, potest tamen id vel ex Sancti cum aliis homonymia merito etiam, uti ex jam dictis facile colliges, revocari in dubium. Pari jure dubitari etiam potest, an omnia prorsus, quæ sparsim in libris de Ammone Nitriota commemorantur, re etiam vera ad Sanctum nostrum spectent, ac nominatum quidem, an ei recte attribuatur consilium, quo monachus, ut in Monumentis Gracis apud Cotelerium tom. 1, pag. 392 & seq. refertur, periculosa tentatione prodigiosè fuerit liberatus. Etenim preter Ammonem episcopum, suprà jam memoratum, Tabennensem quondam monachum, multi adhuc alii monachi, Sancto nostro homonymi, qui

F

intelligi: id tamen vel ex Sancti cum aliis homonymia potest revocari in dubium.

E

A *bis illa convenire queant, in Aegypti eremis vi-*
xere. Ac plures quidem apud nos tom. 2 Janu-
arii pag. 722 & seq. ex Vitis Patrum recensem-
tur, omnes vel sanctitatis & miraculorum famâ
vel certe vita in eremis piissimè rigidissimeque a-
etâ illustres. His porrò ibidem additur & alter,
qui Diocorum, Eusebium & Euthymium fratres
babuit, quique quamvis ab episcopis, velat her-
eticus, fuisse damnatus, ab Hieronymo epistolâ
ad Ctesiphontem affirmetur, vitam tamen & i-
pse inter severissima vilenitatem opera in eremo
exegit.

V I T A

Auctore Palladio,

B *Ex Historia Lausiaca apud Ro-*
sweydum cap. 8.

Ammon, ad
nuptias à pa-
truo compul-
sus,

a
b
c
d

Exori eaffita-
sem per sua-
dos;

C

hunc tamen,
cori tantum,
non domus,
separationem
wolenti, 18
annos coba-
bitas

f

D *icebat autem Amon hoc modo vixisse a. Cùm*
esset, inquit, parentibus orbatus Adolescens
circiter viginti duos annos natus, vi à suo patruo b
mulieri junctus est matrimonio, & cùm non posset
resistere necessitati, quam ei affrebat patruus,
vistum est ei & coronâ redimiri c, & sedere in
thalamo, & omnia sustinere, quæ fiunt in ma-
trimonio. Postquam autem omnes essent e-
gressi, qui in thalamo & lecto dormituros col-
locaverant, surgit beatus Amon, & claudit for-
res: & sedens vocat beatam & germanam suam
conjugem, & ei dicit: Ades dum, domina soror.
Deinde, rem tibi narrabo, hoc, quo con-
juncti sumus, matrimonium, nihil habet exi-
mium.

2 *Rectè ergò faciemus, si abhinc unusquisque*
nostrum seorsum dormierit, ut Deo pla-
ceamus, intactam nostram reddentes virginitatem. Et cùm è sinu suo parvum libellum d' pro-

- tuisset, tamquam ex persona Apostoli & Ser-
 vatoris legebat pueræ, quæ erat ignara litterarum, plurimam lectionis partem adjiciens ex
 sua divinitus inspirata doctrina & in vita, in
 virginitate & castitate degenda eam instituens.

Quo factum est, ut illa, Christi gratiâ repleta diceret: Ego quoque, Domine mihi persuasum habeo, fore ut castam vitam libenter agam; & si quid jubes, hoc deinceps faciam. Ille verò, Ego, inquit, jubeo & rogo, ut unusquisque nostrum seorsum maneat.

3 *Ea verò hoc non tulit, dicens: Ma-*
neamus in eadem domo, sed in diversis le-
ctis. Vivens ergò cum ea decem & octo
annos in iisdem ædibus, toto die vacabat
horto & balsameto e. Operabatur enim bal-
samum, quæ balsamus instar vitis planta-
tur, ut in qua colenda & putanda multum la-
boris ponitur. Vespere ergò domum ingredi-
ens, & faciens orationes, cum ea comedebat. Et rursus nocturnas preces fundens & synaxim peragens, summo manè ibat in hortum. Cùm hæc sic fierent, & pervenisset uterque ad im-

f

patibilitatem f, vim & efficaciam habuere pre-
 ces Ammonis.

4 *Postremò autem ei dicit illa beata:* Est aliquid, quod tibi dicam, Domine mihi,

ut, si me audieris, mihi planè constabit, quid verè ex Deo me diligas. Is verò ei dicit: Dic, quod velis. Ea verò dicit illi: *Æquum est, ut tu, qui es vir pius & religiosus, & exerceas justitiam, & similiter ego, qui * eandem viam instituti sum secuta, seorsum maneamus, & multi ex eo capiant utilitatem. Non par est enim, ut propter me tanta & talis occultetur tua virtus philosophiae, qui mecum propter Christum cohabitatis in castitate. Is verò, cùm ei gratias egisset, & gloriam Deo dedisset, ei dicit: Rectè tibi visum est, domina soror, & si hoc tibi placet, tu habeto hanc domum; ego verò abibo, & aliam mihi domum faciam.*

5 *Qui cùm ab ea esset egressus, ingressus est interiora montis Nitriæ. Nondum enim tunc illic erant frequentia monasteria g, & sibi fecit duos cellarum tholos. Et cùm vixisset alias viginti duos annos, & rectè summam exercitationis virtutem exercuisset, in vita obiit monastica, vel potius translatus est sanctus Amon, natus sexaginta duos annos, bis in anno videns beatam vitæ iuæ confortem. Cùm is ergò solus esset in Netriis, ferunt ad eum puerum rabie exagitatum, vincitum catenis. Canis enim rabiosus mordendo illi rabiem dederat. Seipsum ergò totum laniabat, ut qui intolerabilem morbum ferre non posset.*

6 *Postquam ergò vidit ejus parentes ad sup-*
plicandum procedentes, Quid mihi, inquit, la-
bores exhibetis, ô homines, ea petentes, quæ
mea merita superant, cùm in vestris manibus
præstò sit auxilium. Reddite enim viduæ bo-
vem, quem clanculum occidistis, & sanus red-
detur vobis puer. Illi ergò, cùm convicti essent,
laeti fecerunt, quæ jussa fuerant, &, eo orante,
puer sanus evasit. Accesserunt autem alii ejus
visendi gratiâ, ad quos dixit Vir sanctus ten-
tandi eorum animi gratiâ.

7 *Afferte ad me dolium unum, ut ha-*
beam satis aquæ ad eos, qui veniunt, exci-
piendos. Il autem promiserunt, scipios allatu-
ros. Cùm autem alterum pœnituisse, ubi
in vicum venissent, dicit alteri: Nolo occidere
camelum, neque ei dolium imponere, ne mori-
tatur. His auditis, aliis, suis junctis asinis,
magno labore dolium sursum portavit. Præve-
niens autem Amon ei dixit: Quid quod socii
tui camelus est mortuus, interim dum huc ve-
nisti? Is autem reversus invenit eum à lupis de-
voratum b. Multa quoque alia hic Vir fecit.

8 *Hoc autem miraculum narravit beatus Atha-*
nasius, Alexandriæ episcopus, scribens in Vita An-
tonii i, quid, cùm aliquando monachi ad ipsum
missi essent ab Antonio, erat enim in interiori
solitudine Antonius, cùm ad ipsum venissent,
surrexit senex, & ambulabat cum eis, & cùm
esset transiturus Lycum fluvium k cum ejus disci-
pulo Theodoro, verebatur exui, ne seipsum
videret aliquando nudum, & interea dum de
ea re differeret, inventus est trans fluvium, ut
qui absque cymba in ecstasi trajecisset, transla-
*tus ab angelo. Fratres autem natatu transmis-
 runt.*

9 *Postquam autem accessit ad Antonium, apud s. An-*
tonium, qui
multa de te revelasset, & tuam translationem
mihi significasset, te ad me accersivi necessa-
riò, ut, cùm nobis invicem frui licuisset, pro
nobis invicem intercederemus. Cùm autem eum
collocasset in quadam loco longè separato, hor-
Ggg 3 tatus

post quos, il-

la tandem

domo etiam

sejungi con-

sentiente,

* l. que

in mentem

Nitria sece-

dit, ibique

vita antifl-

me actâ, pa-

tratijque va-

rissi,

E

quorum sp-

rum

ac tertium

etiam hic ro-

ferunt, mira-

culis,

F

b

ad celum

ferrari, mira-

culis,

K

A. PALLADIO.

tatus est, ne recederet ante translationem. Cum autem ipse seorsum fuisset consummatus, vidi Antonius ejus animam in cælum assumptam ab angelis. Hic est ergo Amon, qui sic vixit, & sic obiit. Hunc Lycum fluvium ego cum metu pontone aliquando transmisi. Est enim fossa Magni Nili.

ANNOTATA.

a Quoscumque hujus Vita auctior de Ammone hic refert, didicit ex Arisso, Montis Nitria monacho, qui Ammonem erat invitus, eumque verosimiliter etiam habuerat magistrum. Liquet id ex verbis, qua dicendis de S. Ammone cap. 7 proxime premitit, ut hoc insipienti patescet.

b Diffonat hic à Palladio Rufinus, scribens, Ammonem non à patrino, sed à parentibus ad nuptias fuisse compulsum. Uri potius assentendum sit, ex Commentario num. 7 & seq. collige.

c In more scilicet olim positum erat, ut nuptiarum die tam sponsus, quam sponsa coronâ redimiretur. Claudianus de nuptiis Honorii ita canit:

B Tu festas, Hymenæ, faces, tu, Gratia, flores

Elige, tu geminas Concordia nocte coronas. Plura de hoc arguento videsis apud Rosweydem in Onomastico ad titulum Coronâ rediri.

d Verofimillimè Novi Testamenti librum; in hoc enim tum Christus ipse, tum Paulus Apostolus multa in calibatis commendationem commemorat.

e Secundum Socratem, cui Menologium Basiliandum suffragatur, se Sanctus non diu post contractas nuptias à conjugé sua separavit non tantum lecto, verum etiam habitatione & domo. Adi Commentarium num. 9 & seq. ubi etiam invenies, Palladio hic fidem potius esse attribuendam.

f Ita hic explicatur, que in Greco textus adbetur à Palladio, vox Ἀπαδία; quam uti ad

Ctesiphontem scribit Hieronymus, Nos impassibilitatem, vel imperturbationem possumus dicere, quando numquam animus ullo perturbationis vitio commovetur; & ut simplicius dicam, vel saxum, vel Deus est. Itaque vox Ἀπαδία, à Palladio Gracè exhibita, qua hic impassibilitas Latinè redditur, idem Latinè sonat atque affectum perturbationumque vacuitas. Uti autem hec Deo inest naturaliter, ita & virtutum exercitio, impigro Dei cultu, perpetua que cum Creatore interna animi conversatione comparari ab homine in hac vita non perfectè, sed eo dumtaxat modo potest, quo fieri id humana permittit fragilitas. Nec enim homo in hac mortali vita ad illud summa perfectionis fastigium umquam concendit, quo deinceps ab omnibus omnino animi perturbationibus sit liber. Hic ergo cautè, ut rectè monet Rosweydis, legi debet Palladius, qui erronea damnataque Apathitarum opinioni videtur adhaesere.

g Indicat hic Palladius aliquot etiam in monte Nitria, antequam eò se conferret Ammon, exstisisse monasteria. Verum vide, qua in Commentario num. 13 & seqq. disputata sunt.

h Duo hac miracula absunt & ab Heraclidis Paradiſo apud Rosweydem, & à textu Greco Palladii apud Meurſium.

i Apud nos tom. 2 Januarii num. 80 & in recentiori Operum S. Athanasi per Benedictinos editione, quam & in Comment. sum secutus, tom. 1, parte 2, pag. 841 & seq.

k Ortelius in Aegypti Tabula Meridem inter & Mareotidem paludes ponit Lycum fluvium; verum, cum fluvius, trans quem Ammon divina virtute fuerit transvectus, infrà vocetur Fossa Magni Nili, dubito, an de Lyco Ortelii hic sermo sit, licet interim alium in Aegypto fluvium nomine Lycum non nōrim.

l Pugnat hic Latinus Palladii textus cum S. Athanasio, & cum omnibus aliis scriptoribus, qui res, ad Ammonem spectantes, litteris mandarunt. Adi disputata Comment. num. 30 & seq.

DE S. PETRONIO, EPISCOPO CONF

BONONIAE IN ITALIA.

C

J. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

D

E

F

§ I. S. Petronii apud martyrologos & veteres scriptores mentio, & natales.

CIRCA AN-
NUM
cccc.
sandī,

*Elustrem Bononiensem presulem
juxta ac patronum S. Petroni-
um, de civitate sua, si quis-
quam alias, optimè meritum, à
generis claritudine, doctrina,
virtute, miraculis, rebusque pre-
clarè gestis, cum martyrologi, tum scriptores a-
lii impensè laudârunt: ab illis exordium facio.
Martyrologium Usuardi Florentinum ad diem iv
Oðlobris ita habet: Item S. Petronii, episcopi &
confessoris. Usuardinum Greveni: Item, Petro-
nii, episcopi Bononiensis & confessoris, qui Vi-
tas Patrum conscripsisse fertur. Idem Molani,
anno 1583 typis editum: Bononiæ sancti Petro-*

nii, episcopi & confessoris. Germanicum, Cani-
fio vulgo adscriptum: Item S. Petronii, Bononiensis episcopi & confessoris, qui natione Græ-
cus, imperatorio stemmate oriundus, Græcis
Latinisque litteris apprimè imbutus, in aula
Theodosii II, cuius gener erat, spectatissimus,
orationi & eleemosynis se dedit: post Arianæ
hæreseos causâ Romam venit, à Pontifice e-
piscopus consecratus, Bononiæ missus est; ubi
populum verbo & exemplo fideliter pavit,
& post laudabilem vitam obdormivit in pace.
Constantius Felicius: Petronius, episcopus Bononiensis, cuius festum solemne & tutelare est.
Floruit tempore Theodosii II. Galepinus: Bo-

noniae

A noniæ sancti Petronii, episcopi & confessoris, ab adolescentia, in monachalis vitæ institutis, doctrinâ, sanctitate & miraculis clarissimi. *Martyrologium Romanum*: Bononiæ S. Petronii, episcopi & confessoris, qui doctrinâ, miraculis & sanctitate claruit.

2 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae*: Petronius, Petronio patre, prætorii præfecto, Constantinopoli natus, moribus & litteris egregiè excultus, à Theodosio juniori imperatore ad Cælestinum Papam adversus Nestorium, patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, legatus mittitur. Quo tempore, cùm Bononiensis Romam ad episcopum descendendum venissent, Pontifex à B. Petro Apostolo in somnis admonet, ut, mortuo Felice, eum Bononiæ episcopum consecraret, qui ab imperatore pro pediem ad se legatus mitteretur. Quare Petronius, eti invitus, à Pontifice episcopus ordinatus, Bononiam venit; ubi, reliquis Ariorum dissipatis, multas per urbem parochias instituit: tempora plura, in quibus S. Stephani protomartyris, ædificavit cum coenobio. Vitam, SS. Martinum Turonensem, & Eusebium Vercellensem imitatus, cum monachis ut plurimùm duxit. Constantinopolim ad imperatorem profectus, multis inde Sanctorum reliquias, in iis, S. Floriani & socrorum martyrum, S. Hadriani & Nataliæ uxoris, Bononiam detulit. Demum multis pro ecclesia sua laboribus perfunctus, multisque clarus miraculis (in quibus mortuum, qui, dum S. Stephani templum construeretur, casu columnæ marmoreæ oppressus, interierat, ad vitam revocavit) cessit è vita iv Nonas Octobris anno salutiscccccl, Theodosio & Valentianino imperantibus. Cujus corpus in æde S. Stephani conditum est.

martyrologos. **3** His etiam plura Constantinus Ghinius in

Sanctorum canonicorum Natalibus scribit: Bononiæ, inquit, S. Petronii, episcopi & confessoris, qui doctrinâ, miraculis & sanctitate clariuit. Hic Constantinopoli, illustri Petronio (qui præfecturam prætorii gessit) patre natus, humanis ac divinis, Græcè & Latinè, doctrinis eruditus, pietate & devotione insignis; Ægypti monachos & Hierosolymæ sacra redemptionis loca invisit. A Theodosio Romam ad Cælestinum Papam contra Nestorium missus, ab eodem summo Pontifice, nutu divino, post S. Felicem Bononiæ datus fuit episcopus: fæces Arianæ hæresis in ea civitate extinxit; ecclesiæ, à barbaris devastatas, restituit, ac de novo construxit, & sacris reliquiis, à Constantinopoli, aliisque locis allatis, ditavit, ac civitatem munivit. In ecclesia S. Stephani memorias & locorum Terræ sanctæ nomina expressit; clerum ampliavit & regulariter vivere docuit. Fabrum (columna super se decidente) extinctum oratione à mortuis suscitavit, ac multa alia mirabiliter gessit. Tandem morbo corruptus, obitum sibi instare cognoscens, clericos suos ad se vocans, eisque Ecclesiam & fidem Orthodoxam commendans; Deum sancte precatus, migravit ad cælum, fortè anno ccccxl. Corpus, in eadem ecclesia S. Stephani sepulcum, post mortem etiam miraculis coruscavit: ejusque nomini augustissimum templum, ac canonorum collegium dicatum est & advocatus & patronus civitatis & populi Bononiensis devotissime honoratur. Sed hos ex martyrologis produxisse sufficiat.

C ab eodem summo Pontifice, nutu divino, post S. Felicem Bononiæ datus fuit episcopus: fæces Arianæ hæresis in ea civitate extinxit; ecclesiæ, à barbaris devastatas, restituit, ac de novo construxit, & sacris reliquiis, à Constantinopoli, aliisque locis allatis, ditavit, ac civitatem munivit. In ecclesia S. Stephani memorias & locorum Terræ sanctæ nomina expressit; clerum ampliavit & regulariter vivere docuit. Fabrum (columna super se decidente) extinctum oratione à mortuis suscitavit, ac multa alia mirabiliter gessit. Tandem morbo corruptus, obitum sibi instare cognoscens, clericos suos ad se vocans, eisque Ecclesiam & fidem Orthodoxam commendans; Deum sancte precatus, migravit ad cælum, fortè anno ccccxl. Corpus, in eadem ecclesia S. Stephani sepulcum, post mortem etiam miraculis coruscavit: ejusque nomini augustissimum templum, ac canonorum collegium dicatum est & advocatus & patronus civitatis & populi Bononiensis devotissime honoratur. Sed hos ex martyrologis produxisse sufficiat.

4 Ex antiquis vero scriptoribus, qui S. Petronii non sine laude meminerunt, agmen ducat. S. Eucherius Lingdunensis episcopus: is in egregia illa, quam ad Valerianum de mundi contemptu dedit, Epistola, exempla summorum virorum, qui, spretis dignitatibus opibusque seculi, ad cælestis regni militiam se conuulerunt, nepoti suo imitanda proponit; atque inter hos SS. Hilarium & Petronium hunc laudat in modum: Hilarius nuper, & in Italia nunc antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut aiunt, mundanæ potestatis sede, unus in religionis, alter in sacerdotii nomen ascendit. S. Prosper Aquitanus in *Chronico ad consulatum Merobaudis & Saturnini*: Petronius, Bononiensis episcopus, vir studiis & sanctitate clarus moritur. Si tamen locus hic vere est Prospieri; nec enim hac in Prospero apud Pithœum, aliasque leguntur; nec his consulibus, ut suo loco dicitur, S. Petronius à vita discessit; nec denique in hunc errorem S. Prosperum, Sancto nostro supparem, impiegisse, credibile est.

5 Gennadius in *Catalogo illustrium virorum*: Petronius, Bononiensis ecclesiæ Italæ episcopus: vir sanctitate vitæ & monachorum studiis ab adolescentia exercitatus: scriptissime putatur Vitas patrum Ægypti monachorum, quas velut speculum ac normam professionis suæ, monachi amplectuntur. Legi sub ejus nomine de Ordinatione episcopi, ratione & humilitate plenum, tractatum: quem lingua elegantior ostendit non ipsius esse: sed, ut quidam dicunt, patris ejus, eloquentissimi & eruditissimi in litteris secularibus viri: & credendum: Nam præfectum prætorio se fuisse, in ipso tractatu designat. Moritur Theodosio, Arcadii filio, & Valentianino regnantibus. Floruit Gennadius sub finem seculi quinti, Ecclesiam moderante Gelasio I. Gennadium seculo ix secutus est Ado, archiepiscopus Viennensis in *Chronico*, Aetate sexta, ad annum 425 ita scribens: Petronius, Bononiensis episcopus Italæ, vir sanctitate vitæ & monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, cuius pater Petronius, præfetus prætorii, vir secularibus litteris eruditus, moritur: nimirum inter annum 425 & 452, ut Ado definit. Similiter & seculo duodecimo Honorius, Augustodunensis ecclesiæ presbyter lib. de Luminaribus Ecclesiæ, sive de scriptoribus ecclesiasticis: Petronius, Bononiensis ecclesiæ episcopus, vir sanctæ vitæ & monachorum studiis ab adolescentia exercitatus, scriptis Vitas Patrum Ægypti monachorum: floruit sub Theodorico. *Vincentius Bellavaccensis*, seculi xiii scriptor, lib. 20 cap. 25 alterius libri, partim soluto, partim styloligato, velut à S. Petronio compotiti, meminit; verum de hoc alibi.

6 Atque hec quidem sunt antiquiorum scriptorum de S. Petronio testimonia: exstat vero ejus *Vita apud Signum lib. 1 de Episcopis Bononiensibus*, quam, teste Argelato in Monito ad vitam S. Petronii, ex probatis auctoribus, & vetustis monumentis se excerptissime, professus est (*Signum*) & edita primò fuit in Officio à Gabrièle Palæoto, S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali (qui anno 1566 Bononiensem cathedram adiit) restituto: deinde eam Laurentius Surius in Vitis Sanctorum recudit ad diem iv Octobris. At illam, Signii quidem nomine editam, sed à Galefinio conscriptam, non solum Surius afferit, sed & ipse Galefinus in *Annotatis ad diem iv Octobris*

AUCTORE
J. B.
tum scriptores

F

AUCTORE

J. B.

Oktobris : Nos, inquit, Vitam illius (S. Petronii) scripsimus, quæ apud Surium extat, Sigonii nomine. Alter preterea in vitam S. Petronii commentarius Bononia apud monachos S. Stephani fuit affervatus, quem Sigonius lib. i de Episcopis Bononiensibus ad annum 429 antiquissimam appellat. Chronicus illum nomine indigit Antonius Casalius in Opere suo Italico, quod Nova Jerusalem inscribitur; incipitque his verbis: In exordio, ut ibidem cap. 2 ait. Sub finem vero cap. 4 binos ex illo descriptos textus exhibet; quorum alter ita sonat: Illo vero egressiente de navi; ecce ad sunt legati, quos Papa miserat sibi, quatenus eum reverenter & cum honestate dederent ad Lateranense palatum. Securus namque praestolabatur adventum ejus. Alter vero sic: Cumque servus Dei Petronius palatum ingredieretur, illico Cælestinus Papa gaudio repletus est validè, & gratanter eum suscipiens, præcepit illum hospitare prope se in palatio, omniaque necessaria abunde sibi largiri jussit.

B
duplicita.

7 Tertium textum, ex eodem fonte derivatum, ad calcem cap. 5 exhibet: Qui cum appropinquaret suæ dicēsi, omnis civitas gaudio coronatur. Turba vero utriusque sexus in laudibus & hymnis spiritualibus se prorumpunt, & non cessant laudare Dominum, qui talem & tantum sibi contulit Pastorem & Patrem. Alii insuper passim apud Casalium textus occurunt, quos ex eodem, ut vocat, Chronicus descriptos, Operi suo idem auctor inseruit. Servatur & in Museo nostro S. Petronii Vita, cui non modo initium idem est, verum etiam in qua iidem textus verbis iisdem expressi leguntur, ut nullus dubitem, quin hac illius apographum sit, quamquam satis vitoſe descriprium. Atiam porro snam, qui eam conscripsit, in Epilogo prodiit his verbis: Nos igitur, fratres, prætentis dici solemnitatem, in qua egregius pater noster Petronius animam cælo feliciter reddidit, devotissime celebrare studeamus, ejusque venerabili ac preciosissimo corpori annualiter occurramus. Unde liquet, non ante inventum S. Petronii corpus, Vitam illam fuisse exarata; id est, non ante annum 1141. Pullienus de Vita S. Petronii pag.

C

9 Bononiense Chronicum, cui Sancti nostri Vita inserta est, a patre quodam Benedictino anno 1180 die xv Novembris absolutum scribit, quod in ipso codice exaratum verosimiliter invenit. Itaque non magna auctoritatis esse hac Acta, me etiam tucente, consequitur, maximè èm antiquiora monumenta, que certam fidem faciant eorum, qua narrat, non habeantur. Hac de Actis; ad Sancti natales me converto.

Natus est vero simillimè Petronio patre,

8 S. Petronium, Petronio patre natum esse, tum Galefinus, tum autores ceteri passim aiant. Ita de illius natalibus in Notis ad Martyrologium Romanum Baronius scribit: Petronii genus indicat Gennadius, dum ait, ejus parentem, Petronium quoque dictum, prætorii præfecturam administrasse. Contenditne Baronius, è verbis Gennadii consequi, tum patri, tum Filio idem inditum fuisse Petronii nomen? At non video, quid id è Gennadii verbis certo deduci queat. Legi, inquit ille, sub ejus (Petronii, episcopi Bononiensis) nomine de Ordinatione episcopi, ratione & humilitate plenum tractatum: quem lingua elegantior ostendit non ipsius esse: sed, ut quidam dicunt, patris ejus eloquentissimi & eruditissimi in secularibus lit-

teris viri: & credendum: nam præfectum prætorio se fuisse, in ipso tractatu designat. Opus igitur illud Petronii nomen preferebat; esse ne hoc nomen patri & Filio commune, an secūs, Gennadius non edixit. At, inquires, si non fuerit idem utrique nomen, cur lucubrationem alii Filio, alii vero patri adscripserunt? Respondeo, illis sufficer potuisse præfixum Operi Petronii nomen; his vero stylus elegantior, quo Filium pater superabat: sic Vitas Patrum Petronii episcopi nomine scripsisse Rufinum, Tillemontius oenit, qua de re infra sermo recurret. Idem tamen utrique nomen fuisse, inficiari nolim, quod usque adeò inusitatum non erat, ac fortasse propriea nonnullos Filio adscripsisse Opus, quod patre esse, Gennadius aliisque sunt arbitrati. Cerè S. Petronii patrem Filio fuisse cognominem, jam inde à seculo ix Ado creditis, ut ex illius verbis, num. 5 adducatis, liquet: verum id absque dubitatione & veluti omnino certum adferri debere, non autem, præferim cum id nec è verbis Gennadii, nec ex aliis antiquitatis testimoniosis, certa fide dignis, certò evinci posse videatur, nec ea sit Adonis, qui, quæ de S. Petronio ejusque patre scripsit, è Gennadio verosimiliter habuit, antiquitas vel auctoritas, ut circa injuriam certa & indubitate illi fides denegari hic non possit.

9 Minus perspicuum est, quis is fuerit Petronius, qui Sancti nostri pater passim, ut dixi, res audit. Unum fuisse ex iis, qui vel sub finem seculi iv, vel initium v prætorii præfecturam gessere, temporis ratio postulat, & ex Gennadio verosimillimum est. Itaque varios hujus nominis prætorio præfectos prius distinguemus, quam auctorum ea de re opiniones referamus. Primus sit is, cuius lib. 27, cap. xi ad annum 368 Ammianus memini his verbis: Per hæc tempora, Valcatio Rufino, absoluto vitâ, dum administrat, ad regendam præfecturam prætorianam ab urbe Probus accitus, claritudine generis & potentia & opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem universum penè patrimonia sparsa possedit. Quem Ammiani locum ita commentatur Valesius. Fuit (hic Probus) primus proconsul Africæ, Datiano & Cereale Coss., ut discimus ex lege 3 (imò 13) Cod. Theod. Quorum appellat, ac deinde præfectus prætorio quater, ac postrem consul cum Gratiano anno 371, ut docent veteres inscriptiones apud Gruterum pag. 401. Primam quidem præfecturam prætorii, quam hic commemorat Marcellinus, gessit Valentianino Nob. P. & Victore Coss., ut elicitor ex Cod. Theod., id est, anno 369. Fuit autem Cælii Probini filius, Petronii Probiani nepos, quorum uterque consul fuerat: ut ex vetusta inscriptione docuit me Jac. Sirmundus. Itaque ex avi nomine dictus est Sextus Petronius Probus.

10 Geminam huius Petronio, prætorii præfecto hujus nomi dicatam, inscriptionem pag. 450 Gruterus exhibet, quarum altera sic habet: Sexto. Petronio. Probo. Anicianæ domus culmini Proconsuli Africæ præfecto prætorio quater Italiae. Illyrici, Africæ. Galliarum. consuli ordinario. consulum patri. Anicius Hermogenianus Olybrius V. C. consul ordinarius. & Anicia. Juliana C. F. ejus devotissimi filii dedicarunt: Altera vero: Sexto Petronio Probo V. C. Proconsuli Africæ præfecto prætorio quater Italiae Illyrici Africæ Galliarum consul ordinario patri consulum Anicius

F

civis

A cius Probinus V. C. consul ordinarius & Anicius Probus V. C. Quaestor candidatus filii munus singulari religioni debitum dedicarunt. Unde filios tres Sexto Petronio Probo, anno 371 consuli, fuisse colliges, Olybrium, Probinum & Probum; quod & S. Augustinus habet infrā citandus. Ex his Olybrius & Probinus anno 395 Consulium Fastis Relandinis inscripti sunt. Probus autem anno 406 unā cum Arcadio consulatum gessit, & in Fastis consularibus apud Panvinium, Sextus Anicius, Sexti (Anicci Petronii Probi) filius, Petronius Probus appellatur. En alterum, si non praefectum prætorio, saltem Petronium.

B 11 Tertium tomo x Monumentorum ecclesiasticorum pag. 682 Tillemontius adducit in medium, nimirum Petronium, Hispaniarum anno 395 & duobus proximè sequentibus vicarium, cui inscripta leguntur l. unic. Quorum bonorum; l. 151 de Decurionibus; l. 5. Unde vi. Hunc verò, sub initium seculi v præfectum prætorio Galliarum fuisse; ex Papirio Massone de Calamitatibus Galliae apud Chesnium tom. i Scriptorum Galliae pag. 83, Tillemontius afferit.

Narrat eo loci Papirius Massonius, statuisse Honoriū & Theodosium, ut Arelate septem Gallia provinciarum quotannis conventus haberetur. Profert eam in rem Massonus eorumdem Augustorum ad virum illustrem Agricolam, præfectum prætorio Galliarum, legem, in qua Petronii, unius, ut appetet, ex Agricola decessoribus, isthac mentio fit: Siquidem hoc (ut quotannis septem Gallia provinciarum Arelate conventus celebraretur) rationabili planè probatoque concilio jam vir illustris Petronius observari debere, præceperat. Data est Honorio XII & Theodosio VIII Consilibus. Codici Justiniane lib. xi, tit. 73 de Collatione fundorum fiscalium inserta lex est, Petronio præfecto prætorii inscripta, data verò ab Arcadio, Honorio & Theodosio, inter annum 402 & 408; quorum altero Theodosius augustinus creatus est, altero Arcadius obiit. Hunc nonnulli cum Petronio Hispaniarum confundunt. Mitto alias hujus nominis viros, quos apud Gothofredum in Posographia Codicis Theodosiani videre est, vel quod à S. Petronii aetate nimirum sint remoti, vel quod de eorum præfectura non constet, vel denique quod à modo recensitis non fuerint fortasse diversi.

C 12 De duobus potissimum inter antores controversia est; de Sexto Petronio Probo anni 406 unā cum Arcadio consule, ad calcem num. 10 memorato, & de Petronio Hispaniarum vicario. Primum S. Petronii patrem Baronius facit in Annotatis ad diem IV Octobris: Petronii, inquit, genus indicat Gennadius, dum ait, ejus parentem, Petronium quoque dictum, prætorii præfecturam administrasse, quem illum esse opinor, qui Sextus Petronius dictus, gessit consulatum cum Arcadio; nam & præfecturæ munere functum esse, data ad eum imperatoris rescripta testantur. Baronio Benedictus XIV tom. 10, cap. 22 de S. Petronio nuper adhæsit: Ut à prima (questione, an S. Petronius patrem habuerit Sextum Petronium Probum, præfectum prætorii) ordiamur, et si Tillemontius Adnotatione I in S. Petronii Vitam dubitare videatur, an Sextus Petronius, prætorii præfectorus, S. Petronii pater existenter, dubitari tamen merito ea de re videtur non posse, nam ex Gennadii superius allato testimonio constat, Petronium, S. Petronii patrem, præfecturam gessisse. Cuinam id ho-

noris tribuat, dubius heret Reinesius classe I Syntagmatum Inscriptionum antiquarum num. 38. An Petronius, inquit, episcopus Bononiensis post, anno Christi ccccxxx, factus, hujus potius (Petronii Hispaniarum vicarii) quam Probi consulis (anno) ccccv filius fuit? Tillemontius verò tom. 15 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 30 in eam magis propendet sententiam, quam Petronius, Hispaniarum vicarius ac dein præfector prætorio Galliarum, S. Petronii pater statuitur. Verba ejus Latinè reddo: S. Petronitus, quem ecclesia Bononiensis modò ut patronum & protectorem habet, alterius Petronii, præfectori prætorii, eloquentissimi viri, scientiarumque humanarum peritissimi, filius erat.... Hunc Baronius Anicium Probum anni ccccv consulem, cui etiam Petronio nomen esse potuit, arbitratus est, quod fundamento carere videtur. At verosimilis credi potest, hunc fuisse Petronium, qui Hispaniarum vicarius fuisse reperitur annis cccxcv, cccxcvi, cccxcvii, & Galliarum præfector anté tyranos, id est, ante annum ccccviii.

E 13 Neque Baronii, neque Tillemontii sententia quidquam certi pro S. Petronii natalibus suppeditat. Non Baronii: nam i, eti vero simile sit, Probum, anni 406 unā cum Arcadio consulem, Petronium quoque dictum fuisse, non secus ac pater ejus in antiquis inscriptionibus, supra adductis, id tamen certò probari non potest: dein, quotquot nominatim illius meminerunt veteres, non Petronium, sed Probum tantummodo nominarunt. Adhac Tillemontius negat, testari imperatorum rescripta, Probum anni 406 cum Arcadio consulem, præfectum prætorio fuisse; eaque Probo, anni 371 unā cum Gratiano consuli, adscribi posse, contendit; nec, ut videtur, immerito: Probus enim anni 371 consul, quoad vixit, potestates, ut loquitur Ammianus loco, num. 9 citato, intervallavit, quod etiam ex inscriptionibus num. 10 allatis liquet. Rursus Ammianus lib. 30, cap. 5 eundem Probum, Gratiano III & EQUITIO consilibus, sive anno 374 præfecturam prætorii, scilicet Illyrici, primitus naclum scribit. Imò & præfectum prætorio fuisse anno 383, quo Gratianus imperator, Maximi tyranni dolo, interemptus est, è Socrate colligitur Historia ecclesiastica lib. 5, cap. xi, ubi de illo sic scribit: In Italia vero cum Valentianus adhuc admodum puer esset, rerum cura penes Probum erat virum consularem, qui tum præfecturam prætorii administrabat. Et paulò infrā: Probus tamen, Maximus potentiam reformidans, ad partes Orienti propiores fecedere studuit.

F 14 Jam verò, qua in Codice Theodosiano apud Gothofredum Probo, prætorii præfector, inscriptiona sunt imperatorum rescripta, eo temporis intervallo sunt data, quod ab anno 366, aut paucis seniori, usque ad annum 384 effluxit, ut adhuc quod minimum ad Probum anni 371 cum Gratiano consulem referantur, nihil vetare videatur. Neque in Rescripto Honorii & Theodosii ad Agricolam dato, de quo num. xi, Probi anno 406 cum Arcadio consulis mentio fieri videatur: alias enim Probus potius, quam Petronius dictus fuisse. Idem quoque de altero imperatorum rescripto, eodem num. memorato, dicendum videtur. Adde, quodam non Petronio, sed Centronio tegere, quamvis forsan vitiosè. Denique non video, quo certo indicio, aut testimonio, Probus, anni 406 unā cum Arcadio consul, idem esse dicatur, qui Petronius in binis hisce rescriptis memoratus.

H **h** **h** **Sed**

AUCTORE

J. B.

Sed neque Tillemontius sententiam suam certius probat. Pari enim jure dubitare nobis licet, num Petronius, Hispaniarum vicarius, is Galliarum pratorio prefectus umquam fuerit, cuius apud Massonum mentio est; cum nec id ipse ullis documentis probet: sicut tamen illi utcumque, quod fine addito Petronius nominetur, tam Petronius Hispaniarum vicarius, quam Petronius Galliarum pratorio prefectus. Ex quibus demum efficiuntur, plane incertas esse, qua de S. Petronii patre sunt, conjecturas, sive Tillemontium sequare, sive Baronium.

forte Probus
anno 406
consul,

15 Ceterum si forte Baronii hic opinione standum est, natus est S. Petronius loco sane splendissimo: in hac enim avus ejus paternus fuit Sextus Anicius Petronius Probus, anno 371 una cum Gratiano consul, trium liberorum, pariter consulum, pater, Probini, Olybrii & Probi: avia Anicia Faltonia Proba, mulier illa insignis, quam effusis laudibus S. Hieronymus Epist. 97, alias 8, ad Demetriadem prosecutus est. Proba, inquit, illa omnium dignitatum, & cunctæ nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius: cuius sanctitas & in universos effusa bonitas, etiam apud barbaros venerabilis fuit; quam trium liberorum, Probini, Olybrii & Probi non fatigârunt ordinarii consulatus, & cum, incensis direptisque omnibus, in Urbe captivitas sit, nunc habitas venumdare dicitur possessiones, & facere sibi amicos de iniquo mammona, qui se recipient in æterna tabernacula. Ut erubescat omnis ecclesiastici ministerii gradus, & cassa nomina monachorum emere prædia, tanta nobilitate vendente. Vix barbarorum effugerat manus, & avulsas de complexu suo virgines fleverat; quum subito intolerabili, quod numquam timuerat, amantissimi filii (Olybrii) orbitate percutitur, & quasi futura virginis (Demetriadis) avia, spe futurorum mortiferum vulnus excipit: probans, in se verum esse, quod in Lyrico carmine super justi præconio dicitur:

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruine.

amplissimæ
ortus fami-
lia:

16 De Olybrio vero, S. Petronii in hac sententia patro, Demetriadis patre, ita habet: Pius filius, vir amabilis, clemens dominus, civis affabilis, consul quidem in pueritia, sed morum probitate illustrior: felix morte sua, qui non vidit patriam corruentem: immo felicior sobole, qui Demetriadis proavia nobilitatem insigniorem reddidit, Demetriadis perpetua castitate. Olybrio Julianæ nupsit, Proba, quam S. Augustinus Julianæ socrum vocat libro de Bono Viduitatis cap. 24, proinde nurus, non filia, contra ac tom. 4 Annalium num. 15 Baronio visum est. Is porro fuit hujus familie splendor & estimatio, ut nullus in ea vel rarus fuerit, teste Hieronymo citato, qui non meruerit consulatum. Immensas illius opes ex Ammiano, num. 13 laudato, intelliges. Narrat quoque Paulinus in Vita S. Ambrosii, duos sapientissimos & potentissimos Persarum viros, cum ad Theodosium Mediolanum venissent, inde Romanam profectos, illic volentes cognoscere potentiam illustris viri Probi, quam cognitam, ad propria remearentur. Petroniorum gentem origine fuisse plebeiam, & è Sabinis oriundam indicat Valerius Maximus lib. 4, cap. 7, num. 5; & lib. 1, cap. 1, num. 13. Anteriorum autem prosapiam (quam cum Petroniana coadunisse, ainst) non solum imperatoribus atque

consulibus, sed martyribus etiavi & confessoribus nobilitatem fuisse, Baronius scribit in Annotationis ad diem xxxi Maii, quem de his consult.

17 At quacunque tandem S. Petronius familiâ ortus fuerit, nobili illustrique loco natum est prefectus esse, tum Gennadius, tum S. Eucherius, num. 4 & 5 citati, abunde testatum faciunt: quia vero S. Eucherius Petronium ex illa plenissima mundanæ potestatis sede in sacerdotii nomen ascisse, scribit; hinc S. Petronium, prefecturâ pratorii pariter functione esse, Baronius suspicatur: etenim prefectura pratorii Amplissima sedes in Theodoris Coss. v. 22 vocatur à Claudio, & lib. 26 de Cohortalibus. Amplissima potestas lib. 16 de Pœnis, aliisque hujusmodi similis insignitur alibi sape. Verum levis momenti ea conjectura est: primùm enim, cur non inde patr̄is Baronius conficit, sanctum quoque Hilarium prefecturam pratorii administrasse: quoniam Eucherius eadē orationis formā utrumque complexus est? Deinde cur id intelligi nequeat de alia quacunque insigni dignitate, quam Petronius gesserat; vel ad quam aspirare quidem non frustra potuit, noluerit tamen sanctioris vita desiderio? Sane Gennadius, S. Petronium parum se rebus immiscuisse politicis innuere videtur, cum ab adolescentia vita sanctitate & monachorum studiis exercitatum scribit. Præterea Baroniana suspicio Gennadii verbis parum congruere videtur, si paulo attentiū considerentur. Negat is, librum de Ordinatione episcopi à S. Petronio fuisse elaboratum: qua de causa? Opus nimis erat S. Petronio eruditioris in litteris secularibus viri; atque adeò patris ejus, ut Gennadius credit: hanc verò opinionis suæ rationem assignat: Nam præfectum prætorio se fuisse (S. Petronii pater) in ipso tractatu designat. Scilicet ad hujusmodi munera viros eruditos, eloquentiæ prestantes & juris peritos eligimus erat: unde Theodosius apud Cassiodorum lib. 1 variarum, Epist. 12 Eugenii scribit: Hinc est, quod te litterati dogmati studia laudabiliter exequentem, pridem ad quæsturæ culmen elegerimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. At qua tandem foret ea Gennadii ratio, si S. Petronium id muneris, equi ac patrem, gessisse existimat? Quem autem hoc in puncto sequamur, Gennadio antiquorem non habemus.

18 Certum nihilominus est, S. Petronium genitrix nobilissima nobilitate fuisse: incertum vero, quo patre, loco Sanquibus proavis ortum duxerit. Genus cum à natum. Constantio & Constantino imperatoribus duxisse, anonymous num. 1 & Rerum Bononiensium scriptores aliquot assertunt; adduntque, propriea Theodosium II Eudociam, S. Petronii sororem, sibi delegisse uxorem. Primum Sigonius, seu postius Galepinus, omnino reticuit; procul dubio quia vel à veritate alienum, vel certè solidis rationibus destitutum nōrat: alterum vero Sigonius lib. 1 Hist. Bononiensis ad annum 429 his verbis refutat: Qui verò ipsum (S. Petronium) Eudociæ, uxoris Theodosii, fratrem fuisse, produnt, hi, quod in ecclesiasticis Historiis omnibus constantissime scriptum est, parum attendunt: nempe Theodosium Athenæudem, Leontii philosophi Atheniensis filiam, hortatu Pulcheria, sororis sua, sibi despontisse, cum à patre hereditate spoliata, atque à fratribus, Valerio & Aetio, domo ejecta, ad Pulcheriam injuriam conquestra accessisset, & Pulcheria regem Christi

A Christianis sacris imbuta, sumpsisset Eudocia nomen. Sic sane rem ferè narrant Theophanes, Nicephorus, Socrates, Sozomenus aliquique; quorum in re clara atque perspicua in medium adducere testimonia, non est necesse. Dicere autem, unum eundemque fuisse Petronium & Leontium, qui Petronius Leontius dictus sit; aut Theodosio uxores duas fuisse cognomines, quarum altera S. Petronii soror, altera Leontii philosophi filia fuerit; quid est alind, nisi ad arbitrium fingere, quorum apud veteres ne vestigium quidem inventias? Verum bac de S. Petronii natalibus dixisse, sufficiat.

§ II. Sancti in juventute mores & gesta.

Anno incor-
to natus.

A Ntonius Casalius lib. de Baslica S. Stephanus, quem Hierosolymam novam nuncupavit, cap. 2, S. Petronium Constantinopoli anno 386 natum scribi; neque absque prodigo: nato enim Puer, splendidissima calitus, ut ait, luminis flamma affulsi, puritatis, sanctitatis & caritatis, quā orbem illustrans esset, prænuntia. Ut vidit cœlestis prodigium Constantinopolitanus episcopus, mox eō se contulit, sublaminque manibus Puerum non sine admiratione contemplatus, nutritique reddens in hac verba prorupit: Accipite Puerum, de quo benignitas Dei grandia pollicetur. Si vera Casalius narrat, is episcopus Constantinopolitanus Neclarus fuit, qui eo tempore Constantinopolitanam rexit ecclesiam, ac annis aliquo post defunctus, S. Chrysostomum habuit successorem, ut apud Theophanem est, & in Catalogis Patriarcharum tom. I Antiquitatum Constantinopolitanarum lib. 8. Dixi, Si vera Casalius narrat; nihil enim de anno, quo lucem primò aspergit S. Petronius, aut de illo miraculo anonymous noster in ejus Actis, nihil Galesinius. Pullenus quoque pag. 21 anno 386 natum vult, & in Prospero pro moritur, legendum autem oritur. Sed neutrum Prosperi esse videtur, ut num. 4 dixi; vereorque multum, ut ita se res habeat, aut ostendi confirmari possit, documentis satis antiquis, fideique probata.

non mollicam
à liberalibus
disciplinis.

20 Annum itaque, quo natus est S. Petronius tertiis in incerto relinquimus, quo circiter episcopatum adeptus sit, quo ex hac vita migrarit, infra videbitur. Interim de ejus juventute, iisque, que ejus episcopatu priora sunt, agamus. Parentem habuisse generis claritudine, munerum amplitudine, & eloquentie eruditioisque laude insignem, è Gennadio jam vidimus: atque adeò vel hinc sit admodum probabile, ut hic non indiligerent curarit, ne ea, quibus ipse splendebat, Filio litterarum & eruditioonis ornamenta decessent. Ita censuit anonymous Vita auctor, num. 1 ita scribens: Postea vero, cum adolevisset, à parentibus traditus est gymnasio philosophorum, & liberalium disciplinarum & ecclesiasticorum sacramentorum magistris. Luculentè autem parentum spem expellationemque implevisse Petronium, verbis, qua mox subdit, exponit. Et ita, Deo largiente, imbutus est, ut in omnibus philosophiæ & præfertim spiritualibus floret studiis: & insuper tam Graeco, quam Latino eruditus est magisterio. Consonant anonymo Galesinius, & plerique recentiores.

Ostobris Tomus II.

21 Constantinopoli eum liberalibus artibus operam dedisse, verisimile est, ubi Lycaum Constantinus Magnus erexerat, ne quid alteri Romæ quas verois- militer Con- stantinopolis hauis.

xi consul, anno 425: Habeat igitur auditorium, specialiter nostrum, in his primū, quos Romanæ eloquentiae doctrina commendat, oratores tres numero, decem verò grammaticos: in his etiam, qui facundiæ Græcitatis pollere noscuntur &c. Sed neque philosophiam illuc neglegentis fuisse, produnt, quæ sequuntur: Et quoniam non his artibus tantum adolescentiam optamus institui, profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Unum igitur adjungi ceteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur. Neque verò hinc concludas, philosophia studia tum primū, sive anno 425 Constantinopoli instituta esse, ac vigere cœpisse: & proin serò nimis, ut S. Petronius, quinquennio ferè post Bononiensem præful factus, philosophorum gymnasium frequentare potuerit: non enim hujusmodi ministeria tum primū instituit Theodosius, sed antè instituta, cervis, delecta habito, hominibus demandari precepit. Vide Gothofredi Chronogiam ad annum 425.

22 Quoniam verò, S. Petronium ecclesiasticorum sacramentorum magistris etiam traditum à parentibus, anonymous scribit, satis innuit, nibilio segniorem in sacris divinisque Litteris discendis operam studiumque posuisse, probavitque abunde re ipsa S. Petronius; si modò illius sunt, quæ illi à nonnullis solent adscribi. Illud interim dicere mihi video posse, S. Petronium non vulgaris doctrina laude claruisse. Secùs Tillemonti visum est: quamquam enim illum, ut fateatur, ad litterarum studia naturalium splendor, & paterna eruditio ultiro impellere debuerit, ea tamen neglexisse, credidit, quamvis non alia de causa, quam quod solidiorem sanctioremque eruditioinem conseruaret: has verò opinionis sus causas afferi: tum quod Gennadius dicat, liberum de Ordinatione episcopi partum non fuisse S. Petronii, eò quod eleganter esset: tum quod, eodem Gennadio teste, à teneris monasticis exercitationibus assueverit. At neutra efficax est: non prima: licet enim Gennadius innuat, S. Petronium eruditione profana inferiorem patri exstitisse, non ideo tamen eruditorum numero illum excludit. Non altera: quasi verò monastica vita exercitationes & eruditio non possint in una eademque persona combponi. Consecuta omnino res esset adversus Tillemontium, si vera anonymous de S. Hieronymo scriberet, S. Petronium inter viros illustres ab illo his verbis fuisse relatum: Petronius, Bononiae civitatis episcopus, vir sanctitatis & liberalium artium scientiæ plenus, descripsit Vitas SS. Patrum &c. Verum in Catalogo Virorum illustrium de S. Petronio nihil Hieronymus.

23 Praclaros dein S. Petronii in juventute mores, quos nullus in dubium vocet, anonymous & Galesinius exponunt: hic tantum ait brevi fecisse in virtute & sanctitate progressum; ut populo Constantinopolitano in ore esset. Laudat verò maximè ab orationis studio, & puritate intentionis, quā, quidquid ageret, ad Deum unicè referebat. Ille vero, nusquam lubentius versari solutum ait, quam in templis, seque Dei obsequio omnino devovisse. Plusculum, quam Galesinius, his verbis dicit nec non à pietate sibi comparat.

H h b 2 anonymous

AUCTORE

J. B.

anonymus, num. 2. Cùm igitur fama sanctitatis ejus crebrescente, ac per totam scilicet Constantinopolim polleret, idem ipse Augustus, levir ejus, non moderatè servens in amore illius, diligebat ultrà, quām fas sit dicere; adeò quod primatum totius monarchiæ & S. Palatii tribueret super cunctos degentes in palatio suo &c: qua prudenter Galesinius retinuit, quod non solido fundamento niterentur. Exercitationibus quoque monasticis ab adolescentia sua animum adjecisse, præ mox citatis, testis luculentior Genndius est. Florebant ea aetate magna sanctitatis opinione monachi, Ægypti solitudinum incole, multaque de eorum virtutibus, pieque vivendi instituto inaudierat ex aliorum relatu Petronius: itaque ut ejusmodi instituto à puerō deleclatus fuerat, ita adultior factus, quæ absens de illis perceperat, coram ipse per se inspicere voluit, ut Galesinius ait num. 3, eaque de causa in Ægyptum abiit, celebriorum sanctitate monachorum exemplis & documentis ad perfectiorem virtutis gradum magis magisque incitandus. Quin & Palestinam quoque, quod S. Hilarion monachalis vita rationem invexerat, sive illorum monachorum invisendorum gratiâ, sive pro pietatis in Deum, pro salute humana passum, affectu, peragravit, locaque non pauca, in quibus redemptionis nostra mysteria fucre peracta, non modò venerabundus adiit, verum etiam eorum formam, situm, distantiam, omnemque rationem sedulò scrutatus, ac dein, Bononia initatus est.

*Opera illi
varia tribu-
untur, ma-
xiim*

24 Describitur istud in Ægyptum iter eo libro Vitarum SS. Patrum, qui apud Rosweyden secundus est; tamen hujus auctori Petronius fuit: nam & alia lucubrations illi tribuuntur, que utram ab illo profecte sunt, non constat. Solent verò Petronio tribui liber de Ordinatione episcopi, liber de Vitis Patrum Ægypti, Homilia Euangeliorum plures, quibus Vincentius Bellovacensis Petronii Satyricon, partim ligato, partim soluta oratione conscriptum, adjunxit. *Quod ad librum de Ordinatione episcopi spectat, hunc S. Petronio Genndius, verbis num. 5 citatis, planè abjudicat, & ejus patri adscribit: quo in hoc puncto standum est, cùm nullus sit veterum, qui hic ei adversetur. Apud Prosperum quidem studii clarius Petronius legitur; sed neque Prosperum haec scripsisse, ut supra dixi, certum est, neque determinati alicuius Petroniani Operis meminist. Adò vero & Honorius Augustodunensis, num. 5 citatis, libri de Ordinatione episcopi, quasi à Petronio compositi, verbum nullum faciunt; atque adeò tacitè Gennadio forsitan subscripserunt. Scripsitne S. Petronius librum de Vitis Patrum eadem Gennadii auctori dubium facit, cùm ait: Scripsisse putatur Vitas Patrum Ægypti monachorum; quæ verba non affirmant, sed dubitantis sunt. Id quidem Honorius, proximè citatus, planè affirmat, sed viri, sancti quidem, sed tot seculis S. Petronio posterioris, auctoritas rem certam efficerne nequit; nedum recentiorum, eti non fuerint numero pauci. Idem quoque de Homiliis Euangeliorum, quarum non est apud antiquos mentio, judicium esto. Denique Vincentius Bellovacensis, si Petronii Satyricon, huic nostro Petronio, quem ab adolescentia pii honestique cultorem fuisse scribit, affingat (ut facere videtur) rectius sanè Petronio Arbitro, Neronianæ nequitia magistro, aut alteri ejusdem furfuris homini id Operis tribuisse, quod à calamo, nisi impurissimo & salacissimo, proficiisci non potuit.*

25 Ad librum de Vitis Patrum Ægypti re-

vertor; qui huc maximè spectat. Mira est scriptorum in designando hujus libri auctore dissensio, ut apud Rosweyden in Prolegomenis videare est. Libri cuiusdam, quasi de monachis conscripti, meminit S. Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem; quem ita describit, ut lib. 2 de Vitis Patrum Rosweyden apprimè conveniat: nam, ut ait Hieronymus, in illo enumerat auctor, Ammonium, Eusebium, Euthymium, Euagrium, Or, Isidorum, aliosque non paucos: de quibus omnibus agit liber 2 de Vitis Patrum apud Rosweyden; ut adeò liber hic, & liber quasi de monachis, ab Hieronymo memoratus, unus idemque videatur. Nam verò libri illius auctorem vel Euagrium Hyperboritam, vel Rufinum auctorem facit Hieronymus: posteaquam enim Euagrii scriptorum aliquot mentionem fecit, ita prosequitur: Hujus (Euagrii) libros per Orientem Græcos, & interpretante discipulo eius Rufino, Latinos plerique in Occidente lexitant. Qui librum quoque scripsit quasi de monachis, multosque in eo enumerat, qui numquam fuerunt, & quos fuisse scribit, Originistas ab episcopis damnatos esse, non dubium est; Ammonium videlicet, & Eusebium & Euthymium & ipsum Euagrium, Or quoque & Isidorum & multos alias, quos dinumerare tedium est.

D liber de Vitis Patrum, a- apud Roswey- dum secun- dus.

26 Dubium videri potest, ad quæ verba, *quem à Ru- fino Sancti nomine con- scriptum,* Qui librum quoque scripsit quasi de monachis, referenda sint, an ad Euagrium, an ad Rufinum: verum ad hunc, cuius proximè meminimat Hieronymus, referenda videntur; tum quod de ipso Euagrio scripsisse illum dicat, tum quod de Rufino sint intelligenda, quæ subdit Hieronymus. Illam autem temeritatem, immò infaniam ejus, quis digno possit explicare sermone, quod librum Xysti Pythagoræ, hominis absque Christo atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ Ecclesiæ episcopi, prænotavit? Fecerat hoc & S. Pamphili martyris nomine, ut librum primum sex librorum defensionis Origenis, Eusebii Cæsariensis; quem fuisse Arianum, nemo est, qui nesciat, nomine Pamphyli martyris prænotaret. Itaque secundum Hieronymum libri de Vitis Patrum auctor videtur esse Rufinus, non Petronius. Unum hoc D. Hieronymi testimonium, inquit Rosweyden in prolegomenis § 10, sufficere iudico, ut liber hic Ruffino afferatur. Omitto suffragari MSS. complures, ut Audomarensem notæ optimæ, & à vetusta manu, quo præcipue in recensendis his libris usus sum; ut alios, quos vidisse se afferit Henricus Gravius, Notis ad Epist. D. Hieronymi ad Ctesiphontem, de qua jam aetum.

27 *Quod si libri de Vitis Patrum auctor Ru- finus est, non S. Petronius, nec S. Petronii iter esse videtur, quod illic describitur. Et sanè, si vera Galesinius, Bombacius, Pullenus, Falco- nius scribunt, Constantinopoli primum in Ægyptum S. Petronius peregrè abiit, eaque perlustrata, tum denum sacra Palæstina loca invisit: contrà is, cuius iter libro laudato describitur, Hierosolymis, atque adeò è Palæstina in Ægyptum unâ cum sociis profectus est, quod ex cap. 1 manifestum fit: illic enim, Joanni Lycopolitano, ad quem diverterant, unde & quæ de causa ad se accessissent, sciscitanti respondisse leguntur, se Hierosolymis profectos, animaque sua progres- sis causâ, id itineris suscepisse. Rufini igitur potius, quam S. Petronii id iter fuerit, si quidem*

F**Tillemontius****ait.**

A quidem librum illam Rufinus exarârit. Verum difficultatem hic movet Tillemontius lib. 15 Monumentorum ecclesiasticorum, ubi de S. Petronio. Faretur is quidem, librum 2 de Vitis Patrum Rufino adscribendum, sed ita, ut non loquatur nomine suo, sed alterius, nempe Petronii, cuius describendo itineri calamum suum commodarit. Ita concludit ex eo, quod illius libri auctor se nonnulla oculis usurpare scribat in Agypto, qua Rufinus vidisse non potuit. Hinc porro factum esse, contendit, ut S. Petronius libri illius auctor habitus fuerit, ut Gennadius scribit.

B 28 Sed quam hac fidem mereantur, videamus, concessu etiam, libro de Vitis Patrum non Rufini, sed alterius per Palestinam & Agyptum iter describi. Num igitur S. Petronii illic iter describitur? imò vero, inquiet Tillemontius; unde enim nata dicetur opinio, quâ librum illum S. Petronius scriptissime putabatur? Atqui nasci hec aliunde potuit. Fieri enim potuit, ut liber ille primum in Oriente, neque à S. Petronio, neque à Rufino, sed à scriptore quodam anonymo, ab utroque diverso, Graeco fuerit sermone conscriptus. Fieri præterea etiam potuit, ut librum hunc

B 29 Neque verò absurdè hoc quisquam re ipsa us appareat, contigisse conjecterit. In primis enim Rufinum multa à Gracis ad Latinos transtulisse, ex S. Hieronymo liquet num. 26 citato; scribitque de illo Gennadius cap. 17. Rufinus Aquileiensis ecclesiæ presbyter non minima pars fuit doctorum Ecclesiæ, & transferendo de Graeco in Latinum elegans ingenium habuit: denique maxima parte Græcorum bibliothecam Latinis exhibuit. Dein librum de Vitis Patrum secundum à Timotheo, episcopo Alexandrino, compositum fuisse, docere videtur è Gracis Sozomenus lib. 6 cap. 29: Ubi, inquit Rosweydis in Prolegomenis in Vitas Patrum § 1, cùm de Apollone, qui in Thebaide vixerat, egisset, addit: Sed quænam fuerit ejus disciplinæ ratio, & quanta, quâunque divina fecerit miracula, Timotheus, ecclesiæ Alexandrinæ antistes, accurate narrat: qui non illius modò, sed aliorum etiam complurium, de quibus facta est à me mentio, Vitas litteris persecutus est. Atqui capite præcedenti, pergit idem Rosweydis, mentio facta monachorum Joannis, Or, Amou, Beni, Theonæ, Copri, Helle, Eliæ, Apellis, Isidori, Serapionis, Diocori & Eulogii, quorum omnium Vitæ (quamquam non omnes omnino à Timotheo conscriptæ) in hoc secundo Vitarum Patrum libro habentur. Tum verò subdit post pauca: Mihi certè omnino verosimile fit, plerasque libri hujus Vitas ex Timotheo (excessit è vivis circa annum 385) adumbratas. Denique aliquam saltem in illo libro partem habuisse S. Petronium, ex Gennadii

verbis fit probabile, et si fortasse non tantam, quantam Tillemontius adstruit, ut adeò hac ex parte etiam, sine S. Petronii in Agyptum iter, lib. 2 de Vitis Patrum descriptum, maneat plane incertum.

C 30 Addo, anonymum etiam, quanum quidem ex Actis conjicere fas est, ifud Petronii iter iognorâsse: nam num. 10 quidem ait, illum Hierosolymis aliquando versatum: verum de itinere Agyptiaco ne verbum quidem facit uspiam. Denique Tillemontius ipse, de S. Petronio agens tom. 15 pag. 31 facetur, hominem illum, cuius memorato jam sape libro iter describitur, ita se ubique depingere, ut se vitâ & professione monachum fuisse, prodat. S. Petronius monasticis exercitationibus ab adolescentia quidem addictus fuit: at professione monachum fuisse, non reperi; neque id Galesnius in Actis dicit. Anonymus verò, clericum quidem fuisse, ait num. 23; at paulò post sacri palatii prefectum fuisse, addit; quod munus tum temporis clericis demandatum fuisse, non autmo. Et rursum num. 4; ubi Theodosium veluti deliberantem inducit, quem in causa Nestorii Romam mitteret; de Petronio ait: Qui per aliquantum temporis spatiū divino cultui se mancipavit: quibus verbis innuere videtur anonymous, S. Petronium non admodum diu à statu laico ad ecclesiasticum transvississe, antequam Romam mitteretur à Theodosio, & mox à Calestinno Papa Bononiensis episcopus crearetur; quod mihi sanè verosimilius apparet; maximè cum S. Petronium dicat S. Eucherius, non è monachi statu, sed ex illa plenissima mundanæ potestatis sede ad sacerdotii nomen seu episcopale munus ascendisse. Strieli igitur nominis monachus S. Petronius verosimilius non fuit; atque adeò nec is, cuius in lib. 2 de Vitis Patrum iter describitur, ut illud hic, Tillemontii exemplo, fusè describere, minimè necessarium videatur.

E

§ III. Sancti ad Cælestinum Pam legatio & in epis copum Bononiensem consecratio.

A Nonymus nosfer, cùm pauca haberet, que de gestis S. Petronii, ante suscepturn ab illo Bononiensem episcopatum, diceret, mox num. 3 ad iter ejus Romanum, cuius occasione factus est Bononiensem presul, gradum facit. Obierat anno 427 Sisinnius, Constantinopolitanus antistes: de successore dissidebat clerus, his Proclum, Cycizena ecclesiæ episcopum, illis Philippum presbyterum Sisinnio subrogare conantibus. Cùm autem vix illa concordia spos affulgeret, Theodosius imperator, hujus nominis II, Antiochâ ad Constantinopolitanas insulas evocavit Nestorium, virum eruditissimum & facundia laude ea tempestate celebrem, & simulata sanctitatis specie hominem oculos mentesque fallentem. Mox anno proximi sequenti IV Idus Aprilis episcopus magna omnium gratulatione est effectus, brevique suis artibus id effectus, ut aula & multitudinis animos sibi teneret obstrictos. Hisce præstidius fretus, impium virus, quod dudum animo soverat, ore blasphemio in Christum Deum, Deique Matrem cœpit evomere, quo Divinitatem Christo, Virginis verò divinum partum impius heresarcha denegat.

Emergentia
Nestoriana
heresi

F

negabat : unde magni sunt excitati animorum motus. Restiterunt in Christum ejusque Matrem furenti heretico laici, monachi, presbyteri, episcopi, pre ceteris verò S. Cyrilus, Alexandrinus anistes. Verum his nihil territus Nestorius, quis cœperat ciere turbas, quibus potuit fraudibus, auxit quotidie, in summumque discrimen suorum fidem & salutem adduxit. Cælestinus itaque Papa, habita Romæ synodo, Cyrillo litteris, anno 430 die xi Augusti scriptis, mandavit, ut Nestorium, nisi intra decimum à denuntiatione diem errorem revocaret, depositionis pœna multaret; quod demum anno 431 in Synodo œcuménica Ephesina contigit.

*mox se oppo-
nit Theodosius, ut ano-
nymus.*

B

32. Jam verò, qui se in hisce moribus Theodosius habuerit, ex anonymo audiamus. Cum pullulare capisset Nestorianam heresis, ejusque virus per Orientem diffundi, ubi id auditiv Theodosius, mox, teste anonymo, exhorruit, statuque serpenti malo obviā ire. Convocat igitur Theodosius principes; causam exponit; quid in hoc rerum articulo agendum sit, rogat. Censent universi, Cælestino Pontifici Romano mittendum legatum, qui Pontificem ea, que in Oriente geruntur, edocet; nemo denique ad id aptior visus est. S. Petronio: is itaque legatus mittitur ad Cælestinum, ut patriam ab errore, divina gratia largiente, funditus absolvat. Ita ferè anonymous num.

33. Itaque secundum. anonymous Theodosius Nestorianam heresim ab ortu suo exhorruit, atque adeò jam tum auctoris ejus conatus infringere studuit: verum id Actis Concilii Ephesni, tom. 3 Collectionis Labbeana insertis, haud satis conforme appareat; ex quibus colligitur, Theodosium emergentis heresim principio minus aquo in S. Cyriillum, fidei Catholice defensorem precipuum, aximo fuisse; contrà favisse Nestorium, cum nondum illius hypocrisi frandescque perspectas haberet.

*sed invitis
conciliis Eph-
esi Actis
scribit,*

C

33. Testes appello ipsas Theodosii litteras, quas ad Cyriillum dedit anno 430 die xix Novembris & Labbeus tomo citato exhibet pag. 433. In his Cyriillum, non modò quasi Theodosium inter & sacerorem ejus Pulcheriam dissidia committere voleuisse, verum etiam velut perturbata ecclesiastica pacis anchor arguitur: ita ibi Augustus: Nunc igitur tua pietas exponat, quid ita nobis, quibus religionem tantopere curæ esse, non ignorabas; sacerdotibusque, quotquot circumquaque degunt (quos utique in unum locum congregatos, natam de religione controversiam discuterere dirimereque par erat) despexit, hasceturbas discordiasque inter ecclesias, quantum in te est, concitarris. Mitto alia non minus dura ad Cyriillum à Theodojo prescripta; cùm tamen ille id tantam adversus Nestorium egerit, quod à Pontifice Romano in mandatis habebat: veruit idem Theodosius, post damnatam Roma Nestorii heresim, decretamque ejus exauditorationem, nisi præfixo tempore respicseret, ne qua ante Synodum Ephesinam anno 431 celebrandam immutatio fieret; id postulante Nestorius. Itaque qua de Theodosii in recens natam heresim odio anonymous narrat, à vero abesse videntur. Propterea tamen falsum esse non existimo, misum esse ad Pontificem Romanum Nestorianam heresim initio S. Petronium, qui Pontificem de his, qua in Oriente gererentur, certiore faceret, illiusque open ad sedandas turbas imploraret. Verum quo anno secundum anonymous, S. Petronius Constantinopoli profectus, Romam appulsus est?

34. Sub initium Nestorianae heresim Romam

missus fuit S. Petronius secundum anonymous: verum nota hec chronica nimis vaga est, ut annus Petroniani in urbem adventus determinetur. Alteram anonymous suggestit num. 5 his verbis: Tunc ingressus navem (Petronius) Deo volante, prospéro cursu post dies aliquot venit ad Tiberina litora eo die, in quo Papa, Cælestinus nomine, cum Catholicis episcopis statuerat concilium. At quoniam, quale fuerit istud concilium, aut qua de causa coactum, non edicit anonymous, neque hinc in praesenti negotio concludi quidquam potest. Porro duplex in causa Nestorii Roma synodus coacta fuit; altera anno 429, post festa, ut videtur, Paschalia; altera anno 430, mense Augusto. Prioris Cyriillus meminit in prima ad Nestorium Epistola his verbis: Quid postrem faciam? Tempus enim loquendi est, vel conferendi cum veneratione tua, interrogante de chartulis quibusdam, quæ nefcio, quo modo Romanam perlatæ sunt, reverendo ac religiosissimo Romanorum episcopo Cælestino, cum omnibus, qui cum eo sunt, episcopis venerandis, quia utrum sint religionis tuæ, an non, habetur incertum: scribunt enim nobis inde vehementer offensi. In altera damnationis sententia Roma in Nestorium lata est, bujusque executor S. Cyriillus constitutus. De neutra synoda anonymous videtur posse intelligi.

35. Etenim eodem numero tertiam notam chironicam subjicit, secundum quam S. Petronius, tempore inter utramque synodum medio Romanam venisse videtur. Ita habet: Illo verò (S. Petronio) egrediente de navi, ecce adsunt legati, quos Papa miserat sibi, quatenus eum reverenter & cum honestate deducerent ad Lateranense palatum. Securus namque præstolabatur adventum ejus, quoniam quidem in præterita nocte in somnis apparuit ei B. Petrus Apostolus dicens: scias, quia Felix Bononiensis episcopus de hac luce migravit in pace, & cave, ne in ecclesia illa alium ordines nisi legatum imperatoris, quem die crastina, Deo volente, videbis. Ignorabatur igitur adhuc Roma S. Felicis Bononiensis episcopi obitus, cùm illuc S. Petronius adventavat; atque adeò non diu post S. Felicis obitum id secundum anonymous contigisse, necesse est. Jam verò, S. Felicem anno 429, ex hac vita migrasse, passim scriptores rerum Bononiensium tradunt, ut Siganus, Vizani, Ghirardaccius, Bombacius, Masnus, & novissime Benedictus XIV de Sanctis Bononiensibus cap. 25; nimurum, ut verosimile est, die iv Decembris, quo colitur: unde consequitur, S. Petronium Romanum verosimiliter advenisse sub finem anni 429 aut sequentis initium, seu tempore illo, quod inter primam & secundam synodum in causa Nestorii habitam, ut suprà dicebam, fluxit. Et sanè aliunde à vero alienum non appetret, Theodosium, cùm Nestorii causam Roma agi, ceptam, audisset, legatum illuc suum direxiisse. Hec de anonymous: quid ea de re Galesinius?

36. Hic eadem ferè narrat num. 4 & 5, qua anonymous: quedam tamen adjungit, qua anonymous dictis, & constituta ex illo Petroniani ad Urbem accessus epochæ haud satis congruere videantur. Sic scribit num. 5: De re autem Nestorianæ, quam ille (S. Petronius) Theodosii nomine retulerat, collaudata primùm religiosi principis pietate, privatum ei respondit (Cælestinus) se, ne ea pestifera hæresis latius serperet, œcumenicam, ut moris esset, synodum indicturum,

quæ

D
*& Roman S.
Petronium
legatum
missit*

E

*sub finem an-
ni 429 vel
sequentis ini-
tium:*

F

*& anno 430
inter Augu-
stum & No-
vembrem se-
cundum Ga-
lesinius.*

A quæ synodus Ephesi prior sequenti anno (431) celebrata est, frequenti ducentorum episcoporum conventu. Et rursum num. 6: Itaque datus, ut Pontifex jussicerat, ad Theodosium litteris de synodo contra Nestorium Ephesi convocanda (S. Petronius) Bononiam Romam profectus est unum cum legatis Bononiensibus. Hac autem si dixisset Pontifex, tempore inter utramque synodum medio, S. Cyriillum lata in Urbe anno 430, mense Augusto, in Nestorium sententia exsecutorem, nisi intra dies decem ille resipisceret, non statuisset. Itaque secundum Acta a Cælestino conscripta, anno 430 Romam S. Petronius venit, sed non ante mensem Augustum. Galeſinum, sub nomine Siganii, securus Baronius, ad annum 430, num. 61 ita scribit: Quam ob rem Theodosius imperator rem eō progressam ratus, ut opus esset universalis concilio (quippe quod non Nestorius tantum, sed & Cyriillus reus criminis heresis diceretur) apud Cælestium Romanum Pontificem egit de convocando Ephesi in annum sequentem universalis concilio. Factum id quidem Cælestini Romani Pontificis auctoritate, requirente Theodosio per virum illustrem Petronium, postea creatum Bononiensis ecclesiæ episcopum, ejus Vita Acta testantur. Idem iisdem ferè verbis Henschenius scripti tom. 2 Januarii in Commentario in Vitam S. Cyrilli pag. 850.

37 Multa hic contra Galeſinum movet Garnerius. Dissertatione 2 de Synodis habitis in causa Nestorii. Occasione legatorum, inquit, dicendum breviter de Petronio, quem à Theodosio ad Cælestinum Papam in causa Nestorii misum aiunt, litterasque imperatoris detulisse, quibus respondit Pontifex, se, ne heresis latius serperet, œcumenicam, ut moris esset, synodum indicurum. Quæ synodus Ephesi prior sequenti anno celebrata est, frequenti ducentorum episcoporum conventu.

Si qua fides adhibenda esset scriptori hujusmodi Actorum, non impulsu Nestorii, sed odio, Theodosius procurasset cogendam synodum; non eam ipse indixisset, sed Cælestinus; non eo tempore, quo indicta est, tulisset Pontifex damnationis sententiam, sed ferendam synodo mandasset; non executorem sententiae Cyriillum constituisse, sed totam synodum. Verum nutat fides Actorum, quantumvis eam, interpolatis veteribus monumentis, Siganus (*sed potius Galeſinus*) firmare conatus sit: nam Nestorius ipse petitam à se synodum fatetur. Unde & synodi petitor à Cælestino dicitur: legati Sedis Apostolicæ, ipseque in primis studiosissimus Pontificie dignitatis assertor Philippus, non à Cælestino, sed ab imperatoribus indicatum concilium testatus est; & eo tempore indicatum est, quo sententia Pontificis in Nestorium lata mandanda erat executioni, & executionem Cyriillo, non œcumenicæ synodo, Cælestinus commisit, ut ex litteris Nestorii, Cælestineque & Actis concilii aperte constat. Ita Garnerius.

38 Theodosium non eo odio in Nestorium flagrâsse, quo tum anonymus, tum Galeſinus flagrâsse, innuunt, ex dielis num. 33 & seq. habemus. Verum pariter est, Theodosium, synodum indixisse, eo tempore, quo jam tulerat Romam in Nestorium sententiam Pontifex, hujusque exsecutorem Cyriillum constituerat. Verum item est, Nestorium apud Theodosium egisse, ut œcumenicus synodus cogereatur, ut hoc pacto decretos in

se à Pontifice ieiūs evaderet. Sed an propterea, non consilio Pontifice, Theodosius synodum indixit? Sanò, inquit, Garnerius: nam id rerum gestarum ordo omnino exigit. Cælestinus enim anno 430 late in Nestorium sententia exsecutorem statuit S. Cyriillum, datus ad illum litteris 111 Idus Augusti, seu die xi ejusdem mensis; atque adeò tum temporis de synodo œcumenica, sequenti anno Ephesi celebranda, nondum cogitabat. Eodem tempore Pontifex scripsit Nestorio, clero Constantiopolitano, Joanni Antiocheno, Rufe Theſſalonicensi, Juvenali Hierosolymitano, Flaviano Philippensi. Omnes ha littere per Poffidonium Alexandriam ad Cyriillum primum delata sunt non ante medium Septiembris; dein Alexandria Antiochiam, quæ ad Joannem scriptæ erant litteræ, propter locorum intercapelinem ante affectum Octobrem pervenire non potuerunt. Joannes, acceptis Pontificiis litteris, Nestorium monuit, quanta capiti suo tempestas impenderet: Nestorius verò tum primum agere apud Theodosium cœpit, ut concilium generale indiceretur; quod is indixit die xix Novembris anni 430. Jam verò, inquit Garnerius, ab Octobri ad finem vergente ad diem xix Novembris dies nimis pauci sunt, ut eo temporis intervallo ad Pontificem de cogenda œcumenica synodo Theodosius scriberet, & acceptis Româ Pontificiis litteris, synodum Ephesinam potuerit die xix Novembris indicere.

39 Verum his omnibus falsi convinci non video, quæ Baronius, & post eum Henschenius scriptis: quod enim sibi sumit Garnerius, Nestorium scilicet apud Theodosium de convocanda œcumenica synodo tum primum agere cœpisse, cùm Joannis Antiocheni litteras accepit, haud satis mihi certum appareat. Fieri enim potuit, ut vel Nestorius, vel Theodosius e litteris, Româ Constantinopolim rectâ perscriptis, quid Roma in causa Nestorii decretum esset, intellexerit; ac mox Theodosius, Nestorii rogatu, ad Cælestinum Petronium miserit, acceptisque litteris, quibus sententia Rome in Nestorium lata executionem à Cyriollo in synodum Ephesinam sequenti anno congregandam transferri Pontifex permittebat, mox etiam illam die xix Novembris indixerit. Ita ferè Baronius, qui hanc difficultatem proponit, eique respondet his verbis: Quoniam verò angustia temporis haud patitur, ut post redditas hoc anno Nestorio Constantinoli litteras Cælestini, quas scriptas fuisse vidimus Româ tertio Idus Augusti, & Alexandriam ad Cyriillum perlatas, & post habitam illic synodum easdem Constantinopolim Nestorio allatas: haud, inquam, fert ratio temporis, ut post hæc omnia admoneri à Theodosio potuerit Cælestinus, atque accepta ab eo responsione, de convocando in annum sequentem concilio litteras ad episcopos Theodosius scriberet hoc anno (430) tertio decimo Kalendas Decembris, quibus datæ eadem sub hujus anni consulibus reperiuntur: hæc cùm ita se habeant, in eam adducimur sententiam, ut existimemus, haud Theodosium exspectasse Cælestini Papæ litteras Nestorio reddi, cùm ipse agere cœpit apud Cælestinum de convocanda synodo adversus Nestorium. Quis enim dubitare poterit, rem tantam Romam in publicis comitiis in synodo pertractatam, non fuisse vel per Valentinianum ipsum Augustum, vel alios, per litteras Theodosio significatam? cùm his percognitis, consulturus ipse paci Orientalis

E

F

lis

AUCTORE

J. B.

lis ecclesiæ, ad omnesque prorsus dissensiones dirimendas, de cogenda Ephesi synodo remedium excogitavit, agereque coepit de ea re cum Cœlestino Romano Pontifice: indixit vero, ubi à Cœlestino litteras redditas accipisset. Plura in hanc rem vide apud Baroniū citatum num. 37.

40 Quidquid sit de modo, quo synodum Ephesinam Theodosius indixit, eisdem sive anno 429, sive Galesnium sequi malis, anno 429 vel 430 S. Petronius in Urbem adventus illigandus videtur. Tillemonius tom. xv Monumentorum ecclesiasticorum pag. 35, ab anno circiter 427, vel aliquanto citius S. Petronium Bononiensem episcopum fuisse, scribit. Si igitur Romanum prius venerit, quām factus sit Bononiensem episcopum, citius anno 429 vel 430 Romanum venisse, oportet. Censuit nimirum Tillemonius, S. Eucherii Epistolam ad Valerianum, in qua Petronius, velut antistitis, mentio facta est, scriptam fuisse anno 427 vel 428, paulò autem, quām Hilarius sedi Arelatenſi admotus esset, quod anno 429 contigit. Sed hec fundamento basi satis solido nisi videntur: verba Eucherii itorum describo: Hilarius nuper, &c in Italia nunc antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut aiunt, mundanæ potestatis sede, unus in religionis, alius in sacerdotii nomen ascendit. Num, quia Petronium vocat antistitem, id de Hilario negat Eucherius? non id quidem agere mihi videtur. Quid igitur? Paulò latius vox Nuper mihi accipienda videtur, ut significet, jam annos aliquot, cùm scriberet, fuisse lapsos, ex quo Hilarius, relictâ seculi pompa, religiose vita institutis se se manciparāt; nempe ab anno 426, aut aliquanto citius; quasi dicat: Valeriane, si te splendor generis à religione abstractis, vide Hilarium nostrum, nobilissimo loco natum, qui abhinc annis aliquot à seculo ad religionem transiit: quod si recentius exemplum queris, vide Petronium, Bononiensem in Italia episcopum, qui, relicto seculo, nunc, seu recentius in sacerdotii uomen ascendit. Scriptissime igitur videtur Eucherius memorata in ad Valerianum Epistolam paucis post annum 429 vel 430 tempore; quod etiam confirmare nota chronica, Epistola apud Rosweydem pag. 20 ab Eucherio inserta, sic habet: Cùm ab ortu hujus regni (Romanorum) centesimus & octogesimus quintus fere supra millesimum vertatur annus: hic autem annus incidiit in annum Christi 432 aut 433. Quare cùm dicat Eucherius: fere vertatur, dene annum unum aut alterum, ab annis mox assignatis propè aberis.

Romanum ap-
pulsum S. Pe-
tronius Bononiensis epi-
scopus conse-
cratus,

rit, ac mense Maio proximè subsecuto à Cœlestino Ponifice indulgentiam S. Stephani adem visitantibus impetrārit. Itaque secundum Pullenium S. Petronius anni 429 principio episcopatu Roma initiatus est; inde Bononiam venit, mox Constantinopolim abiit: prius tamen, quām abiret, condenda interim S. Stephani adiſ formam modumque prescripsit: sub initium verò anni 430, Bononiam Constantinopoli redux, in eadem ade S. Julianae justa persolvit, cui illa condenda non levem operam subſaliumque contulerat.

42 Sed primò, unde Pullieno liquet, S. Julianam sub initium anni 430 è vivis abiisse? Alii quod conti-
gisse cisius Pullienus.

certe usque ad annum 435 vitam protraxisse, aiunt: Funus (S. Julianae) inquit Henschenius tom. 2 Februario pag. 52, non sine totius urbis luctu, à S. Petronio splendidè elatum. Annos vitæ enumerant universim circiter septuaginta quinque, ab CCCIX ad CCCCXXV, probabili calculo. Dein bulla, quā indulgentiam S. Stephani templum frequentantibus concessisse fertur Cœlestinus, non Cœlestini I, sed, si genuina est, III fuit, qui, exente seculo XII, Ecclesia clavum tenuit. Etenim omnium Sanctorum celebritas, cuius bulla meminit, primum initio seculi VII, Bonifacio IV Ponifice, Roma suis instituta, & ad ceteras Occidentis ecclesiæ sub Gregorio, hujus nominis IV, postmodum propagata. Prefixum habet bulla (vide tom. 2 Febr. pag. 48) hunc titulum: Cœlestinus episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus salutem & Apostolicam benedictionem. Hac autem scribendi formulâ ante Joannem V & Sergium I seculo VII nullus Pontificum usus fuisse dignoscitur, ut tradit Mabillonius de Re diplomatica, corollario I ad calcem libri VI adjecto. Denique, si Cœlestino I rescriptum illud tribuendum foret, ante annum 429 episcopalem sedem Petronius adiisset; datum est enim anno V Cœlestini, id est, anno 428, ut observat Henschenius; cùm Septembri mense anni 423 Ponifice renuntiatus fuerit. Ex quibus id etiam efficitur, rescriptum Sixti, quo eadem indulgentia confirmantur, ad Sextum IV pertinere, & ea parte vitiatum, quā Cœlestinus, hujus nominis I, in illo memoratur.

43 Tillemonius, tom. 15 res gestas S. Petronii recensens, nusquam ejus ordinationis, velut à Pontifice Romano facta, meminit: sed Annotatione 3 in S. Petronium mentem suam aperitè prodit, ubi ait, Bononiensis certò non adiisse Pontificem Romanum, ut sibi episcopum peterent, sed episcopum Mediolanensem metropolitanum suum; eò quod electio Pontificis tum temporis ad clerum & populum pertineret, que deinde à Metropolitano examinabatur, & firmitatem accipiebat. Faretur Benedictus XIV, ante Petronii electionem Mediolanensi metropoli subjectam fuisse Bononiam; faretur etiam, examen electionis secundum leges ad metropolitam pertinuisse. Sed quis est, inquit, qui ignoret, res quantumvis ab habente auctoritatem decretas, non statim sortiri suum effectum. Fuit quidem Bononia constituta sub jure metropolitico archiepiscopi Mediolanensis à tempore sancti Ambrosii, sed nullo documento nobis constat, ipsum tale jus exercuisse. Metropolitas verò non semper jus suum exercuisse, Joannis Angeloptes exemplo conatur ostendere. Simile exemplum habemus, inquit, in jure metropolitico Ravennæ, quod induxit & constitutum fuit tempore Joannis Angeloptes, qui tamen nullum suffraganeum sacrare

D

E

Tillemonius
verò à Cœle-
stino certò
non factum,
perperam
aiunt.

F

41 Quo tempore Romanum Petronius venit, eodem quoque, si tam anonymo, quām Galesnios credimus, illuc advenerant Bononiensem legati, qui S. Felici episcopo, è vivis erecto, successorem à Cœlestino Pontifice peterem: hic monitus paulò autem in somno snerat à S. Petro Apostolo, ne quenquam, preter Petronium, Bononiensibus episcopum ordinaret; quod & prestit, reluctante licet primum, sed dein divina voluntati morem gerente Petronio. Itaque secundum hos autores anno 429 ad finem vergente, vel sequenti S. Petronius à Cœlestino Papa episcopalibus insulis redimitus fuit; quod utinam certioribus testibus firmare possem! Secùs Pullieno Luparo visum est: negat enim is, anno 430 S. Petronium eratum fuisse episcopum, propterea quod & sublate è vivis die VII Februario S. Julianae funus extule-

A sacrare potuit, quod munus primus omnium exercuit sanctus Petrus Chrysologus. Quo quidem pacto efficitur contra Tillemontium, certum non esse, S. Petronium à Calestino Pontifice Bononiensem episcopum ordinatum non fuisse; dubium tamen relinquitur, num id Calestinus re ipsa præfiterit, quod neque anonymi, neque Galesii anteriorias indubitatum facere potest.

§ IV. Sanctus Bononiæ Ari-
norum reliquias dissipat, col-
lapsas ecclesias instaurat, no-
vasque condit.

Bononiam
sanctus ten-
dit;

Sanctus Petronius, ut Galesius scribit num. 6, honorifice habitus à Calestino, dum Roma fuit, & in episcopum consecratus, unà cum legatis Bononiam properavit: quò cùm pervenisset, summâ omnium ordinum latitiâ & gratula-
tione exceptus est. Nihil verò novus Præfus ha-
buit antiquis, quām ut Deo, cuius singulari
moniti tantam dignitatem recens adeptus erat,
gratias ageret; quapropter ad S. Petri ecclesiam
deduci voluit, cuius originem ita Sigonius de-
scribit lib. I Historia Bononiensis ad annum 270: Is (S. Zama, Bononiensis episcopus) ur-
bem ut monumenta Bononiensem referunt, anno Christi ducentesimo septuagesimo ingre-
sus, cùm alia memorabilia opera edidit, tum ut templum Petro., Apostolorum principi, con-
strueretur, auctor fuit, atque id ipse non
solum dedicavit, sed presbyteris etiam & dia-
conis, qui ibi ex instituto sacris operarentur, pro eorum temporum ratione, & piorum ho-
minum copia à se constitutis ornavit. Id tem-
plum, extra urbem in via Æmilia à parte Mu-
tinam vergente positum, aliquamdiu post Bo-
noniensis episcopi sedes ac domicilium fuit.
Subterraneam fuisse, quales pleraque erant id
temporis, ob gentilium persecutions, ecclesia,
Masinius scribit Bononia perlustrata, tertio im-
presso, pag. 60, variasque ejus vicissitudines
explicat; dirutam nimirūm fuisse, persequente
ecclesiam Diocletiano sub initium seculi IV; in-
stauratam verò à S. Faustiniano circa annum 345:
at rursus sub Juliano apostata destruclam fuisse,
& à S. Felice pristino splendori restitutam, ve-
rum sub titulo SS. Naboris & Felicis; propterea quod alteram, S. Petro sacram, intra ur-
bis ipsius finum S. Faustinianus anno 330 con-
dere cœperit, cui manum extremam anno 350
S. Basilius admovit. Porro hodieque SS. Naboris
& Felicis titulo gaudere, & olim à monachis S.
Benedicti Casinensis habitatam, anno 1512 ad
moniales S. Clara transisse, ait Alexander Mac-
chiavellus in suis ad Sigonium citatum Annotatis.
Plura apud Masinium vide.

sed à barba-
ris

45 Eo tum temporis loco erat Bononiensem
res, ut efficaci promptoque remedio indigeret: et-
enim, Bononiam adeunte Petronio, ut Galesius
num. 7 refert, hæresis Arrianæ reliquæ non-
dum prorsus extinctæ erant, tum nefaria eo-
rum impietate, ac barbarorum simul, qui pro-
ximè in Italiā irruperant, immani feritate,
ecclesiæ multæ eversæ, ac prostratae jacebant.
Triplicem hi seculo v, ut lib. 10 de Occidentalī
imperio Sigonius refert, in Italiā impetum fe-
cerunt. Primi Sigonius meminit ad annum 401

Oktobris Tomus II.

402: is sub Alarico, Gothorum rege, consi-
git, qui cùm agrum Venetum & Liguriam per-
transisset, Pado trajecto, Hastam, ubi Honorius
imperator versabatur, obsidione cinxit: at Stili-
chonis exercitu appropinquante, motis inde ca-
stris, Pollentiam, Liguria oppidum, petiit, ubi a-
trocissimum à Gothis Romanisque commissum est
pratum, victoriâ, licet non incruenta, Stilichoni-
s arma sequente. Brevi post, iterato in campis
Veronensibus prælio, Alaricus, vultus fugatus
que, trans Alpes fugere compulsus est. Pollen-
tiacam pugnam ad annum 402, Arcadio &
Honorio V Coss., Prosper & Cassiodorus in Chro-
nicis referunt.

46 Hanc in Italiam Gothorum incursionem misericors va-
scitam

exceptit altera anno 405, Stilichone iterum An-
themioque Coss., quā Radagaïsus immenso mili-
tum apparatu sese in Italiam intulit. Mox Ve-
netam (narrante Sigonio ad annum 405) regio-
nem ingressus, receptis in fidem Aquileia, Con-
cordia, Altino, Pataviumque prætergressus, Rô-
mam, cuius maximè opibus inhiabat, recto iti-
nere contendit. Itaque, superato Pado, mox per
Æmiliam, agrumque Bononiensem in Hebra-
riam numerosum trajecit exercitum, & Floren-
tiā oppugnare aggressus est. Herentem, con-
clusumque montibus barbarum adortus Stilicho,
tanta felicitate pugnavit, ut hostilem exercitum
ad internectionem usque deleverit. Qua de re S.
Augustinus meminit lib. 5 de Civitate Dei. Pro-
sper in Chronico: Stilichone II & Anthemio Coss.
Radagaïsus in Tuscia, multis Gothorum milli-
bus cœsis, ducente exercitum Stilichone, su-
peratus & captus est. Zozimus lib. 5, cap. 26:
Barbaros nec opinantes adgressus (Stilicho) u-
niversas hostium copias ad internectionem ce-
cidit: adeò quidem, ut horum propè nullus e-
vaderet. Atque hunc quidem exitum habuit al-
tera Gothorum, aliarumque gentium, quas sibi
adjunxerant, in Italiam expeditio.

47 Sublato è vivis Stilichone, denuò in Ita-
lia belli aleam experiri Alaricus voluit, ipsum-
que Romam tandem cœpit sub annum 409, ca-
ptamque diripnit. Bis ea expeditione in agro

Bononiensi versatum esset Alaricum, Sigonius re-
fert: primè quidem, cùm in ipso in Italiam
accessu castellum Bononia, Occubariam nomi-
ne, adiit; iterumque, cùm post captam Romam
civitates Æmilia, imperium Attali, quem im-
peratoriis insignibus ornari jussérat, recusantes,
cum exercitu adiit, & Bononiam ipsam, sed
frustra, oppugnavit. Libro verò I Historia Bononiensis ad annum 410 rursum ait Sigonius, e-
undem Alaricum, cùm Romam pergeret, omnia per
Æmiliam (in qua Bononia) igne ferroque
misuisse. Sub Radagaïso igitur, & Alarico, a
Gothis, Ariana lue infelix, verisimile admodum
est, Bononiensem ecclesiam plurimis oppressam
fuisse calamitatibus, suaque edificia, presertim
sacra, eversa prostrataque genuisse. Radagaïsus
homo crudelis fuit, & idolorum cultui deditus:
Alaricus quidem, capitâ Româ, ut Fornandes
de Rebus Geticis cap. 30 scribit, locis Sanctorum
injuriam irrogari passus non est, Æmiliam tan-
tem illum post pugnam Pollentiacam devastasse,
idem Fornandes loco citato fatetur.

48 Tantis ecclesia Bononiensis calamitatibus
S. Petronius, ut primum illuc adventit, mederi
consituit: eò primum curas omnes intendit, ut
Bononiensem agrum Ariane hæreses reliquiis
expurgaret, collapsumque divinum cultum ma-
jori, si posset, splendori restitueret, urbemque
ipsam

templo anti-
qua restau-
rat novaqua
condit.

I i

ipsam tum sacris, tum profanis edificiis exornaret. Itaque in primis aut temporis diurnitate collapsa, aut barbarorum injuriis jacentia tempora instauravit, quæ numero plurima fuisse num. 12 scribit anonymous: quin & multa à fundamentis excitavit. Ceterum tempora, quæ condidit, alii plura, alii pauciora enumerant. Benedictus XIV de Feso S. Petronii è Rerum Bononiensium scriptoribus hanc eorum enumerationem instituit: templum unum S. Thecla dicatum; tempora duo, quorum alterum S. Agatha, alterum S. Lucia virginibus & martyribus sacram; duo item S. Bartholomeo Apostolo, & S. Marco Evangelista dicata: præterea templum S. Martino, Turonensi episcopo, sacram, ut & aliud S. Barbatiano; quibus denique tempora S. Stephani, & S. Joannis Evangelista accidunt. Eadem fere Siganus recentet lib. i de Episcopis Bononiensibus tomo tertio Operum suorum; ubi Rabbius de templis, à S. Petronio conditis, hæc universim annotavit: Exstant adhuc, sed mutata adeò facie, ut videatur nihil antiqui remansisse, nisi nomen. Quin à duabus primis ecclesiis (S. Bartholomai & S. Marci) jam dudum episcopi jus ac titulum parochiæ in alias ecclesiæ transtulerunt. Porro ex his templis aliud anno 430, alia 432 & duobus sequentibus condita sunt à S. Petronio, ut quidem Masinius in Bononia perlustrata scribit; ex cuius potissimum fide de singulis anno, quæ sequuntur.

49 S. Stephani templum, ut Masinius affirmat, condidit S. Petronius jam inde ab anno 430, ad imitationem templi Hierosolymitani sanctæ Crucis & S. Sepulcri, conjunxitque cum ecclesia S. Petri jam antè exstructa: universum porro templum in septem facella divisit, quæ varia Redemptionis humanae mysteria adumbrarent; multa quoque illuc intulit Sanctorum pignora, quin & adjectit monasterium, ubi unà cum monachis, ex Aegypto evocatis, habitavit ab anno 435. Exstinctis verò temporum lapsu Aegyptiacis monachis sub annum 542, monachi Benedictini succederunt; qui, ingruentibus in Italiam Gothis, recondita apud se Sanctorum pignora abscondebunt; ac tandem monasterium suum, posteaquam anno 903 ab Hungaris vastatum, & anno 1210 igne consumptum fuerat, anno 1447 reliquerunt; in quorum denique locum monachi Celestini suffici suè anno 1469. Inter corpora vero, quæ illic servari Masinius scribit, occurserunt corpora S. Floriani & sociorum 40 martyrum, & corpus ipsius S. Petronii. Hac quidem, aliaque non pauca de S. Stephani templo & monasterio, à S. Petronio conditis, Masinius scribit; sed cùm nulla in medium afferat monumenta satis antiqua, quibus dicta sua confirmet, fidem indubiam, maximè quantum ad antiqua, non mereatur.

50 S. Petronio quidem S. Stephani templum, velut conditori, adscribunt Celestinus III & Sixtus IV, summi Ecclesie Pontifices; ille in bulla, quæ statim diebus templum illud vistantibus indulgentias concedit, his verbis: Cùm itaque in templo gloriösi prothomartyris Stephani, quod dicitur Hierusalem de Bononia, quod servus Dei Petronius, ejusdem civitatis episcopus, instar sepulchri Domini nostri Jesu Christi in Hierusalem erexit & construxit. Sextus verò his: Sanè dudum felicis recordationis Cælestinus, Papa primus (imo III) prædecessor noster, omnibus Christi fidelibus, verè pœnitentibus & confessis, ad ecclesiam S. Stephani Bononiensem

sis, Hierusalem nuncupatam, per sanctæ memoriæ Petronium, episcopum Bononiensem, ad instar sepulchri Domini erectam & construētam, accedentibus &c. Siganus insuper lib. i de Episcopis Bononiensibus hæc Gregorii VII & Alexandri III verba refert: Monasterium sancti Stephani, quod vocatur Hierusalem, quod divisor Petronius episcopus ædificavit ad usum eiusdem ecclesiæ cum mercato sancti Joannis Baptiste, quod ibidem fit.

51 Non desunt tamen, quibus ea ecclesia videtur prius fuisse exstructa, quam S. Petronius Bononiensibus præfuit: antiquum enim Isidos templum fuisse legitur in Descriptione civitatis Bononia antiqua & hodierna, quod scelio auxerit Julius Cæsar, testante id in inscriptione veteri, Cæsare inchoante, quodque conversi ad fidem Catholicam Bononienses, effuso sanguine SS. Hermemis, Aggei, Caji, Vitalis, Agricola, Proculi, qui sub Diocletiano & Maximiano martyrium subierunt, ad veri Numinis cultum transtulerint, & S. Stephano consecrârint. Sunt etiam, qui S. Eusebium, S. Felicis & S. Petronii decessorem, in S. Stephani basilica tumulatum fuisse, opinentur; atque adeò primum condit à S. Petronio non potuisse. Pullenus pag. 39 & seq. viam medianam terit, atque, conditum quidem à Petronio monasterium, S. Stephani templo adjectum, at non templum ipsum, nempe integrum, adiectis antiquo SS. Petri & Pauli templo adibüs 4, quas à fundamentis erexit. Neque omnino à vero alienum putat, S. Stephani ecclesiam S. Petronii etate fuisse omnino eversam, ab eoque à fundamentis instauratam. Habuerit igitur S. Petronius partem aliquam in S. Stephani templo; sed utrum illud à fundamentis excitârit, an reparârit tantum vel auxerit, quis certò definit?

52 Porro S. Stephani templum in septem ades & in septem facella divisum.

inquit Patricellius, ad instar septem ecclesiarum, quas Christiani Roma potissimum inviserent solent; ut nimis ea ratione Bononienses cives S. Stephani templum & septem ejus ades sacras, in honorem & reverentiam septem Romanarum basilicarum, frequentes inviserent. Verum adverte non videtur Patricellius, nondum ea tempore septem celebriores Urbis ecclesias visitandi morem in usu fidelibus fuisse: neque enim is de omnibus simul fuit institutus, sed à paucioribus ad alias aliasque dudum post propagatus. Audi Onuphrium cap. i de septem Urbis Ecclesias. Illud verò scitu dignum, inquit, anno jubilei antiquitus à Bonifacio VIII Papa instituti, ejus temporis Christianos non nisi basilicas Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum visitasse. Quibus tertiam Lateranensem anno jubilei secundo MCCC Clemens VI adjunxit. At Gregorius XI ob Deiparae Virginis devotionem in futuro anno tertii jubilei quartam addidit sanctæ Mariæ Majoris, quæ omnes patriarchales erant. Inde illud mirum, quintam patriarchalem ecclesiam præteritam fuisse, dignam alioqui propter ejus excellentiam, quæ eodem anno, ut aliae patriarchales, celebraretur. Quatuor igitur tantum habemus hæcens Romanas ecclesias, à fidelibus frequentari potissimum solitas: qui verò earum dein numerus acreverit, audi ex eodem Onuphrio: paulò antè sic habet: Cùmque à sancto Paulo ad Lateranum iter facturi essent, incongruum iis visum est, ecclesiam sancti Sebastiani, cæmeterium Callisti, Catacumbas, tot Sanctorum

D

saturavit,
vel insigniter
auxit.

E

F

A Etorum corporibus reserta, invisa transire, præsertim cum eadem ferè viā procedendum esset; atque ita hac ratione quinque ecclesiis, quæ visitari solebant, sextam adjunxerunt. Eadem ratio septimam addidit medio itinere inter Lateranensem & S. Laurentii extra muros basilicas sitam, ecclesiam videlicet sanctæ Crucis in Hierusalem, maximis & ipsam reliquiis decoratam. Atque ita habemus, quo circiter tempore frequentari cœperint septem Urbis ecclesiæ, adiectâ prioribus quatuor S. Laurentii ecclesiæ, certè dñi post S. Petronii tempora.

ut commo-
dius redem-
ptionis my-
stera repre-
sentaret,

§ 3 Alia igitur de causa id fecit S. Petronius, sive ut commodi redemptio nostra mysteria in memoriam fidelibus ita revocaret, sive ut templum Hierosolymitanum S. Sepulchri non admodum absumile conderet, ut Pullienus censet. Sanè S. Petronium Passionis Christi admodum studiosum fuisse, loca sacra Hierosolymis diligenter inspexisse, ad eorumque similitudinem non pauca Bononia effinxisse, Atla utraque satis produnt. Quod verò addit anonymous num. 12, collegisse nempe S. Petronium per totam Judeam vestigalia, nimis infirmum est, ut certò illi assentiar; cum fundamentum aliud habere non videatur, quam S. Petronii cum Theodosio imperatore affinitatem, quæ & veterum scriptorum auctoritatē repugnat, & commenti loco habenda videatur. Vide, qua de illa diximus num. 18. Canticor in scribendo Galesinus fuit num. xi, qui S. Petronium multum auctoritate & gratiâ apud Theodosium valuisse, tantum scriptis, quod longè verosimilius est.

variis San-
ctorum reli-
quiis distav-
quisbus.

§ 4 Addit ibidem Galesinus, S. Petronium, pro ea, quâ valebat apud Theodosium, auctoritate multas Constantinopolis Bononiam Sanctorum reliquias advexit, & conditis à se templis, distribuisse, in primis verò, quo de agimus, S. Stephani templo, quarum enumerationem, qui S. Petronii corporis anni 1141 inventionem descripsit, bene longam instituit: has inter S. Floriani & sociorum martyrum corpora, licet suppresso nomine, recenset num. 5, quem Bononienses plerique sequuntur. Dubium est admodum, quis fuerit S. Florianus, cuius corpus S. Petronius Bononiam transtulit. Non videtur is, qui ad diem iv Maii Mrl. Romano inscribitur. Hujus enim, in Norico Ripensi seu Superiore Austria passi, corpus ex Austria Romam, Româ in Poloniam translatum fuit, ut tomo i Maii pag. 467 videre est. Nec is, qui ad diem xvii Decembri in eodem Mrl. memoratur: passus enim hic dicitur temporibus Heraclii imperatoris, id est, dudum post S. Petronii etatem. S. Floriani cuiusdam corpus tum apud Vicentinos, tum Aesii servari dicitur; atque adeò à S. Floriano Bononiensi eterque diversus videtur. Eusebius de Martyribus Palestina cap. 13 unde quadraginta Martyrum, Maximini jussu in Palestina occisorum, meminit; sed horum dux Sylvanus episcopus fuit, non Florianus. At quisquis tandem fuerit, cuius exuvias Bononia possidet, Florianus; simile vero est, inter tot martyres, qui tum in Palestina, tum alibi sub Diocletiano pro fide sanguinem fuderunt, fuisse etiam S. Florianum quemdam, cuius reliquias Bononia in S. Stephani templo Petronius collocavit, ut censet Benedictus XIV de Festis aliquot Sanctorum Bononia celebr. cap. 26.

§ 5 Sic quidem S. Floriani, quisquis hic tandem fuerit, reliquias à S. Petronio Bononiam fuisse collatas, inter Bononienses scriptores satis convenit:

Octobris Tomus II.

at, idemne censendum sit de S. Floriani sociis, in controversiam venit. Sigonius solius Floriani meminit: de sociis ne verbo quidem. Floriani quidem & sociorum ejus, in S. Stephani quiescentium, disertè mentionem facit bulla Cælestini III, sed illi S. Floriani socios interpolatione insertos, ait laudatus supra Pontifex, eadem ratione, quâ Cælestino III, ibidem substitutus legitur Cælestinus I. Porro, ne id cuiquam videatur ambiguum, factam, quam modo retuli, in Cælestini III bulla interpolationem duplice argumento confirmat; alterum in eo situm est, quod in S. Floriani honorem Bononia semper recitatum fuerit Officium de Communi unius Martyris; cum alias procul dubio de Communi plurimorum Martyrum recitandum esset; alterum vero in eo, quod, aperte anno 1640 S. Floriani urnâ, præter Bononensem, ut ait, opinionem solius S. Floriani reliquia in ea reperta sint.

§ 6 Ita quidem eruditissimus Pontifex; cui sed etiam tamen, quamquam de re scribit, quam perspectivam habere potuit optimè, hoc loco assentiri non possem. Ansam illi ita scribendi Sigonius, solum Florianum memorans, præbuisse videtur; cuius ego Inventionis auctorem, rei gestæ non modo aequalem, sed testem etiam oculatum oppono, qui quadraginta non martyrum tantum, sed sociorum martyrum corpora seu reliquias, anno 1141 inventas, memorat. Sic habet num. 5: Intra quas (arcas, in pavimento repertas) sanctorum xl martyrum pretiosa continentur corpora: in unius verò eorum (S. Floriani) pectora pulcherrima crux reperitur aurea: qui quidem omnes in uno collocati sunt tumulo, ut, sicut in Christi fide inventi fuere unanimis & concordes, ita in corporis perseverantia sint semper uniti atque continui. Accedunt anonymo scriptores Bononienses passim. Neque, qua profert Pontifex argumenta, hujusmodi sunt, ut anonymi, ejusque sequacium auctoritatem convellere videantur. Quod enim Bononia semper recitatum fuerit Officium de Communi unius Martyris, profectum inde verosimiliter fuerit, quod unum Florianum Bononienses in singularem urbis sua patronum adsciverint, non quod ejus socios nullo modo agnoverint: Quod verò anno 1640 solius Floriani corpus, aperta ejus urnâ, inventum sit, nihil magis videtur urgere.

§ 7 Omnes quidem anno 1141 in eodem tumulo collocatos, mox laudatus scribit anonymous, sed de S. Floriani tantum sociis fortasse intelligendus: sed ut etiam de S. Floriano intelligi debat, equidem non modo anno 1640, quo S. Floriani urna aperta fuit, sed ante etiam & post diuum annum alio S. Floriani, alio loco sociorum ejus reliquia conservata fuerunt; Floriani quidem in facello, suo nomini consecrato, supra altare, della Benda seu Vittæ beatissimæ Virginis nuncupatum: sociorum autem in facello S. Joannis Euangelista. Primum Bombaci, qui paucis post dictam urnæ aperitionem mensibus scriptis, docet de Sanctis Bononiensibus pag. 5; alterum Pullienus Luparus, monachus Cælestinus, qui scriptis anno 1600, partim pag. 43, partim 62; & ante illum Patricellius mihi pag. 19 versa, & pag. 22; tertium Masinius Bononia illustrata, anno 1666 tertio edita auctaque, ad diem xvi Decembri pag. 558; ut adeò mirum non sit, S. Floriani corpus, private urne separatim à sociorum corporibus inclusum, eâ aperata, sine istis inventum esse. Denique si, ut laudatus Pontifex docet, credibile sit, inserat mar-

AUCTOR
J. B.
non modò
sancti iujus-
d. m. Floria-
ni.

E

F

Iii 2 mar-

AUCTORE

J. B.

martyres in Palestina sub Diocletiano passos, fuisse unum aliquem, Florianum nomine, cuius S. Petronius reliquias Bononiam attulerit; ecquid tandem cause erit, cur id ipsum de illius foci credi non possit? Quamquam aliunde non desit dubitandi ratio, num S. Petronius id revera prestiterit, quam infra in Annotatis, inventionis descriptioni ad litt. ee subiectis, exponam.

58 S. Stephani templo monasterium adjecisse S. Petronium, supra ex Masinio retuli: idem S. Gonius lib. 1 de Episcopis Bononiensibus his verbis scribit: Etenim in æde S. Stephani, montis, in quo Christus Dominus noster cruci fuit affixus, & sepulchri, in quo mortuus est situs, expressit imaginem, atque ei monasterium adjecit, quod Hierusalem appellavit, ubi ipse inter monachos habitavit, more à S. Eusebio, Vercellensi episcopo, atque à S. Martino Turonensi retento. Cujus verò instituti fuerint monachi illi, incertum. Constantius Rabbius in suis in Sigonium Annotatis, S. Pachomii regulis adstrictos fuisse, scribit, quarum ea aetate frequens fuerit in Italia usus secundum S. Hieronymum; at S. Basilii regulam secutos Casalius affirmit in Descriptione Nova Hierosolyma, lib. 2 cap. 3. Fertur etiam alendis hujus cœnobii monachis S. Juliana, vidua Bononiensis, de qua apud nos aetum ad diem vii Februarii, bonorum partem attribuisse: quod quidem à Benediclo XIV tom. 10 Latinae editionis secunda lib. 3 cap. 5 num. xi inter ea recensetur, qua validis documentis innixa, de S. Juliana circumferuntur. Sigonius quoque de illa sic habet lib. 1 Hist. Bonon.: Juliana verò, eximia pietatis studio inflammata magnam fortunarum suarum partem, erat enim locupletissima, alendis in cœnobia divini Stephani monachis attribuit, atque eorum numero filium unicum (Laurentium, ut nonnullis placet, cuius Ambrosius meminit in Hortatione ad virginitatem) ut piè Deo serviret, adscripsit. Denique & in S. Stephani templo à S. Petronio sepultam scribunt.

59 Construendo S. Petronii operâ S. Stephani templo, S. Joannis Apostoli & Euangelistæ ecclesiam mox subjungit anonymous: de qua ita S. Gonius lib. 1 de Episcopis Bononiensibus: In æde autem sancti Joannis Euangelistæ, quam in monte ex tumulo terræ, de industria aggesto, construxit, montem Oliveti effinxit, in quo Christus, postquam est suscitatus à mortuis, cum discipulis suis stans, ipsis aspectantibus, in cælum ascendit, qui locus nunc, aucta jam primæ aëde, in medio ipso templo cruce lapidea signatus invisit. Quæ verò inter hæc duo fauna (SS. Stephani & Joannis) loco summissiore planicies intercedit, ea celebrem Josaphatis vallem repræsentavit, in qua idem judicium de vivis & mortuis ultimo die facturus creditur, atque hæc omnia ad eorum locorum exemplum fecit, quæ ipse Hierosolymis spectaverat tum, cum eas regiones pietatis ergò perlustravit. Eadem ferè Galefius scribit in Actis S. Petronii num. 8: sequenti verò ornamenta quadam sacra, ut columnam & crucem Christi, ut triclinium, in quo cum discipulis suis Dominus discubuit, aliaque ad excitandum Dei amorem in primis idonea, enumerat, quibus S. Petronius S. Stephani templum decoravit. Quæ omnia, inquit, sanctissimæ religionis monumenta adhuc magna Bononiensis populi pietate coluntur, augustioraque reddunt ipsam S. Stephani ecclesiam, quam ille Hierosolymæ nomine appellavit,

eamque ob causam vicus nunc etiam, eidem ecclæ conjunctus, Hierusalem nominatur.

60 Ceterum hac S. Joannis ecclesia è parœcialibus una est, & canonicorum Regularium Lateranensem administrationi concredita. Jam inde ab Agapeti Pontificis temporibus Bononiensis episcopi juribus subiectam fuisse, ex Gregorii VII rescripto colligitur, quod ad annum 1073 Sigonius lib. 2 de Episcopis Bononiensibus exhibet: multis illam reliquiis ditavit S. Petronius, quas anno 1427 die VIII Augusti Cardinalis Ludovicus Arlatensis, Martini V legatus, & anno 1450 Cardinalis Beffarion, legatus pariter Apostolicus, visitarunt. Fundamen*ta* ihu*s* S. Petronius, cuius brachium possedit, posuit anno 433, eamque consecravit biennio fere post. Ampliori formado nata est anno 1221, & pulcherrimâ dein ornata testudine, anno 1640 ad umbilicum perdu*ta*. In choro facelli majoris inventa est arcula*cum inscriptione hujusmodi*: Capellam hanc maiorem à D. Jo. Euangelista, angelorum turbâ comitato, designatam, fæmina quedam, cùm sacerdos clarissimè vidisset apparitionem, ex Dei præcepto mox curavit, & à fundamentis erigendam anno Domini M^{er}XVII; nimirūm B. Helena de Oleo, de qua actum est in Actis nostris ad diem xxiii Septembris; ubi multa de B. Helena in vulgo sparsa fuisse commenta dicuntur; quibus annumerari in primis illud potest, quo è S. Petronii familia singitur oriunda. Multa quoque, qua parum probabilita videntur, de revelationibus apparitionibusque ipsi factis circumferuntur: quidquid de apparitione S. Joannis Euangelistæ, ipsi facta, dicendum fit, eam, scit & alia pleraque hoc numero, retuli ex fide Masinii Bononia perlustrata, tertio editæ, pag. 122 & sequentia.

D
Euangelista
sacrum.

61 De S. Bartholomai & S. Marci templis ex eodem Masinio pag. 133 & 289 nonnulla buc transcribo. Utrumque S. Petronius condidit anno 432, S. Bartholomai verò templum anno 1210 ignis corripuit, qui, ut Sigonius scribit in Historia Bononiensi ad hunc annum, fortuitò in porta Ravennate excitatus, preter S. Bartholomai adem, SS. Stephani, Vitalis & Donati templo, per vicinas domos dilapsus, eodem casu involvit. S. Bartholomai verò templum Gozzadinorum familia anno 1298 suis è cineribus excitavit. Anno 1599 Patribus Theatinis cessit, annuente Clemente VIII: animarum verò curam, quæ huic annexa erat, Alfonso Paleotus, Bononiensem antistes, vicinis parœciis distribuit. Veteri huic S. Bartholomai templo novum successit, eidem Sancto, & S. Cajetano, PP. Theatinorum institutori, sacrum, cui initium dedit annus 1652, primum nova fabrica lapidem ponente Hieronymo Lomellini, S. R. E. Cardinali & legato Bononiensi: divina verò officia celebrari illic coepiunt anno 1664 die xiv Decembris. De templo S. Marci prater jam dicta citatus Masinius pauca hec annotavit, nempe S. Marci olim parœciam anno 1566 die ix Aprilis unitam fuisse parœcie S. Donati, ipsam verò S. Euangeliste ecclesiam ejusdem Sancti sodalitio concessam anni ejusdem mense Augusto, die verò xxiv.

E
alii SS. Bar-
tholomeo &
Marco.

62 Neque hæc sterit S. Petronii in condendis hoc anno ecclesiis labor: etenim, si Masinio fides habenda est, alia quoque hoc anno Sanctis templo excitavit, alterum nimirūm SS. Fabiano & Sebastiano, alterum S. Martino Turenensi, ter-
rium

F
Fabiano &
Sebastiano.

Aliud S.
Joanni

B

C

A tium S. Lucie , quartum denique S. Barbatiano. SS. Fabiani & Sebastiani templo ad portam castri , seu di castello dictam , sita ingens terre motus ruinam insulit anno 1505 , de quo Sagonius lib. 5 de Episcopis Bononiensibus ad predictum annum universim scribit : Biennio post urbs duabus gravissimis calamitatibus afflita est , insigni terrae motu , & rei frumentariæ difficultate. Tremore vero ita concussa est , ut altissima ac maxima quæque ædificia labefactata , ac pinnis , verticibusque sint exuta. Quo me tu percussa civitas per multos dies sub dio in campis urbis sibi tabernacula fixit , atque ibi mente in primis sollicita pernoctavit : sed postmodum instauratum fuit. Anno 1595 die xv Iunii jussu Clementis VIII auctum est parte parœcia S. Lucae , cuius pars altera S. Columbani parœcia cessit. Servari in illo quasdam S. Petronii reliquias , pag. 205 Masinius ait ; sed , quenam ea sint , non edicit.

Martino Tu-
renensi ,

B 63 Hac de templo SS. Fabiano & Sebastiano S. Petronii operâ ereclo : perrò duplex Bononia visitur templum S. Martino sacram ; alterum , de quo Sagonius lib. 2 de Episcopis Bononiensibus ad annum 1217 hec scribit : Anno millesimo ducentesimo septimo decimo titulus S. Martini ad Aposam conditus est. Quia vero proxime dixerat Sagonius : Eodem sedente Henrico (à Fraela) aliæ etiam , minus insignes ecclesiæ excitatae ; prioribus Sagonii verbis Carolus Rabbius hanc annotationem subjecit : Crevit autem mox in insignem ecclesiæ , amplumque coenobium PP. Ordinis sanctæ Mariæ de monte Carmelo , qui huc venerunt anno MCCCXIII. Modò illud incolunt PP. ejusdem Ordinis congregationis Mantuae , quibus locum concessit Joannes Soreth , Prior generalis , anno MCCCCXLVI. Alterum vero eidem S. Martino sacram in valle Aposestum , quod S. Martini , vulgo Dalla croce de' sancti appellatur. Hoc autem S. Martino sacram esse , voluit S. Petronius hanc ita dñndum ab illius obitu. Apofani nomen utrique dedit Aposa fluvius urbem per means.

Lucia ,

C 64 Quæ vero ad S. Lucia , virginis martyris templum precipue spectant , ex Carolo Rabbio discessi , qui Sagonio ad annum 1541 , Societatis nostre Patres ad S. Luciam prima vestigia fixisse , referenti subjecit , quæ sequuntur : Ecclesia ædificata , sedente D. Petronio , circa annum CCCXXXII , diruta postmodum anno DCCCCIII ab Hungarisi. Solum possedere diu canonici Lateranenses , qui illud cesserunt Savino Saxoferato anno MCCVIII , ut ecclesiam reædificaret : eo mortuo iterum canonici tenuerunt , ecclesiamque constructam coluerunt ad usque annum MCCCCXVIII , à quo tempore possederunt sacerulares presbyteri titulo Reætoris ; ac hujusmodi erat Hieronymus Casalinus , qui D. Franciscum Xaverium domi recepit. Modò antiquæ ecclesiæ S. Lucia ne vestigium quidem appetit , quippe eo in loco visitur nobile atrium amplissimi collegii PP. Societatis. At proximè sub ejusdem Virginis ac Martyris nomine visitur magnificum templum , quod construi cœpit anno MDCXXIII , Angelo Gozzadino , archièpiscopo Niciensi , & suffraganeo Bononiensi , primum lapidem ponente XIV Kal. Majas.

quod non ita
biisque de S.
Barbatiano ;

65 Sagonius lib. 1 Historie Bononiensis ad annum 430 S. Barbatiani templum inter ea , quæ S. Petronius Bononia vel condidit vel reparavit ,

diserte annumerat : sed lib. 1 de Episcopis Bononiensibus eadem recensens , de S. Barbatiani & de ne verbum quidem facit : ad annum vero 485 , monasterium S. Barbatiani S. Jocundi , quem tertium à S. Petronio Bononiensem praesalem ponit , tempore constructum fuisse , conjicit. Dubitavite Sagonius , num S. Petronius re vera S. Barbatiano templum erexerit ? Docet enim Benedictus XIV , Sagonium librum de Episcopis Bononiensibus serius conscripsisse , in eoque , quæ in Historia Bononiensi minus cautè scripperat , emendasse. Ut sit , equidem anno 432 , quod Masinius ait , S. Barbatiano templum S. Petronius erexit non videtur ; nam tum temporis , quantum quidem apparet , S. Barbatianus è vivo non dum exceperat. Illius obitum anno 444 illigat Hieronymus Fabri lib. de Antiquitatibus sacris Ravennatis pag. 195 ; Rubens lib. 2 de rebus Ravennatis inter annum 438 & 444 collocat. Obiisse Ravenna legitur in Actis apud Agnellum tom. 2 pag. 39 Appendix , cùm condendo Arimini S. Stephani templo Galla Placidia erat intenta ; quod anno 438 contigisse , scribit Cæsar Clementinus lib. 2 Rerum Ariminensium. Ceterum , iuste Masini , pag. 570 , S. Barbatianus ecclesia olim penes canonicos Lateranenses fuit , sed ab his ad monachos S. Hieronymi de Observantia translata anno 1480 ; quod etiam Sagonius ad annum mox landatum testatur his verbis : Inde anno MCCCCXXX monachis eremitis S. Hieronymi ædem S. Barbatiani vacantem ex Pontificis (Sixti IV) decreto communicavit , cùm hospitium habere optarent. Quibus subjecit Rabbius : Instituti fuere à B. Petro de Pisis circa annum MCCCCLXX , locus ipsis datus an. MCCCCCLXXX die XVI Augusti.

66 Binis proximè sequentibus annis S. Ioanni Apostolo & Evangelista , & SS. Thecla Agathæque virginibus martyribus templa erexit ; S. Joanni quidem & S. Agathæ anno 433 , S. vero Thecla anno 434 , si quidem vera Masinius scribit : non enim convenit inter auctores omnes ,

denique A-
gathæ & The-
cla pariter
excitavit ,

quibus annis templa singula , jam enumerata , sive à fundamentis excitasse , sive oculata instaurasse S. Petronius perhibetur. De templo S. Joannis egi num. 59 & seq. Supereft igitur , ut de SS. Agathæ & Thecla templis pauca subjiciam. Masinius pag. 223 & seq. S. Agathæ ecclesiam parœciis Bononiensibus annumerat , & olim S. Mariæ di Castiglioni nuncupatam ait , additque , ruinam olim passam , primū anno 1196 , dein anno 1653 fuisse instauratam. Postremò S. Thecla eccliam olim saltem in parœciarum Bononiensium numero fuisse , ex instrumento quodam anni 1375 , idem Masinius pag. 461 & sequenti affirmat , hodieque secularium presbyterorum administratiōni commissum , ac denique S. Petronii reliquias dittatam.

67 Neque vero S. Petronio satis fuit tot templa Bononiensibus excitasse , sed etiam plurimis Sanctorum exuvias ditanda & munienda censuit : His operibus perfectis , inquit Sagonius lib. 1 Historie Bononiensis ad annum 430 , Constantinopolim ad Theodosium , sive privati , sive publici officii causâ repetit , ac pro ea , qua apud imperatorem valebat , auctoritate multas Constantinopoli sacras reliquias auferendi protestatem obtinuit , quibus domum regressus cùm alia templo à se constructa , tum in primis ipsum Divi Stephani fanum ac facella ad crucis

F

sacrisque re-
liquiis locis
pletavit.

AUCTORE

J. B.

quatuor collocata ornavit : nimirum præter templo jam enumerata ad quatuor urbis portas totidem etiam crucis lapideas S. Petronius excitavit, que demoni quidem terrori, Bononienibus vero presidio, & perpetuo ad fortiter pro Deo, & salute sua dimicandum, incitamento essent.

S V. Sanctus Bononiam reparat & amplificat.

Bononiam
semiriam,

S Petronius, Bononiam veniens, non modo sacra, sed profana etiam edifica sus deque conversa invenit; qua quidem fors Bononia cum multis Italia civitatibus erat ea tempestate communis, ut ex S. Ambrosii Epistola intelligitur, quā Faustinum, sororis sue amissionem agriūs ferrentem, ita consolatur: Sed doles, quod dudum florentissima repente occiderit. Verū hoc nobis commune non solum cum hominibus, sed etiam cum civitatibus, terrisque ipsis est. Nempe de Bononiensi veniebas urbe à tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, R̄egium derelinquebas, in dextera erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem ipso adhuc nonine sonans, ad lēvam Apennini inculta miseratus, & florentissimorum quandam populorum castella considerabas, atque affectu relegebas dolenti. Tot igitur semiratarum urbium cadavera, terrarumque sub eodem conspectu exposita funera, non te admonent, unius, sanctæ licet & admirabilis feminæ, dæcessionem consolabiliorem habendam &c. Certa itaque est Bononienium clades; at quo auctore illata?

quam cla-
dem

69 Rem ita contigisse, nonnulli volunt. Gratianni imperatoris jugum, defuncto Valentianino, Bononenses excusserunt, initaque cum Mutinensis ac R̄egiensibus societate, finium suorum dilatandorum causâ, vicinis Claternibus bellum intulere. Re cognita, Gratianus Asclipium quemdam, Spoleti morantem, cum exercitu Bononiam misit, qui & Claternates imperio vindicavit, & Bononenses ipsis ad deditioñem compulit, impoſitoque civitati p̄fecto, qui eam in officio contineret, Spoletum rediit. Verū hæc omnī lib.

1 Historia Bononensis Sigonius explodit, tum quod hæc veterum Annalium auctoritate destinata sunt, tum quod vero simile non videatur, iis tum viribus suis Bononenses eorumque socios, ut adversus integras adhuc Romani imperii opes arma capere ausi fuerint; quod ne opulentissime quidem per ea tempora civitates cogitârunt; tum quod vel ab ipso motuum exordio per Liguria consularem, cui parebant, facile potuissent in officio contineri. Sed narrationis seriem repetamus.

70 Exstincto Gratiano, ad Theodosium, hujus nominis I, imperii summa devoluta est: hic, ut aiunt, antiquis urbium, provinciarumque magistris novos pro arbitrio substituit, Bononiamque in primis hominem Gracum, sibi quidem carum, sed avarum, superbum, & intemperantem misit; qui cum minis & precibus nobilis matronæ Bononensis pudicitiam tentaret, rem illa marito patefecit. Is modestè hominem monuit, ut ab incepto desisteret, sed colaphum abstulit: qua re percitus matrona conjux, illatum sibi probrum ulcisci volens, stricto mox gladio, imperiorum p̄fectum interfecit. Hinc Bononenses, male sibi metentes à Theodosio, ne, quod

Theffalonicensibus hand ita pridem evenerat, sibi quoque contingere, in civem suum profugum, quibus modis poterit, animadverterunt; occisi verò corpus multo honore terra mandarunt. Ac ne hoc quidem modo Theodosii iram effugerunt: adveniens enim paulò post in Italiam imperator, Bononenses Theffalonensem forcem subire coegerit. Qua de causa S. Ambrosius Theodosium, cùm Mediolani esset, templi aditus prohibuit, & anathemate percussit, quo prius illam solvere noluit, quam legem condidisset, ne quis morti traheretur, nisi dies effluxissent 30, posteaquam in reum lata esset mortis sententia.

71 Hisce anonymous noster partim consonat, & fabulosus admodum parsim nonnulla addit, partim repugnat. Si enim, qua modò relata sunt, sequimur, immimentem cladem Bononenses non prospexerunt modo, sed etiam à se avertire studuerunt: si vero anonymous, nihil tale suspicantes inopinata clade oppressi sunt. Ipsi vero, inquit num. 17, ignorantes pestem futuram, fecerunt secundum edictum regis. Qua vero de suo addit hac ferè sunt: primum, significasse Bononienibus Theodosium, ut cūdum nepoti suo decentem sepulturam adornarent, quem apud illos tumulatum vellet; quod nimur incautos repentinō imperio obrueret, & benevolentia specie tegeret vindicta libidinem. Alterum, commotum rei indignitate S. Ambrosium sanxisse, ne quis regum Bononiam deinceps ingredieretur, neve cujuspiam funus in urbem inferretur.

72 Porro edictum Ambrosianum, ut quidem contendunt, apud Patricellum his verbis concipiatur. Servus Christi Ambrosius Mediolanensis episcopus. Dilectissimi fratribus universis utriusque ordinis, majoris scilicet & minoris, in Dominino eternam salutem. Cunctis Italæ regni subdivisionem Bononiæ civitatis credimus fore notissimam, quam non vera justitia, sed calva occasione, Theodosica rabie, crudeliter perpessa est. Quam ob rem, dignum æquumque fore censuimus & ex parte Dei, & sancti Petri, cuius vocabulo Bononensis ecclesia decoratur, damnatam, ac irrevocabilem sententiam anathematis obnoxie statuimus atque firmamus, ut nemo regum modò urbem Bononiam ingrediatur. Si quis autem tam audax forte extiterit; qui huic sententiæ non satisficerit, & prædictam urbem temerè ingressus fuerit: præfenti anno, illius vita finiatur, & ne ultrà dilatetur. Corpus quoque mortui cuiusque minimè deseratur in urbem, ne simili occasione tale amplius detrimentum patiatur. Addit anonymous noster, id edictum S. Ambrosii jussu ad partem muri civitatis Orientalem, qua intalla permanerat, marmorea in tabula appensum, tamdiu substituisse, dum tandem crebris incendiis in cineres abiit.

73 Hec vero aum anonymous noster, aliique vestiunt & scribunt, ne illi manifestè produnt, anilibus fabulis se nimium credulos. In ore quidem omnium est Theodosii in Theffalonenses immoderata ultio, & probis antiquitatis testimoniosis confirmata: at de illata à Theodosio Bononienibus strage nihil Ambrosius ipse, nihil uspiam veteres meminerunt. Neque necesse est pluribus fabulam refellere; quam prudenter in Actis S. Petronii suppressit Galepinus, & rerum Bononienium cautores eruditioresque scriptores non admittunt. Audi Sigonium lib. 1 Historia Bononienum ad annum 375: Hanc autem historiam (cedis Theffalonensis) cum ipsius Ambrosii scriptis, cum omnipium ecclesiastico- rum

A rum scriptorum monumentis consignatam vul-
gò ad Bononiam ita traducunt, ut totam rem
longè aliter, ac gesta sit, explicit. Dein, fa-
bulam paucis exponens, sic pergit: Quæ quām
aliena sint, ut cetera omittam, illud non dubio
esse argumento potest, quod probabile non vi-
detur, Bononienses recenti adhuc, ut ipsi scri-
bunt, clade à Gratiano accepta infirmos, suis
viribus nixos, tantum facinus esse aggressos (ar-
reptis nempe repente armis, & occiso magistratu,
à Theodosio deservisse) &, quod Pontifex Maxi-
mus in tanta gentilium & Arrianorum perfidia
& contumacia non edixisset, id alienæ civitatis
episcopum edixisse.

*alii verò ad
Maximum,
aliisque ty-
rannos,*

B

74. *Hicce igitur missis, ad verisimiliores de Bo-
noniensium clade opiniones accedamus. Baronius
ad annum 387 num. 60 Maximum tyranno illam
bis verbis adscribit: Porro ipse ingressus Maximus
in Italiam, sicut repentinus, ita terribilis visus est:
instar enim exundantis torrentis montium angu-
stiis coarctati, in planiciem se totum effunden-
tis, cunctaque sibi obviā secum trahentis,
eam Italiae partem, quæ ipsi post Alpium de-
scensum occurrit, immensa affecit clade; nobis-
que tunc civitates Placentiam, Rheygium,
Claternam, Mutinam, Bononiam, & alias di-
rè exagitavit, prædatis divitiis, adductis civi-
bus in captivitate, ut Pacatus affirmat, quæ
& pertingit S. Ambrosius in Epistola ad Fausti-
num. Ambrosii verba suprà num. 67 recitavi-
mus, è quibus tamen non liquet, quo tempore,
quove autore clades, cuius meminit, Bononiens-
ibus illata sit: hec verò tantum de Italia Paca-
tus in Panegyri Theodosii scribit: Alta licet vul-
nera (quod fatendum est) proximus nobis Ita-
lus, contiguus ostendat Hispanus, sed in dolo-
re suo habet uterque solatum. Tyrannidem ille
non vidit, hic tyrannicidium vidit. Reliqua,
quæ proximè citata mox verba procedunt & se-
quuntur, ad Gallias pertinent. Alia igitur vul-
nera sub Maximo, teste Pacato, accepisse vide-
tur Italia; num etiam Bononia? Neque firmo-
ribus fundamentis ii nituntur, qui eam contigisse
volunt sub Eugenio, qui anno 394 bellicis mo-
tibus concusso Italiam, & à Theodosio vicitus u-
surpati imperii pœnas dedit.*

*vel Constantini Magni ætatem recurrit Si-
gonius, ut vastate Bononia tempus assinet; sic
enim habet lib. i Epp. Bononiensem: Idem et-
iam (S. Petronius) præcipuus auctor impera-
tori (Theodosio juniori) fuisse prædicatur, ut ur-
bem (Bononiensem) restitueret, quam ætate
sua semirutam fuisse, sanctus refert Ambrosius:*

C

*cladem nempe notans, quam bello Maxentia-
no unà cum reliquis Æmiliae urbibus à Con-
stantino accepit. Siganio Benedictus XIV nuper
accessit, ubi de S. Petronio agit. Invenit ipse,
inquit, in hac urbe in statu deplorabili omnia,
ita ut jure ac meritò nostræ regiones appellatæ
fuerint à S. Ambrosio in citata Epistola ad Fausti-
num reliquiæ infelices, & cadavera urbium,
quas propemodum prostraverant & oppresserant
clades à Maxentio illatæ & civilia bella sub ty-
rannide. Id tamen inter utrumque discriminis
intercedit, quod ille Constantinus, hic verò Ma-
xentium unà fortè cum reliquis tyrannis harum
calamitatum auctorem præcipuum faciat; ut u-
triusque verba conferenti manifestum fiet.*

*Petronius
non modo re-
parat,*

76. *Constantinus sub annum 312 è Galliis in
Italiam adversus Maxentium movens exercitum
primum Segusiensem civitatem vi cepit, ad Al-*

*pium radices sitam. Injectæ urbis portis faces,
longius progressæ, urbis partem consumperunt:
sed Constantini operâ ignis extinctus est, ut legi-
tur in Nazari Panegyrico, eidem dicto. Hinc
Taurinum progressus, Maxentii copias fudit,
& Taurino, aliisque Italiae urbibus, Alpes inter
& Padum sita, se sponte dedentibus, poritus est.
Mediolanum quoque accessit, benignèque habuit
urbes, quæ ultro ejus amplectebantur imperium.
Altero apud Brixiam hostem prælio fudit, ac
mox apud Veronam tertio. Cessit & hac viatori
Constantino. Aquileiam quoque & Mutinam, &
urbes Italiae alias oppugnavit, ut illius panegy-
rista mox laudatus his verbis refert: Prætero te,
Aquileia, te, Mutina, ceteraque regiones, qui-
bus propter infecutas incredibilium bonorum
commoditatis gratissima fuit oppugnationis in-
juria. Sicut ergo oppugnare Mutinam coactus est,
ita verosimile visum est Siganio, neque abs re,
Bononiam aliasque vicinas urbes obsidione ein-
xisse, iisque, saltem dum se dederent, usitata
bellorum damna intulisse. Favet Siganio Zosimus,
qui libro 2 ait, Constantinum iis urbibus, quæ
se sponte dedebant, nihil damni intulisse, contrà
subvertisse, quas sibi repugnantes habebat. Quod
verò ad Maxentium attinet, is quidem exælio-
nibus, libidinibus, cedibus foedavit Italiam, at
nescio, an sibi parentes urbes oppidaque diruerit.
Siganii itaque sententia malum subscribere, quam-
quam nec inficiari velim, etiam sub Maximo
aliisque tyrannis Bononiensem civitatem in varias
calamitates incurrere potuisse.*

77. *At quisquis fuerit harum calamitatum au-
tor, illud equidem certum est, pessimo locofuis-
se Bononiensem rem, cum S. Petronium, rerum
suarum instauratorem, divino munere sunt con-
secuti. Principio quidem, ut memorant, ambitu
haud magno Bononia fuit, ut prisca ferebant se-
cula. Binis dumtaxat portis ad illam aditus pa-
tebat, quarum altera Orientem, Occidentem al-
tera spectabat; illa Ravennam versus ducebat,
hac Mutinam. His tertiam quartamque sub im-
peratoris Gratiani imperio adjecatas ferunt. Cum
verò Bononiam S. Petronius reparavit, portas a-
lii novem, duodecim alii exstruolas volunt; ita-
que non solùm olim collapsa restituit, sed civita-
tem ampliori etiam forma donavit, ut S. Petro-
nium, velut alterum urbis sua conditorem non
immerito habeant Bononienses. Quæ quidem Ga-
lesnius in Actis S. Petronii num. xi ita breviter
complexus est: Ne verò quid officii, quod à
se proficisci posset, erga populum Bononiensem
prætermitteret, Theodosii imperatoris, cui
carissimus erat, & civium Bononiensem, quos
unicè in Christo diligebat, auxilio usus, urbis
ambitum auxit.*

78. *Siganus verò lib. i Historie Bononiensis forma donat,
in hunc modum scribit: Postremò Petronius ne
quid officii erga Bononienses prætermitteret,
quod à se proficisci posset, imperatoris ac Bo-
noniensem auxilio usus, urbis ambitum lon-
gius, quam adhuc fuerat, protulit, qui quantus
ad eam usque ætatem esset, portæ illius
quatuor indicant, quæ fuerunt in iis locis, u-
bi adhuc rei monumento sunt crucis lapideæ
quatuor ejusdem ibi Petronii operâ excitatæ.
Novos autem per ea spatia muros circumdu-
xit, in quibus portæ vetustæ aliquot in orbem
erætæ hodieque visuntur, quæ Turricularum
nomine appellantur. Addit anonymous num. 19
à Theodosio I, Ambrosii iussu, Bononia partem
in-*

AUCTORE

J. B.

instauratam fuisse, perfecisse vero Petronium, quod Theodosiana opera deerat: porrò imperatoris ministros Petronio copiosè suppeditasse quidquid ad instaurandam Bononiam necessarium erat; quod ut verum fortasse sit, falsum tamen videtur, quod addit *anonymus*, propterea id illos fecisse, quod imperatoris esset affinis, quod quam parum verisimilitudinis habeat, in superioribus dictum est, & tum *Sigoni*, tum *Galesini* silentio sibi prætereundum, prudenter existimârunt.

& schola publica ornandam curat,

B 79 *Quam sacris profanisque adificiis auxerat* S. Petronius Bononiam, etiam schola publica jure à Theodosio ornandam curâsse, Bononienses tradunt; qua de re ita *Sigoni* sepe citatum lib. i *Historia Bononiensis* scribit. Adhæc tot ac tan ta Petronii erga se beneficia, illud in primis etiam se ei debere, civitas profitetur, quemadmodum veteribus ipsa in monumentis notatum, ac posteriorum imperatorum auctoritate confirmatum habet, quod jus publicæ scholæ, quo postea Bononia præter ceteras Italæ civitates præcipue floruit, idem à Theodosio im petrârit, honesta jam inde à primis imperatoriis studiorum sovendorum consuetudine instituta. *Mirum* verò est, cumdem *Sigoni* lib. i de Episcopis Bononiensibus, ubi de S. Petronio agit, de re tam præclara nihil meminisse, nihil sape laudatum *Galesinum* in *Aëlis* S. Petronii, nihil denique *anonymum*, qui his facem prætulit. Quænam sint monumenta illa, quibus à Theodosio erectum apud se *Lycæum*, Bononienses edicti sunt, hoc saltem loco *Sigoni* non edicit. At *Benedictus XIV* Theodosiani enjusdam Privilegii meminit, cuius quidem autographum anno 1313 combustum fuerit, exemplar tamen in S. Petronii basilica insculptum, & in ærea tabula, Ludovici Bolognini operâ, anno MDVII in templo S. Dominicæ descriptum sit.

ut quidem Bononienses

C 80 *Theodosiani privilegii exemplar* *Muratorius* edidit tom. 3 *Antiquitatum medii evi*, Diff. 34, quod tum ob prolixitatem, tum ob exiguam, quam meretur fidem, hoc transferre, necesse non judicavi: audi tamen *Muratorii* de illo iudicium: Temporis, inquit, esse prodigus, immo & eruditio lectori injurias, si vel unum verbum impenderem ad ostendendam diplomaticis falsitatem, quippe quæ apertissimè in oculos omnium, nemine etiam indicante, incurrat. Ne verò cniplam mirum videatur, *Sigoni* super laudatum, scriptorem diligentem & cantum, hujusmodi figmento manus dedisse, ita pergit: Non improbata quidem videtur solemnis hæc impostura *Sigoni* nostro in *Historia Bononiensi*. At mihi justa suspicandi causa est, Operi illi, post ejus mortem edito, laciniam ab aliquo assutam fuisse. Vide, quæ dixi in ejusdem *Sigoni* Vita, ejus Operibus in novissima Mediolanensi editione præposita. Alterum Theodosiani Privilegii exemplar *Ughellus* afferit tom. 2 *Italia sacra antea col. 9*, quod, inquit, extat in marmore tabula incisum apud ecclesiam S. Petronii; tametsi sua ipsius narratione apud cordatos viros, rerumque antiquarum peritos claudere videatur. *Brevius* istud quidem est, & propterea hoc transcribendum; sed sic, ut illud recitâsse, simul etiam sit, refutâsse.

vincere co nati sunt,

81 Ita habet: Ne bonæ artes, cunctarum disciplinarum dogmata depereant, cum mores, sanitas, judicia, cæteraque id genus optimis doctrinis gubernentur: Nos Theodosius Dei

gratiâ Rom. imperat. Augustus commoditate, & fertilitate loci capti v ac xx mensium pensato consilio, summo Pontifice Cælestino, Cardinalibus xii, archiæpiscopis, episcopisque innumeris, aliisque in variis dignitatibus constitutis principibus ac ducibus Christianis, Balduino quoque Flandren. ac Gualtero Pictaviensi comitibus legatis, quorum alter Ludovici Franciæ, alter Philippi Angliæ regum illis arduis negotiis addictus, vicem gesere, sedente etiam centum senatorum collegio, Bononiam omnium scientiarum fontem, arcana nostrorum armarii, perennem studii sedem, fore hac inviolabili indulgentia decernimus, volentes insuper, ut omnes sententiae à judicibus, qui in alma hac civitate per quinquennium saltem non studuerint, latæ, nullæ penitus existant: & si quis ad magistratus promotus dignitatem, ab alio quam ab archidiacono Bononiensi librum magistralem suscepit, quamquam id quarumlibet facultatum periti præstiterint, approbavrintque, eum auctoritate nostra omni dignitate privamus. Si quis verò scholasticos ad hoc studium euntes abeuntesque ausu temerario offendit, capite puniatur. Hoc ni præses exequatur, eadem illum poenâ affici jubemus. Hujus autem sacræ Constitutionis exemplar, bullâ aucta majestatis nostræ munitum, manuque Ciceronis, curiæ nostræ notarii, scriptum ad perpetuam rei memoriam, Petronio episcopo, ex cæsarum Constantinopolitanorum sanguine orto, idem summis precibus efflagitanti, ac procuranti, gubernandum, custodiendum, omnibusque viribus exequendum tradimus ac concedimus. Romæ in Capitolio, anno Dominicæ Nativitatis ccxxxiii, die ix Maji.

E 82 Bononienses, inquit *Benedictus XIV*, monumenti (de quo num. 79 in fine) sinceritatem communiter defendunt, *Ghirardaccius*, *Vizanus*, *Gagius*, *Orlandus* in *Notitia Scriptorum Bononiensium*; sed exteri nonnulli validis argumentis impugnant. Subdit dein *Muratorii* verba num. 80 adducta, additque, *Alexandrum Machiavellum* *Apologiam* pro ea concinnâsse; sed quæ *Boëthi* minime satisfecerit; aliumque præterea in eodem argumento jam tum, cum de Petronio scribebat *Pontifex*, multis annis versatum esse, sed cujus ea de re notitias nondum acceperat: quorum lucubrations, cum non viderim, aquum non fore, de illis iudicium ferre; quamvis verear, ut in sententiam suam exteros pertrahere possint. *Benedictus XIV* *Sigoni* sententiam (si tamen *Sigoni* re vera fuit) amplectitur; non tam Bononiensium monumentis, quam *Sigoni*, quantum appareat, iudicio & auctoritate motus; vel spe fore, ut solidius & clarius, quam *haec* ostensa esset, Bononiensium industria & labore, quorum id maximè interest, *Lyca* Bononiensis origo & antiquitas ostenderetur.

sed haec non exteris non persuasi.

F

§ VI. Sancti obitus, miracula & cultus.

S Anulum Petronium, postquam sacris profanis que adificiis Bononiam auxerat & ornaverat, instituto etiam in Orientem itinere, magnam inde vim reliquiarum ad suos reducem avexisse & conditis à se monasteriis diffusiisse, præsertim verò

Sanctus, ut cœperat, suis pœ regere pergit.

s.

A S. Stephani templo, jam diximus, quarum in Actis Inventionis, ab aequali auctore conscriptis, & post S. Petronii Vitam edendis, enumerationem videre est. At quo anno Constantinopolim profectus, aut quādū illic moratus sit, hanc satis exploratum habetur: quid verò à redditu suo Bononia egerit, nusquam, quod quidem sciam, litteris mandatum est: minimè tamen dubito, quin plurima optimi sanctissimique pastoris specimina suis prabere perrexerit, cuius tam præclararū fūcē principia, dum tandem nature debitum solvit. Non una auctōribus opinio sedet de anno, quo ē vivis excessit: Faber in Monumentis Ravennatis Petronii, velut anno 485 in vivis adhuc existentis, meminit; Alberti anno 460 mortuum putat; Vizzanius anno 451, Ghirardaccius anno 450; Ghinius anno 441; Prosper Aquitanicus, sed vitiatus, anno 383; Sigonius etiam annus 450 placuit. Demum, inquit hic, mirandis multis virtutibus clarus, imperantibus adhuc Theodosio & Valentiniano, anno quadragesimo quinquagesimo, magno sui desiderio omnibus relicto, iv Nonas Octobris migravit ad Dominum.

B
Obit sub
annum 450;

84 Gennadium sequitur Sigoniūs: ille verò de Petronii morte ita scribit: Moritur Theodosio, Arcadii filio, & Valentianō regnantibus. Cūm igitur anno 450 Theodosius diem suum obierit, nec ultra hunc annum obitus S. Petronii differri potest; citius tamen, salvis Gennadii verbis, potuit contigisse; imò & fortè re ipsa contigit: nam ex Gennadii verbis Petronio superstes fuit Theodosius; hunc verò Theodorus Lector die xxviii Iulii, Theophanes die xx Junii obiisse scribunt: Menea quoque Theodosii ad diem xxix Iulii meminerunt; atque adeò saltē ante mensē Augustum anni 450 obiisse dicendus est. Contrà S. Petronium die iv Octobris obiisse, passim Bononienses cum Sigonio, numero superiore laudato, scribunt; quod si ita esse existimemus, jam inde ab anno 449 ē vivis sublatus fuerit. Si verò anno 450 obiisse ponamus, dies iv Octobris S. Petronio olim consecratus fuerit; non quod illo die obierit, sed translata fuerint ejus reliquia, aut alia quamcumque ex causa, mihi non perspecta. Atque hoc quidem effecerunt, ut S. Petronii annum emortualē sub annum 450 Commentarii hujus principio collocaūt. Defuncti corpus in S. Stephani templo honorificè reconditum fuit; ubi, temporum lapsu hominum memoria subtraclūt, anno 1141, singulari Numinis beneficio, sub Bononiensi episcopo Henrico repertum est, ut fusè narrat Inventionis auctor, post Vitam S. Petronii, ut dixi, edenda. Ceterū, ut de anno S. Petronii emortuali non convenit inter auctōres, ita neque de ejus successore. Hunc S. Paternianum fuisse, Sigoniūs censuit, quem eruditiores plerique sequuntur.

miraculis

85 Vivus mortuisque prodigiis clarnit: sed eorum, que vivus fecit, non panca, ut par est credere, posteritatis memoria invidit edacitas temporis: ex his unum alterumve tantum tum anonymous, tum Galesinius describit. Primum anonymous num. 19 & seq. hunc refert in modum. Dum quadam die idem venerabilis Pater ingenti cura & sollicitudine super hujuscemodi operis magistros assisteret, divinitus (factum) est, quod quidam ex artificib⁹, cūm vellet erigere columnam in superiori ordine columnarum, toto corporis nisu junctis brachiis amplexus est eam in giro, ut erectam subsisteret, quoisque ab aliis artificib⁹ sustentaretur qui-

Octobris Tomus II.

buslibet argumentis. Sed vir ille, mole tanti ponderis prægravatus, deficientibus viribus, non diu sub tam gravi onere subsistere valens cum eadem columna, insertis brachiis in circuitu, celeri rotatu de sursum ruit in terra: quem confessor Domini S. Petronius, cernens in hujus periculi discrimine positum, labi præcipiti lapsu, ad cælum protinus oculos erigens, signavit cum signo sanctæ Crucis; meritis quidem saepē nominandi Patris, Deus illico solita pietate respexit ad votum famuli sui Petronii; quod columna illa alicujus fracturæ vel fixuræ detrimentum minimè passa est, verū solidā, uti prius, illæsa permanit: operarius verò, nihil mali sentiens, molem instantis periculi evasit, sicut idem solitus erat ita referre: Cūm ego, totis visceribus expergescatus, angebar, undique pariter turbatus, inrevocabili cursu labi coeparam, quidam niveis stolis induitus, similis beato Petronio, astitit juxta me, qui manu sua columnam sustinuit, & me incolumem servavit.

86 Ita hic opifex mortis quidem periculo S. Petronii precibus ereptus, sed non à morte ad vitam revocatus est, si verba spectentur anonymi: rem tamen Galesinius aliter refert, unāque explicat, quod templum condiderat, dum istud prodigium accidit. Dum autem, inquit numer. 10, ecclesia ipsa (S. Stephani, de qua illi proximè sermo fuerat) construitur, mirifici operis in Dei nomine edendi occasio est oblata. Nam faber quidam non tam viribus corporis, quām ingenio fretus, obnoxie columnam marmoream, operis & instrumentis adjuvantibus, erigebat: sed funibus, quibus tollebatur, effractis, ille, repentinā columnæ ruinā oppressus, interiit. Ea re audita, beatus Petronius accurrit, orationeque ad Deum habita, fabrum, qui mortuus jacebat, ad vitam divinitus revocavit. Vi- des, que inter utrumque auctorem in recen- sendis hujus prodigiis adjunctis discrepancia in- tercedat; unde fas est conjicere, prodigiū adjuncta tam dissimilia non nisi ex vulgi traditione, & hanc satis constanti quidem, ab auctore utro- que, a re gesta multis seculis remoto, in literas esse relata, & fidem proin integrā non mereri: beneficium tamen huic opifici non sine prodigio fuisse collatum, non invitus admisero.

87 Alterum anonymous S. Petronii, in vivis existentis, prodigium deinde prosequitur: nimi- rum cūm Constantinopoli sacrī operaretur S. Pe- tronius, accidit, ut Capuanus quidam nobilis, homicidii reus, atque hoc de causa multatus pa- nitentiā publicā, ecclesiam cum ceteris fidelibus ingredi non auderet; sed ante fores illius mora- retur, ut ferebat eorum tum temporis mos, qui ob enormiora delicta erant à fideliū communio- ne secreti. Id cūm, revelante Spiritu sancto, ut credit anonymous, didicisset S. Petronius, iterum atque iterum ecclesiam ingredi iussum, nec tamen ardentem, tertio monuit per mini- strum: paruit ille tandem, cūm à S. Petronio, cuius famam nōrat, vocari se, intellexisset: Pe- tronius verò hominem, ne in similia crimina se- se abripi deinceps sineret, sedulò monitum, summa benignitate reconciliavit Ecclesia. Rei inter- fuit imperator ipse, si anonymo credimus, qui unā cum reliquis, qui aderant, dignas Deo lau- des egere, quod eo miraculo servum suum Pe- tronium illustrare dignatus esset. Vellem, ut qualecumque hoc prodigium potiori teste stan- bilire possem, quod intactum Galesinius praterit.

Kk 88 Ex

AUCTORE

J. B.
sed post mor-
tem etiam

88 Ex eorum verò numero, qua ex hac vita ad immortalem translatus, efficit, celebre illud in primis est, quod templo magnifico S. Petronii nomini condendo occasionem præbuit. Refert id Sigonius de Episcopis Bononiensibus ad annum 1307, quo contigit, hoc modo: Sequenti (anno 1307) maximum voluptatis fructum ex repentina quadam populi religione (*Hubertus Placentinus, Bononiensem presul*) cepit. Cùm enim multi passim in urbe languerent, forte aquam sedandæ sitis causâ ex proximo putoe, qui est sub altari S. Petronii in æde S. Stephani, haurire cœperunt: inde in die Pentecostes plerique, qui ex ea biberant, febris suis repente soluti, summa omnibus admirationi fuerunt. Itaque, ea re animadversa, magnus inde ad hauriendum puteum concursus populi factus, multisque subinde sanatis, præfca erga S. Petronium civitatis religio instaurata, eaque summa occasio fuit magnifici postea templi illi in foro constituendi. Subdit in suis ad Sigonium Annotatis Rabbis, Bononiensem in S. Petronium religionem eo anno unius præcipue

B mendici occasione excitatam fuisse, qui sitis levanda causâ, hanc è putoe S. Stephani ecclesia aquâ, & implorata S. Petronii ope, illico convalescere; unde factus est populi concursus, & maximè agrorum; è quibus non pauci, sanitate donati, donum redierunt. Addit Benedictus XIV ex comite Valerio Zani in Vita S. Petronii: Tunc enim verò (sanato agro, de quo mox sermo fuit) ex propinquis pagis & terris illuc confluere cœperunt magno in numero cœci, surdi, mutili, & membris capti, ita ut in publico archivio adhuc afferventur Acta, in quibus narratur, quâ providentiâ usi sint magistratus, & quomodo ipsorum iussu erecta sunt tentoria in platea basilicæ proxima, in quibus ægroti hospitio exciperentur, ex quibus quinquaginta supra centum convalescerunt ad invocationem sancti Petronii.

89 Hæc miraculorum series, inquit Benedictus XIV sape laudatus, cui accessit celebris Victoria, reportata ad ejusdem Sancti invocationem contra aggressorem Vicecomitem, qui sibi Bononiae dominium usurpare conabatur, in causa fuit, ut novum amplumque templum in

C ipsius honorem extrueretur in platea Majori anno MCCCXXX. Alterum hoc S. Petronii miraculum quoque refert Valerius Zani, atque, illum una cum beatissima Virgine, cùm Bononia obſidione premeretur, in defensionem urbis apparuisse; quo spectaculo territi hostes urbis muris appropinquare non sunt ausi, campoque cesserunt. Cùm verò id miraculum inter annum 1307 & 1390 contigerit; opinor Vicecomitem, de quo Benedictus, & obſidionem Bononiensem, de qua Valerius Zani, designari à Sigonio, cùm ait ad annum 1359 & seqq., Bernabovem, Mediolanensem vicecomitem, Bononiensem urbis imperium sibi vindicare conatum, maxima ecclesiis suburbanis detimenta dedisse, sed & maxima deinde clade à Bononiensibus, inito cum ejus exercitu, primo ab urbe lapide, acri certamine, attritum fuisse, ac dein pacem cum Bononiensibus iniisse. Addit denique ex Leandro Valerius Zani, S. Petronii patrocinio lapsa è sublimi puellula vitam fuisse restitutam anno 1444, & Sancti intercessione, sua etiam etate, beneficia plurima iis conferri solita, qui in illo fiduciam suam collocatam haberent. Neque sane mirum, cali civibus insertum Petronium, iis maximè propitium esse, de quibus,

dum in hac vita dégeret, bene mereri non debet.

D

90 Qui innomera propè, quibus S. Petronius Bononiam cumulavit, beneficia, & egregiam Viri sanctitatem animo perpenderit, is facile persuasum sibi habiturus est, Bononienses hanc diuinulisse, sancto suo Presuli sacros honores impendere, & ejus clientela sese subjicere: & sanè id ita accidisse, lib. 2 Historia Bononiensis de Ordinibus Religiosorum Sigonius refert. D. Petronii, inquit, episcopi, quem jam inde à morte & consecratione illius civitas præcipua religione venerabatur, ara in æde D. Stephani dicata tanè diligentia colebatur, ut etiam episcopus & canonici, cunctusque clerus quotannis eam in festo ejus adirent, ac rem divinam ibi ritè conficerent, thure à monachis & aqua lustrali excepti, & certis ad cibum potumque munieribus, ut illa erant tempora, culti, cuius consuetudinis aliqua in hunc usque diem vestigia remanserunt. Ceterum quamvis minimè dubium videatur, quin S. Petronius semper in honore & veneratione Bononiensibus fuerit, panca tamen, ut ait Benedictus XIV tom. xi, Inſtitutione 74 publica venerationis monumenta suscepunt, qua quidem corporis ipsius inventione, anno 1141, Innocentio II Pontifice, Bononiensem verò episcopo Henrico, factâ, sint antiquiora & verè exinde S. Petronii cultus insigne incrementum accepit. Anno 1211, ut Masinius scribit, ejus nomini sacra aedes erecta est, qua nunc vulgo Petronii veteris dicitur; & dein sub Octavianio Ubaldino Juniore, Bononiensem episcopo, Patribus Servitis concessa fuit: altera item, qua Castelli Bononiensis nuncupatur; nosocomium quoque ejus nomini extra portam S. Felicis dicatum fuisse, cuius anno 1375 rector fuerit Diananus Sala, idem Masinius scribit.

E

91 At longè augustinus Patrono suo templum, condito etiam ejus nomine anno 1390

¶, ut Benedictus XIV proximè laudatus ait, inter præclarissima Italia delubra merito annumerandum seculo xiv Bononienses exeruerunt. Anno millesimo tercentesimo nonagesimo, inquit Sigonius lib. 3 de Episcopis Bononiensibus, episcopus nullus in urbe fuit. Eo verò anno res acta est omnium maximè, ut à libero populo, ad memoriam illustris. Etenim cùm civitas templum adhuc, S. Petronio episcopo & patrono suo dicatum, nullum haberet, pridie Kal. Februarias decretum à concilio factum est, ut nobilissimum atque amplissimum in foro constitueretur, ac multis privatis domibus, & aliquot etiam ædibus sacris inde amovendis ingens ad id area pararetur. Quibus rebus eximia mox diligentiâ atque industria expeditis, viii (alii scribunt vii) Idus Junii, clero, magistratibusque astantibus, primus lapis in basilica S. Petri sacratus in angulo templi. sinistro, Orientem versus, est constitutus. Quin etiam cùm ædes S. Sylvestri & S. Teclæ, quæ superioribus annis translata in forum fuerat, exarsisset, populus eam reficere abnuit; sed cruce ibi lapidea posita, quam post quoque summovit, propagavit.

F

92 Posteriore anno, ut idem Sigonius re- insigni tem- fert, Bonifacius Pontifex, Bononiensibus recon- plo ciliatus, prater alia, quæ Sigonius enumerat, privilegia, civitati Jubilæum, quo novum ba- silicæ opus proverherent, impertivit. Qua de re magna publicè luctitia celebrata, tabernæ edi- & publico per triduum clausæ, & ludi ali- quot editi sunt iv Nonas Octobris. Bartholo- mæus, nondum episcopus consecratus, die S. Pe-

A Petronii, prima, quæ in nova basilica facta sunt, Missarum solemnia celebravit ad quartum ab Oriente facellum, quod forte primum omnium à Bolognini fuerat absolutum. *Magnificum istud opus idem Bonifacius IX, & Joannes XXII, alias XXIII, summi Pontifices non parum promoverunt. Ille enim novum S. Petronii templum die IV Octobris vistantibus quotannis lucrandas indulgentias concessit, similes iis, que S. Mariam Angelorum Assisi die primo & secundo Augusti, & S. Marcum Evangelistam Venetius in festo Ascensionis Domini vistantibus concessa sunt. Joannes vero XXII etiam redditibus auxit anno Pontificatus sui secundo; ut in ejusdem Pontificis bulla apud comitem Valerium Zani in Vita S. Petronii pag. 237 videre est. Quin & canonorum collegio S. Petronii templum, à Pio II instituto, & a Philippo Calandriano, Bononiensem episcopo, approbato, auctum est anno 1463, teste Signio, ac sequenti tandem VIII Kal. Octobris recte ejus fastigium impostum est: Quod, inquit, ut Pontifex Pius auditavit, haud invitus liberalissimè peccatorum venia omnes affecit, qui die illius testo basilicam invisiissent. Qui plura de insigni hoc S. Petronii templo desiderat, Ughellum, Mafinium, aliosque Rerum Bononiensium scriptores consulat.*

B *ac decretis in ejus honorem solemnibus supplicacionibus.*
93. *Nec conditis tantum templis aut sacris adibus suum in S. Petronium amorem & veneracionem Bononienses testatum esse voluerunt, sed solemnies etiam in ipsis honorem supplicationes, recepto à majoribus more, frequenter instituerunt; qua de re Benedictus XIV Institutione 74: Die IV Octobris de more celebrabitur festum S. Petronii, episcopi Bononiensis, cuius patrocinio ac tutelâ hæc civitas ac dicecessis commendantur. In peregrinatio ejusdem celebritatis, nempe tertia die Octobris, sacrum illius caput à templo S. Stephani ad illud S. Petronii, solemnis supplicatione indicta, transferetur; peractis deinde Vesperis, die quarta Octobris, sacrum caput eadem pompa in pristinum locum restituetur, ut fieri quotannis consuevit. Subdit ibidem Pontifex S. Petronii Festum proprio Officio ac Missâ cum Ottava jam olim fuisse celebratum; quod ab ipsa sacri ejus corporis inventione in usu fuisse, Galesinus ad calcem Altorum his verbis affirmat: Itaque invento beati Petronii corpore, sancitum est, ut quo die illius obitus, eodem coleretur inventio, biennii indulgentia in octo sequentes dies concessa. Quam ob causam canonicarum horarum Offitium, jam inde ab eo tempore in ejus honorem sancte institutum, illis octo diebus, pie religiosèque perpetuo celebrat Bononiensis ecclesia.*

C *Et iam Missâ, sum Officio, sum Opus, sum Opus proprio. Vita à presbytero anonymo Italice scripta & anno 1721 Bononia edita, tom. III Operum Sigonii col. 375 & seqq. inseruit. Ita habet Opus:*

HYMN. AD MAT.
Audi, Redemptor optime,
Tibi preces quas fundimus,
Et quas tuo Petronio
Laudes canentes dicimus.
Nestorianus nuncius
Ab usque Thracum litore
De peste missus, tu Christi
Vicem gerentem consulis.
Edactus ille somniis,
Octobris Tomus II.

Nil cogitantem te gregi;
Nostris rogatus patribus,
Bononiensi praeficit.
Relicta tollis protinus
Sectæ Arianæ semina,
Cujus profano diruta
Furore templa construis.
Sopita morte corpora
Virtute Christi suscitans,
In septa cujus aurea
Oves reducis devias.
Te nostra supplex civitas
Colit, rogatque, luminata
A Patre nobis impetras
Remissionem criminum.

95 HYMN. AD LAUD.

Rogamus inde Te, Pater,
In ueste pura supplices,
Tuo dicatam nomini
Ædem benignus aspice.
Tu sacra, tu nostras preces,
Tu vota præsens accipe,
Pestem, famemque & prælia
Nostris repelle finibus,
Tu civitatem candidæ
Innecte pacis vinculo,
Sancto fruens ut ocio,
Se tota Christo dedicet,
Sit Trinitati gloria,
Deo Patri, atque Filio,
Cum Spiritu Paraclito
In sæculorum sæcula. Amen.

*Huc è Sancto
Vita Italica.*

Antiphona ad Landes his verbis concipitur &
Qui magna fecit in omni terra, suscepit bea-
tum Petronium, sacerdotem magnum, & bea-
tificavit illum in gloria. Versus: Ora pro nobis
&c: Responsorium: Ut digni &c: Oratio: E-
xultet, Domine, populus tuus in sancti Petro-
nii confessoris tui atque pontificis commemo-
ratione, ut, cuius votivo lætatur Officio, re-
levetur auxilio. Per Christum &c.

96 HYMN. AD VESP.

Ut via cælum faciliter teneres,
Sancte Petroni, procul à paternis
Sedibus, Nili peragrata cursu
Antra petisti.
Alloqui sanctos tibi cura patres,
Corpus & viæ tenui domare,
Et sacræ almae documenta vitæ
Tradere chartis.

*anno 1721
Bononia edita
12.*

Impulit magnæ pietatis ardor
Celsa te Christi juga pressa plantis
Vifere, & cælum, puer unde lumen
Hausit amatum.

Nec semel juvit tepidis rigare
Lachrymis sanctum Domini sepulchrum,
Quæque divinum tetigere corpus,
Saxa vereri.
Nunc tuas multo veneramus aras
Thure solemnæ, ferimusque cælo,
Hic ubi vitæ frueris beatâ,
Carmine laudes.

Præsulem, quisquis folio sedebit
In tuo, lectoris famulos, patresque
Supplices, per te, Deus, atque alumnam
Prosperet urbem.
Hoc pius præstet Pater, atque Natus
Quique procedens ab utroque sanctus
Spiritus, mira bonitate cunctum
Temperat orbem. Amen.

Subditur Hymno Antiphona hujusmodi: In san-
K k k 2 citate

F

titate & justitia serviamus illi, qui dedit nobis tam pium Patrem & sollicitum Pastorem, non sua, sed, quæ Christi sunt, quærentem. Reliquia, ut supra ad Landes.

97 *Missa* verò, in solemnitate S. Petronii celebrari solita, hac est: *Introitus*: Stattuit ei Dominus &c. *Psalmus*: Memento, Domine, David &c. *Oratio*: Omnipotens sempiterne Deus, solemnitatem hujus diei propitiis intuere, & Ecclesiam tuam, intercessione beati Petronii, confessoris tui atque pontificis, perpetua fac celebritate gaudere. Per Dominum &c. *Epistola*: Ecce Sacerdos magnus &c. *Graduale*: Ecce Sacerdos &c. *Versus*: Non est inventus &c. *Responsorium*: Tu es Sacerdos &c. *Evangeliū*: Ego sum Pastor bonus &c. Credo per totam Orlavam. *Offertorium*: Inveni David &c. *Secreta*: Hujus, Domine, Sacrificii munus tua petimus manu contingi: quod beati Petronii, confessoris tui atque pontificis, festivitate offerimus exultantes. Per Dominum &c. *Comunio*: Beatus servus &c. *Postcommunio*: Beati confessoris tui atque pontificis Petronii, Domine, gaudia votiva celebrantes, da, quæsumus, ut per hæc sancta, quæ sumpsimus, misericordiæ tuae auribus ipse commendet. Per Dominum &c.

**§ VII. Benedictus XIV caput
S. Petronii à PP. Cœlestinis
dono accipit.**

C *Acro* S. Petronii apud Bononienses culti*nus* Benedicti XIV, nuperi Pontificis summi, curâ operâque ingens quoque accessio facta est. Cathedrals ecclesia insignes ejus reliquias possidebat; in ade S. Joannis in Monte Sancti brachium depositum erat, Dominicâ secundâ Octobris fidelium venerationi exponi solitum, ut pag. 486 Mafinii scribit; sacrum Petronii corpus S. Stephani possidebat ecclesia, sic tamen ut à reliquo corpore separatum esset Sancti caput, quò ad Patroni sui reliquias concurrentium pietati cum laetiis satisficeret. Conditum hoc erat in urna, opere Gothicæ fabrefacta, enjus haec erat inscriptio: Currente MCCCLXXX hoc insigne opus factum fuit tempore libertatis regiminis popularris & artium communis Bononiens. ad ornamentum facri capitii hujus sanctissimi Protectoris: & Jacobus, dictus Rosetus, fecit. Ne alio transferretur, laicæ excommunicationis, ipso facto incurrienda, anathemata, vetuerat Clemens VIII, nisi id forte causa gravissima, aut diei sancto Petronio sacra celebritas exigeret.

C *Mos enim iste jam olim apud Bononienses obtinuerat, ut supra partim retuli, ut pridie Festi S. Petronii sacrum illius caput syndico fabrica Petroniana ecclesia traderetur, publico ibidem fidelium cultui exponendum; unde die posterio non sine ingenti pompa solemniisque supplicatione ad eadem S. Stephani quotannis referabatur; cui tam pio laudabilique instituto detratum nihil voluit Clemens. Par vero videbatur, ut angustis S. Petronii adibns à Patroni sui capite novum tandem decus & ornamentum accederet, quod etiam civium erat justum equum que desiderium. Idem porro Benedicto XIV jam pridem in votis fuerat. A Bononiensi igitur sede ad summi Pontificatus apicem eundus, id sedulo*

egit, ut S. Stephani cœnobita, penes quos hancenius fuerat S. Petronii caput, Petroniana id largirentur ecclesia. Si verò haud inviti compotem voti sui fecere Pontificem, pioque Bononiensem desiderio haud gravatè obsecundarunt. Transmissum itaque est ingenti celebritate ad S. Petronii ecclesiam sacrum illius caput, in illius ecclesia potestate & thefauris perpetuò futurum; cujas servandi rationem Pontifex, modumque prescripsit, & proprium hujus translationis Officium, sed in ipsa dumtaxat urbe recitandum, concessit. Quæ omnia è confessis hac de re monumentis, & ab ipso Pontifice Benedicto tom. x à pag. 725 & vulgatis, pleniùs apparebunt.

B **100** Cœlestini Pateres, cognito Pontificis desiderio, coactoque capitulo, ut vocant, definitioriali in monasterio SS. Petri & Catharina ad Magellam de Neapoli die xxv Novembris anni 1741, S. Petronii caput perpetui munera loco conseruant, ut ex instrumentis, ea de re confessis, liquet. Ita habent: In nomine Domini. Amen. Per præsens publicum instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum sit, quod anno à Partu Virginis millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, Indictione Romana quinta, die verò xxiv Martii, feliciter sedente Sanctissimo Domino nostro Benedicto, divina favente Clementia, Papa XIV. Anno illius secundo, quem diu in columem Altissimus servare dignetur. Quæ sequuntur, Italico sermone exarata sunt, quæ adeò Latinitate domamus, sensum verborum subinde magis, quam verba sesuti.

101 Congregatio monachorum Cœlestino-
rum Ordinis S. Benedicti, ut erga summos Pon-
tifices pios admodum & obsequentes semper
fovit tum venerationis, tum filialis obedientiae sensus; sic semper arbitrata est, nihil honorificentius
accidere sibi umquam posse quam idoneam op-
portunitatem aucupari, testandi desiderium prom-
ptè exequendi summorum Pontificum jussa. Quapropter suam erga hodiernum Pontificem sum-
mum, Benedictum XIV, pietatem modo planè
singulari professa est eadem Congregatio, quam
ille clementissimæ beneficentiae, & certis atque
irrefragabilibus paternæ dilectionis argumentis
perpetuò dignatus est. Cum igitur eadem Con-
gregatio, inter dotes ceteras, quæ Sanctitatis
sue nomen tantoper illustrant, singularem
quoque perspicerit pietatem erga S. Petronium,
suum olim in archiepiscopatu Bononiensi de-
cessorem, nunc verò patronum maximè bene-
ficium ejusdem civitatis; zelumque itidem sin-
gularem promovendi, etiam in aliis, laudati Sancti
cultum, excitandique ad ejusdem Sancti ve-
nerationem fidelium pietatem; cùmque penes
se haberet eadem Congregatio corpus & caput
supradicti Sancti in insigni basilica S. Stephani
Bononiensis; rata est, suum erga Sanctitatem
suam obsequium probari opportuniū non posse,
quam sacri illius pignoris portionem devotè
tribuendo, & venerabundi munera loco, quan-
tum quidem penes se esset, offerendo caput e-
jusdem Sancti, cuius viva imago, sanctique
mores in eodem Pontifice ad vivum expressi
reperiuntur.

102 Itaque, coacto die xxv Novembris an-
ni proximè elapsi MDCCXL capitulo definitoria-
li ejusdem Congregationis Cœlestinæ in regali
& venerabili monasterio SS. Petri & Catharinæ
ad Magellam de Neapoli, præsentibus tum P.
abbate generali, tum patribus definitoribus ce-
teris,

A teris, primariisque Ordinis Cœlestini superiores, iidem, ob declaratam in dictum Sanctum Sanctorum pietatem, unaque demissi sui in Pontificem obsequii magis magisque testandi causâ, unanimi consensu, & deliberatione concordi, caput dicti Sancti, quantum in se esset, aut esse posset, suæ Sanctorum venerabundè offerendum decreverunt; persuasum sibi habentes, gratum habituram illius rei munus, quam illi propriam, & omnino à plena, libera, & suprema ejus auctoritate dependere, agnoscabant & profitebantur capituli Patres. Hujus verò decreti vi (cujus apographum authenticum præsenti instrumento inferitur, tenoris, ut in fine) injunctum est P. abbatii D. Cœlestino Orlando, procuratori generali, ut totius religionis nomine pios hosce sensus Pontifici exprimat, & dando donum sacri capititis S. Petronii, non solum dictam donationem viva voce confirmet, sed etiam vi facultatis, ex decreto acceptæ, scripto relinquat perpetuum & irrefragabile testimonium cum publico solemnique instrumento, aliisque Actis quibuslibet, menti Pontificiae confonis. Hinc idem P. Orlando, procurator generalis totius Congregationis, postquam pontificio throno oblatus, & voce tenuis, consente etiam Eminentissimo & reverendissimo domino Cardinali Riviera, apud sanctam Sedem Cœlestinorum protectore, prædicta Pontifici attestatus est, publico rem instrumento declarandam judicavit, ut injunctam sibi provinciam omni ex parte expleret:

¶ per P. Orlandum

B 103 [Constitutus igitur prædictus P. procurator generalis coram me, notario publico & testibus infra scriptis, inhærendo facultati, illi à pleno definitorio dicto die xxv Novembris MDCCLXII injunctæ, repetitoque expressè & verbatim condito in illo, publicatoque decreto, consciente & consentiente supradicto Eminentissimo protectore, ex pleno, liberoque arbitrio, neque aliter, nomine totius Religionis offert, dat, conceditque per modum irrevocabilis donationis Sanctitati suæ, Domino nostro Papæ Benedicto XIV, dictum sacrum caput S. Petronii, episcopi & patroni Bononiensis, quod in decenti hierotheca custoditur & publicæ venerationi exponitur in basilica S. Stephani Bononiensis; pre cando, nomine, ut suprà, Beatitudinem suam, ut id accipiat in tesseram venerationis & reverentiae, quam Congregatio Cœlestina professa est, ut id deinceps vel apud se retineat, vel de eo disponat ex arbitrio; nomine prædictæ Congregationis declarando, religionem suam, ex quo prædictum decretum tulit, & multò magis à præsenti stipulatione, prædictas reliquias custodiare velle, velut merum depositum, & solius supremæ dispositionis postmodum exsequendæ ergo, quam de donato sibi irrevocabiliter dicto sacro capite, quantum id penes Cœlestinam Religionem est, aut esse potest, Sanctitas sua præscribere dignabitur. Declarat eodem tempore P. Procurator generalis nomine totius Congregationis suæ, illam novi Pontificiæ beneficentiaæ speciminis loco habituram, si pretiosum id pignus in debitæ filialis agnitionis argumentum haud gravetur admittere, & velut acquisitum habere, quod alias suum est, & Religionem supremâ Pontificiæ beneficentia, ut solet, tueri, securamque reddere pergit.

C 104 *Hic Latinè subdit Notarius publicus: Super quibus omnibus præmissis hoc offert.*

publicum edidi instrumentum requisitus &c: Actum Romæ in venerabili collegio Cœlestino S. Mariæ in Posterula, & in ædibus dicti reverendissimi patris, procuratoris generalis, presentibus illustrissimis dominis D. Francisco Maria Martini bon. mem. Martini thesaurario, & tertia dignitate cathedralis ecclesie Uritanæ, & D. Josepho Formica bon. mem. Nicolai Monopolitano, testibus ad hæc vocatis, habitis specialiter atque rogatis, qui fese cum dicto patre reverendissimo subscrivere, videlicet:

D. Cœlestinus Orlandus, abbas S. Mariæ in Posterula de Urbe procurator generalis Congregationis Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti approbo, ut supra &c.

Ego D. Franciscus Maria Thesaurius Martini interfui, ut suprà.

Ego Joseph Formica interfui, ut suprà.

105 *Decreti capituli definitorialis, num. 102 suum ea in re memorati, hic tenor: Cùm multis nominibus plurimum debeat Congregatio Cœlestina Ordinis S. Benedicti sanctissimo Domino nostro Benedicto Papæ XIV, præsertim verò se illi devinctam agnoscat, quod supremæ, quâ potitur, auctoritatis oblitus, non principis, ut poterat, sed parentis optimi consilia inierit, & perspectam eidem Congregationi tantum voluerit pietatem suam erga S. Petronium, emeritum Bononiæ olim antisitem, nunc verò patronum munificissimum, cuius sacrum corpus in basilica S. Stephani penes nostram Cœlestinam familiam custoditur & colitur; Congregatio prædicta id suâ maximè interesse censuit, si uno, eodem quæ tempore, tum Pontifici Maximo filialis obedientiæ, ac officiæ voluntatis exhiberet argumenta, tum quoque studium, operamque conferret, ut pietas ipsa summi Pastoris, ac visibilis Ecclesiæ Capitis Christi fideles ad S. Præfus devotionem, & cultum impensius excitat. Qua de re ejusdem Cœlestinæ Congregationis patres, penes quos est agendarum rerum potestas, in definitorio coacti, eti satis inteligerent, ex sacri pignoris, nulla ex parte immuniti, custodia plurimum basilicæ S. Stephani dignitatis, plurimum quoque sibi ipsis splendoris accedere, & ornamenti; nihil tamen minus conjunctis suffragiis ac libera, concordi, imò enixa omnium animorum consensione, S. Petronii caput, quod seorsim à corpore in dicta Basilica decenter asservatur, Pontifici Maximo dono dandum, consultissimè deliberarunt.*

106 *Consonum quippe iis visum est, sacri Antistitis exuviis potiri Benedictum XIV, qui sponsam eamdem Bononiensem ecclesiam, proposita sibi tanti Prædecessoris imagine, verbo, & exemplo saluberrimè instituere, zelo divini honoris incendere, ejusque commodum omnibus pastoralis ministerii partibus provèhere numquam prætermisit. Qua de re reverendissimus Pater abbas generalis, aliquique patres definitiores ad explicandum uberiori obsequentes Cœlestinæ Congregationis sensus, & ad nova in diem sibi comparanda Pontificiæ auctoritatis, & dilectionis præsidia, conjunctis studiis, plenisque suffragiis delegarunt patrem abbatem D. Cœlestinum Orlandum, procuratorem generalem, qui ad pedes sanctissimi Domini nostri humillimè provocatus, eidem communis totius Congregationis nomine venerandum S. Petronii caput, quantum ad*

ad Pontificem

Kkk 3

cam-

AUCTORE

J. B.

eamdem nostram Congregationem pertinet, dono daret, qui super libera & irrevocabili donatione hujusmodi, summo Pontifici facta, verbo, & scripto, & publico etiam instrumento ea omnia declararet, gereret, & exequeretur, quæ tum consona essent Pontificiae menti, tum quoque Cœlestinæ Congregationis gratum, devinctumque animum luculentè testarentur. Id verò potissimum afferet, munus ipsum amplio fœnore satis rependi, si Congregationi Cœlestinæ, in Pontificiam veluti clientelam adscitæ, tanti principis auctoritate & præsidio foveri contingat.

delegatum :

107 Porrò legitimum esse hoc capitulo; definitioris decreti apographum patet ex sequenti testimonio, huic decreti apographo apud Benedictum XIV subnexo: Extracta est præsens copia ex Libro, seu Registro Actorum capitularium nostræ Cœlestinæ Congregationis Ordinis S. Benedicti, qui incipit ab anno MDCCXL & præsertim ex paginis quadragesima nona & quinquagesima dicti Regestri, in quibus paginis continentur Acta capituli definitioris celebrati in venerabili ac regali monasterio SS. Petri & Catharinae ad Magellam de Neapoli per me D.

B Josephum Palatium, reverendissimi Patris abbatis generalis secretarium, & dicti capituli actuarii, factaque de verbo ad verbum collatione, concordat cum suo originali. In cuius rei testimonium de mandato ejusdem reverendissimi Patris abbatis generalis sigillum apposui, meque subscripti.

D. Joannes Palatius secretarius & a-

ctuarius.

Loco sigilli.

Et quia D. successor quondam Petri Nicolai Cantarelli curia Capitolii notarius de præmissis rogatus existit; Ego Franciscus Maria Lofrenzini, civis Romanus, & publicus Dei gratiâ, & Apostolica auctoritate notarius ejusdem curia Capitolii, præsens instrumentum pro eo subscripti, & publicavi, meoque solito signo munivi requisitus &c. salvo tamen semper &c.

Locus sigilli.

consentiente
dona ioni

108 Donationi capituli S. Petronii, Benedicto XIV à congregatione Cœlestina facta, accessit quoque consenso Eminentissimi Cardinalis Nerii Corsini, basilica S. Stephani abbatis commendatarii, ut fidem facit sequens instrumentum: In nomine Domini. Amen. Per præsens publicum instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum sit, quod anno à Partu Virginis millesimo septingentesimo quadragesimo secundo, Indictione Romana quinta & die verò vigesima quarta Martii, feliciter sedente Sanctissimo Domino nostro, divina favente clementia, Papa Benedicto XIV. Anno illius secundo, quem diu in columem Altissimus servare dignetur. Italicis sermone conscripta sunt, quæ sequuntur, omnia, usque ad subjectam instrumento clausulam: Super quibus omnibus &c.

109 Eminentissimus & reverendissimus dominus Nerius, tituli S. Eustachii S. R. E. diaconus Cardinalis Corsinus, abbas commendatarius abbatiæ S. Stephani Bononiensis, eti semper collimaverit, velut in muneri sui partem, non tantum in abbatiæ sua bonorum, sed etiam jurium, splendorisque conservationem; & sacrum depositum integri corporis S. Petronii, dictæ civitatis patroni, quod in ecclesia dictæ sua abbatia asservatur, eorum, quæ huc faciunt, forte præstantissimum, semper maximi

pro meritis fecerit, babueritque velut præstantissimum abbatiæ sua ornamentum: nihil minus cum pridem Eminentissimo domino Cardinali Prospero Lambertino, archiepiscopo Bononiensi (nunc sanctissimo patri nostro Benedicto XIV) in mentem venerit æquissima cogitatio, insigni collegiatæ ecclesiæ, eidem sancto Patrono dicatae, sacri illius depositi partem procurandi; cumque prædictum Eminentissimum abbatem commendatarium benignè rogârit assensum, donumque capitulis prædicti Sancti, quod olim à reliquo corpore sejunctum, & in pretiosa hierotheca argentea, quod commodiis publicæ venerationi exponeretur, collocatum fuit; non solum ob petitionis æquitatem, verum etiam quod à vigilantissimo pastore, tam bene de Bononiensi ecclesia merito, & summæ apud Eminentissimum Cardinalem, abbatem commendatarium, venerationis profecta est; favit hic, quæ potuit, promptitudine, quantum penes fæset, vigilantissimi pastoris desideriis.

D

110 Cum verò exinde tam bene meritus ad solidum Pontificium pervenisset, inter sollicitudines Apostolicas, quidquid è patriæ sua & ecclesiæ Bononiensis splendore & emolumento esset, præ oculis habere non desit, nec ipsum inter alia S. Petronii capite ecclesiam, illi dicatam, ditandi propositum. Quod quidem vix ad aures Eminentissimi domini Cardinalis Corsini pervenit, quia illud domino dare sua Sanctitati statuerit, quantum quidem id penes se esset, unà cum hierotheca, quæ modò includitur, ut illo utatur pro arbitrio & ad majorem sancti Episcopi gloriam. Hinc comitram me & infra scriptis testibus Eminentissimus dominus Cardinalis Corsinus, tamquam supradictæ abbatiæ S. Stephani abbas commendatarius, quantum penes se est, donatione irrevocabili dat & concedit Sanctissimo domino nostro Benedicto Papæ XIV, sacrum caput S. Petronii, episcopi & patroni dictæ civitatis Bononiensis, quod olim à reliquo corpore sejunctum, & in pretiosa hierotheca argentea, quod commodiis publicæ venerationi in venerabili ecclesia dictæ sua abbatia exponeretur, collocatum fuit, ut illo utatur pro arbitrio & ad majorem dicti Sancti Episcopi gloriam. Declarante dicto Eminentissimo domino Cardinali Corsino, abbe commendatario dictæ abbatiæ S. Stephani Bononiensis, se, à stipulatione præsentis instrumenti, quantum penes se est, dictas sacras reliquias in dicta venerabili S. Stephani ecclesia custodiendas curaturum, velut merum depositum, solius supremæ dispositionis postmodum exsequendæ ergo, quam Sanctitas sua de supradicto capite S. Episcopi Petronii, irrevocabiliter, ut suprà, oblato demissæ in donum, unà cum hierotheca, quæ includitur, & non aliter &c, præscribere dignabitur.

Cardinalis
Nerii Corsini
no.

E

111 Super quibus omnibus præmissis hoc publicum edidi instrumentum requisitus &c: Actum Romæ in Palatio dicti Eminentissimi D. Cardinalis Corsini, posito in via Lungariæ, præsentibus illustrissimo domino Philippo Cantagalli, equite Hierosolymitano, filio bon. mem. illustrissimi D. comitis Vincentii, patritio Fulgintense, & illustrissimo D. Carolo Nappi Cancellieri, equite sacri militaris Ordinis Divi Stephani Papæ & Martyris, filio illustrissimi D. comitis Francisci, nobile Cingulano, testibus ad hæc vocatis, habitis specialiter atque rogatis, qui se se cum dicto Eminentissimo domino Cardinali Corsini subscripsero, videlicet:

S. Stephani
abbate com-
mendatario.

Nerius

A

Nerius Cardinalis Corsini, abbas commendatarius abbatiæ S. Stephani Bononiæ, approbo, ut suprà &c.

Ego Philippus eques Cantagalli, interfui, ut suprà.

Ego Carolus eques Nappi Cancellierii interfui, ut suprà.

Ego Ludovicus Riccius, Dei gratia, & Apostolica auctoritate notarius publicus, & consulatus nationis Florentinorum Urbis cancellarius, de præmissis rogatus præsens publicum suprà dictæ sacræ reliquæ donationis instrumentum subscripsi, & publicavi, meoque solito signo munivi requisitus.

Loco Signi.

§ VIII. S. Petronii caput ejusdem Sancti canonicis donat, & translationis illius celebrandæ ritum præscribit Pontifex.

Sacrum pignus Benedictus XIV.

Benedictus XIV, quod dono acceperat à Cardinali Corsino & PP. Celestinis S. Petronii caput, Bononiensibus collegiate ecclesiæ ejusdem Sancti canonicis transcriptis, cuius rei testes laudato suo Operi inseruit litteras, ultrò citrōque missas. Pontificis quidem littera, quibus præter alia, sacri pignoris servandi ratio prescribitur, ita habent:

Dilectis filiis capitulo & canonicis collegiate ecclesia S. Petronii Bononien.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecti filii salutem & Apostolicam benedictionem.

C

Et si plurimi semper fecerimus urbem Bononiæ, patriam nostram dilectissimam, scientiarum, & bonarum artium matrem, rebusque à civibus præclarè gestis illustrem: eo tamen potissimum nomine commendari digna visa est, quod inclita Bononiensem natio S. Petronio, Antistiti olim, Patrono nunc suo, templum extruxerit, & elegantiâ & amplitudine celebrerit, & in ævum permansurum pietatis suæ testimonium posteritati reliquerit. Verum quo amplioribus referri laudibus consuevit majorum nostrorum avita religio in sacra & augusta æde excitanda: eò major nos incessit cupiditas, ut sacrum ejusdem & venerabile caput, quod in Basilica S. Stephani seorsim à reliquo corpore, ibidem jacente, custoditur, & colitur, in hujusmodi templum aliquando transferretur ad augendam loci amplitudinem, & majestatem, & fidelis populi cultum impensiùs excitandum. Itaque ex illa die, quo Nos, utpote patritiâ geniti Bononiensi familiâ in advocatorum aulæ consistorialis spectabile collegium alle&ti fuimus (cui sanè amplissimo muneri ampliora, quæ postea obivimus, jure ducimus referenda) atque ecclesiæ vestræ jura in foro afferenda, ac

propugnanda suscepimus, studia etiam nostra, & officia in hunc scopum conferenda censuimus. Sed in aliud longè tempus solicitudinem hanc nostram rejecerunt & ipsa rei difficultas, & interjecta se nobis undique impedimenta.

AUCTORÆ
J. B.

quod in an-
mo

113 Subinde verò nobis ad munus secretarii Congregationis, concilii Tridentini interpres, electis, & negotia Congregationis monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti, ad quam ecclesia S. Stephani pertinere dignoscitur, ritè expedientibus, quamvis conciliandæ nobis eorumdem monachorum voluntatis, instaurandæ concepti jam diu consilii occasio non semel oblata fuerit: attamen à quovis officiorum genere temperandum duximus, ne justitiae partes, sedulò à nobis pro munere custodiendæ, in spem favoris, aut gratiæ traduci viderentur. A præclaro illo, quem diu obtinuimus, loco in amplissimum S. R. E. Cardinalium collegium cooptati fuimus à Sanct. mem. Benedicto XIII, prædecessore nostro, qui Nos etiam, licet tanto muneri impares, Anconitanæ præfecit ecclesiæ; deinceps singulari munificencia summi Pontificis Clementis XII ad regimen ecclesiæ Bononiensis evocati, ne ab avita Majorum pietate degeneres videremur, acriùs obtinendi sacri pignoris spe, à qua numquam disjecti fuimus, Nqs incendi intellectimus. Quade re vota nostra, quibus tandem compotes fieri nitebamur, aperuimus collegæ tunc nostro, dilecto filio Nereo Cardinali Corsino, basilicæ S. Stephani abbati commendatario, qui prono, libentique prorsus animo ecclesiam vestram præcipua illa sacrarum exuviarum parte ditari posse censuit, dummodo Cœlestinæ Congregationis assensus, & Apostolicæ autoritatis munimen donationi accederent. Egregiā hæc, atque officii plena collegæ nostri voluntas, quamvis Nobis jam currentibus stimulos adderet, atque ad rem cum monachis impensiùs urgendam commoveret: nihilominus ad diem, comitiis generalibus præstitutam, differendam comperimus, ut in illis ritè, atque ex ordine perficeretur; ipsique monachi, penè quos est agendarum rerum potestas, in definitorio coacti, consultissimè de hujusmodi negotio deliberaarent.

F

114 Interea supremum hoc Catholicæ Ecclesiæ culmen non minùs inviti, quām imme-
rentes, Deo sic jubente, concendumus; ac rati-
advenisse tandem plenitudinem temporis, quo
voti compotes fieri possemus: dilecto filio nostro
Dominico Card. Riveræ Congregationis Cœle-
stinæ apud Nos, & sanctam hanc Sedem protec-
tori, nec non dilecto filio abbati Cœlestino Orlandi,
procuratori dictæ Congregationis in Urbe ge-
nerali, desiderium nostrum apud eosdem mona-
chos reliquimus studiosè promovendum. Iis
porrò agentibus, res eò feliciter perducta est,
ut ejusdem Congregationis abbas generalis, a-
lii que PP. definitoriales conjunctis suffragiis,
& libera, imò enixa omnium animorum con-
fessione, ad nova sibi in diem comparanda
Pontificiæ nostræ dilectionis præsidia, S. Pe-
tronii venerabile caput, unâ cum theca, quâ
includitur, quantum ad eos pertinet, dono
nobis obtulerint. In id etiam collimavimus diu com-
perta, ac luculentis probata argumentis offi-
ciosa erga Nos voluntas dilecti filii Nerei Cardi-
nalism Corsini, qui oblatum Nobis inclytum mu-
nus pro virili parte ratum habuit, explicata
etiam

AUCTORE

J. B.

etiam uberioris filialis in Nos studii significatione. Verum et si non mediocri Pontificiae mentis solatio munus sacri capituli acceperimus; veterem tamen capsam, aliis custodiendis reliquis idoneam, in basilica S. Stephani penes Cœlestinam familiam relinqui volumus; quippe præclarum munus per se tanti pretii est, ut nullo augeri possit ornamento.

prescripto il-
lius servan-
di,

115 At ne ullæ diligentia nostræ partes ad operis complementum desiderari videantur; arcuam affabre eleganterque compactam in Urbe fieri curavimus, in qua sacrum caput includetur. Nostro præterea arbitrio relictum est, certam diem præstituere, quâ arcula sacro ditata thesauro solemni ritu, ac pompâ, quantaque fieri potest cleri & populi celebritate in ecclesiastica vestram transferatur. Vestrum erit interim, aptum designare locum, quo illustre hoc munus tutò ac honorifice custodiatur sub duplice clavi, altera à xl Virorum Bononiensium decano, altera à primicerio insignis vestrae collegiate ecclesiæ perpetuò retinenda. Ubi verò intra biennium, à nostris hisce litteris computandum, absolutum sit altare magno sumptu, ac nitore construi ceptum à dilecto filio & concive nostro Pompejo Cardinali Aldovrandi, unâque simul intra id temporis perfici contingat repositorum pro sacro capite affervando, in ejusdem altaris orthographia, ac forma nobis præmonstratum, volumus ac mandamus, sacrum caput in eo collocari, duabusque clavibus addi tertiam à primogenitis pro tempore familie Aldovrandæ custodiendam. Sin autem præscripto à Nobis tempore infectum opus adhuc fuerit; Nostrum erit, si vita suppetet, sacri pignoris custodiæ opportunè consulere, vel, si mors interceperit, aut archiæpiscopatu cesserimus, existentis tunc Bononiensis archiæpiscopi erunt partes, aptum ad id locum designandi.

colendi que
tius.

116 Sacrum præterea caput semel istuc in vectum amoveri, atque aliò transferri posse expressè prohibemus: festo tameni sancti Præsul die, vel aliâ etiam, archiæpiscopo Bononiensi bene visâ, fidelium venerationi exponentur in ara principe ecclesiæ vestræ; ac in pervigilio ejusdem festi supplicabundo ritu ab eadem ecclesia per Majus forum eidem proximum circumfaretur, tributa etiam eidem archiæpiscopo protestate id toties peragendi per alia urbis istius loca, quoties publicas supplicationes duxerit pro suo arbitrio indicandas. Insuper ut majori, quo fieri potest cultu juxta veterem; atque optimè in ecclesia institutum morem solemnis translationis memoria recolatur, volumus, ac præcipimus, annua ejusdem translationis recurrente die, Officium proprium, nuperrimè à Nobis edi jussum, recitari ab omnibus, utriusque sexus Christi fidelibus, qui isthac in urbe ad Horas canonicas tenentur.

Bononiensi-
bus S. Petronii canonici
transcribit:

117 Nostris hisce litteris, vobis reddendis à sacerdote Philippo Maria Mazzi, nostrorum istic negotiorum gestore, publicas adjecimus tabulas, quibus consignatae sunt donationes sacri capituli Nobis exhibitæ, tum à dilecto filio Nereo Cardinali Corsino, tum etiam à dilectis filiis monachis Congregationis Cœlestinæ: Pontificiam verò nostram liberalitatem, quâ vobis, & ecclesiæ vestræ sacrum idem Pignus una cum pretiosa theca dono dedimus, satis perspectam, omnibusque testatam esse censemus in ævum

permansuro hujus nostræ Apostolicæ paginæ D documento. Muneris idcirco erit vestri hujusmodi monumenta, ne temporis injuriâ intercidant, in vestri capitulo tabularium inferre, atque ad illorum custodiam, quâ par est fide, & diligentia incumbere. Nostræ demum in vos collata paternæ dilectionis, & largitatis argumenta memori, gratoque animo à vobis accepta intelligemus, si vestra non deerunt studia, in excita Christiani populi erga sacrum Antistitem pietate, & cultu, vestraque etiam apud eumdem non deerunt præcium officia, ut ejus nos ope in tanta temporum difficultate adjuti, ministerium, quod accepimus à Christo Jesu, licet curarum, & sollicitudinis plenum, impigre as fideliter impleamus; & Apostolicam benedictionem ex animo vobis impertimur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem anno millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, die decima Julii, Pontificatus nostri anno tertio.

118 *Eqnum sanè erat, ut pro tanta benevolentia significatione, muneroque tam præclaro summo Pontifici gratias agerent S. Petronii canonici; itaque rescriptsere: Beatisime Pater.* hi verò Pontifici B Cùm primum te, beatissime Pater, in summum istum, & cælo proximum dignitatis, atque amplitudinis gradum, divino planè consilio, summaque omnium voluntate elevatum esse, faustissimum nuncium accepimus, & incredibili quadam lætitiae voluptate perfusi sumus, & certa nobis spes animo suborta est, fore nimirum, ut ad majorem protectoris nostri Petronii cultum, nostrique capitulo decus & ornamentum, id quamprimum, te largiente, assequeremur, quod non modò nobis, sed & Majoribus nostris in votis erat, ut sacrum ejusdem beatissimi Petronii caput apud nos & in ipso hoc ejus templo, tamquam propria sede, perpetuò asservaretur. Nunc verò: cùm Apostolicis tuis literis certiores facti sumus de collato nobis hoc tanto munere, quo maximam cæteris propè innumerabilibus tuis in nos meritis accessionem fieri intelligimus, quanta sit nobis, atque adeò universæ civitati parta lætitia, neque opus est declarare verbis, nec verò si esset, paribus ad faciendum viribus valeremus. Quid si ad præclaris, ac propè divini munieris magnitudinem, quod largitus es, ipsam largiendi rationem, formamque omnem, incredibilis erga nos clementia plenissimam, addiderimus?

119 Nam & de sacri capituli dono Apostolicas litteras præstantissimas, id est, tuas, cùm ad alios posses, ad nos ipsos, & ad capitulo nostrum inscribere maluisti, & ejusdem sacri capituli apto loco condendi, interea dum illistror eidem paratur sedes, munus esse nostrum voluisti; & ipsius pretiosissimi pignoris servandi, custodiendique capitulum nostrum, in præsens quidem excelsi senatus socium, impostorum verò nobilissimæ præterea Aldrovandorum familie decrevisti; denique, ne per singula discurrendo molesti simus, vel in ipso earumdem Apostolicarum literarum tuarum ingressu eam nos, & capitulo nostrum propensissimæ vel ab ipsa adolescentia tua in nos voluntatis, vel potius strenue invictæque nostri, rerumque nostrarum tutelæ, ac patrocinii commemoratione extollere, atque illustrare dignatus es, ut nihil nobis aut ad gloriandum præclarus, aut ad lætan dum

A dum iucundius , aut ad faustè & feliciter omi-
nandum firmius, tutiusque evenire umquam po-
tuisset. Pro quibus omnibus à te acceptis be-
neficiis gratias tibi agimus , beatissime Pater ,
cumulatissimas, majoresque etiam habemus , at-
que animi tui magnitudinem , ac planè singula-
rem erga nos liberalitatem devictissimi cordis
obsequio prosequimur , colimus , prædicamus ,
ejusque memoriam fore apud nos sempiternam ,
pollicemur. Interim sanctissimis tuis pedibus
provoluti oscula humillimè infigimus ; quodque
reliquum est, preces nostras universi populi preci-
bus cumulatas, quas novissimi doni tui causâ servi-
diores fore confidimus & curabimus , ad Deum ,
divumque Petronium assidue effundemus , ut
totius reipublicæ Christianæ bono diu Pontifex
vivas , quem tantæ dignitatis excellentiæ dignum
vivere , boni ac sapientes omnes confitentur ,
ac prædicant.

que die ad priorem ecclesiam , unde allatum fuerat , referri , populis etiam finitimus sacram illud pignus prece , votis , ac muneribus , grata religione prosequentibus . Et ne quid communi deesset lætitiae , temperata eo die legum animadversio , rei , quos publica potestas in vinculis habuit , è custodia educeti , ac libertati restituti .

AUCTORE
J. B.

Bononiæ die xx Julii MDCCXLIII.
REATVTEIDINI VESTRÆ.

BEATITUDINI VESTRÆ
humillimi, deditissimi & obsequen-
tiss. famuli ac subditi primicerius,
et cancellarii capitulo S. Petronii.

B

*Missa & Of-
ficium*

120 *Missa verò & Officium proprium, de quo Pontifex num. 116 meminit, die translationis intra urbem tantum sub rito duplice minori recitanda, sicut ut in Feste ejusdem S. Petronii, exceptis propriis, quae sunt hujusmodi: Oratio: Deus, cuius nutu per diversa loca ipsa quoque Sanctorum corpora disponuntur; tribue, quæsumus, ut, qui beati Petronii confessoris tui atque Pontificis translationem colimus, ipsis etiam à pravitate nostra ad piè vivendi restitutidinem transferamur. Per Dom. &c. Lectio iv.* Postquam Petronius, Bononiensem episcopum, urbem nostram, civili externoque bello attritam, ac ferè consecrata, præsenti ope restituit, purgavit erroribus, verbo & exemplo saluberrimè instituit: tandem regnabit Theodosio, Arcadii filio, ac Valentianino, iv Novenas Octobris sancto fine quievit. Sacræ illius exuviae conditæ in ecclesia S. Stephani protomartyris, quam ipse inter alias extruxerat, & ornaverat, ibidem (ut ea ferebant tempora) humili, ipsisque civibus postea ignoto loco ad undecimum Christi saeculum jacuere. Sedente Innocentio II. Romano Pontifice. Henricus

Innocentio II., Romano Pontifice, Henricus, Bononiæ episcopus, ad perquisendas ea in æde Sanctorum reliquias eximia pietate excitus, S. Petronii corpus primus offendit, quod copia miraculorum non solum Bononiensi, sed finiti- mis etiam populis celeberrimum reddidit. Nec multò post piissimi cives, quo clarius gratum animum erga S. Præfulem testarentur, eidem templum in nobiliore urbis sui parte, publico in id collato ære, decreverunt, tantæ majesta- tis & amplitudinis, ut memoriae proditum sit, Carolum V cæsarem à Clemente Papa VII im- periali corona ibidem fuisse donatum.

proprium;
quibus

121 *Leclio* v. In illo igitur templo cùm S. Petronii natalis dies quotannis festa & solemnis haberetur, reliquias verò alibi quiescentes veneraretur civitas Episcopo & Patrono suo addicissima: ad augendam diei celebritatem, in more positum fuit, sacrum Petronii caput, à reliquo corpore avulsum, solemní instituta supplicatione, magnâ cleri, omniumque ordinum frequentiâ ab æde S. Stephani ad alteram S. Antistiti dicatam, pridie transferri, & in ara principe fidelium venerationi exponi; postera-

122 *Lectione vi.* Novissimè Benedictus XIV, Summus Pontifex, idemque archiēpiscopus Bononiæ, veteri incensu studio, ac pietate augendi pro viribus cultum S. Antistiti, prædecessori suo, illius sacrum caput, inclusum pretiosiore arca, & eleganti opere extructa in basilicam eidem erectam insigni pompa, ac celebritate transferri voluit, & præcipuam hanc sacrarum exuviarum partem eidem basilicæ dono munificentissimè addixit. In pervigilio tamen festi, quotannis recurrentis, ad servandum veterem, atque optimè institutum morem, idem caput ab ecclesia S. Petronii per Majus forum, eidem proximum, supplici ritu circumferri, atque in prædicta ecclesia denuò condì, & afferari præcepit. Demum ut præclari muneris, & solemnis translationis perenne extaret monumentum, rei gestæ memoriam hac die anniversaria recoli Apostolica auctoritate mandavit.

*sacri capitit
translatio-
nem*

E

123 *Missa hanc & Officium non modo approbavit Benedictus XIV, ut ex num. 116 liquet, sed etiam edi, & intra civitatem quotannis anniversaria translationis die recitari jussit, ut liquet tum ex eodem numero, tum ex iis, quæ sequuntur, & prædictis Messe & Officio apud citatum Pontificem proximè subjiciuntur: Suprascriptas Orationem & Lectiones secundi Nocturni pro Missa & Officio in die anniversaria translationis capitii S. Petronii, episcopi & protectoris principalis civitatis Bononiæ è basilica S. Stephani ad insignem collegiatam ecclesiam, eidem Sancto dicatam, sanctissimus dominus noster Benedictus XIV benignè approbavit, ac singulis annis dicta die anniversaria ipsius translationis ab omnibus sæcularibus & regularibus utriusque sexus præfatae civitatis tantum, qui ad Horas canonicas tenentur, sub ritu duplicis minoris recitari mandavit.*

Hac die xx Augusti MDCCXLIII.

Fr. J. A. Card. Guadagni Pro-præfector. F
Loco ✹ sigilli.
T. Patriarcha Hierosolymitanus secretarius.

§ IX. Capitis S. Petronii è S.
Stephani ad S. Petronii
templum translatio.

Scriptis ultrò citrōque suprà exhibitis litteris, in
Sid. incumbere cœpit Pontifex, ut translatio capi-
tis è S. Stephani basílica in S. Petronii templum ma-
tarè execucione mandaretur. Die igitur xxviii
Augusti anni 1743 ad Felicem Antonium Sgar-
zi, abbatem conventualem S. Stephani Bononi-
ensis, litteras dedit, quibus eum hortatus est, ut S.
Petronii caput episcopo Amathunia traduceret, il-
lud Pontificis nomine propediem requisire. Ita
porrò ha habent.

111

BENE ✓

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecte fili, salutem & Benedictionem Apostolicam.

POstquam plurimis compertam argumentis veterem erga Nos Cœlestinæ Congregationis obseruantiam, ac filiale studium luculentius declaravit oblatum nobis superiore anno inclytum & præclarum munus capitii S. Petronii, episcopi Bononiensis: ea cordi nostro infixa semper fuit sollicitudo, ut sacrum illud pignus, quo nihil potuit nobis jucundius ac præstantius contingere, in ecclesiam collegiatam sancto Præfuli erectam, tamquam ad sedem stabilem, transferretur.

*Pontifex, ut
S. Petronis
saput Amathun-
ta episco-
poco tradat;*

B

125 Cùm itaque, re in promptu tandem posita, solemni translationi quamprimum certa dies præstituenda sit ab episcopo Amathunta, cui ecclesia Bononiensis regenda, & administranda credita nuperrimè fuit, quique mentem te nostram docebit; erit nobis gratissimum, si operam & studium conferes, ut S. Petronii venerabile caput, è veteri, in qua jacet, arca eductum, ac altera eleganter inclusum tradatur eidem episcopo. nostro illud nomine requirenti, & quemadmodum is tecum statuet, ita quâ celerrimè res ipsa transfigatur. Id autem dum cumulatè præstirum te fore, satis superque nobis pollicetur officiosa tua, ac tuorum monachorum voluntas, testem Pontificiæ charitatis, hoc potissimum nomine tibi conciliandæ, Apostolicam benedictionem tibi amantissimè impertimur. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die xxviii Augusti MDCXLIII Pontificatus nostri anno quarto.

*ille id se fa-
teturum,*

C

126 Rescripsit Pontifici S. Stephani abbas pri- die Nonas Septembribus ejusdem anni: Beatisime Pater. Nihil umquam honorificentius meæ Cœlestinorū Congregationi accidere potuit, neque fore, ut imposterum accidat, puto, quâ quod antehac feliciter gestum est, dum sacram caput S. Petronii, Bononiæ episcopi, Sanctitati tuæ, quantum suâ intererat, dono humiliter obtulit. Cùm enim quæcumque nobis Cœlestini usui, & custodiæ sunt tradita, omni jure tuæ auctoritatibz subjiciantur, Sanctitas tamen tua, quod suum erat, humanissimè repente, tamquam à subditorum voluntate derivatum dignata est recognoscere. Etsi autem Cœlestinorū omnium animos summa admiratione compleverit humanissima benignitas tua, quâ nostram Congregationem hac in re mirum in modum es profecutus: id tamen omnem prorsus vicit expectationem nostram, quod super venerandi capitii translatione propediem peragenda ad me scribere voluisti. Ut candidè fatetur, quod sentio, dubitatio exinde mihi primùm exorta est, an sublimi Pontificis dignitati virtus verti possit tam diffusa erga nos Magitudinis tuæ liberalitas.

pollicetur.

127 Evanuit autem omnino, cùm recognita re cœpi inter innumeratas animi tui dotes, quarum prædicationes magis honorificæ, laudesque crebriores numquam sanè extiterunt, humanitatem, comitatemque non ultimum tenere locum, quâ omnium animos ita tibi devincire soles, ut quidquam simile usquam accidisse, uno omnium ore ubique feratur. Quod itaque

nobiscum gerere benignissimè dignatus es, perpetuum erit nostræ Cœlestinorum Congregationis decus, Pontificiæ Majestatis æterna laus, immortalis præclarissimi nominis tui gloria. Ad nos autem quod attinet, cùm nihil sit in nobis omnibus, per quod Sanctitas tua ad tantam benignitatem adducta esse videatur; beneficiorum tuorum onus tam grande sustinemus, ut gratiis agendis impares omnino simus, intus tamen in animo jugiter geramus, preces Deo corde, tibi devinctissimo, effundentes, ut totius rei publicæ Christianæ bono te diu in columem servet, tibique omnia prospera, & felicia semper largiatur. Amathunta episcopo me ad omnia paratum ac promptum jam exhibui, eique in omnibus ita morem geram, ut nihil solicitudinis & curæ in mandatis tuis exequendis mihi deesse videatur. Pedibus demum Sanctitatis tuæ provolutus, eosque humillimè deosculans, in me, meamque Cœlestinorum Congregationem Apostolicæ benedictionis munus supplex exoro.

SANCTITATIS TUÆ

Bononiae ex monasterio S. Stephani pridie Nonas Septembribus MDCCXLIII.

E

Humillimus addictissimus famulus, & filius obsequentis.

D. Anton. Felix Sgarzi Exgener.

Cœlest. abbas conv. S. Steph.

128 Die itaque 2 Octobris anni 1743 Pontificis nomine Amathunta episcopus, Laclantius Felix Segu, S. Stephani adem adiit, & è veteris theca in novam translatis S. Petronii caput, ritè recognitum, & postridie è S. Stephani ad S. Petronii templum solemniter transferendum; quæ de re instrumentum publicum sape citatus Pontifex hujusmodi exhibet: In Dei nomine. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & sit notum, quod anno à salutifera Nativitate D. N. J. C. millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die verò secunda mensis Octobris, sedente sanctissimo D. N. D. Benedicto XIV, divinâ providentiâ Pontifice Maximo, reverendissimus P. D. Felix Antonius Sgarzi, ex-generalis ven. Congregationis RR. monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti abbas conventionalis monasterii S. Stephani Bononiæ ad effectum ea quæ prælibatus Sanctissimus D. N. D. Benedictus Papa XIV feliciter regnans sibi commissa voluit in Literis Apostolicis, datis Romæ apud S. Mariam Majorem xxviii Augusti, proximè præteriti, ut par erat, promptè explendi, inhærensque requisitioni nomine Sanctitatis suæ, sibi factæ ab illustrissimo & reverendissimo D. Laclantio Segu, nobili patrício Bononiæ, episcopo Amathuntio, ecclesiæ metropolitanæ Bononiæ præposito, ejusdem sanctissimi D. N. Papæ cubiculario secreto, ab eoque, curam, & gubernium Bononiensis ecclesiæ adhuc retinente, deputato, sacrum caput S. Petronii, Bononiæ episcopi, & principalis protectoris adhuc veteri tabernaculo inclusum, & sigillis munitum, hesterna die in ipso tabernaculo à repositorio SS. reliquiarum in ecclesia inferiori basilicæ S. Stephani existente extractum, dictoque reverendissimo P. abbatii Sgarzi consignatum, prout liquere dicitur ex rogitu excellentissimi D. Michaëlis Lotti abbatæ divi Stephani, & uniter notarii Cancelarii, ad ecclesiam superiorem dictæ basilicæ translatum, in eaque super altare Majus usque in

F

A in præsens publicæ Christi fidelium venerationi expositum retentum, præsentibus, ac continuè adstantibus in eadem ecclesia superiori prope dictum altare Majus;

*coram testi-
fibus.*

129 Pro illustrissimo, & reverendissimo capitulo ecclæs. metropolitanæ, illustrissimis & reverendissimis DD. archidiacono co. Alessandro Formagliari, nob. patritio Bonon. J. U. D. collegiato, lectore publico; canonico Ludovico Scali Paltroni, nobili patritio Bononiæ J. U. & S. Theologæ Doct. Colleg. Lect. pub. dictæque metropolit. Majori pœnitentiario; canonico Jo. Guidotti, nobili patritio Bononiæ J. U. D. collegiato, lectore publico; & canonico Floriano Dolfi, nob. patritio Bonon. J. U. D. collegiato, & publico lectore. Pro illustriss. & reverendiss. capit. per insig. colleg. basilicæ S. Petronii, illustrissimis ac reverendissimis DD. primicer. marchione Francisco Zambeccari, nob. patritio Bonon. ac SS. D. N. Papæ prælato domestico; Decano Alessandro Garofali J. U. & S. Theologæ doctore collegiato, lectore publico; canonico Sebastiano Rocho de comitiis J. U. D. collegiato, & canonico Felice Riccardi de Ortona Bocchi, protonotario Apostolico. Pro illustrissimo & reverendissimo capitulo collegiatæ ecclæsæ S. Mariae Majoris illustrissimis ac reverendissimis DD. Priore Philippo Cagnoli sac. Theologæ doctore collegiato, lect. publico; canonico Marco Antonio Pandini, & canonico Jo. Jacobo Amadei.

*bis nominar-
tis,*

130 Pro illustrissimo & excelsø senatu, illustrissimis & excelsis DD. senatoribus, marchio ne Ludovico Ratta, & marchione Joanne Nicolao Tanari. Magistratibus præfectis, & deputatis, Co. Guidone Ascanio Orsi, & Co. Vincentio Marescalchi. Abbatæ S. Stephani Præfetis & deputatis, marchione Aloysio Albergati, præside reverendæ fabricæ Sancti Petronii, & Co. Francisco Marescotti Fabricense, ejusdem reverendæ fabricæ S. Petronii, & deputatis omnibus nobilibus, & patriciis hujuscæ civitatis Bononiæ. Pro illustrissimis & excellentissimis collegiis DD. Doctorum, illustrissimis & excellentissimis DD. Petro Antonio Roversi J. U. D. collegiato, lectore publico, & sanctissimæ Inquisitionis consultore, Priore collegii Juris Pontifici; reverendiss. Præposito Philippo Vernizzi J. U. D., lectore publico, sanctissimæ Inquisitionis consultore, & Priore collegii juris Cæfarei; Paulo Baptista Balbi Philosophia & Medicinæ doctore, lect. publico, anatom. professore, & collegii Medicinæ Priore, & Marco Antonio Laurenti Philosophia & Medicinæ doctore, lect. publico, anatom. professore, & Priore collegii Philosophiae.

*Amathunti-
no episcopo
tradit, qui
illu., rite
recepitum*

131 Præsentavit præfato illustrissimo & reverendissimo D. episcopo Amathuntino, ut suprà, præsenti, qui illud in præsentia, ut suprà, recipiens, attente inspecto dicto tabernaculo, eoque bene clauso, & sigillis, quibus munatum erat, penitus intactis repertis, recognovit, declaravitque constare de identitate sacri capitii S. Petronii, Bononiæ episcopi, & principalis protectoris, intus idem tabernaculum existens. cuius sacræ insignis reliquiæ descripçio habetur in Relatione illustrissimi & excellentissimi D. Joseph Pozzi, cubicularii secreti, ac medici extraordinarii prælibati sanctissimi D. N. Papæ, in universitate Bononiæ lectoris Philosophiae & Medicinæ doctoris collegiati, pu-

blici anatomæ professoris emeriti, ac instituti scientiarum, in fine præsentis instrumenti regi stranda successivè, qui is illustrissimus & reverendissimus D. Episcopus Amathuntinus in præsenta, pariter ut suprà, fractis dictis sigillis, dictum tabernaculum eâ, quâ detuit, veneratione aperuit, ex eoque dictum sacerum caput extraxit, ac immediate reposuit, collocavitque intus pretiosiorem ac elegantiore thecam reliquiarum in alma Urbe elaboratam, ac à magnificentissima liberalitate prælibati sanctissimi D. Papæ cum ipso sacro capite dono datum illustrissimis DD. canonicis, & ecclæsæ per insig. collegiatæ S. Petronii hujus civitatis:

132 Quam quidem thecam reliquiarum bene clausam parvo ejus sigillo, in cera rubra Hispana liquata impresso, in utroque angulo anteriori ob signavit, adjectis in uno ex angulis posterioribus dictæ thecæ sigillo illustrissimi & excelsi Bononiæ senatus, in altera verò sigillo illustrissimi & reverendissimi capituli & canonorum dictæ ecclæsæ per insig. collegiatæ, in simili cera Hispana impressis, deindeque dictum sacerum caput intus dictam novam thecam repositum, ac sigillis, ut præsertur, munitum per dictum reverendissimum P. abbatem ex generalem denud expositum fuit super dicto altare inibi usque ad subsequentem diem illius solemnis translationis retinendum, super quibus omnibus nos infrascripti notarii præsens publicum confecimus instrumentum requisiti. Tenor verò relationis, suprà enunciatae, sequens est ultrà.

Hanc Latine vero.

133 Cum Sanctitatis suæ, Benedicti Papæ XIV, feliciter regnantis, jussu è veteri in magnificam ac elegantissimam thecam, liberali Beatusitudinis suæ pietate dono datum, venerabile caput S. Petronii, episcopi ac præcipui civitatis nostræ Bononiensis patroni, transferendum esset illustrissimo & reverendissimo domino Laetatio Felici Segu, Amathuntino episcopo, is propterea mihi, infrascripto lectori publico, anatomico ejusdem civitatis, è mandato Pontificis præcepit, ut, quod in dicto sacro capite è professionis meæ instituto maximè notatum dignum est, diligenter obseruem & referam. Dico igitur, præmissis debitis formulis, ut in Actis &c: sacram veterem thecam die 2 Octobris MDCCXLIII supradictum episcopum Amathuntinum reclusisse, & observatum fuisse cranium, magna ex parte coopertum pileo holoserico rubro, & auro exornato, cuius vertici exigua crux, plana & ex auro fusa, erat imposta.

134 Sublato hoc tegmine, inventum est sacerum caput, aut verius, superior capitis pars (aberat enim tota inferior mandibula, & pars superioris non exigua) colligata, circumdata, & velut omnino inclusa argenteæ thecæ, cuius basi planities frusti superioris mandibulæ, cranii ossibus unitæ, incumbit. Patuere adstantium oculis ossa frontalia, parietalia, occipitalia, & è basilaribus aliquantulum, parte capitis reliqua cooperata manente, & colligata modicis laminis argenteis, quæ, deorsum thecæ basi unitæ, sursum in cranii vertice, ad partium laterali, anteriorum & posteriorum firmitatem, decussantur. Hæ laminæ non ita cranii vertici adaptantur, ut huic totæ adhærent, sed, velut manubrium vice, sacræ thecæ attollendæ inserviunt, quem in finem in puncto decussationis, majoris firmitatis caufa, gemma reperitur, u-

E

F

max membra
rate

po

AUCTORE

J. B.

no Julio larga, quæ S. Petronii, vestibus episcopalibus induiti & benedictionem impertientis, incisam iconem exhibet. Cranium haud magnum est, nec crassum; unde conjici posset, Sanctum corpore fuisse non magno, parumque nervoso. Sed cum hujusmodi conjectura fallacissima esse possit, & ad rem nostram nostram parùm faciat, alieno propterea illam judicio relinquo.

descriptio .

135 In parte sinistra sincipitis fissura appetet, cuius longitudine dimidii pollicis longitudinem, latitudine minoris digiti crassitudinem adaequat, quâ ossium cranii, quod gossipio oppletur, crassitudo examinari potest. Ossa neque colore cinericio sunt, neque candido, sed subrufo, eorumque futura non multum apparent, eò quod hinc & inde subtilibus telarum, gummi aliave glutine infectorum, laminis cooperiuntur; quod manifesto est arguento, sacrum caput primò inventum fuisse magna parte in fragmenta divisum & corrosum, unde illi copulando firmandoque arte opus fuit. Nunc verò causam non præbet, ob quam ad quacumque operam recurrere necesse sit, cum in illo nec chartæ, nec fragmenta, nec nimia mobilitas ossium inveniantur. Et hæc quidem sunt, quæ à me supremi Pontificis jussu diligenter observata fuerunt. In quorum fidem huic relationi subscripti Josephus Pozzi cubicularius secretus, & medicus extraordinarius domini nostri Benedicti XIV, lector publicus universitatis Bononiensis, doctor Philosophiae & Medicinæ collegiatus, publicus anatomicus emeritus, & scientiarum Instituti academicus.

Hactenus Italice Josephus Pozzi; Latinè exarata sunt, que sequuntur testium subscriptiones.

subscriptiones.

136 Actum Bononiæ in dicta ecclesia superiori basilicæ S. Stephani prope dictum illius altare Majus, ibidem præsentibus nedum omnibus & singulis prænarratis, verùm etiam admodum R. D. Josepho Cuppini, sacerdote Bononiæ, cæremoniarum præfecto, & parocho ecclesiæ metropolitanæ, & admodum R. D. Jo. Antonio Cardinali, & admodum R. D. Julio Parisi ejusdem Metropolitanæ mansionariis, testibus ad prædicta omnia & singula adhibitis, vocatis atque rogatis.

C

De prædictis rogatus extiti ego Tarsilius Maria Folesani Rivieri in solidum cum infra scripto per illustri domino Antonio Nanni cive, & notario collegiato hujuscce civitatis J. U. D. civ. & publicus notarius collegiatus ibidem Bononiæ Apostolicusque, & imperialis: in quorum fidem &c.

Locus Signi.

De prædictis &c: rogatus extiti ego Antonius olim D. Jo. Baptista de Nannis filius, civis & publicus Bononiæ notarius collegiatus, Apostolicus quoque, & imperialis, curiæque archiépiscopalis Bononiæ actuarius decanus, unà cum suprascripto per illustri, & excellentissimo D. doctore Tarsilio Maria Folesani Rivieri similiter cive, ac publico Bononiæ notario collegiato. In quorum fidem &c: hic me subscripti &c. requisitus &c.

Locus Signi.

Dicitur 3 Octo-
bris idem
episcopus

137 His die 2 Octobris rite peractis, postero Lactantius Felix Segu, Amathuntinus episcopus, S. Petronii caput è S. Stephani templo ad S. Petronii basilicam translatis, inservita solemnni admodum supplicatione, ad quam ingens cajusvis

ordinis multitudo confluxit, ut iterum è sequenti instrumenti liquebit: In Christi nomine. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & sit notum, quod anno à salutifera Nativitate ejusdem D. N. J. C. millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die vero tertia mensis Octobris, sedente Sanctissimo D. N. D. Benedicto Papa decimo quarto, feliciter regnante, absoluâ Missâ, cum interventu illustrissimi & reverendissimi D. Bononiæ pro-legati, illustrissimi & excelsi D. justitiae vexilliferi, ac excelsorum DD. Antianorum, universi cleri, ac magistratum omnium, totiusque illustrissimi & excelsi senatus, ac omnis ritus solemnitate celebrata ab illustrissimo & reverendissimo D. Lactantio Felice Segu, nobili patroto Bononiæ, Amathuntæ episcopo, ecclesiæ metropolitanæ Præposito, prælibati Sanctissimi D. N. Papæ cubiculario secreto, ab eoque, curam & gubernium Bononiensis ecclesiæ adhuc retinente, deputato, ad altare Majus ecclesiæ superioris basilicæ S. Stephani hujus civitatis, super quo publicè Christi fidelium venerationi expositum habebatur sacrum caput D. Petronii episcopi & principalis Bononiæ protectoris;

E
ad ecclesiast. Sandi dicte tam

138 Hesterna die, servatis servandis, solemniter recognitum à veteri reliquario extratum, ac intus pretiosiorem ac elegantiores thecam reliquiarium à munificentissima liberalitate Sanctitatis suæ transmissam, ac cum ipso sacro capite illustrissimo ac reverendissimo DD. canonicis, & ecclesiæ per insigni basilicæ collegiatae S. Petronii Bononiæ dono datum, reposatum, sigillisque præfati illustrissimi & reverendissimi D. Amathuntæ episcopi in utroque angulo anteriori dictæ thecæ munitum, in angulis vero posterioribus sigillo hujus illustrissimi & excelsi senatus, ac altero illustrissimi & reverendissimi capituli per insigni collegiatae S. Petronii ob signatum, moxque ad dictam per insignem collegiatam solemniter transferendum, idem illustrissimus & reverendissimus dominus Amathuntæ episcopus in præsentia nostrum notariorum, ac testium infra scriptorum, præsentata sibi, atque dimissâ per reverendissimum Patrem D. Felicem Antonium Sgarzi, ex generalem venerabilis Congregationis RR. monachorum Cœlestinorum, abbatem conventualem ven. monasterii S. Stephani Bononiæ præ descriptâ thecâ reliquiaria, illam reverenter recipiens, attentè inspexit, cùque bene clausâ, & sigillis super illa, ut præfertur, appositis penitus intactis, & cum documento enuntiatarum recognitionis, collocationis, & sigillationis heri per nos notarios recepto, confrontare inventis, recognovit, declaravitque de identitate sacri capituli Divi Petronii, episcopi & principalis protectoris Bononiæ, intus illam existentis legitimè constitisse atque constare omni &c.

F
*magna sole-
mnitate*

139 Successivèque pro effectu solemnis translationis dictæ sacræ insignis reliquie, ut præmittitur, facienda, præcedentibus omnibus universitatibus sæcularium artium, deinceps confraternitatibus spiritualibus, postea vero regularibus Religionum, Mendicantium nuncupatarum, cum intortiis accensis, eadem sacra insignis reliquia, in ipsa pretiosa theca existens, ministerio RR. sacerdotum, sacris vestibus inditorum, elevata ac collocata super magnifica machina, ad hujusmodi effectum à prælibato, Sanctissimo D. N. Papa similiter transmissa, il-

lam

Alam gestantibus dictis RR. sacerdotibus, ut supra induitis, præfatisque illustrissimo & reverendissimo D. pro-legato, illustrissimo & excelsi D. vexillifero, ac excelsis DD. Antianis, universo clero, magistratibus, & excelsi senatu cum intortitiis, pariter accensis, circùm eamdem sacram insignem reliquiam devotè incidentibus, ac post illos subsecente in numero populo, ad sacram solemnem supplicationem confluente, cuius pars magna cum intortitiis accensis, translata fuit ad dictam perinsignem collegiatam basilicam S. Petronii inibi collocanda, & retinenda juxta legem prælaudatæ donationis Sanctitatis suæ: super quibus omnibus nos notarii infra scripti præsens publicum confecimus instrumentum, requisiti.

transfers

B140 Præsentibus per illistribus DD. Alexandro Fabri, olim D. Joannis Pauli, Bononiæ notario, & Nicolao Pinoli Pederzani, olim excellentissimi D. doctoris Petri Lazari, Bononiæ cive, capellæ S. Joannis Baptiste Cœlestiorum, atque præfati illustriss. & excelsi senatus cancellaris, & D. Ferdinando Cajetano Mazzoni, olim D. Joannis Baptiste, Bononiæ pariter cive, capellæ S. Proculi, testibus ad prædicta omnia & singula adhibitis, vocatis specialiter atque rogatis.

De prædictis rogatus extiti ego Tar-
situs Maria Folesani Rivieri, olim D. Bartholomæ filius, J. U. D. civis Bononiæ notarius collegiatus, Apostolicus quoque & imperialis in solidum, cum infra scripto per illust. D. Antonio Nanni, itidem notario publico collegiato Bononiæ pariter de prædictis, ut supra &c. cum me &c. rogato. In quorum fidem &c.

Locus signi.

De prædictis rogatus extiti ego An-
tonius, olim D. Joannis Baptiste de
Nanni filius, civis & publicus Bononiæ
notarius collegiatus, Apostolicus quo-
que & imperialis, curiaque archiæpiscopal-
is Bononiensis actuarius decanus in
solidum cum supra scripto per illust. & ex-
cellentissimo D. doctore Tarsitio Ma-
ria Folesani Rivieri, itidem publico
Bononiæ notario collegiato similiter ro-
gato &c. In quorum fidem &c. hinc
me &c.

C

Locus signi.

141 Demum S. Petronii caput episcopus Amathuntinus Sancti canonis tradidit, quod hi in choro Parvo Petroniana basilica loco locarunt, dum interim Cardinalis Pompeji Aldrovandi munificentia recipiendo custodiendoque sacro huic capiti arae nova condetur; ut sequens instrumentum docet: In Dei nomine. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis ubique pateat evidenter, & notum sit, quod anno à salutifera Nativitate D. N. Iesu Christi millesimo septingentesimo quadragesimo tertio, Indictione sexta, die vero tertia mensis Octobris, sedente Sanctissimo Domino nostro, Domino Benedicto Papa XIV feliciter regnante. In mei &c. testiumque &c. illustrissimus & reverendissimus DD. Felix Lactantius Segu, nobilis patrius Bononiæ, episcopus Amathuntinus, metropolitanæ ecclesiæ Bononiensis præpositus, nec non prælibati sanctissimi D. N. D. Papæ Benedicti XIV cubicularius secretus, ab eo-

S. Petronii
episci. &c.

demque sanctissimo D. N. Papa, hujus Bononiensis ecclesiæ curam & gubernium adhuc retinente, deputatus, ad effectum sibi à Sanctitate sua specialiter in hac parte commissa debitæ executioni demandandi;

S. Petronii
canonicis.

142 Cum eo existentibus illustrissimis & reverendissimis DD. dignitatibus, & canonicis dictæ metropolitanæ ecclesiæ, totoque clero, sacrum caput divi Petronii, episcopi & principalis protectoris, hactenus in basilica S. Stephani Bononiæ asservatum, Pontificia liberalitate prælibati sanctissimi D. N. Papæ Benedicti XIV, unâ cum pretiosa theca ab Urbe transmissa donatum illustrissimis & reverendissimis canonicis per insignis collegiatæ basilicæ S. Petronii, eorumque ecclesiæ, ut ex ejus Apostolicis Litteris in forma Brevis dat. Romæ die x Julii proximè præteriti, ad quas &c. tenoris infra inserendi, nuperrimè verò à reverendissimo P. D. Felice Antonio Sgarzi, ex generali ven. monasterii S. Stephani prædicti dominationi suæ illustrissimæ & reverendissimæ illud Pontificio nomine petenti in reliquiario veteri, intus quod bene clausum, sigillisque munitum asservabatur, traditum, juxta contenta in aliis Litteris Apostolicis Sanctitatis suæ dicto reverendissimo P. abbatì ex generali directis, dat. Romæ apud S. Mariam Majorem xxviii Augusti proximè præteriti, ad quas pariter &c. tenoris infra similiiter inserendi, deindeque per eamdem dominationem suam illustrissimam & reverendissimam, prævia illius recognitione, servatis servandis, facta, intactum repertum, & declaratum,

E

143 Ac subinde educum è veteri tabernaculo, dictæ basilicæ relicto, ac immediate reverenter repositum & collocatum intus pretiosam dictam argenteam thecam, ab Urbe per Sanctitatem suam, ut præfertur, transmissam bene clausam, parvoque dominationis suæ illustrissimæ & reverendissimæ sigillo duplice muniam, ac etiam sigillo illustrissimi, & excelsi senatus Bononiensis, ac altero illustrissimi & reverendissimi capituli dictæ per insignis collegiatæ ob signatam, ut in præcedenti recognitionis ac sigillationis hujusmodi rogitu per excellensimum D. Tarsitum Folesani Rivieri, notarium Bononiæ collegiatum, dictique illustrissimi & excelsi senatus cancellarium, meque notarium recepto, ad quem &c. & ita collocatum ritu solemni, ac pompâ, eaque majori, quâ fieri potuit, cleri, & populi celebritate in ecclesiam dictæ per insignis collegiatæ translatum pro consummatione Pontificia donationis, & totali complemento mentis sanctissimi D.N.

nova theca
inclusum.

144 Præsentibus & audientibus illustrissimo ac reverendissimo D. Joanne Carolo Molinari, utriusque signaturæ sanctissimi D. N. Papæ referendario, abate commendatario perpetuo abbatiæ Claravallen., protonotario Apostolico Participan. ac Bononiæ pro-legato, illustrissimo & excelsi D. Co. Jacobo Insulano, vexillifero justiciæ, illustrissimis & excelsis DD. Antianis, tribunis plebis, totoque excelsi senatu, tradidit, consignavit atque dimisit præfatis illustrissimis & reverendissimis DD. canonicis dictæ per insignis collegiatæ S. Petronii præsentibus, ac eâ, quâ decuit, veneratione pro eorum capitulo, & ecclesia prædictis acceptantibus, illudque super altare Majus collocantibus, postea tuto ac honorifice custodiendum pro nunc in possidendum

L 11 3

Parv

454 Parvo choro ejusdem ecclesiae sub duplice clave, altera ab illustrissimo & excelsa D. quadriginta Virorum Bononiensium pro tempore decano:

145 Altera vero ab illustrissimo & reverendissimo D. dictae per insignis collegiatæ primicerio retinenda, quas claves idem illustrissimus ac reverendissimus D., mediante persona illustrissimi & excellentissimi D. Philippi Mariæ Mazzi, agentis generalis à Sanctitate sua pro hac ejus reverenda mensa archiepiscopali Bononiæ deputati, tradidit, respectu unius, nob. viro D. co. Philippo Aldrovandi, patricio Bononiæ ac senatori decano, & respectu alterius illustrissimo & reverendissimo D. marchioni Francisco Zambeccari, nob. patricio Bononiæ, prælibati sanctissimi D. N. Papæ prælato domestico, dictæque per insignis collegiatæ primicerio præsentibus & acceptantibus, donec absolutis altari in eadem ecclesia ab eminentissimo & reverendissimo DD. Pompejo S. R. E. Cardinale Aldrovandi, ac repositorio pro dicto sacro capite, in ejusdem altaris Orthographia collocetur, in omnibus, & per omnia juxta per Sanctitatem suam præscripta in dictis Litteris Apostolicis præfatis illustrissimis & reverendissimis DD. capitulo & canonicis directis, ad quas etiam in hac parte &c. Super quibus omnibus &c.

146 Ego notarius suprascriptus & infrascriptus-hoc publicum instrumentum confeci requisitus &c. Hic omisso, de voluntate petentium, tenore supra enuntiarum Litterarum Apostolicarum. Actum in dicta ecclesia per insigni basilica S. Petronii prope altare Majus, præsentibus ibidem nob. viris D. abbate Antonio, cl. me. olim nob. viri D. Joannis Elephantuzzi capellæ S. Proculi, D. marchione Antonio Amorini, cl. me. olim nob. viri D. Joannis Andreæ, capellæ S. Marini, & D. Co. Ludovico, filio nob. viri D. Co. Francisci Malvasia capellæ SS. Gervasii & Protasii, omnibus patribus Bononiæ, testibus ad prædicta omnia, & singula adhibitis, vocatis specialiter atque rogatis.

De prædictis &c rogatus extiti ego Antonius, olim D. Joannis Baptiste de Nannis filius, civis & publicus Bononiæ notarius collegiatus, Apostolicus quoque & imperialis, curieque archiepiscopalis Bononiensis actuarius decanus &c. In fidem &c. hic me subscripsi requisitus &c.

L. S.

C

confidens

*servandum-
qui*

B

V I T A

Auctore anonymo

Ex Chronico monachorum S. Stephaniani Bononiae.

C A P U T I.

Sancti natales, mores in juvenente, & in episcopum consecratio.

In exordio hujus historie a primùm adnuntiandum est, unde oriundus extitit, & ex qua linea genealogiam duxit, vel qualis & quantus in vita fuit; ut & plerique, qui se fatentur scire, viva voce perhibent, hunc fore Græcum natione, & ex imperiali linea duorum regum, videlicet Constantii, Constantini & Constantis & originem feliciter trahere. Unde factum est, ut Theodosius secundus, imperator Romanorum cælitus factus, sororem ejus in conjugem sibi asicerit, & cum tripudio totius Constantinopolitanæ urbis eam legaliter suscepit d. A canabulis autem à Christianis parentibus ablactatus & educatus est. Postea vero cum adolevisset, à parentibus traditus est gymnasio philotophorum e, & liberalium disciplinarum & ecclesiasticorum sacramentorum magistris. Et ita Deo largiente, imbutus est, ut in omnibus philosophiæ & præförtim spiritualibus floreret studiis: & insuper tam Græco quam Latino eruditus est magisterio f. Quem etiam B. Hieronymus, eximius doctor, interpres divinarum legum, in Catalogo illustrium virorum inter historiographos commemorans ait: Petronius, Bononiæ civitatis episcopus, vir sanctitatis & liberalium artium scientiâ plenus, descripsit Vitas SS. Patrum in Ægypto g: & legitur, extitisse tempore Theodosii Junioris imperatoris h. Templum denique corporis sui adhuc in infantia positus, omnibus modis Christi subdedit famulatui. Legatur enim: Nulla dignitas major, quam servire Christo. Dehinc Ecclesiæ Dei patrinicia i adeò sedulè frequentare cœpit, ut magis psalmodiarum studio per cunctas ecclesias vacabat, quam terrenis domiciliis deservisset, dicente Psalmista: "Elegi abjectus esse in domo Dei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum k.,, k. virtute, officiisque in aula Theodosii l."

2 Clericale namque adeptus est officium l, penitus se totum Creatoris, cui cuncta obediunt elementa, subegit servitio, penè omni relictio patrimonio. Pernox itaque in assidua oratione vigebat, jejuniis & orationibus & crebris vigiliis se mancipabat: corpus quoque suum absque contagione libidinis pudicè regebat; ita ut & innumerabilis utriusque sexus turba in Constantinopolitanâ urbe ejus sequeretur sancta vestigia. Eleemosynas egenis libenter tribuebat, prout facultas sibi ministraverat; pauperes recrebat,

A creabat, nudos vestiebat, infirmos visitabat, aliorum calamitatem suam putabat. Cùm igitur fama sanctitatis ejus crebresceret, ac per totam scilicet Constantinopolim polleret, idem ipse Augustus levir *m* ejus non moderatè ferens in amore illius, diligebat eum ultrà, quā fas sit dicere; adeò quōd primatum totius monarchiæ & sacri palatii tribueret sibi super cunctos degentes in imperio suo, sive dederat ei facultatem distribuendi universa regalia tributa ad votum viri sanctissimi Petronii, prout cuique moris fuerat; & imperiali fisco suscipere munuscula: siquidem & vestigalia, quæ de cunctis orbis terrarum partibus solita conditio ne annualiter à veredariis universarum provinciarum afferebantur, in ærario palatii custodiri præceperat. Ita etiam cuncta in manu sua data fuerant, quatenus quodcumque vellet, egenis ac pauperibus erogare de vestigalibus juxta libitum distribuebat & Domino Christo famulantibus. Cùmque famulatum pauperum constanter, in quantum valebat, secrete ageret, nitebatur, sicut scriptum est: Cùm facis eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua *n*. Sed lucerna posita supra candelabrum non potest abscondi, quin luceat omnibus, qui in domo sunt *o*: ita & iste non poterat latere; quin ab omnibus cognosceretur, teste Evangelista, qui ait: Nihil opertum, quod non reveletur, & occultum, quod non sciatur *p*.

3 Eo autem talia operante, principes Constantiopolitanæ urbis, ac potior pars populi mira veneratione cœperunt eum amplecti & immenso desiderio ut patrem, pro gratia tantæ religionis sibi divinitus collata: quoniam quidem solitus fuerat eos divitio pabulo ad plenum saginare, hortando videlicet ac docendo, ut Dei ac proximi dilectionem, juxta præceptum in se retinere fatagerent; ut Scriptura docet: "Fides sine operibus mortua est *q*," Cumque his & hujuscemodi, quæ modò longum est enarrare, sancto redundaret eloquio, nec non & civitas tota recreata dulcibus & suavibus monitis ejus debitas gratias agens Domino, qui sibi talem contulit ministrum benevolentiae congratulabatur gaudio pacis & lætitiae. Interea diabolica instigante versutia, feritas pravorum hereticorum *r* & Judæorum, qui Christum negantes, multaque mirabilia videntes, semper extiterunt increduli, nec non perfidorum gentilium crudeliter pulularat per^{*}... patrias paulatim de loco ad locum, præsertim profanis admodum exercuerat: quemadmodum tempore S. Sylvestri summi Pontificis, qui assertores ejusmodi fallaciae in conspectu Constantini Augusti, ac reginæ matris ejus Helenæ, datis afferationibus Veteris ac Novæ Legis, Deo inspirante, devicit *t*.

4 Tunc Theodosius Junior, Romanorum imperator, cæsar augustus, auctor justitiæ, divinæ legis amator, audiens tantum facinus, exhorruit *u*; & se reum apud Deum existimans, si tam pestiferam hæresin in patria propaginare permiserit. Convocatis itaque universis principibus illius provinciæ, Deum rectè colentibus, imperator eos alloquitur, dicens: Universi, qui astatis in isto concilio, audite, quid dicturus sim de Auctore omnium seculorum, quem saeva feritas quorumdam nititur dividere ab unica Prole, & à sancto Spiritu *x*. Ad hæc unus, qui cæteris præterat, plenus Spiritu divino, ait: Quapropter utile nobis videtur & salubre consilium,

quatenus hæc per idoneum nuncium, qui pleniter sciat divinæ legis paginam, notificetur *y*. Romano Pontifici *y*, & Apostolicæ Sedis postulat auctoritate, quæ supereminet omnem sanctuli dignitatem: id verò omnibus placuit. Tunc Augustinus* dixit eis: Quem ergò poterimus diriger, qui utiliter dilucidare sciat omnem rei ordinem hujus venenosæ superstitionis? Omnes unanimiter consona voce hoc dederunt consilium: Neminem infra imperii vestri potentiam novimus, qui tam idoneus ac utilis ad hoc opus exequendum existat, ut est Petronius Dei famulus, charus vester & cognatus vehementer dilectissimus; qui novit omnem Græcam & Latinam sermocationem, & qui non mediocriter est eruditus scientiâ Veteris ac Novi Testamenti, & qui per aliquantum temporis spatium divino cultui se mancipavit. Imperator dixit: Ideo dignum fore duximus, ut dictis vestris, precibusque nostris clementer annuat & . . . ^{* nihil defessus videtur.} patriam ab errore, divina gratia largiente, funditus absolvat.

E Beatus namque Petronius, præceptis imperialibus illico satisfaciens, constanter iter cepit atripere, Augusto cum comitante usque ad portum, ubi navis præparabatur: dotavit eum multis munieribus ac ornamentis preciosis, auro gemmisque variis decoratis, lachrymans osculatus est eum, & ait:

O venerande, vale, Levir *z*, mihi semper amate,
Clavigeri Petri pergas, rogo, limina, Levir,
Lætior ac flospes sacrum mihi dogma reportes,
Hæreticos pravos quod damnet sive profanos,
Et Deitas simplex credatur denique triplex.
In Patris & Nati, sed nomine Spiritus almi
Et freta dira maris mitescant, & tua navis
Transeat incertas ventis ac imbre procellas.

Tunc ingressus navem *aa*, Deo volente, prospero cursu post dies aliquot venit ad Tiberina littora eo die, in quo Papa, Cœlestinus nomine, cum Catholicis episcopis statuerat concilium *bb*. Illo verò egrediente de navi, ecce adsunt legati, quos Papa miserat sibi, quatenus eum reverenter & cum honestate deducerent ad Lateranense palatum *cc*: securus namque præstolabatur adventum ejus; quoniam quidem in præterita nocte in somnis apparuit ei B. Petrus Apostolus, dicens: Scias, quia Felix, Bononiensis episcopus, de hac luce immigravit in pace *dd*, & cave, ne in ecclesia illa alium ordines, nisi legatum imperatoris, quem die crastina, Deo volente, videbis.

6 Cùmque servus Dei Petronius palatum ingredieretur, illico Cœlestinus Papa gaudio repletus est valde, ac gratariter eum susciptiens, præcipit illum hospitare propè se in palatio, omniaque necessaria sibi largiri jussit. Altera verò die cùm sanctus Apostolicus resideret in basilica Constantiniana *ee* cum pluribus episcopis ad sacrum concilium exequendum; cives Bononienses universi ordinis affuerunt in medio concilio, postulantes sibi dari pastorem *ff*. Ad hæc Papa Apostolico ore locutus est: "Quos Deus præscivit & prædestinavit, illos & magnificavit *gg*." Et Propheta inquit: "A Domino factum est hoc, & est mirabile in oculis nostris *hh*." Cœpit quoque referre juxta tenorem præteritæ visionis, cunctis, qui aderant, attentius intelligentibus. Omnes ergò unanimiter laus,

A. ANO-
NYMO

laudantes huic sacræ ordinationi assensum præbuere. Cūmque illustris Domini vir Petronius circa se Dei voluntatem intelligeret, nec diutius posset resistere, tacitè illud Apostoli considerans, qui ait: "Qui potestati resistit, Dei ordinatio contradicit *ii*, Christi verò famulus cognoscens hoc, divino Spiritu revelante, quamquam invitus, tamen devotè pedibus summi Pontificis provolutus plorando ait: "Non mea voluntas, sed tua fiat *kk*."

7 Tunc Papa Cœlestinus, tenens virgam in manu, sic loquendo perrexit:

Hac tibi committo virgā simul indice Christo Bononiæ sedem, populum cunctumque fidem,

Ut monitis servis sacratis, atque gubernes, Et tecum plaudat cœlestis Regis in aula, Angelicisque modis cum pace fruatur amoris,

Et monitis pastis ovibus satieris in astris, Ac gregis electi potiaris fonte perenni. A Domino missus, sis tali munere dignus, Et virtute Dei fungaris luce diei, Ac plausum laudis merearis habere Moribus & vitâ studiis bonitatis amicâ, Sit tibi cura satis solidò moderamine talis: Ecclesiæ autem pastoris more restaures, Semper adoptivas soboles generabis opimas. His ita prædictis, consignans sic benedixit: Accipe virtutem, quâ possis ferre salutem;

Nec tibi terras solvendique potestas Sit libitu Frater proprio vehementer amate, Nexaque dissolvas, non nexa ligesque refolvas.

Illi & cunctis caput & gratulantibus unxit.

8 Hoc ait & statim tali sermone beavit: A Christo missus, tu semper sis benedictus, Cœlitus impendat Christus tibi dona superna, Gratia sit tecum Domini sine fine per ævum, Tergas quò fordes, rogo, plebis facta reformes,

Ne lupus intentus, maleficus prædo cruentus Quemque peragratem seu circumquaque vagantem

Glutiat, & perdat, laceret, scindatque, repellat,

Ex me rite tibi concessò gratis ovili, Quiem Deus ascivit nunc, Bononiæque reliquit,

Ut sata servaret, seu vivo fonte rigaret, Cunctos ad votum gestaret in arce polorum. Præful adis urbem, quæ te lætatur eunte, Et solitis gentes monitis solare merentes.

Urbs concessa tibi periit *ii*. Portarum fortes ceciderunt ordine postes,

Mænia celsa cadunt & thermæ deliciarum: Quod superest citò prorsus erit ruiturum,

Ac opus antiquum totum solvetur ad imum. Sed, pietate Dei, ciuius reparare valebis, Saltem sic demum per te reparetur, Auxiliare sibi, quod sit destructa ruinis. Te Deus obseruet, benedic fidei gubernet,

Te Pater & Proles, te Spiritus atque; Ac olei, vini, mellis, piperisque....

Antidotique novi, nec non nardi pretiosi, Sis tritici plenus, frumenti, fidei dierum Et copia tanta velut & Jacob patriarcha.

9 Quem pater his dictis Isaac sanctus benedit.

A Domino regum, qui te benedixit in æ-

*longam &
inceptam ora-
tionem*

B
*Bononien-
sium presul
consecratur**B**A Cœlestino
Papa, cuius**C**ii*

vum, Et benedicatur, paradisi luce fruatur. Et maledictus erit, qui te maledicere querit. His Abraham fultus fuit olim denique iustus,

Tres cernens & ovans, tunc unum gratis adorat, Hujus & arcum fore justum credo putatum,

Credit ille Deo tunc primum corde... . Estque Dei fidus tunc appellatus amicus, Cùm Trinitatis opes putat unius esse decorum *mm*.

Hac ope firmatus mox fit patriarcha beatus *nn*,

Fiat ut auxit eum, pater amplæ gentis in ævum,

Tunc Abraham dictis Dominus nunc talibus infit :

Multiplicabo tuum mundi per climata fusum Semen, & extensem copiis magnisque refectionum,

Et maris haud verè velut enumerantur arenæ, Et velut astra poli nullis numerantur in horis;

Sic ita nec vulgo numero concluditur ullo. Sunt Jacob de stirpe senis patres duodenii,

Quos Deus altavit natis & multiplicavit. Ut genitas proles fovit quoque patris amore,

Manna pluit cœlo de sursum nocte sereno,

Et dapibus pavit pius & pater & satiavit,

Ac laticem fudit sterilis de vertice rupis,

Legifer & Moyses descriptis grammatis leges.

10 Hinc Samuel vates sterili fitque ex fene *& suo genio* matre,

Qui caput infudit regali more Saülis,

Pòst fit rite Dei David rex munere veri,

Carmina dictavit rex psalterii quoque Da-

vid.

Pòst Domino templum Salomon construxit honestum,

Quem satis aptavit ritu sapientia matris.

Dux tibi fitque comes Raphaël sanansque do-

lores,

Qui Medicina Dei vocitatur culmine cœli.

Et tibi præcursor fit custos atque reducitor,

Qui satis in vitam defendit ab hoste To-

biam,

Et sanum duxit cœco patrique reduxit,

Tunc patris post hoc oculos curavit utros-

que,

Ut prius, ad præsens illum fecitque videre.

11 Hinc regum sedes, reges, gentesque fi- *affingit a-
deles* nymus.

Ac fortes gentes creverunt fidei furentes.

Affunt inde fenes patriarchæ fidei prophetæ,

Clari primates, mulieres valde beatæ,

Ex David fido Christi processit origo,

Qui genus humanum crudeli cæde necatum

A nexu leti proprioque cruento redemit,

Agmina Sanctorum, quæ laudant sede po-

lorum,

Discipuli Christi sunt hac de stirpe ministri,

Qui rutilasque togas, fortiti sunt quoque

stolas

Auro contextas, simul & hiacyntina ferta,

Et fuit primi nunc Omnipotentis amici,

Cum quibus & regnum merearist habere su-

pernum.

Angelus hinc tecum Domini bonus & comi-

tetur,

Et bene disponat, nec non tua fausta reponat

In cœli fudo, non est ubi prorsus erugo.

Nec

D

mm

nn

E

F

A Nec erit ablatum, superest bene quodque locatum,
Quo cives cœli decantant carmina leti,
Et laudant Christum sublimi voce benignum,
Te quoque conservet, custodiat atque gubernet,
Donec in hoc seculo steteris quandoque sereno,
Usque sed in finem te protegat hic & ubique,
Atque locum demum paradisi donet amorem.

ANNOTATA.

a Descripta est hac S. Petronii Historia seu Vita ex Chronico monachorum S. Stephani, cui ultima manus anno 1180 adjecta fuit: seculo v. S. Petronius fuit; unde quantum illi, ratione antiquitatis sua, tribendum sit, statues. Menda habet non pauca apographum nostrum, qua ob multitudinem ferè intacta reliqui.

b Popularis ergo sua etatis traditio anonymum docuit, qua de Sancti genealogia dicere instituit, non monumenta vetera, fidei indubitate scripores. Porro eodem fonte non pauca manarunt, qua in hujus Vite decursu narrabuntur.

c Hi Constantino Magno patre nati sunt, & ab illius obitu partiti imperium: tres igitur nominandi erant: Petronium vero Constantini Magni liberis satum fuisse, omnis antiquitas tacuit.

d Fabula est, à Sigonio merito explosa. Vide num. 18 Comment. prævii.

e Probabiliter Constantinopoli, ubi & natum aint, & publicum artium liberalium gymnasium erat. Adi num. 21 Comment. prævii.

f Petronii eruditioni plusculum, quam par sit, ob rationes haud satis efficaces Tillemonius detrahit; qua de re consule num. 22 Comment. prævii.

g Gennadius, num. 5 laudatus, ait: Scripsisse putatur. Librum de Vitis Patrum, qui apud Rosveydum secundus est, Petronium scripsisse, nonnulli contendunt, quod planè incertum. Vide num. 25 & seqq. Fieri etiam potuit, ut alio libro, sed argumentum simile persecutus fuerit, qui iam pridem perierit, aut eadem fere, suppresso nomine, de Aegypti monachis scripsit, qua passim ab aliis etiam de iisdem perscripta Gennadius invenerat, suppresso pariter auctorum nomine; dubiusque hic propriea, Petronione, an alteri tribui deberet liber de Vitis Patrum, quiscumque demum sit hoc titulo liber, de quo Gennadius.

h Non sunt ista Hieronymi; sed alterius, quem Hieronymum existimariit anonymous. Obiit Theodosius II anno Christi 350, à morte Arcadii patris circiter 42.

i Quamfrequentes in nocturnis diurnisque Officiis, in Ecclesia celebrandis, fuerint in Oriente non clerici modo, sed laici etiam, Thomassinus docet tom. 1 de veteri & nova Ecclesia Disciplina parte 1, lib. 2, cap. 54, adducto etiam illustri Theodosii Junioris, & totius curia, pium principem amulantis, exemplo.

k Psalm. 83, v. xi.

l Parum verosimile mihi videtur, S. Petronium, jam clericis adscriptum, sacri palatii magistrum, & primarium Orientalis imperii ministerum egisse, quod paulo post anonymous ait: non enim hujusmodi munera ea tempestate clericis committi solebant; neque Petronius, ut è Gennadio vide-

Oktobris Tomus II.

tur colligi, multum rebus sese politicis miserit: A. ANO illustri quidem quoddam munere fortassis funilum, non tamen prefecturâ prætorii, innuere videtur Eucherius; sed qui bic cum Gennadio ad concordiam revocari posse, vide num. 17 Comment. prævii. Quod si illustre quoddam munus per se gesserit S. Petronius, illo deposito, ad clerum transisse videtur annis fortasse aliquot, priusquam Romam mitteretur; quod num. 4 indicare videtur anonymous, de Petronio scribens: Qui per aliquantum temporis spatium divino cultui se mancipavat.

m Non Theodosius Petronii, sed hic illius levir erat: Petronii namque sororem, ex anonymous sententia, Theodosius duxerat: erat ergo Theodosius Petronii gener strictè dicendus.

n Matt. 6, v. 3.

o Neque accidunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Matt. 5, v. 15.

p Nihil enim est opertum, quod non revealabitur, & occultum, quod non scietur. Matt. 10, v. 26.

q Jacobi 2, v. 20.

r Nestorium, ejusque affectas intelligit: sedere Constantinopoli Nestorius capit anno 428, ac paulo post heresos virus evomere, Christo Divinitatem, divinum Virginis Matri partum impie abjudicans. Vide num. 31.

s Judæorum gentiliumque errores Nestoriani attribuit, vel quod hi Judæis & gentilibus, Deum, qui, ut impiè cansabantur, ceterorum hominum more natus esset, agnoscere renuentibus, hoc in punto, eoque gravissimo, assentirentur; vel Patrum exempla secutus. Proclus in Epist. ad Armenos Nestorium Judæo pejorem habet. Hanc quoque, inquit, nuper fabricatam novamque blasphemiam (fugianus) quæ Judæismum, quod ad blasphemias magnitudinem, longè superat. Illi namque, dum cum, qui Filius est, reprobant, ramo radicem privant: hi vero, qui ultra hunc, qui Filius est, alium adjicientes, intemerabilem naturam, tamquam multigenam, denotant. Nestorianos Judæis comparat & Cyrus in Homilia, post dejectum Nestorium habita, inquiens: Enimvero Christiani hominis personam induunt, sed mentem interim judaizantem obtinent: gentilibus vero Nestorium apud Labbe tom. 111 Conc. pag. 586: Omnen gentem nefarii lascivii & dissolutionibus indulgentem, hic suâ malitia excessit.

t Celebrem S. Sylvestri disputationem cum Ju-deis habitam indigitat, cuius historia sancti Pontificis Attis inserta est, sed iis inquinata fabulis, quarum falsitas manifestè appareat. Adi Baroniū ad annum 315 num. 10 & seqq., & Piniū tom. 111 Augusi pag. 559 & seq.

u Theodosius non adeo infensus Nestorio fuit, imò adversus Cyrillum favit, cum nondum heretici fraudes perspectas haberet. Vide num. 32 & seq.

x Nestorius nimurum, Christum in duas personas, duos Dei Filios, & duos Christos distractit: audi Vincentium Lirinensem, qui sub Theodosio & Valentiniano fuit, in Commentario apud Baluzium pag. 333 & seq. Nestorianam heresim ita explicantem: Nestorius autem contrario Apollinari morbo, dum sese duas in Christo substantias distinguere simulat, duas introducit repente personas; & inaudito scelere duos esse vult Filios Dei, duos Christos, unum Deum, alterum hominem; unum, qui ex Patre, alte-

M IIII sum,

rum, qui sit generatus ex Matre. Atque ideo asserit, sanctam Mariam, non Theotocon, sed Christotocon esse dicendam: quia scilicet ex ea, non ille Christus, qui Deus, sed ille, qui erat homo, natus sit. Quod si quis eum putat, in litteris suis unum Christum dicere, & unam Christi praedicare personam, non facilè credat. Aut enim istud fallendi arte machinatus est &c. Pag. verò 340 ita habet: Anathema Nestorio, neganti ex Virgine Deum natum, adserenti duos Christos, &, explosa Trinitatis fide, quaternitatem nobis introducenti. Porro omnem, quam hic Theodosio orationem anonymous tribuit, è suo penu deprompsit, quod & alias fecisse illum, me tacente, in Allorum decursu quivis facile deprehendet.

y Ephefsum concilium, inscio Calestino, Pontifice Romano, à Theodosio indicatum fuisse, Garnerius argumentis non levibus, non tamen omnino convincentibus, contendit; & proinde negat, illius petendi causā Petronium Romanum legatum ivisse. Vide dicta num. 37 & seqq.

z Vide Annotata ad litt. c, d, m.

B aa Probabilis fabfinem anni 429 vel sequentis initium. Adi num. 34 & seqq.

bb Quale illud concilium fuerit, sicut anonymous: in causa Nestorii duo Roma celebrata fuerunt, alterum anno 429 post festa, ut videtur, Paschalia; alterum anno 430, mense Augusto: verum de neutrō anonymous videtur posse commode intelligi. Vide num. 34 & seq.

cc Pontificum Romanorum olim domicilium, prope basilicam Constantinianam conditum, ut creditur, à S. Sylvester Constantini Magni sumptibus, ut Panvinius scribit de septem Urbis ecclesiis pag. 168, Constantini palarium fuisse, tradit Aringus lib. 4 Roma subterranea cap. 44. Cūm interim Constantinus, inquit, Silvestri exemplo permotus, ecclesiis munificè extruendis manum admovit. In suo quippe Lateranensi palatio Salvatori ædem construxit.

dd His anonymous verbis inherendo, prius Romanum Petronius venerat, quam illic de S Felicis, Bononiensis episcopi, obitu renuntiatum esset, atque adhuc diebus hanc multis ab illius obitu: porrò obiisse creditur S. Felix anno 429, die iv Decembris, quo colitur.

C ee De illa basilica ita Panvinius mox laudatus pag. 106: Basilica S. Salvatoris, quæ à loco Lateranensis, à conditore Constantiniana, ab ornamentis Aurea vocata est, aedificata fuit cum propria patriarchio (sue Lateranensi palatio) Romanorum Pontificum usui, à pio Constantino imperatore in Cœli montis dorso, & à S. Silvestro v Idus Novemboris consecrata, circa annum Christi ccxxx. Addit cap. i: Nunc S. Joannis dicitur.

ff Tillemontus ait, Bononienses ad Romanum Pontificem, novum sibi episcopum petitus, certò non recurrit, propriea quod in more tunc positum esset, ut Mediolanensis metropolitanus, cui sedes Bononiensis subiecta erat, ea de causa adiretur. Sed ex recepto passim more non certo sequitur, hunc semper & ubique observatum fuisse, ut ait Benedictus XIV. Vide num. 43.

gg Ad Romanos 8, § 29 & seq.: Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit, & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.

hh Psalm. 117 § 23.

ii Ad Romanos 13, § 2. Itaque, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. D

kk Luce 22, § 42.

ll Vide num. 68 & seqq.

mm At quando primum Deo credidit Abraham, & Dei amicus appellatus est? Num cùm tres angelos videntur, & unum adoravit? An vero, ut anonymous verbis utar, cùm Trinitatis opes unius decorum esse putavit, seu, cùm quoquo modo SS. Trinitatis, quod mox citatis verbis innuere videtur anonymous, mysterium credidit? Alterutrum enim ex anonymous verbis sequitur: sed, utrum dixeris, perinde est. Non enim tunc primum Deo Abraham credidit; nam angelorum Abrahamo facta apparitio Gen. cap. 18 § 1 & seqq. refertur. Cap. autem 15 § 6 legitur: Credidit Abram Deo (innumeram illi posteritatem pollicentii) & reputatum est illi ad justitiam; quod etiam spellerat illud Jacobi cap. 2 § 23: Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est. Ceterum quod spellerat ad Mysterium SS. Trinitatis ab Abraham, tres vidente & unum adorante, agnatum, ita in hunc locum Estius commentatur: August. libro tertio contra Maxim. cap. 26 vult Abraham in his tribus agnoscisse Trinitatem; & dicit illud: "Tres videntur, & unum adoravit, quod canit Ecclesia. Non quin & homines, aut angelos humana specie esse putavit (nam eis & pedes lavare, & cibos apponere voluit, imo apposuit, ipsique, ut videbatur, comedenterunt) sed, quod interea instinctu divino tres recipiendo, & unum tantum alloquendo, hoc Mysterium indicabit. Cornelius vero à Lapide, postquam dixit, Abraham hospites primò ut homines, dein verò ut angelos Dei & legatos fuisse ab illo sensim agnoscos, eosque symbolice SS. Trinitatem significasse, ita differit: Hinc sequitur, quod Abraham hos angelos, ut angelos Deique legatos primò adorarit dulia; secundò agnoscens eos repræsentare Deum, & SS. Trinitatem in eis repræsentatam, adorarit latrā, ut docet S. Augustinus, qui enim hic appetit & loquitur cum Abraham, semper vocatur Jehoua, quod est nomen proprium Dei, cui debetur latrā. Ita illi.

nn Similiter jam ante Abraham à Deo patriarcha fuerat constitutus, ut Gen. cap. 17, § 5 liquet: Nec ultrà vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham: quia patrem multorum gentium constitui te. F

C A P U T I I.

Sanctus Bononiam instaurat.

O Mnibus itaque pontificalibus sacramentis ^{sacris profanisque} ac benedictionibus ritè perfectis solito more præsulum, cives Bononienses læti redeunt ad suam urbem cum consecrato Præsule. Qui, cùm appropinquaret suæ dioecesi, omnis civitas gaudio coronatur. Turba vero utriusque sexus in laudibus & hymnis spiritualibus se prorumpunt, & non cessant laudare Dominum, qui tales ac tantum sibi constulit Pastorem ac Patrem. Cūmque venerandus Pater in throno pontificali resideret, primum quidem suarum virtutum spirituale jecit fundamentum laborando scilicet ad reparationem ecclesiarum *.... ^{*supple Theodosii} astatione

A vastatione dirutarum, ibidem quamplurimas reparavit *a*. Monasterium quoque extra civitatem in via, quæ vergit ad Orientem, in honore S. Stephani prothomartyris à fundamentis miro opere condidit *b*. Ædificia namque ejusdem monasterii spatiofa valde & sublimia sunt, variis intexta lapidibus, circumdata per girum plurimis columnis pretiosis de porphyretico lapide, aliquaque lapidibus diversi coloris cum basibus & capitellis suis, insignitis variis figuris hominum, quadrupedum ac volucrum; illo plurimo labore typicè gessit opus mirificè constructum instar Dominici sepulchri, secundum ordinem, quem viderat, & providâ curâ cum calamo diligenter mensus fuerat, cùm esset Hierosolymæ; ibi enim per aliqua dierum curricula sibi fuerat per totam Judæam colligere vestigalia *c*. Etiam parietes sepulchri intùs undique per gyrum cum juncturis suis sunt eretti, & lapidibus quadratis & sectis nimio candore pollentibus.

B *ædificiis in-*
star sacro-
rum *d*

13 Aliud quoque ædificium, idque plurima varietate columnarum à fundamentis ædificavit *d*, cum atrio in circuitu, cum duobus ordinibus preciosarum columnarum cum basibus & capitellis suis, signis multiplicibus decoratis, ita ut super inferiorem ordinem columnarum alius pretiosior supereminebat, tali modo extendebatur usque ad locum, qui figuratè Golgotha, hoc est, Calvaria, nuncupatur, ubi crux, in qua Christus pro salute mundi fixus est, posita fuit. Ille verò locus variis imaginibus diversi coloris depictus est; pavimentum autem totius operis stratum est Pario lapide & porphyretico, & lapidibus diversæ varietatis. Ita pulchra & prælucida sunt cuncta loci hujus ædificia, ut, qui semel ea prospexerit, iterum videre ardenter amare desiderat. In eodem verò loco, qui Golgotha dicitur, posuit ligneam crucem, quæ in longitudine & latitudine undique per totum facta fuerat ad instar Crucis Christi. Post longa autem annorum curricula sæva gens Ungarorum cum plurima vastitate invaserunt totam provinciam *e*: una pars, quæ crudelior fuerat, vidit crucem ibi positam, cupiens delere, ut à Christicolis deinceps non adoraretur, lignis ac paleis replevit illud omne ædificium, ignemque pariter succedit, ut crucem combureret, & tantum decus præclari operis rueret in præcipitum: non meritis illius, sed divinâ clementiâ actum est, quod sancta crux à nefandorum feritate inlaesa permanxit, sicut est hodie: & præcipuum opus ædificii à valido calore ignis inustum per virtutem sanctæ crucis extitit.

C *Palestina lo-*
gorum,
** an vallum*
Josaphat, de
qua paulò
infra?

14 Aliud verò, quod magno opere gessit, non est reticendum. Et mensus est, cùm esset Hierosolymæ, quot calamis Golgotha distaret à monte Oliveti: eodem modo ibi & mensus est *f*; in grata planicie illius loci montem condidit, qui usque in præsentem diem Mons Oliveti vocatur, quem cum magno sudore & exercitio inaltavit; & aliunde ex imperiali edito terram fodere & conducere fecit. Si quidem in vertice montis hujus monasterium in honore S. Joannis Euangelistæ omni diligentia cum eminentiori ædificio, excelsis...* studiose construxit *f*. In medio autem templi atrium cum columnis pretiosorum lapidum tereti circulo mirè exornavit, & vestibulum, quod erat ante atrium, vestivit variis lapidibus lacteis coloris cum cælaturis suis. Parietes autem totius

ædificii atrii & vestibuli circumquaque in circuitu per girum pulchris picturis decorare studuit. A pede montis hujus usque ad verticem ascensus erat per marmoreos gradus. In medio atrii est locus, ex quo cernentibus discipulis, Christus ascendit in cælum. In eodem verò loco Spiritus Sanctus venit super eos, & dedit illis scientiam omnium linguarum: illic nimirum posita est crux, ut in posterum signum esset tantæ sanctitatis. Spatium autem, quod distat inter Golgotha & montem Oliveti est vallis, quæ nuncupatur Josaphat: in ea verò est ager Hækeldamach, qui emptus est à Judæis ex triginta argenteis, quos Juda retulit, in sepulturam peregrinorum, sicut legitur in Passione Domini *g*. Aliud quoque opus, quod solerter exercevit, non est prætermittendum, quin literis dilucidare satagamus. Fecit quoque tipicè ingenti eura piscinam, secundum quod calamo mensus fuerat in Jerusalēm instar natatoriæ Siloë, de qua nato cæco Dominus ait: "Vade ad natatoria Siloë & lava *h*:,, fecit etiam cæcus, quod sibi imperaverat, abiit & lavit & vidit & credidit Deo.

15 Igitur intimandum est posteris nostris, videlicet Bononiensibus civibus de calamitate ac subversione urbis Bononiæ, quæ & quanta olim perpesta est à tyrannide impiissimi Theodosii imperatoris *i*. Cùm Theodosius, Romanorum imperator augustus, de Constantinopoli Romam venisset *k*, misit legatos suos per universas provincias: demum autem quendam, qui in regia aula primatum tenebat super cunctos, sive qui sibi magis charus erat, direxit ad civitatem Bononiensem, quæ erat hortus Romæ, in qua est sedes imperii: ideoque Bononiensis civitas Hortus Romæ antiquitus dicitur, quia hortus quidem est locus, qui, quamquam parvus esse videatur, tamen ab agricolis gratiosior ac charior habetur omnibus arvis: est quidem consitus arboribus omnium generum; illic sunt poma ad comedendum acceptabilia, ibi & olera per totius anni circulum; illic naescuntur herbæ salutiferæ spirantes odores suavissimos, croceos quoque & purpureos flores producentes, specie diversi coloris. Hujusmodi verò locus magis omnibus diligitur & custoditur ab agricolis. Quapropter urbs eadem non incongruè dicta est Hortus Romæ: propria enim ethimologia, specialique vocabulo hoc nomen ...* Bononia sibi inditum est *l*; eò quod universalis opibus sit copiosa, omnibusque bonis ad plenum referta; adeò vinifera, quod nulla telus audeat certare laudibus illius: ita quoque fertilis est, quod non solum terra illius diœcesis producat fructus frumenti, hordei ac tritici diversi generis, sed etiam, quemadmodum in Gestis Francorum legitur, Bononienses arbores messe protulerunt aliquando, mirabile dictum. Eadem verò civitas montium tenus sita est, gratas planties, piscoſasque paludes vicinas sibi possidet. Incolæ illius urbis bonæ fidei, doctique armis, pollentesque consilio naturaliter existunt. Illinc quondam fuit arena, miro opere constructa, in qua ab Augustis sèpius siebant concilia *m*. Ibi quoque & regalia palatia, & thermæ *n*, intùs & extrà cum columnis pretiosorum lapidum, & celaturis suis mirificè decorata, erant constructa. Est autem hæc civitas principium Romanæ provinciæ & Emiliæ *o*.

16 Ad hanc verò tam præclaram urbem, direxerat imperator chariorem sibi, quatenus regalia *qnam Theodo-*
sus I. ultue
amis cadem

A. ANO-
NYMO.

regalia tributa ex vicinis civitatibus colligeret, & ad Bononiam usque perduceret: quoniam illic statuerat degere per plurimorum spacia dierum. Ipse autem legatus ceu stolidus, pro benevolentia regis, quæ circa se extiterat, inani gloria tumescens, in tanta jactantia se prorupit, quod minimè se credebat à regia dignitate distare. Nemo enim tam bonæ indolis in tota illa urbe erat, quem non in honestatem turpiter, & quod est dictu nefas, quam atrociter verberaret. Quadam verò die idem furiis plenus, visus est quendam ex primatibus prædictæ urbis dedecorare cum verbere: protinus omnis civitas versa est in tumultum. Ipse autem, qui talia passus fuerat, in eum quasi amens viriliter insurgens, conto, quem manu tenebat, ferit illum in pectore, qui illico ruens vomit vitam cum sanguine. Cùmque fama hujus rei ad imperatoris auros perveniret, rex inde valde tristari cœpit: verùm ne tantus dolor à quolibet agnosceretur, fingens, se hujusmodi factum vilipendere; sed mox alium nuncium ad eamdem urbem direxit, ac, simulata fraude, in ore ejus in hunc modum posuit verba pacifica in dolo: Scitote gratiam regis erga vos plurimam adfesse, neque pro fastu cajusdam, levitate inanis gloriæ intumescentis, velle illius . . . dirimetur à fidelium suorum libitu; illum etiam vobis pacatissimum jugiter fore credite: ea quidem, quæ in adventu tanti principis parandafunt, oportet, ut decenter præparentur, quem statuto die, vita comite, folito more patris intuemini.

miserè vobis.

17 Nepos interea Theodosii Augusti, qui dudum ex multis retrò diebus infirmabatur, eum appropinquaret civitati, graviori molestia corporis detentus, antequam perveniret ad urbem, fudit animam per auras. Unde imperator non minimo mærore turbatus statim misit legatum ad urbem, deferentem verba in hunc modum: Nolumus vos ignorare de morte nepotis imperatoris: unde dominus noster imperator satis pacificè per me vobis intimare mandavit, quatenus eum cum exanimi cadavere chari nepotis sui in civitatem recipiatis, quo usque in episcopio corpuseulum ejus regia dignitate tumuletur. Cives etenim præparaverant cuncta necessaria in palatium, quod erat extra urbem: ipsi verò ignorantes pestem futuram, fecerunt secundū edictum regis. Factum est autem, juxta quod statuerat rex, cum exercitu suo ingrediens civitatem, profectus est ad palatium: à civibus quippe est diligenter suscepitus. Sepulto autem illo, exit edictum, ut cuncta militaris cohors in eos insurgeret, quod & factum est: civium enim alias interemerunt, alias catenis vinxerunt, totamque urbem prædā & igne vastaverunt; alta moenia urbis, turre & palatia, insuper Dei ecclesiæ à fundamentis destruxerunt; & Mediolanum profectus est. Quod ergo cùm beatus Ambrosius Mediolanensis antistes cognovit, regi aditum ingrediendi ecclesiam denegavit p, donec asseruerat, se cuncta reædificaturum. Præcepit igitur rex, ut civitas muro clauderetur quolibet modo, sed non in priori fundamento q.

agredid forentur s. Ambro-
so.

18 Beatus verò Ambrosius, sciens hujusmodi periculum ac diras strages utriusque sexus, ruinam nihilominus murorum, calamitatemque viduarum ac pupillorum, compunctus pietate more patris, ne deinceps huic tam desertæ civitati tale aliquid accideret; sub excommuni-

cationis vinculo ita inquit servus Christi: Am- brosius episcopus dilectissimus fratribus utriusque ordinis, majoris scilicet & minoris, in Do- mino salutem æternam. Cunctis Italæ regni subversionem Bononiae civitatis credimus fore notissimam, quam non verâ justitiâ, sed calva occasione, Theodosica rabie crudeliter per- pessa est. Quamobrem dignum & quumque fore conspicimus ex parte Dei & S. Petri, cuius vo- cabulo Bononiensis ecclesia decoratur, da- mnatam ac inrevocabilem sententiam anathematis obnoxie statuimus atque firmamus, ut ne- mo regum amoddò urbem Bononiam ingredia- tur. Si quis autem tam audax fortè extiterit, qui huic sententiae non satisfecerit, & prædictam urbem temerè ingressus fuerit, præsenti anno illius vita finiatur, & ne ultrà dilatetur. Corpus quoque cujusque mortui minimè deferatur in urbem, ne simili occasione civitas illa tale de- trimentum patiatur. Hoc quidem sancti sacer- dotis & egregii confessoris Christi edictum, co- jubente, exaratum est in marmorea tabula, quam idem Domini confessor ponit iussit in muro e- jusdem civitatis, qui à Theodosica rabie illæsus permanit, & qui vergit ad Orientem; quatenus cunctis posteris in testimonium fieret. Post hæc prædicta urbs multoties ab igne cremata est; ipsa verò tabula crebro igne combusta, ac plurimis fragmentis est resoluta r.

19 Vir itaque Domini Petronius, intuens *inflatus.* suam civitatem nuper eversam, ut dictum est, & *in signe* à Theodosio Augusto, qui paululum antè re- gnaverat, mœniaque diruta, nec non & palatia à fundamentis funditus destructa, cœpit diligenter restaurare ea, quæ à Theodosio minimè re- parata fuerant, quæve imperfecta reliquerat, ex imperiali tributo. Cuncti namque præfecti, prætores, tribuni & præcones omnium provin- ciarum hujus regni, auditâ famâ regiæ affinitatis, & quod regis cognatus esset, undique con- fluebant ad eum, deferentes sibi regia ve- ligalia. Dum quadam die idem venerabilis Pater ingenti cura & sollicitudine super hujuscemodi operis magistris assisteret, *divinitus est, quod quidam *suppletis.* ex artificibus, cùm vellet erigere columnam in superiori ordine columnarum, toto corporis nisu junctis brachiis amplexus est eam in giro, *etiam* ut erectam subsisteret, quo usque ab aliis artifi- cibus sustentaretur quibuslibet argumentis.

20 Sed vir ille, mole tanti ponderis præ- *miraculum* gravatus, deficientibus viribus non diu sub tam gravi onere subsistere valens, cum eadem colu- mna insertis brachiis in circuitu celeri rotatu de sursum ruit in terra: quem confessor Domini sanctus Petronius cernens in hujus periculi discrimine positum labi præcipiti lapsu, ad cælum protinus oculos erigens, signavit cum signo sanctæ Crucis: meritis quidem sepe no- minandi Patris, Deus illico solita pietate re- spexit ad votum famuli sui Petronii; quod colu- mna illa alicuius fracturæ vel fixuræ detri- mentum minimè passa est, verùm solida, ut priùs, illæsa permanit: operarius verò nihil mali sentiens, molem instantis periculi evalit, sicut idem solitus erat ita referre: Cùm ego totis visceribus exprefactus angebar, undique pa- riter turbatus inrevocabili cursu labi cooperam, quidam niveis stolis induitus, similis beato Pe- tronio astitit juxta me, qui manu sua colu- mnam sustinuit, & me incolumem servavit f. Tunc omnis populus, qui hæc viderant, glo- rificaverunt Deum, dicentes: Benedictus Do- minus

A minus Deus Israël, qui nobis indignis talem ac tantum Patronum, non nostris meritis, sed sua largiente gratia contulit. Et ex illa hora magis ac magis debita veneratione cœperunt eum amplecti. O quām mira, quām laudanda est imensa Domini pietas, quæ nec diu distulit competenter subvenire Famulo suo fidenti in se, sicut ait Scriptura: "Omnia possibilia sunt,, credenti,, t: priusquam pius pater Petronius à Domino implorare posset auxilium; jam enim ruinæ periculum imminebat in præcipitum: Deus autem qui est cognitor secretorum, respiciens fidem ejus misericorditer in ipso tribulationis articulo ei divinitus auxiliatus est: ita & iste juxta fidem celerius adeptus est, quod concupierat de salute artificis in periculo, quām fari posset.

ANNOTATA.

a Ecclesiarum, à S. Petronio Bononia seu à fundamentis excitatarum, seu reparatarum, annularumve enumerationem habes num. 48: qui verò vastitatem Bononiensis adficiis sacris intulisse dicantur, videſis num. 45 & seqq.

B b Monasterium idem hic valet ac templum; quamquam S. Stephani templo monasterium, strixiūs acceptum, etiam S. Petronius adjecerit: n̄ trinque notitiam dedi num. 49 & seqq.

c Non alio forte nisiut fundamento hac veſigalium per S. Petronium collelio, quām affinitate cum Theodosio imperatore contraſta, quod sanè pere exiguum est. Si tamen re ipsa locum habet, laicum, non clericum aut monachum tnm fuisse S. Petronium arguit. Vide etiam Annotata in cap. i littera L.

d Pars est templi S. Stephani, vulgo La chiesa dell'atrio diſta; eò quod atrium Pilati adumbraret.

e Hanc Hungarorum in Italiam incursionem Luitprandus universim describit lib. 2 cap. 4 & binis seqq. Historia sui temporis. Regino lib. 2 Chronicorum sic scribit: Anno Dominicæ Incarnationis Dcccii gens Hungarorum, Longobardorum fines ingressa, cædibus, incendiis, ac rapinis cuncta crudeliter devastat: cuius violentiae ac beluino furori cùm terræ incolæ, in unum agglobati, resistere conarentur, innumerabilis multitudo iictibus sagittarum periit.

C Enucleatiū in rem nostram Siganus lib. i de Episcopis Bononiensis: Nongentesimo tertio insignis Lombardia ecclesiis, & præsertim Bononiensi, calamitas accidit. Quippe Hungari, gens illa ætate in Pannonia ferocissima, per Forum Julium in Lombardiam populabundi se intulerunt, ac cùm alia loca occurrentia devastarunt, tum ia primis monasteria extra urbes posita incenderunt, præcipue autem Nonantulæ S. Sylvestri, & Bononiæ S. Stephani cum adjuncta civitatis basilica concremarunt, atque ut alias hujus provinciæ ecclesiæ, sic etiam Bononiensem gravissimis incommodis affecerunt, & ad summam inopiam redegerunt.

f De hoc templo egi num. 59 & seq.

g Matt. 27, v 7 & 8. Consilio autem initio, emerunt ex illis (relatis ad principes sacerdotum & seniores à Iuda triginta argenteis) agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

h Joannis cap. 9, v xi.
i Meliori nomine Theodosius dignus erat. Ceterum longam hic orditur anonymous fabulam. Vide num. 69 & seqq.

k Sub annum 390.

l Alii à Bono, Etruscorum rege, sic dictam volunt; prius vero Felsinam à Felsino, seu Celsino, Etruscorum pariter rege. Contendunt alii (sunt enim similia plerumque incerta) à Bojis hodiernum illius nomen derivatum, ut ab illis primū Boji & Bojonia, dein Bononia nuncupata fuerit, quasi Bona omnia. Addunt ab iisdem Bojis amnem, qui urbem permeat, in memoriam Rheni Gallici, Rhenum quoque dictum esse.

m Bononiensis amphiteatris & arena Gladiatricem mentionem habet Tacitus lib. 2 Historiarum cap. 67: Tertiadecimani struere amphiteatra jussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ spectaculum gladiatorum edere parabant. & cap. 71. Exin Bononia à Fabio Valente gladiorum spectaculum editur, adiecto ex urbe cultu. Vide etiam descriptionem Bononia Antiqua apud Blavium in Theatro Italia.

n De his consule Carolum Cesarem Malvafia libro, cui titulus: Marmora Felsinea, Sect. 3.

o Italianum Augustus imperator in xi regiones divisit, quarum octavam Galliam Cispadanam vocavit, in duasque regiunculas Emilianam & Flaminiam à Placentia Bononiam & Bononiâ Ari-

minum usque distribuit: in prima sita est Bononia ad radices Apennini, in Lombardie & Romaniola confinio.

p Sub annum 390 seditionem Theffalonicensis, vinclis cuiusdam postulati, sed non impetrati causa, commoverant, in eaque Buthericum, magistrum militum, interfecerant: Theodosius alicorū suorum suatu id crimen inultum noluit; sed ultio, non sine ingenti innocentium cæde peracta, modum excessit. Mediolanum imperator ingressus, orandi causâ ad templum accessit; sed à S. Ambroſio illius adiunctorum, dum pœnitentiâ crimen rite expiasset, prohibitus fuit, & a sacrorum mysteriorum communione rejectus. Hac vera negati Theodosio ad templum aditus causa fuit, quam autem hic anonymous assert, probatis auctoribus ignota est, ne arridere cœpiam potest, nisi nimium credulo.

q Protracto nimirum illius ambitu.

r Ne sic quidem dictis suis fidem facit anonymous: liquet enim decretum illud Ambrosianum purum putum esse fragmentum.

s Vide num. 86.

t Marci cap. 9, v 22.

E

F

Constantino-
polim petis
unde,

a

b

CAPUT III.

Reliqua Sancti gesta & o-

bitus.

H Is peractis, pius Pater Constantinopolim rediit a. Cumque quadam die in basilica, quæ est patriarchatus b, imperatore astante cum universis principibus suis, Missam celebraret, cùm converteret se ad benedicendum populum, confessim peregrinum quemdam dissolutis crinibus ante foros templi intuitus est, qui pro homi-

M m m 3 cido,

A. ANO-
NYMO.

cidio, quod perpetraverat, ita peregrè proficcebatur. In illis diebus enim fuerunt duo vi-ri in civitate, quæ dicitur Capua c, qui magno cum discrimine per dies plurimos objurgati sunt ad invicem, ita quod inter se perfecto odio de-diti sunt vehementer, è quibus unus iste fuit: quadam die cùm iste more solito decenter ornatus iret ad curiam principis tantum militandi stu-dio, stipatusque militibus progrederetur ante inimici sui palatum, repente accidit, non causa studii, quod unus ex vernaculis illius, qui sur-sum aderat in palatio, apprehendit pelvum quadam aquâ plenam, ut aquam in stillicidio pro-jecteret; cursus itaque totius aquæ in verticem militis descendit: miles verò tritus & frendens, non lento gradu circumibat universos affines, vi-cinos sibi domesticos, amicosque intimos, ut unanimiter omnes juvamen sibi inferrent ad ul-ciscendum tanti dedecoris opprobria: inito i-gitur statim civili certamine, princeps Capuae civitatis d, ut hoc audivit factum, non segnis, agili curru loriciatus progressus, ut dirimeret bellum, eucurrit in medio certamine ferocioris pu-gnæ, ubi pondus totius prælli crudeliter vexaba-tur densis telis: tunc iste miser amens & peni-tus oblitus sui, de longè cernens dominum suum principem huc atque illuc diffluentem (furor enim arma ministrat) putavit illum esse hostem, hujusmodi contumelie patratorem, illico librans hastam ingenti robore viriliter jecit eam intus in-guine principis, & mortuus est. Protinus cuncti dimissis vocibus plorando concurrunt ad exani-me cadaver principis; triste ministerium finito certamine belli.

reconcilia-to
Ecclæ ho-
mocidii res.
c

22 Iste verò clam fugam petiit, & dilacerat is crinibus genisque sectis unguibus, ita ejulando cursim processit ad palatum Archiæpiscopi e, ac provolutus pedibus illius, petere cœpit sibi indulgentiam pœnitentia: moxque, allata sibi pœnitentia, nudis pedibus totoque corpore con-tecto duro cilicio, peregrè profectus est: te-rentem quoque lapidem gestavit in ore, quem neque manducando seu bibendo sive dormien-do, numquam ex ore suo projicit. Hunc qui-dem egregius Pastor ante fores ecclesiæ cernens assistere, quod Spiritu Sancto revelante actum esse credimus, misit ministrum suum ad eum, ut hæc verba sibi dicat: Dominus meus misit tibi, ut ad eum venias: ille verò venire noluit; misitque secundò similiter, & venire distulit: iterum au-tem tertio misit eumdem ministrum ad eum di-cens: Vade & dic ei: Petronius, Bononiæ ci-vitatis episcopus, tibi præcipit, ut domum Dei ingrediaris, & ne amplius differas venire ad eum. Ille verò, auditio nomine tanti Præfus (audie-rat enim multotiens famam bonæ opinionis il-lius) statim prosternens se in pavimento, geni-culatim lento tramite venit ad pedes ejus: tunc pius Pater clementer infit:

Fili, surge citò, mox percipe, quæ tibi dico;
Incipe tu laudare Deum, qui regnat in æ-vum,
Qui cælum, terram, pontum cunctumque gubernat,
Et quod in ore tenes, frater, nunc mihi præbe.
Quidquid in ore fuit, mixtum cum sanguine fudit.
Tunc ait & Præfus divino pneu-mate ple-nus:

Est tibi peccatum totum non sponte patra-tum, D

Te populi salus fecit pietate renatum,
Ut caveas ultrà, talem committere eula-pam.

Tunc imperator & universi, qui simul cum eo aderant, hoc signum videntes, egerunt dignas gratias Deo cum ingeati lætitia, qui talia ope-ratur per servum suum Petronium f.

ad suos re-duces annis a-liquor post in pace quiete-sessis

23 Igitur non multum post aliud tempori-s intervallum cùm hæc & alia plurima age-rentur, sanctus autem recordandæ virtutis vir Domini Petronius plenus gratiæ & benignitate, recordatus est filiorum suorum, quos reliquerat, non diu passus est deferere eos, ne antiquus hostis tenderet insidias ad capiendum oves sibi creditas. Data namque est iussio à Theodo-sio cæsare juniore, cognato suo, per omnes pro-vincias Italæ, ut omnes populi ex diversis re-gionibus obtemperarent præceptis beatissimi con-fessoris Christi Petronii, Bononiensis episcopi. Imperator verò cupiens eum dotari multis mu-neribus, sibi ait: Quodcumque præcepseris & petieris à nobis, dabitur tibi. Ad hæc beatus Petronius respondit, dicens: Nullo quolibet mu-nere de facultatibus vestris indigeo, nisi patro-ciniis Sanctorum g tantummodo: quare præce-pit dare sibi quinque corpuscula Puerorum In-nocentium h, quos Herodes jugulare pro Dei Filio crudeli sententia jussit. Suscepit itaque li-centiâ ab Augusto, latus properat ad suam ur-bem Bononiensem: quo viso, cives & cuncta turba fidelium gaudio magno repleti sunt de re-verso Pastore i. Postmodùm quoque prædicans & confirmans eos spiritualibus aliementis æternae vitæ, sine intermissione perseverabat, & usque ad extremum vitæ suæ verba vitæ & salutis præ-dicare non cessavit. Hic autem venerabilis & pius Pater aliquos honestè & pacificè gerens annos feliciter migravit ad Dominiū. Defunctus autem est beatus Christi confessor Petro-nius cum hymnis ac laudibus, ab Angelicis cho-ris victor ac triumphator est evectus ad deside-rita gaudia paradisi. Et sepultus est in basilica S. Stephani, quam ipse à fundamentis constru-xit k debito honore ac summâ diligentia.

k ejus, alio-rumque San-ctorum pa-trecinum

24 Jocundare, præclara urbs Bononia, ac plurima suavi modulatione vocum & angelicis tripludiis oportet te exultare, quoniam multo-rum Sanctorum patrocinii es decorata feliciter. O quam beata es Bononiensium civitas, & quam à confiniis civitatibus veneranda, quia revera quinque corpuscula sanctorum Innocen-tium, qui cum mulieribus non sunt coinqui-nati; nec non insignium martyrum Vitalis & Agricolæ l corpora in te requiescent; quorum alter cruce, alter diversis tormentorum gene-ribus sidereas aulas feliciter sunt adepti, & alia multa Sanctorum corpora, quæ à Bononiensiam civibus incognita habentur; seu & illustris ac egregii martyris Christi Proculi m corpus præ-clarum, qui pro Domini famulatu, à nefandis idolorum cultoribus missus est capitalem subire sententiam: atque preciosa sanctissimorum Hermetis, Aggei & Caji n martyrum cada-vera, qui largiente divina gratia jacent in via, quæ antiquitus dicitur Salaria in loco, qui vergit ad Orientem; de quibus Psalmista ait: "Exul-,, tabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubi-,, libus suis,, o: seu & sanctæ Julianæ p vene-rabile corpus, quam beatus Ambrosius Medio-lanensis

l

n

o

p

eo tempore suos aut comites aut principes Capuani habebant, quos non ante seculum IX accipiuntur.

A. ANO-
NYMO.

e Petronii etate suos quidem habebat Capua episcopos; sed non archiepiscopos: horum primus fuit Joannes, Landulphi Capuani principis frater, cuius basilicam ad metropolitanam sub anno 968 Joannes XIII, Romanus Pontifex, Roma pulsus, Capueque exceptus, evexit.

f Solâ, quod sciam, Bononiensium traditione id miraculum nititur.

g Id est, reliquiis Sanctorum, querum patrocinia invocantur.

h Recondidit illa S. Petronius in ecclesia S. Stephani: unde duo ex illis quinque anno 1165 ad metropolitanam S. Petri ecclesiam translata fuerunt, ut scribit Mafinius part. i Bononia illustrata ad diem 28 Decembris, mibi pag. 567.

i Tempus Petroniani reditus aequè incertum, ac discessus.

k Nonnulla, propter quæ dubitari queat, num S. Petronius S. Stephani templum à fundamento excitâr, adduxi num. 51 Comment. præv.

l Coluntur die 4 Novembris: eorum corpora Bononia invenit S. Ambrosius anno circiter 392, & reliquias aliquot Florentiam Bononiam detulit, & in Ambrosiana basilica, nunc S. Laurentii deta, reposuit. Vide Benedictum XIV de Festis celebribus. Sanctorum Bonon. cap. 5 & 23, & Mafinius citatum ad diem 4 Novembris.

m Actum de illo est apud nos tom. i Junii ad Kalendas Junii pag. 50. Facet illius corpus in templo monachorum Casinensem, ipsi dicato, ut constat, inquit Benedictus citatus cap. 13, ex lapide erecto anno Domini MCCCLXXX, ubi etiam legitur, quingentos annos antea reposita ibi fuisse corpora dictorum sanctorum martyrum, Proculi nimirum militis, de quo hic anonymous, & Proculi episcopi.

n Notantur in Martyrologio Romano 4 Januarii; coluntur Bononia 28 ejusdem mensis: Eusebius, Bononiensis episcopus, inventa eorum corpora in facello, quod in loco martyrii erectum est, hodieque exstat in via S. Vitalis, collacavit.

o Psalm. 149, v. 5.

p Colitur die 7 Februario, ad quem habet locum in Attis nostris tom. i Februario. Corpus ejus in S. Stephani servatur.

q Verba Ambrosii libro de Exhortatione Virgin. cap. 1 & 2 Florentia recitato, hec sunt: Ea igitur vidua sancta est Iudea, quæ hoc Domino templum paravit atque obtulit, quod hodie dedicamus &c. Sed Julianam, de qua hic Ambrosius, Florentinam esse & à Bononiensi Benedictus XIV, aliique, quos laudat cap. 5, diversam arbitrantur.

r Vide infra Annotata, sacrarum reliquiarum Inventioni subnexa, ad lit. h.

s S. Petronii successor fuit. Obiisse illum aivnt anno 429. Quiescit corpus in templo SS. Naboris & Felicis; caput in metropolitana ecclesia. Dies illi sacer 4 Decembris.

t Nullum hujus nominis episcopum Rerum Bononiensium scriptores memorant. Sigonius ad annum 359 lib. 1 de Epp. Bononiensibus non Parthenium, sed Bafilium in S. Stephani templo reconditum putat, quod ceterorum quidem Bononiensium episcoporum sepultura sit nota; non tamen Bafilii, qui S. Stephani templum, sub nomine rāmen SS. Petri & Pauli, vel

Bononiensi-
bus Vite au-
tor gratula-
tur.

aa

a 25 Gratulemur itaque nos, Fratres charissimi, omnique venerazione exultemus, B. Petronii patroni nostri hodie sollemnia celebrantes aa, sicut ille hodie Euangelicis choris lætatur in cælis, ita & nos gaudeamus in terris. Nos igitur, Fratres, præsentis dici sollemnitas, in qua egregius pater noster Petronius animam cælo feliciter reddidit, devotissimè celebrare studeamus, ejusque venerabili ac pretiosissimo corpori annualiter occurramus, quatenus, Christo propitio, sedulum intercessorem in omnibus necessariis habere possimus, & cum ipso ad societatem supernorum civium feliciter pervenire mereamur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

C

a Quo anno iter id suscepit, nihil suppetit, unde definiam, cum lateat, quantum temporis condendis, reparandisque ecclesiis, tum ab anonymo recensitis, tum ceteris impenderit. Pullienus Luparus pag. 22 statim à suo Bononiensi adventu, nondum perfecto S. Stephani templo, Constantinopolim abiisse anno 429 S. Petronium, & anno 430 die septimo Februario, quo S. Julianam, à S. Petronio sepultam, obiisse credit, Bononiam reducem fuisse, affimat: in quo ab anonymo discedit: neque sat certum est, anno 430 obiisse S. Julianam. Vide num. 42 & seq.

b Hec celebris S. Sophia Constantinopoli basilica est, divina Sapientia, seu Christo à Constantino Magno excitata, à posterioribus Orientis imperatoribus subinde instaurata auctaque, de qua vide plura, si voles, apud Cangium sub principio libri 3 de Constantinopoli Christiana pag. 5 & seqq.

c Campania Felicis civitas archiepiscopalnis ad Vulturnum fluvium.

d Intellige civitatis præfatum: nondum enim

A. ANO-
NIMO.

464 vel inchoavit, vel à Faustiniano inchoatum perfecit. Contra Masinius pag. 61 in Ecclesia SS. Naboris & Felicis scribit Basilius corpus assertari. Pullenus Luparus, reliquiarum in S. Stephani templo servatarum summam pag. 262 insens, dubius heret, utrum Basilius, Parthenii, vel Paterniani reliquia hoc loci intelligenda veniane: at Paterniani corpus in ade SS. Naboris & Felicis sepultum esse, ibidemque servari, ait Siginus & Masinius. Casalius Parthenium, hic memoratum, martyrem oves Romanum, unam cum Calocero sub Decio occisum & in cæmetorio ad S. Xystum ab Anatolia sepultum, de quibus tom. iv Maii ad diem 19 Maii pag. 301 & seq. alium est: ubi quidem eorum in Gallias translatio memoratur; de Bononiensi verò altum silentium. Bini præterea ejusdem nominis Romani martyres eodem tomo ad diem 17 Maii pag. 26 referuntur. Us adeò nec mibi quidquam certis ad manum sit, quod de hoc Sancto seu Parthenio, seu Parthenio asseverem.

B u. S. Petronium Paternianus, hunc in sede Bononiensi Tertullianus exceptit, ut quidem Siginus tradit. Sed ab anno circiter 470 usque ad annum fortè 485. Corpus conditum in ade S. Felicis. Colitur die 27 Aprilis, ad quem quoque locum habet in Opero nostro.

x Tertulliani successor, secundum Sigionum: colitur die 14 Novembris. Exuvia ejus in ade SS. Felicis & Naboris quiescunt, & in ara, que dicitur Crucifixi, venerationi exponuntur.

y Colitur 5 Maii, quem diem vide in Aet.

z Illius pedem in S. Stephani templo servari, Masinius scribit.

aa Innuit hec phrasis, Vitam hanc festo S. Petronii pro concione dictam fuisse.

dæ auxilium à Deo imploraret, ad eum unum referens cogitationes, actiones, & studia sua.

2 Confirmata jam ætate, ardore quodam Christianæ religionis vehementius inflamatus, monachorum in primis amore flagravit, quorum eo tempore disciplina erat in Ægypti solitudinibus quam florentissima. Quare etiæ quæcumque illi piè, religiosèque agerent, ab aliis ipse cognorat, tamen, cum ad initium sui rationem non satis esse putaret, ea auribus percipisse, oculis perlustranda existimavit, tum loca, tum cætera omnia, quæ studiosè audierat. Itaque in Ægyptum venit, ubi in intimam eremum penetrans, singulorum colloquio uti non destitit, quoad plane cognovit sancta eorum viæ instituta; inde domum reversus, illam disciplinam tam vehementer amavit, ut literarum monumentis tradiderit monachorum Vitas d, quas religiosè conscriptas, valdeque probatas, iidem monachi amplexi sunt, quasi certas quadam regulas, in quibus maximè elucet omnis optima monastici instituti sui ratio.

3 Omni igitur cura & cogitatione Vir religiosus defixus in sanctissimis Christianæ fidei institutis, quod imagis in dies contemplatione accenderetur, Ægypti solitudine jam peragrata e, Hierosolymam peregrinari statuit f. Ubi peractæ redēptionis nostræ impressa vestigia Christus reliquit verus Deus & Homo. Itaque cum ad eam urbem venit, totus meditationis studio exardescens, Domini sepulchrum in primis, & reliqua illius sacra rerum gestarum monumenta, ac singula loca, quæ absens intima pietate coauerat, præfens veneratus est sanctè & religiosè. Cumque omnia tandem perlustrasset, incredibili quodam mentis ardore, quod tamen magis ad contemplationem fixa in animo illa hæcerent, singulari etiam diligentia eorum situm ac rationem notavit. Quamobrem meritò quidem Theodosii Minoris, qui tum imperabat, religiosissimi principis gratiam, & amorem sibi ita conciliavat, ut is sanctitatis opinione, non minus auctoritatis apud illum obtineret, quam pater obtinueret rerum gerendarum industria g.

4 Nam pietate ad Dei religiosem attentissimi Viri, & prudentiæ cognitâ, Theodosius ejus operâ uti voluit in rei gravissimæ tractatione. Conabatur enim eo tempore Nestorius, Constantinopolitanus episcopus, divinarum literarum studio intemperanter abusus, sanctissimam Catholicæ fidei doctrinam violare perverso dogmate h: ei rei pius princeps Theodosius mature occurrentum arbitratus, universæ Ecclesiæ pastorem & gubernatorem Pontificem Romanum sibi consulendum existimavit. Itaque Petronium, virum sibi probatissimum, Romanum legatum misit i, qui rem cum Pontifice Cœlestino diligenter ageret. Factum est autem Dei confilio, ut, à quo tempore is à Theodosio missus Romanum venit, legati quoque adessent, quos, mortuo Felice, Bononiæ episcopo, qui intimus S. Ambrosii, Mediolani episcopi, sodalis extiterat, Bononienses Pontificem rogatum miserant, ut in illius locum successorem sibi episcopum substitueret.

5 Paulò autem antè, quam ii legati Romanum adventassent, divina voluntate à S. Petro Apolo in somnis Cœlestinus Pontifex admonitus est, ut, quando Felix, Bononiæ episcopus, è vita hac migrasset, Petronium, qui legatus à Theodosio imperatore missus ad Urbem prope diei

D

perlustratis;
Ægypti soli-
tudinibus.

E
Opere Pæ-
leffine locū.

f
a Theodosio
priori rebus
Catholicam
in bona No-
storia.

h

Romanum ad
Cœlestinum
mittitur
à quo

C Sancti natales, juventus, legatio, & in episcopum consecratio.

s. Petronius
Cpoli claro
generi natus,

a

b

Petrionius, Bononiæ episcopus, patre natus est Petronio a, cive Constantinopolitano, viro clarissimo & homine literarum disciplinis egregiè eruditus. Nam cum is præfecturam prætorii gescit, quæ dignitas apud imperatores amplissima fuit, tum librum de episcopi Ordinatione conscripsit, plenum doctrinæ & Christianæ pietatis b. Hic igitur, ut Græcè & Latinè doctus erat, sic filium Petronium erudiendum, Christianisque moribus in primis, atque optimarum artium doctrinâ institendum curavit. Itaque Puer brevi in magna rerum cognitione progressus, in sanctè vivendi institutis ita profecit, ut frequenti civium sermone ejus sanctitas celebraretur. Spiritu enim Dei duxus, cum rei omnis initium ab oratione fieri oportere, intellegiceret, nihil aggredi solebat, nisi primò ecclesiæ ingressus, sanctioribus precibus rei agen-

c

d

e

f

g

h

i

j

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

A diem adfuturus erat, Bononiensibus episcopum præficeret; cùm neminem esse idem affirmaret, qui & episcopatus munere religiosus perfungeretur, & Bononiensium desiderium sancitum expleret. Qua quidem re commotus Pontifex, cùm jam Petronius simul & Bononienses adessent, ac sua utriusque postulata exposuissent, quæ per quietem acceperit, eis ostendit, atque Petronium idoneum Felicis successorem se dare pronunciavit. De re autem Nestoriana, quam ille Theodosii nomine retulerat, collaudata primùm religiosi illius principis pietate, privatum ei respondit, sc̄e, ne ea pestifera hæresis latius serperet, œcumenicam, ut moris esset, synodus indiceturum k, quæ synodus Ephesi prior sequenti anno l celebrata est frequenti ducentorum episcoporum conventu.

B *Bononiensi-
bus prefub
datur.*

6 Divinæ igitur voluntatis significatione declaratus à Pontifice Bononiæ episcopus Petronius, ut is, qui cerneret, episcopale onus grave esse, neque facilè sustineri, nisi singulari quadam divinarum virtutum præstantia, id primò recusare contendit; at, cognita constanti voluntate Pontificis, qui divinitus delatum ei munus planè repudiari nolebat, illius jussu obtemperavit. Itaque datis, ut Pontifex iussicerat, ad Theodosium literis de synodo contra Nestorium Ephesi convocanda, Boniam Româ profectus est unà cum legis Bononiensibus. Ubi verò ad urbem accessit, effusa omnium ætatum atque ordinum gratulantis civitatis multitudine exceptus, basilicam sancti Petri, quæ tum extra urbem sedes episcopi erat, ingressus, Deo, ut ab incunte ætate instituti sui erat, religiosis precibus gratias egit. Inde ad explendas optimi pastoris partes, & cominoda civitatis procuranda se contulit.

ANNOTATA.

a Vero si millimum id quidem sit ex verbis Genadii num. 5 exhibitis; non tamen omnino certum: ceterum dubium est admodum, quis fuerit Petronius S. Petronii pater, num Petronius sibi cum Arcadio consul, num Hispaniarum viarius, num denique alius quisquam. Vide num. 9 & seqq.

b Eadem de S. Petronii patre Gennadius dicitur affirmat.

c De Ägyptiaco S. Petronii uinere verbum non facit anonymous: iter tamen ipsum inficiari nolim, tum quod partim inde fortasse etiam narrata sit opinio, illum scripsisse librum de Vitis Patrum, tum quod vita monastica studiosus admodum fuerit, ut Gennadius tradit.

d Vide num. 25 & seqq. Comment. pravii. Item Annotata ad cap. i Vita prioris lit. g.

e Vide Annotata ad lit. c proximè precedenter.

f Quod ad iter S. Petronii in Palæstinam attinet, hic Galeſinius anonymous sibi consonum habet num. 12.

g Prudenter Galeſinius Petronii curi Theodosio affinitatem silet, ab anonymous non semel repetitam, illiusque apud hunc autoritatem & gratiam in vita morumque sanctitatem probabilius, quam in dictam affinitatem, refundit.

h Vide num. 31 & seqq. Commentarii pravii.

i De S. Petronii ad Caleſinum legatione vide dicta num. 34 & seqq.

k Rerum gestarum in causa Nestoriana series Octobris Tomus II.

absoluē non impedit, quo minus Theodosius post damnatum Roma Nestorium ad Caleſinum litteras dederit de convocanda in annum sequentem Ephesina synodo, eamque, accepto Pontificis responsō, die 19 Novembris Theodosius indixerit. Vide num. 39.

l Cùm igitur celebrata sit Ephesina synodus anno 431, Petronius secundum Galeſinum Romam venit anno 430: quod ante mensem Augustum, quo Cyriulum Alexandrinum sententia, Roma in Nestorium late, exsecutorem statuit, fieri non potuit, si cum Galeſinio ponas, à Petronio Theodosii nomine persicam, & à Caleſino impetratam concilii Ephesni celebrationem. Vide num. 36. Ex anonymo autem consequi videtur, Petronium Romam venisse sub finem anni 429, vel principium 430.

CAPUT II.

E

Sancti reliqua gesta & cul-
tus.

Quo autem tempore Boniam venit, ad pastoralem ecclesiam suæ sedem, cùm hæresis Arrianæ reliquiae nondum prorsus extinctoræ erant, tum nefaria eorum impietate ac barbarorum simul, qui proximè in Italiam irruerant, immani feritate ecclesiæ multæ eversæ ac prostratae jacebant a. His malis in primis, cùm is, zelo domus Dei accensus, sibi occurrendum existimaret, primùm doctrinæ & sanctæ vitæ officiis civitatem instruere, propositoque sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi exemplo, fidem Catholicam, Arrianæ perfidiâ violatam, restituere summopere contendit. Deinde templa Dei disturbata atque eversa refecit, & alia item nova, quod major ad Dei cultum in dies accessio fieret, summo Bononiensem studio ædificavit. Quorum unum Bartholomeo Apostolo, alterum Marco Euangelistæ, tertium Fabiano & Sebastiano Martyribus, quartum Martino, quintum Barbatiano Confessoribus, sextum Agathæ, septimum Luciæ Virginibus & Martyribus consecravit b.

F 8 Quidam etiam templo duo, non longo inter se intervallo disjuncta, magnis rerum divinarum significationibus dedicavit, unum Stephano Protomartyri, alterum Joanni Euangelistæ. In hoc, quod in monte, ex tumulo terræ de industria aggesto, construxit, religiosè effinxit montem Oliveti, ubi Christus Dominus, postquam resurrexit à mortuis, stans, discipulis videntibus, ascendit in cœlum. In illo, quod sancto Stephano dicatum, cum ecclesia sanctorum Petri & Pauli, à beato Ambroſio consecrata, coniunxit, diligenter expressit imaginem, & montis, ubi in ara Crucis Dominus saquinem pro generis humani salute effudit, & sepulchri, in quo idem mortuus conditus est. Quæ vero inter hæc duo templæ planities loco submissiore intercedit, ejus situ celebrem illam, quæ Jophat vocatur, vallem repræsentavit.

C 9 Ut autem sollicitus Pastor gregis sui menites vehementius etiam excitaret ad ardenter Dei caritatem, propositis, quas colerent, sacræ imaginibus ad similitudinem eorum locorum, quæ non modò sacra adificatio.

N n a ipse

A. GALE-
SINO.

ipse jam præsens Hierosolymis veneratus erat, in ecclesia S. Stephani hæc sanctè exprimenda atque effingenda curavit: columnam, ad quam Christus Dominus flagellis est verberatus: Crucem, cui est affixus: triclinium, in quo idem cum discipulis discubuit: locum item, quò Petrus Apostolorum princeps, postquam se Christi discipulum esse negavit, peccati sui pœnitens fecellit: & cubiculum præterea, in quo Gabriël angelus, de cœlo missus, Deiparam Virginem salutavit. Quæ omnia sanctissimæ religionis monumenta adhuc magna Bononensis populi pietate coluntur, augustioreisque redunt ipsam sancti Stephani ecclesiam, quam ille Hierosolymæ nomine appellavit, eamque ob causam vicus, nunc etiam eidem ecclesiæ coniunctus, Hierusalem nominatur.

in signi inter-
vum prodigio
decoratus.
d

B

10. Dum autem ecclesia ipsa construitur, mirificè operis in Dei nomine edendi occasio est oblata d. Nam faber quidam non tam viribus corporis, quām ingenio fretus, obnixè columnam marmoream, operis & instrumentis adjuvantibus, erigebat: sed funibus, quibus columnâ tollēbatur, effractis, ille repentinâ columnæ ruinâ oppressus interiit. Ea re audita, beatus Petronius accurrit, orationeque ad Deum habita, fabrum, qui mortuus jacebat, ad vitam divinitus revocavit, omnibus, qui aderant, cùm rei admirabilis spectaculo obstupescientibus, tum Petronii episcopi sanctitatem certatim inter se collaudantibus.

sed etiam
profanis in-
cumbit.

f

11. Quin etiam rogatu sanctæ Julianæ viduæ ecclesiam sanctis Vitali & Agricolæ consecravit, quam exædificandam eo loco pecuniâ suâ curràt, ubi illi martyres exæciati fuerant. Ne verò quid officii, quod à se profici sci posset, erga populum Bononensem, prætermitteret, Theodosii imperatoris, cui carissimus erat, & civium Bononensium, quos unicè in Christo diligebat, auxilio usus, urbis ambitum auxit e. His igitur operibus perfectis, beatus Petronius episcopus, Constantinopolim reversus, pro ea, qua multum apud Theodosium valebat, auctoritate, sacras multas ex ea urbe, aliisque locis reliquias transferendi facultatem impetravit. Quibus reliquiis mox demum inde regressus, cùm alia Dei templâ à se constructa, tum in primitis ipsam sancti Stephani ecclesiam, ac sancta cella ad crucis quatuor f, quas Idem erexit, collocata religiosè pięque ornavit.

dum circa
annum 450
insulas cum
vita ponit,
non gregis
patrocinium:

g

h

i

k

12. Cùm ergò, quod ex literarum, sanctæ que vitæ studiis, jam adolescentis Petronius prudenter ac piè conceperat, id episcopus, tamquam populi sui parens & magister, exemplo vitæ, pietatisque operibus, atq; omni pastoriis sollicitudinis officio comprobasset, ecclesia Bononiensi aliquot annos administrata, mirificè profuit & civitatis pietati, & urbis ornamento. Demum, cùm in morbum incidisset, quo in dies ingravescere, obitus suitempsus instare sentiret, clericos ad se suos vocavit, eisque Ecclesiam, ac fidem orthodoxam, quām gravissima potuit, oratione commendavit. Paulò post, cùm omnia Sacramenta religiosè perceperisset, Deum sanctè precatus, Theodosio & Valentianino imperatoribus, immigravit ad cœlum g, qui multis etiam post obitum miraculis clarus h, ut præcipua à Bononiensibus coleretur religione, promeruit i. Ejus corpus in ecclesia sancti Stephani sepultum est, quod multis post seculis, divino consilio, civitati ignotum, Innocentio secundo Pontifice, inventum est k, dum sacras

reliquias Henricus episcopus recenseret, quas in ea ecclesia extare, à majoribus traditum erat. Itaque, invento beatæ episcopi Petronii corpore, sanctum est, ut, quo die illius obitus, eodem coleretur inventio, biesam indulgentiam in octo sequentes dies concessa. Quam ob causam canonicarum horarum Offitium, jam inde ab eo tempore in ejus honorem sanctè institutum, illis octo diebus pidi religiosèque perpetuò celebrat ecclesia Bononiensis l.

D

A N N O T A T A.

a Vide num. 45 & seqq. Comment. prev.

b Consule do his dicta num. 48 & seqq. Comment. prev.

c Vide de binis hisce templis num. 49 & seqq. Comment. prev.

d Vide de illo miraculo dicta num. 86 & seq. Comment. prev.

e Vide num. 77 & seqq. Comment. prev.

f Vide num. 67 Comment. prev.

g Sub annum 450. Vide num. 83 & seq. Comment. prev.

h De miraculis vide num. 85 & seqq.

i Vide de cultu S. Petronii Commentarium E previous à num. 90.

k Inventio corporis S. Petronii aliarumque reliquiarum contigit anno 1141; cuius descriptio, ab auctore equali & rei geste teste oculato facta, mox subjicitur.

l Officium & Missum S. Petronio propria dedi à num. 94.

INVENTIO

Reliquiarum S. Petronii, aliorumque Sanctorum

Auctore anonymo

Ex Chronico monachorum S. Ste- F
phanii Bononiae.

C Um omnis eloquentia præclara urbs Bononia doctrinis inter ceteras mirificè splendoreret, variis & aktividi in omnibus honoris deferreret eminentiam, inclitam S. Stephani ecclesiam, à beatissimo olim Petronio, sanctæ Bononiensis ecclesiæ episcopo, à primævo ædificatam a, & Jerusalem typicè vocatam, divina pietas visitare dignata est; quam quidem idem Reverendissimus præclaris decoraverat honoribus, & plurimorum pretiosissimis Sanctorum ditaverat reliquiis, easque ne perfidis iniqua aliqua subripendi crudelissima, aut violenter auferendi quandoque panderetur audacia, diversis occultandi tumulis exhibere curavat solertiam b: quarum verò scripturâ, non loca, publicè dumtaxat nomina posteris denotaverat: inventa enim ipsa scriptura in quodam libro fuerat, quæ intra tres Sanctorum pignora fuisse caspas in prædicta ecclesia asserebat abscondita. Cùm autem, jam plurimis exactis temporibus, oblivioni qua-

Ex occultis &
gnoratis quo

a

b

fi

A si ab omnibus mandarentur, neque à quolibet colerentur, quia ab omnibus ignorabantur, Dominus, inquam, Jesus Christus, qui ante reges & præfides suum sanctissimum nomen jussérat à suis fidelibus præsentari, eosque fulgidis fecerat coronis decorari, ipsorum noluit memoriam ab humanis laudibus semper fieri mentibus incognitam vel oblitam, sed ut præclaris laudibus & dignis quotidie à fidelibus celebrentur eorum merita voluit honoribus. Perspecta itaque atque sèpius præmemorata scripta ab abbate, monachis præfati sanctissimæ ecclesiæ perlecta, inter se invicem diligenter multotiens quærere cœperunt, & ubi perscriptæ latuissent capsæ, ab antiquioribus perquirere studuère. Cumque de hoc sèpissime eorum animos variis aggravarent opinionibus, ad eorum c quandam sub S. Isidori arca absconditam revocaverunt*: nec enim intueri à quolibet poterat; sed cum præfati S. Isidori basilica noviter ædificaretur, antiqui, qui tunc aderant, ab una parte eam perspexerunt, & prædicto abbatì atque monachis ea omnia multotiens retulerunt.

B *S. Petronii aliorumque Sanctorum;* d
2 Quibus itaque omnibus auditis atque percognitis, prælibatus abbas cum domino Henrico d, reverendissimo sanctæ Bononiensis ecclesiæ episcopo, & quibusdam monachis & sapientioribus vicinis communicato consilio, prædictam arcam inquirere cœperunt, & eam, in qua beati Isidori e corpus jacebat, seorsum amoverunt, & sic dénum cum magno labore vix ad prædictam attingere valuerunt: erat quippe fortissimo muro circumclusa, & desuper inter eam & superiorem terram & marmoribus valde onerata, atque super eam in marmore quadam insculptum nomen fuerat Symon f. Interea verò cum præsente prædicto domino episcopo & abate atque monachis g, & quamplurimi alijs, qui ad hoc opus exercendum extiterant, prædicta aperiunt, ineffabile corpus invenerunt, & ab utraque parte arcæ litteras postpositas de præfato nomine perspexerunt. His itaque omnibus ita gestis, quæ S. Isidori etiam fuerat, aperuerunt: quâ verò apertâ, beatissimi corpus h aliorumque plurimorum & præcipue Parvulorum ossa, qui pro Christo ab Herode interempti sunt i, atque pulcherrimam argenteam capsam, argenteâ catenâ colligatam & confixam, invenerunt: quam verò prædictus episcopus cum his, qui secum aderant, diligenter inspiciens, suisque manibus accipiens, vix eam aperire valuerunt; in qua verò copiosam multitudinem sanctorum reliquiarum intra mirificum pallium involutam invenerunt. Præ tanto gaudio omnes flere cœperunt: impletum ergo in hoc esse intellexerunt, quod Euangelicus sermo declarare videtur dicendo: "Petite & accipietis, quærite & invenietis k." Quibus nempe omnibus ita prudenter inspectis, maximas omnipotenti Deo gratias redentes, de ceteris inveniendis maxima cum diligentia quærere studuerunt.

reliquies, alia l
3 Cumque de hoc inter se invicem alterarent, ad sanctam Crucem in loco, qui à B. Petronio figuraliter Golgotha appellatur, unanimiter pervenerunt, & post ipsam in muro ipsius ecclesiæ divino nutu cum malleis perquirere cœperunt, in quo, divina favente clementia, aliam thecam preciosissimæ reliquias plenam invenerunt: intra quam etiam capsulam auream pretiosam & aliam argenteam pulcher-

rimam perspexerunt. In aurea verò quādam unius clavi partem, defixa in manibus vel pedibus Domini, perspexerunt: in argentea autem quādam de sudario Domini particula continetur, sic enim & antiquâ videtur declarari scripturâ. Sublata igitur omni scriptarum rerum funditus hæfitatione, de ceteris nempe quæstio inter eos vehementissimè subintravit: sed qui inter maris procellas Petri sanctissimi dubitatem penitus evacuavit, & potentiae suæ dexterâ erigere solet elisos, solvere compeditos, velocissimum inveniendi, quod concupierant, consilium salubre impertire dignatus est. Est enim in ipsa S. Stephani ecclesia ad instar ejus, in quo Dominus noster Jesus Christus positus fuerat, sepulchrum à B. Petronio fabricatum: in ingressu autem ejus à dextris marmoribus pretiosis arca pulcherrima reperitur condita, in qua S. Petronius manna m & varias atque innumerabiles Sanctorum reliquias recondere curavit: à sinistris autem ea constructa esse videatur, in qua B. Petronii corpus sanctissimum requiescit: quam cum maximo aperuissent timore, ipsum Sanctissimum aspicerunt, & juxta eum aliam capsam præclaris & innumerabilibus Sanctorum reliquiis repletam invenerunt; tres quoque vitreas phialas intra se sanctissima habentes dona eodem in loco intuentur.

4 Perspectis ergo his atque percognitis à præfato domino celebrissimo episcopo, & à nobis omnibus, qui ad hoc tam sacrum spectaculum insistebamus n, factum est in crastinum, glorioissima ut hujus rei fama à venerabili episcopo per totam urbem, imò per totam terram Bononiensem episcopii divulgaretur: omnes verò viri & mulieres diversarum regionum, coactis etiam maximis in unum turmis, ad tantum mysterium cum muneribus, quibus poterant, venire studuerunt. Idem verò sacer episcopus per omnes sui episcopii plebes sacras direxit, præcipiendo legationes, ut unusquisque archipresbyter suis clericis & populis hanc sanctissimam sollicitè notificaret inventionem, & ut omnes ad tantam honorificè festinanter cum processione & letaniis venirent solemnitatem. Insuper etiam omnibus, qui ad hanc deinceps venire studuerunt festivitatem, octo diebus antè & totidem postea semper suorum omnium peccatorum duorum annorum prædictus dominus episcopus fecit cum omnibus suis clericis devotissimè remissionem. Consules autem & cives Bononienses ante prædictam ecclesiam jurejando firmaverunt, ut omnes, qui ad hanc tam præclaram deinceps celebritatem de quibuscumque locis accesserunt, ut prædictum est, octo diebus antè & postea, salvi & securi ipsi & eorum res semper existerent. Patrata verò sunt hæc omnia apud urbem Bononiensem in prædicta ecclesia S. Stephani anno Domini millesimo centesimo quadragesimo primo, quarto Nonas Octobris, in ipsa festivitate beatissimi confessoris Christi sancti Petronii: in qua præclara namque solennitate constitutum est, firmiterque à præfato domino reverendissimo Bononiensi episcopo, omniq[ue] clero statutum est, ut præmemorata Sanctorum Inventio & sanctissimi Petronii solemnitas exinde ab omni Bononiensi populo & totius episcopii in perpetuum fideliter celebretur, & laudibus præcipientis & dignis honoribus decoretur o.

5 Post aliquod itaque parcissimum temporis cùm *aliz aliquapo* à prædictæ ecclesiæ abbatे & monachis initum *to p[ro]p[ter]e* suisset

A. ANO-
NIMO.

P q

r

B

In S. Stephani templo de segunis.

f

C

quoniam.

x

z

y

fuisset consilium, ut ecclesia sanctæ Crucis, in qua Golgotha à S. Petronio locus appellatus fuerat, à fundamento murus undique destrueretur, & firmiùs reficeretur: quem verò, uti statuerant, fodientes, in pavimento ipsius ecclesiæ pretiosas reperierunt arcas cum bitumine firmissimè coangustatas, intra quas sanctorum quadraginta martyrum pretiosa continentur corpora p: in unius q verò eorum pectori pulcherrima crux reperitur aurea: qui quidem omnes in uno collocati sunt tumulo, ut, sicut in Christi fide inventi fuere unanimes & concordes, ita in corporis perseverantia sint semper uniti atque continui r. Interea verò cùm prædictæ ecclesiæ murus circumquaque dirumperetur; in ipso quippe muro prope terram tres capsæ cypressei pulcherrimæ pari magnitudine, ejusdemque qualitatis separatis fuere reperita: in unaquaque nempe earum argentea capsæ . . . commissa intra pulcherrimum pallium involuta, inventa fuit posita: quæ quoque singulæ æquali quantitate & simili qualitate videntur fabricatae, & subtilissimo panno & aliis quamplurimis videntur repleri muneribus.

6 Dic, inquam, dic, quæsio, beatissime Petroni, hujus ecclesiæ ædificator atque constructor, si tam parvissimæ utilitatis & nullius bonitatis, quæ intra has continentur capsas, intellexisti; quare eas ab humanis obtutibus subtraxisti, & tam latenter infra humum inclusisti, & capsam intra capsum tam diligentissimè immisisti? neque de eorum nominae aliquid explicuisti? Si tantæ honestatis eos dignos cognovisti; quare de eorum nomine nihil explicuisti? Respondeat ergo pro te & veraciter dicat perfecta fides nostra, quia præclaræ dignitatis & miræ magnitudinis eas perspexisti; quia verò loci cognitionem & nominis notificationem indagare nolueristi, non de ignavia vel de vecordia hæc processerunt, sed de maxima industria sanctaque providentia hoc emanare intellexisti: latronibus enim & raptoribus spem furandi & iniquissimam audaciam deprædandi omnimodè sustulisti, ipsumque locum semper sanctum custodire & inviolatum voluisti, ipsaque recondita ineffabili sanctitate consistere indicasti s. Quod autem in his tribus esse reticendum, sanctissime Præful, decrevisti, in veteris, inquam, omnium requiescentium nomina apertissimè omnibus descripsisti; eamque scripturam nobis ad memoriam quasi in testamento reliquisti. Eorum autem, quæ in prima capsula habentur, nomina hæc esse, ut credimus, insinuasti.

7 De pallio, unde involvit Maria Jesum. De præsepio & de sputo t. De mensa, ubi cœnavit, & de reliquiis cœnæ. De corrigia, & de columna, ubi ligatus fuit, & de ligno Crucis. De pallio & de corona spinea. De clavis, cum quibus confixus fuit. De vestimentis & de sepulchro ejus. De loco montis Oliveti, unde ascendit in cælum. Reliquiæ S. Mariæ, de vestimentis videlicet & de sepulchro ejus. De pallio memorie S. Michaëlis n. Reliquiæ S. Joannis Baptiste, de corpore & de vestimentis. Reliquiæ S. Petri, de corpore & capillis & de barba. Reliquiæ S. Pauli. Reliquiæ S. Andree. De pallio S. Joannis Euangelistæ. Reliquiæ S. Jacobi, fratris ejus x. Reliquiæ S. Thomæ. Reliquiæ S. Bartholomæi, uncia pollicis. Reliquiæ S. Jacobi, fratris Domini y. Reliquiæ S. Lucæ Euangelistæ. Reliquiæ S. Matthæi. Reliquiæ de omnibus Apostolis. Reliquiæ S. Marcialis, pa-

tella geniculi. Reliquiæ S. Stephani prothomartyris, caro & sanguis, & unus dens, & de lapidibus, cum quibus lapidatus fuit. Reliquiæ S. Mauriti. Reliquiæ S. Juliani. Reliquiæ S. Alexandri. Reliquiæ SS. Tiburtii & Valeriani & Maximi. Reliquiæ SS. Nazarii & Celsi. Reliquiæ S. Christophori. Reliquiæ SS. Viti & Modesti. Reliquiæ SS. Marcellini & Petri. Reliquiæ S. Silvestri. Reliquiæ S. Urbani. Reliquiæ S. Laurentii. Reliquiæ S. Genesii. Reliquiæ S. Germani z. Reliquiæ trium puerorum Ananias, Azaria & Mizaëlis. Reliquiæ S. Ermen. Reliquiæ S. Agathæ. Reliquiæ S. Christinæ. Reliquiæ S. Cæciliæ. Reliquiæ S. Petronillæ. Reliquiæ S. . . . aa. Reliquiæ S. Martini bb. Reliquiæ S. Simeonis. Reliquiæ SS. Primi & Feliciani. Reliquiæ S. Quintini. Reliquiæ S. Sixti Papæ. Reliquiæ S. Joseph. Reliquiæ S. Felicitatis. Reliquiæ S. Regundis.

8 In alia capsula de tunica S. Mariæ. De capillis S. Petri. Reliquiæ SS. Cosmæ & Damiani. Reliquiæ S. Germeri. Reliquiæ S. Remedii. De sanguine S. Leodegarii cc. De sudario Domini, cum quo in sepulchro jacuit. Reliquiæ S. . . . dd. Reliquiæ S. Nicolai. Reliquiæ S. Sophiae. Reliquiæ S. Simphoriani. Reliquiæ SS. Fabiani & Sebastiani. Reliquiæ S. Hilarii. Reliquiæ S. Justi. Reliquiæ S. Anastasiæ martyris, de capillis ejus. Reliquiæ S. Benedicti abbatis ee, de cilicio ejus, de calciamentis Dof mini.

9 In tertia capsula, Reliquiæ S. Petri Apostoli. Reliquiæ S. Andreæ. Reliquiæ S. Farulphi. Reliquiæ S. Maxentii. Reliquiæ S. Suplicii. Reliquiæ S. Remigii. Reliquiæ S. Marcufi. Reliquiæ S. Marciani ff. Reliquiæ S. Joannis Baptiste. Reliquiæ S. Bibiani gg. Reliquiæ S. Martini. Reliquiæ S. Palladii. Reliquiæ S. Aviti. Reliquiæ S. Boniti. Reliquiæ S. . . . hh. Reliquiæ SS. Cornelii & Cypriani. Reliquiæ S. Crisanti. Reliquiæ S. Cassiani. Reliquiæ S. Frontini. Reliquiæ S. Amandi. Reliquiæ S. Candidi. Reliquiæ S. Euphemiae, de sanguine ejus. Reliquiæ S. Stephani urbis Romæ.

10 Iстis autem prædictis, & aliorum quām plurium Sanctorum, S. Stephani ecclesia decoratur patrocinis, qui cœlestis regni cives cum Christo existunt eximii, quorum omnium piissimis & affectuosis intercessionibus, nostris omnibus purgescemur occultis, & eorum consortia sine fine mereamur consequi; annuente ipso Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu S. vivit & regnat per infinita sæculorum sæcula. Amen.

ANNOTATA.

a De S. Stephani templo vide num. 49 & seqq., subi id, saltem integrum, & primò à S. Petronio conditum fuisse, hanc omnino certum esse, repieres.

b S. Petronium, quas sive ex Oriente, sive aliunde Sanctorum exuvias conquisiverat, & partim in S. Stephani templo deposuerat; illuc quoque, ne forte quemquam eas furto auferendæ libido incesseret, abscondisse, anonymi conjectura est parvam verosimilis. Quo quidem tempore, quæ barbarorum in Italiam incursum hominum conspectu simul & venerationi subtracta fuerint, hanc exploratum habetur; quamquam non defit, qui id, ineunte seculo decimo, Hungarorum, cedibus incendiisque Italiam sedantium, metu fa-

D

z

aa bb

co

E

dd

eo

ff

gg

hh

habes.

F

cinn

A Eum velint : at ipsius S. Petronii operâ abditas fuisse in tenebris, agrè crederet, opinor, qui Sanctorum exuvias, non ut lateant, sed ut pro mensis à fidelibus honorem cultumque consequantur, passim conquiri solere, animadverterit. Quid quod ipsa reconditarum à S. Petronio, ut anonymo nostro placet, reliquiarum enumeratio non annus forte Sancti, S. Petronio longè recentioris, reliquias suggerat? Vide Annotata hic ad litt. ee.

C Hiatus Ms. nostri ex Patricellio, qui eamdem Inventionem è monachorum, ut appareat, S. Stephani Chronicò describit, suppleo: refert itaque is, S. Stephani abbatem & monachos, cùm ex codice quodam, multa Sandorum pignora, tribus inclusa capsis, in S. Stephani templo late-re intellexissent, ad eorum perquisitionem animam serio adjecisse, natu grandiores consoluisse, num quid de reliquiarum latebris, sive à se olim visum, sive à majoribus acceptum, compertum haberent: quos inter nonnulli fuerint, qui dicerent, visum à se olim sepulcrum in S. Petri facello marmoreum, sub altaris majoris ambone situm, & hunc deinde, cùm id facellum instaurabatur, coperitum. Itaque loci abbatem, inito nà cum episcopo consilio &c.

D Nimirum hujus nominis I, qui ab anno 1130 Bononiensibus prefuit, & Gerardum anno 1145 habuit successorem.

e Vide infra lit. h.

F Hinc ea, ut Casalius refert lib. 7 de S. Stephani basilica cap. 2, manavit in vulnus opinio, S. Petri, Apostolorum principis, corpus in illa basilica, illuc à S. Petronio delatum, delivescere; eoque sensim crevit, ut immensam illuc aliceret hominum multititudinem. Male id habuit Eugenium IV, Pontificem Romanum, quod magna inde pietati, in S. Petri corpus exhiberi in Urbe solita, decessio fieret. Ergo inscriptionem memoriam auferri, facellum humo oppieri, ingressum crasso pariete obturari jussit. Evolutis exinde annis 62, rogatu Juliani, tum S. Petri ad Vincula Cardinalis, Alexandri verò VI, Romanis Pontificis, indulgentiā, fidelium pietatis denuò patuit: at non absque anathematis fulmine, si quis, S. Petri, Apostolorum principis, corpus eo loci quiescere, asseveranter adstrueret. Corpus S. Petri Roma, etiam diu post S. Petronii atatem, diligentissime fuisse servatum, vel ex sola Gregorii Magni ad Constantiam Augustam Epistola liquet, aliaque monumenta non pauca ostendunt. Papébrochium consule tom. v Junis pag. 438. Vide interim, quād levi subinde indicio & causā fiat, ut nominatissimorum etiam Sanctorum reliquiis minùs cauti, aut proprii splendoris plū aquo amantes, licet alibi servatis, gloriarentur.

g Quos inter ipse Inventionis auctor fuit. Vide infra lit. n.

H En scopolum alterum, in quem Rerum Bononiensium scriptores aliquot impegerant. Sancti cuiusdam, nomine Isidori, corpus inventum est: Isidori Hispanensis continuò creditum est; qui tamen Hispani mortuus, & inter S. Leandrum fratrem, & S. Florentinam sororem medius sepultus est. Vide illius Vitam ad diem v Aprilis nostro in Opere illustratam. Constantinus abbas Cajetanus Isidori Siculi corpus Bononia servari autumat, qui Bononiā transiens mortalitatem explorit; quod etiam accedit Constantinus Rabbius in suis in Signum Annotationibus.

i Corpora SS. Innocentiem S. Petronius quin-

que Bononiam attulisse & in S. Stephani templo collocasse fertur: tria ex his S. Stephani templum retinuit; reliqua duo Martinus, abbas S. Stephani commendatarius, metropolitana ecclesia dono dedit; anno 1165, ut notat Masinius pag. 567. Errore typographicō, ut opinor, apud Casalium lib. 7 cap. 4 legitur annus 860.

k Joan. 16 v. 24.

l Mons est prope Hierosolymam (Calvarium Latini dicunt) in quo Christus cruci affixus est.

m Nimirum ex illo, quo Deus populum Israeliticum in deserto pavit: at rem, per se haud satis certam, Pullenus Luparus & Patricellius magis etiam mihi suspectam faciunt, cùm aiunt, in singulis illius, quod in S. Stephani servatur, granis signum crucis naturaliter impressum apparere. Manna Exodi 16 & numerorum xi littera sacra describunt, sed crucis illi impressa nupsiā mentionem faciunt. Manna quidem pilo tonsum Corpus Christi in cruce significat, ut Beda docet in cap. 16 Exodi; sed, ut vides, pilo tunsum, non crucis signo conspicuum. Absit tamen, ut S. Petronium inde culpemus: nam & Sanctorum reliquias aliquot perperam hic illi adscribi, videbitur infrā.

n Testem igitur repertarum reliquiarum occultatum habemus, quod num. 56 monus.

O Eadem ferè Sigonius lib. 2 de Epp. Bononiensibus ad annum 1140 & seq. his verbis refert: Verùm ex ejus (Henrici episcopi, hujus nominis I) rebus nihil præclarus, atque ad famam posteritatis splendidius extitit, quād quod sacram thesaurum, nempe ipsum S. Petronii corpus, civitati illa tempestate incognitum, reperit, ac populo indicavit. Etenim cùm sequenti anno (1141) in festo ipsius, sanctarum reliquiarum, quae in æde S. Stephani ab antiquo tempore servarentur, recensionem fieri placuerat, cùm alia præclara, tum præcipue ossa ipsius S. Petronii in sepulchro Domini sunt inventa, quae tum in ignoratione omnium versabantur. Potestate autem inspiciendi populo per ipsum episcopum facta, omnibus & sacrī & profanis ordinibus advocatis, celebris pompa ac supplicatio est adhibita, atque ut is dies apud posteros insignis maneret, ex consilii decreto consules edixerunt, ut in posterum quicunque ad solemne S. Petronii convenissent, diebus octo, festum antecedentibus & totidem subsequentibus, ab omni creditorum molestia tuta essent, ac merces sine professione inferre & offerre quascumque possent. Episcopus autem indulxit, ut, quicumque eo die crimina ritè confessus esset, eorum biennem indulgentiam obtineret. Institutum inde mansit, ut, qua die S. Petronii memoria, eadem etiam Inventionis sanctarum reliquiarum celebraretur.

p Nimirum S. Floriani & sociorum martyrum; de quibus vide num. 54 & seqq.

q S. Floriani, ceterorum ducis.

r Hac de S. Floriani sociis intellige: vel certè, si tum temporis tum S. Floriani, tum sociorum ejus reliquias idem tumulus texit, postmodum ab invicem sejuncta fuerint, vel anno 1335, quo S. Joannis Evangelista facellum fuit exstratum, ut Masinius ad diem 16 Decembris scribit, vel tempore quovis alio. Vide Comment. prævium locis paulò supra citatis.

s Consule Annotata hic ad lit. b.

t Non meminit illius Patricellius in earumdem reliquiarum Catalogo.

470 INVENTIO RELIQUIARUM S. PETRONII BONON. EP.

A. ANO-
NYMO.

u Oedipus non sum, qui, qua hic, qualesve reliquia memorentur, divinem. Servatas in S. Stephani templo reliquias enumerant Patricellius, Pullenus Luparus, Casalius : at ex his nullus similes reliquias memorat. Ineptus igitur illarum descriptor vel vitiōse in chartam ista conjecterit, vel absurdē adjecerit ceteris.

x Seu Majoris ditti.

y Seu Minoris, Hierosolymitani episcopi.

z Omissa apud Patricellium.

aa Sancti nimirum Hilarii, ex Patricellii Catalogo.

bb Apud Patricellum omisse.

cc Cuius? Leodegarinus, episcopus Augustodunensis & martyr, notissimus est, sed fuit tantum seculo VII. Recenseri hic interdum reliquias Sanctorum, qui S. Petronio etiam seculis aliquor

postiores sunt, non vana est suspicio; quod in S. Benedicto paulò post patet.

dd S. Menna. Ex Patricellii Catalogo.

ee Nequit hic intelligi Sanctus, Benedicto, Ordinis monastici apud Occidentales instauratore, antiquior, qui seculo sexto agere in terris desit: atque adeo procul dubio hujus reliquias in S. Stephani templo S. Petronius non recondidit. Hinc porrò non infundata suspicio evascitur, & alias quoque hic reliquias S. Petronio acceptas ab anonymo referri, quas serius S. Stephani asceta sibi compararunt & humi occultarunt, quod paulò antem monui.

ff Macrini, legit Patricellius.

gg Lege: Bibianæ, ut Patricellius.

hh S. Dindymi. Ex codem.

D

DE S. QUINTINO MARTYRE

IN TURONIA, GALLIÆ PROVINCIA.

B
C. S.

S Y L L O G E.

De cultu, martyrii causâ, loco & tempore.

POST MED.
SEC. VI.
Hodie an-
nuntiatur

Unc S. Quintinum, longè diversum à celebri cognomini martyre apud Veromanus passo, cultoque die xxxi hujus mensis Octobris, hodie annuntiat Ms. codex Daveronensis, inter Anctaria Ujuraina apud Sollerium nostrum relatus. Sic autem habet: In pago Turonico, sancti Quintini martyris. Iisdem planè verbis eodemque die ipsum memorant nostrum Ms. Florarium Sanctorum, Usuardini Martyrologii editio Lubecensis, Grevenus & Molanus; atque ex hoc Philippus Ferrarius in Catalogo Generali Sanctorum, ubi similiter ait: In territorio Turonenisi, S. Quintini martyris. Paulò plura, nec tam meliora, de eodem scripti Andreas Sanxayus in Martyrologio suo Gallico ad hunc diem, Item apud Turones, inquiens, S. Quintini martyris, qui Christi nominis ferventissimus propagator sanguinem pro eo libenter profudit; morteque immortalitate commutata, de supplicio ad triumphum perennem erectus est. Qui hac legerit, vix dubitabit, quin hic S. Quintinus pro Christiana religione afferenda, uti Quintino Veromanuensi obtigit, sub ethnicis fuerit passus: at non ita esse, mox constabit.

C 2 Castellanus in Martyrologio Universali ampliorem illius notitiam tradit, ac martyrii causam & locum exponit verbis Gallicis, quae Latinè subjicto. In Turonia S. Quintinus, ex Villa-Parisiaca oriundus, pro castitate trucidatus in ripa fluvii Angerisci. Sunt ex ejus reliquias in Meldensi ecclesia S. Stephani. Etiam clariss loquitur auctor Martyrologii Parisiensis, anno 1727 Parisiis editi, in quo inter Addenda & emendanda ad hunc diem iv Octobris, pag. xiii sic legitur Latinè: In territorio Turonenisi, sancti Quintini, apud villam Parisiacam nati & e-nutriti; qui cum in exercitu Gunthramni regis militaret, ad illicitos amores ab impudica mu-

liere frustra sollicitatus, ejusdem insidiis ad Angeriscum (lege Angeriscum) amnem cæsus est. Ejus reliquias aliquot ditata est cathedralis ecclesia sancti Stephani Meldensis. Secundum hec Quintinus ille, non fidei Christiana afferre, sed pudicitie castitatisque servanda causâ; nec ab ethnicis, sed ex impudica mulieris machinatione passus est, verè tamen martyr, utpote pro virtute ad Christianam religionem spectante occisus.

3 Haec tenus de Martyrologiis, in quibus S. Quintini memoriam hoc die signatam reperi. Verum in Breviario insignis ecclesia S. Martini Turonenensis, anno 1635 typis edito, idem ille Officio trium lectionum celebratur postridie, seu v Octobris; quod tamen non alia de causa fieri potest, quam quod dies quartus impeditus sit festo S. Francisci Assisiatis, qui Officium novem lectionum in eodem obtinet. Oratio hec ibidem prescripta est: Beati Quintini martyris nos faciat, Domine, passio veneranda lætantes; &c, ut eam sufficienter recolamus, efficiat promptiores. Per Dominum. Lectiones vero sic habent:

LECTIO I. Quintinus nobilis quidem genere, sed moribus præstantior, ex pago, ut credimus, Parisiaco nobis prolatus est, Meldis verò civitate genitus est. Is pergens ad pagum Turonicum, ibi cuiusdam Gunthramni ducis ac comitis se subdidit obsequio. Qui cum esset egregiā formā & virtutibus ornatus, domina quædam, nomine Aga, cœpit illius amore flagrare, ita ut eum adulterinis obtutibus & nefariis suasionibus ad impudicitiam frequenter provocare conaretur.

4 LECTIO II. Verum, quo major erat mulieris impudicia, eo constantior fuit Quintini pudicitia, qui nec impudicæ mulieris blanditiis nec muneribus adduci potuit, ut ei ullo modo acquiesceret; sed pestiferum illius consilium detestatus, se domini sui matrimonium non fraudaturum, spopondit. Itaque Quintinus re-means

sed postridie
colitur in
Turonenisi es-
clesia S. Mar-
tini.

ex eius Breviario. Lectiones proprias

A means ad injunctum sibi officium, in loco, qui est super Ageriscum fluvium, ibi aliquantisper commoraturus, domino suo temporale obsequium exhibebat. Interim Aga videns, suis blandimentis non posse Quintinum allicere ad consentendum stupro, ira excandescens meditatur, quoniam pacto Adolescentis injuriam uscisceretur.

B *Lectio iii.* Direxit itaque impia sceleratos satellites, ut Quintino necem inferrent, præcipiens imprimis spicatori, ut Juveni non parceret gladio, qui deditnatus fuerat suo sociari thoro. Evaginato igitur mucrone, amputatum est caput gloriohi Martyris; sicque duplum, virginitatis & martyrii, palmam aseccutus migravit in cælum. Sublatum, ut aiunt, caput à propriis membris, propriis baiulans manibus, in fonte, qui nunc usque in eodem loco emanat, aquis baptizavit; hincque non longè abiens, propria quievit voluntate. *Hæcenus landata tres Lectiones insignis ecclesia S. Martini Turonensis, qua licet de martyrii causa cum Castellano & Parisensi Martyrologio consentiant, in aliquibus tamen narrationis adjunctis dissonant.*

C *Singula paululum expendamus.*

D *Meldis, que Gallia civitas episcopalibus & Non satis certum mihi est. Brixia provincie caput est, decem circiter lencas Gallicas Parisis diffusa, vernacula Meaux appellan in Villa-Parisica, Gallis Ville-Parisis dicta, que in tabulis geographicis paulò plus Parisis sunt sit. Meldis, sed ex pago Parisiaco in Turonensem advenisse, addiriisque vocibus Ut credimus, insinuans, hanc opinionem non certo aliquo sat antiquo testimonio, sed traditione aut argumento non omnino evincente nisi. Breviarium hoc videre potuerunt Martyrologii Parisiensis scriptor & Castellanus; ac nibilominus hic in Tabula topographica Martyrologii sui Universalis sanctum Martyrem expresse notavit natum esse in Villa-Parisica; ille vero, in eadem & natum & enutritum affernit; ut suspicari liceat, his duobus auctoribus aliquid certius de natali Sancti loco innouisse. Attamen inter hos ac Turonensem id interest, quod hic suspectus esse nequeat de nimio illo amore patriæ, qui ex alienis Sanctis suos sepe facit populares.*

E *Si constaret, unam è Gunthramni regu uxoriis*

F *martyrium hujus figi posset inter annos 561 & 580 vel 581*

G *sed fore illa fuit uxor alterius Gunthramni, videlicet regi synchrobi.*

H *De vocabulo domini, cui S. Quintinus servivit, convenit martyrologo Parisiensi cum auctore Breviarii Turonensis; Guntrannus enim & Gunthramnus idem nomen est: at Parisiensis Gunthramnum illum regem dicit; Turonensis autem ducem ac comitem; nisi forte obscura ejus phrasis aliter exponenda sit. Verba ejus repeto. Ibi, inquit, cuiusdam Guntranni ducis ac comitis se subdidit obsequio. Obvios horum sensus est, Guntrannum, cuius obsequio Sanctus se subdidit, quemdam ducem ac comitem fuisse; verum hic quoque sensus, ejus minus obvios, esse potest: Sanctum se subdidisse obsequio cuiusdam, qui erat Guntranni dux ac comes. Per Gunthramnum regem non aliud designari potest, quam hujus nominis sanctus rex Burgundionum, in Opere nostro datus die XXVIII Martii, qui post pairis sui Clotharii mortem regnum suum auspiciatus est anno 561, annoque 593 moriens reliquit. Hinc Parisiensis martyrologus S. Quintini quoque eadem ante eundem annum 593 accidit-*

se, in margine annotavit; ac rectè, si hac sub laudo rege contigerit.

I *8 De conditione procacis mulieris, que ab impudico amore ad Sancti cadem progressa est, non constat. In Breviarii Turonensis Lectione prima dicitur domina quædam, nomine Aga; sed in Lectione 2 non obscurè indicatur, eamdem fuisse uxorem domini, cui Quintinus serviebat, cum hic sollicitanti mulieri dicatur respondisse, se domini sui matrimonium non fraudaturum. Ponamus itaque paulisper, Gantrannum, de quo ibidem sermo fit, regem Burgundionum fuisse, ac videamus, quanta cum verisimilitudine aliqua ejusdem regis uxori in tanti sceleris suspicione possit vocari. Ex S. Gregorio Turonensi in Historia lib. 4, cap. 25 tres nota sunt Gunthramni regis uxores. Num primò quidem ancillam quædam, nomine Venerandam, concubinam, ut loqueretur sanctus historicus, sibi junxit, ex ea que Gundobaldum suscepit; deinde uxorem duxit Marcatrudem, quā expulsā & moriuā, Austrigildam, cognomento Bobilam. Post eū obitum, qui anno 580 vel sequenti contigit, reiquum vita sua in cælibatu traduxit; ejus plenum non haberet, cui regnum suum posset relinquare.*

J *9 Harum uxorem aliquam fuisse cognominatam Agam, nusquam legi; at certè dux postrema non ea indole ac moribus fuere, ut dicti sceleris suspicio in eas cadere non possit. Etenim Marcatrudis privignum suum, Gunthramni regis ex Veneranda filium, Gundobaldum veneno interfecit, & ab eodem rege abjecta fuit; Austrigilda vero moriens Herodiano more virum suum rogavit, obtinuitque, ut in morte sua duo medici, qui ipsi seruerant, occiderentur, ut eorum quoque consanguinei in sua morte lugerent; teste eodem S. Gregorio lib. 5, cap. 36, ubi etiam dicitur illa nequam spiritum exhalasse. Quam ob rem, si constaret, S. Quintini interfeticem fuisse aliquam è Gunthramni regis uxoribus, illarum neutrā sua virtus ab ejusdem criminis suspicione satis eximeret; sanctique Quintini martyrium figendum esset inter annum 561, quo Gunthramnus regnare coepit, annumque 580 vel 581, quo postrema ejusdem sancti regis uxor Austrigilda obiit.*

K *10 Verum cum in sepe dicto Breviario Turonensi non dicatur S. Quintinus in obsequiis Gunthramni regis fuisse, sed vel cuiusdam Guntranni, qui erat dux & comes; vel cuiusdam ignotius nobis nominis, qui erat dux & comes Guntrami regis, potest hic alias Guntrannus indicari, cuius uxor criminis Sanctus occisus sit. Eodem enim tempore vixit quidam Guntrannus alter, cognomento Boso, seu Gunthramnus-Boso appellatus, qui fuit dux exercitus regis Sigiberti I, annoque 587, jubente Gunthramno rege, Viroduni interfecitus, ut apud laudatum S. Gregorium Turonensem in Historia Francorum legere licet. Exdem etiam uxoratum fuisse, pariter constat, sed nomen uxoris ipsius nusquam proditum reperi. De hoc ergo forsitan sermo est in laudato Breviario. Statuat eruditus lector, quod volet; nam mihi quidem aliunde nihil occurrit, quod ad designandum certam cedis auctorem, aut alterum Gunthramnum determinandum sat ponderis habeat.*

L *11 Discrepant etiam laudati Breviarii ac Martyrologii Parisiensis auctores de genere obsequii, quo S. Quintinus apud dominum suum funitus est. Nam militare ei adscribitur in Martyrologio, in Breviario autem potius videtur solùm tribui servi- rium*

Alia scriptorū discrepantia: con-sensus in locum martyrii.

DE S. QUINTINO MARTYRE

AUCTORE
C. S.

472 *tum domesticum vel familiaris rei cura in quādam villa Guntranni apud fluvium Angeriscum sita. Si Quintini nobilias tam certa esset, quām in Breviariorum Turonensis afferitur, magis ipsi conveniret militare obsequium, quām domesticus famulatus aut rei familiaris cura. Sancti Martyris palestram adducti martyrslogi omnes in pago Turonico statunt; eamdemque Castellanus, Martyrologium Parisense & Turonense Breviariorum distinctius ponunt apud fluvium, qui ab hoc Angeriscus, ab illis Angeriscus Latinē, Gallicè verò l'Aïndroix appellatur; atque alibi etiam l'Indrois sribitur.*

in pago Turonensi apud fluvium Angeriscum.

R

12 Hadrianus Valeans in Notitia Galliarum agens de fluvio Ingere, alias etiam Anger, Angera, & Andria dicitur, qui in Bituricensi provincia ortus, Turonensem agrum perfluit, & infra Monbasonium Ligeri miscetur, ad propositum nostrum hac subdit: Est & Andriensis vel Andria, l'INDROIS, quasi MINOR ANDRIA, qui villam Lupæ, Villeloin, & Montem Thesauri (vulgò Montresor) præterlapsus Andriâ recipitur. Brunzen la Martinierie in Lexico geographicō eundem fluvium ortum scribit in Turonia apud vicum Ecuelle, ad confinia ducatū Bituricensis, atque hinc intra eundem pagum Turonicum præterfluere

Villeloin, Montresor, Saint Quentin & Cheigny, atque in Angerem, vulgo l'Indre exonerari. Noverint indigena, à quo S. Quintino, hodierno, an Veromanduorum martyre, vicos ille seu parœcia appelletur; at, nisi contrarium constet, mihi verisimilimum est, eundem vicum ibi hodierni S. Quintini cœde aut sepultura nomen suum accepisse. Porro, an & quantum ex ejusdem Sancti corpore, prater reliquias Meldis in cathedrali S. Stephani ecclesia honoratas, hic aut alibi superstis, non legi.

13 Ex hac tenuis allegatis pro sat certis habenda videntur martyrium, ejusdemque causa & locus. Imò etiam verisimilimum apparet martyrii tempus, nempe post medium seculum vi, quo ambo Gunthramni vixerunt. Quod de sublato per ipsum Martyrem lotoque capite atque electo quietis loco in Turonensi Breviariorum additur, fabula videtur, quam & ipsem Breviariorum auctoribz suspectam fuisse, insinuavit, studiosè addens voculas: Ut aiunt. Figmento occasionem dare potuerunt S. Quintini icones, amputatum caput suis manibus gestantes ad martyrii genus exhibendum, ut saepe alibi in Opere nostro observatum est. Plura de hoc sancto castitatis Martyre non habeo.

E

*Que ex di-
ctis pro certis
aut veris-
millimis ha-
benda sint.*

DE S. AUREA VIRGINE ABBATISSA

P A R I S I I S I N F R A N C I A.

J. G.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§ I. Sanctæ in Martyrologiis annuntiatio: ejus cultus & Officium ecclesiasticum, Actorum notitia, corumque sublestæ fides.

ANNO
CIRCITER
DCCLXVI.
S. Aurea ab
Adone aliis-
que præter-
missa.

*U*nitiam Pariforum, urbem Gallicarum primariam, suarum splendore virtutum & pretiosa in conspectu Domini morte illustriorem reddidit S. Aurea virgo, quam S. Eligius, postmodum Noviomensis episcopus, trecentis pueris in canobio, à se Parisis exstruxit, prefecrat abbatis. Hanc Deo dignam Puellam, quo nomine S. Adonensis in Vita S. Eligii eam appellat, mirum est, antiquis Martyrologiis classicis, si Usuardinum excipias, ignotam, aut certè prætermissam fuisse. Aurea, Parisiensis virgo, inquit Sollerius noster in suo Usuardo illustrato, purè Usuardina est, omnibus aliis Martyrologiis antiquis ignota, saltem præterita. Nam quod Adoniana quedam apographa Auream virginem hoc die signent, id Sollerius effato minime officit. Ese enim augmentum aliena manu Martyrologia Adonis insertum, non ex unius aut alterius codicis, sed ex plurium perpetuorum diligentie collatione rectissime censuerunt Mosander & Rosweydis noster, qui Auream proinde in Appendicem amandarunt. Accedit, quod B. Notkerus eamdem pariter omiserit, id verisimiliter non facturus, si eam apud Adonem, quem non secus ac Hieronymiana & Rabani Martyrologia, passim describit, commemoratam invenisset. Neque hinc etiam arguas, cum pariter Usuardinum Martyrologium maxima ex parte coalere

rit ex Adone, S. Auream, quam Usuardus annuntiat, fuisse in Adonis Martyrologio ab eo repertam. Nam non sic illum Usuardus fecutus est, ut latiori quandoque via incedere, & notiores sibi Sanctos, praesertim Parisienses, ab Adone pretermisso, commemorare sibi vetitum ducret.

F

2 Porro laudati suprà Usuardi Martyrologium, ab Usuardo à Sollerio nostro editum, sic eam ad hunc diem variisque commemorat: Civitate Parisiis, sanctæ Aureæ virginis, legiturque eadem hæc annuntiatio in codicibus Praiensi, Heriniensi aliisque, quos ex Sollerio recensere longum foret. Consonant illis Hagiologion Franco-Gallie, à Labbeo ex antiquo Martyrologio abbatis S. Laurentii Bituricensis excerptum, Florarium nostrum, anno 1486 manus exaratum, Martyrologium Germanicum, vulgo Canisio adscriptum, Galeſinius aliquique martyrologi, quorum annuntiationes huc non transcribam, propterea quod vix aut ne vix quidem in ipsis vocibus ab adducta Usuardi annuntiacione discrepant. Aliorum ramer additamenta, tam que veritate nitantur, quam que à veritate deflectant, hic recensere lubet, ut hinc paucis nonnulla lector prænoscat, que postmodum pluribus de S. Aurea tractanda venient. Ac primo quidem memorata suprà Usuardina annuntiacioni Muneratus appositiè hac adjicit: Cujus (S. Aureæ) corpus requiescit in ecclesia S. Eligii prope palatii, seu prope palatium, ut ex Grammatice regule

A regulis Melannus scriptit. Addit itidem aliquid Bruxellenſis codex Usuardinus Ms., rectissime ita referens: Parisiis civitate, depositio beatæ Aureæ virginis, quam beatus Eligius præfecit puellarum monasterio, quod ipse ibi (*ut infrā num. 20 ostendetur*) construxit; ipsum verò tempus, quo S. Aurea floruerit, ita Maurolycus sua annuntiacione designat, Parisii sanctæ Aureæ virginis, tempore Heraclii: prefuit enim imperio Heraclius eodem tempore, quo Dagobertus I, Galliarum rex, Parisiis ades illas S. Eligio tradidit, quas hic in sacrarum virginum cœnobium conversas, sanctæ Abbatissæ nostra vigili cura & sollicitudini commisit. Atque hinc vide, quantum à vero aberraverit Felicius, cùm illam tempore Henrici imperatoris, cuius nominis nullus ante seculum x imperitavit, floruisse & martyrio affectam fuisse, comminiscitur, sic scribens: Aurea V. & M. celebris Parisiis tempore Henrici imp.

3 Sed Baronium potius aliosque martyrologos, recentioribus, melius de Sancta nostra instructos, hic audiamus. etiam mona. Sic ille in Martyrologio Romano hodierno: Lutetiae Parisiorum S. Aureæ virginis, quam tem-

B poribus Dagoberii I, regis Francorum, circa annum Domini 630 floruisse, rectè in Notis suis statuit. Castellanus Baroniane annuntiacioni, sermone Gallico expresse, in marginali adnotatione subdit, fuisse primam abbatissam S. Martialis Parisiis sub Regula S. Columbani. Consonat Martyrologium Parisiense, anno 1727 impressum, cùm ad diem iv Octobris ita refert: Parisiis, sanctæ Aureæ virginis, monasterio sancti Martialis intra civitatem, à S. Eligio, qui trecentas ibi puellas congregaverat, sub Regula S. Columbani degentes, præfectæ abbatissæ. Rursum ad diem v: Eodem die festum S. Aureæ, quæ die hesterna obiit. Saussayus verò in suo Martyrologio Gallicano ad diem iv Octobris S. Auream non tantum Baronianis verbis annuntiat, sed elogium eis superaddit, prolixum illud quidem; sed, ut sepe alias, non omni ex parte veritate nixum, a quo proin melius abstinuisset. Wion, Menardus, Bucelinus aliisque Benedictini, cùm S. Auream suis accensendam existimat, eam Fastis sui Ordinis ad hunc diem inscriperunt; qua in re sequacem habuere Arturum à Monasterio in suo Gyneco, ubi illam vocat Abbatissam Benedictinam, vitæ sanctimoniam & miraculorum præstantiæ celeberrimam. Recte hæc, an secundum, in medium prolata sint, sūns erit infrā disputandi locus. Abeft certe S. Aurea à nonnullis Benedictini Ordinis Martyrologiis; neque etiam ullus mihi post diligentem indagationem vel synchronus vel suppar auctor occurrit, qui prodigia illa, quibus S. Auream in vivis celeberrimam fuisse, vulgo ferunt, suo testimonio firmata reliquerit.

coliturque
principiæ Pa-
risiis,

4 Canonici Regulares S. Genoveſa Parisienses, Congregationis Gallicane, in Breviario ad usum sua insignis & regalis abbatis tum veteri, tum novo, S. Auream, non quidem ut suam, sed patriæ communis ejusque reliquiarum, Parisiis existentium, titulo, Kalendario suo inseruerunt, eamque ritu semiduplici, ut vocant, ad diem v Octobris venerantur; quo ritu & die etiam Sancta colitur in Breviario ecclesia Parisiensis. Quod autem ipso emortuali suo die cultam sibi proprium hec Sancta non habeat, facit S. Francisci Assisianus die iv Octobris celebranda Parisiis festivitas: hinc sancta Virginis festum in sequentem diem, quæ v est, transfertur, ut ex Mrl. & Breviario Parisiensi superiori ostensum est. Id tamen, Octobris Tomus II.

teſte Baillet, speciale habent gemina Parisienses ecclesia, altera S. Pauli, ubi Aurea sepulta fuit, altera S. Eligio & S. Aureæ, ubi hujus reliquia affervantur, dicata, ut in his sanctæ Abbatisse festum in Dominicam diem, quæ festum proximè antecedit, plerumque prævertatur, & ritu, qui ecclesiarum patronis deferri solet, semper celebretur. Sed hæc distinctius meliusque exponit Kalendarium Spirituale Parisiense, quod penes nos est, anno 1686 excusum & sequentibus annis continuatum. Ex hoc patet, S. Aureæ festum in ecclesia S. Pauli Dominicâ primâ Octobris, sive hac natalem ejus in calis diem præcedat, sive subsequatur, solemní semper venerationis ritu celebrari, prout præsert eidem Dominicâ adscripta annuntiatio, ita Latinè sonans: In S. Pauli S. Aurea, festum secundi patroni, concio, post Vesperas ad ejus tumulum supplicatio. At verò in S. Eligii ecclesia, & in facello monialium, quæ à S. Aurea nomen habent, die v Octobris, sive in hanc dies Dominica, sive quavis alia incidat feria, sanctæ Abbatissæ constanter festa lux agitur, ut ex eodem Kalendario liquet, in quo ad hunc diem in prefata ecclesia hæc annuntiantur: Ad S. Eligium Barnabitarum, festum S. Aureæ, ut secundi patroni, expositio venerabilis Sacramenti & concio; per Octavam ejus lipsanotheca detegitur; hæc verò in memorato facello: Ad S. Auream festum titulare, expositio Vener. Sacramenti & concio.

Elibique in
Gallicâ; imd
& Rome ve-
nerationem
habet.

5 Atque hinc, qualis quantaque in his ecclesiis veneratio sanctæ Abbatissæ nostra deferatur, abunde innoteſcit. Neque Parisiis tantum, sed & in variis Gallia diocesibus puta Meldensi, Leonensi & Bellovacensi Celium honores, seu ecclæſtico Officio, seu Lectionis unius aut orationis ejus recitatione S. Aureæ exhibentur; imo, quod fortasse mireris, in ipsa urbe Roma S. Aurea speciali veneratione non caret, prout in suo Hagiologio testatur Castellanus & ex eo Bailletus. Ne quis autem existimet, in Romana S. Eusebii ecclesia non Auream Parisiensem, sed Auream V. & M. Ostiensem coli, prohibet tum ipsa Aureæ Parisiensis usitata Roma nomenclatura, tum ipse Pancirolus, scriptor Italus, in suis Thesauris urbis Roma, ubi verbis Italicis, à me Latinè redditis, pag. 167 ita loquitur: Et quamquam in media navi (ecclesia S. Eusebii) depicta certatur S. Aureæ virginis historia, non id tamen ratione adiectarum illuc ejus reliquiarum factum fuisse, existimandum est (nec enim de translatis Romanis S. Aureæ nostra reliquis quicquam scriptor meminit) sed quia antiquitus Cardinales Galli, hoc titulo gaudentes, hujus Parisiæ Virginis, quæ sanctissimè in monasterio trecentarum monialium, à S. Eligio exstructo, vitam egit, memoriam innovârunt. Hec Pancirolus, qui rectè etiam S. Auream Parisiensem ab homonyma virgine & martyre Ostiensi loco citato & pag. 758 distinxit. Hec quippe virgo martyr, non verò Parisiensis Aurea, contrà ac innuere variis scriptores videntur, in Ostiis Tiberinis dicatam Deo sub sui nominis invocatione basilikam habet, aliamque etiam Roma habuit, quæ hocce tempore, teste laudato Pancirolo pag. 758, S. Spiritus Neapolitanorum vocatur.

Officii ejus ec-
clæſtici no-
titia datur.

O eo micam:

DE S. AUREA VIRGINE ABBATISSA

474

AUCTORE

J. G.

*micam : Venit ergo Parisius virginitatis radius
& latuit sub modio humilitatis gaudio , qua
nunc abrogate sunt , clavis seculis omnia in ec-
clesiastico Sancta Officio de Communis unius vir-
ginis legebantur. Verum anno 1729 pro monia-
libus , qua à S. Aurea nomen habent , conditum
fuit aliud , omni ex parte novum propriumque
Officium , quod illustrissimus archiepiscopus Pari-
siensis , Carolus Gaspar Guillelmus de Vintimille
anno 1731 approbavit & in facello monialium
istarum die S. Aureæ sacro recitari posse , censuit
editoque decreto sancxit. Oratio , qua per totum
hoc Officium & in Missa Collecta legitur , haec
est : Deus , qui virginem Auream in sponsarum
tuarum regimen multiplici charismatum dono
cumulasti , da , ut ejus exemplis & præsidii de-
lectationes noxias calcantes ,unctione tua cœ-
lesti perfundatur. Per Dominum &c. Hymni
verò , qui in utrisque Vesperis , Matutino &
Landibus recitantur , uis & sic dicta Prosa , qua an-
te Euangelium in Missa legitur , vario metro
S. Aureæ gesta complectuntur , iisque , qua S. An-
doenüs de ea scripti , consonant ; quare & hic
exhiberi merentur.*

B

*tresque ex
hoc Hymni ,
alter ad ut-
rasque Ve-
speras ,*

C

*alter ad Ma-
tinum ,*

7 Ita se Hymnus ad utrasque Vespertas habet :
Virgines inter , Parisinæ tellus
Quas Deo vovit , veneranda præses ,
Mille virtutum decorata gemmis ,
Aurea fulget.
Congregat Virgo comites trecentas ,
Æmulas votis paribus , virili
Corde spondentes crucis & beatum
Tollere pondus.
Sive præclaris titulis nitescant ,
Et trahant altam seriem parentum ;
Sive dejecto lateant sub ortu ;
Suscipit omnes.
Tota concentu modulans superno
Turba certatim ferit astra , nullo
Frangitur carnem domitans labore ,
Abdita mundo.
Civitas castos stupefacta cœtus
Inde miratur , tot amat columbas ,
Astra spectantes , gemitu ferenas ,
Condere muris.
Summa laus Patri , genitoque Verbo ,
Et tibi compar utriusque Flamen ,
Quo flagrant sponsæ , docilesque Christi
Jussa sequuntur. Amen.
8 Ad Matutinum verò sic Hymnus sonat :
Instaurat ædes munere regio ,
Quas virginali mox replet agmine
Sanctisque decretis gubernat
Elegius , bene notus urbi.
Quin copiosos & redditus parat ,
Fundatque sacram , Paule , tibi domum ,
Quâ sub decoro tum reponat
Virgineos cineres sepulcro .
O qualis unam præficit Auream !
Quâm candidatos docta regit greges !
Quâm laudat æternis triumphis
Progenies numeroosa Matrem .
Huc huc , pueræ , rumpite vincula
Pompaque digne spernite labiles
Fastu superbæ ; carcer aulâ
Clarior hic super astra transfert .
Intendit uni nupta cohors Deo ,
Et se supernis fontibus ebriat ,
Cælo voluptatis fluenta
Donec orans referata potet.
Laus summa Patri summaque Filio ,
Sit par & almo laus quoque Flaminis ,

Quo turba sponsarum coruscat
Virgineis redimita fertis. Amen.
9 Hunc Hymnum alter in Landibus excipit , & tertius ad
his concinnatus verbis :

D

Fulget lœta dies , quâ venerabilis
Arces , deposito corpore , lucidas
Sanctis ingrederis , Virgo , sodalibus
Et sponso frueris Deo .
Astris admonitam non pavor occupat ,
Non morbi saniem , non fugis exitum :
Quas invita regis , sponte doces mori ,
Vale dicis & ultimum .
Inflammatus amor non patitur moras .
Terris exuvias linquis & æmulas
Jungit plaga tibi , mox tumulo paxi
Dulcis confociat sopor .
Fœlix interitus , somnus amabilis ,
Quod Christi placidum sponsa petens sinum
Immortale jubat , vivida gaudia
Vincis exiliens rapis .
Quam virtutis apex , virgineus nitor ,
Commendatque fides , ardor & ætheris ,
Nos ô concilie , Aurea , nunc Deo :
Plebeum protege deditam .

E

Urbem Diva fove , quæque pericula
Victis invigilans hostibus amove :
Fac nullus quatiat turbo Lutetiam :
Christus regnet in omnibus ,
Patri maxima laus , maxima Filio ,
Amborumque tibi maxima , Spiritus ,
Qui cælo niveis lucida virginum
Cingis tempora liliis. Amen.

F

10 Quæ autem in Missa post Graduale ex- und cum Pre-
stat Prosa , ita S. Aureæ landes etiam celebrat : Se in Missa ,
Deo fidelis Aurea
Dum sæculo renuntiat ,
Regna quærit ætherea ,
Jefu sponso se satiat .
Ter centum Deo virginum
Dum militant examina ,
Ad usque vitæ terminum
Dux voti præit fæmina .
Preces , labor continuus ,
Vigilæ , silentia ,
Fletuum fons irruens ,
Hic vigent & jejunia .
Sed ecce sub splendentibus
Fœlicem post interitum
Astas , Eligi , vestibus
Præfectæ signans obitum .
Quæ , mille votis anxia ,
Sponso frui desiderat ,
Diem rapit & gaudia
Labori promissa parat .
Præter triumphi comites ,
Dicit vale fororibus ,
Divinisque superstites
Consolatur sermonibus .
Tuis lœtam exuvias ,
Virgo , serva Lutetiam ;
Et muniens præsidiis ,
Fac hostibus imperviam .
At cunctos inter ordines
Hanc blanda turbam respice ,
Quæ præcas sequi virgines
Christo contendit auspice .
Cuncta contemnens terrea ,
Sub tuis signis militat :
Coronari fac laureâ ,
Quæ cælo te nobilitat .
Suprema Patri luminum
Sit laus hic & in patria ,

Sit

A
cetero pra-
termis, ex-
hibensur.

Sit æqua Sponso virginum,
Sit par Amori gloria. Amen.

11 Cetera, qua in hoc ecclesiastico sancte Abbatissæ nostra Officio propria sunt, huc non transcribam, tum quod non æquè commemoratione digna mibi videantur, tum quod jam abrogata etiam sint, cùm prater defumptas ex S. Audœno Lectiones nihil ei proprium in ecclesiastico Officio nunc recitetur, ut mihi, in Sancta cultum investiganti, significavit ab eruditione non minus, quam ab humanitate, landandus vir, dominus Mercier, regalis abbatia S. Genoveſa Parisiensis bibliotheca prefellus, quem sine grati animi testificatione commemorare non possum ob datam ab eo sedulam investigandis S. Aureæ genuinis Actis aliisque instrumentis operam, tamen conatu ejus, ut ipse dolet, egoque multum lugeo, par fructus non responderit: si adèò, quantavis adhibuit diligentia, alia nancisci Acta non potuerim, quamque jam dudum in supellestili nostra litteraria servata, aut à nonnullis jam typis edita fuerunt, de quorum antiquitate & fide nunc differendum est.

B
Acta ejus,
ex Bodencis
Ms. codice
descripta.

12 Fuerunt ex omni ferè hominum ordine & gente scriptores aliqui, qui uberrimè S. Aureæ gestæ miraculaque quasi certatim celebrasse videantur; ut adèò, si solus biographorum numerus, quorum alter alterum descripsit, Sanctorum Actis auctoritatem fidemque indubitatam conciliare posset, S. Aureæ Acta tum MSS., tum excusa, immixti in falsi suspicionem vocarentur. At, si S. Audœnum in Vita S. Eligii & Jonam Bobiensem in Vita S. Eustasii, qui obiter de ea meminerunt, ex numero illa scriptorum turba excipiatis, nemo unus ex illis omnibus est, qui Sanctæ coævus aut suppar fuerit, vel qui ex puro fonte sua huiusmodi, dici possit. Ut hac non tam afferam, quam probem, hand pluribus opus est, quam Adororum MSS. subministrasse notitiam, eiusque biographorum, typis editorum, indicasse etatem. Aprioribus initibus duco. Quatuor jam à multo tempore in supellestile nostra litteraria exstant S. Aureæ manuscripta Actorum apographa, de quibus generatim edici potest, faciem non esse omnibus unam, sed nec diversam tamen: sicut enim alia aliis ampliora aut verbis correctiora sunt, parentem suum fabulatorum esse clamant, sequi ex eodem luce fonte educta fuisse, testantur. Horum apographorum primum submisit nobis R. P. Joannes Gamans, S.J. vir de Museo nostro alias sapientie meritus. Descriptum illud fuit ex canonib[us] Bodencensis canonicorum Regularium S. Augustini, diocesis Paderbornensis, Passionali pergameno insigni, mensis Octobris, fol. cxxii, pag. B. Ut autem quanquam hec Acta pretiū sint, lector judicet, illorum ex mox citato apographo, iisdem ferè adhibitis verbis, specimen aliquod subjungo.

C
quorum com-
pendium tra-
ditur.

13 Sic igitur anonymous illorum auctor de S. Aurea statuit: nobilissimo genere orta & è finibus Syria Parisos peregrine profecta, ibi 300 puellarum abbatissa constituitur. Cum autem in villis sororum esset, nuntiatur ei defuncta cellararia ac clavigera sua; Abbatissa ad canonib[us] revertitur, triduo mortuam, ex cuius manibus claves officinarum extorqueri non potuerant, proprio nomine compellar & ad vitam revocat; jubet administrati officii rationes reddere, quibus peralatis, remigrandi ad Dominum facultatem ei imperit. Mox ad aliud prodigium delabitur anonymous: Ne Sancta murmurationibus sororum, cum panes forte iis decessent, locum det, ecce ti-

bi, cibatum intrat, prunas ardentes cineresque illæsis manicis suis foras expellit, fornacem mundat, auctore J. G.

aque ut miraculum duplicitur, nemine pulsanter, sorores & vicini campanarum festivum sonitum audiunt; convolant moniales & Hymnum Te Deum laudamus concinunt, ac dein optimi panes ipsis subministrantur. Mirabilem, quæ anonymus narrat, hic nondum finis. Sed his ego referendis supersedeo, ultimum adhuc referre contentus. Abbatissa quedam in Syria, civitate transmarina, oculos quidem habens, sed minimè videns, ab angelo in ipsis monita, ut virginem Auream, à Syria finibus peregrinam, Parisis inquireret, & illuc humatam è terra levaret, rem episcopo civitatis defert, cum eo iter in Gallia arripit; at ipsa defatigata in via remanet; dum interim episcopus iter prosequitur, illa ex ejus jussu scriniam, quo S. Aureæ corpus recondat, fabricari jubet. Levatur Parisijs de terra corpus, Sancta brachium unum absinditur, & ecce sanguis è venis fluit; hoc episcopo Syro conceditur, qui gaudens in patriam remeat, & abbatissam Syria civitatis invitit, cui brachium absissum tradit. Preciosum hoc munus in scrinio illo collocatur & mox illa visum recipit, atque in perennem tanti miraculi memoriam nobile in Syria monasterium condit.

14 Ex tam malè congestis prodigiis, ex communitate illa civitate, quæ Syria dicitur, ex superfluis episcopi Parisiensis & Syri præfulis nominibus atque ex vago res enarrandi modo, apparet, anonymum illum seculis aliquot à temporibus S. Aureæ remotum fuisse, ac fortè scriptissime secundo vel xi, quo tempore nihil magis scriptoribus plerisque uisitatum erat, quam prodigiis suis lucubrations farcire, visiones & angelorum apparitiones referre hanstaque ex sola populari traditione, ac proin valde incerta & sepe falsa, vago quodam modo verbisque generalibus adstruere, imo & quandoque pro pietate mentiri; ut merito d[i]i conquesti sunt emundata naris scriptores aliqui, iis coævi. Tam insulsam farraginem postquam non pauci typis ediderunt, mihi visum non est iterum recendere. Illam, cui ad id animus est, integrum legat apud Bellovacensem in suo Speculo Historiali lib. 23, cap. 69 & seqq., vel apud Gononum in Vitis Patrum Occidentis lib. 3, pag. 156. Et, nisi me mea fallat opinio, minime nobis succensabit prudens lector, quod ejusmodi Acta in lucem denuò non protrudamus, nec eorum infirmam vestigium, qui vel patria vel professionis, seu vera, seu pretensa, conditione adstrici, vel suas ipsi tenebras amant, vel clausis oculis progressos sequuntur, modo inde decus aliquod vel patriæ sua vel Ordini, quem profitantur, obvenientrum sperent. His prudentior Joannes Malbillionius, aliud nihil de gestis S. Aureæ, licet eam monialibus suis Ordinis annumeret, edendum in Seculo Benedictino censuit, quam quod apud laudatum S. Audœnum in Vita S. Eligii de ea litteris commendatum invenit. Nunc cetera Actorum apographa paucis expendamus.

15 Ejusdem surfuris sunt, qua nobis S. Aureæ miracula & gesta exhibet Pragensis codex Ms., in quo, ut prefert apographum, Vita quædam, à Bernardo Guidonis scripta, exstant. Nec est inter gemina jam adducta Actorum apographa notabile aliquod discrimen, quam quod interpolatione nonnihil creverint Pragensia Acta, cetera nihil Bodencensis meliora. Preter hec tertium nobis ad manum est Actorum apographum, defumptum ex codice Ms. pergameno monasterii.

AUCTORE

J. G.

nasterii S. Marci PP. Prædicatorum Florentia post Vitam S. Eligii Sed neque hoc, neque geminos sermones in solemnitate S. Aureæ quondam dictos, neque rhythmica, qua post Officii Lectiones illic exhibentur, carmina, digna censui, qua typis committantur. Illam prolixitate non minissimam inepitiis horridam farraginem ut panis noscas, sic habe. Relatis jam mox ex Bodecensi apographo miraculis alia multis verbis superaddit prodigia, nihilo minus stupenda, at aequè incerta, ne dicam ridicula. Acta hac Sanctæ patrism affignant in partibus Orientis in civitate, nulli geographo nota, que dicitur SYRIA; abbatissem illam, cujus postulatione Sanctæ corpus de terra levatum ferunt, etiam ex civitate, que nuncupatur SYRIA, que trans æquoreas plagas est, peregrinantem in Gallias statuunt. Hac credo, aliaque commenta, que lubens prætereo, abunde sufficient, ut ne declamatoris illius prolixis neniis chartas nostras commaculemus, at potius ejusmodi Acta pro meritis explodamus. Quarum idque ultimum Actorum apographum, quod ex quodam Ms. codice Chiffetiano habemus, cum verbo tenuis inepiae illius declamationis magnam partem exprimat, morari nos nullatenus debet, ad examinanda jam typis excusa Acta proponentes.

B sum excusa, subiecta fidei esse offenduntur.

16 A memoratis jam apographis si interpolationes nonnullas communesque rhetorum locos demae, eadem habebis Acta, que Vincentius Bellovacensis, seculi XIII scriptor, suo Speculo Historiali lib. 23, cap. 69 & tribus sèqq. infernit, & que Petrus de Natalibus lib. 9, cap. 23, ac S. Antoninus parte 2 Historiarum, titulo 13, cap. 6, § x de verbo ferè ad verbum transcripsunt. Et quamquam hac non contemnenda alias sint scriptorum nomina & rebus assertis fidem conciliare apta; hinc tamen prefatis S. Aureæ Actis pretium vel pondus nullum accedit. Etenim in rebus historicis, etatem suam multum præcedentibus, non major eorum est auctoritas, quam sit scriptorum illorum, quos ipsi testes adducunt. Innuit hoc Bellovacensis ipse in Operis totius Prologo cap. 4, ubi illud non simpliciter Opus suum, sed eorum potius esse dicit, ex quorum verbis ferè totum illud contextum, subiungens, illud auctoritate ipsorum esse, suum vero sola partium ordinatione. Cum igitur Vincentius Bellovacensis, Petrus de Natalibus ac S. Antoninus non tam dici possint, voluisse se eorum, que referrent, vades constituere, quam simpliciter ipsa, que invenerant, monumenta historica posteris relinquere, tametsi id non magno admotam delectu ubique presisterint, injuriis certè nemmo ipsis fuerit, qui relata ab ipsis Acta monumentave spuria pro meritis rejiciat, vel dubia ad critica regulas expendat. Landatis jam mox auctoribus novi quidem adspiculati Jacobum Bergomensem, Trithemium, Wionem, Gononum, Arturum à Monasterio, Tepezium aliosque recentiores tum Gallos, tum Hispanos, tum Germanos scriptores, qui S. Aureæ Vitam suo quique idiome ediderunt: verum cùm hi Vincentio Bellovacensi aliisque jam landatis antiquis, si non meritis & scientiâ, etate certè inferiores sint, suaque omnia vel ex prefato anonymo, vel ex ipso Bellovacensi descripserint, me neutiquam sua auctoritate è adducent, ut, qui Bellovacensem in subiecto arguento non sequor, illos preeuntes sequar. Relidis igitur eorum additamentis locisve communibus, illa hic tantummodo illustrabo,

C

qua de S. Aurea ab auctoribus majori fide dignis, puta S. Audoëno, Rothomagensi episcopo, & Jona Bobiensi novis scripto commissa sunt. D

§ II. Sanctæ patria, parentes, monastica præfectura, probabilius sub Regula S. Columbani gesta.

I D Sanctorum biographis aliisque historiographis persæpe usi veni, ut, cùm sibi, ad suscepti Operis exitum festinantibus, adjuncta quadam, ad institutum suum proximè non spectantia, occurserunt, ea cursim perstringant, atque illicò ad illa progradientur argumenta tractanda, que pro suscepia à se provincia fusiū enucleanda veniunt.

Ex quo fit, ut, dum in adjunctis illis indicandis breves esse volunt, non raro vel obscuri fiant, aut saltē posteris disputandi ansam præbeant: quod tum præcipue locum habet, cùm nemo alius coevus aut subæqualis scriptor reperitur, qui ubi de adjunctis illis ex instituto egerit. Ita S. Audoëns & Jona Bobiensis, Sanctorum gesta, quorum Vitam scribendam sibi assumpserant, fusiū presecuti sunt, de S. Aurea autem, ipso ad ornandam sibi provinciam proximè non spectante, obiter tantum meminisse contentis, vix quidquam ediderunt, quod aut disputationi obnoxium non sit, aut majoris disquisitione non indigeat, præsertim è quod vel nullus antiquus scriptor S. Aureæ Vitam ex professo litteris commiserit, vel certè, quod lucubratio illa ad nos non pervenerit. Hinc de natali Sancta loco, de Religiosa vita instituto, sub quo vixit, de exstructo Parisio à S. Eligio monasterio, an nempe simplici, seu ex soli monialibus composto, an verò duplici, seu ex monialibus & monachis simul adunato, dubitandi vel disputandi occasionem posteri sumpserunt.

18 Ac primò quidem, qua in regione nata sit S. Aurea, non leviter inter scriptores controvertitur: alii quippe, siue sat antiqui, eam in Syria; alii, siue in primis scriptores Galli recentiores, eam in Galliis ortam dixerunt. Qui eam faciunt Syriam, ut Bellovacensis, Petrus de Natalibus, S. Antoninus aliisque multi, videntur cum prefato anonymo pro Quiria, Sancta matre, Syriam patriam ei assignasse, vel S. Auream nostram confudisse cum homonyma virgine & martyre Ostiensi, quam S. Hippolytus, amè in Arabia, Syria contermina, diu versatus, in Tiberinis Ostiis sepelivit: qua de re vide tom. iv Augusti pag. 506 & 756, item Cointium Annal. eccles. Francorum ad annum 671 num. 22. Aliò contra, qui natam in Galliis volunt, ut Gerardus du Bois in Historia eccles. Parisiensis tom. x pag. 202, aliisque recentiores, bac ratione opinionem suam tuentur, quod Maurini & Quirio parentum ejus nomina nihil quicquam Syriacæ sonent, sed vocabula sint Romana, seu ex iis Gallicanis, que adhuc Romanam sonabant originem, quodque S. Audoëns, eos peregrinos fuisse, nusquam insinuet. Horum mihi sententia, quandoquidem nemo coevus aut S. Aurea sappar auctor contrarius ei est, ex hoc capite etiam placet, quod S. Audoëns, si quando in Vita S. Eligii de exteris mentionem facit, soleat eorum

S. Aurea, de qua obiter S. Audoëns & Jona Bobiensis meminorunt.

E

probabilis nata in Galliis.

F

rum

Arum natale solum, puta Saxoniam, Sueviam aliasve regiones disertè exprimere, natale verò solum plerūque non exprimat, cùm de ipsis Galliarum indigenis sermonem facit; ut adeò vel ex ipso, quod de natali solo S. Aureæ servat, silens, eam Galliarum indigenam fuisse, verosimile fiat. Accedit, quòd facile credi non debeat, S. Eligium nobilibus Franciæ matronis, quas una cum aliis pueris congregaverat, prepositurum fuisse virginem Syrissam, quæ eas cum potestate abbatisse gubernaret.

parentibus Maurino & Quiria,

19 Quod verò attinet ad parentum ejus nomina, quæ Jacobus Bergomensis cap. 40 de Claris Mulieribus pag. 127, aliisque scriptores, litteris prodita fuisse, negantur; oportet, ut vel illi Vitam S. Eligii, à S. Andoëno scriptam, non viderint, aut certè multilum vel vitiatum codicem pra oculis habuerint. Etenim in laudata S. Eligii Vita, qua exstat tomo 2 Spicilegii Acherianii, anno 1723 editi, lib. 1, cap. 17 expressè sic loquitur laudatus Rhotomagensis antistes: Cœpit (S. Eligius) intra domum suam, quam in eadem urbe (Parisensi) ex munere regis percepérat, virginum Christi ædificare domiciliū: ac paucis interjectis, addit: Quibus & abbatissam, Deo dignam pueram, nomine Auream, filiam scilicet Maurini & Quiriae constituit. Perspicuum igitur ex his verbis est, non incognita esse parentum S. Aureæ nomina; at quidnam illi præclarè egerint, quæve in urbe Galliarum sedem fixerint, an Aureæ, ut quidam contendunt, an Parisiis alibive, nullo antiquitatis testimonio exploratum babeo. Nec magis compertum mihi est, an sub parentum, an sub piissima alicujus matrone disciplina virtutum eorum semina jecerit, ob quas postea merita sit à S. Andoëno digna Deo Puella vocari. Utut sit, id minimè dubium videtur, non vulgarem fuisse virtutum ejus aliarumque dotum splendorem, cùm eam S. Eligius pro singulari sua prudentia trecentis puellis, in cœnobio suo Parisensi congregatis, præficiendam duxerit, ut disticta Regula disciplina, quam ipse ibi constitutam volebat, sub ejus moderamine ad amissim ab omnibus servaretur.

**cœnobo, à S.
Eligio Par-
siis exstructo,
preficitur;**

C **20** Rem illam ipsiusque monasterii exstructiō nem cùm nemo certius nobis exponere possit, quām laudatus jam supra Rothomagensis presul, scriptor non tantum coarus, sed & oculatus testis & amicitia cum S. Eligio conjunctissimus, illius verba huc transcribo. Sic ergò ipse lib. 1 Vita S. Eligii cap. 17 rem illam enarrat: Co-gitabat (S. Eligius) Parisius in urbe fabricare xenodochium; sed excellentiore consilio, Deo inspirante, concepto, cœpit intra domum suam, quam in eadem urbe ex munere regis (Dagoberti I) percepérat, virginum Christi ædificare domiciliū: in quo opere diu multumque instantissimè desudans, dignum tandem sanctarum virginum construxit archisterium, ubi distictam Regulæ disciplinam constituens, usque ad trecentarum numerum puerarum ex diversis gentibus, tam ex ancillis suis, quām ex nobilibus Franciæ matronis congregavit; quibus & abbatissam, Deo dignam pueram, nomine Auream, filiam scilicet Maurini & Quiriae, constituit: terræ etiam redditus copiosos delegavit, atque ex integrō omne suum illic studium convertit: videres & illuc trahere undique veluti utilissimam apem cuncta monasterio necessaria, vasa simul & vestimenta, nec non & sacra volumna aliaque quām plurima ornamenta: nam

quidquid huic sexu (cui, ut suprà dictum est, abbatissa præterat S. Aurea) congruè necessarium foret, ut piissimus pater, satis solerti in omnibus diligentia ac sollicita cura providit... Igitur, ut idem sanctus scriptor cap. 18 prosequitur, cuncto opere monasterii peracto, atque omnibus ædificiis ancillarum Dei expletis, pro quibus mercedem laboris adeptus est, ædificavit postrem basilicam in honore S. Pauli Apostoli ad ancillarum Dei corpora sepelienda, cuius tecta sublimia operuit plumbo cum elegan- tia; qua in basilica beatus quoque Quintilianus jacet abbas humatus. Ædificavit etiam, imo que renovavit basilicam in honore S. Martialis, Lemovicensium pontificis & confessoris, quā utique urbanè stabilità, plumbo ejus operuit tecta.

21 Atque hoc sunt precipua S. Andoëni verba, quibus Abbatissa nostræ prefeturam ejusque cœnobii exordia commemoravit, & qua proinde verba hic locum suum habere, necesse fuit. Cogunt me quidem jam inchoatam vita S. Aureæ seriem interrumpere: at, quando id veritatis inquirende necessitas exigit, ferendum est. Itaque, quanam sit disticta Regulæ disciplina, à S. Andoëno memorata, quidve de alio num. 17 proposito dubio auctores sentiant, aut sentire meo iudicio deberent, lectori eruditio hic exponam. Benedictini multiscriptores, subcumque in conciliis, regum Capitularibus, Sanctorum Aëlis aut documentis post Benedictinam Regulæ promulgationem editis, distictam Regulæ disciplinam, Regulam sanctam aliasve ejusmodi voces expressas reperiunt, eas sic intelligi debere contendunt, ut iis non alia, quām S. Benedicti Regula significetur: unde S. Auream, quæ, teste S. Andoëno jam sapientia laudato, sub disticta Regulæ disciplina Deo militavit, Benedictinis monialibus liberè & intrepidè accenserent. Verum tantum abest, ut, quod ipsi tam generatim adstruunt, agnè solide ac manifeste probent, ut vel ipsum Mabillonum, rei Benedictine præstantissimum vindicem, & Gallia Christianæ auctæ editores in sua generali hac assertione adversarios habeant, prout ex istius Prefatione ad 1 Sec. Benedictinum num. 73, & Pref. ad 2 Sec. Bened. num. 14, atque ex eorum distictis tom. 7 Gallia Christ. auctæ col. 280 dilucide ostendit. Censem enim iste locis citatis, per Regulam sanctam ab Eutropio abate in Epistola Apologetica memoratam, Benedictinam Regulam non intelligi, nec à Jona Bobiensi in Vita S. Columbani eamdem intellectam fuisse; hi verò loco citato, S. Auream, quam ex S. Andoëno sub disticta Regulæ disciplina vixisse noveram, eam tamen sub Regula S. Cesarii Deo servisse, probabilis esse existimant.

F **22** Ut ergò variorum de Religioso vite instituto, quod S. Aurea fecuta est, sententias expōnam, pro Regula S. Cesarii stant jam laudati editores Gallia Christianæ loco citato; pro institutis S. Columbani certant Henschenius noster, Cointinus, Castellanus, Bailletus, Ludovicus Bulleanus tom. 1 Compendii histor. Ord. S. Benedicti pag. 443, auctor Vita S. Aureæ, Gallicè in epitomen contracta, & anno 1729 novo ejus Officio prefixa, auctor Martyrologii Parisiensis aliisque etiam scriptores eruditii. Pro Regula S. Benedicti decertanti Benedictini scriptores plurimi; pro eadem Patriis sui Regula, cum institutis S. Columbani conjuncta, pugnat Mabillonius part. 1 Praef. in IV Sec. Bened. initio num. 131, & quod non facile quivis intelliget, in fine ejusdem numeri

**en sub alia
vixerit, mul-
tum contro-
vertiunt &**

pro Regula S. Donati, seu pro triplici Regula SS. Cæsarii, Columbani & Benedicti, à S. Donato, Vesontionensi episcopo, monialium usibus accommodata, certat idem scriptor. Tanti nominis auctores inter se dissententes componere, additisque omnium & singulorum argumentis item illum decidere, vetat tum ipsa rei prolixitas, tum ipsa controversia natura, qua cum eò demum adduci posset, ut definitè statueretur, quamdiu S. Columbani Regula sine consortio Benedictina Regule in cœnobiosis Columbanianis observata sit, videtur potius ad Vitam S. Columbani die xxi Novembris in nostro Opere, si Superis placet, illustrandam spectare, quam hic in antecessum pertractanda. Quando tamen rem illam prorsus intactam hoc loco præterire instituti mei ratio non finit, quid de relatis jam mox variorum sententiis ego ipse censem, exponendum judicavi.

*ostenditur tamē, eam non sub R. gu-
la S. Cæsarii,*

B 23 Ac primò quidem mirari subit, eccur laudati editores Gallia Christiana aucta tom. 7, col. 280 à majorum suorum sententia abierint, & contra expressum Jona Bobiensis testimonium eò propendeant, ut S. Auream sub S. Cæsarii, Arelatensis antiñit, Regula Deo militasse affirment. Eorum verba audi: Auream (S. Eligius) præfecit abbatissam sub Regula S. Columbani, ut tradit Jonas de Bobio in Vita sancti Eustasi cap. 17 & post eum Bailletus; melius tamen fortassis sub Regula S. Cæsarii, quam hic Sanctus pro parthenone, à S. Cæsaria sorore gubernato, condiderat, quamque S. Radegundis sacris sui Picaviensis cœnobii virginibus proposuerat. Nam quod ipsi ex Actis S. Radegundis adducunt, piissimam hanc reginam sacris sui Picaviensis cœnobii virginibus S. Cæsarii Regulam servandam prescrivisse, id nihil ad rem nostram facit, nedum quidquam evincit. Istud quippe de S. Radegunde scriptores antiqui & fide dignissimi litteris restatum liquere, ut in Opere nostro ad diem XIII Augusti & in Vita S. Cæsarii ad xxvii ejusdem mensis ostensum est. At vero nihil tale de S. Aurea antiquus aliquis affirmavit, ut potius oppositum ex S. Andoëno in Vita S. Eligii erat possit, & contraria laudatis editoribus sententia, ipsis fatenibus, à Jona Bobiensi, S. Eustasi biographo & S. Aureæ contemporaneo, dicerè tradatur. Etenim credibile non appetet, S. Eligium aliunde accersuisse Religiose vita institutum, cui moniales suas subderet, quam ex Luxoviensi monasterio, quo ipse sanctæ conversationis æstuans desiderio, (ut loquitur laudatus jam saepe S. Andoënus in ejus Vita lib. 1, cap. 21) maximè properabat.

C 24 Quippe, ut idem auctor subdit, Luxovium (quod erat alumnorum S. Columbani archimonasterium) erat eo tempore cunctis eminentius atque districtius; neque enim tam crebra erant adhuc in Galliis monasteria, & sicubi essent, non sub regulari quidem disciplina, sed erant prorsus in malitia fermenti veteris sæcularia. Præter Luxovium ergo, quod solum, ut dictum est, districtionem Regulæ (nonne S. Columbani, fundatoris & institutoris sui?) solerter tenebat, Solemniacense monasterium in partibus Occiduis hujus religionis extitit caput, ex quo demum multi sumpliebant & initium & exemplum, adeò ut nunc quoque, propitia Divinitate, innumera per omnem Franciam & Galliam habeantur sub Regulari disciplina, alma utriusque sexus cœnobia. Quis hinc non colligat id, quod mox aff-

rueram, non voluisse S. Eligium aliam seu manachis seu monialibus, quibus cœnobia excitaverat, servandam Regulam prescribere, quam illam ipsam, quam Luxovii tam sanctè observatam sapientius viderat? Hanc autem S. Cæsarii Regulam fuisse, nescio, an vel unus hæc tenus somniarit. Aut quis inter innumera illa utriusque sexus cœnobia, ex Regulari Luxoviensem disciplina erecta, reponendum non existimet illud, quod S. Eligius Parisiis condiderat, & cui S. Auream dignam Deo pueram, prefecerat abbatissam?

D 25 Hec si te non convincant, laudatum suprà Jonam Bobensem audi, & nisi scriptorem illum synchronum multisq[ue] titulis estimatissimum, mendacii arguas, mecum, arbitror, judicium feres. Sic igitur ipse in Vita S. Eustasi apud nos tom. IIII Martii pag. 789 & apud Mabillonum Sac. 2 Bened. pag. 122, num. 17: Abellenus verò vel ceteri Galliarum episcopi post ad roboranda Columbani instituta adspirant (nimis post habitam anno Christi 623, uti in Annal. Bened. Mabillonius statuit, Maisconensem synodum, in qua, ut hujus titulus apud Simondum tom. 5 Concil. col. 1686 præsert, Regula beati Columbani ab Agrestini calumniis per Eustasium abbatem defensa atque approbata est) Quàm multi (episcoporum) jam in amore Columbani & ejus Regulæ monasteria construunt, plebes adunant, gregem Christi congregant. Inter quos illuster tunc vir Elegius, qui modo Virmandensis ecclesiæ pontifex præst, juxta Lemovicensem urbem monasterium noble, Solemniacum nomine, (idem, de quo suprà S. Andoënus) construxit supra fluvium Vicennam (Gallicè la Vienne) distans à supradicta urbe millibus quatuor, & alia multa in iisdem locis cœnobia: sed & in Parisiis puellarum monasterium, quod de regio munere susceperebat, ædificat, in quo Christi virginem, AUREAM nomine, præfecit. Mitto recensere alia monasteria, qua laudatus Jonas Bobiensis ex B. Columbani Regula à variis excitata asserit, & ex S. Andoëni & Jona recitatis verbis has duas consecutiones deduco: alteram, quam infundatè editores Gallia Christiana aucta contra auctorum equalium testimonium S. Auream dixerint, potius sub S. Cæsarii, quam sub S. Columbani Regula vixisse; alteram, quam solida auctioritate nitantur Henschenius noster, Coincius, Castellanus aliique, qui sub S. Columbani institutis, qua hujus discipuli, teste Jona in Prologo Vita ejus, suis pleibus seu alumnis servanda tradiderunt, Sanctam nostram Deo militasse contendunt.

E 26 Ab Henschenio aliisque jam laudatis scriptribus dissentiant Benedictini illi, qui volunt, SS. Benedicti & Columbani normam perpetuò posse, nec eo atque ab ipso hujus initio unam fuisse, vel qui S. Columbani Regulam Benedictini instituti Appendificem vel Commentarium solummodo esse contendunt; ut adeò, cùm, prout in scholis loquuntur, à nobiliore parte denominatio petenda sit, S. Auream, et si ejus cœnobium in amore Columbani & ejus Regulæ conditum fuerit, nibilominus tamē germanis monialibus Benedictinis accensendam esse, contendant. Sed hac eorum sententia tam fragili fulcimine nititur, ut Mabillonius alio trahite incedendum sibi esse, existimat, quod S. Auream ad suum Ordinem adduceret. Quin ipse met in Praef. ad 2 Sec. Bened. num. 14 soldales suos refellit in hac verba: Columbanus, ut mihi quidem videtur (& rectissime quidem) diversum

Deo militasse, ut adeò non videatur

*sed sub insis-
tatis S. Co-
lumbani*

A diversum à Benedictino vivendi genus in Galliam invexit, non immeritò dici potest. Primo enim ex Hibernia, seu ex Bancorensi monasterio, venit in Galliam, antequam Regula S. Benedicti in Britanniam insulam, adeoque in Hiberniam penetravisset. Deinde in Gallia constitutus, monachis Regulam peculiarem scripsit, quam in Codice Regularum, una cum ipsius Pénitentiali legere licet. In ea nullum ferè vestigium Benedictinæ Regulæ apparet. Præterea Jonas in Actis Columbani ejusque discipulorum sæpe S. Columbani, nusquam S. Benedicti Regulam memorat. Evidem aliquot in locis Regulam sanctam laudat, quo nomine concilia S. Benedicti Regulam commendare solent. At Jonas Columbani Regulam, quam ipse professus erat, designasse videtur. Adhæc Columbanus & monachi ab eo instituti Scottorum habitum, tonsuram aliosque ritus præferebant, uti ex concilio Matisconensi, Agrestii causâ coacto, (*de quo vide num. 25*) apparet. Denique in eo concilio conquestus est Agrestius, teste Jona in vita S. Eustasii, quod Columbani discipuli à ceterorum more desciscerent. *Cum igitur, faciente rursus eodem Mabillonio part. i Pref. in iv Sec. Bened. num. 127, monasticum S. Columbani genus à Benedictino diversum ac separatum initio fuerit, & Columbaniani monachi peculiarem Regulam, uti certum est, primitus observarint, ruit undeque eorum opinio, qui, memorato supra fulcimine nixi, S. Auream ger manus monialibus Benedictinis annumerarunt.*

B 27 Aliam, ut jam mox dixi, Mabillonius viam init, ut S. Auream, Sec. 2 Bened. pag. 58 in Indice Sanctorum Prætermisorum inter germanas Ordinis S. Benedicti moniales à se collatam, aliosque viros feminasque sanctitate illius frustis suo Ordini inserat. Hinc num. 14 supra citato, ita differit: His argumentis (*qua superiori num. transcripsimus*) adductus inclinat animus, ut monasticum B. Columbani genus à Benedictino diversum ac separatum principio fuisse, concedam. At utrumque paulò post in unum vivendi genus, quibuidam ritibus detractis & temperatis coaluisse, mihi persuasum est. Et post pauca interjecta ita concludit: At in Gallia post synodum Matisconensem anno DCCXXV (*in Annalibus suis Bened. annum assignat 623*) habitam, Columbani ritibus eamdem (Benedictinam) Regulam accessisse, nemo jure negaverit. Mabillonio igitur si credimus, conjuncta statim post Matisconensem illam synodum SS. Benedicti & Columbani Regula, ipsa est illa districta Regula, eaque Norma, ex qua in Galliis tempore S. Eligii condebantur utriusque sexus monasteria. Hæc itaque est, inquit num. 131 parte i Pref. ad 4 Sec. Bened., illa Norma seu Regula sacra, quam sectabantur Sollemniacenses, aliisque ad eorum exemplum informati, ex Audœno: Id est, Regula Beatissimorum Patrum Benedicti & Columbani; uti explicat Eligius ipse in Testamento suo pro conditione coenobii Sollemniacensis. Hæc est, inquam, Regula, cui parebant sanctimonialium parthenones, per ea tempora instructi, qualis S. Aureæ parthenon, apud Parisios ab Eligio erectus, ubi Regulam Donati viguisse, existimo.

C 28 Ita quidem Mabillonius; cuius rationum momenta antequam expendere aggrediar, fateor, nescire me, quo pacto ejus verba, ultimo loco adducta, conciliare inter se aptè queam. Quippe, cum eruditus vir de Religiosa vita instituto, ec-

*& enjus o-
pinio*

Regulis SS. Benedicti & Columbani in unum conflato, differit, gemina huic Regula ita unita, quam Regulam sacram appellant, assertis parvissime sanctimonialium parthenones, per ea tempora instructos, qualis S. Aureæ parthenon ab Eligio erectus; & mox, nulla interposita voce, non iam geminam illam Regulam, in unum Religiosa vita institutum conflatam, sed Regulam S. Donati, ipsomet hoc Sancto teste, ex tribus Religiosa vita institutis seu ex Regulis SS. Cæsarii, Benedicti & Columbani adunata, in eodem S. Aureæ parthenone viguisse, affirmat. At enim, vel Regulam SS. Benedicti & Columbani, in unum Religiosa vita institutum conflatam, solam Mabillonius competat pro districta Regula, seu norma sacra, cui parebant sanctimonialium parthenones, per ea tempora instructi; vel sub eodem Regulæ & Normæ nomine etiam instituta S. Cæsarii & Regularum S. Donati Enchiridion comprehendit; si primum; necesse est sequi, ut vel in Eligiano parthenone S. Donati Regula non viguerit, aut, si hanc illic Mabillonius viguisse velit, ut ad Solemniacensem monachorum exemplum, qui S. Donati Regulam, solis feminis cinnatam, numquam secuti sunt, Eligianus parthenon Parisiensis informatus non fuerit, vel certè non nude & simpliciter Regulæ sacræ parvissime dici possit, cum prater hanc alind Religiosa vita institutum, solis feminis à S. Donato adaptatum, in eo parthenone viguisse, contendat. Si verò nomine Districtæ Regulæ seu Normæ sacræ, etiam S. Cæsarii institutum & Regularum S. Donati Enchiridion Mabillonius comprehensa voluit; nimirum quantum, ut mihi quidem videtur, incompleta ac manca erit eruditii virioratio, cum, his Regulis alto silentio involutis, de sola S. Benedicti & S. Columbani adunata Regula ita superius locutus est: Hæc est, inquam Regula, cui parebant sanctimonialium parthenones, per ea tempora instructi, qualis S. Aureæ parthenon.

D 29 At in rem ipsam inquiramus, & num sub annum 632 viguerit in S. Aureæ parthenone S. Donati Regula, nunc investigemus, postmodum de S. Benedicti Regula, quam illic cum S. Columbani institutis statim observatam fuisse, Mabillonius afferit, suo loco alteri. Legenti mihi S. Donati, Vesontionensis episcopi, gesta, qui, ut ipse refert, ex SS. Cæsarii, Benedicti & Columbani Regulis, collectis in unum flosculis ad instar Enchiridion excerptis, quam Regulam S. Donati vocant, minimè videtur fieri posse, ut hæc in Eligiano sancta Abbatisse nostra cænobio à principio viguerit. Ut ita sentiam, hæc me impellunt. Nullam proorsus ab initio conditi hujus parthenonis viguisse illic Regulam, nemo credit; si qua autem viguit, ut diffiteri nemo jure potest, non potuit hæc S. Donati Regula fuisse, quam nondum anno 631, imò nec 633, quo anno certè conditum erat S. Aureæ monasterium, à Sancto illo Vesontionensi episcopo adornatam fuisse, appetat. Etenim, ut apud nos tom. 2 Augusti pag. 198 ostendit Boschius, S. Donatus natus est circa annum 594, unde anno 631 vel etiam 633 quadraginta circuiter annos dumtaxat numerabat; cum autem præfatam Regulam adornavit, non juvenis episcopus, sed caligans fractusque senex, aut certè homo quinquagenarius existisse videtur, prout landatus Boschius noster pag. 199 num. 9 ostendit, & ipsem S. Donatus in Prologo Regule sua innuit, ubi se afferit, diu multumque ante rensum, tandem monialium postularis satisfacere

E

F

facere, & ex tibus mox memoratis Regulis *Exochiridii* ad instar unam confidere Regulam eumixum fuisse, in quantum pro assida corporali infirmitate divina pietas possibiliter dedit & sensus obtusi caligo permisit. Si itaque, ut maxime verisimile est, *S. Donatus* non nisi senior servare post annum 634 Regulam suam concinnari, nescio, qua ratione, eam in *S. Aureæ Parthenone*, anno 632, vel certè 633 exstructo, ab initio vnguisse, adstrui possit.

eui S. Auream subdit, refellitur.

30 Ceterum, cum ipsa *S. Benedicti Regula* non ante à monialibus in Gallia recepta fuerit, quām *S. Donatus*, *Vesontionensis episcopus*, eam feminis aptasset, prout ipse *Mabillonius* *Pref.* in *Sec. 1 Bened. num. 48* fateur, consequens est, ut nec cum *Regula S. Columbani* in parthenone *S. Aureæ* ea observata fuerit ante annum 633, quo jam sancta *Abbatissa trecentis monialibus*, à *S. Eligio* congregatis, praerat. Asserit illic quidem laudatus *Mabillonius*, *Regulam Benedictinam* circa annum 620 feminis aptatam, atque adeò ante conditum *Eligianum Parisis* parthenonem in vigore fuisse; sed oppositum num. precedenti satis ostensum arbitror; ut proin vel ex hoc solo capite, quod *Benedictina Regula* ante *S. Donati* compostam *Regulam*, judice ipso *Mabillonio*, à *sancimonialibus* in Gallia recepta non fuerit, *S. Aurea* è numero monialium *Benedictinarum* excludi merito posset. At inquit, ut ut hac de tempore edita à *S. Donato* *Regula* sese habeant, nemo jure negaverit, à *Mabillonio* *Pref.* in *Sec. 2 Bened. num. 15*, reclè exponi modum, quo post habitam *Matisconensem synodus*, supra memorata, *Columbani ritibus* *Benedictina Regula* accesserit, proinde geminas illas *Regulas* ponuisse in *S. Aureæ* parthenone ab exordio ejus observari, imò re ipsa illic primitus vnguisse. Respondeo, *Mabillonianam* facti illius expositionem, quam, qui vult, perlegat, nequaquam loco probationis haberi debere, neque ea, que laudatus *scriptor*, tum citato numero, tum sepe alibi in *Prefationibus suis* *testimonia adducit*, tam firma esse, ut post *Matisconensem synodum* illico cum *S. Columbani* institutis conjunctam ubique *Benedictinam Regulam* & in *S. Aureæ cœnobio* observatam ab initio fuisse, fateri unumquemque cogant. Itaque pricipia, que *Mabillonius* in *sementia sua confirmationem adduxit*, *testimonia separato articulo* nunc expendamus, ut sic, libratis in utramque partem rationum momentis, aliquis lector dijudicet, an merito jure *S. Aurea monialibus* *Benedictinis*, propriè dictis, ab eo accenseatur, an verò contrà ut *Benedictino Ordini* adscissijs haberi debeat.

B

C

§ III. An alia *Mabillonii sententia*, secundūm quam *S. Aurea* monialis *Benedictina* propriè dicta ab eo statuitur, sat firmis testimoniis nitarunt; & an monachi *Benedictini* simul cum monialibus in *S. Aureæ parthenonem* à *S. Eligio* introducti fuerint.

R Elatis ex *Zona Bobiensi*, quas in *Matisconensi synodo* contra *S. Columbani Regulam* *Agrestius* intentaverat, accusationibus, *Mabillonius*, ut probet, ante *S. Eustafii*, anno Christi 625 defuncti, mortem, & per consequens ante *Eligiani parthenonis exstructionem* unitas inter se fuisse *S. Benedicti* & *S. Columbani Regulas*, ita disserit num. 15 *Prefationis in Sec. Bened. 2*: *Eustafius* (fuit hic *S. Columbani alumnus*) alius *Agrestii* calumniis fecit satis: ad tonsuræ accusationem, quia rem dissimulare non poterat, nec aliis forsitan approbari posse putabat, nihil respondit. Et paulò post: Reversus è concilio *Matisconensi* *Eustafius*, ut scandalum de tonsura (*Scotorum*) inusitata, aliisque moribus ab Ecclesia Romana alienis excuteret, *S. Benedicti* *Regulam* cum *Columbani* institutis coniuncti. At profectò, quominus *Mabillonio* hēc adstruenter credam, obstant imprimis, quod ea, que *Agrestius* in illa synodo contra *Luxoviensium*, seu *Columbani* discipulorum tonsuram objecit, ut garruli calumniatoris verba etiam à *Matisconensis* patribus habita fuisse, appareat, & qua non alio responso dignatus est *S. Eustafius*, quām microloga & frivola callulantem seu effusientem *Agrestium* intra presentis anni circulum ad divinum judicium citando, ubi re ipsa infra eundem annum comparuit *Agrestius*, à servo suo, quem ipse redemerat, interfecit; prout *Jonas Bobiensis* in *Vita S. Eustafii* apud nos tom. IIII Martii pag. 788, num. 12, & pag. 789, num. 15 fū. *F*

Mabillonius neque ex rebus in Matisconensi

E

32 Jam vero, an credi debet, frivo- *concilio gen-
lam garruli hominis calumniam tanta apud epis-
copos auctoritatis meritum & pondus habuisse,
ut novam idcirco Regulam Luxoviensibus *S. Co-
lumbani* alumnis servandam prescriberent? Aut,
an magis credibile est, Luxovienses monachos,
postquam sui patris, *S. Columbani*, instituta, tanto
cum honore in *Matisconensi synodo* à calumniis
vindicata & approbata viderant, extraneam *Re-
gulam* in suum cœnobium introducere voluisse,
idque ab ipso *Eustasio*, *Columbaniana Regula*
gloriose vindice, fuisse statim exsecutioni manda-
tum? Hac si fecisset *Eustafius*, non jam se victo-
rem, sed viatum, *Agrestium* vero non fuisse calu-
miniatorem, sed justum & equumque accusatorem
re ipsa professus fuisse, quod factum, adeò hominis
triumphantis genio adversans, etiam disertè affir-
mantи scriptori synchrono vix quisquam crederet.
At non tantum nemo antiquus id diserte retulit,
sed *Jonas* exprestè contrarium affirmat, dum
num. 16 laudate *Vita S. Eustafii* refert, Gallia-
rum episcopos post ad roboranda *Columbani*
instituta*

A instituta aspirasse, mustosque in amore Columbani secundum ejus Regulam monasteria construxisse, inter qua ipsamnet S. Aureæ parthenonem, à S. Eligio exstructum, annumerat, ut adeò ex rebus, in Matisconensi synodo gestis, nihil praesidii habeat Mabillonius, quo ante conditum Eligianum parthenonem S. Columbani & S. Benedicti Regulas unitas fuisse, probet, eoque titulo S. Auream germanis Benedictinis accenseat.

B 33 Configuit vir eruditus ad auctorem Vita S. Salaberge & ad Prologum S. Donati, Vesontionensis episcopi, & ut inde opinionem suam stabiliat, ita ibidem loquitur: Hinc auctor libri de Vita B. Salaberge, suprà laudatus, affirmat, sub Waldeberti, qui Eustasio paullò post concilium successit, regimine complura monasteria ex Regula dumtaxat SS. Benedicti & Columbani ædificata fuisse: quod etiam S. Donati aliorumque testimonio confirmavimus. Exstat S. Salaberge Vita apud nos tom. vi Septembri pag. 521 & seqq. scriptaque illius auctor post annum 680, seu, ut ipse loquitur, post civile bellum inter reges Francorum Theodoricum (III) & Dagobertum (II) exortum; quid porro in Vita S. Salaberge de S. Walberto seu Waldeberto ad rem nostram dicatur, audiamus. Descriptis S. Salaberge illustribus natalibus, educatione, sano- tione prodigiosa, ipsiusque conjugio, ac demum S. Eustasi, cuius precibus ipsa sanata fuerat, beato ad Superioris transitu, Parergon de Waldeberto, S. Eustasi successore, Vita S. Salaberge inseritur, quo ille in regimine fratrum S. Eustasio successisse narratur, ac post pauca de eodem hac recensentur: Hujus (Waldeberti) tempore per Galliarum provincias agmina monachorum & sacrarum puellarum examina, non solum per agros, villas vicosque atque castella, verum etiam per eremi vastitatem ex Regula dumtaxat beatorum patrum Benedicti & Columbani pululare cœperunt: cum ante illud tempus monasteria pauca illis reperirentur in locis. Demus, Parergon illud non fuisse ab interpolatore Vita S. Salaberge subdole insertum: demus, in ipsis Vita apographis nulla reperi errata, qua & librorum audacia & temporum longinquitatis induxit; quid tamen inde pro Mabillonii sententia confici possit, videamus.

C 34 Ex his anonymi verbis, prout in excusis apographis existant, concludi evidenter posset, provello seculo VII in Galliis non incognitam fuisse S. Benedicti Regulam, adeoque corrigendum esse Dervensem monachum Benedictinum, qui libro Miraculorum S. Bercharii num. 9 apud Mabillonum Sac. 2 Bened. pag. 847 sita scripsit: Regula etenim sanctissimi patris nostri Benedicti adhuc inaudita hominibus Francorum imperii, solertissimâ industriâ istius principis (Rodolfi) jubar suæ claritatis (seculo x) plurimi infudit ecclesiis. At non ita ex prioris anonymi verbis confici potest, jam tum ab anno 625, quo Waldebertus Luxoviensis abbas creatus est, ne unum quidem, seu Parisis, seu in aliis Gallie orbibus, ex S. Columbani Regula excitatum monasterium fuisse, quin simul cum hac Regula institutum Benedictinum è introductum fuerit. Et certè, vel alio sensu, quam quo vult Mabillonius, illa biographi S. Salaberge verba exponi debent, eo nimurum, ut ab anno 625 usque ad 665, quo temporis decursu Luxoviensis S. Waldebertus præfuit, Columbiani Ordinis monasteria multiplicari cœperint, dum eodem tempore ex S. Benedicto Regula pul-

verbis, quo-
rum expo-
sicio datur
C

Ozobris Tomus II₄

tulare alia cœperunt: quo quidem sensu admisso, nihil hoc Parergo ineptum affereretur, nec quidquam Waldeberto destratum esset; vel, si ab anno 625 unita inter se in Galliarum cœnobii fuerint S. Benedicti & S. Columbani Regula; nec hujus institutum sine Benedictino propagatum fuerit, neceps erit, fateri, Jonam Bobiensem, scriptorem S. Walberto & S. Aureæ coœvum, auctoritatis & bona fidei palmam anonymo, multò juniori, cœdere debere & nihil minus fecisse, quam quod se facere profiteret, videlicet nemini panegyrico carmine favere, & digna memoriae commendare.

E 35 Etenim si stat Mabillonii exposatio, nonne de studio partium, imò nonne de Benedictina Regula odio accusari merito Jonas poterit, quod nusquam illius meminerit, & solam Columbani Regulam commendaverit, cum tamen, ut Mabillonius contendit, S. Benedicti instituta jam ab anno 625 in unum genus cum Columbaniana Regula coaliuerint, & cum facta est illa Regularum conjunctio, Columbaniana semper, ut minus præcipua, Benedictina verò, ut nobilior, habita sit, atque ab hac, ut in scholis loquuntur, denominatio Ordinis S. Benedicti desumenda fuerit. Adhuc qua potuisse sinceritatis specie laudatus Jonas scribere, quod Abelensis ceterique Galliarum episcopi aspirarent ad corroboranda Columbani instituta, in Matisconensi synodo Patrum calculis probata, quodque in amore Columbani & ejus Regulæ monasteria construxerint, si statim post synodus illam, ut num. 23 vult Mabillonius, vel etiam ante eam, ut quidam Benedictini volunt, non alio modo instituta S. Columbani fuerint roborata, quam injuncta horum sectatoribus alterius Regula observatione? Aut quis demum credat, laudatum Jonam, qui digna memorie se commendare profiteret, silentio prætermisurum fuisse rem apud viros Religiosos summi momenti, qualis eis instituti unus in aliud mutatio, vel alterius Regula ad priorem accessio, si re vera ea suo tempore mutatio in Columbaniana monasteria introducta jam erat, aut introduci tum cœperat? Quid? quod non solus Jonas Bobiensis ea de re altam sileat, sed & biographus S. Philiberti Sec. 2 Bened. pag. 819 aperte afferat, etiam post mortem Agili, que sub annum 650 contigit, multa Galliarum cœnobia sub norma S. Columbani desesse, itaque distinctè Basili charismata, Macarrii Regulam, Benedicti decreta & Columbani instituta ab invicem segreget, ut non magis S. Columbani Regulam cum Benedictina, quam cum Basiliiana aut Macariana, in unum Religiosa vite institutum coaliuerit, innuat. Mitto alios horum temporum scriptores, qui S. Waldeberti alumnos S. Columbani monachos constanter vocant.

F 36 Neque verò ex Prologo Regularum S. Donati multum praesidii Mabilloniana habet sententia. Nam etiamsi ea, que num. 29 de S. Donati Regula differimus, adversarii solidis rationibus, quod tamen futurum non existimo, refellerent, nihil magis tamen inde opposita nobis opinio confirmaretur. S. Donati verba, que Mabillonius Pref. ad Sec. 2 Bened. num. x partim adducit, ita habent: Quam ob causam sibi mihi injungitis, ut exploratà S. Cæsarii, Arelatensis episcopi, Regulari, quæ specialiùs Christi virginibus dedicata est, unà cum beatissimorum Benedicti quoque & Columbani abbatum, ut puta quibusdam, ut ita dixerim, collectis in unum flosculis ad instar Enchiridion excerptere vobis vel coacervare deberem. Ex his S. Donati verbis, quibus Gauthfrudem certasque cœnobii, à matre sua Flavia quondam confi-

sed nec ex
Prologo Re-
gularum S.
Donatis

AUCTORE
J. G.

tui, moniales competit, hac infert Mabillonius: Quorum, quæso, virgines Justianenses in vicinia Luxoviensium monachorum consistentes, à Donato; S. Columbani discipulo, poscunt aptari sibi S. Benedicti Regulam, nisi quia, à monachis circum positis observari hanc advertebant, eosque cupiebant imitari? Hac scicitanis Mabillonio atque inde num. 15 inferenti, etiam vivente S. Eustasio, Luxorii alibique conjunctam fuisse S. Benedicti & S. Columbani Regulam, responsu huc non longè peita in prompnu est: Justianenses sanctimoniales, ut patet ex ipso S. Donati Prologo, tres illas Regulas legere aut saltem de iis quedam audire posuisse, in iisque nonnulla advertere, qua providè utiliterque sancta existimabant; quapropter hac, ut sno sexu sapienter aptarentur, enixè desiderantes, S. Donatum, Religiosa vita peritissimum ducem, instantissimè rogasse, ut ex singulis S. Cesarii, S. Benedicti & S. Columbani Regulis præstantissimos flosculos excerpteret ex iisque sibi Enchiridion componeret. Neque, ut tam justa moniales posulent, necesse esse video, ut apud vicinos monachos SS. Benedicti & Columbani conjuncta Regula prius vigerit, aut eorum solum monachorum exemplo adductæ, moniales tam aqua posse laverint. Nec magis arbitror, ex S. Donati verbis id consequi, quod intendit Mabillonius, quam ex Enchiridio, quod nunc quis Religiosa vita peritus director ex constitutionibus S. Francisci, S. Dominici & S. Ignatii monialibus adaptaret, inferri legitimè posset, in uno aut pluribus virorum cœnobii simul duas aut tres ex memoratis Regulis individuali consortio nunc observari aut antea observatas fuisse.

aut à deposita, ut contendit, à Luxoviensibus Scotica tonsura

B 37 Porrò eodem num. 15 Pref. in Sec. 2 Bened. propositum suum ita Mabillonius urget: Et certè quis credit, Audoenū, Eligium, Nivardum ex Luxoviensi monasterio arcessituros fuisse monachos Simoniaca distinctos coronā, quam homines Romanis moribus addicti adeo aversabantur? Quibus verbis contendit, jam à tempore S. Eligii seu paulò post Matisonensem synodum Luxovienses monachos, depositā coronā Scoticā, Benedictinum institutum amplexos fuisse. At undenam probat Mabillonius, Scoticam Luxoviensium tonsuram à Matisonensibus Patribus pro verè Simoniaca ac scandalosa fuisse habitam, minusque eis visam fuisse tolerabilem, quam diu possit visa sit ipsi S. Ceolfrido, abbatu Wiverniensi; qui, quamquam eam tonsuram minime probaret, eos tamen, qui illam gerebant, non judicavit condemnandos. Neque verò, inquit in sua ad Natanum, Pillorum regem, epistola, quam Beda lib. 5 cap. 22 Historia sua reiset, me hæc ita prosecutum aestimes; quasi eos, qui hanc tonsuram habent, condemnandos judicem, si fide & operibus unitati Catholicae faverint; immò verò confidenter profiteor, plurimos ex eis sanctos ac Deo dignos existuisse. Cùm ergò, eodem Ceolfrido teste, tonsuræ discrimen non noceat, quibus pura in Deum fides & caritas in proximum sincera est, & Agrestii adversus Luxovienses de tonsura Scotica accusatio, ut frivola & responso indigna in Matisonensi synodo habita fuisse videatur, haud facile crediderim, statim post synodum illam Luxovienses tonsuram suam mutasse. Stadet id mihi etiam antiquum manuscriptum Elnonense seu abbatis S. Amandi, in quo, ut refert Longuevallius Hist. eccles. Gall. tom. 4, pag. 134, post S. Amandi Testamentum illius effigies ceterorumque presulium, qui eidem subscripti erant, exhibetur, quos inter S. Mon-

molenas, in Noviomensi sede S. Eligii successor, & antea Luxoviensis monachus, comparet, Scoticam tonsuram gestans. Sed quid si Mabillonie concederetur, non diu post Matisonensem synodum S. Columbani in Gallia alumnos, ut se Romanis moribus magis conformarent, Scoticam suam tonsuram deposuisse; an tonsuram Romanam non aquæ assumere potuerunt sine Regulo Benedictina, quam Romanam celebrandi Pascha-tis normam ante Matisonensem synodum admiserint, ut tamen propriea ante eamdem synodum S. Benedicti Regulam non fuerint amplexi?

D

C 38 Accumular deinde Mabillonius num. 17 & seqq. ac dein in aliis Prefationibus suis testimonia varia, quibus assertione suam vel stabilitate vel illustrare nititur. Sed cum hac illos potius feriant, qui nimis seram Benedictina Regule propagationem statuunt, quam faciant contra eos, qui statim post Matisonensem synodum S. Columbani Regule Benedictinam in Gallia unitam negant, prætermisis illis, unum dumtaxat adductum ab illo testimonium adhuc discutiam, unde ejus sententia, si quo ex capite, potissimum contra hos probari posse videatur. En illud: S. Eligius in charta, pro monasterio Solemniacensi anno 631 data, prout eam Mabillonius in Addit. & Correc. ad Sac. 2 Bened. pag. 1091 edidit, dicit, asceterum illud à se daturum esse, ea interposita conditione, ut (monachi) tramitem religionis sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii consequantur & Regulam beatissimorum PP. Benedicti & Columbani firmiter teneant. Cùm autem S. Eligius merito possit, eamdem Regulam, quam in Solemnia-cense cœnobium introduxeras, voluisse etiam Parisis in asceterio S. Aureæ omni custodia teneris evidens videbitur, jam tum ab anno 631 ad eos que pascis annis post Matisonensem synodum conjunctam fuisse utramque jam memoratam Regulam, & S. Auream proinde, qua S. Columbani Regula paruit, justissimo certissimoque titulus Benedictini Fastis inscribi; unde nil verbis opus, nec conveniendum fuisse Mabillonium, dices, dum parte 1 Pref. in Sec. 4 Bened. num. 131, & Sac. 2 in Indice Prætermisorum S. Auream iis accenset, qui germani Benedictini sunt.

aliisque tam simoniis etiam sufficienter firmat.

39 Rem penitus inspiciamus: Mabillonius, cum loco citato chartam illam typis vulgares, ait, se eam descriptam accepisse ex Ms. codice Solemniacensi; Benedictini verò editores Gallici Christiana aucta tom. 2 inter Instrumenta ecclesiæ Lemovicensis col. 185 & seqq., unde eam habent, non dicunt; id etiam taces Cointius, dum eam refert tom. 4 Annal. eccles. Franc. pag. 861 & seqq. Est porrò inter has chartæ editiones nonnulla discrepantia: Mabillonius horrendas illas imprecations, quibus Eligius eos ferit, qui dispositione à se facte refragari tentaverint, substitutæ earum loco aliquot punctorum serie, præter unam, omnes omisit; Benedictini verò, jam laudati, nullam ex his imprecationibus suppresserunt; Cointius verò, excepta una, omnes prætermisit, non substitutæ tamen, ut fecit Mabillonius, punctorum aliquot continua serie. Unde non convenire exactissimè inter se illius chartæ apographa videas. Est & aliud inter hujus chartæ editiones discrimen, quod hoc maximè spectat, & unde, si autographum illius existaret ac consuli posset, facilius hec controversia dirimeretur. Verba hec: Ut Regulam beatissimorum PP. S. Benedicti & Columbani firmiter teneant, leguntur quidem in Pref. ad Sac. 2, num. 23 &

S. Eligii charta pro monasterio Solemniacensi, cuius apographa diffinant.

E

A apud editores Gallie Christiane aucta, cum hoc tamen exiguo discrimine, quod in Gallie Christiane tomo 2 citato non magis Benedicto quam Columbano Sancti titulus preponatur; verum memorata superius verba eruditus auctor Annalium ecclesie Franc., qui sibi persuasum habet, in monasteriis S. Columbani hoc tempore suscepit non fuisse Benedictinam Regulam, indubitanter abradenda censet, chartamque illam interpolatam afferit. Adversus hunc acriter insurgit Philippus Bastide, Benedictinus monachus, pag. 74 & 75 de Ordinis S. Benedicti propagatione. Sed num merito Cointinet hic vapulet, judicium lectori relinquunt.

¶ autographum flammis consumptum fuit.

40 Profecto, qui ex pancharta Caroli Calvi, anno 865, datur, quam habes apud Bonquetarium, pag. 8, pag. 596, perspectum habet, Solemnianense monasterium quondam fuisse paganorum igne crematum cum omnibus, quas (monachi illius) vissuerunt habuisse praceptorum regum, sive harum cartarum auctoritatibus, per quas res & aliquod donum ad eandem ecclesiam tradita fuerant, seu, ut in Privilegio, à synodo Suectionensi anno 866 Solemnianensem dato, dicitur, qui novit, Normannorum crudelitate crassante, priora (monasterii Solemnianensis) instrumenta incendio fuisse concremata, idoque postmodum omni studio & industria labore Bernardum, Solemnianensem abbatem, ut vice crematorum praceptorum sive cartarum, per factam earum regia & ecclesiastica auctoritate innovationem Solemnianenses deinceps securi, & ut pancharta illa etiam loquitur, nullam patientes inquietudinem, consistere possent; hac, inquam, qui novit & equo animo expendit, ambigere vix aut ne vix quidem poterit, quin autographa S. Eligii charta, à Dagoberto I firmata, quâ Solemnianensis fundus monachis attribuitur, tunc quoque Normannorum incendiis interierit; prout etiam ipsem Mabillonius lib. I de Arte Diplomatica cap. 7, num. 6 non obscurè indicat, afferens, Solemnianenses privilegia chartasque suas, seu priora instrumenta, indistincte Normannorum incendio concremata, à principibus episcopisque resarciri seu innovari flagitasse; unde nec illico quilibet Eligiana charta, ut est à landato scriptore Sec. 2 Bened. edita, certam indubitatamque ex omni parte fidem adjunget, neque in Cointium tam acriter, ut fecit Philippus Bastide, insurgendum esse existimabit, propterea quod ille, nixus Jona Bobiensis, scriptoris Eligio coevi, auctoritate & fide, nullam in autographa charta Regula S. Benedicti mentionem habitam fuisse, contendit, illudque documentum, ut est à Benedictinis vulgatum, aliqua ex parte ab interpolationi non immune pronuntiari.

non servata,
ut videtur,
undequeque

41 Quin imò cum credi non debeat, Solemnianensis ascetis de chartarum suarum autographis majorem, quam de ipsis autographis servandis curam & sollicitudinem fuisse, dato etiam, quod ante Normannorum incursiones atque incendia Eligiana charta autographum Solemnianici extiterit, agerrimè quis sibi in animum inducit, illud pra autographo subdactum flammis fuisse. Quare non omnino temere suspicari quis poterit, Eligianam Mabillonii chartam originem suam Solemnianensi cuidam monacho debere, qui, cum ante Normannorum sec. ix Solemniano fatalem excursionem autographam chartam ejusve foris autographum legisset; eis nunc incendio absurpis, sed postea tamen legitima auctoritate, quantum ad attributas attinet possessiones, generatim confirmatis, vicarium instrumentum, ad perpetu-

Oktobris Tomus II.

genuino ejus
autographo.

B 42 Quod si quis dicat, felici quodam, at i. gnoto casu, Solemnianenses immune à flammis servisse Eligiana charta, quod Regula S. Benedicti meminit, genuinum autographum, illudque postmodum in Ms. Codicem Solemnianensem, unde illam Mabillonius exarata accepit, exactissime transcriptum fuisse; querere ex eo liceat, an tempore landati Bernardi illud autographum apud Solemnianense extiterit, an vero postmodum tantum adeò feliciter repertum fuerit. Si tempore Suectionensi synodi, jam laudate, apud illos erat, cur in ipsa causa sua coram Suectionensis Patribus expositione Solemnianensis abbas Bernardus illud loco exusti autographi præ manibus habuisse & Patribus recentendum obtulisse, non legitur? Aut si illud ad manum erat, iisdem verbis, ut à Mabillonio exhibetur, conceptum, qua fronte ausus est nonnulla aliter de cœnobii sui fundatione referre, quam Eligiana Mabillonii charta deserit exprimit? Etenim, ut alia ostendit, ipse à S. Eligio monachos Solemnianenses institutos fuisse refert, ut normam S. Benedicti inviolabiliter tenerent, dum ex adverso Eligiana Mabillonii charta eos institutos fuisse, deserit afferit, ut ipsi & successores eorum tramitem religionis sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii consequerentur & Regulam beatissimorum patrum Benedicti & Columbani firmiter tenerent. Si quis vero post synodum Suectionensem, anno Christi 866 habitam, illud autographum feliciter inventum, ac demum Solemnianensi codici Ms. accurate inscriptum fuisse, adducat; quibus argumentis fallutum hoc probabit?

F

Qua ratione autographum illud authenticum, inadequaque sincerum, ab omni librariorum mendacio immune esse ostenderit? Ecce Mabillonius codicem illum Solemnianensem, unde submissa ad se charta descripta fuit, ab antiquitate aliove titulo non commendat, cum tamen alias codicum suorum, si ab antiquitate aut alio nomine commen- dabilis sint, atatem indicare eorumque auctoritatem celebrare soleat?

etiam evi-
denter non
ostendit, S.
Auream præ
priæ Benedicti
Ginam fuisse
se

43 At, inquietus, landatus jam abbas Solemnianicus innuit, suos primitus Normam S. Benedicti inviolabiliter tenuisse. Audio: sed cuius hic auctoritas preferri merito debet, an Bernardi hujus, S. Eligio ducentis & ultra annis recentioris, an vero Jona Bobiensis, scriptoris S. Eligio syncroni, afferentis Sec. 2 Ben. pag. 122, cœnobium illud in amore Columbani & ejus Regulae constructum fuisse, cum nempe Columbaniana Regula in Marsicanensi synodo gloriose exitu jam triumphasset, & Abellenus vel ceteri Galliarum episcopi ad roboranda Columbani instituta adspirarent. Neque vero ea, qua in Suectionensi synodo landatus Bernardus retulit, ab ipsa synodo omnia confirmata

Pp. 2 dixeris;

AUCTORE
J. G.

dixeris; cùm Patres Suezionenses hoc unum intendisse videantur, ut Solemniacense monasterium, à S. Eligio conditum, consumptis ante incendio authenticis chartis, ab omni usurpatione immune redderent, ac dato novo privilegio chartarum veterum jacluram resarcirent, de cetero parvum solliciti in illud sedulò inquirere, an Solemniacenses monachi sub sola S. Columbani Regula, an simul sub S. Benedicti institutis ab exordio vixissent. Ut ut hec se habeant, malim cum Continio, num. 35 laudato, Solemniacensem S. Eligii chartam, ut est à Benedictinis edita, in subiecta materie interpolatam dicere, vel certe à dubia ejus aliarumve similium auctoritate in hac re recedere, quam contra Jonae Bobiensis recentissima num. 25 testimonia adductasque rationes contempnere eundo, Solemniacenses monachos sanctamque Auream cùm suis monialibus eo tempore Benedictina Regula subdere, quo eorum monasteria in amore S. Columbani & ejus Regulæ condita fuisse, tam disertè litteris traditum, reperio. Qua quidem in opinione eò fortius confirmor, quod minus verosimile est, conditis sub Waldebertis regimine ejuſe operâ Columbanianis cœnobio, alias ab eis leges præscriptas fuisse, quam sancti Patris sui institutum, quod, teste Jonae Bobiensi, S. Euſtatius, decessor suus, in omnibus secutus est, quodque hunc suis plebis seu alumnis ac præserium S. Waldeberto exactissime observandum tradidisse, dilucide idem Jonae innuit.

44 Ad tertium nunc procedo disceptationis caput, &, num à S. Eligio Parisense monasterium, cui S. Auream præfecit, sic conditum fuerit, ut illud etiam simul monachi Benedictini, sejunctis tamen eis, incoarent, ad eam nempe normam, que in cœnobia Fontis-Ebraldi servatur, examinare aggredior. Monasterium hoc, à sancto Eligio Parisensis exstructum, duplex fuisse, virorum scilicet ac mulierum, autem editores Gallia Christiana aucta tom. 7, col. 280, censentque, id colligi ex Breuil Antiquitatum Parisiensium pag. 169, ubi Quintilianus (vide num. 20) à S. Audoëno Beatus nuncupatus, legitur abbas S. Aureæ seu S. Eligii. His præverunt Felibianus & Lobineau tom. 1 Hist. urbis Paris. pag. 51, num. 65, ubi de basilica S. Pauli, à S. Eligio adiuncta, quam ipsi perperam facillum vocant, ita suo idiomate loquuntur: Antequam Parisensis urbis pomœria augerentur, ei facello à CAMPIS cognomen erat, nunc è præcipuis urbis parochiis est. Colitur hinc sanctus aliquis abbas Quintilianus, vivente S. Audoëno, ibidem sepultus. Erat hic monachorum, qui moniales S. Aureæ gubernabant, superior; etenim pleraque monialium cœnobia seculo vi & seculo vii duplia erant, ita ut præter monialium cœtum, qui numerosior erat, intra eadem septa monachorum etiam congregatio degereret, sejunctis ramen ædibus, ad hunc serè modum, quo id hodieque in abbatia Fontis-Ebraldi (Gallicè Fontevrault) fieri videmus. Similia Quæstus in Vita S. Aureæ pag. 24 edit. anni 1625 jam antiquè recensuerat, disertè etiam afferens, Quintilianum illum aliosque monachos, qui magno numero S. Aureæ cœnobium incolebant, Benedictinos fuisse. Ita quidem laudati scriptores existimant: at, cùm antiquorum testimonia in medium non protrulerint, multò facilior expeditiorque erit corrum, quam Mabillonii supra conventi, refutatio.

45 Fuerint, ut ipsi adstrinxunt, seculis vi &

vii pleraque virginum monasteria duplia: at certe omnia duplia fuisse, non probant. Hinc non, nisi conjectando, asserti potest, ita conditum fuisse à S. Eligio S. Aureæ cœnobio, ut non tantam trecenta moniales inter se domiciliis & mensa & rerum omnium communione illic junctæ viventer, sed etiam intra illius septa, quamquam in separatis eis, monachorum casus degeret, qui, si numerosam illam monialium cœteram multitudine non aquabat, hanc ita tam multò inferior numero esset. Sed inanem hanc eorum conjecturam evertit S. Audœni, de hoc parthenone agentis, altissimum de monachis illis silentium. Adhac nemo sibi facile in animo inducit, cùm & sexaginta moniales uno tempore cum sua abbatissa S. Aurea peste sublatæ fuisse, monachorum vero, inter eadem septa habitantium, extinctum neminem; aut, si ab ea lue monachi immunes non fuerint, cur non de his aqñè ac de illis eadem occasione S. Audœnus mentionem fecerit. Resert quidem laudatus antistes, in basilica S. Pauli, quam S. Eligius sepeliendis monialium corporibus destinarat, jacuisse beatum quendam Quintilianum seu Quintianum abbatem; (de quo ad diem vi Octobris ex Menardo in Opere nostro sermo recurreat) sed hunc S. Audœnus nusquam abbatem monasterii S. Aureæ vocavit, nec eum ascetarum Benedictinorum, quos supra memorati recentiores illic deisse volunt, superiorem seu prepositum fuisse, indicat. Potius Quintilianus ille à sancto Audœno abbatis nomine compellari, quod spiritualis forè monialium pater fuerit, qui, sacerdotialis charactere prædictus, sacrosancta salmis administrata ipsis administravit: hujusmodi autem abbas, seu spiritualis pater, aqñè ex seculari clero, quam ex monachis assumi poterat; & ut monachus is fuisse, an ideo statim Benedictinus, & Benedictinorum ascetarum, in S. Aureæ parthes non degentius, superior?

46 Adhac, ridiculum effet etiam suspicari, interdictum à S. Eligio aut quovis alio fuisse, ne in cœmeterio illo sacerdos aliquis aut monachus, maxime sanctitate illustris, sepeliri posset, nisi is Benedictinus asceta fuisse. Demum, si vel tum in cœnobia illo Benedictini monachi agebant, sat numero cœtu monialibus trecentis prepositi, edifferat mibi aliquis, cur in charta Galonis, Parisensis episcopi, quam tom. 7 Gallia Christiana aucta col. 42 inter Instrumenta ecclesie Parisensis habes, nulla de his mentio fiat. Afferit illic è contrario Parisensis episcopus, monasterium S. Eligii (cui ab hoc S. Aurea prefecta fuerat) Ordini.... monacharum (seu monialium) antiquitus fuisse deputatum; affirmatque idem Parisensis presul, se altiori religionis ordine, cum Dei auxilio, sanctum locum decorare, cùm in eum, pro monialibus, monachos eosqñ Benedictinos anno 1107 introduxit. Hi igitur antea, seu à S. Eligio eò introducti non fuerant. Ait etiam mox laudatus antistes, institutum tunc esse, ut duodecim ad minus monachi cum suo Priore ad serviendum Deo illic apponantur, qui juxta Regulam S. Benedicti ad ordinem tenendum sufficere videantur. Cum ergò primùm xii seculo S. Aureæ monasterium ex concessione Galonis episcopi possidere Benedictini cooperint, evidens est, eos primiū in eodem monasterio non adunatos, nedum tanto cœtu cum monialibus fuisse, ad eam fermè normam, quæ hodiecum in cœnobia Fontis-Ebraldi servatur.

A
S IV. S. Aureæ instans obitus prænuntiatus , ejus mors , sepultura , corporis translatio nes , lipsanotheca.

*Sancta ex ea-
lesti appari-
zione S. Elie-
gii*

Preclarus Rothomagensium antistes , S. Audoenus , de eius verbis num. 20 recensitis , fuisse , quād vellem , dispiciendi necessitas fuit , sanctam Abbatissam nostram dignam Deo Puel- lam vocasse contentus , de illius virtutibus & rebus ad usque obitum præclarè gestis , cùm ha ad Vitam S. Eligii , quam scribebat , non spectarent , summum tenuit silentium . Neque , quod dolendum , alius quisquam antiquus auctor exstat , aut saltem hæc tenus notus est , qui de his pro meritis verba fecerit . Hinc malim eas etiam silentio praterire , quād ex recentioribus multa de sumere , quā quidem ad ejus laudem mirificè faciunt , at antiquitatis testimonio destituta , fidem facere sat certam nequeunt . Existimare tamen quilibet poterit , illustribus eam fuisse virtutibus Deoque in primis gratam fuisse , qua de instanti sibi morte non vulgari prodigo premonita fuerit , & presaga mente nonnullas ex monialibus suis designarit , quas in morte comites habuitra esset . Factum hoc S. Audoenus , jam sepe landatus , lib.

2 Vita S. Eligii cap. 53 his verbis narrat : Factum est igitur , cùm nefanda clades depopularetur urbem Parisiacam , & nonnullæ jam virgines ex monasterio sancti viri (Eligii) ubi Aurea nomine præcerat abbatissa , ad Dominum præcessissent , apparuit quadam die beatus Eligius eidam adolescenti in basilica puellarum veste candida amictus , togarum velamine compitus : cùmque is , qui aderat , nimio pavore perterritus , latibulum quereret , blandè eum leniterque compellans vir beatus , præcepit , ut iens citò diceret Matri virginum , quod ad se quantociùs cum deputatis properaret virginibus .

*de infantis
sibi multo-
que moniali-
bus morte*

48 Currens autem is , qui audierat , & ci- tius Auream præveniens : Surge , inquit , velociter , quia dominus Eligius in ecclesiam te vocat . Quod cùm illa audisset , gaudio magno repleta , sine mora properavit ; sed tamen , cùm venisset , visio beati viri jam abolita erat ; ecclæsia verò ad firmitatis indicium , quod illic esset visus , nebulâ quâdam repleta monstrabatur , in tantum , ut candelabra quoque & vela subità roris inundantiâ distillare viderentur . Tunc ergò prædicta Aurea in sece reversa , intellexit , se ex hoc mundo vocari ; & protinus convocaens omnes forores , cœpit valedicere singulis , sequestrans ex eis nonnullas , quæ eam comitarentur inter cæteras : deinde jam ipsa migrante ad Dominum , & reliquæ nihilominus subsequuntæ sunt demum , adeò ut ea tempestate ex eodem monasterio usque ad numerum centum sexaginta monachæ morerentur . Atque hic fuit S. Aureæ ad Superos ex hac vita transitus , prævia S. Eligii apparitione etiam memorabilis , quem hoc titulo S. Audoenus inter cetera à S. Eligio , jam defuncto , patrata miracula minimè silentio involvendum censuit , atque ita , ut supra relatum est , tempore graffantis Parisis luis factum fuisse , se didicisse testatur , sic lib. 2 Vita S. Eligii cap. 52 loquens : Inter cætera verò neque illud silendum , quod tempore mor-

talitatis Parisius didici gestum ; non utique ex AUCTORI
mera vulgi fama , cui gravissimus ac prudentissi-
mus scriptor , S. Audoenus , parùm , imò nihil
fidei tribuisse , sed , ut merito credi debet , ex u-
nanimi constantique monialium , S. Aureæ super-
stitionis , testimonio , qua mox dicta vel ex proprio
sanctæ Abbatissæ ore audierant , vel oculis ipse
viderant , quaque in re tanti momenti S. Audoeno
imponere minimè ansa fuissent .

49 At hic institui quæstio posset , qua ratione premonita ,

pè ante illas

monialibus obitum divinitus præscivisse , cùm , teste ipso S. Audoeno , S. Eligii apparitione seu vi-
sio jam prius abolita esset , quād sancta Abba-
tissa cum deputatis virginibus in canobii basilicam
sese contulisset , atque adeò obitum sibi suisque
imminentem certò præcognoscere hoc modo non po-
tueris . Verum respondeo , ut S. Eligii visio seu
apparitione jam tum desisset , non potuisse tamen
S. Auream de illa apparitione facta merito da-
bitare , quandoquidem , prout idem S. Audoenus
asserit , ecclesia ad firmitatis indicium , quod il-
lic (S. Eligius) esset visus , nebulâ quâdam re-
pleta monstrabatur , in tantum , ut candelabra
quoque & vela subità roris inundantiâ distillare
viderentur . Itaque & memorati à S. Audoeno ado-
lescentis testimonio & tam insolito nebula roris
que inundantis prodigo de facta S. Eligii appa-
ritione redditam certiorem Abbatissam , credide-
rim , fuisse ad Deum sanctumque parthenonis sui
fundatorem , Eligium , impensisimis precibus , quid
apparitione illa prodigiumque illud portenderent ,
sibi divino lumine patesciri postulasse , eique vel
extra se rapie , vel admiratione stupefacta , ma-
nifestata quedam , immisagnve divinitus presen-
tionem fuisse , unde , in sece reversa , intellexit ,
se nonnullasque ex suis monialibus ex hoc mun-
do vocari , quas proinde nominavit designarit ,
utque se ad mortem Christianæ & pè brevi ob-
undam pararent , pro materna sua sollicitudine
adhortata sit . Predictioni respondit eventus , atque ,
ut supra resert S. Audoenus , jam ipsa (S. Au-
rea ante alias) migrante ad Dominum , & reli-
quæ subsequuntæ sunt , adeò ut ea tempestate ex
eodem monasterio usque ad numerum centum
sexaginta monachæ morerentur .

50 Ceterum ex hac S. Audoeni narratione e-
iusdemque verbis jam mox recensendis , statuere ,

*monastice sua
prefecture
anno 34 vel*

quād proximè fieri potest , conabor , quanto tem-
pore Eligianis monialibus S. Aurea præfuerit ,
quove anno sublata è vivis sit . Praefactam iis fu-
isse post exstructum Solemniacense monachorum
canobium , patet ex sequentibus , qua repeto , S. Au-
doeni verbis lib. 1 Vita S. Eligii cap. 17 , ubi parthe-
nonis Parisensis originem ita describit : Isto igitur
(Solemniacensi , de quo capp. 15 & 16 egerat)
conobio in omni opere perfecto , omnique ex
parte cum solertia stabilito , cogitabat (S. Eli-
gius) Parisius in urbe fabricare xenodochium ;
sed excellentiore consilio , Deo inspirante , con-
cepto , cœpit intra domum suam , quam in ea-
dem urbe ex munere regis perceperat , virginum
Christi ædificare domicilium : in quo ope-
re diu multumque instantissimè desudans , dignum
tandem sanctarum virginum construxit archite-
rium , ubi districtam Regulæ disciplinam con-
stituens , usque ad trecentarum numerum puel-
larum ex diversis gentibus , tam ex ancillis suis ,
quād ex nobilibus Franciæ matronis congrega-
vit : quibus & abbatissam Deo dignam pueram ,
nomine AUREAM , filiam scilicet Maurini &
Quiriae , constituit . Itaque , cùm Solemniacense

mo-

PP 3

AUCTORE
J. G.

monasterium ex communī eruditōrum consensu, non ante annum Christi 631 exstructum fuerit, eoque cōuenio in omni opere perfecto, cōperit S. Eligius, teste eodem S. Audōēno, intra domum suam Parisis virginum Christi edificare domicilium; quibus S. Auream abbatisam constituit, consequens est, ut eodem ipso anno, quo credibile non est, edificatum fuisse Parisis spatiōsum virginum Christi domicilium, S. Aurea Eligianis monialibus prefēta non fuerit, tamēsi de monastica ejus p̄fēctura Mabillonius in Annalib⁹ Bene-
dictinis ad annum Christi 631 mentionem fecerit. At verō, si cum Cointio in Annal. eccl. Fran-
corum num. xi ad annum 632 facta parthenonis hujus exstructio probabilis referatur, cui S. Eligius vel eodem vel in sequenti anno S. Auream p̄fēcerit, conseptaneum est, ut hac 34 vel 33 annis Eligiani parthenonis regimen tenuerit, si quidem, ut vulgo creditur, anno 666 ad St-
peros migrārit. Hoc autem qua veritatis speci-
nitatur, investigare ex re hic erit.

anno verd
Christi 666,
ut communis
fort senten-
tia.

51 Memoratam suprà S. Eligii apparitionem anno saltem uno seriis quām felicem ejus ad St-
peros transiūtum contigisse, sat clarē innuit S. Audōēnus, dum, narrat⁹ lib. 2 cap. 47 corporis S. Eligii translatione, qua, ipsa teste, non nisi ver-
tentie, seu elaps⁹ anno depositionis ejus, facta est,
nonnulla, ad ejus tumulum eo tempore patrata, mi-
racula recenseret, iisque cap. 53 ea demum verba
subjungit, qua suprà à nobis de obitu S. Aurea agentibus, transcripta sunt. Ex his igitur aperie-
conficitur, S. Abbatisam nostram anno saltem
uno post S. Eligii obitum in vivis fuisse. Hinc, si-
ve S. Eligii obitum ad annum 658 cum Pagio ref-
eras, five eum anno 659 cum Cointio, Bailleto, Lon-
guevallio, Bouqueto aliisque inneclias, five etiam cum
Jacobo le Vassieur in Annalib⁹ Noviomensis san-
di episcopi mortem ad usque annum 665 removeas,
anno saltem uno dint̄is S. Aurea p̄fēcturam
monastica protrahere per consequens debebis.
At verō, cūm hujus loci non sit de ordinandis
figendisque episcopat⁹ S. Eligii annis, pluribus
disputare, (qua de re ad diem 1 Decembri ex
instituto agendum erit) ponamus interim cum
Cupero nostro tom. iv Auḡusti pag. 799, S.
Audōēnum unā cūm S. Eligio probabilis anno
640 episcopum fuisse consecratum, ac dein cum
Cointio. Bailleto aliisque, suprà laudatis, S.
Eligium anno 659 defunctum statuimus: ex hac
sententia necessario consequetur, ut S. Aurea,
qua, ut suprà diximus, do instanti sibi morte oc-
casione apparitionis S. Eligii pramona fuit, an-
ne 660 vel 661 adhuc in vivis fuerit. Cūm an-
tem adducta S. Audōēni verba ejusmodi sint, ut
salva eorum veritate, apparito illa ad tres qua-
trorū annos extensis ulterius possit, non male ex
communi eruditōrum opinione S. Aurea obitus
anno circiter 666 illigabitur, postquam nempe annos
34 vel 33 monasterio puellari, a S. Eligio Parisis
exstructo, summo studio maternaque sollicitudi-
ne p̄fuisset.

E
Jesus in sub-
urbana basi-
lica S. Pauli
sepulta cor-
pus inde

52 Porro, tamēsi S. Audōēnus, jam sepissi-
mè laudatus, nec cap. 53 nec alio loco expressè
edicat, ubinam loci S. Aurea sepulta fuerit;
tamen ex iis, qua in citata S. Eligii Vita lib. 1,
cap. 18 litteris commendavit, tuō asseverare li-
cet, eam in basilica S. Pauli, tum temporis extra
Parisiensis urbis pomaria sita, primū sepulture
datam fuisse. Etenim cūm S. Eligius, teste S.
Audōēno lib. 1, cap. 18, ad ancillarum Dei,
in suo parthenone Parisiensi defunctorum, cor-
pora sepelienda hanc basilicam destinasset, credi-

bile non est, alibi S. Auream ejusque moniales se-
peliri voluisse, quam in illo ipso loco, quem san-
ctus suis Fundator ad id designārat. Neq; vero
potuisse intra cōenobii sui septa, aut in ecclēsia
parthenonis sui, S. Marialis sacra, sancta Abba-
tissa & monialium una defunctorum, exuvias de-
poni, ex eo ostenditur, quod lex illa, à Roma-
nis antiquitas lata, ne mortuorum corpora intra
urbem sepelirentur, Parisis non fecit, atque
in aliis Gallia urbibus, hocce tempore adhuc vi-
geret, essentique adeò tum temporis cōmēteria ex-
tra urbium muros. Unde hodieque illa oppida,
que ab antiquis temporibus pomaria sua non di-
latārunt, sua cōmēteria extra murorum forūm
ambitum habent, ut recte Breulius Antiq. Paris.
pag. 817 adverbit. Ex hac S. Pauli basilica Par-
isis tum suburbana, post quinquennium trans-
latum in ipsam urbem fuisse sacram S. Aurea
corpus, eamque corporis translationem variis de-
coratam fuisse miraculis, scribunt Jacobus Quen-
tius variique recentiores, penes quos fides sit.
Quod vero ad ipsam translationem attinet, quam
euam Cointius anno 671 seu quinquennio post S.
Aurea mortem innexit; hec, si re ipsa anno 671
contigit, (nam instrumenta vetera id non asse-
verant) lapsus certè est Antiquitatum Parisien-
sium auctor, & cum eo Quentius, dum Rodober-
tum seu Chrodoberatum, episcopum Parisensem,
qui, ut habet Gallia Christiana auctiōnem. 7 eḡla
25, ante annum 671 defunctus erat, translationa
S. Aurea interfuisse, scribunt.

53 Reliqua, qua de hac translatione idem Quen-
tius narrat, hic recensere mihi animus non est,
cūm potius commenta, quām historica falla sint, aut
saltem antiquitatis testimonio careant. Id certum,
S. Aurea reliquias aliquando delatas fuisse in i-
psam Parisensem urbem, depositasque in ecclēsia
S. Marialis, seu monasterii, cui ipsa p̄fuerat,
ubi hodieque à clericis Regularibus, qui
vulgo Barnabitæ dicuntur, religiose iſservantur
magnaque in veneratione habentur. Verū quā-
donam hac translatio contigerit, ex antiquis, ne
suprà innī, documentis compertum nondum est.
Resert porrò laudans Breulius in Theatro Anti-
quitatum Parisiense editionis anni 1612 pag.
101, primam S. Aurea lipſanothecam ex ligno
vitroque confectam frisse, in eaque remansisse sancta
Virginis exuvias, aouec Guilielmus de Corbigny,
ex asceta S. Germani de Pratis Prior S. Eligii,
eas in argenteum loculum die 111 Aprilis anno
(ut ipse perperam vult) 1421 transferri carave-
rit, prout etiam Benedictini scriptores Gallia Chris-
tiana tom. 7 col. 282 commemorant. Hi tamen
à Breulio in hoc dissident, quod propriis Corbi-
gnii sumptibus exstructum fuisse loculum argen-
tum, dicant; ille autem ex structiōnem illius, ex
Joannis Rabeli fide liberalitat⁹ Isabella Bavariae,
Caroli VI, Galliarum regis, conjugis, magnam partem
adscribat. Ut n̄ sit, nam ubi n̄ de re ea di-
spicare nec opera pretium est, nec controversiam
ex aquo decidere ob instrumentorum inopiam fa-
cile quis poterit, id mihi indubitatum est, va-
rios hallucinari recentiores scriptores, cūm illam
reliquiarum translationem assignato suprà anno
1421 die 111 Aprilis contigisse referunt.

54 Ne autem id à me gratis afferi, videatur,
dicam, quid rei eos in errorem impulerit. In instru-
mento aliquo Ms., apud Barnabitas Parisenses
servata, legerant, lipſanothecam argenteam, recon-
dendis S. Aurea reliquiis destinatam, 111 Aprilis
anno 1421 confectam fuisse, in eaque hoc die sancta
Abbatisa nostra, S. Eligii, aliorumque Sancto-
rum

D

E

Parisios olim
delatum, in
loculum ar-
gentineum
transfertur.

F

non anno
1421, si ho-
diernum an-
norū com-
putum sequi-
tur.

Arum exuvias à Guilielmo de Corbigny fuisse depositas, ac subsequenti Dominicâ, qua Palmarum dicitur, solemnî supplicantum agmine ad S. Pauli ecclesiam delatas, presentibus, præter ingentem præsum, nobilium virorum & populis turbam, episcopis doebus, Morinensi & Bellavacensi, nec non abbatis Vezeliacensi & S. Crispini Suectionensi: hinc documenti hujus auctioritate nixi, translationem reliquiarum S. Aureæ optima fide anno 1421 passim innexuerunt. Verum, cum non advertissent scriptores illi, prædictum instrumentum antiquius esse celebri illo Caroli IX, Galliarum regis, edito, anno 1564 edito, quo injunctum erat, ut in publicis privatisque tabulis non amplius à festo Pascha, sed à Kalendis Januariis deinceps annorum repetetur exordium, primum ipsi fuit hac in re halucinari, & qua ex veteri annorum computo, in Gallia seculo xv adhuc usitato, anno MCCCCXXI ante Pascha contigisse legerant, eidem anno 1421 absolute adscribere, cum tamen ex hodierna annos computandi ratione, translatio illa anno 1422 ante Pascha re ipsa contigisset.

B
sed anno
1422 ante
Pascha.

55 Etenim, ut patet ex littera Dominicali E, utque in suis Miscellaneis & parte i Concordie chronologica recte statuit Labbeus, incidit Pascha anno 1421 in diem xxiii Martii, in ejusque pèvigilio, qui erat dies xxii Martii, à Gallis vidi fugati que fuerunt Angli, prout etiam scribit Daniël in Historia Gallia. Eo igitur anno Dominica Palmarum octodecim diebus diem III Aprilis præcessit, atque adeò fieri non potuit, usque argentea S. Aureæ lipsanotheca, qua die III Aprilis dumtaxat perfecta fuerat, ipsa Dominicâ Palmarum solemnî supplicantum agmine ad S. Pauli ecclesiam delata fuerit. Contra verò, si hæc ex hodierno computo anno 1422 facta fuisse statuantur, sua huic instrumento fides stabit, & cum anno 1422 Pascha in XII Aprilis inciderit, posuit lipsanotheca illa, III Aprilis confecta, subsequenti Dominicâ Palmarum, qua v dies ejusdem menses erat, ex Eligiani prioratus templo ad ecclesiam S. Pauli deferri, atque hinc illa oriens consuetudo, ut in hujus translationis memoriam quotannis Dominicâ Palmarum die, comitate supplicantum longo ordine, ad prædictam S. Pauli ecclesiam lipsanotheca illa deportata olim fuerit, prout Breulius pag. 102 afferit. Porro, si cui plura de diversa apud Gallos, exordiendi anni ratione noscere lubeat, adeat is eruditissimi Cangii Glossarium, verbo Annus, ubi argumentum hoc, quantum Glossarii institutum patitur, indicatis auctorum locis, qui de eo ex professo Commentarios ediderunt, doctissime pertractatur.

C
Post contra-
dicat Quetis-
fus, qui hu-
jus transla-
tionis his-
toriam descri-
pit.

56 Translationis jam nunc memorata historiam variaque ejus adjuncta uberrimè & ex professo prosecutus est laudatus Jacobus Quetif, bis typis edito libello, cui titulum Gallicè inscripsit: Vita & miracula beatæ virginis S. Aureæ, abbatis 300 monialium Ordinis S. Benedicti. Sed & ipse hoc Opusculo in communem sui temporis scriptorum errorem incidit, eamque reliquiarum translationem anno 1421 inferuit, cum tamen in sequenti anno, ut jam nunc ostensum est, eam innecdere debuisse. Hanc ipsi Vitam scribenti Theatrum Antiquitatum Parisiensem auctore Breulio, vel fortè instrumenti, apud Barnabitas Parisienses servati, apographum prelxisse videtur. Est tamen, in quo Breulio recte contradicit; hic enim non tantum antiquitatem, sed suo etiam tempore id moris vignisse innuit, ut S. Aureæ reliquia è templo Eligiano ad S. Pauli ecclesiam quot-

annis solemnî ritu deferrentur: & tamen, ut Quetifus pag. 86 afferit, numquam ab anno 1590 sacra hæc lipsanotheca, ex templo, ubi affervatur, deportata aliò fuit. Et paulo post: Ter dumtaxat quotannis, ut incolarum devotioni fiat satis, veneranda hæc theca è superiori loco demittitur, geminis nempe diebus S. Eligio facris, ac demum ipso S. Aureæ festo, qua in re ei consentit Kalendarium Spirituale Parisense num. 4 citatum. Ut adeò mos ille ab anno 1422 introductus, de quo Breulius num. præcedenti, non ita diu tenuerit. Ceterum, si laudatus Quetifus, Gerardo du Bois tom. I Historia eccl. Parisiensis pag. 202, aliisque scriptoribus credimus, S. Aureæ præsens auxilium urbs Parisensis sapientia est, seu exundante Sequana, seu igne urbem devastante. At quoniam scriptores illi de temporibus, quibus hac contigisse narrant, nos certiores non redditum, nec instrumenta certa fidei adducunt, non est, quod prodigiis illis examinandis aut illustrandis opera impendatur nostra.

S V. Cur de Eligiani monasterii Parisiensis statu & vicissitudinibus hic agatur: an diversum non fuerit à monasterio Christivili: quando & qua ratione jure beneficiario episcopo Parisiensi traditum: cur inde tandem moniales expulsæ.

E
S Ollarius noster, posteaquam in suo Usuardo illustrato ad hunc diem de S. Aurea nonnulla obseruasset, pollicitus est fore, ut, qua ad hujus Abbatissæ parthenonem, ab Eligio, ut num. 20 ostendimus, Parisis conditum, sed deinde extinctum spectant, ex monumentis fide dignis ad hunc diem in Opere nostro elucidarentur. Quapropter, ut promissa præstem, prater ea, qua num. 20 & 25 de illa abbatia ex S. Audœno & Jona Bobiensis attigimus, nunc, quis fuerit subsequentibus seculis parthenonis illius status, quāque varia illius vicissitudines, collectis variorum testimonis & curioso lectori exponendum censui. Ut autem à minù certis ad certiora progrediar, initium ab iis duco, qua Benedictini monachi in sua Gallia Christiana aucta tom. 7, col 280 de hoc cœnobio scripserunt. Sic illi loco citato: Hoc Mabillonius suspicatur esse monasterium domini Christivili, de quo in charta Vandemiris, viri illustris, & Ercambertæ, ejus uxoris, ubi agitur de donationibus factis in complura monasteria & ecclesiæ tempore Sigifredi episcopi Parisiensis, inclinante seculo septimo, Verba chartæ illius apud Mabillonum de Arte Diplomatica pag. 472 sic se habent: Simile modo donamus ad domino Christivilo monistrio puellarum in Parisius, ubi Landetrudis abbatissa præesse videntur. Ad qua verba ita laudatus Mabillonius pag. 473 loquitur: Quid sit Christivilum puerularum cœnobium .. ignoramus, nisi fortè Christivilum sit S. Aureæ parthenon, à B. Eligio fundatus.

AUCTORE
J. G.
quem aliqui
gratis con-
fundunt cum
monasterio
Christivili.

58 Verum cùm abbatissarum Eligiani parthe-
nonis catalogus interciderit, ut ipsius fatentur
Gallie Christiana aucta editores, nec alio ex capi-
te ostendatur, memorata Landerridis fuisse parthe-
nonis hujus abbatissa, aliudve puellari huic monas-
terio, quam à S. Martiale, basilica ejus patrono, &
à S. Eligio fundatore nomen fuisse tum temporis
inditum, infirma admodum illa Mabillonii con-
jectatio est, seu, ut verbis Gerardii du Bois tom.

i Hist. eccl. Paris. pag. 213 star, nulla hæc
(Mabillonii) conjectura ratione fulcit. Ver-
osimilis mibi est, suadetque id nominum vicini-
tas, monasterium domni Christivili diversum non
fuisse à monasterio S. Christophori, à nonnullis,
tēst Castellano in Vocabulario hagiologico, Chri-
stoveli & Christofoli in Gallia vocitati, ex quo
nomine Christoveli facile derivari posuerit ipsa
Christivili nomenclatio. Ut ut sit, mihi quidem
sic videtur, nequitiam in illo diplomate sub no-
mine monistri domni Christivili de Eligiano no-
stro parthenone auctum fuisse, ut per consequens
ex Vandemiris & Erçamberta largissimis dona-
tionibus nihil incrementi in rebus temporaneis E-
ligiano parthenoni accesserit. Huic meæ opinioni
de hujus parthenonis a monasterio Christivili di-
versitate adstipulantur laudans Castellanus & au-
tores Historia Parisiensis anno 1725 Gallicè edite,
tom. i. pag. 61, ubi adducta superius verba sic
Gallicè exprimunt, les filles de saint Christophe,
seu, prout voces Latinè sonant, moniales S. Chri-
stophori, quo nomine Eligianas moniales Pari-
sienses nusquam, arbitror, designatas reperies.

Post 240 cir-
citer à fun-
datione ab-
batissae Eligia-
na annos.

59 Certiora de Eligiano parthenone, cxi. S.
Aurea prefuit, suppeditant nobis tres chartæ an-
tiquæ, quarum prima est Caroli Calvi, Fran-
corum regis, apud Baluzium tom. 2. Capitula-
rium col. 1492; secunda Ludovici Balbi ibidem
col. 1501, quas etiam refert Gerardus du Bois
in Historia ecclesie Parisiensis tom. 1 pag. 498
& seq.; tertia vero Benedicti Papa VII, edita
inter Instrumenta ecclesie Parisiensis tom. 7 Gal-
lie Christianæ aucta col. 20 & seqq. Ex his ni-
mirum discimus, Eligianam hanc abbatiam,
postquam, ut S. Audouenus lib. 1 Vita S. Eligii
cap. 19 narrat, invalecentis per totam fere Pa-
risensem urbem incendio prodigiose sui Fundato-
ris precibus subducta fuisse, ac deinde, ut ali-
unde patet, ducentis & quadriginta circiter annis
aliorum puellarium cœnobiorum more stetisset,
petenti Ingelwino, Parisiensi episcopo, apud Caro-
lum Calvum plurimum gratio, non modò ad
tempus aliquod beneficiario jure datam, sed &
illis ejusque successoribus episcopis in potestatem &
jus ecclesiasticum perpetuo concessam ab eodem Ca-
rolo Calvo anno 871 fuisse. Editum ab eo hac
de re diploma, quod à Ludovico Balbo anno 878
& à Benedicto PP. VII anno circiter 980 con-
firmatum fuit, cùm ad parthenonis hujus histo-
riam plurimum faciat, integrum hoc ex Baluzio
transcribere visum est. En illud: In nomine
sanctæ & individuæ Trinitatis. Karolus gratiæ
Dei rex. Si ecclesiarum negotiis consulendo,
eorum statum ad emendationem ob Christi a-
morem deducimus, ab ipso non dubitamus ac-
cipere retributionem, pro cuius hæc peragimus
honore. Noverit itaque omnium sanctæ Dei
Ecclesiæ fidelium nostrorumque ad præsens &
subsecutura sagacitas, quoniam Ingelwinus,
venerabilis sanctæ ecclesiæ Parisiensis antistes,
ad nostræ humiliter accedens sublimitatis man-
suetudinem, deprecatus est ob nostræ merce-
dis conjugisque reginæ nostræ Richeldis, ac

Virginis intemeratae Genitricis Dei Maris emo-
lumentum abbatiam S. Eligii, in potestate ec-
clesiæ sibi creditæ sitam, cique jure beneficia-
rio nostrâ munificentia concessam, jam dictæ
ecclesiæ Genitricis Dei sanctæ Mariæ, sibique
post se Dei nutu futuris pastoribus in potestatem
& jus ecclesiasticum habendum concederemus,
& concedendo imprævaricabilis nostræ auctori-
tatis præcepto confirmaremus.

60 Cujus petitionibus concessimus liben-
tius, quod nostræ utilitati futurum perspeximus
amplius, & ob Domini nostri Jesu Christi, suæ
que Virginis Mariæ amoreta atque ob * utra-
rum ecclesiarum, olim à paganis devastatarum,
invicem emeliorationem, & utilissimè nobis in
salutem populi Christiani à Genitrici Virgine
prolîs attributionem, hoc nostræ privilegia-
tis præceptum fieri & sigillari jussimus, per quod
supradictam abbatiam cum omni suarum inte-
gritate rerum, jam dictæ ecclesiæ præsenti fu-
turisque pastoribus delegando perpetualiter ad
habendum concedimus & concedendo inviola-
biliter manere deceramus atque de nostro ju-
re in jus & dominationem Dominæ meæ Geni-
tricis Dei mei Mariæ sollemni more transferi-
mus, taliter ut quidquid ex inde statutus à Deo
præsul secundum Dei suamque voluntatem fa-
cere voluerit, quemadmodum ex aliis sibi cre-
ditis ecclesiasticis rebus canonico in faciendo
potiatur arbitrio. Eo siquidem pacto, ut diem
depositionis patris nostri præcellentissimi impe-
ratoris Ludovici, quod est xii Kal. Maii * &

*Ingelwinus.
Parisienſis.
Ep. hujus don-
minum
* al. utra-
rumque*

E

* Juli

matris nostræ glorioſissimæ Imperatricis Judith
quod est xiii Kal. Aprilis, diem quoque na-
tivitatis nostræ Idibus Junii, nec non & diem à
Deo nobis concessæ unctionis, qui post obitum
in diem ipsum in celebrando transfundetur, na-
tivitatem præterea amabilissimæ conjugis nostræ
Richeldis reginæ Kalendis Augusti, & copu-
lam secundum Dei voluntatem nostræ conjunc-
tionis, insuper & ortum prolis nostræ, si à
secunda Virgine impetrando data fuerit, sub
continua orationum Missarumque affiduitate
cum omni clero sibi commisso præsens futurus
que antistes celebret & refectio in utraque con-
gregatione in die ortus prolis nostræ, si, ut di-
ximus, à Genitrici Dei data fuerit, studiosissimè
peragatur.

61 De cetero verd pro hac utriusque eccl-
esiæ majorata emendatione omnis præsul prono-
bis, conjugi & prole, regnique statu Dei mi-
sericordiam exorare indefinenter accedit. Ut au-
tem hujus nostræ piissimæ largitionis auctoritas
potiorem in Dei nomine obtineat firmitatis vi-
gorem, de bullâ nostra insigniri jussimus &
manu propria eam subter firmavimus. Sigma Karo-
li glorioſissimi regis. Adalgarius notarius ad
vicem.... recognovit. Datum iv Idus Maii, In-
diſtione iv, anno vi regnante Karolo glorioſi-
mo rege. Actum Silvagio palatio in Dei no-
mine feliciter. Amen. Hæc tenus Caroli Calvi,
anno Christi, ut Bouquetus tomo 8 scriptorum
Rerum Gallicarum pag. 635 scribit, 871 editum
diploma, in quo, prout landatus scriptor post Ba-
luzium advertit pro anno vi, annus legendus est
xxxii, imò potius xxxii; cùm hoc serius emis-
sum sit, quām ejusdem regis pro monasterio El-
ignonensi gemina diplomata, que apud eundem
Bouquetum tom. 8 pag. 632 & 635 annūm re-
gni ejus xxxii signatum exhibent. Porro omissum
in Baluziana editione archicancellarii nomen,
Bouquetus jam landatus rectissimè supplevit hoc
modo:

*F
à Caro-
Calvo regis
deptus.*

A modo : ad vicem (Gozleni) ejus nimurum, qui Ludovico, Caroli Magni ex filia Rorunde nepoti suoque fratri defuncto in summi cancellarius dignitatem, ut pag. 426, tomo 8 ipse scribit, successit. Silvagii vero notitiam idem scriptor pag. 635 subnectit his verbis : Silvagium seu Silvium nunc vicus SERVAIS dictus, dimidiâ leucâ remotus à Fara oppido.

B in ecclesia sua vel etiam abbatia utilitatem
 62 Ceterum tametsi ad usque annum Christi 871, quo diploma illud datum est, monasticæ disciplina observantia inter Eligianas moniales fluorisse videatur, nec quidquam ab iis admissum fuisse, appareat, ob quod Parisiensis episcopi animadversionem in se merito converterent, nem non bonis possessionibusque suis ex ea commiserent, hujus tamen diplomatis vigore sic illius abbaticæ bona in jus possessionemque Parisiensis antistititis & cathedralis ecclesie Parisiensis transferant, ut nullum ferè jus penes abbatissam resideret. Tantæ rerum monasterii facultatumque inminutioni occasionem præbuisse videntur frequentes Normannorum in Gallias irruptiones. Etenim cum hi sub Carolo Calvo non tantum Gallias populabundū percurserent, sed anno 857 Lutetiam Pariforum secundò occupassent; Basilicam beati Petri & S. Genovesæ, ut Annales Berliniani ad hunc annum tradunt, incenderunt & cæteras omnes præter domum sancti Stephani (qua cathedralis ecclesia erat) & ecclesiam sancti Vincentii atque Germani, præterque ecclesiam sancti Dionysii, pro quibus, tantummodo ne incenderentur, multa solidorum summa soluta est. Ergo hæc funesta Lutetia clades, quam etiam Pascasius Radbertus lib. 4 in Lamentationes Jeremie amarè luxit, portuit Ingelwino, Parisensi episcopo, idoneam subministrâse causam, cur ad annum 871 apud regem, in cuius aula id temporis autoritate plurimum valebat, securus infaret, ut condita Parisis à S. Eligio abbatia in jus dominiumque ecclesie sua transfunderetur, quo acceptis abbatia bonis ecclesie sua, qua se magna pecunia vi ab incendio redimere coacta erat, jacluram resarciret; vel etiam ut re ipsa puellare hoc monasterium, quod ab incendio Normanno immune fuisse non legitur, sua cura & autoritate utrumque instauraret, ac moniales, si quæ adhuc dispersæ erant, colligeret, vel collectas sub regulari disciplina, quantum calamitas temporum finebat, incolumes servaret.

C donationem sibi factam, Ludovici Balbi
 63 Sive igitur Ingelvinus utilitatis hujus parthenonis rationem habuerit, sive privato ecclesie sua commodo, cum abbatiam illam sibi suisque successoribus expeteret, servire potius voluerit, haud difficiliter à Carolo Calvo rege hoc, quod postulabat, obtinuit, præsertim cum id temporis vel ipsis laicis abbatias concedere inusitatum in Galliis non esset. Ne autem post mortem Caroli Calvi, anno 877, ut Frodoardus in Chronico, auctor Chronicæ Floriacensis aliquæ scribunt, defuncti, concessa sibi ab eo abbatia è manibus forte eriperetur, sedulò idem Ingelvinus cavit, & factam à Carolo Calvo donationem hoc Ludovici Balbi diplomate anno 878 confirmari & robori curavit, quod hic ex laudato Baluzio in Appendix ad Capitularia col. 1501 subjicio : In nomine Domini Dei æterni & Salvatoris nostri Jesu Christi. Ludovicus misericordiæ Dei rex. Si ecclesiasticis negotiis consulendo, quorum statum ad emeliorationem ob Christi amorem deducimus, ab ipso non dubitamus accipere retributionem, pro cuius hoc honore peragi-

mus. Noverit igitur omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ nostrorumque præsens & futura sagacitas, quoniam Adelaïdis carissima nostra conjux & Gauzlinus venerabilis abbas ad nostram accedentes mansuetudinem deprecati sunt, ut in nostræ mercedis augmentum semperque Virginis intemeratae Genitricis Mariæ emolumen- tum Yngeluvino, venerabili Parisiensis urbis episcopo, & suæ ecclesiæ, quæ est in honore sanctæ Mariæ Matris Domini ædificata, per nostrum denuò præceptum, patris nostri imitan- tes liberalitatem, abbatiam S. Eligii, quæ est infra muros Parisi civitatis ad jus ecclesiasticum habendam & ab ipso & ab omnibus successo- ribus suis æterialiter possidendam reconcede- remus. Sed jam dictus venerabilis episcopus Yngelvinus deprecatus est, ut ex ipsa abbatia quandam villulam, quæ vocatur Gentiliacus, cum ecclesia & omnibus ad eandem villulam pertinentibus memoratæ suæ matri ecclesiæ ad luminaria per hoc ipsum nostræ auctoritatis præ- ceptum perpetualiter habendam concederemus, cujus etiam preces spernere noluimus.

64 Unde ob Domini nostri Jesu Christi suæ que Genitricis amorem nostræ concessionis iterum fieri præceptum & jam dicto Yngelvino, venerabili episcopo, atque sua matri ecclesiæ dari jussimus, per quod supradictam abbatiam cum omnium suarum rerum integritate tam ipse quam & omnes post eum futuri pontifices liberè teneant, sicut à genitore nostro institutum est, & more ecclesiastico perenniter pos- sideant, eo scilicet ordine sicut & alias res, quæ eidem matri ecclesiæ concessæ habentur, ve- rùm præfatam villulam Gentiliacum propriè ad luminaria jugiter teneat; quam volumus, ut nullus episcoporum per accedentia tempora ad suam proprietatem detentet aut alicui dare præsumat, sed tantum ad luminaria deserviat. Eo siquidem pacto, ut diem à Deo nobis concessæ unctionis, quæ est vi Idus Decembris, & diem nostri futuri obitus præful memoratus atque sui successores sub continua orationum Missarumque assiduitate cum omni clero sibi commisso celebret, & refæctiones in jam dictis diebus in utraque congregatione studiosissime peragan- tur. Ceterum pro præsenti utriusque ecclesiæ emolumento à nobis restabilito omnis præful pro nobis, conjugi & prole regnique statu Domini misericordiam indesinenter exorare pro- curet. Et ut hæc nostræ denuò reconfirmatio- nis auctoritas per omnia tempora inviolabiliter conservetur, manu propria subter firmavimus & anulo nostro insigniri jussimus. Vulfardus Notarius ad vicem Gozlini recognovit & subscri- psit præceptum hujus exemplariæ. Datum iv Non. Aprilis indictione xi anno i regni Do- mini Ludovici glorioissimi regis. Actum Pa- risius civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

65 Firmata in hunc modum Caroli Calvi con- cessione, Eligiana abbatia cum omnium rerum suarum integritate sic in posterum obnoxia exti- tit Parisiensis antistiti, ut sine hujus assensu & abs- que charta sigillo ejus & sigillo cancellarii firma- ta, ne unam quidem ancillam monasterii libertate donare abbatissa posset, quemadmodum in charta Galonis, Parisiensis episcopi, tom. 7 Gallia Christiana æcta inter Instrumenta ecclesie Par- isiensis col. 43 videre est. Tandem geminis his di- plomatibus regius accedente circa annum 980, ut prius dictum est, Benedicti Papa VII Pontificia

diplomatæ-
borari curat.

E

F

cui pðt acoſi-
ſit Benedicti
Papa VII
conformatio.

Bul-

Q q q

AUCTORE

J. G.

Bullâ, quâ ecclesia Parisiensis res, quas inter Eligiana abbatia primo loco computatâr, & privilegia idem Pontifex confirmavit, non fuit Eligianis monialibus spes ultra super, fore, ut ad pristinum redire statum sibi unquam liceret. Præfati Pontificis Bullam integrum videsis tom. 7 Galia Christiane aucta inter Instrumenta ecclesia Parisiensis col. 20 & seqq. Nos ex ea, quantum necesse est, ut superius asserta manifesta fiant, solummodo decerpemus. Hac inter alia in ea leguntur: Noscat igitur vestrae excellentiae laudabilis mansuetudo, quod Elysiardus (hic anno Christi circiter 980 sedem Parisensem ascendit) Parisiacæ sedis episcopus adiens limina beatorum Apostolorum Petri & Pauli Romæ, instantia ostendens regalia præcepta, quæ pro remedio animarum suarum nec non & antecessorum nostrorum privilegia ecclesiæ B. Dei Genitricis & Virginis Mariæ & S. protomartyris Stephani prædicti loci firma conscriptione tradiderunt. Hac autem ratione commotus, supplici devotione deprecatus est nobis, quatenus Apostolica auctoritate ei reconfirmaremus prædictas conscriptiones & episcopatum præfatae sedis cum omnibus pertinentiis vel adjacentiis suis, videlicet abbatiam S. Eligii. Nos verò inspectis piissimorum Augustorum & paternis præceptionibus, libuit nobis petitionibus ejusdem episcopi assensum præbere, ut sub jure & patrocinio sanctæ Romanæ & Apostolice sanctæ Matris Ecclesiæ omnia firma atque inviolata jugiter maneant.

B Abbatis had, sub finem sec. IX edificis minuti capta, confirmationi alia Eligiani parthenonis rerum facultatumque defectio. Quippe labente seculo nostro, quo tempore Parisiensis episcopi dominio jam subiectus erat, amplissima ejus basilica, sub tuto S. Martialis Deo dicata, in duas secula fuit partes, platea intermediâ, ita ut, quemadmodum landata Gallia Christiana editores tom. 7 col. 280 scribunt, ex choro (basilica S. Martialis) facta sit parochia, quæ sancti Martialis nomen retinuit, altera ex navi pro sanctimonialibus nomine assumptærerit S. Eligii fundatoris. Rem hanc enucleatiū tradit Gerardus dn Bois tom. 2 Histor. eccl. Parisensis pag. 63: Quid est verò, inquit, quod modò basilica sancti Martialis extra ambitum cellæ Eligianæ sit, & sit ipsa non amplius illius veteris monasterii basilica, sed baptismalis ecclesias & ipsa monasterii seu cellæ basilica sub nomine sancti Eligii dedicata sit? Dicam, inquit, quod sentio. Dum saepius Normanni (de quibus constat vnum. 67) agrum Parisensem vastant, qui foris extra insulam agebant, se in urbem tamquam in tutum propugnaculum (aut saltem barbarorum furori minus expostam sedem) receperunt. Cùmque urbs angustior vix multitudinem eaperet, necesse fuit novas ædes in spatis amplioribus extruere. Et eo tempore, ut existimo, in ea parte, qua diffundebat se ambitus Eligiani monasterii, ædificia facta sunt & aperiū vici. Id temporis fortè contigit, quod scriptores antiquitatum Parisiensium memorant, basilicam monasterii Eligiani, quæ amplior quæque vetustior collapsa erat (a fortè Normanno furore exusta) in duas seculam partes (cùm nempe collapsa edificia instaurari cœperunt) posterioreaque partem remansisse ecclesiam sancti Martialis; & quia circumquaque extructæ ædes fuerant, baptismalis ecclesia fuit. Ubi verò anterior prioris basilicæ pars fuit extructa sub nomine sancti Eligii: facta est altera basilicæ, quæ ipsa fuerit cellæ seu monasterii Eligiani eccle-

sia, quæ quidem haud ita fuit ampla, sed tam paucioribus puellis, quæ tum in monastério versabantur, capiendas plus quam idonea. Ita eruditus Historia ecclesiastica Parisensis scriptor.

D 67 Ut autem pra iniquitate temporum Eligianarum monialium numerus non mediocriter decrevit, ita, quod magis dolendum, primus monasticarum legum vigor sanctaque morum institutio sic sensim remittere ac demum deficere apud illos caput, ut in gravissimos animi morbos prolapse, de cœnobio suo, annuentibus Romane Pontifice Paschale II & Galliarum rege Philippo I, à Galone, Parisiensis episcopo, anno 1107 expulsa fuerint. Quia autem fuerit tanis mali occasio, qua ratione quove pæsto ad Fossenses monachos Benedictinos, ejusdem monialibus, Eligianum monasterium transierit, tam accuratè narrat landatus Gerardus dn Bois tom. 1 His. eccl. Parisensis pag. 765 & seqq., ut verbis eius vix addi quidnam possit, demi autem, salva narrationis claritate, vix aliquid queat. Ipsum ergo juverit, loco citato, loquenter audire: Alias exordia hujuscem monasterii à nobis relata sunt, & diximus hocce monasterium conditum dotatumque à S. Eligio, Aureamque virginem ab eo huic monasterio præpositam esse, constatque, tunc temporis & pietatè & disciplinâ floruisse, &, ut existimo, sequentibus annis disciplina monastica & præstara morum institutio in eo loco magnopere celebrata est. Vérum haud diffiteor, primum illum vigorem, annis labentibus, senium & cariem contraxisse, & puellas demum in gravissimos animi morbos longa annorum serie incidisse. Duas, inquit, præfertim res huic malo contulisse existimo: domestica scilicet bella, & barbarorum incursionses, quæ saepius Lutetiæ afflixerunt post mortem Ludovici Pii, seu ab anno 845, quo urbem hanc, nemine obstante, primam barbaro occuparunt, ad usque fermè seculi IX exitum, quo labente temporis spatio, rursus eam ceperunt, ac dein iterum obfidiene cinxerunt, prout ad annos 845, 858, 885 aliasque tradant variis rerum Gallicarum scriptores apud Bonquerum suprà landatum tomis 7, 8 & 9. Cùm itaque, ut recte observat landatus dn Bois, difficile sit, armis undeqnaque obrepentibus, puellas enim vita tenorem retinere, primum fuit, Eligianas moniales ab antiqua monasticarum legum institutione, non nihil primum remittere, at disciplina solituore uti, cui malo temporis lapsu accrescenti alind tandem accessit, quod Eligiano parthenoni exitum intulit.

E 68 De hoc ita cit. loco idem Gerardus dn Bois: atque altera occasio referatur, tandem Sed nihil magis, puto, relaxandæ disciplinæ (apud Eligianas moniales) fecit locum, quā vicinitas regiæ domus; cùm enim plures in aula reperiantur, qui otio & voluptatibus diffluant, facile fuit ex vicinitate, quasi ex contagione, malum cum puellis communicare. Duximus alias, palatia regum Francorum extra insulam (Parisensem) & in suburbanis extructa esse. Verum illa palatia penitus destruncta sunt, cùm reges Carolinæ gentis posthabitâ Lutetiâ, vilas & curtes regias incolere cœperunt. Comites deinde, absentibus regibus, domos sibi Lutetiæ extruere, non quidem amplius, quemadmodum reges in suburbanis, sed intra ipsius insulæ ambitum, ut se urbemque à barbaris tuerentur. Ita Odo, ac deinde Robertus & Hugo commorati sunt in insula, in coquæ loco, qui

ni & mo-
nalium nu-
mero, ob ha-
rum vitia,
quorum una

E

F

atque altera
occasio refer-
tur, tandem

A qui modò juri dicundo sacer est. Hic veterem fuisse regiam Francorum Capetianæ gentis, nōrunt, qui vel primoribus labris res nostras attingerunt. Cùm igitur palatium regum esset juxta puellarum monasterium, facile aulici cum puellis societatem jungere, principio quidem, ut sit, honestè confabulari, verum ex frequenti usu & crebra consuetudine sensim cum puellis suos mores communicare. Quo temel pravis colloquii corrupta est honestas animi, & abiit virginicus pudor; tum puella ire præcipites, quod cæca eas cupiditas raperet, atque deinceps in vita nullum modum habere.

Fossatenibus monachis, effectis monialibus, traditur.

69 Sæpius Pontifices prava earum consortia arguerant, modò sapientissimis monitis, modò minis eas ad sanitatem revocare moliti fuerant: sed frustra. Reges quoque ægrè patiebantur, virgines Deo dæotas omnem exuissæ verecundiam & eas per hominum ora traduci. Paschalis (II) summus Pontifex, Galoni (Parisensis episcopo) hoc monasterium maximè commendaverat, præceperatque, ut monasterium vel emendaret vel aboleret. Galo cùm agnoveret, eas ita in pravum induisse, ut prius frangi, quæ corrigi posse viderentur, communicato cum rege consilio, puellas è monasterio (anno Christi 1107) dejecti, earumque ædes bonaque Fossatenibus monachis (*sub indicandis infra conditionibus*) attribuit, hoc èd libentiū perfecit, quod Paschalis PP. (II) qui eo anno Parisios venerat, hoc illi iterò commendaverat. Haetenus laudatus jam sive Gerardus du Bois; qui mox ex Chartulario Fossateni subjicit chartam Galonis & regium Philippi I ea de re præceptum, que, ne longior sim, hic non retinam. Legi hac possunt apud eumdem du Bois tom. 1 Hist. eccles. Paris. pag. 765 & seqq., item tom. 7 Gallia Christiana aucta inter Instrumenta ecclesia Parisiensis col. 42 & seqq. Atque hac fuit tristissima monialium Eligianarum catastrophe, tantò vehementius deploranda, quanto sanctoris vita splendore he primis sub S. Aureæ moderamine subsecutusque seculis monastico Ordini ornamento fuerant.

C VI. Eligianus parthenon à Fossatenibus tamquam minus canonicè sibi traditus, Parisiensi episcopo dimittitur: denuò iis redditur: unitur episcopatu Parisiensi: monachis in eo substituti presbytéri seculares, atque his tandem clerici Regulares dicti Barnabitæ.

Eligiana abbatia, quam Fossatenes prius dimis- sivit,

Efectis igitur, quemadmodum suprà dictum est, puellas istis ex Eligiano monasterio, quod pravis moribus suis debonestaverant, eò cum suo Priore Fossatenes monachi Benedictini sub conditionibus infra memorandis, introducili fuere à Galone, episcopo Parisiensi, hocque monasterium sub titulo Cellæ seu Prioratus, qui, teste Gallia Christiana aucta tom. 7, col. 280, ante medium secundum Prioratus S. Eligii & S. Aureæ vocatus fuit, Otobris Tomus II.

anno 1107 possidere incepérunt, sub Fossatenis monasterii abbate Theobaldo II, sive, ut ibidem in regio Philippi I p[re]cepto appellatur, Tebaldo, de quo vide tom. 7 Gall. Christ. aucta col. 292. Non diu tamen penes Fossatenes monachos Eligianum monasterium quietè stetit. Quippe sub annum 1125, quo Stephanus Parisiensis cathedram occupabat, pupugit Theobaldi animum, non quidem, ut editores Gallie Christ. aucta cit. tomo col. 293 contendunt, nimia religio, sed, quemadmodum ipse Stephanus, Parisiensis episcopus, affirmat, juris canonici in adeunda monasterii possessione neglecti conscientia. Ergò, cùm Theobaldus illud Parisiensis episcopo reddere constituisset, Stephanus recepit, retinuitque usque ad annum 1134, quo illud ad Innocentii Papa II & Ludovici VI Francorum regis preces Fossatenibus restituit. At vero sciabilitur quispiam, quid tandem in hac re ejusve adjuntis minus canonice, quæ deceret, commissum fuit, aut quid inordinate (ita enim quoque loquitur idem Stephanus) nec ita, ut portaret secundum Deum, actum est? Certe, ut omittam allegatas à Gerardo du Bois rationes, non fuerant moniales ista falsis criminationibus oppressæ; nihil ad earum expulsionem contulerant impostorum aut falsariorum industria & malitia, non fuerant ad illegitimum tribunal traditæ, sed ab episcopo suo damnatae; tantumque absit, ut summi Pontifex contra earum ejectionem reniteretur, ut potius episcopum Parisiensem ad illearum expulsionem debitè persciendam incitaret, postquam nempe moniales illæ ob admissa flagitia tantam infamiam incurriſſent, ut inemendabilè pravitate indurate vulgo haberentur. Quid igitur, inquit idem du Bois tom. 2 Hist. eccles. Paris. pag. 47, Fossatenes monachos remordebat? Aut quid tandem causa excogitari potest, cur acceptam ab episcopo Parisiensi Eligianam abbatiam ei reddendam dimittendamque Fossatenes censuerint? Sed, reponit laudatus scriptor eadem pag. 47, si quid conjecturâ assequi possum, assertam, non omnino observatum canonicum ordinem in expellendis puellis, neque formam judiciorum eo in negotio legitimè custoditam.

ut illegitimè possessam, anno 1134

71 Qua verò in re prescriptus à canonibus ordo, minus fuerit observatus, ita mox aperit: Famosæ quidem erant puella (monasterii Eligiani) ob morum turpitudinem; contempserant sæpius monita Pontificum, qui eas ad honestatem vitae revocare conabantur: digna expulsione flagitia perpetraverant ante omnium oculos & in conspectu regiae civitatis; quod notius erat, quæ ut cuiquam lateret. At hæc rectissime negat eruditus scriptor, ad canonicam legitimamque earum expulsionem sufficisse. Nam etsi, non pergit, constabat de facto; haud tamen licetum erat foras ejicere puellas, Deo sacras, sine legitimo & canonico judicio: inquisitio facienda in corruptos earum mores, adducendæ erant ad audientiam episcopi; testes producendi, (iisque integra fidei, ut jura exigunt) instrumentis publicis approbanda vita flagitiosæ actæ; his ad examen allatis, tandem canonicum decernendum erat de illis judicium, deque earum monasterio abolendo. Cùm verò ex nullis Actis neque ex ipsis litteris Galonis (Parisensis episcopi) appareat, quidquam ejusmodi factum esse; haud dubium est, quin plures conquesti sint, quod forma nulla judiciorum in earum expulsione sit habita, & quod monachi Fossatenes res puellarum haud legitimè retinerent. Illæ querelæ pupugerunt abbatem & monachos.

DE S. AUREA VIRGINE ABBATISSA

AUCTORE
J. G.

492

nachos, qui clamoribus popularium & conscientia stimulis exciti, monasterium cum rebus monasterii Stephano Parisiensi (*episcopo*) reddiderunt. Cum jam propè triginta anni post eorum ejectionem effluxissent, & jam paucæ aut forsitan nullæ hujus monasterii puellæ essent superstites, tum ex jure liberum fuit episcopo ipsum monasterium relinquit & desertum cui libet usui ecclesiastico destinare. Stephanus haud amplius dubitavit, (*præfertum id potentibus Innocentio Papa II & rege Ludovico VI*) illud tradere Fossatensisibus; neque illi hoc ipsum recipere abnuerunt: cum nulla amplius causa esset illud repudiandi.

72 *Ipsas Stephani, Parisiensis episcopi, litteras, quibus Eligianum monasterium Fossatensisibus reddit, cum Galonis, Parisiensis itidem episcopi, litteras verbotenus ferè exprimant, nec habuperius date sint, non alieno loco ex tom.* 2 *Hist. eccl. Paris. pag. 48 hic exhiberi posse, existimavi. En illas: Exempla patrum nos ammōnent & ratio nos consulit, ordinem & munditiam domūs Domini sic amare, ut ea, qua Sanctorum*

B auctoritatibus non concordant, rigore judiciali studeamus corrigere, & ea, quæ justitia & honestas commendant, paterno affectu peroptemus in suo statu & ordine conservare; ut & male viventes ab enormitatibus suis judicij timore reprimamus, & bene & honeste viventes ad meliorem vitæ viam paterno amore accendamus, & salutis nostræ & suæ ita provideamus. Ego igitur Stephanus, Dei gratiâ Parisiensis episcopus, notum fieri volo cunctis fidelibus tam posteris, quam præsentibus, monasterium sancti Eligii Parisiensis Ordini sanctimonialium suis antiquitùs deputatum. Verùm pro nimia illius sexus fragilitate, qui voto castitatis rupto & proposito religionis abjecto, ad intolerandam turpitudinis prolapsum erat miseriam, ita ut temp̄lum Dei effecisset fornicationis speluncam; venerabilis & bonæ memoriarē prædecessor noster Galo, Parisiensis episcopus, tantam pestem non ferens, infames & incorrigibiles personas pro turpitudine vitæ à prædicto eliminavit & proflus alienavit monasterio. Volens etiam sanctum locum altiori ordine decorare, prædictum sancti Eligii monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus ecclesiae beati Petri Fossatensis iure, perpetuo habendum, minus tamen canonice, quam deceret, donavit & concessit. Quod siquidem donum, quia inordinate, nec ita ut oporteret secundum Deum, actum est; abbas ecclesiae Fossatensis Theobaldus, vir quidem discretus & honestus, suæ & subditorum famæ consilens & saluti, prædictum beati Eligii monasterium nobis in nostra manu reddidit & dimisit, & se & monachos Fossatenses prædicatum monasterium nec secundum Deum adcepitos esse, nec bene possedisse cognovit.

C *pater, sis in-
colenda refi-
tuitur.* 73 Cum vero idem monasterium in manu nostra diu tenuissimus; tandem misericordia, quæ omnis humilitatis amica est, oculis nostris se offerens visa est nobis exigere, ut, quod prædictus abbas nobis dimisit timore Dei & humilitate compunctus, ecclesiae Fossatensi misericorditer donaremus. Dignum enim non erat, ut ex hoc, quod gratiâ humilitatis fecisse videbatur, aliquod ei damnum vel incommodum sequeretur. Imò, quod amor humilitatis videbatur, ut ita dicamus, abstulisse, misericordia, quæ illius amica est, debebat restituere. Amore itaque misericordia inclinati, & petitio-

ne domini Papæ Innocentii, & prece domini Ludovici, illustris & glorioſi Francorum regis, inflati, & religiosorum virorum inductu, affensus & Bernerii decani & capituli nostri prædictum sancti Eligii monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus Ascelino abbatii, & ecclesiæ beati Petri Fossatensis perpetuò habendum, salvo quidem in omnibus jure nostro & successorum nostrorum, & salvis in omnibus & per omnia consuetudinibus ecclesiæ Parisiensis, donamus & concedimus; ita scilicet, ut abbas Fossatensis præscriptum monasterium tamquam cellam suam possideat, & in monachos, ibi Deo militantes, plenam & perfectam abbatis potestatem exerceat, dum ipse, & successores sui abbates, & monachi Fossatenses in nostra & successorum nostrorum episcoporum Parisiensium subjectione permanerint; & Parisiensi ecclesiæ, & nobis jus & honorem nostrum & consuetudines nostras in omnibus conservaverint & reddiderint. Institutum tamen est, ut duodecim ad minus monachi cum suo Priore ad seruendum Deo illic apponantur, qui juxta Regulam sancti Benedicti ad ordinem tenendum sufficere videantur.

D

74 Sciendum vero est, quia eamdem illam potestatem, quam prædecessores nostri in monasterium sancti Eligii, & in abbatissam, quæ ibi antiquitus fuerat, habuerunt, nos in abbatem Fossatensem ex integro habemus & in perpetuum retinemus, quantum scilicet ad cœnobium sancti Eligii & ad res illius monasterii pertinere videtur. Sed, ut totius altercationis molestia in posterum excludatur, quid potestatis episcopus, quid juris aut consuetudinis canonici sanctæ Mariæ, tam in abbatissam, quam in monasterium illud prius possederint, & modò possideant, evidenter & aperte distinximus. Sciendum igitur est, quod, quoties Parisiensis episcopus ad justitiam vocavit, illa prœcul dubio omnem executura justitiam ante episcopum se præsentavit. Si autem servus, vel ancilla, vel hospes illius monasterii contra personam episcopi, aut contra proprias res illius aliquid foris fecisset: abbatissa, auditio prius episcopi mandato, illos in præsentiam episcopi ad justitiam faciendam adduxisset; & post justitiam episcopi abbatissa suos districtus accepisset, si voluisset. Quod si abbatissa servos vel ancillas monasterii libertate donare, aut terram alienare, aut manufirmam facere voluisset; nullam id faciendi licentiam habuisset absque assensu episcopi & absque charta sigillo eius & sigillo cancellarii firmata. Hanc ergo potestatem in abbatissam & in monasterium sancti Eligii prædecessores nostri habuisse noscuntur; & nos quoque in abbatem Fossatensem eamdem retinemus potestatem, nihil nostri juris relinquentes vel relaxantes.

*onerosis ali-
isque, quo
nominatis*

75 Canonis vero beatae Mariæ prædictum monasterium singulis annis duos pastus ex debito perfolvit, unum in festivitate sancti Pauli, alterum in festo sancti Eligii. Itaque uterque pastus in refectorio canonicorum recipitur. Conuentudo etiam est, ut præfati cœnobii conventus una cum canonicis beatæ Mariæ processiones faciant, in die Rogationum & in die Ascensionis & in funeribus canonicorum: alias etiam processiones aut pro ætis serenitate, aut pro aliqua tempestate sive necessitate, si canonici facere disposuerint; necesse est, prædictum conventum canonicorum instituta sequi, eosque, si manda,

A mandaverint, in his processionibus comitari. Præterea, quoties mater ecclesia à divino officio cessaverit, cœnobium sancti Eligii ex necessitate cessabit. Sub hac igitur distinctione, cœnobium sancti Eligii ecclesiæ Fossatensi in cellam possidendum concedimus, eo scilicet teneore, ut, quoties Fossatensis abbas debitam professionem in Parisiensi ecclesia fecerit, præsente episcopo, fateatur, cœnobium sancti Eligii ex dono episcopi & beneficio Parisiensis ecclesiæ se habere. Volumus & determinare, quod homines prædicti cœnobii in exercitum regis, inconsulto episcopo, non debent ite; sed abbas aut Prior ex præcepto episcopi illos debent in exercitum mittere.

hic recensentur:

76 Definitum est etiam, ut in festo sancti Eligii canonici sanctæ Mariæ dextrum chorum, monachi sinistrum teneant; ita ut cum canonico, qui chorum tenuerit, aut Prior aut cantor monachorum chorum teneat, nec alia persona ad illud admittatur; Missam vero aut abbas aut Prior cantabit. Quod si uterque aberit, aliquis ex clero nostro illam celebrabit. Sciendum verò est, quia die illo prædictus pastus redditur ex sex porcis vivis & sanæ carnis, ex duobus modiis viji & dimidio ad mensuram nostri claustræ, & tribus sextariis frumenti bene vanati. Pastus vero, qui redditur in festo sancti Pauli, de octo constat arietibus & duobus modiis vini, & dimidio sextario, & ex duobus sextariis & dimidio frumenti bene vanati, & ex sex nummis & obolo. Ut autem hoc ratum & inconcussum permaneat; præsentem chartam fieri præcepimus, & sigillo nostro signavimus, & manibus canoniconum nostrorum firmam tradidimus. Signum Stephani episcopi. S. Bernæri decani &c. Actum publicè in capitulo sanctæ Mariæ anno Incarnati Verbi mcccxxiv, regnante Ludovico rege anno xxvii, Ludovico rege in regem sublimato anno iii, anno episcopatus Stephani xi. Datum per manum Algrini cancellarii.

Sed post annos circiter 400 monachis substituti illi sunt presbyteri secundares

77 Sic fuerat per annos circuitè quadrigenitos à Fossatenibus Benediclinis Eligianum monasterium titulo celle seu prioratus possessum, cum rerum illius facies rursum mutata est. Audi editores Gallia Christiana tom. 7, col. 280: At vero, inquit, tandem hic prioratus sortem abbatæ S. Mauri secutus est; cum enim.... episcopatu Parisiensi unita fuisse anno 1533, unitus fuit & prioratus, in quem Johannes du Bellay, episcopus Parisiensis, (de quo vide tom. cit., col. 160) & primus sancti Mauri Fossatensis decanus, presbyteros seculares induxit. Clementis Pape VII bullam & commissariorum litteras, que citato tomo 7 Gallie Christiana inter Instrumenta ecclesiæ Parisiensis col. 141 & sequentibus existant, curiosus lector adeat. Sufficiet mihi ex illis hujusc mutationis causas fallique rationes recentere. Praesatus Joannes du Bellay, Parisiensis episcopus, ipsique Benediclini Fossatensis, interponente se ad eamdem rem Franciso I Galliarum rege, apud Clementem VII Papam impensè insuerant, ut, quoniam antiqui fructus episcopatus Parisiensis ad commodam episcopi sustentationem, temporum & rerum qualitate pensata, pro quadrimetri non sufficiebant; monachi vero S. Mauri à Regularis discipline observantia ac Regulari vivendi modo plurimum à fideliū mul-

titudine ad ecclesiam suam devotionis causâ accedentium distrahebantur, placeret Romano Pontifici Apostolica sua auctoritate non modo nomen monasterii & prioratum omnino suppressum, ac in ecclesia monasterii S. Mauri Regularem monachorum statum in statum canonicorum presbyterorum & clericorum secularium immutare, sed & in prioratibus presbyteros idoneos seculares vel quorumvis Ordinum Regulares, qui curam animalium illis incumbentem exercearent, constitui permetteret, bona vero monasterii ac prioratum in Parisiensis episcopi emolumentum & erigendæ secularis capituli sustentationem cederent. Pontifex, datâ anno 1533 Idibus Junii bullâ, rei executionem demandavit tribus nominatis deputatisque commissariis, Philippo, abbatâ monasterii S. Genoveſe Parisiensis, Germano de Brie, archidiacono Albensi, & Nicolao Quelin, theſaurario omnium Sanctorum de Mauritania (Gallice de Mortagne) Sagiensis diœceſis, atque hi tandem anno 1536, die xvii Augusti latâ, ut vocant, definitivâ sententiâ, quod fuerat à Parisiensi episcopo & Fossatenibus monachis postulatum, exsecutioni ritè mandarunt. Ita Eligianum monasterium, quod à monialibus Columbianis ad Fossatenes Benedictinos, ab his ad Stephanum, Parisensem episcopum, ab hoc rursus ad Fossatenes transferat, denouè ad Parisensem episcopum rediit, qui, testibus Felibiano & Lobineau tom. 2 Hist. Urbis Parisiensis pag. 993, Benediclinis monachis seculares presbyteros, sacro illic ministerio functuros, substituit.

78 His tandem eodem loco successerunt clerici Regulares S. Pauli, à concessa ipsis Mediolani S. Barnabe ecclesia, Barnabitæ vulgo dicti, qui collapsam S. Eligii ecclesiam summo labore parique industria restaurârunt, ibique hodie dum Deo deserviunt. De hoc argomento fusè idiomate Italico egit Franciscus Barelli tom. 2 Monumentorum Originis & Progressus Congregationis clericorum S. Pauli, qui vulgo Barnabitæ dicuntur, lib. 8, cap. 9, pag. 642 & seqq. Gallicè vero idem argumentum succinctius tractant Felibianus & Lobineau tom. 2 Historia Urbis Parisiensis pag. 1349 & seq. Præcipua, quæ huc spectant, è fermè compendio redeunt. Posteaquam primus Parisiensium archiepiscopus, Joannes Francensis de Gondi (de quo vide Galliam Christianam auctam tom. 7, col. 174 & seqq.) retentis sibi cum prioratus titulo Eligiani prioratus redditibus, anno 1629 Eligianam domum cum omni supellectili sacra Barnabitæ concessisset, prima horum clericorum cura fuit, collapsam Dei domum suis sumptibus instaurandi; at cum manum operi admovissent, incepit perficere sacra civilique auctoritate pri-mùm prohibiti fuerunt: verum inhibitione hac feliciter sublata, cum archiepiscopus Parisiensis donationis à se factæ instrumentum per publicum notarium anno 1631 legitimè confici curasset, eodem illo anno in prioratus Eligiani possessionem integrum Barnabitæ misit, neve iis subsecuturo tempore molestia de hujus adis possessione crearetur, factam à se donationem solemnî formula ratam habuit anno 1639, eamque senatus regis ritè approbavit. Hunc in modum Barnabitæ, qui ix Maii anno 1636 decreto supremi senatus Parisiensis admissi Parisis fuerant, pacifice Eligianum S. Aureæ asceterium, tot olim vicissim dinibus obnoxium, possidere in posterum licevit.

¶ his de-mùm clerici Regulares, dicti Barna-bitæ.

F

DE S. PETRO EP. M., FORTE EO-
DEM CUM S. PETRO CAPITOLIO,

I N A R A B I A.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA

Quis sit hic Sanctus & quando martyrio affectus.

ANNO
DCCXLIII.
Per S. Pet-
rum, qui à
Romano &
Castellano
hodie annun-
tiatur,

Aronius aliisque eruditissimi vi-
ri, qui Martyrologium Roma-
num reformarunt, hodie in hoc
S. Petrum, episcopum marty-
rem, ita annuntiant: Damas-
isci, sancti Petri, episcopi &
martyris, qui accusatus apud Agareñorum prin-
cipem, quod fidem Christi doceret, lingua,
manibus pedibusque amputatis, cruci affixus,
martyrium consummavit. Castellanus eadem et-
iam annuntiatione, totidem fere verbis concepta,
in Martyrologio suo Universali, utpote cui totum
Romanum, Gallicè redditum, inseruit, S. Pe-
trum, episcopum martyrem, hodie commemorat.
Verum, inquiet non nemo, nec Martyrologium
Romanum, nec Universale Castellani civitatem
exprimit, cuius Petrus, quem celebrant, fuerit
episcopus. Quo ergo de S. Petro, episcopo mar-
tyre, in binis illis Fastis sacris sermo est? An
fortè de S. Petro, Damasci metropolita, cuius ad
annum secundum Constantini Copronymi in sua
Chronographia meminit Theophanes? Antequam
meam hac super re promam sententiam, quoniam
hic usui sape futurum est, quod de S. Petro,
Damasci metropolita, sanctus ille, Sancto huic
coevus, chronographus memoriae prodit, totum id
hic in medium adduco; ac ipsa quidem Graca
Theophanis verba hic transcribo, ut ita suum
ferre queat eruditus lector judicium de nova ver-
sione Latina, quam iis subiecturus sum, quod
antiquitas ab Anastasio bibliothecario novissimeque
à Jacobo Goaro sat accurate, ut appareat, Latin-
e reddita non sint.

S. Petrus,
Damasci me-
tropolita, de-
quo hic Theo-
phanes.

2 Sic habent: Οὐαλίδ δὲ Πέτρον τὸν ἀγιότερον
μητροπολίτην Δαμασκόν γλωττομηδῆναι ἔκτενετο, ὡς
αναφανθεὶς ἐλέγχοντα τὴν τέλον Αράβων καὶ Μανιχαῖον
δυστέβειαν. Εξάριστον δὲ αὐτὸν κατὰ τὴν εὐθαίμο-
ντα Αράβιαν, ἵδια καὶ τελεούτα μαρτυρήσας ὑπὲρ Χρι-
στοῦ, καὶ τραύματά την δέισι λειτουργίαν, ὡς
οἱ διηγησάμενοι φασὶν ιδίας ἀκούεις πεπλυροφορεῖσθαι.
En nunc adoratam à me versionem Latinam:
Porro Valid (Arabum scilicet princeps) Petro,
sanctissimo Damasci metropolitae, utpote Ara-
bum & Manichæorum impietatem palam redar-
genti, linguam jussit præscindi. Adhæc illum
in Felicem Arabiam relegavit; ubi etiam mar-
tyrio consummatur, cùm Christo perhibu-
it testimonium, divinumque Missæ Sacri-
ficium clara voce celebravit, ut, qui retule-
runt, propriis se auribus percepisse, affirmant.
Ita Theophanes, brevi, qua ad S. Petrum, Da-
masci metropolitam, speulant, elogio expo-
nens. Inquiero nunc, de quo S. Petro, episcopo
martyre, in binis Fastis sacris suprà laudatis ser-
mo institutus. Sanctus Petrus, Damasci episco-

pus, seu potius metropolita, de quo verbis ha-
jam transcriptis Theophanes, à Galesino ad IV
Januarii annuntiat: apud nos autem ad e-
undem diem inter Pratermissos refertur hoc mo-
do: "S. Petrus, episcopus Damascenus, martyr,
Galesin. De eo Martyrol. Roman. iv Octobr.
Fuerunt itaque, uti ex his verbis nemo non in-
telliget, in ea opinione Majores nostri, ut per
Petrum, episcopum martyrem, qui hodie Roma-
no inseritur, designari existimarent S. Petrum,
Damasci metropolitam, ab Arabibus, uti ex
Theophane apparuit, martyrio affectum.

E

3 Porro eamdem etiam opinionem amplexi-
sunt Castellanus in Sanctorum Tabula, Martyro-
logio suo Universali subiecta, & auctor Indicis
ad Martyrologium Romanum, anno 1701 typis
Moretianis excusum; his autem, uti etiam Ma-
joribus nostris, in eadem sententia jam präive-
rat Baronius. Etenim in suis, quas Martyrol-
ogio Romano adjicit, Annotationibus hodie in Pe-
trum, episcopum martyrem, ita observat: De
eodem (Petro scilicet, episcopo martyre) hac
die Græci in Menologio (Sirletiano scilicet
quod Menologio Grecorum Baronius semper in-
telligit) ejusque certamen describunt.... Meminit
ejusdem (Petri, episcopi martyris) Cedren. in
Compend. anno secundo Copronymi. Petrus.
de quo ad 2 Constantini Copronymi annum in
suo Historiarum Compendio Cedrenus, alius non
est, quam S. Petrus, Damasci metropolita, ab
Arabis, teste Theophane, pro fide occisus, ac
proin hunc Sanctum hodie celebrari in Romano,
vult Baronius. Quapropter cùm eruditissimus hic
Martyrologii Romani reformator compertum uti-
que habuerit, de quibus in hoc Sanctis faceret
sermonem, es ego hic, decessorum meorum motus
exempli, propensiè assentior, degne S. Petro,
Damasci metropolitā, ab Arabibus occiso, qui
præterea Martyrologio Romano nūspiam alibi in-
scribitur, hodie in hoc agi, persuasum habeo.
Nec, ut contrarium sentiam, movere me potest,
quod Petrus, episcopus martyr, à Romano,
cui inscribitur, Damasci ponatur; Petrus au-
tem, Damasci metropolita, non ibi, sed in Ara-
bia, uti ex Theophanis verbis, suprà hinc transcri-
ptis, liquet, vita cursum terminarit.

F

4 Cùm enim, eti Damasci non consummaret,
incepit tamen, teste Theophane, Petrus, Damasci
metropolita, ibidem martyrium, potuit hinc, eti et-
iam cultum ecclesiasticum, Sanctis deferri solitum,
ratione cuius posset Damasci ponit, ibidem apud Chris-
tianos, sub Saracenorū jugo gementes, vero simi-
liter adeptus non fuerit, diu nibilominus in honori-
fica celebrique apud illos manere memoria, eaque de
cansa Damasci à Martyrologii Romani conditoribus
reponi.

Hic S. Metro-
polita à S.
Petro Capi-
tolio, Meno-
logio Sirle-
tiano.

A reponi. Verum alia longe gravior difficultas hic occurrit. Etenim per hodiernum Romani Martyrologii Petrum, episcopum martyrem, etiam designatur Petrus, Sirletiano Gracorum Menologio hodie inscriptus & Capitolius vocatus. Id verbum praecepit. Huc transcriptis à Baronio sat aperiè dicitur, paterque vel ex sola de S. Petro, episcopo martyre, Romani Martyrologii annuntiatio-ne, utpote ex elogio, quo Petrus Capitolius in Sirletiano hodie ornatur, maximam partem manifestissimè deprompta. Quapropter, cùm ex supra dictis per hodiernum Romani Petrum etiam designetur Petrus, Damasci metropolita, ab Arabibus necatus, necesse est, ut hic à Petro Capitolio non distingua-tur. At vero est etiam, cur inter Petrum, Damasci metropolitam, & Petrum Capitoliū distinctione facienda non immergit queat videri. Hic enim in Sirletiano hodie ita memoratur: Eodem die (iv Octobris) commemorationis sancti martyris Petri Capitolii. Hic, cùm sapientiā multis praestaret, legitimo matrimonio copulatus, cùm tres filios genuisset, monasticam vitam subiit; presbyter vero creatus ad episcopo Bostrensi, tanquam Christianorum magister, accusatus est apud Agarenorum principem. Itaque propter Christi confessionem ad Damascenorum regionem ductus, lingua ei exciditur: sed, cùm apertius & velocius loquere-tur; dextera manu & pedibus truncatur, postea, effossis oculis, cruci affigitur, atque, abscesso capite, in ignem traditus, in flumen demersus est.

*alijqne sa-
eris Gra-
corum Faſti
inſcrip-
tione,*

5 Itaque, si his Sirletiani verbis standum sit, Petrus Capitolius non in Felici Arabia, nisi de Petro, Damasci metropolitā, refert Theophanes, sed in Damascenorum regione gloriosum pro fide martyrium consummavit. Atque hac prima est ratio, ob quam Petrus Capitolius à Petro, Damasci metropolitā, distinguendus queat videri. Alteram nunc addo. Menea Gracorum excusa, qua in suo Menologio, modernā Gracorum lingua conscripto, pressè ierum de more hic sequitur Maximus Marginius, S. Petrum Capitoliū elogio, quod Sirletiano jam dato ferè ad amissim consonat, quodque proinde hoc non transcribe, hodie etiam celebrant; elogio autem hanc annuntiatiōnem primitur: Τὸν ἀντὶ ἡμέρας τοῦ μάρτυρος Νέρπε Καπιτωλίου, id est, Eodem die sancti martyris Petri Capitoliorum; qui sensus utique imperfektus est ac mutulus; vocabulo autem episcopi aut alio synōymo, proximè post vocem Capitoleorum adjecto, videatur supplendus. Menea enī, ut mihi eisdem apparet, illo significatum volunt, Petrum, quem memorant, Capitoleorum suisse episcopum. Ita autem, quod idem Petrus, qui in Meneis, hodie etiam in Menologio Basiliano memoretur; in elogio autem, quo in posteriori hoc sacro Gracorum monumento ornatur, Capitoleorum suisse episcopus, disertè affirmetur. Jam vero, cùm id ita sit, simulque S. Petrus, Damasci metropolita, whom Theophanes, laudat, Capitoleorum episcopus haud fuerit, consequens est, ut hic Sanctus Metropolita à Petro Capitolio, se modo Meneis ac presertim quidem Basiliano Menologio certa sua constat fides, indubie sit diversus. Atque ita, studiose lector, bina jam habes argumenta, qua Petri, Damasci metropolita, à Petro Capitolio distinctionem suadere sint nata. An plāne etiam eam evincant, nunc inquiero.

6 Nullum monumentum, nullus antecor antiquus Petri cuiuspiam, ab Arabibus pro fide oc-

cisi, qui Capitoleorum episcopus fuerit, mentio-nem uspiam facit; Menea autem & ambo Me-nologia jam laudata, qua Petrum, qui Capito-leorum episcopus fuerit, existisse innuit, cer-tam atque indubitatam fidem non merentur hac in re, utpote qua omni antiquitatis testimonio de-finita, ac præterea aliunde in dubium revoca-ri queat, prout jam nunc ostendo. Secundum Menologium Basiliandum, cuius pariter de S. Pe-trō, Capitoliorum, ut ait, episcopo, elogium huc transcribere visum non est, tamen, id est, eth-nicus seu gentilis (perperam enim in editions, studio & operâ Eminentissimi Annibalis Albani adorna-ta, Græcus vertitur) fuit is S. Petrus, multosque ethniconum, cùm iam Christi doctri-nam fuisse amplexus, ad fidem convertit; at ve-ro si Menea Sirletianumque, quod ex his, ut apparet, est depromptum, Petri Capitolii elo-gium spectat, hic Sanctus è Christianis parentibus natu-s, nec umquam ethnicus fuisse, videtur. Ad-hoc secundum Basiliandum idem S. Petrus ab ido-lolatri, mota in Christianos persecutio-ne, fuit occisus; verum secundum Sirletianum & Menea non ab idololatri, sed ab Agarenis seu Saraco-nis, qui utique idololatre non erant, fuit id per-pe-tratum. Scriptores adeo, qui sacros illos Gracorum Fastos considerant, inter se hī plurimè diſſi-dentes, fasque proinde videatur suspicari, nullum ex his habuisse, qua ad S. Petrum, quem celebrant, spectarent, sufficienter comperta. Hinc porrò du-bitari etiam, ut apparet, non immergit potest, an non idem sacrorum Fastorum conditores, qui præterea sapissimè alibi à vero deprehenduntur devii, è civitate Capitoleiensis, in qua, ut Menea tradunt, S. Petrus, Capitolius inde dictus, na-tus & enutritus est, civitatem aliam, cui is epi-scopus prefuerit, perperam fecerint; item an non Damascenorum regionem, in qua S. Petrus, Da-masci metropolita, incepit martyrium, pro Felici Arabia, in qua id consummavit, ineptè notarint. Fortè itaque nullus umquam S. Petrus, qui Ca-pitoliorum fuerit episcopus, in rerum natura existit, ac proin is, quem sacri Gracorum Faſti celebrant, alius forsitan non est, quam Petrus, Damasci me-tropolita, uno atque altero aut foris etiam plu-ribus falsis coloribus per Gracos depictus.

7 Quod ut quis credat propensiis, moveri et iam potest ex eo, quod saltem Theophanem inter & laudatos sacros Gracorum Fastos quantum ad primum, quod S. Petrus, Damasci metropoli-tam, & S. Petrum Capitoliū apud Damascenos subiisse narrant, supplicii genus, hujus cau-sam miraculumque Sandi, absque lingua lo-quentis, sat rellē conveniat. Lequienus nibilomini-nus in suo Oriente Christiano Petrum, Da-masci metropolitam, à Petro Capitolio distin-guere videtur. Illum enim Operis illius tom. 2, col. 836 & seq. Damascenos inter metro-politas; hunc vero tom. 3 col. 718 Capitoleienses inter episcopos recenset. Adhac posteriori è binis hisce locis dubitare se, innuit, num Petrus, quem Menologium Basiliandum & Sirletianum seu Ca-nisanum memorant, Capitoliadis reipla episco-pus fuerit, & quandonam martyrium subierit. Quam ob rem, cùm priori loco S. Petri, Da-masci metropolita, necem, ne apparet, anno 743 affigat, videatur utique vel ex hoc solo capite Petrum Damasci metropolitam, à Petro Ca-pitolio facere diversum. Verum, quidquid sit de Lequieni bac in parte sententia, Baronius equi-dem, uti ex jam dictis facile colliges, & Ca-stellanus in sua Sanctorum Tabula supra citata,

Petrum,

AUCTORE
C. B.
diversus, seu
dissimilans.

Petrum, Damasci metropolitam, cum Petro Capitolio opinantur esse eisdem, ego autem, rationibus jam adductis impulsus, binis illis scriptoribus non illibenter affectior; quod nihilominus sub hac restrictione dumtaxat facio, ut eorum opinionem omnino certam non afferam. Nam vero, si hac veritati re ipsa forte consonet, in Martyrologio Romano aliisque etiam omnibus Factis sacris tam Petrus Capitolius, quam Petrus Damasci metropolita, memorari usque dignus erit; quod si autem contra a veritate sit devia, sisdem omnibus Factis sacris solus Petrus, Damasci metropolita, de cuius sanctitate est Theophanes, integra fidei scriptore, constat, inscribi certo merebuntur, non etiam Petrus Capitolius; utpote qui sic est solis sacris, qui subinde etiam indignos Sanctis accensent, Gracorum Factis notus fuerit; quibus cum insuper absque temporis nota sit inscriptus, dubitare etiam finet, an ante, an post exortum Photianum schisma floruerit, ac proin an cultum ab orthodoxis Gracis sibi delatum nquam habuerit.

B 8 Atque hinc est, cur ea dumtaxat, que ad suis autem quid Arabum impietatem palam argueret. Petrum, Damasci metropolitam, pertinent, dilucidare jam nunc aggrediar. Passus est hic Sanctus noster, quod Arabum seu Saracenorum, Manichaorumque impietatem, ut Theophanes num. 2 docet, palam redargueret. Arabes scilicet seu Saraci Mahometana secta affecta, seculo octavo, quo Sanctus Damascena ecclesia episcopus praerat, in tota latè Syria, inque ipsa amplissima regionis hujus civitate Damasco dominabantur. His vivebant immixti repullulantes denuò impia non minus secta homines, Manichei, qui subinde etiam Mahometanos Arabum principes adversus fidèles Catholicos exstinxerunt. Sedulam interim pro fide tutanda curam gerere non desistit sanctus Presul. Testatum id adhuc faciunt duo Opuscula, à Joanne Damasceno iussu ejus conscripta. Ambo existant tom. I Operum, que, S. Joannis Damasceni nomine inscripta, Lequienus anno 1712 in lucem publicam dedit, à pag. 390 usque ad pag. 429 inserta. Alterum complectitur fidei professionem, heretica pravitatem sane plurimum adversam, quam emisit, Petroque, Damasci metropolita, tradidit Elias episcopus, qui ab heresi ad orthodoxam fidem, admittente, si apparet, S. Petro, Damasci metropolita, erat conversus; alterum insignis est adversus Jacobitas hereticos libellus, nomine Petri, sanctissimi episcopi Damasci, ad episcopum Tudarae Jacobitam destinatus. Porrò S. Joannes Damascenus S. Petri, metropolite sui, sincera circa Christi fidem animi sensa in binis illis Opusculis indubie expressit, ac proin, cum hoc nihil non planè orthodoxum contineant, non modo eximiam ejus pro Ecclesiae doctrina curam, verum etiam intaminatam fidem, quæ duas inter spurcissimas sectas medium eluxit, manifestissime produnt. At vero, cum ad summam fides puritatem parem infelandi hereses ardorem adjungeret, veram Christi fidem deprimi, impiaque dogmata tenere principatum, non ferens, Mahometanos juxta ac Manicheos palam redarguere, non formidavit. Verum, resive ab his, resive ab illis ad Mahometanum Arabum principem seu chalifam delata, iussit hic sanctissimo Viro linguam prescindi, itaque mutilatum in Arabiam Felicem relegavit.

anno 743, 9. Princeps ille Arabum, qui Theophani Valid, supra Ovalid, dicitur, Elmacino & Abul-pharaio infra citandis est Wālid, aliasque adhuc nominis sui

efformationes fortitur, nisi apud nos tom. 3 Februarii in Petro Majumeno num. 5 exponitur; quod propterea, studiose lector, te remitto, ad annum, quo Sanctus noster passus fit, determinandum modò festinans. Theophanes, ubi verbis num. 2 hic transcriptis S. Petri, Damasci metropolita, relegationem ad annum secundum Constantini Cœronymi narravit, mox etiam ad eundem annum S. Petri Majumeno refert martyrium. Quo ergo Christi anno in Felicem Arabiam relegatus est Sanctus noster, eodem etiam, eti, ut appareret, paulo serius, Petrus Majumenus gloriosam pro fide mortem oppetiit. Hanc Bollandus noster tom. 3 Februarii jam cit. in Petro Majumeno cum anno Christi 743 componit; eamdem autem Augustinus Lubin in Tabulis suis ecclesiasticis, Martyrologio Romano adjectis, pag. 330 aliquique nonnulli recentiores, utut Bollandum sibi praeluentem habuerint, anno era Christianæ 742 innectunt. Verum Bollandus pro martyrii, à Petro Majumeno tolerati, epocha annum 743 rectè assignat; quod ut tandem extra controversiam ponam, simulque ad tempus, quo ad Dominum migrarit Sanctus noster, definiendum viam steram, fuisse hunc eo ipso anno 743 in Felicem Arabiam à Valid, Saracenorum seu Arabum principe, relegatum, paulo operosis jam nunc offendere, opera pretium exigitimo.

E

10 Elmacinus, scriptor Arabs, qui sub finem seculi XI & initio sequentis floruit, in sua Saraconica seu Saraceno-Arabum historia, è scriptoribus, ut in Prologo indicat, antiquioribus de sumpia, lib. I, cap. 18 de Walido, qui Sanctum nostrum relegavit, secundusque exstitit hujus non minus Arabum princeps seu chalifa, ita memorat; Hic cognominatus fuit Abulabbas; & creatus est chalifa eo die, quo obiit pater eius Hisjamai, (quod ita præcepisset illi pater eius Jezidus, ut Hisjamo nempe succederet) id est,

ut ex initia à Valid secundum Elmacinum.

sexto nempe Rabii posterioris, anni 125 Hegiræ. Hisjamus ergo, seu Isamus, ut scribit Theophanes, proximus Walidi secundi in Arabum seu Saracenorum principatu successor, anno Hegire 125, sexto Rabii posterioris die excessus è vivis, eoque ipso die ei in chalifatum sufficiens primum est Walidus. Annus Arabicus seu Hegira 125 anno era Christianæ 742, quarta Novembris die initium; anno vero sequenti, vigesima quarta Octobris die, finem accepit. Rabii ergo posterioris, qui quartus est anni Arabicis mensis, dies sexta anno Hegira 125 in sextam Februarii nostri, ut computanti patebit, diem incidit. Walidus itaque non ante annum Christi 743, ad sextam Februarii diem proiectum, Arabibus seu Saracenis dominari incepit. Certum hoc apparet atque indubitatum; neque enim est, cur hic mendi suspectus habeatur Elmacini calculus. Errores quidem chronologicos in patriarcharum Alexandrinorum Chronologia, quam Elmacinus suppeditat, non paucos nec leves cubare, Sollerius tom. V Junii in chronologica eorumdem patriarcharum Historia loco non uno dilucidè ostendit; ast simul in hac num. 370 ingenere fateatur, scriptorem illum in iis, quæ ad gentem suam spectant, accuriam in paucis esse chronographum. Faciem nobis, inquit, præferet Elmacinus rerum Saracenicarum scrutator diligentissimus, & in observanda temporum ratione in iis, quæ ad gentem suam spectant, in paucis accuratus.

F

11 Qnam ob reu, cùm de tempore, quo Saracenum

cui etiam
Theophanes
& Abulpha-
rajius suffra-
gantur.

norum chalifa principatum sit exorsus, faciamus sermonem, ac proin versemur in re, qua utique ad Saracenos seu Arabes, Elmacini gentem, pertinet, non est, cur hic eum in debita observanda temporum ratione non accuratum, putemus, aut forte etiam in ea erroris babeamus suspicium. Adhuc Elmacino, quem etiam in chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum Historia, tom. III Maii prefiga, num. 152 Papebrochius noster ab accuratione commendat, Abulpharajus juxta ac Theophanes suffragatur. His enim ad annum tertium Constantini Copronymi scribit, Validum, unico imperii anno expleto, Arabum factione XVI Aprilis die violenta necesse vivis esse sublatum; quod proinde anno Christi 744 (hunc enim designat terius, mense Aprili notatus, Constantini Copronymi annus) evenisse prodit. Jam vero, cum annus seu menses duodecim, à XVI Aprilis anni 744 ordine retrogradò computati, deducant dumtaxat ad anni 743 Aprilis, optimè sanè cum Theophanis calculo convenit, ut Validus seu Walidus ante VI diem Februarii anni 743 Arabibus dominari non incepit, ac proin Elmacino, qui ex dictis Walidum non ante hoc tempus dominari cœpisse docet, sanctus ille chronographus suffragatur. Quod jam ad Abulpharajum attinet, hic in sua dynastiarum Historia pag. 136 hac prodiit memoria: Interfectus est (Walid secundus, Arabum chalifa) biduo ante finitum Giomadam posteriorem, anno (Hegira scilicet) centesimo vicesimo sexto. Chalifatu funditus est annum & tres menses. Annus 126 Hegire à XXV Octobris anni 743 usque ad XII Octobris anni 744 excurrit, diesque antepenultima Giomada posterioris, seu, ut ab aliis scribitur, Tomada, qui sextum anni Arabici mensem constituit, incidit in anni 744 sextam decimam Aprilis diem. Walid itaque etiam ex Abulpharajii calculo XVI Aprilis die, anno 744 diem extremum obiit: licet autem is scriptor addat, chalifatu funditum esse Walid annum unum, menses tres, hocque temporis spatium, ordine retrogradò computatum, ducat ad diem, qui sexta Februarii anni 743 fit anterior, Elmacino tamen suffragatur ex eo, quod equidem ejus ex calculo initium initi à Walido principatus cum anno 743 concurrat.

principatus
initio pro-
batur, in A-
rabiam relo-
gatus:

12. Adhuc potest Abulpharajus è tribus mensibus incompletum tertium, cui, ut completus esset, dies tantum septem aut octo deerant, acceptisse pro completo; quod à plurimum scriptorum more non abhorre, eruditorum etiam vulgo notum est. Quod si vero id ita re ipsa fecit Abulpharajus, ad amissim consonat Elmacino, qui loco citato de Walido etiam ita notat: Imperavit annum unum, menses duos & dies viginti duos; quod tempus, à XVI Aprilis anni 744, quo secundum Theophanem & Abulpharajium Validus seu Walidus fuit occisus, ordine retrogradò computatum, ducit ad anni 743 sextam Februarii diem, ad quam principatus, à Walido initi, principium jam supra retulerat presatus scriptor, quo, ut opinor, ob jam dicta nemo non siet. Certum itaque ac fixum jam maneat, Walidum non ante anni 743 sextam Februarii diem Saracenis seu Arabibus dominari cœpisse. Jam vero, cum S. Petrus, Damasci metropolita, (ad hoc enim, ob quod initi à Walido principatus initium operose hic definii, jam progrederior) à Walido in exsiliū, lingua præcisâ, pulsus fuerit, id utique non ante anni 743 sextam Februarii diem evenit. Atque ita quidem jam tempus,

Oktobris Tomus II.

post quod Sanctus noster in Felicem Arabiam relegatus fuit, definitio: nunc illud, ante quod etiam hoc evenit, pariter definitio. Theophanes ad annum 2 Constantini Copronymi relegationem Sancti cum Indictione undecima componit; quam ob rem, cum hic chronographus annorum & Indictionum initium à Kalendis Septembribus repeatat, fueritque Indictione undecima à Kalendis Septembribus anni 742 usque ad Kalendas Septembribus anni 743 in cursu, consequens est, ut Sanctus ante posterioris hujus anni Kalendas Septembribus relegatus fuerit, ac proin ex dictis eo tempore, quod anno 743 inter sextam Februarii & primam Septembribus diem medium effluxit; quando etiam omni dubio procul accidisse S. Petri Majoren martyrium ex jam supra dictis facile colligere.

ubi etiam vi-
tam eodem.
ut appareat.
anno termi-
navit,

13. Verum enim vero codemne etiam anno 743, temporeque, quod tunc inter Septembrem & sextam Februarii diem intercessit medium, Sanctus noster felici è vivis excessu ad Superos migravit? Rem ita se habere, ex Theophane evidem apparet. Etenim (adi. num. 2) ubi is auctor scriptis, ἔχωπος δὲ αὐτὸν καὶ τὴν ἑράκλειον Αγαθίαν, relegavit (Walid) eum (sanctum Petrum) in Felicem Arabiam, mox subdit: Ἐνδιὰ τὸ τελείωτα, Ubi etiam (S. Petrus scilicet) martyrio consummatur; verbum autem praesentis temporis teleioτα, consummatur martyrio, verbo præteriti temporis relegavit hic subjectum, facere videtur sensum parum aptum. Quis enim apie dictum patet, S. Petrus, Damasci metropolita, anno 2 Constantini Copronymi Indictione undecima in Arabiam Felicem relegatus est, ubi etiam consummatur martyrio? Hinc Theophanes verbo præteriti temporis, relegavit, verbum praesentis temporis, consummatur, eo fine, eaque ratione, que ab eo inepte locationis notam removet, subdidisse videtur. Fecerit id scilicet, ut ita Sanctum nostrum, quem anno secundo Constantini Copronymi, Indictione undecima in Felicem Arabiam relegatum docet, ibidem etiam eodem anno eademque Indictione consummatum fuisse martyrio, significaret. Quod si enim is chronographus scripsisset, Ἐνδιὰ τὸ τελείωτα, Ubi etiam consummatus est martyrio, nihil omnino, ut mihi evidem apparet, impedimento fuisset, quod minus Sancti obitus ultra annum secundum Constantini Copronymi undecimamque Indictionem potuisset differri; cum autem scripsisset, Ἐνδιὰ τὸ τελείωτα, Ubi etiam consummatur martyrio, Sancti obitus non serius quam secundo Constantini Copronymi anno Indictioneque undecima potest locari. Ita existimo, quod de iis, que anno illo Indictioneque gesta sunt, ibidem agat Theophanes, soleanteque chronologi, cum de rebus ad annum aliquem gestis tractant, ea dumtaxat, que hoc ipso anno, non, que etiam sequentibus evenere, praesentis temporis verbis exprimere. Itaque Sanctus noster anno secundo Constantini Copronymi, Indictioneque undecima, ut ex Theophane videtur, consummavit martyrium; quod proin etiam anno 743, inter sextam Februarii diem & Kalendas Septembribus, evenit, ut ex jam supra dictis primum est colligere.

14. Hinc porro jam consequitur, ut dies S. Petro, Damasci metropolite, emortualis non sit IV Octobris, quâ eum Romano hodierno inscriptum statuunt Baronius, Castellanus aliquique sua præ laudati. Partim nihilominus ex hodierna Romani annuntiatione, quâ Petrus, episcopus martyr, annuntiatur, factum reor, ut etiam Castel-

lanna,

R. T. T.

AUCTORE

C. B.

lanus, qui jam tamen ad *xxi Februarii* S. Petri Majument martyrium cum anno 743 recte coniuxerat, Sancti nostri martyrium anno 742 perperam illigavit. Cum enim hinc quidem Sanctum hodie Romano inseri; illinc autem ejus martyrium cum Indictione undecima a Theophane componi, cerneret, id anno 742 innobendum censuit, quod secundum Theophanem hoc anno, non sequenti, quarta Octobris dies cum Indictione undecima congruat. At vero, inquiet modo nonne-
mo, dubitandum quidem ob jam supra dicta non
apparet, quin Sanctus quartam Octobris diem
 anni 742 emortuale habuerit; verum,
cum ex dictis eo temporis spatio, quod a vi Fe-
bruarii die ad Kalendas Septembres anno 743
excurrit, martyrium consummavit, diesne huic
definita, qua in dicto temporis spatio comprehen-
sa sit, assignari potest? S. Petrus, Damasci me-
tropolita, posteriori Kalendario Coptico Seldenii ad
xv Februarii inscribitur; hinc autem quis forte
existimat, de Sancto nostro, utpote qui etiam
fuerit Damasci metropolita, in laudato Kalenda-
rio esse sermonem. Verum in Opero nostro ad
prefatum Februarii diem in *Prætermissis* hac te-
lentur: "Petrus metropolita Damasci, in
scriptus posteriori Kalendario Coptico Seldenii.
Quis sit, nescimus. Occisus est ab Arabibus
Damasci S. Petrus Majumenus, sive, ut in Ro-
mano Martyrol. scriptum, Mavimenus, *xxi Februarii*, aliasque S. Petrus episcopus Damascenus
(qui hic est fortassis) *iv Octobris*.

quo id acci-
dit,

B 15 Dubitabant ergo, uti ex his verbis liquet,
Majores nostri, an Petrus, Damasci metropoli-
ta, posteriori Kalendario Coptico Seldenii inscri-
ptus, esset S. Petrus, episcopus Damascenus, ho-
die in Romano annuntiatus. Quam ob rem, cum
hunc cum Petro, Damasci metropolita, quo de
hio agimus, pariter fecerint eundem, simul etiam
an hic S. Petrus, Damasci metropolita, in Ka-
lendario Coptico Seldenii memoratus, unus idemque
sit, revocarunt in dubium. Et vero, cum Petrus me-
tropolita, à nostro diversus, vir apprimè Catho-
licus, Damascenam ecclesiam, ut Lequienus in
suo Oriente Christiano tom. 2, col. 835 docet,
Anastasio imperatore, moderatus sit, alias forsitan
ab hoc in Kalendario Coptico Seldenii Petrus Da-
masci metropolita non annuntiatur, ac proin
non immerito potest ambigi, an hic à nostro di-
versus non sit. Sed, fas tamen, diversum non
esse, nec sic tamen certum evadet, Sanctum no-
strum *xx Februarii* die felici è vita transitu evo-
luisse ad Superos; ut enim sacri Latinorum Gra-

corumque Fasti Sanctos non iis semper diebus, D
quibus hi vitâ funebi sunt, commemorant, ita
nec Fasti Coptici id faciunt. Argumento est, quod
S. Petrus, Damasci metropolita, qui Kalendario
Coptico Seldenii ad *xv Februarii* inscribitur, in
Kalendario item Coptico Jobi Ludolfi ad *xxx*
mensis ejusdem annuntiatur; ut sane, nisi forte
utroque, contrà ac verisimile appareat, de di-
versis esse sermonem, velis, in altero è binis hi-
sce Kalendariis non eo die, quo obiit, celebretur.

ut etiam de
mortis genera
merito dubiu
tur

C 16 Nec est, quod certè in Kalendario Selle-
ni verum diem, quo Petrus, Damasci metropo-
lita, seu, ut tantisper deditus, Sanctus noſter
migrarit ad Dominum, assignari arguas ex eo,
quod Petrus Majumenus, qui paulò ante San-
ctum nostrum vitâ funebi, ex Theophane vi-
detur, Romano hodierno ad *xxi Februarii* diem
sit inscriptus; qui enim, queso, S. Petrum Ma-
jumenum die illo subiisse martyrium, sat certè
probabis? Omnibus itaque expensis, quo die
Sanctus vitam cum morte commutârit, incertum
apparet. Nec etiam, qui id factum sit, indubi-
tatum existimo. Quoniam enim Sanctum mar-
tyrio finisse vitam, num. 2 indicare videa-
tur Theophanes, ad significandam tamen Sancti
consummationem seu obitum utitur verbo *rele-
gat*, quod subinde non martyrio, sed morte dum-
taxat consummari, significat. Adhac genus sup-
plicii, quo Sanctus vitam terminârit, ne obscu-
re quidem verbo illo indicat. Romanum qui-
dem, num. 1 productum, enumerat varia sup-
plicia, quibus post lingua resectionem Petrus
quem memorat, martyrium consummavit; ve-
rūm hac dñmitaxat habet ex Menologio Sirletia-
no, aliisque Fastis Gracorum sacrī suprà lan-
datis; quapropter, cum hi ex dictis, si Petrus
Capitolius cum Sancto nostro, uti forte revera
est, unus sit atque idem, non unum in hujus
elogio admittant errorem, est utique, cur ambi-
gatur, an Sanctus noſter iis suppliciis, que Ro-
manum enumerat, affectus migrarit ad Domi-
num. Verum, siut id ita sit, Gracum nibilemis-
sus presentis temporis verbum relægitur Latinè
interpretatus sum martyrio consummatur, San-
ctumque appellavi martyrem; idcirco autem id feci,
quod, quamquam quo genere martyrii, immo etiam,
an martyrio Sanctus in Arabia vitam terminârit,
non omnino appareat certum, ex Theophane tamen
probabile autem, re ipsa id martyrio, novisque
accidisse suppliciis, que forte diversa non fuerint
a suppliciis, que Romanum sapienter laudat
Gracorum Fasti recensens.

E

P

DE S. MAGDALVEO EPISC. CONF.

PROPE VIRODUNUM IN LOTHARINGIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

S I. Varia nominis efformatio, memoria in Fastis sacris & apud scriptores, è quorum uno Acta edenda.

PROBABILIS ANNO
DCCLXII.
Sandus, cuius nomen variè effe-
tur,

And procul à Viroduno seu Veroduno, aut etiam Virduno, celeberrima Gallia Belgica civitate, cuius brevis apud nos tom. 2 Junii, pag. 974 datur notitia, ad dextram Mose ripam Septentrionem versus situs est vicus, Latinè Nova-Villa, Gallicè Neuf-ville nuncupatus, non tam frugum ubertate, quam felici S. Magdalvei obitu memorabilis. Hic sanctus Verodunensis Antistes, qui Gallicè Mauvé aut etiam Mauvis appellatur, variae apud varios scriptores sortitur Latinas nominis sui efformationes. Ab aliis enim Madelvæus, Madelvæus aut Madalveus seu Madalfeus; ab aliis autem Magdalveus seu Magdelveus aut etiam Magdelvæus effertur. Sunt quoque, à quibus (verosimilè tamen corruptè) Maduleus, Madulutus, Madalneus, Magdalucus, Madaleucus, Maldaveus, aut etiam tandem Madulphus vocatur. At verò, sciscitabitur non nemo, quanam è diversis hisce Sancti nomenclationibus amplectenda est? Labbeus tom. 6 Conciliorum, col. 1702 Fragmentum conventus Attiniacensis, sub Pipino Brevi, Francorum rege, celebrati, simulque epis-

scopos septem supra viginti, abbatesque septendecim, ei subscriptos, adducit in medium; comparet autem illos inter Sanctus noster, vocaturque Madalfeus. Quapropter, cum monumentum, in quo Sanctus occurrat, conventu illo Attiniacensi antiquius haud reperiatur, est sanè, cur appellandus videatur Madalfeus. Attamen, cum ejus nomen ibidem ex sola forta amanuensium oscitans ita scribatur, nuncque communiter ab eruditiss exaretur Madelvæus aut Magdalveus, praeflare videtur, ut altero è binis hisce modis efferratur; & posteriorem quidem ego hic deligo. Quamquam enim in antiquo, quod anno 1625 est impressum, Virdunensi Breviario sit Madelvæus, atque insuper ab Hugone Flaviniacensi, seculi undecimi scriptore, plerumque signetur Madelvæus, in antiquiori tamen, quod apud nos exstat, quodque anno 1554 excusum notatur, Virdunensi Missali est Magdalveus. Adhac apud Acherium tom. 12 Spicilegii, pag. 258, unius dumtaxat littera discrimine Magdalveus scribitur à Berthario seu Bercario, qui scriptorum omnium, qui de Sancto traclasse noscuntur, longè est antiquior.

2. Hisce de multiplice Sancti nomenclatione, ne ad hanc in decursu studiosus lector hereat, jam premisis, ad rem ipsam progredior; quod ut præstem à monumentis scriptoribusque præcipuis, Magdalveum commemorantibus, duco initium. Sanctus tam heri quam hodie variis Fastis sacris inscribitur. Fasti, quibus heri seu ad diem Octobris Tomus II.

præcedentem inseritur, enumeratis jam sunt in eisdem diei Præmissis, à quo etiam die ad hodiernum, & merito quidem, utpote quo obiit atque apud Virdunenses colitur, fuit remissus; Fasti verò, in quibus hodie celebratur, duo in primis sunt Uuardi aucti, alter Greveni, alter Molani, seu potius eorum, qui posteriores anni 1573 & anni 1583 Molani editiones curarunt.

Accedunt Florarium nostrum Ms., Catalogus Generalis Sanctorum Ferrarii, Martyrologium Universale Castellani, Fasti Sanctorum Rosweydi & Martyrologium Parisense. Atque hec quidem omnia Hagiologia Sanctorum hodie absque addito elogio dumtaxat annuntiant; bina autem etiam sunt, que annuntiacioni, quā Magdalveum hodie memorant, elogium subjungunt; alterum, quod Martyrologium Gallicanum vocatur, ab Andrea Saussayo; alterum, quod Sanctorum Canonicon Natales inscribitur, à Constantino Ghinio contextum; qui posterior hagiologus cur etiam S. Magdalveo inter sanctorum canonicos locum concedat, infra aperiam. Describo nunc tam elogium, quo is, quam elogium, quo Saussayus Sanctorum exornat.

3. Postremum sic habet: Veroduni in Lotharingia sancti Magdaluci, illius civitatis episcopi & confessoris. Hic eadem in urbe natus, ab in-

que hoc est
Saussayo

eunte ætate eruditus literarum studiis, maximè verò divinarum Scripturarum scientiâ, Christo carnis suæ integratatem consecravit. Obque castissimos mores in clerum cooptatus, obeunte diem Agronio Virdunensi præfule, Pipino rege omnium votis annuente, ejus in locum sufficitus est. Sedem, quam desolatam invenit bellorum turbinibus, sanctorum operum admirandorumque splendore, pristino decore reparavit. Hinc devotione fervens, Christi cunabula ac funera, profectus Hierosolymam, visitavit: ubi suscepitus ab Eusebio patriarcha ob spectatam sanctimoniam religiosis muneribus oneratur. Quæ reversus ad propriam civitatem in sacrario summi templi Deiparæ ubi decenter collocasset, tandem virtutes virtutibus accumulans, Vir Deo dignus, in beatæ mortis requie obdormivit. Mox ac spiritum efflavit Sanctus Præful, duæ columbæ nive candidiores ab æthere, cunctis videntibus, lapsæ super crucem, quæ ante corpus ejus posita erat, federunt; & per omnes exequiarum moras, usque quod traditum est sepulturæ, manserunt, siveque intuentibus, qui astabant, iterum poli secreta petierunt. Cùm autem sepulchrum ejus quotidianis virtutum prodigijs coruscaret, & crebris populorum frequentaretur excubiis, quadragesimo post obitum suum anno sacram ejus corpus

F

Rrr 2

AUCTORE
C.B.

Ghinius
transcribuntur, elogia
ornantur.

B

Berbarius
in brevi,
quam con-
tinxit, episco-
porum vero-
dunensium

à Petro antistite exhumatum, velut soporatum & vivens, candoreque liliorum ac roseo rubore respersum, miroque fragrans odore inventum est: quibus indicis meritorum ejus magnitudo decusque gloriae, quā Beatus fruitur apud Deum, apparuit.

4. Primum vero his verbis concipitur: Viroduni S. Magdalvei episcopi XXIII. Hic litteris eruditus, virginitatem suam Deo vovit; factus episcopus, sedem suam, bellorum turbine desolatam, inveniens, Deo adjuvante, doctrinā & opere reformavit: sepulchrum Domini devotè visitavit, & dum esset in mari, exortam tempestatem oratione sedavit. Reversus ad propria, virtutes virtutibus accumulans, in senectute bona ad Christum translavit, & statim duæ columbæ, videntibus cunctis, ē cœlo elapsæ, super crucem, quæ ante corpus ejus erat, quiescentes, usque ad funus expletum perstiterunt; inde, admirantibus cunctis, cœlum repetierunt. Cūn autem ad sepulchrum ejus magis ac magis miracula coruscarent, post quadragesimum annum illud referantes, ut corpus eleverarent, invenerunt illud omnino incorruptum, veluti soporatum, & vivens, candore liliorum & roseo colore respersum, odorem suavissimum spirans. Sedit annos penè 27. Obiit autem ann. Dom. CCCLXII. Duo hæc Sancti Elo-gia omni ex parte probanda non videntur, uti ex infra dicendis quilibet intelligat. Verum, utri id ita sit, Sanctus & Ghinius, horum conditores, aliisque hagiologi supra landati Magdalveum, Verodunensem episcopum, veluti Sanctum, Fastis sacris à se concinnatis merito inseruere. Est enim pro Viri hujus sanctitate tam valida, uti ex dicendis quisque haud difficulter colligat, argumenta militant, tamque antiquus ibius apud Verodunenses cultus ecclesiasticus certus est atque indubitans, ut via dubitem, quin, si vel hunc solum habuissent compertum, qui Romanum hodiernum reformarunt, fuissent in hoc S. Magdalveo, ut in Mariyologis Classicis non inscripto, hodiernos inter Sanctos locum concessuri. A Fastis sacris, quibus Sanctum jam docui insertum, ad scriptores, qui ejus Acta sive compendio sive prolixiori narratione sunt complexi, aut Magdalvei etiam dumtaxat meminere, sermonem jam converto.

5. Duo hic præsentim commemorandi veniunt, quorum tamen noster Sancto nostro fuit aequalis aut eiam suppar. Alter est Hugo, Flaviniacensis abbas, alter verò Berbarius, seu, ut ab aliis scribitur, Bercharius, ecclesia Virdunensis presbyter. Hic, qui Hugone Flaviniacensi multò est antiquior, centum ronduum annis à felici S. Magdalvei obitu elapsus, seculoque nono, uti ipsem in sua Chronographia indicat, ultra medium sui partem jam proiecto, est natus. A teneris unguiculis fuit in Ecclesia Virdunensis schola educatus, ibique, uti ipsem docet, sub Berhardo episcopo, statuisse ab hoc moderatoribus humanas divinasque litteras didicit. Cūm seculi decimi initio primaria seu cathedralis Virdunensis ecclesia infelici incendio, quo chartas suas ferè omnes, aliaque monumenta amiserat, suisset consumpta, animum ad scribendum appulit, sibique, ut aliquot saltē ecclesia Virdunensis historia Fragmenta, uti ipsem in initio indicat, posterorum memorie servaret, laborandum duxit. Hunc in finem eo ipso tempore, uti apud nos tom. 2 Februarii in S. Paulo Virdunensi episcopo, num. 1 & 2, apud Acherium tom. 2 Spicilegii recentioris editionis pag. 233, ac tandem apud

Historia Litteraria Francia scriptores tom. 6, D pag. 154 probatum invenies, compendio in litteras misit, quidquid de episcoporum Virdunensium serie rebusque præcipuis per hos gestis vel in antiquis scriptoribus monumentisque legerat, vel facta sibi à fidelibus traditione accepérat. Verane ubique ex hisce fontibus hanferit, pro certo quis afferat? Falsa foris etiam subinde hanfisse, non immerito foris quis suspicetur vel ex eo, quòd cum Gregorio Turonensi in iis, quæ hic sanctus historicus de Desiderato, nono Virdunensem episcopo, lib. 3, cap. 34 memoria prodit, exinde non congruat. A sinceritate nibilominus, judicio rerumque, quas scripti; delectu commendari certe mereatur. Opero illo, quod Acherius tom. 12 Spicilegii anno 1675 primò typis in lucem protulit, quodque Dadani, Virodunensi episcopo auctor inscripti, omnes omnino, qui Virodunensem ecclesiam, à prima hujus origine ad usque seculi decimi initium, moderati sunt, episcopos complectuntur.

6. Alios ex his nominetenus dumtaxat, alias, Historia Virodunensis aucto- etiam brevi vita eorum compendio, recen- Sancti com- set. Postiores inter locum tenet S. Magdalveus; pendium.

in cuius enarrandis Actis, utrius, spectata com-pendiosa, quam sequitur, scribendi methodo, pa-nolo sit prolixior, re tamen vera brevissime illa pertrahat. Uicumque nibilominus brevis sit, brevitatem ejus ferrem facilius, si modo res, quas narrat, pluribus notis Chronicis communiret, in iis, quas suppediat, ubique sibi sat certe consta-ret, siisque easdem in praesenti instituto absque omni scrupulo sequi licet. Verum hoc fieri non posse, patescat ex iis, qua, cùm in annum Sancti nostri emortalem inquiram, adducam in medium. Porro, etiæ ex diuersis Berbariis ubique veritati foris non consoner, cùm tamen uno dumtaxat circuiter seculo post Sancti nostri obitum floruerit, eaque scriptorem, qui de Magdalveo tractet, nec meliorem, nec antiquiorem habeamus, iis omnino standum puto, qua in suo, quod de Sancto nostro exhibet, compendio tradit. Hoc in ipso hujus Commentarii timine, quod in decursu sepius citandum atque cum Vita edenda comparandum sit, jam nunc hoc transcribo. Sic habet: Post hunc (Pepponen seu Poppone, Virodunensem episcopum) exstitit Volscius episcopus, & Agroinus episcopus, & post istum fuit multis diebus episcopatus vacuus. Deinde exstitit dominus Magdalveus episcopus, qui fuit de familia hujus (Virodunensis scilicet) ecclesie, & exstitit Vir sanctus & justus, cuius industria & studio fertur per precariam obtinuisse eum Vuasnaum & Vuarnunci eurtem, & Ramisbatum, & alia plurima, siicut egomet in Cartis ejus manibus roboratis legi.

7. Cujus etiam tempore domus istius (cathedralis Virodunensis) ecclesie, peccatis exigentibus, fuit succensa, & ob hoc per Galliam, & Italiā & sic per Græciam & Joppam cum magna viarum angustia Hierosolymam pervenit, & à patriarcha ipsius loci multorum Sanctorum reliquias obtinuit, & eas cum calice crystallino, opere mirifico sculpto, Virdunum apportavit, & in principali ecclesia nostra venerabiliter eas collocavit. Reliquias verò, quæ fuerunt in antiquiori ecclesia in dextera parte altaris sanctæ Mariæ, in crypta subterranea reposuit. Fuit enim tempore Pipini regis usque ad tempus Caroli Magni & obiit in proxima villa, quæ dicitur Nova-villa. Cūm verò inde portaretur ad Sanctum Petrum sive ad S. Vitonum, fertur, quod super crucem, videntibus cunctis, duæ columbæ candidæ sicut nix venerint, & in ea-dem

Adem usque dum corpus ejus sepulturæ traditum fuisset, sederunt. Multa siquidem bona in ista ecclesia, id est, diœcesi Virodunensi, constituit. Nam & ecclesiæ in ista civitate valde bene construxit, & clerum & populum istius ecclesiæ venerabiliter ordinavit, & evidens pater & episcopus illius ecclesiæ existit. Res etiam, quæ sunt in Equitania, antiquitus isti ecclesiæ subjectæ, iu est, abbatia Sancti Amantii in Rodenia sita, & Marderniacum & Puliniacum frequenter visitabat, & gesta prædictorum episcoporum nostrorum (aliquos nimis Virodunenses episcopos, sanctitate claros, suprà recensuit) secum ferebat, ut per illorum merita illas res longius sitas liberius possidere quivisset; & pro hac occasione dicunt, quod miracula sancti Agerici in Massilia descripta habentur, & Vita sancti Vironi & sancti Pauli per contigua loca ultra Ligerim reperiri feruntur, cuius corpus, dictu mirabile! post quadraginta annos integrum repartum est, & ubi nunc jacet, venerabiliter reconditum est.

Hugone autem Flaviniacensis Virdunensis, quod conscripsit;

B 8 Hactenus *Vite compendium*, à Berthario de Sancto nostro suppeditatum. In hoc porrò tum hic, tum in *Annotatis Vite* edenda subdendis plura observanda erunt. Venio nunc ad *Hugonem*, abbatem Flaviniacensem. Hic scriptor ducentis circuer annis post Bertharium, de quo jam actum, mundo natus est, parique fere temporis spatio post eundem excessit è viris; sub initium autem seculi XII, uti *Historia Litteraria Fraucia* scriptores tom. x in *Hugone Flaviniacensi recte docent*, ad insigne *Chronicon*, quod *Labbeus* tom. I *Bibliotheca Nova MSS. publici juris* fecit, contendit manum admovit. Opus hoc, quod ab aliis Flaviniacensc, ab aliis melius Virdunense *Chronicon* vocatur, partitus est Hugo duas in partes, quarum altera à nativitate Domini nostri ad finem usque seculi decimi, altera ab anno 1002 ad annum usque 1102 rerum historicarum seriem evolvit. Posterior præsertim auctori suo *Historici* nomen idcirco promeruit, quod, quamquam omni prorsus errore vacua non sit, restamen nec paucas, nec parum memoratu dignas, qua alioquin nos laterent, in Gallia Belgica seculo undecimo gestas, edoceat. Prior longè minoris est momenti, tum quod ea, quæ prodit, ab aliis, iisque primavis, scriptoribus suis accutariisque descripta, plerūmque inveniantur, tum quod errores quamplurimi in eam irrepserint. Non paucos ex his notat *Bouquetus* in succinctis Observationibus, quas subiectis quinque diversis Fragmentis, quæ ex priori *Hugonis Flaviniacensis Chronici* parte in *Scriptorum Francia* tom. 3, 5, 6, 7 & 8 intulit. Porro quamvis Hugo in hac *Chronici* sui parte, cui plura præterea, quæ in antiquis Chronologis legerat, absque ullo delectu, judicio, sapiisque etiam absque ordine inseruit, generalem temporum, quæ à Verbi Incarnati anno primo ad annum usque milleimum excurrere, historiam contexere, propositum sibi habuerit, seriem tamen episcoporum, qui interea Virdunensem ecclesiam moderati sunt, ex instituto etiam prosequitur. Quod dum præstat, non illorum tantum nomen, verum etiam, quæ litteris consignata reperit, gesta præcipua recentet; quamquam autem ad id brevi dumtaxat oratione plerūmque utatur, multò tamen prolixiori S. Magdalvei *Acta* exponit.

9 Utinam modò qua prolixitate, eadem etiam accurazione id faceret! Sed quis hic, auditus, quæ de prima Virdunensis Chronici parte, cui gesta illa

inserta exstant, in medium jam protuli, ab Hugone accurationem expedit? Et verò, uti in *Fragmentis*, à *Bouqueto* mox laudato in *Franciae Scriptorum collectionem* illatis, ita etiam hic errores, præsertim chronologicos, non paucos committit. Attamen, utut id ita sit, pleniorum equidem rerum, ad S. Magdalveum spectantium, notiūam suppeditat, hancque ipsemet è monumentis scriptoribusque antiquioribus, utut nec ubique accuratis, nec sufficiēt notas chronicas exhibentibus, omnī dubio procul deprompsit. Unus ex his fuit Bertharius, ecclesia Virdunensis presbyter: hunc quippe scriptorem, ejusque de *Virdunensium Pontificum Actis* lucubrationem, jam suprà expensam, cum laude commemorat. Veram, nunt id faciat, annum tamen, quo S. Magdalvi felix ad Superos transitus contigerit, characteribus chronicis, à Berthario suppeditatis, minimè consonum assignat. Diversane forsitan à Bertharii *Opusculo* monumenta etiam hujusmodi, quibus potius standum duxerit, sibi præludentia Hugo habuerit? Cām hic historicus in iis, quæ à Berthario commemorata invenit, plerūmque ab hoc auctore non recedat, est sane, cur id forte suspicetur non nemo. Verum, utut res hac se habeat, Bertharii hic, an *Hugonis* præstet calculus, infrā uberioris discussiam. Nunc, quæ de Sancti nostri *Actis*, ab *Hugone* descriptis, edocenda hic restant, expedio. Hac, nunt accurate hand scripta, edenda hic idcirco sunt, quod de Sancto plura, quam *Vite* compendium, à Berthario suppeditatum, edocent, reliquisque, si hoc unum exceperis, monumentis, Sancti gesta evolventibus, antiquitatis palmam præripiant. Accedit, quod fides, à Majoribus tom. 2 Junii, pag. 982 data, liberanda sit. Itaque *Acta* illa, qualiacumque etiam sint, in capita ac numeros pro more nostro divisa, *Commentario* huic è primo *Labbei Bibliotheca Nova MSS. tomo* suprà laudato subjungam, additis etiam *Annotationibus*, quibus illa non tantum elucidentur, verum etiam errores, quibus laborant, indicentur, ubi id in *Commentario* sufficienter præstitum non fuerit.

10 Porro S. Magdalvi *Acta seu Vitam* suam etiam stylō describit *Gallie Belgica Antiquitatum lib. 2 Wasseburgius*, ecclesia Virdunensis medio sec. sexto decimo archidiaconus, qui ad hoc tum antiquis, uti loco non uno indicat, ecclesiæ sue chariis ac monumentis, tum etiam Bertharii de Virdunensibus episcopis lucubratione, utpote quam frequenter citet, præsertim est usus. Hec *Wasseburgii* lucubratio plurimis pariter scatet erroribus, sapiisque cum *Actis*, ab *Hugone Flaviniacensi* in litteras missis, atque à nobis jam suprà memoratis, apertissimè pugnat, ac præcipue quidem in annis, quibuscum res, à Magdalveo gesta conjungit. *Virdunense* scilicet *Hugonis Flaviniacensis Chronicon* præ oculis non habuit. Id enim nec citat uspiam, nec forte, si lucubrationem hujusmodi vidisset, tam frequenter ab ea fuisse disfensus. Ita apparet, quod ex dicendis ecclesia Virdunensis monumenta, quibus usus est, vero similiter sequioris fuerint auctoritatis, quam *Virdunense Hugonis Chronicon*. Verum siue hoc preluxerit, siue non preluxerit *Wasseburgio*, *Vita* equidem Sancti nostri, ab eo contexta, subinde etiam in hoc *Commentario* adducetur in medium, siue ut cubantes in ea caſigentur errores, siue ut iis, quæ adducantur in medium, utcumque confirmandis subserviat. Addo nuic scriptores aliquot alios, pariter recentiores, qui de S. Magdalvo etiam traclant, aut ejusdem saltem meminere. *Surius Sancti nostri Vitam,*

AUCTORE
C. B.
Chronico pro.
lxiora Acta,
hi edenda,
inseruit,

R

tique, qui
de Sancto et.
iam tradant,
scriptores a.
lis accedunt.

F

502
Viam, prout eam in pveretuſto, uti vocat, codice Ms. invenit, è prolixis, ut apparet, Actis, ab Hugone Flaviniacensi scriptis, contractam, quarto suo Sanctorum Trimestri inferuit, eamdemque deinde Franciscus Heraeus & Zacharias Lippelous è Surio in Sanctorum, quas collegerunt, Vias intulere. Hisce accedunt Demochares, Claudius Robertus, Sammarthani, Joannes Chenu, qui in suis episcoporum Virdunensium Catalogis S. Magdalveum recentent, ac tandem, qui his omnibus longè est recentior, etiam Calmetus. Hic in sua Lotharingia Historia è scriptoribus antiquioribus suprà laudatis de Sancto nostro sat prolixè tractat, eritique proinde in decursu à nobis non semel laudandus. Ad res, que S. Magdalveum propiis spectant, nunc progredior.

§ II. Sancti patria, parentes, tempus natale, studia in juventute, clericatus suscepimus, virtutes.

Santus in civitate Virodunensi vero similiter natus est;

Hugo Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, paulò antequam S. Magdalvi Acta recentere incipiat, apud Labbeum tom. suprà citato pag. 103 ita memorat: Anno ab Incarnat. Dom. ccxii natus est in Virdunensi urbe dominus Madeleveus ex familia ecclesiae; deinde verò pag. 104, Acta illa seu Sancti Vitam litteris consignatur, lucubrationem suam hunc in modum orditur: Anno igitur ab Incarnatione humani Verbi ccclii suscipit praesulatum Virdunensis ecclesiae dominus Madelveus. Hic in eadem urbe Christianis & inclytis parentibus est editus. Civitatem ergò Virdunensem Sancto obtigisse natalem, disertè constanterque docet Hugo Flaviniacensis, idque etiam Wasseburgius lib. 2 Gallie Belgica Antiquitatum, pag. 130 ex antiquis, ut ait, ecclesia Virdunensis Chartis monumentisque (hac tamen ex dicendis parve sunt fidei) non minus disserit; nullum autem uspiam, qui contrarium contendat, scriptorem invenire quivi, ac proin non est, cur hic scriptori huic & Hugoni denegem assensum. His quidem hac in re non suffragatur Bertharius; verum quid tum? Etiam non adversatur, cum solum S. Magdalvi natale alto silentio involvat. Saltem itaque verosimile appetat, Sancto ipsam Virdunensem urbem, cui deinde episcopus presuit, obtigisse natalem. Velim, verosimilitudine non minori definiri modo queat, quos qualiter Sanctus natus fuerit parentes.

C
est autem à Virodunensis ecclesia familia. è qua fuisse dicitur.
 12. Bertharius (adi num. 6) hac dumtaxat, que hoc facere possint, initio suppeditat: Deinde existit dominus Magdelveus episcopus, qui fuit de familia hujus (Virdunensis nimirum) ecclesiae; hec autem verba, uti ex infra dicendis patescet, sensum non unum patientur. Sanctum è Virdunensis ecclesia familia natum, significari iis à Berthario, Hugo, ut apparet, sibi persuasum habuit, hincque videtur factum, ut S. Magdalveum reipsa ex ecclesia Virdunensis familia natum, verbis num. preced. recitatis scriperit. Verum Sanctus alio etiam modo, quam nativitate de seu è familia Virdunensis ecclesia potest fuisse. Id sic probo: Quondam ii juris seu è familia cuiuspiam ecclesia esse dicebantur, tam qui ex propria voluntate, quam qui ex obligatione generi, à quo oriundi erant, annexa, servitio istius ecclesia erant obnoxii, aut saltem qd cen-

sum annum eidem solvendum tenebantur. Ita apè colligitur ex iis, que in Glossario suo ad vocabula familia & censualis docet Cangius. Manifestum illud cuique evadet, qui utrumque hunc locum, uti etiam tom. 4 Annalium Benedictinorum pag. 286, quod etiam lectorem remittit Cangius, voluerit consulere. Itaque jam admittatur tantisper, S. Magdalveum, utut è liberis parentibus natum, sepe sponte sua ecclesia Virdunensis censualem constituisse, seu sepe ad solvendum ei censem annum obligasse, fuerit utique, hoc dato, Sanctus ex ecclesia Virdunensis familia, nec ad hoc ejus natales quidquam contulerint. En nunc alium adhuc modum, à natalibus pariter non petitum, quo Sanctus etiam ex ecclesia Virdunensis familia esse potuerit.

D
 13. S. Magdalvei atate, cùm nondum in Gallo modo.
 aliò modo.
 liis regnaret Pipinus, iis, qui dicebantur cano-
 nici, fecerat hoc nomen non professio, uti postea ac-
 quā nativitate esse
 cit, servandorum instar Regule canonum, ve-
 rū matricula seu canon ecclesia, cui, veluti
 beneficiarii, quibus canon, id est, dimensum
 seu justa redditum stipendiormque ecclesia por-
 tio dispensaretur, erant inscripti. Ita Thomassinus de Veteri & nova Ecclesia disciplina part. 1,
 lib. 3, cap. 8 & sequentis initio ex variis conciliorum
 synodorumque statutis rectè docet. Porrò illi ca-
 nonici seu clerici, qui canonii seu matricula cu-
 juspam ecclesia erant inscripti, servitio seu mi-
 nisterio ecclesia, cuius canonii nomen habebant
 insertum, erant obnoxii. Id cuique, qui Thomassimum locis proximè cit. evolverit, palam
 evadet. Jam uero, cùm ex suprà dictis olim ii, qui servitio cuiuspam ecclesia erant obstricti, ex
 ecclesia illius dicerentur familia, statnatur tan-
 tisper S. Magdalveus ecclesia Virdunensis sensu
 mox exposto fuisse canonicus, fuerit sanè, hoc
 dato, ex Virdunensis ecclesia familia, utut ex
 parentibus, qui ex ejusdem ecclesia familia non fure-
 rent, credatur progenitus. Hinc Acherius ad hec
 Bertharii suprà adhuc recitata verba, Fuit (S.
 Magdalveus scilicet) de familia hujus ecclesiae,
 ita in margine annotat: Id est, canonicus. Vo-
 luit scilicet hic scriptor, ecclesia Virdunensis ca-
 nonicis per verba, in qua id notat, accenserit à Ber-
 thario S. Magdalveum. Et sanè Sanctum reipsa
 etiam ecclesia cathedralis Virdunensis sensu jam dato
 fuisse canonicum, vero mihi minimè appetet absimi-
 le. Praterquam enim, quod nihil omnino suadeat con-
 trarium, ad illud credendum propensius, etiam im-
 pellor ex eo, quod Sanctus Virodunensis S. Vitoni
 abbatia fuerit ex dicendis abbas prefectus, sole-
 rentque, ut Thomassinus cap. 8 proximè cit. et-
 iam docet, ante Pipini & Caroli Magni evum
 ecclesiarum cathedralium canonici abbatii nota
 numquam donari.

E
 14. Verum, utut id sit, habemus euidem ex restamen ipse
 jam dictis, S. Magdalveum alio etiam modo, parentes ec-
 clesie Virodunensis familia
 quam nativitate ex ecclesia Virdunensis familia
 nensis servi-
 esse potuisse, ac proin ex Bertharii verbis, qui
 bus de seu ex ecclesia Virdunensis familia asserti-
 tur, Hugoni Flaviniacensi non fuisse, car nata-
 les ejus Virdunensis ecclesia familia parentibusve,
 qui ecclesia hujus servitio fuerint obnoxii, certò
 adscriberet. Ast id forte non solis Bertharii ver-
 bis, sed aliis insuper rationibus impulsus fecerit
 is auctori. Lubet hinc nunc dispicere, an Sanctus
 fortassis re etiam vera è parentibus, ecclesia Virdunensis servitio obstricti, natus non fuerit. Ita sanè
 verbis num. xi recitatis disertissime affirmat Hugo
 Flaviniacensis. Verum enim uero, inquiet non
 nemo, ea in assertione non sat sibi confare vide-
 tur

A tur is auctor. Etenim verbis, num. xi pariter recitatis, Sanctum è parentibus inclytis ac proin, ut appareat, nobilibus natum prodit; stare autem posse non videtur, ut fuerint simul S. Magdalvei parentes genere nobiles, & simul ecclesia Virdunensis servitio obstricti; quod, ut appareat, famulis dumtaxat, ignobilisque conditionis hominibus convenit. Ita argumentari queunt, qui Sanctum quidem è nobili stirpe, non tamen è familia Virdunensis ecclesia natum, contra Hugonem Flaviniacensem voluerint contendere. Verum his ita potest reponi. Familia, quas vel Virdunensis ecclesia vel quacunque alia in Neustrasia Austrasiaque olim habuere, in triplicem classem verosimilime erant distincte, in ministerialem scilicet, servilem & censualem. Censualis solis censibus solvendis, servilis servitius insuper corpore etiam prestandis erat obstricta; quod verò ad ministerialem pertinet, videtur sis, qui ex hac classe erant, quique, ut appareat, ab ecclesiis stipendia merebant, id unicè ferè oneris incubuisse, ut ecclesie, cujus ministeriales erant, preposito id precipiente, arma capessent. Adi Cangium in Glossario ad vocabula Familia, Censualis, Servilis & Ministerialis, ibique, qua jam de tribus diversis classibus, in quas ecclesiarum familie erant divisa, prolixius exposita invenies.

15 Porrò, cum ii, qui è priori familiarum ecclesiasticarum classe erant, censibus dumtaxat pendens; ii verò, qui è posteriori classe erant, soli militari servitio prestante videantur fuisse obstricti, quid nō, queso, ex alterutra familia ecclesia Virdunensis classe, simulque nibilaminus genere nobiles esse potuerint S. Magdalvei parentes? Nonne bi eo modo, quo Gysa, nobilis matrona, monasterii S. Michaëlis ad Mosam censualem se constituisse, tom. 4 Annalium Benedictinorum pag. 286 refertur, censuales pariter se constitutre, id est, ad censum ecclesia Virdunensis quotannis solvendum sese obligare potuere, sicque ex ecclesia Virdunensis fieri familia? Non est itaque, sur Hugo Flaviniacensis non sat sibi constare videatur ex eo, quod S. Magdalveum ex inclytis seu nobilibus parentibus, simulque ex ecclesia Virdunensis familia, id est, è parentibus, ecclesia istius ministerio obstrictis, natum fuisse, memoria prodat. Verum an propterea Hugoni, Sanctum ex ecclesia Virdunensis familia natum afferenti, absque omni prorsus dubio assentiendum est?

Cum Hugo, uti jam supra docui, sepe sapientis in iis, que in Virdunensi Chronico commemorat, à veritatis tramite deflectat, indubitatam fidem assertioni, quā Sanctum ex ecclesia Virdunensis familia natum, nullo antiquitatis testimonio certò subinxus, scribit, adhibere vix ausim; attamen cūm huic scriptori nemo equidem hic adverteretur, voluerisque forè Bertharius verbis num. 12 recitatis etiam significare, Sanctum esse ex ecclesia Virdunensis familia natum, ex hac enim esse etiam re ipsa natum, sat probabile appetet. Porrò idem etiam de generis nobilitate, quam Hugo S. Magdalveo ejusque parentibus attribuit, esto judicium. Quamquam enim hanc ne obscurè quidem verbo ullo indicet Bertharius, nihil tamen etiam, ex quo Sanctum genere non fuisse nobilem, colligas, uspiam suppeditat, nec omnia, que ad Sanctum pertinent, litteris mandavit, uti jam supra sufficienter innui.

16 Wasseburgius Sanctum non modo à parentibus genere nobilibus genitum; verum etiam ex prenobilis Pipinorum stirpe prognatum, loco non uno indicat, idque se ex antiquis ecclesia Virdunensis Tabula-

riis Chartulariisque didicisse, affirmat. Verba, quibus id presertim facit, lib. 2 Antiquitatum Gallie Belgica, pag. 130 invenies. Latine à me reddita sc̄c habent: Porrò ut ad episcopum nostrum Magdalveum revertamur, ejusque tam natales, quām educationem noscamus, ex antiquis ecclesiæ nostræ Tabulariis Chartulariisque comperimus, fuisse illum in civitate nostra Virdunensi ex antiqua nobili stirpe Pipinorumque stemmate prognatum. Ita ille: verū, cūm Wasseburgius non edicat, quanta quidem, quæ laudat, ecclesia Virdunensis Tabularia Chartulariaque antiquitatis fuerint, multū ego dubito, an hec eā fuerint antiquitatis prerogativā, ut illustrem Sancti, quam docuerunt Wasseburgium, è Pipinorum stemmate originem facere utcumque queant indubitatum. Et verò eā antiquitatis prerogativā verosimiliter non fuisse, ex dicendis patescet. Sanctum interim tam alta tamque illustri stirpe satum esse, dubium mibi etiam sit vel ex eo, quod nullam planè rei hujus, ut ut memoratu dignissima, mentionem faciat Hugo Flaviniacensis, qui tamen ex dictis Sanctum nostrum ex inclytis parentibus natum, memoria prodit, quique, si tam illustri origine S. Magdalveus fuisse, illam utique alicunde cogniturnus; cognitam autem silentio non suppressaruī fuisse videtur in Attis, in quibus, quacumque in Sancti nostri laudem comperire fas fuit, sermone prolixo exponit. Itaque quavis quidem Sanctum nostrum ex inclytis seu nobilibus parentibus natum, atcumque credam, non parū tamen ambigendum puto, an etiam ex illustri Pipinorum stirpe ducat originem.

17 Sed hec de nobili Sancti ortu dicta sufficiant. Nunc in tempus, quo natus sit, inquirō. Bertharius nihil iterum hic suppeditat, quo annum Magdalvei natalem utcumque definias. Illum anno septingentesimo undecimo natum, Hugo Flaviniacensis verbis num. xi hoc transcriptis diserte affirmat. Wasseburgius Bertharium hic sequitur, nullumque etiam annum Sancti nostre natalibus assignat. Verum cūm ex dicendis eum anno septingentesimo trigesimo quinto ad cathedralm Virdunensem promotum scribat, est utique, se modò vera memore hic scriptor, omnino necesse, ut Sanctus citius, quam anno 711, cui ab Hugone Flaviniacensi ejus nativitas inneditur, mundo natus fuerit; neque enim adstruendum appetet, fuisse Sanctum nostrum, uti S. Remigio, Remensis archiepiscopo, aliisque nonnullis Sanctis accidisse legitur, ad episcopalem dignitatem promotum ante annum etatis trigesimum, quem ut minimum seculo octavo in promovendis ad episcopales cathedras exigeant sacri canones. Fuerit itaque S. Magdalveus, ex hoc Wasseburgii calculo certè non serius quam anno 705 natus. Verum, cui hic assentiendum est, Wasseburgione, an Hugoni Flaviniacensi? Cum Sanctus forè non fuerit ante annum 753, aut, quemadmodum ex dicendis probabilius appetet, non citius quam anno 742 Virdunensis episcopus creatus, non est sanè, cur rejiciatur annus 711, pro anno S. Magdalvei natali ab Hugone Flaviniacensi assignatus. Adhuc cūm omni etiam ex dicendis probabilitate non careat opinio, quā Sanctus ad Virodunenses infulas anno 735 promotus statuitur, fuerit forè etiam Magdalveus non serius quam anno 705 natus. Quam ob rem, cūm & annus 711 & annus 705 sint equidem è primis seculi octavi annis, Sancti nativitatem, quā aliquid hic certi habeatur, seculi octavi initio affigo, nec ponam eam posse

AUCTORD
C. B.
at non item
illustrem è
Pipinorum
stirpe origi-
nem, forsan
habuerit.

E

Seculi porrò
VIII initio
natus vide-
tur, nec ci-
tius id.

F

AUCTORE

posse ciuitas, contendit.

C. B.
que Wasseburgius ex
ecclesia Virodunensis Ta-
bulariis.

18 Verum, inquiet non nemo, refert etiam loco proxime cit. Wasseburgius, Sanctum à primajuvante sua Pipini Heristallii aulam esse secutum, illius que hunc principem, cui maxime erat in amribus, in quibuscumque negotiis consilia adhibuisse. Pipinus Heristallius, ut inter eruditos omnes convenit, anno 714 vitâ functus est. Quod se ergo Sanctus noster non ciuitas quam seculi octavi initio natus sit, credibile nequaquam est, consilie ejus in quibuscumque negotiis usum esse Pipinum Heristallium, ac proin, si hoc revera, ut narrat Wasseburgius, fecerit hic princeps, necesse omnino est, ut annis aliquot, ac ne paucis quidem, S. Magdalveus ante seculi octavi initium natus statuatur. Eò ducit Wasseburgius. Fateor, sic habet; immo vero etiam Sanctum nostrum, octogenario jam majorem, anno 762 obiisse, lib. super cit., fol. 133 vers. scribit is auctor; quod sane pariter exigit, ut diu ante seculi VIII initium natus fuerit S. Magdalveus. Verum hic Wasseburgio assentiendum non est. Sanctum enim ad etatem adeo proveltam venisse, absqueullo antiquitatis testimonio tradit. Adhac nullus omnino scriptor sive antiquior sive etiam dumtaxat recentior sancti Magdalvi nativitatem ante seculi octavi initium ponit. Ut autem hac tam citè ponatur, fundamentum sufficiens non videtur, quod de Sancto, per Pipinum ad consilia adhibito, affirmat Wasseburgius. Hoc ipsum enim scriptoris hujus assertum omni prorsus antiquitatis testimonio desinuitur. Laudat quidem Wasseburgius antiqua ecclesia Virdunensis, prima scilicet seu cathedralis, Tabularia Chartulariaque. Verum antiqua hac ecclesia Virdunensis monumenta mihi admodum sunt suspecta. Etenim preterquam quod Bertharius apud Acherium tom. 12 Spicilegi pag. 251 in brevi episcoporum Virodunensium Historia memorie prodat, omnia ferè ecclesia Virdunensis monumenta etate sua, id est, seculi x initio, flamnis fuisse absumpta, Laurentius Leodium, secundus Historia Pontificum Virdunensium, à Berthario incepere continuator, qui seculo duodecimo floruit, apud eundem Acherium pag. 275 sic scribit: Laudata est tamen Bertharii pia industria, qui de ipsis cincis & ruinis incensa urbis & ecclesia omnia prout potuit, prædecessorum saltem prælulum vel nuda nomina eruit, vel quedam gestorum nobis scintillavit. Nam ipsam tantillam de nostris præsulibus notitiam ab ipso accepimus.

C
sequioris tan-
tum, ut ap-
paret, avi
monumentis,
refert.

19 Laurentii ergo etate, id est, sec. XI, nullam Virdunensem antistitum, Berthario scilicet antiquorum, habebant notitiam, nisi ex brevi scriptoris hujus de Virdunensibus episcopis Historia haec. Antiqua adeo ecclesia Virdunensis Tabularia Chartulariaque, que laudat Wasseburgius, etate Laurentii seu seculo XII videntur recentiora. Sanctus seculo XI antiquiora non esse, certum appareat. Id sic ostendo: idem Laurentius apud Acherium tom. cit., pag. 280 ita memorat: Secundo anno.... (Theodorici XL Virdunensem antistitis, anno 1048 ad hanc cathedralam electi) ipse dux (Lotharingia Godefridus) & Balduinus comes Flandrorum cum manu valida hanc urbem (Virdunensem scilicet) irruerunt, & in odio cæsaris succederunt, multimoda strage commissa. Volebat autem dux monasteria urbis illæsa ab igne servare, sed subito maiorem ecclesiam sanctæ Dei Genitricis victrix flamma comprehendit, & duce turmaque mili-

tari frustra obniente, penitus absumpsi. Plurimus thesaurus, & litteralia monumenta rerum ecclesiæ ibi combusta sunt. Medio ergo seculo XI litteralia majoris seu cathedralis, que sanctissima Dei Genitrici Maria sacra est, ecclesia Virdunensis monumenta flammis fuere absumpia, ac proin, que laudat Wasseburgius, ecclesia Virdunensis monumenta, seculo utique XI antiquiora non sunt. Adhac, cum ex iam dictis litteraria ecclesia Virdunensis monumenta seculè X initio, iterumque medio seculo XI fuerint combusta, fuerint verosimiliter Tabularia (nisi forsan quid etiam deteriorius statuendum sit) Chartulariaque, a Wasseburgio laudata, monumentorum combustorum loco sufficta, atque id quidem a scriptore, dictis sec. X & XI fortassis etiam multi recentiori, rerumque historicarum parum perito. Illa itaque ecclesia Virdunensis monumenta, sive eorum antiquitas, sive etiam auctor spectetur, infirma admodum fidei auctoritatisque mihi videntur, ac proin ex his mihi minimè probatum est à Wasseburgio, S. Magdalveum à Pipino Heristallio ad consilia fuisse adhibitum.

D

E
evenisse evi-
cunt. Viris
religiosis, ne
litteris im-
buere:
tradimus.

20 Jam vero, cum id ita sit, hinc sancte non evincitur, Sancti nativitatem, ante seculi octavi initium locandam. Magdalveum ergo anno circiter 701 natum credamus, atque ad alia, que ad illum pertinent, discutienda gradum nunc faciamus. Sanctum, tenera admodum adhuc etatis puerum, litteris imbuendum curârunt parentes. Docemur id ex edendis Sancti Aelis, quæ ex dictis Hugo Flaviniacensis contextuit, idcirco Sancti biographus subinde hic à me appellandus. Illa num. 3 sic habent: His diebus ablactatus almus puer Madelveus religiosis viris traditus est litteris imbuendus. Verba hac in rigore accipienda hic non sunt; neque enim credibile est, Magdalveum, ut primum à latere seu à matris uberibus fuit remotus, litteris imbuendum traditum fuisse. Vindetur itaque his dumtaxat significatum velle biographus, factum id jam iam fuisse, cum tener admodum adhuc etatis esset Magdalveus. Primum hoc est, quod in verba biographi, proxime recitata, erat notandum. Alterum etiam nunc accipe. Viris religiosis Sanctum traditum, affirmant. Hi indubie alii non fuisse, quam Deo devoti monasterio S. Vitoni Virdunensis incola. Indicat id ipse Sancti nostri biographus, num. 34 ita memorans: Imminente vero resolutionis suæ tempore, cum cognovisset (S. Magdalveus nimis) revelatione divina, se mundanis liberandum tumultibus, in ecclesia, in qua adoleverat quotidiano virtutum provectu, cui primò pastor & rector institutus, de qua etiam ad pontificium promotus fuit, sepulturæ suæ locum delegit. Ecclesia, cui Sanctus primò pastor ac rector seu abbas fuit prefellus, & è qua deinde ad Pontificiam ecclesiæ Virdunensis cathedralam fuit electus, alia ex dictis non est, quam ecclesia seu monasterium Virdunense S. Vitoni. Quam ob rem, cum in hac adolevisse verbis recitatis Sanctus dicatur, dubitandum non appareat, quin ejusdem ecclesiæ seu monasterii fuerint viri illi religiosi, quibus Magdalveus litteris imbuendus traditus fuit.

F
magnum in
bis & in vire
tute facit
progressum
clericusque
efficitur.

21 At vero, sciscitabitur modo non nemo, cuius professionis fuisse viri illi religiosi, monachine, an clerici? Clericos, in communione viventes ecclesiæque S. Vitoni servientes, fuisse apparent. Cur ita existimem, § seq. aperiam, cum de S. Magdalvei ad ecclesiæ illius seu monasterii praefaturam promotione tractabo. Panca nunc de Sancti

sub

A sub religiosorum illorum virorum disciplina tum in literis, tum in virtute progressu adhuc hic addo. Magdalveus, ut primum litterarum elementa fuerat edocetus, mox in Grammaticam, deinde in Rhetoricam, Philosophiam, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astronomiam ac tandem in sacra Scriptura doctrinam impigerimè incubuit, concutui respondentem in omnibus hisce scientiis tum sacris, tum profanis non mediocri successu. Nec virtutem interim Sanctus neglexit. Contrà hanc ita excoluit, ut & Deo & hominibus placuerit, despiciensque mundi illecebris, clero se se adjunxerit. Docet hec omnia num. 3 & binis seqq. Hugo Flaviniacensis; qui deinde etiam agens de Sancto, jam facto clero, virtutes non paucae, quas hic tunc præcipue exerceret, recenset, nec ei sane quantum ad primum Magdalvei in virtutes animum, magnumque in his & in litteris progressum disseniendum reor. Quod verò ad scientiarum modò enumeratarum, quibus Sanctum dedisse operam, tradit, multitudinem pertinet, fidem penes ipsum stare volo, & ad res, § seqq. tractanda progedior.

B

S III. Sanctus fit sacerdos, de in monasterii S. Vitoni abbas, ac tandem ecclesiæ Vir dunensis episcopus.

*Santus, sa-
cerdotii gra-
du insignitus.*

S Antlis biographus, seu Hugo Flaviniacensis, existens prorsus rarisque virtutibus, quibus S. Magdalveus in etate nondum proœcta emisit, enumerauit, mox ejus ad sacerdotium, nulla prorsus præviè vel diaconatus vel subdiaconatus mentione facta, promotionem resert. Posthac, inquit num. 6, ad majora descendens (S. Magdalveus videlicet) presbyterii honorem electus accepit, justificatus obtinuit. Nullo porro amplius adjecto verbo, ex quo nescimus tempus, quo id factum sit, eruas, mox subiungit: Constituitur itaque (sanctus Magdalveus) unanimi consensu, electione omnium, rector & abba ecclesiæ S. Vitoni, quem *, & studio spiritualis exercitii & rebus temporalibus melioratam, exemplo & doctrinâ ad divini famulatus amorem accedit. *Hic bio-*

* quam

graphi textus duo mibi discutienda hic offert. Alterum est, quo circiter tempore S. Magdalveus abbatia S. Vitoni prefecturâ fuerit donatus; alterum verò, quod qualeve aut cuius professionis illud fuerit S. Vitoni monasterium. A priori duco initium. Cointias in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. 5 ad annum 749, num. 69 ita scribit: Illis temporibus, cum Gorziense monasterium in diœcesi Metensi conditum est, ecclesia Virodunensis inter pontificio laborabat. Tunc autem in suburbio Virodunensi florebat insignis abbas Madelveus, qui post aliquot annos sub Pipino rege Virodunensem episcopatum obtinuit. Hec ille; addens deinde ad annum 752, num. 98: In diœcesi Virodunensi tria florebat monasteria, sancti Vitoni, sancti Michaëlis, & Bellus-locus. Cœnobium sancti Vitoni regebat abbas Madelveus. Cum Sanctus ex dicendis etiam tum, cum jam Virodunensis creatus esset antistes, ecclesie seu monasterii S. Vitoni prefecturam gesserit, Cointio sane, qui Sanctum anno 749 & anno 752 ecclesia seu monasterio S.

Ostobria Tomus II.

Vitoni præfuisse, verbis recitatis indicat, non illubenter assentior.

23 Quamquam enim in opinione quidem, quâ ex Hugo Flaviniacensis testimonio Sanctus ad Virodunensem cathedralm anno 753 statuerit promotus, nihil omnino impediatur, quod minus non citius, quam anno 749 monasterii S. Vitoni prefecturâ credatur fuisse donatus, cum tamen S. Magdalveus non anno 753, sed nonnihil citius, anno scilicet, ut ex dicendis probabilius appetat, 742 circiter Virodunensem episcopum fuerit creatus, annisque aliquot, antequam sacram hanc dignitatem sit consecutus, monasterii S. Vitoni, ut apud omnes in confessu est, prefecturam gesserit, necesse est, ut hâc probabilitas jam fuerit donatus ab anno circiter 735. Imò verò ex dictis jam ab anno circiter 730 S. Vitoni monasterium abbatis munere moderandum S. Magdalveus accepit, si modò ea, qua Sanctum ad Virodunenses insulas anno 735 evellum factum, veritati consonet opinio. Quam ob rem, cum hoc ex dicendis sua probabilitate non careat, reque ipsa forsitan veritati etiam congruat, Sanctus eo tempore, quod inter annum 730 & 740 effluxit medium, monasterii seu abbatis S. Vitoni prefecturâ vero similiter fuerit donatus; quod ut tunc re ipsa factum credatur, minimè etiam, ut consideranti patebit, obstat opinio, mihi ex dictis & porrò dicendis probabilior, que Sancti ad Virodunenses insulas promotionem anno 742 innelit. Atque ita quidem utcumque jam determinatum est tempus, quo Sanctus Vitoniano monasterio fuerit prefectus; dispiciamus modò, monachorumne hoc, an clericorum extiterit.

24 Mabillonius Annalium Benedictinorum lib. 22, num. 76 ad annum 753 ita memorat: Eodem tempore (anno 753) ad episcopatum Virodunensem promotus est Madalveus, basilicæ sancti Vitoni abbas, quo nullum alium priorem ejus loci abbatem invenimus. Haec insignis basilica, olim extra muros, nunc in ipsa urbis arce posita, jam inde à primis receptæ Christianæ religionis temporibus condita creditur, primorum illius urbis sanctorum episcoporum sepulchra celebris. Illic sepulti inter alios sancti confessores ac pontifices Puleronius atque Vitonus, quorum posterior basilicæ jam dudum nomen tribuit. Monachos saeculo decimo à Berengario episcopo in illa basilica institutos fuisse, ibique ad nostrum tempus perseverasse, constat, magno loci honore & ornamento, qui sanctissimorum inde monachorum & antistiticum seminarium fuit, & congregatio ævo nostro sub sancti Vitoni titulo inclytæ caput. Qualis ejus loci status ante Berengarium fuerit, vix conjiceret, nedum certò rescribere, possumus, deficiens idoneis instrumentis, quæ injuriâ temporum perierunt, præter quædam Fragmenta ab Hugone, abbe Flaviniacensi, ejus loci olim monacho, relata. Ita Mabillonius, sat aptè indicans, se dubitare, cuius professionis fuerint religiosi basilica seu monasterii S. Vitoni incole, cum illud saeculo oblativo S. Magdalveus abbatis munere moderandum accepit. Verum tunc sacram illam adem non monachis, sed clericis, in communi viventibus, fuisse inhabitatam, verosimile est. Id sic probo. Berengarius, qui saeculo X Virodunensem ecclesiam moderatus est, clericis monachos in Vitoniano monasterio subficiuit. Faretur id verbis recitatis ipsem Mabillonius. Et verò negari non potest, utpote apud An-

AUCTORE
C. B.
inter annum
circiter 730
& 740 Vito-
niano mona-
sterio.

*quod tunc
non à mea-
ebit.*

SSS cherium

AUCTORE
C. B.

cherium tom. 12 *Spicilegium*, pag. 262 ab Historie episcoporum Virodunensium, à Berthario incepta, continuatore anonymo, qui seculo undecimo in Vitoni monasterio monachum egit, apertissime traditum.

25 En verba: Hic (Berengarius, Virodunensis episcopus) basilicam sanctorum Apostolorum (ita etiam olim Vitonianum monasterium fuit vocatum) Petri & Pauli, in qua requiescit corpus beati Vitoni cum multis decessoribus, successoribusque suis, in meliorem reddidit statum, auxit & ornavit, clericosque in ea degentes & multis vilibus negotiis deservientes abjecit, monachosque inibi Domino servituros constituit. Jam vero, cum clericos, Virodunensem ecclesiam secundo decimo moderante Berengario, in Vitoniana basilica exsistisse, ex his verbis liqueat, nec illos jam antea monachis, quibus ibidem praesesse potuerit S. Magdalveus, fuisse subscriptos, ullo ex monumento appareat, verosimilimum sancte est, religiosos viros, quibus Sanctus in monasterio S. Vitoni fuit praefectus, clericos, in conviventi viventes, professione fuisse. Porro, qua opinionem hanc firmant, ipsi semet suppediat Mabillonius, vorbis supra recitatis mox hac subdens: Integrum super est diploma Pippini Heristallensis, ejusque conjugis Pletrudae editum in Miscellaneis Labbeanis, quo Pippinus, ejusque conjux commutationem faciunt quorumdam praediorum cum viro apostolico Armonio, episcopo Virodunensi & venerabili viro Angeberto archidiacono, qui basilicæ sancti Vitoni præterat. Et Pippinus quidem hac commutatione locum, nomine Pararitum, transfert ad partem ecclesiæ domini Vitoni, donatque iis, "qui ibidein præfuerint, vel clericis ibidem de servientibus; ac vici Armonius episcopus & Angebertus archidiaconus tradunt locum dictum Commenarias, quem Pippinus ipse ejusque conjux postea per chartulam cessionis sancto Vitono donaverunt. Facta est hac commutatio, ut ipsi commutationis instrumento, teste Mabillonio, adjungitur, Childeberti, Francorum regis, anno septimo; quam ob rem, cum hic annus cum anno Christi 702 congruat, ex verbis Mabillonii buc jam transcriptis liqueat, annis dumtaxat triginta circuiter, antequam S. Magdalveus monasterio Vitoniano fuerit praefectus, clericos in hoc, Deo deservientes, exsistisse.

26 Jam vero, cum id ita sit, nec verosimile appareat, inter annum 702 & tempus inter annum 730 & 740 medium, quo ex dictis Sanctis abbatis seu monasterii S. Vitoni regimini fuit ad mortuus, clericis monachos fuisse in illo substitutos, sane ex Mabillonii verbis, proxime jam recitatis, non parum firmatur opinio, quâ religiosi viri, quibus Sanctus in monasterio Vitoniano præfuit, professione clerici statuuntur fuisse. Illam itaque ego, his omnibus perpensis, veluti admodum probabilem studiose lectori propono & ad episcopalem dignitatem, ad quam deinde Sanctus è S. Vitoni monasterio fuit assumptus, sermonem jam converto. Hugo Flaviniacensis seu Sancti biographus, narrata num. 6 Sancti ad Vitoniani monasterii praefectorum promotione, de eo ita prosequitur: Fuit.... humilitate præcipiuus, caritate diffusus, prudentia mirabilis, sobrietate laudabilis, justitia insignis, fortitudine spectabilis, &c, licet eundem dignitate præcelleret, erat tamen obedientia cunctis subditus, patientia probatus, forma factus gregi ex animo, ut in eo subditus quisque agnoscere, quam sibi vivendi normam

abbas fuit
praefectus, ac
dein Viro-
dunensem cre-
atis episco-
pus.

assumeret. Hæc de eo fama ubique ferebat, hic rumor omnium in ore continuus erat, Magdalvei pietas, ejusque probitas lustrabat patrias, replebat plateas, ædes pulsabat palatinas. His præcurrentibus nunciis, cunctorum votis in pontificatu eligitur Virodunensis urbis. Quod licet timore Dei plenus omni conamine rejecebit, totoque aduersu recusaverit, multorum tam sententia, Deo * gratiâ præcedente, prævaluit, ac una cleri populique concordia episcoporum judicio dignus in cathedra pontificali exaltatus, benedictione firmatus, unctione sa- cratur.

* an Del 8

27 Fuit ergo Magdalveus à clero populoque Virodunensi, raris, ut apparet, Sancti virentibus impulso, communibus omnium suffragiis, liberaque prorsus electione ad episcopale Virodunensis ecclesia culmen electus. Ita statu ex Hugonis Flaviniacensis fide, cui etiam utrumque suffragatur. Wasseburgius, lib. 2 Antiquitarum Gallie Belgice, fol. 130 scribens, pacifica cleri electione Sanctum fuisse ad cathedram Virodunensem promotum. Hac, cum id accidit, ab Agroini, aliis Agronii, proximi ante Sanctum Virodunensis antistitis, obitu vacaverat jam dudum. Testatur id verbis, num. 6 huc transcriptis, Bertharius; testatur & Hugo, Sancti biographus, num. 2 Vita edenda ita memorans: Virodunensis civitas...., defuncto Agronio episcopo, diebus multis mansit vacua, pastore viduata. Wasseburgius lib. proximè cit., fol. 129 verso tempus, quo tunc Virodunensis sedes vacarit, triennali circiter spatio (recte, an secundus, ex dicendis facile colligere) etiam definit. Adhac causam, ob quam Virodunensis sedes tamdiu vacarit, rationemque, quâ tandem vacare cesarit, non admodum, ut apparet, probabilem assert. Oratio non nihil prolixior, quâ id facit, in compendium contracta ita ferè habet: Anselinus comes simulque civitatis Virodunensis gubernator, Agroino, proximo Magdalvei in sede Virodunensi decessore, è vivis sublato, cathedram banc ambiebat, vique etiam aperta impediebat, quo minus alius in defuncti locum sufficeretur. Hinc, cum nihilominus cleris Anselinum eligere nolle episcopum, diu ut vacaret Virodunensis sedes, est factum. At vero Carolus Martellus, Austrasia Neustriaque major-domus, rei factus certior, Guarinam Lotharam, ducem gubernatoremque Metensem, qui Anselinum reprimeret, canonicamque electionem fieri curaret, Virodunum submisit.

Hanc digni-
tatem nec eo;

28 Eo porro duce, qua in mandatis acceptat, fideliter exsequente, factum est, ut tandem S. Magdalveus, servatis ad amissim sacrorum canonum statutis, Verodunensem fuerit electus episcopus. Ita quantum ad substantiam Wasseburgius. Verum narratio, quâ ea memoria prodit, partim saltem ex filiitia Historia, vulgo Roman, qua Latinè Guarinus Lotharus, Gallicè Guerin le Loheran inscribitur, omniumque similis fursus historiarum, seu potius fabularum, idiomate Gallico conscriptarum, antiquior habetur, verosimiliter est de prompta. Ita in sua Lotharingia Historia, tom. 1, col. 543 affirmat Calmetus, eique etiam, cum filiitiam illam Guarini Lothari Historiam sese evoluisse, recitato etiam sub tomi ejusdem finem insigni ex eadem Fragmento, probet, credendum hic reor. Quam ob rem, cum in hujusmodi historiis seu potius fragmentis vix quidquam, quod re ipsa factum sit, studiose lectori proponatur, est sane, cur merito revocetur in dubium, cum an ex Anselini ambitione, ut diu

quo tradi-
tus, u. modo.

V.A.

A vacarit Virdunensis sedes, acciderit, tum etiam, an hoc, mittente Carolo Martello, qui Anselnum repremeret, tandem, suffecto in locum defuncti Agroini Magdalveo, vacare cessarit. Imò vero, cum Anselinus quispiam, qui Virodunensis comes fuerit, nuspam apud probata fides historicos occurrat, dubitari etiam potest, an Anselinus, quem memorat Wasseburgius, in rerum unquam natura exsisterit. Quod autem ad Carolum Martellum pertinet, principem hunc nullam planè operam contulisse, ut tandem canonica Magdalvei electione vacare desinere Virdunensis cathedra, verosimile fiet ex iis, qua jam nunc disputantur de anno, quo Magdalveus creatus fit episcopus, adducam in medium.

nec anno 753
videtur con-
secutus.

*imò divina

B 29 Hugo, Sancti biographus, pro epocha Magdalvei, ad sedem Verodunensem electi, annum 753 Vita edenda num. i statuit his supra adhuc recitatis verbis: Anno ... ab Incarnatione humani* Verbi DCLIII suscepit praesulatum Virdunensis ecclesiae dominus Madelveus. Hunc Hugonis calculum Cointius in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum 753, ac post eum Pagines in Criticis ad annum 767 & 776 sunt amplexi. Verum ille mihi idcirco non sat probatur, quod nullus omnino inter eos, qui de Sancto tractarunt, ac ne ipse quidem Hugo Flaviniacensis, duracionem sedis, à Magdalveo occupate, paucioribus annis quam virginis circumscrivat; ab anno an-
sem 753 ad annum usque 762, quo Sanctum nostrum obiisse, probabilius ex Berthario contra Hugonem secundum dicenda appetet, anni dumtaxat novem excurrant. Accedit, Democharem, Joannem Chenu, Claudium Robertum, Sammarthanosque Fratres, Gallia Christiana Antiqua scriptores, in suis Virdunensium episcoporum Catalogis Sancti nostri ad episcopatum Virdunensem promotionem cum anno 735 conjungere; quamquam autem scriptores illi omnes, ut etiam Catalogi, quos producunt, tante auctoritatis non sint, ut epocham, quam adire à Sancto Virdunensi cathedra assignant, certam omnino atque indubitatem facere queant, opinioni tamen, quā S. Magdalveus ante annum 753 ad ecclesie Virdunensis cathedralm statuitur electus, pondus adjiciunt.

qui estiam nec
anno 735:

C 30 Ita animo, quia, etiam si quidem Demochares aliquis scriptores mox laudat eos, quos suppeditant, episcoporum Virdunensem Catalogos è Wasseburgio vel totos vel majori saltem ex parte descripserint, hicque auctor, que de episcopis Virdunensibus memoria prodit, ex ecclesiæ Virdunensis Tabulariis Chartulariisque, fidei ex dictis parum certe monumentis, plerumque hauserit, annum tamen 735, cui Sancti ad episcopates insulas promotionem innevit, non ex memoratis, utpote quae hic non citet, Tabulariis Chartulariisque, sed ex aliis melioris note documentis forsitan didicit; hinc autem fit, ut opinio, quā Magdalvei ad sedem Virdunensem promotione anno 735 secundum laudatos scriptores, Catalogosque, quos producunt, affigitur, omni sane probabilitate non careat, ac proin, ut ex ea ad opinionem, quā S. Magdalveus ante annum 753 ad sedem Virdunensem electus statuitur, pondus accedit. Porro, quamquam quidem ex iam dictis opinio, que Sanctum anno 735 creatum fuisse episcopum statuit, omni probabilitate haud careat, Magdalveum tamen jam tum episcopali dignitate sive ornatum, idcirco asseverare non ausim, quod id equidem nonnihil serius evenisse, probabilius appareat, ut jam nunc ostendere

Oktobris Tomus II.

aggregior.

31 Gallia Christiana aucta Scriptores tom. xi, col. 18 ita memorant. Vergente.... ad interium prima regum nostrorum dynastia, pleraque sive Francorum, sive Germanorum ecclesiæ episcopis destitutæ cedebant aut militibus in stipendum, aut conductoribus & publicanis in pecuniæ suæ representationem; adeò ut veros legitimosque pastores recuperare non cœperint nisi anno circiter DCCXLII in ea imperii Francici parte, quæ Carolomanno regi (imò majori-domus) parebat; anno vero circiter DCCXLIII in reliquis provinciis, quæ dominationem Pipini agnoscebant. Hec illi; quibus quam non immerito, quamvis ad regni etiam Austrasiani ecclesias, quæ episcopis, Carolo Martello rerum posuisse, usque ad annum 742 manserint orbate, præberi hic mereatur assensus, ex iis, quæ jam dicam, illico patescet. Hincmarus, Remensis seculo nono archiepiscopus, epistolâ sextâ, ad diœcess Rhemensis episcopos data, cap. 19 hunc fatur in modum: Tempore Caroli (Martelli) principis, quando propter discordiam & contentionem de priuipatu inter eum & Raganfredum, & frequentia ac civilia, imò plus quam civilia, quia intestina & particidalia verba*, in Germanicis & Belgicis, * an bella & ac Gallicanis provinciis omnis religio Christianitatis penè fuit abolita, ita ut, episcopis in paucis locis residuis, episcopia laicis donata & rebus divisa fuerint. Fuerunt ergo ex Hincmaris testimonia, Carolo Martello majore-domus, in regionibus, Francorum potestati subiectis, plerique episcopatus à laicis seu personis secularibus occisi, siveque facultatibus exuti.

32 Ne vero quis ob ea, quæ apud nos ad xx Februario in S. Eucherio dicta sunt, suspectam hic fore habeat Hincmaris fidem,

scriptori huic suffragatur epistola Hadriani, summi Pontificis, ordine xv ad Tilpinum, seculo octavo Rhemensis archiepiscopum, conscripta. In hac quippe Pontifex ita loquitur: Tua fraternitas nobis retulit; quia, faciente discordia inter Francos, archiepiscopus Remensis, nomine Rigobertus, à sede contra canones dejectus & expulsus fuit sine ullo crimine & sine ullo Apostolicæ Sedis consensu, vel interrogatione; sed solummodo quod antea non consensit in parte illius, qui postea partem illam de regno in sua potestate accepit, in qua parte Remensis civitas est: & donatus atque magis usurpatus contra Deum & ejus auctoritatem fuit ille episcopatus simul cum alio episcopatu, & aliis ecclesiis, à secularibus potestatisibus, Miloni cuidam solâ tonsurâ clerico, nihil sapienti de ordine ecclesiastico; & alii episcopatus de ipsa diœcesi Remensi diverso modo essent divisi, & aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, & ad alios metropolitanos episcopi & clericis ordinationes aliquando accipientes erant, & refugia indebita habebant. Ita batellus Hadrianna; cùm autem dumtaxat hic de Remensi metropoli, subiectisque huic episcopatus, qui seculo VIII absque episcopis fuerint, faciat sermonem, aliud adhuc testimonium in medium adduco, ex quo etiam, quod huic precipue spectat, manifestum evadat, sive pariter in regni, in quo Virodunensis civitas sita erat, Austrasiani parte plerosque episcopatus, rerum potiunte Carolo Martello, à laicis seu secularibus hominibus occupatos.

Sss 2

33

AUCTORE
C. B.
cum enim sub
Carolo Mar-
tello, uti ex
epistolis ab
Hincmato,

AUCTORE

C. B.
C. B. & S. Boni-
facio, Gero-
manie apo-
stoli scriptus,
intelligitur,

33. S. Bonifacius, Germanie apostolus, in literis gratulatoriis, quas ad Zachariam, Romanum Pontificem anno 741 creatum, dedit, quasque ad hunc annum in Annalibus suis Ecclesiasticis recitat Baronius, ita commemorat: Notum similiter sit Paternitati vestrae, quod Carolomanus dux Francorum me acseritum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quae in sua est potestate, faciam synodum congregari; & promisit, se de ecclesiastica religione, quae jam longo tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata & dissipata fuit, aliquid corrigere & emendare velle. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter emendare voluerit, consilium & præceptum vestre auctoritatis habere debeo. Franci enim (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiae canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modò autem maxima ex parte civitates & episcopales sedes traditæ sunt laicis, cupidis ad possidendum, vel clericis scortatoribus, vel publicanis seculariter ad perfruendum. Pagini in Criticis ad annum

B

741, num. 24, recitatis hisce S. Bonifacii verbis, ita observat: Sanctus Bonifacius, quando ait, Carolomannum fese rogasse, ut in parte regni Francorum synodum facheret congregari, Franci nomine Austrasianæ Franciæ partem intelligit; quam interpretationem ipsem Bonifacius his verbis clarissimè confirmat: "Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt.,,

episcopatus,
bonaque ec-
clesiastica à
secularibus
hominibus
fuerint occu-
pata.

C

34. Reliquam Franciam per illos annos LXXX (nimur ab anno circiter 660 usque ad annum 741 elapsos) suos habuisse metropolitas, in eaque varia synodos celebratas esse, licet multarum memoria perierit, certum est. Hac Pagini, volens scilicet probansque, & rectè quidem, S. Bonifacio de sola regni Austrasiani parte esse sermonem. Verum, ut id ita sit, Bonifacii eisdem ex verbis jam recitatis habemus, sedes episcopales in illa regni Austrasiani parte, quam Sanctus ille designat, laicis seu secularibus personis maxima ex parte fuisse tunc occupatas. Hinc porro, similius ex supra hoc transcripius tum Hadriani, summi Pontificis, tum Hincmari, Remensis archiepiscopi, verbis verosimilimum sit, fuisse pariter in ea regni Austrasiani parte, que Verodunensem civitatem completebat, queque Lotharingia seu Lotharii regnum postea fuit vocata, episcopales sedes non paucæ, id est, earum bona, prædia, villas, redditus, à laicis seu secularibus personis occupata. At vero, sciscitabitur modo non nemo, quo modo, quare auctoritate res, sacris canonibus, adeo adversa, fuit patrata? Scriptores non pauci id à Carolo Martello factum affirmant. Alii contrà ab hac ignominia nota principem illum vindicant. Hos inter primus occurrit Henschenius noster, ac deinde, qui secutus cum est, Cointius; atque hic quidem in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum 741, num. 41; ille vero ad xx Februarii, in Commentario prævio ad Vitam S. Eucherii, Aurelianensis episcopi, num. 32 ait, nullum laicum, cui Carolus episcopatum dederit, posse produci, commentumque proinde esse, quod à variis traditur, Carolum episcopatus laicis dedit.

35. Verum audi, quid ad hac Pagini in Criticis loco proxime cit. reponat. His sancti Boni-

facii in citata epistola (adi num. 33) verbis: "Modò maxima ex parte civitates & episcopales sedes traditæ sunt laicis, „ planè evertitur, quod idem Cointius anno currenti num. xxi scribit, scilicet nullum laicum produci posse,

cui episcopatum Carolus dederit, idcōque & commentum esse, quod à variis traditur, Carolum plures episcopatus laicis dedisse; cùm enim is Austræ tot annis præfuerit, imò & reliquæ Galliæ, non video, quomodo fieri potuerit, ut bona ecclesiastica à laicis hominibus sine ejus concessione aut consensu possessa fuerint. Hactenus Pagius: verum, an undeque rectè? Non pauca quidem Carolus Martellus, bellorum, à Saracenis, Saxonibus, Frisis, aliquique hostibus ingruentium, necessitate compulsus, bona ecclesiastica militibus suis in stipendia videatur concessisse; verum plures pariter episcopatus seu potius integras plurim episcopatum reditus à principe illo laicis seu secularibus hominibus fuisse impertitos, non facile credidero. Quamquam enim sub Carolo Martello non paucas in Francia episcopales sedes à laicis fuisse occupatas, ex verbis S. Bonifacii, & Hadriani Pontificis jam recitatis constet, nihil tamen obstat, quod minus id à ducibus comitibusque, provinciarum ac urbium praefectis, principe illo nec admittente, nec concedente, sed tantum, ne militum à se alienaret animos, sufficienter haud obstante, peractum fuisse credatur. Ut ut sit, plures eisdem, Carolo Martello rerum potuisse, in Francia episcopatus penes laicos extitisse, bonisque fuisse orbatos, ex omnibus jam dictis certum apparet. Hinc porro sit, ut omnia prorsus, qua huic facientia num. 13 & 14 Vita edenda tradit Hugo, rejicienda non putem.

Verodunensem
sem ecclesi-
am, ut in-
nuit Hugo
Finivinacene-
sis.

E

36. Sic habent: Non est veritus (Caro-
lus Martellus) ipsos episcopatus laicis dare, eadem fortis
fuisse affi-
ctum, vero si-
mile evadit.
fauторibus videlicet suis & consentaneis, adeo ut archiepiscopatus Trevirensis & Remensem Milo quidam tonsurâ clericus, moribus, habitu & actu irreligiosus laicus, multo tempore pessimumdans obtinuerit; Viennensem quoque & multos alios episcopatus per terras diversas possiderent laici, ut historiæ referunt, & per manum laicam investiti: si qui erant episcopi, aut ei omnino favebant, aut res ecclesiastica diripiebantur, aut certè illis obeuntibus, in locum illorum neophytus quilibet, & quos canonicae sanctiones non recipiunt, substituebantur. Ab hac autem direptione civitas illa quantumcumque immunis erat, quæ ei favebat, vel quæ ei adjutorium præbebat; cui enim inuitebatur, illam per se suosque à se suisque tubebatur. Hinc est, quod inter innumeras, quas attriverat, Virdunensem tempore Pepponis episcopi prædiis auxit, quia Peppo idem, ut superius relatum est, in tempore dissensionis & partibus ejus favit, & familiariis ei servivit. Verumtamen, illo defuncto, quod aliæ patiebantur, & eadem quoque experta est. Ita hactenus Hugo, nihil ferè, si quod de episcopatus à Carolo Martello in laicos translatis affirmat, excepitis, his verbis affirmans, quod vel in Hincmari, Hadriani & Bonifacii epistolis, suprà citatis, vel in altis monumentis fundatum non sit. Quam ob rem, cùm civitatibus, que bonis ecclesiasticis sub Carolo Martello fuere privata, adjungat civitatem Virdunensem, verosimile sanè mihi appareat, hanc civitatem, Poppone seu Pep-
pone vitâ functo, bonis ecclesiasticis, sufficienter haud
repugnante Carolo Martello, sub Volschiso & A-
groine,

F

A groino, qui proximè Pepponi in Virdunensem sedem successere, fuisse orbatum. Hinc porrò jam sit, ut verosimile etiam appareat, civitatem seu ecclesiam Virdunensem, Volschiso & Agroino vitâ funclis, ad eam fuisse Caroli conniventia pauperiem jam redactam, ut, pra hac clericis seu canonicis (adi Vitam edendam num. 9) n' diversa dilapsis, canonica episcopi electio fieri nequiviter.

Hinc autem ob rationem, hic additum:

37 Id sanè hic statendum videtur, nisi forte, quod ob jam supra dicta sat etiam verosimile apparet, episcopatu in laicum translato, nova fieri electio omnino requierit. Nam verò, cum vel ex episcopatu in personam laicum translatione, vel præ nimia pauperie, ad quam id erat redactus, Agroino vitâ functo, novus hanc fuerit substitutus episcopus, fueritque id, utrolibet ex capite orationis duxerit, Carolo Martello connivente, sanctum, cui, quofo, verosimile appareat, fuisse in defuncti Agroini locum anno 735, vivente adhuc Carolo, substitutum Magdalveum? Restituisse forsan, qua ecclesia Virdunensi fuerant ablati, curaverit is princeps? Anne episcopatum, qui iam forte in laicas manus transferat, his tandem ereptum libera electione S. Magdalveo conferri omni modo voluerit? Neutrum sanè mibi probabile appetat. Bona enim ecclesiastica, que occupari non impedierat Carolus, militibus in stipendia cesserant; quacumque autem his ita obvenerant, ea deinde iisdem non abstulit. Argumento esse potest, quod apud Acherium tom. 12 Spicilegii pag. 258 in Peppone, Virodunensem episcopo scribit Bertharius. En verba: Hujus (Pepponis) tempore exstitit seditio non modica inter Carolum primum, qui dicitur Carolus Martellus, & Rainfridum, Francorum principem, & quia Peppo partibus Caroli tempore seditionis favit, obtinuit pretio cum Carolo & quodam nobili vassallo ejus Calmontem villam cum omnibus appendiciis suis. Postquam verò Carolo Deus solidavit Francorum regnum, dedit etiam ecclesiae nostrae Pontem Petrium & suo scripto nobis cum solidavit: Merlam verò & Casam Petriam, quia eas sui satellites invaserant, retinuit, & adhuc Casa Petria retenta est.

Sanctus probabilitus non ante annum 742 Virodunensem episcopum nisi creatus.

C 38 En Carolum ecclesia Virodunensi beneficium, & tamen eidem bona, per satellites suos seu milites erepta, non restituit; quod cum hīc, ut in Pepponem, Virdunensem episcopum, benevolo admodum foret animo, non fecerit, id eum vel aliis foris numquam vel certè rarissime fecisse existimo. Uti porrò bona ecclesiastica, que vel militibus suis in stipendia dederat, vel rapi per hos, non impedierat, dominis suis deinde non restituit, ita etiam episcopatus, in laicorum manus delapsos, eripi deinde ex his verosimiliter non curarit. Quam ob rem, cum ex dictis Virodunensis episcopatus, vitâ functo Agroino, vel in laicas manus fuerit translatus, vel facultatibus omnibus orbatus, clericis hinc alio majori ex parte dilapsis, eligendo novo episcopo locum non dederit, verosimile sanè mibi non appetat, Agroino successorem, vivente adhuc Carolo Martello, fuisse substitutum. Itaque, rationum momentis utrimque sedatō libratis, probabilius autem, Sanctum tandem anno 742 ad sedem Virodunensem esse electum sub Carolomanno, pio admodum principe, qui anno illo in Austrasia majoratum domus patri suo Carolo successerat, qui que brevi post synodum, in qua illapsi in ecclesiam emendarentur pravi mores, celebrari curavit, tresque novos in Austrasia sibi subjecta epi-

scopatus institui permisit. Et sanè Sanctum non ante annum 742, uti jam definii, Virodunensem creatum esse antistitem, confirmatur etiam ex eo, quod hac Bertharii de Sancto verba, Fuit enim tempore Pipini regis usque ad tempus Caroli Magni, ita ex infrā dicendis interpretanda sint, ut significant, Magdalveum ab anno 741 circiter, quo Pipinus Brevis Carolo Martello patri in majoratum-domus Neustria successit, usque ad tempus, quo Carolus Magnus rex unctus est, sedem Virodunensem occupasse. Sed hec de anno, quo S. Magdalveus creatus fuerit Virodunensem episcopus, disputata sufficiant, ad ea, que in episcopatu gessit, discutienda nunc predigior.

§ IV. Res à Sancto in episcopatu ante iter Hierosolymitanum gestæ.

E Ecclesia Virodunensis, cum hanc regendam accepit S. Magdalveus, lugubri admodum locores fuisse, doceat nos Hugo, Sancti biographus. Erat tunc, inquit num. 8 & 9, civitas ipsa (Virodunensis) insectatione barbarica bellis attrita, obsidionibus fatigata, calamitatibus repleta, templa Domini in ea polluta, sanctuaria exusta, ministeria violata, officia diurna vel nocturna neglecta. Clerici alii fugati, quidam necati, qui remanserant multa paupertate addicti plus propriis seu terrenis, quam cælestibus studebant negotiis. Vix dubitem, quin auxili hīc statutus Hugo, miserumque ecclesia Virodunensis statum nonnihil exaggeret; neque enim uspiam invenio, sub Carolo Martello aut proximè ante annum 742, quo circiter ex dictis Sanctus creatus est Virodunensem antistites, civitatem Virodunensem pluribus obsidionibus fuisse fatigatam, ut verba recitata indicant. Attamen, cum, qua his referi, ut suprà monui, partim saltem ex scriptoribus monumentis antiquioribus verosimiliter hauseris Hugo, militibusque in stipendia, Carolo Martello ante Sancti ad episcopales insulas promotionem in Neustria Austrasiaque rerum potuisse, verosimillime cesserint ecclesia Virodunensis bona, est sanè, cur hanc ad summas angustias miserumque omnino statum fuisse redactam, afferenti Hugo credamus. Verum Sanctus, utut ex istis ecclesia, quam cura sua commendatam recens accepit, angustiis eo, quo par erat, dolore afficeretur, animo minimè despondit, sed quod majora erant mala, eò gnaviorem magisque assiduam iis removendis operam impendendam est ratus.

F 40 Ac primò quidem populum, cura sua commissum, ad verum Deum cultum ac timorem, sincera pénitentia opera, charitatem mutuam, misericordiamque in pauperes, concione habita, excitavit. Gressu ergo celeri, inquit de Sancto num. 10 biographus, ecclesiam intravit, clerum populumque advocavit, iudicia Domini vera innotuit, crimina vel peccata alterutrum confiteri monuit, fructus dignos pénitentia facere suasit, ecclesiam frequentare, orationibus cum lacrymis incumbere, laudes Domini cum silentio & reverentia audire, eleemosynas pro posse libenter dare, hospitalitatem sine murmuratione servare, discordantes ante solis occasum ad pacem redire, pacem falsam non dare, gehennam timere,

Gregem suum ad virtutem excitando.

mere, vitam æternam sperare præcepit & docuit. Nec verbis tantum, verum etiam exemplo ad has virtutes gregem exstimulabat sanctus sollicitusque Pastor. Instabat, ait iterum num. cit. biographus, prædicationibus, firmabat plebem benedictionibus, incitabat ad meliora sacris exhortationibus, quod dicebat verbis, monstrabat exemplis. Bertharius (adi num. 7) hic quidem cum Hugone minimè pugnat; verum hac pauca dimitaxat, que huc faciunt, suppeditat: Clerum, inquit, & populum istius (Virdunensis) ecclesiæ venerabiliter ordinavit. Ita primus Verodunensem Anisitum Historia scriptor sedulam, quam Magdalveus, Verodunensem creatus episcopus, pro grege sibi commisso gesserit, curam brevissime exponit. Quamquam porro hac universum quidem spiculat Virodunensem populum, ad clerum tamen, utpote quem aliis bono probata vita morumque exemplo prælucere conveniret, sese præcipue extendit. Hugo, Sancti biographus, opportunè ad hoc argumentum hæc prodit memoria: Clericos deinde, inquit num. 10, regulariter vivere, septies in die laudes Domino dicere, & noctu ad confitendum illi surgere, ecclesiastica sanctio instituit, vixcumque illis quotidianum de proprio, prout potuit, ordinavit. Crediderim sane, S. Magdalveum, jam episcopum, dilapsos alio, ut dictum est, reipublica mortibus, ex bello ortis, Virodunenses canonicos Verodunum ad sese revocasse, simulque tum his, tum aliis, qui Veroduni remanserant aut iam huc ex fuga sponte redierant, summamque erant ad pauperiem redalli, vixcum quotidianum ex propriis facultatibus ea lege suppeditasse, ut ad canonicam vivendi normam vitam exigerent. Atque illud quidem à Sancto, ut primùm ecclesia Virodunensis regimini fuit admotus, factum appareat.

Censo, ut apparet, novum vita genus prescribit.

B 41 Ita autem, partim quod inter res, priori loco à Sancto, jam episcopo, gestas, narrationis ordine ab Hugone referantur, partim quod par sit, ut episcopus singulari quadam curva, clerum suum complectatur. Verum, canonici illis seu clero Virodunensi novum quoddam vita genus à S. Magdalveo fuisse prescriptum, verbis proximè recitatis etiam indicare Hugo videtur. Vultne forsitan hic scriptor, à Sancto institutum fuisse, ut Virodunenses canonici, claustrō inclusi, ad canonum ecclesiasticorum normam vitam communem ducerent? Id sane existimariè Constantinus Ghinius, bincque vero summum Fassis sacrī, quos Sanctorum Canonorum Natales vocavit, quosque etiam Sanctis, de canonorum Regularium Ordine dimitaxat bene meritis, auxit, S. Magdalveum inscripsit. Et sane à Sancto diversum quoddam ab antiquo vita genus, quod sequerentur Virodunenses canonici, fuisse prescriptum, vero mihi minimè absimile appetet. At vero, inquiet non nemo, si id re etiam ipsa locum fortassis habuit, non citius verosimillimè, quam inter annum 750 & 760 evenerit. Ita statuendum videtur ex eo, quod Chrodegandus, Metensium episcopus, suam canonorum Regulam ante annum 750 non scripsit; is autem, ut plerisque equidem eruditis videatur, primus sit episcopus, qui ecclesia cathedralis, cui praerat, canonicos ad vitam in claustrō communem in Gallias adegerit. Jam vero si non citius, quam inter annum 750 & 760 novum vita genus canonici suis Sanctus prescripsit, Magdalveus utique, cum id ex dictis episcopatus ejus initio factum appareat, non ante annum circiter 750, contrà ac supra docimus,

Virodunensem cathedram occuparit. Ita potest argui contra opinionem, quā verbis Hugonis proximè recitatis etiam indicari statuitur, novam vita normam à Sancto fuisse Verodunensibus canonici prescriptam. Verum respondeo, vel ab Hugone, quod sane hujus scriptoris auctoritas dicere non vetat, rerum gestarum in narrando ordinem non servari, vel Sanctum non Chrodegandi, Metensem episcopi, sed S. Rigoberti, Remensis archiepiscopi, qui diu ante Chrodegandi tempora clero suo commune ararium instituit, exemplo impulsum, novam vivendi normam clericis suis prescrisse. Neutrūm sane à vero indubie abhorret;

Novas ecclesias sue possessorum acquirent; hoc annum. et se dingo.

C 42 Porro Sanctus non tantum cleri sui reformationi, verum etiam novis ecclesias sua acquirendis possessionibus operam dedit. Bertharius opportunè ad hoc institutum num. 6 sic habet: Cujus (sancti Magdalvei) industriæ & studio fertur per precariam obtinuisse cum Vuasnaum & Vuarnunci curtem, & Ramisbatum, & alia plurima, sicut egomet in Cartis ejus manibus roboratis legi. Ita brevis Virodunensis episcoporum Historie auctor. Quid per precariam hic velit, num. 53 exponam. Hac interim, que hic bona commemorat, Sanctus ipso etiam statim episcopatus initio forte acquisivit. Praterquam enim, quod Bertharius acquisitionis hujus, antequam de rebus aliis à Sancto jam episcopo gestis loquatur, verbis recitatis mentio nem faciat, id singularis planè Sancti pro clero suo, ad sumam tunc egestatem redacto, cura suadet. Attamen Hugo Flaviniacensis num. xi Vita edenda in hanc scribit sententiam: Curiam interea (S. Magdalveus) adiit, Pippino, qui ex auctoritate Stephani Papæ ex præfecto palati rex constitutus fuerat, vastitatem urbis, calamitatemque plebis, quam regendam suscepit, innovavit, auxiliumque ab eo ex regali largitione quæsivit & obtinuit. Collatione siquidem fidelium quædam prædia suscepit, Wasnauum scilicet seu Warnunci curtem, Ramisbatum etiam, aliaque quamplurima, quæ Chartis manu propria inseruit, quas & regis annulus roboravit, & ecclesia Virodunensis ex tunc non amisit. Civibus præterea regis munificentia non defecit, clerum lætitiebat, ecclesiam ornavit, remuneratum Pontificem gaudenti populo repræsentavit. His autem verbis clarissimè indicat, memorata prædia tuuc primū, cum Pipinus iam rex esset, ac proin non ante annum 752, quo princeps ille Francorum rex primū unius est, à S. Magdalveo fuisse acquisita; quod adeò ipso episcopatus ejus initio non evenit. Ita potest objici contra opinionem, quā memorata prædia à Sancto, nondum dia episcopo, ecclesia Virodunensi fuisse forsitan acquisita arbitramur.

D 43 Verum, cùm ē scriptoribus monumentis in quæm hæc antiquioribus, nullas foris, ut jam satis innui, aut paucas admodum notas exhibentibus chronicas, Hugo Flaviniacensis, quæ de Sancto nostro consignavit litteris, facta hauserit, bacque vel quod fuerint prorsus destituta notis chronicis, vel etiam, quod eas, quibus communia erant, perperam fuerit interpretatus, annis sepe non suis illigārit, non est, cur ejus testimonio indubitatum putemus, prædia, quæ memorat, ante annum 752, quo Pipinus creatus primū est Francorum rex, à S. Magdalveo non fuisse Virodunensi ecclesia obtenta. Legerit scilicet fortassis Hugo in antiquiori quopiam sive monumento sive scriptore, prædia suprà nominata Pipini regis temporibus à Sancto nostro fuisse obtenta, hincque conclaverit,

Aclusserit, id ante illud tempus, quo Francorum solium jam occuparat Pipinus, non evenisse. Verum hoc inde certò non potuisse concludi, sic probo. Pandus diaconus apud nos tom. i Martii, pag. 452 in brevi Vita S. Godegrandi seu Chrodegrandi, Metensis episcopi, compendio ita de hoc Sancto scribis: Pippini regis temporibus pontificale decus promeruit. Et tamen S. Godegrandus anno circiter 742, cum nondum Pipinus Francorum solium occuparat, ad Metensem cathedram, usi apud omnes in confessu est, fuisse eoeius; ut adeò dicendum sit, vel tempus, quo Chrodegrandus Metensem sedem obtinuit, perperam notari à Fanlo diacono, vel certè scriptoris hujus verbis mox recitatis necessario non significari, fuisse Chrodegrandum tunc primùm, cum Francorum rex esset creatus Pipinus, id Metenses insulas promotum. Primum idcirco dici non potest, quod Paulus diaconus ex Angiliano, proximo Chrodegrandi in sedem Metensem successore, res ad Chrodegrandum spectantes (ad Opus nostrum loco proximè cit.) opimè posuerit habere perspectas; restat ergo, ut afferamus secundum.

B44 Et verò Pippini regis (ad iterum Opus nostrum loco proximè cit. in S. Chrodegrandum num. 7) temporibus pontificale decus promeruisse Chrodegrandum, idcirco scriptus Paulus diaconus, quod anno 742, quo Chrodegrandus Metensem cathedram obtinuit, Pipinus cum fratre Carolomanno absque alio rege praesesset regno Francorum. Jam verò, cum id ita sit, quid si, ut re ipsa etiam fortassis factum est, Hugo Flaviniacensis idcirco, quod à S. Magdalveo prædia, que memorat, Pipini regis temporibus fuisse obtenta, alicubi legisset, id is scriptor tunc, cum jam Pipinus Francorum rex undius esset, & quidem hujus principis, non autem Carolomanni, quod tamen vero similius appetat, liberalitate factum esse, in litteras miserit; moveri ejus narratione non debemus, ut à Sancto tunc primùm, cum Pipinus in Francorum solium jam esset eoeius, prædia, que memorat, principis hujus munificè fuisse obtenta, certò eredamus. Quam ob rem, cum à S. Magdalveo ante annum 752, quo Pipinus creatus primùm est Francorum rex, ea, de quibus hic differimus, prædia ecclesia Virodunensi fuisse obtenta, Hugonis auctoritas certum atque indubitatum non faciat, illud anno circiter 742, ipso aditi à Sancto nostro episcopatus initio fortassis factum, ob rationes jam suprà dictas existimo.

C45 Attamen indubie hanc ante annum 752, quo Pipinus à S. Bonifacio, Moguntiacensi episcopo, Francorum rex coronatus fuit, inò non ante annum 753 prædia prefata obtinuerit S. Magdalveus, si modò, que de hoc arguendo litteris mandat Wasseburgius, veritati consonant. Etenim hic scriptor lib. 2 Antiquitatum fol. 131 ita ferè quantum ad substantiam memorat: cum Stephanus secundus, summus Pontifex, qui Pipini, Francorum regis, invitatu anno 753 venerat in Galliam, principem hunc binosque ejus filios Carolmannum & Carolum Francorum reges unxit, plures visitavit Francia seu Neustria ecclesias, post venit in Austrasiam, petuit Metas, dein Virodunum, magnumque erga Magdalveum concepit effectum, raris Sancti viri virtutibus affectus. Tunc enim summa clarebat sanctitatis fama. De hoc arguendo (ia ferè pergit Wasseburgius) traclans Bertharius, Virodunensis historicus, memoria prodit, tunc prefatum Pontificem, cala-

mitatum, exactionum, damnorumque, que à comite Anselmo perpetua fuerat Virodunensis ecclesia, redditum certiorum, à Pipino rege non pauca, que in memorata ecclesia commodum Magdalveo dedit, predia dominique impetrâsse; qua inter Bertharius recentet Vnafnaum, Vnarnunciaretum & Ramisbaccum. Hoc haecen quatinus ad substantiam Wasseburgius, mox etiam paucis dumtaxat interpositis, adjungens, Pipum Virodunensis civitati varia tunc privilegia, prerogativas immunitatesque contulisse, idque etiam scripto restatum haberi à Berthario. Verum ego totam episcoporum Virodunensium Historiam semel, iterum ac tertio cœsolvi, nec verbum de privilegiis immunitatibusque, quas Virodunensi civitati imperitus futris Pipinus, invenire ullum quisi.

46 Idem accidit investiganti, an Stephanus, ipso forte episcopus Pontis x, Vnafnaum, Vnarnunciaretum & Ramisbaccum à Pipino rege impetrârit, impetrataque S. Magdalveo contulisse, Bertharius testetur. Ea enim prædia seu dominia aliaque plurima obtinuisse Magdalveum, refert dumtaxat Bertharius; idne autem Stephanus, an Pipini regis aut etiam alterius liberalitate factum sit, non edicit. Adhac ne Stephanus quidem uspiam meminit. Jam verò, cum id ita sit, est sane, cur merito revocetur in dubium, non tantum, an non absque Stephanus intervenit, verum etiam an non ante hujus in Gallias accessum, qui anno 753 accidit, preammorata prædia Magdalveus impetrârit. Hinc porrò jam consequitur, ut, spectatis etiam, que refert Wasseburgius, eque maneat incertum, an ante, an postquam Pipinus jam consendisset Francorum solium, prædictam prædiorum dominiorum donationem impetrârit S. Magdalveus; ut adeò id, ut dictum est, ipso forte aditi à Sancto episcopatus initio evenerit. Hinc dubium mihi etiam sit, an veritati consonet id, quod de ecclesia S. Michaëlis, in eo, qui veteris modo Monasterii appellatione distinguitur, loco tunc sita, quam Stephanus Papa, in Galliis versans, consecravit, memoria prodit, seque è bullis autenticis bauisse, affirmsat Wasseburgius. Verum, utnec hec ita se habeant, Sanctus equidem preammorata prædia seu dominia (testantur id enim etiam Bertharius & Hugo) ecclesia sua impetravit, liquequeret vel hinc cura, quam pro ea sanctus Antistes gesserit. Nec minus bac liquet ex sollicitudine omnino pastorali, quæ non tantum singulas diœcesis sibi commissa ecclesiæ lustravit, verum etiam dirutas aut ferè collapsas instruavit.

47 Sacerdos eximius, inquit num. 15 Sandi biographus, episcopum * pastorali follicitudine circumiens, ecclesias, in quibus non erant 2 locis extinxit *, dirutas vel inveteratas restauravit, ministeria divina ordinavit, plebes salutari doctrina edocens, & episcopali benedictione sacrique chismatis * unctione confirmans. Hec Hugo: quamquam autem antiquioris scriptoris testimonio suffulta non sint, fidem tamen merentur idcirco, quod cuiilibet sancto Episcopo convenienter. Porro ut ex dictis Sanctus novis ecclesia sua possessionibus acquirendis, ita etiam antiquis servandis, ut ut etiam procul ab episcopato suo in Aquitania situs, gravam operam impendit. Testatur id ipsum Bertharius. Verba, quibus id facit, num. 7 recitata, hec sunt: Res etiam, quæ sunt in Equitania antiquitus isti ecclesiae (primaria scilicet Virodunensi) subiectæ, id est, abbatis sancti Amantii, in Rodenia sita, &c. Mar-

* Wasseburgius opinioni huic adversantia scribant.

Dicetum lat.
fratii Sandus
abbatiamque
S. Amantii
* episcopum
* extinxit

* chismatis

AUCTORE
C. B.

Marderniacum & Puliniacum frequenter (*santus Magdalveus*) visitabat, & gesta prædictorum episcoporum nostrorum secum ferebat, ut per illorum merita illas res longius sitas liberius possidere quivisset. De eodem argumento ita memorat num. 18 *Hugo, Sancti biographus*: Aquitania sanctitatis ejus (*santii Magdalvei*) acccepit magnalia, illius tæpe gressibus lustrata, lacrymis rigata, doctrinis roborata & miraculis glorificata. Res quippe, quas Virdunensis ecclesia antiquitus in ipsa regione possedit, frequenter visitabat, & Vitas seu Miracula prædecessorum suorum pontificum secum ferebat, ut per illorum merita res illas liberiùs possideret, vel pagensibus dominatio carior, subiectio esset humilior. *Hæcenus Hugo*, nihil ferè tradens, quin in Berthario sit fundatum, aut certè cum hoc scriptore non pugnet.

*bac, quam
Vitoniano
monasterio ab
ipso S. A-
mantio*

48 *Verum verbis, jam recitatis, mox hec
subdit*: Fuerunt autem res istæ, abbatia sancti Amantii in Rotena urbe cum Appendixis, fiscus etiam regius Maderniacus, & alius Puliniacus nomine, donata servitorum sancti Petri & sancti Vitoni usibus ipsius beati Amantii largitione. His autem docet, abbatiam sancti Amantii, unà cum Maderniaco & Puliniaco, non ecclæsia primaria Virdunensi, que sanctissima Dei Genitrici Marie sacra est, sed ecclæsia SS. Petri & Vitoni primitus fuisse ab ipsomet S. Amantio concessam; quod nec in Berthario fundatur, nec veritati videtur conforme. Etenim abbatia S. Amantii etate S. Magdalvei, ut verbis num. præced. innuit Bertharius, antiqua erat ecclesia primaria seu cathedralis Virdunensis possessio, nec hanc, antequam in dicta primaria Virdunensis ecclesia ius transfret, spectasse umquam ad SS. Petri & Vitoni ecclæsiam, uspiam inveni, ut re diligentissime examinata. Hic itaque in errorem, ut mihi equidem apparet, prolapsus est *Hugo*. Sed, quid, queso, scriptori huic errandi hic ansam præbuit? Jam ab uno amplius seculo etate Hugonis ad SS. Petri & Vitoni ecclæsiam seu monasterium à Berengario, Virodunensi episcopo, fuerat translata abbatia S. Amantii possessio. Linquet id ex iis, que monachus S. Vitoni anonymus, qui primus brevem Virodunensem antiitum Historiam, à Berthario inceptam, prosecutus est, apud Acherium tom. 12 Spicilegi, pag. 262. memoria prodit. Verba, que scriptor hic ibidem

C

*suppeditat, bac sunt: Quorum (monachorum in
S. Vitoni monasterio clericis substitutorum) viœtui
delegavit (Berengarius scilicet, Virodunensem
antiitum) Scantiam villam cum banno: abba-
tiā quoque sancti Amantii in Aquitania cum
multis ecclæsias hujus episcopii.*

*donatam fu-
isse, perpe-
ram scribi:
Sancti bio-
graphie.*

49 Berengarius, qui abbatiam S. Amantii monasterio S. Vitoni donâsse hic narratur, seculo x media sui parte jam elapo excessit è vivis, ac proin abbâtia illa etate Hugonis, qui sub finem seculi xi floruit, jam uno amplius seculo in monasterii Vitoniani jus transferat. Ignorânius id forsitan Hugo, hincque præfamat abbatiam Vitoniano monasterio ab ipso S. Amantio fuisse donatam, scriperit? Minime vero: ipsemnet enim Hugo, qui in ea, quâ de Sancto nostro tractat, Chronici sui parte donationem illam monasterio Vitoniano à S. Amantio factam scribit, possea in eodem Chronico integrum recitat chartam, quâ prememoratam abbatiam aliaque bona monasterio Vitoniano Berengarius concessit. Itaque credidimus ego, Hugonem, cùm Sancti nostri gesta lit-

teris mandaret, animum non adverteisse ad jam dictam, quam postea recitavit, chartam, à Berengario monasterio Vitoniano concessam, hincque donationem, qua hâc à Berengario primùm facta est, ipsimet S. Amantio perperam attribuisse. Atque ita sanè vel hoc etiam arguemento est, quâ parum ab accusatione Hugo commendari mereatur. Porrò de hoc S. Amantii monasterio sens abbatia, quam in burgo Ruthenensis civitatis, Gallicè Rhodès dicit, statim fuisse, Gallia Christiana aucta scriptores tom. 1, col. 233 docent, Hugo Flaviniacensis in suo Virdunensi Chronico apud Labbesum tom. 1 Biblioteca MSS. pag. 183 ita memorat: Accipit (anno 1028, græstante fame, abbas S. Vitoni Richardus) pecuniam non parvam à comite Rutenensi, concessâ loco vadii abbatia S. Amantii, quæ erat juris ecclesiæ S. Petri, quam omnino pauperibus partitus est. Verum comes, datâ pecuniâ, & abbatiam sibi usurpavit cum redditibus & fundis, &c, ut asserunt habitatores Ruthenæ urbis, antequam pecunia recepta fuisse ex ejusdem abbatiæ fundis, ipse morte præventus est, & sic abbatia à successoribus ejus retenta est, quamquam ab inhabitantibus non tota S. Amantii abbatia, quæ latissima est, & possessionis enormis, juris ecclesiæ Virdunensis esse dicatur, sed pars quædam, videlicet abbatia sancti Marii de Utra. . . bra, ut moderni testantur etiam nunc.

50 *Hæcenus Virdunensis chronographus*; cnu-
jus etiam verbis, loco proximè cit. producuntur,
Gallia Christiana aucta scriptores col. seq. hac
addunt: Anno MLXXIX Pontius, Ruthenensis
episcopus, subjecit monasterium S. Amantii S. Victoris Massiliensis abbatii. Vide in In-
strumentis chattam secundam. An. verò MLXXX
datur Rodulpho abbatii. Ita illi, docentes etiam
deinde col. 235, abbatiam S. Amantii jam anno
1286 in prioratum fuisse mutatam. Hanc tandem,
quam plures etiam alia in Galliis subière abba-
tie, fortè subiit ditissima amplissimaque, ut ver-
bis proximè recitatis docet Hugo Flaviniacensis,
Ruthenensis S. Amantii abbatia, quam summâ
curâ Sanctus noster olim fuerat complexus, com-
municatis etiam, ut Bertharius verbis supra huic
transcriptis indicat, cum religiosis ejusdem inco-
lis SS. Vitoni, Agerici & Pauli, decessorum sue-
rum, qui quondam Virdunensem ecclesiam exi-
mia vita sanctitate illustrarunt, miraculis ac ge-
stis. Sed hac jam de S. Amantii abbatia dis-
fuisse sufficiat. Ad aliam modò, de qua jam an-
te a dñbuc actum, abbatiam, Virdunense scilicet
SS. Petri & Vitoni monasterium, quod singulari-
pariter cura S. Magdalveus fuit complexus,
sermonem iterum convertit. Tanto in id Sanctus
ferebatur affectu, ut illius regimen, quod ex di-
ctis nondum episcopos gesserat, sibi etiam retinuerit,
cum jam gravissimo universam moderandæ
Virdunensem ecclesiam onere esset gravatus. I-
psam autem, inquit num. 15 *Hugo, Sancti bio-
graphus*, ecclesiam beati Vitoni, cui ante per-
ceperat Pontificatus gratiam pastor & rector
institutus fuerat, tanta semper dilectione ex-
coluit & provexit, ut curam ejus, etiam sum-
pto episcopatu, non dimitteret; quin potius
omni eam conamine, & divinis famulatibus il-
lustrem reddidit, prædiis quoque & ecclesiasti-
cis utensilibus ampliavit, ob prædecessorum
suorum ibidem quiescentium beatam memoriam
à quibus nec corpore, nec spiritu volebat dis-
jungi, sed in loco requiei corum optabat con-
sepeliri.

D

*anno 1286 in
prioratum
commutata
jam erat.
Sanctus suo
exempla.*

E

A sepeliri. Dedit ergo eidem ecclesiæ de suo proprio Raherii curtem cum appendiciis pro tumultatione sui corporis, & alia perplura, ut ostendit chartarum notitia.

B foris etiam hortatu duas obtinet Vintoniano monasterio donationes.

S 1 Produnt ceriè hac, S. Magdalveum eodem semper affectu, quem semel conceperat, in SS. Petri & Vitoni Virdunense monasterium flagrâsse. Recenset deinde Hugo, Sancti biographus, duas donationes, eidem monasterio à binis, pietate praestantibus viris, factas, in quibus Sanctus noster, ut ipse quas, ut appareat, vel aperitis verbis, vel suo vero similiter benevolentia in illud exemplo fieri fecit, partem sancè qualemcumque & foris non minimam habuit. Verba, quibus posteriorē è binis dictis donationib⁹ refert Hugo, hoc transcribo, quod commentatione indigent. Sic habent: Cujus (Sarcionis, in S. Vitoni monasterium beneficii) exemplum secutus & beati Patris (sancti Magdalvi) amore ductus Grimbertus professor & ipse fundi ipsius & hereditarii juris particeps, quidquid in eodem loco possidebat, basilicæ sancti Vitoni condonavit in mansis, campis, oleis, pratis, pascuis, concisis, silvis, aquis, aquarumque exitibus & decursibus. Qui exinde postmodum, precariā facta, res ipsas à beato Vito jure beneficiario recepit, denominato censu viginti librarum olei singulis annis in festivitate sancti Vitoni ad luminaria ecclesiæ ejus, in qua preciosus idem confessor requiescit, præscripto etiam spatio, quo Sanctus ea deberet meliorata recipere. Quod testamentum precariæ beatus Pontifex & abba auctoritate sua firmavit anno tertio regni Carlomanni, qui fuit frater Caroli Magni, die Calendarum Julii anno ab Incarnatione Domini DCCLXX, Indictione VIII.

Volum inno-
ris chronicis,
quibus una
ex his signa-
tur.

C 2 Jam supra satis monui, Hugonem Flaviniacensem facta instrumentaque, qua annis Christi desumpta invenit, iis era Christiana annis signasse, quos iisdem factis instrumentisque ex aliis, quas exhibebant, notis chronicis competere arbitrabatur, sapientis successu parum felici id prestatissime. Quam verum autem id sit, iterum hic liquet ex anno Carlomanni tertio, quem cum anno Christi 770, ad Julianum usque provelto, verbis proxime recitatis componit. Etenim Carlomannus, Pipini Brevis filius, quo de hic sermo est, ante anni 768 Septembrem regnare non incepit, ac proin anno Christi 770, ad Julianum dumtaxat provelto, tertius regni ejus annus, utpote qui mense Septembri anni 770 tantummodo incepit, nondum erat in cursu. Porro, cum Hugo, ut sapientissime alibi, etiam hic in assignanda temporum ratione hallucinetur, dubitari non immerito potest, an donatio, qua de hic agimus, diu ante annum 770, cui a scriptore illa innectitur, sub Carlomanno, Caroli Martelli filio, Austrasia majore-domus, ex quo Hugo Carlomanum regem, Caroli Magni fratrem, perperam hic faciat, non evenerit, ac proin ex illa, utut Sancto nostro admittente facta, serius hunc, quam anno, contrà ac infra statuimus, 762 diem clausisse extreum, concludi non potest. Hoc est, quod quantum ad chronologiam in recitata Hugonis verba erat notandum. Aliud in eadem præterea observo. Dicit iis Hugo, Grimbertum à S. Magdalveo eas ipsas res, quas prius ecclesia seu monasterio SS. Petri & Vitoni tradiderat, beneficiario jure, facta precaria, accepisse.

B quid sit
contractus
precaria,
declaratur.

Ostobris Tomus II.

est libellus seu charta, quâ quis alodium vel prædium ab ecclesia sub annuo censu ad vitam utendum accipit, illud precardo possessurus. Porro precardia seu contractus, qui vocabatur Precaaria, diversas species seu modos ad dictam vocem in Glossario assignat laudatus Cangius. Unum hos inter ita exponit: Interdum per precardias quis res proprietatis suæ ecclesiæ tradebat, easque postmodum sibi dari postulabat, sese annuo censui astringens. Contractus precardia, quem Grimbertum inter & Magdalveum intercessisse refert Hugo, eo modo, quem jam dedi, fuit initus, ea tamen adjecta conditione, ut Grimberius res, quas antea ecclesia SS. Petri & Vitoni dederat, quasque ab hac contractu precardie accipiebat, præstato per eundem contractum tempore præmemorata ecclesia meliori statui redditas restituere. Porro eodem ferè modo initus verosimillimè fuerit contractus, quem verbis numeri, iterumque num. 42 recitatis memorat Bertharius. Quisque, quantum opinor, veritatis hæc existimabit consona, si modo Hugonis verba proxime hoc transcripta itemque, qua Bertharius locis mox dictis suppeditat, attingo animo expendorit. Atque hæc sunt, que notanda ratus sum in verba, quibus Hugo alteram è binis donationibus, Virdunensi SS. Petri & Vitoni ecclesia factam, exponit. Nec quidquam invenio præterea, quod hic commemorandum sit circa curam, quâ Sanctus jam Verodunensem antistes tam monasterii S. Vitoni quam gregis sibi commissi commoda promovit eo tempore, quod inter suam ad cathedralm Virdunensem promotionem, & consilium itineris, quod deinde Hierosolymam versus suscepit, intercessit medium.

E

S V. Sanctus Hierosolymam petere statuit; adjuncta aliquot iter hoc prægressa.

S anctus, compotis jam melioremque etiam ad statum adductis diaœcis sua rebus, invi-
sendi loca Hierosolymorum sacra, ipsissimè san-
ctissimi Servatoris ac Redemptoris nostri pedibus
sacrificata, desiderium animo concepit, reque et-
iam ipsa sanctam civitatem invisi. Testatur id
num. 27 Hugo, Sancti biographus; hac au-
tem in re sibi præludentem habuit Bertharium,
Virodunensem antistitutum historicum, sepissime
jam laudatum. Verum binos inter hos scri-
ptores, utut ambo Sanctum Hierosolymam pe-
tuisse, memoria prodant, in hujus tamen itineris
causa seu occasione convenire, non videtur. Et
enim Bertharius (adi num. 7) ita rem exponit:
Cujus (sancti Magdalvi) etiam tempore domus istius (cathedralis Virdunensis) ecclesiæ,
peccatis exigentibus, fuit succensa, & ob hoc
per Galliam & Italiam, & sic per Græciam &
Joppen cum magna viarum angustia Hierosolymam pervenit, & a patriarcha ipsius loci
multorum Sanctorum reliquias obtinuit, & eas
cum calice crystallino, opere mirifice sculpto,
Virdunum apportavit, & in principali ecclesia
nostra venerabiliter eas collocavit; his autem
verbis indicare videtur, infortunatum incendium,
quo cathedralis Virdunensis ecclesia fuit absumpta,
causam seu saltem occasionem extitisse, quâ
factum sit, ut Sanctus Hierosolymam iter suscepit.

S anctus Hie-
rosolymam
petere statuit.
Consilio huius

F

55 Verum Hugo Flaviniacensi num. 20 in hanc

Tet

scribit

AUCTORE
C. B.
occasione
ex parte de-
diffe videtur
ecclesie ca-
thedralis in-
conduum.

scribit sententiam: Dum igitur (sanctus Magdal-
eus) multipli virtutum flagraret desiderio,
incidit ei cogitatio ad sepulchrum vitæ Princi-
pis Hierosolymam pergere peregrinando. Fe-
stinavit itaque implere voluntaria exhibitione,
quod mente concepit divina inspiratione, dum-
que in administratione itineris necessaria quæque
præsentur, principalis ecclesia, peccatis exigen-
tibus, igne apprehenditur ac, sanguine incendio,
succeditur. His autem verbis apertissimè doce-
musr, cathedralem Virodunensem ecclesiam non
prius, quam cum jam itineris Hierosolymitani con-
suum à Sancto fuisse initum, incendio fuisse
absumptam, ac proin hoc, cur Sanctus Hierosolym-
itani petierit, occasionem seu causam non fuisse.
Pugnare ergo hic videatur Hugo cum Berthario.
Verum hujusne hic, an Hugonis narrationis stan-
dum est? Erit sanè, quantum opinor, non ne-
mo, qui Hugoni ea in re propensius assentiat.
Quis enim, inquiet, Sanctum ex ecclesia sue ca-
thedralis incendio ad iter Hierosolymitanum fuisse
excitum, in animum inducat? Quis eum infau-
fio hujusmodi casu Veroduni, ut exustam readi-
ficari curaret ecclesiam, retinendum non potius
fuisse, existimet. Verum, utus bac habeant, Ber-
thario nihilominus ita assentior, ut Sanctum par-
tim saltem incendio, quo cathedralis Virodunensis
ecclesia arserat, impulsum fuisse rear ad Hiero-
solymitanum iter, in quod jam antea propende-
bat ex singulari, quo tenebatur, desiderio visendi
sancta loca, que quondam sanctissimis Servatoris
nostris pedibus calcata, sacratissimoque ejus sangu-
ne ac sudore fuerant respersa. Ea scilicet olim
invaluerat consuetudo, ut cum ecclesia vel nova
à fundamentis exstruenda, vel antiqua seu col-
lapsa, esset readificanda, sacras, undecumque
& quascumque possent, reliquias, in banc infe-
rendas, omni studio ac labore conquerirent. Hinc,
quidquid etiam opponi queat, vero mihi absimile
non videatur, S. Magdalveum, sacrarum reli-
quiarum, quas in novam exstruendam Viro-
dunensem cathedralem ecclesiam inferret, percupi-
dum, partim saltem ex laudabili hac evocue
suo accommodata cupiditate Hierosolymam pe-
riisse.

Sanctus ante
descensum
enacta ei rea-
dificande ne-
cessaria pa-
ravit;

C

56 Utut sit, Sanctus equidem plures sacras, quas
ab Hierosolymano patriarcha obtinuit, Hiero-
solyma in Galliam secum advexit reliquias, easque
in cathedralem, cum jam hec readificata esset,
Virodunensem ecclesiam intulit. Id ex Berthariis
verbis proxime recitatis liquet, pluribusque dice-
tur, cum de Sancti ex urbe Hierosolymana re-
diua infra faciam sermonem. Ut res ad Mag-
dalveum spectantes ordine exponam, de aliis ad-
huc adjunctis, qua iter ejus Hierosolymitanum
prægressa narrantur, ante omnia tractandum nunc
est. Dubitandum non est, quin Sanctus, ante-
quam iter adè longinquum periculorumque susci-
peret, omnia omnino, que tum ad illud, tum ad
nova ecclesia structuram necessaria utiliaque ar-
bitrabatur, diligentissime curarit, tuncque dum-
taxat discesserit, cum omnia etiam, que ad episcopatum, ipso absente, apie ordinatèque admini-
strandum conducerent, ipsos edocuisset, quos sui
interim vicarios constituebat. Tunc (combusta
nimis cathedrali Virodunensi ecclesia) mens
Madelvei, inquit Hugo, Sancti biographus,
nam. 20, in diversa rapitur, spiritus anxiatur,
corque turbatur. Tandem in se reversus, illius-
que memor proverbii: Non est magnus ma-
gnum putans, quod ruit ligna & lapides, &
moriuntur mortales: temporale damnum pati-

enter tulit, ac statim in meliore statum repa-
rare fabricam jussit. Conventione porrò facta
cum artificibus, deputatisque custodibus, &c.,
ordinatis necessariis sumptibus, suadet, preca-
tur, imperatque, opus inchoare maturius, ac-
celerare attentiùs, explere diligentius: ac, pan-
cis deinde interpositis, ita subdit: Eorum deni-
que (episcoporum scilicet vicinorum) consilio
ordinatur (Verodunensis) ecclesia, commenda-
tur plebs commissa.

D

ad id tamen
nec ab Hil-
dulpho, Tre-
virensi.

57 Ita Hugo, qua Sanctus, ut combusta Virodu-
nenis ecclesia readificaretur, simulque episcopatus,
se absente, apie gubernaretur, provide curarit,
dumtaxat fere generatim expons. Verum Wasse-
burgius, postquam eadem fere omnia, qua verbis
jam proxime recitatis Hugo, in litteras misit,
ita quantum ad substantiam lib. 2 Antiquitatum
sapientis jam cit., fol. 131 vers. prosequitur. At verò,
cum magna opus esset ad id (nove scilicet eccle-
sia structuram iterque Hierosolymitanum) pecu-
nia summâ, ad archiepiscopum Trevirensim, me-
tropolitam suum, vicinosque episcopos, Meten-
sem scilicet, Remensem & Tullensem, à quibus
ecclesia sue readificanda magnam obtinuit pecu-
nia vim, Sanctus confugit. Hildulphus, ut ait, tunc
erat Trevirensis archiepiscopus, è nobili Gallie
Belgica stemmate Tornaci, Nerviorum civitatē,
oriundus, atque ad metropoliticam illam sedem
promotus invitus. Quod verò etiam ad Meten-
sem, Remensem & Tullensem ecclesias, qua-
rum episcopos in Sanctum quoque fuisse munifi-
cos affirmat, jam spectat, priorem S. Chrodegan-
dus, secundam Abel; ac teriam denique Jacob
moderabatur. Hac Wasseburgius: verum è qua-
tuor jam memoratis episcopis, quos largas S.
Magdalveo eleemosynas in nova cathedralis ec-
clesie structuram contulisse refert, omni dubio pro-
cul id Hildulphus, Trevirensium archiepiscopum,
non fecit. Hic enim insigni sanctitatis fama
illustris presul, non anno (ad Henschenium in
Diatriba de tribis Dagobertis lib. 4, § 5, Ma-
billonum in Annal. Bened. lib. 15, num. 58, &
Operis nostri tom. IIII Julii in S. Hildulpho) 758
circiter, ut nonnullis olim perperam est visum,
sed anno circiter 666 ad Trevirensim cathedralem
fuit elevatus; hic autem anno 671 abdicata, in
solitudinem montis Kosagi secessit, ibique felici è
vivis transitu anno sequentis seculi septimo evo-
lavit ad Superos; ut sane cathedrali Virodu-
nenis ecclesia readificande, que sub S. Magdal-
veo ac proin serius quam anno 707, prout ex
jam dictis & porrò dicendis facile colliges, in-
cendio fuit absumpta, ingentem pecunia vlm
in eleemosynam Sancto nostro conferre nequierit.

E

58 Quod jam ad tres alios suprà memora-
tos episcopos, Abelem scilicet Remensem, Jaco-
bum Tullensem & Chrodegandum Metensem,
pertinet, nihil quidem suppetit, ut nullum
ex his Sancto nostro, quo exustam readificaret
cathedralem suam ecclesiam, succurrisse ele-
mosynâ, indubitanter asseverem; attamen an ul-
lus ex his re etiam ipsa id fecerit, dubium mihi
vel idcirco appetat, quod solum, qui rem
narret, habeamus Wasseburgium, hicque scri-
ptor, utpote recentior, hocque ipso loco S. Hil-
dulphum eleemosynâ in Sanctum nostrum perpe-
ram faciens beneficium, fidem certam absque ido-
neo antiquitatis testimonio haud mereatur. At-
que hinc quidem, tum an S. Abel, Remensis ar-
chiepiscopo, binisque
hic memora-
tis.

At

A At verò sunt etiam, que dubium illud nominatum circa Abelem, Remensem archiepiscopum, non parùm augent. Ac primò quidem, sancti hujus archiepiscopi in ecclesiam Virdunensem liberalitatem sese ex ecclesia Virdunensis Chartularis hanfisse, Wasseburgius lib. 2 Gallia Belgica Antiquitatum, fol. 132 vers. disertè affirmat. Quam ob rem, cùm ex dictis illa ecclesia Virdunensis monumenta sequioris sint etatis ac fidei, nequit ex his pia S. Abelis in Sanctum nostrum munificencia ita haberri certa, quin revocari merito possit in dubium.

episcopis ingenii pecunia summa fuit adjuvata.

B 59 Adhac S. Abel anno circiter 744, ut plenissime videtur, ad archiepiscopatum Remensem fuit electus, nec eum, ut appetet, diutius occupavit, quād ad annum usque 748; ita quippe ex iis, qua in Opere nostro ad v Augusti diem in S. Abele disputata sunt, probabilius videtur. Nam verò, cùm id ita sit, simulque S. Abel tunc, cùm adhuc sedem Remensem occuparet, Sancto nostro non parvam pecunia vim readiscanda Virdunensi ecclesie contulisse in eleemosynam, velle videatur Wasseburgius, nequit hoc confidere cum aliis scriptoris hujus assertis, ex quibus, prout ex dicendis pronum erit colligere, omnino sit consequens, ut Verodunensis ecclesia S. Magdalvi tempore non citius, quād anno circa 756 fuerit combusta. Accedit, temporis spatio, inter annum 744 & 748 medio, quo forte & verosimilimè non alio, Remensem cathedram tenuit S. Abel, afflita adeò in rebus temporalibus (ad iterum Opus nostrum loco proximè cit.) conditione ecclesiam illam fuisse, ut ejusdem antistes magis esset ad accipiendam eleemosynam, quād ad dandam comparatus. Sed fac, S. Magdalveo eleemosynam, qua de hic agimus, ab Abele non fuisse collatam, nisi cùm hic cedere Remensi cathedra jam fuisse compulsa, Abeli etiam tunc eas, quibus id faceret, facultates defuisse, quis non verosimilius putet? Itaque, re mature discussa, Sancto nostro Abelem, ingenti in eleemosynam collata pecunia summa, readificande Virdunensi ecclesie suppetias tulisse, parùm mibi probable appetet. Verò, eis id ita se habeat, Sanctusque ex dictis nihil forte etiam pecuniarum à Chrodegrando, Metensi episcopo, & Jacobo Tullenzi, quibus tamen ad id diuitiarum affatim fuisse videtur, ecclesia Virdunensi accepit, huic equidem readificande necessaria, sive aliunde, sive ex propriis episcopatus sui facultatibus accepta, omni studio ac diligentia comparavit. Hoc autem facto, datoque mandato, ut novi edificii structura, sese absente, admoverentur manus, itineri, petiturus Hierosolymam, quòd jam votis anhelabat, sese comisit.

§ VI. Hierosolymitanam peregrinationem conficit, locaque sancta invisit.

Magdalveus, Orientale imperium Constantino Copronymo,

H Hierosolymam peregrinatum fuisse S. Magdalveum, Bertharius verbis num. 7 & alibi jam adhuc recitatis brevissimè ita declarat: Per Galliam & Italiam & sic per Græciam & Joppen cum magna viarum angustia Hierosolymam pervenit, & à patriarcha ipsius loci multorum Sanctorum reliquias obtinuit. Verò Hugo, Sancti biographus, & Octobris Tomus II.

Wasseburgius precipitas etiam, per quas Magdalveus transierit, civitates, hasque inter Romam & Constantinopolim, recensent. Adhac quis tunc Roma S. Petri cathedral, qui Constantinopolis Orientalis imperii habenas tennerit, etiam expounit. Verò hic binos inter illos scriptores minime convenit. Etenim secundum Hugonem Hadrianus, secundum Wasseburgium autem Paulus supremam Ecclesiam universa sedem, cùm Romanam S. Magdalveus venit, occupabat. Adhac secundum posteriorem scriptorem Constantinus Copronymus, secundum priorem autem Constantinus Leonis IV filius, una cum matre Irene, dum Constantinopolim appulit Sanctus noster, Orientale imperium supra potestate moderabatur. At verò, petet modo non nemo, Wasseburgione hic, an Hugoni potius assentientiam est? Constantinus Copronymus ab anno 741 ad annum usque, ut inter eruditos convenit, 775, quo obiit, Orientali imperio praesul; Constantinus autem, Leonis IV filius, cum matre Irene ante annum 780, ut inter eruditos pariter convenit, moderari non incepit Orientis imperium. Quam ob rem, cùm S. Magdalveus omni dubio procul ante annum 780, utpote tunc ex dicendis jam dudum è viuis sublatus, Hierosolymitanum iter suscepit, perperam sanè scribit Hugo, Orientali imperio tunc, cùm Sanctus, iter illud conficiens, Constantinopolim venit, cum matre Irene praefuisse Constantinum, Leonis IV filium. Contrà verò, cùm Sanctus, ut ex iam dictis & porrò dicendis pronum est colligere, illo temporis spatio, quod inter annum 741 & annum 775 effluxit medium, iter Hierosolymitanum confecerit, rectè utique asserit Wasseburgius, Constantium Copronymum; utpote qui ex dictis ab anno 741 ad annum usque 775 regnabit, Orientali imperio tunc, cùm iter illud obiens Constantinopolim venit Magdalveus, supra potestate praesuisse.

universam veò Ecclesiā am mouerant te Paulo, Hierosoly- mam peregrinatus est.

61 Atque ita quidem jam habemus, imperatorem, qui tunc, cùm Constantinopolis Hierosolymam petuit Sanctus noster, Orientale imperium moderatus est, rectè assignari à Wasseburgio, proximum est, ut nunc discutiam, hicne etiam scriptor, an potius Hugo rectè assignet Pontificem, qui tunc, cùm S. Magdalveus Romam Hierosolymam petuit, Romanam S. Petri cathedralm occupavit. Paulus Papa, sub quo secundum Wasseburgium Sanctus Romam Hierosolymam petierit, ab anno 757, Hadrianus verò Papa, sub quo id secundum Hugonem Flaviniacensem accidet, ab anno 772 sedere incepit. Quam ob rem, cùm Sanctus ex dicendis probabilius anno 762, non autem, ut notat Hugo Flaviniacus, anno 776, vitam cum morte commutari, probabilius etiam Paulus, à Wasseburgio assignatus, non autem Hadrianus, ab Hugone propositus, Romanam S. Petri cathedralm tunc, cùm Sanctus Romam Hierosolymam peregrinatus est, occupavit. Neque est, quod opposas, Sanctum forte citius, quād anno 757 Hierosolymam esse peregrinatum, ac proin id neque sub Paulo, neque sub Hadriano Pontifice evenisse. Cùm enim Hugo, qui Sancti obitum cum anno 776 componit, Hierosolymitanam ejus peregrinationem ex dictis non ante annum 772, Wasseburgius autem non ante annum 757 eamdem peregrinationem collocet, hanc equidem ambo illi scriptores in extremam Sancti etatem unanimiter differunt. Et sanè rectè hoc ab illis fieri, verosimile appetet vel ex eo, quod Sanctus Hierosolymam, nisi jam compotis pacatisque episcopis

Tet. 2

AUCTORE

C. B.

episcopatus sui rebus, peregrinatus non sit. Cùm enim ex dictis probabilitus ante annum 742 S. Magdalveus hanc accepit episcopi munere moderandam Virodunensem ecclesiam, hujusque tum res, ut num. 39 docui, perturbato admodum ac lugubri in statu invenerit, non mediocri verosimilitate, ut eas componeret, pristinoque tranquilitatis statui restituueret, temporis spatio eguerit. Quam ob rem, cùm Sanctus etiam verosimiliter non statim atque ecclesia sua res essent composta, sed tantum aliquamdiu post Hierosolymam, peregrinatione suscepit, petierit, vel ex eo sanè, quod Magdalveus itineri illi, nisi jam compotis ecclesia sua rebus, sese non accinxerit, verosimile evadit, non fecisse hos illum, nisi cùm jam ad extremam ferè etatem esset procellus, annusque circiter 757 ageretur. Verum alia hic sese offert difficultas.

Mujus urbis
sedem tunc,
non ut ea,

B

62. Etenim Hugo & Wasseburgius, de San-
cto, jam Hierosolymam aduello, facientes sermonem, aiunt, cum à loci patriarcha honorifice admodum fuisse exceptum. Ac prior quidem è bis-
nis illis scriptoribus, hunc patriarcham nominat Eusebium; posterior verò, etiam tunc ex nonnullorum opinionem in Hierosolymitana cathedrala patri-
archam sedisse Eusebium, fateatur, hunc tamen, cùm Hierosolymam S. Magdalveus advenit, pa-
triarcham, nomine Basilium, occupasse, contendit. At verò Papebrochius noster, in Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum Historia, tom.
3 Maii prefixa, num. 167 & seq. in eam op-
tionem propendet, ut Eusebium Patriarcham, ab Hugone Flaviniacensi & Wasseburgio memo-
ratum, ab anno 735 ad annum usque 742 in Hierosolymitana cathedrala sedisse, existinet. Ver-
ba ejus hoc transcribo. Sic habent: Sed neque Joanni (sexagesimo secundo Hierosolymitanorum patriarcha) Sub annum DCCXXXV mortuo, im-
mediate potuit successisse Theodorus. Extat eni-
m illius synodica epistola de sua fide & elec-
tione, probata in actione III synodi II Nicæ-
ps, prout directa fuit ad patriarchas alios O-
rientales duos, Cosmam Alexandrinum & The-
odorum Antiochenum, qui non nisi circa an-
num DCCXLII ordinationem suam ipsumnet acce-
perunt. Huic ergo annorum VI aut VII hiatu-
supplendo Eusebium quemdam nobis offert Vita S. Madalvæi, Virdunensis episcopi, qui colitur die IV Octobris, quemque ab anno
DCCXXXV ad DCCXLII cathedralam illam tenuisse,

C satis evidenter demonstrat Richardus Wassen-
burgius lib. 2 Antiquitatum Galliarum Belgicarum;
quantumcumque alii aliter senserint, quia ex
Vita ipsa, non valde accuratè nec à coævo scri-
pta, nihil certi elici quoad tempus potest.

63. Hac Papebrochius; mox autem etiam sub-
quæ Papebro-
chio prepla-
cuit, fert
opinio,
dit, quibus innuit, Eusebium, quem verbis pro-
xime recitatis memorat, in patriarchali S. Fa-
cobi, fratribus Domini, throno tunc sedisse, cùm Hierosolymam, peregrinatione ad sanctam hanc
civitatem suscepit, Sanctus noster pervenit. Quam ob rem, cùm ex dictis in opinionem, quâ Eu-
sebium ab anno 735 usque ad annum circiter 742 Hierosolymitanam sedem occupasse autu-
mat, verbis proximè recitatis Papebrochius etiam propendeat, fuerit ex mente ejus S. Magdalveus eo temporis spatio, quod ab anno 735 usque ad annum circiter 742 est elapsum, Hierosolymam peregrinatus, contrà ac suprà nobis est visum.
Cùm porrò, ne tam citò Hierosolymitana Sancti nostri statuatur peregrinatio, obstat Wasseburgius, in præfata Historica patriarcharum Hierosolymitanorum Chronologia num. 168 idem Papebro-

chius noster in hac verba prosequitur: Prædictus quidem Wassenburgius iter istud (Hierosolymitanum) S. Madalvæi usque ad extremam ferè senectutem ejus annumque circiter DCCLVI dif-
fert; sed nulla, cur id faciat, ratione allata. Ita ille. Verum, quamquam Wassenburgius nul-
lam, cur Hierosolymitanum S. Magdalvei iter usque ad extremam ferè ejus senectutem differat, rationem adducat in medium, ei tamen ob ea, que num. 61 dicta sunt, refragandum non videtur. Adhac Sanctus, ut § 3 ostendi, probabilitus non ante annum 742 ad Virodunensem sedem fuit promotus. Quam ob rem cùm non prius Hierosolymam, quâ cùm jam esset epi-
scopus, fuerit peregrinus, probabilitus etiam id non ante dictum annum 742 fecerit, ac proin non eo temporis spatio, quod ab anno 735 ad annum usque 742 excurrerit.

64. Ait quidem Papebrochius verbis num. 62 patriarcha recitatis, à Wasseburgio lib. 2 Antiquitatum Gal-
lie, Belgica satis evidenter demonstrari, S. Mag-
dalveum ab anno 735 ad annum 762 Virodu-
nensem cathedralm tenuisse; verum, cùm Sancti

E

Vitam, in qua id demonstrari ait à Wasseburgio, non valde accuratè nec à coævo scriptam, mox fateatur, illa sanè Wasseburgii demonstratione rem planè evinci, non existimari. Ut sit, equidem Henschenio nostro, utpote qui tom. IV Junii in S. Jacobo, Tullensi episcopo, pag. 584 suscepit à sancto nostro Virodunensis episcopatus initium ab anno 735 longè sejungit, ita quantum ad annum, cui S. Magdalvei ad episcopates insulas promotionem innevit Wasseburgius, non est vi-
sum. Et verò rationibus, ab hoc scriptore addu-
ctis, minimè evinci, Sanctum jam ab anno 735 ad Virodunensem sedem fuisse euctum, ex iis, que num. 30 & seqq. dicta sunt, quisque, quan-
tum opinor, sine tergiversatione concludet. Ma-
neat itaque, Sanctum nostrum probabilitus non ante annum 742, ut § 3 ostendi, creatum esse Virodunensem episcopum, ac proin etiam non ante eundem annum, cùm jam Hierosolymorum patri-
archa non amplius esset Eusebius, Hierosolymam esse peregrinatum; quod postremum sanè citius, dato etiam, Magdalveum jam ab anno 735 Virodunensem fuisse anistitem, verosimiliter factum vet idcirco adhuc hanc fuerit, quod Sanctus, ut Hugo & Wasseburgius testantur, ratioque ipsa suadet, in-
ter Hierosolymitanum non prius suscepit, quâ cùm jam episcopatus sui res essent composta, pa-
cificoque loco constituta; he autem ab anno 735 usque ad annum 742, Carolo Martello in vivis adhuc superstite, tali in statu verosimiliter non fuerint, ut ex iis, que § 111 differui, pro-
num est colligere.

F

65. At verò, inquiet modo non nemo, cùm Sanctus ex jam disputatis verosimiliter equi-
dem non ante annum 742 Hierosolymam fue-
rit peregrinatus, ac proin tunc, cùm èo ad-
venit, in patriarchali sancta civitatis throno non federit Eusebius, à Papebrochio suprà me-
moratus, quis tandem patriarcha, cùm Hierosolymam advenit Magdalveus, thronum il-
lum occupavit? An foris Basilius, ut in Sancti
Vita, à se concinnata, lib. 2 Antiquitatum fol.
133 vult Wasseburgius? Theodorus, patriarcha Hierosolymitanus, anno circiter 742, ut Pape-
brochius in Patriarchis Hierosolymitanis docet,
ordinationem suam accepit, sanctaque Civitatis thronum anno circiter 767 adhuc occupabat, ut
lique ex synodicis, quas ad Paulum I, Roma-
num Pontificem, scripsit, fidei litteris, hoc anno
(adi

A (adi Pagium in Criticis ad annum 767, num. 5) à Constantino, pseudo-Pontifice, qui post Pauli obitum Romanam sedem invaserat, Hierosolymam acceptis. Quam ob rem, cum ex dictis S. Magdalveus probabilitate ante annum 742 non fuerit Virodunensem antis, certeque ante annum 762 viua functus non sit, verosimillimum sanè appareret, Hierosolymitanam ecclesiam clavum tunc, cum Hierosolymam venit Sanctus noster, tenuisse mox memoratum Theodorum.

Nec propter ea tamen opinio, quæ vel inter Joannem & Theodorum,

lymianum, alias insuper patriarcha intercesserit medius, certò pariter refragandum non videtur Papebrochio, in Patriarchis Hierosolymitanis num. 170 ita scribenti: Manet interim, quod Hierosolymitanus Theodorus ordinatus fuerit saltem DCCXLII. Quando autem obierit, non æquè facile est definire; sicut nec dicere, utrum, qui tempore synodi Nicenæ II vivebat, Elias princeps pastorum Eliæ, sicuti nominatur in Vita S. Tarasii, mediæ vel immediate successor Theodoro.

66 Ita mibi omnino ob omnia jam diba statuendum videtur; quamquam autem sic, uti binc atque etiam ex aliis hic jam statutis sequitur, Hierosolymitanam Sancti peregrinationem, contraria ac facit Papebrochius noster, nec cum temporis spatio, quod ab anno 735 usque ad annum 742 excurrit, conjungam, nec etiam sub patriarcha Eusebio ponam, non propter ea tamen certò rejiciendam puto opinionem, quæ eidem Papebrochio, ut verba ejus suprà recitata indicant, etiam placuit, quaque Eusebium, sive etiam vel hunc vel Basiliū, à Wassenburgio propositum, inter Joannem & Theodorum, patriarchas Hierosolymitanos, ab anno 735 usque ad 742 sedisse statuit. Cum enim Hierosolymis, dum è peregrinatus est Magdalveus, patriarchalem sedem occupasse Eusebium, Hugo, Sancti biographus, prodat, hinc saltem mihi, ut ut à vero hic verosimiliter aberret Hugo, suspicio oritur, Eusebium quempiam seculo VIII, sive ante, sive post Sancti nostri iter Hierosolymitanum, patriarchali Hierosolymorum ecclesia presuisse. Idem de Basilio, quem tunc, cum Hierosolymam venit Magdalveus, patriarcham Hierosolymitanum statuit Wassenburgius, esto judicium. Sic, quamquam quidem à Wassenburgio S. Hildulphus, Trevirensis archiepiscopus, veluti in Sanctum nostrum anno circiter 757 pè munificus, perperam ex dictis producatur, ille tamen sanctus Trevirensis archiepiscopus seculo VIII, utpote non ante annum 707 viua functus, in vivis adhuc erat superstes.

vel hunc inter & Eliam Eusebius medium statuitur

B Item, quamquam quidem ab Hugone Orientali imperio tunc, cum Constantinopoli Hierosolymam petuit Magdalveus, Constantinus cum matre Irene præfuisse, perperam ex dictis afferatur, Constantinus tamen cum matre Irene anno 780 imperii Orientalis habendas capessivit. Didercent scilicet ex scriptoribus monumentis antiqioribus Hugo & Wassenburgius res factas; annos vero, quibus ha factæ essent, ignorarint, aut certè non sat habuerint compertos. Quam ob rem, quamquam quidem Hugo Eusebium & Wassenburgius Basiliū Hierosolymis tunc, cum eo peregrinatus est Sanctus noster, patriarchalem occupasse cathedram, perperam memoria prodant, tam Basiliū tamen quam Eusebium seculo VIII Hierosolymitanam cathedram occupasse, vero non puto absimilis. Hinc porrò jam fit, ut, cum equidem tempus, quo vel Eusebium vel Basiliū in sede Hierosolymana federit, appareat ex dictis incertum, certò rejicienda non sit opinio, quæ Papebrochius noster, ut medium inter Joannem, patriarcham Hierosolymitanum, anno 735 viua funclum, & Theodorum, patriarcham item Hierosolymitanum, anno 742 ad hanc dignitatem eoeclum, biatum suppletat, Eusebium vel Basiliū ab anno 735 ad annum 742 Hierosolymitanam sedem occupasse, existimavit aut saltem dubitantis modo statuit. Adhac, cum fortè etiam inter Theodorum, patriarcham Hierosolymitanum, & Eliam, patriarcham item Hierosolymitanum, alias insuper patriarcha intercesserit medius, certò pariter refragandum non videtur Papebrochio, in Patriarchis Hierosolymitanis num. 170 ita scribenti: Manet interim, quod Hierosolymitanus Theodorus ordinatus fuerit saltem DCCXLII. Quando autem obierit, non æquè facile est definire; sicut nec dicere, utrum, qui tempore synodi Nicenæ II vivebat, Elias princeps pastorum Eliæ, sicuti nominatur in Vita S. Tarasii, mediæ vel immediate successor Theodoro.

68 Quare hic etiam locus esset Eusebio; si hunc sedisse post Theodorum constaret, pro anno DCCXXI, sicut vult Hugo Flaviniacensis; & ante eundem Theodorum dari posset locus

à Papebrochio, pro certid falsa rejicienda est. Hanc enim

Basilio Wassenburgii; si de eo etiam certius aliquid haberetur. Hoc, quæ forte etiam vera sunt, non asseverantis, sed dubitantis tantum sensu suspicantis in modum, & relè quidem, Papebrochius. Attamen tam ex hoc capite, quam ex eo, quod in opinionem, quæ Eusebium ab anno 735 usque ad annum 742 sedem Hierosolymitanam tenuisse statuit, quaque sanè veluti certò falsa rejicienda non est, verbis suprà hoc transcriptis propendeat, à Pagio in Criticis ad annum 767, num. 7 hunc convenitur in modum: Papebrochius.... in Hist. Chronologica Patriarcharum Hierosolymitanorum, quam tom. III SS. mensis Maii præfixit, secutus Richardum Wassenburgium lib. 2 Antiquit. Galliæ Belgicæ existimat, Joannem inter & Theodorum (patriarchas scilicet Hierosolymitanos, de quibus suprà) sedisse Eusebium, & Theodorum ad thronum Hierosolymitanum circa annum septingentesimum quadragesimum primum eoeclum fuisse. Suspiciatur etiam Papebrochius, Basiliū post Theodorum ecclesiam Hierosolymitanam obtinuisse, Basiliūque Wassenburgius in Vita S. Madalvi Eusebio substituendum contendit. At, cum ex dictis constet, Theodorum Joanni successisse, annoque DCCXLVI & currenti sedem illam adhuc rexisse, manifestum est, Wassenburgium Vitam S. Madalvi potius perturbasse, quam explicasse, & Basiliū, quem sine fundamento obtrudit, episcopum fictitium esse. Ita Pagius, duo hic præcipue contra Papebrochium contendens, primum est, perperam ab eo Wassenburgi seu Wassenburgii exemplo inter Joannem & Theodorum, patriarchas Hierosolymitanos, medium statui Eusebium; alterum est, Basiliū, quem Papebrochius forte post Theodorum in Hierosolymana cathedra sedisse autem, certissime in sede illa, utpote episcopum dumtaxat fictitium, non sedisse.

C 69 Verum enim vero duo illa, quæ hic confitentissime, veluti certissima, pronuntiat Pagius, minimè certa atque indubia mihi videntur. Quod enim ad primum pertinet, unde sat certò novit Pagius, in sede Hierosolymana inter Joannem & Theodorum patriarchas medium non sedisse Eusebium? Verbis num. preced. recitatis hac premit: Theodorus, patriarcha Hierosolymitanus, qui anno DCCXXXV Joanni successerat, anno incerto mortuus est, & Eusebium successorem habuit. Nam in Vita sancti Madalvi, Virodunensem episcopi, ab Hugone Flaviniacensi in Chronico descripta, legitur, hunc Sanctum sub anno DCCLXX sepulchrum Christi in Hierusalem visitasse, & Eusebium patriarcham eum per honorificè accepisse, & cum Hierosolymis discessit, calicem crystallinum, multasque reliquias ei dedisse. Mortuus

F

Ttt 3 est

AUCTORE
C. B.

est autem S. Madalveus anno septingentesimo septuagesimo sexto, iv Nonas Octobris, cuius transitum tot notis ad eum annum Hugo firmavit, ut, si qui in eo characteres reperiantur, qui huic opinioni super obitu Madalvi refragentur, absque ulla hæsitatione corrigendi sit, ut rectè scribit Cointius anno DCCCLXXVI, num. 35: quod & de aliis characteribus chronologicis, in quibus is auctor sibi aliquando non constat, etiam afferendum. Quæ enim ad Madalveum spectant, egregiè calluit, licet cùm sub finem seculi XI Chronicon suum scripserit, in his, quæ ad historiam generalem pertinent, non raro offenderit. In sede ergò Hierosolymitanam inter Joannem & Theodorum patriarchas idcirco ex mente Pagii medius non sed sit Eusebius, quod hic non ante, sed dumtaxat post Theodorum sedem illam occuparit.

*Huc ex Hugo-
ne Flaviniæ-
senſi.*

B

70 Ita Pagius: verum unde vel quomodo probat hic scriptor, Theodoro in Hierosolymitanam cathedralm successisse Eusebium? Ex sola nimirum Sancti nostri Vita, ab Hugone Flaviniacensi litteris mandata, in qua S. Magdalveus, cùm Hierosolymam venit, honorifice fuisse à patriarcha Eusebio exceptus narratur; verum ex hac seu potius ex Hugone, ejus auctore, utpote in errores turpissimos sapientissime prolapso, nihil sat certi definiri potest vel quantum ad tempus, vel quantum ad ordinem, quo Eusebius ad Hierosolymitanam cathedralm fuerit elevatus. Ait quidem Pagius, ut ab Eusebio, in opinione ejus ante annum 767 ad sedem Hierosolymitanam non promoto, Sanctum Hierosolymis fuisse exceptum, fiat credibile, è vivis hunc non citius quam anno 776 excessisse, hacque in re Hugoni, ut ut pluribus erroribus scateni, standum esse contendit; verum probabilitas hic ab Hugone recedendum, infra ostendam, cùm de anno, quo Sanctus noster obiit, tractabo. Praterea ait quidem etiam Pagius, ut Hugoni, Eusebium anno circiter 770 fuisse patriarcham Hierosolymitanum, innuenti, fidem conciliet, egregiè illum calluisse, que ad Madalveum spellant. Verum an Hugo egregiè saltem calluerit, quis tunc, cùm Sanctus noster Hierosolymam petiit, patriarchalem civitatis hujus thronum tenuerit, dubitari non immerito potest vel idcirco, quod quidem quis tunc Orientali præfuerit suprema potestate imperio, citra omnem controversiam, nisi ex jam supra dictis liquet, penitus ignorarit, imo ei præfuisse Constantinum cum matre Irene manifesto errore scripserit.

*Huc aliunde
potius afferit.*

C

71 Quapropter, cùm id ita se habeat, quis non ambigat, an pariter, quis tunc, cùm Hierosolymam venit Sanctus noster, in sede Hierosolymitanam sedetur, Hugo non ignorarit; imo verò an non Eusebium, qui jam dñi obiisset, sedem illam tunc occupasse, ex errore notarit? Meliusne forte Hugo patriarcharum Hierosolymitanorum, quam imperatorum Orientalium chronologiam habuerit perspellam? Fundamentum sane, cui hoc possit superstruiri, nullum novi. Verum, ne equidem Joannem inter & Theodorum patriarchas locus esse queat Eusebium, addit Pagius, Theodorum Joanni successisse, atque id quidem constare ex iis, que jam ante protulit in medium. Fateor, Joanni successit Theodorus. Verum, constatne forsan ex iis, que ante dixit Pagius, nullo alio id medio factum esse? Audi verba, quibus ad annum 749, num. 2 refert, Joanni successisse Theodorus. Sic babent: In Tabulis.... eidem (Chronographia Theophanis)

insertis, ad annum Incarnat. secundum Alex. DCC., qui Kalend. Septemb. anni Christi DCCVII inchoatur, dicitur, Joannem patriarcham Hierosolymorum sedisse annos XXX, annumque illum esse sedis ejus tertium. Quare ecclesiam Hierosolymitanam usque ad annum Christi DCCXXXV aut circiter rexit, post quem nullus ibidem memoratur patriarcha, qui ei successorit, ideoque vel ea ecclesia aliquo tempore sine episcopo fuit, vel ei tempore incerto successorit Theodorus, qui, ut infra videbimus, anno DCCLXIII Hierosolymorum patriarcha erat. Sedes ergò Hierosolymiana secundum Pagium vel aliquamdiu post mortem Joannis vacavit, vel tempus, quo ei successor fuerit sufficiens, assignari non potest; hinc autem, ut consideranti patebit, minimè fit consequens, ut Joanni Theodorus absque alio patriarcha medio in sedem Hierosolymitanam proximè successorit, ac proin ex Pagii dictis, quod ad nostrum institutum sufficit, certò non constat, inter Joannem & Theodorum non intercessisse hiatum, cui idcirco supplendo perperam a Papebrockio assignetur Eusebius aut etiam Basilius.

E

72 At verò, quod jam ad hunc posteriorem, patriarchis Hierosolymitanis à Papebrockio dubitanter adscriptum pertinet, episcopum hunc esse filium, Pagius verbis num. 68 recitatis affirms, hac scilicet ratione ductus, quod Joanni Theodorus successorit, hicque anno 766 & seq. sedem Hierosolymitanam adhuc occuparit. Verum hinc non evincitur, quod vult Pagius. Namquam enim ex eo, quod Joanni successorit Theodorus, hicque sedem Hierosolymitanam anno 767 adhuc tenuerit, restè concluderis, Hierosolymorum ecclesia tunc, cùm ad civitatem illam, utpote quod ex dictis anno circiter 757 evenit, Sanctus noster peregrinatus est, patriarcham non præfuisse Basiliū, non propterea tamen, quemadmodum iam supra dicta consideranti patebit, fit consequens, ut Basilius ille vel inter Joannem & Theodorum, vel inter hunc & Eliam in sede Hierosolymiana certè non sedetur; neque enim, ut jam dictum est, certum habetur, Eusebium proximè Theodoro, hincque iidem proximè Joanni successisse. Itaque, re attento animo expensa, minimè mibi displices Papebrockii opinio, qui biatus, quem inter Joannem & Theodorum reperit, supplendo Eusebium vel Basiliū assignat, eosdemque deinde iterum sub gratioſa, ut loquitur, restrictione ac disjunctione proponit, ut locus inter Theodorum & Eliam, qui foris alias sit vacatus, implatur. Porro notandum hic etiam est, à vero insuper aberrare Pagium, dum verbis supra huc transcriptis ait, Papebrochium nostrum, dum Joannem inter & Theodorum in Hierosolymano throno sedisse Eusebium, Theodorumque ad hunc anno circiter 741 elevatum scribit, Wasseburgii hac in re sequi exemplum. Wasseburgius enim ne Theodori quidem vel Joannis mentionem facit, ut adeò nec tempus, quo ad thronum Hierosolymitanum fuerit elevatus Theodorus, nec hunc inter & Joannem sedisse Eusebium, litteris consignet, ac proin ut illud ejus exemplo circa omne dubium Papebrochius hand scripserit.

*Magdalveus,
Hierosoly-
man delate-
rus, loca
santa invi-
sit.*

73 Sed hæc pro vindicando Papebrochio, assignandoque patriarcha, qui Hierosolymorum ecclesia, cùm eò advenit Sanctus, clavum tenuerit, disputasse sufficiat. Dispiciamus modò, quid in illa civitate, que tum gemebat, jamque dudum gemuerat sub durissimo Saracenorum jugo, egerit S. Magdalveus, sibiique à patriarcha loci, Theodo-

re

A ro ex dictis, impetrarit. Bertharius (adi num. 7) hac dumtaxat, qua huc faciant, pauca verba suppeditat: Et à patriarcha ipsius loci (civitatis Hierosolymitane) multorum Sanctorum reliquias obtinuit & eas cum calice crystallino, opere mirifico sculpto, Virdunum apportavit. Sancto plures quoque Sanctorum reliquias unà cum calice crystallino, qui opere mirifico sculptus esset, à patriarcha Hierosolymitano datas fuisse, Hugo etiam, Sancti biographus, à quo nec Wasseburgius dissentit, memoria prodit. Verum bini h̄ scriptores id dumtaxat tunc, cùm Sanctus Hierosolymis jamjam esset discessurus, factum indicant: Hugo autem, à quo iterum Wasseburgius non multam hic abludit, num. 27 antequam Sancti discessum referat, nonnulla primit. Sunt autem præcipue hæc: Apprehendens post hæc (Sanctus Magdalveus) Hierosolymam diu desideratajn, & jam concupiscenti animo oblatam, introivit in tabernacula ejus, omnem locum sanctum fide & amore frequentans, qui est super omnia, Dominum in eis adorans, sepulchrum Jesu Nazareni crucifixi lacrymarum imbre die quotidie rigans, Christum resurgentem à morte glorificans & adorans.

B
honorificèque
à patriarcha
loci excipi-
tur, muneri-
busque dona-
tus dimitti-
tur.

74 Nuntiatur interea patriarchæ Eusebio, qui tempore illo sanctam gubernabat ecclesiam Sion, Madelvei reverentissimi erga Christum devotione, circa loca sancta diurna frequentatio, jugis per noctatio, carnis propriæ maceratio. Hic igitur, his auditis, moram pati nesciens in quærendo, inventum amplectitur continuo, miratus in eo vultum angelicum, sermonem modestum, mitem gressum, habitum reverendum. Posthac introduxit eum in domum matris suæ & in cubiculum genitricis suæ & dedit ei poculum ex vino condito & mustum malorum granatorum. *Hec Hugo, subdens deinde, patriarcham Hierosolymitanum tanto in Sanctum fuisse amore abruptum, ut de eo Hierosolymis apud se retinendo cogitaret; verum revelatione divina, ne id faceret, monitum, amicissimè à se Magdalveum, iis, que jam dixi, muneribus donatum, dimisisse.* Eadem ferè etiam memorat Wasseburgius; verum, quod pertinet ad revelationem, quâ patriarcha Hierosolymitanus, ut Sanctum à se dimitteret, divinitus fuerit admonitus, fides stet penes ipsos, hocque ipsum etiam, quantum ad procellosum tempestateque vehementissima turbatum mare, quod Sanctus, sive Hierosolymam proficiens, sive inde in patriam revertens, miraculo sedarit, locum obtineat. Ea nunc, que Sanctus Viroduni, Hierosolymis redux, gesserit, commentari aggredior.

C

§ VII. Quid Sanctus, Hierosolymis Virodunum redux, præcipue adhuc gesserit.

Sanctus in
novam suam
ecclesiam.

Quanto omnium planus ac letitia Sanctus, Hierosolymis reversus, Viroduni fuerit exceptus, nihil hic attinet dicere. Exponit id num. 31 biographus, mox etiam subdens, ex quibus liquet, nihil mox Sancto tam cura fuisse, quam ut sacras, quas secum attulerat, reliquias loco congruo ac deceni deponereret, ibidem servandas, donec in primariam basilicam seu cathedralē ecclesiam, quam ex dictis readificari,

Sanctus Hierosolymam discedens, jusserrat, possent solemnī ritu inferri. Fuisse illam jam tum, cùm Sanctus Hierosolymis Virodunum erat reversus, ad apicem perductam, num. 32 indicare videatur Hugo, Sancti biographus. Etenim ibidem in hanc scribit sententiam: Postera die, (à reditu scilicet Magdalvei) illustrata novæ ecclesiæ fabrica, laudata artificum industriæ, renumerata* custodum diligentia, ordinat tempus & diem consecrationi habilem, cunctis religione venerabilem. Quæ ubi illuxit, Præsul cum sacris ordinibus ecclesiastico ritu, omnibus exteriis interiorisque ritè peractis, reliquias Hierosolymitanas in principali absida locis congruis venerabiliter collocavit. Quæ vero in antiquiori fuere ecclesia, in parte altaris dexteræ in crypta subterranea decenter composuit. His autem verbis Sanctum eo ipso die, qui rediitum ejus proximè exceptit, novam Virodunensem ecclesiam lestrasse, diemque huic consecranda aptum praestituisse, aperiissimè docet Hugo, ac proin secundum hunc scriptorem fuerit, ut appareat, illa jam tum, cùm primum Hierosolymis Virodunum rediit Magdalveus, ad umbilicum adducta. Hinc vero simili me factum est, ut Calmetus tom. I Historia Lotharingica col. 545, verbis Gallicis, Latine à me redditis, ita scripsit: Maldaveus, Virodunum reversus, ecclesiam suam instauratam invenit.

76 Verum enim verò nescio, an futurum sit, ut, nova Virodunensis ecclesia structuram tam citò fuisse perfectam, quisque sat verosimile autem. Operi enim, uti ex supra dictis facile colliges, manus dumtaxat fuit admota, vel cùm Sanctus Hierosolymam jamjam esset discessurus, vel cùm saltem in procinctu staret, ut discederet; Sanctus autem itineri Hierosolymitano annum verosimiliter ne quidem integrum, aut certè temporis spatium non multè amplius impendit. Quam ob rem, cùm nova, quam Sanctus exstiri jussit, cathedralis ecclesia non exiguae molis opus verosimillimè fuerit, quis facile credat, adficio hujusmodi ad apicem perducendo unius dumtaxat anni spatium aut paulò amplius sufficisse? Hinc mibi multò melior videtur Wasseburgii narratio, quâ hic scriptor opportunè ad presens institutum verbis Gallicis, que Latina facio, lib. 2 Antiquitatum fol. 133 ita de Sancto memorat: Ad civitatem nostram Verodunensem, ubi ab unoquoque magnâ lætitia fuit exceptus, est reversus, omnique deinde diligentia perfici atque ad umbilicum adduci suam jussit ecclesiam, huicque consecrandæ diem praestituit. Hac quippe verba non exigunt, ut ecclesia Virodunensis jam tum, cùm Virodunum reversus esset Sanctus, ad culmen fuerit perducta; immo contraria indicant, illud tum nondum factum fuisse; quod sane mibi ob jam mox dicta verosimillimum videtur, quamquam interim tempus, quo sacro illi adficio ultima fuerit admota manus, nemo facilè definit.

77 Verum, utut res ita habeat, Hugonis equidem & Wassenburgii, quibus Bertharius minimè adversatur, consona narratio, ratioque ipsa quodammodo mihi suadet, Sanctum nihil habuisse antiquius, quam ut in novam Virodunensem ecclesiam, ut primum hanc ad apicem vidit perductam sacrisque pignoribus intra se dignè recipiendis aptam, sacras Sanctorum, quas ex itinere Hierosolymitano Virodunum secum attulerat, reliquias deferreret. Fecit id Sanctus ritus admodum solemnis, ven-

obtentas ex
itinere Hiero-
solymitano
reliquias
transfers.

venerationeque, quam potuit, maxima: & sacra quidem lipsana, qua ex itinere suo Hierosolymitano retulerat, in precipua totius ecclesia absde depositus: que vero ante incendium in antiquiori fuerant ecclesia, illa in cryptam, que ad altaris, principis scilicet secundum mox recitanda Bertharii verba, dexteram sita erat, subterraneam intulit. Ita verbis proximè recitatis testatur Hugo, eique Bertharius, utut absidis, in qua Sanctus reliquias, ex itinere Hierosolymitano relatas, depositus, mentionem non faciat, etiam suffragatur: hunc quippe (videlicet num. 7) scribit in modum: In principali ecclesia nostra venerabiliter eas (Sanctorum reliquias, ex itinere Hierosolymitano relatas) collocavit. Reliquias vero, que fuerunt in antiquiori ecclesia, in dextera parte altoris sanctæ Mariæ in crypta subterranea reposuit.

dentemque S.
Magdalena,
qui has inter-
fuit, in sa-
cello, & se exo-
struxit, de-
ponit.

B

78 Hec opportunè de presenti argumento Bertharins. Verum hic scriptor & Sancti biographus, etiam si ambo reliquias, à Sancto ex itinere Hierosolymitano relatas, non paucas numero fuisse, sicumque insinuant, nec que, qualesue habererint, exprimunt, nec Sanctos, è quorum corporibus fuerint accepte, verboullo produnt. Wasseburgius nihilominus (fides sicut penes ipsum) lib.

2 Antiquitatem fol. 133 memoria prodit, illas inter suis binos S. Marie Magdalene dentes; atque horum quidem unum, ut idem Wasseburgius scribit, in ecclesiam suam cathedralem intulit; alterum vero una cum ejusdem Sancte erinibus depositus in sacello, quod sub S. Magdalena invocatione extrinxerat, adjectis etiam ei nonnullis edibus, monasterii formam referentibus, in quibus mulieres pénitentes ad Magdalenę peccatricis exemplar religiosam inter varia pénitentia opera vitam exigerent. Porro dicensis propè annis (ita pergit Wasseburgius) substatit hac fundatio: verum, sacello monasterioque bellis ruinam passo, dissipatisque redditibus, ecclesia Virdunensis cathedralis archidiaconus, nomine Hermenfridus, adem sacram (ad etiam apud Acherium tom. 12 Spicilegii pag. 267 Historia episcoporum Virodonensem Continuationem) anno 1018 instauravit, amplioremque, quam antea fuisse, reddidit. Adhac in ea canonorum fundavit collegium, quod hodieque, S. Magdalena nomine insignitum, subsistit, uti quantum ad hoc postremum caput in sua Lotheringia Historia tom. 1, col. 545 docet Calmenius. Hac sunt, que de Sancto vel occasione vel causâ reliquiarum, quas ex itinere suo Hierosolymitano retulit, commemoranda compresco. Ad alia nunc, que, Hierosolymis jam redux, Viroduni adhuc ante obitum gessit, exponenda prægredior.

Corpori suo
sepeliendo lo-
cum in eccl-
esiæ S. Vitoni
deligit.

C

79 Sanctus, jam iis, que modo explanata sunt, post iter Hierosolymitanum peractis, reliquum, quod sibi supererat, vita in assiduo Dei cultu exigendum ratu, totum se & gregis sui cure, & virtutibus deinceps addixit, tantumque in eis fecit progressum, ut & signis & prodigiis divinis decorari meruerit. Pastorali, inquit num. 33 biographus, sollicitudine (sanctus Magdalenus) gregi sibi credito invigilans alias cælestis doctrinæ verbis erudit, multos religiosæ vitae exemplis roboravit, plurimos quoque ab omni infirmitatum molestia curavit, quosdam etiam à dæmoniacis spiritibus liberavit, omnibusque exemplar & speculum totius sanctitatis se præbuit. Ita Hugo, mox etiam, quem Sanctus, cum jam obitus sui tempus cerneret propinquum,

corpori suo sepeliendo locum delegerit, his verbis exponens: Imminente vero resolutionis suæ tempore, cum cognovisset revelatione divina, se mundanis liberandum tumultibus, in ecclesia, in qua adoleverat quotidiano virtutum prædictu, cui primò pastor & rector institutus, de qua etiam ad pontificium prædictus fuit, sepulturæ suæ locum delegit. Licet enim omnium ecclesiarum insudaret utilitatibus, hanc tamen præ omnibus locis post primam, quæ sedes est episcopal, coluit, amplificavit & provexit. Ecclesia, cui Sanctus primò pastor & rector seu abbas fuit præpositus, & è qua deinde ad episcopale seu pontificium munus fuit promotus, alia ex jam dicis non est, quam Virdunensis S. Vitoni. Quam ob rem, cum Sanctum in hac, imminentे jam obitus die, corpori suo sepeliendo locum delegisse, verbis jam recitatis prodat Hugo, reque ipsa id tum Sanctum dumtaxat fecisse, verosimillimum appareat, multum dubito, an hic scriptor, in narrando rerum gestarum servet ordinem, dum Sanctum, antequam de Hierosolymitano ejus itinere faciat sermonem, eidem S. Vitoni ecclesiæ de suo proprio Raherei curtem cum appendiciis pro tumulatione sui corporis, & alia perplura dedisse, num. 16 refert.

80 Hec à S. Magdalveo ecclesia S. Vitonis facta donatio, apius forte, quantum ad tempus, quo evenit, adjungeretur donationi, quam à Theuthardo quodam Sanctus noster ecclesia S. Vitoni acquisivit, quamque Hugo num. 37 aperit his verbis: Huic ergo loco (ecclesia S. Vitoni) beatus Madelveus anno vita suo penultimo domino Teuthardi acquisivit res quafdam sitas in Virdunensi pago, loco, qui dicitur Offebris curtis, & in fine Bettoliniaca, in fine quoque Vindelinse, quas idem Teutgardus à genitore suo Gunthero sibi relicta jure possidebat hereditario in terris, mansis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, & basilicam sancti Martini, in ipsa villa Bettoliniaca constructam, quæ omnia, sicut habebat & possidebat, sancto Vitono & huic Patri nostro idem contulit perpetuiter possidenda anno Inc. Dom. DCCLXXV. Indictione xiv. regnante Carolo Magno, anno regni ejus octavo, die quinto Idus Novembris, in ipsa scilicet solemnitate sancti patris nostri Vitoni. Fuit hec Theuthardi donatione, ut his verbis expressè notat Hugo, penultimo, quo Sanctus noster vixit, anno ecclesia Viroduni faæla. Quapropter, si, ut verosimile apparet, eo ipso tempore, quo hec facta est, etiam accidit mox memorata Magdalvi donatio, hanc anno vita sua penultimo Sanctus fecerit. Verum, an etiam 775 era Christiana anno, quo verbis recitatis ab Hugone notatur Teuthardi donatione? Minime vero: hanc ipsam enim illo era Christiana anno non esse factam, probabilius, quantum opinor, apparebit ex dicendis, cum in annum Sancti emortualem inquiram. Notet interim hic studiosus lector, binas illas donationes, Teuthardi scilicet & Sancti nostri, si modo Theuthardi donationem cum penultimo, quo Sanctus noster vixit, anno rectè componat Hugo, anno 761 in opinione nostra, utpote quæ Sancti obitum anno 762 invenimus, facientes fuisse.

81 Porro Wasseburgius alteram adhuc, quam sue tamæ ecclesiæ. utne id afferat Wasseburgius, vicum Novum-Vil- lam,

D

E

huiusque anno
vita sua pe-
nultiimo pos-
sessiones ali-
quot acqui-
rit;

F

tinge

A nè à me redditia sic habent: Tandem (*sanc*tus* Magdalveus*) anno circiter DCCLXII, cùm in vico, civitati Virodunensi propinquo, dicto Nova-Villa, qui ex antiquo ejus erat patrimonio, versaretur, in gravem morbum, ex quo sese è vita discessum nôrat, est prolapsum. Hanc ob rem de omnibus bonis suis disposuit, testamentoque præfatum Nova-Villanum vicum, unà cum ditione, castelloque huic annexo, episcopis Virdunensibus, sibi successuris, legavit, spiritumque deinde Deo reddidit. *Vicenum ergo, qui Nova-Villa nuncupatur, à Sancto* fuisse testamentaria donatione Virodunensi episcopatu*m collatum, verbis jam huc transcriptis vult Wasseburgius.* Verum hic scriptor hac in re verosimilimè fallitur. Etenim *vicus ille, ut ipsem* innuit, alius non est, quàm *vicus, in quo Sanctus felici vivis excessu migravit ad Superos;* vicum autem, in quo Sanctus obiit, Virodunensis episcopatus fudum fuisse, verbis num. 83 recitandis biographus diserte affirmat. Adhac num. ultimo etiam hunc scribit in modum: Invenimus, quod S. Magdalveus scilicet... in proximo episcopi * fundo, qui dicitur Nova-Villa, ad Dominum migraverit. Ne verò Hugonem, quod *vicus ille, Nova-Villa cognominatus, Sancti donatione in Virodunensis ecclesia jus jam transisset, ita fortè loqui, quisquam reponat, omnino obstat Bertharius.*

B *episcopii epote quem ea ante S. Magdalvei avum à Childeberto regi accepit, *supple cùm mansos, i. e. terræ modos,

82 Etenim hic scriptor in brevi sua episcoporum Virodunensium Historia, in S. Agerico habet prodit memoria: Rex prælibatus (Francorum, Childebertus II) cùm per Virdunum iter habuisset, & predictus sanctus antistes (Agericus) non nisi parùm vini in uno vasculo habuisset, & Omnipotens Dominus ipsius meritis sic illud dilatâset, ut* rex cum suis omnibus de ipso omnem sufficientiam habuisset, plus inventiretur vini in ipso vasculo in fine quàm in initio, rex tanto perterritus miraculo audivit, quod ista ecclesia (Virodunensis) non habuisset locum, unde colligeret vinum; idcirco ergo dedit isti ecclesiæ duos amandos * super Mozellam & Modinum, & quidquid intra Luccium & Bavam est, & omne, quod subitus Treviris habemus. Addidit etiam Marceium & Sampiniacum & Commenias, & Marcast-Villam, & Harici-Villam, & contiguas villas isti (Virodunensi scilicet) civitati, Carmacum & Novam-Villam, multaque alia loca, quæ sunt oneri h̄c enumerare, quæ pro reverentia tanti Viri rex & sui fideles isti ecclesiæ ad habendum tradiderunt. *Vicus Nova-Villa, Viroduno contiguus, quem ecclesia Virodunensi donâsse Childebertus II, Francorum rex, à Berthario h̄c narrater, à vico Nova-Villa, per Wasseburgium memorato, nuptio qui & ipse Viroduno contiguus seu proximus fuerit, omni dubio procul diversus non est. Quam ob rem, cùm vicum illum à Childeberto II, Francorum rege, qui anno 579 ad Francorum solium elevatus, anno 596, ac proin diu ante S. Magdalvei etatem uitâ functus est, ecclesia Virodunensi donatum fuisse, verbis proximè recitatis testetur Bertharius, perperam sanè Wasseburgius donationem illam Sancti nostri testamento ecclesia Virodunensi, seu potius episcopis, in hujus regimen Magdalveo successuris, factam commenorat.*

C jam moritu*rui non dedit:* 83 Hinc non possum non mirari, Calmetum nibilominus, qui & brevem episcoporum Virodunensium Historiam, à Berthario conscriptam vidit, & res, ad Lotharingiam, in qua Virodunensis Historia Tomus II.

dunensis episcopatus situs est, spectantes, studiosi examinandas suscepit, in sua Lotharingia Historia tom. I col. 546 Wasseburgio hic assentiri, litterisque mandare, S. Magdalveum tunc, cùm in morbum lethalem incidit, in vico Nova-Villa, qui è patrimonio ejus erat, existisse, eundemque vicum ecclesia sua cathedrali dono tunc dedisse. Animumne forte non adverterit hic scriptor ad Bertharii verba, proximè recitata, secundum quæ Childebertus secundus, Francorum rex, qui dix ante S. Magdalvei etatem floruit, vicum Novam-Villam, civitati Virodunensi vicinum, S. Agerico, Virodunensem antistiti, seu ecclesia Virodunensi contulit? Utut sit, ob jam dicta equidem Calmeti, recentioris scriptoris, auctoritate minimè moveor, ut Wasseburgio, qui Novae-ville donationem à S. Magdalveo jam morituro ecclesia Virodunensi factam, tradit, subscribam. Et verò non esse, cur h̄c tanti à me fiat Calmeti auctoritas, liquet vel ex eo, quod hoc ipso loco, quo cum Wasseburgio Nova-ville donationem, ecclesia Virodunensi factam, S. Magdalveo attribuit, felicem hujus obitum, de quo ut nunc agam, rerum ad Sanctum spectantium ordo postulat, quinta Octobris die accidisse, affirmet; qua in re & ipsum Wasseburgium, & Hugonem Flaviniacensem, omnesque alios, qui diem Sancti emortualem notârunt, adversantes habet. Hi enim unanimi consenserunt omnes, Sanctum quartam Octobris die migrâsse ad Dominum, litteris consignant. Obiit autem, inquit de Sancto num. 42 biographus, in proximo episcopii feudo, quod dicitur Nova-Villa, quarto Nonas Octobris; Hocque ipsum num. ultimo iterum repetit. Spiritum Deo reddidit, inquit lib. 2 Antiquitatum fol. 133 verso Wasseburgius, ejusdem anni (762 scilicet) quarta Octobris die.

84 Aliorum scriptorum, eundem diem Sancto assignantium emortualem, verba non transcribo, quod verosimiliter ferè omnes id dumtaxat fecerint, vel Wasseburgii vel Hugonis exemplo impulsi; scriptorem enim, Hugone antiquorem, qui diem Sancti emortualem signet, Berthario hanc reticente, non novi. At verò, inquiet non nemo, cùm id ita sit, verum forte diem, quo Sanctus obiit, Calmetus assignat; neque enim sola Wasseburgii & Hugonis, nuptio à vero sepiissimè aberrantium, auctoritate certum omnino atque indubitatum esse potest, S. Magdalveum quartam Octobris die excessisse è vivis. Fateor, sic habet: verum cùm omnes equidem, quos quidem nôrim ac evolverim, scriptores, uno dumtaxat excepto Calmeto, Sancti obitum quartam Octobris die consignent, hic scriptor, unicè, ut suspicor, ex errore, cuius infra, cùm de Sancti cultu ecclesiastico agam, fontem aperiam, quintam Octobris diem Sancto emortualem notat. Videtur adeò absque omni scrupulo assentiendum h̄c esse Wasseburgio & Hugoni, qui Sanctum quartam Octobris die evolâsse ad Superos tradunt, solumque sibi hac in re contrarium habent Calmetum, scriptorem nimis recentem, ut sola sua auctoritate que Wasseburgius & Hugo memoria produnt, possit convellere.

85 Verum enim verò, utut Wasseburgius in ipso illo quidem & Calmetus in Nova-Villa donatione vico diem exstremum obitum isti.

V Y Y

lem incidisse, beatoque è vita transitu migrasse ad Superos, memoria produnt. Id enim in vico illo, de quo jam mox, Virodunensis civitati vicino, Nova-Villa nuncupato, cuius brevem num. i dedi notitiam, accidisse, unì cum Hugone Vita edenda num. 42 & ultimo, alisque omnibus, qui locum Sancti emortualis signant, scriptoribus affirmant; cùm autem Bertharium (adi iterum num. 7) sibi etiam hac in re assentientem habeant, locus hinc, quo Sanctus obiit, multò etiam, quam dies, exploratori habetur, ut ex jam dictis facile colliges. Sanctum adeò in vico, Nova-Villa nuncupato, vitâ funeris esse, absque ullo scrupulo mihi persuasum habeo. Utinam modo, qua securitate locus, eadē etiam annus Sancti emortualis definiri queat! Verum, quamquam quidem Sanctum anno 762 excessisse è vivis, secundum dicenda probabilitas appareat, id tamen re ipsa tunc accidisse, absque omni scrupulo afferere vix ansim ob difficultates, hac in re occurrentes, que tanta sunt, ut bis distinctiendis, annoque, quo Sanctus obierit, determinando integros binos seqq. §§ adhibendos dixerim.

B

§ VIII. Hugonis Flaviniacensis de anno Sancti emortuali sententia discutitur.

Sanctum anno 776 obiisse, Hugo tradidit.

A Nno, inquit in Chronico Virdunensi apud Labbeum tom. i Bibliotheca nova MSS. pag. 117 Hugo Flaviniacensis, DCCLXXVI, qui erat regni Caroli (cognomento Magni) nonus, obiit Madelveus episcopus, cùm obsideret Caroli exercitus in Tharavisa Italæ civitate Stabiliarum sacerorum Chrotgandi, qui contra Carolum rebellaverat. Annalista Nazarianus apud Chesneum tom. 2 Scriptorum pag. 4 ita memoria prodit: Anno DCCLXXVI. Carolus rex perrexit in Lombardiam, imperfecto Rotgauzo. Postea Maii campus ad Wormacia. Et Carolus rex cum Francis in Saxonia, jam sine bello; Annalista vero Petavianus tom. item 2 apud landatum Chesneum pag. 8 de eodem argumento ita scribit: DCCLXXVI. Perrexit dominus rex Karolus in Italianam, &c., occiso Hrotgaudo, qui illi rebello extiterat, obsideruntque Stabilinum sacerum suum Taraviso civitate. Eo capto, dispositisque omnibus, prosper redit cum suis in Franciam. Carolus ergo, ut ex binis hisce Annalisticis eruditissimis colligunt, anno 776 civitatem Taravisanam in potestatem suam redigit. Quapropter, cùm postea eo ipso anno Carolus, ut ex prioris annalistæ verbis huc transcriptis intelligitur, suorum conventum mensa Maio apud Wormatiam adhuc celebrari, civitas Taravisina ante anni 776 Maium & obessa & subacta fuerit à Carolo. Hugo ergo, qui Sanctum ex dictis quarta Octobris die obiisse, statuit, perperam id tunc, cùm Carolus Magnus obsideret Taravisum, accidisse affirmat. Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum 776, num. 35 fateatur hunc Hugonis errorem, & tamen annum 776, cui Hugo verbis proximè recitatis Sancti obitum innedit, omnino amplectendum, indubitanter contendit.

87 Verba Cointii, quod hic à me fusis examinanda sint, hoc transcribo, ut etiam pa-

lò sint prolixiora. Sic habent: In eadem Belgica prima Madelveus, Virodunensis episcopus & abbas sancti Vitoni, de quo sèpe locuti sumus, ad Dominum migravit hoc anno, quo bellum Foro-Juliente feliciter à Carolo rege confeatum est. Hugo, Flaviniacensis abbas, in Chronicis Virdunensis gesta sancti Madelyci copiosè describit, & quamvis in characteribus chronologicis aliquando sibi non constet, illius episcopi transitum tot notis ad hunc annum confirmat, ut omnem dubitationi locum sustulisse videatur. Imprimis annum penultimum ejusdem Antistitis per mensem Novembrem, ut anno priore jam observavimus, cum anno Christi septingentesimo septuagesimo quinto, Caroli regis octavo jam inchoato, & Indictione decima quarta pariter inchoata sic comparat: "Beatus Madelveus,, (error hic cubat num. 115 notandus)" anno vitæ suæ penultimo omnia, sive, cut habebat & possidebat, sancto Vitono constitutis perpetualiter possidenda, anno Inc. Dom. DCCLXXV., Indictione XIV., regnante Carolo Magno, anno regni ejus octavo, die quinto Idus Novembris, in ipsa scilicet solemnitate sancti Vitoni. Deinde annum obitū per mensem Octobrem cum anno ejusdem episcopi vicefimo-quarto tum currente, cum anno Caroli regis nono jam inchoato, cum Indictione decima-quinta jam cœpta, id est, cum anno Christi septingentesimo septuagesimo sexto sic componit: "Anno regni Caroli nono, hic Beatus hominem exiit, cùm obsideret Carolus Tarovisam Italæ urbem, vigesimo-quarto pontificatus sui anno, in proximo episcopi * fundo, * episcopis, qui dicitur Nova-Villa, quarto Nonas Octobris, Indictione XV.,

88 Et paulò post addit annum Christi septingentesimum septuagesimum-sextum sic: "Anno DCCLXXVI, qui erat regni Caroli nonus, obiit Madelveus episcopus, cùm obsideret Caroli exercitus in Tharavisa Italæ civitate, Stabiliarum sacerorum Chrotgandi, qui contra Carolum rebellaverat., Denique annum ab obitu Madelvei duodecimum anno Christi septingentesimo duodenagesimo sic illigat: "Fuit episcopatus Virdunensis per duodecim annos vacuus, quia successor in episcopatu per temporis præscriptum receptus non est, &, post præscriptum annorum spatium concessum est illi civitatem ingredi & episcopatu potiri anno, no ab Incarnatione Domini DCCLXXXVIII., Si quos igitur reperias in hoc auctore characteres, qui nostræ opinioni super obitu Madelvei refragentur, illos corrigere absque ulla hæsiatione, & ea, quæ de Tarvisii seu Tharavisa vel Tarovisæ obsidione ex eodem Chronicis descriptissimus, benignè sic interpretare, ut Madelveum ex hac vita sublatum & in monasterio sancti Vitoni sepultum eo quidem censeas anno, quo civitas illa fuit obfessa, sed non eo tempore, quo duravit obsidium, quia Carolus rex Tarvisium cum Stabiliario seu Stabilinio prius cepit, quām rebus humanis eruptus est Madelveus episcopus. Haecenius Cointius, ob plures notas chronicas, verbis hisce comprehensas, quibus S. Magdalvei obitum cum anno 776 Hugo conjungit, scriptori huic assentiendum existimans.

89 In Cointii porrò opinionem manibus pedibusque, ut loquimur, postea etiam concessit Paginus in Criticis, ut liquet tum ex verbis ejus, num. 69 huc transcriptis, tum ex iis, quæ ad annum

Nota chronica, quibus id facit.
hic proponuntur Ob has
Cointius
P
& Pagius
scriptori illi
assentiantur.

A annum 776, num. 15 suppeditat. Mabillonius, utut Hugonis non meminerit, cum Cointio tamen Sancti nostri obitum anno 776 illigat. Et enim in Annalibus Benedictinis lib. 24, num. 68, ad annum 776 sic scribit: Incidit in idem tempus (annum 776) obitus Madalvei, episcopi Virdunensis, qui (error idem, quem num. 87 admittit Cointius, hic cubat) anno vitæ penultimo sua omnia sancto Vitono donavit in ipsa sancti Vitoni solemitate, v. Idus Octobris, imò Novembrit. Calmetus in episcoporum Virodunensium Catalogo, quem. tom. I Historia Lotharingica à se conscripta prefixit, Sancti obitum anno circiter 775 innecet, ut adeò & hic scriptor non nullum abledat à Cointio, qui, Hugonis Flaviniacensis autoritate motus, S. Magdalvei obitum cum anno Christi 776 componit. En profecto scriptores recentiores sat multi, atque ii quidem, eruditio & doctrinā non contempnendi, qui Hugoni, Sancti nostri beatum ad superos transiit variis notis chronicis anno 776 illigant, suffragantur aut etiam propensè consentinent. At vero, an etiam è scriptoribus pariter recentioribus, qui Hugoni adversentur, reperire non est aliquos? Wasseburgius, ut ex jam supra dictis satis liquet, Sanctum nostrum anno 762 obiisse, scribit, atque hoc quidem ab illo scriptore sat clare demonstrari, Papebrochius nosfer, utut Hugonem Flaviniacensem pra oculis habuerit, verbis, num. 62 recitatis, disertè affirmat. En adeò duos jam scriptores recentiores, qui Hugoni Flaviniacensi sunt contrarii. His porro accedit in Martyrologio suo Universali Castellanus, qui, quamquam etiam Virdunense Chronicon, ab Hugone Flaviniacensi conscriptum, atque insuper Cointium & Pagium habuerit pra oculis, rationesque proinde, ob quas bini hi posteriores Hugoni assentiantur, ponderare potuerit, Sancti nihilominus obitum, positis in margine numeris, cum anno Christi 762 componit.

B Verum annus Sancti emortualis, quod Hugo in hoc assignando

90 Democharem præterea, Chenutium, Claudiūm Robertum & Sammarthanos fratres, qui omnes ad annum 762 Sancto successorem Amalbertum in suis episcoporum Virodunensium Catalogis sufficiunt, scriptoribus proximè laudatis adjungo, horumque opinionem probabiliorem affirmo; quod, quam merito faciam, jam nunc dicenda aperi- ent. Tota Cointii suprà huc transcripta ratiocina- tio eò recedit, ut Sancti nostri obitum anno 776 idcirco is scriptor velit innecet, quod Hugo Flaviniacensis plures notas chronicas, qua Sanctum tunc obiisse exigunt, assignet. Verum inde annus Sancti emortualis sat tuio, ut appareat, erui non potest. Quid enim? Exploratumne habuit Cointius, illas ipsas notas chronicas, quas Hugo suppeditat, adulterinas non esse? Verum nullum omnino, quo id probet, argumentum adducit in medium, quod tamen ante omnia hic erat necessum. Et vero an nota illa, ab Hugone assignata, genuina sint, merito potest ambigi vel idcirco, quod hic scri- tor in plures manifestos errores, etiam circa ipsofieri characteres chronicos, quibuscum annum Sancti emortualem componit, prolabatur. Ait quidem ver- bis num. 88 recitatis Cointius, characteres, anno Christi 776, cui Magdalvei obitum illigari vult, minimè consonos, absque ulla hæstitatione esse corrigendos, annumque nihilominus 776 pro epocha mortis, à Sancto nostro obita, esse retinen- dum. Verum characteres illi chronici tanto sunt numero, tamque aperiè adulterini & erronci, ut

magis magisque dubium efficiant, an pariter no- te chronica, ab Hugone assignata, qua Sanctum anno 776 obiisse postulant, erronea atque adul- terina non sint. Verba, in quibus multiplices illi characteres chronici adulterini cubant, juve- rit hic, adnotatis etiam in fine erroribus, tran- scriptissi.

C 91 Num. ultimo Vita edenda hac existat, sicque habent: Hinc iterum numeratis annis xv, quibus postea Pipinus solus regnavit, & octo annis regni Caroli, quia non hic Beatus (S. Magdalveus scilicet) hominem exiit, cùm ob- sideret Carolus Tarovisam, Italiæ urbem, inveniens, quod vigesimo quarto pontificatus sui anno pro perituris cælestia & æterna com- mutans, in proximo episcopi * fundo, qui dici- tur Nova-Villa, ad Dominum migraverit quar- to Nonas Octobris ætatis suæ anno LXVIII. In- dictione xv. Epacta xxvii. Anno pontificatus Adriani Papæ sexto, ab Incarnatione Domini DCCLXXVII, Constantini & Irenes temporibus, anno regni eorum sexto, uno ante septimam synodum anno. En nunc, quos complectun- tur, varii errores. Constantinus & Irene pri- mū anno 780, ut jam suprà dictum, imperii Orientalis habenas capessivere, siveque, his im- perantibus, anno denum 787 pro restituendo imaginum cultu septima synodus Nicaea in Bithynia celebrata. Duplicem ergo manifestissimum errorem hic admittit Hugo, dum annum Sancti nostri emortualem, sive hunc anno Christi 777, ut hic, sive anno, ut suprà, 776 innecet, cum an- no Constantini & Irenes sexto, simulque cum an- no septimam synodum proximè pрагreso compo- nit. Accedit, ab eodem scriptore, utpote qui San- ctum ex dictis anno 711 natum, annoque vel 776 vel 777 viâ funeris statuit, perperam hoc postremum tunc, cùm jam Magdalveus sexagésimum octavum vite sue annum ageret, factum esse affirmari. Quod si enim ab anno 776, aut ab anno 777, cui hic Sancti obitum illigat, sub- ducantur anni 68, quibus vita ejus durationem definit, anni relinquenter residui 708 vel 709, siveque secundum hunc calculum contrà ac ante docuit, Sanctus anno 708 vel 709 natus, ac proin Hugo vel in assignando anno, quo Sanctus natus sit, vel in assignanda etate, quā obierit, omni dubio procul à veritate aberrat.

C 92 Adhac, quamquam etiam ea, que de Tar- visi seu Tharavisa aut etiam Tarovisa obsidione adulterinos suppeditat, verbis proximè recitatis prodit Hugo, benignè, ut num. 88 cōput Cointius, sic interpretemur, ut Madelveum ex hac vita sublatum & in mo- nasterio sancti Vitoni sepultum, eo quidem cen- seamus anno, quo civitas illa fuit obfessa, sed non eo tempore, quo duravit obsidium, per- permanet tamen adhuc & errore manifesto civitatis Tharavisa obsidionem cum anno nono Caroli Magni conjugit. Hac enim, uti Annalistæ suprà laudati tradunt, omnesque fatentur eruditi, anno era Christiana 776 ante mensem Maium evenit; hoc autem Christi anno, ad mensem Maium nondum proiecto, annus nonus Caroli Magni, utpote ante Septembrem anni 768 regnare non aſpiciat, necdum erat in cursu, ut confide- ranti patebit. Atque ita, ut omittam etiam, tam annum 776 quam 777 cum Epacta xxvii per- permanet componi, habes jam errores circa chrono- logiam precipuos, qui in Hugonis verbis, quibus annus Sancti emortualis signatur, pro- ximè huc transcriptis cubant. Ecquis modo, tot

DE S. MAGDALVEO EPISC. CONF.

524

AUCTORE

C.B.

in unico textu nec admodum longo characteribus chronicis erroneis atque adulterinis notatis, dubium non paret, an nota alia, ab Hugone assignata, que Sanctum anno 776 obiisse, postulant, errore atque adulterina pariter non sint? Minime vero, inquit, qui pro Hugone militant, ac precipue quidem Pagius, qui verbis num. 69 recitatis ait, Hugonem, etiam si in his, que ad historiam generalem pertinent, non raro offendit, egregie tamen ea, que ad Magdalveum spectant, calluisse. Verum, si egregie, ut ait Pagius, ea, que ad Sanctum nostrum spectant, calluerit Hugo; qui, amabo, vel in ipso anno ejus mortalium assignando tam parum sibi constat, ne modo hinc anno era Christiana 776, modo anno 777 innectat? Amanussumne foris errore in textu biographi proxime rectato annum 777 pro anno 776 scriptum dices? Verum id à vero alienum idcirco appetet, quod prefatum Hugonis textum pariter afficiat quarta Octobris dies & annus Adriani Pape sextus, sive, cum Adrianus secundum omnes anno 772 die nona mensis Februarii consecratus fuerit Pontifex, annus Christi 777 designetur, ut computanti patet.

B
*resque ad
Sanctum spe-
ctantes.*

93 Sed, et si Hugo in assignando mortalium Magdalvi anno apprimè sibi ubique constaret, nullosque prorsus, qui hunc anno Christi 776 illigari refragentur, characteres chronicos profert, nec sic tamen omnia, que ad Sanctum pertinent, egregie calluerit. Id jam supra uno altero probavi argumento, iterumque, ut eò evadat certius, probo ex hisce, ab ipsomet Hugone num. 46 suppeditatis verbis: Cùm sepulchrum ejus (S. Magdalvi nimirum) quotidiani virtutum floreret prodigiis, & crebris populorum frequentaretur excubii, erat tamen situm negligentius, quā posceret debitæ venerationis cultus. Quare dignum duxit tunc temporis episcopus cleruque omnis & populus illud mutare decentius. Præsidebat eo tempore Virodunensi ecclesiæ Berhardus episcopus, vir Catholicus & religiosus, & in fide sancta nominatissimus, imperator Lothario, Ludovici Pii filio, cuius regnum fuit Italia cum urbe Roma & parte Franciæ, quam Mosa & Rhenanus inter se claudunt. Quod cùm, uti deliberauerant animo, certarent effuso implere sarcophago, subito illis inestimabilis ostensa est visio. Nam, ablato sepulchri coöperculo, vident cadaver ante quadraginta annos defunctum, velut viventem hominem soporatum, candore liliorum & rubore rosarum perfusum, nullâ maculâ nec aliquo mortis signo secundatum. Sacrum Magdalvi corpus quadraginta postquam Sanctus obiisset, annis de terra fuit levatum, ut infra pluribus dicetur, satisque his verbis indicat ipsemet Hugo. Id ergo, si cum Hugone Sancti obitum vel anno 776 vel anno 777 innectamus, anno circiter 816 acciderit. Jam verò Berhardus, uti Bertharius, Virodunensi huic episcopo coeversus, in brevi sua Virodunensem episcoporum Historia sapienter jam citata apud Acherium tom. 12 Spicilegii pag. 261 aperte docet, ante obitum Lotharii Junioris, Lotharingiae regis, qui ex opinione, plerisque eruditis probata, anno 869 diem extremum clausit, ad Virodunensem sedem electus non est. Quam obrem, cùm secundum Hugonem quidem, ut iam dictum est, anno 816, secundum nos autem ex infra dicendis anno 802 sacrum S. Magdalvi corpus de terra fuerit levatum, hoc nique sub

Berhardo, Virodunensi episcopo, non evenit, ac proin, cùm à vero hac in re deviare Hugonem, hinc pateat, argumento sane id est, res prorsus omnes ad Sanctum nostrum spectantes, scripserent hunc egregie non calluisse.

*94 Quid, quojo, ad hac Pagins? Reponetne
forsitan, Hugonem, ut ut episcoporum principum-
que annos, cum quibus res, ad S. Magdalveum
spectantes, componenda sint, non sat habuerit
perspectos, perfectam ramen barum absolutam-
que habuisse notitiam? Verum, si ita: cùm
equidem Sancti nostri de terra levationem, que
secundum ipsummet Hugonem anno 816 facta
est, sub Berhardo, Virodunensi episcopo, qui ante
annum 869, imo ante annum 870 sedens
hanc non occupavit, scriptor ille collocet, indicio
id saltem est, non habuisse illum episcoporum Vi-
rodunensium chronologiam sufficienter exploratam;
quod preterea argumentis aliis non paucis posset
ostendi. Nam vero, cùm id ita sit, ecquis, ama-
bo, merito ambigendum non paret, an Hugo
Sancti nostri, proximorumque ejus successorum,
Virodunensium antistitutum, chronologiam habuerit
sat probè competitam? Ecquis absque scrupulo
credat, erroneous non esse notas chronicas, ab
Hugone assignatas, quibus Cointius & Pagius
impulsi annum Sancti mortalium anno Christi,
ut illa exigunt, 776 innectant? Ego sane an-
num Sancti mortalium tuò ex his determinari
non posse autem, atque id quidem idcirco, quod
ex iis, que hoc usque adducta sunt in medium,
generalim omnium præmemoratarum notarum
valde ac sinceritas revocetur in dubium: ut autem
quā non immerito ita existimet, magis appa-
reat, singillatim ferè etiam eas omnes discutere ac
ponderare nunc luet. Beatus Madelvus an-
no vita suo penultimo à Teuthardo plura, que
hic habebat & possidebat, sancto Vitono & sibi
adquisivit perpetualiter possidenda, anno Inc.
Dom. DCCLXXV, Indictione XIV, regnante Ca-
rolo Magno, anno regni ejus octavo, die
quinto Idus Novembris, in ipsa scilicet festivi-
tate sancti Vitoni.*

*95 Donatio hec ab Hugone Vita edenda num.
37 memoratur, primaque est è notis, quibus
Cointius firmari ait opinionem, que Sanctum no-
strum anno 776 obiisse statuit. Fateor, cùm donatio
illa à Teuthardo anno 775, Indictione XIV, anno
octavo regni Caroli Magni & v Idus Novembris,
id est, nona Novembris die, facta, ab Hugone
notetur, conœclarium omnino hinc fieri, ut Sancti
obitus, qui quarto Octobris die evenit, in annum
era Christiana sextum supra septuagesimum inci-
derit. Verum, etiam credam quidem donationem
ab Hugone memoratam, re etiam ipsa
à Teuthardo, cùm penultimum vita sue annunti-
ageret Sanctus noster, nono Novembris die in S.
Vitoni festivitate factam fuisse, multum tamen
debito, tum an ea anno Caroli Magni octavo,
tum etiam an anno Christi seu era Christiana
775 evenerit. Cùm enim ante finem seculi VIII
Acta Instrumentaque publica annis Christi notari
ferè non cœperint, hosque etiam ante illud tempus in
scriptis suis plerūque non usurparint scriptores, &
grè mihi persuasero, Hugonem eam, qua de hic ser-
mo est, donationem vel in publico illa super conœcto
instrumento, vel apud scriptorem quempiam, Sancto
nostro aequali, anno Christi 775 invenisse signa-
tam. Adhuc cùm Hugo non edicat, donationem
que fecisse memorat Teuthardum, ex pu-
blico ea de re instrumento, an ex scriptore quo-
piam didicerit, dubito etiam, an illam anno re-
gni*

Agni Caroli Magni octavo notatam repererit. Scriptum scilicet alicubi forsan invenerit, donationem prefacem anno vita sua penultima, nona Novembris die à Teutardo imperasse S. Magdalveum, hincque id anno quidem octavo Caroli Magni, anno autem era Christiana 775 factum esse, concluserit. Et idcirco quidem id fecerit, quod tum, cum id scriberet, S. Magdalveum anno 778, quarta Octobris die, excelsisse è vivis, existimaret ob rationem verosimillimè eamdem, ob quam deinde alias adhuc notas chronicas, à Cointio num. 87 & 88 assignatas, suppeditans, annum Sancti emortualem primò quidem cum anno Caroli Magni nono, Indictione quinta decima notato, post ansem cum anno Christi 776 expresse componit.

ex ultima,
que ex ipso
met Hugone
proponitur,

96 At verò, inquiet modo non nemo, quæ qualisque est ratio, que Hugonem, ut id faceret, impulerit? Hec ipsammet ultimam notam, à Cointio num. 88 assignatam, que Sanctum anno 776 obiisse exigit, comprehendit, estque huiusmodi, ut, si subsistat, veritatique sit conformatis, omni dubio procul assentendum sit opinioni, que annum Sancto emortualem anno Christi 776 innellet. Neceſſe ergo est, ut an ratio illa seu ultima notā, ab Hugone suppeditata, que Sanctum anno 776 extremum diem obiisse postulat, veritati congruat ac subsistat, nunc inquiram. Ut id faciam, verba prius, quibus apud Labbeum tom. I Bibliotheca Nova Mss., pag. 117 ab ipsomet Hugone Flaviniacensi proponuntur, hic transcribo. Sic habent: Anno DCCLXXVI, qui erat regni Caroli nonus, obiit Madelveus episcopus, cum obſideret Caroli exercitus in Tharavisiæ Italæ civitate Stabiliarum ficerum Chrotgandi, qui contra Carolum rebellaverat, & pro... Carolo Italianam ingresso in bello occisus erat. Erat in eadem civitate Petrus vir Italicus, à quo tradita est civitas, & ob hoc de Virdunensi episcopatu honoratus est. Quo in tempore præterat ecclesiæ sancti Vitoni abbatis nomine & officio Fremodo diaconus & abbas, post sanctum Madelveum locum ipsum regendum suscipiens.... Tunc fuit episcopatus Virdunensis per duodecim annos vacuus, sed quidam servus Dei, Amalbertus nomine, juxta morem temporis illius factus chorepiscopus, regebat ipsam (Virdunensem scilicet) ecclesiam, & in quodam oratorio sub honore omnium Apostolorum, quasi solitariam vitam ducebatur. Et tunc perdidit ipsa ecclesia quædam, quæ sibi collata aliquando possederat, & hoc in tempore Caroli Magni. Licet enim Petrus præfatus vir Italicus pro traditione Tharavisiæ de ipso episcopatu fuisse ab eo honoratus, quia tamen semper suspecti sunt tradidores, in episcopatu per tempus præscriptum receptus non est. Tamen ne verbum regis esset inane & vacuum, post præscriptum annorum spacium concessum est illi civitatem ingredi & episcopatu potiri anno ab Incarnatione Domini DCCLXXXVIII, fuitque per xxv annos & passus est multa adversa.

ne subſtitutis
ſint deducta,
ſuīd determinari.

*I. ecclesia

97 Certè etiam infidelitatem imperatoris obiecserunt illi, & ob id per duodecim annos non fuit ausus imperatorem videre. Sed postea à filiis ecclesiæ ipsius coram principe recte purgatus adiit illius præsentiam, & in diebus ejus ecclesiastis* sibi non solum non acquisivit, sed & perdidit plurima. Difficile enim est, ut bono terminentur exitu, quæ malis sunt inchoata principiis. Putavit ergo, nisi ex his verbis fas

est colligere, Hugo Flaviniacensis, Petrum Italicum, quem mémorat, proximè à S. Magdalvei obitu per Carolinum Magnum, quod hinc anno 776 civitatem Tharavisinam prodidisset, episcopatu Virodunensi fuisse donatum; huncque nihilominus ab anno 776 ad annum 788, quibz non recipereur Petrus, absque episcopo fuisse per annos duodecim, quibus durantibus, quidam servus Dei, Amalbertus nomine, factus chorepiscopus, Virodunensem ecclesiam moderatus fuerit. Atque hec ultima est, que Sanctum nostrum anno 776 obiisse exigu, nota chronica, verbis Cointii supra recitatis comprehensa: ex hac autem, quantum equidem opinor, verosimillimè factum est, ut Hugo Flaviniacensis priores notas chronicas, isdem Cointii verbis pariter contentas, qua Sancti obitum tunc accidisse, vel postulent, vel expressè notent, usurparit. Cum enim ex dictis absque medio non tantum episcopo, verum etiam tempore, quo Virodunensis sedes vacarit, S. Magdalveo proximè in hanc Petrum Italicum, ob civitatem Taravisinam anno 776 Francis proditam, successisse existimat, hinc verosimillime, nec immixtio, concluserit, S. Magdalveum eo ipso anno 776 fuisse è vivis sublatum, ac per consequens annum quidem Sancti emortualem & expressè cum anno 776, & cum anno Caroli Magni nono, Indictione quinta decima notato; Teutardi autem (adi num. 95) donationem, quam anno vita Sancti penultimo factam repererat, cum anno 775 conjunxerit. Veram Hugo Petrum Italicum Sancto nostro absque ullo medio sive episcopo, sive tempore, quo Virodunensis cathedra vacarit, proximè in hanc successisse, perperam tradit, ut ex iis, qua § seq. dicam, probabilius evadet, ac proin ex omnibus notis chronicis, ab Hugone assignatis, laudatique à Cointio, annus Sancti emortualis certo determinari non potest.

E

§ IX. Annus, quo Sanctus probabilius obierit, determinatur.

Bertharius, Hugone secundum dicta multò antequior, nec apertorum, ut ipse, convictus errorum, in brevi sua Virodunensem episcoporum Historia apud Acherium tom. 12 Spicilegi pag. 259 luculentiter docet, proximè à Sancti nostri obitu sedem Virodunensem per duodecim annos vacasse, tuncque tandem, cum interea Amalbertus chorepiscopus ecclesiam Virodunensem fuisse moderatus, Petrum Italicum eidem à Carolo Magno, quod Papiam hinc tradidisset, fuisse praefatum. Verba, quibus id docet Bertharius, rebus ad S. Magdalveum spectantibus proximè subduntur, sicutque hæc: Post hanc (S. Magdalveum nimirum) episcopatus istius (Virodunensem scilicet) ecclesiæ per duodecim annos vacuus existit; sed quidam servus Dei, Amalbertus nomine, juxta morem illius temporis chorepiscopus factus, ipsam regebat ecclesiam, & in quodam oratorio sub honore omnium Apostolorum quasi solitariam vitam ducebatur, & tunc perdidit ista ecclesia Vuaslogium, & Tilliacum & Stagnum & Merlam & Casam Petriam & alia quamplurima. Fuit enim hoc sub tempore Caroli Magni. Post hunc (Amalbertum videlicet) exstitit Petrus, vir Italicus. Nam cum esset exercitus

bedes Virdus.
mēris. ante
quidem in
hanc sufficien-
ter successi-
for. 12 am. 12

F

AUCTORE

C. B.

xercitus Francorum circa Papiam & obsideret
eam, ab isto, ut fertur, tradita est, & ob
hoc à Carolo Magno de isto episcopatu hono-
ratus est. Fuit enim in episcopatu per viginti
quinque annos & passus est in eo multa adver-
sa. Certè etiam infidelitatem imperatoris obje-
cerunt illi & ob hoc per duodecim annos im-
peratorem videre non est ausus; sed à filiis
istius coram principe rectè purgatus est. Postea
illius ad præsentiam multas precarias inutiles fe-
cit, & in diebus illis multas res ab ista (*Viro-
dunensis nimirum*) ecclesia subtraactæ sunt.

*99 Hactenus Bertharius, laculenter sanè, ut
à Sancti mor-
te vacavit.
Hinc hunc
anno 762 ob-
iisse, arbitra-
mur;*

B

jam dixi, docens, Petrum Italicum non proxi-
mè à Sancti nostri obitu, sed tunc tantam, cùm
jam sedes Virodunensis duodecim annis vacasset,
fuisse in hanc à Carolo Magno, Papia seu Ticinum;
no jam potio, suffectum. Hinc porrò ita nunc
arguo. Carolus Magnus, Francorum rex ac de-
inde imperator, Papia seu Ticinum, munitissi-
mum in Italia Longobardorum propugnaculum,
una cum Desiderio, horum rege, ejusque uxore
& filia, anno 774, uti inter scriptores omnes
convenit, in potestatem accepit. Quam ob rem,
cùm tunc demum ex Bertharii calculo in sedem
Virodunensem, duodecim jam annis à S. Mag-
dalvei obitu vacuam seu episcopo orbatham, à
Carolo Magno suffectus fuerit Petrus Italicus,
ex Berthario, nullo planè relatio dubitandi loco,
neceps est, ut Sanctus noster anno 762, ut ipse
ad quem anni duodecim, quibus sedes Virodu-
nensis ab ejus obitu vacarit, ordine retrogrado
ab anno 774 computati, deducunt, vitam hanc
mortalem cum immortali commutarit. Atque
hec est epocha, quam, veluti probabiliorem, fel-
ici beataque Magdalvei in calis nativitatì assi-
gnamus; quamquam autem ex dictis Hugonem
Flaviniensem nobis hac in re omni dubio pro-
cul habeamus contrarium, non scriptoris hujus,
in manifestissimos errores tum chronologicos, tum
alios, etiam in ipsis Sancti nostri Actis, sepiissi-
mè prolapsi, sed Bertharii, scriptoris erat simul
& fide longè præstantioris, auctoritate standum
putamus.

*contrarium
autem ex At-
tiniacensi, cui
Magdalveus
subscriptus,*

C

100 Nec est, cur hic opponas conventum
Attiniensem, sub Pipino Brevi celebratum,
cuius Labbeus tom. 6 Conciliorum col. 1702 pro-
ducit decretum, quo episcopi & abbates, in illo
congregati, statuerunt, ut unusquisque illorum,
quorum nomina in . . . indiculo (qui scilicet de-
creto subjicitur) subtercripta reperiuntur, quan-
do quislibet de hoc sæculo migraverit, centum
psalteria, & presbyteri ejus speciales Missas
centum cantent. Ipse autem episcopus per se
xxx Missas impleat, nisi infirmitate aut aliquo
impedimento prohibeatur: tunc roget alterum
episcopum pro se cantare. Abbates vero, qui
non sunt episcopi, rogent episcopos, ut vice
illorum xxx Missas expleant: & presbyteri eo-
rum centum Missas, & monachi centum psal-
teria psallere meminerint; quamquam enim ibi-
dem huic decreto una cum episcopis sex supra vi-
ginti abbatibusque septemdecim subscribat Madal-
feus episcopus civit. Wirdunis, ille tamen con-
ventus, in quo hoc decretum est conditum, non
anno 765, ut Labbeo, Cointio aliisque nonnullis
est visum, sed anno 762, ad mensem Maium
proposito, fuit celebratus; conventus autem pariter
Attiniaci (quod oppidum, Attigni Gallicè di-
clum, in Campania ad levam Axone ripam si-
tum est) anno 765 celebratus, à conventu At-

tiniensi, cui Sanctus noster interfuit ac subscri-
psit, debe distingus. Rem sic probo.

D
101 Wandelbertus, Prumiensis monasterii mo-
nachus & diaconus, seculi ix scriptor, Mrl. Metri-
co notissimus, librum de Miraculis S. Goaris con-
scriptus; in hoc autem, qui apud nos tom. 2 Julii
exstat insertus, ibique in capita & numeros pro
more nostro est divisus, num. 38 de Assuero,
qui primus Prumiense monasterium, anno 762
conditum, abbatis munere moderatus est, hunc
scribit in modum: Cùm ergò quodam tempore
iter à monasterio (Prumiensi nimirum) in Van-
gionum (urbs Vangionum est Wormacia, vulgo
Worms) provinciam ageret, & occasione viæ
ad S. Goarem declinasset, ubi tum rectoris no-
mine prærerat quidam, Herpingus nomine, ne-
que commoditatem aliquam rerum necessaria-
rum nancisci potuisset, rem, ut erat gesta,
paulò post principi (Pipino Brevis, Francoru-
regi) retulit, pessimum esse, dicens, eo loco
humanitatem hospitalitatis omnis negari, ubi
quondam sub beato viro (Goare videlicet) sin-
gulariter virtus eadem viguisset. Pollicetur rex,
hæc fore emendanda, cùm temporis opportu-
nitatis arrisisset. Itaque non multò post positus
in palatio, quod Attiniacum vocatur, cùm ad
generalem populi conventum simul abbas Af-
fuerus venisset, evocatum ad se princeps super
his, quæ de Cella beati Viri dicta ab eo fue-
rant, commonefacit, eique regendam commit-
tit. Assuerus ergò, Prumiensis abbas, conventui
Attiniacensi, per Wandelbertum hic memorato,
interfuit, atque in eo quidem Cellam S. Goaris
obtinuit. Quam ob rem, cùm nihilominus in-
ter abbates septemdecim, qui conventus Attiniacensi,
per Labbeum memorato, subscriptio-
re, Assueri nomen non occurrat, posterior hic
conventus Attiniacensis à conventu Attiniacensi,
cui Assuerus interfuit, videtur diversus. Por-
rò Attiniacensis conventus, cui Assuerus inter-
fuit, anno 765 fuit celebratus. Ita Cointius,
Pagius, Mabillonius aliisque statuunt, rellèque
hoc ab illis fieri, vel ex eo liquet, quod con-
ventus ille, ut ex jam recitatis Wandelberi verbis
intelligitur, ante erectum jam aliquandiu, seu
fundatum, quod anno 762 (adi ad hunc an-
num num. 3 Pagium in Criticis) demum evenit,
Prumiense monasterium celebratus non fuerit; post
annum autem 762 seu post conditum Prumiense
monasterium conventus Attiniaci sub Pipino ha-
bitus, ab Annalista Loiseliano, Bertiniano, Lau-
reshamensi, Metensi, Reginone aliisque scripto-
ribus omnibus, si unum exceperis Appendix
ad Fredegarii continuationem auctorem, non si-
gnetur, nisi ad annum 765.

E

102 Nam vero, cùm ex dictis Attiniacensi, Prumiensis
cui Assuerus interfuit, conventus anno 765 fue-
rit celebratus, bicque à conventu Attiniacensi, per
Labbeum memorato, videatur distinctus, conven-
tum hunc posteriore, ut ex jam dictis sit con-
sequens, ante annum 765 celebratum fuisse, ne-
cessere est. Anno autem 762 factum id esse, mox
dicam, cùm Cointium, qui, quamquam quidem
Attiniacensem, cui Assuerus, Prumiensis abbas,
interfuit, cum anno 765 conventum componit,
hunc tamen cum conventu, per Labbeum memo-
rato, putat eundem, tantisper convenero. Hic
itaque scriptor, ut opinionem hanc tueatur, in
suis Ecclesiasticis Francorum Annalibus ad an-
num 765, num. 1, recitatis, que supra huc
transcripti, Wandelberti verbis, ita subjungit:

Inter

F
abbas, inter-
fuit, si dé-
versus.

- A** Inter abbatum subscriptiones, Attiniacensi plato (decreto *sprā* *huc transcriptio*) subje-
tas, desideratur Assueri Prumiensis abbatis
nomen, quod ex præcito Wandelberti tex-
ta restituendum censetur. *Hec Cointius*, vo-
lens scilicet, *Assuerum conventui Attiniacensi*,
per Labbeum memorato, interfusse, tantumque
ex omissione factum esse, ut nomen ejus inter ab-
batas, qui conventui illi seu potius decreto in hoc
condito subscripsere, non reperiatur; quod Coin-
tii assertum si veritati foret consonum, unus u-
tique idemque cum conventu Attiniacensi, per
Labbeum memorato, foret conventus, cui *Assue-
rus* interfusit. Verum audi, quid ad illam Coin-
tii responsonem seu assertum *Pagius* in *Criticis*,
duplicem conventum Attiniacensem distinguen-
dum, rectè contendens, ad annum 762, num. 5 re-
ponat. Nec satisfacit, inquit, responso Cointii
dicentis, Assueri nomen ex libello Wandelberti
laudato (verbis scilicet num. preced. *ex hoc re-
citatis*) restituendum (*in subscriptionibus con-
ventus Attiniacensis, à Labbeo produelis*) esse,
quod alias Francorum conventus, quam is,
cui *Assuerus* interfusit, apud Attiniacum post
erectum Prumiense monasterium à Pipino rege
celebratus non inveniatur.
- annoque 762,
ad Maium
tanum pro-
vecto, fuerit*
- 103 Wandelbertus enim intelligit conven-
tum anno *CCCLXV* habitum, ad quem referri
non potest decretum (*in conventu Attiniacensi,*
*per Labbeum memorato, conditum suprāque reci-
tatum*) à XVII abbatibus subscriptum; cùm in
eo Assueri nomen non legatur, & ex Wandel-
berto, qui annum congregati conventus non ex-
primit, restitui non possit. Ita *Pagius*: cùm verò
Cointii responso pricipiè fundetur in eo, quod
post erectum Prumiense monasterium, seu post an-
num 760, quo hoc primū, ut perperam,
statuit exstructum, unus dumtaxat conventus,
qui anno 765 fuerit habitus, apud Attinia-
cum à Pipino inveniatur celebratus, ita porrò *Pa-
gius* prosequitur: In Annalitis Francorum lo-
ca, in quibus Francorum conventus per hæc
tempora habiti sunt, memorantur; sed qua in
villa aut oppido conventus hoc anno (762 scilicet)
habitus fuerit, nullibi legitur; indeque
elicio, illum Attiniaci indicatum fuisse, in eoque
suprā dictum decretum, in quo Assueri no-
men cum aliis abbatibus non appetat, statutum.
Ex eo ergò, quod à Francorum annalistis, aliis-
que scriptoribus antiquis non exprimatur locu-,
quo conventus, olim à Francis mense Maio ha-
beri quotannis solitus, anno 762 fuerit celebra-
tus, *Pagius* concludit, fuisse tunc conventus,
qui alias proinde non sit, quām conventus Attiniacensis, à Labbeo memoratus, Attiniaci cele-
bratum. Et verò, cùm duo equidem ex dictis,
simulque tamen non plures, distinguendi videantur
conventus Attiniacenses, à Pipino Brevi post an-
num 760 celebrari, alterque ex his, cui *Assuerus*,
Prumiensis abbas, interfusit, anno 765 fuerit ce-
lebratus, illam sanè *Pagii* conclusionem admitten-
dam autumo, maxime cùm præstare etiam vi-
deatur, ut posterior hic Attiniacensis conventus,
cui *Assuerus* interfusit, à conventu, per Lab-
beum memorato, statnatur diversus, quām ut
decretum, in hoc conditum, in abbatum, quas
exhibit, subscriptionibus mendosum afferatur cum
Cointio; qui, ut hoc assertum suum probet, nul-
lam planè rationem convincentem affert.
- 104 Fuerit itaque ex jam disputatis con-
ventus Attiniacensis, à Labbeo memoratus,
cui *Sanctus noster* interfusit ac subscriptis, non
- anno 765, sed anno 762, ad mensem Mai- AUCTORE
um tantum provecto, celebratus, ac proin ne- C. B.
quit ex hoc argui, *Sanctum nostrum*, qui celebratus,
quartà Octobris obiit, ultra annum 762, quo nequit evin-
ci; nec id et-
cum viā functionum, ex Berthario *sprā* contendit iam ex Ber-
mus, etatem protraxisse. At verò, opponet non *tharri* textu,
nemo ulterius, *Bertharius* (adi num. 7) etiam hic recitato,
in hanc de S. Magdalveo scribit sententiam:
Fuit enim tempore Pipini regis usque ad tem-
pus Caroli Magni; his autem verbis indicare
videtur, *Sanctum ab eo circuitè tempore*, quo
Pipinus Francorum rex factus est, usque ad tem-
pus, quo Carolus Magnus regnare incepit, Viro-
dunensem ecclesiam esse moderatum. Quapro-
pter, cùm Pipinus quidem ante annum 752;
Carolus Magnus autem ante annum 768 regna-
re exorsus non sit, necesse est secundum Bertha-
rium, ut ante annum quidem 752 Virodunenses
insulas adeptus non sit S. Magdalveus; ante an-
num autem 768 non excesserit è vivis. Validissi-
ma sanè hac est objecio, meque initio dubitare
fecit, an in *Sancti nostri chronologia* sat sibi con-
staret *Bertharius*, ac proin an ex scriptoris hu-
jus fide *Sancti nostri obitus* cum anno 762 sat
tutio posset componi. Verum, re maturius discus-
sa, compéri, *Bertharii* verba, proximè hoc tran-
scripta, utri sensu, quem fert objectio, sint capa-
cia, non necessariò tamē eo esse interpretanda. Ita
enim possunt accipi, ut dumtaxat significant, *San-
ctum ab eo tempore*, quo floruit Pipinus, florui-
sse usque ad tempus, quo Carolus Magnus flo-
rere incepit. Jam verò, cùm *Sanctus seculi VIII*
initio, Pipinus anno 714, & denique Carolus
Magnus anno 742 natus sit, quid, quaso, con-
tra opinionem, quā *Sancti obitus* anno Christi
762 illigatur, elici potest ex verbis *Bertharii*,
sensu jam dato, acceptis?
- 105 Adhuc illis hic scriptor potest etiam dumta- E
x significatum voluisse, S. Magdalveum ab eo tem-
pore, non quo Francorum rex primū factus est
Pipinus, sed quo post Caroli Martelli patris obitum
major-domus in Neustrasia hic princeps evasi, ec-
clesiam Virodunensem fuisse moderatum usque ad
tempus, non quo Carolus Magnus post patris Pipini
obitum regnare in Francia primū incepit, sed
quo primū hic princeps cum fratre Caroloman-
no à Stephano Papa rex unctus est. Jam verò,
cùm Pipinus quidem anno 741 post patris obitum
major-domus Neustrasia evaserit; Carolus Ma-
gnus autem anno 753 à Stephano Papa rex un-
ctus fuerit, nihil pariter contra opinionem, quā
Sanctum anno 762 obiisse, creditus, potest ha-
beri ex iisdem *Bertharii* verbis, sensu jam pro-
ximè dato, acceptis. Ne verò quis jam forte
contendat, locutionem, quā *Sanctum tempore*
Pipini regis fuisse ait *Bertharius*, ita non posse
accipi, ut significet, *Sanctum* jam ab eo tem-
pore, quo Pipinus factus est Neustrasia major-
domus, ecclesia Virodunensis praefuisse episcopum,
revoco in memoriam, qua *Commentarii* hujus
num. 43 & seq. dicta sunt. Etenim Paulus dia-
conus, qui res ad S. Chrodegandum, Metensem
episcopum, spectantes, tempusque, quo ha-
gesse essent, probè habuit perspectum, verbis ibidem
recitatis tradit, sanctum hunc præsulē tem-
poribus Pipini regis ad Metensem sedem fuisse
eveclum; quod tamen serius non evenit quam
anno 742, quo sanè Pipinus Francorum rex non-
dum erat. Eā scilicet loquendi formulâ usus est
Paulus diaconus, quod, quamquam quidem tunc
seu anno 742, cùm Metensem episcopus creatus
est Chrodegandus, regis titulo nondum gauderet
Pipinus,

AUCTORE
C. B.accommoda-
sum patia-
tur, relè
concluſeris,

Pipinus, re tamen ipsa, ut ipso tunc nullo regni Francici coronam gestante principe, regiam autoritatem in Francos exerceret.

106 Quam ob rem, cùm idcirco Paulus diaconus, quod sub Pipino, dumtaxat adhuc majorem accidisse, nōrat, Pipini regis temporibus gestum scripsit, quid nē eamdem ob causam similē loquendi formula scripsisse credatur Bertharius. Sanctum nostrum tempore Pipini regis ad Virodunensem cathedralm fuisse evelum, ut ut id sub hoc principe, dumtaxat majore domū, factum non esset? Porro, cùm Bertharius, spectato contextu, de tempore, quo Sanctus Virodunensem cathedralm tenuerit, verbis proximè recitatis facere videatur sermonem, bac idcirco non eo sensu, quem prius dedit, sed eo potius, quem jam mox assignavi, malim accipere, inī vero eo, ut inde verosimile sit, necessario etiam accipienda videntur. Jam vero, cùm id ita sit, hinc etiam opinio, quā Sanctum ad Virodunensem sedem jam ab anno 742 statuimus evelum, probabilior efficitur, similique habetur, ex iis, de quibus differimus, Bertharii verbis necessarium non esse, ut Sancti nostri obitus ultra annum 762 differatur. Quod se porrò reponas, illis equidem Bertharii verbis, in sensu magis obvio acceptis, significari, Sanctum ab eo tempore, quo Pipinus primum factus est Francorum rex, usque ad tempus, quo Carolus Magnus regnare incepit, Virodunensis ecclesie praefuisse episcopum, id equidem non ibo inficias. Verum quid tam? Scriptorum verba in sensu magis obvio accipienda non sunt, se quando, ne ita accipiuntur, ratio sat solida impedit; hoc autem hic locum insidie obtinet, cùm putandum non sit, pugnatio scripsisse Bertharium, hicque scriptor, uti num. 98 & seq. jam docui, ea prodat memoria, è quibus necessario, nullo prorsus relitto in oppositum interpretationi loco, consequens evadit, ut Sanctus anno 762 vitam hanc mortalem cum immortalis commutariat. Sed hec jam, quantum opinor, dicta sufficient, ut, quamquam quidem omnem de modo, quo præmemorata Bertharii verba accipienda sint, scrupulum fortassis non tollant, cuique saltem eo, quo postremo dividimus, modo accipienda esse, probabilius apparet. Aliud nunc insuper, quod hoc etiam spectat, difficultatis caput discentendum pariter atque dissolvendum hic est.

C.
In hac pōrō,
aut aliis alii
sentiant,
ratione etiam;

107 Hugo Flaviniacensis (adi Commentarii bujus num. 96) verbis ibidem adhuc recitatis ita habet: Tunc (cùm scilicet à S. Magdalvei obitu in sedem Verodunensem anno 776 à Carolo Magno suffectus fuisse Petrus Italicus) fuit episcopatus Virdunensis per duodecim annos vacuus, sed quidam servus Dei, Amalbertus nomine, juxta morem temporis illius factus chorepiscopus, regebat ipsam ecclesiam.... Licet enim Petrus præfatus, vir Italicus, pro traditione Tharoviæ de ipso episcopatu fuisse ab eo (nempe Carolo Magno) honoratus, quia tamen semper suspecti sunt traditores in episcopatu per tempus præscriptum receptus non est. Tamen ne verbum regis esset inane & vacuum, post præscriptum annorum spatiū concessum est illi civitatem ingredi & episcopatu potiri anno ab Incarnatione Domini DCC-LXXXVIII; hec Hugo, rationem reddens, ob quam, S. Magdalveo vitâ funtio, Virodunensis ecclesia duodecim annis caruerit antistite, tantumque à chorepiscopo ad annum usque 788 fuerit administrata. At vero, inquiet modò, qui Sanctum ad annum usque 776 vixisse, sedemque

Virodunensem ab hoc anno ad annum usque 788 vacasse volunt, nequit in opinione eorum, qui Sanctum anno 762 obiisse, sedemque Virodunensem ab hoc anno ad annum usque 774 episcopo existisse vacuam, ex Berthario statuunt, ratio ut cùmque sat probabilis afferri, ob quam ab anno 762 ad annum usque 774 sub Pipino Brevi, hujusque filio, Carolo Magno, piis admodum principibus, Virodunensis episcopatus antistite vacans existiterit, totoque illo temporis spatio à chorepiscopo dumtaxat fuerit administrans. Ita præterea sententia nobis adversa patroni possunt arguere.

108 Verum na hīc multū illi falluntur: cùm ob quam Virodunensis sedes 12 annis vacarit, posse afferri;

enim, ut suprà docui, cathedralem Virodunensem ecclesiam, qua infelici incendio fuerat absumpia, redificandam curarit S. Magdalveus, ex sumptibus, qui tanta molis operi ad umbilicum adducendo fuere impendendi, verosimile sanè sit, Virodunensem ecclesiam are alieno, quod illum in finem verosimiliter fuerit contrahendum, multū etiam post Sancti obitum manisse gravatam. Hinc porrò factum esse potest, ut vitâ fundo Magdalveo, episcopatus Virodunensis, quod interim ex hujus redditibus annnis as alienum, ab ecclesia contraflum, exsolveretur, antistite vacans fuerit relietus, datuque pro more temporis chorepiscopo administrans. En ergo rationem, & quidem, ut appareat, sat probabilem, ob quam in opinione, quā Sancti obitus anno 762 innelitur, potuerit ab hoc anno ad annum usque 774 episcopatus Virodunensis vacasse. Hinc etiam, qui Virodunensis ecclesia, administrante hanc Amalberto chorepiscopo, bona omnia, à Berthario verbis num. 98 recitatis enumerata, amittere posserit, facile jam colliges, etiam si cum Hugone sedem Virodunensem, cùm jam ad hanc à Carolo Magno nominatus fuisse Petrus Italicus, vacasse non statuas. At vero, inquiet modo non nemo, ratio hīc à nobis adducta, ob quam post S. Magdalvei obitum Virodunensis sedes forsan vacarit, in nullo antiquitatis testimonio fundatur. Fateor, sic habet: verum quid tam? Vero equidem sat similis appetat, idque insuper habet, quod ex iis, que Bertharii, scriptor utique antiquus, memoria prodit, si deducit.

109 Nec repudianda est, quod ratio longè diversa & à Wasseburgio & ab Hugone assignetur. Etenim nec Hugone nec Wasseburgio hic statum est. Rem sic probo: Ait lib. 3 Antiquitatum fol. 137 verso Wasseburgius, Virodunensem sedem à Sancti nostri obitu duodecim annis idcirco vacasse, quod Pipinus quidem & Carolus Magnus, qui nominandi ad episcopatus, in Galliis vacaturos, facultatem Pontificia concessionem acceperant, bellis continuis distracti, toto illo temporis spatio à civitate Verodunensi absuerint. Verum cui verosimile appareat, principes illos, etiam si Viroduno subinde tum prout absuerint, ad vacuam urbis hujus cathedralm nominare non posuisse episcopum, aut etiam de hoc faciendo nec monitos fuisse, nec sponte sua cogitasse? Ceterè Carolus Magnus Viroduni non versabatur, dum ad episcopalem civitatis hujus sedem Petrum Italicum nominavit. Quod jam pertinet ad rationem, ab Hugone verbis suprà huc transcriptis expressam, preterquam quod hec ab auctore, qui Hugone sit antiquior, memorari non inventatur, repetitur à populo cleroque Virodunensi, qui Petrum Italicum, ut à Carolo Magno episcopum jam designatum, in civitatem suam recipere, idcirco nolserit, quod odioso propterit.

D

Hugo auctor
in ratione,
ob quam id
factum pro-
dit.

E

A ditoris nomine laboraret. Verum sat verosimile non appetat, clerus populumque Virodunensem ed processisse audacia, ut episcopum, à Carolo Magno, penes quem ad sedes in Gallia vacuas aut porrò vacuras nominandi erat facultas, sibi designatum, ansus fuerit non recipere. Adhuc quamquam quidem Bertharius nullam, ob quam à Sancti obitu sedes Virodunensis duodecim annis vacarit, rationem assignet, Hugo tamen cum hoc scriptore in assignanda, ob quam Virodunensis sedes tamdiu vacarit, ratione jam memorata pugnat.

B 110 Ita autem, quod hec requirat, ut sedes Virodunensis non prius, quam cum ad hanc jam nominatus fuisse Petrus Italicus, episcopo vacua fuerit relicta; quod sane cum Bertharii assertis, utpote sedem Virodunensem ante Petri nominationm vacasse exigitur, apertissime pugnat. Jam vero, cum id ita sit, Berthariique, utpote scriptoris Hugone longè præstantioris, assertis potius standum sit, quis rationem, ob quam Virodunensem sedem vacasse vult Hugo, non repudiet, aut certè falsitatis non habeat admodum suspiccam? Quid si Hugo, cum sedem quidem Virodunensem duodecimi annis à Sancti nostri obitu vacasse ex Berthario rescriret, rationem autem, cur tamdiu hec vacarit, ignoraret, rationem idcirco, quam allegat, absque ullo antiquitatis testimonio finxisse adstruatur? Id sane Hugo, ut mihi equidem appareat, re ipsa forsan fecerit, vel sane, quod non nemini verosimilius forsan videbitur, rationem illam ex auctore minime probato hauserit. Utrumlibet statuatur, euidem ex iam disputatis habemus, non tantum in opinione, quā Sancti obitum anno 762 illigamus, rationem posse assertri non improbatum, ob quam, vitâ funeto Magdalveo, sedes Virodunensis diutissime vacarit; verum etiam rationem, ob quam id factum prodit Hugo, verosimiliter in veritate fundatam non esse. Atque ita quidem prostremus hec difficultas, contra opinionem, quā Sanctus anno 762 obiisse statuitur, moveri nata, dissoluta etiam jam est. Restat nunc, ut alteram etiam dissolvam, quae, quamquam quidem Sanctum anno demum 776 obiisse, non postulet, id tamen serius quam anno 762, chi nos felicem ejus è viuis transiit innelitus, evenisse exigit.

C 111 Secundum Bertharium Petrus Italicus ob Papiam, secundum Hugonem autem ob Taravisinam civitatem, Franciam traditam, à Carolo Magno ad Virodunenses insulas fuisse promoto. Jam vero, cum in Francorum potestatem anno 776 venerit Taravisina civitas, atque ab hoc anno anni duodecim, quibus secundum nos à Sancti obitu ante Petri ad episcopales insulas promotionem vacavit Virodunensis sedes, ordinè retrogrado computati deducant ad annum 764, S. Magdalvei obitus cum hoc ipso anno 764 debet componi, si modo Hugoni, Petrum Italicum à Carolo Magno ob traditum Taravisum Virodunensi episcopatu donatum afferenti, assentiendum sit. Verum enim versus Berthario, qui id non ob Taravisum, sed ob Papiam traditam factum assertat, potius iterum hic assentiendum est, quam Hugoni. Etenim hic scriptor, ne cetera jam antea addueta, ob que deterioris, quam Bertharius, est fidei, etiam hic repetam, donationem, ut jam docui, abbatis S. Amantiū, à Berengario, qui Virodunensem seculo decimo fuisse episcopus, monasterio S. Vito-ni factam, ab ipsomet S. Amantio, qui seculo v. floruit, factam esse, perperam assertat. Adhuc gloriosam, ut pariter jam docui, corporis S.

Octobris Tomus II.

Magdalvei de terra levationem, que secundum AUCTOREM ipsummet seculi ix initio facta est, sub Berhardo, Virodunensi episcopo, ad hanc dignitatem ante annum 870 non promoto, evenisse, manifesto errore litteris consignat. Jam vero, cum Hugo tam in donatore, qui in monasterium S. Vito-ni fuerit munificus, quam in episcopo, qui Sancti nostri corpus seculi ix initio de terra levaverit, assignando aberret, pro certo quis afferat, non errare eum pariter in assignanda civitate, ob quam Francis traditam Petrus Italicus fuerit in Sancti defuncti locum à Carolo Magno suscep-tus.

D 112 Bertharii itaque, qui indubitate erroris id adē ob nuspiam convincitur, quique Petrum Italicum ob traditam Papiam Virodunensem antisitem creatum tradit, amplectenda potius videtur narratio. Verum, opponet modo non nemo, Papia post longam sex ut minimum mensum obfitionem, peste & fame ad extrebas angustias redacta, à Desiderio, Longobardorum rege, qui huic fese cum uxore & filia incluserat, Carolo Magno tandem ex pabto fuit tradita, nec ullum prodit, quā Francis à quopiam civitas illa fuerit in manus data, in antiquis historicis, Papensem seu Ticinensem obfitionem, à Carolo Magno factam, commemorantibus, vestigium occurrit. Fator, sic habet; verum quid tum à Nihil etiam habetur ex antiquis historicis, ut Taravisinam civitatem fuisse à quopiam proditione Francis traditam, affirms. Attamen, cum equidem Bertharius, Papiam fuisse à Petro Italico proditione Francis traditam, sat aperte innuat, iuxter hic, ne indubitate erroris Bertharium foris quisquam arguat, quo sensu illud, utut ab historicis non traditum, verosimilius veritati fit consonum, expone-re. Wasseburgius lib. 3 Antiquitatum fol. 140 ait, Desiderio, Longobardorum regi, Francis obfitionibus Papiam, duos fuisse celebrioris nominis consiliarios, quorum alter fuerit Paulus diaconus, alter Petrus, ad episcopatum Virodunensem postea electus. Non unius hi erant opinionis. Prior enim, fidei in Desiderium, dominum suum, prorsus incorrupta, omni modo Francis resistendum, protractaque obfitione, suppetias esse exspectandas forteque afferendas contendebat; posterior verò, qui fidei erga Desiderium adē integra non erat, pecunia foris ait promissionibus à Francis corruptus, nullam suppetiarum spem superesse, deditio[n]emque proinde, attentis gravissimis, que incola ex obfitione paterentur, incommodis, absque ulteriori mora faciendam esse, aiebat, tanquamque suis verbis & suasionibus efficit, ut tandem Desiderius Papiam, sese ipsum, uxorem & filiam, certis pacis conditionibus, Francorum potestati per-miserit.

E 113 Ita ferè quantum ad substantiam Wasseburgius. Petrus igitur secundum hunc scriptorem Papiam non aperta vi aut fraude, sed consilio dumtaxat occultoque dolo, ex prava in Desiderium voluntate profecto, Francis prodiderit, aut ciuius certè, quam aliás factum fuisset, dedundam curarit; cum autem, qua de insigni Pauli diaconi in Desiderium fide memoria hic prodit Wasseburgius, è probata fidei documentis constent, didicerit foris tam ea, qua de Petro, quam qua de Paulo diacono narrat, ex antiquiori quopiam auctoritatis non contennende scrip-tiore, ac proin non est, cur certò falsum putetur, quod de civitate Ticinensi, seu Papia, quam consilio suo Francis tradi fecerit Petrus Italicus,

Xxx litterarum

AUCTORE

C. B.

litteris consignat. Nam verò, cùm ea, que consilio dumtaxat doloque occulto geruntur, passim non tam nota sint, quam quae aperta vi efficiuntur, fieri potest, ut Papiam à Petro Italico consilio occultoque dolo Francis fuisse proditam, scriptores ignorarent, ac proin ex eo, quod rem hi silentio pretereant, conseclarium non est. ut civitatem illam Francis à Petro Italico fuisse traditam seu proditam, certo atque indubitate errore scribat Bertharius. Quapropter, cùm id ita habeat, vel ob solam Bertharii, qui nec hic erroris convincitur, auctoritatem verosimilium autuno, Petrum Italicum, ut et Hugo aliter scribat, Francis seu Carolo Magno eo forte, quem jam exposui, modo prodidisse Papiam, hancque ob causam fuisse episcopatum Virodunensis à principe illo donatum. Nam verò, cùm Carolus Magnus anno 774 in potestate suam Ticinum seu Papiam accepisset, annique duodecim, quibus tunc ex iam dictis episcopatus Virodunensis vacarat, retrogradiendo computati deducant ad annum 762, firma manner nostra opinio, quā anno huic, non autem anno 764, Sancti obitum suprà affiximus.

B
manetque
proinde, quido
quid contra
Cointius &
Pagius argu-
tentur,

114 Hanc porrò opinionem, ut in sola Bertharii auctoritate fundatam, opinione jam suprà discussa, quae Sancti obitum anno 776 innelit, quaque notis chronicis, ex Cointio num. 87 & seq. propositis, ab Hugone firmatur, probabiliorem esse, magis magisque, omnibus jam consideratis, existimo. Ea autem, ut pricipua opinionis nostra fundamenta breviter hic repetam, præsentim idcirco sedet sententia, quòd Bertharius uno dumtaxat circuèr seculo post Sancti nostri statutum floruerit, ac proin potiorem, quam Hugo, qui tribus circuèr seculis ab ea absuit, fidem mereatur, maximè cùm nullius prorsus aperti, indubitataque erroris sit convictus; Hugo autem tam frequenter tamque manifestos, ut ex iam suprà disputatis liquet, errores præserim chronologicos admittat, ut ei etiam tum, cùm notis pluribus chronicis, apprimè invicem congruentibus, cumdemque Christi annum designantibus, factum aliquod communis, tuò fidei hand queat, ac proin ut, quamquam notis chronicis suprà producatis, optimè invicem congruentibus annumque Christi 776 designantibus, Sanctum hoc anno obiisse, lumenissime indicet, fidem sat certam hac in re mereri hand possit. Contrarium quidem ex dictis Cointius & Pagius contendunt. Verum quidquid bini hi scriptores, qui opinionem suam nullo prorsus argumento stabilunt, indubitanter hic loquantur, quidquid asseverent, quidquid arguentur, ego quidem, ut contra Berthario fidem Sanctum anno 776 obiisse credam, nequitam possum induci solo Hugonis testimonio, qui in errores, ut jam saepe monui ac probavi, apertissimos frequenter prolabitur, quique, cùm pleraque, qua in prima Chronicæ sui parte tradit, ex antioribus antiquioribus (adi num. 8) absque delectu & judicio deproporserit, forte etiam suprà memoriatas, quibus Sanctum anno 776 excessisse è vivis indicat, notas chronicas, seu potius (adi num. 95 & binos seqq.) harum unam, è quo profixerint reliqua, hauserit dumtaxat ex sequioris fidei scriptore, cui præ Berthario, quem tamen habuit ante oculos, ex prudentis criseos defectu duxerit assentiendum.

C

opinio, quā
Sancti obi-
tum anno
762 innelit-
tur.

115 Et verò multum dubito, anne Cointius, & Pagius pricipue, qui conventum Attinacensem, cui Sanctus interfuit, anno 762 innelit, opinionem mutaturi non fuissent, si breuem episcoporum Virodunensium Historiam, in

qua Sanctum anno 762 obiisse, apertissimè indicat Bertharius, habuissent pra oculis. Verum hanc anno primum 1675 typis vulgavit Acharius, ut fortè visa non fuerit, smò ne vide ri quidem Cointio potuerit, dum hic scriptor sextum, jam ab anno 1676 loci datum, Annalium fluorum tomum, in quo Sancti obitum anno 776 illigat, prelo appararet. Quod verò pertinet ad Pagium, potuit quidem hic brevem illam videre Bertharii lucubrationem; verum hanc, utpote quam non citet, verosimillimè hanc consuluit, reque non sat discussa, Cointium præproperè videtur secutus. Idem dicendum videtur de Mabilionio, qui, quamquam quidem, uti Cointius & Pagius, notas omnes chronicas ab Hugone suppeditatas annumque Christi 776 designantes, non memoret, Sanctum tamen ex dictis hoc anno obiisse, indicat. Ita autumo, vel ex eo, quòd Sanctum anno vita sua penultimo omnia sua S. Vitono dedisse, manifesto errore, in quo ei (adi num. 87) presvit Cointius, verbis num. 89 recitatis scribat. Sanctus enim (videlicet Vitam edendam num. 37) anno vita sua penultimo omnia sua S. Vitono non dedit, sed tantum à Theuthardo plura, que hic habebat & possebat, S. Vitono adquisivit. Itaque, ut tandem, omnibus jam expensis, & huic finem imponam, quamvis Cointius, Pagius, bisque etiam adjunctus Mabilionius S. Magdalvei obitum cum anno 776 conjungant, horum ego, ut idem faciam, auctoritate minimè moveor, sed opinioni, que Sanctum anno 762 obiisse statuit, veluti probabiliori, firmiter adhæreo, futurumque puto, ut mihi asseriantur, quicumque, que de Hugone & de Berthario in medium adduximus, atento prejudicisque vacuo animo expenderint.

E

§ X. Sancti sepultura, variae translationes & cultus ecclesiasticus.

Quod pluribus viris, felici beatoque è viuis excessu ad Superos translatis, ob insigne planè, quā viam exegerant, sanctimoniam evenit, id quoque Sancto nostro à supremo meritorum ejus prorsus insignium remuneratore Deo sicut concessum, ut multis clarerit ab obitu miraculis. Cum verò, inquit de Sancto seu potius de sacro ejus cadavere num. 7 Comment. hujus Bertharius) inde (è Nova-Villano vico) portaretur ad sanctum Petrum sive ad sanctum Vitonum, fertur, quòd super crucem, videntibus cunctis, duæ columbæ candidæ sicut nix venerint, & in eadem usque dum corpus ejus sepulturæ traditum fuisset, federunt. En insigne planè, quo Sanctus ab obitu fuerit illustratus, miraculum! pro hoc tamen, utpote quod ipsem Bertharius ex dubitantis, quam adhibet, loquendi formula, pro certo habuisse non videtur, spondere nequitam ausim. Sancti biographus num. 43 rem paulò aliter narrat. En verba. Statim.... (inquit) ut cælo (S. Magdalveus nimirum) spiritum reddidit, duæ columbæ candidiores nive ab æthere, cunctis videntibus, lapsæ super crucem, quæ ante corpus erat, federunt, & per omnes exequiarum moras, usquequid sepulturæ traditum est, manserunt, sicutque videntibus illis, iterum poli secreta petierunt. Ita Hugo, qui, quidquid sit de columbarum, que Sancti funeri adsuerint, prodigo,

Sanctus in
ecclæsia S.
Vitoni fuit
sepultus.

F

mox

AUCTORB
C. B.
summi pontificis vel
jussu vel
consensu.

- A** mox subjungit, Sancti corpus in Virodunensi S. Vitioni ecclesia solemnii ritu, prasentibus vicinorum urbium episcopis, terra fuisse mandatum; qua sane de re, quam etiam verbis proxime recitatis insinuat Bertharius, dubitandum non est.
- cumque ad tumulum multis illustrareur miraculis.
- 117 Miraculorum porro multiudo, quā ut jam innui, Sanctum ab obitu illustravit divina benignitas, ad tumulum, quem in ecclesia illa natus est, evenit. Testatur id Hugo num. 45 his verbis: Humato Patris (Sancti Magdalvei) corpore, ut ostenderetur in cælis semper vivere, ad ostendenda præclara ejus merita siebant ad sepulchrum ejus divina miracula. Ita Sancti biographus. Quamquam autem Bertharius miraculorum, quae ad S. Magdalvei tumulum ab ejus obitu fuerint parrata, ne verbo quidem meminerit, Hugonem tamen hic à veritate minime esse devium, vel ex eo fas est concludere, quod sacram Magdalvei corpus quadragesimo, postquam hic vita functus esset, anno de terra, qui honor tum etiam, cum id factum est, tantummodo viris, sanctitatis miraculorumque fama claris, impendi solebat, solemnis ritu fuerit levatum. Panca Bertharii verba, quibus Sanctum quadragesimo, postquam obiisset, anno de terra levatum, simulque tunc sacram ejus corpus repertum fuisse incorruptum, docet, huc transcribo. Sic habent: Cujus (S. Magdalvei videlicet) corpus, dictu mirabile! post quadraginta annos integrum repertum est, & ubi nunc jacet, venerabiliter reconditum est. Fuisse sacram S. Magdalvei corpus quadragesimo, postquam hic ad Superos jam evolasset, anno de terra levatum incorruptumque reperitum, etiam docet Hugo, Sancti biographus.
- 118 Et quidem nonnihil prolixiori, quam supra ex parte hic transcripti, oratione id prestat. Tota in compendium contracta sic habet: cum quotidianis Sancti sepulchrum illustraretur miraculis, frequensque propterea ad id populi fieret concursus, sacram Magdalvei cadaver è terra educere, honorarioque loco depolare, episcopo Virodunensi, clero populoque est visum. At ecce, dum reseratur loculus, mirum sepe offert adstantibus spectaculum. Cadaver, quod jam annis quadraginta in terra jacuerat reconditum, inveniunt prorsus incorruptum, nullū vel maculā vel signo ex morte fædatum, suavissimumque à se odorem diffundens. Herent omnes prodigo attoniti, simulque latitiā perspici sacrum pignus de terra summa veneratione edificant, inque preparatum ad id mausoleum transferunt. Virodunensi ecclesia episcopus tum præterat Berhardus; Occidentali autem imperio Lotharius, Ludovici Pii filius. Ita ferè quantum ad substantiam Hugo, duos in chronologiam admittens errores; alterum quidem, quod sub Berhardo, Virodunensi episcopo, alterum vero, quod sub Lothario, Ludovici Pii filio, Sancti translationem factam scribat. Priorem ex his num. 93 ob oculos jam posui; proximum est, ut alterum nunc demonstrem. Hunc in finem, quo Christi anno sacram Sancti cadaver de terra fuerit levatum, præviè aperio. Id anno ab obitu Sancti quadragesimo tam secundam Bertharium, ut ex jam diis liquet, quam secundam Hugonem evenit. Quam ob rem, cum ex nostra quidem opinione probabilitas anno 762, ex Hugonis autem calculo anno 776 Sanctus obierit, consequens est, ut quidem secundam Hugonem anno 816, probabilitas autem anno 802 sacram Sancti cadaver de terra fuerit levatum.
- Odobris Tomus II.

119 Jam vero, cum Lotharius, Ludovici Pii filius, ante annum 840 patri in imperium non successerit, illam Sancti nostri, qua de hī agimus, translationem, imperante Lothario, Ludovici Pii filio, factam esse, perperam notat Hugo, Sancti biographus, alterumque proinde errorem hic admittit, etiam in opinions, quā Sancti obitum anno 776, ac proin translationem anno 816 innectit, satis gravem; in opinione vero ex jam supra dictis probabilius, quā Sancti obitum anno 762 ac proin translationem anno 802 diligamus, longe gravorem. Porro Hugo non tantum in ea, quā Sancti de terra levationem refert, narratione errores jam ostensos admittit, verum etiam, quod nobis hic accidit incommode, nihil omnino suspectum, ex quo utcumque colligas, an sacra illa solemnitas, summo Pontifice jubente, aut saltem consentiente, fuerit peracta. Eodem etiam defectu laborat Bertharii narratio. Verum Wasseburgius lib. 2 Antiquitatum fol. 133 vers. auctoritate summi Pontificis Sancti corpus de terra fuisse levatum, diserte affirmat. Verba ejus in compendium redacta ita habent: Austrannus, Virodunensis episcopus, anno post Sancti obitum quadragesimo ad populi petitionem sepulcrum ejus aperiri, levari corpus, levatumque in capsam argenteam inferri, summi Pontificis, Leonis III, auctoritate iusfit. Ita Wasseburgius, luculentius sane, ut dixi, docens, Sancti nostri de terra levationem, summi Pontificis interveniente auctoritate, fuisse peractam. Verum hinc scriptori illi certò assentendum? Cām euidem neque Bertharius, neque Hugo quidpiam scribat, quod Wasseburgio hic aduersetur, fuisse Sanctum, ut hic auctor prodit, summi Pontificis auctoritate de terra levatum, sat credibile existimo; id tamen pro certo asseverare idcirco non ausm, quod ad id Wasseburgii, scriptoris à re nimium remoti, auctoritas neutiquam sufficiat, reperiaturque etiam, subinde olim & cultum ecclesiasticum Santis decreta, & sacra horum corpora episcoporum dumtaxat auctoritate è terra fuisse levata.

120 Utut interim res hec habeat, Wasseburgius euidem Sancti translationem sub Leone III, summo Pontifice, & sub Austranno, Virodunensem antiſite, relicte collocat. Leo enim, ut inter eruditos satis convenit, ab anno 796 ad annum usque 816 Romanam S. Petri cathedralē occupavit; Austrannus autem, ut Bertharius apud Acherium tom. 12 Spicilegii pag. 259 & seq. docet, Virodunensem ecclesiam, postquam hanc, que previè à Sancti nostri obitu seu ab anno 762 duodecim annis vacarat, annis viginti quinque moderatus fuisse Petrus Italicus, gubernandam accepit, quinorūque deinde annorum spatio prudentissime gubernavit, ut adeò anno 802 episcopi munere adhuc Virodunensibus præfuerit. Quapropter, cum ex dictis sacrum S. Magdalvei cadaver probabilitas anno 802 de terra fuerit levatum, id sub Leone III, summo Pontifice, & sub Austranno, Virodunensem antiſite, accidisse referens Wasseburgius minimè est carpendus, veritatiisque etiam probabilitas ejus congruit narratio. Atque hec sunt, qua in primam Sancti nostri translationem observanda habui; ad aliam jam progredior. Hugo Flavinianus in secunda Chronicæ sui Virodunensis parte, in qua, quod res aeo suo seu seculo XI gestas dumtaxat ibidem trahit, fidem ex diis longe potiorem meretur, apud Labbeum Bibliotheca nova MSS. pag. 163 refert, Richardum (de hoc apud nos tom. vi Julii aetum est) ab Heimone, Virodunensi.

AUCTORE

C. B.

nensium antistite, anno 1004 ordinatum fuisse
Vitoriani in civitate Virodunensi monasterit abba-
tem, ac dein, postquam à venerabili hoc viro
novam, eamque priori seu antiquâ ampliorem
ac elegantiorem prefato monasterio seu abbatia
ecclesiam fuisse exstructam, pag. 164 narravit,
ita deinde pag. seq. subiungit: Edificata igitur
novâ ecclesiâ majori ambitu & elegantiori o-
pere, necessarium fuit, ut corpora quorum-
dam sanctorum pontificum translutari debuissent.

inter annos
dein 1003
& 1047
in vas mar-
moreum
translatum

121 Tunc corpus sancti Madelvai incorru-
ptum repertum est, & in crypta sanctæ Mariæ
sub altari in vase marmoreo decenter reposi-
tum. En adeò alteram Sancti nostri transla-
tionem; que dum facta est, sacram ejus corpus ier-
sum, teste Hugone, repertum est incorruptum.
Hac porrò Sancti translatio, utpote post novam
ecclesiam, nisi ex Hugone intelligitur, à Ri-
chardo jam abate, qui anno ex dictis 1004 ad
banc dignitatem primum fuit electus, Vitoriano
monasterio exstructam facta, ante annum 1004
non evenit: hanc autem etiam post annum 1046
factam non esse, fas est colligere ex iis, qua Hu-
go Flaviniacensis in secunda iterum Chronicis
sui parte apud Labbeum tom. cit. Bibliotheca
pag. 189 memoria prodit. Etenim ibi-
dem, narratis predicti abbatis Richardi sepulchri
ac obitu, sic scribit: Requiescit autem (Rich-
ardus abbas) in crypta subterranea ante altare
sanctæ Dei Genitricis Mariæ & S. Joannis Eu-
angelistarum, & super eum majus altare S. Petri
stabilitum est. In eadem crypta subtus altare
prefatum S. Mariæ sanctus requiescit Madel-
veus, ab eodem patre nostro (Richardo nimi-
rum) ibidem transpositus & reverenter tumula-
tus. Ita Hugo, luculentissime sanè docens, San-
cti nostri translationem, à translatione proxime
memorata utique non diversum, à Richardo, Vi-
toriano abate, fuisse peractam. Quam ob rem,
cum anno 1046, uti iterum Hugo apud Lab-
beum tom. cit. pag. 190 testatur, vitâ sanctius sit
Richardus, Sancti indubie, qua de hic sermo
est, translatio post annum 1046 facta non fue-
rit. Nam verò cum hac translatio, quâ San-
cti corpus è tumulo seu potius mansofo anti-
quo in novum, id est, in vas marmoreum sub-
tus sanctissima Dei Genitricis altare (vide utrum-
que Hugonis textum jam proxime recitatum)
fuit transpositum, secundum jam dicta etiam ante
annum 1004 facta non sit, consequens sit, ut
inter annum 1003 & 1047 evenerit.

au tandem
propositori
capsa anno
1477 fuisse
inclusum;

122 Ceterum nihil suppetit preterea, quo pro-
prias determinem tempus, cui innellenda sit se-
cunda hec Sancti translatio. Hujus, quod mi-
rum videri potest, ne verbo quidem meminit in
sua Lotharingia Historia Calmetus; verum, ubi
priorem, qua ex dictis anno 802 probabilitas fa-
cta est, translationem tom. jam sapientis cit. col.
546 narravit, verbis Gallicis, Latine à me redi-
ditis, ita subiungit: Tunc (cum scilicet Sancti,
quadraginta dumtaxat annis defuncti, prima
facta est translatio) fuit illud (sacrum Magdal-
vei cadaver) capsæ inclusum, populique ve-
nerationi expositum; verum anno MCDLXXVII
Matthæus, abbas S. Vitori, novam ei (S.
Magdalveo videlicet) capsam multò pretiosio-
rem confici fecit, fuitque in hanc illius corpus
translatum. Hac Calmetus; qui, quamquam qui-
dem secundam jam memoratam Sancti transla-
tionem silentio involvat, tertiam tamen, cuius ali-
bi mentionem invenire non quiri, opportune nos

docet. Exerit porrò capsæ seu theca, in quam
iunc, cum hac facta est, Sancti corpus illatum
ait, ex argento verosimiliter constructa. Etenim
Wasseburgius, qui, quod tamen mirum est, du-
arum posteriorum, quas ex Hugone & Calmeto
jam proposui, Sancti translationem ne verba qui-
dem mentionem facit, hasque proinde ignorasse
videtur, in suo de Gallie Belgica Antiquitatibus
Opere, quod anno 1549 typis vulgavit, fol. 133.
verso memoria prodit, quadragessimo post obitum
Sancti anno factum esse, ut sacrum ejus cadaver,
repertum incorruptum, in capsam argenteam,
uti tum adhuc cernebatur, ab Austranno, Viro-
dunensem episcopo, fuerit illatum. Erat ergo
Wasseburgii auctor secundo sexto decimo sacrum
Magdalvei corpus capsæ argentea inclusum; quod
cum seculo xi (vide, qua num. 121 dicta sunt)
in vas dumtaxat marmoreum è loco, in quo
ante jacuerat, à Richardo abate fuerit illatum,
capsa argentea, cui Wasseburgius auctor inindeba-
tur, verosimiliter non ante, contrà ac num. 119
sunt Wasseburgius, sed post Sancti translatio-
nem, à Richardo abate factam, fuerit confecta.

123 Quam ob rem, cum post banc à Ri-
chardo seculo undecimo factam translati-
onem nova Sancto bierothea prater capsam, in quam ipse auctem
Sancti quoque
annis apud
Virdunenses
anno 1477 sacram ejus corpus translatum, & Olobrio
verbis proxime recitatis tradidit Calmetus, fu-
isse exstructa non inveniatur, has verosimili-
ter fuerit ea ipsa capsæ argentea, cui Wasse-
burgius auctor Sancto corpus extabat inclusum, ac
proin capsæ pretiosior, quam, teste Calmeto, an-
no 1477 Sancto consoci fecit Matthæus, S. Vito-
ni abbas, verosimiliter fuerit ex argento constru-
ta. Atque hoc sunt, qua de variis Sancti transla-
tionibus commenioranda habui. Porrò Virod-
nenses insignem suam in Sanctum venerationem
non tantum tribus jam memoratis, quibus sacras
ejus affectarent exuvias, translationibus probare-
re, verum etiam cultu Officioque ecclæstico, quo
ejus quotannis recolentem memoriam, hodieque
adhuc verosimiliter recolunt. Et festiva quidem
huic luci quartam Olobris diem, quâ Sanctus
migravit ad Dominum, quondam consecravit;
verum dubito, an, mutatione quapiam facta,
Sancti festum in quintam Olobris diem hodie non
differant. Etenim Calmetus in Lotharingia His-
toria tom. 1, col. 546 Sanctum quintam Olobris die
apud Virodunenses colis affirmat, atque hinc for-
tè factum est, ut, cum Magdalveum quintam Olobris
die olim etiam apud Virodunenses cultum fuisse,
ex errore patares, hac illam pariter die obiisse, lori-
teris ibidem contra Hugonis aliorumque omnium
scriptorum fidem perperant mandarunt. Attamen,
cum Calmetus in rebus, quas de Sancto nostro
scribit, ubique, nisi ex supra dictis faciliter colla-
ges, omnimoda accusationis laudem hanc merita-
tur, S. Magdalveum hodie non quaria, sed
quinta Olobris die à Virodunensibus colis, pro-
certo asseverare non ausim. Ut sit, Sancti equi-
dem memoria quartam Olobris diem olim apud
Virodunenses fuisse consecratam, certum est atque
indubitatum.

124 Etenim opus nos existat Breviarium Vi-
rodunense, quod anno 1625, & Missale item
aflico jam
inde à seculo
xvi, iudicem
iam, nisi em.
Hugonis vero
bis.
culturum fuisse. Etenim ad hanc diem in Missali
quidem Missa de S. Magdalveo, in qua tam-
bie nihil sibi habet proprium, dicenda proponi-
serit;

Abar; in Breviario autem recitandum prescribitur novem lectionum Officium, in quo haec omnes Sanc-
tis sunt propria, atque ex ejus Aetate, per Hugonem Flaviniacensem descriptis atque huic Commenta-
rio subjiciendis, omnes deponit, ut ex facta
statu cum his collatione manifestam evadit.
Nam verò, cum hac ita sint, certum fit, non tan-
tum Sanctum olim ad quartam Octobris diem
cultu Sanctis Officiis ecclesiastici recitatione festi-
que anni celebrazione deferri solito Viroduni fu-
isse affectum, verum etiam cultum illum satis
esse antiquum. Et verò multò etiam is, quam
bina jam producta documenta indicent, est an-
tiquior. Intelligitur id iterum ex secunda Chronicæ
Virdunensis parte. Etenim in hac Hugo Flavini-
aciensis apud Labbeum tom. Bibliotheca Nova
Mss. jam sepissime cit., pag. 190 factum esse
refert, ut Rodulfo, qui tertius à Richardo suprà
memorato monasterium S. Vitoni sub seculi
xi finem moderatus est, mente sep̄ius volventi,
scireque avenisi, an Richardus ille suus successor
tanta quidem, quanta putaretur, sanctitatis fu-
isset, visio in somnis, cum ad illius pernoctaret
sepulcrum, fuerit oblata, quā angelum sibi vide-
rūt adstantem atque hec audiverit dicentes: Diu
te cogitatio tua morosa curiositate detinuit, ut
scires, cuius meriti hic, cuius sepulchro ad-
sistis, eset, & ne te diutius fatigandam protra-
hat, missus sum hæc tibi expedire.

^a Chronico
Virdunensi
huc transcri-
ptis.

125 Duo sunt in hac crypta quiescentes, &
diem Domini, quo duplice stola remunerantur,
exspectantes, hic abbas Richardus, & confes-
sor Christi præcipuus Madalveus, cuius vos
festivitatem suo tempore & die devotis, ut di-
gnum est, honoratis officiis; utpote quem Deus
in numero Sanctorum suorum & sorte Justorum
adscivit. Et iste quidem dignè in memo-
riam vertitur hominum, qui ad gaudium trans-
iit Justorum. Hic autem, cuius adsto sepul-
chro, pari vobis nec minori devotione vene-
randus in terris, quem pari forte, nec inferiori
gloria, Deus decoratum sublimavit in cælis.
Multæ sanctitatis ejus fama in terris, quam ta-
men nec ad medium nōstis, quia Vir gratiæ Dei
inluminatus humilitati studuit & vilitati, nec
actus suos prodere maluit, sed occultare. Sed
soveris, quia magnum patronum & Deo ca-
rissimum præmisisti, & quæ de eo dicuntur,
vera sunt, quanquam ampliora dici possent.

C Placeat tibi devotio filiorum ejus erga memori-
am ejus & quæ tibi missus à Deo referto, hac ipsa
die omnibus in commune edicito, ut gaudeant
de felici successu patris, quem habent suffraga-
torem & devotum interventorem in cælis. Tu
itaque, his de beato Viro agnitis, viam, quam
cœpisti, ne deseras, mortificationi carnis, hu-
militati, vilitati & castimoniam invigila, lucran-
dis animabus operam da, ut cum hoc & aliis
doneris beatitudine æternæ jocunditatis.

126 Hec Hugo, veluti Rodulpho, monasterii Vi-
tonianus sub seculi xi finem abbat, ab angelo in somnis
dicta, proponens; quamquam autem vel ex eo,
quod seculi x & xi scriptores in credendis confun-
gendiisque visionibus ac prodigiis mirè fuerint pro-
clives, merito posse ambigi, an Rodulpho verè
fuerit, quam Hugo memorat, cælestis oblata vi-
sio, è verbis tamen, quæ hic scriptor, utpote
qui non serius quam seculi XII initio floruerit,
veluti ab angelo prolata refert, fas est colligere,
S. Magdalvi festivitatem quotannis, vero simili-
mè quarta Octobris, Viroduni seculo XI & XII,

cum Hugo Flaviniaciensis floruit, devotis officiis,
ac proin verosimiliter sacrosancti Missa sacri-
ficii celebrationē, Officīque ecclesiastici recita-
tione fuisse honoratam. Cultum ergo Sanctis de-
ferri solitum, festumque Officio ecclesiastico cele-
brandum diu etiam ante seculum sextum deci-
mum, ut suprà afferui, Viroduni natus est
S. Magdalveus; quod pariter ei diu etiam an-
te ipsum seculum undecimum obtigisse, vero si
millimum mihi vel ideiso appareret, quod ut
suprà vidimus, & miraculis ab obitu patratis,
frequenter hinc ad tumulum summum populi concur-
su illustratus, ac deinde quadragesimo dumi taxat,
postquam obiisset, anno de terra summa venera-
tione fuerit levatus.

V I T A

autore Hugone, Flaviniaciensi
abbate,

E

Ex Chronicæ Virdunensi apud
Labbeum tom. I Bibliotheca
nova MSS.

C A P U T I.

Sancti natales, studia & vir-
tutes in juventute, clerica-
tus suscepitus, promotio ad
sacerdotium, ad abbatis mu-
nus, ac deinde ad episcopa-
tum; gesta hujus initio.

A Nno igitur ab Incarnatione Humanæ Ver-
bi DCLIII suscepit praesulatum Virdunen-
sis ecclesiæ dominus Madelveus. **b** Hic in eadem
urbe Christianis & inclytis parentibus est edi-
tus. **c** Qui statim renatus ex aqua & spiritu is
septem baptismatis gradibus septem compre-
hendit dona Paracleti Spiritus. Accepit deinde
earnes Agni immaculati cum sanguine, candida-
tus virginitatis veste, decoratus immortalitatis
lampade. Ardebat ea tempestate omnis Belgi-
ca quotidiana bellorum instantia. **d** Nam regalis
dignitas, quæ à Meroveo rege sumperat ini-
tia, in Childericum regem, qui jussu Stephani,
Romani Pontificis, detonsus & in monasteri-
um trusus est, porrecta, illo in tempore nul-
lius vigoris erat, nec quicquam in se, præter
inanis regis vocabulum, præferebat. **e**

^a Sandus Vira-
duni natus
est.

^b b

^c c

^d d

^e e

Lugubris re-
rum in Gal-
lia Belgica
status.

VITA S. MAGDALVEI EPISC. CONF.

534

A. HUGO-

NE FLAV.

fus alium, invadit quisque nomen regium. Hac crescente discordia, urbes depopulantur, ecclesiæ incenduntur, ministeria divina detrahuntur, monasteria virorum diruuntur, puellarum deluduntur, & cunctæ vastantur: fuitque illo tempore non minor in ecclesiis gemitus, quam Decianeis, Diocletianeisque temporibus g. Quo turbine Virdunensis civitas exagitata, defuncto Agronio episcopo, diebus multis mansit vacua pastore viduata b.

Litteris im-
buendus tra-
ditur ac ma-
gnum,

3 His diebus ablactatus almus puer Madelvœus religiosis viris traditus est litteris imbuedendis i, quarum elementis brevi datis memoriam, dedit operam intelligere præcepta artis Grammaticæ, per quæ vera agnoscere, vita quiete vitare. Posthac tribunal ascendit Rhetoricæ: sed quia rhetor est traditor eloquentiæ, eloquentia verò sine sapientia nimium obest plenarumque, prodest numquam: omissa exercitatione dicendi, in rectissimis atque honestissimis studiis rationis omnem suam consumpsit operam, studium rectæ rationis ad divina, studium honesti officii referens ad humana. Hinc res omnes, quæ in dictis & factis & in toto mundo aguntur, decem esse intelligens, quæ Prædicamenta dicuntur, argumentorum fucos & syllogismorum perplexiones sagaci animo discrivit, & in eis aciem sui docilis sensus ad unguem exercuit.

In his facit
progressum.

4 Intrat ex hoc quadrivium, ubi cubos Arithmeticæ, sonos Musicæ, modos Geometriæ, radios Astronomiæ perspicaci percipiens mente ad perfectionem duplicitis thesis; id est, theoreticæ pervenit & practicæ. Puerilibus igitur annis, ut patriarcha Jacob, simpliciter domi transactis, pulsabat adolescentiæ fores proficiens & placens tam Deo, quam hominibus. Sanè post flores Rheticos ac angues syllogisticos, Scripturæ divinæ ingreditur campos, ubi audiens ab Apostolo: Omnis, qui castè vivit, templum est Spiritus sancti; item in Apocalypsi: Qui mulieribus non sunt coquinati, hi sequuntur Agnum, quocumque ierit k, statim primariam suam ætatem Christo Domino consecravit; illi toto animo placere ac servire gestiens, qui est pars & hæreditas ejus, cogitansque vias suas, convertit pedes suos in testimonia Jesu, quærens videre bona Domini in terra viventium.

His clericus,
sororumque se-
virtutis addi-
bit.

5 Adeptus tandem clericatus honorem, accipit à Domini benedictionem, & misericordiam à Deo salutarem: quotidiano siquidem proiectu ibat de virtute in virtutem, latam & spatiostam viam, quæ dicit ad mortem, horrens, artam & angustam, quæ itur ad astra, sequens, confixit timore Domini carnes suas, mortificans membra sua cum vitiis & concupiscentiis, spiritu ambulans, desideria carnis non perficiens, misericordiæ operibus studens, vigiliis & jejunis corpus affligens, orationi insistens vel meditationi inserviens, aures ab auditione mala coercens, oculos à vanitate avertentis, odor bonus Domino in omni loco esse fatagens, os suum à multiloquio & vaniloquio custodiens, manus ab omni munere excutiens, consilium opusque suum ad Dominum semper convertens, in omni actu suo Dei, non suam, gloriam quærens.

6 Vivebat studiis Adolescens justus in ipsis, Ordinibus sacris respondens moribus aptis.

6 Post hæc ad majora conscendens presbyterii honorem electus ccepit, justificatus ob-

tinuit. Constituitur itaque unanimi assensu, electione omnium, rector & abba ecclesiæ sancti Vitori l, quam & studio spiritualis exercitii, & rebus temporalibus melioratam, exemplo & doctrinâ ad divini famulatus amorem accedit. Fuit enim humilitate præcipuus, caritate diffusus, prudentiâ mirabilis, sobrietate laudabilis, justitiâ insignis, fortitudine specabilis, & licet cunctos dignitate præcelleret, erat tamen obedientiâ cunctis subditus, patientiâ probatus, forma factus gregi ex animo, ut in eo subditus quisque agnosceret, quam sibi vivendi normam assumeret.

Sacerdotio
suscepso, mo-
nasterii S. Vi-
tori abbas

7 Hæc de eo fama ubique ferebat, hic rumor omnium in ore continuus erat, Madelvœus pietas, ejusque probitas lustrabat patrias, replebat plateas, ædes pulsabat palatinas. His præcurrentibus nunciis, cunctorum votis in pontificatu eligitur Virdunensis urbis m. Quod licet timore Dei plenus omni conamine rejicerit, totoque adnisi recusaverit, multorum tamen sententia, Deo gratiâ præcedente, prævaluit, ac una cleri populi concordia episcoporum iudicio dignus in cathedra pontificali exaltatus, benedictione firmatus, unitione sacratur. Regebat tunc Romanam Ecclesiam Stephanus secundus, Francis verò principabatur Pippinus, Caroli Tuditis n filius, ex Majore domûs & præfecto palati rex constitutus o, à quo Chrodegandus abba, vir egregius & omnibus efferendus præconiis in palatio præfati Caroli nutritus, ejusque referendarius, ab ipso & Francis omnibus electus Romam missus est, ut prælibatum Stephanum Papam ad Gallias, ut cunctorum vota anhelabant, evocaret p; quod & fecit, à quo etiam in pontificem Metensis ecclesiæ, adstante rege & populo consecratus pallium promeruit cum nomine archiepiscopi q....

ac dein Vir-
dunensis crea-
tus episco-
pus Tunc
Metensi ec-
clesia Chro-
degandus :

E

m

P

Tullenſi au-
tum prærat
Godo. Ludu-
s in flavi-

r

F

Virodunum
Magdalveus
invenit:

s

8 Tullenibus quoque prærat Godo venerandus episcopus r, qui immunitatem civitatis & recuperationem chartarum igne consumptarum apud præfatum regem Pippinum suæ adquisivit ecclesiæ. Inter hoc beatus Madalveus virtutum radiabat decor, & dignitatem pontificalem bonorum operum adornabat nitore. Quod officium, quamvis rudis acceperit tempore, aptius accessit assueta bonitatis ubertate. Instabat prædicationibus, firmabat plebem benedictionibus, incitabat ad meliora sacris exhortationibus, quod dicebat verbis, monstrabat exemplis. Erat tunc civitas ipsa infectatione barbarica bellis attrita, obsidionibus fatigata, calamitatibus repleta, templa Domini in ea polluta, sanctuaria exusta, ministeria violata, officia diurna vel nocturna negligenta.

9 Clerici alii fugati, quidam necati, qui remanerant multa paupertate addicti plus prius seu terrenis, quam cœlestibus studebant negotiis f. Hoc respectu Vir Domini amaro cùm esset animo, posuit spem suam in Domino, clamans illi spiritu humiliato: Omnia, quæ fecisti nobis, Domine, in vero iudicio fecisti; quia peccavimus tibi & mandatis tuis non obedivimus. Cui mox Dominus: Invoca me, inquit, in die tribulationis, eruam te & honorificabis me. At ille humili prece: Deus meus, misericordia mea, tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me, exultatio mea, erue me à circundantibus me angustiis & filiorum necessitatibus. Nec mora consolatio ex ore veritatis affuit. Primum, inquiens, queri-

te

A te regnum Dei & justitiam ejus, & omnia adjiciuntur vobis. Tunc ille gratulabundus: Auditui meo, ait, Domine, dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.

gregem hinc ad virtutem extimulat, clerum refomat.

10 Gressu ergo celeri ecclesiam intravit, clerum populumque advocavit, judicia Domini vera innotuit, crima vel peccata alterutrum confiteri monuit, fructus dignos pœnitentia facere suasit, ecclesiam frequenter, orationibus cum lacrymis incumbere, laudes Domini cum silentio & reverentia audire, eleemosynas pro posse libenter dare, hospitalitatem sine murmuratione servare, discordantes ante solis occasum ad pacem redire, pacem falsam non dare, gehennam timere, vitam æternam sperare præcepit & docuit. Clericos deinde regulariter vivere, septies in die laudes Domino dicere, & noctu ad confitendum illi surgere, ecclesiastica sanctio instituit, victumque illis quotidianum de propriis, prout potuit, ordinavit *t.*

nova & que acquirit ecclesia sua posse fuisse.

11 Curiam interea adiit, Pippino, qui ex auctoritate Stephani Papæ ex praefecto palatii rex constitutus fuerat *u.*, vastitatem urbis, calamitatemque plebis, quam regendam suscepserat, innotuit, auxiliumque ab eo ex regali largitione quæsivit & obtinuit. Collatione liquidem fidelium quædam prædia suscepit, Wasnaum scilicet seu Warnunci curtem *x.*, Ramisbatum *y* etiam, aliaque quamplurima, quæ Chartis manu propria inseruit, quas & regis annulus roboravit, & ecclesia Virdunensis ex tunc non amisit *z.* Civibus præterea regis munificèntia non defecit, clerum læticavit, ecclesiam ornavit, remuneratum Pontificem gaudenti populo repræsentavit. Multa autem erant, quæ eum erga ipsam ecclesiam diligendam, promovendam & ampliandam accendere debebant, videlicet Pepponis episcopi in Carolum Tuditem patrem suum amor profusus, gratuīa fidelitas & in tempore seditionis contra Rainsfredum, Francorum principem, ipsius Caroli æmulum indi-visa laboris & periculi subcundi dualitas, pro quo etiam idem Peppo multa perpessus est adversa *aa.*

Hac in calamitatem, in qua erat, à Carolo Marullo,

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

uu

vv

ww

xx

yy

zz

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

jj

kk

ll

A. HUGO-
NE FLAV.

d Perturbatè admodum hic loquitur Hugo, si-
bique ipsi in designando tempore, quo totam bel-
lis Belgicam artisse ait, videtur contrarius. Spe-
cialis enim, quæ premittit, respicere videtur ad
tempus, quo Sanctum vel natum vel etate jam
crescentem exhibet, aut etiam ad Virodunensem
cathedram scribit promotum; spectatis vero, quæ
subiungit, bellicos illos turultus, quibus flagrā-
rit Belgica, referre videtur ad illud decennale
circiter temporis spatium, quod ab anno 742,
quo Childericus III, è stirpe Merovingica po-
ssumus, Francorum rex regnare incepit, usque
ad annum 752, quo hic princeps fuit exaudio-
ratus, medium effluxit. Verba Hugonis confide-
ranti, res evidens evaderet.

e Childericus III Francorum rex, auctoritate,
non Stephani, sed Zacharie, Romani Pon-
tificis, interveniente, fuisse videtur exauditora-
tus. Adi Henschenium nostrum in Diatriba de
Tribus Dagobertis lib. 3, § vi, Papebrochium in
Paralippomenis ad Conatum de Pontificibus Roma-
nis, Pagium in Criticis ad annum 751 num.
4 & seq., aliosque scriptores, de Childerici ex-
auditoratione Pipinique ad regnum Francicum pro-
motione tractantes.

f Quam verum id sit, à Papebrochio loco cit.
& à Pagio in Criticis ad dictum annum num. 1
& 2 probatum invenies.

g Hec, que hic tradit Hugo, referenda pos-
tius videntur ad tempus, quo Carolus Martel-
lus rerum in Francia est potitus, quam ad tem-
pus, quo Childericus sub Pipino Breve, dum-
taxat adhuc majore-domus, regem umbratitem
egit.

h Demochares, Chenutius, aliquie, num. 29
Commentarii prævii nominati, tempus, quo Vi-
rodunensis sedes ab obitu Agronii seu Agroñi
vacari, triennio definiunt; verum sedem illam,
si anno, ut notant, 732 vita funetus sit Ago-
nium, diuini vacasse, ex iis, quæ § 3 disputata
sunt, verosimilius appetet.

i Quoniam S. Magdalveum, quem Hugo
(adi Comment. num. 17) anno 711 natus affir-
mat, tenera adhuc etatis puerum, litteris imbu-
endam traditum fuisse, à scriptore illo hic (vi-
desis Commentarii num. 20) significatur, fuerit
secundum Hugonem verosimiliter id factum, cùm
Sanctus ad annorum circiter septem etatem jam
pervenisset, ac proin tunc, cùm jam majoratum-
domus in Austrasia (hunc enim anno 715 adeptus
est), obtinere Carolus Martellus, deque rerum
summa adversus Ragenfredum, Neustria majorem-
domus, configeret. Quapropter, cum per voces his
diebus biographus seu Hugo tempus illud, quo
lugubrem fuisse rerum in Francia statum, verbis
proximè præcedentibus scripti, indubie hic desi-
gnat, quacumque his de ecclesiistarum incendio, de
monasteriorum eversione, aliisque calamitatibus
memoria prodit, manifestè refert ad tempus, quo
Carolus Martellus rerum potitus est; ut adeò,
stellato tempore, ad quod ea (vide dicta ad lit. d)
etiam jam antea retulit, perturbatè admodum
Hugo loquatur.

k Cùm textus sacri, quos subinde in medium
adducit Hugo, è Scriptura plerumque ad ver-
bum deprompti non sint, quibus hujus illi locis
kabeantur, annotare visum non est.

l Quo circiter tempore verosimilius id factum
sit, Commentarii prævii num. 23 edocui.

m Pro anno, quo circiter hoc factum sit, adi
Comment. præv. § 3.

n Tudes seu tudites significat fabri malleum;

Carolus autem, Pipini Brevis pater, appellatus
fuit Martellus seu Tudites, quod, ut fabri tu-
dite seu mallo ferrum, ita ille hostes in preliis
ense contuderit. Paulò aliter Hugo infra loquitur.

o Hugo ex opinione, quæ Sanctum anno 753
Virodunensem creatum fuisse antistitem, arbi-
traris est, has notas chronicas suppediat; verum
ha in opinione nostra, quæ Sancti ad sedem Viro-
dunensem promotionem anno circiter 742 inpe-
dimus, deferenda sunt, cum Pipinus Brevis,
de quo hic sermo, ad Francorum solium, & Ste-
phanus II ad Pontificale culmen ante annum 752
non fuerint elevati.

p Apud nos tom. 1 Martii, ad sextam men-
fis hujus diem, de Chrodegando, Metensium
episcopo, qui die illa ut Sanctus colitur, actum
jam est; ex iis autem, quæ ibidem de sancto
hoc antistite in Commentario historico § 2 & 3 dis-
seruntur, veritatis liquet esse consona, quæ hoc us-
que de illo memoria hic prodit Hugo. Verum hic
scriptor deinde etiam indicat, Chrodegandum à
Stephano II, in Gallis existente, consecratum
fuisse Metensium antistitem; hoc aquem à vero
indubie alienum est. Etenim Stephanus II ante
annum 753 in Gallias non venit; tunc autem Chro-
degandus jam ab anno circiter 742 Metensium
fuerat episcopus, ut in Operis nostri Commenta-
tariorum proximè cit. num. 7 traditur, atque ab e-
rudiis omnibus admittitur. Porro, quamquam
quidem proinde Chrodegandus à Stephano, in
Gallis existente, non fuerit Metensium consecra-
tus episcopus, ab eo tamen, quod etiam addit
Hugo, archiepiscopi nomen, immo etiam pallium
& potestatem consecrandi episcopos accepisse vi-
detur. Adi Pagium in Criticis ad annum 766,
num. 7.

q Quædam hic, quod ad institutum nostrum
non faciant, omittenda duxi; iis autem, cur a-
liquot insuper præter Chrodegandum Metenses epि-
scopi tulerint archiepiscopi nomen, rationem reddit
Hugo; remine acu tangat, ex Pagio in Criticis ad
annum 766, num. 8 intelliges.

r Calmetus in Episcoporum Tullenſium Cata-
logo, quem tom. 1 Historia sua Lotharingice
præfixit, notat Godonem jam anno 735 fuisse
Tullenſium antistitem; quod si adeò, ut hic Hugo
indicat, Tullenſium ecclesiam tunc, cùm jam
Francorum rex esset Pipinus, adhuc gubernarię,
præsuerit sanè Gado. Tullenſi ecclesia, cùm Sanctus
noſter anno circiter, ut opinamur, 742 Virodunen-
sem maderandam accepit.

s Cùm Saydus in tam lugubri statu, uti hic
tradit Hugo, ecclesiam suam invenierit, vel hinc
concludendum videtur, eum proximè à Caroli
Martelli obitu anno circiter 742 aut certè dia
ante annum 753 Virodunensem creatum fuisse
antistitem. Anno enim 753, quo hoc factum scri-
bit Hugo, ecclesia Virodunensis res, cùm tunc
decennio circiter partim Carolomannus, parum
Pipinus majoratum-domus in Austrasia gessisset.
Lugubri adeò loco fuisse non videntur. Haec iis
adde, que de anno, quo Sanctus creatus sit epi-
scopus, § 3 disputata sunt.

t Biographus hic indicare videtur, novum
quoddam vita genus clero Virodunensi à Sancto fu-
isse prescriptum; qua de re quid sentiendum sit,
Comment. præv. num. 41 exposui.

u Fuit quidem Pipinus à Stephano II, qui an-
no 753 venerat in Franciam, Francorum rex
undus; verum is princeps fuerat jam antea,
interveniente Zacharie Pape auctoritate, diade-
mate Francico insiguitus. Vide dicta ad lit. e.

x In

A x In geographica episcopatus Virodunensis Tabula, quam Historia sua Lotharingica tom. i prefixit Calmetus, quatuor circiter aut quinque leuis horariis à Viroduno Occidentem versus ad Arolam fluvium vicus occurrit, nomine Vraincourt; diversus forsitan hic non est à vico, qui hic vocatur Warnunci-curtis.

y Vicum, qui nomine huic sit satis affinis, in Tabulis geographicis invenire non quivi; vicus tamen, qui hic vocatur Ramisbatum seu Ramisbaccum, ab antiquis idem esse assertur, ut ait lib. 2 Antiquitatum fol. 131 Wasseburgius, cum vico. qui modo appellatur Rambecourt.

z De prediis, que ecclesia sua impetrasse Sanctum, hic refert Hugo, ut etiam de tempore, quo hoc factum sit, Commentarii prævii num. 42 & quatuor seqq. fuisse discerni.

aa Neustræ agerrimè tolerant, Pipinum Heristallium, hominem Austrasum, eque in Neustrasia atque Austrasia obtinere majoratum-domus. Hinc pars illorum, cum hic princeps anno 714 excessisset è vivis, adversus Theudoaldum, ejus ex filio nepotem atque in majoratum-domus successorem, cui Pleistrudis avia Austrasiique adhærebant, arma assumpst; cum autem anno 715 profligatus fuisset Theudoaldus, pauloq[ue] post obiisset, apud Neustrasos (adi Pagum in Criticis ad annum 715 num. 2 & 3) Rainfredus seu Raginfredus, aut etiam, ut ab aliis scribitur, Ragenfredus constitutus est major-domus, resque Austrasiana in summo versabantur periculo. Verum interea Carolus, Pipini Heristallii ex Alpaidæ filius, postea Martellus datus, è custodia, in qua à noverca Pleistrude detinebatur, feliciter elapsus, frācos Austrasiorum animos erexit, savissimoque Raginfredum simul & Chilpericum II, quem Raginfredus & Neustrasii in Dagoberti III, Francorum regis, anno etiam 715 viuā funēt, locum sufficerant, bello appariuit, cui tandem hi, ut Francorum historici passim tradunt, secundò ac tertio profligati succubuerent. Caroli porrò partibus (vide verba num. 37 Commentarii ex Berthario, Virodunensem antistitutum historicō, recitata) favit Peppo, Virdunensis episcopus ordine vigesimus.

bb Respicit hic indubie Hugo ad creditam olim, quā S. Eucherio, Aurelianensi episcopo, revelata fuerit Caroli Martelli ob direpta usurpataque, ut putabatur, ecclesia bona damnatio, celestem visionem. Hanc enim mox infrā narrat.

cc Carolus Martellus, uti inter eruditos satis convenit, ab anno 715 ad annum usque 741, cuius mense Octobris obiit, per annos viginet sex mensesque sex majoratum-domus gessit; verum toto illo tempore rex, nomine Childebertus, Francorum solium hanc occupavit; Childericus autem III, quem hic hanc dubiè memorat Hugo, in eo ante annum 742, quo jam obierat Carolus Martellus, sedere non cœpit. Hugo ergo in regibus, sub quibus majoratum-domus gesserit Carolus, enumerandis hic errat.

dd Milo hic memoratus anno 713, uti inter eruditos convenit, sedem Trevirensem invasit, ac dein anno 717, cum S. Rigobertus, Remensis archiepiscopus, suisset à Carolo Martello in exsilium pulsus, sedem etiam Kemensem usurparavit. Anno porrò 753, cum venationi vacaret, ab apero percussus miserrimè interiit.

ee Vide, quæ de plerisque, Carolo Martello ab Hugone hic imputatis, Commentarii prævii §. 3 Octobris Tomus II.

adduxi in medium.

ff Videbis quæ ad litt. aa in fine jam dicta sunt.

gg A Julio Cesare aliisque antiquioribus Lotharingia urbis, que recentioribus Metæ dicitur, Mediomatrice vocatur.

hh Ado in Chronico estate sexta sic habet: Vaftata & dissipata Viennensi & Lugdunensi provincia, aliquot annis sine episcopis utraque ecclesia fuit; videtur adeò ex hoc Adonis loco, quæ hic de Virdunensi & Lugdunensi ecclesiis scribit, Hugo deprompsisse, Viennensi ecclesia Virodunensem substituisse; quod etiam concludendum videtur ex iis, quæ de Wiliario, Viennensi archiepiscopo, mox subdit, ex Adonis Chronico, estate cit., pariter desumpta.

ii Sammarthani Gallia Christiana tom. i, pag. 797; Claudius Robertus, aliisque, quos videbam, omnes Berterico successorem sufficiente non Paulum, sed Proculum. Porro subditur his ab Hugone visio jam suprà memorata, quā S. Eucherio, Aurelianensi episcopo, Caroli Martelli damnatio fuerit revelata. Verum, cum visio illa modo ab eruditis, nec immerito, habeatur pro commento, prolixa admodum Hugonis de illa verba, que præterea ad institutum nostrum etiam non conducunt, satis duxi in Sancti, quam hic edo, Vita omittere, uti & nonnulla alia, quæ ad Sanctum nostrum pariter non spectant.

A. HUGO
NE FLAV.

C A P U T II.

Sanctus diæcesim lustrat, templa collapsa instaurat, res ecclesia sua sedulò curat, hisque compositis, Hierosolymam peregrinatur.

Igitur Sacerdos eximius, episcopum* pastorali sollicitudine circumiens, ecclesias, in quibus non erant locis, extinxit*, dirutas vel intereras restauravit, ministeria divina ordinavit, plebes salutari doctrina edocens, & episcopali benedictione sacrifice chismatis* unctione confirmans. Ipsam autem ecclesiam beati Vitoni, cui ante perceptam Pontificatus gratiam pastor & rector institutus fuerat a, tanta semper dilectione coluit & provexit, ut curam ejus, etiam sumpto episcopatu, non dimitteret: quin potius omni eam conamine, & divinis famulatibus illumitem reddidit, prædiis quoque & ecclesiasticis utensilibus ampliavit, ob prædecessorum suorum ibidem quiescentium beatam memoriam, à quibus nec corpore, nec spiritu volebat disjungi, sed in loco requiei eorum optabat consepeliri.

16 Dedit ergo eidem ecclesiæ de suo proprio Raherei curtem b cum appendiciis pro tumultuione sui corporis & alia perplura, ut ostendit chartarum notitia. Quidam etiam Sarcion nomine, ad extrema veniens & in atrio præfata ecclesiæ se sepeliri depositus, testamento facto, ipsam ecclesiam de rebus suis, quas possidebat in pago Virdunense, in loco, qui dicitur Ex propter fluvium ejusdem nominis c ibidem decur-

Santus dia-
cesim suam
lustrat, ec-
clesiasque
collapsas in-
staurat,
* episcopum
* extruxit
* chismatis

F

a

monasterio S.
Vitoni manu-
scrum se pre-
bet, aliisque
in id

b

c

Y y

A. HUGO-
NE FLAV.

decurrentem, hæredem instituit, ut exinde sanctus Vitonus, & hic pater noster beatus Madelveus episcopus & abba, custodesque sancti corporis hæredes essent perpetui.

ex sancti amore fundi beneficio.

17 Cujus exemplum sequutus & beati Patris amore duximus Grimbertus professor & ipse fundi ipsius, & hæreditarii juris particeps, quidquid in eodem loco possidebat, basilicæ sancti Vitoni condonavit in mensis, campis, oleis, pratis, pascuis, concisis, tilvis, aquis, aquarumque exitibus & decursibus. Qui exinde postmodum precariæ d' factâ, res ipsas à beato Viro jure beneficiario recepit, denominata cœstu vîginti librarum olei singulis annis in festivitate sancti Vitoni ad luminaria ecclesie ejus, in qua preciosus idem confessor requiescit, præscripto etiam spatio, quo Sanctus ea deberet meliorata recipere. Quod testamentum precariæ beatus Pontifex & Abba auctoritate sua firmavit anno tertio regni Carlomanni, qui fuit frater Caroli Magni, die Calendarum Julii anno ab Incarnatione Domini ~~dec~~xx. Indictione VIII e.

B

Res ecclesiæ Virdunensis, in Aquitanis sita, sedulè curat.

compositiss de- in episcopatus sui rebus, Hierosolymam petere statuit,

S

C

b

poque ipsa, postquam ec- clesia sue ca- thedralis re- adificatio- ne prospexit,

VITA S. MAGDALVEI EPISC CONFE

stodibus, & ordinatis necessariis sumptibus, suadet, imperatque opus inchoare maturius, accelerare attentiùs, explere diligenterius.

His ita collatis datur alternatio votis.

21 Præparantur sumptus ac vehicula tanto itineri necessaria, eliguntur comites amore Christi ferventes, in prosperis humiles, in adversis fortes. Favor Metropolitani queritur, assensus provincialium episcoporum petitur, nec negatur. Tristantur tanti comparis absentia, latitantur de ejus iustitia, precantur, illi adesse Christi presentiam, non defore Spiritus Sancti gratiam. Benedictionem rogant rogati, salutant salutati. Eorum demum consilio ordinatur ecclesia, commendatur plebs commissa. Sic accepta benedictione, & datâ, exit novus Hospes in cordis lætitia.

22 Fulcitur cuneis, quos nequit amor pietatis: *iter itum fletus ora rigant, singultus peccora qual-*

fancit.

Flet pius ipse gregem prospectans flere sequentem:

Compulit, ut redeant, illi ferventiū instant,

Ora, manusque pedes stringunt, mulcetque

gementes,

Ingeminatur Ave, Salve, felixque Valeto. Vixque posthac multis precibus elapsus eorum manibus iterum firmat eos benedictionibus, monens & deprecans sollicitius divinis invigilat cultibus, ac animarum salutem querere propensiùs. Sic tandem eos commendans Domino, graditur aggere publico, fretus Dei auxilio i.

23 Itaque emensâ nativâ Galliâ, post aspera ac devia Alpium itinera excepti eum Italia deducens Romam ad Apostolorum limina: ubi per diversa martyrum cœmeteria querens orationum juvamina, pernoctavit vigilarum instantiâ, frequentius beati Petri revisens oratoria. Præsidebat eo tempore Romanæ Ecclesie Adrianus k, vir Apostolicus, cui nunciatus est Madelveus sacratissimus peregrinus, benignè est ab eo exceptus, benignius diebus multis retentus, benignissimè probata ejus voluntate, cum Apostolicâ benedictione dimissus.

24 Prætergressâ ergo Nursiæ provinciâ l, suscepit novum Hospitem Campaniæ m, quem exinde amplexa est in Gargano n Archangeli ecclesia, cuius pro foribus aliquantis excubans noctibus confortatur Angelicis consolationibus, exhilaratur divinis revelationibus. Præstolabatur eum gaudens Appulia o, vulgante fama ejus sanctitatis, insignia: quem ut vidit, mirata proclamavit cum Psalmista: Sicut audivimus, ita & vidimus. Post diversa autem locorum diverticula pontica ingreditur littora. Hinc turbidi impincent fluctus, procellosi occurrent spiritus. Suscipiunt Madelveum pontificem peregrinum vitâ religiosum, innocentia gloriosum. Dat naulum navigio, credens se maris periculo pastus cœlesti sacrificio.

25 Protelatur navigatio multorum dierum curriculo. Instat Sacerdos prædicationibus, informat nautas doctrinis salutaribus. Continuis jejunat diebus, vigiliis pernoctat & orationibus. Cum verò die quadam assuetum nautæ conciderent celeuma, garrulitateque pestreperent nauticâ, tempestas oritur repentina. Navis autem mediis jactabatur fluctibus, suisque solvebatur compagibus. Turbatis cunctorum animis, ablata spe salutis, sola suberat formido mortis. Tunc Præful beatissimus, non sorte dejectus

D

gregemque vicinis episcopis com- mendavit,

E

k

Romam, ubi benignè à Pontifice ex- cipitur.

F

Campaniam & Apuliam prætergres- sus, mari sa- commitit,

l

m

n

o

temporalem exortam se- dat,

velut

Turbantur plebes, tolluntur ad æthera vo- ces,

Unus in urbe dolor, communis civibus hor- ror.

Tunc mens Madelvei in diversa rapitur, spiri- tus anxiatur, corque turbatur. Tandem in se reversus, illiusque memor proverbii: Non est magnus magnum putans, quod ruunt ligna & la- pidès, & moriuntur mortales; temporale da- minum patientur tulit, ac statim in meliorem statum reparare fabricam jussit. Conventione porro facta cum artificibus, deputatisque cu-

* I. cen

A velut Jonas fugitivus, sed sanctitate conspiciens, cui probatus Domini servus, voce omnium rogatus pulsat cælum singulis, vocat Christum gemitibus. Illico cælum ejus patuit precibus, & oratio ad supernos pervenit auditus. Nec mora aëris serenitas, marisque reddit tranquillitas, ac animorum jocunditas p.

p 26 Inde Byzantium q lætantes tenuerunt portum. Constantinopolitanum in illis diebus regebat imperium Constantinus cum Irene matre r in rebus bellicis strenuus, in cultibus diuinis de-
votissimus. Hic accipiens, justum advenisse Madelveum, querere & suis conspectibus præsentare præcepit inventum. A quo multa audiens utilia, suæque saluti proficia, ut pro se Dei misericordiam orare dignaretur, prece quæsivit humillima, preciosaque ei offerens exenia*, quæ ille contempnit omnia, optatae viæ dimisit eum cum reverentia. Quem Græcia excipiens peregrinum mirata est inter suos Philosophum, extra suos Theosophum. Erat quippe verè sapiens, potens in verbo & doctrina.

B 27 De ore ejus procedebat mel, dulcedo mellis in lingua ejus, favus distillans labia ejus, ex dulcedine sermonis præbens cunctis incendium amoris. Descendit interea Ephesum s orare ad Joannis Theologi sepulcrum, ubi effudit multarum flumina precum circumferens, In principio erat Verbum, recolens & edocens, Verbum caro factum. Inde pervenit Joppem & diversis viæ periculis perquirens tunicas & vestes, & eleemosynas Dorcadis, stupensque cum Petro linteum quatuor initii de cælo submissum, jussus in eo mactare quadrupedia & reptilia terræ in mortificatione vitiorum, ac manducare, fructus dignos peccantibus faciendo. Apprehendens posthæc Hierosolymam diu defiderat & jam concupiscenti animo oblatam, introivit in tabernacula ejus, omnem locum sanctum fide & amore frequentans, qui est super omnia, Dominum in eis adorans, sepulcrum Jesu Nazareni crucifixi lacrymarum imbre die quotidie rigans, Christumque resurgentem à morte glorificans & adorans.

C 28 Nuntiatur interea patriarchæ Eusebio *, qui tempore illo sanctam gubernabat Ecclesiastem Sion, Madelvi reverentissimi erga Christum devotione, circa loca sancta diurna frequentatio, jugis pernoctatio, carnis propriæ mace ratio. Hic igitur, his auditis, moram pati nesciens in quærendo, inventum amplectitur continuò, miratus in eo vultum angelicum, sermonem modestum, mitem gressum, habitum reverendum. Posthæc introduxit eum in domo matris suæ & in cubiculum genitricis suæ & dedit ei poculum ex vino condito & mustum malorum granatorum.

x 29 Cùmque eum retinere cogitaret diebus vitae suæ omnibus, revelatione est divina admonitus *, ne propriis intentus aliorum invide ret utilitatibus, neu vellet habere peregrinum, quem suspirabant filii patrem angelicum. Hoc tonitruo percussum, dixit ad eum tremebundus: Voluntatis meæ fuit, Frater mi, te à me umquam nolle separari: sed quia Deo nequimus reniti, revertere, dilecte mi, egressere & abi post vestigia gregum tuorum, pasce hedos tuos juxta tabernacula pastorum, cape nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas, sub umbra illius, quem desiderasti, sede, qui introduxit te in cellam vinariam, ordinavit in te caritatem, fulcens te floribus, stipans te malis,

ac veniat Dilectus tuus in hortum suum & comedat fructum pomorum suorum, læva ejus sub capite tuo & dextera ejus amplexetur te.

30 His dictis, multorum pretiosas Sanctorum reliquias efferens cum calice crystallino opere mirifico sculpto & obtulit y, dicens: Acce pte, ô care meus, hoc mutui amoris pignus. Annuat Christus Dominus, his ac reliquis Sanctis intervenientibus, ut iterum nos videamus cum gaudio in cœlestibus. Tandem ora, manus oculosque alterutrum exosculantes, bona prosperaque sibi imprecantes, ab invicem divisi sunt flentes. Madelveus itaque sepulcrum Domini locumque Ascensionis, ubi steterunt pedes ejus, iterum iterumque revisens ac deosculans, nativum solum revisere deliberavit gaudens & exultans, Dominum in adjutorium suum intendere petens & exorans.

A. HUGO NE FLAV.

sacrificum
reliquias ca-
liceoque cry-
stallino do-
natum di-
mittit.

J

ANNOTATA.

a Sanctus Virodunense S. Vitoni monasterium, priusquam Virodunensem fieret antistes, abbatis munere moderatus est. Vide Hugonem suprà num. 6 & 7, vel etiam Commentarium § 3.

b In Geographica episcopatus Virodunensis Tabula, Historia Lotharingica tom. i à Calmete prefixa, hand procul ab Axona fontibus vicum invenio, Riocourt Gallicè nominatum: idemne is forte est cum vico, qui hic Raherei-curtis appellatur?

c Nec fluvius, nec vicus nominis hujus occurrat, nisi forte quis hic Axonam seu Affonnam fluvium, vicumque ferè cognominem velit intelligi.

d Quid sit Precaria seu potius contrâclusus precarie num. 53 Commentarii exposui.

e Videfis, que in has notas chronicas, à biographo adhibitas, Comment. prævii num. 52 observata sunt.

f Abbatiam S. Amantii Vitoniano monasterio ab ipsomet S. Amantio, de quo ad quartam Novembri diem, memoria ejus sacram, erit agendum, donatam non fuisse, num. 45 & tribus seqq. probatum invenies.

g Annum Christi 765 cum anno tertio decimo ordinationis episcopalis, à Sancto nostro susceppta, idcirco hic componit Hugo, quod cum anno 753 ad Virodunensem cathedralm statuat promovit. Verum vide, que de hac Sancti promotione § 3 disputata sunt.

h Pro his, que de SS. Gorgonii, Naboris & Nazarii reliquiis, Româ in Galliam à S. Chrodegando, Metenfum episcopo, translati, memoria hic prodit Hugo, videfis tom. III Februarii Comment. prævium de B. Joanne, abate Gorzieni, tom. I Martii Comment. de S. Chrodegando, tom. 2 Junii de SS. Baslide & Sociis, ac tandem tom. III Septembri prævium de SS. Dorotheo & Gorgonio martyribus Commentarium, idcirco præcipue etiam hic consulendum, quod variis in eo, quos hic admittit Hugo, errores num. 34 accuratè notentur.

i Quo circiter tempore iter Hierosolymitanum arripuerit Sanctus, Comment. prævii § VI utcumque definiti.

k Dum Sanctus Româ Hierosolymam peregrinatus est, S. Petri cathedralm (adi Commentarium præv. num 61) ibidem probabilius occupabat Paulus, Wasseburgio memoratus; est autem hic nominis hujus Papa primus, qui ad 28 Junii diem, quâ propriea etiam de eo

Yyy 2 apud

A. HUGO- apud nos actum est , Martyrologio Romano Sancti
NE FLAV. titulo inscribitur.

I Nursia , urbs Italæ , inquit Baudrandus ,
in Sabinis Livio , Ptolemæo & aliis , nunc etiam
Norcia , urbs parva ditionis Ecclesiæ in Umbria.
Per Nursiæ ergo provinciam Hugo hic intelligit
non ipsam Nursiam , sed Umbriam , quam vero
similè idcirca , quod Nursiam urbem in se con-
cludat , Nursiæ provinciam appellat.

In Provincia hac est Italia sub dominio summi
Pontificis sita , quæ , quod in se Romanam comple-
tatur , Campania Romana , incolis la Campa-
gna di Roma solet vocari.

In Mons hic est , in Apulia Danna ad mare
Adriaticum positus , apparitione & cultu S. Mi-
chaëlis archangeli celebris. Accurata ejus descri-
ptio tom. viii Septembri in historico de omnibus
Angelis Commentario § xix suppeditatur ; quo
propterea curiosum lectorem brevitas ergo re-
mitto.

O Italia Meridionalis regio , hodierni Neapo-
litani regni pars , dupliciter , ait Baudrandus in
Geographia , sumebatur ab antiquis , nempe Ap-
pulia lata & Apulia propriæ dicta ; dividebatur

B autem Apulia propria in Apuliam Peucetiam
& Apuliam Dauniam. Quam ob rem , cùm
mons Garganus , uti ad lli. preced. dixi , in Ap-
ulia Daunia situs sit , minus rectè Hugo hic insinuat ,
Sanctum ex monte Gargano petendo Apuliam
iter suum Hierosolymam versus promovisse.

P Miraculum hic factum verosimilimè vult
Hugo ; verum adi Commentarii prævii num.
74.

q Adjectivum à nomine proprio Byzantium ,
quo Constantinopolis , urbs Thracie , qua ex im-
peratorum Gracorum sede Turcarum tandem re-
gia evasit , quondam vocabatur.

r Constantinus cum matre Irene ante annum
780 imperii Constantinopolitanæ seu Orientalis
habens non tenuit , uti in Commentario prævio
num. 60 docui. Hugo adeò , qui Sancti obitum
anno 776 innectit , certissimè hic errat.

f Urbs hac est Asia Minoris maritima , que
commodo in ora maris Ægei & sinus Jonii
portu gaudet , sanctique Joannis Evangelistæ glo-
riatur tumulo.

C t Urbs hac in Palestina ad oram maris
Mediterranei sita est , ex eaque Hierosolymam
terrestri itinere venitur. In civitate illa habita-
vit mulier , nomine Tabitha seu Dorcas , qua
pauperibus viduis , ut Aet. cap. 9 narratur , ve-
stes faciebat & tunicas , atque per S. Petrum
Apostolum à mortuis fuit resuscitata. Item in
eadem civitate versatus est Petrus , quando ei
obtigit visio , Aet. 10 memorata , quâ per linteum ,
è celo in terram submissi omniaque animalium
genera concludentis , aspergum didicit , gentes esse
ad Euangelium admittendas. Ad hanc Petri vi-
sionem , & ad Dorcadis in pauperes pietatem oc-
casionem civitatis Joppensis , per quam Sanctus
Hierosolymam petiit , verbis sequentibus alludit
biographus.

u Cum Sanctus Hierosolymam advenit , san-
cta hujus civitatis patriarcha erat non Euse-
bius , sed Theodorus. Vide Commentarium
num. 65.

x Revelationis hujus fidem penes Hugonem
stare volo. Adi Commentarium num. 74.

y Sanctum multas reliquias una cum calice
crystallino à patriarcha Hierosolymitano accepisse ,
restatur etiam Bertharius. Vide Commentarium
num. 7.

D

C A P U T III.

Reliquias in novam cathedra-
lem ecclesiam transfert , to-
tum virtuti & gregi suo se
dedit , plures possessiones mo-
nasterio S. Vitoni acquirit ,
in morbum lethalem incidit
& moritur.

I Nde longo ac vario labore itineris redditus est
finibus patriis. Recepit Alumnum lœta tellus
Gallica : occurrit Pastori lœta plebs Virdunica :
Lætentur cœli & exultet terra , vox consonat
urbana & rusticana : flunt lacrymæ gaudio
plenæ , madent lætitia genæ : coronatur civi-
tas : plateas replet hilaritas , ecclesiæ jocundi-
tas. Pontifex egregius Dei auxilio fultus , San-
ctorum reliquiis onustus , intrat ecclesiam de-
votus , orat Dominum corpore terræ prostra-
tus. Confurgens episcopalem ascendit thronum ,
salutat clerum ac populum , dans omni-
bus pacis osculum , adjungens benedictionis si-
gnaculum.

*Sanctus Hie-
rosolymitæ re-
dux , magna
laetitia Viro-
duni excipi-
tur.*

32 Quisque sua repetit , sacraria Præfus ad-
ivit ,
Pignera depositus , post hæc sua tecta sub-
ivit.
Singula perquirit , si pax , si vita salubris :
Omnia , quæ voluit , fore prospera proti-
nus audit ,

*reliquias ,
Hierosolymis
allatas , in no-
vam ecclæ-
am trans-
fert.*

Ore Deo grates persolvit , pectora laudes.
Postera die lustratæ novæ ecclesiæ fabricâ , lau-
datâ artificum industriâ , renumeratâ * custodum * remunerata
diligentia , ordinat tempus & diem consecratio-
ni habilem , cunctis religione venerabilem a. Quæ
ubi illuxit , Præfus cum sacris ordinibus ecclæ-
siastico ritu omnibus exterius , interiusque ritè
peractis , reliquias Hierosolymitanas in princi-
pali absida locis congruis venerabiliter collo-
cavit b.

*a
claves mira-
culis.*

33 Quæ verò in antiquiori fuere ecclesiæ ,
in parte altaris dextera in crypta subterranea
decenter composuit. Erat autem hic Præfus
beatissimus studio castitatis mundus , abstinen-
tiæ robore validus , doctrinæ sapientia resertus ,
patientiæ longanimitate humilis , auctoritatis
fortitudine erectus , pietatis gratiâ benignus ,
justitiæ securitate distictus. Qui pastorali solli-
citidine gregi sibi credito invigilans , alios cœ-
lestis doctrinæ verbis erudit , multos religiosæ
vita exemplis roboravit , plurimos quoque ab
omni infirmitatum molestia curavit , quosdam
etiam à dæmoniacis spiritibus liberavit , omni-
busque exemplar & speculum totius sanctitatis
fe præbuit.

*b
corporis suo
sepeliendo
ecclæiam S.
Vitoni deli-
git.*

34 Imminente verò resolutionis suæ tempo-
re , cùm cognovisset revelatione divina se mun-
danis liberandum tumultibus , in ecclesia , in
qua adoleverat quotidiano virtutum proœctu ,
cui primò pastor & rector institutus , de qua et-
iam ad pontificium promotus fuit , sepulturæ
sue locum delegit c. Licet enim omnium ecclæ-
siarum insudaret utilitatibus , hanc tamen præ
omnibus locis sacris post primam , quæ sedes
est

A est episcopalis, coluit, amplificavit & provevit. Quod etiam omnes prædecessores ejus fecisse novimus, utpote qui, exceptis perpauis, omnes in ea sedem habent requietionis.

b huicque, que prærogativa, à S. Sanctino accepta,

d 35 Accepit hoc privilegii donum ecclesia ipsa à beato Patre, debito cum honore nominando Sanctino, suo fundatore, primoque Christianæ religionis & nominis apud ipsam urbem doctore, ut post matrem ecclesiam ipsa esset caput omnium Virdunensis dioecesis ecclesiarum d, à qua & mater ecclesia ipsa subsistendi accepisset initium: quæ etiam est ab antiquo ab ipsis scilicet nascentis ecclesiæ primordiis cœmeterium episcoporum & reliquorum fidelium Christianorum. Quod privilegium ita permanet & permansit inconvulsum, ut in ea ferè omnes ejusdem urbis pontifices legantur divinis aptati servitiis, tonsorati, nutriti, edocti, consecrati, excepta ipsa inunctione Pontificalis dignitatis, quam constat esse matris ecclesiæ, & frequentius, qui in ea functi sunt abbatis officio, per virtutum studia inthronizati sunt in folio episcopali e.

e multorum que episcoporum sepultrâ habetur illustris,

B 36 Et merito veneratur ab omnibus locus ille, merito expetitur, merito diligitur, quem apex tantæ dignitatis attollit, quia, et si eis, qui illò oraturi convenient, qui Domino inibi famulantur, qui corpora sua ob Sanctorum patrocinia illic tumulari precantur, si defunt bona acquisita, per meritum sufficere possunt, quæ à loci fundatore sancto Sanctino, à Sanctis inibi quiescentibus praestabuntur, tamen prout fides pertinientium merebitur. Attestatur huic nostræ astillationi domini Bertarii memorialis antiquitas, qui sanctorum Virdunensium Pontificum Acta replicans, basilicæ quoque hujus meminit in hæc verba: Basilica, inquiens, in qua prædicti episcopi requiescant, est in honore sancti Petri constructa, & habet multorum episcoporum sepulcra, & propter hoc multum à fideibus veneranda f.

f anno vite sua penultimo quasdam pof- feßiones ac- quirit,

g 37 Huic ergo loco beatus Madelveus anno vitæ suæ penultimo, dono Theuthardi adquisivit res quasdam sitas in Virdunensi pago, loco, qui dicitur Offebris-curtis g, & in fine Bettoliniaca h, in fine quoque Vindelinse i, quas idem Teutgardus à genitore suo Gunthero sibi reliquias jure possidebat hæreditario in terris, manfis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, & basilicam sancti Martini in ipsa villa Bettoliniaca constructam, quæ omnia, sicut habebat & possidebat, sancto Vitone & huic Patri nostro idem contulit, perpetualiter possidenda anno Inc. Dom. DCCLXXV. Indictione xiv. regnante Carolo-Magno anno regni ejus octavo, die quinto Idus Novembris, in ipsa scilicet solemnitate sancti patris nostri Vitoni k. Diligebatur autem ab omnibus totius regni primoribus & ab ipso præcellentissimo rege Carolo, quia & congruum erat, ut quem Dominus perfuderat gratiâ, ab omnibus amaretur.

k dumque o- nnibus semper obsequi studet,

38 Studebat omnibus per omnia placere, non eo modo, quo placetur hominibus, quorum Dominus dissipavit ossa, ut repleantur confusione ab indignatione ejus, sed illo, quo omnibus per omnia placebat Apostolus, non querens, quod sibi esset utile, sed multis, ut salvi fierent. Ideo bona conscientia dicere poterat auditoribus suis cum eodem Apostolo: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi; qui utique volebat sine offensione esse Ecclesiæ

Dei, ita scilicet temperandam docens conversationem, ne quis in ea scandalum pateretur. Sed quid nos in laude ejus tentamus, quod non sufficiimus explicare? Ipse enim laus ejus est, qui in Sanctis suis laudabilis est. Quò ergo nos ducit oratio? Quò moras inneamus? Quid felicem ejus è mundo transiit replicare tricamur? Adsit ipse nobis propius, ut dignari valeamus, aspiret cordi nostro ejus meritis Spiritus sanctus & nostris infundatur visceribus. Dicamus itaque, quid dederit ipse, de quo loquimur, & quomodo de mundo ad Christum, cui devotus serviebat, migraverit, breviter ipsi indagemus.

39 Advenerat jam tempus resolutionis ejus, & Beatus ipse ad quemdam episcopii fundum transferat causâ conservandarum l' ecclesiarum, ubi taetis digladiabili forte naturæ, acri cœpit fatigari dolore. O beatum & verè felicem, qui sciens, imminere transitus sui diem, fatigentes artus spiritui servire cogebat, bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si in tam pio, tam celebri Dei servizio expenderet, quod reliquum erat attriti corporis virium. Fecerat itaque votis satis. Consecravit namque vici illius ecclesias, & consecratio ipsa viget usq[ue] in hodiernum diem. Tanta enim erat tunc & nunc est auctoritas Viri sancti, ut nullus episcoporum, quamvis sanctus, quamvis justus, consecrationem ipsam reiterare, vel immutare audeat, sed perennis est apud cunctos tunc facta dedicatio, & erit perpetualter.

40 Tota ergo urbe, imò tota regione adstante, & ad verbum oris ejus pendente, sermonem fecit omnibus de ipso festo ecclesiæ, & quia præsentialiter ibidem Sanctus sanctorum advenit, cunctis adnuntiavit, atque, ne consecratio reiteraretur prohibuit m. Tandem omnibus valedixit, suumque exitum maturius astuturum, prædixit. O quantus in voce hac luctus omnium! quæ suspiria juvenum! qui gemitus dolentium! Et quis non fleret, ubi tantus Vir suum à sæculo nunciabat excessum? quis se cohiberet à lacrymis, ubi tanta erat destitutio omnium in absentia tanti Patris? Igitur consueta salutis documenta replicans, sequi illis commendans, omnibus benedixit, &c, ut Dei memorarentur, ammonuit, & sic, expleto officio, domum rediens languore invalecente acrius cœpit anxiari.

41 Dehinc relatus ad ecclesiam, exitus sui præstolabatur horam gaudens, & verba vitæ omnibus annuncians. Plena erat ecclesia lacrymarum, plena gemitum, plena plangentium & dolentium. Solus ipse gaudebat, qui, quod vocabatur agnoscebat, & vocationem suam precebus commendabat. Cùm clamarent omnes, Cui nos, Pater, deseris, cui tuas oves desolatas relinquis? Ipse omnium miserabatur, omnibus compatiebatur, omnes à lacrymis temperare docebat. Nec multò post venit hora Sancto optimabilis, grata spiritibus angelicis, mæsta filiolis & Servum suum post diurna præliorum exercitia Christus invitabat ad præmia. Præsentibus ergo ecclesiæ suæ filiis post dulcia vitæ monita, post ultima consolationis affamina Viatico cœlesti pastus, pace data omnibus, in bona confessione spiritum Deo reddens, patribus suis est appositus, adeptus optimam partem, quæ non auferetur ab eo, quia in pace fuit locus ejus, & in Sion habitatio ejus.

42 Fuit autem beatus Madelvus à tempore

ad eas sacras
conferuantes
acri dolore
corripuntur.
h[oc] que, cum
jam confe-
ratio facta
esset,

E

vohementis
invalecentis.

m

F

inter ad Bar-
tiū gemitus
cœlesti Viatico
pastus

Y y z Pip-

VITA S. MAGDALVEI EPISC. CONF.

A. HUGO-
NE FLAV.
in vico Nova-
villa quartâ
Octobris die
exedit è vi-
vi,

"

o

p

sacramque
eius corpus.
cui, dum in-
matur, bina
columba, calo
detapse, af-
fident,
* i. e. ingra-
to nuncio

8

* l. affuit

q

in ecclesia S.
Vitonis bono-
rificè terre
mandator,

r

C

illudque,
dum ad San-
cti tumulum
crebro fuit
miracula,

542

Pippini, qui Ansegiso ortus Carolum Tudem genuit, qui pater Pippini, ex quo Carolus Magnus est genitus n, cuius usque ad tempora hic Justus vixit vitâ sobriâ, juventute casta, complens cursum vitæ præsentis in senectute bona. Senectutem autem ipsam dicimus, quæ ab anno hominis quinquagesimo in septuagesimum se- ptimum porrigitur, quando jam à statu suo minorari & infirmari virtus humana incipit. Obiit autem, terra plorante, cælo plaudente, in proximo episcopii feudo, quod dicitur Novavilla o, quarto Nonas Octobris, anno ætatis sua septuagesimo sexto p, in ipso initio albescens senectutis, exuens corruptibilem carnis tunicam, induens deificam immortalitatis stolam.

43 Hoc accepto elogio*, civitas tota turbatur, populus omnis mœrore afficitur. Nec mora, omnis ætas, uterque sexus indiscretè corpori obviâ ruat, lacrymarum imbræ fundunt, plangoribus aëra tundunt. Nec defuere exequiis beati corporis cælestes exequiarum ministri, qui beatum funus, dum suo ambiunt apparatu, odorem dulcissimum suâ præsentia exhibuerunt, ut palam cunctis daretur intelligi, advenisse illuc ipsum quoque Autorem suavitatis. Et reverâ. Ipsa enim clemens afficit* divinitas consolans lugentium lacrymas, notificans, quæ in defuncto pietas, quanta simplicitas, quæ cordis fuerit puritas. Statim namque ut cælo spiritum reddidit, duæ columbæ candidiores nive ab æthere, cunctis videntibus, lapsæ super Crucem quæ ante corpus erat, sederunt, & per omnes exequiarum moras, usque quid sepulturæ traditum est, manserunt, sicque videntibus illis, iterum poli secreta perierunt q.

44 Cum tanta ergo cælestis exercitûs frequen-
quentia curatum est corpus Patris piâ filiorum diligentiâ, & sic cum omni veneratione dignissima delatum est ad ecclesiam beati Petri, Apostolorum Principis r, quæ sita ad Septentrionalem plagam urbis, in qua preciosus Domini confessio Vintonus cum multis prædecessoribus seu successoribus suis requiescit præsulibus sanctis, ubi Officio solemniter ex more celebrato, occurrentibus vicinarum urbium episcopis, terræ est mandatum cum gloria. Felix ecclesia tanti Patris humatione digna! Felix locus tanti thesauri largitione ditatus! Beatum dixerunt populum tanti Pastoris regimine sublimatum, benedictione protectum, miraculis jocundatum. Etenim si gloria ecclesiae laus doctoris est, quantæ erant, imò quantæ sunt hujus ecclesiae gloriæ, cuius Doctorem tantâ Deus omnipotens approbat laude? Ecce ad exequias ejus cælestes excubabant ministri, ut agnosceretur in terris, quantâ hunc Dominus gloriâ donâisset in cælis.

45 Beata planè exequiarum funera talium testium visitatione digna. Et quid est columbas de cælo venisse, funeri obsequium & solarium præbuuisse, iterum cunctis videntibus, cæli secreta petisse, nisi Christum in specie alitis innocue fidelibus populis de morte Patris mœrentibus suamque destitutionem lugentibus patenter ostendere voluisse, illum, cuius funus erat, in innocentia & simplicitate vixisse, sine felle amaritudinis vitam piam, timoratam, circumspectam, sollicitam, societatis Sanctorum avidam, ab omni malitia nævo immunem exegisse, & confortia Sanctorum in gloria curia cælestis pia devotione meruisse. Accedant adhuc & potiora miracula, glorificetur Dominus

in Sanctis suis, qui est mirabilis in operibus suis. Humato enim Patris corpore, ut ostenderetur in cælis semper vivere, ad ostendenda præclaræ ejus merita siebant ad sepulcrum ejus divina miracula. Et quia pia Dei clementia illum à puerô ab omni inquinamento carnis abluit, mentemque ejus castificans ab illusione diabolica potenter defendit, isque sibi mundo corde & cæsto corporo servivit, ejus post obitum evidentius manifestatum.

46 Ut enim ipsius mens inviolata libidine, ita caro mansit incorrupta putredine. Si quidem cum sepulcrum ejus quotidianis virtutum floraret prodigiis & crebris populorum frequentaretur excubiis, erat tamen sicutum negligentius, quâm posceret debitæ venerationis cultus. Quare dignum duxit tum temporis episcopus clericusque omnis & populus illud mutare decenniū. Præsidebat eo tempore Virdunensi ecclesiæ Berhardus episcopus f, vir catholicus & religiosus, & in fide sancta nominatissimus, imperante Lothario, Ludovici Pii filio t, cuius regnum fuit Italia cum urbe Roma & parte Franciæ, quam Mosa & Rhenus inter se claudunt. Quod cum, uti deliberaverant animo, certarent effosso implete sarcophago, subito illis inestimabilis ostensa est visio. Nam, ablato sepulcri cooperculo, vident cadaver ante quadraginta annos defunctum, velut viventem hominem soporatum, candore liliorum & rubore roscarum perfusum, nullâ maculâ nec aliquo mortis signo sedatum.

47 Quo viso miraculo, odoreque perfusi suavissimo, cœperunt flere præ gaudio, levantesque corpus Sancti cum reverentia & jubilo in præparato tranponunt mausoleo, ubi extuac operatur divinitas, cunctisque Dei medetur pietas. Sopitur omnis ibi infirmitas, fugatur cœcitas, erigitur curvitas, roboretur debilitas, omnibus redditur sanitas. Habet jam beatus Vintonus in cælis socium & concivem, quem habuit aliquando in terris aluminum & devotum successorem. Coniunctus est Sanctis in gloria, quibus devotus servivit in hac vita laboriosa. Quæramus & nos eum Patronum & tutorem, & cum reliquis Sanctis pium apud Dominum intercessorem, quem meruimus habere doctorem & veritatis præconem. Illic ergo positus nos hic orantes exaudiat, tueatur & protegat, & quos habet in terris supplices veneratores, obtineat suos in cælis fore concives.

48 Si ergo hujus beati Viri amore ductus diligens lector studiosius cupit addiscere, quo in tempore natus, quove sit ad episcopatum promotus, quot annis ante episcopatum & quot in episcopatu vixerit, & quo hominem exuerit, teneat Chronicam memorialis ejus, & sic per succendentium sibi regum & Romanorum Pontificum tempora, quod querit, inveniet. Relatum est superius, quod ante ordinationem ejus per multa dierum curricula absque pastore fecerit plebs Virdunica. Non enim ferebat præstorum, qui & majores domus dicebantur, improba licentia, ecclesiæ uti libertate propria, cum ipsas quoque urbes nimium attriverit, maximè tamen Virdunum, quæ, sita in confinio Neustriæ & Austrasîæ, utrobique incursioni diripientium patuit & rapinæ.

49 Duravit hæc vastitas per annos complures, à tempore scilicet Theoderici n & principis Ebroïni, quorum bestialis & noa humana sævitia maculavit regnum Francorum sanguine pro-

quadragesi-
mo post anno
de terra le-
vavit.

f

t

E

atque in pre-
parato man-
sole deponi-
ens.

Misera eccl-
esiæ in
Francia sub
majestus-
domus facies

anno demum
713 cessavit.

"

pro-

A procerum & magnatorum, usque ad secundum Pipini regis Francorum annum, quo institutus est à Stephano Papa rex Francorum, sicut & prædecessor ejus Zacharias constituerat, qui fuit annus ab Incarnatione Domini DCCLIII. Tunc primùm discussa caligine horribilis turbinis nova lux oriri visa est Galliarum populis, & plebes, quæ carebant pastore, suum quasque certatim rapere, quo anno inthronizatus est hic Beatus auctoritate Stephani & Papæ & Pipini principis laude.

* I. quæque
x
tuncque San-
bus, qua ira-
ginia jam
annis natus,
episcopus cre-
atus est.

y
z
aa
B
bb
annoque 777
excessit è vi-
ii.
cc
t episcopii
dd
Hinc iterum numeratis annis xv, quibus postea Pippinus solus regnavit, & octo annis regni Caroli, quia nono hic Beatus hominem exuit, cùm ob sideret Carolus Tarovisam, Italiam urbem cc, inveniens, quod vigesimo quarto pontificatus sui anno pro peritulis coelestia & æterna commutans, in proximo episcopi fundo, qui dicitur Novavilla, ad Dominum migraverit, quarto Nonas Octobris ætatis suæ anno LXVIII. Indictione xv. Epactâ xxvii. Anno Pontificatus Adriani Papæ sexto, ab Incarnatione Domini DCCLXXVII. Constantini & Irenes temporibus, anno regni eorum sexto, uno ante septimam synodum anno dd. Ergò felix Maledyel ortus, felicior vitæ cursus, felicissimus fuit occasus præstante Jesu Christi gratia, cui est honor & gloria in sæculorum sæcula. Amen.

ANNOTATA.

C a Indicare hic videtur Hugo, Sanctum, ut primùm Virodunum Hierosolymis fuerat reversus, cathedralē Virodunensem ecclesiam, quam redificari, discedens jussit, ad apicem invenisse perductam. Verum quid hæ de re sentendum sit, Commentarii num. 76 edixi.

b De reliquiis, à Sancto ex itinere Hierosolymano relatis, consule num. 75, 77 & 78 Commentariorum.

c Vide, quid occasione loci, quem corpori suo sepeliendo S. Magdalveum, ex itinere, ut ex contextu liquet, Hierosolymano jam reversum, delegisse, scribit biographus, à nobis in hunc sit scriptorem Comment. num. 79 observatum.

d Bertharius apud Acherium tom. 12 Spicilegii pag. 252 in brevi sua Virodunensem antistitum Historia primum hos inter locum concedit S. Sanctino: ex iis tamen, quæ ibidem etiam addit, consequi videtur, ut Sanctinus non Virodunensem, utpote quibus dumtaxat ex occasione Euangelium predicaret, sed Meldensis propriè fuerit episcopus. Adhac etiam Hugo, cùm non episcopi Virodunensis, sed tantum ecclesia

Vitoniana fundatoris titulo Sanctinum h̄c honoret, fuisse hunc primum Virodunensem antistitem, pro indubitate habuisse non videtur; & sāne non immēritō, ut intelligetur ex iis, quæ ad xi mensis hujus diem, quo Meldis colitur S. Sanctinus, quoque proinde de eo in Operc nostro agemus, adducentur in medium. Jam verò, cū res ita beat, privilegium, quod à S. Sanctino ecclesia Vitoniana, de qua h̄c sermo, fuisse concessum, Hugo h̄c affirmat, minimè indubitatum appetit. Quis enim indubitanter credat, S. Sanctinum concessisse, seu potius concedere potuisse, ut Vitoniana ecclesia primum à matre Virodunensi ecclesia seu cathedrali obtineret locum, si huic ille numquam præfuit episcopus, sed tantum ex occasione Viroduni primus Euangelium annuntiavit? Porro Vitoniana ecclesia S. Sanctini estate S. Petri nomine erat distincta, posteaque dumtaxat, veteri paulatim obsolescente nomine, à S. Vitono, qui in illa (vide biographum num. 17) jacebat sepultus, Vitoniana cœpit vocari. Certum hoc est, cūm S. Vitonus diu post S. Sanctinum floruerit, ut palam fieret ex iis, quæ ad ix Novembris diem, quo S. Vitonus Viroduni colitur, disputaturi de hoc Sancto sumus.

e Plures revera ex abbatis Vitonianis creatos fuisse, ut h̄c prodit Hugo, Virodunensem antistites, vocet nos horum apud Acherium tom. 12 Spicilegii Historia, à Berthario inchoata atque a nonnullis alios deinde continuata.

f Lignet hinc, uti in Commentario num. 9 monui, brevem episcoporum Virodunensium Historiam, à Berthario usque ad evum suum producam, pra oculis habuisse Hugonem. Verba tamen, quæ ex illa h̄c recitat, à genuinis Bertharii verbis nonnihil sunt diversa. Has enim apud Acherium tom. 12, pag. 254 occurruunt, sicque habent: Basilica siquidem, ubi prædicti (Virodunenses antistites) requiescant Sancti, in honore sancti Petri Apostoli est antiquitus constructa, quæ etiam pro antiqua dignitate habet multa corporum sepultra, & propterea à fidelibus cunctis multum est veneranda.

g Vicum hujus aut affinis nomini: invenire non valui.

h In Geographica episcopatus Virodunensis Tabula, jam sapienter citata, band procl. à Viroduno Occidentem versus notatur vicus, Bettinville Gallicè vocatus. De hoc forte Hugoni h̄c sermo est.

i Ad Axonam fluvium situs est vicus, qui Gallicè Vailli, Latinè Viduliacum nominatur. Is ipse forsitan ab Hugone, corripia nomenclatione, hic designatur. Cūm enim locus, qui h̄c vocatur Vindelinse, in Virodunensi territorio, uti h̄c ipsem Hugo indicat, situs fuerit, diversum illum esse puto à Vindelensi seu Vindoilense territorii Bellovacensis pago, de quo ad vocabula Vindoilis pagus in Notitia Galliarum Adrianus Valesius.

k Pro notis chronicis, quibus donationem, monasterio seu ecclesia S. Vitoni à Tenthardo, ut narrat, factam, Hugo Flaviniacensis seu Sancti biographus h̄c signat, videlicet Commentarii previi num. 80, 94 & tres seqq.

l Legendum consecrandarum, ut ea, quæ deinde Hugo subjungit, consideranti manifestum evadet.

m Stet penes Hugonem fides omnium, quæ de ecclesiis, à Sancto morti vicino consecratis; adjunctisque, consecrationem hanc comitatis, litteris h̄c prodit.

Pipinus

A. HUGO
NE FLAV.

F

A. HUGO-
NE FLAV.

n Pipinus Heristallius Ansegisum patrem, Beggam autem, Pipini Landensis filiam, matrem habuit. Genit porrò ex Alpaidae Caroli Martellum, qui Pipinum Brevem, primò majorem-domus, ac dein Francorum regem, Caroli Magni patrem procreavit. Cetera hec sunt atque admittuntur ab omnibus, ut saltem à veritate Hugo hic non deviet.

o Vicus hic est, Viroduno hanc procul distans, cuius qualemcumque num. i Comment. dedi notiam.

p Cùm Hugo Sancti quidem nativitatem (vide Comment. num. xi & 17) anno 711 obiit vero (adi Comment. § viii) anno 776, aut certè anno 777 affigit, Magdalveus secundum hunc scriptorem etatis sua anno non septuagesimo sexto, sed sexagesimo sexto obierit. Error adeò hic indubie erat; hunc tamen, cùm Hugonem equidem tam parèm sibi constare non autem, librorum potius quam scriptoris hujus vitio præto. admissum.

q Videffis de hoc miraculo Commentarii prævii num. 116.

r Haec postea à S. Vitono Vintoniana fuit nuncupata. Vide dicta ad lit. d, & verba Mabilianii, Commentarii prævii num. 24 hinc transcripta.

s Longissime ab episcopo Virodunensi, sub quo Sancti nostri corpus de terra fuit levatum, hic aberrat Hugo. Adi Commentariorum prævium num. 93.

t En aliam adhuc Hugonis hic errorem Comment. num. 118 & 119 expositum.

u Theodoricus III, Francorum rex, de quo hic indubie Hugoni sermo est, fratri suo Childerico II, violenta nece è vivis sublato, in Francorum regnum, quod antea adhuc post fratris Clotharii obitum tenuerat, anno 673, ut inter eruditos convenit, iterum fuit sufficitus, majoremque domus habuit Ebroinum. Fuerint ergo secundum Hugonem Galliarum ecclesia ab anno 673 ad annum usque 753 misero admodum ac lugubri in statu, multaque ex illis, ut verbis sequentibus indicare videtur, ac in primis quidem Virodunensis, ad prefatum usque annum 753 episcopo carnerini. Atque hinc foris factum est, ut Sancti ad cathedram Virodunensem promotionem eidem anno 753 innectendam duxerit scriptor ille. Verum Pipinus Brevis, præcipueque ejus frater Carolmannus, major-domus Austrasia, ab anno 742 (adi ad hunc annum Pagium in Criticis) curam habuere, ut res Ecclesie meliori statu restituerentur. Ac posterior quidem hic princeps, in eius majoratu sita erat Virodunensis civitas, pro instauranda, qua penitus collapsa erat, ecclesiastica disciplina synodus Germanicam 1, cui presedit S. Bonifacius, Germania apostolus, anno 742 celebrari curavit, ac deinde anno 743 concilium Liptinense, in quo (vide ad hunc annum Pagium in Criticis) Abel quidem Remensis, Ardobertus vero seu Aribertus Senonensis constitutus est archiepiscopus. Ad-

bac S. Chrodegandus anno circiter 742, uti apud nos tom. i Martii in Historico de hoc Santo Commentario num. 7 docetur, civitatis Metensis, qua in codem, in quo Virodunum, sita erat Austrasia regno, creatus est episcopus, ut adeò nihil obstat, quò minus Sanctus eodem circiter tempore creatus fuisse credatur Virodunensem antis. ac proin ut ob calamitates, quæ seculo septimo & seq. Galliarum ecclesiæ affixerent, Magdalvei ad sedem Virodunensem promotionem in annum usque 753 differre, Hugo non debuerit. Adi etiam Commentarii num. 31 & 38.

x Cùm Sanctus anno circiter 742 (vide Comment. § 3) creatus sit Virodunensem antis. id utique auctoritate Stephani, utpote ante annum 752 ad Pontificale culmen non evecti, factum non est.

y Alibi Sancti nativitatem (vide Comment. num. xi & 17) anno 711 Hugo affigit; alterne autem ex his annis, an anterior potius precligendus sit, quis edicat? Utin sit, Indiblio equidem xiii, cum qua hic biographus annum 712 componit, nec cum hoc anno, nec cum anno 711 congruit.

z Pipinus Heristallius, de quo hic Hugo, anno 714 vitâ functus est, ut fert eruditorum prorsus omnium opinio, sicutque proinde in Hugonis opinione Magdalvei nativitati annis circiter tribus superest.

aa Carolus Martellus, ab Hugone hic designatus, rex populum Francorum, ut Annalista Metensis scribit, annis xxvi, mensibus vi; Hugo ergo, cùm anni incompleti pro completis à scriptoribus subinde non incepit numerantur, annis septem supra viginti Caroli regimen recte hic definit.

bb Pipinus Brevis, anno 741, quo pater ejus Carolus Martellus obiit, majoratum-domus in Neustrasia adeptus, una cum fratre suo Carolo-manno, qui tunc quoque Austrasia major-domus est factus, Francorum regnam administravit ad annum usque 747, quo Carolomannus, mundo nuntium remittens, monachum induit. Jam vero, cùm anni quarant, quibus deinde Pipinus rerum summam, tam in Austrasia quam in Neustrasia, solo adhuc majoris-domus titulo obtinuit, alterque annus, quo demum Francorum rex est creatus, anno 747 adjecti dumtaxat deducant ad annum 752, sibimetipsi iterum contrarius hic videtur biographus, cùm Sanctum quidem vel anno 711, vel anno 712 natum, anno autem 753 ad episcopatum supra scribat promotum.

cc Sanctum obiisse tunc, cùm Carolus Magnus, seu principis hujus exercitus, Tarovisam Italia urbem ob sideret, perperam hic scribit Hugo. Adi Comment. num. 86.

dd Notæ chronica diversa, quibus hic annum Sancti emortualēm biographus definit, variis iisque manifestissimis laborant erroribus chronologicis, quos Commentarii § viii majori ex parte notatos invenies.

D

E

F

DE

DE S. FRANCISCO CONFESSORE,

FUNDATORE ORDINIS MINORUM,

ASSISI IN UMBRIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Scriptores præcipui, qui de S. Francisco egerunt, quorum postremus S. Bonaventura: Vitæ hic edendæ cum supplementis.

B
ANNO
MCCXXVI.
E sex Vitis à
Waddingo
nomina:is

D gesta S. Francisci Assisatis illustranda jam aliquo tempore diligentem operam pro more suo impenderat Joannes Stiltingus noster, jamque non paucā conscripsérat, quando morbo correpis, ad ejusdem aliorumque Sanctorum, in quorum Actis enarrandis plurimos annos exēgerat, felix consortium à Deo evocatus fuit, ut certè confidere possumus ac debemus. Parata ab illo mihi magno usui erunt, & prout ipse cœperat, à biographis ordior. Lucas Waddingus in Annalibus Minorum prima editionis Lugdunensis anni 1625 (quā per hujus Commentarii decursum, nisi ubi aliter monnero, usurus sum) ad annum 1230 num. 7 eos sic enumerat. Primus omnium ejus Vitam conscripsit ex præcepto Gregorii IX (à quo Legenda ipsa denominata) Thomas Celanus, provinciae Pennensis, nunc S. Bernardini dictæ, sancto Patris familiaris, à quo, vel à sociis, accepit cuncta, quæ retulit. Secundus venerabilis dominus Joannes de Cepetano, notarius Apostolicus, in sanctum Virum summè propensus. Tertius Anglicus quidam Legendam illam Celani ad metrum gravis & dandi carminis heroici reduxit. Quartò diffusius ejus acta retulerunt socii tres, Leo, Angelus & Russinus, ex præcepto Ministri generalis, Fratris Crescentii. Quintò ad ejusdem mandatum prænominatus Celanus ampliorem, quām antè, scripsit sancti Viri Historiam, cui secundam addidit partem, ita præcipiente Joanne Parmensi, Ministro generali; atque hæc illa, quæ communiter nuncupatur LEGENDA ANTIQUA. Sextò gravem & candidam ex omnibus Legendam contexit S. Bonaventura, id rogante universo fermè fodalitio: deinde breviorem concinnavit aliam, quæ distribuitur per Officium recitandum in solemnitatibus S. Francisci.

C
babemus pri-
mam ex ab-
batia Longi-
ponis,
2 Pergit ad alios Waddingus: at nos tantisper hic sistamus; quamvis enim præcipua docu-
menta, que S. Bonaventura præluxerunt, enu-
meraverit, id tamen vir eruditissimus satis ac-
curatè prestare non potuit, forte quod non omnes
illas Vitas vidisset, licet non paucā earumdem
fragmenta in Annalibus allegaverit, ex aliis non
numquam, ut suspicor, descripta. Dubitandis ra-
tio est, tum quod nusquam afferat, eas omnes
penes se esse, tum quod nonnumquam aliter scri-
piuntur suisse omnino videatur, si omnes consu-
Octobris Tomus II.

Inisset, uti suis locis indicabo. Fortasse Vita per Bonaventuram scripta ob eximiam sancti doctoris auctoritatem efficerit, ut priores negligenterunt. Certè nullam ex prioribus batellus typis editam novimus. Casimirus Ondinus tom. 3 de Scriptoribus ecclesiasticis col. 105 de prima Vita per Celanum exemplari sic habet: Opus hoc quidem anonymum extat Ms. in membrana in bibliotheca Longipontis, Ordinis Cisterciensis, in Sueſſionensi tractu, has antiquitatis habens notas, ut codex originalis videri possit. Hujus exemplum à Johanne Baptista Desnoiville, hujus abbatiae Priore, ad me transmissum, meis curis ad Danielem Papebrochium destinatum ac re-
ceptum est.

3 Sic est, habemus illud ab Oudino cum epi-
jubente Gre-
stola missum, dum ille ante suum ad heterodoxos gorio IX,
transfugium subpriorum agebat in abblesia Baci- scriptam à
liacensi, Ordinis Premonstratensis, in diœcese Lan- Thomas Celan-
dunensi. Praeterea admodum Vita est, scriptorem nerii
preferens doctum & pium; qui nomen quidem
filet suum, sed cùm in Prologo dicat, se scribe-
re, jubente domino & glorioſo Papa Grego-
rio, multisque in locis insinuet, se S. Francisci
discipulum suisse, non dubito, quin is sit laudatus
à Waddingo Thomas Celanus seu de Celano, qui
solus, saltē ex Fratribus Minoribus, eodem
mandante Pontifice, Vitam S. Francisci conscri-
psit. Accedit & ea ratio, quod omnia, que Wad-
dingus velut ex Legenda Thome Celanensis allega-
vit, in hac reperiuntur. Hunc autem esse pri-
mum S. Francisci biographum, abundè ostendit
ipsum Prologi initium, quod subjungo. Actus &
vitam beatissimi patris nostri Francisci pia de-
votione, veritate semper prævia & magistra,
seriatim cupiens enarrare, & quia omnia, quæ
fecit & docuit, nullorum ad plenum tenet me-
moria, ea saltem, quæ ex ipsius ore audivi,
vel à fidelibus & probatis testibus intellexi, ju-
bente domino & glorioſo Papa Gregorio, pro-
ut potui, verbis licet imperitis, studui explicare. Hic Prologus, non Vita, integer editus ex-
stat apud Martenium tom. 1 Anecdotorum col.
956.

4 Porro tota Vita hec non solum in duas, ut
Waddingus de secunda Celani lucubratione suprà
insinuavit, sed in tres partes seu libros divisa
est, ut auctor ipse in Prologo exponit. Liber pri-
mus, passim servato ordine temporis, exhibet S.
Francisci gesta & miracula usque ad penultimum
ipsius vite annum, æra Christiana 1224. Se-
cundus

Z z z

AUCTORE

C. S.

cendus refert acta duorum postremorum annorum, sacra stigmata tunc impressa, Sancti infrimitates, beatam mortem & honorificam sepulturam. Tertius denique enarrat ejusdem canonizationem factam anno 1228, & priora post mortem miracula. Sed tacet de translatione corporis, qua secunda est anno 1230. Quapropter illa Vita perfecta fuit ante translationem, quam ille alias non solum habuisse; ut forte nondum elapsa à Sancti obitu anno, mandante Gregorio IX, scribi cœpta sit; nam primus liber, immo & secundus perfici potuit ante canonizationem, & post hanc tertius addi.

quam non
satis novis
Waddingus.

5 Itaque non est hujus auctoritas minor, quam *Vita per S. Bonaventuram scripta, si tempus spe-
cetes, & oculati familiarisque scriptoris testimo-
nia; meruitque pius iste doctusque biographus hoc
Opusculo suo ampliora elogia, quam ei dederit
Waddingus tam in Bibliotheca Scriptorum,
quam in Annalibus. Verum, quod jam monui,
eruditus ille Annalista videtur hoc Opusculum
non habuisse. In Bibliotheca pag. 323 Thome de
Cellano (sic nomen ibi scribitur) duplum Le-
gendam pariter attribuit. De priori ait: Altera-
ram Legendam Minorem prius ediderat, quæ
legebatur in choro. Consentit in Annalibus ad
annum 1244, num. 10; sed addit Minorem il-
lam à Celano compositam ex mandato olim fel-
rec. Gregorii IX. De altera, quam multò se-
riè scriptam statuit, nempe sub Crescentio gene-
rali Ordinis ministro, disputabo inferius. Potuit
Celanus, jubente Gregorio, post Francisci canoniza-
tionem, anno 1228 ab eodem Pontifice celebratam,
aliquam Legendam minorem ad usum chori com-
posuisse; verum nostra, quam ejusdem Gregorii
jussi à Celano scriptam constat, nec brevis est,
nec ad eum usum accommodata, estque transla-
tione sacri corporis, anno 1230 facta, prior.
Quapropter si laudatus Annalista hanc nostram
integrā habuisse, aliter, opinor, de Celani O-
pusculis fuisse locutus; nam ex fragmentis, que
alicunde accepit, non potuit eam satis noscere.*

6 At certum est, quod idem Annalista Mi-
norum ait, ipsum è discipulis S. Francisci fuisse.
ab ipso me S. Francisco in
Ordinem ad-
missus fuit.

C Illius auctor
ab ipso me S. Francisco in
Ordinem ad-
missus fuit.
C At certum est, quod idem Annalista Mi-
norum ait, ipsum è discipulis S. Francisci fuisse.
Quo autem ferè tempore fese illi adjunxerit, vi-
detur mihi ipsum humilibus verbis utcumque
insinuasse in Vita edenda, dum num. 56 nar-
rans, S. Franciscum in Hispania impeditum mor-
bo fuisse, ne trajiceret in Africam, hoc modo lo-
quuntur: Sed bonus Deus, cui mei & multorum
placuit recordari, cum jam ivisset in Hispaniam ... ægritudine intenta, cum à cœpto iti-
nere revocavit. Revertente quoque ipso ad ec-
clesiam sanctæ Mariæ de Portiuncula, tempore
non multo post quidam litterati viri, & quidam
nobiles ei gratissimè adhæserunt. Ex his litter-
atis viris verisimiliter fuit Celanus ipse: quam
ob rem cum is Sancti ex Hispania reditus anno
1215 affigendus sit, videtur Thomae ad illius so-
dalitium accessus eodem, vel subsecuto anno conti-
gisse. Sanè anno 1222 non fuit ille tiro in Ordine,
sed vir magna auctoritatis, si verum est, quod
Waddingus ibidem num. 24 scribit, ipsum jam
tunc custodem, ut vocant, conventuum Mogun-
tinensis, Wormatiensis & Colonensis à Cesario
Germanie Ministro, ac mox etiam hujus vica-
rium, constitutum fuisse. Waddingus ad annum
1221, num. 6 eumdem vocavit Thomam de
Zelchio vel Celano; at Celanum aut Celanen-
sem dictum, existimo, ab oppido Celano, quod
est prope lacum Fucinum, vulgo de Celano nun-
cupatum in Marsis. Hec satis de viro, quem
etiam Vita edenda commendabit, quippe scripta

piè, eruditè & eleganter, certè si quasdam mi-
nitias grammaticales auctoris seculo condonemus.

7 Quod spectat ad alteram Vitam, Waddingus in Bibliotheca loco citato de ea sic habet:
Thomas de Cellano, provinciæ Pennensis, S. Francisci discipulus & socius, edidit ex præce-
pto Crescentii generalis Ministri & generalium
comitiorum Januenium librum de vita & mira-
culis S. Francisci, quem Gregorius nonus, ei-
dem Sancto summè familiaris, approbavit. In-
cipit: PLACUIT SANCTÆ UNIVERSITATI VE-
STRÆ. Communiter vocatur à Fratribus LE-
GENDA ANTIQUA. Eadem tradidit in Annali-
bus ad annum 1244, quo dicta comitia Fannis
habita fuere, num. 10; sed ibi rectius non dixit,
Legendam hanc à Gregorio IX approbatam fuisse.
Sanè Gregorius IX, anno 1241 vitâ funditus,
non potuit probare Legendam; qua ex mandato
comitiorum generalium, anno 1244 celebrato-
rum, scribi cœpta est. Duplicem S. Francisci
Legendam à Celano scriptam esse, me etiam mo-
nuerunt RR. PP. Conventuales Romani in mo-
numentis, quæ ad nos humanissimè miserunt,
quaque mihi magno usui erunt. Laudant illi
Chronicon Ms. in membrana, Roma in bibliotheca
excellentissimi principis de Comitibus, Poli du-
cis, servatum, sed mutilum, auctore Salimbeno
Parmensi in Ordinem Minorum recepto à Fratre
Helia anno 1238, uti constare aiunt ex ejusdem
Chronici pag. 246. In eo pag. 283 de Crescentio
generali Ministro ad propositionem nostrum legi af-
ferunt sequentia.

Eidem attri-
buuntur et-
iam alia e-
jusdem San-
cti Vita.

E

quarum pra-
cipuam aliis
Ceperano ad-
scribant.

8 Hic præcepit F. Thomae de Celano, qui
primam Legendam B. Francisci fecerat, ut ite-
rum scriberet alium librum, eò quod multa
inveniebantur de B. Franciso, quæ scripta non
erant; & scriptis pulcherrimum librum, tam
de miraculis, quam de vita, quem appellavit
MEMORIALE B. FRANCISCI IN DESIDERIO A-
NIME.... Sed processu temporis à F. Bonaven-
tura Genli Miñro ex iis omnibus compilatus
est unus optimè ordinatus. Incipit Prologus hu-
jus Legendæ: PLACUIT SANCTE UNIVERSITA-
TI OLIM CAPITULI GENERALIS, ET VOBIS,
REVERENDISSIME PATER. Prioris Legenda,
ut putant, copiam ex sui conventus Affiliens
codice Ms. iidem humanissimi patres nobis obti-
lerunt, quorum beneficentiâ etiam hic usus fuis-
sem, si temporis angustia permisissent, nec defe-
ctum hunc Vita, quam habemus, & S. Bonaventura, qui ex omnibus de S. Franciso luce-
brationibus, illo prioribus, Vitam concinnavit,
satis compensasset. At scrupulum mihi hic inji-
ciunt iidem RR. Patres, dum ex Chronico virginis
quatuor Generalium eadem ferè de Thoma Cepe-
rano recensent, consentient Rodulphio, de quo Wad-
dingus in Annalibus ad annum 1244, num. 10
de eodem argumento loquens ait: Celano substi-
tuit Rodulphus Ceparanum, similitudine ap-
pellationis deceptus. Reclame hac, an seciūs,
non perspicio: at laudati Chronicci verba mox
dabo inferius.

F

9 Porro ex hacdenus dictis consequeretur, Tho-
mas Celanensem gesta sui sancti Patris quater
scriptisse; primò scilicet, mandante Gregorio IX,
Legendam breviorem ad usum chori; secundò
ampliorem, eodem jubente, quam edam; tertio
ex præcepto Crescentii Ministri generalis, ac de-
nique quartò jussus à Joanne Parmensi, qui an-
no 1247 in generale ministerium Crescentio suc-
cesserat. Facilius apud me fidem inventaret, qui
diceret, Celanensem Vita, quam habemus ab illo
compositam,

ne sat con-
stat de cele-
bris. Que vo-
lentur Legen-
da antiqua.

A compositam, ex landati Pontificis aut alterutrius è nominatis Ministris generalibus precepto addisse partem, seu librum quartum, in quo translatione satri corporis, ante quam tres priores libros scriperat, & posteriora miracula exponerentur; quod tamen an fecerit, non est mihi exploratum. Non parvum etiam ambiguum mihi apparet, an, dum Waddingus in Annalibus laudat Vitam antiquam, hec verè illa altera sit, cuius suprà meminit Salimbenus; tum quòd ex Waddingo certè colligere nequeam, hanc ab illo visam esse; tum quòd nomen Legenda antiqua fallere posse; nam & alia Vita sic vocari potuerunt à scriptoribus, qui Waddingo praluxerunt. Quin & ipse meus verbis num. 8 datis agnovit, eam, quam Ceperanus scripsisse creditur, à Rodulphio Legendam antiquam appellari, quod etiam asseritur in Chronico viginti quatuor Generalium verbis mox recitandis. Apud Pisanum quoque in libro Conformatum aliquoties laudatur Legenda antiqua; sed ferè pro quibusdam S. Francisci monitis ac dictis, ut non videatur per Legendam antiquam Vita ibi indicari, sed potius quadam ejusdem Sancti diolorum collectio. Hactenus de Celano.

B 10 De secundo S. Francisci biographo pauciora habet Waddingus, quam de primo. Verbis num. 1 datis vocatur Joannes de Ceperano, dicunturque fuisse notarius Apostolicus, in sanctum Virum summè propensus. In Annalibus ad annum 1244 num. 10 appellatur Thomas Ceparanus, & additur: Hic fuit sacerularis, officio protonotarius; etiam de mandato Gregorii noni B. Franciscum stylo prosequutus est. At in Bibliotheca Minorum legitur: Thomas de Ceperano, Cellanensem (de quo mox egimus) imitatus, scripsit etiam ex mandato ejusdem Generalis (Crescentii) Vitam S. Francisci. Undecimque hec varia nata sit, Thomas etiam vocatur & Ordinis Minorum fuisse dicitur, & ex precepto Crescentii scripsisse legitur in Chronico viginti quatuor Generalium, cuius verba ex Ms. membraneo archivi conventus S. Francisci Assisiensis descripta, à suprà landatis laudandisque RR. PP. Conventionalibus accepi. Hujus Chronicorum autor anonymous postquam dixerat, ex precepto Crescentii in comitiis Januensibus dato multa de S. Francisco à multis atque inter hos à Tribus Sociis scripta & ad Crescentium transmissa esse, sic perrexit: Et post F. Thomas de Ceperano de mandato ejusdem Ministri & Generalis capituli primum tractatum Legendæ B. Francisci, de vita scilicet & verbis & intentione ejus circa ea, quæ pertinent ad Regulam, compilavit, que dicitur LEGENDA ANTIQUA, que dicto Generali & capitulo dirigitur cum Prologo, qui incipit: PLACUIT SANCTE UNIVERSITATI VESTRE. Quam Legendam postea F. Bernardus de Bessa ad compendiosiorem formam reduxit.

C 11 Rursum ibidem in Vita Fratris Joannis Parmensis hac legi aiunt: Hic Generalis praecipit, multiplicatis litteris, F. Thome de Ceperano, ut Vitam B. Francisci, que ANTIQUA LEGENDA dicitur, perficeret; quia solùm de ejus conversione & verbis in primo tractatu, de mandato F. Crescentii compilato, fecerat mentionem; & sic secundum tractatum, qui de ejusdem S. Patris agit miraculis, compilavit. Quem cum epistola, que incipit, RELIGIOSA NOSTRA SOLICITUDO, misit eidem Generali. Hac omnia, si non eadem sunt, certè tantam Octobris Tomus II.

sacerularis aut
Minorita.
scripsisse di-
cuntur,

affinitatem habent cum iis, que de Thoma Celanensi narravit Waddingus, ut vix possim dubitare, quin ex viriusque biographi nominis similitudine quadam, que ad hunc pertinebant, isti, vel contra, attributa fuerint. Quóque etiam minus dubitem, auctorem Vita à Bernardo de Bessa in compendium contracta landatus chronologus Thomam Ceperanum, Waddingus Thomam de Celano dixit in Bibliotheca, cuius verba dabimus infra, dum de Bernardo de Bessa sermo erit. Uicunque sit, scripsi pro laudato Ceperani Opere, sive is Joannes, sive Thomas dictus fuerit, sive secularis sive Frater Minor, à benignissimis PP. Conventionalibus Romanis obtinendo; at illi dolenter negarunt, illius apud se exemplar esse, quòd sciant. In hisce tenebris cogor dubitare, an, quod Waddingus ad annum 1244, num. 10 asseruit, revera non fuerit aliquis Thomas Ceperanus, secularis protonotarius, qui tempore Gregorii IX gesta S. Francisci post Cellanensem scripsisset. Cur ita suspicer, expanam.

E 12 Exstat in Museo nostro spissus codex membranaceus, olim Isaaci Vossii, notarius P. MS. 10, qui exaratus videtur circa finem seculi XIII an. initium sequentis. In hoc ad diem IV Octobris legitur Vita S. Francisci, quam ex omnibus, quas quidem vidi, secundam esse, non inanier conjicere licet, scriptamque non multis annis post 1230. Hujus Vita auctor procul dubio ad manus habuit primam, scriptam à Celano, cùm eam passim sequatur, facienda in illa relata eodem ferè ordine, sed aliis sapissimè verbis paupérè breviis, enaret. At sám prima Vita non producatur usque ad corporis translationem anno 1230 factam, hanc illa addidit, nihilque præterea, nisi quòd generatim memoret, miracula post translationem impetrata fuisse. Hinc manifestum est, hanc Vitam compostam fuisse post primam. Scriptissime auctorem illius sub Gregorio IX, colligitur ex modo loquendi de Gregorio, de quo semper scribit velut de vivente, secùs ac de duabus ejusdem successoribus, Honorio III & Innocentio III. S. Clara quoque ut viventis meminit, dum S. Francisci corpus ad ipsam delatum ab eaque visum narrat. Tertia ratio petitur ex collatione reliquarum Vitarum, quarum postremam scripsit S. Bonaventura. Etenim ex collatione dicta Vita cum Legenda Trium Sociorum, anno 1246 vel 1247 scripta, cumque alia ejusdem ferè temporis relatione Ms. inferius laudanda, ac denique cum scripta per Bonaventuram, deprehendit, hoc tria Opuscula ignota fuisse scriptori Vita, de qua agimus.

F 13 Praterea, quod antiquitatem illius etiam que verò antequam commendat, ex hac & prima accepit, inquis est. ferè descripsit Vincentius Bellovacensis, quæ ante scriptam à Bonaventura Vitam suo Speculo Historiali lib. 29, cap. 97 & duobus sequentibus, ac rursum lib. 30, cap. 99 & aliquot sequentibus de S. Francisco ex Gestis ejusdem infernit, ut cnicumque hac cum landatis Vitis conferentur indubium fiet. Et verò, exsistit saltem duas S. Francisci Vitas ante annum 1246 vel 1247, liquet ex Opusculo Trium Sociorum, infra memorando, quod illi alterutro anno unā cum epistola sua ad Crescentium generalem Ministrum transmisserunt. Nam in Epistola aiunt: Per modum Legendæ non scribimus, cùm dudum de vita sua (id est, ejus, seu S. Francisci) & miraculis ... sint confessæ Legendæ. Neque has unius solius scriptoris fuisse, agnoscam, dum de colle-

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

§48

AUCTORE

C. S.

Eis à se aiunt: Credimus enim, quod, si venerabilibus, qui præfatas confecerunt Legendas, hæc nota fuissent, ea minimè præterissent. Fidem quoque earumdem Vitarum gravissima sua auctoritate probant, dicentes, se multa prætermittere, quæ in prædictis Legendis sunt posita, tam veridico, quam luculento sermone. Ex Vitis autem illis prima sine dubio est Thoma Celanensis. Si altera auctorem habuit Joannem vel Thomam Ceperanum, hicque fuit vir secularis, notarius Apostolicus, vel officio protonotarius, ut Waddingus in duobus Annalium locis assertuit, vehementer suspicor, illius Opusculum esse, quod in laudato codice nostro habemus; nam & hujus auctor nullibi se indicat fuisse Ordinis Minorum, & cetera, ut dixi, con-

quamque
buic Com-
memoratio
membrarim
inseram,

B

gratuit. Hinc minimè mirum est, huic nostra non præfigi Prologum, cuius initium recitat auctor anonymus Chronicus viginti quatuor Generalium & cui simillimum secundo Celanensi Opusculo tribuit Salimbenus supra num. 8, multi antequior isto anonymo, quippe qui Chronicum istud ad annum usque 1374 perduxisse legitur. Quid multa? Opus Ceperani, quod iste anonymous laudat, non potest esse omnium secunda S. Francisci Vita, cum istud, teste eodem anonymo, posterius sit Opusculo Trium Sociorum; hec vero ex dictis multi prior. Forstian Sancti Vitam diversis temporibus scripserint duo Ceperani, unus Joannes dictus & notarius Apostolicus sub Gregorio IX; alter Thomas Ordinis Minorum ex mandato Crescentii sub Innocentio IV. Primi potest esse, quam habemus, non secundi. Non equè tamen existimo, nostrum scripsisse, jubente Gregorio IX, cum id auctor nullibi dicat, nec sicut idonea occurrat ratio, cur laudatus Pontifex idem scriptio[n]is argumentum, à Celanensi Sancti discipulo optime tractatum, seculari viro denuò exponentum jussisse, isque Celanensis lucubrationem sere tantum fuisse secutus. Sanè digna esset hac Vita, qua secundo loco ederetur, si aliquid prima adderet prater Prologum & corporis translationem. Quapropter malo totam illam ordine temporis, quantum licebit, huic Commentario sparsim inserere, ut & verba prima rarius veniant alleganda, & lectores S. Francisci gesta ex monimento optima nota per Commentarium disposita habeant.

C
Prologo hic
præmisso.

* I. quo

* in gloria?

*15 Hoc consilio totam Prefationem illius hic præmisso. In nomine Domini introitus in Vitam S. Francisci. Ad hoc quorumdam, quos speciali meritum prærogativa Dominus privilegiare disposuit, priora quædam in divinis eloquii commemorantur infirma Sanctorum; quantum inscrutabilem divini consilii profunditatem mirantes pariter & laudantes, quos * lapsi quidam excellentioribus super plerosque justorum meritis sublimantur, nec innocentes, quasi de sua confisi justitia, in imo vitiorum prostratos despiciant; nec tamen de suis impii flagitiis desperantes, pro venia postulanda propinquare ad fontem misericordiae Deum pertimescant. Sic nimis pia justorum humilitas Domini iudicis justitiam metuit, ne ruinofus eos præsumptionis tumor extollat: sic tam firma, quam discreta, lapsorum spes de pii Patris benignitate præsumit, ne horrenda ipsos vorago desperationis absorbeat. Sic quoque stupenda in omnibus laudanda, magnificentia Domini gloria * prædicatur & gratuid diligens su-*

stantat justos, ne corruant, & benignè commiserans erigit elisos, ne pereant. Hinc, Christum negâsse primum ejusdem viçarium; hinc & ipsum vas electionis Christi, legimus, Ecclesiam persecutum. Ob hoc etiam Publicanus ille, qui & Apostolus & Euangelista vocatur; sed & illa specialis Christi discipula septem demoniis obessa narratur. Hinc glorioli confessoris & levitæ Christi, Francisci breviter utcumque gesta scripturi, priora quædam infirma præmittimus, ut conversationis ejus ultimis, quæ plenè vel dignè explicare non possumus, ad prima collatis, conversionis illius Auctor magnificè ab omnibus collaudetur, pia innocentibus humilitas augeatur, firmiorque prolapsis de venia spes donetur. Fortasse hoc Prologo auctor se munivit, quia noverat, nonnullos conquesos de adolescentis Francisci gestis in Vua prima candidè expositis.

D

16 Tertius S. Francisci biographus Waddingus est Anglicus, qui primam per Celanum Vitam carmine heroico expressit. Hic forte ille est, de quo Patres Conventuales Romani in suis ad me scriptis sic aiunt: Extat quidem in eodem archivo (conventus S. Francisci Affisenensis) codex item membraneus saeculi XIII, in quo aliam S. Francisci Legendam radioribus exametris versibus fusè productam, & Gregorio IX dicatam deprehendimus. Sed hæc numquam nobis loco primæ Celanensis erit, tum quia carmine illam fuisse exarata, nemo umquam asseruit, tum quia frequentiores hæc habet chronologæ lapsus, rerumque minus cohærentium mixtu[r]. Certum appareat, Celanensem non scripsisse metricè gesta Francisci, etiæ vero constaret, Affisensem illam ex profaica Celani mox ab alio metricam factam, eam non magnopere requirimus, tum ob memoratos lapsus, tum quia profaicam ipsam habemus. Est tamen apud nos metrica quadam carmine heroico, sine nomine auctoris edita Cracovia anno 1594, quam Waddingus in Scriptoribus Hieronymo Maripetro Veneto tribuit, atque, primum impressam Venetiis anno 1531, & Clementi VIII (septimo volsit dicere) dedicatam. Junior hic scriptor est, quam ut nobis possit esse usui. Quarta S. Francisci Vita (si tamen illa metrica locum tertia mereatur) apud Waddingum est Legenda Trium ejusdem Sancti Sociorum communis labore composta. Qua de causa hiscripserint, exponit laudatus Annalisti ad annum 1244, num. 8, agens de comitiis generalibus, eodem anno Janua celebratis: In eo capitulo, inquit, mandavit tam Generalis, quam omnes Patres, datis per orbem universum litteris, quidquid de vita, sanctitate & miraculis sancti patris Francisci occurreret, scriptis traditum ad ipsum Generalem mitteretur.

Vitam metri-
cam per An-
glicum non
curamus; sed
Opusculum

E

17 Hoc speciatim tribus beati Patris sociis injunctum est; nempe sancto fratri Leoni, qui à confessione & secretis fuit sancti Patris, item sanctis fratribus Angelo de Reate & Ruffino, qui inter primos ejus duodecim socios sunt asciti. Hi gnavoriter operi incumbentes, Legendam, quam TRIUM SOCIORUM vocant, diærrunt, in qua id præcipue suppletur, quod ab aliis est omissum. Opus perfecerunt in loco Græciæ, provinciæ Romanæ, III Idus Augusti, anno MCCXLVI; perfectum vero scriptis sequentibus litteris ad Generalem direxerunt, quæ litteræ deinceps præfationis loco insertæ præficiuntur Operi. Tum dictam recipiat epistolam, que ibi

& tribus sap-
ti sociis,
mandante
Crescentio
Generali,
scriptum.

A ibi legitur data Græciæ III Idus Augusti, anno MCCXLVI; at in nostro apographo sic habetur: Data in loco Græciæ III Idus Augusti, anno Domini MCCXLVII. Si rectè se habeat chronotaxis Waddingi de Crescentio, ad quem ea epistola scripta est, mense Julio ejusdem anni 1247 ab officio amore, sine dubio legendum est anno MCCXLVI. Nihil tamen ad propositum nunc interest, unonc an altero scripta fuerit ista lucubratio, quam ex ejusdem Crescentii in comitiis Januensibus mandato à tandem fratribus confitam esse, etiam chronologus virginii quatuor Generalium suprà memoratus, expresse affirmat; nec video, hac de re posse dubitari.

vult prime
Vita supplémentum

B

edemus. Ali-
nd anonymi
Perusini

18 A quo constat, tres illos fuisse S. Francisci socios; an tamen fuerint è duodecim primis, atque ex iis Leo eidem Sancto à confessionibus, hic non inquiror. At monuerunt me suprà lundati PP. Conventuales, fuisse, qui contenderent, Opus, quod horum Trium Sociorum nomine venit, sicutum esse cuiusdam sycophanta è Fratricellis hereticis, in eoque S. Bonaventuram inter damnatos censerit. Sed idem Patres rectè suspicantur, aut illis alind, quam quod in Chronico virginis quatuor Generalium memoratur, Opusculum, aut certè alicujus impostoris malitia interpolatum prætulisse. Certe, quod edemus, Bonaventurā prius est, nec de Bonaventura meminisi; nihilque nisi auctoribus, quos prefert, dignissimum continet; ut procul ab illis fuerit ejusmodi blasphemiam protulisse, aut etiam potuisse proferre. Accepimus autem Opusculum istud ex codice Ms. RR. PP. Minorum conventus Lovaniensis in Belgio nostro. Ante Epistolam Trium Sociorum hec posta annotatio est: Hæc sunt quædam scripta per Tres Socios B. Francisci de vita & conversatione ejus in habitu sacerdotali, de mirabili & perfecta conversatione ipsius, & de perfectione originis & fundamento Ordinis in ipso & in primis fratribus. Sequitur Epistola, ex qua clarissime intelligitur, tribus illis sociis non fuisse propositum integrum Sancti Vitam scribere, sed tantum aliqua illius gesta, ab aliis pretermissa vel non satis expoita, que proinde, si ita videretur, Vitis, que exstabunt, possent inscribi.

19 Hoc eorum propositum ipsa lucubratio confirmat: multa enim in ea adduntur de S. Francisci gestis in statu seculari, qua primi biographi non memoraverant; aliaque prolixius exponuntur, quæ apud illos, alia item brevius, aut etiam tacentur, quæ apud istos pluribus legere erat. Quapropter hoc Trium Sociorum Opusculum, sibi admodum simplici conscriptum, subiectam Vita prime, tamquam supplementum illius aut Appendicem: neque enim rectè vocabatur Vita, cum pleraque sancti Institutoris gesta in eo sint omessa ob rationes datas. Hinc rursum cogor suspicari, hanc lucubrationem non satis notam fuisse Annalista Minorum, quod eam fuissem ab illis scriptam crediderit, quæ Celenensem auctorem habet, qua illâ multiò est prolixior. Est & alia ad manum mihi lucubratio, mutata in posteriori parte ex Ms. Perusino, ex quo ad diem XXIII Aprilis apud nos data sunt Acta B. Egidii, unius è primis sociis S. Francisci. Papbrochius noster, qui illam describi curavit, hoc ei adjecit monitum: Hæc habebantur in Ms. Perusino, de quo ad Vitam B. Egidii XXIII Aprilis, inter cujus Collationes & miracula hæc scripta legebantur. Est forte Fratris Leonis.

20 Patres Conventuales Romani, jam alias laudati, longè aliter opinantes afferunt, eamdem censi Opus anonymi Ultramontani, qui saeculo xv inter mortales agebat, & bona mixta malis continere. Non possum ego suspicio Papebrochianæ suffragari; sed neque Conventualium opinioni assentiri, quod eam nullo argumento probent; ipseque auctor sese fuisse discipulum S. Francisci, aut cerè sociorum illius profiteatur. Porro quamvis inter B. Egidii Collationes & miracula legatur, Egidii non esse, probat elo-gium, quo ipse in eadem ornatur. Quam ob rem hoc quoque Opusculum suis locis in hoc Comen-tario adhibeo. Hunc titulum prefixum habet: De inceptione & actibus illorum Fratrum Mi-norum, qui fuerunt primi in Religione & socii B. Francisci. Subditur hec brevis Prefatio: Quoniam servi Domini non debent ignorare viam & doctrinam sanctorum virorum, per quam ad Dominum valeant pervenire; ideo ad honorem Domini & ædificationem legentium & audientium ego, qui acta eorum vidi, verba audivi, quorum etiam discipulus fui, aliqua de actibus beatissimi fratris nostri Francisci & aliquorum fratrum, qui venerunt in principio Religionis, narravi & compilavi, prout mens mea divinitus fuit docta.

AUCTORE
C. S.
in Commen-tario adh-
bendum.

E

Eiusdem Vi-tam citare
scripsit S.
Bonaventu-
ra.

21 Ex omnibus medio seculo XIII prioribus instrumentis tandem S. Bonaventura Vitam S. Francisci composuit, ut ex collatione luculententer perspicere licet; precipua tamen basit ex Vita prima, auctore Celantensi, ac cetera addidit par-tim, ut opinor, ex documentis iussu Crescentii Generalis per varios ante conscriptis; partim ex relatione sociorum S. Francisci, qui, eo scriben-te, supererant plurimi. Testatur enim ipsemet in Prefatione sua, sese ea de causa profectum esse Affidit, ibidemque diligenter ac frequenter con-tulisse cum familiaribus Sancti sociis superviven-tibus, ac maximè cum quibusdam, qui sanctitas ejus & concilii fuerunt & sectatores præcipui, quibus propter agnitam veritatem proba-tamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda. Hinc sanctus doctor, eti annis facile triginta post Celanum scripsit, & Franciscum non nisi puer quinqueunus videre potuerit, copiâ tamen instru-mentorum illum longè superavit; idoque nil mi-
rum est, multa in hac posteriori Vita reperiri, qua desiderantur in prima. Nec propterea tamen negligenda est prima; cum in hac etiam multa sint, qua minus expresse tradidit Bonaventu-
ra, forte ne Opusculum suum nimis excre-
seret.

F

rogatus à
suis in comi-
tis Narbo-
nensis,

22 Quæ fuerit huic Sancto causa post alios hanc Vitam scribendi, Waddingus ad annum 1260, num. 18 loquens de comitiis generalibus eodem anno Narbona celebratis, narrat his ver-bis: In iisdem comitiis rogaverunt patres sanctum primicerium (*id est*, Ministrum genera-lem Bonaventuram) ut ablata varietate multarum Legendarum, ex diversis historiarum frag-mentis, quæ de S. Francisco circumfereban-tur, gravem & sinceram ipse concinnaret histo-riam. Quibus licet responderit, plures sibi su-peresse curas officii, quæ ut ad seria studia posset attendere, tandem acquiescens in se as-sumpsit onus gesta sui Institutoris enatrandi. Hec probat Waddingus ipsi S. Bonaventura ver-bis, & subdit: Legendam autem hanc complavit anno sequenti (*id est*, 1261) Parisiis, nihil sa-cræ admiscens historiæ, nisi probatum & certum,

Zzz 3 can-

AUCTORIB.

C. S.

candidis testimoniis assertum; quod ut verum credamus, omnino persuadet eximia S. Bonaventura eruditio & sanctitas. Mitto hujus Vita elogia, à Waddingo ex aliquot recentioribus ibidem relata: satis enim sanctus docttor seipsum commendat, ipsaque Vita seipsum suis commendabit lectoribus. Deinde rursus Waddingus Legendam, inquit, hanc in plures sectiones distributam in compendium redigit vir sanctus (*Bonaventura*) ad preces cuiusdam episcopi Galli, quae Legenda LEGENDA MINOR nuncupatur, & per dies Octavæ S. Francisci leguntur in Officio divino.

que praeceterius in uso fuit; sed nunc in duobus locis

B

23 Utramque Historiam, longiorem & breviores, obtulit triennio post in comitiis Pisaniis patribus Ordinis, quas reverenter cum gratiarum actione, suppressis aliis quibusque Legendis, admirerunt. Verisimile est, hinc factum, ut antiquiores Vita deinceps in tenebris inedita lauerint. Non omnino tamen neglectas fuisse apud scriptores Ordinis Minorum, patet ex Waddingo, qui eas non raro allegavit in margine, nec panca recitavit Vita prime fragmenta, forte ex Mariano Florentino, de quo in Epistola ad lectorem ait: Prae omnibus opere fuit Mariani Florentini Historia Ms., quinque libris distincta, aut ex aliis mediis temporis scriptoribus, quos laudavit. Verum, que modo existant istius Legende Majoris editiones, in modo & exemplaria MSS. non ab omni interpolatione pura esse, probant saepe laudati PP. Conventuales, quorum verba hic transcribo. Interpositum ergo aliena manu asserimus id, quod probare jam possumus, vel potius fateri compellimur, ut ea, quæ addidit F. Hieronymus de Asculo, postea summus Pontifex Nicolaus IV. Addidit autem tum visionem notissimam Innocentii Papæ III, tum illud miraculum de cæco, effossis oculis, luce donato in cap. De cæcis ILLUMINATIS insertum.

aliquot exemplaria interpolata habet: hac quoque edenda est.

C

24 Primum constabat ex Chronico supra citato viginti quatuor Generalium in Vita F. Hieronymi de Asculo, ubi pag. 110 hæc leguntur: "Hic Generalis addidit Legendæ B. Francisci, scilicet dominum Fratrem Bonaventuram compilatæ, illam visionem domini Papæ Innocentii III, quando B. Franciscum, tamquam ignotum, repulit indignanter ab illo loco: Cum igitur esset Christi vicarius in loco, qui dicitur Speculum &c. Quam dominus Ricardus tis. S. Angeli diaconus Cardinalis, nepos eiusdem domini Papæ, prout ab eodem avunculo accepérat, devote revelata, vitæ, Constat insuper additio eadem ex collatis MSS. archivi nostri Assisiensis, in quo ex undecim exemplaribus, sex nempe Legendæ Majoris, ac quinque Minoris B. Bonaventuræ, duo dumtaxat visionis præfatae narrationem habent, quorum etiam unum solummodo infra extum, alterum vero ad marginem appositam exhibent. Secundæ vero additionis testes sunt tum Waddingus ad annum MCCX, tum Epistola eiusdem F. Hieronymi de Asculo, cuius apographum authenticum ex abundanti inter alia monumenta transmitimus. Hisce ego omnino consentiens, utramque narrationem & Vita recessam solum inter Annotata reponam, ubi etiam de laudatis Hieronymi Ascalani litteris faciam mentionem. In ceteris sequar editionem Henrici Sedulii, eamque cum editionibus Vaticana, Shiriana & Waddingiana, & codice Ms. Musei nostri conferam.

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

D

§ II. Quid censendum sit de Speculo Vitæ S. Francisci, saepius variè edito, & apud nos Ms.; scriptores alii, qui de eodem Sancto egerunt, anti- qui & recentiores.

I Nter vetusta instrumenta, que in Annalibus allegat Waddingus, occurrit Speculum Vitæ S. Francisci & sociorum ejus, saepius impressum & apud nos etiam Ms., illudque haud dubie multo crebrè allegasset, si omnia in eo contenuta pro veris certisque habuisset. Habemus in Museo nostro tres hujus Speculi editiones, quarum prima in fine locus, annus & auctor impressionis sic indicatur: Impressum Metis per Jasparem Hochseder anno Dñi 1509. Opusculo prefixe hic titulus est: Speculum vite beati Francisci & sociorum ejus. Initium hoc est, sed vocibus abbreviatis: Ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi & sanctissimi patris nostri Francisci. Et hæc scripta quædam notabilia de beato Francisco & sociis ejus, & quidam actus eorumdem mirabiles, que in Legendis ejus prætermissa fuerunt, que etiam valde utilia & de vota. Verum hec non sunt in editionibus posterioribus, neque in apographo nostro. Tum sequuntur aliquots notabilia usque ad folium 5 versum, ubi denum sic legitur: Incipit Speculum vite beati Francisci & sociorum ejus.

Habemus editionem Speculi Metis anno 1509.

E

26 Neque hæc tamen videatur antiquum Opusculum inchoari, cum folio 7 verso rursus legitur: Incipit Speculum perfectionis Fratrum Minorum. Ut autem existinem, hoc loco inchoari Opusculum, quod Speculum vocatur, facit, quod ibi etiam incipiat in Ms. apographo nostro, addita tamen hac annotatione: Istud Opus compilatum est per modum Legendæ ex quibusdam antiquis, quæ in diversis locis scripserunt & scribi fecerunt socii beati Francisci. Alteram Speculi editionem curavit Guilielmus Spoelberch, Ordinis Minorum Regularis Observantia, prævincia Germania Inferioris definitor, typis Antwerpensis anno 1620. Multum hec differt ab altera, nec tamen puram non esse, auctor dissimulavit in Epistola ad generalem Ministrum de eadem candidè dicens, Qui (liber) cum jam quasi exolevisset, multorum pio desiderio & rogatu permotus, cum, ut videtis, restitui, in alium ordinem concessi, notulis quibusdam pro mea exiguitate collustravi, pauca hinc inde, quæ vel in scripto divi Bonaventuræ habemus, vel quæ nasutum hodie seculum offendere poterant, suppressi.

alteram Antwerpensem anno 1620.

ac tertiam Colonensem anni 1623, invicem differentes.

27 Secuta est anno 1623 alia editio per Philippum Bosquierum, Minorem provincie Flandrie, impressa Colone Agripina, qua hunc titulum prefere: Antiquitates Franciscanæ, seu Speculum vite beati Francisci & Sociorum ejus, auctoriis FF. Fabiano & Hugelino, & aliis Minoritis D. Francisco coœvis. Nulla consilio sui in recudendo Speculo causam reddidit Bosquierus, neque exemplaria, quibus usus est, nominavit. Sed librorum censor in approbatione testatur, Speculum hoc vite B. Francisci & sociorum

A ciorum ejus cum aliis exemplaribus fideliter impressis collatum, in nullo ab iis discrepare: *Quod quidem testimonium universum admitti negat, nisi solam significet, in hac editione nihil referri, quod non referatur in aliis: nam in eadem multa pretermissa sunt, quae habentur in Metensi. Preter has alia editiones non existant in Museo nostro. Waddingus, mox ubiā laudatus, memorat editionem Venetam anni 1504; sed hanc Metensi prorsus similem esse suspicor, quod, quae in Veneta assignat folio 77 & 78, iisdem planè foliis in Metensi legantur.*

Differunt
item tria
exemplaria
Mss., & in
bis omnibus

28 *Quemadmodum magna est differentia inter editiones Speculi, sic non exigua est in tribus exemplaribus Mss., Lovaniensi, Bruxellensi & Antverpiensi, que tempore Majorum nostrorum inter se & cum dictis editionibus collata fuere. Porro de auctioribus Speculi laudatus Spoelberchus in Prefatione ad lectorum hac ait: Si quid apud te valet Bartholomaeus Pisanius, libri Conformatum sancti Francisci author; si alicujus apud te auctoritas est historicorum omnium, re & nomine, Cæsar Baronius; crede hujus Operis authores esse fratrem Leonem, fratrem Ruffinum & fratrem Angelum: hos enim illi scriptores citat. De his tribus scriptoribus Baronius revera meminit in Annotatis ad Martyrologium Romanum ad hunc diem; verum ibi quidem ait, illos de S. Francisci gestis scripsisse, sed non dicit, fuisse auctores Speculi; Pisanius quoque eorumdem Legendam subinde laudat, non Speculum. Dabimus illam, ut dictum est, sed à Speculo omnimodis diversam. Tres illos non esse auctores Speculi, vidit Bosquierus, qui in ipso titulo ulios nominavit auctores, at non probavit. Hinc neque Bosquieri opinio placuit Waddingo, qui ad annum 1226, num. 44 occasione litterarum Fratris Helie, quas Spoelberchus Speculo inseruit, mentem suam de Speculo ejusdemque auctioribus utcumque declaravit, ut subd.*

multa lo-
guntur apo-
crypha &
frivola.

C

29 *Quas (Helie litteras) Guilielmus Spoelberch, provinciae Germaniae Inferioris definitor, transcriptis in editum & limatum à se Speculum, neglegit multis apocryphis & frivolis narrationibus, quæ in vetusta editione habebantur; quod etiam consultiū fecisset Philippus Bosquierus, provinciae Flandriæ, in alia posteriori, quam fieri curavit anno proximè elapsò Colonie Agrippinæ. Ex his intelligitur, quid laudatus annalistæ de tribus illis editionibus censuerit. Censuit nimirum, in Veneta (cui ob rationem datam num. 27 Metensis prorsus similis videtur) multas haberi apocryphas & frivolas narrationes, quas doluit non pretermisas fuisse à Bosquiero. Multas tamen hic pretermisit, ut liquet ex collatione; sed non sat multas, ut visum Waddingo est. Spoelberchus vero multi plures expunxit; sed alia editioni sua inseruit, quæ nec in aliis editionibus, nec in Mss., ex quibus facitum est apographum nostrum, reperiatis. Quapropter certum sit, nullam istius Speculi editionem puram esse; quod abunde colligitur ex Mss., in quibus multi pauciora leguntur, licet nec ipsi codices Mss. interpolationibus careant. Hac de ipso Speculo.*

Illius au-
tores non fue-
runt Sancto
synchro-
nus coavi,

30 *De auctioribus ejusdem contra Bosquierum Waddingus ibidem sic prosequitur: A quo illud scire cupierim: Unde accepit, FF. Fabianum & Hugelinum cum aliis Minoritis S. Francisco coævis ejus libelli authores fuisse? Sed & Henricus Sedulus, vir eruditus & pius, ejus conditores vult Leonem, Angelum & Ruffinum,*

S. Francisci comites perpetuos. Hi sanè sancti Patris Legendarum compilârunt, non Opusculum hoc; ex illa multa h̄c inserta, ab aliis longè posterioribus recentiora addita. Compilator hujus Operis vixit post annum MCCC; idque admittet pater Bosquierus, si antiquum legit volumen vetustæ impressionis Venetæ anni MDIV fol. 77 & 78 (*aut etiam editionis Metensis anni 1509*) aut à se noviter editum, centuriâ primâ, cap. 96, ubi ex quodam eventu anni MCCCIII confirmatur veritas indulgentiae S. Mariæ de Portiuncula: & cap. 97 ad id ipsum aliorum inducit testimonium sub anno MCCCX. Non itaque librum scribere potuerunt tres illi socii à Sedulio assignati, neque coævi illi à Bosquiero relati, neque certo ullo argumento aut probata Operis inscriptione hucusque constitit de legitimo ejus auctore. *Hactenus Waddingus, probans, Speculum istud seculo XIV antiquius non esse, nec negans, eo etiam esse recentius.*

31 *Sanè ante seculum XIV scriptum non fuit illud, ex quo editiones Metensis ac Bosquieri prodierunt. In harum priori fol. 99, in altera centuriâ 2, cap. 13 narratur factum quoddam anni 1343. Initium capitul ex Metensi accipe. Anno siquidem Domini MCCCXLIII cùm causâ visita- tionis sacrum locum montis Alvernæ accede- rem &c: quæ verba si compilatoris Speculi sint, probant, illum sicutem non esse vetustiorem medio seculo XIV, at, quod verosimilium est, si sint al- terius, & ab auctore Speculi mere adoptata, ni- bil obstat, quin hic ad seculum XV referri queat. A Stilingo nostro pie memoria inter cetera an- notata habebo sequentia. Curiosè quæsivi in O- pere Bartholomæi Pisani, qui floruit & scripsit sub finem seculi XIV, an memoratum Speculum allegaret, aut ex eo videretur multa de S. Franci- sco asserta hausisse. Verum ex omnibus, quæ hunc in finem consideravi, nequaquam adver-tere potui, Speculum vita S. Francisci vel cognitum fuisse Pisano. Neque enim illud in ejus Operæ laudatum video; plurimaque in so- lo asserta Speculo apud Pisanium non invenio. Si qua verò Pisanius habet, quæ non reperiuntur apud antiquiores, & quibus similia in Spe- culo leguntur, collector Speculi ex Pisano po- tius censendus est hausisse, quam Pisanius è Spe- culo. Cùm enim Pisanius fuerit scriptor magis plius & credulus, quam crisi severa usus, mul- tò plura è Speculo adoptasset, eique verbis ipsius magis consonaret, si illa, quæ cum illo utcumque similia habet, ex eo fonte hausisset, li- brumque prolixum sibi præludentem habuisset. Quapropter omnino mihi persuadeo, Specu- lum Pisano posterius esse, collectumque secu- lo XV.*

32 *Hnic Stilingi judicio favet atas codicum Mss., quos novi. Codex Ms. Lovaniensis, testis R. P. Matthia Grouwels infrà sepius laudando, scriptus est anno 1454, sicut apud nos dictum est tom. 2 Augusti pag. 454. In Ms. Antverpiensi sequens legitur annotatio: Explicant quædam notabilia valde devota & utilia, extracta ex quadam antiqua Legenda sanctissimi patris no- stræ Francisci. Ad laudem Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula. Amen. Anno Domini MCCCCLXXII, XIII die mensis Au- gusti, Claræ sanctæ virginis in festo. Videtur itaque hoc anno ac die codex ille absolutus fuisse. De Bruxellensi notarium invenio, illum scriptum esse anno 1549. Nullus ergo è tribus codicibus medio seculo XV antiquior est, ut ex hoc*

imò illud
forie tantum
colligi con-
pium est se-
culo 15:

DE S FRANCISCO CONFESSORE

552

AUCTORE

C. S.

hoc capite major Speculo etas nequeat adscribi. Parò ex hac tenus dictis mihi verisimile fit, illud collectum fuisse precitato seculo xv ab auctore incerto, multisque modis interpolatum; cum nec editi, nec MSS. codices invicem consentiant. Quilibet videtur illi aliquid addere voluisse, à qua liberata nec Spoelberchus in sua editione abstinuit. Quapropter tam incertum Opusculum minimè recendendum censui, imò nec in Commentario hoc previo adhibendum; quamvis enim in illo multa vera ac certa sint, illa ipsa certiora tamen sunt ex Vitis edendas, quia auctores graves ac pios, certaque fide historica dignissimos habent.

quare hoc
Opusculo non
nominor;

B

33 Si Thoma Celanensis, scriptori S. Francisci discipulo, diligenti, pio ac docto, pra multititudine gestorum illius aliqua exciderunt, hec Tres ejusdem Sancti Socii Leo, Ruffinus & Angelus, atque alius, Anonymus Perusinus, magna ex parte addiderunt; & si qua horum diligentiam praterea fugerunt, habuit S. Bonaventura, non solam horum Opuscula, verum etiam, quia alii è mandato Crescentii generalis Ministri annotarunt, quaque ipsemet ex superstitibus sancti Patris discipulis intellexerat. Si qua verò ex ejusmodi schedis antiquis compilator ac interpolatores Speculi insuper retulerunt, verisimile est, hec majori saltem ex parte à sancto doctore vel improbata, vel minùs certa & negligenda ei visa fuisse. Quam ob rem, meo quidem iudicio, non sunt addiscenda S. Francisci gesta ex illo tam incerta auctoritatis Speculo, dum tam proba instrumenta habemus, que sanctissimum Virum longè maiorem, prudentiorem, sanctioremque, filio etiam concinniori, quam in illo legatur, nobis representant. Censuit quidem laudatus pater Grouwels, Speculum scribi cœptum à Tribus Francisci Sociis, ac deinde ab aliis usque ad annum MDVI continuatum; at nihil adducit, quo id persuadet, nisi quod inserta sint quedam, velut Sociorum illius narrationes: quod cur à compilatore, qui certè nullam stili curam habuit, fieri non potuit? Itaque plura de hoc Opusculo non ad-dam.

uti nec Vineā
S. Francisci,
etiam minùs
antiqua.

C

34 Suprà laudatus annalista Minorum subinde etiam allegat Vineam S. Francisci, velut librum antiquum & ad cognoscenda illius gesta idoneum; sed ex aliis tantum, ut existimo: nam librum hunc sermone nostro Belgico conscriptum verisimiliter non novit. Liber hic, quem ad manus habeo, impressus Antwerpia est anno 1518, ac certè non diu ante compositus, cum in eo referantur non pauca, que eodem seculo XVI contigerunt. Verisimile est, vetustiorem visum fuisse Waddingo, quia eundem non raro laudatum legerat apud Henricum Sedulium, ac foris alios Belgas, qui Vineam sermone vernaculo legere posuerunt. Multa in eo Opere narrantur ex veteris auctoribus, sed & quedam subinde admiscentur ex fontibus non æquè puris, ut aliquot exemplis ostendit Sollerius noster tom. III Julii, pag. 823 in S. Bonaventura. Inutile igitur hoc nobis Opusculum est ad S. Francisci acta illustranda, dum suppetunt alia meliora, certaque fides documenta. Ceterum de hac Vineā & Speculo hic egī, etiam si reperiantur alii scriptores antiquiores; quod duo illa, licet revera non sint admodum vetera, inter veteriora tamen invenerim allegata.

35 Regredior ad Waddingum, ad annum 1230, num. 7 S. Francisci biographos recensenter. Post primos sanctumque Bonaventuram ita pergit eos memorare: Septimo Bernardus à Bessa, Bonaventuræ socius, ejusdem Sancti (Fran-

cisi) gesta longiori complexus est historia. Hec ibi: at in Scriptoribus inter ejusdem Bernardi Opera recensuit primò Libellum de triplici statu Religionis Minorum, quorum primo compedit Vitam S. Francisci, adjectis multis ejusdem miraculis. In secundo Chronica generalium Ministerorum usque ad Fratrem Bonagratiam, in ea serie decimum. In tertio miracula & attestations divinas pro approbatione triplicis status, seu Ordinis, à S. Franciso instituti, videlicet Minorum, Clarissarum & Pénitentium, collegit. Tum, uno libello apologetico interposito, ibidem subdit: Legendam S. Francisci, à Thoma de Celano diffusius scriptam, ad compendium reduxit, & cultiori stylo repurgavit. Incipit: PLENAM VIRTUTIBUS. Opus ipsum: QUASI SOL ORIENS. De hoc posteriori Opere consonans in Annalibus ad annum 1244, num. 10, cum dixisset, Thomam Celanensem ex precepto Crescentii generalis Ministri aliquam S. Francisci Legendam scripsisse, adjecit: Eam mox in compendium contraxit Frater Bernardus de Bessa, provinciæ Aquitanie, S. Bonaventuræ socius, cuius initium est: QUASI SOL ORIENS.

Opusculum
Bernardi à
Bessa, sive
unum sive
genitum sit.

E
non habemus,
nec magnopere
re desidera-
mus.

36 Ex his omnibus statuendum est, aut Bernardum de Bessa duas sancti Patris sui Vitas scripsisse, aut Waddingum unicam bis memorasse, tamquam gemina fuisset. Unicam ab eo scriptam esse, verisimilius est: quorsus enim scripsisset geminam? Errori (si tamen erravit Waddingus) locum dare potuit, quòd foris eadem unica tum in capite libelli de triplici statu Religionis Minorum relata fuerit, tum etiam scorsum vulgata, bacque Waddingo magis nota fuisse videatur, quam laudatus libellus, cum non hujus, sed illius iniustum annotaverit. Ut ut sit, non multum verosimile est, longiore ab eo compitam esse, postquam suum satis prolixum jam ediderat S. Bonaventura, eius ille erat socius. Si verò amè scripsit, Vitam illam ergò habuerit Bonaventura, ex eaquo accepterit, que scitum digna certaque putavit: ut adeò hoc Bernardi Opus, si verè exstat, non vehementer desideremus. Etiam minùs requirimus alterum, compendium scilicet Vita per Thomam Celanensem scripta, quam integrum dabimus.

37 Bernardo à Bessa Waddingus ad annum 1230, num. 7 subdit Bartholomeum Albifum, à patria sua Pisanum appellatum, qui sub finem seculi XIV scripsit. Octavo, inquit, Bartholomaeus Pisanus, quidquid omnes narrarunt, per suas Conformatum & fructuum sectiones ita distribuit, ut operosum sit quicquam ex eo secundum methodum historicam decerpere. Sepe tamen illum in isdem Annalibus laudavit Waddingus, iis etiam in locis, in quibus vetustissima documenta potius landare potuisset, si sufficiunt ad manum. Librum hunc idem annalista in Scriptoribus ex Rodulphio sic memorat: Opus Conformatum sancti Francisci cum Christo. Habetur Ms. Urbini in bibliotheca ducali. Prodiit Mediolani per Zariorum Castrilioneum anno MDXIII in folio, & alibi sæpe. Non est tamen hac antiquior hujus Operis editio, ut etiam docet Waddingus, post aliqua dicens, illud sub typographiae infantia proditissime Veneris & Mediolani anno MDX. Mediolanensem hujus anni benignissime accommodavit mihi ex insigni bibliotheca sua domestica Antverpiensi clarissimus vir as prenobilis dominus Carolus de Proli, sacra Casarea ac Regia Apostolica Majestatis rei classica in Senaldi supremus prefectus, quem vulgo Amarium vocamus. Editi libri locis, typographus & an-

F

Pisanus sub
finem seculi
14 scripsit
libros Con-
formatum.

nus

A nus in fine leguntur hoc modo: Impressum Mediolani per Gotardum Ponticum: cuius officina libra-
ria est apud templum sancti Satiri. Anno Domini m. cccccx. Die. xviii. Mensis Septembris.

38 *Hec typographus: qui verò Opus prelo pa-*
variè editum, rauit curaviisque typis excidi, fuit Frater Fran-
ciscus Zeno Mediolanensis, Fratrum Minorum de
Observantia in Cisalpinis vicarius generalis, uti in ejusdem litteris ibidem editis legere est. De
anno etiam, quo Pisanus ipse illud vulgavit vel
absolvit, ista in Prologo premititur annotatio:
sed vocibus compendiosis: In nomine Domini no-
stri Jesu Christi & beatissime Virginis Marie, Matris suæ, ac beatæ patris nostri Francisci, incipit Opus, quod intitulatur de Conformatitate
vitæ beati Francisci ad vitam Domini Jesu Christi, Redemptoris nostri, editum à fratre Bartholomeo de Pisæ Ordinis Minorum sacre theologie magistro, ob reverentiam sui patris precipui beati Francisci. anno Domini. m. ccc, lxxxv.
Dixi: De anno, quo vulgavit vel absolvit; nam ex ipsiusmet Pisani litteris, responsoque Henrici generalis Ministri patrumque in generalibus co-

B Operis exstant, discimus, Pisanium hoc posteriori anno ab illis petiisse obtinuisseque liceniam hunc librum suum vulgandi. Editiones Venetam ac Mediolanensem anni 1513, à Waddingo laudatas, non habeo, sed præter primam Mediolanensem, ut dixi, habeo alteram Musei nostri, Bononiae factam anno 1590, at variis locis à prima nostra discrepantem, imò & auctam à Jere-
mia Buccio, Ordinis Minorum, uti in libri frontispicio legitur. Non satis quoque certum est, an omnia, quæ in prima editione Mediolanensi anni 1510 leguntur, verè Pisani sint. Cùm enim Franciscus à S. Columbano, ejusdem Ordinis provincie Mediolanensis vicarius, in Praefatione sua, quam Zeni Prologo præfixit, exprefse dicat, Zenum Pisani librum Conformatum primò ca-
stigandum, inde imprimendum tradidisse, nescimus, an ista castigatio non eque adjectione, quæ refectione facta fuerit.

nec in omnibus paris autoritatis:

C 39 Pisani hoc Opus suum librum Conformatum appellavit, quia in eo probare intendit, Franciscum, ut verè fuit, fuisse egregium Christi Domini nostri imitatorem. Hinc multa de ges-
tis ejus collegit ex antiquioribus, sive Vitis eden-
dis; sed & alia multa adjectit, qua unde accep-
ta sunt, non exposuit. Quapropter non possunt omnia illius asserta ejusdem pretiis esse: nam que ex vetustioribus illis hancit, etsi hos non nominet, historice certa sunt; cetera verò, quorum aucto-
res nec ipse indicat, nec aliunde novimus, non nisi dubia fidei esse queunt, cùm Pisani annis ferè 150 vel 160 post S. Francisci obitum scri-
psserit, nec tali vixerit seculo, ut accurata crisi defectum atatis sue supplere potuerit. His de cau-
sis ipsum in hoc Commentario solùm allegabo, dum disputanda venient, pro quibus ejusdem auctori-
tas à recentioribus laudatur.

40 Hæretici tempore Lutheri hoc Pisani Opus multis calumniis impetierunt: ejusdem defensio-
nem suscepit Henricus Sedulus Ordinis Minorum, scripto Apologetico adversus Alcoranum Franciscorum pro libro Conformatum, edito-
que typis Plantinianis Antwerpia anno 1607. Vel in solo Prologo ostendit, quām impotenter Lu-
therus & Erasmus Alberus, Germanus Brandenburgensis contra librum illum Conformatum de-
clamaverint, quāmque impudenter mentiti sint,
dum non erubuerunt dicere, hunc librum non

Octobris Tomus II.

alio loco habitum à Catholicis, quām Alcoranum à Turcis, & à Franciscanis loco Euangelii. *Quis umquam alicujus nominis scriptor Catholicus librum illum tanti fecit, tantisve elogis extulit? Quis fidei dogmata ex eo stabilire, confirmare, aut defendere voluit?*

41 Ipsem defensore libri Sedulus candidè agnovit, illum à vitiis non immunem: sic enim in Prologo loquitur: Hoc tamen do tibi, mi Albere, liberius nonnulla in eo scripta pro fæculi simplicitate. Verū, ut vinum non esse vinum definit, si paucæ in eo guttulæ aquæ, sic nec hic improbus liber propter nonnulla vitia. Si nova illius religionis conditores volebant librum Conformatum impugnare, aqnum erat, ut ab apertis mendaciis fædisque calumniis abstinerent. Nibilominus mendacia illa etiam nostro seculo re-
cusa fuere Latinæ & Gallice; atque in alio Opere, cuius auctor nomen suum suppressit, lingua Belgicâ parium ex Pisano, partim ex Speculo suprà memorato, eadem fere, aut certè similia, contra Franciscanos, contra Catholicos, contra ipsum S. Franciscum peccanter ac impie intorquentur. Ego non omnia probo, quæ in eodem Pisani libro & in Speculo leguntur; sed nec lubet mihi ulte-
rius attingere homines, qui heresos sua fundamento tam parùm confidunt, ut dolis, mendaciis, calumniisque sibi opus esse credant ad Catho-
licos oppugnando. Itaque ad Waddingum regre-
diamur.

42 Nono, inquit ille, Jacobus Oddo Peru-
sinus per duodecim virtutum partitiones o-
mnem Francisci vitam dispertivit vetusto idio-
mate Italico. In Scriptoribus Opus hoc Italicum
vocat Speculum Ordinis Minorum, atque, vul-
gariter dici Francischinam. Ejusdem meminit ad annum 1474, num. 14, quo anno illum huic lucubrationi finem imposuisse scribit. Junior ergò hic auctor est, quām ut illum multū requiramus. Subdit Waddingus: Plura item fragmenta scripe-
runt frater Hugolinus de Monte-majori, frater Jacobus de Senis, & frater Jacobus Guarini, quorum omnium Opusculis in referenda huc usque vita & morte Francisci usi sumus, & po-
tiora transcripsimus. Primus ex his in Scriptori-
bus vocatur Hugolinus de sancta Maria in Mon-
te, diciturque S. Francisci synchronos, & scri-
psisse Historiam (quam FLORETUM prænotavit)
in qua narrat vitam & gesta sancti Francisci ac sociorum ejus usque ad Pontificatum Ale-
xandri IV. Habeo (addit Waddingus) penes me nitido charactere membranis exaratam.

43 Hugolini Floretum ad manum non habeo;
verū Waddingus ipsem facit me de illius atate
dubitare. Etenim in Annalibus ad annum 1322
num. 48 afferit, Hugolinum de Monte Mariæ
scripsisse ex oculata fide gesta B. Joannis Firmani
eodem anno 1322 defuncti. Similia jam pre-
misserat ad annum 1272, num. 23, ubi ille Hu-
golinus de Monte S. Mariæ appellatur, vide-
turque idem esse, qui verbis suprà datis Hugo-
linus de Monte-Majori, & in Scriptoribus Hu-
golinus de sancta Maria in Monte nominatur.
Quod si ita sit, aut Hugolinus ille non scripsit
gesta B. Joannis Firmani, aut synchronus S.
Francisci non fuit, nisi quis ipsum centenario
multò majorem fuisse credere malit, dum B. Jo-
annis gesta scribere cœperit. An fortè Waddingus
in Scriptoribus credidit, auctorem Floreti, quia
historiam ad Pontificatum Alexandri IV, qui
anno 1254 sedere cœpit, solùm perduxerat, S.
Francisco synchronum fuisse? At non omnes scri-
ptores

De Sancto et-
iam scripsisse
dicuntur

F

varii alii
Franciscani.

Aaaa

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

554

AUCTORE
C. S.

ptores historias ad sua usque tempora perducunt; ideoque non satis certum ex eo capite foret argumen-
tum, etiam si constaret, Historie Hugolini exemplar, quod habuit Waddingus, plenum ac integrum fuisse.

B 44 Jacobo de Senis in Scriptoribus tribuuntur brevia Chronica Ordinis Minorum, atque ipse floruisse dicitur circa annum MCCCXXX. De hujus aetate pluribus non investigo, cum vel sic S. Franciscus nec coevis fuerit, nec suppar. Jacobum Guarini Waddingus in Scriptoribus non memorat, nisi forte sit Jacobus Garibi, qui ibidem dicitur Vitem S. Francisci versu Italicu compoisse, & Francisco Gonzage, totius Ordinis Ministero, dedicasse. Floruit ergo Jacobus ille non parum post medium seculum XVI, dum Gonzaga generale Ordinis Minorum Ministerium gessit, & aliunde exigua spes nobis est ex poëmate Italicu aliquid ad propositum nostrum discendi. Addit Franciscum Maurum, alium poëam; recentiores autem, licet illos frequenter laudaverit, ibidem præterit, videlicet Marianum Florentinum, cuius Chronicum Ms. Florentie perlustravit Henschenius noster. In hujus aetatem buc transmissa notitia dicitur constare id Chronicum quinque tomis in folio justæ molis; productum esse usque ad annum 1486, aucto-
rem verò obiisse anno 1523, pro quo mortis anno laudatur Dionysius Pulinarus in Proæmio Chronicæ Tuscæ. Spectat igitur Marianus ad se-
culum XVI, etiam si forte seculo XV scribere cœperit.

C 45 Alter è recentioribus, quem frequenter se-
quitur Waddingus, est Marcus Ulyssiponensis, qui Lusitanico sermone, ut legitur in Scriptoribus, composuit Chronicam, ab aliis translata in lingnam Hispanicam, Italicam & Gallicam. Scriptus Marcus Ulyssiponensis circa medium se-
culum XVI, obiitque episcopus Portuallensis circa annum MDLXXX, teste Waddingo in Scriptoribus. Tertius ejusdem seculi scriptor, à Waddingo sepe landatus, est Petrus Rodulphus seu Rodulphius è Toffiniano, qui Seraphicam Historiam composuit, & defunctus est episcopus Senogalliensis. Henricus Sedulius, quem non raro quoque memoravit Waddingus, varia scriptis sub initium seculi XVII, & Vitam S. Francisci, à Bonaventura factam, Commentario illustravit, ediditque in Historia Seraphica Antverpia anno 1621. Circa idem tempus floruerat Franciscus Gonzaga, Ordinis Mi-
norum generalis Minister, deinde archiepiscopus Mantuanus, cuius Opus de Origine Seraphicæ Religionis Franciscanæ &c apud Waddingum similiter crebro allegatur. Mitto alios ab eodem Annalista rarius memoratos, uti & ferè alios omnes Ordinis Minorum scriptores, Waddingo posteriores: cum hunc fere fuerint secuti.

D 46 Nihil itaque dicam de Francisco Haroldo, qui Waddingi Annales in Epitomen contraxit; nihil de Benigno Fremantio, qui multa Belgicè; nihil de aliis, qui variis linguis S. Francisci gesta post Waddingum celebrarunt. Candidus Chalippe, qui anno 1720 Vitam ejusdem sancti Institutoris idiomate Gallico prolixè vulgavit, in Praefatione proficitur, voluisse se Waddingo presè inherere, quod & à reliquis Ordinis Franciscani scriptoribus, qui post laudatum Annalista scripterent, factum afferit. Fecit id revera Chalippe, sed ut vir eruditus; ideoque hujus Opus minime negligendum duco. Consulam similiter Sup-
plementa ad Waddingi Annales, composita ab Antonio de Macro, que anno 1710 Taurini impressa sunt, & in postrema Waddingi An-

nalius editione Romana suis queque locis in-
serita. Dum tamen Annales Waddingi laudabo,
editionem Lugdunensem à me designari, meminerit
lector, nisi aliter monero.

47 Verumtamen non soli Franciscani, sed a-
liorum quoque Ordinum scriptores non pauca de
S. Franciso in suis Operibus memorarunt. De
Vincenzo Bellovacensi, Ordinis Prædicatorum,
qui ante S. Bonaventuram scriptit, superius jam
facta est mentio. Ejusdem Ordinis fuit Jacobus
de Voragine, sed ad Genuensem episcopatum pro-
motus, apud quem non pauca de S. Francisco
compendiosè relata legere est. Floruit quidem hic
eodem, quo Sanctus obiit, seculo; non tamen ei
synchronus fuisse dici potest; supote aliquot annis
post illius mortem natus, & defunctus anno 1298.
Pleraque ex antiquioribus hancit, sed praeter ceteris
mirabilia compendio suo inseruit. Seculo XV scri-
psit S. Antoninus, ex eodem Ordine factus ar-
chiepiscopus Florentinus, qui, unde accepit,
qua de S. Francisci gestis ac miraculis refert,
insinuavit tit. 24, cap. 2, pro titulo præmit-
tens: De beato Francisco ex Speculo Vin-
centii Historiali, & Legenda secundum Jaco-
bum de Voragine, & Chronicis Minorum hæc
extracta sunt.

48 Hac verba non obscurè docent, S. Anto-
ninus nec Vitas priores, nec pleniores à Bonaven-
tura conscriptam præluxisse. Habuit tamen pri-
ma & secunda qualecumque compendium in Spe-
culo Vincentii, in quo etiam cum quadam facta
minus rellè aut confusè exponantur, mirandum
non erit, si in Antonini relatione subinde aliquid
confusionis occurrat, quandoquidem illi difficilli-
mum fuisse ad rectum ordinem reducere relata
à Jacobo de Voragine, & sine antiquarum Vita-
rum subsidio restituere pauca confusa à Vincen-
tio. Si verò ex Chronicis Minorum aliqua han-
serit, aut etiam ex Jacobo de Voragine, qua ne-
queant certa veterum auctoritate firmari, ea per
decursum ponderabimus. Hoc certum est, Anto-
ninus, ut sanctum virum decebat, fideliter ex-
pressisse præcipua S. Francisci decora, qua apud
scriptores, quos sequebatur, invenit. Quod ve-
rò non habuerit Vitas præcipias, condonandum
est atati ejus; scriptis enim ante inventam vel u-
nitatam artem typographicam, quâ factum est, ut
libri facilius vulgarentur.

49 Diu ante S. Antoninum, sed integro ferè Petrus de
seculo post Jacobum de Voragine, sive provello post Natalibus,
median partem seculi XIV scriptus Petrus de Na-
talibus, tum temporis plebanus Sanctorum Aposto-
lorum Venetiis, postea episcopus Equilinus. Is in
Catalogo Sanctorum lib. 9, cap. 18 gesta S. Fran-
cisci perstringens, multa babet similia cum Ja-
cobō de Voragine, sed pauciora. Neque apud
ipsum S. Franciscus totus agnoscitur; magis enim
mirabilia illius breviter referuntur, quam gesta.
Errores etiam quidam auctori obrepserunt, ut
proinde elogium istud minimè legendum sit volen-
tibus S. Francisci gesta cognoscere. Plures anti-
quos, ac nonnullos etiam coevas, de eodem Sax-
elo quadam scriptisse, per hujus Commentarii de-
cursum patet, quorum etatem fidemque indi-
cabo, quando venient allegandi. De duobus ta-
men, qui ambo uitiumque contemporanei Fran-
cisco, sed loco ab eo longè disiti fuere, paucis
hic agam.

50 Primus est Richerius, monachus Senonen-
sis in Vosago, qui in Chronicis Senonensis, apud Acherium in Spicilegio lib. 4, cap. 17 de S. Richerius Se-
nonensis & Matthaeus Parisius.
Francisco & instituto per illum Ordine meminit,

sed

Haroldus.
Fremantius
& Chalip-
pus.

A sed tanta cum negligentia, torque brevi illi relationi immixtis erroribus, ut ex incerto vulgi rumore scripsisse videatur. Alter est Matthaeus Parisius, monachus Anglus, qui in *Historia Majori* ad annum 1227 pluscula quidem eodem Sancto annotavit, sed pari usus negligentia, variisque pariter miscentes errores. Ex amborum relatione perspicio, ne synchronis quidem scriptoribus indubitatam fidem semper habendam esse, maximè quando longo terrarum spatio à rebus, quas tractant, remoti scripsissent. Nolim tamen certò afferere, omnia à Pariso scripta esse, sicut ibidem edita leguntur. Denique reliquos historicos, venustiores recentioresque, ex quibus aliquid subsidii haberit poterit, suis locis nominabo. Attamen Waddingi in Annalibus diligentia facit, ut nihil aut parum, quod alicujus momenti sit, apud alios requiramus.

*Waddingi
Annae pre-
cipue adhi-
bendi.*

§ 1 Hujus igitur asserta potissimum venient ponderanda, sive de chronotaxi agendum sit, sive de Sancti gestis, quorum alia aliis sunt certiora, ut solet in *Actis omnium Sanctorum*, præsertim illorum, qui tam antiqui sunt, ut ad Vitas venustiores multa lapsu temporum ex traditione populi & conjecturis, aut etiam ex probatis monumentis accesserint. Velim igitur, ut prudens lector intelligat, Lucam Waddingum mihi esse annalistam venerabilem, sincerum, diligentem & eruditum; neque alia de causa ab ipso me umquam dissenserum, quam quod pro instituto Operis nostri cogar omnia diligenter examinare, ac non modo veritatem unicè querere, sed etiam, quantum facere possum, dubia à certis cercnere.

§ III. S. Francisci, cuius Ordo prædictus creditur, ortus, patria, parentes, nomen in baptismo impositum, inde mutatum.

*Creduntur
Sanctus, &
calamitatis
temporibus
ab eo institu-
sus Ordo*

C

Waddingus, qui Annales Ordinis Minorum conscribendos suscepit, cum mihi solum propositum sit, ejusdem Ordinis Institutoris gesta elucidare, in Apparatu ad eosdem Annales multa differit, que mihi aut omnino prætereaunda, aut tantum leviter attingenda censeo. Idem fieri per decursum hujus Commentarii, ne moles nimium accrescat. Hinc lectorum ad ipsum remitto pro addiscendis calamitatibus, quibus Ecclesia premebatur circa tempus, quo SS. Franciscus & Dominicus nati sunt, quas latè prosegitur § 1, proque generalibus scriptorum assertis de subfido, adversus tot mala Ecclesie praefito per insigiles Religiosos Ordines ab iisdem duabus Sanctis institutos. Vita tamen, quas edam, satis ostendit, miserum eo tempore fuisse rerum statum, deque allato per S. Franciscum annibus auxilio certissima subministrabunt documenta.

*veris pradi-
cti.*

§ 3 In secundo § recensuit vaticinia, quibus S. Franciscus ejusque Ordo predicti fuerint, que ego similiter solum leviter perstringam. Adducit Sibillam Erythraeam, Zachariam prophetam, Joannem Evangelistam in Apocalypsi, & Joachimum abbatem Florensem. De prioribus non assim judicium interponere, præsertim cum sua hic

Ottobris Tomus II.

Natus est
Sanctus veri-
similiter non
anno 1181.

54 Nativitatem S. Francisci Marianus Flo-

rentinus, aliquique aliquot apud landatum Waddingum, anno æra Christianæ 1181 illigârunt; à quibus Waddingus dissentiens, eamdem anno serius reponit. Pro hac sua opinione laudat Cardinalem Baronum in Annalibus Ecclesiasticis ad hunc annum, quemque hic secutus fuit, Albertum Stadensem abbatem, aliosque plures recentiores. Gravis est hic Alberti Stadensis auctoritas, quippe qui utcumque synchronus fuit S. Francisco, relitâque abbatiâ suâ, illius Ordini Minorum anno 1240 se adjunxit; ut facile intelligamus, ipsum in annum natalem Sancti diligenter ac feliciter inquire potuisse. Adit aliud argumentum Waddingus, petitum ab etate, quam Antoninus Sancto morienii tribuit. Etenim parte 3 *Historiali*, tit. 24, cap. 7, § 6 scribit, illum obiisse anno etatis sua quadragesimo quinto; quare cum etiam aliunde constet, eundem Sanctum vivere desisse anno 1226, die IV, sive aliter computando, die IIII mensis Octobris; concludit, morienti contra communem opinionem tribuendos fore annos quadraginta sex, si anno 1181 in primam lucem editus fuisset.

55 Verum non concludit hec ratiocinatio. Et enim cum de mente natali nihil sciatur, ponamus Franciscum natum esse anno 1181 post mensem Octobrem, vel sic cucurrit tantum annus ejus etatis quadragesimus quintus, quando anno 1226 die IV vel IIII Ottobris obiit, ut computanti patebit. Ex Vitis antiquis nihil hac in re statui potest, nisi Sanctum tempore mortis sue annum etatis quadragesimum quintum verosimiliter nondum explevisse. Praferenda nihilominus est opinio Waddingi propter auctoritatem Alberti Stadensis, Mariano Florentino longè antiquioris,

*sed 1182,
Affisi, qua
civitas Um-
bria est*

qui hodiecum passim communis scriptorum sententia est, neque ullam difficultatem patitur; Stadensis verba in Chronico hac sunt: Anno Domini M. C. LXXXII. Puer Franciscus natus est in civitate Affisi, patre Petro de Bernardone. De loco natali Waddingus ita differit: Patriam sedem obtinuit in Umbria, antiquissima & bellissima olim Italæ regione, licet Tuscia quispiam ad suæ regionis laudem abraferit in Marianis Chronicis nomen UMBRIA & apposuerit TUSCIA; & Thomas Walsinghamus ex errore FRANCISCUM TUSCUM nominârit, atque ex simili lapsu Chronicorum Magnum Belgicum ex Alberto, Ordinem Minorum in Tuscia apud Assisium ortum dixerit: nisi velis cum Isidoro Hispalensi Umbriam Tuscæ partem dicere, & obinde Franciscum Tuscum cognominare. Sed modò regio illa, quæ Umbria dicitur, communiter distinguitur à cosmographis ab Hetruria.

56 Ita ille, addens plura de origine & nomi-

Aaaa 2. ne

AUCTORE

G. S.
Et ditionis
Pontificie,

ne Umbrorum, nobis minimè hic necessaria. Nunc verò Umbria, aut magna ejus pars, passim Ducus Spoletanus vocatur, ut ipse etiam obseruat; & à plurimis fæculis ditionis est Pontificia. In hac porrò regione ad finem vallis Spoletanae arduo in colle sita est Assisia civitas (Assisium aut etiam Asilium sepius dicta) quæ certè admodum antiqua est civitas, sed civilibus discordiis multum passa, à pristino splendore suo non parvè degeneravit. Inclyta tamen hoc quoque tempore haberi debet, quod orum dederit S. Francisco & celeberrimo sacro Ordini per illum instituto, uti & S. Claræ, ac Pauperum Dominarum sive Clarissarum Ordini, quem ille pariter instituit, hac prima amplexa est atque ex illius prescripto gubernavit; quodque viriisque corpora miraculis clara possideat. Hac de civitate, in qua S. Franciscum natum esse, omnes Viva consentiunt, dicta interim sufficiant.

patre Petro
Bernardoni
& matre
Pica,

B 57 Sancti parentes idem annalista sic memorat: Hujus tanti Viri progenitores fuerunt Petrus Bernardoni, ita cognominatus à patre, & honestissima fæmina, domina Pica, inter Assisites præcipui. Licet enim mercatutæ pater intenderet, non exinde censendus ignobilis; cùm plurimi per Italiam optimates etiam ex iis, qui titulari fulgent dignitate, suos habeant apud exteriores contractus & opulenta cum alienigenis commercia. Plura addit ibidem Waddingus, quibus insinuare videtur, S. Franciscum nobili stirpe natum fuisse, quod probare nequeo ex Vitis edendis, in quibus pater ejus, ut dives, aut saltē ut non omnino mediocris pannorum mercator representatur. Est tamen in iis unus & alter locus, in quibus nescio, an ipsius generis nobilitas asseratur, an negetur. Unus est apud Celanensem num. 5, ubi dicitur: Nobilis quidam civitatis Assisii militaris armis se non mediocriter præparat.... Quibus auditis, Franciscus... ad eundum conspirat cum illo, generis nobilitate impar, sed magnanimitate superior, pauperior divitiis, sed profusior largitate. Dubium, inquam, est, utrum hoc loco Celanensis omnem generis nobilitatem Franciscu negare, an solum minorem (uti minores illius, quam laudati militis, divitiis dixit) afferere voluerit. At cùm tam Celanensis, quam auctor Vita, quam secundam appellamus, militem istum nobilem appellant, neque hunc titulum iidem aut Tres Socii, aut Bonaventura S. Francisco umquam adscribant, verisimilius appareat, Celanensis dicta primo modo accipienda esse.

de quorum
familia

C 58 Imò verò dilli Tres Socii in Appendix num. 4 nobilitatem generis illius non obscurè negant, ubi agunt de carcere Perusino, in quo ipse cum multis aliis Assisitibus tempore belli per annum detenus fuit. Ibi enim de Francisco hac observant: Quia nobilis erat moribus, cum militibus (id est, cum viris nobilibus) captivus est positus. Quid ista aliquid indicent; nisi Franciscum, licet non esset nobilis genere, snisse tamen nobilis moribus ornatum, ac propter hos ipsi inter nobiles captivos eo in carcere locum datum esse? Vide etiam Vitam primam num. 53, ubi legitur Sanctus ipse fratri suo eum rusticum, mercenarium & inutilem vocanti applausisse, dicens: Benedicat tibi Dominus, quia dixisti verissima: talia enim licet audire filium Petri de Bernardone; additique biographus: Sic loquens, nativitatis suæ HUMILIA primordia recolebat. Fortè tamen Waddingus solum dicere voluit, Sancti parentes non omnino mediocris conditionis sunt: Ille generavit in Christo infinitos filios

fuisse, sed honesta honorataque inter cives fortunæ. Hoc si velit, certè habet Vitas edendas sibi faventes. Chalippus in Vita Gallica, est alias Waddingo passim consentiens, pag. 2 patrem illicius sine ulla nobilitatis mentione divitem mercatorem dixit; sed in Annotatis ibidem quedam observavit ex Opusculo Octavii Assisitatis episcopi anno 1701 typis edito. Anno scilicet 1689 huic antistitu Luca in Etruria exhibitum fuit à quodam canonico Lucensi vetustum documentum, in quo legebantur, qua ex Gallicis Latina sub jicio.

D

aliqua par-
tim incerta.

59 Erant Lucæ duo fratres mercatores, Morico dicti. Horum unus mansit in patria; alter, nomine Bernardus, prefectus Assisium, ibi fixit domicilium, ubi cognominatus est Bernardonus. Uxorem duxit, habuitque filium, quem appellavit Petram, qui jam dives duxit filiam è nobili familia, nomine Picam. S. Franciscus, horum filius, sui contemnendi gratiâ aliquando nominabat se FILIUM PETRI BERNARDONI, nolens uti nomine familiæ, quod erat MORICO. Addidit laudatus episcopus, teste Chalippo, Lucenses Moricones, qui suo tempore Luca supererant; inter nobiles habitos fuisse. Si cui documentum hoc sat antiquum certumque videatur, probabit primò; paternam S. Francisci familiam Morico dictam fuisse; secundò, posteros ejusdem familiæ, qui Lucae remanserant, vel ante vel post, nobilitatem consecutos fuisse; tertio Sancti matrem nobilem fuisse. At forte malent credere, Sancti proavum proprio nomine Moricum appellatum. Waddingus ait, se à nobili Assisiate, antiquitatum civitatis sua indagatore, accepisse paternam lineam non longè à Francisci morte descriptam, ex qua ab illius avo orsa sic scribit: Avus paternus fuit Bernardonis Morico; pater Petrus Bernardoni; fratrem habuit germanum unum dumtaxat, se juniores, Angelum. Jam verò quandoquidem S. Francisci pater proprio suo nomine dictus fuerit Petrus, & à Paterno nomine cognominatus Bernardoni vel de Bernardone; cur non sufficemur, ejusdem Sancti avum suo proprio nomine Bernardonum dictum, à sui patris nomine similiter Morici vel de Morico cognomen habuisse; & hunc Moricum fuisse Francisci proavum? Nam si nomen Morico jam ante Petrum, Francisci patrem, ejus familia adhæsisset, ille non fuisset vocatus Petrus Bernardoni, sed Petrus Morico.

E

60 Accepi & ego à RR. PP. Conventualibus Romanis arborem genealogicam exceptam ex codice membranaceo conventus eorum Assisensis, litteris Gothicis scripto anno 1381, & à Blasio Epphani, notario publico Assisense de concordanția cum originali subnotatam, quam cum lectore hic communico. S. Francisci avus dicitur Bernardonus, pater Petrus, mater domina Pica, germanus frater Angelus; huic duo filii tribuntur, Picardus, qui tunc etiam vixisse continens, seu celebs mansisse notatur, & Johannes, qui Ciccolum genuit, Ciccolus autem dicitur habuisse duas filias, Francischinam maritamat, & Claram abbatissam Pantii, ac quatuor filios, Franciscutum, postea Guardianum S. Damiani, Antonium, postea de Ordine Minorum lectorem Parisis, Petritum, & Bernardum, qui genuit Johannem. Post hac subditur: Et ulterius non processit genealogia sancti Francisci, deficiens in mortalitate. Ad Franciscum verò adjelta bac in

F

A in xxxxiii provinciis per totum orbem, inter quos fuit unus Papa. *Hac ibi: sed Waddingus in Apparatu § 3 adductis publicis civitatis Assisensis litteris, docet saltem anno 1534 superfluisse duos ex ejusdem Sancti familia, qui velut pauperes piis fidelibus in iisdem litteris commendantur. Quae verò de ejusdem gentilitio insigni ibidem differit, non lubet mihi attingere. Facili & virtutibus suis eluxit S. Franciscus, non pro avorum insignibus aut titulis, quos nec desideravit.*

*Traditio de
Sancto in
stabulo nato*

61 *Idem Annalista citato loco nullum testem laudans, aliqua refert de ipsis nativitate, que nec apud antiquos inveni, nec ipse alicuius scriptoris testimonio confirmat. Verba accipe: Illud autem singulare in Viri sancti ortu, quod per plures dies parturiente, magnisque cruciatibus laborante, nec foetum edere valente felicissima genitrice, ad ostium domus accesserit quidam (coelestis creditur nuncius) in specie peregrini, dixeritque, non in pretioso thalamo, sed in stabulo, parituram; nec Prolem in sericis, sed in sceno edendam: consuluitque, ut quamprimum transvehetur in stabulum domui vicinum. Res licet nova & fermè inanis videretur, attamen ut laborantis prospiceretur periculo (ut nihil in hujusmodi angustiis intentatum relinquatur) delata est in destinatum locum, ubi (mirum!) absque plurimo adjutorio aut labore jacens in sceno, sydus hoc edidit clarissimum. O beatum Puerum, qui ex primo vita limine suo assimilatur Creatori! Stabulum adhuc magno in honore haberit, ipse vidi, constructumque ibi facellum in Viri sancti honorem, vulgariterque vocari SAN FRANCESCO IL PICCOLO, id est: S. Franciscus parvus. Inscripta habet in superlimi nari ostii lapide characteribus aureis, sed vetustis, hæc duo inconcinni metri carmina:*

Hoc oratorium fuit bovis & asini stabulum,

In quo natus est Franciscus mundi speculum.

Non longè distat ad finem ejusdem plateæ ab ipsis sedibus paternis, ejusque curam & possessionem habent patres Conventuales. Ab his eamdem inscriptionem Româ accepi, servato charaktere, quo facta est; sed in eo hæc differt à Waddingiana, quod uno continuato versu legatur, & Francisci nomini preposita sit vox SCS, seu Sanctus, qua tamen discrimina nescio, an varietatem in describendo, an ipsiusmetis inscriptionis à tempore Waddingi mutationem arguant.

*nunc in fa-
cellum con-
verso*

62 *Mallem ego ista in aliquo antiquo probatoque scriptore, quam in incerta etatis aurata inscriptione legere. Laudati saepe laudandi Patres Conventuales Romani in suis Notitiis Ms. ad me missis laudant quidem pro eo loco natali quinque scriptores, quos veteres vocant, Hungarum, alias Hugarium Pesthensem, Pelbartum à Themesvar, Marcum Ulyssiponensem, & Ludovicum Thyphernatem, omnes Ordinis Franciscani alumnos, & eorum verba referunt; sed horum antiquiorem Pelbartum Waddingus in Scriptoribus Minorum anno MD sub Alexandro VI, summo Pontifice, claruisse, docet; ut proinde non possit eorumdem auctoritas alicuius hic ponderis esse. Addunt, & ex transmisso instrumento jurato & publica notarii auctoritate munitione, probant, eamdem historiam pictam visi in choro ecclesie sue in terra Montis Falci, dioecesis Spoletana; sed neque hujus pictura sat magna antiquitas est; cum in eodem instrumento dicatur*

de ea ibidem sic legi: In nomine Ssmae Trinitatis hanc capellam pinsit Benotius Florentinus sub annis Domini millesimo quadracentesimo quinquagesimo secundo. Hinc constat, eam opinionem saltem jam à medio seculo xv in Umbria receptam fuisse. Sed an etiam multò citius? Laudati Patres Conventuales, hinc consequi, putant, eam Assisi prius vixisse, ac statuendum videri, istud Assisense facellum jam ante finem seculi xiv consecratum fuisse, inscriptumque lapidem de stabulo in ecclesiam converso.

63 *Id verò ego eruditis ipsis viris nequeo assentiri propter alium bac de re Bartholomei Pifani silentium, quod hic non potest non esse ponderis gravissimi. Scriptus ille, eodem seculo xiv exēunte, Conformaties Francisci cum Christo, oratione à prophetis, qui Christum Dominum predixerunt, quedam pariter vaticinia de Francisco interpretatus est. Quid deinde ad ipsum propositum aptius poterat excogitari, quam utriusque in stabulo nativitas? Silet tamen. At quam hujus silentii causam allegabimus, nisi quod exēunte seculo XIV nondum nata esset ea, quam vocant, traditio; neque eo titulo existaret Assisi facellum, quid ipsum alioquin solo obvio aspectu suo vel invitum monuisse de non omittenda tam singulari conformitate. Fortian ob hoc omnium antiquorum silentium Henricus Sedulius, licet & ipse Ordinis Minorum, in Commentario ad Vitem sancti patris sui Francisci causam sic locutus est: Vidi aediculam Assisi, D. Francisco sacram, quod aiunt stabulum fuisse, in quo natus sit. Non sunt hac verba istud natale stabulum assertentis, sed alienam de eo opinionem dubitanter referentis. Neque ego possum istud ex sola traditione, mihi non satis probata antiqua, neque ex incerti temporis inscriptione, cuius characteres seculum XV non prævertunt, neque ex ejusdem seculi pictura Montis Falci, nec denique ex scriptoribus hæc certioribus certum facere. Nullus tamen dubito, quin sacra illa aedicula non sine peculiari quadam causa dicata fuerit S. Francisco; forte quod ea, dum ille natus est, pars esset paternarum adiutorum. Si verò constiterit, cum in alia ade adolescentis, non vel sic conjectura de eodem ibidem, et si non in stabulo, nato fiet improbabilis, cum parentes illius alias tempore nativitatis ejus ades inhabitare potuerint, alias dum puer erat aut adolescentis.*

F
*nec satis fra-
ma est, nisi
& altera de
fuscopte*

64 *Quid si alia omnino de causa, nobis ignota, aedicula illa hæc Sancto dicata fuerit, & quemadmodum basilica Liberiana, quia reliquis beatissima Dei Genitricis in urbe Romana ecclesiis præstantior est, vulgo Maria Maggiore seu Maria Major appellatur; ita S. Francisci minor ecclesia Assisi (nam magnam præterea basilicam paucis ab ejusdem obitu annis erectam ibidem præterea habet) San Francesco il piccolo seu S. Franciscus parvus dicta fuerit, eaque appellatio occasionem lapsu temporis dederit, ibidem illum natum dicendi, & ad majorem cum Christo conformitatem cetera addendi. Utut sit, minus etiam verisimile est, matrem Francisci jam plures dies in partu laborantem; ex ignoti peregrini consilio ad alterius adiutorum stabulum portatam esse, ut pareret. Aliam de ejusdem Sancti baptismo traditionem sine ullo pariter antiquo teste refert Waddingus ibidem § 4, Adfuit, inquiens, baptismali ministerio peregrinus, vestitu & incessu gravis, qui ultrò elevando è sacro fonte Infantulo se obtulit. Sed, ut oblatum præstitit obsequium, & mysteriosæ terminatae sunt functiones, à cir-*

Aaaa 3 CUSA

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

558

AUCTORE
C. S.

cumstantium oculis disparuit, relictis genuum, quæ ad altaris propitiatorium flexit, vestigis in marmore, quod usque in hodiernum diem inter cæteras reliquias asservari, crata ferrea munatum, in ecclesia cathedrali S. Ruffini, ubi res ipsa successit, ad lœvam ingredientis ipse vidi, traditionemque hanc universalem esse per continua fœcula in illa civitate & æde, ab omnibus accepi.

B 65 Extat etiam adhuc in eadem ecclesia baptisterium, in quo sacro purgatus est lavacro Franciscus, neconon, ut fertur, beata Clara. Forma est satis antiqua; materia rudit durusque lapis. Superfixam habet hanc italicam inscriptionem: "Questo è il fonte, dove fu battezzato il Serafico padre san Francesco." *Quam Latinè sic veritas: Hic est fons, in quo baptizatus est Seraphicus pater sanctus Franciscus.* Itaque hec sola traditione nituntur, quam neque Chalippus potuit ullo veterum testimonio firmare. Quod tamen ait Waddingus, fontem illum eumdem esse, in quo Franciscus baptizatus fuit, id omnino verisimile est, neque tam singulare, ut veterum scriptorum auctoritate egeat. Quippe postquam Franciscus anno circiter 47 aut 48 à nativitate sua inter Sanctos solemniter relatus fuit, facile sciri potuit, ubi ille baptizatus fuisset, isque fons cœpisse propterea in veneratione haberet; biographorum vero nihil intererat, fontem illum indicare. At, quod de peregrino susceptore additur, si sic vere contigerit, non equè debuit ab iisdem pretermitti. Hinc sola illa populi Assisensis traditio factum istud mihi certum facere nequit; cùm parum verisimile sit, munus è sacro fonte elevandi ignoto peregrino permisum fuisse.

C 66 Addit continuò Waddingus aliud mirabile, sc̄ pergens: Ut domum jam Christianus (Franciscus baptizatus) rediit, & nutricis gestatur in ulnis, venit velut ad stipem præ foribus aliis, sive ipse idem peregrinus, Puerumque ut videre & tangere licret, efflagitat. Quem ut à nutrice suscepit, velut alter Symeon, cum gaudio sacrum tenens pignus, brachiisque dulciter amplectens & blandè osculatus, ejus humero dextero Crucis signum impressit, egregium mox futurum Christi Militem tanquam tessera condecorans, & veluti jam ratione usum amatoriis & mysteriosis alloquitur verbis. Reddidit demum nutrici, &, ut sollicitam ejus gereret curam, commendavit, dicens: Scias, Infantulum, ut major evaserit, magnum etiam coram Domino futurum, & ad eum peruenturum perfectionis gradum, ut inter perfectissimos orbis viros veniat connumerandus. Hanc ei invident dæmones virtutem, cave, ne tuā negligentiā, vel illorum pateat * insidiis. Hoc dicto, citius disparuit, nec diligenter perquisitus, in urbe amplius potuit inveniri.

D 67 Pro bice laudat in margine Legendam antiquam, Sedulium in Apologetico lib. I, cap. 3, num. 4, & Rodulphum lib. I, fol. 14, pretermisso Pisano, qui eadem ferè habet lib. I, Conformatitate 4, parte 2, allegatque similiter Legendam antiquam. Quæ hoc sit, mihi ignotum est, cùm in nostris nihil ea de re legatur. Nec fuit, opinor, notior Waddingo, quām mihi, cùm nullum ex ea verbum transcripterit. Potest fuisse aliqua post Bonaventuram scripta post finem seculi XIII, eaque de causa velut antiqua seculo XIV decrepito à Pisano citari. Hunc igitur audiamus, qui ex hoc facto intendit probare, Fran-

ciscum infantem ita ferè ostensum fuisse angelō, sicut Christus fuit Simeoni seni & Anna prophætissa. Ut enim (ait) Legenda pandit antiqua, & frater Nicolaus de Assisio guardianus post Spoleto, habuit à domina Margarita, sua matre, vicina & nota matri beati Francisci, matre referente & pedissequa seu famula beati Francisci &c. Si Pisani mentem rectè affequor, mater S. Francisci ejusque famula factum narrarunt domina Margarita, vicina sua, hac filio suo Nicolao, & hic demum laudata Legenda scriptori. Nunc ex Pisano audiamus facti relationem, quam verbis mox datis subnexit.

E 68 Ipsa die, quo beatus Franciscus natus est, ad hostium domūs beati Francisci quidam advenit angelus in specie peregrini, petens instanter à famula, ut puer Franciscus eidem ad videndum & tangendum exhiberetur. Sed cùm famula timeret hoc agere, ac iste in rogatu persistaret, tandem mandato matris beati Francisci peregrino Franciscus est oblatus. Qui eum in suis ulnis accipiens, stringens & osculans, ejus humeris in parte dextra crucem impressit. Dixitque: Hodie in isto vico sunt nati duo pueri, hic Franciscus, & alius. Hic erit de melioribus hominibus de mundo; & alius erit de pejoribus. Demum prædictis, infantulum Franciscum in magna custodia gubernandum propter insidias demonum, qui de ejus ortu turbati ad neandrum eum multas insidias prepararent eidem. Atque his dictis, statim disparuit, nullibi in dicta Assisi civitate amplius visus. Hac Pisanus in prima editione Mediolanensi. Si modò hoc testimonium conferamus cum silentio S. Bonaventure ceterorumque, qui ante hunc scripserunt, oportebit fateri, memoratum factum minus certum esse, quām si apud unum ex illis fuisse relatuum, nec tamen sua probabilitate carere, quam etiam aliunde augeri mox videbimus.

F 69 Etenim ab ipsa Sancti matre & ancilla ejus, quæ illud initio sola sciverunt, per duas tantum personas intermedias, videlicet ejusdem matris vicinam dominam Margaritam, huiusque filium Nicolau, dicitur innotuisse ignoto nobis scriptori Vita S. Francisci. Huius autem potuit sic innotuisse aliquot annis post scriptam à S. Bonaventura Vitam, immo etiam sub fine seculi XIII, si Nicolaus de Assisi multò junior erat S. Francisco, & jam senex factum biographo narravit. Potuit etiam Sancti mater factum prudenter diu siluisse, ne vane de Filio suo existimationis accusaretur, aut aliis etiam velut stulte credula risum moveret; deinde tamen cum ancilla secretum suum vicina Margarita commissee. Hac ratione non erit mirandum, si ea res primos biographos ipsumque S. Bonaventuram lauerit.

G 70 Aliunde quoque verisimile fit, S. Francisci matri aliquid contigisse, ex quo in spem fuerit inducta de futura Filii sanctitate. In Appendice Vita prima per Tres Socios scripta, quorum unus cerè Assisas erat & Sancti matrem noverat, num. 2 conquerentibus de prodigalitate juvenis Francisci illa respondisse legitur: Quid de Filio meo putatis? Adhuc erit filius Dei per gratiam. Responso haec videtur peculiarem quamdam matris de futura Filii sui sanctitate notitiam fiduciāmque insinuare. Magis etiam observata dignum est, quod ibidem num. 4 Franciscus ipse ante conversionem suam in carcere Perusino detenus dixisse referatur: Quid putatis de me? Adhuc adorabor totum mundum.

Qui

Post bapti-
smum dici-
tur peregr-
inus quidam

* an pereat?

ad paternas
illius ades
apparuisse,
Puerumque
amplexus,

A Qui horum verborum causâ Franciscum hic vaticinatum, credunt, non satis considerarunt, quam parum id levissimis illius eo tempore moribus congruat. Reclins Chalippus cum Waddingo dicta tantum narrat, nulla facta de vaticinio mentione. Mibi verisimilius appetet, Franciscum aliquid de predicto ignoti viri vaticinio à matre sua inaudisse, atque inde ex juvenili levitate sic locutum esse, licet nondum studeret mores suos tanta spei congruos facere.

B His ergo rationibus illa de futura Francisci sanctitatem predictio mihi non improbabilis videtur, etiam si fortasse stilo liberiori exposta sit, & nonnihil amplificata. Fortè etiam hec Infans in ulnas peregrini acceptio occasionem dedit alteri asserto, quo idem Infans à peregrino è sacro fonte levatus dicitur, quod & omni veterum testimonio caret, ac tanto tamē magis eo eget, quanto difficilius quilibet, maximē honestioris fortuna, hujusmodi officium ignoto peregrino feso ultro offerenti commissarius est. Cum stabulo quoque, in quo esset Sanctus, non satis congruit iste peregrini accessus ad ades, nisi quis velit, matrem statim à partu è stabulo domum suam relatam fuisse.

C Nam, teste Pisano, peregrinus ille ipso die, quo beatus Franciscus natus est, non ad stabulum, sed ad hostium dominū beati Francisci advenit, id est, opinor, ad ostium ipsius domus paternæ, & in eadem, in qua Puer, domo mater tunc erat, ut colligitur ex relatione Pisani. Quod Waddingus addit de energumeno, cuius ore demon fassus fuerit, insidias vita Pueri à demonibus frustra structas, ut accepitum à recentioribus ac minoris momenti praterero.

D In baptismō à matre nominatus fuit Joannes, * an imposito? sed deinde à patre peregrinando reverto Franciscus.

72 Quod ad Sancti nomen attinet, ex Tribus ejusdem Sociis in Appendice primæ Vite num. 2 constat, illum Assisi natum esse, absente in Gallia patre, nomenque Joannis iussu matris ei datum in baptismō, idque à reverso è Gallia patre in Franciscum mutatum fuisse, foris quod ille de imponendo nomine non fuisse rogatus & auctoritatis sua esset tenacior. Duo priores biographi & S. Bonaventura in Vita edenda de primo nomine ejusque mutatione non meminerunt, quia gesta ejus scribere cœperunt à juventute illius, omissis nativitate & annis pueritiae. Meminit tamen idem S. Bonaventura in Expositione ad Regulam ejusdem Sancti cap. 1, ubi illa illius verba Frater Franciscus sic excipit: Hoc Sancti nomen fuit adventitium, cum JOANNES nomine proprio in regeneratione imponi* diceretur primò à matre. Waddingus pro eadem re laudat etiam ejusdem sancti doctoris Legendam Minorrem de S. Francisco, ignotam mibi. Inde aliqui de auctore ac tempore mutati nominis varie opinati sunt.

73 Sed clara sunt verba Trium Sociorum loco mox allegato, ubi hec aiunt: Franciscus de civitate Assisi oriundus... JOANNES priùs vocatus est à matre; à patre vero, tunc redeunte à Francia, in cuius absentia natus erat, FRANCISCUS est postmodum nominatus. Si hanc Legendam totam, non solum illius apud alias fragmenta, habuisset Waddingus, non puto, illum de nomine differturum fuisse, aut certè non quasitum mysteria, ubi nulla esse videntur. Neque enim aliud insinuant hec verba, nisi patrem è Francia reducem agere tulisse, se inconsulto, nomen Pueri inditum, eidemque pro sua auctoritate aliud imposuisse, quod rarum quidem eo tempore erat, sed non prorsus novum, ut credi-

dit Waddingus, alios fecutus, sicut jam annotavit Chalippus in Vita Gallica tom. 1, pag. 36. Jacobus de Voragine, passim ludens in nominibus Sandornis, id etiam fecit in nomine S. Francisci, ex eoque aliqui suas hac super re conjecturas hauserunt. Hunc igitur audiamus.

E 74 Franciscus (ait) priùs dictus est JOANNES; sed postmodum, mutato nomine, FRANCISCUS vocatus est. Cujus nominis mutationis multiplex causa fuisse dicitur. Primo ratione miraculi connotandi: linguam enim Gallicam miraculosè à Deo recepisse cognoscitur. Unde dicitur in Legenda sua, quod semper, cùm ardore sancti Spiritus repletur, ardentina foris verba eructans, Gallicè loquebatur. Secundo ratione officii divulgandi. Unde dicitur in Legenda, quod divina providentia sibi hoc vocabulum indidit, ut ex singulari & insueto nomine opinio ministerii ejus toti citius innoteceret orbi. Tertiò ratione effectus consequendi, ut scilicet per hoc daretur intelligi, quod ipse pater, & per filios suos, multos servos peccati & diaboli debebat Francos & liberos facere. Quartò ratione magnanimitatis in corde: nam Franci à ferocitate sunt dicti, quod eius inest naturalis feritas & magnanimitas animorum. Quintò ratione virtutis in sermone; quia ejus sermo instar securis vitia incidebat. Sextò ratione terroris in dæmonum effugatione. Septimò ratione securitatis ex virtute & operum perfectione & honestatis in conversatione. Aliunt enim, FRANCISCAS dici signa quædam instar securium, quæ Romæ ante consules ferebantur, quæ erant in terorem & in honorem.

F 75 Hec omnia Jacobus de Voragine, quæ frustra agit, plane frigida aut frivola esse, facile perspicet, quisquis vetustas Vitas & hec ipsa ratiocinia consideraverit. Quod miraculo didicerit Franciscus linguam Gallicam, ex nulla vetustiori Vita collegi potest, neque ipse admittit Waddingus, verius existimans, Franciscum à patre dictum fuisse ex Gallico affectu, prompteque apprehensa lingua Francica, quam expedite loquendo, quasi Francus evasisse poterat videri. Hunc in finem probat, id temporis vocem Franciscus idem significasse, quod Francicus & Francus; idque verum est. Ex Vitis quoque novimus, Franciscum linguâ Gallicâ libenter usum fuisse, sed addunt Tres Socii mox laudandi; Licet è recte loqui nesciret. Denique ne credam, inde nomen Francisci ei datum esse, obstant iidem Socii, ex quorum relatione omnino dicendus videtur nomen illud accepisse à patre in infantia sua, ac proinde antequam linguam Gallicam didicerat. Incertum porro est, an id pater ita voluerit, quod ille natus esset sibi versanti in Francia; an, quod idem nomen jam haberet in cognatione sua, siue alia de causa mibi ignota.

§ IV. Sancti pueritia, adolescentia & juventus: propositum non negandi stipem pauperibus: annua detentio in carcere Perusino.

Puer litteras dicit; item lingua Gallicam

D E pueritia S. Francisci nihil ferè traditur in Vitis antiquis. *Auctor secunda agens de loco prima sepultura illius in ecclesia S. Georgii in civitate, tantum obseruat, ipsum in eodem loco primis litterarum elementis imbutum fuisse.* Tunc, inquit, perlatum est in civitate corpus sanctissimum, & in loco, ubi primum litteras Puerulus ipse didicerat... est sepultum. *Consernit S. Bonaventura, priorem secutus, in Vita num. 219 scribens: Pretiosum thesaurum, quem portabant (nimurum corpus S. Francisci) in ecclesia S. Georgii cum omni reverentia condiderunt. In eo siquidem loco Puerulus litteras dicit.* Lingua Gallicam utcumque scivisse, jam dixi supra, constatque ex Thoma Celanensi, biographo secundo & Bonaventura, qui pari consensu scribunt, ipsum laudes Deo Gallicè cecinisse. Hand dubiè curaverat pater ipsum eâ imbu propter commercium, quod cum Gallis exercebat, & cui eundem admoveare decreverat. Non tamen illum dictâ linguâ perfectè uti valuisse, docent Tres Socii in Appendice num. 10 his verbis: Libenter linguâ Gallicâ loquebatur, licet eâ recte loqui neciret.

& Latinam; deinde admodum mercature.

C 77 Latinis quoque litteris addiscendis illum in adolescentia vel juventute operam dedisse, nec earum fuisse proorsus ignarum, arguemento est, quod habet Celanensis in Vita num. 22. Scilicet Franciscum, cum inter Missarum solennia verba Euangelica, que utique Latinè legebantur, intellexisset, ad sanctiorem vitam incitatum fuisse. Eadem narrant biographus secundus & S. Bonaventura in Vita num. 26, qui etiam ibidem num. 1 aliquam litterarum noticiam ei tribuit, priusquam animum ad mercaturam adjecit. Eodem item teste, paternam hanc artem sic trahavit, ut nec inter cupidos, seu avaros mercatores, quam intentus ad lucra esset, haberet posset, nec speraret in pecunia & thesauris. Hoc ipsum infiniant reliqui omnes biographi, ut nulla possit esse suspicio de injusto commercio, ad quod immoderata lucrandi cupiditas sepe impellit.

Fuit molliter educatus, in juventute vanis oblationibus,

78 Quod ad Francisci educationem in paternis adibus spēlat, primus biographus invehitur in negligientiam parentum, qui pueros mundanis & perveris moribus imbuere student, illisque Francisci genitores accenset. *Auctor Vita secunda, foris Ceperanus, cui prima preluxit, sic ordinatur:* Fuit igitur in Vallis Spoletanæ finibus, civitate Assisi, vir quidam, nomine Franciscus, negotiator officio, prædives transitorij opibus, sed justis pauper operibus. Nam primævæ ætatis suæ tempore in mundi vanitatibus indecenter nutritus, suis etiam nutritoribus insolentior est effectus. Quid multa? Hic seculi miserrimæ felicitati & gloriæ penitus intendebat, ceterosque in hiis prætere conatus, inquieti coris lasciviam jocis & lusibus, gestu & habitu, verbis impudicis (vide correctionem inferiùs) & cantibus ostendebat. Et cum esset pecunia-

rum cautissimus conqueritor, et si in dispensando vel retinendo largitatis medium non tenebat; plus tamen in partem prodigalitatis, quam avaritiae, declinabat.

79 Unde, cum propter inanem suorum dissipationem videretur affabilis & humanus, multorum ob hoc sibi cohærentium caudam post se traxit iniquam, qui ipsum velut caput & ducem sequebantur præcipites ad ruinam. Sic suorum complicum stipatus agminibus usque ad annum ætatis suæ vicesimum quintum in via perditionis incessit; donec ad declarandam mirabilem suorum gloriam Domino complacuit, ut miranda in illo dexteræ Excelsi mutatio, & in stuporis exemplum posteris fieret, respirandique in gratiam peccatoribus spem præberet. *Hac paulò brevius, sed iisdem tamen ferè verbis expressit Bellovacensis lib. 29, cap. 97, ex Gestis, id est, ex hac ipsa Vita, quam secundam nominamus. Thomas Celanensis, qui secundo biographo preivit, juvenem Franciscum de impudicis verbis non arguit, sed de scurrilibus tantum; licet alias plura dicat de ferventi illius aetate, aliisque non favorabilibus phrasibus utatur, que mox discutiemus, ut impudicitia notam, quam aliqui non satis consideratè juventuti illius inusserunt, anoveamus.*

80 Tres Socii, qui praeter ceteris omnibus Franciscum juvenem noscere potuerunt, in Appendice ad Vitam primam, pra reliquis arguunt prodigalitatem ipsius & fastum in ornatu vestium, ultra quam ferebat ejusdem conditio, indicantque, jocis & lusibus vehementer deditum fuisse, atque etiam lascivum appellant. Non in eo tamen sensu hanc vocem usurpat, ut impudicum fuisse velint: immò ab hac labe vindicant ibidem num. 3 verbis, qua subdo. Erat tamen quasi naturaliter curialis (id est, comis & urbanus) in moribus & in verbis, juxta cordis sui propositum, nemini dicentis * verbum injuriosum vel turpe: immò cum sic esset juvenis jocosus & lascivus, proposuit turpia sibi dicentibus minimè respondere. Unde ex hoc fama ejus quasi per totam provinciam est adeò divulgata, ut à multis, qui cognoscebat eum, diceretur aliquid magni futurus. *Quid ista alind indicant, quam juveniles jocos & vana oblectamenta sectantem, sed simul studiosè carentem, ne quid impudicii dicto factove immisceret, aut etiam sociis id incepantibus consentire. Que sanè in hujusmodi juvene continentalia admirationem sui apud alios merito parere potuit, atque aliquid magni de illo videri portendere.*

81 Predicorum aliorumque de S. Francisco scripta vidit S. Bonaventura, utque de illius gestis penitius instrueretur, proœctus Assisium, cum familiaribus ejus tum superviventibus collationem de iis habuit frequentem ac diligentem, & maximè cum quibusdam, ... quibus propter agnитam veritatem probatamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda, ut ipsem loquitur in Prologo num. 4. Post tam accuratam inquisitionem, quâ majorem nemo meritò requirat, favorabilius de adolescentia & juventute Francisci scriptis, illumque impudicum fuisse, negavit. Ut res clarior evadat, juverit verba ejus recitâsse. Caput 1 sic orsus est: Vir erat in civitate Assisi, Franciscus nomine, cuius memoria in benedictione est, pro eo, quod Deus ipsum in benedictionibus dulcedinis benignè præveniens, & de praesentis vita periculis clementer eripuit, & cœlis

D

captande
inanis glorie
ac prodigali-
tati deditus,

non tamen
impudicitia.
à qua eum
Tres Socii

* an dicens?

& S. Bona-
ventura

A stis gratiae donis affluenter implevit. Etenim cum inter vanos fuerit hominum filios, juvenili aetate nutritus in vanis, & post aliqualem litterarum notitiam lucrativis mercationum deputatus negotiis, superno tamen assistente praesidio, nec inter lascivos juvenes, quamvis effusus ad gaudia, post carnis petulantiam abiit, nec inter cupidos mercatores, quamquam intentus ad lucra, speravit in pecunia & thesauris.

vendicant: 82 His verbis Bonaventura juvenem Franciscum eodem modo à petulantia carnis, quo ab avaritia vindicavit; quodque ab hac utraque labore fuerit immunis, divino praesidio adscriptus; avarum fuisse, etiam priores biographi expresse negarunt. Itaque hoc simul cum Trium Sociorum verbis abunde mibi sufficiunt, ut cum Waddingo omnino existimem, Francisci corpus nullumquam impudicitie labe fuisse pollutum. Neque id asseruit Bellovacensis, nec S. Antoninus, nec ullus antiquus; ut mirari liceat, unum & alterum à Waddingo relatum virginitatis gloriam illi adjudicasse. Plura pro virginitate eidem vindicanda allegat ibidem laudans Annalista scriptorum testimonia, sed que, utpote recentiorum, pondus non addunt antiquis. Quae vero addit de testimonio Leonis, confessarii illius, deque divina revelatione hac super re eidem facta, habentur apud Pisanum Conformati. 25, part. 2 circa finem, neque apud antiquiores reperi. Si quis tamen crediderit, in Vita prima & secunda saltet insinuari, non abhorruisse Juvenem à verbis & cantibus in honestis, huic quadam hic consideranda propono.

que verò in
Vita prima
videntur
contraria.

B 83 Parum verisimile est, S. Franciscum fuisse cognitum Thome Celanensi, priusquam hic in illius societatem admissus fuit. Celanum enim, apud lacum Fucinum in Aprutio situm, longius abest Assiso, quam ut sine teste veri appareat simile, Juvenis Assisiatis mores illi satis perspectos fuisse. Quapropter cum Celanensis in Prologo profiteatur, se narraturum, qua ex ore ipsius Sancti vel à fidelibus & probatis testibus audierat, vix dubitandum mihi videtur, quin ea, qua de mundana illius vita retulit, saltem plerique ex ore ipsius Sancti, adolescentiam suam accusantis, accepere. Hoc posito, advertendum ulterius est, quantum humillimus ille sui Contemporis suos qualescumque defectus soleret exaggravare; quantum arguere sua facta, in quibus ne severissimus quidem censor invenisset, quod carpere. Unum afferam exemplum e Vita prima, ubi num. 52 narratur factum sane suspendum, ab aliis similiter relatum. Infirmitate gravatus aliquantulum pullorum carnium edorat. Quis hoc merito reprehendat? Attamen voluit Sanctus duci per civitatem, fune ad collum alligato; voluit, ut socius, idemque ductor, clamaret: Ecce glutonem, qui impinguatus est carnis Gallinarum &c.

collata cum
aliis expli-
cantur.

C 84 His pramissis, sedulò perpendamus primi biographi verba, qua magis adversari videntur, at simul meminerimus testimonia Trium antiquorum Sociorum & S. Bonaventura, qui cum Celanensi non collidendi, sed, si fieri potest, conciliandi sunt. Num. 2 ait: In jocis curiosis, in scurrilibus & inanibus verbis, in cantilenis, in vestibus mollibus & fluidis. Nihil in his impudici est, nisi quis propriam verborum significacionem mutare voluerit. Duriora sunt, qua ibidem dicit num. 3. Cùm adhuc Vir ille ju-

Oktobris Tomus II.

nili calore fervesceret in peccatis, & lubricaetas ad explenda juvenilia jura ipsum impellebat insolenter, ac mansuescere nesciens, antiqui serpentis esset virulentia concitatus, adest subito divina ultio vel unctio super eum. Graviora hac videri possunt, non tamen de peccatis impudicitie necessario accipienda. Non enim ad hanc sola juvenilis calor incitat, neque hanc sensum ingerunt juvenilia jura, sed potius immoderatum cordis affectum sectandi jocos, otiosa consortia, convivia, vanos corporis ornatus, innam gloriam, liberioris vita genus, prodigalitatem & cetera hujusmodi, qua inconsulta juvenus sibi licita esse, haud difficulter sibi persuadet. Nibilo magis evincit Lubrica aetas, cum hac ad varia vita pro diversitate ingeniorum impellat. Cum igitur Tres Socii sanctusque Bonaventura omnem impudicitie labem à Francisco removeant, Celanensis vero nullum verbum faciat, quo oppositum cerò affirmetur; dicendus hic quoque S. Francisci pudicitia favere, etiam si alia Juvenis vitia, qua forte ex ejusdem ore nonnihil exaggerata intellexerat, candidè retulerit, ut Dei gratia in illius conversione magis eluceret.

E 85 Secunda Vita auctor, quem Ceperanensem fuisse suspicamur, minus favet honestati verborum Francisci in adolescentia & juventute, sed minoris debet auctoritatis reputari. Ceperanum quoque longius abest Assiso, quam ut satis verisimile sit, S. Franciscum, dum juvenis erat, huic scriptori satis fuisse cognitum; in Vita vero scribenda pra oculis habuit Celanensem, quem non recte interpretatus est, dum de Francisco ait: Inquieti cordis lasciviam jocis & lusibus, gestu & habitu, verbis impudicis & cantibus ostendebat. Hac verba ex ipso adoptavit Vincentius Bellovacensis, & ex Bellovacensi S. Antoninus, qui proinde excusandi sunt, non audiendi. Omnes enim corrigendi sunt ex Celanensi, qui eorum primo præluxit, & ex Tribus Sociis, qui & aetate & loco propinquiores fuerunt; maximè cum hi diutius Assisi, ubi ea contigerunt, cum ipso Sancto habitaverint, atque horum gravissimo testimonio post novum diligensque examen accesserit etiam testimonium S. Bonaventura, quibus sine ullo dubio cedere debet Ceperanensis, vol si quis alius est auctor Vita secunda.

Neque audi-
endi hic sunt
secundus bio-
graphus alii
que,

F 86 Denique in nulla Vita usquam vel minima mentio fit de Juvenis familiaritate cum mulieribus, à quarum consortio non soleant abstine-re, qui turpi libidini addictum animum habent, sed Sancto sua virginitas & pudicitia afferentur. Quapropter maneat illibata sua S. Franciscus virginitas, historicè certa; maneat pudica in verbis non minus, & facilis, quam liberalis, ac honesta & benigna in omnes ejus conversatio. Si vero ultra modum largus fuit & prodigus, ut constat ex biographis; si laudem & gloriam ardentius ancupatus est; si sumptuosiori, quam ejus cerebat conditio, ornatu vestium mundanum fastum imitabatur; si jocis & lusibus nimium indulgebat; si denique inter egales excellere nicebatur, virtus hac fuerunt educationis, qua animum illius ad mundana magis, quam ad divina à teneris annis inclinaverant. At inter ipsa Adolescentis virtus magnus eminebat animus, qui ubi semel, divina operante gratia, ad meliora se conversit, se magis magisque erexit, multoque ardentius divina appetit, quam ante terrena, ut per hujus Commentarii decursum luce clarius apparabit.

sua virgin-
itas & pudi-
citas afferentur
da.

87 Inter illius in juventute virtutes emicuit

B b b b

in

AUCTORE

C. S.

Cum semel
pauperem re-
puisset, &
nisi deinceps

* an compas-
sionis?

B
in nomine
Dei potenti-
bus sibi
numquam
negare,

* an perfidi-
ctus?

quod & fe-
cit: quidam
sider bene
presagiat.

C

in primis eximia in pauperes liberalitas, de qua luculentum testimonium dederunt Tres Socii in Appendice ad Vitam 1, num. 3, & S. Bonaventura num. 6, occasionemque narrant, quâ ille deinceps nulli eleemosynam, pro amore Dei potenti, negare. Consenit de illa occasione Vita 1, num. 17, sed extra ordinem; atque hinc etiam scriptor Vita secunda post narratam prius Sancti conversionem & alia quædam, de eodem facto sic habet: Alios verò pauperes & afflitos, cum adhuc seculo deditus esset, pio semper cum passionis* affectu respexit, & libentissimè se pro Deo potenteribus misericordiae manum porrexit. Exprobans autem præter morem quadam vice pauperi, se pro Deo roganti, mox super hoc compunctus gravissimè doluit, & nimis arbitratus indignum, denegare quidquam pro tanti Regis nomine postulant, ita ex hoc à se pro Deo pauperibus aliquid petituris statuit repulsam non facere: quod & pro posse suo sollicitè studuit custodiare.

88 *Anonymous auctor in Ms. nostro Perusino*, quem anonymum Perusinum propterea vocabo, qui Sanctum foris neverat, eadem ita refert: Qui cùm quadam die in apotheca, in qua pannos confueverat vendere, circa hujusmodi negotia secum sollicitus cogitaret, apparuit pauper quidam, postulans ab eo, pro Domino eleemosynam sibi dari. Cui dictus Franciscus, illectus cogitatione divitiarum & curâ supradictorum, datâ licentiâ, elemosinam denegavit. Quo recente, divinâ perspectus* gratiâ, cepit seipsum redarguere magnæ rusticitatis, dicens: Si pro aliquo comite vel barone magno pauper hujusmodi postulâsse, petita porrexisses potenti; quanto magis pro Rege regum & omnium Domino hoc facere debuisti? Cujus rei causâ in corde suo propositum, pro tanto Domino postulata de cetero se nemini negaturum: & vocans dictum pauperem, sibi caritatem (*id est, ipsi sibi*) est largitus.

89 Addit auctor vocibus utcumque corruptis, hanc misericordiam multum profuisse Franciscu: bunc in finem adducit locum Isaiae cap. 58, v. 10: Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebrae tuæ erunt sicut meridies. Et hoc v. 7 & 8: Frange esurienti panem tuum.... Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua cito orientur, & anteibit faciem tuam justicia tua, & gloria Domini colliget te. Addit & alia virtutum semina S. Bonaventura, & narrat vaticinium vel presagium cuiusdam viri Assisianus, qui Franciscu per civitatem incidentem pallium aliquando stravit, dicens, illum magna effecturum. Hoc apud alios antiquiores quidem, quos habemus, non legitur, certum tamen facit sancti doctoris auctoritas, qui & ab aliis collecta habuit, nec nisi post diligens examen, habitumque cum ipiusmet S. Francisci sociis colloquium, Vitam conscripsit. Fortasse vir ille aliquid scriverit de vaticinio, quod matri & ancilla editum dicitur, ut num. 66 relatum est. De anno, quo hac contigerunt, non constat; attamen cùm Tres Socii prius istud Sancti de non recusanda eleemosyna propositum narrent ante ejusdem Perusinum carcerem, qui conversionem illius paucis annis precessit, conjicere licet, istud ad priores seculi XIII annos pertinere.

90 Waddingus ibidem num. 18 post relatum istud viri vaticinium agit de carcere, in quem Franciscus, nondum ad meliora conversus, à Perusinis conjectus fuit, in margine laudans Chronicon Minorum, Marianum, & Pisanum in Conformatitate 5. Chronicis istius antiquitatem non novi; Pisanus verò, Mariano prior, sub finem seculi XIV scripsit. Verum eti si hac de re nec Celanensis, nec secundus biographus, nec demum ipsem S. Bonaventura meminerunt, certa tamen est ex Tribus Sociis, apud quos in Appendice num. 4 refertur, ubi legi potest. Consone habet Pisanus loco citato, cunctus verba subjicio ex editione Mediolanensi anni 1510. Secularis dum esset, & guerra esset inter Perusium & Assilium, captus cum pluribus ex suis civibus, in carcere missus, ibidem per annum stetit, donec pax inter Assisianos firmata esset & Perusinos. In quo carcere dum esset, cùm discentiam habere deberet ex his, que in carceribus habentur; & libertate, quâ carent; vir Dei Franciscus, aliis conceptivis dolentibus & tristibus, ipse jocundus stebat & alacer, adeò ut ad stultitiam sibi imputaretur. Super quo ab uno reprehensus ex sociis, cur tanto gaudio letaretur, respondit viva voce: Quid putatis de me? Adhuc adorabor per totum mundum.

91 Conceptivus ergo manens Perusii, velut alter Tobias, suis conceptivis serviebat, ut poterat. Ac uni militi*, qui injuriam alteri irrogarat, propter quod emissus* erat ab aliis, beatus Franciscus nec societate deseruit, nec administratione cessavit. Haec Pisanus ex prelandata Appendice, præterquam quod ait de Franciscus aliis ministrante; sed in Appendice de illo additur: Quia nobilis erat moribus, cum militibus (*id est, cum viris nobilibus*) captivus est positus. Non exprimunt biographi, virum Franciscus in pugna aliqua, aut saltem militia Assisi adscriptus, fuerit captus à Perusinis, an solum interceptus, quod Perusini omnes Assisianos, quos poterant, captivos abducerent. Belli tamen ibidem etiam meminerunt Tres Socii, his verbis: Quodam tempore guerra inter Perusium & Assilium exeunte, captus est Franciscus cum multis aliis suis concubibus &c. Potuit ergo ille tunc pro patria sua arma tulisse, à quorum translatione non alienum animum aliquando gestasse, infra patet. Potuit etiam aliter, ut dictum est, capi, quia tunc militasse non dicitur.

92 Apud Waddingum in prima editione, quâ utor, factum hoc per errorem verisimiliter typographicum anno 1120 innexum est, pro quo in novissima editione substitutus est annus 1121, & utrobique occasio belli Perusinos inter & Assisianos repetitur à Marcomaldo, aliis Marquardo, imperii Senescalio, ut premiserat, invadente terras Ecclesiæ, & tyrannicè possidente seu retinente in Piceno, Æmilia & Umbria. Verum Marquardus ille jam ab anno 1198 possessione Marchia Anconitana exutus fuerat, annoque sequenti multa cœpit mouere in regno Neapolitano & in Sicilia, ubi etiam anno 1201 vel 1202 mortuus est, ut videri potest apud Muratorium in Annalibus Italiae. Non ergo cum allegato anno 1201 Marquardi vel Marcomaldi in Piceno dominatio potest componi. At quacumque fuerit illius belli, in quo Sanctus captus fuit, seu causa seu occasio (nam calamitosis illis temporibus non rara ejusmodi inter civitates Italiae erant diffidia) si annas à Waddingo rectè signatus sit, Sancti

E

hilari inte-
rim animo
& comis:
* i. unum
militem
* i.e. desertus

F
detentionis
annus incer-
tus

A Sancti è carcere Perusino in libertatem restitutio ad annum 1202 referenda est. Neque hic annus multum potest aberrare, cum Tres Socii ab eo facto per hac verba Post paucos verò annos transeant ad alind, quod necessariò sigendum est anno 1205, aut 1206, quandoquidem contingit modico tempore ante illius conversionem, anno 1206 ex dicendis illigandam.

**ejusdem
mentio in Vi-
ta B. Colum-
be Reatina.** 93 De memorata S. Francisci apud Perusinos captivitate bis meminit Vita B. Columba Reatinae, in qua in Opere nostro ad diem xx Maii num. 30 hac leguntur: Simile prorsus habetur de S. Francisco, qui adolescens, cùm unà cum pluribus à Perusinis captus & diro fuissest carceri incipit, dolentibus aliis, hic solus exultavit; & redargutus super hoc à concavitis, respondit: Ideo me exultare noveritis, quia adhuc Sanctus per totum seculum (*id est*, per totum mundum) adorabor. *Ex Vita nostra istud Sancti dictum est accepimus*, sed modicè mattatum. Jam monni, eadem verba non videri ex spiritu propheticō prolata, sed potius ex spe, quam Juvenis concepisse potuit ex vaticinio matris factō; vel etiam ex presagio hominis illius,

B qui pallium suum Francisco straxi & magna illum gesturum, pradixerat; si tamen hoc contigerit ante carcerem Perusinum. Rursum in eadem B. Columba Reatina Vita num. 74, ubi narraverat, quomodo B. Columba cum patre suo aliisque, postquam Tiberim per pontem S. Joannis in territorium Perusinum transferat, detenta fuerit à sceleratis hominibus, hec auctor addit: Memini, me legisse, hoc eodem loco B. Franciscum, tunc juvenem, cum pluribus sodalibus carceri incipit. Viderit biographus ille etiam alia de captivitate S. Francisci documenta; nam de loco, in quo ille captus fuit, in nostris nihil legitur.

§ V. Francisci ad meliora conversione per morbum inchoata, & variis modis pauplatim promota.

E morbo con-
valefcens
mundana
fastidit,

C Missus ex anno carcere Franciscus & ad patrem suum reversus, pristinam pannorum mercaturam tractavit usque ad conversionem suam, que paucis annis post secuta est. De conversionis initio prolixè agit Vita prima cap. 1, brevius Bonaventura num. 8. Tres Socii, quorum potior cura fuit pratermissa à primis biographis supplere, morbum, à quo illa cœpta fuit, tacitum praterierunt. At secundus biographus, cuius verba de nimio Francisci ad mundana affectu num. 78 & sequenti dedimus, ad eum ita procedit: Aggreditur itaque primū divina miseratione ad illius multorumque salutem corporalibus molestiis erroneum revocare, & variis correspondit languoribus coëgit jam solitus dissimilia cogitare: sicque factum est, ut inciperet, et si non plenè, mansuescere sub flagellis, quod ante nesciebat in prosperis. Tandem namque tantillo virium resumpto, ut baculi adminiculo sustentatus incederet, totam ei circumiacentem contemplanti provinciam quodam modo tædiū generabat, quicquid visu pulcrum in desiderio prius habuerat; sed & talium amatores staliissimos reputabat.

Octobris Tomus II.

95 Sed quoniam prosperitas post periculum facile consuevit incautos decipere; cepit Viriste, arridentibus iterum prosperis, adhuc sibi majora prioribus de seculi vanitate promittere, qui plenè necdum perversæ virtutis * jugum excusserat de cervice. Nam quodam nobili civitatis Assisi vanis laudibus augendisque pecuniis inhiante, & ob hoc militaribus ornamenti ad eundum in Apuliam se parante, Franciscus, jam pristinu corporis recuperato vigore, non minus divitiarum & gloriæ cupidus, eidem nobili sociare se studuit, veluti qui levis animi jamjam paternæ correptionis non meminit. Sed in hoc satis est divini dispositio miranda consilii, quod is, qui jam pridem mansuescere ceperat per languores, meritóque ad plenum corrigi per flagella debuerat, jam nunc secundò cepit inde mirabilius à suo proposito revocari, unde rationabiliter videbatur ad hoc debuisse potius animari. *Hec postrema dicit auctor de proposito militandi in Apulia. Censuit enim, Franciscum somnio mox referendo, ad seclandom militiam magis animari debuisse, sed eo tamen ab illa magis fuisse avocatum.*

96 In hanc opinionem abductus fuit, quod solam vidisset Vitam primam, in qua non referitur pricipua ratio, quā Sanctus à militandi proposito, etiam in eo per somnum fuisse confirmatus, penitus abstinuit. Ut omnia in ordinem reducamus, premitendum est, quod somnio illi militari pravit, quodque à duobus primis biographis fuit pratermissum. Tres Socii in Appendix num. 5 & S. Bonaventura in Vita num. 8 premitunt insignem Sancti in virum nobilem liberalitatem, cuius premium in subsecuto somnio significatum fuisse, idem sanctus doctor afferit. Est tamen inter hunc & illos aliqua in narrando differentia. Bonaventura enim, nulla adhuc facta de militandi desiderio mentione, refert, Franciscum, postquam vires corporis planè receperat, sibi vestimenta decentia more solito comparasse; cūque obvium haberet militem (*id est*, nobilem) generosum quidem, sed pauperem & male vestitum, misericordia commotum affectu, his illum protinus, se exuto, vestisse. Unde & subdit ibidem sanctus doctor, ita à Sancto factum esse, ut simul in uno geminum impletet pietatis officium, quo & nobilis militis verecundiam tegeret, & pauperis hominis penuriam relevaret.

97 At Tres Socii vel geminam vestimenta donationem post conceptum militandi desiderium memorant, vel unam eamdemque variè narrant, nisi forte vitium sit in apographo nostro. Nam num. 5 sic aiunt: Quidam nobilis de civitate Assisi militaribus armis se præparat, ut.... in Apuliam vadat. Quo auditio, Franciscus ad eandem (forte eundum) cum illo aspirat, ut à quodam comite gentili miles fiat; pannos pro posse præparat præciosiores concivi suo, pauperior divitiis, sed profusior largitate. His verbis indicant, Franciscum ex quadam prodigalitate pretiosiores vestes, quam ipsem sibi paraverat, donasse nobili ditioni, se; nisi forte pro concivi suo legendum sit conceive suo, adeo ut Franciscus dicatur, licet minus dives esset, quam nobilis ille, pretiosiores tamen, quam ille, vestes sibi comparasse. Verum hnic expositioni, praterquam quod lectionem mutet, non congruunt ista: profusior largitate. Ut sit, num. 6 postquam militandi propositum somnumque reulerunt,

AUCTORIB
C. S.
sed paulò pōt
statuit mili-
tatum tre in
Apuliam:
* i. servitius

E
preciosas ver-
siles suas do-
nat nobili
panperi:

F
circa quam
donationem
quadam an-
notantur.

B b b 2 Quoddam

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

564

AUCTORE
C. S.

Quoddam tamen, *inquit*, magnæ curiositatis & nobilitatis indicium in eo præcesserat die immediate præcedente visionem prædictam, quod ipsius visionis non modica occasio creditur exstissee. Nam omnia indumenta sua, quæ de novo fecerat sibi, curiosa & cara, cuidam pauperi militi donaverat illa die. *Hac certè illa donatio est, de qua meminit S. Bonaventura, qui cùm Trium Sociorum Opusculum habuerit, credendus non est eamdem fine causa, contrà ac illi fecerant, nà cum visione seu somnio præsuisse proposito militandi. Quapropter illius auctoritate standum puto.*

præparatis sibi pannis (*id est, vestibus*) pretiæ sed in via
cœlesti voce
ab incepto
revocatus re-
fis, ut potuit, quatenus ab eodem comite milles fieret, in Apuliam proficisci. Et ex hoc lætior effetus solito ab omnibus mirabatur. Qui

Nocturno so-
mnio excita-
tus ad mili-
tiæ

98 Nocte verò sequenti, *ut prosequitur Bonaventura, obigit Sancto memoratum somnum*, ut misericordiam, *inquit*, pro summi Regis amore pauperi exhibitam militi, præstenderet, incomparabili compensandam esse mercede. *Somnum hoc, quod narrant omnes biographi, secundus his verbis exposuit: Nam quadam nocte, cùm ad iter Apulæ consummandum tota se deliberatione dedisset, ostensa est ei per visionem domus sua militaribus apparatus plena, quæ venalium esse consueverat pannorum cumulis occupata. Stupenti igitur ad eventum rei insolitum responsum est, hæc omnia fore sua militumque suorum. Evigilans autem, quamvis hujusmodi visionem suo proposito videret applaudere, & ad illud exequendum prosperitatis eam præstagium reputaret; subito tamen & mirabiliter circa hæc eadem, quæ conceperat, cepit tepercere, ita ut ad hæc explenda jam à seipso vim fieri sibimet oportet; donec tandem non multò post ire in Apuliam penitus recusat. Sic novæ militiæ dux futurus, ex hæc ipsa sui permutatione pependit, jam dictam visionem longè aliud, quam crediderat, importare. Sic armis cœlestibus, quibus postmodum contra omnes temptationes viriliter utebatur, acceptis, cepit ex tunc mores pristinos ad plenum mutare. Hisce consonat Vita prima, ex qua hausta sunt: at vera ratio, ob quam à sequendo somnio abstinuit S. Franciscus, mox dabitur ex aliis.*

B *agreditur
iter versus
Apuliam,*

99 Tres Socii, S. Bonaventura & anonymous noster Perusinus omnino consentiunt, Sanctum militari hoc somnio in ingentis mundane amplitudinis spem erectum fuisse, atque ita animatum iter versus Apuliam aggressum, imò Spolietum usque aut ad proximam Assisio civitatem, ut loquitor S. Bonaventura, pervenisse, sed ibi alia visione deductum & à capto itinere revocatum. *Anonymum nostrum Perusinum audiamus. Huic beato Viro, inquit, tempore præcedente accidit, quod indignum puto silentio transiundum; quia, cùm nocte dormiret in stratu suo, apparuit ei quidam, qui vocans eum ex nomine, duxit in quoddam indicibile speciosæ amenitatis palatium, plenum armis militaribus, resplendentibus clipeis & ad murum pendentibus undecimque. Quo (Francisco) interrogante, cuius essent hæc arma tanto fulgore splendencia, & palatium sic amenum, responsum accepit ab eo, qui ducebatur: Hæc omnia sunt tua cum palatio, militumque tuorum. Et experefactus cepit seculariter cogitare, tamquam qui nondum plenè spiritum Domini guastaverat, se debere in his magnifice principari. Qya de re eo multiplicante cogitatione*, deliberavit fieri miles, ut principatum hujusmodi sibi militi afferret.*

101 Omnes antiqui hanc Francisci animi mutationem sic narrarunt, ut in aliquot minoris momenti adjunctionis varient. Floc indicione intelligimus, anonymous Perusinum non hauisse ex Trium Sociorum Opusculo, sed rem narrasse, prout vel ex ipso S. Franciscii ore, vel ex prioribus illius sociis, vel denique ex Assisitibus, quibus credendum censuit, intellexerat. Verum ex iisdem fontibus etiam hauserunt Tres Socii, multaque certius ex ipso Francisco didicunt, que præ reliquis usi sunt familiariter. Bonaventura autem illorum omnium scripta habuit, & nonnullos præterea Sancti socios diligenter consuluit. Videamus ergo, quorum dicta, dum variant, hic preferenda sint. Parum interest, an Francisco in primo somnio domus paterna militaribus armis instruta visa fuerit, uti Celanensis & secundus biographus referunt; an palatum parti modo ornatum, ut habent Tres Socii, anonymous Perusinus & Bonaventura. Standum tamen potius pro palatio est, quia Tres Socii, eis serius, quam Celanensis, scripserint, citius tamen ac familiarius, quam ille, Sanctum ipsum cognoverunt, iisdemque aliunde instructus anonymous Perusinus consonuit, & post accuratissimum examen consensi Bonaventura.

C *apud biogra-
phos.*

102 Iisdem de causis, ut ut raseant isti duo priores biographi, omnino admittenda est revelatio mox memorata, quæ Franciso planè excusit desiderium militandi, quod ex precedenti somnio in eo, excitatum vel magis accensum fuerat. Hec addo, quia non satis certum appareat, an cogitationem sequendi militiam conceperit ex viso in somnis illo bellico apparatu, ut insinuat Bonaventura, cui etiam favet anonymous Perusinus; an verò ante illam visionem statuisse militare, uti habent Vita prima & secunda, consentiuntque Tres Socii antiquiores. Waddingus S. Bonaventuram secutus est; neque id mirandum, cùm non videatur aliorum Opuscula integra hauisse. At mihi contrarium probabilitius est: nam Celanensis, Author Vita secunda Tresque Socii de precedente proposito militandi convenient; Bonaventura verò & anonymous Perusinus id non negarunt, sed tantum omiserunt. Solus S. Bonaventura num. 9 tradidit, militaria arma in eodem somnio, ut dictum est, visa, Crucis Christi signaculo insignita apparuisse; quod verisimillime Assisi ex Sancti socii didicit, quodque futura Fran-

* an cogita-
tiones?

100 Unde dispositus ad comitem gentilem,

- A** Francisci spirituali militiae, quam illa vifo portendebat, apprimè congruit.
 103 Aliquid etiam dubitationis moverit Waddingus, an Sanctus tunc Spoletum usque pervernit, ibique militandi animum deposuerit, quia Bonaventura solum dicit, illum usque ad proximam civitatem profectum fuisse. Dubium sum, simul ac scriptores conciliandi modum ibidem exponit his verbis: Iter aggressum, Spoletum pervenisse, referunt Tres Socii in ejus Legenda, & Pisanus, licet PROXIMAM CIVITATEM non præteriisse, dicat Bonaventura, cùm Spoletum non sit prima ab Assisio civitas in via Flaminia, quâ tendatur in Apuliam; alia forsan incertit viâ, nec ullam ante Spoletum ingressus est civitatem, ita ut verum afferuerit Bonaventura, hoc sensu proximam vocando... Communiter autem in hoc conspirant scriptores, ut in ipsa Spoleti urbe ab incepto itinere à Deo sit revocatus sequenti visione; nimurum, quam jam retulimus. Hicce addi potest, Spoletum forsitan à Bonaventura proximam civitatem hic dictam esse, non quod eo in itinere suu suo omnium proxima Assisio sit, sed quod Sancto proxima fuerit ad prima nocte quiescendum: cùm enim illa civitas tantum viginti millia passuum aut paulo plus distet Assisio, commode illic, ut erat eques, uno die potuit pertingere. Nulla itaque ratio suadet, ut istam juvenis Francisci mutationem alibi, quam Spoleti contigisse suspicemur.
- B** *Quis fuerit comes, ad quem Sanctus voluit proficisci.*
- 104 Inquirit etiam laudatus Annalista, quis videatur comes ille fuisse, ad quem Franciscus in Apuliam se voluit conferre, existimatque, fuisse Gualterum Brennensem, seu à Brenna, qui seculo XIII ineunte pro Innocentio III Papa bellum in bodierno Neapolitano regno strenue gessit, ibidemque anno 1205 vulneratus caputisque obiit. Hinc illa conjectura suis probabilis est, non tamen certa, maximè cùm id temporis etiam alii comites in istis partibus militaverint. Certior est ejusdem Waddingi observatio, corrigentis aliquot recentiores, qui comitem, sub quo Sanctus voluit mereri, statuunt, proprio nomine fuisse Gentilem appellatum: quamvis enim ille apud Tres Socios comes gentilis dicatur, non videtur vocabulum gentilis ei magis proprium fuisse, quam vocabulum Liberalis apud S. Bonaventuram in Vita num. 9, ubi hic eundem liberaliter comitem dixit. Occurrit quidem in Muratorii Annalibus Italia ad annum 1200 comes aliquis Gentilis, ut appareat, dictus, in Sicilia, sed hunc in Apulia bellâsse, non legi.
- C** *Corrigitur error anonymi Perusini.*
- 105 Ab illo tempore, sive haec anno 1205 vergente ad finem, sive anno 1206 contigerint, quod mihi hactenus ambiguum est, caput Franciscus meliora meditaret, non tamen tam citò avulsus à mundanis fuit, quam insinuat anonymous Perusinus, qui reliquis omnibus contraria hic scripsit, quia duo Francisci itinera confudit. Nam post relatam visionem, quâ Spoleti à militibus studiis abstulit fuit, statim ille subjunctus: Manè autem factò, revertit, ut sibi fuerat (cælesti voce) imperatum, & iter faciens, cùm Fulgineum devenisset, vendidit equum, cui insidebat, & vestimenta, quibus ad eundem in Apuliam se ornaverat, vilioribus se induens vestimentis &c. Subduntur hic eadem, que contigerunt post aliud Sancti iter Assisio Fulginum, in quo & equum suum & alia vendidit, ut suo loco dicemus; at multa hic præmissa sunt, quæ utriusque itineri intercessere. Tres

Socii restantur, Franciscum festinanter letumque Assisum rediisse, ut, quod cælesti voce iussus erat, divine voluntatis indicium expeditares.

106 Reversus autem Assisum, ut iidem habent num. 7, non post multos dies quodam serò à sociis suis eligitur in dominum, ut secundum voluntatem suam faceret expensas. Fecit ergò tunc sumptuosam commestionem parari, sicut multociens fecerat. Verum Deus, qui Juvenem vocare jam cœperat, inter hac ipsa vana oblectamenta animum ejus ad potiora allexit. Dum enim post epulas à convivialibus sociis velut dominus seu rex convivii cum cantu & pompa per civitatem ducitur, ecce subito (ita inquit Tres Socii) visitatur à Domino, tanquam dulcedine repletur cor ejus, quod nec loqui, nec moveri poterat, nihilque aliud sentire vel audire, nisi dulcedinem illam, valebat; quod ita ipsum alienaverat à sensu carnali (*ut*) sicut ipse postea dixit, si fuisset tunc totus frustatim incisus, non potuisset se de loco mouere &c, stupentibus interim sodalibus, causamque tam insolita rei inquietentibus. Hac quidem soli referunt Tres Socii, silentibus reliquis antiquis biographiis & Bonaventurâ; sed illorum sufficit auctoritas, cùm ipsummet S. Franciscum testem allegent.

107 Porro ab illa hora (ita subdant iidem Tres Socii num. 8) cœpit sibi vilescere, & illa contemnere, quæ prius habuerat in amore; non tamen plenè, quia nondum erat penitus à facili vanitate solutus. Iaque hoc, quæ non post multos dies ab illius Assisum reditu acciderunt, premittenda sunt iis, que alii laudati biography de ejusdem insigni mutatione, velut mox à reditu facta, tradiderunt, & de quibus post Vitam primam sic ait auctor secunda: Franciscus itaque jam à publicæ negotiationis tumultu se subtrahens, Euangelicus negotiator efficitur, & quasi bonas margaritas, donec unam pretiosam inveniat, querit; dum ad videndum, quid Deo placentius inchoet, diversarum meditatio virtutum officinas ingreditur. Cūmque sic in agrum Dominicum meditari secedit, thesaurum illuc absconditum invenit & recondit, eumque, cum agrò venditis omnibus, comparare proposuit. Jam novi propositi novum consiliarium querit; Deum, quid agat, unicum consulit, nullique mortalium, quid intendat, exponit.

108 Solum tum quemdam sibi præ ceteris familiarem gaudii sui participem esse desiderans, quin potius occasionem, ut verbis aliquam lætitiam mentis exprimeret, querens; ipsum ad loca secretiora sèpius evocabat; & quidem illi sub ænigmate loquens, sed omnino propositi sui secreta non referans, magnum se pretiosumque thesaurum reperisse, dicebat. Congratulabatur sibi vir ille non modicum, lætanter cum ipso, quotiescumque vocabatur, egrediens, & de thesætro utcumque loquenti libentissime colloquens. Intrabat autem crebro Vir novus perfusus spiritu quandam criptam, socio deforis expectante, & quid intus ageret, penitus ignorante: ibique cum lacrymis cælestem exorabat in abscondito Patrem, ut viam ipsius dirigens, suam ei pleniùs ostenderet voluntatem. Sic jugiter in oratione persistens & semetipsum graviter affligebat, &, donec divinitus, qualiter inchoandum, cognosceret, affectionum sibi invicem succendentium importunitas ipsum quiescere non sinebat. Alternabantur namque

Sanctus in convivali pompa repletus divina dulcedine.

E

totsque mutatus, precibus ac lacrymis

F

in loco solitario voluntatem Dei exquirit;

AUCTORE

C. S.

in illo gaudium præ gustati dulcedine spiritus, dolor gravissimus pro peccatis præteriti temporis, timor non modicus de futuris, fervensque desiderium super his, quæ conceperat, consummandis.

& aque cognitæ, mirè exultat,

109 Tandem miseratione divina plenius invocata, pro optato meruit exaudiri, cælico-que infallibiliter indicio, quid ageret, edoceri. Tantoque deinceps perfusus est gaudio, ut jam se continere non valens, quædam etiam nolens in publicum verbotenus depromeret, ire quidem in Apuliam recusaret, sed grandia se facturum in propriæ nationis terra promitteret. Mirantibus cunctis & sciscitantibus, an ducere vellet uxorem, sponsam se ducturum, respondit, plus sapientem, plus nobilem, plus omnibus, quas unquam viderint, amabilem & decoram. *Hec omnia aliis ferè verbis legi possunt in Vita prima.* Bonaventura num. 12 scribit, voluntatem Dei Sancto tunc manifestatam fuisse per apparitionem Christi velut crux affixi. Nam, ut subditur, intellexit per hoc nempe Vir Dei, illud Euangelicum sibi dici: Si vis venire post me, abnega temetipsum, & tolle crucem tuam, & sequere me. Tres Socii istud Sancti de uxore ducenda tropicum dictum ab illo tum hic, tum ante prolatum scribunt, quando, ut supra dictum est, cum sodalium turma per civitatem incedens celesti dulcedine perfusus habet. Enigma autem ibidem sic exponunt: Ipse verò dixit hoc non à se, sed inspiratus à Deo; nam ipsa sponsa fuit vera religio, quam suscepit, ceteris nobilior, dicitur & pulchrior paupertate.

& precibus largas eleemosynas adiungit.

B

C

Roma in ha-
bitu mendici
stipem petit:

110 Idem tres Socii num. 8 & 9 frequenti orationi addunt majorem Sancti eo tempore in pauperes & ecclesias liberalitatem. Nimirum qui ante in sumptus inutiles ac profanos multa prodigebat, connivenibus parentibus, tunc sumptibus non pepertit, ut indigentibus, magis quam ante, provideret. Quæ de orationibus in crypta fuisse dicuntur, illi paulò serius reponunt. Supplentur ab illis etiam nonnulla alia, quæ integrum Francisci conversionem praecesserunt, ea que omnino figura videntur eo ordine, quo narrantur: neque enim est ratio, cur historia ordinem ab iis inversum fuisse, credamus. Quo tempore ea Juvenis de pia vita genere assumendo deliberatio cœpta fuerit, nequit accurate assignari; verum integra conversio videtur sub finem anni 1206 contigisse, ideoque deliberatio etiam pro majori saltem parte ad eundem annum referenda esse. Certe omnia, quæ ex Opusculo Trium Sociorum mox subjiciam, eodem anno 1206 evenisse, existimo.

111 Primum est peregrinatio, quam ad veneranda sanctorum Apostolorum Petri & Pauli sepulcra suscepit. Waddingus hanc post alia posuit, haud dubie secundus Marianum Florentinum in Chronico, cuius caput 2, § 5 allegavit in margine. Testantibus Tribus Sociis num. 10, voluit Franciscus experimentum capere, an posset inter mendicos publicè stipem petere, & quo id laturus esset animo. Itaque cum devotionis causâ Romam accessisset, cuiusdam mendici vestes commodari sibi, ibidem secretè petiit, iisque induitus in gradibus ecclesiæ (S. Petri, ut præmisserant) cum aliis pauperibus eleemosynam Gallicè postulabat.... Postea verò exuens dictos pannos (id est, vestes mendici) & proprios resumens, reddit Assisium. Bonaventura eadem nonnullis aliis etiam postponens, scribit, S. Franciscum uni ex eis, nimirum mendicis, magis

egenti proprias largitum esse vestes; & diem illum in medio pauperum cum insolita spiritus jocunditate transgisse. Postremum non negant Tres Socii, qui, ut de largitione vestis cum S. Bonaventura concilientur, explicandi sunt de resumptis à S. Francisco vestibus propriis, non quas mendico dederat, sed quas præterea secum Assiso artulerat, & in suo habebat diversorio. De pia ejus munificentia in ecclesiam S. Petri lege autores citatos.

112 Aliam non minorem Sancti de semetipso victoriam subjungunt ibidem laudati Socii num. xi, à S. Bonaventura quoque memoratam num. xi, imò & à Thoma Celanensi in Vita prima num. 17, sed extra locum suum occasione similiūm factorum. Hinc & secundus biographus de eadem extra ordinem agens, Antea tamen, ait, hujusmodi (leprosus, de quibus ibi sermo fit) in tantum despicerat, quod non solum illos è vicino, sed & eorum domos è longinquò propiciens, nares manibus obturare consueverat. At ubi suā eum Dominus gratiā visitavit, adhuc in seculari habitu constituto quidam fortuitò leprosus occurrit: quo cùm solito more horret aspecto, vim tamen sibimet faciens vicit seipsum, & constanter accedens, osculatus est illum. Ex hoc itaque ad sui contemptum ferventius ardescens, bella sibi ipsi continuò cepit ingerere, donec desuper ei daretur perfectam de se victoriam optinere*. Fecit igitur, sicut ipse postmodùm de se testatus est, misericordiam cum leprosis, quos & videre non poterat, cùm adhuc viveret in peccatis. Ita ille: Tres Socii addunt, Franciscum, dum leprosum vidit, ex equo, cui insidebat, descendisse, ut ei eleemosynam daret, tuncque manum illius osculatum esse; deinde verò ad leprosorum domos accessisse, & omnibus, quos ibi reperit, stipem pariter cùm manu osculo imperitum esse. Bonaventura creditit, Christum leprosi specie ei apparuisse, quia, ubi ille equum rursus ascenderat, leprosum amplius non vidit. Hoc non habent priores: at sanctus doctor id discere potuit ex aliis S. Francisci Sociis, quos consuluit.

*leprosus oscu-
latur & eis
stipem largi-
tur:*

E

*infelix ora-
tioni, invito
demonis i-
mago Crucis
fixi illum
alloquitur.*

F

113 Ab hac secunda victoria Tres Socii transiunt ad ea, quæ de Francisci orationibus in crypta, relicto foris socio, ex aliis jam retuli. Adiunt temptationem, quæ dæmon novum Pugilem terrere & à felicibus cœptis avocare frustra conatus est. Tum num. 13 narrant allocutionem imaginis Crucifixi in ecclesia S. Damiani, per quam ille ad aliam planè vitam, quam antè viixerat, perductus fuit, aut ad dudum cœptam ad meliora conversionem persiciendam plurimam incitat. Hoc factum etiam refert Bonaventura num. 15 & de loco consentit, nempe de ecclesia S. Damiani, in qua Deus per imaginem Crucifixi Franciscum allocutus est, jussique domum suam reparare. Id unum inter illorum narrationem interest, quod hic scribat, easdem voces à sacra illa imagine ter fuisse editas, illi verò de unica vice meminerint. Celanensis & secundus biographus silent de allocutione; consentiunt tamen cum aliis, Sanctum multum laborasse ad prædictam S. Damiani ecclesiam reparandam; ita enim arbitrabatur, sibi per Crucifixi voces mandatum fuisse.

A
S VI. Perfecta Francisci conversio, & certamina cum patre, cui tandem coram episcopo omnia bona, ipsaque vestimenta cedit.

Ad reparandum S. Damiani ecclesiam pannos & equum vendit,

Septe laudati Tres Socii & S. Bonaventura relata Crucifixi allocutioni attribuunt, quod Franciscus continuo aliquot venales pannos è paterna domo acceperit, eosque equo impositos vexerit Fulginium, quod Umbria civitas est, vulgo Foligno appellata, & decem circiter milliaria Romana versus Spoleto dista. Fulginius eosdem pannos & equum vendidit, confessamque ex illis pecuniam Assisium pedes retulit, ut supra dictum S. Damiani ecclesiam (quod sibi mandatum credebat) reparandam curaret. Thomas Celanensis in Vita prima num. 8 factum similiter narravit; sed cùm nesciret, Crucifixi imaginem Francisco fuisse locutam, illum velut deliberantem, quid de illa pecunia ageret, ad ecclesiam S. Damiani perduxit, ibique eum ait ex conspecto ejusdem sacra adis misero statu, de eadem reparanda primùm cogitasse. Aberrantem Thomam secutus est biographus secundus, cuius verba subjicio: Jam Vir divino munere confirmatus, plium mentis desiderium completere non distulit; sed facultate se temporis offerente, latus exurgens, confidenter se Crucis signo munivit, assumptisque secum pannis venalibus pretiosis, ad vicinam, quæ Fulgineum dicitur, civitatem perrexit: quibus ibidem cum equo, cui insederat, venditis, onustus pecuniam repedavit.

& confessam ex eis pecuniam presbytero loci

C

frustra offert; hoc Sancti famum calumniatur hereticus.

115 Tum statim totus in opere Dei servens, piis illam pauperum usibus, piis aliarum necessitatum obsequiis mancipare disposuit. Jam tam graviter ipsa pecunia, cor à curis liberum esse procurans, offendit, quod & ejus, quam velut arenam reputabat, gravamen non sustinens, quantocius illam deponere festinavit. Sic ille biographus divinans scripsit, quod ignoraret, pecuniam illam non alia mente à Francisco corrasam fuisse, quām ut dicta ecclesia repararetur. Hinc subdit ibidem: Invenit itaque prope Assisium quamdam ecclesiam, olim in honore S. Damiani constructam, sed jam ruinæ prænominia vetustate propinquam. Cujus ipse continuo (imò jam amè) necessitatem miseratus, reverenter introivit in illam. Ubi invento quodam paupere presbytero, primùm illi reverentiam, manibus deosculatis, exhibuit; deinde pecuniam pro resarcendis ecclesiæ parietibus obtulit. Videns autem sacerdos Virum, quem paulò antè totum seculo deditum neverat, vehementer in facto ejus obstupuit; & ab eo sibi illudi existimans, pecuniam non recepit.

116 Denique propositum suum pleniùs exponenti vix credens, ad ultimum, ut secum morari posset, instanter roganti concessit; pecuniam tamen metu parentum illius omnino recipere renuit; quam ut refutari, verus ille pecuniae Contemptor aspexit, in quadam fenestra dejectam, velut pulverem, vilipendit. Prisquam cetera subiungo, panca hic observemus. Hac reliquis confona sunt. De eadem quoque re loquitur anonymous Perusinus, aitque, dictum pre-

sbyterum fuisse Petrum appellatum; sed prævium AUCTORA Sancti de reparanda ecclesia propositum ignoravit; C. S. de quo tamen dubitandum non est, cum ex eo intelligamus, cur ille pannos & equum vendiderit. Erasmus Alerus Brandenburgensis, ex illa hereticorum classe, qui nihil antiquius habent, quām Santos Dei calumniari, Franciseum in hīc satis convictum peccati pronuntiat ex illa Salomonis sententia Proverbiorum cap. 28, v. 24: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. Acerbitatem censura scriptoris heterodoxi non redarguit Henricus Sedulus in Apologetico, Franciscum hīc, ut hominem, reum peccati agnoscens: at rectius Waddingus § 4 hanc etiam labem à sancto Paire removendam credit. Fecit id tum ostendendo, non constare, pannos equumque, quos vendidit Franciscus, patris aut matris fuisse, potuisseque tunc habuisse Juvenem, viginti quatuor annorum, de quibus sine parentum injuria potuerit disponere; tum alio arguendo, quod ejusdem verbis recitabo.

117 Accepit (inquit Waddingus) à Christo sed ab acerba sensibilitate & palam loquente præceptum, ut ejusdem censura ecclesiam repararet; & licet alio tenderet præcipientis intentio, attamen de illa æde resarcienda injunctam sibi curam intellexit. Perquā optimè novit, Christum impossibilia non jubere; intulitque non improbabiliter, ut divino obsequeretur mandato, sibi licere bonis se ingenerere paternis, si propria non sufficerent, neque tunc mendicare fas esse, nec si ad stipem sedere liceret, adeò facile aut brevè colligi potuisse, quæ omnia necessaria erant, ut, quod accepit præceptum, exequi valeret. Qui ergo posset ruinosam reædificare ecclesiam, vel ejus imminentि ruinæ statim occurtere, qui sui juris nihil habebat? aut quomodo supremi Domini obtemperaret mandato, si paterni dominii jura omnino vellet illæsa? Non dubitavit, quod ipse idem, qui filiis Israël Ægyptiorum pretiosa supellestria licet potuit concedere propter supremum & excellens in res humanas dominium, ei etiam, qui ex privilegio hæreditis quasi paternorum honorum dominus esse existimabatur, autoritatem possit tribueré, ut ex bonis paternis Deo jubenti valeat ministerium præbere.

F 118 DEI, inquit, divus Thomas, SUNT recte vindicat Waddingus.

OMNIA, ET CUI VOLVERIT, TRIBUET ILLA; quare etiam, si velit, in sua non accipiat obsequia? Qui ergo ad Dei ministerium, ad divinum delubrum patulo ipsius Dei imperio reparandum aliiquid accepit, quod patris videbatur, non secundūm illud Salomonis edictum PARTICIPES EST HOMICIDÆ, præsertim cùm aliunde & ex multiplici anticipite illius loci sensu, tanti sceleris communionem aut pœnam possit Franciscus evadere. Plura ibi legi possunt; mibi dubium non est, quin Franciscus id sibi licitum putaverit, sive quod præcipienti Christo crediderit sic obtemperandum esse, sive quod non paterna, sed sui proprii juris usurpaverit. Primum mibi verisimilius appetat propter ea, quæ à furibundo patre in illum mox gesta videbimus; nec tamen his alterum improbabile fit, ut ostendit Waddingus. Sane S. Bonaventura hoc Francisci factum non modò non reprehensibile, sed laudabile vi- sum fuit in Vita num. 16, ubi propterea ab illo felix mercator appellatur. Nunc historiam prosequamur.

119 Mansit igitur S. Franciscus apud pau- perculum

AUCTORE

C. S.

*Apud predi-
cium presby-
terum lati-
tans à patre
frustra qua-
ritus:*

perulum presbyterum in suburbana ecclesia S. Damiani, ut jejunis precibusque tranquillus va- caret. Interea pater, de absentia Filii sollicitus, tandem intellexit, ubi ille moraretur. Qua inde secuta sunt, eodem serè modo referunt biogra- phi: quare secundum audiamus, cum reliqui suis locis in Vitis edendis consuli possint. Sic illi hu- betur: Igitur pater illius, quidnam de ipso factum esset, ignorans, quām plurimū sollicitus esse non destitit, donec ei tandem post longam in- quisitionem innotuit, qualiter in loco præfato Filius ejus miserè vivendo delituit. Turbatus itaque non mediocriter ad subitum rei even- tum, convocatis amicis & notis, sine mora cucurrit ad locum. Sed novo Christi Militi adventum minasque persequentium audienti, iræ locum dare complacuit; & ne videretur à patre, cuidam caveæ, quam ad hoc antè præ- viderat, se immisit. In hac ergo quasi per mensem integrum latenti ab uno solo, forsitan locum scienti, clandestinum impendebatur ob- sequium: & inde raro vix aliqua necessitate compulsus egrediens, divinam illuc clementiam in jejunis & fletu non desit implorare, ut & persequentium manibus ipsum dignaretur eri- pere.

*sed non satis
confab de
prodigio pa-
risis*

120 Hac omnia etiam habent Thomas Cela- nensis in Vita prima, & Tres Socii in Appendixe. Solus Bonaventura pro mense, quem alii in- tegrum latitanti tribuunt, dixit diebus aliquibus. At verisimile non est, Bonaventuram sic loquen- do voluisse diffirenti ab aliis, qui Sanctum no- verant, fuerantque illius discipuli & Socii. Hinc etiam Waddingus eadem latebras per mensem integrum extendit. Verum idem Annali- sta ibidem num. 25 relatis addit miraculum, quod quo teste afferat, ignoro. Agens enim ibi de auditu adventu patris, ita pergit: At ipse (S. Fran- ciscus) quia novus erat Christi athleta... prope ecclesiam in facerdotis cubiculo se abscondit; supervenientis verò repente patris furiam decli- nare haud commodè valens, ut ad ostium pa- ternas minas audivit, ad portæ levam muro, quā potuit collectione membrorum, adhæsit, qui ultrò suos finys aperiens, timidum Tyronem in se recepit, ita ut duriorem invenerit patrem, quām parietem, murusque hominem vicerit humanitate. Adhuc extat hæc muri concavitas in monasterio S. Damiani reverenter observata, cui ego, quo potui affectu & reverentiâ, me met immersi.

*épsum finu
suo excipien-
tiss.*

121 Allegantur in margine Legenda Trium Sociorum & Antoninus. Hinc Chalippus Wad- dingi asserta adoptans, dixit, miraculum hoc à Tribus scriptoribus synchronis, nimirum à Tribus illis Sociis affirmari. At ego, qui horum Legendam editurus sum, nibilo magis in hac, quam in S. Antonino prodigium istud parietis sepe aperientis invenio. Par est silentium in S. Bonaventura & in Vita prima; par etiam in Ms. Perusino, & apud alios antiquos, quos legi. Quam ob rem suspicari licet, Waddingum iam prodigium accepisse à recentiori aliquo, apud quem predicta Legenda & S. Antoninus lauda- bantur pro facto abscondentis se Francisci, non pro miraculo in pariete, quod fortè originem suam debet levibus conjecturis, ex veneratione loci, ubi Sanctus latuit, petitis. Nam hujusmodi conjectura, ubi ex nimia credulitate semel ad- misse fuere, paulatim transeunt in traditiones populares. Ceterum quod ille Sancti latebrarum locus postea fuerit in veneratione habitus, ac

modo pars monasterii S. Damiani, non est, cur ambigamus. D

122 Itaque dum Franciscus apud S. Damia- ni ecclesiam in presbyteri cavea, ut dictum est, prodiens pes- simè excipi- tur & à patre In publicum peritus precibus ad divinum auxilium imple- randum instaret, infusa est proinde (ut post ver- ba num. 119 recitata pergit biographus secundus) in tenebris exoranti mira quædam & inexperta lætitia, ex qua subito in tantam mentis anima- tur constantiam, ut non solum, persecutoribus spretis, in publicum prodeat, verùm etiam, quia segniter latuerit, torporis & ignaviæ se graviter arguat. Videntes itaque noti ejus Virum à statu pristino penitus alteratum, macieque & squalore confectum, non id supernæ gratiæ, sed dementiæ potius imputabant; & eidem mi- serabiliter insultantes, luto eum & lapidibus im- petebant. Sed Vir Dei nullà fractus injuriâ, velut aure surda, transibat, & gratias illi, à quo defuper confortabatur, agebat. Tandem rumor auribus patris insonuit, suum Filium taliter comparuisse: qui non paterno, sed ferali modo festinus accurrens, cepit in illum plures ceteris omnibus insanire.

*domestico
cavceri inelu-
ditur, & à
matre divisa-
sus redit ad
presbyterum.*

E

123 Domi namque satis inhonestè pertra- ctum, putans ab incepto per adversa reflecte- re, primò quidem contumeliis verberibusque crudeliter afficit; sed deinde vinculatum in car- cerem, omni miseratione subtrahita, detrudit. Quantò autem in Christi Militem tribulationis pressura desævit, tanto amplius validum reddit & firmum; nec valet à statu rectitudinis per adversa deflecti, cui est Dominus in tribulatio- ne refugium. Accidit autem quadam die, pa- trem ejus à domo causâ rei familiaris abscede- re; cum mater illius, factum mariti non appro- bans, blandis Filium allocuta est sermonibus: sic illum à suo attemptabat proposito revocare. Quod cum se non posse conspiceret, materna pietate commota, latenter vincula rupti, Filio- que soluto, liberum abire permisit. At ille, veluti jam in temptatione probatus, solito se- curior est effectus, & gratias omnipotenti Do- mino referens, in magna animi libertate ad lo- cum, in quo prius fecerat*, est reversus.

* fuerat
à patre de-
nud conuen-
tus pecuniam
ei cedit.
* abundat est

F

124 Quod factum est*, ut domum rediens pater agnovit, iratus uxorem contumeliis la- cessivit: Nec adhuc cessans, animo post Fi- lium effrenato cucurrit. Nitebatur enim, ut eum saltē ab illius terræ confinio penitus e- longaret, si illum à suo proposito flectere non valeret. Cujus adventui se Filius liber & intre- pidus offerens, jam patris furia non cedebat, ut antea fecerat; sed adhuc majora pati pro Chri- sto gratarer se velle, clamabat. Videntur igitur pater inflexiblem ejus constantiam, demum ad pecuniam convertitur extorquendam. Quā, ubi Vir sanctus illam projecerat, inventa pariter & sublatā, jam erga Filium mitius agere coepit; quia avaritia sitis paulisper extincta furorem si- mul animi temperavit. Verumtamen his non con- tentus durus pater Filium suum etiam apud epi- scopum Assensem accusavit, infitique, ut adi- geretur coram ipso reliquam, quam habebat, pe- cuniam reddere, omnibusque facultatibus & ju- ri, quod in illas habere poterat, illi cedere, uti mox ejusdem biographi verbis referemus, cui et- jam consentiente Thomas Celanensis & S. Bona- ventura.

125 Sed tres Socii inserunt aliquid à reliquis Expenditur pretermissem, nec de modo, quo pater pecu- quedam dif- cultas niam recepit, videntur convenire cum illis, nisi comoda

A. commoda explicatione concilientur. Tres, inquam, Socii de illo patris cum Francisco in ecclesia S. Damiani congressu, in quo destinatam ad ejusdem ecclesie reparationem pecuniam recepit, alium silent. Hujus silentii ratio ea potest allegari, quod congressum illum & in eo gesta jam satis ab aliis exposita scirent: sed idem autem, patrem post emissum est carcere. Filium accessisse ad consules civitatis, petuisseque, ut pecuniam, quam à spoliata domo asportaverat (Filius) facerent sibi reddi. Subdunt, Franciscum à consulis, ut coram se compareret, citatum, se excusasse, ne veniret; & excusatione admissa: patrem eadem de causa adisse ad episcopum, & quod postulabat, impetrasse. Utramque patris actionem Waddingus recepta in ecclesia S. Damiani, pecunia recte postposuit; sed qua ergo ratione pater à consulis petiit, ut pecuniam, quam à spoliata domo asportaverat (Filius) facerent sibi reddi; quomodo id etiam postulavit ab episcopo, hicque apud eosdem Socios legitur tunc Franciscus dixisse: Si vis Deo servire, redde illi (nimis patri) quam pecuniam habes, quae quoniam fortè est de iniustè acquisitis, non vult Deus, ut eroges eam in opus ecclesiae, propter peccata patris tui, cuius furor mitigabitur, eā receptā.

ex biographorum relatio-
nibus orta,

126 Similis est difficultas ex aliis biographis, qui unanimi consensu tradunt, Sanctum post redditam in predicta ecclesia pecuniam à patre suo, non quidem apud consules, sed apud episcopum, eadem tamen de causa in jus vocatum fuisse. Egō hac omnia sic explicanda existimo. Franciscus patre repetenti pecuniam, quam ex venditis collegerat, restituit in ecclesia S. Damiani, retentā reliquā, quam vel è proprio peculio, ipsius olim usibus concesso, vel aliter accepto à matre, quando, patre peregrinè profecto, ab illa dimissus ē carcere est; neque enim verisimile est, matrem, quae misericordia mota illum solvit, abeundi non prospicisse, unde vitam suam utcumque sustentaret. At verò furibundus pater hanc quoq[ue] illi invidens, ac foris etiam plura per illum ablatā suspicans, aut credi volens, prīmō eum ad consules, deinde ad episcopum citavit, ut quidquid haberet, redderet, & juri hereditario renunciaret. Pecuniam autem, quam pater tunc exigebat, saltem aliquo titulo fuisse Francisci, ex eo colligere licet, quod episcopus, ut hunc ad illam cedendam induceret, non monuerū de restituzione facienda ex justitia, sed ex religione, nempe quod pecunia illa, eis suam à parentibus acceptam iusse possideret, foris tamē parta esset ex iusta patris mercatura.

qui mutu-
conciliantur.

127 Juverit episcopi verba ex Trium Sociorum Appendice repetuisse. Sic ille Sanctam allocutus ibi legitur: Si tu vis Deo servire, redde illi (patri) quam pecuniam habes, quae quoniam fortè est de iniustè acquisitis, non vult Deus, ut eroges eam in opus ecclesiae, propter peccata patris tui. Neque urget illum lege iustitia, sed fiducia in Deum ad cedendum hortatur, subdēns: Habeas ergo, Fili, fiduciam in Domino, & viriliter age, nolique timere; quia ipse erit adjutor tuus, & pro ecclesiæ opere (id est, pro ecclesia S. Damiani restauranda) abundanter tibi necessaria ministrabit. Non habent verba episcopi debitam pecuniam restitutionem Franciscu imperantis, sed ad suam ex amore Dei cedendam animantis. Neque obstat, quod ibidem præmisserint Tres Socii, patrem accurrit.

Octobris Tomus II.

se ad consules civitatis, ut pecuniam, quam à spoliata domo asportaverat (Filius) facerent sibi reddi; non enim ibi probant dicta patris, sed solū referunt. Conciliatis hoc modo omnibus biographis, secundi verba recitare permagamus.

128 De rebus apud episcopum Assisensem has in lite gestis ita ille prosequitur: Post hæc (sic licet post receptionem pecuniam in ecclesia S. Damiani) illum ad episcopum loci perduxit (Filius pater) ut & cuncta coram illo, quæ habuit, redderet, omnēque facultates suas in ipsius manibus resignaret. At ille promptus & hylaris ad hoc ipsum, prius etiam, quā postularentur, se offerens, omnia, quæ habuit, induimenta, nec femoralibus quidem retentis, depoñens, ea patri restituit, sicque omnino nudus coram omnibus remanens in mundo se exulem designavit. Episcopus verò tantum Viri fervorem ammirans, nequaquam hæc sine nutu divino fieri posse, cognovit. Et ex tunc illi paternæ caritatis affectu paratus assistere, intra brachia sua collectum pallio, quo induebatur, obtexit. Jam se Vir Dei nudus in cruce. Nudato conformat, jam perfectè consilium de omnibus renuntiandis impleverat, quem à divino continebat jam nū terrenum, nisi folus carnis paries, separabat. Tres Socii addunt, etiam pecuniam, quam pater repeatebat, à Sancto super vestimenta positam fuisse, consentaneaque ferè anonymous. Perusinus mox laudandus. De qua pecunia hoc intelligi possit, suprà exposui.

Coram episco-
po omnia,
qua habet,

129 Verum alia ex relatis exsurgit dubitatio, quam ab aliis non satis discussam legi. Consentiantur omnes antiqui Vita scriptores, S. Franciscum omnia vestimenta sua atque etiam femoralia coram episcopo depositisse, & patri reddidisse. Primus num. 15 ait: Continuò depositis & projectis vestimentis, restituit ea patri insuper etiam nec femoralia retinens, totus coram omnibus denudatur. Secundi verba jam dedi. Anonymous Perusinus sic habet: Coram episcopo Assisino pecuniam ipsam & vestimenta, quibus tegebatur, nudus sub pelle (id est, pallio) dicti episcopi, qui ipsum amplectatus est nudum, remanens patri alacriter resignavit. S. Bonaventura num. 19 & sequenti: Continuò depositis omnibus vestimentis, restituit patri. Inventus est autem tunc Vir Dei cilicium habere ad carnem sub vestibus delicatis. Insuper ex admirando feryore spiritu ebrios, rejectis etiam femoralibus, totus coram omnibus denudatur &c. Quippe persunt audiendi Tres Socii, qui cum rei genitrix & tempore & loco pra reliquis fuere propinquai, de eadem penitus instrui potuerunt.

patri libens
audensque
cedit.

130 Illam num. 20 hoc modo exposuerunt, etiam vestes & femoralia. Post verba episcopi, Sanctum ad cedendam patri suo pecuniam adhortantis, quæ num. 127 dedi, surrexit, inquit, Vir Dei latus & confortatus in verbis episcopi, & cotam ipso portans pecuniam, ait illi: Domine, non tantum pecuniam, quae est de rebus suis (nempe patris) volo ei reddere gaudenti animo, sed etiam vestimenta. Et intrans cameram episcopi, exuit omnia vestimenta de suis rebus (id est, de rebus patris, sive quæ à patre acceperat) & ponens pecuniam super ipsa coram episcopo & patre, aliisque astantibus, nudus foras exivit, & dixit: Audite omnes & intelligite: Usque modò Petrum Barnardonis vocavi Patrem meum; sed quia Deo servire proposui, redde illi pecuniam, pro qua erat turbatus, & omnia vesti-

C c c c

AUCTORE vestimenta, quæ de suis rebus habui, volens
C. S. amodò dicere: PATER NOSTER, QUI ES IN
COELIS; non: PATER PETRE BARNARDONIS.
Inventus est autem Vir Dei tunc cilicium ha-
bere ad carnem sub vestibus coloratis. Consen-
tunt denique predictis biographis, Sanctum sic
denudatum in brachia ab episcopo, illius fervo-
rem admirante, suscepit et sub pallio reten-
tem fuisse.

Credens ali-
qui, Sanctum
iunc nullo ve-
lamine

131 Porro hoc S. Francisci, ut multa alia
gesta, calumniati sunt heretici, quibus respon-
dit Waddingus num. 19 & sequentibus, multis
probare natus, Sanctum ex singulari insinuelo di-
vino id egisse. Nec ego dubito, quin divina pe-
culiaris gratia illum ad hac impulerit; sed quod
ille quasi certum admittit, fuisse scilicet Fran-
ciscum tunc omni prorsus corporis velamento ex-
xutum, mihi ne satis quidem probabile ap-
paret ex relatis. Trium Sociorum narratio, uti
reliquis explicatior est, ita etiam verisimilior de-
bet videri. In hac de Sancto dicitur: Intrah ca-
meram episcopi, exuit omnia vestimenta de
suis (patris) rebus. Quorsum hoc, nisi ut ho-
nestius solus se exixeret? vel quorsum hec cau-
sio, si illico post indecorè nudus volueret coram
codem episcopo & adstantibus apparere? Rediit
revera ad eos paulo post, sed invetus est...
tunc cilicium habere ad carnem sub vestibus
coloratis, ut ibidem legitur, consentaneaque S. Bo-
naventura. Non erat ergo sic planè nudus, qui
saltum cilicio texerit, qua regenda alioquin sua-
det honestas. Neque audiendi sunt Jacobus de
Voragine & Petrus de Natalibus, qui contra
antiquorum dicta, atque ipso etiam Waddingo
improbante, cilicium indumentum cessioni vestium
postposuerunt quasi Franciscus cilicio se primùm
contexisset, postquam jam comparuerat nudus.

usum esse i-
sed hoc non e-
vincitur ex
biographiis.

132 Non satis etiam certum appareat, an,
sicut constat, cum sub vestibus delicatis gestasse ci-
licium, ita sub femoralibus, que exuit, non ha-
buerit subligaculum aliquod rudius. Dubitandi
ratio est, quod S. Bonaventura expressè dicat,
datum illi ab episcopo esse vile agricole mantel-
lum ad membra corporis contegenda, sed de
datis femoralibus, quod utique magis exegisset
honestas, non meminerit. At enim, inquit, si
Sanctus subligaculum sibi & cilicium servaverit,
qua ratione tunc omnia patri resistitis, totusque
coram omnibus nudus vel nudatus comparuit?

C Ad primum respondeo, apud Tres Socios non fru-
stra tertio adhiberi voles de rebus suis, paternis scilicet, ut manifestum ex sensu est. Fuisse
enim ab episcopo Franciscus pecuniam reddere,
respondit: Domine, non tantum pecuniam,
qua est DE REBUS SUIS, volo ei tradere... sed
etiam vestimenta. Et intrah cameram episcopi,
exuit omnia vestimenta DE REBUS SUIS, scili-
cot, ut supra, paternis. Demum ea omnia ad
episcopum afferens, dixisse legitur: Reddo illi
(patri) pecuniam, pro qua erat turbatus, & o-
mnia vestimenta, qua DE SUIS REBUS habui.
Non gratis, inquam, videntur hic eadem illa vo-
ces tertio addita, sed studiosè, ut daretur in-
telligi, paeca ac vilia, que honestatis gratia
servaverat, non fuisse è rebus paternis compa-
rata, sed aliunde accepta, forte à presbytero S.
Damiani, apud quem hospitabatur.

ex quibus
constat, sal-
tem cilicio
fuisse secundum

133 Hinc fuit responso ad questum alterum.
Etenim dum apud Thomam Celanensem sanctum
que Bonaventuram dicitur: Totus coram omni-
bus denudatur, exponendi illi sunt modo mox di-
cto, nempe de nudato vestimentis omnibus, et

iam femoralibus, in qua iniunctis pater jus aliquod
potuisse sibi arrogare. Certe nec Bonaventura,
nec Tres Socii afferunt, Franciscum etiam exuis-
se cilicium, quod habere ad carnem tunc visus
est. Verè autem & totus denudatus & nudus
fuisse dici potest, qui rebus omnibus paternis, et
iam quibus induebatur, exutus erat; neque aliunde ac-
ceptum cilicium, ac forte etiam subligaculum, ne
indecorè nudus compareret. Quapropter cum ista
biographorum asserta commode sic exponi possint,
imò debere videantur, cur sine ultra necessitate,
sine convincinge antiquorum testimonio, factum
sancto Juveni attribuamus, quod minimè imitando
est, & pro quo excusando probandoque necesse
sit ad singularem insinuelo divinum recurrere.

134 Nudationem Francisci dato sensu intel-
lectam merito laudant omnes biographi, in eaque
divinum consilium & mysterium agnoscent. De
illa primus dicit: Ecce jam nudus cum nudo
iustatur, & depositis omnibus, que sunt mundi,
soli divinæ justitiae memoratur. Studet
jam sic propriam contemnere vitam, omnem
pro illa sollicitudinem deponendo, ut sibi pau-
peri par esset in obessa via, & solus carnis paries
ipsum à divina visione interim separaret. De hac
S. Bonaventura, postquam dixerat, vile pallium
ab episcopo donatum ei fuisse, ex quo operimen-
tum sibi formaverat crucifixi hominis & semiu-
di, exclamat: Sic igitur Servus Altissimi nu-
dus (honestè tamen, ut patet, operis) relicitus
est, ut nudum sequeretur Christum domum, quem
amabat. Hanc dentique laudant & aliis
biographi, quorum nullus tamen innuit, in ea
quidquam mirandum magis, quam imitandum
fuisse, aut episcopo, aliisve adstantibus aliquid
pudoris incussum. Quare omnino exissimo, S.
Franciscum, ut iniquo pari etiam ultra, quam
ille expellaverat, indulgeret, omnia quidem ve-
stimenta ab eodem accepta deposuisse, sed non o-
mnia alia, ut de cilicio clare afferunt Tres So-
ciis.

135 Porro, ut intermissam narrationem de ge-
stis apud episcopum Assisiatem absolvamus, du-
rus pater hinc omnibus nihil minor factus, in
suo persistit consilio. Postquam enim jam omnia
cesserat, ut dictum est, sanctus Filius, Surgens
ergo, addunt Tres laudati Socii, pater ejus, ni-
mio dolore & furore succensus, accepit de-
narios & omnia vestimenta. Quæ dum portaret
ad dominum, illi, qui ad hoc spectaculum fue-
rant, indignati iunt contra eum, quia de ve-
stimentis Filio reliquerat nihil, ut * super Fran-
ciscum vera pietate commoti, coeperunt forti-
ter lacrymari. Episcopus autem animum Viri
Dei diligenter attendens, atque fervorem &
constantiam ejus vehementer admirans, ipsum
inter brachia sua recollegit, operiens eum cum
pallio suo. De hoc facto episcopi meminerunt etiam
Thomas Celanensis & S. Bonaventura, qui
addit, episcopum praterea mandasse fuisse, ut ad te-
gendum illum aliquid afferrent. Tunc oblatus est
.... ei (ut subjicit) mantellus pauper & vilis
eiusdem agricolæ, servientis episcopo; quem
ipse gratariter suscipiens, cum clemento, quod
sibi occurrit, ad modum crucis manu propria
consignavit, operimentum formans ex eo cru-
cifixi hominis & pauperis seminudi. Cum alia
vestimenta Francisco episcopus, quem biographi
ex illo tempore ei maximè favisse testantur, nul-
la dedisse legatur, verisimile est, Franciscum
alia respuisse, ac mox inde recessisse, permitten-
te

Abuentium
vestibus pa-
tre, episcopus
Sancto vile
pallium do-
nat.

F

* l. &

A re episcopo, ne divino consilio, quod in illo agno-
sebat, obsereret.

S VII. Chronotaxis conversio-
nis, abdicationis omnium re-
rum coram episcopo, ac mu-
tati postea habitus, congre-
gationis primorum sociorum,
& Ordinis ab Innocentio III
approbati.

Omnium re-
rum abdi-
cio non est ne-
cessario figen-
da anno 1206;

P Ost predicta S. Francisci gesta coram episcopo
Waddingus inquirit in tempus, quo illa per-
acta sunt, relativisque aliquot opinionibus recentio-
rum, quorum aliqui à vera chronotaxi certè ab-
errabant, ipse cum S. Antonino aliisque recentio-
ribus conversionem illius figit anno 1206, atque
ita ratiocinatur. Cùm enim vigesimo anno à
mundi contemptu communiter referatur vitâ
defunctus, obieritque anno MCCXXVI (addamus
die IV, seu nostro loquendi modo die 111 Octo-
bris) consequens videtur, ut conversus dicatur
anno Christi MCCVI, & XXV suæ ætatis, sub
quo ad meliorem frugem redactum, commu-
niter dicunt historici. Nos verò jam suprà sta-
tuimus, natum fuisse anno MCLXXXIII. Subdu-
ctis ergò calculis, exactè numerabitur ejus con-
versionis annus millesimus ducentesimus sextus,
saltē inchoatus. Hoc ratiocinium, quod infra
firmabitur, non adeò stringit, quin ad unum ece
Christianum annum possit aberrare. De anno ac
mense emortalibus nullum planè est dubium:
nam ex omnium antiquorum consensu constat, S.
Franciscum anno 1226, die IV, seu 111 Octo-
bris obiisse. Quare, si vigesimo conversionis suæ
anno mortuus sit, nequit conversio ejus figi ante
dictum diem Octobris anni 1206, figi tamen etiam
poterit ante Octobrem anni 1207.

sed figi etiam
potest anno
1207: expen-
duntur

C 137 Annus natalis, qui minus certus est,
minus etiam urget. Ponamus enim, S. Franci-
scum certò natum esse anno 1182, sed sub fine
vel etiam medium, ut annum atatis sua vigesi-
num quintum ante conversionem suam ferè exple-
visset, converso illius rursus incidet in eundem
annum 1207. Porrò loquendi modi, quibus an-
tiqui biographi in designando ejusdem conver-
sionis tempore usi fuere, difficultatem non satis di-
lucidant. Celanensis num. 2 scribit, Franciscum
ante illam ferè usque ad vigesimum quintum an-
num ætatis sua tempus perdidisse. Hac autem
verba duplē sensum patiuntur. In primo, qui
magis obvius est, dicendus est Sanctus, ferè ex-
plete viginti quatuor sua vita annis, at nondum
inchoato vigesimo quinto, conversus fuisse. In
secundo autem, qui minus accuratus est, subau-
dienda erit vocula completum, dicendusque ille
ante conversionem tempus suum perdidisse ferè
usque ad completum vigesimum quintum an-
num ætatis suæ.

dicta biogra-
phorum de
tempore con-
versionis illi-
us,

138 Idem num. 109 ait, Sanctum obiisse,
quando conversionis suæ tempus jam erat vigin-
ti annorum spatio consummatum; sive, ut pra-
misserat num. 88, expletis ab ea viginti annis: si-
mili modo in Vita secunda de tempore mortis il-
lius dicitur: jam viginti annorum spatium erat
Octobris Tomus II.

elapsum, ex quo primum... consiliis Euangeliæ perfectionis adhæserat. De eodem tem-
pore apud Tres Socios num. 68 legitur: Post
viginti annos, ex quo pérfectissimè Christo ad-
hæsit, Apostolorum vitam & vestigia sequens.
Consonat & anonymous Perusinus, mortuum scri-
bens, viginti... annis expletis, postquam...
Euangelicæ perfectioni adhæsit. Qui hac sola
legerit, non dubitabit dicere, inter Francisci
conversionem obitumque annos viginti plenos in-
tercessisse, ac proinde illum non anno vigesimo,
sed vigesimo primo conversionis suæ ex hac mor-
tali vita migrasse. Hoc autem posito, poterit ea-
dem conversione etiam anno 1205 contigisse. Ve-
rū aliter statuendum est tum ex ipso Celanen-
si, qui num. 119 Sancti obitum vigesimo con-
versionis suæ anno affixit; tum ex S. Bonaven-
tura, qui, cùm predictas Vitas omnes aut cer-
tè earundem præcipias legisset, ac novum insu-
per examen, consultis, qui supererant, præci-
pui S. Francisci sociis, instituisset, in Vita num.
208, ipsius moriē anno... à sua conversione
vigesimo illigavit, ita priorum dicta exponens
aut corrigens; hujusque auctoritate standum pu-
to.

E

139 Itaque annis novemdecim completis, sive
viginti incompletis ab anno Christianæ Ere 1226,
die IV Octobris abductis, ad annum 1206 vel
1207 veniemus pro ratione tempestatis anni, in
quam conversione inciderit. Adhuc inquirendum
est, à quo factō Celanensis conversionem S. Fran-
cisci ordiatur, seu unde annos conversionis enu-
merare incipiat. Num. 2 de annis eidem conver-
sioni præviis ita loquitur, ut dictum est: Ferè
usque ad vigesimum quintum annum ætatis suæ
tempus suum miserabiliter perdidit. Hoc tempus
conversioni fine dubio præmissit. Deinde num. 3
refert morbum illius, eoque animum ejus muta-
tum dicit, sed non plenè tamen ac verè, ut
subdit num. 4; quia scilicet paulo post milita-
tum in Apuliam ire voluit; ita ut nec ab hoc
morbo initium conversionis fixisse Celanensis cre-
dendus sit. Tum num. 6 quasi plenam ejusdem
conversionem narrat, dum ait, illum ex itinere
versus Apuliam cæpto reducem secessisse à secu-
lari tumultu, frequenter orasse in crypta, ar-
fisse intus amore divino, aliaque refert, plenam
conversionem innuentia.

F & ex his e-
stenditur,
conversionem

140 Ab hoc igitur tempore numerasse potuit
annos conversionis Francisci, qui meliora tunc
verè aggressus fuerat, licet de vivendi norma et-
iam hareret ambiguus. Potuit tamen ordiri quo-
que ab eo, quod ait num. 7: Ostensum est ei,
quid ipsum agere oportet; potuisse denique à
reditu è civitate Fulginii, unde post venditos ibi
pannos equumque reversus Assisiem, apud pa-
perculum presbyterum ecclesie S. Damiani moratus
fuit, sen latuit, ac nihil deinde cum mundo
voluit habere commune, ut narrat Celanensis
num. 8. Postremum hoc mihi verisimilius appa-
ret; quidquid tamen ex illis sit verius, certè non
existimo, primum illum biographum annos conver-
sionis Francisci à depositis coram episcopo ve-
stibus inchoasse, cùm ab eo tempore, quo apud
landatum ecclesie S. Damiani presbyterum latuit,
precibus, jejuniis, vigiliis, ceterisque corporis
afflictionibus infestans, nihil plane defuerit, quod
ad plenam conversionem possit requiri.

141 Itaque cùm S. Franciscus ex communi-
sentia annum etatis sua quadragesimum quin-
tum, conversionis vero vigesimum egerit, quan-
do

CCC 2

AUCTORE

C. S. legendam esse anno 1206, abdicationem bonorum anno sequenti;

*l. cui, licet

B. ut offenditur ex anonymo Perusino

collato cum altero Ms. Perusino, Vita B. Egidii

do anno 1226 die IV seculi III Octobris obiit, contigit illa anno etatis ipsius vigesimo quinto, cumque eadem saltem aliquot mensibus ante bonorum coram episcopo abdicationem cœperit, figura est anno 1206 vergente ad finem, sive annis ferè virginis ante mortem. Pro eodem anno stat etiam gravissima auctoritas Alberti, Stadenis abbatis, qui in Chronico ait: Anno Domini MCCVI beatus Franciscus à seculi vanitatibus se convertit. Cessio verò bonorum omnium, coram Assisensi episcopo facta, spectat ad annum 1207, ac verisimiliter ad hujus mensem Apriliem, ut mibi quidem indicare videtur anonymous noster Perusinus, qui post prefationem sic orsus est: Postquam impleti sunt anni ab Incarnatione Domini MCCVII mense Aprilis, XVI Kalendas Maii, videns populum suum Dominus, quem unigeniti sui Filii sanguine redemerat pretioso, mandatorum ejus oblitum, beneficiisque ingratum, cuilibet digno morte, multo tempore misertus fuerat, adhuc tamen nolens mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, suā benignissimā misericordiā mortuus voluit operarios mittere in messem suam, & illuminavit virum, qui erat in civitate Assisi, nomine Franciscum, mercatoremque officio &c.

142 His verbis, quibus certè nequeunt praeudentia S. Francisci gesta indicari, anonymous omnino dicendus est designatè cessionem bonorum, per quam sanctus Institutus velut primum lapidem Ordinis Minorum posuit, solidumque fundamentum jecit. Quod ad annum pertinet, non potest hic alius ab illo designatus esse, quam aræ Christianæ millesimus ducentesimus septimus, licet dicatur: Postquam impleti sunt anni ab Incarnatione Domini MCCVII. Vel enim accurate loquens secutus est computum Dionysianum, annosque ab Incarnatione Domini numeravit, & hoc modo die XVI Aprilis anni 1207 nostra aræ Christianæ vulgaris, qua à Kalendis Januariis incipit, revera jam erant impleti anni mille ducenti & septem; cum anni Incarnationis incipiunt à die XXV Martii, annumque nostram vulgarem uno ferè anno præveniant: vel minus accurate locutus est idem anonymous, saque phras dicere voluit, jam tantum temporis ab Incarnatione Domini tunc impletum fuisse, ut jam numeraretur more vulgari annus 1207. Hoc indubitatum est, abdicationem bonorum non posse in annum nostrum vulgarem 1208 differri; nec aliunde verisimile est, anonymous illum, qui et mensem & diem studiosè annotavit, errasse in anno.

143 Optimè verò cum hac epocha congruunt, que Majores mei ad XXXIII Aprilis dederunt de B. Egidio, qui biennio posse inter primos S. Francicco se adjunxit. Quippe in Commentario prævio num. 2 ibidem allegantur haec verba: In eadem scriptitia (Fratrum Minorum Perusii) servatur liber Ms. in membrana, satis antiquus, catenulis ferreis clausus, in quo descripta sunt Vita, collationes & miracula B. Fr. Egidii lingua Latina satis rudi, ubi sub finem ista habentur: "Anno Domini MCCIX venerabilis pater Fr. Egidius associatus est S. Francisco & factus est Frater Minor: & MCCLXII tempore Domini Papæ Urbanii, x Kal. Maii migravit ad cælum: unde vixit in Religione, Fratrum Minorum LIII annis., Hoc de tempore, quo Egidius se S. Francisco sociavit, accurata videntur. Ad eundem annum MCCIX accessum illum retulit Waddingus, addiditque

diem S. Georgio sacram, qui est XXIII mensis Aprilis. De hoc die consentit Vita ejusdem B. Egidii apud nos edita, qua num. 2 sic habet: Hinc post dies octo (à conversione Bernardi & Petri, primorum sociorum S. Francisci) accedit, quod, cum supradictus Egidius quodam sero esset in domo sua, parentes ejus narrare cœperunt, quod F. Bernardus & F. Petrus fecerant: quo audio, sibi plurimum placuit.

144 Sequenti verò manè tempestivè surgens, de sua salute sollicitus perrexit ad ecclesiā S. Georgii, cuius eo die celebrabatur festivitas; & ingressus est adorans. Oratione autem exulta, ecclesiam egressus cogitabat, qualiter posset B. Franciscum & socios invenire.

Mox narratur, quo modo ad S. Franciscum per venerit, ab eoque in sodalitium fuerit receptus. Itaque cum die XXIII Aprilis anno 1209 ad S. Franciscum accesserit Egidius, & alii duo ante ipsum octiduo citius, ut etiam habent antiquissima monumenta inferius laudanda, jam accesserint; Franciscus primos socios admisit circa medium Aprilium prædicti anni 1209. At testibus Tribus Sociis in Appendice num. 27, innotescente autem apud multos beati Francisci tam simplicis doctrinæ veritate, quam vitæ, ceperunt post duos annos à sua conversatione (id est, post inchoatam ab illo vitam panperem) viri quidam exemplo ipsius ad penitentiam animari, & eidem, rejectis omnibus, habitu vitâque conjungi; quorum primus extitit frater Bernardus sanctæ memorie &c. Tum rursus num. 32: Post aliquot autem dies vir quidam Assisius, Egydius nomine, venit ad eos, & cum magna reverentia & devotione, flexis genibus, rogavit Virum Dei, ut eum in suam societatem reciperebat &c. Numeremus igitur ordine retrogradò à medio Aprili anni 1209 annos duos, & perveniemus ad medium Aprilium anni 1207, eius mensis die XVI noster anonymous Perusinus; S. Franciscum omnia abdicasse, proinde recte annotavit.

145 Audiamus etiam unum & alterum synchronos & suppares, qui institutionem Ordinis Minorum eidem anno 1207 illigârunt, quia S. Franciscus hoc anno terrenis omnibus renuntiando fundamentum sui Ordinis posuit. Albericus monachus Trium Fontium, qui scripsit S. Francisci tempore vixit, in Chronico ad annum 1207 ait: Cœpit insuper hoc eodem anno (alibi tempore) alias Ordo novus in Tuscia (imò in Umbria) apud Assisium, & isti FRATRES MINORES ob humilitatem & abjectionem corporis appellantur. Habent propriam Regulam & approbatam à Papa Innocentio tertio, quam beatus Franciscus, cooperantibus viris religiosis & peritis, edidit: sed & morem legendi & psallendi secundum ritum Ecclesiarum Romanarum eis instituit. Superiorem habent, quem Ministrum generalis appellant. Consonat, ac etiam clarissimus loquitur Bernardus Guidonis, qui quidem Sanctorum synchronus non fuit, sed seppar, in Vita Innocentii III, tom. 3, parte i Scriptorum Italie pag. 481, ubi primò generatim dicit, Ordines Prædicatorum & Minorum sub eodem Pontifice esse institutos, deinde de hujus institutione subjungit sequentia.

146 Ordinem verò Fratrum Minorum incœpit sanctus Franciscus, qui ante suam conversationem (imò infans à baptismo usque ad reditum patris sui è Gallia) vocabatur Johannes, prope civitatem Assisi apud Sanctam Mariam

D

& Tribus
Sociis in Ap-
pendice.

E

Huic senten-
tia etiam fa-
vent antiqui;

F

qui intitulam
Ordinis Mi-
norum ad
eundem an-
num retele-
runt.

de

A de Portiuncula anno Domini MCVII, Pontificatus domini Innocentii Papae (*nimirum ejus non minus tertius*) anno X, à primo suæ conversionis exordio computando. Postremis his verbis clare indicat Bernardus, sese initium Ordinis Minorum repetuisse ab abdicatione bonorum, ab ejusdem sancto Institutore facta, (*ut dixi ex anonymo Perusino, die XVI Aprilis anni 1207*) quo tempore cœperat quoque currere annus decimus Pontificatus Innocentii III, quippe ad eum electi mense Januario anni 1198. Alius quidem scriptor *Vite ejusdem Pontificis*, sed recentior, ibidem tom. 3, part. 2 editus, pag. 379 institutionem ponit anno 1206; verum hic minoris autoritatis est, & eodem in loco fallitur; dum de S. Franciscō ait: Ordinem Fratrum Minorum incoepit ordinare & publicare, videlicet anno à Nativitate Domini MCVI; quod certè falsum est, cum id temporis nec Socios habuerit, nec forsitan de Ordine instituendo, nedum publicando, cogitaverit.

Expenditur
narratio S.
Antonini.

B 147 Implici sunt de his S. Antonini calculi, parte 3, tis. 24, cap 7, ubi de S. Franciscō ita loquitur: Primo per duos annos honestum habitum & eremiticum gerens, portando baculum in manibus, accinctus corrigia, calciatis incedens pedibus, per civitatem Assisi mendicando: nunc latebat in eremis, nunc ecclesiarum reparationibus insistebat devotus. Incepit autem vitam istam anno Domini MCVI, Pontificatus domini Innocentii III anno XIII. Anno vero Domini MCVIX... calciamenta deposituit, peram & pecuniam abdicavit, rejectisque baculo & corrigia, unā contentus tunicula, pro cingulo funem sumpsit, & sic ad servandam vitam Euangelicam se totis viribus recollectus. Quo tempore secundum opinionem veriorum in lapide isto fundamentali Ordo Fratrum Minorum initium & fundamentum accepit. Quumque sic à mundo abstractus, à multis reputatus insanus, per duos annos in maxima austerritate, paupertate & patientia soli Dominus deserviret, quidam vir venerabilis de nobilioribus, prudentioribus & ditoribus civitatis Assisi, Bernardus nomine &c, quibus Bernardum hunc ad S. Franciscī societatem tunc pervenisse, pluribus exponit S. Antoninus.

qui conversi-
onem cum
abdicatione
confudit.

C 148 At non immerito visus Waddingo est hoc in loco pugnantia scribere: quo modo enim, si anno MCVI illam vitam incipiens, solum per duos annos honestum habitum & eremiticum gessit, hunc non nisi anno MCCIX cum duriori illo commutavit? Hac certè non congruunt: sed nec obscura quoque est viatorum calculorum causa. Antoninus enim hic conversionem Francisci, qua anno 1206 ad finem vergenie accidit, confudit cum abdicatione facta anno 1207, in qua seculares vestes deposituit, & eremiticam deinde induit, quam biennio post demum in duriorum habitum commutavit, ut ostendemus infra. Hinc in tantum faret nobis sanctus historicus, quod duos annos ab assumpta ueste eremita numeret usque ad habitum Minorum, anno 1209 induitum. Fortè tamen error solum typographicus est in anno Domini MCVI, pro eoque legendus est annus MCCVII; qualis error manifestus est in anno XIII Pontificatus Innocentii III, cuius anni nonus & decimus concurrerunt cum annis Domini MCVI & MCCVII. Denique duo anni, post quos S. Franciscus primos socios admisit, non sunt inchoandi ab anno 1209, uti facere videtur Antoninus, sed ab anno 1207, quemadmodum mox

probatum est. Imò id ex ipso etiam sequitur Antonino, qui ibidem § 4 scribit, S. Francisci Regulam ab Honorio III confirmatam fuisse anno Christi 1223, & ex quo Beatus cepit habere fratres, anno XV. Etenim si annos 15 incompletos five completos 14 ab anno Christi 1223 subtrahas non ad annum 1207 pervenies, sed ad 1209, quo proinde ex ipsiusmet S. Antonini sententia cepit habere fratres. Chronotaxim prosequamur.

149 Exutus omnibus bonis paternis S. Franciscus & seminudus, in silva quadam incidit in latrones, a quibus male habiuit & in foveam nive plenam conjectus fuit. Hoc factum paulo post abdicationem bonorum contigit, id est, paulo post medium mensem Aprilis, quo tempore superesse poterant hiberna nives in foveis, soli minus expensis, congruitque etiam huic temporis, quod de frigore nulla apud biographos mentio fiat. Eodem mense famulatus est in culina cuiusdam monasterii, vicium comparandi gratia, etiam tum male teclus. Non multò post venit Eugenium, ubi à quodam veteri amico uestem accepit. Tum etiam aliquo tempore servivit leprosis, ac demum est Assisum reversus, verisimiliter mense Maio. Assisi apud presbyterum S. Damiani, cuius suprà meminimus, habitans, cœpit mendicare, tum ad vitam suam sustentandam, tum ad reparandam S. Damiani ecclesiam, ut antea ex sua pecunia voluerat facere. Perfecto hoc opere, verisimiliter eodem anno 1207, mutavit locum, alteramque ejusmodi ecclesiam, prope Assisum S. Petro dicatam, mendicando & laborando similiter reparare aggressus est; deinde & teriam, S. Marie Angelorum, five de Portiuncula dictam, utramque verisimiliter anno 1208.

150 Ut vero, lector, minus mireris, potuisse illum non toto biennio tres ecclesiastas reparare, observandum est primo, has verisimillimè non fuisse, nisi exiguae, sive facella, ut conjicere licet ex postrema, hactenus superstite, qua, ut suo loco latius dicemus, in latitudinem habet solum pedes circiter septendecim, in longitudinem triginta sex. Observandum secundò est, non omnes tres aequali reparacione eguisse. Tertiò denique, vix posse dubitari, quin Assisenses jam tum suspicere cœpissent Concavis sui virtutes, ac proinde tum opere, tum largis eleemosynis illum libenter juverint ad pia illa loca restauranda: quod in primis verisimillimum est de episcopo, què illius virtutem in abdicatione omnium rerum admirabundus probaverat, & ex tunc factus est ejus adjutor, exhortando & fovendo ipsum, ac diligendo & amplexando in visceribus charitatis, ut loquuntur Tres Socii num. 20, & ante illos Celanensis num. 15. Porro postquam sacras illas ades, seu facella reparaverat, perrexit Sanctus prope Assisum commorari & habitum gestare eremito similem.

151 Verum aliquo tempore post, quando jam conversionis ejus annus tertius agebatur, ieste Thoma Celanensi num. 21 & 22, audita lectio ne Euangelii de missione Apostolorum, pro eremito alium assumpit habitum, vitamque oras est Euangelii de missione Apostolorum verbis congruam. Verba autem illa, ut doset S. Bonaventura num. 26, fuerunt ex Matthei cap. 10, miram haec: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Alii quoque biography

In latrones
incidit in cu-
lina servit,
indutus ueste
eremita re-
dit Assisum,

E

F

Audita En-
geliū lectio-
ne, alium
habitum in-
duit.

AUCTORE
C. S.

graphi eadem Euangelii verba insinuant, & confessus Waddingus, qui hoc factum anno 1208 innexuit, ab eoque Annales Minorum exorsus est. Quod ad annum attinet, ita ille statuit, quia Sancti conversionem & rerum omnium abdicationem, quarum primam ad annum 1206 vergentem ad finem, alteram ad mensem Aprilis anni 1207 pertinere, diximus, ille eidem anno 1206 illigavit, & ab eodem consequenter repetit biennium, quo Sanctus eremiticam habitum gestavit. Sed biennium illud incompletum inchoandum erat à rerum abdicatione, vel completum, à conversione: nam, ut expressè docet Celanensis, conversionis ejus annus tertius agebatur, quando eremiticum habitum cum altero illo commutavit.

B 152 Diem, quo hec mutatio habitus contigit, aliquamque vi- tam ordinatur, tamquam coniugis

qui ad annum stabiliendum pariter conductit, Marcus Ulyssiponensis ex conjectura dixit, fuisse XVIII Octobris, Euangelistæ Lucæ sacram. At Waddingus observat, hanc conjecturam fallacem esse; tum quia in festo S. Luca aliud legitur Euangelium, nempe de missione septuaginta duorum discipulorum ex ejusdem Luce cap. 10, in quo non prohibentur omnia, quæ ex Euangelii verbis sibi interdixit Franciscus; tum quia in nulla Apostolorum festivitate hoc tempore legitur dictum Euangelium, cuius verba Franciscus tunc audivit, ac mox sibi observanda proposuit. Addit tamen, forte olim in aliqua Apostolorum vel etiam S. Luca festivitate, illud, de quo agitur, Euangelium lectum fuisse, & hujusmodi Missale forsitan praluxisse Marco Ulyssiponensi. Vera est ea Waddingi observatio. Sed, quod certius est, habemus in Mæso nostro Missale Spirense, excusum ante annum 1540, ut adscriptum legitur; sed annus impressionis, qui forte in primo folio, quo caret, habebatur, nullibi annotatus est. In hoc autem die XXIV Februario in Missa de S. Matthia apostolo habetur memoratum Euangelium ex Matthei cap. 10 de missione duodecim Apostolorum, eadem verba continens, quæ S. Franciscum permovisse, antiqui biographi testantur.

anno 1209,
forte die 24
Februario.

C 153 Martenius quoque Tractatu de antiqua Ecclesia disciplina in divinis Officiis pag. 562 notat ex Scultingo, in Missa ejusdem S. Matthia secundum Regulares legi idem Euangelium ex Matthai 10: Misit Dominus duodecim discipulos. Addit tamen, Strigoniæ, Romæ, Treviris, legi Euangelium: "Confiteor tibi, domine Pater, Hec suspicari me faciunt, S. Franciscum sepe dicta verba in festo S. Matthia audiisse, maximè quia hoc patto recte convenienter calcoli ab antiquis adducti. S. Antoninus part. 3, tit. 24, cap. 7 à postrema vestium mutatione velut à fundamento exordium Ordinis Minorum repetens, annum 1209 signavit verbis, quæ num. 147 data sunt. Thomas Celanensis in Vita prima verbis num. 151 pariter datis, scribit, Sanctum tunc conversionis sua annum tertium egisse; quam si nobiscum anno 1206 vergenti ad finem statuas, tertius ille annus verè currens anno 1209 die XXIV Februario, quo S. Matthia festum celebratum fuit. Secundum omnes biographos Franciscus, mutato habitu, mox cœpit predicare, sive ad paenitentiam & emendationem vita verbis hortari, nec multò post primos socios admisit. Atqui hos ex supra dictis admisit circa medium Aprilis, cùm ex illis unus sit B. Aegidius, qui ostendit serius, quam duo omnium primi, eodem anno 1209 die XXIIII Aprilis ab eo

fuit suscepitus. Adèò ut secundum hanc opinionem mean non duo integri menses inter manatum habitum & admisso socios intercesserint, quod biographorum narrationi optimè congruit.

D 154 Eodem anno 1209 viva voce probatus fuit Ordo Minorum ab Innocentio III, ut omnino statuendum est ex Vita prima & tempore, quo Otto IV imperator ad accipientiam coronam imperii Romanam profectus est. Etenim Celanensis post relatam Ordinis approbationem, agit de S. Francisci sociorumque reditu Româ versus vallem Spoletanam, ac num. 34 narrat, eos venisse ad quandam locum prope civitatem Orentensem, ibique commoratos esse ferè per dies quindecim; deinde verò ultrà progressos habitasse prope Assisum in loco, qui dicitur Rugus-tortus, ut habet apographam nostrum num. 42, vel Rivus-tortus, ut correctius legitur apud Waddingum. Dum autem hic degebant, contigit, ut imperator Otho ad suscipiendam coronam terreni imperii per partes illas cum magno strepitu & pompa transiret; inquit rursum Celanensis num. 43. Itaque approbatus Ordo fuit ante coronationem Ottonis. Nam verò ex communis omnium consensu constat, Ottōnum IV, de quo hic sermo est, anno 1209 Roma ab Innocentio III Papa imperatorem coronatum fuisse. De die ac mense dubitatur, alius, ut Muratorius in Annales Italie ad eundem annum observavit, assignantibus diem XXVII Septembribus, alius IV Octobris; quæ modica differentia nihil facit ad presentis propositum nostrum. Id interim certum est, approbationem Ordinis sui à S. Francisco imperiatam fuisse anno 1209, uno circuitè vel forte duobus mensibus ante Romanam coronationem Ottonis.

Hoc etiam
anno Inno-
centius Regu-
lam viva vo-
ce approba-
vit;

E 155 Waddingus eamdem approbationem rejecit ad annum 1210, & nihilominus Ottōnum transitum prope Rivum-tortum ad finem mensis Septembribus dicti anni 1209 etiam reposuit, lansans in margine Corium in Historia Mediolanensis, Vincentium Bellovacensem & Marianum Florentinum. At nemo veterum dixit, S. Franciscum ante approbatam Regulam eo in loco habuisse, & Celanensis eundem transiit approbationi tam claram postposuit, ut de eo dubitari nequeat, videaturque hic rursum Waddingus non habuisse integrum illius luxuriationem, quam alioquin reclius potuisset citare, quam recentiores, quos laudavit in margine. Sanctus quoque Bonaventura non de alio illius sociorum commorationis loco, quam apud S. Mariam de Portiuncula meminit ante iter Romanum, pro approbatione Regula potenda susceptum: sed in eorumdem reditu primum ad Rivum-tortum accessum, tacito loci nomine, sic memorat num. 41: Recollegit itaque se Vir Dei cum ceteris sociis in quadam tugurio derelicto juxta civitatem Assisi, in quo secundum sanctas paupertatis formam in labore multo & inopia vicitabant.

neque id in
annum 1210
diffiri pa-
tiuntur

F 156 Juverit hoc ipsum etiam è Tribus Sancti ditta biogra-
Sociis probasse. Num. 32 aiunt: Vir autem phorum
Dei Franciscus duobus, ut dictum est, Fratribus (nimis Bernardo & Petro, qui omnium primi ab eo admissi fuere) sociatus, cùm non haberet hospitium, ubi cum eis maneret (ha-
bentes enim ille habitaverat apud presbyterum ec-
clesia S. Damiani) simul cum ipsis ad quandam pauperculam ecclesiam derelictam se transtulit, quæ Sancta Maria de Portiuncula dicebatur,
& fecerunt ibi unam domunculam, in qua ali-
quando

A quando pariter morarentur. Hac ibi : tum num. 34 postquam narrarunt B. Egidii accessum, & iter, quod tunc quatuor effecti, bini & bini insisterunt, redierunt (inquit) ad dictum locum sanctæ Mariæ. Deinde relata trium aliorum accessione, alioque itinere, num. 41 subdant : Statuto termino omnes ad Sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi, adducentes alios, quos in itinere suscepserant, ut ibidem praemittantur.

collecta cum tempore corationis Ottonis IV imperatoris.

* addit se

157 Demum agentes de eorumdem reditu post Regulam Roma approbatam, non amplius aint, illos reversos esse ad S. Mariam de Portiuncula; sed tunc cœpisse habitare apud Rivum-tortum, satis insinuant postea, dum referunt, eos ex hoc loco ad vetus suum domicilium commigrasse. Illorum verba num. 55 hac sunt : Conversabatur autem adhuc Pater cum filiis in quadam loco juxta Assisium, qui dicitur Rivus-tortus, ubi erat quoddam tugurium, ab hominibus derelatum &c. Mox memorant emigrandi causam, subduntque : Reliquerunt ergo dictum tugurium ad usum pauperum leproforum, transferentes ad Sanctam Mariam de Portiuncula, juxta quam in una domuncula fuerant aliquando commorati. Itaque ex hisce omnibus constat, S. Franciscum cum sociis suis non nisi post approbatam Regulam apud Rivum-tortum habuisse, ac proinde hanc jam probatam fuisse, quando Otto IV ad suscipiendam coronam terreni imperii, dum Sanctius in eodem loco cum sociis suis morabatur, illuc anno 1209 transiit.

Sanctus eodem anno ante dictam approbatam

158 Mirabitur forsan lector, quod tam exiguum tempus inter primorum sociorum adventum & approbationem Regula reponam. Verum ita omnino exigunt biographi synchroni aliaque optima fidei documenta, ex quibus hanc chronotaxim composui. Ne tamen, que interim gesta ab iisdem referuntur, tam brevi temporis intermedio adversari videantur, oportet etiam hec paucis percurrere. Ex supra dictis duo primi socii ad S. Franciscum venire anno 1209 die xv vel xvi Aprilis; B. Egidius die xxviii ejusdem mensis. Post hujus accessum narratur sanctus Peter, missis in aliam partem duobus sociis, cum B. Egidio Marchiam Anconitanam, regionem vicinam circuivisse, atque indere versum Assisium. Iter illud forte fuerit oculo vel decem dierum; neque enim dicuntur totam provinciam circumvisse. Saltem nihil cogit huic itineri plus temporis impensum dicere. Paucis autem diebus (post redditum) elapsis, venerunt ad eos tres alii Fratres, ut testantur Tres Socii in Appendice num. 35, quod fieri potuit ante medium mensem Maium. Eodem ferme tempore accesserat & alter, ut habent alii; ut unum cum S. Francisco octoni esse potuerint medio mense Maio. Tum vero Sanctus illos binos & binos rursum mississe legitur, sed quam procul illi tunc Assisio recesserint, non invenio. Duos solū, scilicet Bernardum & B. Egidium, Florentiam adiisse, ibique aliquot diebus moratos esse, tradunt Tres Socii & anonymus Perinus.

undecim socios aggregaverat.

159 Hec missio sic narratur à Celanensi num. 30, quasi prima Sancti intentio fuisse; ut in longinquas regiones proficerentur; sed, addit, modico tempore jam elapo, illum petuisse à Deo, ut omnes rursum congregaret, itaque factum esse; quod etiam tradunt biographus secundus & S. Bonaventura. Alii de illa Sancti intentione non meminerunt, sed indicant iter in diversas partes, non tamen longinquum. Post

hoc iter, à quo ante finem Maii reduces esse potuerunt, quatuor alii socii prioribus additi fuerunt, parim, vel forte etiam omnes, in ipso itinere admissi; adeò ut tunc omnes fuerint collegi Eli, quibuscum S. Franciscus Romam projectus est, ut approbationem Ordinis sui à summo Pontifice flagitaret. Congregatis autem illis consilium suum proposuit, brevem Regulam scripsit, & cum iisdem Romam pergens, intra paucos à suo adventu dies, quod desiderabat, obtinuit, sed viva tantum voce Pontificis. Hoc igitur approbatio forte obiecta fuit mense Junio vel Julio, aut si etiam aliquid plus temporis concedere velis supra dictis rebus gestis, etiam mense Augusto. Intra mensem ab Ordine approbato videtur S. Franciscus in Rivo-torto habitare cœpisse, proindeque ibi habitare potuit mense Septembri, dum Otto imperator ad accipiendo imperiale coronam illuc Romam transtulit, modo obiecta fuerit approbatio mense Angusto.

§ VIII. Gesta Sancti à bonorum abdicatione usque ad habitum mutatum, sive annorum MCCVII, & MCCVIII, ac partim anni MCCIX.

Regredimur ad tempus, quo S. Franciscus In foveam paternis bonis cessit, ut gesta, que in præcōnive plenam & ad chronologicum ordinem reduximus, conjecturā latiū exponamus. Tres Socii, cùm sibi proposuerint non Legendam scribere, sed aliqua tantum sui sancti Patris gesta, eaque præcipua, vel à prioribus biographis prætermissa, posteritati tradere, in Appendice num. 21 post dictam bonorum abdicationem mox agunt de illius reditu ad ecclesiam S. Damiani, omisis, que hunc inter & illam contigerunt. Quid ipsi acciderit, postquam ex episcopi palacio & civitate Assisensi mox excesserat, narras primus biographus num. 16; cui secundus consona scribit hoc modo : Postquam ergo beatus Franciscus inhumanitatem paternæ persecutionis evaferat, accidit die quadam, ut ipse legis novæ zelator in quodam nemore seminudus incederet, & sic Domino laudes in Gallica lingua decantans, subito in latrones incederet.

161 Quibus ferali modo, quisnam esset, prius verbaverantibus, nō trepidans propheticè sic respondit : Præco sum magni Regis. Quid ad vos? At illi indignantes, Servum Dei in foveam nivibus plenam post verbera projecerunt, & futuro Dominici gregis Pastori taliter insultantes dixerunt : Jace, rustice præco Dei. Ipse verò, recedentibus illis nefariis, de fovea latus exiliit, & omnium Creatori laudes alacriori voce personuit. Waddingus in Apparatu § 5 ait, illum, prinsquam in foveam projiceretur, paupercula lacernā suā, quam scilicet (ut supra dictum est) ex vili agricola pallio sibi fecerat, ab iisdem latronibus spoliatum fuisse. Verisimile id sit ex sequentibus; nam ambo laudari biographi subdunt, ipsum post hec in sola vili camisia, id est, subucula ad quoddam monasterium accessisse, cùmque ibidem nemo daret, quo se vestiret, præfatum esse Eugubium, ibique à veteri amico tuniculam accepisse. Exatus ergo tunc feras priori tunica Assisensi, solaque vili camisia,

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

576

AUCTORE

C. S.

ac verisimiliter non melioribus femoralibus te-
tus manferat. Factum hoc quoque retulit S. Bo-
naventura in Vita num. 21, ubi etiam sequens
brevisimè attigit.

Servus in cu-
llina mona-
chorum; hinc
abire coactus,

162 Secundus biographus post primum ita per-
git: Tandem, qui pretiosis uti confueverat indu-
mentis, in sola vili camisia venit ad quoddam
coenobium monachorum, ubi nimirum nec a-
gaitus nec reputatus, cùm victus penuria viliter
in coquina permisus est, videlicet servire, ut
reliquorum servulus abjectissimus; donec viso,
quod nuditatem ejus miserationis oculis nemo
respiceret, post plures dies sola necessitate com-
pulsus abiret. Eamdem, nec aliam, hinc disceden-
di causam clarissimè allegat Celanensis his verbis:
Cùm, omni miseratione subiecta (forte legen-
dum est: subtracta) nullum posset vel vetu-
stum acquirere indumentum, non motus ira, sed
necessitate, coactus, inde progrediens devenit
ad Eugubii civitatem. Quapropter oportet, hunc
utrinusque biographi locum visum non fuisse à
Waddingo, qui Legendam Gregorii IX & Ma-
rianum laudans in margine, longè aliam disces-
sus causam attulit: At sentiens, inquit, se pa-
rūm ibidem inter offas & ollas in spiritu profe-
cisse, nec à monachis ad spiritualia excitari,
sed ad servilia mancipari, illinc, cœnobii inco-
lis humanæ salutatis, breviter recessit. Waddingum
secutus Chalippus est.

penitenta
potes Priore,
Eugubii ve-
situr vili
tunicam:

163 Brevis post pœnituit Priorem loci inhuma-
nitatis suorum, tēse utroque biographo nostro;
nam, ut habet secundus; Postea tamen, (à mo-
dico tempore jam elapsa, ait primus) cùm
sanctitatis ejus circumquaque fama crebresceret,
Prior loci graviter ob curam tanti Viri negle-
ctam compunctus, usque ad illum dolens per-
venit, & humiliiter ab eo pro se suisque veni-
am postulavit. Hec quoque non leguntur apud
Waddingum & Chalippum. Progressus igitur
(ita rursum subicit secundus biographus) à mo-
nasterio supradicto Pauperculus Iesu Christi,
veniens in civitatem, cui nomen Eugubium,
illuc quendam suum, quem noverat, amicum
pristinum requisivit, qui ob veterem amicitiam
tuniculæ nuditatem illius obtexit. Celanensis hac
rectius premisit venia per Priorem petita, brevius
inquiens: Inde (ex predicto monasterio scilicet)
progrediens devenit ad Eugubii civitatem, ubi
à quodam, olim amico ejus, sibi tuniculam
acquisivit. Confessio S. Bonaventura his verbis:
Inde vero progrediens, dévenit Eugubium, u-
bi à quodam amico pristinæ agnitus & suscep-
tus, paupere tunicula, ut Christi paupercu-
lus, est coniectus. Omnino verisimile mihi est,
quod Waddingus cum aliis censuit, pauperem
hanc tuniculam ipsum esse habitum eremiticum,
quem ab illo gestatum biennio esse, biographi no-
stri testantur. Sunt, qui volunt, eremiticum
hanc habitum fuisse Religiosum Eremitarum Or-
dinis S. Augustini; sed horum opinioni omnes bi-
ographi refragantur.

Leprosis in-
seruit, &
pauperes,
pauper ipse,
pè fovei.

164 Pergo ex Vita secunda, cui consonat pri-
ma num. 17 & S. Bonaventura num. 22, que
deinde secuta sunt, enarrare. Post hæc humilis
sui Contemptor, & jam se ab omnibus con-
tempni contempnens, ad leprosos se transstu-
lit; quibus devotissimè serviens, & eorum hu-
militer ulceræ layit, saniesque detergere no-
aborravit. Antea tamen hujusmodi in tantum
despicerat, quod non solum illis è vicino, sed
& eorum domos è longinquò prospiciens, na-

res manibus obturare consueverat. Verum jam
antè vidimus, quam strenue se habeat in re vice-
rit initio conversionis suo, & verba, que hic se-
quuntur, dedimus num. 12. Subiungit Bonaventura, S. Franciscum propriez bac pietatis of-
ficia in spiritualibus & corporalibus morbis ex-
purgandis mirabilem efficaciam à Deo obtinuisse.
atque inter cetera id generis mirabilia solo osculo
horribile immedicabilemque maxille, plagam
subito curasse. Crescebat eodem tempore illius mi-
sericordia in pauperes, quam semper perterriti ex-
ercere, licet ipse esset pauperissimus, & de qua
in eadem Vita secunda post factum, quod suo loco
retuli num. 87, hec sequuntur: Quo autem
post conversionem erga pauperes compassionis
spiritu moveretur, et si satis perpendi valeat ex-
præsenti, postmodum tamen aliquantulum ple-
nius exponetur. Ceterum hac omnia, que in
hos s. modo exposuimus, quoque facta sicut ex-
tra civitatem Assisi, videatur spectare ad men-
ses Aprilem & Maium anni 1207; probabilius
enim cœpta sunt die xvii vel xviii Aprilis; ne-
que multum temporis exigunt.

165 Mense igitur Maio potuit S. Franciscus
in habitu eremitico, quem Eugubii ab amico
accepterat, Assisum reversu fuisse, quod nolles
deesse mandato divino de reparanda, ut certe
priabat, S. Damiani ecclesia. De hac reparacione
agit Vita prima num. 18, & post illam biographus
secundus his verbis: Verum, cùm Sanctus ade-
huc, quæ sibi ventura forent, penitus ignora-
ret, primam post hæc inter alia, quæ fecit,
operam pietatis impendit, ut ecclesiam S. Da-
miani, apud quam primitus moram fecerat,
refarciret. Quod utique opus, sicut imminentis
ruinæ necessitate compassus incepit, sic & in
brevi, Domino cooperante, complevit. Hic
est ille locus celebri memoria dignus, in quo
illa tantarum virtutum plenitudine prædicta.
pauperum videlicet dominarum virginumque
sanctorum religio, ab eodem sancto Viro quæ
post sextum suæ conversionis annum felix ex-
ordium sumpsit; quam non modicas perfestio-
nis prærogativæ laudabilem hodie Dominus per
diversas Italæ partes magnificè dilatavit. Ne
instituto ibidem Pauperum Dominarum, ut
tunc vocabantur, sicut Clarissimum, Ordine agam
suo loco.

166 Mendicasse. Franciscum Assisi, ut ne-
cessarios ad eam reparacionem sumpus comparat-
ret, docet S. Bonaventura num. 23. De eadem
re pluribus agunt Tres Sacii à num. 21, ad-
dunque alia, que contigerunt, dum pio hunc, q-
peri insisteret: nimirum illum propriis humeris
lapides portasse; à multis derisum, sannisque,
tamquam insanum, impeditum fuisse, nec ab hu-
jusmodi injuriis patrem fratremque illius tempe-
rassæ. Sanctum, dum cum aliis proprio labore
fabricam promovehat, ad transentes & loci vi-
cinos, ut suam quoque operam opemque confer-
rent, alta voce vaticinantem clamasse: Venite
& adjuvate me in opere ecclesiaz S. Damiani,
quæ futura est monasterium dominarum, qua-
rum fama & vitæ in universali Ecclesia glorifi-
cabitur. Pater noster coelestis. Præterea docente,
cum initia viæ accepisse à presbytero e-
iusdem ecclesia, qui licet ipse pauper, Viri ta-
men virtutem admirans, specialia quedam ob-
servationi ei parabat; sed Sanctum, hoc comperto, et
iam viæ mendicando sibi quæsiisse, eaque oc-
casione magnam vim installe tam veresnudie
sue,

D

Reparat ee-
clesiam S.
Damiani ex
eleemosynis
collectis.
E

ex quibus et-
iam vivit in-
ter multas
fannas &
maledicta
etiam patris.
F

A *sua, quām naturali horrore vescendi ostiatim quæ sitis & in unam scutellam collectis.*

167 *Quod iidem adjiciunt de adoptato per illum pauperem patre, cuius bene precantia verba maledictis sui carnalis patris opponeret, refert etiam anonymous noster Perusinus, cuius verba hīc transcribo. Et ubicumque pater ejus inveniebat eum, vehementi dolore repletus maledicebat eidem. At beatus Vir quemdam senem pauperem, nomine Albertum, assumebat (videlicet in patrem, ut addunt alii, eique dabit pariem elemosynarum, quas sibi collegerat) postulans benedictionem ab eo. Multi quoque alii deridebant eum, & verba ei injuriosa dicebant, & pro insano quasi ab omnibus habebatur. Ipse autem nihil curabat, nec eis respondebat sed cum omni sollicitudine studebat opere adimplere, quæ ostendebat ei Dominus: nec in doctis humanæ scientiæ verbis, sed in ostensione & virtute spiritù ambulabat. *Hallenus de réparatione prima ecclesie, sive S. Damiani, quam, non obstantibus illis omnibus, Sanctus, gratia ipsum Altissimi comitante, in brevi tempore reparavit, ut testatur Celenensis num. 18.**

B *simili modo reparat ecclesiam S. Petri, gestans habitum eremiticum,*

168 *De duabus aliis sacris adibus reparatis non loquuntur Tres Socii, quia, ut jam aliás monui, prætermissa potius ab aliis supplere, quām novam Vitam scribere, sibi proposuerant. At de illis agunt Celenensis num. 21, & Bonaventura num. 23 & sequenti. Secundus biographus, primi vestigia sequens, de codem argomento hæc habet: Interea Dei Servus, habitum mutans, ad alium non longè ab Assisio locum migravit, ubi & quamdam ecclesiam similiter ruinosam redificare incipiens, donec cœptum perficeret, non cessavit. *Sistamus paulisper, ne quis ex hoc loco statuat, eremiticum, de quo hīc agitur, habitum alium esse ab ea ueste, quam S. Franciscus Eugubii ab amico accepit, & præter quam verisimilimè nullam aliam ab illo gestatam, antequam Minorum habitum induit, suprà dixi. Verba illa habitum mutans & reducenda sunt ad mentem Thome Celenensis, quem penè perpetuo ille secutus est. Celenensis autem mutationem habitus in eremiticum reparata ecclesia proposuit num. 21, ubi, postquam occasione ejusdem restaurationis institutionem Ordinis Clarissarum alieno tempore retulit, ad rerum seriem rediens, ita ait: Interea Sanctus Dei, mutato habitu, & prædicta ecclesiâ (S. Damiani) reparatâ, migravit ad locum alium &c.**

C *qui videtur fuisse uestis ab amico Eugubii accepta.*

169 *Hoc ipsum etiam clariès docent Tres Socii in Appendice, qui num. 21, priusquam de cœpia reparacione ecclesie S. Damiani ullum verbum fecerunt, Fecit, inquit, sibi quasi heremiticum habitum; ac deinde Sanctum mox ad eam reparacionem colligendis elemosynis & operâ manuum suarum admovevit. Atque hi quidem prius de illius Assisum reditu, quām de assumptiona ueste eremita loquuntur, dicentes: Revertensque (post abdicationem bonorum coram episcopo famam) ad ecclesiam S. Damiani, gaudens & servens, fecit sibi quasi heremiticum habitum: sed, ut suprà jam monui, idem prætermiserunt, quæ inter eamdem abdicationem reditumque ad civitatem Assisensem contigerunt, ex quibus numerum est tunicula acceptio ab amico Eugubino. Quapropter illa verba sic accipienda sunt, ut dicatur Sanctus pro secularibus uestibus, coram episcopo depositis, fecisse sibi habitum eremiticum,*

Oktobris Tomus II.

scilicet ope predicit amici Eugubini. Constatbat autem habitus hic ex predicta tunica, quam corrigiā stringebat, & sub qua ex dicendis uidetur interulam induisse, habebatque calceatos pedes, & virgam seu scipionem in manu.

Auctōris

C. S.

170 *Redeo ad secundum biographum, qui ita pergit narrare: Post hæc ad locum tertium, qui Portiuncula dicitur, haud longè à prædicta civitate se transtulit, ubi quondam ecclesia fuerat in honore glorioissimæ Genitricis Dei Mariæ constructa, sed tunc desolata pariter & evulsa. Cujus ruinæ misertus, sed & devotione, quam in beata Virgine specialiter habebat, inductus, ibidem assidue morabatur, donec annus conversionis tertius, reparatâ jam dictâ ecclesiâ, volverbatur. Non hoc, arbitror, absque dignioris rei mysterio gestum, quod videlicet iste Sanctus tres ecclæsias supradictas extitit. At illud nimirum nutu Dei prævio per hoc existimo figuratum, quod & ipse simplex mirabiliter adimplivit, qui tres celebres Ordines, de quibus suo loco vel breviter tandem est, inchoans, ipsos ad perfectionis statutum vitâ verboque provexit. His consona habent Vita prima, sanctusque Bonaventura, ex quibus tamen corrigendus est predictus biographus, dum verbis mox datis eamdem ecclesiam evulsa ait. Nam in prima num. 21 de hac tantum dicitur: Deserta tunc à nemine intrabatur apud Bonaventuram verò num. 23: Deserta tunc à nemine curabatur. Non itaque evulsa, sive penitus destruta illa erat, sed prorsus neglecta ac proinde verisimiliter ruinosa, dum eam S. Franciscus restaurare aggressus est.*

quod postremum nomen videtur olim loci fuisse, non ecclesiæ.

171 *Waddingus in Apparatu § 5 scribit, illam sexcentis tantum passibus à civitate Assisensi remotam esse, differensque de ejusdem vocabulo ait, B. Mariæ Angelorum nomine aliquando celebrem fuisse. Hoc constat ex S. Bonaventura in Vita num. 24, ubi dicitur: Sentiens autem (Franciscus) juxta nomen ipsius ecclesiæ, quo ab antiquo S. MARIE DE ANGELIS vocabatur, angelicarum ibi visitationum frequentiam &c. Idem Annalista, ibidem differens de alio ejusdem ecclesiæ nomine, mentem suam sic exponit: Ipse autem situs, non verò ecclesia, primitus PORTIUNCULA vocabatur propter paucos agellos & aliquot jugera terræ, quæ velut terræ portiunculam in ampla illa campi planicie possidebant patres Benedictini. Quid quid sit de causa nominis, locum ipsum Portiunculam dictum fuisse, preter biographum secundum suprà relatum, tradunt etiam Thomas Celenensis num. 21, & S. Bonaventura num. 23: Alia item bac super re sententia videri possunt ibidem; mihi placet mox exposita. Ceterum de hac sacra edicula, quam nunc ampla ac magnifica superstructa ecclesia complectitur, pluribus erit agendum inferius ratione celeberrima indulgentia. Portiunculæ vulgo appellata; atque etiam latius in Gloria postbuma.*

**Auditæ Eu-
angelii lectio-
ne in eadem
ecclesiæ.**

172 *Post reparatas prædictas tres ecclæsias perexit Sanctus in Portiuncula habitare, ueste umentis, ut dictum est, quasi eremita, donec tertius agebatur conversionis illius annus, ac ferè biennio, postquam ille uestes seculares coram episcopo deposuerat. Quia verò occasione tunc aliam uestem elegerit, (quod fortè factum esse, diximus, in festo S. Matthei die xxiv Februarii) Vita prima exponit num. 22, cui secunda contentious, sic habet: Beatus itaque Franciscus,*

Dddd trium,

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

578

AUCTORIB.

C. S.

trium, ut dictum est, ecclesiarum opere consummato, habitum adhuc heremiticum tunc habuit, baculumque manu gestans, pedibus calciatis, & corrigia cinctus incessit. Audiens autem die quadam inter Missarum solemnia ea, quæ Christus in Euangeliō missis ad prædicandum discipulis loquitur; ne videlicet aurum vel argentum possideant; ne peram in via vel sacculum, ne virgam vel panem portent; ne calciamenta vel duas tunicas habeant; intelligens hæc eadem postmodum pleniū ab ipso presbytero, indiciali (*in margine legitur indicibili*) gaudio mox repletus, Hoc, inquit, est, quod quero, hoc est, quod totis præcordiis concupisco!

eremiticam
vestem mutat
in aliam.

B

173 Igitur cunctis, quæ audierat, tenaci memoriae commendatis, lætanter hiis ad implendum innititur, duplicitibusque sine mora depositis, ex hoc jam virgā, calceamentis, saceruloque vel perā non utitur. Fecit proinde tunicam plurimū contemptibilem & incultam, rejectaque corrigia, funiculo cinxit illam. Eadem planè leguntur apud Tres Socios num. 25, consenitque Bonaventura num. 26 & 27, qui tamen rectiē omittit vocem panem: nam locus Euangelicus defumptus est ex Mathai cap. 10, ubi ea vox non legitur. Rellē etiam Celanensis ibidem meminit de præcepto Apostolis à Christo dato predicandi regnum Dei; hoc enim, aquæ ac alia, S. Franciscus ex eodem Euangelio sibi servandum statuit, ac etiam mox facere aggressus est. Idem biographus tradit, ecclesiam, in qua Sanctus Euangelium illud audivit, fuisse hanc ipsum, de qua nunc egimus, in Portiuncula; quod Bonaventura quoque non obscurè indicat num. 26, ex cuius sententia Sanctus ibidem tunc meritis Matris misericordiae concepit ac peperit spiritum Euangelicæ veritatis, secundum quem Ordinem suum instituit.

Quidam vo-
lunt, San-
ctum biennio
fuisse Eremi-
tam Augusti-
nianum.

C

174 Ex relatis de mutatione vestium inter scriptores recentiores gemina nata est controversia. Nam ex habitu eremitico, vel quasi eremitico, quem Franciscus ferè biennio gestavit, crediderunt aliqui, eundem Ordini Eremitarum S. Augustini fuisse adscriptum. Joannes Marquez, eruditus scriptor Ordinis Augustiniani, in Opere Hispanico, quod habemus impressum Salmantica anno 1618, hanc controversiam prolixè exposuit, & tum anchoritatibus tum rationibus contendit, S. Franciscum ante Ordinis Minorum institutionem revera aggregatum fuisse Eremiti Congregationis B. Joannis Boni. Contrà Waddingus non minus prolixam Dissertationem texuit, cui hunc titulum fecit: Apologeticus de prætenso monachatu Augustiniano sancti Francisci, in quo deteguntur & refelluntur variii errores ex hac controversia exorti. Chalippus in Vita Gallica pag. 16 asserit, oppositam sententiam post hanc Waddingi Apologiam esse desertam. Nec immoritè.

cub sententia
omnes Vita
nostra repre-
sentantur.

175 Quapropter ego de his multa differere nolo, & ad eam confutandam sole mihi sufficere videntur quatuor Vita S. Francisci antiquissima, quarum tres integras post hunc Commentarium recitabo, quartam eidem Commentario, ut cœpi, inseram. Ha, inquam, ad refutandam S. Francisci monachatum Augustinianum affirmantem sententiam mihi omnino sufficiunt; nec dubito, quin mecum sensurus sit, quisquis, nullis olim disputantium partibus addictus, eas legere voluerit. Clarè enim perspiciet, Sanctum toto illo biennio, quo eremiticum vel quasi eremiticum habitum ges-

fit, nulli fuisse Religioso Ordini adscriptum, sed vitam egisse pénitentis, & post modica itinera, quibus Eugubium usque processerat, ubi & vestem illam eremiticam à veteri suo amico accepit, reversum esse Assisium, & in hujus civitatis vicinia, non in eodem tamen semper loco, mansisse, trosque ibi reparasse ecclesias, ac tandem ex auditâ lectione Euangelica assumpisse habitum Minorum; nulla interim occurrente vel levissima mentione inchoati apud alios tyrocinii vel Religiosa professionis. Quod verò iter Romanum intra illud biennium illi attribuit in eodem Apologetico § 3, num. 4 Waddingus, caret fundamento, & ex lapsu memoria assertum esse, colligitur ex eo, quod ibidem laudes S. Bonaventuram cap. 2, & Apparatum suum § 5, num. 3, quo utroque loco manifestè agitur de profecitione Romana, non S. Francisci, sed alterius cuiusdam de comitatu Spoletano, cui à liminibus Apostolorum reduci S. Franciscus fædum oris maxilleque incurabile malum solo osculo exemit.

D

176 Altera inter ipsos S. Francisci Religiosos posteros orta controversia est de forma vestis, quam Sanctus post eremiticam assumpit ac deinde usque ad mortem gestavit. Ne hec quidem nos din occupabit, cum modica habitus mutatio exigui momenti sit, majoremque landom mereantur, qui eximias sancti Patris virtutes, quam qui antiquum ejusdem habitum scrupulosius imitari conantur. Ex veteriorum biographorum consensu certum est, S. Franciscum eo tempore tunicam induisse magis vitem, asperam & contemptibilem, quam ante gesserat, eamque fune cinxisse; calceamenta quoque & baculum rejecisse, pro quibus cum non legatur alia substituisse, verisimilimum est, illum saltē eo tempore pedibus omnino nudis incessisse. Caput habuit teclum capitio, quod ipsi tunica annexum, sive ejusdem tunice pars fuisse videtur ex Vita prima num. 22, ubi dicitur: Parat sibi ex tunc tunicam, crucis imaginem præferentem; nimis quia pars illa tunica, quâ caput regebatur, seu capitum, no vocant, satis exstabat supra humeros, ut crucis apicem, manica vero, ut transversum ejusdem stipitem utcumque possent representare.

Habitus po-
strem af.
sumptus, &
eodem spe-
cialia

E

177 Non legitur, an Sanctus in hac mutatione aliquid sibi proposuerit de palliolo contra frigus gestando vel non gestando, quo aliquoties usum esse, liquet ex pluribus locis apud sepe dictos veteros biographos. Sic eum post accepta figurata etiam pedibus calceatis incessisse, ut illa regeret, testatur Bonaventura in Vita num. 200. Sed nequeo ex iisdem Vitis certò colligere, an ante id temporis plantas pedum soleis munierit. Antiqua imagines, quas plurimas dedit Zacharias Boverius in Dissertatione de vera habitus forma illius, dubitationem non tollunt: nam alia plantas nudas exhibent, alie soleis armatas. Si conjecturis uti liceat, crediderim, sanctum Virum in mutatione habitus sui nec de pallio nec de soleis cogitasse; sed unicâ uti tunicâ statuisse, & nudis incedere pedibus; postea tamen justis de causis pallio aliquando usum esse, (quod certum est) ac subinde etiam soleis, ne latae pedum plantae piis longisque itineribus perferendis impares fierent, & prædicationem verbi Dei morarentur. Intellexerit enim, hujusmodi usum pallii ac solearum minimè repugnare Euangelio aut præceptis à Christo Domino Apostolis suis datis. Sed nec de his fuit inter ejusdem discipulos disceptatio.

ex veteris
Vitis expe-
rimentis.

F

178 Verum de capcio præ ceteris prolixam Dissertationem scripsit laudans Boverius, quam post

*Discipulatum post primum tomum Annalium Capucinorum vultus de ejusdem & capitiis formis, gavit. Quae differit de capicio verisimilia sunt: nec tamen displicet Waddingi observatio ad annum 1208 num. 4, ubi ait, Franciscum eodem quidem habitus genere deinde usum esse, eâ solùm admisâ non magnâ differentia, ut aliquando parumper longiorem largioremque secundum offerentium liberalitatem vel tenuitatem, pannique mensuram, portaret, & caputum aliquando magis vel minus pyramidale aut acuminatum adsucret. Hanc observationem confirmant plurime tunicae S. Francisci & sociorum ejus, quarum formas exhibet Boverius; harum enim caputia alia aliis magis sunt oblonga & acuminata, sicut & in antiquis picturis apud eundem expressis. Hinc Waddingus ita pergit: Id porrò constat, ipso, quos gessit, habitum conspectu. Etenim, ut ego vidi, & ante me adnotavit Sedulius, Assisi in æde S. Georgii, quæ monialium est S. Claræ, assertatur tunica sancti Viri, & caputum quadratâ prope formâ parumper acuminatum. Ejusdem formæ aliud est habitus in monte Alvernæ; itemque alter Florentiæ in Hetruria, quem ferebat, quando suorum vulnerum numero, formâ & colore eum Christus tam dignanter, quam mirabiliter, affecit. *Illum ipsum, alijsque similes habes apud Boverium.**

de qua ex ipsiusmet Saneti tuniciis.

179 Cum Waddingo prosequamur. Hunc posteriorem maxima habent in veneratione serenissimi Hetruriæ duces, christallinaque observant in arca, pluribus seris confirmata. Post aliqua idem Annalista habitum illum describit his verbis: Color perfectè cinereus, qualitas sagivilis, nec tamen rudissimi: Hispani SAYAL vocant, Itali PANNO RIGATO. Strictioris observantiae Citerioris, seu Taracensis, Hispaniæ Patres asperiorem gestant, eâ, quam habui præmanibus, particulâ: strictus nimis non est, nec pannosus valde, aut præsemina habet alterius panni, nisi ad imam lœvam manicam uno, quo resarciri indiguit, loco. Lætatus sum, tam vastis sæculis adhuc in plurimis provinciis non tam superare, quam superari sanctissimi Institutoris, saltem in exteriori veste, asperitatem, concisæque & laceræ undique resarcitæ tunicæ in filiis augeri vilitatem. Forma paterni illius habitus ipsa est, quam in suo gestant filii; manicas habet à cubito ad corpus laxiores, quam patiantur strictioris hodiernæ observantiae leges.

que hæc tenus servantur, & picturis antiquis.

180 In eo à communi Minorum tegumento differt, quod capitum habeat quadratum absque orbiculari illa parte ad pectus pendente, & sine rotundo aut pleno illo capitum obvelamento, modò omnibus à Bonaventuræ tempore, ut suo loco dicam, consuetudinario. Quadraturam hanc ita explicem, ut, si ab habitu dis suas capitum, & semel pllices, vel latera jungas, duangulum efficiat inferiùs, alterum superiùs; sed hujus duanguli à parte posteriori angulus acutior est, vel acumen majus aut prominentius. Religiissimi patres congregationis Capuccinorum plus ceteris ad hanc formam accedunt, si non excedunt: nec enim tam oblongum & acuminatum, ut illi ad scapulas dimitunt, facilè judicaverim sanctum Patrem gestasse. Nequeo improbare hoc Waddingi judicium, præsertim cum ille aperte respondeat ad aliquot picturas antiquas, in quibus appetit capitum magis oblongum & acuminatum, iisque alias

Oktobris Tomus II.

opponat. Verum tam exigui res momenti videtur, sive paulò longius & acuminatus fuerit S. Francisci capitum, sive brevius minùsque acuminatum, ut plura de his scribere nec lubeat, nec vacet.

181 Etiam minus luet examinare, an illud orbiculare tegumentum, quod à tempore S. Bonaventura usitatum dixit Waddingus, sed recentius existimavit Boverius, revera tam antiquum sit; non luet, inquam, id examinare, cum certè eo usus non fuerit S. Franciscus, cuius gesta hic illastro. Illud tantum ex Waddingo observo, talem ab illo assumptum habitum esse, quale... deferre consueverat agrestes homines illius regionis & temporis, talemque, qui formam Crucis insigni quodam mysterio repræsentabat, & omnis mundanæ gloriæ & ornatûs contemptum alta quadam despectione ostendebat, ut esset dumtaxat nuditatis operimentum, necessitatis fo mentum, veræ humilitatis indicium, & improperii crucis Christi Jesu, quæ semper fixa erat in animo, singulare contra hostes remedium.

AUCTORE
C. S.

nonna ass- notantur.

§ IX. Primorum trium sociorum ad S. Franciscum acceptio, ejusdemque cum B. Ægidio excursio in Marchian Anconitanam.

Post depositam vestem eremiticam, magisque austera & viliorem assumptam, S. Franciscus, sicut toto habitu suo paenitentiam prædicabat, ita & verbis eam suadere aliis caput, ut alterum Euangelica lectionis mandatum impletret. Hec narrat Thomas Celanensis num. 23, utens verbo prædicare, etiam S. Sanctus propriè non prædicaverit ante sui Ordinis approbationem, ut ostendam inferius. Secundus Vita scriptor relatæ vestium mutationi similiter hæc subdit: Omnem ergo sollicitudinem cordis apponens, qualiter auditus * novæ gratiæ verba perficeret, coepit instinctu divino Euangelicæ perfectionis annuntiator existere; coepit in publicum simpliciter verba proponere. Erant autem ipsius eloquia non inania, nec risu digna; erant virtute sancti Spiritus plena; erant medullas cordis penetrantia, & in vehementem audientes stuporem provocantia. Sed &, sicut postmodum ipse testatus est, quod hujusmodi salutationem, Domino revelante, didicerat, ut diceret: DOMINUS DET TIBI PACEM, sic in omni prædicatione sua pacem annuncians, populum in sermonis exordio salutabat. Subito ergo spiritu prophetarum perfusus, juxta sermonem propheticum annuciabat pacem, prædicabat salutem; factumque est, ut salutaribus moxitis federaret plurimos veræ paci, qui discordes prius à Christo extiterant, à salute longinqui.

183 Incertum est, an S. Franciscus, dum ait, se illud de pace impertienda, Domino revelante, didicisse, de peculiari revelatione divina sibi facta loquatur, an de revelatione publica in Euangeliō; nam in Matthei capite 10, quo audito, ille hec aggressus est, v. 12 legitur: Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes:

S. Sanctus inci- pi publicè bortari ad paenitentiam,

* an audita?

F

pacem omni- bus imperti- ens magno cum fructu.

Dddd 2

AUCTORE tes: Pax huic domui. Ut ut sit, addunt Tres
C. S. Socii in Appendice num. 26, quemdam alium ante S. Francisci conversionem fuisse Assisi, qui omnes frequenter salutabat his verbis: Pax & bonum, pax & bonum; & postea non amplius comparuit. Celanensis num. 23 scribit, S. Franciscum primitas predicare cœpisse eo in loco, ubi, cum adhuc esset infantulus, didicerat legere, in quo etiam loco honorificè sepultus est; id est, in ecclesia S. Georgii; quod dubito tamen, an de primis illis exhortationibus, de quibus nunc agimus, rectè dici possit. Ceterum tam hic, quam aliū antiqui biographi, assertum à secundo biographo sermonum illius fructum confirmant. Simplici illa predicatione primi ad illum periračli sunt socii, ut consentiunt iudicem omnes biographi; secundus, suppressis eorumdem nominibus, post data verba id ita pergit narrare.

Socios sibi ad-jungit, quo-rum primus Bernardus, * animari

R 184 Innotescente igitur apud multos beati Francisci tam doctrinæ simplicis veritate, quam vita, cœperunt post modicum viri quidam ipsius exemplo ad pœnitentiam annunciarī*, & eidem, relictis omnibus, habitu vitâque coniungi. Ut autem novis filiis Sancti jam merita remunerari cœperunt, cœpit & amplius ipse nova spiritali consolatione repleri, cœpit & illorum diligentius invigilare saluti. Hinc paterno eos affectu demulcens & fovens, novis non desitit monitis informare, docens ipsos sanctæ paupertatis & veræ simplicitatis viam indeclinabiliter ambulare. *Hac ille;* at multa omittens ab aliis biographis tradita, ac nominatim à Tribus Sociis, qui uti loco & tempore proximi fuerunt, præ reliquis etiam videntur primorum sociorum accessum ad S. Franciscum accuratissime exposuisse. Verū inter primum biographum & reliquos hic aliqua est dissensio, saltem apparenſ, in ordine, quo primi socii S. Franciscō aggregati fuerunt. Etenim Tres Socii in Appendice, S. Bonaventura in Vita, Anonymus noster Perusinus, & recentiores omnes, afferunt, Bernardum ex illis omnibus primum fuisse. At verò Celanensis num. 24 alium illi proponit, dicens: Inter quos (primos S. Francisci sectatores) quidam de Assisi puer, ac simplicem spiritum gerens, Virum Dei primò devotè secutus est. Post hunc frater Bernardus &c.

C 185 Sanè hac verba indicant, illum, qui vel etate, vel potius à servitio ac simplicitate sua, quidam, qui puer vocatur, adhafisse S. Francisci ante Bernardum; atque hac ratione Bernardus solum erit secundus illius discipulus, & B. Aegidius, qui à reliquo tertio inter discipulos loco censemur, reponendus erit quartus. Porro, puerum illum fuisse verè unum è Sancti sociis, liquet ex eodem Celanensi ibidem num. 25, ubi post aliorum quatuor accessum Philippus, qui quintus venisse ibi narratur, septenarium eorumdem numerum, simul cum ipso sancto Patre adimpluisse dicitur; cùm hi omnes solum sex numero fuissent, nisi puer ille adnumeretur. Quapropter, ut hec apparet, biographorum dissensio tollatur, existimo, hanc ut assiduum quidem auditorem familiaremque adjutorem & discipulum initio Sancto adhafisse, non tamen ab eo eodem, quo hic utebar, habitu donatum inque perpetuum socium adscitum fuisse ante Bernardum & paucos alios, ante quorum accessum Sanctus forsitan de sociis sibi aggregandis nondum quidquam statuerat, vel etiam cogitaverat.

186 Hoc modo cum Celanensi facile concilia-

buntur reliqui biographi, qui Bernardum inter S. Francisci socios primum statuunt. Hanc coniecturam meam firmat ipse modus loquendi Celanensis; nam de anonymo illo puero tanum ait: Virum Dei primò devotè secutus est; nihil memorans de facultatibus suis, si quas haberit, datis pauperibus, aut habitu mutato. Sed de Bernardo longè aliter loquitur, inter alia referens, ipsum redactum ex omnibus bonis suis dividiis pecuniam pauperibus distribuisse, ac tandem subdens: Quo facto, vitâ & habitu sancto Francisco associatus est &c. Bernardus itaque omnino habendus est primus S. Francisci socius eo, quo dixi, modo; licet eodem die etiam accesserit alter, Petrus appellatus. Quo ordine deinde admissus sit alter ille puer dictus, non invenio; at foris iste fuerit Sabbatinus aut Moricus, quos non nominavit Celanensis. Hac difficultate discussa, audiamus modum, quo conversus est Bernardus, inquit Petrus, qui plerisque rebus eò conductis adfuisse videtur.

Bernardus il-le & Petrus ex consilio Sancti

187 Mox S. Francisci, quem hospitio suo frequenter exceperat, virtutibus Bernardus, virdives, illum consuluit, quid de opibus suis sibi faciendum suaderet. At sanctus hac super re Deum ex inspecto Euangelii libro consulendum respondit: quod & postridie fecerunt, ut narrant Tres Socii in Appendice num. 28 & 29, qui etiam innuunt, tunc adfuisse Petrum, licet de Bernardo tanum loquantur, quia hic erat precipuus. Anonymus noster Perusinus eadem paulò brevius referi, & Petrum adfuisse, clarius indicat, sic inquiens: Videntes autem hæc & audientes (de predicatione S. Francisci) duo viri de civitate illa, visitatione divinæ gratiæ inspirati ad eum humiliter accesserunt. Unus ex his fuit frater Bernardus, & alius frater Petrus, & dixerunt ei simpliciter: Volumus esse tecum de cetero, & facere, quæ tu facis. Dic ergo nobis, quid de rebus nostris facere debeamus. Qui de adventu & voto eorum exultans benignè respondit eis: Eamus, & à Domino consilium requiramus.

F 188 Abierunt ergo ad quandam civitatis ejusdem ecclesiam, & intrantes in eam, positis genibus, humiliter in oratione dixerunt: Domine Deus, pater gloriæ, rogamus te, ut per tuam misericordiam ostendas nobis, quid facere debeamus. Expleta autem oratione, dixerunt sacerdoti ejusdem ecclesiæ, qui praefens erat: Domine, ostende nobis Euangelium nostri Domini Jesu Christi. Et cum aperuisset sacerdos librum, quia ipsi adhuc bene legere nesciebant (nempe Latine) invenerunt statim locum, ubi scriptum erat: "Si vis perfectus es, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo." Et iterum revolentes, invenerunt: "Qui vult venire post me &c., Et iterum revolentes, reperierunt: "Nihil tuleris * in via &c., Audi- tantes autem hoc, gavisi sunt gaudio magno valde, & dixerunt: Ecce, quod desiderabamus; Ecce, quod quærebamus. Dixitque beatus Franciscus: Hæc erit regula nostra. Deinde ait illis duobus: Ite, &, sicut audistis, consilium Domini faciat.

189 Abiit ergo frater Bernardus, & quia di- ges erat, venditis omnibus possessionibus suis, facit multam pecuniam. Ille verò frater Petrus pauper fuerat temporalibus, sed jam dives spiritualibus factus erat. Facit ergo & ipse, sicut habuerat consilium Domini; congregantesque pau-

quod dum a-gunt, Silve-
ster presbyter
decunam &
Sancto ini-
quæ exigit,
pau-

A pauperes civitatis, ipsis pecuniam, quam de facultatibus suis venditis tulerant, erogabant. Dum hoc ficerent, & beatus Franciscus adficeret, venit quidam sacerdos, Silvester nomine, à quo beatus Franciscus emerat lapides pro ecclesia S. Damiani resarcenda, apud quam & morabatur (*nimirum ad tempus*) antequam socios haberet fratres. Videns ergo dictus sacerdos illos taliter pecuniam expendentes, avaritiae anhelans, concupivit de illa pecunia sibi dari; & cœpit murmurare, dicens: Franciscus, non bene persolvisti mihi de lapidibus, quos emisti à me. Audiens autem beatus Franciscus illum inustè murmurantem, qui à se omnem avaritiam repulerat, accessit ad fratrem Bernardum, & mittens manum in chlamidem ejus, ubi erat pecunia, extraxit manum plenam denariis, deditque sacerdoti. Iterumque manum ponens in chlamidem, extraxit denarios, ut semel jam fecerat, & iterum dedit dicto presbitero, dicens ei: Habis adhuc plenè solutionem? Plenè, inquit. Quo facto, sacerdos latus ad domum suam regreditur.

*sed paulò pōst
p̄nitenſis,
tandem in e-
jusdem diſtri-
plinam
transit.*

B 190 Post paticos dies idem sacerdos à Dominō inspiratus cœpit super his, quæ beatus Franciscus ei fecerat, cogitare, dicens: Nonne ego miser sum, qui, cùm sim senex, bona temporalia concupisco & quæro; & hic Juvenis ea pro Dei amore despicit & abhorret? Nocte itaque sequenti vidit ih somnis crucem immensam valdè, cuius summitas cœlos tangebat, pes autem ejus in ore Francisci stabat: latera autem crucis ab una parte mundi usque ad partem alteram tendebant. Evigilans ergo ille sacerdos credidit, beatum Franciscum esse verè amicum Domini, & quod esset per universum mundum Religio, quam cooperat, dilatanda. Et sic cœpit deinde timere Dominum, & pecuniam (*lege p̄nitenſiam, ut habent Tres Socii*) agere in domo sua; & parvo pōst tempore evoluto, Fratrum Ordinem est ingressus, & bene vixit, & religiosè finivit. Eadem hac de Silvestro leguntur etiam apud Tres Socios num.

C 30 & sequenti, ut pro certis habenda sint & indubitate, licet ea omiserit Thomas Celanensis, & qui eum securus fuit ac ferè contraxit, biographus secundus.

*& in illius
Ordine p̄iè
moritur.*

191 De petita per Silvestrum pecunia etiam sicut Bonaventura, forte ut fama consulere viri, qui deinde in Ordine p̄iè vixit ac mortuus est, & hac p̄nitenſiā culpam illam abundè delavit. At non pratermisit sanctus doctor visionem illam de cruce, cui alteram simul oblatam addidit, & utramque tertio repetitam, quam deinde secura est ejusdem Silvestri conversio & ad Ordinem accessus. Consule illum in Vita edenda num. 30. Hec adjuncta discere potuit S. Bonaventura ex diligenti, quod instituit de sancti Patris sui gestis, examine & quos consultuit, illius sociis superstitionibus. De eodem Silvestro, qui non diu post approbatum à Romano Pontifice Ordinem S. Francisco se adjunxit, sermo infra redibit. Quod ad petitionem pecunie spectat, credibile est, laudatum Silvestrum partem, qua solutioni deerat, S. Francisco in piū opus ecclesie reparanda antea condonasse, sed cùm deinde nummos ex ejusdem Sancti consilio tam liberaliter egenis distribui videret, occasionem inconsulto arripuisse male recuperandi, quod bene expenderat. Utut res se habeat, delictum suum laudabili p̄nitenſia enit, non modo non recte accepta, verū etiam

aliter possessa relinquendo, seque sancto Patri, cui injurius fuerat, sub religiosa disciplina subiiciendo.

192 Paucā modō dicenda sunt de duobus illicis primis S. Francisci sociis, Bernardo & Petro. Primus in Ordine suo notissimus est, & apud Waddingm passim vocatur Bernardus à Quinta valle. Multis ille claruit virtutibus, & annis pluribus sancto Patri suo, cui erat amicissimus, supersuit, de eoque sermo recurret. Beatus vocatur ab Arturo in Martyrologio Franciscano, aliisque Franciscanis scriptoribus; verū hunc titulum nomini ejus non sunt ausi adscribere decessores mei, quos consule in Praetramissis ad diem x Julii; neque ego propter eamdem rationem audeo, maximè cum nec in Martyrologiis Ordinum S. Francisci ad calcem Martyrologii Romani, auctoritate Benedicti XIV editi, adjectis nomen ejus reperiam. Alter, Petrus scilicet, à Waddingo aliisque passim creditur fuisse Petrus Cathani, qui postea totius Ordinis vicarius à S. Franciso creatus fuit. De conversione illius Waddingus ad annum 1209, num. 9

hic ait: Eodem ipso die (quo Bernardum) humili sua veste donavit Vir Dei Petrum Cathani,

ecclesiæ cathedralis, divo Ruffino sacræ, canonum,

qui Bernardi motus præludiis eum comi-

tatus est, donec eidem instituto unà nomen de-

dere, prior Bernardus, posterior Cathanius.

193 Fortè hujus sententia primus auctor est Bartholomaeus Pisanus, vel qui illius librum Conformatum typis excudi curavit Mediolani anno 1510, in qua editione fol. 52 verso, col. 2 sic legitur: Frater Petrus Cathani fuit sanctus frater, & filius ac socius beati Francisci. Iustum beatus Franciscus, cùm esset canonicus majoris ecclesiæ de Assisi, distractis omnibus una die, cum sancto fratre Bernardo de Quintavalle ad Ordinem recepit & fratrem fecit. Hic frater Petrus primò fuit beati Francisci vicarius, & demum, beato Francisco renunciante officio generalatū coram fratribus, ipse frater Petrus factus est generalis Minister. Tam clara hac est Pisanus, vel certe primi ejusdem editoris sententia, ut mirandum non sit, illam passim ab omnibus Franciscanis admissam esse. At sunt nonnulla, qua eamdem mihi anticiparem faciunt. Prima dif-

ficultas oritur ex tempore, quo Petrus, qui cum Bernardo ad S. Franciscum accessit, in Ordine

vixisse dicitur à Thoma Celanensi, collato cum

tempore, quo Petrum Cathani obiisse scribit Wad-

dingus, nimirum anno 1221, die 10 Martii;

ac proinde anno ab ingressu in Ordinem duode-

cimo ferè completo.

194 Celanensis enim, qui Petrum certè no-
verat, num. 25 de eodem ait: Statim autem (post
Bernardum) vir quidam Assisi civitatis eum se-
cutus est, qui valdè in conversatione laudabi-
lis exstitit; & quod sancte cœpit, sanctiū post
modicum consummavit. Illud post modicum
quid aliud indicat, quam secundum illum S. Fransisci socium non nisi exiguo tempore vel pau-
cis annis in Ordine vixisse? Id autem non vi-
detur dici potuisse de Petro Cathani, qui totius
Ordinis generalis Minister, seu potius S. Fransisci vicarius fuit, & annos ferè duodecim in
Ordine explevit. Idem biographus ibidem de B.
Ægidio dicit: Qui longo tempore durans &c,
et annis tantum septem vel octo post mortem Petri
Cathani ista scriberet, sive annis ferè viginti post
ingressum Ægidii. At, qui annos viginti vocavit

D d d 3 longum

E
Petrus, passim
credidur fuisse
Petrus Ca-
thanii;

F

*sed non ae-
funt ratio-
nes, que di-
versum ab
illo esse.*

AUCTORE

C. S.

longum tempus, non videtur annos duodecim dicturus fuisse modicum. Altera difficultas petitur à canonico Petri Cathanii, dictisque Trium Sociorum & anonymi nostri Perusini. Tres Socii, quibus Petrus, secundus S. Francisci discipulus, procul dubio probè notus fuerat, num. 28 afferunt, hominem simplicem fuisse, neque in lectio-ne Evangelica versatum: de eo enim simili ac de S. Francisco & Bernardo aiunt: Simplices erant, & nescierunt invenire verbum Euangelii de renunciatione.

potius sus-
deant.

195 Deinde num. 29 & seq. insinuant, Petrum, de quo agimus, pauperem fuisse, dum de Bernardi divisis, bonisque omnibus venditis & in pauperes distributis expressè meminerunt, de Petro autem solam inquiunt: Petrus etiam pro posse divinum consilium adimplevit. Hoc ipsum etiam apertius afferit *Anonymous Perusinus* verbis illis jam datis: Ille vero frater Petrus pauper fuerat temporalibus. Itaque nescio, an modo dicta simplicitas & paupertas satis convenient in canonicum ecclesie cathedralis Assisensis. Accedit & altera dubitandi ratio, quod S. Bonaventura in Vita num.

B

28 & 29 loquens de primis S. Francisci sociis, solos nominet Bernardum & Egidium, de reliquo verò tantum generatim dicat: Non multò post (ab accessu Bernardi) vocatis eodem spiritu quinque viris, filiorum Francisci senarius numerus completus est, inter quos tertium fortius est locum sanctus pater Egidius. Secundum locum certè obiunxit Petrus noster, isque pre reliquis nominandus erat, si Petrus Cathanii fuisse canonicus cathedralis ecclesie, postea vicarius generalis sub S. Francisco, & morum sanctitate commendatus. Quam ob rem hec me dubitare cogunt, an secundus S. Francisci socius Petrus non sit alius à Petro Cathanii, qui forte primum post approbatam eodem anno ab Innocentio III Religionem ad eam acceperit.

196 Tertium è sociis S. Francisci fuisse B. Egidium, cuius Acta apud nos data sunt ad diem XXIII Aprilis, consentiunt S. Bonaventura & tres Socii num. 32, ubi dicunt, illum venisse post aliquot dies ab adventu duorum primorum. *Anonymous Perusinus* ejusdem conversionem ita narrat. Postquam vero dicti frater Bernardus & frater Petrus, venditis facultatibus suis, earum pretium, ut diximus, pauperibus erogarunt, induiti sunt, sicut vir Dei beatus Franciscus induitus erat, & associati sunt ei. Non habentes autem hospitium, ubi manerent, abierunt & invenerunt ecclesiam quandam (dudum S. Francisco notam) pauperculam, quasi derelictam, quæ Sancta Maria de Portiuncula dicebatur; & fecerunt ibi unam domunculam, ubi pariter morabantur. De illa ecclesia hic primum meminit auctor, ideoque de eadem loquitur, sicut loquendum erat, antequam eam reparaverat Franciscus. Tum de Egidio subjungit: Post dies octo (ab adventu primorum) iterum venit ad eos aliis vir, nomine Egidius, de civitate eadem, homo devotissimus & fidelissimus, cui Dominus gratiam multam dedit.

197 Et cum devotione magna & reverentia flexis genibus, beatum Franciscum rogavit, ut eum in societatem suam recipere dignaretur. Quod audiens & videns beatus Franciscus, lætus efficitur, & recepit eum alacriter & liberenter. Et sic isti quatuor habuerunt immensam lætitiam & spirituale gaudium magnum valde. Hac ille de B. Egidio, quæ etiam omnia prolixius referuntur in supra laudata ejusdem Beati

Tertius San-
cti socii fuit
B. Egidius,cuius ad il-
lum accessus

Vita, ex qua nonnulla hoc transfero. De S. Francisco ibi multa dicuntur relatis consona; narratur Bernardi & Petri conversio, eamque dicitur Egidius post dies octo intellexisse ex parentibus suis. Illorum autem excitatus exemplo, postridie, prmissis ad Deum precibus, S. Franciscum quasvis & invenit. Audito illius desiderio, Franciscus Egidium allocutus fuisse dicitur hoc modo: Frater, ita fecit tibi Dominus, sicut faceret imperator, si modò ad civitatem istam accederet, & vellet sibi eligere aliquem pro suo dilecto familiari; omnes dicerent singillatim: Utinam eligat me! Et ita Dominus elegit te. Commonuitque eum & confortavit, ut in vocatione, quæ vocatus erat, fideliter permaneret. Tum dicuntur gavisi illi quatuor, additurque: Et necdum erant plures.

198 Deinde subjungitur: Ipsa itaque die ve-
nit quadam pauper, eleemosynam ab eis pe-
tens: cùmque S. Franciscus, qui proposuerat
in corde suo non renuntiare alicui petenti pro
Domino, donec haberet, quod daret, ut im-
plereret Euangelicum illud: "Omni petenti te tri-
bue;,, vocans Egidium, diceret ei, ut daret
illi pauperi chlamydem suam (nondum enim
indutus erat) ad iussionem ejus festinavit, &
alacriter dedit ei... Altera die vestivit eum B.
Franciscus. Plura de B. Egidio ibi legi possunt,
ut & iter ejus cum S. Francisco per Marchiam
Anconitanam, de quo etiam agunt Tres Socii
num. 33, silentibus Celenensi & S. Bonaventu-
ra. Illud hic referam ex anonymo Perusino, qui
vetustior est, quam biographus B. Egidii. De-
hinc assumpsit beatus Franciscus fratrem Egi-
dium, & eum in Anconitanam Marchiam se-
cum duxit, & duo alii remanserunt (secun-
dum Tres Socios profecti sunt aliò.) Eentes au-
tem in Domino non modicū exultabant. Vir
autem Domini Franciscus voce clarissima exul-
tavit, Gallicè decantans, laudans & benedicens
Dominum.

199 Magna siquidem in eis lætitia abunda-
bat, quasi ab eis esset thesaurus maximus ac-
quisitus: multum enim gaudere poterant, quia
multum reliquerant, & tanquam stercora repu-
taverant, quæ consueverunt homines contrista-
re; considerantes proinde amaritudines, quas
seculi dilectores in delectationibus secularium
patiuntur, in quibus multa miseria & tristitia
reperitur. Dixit autem beatus Franciscus
ad comitem suum fratrem Egidium: Similis e-
rit Religio nostra homini piscatori, qui mittit
retia sua in aquam, capiens multitudinem pi-
scium copiosam: videns autem piscium multi-
tudinem, magnos elit in vasis suis, parvos
in aqua relinquens. Miratus est ergo dictus E-
gidius de prophetia, quam Sanctus protulit
ore suo, cùm sciret, parvum numerum fra-
trum esse. De hoc vaticinio eodem loco & tem-
pore etiam Tres Socii meminerunt num. 33, &
addunt: Sicque prophetavit, Ordinem dilatan-
dum, quod sanè, ipso Sancto in vivis superstite,
luculenter impletum fuit, & ad hec usque nostra
tempora stabili experientia confirmatur. Meminit
etiam Celenensis in Vita prima num. 28, sed
paulò serius unà cum aliis predictionibus.

200 Redeo ad anonymous, qui sic pergit: de quo itinero
Adhuc non prædicabat populo Vir Dei: quan-
do tamen per civitates & castella transitum fa-
ciebant, hortabatur viros & mulieres, ut time-
rent & amarent Creatorem cœli & terræ, &
penitentiam agerent de peccatis suis. Hac sci-
licet

cum illo ivit
in Marchiam
Anconita-
nam,

F

A licet de causa jam antè dicitur prædicâsse , ut monui supra num. 182. Hinc etiam Tres Socii , qui anonymo nostro hic preluxerunt , num. 33 aunc : Licet autem Vir Dei nōndum plenè populo prædicaret , quando tamen per civitates & castella transibat , hortabatur omnes &c. Sequitur apud anonymum : Frater verò Egidius respondebat , dicens : Optimè dicit ; credatis ei. Qui eos audiebant , dicebant ad invicem : Qui sunt isti , & quæ verba dicunt ? Quidam eorum dicebant , quia stulti vel ebrii videntur : alii autem dicebant : Non sunt verba stultorum ea , quæ proferunt ex ore suo. Respondens unus eorum dixit : Propter summam perfectionem Domino adhæserunt , aut insani facti sunt ; quia vita corporis eorum desperata videtur. Nudis pedibus ambulant , viles vestes induiti sunt , parco cibo utentes. Adhuc tamen non sequebantur eos. Mulieres autem juvenculae , videntes eos à longè , fugiebant paventes , ne forte stultijā tenerentur. Quamvis autem minime ipsos sequerentur , timorati nihilominus remanebant , visà formâ sanctæ conversationis , quâ insigniti pro Domino videbantur. Cumque circuissent illam provinciam , ad dictum locum Sanctæ Mariæ Portiunculæ sunt reversi.

§ X. Quatuor aliorum sociorum ad S. Franciscum accessus , qui illos instruit , & binos in varias regiones mittit : brevi tamen post omnes ad S. Mariam in Portiuncula redeunt , & rursus aliorum quatuor accessu , unà cum Sancto , fiunt duodecim.

Quatuor alios socios admissit.

C Q ue hic exponenda proposui , leguntur in Vita prima num. 25 & sequentibus ; sed nonnulla in eis sunt obscuriora , & qua facile in errorem inducent , nisi ope aliorum instrumentorum explicentur. Secundum Tres Socios num. 35 , paucis à S. Francisci reditu è Marchia Anconitana elapsis diebus , tres Assiates simul ad eum accesserunt , videlicet Sabatinus , Moricus & Joannes de Capella. De tribus illis consentit *Anonymous Perusinus* , cuius verba recitabo inferius. S. Bonaventura non satis distinxit tempus , quo singuli advenerunt ; cetera consonat. At Thomas Celanensis , qui præposito sociis omnibus quodam , quem puerum appellavit , B. Egidium à tertio loco ad quartum perpetram amovit , relato hujus adventu , subjunxit num. 25 : His autem uno alio apposito , frater Philippus septenarium (nempe ipso Francisco annumerato) adimplevit. At inter Egidium & Philippum ab aliis tres ponuntur intermedii , ac passim creditur Philippus octavus , solusque accessisse , atque is ipse esse , de quo , tacito nomine , ait laudatus Celanensis num. 29 : Eodem tempore (videlicet post aliqua mox referenda) quodam alio bono viro Religionem intrante , ad octonarium numerum processerunt. Hic , inquam , octavus Philippus fuisse creditur , licet ab aliis non nominetur.

202 S. Bonaventura num. 31 iisdem ferè verbis accessum illius memoravit , sed septenarium numerum filiorum S. Francisci tunc impletum dixit , ut octavus esset ipse S. Franciscus. Potuit primus biographus , qui illis rebus non adfuit , in eum errorem facile incidisse , ut septimum cum Francisco posuerit Philippum , qui sine Francisco erat septimus. Andiamus modò secundum biographum , qui omnia compendiosius tradidit , & tam accessum sociorum , quam sancti Patris monita , apud primum uberiorū relata , filio suo sic expressit : Jam sex fratrum septimus ipse Pater jocunda societate gaudebat , qui inter Minores in omnibus non ut major , sed ut minimus , se gerebat : cum adhuc sui suorumque processum prorsus ignorans , scire pulsilli gregis exitum vehementer optabat. Jam antea Sanctus quedam de futura Ordinis sui magnitudine prædixerat B. Egidio , ut suprà vidimus ; idcōque non sic accipienda sunt secundi biographi verba , quasi tunc eidem Sancto nihil has super re innotueret ; neque id afferuit Celanensis , ex quo ille hec hauſit , sed solùm sollicita prece petiisse à Deo , ut conversationis suæ suorumque processum sibi indicaret.

AUCTORE
C. S.
quorum ultimi fuit Philippus. San-
ctus de suis
sollicitus.

E
Ordinem suum mirè di-
latandum cognoscit , so-
que animat .

203 His breviter observatis , pergo cum lato biographo secundo. Cùm ergò (inquit ille) se quadam die devotus devotius , uti consueverat , orationi dedisset , & super impensis sibi divinitus beneficiis gratias agens , annosque male transactos in amaritudine animæ suæ recognitans , Domino tremebundus assisteret , cœpit passim menti ipsius mira suavitas & lætitia perfundi , in tantum , ut etiam à seipso deficeret ; donec tandem de peccatis concreta caligo penitus fugaretur , sibique usque ad quadrantem novissimum remissionis debiti culparum certitudo daretur. Dehinc supra se rapta & in quadam mirandi luminis claritate totus absortus est ; ubi dilatato mentis sinu , certificari de hiis , quæ desideraverat , meruit , & ex omni natione suorum multiplicationem luculentè prospexit. Non solùm autem hæc , sed & alia plura de futuris archana contemplans , tandem ad se reversus cuncta per ordinem fratribus enarravit , spirituque nimirum totaliter innovatus , nec de ipsorum , nec de sua eos simplicitate diffidere monuit ; sed veluti usque ad fines orbis multipliciter dilatandos , in Domino confortavit.

F

204 Eo tempore appositus est eis quidam vir alius , & sic octonarius ipsorum impletus est numerus. Tunc cans (lege convocans , nam pars vocis eraſa est) universos , & admittendum in diversas mundi partes binos binosque confederans , plura illis de regno Dei , de mundi suique contemptu dulciter & intentè proposuit , & inter alia præcipue de patientia & humilitate præcepit. Gaudet igitur grex humiliis ad vocem Pastoris , & ad recipiendum salutaris obedientiæ mandatum grataanter obtemperrans , ad pedes ejus humiliiter se provolvit ; quos ipse Pastor benignissimus erigens , & affetuose , velut filios mater , amplectens , singulos ad oscula suscipit , singulos illo propheticō sermone communīt : "Jacta cogitatum tuum , in Domino ; & ipse te enutriet." Hoc verbum frequenter , quotiescumque mittebat , pronuncians , omnem fratrum sollicitudinem in Deum dirigere voluit , sic erroneam illis & interminam cupiditatis viam præcludere , sic & in zonis es * pro crastino cor prorsus à curis extrellum

& in qua-
tor orbis
plagas mi-
tit .

* I. æs

AUCTORE

C. S.

*non tamen
disturba
fuit hæc pere-
grinatio;
nam, Sandro
orante,*

tranum non providit. *Hac omnia etiam videri
poterunt in Vita prima.*

205 Sequitur ibidem propositio omnium octo
ad quatror diversas mundi partes, ut loquuntur
Celanensis & Bonaventura, quasi longa indicare
voluisse aggressos itinera. Laudans enim Cela-
nensis num. 30 ait: Tunc frater Bernardus cum
fratre Egidio versus sanctum Jacobum (*Com-
postellam indicat in Hispania*) iter arripuit. *Ve-
ruin*, si ista intentione revera recesserint *Affis* in
Etruriam, ubi eisdem tunc suis videbimus,
ceri mutarunt consilium, licet etiam in *Vita B.*
Egidii innatur, illum tunc Compostellam profe-
clum esse: hec enim *B. Egidii* peregrinatio multo
serius figura est. Ita omnino exigit temporis
ratio; sanctusque Bonaventura clare docet, iti-
nera illa minimè longa fuisse. Nam num. 33 af-
serit quidem, *S. Franciscum cum socio suo ver-
sus unam orbis partem perrexisse*, reliquis sex
ad modum crucis tribus aliis mundi partibus
deputatis; sed mox addit, sanctum Patrem,
modico elapsu post tempore, desiderasse & à
Deo petuisse, ut omnes redirent, aique ita fa-
ctum, ut post modicum temporis omnes de-
nudò convenerint apud *Affis*. Eadem habet
Celanensis num. 30, qui *S. Bonaventura pra-
luxit.*

B

*omnes posse
modicum
tempus apud
Affis in eur-
sum conve-
nerunt.*

*obtinendum

206 Consonat de more auctor *Vita secunda*,
apud quem de eodem itinere hac legere est: Ig-
nitur sex illorum binis in diversas regiones ad pa-
cem cum penitentia nunciandam divisisi, ipse
quoque in aliam mundi partem, uno secum re-
tentio, secessit. Sed paternus affectus absentiam
novæ prolis non sustinens prorogari, cœpit ad
videndum eos non multo post affici desiderio
vehementi. Quæsivit ergo ad optimendum *,
quod concupierat, orationis consuetæ refugi-
um; & sic à Domino meruit exaudiri, ut in
brevi omnes improvisè & mirabiliter congrega-
rentur in unum. *Hoc itaque omnium iter non
fuerit, opinor, nisi paucarum bebatodarum aut
unius ferè mensis, cùm Sanctus*, modico elapsu
post annuum discessum tempore, eorum absen-
tiam dalens, rediutus à Deo flagitaverit, & post
modicum temporis desiderium suum mirabiliter
expletum viderit. Quid porrò in eodem itinere
egerint & passi fuerint, silent laudati biographi;
sed plura de his scribunt *Tres Socii* num. 37 &
seqq., & ad hoc tempus revocant formulam oran-
di a *S. Francisco* sociis traditam.

*Anonyma
narratio de
injurias illis
illatis.*

207 Hicce, quoad gesta consenit *Anonymous*
nostræ *Perusinius*, cuius verba nondum data ab
adventu trium sociorum hic subjicio, ut binc
conjiciat lector, quanta viri illi instructi fuerint
viritate, qui talia patienter ferrent, & cœpiſſ
infirſſerent. Verba accipe: Paucisque diebus elap-
sis (à rediū *S. Francisci* è *Marchia Anconitan-*
na) tres alii viri de civitate *Affis* venerunt ad
eos, videlicet frater *Sabbatinus*, frater *jobs*
(*Ioannes cognomento de Capella*) & frater *Mori-*
cus parvus, beato *Francisco*, ut eos in socie-
tatem suam recipere, humiliiter supplicantes.
Qui benignè & alacriter recepit eos. Quando
verò petendo eleemosinam per civitatem ibant,
vix volebat aliquis eis dare, sed dicebant eis:
Dimisisti res vestras, & vultis comedere alienas.
Et sic patiebantur penuriam multam val-
dè. Parentes quoque eorum & consanguinei
persequebantur eos, & alii de ciuitate illa parvi
& magni, masculi & feminæ despiciebant &
deridebant eos, tanquam insensatos & stolidos,

nisi solus episcopus civitatis, ad quem ibat fre-
quenter beatus *Franciscus* ad consilium postu-
landum. Propter hoc autem persequebantur
eos parentes eorum & consanguinei, & alii de-
ridebant, quia eo tempore nullus inveniebatur,
qui omnia sua relinquere, & iret petendo ele-
emosinam hostiatum.

D

*de Sancti ge-
sis cum epi-
scopo, de in-
fructis ab
ille*

208 Quadam verò die, cùm adjisset beau-
tus *Franciscus* dominum episcopum, episcopus
dixit ei: Dura multum mihi videtur & aspera
veltra vita, nihil possidere in hoc seculo, nec
habere. Cui Servus Domini sic respondit: Do-
mine, si possessiones alias haberemus, ar-
ma ad protegendum necessaria nobis essent;
quia inde quæstiones oriuntur & lites plurimæ,
& solet dilectio Domini & proximi impediri.
Idcirco nolumus in hoc seculo temporale ali-
quid possidere. Et placuit episcopo hoc respon-
sum. *Sanctus autem Franciscus*, cùm Spiritus
sancti gratiâ plenus esset, quæ ventura erant,
fratribus suis praenuntiavit; & convocans ad se
sex istos fratres suos, quos habebat, in silva,
quæ erat juxta ecclesiam Sanctæ Marie de Por-
tiuncula, ad quam ipsi ad orationem frequen-
ter ibant, dixit eis: Consideremus, carissimi
fratres, vocationem nostram; quia misericordi-
ter vocavit nos Dominus, non tantum pro no-
stra, sed pro multorum utilitate & salute. Ea-
mus ergo per mundum, exhortantes & docen-
tes homines & mulieres verbo & exemplo, ut
agant penitentiam de peccatis suis, & manda-
torum Domini recordentur, quæ oblivioni tan-
to tempore tradiderunt.

E

*& ad predi-
candum mis-
sis discipulis*

209 Et iterum dixit eis: Nolite timere, pu-
sillus grec, sed in Domino fiduciam habeatis;
& nolite dicere: Inter nos insipientes sumus sine
litteris; quomodo prædicabimus? Sed memores
estote verborum Domini, quæ locutus est di-
scipulis suis, dicens: "Non enim vos estis, qui lo-
qui, sed Spiritus Patris vestri, qui loqui-
tur in vobis." Ipse enim Dominus dabit vo-
bis spiritum & sapientiam ad exorandum &
prædicandum viris & mulieribus suorum viam
& opera mandatorum. Invenietis autem fideles
homines, mansuetos, humiles & benignos, qui
vos & verba vestra recipient cum gaudio &
amore. Invenietis alios infideles, superbos &
blasphemos, resistentes & exprobrantes vobis
& verbis vestris. Ponite ergo in cordibus ve-
stris patienter & humiliiter hæc omnia tolerare.
Cùmque fratres hæc verba audissent, formidi-
nem habuerunt. Videns autem beatus *Franci-
scus*, eos timere, dixit eis: Nolite expavescere;
scitote enim, non post multum temporis
venient ad vos multi sapientes & prudentes &
nobiles; eruntque nobiscum, prædicabunt gen-
tibus & populis, regibus & principibus; & multi
ad Dominum convertentur, & per universum
mundum multiplicari faciet Dominus suam fa-
miliam & augeri. Et cùm consummaret omnia
verba hæc, benedixit eis, & abiit. *Alia*
*quoque prædictis in Vita prima; sed his minimè
contraria.*

F

*traditoque
iisdem pre-
candi modo,*

210 Pergo cum anonymo. Cùm autem per
viam Christi devotissimi servi Domini ambula-
rent, & aliquam ecclesiam habitabilem vel dereli-
quit inveniebant, sive crucem aliquam fecerat
viam, ad eas se ad orationem devotissimè in-
clinabant, dicentes: Adoramus te, Christe, &
benedicimus tibi, & ad universas ecclesias tu-
as, quæ sunt in universo mundo, quia per
sanctam

A sanctam crucem tuam redemisti mundum. Et ibi credebat & sentiebant, se locum invenire. Peculiarem hunc orandi modum illos à S. Francisco doctos fuisse, tradunt alii biographi, licet de tempore non conveniant. Thomas Celanensis in Vita prima num. 45 istud S. Francisci documentum ad illud tempus retulit, quo ille cum sociis suis post approbatum ab Innocentio III Papa Ordinem Româ redux, apud Rivum-tortum vel apud S. Mariam de Portiuncula habitavit; consonatque S. Bonaventura in Vita edenda num. 42. At Tres Socii, quos Anonymus hic secutus est, eodem, quo hic, tempore de eadem oratione meminerunt num. 37, ex quo loco etiam postrema Anonymi verba sic sunt emendanda, vel exponenda: Credebant enim semper invenire locum Dei, ubicumque crucem vel ecclesiam invenissent. Ceterum ex horum Trium Sociorum testimonio saltem probabile fit, usum dicta orationis prius, quam apud Celanensem & Bonaventuram dicitur, à sancto Patre discipulis suis commendatum fuisse.

B
*& injuriis,
quas in hoc
itinere susci-
tuerunt.*

211 Nunc ex eodem Anonymo andiamus, que & quanta illi eo in itinere passi fuerint. Quicumque verò, inquit, videbant eos, mirabantur, dicentes: Numquam tales Religiosos vidimus, sic induitos. Omnibus enim habitu & vitâ dissimiles, silvestres homines videbantur. Quando intrabant civitatem aliquam, castellum aut domum, pacem annunciant. Ubicumque enim inveniebant homines vel mulieres in viis vel in plateis, confortabant eos, ut timerent & amarent Creatorem cœli & terræ, & ut mandatorum ejus, quæ oblivioni tradiderant, recordantes, ea studerent ammodo opere adimplere. Et quidam eorum libenter eos cum gaudio audiebant; alii autem è contrario deridebant: à multis multipliciter interrogabantur; & valde laboriosum erat eis tot & tantis interrogationibus respondere; quia in novis rebus novae interrogationes sèpius oriuntur. Quidam enim interrogabant eos: Unde es? Alii verò dicebant: De quo Ordine es? Illi autem simpliciter respondebant: Pœnitentes sumus, & in civitate Afflisi nati sumus. Adhuc enim Religio fratrum non nominabatur ORDO. Et multi, qui videbant & audiebant eos, deceptores vel fatuos existimabant; & aliquis inter eos dicebat: Nolo eos in domum meam recipere, ne forte furentur res meas. Et propter hoc in multis locis inferebantur injuriæ multæ eis: unde sepe hospitabantur in ecclesiæ porticis* vel domorum.

*I. porticibus

*Illorum duo
Florentia ho-
spitio exclusi.*

*I. quedam

*forte ei

212 Eodem tempore erant duo fratres apud civitatem Florentiæ, qui per civitatem ibant hospitium exquirentes, & nullatenus poterant invenire. Venientes ergo ad quandam domum, cui quidam * pottius erat antè, & in portico clibanus quidam; qui dixerunt ad invicem: Hic poterimus hospitari. Rogaverunt ergo dominam illius domus, ut in domo sua eos recipere dignaretur. Qua statim hoc facere recusante, deprecati sunt eam, ut vel juxta clibanum eos illa nocte permitteret hospitari; quæ concessit eis. Cum venisset autem vir ejus, & fratres in portico juxta clibanum respexisset, dixit eis *: Quare ribaldis (*id est*, nebulonibus) istis hospitium contulisti? Quæ respondit: Ego eos in domo nolui hospitari, sed extrà in portico jacere permisi, ne intù nobis possent aliquid furari, nisi forte ligna. Et propter suspicionem i-

Oktobris Tomus II.

stam noluerunt fratibus ad cooperendum aliquid dare, licet magnum eò tempore frigus esset. Ex chronotaxi nostra mense Maio hac facta sunt: poterat tunc Florentia nocturno tempore intensius frigus esse, quam ut unâ induit pauperculâ tunica & nudipedes noctem sine alio tegumento in portico commodè trahucerent.

213 Surgentes autem Fratres (*ita pergit Anonymus*) nocte illa ad Matutinum ad magis vicinam sibi ecclesiam perrexerunt. Manè autem facto, mulier illa, vadens ad ecclesiam ad audiendam Missam, respexit eos in oratione devotè & humiliter permanentes; dixitque intra se: Si homines isti malefactores essent, sicut vir meus dicebat, orationi non sic insisterent reverenter. Cumque hoc multi cogitarent*, ecce, vir quidam, nomine Guido, per ecclesiam illam ibat, & pauperibus, quos inveniebat, eleemosinas tribuebat. Qui cum accessisset ad Fratres, & denarium unum cuilibet, sicut aliis, vellet dare, illi accipere renuerunt. Quibus ille dixit: Quare denarios non accipitis, sicut ceteri pauperes, cum ita vos videam inopes & egenos? Respondit ei unus ex eis frater, Bernardus nomine: Verum est utique, quod pauperes sumus; sed paupertas nostra non ita gravis est, ut pauperum aliorum, quia per Domini gratiam, & ejus consilium adimplendo, pauperes facti sumus. Admirans homo ille interrogavit eos, si adhuc in seculo aliquid habuissent: qui responderunt, se aliquid habuisse, sed amore Dei pauperibus tribuisse. Considerans autem dicta mulier, Fratres denarios recusasse, accedens ad eos, dixit eis: Christiani, si ad meum vultis redire hospitium, ego vos recipiam intra domum. Cui Fratres humiliter responderunt: Dominus retribuat tibi.

214 Cum vidisset ergo vir ille, quod fratres non poterant hospitium invenisse, apprehendens eos duxit in domum suam, & dixit eis: Ecce hospitium, quod vobis Dominus præparavit; manete in eo secundum beneplacitum vestrum. At illi gratias egerunt Domino, qui fecit misericordiam suam cum illis, & exaudiuit clamorem pauperum; & manserunt apud eum per dies aliquot. Et sic propter eorum verba, quæ audivit, & exempla bona, quæ vidit, multa postea pauperibus est largitus. Iterum * enim apud homines Fratres viles deputabantur, ut multi parvi & magni facerent eis & dicerent, sicut domini servis suis. Et licet haberent vilissima induimenta & paupercula, tamen eis libenter auserebant. Cumque sic nudi remancerent (*solis scilicet testi femoralibus*) quia unam tantum habebant tunicam; sèpius tamen formam Euangeliæ observabant, non ea auferentibus repetentes: si tamen illi pietate commoti volebant restituere, recipiebant libenter. Et quibusdam lumen in capite jacabant: cuidam quoque eorum taxilli in manu fuerunt positi, si vellet ludere, invitando; quidam autem post dorsum eu-jusdam portatus fuit, appensus per caput, quantum portatori placuit. Hæc eis & alia multa faciebant, affligentes eos; qui * idcirco non dicimus, ne verba nostra multum dilatemos. In tantum enim vilissimos eos reputabant, qui securè & audacter affligebant eos, quasi malefactores essent. Insuper & in fame & in siti, frigore & nuditate multas tribulationes & angustias tolerabant. *Hac posteriora, uti & sequentia,*

*sed deinde
cognita co-
rum virtute,*

*an multis
cogitaret?

*à viro pio be-
nigno excep-
tiur; ab
aliis socii
peccati ha-
bitu.*

*F
*forte Inten-
tum*

*an que?

AUCTORE

G. S.

*tia, videntur non de solis illis duobus, sed de o-**mniibus sociis dici.*

B patientia suā tandem multos moveant, aliquos in societatem admittunt,

215 Hæc autem omnia constanter & patienter, sicut à beato Francisco moniti fuerant, sustinebant. Non contrastabant, nec conturbabant, sed, sicut homines in magno lucro positi, exultabant in tribulationibus, & gaudebant, & Dominum sollicitè pro suis persecutoribus exorabant. Cūque viderent eos homines in suis tribulationibus exultare, & eas patienter pro Domino tolerare, & ab oratione devotissima non cessare, pecuniam quoque non recipere, non portare, sicut recipiebant alii pauperes indigentes, & magnam invicem dilectionem habere, in qua esse discipuli Domini noscebantur; multi benignitate Domini corde compuneti sunt, & venientes ad eos, de offensis in eos veniam postulabant; ipsi autem ex corde remittentes eis, alacriter respondebant: Dominus parcat vobis. Et sic eos libenter postmodum audiebant; & quidam rogabant eos, ut in suam eos societatem recipere dignarentur; & ex eis plurimos receperunt, quia tunc temporis propter paucitatem Fratrum unusquisque habebat à beato Francisco potestatem recipere, quos volebat. Et ita termino sibi statuto ad sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi.

¶ revertuntur ad S. Mariam de Portiuncula.

216 Eodem ferè modo Tres Socii, quos Annimus præ oculis habuit; reclius tamen hi plurimos receperunt num. 41 habent: Aliquos receperunt; nam quatuor tantam post hoc iter vesti donatos videbimus. Verum in illis verbis in termino sibi statuto, vel, ut habent Tres Socii, statuto termino omnes ad Sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi, latet difficultas. Etenim apud Celanensem in Vita prima num. 29 & 30, & apud S. Bonaventuram num. 32 & 33 omnino videntur à S. Francisco in longa itinera missi, dicunturque post modicum tempus, eorumdem redditum à Deo precante Francisco, omnes absque humana vocatione, & ut expressè addit Bonaventura, omnes ex insperato post modicum temporis, ... divina operante clementia, non sine ipsorum admiratione pariter convenisse Assūmum. Qua verò ratione hec omnia vera sunt, si statuto termino, vel in termino sibi statuto redierint? Mihi verissimum appareat, terminum illum nec de spatio temporis, quod peregrinationi prefixerat Sanctus, nec de loco, ad quem usque illa ex eiusdem mandato extendenda erat, explicandum esse, sed de loco, ad quem redeundam erat, qui que à Sancto statutus fuerat terminus seu finis totius peregrinationis. Sensus ergo hic erit: Ad terminum sibi statutum, nempe ad Sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi.

Santus fortè tunc ad Reatinam vallem profectus fuerat;

217 In quas partes S. Franciscus (nam ex dictis ipse quoque unam sibi elegerat) cum socio suo tunc processerit, nemo veterum biographorum, quos quidem habeo, memorie prodidit. Fortè tamen iverit in Vallem Reatinam, in Sabiniis Umbrie, ad quam illum eodem anno, sed alio tempore ante mox memoratum iter profectum fuisse, scribit Waddingus ad hunc annum 1209, num. 24, laudans Marianum & Angelum Reatinum. Ait nempe ibidem ex laudatis scriptoribus Waddingus, Franciscum discipulos suos eo consilio illuc eduxisse, ut à patria urbe remoti stipem majori peterent fiducia & absque duriori acciperent contumelia. Angelus ille in Scriptoribus Minorum ab eodem Annalista vocatur Angelus Tancredus, patria Reatinus, dicitur

que ultimus ex undecim S. Francisci sociis fuisse, ac scriptisse Históriolam de gestis S. Francisci in urbe & valle Reatina, atque Vitam ejusdem sancti Patriarchæ, simul cum aliis duobus sociis, Leone & Ruffino. Vitam hanc, quam Appendicem appellamus, jam frequenter nominavi, sed cum Historiolam illam alteram non habeam, de ea nego pronunciare. Verumtamen si memorata Sancti ad Reatinam vallem cum omnibus suis profectio ad hunc annum in eadem narretur, nequeo satis mirari, cur nec in prima nec in secunda Vita, nec in Appendix Trium Sociorum, quorum unus fuit Angelus ille Reatinus, nec denique in S. Bonaventura, vel levissimum illius profectionis vestigium invenire sit.

218 Quapropter si in dubiis conjectare liceat, nam alia annonihil suspicor, S. Franciscum, Angelo teste, te hanc ad cum uno socio in vallem Reatinam profectum eamdem profectio non sapientem certa est.

E 219 Plurimos receperunt num. 41 habent: Aliquos receperunt; nam quatuor tantam post hoc iter vesti donatos videbimus. Verum in illis verbis in termino sibi statuto, vel, ut habent Tres Socii, statuto termino omnes ad Sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi, latet difficultas. Etenim apud Celanensem in Vita prima num. 29 & 30, & apud S. Bonaventuram num. 32 & 33 omnino videntur à S. Francisco in longa itinera missi, dicunturque post modicum tempus, eorumdem redditum à Deo precante Francisco, omnes absque humana vocatione, & ut expressè addit Bonaventura, omnes ex insperato post modicum temporis, ... divina operante clementia, non sine ipsorum admiratione pariter convenisse Assūmum. Qua verò ratione hec omnia vera sunt, si statuto termino, vel in termino sibi statuto redierint? Mihi verissimum appareat, terminum illum nec de spatio temporis, quod peregrinationi prefixerat Sanctus, nec de loco, ad quem usque illa ex eiusdem mandato extendenda erat, explicandum esse, sed de loco, ad quem redeundam erat, qui que à Sancto statutus fuerat terminus seu finis totius peregrinationis. Sensus ergo hic erit: Ad terminum sibi statutum, nempe ad Sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi.

F Congratulabuntur quoque filii gaudio Patris, mirantesque pariter & lætantes glorificabant unanimiter magnificentiam Salvatoris. Referebat ille, quo ordine desiderium suum Dominus adimpleret: illi quoque beneficia sibi divinitus impensa narrabant, & humiliter de omnibus semetipsos ingratitudinis arguebant. Factum est autem post hæc, ut eidem pusillo gregi quatuor alii viri idonei jungerentur, ut sic duodecarius fratrum numerus impleretur. Coepit itaque sancti Viri suorumque jam latius fama diffundi; sed &, quo super peccatorum conversione sine personarum acceptione gaudebant, illorum in Domino cotidie gaudium augmentari.

220 Quatuor illi, qui post Sancti redditum sacro habitu Franciscano habitu donati dicuntur, vel omnes vel illorum aliqui in ipso itinere, ut vidimus, à sociis admissi füre. Nomina eorum in antiquis Viis nostris non exprimuntur; at catalogus primorum sociorum (annumerato Franciso) in editione

A tione Speculi per Spoelberchum, parte 2, cap. 2 excusus, ea sic exhibet: Nonus F. Joannes de Constantino. Decimus F. Barbarus. Undecimus F. Bernardus de Violente. Duodecimus F. Angelus de Reate. Horum primus in Annotatis ibidem, ab aliis vocatus dicitur Constantius, apud Waddingum Constantius vel Joannes de S. Constantio; tertius in Annotatis Bernardus Vigilantius, uti & apud Waddingum, alias Bernardus de Viridante dictus legitur; quartus, Angelus scilicet, unus ex Tribus Sociis est, qui Appendicem ad Vitam primam scripsérunt. Landinus Waddingus ad annum 1209 num. 38 pro Angelo quartum posuit Silvestrum, Angelumque primum anno sequenti à S. Francisco admissum credidit, quando hic pro confirmatione Regula sua à summo Pontifice impetranda Romam pessens, Reatinam urbem pertransit; ita ut ex ejusdem Annaliste sententia Angelus ille tunc sociorum S. Francisci numerum duodenarium, Francisco non annumerato, compleverit. Verum hanc opinionem suo loco expendemus. Porro, licet de numero undecim S. Francisci sociorum mibi constet, non tamen contendere velim, Angelum unum ex his undecim fuisse; quia non possum omnium illorum, qui in predicto Speculi catalogo recensentur, nomina & accessus ordinem ex vetustioribus documentis confirmare.

§ XI. Aliquot sociorum virtutes: Sanctus scribit Regulam, pro cuius approbatione cum omnibus undecim sociis Romam proficiscitur, & eam cum facultate prædicandi ab Innocentio III obtinet.

Sociorum occupationes, orandi studiū, mutua caritas.

De mutua sociorum caritate aliisque eorumdem virtutibus multa premissis adduntur in Appendix ad Vitam primam à num. 41. Similia habet Anonymus Perusinus, cuius verba hic habe. Quando autem se revidebant (ex itinere, praedenti & relato) tanta jucunditate & spirituali gaudio replebantur, quod nihil recordabantur adversitatis & maximæ paupertatis, quam patiebantur. Solliciti erant quotidianè in oratione & labore manuum suarum, ut omnem otiositatem, animæ inimicam, & se penitus effugarent. Noctibus verò similiter solliciti surgere media nocte, juxta illud Prophetæ, "Media nocte surgebam ad confitendum tibi," orabant cum devotione multa & lacrimis frequenter. Amore intimo se invicem diligebant. Serviebat quoque & nutrit unus alterum, sicut mater servit & nutrit filium suum. Tantus ardebat in eis caritatis ignis, quod eis facile videbatur tradere corpora sua, non solum pro nomine Domini nostri Jesu Christi, sed etiam unus pro alio, & libenter. Quadam enim die, cum duo Fratres per quamdam viam transitum facerent, unum fatuum invenerunt, qui in eos lapides jaciebat. Alter illorum fratum, dum in fratrem suum videret jactari lapides, accurrens & lapidum ieiibus se opponens, potius voluit se percuti, quam fratrem suum, propter flagrantem mutuam caritatem. Hæc & his similia saepius faciebant.

Ottobris Tomus II.

222 In humilitate radicati & fundati erant, & unus reverebatur alium, quasi dominus esset suus. Quicunque inter eos officio vel gratiâ præcellebat, humilior & vilior ceteris videbatur. Omnes quoque se totos ad obediendum trædebant, quando aperiebat os præcipientis *, pedes suos ad ambulandum, manus quoque ad operandum continuo præparantes. Quidquid præcipiebat eis, putabant, præceptum esse secundum Domini voluntatem: & ideo suave erat eis & facile omnia adimplere. Abstinebant se à carnalibus desideriis, & ne vindicarent semetipsos, sollicitè judicabant. Nam si casu unus alteri diceret verbum, quod forte posset ei displace, tantum à conscientia reprehendebatur, quod non poterat quiescere, donec diceret suam culpam, & prosternens se in terram, licet inviti, pedem ejus super os suum faceret sibi ponit. Et si ille nullatenus vellet posse; si prælatus erat, qui verbum dixerat, præcipiebat ei hoc facere; alioquin à prælato præcipi faciebat, ut effugaretur ab eis malitia, & plena semper inter eos dilectio servaretur. Et sic contra vitia singulas virtutes opponere satagebat.

AUCTORE
C. S.
humilitas,
obedientia,
cura frater-
ne caritatis
servanda,
* l. præci-
pens

E
communis re-
rum usus,
paupertas,
in egenos ip-
boralitas,

223 Quicquid habebant, librum vel tunicam, communiter utebantur; & nullus, suum aliquando esse, dicebat. Sic fiebat in Apostolorum Ecclesia primitiva. Cum autem in eis paupertas nimia abundaret, semper tamen largi erant, & omnibus, amore Domini se pententibus, libenter compartiebantur eleemosinas sibi datas. Quando autem ibant per viam, & pauperes sibi petentes inveniebant, aliqui ex ipsis, non habentes aliud, quod præberent, de vestimentis suis pauperibus erogabant. Quidam enim eorum capucium divisit à tunica, & pauperi petenti tribuit; alius quoque manicam separavit, & dedit; alii verò partem aliquam, alii autem de tunica sua dabant; ut verbum illud Euangelium observarent: "Omni petenti,, te tribue." Quadam verò die venit quidam pauper ad ecclesiam Sanctæ Mariæ de Portuncula, ubi ipsi demorabantur, & eleemosinam fratribus * postulavit. Erat autem ibi quædam chlamys, quam quidam eorum habuerat, cum adhuc erat in seculo. Beatus autem Franciscus dixit illi fratri, cuius fuerat chlamys illa, ut eam illi pauperi erogaret: qui libenter & velociter dedit illi. Statim autem propter reverentiam & devotionem, quam frater habuerat in donando, visum est ei, quod eleemosina illa cælum ascenderet, & sensit protinus novo spiritu se repletum. *Hoc factum jam ante retulit de B. Egidio, in cuius Vita eadem leguntur.*

* à fratribus

F

224 Quando autem declinabant ad eos dives hujus mundi, recipiebant eos alacriter & benignè, & eos invitabant, ut revocarent eos à malo, & ad faciendam pœnitentiam provocarent. Sollicitè illo tempore postulabant, ne mittentur in terras, unde fuerant oriundi; ut sic effugerent conversationem & familiaritatem consanguineorum suorum, verbumque propheticum observarent: "Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filius matris meæ." In paupertate plurimum lætabantur, quam * di-
vitiæ ab eis non concupisebantur. Aurum & argentum numquam possidebant, & omnes mundi hujus divitias contemnebant; maximè tamen pecuniam sub pedibus conculabant. Quadam verò die, cum fratres morarentur apud San-

modus agendi
cum divisi-
bus & con-
sanguineis;
pana ob ta-
dam pecc-
tum

* l. quia

eeee 2

etiam

AUCTORE
C. S.

Etiam Mariam de Portiuncula, venerunt quidam homines & intraverunt ecclesiam, & ipsis nescientibus, super altare denarios posuerunt. Quidam vero frater intrans ecclesiam inventos accepit denarios, & in ejusdem ecclesiae fenestra quadam posuit eos. Quidam vero alius frater, inventa pecunia, ubi frater eam posuerat, retulit sancto Francisco.

quidam fratri à Sancto imposita.

* stercus

B * possent

* conjunctū

Sanctus sibi suisque scribit Regulam brevem.

C

1210, num. 2 edidit Regulam virginis & tribus quam Waddington capiibus distinctam, quibus ferè novem paginas datus creduntur, Annalium in folio, ut vocant, implevit; hanc quam edidit; que primam omnium, de qua modo agimus, esse existimavit. Verum ego Regulam tam prolixam nequeo conciliare cum dictis biographorum, maxime primi ac secundi. Quia enim ratione dicitur illa paucis verbis ac brevi sermone conscripta, qua multo prolixior est, quam ea sit, quam Honorius III postea approbavit, quippe qua in iisdem Annalibus ad annum 1223 à num. 12 edita vix quatuor cum dirnidia paginas occupat. Accedit & altera ratio; nimisrum quod in ejusdem Regula capite 2 legatur, juxta mandaturn domini Papæ non licere Minoribus post emissam professionem suam ad aliam Religionem accedere; qua prohibito tom. I Bullarii Franciscani primum facta dicitur anno 1220 ab Honorio III, Innocentii III successore, quod Waddingus in Annotationibus ad Regulam, quam vocat secundam, num. 8 agnoscens, cogiturn dicere, ea verba ab ipso Francisco Regula, qua ipsi prima est, inserta fuisse, simul ac ista Honori prohibito fuit edita.

E

228 Nullus dubito, quin ita senserit eruditus quod non sacerdos, quod non nisi due exstant Regula Minorum tis verisimile à S. Francisco scripta, quarum brevior certe que Waddingus postrema est; quodque nesciret, plures (etiam giani illa) preter eam, quam frater Elias amisit, aut clam destruxit) ab eodem Sancto compositas fuisse. Hoc tamen expressis verbis docent Tres Socii in Appendix num. 35, ubi de Francisco hec aiunt: Cuncta transitoria, & præcipue pecuniam, contemplit in tantum, ut in omnibus Regulis suis commendaret potissimum paupertatem, & omnes fratres sollicitos redderet de pecunia vitanda; plures enim Regulas fecit, & illas expertus est, prius quam faceret illam, quam ultimò reliquit fratribus. Unde in una ipsarum dixit in detestationem pecunie: "Caveamus, qui reliquimus

, omnia, ne pro tam modico regnum celorum perdamus. Et si pecuniam in aliquo loco inveniremus, non curemus plus, quam de pulvere, quam sub pedibus calcamus., Plures ergo Regulas fecit S. Francisco ante illam, quæ nunc utuntur Minores; neque inter illas plures numerari potest ea, quam amisit Elias, cum hec eadem fuerit, ac omnium ultima; & si inter eas numeranda esset, non recte plures, sed

F

solum duæ ante ultimam scripta fuisse dicende essent.

229 Allegata à Tribus Sociis ex una ipsarum una esse ex plurimi verba leguntur cap. 8 Regula, velut aliis, quas omnium prima apud Waddingum edita; at si Sanctus post hec revera fuerit omnium prima, aut unica tantum ante postremam conscripta, cur Tres Socii eamdem non primam aut unicam, sed unam ipsarum plurium dixerunt? Non esse autem primam, suadent mibi rationes, quas allegavi. Quapropter ne à Tribus Sociis, quorum præcipua hic esse debet auctoritas, recedamus, credo equidem, omnium primam, quam Innocentius III approbavit, admodum brevem fuisse, ac paucis verbis conscriptam; sed dudum intercidisse; eam vero, quæ Waddingo omnium prima visa fuit, unam esse ex aliis, quas S. Francisco deinde ante ultimam scriptis, servatis semper prima Regula substantiæ ac primariis præceptis. Nam hac ratione & salva stabit primorum biographorum fides, & Regula illa Waddingo prima visa recte dicetur ab Innocentio III, ut in Praesatione ibidem legitur, approbata fuisse, & de prohibitione ab

227 Waddingus tam in Opusculis S. Francisci à pag. 133, quam in Annalibus ad annum

A ab Honorio III anno 1220 facta in eadem fine ulla interpolatione fieri potuit mentio. Audiamus modò secundum biographum, qui de hisce ita fatur.

Pro hac ap-
probanda it
Romanam cum
undecim fo-
ciis.

230 Cernens ergò beatus Franciscus, passim accrescere numerum fratrum, pleniùs illis exposuit cordis sui propositum, nec non & divinæ revelationis archanum. Brevi ergò Regulam sermone conscripsit, interpositis in illa sacris Euangelii verbis, ad cuius perfectionem, quantum poterat, anhelavit. Desiderans autem, quæ scriperat, à summo Pontifice confirmari, undecim, quos habebat secum, fratres assumpti, & sic Romanam cum illis duodecimus ipse perrexit. De numero undecim sociorum, qui cum S. Francisco Assiso discesserunt, convenit inter omnes; sed Waddingius ad annum 1210, ad quem hanc perfectionem distulit, & Silvestrum presbyterum inter socios undecimum fecit, num. 3 scribit, rursum alterum socium in hoc ipso itinere Romanam versus reliquis adjunctum fuisse, adeò ut S. Franciscus cum xi quidem sociis iter incepit, sed cum xii Romam pervenerit atque inde reversus sit. In hanc sententiam allegat ipsum, quem tunc adjunctum credidit, Angelum Tancredi Reatinum in sua Historiola de Gestis S. Francisci in urbe & valle Reatina, quam superius ex ipso laudavi. Quandoquidem libro illo caremus, Waddingi verba recitabo.

quibus in
via Angelum
Reatinum
additum

231 Deflexerunt autem (Franciscus & undecim socii, Romanam petentes) paulisper ad civitatem Reatinam, in qua per unum vel alterum manentes diem, obvium habuit Franciscus nobilem quedam militem, Angelum Tancredi nuncupatum; cui, licet antea ignoto, Dei instinctu ex tempore dixit: Domine Angele, baltheum, ensem & calcaria militaria sat longo cinxisti tempore: oportet, te modò ferre pro cingulo rudem funem, pro ene Christi crucem, pro calcaribus pulverem & lutum platearum. Me ergò sequere, & faciam te militem Christi. Mirabile dictu! Statim Spiritus sancti gratia adeò cor hominis ad suam flexit voluntatem, ut, omnibus continuò reliatis, Virum Dei secutus sit, & sequenti die paupercula hac leucophaea veste se humiliter induerit, duodenariumque Franciscani collegii

C numerum (non annumerato Francisco) compleverit. Breviter hīc nōto, Bonaventuram, Vincentium Belluacensem, & alios docere, cum undecim tantum discipulis Franciscum Romanam perrexisse; quia non plures habuit, cūm Assiso discessit, nec hujus Angeli in itinere initiati meminerunt. Suæ conversionis seriem ipse Angelus ad amissum humiliter expressi in illo, quod scripsit Opusculo de Francisci gestis in partibus Reatinis. Hactenus laudatus Annalista Minorum.

scribit Wad-
dingus.

232 Ego factum ipsum non ausim revocare in dubium; sed ne in hoc itinere Romanam versus cępto contigisse credam, omnino suadet biographorum auctoritas. Certè undecim tantum socios ante iter illud admissos fuisse, prater S. Bonaventuram & Belluacensem, etiam tradit Celanensis; nec Sanclum cum pluribus Romanam adventasse, docet num. 32 dicens: Venit proinde Romanum cum omnibus dictis fratribus, nimirum cum xi quos memoraverat. Tres Socii, quorum unus, facente Waddingo, ipsem Angelus fuit, num. 46 de Francisco cum omnibus suis Romanam prefecturo aiunt: Dixit illis undecim, ipse duodecimus dax & pater eorum &c; deinde num.

52 de iisdem Romā recessuris rursum inquit: Suscepta itaque benedictione à summo Pontifice, & visitatis Apostolorum liminibus, datisque tonsuris beato Francisco & aliis fratribus, sicut dictus Cardinalis procuraverat, volens, omnes illos duodecim esse clericos, relinquens Urbem Vir Dei cum dictis fratribus in orbem profectus est.

233 Sanè ex his testimonis non possum equi- quod anti-
dem non persuasum habere, nec plures, quām quis Vitis mo-
undecim, socios cum Sancto Romam profectos, bris non est
indeque reversos, nec inter illos ullam presbyte- conforme.
rum fuisse, qualem constat fuisse Silvestrum, pri-
usquam sese Sancto adjunxit. Adde, quod Assi-
so Romam euntibus minimè transeunda sit urbs

Reatina, cum valle sua planè extra viam sita ad levam; nec aliunde satis verisimile sit, Fran-
ciscum, qui hoc iter unicè suscepserat, ut Regu-
lam suam à summo Pontifice approbandam cura-
ret, tantam è via sua deflectere voluisse. Quapropter probabilius mihi est, si predicta Angelis Tancredi conversio contingit eodem anno, quo Sandri iter Romanum, contigisse eam uno circuiter
mense citius, quo tempore Franciscum forte in valle
Reatina fuisse, observavi suprà num. 217 &
sequentis. Hoc posito, potuit laudatus Angelus
fuisse undecimus S. Francisci socius, ut habet
catalogus num. 220 allegatus, in cuius Angelis
locum Waddingius substituit Silvestrum presbyte-
rum, ut cum antiquis biographis Sancto iter ag-
gredieni undecim socios tribueret, quos alioquin
solum invenisset decem, Angelo deinde in itinere
primum admisso.

E

234 Tres Socii num. 46 quadam habent de modo peregrinandi, quem in hac Romana profe-
ctione observarunt. Eadem refert Anonymus Po-
rusinus, ex quo descripta sequentia: Cumque per

Possiter pè
at prospere
exaltum, Ro-
manam veni-
ens.

viam incederent, dixit eis (nempe S. Franci-
scus:) Faciamus unum de nobis ducem no-
strum, & habeamus eum nobis quasi vicarium
Iesu Christi. Quocumque ei declinare placue-
rit, declinemus; & quando hospitari voluerit,
hospitemus. Et elegerunt fratrem Bernardum,
qui primus à beato Francisco receptus fuerat;
& sicut dixerant, opere perfecerunt. Gauden-
tes ibant, & verba Domini loquebantur, &
nullus eorum audebat aliquid dicere, nisi
quod ad laudem Domini & gloriam pertineret,
& quod esset ad utilitatem animarum ipsorum;
vel orationi vacabant. Dominus autem eis ho-
spitium & cibum necessitatis eorum tempore
præparabat. Hec de itinere; de gestis vero Ro-
ma premitto iterum secundum biographum, pri-
mi vestigiis sic inherentem, ut tamen (quod Bon-
aventura quoque fecit) omiserit, que de epi-
scopo Assisensi, invento Roma, habet primus cum
Tribus Sociis & Anonymo Perusino.

F

235 Secundi verba accipe. Quod (Romam) perveniens, ad quendam ex episcopis Cardina- à Cardinale
libus, virum probatum & discretum, accessit, episcopo Sabi-
eique per ordinem adventus sui causam pleniùs
explanavit. Qui, diligenter auditio pauperum
Christi negotio, eti si propositum tam laudabile
non immitterit commendaret, in primis tamen
illi suggestit, ut ad vitam heremiticam sive mo-
naстicam (ad aliquam scilicet ex probatis) se
transferret. Sed Famulus Christi, cepto perse-
veranter insistens, persuasiones hujusmodi, quan-
tò poterat humilius, non admisit. Qui & usque
adeò tandem, Domino cooperante, prævaluit,
donec eodem episcopo fideliter procurante, ad
summi Pontificis audientiam res potvenit. Con-
comit-

Eccc 3

AUCTORE

C. S.

comitabatur quoque beatum Virum divina prouidentia in omnibus, quæ agebat, & securum per crebras revelationes visionesque reddebat. Vedit etiam tunc temporis visionem, suo domini Papæ consensum proposito pollicentem; quamdam videlicet arborem magnam miraque proceritatis, cuius ipse cacumen manibus leviter ad terram usque deflexit. *Hec visio significabat, Innocentium III à Francisco facile ad consensum inclinandum, ut videri potest in Vita prima num. 33; nam in secunda verba hic vistiosa sunt, qua propterea non transcripsit.*

236 Anonymus noster Perusinus, magis consonans Tribus Sociis, nec tamen ab aliis dissentiens, docet, Franciscum in landati Cardinalis episcopi notitiam gratianique tunc venisse per episcopum Assisiatem Guidonem, vel, ut in Ughelli Italia sacra appellatur, Vidonem; eum ipsum scilicet, coram quo Sanctus ante biennium bonis omnibus paternis, atque ipsis etiam, quibus induitus erat, vestibus cesserat. Cumque venisset, ait Anonymus, Romam, invenerunt episcopum civitatis Assisi, qui Roma tunc temporis morabatur. Qui vidit eos cum ingenti gaudio, & suscepit. Episcopus notus erat cuidam Cardinali, qui Joannes de Sancto Paulo dicebatur, & erat bonus homo, religiosus, & servos Domini plurimum diligebat. Cui dictus episcopus patescerat propositum & vitam beati Francisci & fratrum suorum. Qui, his auditis, beatum Franciscum & aliquos de fratribus suis videre cum desiderio affectabat. Cumque audisset, quod essent in Urbe, misit pro eis, & ad se venire fecit. Videns autem eos, cum devotione & amore suscepit illos. Cum autem paucis diebus cum eo morati fuissent, &, quod de ipsis adiverat, videret opere resulgere, eos intimè diligebat.

237 Et dixit beato Francisco: Recomendo me vestris orationibus, & volo, ut sicut unum de vestris fratribus me de cetero habeatis. Dicite ergò mihi, quare venistis. Tunc beatus Franciscus totum ei suum propositum revelavit, & quod Domino Apostolico loqui volebat, & de voluntate ejus & præcepto prosequi, quod agebat. Cui respondit: Ego volo esse procurator vester in curia domini Papæ. Et sic pergens ad curiam, dixit domino Papæ Innocentio III: Inveni Virum perfectissimum, qui secundum formam sancti Euangeli vult vivere, & perfectionem Euangelicam observare; per quem, credo, quod velit Dominus per universum mundum totam suam Ecclesiam renovare. Quo auditio, dominus Papa miratus est, & dixit ei: Ducas eum ad me. Sequenti verò die duxit ipsum ad eum. Beatus ergò Franciscus domino Papæ totum suum propositum patescet, sicut antea dixerat Cardinali. Respondit dominus Papa: Nimis est dura & aspera vita vestra, si volentes congregationem facere, nihil vultis in hoc seculo possidere. Unde enim necessaria vobis pervenient? Respondit beatus Franciscus: Domine, confido in meo Domino Jesu Christo; quamquam promisit nobis dare in cœlo vitam & gloriam, non subtrahet nobis necessaria corporis in terra tempore opportuno.

238 Respondit Papa: Verum est, Fili mi; tamen humana natura fragilis est, & nunquam in eodem statu permanet: sed vade, & ex toto corde Dominum deprecare, ut meliora & utiliora animabus vestris tibi dignetur ostendere; & rediens illa mihi renuncia, & ego ea postmodum con-

cedam. Tunc abiens ad orationem, oravit ad Dominum puro corde, ut per suam ineffabilem pietatem hoc ei ostendere dignaretur. Cumque jam in oratione perseverasset, & totum corpus ad Dominum collegisset, factum est verbum Domini in cor ejus, & per similitudinem dixit ei: Fuit in regia cuiusdam magni regis mulier quædam, paupercula plurimum, sed decora, quæ in oculis regis placuit, & ex ea plures filios generavit. Quadam verò die cepit mulier illa cogitare intra se, dicens: Quid faciam ego paupercula, cui nati tot sunt filii? Non possessiones habeo, unde vivere possint. Cum verò in corde suo talia cogitaret, & pro multitudine cogitationum tristis facies ejus videretur, apparuit rex, & dixit ei: Quid habes, quia cogitantem te video, & esse tristem? At illa dixit ei omnes animi sui cogitationes. Respondit rex, dicens: Noli timere de tua nimia paupertate, neque de filiis tuis natis & plurimis nascituris; quotiam cum multi mercenarii in domo mea abundant panibus, nolo ego, quod filii mei fame pereant.

239 Intellexit statim beatus Franciscus, se & visionem habitam exponens, obitum approbationem Regule.

E

per mulierem illam pauperculam designari: ex hoc ergò Vir Domini suo proposito stabilivit sanctissimam paupertatem de cetero observare; & surgens eadē horā, ivit ad Apostolicum, & ea, quæ sibi Dominus revelaverat, indicavit. Audiens autem hoc dominus Papa, miratus est vehementer, quoniam Homini tam simplici suam Dominus revelaverat voluntatem; & cognovit, quoniam non in sapientia hominum ambulabat, sed in ostensione spiritus & virtute. Deinde inclinavit se beatus Franciscus, & promisit domino (Papæ, ut addunt Tres Socii) perpetuè obedientiam & reverentiam humiliter & devotè: & alii fratres, quia obedientiam nondum promiserant, secundum præceptum domini Papæ beato Franciscus obedientiam & reverentiam similiter promiserunt. Et dominus Papa concessit ei Regulam (quam attulerat, ut addunt Tres Socii) & fratribus ejus præsentibus & futuris. Hec omnia paulo uberioris leguntur in Appendixe per Tres Socios scripta, ab iisque parabolâ de muliere paupercula exponitur modo utcumque diverso, sic tamen, ut illa ad idem propositum tendat, & eque, aut etiam expressius probet, filios unicè Deo adharentes, non deserendos ab optimo Patre, qui etiam mercenarios liberaliter alit. Verissimam juxta de piissimam S. Francisci cogitationem jam ultra quinque secula in Ordine illius confirmavit confirmatione evenitus.

240 Nec hic stetit Pontificis benevolentia; & facultas, ut mox sequitur apud eundem Anonymum, & dedit ei auctoritatem prædicandi ubique, si eut ei Spiritus sancti gratia largiretur, & quod possent etiam fratres alii prædicare, quibus est à beato Francisco officium prædictoris concessum... Ac rursum post aliqua intermedia subdit: Dicitus autem Cardinalis (episcopus Sabinensis) propter devotionem, quam habebat in Fratrem, omnibus illis duodecim fratribus clericam fecit dari, videlicet tonsuram, ut etiam docent Tres Socii, eodem Cardinale Joanne de S. Paulo procurante, factum esse, in Appendixe num. 52; de qua tonsura Bonaventura quoque meminit in Vita num. 38. Hac S. Francisci cum Innocentio III gesta breviè perstrinxit biographus secundus, sola ista tradens: Dans igitur duodecario (numero) fratum plium summus Pon-

*& eodem
Cardinale
curante, ad
summi Pon-
tificis collo-
quium ad-
missus,*

C

*poll impa-
tas ab illo
pres ad e-
undem redi-
ens,*

A Pontifex de Regula confirmanda consensum, dans & eisdem de pœnitentia prædicanda mandatum, cum gaudio illos, data benedictione, dimisit. Sed & eisdem adhuc ampliora multiplicatis in postrem compromisit. Beatus igitur Franciscus magnum non immerito reputans, se tanta à Christi vicario beneficia consecutum, divinæ super omnibus clementiæ gratias egit, & visitatis Principis Apostolorum liminibus, gaudenter cum suis ab Urbe recessit.

241 Restant nonnulla eodem pertinentia hic examinanda. Tres Socii num. 5 i præter allatas rationes, qua Innocentium ad approbadam Regulam impulerunt, adducunt aliam visionem. Vidisse scilicet in somnis Pontificem, antequam Franciscus ipsum acceperat, ecclesiam Lateranensem ruanam minitantem, & à quodam viro religioso & despecto sustenari; cùmque post paucos dies Franciscum, ut dictum est, vidisset, andissetque, tacite sibi dixisse: Verè hic est ille vir religiosus & sanctus, per quem sublevabitur & sustentabitur Ecclesia Dei! Similia habet S. Bonaventura num. 38; at silent reliqui biographi. Illorum relatio tamen etiam roborari potest ex testimonio Ricordani Malaspina, qui certè seculo XIII scripti, ac verisimiliter vixit, quando Ordo Minorum approbatu sicut. Hic ergò in Historia Florentina cap. 92, apud Muratorium tom. 8 Scriptorum ad propositum nostrum habet Italice, que Latinè subjicio.

242 Hoc tempore iachoatus est sanctus Ordo Fratrum Minorum, Pontificatum administrante Innocentio III. Illius Fundator fuit sanctus Franciscus, natus in civitate Assisio. Per memoratum autem Pontificem confirmatus & acceptatus est dictus Ordo; quia tota ejus Regula fundata est in humilitate, caritate & paupertate, sequens in omnibus sanctum Christi Euangeliū, & fugiens omnes delicias humanae: & vedit dictus Pontifex in visione, S. Franciscum humeris suis sustinere ecclesiam Lateranensem. *Hac Ricordanus Malaspina. Similis visio etiam dicitur Honorio III Papæ oblata pro confirmando Ordine Prædicatorum, de qua vide die iv Augusti in Commentario previo ad Acta S. Dominici § 22, à num. 417. Porro Waddingus ad annum 1210, num. 14 recte observat, prædictam Innocentii visionem non portendisse Lateranensis basilica structure restorationem & fulcimentum, postea primò à Nicolao IV, ac deinde à Sixto IV, ex Ordine Minorum ad summum Pontificatum elevatis, curata; sed explicandam de insigni auxilio, quod universa Ecclesia altaturus erat Ordo Minorum, quodque re ipsa sexto jam seculo pergit afferre.*

243 Rursum alia ejusdem Pontificis visio in Bonaventura apud Sedulium legitur, quam veluti Bonaventura suppositionem è texto Vita sustulit ob rationes superiùs datas num. 23 & sequenti. Waddingus ad prædictum annum 1210, num. 8, Visionem hanc, inquit, multi referunt ex cap. 3 Legendæ D. Bonaventuræ; nec tamen ipse eam huic suo Opusculo inseruit; sed Hieronymus Asculanus, Bonaventuræ in generalatu successor, postea summus Pontifex Nicolaus IV renunciatus, qui eam accepit à Richardo Hannibaldensi de Molaria, diacono Cardinali tituli S. Angeli in foro Piscium, à Gregorio IX creato... Huic rem omnem retulit ipse Gregorius IX, Innocentii III patruelis fratriss filius, cui jam à se creato Cardinali tituli S. Eustachii visionem sibi factam expandit Innocentius. Con-

sona hec sunt relatæ à me in hoc Commentario num. 23 & sequenti; nec est, cur ea tam affirmatè scribenti Annalista non credamus. Neque porrò mirandum est, etiam ceteris biographis ignorantia fuisse: potuerunt enim tum ipse Innocentius, tum Gregorius IX, visionem, que tantum Francisci, ejusque Ordinis magnitudinem portendebat, noluisse vulgari; tandemque Hieronymus Asculanus à Richardo Hannibaldensi auditam S. Bonaventura Legenda, inserere.

244 Ut ut sit, res ibidem referitur his verbis. Cùm autem (Franciscus) ad Romanam curiam pervenisset, & adduceretur ante conspectum summi Pontificis; essetque Christi vicarius in palatio Lateranensi, in loco, qui dicitur Speculum, deambulans, altis occupatus meditationibus, Christi Famulum tanquam ignotum repulit indignanter. Quo humiliiter foras egresso, sequenti nocte hujusmodi revelatio facta est à Deo ipsi summo Pontifici. Videbat namque, inter pedes suos palmam pauplatim succrescere & in arborem pulcherrimam elevari. Et eo mirante, quid hæc visio vellat ostendere, divina lux impressit menti ipsius Christi vicarii, quod hæc palma illum Pauperem, quem in praecedenti die repulerat, designabat. Et manè sequenti mandavit, per suos famulos per urbem dictum Pauperem queri. Quem inventum juxta Lateranum in hospitali sancti Antonii, ante conspectum suum celeriter jussit adduci &c. Quæ sequuntur, satis congruunt cum supra relatæ ex aliis, satisque cohererent cum præcedenti Bonaventura narratione, licet tota ista, que inserta dicitur, relatio penitus abesse.

245 Major tamen difficultas est, ut primus ille S. Francisci ad Pontificem accessus, repulsa & revocatio, quales ibi narrantur, concilientur cum assertis Thome Celanensis, Trismi Sociorum & Anonymi Perusini, apud quos omnes nulla horum umbra apparet, Sanctusque opera Cardinalis de Sancto Paulo ad Innocentium introducetus fuit & strenuè adjutus. Quin & ipse quoque S. Bonaventura testatur num. 36, cumdem Cardinalem refutasse præcipuum rationem, quam Pontifex & nonnulli alii Cardinales proferebant, ne Regula, qua omnes possessiones excludebat, admitteretur. Itaque visio illa, que S. Bonaventura Opusculo addita dicitur, vera quidem esse potest, sed reliqua adjuncta ex certioribus testimoniis non sunt satis verisimilia. Hoc certum est, formam vita & Regula Minorum anno 1209, ut anie probavi, ab Innocentio III Papa ore tenus approbatam fuisse.

246 Id autem mihi videtur sic peractum. Franciscus per episcopum Assisensem innotuit Joanni de S. Paulo, Cardinali episcopo Sabinensi. Postquam huic vita sua normam Regulamque probavit, commendatus ab illo est Innocentio & ad eum introductus. Pontifex ipsum benignè exceptit, sed Regulam illius nimis ardham censens, eam approbare distulit, illumque post fusas ad Deum preces redire ad se jussit. Post hunc congressum forte habuit Pontifex memoratam visionem de palma excrescente in arborem pulcherrimam: verisimiliter etiam tunc Cardinales consuluit de Regula, ejusque patrocinium feliciter suscepit laudatus Cardinalis contra alios sesus opinantes. Post hec reversus ad Pontificem Franciscus parabolam de muliere paupercula, num. 238 relatam, exposuit; Pontifex verò, miratus parabolam admodum opportunam, ac simul memor tam visionis de basilica Lateranensi à viro paupere sustentata,

*Expenditur
et altera de
hīscī relatio,*

*ex aliorum
biographo-
rum testimo-
niis,*

F

*& quid ex
eadem ad-
mitti possit,
estenditur.*

AUCTORE C. S. tata, quām recentioris de palma, S. Francisco desideratam Regula approbationem & predicandi facultatem concessit, ut suprā dictum est.

§ XII. Francisci & sociorum discessus Romā : cibus illis in via mirabiliter datus : commoratio in loco deserto prope Hortanum, deinde apud Rivum-tortum prope Assisium : redditus ad Portiunculam, & concessa ipsi ecclesia : aliqua gesta ibidem.

Romā reverentes, in loco solitario

B

Pergimus in examinandis rebus anno 1209 secundum chronotaxim à nobis datam gestis, quas Waddingus ad annum 1210 differendas censuit. Franciscus, obtenta Ordinis sui approbatione & panitentiam predicandi facultate, cum undecim, cum quibus venerat, sociis, clericalium, ut ipse, capituli tonsura donatis, continuò Romā discessit, & versus vallem Spoletanam, seu Assisium iter direxit, testibus Thoma Celanensi in Vita prima num. 34, & S. Bonaventura num. 39. Ambo addant, itinerantes tam pie sedulōque de rebus Ordinis sui, & ad animarum suarum perfectionem conducedebit, locutus fuisse, ac de corporum cura tam parum sollicitos, ut aliquando, cum ea cibis reficiendi tempus adesset, in solitudinem venerint, ubi nulla illos habendi spes erat; sed divinam providentiam servis suis non defuisse, dum deerat humana. Secundus biographus primi vestigiis inherens, post relatum recessum ab Urbe hac sic narrat: Movet protinus eum (Franciscum) dati ratio, ne forsan remaneret ingratus, piaque cum fratribus incepit tractare consilia, qualiter in observando Regulam, primum in semetipsis per virtutum incrementa proficerent; adhuc qualiter ædificando proximos, sibi credita Domino foenerarent.

C
divinitus re-
ficiuntur: mo-
ratur apud
Hortanum.
* addit in

248 Hæc & hiis similia piè conferentibus illis accidit, ut quandam * locum desertum, jam hora diei progrediente, venirent, ubi humano destituti videbantur auxilio, cum referentia corporis pro labore itineris indigerent. Sed pauperibus suis divina providentia non defuit, quæ mirabiliter illis panem per quandam inopinatè venientem, & subito disparentem, porrexit. Comedentes itaque pariter & mirantes, gratias Domino retulerunt, & non modicum confortati, in cœpto itinere processerunt. Venerunt ergo ad locum quandam solitarium prope civitatem Orensem, ubi quibusdam eorum in eadem civitate mendicanibus, in magna necessariorum penuria ferè per dies quadraginta manserunt, ibique cum ingenti gaudio sanctæ paupertatis initia renovantes, pacto illam perpetuo firmaverunt. Orta, de qua hic, alias Horta & Hortanum, Tuscia civitas est ad Tiberim fluvium, ubi Narem recipit, estque dominii Pontificis ac Romanam inter & Assisium sita; proindeque Romā Assisium pergentibus obvia. De hac commemoratione silent Tres Socii & Bonaventura; sed Celanensis in Vita num. 34 eam multo

breviorem facit, dicens: Ibidem ferè per dies quindecim sunt morati; consentitque Waddingus ad annum 1210, num. 21, ut forte ex solo describentium errore pro quindecim legantur quadraginta in Vita secunda, cuius auctor sua passim ex prima hancit. Gestæ in illo loco videri possunt apud laudatum Celanensem; nam quia Waddingus ex Mariano, ut apparet, addidit, non æque certa sunt.

249 Ex territorio Hortensi Sanctus cum suis Inde mi-
uterius processit versus Assisum, ut habent lan- grant ad Ri-
dais biographi, & cum iisdem habitare cœpit in vum-tortum
quodam tugurio non procul ab hac civitate sita. prope Assi-
sum.

Locus hic in Vita prima vocatur Rugus-tortus, in secunda Rigus-tortus, apud Tres Socios in Appendix Rivus-tortus; Bonaventura nomen non expressit. De eodem Waddingus ad citatum annum 1210, num. 23 hoc scribit: Recollegit itaque se Vir Dei cum cæteris sociis in eo, quod suprā insinuavimus, tuguriolo juxta civitatem Assisi, Rivus-TORTUS seu sinuosus dicto, quod ad eum angustum fuisse commemorant Bernardus de Besa & Jacobus Oddo Perusinus, ut vix in eo omnes simul sedere, nequaquam protenso corpore jacere valerent. Ut commodius absque alternis molestiis vel quiescerent vel orarent, suum cuique statuit locum devotus Pater, signatis omnium nominibus super sublicias seu trabes humiliæ ædiculæ. Quæ de loci angustia, aliisque ibi factis refert Waddingus, abundè legi possunt in Vitis edendis, sed iisdem planè contraria sunt, quod ratione sue chronotaxis idem Annalista S. Franciscum cum suis etiam ante iter Romanum ibidem habitasse, dixit: nam, ut suprā jam probavi, in nulla illarum de eo loco fit mentio, nisi post istud iter & Regula approbationem ab Innocentio III impetratum.

250 Pro mora in hoc loco post laudatum iter ubi in angu-
stræ consule Vitam primam num. 42, Tres
Socios num. 55, & S. Bonaventuram num. 41;
apud secundum biographum hec legere est: Re-
collegat autem se verissimus ille paupertatis

Zelator cum fratribus suis in quodam prædicti loci (quem Rigum-tortum vocaverat) domicilio derelicto, ut ibidem se utcumque ab æstu pluviaque defendenter. Quod videlicet ad eum stricatum fuit, ut etiam commadè in illo requiescere non valerent. Sed tamen loci angustia cordis latitudinem non artavit, quin ibidem lætanter in summa penuria viverent, & in continua gratiarum actione & laude persisterent. Scribebat quoque Vir sanctus per tigna domiculæ nomina fratrum, ne quis alterum, quiescere vel orare volentem, inquietare vel modicum posset, sed locum sibi deputatum unusquisque cognosceret. De penuria, quam ibi passi fuere, plura dant alii biographi; infra vero dicemus, quæ de causa deinde hinc alio migraverint, postquam quedam alia, quæ partim in hac commemoratione facta sunt, expenderimus.

251 Thomas Celanensis num. 35, & S. Bonaventura num. 40 docent, S. Franciscum post regressum in vallem Spoletanam, sive dum adhuc in itinere erat, sive etiam ad predilectum tugurium jam pervenerat, deliberasse cum fratribus suis, utrum expediret in solitariis locis manere, an inter homines conversari; & postremum hoc post fusas ad Deum preces decrevisse. Secundum biographum illis consentientem audiamus. Post hæc vallem Spoletanam intrantes, plium novæ justitiæ zelatores habuere tractatum, utrum

F

in

Santus ani-
marum lu-
cra preferens
solitudinis
quieti.

A in locis solitariis, an potius inter homines, foret illis morandum. At verò sanctus Vir, ve-
luti de sua diffidens industria, devotis oratio-
num studiis negotia cuncta præveniens, ibi,
quid ageret, infallibiliter didicit, zeloque du-
ctus divino, proximorum lucris intendere,
quād sibi soli vivere intendit. Profetò serra fuisse
hec delibera^{tio}, si dubitatum fuisse, an prædi-
carent pœnitentiam; quippe quod & ipsi facere
dandum decreverant, & cum approbatione Regula
la summus mandaverat Pontifex. Quare mihi
videntur solūm delibera^{tio}, prestaretne domicilia
sua prope urbes vel etiam in urbibus figere, an
in locis solitariis, è quibus nonnumquam ad
predicandum prodirent in publicum. Electa est
pars prior, velut proximi saluti utilior: nec ta-
men in ipsa civitate Assisi, sed prope eam pri-
mum suum fixum domicilium habuerunt.

*multis in lo-
eis predicat
magno cum
fructu.*

252 Ab illo etiam tempore caput Franciscus
civitates & vicos majori cum fiducia circumire,
ut pacem & pœnitentiam prædicaret. Adi Vitam
primam à num. 36, cui planè consonat secunda,
ex qua hec habe: Tunc sanctus Franciscus in
Domino confortatus, ex auctoritate Apostolica

B fiducialiū agere cœpit, & per civitates villas-
que & castella circuiens, pœnitentiam constan-
tissimè prædicavit. Curabat præcipue semet-
ipsum irreprehensibilem in omnibus exhibere,
ne veritatem cogeretur verbis adulatoriis pal-
liare. Mirabantur viri litterati ejus, quem ho-
mo non docuerat, verborum virtutem; viden-
tes ad ipsum nobiles & ignobiles, divites & e-
genos, turbatim confluere, eique, veluti novo
sideri in tenebris orienti, solerter intendere.
Omni namque ordini, conditioni, etati & fe-
xui congruenter documenta salutis impendit. O-
mnibus vivendi regulam tribuit, cuius hodie fel-
icem ducatum in utroque sexu sequentium tri-
umphare se, gaudet Ecclesia, triplici militiâ
salvandorum.

*triūmque Or-
dinum insi-
zutor socios
suos exemplis*

253 Tres enim, ut suprā tetigimus, Ordi-
nes ordinavit; quorum primum ipse professione
simil & habitu super omnes excellentissimè te-
nuit, quem & ORDINEM FRATRUM MINO-
RUM, sicut in Regula scriperat, appellavit.
Secundus etiam, qui suprā memoratus est, PAU-
PERUM DOMINARUM & virginum felix ab eo
sumpsit exordium. Tertius quoque non imme-
diocris * perfectionis ORDO POENITENTIUM

mediocris

C dicitur, qui clericis & laicis, virginibus & con-
tinentibus conjugatisque communis, sexum fa-
libriter utrumque complectitur. Nota, qua hic
dicuntur de secundo & tertio Ordinibus à S.
Francisco institutis, posteriora esse, & suis in
locis magis elucidanda. Huc propius spellant, qua
sequuntur ibidem. Verùm qualiter ipse B. Franci-
scus Ordinem Fratrum Minorum in omni vir-
tutum culmine magnificè supererogando ser-
verit, qualiterque ad omnia, qua sunt verae
religionis, suos fratres & filios informaverit,
quis enarrare per singula poterit? Nam in o-
mnibus, quae facta sunt, doctrinæ Spiritus
sancti gratiâ sufficienter instructus, omnem in
semelipsa perfectionem voluit experientia teste
cognoscere; & sic fratres omnia primū factis
edocuit, quae & postmodùm ipsos frequentiâ mel-
liori sermonis admonuit.

254 Qualiter autem & fratres, sub tanto
Duce personaliter militantes, ad illius exem-
plum & documenta in omni perfectione profe-
cerint, potius arbitror subsecendum, quam di-
Odobris Tomus II.

minutè etiam cum sermonis pluralitate dicen-
dum. Summà namque vigilantiâ Vir beatus su-
per suam suorumque custodiam stabat: summà
continuè diligentia præcavebat, ne non solūm
forfitan aliquem manifestum peccati pateretur
incusum, verùm etiam ne qua latens cogitatio
germinaret in vitium: sed & ne quis sub virtu-
tis specie, vel necessitatibus occasione se dolus
ingereret, aut per incautas exteriorum sensuum
aperturas ad interiorum forfitan hominem mors
intraret. Non est passus in se vel in aliis, ut
quidquam disciplinâ plectendum impune transi-
ret, ne forte remissa manus negligentia torpo-
rem induceret. Tantum quippe in seipso iusti-
tia rigorem exercuit, quod, si quando; ut as-
folet, temptatione carnis surreperet, hyemali
tempore in locum glacie vel nivibus plenum
usque ad illiciti motus abscessum se mergeret.

255 Provocabantur quoque fratres alii simi-
liter facere, videntes illum sub tanta se distri-
ctione tenere. Tanto quippe, ut dictum est,
Vir Dei non solūm carnis incentiva rigore re-
prescit, verùm etiam corporis sensus, ne quic-
quam vanitatis hauirint, summæ cautelæ re-
pagulis obfirmavit. Nam, cùm moram in lo-
co, qui dicitur Rigus-tortus, prope Assisium
faceret, accidit, ut Romæ coronandus impe-
rator cum magno illac comitatu & pompa
transiret. Beatus verò Franciscus cùm secus
viam cum suis fratribus moraretur, ad viden-
dum imperatorem nec ipse, nec aliquis suorum,
egredi saltem vel aspicere de tugurio voluit,
præter unum solum ex ipsis, cui, hujusmodi
gloriam modicū duraturam, eidem impera-
tori constanter nunciare præcepit. Consonat Vi-
ta prima; atque ex hoc facto, quod contingere
debuit sub initium aut medium mensis Septembri
 anni 1209, suprà § 7 monstravi, Ordinis appro-
bationem per Innocentium III, non anno 1210,
sed 1209 signandam esse; quia constat, Ottudem
IV, de quo ibi agitur, præcitat anno 1209 sub
finem Septembri vel initium Octobris ab eodem
Innocentio coronam imperii Roma accepisse.

256 Si ordo rerum reele digestus est in Vita
prima & secunda, ut mihi probabilius pro hisce
apparet, nunc reddenda est ratio, ob quam S.
Franciscus ex hoc tugurio Rivotorti se cum suis
recepit ad S. Mariam in Portiuncula, ubi ante
iter Romanum fnerat commoratus. Silente Bona-
ventura, causam referunt Celenensis num. 44,
& Tres Socii num. 56. Hisce addo verba Vita se-
cunda. Quadam verò die vir quidam cum asin-
o venit ad locum, & ad umbram fortasse quæ-
rendam, volens introire tugurium, ut sine re-
pulsa liberiū intraret, allocutus est asinum:
Ingredere; quia huic loco bene faciemus ad-
huc. Sed Homo Dei verbum viri & intentio-
nem graviter ferens (qui videlicet eos illic pro
domibus ædificandis & dilatando vel appropri-
ando sibi locello creditit adunatos) domicilium
mox reliquit, & ad locum, qui Portiuncula
dicitur, ubi gloriosæ Virginis ecclesiam reædifi-
caverat, transmigravit. Vidi sanctus Pater, tu-
gurium illud pro sua possessione haberi, eaque de
causa illud deservisse hic dicitur, vel umbram fu-
gitans possessionis, ut clarius ait laudans Cela-
nenensis, Nihil, inquietus, volebat proprietatis
habere.

257 Aliam rationem addunt Tres Socii, quo-
rum unus ibi adfuit, nempe quia ille (rufius)
tumultum magnum fecerat cum suo asino, in-
quietans

AUCTORE
C. S.
Et verbis in-
signiter in-
struit, nihil
in se vel in
adiit

reprobensbi-
le impuni-
tum ferens,
& sensus vo-
bibens.

E

Certis de
causis è Rivo-
torto disce-
dens cum suis

F

Ffff

quietans

AUCTORE
C. S.
redit ad iu-
gurum prope
ecclesiam S.
M. de Por-
tiuncula.

* addit se

B
quam, non
tunc, sed
postea, in il-
lorum usum

C

ipfi concessit
abbas mona-
sterii Montis
Subasio.

quietans omnes fratres, qui tunc silentio & ora-
tioni vacabant. Hoc scilicet exemplo intellexit
Sanctus, locum illum orationi minime esse accom-
modatum, ac propere, ut ibidem sequitur, di-
xit fratibus: Scio, fratres, quod non vocavit
nos Deus ad præparandum hospitium asino,
& ad habendum hominum frequentationes, sed ut
hominibus quandoque viam salutis prædicantes,
& salutaria consilia exhibentes, orationibus &
gratiarum actionibus principaliter infisterem de-
beamus. Atque hinc, ut subditur, reliquerunt
ergo dictum tugurium ad usum leprosorum,
transferentes * ad Sanctam Mariam de Portiuncula.
Prorsus alias è Rivo-torto migrandi ratio-
nes allegat Waddingus ad annum 1210, num.
26, quarum prima est, quod plures peterent eorum
collegio aggregari, quos illius loci angustia
non permettebat admitti; altera, quod prospici-
endum esset de ecclesia, in qua & omnes possent
divino Missa Sacrificio assistere, & Horas ca-
nonicas persolvere, & post obitum sepeliri. Ve-
rum licet minimè inepta ha rationes sint, eas ta-
men in antiquis Vitis nostris non invenio; nec ipse
pro iisdem ullum hic laudat auctorem.

258 Consequenter ad hanc suam opinionem
idem Annalista Minorum insinuat, S. Franci-
scum è Rivo-torto non migrasse, prinsquam post
frustra petitam ab episcopo & canonicis ecclesiam
aliquam, tandem prædictam S. Maria ecclesiam
in Portiuncula à Patribus Benedictinis, quorum
illa erat, obtinuisse. Hoc quoque antiquioribus
biographis nostris non satis congruere videtur.
Nam Celanensis quidem post relatum factum ru-
stici hec subjicit: Statimque S. Franciscus egre-
diens inde, reliquo tugurio illo propter rustici
verbum, transtulit ad alium se locum, non lon-
gè ab illo, qui Portiuncula dicitur, ubi, sicut
suprà dictum est, ecclesia Sanctæ Mariæ ab il-
lo antè fuerat reparata. Pari modo biographus
secundus num. 256 relatus scribit: Domicilium
mox reliquit &c. Non igitur disluit emigratio-
nem, donec illam obtinuisse ecclesiam; sed mox re-
cessit ad domunculam, quam post admissos tres pri-
mos socios, Bernardum, Petrum & B. Egi-
dium, ibidem sibi exstruxerat, & ex qua cum
iisdem sociis discesserat Romanum, & ad quam de-
nique fine Benedictinorum licentia poterat redire.
Hinc non ait Celanensis, Franciscum se translu-
isse ad ecclesiam S. Maria in Portiuncula, sed
ad alium... locum non longè ab illo, qui Por-
tiuncula dicitur &c.

259 Id etiam innuere mihi videntur Tres So-
ci, dum in Appendice post relatum num. 55
hanc commigrationem, mox num. 56 subdunt:
Postmodum vero ab abbe S. Benedicti de
Monte Subasio, prope Assisium, B. Franciscus
... eum (lege eam, nimirum ecclesiam) acqui-
sivit. Videtur ergo Sanctus saepe dictam ecclesiam
paùlo serius obtinuisse, sed de tempore non con-
stat mihi. Waddingus ad annum 1212, num.
45, laudato in margine Mariano Florentino,
affirmat, S. Francisci decretum de capitulo quo-
annis bis celebrando ad eundem annum 1212
pertinere; quod cum Tres Socii num. 57 post ob-
tentam ecclesiam ab eo latum, clarissime afferant,
hec illi saltē non serius concessa fuisse dici po-
test, si certa sit decreti epocha assignata. Preter-
ea Waddingus ad annum 1210, num. 26 &
sequentibus varia narrat de transactis abbatem
Benedictinum inter sanctumque Franciscum pro-
concessione ejusdem ecclesia, aliisque ad eam spe-

stantibus, ac num. 29 apparitionem quamdam
Sancto in illa pernoctanti factam; que ego nec
negare velim nec affirmare, quia de illis racent
antiquiores. De multis quoque ea in loco à sancto
Patre in Ordinem admissis fuscè prosequitur, que
ad Annales Minorum, quos ille condebat, ma-
gis pertinent, quam ad Vitam S. Francisci, quam
solam illustrandam suscepit.

260 Regredior igitur ad Vitas antiquas, qua-
rum prima post relatam transmigrationem ad lo-
cum de Portiuncula continuo narrat, quomodo
S. Franciscus discipulos suos docuerit orare. Se-
cundus biographus, primi vestigia legens, de eo
hac habet: Rogatus à fratibus eo tempore
beatus Franciscus, ut eos orare doceret; sim-
pliciter illis hujusmodi formam tradidit, di-
cens: Cùm orabitis, dicite: "Pater noster;
, &, Adoramus te, Domine Jesu Christe, ad
,, orates ecclesias tuas, quas sunt in toto mun-
do, & benedicimus tibi, quia per sanctam
,, crucem tuam redemisti mundum.,, Quod ipsi
fratres humiliter exequentes, & verbum simpli-
citer pro mandato obedientiæ reputantes, se
etiam ad ecclesias, quas è longinquo prospice-
re poterant, inclinabant, & proni in terram,
prout instructi fuerant, adorabant. Hanc pre-
candi formulam eodem fere tempore à Sancto so-
ciis traditam memorat S. Bonaventura in Vita
num. 42: sed Tres Socii & Anonymus Perusinus
de illa velut jam ante Romanum iter apud fra-
tres usitata loquuntur, ut dixi num. 210; cujuſcum
que rāmen temporis sit, certè documentum est S.
Francisci.

261 Waddingus ad annum 1210, num. 24
ad praesens argumentum ait: Aram crucis erexit
(Franciscus, dum etiam in Rivo-torto mane-
rent) in medio tugurioli, defixa in terra me-
diocris mensuræ lignea cruce, circa quam o-
mnes in orbem acti magna veneratione & sum-
mo affectu dicebant: "Adoramus te, Christe,
, & benedicimus tibi, quia per sanctam crucem
,, tuam redemisti mundum;,, & deinde sèpius
repetebant orationem Dominicam. Pro his al-
legat in margine Marianum & Oddonem Peru-
sinum; eaque vera esse possunt, modo habitatio-
nem apud Rivum-torium itineri Romano postpo-
nas. Verumtamen si locos veterum biographorum,
tum hic, tum suprà num. 210 à me productos
consulas, videbitur ista precandi formula extra
ades procedentibus potius commendata fuisse, quare
versantibus domi; quamvis & hic in usu esse po-
tuerit. Eadem oratio, paucis mutatis, legitur in
ejusdem Sancti Testamento inferius recitando. His
observatis, pergo secundi biographi, primum se-
cuti, interruptam narrationem describere. Fra-
tres quoque, tunc sacerdotes Ordinis non ha-
bentes, confitebantur secularibus sacerdotibus
indifferenter, bonis & malis; nec peccatum in
aliquo considerabant; sed ad exemplum & do-
ctrinam sancti Patris maximam omnibus rever-
entiam exhibebant.

262 Hoc enim ipse Vir Catholicus & totus
Apostolicus in prædicatione sua principaliter
monuit, ut Romanæ Ecclesiæ fides inviolabili-
ter servaretur, & ob Dominici Sacramenti,
quod ministerio sacerdotum conficitur, digni-
tatem, in summa sacerdotalis Ordo reverentia
teneretur. Sed & divinæ Legis doctores & o-
mnes ecclesiasticos ordines, docebat, summo
opere reverendos. Erat autem tanta fratum
simplicitas, quod, cùm quidam sacerdos, qui
non

D

Sanctus suis
tradidit for-
mulam pro-
candi.

E
de qua paxca
annotantur;
discipuli ejus

F
pè simplices
maximè ve-
nerabantur
sacerdotes,

A non ignorabatur infamis, uni ex fratribus dicebat: *Vide, ne sis hypocrita*, ipse frater, se esse hypocritam, certissimè crederet; eo quod, sacerdotem mentiri non posse, putaret. Cumque diu super hoc dictus frater gravissimè turbaretur, ad sancti Patris ignitum eloquium, quo frequenter omne nubilum à fratum cordibus fugabatur, tandem consolationem recepit, qui verbum sacerdotis & intentionem sagaciter excusavit. Uno in loco recessit hic scriptor à primo, qui non dixit, soluisse fratres indifferenter bonis & malis sacerdotibus confisteri.*

*nec de iis
quidquam
poterant ma-
li suspicari.*

263 Sed solum ait, illos tanta in sacerdotes veneratio tantaque simplicitatis fuisse, ut de nullo eorum auderent male suspicari, aut sinistris de illis rumoribus affentiri. Id vero tunc probat gemino exemplo, quorum primum sic habet: Nam dum cuidam sacerdoti ex secularibus, qui meritis valde infamis erat, & enormitate scelerum ab omnibus contemnendus, confiterentur sepe peccata sua, & per multos eis innotuissent ejus nequitia, nullo tamen modo credere voluerunt; nec propterea obmiserunt peccata sua ei solidò confitefi, nec debitam impendere reverentiam. Alterum exemplum conforme est relato in Vita secunda & ex utroque constat, istos tunc summo studio cavisse, ne de aliis male suspicarentur, maximè de sacerdotibus, quos nec mentiri quidem posse, eorum aliquis ex simplicitate & venerazione sibi potuit persuadere. Lege, si labet, S. Francisci Testamentum infra num. 623, ubi loquens de honorandis sacerdotibus inter alia ait: Nolo in ipsis considerare peccatum, quia Filium Dei cerno in ipsis. De his silent Tres Socii & Bonaventura; sed quod mox sequitur, horum ultimus num. 43 factum memorat apud Rivotum-tortum, aut certè in pauperculo habitaculo in Portiuncula.

*Corpo ab-
fens, suis mi-
rabilis modo
apparet*

264 Refertur illud post jamjam dicta in Vita prima num. 47, & a secundo biographo sic exponitur. Crebris quoque revelationibus fratrum simplicitas consolabatur tunc temporis, quas utique recipere meruerunt ex praesentia tanti Patris. Nam cum nocte quadam se beatus Franciscus absentasset, ecce circa medium noctis horam, quibusdam fratribus quiescentibus, aliis autem orantibus, currus igneus per ostium domus introiens, hue illucque per domunculam pluries se convertit, super quem globus non mediocris, speciem solis habens, ipsas quoque sua claritate noctis tenebras effugavit. Convenientibus ergo cunctis, & invicem, quid hoc esset, cum magno stupore querentibus, celebri memoria digna res accidit; quod videbatur ex virtute mundi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt igitur, hanc animam esse Patris sanctissimi, quam ob præcipuam sui puritatem in filiorum solarium ipse sic meruerat transfiguratam ostendi. Verè hic est * Sanctus triplicis militiae, de qua suprà dictum est, currus & auriga dignè dici meruit, qui in solari specie quadrigâ vectus igneâ, adhuc vivens in carne mortali prærogativam transfigurationis optinuit*.

*corundem
arcana novit,
ii/que varia*

265 Eadem habent Celanensis & Bonaventura, nisi quod apud horum primum currus ille, non pluries, sed bis & ter, apud alterum tertio per domicilium se convertisse legatur. Causam absentie illius Bonaventura num. 43 docet his verbis: Vir sanctus die quadam Sabbathi civitatem Assisi intravit, prædicaturus mande diei

Dominicæ, ut moris erat, in ecclesia cathedrali. Cumque in quodam tugurio, sito in horto caponicorum, Vir Deo devotus in oratione more solito pernoctaret &c, quæ ex secundo biographo jam recensui. Post hæc tam Thomas Celanensis, quām Bonaventura prosequetur ad cognitionem arcanorum mentium, quā S. Francisco divinitus fuit instructus. Secunda Vtæ au-
tor de eadem sic differit. Reversus itaque corporaliter ad fratres suos Vir Dei, cœpit conscientiarum illorum subtiliter archana rimari, quæ & ipsum non latè, fuerant crebrò non inexperti. O res utique nostris temporibus stu-
poris & gaudii plena! infirmum scilicet hominem alienarum mentium dijudicare secreta. Multis namque cordium suorum occulta Vir iste gloriosus aperuit; absentium quoque fratrū multotiens acta cognovit; aliis quidem in somnis, ne hoc vel hoc facerent, prohibens; aliis autem istud vel illud agendum præcipiens.

266 Multorum etiam, qui boni in facie vi-
debantur, mala dampnabilia prævidens nuncia-
vit: sed & eorum, qui mali, dona gratiarum futura prædixit. Verè duplex in ipso prophetarum spiritus requievit, qui & tantis, ut in parte patebit, in vita miraculis claruit, & de futuris, quorum pauca prosequimur, tanta præ-
vidit. Sæpius quoque fratribus suis Vir Dei so-
latia gaudii spiritualis impendit, quibus ipse corpore quidem absens, sed spiritu præsens fuit. Referam breviter unum de multis. Nam tempore quodam, fratre Johanne de Florentia capitulum in Provincia celebrante, ubi à beato Francisco minister fuerat constitutus, intererat eidem capitulo venerabilis ille frater, qui nunc sanctus & gloriosus Christi confessor extat, Antonius (passim de Padua dictus, & anno 1243 Sanctis adscriptus.) Ubi dum Sanctus iste, in exponendis divinarum paginarum eloquiis sapientiæ spiritu plenus, super hac materia, JESUS NAZARENUS REX IUDÆORUM, fratribus adunatis verbum exhortationis affectuosè pro-
poneret, frater quidam, Monaldus nomine, sa-
cerdos, vir simplex & multartum (*virtutum*) ornatus præclarus, faciem suam ad ostium do-
mûs convertit; vidiisque corporeis oculis, qua-
liter beatus Franciscus in aëre sublevatus, velut manibus in cruce protensis, fratres, qui ade-
rant, benedixit.

*predicit: totu-
rē i'om ab-
sen: apparet
in capitulo
Arelatensi,*

E

267 Tantumque subito singulis & universis gaudium spiritus est infusum, ut, quod idem sacerdos postea de eadem visione narrabat, cunctis mirantibus, ipsa sacerdoti experientia (*fa-
de*) dignum. Eamdem apparitionem narrat Ce-
lanensis num. 48, & S. Bonaventura num.
53; sed omnes ordinem temporis neglexerunt, ut ad idem argumentum spectantia conjungerent. Waddingus eam ad annum 1224 retulit num.
42, non alios citans autores, quām laudatum S. Bonaventuram & Surium in Vita S. Antonii cap. 10, apud me 12: verum hi factum quidem referunt, at non certo anno affigunt. In Actis S. Antonii, apud nos ad diem XIII Junii datis, ejusdem apparitionis bis mentio fit, primò in Vita num. xi, atque iterum in libro Miraculorum num. 8, ad quorum primum locum Papebrochius noster lit. e annotavit, videri sibi, eam rem contigisse anno 1226, vel paulò citius; atque ita à Waddingo aut nihil aut parum diffensit. Mibi aliunde ad manum non est, unde tempus proprius definiam;
at certè seriis figi non potest, quām anno 1226,

*ubi S. Anto-
nius predi-
cabit.*

qno

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

596

AUCTORE
C. S.*Fratri Richerio arcana
tumores exhibe-
mit.*

quo S. Franciscus obiit. Solùm ex Bonaventura
observo, contigisse in Arelateni capitulo in Pro-
vincia Gallie.

268 De arcanorum cognitione aliud exem-
plum sine ordine temporis subdit biographus se-
cundus; Qualiter autem, inquiens, alienorum
cordium sœpius occulta pandebat, unum de
plurimis enarrare sufficiat. Frater quidam, Ri-
cherius nomine, tam moribus quam genere no-
bilis, in tantum de beati Francisci meritis præ-
sumebat, ut divinam profectò mereri gratiam
crederet, si quis ipsius Sancti dono benevolen-
tiae potiretur; aut si quis illà careret, Dei ni-
chilo minus iracundiam mereretur. Cumque ad
optimendum familiaritatis ipsius beneficium ve-
hementer aspiraret, timuit valde, ne quid in
ipso vitii Vir sanctus occultè forsitan deprehen-
deret, cuius occasione se ab illius gratia magis
elongari contigeret. Igitur hujusmodi timore
jam dictum fratrem continuè & graviter affligen-
te, nec illo cogitationem suam cuiquam homi-
num revelante, accedit, ipsum die quadam so-
litō more turbatum ad cellulam, in qua sanctus
Franciscus orabat, acedere. Cujus adventum
simil & animum Vir Dei cognovit, & benignè
ad se vocato sic ait: Nullus te timor de cete-
ro, nulla te, fili, conturbet temptatio, quo-
niam karissimus michi es, & inter præcipue ca-
rös speciali caritate te diligo. Securus ad me,
cum tibi placuerit, venias, & à me liberè pro-
tua voluntate recedas. Obstupuit non modicū
& lætatus est frater in sermonibus sancti Pa-
tris, & deinceps de ipsius dilectione securus,
crevit etiam, sicut crediderat, in gratia Salvatoris.

*Hinc factum
simile*

269 Eadem planè habet Thomas Celanensis
in Vita prima num. 49 & 50. At silet Bonau-
ventura, qui & alia quadam pretermisit: atque
hinc factum reor, quod Waddingus, cum pri-
mam Vitam integrum non haberet, ad annum
1226 num. 13 recurrerit ad Pisani Confor-
matae 8, ubi res modo planè diverso narratur.
Laudat quidam etiam S. Antoninum & Vincen-
tium Bellovensem, qui conformia habent Vi-
tas prime ac secunda, sed auctor non est, ut
opinor, illos sequi, quia fontem, ex quo hi ha-
serant, non habebat perspectum. Porro ut lector
intelligat, quam parum fidere possimus Pisano,
qualis exstat, totum illius locum ex prima edi-
tione Mediolanensi anni 1510 hic referam. Fra-
ter autem Rizerius, dicti fratris Peregrini so-
cius in terris, & nunc concivis in celis, per
activam vitam, dum viveret, ambulans, &
Deo ac proximo fideliter serviens, factus est fami-
liarissimus & charissimus B. Francisco, & multa ab
ipso B. Franciso didicit, & de pluribus veritatem,
& in agendis cognovit Domini voluntatem. Et
secundum B. Francisci vaticinium frater Rizerius
fratribus serviens, factus est Minister provinciæ
Marchiæ Anconitanæ; & propter zelum Dei,
qui semper ardebat in corde suo, cum pace
maxima & discretione ipsam provinciam rege-
bat, sequens Christi exemplum, qui priùs voluit
facere, quam docere.

*aut potius in-
dem plurimi-
num defor-
matum,*

270 Post multum verò temporis permisit
Deus, in lucrum animæ tentationes gravissimas sibi
evenire, ut probaretur, tamquam aurum in for-
nace; propter quas tentationes se affligebat in
abstinentia & disciplinis, lachrimis & orationi-
bus, sed à tentatione liberari non poterat, &
multotiens ducebatur ad desperationem. Nam
propter immanitatem temptationis credebat se à

Deo derelictum. In ultima verò desolatione &
desperatione positus cogitavit in corde suo, di-
cens: Surgam & ibo ad patrem meum B. Fran-
ciscum; & si ostenderit mihi familiaritatem,
credo, quod Deus propitius erit mihi pecca-
tori; sin autem, signum erit, quod sum à Do-
mino derelictus. Et arripiens iter ibat ad B.
Franciscum securitate maxima & affectu. Bea-
tus autem Franciscus jacebat in palacio episco-
pi Assisinatis valde infirmus: & cogitanti de
Domino Jesu Christo, revelatus fuit sibi à
Deo ordo temptationis & adventus & propositum
dicti fratris Rizerii. Et statim vocans socios
suos, scilicet fratres Masseum & Leonem, di-
xit: Ite in occursum filii mei, fratris Rizerii,
& ex parte mea ipsum amplexantes, osculan-
tes & salutantes, dicite illi ex parte mea, quod
inter omnes fratres, qui sunt in mundo, singu-
lariter ipsum diligo. Illi verò, sicut obedientiæ
filii, statim exierunt in occursum fratris Rize-
rii; & invenientes eum, sicut dixerat B. Fran-
ciscus, amplexantes & recipientes, amicabilia
& amabilia verba Patris ita animam illius con-
solationibus repleverunt, quod totus fuit quasi
liquefactus ex gaudio.

D

*narratur in
Conformati-
tibus Pisani*

271 Quanto verò gaudio fuerit tunc plenus
& lætiæ, & gratias Deo exhibuerit, non pos-
set effari; quia Dominus prosperum iter fecerat
suum. Perveniens autem ad locum, ubi jace-
bat pater noster Franciscus, & licet esset gra-
vierter infirmus, surrexit & venit in occursum il-
lius, & amplexans cum dulcedine dixit: Cha-
rissime fili, frater Rizeri, inter omnes fratres,
qui sunt in mundo universo, te diligo. Et im-
primens ei signum crucis in fronte, & ipsum
amantissime osculans in eodem loco, dixit: Fili
mi charissime, frater Rizeri, hæc tentatio data
tibi fuit ad maximum tuum lucrum: sed si non
vis amplius istud lucrum, non habeas. Mirabi-
le dictu! Statim cessavit omnis illa tentatio
diabolica, ac si in vita sua numquam sensisset,
& mansit in Domino consolatus. Hec omnia
leguntur etiam in omnibus tribus editionibus Spec-
culi S. Francisci, quas habemus in Manso, &
quidem iisdem sepe verbis, ut vix dubium sit,
quin vel primo Speculi editori Pisani Opus pra-
luxerit, vel primus hujus editor Speculum pra-
oculis habuerit. Jam verò nemo non facile per-
spicit, hanc relationem admodum similem esse
præcedenti, quam ex Vita secunda recensui, ac
necessariò discendum, aut agi de gemina tenta-
tione Richerii, Rixerii vel Rizerii, ut nomen
varie scribitur, qui primò, dum juvenis erat,
modo suprà relatu tentatus fuerit, ac deinde rur-
sum alia graviori tentatione pulsatus, dum jam
praerat Marchia Anconitana; aut in secun-
da relatione hanc historiam prorsus esse deforma-
tam.

F

*editioni-
bus Speculi
S. Francisci.*

272 Lubens ego iudicio lectorum permittam,
ut, quam velint, partem eligant. At mihi prima
relatio historicè certa est ex auctoritate Thoma
Celanensis, qui procul dubio Richerium illum no-
verat; secunda ne probabilis quidem appetet,
utpote satis antiquo & idoneo teste destituta, pri-
maque iam affinis, ut ex hac facile sic deformari
potuerit à scriptore incauto, qui sciebat, Richer-
ium alignando provincia Marchia Anconitana
prefuisse. Quod autem Waddingus ista ad an-
num 1226 retulerit, non alio nütur fundamen-
to, quam quod in Pisano & Speculo, ut dictum
est, S. Franciscus, adveniente Richerio, infirmus
iacuisse diceatur in palacio episcopi Assisinatis, in
quo

A quo ipsum eodem anno 1226 non diu ante beatum obiit in suum decubuisse, constat aliunde. Quo vero tempore ejusdem Richerii accessus, à primo & secundo biographo memoratis, contigerit, planè incertum est; sed ex ipso narrandi modo videtur tunc Richerius, non in diverso, sed in eodem, in quo S. Franciscus, loco commoratus fuisse.

S XIII. Cura paupertatis servandæ, vitæ austeras, humilitas, aliæque Sancti virtutes: S. Claræ anno MCCXII ad strictiorem vitam conversionis, ejusque Ordo inchoatus: primum Ordinis Minorum capitulum: iter in Syriam ab illo frustra mari tentatum.

B

Paupertatem artat, mi-
ram in vitiis
abstinentiam
seruat;

Am aliqua dicere cœpi de virtutibus & mirabilibus S. Francisci, que in Vitis non sunt certo tempore illigata, neque certis argumentis ad determinatos annos possunt revocari, etiam si Waddingus singularis annis nonnulla narraverit, prout invenit apud alios scriptores non satis vetustos ad ejusmodi chronologicam seriem sine aliis testibus stabilendam. Ego malo in his, que incerti temporis sunt, ordinem prima Vita sequi, donec perveniam ad gesta, quorum tempora certissim rationibus possunt comprobari. Celanensis in Vita prima à num. 51 sedulam Sancti de suis subdiliis curam, ingensque studium sancta paupertatis servanda commendat. Sequitur biographus secundus, cuius verba accipe. Sanctus Christi confessor Franciscus omni studio præcavebat, ne sanctæ summæque paupertatis metas transiliens, ad superflua quoquo modo diffueret, ita ut magis semper ad indigentiam, quam ad habundantem sufficientem vel excessum declinans, usque ad maximæ necessitatis exigentiam vix vasculum saltem in domo relinqueret. Quid de cibariis delicatis aut vini potu, quid de aliorum etiam vilium superfluitate dicamus; quod rarissime coctis utens, ea cineribus vel aquâ frigidâ commiseret, & de ipsa sufficienter aqua non biberet? Difficillimum enim asserebat, necessitati satisfacere, & voluptati non obedire.

Innocuum
carnis esum
in se vindici-
cas.

274 Sæpius quoque, cum pœnitentiam prædicans circuiret, & invitatus refectionem in domibus secularium sumeret, visus quidem comedere carnes, ad os manum ducebat, sed tantum propter Euangeli verbum, quo dicitur: "Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt; , minimum quid perrard degustans, reliquias in sinum subtili cautela mittebat. Nuda humus dormire coacto, tunieulâ tantum interpositâ, lectus erat; & sæpius sedens, quam jacens, inclinato ad lignum vel ad lapidem capite, dormitabat. Accidit quoque, ut infirmitatis necessitate de pullo quadam vice manducans, viribus postmodum utcumque resumptis, eisdem fratri distictè præciparet, ut, collo ipsius sive ligato, eum tamquam latronem per me-

dium civitatis Assisi duceret, & præconiâ nichilominus voce clamaret: Ecce, videte glutonem, qui se gallinarum carnibus impinguavit, quas secretò, vobis ignorantibus, manducavit. Factumque est, ut multi ad tam mirandum compuncti spectaculum lacrimabili nimis * voce lugarent, seque miserimos, velut cotidianis voluptatibus deditos, proclamarent.

* an nimis?

275 Multa quoque in hunc modum sæpius faciebat, ut semetipsum perfectè contempneret, & ad sui contemptum ceteros provocaret. Sed & hic verissimus sui Contemptor, cum non immerito magnificaretur ab hominibus, mirabiliter favorem hominum, solus se vilissimum reputans, arcebat pro foribus. Cum enim extollit se laudibus humanis audiret, alicui fratribus per obedientiam, graviter hoc ferens, injunxit, ut viriliter ipsum à latere verbis contumeliosis afficeret, & adversus laudantium maledictio veritatis verba proferret. Quem dum frater invitus RUSTICUM & MERCENARIUM INUTILEM appellaret, sanctissimus ille jocundo aplausu subrisit, & sic exprobranti respondit: Benedicat tibi Dominus, fili karissime, quia verissima loqueris, & talia Filium Petri de Bernardone debet audire. Ne quis existimet, in hisce fratris illius dictis exiguum curam habitam fuisse veritatis, observo, ea, si rectè expendantur, certo sensu fuisse vera. Rusticum dicere potuit, quia exteriori habitu morumque simplicitate rusticos potius, quam nobiles, imitabatur. Mercenarium, quia, licet ex puro amore potius, quam mercedis causâ, Deo serviebat, expectabat tamen amplam ab illo mercedem. Inutilem eo sensu, quo dixit Dominus Luca 17, v. 10: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus.

utque ab o-
mnibus con-
demnatur.

276 Premissis hac denou subdit laudatus biographus: Cupiens quoque, se perfectè inutilem ab omnibus reputari, peccata sua non erubuit in prædicatione publica confiteri. Sed &, si quid sinistri surreperet levi cogitatione de aliquo, id ipsum eidem, de quo cogitaverat, confitens humiliiter, veniam postulavit ab illo. Et hoc ipso etiam leviter advertenti patebit, qualiter Vir iste murmurationis & detractionis verba vitavit. Quid plura? In omni genere perfectionis usque ad summum apicem pertinere cupiens, favorem summopere devitabat humanum, & ut, conscientia teste, vas sanctificationis interius possideret, factus est sibi met ipsi exteriū tanquam vas perditum. Similia habet etiam S. Bonaventura, sed non eodem semper ordine. Multa quoque possent ex Speculo adjungi de rigore, quo voluit S. Franciscus paupertatem observari, nisi & de vita austerritate, humilitate & contemptu sui; verum cum illa sint minus certa, & Commentarius hic aliunde sat futurus sit prolixus, solum paucis perstringam, que Waddingus ad annos 1210 & 1211 ad propositum nostrum pluribus commemoravit, ut deinde transcamus ad gesta anno 1212. Itaque laudatus Annalista ad annum 1210 à num. 32 agit de conversione & ingressu in Ordinem Minorum fratrum Leonis, Ruffini, Massai, aliorumque multorum, quos fuisse præclaros viros à S. Franciso in Ordinem admisso novimus; sed annos, quibus id contigit, apud antiquos non reperimus, nec investigando nobis putamus.

mirificè la-
borat. Brevis
observatio ad
nonnulla.

277 Præterea etiam particularia aliqua, que inter

E

F

3

AUCTORE
C. S.
que Waddin-
gus annis
1210 & se-
quenti illiga-
vit.

inter eos sanctumque Franciscum accidisse dicuntur, & pleraque ex Speculo desumpta sunt. Deinde de illius virtutibus multa differit, quae partim in Vitis edendis, partim in eodem Speculo legere est. Dum autem num. 59 ait: Hæc porrò, quæ retulimus, hoc anno peracta esse, docent Marianus, Legenda antiqua Celani & alii, licet, quæ ex Bonaventura transcripsimus, nullo apud eum anno signentur, qui prudens & sciens, se ad chronologiam non respexisse, præfatur; dum, inquam, hec ait, dicere voluit, opinor, Celanum laudari à Mariano, qui ea ad memoratum annum reposuit. Celanus enim pro his, non magis, quam S. Bonaventura, certum annum indicavit. Nibilo magis ex vetustis Vitis discere potui, anno 1211 contigerint omnia, que de S. Francisci virtutibus, miraculis & itineribus ad eumdem annum, duce Mariano, narravit Waddingus, uti & de ingressu multorum in Ordinem, exfructisque in usum fratrum Minorum domiciliis in variis Italia locis. Nequeo, inquam, ex laudatis colligere, an hac omnia prædictato anno 1211, an serius, figura sint. Quedam enim ex ibidem relatis serius facta esse, Vita utcumque innuant; sed ha rerum gestarum ordinem non semper accuratè observant, & S. Bonaventura præ ceteris frequentiis ab ordine recedit, magis curans ordinem aptæ juncturæ, quam temporis, ut in Prologo facetur. Itaque pretermisso chronotaxis illius & rerum narratarum examine, transeo ad annum 1212, cui facta aliqua certius possunt illigari.

Anno 1210
datum est
initium Or-
dini S. Clare,

278 Memorabilis est hic annus 1212 initium secundi Ordinis S. Francisci, à prima, que illum professa est, S. Claræ appellati, cuius institutio communis scriptorum consensu ad hunc annum refertur. Confirmatur hec epocha ex Thoma Celanensi in Vita edenda num. 18, ubi post narratam ecclesiæ S. Damiani per Franciscum repartitionem, cuius suprà meminimus, ita pergit: Hic est locus ille beatus & sanctus, in quo gloriosa Religio & excellentissimus Ordo Pauperum dominarum (sic initio vocabatur Ordo S. Clare) & sanctarum virginum, à conversione B. Francisci ferè sex annorum spatio jam elapsa, per eumdem beatum Virum felix exordium sumpxit. Currebat sextus S. Francisci conversionis annus circa Pascha anni 1212, & perrexit currere usque ad menses ferè posteriores eisdem anni. Fugit autem è paternis adibüs S. Clara & mundo planè valedixit nocte post Dominicam Palmiarum, qua eo anno in diem xviii Martii incidit, ac mox à S. Francisco in ecclesia S. Mariae de Portiuncula attensa fuit, ut in eisdem Sanctæ Vita, ab auctore coevo scripta, & apud nos ad diem xii Augusti edita, fusius explicatur. Tota conversionis illius series ibi legi potest; quapropter paucæ tantum huc transferam, quæ ad S. Franciscum propius pertinent.

279 Erat Clara virgo genere, opibus & virtutibus illustris, habitabatque Assisi in patria sua ac adibüs paternis. Audiens verò (ait illius biographus num. 5) tunc celebre nomen Francisci, qui velut novus homo oblitteratam in mundo viam perfectionis novis virtutibus renovabat, mox eum audire desiderat & videre, suadente hoc ipsum Patre spirituum, cuius jam uterque, licet differenter, acceperat primitiva. Neç minus ille tam gratiæ pueræ celebri fama perflatus, videre hanc & alloqui cupit, si quo modo, qui totus inhiabat ad prædam, re-

gnomque mundi depopulatus advenerat, rationabilem istam prædam seculo nequam possit eripere, suoque Domino vendicare. Visitat ille istam, & sæpius ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus divinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detractari. Nam unica tantum familiaris socia comitante, paternos lares pueræ egrediens, clandestinos ad Virum Dei frequenter accessus, cujus sibi verba flammantia, cujusque ultra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mundi contemptum; spem seculi aridam & speciem deceptivam vivo sermone demonstrat: instillat auribus ejus dulcia connubia Christi, suadens, virginis pudicitiae margaritam beatò illi Sponso, quem amor humanavit, fore servandam.

280 Quid immorer multis? Instante Patre & paterna do-
sanctissimo, & more fidelissimi paronymphi so-
larter agenti, non trahit in longum virgo con-
fessum. Aperitur ei protinus æternorum intui-
tus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipsi
vileseret... Extunc Francisci consilio se to-
tam committit, ipsum post Deum statuens suæ
directionis aurigam. Pendet exinde anima ejus
ad sacra illius monita, & de bono Jesu calido
excipit pectore, quidquid promit ille sermone...
Protinus, ne speculum illibatae mentis mundanus pulvis ulterius inquiet, ... properat Claram educere pius Pater de seculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solennis, cum ad Virum Dei puella fervido corde se consert, scicitans, de sua conversione quid & qualiter sit agendum. Jubet pater Franciscus, ut in die festo compta & ornata procedat ad palnam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium convertat in luctum Dominicæ passionis. Die itaque Dominico veniente, in turba dominarum splendore festivo puella perradians cum reliquis intrat ecclesiam... Nocte sequenti ad Sancti mandatum se præparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumque ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum & lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus referavit.

E

281 Igitur domo, civitate & consanguineis derelictis, ad Sanctam Mariam de Portiuncula festinavit; ubi fratres, qui in aula Dei sacras excubias observabant, virginem Claram cum luminaribus receperunt. Mox ibi rejectis fordinibus Babylonis, mundo libellum repudii tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit, alibi florigeræ virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in ejus aula, quæ prima omnium atque dignissima sola extitit Mater & Virgo. Hic locus ille est, in quo nova militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, ut liquido videretur utramque Religionem Mater misericordiæ in suo diversorio parturire. Cum autem coram altari beatissimæ Mariæ sanctæ poenitentia suscepisset insignia, & quasi ante thorum hujus Virginis humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad ecclesiam S. Pauli (quod puellare monasterium Ordinis S. Benedicti erat) S. Franciscus deduxit, donec aliud prævideret Altissimus, in eodem loco mansuram. Tum narrantur consanguineorum conatus ad Claram reducendam, quos illa constanti animo viriliter superavit & irritos reddidit.

282

A
et post unum
& alterum
commemoratio-
nis locum,
apud S. Da-
miani sicut
sedem.

282 Post huc num. 10 subjicit auctor: Paucis interjectis diebus, ad ecclesiam S. Angeli de Panfo (quod Benedictinum quoque monasterium erat juxta Assisum) transivit; ubi cum non plenè mens ejus quiesceret, tandem ad ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, cõmigravit. Ibi mentis anchoram quasi in certo figens, non jam pro loci mutatione ulterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Hæc est illa ecclesia, in cuius reparatione Franciscus miro desudavit studio, cujusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Hæc est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno crucis dilapsa insonuit: Francisce, vade, reparo domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. In hujus locelli ergastulo pro cælestis amore Sponsi virgo se Clara conclusit &c. Sic anno 1212 inchoatus est Ordo S. Clare, ad quam soror eius Agnes, aliaeque accesserunt, quæ à professione sua Pauperes Dominæ, & à predicta habitatione etiam Damianitæ fuerunt appellatae, vixeruntque aliquot annis sub institutione S. Francisci & Cardinalis Hugolini, donec scriptam Regulam sibi propriam ab eodem Sancto compostam obtinuerunt, quod Waddingus ad annum 1224 retulit; ubi de ea redibit mentio.

B
*Sanctus quot-
annis capitu-
lum bis ha-
bendum san-
xit in Porti-
uncula.*

283 Eodem anno 1212, ut observat idem Annalista num. 45, sanxit Franciscus, ut in posterum sui Ordinis comitia, Capitulum vocant, bis in anno apud S. Mariam de Portiuncula haberentur. De hoc decreto consentiunt Tres Socii in Appendice num. 57, sed nihil dicunt de tempore, nisi istud conditum fuisse post prædictum... locum S. Mariæ (de Portiuncula) obtentum à præfato abbe, nimurum Benedictino monasterii Montis Subasii, ut suprà dictum est. Hinc conidere licet, eam ecclesiam forte circa initium anni 1212, aut sub finem præcedentis S. Francisci & sociis concessam fuisse, quamvis ab anno saltem 1210 in quadam juxta illam domuncula jam habuissent. De eodem decreto meminit Anonymus Perusinus, Postea, inquiens, ordinavit beatus Franciscus, quod fieret capitulum bis in anno, in Pentecoste & in festo beati Michaëlis, videlicet die xxix Septembri. Dubitare que- que non possum, quin eodem anno prima ejusmodi congregatio habita fuerit in Pentecoste, & ad eam convocati omnes fratres absentes, qui venire poterant: nam, ut ibidem afferunt laudi Tres Socii, in Pentecoste conveniebant omnes apud S. Mariam. Quibus autem de rebus congregati conferrent, ibi quoque legi potest, nisi & apud Anonymum Perusinum, qui illos secutus, hæc scribit.

C
*maxime in
Pentecoste,
ubi ipse pre-
sidens, verbo
& opere,*

284 In Pentecoste conveniebant omnes fratres ad capitulum apud ecclesiam Sanctæ Mariæ de Portiuncula. In quo capitulo tractabatur, qualiter possent aliam meliorem Regulam observare. Apud Tres Socios non legitur vox aliam, sed solum: qualiter melius possent Regulam observare. Non ausim tamen Anonymum certi erroris arguere: si enim, iisdem Tribus Sociis num. 35 testibus, S. Franciscus plures... Regulas fecit, & illas expertus est prius, quam faceret illam, quam ultimò reliquit fratribus, potuit etiam in comitiis tractare de Regula, quam primum scripserat, perficienda, addendisque non nullis, quæ ad eam melius observandam opportuna videbantur; quo sensu forsitan exponendus Anonymus est. Utut sit, ille sic prosequitur de rebus agi solitis in capitulis generalibus. Et constitue-

bant fratres per singulas provincias, qui populo prædicarent, & quod * fratres in sua provincia collocarent. Sanctus autem Franciscus admonitiones, reprehensiones & præcepta fratribus faciebat, sicut ei, prius consulto Domino, videbatur. Omnia autem, quæ dicebat eis in verbis, affectuose & sollicitè eis opere ostendebat. Venerabatur prælatos & sacerdotes sanctæ Ecclesiæ, seniores etiam reverebatur; nobiles verò & divites honorabat; pauperes quoque intimè diligebat, & compatiebatur eis; universis denique se subditum exhibebat.

285 Cùmque omnibus fratribus esset sublimior, unum autem * de fratribus secum morantibus guardianum suum & dominum suum constituebat, cui obediebat humiliter & devotè, ut à se omnem occasionem superbiam effugaret. Humiliabat hic Sanctus caput suum inter homines usque ad terram, & ideo inter Sanctos & electos suos illum Dominus exaltavit in cælis. Ad istud singulare humilis Francisci inventum, quo obedientia meritum cum summa Ordinis præfectura conjungeret, paulisper subsistamus. Waddingus ad annum 1221, num. 27 sic loquitur, quasi Franciscus non petisset guardianum, nisi post depositam præfecturam. Ita ille nempe credit ex Bonaventura, quem laudat, quique in Vita num. 76 de eodem Sancto ait: Ut autem pluribus modis Negotiator hic Evangelicus lucraretur, ac totum præsens tempus conflaret in meritum, non tam præesse voluit, quam subesse; nec tam præcipere, quam parere. Idecirco generali cedens officio, guardianum petiit, cujus voluntati per omnia subjaceret. Verum infra § xvii ostendam, ista Bonaventura verba non necessariò accipienda esse de summa Ordinis prælatura re ipsa deposita, & Tres Socii, quos anonymous Perusinus secutus est, num. 57 nullum relinquent dubium, quin Franciscus, dum toti præcerat Ordini, aliquem sibi constituerit, cui, velut subditus guardiano suo, pareret in omnibus, quæ ad se, sive ad suum vivendi modum, non tamen, quæ ad regimen Ordinis pertinebant: oppositum enim mox subdunt, & ex ipsis idem Anonymus, cuius verba rursum sunt, quæ sequuntur.

286 Admonebat eos, ut sollicitè observarent sanctum Euangeliū & Regulam, quam promiserant, & maximè, ut circa Officia ecclesiastica & ordinationes essent reverentes, solliciti & devoti Missam audirent, & viderent corpus Domini nostri Jesu Christi, & in reverentia haberent sacerdotes, qui tractant hæc veneranda & maxima Sacraenta; & in quocumque loco illos invenirent, caput eis flecent, & reverentiā eis sacerdent, & nedum manus eis oscularentur; sed & pedes equorum, si quis equitaret, propter reverentiā potestatis ipsorum. Admonebat autem eos, ut nullum hominem judicarent aut despicerent, nec autem * eos, qui delicate bibunt & comedunt & induuntur; sicut etiam in Regula continetur. Nam Dominus noster eorum est Dominus, & qui vocavit nos, potest vocare illos, & qui voluit justificare nos, potuit justificare illos. Et ipse dicebat: Ego volo eos tanquam nostros fratres & dominos revereri. Fratres mei sunt, quia omnes sumus ab uno Creatore. Domini isti mei sunt, quia adjuvant nos ad penitentiam faciendam, necessaria corporis nobis dantes. Hoc quoque dicebat eis: Talis fiat vobis vestra conversatio inter gentes, ut, quicumque vos viderit

AUCTORE
C. S.
* l. quot

obedientiam
preferens
imperio.
*** l. tamen**

fratres in-
ſtruebat, opti-
misque &
corum statu
congruit

AUCTORE**C. S.**

derit vel audierit, Patrem vestrum, qui est in cælis, glorificet & collaudet. Magnum namque desiderium ei erat, ut ipse & fratres ejus semper opera facerent, de quibus Domino * laudarent.

B 287 Et dicebat eis: Sicut vos ore pacem nunciat, ita & in cordibus vestris pacem Apostoli habeatis, ut nullus per vos provocetur ad iram & ad scandalum; sed omnes per vestram pacem & mansuetudinem ad pacem & benignitatem revocentur; quia ad hoc vocati sumus, ut vulneratis medeamus *, alligemus confratres, & erroneos revocemus. Multi videntur vobis membra diaboli, qui adhuc discipuli Christi erunt. Arguebat autem eos de multa austeritate, quam suo corpori faciebant; quia tunc temporis fratres jejuniis & vigiliis & corporalibus exercitationibus nimium insudabant, ut cuncta in se carnis reprimenter incœnta. Tantam afflictionem sibimet faciebant, quod quilibet videbatur habere odio semetipsum. Audiens & videns hæc beatus Franciscus, arguebat eos, ut diximus, & ne tantum facerent, injungebat. Tam plenus erat gratiâ & sapientiâ Salvatoris, quod admonitionem devotè, reprehensionem rationabiliter, & præceptum dulciter faciebat. Inter fratres, qui ad capitulum conveniebant, non audebat aliquis eorum invicem negotia secularia recitare; sed colloquebantur de vitiis Sanctorum patrum, aut de perfectione alicujus fratri, vel quomodo melius possent in Domini gratiam pervenire.

C 288 Si quis autem de fratribus convenientibus ad capitulum habebat aliquam tentationem à carne vel à mundo, vel aliam tribulationem, audiendo beatum Franciscum, qui serventer & dulciter loquebatur, & videndo ejus præsentiam, cessabant ab eis tentationes. Compater namque loquebatur eis, non sicut iudex, sed sicut pater filiis & infirmo medicus, ut impleretur in eo verbum Apostoli: "Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uor? Hædenus scriptor ille de modo, quo S. Franciscus in comitiis generalibus se gerebat, rebusque, que in iisdem trahabantur. Hujusmodi autem comitia hoc ipso anno 1212 celebrata fuisse, mihi omnino persuaddeo. Prima ratio est, quia legem de habendis in anno comitiis hoc eodem anno latam affirmat Waddingus; nec illam seriū latam esse, colligo ex Vitis, in quibus prima de eadem mentio sic sit, ut non diu post concessam S. Franciscus & sociis ecclesiam S. Marie in Portuincula condita videatur. Hanc autem ecclesiam jam habebat Franciscus ante Pascha dicti anni 1212, quando S. Claram pænitentis habitu in ea induit. Cur ergo tredamus, legem tunc à sancto Instituto sancitam, nec tamen obseruatam fuisse, dum nullum argumentum in contrarium profertur.

D 289 Imò, qua altera ratio est, urgebat tunc peculiaris causa pro comitiis habendis. Hoc ipso enim anno, ut videbimus, S. Franciscus voluit in Syriam navigare; eumque in finem se mari commisit. Vero summum igitur est, noluisse illum tam longum ac pericolosum iter aggredi, nisi rebus omnibus Ordinis sui in congregacione generali rectè ordinatis, substitutoque sibi vicario, qui fratribus interim praefasset in Italia. Fateor, hic à me diffentire Waddingum, qui ad annum 1216, num. 1 primam hoc anno congregationem

generalem habitat esse censuit, contra sententiam aliorum, qui eamdem usque ad annum 1219 distulerunt, & famosum illud capitulum Storearum primum generale Ordinis fuisse, crediderunt. Verum, quemadmodum Waddingus ibidem rectè observavit, nihil obstat, quo minus aliud generale ante celebre illud Storearum convocari potuerit, ita ego pariter existimo, illud, quad ante tentatum iter in Syriam anno 1212 coactum fuit, generale dici potuisse, etiam si multo minus fuerit numerosum, quod needum tantus esset fratrum numerus, quantus erat anno 1216; sicut nec hoc anno erat tantus, quantus anno 1219. Ceterum quanto minus erant numerosi fratres, minisque late per orbem dispersi, tanto facilius poterant convocari & in unum locum convenire.

290 Audiamus modò ex eodem Anonymo Peterino; quid post hujusmodi capitula fieri soleret. Expleto autem capitulo (S. Franciscus) benedicebat omnibus fratribus in capitulo, & per provincias, quibus * volebat, singulos destinabat. Quicumque ex eis habebant spiritum & loquuntiam * ad prædicandum, clerici, sive laici, dabat eis licentiam & obedientiam prædicandi. Ipsi verò recipiebant benedictionem illius cum laetitia magna & gaudio in Domino Jesu Christo. Ibant per mundum, tanquam advenæ & peregrini, nihil portantes per viam, nisi tantum libros, in quibus possent dicere Horas suas. Ubicumque inveniebant sacerdotem, pauperem vel divitem, inclinantes se, sicut à beato Francisco docti fuerant, eis reverentiam faciebant. Et quando erat hora hospitandi, libentiū hospitabantur apud eos, quam apud alios seculares. Et quando apud eos habere hospitium non valebant, interrogabant, quis in terra illa esset homo spiritualis & timens Deum, apud quem possent honestè hospitari. Et pauci post tempore inspiravit Dominus unum timentem se per civitates singulas, & castella, ubi erant venturi, quod eis hospitia præpararet, donec ipsi postmodum ædificaverunt loca sua in urbibus & in castris.

291 Dedit eis Dominus verbum & spiritum secundum opportunitatem temporis ad preseenda verba acutissima, penetrantia multorum corda audientium, & maximè juvenum, plus quam senum. Qui relinquentes patrem & matrem & omnia sua, sequebantur eos, sanctæ Religionis habitum assumentes. Et tunc temporis maximè in ista Religione adimpletum est verbum Domini, in Euangelio sic dicentes: "Non veni mittere pacem in terram, sed gladium: veni enim separare homines adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam." Illos autem, quos fratres recipiebant, ad beatum Franciscum adducebant, ut induerentur ab eo. Similiter & multæ mulieres, virgines etiam non habentes viros, audientes prædicationem eorum, veniebant corde compuncto ad eos, dicentes: Quid faciemus autem nos? Vobiscum esse non possumus. Dicite ergo nobis, quomodo salvare nostras animas valamus. Ad hoc ordinaverunt per singulas civitates, quibus potuerant, monasteria reclusa ad pænitentiam faciendam. Constituerunt autem unum de fratribus, qui esset visitator & corrector earum. Similiter & viri uxores habentes dicebant: Uxores habemus, quæ dimitti se non patiuntur. Docete ergo nos, quam viam

D

Ex capitulis
in provincias
mittebantur:
domicilia ex-
stribabant.

*** l. quos**

* l. eloquen-
tiam

E

multosque ad
tres Ordines
aggregabantur.

F**tenere**

A tenere salubriter valeamus. At illi ordinaverunt ex ipsis Ordinem, qui Poenitentium Ordo vocatur, facientes hoc à summo Pontifice conservari, sicut confirmari. Quæ de monasteriis pectoribus erectis ait, spectant ad Ordinem S. Claræ, anno 1212, ut dictum est, inchoatum, & paulatim auctum; & penitentium vero Ordinem serius institutum esse, postea videbimus.

B *Sanctus ex martyrii desiderio versus Syriam navigans,*

292 Ad peculiaria S. Francisci gesta redeamus. Illum ardentis desiderio martyrii flagrasse, testantur biographi; illique attribuunt, quod sexto conversionis suæ anno, ut habent Thomas Celanensis num. 55, & Bonaventura num. 129, in Syriam voluerit navigare. Sextus conversionis illius annus currit cum anno Christi 1212, cunctam Waddingas hoc iter illigavit. Sed neuter è doabus laudatis biographis indicavit, in quo Italia portu Sanctus se mari commiserit; verum ambo tradunt, naven, quâ ille vobebatur, & contrariis ventis rejectam fuisse in partes Sclovianæ; unde conjicere licet, ipsum eum aliquo maris Adriatici portu soluisse. Addunt, eundem, cùm jam omnem eo anno in Syriam trajiciendi spem abiecisset, navigasse Anconam, non sine admirabili Dei erga Servum suum providentia, quæ & ceteris, qui in eadem navi erant, saluti fuit. Secundus biographus illis consona scribit hoc modo: Ardentissimo martyrii desiderio fervens beatus Franciscus, sexto conversionis suæ anno ad partes Syriæ voluit proficisci, ut ibidem Sacracen annunciat Euangelium Iesu Christi.

vi ventorum ad Sclovianæ partes appellat; unde Anconam navigans.

293 Igitur ad eundem quidem in Syriam iter arripuit, sed ventis contrariis flantibus, in Sclovianæ partes navis, in qua ducebatur, applicuit. Audiens à nautis, eo anno navem illam in Syriam transire non posse, voto suo fraudatus, in aliam, quæ Anchonam (qua dominii Ecclesiastici civitas est cum celebri portu ad mare Adriaticum) tendebat, à nautis, expensarum defectum timentibus, vix permisus intravit; in qua & Dominus per eum mirabilium suorum memoriam fecit. Celanensis & Bonaventura claram dicunt, Sanctum, postquam à nautis frustra petierat in navem admitti, cum socio in eam latenter & clam omnibus ingressum esse; sed addunt, id eum fecisse, plurimum de Domini bonitate confitum. Neque vero fefellerit illum pia sua fiducia, quæ & nautis quoque certisque vectoribus mirabiliter profuit. Gravi namque, ut apud secundum biographum sequitur, & dicens maris tempestate suborta, jam demum propter longos labores ipsis nautis cibaria dearent, dum, cui prius introitum navis defectus victualium timore negaverant, illius tunc subficio mortis evasere jacturam.

ipsecum ceteris à divinita providentia pacienti.

294 Nam quædam, eti non tanta, ut multis quoquo modo sufficerent, beatus Franciscus, Domino sibi providente, latenter intulerat, quæ tunc ad ipsius merita tantum sumptuare divinitus incrementum, ut habundanter usque ad portum Anchonæ necessitatibus omnium subvenissent, quamvis adhuc dies plures itineris superessent. Quod nautæ videntes, immensas agebant omnium Salvatoris clementiae gratias, qui de mortis eos per famulum suum Franciscum periculo liberaverat. De multiplicatis cibariis consentiunt Celanensis & S. Bonaventura; at docent, illa non à S. Francisco, ejusve socio, in navem illata fuisse, sed ab alio quopiam, divinitus, ut creditur, in utriusque gratiam motu. Bonaventura verba ex num. 130 accipe:

Octobris Tomus II.

Adsuit quidam, à Deo, ut creditur, pro Pauperi suo missus, qui secum ferens necessaria viatis, quandam timentem Deum de navi ad se vocatum sic alloquitus est: Hæc pro pauperibus Fratribus, in navi latitantibus, conserva fideliter, ac necessitatis tempore amicabiliter subministra. Similiter & Celanensis ait: Affuit diuinæ providentiæ tunc quidam, omnibus ignorantibus, secum necessaria viatis ferens, qui quandam Dei timentem de navi vocavit, & ait ad eum: Tolle tecum hæc omnia, & pauperibus necessitatis tempore fideliter exhibebis. Ex his satis liquet, ea non modo non à S. Francisco aut socio ejus in navem allata fuisse, verum etiam isdem verisimiliter insciis, à divina providentia servis suis provisa.

295 Waddingus multa alia narrat ad hunc annum 1212, de exstirpatione aliquot domiciorum & de ingressu multorum in Ordinem. Pro his secundus est Marianum, qui, nescimus, an sat idonea argumenta habuerit ad singula suis temporibus affigenda; ideoque hac malumus Annalium conditori relinquere, quād suscipere examinanda. Id unum ex Celanensi num. 56 constat, Sanctum, simul ac in terram regressus fuit, rursum predicare cœpisse magno cum frumento, multosque idoneos viros suo Ordini aggregasse, quod & secundus biographus paucis eiusdem verbis annotavit: Ut autem Vir sanctus in terram è mari descendit, divini rursum verbi semina jecere coepit, fructumque ex illis de sequentibus ipsum plurimis viris idoneis recollectus. Multa quoque de viris eisdem ad eundem annum retulit laudatus Annalista Minorum, & nonnulla miracula, quorum pleraque in Vitis leguntur, sed sine certa temporis nota. Quapropter nec horum chronotaxim discutimus.

296 Romanum quoque hoc anno, ante tentatum iter in Syriam, profectum scribit ibidem num. 33, ibique egisse cum Innocentio Papa de mirabili sui Ordinis incremento & fructu; ac denique ab illo impreße licentiam in Syriam navigandi. Admodum verisimile est, Franciscum, qui anterior & dux erat Ordinis, ab eodem Innocentio approbati, non suscepisse tantum iter, illo inconsulto, licet hoc ex vetustis Vitis nequeat confirmari. Neque id mirandum est, cùm illarum scriptores progenio seculi sui ferè solùm narraverint facta mirabilia, ex quibus sanctitas maximè eluceceret. Hinc etiam verisimile sit, Sanctum eo tempore aliquoties Roma predicasse, eaque occasione inchoatam amicitiam, que arcta intercessit ipsum inter & illustrem matronam Romanam, Jacobam de Septisolliis, quæ Franciscum, ejusque Ordinem multis prosecuta est beneficiis, quæ in ejusdem morte recurret memoranda.

Quædam a via erdem anno illigata à Waddingo.

F

de quorum tempore non constat.

F

SXIV. Sanctus in Africam trajecturus, morbo in Hispania impeditus, redit ad Portiunculam, ubi plures in socios admittit: causam sui Ordinis agit in concilio Lateranensi: anno MCCXV celebrat comitia: Romæ contrahit amicitiam cum S. Dominico.

*sandus ex
martyrii de-
siderio profi-
cisci vult in
Africam.*

B

Sæpe landatus laudandusque Annalista Minorum ad 1212, num. 52 scribit, Franciscum eodem anno in febrim incidisse tertianam, que deinde in quartanam mutata est, ac decubuisse Assisi in palatio episcopi, qui id agerem imperaverat; ibique plurimos, è variis Italia partibus à fratribus illuc missos, sacro Ordinis habitu ab illo donatos fuisset. Rursum ad annum 1213, num. 1 ait, hoc etiam anno ipsum febribus, modo tertianis, modo quartanis, laborasse; sed nec ipse pro his testes landat, nec ego illarum ulla in antiquis Vitis indicia reperio. Imò etiam parvum verisimiles videntur mihi diuturna ista febres, quibus Sanctus inter abruptum iter in Syriam & inchoatum alind in Africam afflitus fuisset. Ratio est, quod Thomas Celanensis, qui non diu post admissus in Ordinem fuit, non modo de illis non meminerit, verum etiam Franciscum post redditum à mari sedulo & cum fructu populis prædicantem exhibeat, ac tum subjungat: Sed licet eleæssimorum fructuum palmes ex se copiam producat, martyrii tamen sublimè propositum & desiderium ardens in eo nullo modo frigescit. Post non multum enim temporis versus Marrochium iter arripiuit &c. Nullum quoque inter duo ista itinera morbum memoravit Bonaventura, nullum biographus secundus, qui ad iter alterum enarrandum verbis, que subdo, processit.

*sed in Hispania morbo
corruptus, ab
ulteriori itineri
prohibetur.*

C

298 Verum adhuc in ipso martyrii fervor non teput, quin ad fidem Christi Miramolino suisque complicibus prædicandam versus Marrochium non multo post iter arripiens, tanto ad hoc aliquoties impetu festinaret, ut & peregrinationis suæ comitem præ spiritùs ebrietate solus præcurrerendo desereret. Sed cùm usque in Hispaniam ferventissimè processisset, Dominino ad multorum aliorum salutem aliud ordinante, eique per gravissimas corporis ægritudines occursante, rursus in Ytaliam rediit. Panca hic annotanda sunt. Miramolinus, quem Sanctus adire voluit, erat rex Marrociani regni in Africa: at non est hoc proprium istius regis nomen, sed commune erat regibus Maurorum. Ille, de quo hic agimus, proprio nomine Mahomet vocabatur, isque prater Marrocanum simul varia regna tenebat in Hispania, ubi anno 1212 à Christianis regibus prælio vietus est cum ingenti strage numerosissimi exercitus sui, fugiensque in Africam non diu post obiisse dicitur. Forsan voluit Sanctus per Hispaniam proficiendi, ut Maometem, si in Hispania degeret, ibi conveniret, fin, ex Hispania in Africam trajiceret.

299 Non explicant biographi, an Franciscus

tunc terrestri, an marijimo itinere Hispaniam petierit. Pro priori magis propendet Waddingus ad annum 1213 num. 58 ita differens: Id movet, ut afferam, per Galliam perrexisse, quod ex nostris aliorumque monumentis mihi probetur, quod per Navarræ regnum, Galliz conterminum, primò Juliodrigam, vulgo Logronium, olim Cantabrorum, modò Castellæ Veteris, quam vocant, urbem, pervenerit. Verum mihi non satis urgens hoc appareat argumentum: nam si ad aliquem Cataloniae portum appulisset, potuisset agne Tuiobrigam itinere terrestre procedere. Antonius Melissanus de Macro in Supplemento Annalium Waddingi, ad annum 1213 de S. Francisci itinere per Italiam, quod terrestre fuisse, non dubitauit, multa addidit, qua brevi arguento relata sc̄ perstrinxit: Enarratur S. Francisci iter per Liguriam supra Sabatum in Chairum, Curtemilliam, Astam, Cherrum, Montem-Calerium, Taurinum, Avilliam & Secusiam; quibus in locis stationem pro se & suis fratribus acceptavit, loquaciam cuidam filiae restituit, & quid usurario impoeniti post mortem acciderit, refertur.

300 Quemadmodum longo tempore in regionibus Alpinis vicinive subiisse debuit S. Franciscus, si hac omnia anno 1213 in itinere, quo Africam adire cogitabat, revera facta sint; sic & Waddingus multas monasteriorum in Italia fundationes, anno precedenti factas, eidem attribuit, & ante hac omnia molestas febres, modo tertianas, modo quartanas. Ut verum fatear, non satis perspicio, qua ratione tot ac tanta in unum annum conjecta sint; longitudo verò itineris ex Umbria in Hispaniam potius suspicari me facit. Sanctum ex aliquo Italia portu navigasse in Hispaniam, maximè cùm ad Miramolini congressum tam vehementer anhelaret, nullaque hujus itineris indicia existent in Gallia, cuius pars eò fuisset transuenda. Neque obstat, quod ille aliquoties peregrinationis iuxæ comitem præ spiritùs ebrietate solus præcurrerendo desereret; id enim facere potuit, tum antequam mari se commiserat, tum etiam postquam in Hispaniam appulerat. Si autem Sanctus sub finem estatis navigare coepit, facile fieri potuerunt, qua Waddingus narravit, etiam admisso aliquo morbo previo, cuius tamen, non magis quam eorumdem gestorum, tempus ex antiquis possum assignare.

F

301 At que in Supplemento ab Antonio Melissano addita sunt de variis Sancti per Alpinas regiones itineribus & fundationibus difficulter componi poterunt cum illius navigatione in Hispaniam, nisi ex aliquo hodiernæ Provinciae Galice portu solverit. Hoc ipsum tamen non apparet sati verisimile; neque enim annum, quo fundationes, que in Supplemento referuntur, in Pedemontio inchoate sunt, tam certum esse existimo, ut credere cogar, Franciscum pedestri itinere per Longobardiam, Pedemontium & Galliam in Hispaniam, aut etiam tantum in Provinciam pervenisse. Denique refutantur antiqui biographi, ipsum summa in hoc itinere festinatione usum fuisse, ut ad Marrocani regis alloquium citius perlingeret. Ad hunc autem finem multum conducebat iter maritim, plurimumque ei oberat iter terrestre, ac mora fundandis conventibus impensa. Quam ob rem mihi probabilius videtur, Sanctum serius in Pedemontio fuisse. De gestis verò illius in Hispania nihil prorsus tradunt biographi nostri, quos hoc Commentario explicamus, nisi, ipsum ibidem

at verisimi-
lius illuc na-
vigavit;

*Sant, qui
volunt, hog
Hispanicum
iter fuisse
terrestre.*

A ibidem morbo impeditum fuisse, ne in Africam trajiceret, eaque de causa rediisse in Italiā. Itaque hic non examino afferit Waddingi de ejusdem gestis in Hispania ad annos 1213 & 1214, ubi multa itinera, multaque monasteriorum fundationes narrantur.

302 Agnoscit ipsem Waddingus ad annum 1214, num. 4, nesciri, aut certe à nullo exinde traditum esse, ubi tunc ægrotaverit Franciscus, vel quam peragraverit in hac peregrinatione regionem. Tum post pauca, Hæc tamen, ait, de rebus Hispánicis ab omnibus nostris, etiam Italīs, observata; quod Hispaniam lustrārit, S. Jacobi corpus Compostellæ coluerit, quod in Lusitaniam trajecerit, quod universum fermè Aragoniæ regnum & vicina perambulārit; demum unum vel alterum ejus inibi factum referunt prodigium. Nihil tam nobis in Hispanico hoc itinere facem præferre potest, quam populorum perpetua (ut fertur) & probata traditio.... Hanc egomet ipse constantem esse & sacram in multis urbibus & oppidis, diversisque regnis Hispaniæ comperi; cui si refragari quis velit, non impunis nec absque effronteria nota effugiet; adeò pro magno pius populus & in Franciscum propensus semper duxit, ejus se præsentia visitari. Neque aliunde, quam ex hac diurna & numquam interrupta traditione illustrissimus Gonzaga primorum Hispaniæ conventuum in Franciscum refert originem; nec profecto inaniter aut leviter, me judice, id præstítit, ut ex singulis domiciliis statim constabit. Ex horum situ & geographia si nos itineris sancti Viri cursum deducamus, non leviter divinare, sed veluti quibusdam facilis & Ariadnæ filo in dubio & cæco gressu duci ab æquis judicibus merito censemur.

*ex rationibus
à Waddingo
allatis.*

B 303 Hæc enī Annalista Minorum, qui continuo S. Franciscum ad variae urbes circumducit, & in multis monasteria fundantem facit. At ego non ausim per tam obscuras semitas sequi, quia non habeo, ubi certum pedem figam. Novimus, Sanctum in Hispania fuisse, ac omnino credimus, ibi fuisse anno 1213 vel sequenti; nec recrimimus traditionem populorum, qui existimant, sese à S. Francisco præsentia suâ honoratos fuisse; nec denique negamus, aliquot ab illo tunc ibidem monasteria fundata, maximè unum apud Compostellam, de quo instrumentum authenticum, ipsiusmet Sancti manu subscriptum, ibi in Benedictina abbatia S. Pauii servari, afferit Waddingus num. 7. Hac, inquam, omnia non negamus, sed neque singula confirmare possumus, ac multò etiam minus ex convenientibus Ordinis Minorum, in istis regionibus incerto nobis tempore erectis, ejusdem Sancti per Hispaniam iter ordinare. Attamen Lucas Tudensis, qui eodem tempore in Hispania floruit, in Chronico mundi ad eam Hispanicam 1255, seu ad annum era Christianæ 1217, sub S. Ferdinando, qui eodem anno Castella & Legionis regna à matre sua Berengaria accepit, primum meminit de monasteriis Minorum in Hispania erectis, Eo tempore, inquiens, per totam Hispaniam Fratrum Prædicatorum & Fratrum Minorum construunt monasteria.

*Verisimilius
quoque non
terrestri iti-
nere.*

304 Utcūque hec se habeant, Waddingus S. Franciscum deinde terrestri rursum per Galliam itinere versus Italiā reducit, & initio anni 1215 in Longobardiam pertigisse statuit. Il-

lum tunc fuisse Perpinianum in ultimis Hispania, AUCTORC. S. quā hæc Gallia adjacet, finibus, credi vult ex ejusdem civitatis incolarum traditione, qua fert, eundem ibidem suis domicilium obtinuisse. De reliquo per Galliam itinere sic loquitur: E finibus egressus Hispaniæ quid amplius egerit Franciscus in itinere, donec redierit in Italiā, non constat. Vel celeriter absque sparso semine verbi Dei propter turbulentas tunc Gallorum res, per Galliam transiit Narbonensem & Gothicam, vel si quæ egit, nostrorum incuria cuncta nos latent, præterquam quod dumtaxat referatur (*apud Marianum Florentinum, quem laudat in margine*) in Montepessulano, ... qui tunc sub hæresi Albigenium asylo tutoque refugio Catholicis fuit, prædicasse & propheticè prædictasse in ipso, in quo hospitabatur, xenodochio suis fratribus construendum fore domicilium, quod circa annum MCCXX incepsum est, sed ad annum MCCXXX completum. Mibi hec non sufficiunt, ut Gallicum illud iter, ex solis Marianiani auctoritate anno 1214 illigatum, pro certo admittam.

E 305 Etenim cum S. Franciscus in Africam sed. navi p̄c trajicere cogitans, postquam jam in Hispaniam riter vetus, per venerat, gravi morbo corruptus, ab eo itinere anno 1213 abstinere compulsa fuisse dicatur à vetustis biographis, suspicari malo, ipsum navi potius per reditum in Italiā.

mare, quam terrestri per Galliam itinere in Italiā reversum esse. Nam valetudo, nūcūque restituta facile sat firma fuisse potuit, ut mari se committeret; contrà verò contraëla ex gravi morbo corporis debilitas, que Africanum iter & subeundos in Africa labores impedibat, minimè apta erat longissimis illis itineribus per Hispaniam Galliamque suscipiendis; maximè cum ille soleres terrestria itinera pedes conficeret, nec nisi postremis vita annis, dum omnino cogebat necessitas, asino veltus fuisse legatur. Huic opinioni mee plurimam favet scriptorum omnium (solo forte excepto Mariano) alium, ut ipse Waddingus agnoscit, silentium de Sancti gestis ac itinere in Gallia, ad quam nec celeriter peragrandam satis firma vires illi fuisse videntur. Hinc mihi probabilius est, Franciscum in reditu èquè ac in accessu navi usum fuisse; ac omnino ambiguum, utram ipso anno 1213, quo in Hispaniam profectus creditur, an sequenti, in Italiā reversus fuerit.

F 306 Porro Annalista Minorum ad annum Ad Portiannum 1215 à num. i. Sanctum per Pedemontium & culam redux Longobardiam. Affissum usque perducit, narrans aliquot viros unum & alterum miraculum velut in itinere infinges in sodalitatem, quod, quia de tempore nobis non constat, recipit inter Analecta referemus. Postquam ad S. Mariam de Portiuncula redit, vidit aliquot viros nobiles, aliosque litteratos, in illius disciplinam Ordinemque transire cupientes, quos & benignè admissit; ut habet Thomas Celensis in Vita num. 57, qui ipse verisimilime unus ex literatis illis fuit, ut observavi supra num. 6. Consonat biographus secundus, post assertum Sancti in Italiā redditum dicens: Veniensque aliquantulum apud Sanctam Mariam de Portiuncula moram fecit. Eo quoque tempore quosdam litteratos ad Ordinem nobilesque recepit, quibus discretione præcipua, quâ in illos pollebat curam dignè & decenter adhibuit. Post hæc biographi narrant S. Francisci iter in Syriam, non quod id eodem anno contigerit (spectat enim ad annum 1219) sed ut in eodem persistant argumento de

AUCTORE

C. S.
anno 1215
inter alia
gesta habet
comitia gene-
ralia,

martyrii obeundi ardore, quo ille flagrabat.

307 Nullum tamen dubium est, quin Franciscus multa egerit tempore inter utrumque iter intermedio, & ex his certè aliqua sint, que in dem biographi de illius predicationibus, virtutibus ac miraculis retulerunt; cùm tamen pleraque sine serie chronologica recensuerint, malo ego eadem eodem ordine, quo in duabus primis Vitis relata sunt, commemorare, quām sine certis argumentis ad determinata tempora referre. Prætermittam interim alia similia, qua solum inveni apud recentiores, de quibus in Analeclis agetur. Porro sive Sanctus ipso anno 1213, quo in Hispaniam profectus fuerat, redierit in Italiam, h̄e tempore verno anni 1214, ut consueta Ordinis comitia in Pentecoste celebraret, sive denique, ut visum Waddingo est, sed mihi parum verisimile appareat, sub initium anni 1215 Italiā attigerit, certum est, illum hoc anno 1215 in Italia fuisse; neque scitur eodem anno ex illa excessisse. Hinc dubitari etiam nequit, quin eodem anno generalibus Ordinis sui comitiis apud S. Mariam in Portiuncula interfuerit, cùm nulla ratione verisimile sit, non fuisse ab illo observatam legem, quam de hujusmodi comitiis eo in loco ac tempore quotannis celebrandis, anno 1212 ipse tolerat.

codem anno
creditur ab
Innocentio
III Rome ob-
sinuisse,

308 Eodem anno 1215 mense Novembri inchoatum Roma est celebre concilium generale Lateranense IV, cui ipsem summus Pontifex Innocentius III præsedidit. Aderat tunc Roma S. Dominicus cum Fulcone episcopo Tolosano, adiutorum Innocentium, ut Ordinis Predicatorum institutionem impetraret. Remissus autem est in partes Tolosanas ad fratres suos, jussusque aliquam ex approbatis Regulis cum iisdem eligere, ac tumdem pro confirmanda Regula Romam redire. Hec fuisse exposta & idoneis antiquorum testimoniis probata habes apud nos ad diem IV Augusti in S. Dominico § 22. Ratio, ob quam sanctus ille institutor aliquam ex probatis Regulis eligere jussus fuit, eruitur ex landati concilii canone XIII, qui ex recensione Labbei tom. XI Concil., col. 165 sic habet: Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat: sed quicunque voluerit ad Religionem converti, unam de approbatis assumat. Similiter, qui voluerit Religiousam domum fundare de novo; Regulam & institutionem accipiat de Religionibus approbatis.

ordine Mi-
norum in
concilio La-
teranensi

309 Poterat hic canon etiam officere Ordini S. Francisci, cuius Regula planè nova erat, nulloque tunc Pontificis scripto, sed verbis tantum, confirmata. Poterat, inquam, canon ille efficer, maximè in regionibus longius diffisis, nisi postea factum videbimus in Germania & Hungaria, ubi de confirmatione à Pontifice sola voce facta non constabat. Cùm verò idem S. Francisci Ordo ex allegato canonе nullum in regionibus Italia videatur passus detrimentum, verisimillimum mihi est, quod ait Waddingus, Franciscum tempore ejusdem concilii Romanum venisse, obtinuisseque, ut Pontifex coram congregatis Patribus approbationem Regule à se factam declararet. Laudat hic Waddingus ad annum 1215, num.

310 Marianum, Leonem in Legenda Trium So-
ciorum & B. Angelum Clarensum in Proœmia Ex-
positionis in Regulam, & caput primum ejusdem,
quam, ut inquit, Ms. habebat. Ex Mariano
hec recitat: Dominus Papa coram omnibus Or-

dinem suum (id est, S. Francisci) esse approba-
tum pronunciare fecit, & Regulam per ipsum
priùs sine bulla approbatam manifestare fecit.

310 Tres Socii, quorum unus frater Leo fuit, aīnnt quidem num. 52 & 62, Regulam S. Fran-
cisci à laudato Pontifice Innocentio viva voce pro-
batam fuisse; sed non dicunt, id ab eo declara-
tum in concilio Lateranensi. Nescio, quid de co-
dem arguento dicat B. Angelus Clarenus, (de
quo apud nos actum est ad diem XV Junii) quia
Opusculum ejus, à Waddingo laudatum, non vi-
di. Clarius loquitur ejusdem seculi XIV scriptor
Jordanus de Saxonia in Vitis Fratrum lib. I,
cap. 14, ubi de Ordinibus Prædicatorum & Mi-
norum in eodem concilio Lateranensi receptis ita
scribit: In quo concilio Ordines Fratrum Prædi-
catorum & Minorum, qui tunc recenter surrexer-
ant, in favorem Ecclesiæ recepti sunt, sed
non dum confirmati; quia idem Innocentius ad
eorum confirmationem durus fuit. Eadem ha-
bet S. Antoninus in Historia tit. 24, cap. 14, § 30.
Poterat utrique sacro Ordini favor Ecclesiæ ex-
hiberi, modo tamen diverso, nimis Ordini
Prædicatorum ut nascenti & Regulam electuro,
Ordini verò Minorum ut jam ante nato, & ad va-
ria loca jam propagato.

D

pro probato
declararetur.

E

nullam ta-
men etiam
tunc sollem-
nem confir-
mationem
scripto acc-
pit.

311 Nullum tamen confirmationis scriptum
tunc obtinuit, aut verisimiliter etiam petiit S. Fran-
ciscus, ut liquebit ex sequentibus. Hinc collige,
quo sensu accipienda sint ista illustrissimi Gonza-
ge verba, que ibidem num. 34 recitavit Wad-
dingus: Sub Innocentio III celebratum fuit Ro-
mæ concilium generale, in quo ab Ecclesia re-
ceptus, approbatus & confirmatus est Ordo
Minorum. Certè solemnis Ordinis Minorum con-
firmatio Pontificis litteris primū facta fuit an-
no 1223 per Honorium III, Innocentii III suc-
cessorem, ut agnoscat ipse Waddingus. Sanctus
scilicet Institutor prima per Innocentium approba-
tionem viva voce concessa, cui & Patres concilii
Lateranensis consenserunt, contentus fuisse vide-
tur, nec de confirmatione scripto obtinenda labo-
râsse, donec eventus posita docuit, hâc omnino
opus fuisse in regionibus longè diffisis, ut fratres
fidem ac religionem suam probarent, nec velut
impostores, aut certè suspectæ fidei homines, expel-
lerentur. Sed de hac re fuisse infra.

312 Subsecuto anno 1216 in Italia rursum
mansit S. Franciscus & consueta generalia comi-
tia in Pentecoste apud S. Mariam in Portiuncula
celebravit. Laudatus Annalista Minorum ad eum-
dem annum num. I existimat, celebriorem
quendam fuisse conventum, ita ordiens: Pu-
blicata, ut diximus, in concilio Lateranensi
approbatione Regulæ & Ordinis sui, Franci-
scus, dissoluto Patrum confessu, Assisiū ab-
iit, scriptis ex Urbe litteris convocatoriis ad
fratres suos hinc inde dispersos, ut ad comitia
generalia convenienter apud eadem sanctæ Ma-
riæ Angelorum, Ordinis primævam, in quibus
de ejusdem propagine & fratrum missione ad
communem hominum salutem communibus a-
geretur suffragiis. Adfuerunt, quibus licuit, ad
statutum à Viro sancto Pentecostes diem, qui
eo anno incidit in tertium * Kalendas Junii, * imd quæ-
quo felix dedere suo confessui principium. Pri-
mum hoc fuit generale capitulum, ut vocant,
Religionis, licet alii celeberrimum illud Storea-
rum anno MCCCXIX habitum pro primo recen-
sant. Ita ipse: at ego existimo, jam alia fin-
gulis annis generalia capitula præcessisse ab anno
1212, quo sanctus Institutor legem sancxit de gene-
ralibus

Anno 1216
rursum cele-
brat comitia
generalia,

F

Aralibus comitiis annuis in Pentecoste apud S. Mariam de Portiuncula habendis. Vide dicta num. 289. Non dubito tamen, quin precedentia fuerint minus numeroſa ob minorem fratrum numerum.

in quibus
quodam ge-
ſta non fatis
corta.

313 Non possum etiam eidem Annalista asseriri, dum in hoc eodem capitulo ministros & prelatos pro omnibus fidelium partibus statutus fuſſe ait; quod non ante annum 1219 factum esse, arbitror, ut ex Vitis ibidem probabo. Aſſerit preterea, S. Franciscum in iſdem comitiis miffionem in Franciam ſibi delegiſſe; & tamen illum in Italia detinet usque ad initium anni ſequentiſ. Si ex ceteris Sandi goſtiſ, que in antiquis Vitis leguntur, de hoc illius propositio conſiſere liceat, minus veriſimile apparet; non enim tam tardè proposita ſua moliri ait exequi ſolebat. Hec igitur ad alia comitia potius reſerenda ſunt, ut inſra oſtendam. Sic & alia forte ad posteriores annos removenda ſunt, que Waddingus in iſdem comitiis facta credidit. Rellē tamen ex scriptoribus Ordinis Prædicatorum huic anno 1216 inſeruit S. Francisci acceſſum ad Ur- bem Romanam, contraſtamque, dum in ea morabatur, amicitiam cum S. Dominico, qui illuc quoque reverſus erat pro confirmatione Regulae ac Ordinis ſui, quam & eodem anno obtinuit ab Honorio III, qui Innocentio III tum nuper ſucceſſerat.

Rodem anno
Sanctus cum
S. Dominico
contrahit
amicitiam

314 Rem narrat Gerardus de Fracheto, scrip- tor Ordinis Prædicatorum, in Vitis Fratrum part. 1, cap. 1, cuius verba videri poſſunt in Commentario previo de S. Dominico ad diem 14 Auguſti num. 442. Ex ejus verbis nequit intel- ligi, utrū anno 1215, an 1216, ſen utrū in prima, an in ſecunda, S. Dominici commo- ratione in Urbe contigerit, cum facta dicatur, cum eſſet Romæ B. Dominicus, & pro Ordini confirmatione apud Deum & apud domi- num Papam instaret. Verum Theodoricus de Appoldia, ejusdem Ordinis, ſuppar S. Dominici biographus, in Vita apud nos ibidem data num. 65 eamdem ſecunda commorationi Romana clariſſimis verbis innexit, ſc̄ ſcribens: Postquam vir Dei Dominicus juxta mandatum Apostoli- cum de eligenda Regula locutus est fratribus, Romam, Domino comitate & iſum in omni- bus dirigente, profectus eſt. Interea dominus Papa Innocentius defunctus eſt, & Honoriuſ ſuc- cedens Apostolicæ Sedis dignitatē accepit. Egit ergo apud eumdem Christi vicarium Sanctus Dei, ut contra hostes Ecclesiæ Prædicatorum Ordinem confirmaret.

quod tamen
alii ad an-
num 1215
referendum
censent,

315 Nemo negabit, hec omnia ad ſecundam S. Dominici commorationem Romanam, qua ſine dubio anno 1216 contigit, pertinere, ac proinde ex ejusdem Theodorici ſententia ad primam re- ferri non poſſe viſionem, S. Dominico tunc obla- tam, & contraſtam ab eo cum S. Franciſco a- micitiam, quam ibidem ſubdit verbi mox recen- ſendis. Hinc non dubitavit Cuperus noſter eadem ad ſecundam illam commorationem referre; ac omnino referenda ſunt, niſi deferere velimus lau- datum Theodoricum de Appoldia tam clarę lo- quentem. At eruditū conditores Annalium Ordini- ſis Prædicatorum, nuper editorum tom. 1, pag. 362, negleto Theodorici teſtimonio, imò nec fa- ſta quidem illius mentione, eamdem in prima commoratione annoque 1215 conſignarunt, ex ſuo laudati Gerardi de Fracheto codice Ms., ex quo iſta recitant: Cūm eſſet Romæ beatus Do- minicus circa concilium Lateranense anno Do-

mini MCCXV celebratum &c. Fatentur tamen ibidem, poſtrema verba iſta: circa concilium &c. omiſſa eſſe in editione Duacensi, que omnium pri- ma eſt; jubentque dicta conſerri cum Roderico Cerratenſi in Vita S. Dominici § XIII, in Appen- dice ejusdem tomī primi Annalium edita, col. 318 & ſequenti; & apud Echardum tom. I Scripto- rum Ord. pag. 15 in not. col. 1.

316 Hos ergo conſului. Apud Echardum loco citato eadem verba circa concilium &c, in tex- tu Gerardi, quem ibi recitat, aquè abſunt, quām in editione Duacena; abſunt quoque in no- stro codice Ms. membranaceo, in quo idem O- puscolum continetur; ut meritè dubitari poſſit an predicta verba non fuerint poſtiū alicui codici addita, quām in aliis pratermissa. Suspicionem auget Theodoricus de Appoldia, qui, ut vidi- mus, ſabitum, de quo agimus, ſecunde S. Do- minici commorationi Romana clarissimè affixit, licet nulla ſit ratio dubitandi, quin is Gerardi O- puscolum habuerit, quippe quod Humbertus, Ordinis Prædicatorum magiſter generalis, toti Ordini voluit eſſe commune. Quorū verò Theodo- ricum ita ſenſiſſe credamus, niſi quòd in ſuo Gerardi exemplari eadem verba non repererit; niſi malis dicere, ipſum aliunde edocētum ſuiffe, ut à Gerardi ſententia recederet: id enim gratis feciſſe non eſt credendus. Hac de loco Gerardi Frachetensis.

317 Quodad Rodericum Cerratenſem attinet, evincunt: in- bic revera factum illud ad primam commoratio- nem retulit. Videndum igitur eſt, an ſola illius auctoritas ſufficiat dubio penitus tollendo. Rode- ricus Cerratenſis Hispanus (inquiunt laudati e- ruditū Annalium conditores in Praſatione num. XVIII) qui anno circiter MCCLXX eam S. Domini- ni Vitam conſcripsit, quæ extat in Appendixe hujus vol. col. 312 & ſeqq., memoratus nul- li umquam, quem viderim, ſcriptorum aut Hi- spanorum, aut Dominicanorum fuit. Nomen & patriam ſuam ipſe ſcriptor uno in loco indi- cat; professionem verò ſuam alio in loco, ubi de Caleruegano Dominicanarum virginum monaſte- rio loquens ait: Ubi religioſæ feminæ nostri Or- dinis Domino Deo famulantur. In hoc monaſterio virgines illa conſtituta fuerunt anno 1270; ac propriea ſuprà dicitur Rodericus ille eo circiter anno ſcripſiſſe; cetera vix notus eſt. Codex an- tem, in qua laudata S. Dominici Vita per Ro- dericum ſcripta coniinetur, quem praincipiū me- morant, eſt ecclēſia Segobienſis in Hispania, quæ extremo ferè ſeculo XIII, aut ſummū incunte XIV perfectum aient. Floruit ergo eodem tem- pore, quo Gerardus de Fracheto, qui ex eorum- dem annalistarum pag. XXX & XXXI calcuto li- brum VITAS FRATRUM inscriptum, poſt an- num MCCVI perfecit. Floruit tunc etiam Theodo- ricus ab Appoldia, ambo notiores, quām Ro- dericus ille, & quorum primus, ut vidimus, pro qua parte ſtet, dubium eſt, alter omnino eſt pro anno 1216. Sentiat quisque, quod volet, mihi Roderici Cerratenſis auctoritas pro hac qua- licumque controverſia dirimenda non ſufficit.

318 Utrolibet tamen anno acciderit, rem i- viſione obla- psam Theodoricus de Appoldia ita narrat, ver- ta ſ. Domini- co, in quo B. co, in quo B. ſolito nocte in ecclēſia vigil Dominicus, ſeden- V. hunc et ſ. laudatū ad Patris dexteram Filium exſurgere in ira ſua, vidit, ut interficeret omnes peccato- res terræ & diſperderet omnes operantes ini- quitatem. Stabat autem in æthere aspectu terri- bilis, & contra mundum in maligno poſitum

AUCTORB

C. S.

lanceas tres vibrabat; unam, quâ superborum cervices erætas transfigeret; alteram, quâ cupidorum viscera effunderet; tertiam, quâ concupiscentiis carnis deditos perforaret. Cujus iræ dum nemo posset resistere, occurrit propitia Virgo Mater, & pedes amplectens ejus rogavit, ut parceret eis, quos redemerat; & justitiam misericordiæ temperaret. Ad quam Filius, Nonne vides, inquit, quantæ mihi irrogantur injuriæ? Justitia mea tanta mala non sustinet impunita. Tunc Mater, Tu scis, ait, qui omnia nōn habui, quia hæc est via, per quam eos ad te traduces. Habeo servum fidelem, quem mittes in mundum, ut verba tua annuntiet eis; & convertentur ad te omnium Salvatorem. Alium quoque habeo servum, quem ei dabo adjutorem, ut similiter operetur.

Christo obtrahit ad emendandum peccatores.

* al. faciet

B

319 Filius dixit: Ecce, placatus suscepisti faciem tuam. Verumtamen ostende mihi, quos velis ad tantum officium destinare. Tunc Dominina Mater obtulit beatum Dominicum Domino Iesu Christo. Et ait dominus Matri: Bene & studiosè faciat*, quæ dixisti. Obtulit quoque sanctum Franciscum, quem similiter Dominus laudavit. Sanctus igitur Dominicus in visione diligenter considerans Socium, quem priùs non noverat, in crastinum cùm in ecclesia invenisset eum, ex iis, quæ nocte viderat, cognovit eum, & in oscula sancta ruens & sinceros amplexus, dixit: Tu es socius meus; tu cures pariter mecum; stenus simul, nullus adversarius prævalebit. Visionem etiam narravit illi. Ex tunc ergo facti sunt cor unum & anima una in Domino; quod etiam posteris mandarunt in perpetuum [observari.] Hujus visionis seriem & cognitionem per sanctum Franciscum meruimus accipere &c. *Hactenus Theodoricus. Gerardus de Fracheto de accepta ejusdem visionis notitia facto loquitur:* Frater quidam Minor, religiosus & fide dignus, qui socius beati Francisci multo tempore fuit, narravit quibusdam fratribus, quorum unus hæc magistro Jordano (*post S. Dominicum Ordinis generali magistro*) scripsit.

Incertum est, an hanc visionem etiam haberet Franciscus.

C

320 Itaque S. Dominicus visionem narravit S. Franciscus, hic socio suo, idemque socius quibusdam Fratribus Prædicatoribus, & horum demum unus ad B. Jordanum prescripti. Plura vide in Commentario prævio ad Vitas S. Dominici § XXIIII. Waddingus eadem refert ad annum 1216 num. 14., ac deinde num. 16 de visione hec addit: Franciscum etiam eamdem ipsam habuisse, expressè afferit ex aliis S. Vincentius Ferrerius, & piè judicat Ferdinandus Castillo atque Ludovicus Rebolledo, quâ moneretur, quid de tanto viro sibi in solum dato, & de semetipso Deus ex alto statueret, quantoque operi & oneri eos dedicarit. *Res vera esse potest;* cùm tamen his scriptores minus antiqui sint, quàm alii, à quibus visio illa sibi S. Dominico oblata dicitur, nequeunt illi tantam probabilitatem conciliare pro simili visione etiam S. Francisco attribuenda. Nihil dicam hic de colloquio prophetico SS. Francisci & Dominici cum S. Angelo Carmelita, quod in Annalista Minorum ad eundem annum 1216 reposuit; nam de eo abundè alium est à Papebrolio nostro ad diem v Maii in S. Angelo, & à Cupere in S. Dominico pag. 443.

§ XV. Mors Cardinalis de S. Paulo: inchoata Sancti amicitia cum Cardinale Hugolino, postea primo Ordinis protectore: Sancti in comitiis annuis præsentia: celebria comitia anni MCCXIX: an hæc sint capitulum storiarum, cui ultra quinque millia interfuerent.

Circa postremos annos Pontificatus Innocentii III, qui anno 1216 obiit, è vivis quoque excessit Joannes de S. Paulo, Cardinalis episcopus Sabiniensis, qui primus è Patribus purpuratis S. Franciscum in obtainenda Ordinis Minorum approbatione apud laudatum summum Pontificem Innocentium feliciter adjuvit, uti dictum est § xi. De ejusdem in eundem Ordinem beneficiis agunt Tres Socii in Appendix num. 61, docentes, post illius mortem Hugolinum Cardinalem episcopum Ostiensem, qui postea ad summum Pontificatum elevatus Gregorius IX dictus est, praecipuam verèque paternam de eodem Ordine curram gessisse. Horum dicta Anonymus noster Peterinus his verbis exposuit: Venerabilis autem pater Joannes de S. Paulo Cardinalis, qui beato Franco confilium & protectionem frequenter impendebat, vitam & actus beati Francisci & omnium fratrum ejus omnibus aliis Cardinalibus commendabat. His auditis, commota sunt viscera eorum ad diligendos fratres; & unusquisque desiderabat ex fratribus in sua curia habere, non pro servitio aliquo recipiendo ab eis, sed propter devotionem & amorem, quem habebant plurimum erga fratres.

322 Quadam autem die cùm venisset beatus Franciscus ad curiam, petierunt ab eo de fratribus singuli Cardinales: at ille benignè concessit eis secundum voluntatem eorum. Defunctus est autem prædictus dominus Joannes & requiebat in pace, qui pauperes sanctos dilexit. *F* Hac satè probant, Cardinalem Joannem consilio & operâ suâ verè se Ordinis Minorum protectorem exhibuisse; at non talem tamen, quales deinde à summis Pontificibus cum certis prærogativis & potestate eidem Ordini concessi fuere. Hinc Waddingus ad annum 1217 num. 5 primum hujusmodi stricte dictum sui Ordinis protectorem assignat Cardinalem Hugolinum, de quo plura dicemus. Primus, inquit, hic fuit Ordinis protector (*Minorum scilicet*) postulatus & obtenus à sancta Sede Romana; quamvis enim verè protectoris, defensoris & benigni patroni officium egerit opere & affectu vir ille optimus Joannes à sancto Paulo Cardinalis, cuius nos mentionem & laudem suprà præmisimus; attamen non assignatus à Pontifice, nec communia fratrum exoratus instantiâ, sed innata pietate & sponte tantam gratiam fratribus præstiterat. *Vide plura ibidem: ego hæc annotanda censui, quia Joannes de S. Paulo apud Ciaconium & Oldoium tom. i Vitarum Pontificum &c col. 1161 ejusdem Ordinis primus Protector vocatur.*

323 Re-

D

Cardinalis de S. Paulo.

E

enius in Ordinem Minorum insignia merita perstringuntur.

A
Post hunc e-
jusdem Ordini-
nis patrecini-
um suscipi-
tus Hugolinus,

323 Redeo ad *Anonymum*, qui de divina providentia erga sacrum illum Ordinem, tunc paucis annis natum, optimique patroni obitu afflitum, ibidem ita prosequitur: Post hoc inspiravit Dominus quendam de Cardinalibus, nomine Ugolinum, episcopum Ostiensem, qui beatum Franciscum & fratres ejus dilexit intimè, non sicut amicus tantum, sed potius tanquam pater. Auditâ autem famâ illius, accessit ad eum beatus Franciscus. Viso autem eo, Cardinalis suscepit eum cum gaudio, dicens ei: Offero vobis me ipsum ad consilium & auxilium & protectionem ad vestrum placitum; & volo, quod me commendatum in vestris orationibus habeatis. Beatus verò Franciscus gratias Alcissimo reddidit, qui ad dandum consilium & auxilium & protectionem inspiravit cordi illius: & dixit ad eum: Volo libenter mei & fratribus nostrorum omnium patrem te & dominum nos habere; & volo, quod fratres omnes pro vobis rogare Dominum teneantur. Deinde rogavit eum, ut venire ad capitulum fratrum in Pentecosten dignaretur. At ille annuit, & singularis annis veniebat. Quando autem veniebat, exhibant ei obviâ processionâliter fratres omnes in capitulo congregati: ille verò, venientibus fratribus, descendebat de equo, & ibat pedes cum fratribus usque ad ecclesiam propter devotionem, quam erga ipsos habebat, & eis sermonem postmodum faciebat, & celebrabat Missam, & beatus Franciscus Euangeliū decantabat.

*enm quo San-
bus amici-
am anid con-
traxerat Flo-
rentia*

324 De his omnibus consentiunt Tres Socii, quos ille secutus est; consentit & Celanensis, ut mox videbimus; sed de tempore, quo isthece Sancti cum laudato Cardinale Hugolino amicitia coepit videatur, paululum inquiramus. Waddingus ad annum 1217, num. i primum Francisci cum illo congressum contigisse, scribit, hoc anno Florentia, dum hic legatione Apostolica in Tuscia fungebatur, Sanctusque in Galliam meditabatur transire; sed iter hoc, dissuadente Hugolino, tunc fuisse pratermissum. Deinde refert, Franciscum eodem anno Romam profectum, ibique à summo Pontifice Honorio III, qui Innocentio III successerat, impetrasse, ut laudatus Cardinalis, qui & ipse Roma tunc aderat, Apostolica auctoritate Protector Ordinis Minorum constitueretur. Quod ad locum congressus meditatione iter in Galliam attinet, id aperiè tradidit Thomas Celanensis in Vita num. 74, sic inquiens: Cùm enim tempore quodam dominus ille (*Hugo seu Hugolinus*) legatione, sicut saepe solebat, pro Sede Apostolica in Tuscia funderetur, beatus Franciscus, non multos adhuc fratres habens, & volens in Franciam ire, devenit Florentiam, ubi jam tunc dictus episcopus (*Ostiensis Hugolinus*) morabatur; nondum alter alteri præcipua familiaritate conjunctus; sed sola fama beatæ vitæ mutuali eos junxerat caritate.

*anno in certo,
sed verisimil-
limè ante
1217.*

325 De tempore, ad quod idem ille primus congressus referendus sit, multum me ambigere faciunt mox relata verba Celanensis: Si enim contigerit, quando S. Franciscus non multos adhuc fratres habebat, videtur congressus ille potius fignendus esse ante annum 1217, quo Sanctus verisimiliter plures Socios habuit, quam allegata verba Celanensis insinuant. Etenim, si Minores, vivente Francisco, qui anno 1226 obiit, aliquando fuerint ultra quinque millia in comitiis con-

gregati, uti S. Bonaventura in *Vita* num. 52 testatur, non videntur illi anno 1217 tam pauci fuisse, ut predicta Celanensis verba ius congruant. Hec ratio etiam magis urget in sententia Waddingi, secundum quam numeroſa hac ultra quinque millia fratrum comitia celebrata fuere anno 1219, id est, biennio postquam ex testimonio Celanensis totus Ordo non multos adhuc fratres complexus fuisse. Hinc vix dubitare possum, quin asserta S. Francisci cum Cardinale Hugolino amicitia saltem uno alterove anno citius coepit sit. Fortè id contigerit anno 1214, cùm Sanctus probabilius ipso anno 1213, quo in Hispaniam profectus fuerat, redierit in Italiā.

326 Qua de dissuaso per Cardinalem Hugolinum, ideoque pratermisso, quod S. Franciscus sibi proposuerat, itinere Gallico addit Waddingus, nullum testem laudans, apud veteres biographos non invenio; simò oppositum affirmat Thomas Celanensis in *Vita prima*, dum post verba num. 324 data, & alia quadam de Hugolini in *Sandrum amore*, num. 75, hoc subjungit: Monuit proinde ipsum (Cardinalis) exceptum perficere iter (in Franciam unique, de quo locutus fuerat) & ad curam & custodiam eorum, quos Dominus Deus sibi commiserat, sollicitè vigilare. Hoc mihi longè probabilius est, quam oppositum assertum recentiorum, non alio forsan fundamento nixum, quam conjecturâ alicuius, qui *Vitam per Celanensem scriptam* non viderat, aut allegatum locum non perpenderat. Neque etiam video, cur Hugolinus, qui anno 1219 non dissuasit Sancto iter in Syriam, ut videbimus, eidem multo breviore minusque periculosa in proximam Franciam excursionem dissuadere voluisse. Sunt præterea & aliae rationes, qua mihi persuadent, Franciscum in Gallia paries, que Italia viciniores sunt, aliquando penetrâsse, eundemque notabili tempore mansisse in regionibus Alpinis. Nam que ad annos 1213, 1214 & 1215 latè prosequitur Melisanus in *Supplemento ad Annales Waddingi*, talia sunt, ut prudenter negari nequeat, S. Franciscum aliquando per Alpes ivisse in Galliam, aut in Italiam redisse, multisque in locis presentem fuisse. Ut autem hoc minimè probant, illum terrestri itinere in Hispaniam profectum & regressum esse, ita verisimilimum faciunt, eundem per Alpes in Galliam aliquando profectum esse; maximè cùm apud Celanensem dicatur in Galliam proficisco voluisse, utque id faceret, à Cardinale Hugolino Florentia etiam animatum fuisse.

327 Fortè tamen tunc non longè in Galliam penetraverit, eaque causa fuerit, quod Waddingus existimaverit, iter hoc à laudato pio Cardinale dissuasum, & à Sancto pratermissum fuisse. Ratio verò iter non longius protrahendi ea esse potuit, quod appropinquaret festum Pentecostes, quo generalia comitia annua erant celebranda. Ut autem lector intelligat, quam non inanis hec ratio sit, observabo hic nonnulla de annis illis comitiis, quibus, ut saltem in Pentecoste intercesset S. Franciscus, itinera sua semper ordinâsse videtur. Legem hac super re antea latam Tres Socii in Appendix num. 57 sic memorant: Ordinavit beatus Franciscus, quod ibi (apud S. Mariam de Portiuncula) capitulum bis fieret in anno, scilicet in Pentecoste, & in Dedicacione sancti Michaëlis. Horum posterius minus numerosum fuisse videtur, cùm de solo priori ibidem addant Tres Socii: In Pentecoste conveniebant omnes

*Non videat
Hugolinus
iter Gallicum*

E

*Sancto tunc
dissuasum
foris samon-
bie ob insun-
gia comissa.*

F

AUCTORE

C. S.

omnes fratres. Hoc sancti Institutoris statuum observatum fuit, donec in altera Regula, quam Honorius III anno 1223 confirmavit, prolongatus est terminus capituli propter vitandum laborem fratrum, qui in remotis partibus commorantur, ut habent Tres Socii num. 62. Ex iisdem verbis colligitur, eos etiam, qui in provinciis longè distis versabantur, ad comitia in Pentecoste venisse. Praterea, ut idem testantur num. 59, Sanctus, expleto capitulo, ... ad singulas provincias singulos destinabat.

quibus ille singulis annis, quando potuit,

B

328 Hinc mihi nullum relinquitur dubium, quin omnes, qui in regiones magis distas mittabantur, sic sua ordinarent itinera, ut ad sequentis anni comitia in Pentecoste ad S. Mariam de Portiuncula reduces esse possent, de gestis suis reddituri rationem, deque agendis mandata excepti. Præ ceteris autem id ipsum S. Franciscum pro ea, quam de novo Ordine suo sollicitudinem gerebat, curasse existimo; quippe qui in comitiis illis de projectu suorum, & fructu, quem resulerant, inquirere facilis poterat, & quibus officiis obeundis singuli apti, ad quas regiones destinandi essent, & cetera hujusmodi cognoscere. Ipse enim comitiis praesidebat, ibique Ordinem suum propriè regebat, &c, ut apud Tres Socios num. 57 legitur, Faciebat admonitiones, reprehensiones & præcepta, sicut ei juxta consilium Dei videbatur, &c, qua ibidem pluribus exponuntur. Ipse denique, expleto capitulo, ... ad singulas provincias singulos destinabat; ut adeò illius in his comitiis presentia præ ceteris fuerit necessaria, ac proinde ipse censendus sit, quantum per alia pia opera licuit, curasse, ut adesset. Hanc annum S. Francisci in capitulis generalibus presentiam videtur mihi non obscurè indicasse S. Bonaventura in Vita num. 52, ubi, postquam dixerat, quid Sanctus in iis ipse presentis facere soleret, subjunxit: Capitulis vero provincialibus, quia corporalem præsentiam exhibere non poterat, per sollicitam curam regiminis, instantiam precis & efficaciam benedictionis, spiritu præsens erat; quamvis aliquando, mira Dei faciente virtute, visibiliter appareret. Cur non similia dixit Bonaventura de comitiis generalibus in Pentecoste, si ab his quoque aliquoties sanctus Pater absuerit? Ex hoc porro illius in dictis comitiis sese exhibendi studio facile intelligitur, cur itinera quadam, qua magnis animis cœperat, abruperit; nimis ne huic muneri suo à comitiis absens decesset. Juverit hoc unno alteroque exemplo illustrasse.

interesse con-nabatur, iter illud aut prætermisit,

329 Anno 1212 post Pentecosten commisit se mari, navigatus in Syriam, quod pervenire potuisse ante autumnum, si prospere navigasset. Poterat itaque aut eodem anno aut tempore verno anni sequentis, redire, & adesse apud Portiunculam circa Pentecosten. Verum cum adversa tempestate in littus Illyricum ejclus, vix speraret, se posse eo anno in Syriam perire, non expeditaverit ibidem in sequentem annum, ut cœpium iter perficeret, sed iter abrupit, & in Italianam est reversus, ut sequentis anni comitiis posset interesse. Hoc ipso, ut arbitror, anno 1213, post habitum in Pentecoste solitum capitulum annum navigavit in Hispaniam, transfretatus in Africam, ut Marrochiani principis conversionem tentaret, aut martyrio bearetur. Sed in Hispania morbo corruptus, dimiso denuo Africano itinere, reversus in Italianam est. Quorsum verò putabimus, Franciscum non expediisse in Hispaniam

nia, donec, jam satis confirmatis viribus, inde in Africam trajiceret potius, quam paulò citius rediret in Italiam? Mibi quidem nulla ratio verisimilior appareat, quam ita cum fecisse, ut confusatam curam suam & solutum in comitiis anni 1214 impenderet.

330 Simili modo post hac comitia potuit in Galliam cogitasse, & in hoc itinere suo Florentia convenisse Hugolinum Cardinalem, ut docet Celanensis, ac deinde varia regionum Alpinarum loca pro more suo prædicando circumvoisse;

aut non diu
prosecutus
est.

uti ex Melissano supra conjectimus. Quod usque tamen in Galliam penetraverit, non inveni; nec certò quidem dicere possum, an in eam re ipsa ingressus fuerit. Forsan tunc Pedemontium & Sabaudiam tamdiu peragravit, ut ulterius progrediendum sibi non crederet, sed redundum ad futura comitia anni 1215. Atque hoc ex conjecturis dicta sunt, ut & præmissum Celanensis testimoniun de cogitato itinere Gallico, & Sancti in regionibus Alpinis commoratio à Melissano asserta, & abrupta quedam itinera, ac denique ejusdem Sancti in Generalibus comitiis annis necessaria presentia verisimili modo exponantur, reliquæ concilientur. Porro, licet Cardinalis Hugolinus apud Waddingum narretur eodem anno, quo peculiarem illam amicitiam cum Francisco in urbe Florentina primùm constituit, ab eodem Sancto sui Ordinis protector postulatus & à summo Pontifice Honorio III concessus fuisse, id tamen non nisi anno 1223 factum esse, suo loco infra probabo: nec alia de causa de sape dicto primo congressu & stabilita amicitia hic memini, quam quod Waddingus hec ad annum 1217 retulerit, neque certum illis annum possem assignare.

331 Transimus ad annum 1219, quo credimus habita à S. Francisco celebria comitia generalia, è quibus ille multos in variis etiam longè distis provincias misit, & post quæ ipsem protellitus in Syriam est. Ut hac comitia ad prædictatum annum 1219 cum Waddingo referamus, suadent Tres Socii, qui in Appendice num. 62 eadem sic memorârunt: Expletis itaque undecim annis ab inceptione Religionis, & multiplicatis numero & merito fratribus, electi fuerunt ministri, & missi cum aliquot fratribus universas per mundi provincias, in quibus fides Catholica colitur. Eadem habet Anonymus Perusinus; nec dubium esse potest, quin hic de comitiis agatur; nam ex dictis in hoc Commentario num. 290 S. Franciscus in eorumdem fine per provincias, quos volebat, singulos destinabat; congruebatque, ut ejusmodi ministrorum electio fieret in comitiis, utpote ad quæ omnes fratres eriam è longinquis provinciis ex lege lata quotannis debebant convenire. Quod ad annum horum comitorum attinet, is quidem ab antiquis biographis nostris non exprimitur, sed ex iisdem Trium Sociorum verbis aliisque eruendus est.

Sandus Affi-sium redux-
consueta co-
missa gene-
ralia

332 Dicunt illi, bac contigisse, expletis annis undecim ab inceptione Religionis. Hi anni ex chronotaxi nostra numerandi sunt à mense Aprili anni 1209, quo primos socios S. Francisco se adjunxisse, suprà diximus, & à quo propterea tempore initium Ordinis Minorum repetendum putamus. At vero si idem undecim anni, ut verba preferunt, completi accipiuntur, deducent ad Pentecosten anni 1220; si autem incompleti, annus solummodo undecimus paululum inchoatus carret in Pentecoste anni 1219. Priorum socio- rum

apud S.M. de
Portiuncula
celebrat anno
1219.

Arum accessum Waddingus quoque eidem anno 1209, sed incerto mensi affixit, ut nec hac quoque ratione undecim anni completi ab ista epo-
cha inveniri queant in Pentecoste anni 1219. Ve-
rū ille initium Religionis ab anno 1208, quo
sanctum Institutorem, audita sancti Euangelii
lectio, vestem mutasse, arctioremque, quām an-
te, paupertatem & habitum amplexum fuisse,
statuit, quod ego ad annum 1209 referendum
puto. At morari nos hīc non debet iste loquendi
modus expletis annis undecim, quo minus toti-
dem annos incompletos intelligamus; nam iidem
Socii num. 68 afferunt, cumdem Sanctum post
viginti... annos, ex quo perfectissimè Christo
adhæsit, adeoque anno ab illa adhæsione vigesimo
primo, mortuum esse; ac nihilominus S. Bonaventura,
qui Tres illos Socios procul omni dubio
legerat, ista eorum verba sic interpretatus est, aut
correxit, ut annos illos incompletos acceperit, num.
208 in *Vita* dicens, ipsum anno... à sua conver-
sione vigesimo obiisse. Ut igitur Tres Socii hīc
minus accuratè locuti, pro anno vigesimo dixer-
unt: Post viginti annos, ita censendi sunt an-
num ab inceptione Religionis undecimum per un-
decim expletos annos expressisse. Hac de anno
sufficiant, qui cetera nullam difficultatem pa-
titur.

in quibus
multos mini-
stros provin-
ciales creant,

B

333 Fuerunt hīc anni 1219 comitia prae-
cedentibus celebriora; primò, quia in hisce creati-
videtur omnium primi ministri provinciales. Et-
enim Tres Socii, qui iisdem certè interfuerē,
horum creationem, velut quamdam novam rem
obseruantur verbis num. 331 recitatis, consonatque
Anonymus Perusinus pariter inquiens: Expletis
autem annis undecim ab inceptæ Religionis
[exordio] & multiplicato fratrum numero, ele-
cti fuerunt ministri, & missi cum aliquibus fra-
tribus per universas mundi provincias, ubi fides
Catholica colebatur. *Annalista Minorum* ali-
quos quidem ad annum 1216 num. 3 nominat
fratres, quos in variis Italiae provinciis eo anno
ministros fuisse existimat, ast pro sua opinione
non alium laudare videtur, quām Marianum
Florentinum, qui, cū seculo XVI obierit, exi-
guam hīc in parte habere potest. auctoritatem.
Certe apud antiquiores nostros nullum ejus rei
vestigium invenio, & titulus huic capiti apud
Tres Socios in Ms. nostro praefixus etiam clarissimus
opinioni *Annalista* adversatur, quām ipsa verba
superius data: est enim talis: De electione mini-
strorum primorum. Quomodo dixerē primoru-
m, si ante hos alii triennio ante fuerint electi?

illosque cum
multis sociis
in varias re-
giones mittit,

334 Alterum, quod hīc comitia celebriora
prioribus reddidit, fuit fratrum in regiones lon-
ginquas missio, ut divinum, quo ipsi flagrabant,
ignem latius accenderent, Ordinemque ditataarent.
Franciscus ipse ex martyrii desiderio in Ægyptum
profetus est, ut infrā pluribus exponemus. Ad
Marrocanum in Africa regnum, quo ipsem
anno 1213 contendere volens, in Hispania
morbo prohibitus fuerat, sex alios ex his comitiis
misit, quorum unus, isque aliis prefectus, in
Hispania item morbo detenus fuit; reliqui quin-
que coronam martyrii anno sequenti Marrochii
in Africa adepti sunt, de quibus apud nos actum
est tom. 2 Januarii pag. 62. Ex iisdem comitiis
creditur etiam B. Benedictus Aretinus, de quo vide
Opus nostrum tom. vi Angusti pag. 809, cum sociis
missis in Greciam; quod si verum est, post redditum
potius, quām ante, fuerit minister Marchia An-
conitana. Alii quoque in Galliam destinati sunt,
Oktobris Tomus II.

alii in Hispaniam, alii in Germaniam, alii in
Hungariam, alii denique in alias Christiani orbis
provincias, quos omnes investigare longè opero-
sius ac difficilius esset, quām neceſſe sit ad S.
Francisci Acta, quod solū suscepit, illustranda.
Tantum breviter observo, illos non aequè bene in
omnibus provinciis receptos fuisse; sed, quia Re-
gula eorum nullis Pontificiis litteris haclenius con-
firmata fuerat, multis in locis pro suspecta fidei
viris habitos.

335 Ita discimus ex Tribus Sociis in Appen-
dice num. 62, quorum dicta *Anonymus* noster
Perusinus sic exposuit: In quibusdam provinciis
recipiebantur, sed in eis ædificate habitacula
nullatenus finebant: à quibusdam verò expelle-
bantur, quia timebant, ne fratres non essent
Christiani fideles, quia adhuc non habebant fra-
tres confirmatam apprehensam Regulam, sed
concessam. Et propterea multas tribulationes passi
à clericis & laicis, & à latronibus spoliati, re-
versi sunt ad beatum Franciscum, angustiati
plurimè & afflitti. Et hæ tribulationes eis fa-
ctæ fuerunt in Ungaria & Alemannia, & aliis
provinciis ulteriis. Tres Socii aiunt: Hoc enim
passi erant quasi in omnibus ultramontanis par-
tibus, ut in Alemannia & in Ungaria & pluribus
aliis. Rationem repulse iidem etiam clarissimis ex-
plicant his verbis: Quia, licet præfatus dominus
Innocentius tertius Ordinem & Regulam appro-
basset ipsorum, non tamen hoc suis litteris
confirmavit. Declaraverat quidem verbis idem
Pontifex in concilio Lateranensi IV, versus finem
 anni 1215 celebrato, Minorum Ordinem à se
fuisse probatum; verò hæ declaratio non aequè
ubique nota erat, nec poterant eam Minores illi
scripto testimonio comprobare, & aliunde adver-
sabatur iisdem canon XIII ejusdem concilii, supra
num. 308 relatus, quo cavitur, ne quis de cæ-
tero novam Religionem inveniat; qualis tunc
erat, aut certè in longinquoribus illis provinciis
Ordo Minorum esse videbatur.

336 Waddingus ad annum 1216 num. 10 a-
liam addit istarum afflictionum causam, quæ pro
Germania, Hungaria, reliquisque earum partium
regionibus, ad quas tunc pervenerint, admodum
verisimilis est, maximè si non generatim sumatur.
Illi verba, quæ ad hunc annum 1219 potius
pertinent, hic transfero. Missio verò Germa-
nica, inquit, omnino fuit irrita. Durè enim
recepti sunt fratres, Theutonici idiomatis pro-
fici ignari; crudeliterque in fugam & redditum
ex universa provincia acti propter metum &
suspicionem hæreticorum; quia ex Italia illuc
tunc declinabant. Simplicitatem autem fratrum
& idiomatis imperitiam, lepidam huic sacerdoti
repulsa occasionem ministrasse, ferunt Chronicæ
Mss. provinciarum Saxonæ, Argentinae &
Germaniae Inferioris, quorum penes me sunt
exemplaria; quam etiam illusterrimus recenset
Gonzaga his verbis. Fratribus Theutoniam ag-
greditibus, cùm quidam occurrisse, rogā-
sentque, an hospitari vellent, illos Germanicæ
IA, quod Latinè sonat ITA, respondentes, per-
humaniter exceperunt, & eis cibum & potum
subministrarunt.

337 Quare, cùm Theutonicum idioma i-
gnorarent, præfatam responsum cuicumque
interrogationi accommodare statuerunt, arbit-
rantes, semper ex illa similes eleemosynas se re-
portaturos, & hujusmodi beneficiis prosequen-
dos fore. Attamen contrà evenit: nam aliis
peffimè mul-
tati, Affisi
um redi-
runt.

Hhhh per-

AUCTORE

C. S.

percontantibus, an hæretici essent, & ad aver-
tendam à fide Catholica Theutonicam illuc ac-
cessissent, cùm suum statutum responsum in
medium proferrent, ab ipsis non solum com-
prehensi & in vincula conjecti sunt, sed etiam
ludibria publica atque varia supplicia subierunt.
Quare in Germania se nihil posse proficere,
conspicentes, in Italiam remeārunt, narrantes
confratribus ea, quæ in Germania fuerant per-
pessi. Hec sufficient ad affundendam aliquam
luçem iis, qua apud Tres Socios de eodem argu-
mento leguntur. Non esse autem ista figura an-
te annum 1219, liquet etiam ex iis, qua ad
ejusmodi afflictiones imposterum præcavendas fa-
lubriter statuta fuere, inter qua fuit Regula con-
firmatio, ab Honorio III non ante annum 1223
obtenta.

*Waddingus
eredidit, hac
illa esse co-
mitia.*

B

338 Quantus in iisdem comitiis fuerit fra-
trum numerus, nullas antiquorum biographorum
exposuit, imò nec eorum ullus insinuavit, ea
præter modum aut consuetudinem numerosa fui-
sse. Qua de incremento quoque Ordinis habent,
non fraudens, ut credamus, Minorum jam inde
ab anno 1219 ad quinque millia excrevisse,
neque plus exigunt, quām ut totum Ordinem eo
tempore ex aliquot centuriis constitisse, putemus.
At Waddingus, forsan alios recentiores secutus,
S. Bonaventura verba de comitiis, ultra quinque
millia fratrum complexis, ad comitia anno 1219
habita retulit. Verba S. Bonaventura in Vita num.
52 accipe. Processu quoque temporis, multi-
plicatis jam fratribus, cœpit eos Pater sollicitus
in loco Sanctæ Mariæ de Portiuncula ad generale
capitulum convocare, ut in funiculo distributio-
nis divinae in terra paupertatis eorum unicuique
tribueret obedientiæ portionem. Ubi licet omnium
necessariorum esset penuria, fratumque multi-
tudo ultra quinque millia conveniret aliquan-
do, divina tamen opitulante clementia, & vi-
tūs sufficientia suberat, & salus comitabatur
corporea, & spiritualis jucunditas affluebat.
De his comitiis, qua à nonnullis Capitulum sto-
rearum appellantur, multò plura scripserunt re-
centiores, nimurum Pisanus, auctor Speculi S.
Francisci, aliisque postmodum examinanda; neque
enim omnia satis probata videntur.

*quibus ultra
quinque mil-
lia fratrum
interfuisse.*

C

339 Quod verò ad relata S. Bonaventura
verba attinet, qua pro certis & indubitate ha-
beo, non satis capio, cur laudatus Annalista ca-
dem de comitiis anni 1219 accipienda putaverit,
cùm ipsem hujus opinionis difficultatem agno-
verit ibidem num. 4, ita differens: Sanè in-
credible videretur, in tam paucis annis pau-
percum Institutum adeò excrevisse, ut præ-
ter eos, qui in cœnobis ad divina & domesti-
ca remanserunt officia, tot convenienter, nisi
oculati testes, Francisci Socii, viri sanctitate
& doctrinâ commendabiles, Bonaventura, ejus
socius Bernardus à Bessa, innumerique alii id
firmiter asseverarent. Illud mihi incredibilius,
aut vero minus simile, quod habetur in Ser-
mone 16 eorum, quæ sub Extraordinariorum
nomine D. Bernardino tribuuntur tom. 4; vi-
delicet, quibusdam post hunc annis, impressis
jam Franciso stigmatibus, convenisse triginta
millia fratrum ad alium generalem conventum.
Non dubitem, satis jam aucta sodalitate, in-
gentem convenisse numerum ad ultima comitia
à Franciso celebrata, vel cùm potissimum alle-
ctum & attractum ratione, ut Patrem suum &
Institutorem videret nostræ redemptoris pigno-
ra gestantem, & vivam Salvatoris idæam effe-

ctum. Attamen ad ter dena millia pervenisse,
nec putem; nec credam, illorum Sermonum
authorem (*diversum à S. Bernardino*) hunc nu-
merum statuisse, sed auctos à chalcographo cal-
culos, five notas adjectas, & pro 3 millibus ex
errore apposuisse 30 millia. Haecen Waddin-
gus, cuius verba recitavi, ut conjecturam meam
lector facilius intelligat.

340 Ne cui propter ingentem illam fratrum
multitudinem, ex S. Bonaventura Opusculo alle-
gatam, suspicio fiat de numeris in eo similiter
corruptis, observo, tam in Ms. codice nostro,
quām in editionibus, quas vidi, constanter legi
ultra quinque millia, huncque numerum etiam
affirmari à Bartholomao Pisanu, ab auctore Spe-
culi, aliisque; ut de eo per S. Bonaventuram
asserto nullum sit dubium. Modica tamen est dif-
ferentia inter editionem Waddingi & alias codi-
ci nostri consonans: nam Waddingiana habet ultra
quinque millia conveniret; in codice autem no-
stro & aliis editionibus additur vox aliquando;
ex qua & dicendis appetet, non passim, sed se-
mel, vivente Francisco, ultra quinque millia
fratrum Minorum ad comitia generalia conveni-
se. Jam verò, cùm S. Franciscus mense Octobri
anno 1226 obierit, quo argumento statuimus,
numerosa illa ultra quinque millia fratrum comi-
tia anno 1219 habita fuisse, cùm ab hoc anno
usque ad confirmatam ab Honorio III anno 1223
Regulam singulis annis generalia comitia ex pri-
ma Regula præcepto debuerint celebrari, ac sine
dubio fuerint celebrata. Nam, testimoniis Tribus So-
ciis in Appendice num. 62, primam in Regula,
quam Honorius anno 1223 confirmavit, pro-
longatus est terminus capituli propter vitandum
laborem fratrum, qui in remotis partibus com-
morantur. Et in ipsa hac Regula cap. 8 sanctum
est, ut congregatio illa fiat semel in tribus annis,
vel ad alium terminum maiorem vel minorem,
sicut à prædicto ministro (generali) fuerit or-
dinatum.

*testatur S.
Bonaventu-
ra; verità
anno 1219*

E

341 Quam modo rationem allegabimus, cur
ultra quinque millia fratrum credamus conve-
nisse ad comitia anni 1219 potius, quām ad an-
ni 1223, in cuius mense Decembri, ideoque post
Pentecosten ejusdem anni, confirmata fuit Regu-
la, que præceptum de annis comitiis primum
antiquavit. Mihi quidem assertus ille à S. Bo-
naventura ad comitia convenientium fratrum nu-
merus tantus appareat, ut, quanto serius conve-
nisse dicatur, tanto fiat verisimilior. Atque anno
1223 procul omni dubio plures erant Francisci-
ni socii, quām anno 1219; quia, quòd ad plu-
res illi pertingebant provincias, plura obtinebant
domicilia, pluresque suo sodalitio adscribabant. Pro
anno 1219 nihil omnino probant verba Waddingi:
Bonaventura enim nullum annum signavit; nec
id fecit auctor Speculi, nec Pisanus. Tres Socii,
quos, ut conjicio, ex aliis non rectè laudavis
Waddingus, ne numerum quidem congregatorum
expresserunt. Bernardi de Bessa Opus mihi igno-
rum est, quod an ipsi Waddingo ad manum fue-
rit, dubitare cogor, quia ipsa illius verba non
solet recensere. Hinc nescio, an ille & numerum
fratrum & annum comitiorum, de quo agimus,
verè signaverit. Quare, cùm singulis annis nu-
merus fratrum Minorum, vivente Francisco,
excreverit, & quanto plures essent, tanto plures
convenire potuerint, suspicor, ingentem illam
ultra quinque millia fratrum multitudinem po-
tiùs convenisse aut anno 1223, quo perenda e-
rat Regula confirmatio, aut aliquo è sequentibus
annis

*non videntur
tam nume-
rosa fuisse &
comitia à
Bonaventura
memorata*

F

A annis ante mortem S. Francisci, mense Octobri anni 1226 obitam.

^{potius ad annum 1223 aut etiam se- riūs figura sunt.} 342 Dubitandi ratio est, quod certè plures fuerint fratres, quando ultima ante mortem sancti Institutoris comitia celebrata fuere; sed non agniti omnes convocarentur. Nam in Regula cap. 8 de capitulo Pentecostes solum legitur: In quo provinciales ministri teneantur semper in simul convenire. Hi soli autem tam ingentem numerum non potuerunt facere. Verum de annis comitiis antea habitis Tres Socii num. 57 ita afferunt: In Pentecoste conveniebant omnes fratres; idque continuatum usque ad annum 1223 jam vidimus, ut hoc anno ingens fratrum multitudine convenire debuerit, sed longè minor anno 1219. Quapropter, cum S. Bonaventura hanc dubiū datus verbis memoraverit comitia, que omnium fuerant numeroſissima, prout illius propositum exigebat, dicendus est locutus fuisse de comitiis anni 1223, aut de posterioribus, si S. Franciscus post illum annum omnes suos adhuc semel more pristino convocaverit. Fortè id factum est anno 1224, quo post confirmatam priori anno Regulam celebrata ab illo comitia videbimus, in quibus rursus ministri provinciales creati fuere, & cum potestate alios in Ordinem recipiendi missi in provincias, è quibus antea fuerant expulsi, ut suo loco latius dicemus.

^{Numerosissi- mis illis non adfuit S. Dominicus.}

343 Ex dictis collige, S. Dominicum non interfuisse comitiis Ordinis Minorum, qua omnium numeroſissima fuere, cum sandus ille Ordinis Predicatorum Institutor anno 1219 obierit. An vero comitiis anni 1219, aliisve Franciscanis adfuerit, examinabitur post Acta edita in Analectis, in quibus agetur de nonnullis S. Francisci gestis minus certius, aliisque, qua ex scriptoribus coevis nequeunt probari, aut quibus in hoc Commentario, quo Vitas antiquas propriè elucidamus, non erat locus opportunus.

C § XVI. Iter S. Francisci in Syriam & Aegyptum: clades ab eo prædicta Christianis ante Damiatam: accessus ad Soldanum Aegypti, gestaque cum eo: fabulosa quædam à recentioribus addita.

^{Sanctus mar- tyris cupidus navigat in Syriam.}

^{*an àceptor}

Post comitia anni 1219, de quibus precedentibus legimus, figendum est mense Junio aut Iulio S. Francisci iter in Syriam, de quo Thomas Celanensis loquitur in Vita num. 57, quodque ibidem illigavit decimotertio anno conversionis illius, qua cùm ex chronotaxi nostra, anno 1206 senescente, conigerit, hi calculi ad hunc annum 1219 rellissime perducunt. Mensem Celanensis expressit Anonymus noster in Vita secunda, ex qua hec accipe: Porro Vir sanctus, quamvis suum eogeretur vel invitus protelare propositum (de trajicendo in Africam, quod impediebat morbus in Hispania) tamen accepto * martyrii fervore non desstit, donec tandem tertiodécimo conversionis suæ anno ad partes Syriae transmeavit. Et licet cotidiana tunc inter Christianos & infideles prælia gerorentur, ipse ea

men in Domino confisus, adire Soldanum, nec cum evidenti periculo, verebatur. Unde & multis gravibus verberibus & injuris, antequam veniret (*id est, perveniret ad Soldanum*) affectus, tandem ipsius Soldani conspectu personaliter est potitus. Sed narratui * longum fore, in quanta mentis constituta coram illo persistet, quantâque facundiā fidei Christianæ oblatrantum verba retuderit.

345 Soldanus vero cum ingenti honore illum suscepit, pluraque & preeiosa valde donaria sibi protulit. Quæ Sancto Dei, veluti quadam immunditias vilipendente, ipse Soldanus tanquam de Viro cunctis dissimili magis obstupuit, & illius eo diligentius verbis intendit; sed nimirum in hiis omnibus suum Vir beatus desiderium (*pro Christo moriendi*) non implevit; cui mirabilis in singularis gratiae prærogativam gerenda suorum Dominus insignia stigmatum reservavit. Eadem latius explicat S. Bonaventura à num. 133, additque, Franciscum, ut Soldanum (*sic principem suum vocabant Saraceni*) de Christiana fidei veritate convinceret, obtulisse ei pro eadem afferenda in ardente rogum ingredi, si quis Saracenorum sacerdos tantumdem velles pro sua secta prestare. Recusante hanc conditio nem Soldano, quod diceret, nullum è sacerdotibus suis hoc tentaturum; reposuisse Sanctum, paratum sese esse solum id facere, modo, si inde illeesus evaderet, ille cum gente sua Christi fidem vellet suscipere, fin in eo cremeretur, id Soldanus ipsius peccatis adscriberet. Sed nec hoc permettere voluisse Soldanum, gentis seditionem veritum, qua ibidem pluribus legi possunt. Deinde num. 154 & 155 refert, cumdem Sanctum Christianum, apud Damiatam adversus Saracenos pugnare parantibus, cladem prædixisse, si tunc congrederentur; quod verum fuisse vaticinium, infelix pugna exitus probavit. Ex sociis, quos Franciscus hoc in itinere habuit, Bonaventura unum solum nominavit fratrem Illuminatum; de aliis nec ipse, nec priores biographi meminorum.

346 Verum hisce, qua certa sunt, Waddingus multa adjunxit ex scriptoribus minus veteris, qua singula paulò accuratiū hic examinanda sunt à Sancti discessu ex Italia usque ad reditum. In primis de anno discessus consentiens, ibidem num. 54 scribit, duodecim socios illum comitatos esse, & ex his quinque propriis nominibus exprimit, videlicet, Petrum Catani, Barbarum, Sabbatinum, omnes Assiates & ex primis ipsis discipulis; deinde Leonardum item Assitem, & Illuminatum Reatinum. Hunc ultimum cum S. Francisco in Aegypto fuisse & ad Soldanum accessisse, constat ex S. Bonaventura; de ceteris nihil possum affirmare. Verisimile est, plures cum illo mare transmissee, & horum aliquos in Syria relios, ut affirmat Waddingus, licet antiquos scriptores non habeant, ex quibus id confirmem. Verisimile item est, quod ait, ipsum cum sociis suis è portu Anconitano soluisse; sed nec hic veteros scriptores possum producere. Haud aquè admisero, que de electis in eodem portu itineris sociis narrat ex Pisani conformitate xi, cuius verba ex prima editione Mediolanensi hoc transfero.

347 Cum tertiodécimo anno à sua conversione ad partes Sirie, ut Soldano predicaret, ipsum tune conitatis & itineris, multi fratres (quos præter duodecim sibi adscitos socios Waddingus ab eo in via

*an narratu

& Soldano
Aegypti fru-
stra predicat,
a quo benignè
excipiuntur.

E

Referuntur
quedam non
satis certa de
sociis

F

AUCTORE

C. S.

via ad Ordinem admissos nisi) eum usque ad partes Anconæ sunt sequuti, volentes cum ipso illuc accedere. Sed ipse hæc considerans, &, quām grave esset, tot fratres simul nautis deducere, nec ipse vellet aliquem desolatum dimittere, eos, dum esset in portu Anconæ, sic est alloquitus: Charissimi fratres, omnes vos vellem pro vestra consolatione ducere mecum, sed nautæ non permittunt; & quia ego unum eligendo, & alium dimittendo, vobis materiam præberem scandali & divisionis; idè super hoc placeat vobis velle consulere Domini voluntatem, quam sic sciens. Nam vocavit unum parvum puerum, qui neminem illorum agnoscet; & dixit fratribus: Interrogemus hunc puerum, si vobis placet; & cùm omnibus placuisse, dixit beatus Franciscus pueru: Estne voluntas Dei, ut omnes isti fratres transeant mecum? Respondit: Non. Et quos vult Deus transfretare mecum? Respondit, tangendo fratres: Iste, & iste, & ille; & sic tetigit undecim fratres de illis, & dixit beato Francisco: Ilti tecum ibunt; quia sic est voluntas Dei. Et tunc omnes fuerunt contenti, qui taciti non fuerant per puerum, Dei voluntatem agnoscentes. Beatus autem Franciscus, dictis fratribus assumptis, navim intravit &c. Hac Pianus, pro quibus ego certiorum vadem require: maximè quia hac non sunt congrua moribus S. Francisci, qui suavi imperio soluerat suos, quòd solebat, destinare.

B 348 Sancti iter ex Mariano sic describit laudatus Waddingus. Anconam navigavit in Cyprum, atque hinc post unius & alterius dierum moram Ptolemaidem, seu Aconem, Syria civitatem, ubi in diversas partes predicatores misserunt socios suos; ipse vero post aliquot dies in vicinis Syria oppidis predicationi utiliter impensos rursus cum fratre Illuminato navim concendens, in Egyptum appulit, & ad Christianum exercitum, qui Damiatam obsidebat, contendit. Hoc omnia vera esse possunt, sed ex sola Mariani auctoriitate non sunt certa. Si Sanctus in Cyprum tunc appulerit, potuit ibidem audivisse, Christianum exercitum apud Damiatam esse, missisque aliquot in Syriam sociis, ipse recte in Egyptum navigasse. Hoc certum est, S. Franciscum cum suo socio Illuminato in Christianorum exercitu apud Damiatam suisse eo anno, mense Augusto, cùm illis predixerit cladem ejusdem mensis die xxix acceptam. De predicatione constat ex Bonaventura in Vita num. 154 & sequenti; de tempore autem cladis accepta ex anonymo, qui Historiam Tyrii de Bello sacro Gallicè continuavit, & cuius Opus editum est apud Martenium tom. 5 Collectionis amplissima; constat item ex Vitriaco, qui in exercitu aderat, aliisque; ut annis & dies accepta cladis indubitate sint.

C 349 De predicto Sancti vaticinio cum S. Bonaventura consentit Joannes Iperius in Chronico S. Bertini cap. 46, parte 19, agens de obsidione Damiate, & hac scribens, anno tamen non fatis distincto: Erat in hac obsidione beatus Franciscus, qui videns, Christianos se contra Saracenos ad pugnam præparare, quasi propheticè dixit eis, quod, si foret acceptus congressus, non cederet prosperè Christianis: cuius spretè prophetiæ, statim pugna committitur, totaque in fugam convertitur acies Christiana. Uno etiam anno pro properè illud repositum Marinus Sanctus, Iperio antiquior, in Secretis fidelium Cruci lib. 3, parte xi, cap. 7, ubi ait: Fuit

& in ipsa obsidione angelicus vir Franciscus, qui gratiæ prædicandæ fidei & desiderio martyrii ad partes infidelium jam tertid festinabat. Dum igitur Christiani pararent ad pugnam, Christi Servus vehementer ingemuit, dixitque socio: Si belli fuerit acceptus congressus, non cedet prosperè Christianis. Ille cognoscens in Sancto verè spiritum prophetiæ, suadet, ut exponat periculum Christianis. Tunc exiliens Christi Præco, salutaribus monitis Christianos aggreditur, prohibet bellum, denuntiat casum. Fit veritas in fabulam, contemnitur Propheta: induraverunt cor suum, & noluerunt reverti. Igitur pugna committitur & bellatur: tota in fugam convertitur acies Christiana, finem bellii opprobrium regerens, non triumphum. **Hastenus Sanctus, cuius præluxit S. Bonaventura.** Non tamen tunc soluta fuit obsidio Damiate, sed eam Christiani eodem anno 1219, die v Novembri expugnârunt.

D 350 Tempore intermedio, ac verisimiliter non diu post illam infelicem pugnam, S. Franciscus cum socio suo, fratre Illuminato, accessit ad Meledinum, Babylonie seu Egypti Soldanum; qui in vicinia sua castra habebat, ne obessa urbì succurreret. Laudatus Sanctus de hoc Francisci heroico facinore cap. 8 ex S. Bonaventura sic loquitur: Libet hujus Sancti præconio modicum immorari. Ut enim Soldani Babylonie posset adire præsentiam, multis se periculis constanter exposuit. Exierat enim à Soldano crudele edictum, ut, qui Christiani caput afferret, Bizantium aureum pro mercede acciperet. At intrepide Christi Miles in castris hinc inde in campo locatis iter arripuit, mortis pavore non territus, sed desiderio provocatus. Procedente itaque eo cum fratre Illuminato, viro utique luminis & virtutis, occurrerunt satellites Saraceni, & Servos Dei feraliter comprehensos, crudeliter & contemptibiliter constrectarunt, afficienes convitii, affligentes verberibus, & vinculis alligantes.

E 351 Adductos quoque eorum se Soldanus interrogat, à quibus, aut ad quid, aut qualiter missi essent. At Christi servus Franciscus intrepidò corde respondit, se missum non ab hominibus, sed à Deo, ut ei & populo suo viam salutis ostenderet, & annunciasse Euangeliū veritatis. Tantè verò mentis constantia, tantoque fervore spiritus prædicto Soldano prædeceavit Trinum Unicum Deum, & Salvatorem omnium Jesum Christum, quod Soldanus admirandum in Viro Dei servorem conspiciens & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram fecum contrahendam instantiis invitabat. At ille superno illustratus miraculo, Si vis, inquit, cum tuo converti populo ad Christum, ob ipsius amorem vobiscum libentissime commorabor. Quod si hæsitas propter fidem Christi legem dimittere Mahumeti, jube ignem accendi per maximum, & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, ut vel sic cognoscas, quæ fides verior & certior sit tenenda. Ad quem Soldanus: Non credo, quod aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni propter fidem suam defensandam exponere, vel genus aliquod subire tormenti.

F 352 At Vir sanctus subintulit: Si conversionem promittis, ignem solus intrabo: & si combustus fuero, meis ascribatur peccatis; sin autem, Christum, Dei virtutem & sapientiam, verum Deum & Dominum cognoscatis,

Hinc ad castra Saracenorū transiens, multa passus.

Soldano Christum intrepide prædicat,

quod ipse in-
stituit. Fuit
prius apud
Damiatam,

ubi Christia-
no exercitus
cladem pre-
dixit.

sed nihil præ-
ficciens, & ob-
lata munera
repens, ad
Christianos
redit.

A scatis. Soldanus, optionem hanc accipere se non audere, respondit, quia seditionem populi formidabat. Obtulit autem ei multa munera pretiosa, quae paupertatis Amator sprevit omnia, quasi lutum. Ex quo Soldanus admiratione pernotus majorem erga ipsum devotionem concepit, rogavitque Famulum Christi, ut praedicta susciperet, pro salute ipsius Christianis pauperibus & ecclesiis eroganda. Ipse verò, quia pondus fugiebat pecuniae, & in animo Soldani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenus acquievit. Et cùm ad conversionem gentis illius nihil proficeret, ad partes fidelium divina revelatione commonitus remeavit, privilegiato consecrandus martyrio passionis & vulnerum Jesu Christi. *Hæc Sanuti relatio conformis est S. Bonaventure, quem ferè descripsit.*

*Recitatur
continuatoris
Historia Ty-
rii narratio*

353 *Lubet hic & alterum antiquorem addere, jam laudatum scilicet Historia Tyrii Continuatorum anonymum, qui inter annos 1275 & 1295 scripsit antiquo idiomate Gallico, & apud Martenium tom. 5 Collectionis amplissima excusa est.*

B *Hic col. 689, tacitis Francisci ejusque sociis nominibus, de hoc argomento Gallice habebat, que reddo Latinè. Porro referam, duos in exercitu, qui Damiatæ erat, suis clericos, eosque venisse ad Cardinalem (legatum Pontificis) & eidem dixisse, ituros se ad prædicandum Soldano; sed eò ire velle, accepta ab eo facultate. Reposuit Cardinalis, non ituros bonâ suâ veniâ: noverat enim, non evasuros, si irent. Verumtamen rogârunt, ut fineret ire, multisque precibus apud eum institerunt. Quando intellexit Cardinalis, tanto illos teneri desiderio eundi, ipsis dixit: Nequaquam novi cogitationes vestras: verum, si adeatis, curate, ut corda vestra Domino Deo semper adhærent. At illi afferuerunt, non velle se ire, nisi ingentis boni gratiâ, si id possent consequi. Itaque respondit Cardinalis, illis licitum esse ire, si vellent.*

*de eodem
Sancti cum
socio accessu
ad Meledi-
num,*

C *Quapropter discesserunt à castris Christianorum, & accesserunt ad castra Saracenorum. Dum Saraci, qui excubias agebant, venientes conspexerunt, putârunt, eos aut ad nuntiandum aliquid, aut ad renuntiandum fidei Christianæ advenire; & obviâ processerunt, captosque ad Soldanum adduxerè. Dum in Soldani conspectum pervenerunt, salutaverunt eum, & hic illos pariter salutavit. Tum quæsivit, an venirent ut nuntii, an ad fidei suæ renuntiandum. Responderunt, non futuros se Saracenos, sed venisse ut Dei nuntios, & ad salutem ei afferendam, si fidem præstare vellet. Nam verò affirmamus, te esse perditum, si moriaris in ista lege; ideoque huc ad te venimus. Et si nos audire volueris & intelligere, coram sapientissimis regionis tuæ viris solida ratione demonstrabimus, vos omnes esse perditos, & omnes nihil esse. Soldanus reposuit, sibi esse archiepiscopum & episcopos legis suæ, viros insigniter eruditos; nec sine ipsis posse se illis dicturis aures præbtere. Responderunt Clerici: Hac de re multum gaudeamus: eos arcessere. Soldanus eos advocari jussit; & illi ad tentorium venerunt.*

*geschisque a-
pud illum,
* Gallicè de
la tente*

354 *Ibidem igitur aderant ex præcipuis ac sapientissimis illius regionis * viris, & duo illi Clerici ibi pariter aderant. Dum advenerant, Soldanus exposuit, qua de causa illos arcessisset, eisque narravit, quid sibi dixissent Clerici. Responderunt: Domine rex, tu es legis*

gladius, illamque tueri debes & servare. Non mine Mahometi, qui legem nobis dedit, tibi præcipimus, ut capita illis jubeas resecari. Nam nihil audiems de illis, quæ dicent. Lex enim vetat fidem dare ulli prædicationi, eaque de causa tibi mandamus, ut capita iis amputari jubeas. His dictis, valedixerunt & abscesserunt: mansit Soldanus, uti & duo Clerici. Tunc accessit Soldanus, eisque dixit: Domini, nomine Mahometi & legis mihi præceperunt, ut capita vobis amputari faciam: nam ita lex mandat. Sed faciam contra mandatum: malè enim compensarem vos, quod periculo mortis vos expoueritis, ut animæ meæ procuraretis salutem. Postea dixit, se illis daturum multas terras & amplas possessiones, si secum vellent manere. Dixerunt, se nequaquam mansuros, sed libenter reversuros, si ipse ita imperaret.

355 *Respondit Soldanus, se libenter curaturum, ut salvi reducerentur. Deinde afferri illi jussit aurum & argentum & pannos sericos ingenti multitudine, præcepitque, ut ex illis caperent, quæ vellent. Dixerunt, se nihil ex illis accepturos, quandoquidem efficere non possent, ut ejus anima Deo adhæret; magis se desiderare, ut anima illius Deo conciliaretur, quam ut omnes ejusdem possidérent facultates: si tamen bene vellet facere, cibum juberet ad descendum apponi, cùm sibi abeundum esset, quod aliter facere non possent. Soldanus illis abunde dedit ad manducandum & bibendum; ubi verò manducaverunt, Soldano valedixerunt, isque eos duci jussit usque ad castra Christianorum. *Hæc anonymous ille, sed verbis, ut supra monui, antiquo idiomate Gallico expressis. De varietate rei gestæ adjunctorum infra quedam observabo, postquam alterius scriptoris synchroni, qui S. Franciscum in Ægypto tunc vidit, de eodem facto testimonium recitavero.**

357 *Jacobus de Viriaco, tunc episcopus Aconensis, postea S. R. E. Cardinalis, qui tunc in Christianorum erat exercitu, in Historia Occidentali cap. 38, ubi agit de Ordine Minorum, ad propositum nostrum hac habet: Vidimus primum hujus Ordinis Fundatorem magistrum, cui tamquam summo Priori suo alii obediunt, virum simplicem & illiteratum, dilectum Deo & hominibus, fratrem Francinum (lege Francicum) nominatum, ad tantum ebrietatis excessum & fervorem spiritus raptum fuisse, quod, cùm ad exercitum Christianorum ante Damiatam in terra Ægypti devenisset, ad Soldani Ægypti castra intrepidus & fidei clypeo communitus accessit. Quem cùm in via Saraceni tenuissent; Ego sum Christianus, inquit; ducite me ad dominum vestrum. Quem cùm ante ipsum pertraxissent, videns eum bestia crudelis (Soldanus) in conspectu Viri Dei in transuetudinem conversa, per dies aliquot ipsum sibi & suis Christi fidem prædicantem attentissime audivit. Tandem verò metuens, ne aliqui de exercitu suo, verborum ejus efficaciam ad Dominum conversi, ad Christianorum exercitum pertransirent, cum omni reverentia & securitate ad nostrorum castra reduci præcepit, dicens ei in fine: Ora pro me, ut Deus legem illam & fidem, quæ magis sibi placet, mihi dignetur revelare.*

358 *Hac ibi; rursumque in epistola, quam honorificè ad familiares & notos suos in Lotharingia, seu meminisse in ejus parte, que nunc Brabantia dicitur, post capitam anno 1219, die v Novembris urbem Da-
Hhhh 3 misaram*

*& redit ad
Christianos*

E

*de quibus es-
iam Jacobus
de Viriaco*

P

AUCTORE

C. S.

miam dedit, sc̄ script̄ : Magister verò illorum fratum (Minorum) frater Franciscus nominatur ; qui adeò amabilis est, ut ab omnibus hominibus veneretur. Cùm venisset ad exercitum nostrum, zelo fidei accensus ad exercitum hostium nostrorum ire non timuit. Et cùm multis diebus Saracenis verbum Domini prædicasset, & cùm parùm profecisset, tunc Soldanus rex Ægypti ab eo in secreto petiit, ut pro se Domino supplicasset, quatenus Religioni, quæ magis Deo placeret, divinitus inspiratus adhaeret. Si quis modo relationes omnes das de celebri hoc S. Francisci facinore conferre & expendere voluerit, deprehendet, multam quidem in eis esse varietatem ; at nihil tamen occurrere, quod aut incredibile sit, aut aliis contrarium.

*Observatione
nonnulla ad
premissas re-
lationes.*

B

359 Facultatem è Christianis castris ad Saracenica transiundi Franciscum à legato Apostolico impetrâsse, solus habet Historia Tyri continuator Gallus anonymous ; hoc tamen verisimilimum est, Sanctique erga Romanos Pontifices & Ecclesia prelatos observationia omnino congruum. S. Bonaventura, aliquis antiqui, quibus consonat Sanutus, docent, Franciscum cum socio suo contumelias verberibusque à Saracenis excubitoribus affectum esse, priusquam ad Meledinum adductus fuit. De his silent idem Anonymus & Vitriacus ; forte, quod Sanctus de hac rē conquesus non fuisset in castris Christianorum ; postea tamen aut ipse aut ejus socius illa fratribus suis retulerit. Certe etiam alii scribunt, illos à Saracenorū excubitis captos fuisse, vixque credibile est, id contigisse sine illatis contumelias ac verberibus, saltem antequam barbari eos ad principem suum perducere decreverant. De mira Soldani, utrū barbari hominis, humanitate consentiunt omnes.

*quocum variis
quotiescun-
dit.*

C

360 Solus anonymous addidit, advocatos ab eo fuuisse sacerdotes Saracenos, quos archiepiscopum & episcopos appellavit, usus vocabulis apud Christianos usitatis, non apud Saracenos : solus item afferit, mandasse sacerdotes Soldano, ne Francisco & socio amputari capita juberet. Utrumque admodum verisimile est, & postremum Mahometanorum feritati ac moribus congruum, nec aliorum relationibus adversatur. Eodem solo teste anonymo, Soldanus Franciso amplas confessiones obulit, si apud ipsum vellet manere. Fauent Bonaventura & post hunc Sanutus, dum afferunt, Sanctum ab eodem principe rogatum fuisse, ut apud ipsum mancret. Dubitari interiori potest, utrum bac illius munificentia ex serio animo processerit, an tentandi gratiā, an iste nullo, ut teta habita paferebat, temporalium rerum desiderio teneretur, atque hinc liceset de Monitoris sui sinceritate ac virtute judicare. Sponsio de subiendo igne heroica sancti Viri fidei certaque in Deum fiducia adscribenda est, quam tam verisimilius est, non prius cum fecisse, quam postquam omnem spem abruptam vidi disputandi cum sacerdotibus Saracenis, qui cause sua nimium diffidebant, ut hoc discrimen subirent, neandum ut in arenam ignitam descendenter.

*minimè ta-
men incredi-
biles aut in-
vicem con-
traria.*

361 Potius denique eodem spiritu animatus Franciscus coram Soldano solus voluisse ignem experiri, ut hoc velut postremam machinam nuntiati barbaro admoveret ; sed cùm nec verbis, nec aliter se proficeret cerneret, abeundi licentiam petiit, quam nee gravare concessit Soldanus, ac fortè etiam, (licet anteā, ne recederet, penitus) sponte suauissit, quia, ut Vitriacus indicavit, metuebat, ne aliqui de exercitu suo,

verborum ejus efficaciā ad Dominum converfi, ad Christianorum exercitum pertransirent. Abiuro pretiosa munera obtulisse Soldanum, consentiant omnes ; idque minus mirabimur, si consideremus, veram virtutem ipsi etiam barbaris sepe admirationi esse, ac proinde credendus sit Meledinus maluisse Hominem, cuius virtutem simplicemque eloquentiam probaverat, donum dimittere, quācum pericolo minuendi exercitus sui, aut excitandus à sacerdotibus seditionis, diximus apud se retinere. Eadem illius de sancto Viro estimatio fecerit, ut ad castra Christiana redunti ductores Saracenos daret.

D

362 Hisce, que historicè certa haberri possunt, Refelluntur quadam de hoc Sancti accessu ad Soldanum.

Leguntur illa in Speculo Vita S. Francisci editionis Bosquieri part. I, cap. 80, ex quo omnia hic describo, debitis observationibus castiganda. Sanctissimus pater noster B. Franciscus, zelo dei & fervore martyrii incitatus, cum duodecim sanctissimis fratribus, suis sociis, ultra mare transivit, proponens recto tramite pergere ad Soldanum. Cùm ergò venisset ad quasdam paganorum partes, in quibus tam crudeles homines custodiebant itinera, quod nullus Christianus poterat mortem evadere ; Deo disponente, mortem quidem evaserunt, tamen capti, multipliciter afflitti & ligati durissime, ducti sunt ad Soldanum. In his corrigendum, quod anterior duodecim socios cum S. Francisco ad soldanum adductos insinuet, quodque innat longa eorum ad illum itinera ; cùm ex prædictis constet, Sanctum non nisi cum uno socio Illuminato ex castris Christianorum ad vicina Soldani castra contendisse. Pergamus autem Speculi prosequentem audire.

E

363 In cuius (nimirum Soldani) conspectu B. Franciscus, à Spiritu sancto doctus, tam divinè de sancta fide Catholica prædicavit, quod per ignem hanc se obtulit approbare. Quod tremens Soldanus, magnam in ipso devotionem concepit, tam constantiā fidei, quām per contemptum mundi, qui nihil ab ipso recipere voluit, cùm esset pauperrimus, quām etiam pro fervore martyrii. Ex tunc eum libertissime audiiebat, & rogavit, ut ad ipsum frequenter veniret. Hac recte ; at non aequè accurratum videatur, quod sequitur : Et insuper S. Franciso & sociis suis liberaliter concessit, quod, quocumque vellent ire in regno suo, possent ire, & possent liberè prædicare. Et dedit eis quoddam signaculum, quo viso, à nemine ladebantur. Hoc certè nec ab antiquis traditum legi, nec illorum dictis congruit. Sine dubio falsum est, quod ibidem subdicitur. Habita hac igitur licentia, S. Franciscus illos suos electos socios binos hinc inde transmisit in diversas paganorum partes ; elegit ipse cum socio suo partem unam. Si hec diceretur Franciscus sponte sua fecisse, simul atque aut in Cyprum aut alibi è navi egressus fuerat, id fieret verisimile. Verum ille non nisi uno comitatus socio ad Christiana primò castra, deinde ad Soldanum accessit, nec tamdiu inter Saracenos commoratus est, nisi preferunt verba Speculi.

*de licentia
predicandi
ipsi & Socio
ab eodem da-
ta.*

F

364 Etiam apertius fabulosum mihi appetet, quod post hac Sancto ibidem inter Saracenos contigisse legitur. Qui cùm ad quoddam hospitium pervenisset, ubi sibi erat pro quiete necessarium com-

*de quo Sancto
nudo cubante
in igne.*

A commorari, invenit ibidem quandam mulierem, speciosissimam quidem, quantum ad faciem, sed mente turpissimam, quæ S. Franciscum de aetate nequissimo requisivit. Ait ad illam: Accepto, quod dicas. Eamus ergo, & lectum paremus, & ego ostendam tibi lectum pulcherrimum. Et duxit illam ad maximum ignem, qui tunc in illa domo siebat; & in fervore spiritus se exspolians, se in lare illo ignito nudum, tanquam in lecto locavit. Et vocans illam, dicebat: Expolia te, festina frui hoc lecto splendido ac florido & mirando; quia hoc oportet esse, si vis obedere mihi. Ille autem ignis nihil sanctum Franciscum læsit; sed super larem illum ardentem, illum ignitum, quasi super flores, facie hilari decubabat. Illa vero mulier tam miranda cernens & stupens, non solum à stercore peccati, sed etiam à tenebris infidelitatis conversa est ad Dominum, & effecta tam mirandæ sanctitatis gratia, quod, juvantibus meritis sancti Francisci, multas animas Domino in illis partibus acquisivit.

B
ut impudicam mulierem repellebat,

365 Eadem, pancis verbis mutatis, leguntur in editione Speculi per Spoelberchum, ut in Metensi cap. 74, quod Waddingus laudavit in margine. Leguntur item in Pisano lib. 1, conformitat. 10 in utraque editione, Mediolanensi scilicet ac Bononiensi. Laudat præterea idem Annales Hugolinum cap. 33, & Marcum Ulyssiponensem, quorum hic junior est, quam ut ipsius auctoritate stare possimus, alter, cuius Opus non vidimus, forte antiquior non est seculo XIV adiuto, ut num. 42 & 43 ex ipsomet Waddingo observavimus. Poterat hac, ut ego quidem existimo, annumerari ceteris apocryphis narracionibus, quas Waddingus alibi in eodem Speculo merito agnovit & repudiavit. Ego maluisse hanc verbo uno perstringere, nisi in illius eruditiori Annalibus utcumque mitigata legeretur. At, quam verisimilis sit, paulisper expendamus. In primis dicitur insolens istud & Viri sanctissimi simul ac prudentissimi moribus minimè congruum factum contigisse, postquam à Soldano factâ licentiâ in omnibus ditionibus illius predicandi, socios suos binos & binos quaquaversum miserat prædicatum, & ipse cum socio suo in unam regionis partem processerat.

que omnia
ignota sunt
antiquiori-
bus.

C 366 At nec ullos ibi socios, preter unum, habuit, quos mitteret, nec tam ampla predicationis facultas convenit cum assertis antiquiorum, ex quibus dicendus Soldanus benignè quidem sanctum Virum habuisse, ac initio etiam libenter asculasse; sed, reclamantibus Saracenorum sacrificulis, apud se in castris suis vix satis potuisse tutari; imò etiam, teste Vitriaco, veritus, ne qui è suis Christum amplectentur, & ad proxima Christiana castra transirent, illum ad hec amicè reduci præcepisse, additis duotoribus, qui viam ei tutam præstarent. Quam parùm hac conformia sint assertis in Speculo, judicet aequus lector, ac proinde de fide, quam ibidem mereatur Speculi auctor, apud se statuat. Deinde qua veritatis specie dicitur S. Franciscus impudica muliercula sollicitanti respondisse: Accepto, quod dicas: eamus ergo, & lectum paremus, uti habent ejusdem Speculi editiones Metensi & Bosquieri? Tolerabilius Pisanius dictorum verborum partem muliercula attribuit hoc modo: Cui (mulieri) Sanctus respondit: Si tu vis, quod ego tibi assentiam, volo, etiam tu mihi consentias. Ait illa: Accepto, quod dicas: eamus er-

go, & lectum paremus. Sanctus vero Franciscus ait: venias tecum, & ducam te ad lectum pulcherrimum.

367 Paulò conformiò ad hoc, nec tam satis rectè, Waddingus ait: Vir sanctus dixit, se concubiturum, at in eo lecto, quem ille sibi vellet eligere. Hoc modo nonnihil mitigantur crudius dicta in Speculo; non proinde tamen verisimilia reddantur sine certiori vade, quam sint illi, quos produci diximus. Sanè, licet iidem omnes consentiant, S. Franciscum sese coram petulantia ista muliere nudum in magno igne, vel, ut matnit loquitur, qui Waddingus, super ignis carbonibus, reposuisse; & (quod Waddingus solus omisit) dixisse mulieri, ut se similius denudaret, imprudens fabula mihi semper reputabitur. Antiquiores biographi omnes de hac Sancti tentatione, deque tam insolenti tentationem vincendi, aut tentantem repellendi modo altèm silent. Unde ergo ea posteri didicerunt, maximè cum res gesta referatur in regione tam longinqua, unde non facile haberi potuerunt testes idonei preter unicum Sancti solum, ex quo eam non acceperisse scriptores synchronos, nec S. Bonaventuram, commune eorum silentium docet. Verum ecce etiam alteram priori simile relationem, de repulsa Barii in Apulia in aula imperatoris Federici II ejusmodi venere Waddingus ad annum 1222, num. 16 habet.

E
quod Barii
in Apulia
contigisse ait
unt;

368 Narrat scilicet, Franciscum, tentanda pudicitia gratiâ à dicto imperatore ibidem ad canam invitatum, ac deinde dimissum ad cubulum, in quo impudica mulier latebat, iterâisse, quod fecerat in Egypto. Pro his, quorum nulla pariter est apud primos biographos mentio, in margine laudat Legendam antiquam, & Pisanium in Conformatitate 13. Legendam hanc non novi; at Pisanius loco citato in utraque editione sape memorata sic habet: Invitatus à muliere prava, clausa & absconsè posita in camera in palatio imperatoris Federici de actu nephario B. Franciscus, dum super priunas ardentes se nudum posuisset, dicens mulieri, quod in tali lecto esset secum (id est, ut in tali lecto cubaret secum) ab igne tandem surgens, in nullo fuit lœsus aut adustus. In notitiis MSS. PP. Conventualium dicitur locus, ubi contigit, esse turris, quæ (inquit) in hunc diem extat media urbis illius (Barii) maritimæ in arce, quamque nostris oculis vidimus, militari sub ditione & custodia, in facellum conversam, religiosèque asservatam & cultam, appositâ altari tabulâ grandioris ævi, factum repræsentante, signisque locis, tum ubi Sanctus cubavit in igne, tum unde meretrix immissa, tum tandem, unde rex ipse ex infidiis exitum aucupabatur. Hac quidem suspicionem movent de struclis S. Francisco ibidem hospitanti à meretricula infidiis, eaque ab illo fortiter repulsa; verum id eo, quo suprà dicitur, factum modo esse, nobis non persuadent, quia is à Sancti prudentia sensisse abhorret, & aliunde novimus, quam crebro ejus generis facta alienis adjunctis vulgares traditum inculcat.

F

369 Si S. Franciscus, qualis erat vestitus, ad percellendam horrore meretriculam simile quid fecisse diceretur, vero propius posset videri; spectum tamen esset ex silentio veterum. Quanta cum cautela Sanctus ille cum mulieribus conversari tum ipse soluerit, tum suos docuerit, tradit S. Bonaventura in Vita num. 63, unde sequentia haec transero: Mulierum familiaritates, nee congruentia Sancti prudentia ab moribus.

col.

AUCTORE

C. S.

* fortè sollicitus

colloquia & aspectus, quæ multis sunt occasio
ruinæ, sollicitus * evitari jubebat, afferens, per
hujusmodi debilem frangi, & fortem sæpe spi-
ritum infirmari. Harum contagionem evadere
conversantem cum eis, nisi probatissimum vi-
rum, tam facile dixit, quām juxta Scripturam
in igne ambulare, & non comburere plantas.
Si quidem ipse adeò averterat oculos suos, ne
hujusmodi vanitatem viderent, quod (sicut ali-
quando socio dixit) quasi nullam recognoscet
bat in facie. Non enim securum esse, putabat,
earum formarum intrositus haurire imagines, quæ
possunt aut edomitæ carnis resuscitare ignicu-
lum, aut pudicæ mentis maculare nitorem...
Ex nimia securitate minus cavetur hostis; &
diabolus, si de suo capillum potest habere in
homine, citò crescere facit in trabem. *Quis
credat, Virum, cujus hac erant castissima sensa
& prædentissima consilia, semetipsum coram mu-
liercula denudasse, eaque, qua retulimus, cum
eadem habuisse colloquia?* Itaque scriptores, qui
fabulas illas toto seculo post primi tradiderunt,
nullam hic merentur fidem: hereticj verò, qui i-
sta adversus Francisci sanctitatem objecerunt, mo-
re suo fecere, dum notissimam celeberrimi Viri
contestataisque sanctitatem hisce inepitiis impe-
tere, quam illas refutare, maluerunt.

B

*Fabulosa i-
tem sunt, qua-
de salute ei-
dem Soldano
promissa,*

370 Redeo ad auctorem Speculi, qui alterius
generis fabulam narraturus, de eodem Sancto hac
subjicit: Videns autem B. Franciscus, quod fru-
ctum ibidem facere non valebat, Dominò sibi
revelante, dispositus, congregatis sociis, redire
ad partes fidelium. Et rediens ad Soldanum,
de suo reditu propositum indicavit. *Panca hic
intersero. Cum uno solo socio Franciscus adiuit
Soldanum, & cum eodem socio ad Christianorum
castra reversus est, postquam intellexit, se in Sol-
dano suam operam perdere: reliqua gratis sunt
addita.* At rursum pergit scriptor ille: Soldanus
verò dixit: Frater Franciscus, ego libenter ad
fidem converterer; sed timeo modò facere,
quia isti me & te occiderent, & statim cum
sociis tuis, si sentirent. *Similia fortè cogitaveris
princeps iste; sed, an dixerit, nescimus. Sequen-
tia magis sunt improbabilia.* Cùm tu adhuc pos-
sis multum proficere (ita Soldanus locutus dicitur)
& ego quædam magna negotia pro salute animæ
habeam expedire, nollem libenter mortem meam
intervenire.

C

& tuam ita inopinatam inducere. Sed indica mihi
modum, quo salver, & libenter sum para-
tus in omnibus obedire. Dixit ei S. Franciscus:
Domine, ego quidem modò recedam; sed post-
quam ad partes meas rediero, & ad cœlum,
Dominò vocante, transiero, post mortem
meam secundum dispositionem divinam mittam
tibi duos de Fratribus meis, à quibus bapti-
smum recipies; & salvus eris, sicut mihi re-
levavit Dominus Iesus Christus. Tu autem interim
ab omni negotio te dissolve, ut, cùm gratia
Dei venerit, inveniat te in fide & devotione
paratum. Cui Soldanus gaudenter assentiens, fi-
deliter obedivit. Sanctus autem Franciscus va-
lefaciens ei, rediit ad partes fidelium cum illo
sanctorum sociorum collegio. *Iam dixi, uni-
cum tantummodo socium S. Francisco adfuisse,*
dum ad Soldanum accessit, atque ab illo recessit.

*collatoque
épsi per duos
Frates ba-
ppisimo dicun-
sur:*

371 Post aliquot annos (ita sequitur in Spe-
culo) prædictus Soldanus infirmatus est, & ex-
pectans Sancti promissionem, qui jam ad vitam
migraverat, posuit exploratores in portum exi-

tibus, ut, si quando duo Fratres S. Francisci
habitu apparerent, ipsos ad eum festinanter du-
cerent. In illo autem tempore apparuit B. Fran-
ciscus duobus suis Fratribus, & præcepit illis,
ut sine mora pergerent ad Soldanum Babyloniam,
& ejus salutem, sicut ei promiserat, sollicitè
procurarent. Qui perfecerunt devotè mandatum,
& mare transeuntes, ad dominum Soldanum
per exploratores prædictos adducti sunt. Quos
ut vidit Soldanus, gavisus est gaudio magno,
dicens: Nunc scio verè, quia misit Dominus
servos suos; quia * Sanctus promisit, Domino * adde sicue
revelante, ita mihi servavit, pro salute mea so-
licitè transmittendo. Recipiens Soldanus à præ-
dictis Fratribus fidei documenta & sanctum ba-
ptisma, in ipsa infirmitate regeneratus in Do-
mino migravit ad gaudia sempiterna; quia sal-
va facta est anima ejus meritis S. Francisci ad
laudem Domini nostri Jesu Christi. *Hac eadem
leguntur etiam, iisdemque ferè verbis, apud
Pisanum in Conformat. 39, & apud Spoelber-
chum in sua Speculi editione. Waddingus non o-
mnia quidem illorum asserta adoptauit; credidit
tamen, eumdem Soldanum aliquot annis post per
duos Fratres Minores, quibus S. Franciscus in
Syria partibus apparens ita mandaverat, Chri-
stianis præceptis imbutum, & sacro fonte ablūsum
obisse.*

372 Verum ego cogor eadem omnia pro fabu-
losis habere. Verisimiliter primus hujus historia

E

auctor ex errore existimaverit, Soldanum, de
quo hic agimus, sub finem vita sua ad Christum
fuisse conversum; hocque posito, reliqua pro suo
genio inventa liberaliter addiderit. Certè error in
persona eruditum Waddingum induxit, ut præ-
dictis fidem partim haberet; cùm ad annum 1219
num. 62 pro hac conversione laudaverit Vitria-
cum & S. Antoninum, qui tamen ambo locis ab
eo citatis non loquuntur de Egypti seu Babylo-
nia Soldano, qui Saracenis præcrat, sanctumque
Franciscum, ut vidimus, benignè exceptit; sed
agunt de alio principe, Iconii scilicet Soldano, qui in
Minori Asia Turcis dominabatur. Ambos scripto-
res audiamus. Vitriacu lib. 3 Historia Orienta-
lis, ad annum 1219 de morte illius Soldani, ita
fatur: Mortuus est Soldanus Ichonij, qui credi-
tur baptizatus fuisse. Qui tantæ benignitatis erat
in Christianos, ut treugam (fortè post treugam,
sive post inducias) cum Saracenis solvi juberet
Christi cultores, quos vinculatos invenit in
munitionibus, quas expugnavit, & in optione
eorum posuit, utrum in patriam suam redire
vellent, an acceptis ab eo solidis *, sub ipso * i. e. Ripen-
militare potius eligerent. Idem Christianos in
tantum familiares habuit, ut custodes sui corpo-
ris constitueret eosdem. Sic ille.

F

373 Sanctus Antoninus verò tit. 23, cap. 3, § 3 de eodem Turcarum principe scribit: Eodem
anno mortuus est Soldanus Iconii, quem propter dilectionem ad Christianos ac familiarita-
tem cum eis aliqui existimaverunt baptismum
suscepisse. Nam adeò de eis confidebat, ut non
nisi Christianos, & maximè Latinos, pro custo-
dia corporis sui habere voluerit. *Hec omnia
manifeste dicuntur de Soldano Iconii, principe
multum diverso à Soldano Egypti seu Babylo-
nia. Apud hunc, constat, S. Franciscum fuisse
1219; sed Iconii Soldanum, cuius mors eodem
anno fit, Franciscus numquam vidit,
nec ante illum mortuus est, sed aliquot annos ei-
dem supervixit. Verumtamen, quæ de Iconienſe
legerat*

sed fortè Sol-
danus Iconii,
ab illo diver-
sus.

A tegerat Waddingas, ad Aegyptium retulit, atque ita facile credidit aliis, qui mirabilem illam hujus conversionem primi commenti sunt. Si autem vir illa eruditus & sincerus ex hujusmodi ballucinatione in eum errorem labi potuit; multò minus mirari debemus, scriptores alios, factò longissimè posteriores, aut etiam medii aevi, quos ex aliorum defectu nonnumquam sequitur, in similes errores incidisse.

S XVII. Nonnulli in Aegypto aut Palaestina Minorum Ordini aggregati: ejusdem Ordinis elogium: S. Francisci redditus in Europam: comitia anno MCCXX de more habita.

B
In Aegypto & Palaestina multi Ordini se aggregant.

Am aliquot vicibus laudatus Jacobus de Vitriaco, episcopus Aconensis, qui in Christianorum exercitu ante Damiam erat, quando S. Franciscus illuc advenit, & ad Soldanum Babylonie, ut diximus, transit, in epistola post captam eodem anno 1219 die v Novembris eamdem civitatem ad familiares & notos suos in Lo-sharingia, seu in hodierna Brabantia data, docet, aliquot insignes viros Ordini Minorum se adjunxisse in Aegypto vel in Palaestina, vel etiam in utraque. Verba ejus ex fine laudata epistole accipe: Dominus Reinerus, Prior S. Michaëlis, tradidit se Religioni Minorum Fratrum. Quae Religio valde multiplicatur per universum mundum, eo quod expresse imitatur formam primitivæ Ecclesiæ, & per omnia vitam Apostolorum. Magister verò illorum fratrum frater Franciscus nominatur &c, quæ jam recitavi num. 358. Tum sequitur: Eidem Religioni tradidit se Colinus Anglicus, clericus noster, & alii duo de sociis, scilicet Michaël & dominus Matthæus, cui curam ecclesiæ sanctæ (nimurum Aconensis) commiseram. Cantorem & Heinricum & alios vix retineo. Quandoquidem hac verba insinuant, dominum Matthæum fuisse ipsius Vitriaci episcopi in ecclesia Aconensi vicarium, ac reliquos ejusdem ecclesia clericos, atque alios denique ecclesiasticos ministros suos vix ab illo potuisse detineri; facili conjectura asequi licet, ingentem fuisse numerum, qui cum in castris in Aegypto, tum in Palaestina S. Francisci Ordinem tunc amplexi fuerunt.

Vitriacus in insigni Ordinis elogio

375 Ut autem studiosus lector perspiciat, quibus illecebris pauperculi isti habituque despelli Fratres, Francisco vivente magistro, tot tamque insignes viros in suam traxerint societatem, referam hic amplum eorumdem elogium, quod laudatus Vitriacus, vir pietate ac eruditione praeflans, & Romanâ purpurâ possea decoratus, posteritati reliquit. Itaque cap. 38 Historia Occidentalis de Minorum Ordine habet sequentia: Prædictis tribus, eremitarum, monachorum & canonicorum Religionibus, ut regulariter viventium quadratura fundamenti in soliditate sua firma subsisteret, addidit Dominus in diebus istis quartam Religionis institutionem, Ordinis decorem & Regulæ sanctitatem. Si tamen Ecclesiæ primitivæ statum & ordinem diligenter

Octobris Tomus II.

attendamus, non tam novam addidit Regulam, quam veterem renovavit, relevavit jacentem, & pœnè mortuam suscitavit Religionem in vespera mundi tendantis ad occasum, imminente tempore filii perditionis, ut contra Anti-Christi periculosa tempora novos athletas præpararet, & Ecclesiam præmuniendo fulciret. Hæc est Religio verè pauperum Crucifixi & Ordo prædicatorum, quos Fratres Minores appellamus, verè Minores, & omnibus hujus temporis Regularibus in habitu & nuditate & mundi contemptu humiliores.

376 Habent autem unum summum Priorem, cuius mandatis & regularibus institutis reverenter obediunt minores Priors, ceterique ejusdem Ordinis fratres, quos per diversas mundi provincias causâ prædicationis & salutis animarum ipse transmittit. Adeò autem primitivæ Ecclesiæ religionem, paupertatem & humilitatem in se reformatre diligenter procurant, puras Euangelici fontis aquas cum siti & ardore spiritus haurientes, quod non solum Euangeliæ præcepta, sed & consilia, vitam apostolicam expressius imitantes, modis omnibus adimplere laborant; omnibus, quæ possident, renuntiantes, seipso abnegantes, crucem sibi tollendo nudi Nudum sequentes, relinquentes pallium cum Joseph, & hydriam cum Samaritana, expediti currunt, ambulant ante faciem suam, & non revertuntur, posteriorum obliti in anterriora semper & passibus continuis extenduntur, volantes ut nubes, & sicut columbæ, ad fenestræ suas, ne mors per ipsas intrare valeat, cum omni diligentia & cautela providentes. Regulam autem ipsorum dominus Papa confirmavit, & eis autoritatem prædicandi, ad quacumque veniunt ecclesiæ, concessit; prælatorum tamen loci ob reverentiam requisito consensu. Mittuntur autem bini ad prædicandum, tanquam ante faciem Domini, & ante secundum ejus adventum.

377 Ipsi autem Christi pauperes neque facultum in via portant, neque peram, neque panem, neque æs five pecuniam aliquam in zonis suis; non possidentes aurum, neque argentum, neque calciamenta in pedibus suis habentes: nulli enim hujus Ordinis fratri licet aliquid possidere. Non habent monasteria vel ecclesiæ, non agros vel vineas, vel animalia, non domos vel alias possessiones, neque, ubi caput reclinent. Non utuntur pellibus, neque lineis, sed tantummodo tunicis laneis caputatis; non cappis vel palliis vel cucullis, neque aliis prorsus induuntur vestimentis. Si quis eos ad prandium vocaverit, manducant & bibunt, quæ apud illos sunt. Si quis eis aliquid misericorditer contulerit, non reservant in posterum. Semel autem vel bis in anno tempore certo ad locum determinatum generale capitulum celebraturi conveniunt, exceptis his, qui nimio tractu terrarum vel mari interposito separantur. Post capitulum iterum ad diversas regiones, provincias & civitates duo vel plures pariter à superiori suo mittuntur. Non solum autem prædicatione, sed & exemplo vitae sanctæ & conversationis perfectæ multos non solum inferioris ordinis homines, sed generosos & nobiles ad mundi contemptum invitant; qui, reliquis oppidis & casalibus & amplissimis possessionibus, temporales divitias & spirituales felici commercio commutantes, habitum fratrum

Fratrum Minorum ze-
lym anima-
rum, vitam
apostolicam,

E

paupertatem,
regimen, re-
rum munera-
narum con-
tempnum;

F

I i i Mino-

AUCTORE
C. S.

Ordinis in-
cremuntum,
& sanctorita-
tem divinam
in eos provi-
dientiam,

* ipsi

B

corumdem-
que etiam
apud infideles
gratiam ex-
posuit;

C

Minorum, id est, tunicam vilis pretii, quâ induuntur, & funem, quo accinguntur, assumperunt.

378 Tempore enim modico adeò multipli cati sunt, quod non est aliqua Christianorum provincia, in qua aliquos de fratribus suis non habeant, qui in se ipsis, velut in speculo mundissimo, mundanæ vanitatis contemptum oculis respicientium repräsentant; præsertim cùm nulli ad Religionem suam transeunt gremium claudant, nisi forte matrimonio vel aliqua Religione fuerit obligatus. Tales enim sine licentia uxorum vel præpositorum suorum, sicut ratio exigit, nec volunt, nec debent recipere. Alios autem omnes in amplitudine Religionis suæ tantò confidentiùs absque ulla contradictionis molestia suscipiunt, quanto divinæ munificencie & providentiæ sese committentes, unde eos Dominus sustentare debeat, non formidant. Ipse* enim funiculum cum tunica venientibus ad se largientes, quod reliquum est, supernæ procurationi relinquunt. Adeò autem ministris suis Dominiūs in hoc seculo centuplum restituit, & in via hac, quâ graduntur, firmat super ipsis oculos suos, quod in eis ad litteram compleatum agnovimus, quod scriptum est: Dominus amat peregrinum, & dat ei victum & vestitum. Felices enim se reputant, à quibus hospitalitatis obsequium vel eleemosynas servi Dei suscipere non recusant. Non solum autem Christi fideles, sed etiam Saraceni & obtenebrati homines, eorum humilitatem & perfectionem admirantes, quando causâ prædicationis ad ipsis intrepidi accedunt, grato animo necessariae providentes, libenter eos recipiunt. Tum sequuntur verba de S. Francisco, ejusque gestis apud Soldanum, quæ cùm jam dederim num. 357, hic prætermitto.

379 Post illa verò laudatus auctor de Minoribus iterum subjungit: Saraceni autem omnes prædictos fratres Minores tamdiu de Christi fide & Euangelica doctrina prædicantes libenter audiunt, quod usque Mahometo, tanquam mendaci & perfido, prædicatione sua manifestè contradicunt. Ex tunc autem eos impie verberantes, &, nisi Deus eos mirabiliter protegeret, poenè trucidantes, de civitatibus suis expellunt. Hic est Fratrum Minorum sanctus Ordo, & apostolicorum virorum admiranda & imitanda Religio, quos Dominus contra perditionis filium antichristum & ejus prophanos discipulos, credimus, in diebus novissimis suscitasse: qui lectulum Salomonis, tanquam fortissimi Christi milites ambiendo, & de porta ad portam cum gladiis transundo, super muros Hierusalem constituti sunt custodes, diebus ac noctibus à divinis laudibus & sanctis exhortationibus non cessantes, vocem suam, quasi tubam, in fortitudine exaltantes, & facientes vindictam in nationibus, increpationes in populis, & gladios suos non prohibentes à sanguine, mactantes & manducantes, circumcuentes civitatem, & famem patientes, ut canes. Qui tanquam sal teræ cibos suavitatis & salutis condientes, carnes defiscant, verium putredinem & vitiorum foetorem amoventes; & tanquam lux mundi multos ad scientiam veritatis illuminant, & ad fervorem charitatis accidunt & inflammant. Hic autem perfectionis Ordo & spatio claustrorum amplitudo infirmis & imperfeciis congruere non videtur, ne forte descendentes mare in navibus, & facientes operationem in aquis multis, fluctibus procellosis involvantur, nisi se-

derint in civitate, donec induantur virtute ex D alto.

380 Elegantissimum hoc Ordinis Minorum de quibus elogium totum recitare volui, quia optimè congruit cum iis, qua primi Vita S. Francisci scriptores de Ordine suo tradiderant, continetque verissimam laudem, qua redundat in illum, qui, Deo opitulante, Ordinem illum tamē insituit, suisque preceptis & exemplis tamē fecit. Paucula tamen in eodem elogio modice potius explicanda videntur, quam emendanda. Dum num. 377 dicitur: Non habent monasteria vel ecclesiæ, ... non domos, ... neque, ubi caput reclinet; forte hic vox monasterium, ut sc̄culo xiii non raro fiebat, accipitur pro ecclesiæ, solumque negatur, Minoribus eo tempore fuisse majores ecclesiæ ad convocandum populum capaces, talesve, ex quarum proventibus viveren. Huic expositioni faret, dum ibidem afferit, illos non habuisse agros, vineas, animalia, domos, vel alias possessiones, ex quorum scilicet fructibus aut elocatione viatum & vestitum sibi possent comparare.

381 Sanè non credo, negasse Vitriacum, ejus & explicantem temporis Minoribus fuisse paupercula monasteria, seu, ut vocant, conventus, & exigua oratoria, qualia certè S. Franciscus habuit, tum apud S. Mariam de Portiuncula, tum etiam alibi alia. At difficultas est, quod addatur: Neque, ubi caput reclinet. Mibi verisimillimum est, aut hic solum agi de illis, qui bini & bini in variae provinciæ mittebantur ad prædicandum, aut solum negari Minoribus dominium vel tantilli loci, ubi caput reclinarent, non usum conveniunt, quos fidelium pietas illis erexerat. Quæ deinde de vestimentis afferuntur, satis convenient cum antiquis biographiis: prætermissa tamen hic sunt femoralia, quibus tempore S. Francisci non carbabant Minores, qui & pallis quandoque contra frigus inducebantur. Lex de capitulo semel aut bis in anno celebrando, ut jam alias diximus, atque infra dicemus, observata fuit usque ad annum 1223, quo ex nova Regula præscripto tempus comitiorum generalium habendorum justis de causis prorogatum fuit.

382 Modo inquirendum in tempus est, quo S. Franciscus reversus sit in Europam. Si priores biographos sanctumque Bonaventuram consulamus, nullum reprehendemus indicium, ex quo suspicari debeamus, illum diu in Orientalibus partibus, seu in Ægypto & Palestina moratum fuisse. Nam tantum duo ipsius facta ibi narrant, videlicet prædictionem clades, quæ non diu post ejusdem in castra cruce signatorum adventum illata per Saracenos Christianis est die xxix Augusti; ejusdemque accessum ad Soldanum Ægypti, qui verisimillime figendus est mense Septembri; cum ea sola de causa in prædicta castra advenisse dicatur, ut ad Soldanum transfret, cumque convertere tentaret, pro magno lucro habitus, si in tam pio conatu sanguinem fundere liceret. Credendum itaque non est, Virum martyrii desiderio astuante, hoc propositum suum, cuius causâ mare trajecerat, diu distulisse. Hoc ipsum etiam insinuat Vitriacus verbis num. 357 & sequenti jam relatis, priori loco de Francisco dicens: Cùm ad exercitum Christianorum ante Damiatam in terra Ægypti devenisset, ad Soldani Ægypti castra intrepidus & fidei clypeo communitus accessit; posteriori autem loco similiter scribens: Cùm venisset ad exercitum nostrum, zelo fidei accensus ad exercitum hostium

um

A tum nostrorum ire non timuit. Ita ipse, ac si nulla vel certè exigua inter Sancti adventum in castra cruce signatorum, discessusque ad Soldanum intercessisset. Quapropter dubitare nequeo, quin Sanctus mense Septembri non multum inchoato Soldanum adierit.

B 383 Ejusdem apud eundem principem commorationi, que ex antiquis Vitis minimè diuturna fuisse dicenda est, Vitriacus verbis supra datis modo dies aliquot, modo multos dies tribuens, satis indicat, eam saltē non multarum hebdomadarum fuisse; ac proinde quoque nil obstat, quo minus jam circa finem Septembri Franciscus ad Christianos redux esse potuerit. Receden-
*non videtur
zamen ibi
zamdu man-
fisse,*

di causam Vitriacus num. 357 relatus in Soldanum refert, qui, ut ait, metuens, ne aliqui de exercitu suo verborum ejus efficaciam ad Dominum conversi, ad Christianorum exercitum pertransirent, cum omni reverentia & securitate ad nostrorum castra reduci præcepit. Bonaventura in Vita num. 138 nihil de principis timore memorans, redeundi causam infelici predicationis successui divinaque revelationi adscripsit. Videns etiam, inquit, se non proficere in conversione gentis illius, nec suum assequi posse propositum, ad partes fidelium divina revelatione præmonitus remeavit. Amborum dicta facile possunt componi, si dicatur Sanctus divinus monitus, ne laborem & operam ibi diutius perderet, Soldano ex dicto meta discessum amicè imperanti libens consensisse, nec longiorem moram flagitasse.

C 384 Incertum porro est, quanto tempore ante suum in Europam rediutum deinde in Christianis castris permanserit. Si Sanuto credimus, in illis commoratus est saltē usque ad captam Damiatam, sive diem v Novembri. Nam lib. 3, part. xi, cap. 8, postquam felicem hunc eventum retulit, mox subdidit: Sed, qui talia munera reperunt de manu Domini, citò obliti sunt mandatorum ejus, & recesserunt de via, quam ostenderat eis Deus; ita ut sanctissimus pater Franciscus, multiplicari cernens homicidia, adulteria, furta, inde recesserit, quia nollent ad Deum converti ejus monitis & exemplis. Hac insinuant, S. Francisci è Christianis castris abscessum non diu post expugnationem Damiate contigisse. Non sic tamen omne mihi dubium tollunt, an non ante captam Damiatam Sanctus inde recesserit. Dubitandi ratio est, quod Vitri-

*quād qui-
dam exibi-
mārunt,*

cens, qui non diu post eamdem expugnationem supra laudatam epistolam scripti, Sanctumque, ut vidimus, plurimum pro meritis laudavit, non dixerit, illum tunc adhuc ibi adfuisse; quodque Sanuus primū scriperit seculo xiv, & qua de Francisci in Aegypto gestis narravit, fere accepit ex S. Bonaventura; ut propriea ambigam, an non ex conjectura potius, quād ex certo au-
to, ejusdem Sancti discessum expugnationi Damiatae postposuerit, dictamque recedendi causam allegaverit.

D 385 Waddingus ad eundem annum 1219 num. 65 & sequenti narrat, Franciscum ex Aegypto contendisse in Palæstinæ regionem, Syriamque & Galilæam peragrâsse; de quo itinere dubitari non posset, si legeretur in Legenda antiqua Thomæ Celani, quam præter vetusta Ordinis Chronica ibidem laudavit. Verum ego ni-
*neque tan-
ibidem egisse.*

bil simile in ejusdem Thome Celani Legenda reperio. Quare rursus suspicari cogor, Waddingum vel ex aliorum fide auditoratem Celani hic Odebris Tomus II.

landâsse, vel aliam quamdam habuisse Legendam, ejusdem Thome nomine foriè inscriptam. Subdit Annalista, Franciscum Antiochiam Celestrix perrexisse per Montanam Nigram, ubi ab insignis monasterii monachis Benedictinis, sacro ritu festivè obviâ procedentibus, honorificè suscep-
tus fuit, eosque omnes in suum Ordinem admi-
sit. Sed postrem hoc ipsum et merito ibidem re-
vocavit in dubium, impugnavitque; neque pro-
toto illo itinere satis idonei testes sunt incerta Le-
genda antiqua, Pisanus & Marcus Ulyssiponensis, ex quibus ista accepit. Breviter dico, me ista itinera apud nullum legisse antiquum, cui mul-
tum possim confidere, & ex opima note biogra-
phis non modo non posse utimque confirmare,
sed nec verisimilia facere.

E 386 Admittere quoque nequeo, quod landa-
tus Annalista ad annum 1220, num. 4 scribit,
S. Franciscum tunc rediisse ad Soldanum, ut ei
vale diceret, prinsquam rediret in Europam. Hoc
enim ignotum est antiquioribus, qui docent,
Franciscum semel ad Soldanum accessisse, ac post
aliquam, non longam moram, vel sponte sua,
quod se frustra laborare cerneret, vel divina re-
velatione monitum, inde recessisse, vel à Soldano,
sui exercitus jaclaram meiente, ad Christianos
remissum esse; at nemo de ejusdem ad Saracenum illum principem reditu meminit. Ex ha-
bentus dictis, eti certum illius ex Oriente rece-
sus tempus assignare nequeam, vix tamen du-
bito, quin ante finem anni 1219 se mari commi-
serit, ut in Italiam navigaret. Precipua ratio est,
quod Franciscus quotannis adesse soluerit comitiis
generalibus in Pentecoste, in quibus, ut suprà
observatum est, potissimum regebat suos, que-
que ad conservandum dilatandumque Ordinem
pertinere videbantur, coram disponebat.

F 387 Aderat tum etiam peculiaris causa, ne
à sequentis anni comitiis abesset, nimirum, ut
presens cognosceret, quem successum habuissent,
quos ille ex similibus comitiis eodem anno 1219 in
varias regiones miserat, ut § xv dictum est.
Cùm igitur S. Franciscus jam expertus esset, se-
se in conversione Soldani gentisque illius nihil
proficere, nec spem superesse subeundi martyrii;
cùmque pro longiori in Oriente mora gestis
illius nihil suggerant antiqui biographi, vix possum
dubitare, quin ille prima uisus opportunitate in
Europam trajecerit, ut solitam curam suo Ordini
impenderet in comitiis generalibus, ex prescri-
pto Regule apud Portiunculam habendis in Pen-
tecoste, qua anno 1220 in diem XVII Maii inci-
debat. Neque deerant tunc temporis transfran-
di occasiones, cùm è cruce signatis multi ulro
citroque navigarent, & onerarie naves, que
pro Christiano exercitu viualia aliaque necessa-
ria ex Europa continuò advehabant, similiter re-
meare deberent.

G 388 Quod ad causam reditus attinet, Wad-
dingus ad annum 1220 longè aliam protulit, ex
Angelo Clareno & Mariano afferens, Sanctum
in Europam rediisse revocatum à suis per litteras
à fratre Stephano ad ipsum perlatas, quibus cum
obsecrabant, ut quantocuyus in Italiam rediret,
ad compescendum fratrem Eliam, qui ab illo re-
lictus vicarius nova in Regulam moliebatur.
Marianus junior est, quād ut eo solo stari hic
possit. Antiquior illo, nec tamen S. Franciso
synchronus est B. Angelus Clarenus, quippe qui
anno 1337 vel foriè anno 1348 obiit, ut
ostensus apud nos est in ejusdem gestis ad diem

quod minùs
ante finem
annī 1219
inde recessisse
credatur,

E

ut sequentis
anni comitiis
interesset,

F

qua precipua
redundi
causa fuisse
videtur.

AUCTORE XV Junii pag. 1092. Quid Angelus hac super re
C. S. scripsit, cetera incomptum mibi est: at certè
hanc redditus causam primi biographi non attige-
runt; imò S. Bonaventura aliam, divinam sci-
licet revelationem, allegavit. Difficile quoque in-
sellecitu est, qua ratione laudati amatores Re-
gula in Italia tunc noverint, quo in loco Fran-
ciscus tunc degeret, ut fratrem Stephanum cum
litteris ad eum potuerint desinare. Credit quoque
Waddingus, Sanctum, dum mari naviga-
ret, primò in Candiam, Mediterranei maris in-
sulam, deinde Venetas appulisse.

389 Pro adventu Venetas citat Andream
Dandulum in Chronico, quod nunc excusum ex-
stat apud Muratorium tom. 12 Scriptorum Ita-
liae, ubi col. 343 de avibus eidem Sancto mirè
obsequentibus hac legere est: Beatus Franciscus,
de ultra mare rediens, in paludibus Veneto-
rum deambulabat; & invenit maximam avium
multitudinem, canentium in virgultis. Quibus
visis, dixit ad socium: Sorores aves laudant
Creatorem suum. Nos igitur in medio earum
euntes, Horas canonicas Domino decantemus.

B Cùm igitur in medium earum intrâssent, non
sunt motæ de loco; & quoniam propter garri-
tum earum se mutuò audire non poterant, con-
versus Vir sanctus dixit ad aves: Sorores, à
cantu cessate, donec laudes Deo debitas per-
solvamus. At illæ continuò tacuerunt, & per-
solutis laudibus, cantum resumserunt. *De hoc*
mirabili facto, quod postea pluribus referam,
constat ex S. Bonaventura, non item de tempore,
quod Dandulus seculo sequenti, fortè ex sola con-
jectura, addidit. At certè erravit, dum Franci-
scus ex ultramarinis partibus adventum ibidem il-
ligavit anno decimo octavo ducatus Petri Zia-
ni, qui cum vulgaris era Christiana anno 1222 &
1223 cucurrit, quorum centro Franciscus mare
transmisit.

390 In Europam prosperè redux Franciscus,
anno 1220 generalia Ordinis sui comitia de mo-
re celebravit, de quibus sic consentit Waddingus,
ut paret, in tempore modoque variatum fuisse.
Etenim ad eundem annum num. 19 scribebat,
sanctum Patrem, dum Venetas appulerat, hec
comitia indixisse per litteras, eaque num. 23
ait, non in Pentecoste, sed in festo S. Michaëlis,
C seu die xxix Septembribus habita fuisse. Existima-
vit scilicet vir eruditus, Franciscum diutius ha-
bisse in Oriente, quam ut ad Portiunculam re-
dux esse potuerit in Pentecoste, quæ anno 1220
in diem xvii Maii incidit. Quapropter, quia ad
comitia in festo S. Michaëlis non conveniebant
omnes fratres, uti convenire debebant ad comitia
in Pentecoste, necesse credidit, scriptas fuisse à
sancto Institutore quaquaversum litteras, quibus
extraordinaria comitia generalia ad festum S. Mi-
chaëlis indicaret. Atque hac quidem rœlè, admissa
longiori illa in Egypto aut Palæstina morâ, quam
cùm ego minimè admittendam esse, suprà satis
me ostendisse autumem, in ea sum opinione, ut
eredam, tam hujus, quam aliorum annorum ge-
neralia comitia, prius habita, more solito cele-
brata fuisse in Pentecoste, quo tempore sine littera-
rum ope, ex fixa lege omnibus, qui poterant,
quotannis convenienter erat ad Portiunculam.
Nam, ut habent Tres Socii num. 57, In Pente-
coste conveniebant omnes fratres ad S. Mariam,
& tractabant, qualiter melius possent Regulam
observare. . . . Sanctus autem Franciscus facie-
bat admonitiones &c.

391 Modò alia rursus ejusdem Annaliste,

aut quos ille secutus fuit, opinio examinanda in quibus
venit. Scribit nimirum num. 23, totius Ordinis nonnulli cre-
dunt, ipsum

prefecturam in predictis comitiis depositam fuisse

à sancto Institutore, eique subrogatum Petrum ministerium

Catharini, atque hoc factum à Sancto tum ex hu-

militate, quâ se tanto oneri imparem reputabat.

tum propter multiplices infirmitates; additque

de ipso: Et prostrans se in terra ad pedes

eius (Petri Catharini) ei promisit omnem obe-

dientiam & reverentiam, tanquam generali Or-

dinis Ministro. Pro hac opinione in margine

landantur Marianus & Pisanus; addi poterat

& Speculum, in quo apud Bosquierum pag. 59

leguntur eadem, sed anno non designato. Maria-

nus recentior est; Pisanus verò, vel fortè eius

editor, in Conformat. 8, part. 2 editionis Me-

diolanensis, de hoc argumento sic habet: Frater

Petrus Catharini fuit sanctus frater, & filius ac

socius beati Francisci. . . . Hic frater Petrus

primò fuit beati Francisci vicarius, & de-

num beato Francisco renunciante officio ge-

neralatus coram fratribus, ipse frater Petrus

fatus est generalis minister. A fratre Petro

isto, dum beatus Franciscus abrenunciasset ge-

neralatus officio, petuit ipse beatus Franciscus,

ut sanctæ obedientiæ haberet meritum, sibi u-

num de sociis in suum dari guardianum, cui

humiliter obediret, quod & factum est. Cui

beatus Franciscus vivendo & moriendo firmiter

obedivit.

E

392 Præixerunt illis haud dubiè verba S. eique in hoc
Bonaventura, qui in Vita agens de S. Francisci munere sus-
humilitate num. 76 sine ulla temporis nota, aut featum Pe-
comitiorum mentione, ita loquitur: Non tam trum Catha-
ni;

præesse voluit, quam subesse; nec tam præci- *sl. generalis
pere, quam parere. Idcirco generali * cedens officio, guardianum petuit, cujus voluntati per

omnia subjaceret. Imò & fratri socio, cum quo ire solebat, semper obedientiam promitte-
re consueverat & servare. Ita ipse: at ego non

dubito, quin hac verba aliter accipienda sint,

quam laudatis scriptoribus sit visum. Nequeo enim ex vetustioribus Vitis colligere, vivente Franci-
scō, ullum alium fuisse Ordinis ministerium gene-

ralem, maximè ab anno 1220. Cetè anno 1223 non aliis, quam S. Franciscus generale illud te-
nnuit ministerium, ut manifestum est ex nova Re-

gula, ab eo tunc composta, & ab Honorio III F Romanoo Pontifice confirmata, in qua cap. 1 sic
legitur: Fr. Franciscus promittit obedientiam
& reverentiam D. Papæ Honorio ac successorib-
us ejus, canonice intrantibus, & Ecclesiæ Ro-
manæ; & alii Fratres teneantur fratri Franciso
& ejus successoribus obediare. Hac tam clara
sunt, ut Waddingus ipse ibidem num. 17 ad illa

annotatione sequentia.

393 In confirmatione hac (Regula per Ho- sed verius
norium III Papam) ex illis verbis Regulæ Et
ALII FRATRES TENEANTUR FRATRI FRANCI-
SCO ET EJUS SUCCESSORIBUS OBEDIRE consti-
tutus est Vir sanctus denuò generalis omnium mi-

nister, seu potius in ipso eodem ministeriatuś
officio confirmatus, quod nunquam permis-
erunt fratres, ut deponeret, quantumvis ille cu-
piebat, & suo loco fratrem Eliam constituit,
quem non nisi vicarium nuncupari permitte-
bant. Ut mentem Waddingi intelligas, obseruo,

apud ipsum ad annum 1221, num. 3 & 4 pra-
mitti, Petrum Catharini eodem anno mortuum,
eique sufficiendum Eliam esse. Hinc modò statuit,
S. Franciscum vel relatis in confirmatione Regu-

la verbis denuò constitutum fuisse totius Ordinis
generalem

Portè tunc
Venetas ap-
pulit & aves
babuit obse-
quentes.

B

anno 1220
comitia de
more celebra-
vit in Pente-
coste,

C

390 In Europam prosperè redux Franciscus,
anno 1220 generalia Ordinis sui comitia de mo-
re celebravit, de quibus sic consentit Waddingus,
ut paret, in tempore modoque variatum fuisse.
Etenim ad eundem annum num. 19 scribebat,
sanctum Patrem, dum Venetas appulerat, hec
comitia indixisse per litteras, eaque num. 23
ait, non in Pentecoste, sed in festo S. Michaëlis,
C seu die xxix Septembribus habita fuisse. Existima-
vit scilicet vir eruditus, Franciscum diutius ha-
bisse in Oriente, quam ut ad Portiunculam re-
dux esse potuerit in Pentecoste, quæ anno 1220
in diem xvii Maii incidit. Quapropter, quia ad
comitia in festo S. Michaëlis non conveniebant
omnes fratres, uti convenire debebant ad comitia
in Pentecoste, necesse credidit, scriptas fuisse à
sancto Institutore quaquaversum litteras, quibus
extraordinaria comitia generalia ad festum S. Mi-
chaëlis indicaret. Atque hac quidem rœlè, admissa
longiori illa in Egypto aut Palæstina morâ, quam
cùm ego minimè admittendam esse, suprà satis
me ostendisse autumem, in ea sum opinione, ut
eredam, tam hujus, quam aliorum annorum ge-
neralia comitia, prius habita, more solito cele-
brata fuisse in Pentecoste, quo tempore sine littera-
rum ope, ex fixa lege omnibus, qui poterant,
quotannis convenienter erat ad Portiunculam.
Nam, ut habent Tres Socii num. 57, In Pente-
coste conveniebant omnes fratres ad S. Mariam,
& tractabant, qualiter melius possent Regulam
observare. . . . Sanctus autem Franciscus facie-
bat admonitiones &c.

391 Modò alia rursus ejusdem Annaliste,

est, Sanctus
hoc officium
gesisse, quam-
diu vixit,

A generalē ministrum, vel numquam hoc deposuisse officium, & Eliam, qui Petro suffectus fuit, non nisi ipsius Sancti fuisset vicarium. Ego facile credam, Petrum Cathanii, ac deinde etiam Eliam, sic vicarios generales creatos fuisse, ut S. Franciscus, dum ad remotores regiones proficisci ebatur, omnem illis facultatem regendi mandandique concederit, saltem quando res tantam non patiebantur moram, ut usque ad annua comitia generalia differri possent.

adscito tam
men vicario
in regimine
Ordinis.

B Sanctus enim Apostolicam viam ducens, prater comitiorum tempora passim regiones, etiam longius diffitas, prædicando obibat, ut testatur Celandensis num. 97 his verbis: Per decem & octo annorum spatum, quod erat expletum, vix aut numquam requiem habuerat caro sua, (de Francisco loquitur) varias & longissimas circuiens regiones, ut spargeret ubique semina verbi Dei, . . . ita ut uno die quatuor aut quinque castella, vel etiam civitates, sæpius circuaret &c. Itaque cùm Sanctus raro degereret in primario totius Ordinis monasterio apud S. Mariam in Portiuncula, nec certo loco diu confiseret, congruum fuisse videtur, ut aliquem in eodem monasterio vicarium relinqueret, ad quem omnes in subitis negotiis recurrerent, quique extra tempus comitiorum necessaria posset mandata dare, sive obire officium ministri generalis. Forfitan hoc modo explicandus Bonaventura est, dum ait: Generali, vel, ut Waddingus edidit, Generalis cedens officio &c; nimirum quòd exercitium illius officii vicario suo plerisque relinqueret, ut predicationi verbi Dei diutius liberisque posset infestare. Quod verò addit, Guardianum petuit, seu rectorem, cui obediret, non probat, depositum ab illo fuisse generale ministerium: nam, ut haberet obedientia meritum, poterat pro se sive que vivendi modo rectorem aliquem petuisse, eiique in omnibus ad personam suam spectantibus, obtemperare, & vel sive supremam Ordinis praefecturam retinere. Pari scilicet modo, quo, ut ibidem subditur, fratri socio (qui certè illius non erat superior) cum quo ire solebat, semper obedientiam promittere consueverat & servare.

alioque, cui
ad obedientia
meritum
sponte par-
ter.

C Imò, quòd allegata Bonaventura verba magis perpendo, è magis placet alter eadem exponendi modus, qui ex toto contexto magis naturalis videtur. Franciscus non tam præcipe voluit, quā subesse, nec tam præcipere, quā parere, ne obedientia merito careret. Summa Ordinis, quā fungebatur, prælatura omnes Minoris ipsi, ipsiusque nulli eorum subjiciebat. Hanc praefecturam deponere nec sui nec summus Pontifex permisisset. Invenit igitur pium Vir humillimus consilium, quo & illam reineret, & obedientia merito poteretur. Generali, vel Generalis cedens officio, sive juri, quod ipsum velut generalem totius Ordinis Ministrum, singularum jurisdictiane eximebat, sponte sua, guardiani sibi assignari petuit, cuius voluntati per omnia, quæ ad Ordinis regimen non pertinebant, subjaceret. Imò & fratri socio, cum quo ire solebat, semper obedientiam promittere consueverat & servare. Ut ut sit, difficulter credere potero Pisano, aut ejus editori, supremum Ordinis ministerium à sancto Instituto suo sic depositum fuisse, ut ea depositio à fratribus Minoribus fuerit admissa: multoque etiam difficultius id credere, si certa essent, que ex Waddingo supra retuli de eodem Sancto, ex Oriente per amatores Regula in Italiam revocato, ut Elia, quem vicarium reliquerat, prava molienti resi-

steret; recentia enim illa Elia molimina persuaserent utique, periculosem tunc fuisse, alteri, quam Institutori suo id munus permittere. Potuit id voluisse humillimus versusque obedientia affimator Franciscus; sed à suis prudenter fuisse probatus.

394 Sanctus enim Apostolicam viam ducens, prater comitiorum tempora passim regiones, etiam longius diffitas, prædicando obibat, ut testatur Celandensis num. 97 his verbis: Per decem & octo annorum spatum, quod erat expletum, vix aut numquam requiem habuerat caro sua, (de Francisco loquitur) varias & longissimas circuiens regiones, ut spargeret ubique semina verbi Dei, . . . ita ut uno die quatuor aut quinque castella, vel etiam civitates, sæpius circuaret &c. Itaque cùm Sanctus raro degereret in primario totius Ordinis monasterio apud S. Mariam in Portiuncula, nec certo loco diu confiseret, congruum fuisse videtur, ut aliquem in eodem monasterio vicarium relinqueret, ad quem omnes in subitis negotiis recurrerent, quique extra tempus comitiorum necessaria posset mandata dare, sive obire officium ministri generalis. Forfitan hoc modo explicandus Bonaventura est, dum ait: Generali, vel, ut Waddingus edidit, Generalis cedens officio &c; nimirum quòd exercitium illius officii vicario suo plerisque relinqueret, ut

Hanc opinio-
nem confir-
mare, si ad-
mittenda
esset

predicationi verbi Dei diutius liberisque posset infestare. Quod verò addit, Guardianum petuit, seu rectorem, cui obediret, non probat, depositum ab illo fuisse generale ministerium: nam, ut haberet obedientia meritum, poterat pro se sive que vivendi modo rectorem aliquem petuisse, eiique in omnibus ad personam suam spectantibus, obtemperare, & vel sive supremam Ordinis praefecturam retinere. Pari scilicet modo, quo, ut ibidem subditur, fratri socio (qui certè illius non erat superior) cum quo ire solebat, semper obedientiam promittere consueverat & servare.

narratio de
Petro post
mortem sue
am

395 Imò, quòd allegata Bonaventura verba magis perpendo, è magis placet alter eadem exponendi modus, qui ex toto contexto magis naturalis videtur. Franciscus non tam præcipe voluit, quā subesse, nec tam præcipere, quā parere, ne obedientia merito careret. Summa Ordinis, quā fungebatur, prælatura omnes Minoris ipsi, ipsiusque nulli eorum subjiciebat. Hanc praefecturam deponere nec sui nec summus Pontifex permisisset. Invenit igitur pium Vir humillimus consilium, quo & illam reineret, & obedientia merito poteretur. Generali, vel Generalis cedens officio, sive juri, quod ipsum velut generalem totius Ordinis Ministrum, singularum jurisdictiane eximebat, sponte sua, guardiani sibi assignari petuit, cuius voluntati per omnia, quæ ad Ordinis regimen non pertinebant, subjaceret. Imò & fratri socio, cum quo ire solebat, semper obedientiam promittere consueverat & servare. Ut ut sit, difficulter credere potero Pisano, aut ejus editori, supremum Ordinis ministerium à sancto Instituto suo sic depositum fuisse, ut ea depositio à fratribus Minoribus fuerit admissa: multoque etiam difficultius id credere, si certa essent, que ex Waddingo supra retuli de eodem Sancto, ex Oriente per amatores Regula in Italiam revocato, ut Elia, quem vicarium reliquerat, prava molienti resi-

F

396 Waddingus ipse ad annum 1221 S. Franciscum, Petro Cathanii post paucorum mensium spatium generali magisterio (ut credidit) immortuo, sic tamen loquentem & scribentem inducit, ut magis ipse videatur precipere, quam parere. Præterea in ipso Speculo editionis Spoelberchii agitur de eodem Petro, velut in vicariatu, non in generali ministerio, mortuo. Verba accipe ex parte 2, cap. 10. Quidam frater Petrus de Assisio, antea canonicus majoris ecclesiæ ibidem, ad Ordinem admissus, vicarius fuit B. Francisci. Hic nihil proprium habere volens, præcipue voluntatem propriam ita studuit mortificare, ut eam nulla in re sequi vellet. Existens itaque vicarius, Patre causâ prædicationis longius profecto, in morbum incidit, ex quo & mortuus sepultus est in loco Sanctæ Mariæ de Angelis. Post mortem vero tantis coepit coruscare miraculis, ut populus utriusque sexus è diversis partibus ad ejus sepulcrum cum oblationibus & cereis confluenter. Unde fratres valde inquietati beato Francisco ad eum locum reverso obitum ejus sui vicarii, ejusque miraculorum frequentiam indicarunt, conquerentes nihilominus de inquietudine sua ob populi confluxum.

397 Eorum querelis permotus accessit sepulcrum, & altius clamans, dixit: Frater Petre, tu mihi, dum viveres, humiliiter obedisti; modo etiam cupio, mihi obedias. Quia enim nimis molestam à secularibus propter te, præcipio tibi per sanctam obedientiam, quod cesses ab ipsis miraculis. Mirum certè! cessarunt deinceps miracula, neque ulla amplius contingere. Hec ipsa leguntur in Speculi editione Metensi extra Ordinem circa finem; non tamen in editione Bosquieri, nec apud Pisanum, ut relatio hec videatur Pisano recentior & Speculo postmodum adjecta. Verumtamen Waddingus ad annum 1221 num. 3 similiter narrat, Petrum post mortem claruisse miraculis, & hoc cessasse, juvente S. Francisco, quem & ad defunctum sic locutum ait: Frater Petre, dum vixisti, semper & promptè mihi obedieras; neque tardiorem à te modò exigo obedientiam. Nimis molestam à tui sepulchri veneratoribus, paupertatem enervant, silentium violant, disciplinam relaxant. Præcipio itaque tibi per obedientiam, ut deinceps cesses à miraculis patrandis. Mirum sanè! obedienti Deo voci Hominis, ad sancti viri sepulchrum nullum imposterum apparuit miraculum. Hac si vera esse putarem, non satis viderem, qua ratione ea cum totius Ordinis praefectura, Petro commissa, possem conciliare.

398 Qua enim ratione S. Franciscus generali Ordinis ministro, cui obedientiam promiserat, & ad ejusdem mortem usque obedierat, dixisset: Dum vixisti, semper & promptè mihi obedieras; neque tardiorem à te modò exigo obedientiam.... Præcipio tibi per obedientiam &c? Non videntur hac mihi rectè convenire; ideoque illi, qui Franciscum defunctorum Petro ita præcipientem primi induxerunt, non crediderunt, Petrum, dum obiit, supremum Ordinis ministrum fuisse, sed solum S. Francisci vicarium, qualem

Sancte man-
dato à mira-
culis cessante.

AUCTORE

C. S.

illum expresè nominat utraque laudata Speculi editio. Quam ob rem facile quidem credidero, humillimum Franciscum de abdicanda summa Ordinis prefectura aliquando cogitasse, idque etiam in comitiis facere voluisse; sed persuasum mihi habeo, eundem, quamdiu vixit, cā funeratum esse, licet videatur vicarium habuisse, primò ut liberius quaquaversum posset ad predicationem excurrere; deinde etiam, quia duobus ultimis vita sue annis tot conflictatus fuit corporis infirmitatibus, ut in regimine Ordinis vobemen ter dilatai necessariò sublevandus fuerit per vicarium. Quod verò spectat ad miracula Petri Cathani, de iis apud antiquos nihil reperio, uti nec de mirabili illo S. Francisci precepto, quod ut fidem apud peritos prudentesque hagiophilos inveniat, veteris opus est testibus, quam hactenus adducti sunt. Porro de aliis S. Francisci gestis, qua aliunde, quam ex primis biographiis, nota sunt, aut referuntur, loquendi locus erit in Analeclis.

S § XVIII. Mirabilia incerti temporis: mansuetudo Sancti in animantia rationis expertia; horum in ipsum reverentia: fructus prædicationis illius: miracula in vita: amor solitudinis & orationis: conflictus cum dæmonie: prædictio coram Honorio III Papa.

S. Franciscus
incerto mihi
tempore

Quemadmodum Thomas Celanensis in Vita varius conjunxit S. Francisci ad convertendos infideles, aut ad martyrii coronam obtinendam conatus, etiam si ad diversa tempora spectent, & ultimus septem annos posterior sit primo, sic & alia plura conjunxit ob similiudinem argumenti, licet tempore ab invicem multum distent: idque presè secutus est anonymous scriptor Vita secunda, uis & S. Bonaventura, quamvis non ubique eundem ordinem adoptaverit. Hinc statum, ut in S. Francisci gestis multa sint historiæ certa, qua ad certam chronotaxim nequeunt reduci. Waddingus quidem sua plerisque tempora volunt affixare potissimum ex Chronico Marianii Florenni; at cum hic seculo XVI vixerit, vereor, ne frequenter conjecturas, easque incertas dederit. Non ausim igitur tentare, quod sine crebro errandi periculo fieri posse, diffido. Non ausim, inquam, in certum chronologicum ordinem redigere S. Francisci gesta, quorum tempora nec antiqui signarunt, nec unde signari possint, adjuncta expresserunt. Facta verò ipsa elucidabo eadem serie, quā leguntur in Vita prima, & si quid forte alibi pro determinando tempore reperero, suis locis indicabo.

400 Itaque postquam laudatus Thomas Celanensis Franciscum à tentata Soldani Saracenorum conversione ex Egypto in Europam reduxit, cum mulavit multa mirabilia de reverentia, quā bruta animantia sanctum Virum prosecuta fuere. Primum narrat num. 58, contigisse in itinere prope Mevaniam, oppidum Umbrie, quod secunde Vita scriptor his verbis exposuit: Beatus Fran-

ciscus, vir columbina simplicitate, dum more solito quadam vice per vallem Spoletanam transitum ficeret, accidit, ut non longè à castello, cui nomen Mevanium, multitudinem magnam diversi generis avium convolasse vide-ret. Et quoniam ob præcipuum Creatoris amorem miro in omnes etiam creaturas ducebatur affectu, sociis in via relictis, alacriter contra locum, ubi stabant adunatas, cucurrit, easque, prout ei consuetudinis erat, velut rationis humanæ participes salutavit. Videns autem, quod propter ipsum loco non cederet, ammirans usque ad illas accessit; sed nunc * una quidem illarum, dum adveniret, abscessit. Repletus itaque gudio magno Vir Dei sollicitè illas ad audiendum Domini verbum intendere monuit, & hiis similia simpliciter eis inter alia plura proposuit.

401 Fratres mei volucres, multum tenemini vestrum laudare & diligere Creatorem, qui plumis vos induit, qui pennis à terra vos subvehit, qui vobis inter creaturas nobilibus in puriori mansiones aëre tribuit; qui nec ferentes nec metentes, nec in horrea congregantes, absque vestra sollicitudine vos enutrit, & abundantanter in omnibus, quæ vobis sunt opportuna, providit. Ipsæ verò aviculæ rostris aperi-tis, alis collisque protensis, suo modo mirabiliter gestientes, Sanctum Dei talia proponen-tem intuebantur, & verbis suis diligenter intendere videbantur. Sanctus verò Franciscus, per medium illarum transiens & revertens, tu-nicā eas tangebat, ut voluit; nec illis quidem se prius à loco moventibus, donec benedictæ cum signo crucis, & licentiâ eis data, similiter ipse recessit. Tunc coepit se magna negligentia incusare coram fratribus, eò quod hactenus o-miserat avibus prædicare. Igitur ab illo tempo-re Vir Dei, cuius ori semper laus affuit (laus utique Salvatoris) non solum homines, ut laudarent, ipse laudans ammonuit, sed & aves & bestias & quilibet alias creaturas Fratrum vel Sororum nominibus nuncupans, ad omnium Conditoris laudem sollicitè invitavit.

402 Sed & hic, qui totum se nutui Creato-
ris subjecerat, non immerito creaturis sibi infe-
rioribus, Altissimi nomen invocans, impera-
bat, quarum obedientiam ipsâ frequenter expe-
rientiâ cognoscebat. Hactenus secundus biogra-
phus noster, primo consonans. Eadem narrat S. F
Bonaventura in Vita num. 174, qui & antè
num. 109 observaverat eam S. Francisci consue-
tudinem etiam bruta animalia fratrum ac so-
rorum nomine compellandi, huiusque rei hanc
dederat rationem: Consideratione quoque, in-
quit, primæ originis omnium, abundantiori
pietate repletus, creaturas quantumlibet par-
vas, FRATRIS vel SORORIS appellabat nomini-
bus, pro eo, quod sciebat, eas unum secum
habere principium. Ita nimis Vir humillimus
in memoriam sibi revocabat, aequè ex nihilo se
productum, ac bruta animalia; ejusdem Creato-
ris, qui illa creavit, gratitâ benevolentia se
creatum esse, non minus sine ullo suo merito ani-
ma rationali donatum, quam bruta animalia
nisi sensuum; aliqua similia, quibus vera hu-
militas sua ex nihilo originis memoriam soleat fre-
quenter renovare.

403 Si simili humiliitate ornati fuissent here-
tici, qui S. Franciscum hanc ob rem ausi sunt
carnipere, linguam & calatum continuissimè, nec
Virum Deo probatum tam temere arguissent. Si
idem

D

* I. nec
ne

E

solitus quevis
animalia
Fratres aut
Sorores ap-
pellare;

F

A *Si idem eā saltem Dei amicos prosecuti essent reverentiā, ut ea, que non intelligebant, in illis improbare non sustinerent, cavisserent eumdem volvūcibns aliis bestiis predicanem dicitrii suis impetrere. Quis sane mentis accuset Davidem, quia non solum bestias & volvures pennatas, non solum serpentes, dracones & universa pectora, sed & ignem & grandinem & nivem & glaciem & spiritum procellarum, ac demum montes & colles & arbores &c ad landandum Deum invitavit? Quis arguat Ananiam & socios, quod in camino Babylonico lucem & tenebras, fulgura & nubes, fontes, maria & flumina, cete piscesque & universa Domini opera ad persolverandas Creatori suo laudes adhortati sint?*

404 Si autem hi argundi non sint, quia creata omnia, etiam si quādam ratione, quādam sensu, quādam vitā careant, suo tamen qualitatem modo laudant Creatorem suum & enarrant mirabilia ejus, cur arguendus Franciscus est, quod regi Vatis, triunque Hebraeorum exemplo edocitus, veritatem istam coram avibus predicando repetierit; quod bonitatem Conditoris omnium, recensendo beneficia avibus praefixa, sibi representaverit; quod ad Dei amorem, omni dilectione dignissimi, pia consideratione etiam minimorum animantium se se excitaverit. Si censes illi iniquissimi estimare potuissent amorem, quo in Deum suum rapiebatur Franciscus, quas in facto tam simplici, tam pio, tam ingenioso, non potius laudes invenissent, quam causas accusandi! Scilicet ingeniosus est amor Dei; ex minima etiam occasione fervescit & in flammis agitur: neque dubitare possum, quin tales ex hac predicatione fructus retulerit Sanctus, ac propterea deinde doluerit, quod serius capisset avibus predicare. Verum hęc satis adversus homines istos, quibus nihil antiquius est, quam Dei Amicos injuriis incessere.

Predicium prodigium nequit certo anno illigari.

B *405 Waddingus hoc factum retulit ad annum 1212, ubi illud num. 31 enarravit. Verum ex Vita prima dubitari potest, an non potius anno 1214, vel paulò etiam serius contigerit. Etenim in laudata Vita Thomas Celanensis num. 56 narrat Sancti meditatum iter in Africam, morbo impeditum in Hispania; tunc num. 57 subdit redditum ad Portiunculam, revertente quoque ipso, inquiens, ad ecclesiam sanctae Mariæ de Portiuncula, tempore non multo post quidam litterati viri & quidam nobiles ei gratissimè adhærunt. Demum num. sequenti ad prodigium avium, de quo agimus, sic progreditur: Interea dum, sicut dictum est, multi appositi sunt ad fratres, beatissimus pater Franciscus iter faciebat per vallem Spoletanam &c. Si ergo certum esset, quod verisimile est, inter multos illos appositos ad fratres à Celano numerari litteratos istos ac nobiles, de quibus ante meminerat, prædicta prædicatio ad aves sine dubio reponenda esset post redditum ex Hispania in Italianam, quem § XIV ostendimus sub finem anni 1213 vel ante Pentecosten anni 1214 contigisse, quemque Waddingus usque ad annum 1215 maluit differre. Si tamen Thomas per multos illos solum indicare voluerit eos, quos num. 56 post aliud iter, quod Sanctus anno 1212 inchoavit, similiter ab eo in Ordinem admissos fuisse, dixerat, prædicatio illa potuit sub finem anni 1212, aut initio sequentis contigisse.*

C *406 Non minus mirabile est sequens, quod*

nullā temporis notā peditum narratur in eadem Vita prima num. 59, & apud S. Bonaventuram num. 175. Habe illud ex Vita secunda utrique consentiente. Et ut referam pauca de multis, accidit die quadam apud castrum, quod dicitur Albianum (alias Alviano in Umbria) ut cùm Dei verbum populo illic adunato proponere vellet, pro nimio strepitu & multitudine hyrundinum, ibidem nidificantium, audiri non posset. Quibus ita garrientibus taliter est locutus: Sorores meæ hyrundines, jam tempus est, ut ego loquar; quia vos quidem satis usque nunc estis locutæ: sed deinceps, usque dum sermo Domini compleatur, loqui omnino cessate. At illæ, velut rationis capaces, continuo tacuerunt, nec ab eo loco, donec consummaretur prædicatio, se moverunt. Quo viso miraculo, cuncti, qui aderant, Deum glorificabant, & beati Viri saltem vestimenta contingere cupebant.

D *407 Sequuntur & alia in Vita prima, que apud Bonaventuram leguntur à num. 113, & in secunda Vita sic recensentur: Configuebant quoque sapientis ad beatum Franciscum bestiæ silvestres, veluti ad portum tutissimum, acsi ratione ductæ ipsius erga se cognoscerent pietatis affectum. Nam, cùm moram faceret apud castellum, nomine Grecium (vulgò Greccia in valle Aretina) quendam lepusculum, laqueo captum, vivum à quodam fratre vidit adductum. Ad quem pietate magna permotus, sic ait Vir ille mitissimus: Frater lepusculi, veni ad me. Quare sic te decipi permisisti? Qui dimisus à fratre, statim velut securus, ad Virum Dei cucurrit, & in sinu ejus, domiti animalis more, quievit. Quotiens autem à beato Viro super terram depositus est, ut abiret, totiens ad illum, non aliam libertatem quærendo, recurrit, donec tandem ad vicinum nemus ipsum à fratribus asportari præcepit. De cuniculo quoque, quod animal valde indomabile est, huic simile quidem * fecit, quando in insula laci Perusini tempore quodam mansit. Similiter quadam vice, cùm in lacu Reatino resideret in navi, piscis quidam non parvus, qui vulgò Tenella vocatur, vivus oblatus est ei. Quem ipse Vir sanctus, non manducandum, sed libertati restituendum hylariter & benigniter recipiens, ipsum FRATREM PISCEM vocavit, oransque & nomen Domini benedicens, in aquam reposuit. Persistente autem ipso in oratione & laudibus, piscis in aquis ludens à navicula non recessit, donec ei licentiam B. Franciscus, oratione completa, concessit.*

E *408 Sic igitur gloriosus Christi Confessor, non solum sensibilibus, de quibus longum esset narrare per singula, bestiis videlicet & avibus, imperavit, sed ad ipsius obsequium in alteram naturam insensibiliā etiam Dominus elementa convertit. Nam cùm ipse Vir sanctus apud heremum S. Urbani quadam die graviter ægrotaret, aqua sibi mirabiliter in vinum (quod, teste Bonaventura in Vita cap. 5, nullum tunc aderat) mutata est; factumque est, ut ad gustum illius tam facile sanitatem reciperet, quod divinum hoc esse miraculum, nullus ambigeret. Waddingus ad annum 1213 eadem memorans, solitarium illum locum situm fuisse, ait, in comitatu Narniensi apud castrum S. Urbani; sed corrigendum hic illum, monent Joannes Benedictus Mazzarelli abbas & Anselmus Costadoni, monachis*

AUCTORE
C. S.
Hirundines
ab eo jussæ si-
lere, obedi-
unt:

lepus, euni-
culus, pisces
ei blandiun-
tur.

E

* an quod-
dam?

F

Aqua ei ver-
titur in vi-
num in eremo
S. Urbani.

AUCTORE

C. S.

monachi presbyteri Congregationis Camaldulensis, in sui Ordinis Annalibus tom. 4, pag. 232, non de transcribo sequentia. Nullum in Narinensi comitatu, quod afferit Waddingus, castrum hujus nominis (nempe S. Urbani.) Prodigium autem hocce (mutata in vinum aqua) contigit in praedictis monasterii nostri S. Urbani prope Aesinantis.

eius loci notitia datur.

409 Cum enim S. Franciscus veniens hoc anno (1213) ex oppido S. Severini in castrum Apiri visitasset monachos Vallis-fucinæ prope montem Suavicinum, & alios monachos S. Clementis, transit etiam ad monasterium S. Urbani Aesinantis, cuius abbas ei obtulit locum prope castrum ejusdem nominis, & juxta aliud castrum, appellatum Faeta, quæ erant juris sui monasterii, in quo loco S. Franciscus aliquot humiles casas fundavit. Hinc nova habitatione EREMUS S. URBANI. Ibi nimirum miraculum illud etiam edidit ad vitam revocandi puerum, ut in descriptione ejus conventus narrat pater magister Horatius Tivallii à Macerata, minister provincialis Minorum Conventualium anno MDXCIV. Ibi quoque supra relatum prodigium mutandi in vinum aquam patravit. Exstat ibidem balneum aquæ prodigiosæ S. Francisci. De hac eremo loquitur in Vita ejusdem Sancti alter Sanctus, Bonaventura. Castrum Faeta est inter confinia urbis Aesii & inter castrum Retorsii &c. Porro, quæ in hoc & ex secundo biographo retuli, eodem ordine leguntur in Vita prima, & apud Bonaventuram cap. 8, sed ordine nonnihil mutato, additisque pluribus aliis; ultimum vero de mutata in vinum aqua cap. 5, ubi & alia recensentur similia S. Francisci praestata beneficia. In Vita secunda sequitur hic caput De affectu ipsius ad omnes creaturas propter amorem Creatoris &c; sed illa serius leguntur in Vita prima, cujus ordinem sequor.

Pradicat cum
ingenio fru-
stra, magno-
que applausu

410 Quæ modò cum Vita prima subjiciam de predicationibus & miraculis S. Francisci, rursum temporis sunt incerti, possuntque extendi ab anno 1209, quo Regula ab Innocentio III probata fuit, Sanchoque concessa prædicandi facultas, usque ad annum 1224, quo Franciscus sacra stigmata accepit, multisque corporis infirmitatibus cœpit affligi. Leguntur ista apud Thomam Celanensem cap. 8, & apud Bonaventuram cap. 12. Anonymus noster Vita secunda auctor hic etiam ordinem mutavit; sed singula reducam ad seriem Vita prima, in qua num. 62 mox refertur, quanta cum solennitate S. Franciscus exceptus fuerit in civitate, quæ in apographo nostro dicitur Hesculana, pro qua legendum esse suspicor, Afculanam, in Marchia Anconitana sitam, ubi Waddingus ad annum 1212, num. 35 scribit, triginta simul, partim clericos, partim laicos, ab eo in ordinem tunc receptos fuisse, de quibus Celanensis hic meminit. Anonymus in Vita secunda nomen civitatis omisit, at de S. Francisci gestis ibidem hac inquit.

à populo ex-
cipitur: mul-
ta patrat mi-
racula:

411 Sanctus vir Dei Franciscus eo tempore, quo volucibus, ut dictum est, prædicavit, per civitates & castella longè latèque circuiens, tantorum divina virtute ad pœnitentiam corda commovit, quod & aliquotiens ad Religionis habitum simul triginta recepit. Semel id factum, ac verisimiliter, ut observavi, in civitate Afculanæ, tradidit Celanensis, à quo ille recessit, dum dixit: aliquociens. Pergit idem Anonymus: Tanto namque desiderio turmatim

populus confluebat ad ipsum, ut, si quis vel ejus vestimenta contingere posset, felicem se pro devotione per maxima reputaret. Introéunte ipso civitatem aliquam vel castellum, pulsatis illum campanis follempniter exceperunt, & cum ingenti gaudio adventum ejus unanimiter applaudentes, obviâ sibi quandóque cum ramis arborum processerunt. Confundebatur heretica pravitas, fides extollebatur Catholica, quam non solum hic Sanctus vitâ magnificavit & verbis, sed & plurimis extulit miraculorum prodigijs. Nam & omnem languorem, divini nominis invocata virtute, curavit, verbo magnifice dæmones effugavit, nullaque oranti necessitas, seu periculi difficultas, obsistere potuit. Cujus miracula, et si prolixiori tractatu reserveremus, pauca tamen huic Opusculo breviter inseremus.

D

412 Quæ sequuntur, habet Celanensis num. 63; noster ea narrat hoc modo: Panes etiam ad benedicendum saepius beato Francisco offerebantur, de quibus ægri gustantes à diverso languoris incommodo resurgebant. Crebro quoque pius Pater quasi seminudus à populo derelictus est, ed quod tunica illius per particulas cum cultellis inciderent, easque devotè contra diversa pericula pro salutis remedio conservarent. Hac item habet primus biographus, apud quem mox subduntur, quæ secundus paulò ante expressit. Hæc & his similia plura (ait) per beati Francisci non solum corporalem præsentiam gesta sunt, verum etiam, si qua fortasse vel manu contingere, erant in ejus absentia contra diversas clades salubre remedium. Nam in finibus civitatis Aretii supra modum quedam mulier gravida torquebatur, eo quod virtutem pariendi parturiens non haberet, ita ut omnino spes de ipsius salute non esset.

panes ab eo
benedicendi &
res contredic-
ta multos fa-
nunt.

E

413 Accidit autem tunc temporis, B. Franciscum propter infirmitatem corporis & debilitatem ad heremum quandam in equo fuisse deductum, & eundem equum reduci à quadam fratre per illum locum. Videntes autem homines loci fratrem, ipsum esse beatum Franciscum, sperabant; qui quem* jam aliunde transferrat, illac transitum, audierant. Cumque non sine gravi dolore compersissent, ipsum non esse; nec tamen adhuc penitus desperantes, ceperunt rem aliquam, à sancti Viri manibus attrectatam, diligenter inquirere. Invenientes autem freni habenas, quas manu Vir Dei tenuerat, ipsum frenum ab equi ore velociter extrahebant, ponentes id super mulierem, quam periclitari videbant. Factum est, ut statim illa cum gudio pareret, & ultrà periculum penitus non sentiret.

ast experta eß
parturiens,
impostio fre-
no equi, cui
ille infederat.* l. quia
quum

F

414 Post bac Anonymus cum Celanensi procedit ad aliud, ut sequitur: Vir quidam religiosus (moribus, non vita professione) Gaufreduius nomine, Castrum-Plebis habitans, quendam devotè penes se funiculum conservabat, quo se beatus Franciscus quandòque præcinxerat. Accidit autem, in eodem castello plurimos utriusque sexus graviter infirmari; cum jam dictus vir infirmantium loca circuiens, ipsis funiculi Famuli Dei partem in aqua tintxit, & eidem aquæ de illo minimum quid immiscuit, & sic in ægritudinis loco decubantibus potum dedit. Sicque mirabiliter factum est, ut, si qui languentium ex hujusmodi potionem gustarent, optimam continuò sanitatem reciperent.

& alii, potè
aquâ ipsius
cingulo bene-
dictâ.

A recipent. De his omnibus consenit S. Bonaventura cap. 12, ubi deinde num. 187 piam de S. Francisci predicationis, quam tot miracula confirmabant, efficacitate observationem ad junxit.

sancius puerum claudum ac debilem.

415 Quod in Vita prima num 65 sequitur, reliquis proposuit in secunda Anonymus, cuius verba hec sunt: In civitate Tuscanella (alias Tuscania, Italis Toscanella, ditionis Pontificia in Patrimonio Ecclesie) miles quidam (id est, vir nobilis) beatum Franciscum hospitio devotè collegerat; cuius filius unicus, etiam si jam annos ablationis transierat, adhuc tamen in cunabulis claudus & toto corpore debilis decubabat. Hic beati Viri pedibus humiliiter se prostravit, eumque flebiliter pro filii sui sanitate rogavit. Sed Dei Famus, ad talia indignum se reputans, nequam primitus acquievit, donec ad ultimum Justus instantiā deprecantis ad orationem se contulit, factoque deinde signo crucis, in nomine Domini puerum allevavit. Puer autem, cunctis videntibus, in continent surrexit, & sanus per domum huc atque illuc, prout voluit, ambulavit. Consonat S. Bonaventura in Vita num. 180.

B **virumque omnibus membris caput**

416 Pergit Anonymus noster cum Thoma Celavensi, Alio tempore, inquietus, quidam vir, Petrus nomine, in civitate, quæ Narnium dicitur (alias Narnia, Italice Narni, ditionis Pontificia in Umbria) sic omnium membrorum fuerat officio destitutus, ut per quinque mensium spatiū quasi truncus immobilis jacens, linguam saltem utcūque moveret, & oculos miserabiliter aperiret. Hic, auditō, quod beatus Franciscus illic applicuissest, mox ad episcopum loci suppliciter rogans misit, ut ad se divinæ pietatis intuitu Servum Dei venire rogaret, eo quod ex ipsis praesentia sanitati restituendum se crederet. Ad quem Vir Dei pietate motus accedens, signum crucis super eum à capite usque ad podes pertraxit; & mox omni morbo fugato, in virtute Altissimi sanum erexit. Miraculum hoc Bonaventura etiam breviter retulit num. 180. Redeo ad Anonymum.

C **¶ mulierem eacum signo crucis sanata paralyticam sediu medetur.**

417 In eadem civitate quædam mulier oculorum lumen amiserat, quæ etiam à beato Francisco illuminari cum gaudio meruit, statim ut ab eo super oculos signum crucis acceptit. Hujus etiam meminit S. Bonaventura num. 182, ubi & alterius eacum, & pueri lufci curationem enarrat, præmisique num. 181 aliam contracta, quam ex Anonymo nostro subiecto. Quædam mulier civitatis Eugubii (similiter ditionis Pontificia in ducatu Urbinate) sic ambas habebat manus contractas, ut ad omne opus agendum penitus essent inutiles; quæ cùm beatum Franciscum illic advenisse cognosceret, modestia plena cucurrit ad illum, ut suam ei miserandam necessitatē ostenderet. Quam visam Vir Dei commiserans, tetigit ac sanavit, ita ut illa propriis manibus caeatham (hoc est, placentam ex caseo) continuò præpararet, eamque Famulo Dei (de qua & ipse paulisper ob devotionem mulieris accepit) offerret.

Religiosum à damone crudeliter vexatum liberat,

418 Frater quidam miserandæ, nescio cuius infirmitatis, angustiæ torquebatur, nisi quod pessimum à plerisque fuisse dæmonium putatur. Nam nunc allisus voluntabatur, spumans & aspectu horribilis, nunc autem rigidus & extensus, nunc curvus jacuit & contractus, nunc vero ad staturam hominis à terra, pedibus æ-

quatis capiti, levabatur, miserabiliter illico relapsurus. Ad quem, infirmitate illius agita, Pater sanctus accessit; primò quidem orationem pro eo fundens ad Dominum, ac deinde signum crucis exprimens super illum. Ad quod subito mirabiliter factum est, ut frater ille sic immunis à passione hujusmodi pessima fieret, * additum vel motum prorsus ex tunc exiguum de illa sentiret. Consentit Celanensis in Vita num. 68; at Bonaventura num. 184, dissentiens de modo, quo ille sanatus fuit, ait, id factum esse per comedionem buccelle panis, ex quo Sanctus manducaverat, quamque hic hunc in finem infirmo miserat. Quare cùm S. Bonaventura post istos ambos scribens, novis curis omnia examinaverit, credibile est, ipsum non sine certo teste istud rei adjunctum mutasse.

419 Ibidem denuò sic prosequitur noster Anonymus: Apud castellum sancti Gemini quodam tempore beatus Franciscus prædicens regnum Dei, cum tribus fratribus domum cuiusdam viarii devotè receptus intravit; eujus uxorem, sicut omnibus loci illius incolis notum fuit, dæmonium male vexavit. Pro qua Vir sanctus eo quod hominum timeret applausum, diu, antequam acquiesceret, exoratus, tandem vietus prece, tres fratres suos in tribus angulis domus ad orandum pro illa constitut, & in quartum, similiter oratus, ipse secessit. Post hæc ad mulierem miserabiliter se gerentem confidenter accessit, & in Christi nomine dæmoni, ut exiret, per obedientiam imperavit. Qui, Dominus id ad humilitatem Famuli sui conservandam agente, tam subito horrendè stridens egressus est, ut Vir Dei, sibi fuisse illusum, certissime crederet, statimque à loco cum vultu suffusione recederet. Unde etiam alia vice per idem castellum transitum faciens, ipsam mulierem pro se ut ei loqueretur, devotè currentem, & vestigia pedum ejus deosculantem, videre vel alloqui noluit, donec, illam verè dæmoniacam fuisse, cunctis id testantibus, tandem vix creditit. Quod ad locum attinet, Bonaventura ex editione Sedulii recendenda num. 183 pro Castello S. Gemini habet in castro S. Geminiani, cuius nominis locus recensetur in Hetruria mediterranea apud Leandrum Albertum pag. 56 editionis Veneta anni 1688. At editio Vaticana Vite, à S. Bonaventura scripta, etiam habet S. Gemini, ut & Celanensis in Vita prima num. 69, ubi, cum addat, hoc castrum in episcopatu Narniensi situm esse, inter eujus loca Orlendius quoque tom. 2 Orbis sacri & profani pag. 650 oppidum S. Gemini recenset, liquet, posteriori modo legendum esse, idque castrum vel oppidum in Umbria ponendum.

F **420** Erat quoque in civitate de Castello (que alias Tifernum Tiberinum, Italis Citta di Castello dicuntur, estque ditionis Pontificia civitas in Umbria) quædam mulier habens dæmonium, quæ, adveniente illuc beato Francisco, perducta venit ad ipsum. Aderat autem multitudine populi ad rogandum pro illa, quæ se crebrâ ipsius dæmoniacæ gravatam conquerebatur insaniâ. Quam ut audivit beatus Franciscus clamantem pro soribus & furentem; scire volens, an esset verè dæmonium, emisit ad illam principis quendam fratrem. Quem illa videns, novit, non esse beatum Franciscum, & nequiter subridens, quasi pro modico duxit illum. Interim autem Vir Dei in oratione prostratus,

AUCTORE

C. S.

stratus, eā tandem completā, ad mulierem fiducialiter est egressus. Cujus illa non valens sustinere præsentiam, volutabatur coram illo cum fremitu super terram: ipse verò per obedientiam imperavit exire spiritum; qui egrediens, nec ad momentum resistere valuit impetranti. *Hec omnia, que consequenter recitavi, leguntur eodem ordine ac sine notabili differentia in Vita prima, & breviū apud S. Bonaventuram à num. 180, ubi & alia quedam addita sunt, prætermissa à Celanensi, qui num. 70 proficiuntur, se multa ex miraculis omisſe.*

plurimisque fulget miraculis.

B

421 Anonymus verò noster post alia quedam, jam data vel danda, subjungit: Tot & tatis refulsi beatus Franciscus, tum adhuc vivens in carne, tum post excessum vitæ, miraculis, quod ea plenius explicare multo prolixioris esset operis. Nam præter alia quasi innumera, quæ in diversis ægreditur, necessitatum seu periculorum generibus gessit, multos etiam mirificè mortuos suscitavit; quorum, etiæ de pluribus non sumus incerti, numerum tamen ad præfens certum non ponimus, nisi quod undecim esse, à viris fide dignis accepimus. Hæc igitur de miraculis ejus in præsentiarum utcumque tergitissime sufficiat, ne cursum vitæ ejus breviter audire volentes tædio miraculorum narratus afficiat. Quid enim miraculis, quæ sanctitate magis ostentant, quæ faciunt, immoremur, cum & miraculosæ ejus conversationis insignia, quorum pauca perstringimus, plurima propter brevitatem subtiliter cogantur. Paucissimas enim, arbitror, esse virtutes, in quarum exercitiis Viriste beatus notabilia multa non gesserit, quæ ad narrandum forent utique potiora, miraculis.

In locis solitariis orat, frustra deterreruntibus demoniis:

C

422 Post hec Anonymus pergit sequi Vitam primam, & cum eadem transit ad S. Francisci conjunctionem cum Deo, ad amorem solitudinis & conflictum cum demone, ipsum in locis solitariis turbare conante. Sic igitur habet: Ad omnia verò, quæ gloriosus pater Franciscus intendit & fecit, tutissimum ejus refugium oratio cerebra fuit. Nam etiæ ardentissimo zelo proximorum lucris interederet, studuit tamen summopere, ne sui ipsius curam in omni perfectionis experimento negligeret. Ad hoc solitaria loca quæsivit, ad hoc in heremi vastitate resedit, & inter homines habitans, ad ecclesiæ domosque desertas solis nocte perrexit. O quantos in hujusmodi locis terrores, quantaque diabolii machinamenta devicit! Cui non solum intus malignus ille pestifera sæpe suggestit, sed & in aliqua horrenda effigie manu ad manum cum illo confixit. Talia, inquam, loca intrepidus, ut in oratione sibi met invigilaret, elegit; ibi priùs didicit, quæ postmodum alios docuit. Didicit autem, non ut curiosè, quæ loqueretur, verba configneret; sed sic supra modulum eruditioñ humanae ex affluentia doctrinæ cœlestis uberrimè bibens, ut non tam verbis, quæ virtute, semper ad eructandum proximis opportuno tempore plenus esset.

intrepidè predicit, et iam coram summo Ponifice.

423 Nam etiæ, quando hæc vel illa dicere, cogitasset, accidit, ut ad prædicandum veniens omnium eorum, quæ cogitaret, oblitus omnino, quid diceret, non haberet; sed nec tum quidem [defectum] suum confiteri coram cunctis erubuit, & sic subito mira verborum eloquentia affluere cœpit. Sic spe tota jugiter in solius Domini provida largitate suspensus, de propria penitus diffidebat industria: cùdemque mentis constantiæ multis loquebatur, ut paucis;

cùdem diligentia uni soli prædicavit, ut multis. Nullius quoque reverebatur personam, quin æquanimiter sapientibus & indoctis, magnisque loqueretur & parvis. Nam & Cardinalibus, coram Domino Papa Honorio congregatis, constantissimè prædicavit, non utique tam simplicitate verborum movens ad risum, quæm iurando semper fervore compunctionis extorquens suspirium. Hactenus *Anonymus*, non differtens à Vita prima, nisi quod ibi cap. 9 omnia multò uberioris exposita sunt. Vox defectum, quam unicus inclusi, non est in Ms. codice nostro, sed pro ea duæ alia nihil significantes mendose sunt scripta. De iisdem egit S. Bonaventura in locis diversis: nam multò plura de S. Francisci oratione in locis solitariis & conflictu cum demonibus dedit cap. 10; de prædicationibus verò non eodem planè modo egit cap. 12. Sed prædicatione coram summo Pontifice spectat ad annum 1223, quando Regula Ordinis ab Honorio III confirmata fuit, ut ibidem dicemus.

D

§ XIX. Sancti misericordia & liberalitas in pauperes: tener affectus erga bruta animantia, maximè erga agnos: Deum in omnibus creatis contemplatur: nomen Domini pio affectu mirè veneratur.

E

*Tomas Celanensis in Vita prima, cap. 9, Sanctus in num. 76 agit de eximia S. Francisci misericordia in pauperes. Secundus illum est auctor Vita pauperum, secunde, sed ordine mutato, premisit quadam de ejusdem pio etiam in bruta animantia affectu, que postposuerat Celanensis. Itaque ut de more sequamur Ordinem prima Vita, de Sancti misericordia in egenos secundus biographus hac ait: Quanto autem, putas, erga pauperes homines compassionis fervore ardebat, qui tanta non solum ad animalia bruta, verum etiam ad insensibiles & infimæ affluebat pietatis dulcedine creaturem? Nam hic verè pauperum Patriarcha, omnium pauperum esse desiderans, etiæ supra vitem tunicam nichil possessionis appeteret, noluit tamen in hac unica necessitate parcere sibi ipso, quin & illam plures * indigenti cuiquam promptissimè cuperet impertiri. Vester quoq[ue] diversas à divitibus in hieme postulabat, quas, illis libentissimè dantibus, ita ut nec ad restitutionem teneretur, accipiens, eas egenis, quos priùs habere contigeret obvios, in frigore porrigebat.*

425 Gravissimum erat illi, si alicui pauperum verbo vel facto perciperet quicquam molestiae fieri. Audiens enim tempore quodam unum è fratribus pauperi cuidam hujusmodi verbum invectionis inferre; Vide, ne forsitan falsi similes paupertatem; durius increpatum fecit coram eodem paupere nudum procidere, & pedibus ejus deosculatis, humiliat ab ipso veniam postulare. Ait enim: Qui pauperi maleficit, Christo facit injuriam, cajus nobile signum gerit, qui voluntariè pauperem pro nobis in hoc mundo se fecit. In his Anonymus noster passim

etiam vestes suas parietur cum ipso,

A *passim recte secutus est primum biographum; modice tamen in uno ab illius mente recessit, dum ait, Franciscum cupivisse tunicam suam indigeni impetriri: nam primus solum dixit, desiderasse illum tunicam cum aliquo paupere dividere. De eodem argumento agens S. Bonaventura num. 108, Nulli prorsus, inquit, rei parcerat, nec mantellis, nec tunicis, nec libris, nec etiam paramentis altaris, quin omnia haec, dum posset, ut pietatis impleret officium, indigenibus largiretur. De tunica tamen, quam is unicam habebat, dividenda potius, quam danda, id exponendum est; nisi verba facile admittuntur. Neque raram fuisse in schola S. Francisci pian hujusmodi liberalitatem, habemus etiam ex Anonymo Pernino, qui de primis illius discipulis id ipsum quoque afferuit verbis supra num. 223 datis, ac proinde hic non repetendis.*

suisque humeros illorum onera sublevabat;

B *Subdit auctor Vita secunda: Ipse quoque, et si minimum quid haberet corporalium virium, humeros tamen proprios saepius ad sublevanda posuit honora pauperum, quorum & pio zelo multa alia faciebat frequentius in hunc modum, quae, nisi brevitati staderemus, scribere non fuisset indignum. Eadem leguntur in Vita prima his verbis: Frequenter proinde inveniens pauperes lignis vel aliis sarcinis oneratos, ad juvandos illos proprios humeros, licet nimium debiles, supponebat. Consonat S. Bonaventura num. 108 inquiens: Plures, cum oneratis obviaret in via pauperibus, imbecilles humeros illorum oneribus supponebat. Preter hac pietatis in egenos exempla, que in laudatis Vitis legi possunt, Waddingus aliquot alia memoravit, que licet haud ita certos auctores habeant, conformia tamen sunt misericordissimi Francisci ingenio, atque esse possunt ex eis, que auctor Vita secunde brevitatis studio a se pretermissa ait, queque Bonaventura generanter indicavit, dicens: Nulli prorsus rei parcerat, nec mantellis, nec tunicis &c.*

ac nefas reputabat, et iam cum suo incommodo

C *Ad annum 1211, num. 10 hoc scribit: Ejus (S. Francisci) nuditati & infirmæ valetudini compatiens quidam Cortonensis, obtulit ei palliolum, quod dum paucis gestaret diebus, accessit ad eum mulier paupercula, duos circumducens filiolos seminudos. Petuit à Paupere pauper quidpiam ad parvolorum membra tegenda; cui ex tempore Vir sanctus, quose tegebat, largitus est mantellum. Socius vero beato Patri compatiens, manu apprehendens palliolum, dixit ad mulierem: Dimitte, & rede Patri, quæ indiget, vestem, & quidquam aliud ego tibi acquiram. Cui beatus Pater: Genusflexus dic culpam tuam, & absque mora dimitte huic paupercula, quam acceperat, charitatem. Illud mihi palliolum accommodatum fuit, quod usque pauperior occurseret. Qui aderant ad tam plium spectaculum, magnopere ædificati in bonum, paupertatis amorem in sancto Viro dignè extulerunt. Sequitur ibidem num. xi: Aliud porrò palliolum cum ei socii acquisivissent, & ad portam cœnobii occurreret ei pauperculus quidam Cortonensis, mortuam uxorem, & absque solatio vel remedio de reliquo aliquot deploraret infantulos, & quipiam sibi dari pro Dei amore efflagitaret, exuens se exteriori illo amiculo beatus Pater, ei porrexit, subiungens: Frater, hoc tibi do mantellum ea lege & conditione, ut nulli quantumvis reposcenti illud reddas, nisi justum aut æquum tibi solverit pretium.*

Odobris Tomus II.

428 Quod ut resciverunt fratres, & beatus Pater recessit, pauperculum insecuri, reddi sibi postulaverunt, quod accepit palliolum, dientes, nullum, ipso largitore, pauperiorem, & ob extremum frigus tenuemque valetudinem esse ipsi, plus omnibus, opus. At mendicus recordatus sancti Patris præmonitionis, velut suum defendebat mantellum, nec redditurum absque æquo pretio, dicebat; nec redditum, donec ad domum benevoli cujusdam viri eum duxerunt, qui, datâ pecuniâ, pallium redemit.

Hacenus ille; qui, cum nullum testem hic latet, foris ea in Chronico Mariani Florentini ad eundem annum relata invenerit. Posterior etiam legitur in Speculo ex recensione Bosquieri centuria 1, cap. 30, ubi insuper in aliquot capitibus anterioribus ac posterioribus similia misericordia exempla referuntur. Alind, at non multum dissimile, etiam habet S. Bonaventura in Vita num. 108, ubi ait, S. Franciscum, Senis redeuntem, palliolum, quo infirmitatis causâ amictus erat, occurrenti pauperi donasse, socioque suo id impedire conanti dixisse: Pro furto mihi reputo à magno Eleemosynario (Deo) imputandum, si hoc, quod fero, non dedero magis egenti. Factum hoc Waddingus ex Mariano ad annum 1213 num. 25 depositum. Itaque, licet, ut dixi, duo ista exempla à Waddingo adducta satis certis auctoris destituta sint, aliunde tamen satis sunt verisimilia.

429 Ex eodem Mariani Chronico laudatus Annalista Minorum ad annum 1221, num. 28 & sequenti rursum scribit: Tunc etiam innatam suam, quæ ab utero cum eo crevit, ostendit erga pauperes (S. Franciscus) commiserationem: nam cum ad Portunculæ ædem vetula quædam, duorum fratrum Minorum genitrix, eleemosynam petiisset, jussit, ut quidpiam ei daretur, quo suæ miseria possit occurtere. Respondente loci praefecto, nihil sibi esse, quod erogari possit præter Testamenti Novi volumen, quo ad sacræ Scripturæ lectionem utebantur fratres in choro; dixit, id ipsum erogandum fratrum genitrici, ut ex illius precio sibi subveniret. Credo enim, inquit, plus Deo placitum, ut pauperis feminæ sublevetur egestas, quam ut librum hunc legamus in choro. Quæ Religioni duos dederat filios, quid erit nostrum, quod non suo jure reposcat? Hec ibi, quibus simillima habentur in Speculo apud Bosquierum centuria 1, cap 37, ubi dominus praefectus dicitur fuisse Petrus Cathani generalis Minister, quod ultimum non de supra Ordinis prælatura, sed de vicariatu explicandum esse, liquet ex supra dictis.

430 Porro in fine ejusdem capituli adduntur ista: Illud potest dici & scribi de illo, quod legitur de B. Job: Ab utero matris meæ egresa est & crevit mecum miseratione. Unde nobis, qui cum ipso fuimus, non solum ea, quæ de charitate & pietate ejus circa fratres & alios pauperes ab aliis intelleximus, sed & quæ oculis nostris vidimus, longum esset & valde difficile scribere vel narrare. Hinc videatur, caput hoc à compilatore Speculi ex ipsiusme S. Francisci sociorum testimonio scripto acceptum esse, ac proinde magna auctoritatis. Favet etiam hisce S. Bonaventura verbis num. 425 jam datis.

431 Pergit ibidem Waddingus, ex Mariani Chronico aliud subiectum. Alias, inquit, ad eamdem ædem venit quidam pauperculus seminudus, petens pro Dei amore, ut sibi daretur

AUCTORE
C. S.
quidquam
recusare pe-
tentis, qui
videbatur
pauperioris

E

dumque ni-
hili aliud supa-
petebat, et
iam suum
librum do-
nasse dicitur:

F

aliaque refe-
runtur

hujusmodi
misericordia
exempla,

K k k 2 tur

AUCTORE

C. S.

tur pannicularia aliqua vestis, vel pannorum præsegmina, quibus aliquantis per nudam contereret carnem; jussit Vir sanctus socium, ut ex angulo aliquo neglectam quamdam vestem extraheret, quam porrigeret. Nulla inventa, ipse se in diverticulum quoddam retraxit, & assuta habitui præsegmina dissuebat, ut daret. Audivit guardianus, & accedens præcepit, ne pannulos corpori debili fovendo necessarios dissueret. Ita se facturum, dixit, propter obedientiam prælati; tamen aliunde debere subveniri pauperis nuditati, alias molestum & scrupulosum sibi futurum integro & subdititio vestiri indumento, tremente præ foribus nudo mendico. Neque ab ostio recessit, aut à vendendo destitit paupere, donec amiculum quempiam ei dedit guardianus, per quem & pauperis nuditatem * & Francisci compassioni adhibuit levamen.

* auditati
at non omnia
sæquè certa.

B

Ex brutis
animantibus
oves peculia-
ri prosequen-
tibus affe-
ctus;

C

quarum se-
mel unam
redemit &
pascendam
garavit,

illam secum in civitatem, quæ dicitur Auxi-
mum, quod tendebat, adduxit, & ad ejusdem
loci episcopum hospitandi gratiâ declinavit.
Miranti igitur primum episcopo, quare sic ovi-
culam duceret, longam parabolam de illa cœ-
pit retexere, donec & ipse episcopus Altissimo
gratias ageret, non modicum de tanta Hominis
Dei compunctus simplici puritate. Sequenti
autem die per quoddam claustrum dominarum
apud sanctum Severinum Vir Dei transitum fe-
cit, ubi eisdem Christi famulabus ovi culam
commendavit; quam illæ ob Sancti reverentiam
devotissimè suscipientes, diligenter eam longo
tempore nutrierunt, donec tunicam de ipsius
tandem lana texentes, illam beato Viro munus
acceptissimum de fratre ovi culam transmiserunt.
Acceptipit hac laudatus auctor ex Vita prima, cui
plane consonat; sed omessa sunt à S. Bonaventura & Tribus Sociis; Bonaventura tamen de te-
nero illo erga hujusmodi animantia affectu dia-
serit meminit, ut infra videbinus. Pergo secun-
di biographi dicta describere.

432 Alias etiam cuidam servulo, hero ma-
ledicenti, quod per vim ei quidpiam sustulerit,
insuper & blasphemias addenti, quod Deus
pauperibus hujus generis injurias inferri per-
mittat; Vir sanctus mantellum suum libenter
donavit hac conditione, ut à maledictionibus &
blasphemis cessaret. His simillima legere est in
Speculo editionis Bosquieri centuria 1, capp. 31
& 34. At si vera sint, qua de guardiano impe-
rante dicuntur, intelligenda sunt de voluntaria
subjectione S. Francisci, qui, ut superius obser-
vatum est, ne obedientia merito careret, etiam
in suprema sui Ordinis prefectura guardianum
sibi dari voluit, cui sponte pareret. Ceterum
sunt & hac sic exposita satis verisimilia; non
tamen à sat antiquis, quos quidem novimus,
testibus tradita. Mitto alia ejusmodi ex eodem Spe-
culo narrare, & ad certiora progredior.

433 Thomas Celanensis num. 77 Vita à S.
Francisci misericordia in pauperes transit ad
eiusdem pium affectum erga animantia rationis
expertia, in quibus Creatorem omnium Deum
contemplabatur, que ob communem Factorem
soluerat Fratrum ac Sororum nomine compella-
re. Scriptor Vita secunda, qui, ut dictum est,
ordinem hic invertit, sic de his loquitur: Tanta B.
Francisci mentem divini amoris dulcedo reple-
verat, ut in omnibus opera Creatoris miranda
considerans, maxima etiam erga cunctas afflue-
ret pietatis teneritudine creaturas. Inter alias
tamen illas præcipue diligebat, quas, ut puta
oviculas, simplicioris & mansuetioris naturæ
videbat, quarum etiam in omnibus Christum
ob aliquam similitudinem figurari in Scripturis,
audierat. Nam tempore quodam per Marchiam
Anchonæ cum fratre Paulo, quem ibidem
Ministrum constituerat, transiens, quandam
hyrcorum & caprarum vidit in pascuis non
modicum gregem, & unicam inter omnes
jam dicti gregis pecudes ovi culam depascen-
tem. Ad cuius intuitum graviter ingemiscens,
dixit ad fratrem: Nonne vides hanc so-
lam ovi culam inter hyrcos & capras simpli-
citer ambularem? Sic utique Christus, inno-
cents, mansuetus & humilis inter scribas & phar-
iseos & sacerdotum principes ambulavit. Sol-
vamus ergo, fili karissime, precium, & edu-
camus illam de medio gregis caprarum.

434 Cümque nichil aliud præterquam viles
tunicas habentes de ove redimenda solliciti sta-
rent, ecce quidam mercator transiens, se ad
hoc voluntarius obtulit, precioque soluto,
ipsam ovem sancto Viro reliquit. Qui gaudens
illam secum in civitatem, quæ dicitur Auxi-
mum, quod tendebat, adduxit, & ad ejusdem
loci episcopum hospitandi gratiâ declinavit.
Miranti igitur primum episcopo, quare sic ovi-
culam duceret, longam parabolam de illa cœ-
pit retexere, donec & ipse episcopus Altissimo
gratias ageret, non modicum de tanta Hominis
Dei compunctus simplici puritate. Sequenti
autem die per quoddam claustrum dominarum
apud sanctum Severinum Vir Dei transitum fe-
cit, ubi eisdem Christi famulibus ovi culam
commendavit; quam illæ ob Sancti reverentiam
devotissimè suscipientes, diligenter eam longo
tempore nutrierunt, donec tunicam de ipsius
tandem lana texentes, illam beato Viro munus
acceptissimum de fratre ovi culam transmiserunt.
Acceptipit hac laudatus auctor ex Vita prima, cui
plane consonat; sed omessa sunt à S. Bonaventura & Tribus Sociis; Bonaventura tamen de te-
nero illo erga hujusmodi animantia affectu dia-
serit meminit, ut infra videbinus. Pergo secun-
di biographi dicta describere.

ut & duos
agnulos,

E

imò & sape
alios, teste
S. Bonaventura.

F

tis

A tis neverat Sanctus, quidquid de pallio fecisset, ratum habendum à domino.

Quæ de tur- turibus ab eodem redemptis

437 Ad argumentum de pietate in innocua animalia etiam spectant, quæ Waddingus ex Hugolino, Mariano & Speculi parte 1, cap. 77 ad annum 1216, num. 20 memoravit, ita scribens: Cùm autem ad ipsam civitatem Senarum appropinquaret, occurrit ei quidam juvenis aucteps, qui, quos cepit, tortures vivos deferebat in civitate vendendos. Ut erat Franciscus compassivus & pietate plenus, præcipue erga mansueta & casta animalia, tenerrimè inquit ad auctum: Bone adolescens, quām affectuōnē deprecor, ut meæ fidas custodiae innocentias aviculas, quibus in sacra Scriptura castæ & fideles animæ comparantur; neque velis illas tradere in manus crudeles occisorum. Commotus pietate Viri, alisque, quas adjunxit, rationibus adolescentis, liberè, quas portabat, ei tradidit volucres; qui eas in gremio recipiens, tanquam rationis capaces, sancta quadam simplicitate ita colloquebatur: Sororeculæ meæ tortures, simplices, innocentias & castæ, ut quid ita vos capi permisistis? Sanè si in alterius avidioris auctupis, quām in hujus adolescentis, manus incidenteris, certum vobis imminebat mortis periculum, à quo nunc ego juvenis istius liberalitate vos eripiam, faciamque vobis nidos, ut fructificetis, & secundum Domini priuam illam rerum dispositionem crescatis & multiplicemini.

438 Deductisque secum usque ad locum fratum in Rauacciano prope mœnia Senarum, præ cœnobiolo baculum, quod manu gestabat, fixit in terram, quod die sequenti inventum est in proceram & opacam ilicem excrevisse, quæ etiamnum revirescit. In hanc dimissis turribus jussit, ut incolerent, & ibidem suis temporibus nidificarent, quod in plurimos annos fecerunt, ita familiares fratribus effecti, ut ad cibum accederent, veluti domesticæ gallinæ. Adolescenti verò id reddidit pro accepto dono mercedis, ut ei prædiceret, in suo sodalitio religiosè victurum, regnumque acquisitum aeternum. Quod verè prædixisse, juvenis non diu protracta initatio & sancta ejus in Ordine conversatio persuaserunt. Quo modo factum est, ut turribus temporalem, & adolescenti Vir sanctus vitam procurârît aeternam. *Hec ibi.*

C in arbore, que ex baculo excreverat, nidificantibus referuntur,

439 Ex auctoribus verò ab Annalista laudatis Hugolinus secundum dicta num. 43 floruit seculo xiv; Marianus num. 44 dicitur obiisse anno 1523; ac denique ex num. 32 Speculum non ante seculum xv colligi cœptum fuisse videtur. Quapropter, licet factum non sit incredibile, nec à S. Francisci moribus alienum, exiguum tamen ab ipsis habere potest auctoritatem. Sed neque omnia Speculi exemplaria de adjunctis convenient: nam de baculo illo, qui à Sancto terra infixus postridie in proceram & opacam ilicem excrevisse dicitur, nulla prorsus exstat mentio in Ms. nostro exemplari Lovaniensi, nulla in editionibus Metensi, Antverpiensi anni 1620 per Spoelberchum, & Colonensi anni 1623, adeò ne hac arbor ab Hugolino aut Mariano inventa fuisse videatur, quantumque magis prodigiosa est, tanto antiquiori testimonio egeat. Demum si vera sit ista de turribus redemptis narratio, videtur ea etiam nonnihil exaggerata in numero turtarum, qui in omnibus predictis exemplariis magna multitudo vel magna quantitas fuissent.

se dicuntur. De arbore tamen fortasse quedam venient dicenda in Gloria postuma inter loca, S. Francisci memoriae celebria, alibi.

AUCTORIS
C. S.

In omnibus
rebus creatis
Deum vene-
tabatur.

440 Longè majoris fidei sunt, quæ post data num. 435 habet scriptor Vita secunda sic professus: Non solum autem his bestiis (agniculis, de quibus ibi egerat) & dignioribus creaturis, sed & aliis vilibus & minimis simili affectu compassionis adhæsit. Nam quia de Amatore (Christo) legitur: "Ego sum vermis, & non homo,, vermiculos etiam, ne contererentur, multociens de via legebant; sed & apibus, ne deficerent, forte vinum vel mel in hyeme ministrabat. Diligenter enim, non tam illarum, quām & aliarum creaturarum, efficaciam attendebat, & quicquid admirationis, delectamenti, seu cujuscumque valoris in unaquaque perpendere poterat, id totum in omnium Factoris gloriam regerebat. Quid, putas, in sole, luna, firmamentoque & stellis; quid in elementis & eorum effectibus, sive ornatis; quid, inquam, in omnibus omnium Creatoris potentiam, sapientiam, bonitatemque contemplans, veræ cognitionis dulcedinis hausit & gratiæ; utique quempiam mortalium, non arbitror, hoc posse verbis exprimere. Et quoniam ad unum principium omnia retorquebat, propter hæc omnia ad unius Conditoris laudem continuus ipse in laudibus invitabat. Eudem paulò fuisse habet Thomas Celanensis num. 80 & sequentis; sanctus autem Bonaventura parcius & generaliter num. 123, agens de fervore caritatis ejus.

441 Pergit scriptor Vita secunda cum Celanensi ad teneram pietatem reverentiamque, quæ Sanctus nomen Domini prosequebatur. Ipse vero, inquit, nomen Domini nominans totus supra hominis intellectum afficiebatur, totus in jubilo, totus alterius seculi videbatur. Propterea & tantam nomini Salvatoris reverentiam exhibebat, quod & qualecumque scriptum inveniret in honestè locatum, reverenter illud recolligens, in loco reponebat honesto, ne forsitan verba divina vel nomina, vel etiam litteræ, quibus illa scribuntur, continerentur in illo. Consuli potest Vita prima num. 82, unde ista potuit accipisse. Breviter etiam anonymous Perusinus ait: Portabat enim Dominum in corde, laudabat in ore, glorificabat in operibus. Et si aliquis Dominum nominaret, sic dicebat: Cælum & terra deberet se inclinare in nomine isto.

442 Sequitur in Vita prima à num. 83 quædam S. Francisci elegans mentis corporisque verbis proposita effigies ac velut virtutum illius morumque compendium. Tum subditur ejusdem ardens desiderium ac perpetuum studium Evangelica præcepta & consilia exactissime observandi, nec non jugis meditatio de mysteriis Christi, maximè de humilitate in Incarnatione & charitate in passione exercitiis, quæ ibidem legi possunt. Tandem narratur, quanta cum animi exultatione sanctissimus Vir triennio ante gloriose obitus sui diem festum natale Christi celebraverit in castro Grecii; hisque Thomas Celanensis primum librum Vitæ clausit. Leguntur hec etiam in Vita secunda, quæ cùm ad annum 1223 spectent, premittenda hic sunt, quæ annis intermediis contingisse novimus.

Alia que-
dam hyc non
spicantia.

AUCTORE
C. S.

§ XX. Comitia generalia anno MCCXXI de more celebrata : an ex his denuò tentata missio Germanica ? Tertius Ordo institutus , scriptaque pro hoc à S. Francisco Regula , non à Nicolao IV PP. Alia quædam ad annos MCCXXI & MCCXXII à Waddingo relata , alibi danda.

*Sanctus cele-
bris comitia,
quibus inter-
est S. Anto-
nius ;*

B

AB incerti temporis gestis regredior ad annum Christi 1221, ad quem usque chronologica rerum series perducta fuerat § xvii. Waddingus ad hunc annum num. 4 scribit, generalia Ordinis comitia eodem anno in festo Pentecostes, quod tunc in diem xxx Maii incidit, presente S. Francisco , celebrata fuisse. Qua de re dubitandum non est, cum comitia illa ex ejusdem sancti Institutoris decreto quotannis habenda essent in Pentecoste apud S. Mariam de Portiuncula ; nec ulla dari possit ratio, ob quam vel hac tunc pratermissa sint, vel ipse prater morem ab iis abfuisse credatur. His etiam interfuit S. Antonius , à civitate , in qua sacram corporis illius miraculis clarum magnifice quiescit, Patavinus cognominatus. Colitur hic die XIII Junii, ad quam diem in Operे nostro Vita ejus , auctore anonymo valde antiquo , à Papebrochio data , num. 5 ad propositum nostrum sic habet : Instabat autem eo tempore (scilicet anno 1221, ut ibidem in Annotatis observatum fuit) fratum generale capitulum, quod in brevi celebrandum erat apud Assisium. Quod ut Antonio per fratres innotuit, illuc (ut erat debilis & infirmus) utcumque pervenit &c.

*Si in his Eli-
as Petro Ca-
thanio suc-
cesserit,*

C

444 Ex gestis in eodem capitulo laudatus ANALISTA duo præcipue memorat, nimurum fratrem Eliam in demortui Petri Cathanii locum ab ipso S. Francisco substitutum fuisse totius Ordinis vicarium generalem ; fratrunque manipulum cum prefecto suo , fratre Casario , in Germaniam missum. Si Elias revera hoc anno Petro Cathanio in id munus successerit, dicendus est eidem non mortuo, sed deposito vel sponte cedenti substitutus fuisse; non enim hic, ut Waddingus, dum hac scriberet, credidit, hoc anno vivere desit. Fefellit cruditum virum ejusdem Petri inscriptio sepulcralis, qualis exstat in ecclesia S. Mariae de Portiuncula saxo vittiosè incisa, tempus emortuale exhibens hoc modo : M.C. IVII d. Martii ; quas quidem notas ipse sic interpretatus est : MCCXXI. vi. id. Martii. Sed errorem detexit ILLUSTRISIMUS Octavius episcopus Assisensis in Operे Italico de Indulgientia Portiuncula, in quo easdem notas sic interpungendas monuit : MCCXXIV. ii d. Martii ; id est , anno millesimo ducentesimo vigesimo quarto, secunda die Martii.

*fuscellus fuit
ille non mor-
tuo sed vi-
venti.*

445 Plura in hanc rem videri possunt apud Chalippum in Vita Gallica S. Francisci lib. 3, pag. 205 in Annotatis. Quin ipsomet Waddingus laudatum Petrum inter vivos superstitem produxit anno 1223, ad quem num. 1 scribit, ipsum unum è tribus sociis fuisse, qui S. Fran-

ciscum ad figendum indulgentiarum Portiuncula diem Romam comitati fuerunt. Præterea in annotationibus ad Epistolam 8, quas inter Opuscula S. Francisci ante ediderat, ex Rodulphio disserat, eundem Petrum per biennium eo munere vicarii generalis functum esse, quod tempus deinde ad annum 1221 ex allegata inscriptione aliisque contraxit, sed forsitan etiam melius paulò extendisset. Ceterum hac breviter obseruasse juverit, quia in Operे quoque nostro tom. 2 Marii inter Pratermissos ad diem x ex aliorum fide seu errore, Petrus ille Cathanius par modo dicitur obiisse quinque annis ante S. Franciscum , cuius beata mors certò contigit anno 1226.

446 Ex iisdem, ut dixi, comitiis anni 1221, censuit Waddingus , in Germaniam missos fratres , iisque prefectum Casarium Spirensim ; sed quia eadem missio ante fuerat infeliciter ten-

*Neque in his
comitiis mis-
sio Germani-
ca.*

tata, fratresque in iis regionibus pessime excepti & expulsi , non sive tunc hanc datam provinciam , nisi sponte voluntibus ac potentibus , hosque magnos progressus fecisse. Pro his omnibus auctorem laudat Chronicon German. Franc. Ms. Balduini de Brunsvicke , quod alibi etiam Chronicon Saxonæ appellat. Profitetur porro , sepe , quæ de hoc argumento narrat, ex illo accipisse , hecque anno 1221 illigasse contra Gonzagam , qui eamdem missionem ad annum 1218 retulerat. Cum Balduini illius etatem nusquam, quod quidem sciam, Waddingus indicaverit, incerta mihi est ejusdem Chronicorum auctoritas ; ex Vitis autem vetustissimis , quas commentor , cogor , hanc missionem biennio seriès reponere , aut , si anno 1221 iterum tentata fuerit , credere , eam non tam prosperè successisse , quam legitur apud Waddingum.

*que anno 12-
19 infeliciter
tentata fue-
rat.*

447 Etenim in landa:is Vitis solum duo memorantr comitia , è quibus Minores in Germaniam ac ulteriores provincias sive missi dicuntur. Horum prima anno 1219 celebrata , diximus § xv , ubi etiam retulimus infelicem successum eorum , qui ex his comitiis in Germaniam , Hungariam &c missi fuerant. Altera hujusmodi comitia , in quibus denuò decreta fuit Germanica missio , fratresque ad eam designatis, in iisdem Vitis dicuntur habita post confirmatam ab Honorio III Papa Regulam Minorum , id est , anno 1223 , ut § xxiii pluribus probabo. Interim pauca hic prælibanda sunt. Tres Socii in Appendice ad Vitam primam num. 62 narrant , Fratres , qui (ex comitiis generalibus anni 1219 , ut § xv probavi) in Alemanniam missi fuerunt , pessime habitos , compulsoisque sive in Italiā redire , adduntque : Hoc enim passi erant quasi in omnibus ultramontanis partibus , ut in Alemannia & in Ungaria & pluribus aliis. Causam quoque , cur tam indignis modis fratres ibidem habiti fuerint , hanc allegant : Quia , licet præfatus dominus Innocentius tertius Ordinem & Regulam approbatet ipsorum , non tamen hoc suis litteris confirmavit. Et propterea fratres (velut suspectæ fidei homines) à clericis & laicis tribulationes plurimas sunt perpetui &c.

*resumpta su-
i se videtur,
sed anno 12-
23.*

448 Subdunt Tres Socii , Cardinalem Hugo-
num , ut huic malo deinceps occurreret , curasse ,
ut S. Francisci Regula , quam hic nonnihil mu-
taverat , ab Honorio III , qui Innocentio successerat , confirmaretur. Addunt præterea , Franciscum ab eodem Pontifice impetrasse , ut landa-
tus Cardinalis Hugolinus Ordini suo protector da-
retur , & ab hoc alisque Cardinalibus ad varios
regionum

A regionum predatos, qui persecutio-
nes intulerant fratribus, scriptas litteras fuisse, quibus Minorum sanctitas & approbata à Sede Apostolica Religio commendabatur. Tandem ibidem num.
66 hac subjiciunt: In sequenti ergo capitulo datâ licentia ministris à beato Francisco recipiendi fratres ad Ordinem, misit ad supradictas provincias, portantes litteras Cardinalium cum Regula, bullâ Apostolicâ confirmata. Tum sequitur ibidem felicissimus ejusdem missionis successus. Itaque secundum Tres Socios, qui iisdem comitiis verisimiliter interfueré, & quibus Anonymus noster Perusinus consentit, Germanica mis-
sio, que anno 1219 infelicitate cœpta fuerat, resumpta non fuit ante annum 1223, aut, si quid in ea interim tentatum fuit, non multò melius, quam anno 1219, successit. Plura de his ad præcitatum annum 1223.

B 449 Porro ad annum 1221 tam a Waddington anno 80, quam etiam ab aliis recte, ut videtur, re-
1221 infi- fertur institutio Tertiæ Ordinis, qui aquæ ac duo
it Tertiæ alii, Minorum scilicet ac Pauperum Dominarum,
Ordinem, seu ut nunc paup. vocantur Clarissarum, auto-
rem habet S. Franciscum, ac Tertius dicitur,

quia post istos duos institutus fuit. Annum, quo ille ceptus est, signavit S. Antoninus parte 3, tit. 24, cap. 7, § 3, ubi sic legitur: Anno Do-
mini MCCXXI B. Franciscus instituit Tertiæ Ordinem, qui dicitur Poenitentium, propter illos, qui matrimonio juncti facere pœnitentiam flagitabant, quorum primus fuit quidam san-
ctus homo, dictus Lucius. Bartholomeus Pisanius, Antonino antiquior, Conformat. 10 ejusdem Ordinis initia S. Franciscus attribuit post annum quasi quartum decimum à sua conversione, quam si de rerum omnium abdicatione interpreteris, hancque anno 1207 nobiscum illigaveris, Pisano recte cum S. Antonino conveniet. Verum Pisanius ibidem habet etiam aliud adjunctum, quod cum eodem anno componi non posse, arguit Chalippus in Vita Gallica lib. 4, p. 210.

C 450 Scilicet loco citato Pisanius institutionem Tertiæ Ordinis ad iter illud refert, quod S. Franciscus ad prædicandum suscepit, simul atque ex S. Clara fratrisque Sylvestri responso ad qua-
sum suum, utrum prædicare, an cœlestia mediari, sibi expediret, intellexit, divina voluntatis esse, ut in prædicandi munere persistaret, ut docet S. Bonaventura in Vita num. 170 & aliquot se-
quentibus. Hoc enim responso Franciscum ani-
matum, scribit Pisanius, ad prædicandum mox profiliisse, & castri Canarii incolis, per sermones suos vehementer commotis, prima Tertiæ Ordinis fundamenta jecisse. Pisaniam secutus est Helyotus tom. 7 Historia Ordinum Religiosorum &c pag.
215, cetera Waddingo inhaerens, si annum ex-
cipias, quem pretermisit, nomenque loci, quem pro Canario appellavit Carnorio. At Chalippus hanc Pisani & Helyoti opinionem duplice ex capite falsam putat. Primo, quod S. Franciscus post acceptum memoratum S. Clara ac Sylvestri responsum non ad oppidum Canarii, sed Mevaniam advenerit, teste laudato S. Bonaventura; se-
cundo, quod idem illud iter, anno 1212, non 1221, contigerit.

D 451 Certa esset hac Chalippi observatio, si confaret, dictum iter anno 1212 contigerit. Ve-
rum pro eo non alium vadem citavit, quam Waddingum, & hic S. Bonaventuram & Ma-
rianum Florentinum: Bonaventura autem de anno non meminit; & Mariani, qui Pisano mul-

tò est junior, auctoritas nequit eum certum fa-
cere. Quam ob rem ego acta in eodem itinere inter incerti temporis gesta recensiū § XVIII. Ne-
que plus evincitur ex eo, quod S. Franciscus apud Bonaventuram non legatur tunc venisse Ca-
narium, sed Bevanum; Canarium enim, vul-
go Canaria vel Cannara, in novissima Tabula geographicā Status Ecclesiastici, à Pariibus Christophoro Maire & Rogerio Bosovich facta, me-
dio ferè itinere ponitur inter Assisium & Beva-
num, alias Mevaniam, Italij Bevagna, ut Sanctus Assisio veniens facile potuerit Canarium adiisse, priusquam advenit Bevanum.

452 Non obstat etiam silentium Bonaventura, non constat;
qui duo dumtaxat loca, in hac excursione apo-
stolica ab illo adita nominatim expresse, Beva-
num scilicet & Alvianum, totoque illo capite

12, quod de efficacia prædicandi & gratia sa-

nacitum inscripsit, ferè tantum egit de miraculis,

quibus Deus Servi sui prædicationem auditoribus

mirificè commendavat. Nimurum sanctus doctor

in Prologo ad eamdem Vitam num. 4 professus

est, sese in ea non ordinem temporis, sed magis

aptæ junctoræ & materiæ servasse, eoque consi-

lio cum jam data occasione de institutione Tertiæ

Ordinis num. 25 & 46 antea meminisset, faci-

lè potuit de eadem hic filuisse; etiam si in hoc ipso

itinere facta esset. Adhuc non video, cur S.

Francisci dubium, utrum prædicare, an contem-

plari, sibi expediret, non aquæ ad annum 1221,

quam ad 1212 referri queat; cur enim non po-

tuerit ille anno 1221 dubitasse, an post tot ex-

antlatos in salutem proximi labores non effet me-

lius, reliquum vitæ sua tempus soli Deo fibique

impendere? Miki quidem, eti Pisanus opinionem

adoptare nolim, non tamen hæc tam certò falsa

aut improbabilis videtur, quam visa sit Cha-

lippo.

453 De ejusdem Ordinis institutione a-

gunt omnes Vita antiqua, non tamen loco suo,

sed non observatis tempore ac serie rerum,

sed occurrente occasione de ea opportunè loquen-

ti. Thomas Celanensis in Vita prima illam bre-

viter indicavit num. 73; auctor Vita secunde in

hoc Commentario relatus num. 170, 252 & se-

quenti; Tres Socii in Appendice num. 60; A-

nonymus Perusinus verbis in hoc Commentario si-

militer datis num. 291; ac denique S. Bonaven-

tura in Vita edenda num. 25 & 46. Verba illo-

rūm, qua citatis locis legi possunt, hic non repetam

præter pauca ex Anonymo Perusino, quibus re-

de indicatur causa, ob quam Ordo ille institutus

fuit. Anonymus hic agens de S. Francisci disci-

pulis, Ordines ab illo institutos propagantibus,

primò ait, multos viros ab eis in primum Ordin-

em, qui Minorum est, adductos esse. Tum sub-

dit, multas quoque virgines viduasque ad eos-

dem accessisse, dicentes: Quid faciemus autem

nos? Vobis esse non possumus. Dicite er-

gò nobis, quomodo salvare nostras animas va-

leamus; atque has ait Anonymus ad monasteria

Pauperum Dominarum, seu Clarissarum trans-

missas.

454 Deinde sic pergit ad Ordinem Tertiæ:

Similiter & viri uxores habentes, dicebant: U-

xores habemus, quæ dimitti se non patiuntur.

Docete ergo nos, quam viam tenere salubriter

valeamus. At illi ordinaverunt ex ipsis Ordin-

em, qui Pœnitentium Ordo vocatur, facien-

tes hoc à summo Pontifice conservari, id est,

confirmari. Quamvis autem hic de solis viris

xxviii

Hic Ordo, de
quo omnes
biographi
memine-
runt.

F

utrinque
sexus conju-
gatos, ac caliq-
bes, laicos

AUCTORE

C.S.

uxoratis fiat mentio, comprehendendi tamen sunt etiam juvenes laici & clerici, virginesque ac mulieres conjugatae & viduae, quos vel status vita vel vires aut animus, aliave ratio non permettebat primum vel secundum Ordinem amplecti. In hoc enim convenienter omnes, id fuisse S. Francisci inventum, ut hujusmodi utriusque sexus hominibus normam traderet, ex qua in seculo Christiane pieque viventes Religiosorum vivendi rationem quodam modo imitarentur; ac propere, ut habeat S. Bonaventura num. 46, hic status clericos & laicos, virgines & conjugatos in utroque sexu admittit.

*ac clericos
completissimis
non tamen
strictè dicta
Religio est*

B

455 *S. Antoninus supra laudatus cap. 2 de eorumdem Tertiariorum instituto ita loquitur: Tertius (Ordo à S. Francisco institutus) est Pénitentium. Hi dicuntur PINZOCGORI, seu Fratres de tertio Ordine, qui activè deserviunt. Hi propriè non dicuntur RELIGIOSI; sed habent quemdam modum vivendi religiosum, qui tamen non est completa Religio obligans ad essentialia Religionis. Nam & proprium habent & possunt habere, & uxorati manere. Et quamvis licet non possint contrahere in tali statu, si tamen contraherent, matrimonium teneret; quod nullo modo esset in completa Religione. Obedire tenentur magistro suo in iis præcisiè, quæ pertinent ad Regulam suam, quæ etiam approbata est ab Apostolicâ Sede. Et licet aliqui vel aliquæ, viri & mulieres, sub tali habitu Tertio & Regula vivant in congregazione aliqua arctius, quam contineat Regula earum, abrenunciantes propriis, non propter hoc mutant statum illum, ut possit dici completa Religio &c.*

*in sua prima
institutione.*

C

456 *Hec Antoninus de Tertio Ordine, qualis à S. Francisco fuit institutus: nam lapsu temporis fuerunt variae Tertiariorum congregations, tam virorum, quam mulierum, qua Sede Apostolica probante, completam Religionem professa sunt, hodieque profitentur. Pinzocgoro, quo nomine S. Antoninus Tertiarios prima institutionis appellatos, afferit, in Lexico Italico academia de la Crusca dicitur is, qui in seculo vivens religiosum habitum gestat; quod sanè congrui Tertiariis, quibus sanctus Institutus modestam vestem cinerei coloris cum nodosa chorda gestandam prescripsit. Observat porro Waddingus in Praefatione ad eorum Regulam, eos etiam Mantellatos dictos, sed à S. Francisco rectius Fratres vel Sorores de pénitentia appellatos fuisse. Ordo vero ipse, ut supra jam monui, passim Tertius dicitur, quia post duos alios, Fratrum Minorum scilicet & Pauperum dominarum, à S. Francisco institutus fuit. His pro notione Ordinis premisis, pergamus reliqua institutionis illius adjuncta exponere.*

*Hujus Ordinis institutio
nem occasio
data dicitur
in oppido Ca
nario,*

457 *Pisanus superius laudatus locum & occasionem sic exponit: Ad quoddam castrum, nomine Canarium (S. Franciscus) devenit, ubi in tanto prædicavit fervore, quod per prædicationem ejus omnes de castro illo mares & feminæ volebant, relicto castro, ire post eum. Sanctus vero Franciscus ait ad eos: Non faciatis; quia ego ordinabo pro salute vestra, quid agere debeatis: & ex tunc cogitavit facere tertium Ordinem, qui dicitur CONTINENTIUM, seu FRATRUM & SORORUM DE POENITENTIA: & sic fecit. Exaggerata haud dubie hic est multitudo, Sanctum sequi volentium. Waddingus Pisanus consensens, in Praefatione ad Regulam*

Tertiiorum de eodem argumento, ita loquitur: Quam (pénitentiam) dum cœlesti fervore & cumulato fructu in multis Italæ locis beatus hic Legislator noster prædicaret, sed præcipue in oppido Canarii, quod in Umbria in valle Spoletana per quatuor millia passuum ab Assisio distat, oppidani omnes, & ex aliis pagis & civitatibus turmatim ad Virum Dei, ejus prædicationis igne succensi, undique confluabant, nullo pavore suspensi, nullâ curâ distracti, & se novis pénitentia legibus vincere velle, significabant.

458 Qui, ne imbecilles mulieres & periculis facilè expositas consortium præsidio orbaret, nec homines uxorum licta & opata societate privaret, & loca urbesque penitus depopulare videretur, nec hos in Religiosorum sodalium recipere, nec illas infra sanctimonialium claustra recludere, consultum judicavit. Unde commune utrisque hoc institutum præscriptis ad xiv suæ plenæ conversionis annum, & Virginice partis MCCXXI, in quo utriusque sexus omne genus, tam sacerdotalium, quam ecclesiasticorum, facillimè & sub suavi jugo, sub propriis tecitis, propria gaudens hereditate, Deo inserviret. Ordinem suis statutis firmavit, legibus munivit, & propriâ Regulâ corroboravit. Simillima habet in Annalibus ad annum 1221, num. 13, ubi pro notitia loci, seu oppidi, ut ibi scribit, Canariæ, addit, infra illud fluvium Asium, alias Clasium, Italæ il Chiascio, in Tinnam seu Tiniam, nunc vulgo il Topino, il-labi. Eo in loco revera in Tabulis geographicis visitur quoddam oppidulum vel castrum Cannara vel Canara, quod haud dubie Pisani ac Waddingi Canarium & Canaria est.

459 Post hec Waddingus in Annalibus ad hunc annum 1221, num. 13 scribit, S. Franciscum eadem, qua Canarii, in variis Tuscia urbibus, maxime Florentia, fecisse, compulsumque fuisse hujusmodi Regulam propediem tradendam promittere, ut effervescentes animos nonnihil sedaret. Tunc quoque Florentia, ut Annalistæ verbis utar, Franciscus inchoatum à civibus sacrum virginum monasterium invenit, & plurimos sub una congregatione ipse reduxit; à quibus præterea afferit, exstructum fuisse xenodochium infirmis curandis & sovendis senibus, in eoque caritatis exercitio congrua viris feminisque disperita officia. Demum ad rem nostram propinacat: Instituta hac congregatione (de Pénitentia) Vir sanctus venit in villam Gagiani non longè ab oppido Podii Bonantis, alias Bonitii, olim Imperialis dicti, prope eadem S. Petri ad Elsam fluvium, ubi occurrit ei Luchesius, humilis olim & avarus mercator, Guelpæ factionis intrepidus sectator. A quibusdam jam mensibus vitam mutaverat in meliorem, & ad piè Christianeque vivendum induxerat Bonam Donnam, suam consortem. Erga pauperes liberalis, erga miseros compassivus in xenodochiis infirmorum curam agebat, peregrinos hospitio excipiebat.

460 His virtutum exercitiis jam aliquantum in rebus cœlestibus instructus, à Francisco petierat amplius edoceri, sibi suæque consorts viam ostendi bonam, per quam ambularent securè. Paulò antè se cogitasse, commonuit Vir sanctus, de Tertio Ordine instituendo, in quo conjugati Deo perfectè possent inservire; neque quicquam sibi tunc visum consultius, quam

D

*ut ad vitam
pénitentem
aspicantibus
satisficeret;*

*quod & sa
cum in Etrus
cia est; sed
vestem Ordini*

E

*primus cum
conuge sua
induit B.
Luchesius*

ut

Aut illum assumerent. Sciri de hac re colloquen-
tibus, normam vivendi & genus indumenti pe-
tentibus præcepit vestem cinereum modestam
& cingulum nodosum, formulasque quasdam
verbo tenuis tradidit, donec Regulam quanto-
cius compilaret. Primos hos vestes hac peregrina
donavit, à quibus ad Florentinos & ceteros
fama transivit.... Præter hos pios conjuges
admisit ad novum sodalium Vir sanctus Pe-
trum de Colle, Brunam quemdam, ac Morto-
lensem alium, quampluresque vicinorum oppi-
dorum & vallis Elsæ incolas, viros pios; ad
quorum preces & instantiam hoc anno vel se-
quenti, quam subjicimus, eis præscriptis Regu-
lam, licet aliquantulum auctam & mutatam
per Nicolaum IV summum Pontificem, ejus-
dem confirmatorem. *Hæc tenus laudatus Anna-
listæ Minorum.*

*En oppido Po-
di-Bonitiæ,
ubi habita-
bat,*

B461 *Luchefius iste, S. Antonino Lucius di-
Elius, & ab aliis Lucensis quoque appellatus,*
*cum titulo Beati inscriptus est Martyrologio Tri-
um Ordinum S. Francisci ad diem xv Aprilis*
cum sequenti elogio: Apud Podium Bonitium in
Etruria, beati Lucii confessoris, qui plurimis
*virtutibus exornatus, habitu Tertiæ Ordinis suscep-
pto, in vita sanctæ operibus, post obitum mul-
tis miraculis, coruscavit. Ad eundem diem me-
moratur in Martyrologio Minorum Capuccino-
rum, ubi Lucius à sancto Cassino vocatur: at*
in Martyrologio Seraphici Ordinis ad diem xxviii
ejusdem mensis sic legitur: Apud Podium Bonitium in
*Etruria, beati Lucii confessoris, Tertiæ Ordinis sancti Francisci, sanctitatis atque mi-
raculorum fama illustris. Ad hunc postremum*
*diem de eodem auctum est in Operæ nostro, & ge-
mina ipsius Vita data. Ex utraque discimus,*
Luchefium vel Lucium cum uxore sua, Bonadonna
dicta, primò habitasse in villa Gagiani seu
*Gaggiani, que erat juris Florentinorum in con-
finiis Senensem sita, atque ab ipsa urbe Senarum*
septem vel octo millibus passuum distata; verum
*inde commigrasse Podium-Bonitium, vulgo Pog-
gi-Bonzi, tunc temporis Senensem subditum,*
*& à predicta villa viginti circiter passuum mil-
lia distans; eoque in castro cum sua predicta con-
juge jam habitasse, dum Tertiarii vestem à S.*
*Francisco ibidem acceperunt. Quam ob rem non sa-
tis accuratè locutus Waddingus est, dum hac in*
villa Gagiani facta ait.

C462 *Nunc juverit quadam ex Epitome anti-
quioris Vita B. Luchefii, ad diem xxviii Aprilis*
apud nos edita, hic recitatæ. Num. 2 in ea hac
*habentur: His igitur auctib⁹ (divitiis conquire-
ndis ac secularibus negotiis) implicatus (Luche-
fius) unā dierum solitudini vacans, cogitare
cœpit Dei summam potentiam, sapientiam &
clementiam in creatione, gubernatione & beni-
gna peccatorum tolerantia & receptione; qui
ad se reversus optimè, labentis hujus miserae
vitæ proposuit cuncta deferere, ac Christo Je-
su perpetuò deservire.... Quod ut uxori ex-
posuit, Deo laudes multas dedit, & eum de
his plurimū confortavit, & se paratam esse
ipsum sequi, ejus provoluta pedibus irremedia-
bilis lacrymis & singultibus, ut sequentur
inspiratum divinitus, postulare omni instantia
procuravit. Tunc vir Dei omnia conjugis af-
fensu vendidit, habitum Fratrum Tertiæ Or-
dinis Seraphici Francisci unā cum uxore sua
sumpsit; ex aliqua parte pecuniae, quam ex
suis bonis accepit, unum hortum quatuor juge-*

Ottobræ Tomus II.

rum emit, & totum superfluum, omni mora
deposita, pauperibus erogavit &c.

463 Similia habet Bartholomeus de Tolomeis,
qui Vitam alteram anno 1320 scripsit, in qua
apud nos cap. 1, num. 7 de habitu Luchefio al-
liisque per S. Franciscum collato hac ait: Beni-
gnè condescendens (S. Franciscus precanti Lu-
chefio) unā cum conjugi sua Bonadonna, quæ
ejusdem voti erat, sacro Tertiæ Ordinis habitu
consignivit, necnon & secum viros humiles &
devotos, Brunum & Maretolensem, nonnul-
losque alios convicinorum locorum & vallis
Elsæ incolas.... non sine magno adstantium
fletu, lacrymosis gemitibus & mira cordis com-
punctione, ejusdem fraternitatis glutino com-
pilavit &c. Plura ibidem legi possunt. Porro ex
bis omnibus statuendum est, Tertium hunc Ordin-
em utcumque quidem cæptum in oppido Cana-
rii seu Cannara in valle Spoletoana in Umbria,
ac deinde apud Florentinos, sed in castro vel op-
pido Podii-Bonitiæ, ut docent amba Vita B. Lu-
chefii, magis perfectum, peculiari Ordinis habi-
tu eidem Beato ejusque conjugi per ipsummet S.
Franciscum tradito, qui deinde Tertiariis omni-
bus, nisi quos justa ratio eximendos suadebat,

AUCTORE
C. S.
quedam hic
annotantur.

*Sunt, qui
velint, Ter-
tiam Regu-
lam à Nico-
la IV scri-
piam;*

E464 Ejusdem Ordinis Regulam ex Ms. codi-
ce conventus Assisensis aliisque editis recitat Wad-
dingus cùm in Annalibus ad hunc annum 1221,
tum inter Opuscula S. Francisci, ibidemque in
Prefatione, de qua supràjam memini, postquam
dixit, Regulam illam S. Franciscum habere au-
torem, subjecit: Sunt verò, qui contrarium pu-
tent, & omnino negent, Regulam concinnatam
Tertiarii dedisse, & hanc, quæ sequitur, ejus
esse, sed Nicolai IV (non tertii, ut habet Se-
dulius in principio Annotationum ad Vitam di-
væ Elisabethæ) licet Franciscus eis quædam
præscriptisset statuta. Tum refert aliquot hujus
opinionis scriptores, quos ita refellit, ut tamen fa-
cile se crediturum profiteatur, Nicolaum quæda-
m ex suis inseruisse, aliquidve pro tempo-
ris & ipsius Ordinis ratione immutasse, quorum,
inquit, utrumque ipse Nicolaus insinuavit non
obscure in Bulla UNIGENITUS, quam refert
Sillin. præcitatius tom. 2, p. 7. *Æqua hec mihi*
videatur Waddingi sententia: nam, quod ad
*S. Franciscum attinet, omnes antiqui biographi i-
psum non minus faciunt auctorem Tertiæ Ordinis,*
quam duorum priorum, quibus constat, Regulam
*ab eo traditam fuisse. Unum & alterum scripto-
rem producamus.*

F465 Thomas Celanensis in Vita num. 37 E-
gregius nempe, inquit, artifex (Franciscus) ad
eius formulam, Regulam & doctrinam effe-
rendo præconie in utroque sexu Christi reno-
vatur Ecclesia, & trina fide (id est, tribus Or-
dinibus) triumphat salvandorum, omnibus tri-
buebat normam vitæ. Tres Socii in Appendix
num. 60: Per beatum Franciscum... Dei Ec-
clesia in tribus Ordinibus renovatur, ... quo-
rum Ordinum quilibet tempore suo fuit à sum-
mo Pontifice confirmatus; utique per confirmationem Regula à S. Franciscus prescripta, nisi
constat de Ordine primo & secundo. S. Bonaven-
tura in Vita num. 25: Iphius sancti Viri daca-
tu secundum datam ab eo formam, Regulam
& doctrinam, Christi triumfiter renovanda
erat Ecclesia, trinaque triumphatura militia sal-
vandorum, sicut & nunc cernimus esse com-
pletum. Rerum num. 46: Prædicationis ipsius
servore

*et nobis da-
biū non est,
quin illa S.
Franciscum
auctorem ha-
bitat*

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

634 fervore succensi quamplurimi utriusque sexus, in conjugali pudicitia Domino famulantes, secundum formam à Dei Viro acceptam, novis se pœnitentiæ legibus vinciebant; quorum vivendi modum idem Christi Famulus, Ordinem Fratrum de Pœnitentia nominari decrevit. *Hac illi, qui cùm ex dictis § 1 omnes scriperint multis annis ante Pontificatum Nicolai IV, seu ante annum 1288, non potuerunt per formulam, normam vitæ, Regulam & Ordinem à summo Pontifice confirmatum designâsse bullam, cui Regula inserta est, à laudato Nicolao anno 1289 editam. Eadem temporis ratio non patitur, ut iudicem biographi censeri possint per summum Pontificem ibidem indicâsse Nicolaum III; nam ex eodem § 1 constat, eosdem laudatos biographos multos pariter annis scriptissime ante annum 1277, cuius mense Novembri Nicolaus III summum Pontificatum accepit. Porro data biographorum dicta interpretari de vita norma solum viva voce à S. Francisco tradita, miki ca-villari esse videtur.*

B
quod etiam
ex litteris
Nicolai
quarti

466 *Credo tamen, opposita opinioni occasionem natam esse ex landata bullâ Nicolai IV, quod in ea sic loquatur Pontifex, velut ipse inserit Regula conditor esset. Incipit illa: Supra monum Catholice fidei & exstatque apud Lætiuum Cherubinum tom. I Bullarii Romani à pag. 126. Sic autem in eadem loquitur laudatus Nicolaus post Breve proœmium cap. I: Nos igitur Ordinem ipsum opportunis favoribus prosequentes, ad ejus augmentum benignius atten-dentes, statuimus, ut omnes, quos ad servandum hujusmodi vitæ formam assumi contigerit, ante assumptionem & receptionem ipsorum &c, ut ex bullâ recitavi. Certe Nicolaus nusquam in ea asserit, Regulam, quam ibidem recitat, Opus suum esse, sed Francisco non obscurè adscribit.*

C
colligitur, &
aperte asse-
ruit Leo de-
cimus.

467 *Premiserat enim in Proœmio: Gloriosus Christi confessor B. Franciscus, hujus Ordinis (Tertiæ) institutor, viam ascendendi ad Dominum verbo pariter & exemplo demonstrans, ipsius sinceritate fidei (Catholica) suos filios eruditivit, eosque illam profiteri, constanter tenere, similiter ac opere voluit adimplere, ut per ejus semitam salubriter incidentes mere-rentur, post præsentis vita ergastulum, æternæ beatitudinis effici possessores. Non aliter, quam nos, hanc bullam interpretatus est Leo X, qui apud Cherubinum tomo citato pag. 541, anno 1521 Tertiam S. Francisci Regulam Fratribus & Sororibus, sub religiosis votis in congregazione viventibus, adaptans, hec ait: Dudum siquidem hujus gratiâ Nicolaus Papa IV, prædecessor noster, Tertiam Regulam B. Francisci, quam de Pœnitentia appellavit, per quam alius Confessor homines utriusque sexus fideles, Spiritu Dei plenus, salvare contendebat, CONFIRMAVIT & APPROBAVIT. Verum quia temporis decursu, spirante illo Spiritu sancto, non solum viri conjugati, mundique hujus incolæ, pro quibus a B. FRANCISCO PRÆFATA TER-TIA REGULA EDITA FUERAT, verum etiam innumerarum virginum chori tribus essentiali-*

bus.... votis.... præfati Tertiæ Ordinis jugo sua colla subdiderunt &c. *Profectò non potuit Leo X Regulam ipsam S. Franciso, ejusdemque Regula confirmationem Nicolao IV clarioribus verbis attribuere.*

D

*Quadam tar-
men eidem
adfecit idem
Nicolau.*

468 *Affentior quoque Waddingo, ab eodem Nicolao aliqua adjæcta Regula, qualis nunc pas-sim exstat, ac forte etiam quadam in eadem juri-
stis de causis fuisse mutata. Sanè ita ipsem Nicolans restatus est in bullâ Unigenitus, anno 1290 data adversus quosdam, qui priori bullâ obti-
perare noluerant, editaque à Waddingo tom. 2 Annalium pag. 195. Ita, inquam, ipsem te-
stamus est, dum de priori bullâ loquens, ait: Ordinem ipsum approbando, ordinationes non-nullas salutaris persuasionis nostris litteris in eo-dem Ordine duximus observandas. Inter cæte-
ras eisdem Fratribus paterno consulentes affe-
ctu, ut hujusmodi normam vivendi sequeren-
tur, & sequendo amplectentur eamdem. Et cùm naturalis persuadeat ratio, & rationi æ-
quitatis acquiescat, ut prædicti Ordinis professores, ob ipsius Confessoris reverentiam, dilec-to-
rum filiorum nostrorum Ordinis Minorum diri-
gantur & regulerent doctrinâ, qui utriusque (Ordinis) almus extitit institutor, de Ordine supradicto Fratrum Minorum visitatores & pro-
curatores assumere procurent. Verum quia,
proh dolor! nonnulli ex Ordine prædicto Pœ-
nitentium.... adversus persuasionem & consilium hujusmodi consurgentess, non metuant af-
firmare, quod hujusmodi nostro consilio acquie-
scentes, illosque sequi volentes, salvari nequeunt
in eodem Ordine Pœnitentium &c.*

E
*ac fortid alia
quedam in
eadem ma-
tavit.*

469 *Ut rem clarius letor intelligat, Regula ex Ms. codice à Waddingo edita, cap. 16 sic habet: Visitatorem habeant sacerdotem, qui alicuius approbatæ Religionis existat, quique illic de commissis excessibus injungat pœnitentiam salutarem. Nec quivis alius possit eis hu-jusmodi visitationis officium exhibere. His ver-
bis Nicolaus in sepe dictâ bullâ anni 1289 sub-
didit: Quia verò præsens vivendi forma institu-
tionem à B. Francisco prælibato suscepit, con-
sulimus, ut visitatores & informatores de Fra-
trum Minorum Ordine assumantur, quos cu-
stodes vel guardiani ejusdem Ordinis, cùm fu-
per hoc requisiti fuerint, duxerint assignandos. No-
lamus tamen, congregationem hujusmodi à la-
co visitari. Hac omnia absunt à Ms. codice Af-
ficensi, quem Waddingus in ejusdem Regula edi-
tione secutus est. Nicolaus itaque visitatorem Fratrum de Pœnitentia, qui ex Regula S. Fran-
cisci quilibet sacerdos alicuius Religionis ab Ec-
clesia approbatæ esse poterat, voluit ex Ordine Minorum assumi; agréque tulerunt quidam, datam à S. Francisco Regulam hac in parte à summo Pontifice mutatam fuisse, quos proinde ille alterâ bullâ anno 1290 cœrcuit. Fortasse ei-
dem Pontifici etiam attribuenda est altera mani-
festatio facta in ejusdem Regula cap. 5, ubi cùm in codice Afficensi tempus, quo laborantes ter in die cibum lícite sumere possunt, determi-
netur à Dominicæ Resurrectionis festo usque ad festivitatem B. Michaëlis, in Regula bullâ Nicolai IV inserta, figurâ à Dominicæ Resurrectionis festo usque ad festivitatem B. Francisci; quod ultimum à S. Francisco certè non fuit statutum. An preter hac laudatus Pontifex alia mutaverit, non inquiero, quia ex his satis constat de muta-
tione in Regula ab illo facta.*

F

470 *At si quis modo roget, à quo igitur Ro-*

mano.

Primigeniam mano Pontifice prima illa à S. Francisco scripta Regulam Honorii tercii Regula approbata fuerit, dicam ego, certum est, se, approbatam fuisse non post annum 1246 vel 1247, quorum alterutro Appendicem suam absoluunt Tres Socii, quibus testibus, trium Ordinum quilibet tempore suo fecit à summo Pontifice confirmatus. Dicam secundo, mihi pariter certum videri, id viva voce factum ab Honorio III, vel, (si forte illius littera, mox laudanda, agant de aliis Pénitentibus) ab ejusdem successore Gregorio IX. Ut ita sentiam, faciunt utriusque Pontificis littera in favorem Tertiiorum edita, que exstant in Bullario Franciscano, typis Romanis anno 1759 excuso; quarum prima sunt Honori III, date die xvi Decembris anni 1221, id est, ejusdem anni, quo Ordinem illum à S.

Francisco institutum fuisse, dixi. Harum exordinum est: Significatum est nobis, exstantque tom. I, pag. 8. In eodem tomo pag. 30 leguntur litterae Gregorii IX, (qua certe de Tertiariis Franciscanis loquuntur) incipientes: Nimis patenter, data anno 1227, die xxv Junii; rursum alie ejusdem Gregorii pag. 51 signatae xxii Angusti anno 1229 cum hoc exordio: Cùm illorum, qui sua novissima; aliaeque pag. 65 date die vii Junii 1230, qua incipiunt: Cùm dilecti filii, Fratres Tertii Ordinis sancti Francisci. Itaque cùm duo laudati Pontifices Ordinem illum suis privilegiis per memoratas litteras honoraverint, dubium non est, quin ejusdem Regulam, saltem viva voce, approbaverint. Dixi saltem viva voce, quia hactenus nullum legi, qui confirmationem ab alterutro scripto datam protulerit aut indicarit. Pergamus ad alia.

B

*De indulgen-
tia Portiuncula &
de quibusdam
pliis*

471 *Waddingus ad precitatum annum 1221 refert quædam alia, qua partim incerti temporis ac fideli sunt, partim alibi memoranda; quædam etiam ad propositum meum non pertinientia præter ea, qua habet ibidem à num. 22 de celebrium indulgentiarum per S. Franciscum à Christo Domino impetracione visitantibus ecclesiam S. Marie Angelorum in Portiuncula, quas sexto jam seculo mirus omnium populorum consensus magno in pretio habere pergit. Duplicem harum epocham statuit laudatus Annalista; primam ab hoc anno 1221, quo illas Franciscus sine determinato die ab ipsomet Christo, patrocinante Virgine Matre, concessas, & ab Honorio III viva vocis oraculo confirmatas affirmat; alteram repetit ab anno 1223, quo easdem à Christo denuò ipsi apparente, ait, affixas fuisse diei secunda Angusti, ducto initio pridie à primis vesperis.*

C

*gesis hujus
anni & se-
quentis a-
gam alibi.*

472 *Hinc annum 1223 ab hoc facto orditur, totamque illarum historiam prolixè exponit, atque ex vetustis scriptoribus, episcoporum litteris, Pontificum bullis, magni nominis virorum consensu, populorum ad sua usque tempora frequentissimo concurso, aliisque argumentis partim probat, partim confirmat. Exigebat temporis ratio, ut & ego ad utrumque annum de indulgentiis agerem; verum argumenti amplitudo persuasit, ut illud ad Analectam differat. Prolixa enim scribenda erit ea de re dissertatio, in qua & indulgentia veritas instrumentis probetur, & obreclatorum aliter opinantium argumenta refellantur. Idem Annalista ad annum 1222 multa alia Sancti gesta refert, quorum alia certa quidem sunt ex primis biographiis, sed non certi temporis; alia iisdem biographiis ignota, ac propterea in Analectis pariter memoranda. De co-
mitiis hoc anno 1222 in Pentecoste de more ha-*

Oktobris Tomus II.

bis nihil ambigo, at nihil quoque singulare in iisdem actum legi; quare cogor ad annum 1223 festinare.

§ XXI. S. Franciscus Regulam compendiosiorem facit in monte, Spiritu sancto inspirante: varia hujus historiæ adjuncta à nonnullis tradita, sed non omnia satis firma.

Habitus Ordo Fratrum Minorum, quem S. Franciscus è tribus primum instituerat arque ipsemet profitebatur, usus fuerat Regula ab illo conscripta, annoque 1209 ab Innocentio III summo Pontifice viva vocis oraculo approbata quidem, sed nullis Apostolicis litteris confirmata. Hoc anno 1223 sanctus Institutus de obnenda ab Honorio III, qui Innocentio successerat, sua Regula confirmatione, scripto consignata, serio cogitavit. Non tamen eamdem, si verba species, quam laudatus Innocentius verbo approbaverat, Honorio confirmandam obtulit. Audiamus S. Bonaventuram in Vita edenda numero 54 hac super re loquentem. Cùm autem (inquit) dilatato jam Ordine, vivendi formam, per dominum Innocentium approbatam, disponeret per successorem ipsius Honорium in perpetuum facere roborari, hujusmodi fuit à Deo revelatione communitus. Videbatur quidem sibi de terra micas panum subtilissimas collegisse, multisque famelicis fratribus ipsum circumstantibus debere tribuere.

*Sanctus divi-
nitus moni-
sus*

474 Cùmque micas tam tenues distribuere formidaret, ne forte inter manus exciderent, vox ei desuper ait: Franciscus, unam de omnibus micias hostiam facito, & manducare voluntibus tribue. Quo id agente, quicunque illud non devotè recipiebant, aut receptum continebant donum, mox lepræ infecti notabiles apparebant. Recitat manè Vir sanctus hæc omnia sociis, dolens, se non percipere mystrium visionis. Sequenti vero die, cùm vigil in oratione persisteret, hujusmodi vocem de oculo delapsam audivit: Franciscus, micas præteritæ noctis verba Euangelica sunt; hostia Regula; lepra iniquitas. Per hanc visionem intellexit Franciscus, Regulam, cuius confirmationem defiderabat, compendiosius esse scribendam. Hinc subdit Bonaventura: Volens igitur confirmandam Regulam, ex verborum Euangelii aggregatione profusis traditam, ad compendiosorem formam, juxta quod dictabat visione monstrata, redigere, in montem quendam cum duobus sociis, Spiritu sancto ducente, ascendit; ubi pane tantum contentus & aqua jejunans, conscribi eam fecit, secundum quod oranti sibi divinus Spiritus suggerebat.

*in monte je-
junans, in-
spirante Spi-
ritu Sancto.
Regulam di-
xit.*

475 Quam cùm de monte descendens servandam suo vicario commisisset, & ille, paucis elapsis diebus, assereret, per incuriam perditam; iteratè sanctus Vir ad locum solitudinis rediit, eamque instar prioris, ac si ex ore Dei verba susciperet, illicò reparavit, & per su prædictum dominum Papam Honorem octavo Pontificatus illius anno, sicut optaverat, obti-

*amissamque
ibidem reno-
vat, quam
confirmavit
Honorus
Papa.*

L 111 2

nuit

AUCTORE

C. S.

nuit confirmari. Ad cuius observantiam fratres ferventer inducens, dicebat, se nihil ibi posuisse secundum industriam propriam, sed omnia sic scribi fecisse, sicut sibi fuerant divinitus revelata. Quod ut certius constaret testimonio Dei, paucis admodum evolutis diebus, impres-
sa sunt ei stigmata Domini Iesu digito Dei vivi, tanquam bullâ summi Pontificis Christi, ad confirmationem omnimodam Regulæ & com-
mendationem Auctoris. *Visum fuit hoc, et si paulo prolixiora, ex S. Bonaventura describere, quia modum, quo Regula illa scripta fuit, alias que adjuncta continent, ab aliis prioribus biographis pretermissa, ex sola tamen sancti doctoris auctoritate omnino historice certa. Tres Socii num. 62 de Regula per Honorium III confirmata solam aiunt, sive aliam (à prima scilicet ab Innocentio III approbata) Regulam à beato Francisco, Christo docente, compositam.*

Praefixa S.
Bonaventura
relationi

B

*476 Waddingus preter S. Bonaventuram lan-
dans Marianum suum, alia addidit adjuncta,
qua Marianus partim accepit ex Pisanu, quem
proinde antea audiamus. Lib. i Conformatitate 9,
editionis Mediolanensis anni 1510, postquam ex
S. Bonaventura retulit visionem de hostia ex mul-
tis miciis panis compingenda & porrigena fratribus &c, sic profequitur Pisanus : Quia visione
beatus Franciscus præmonitus, assumptis duo-
bus sociis, fratre videlicet Leone & fratre Bo-
nizo de Bononia, ad montem fontis Columbae
juxta Reate perrexit, ubi pane tantum contenus & aquâ jejunans, Regulam fecit scribi, se-
cundum quod oranti sibi divinus Spiritus sugge-
rebat. Quam cùm de monte descendens servan-
dam fratri Helia suo vicario tradidisset, ille,
ea perfecta cùm sibi non placeret, ipsam de-
struxit, dicens, se per incuriam eam perdidisse seu amississe. Sed iteratò Vir sanctus ad mon-
tem rediens præfatum, & jejunans, eam adin-
star prioris, acsi ex ore Dei verba susciperet,
illico reparavit, & per Honorium octavo sui
Pontificatus anno, ut optaverat, confirmari
obtinuit.*

Pisanus mul-
ta addidit.

C

*477 Huc usque satis pressè secutus est Bona-
venturam; sed post pauca huc non facientia, ita
perrexit: Sciendum, quid, cùm beatus Franciscus
Regulam, vicario traditam & amissam, iteratò
vellet reparare, frater Helias, qui Regulam
viderat & tenorem sciebat, ministris notificavit,
beatum Franciscum talen Regulam velle facere.
Qui ad ipsum congregati inducebant fratrem
Heliam, ipsius beati Francisci vicarium, ut ad
ipsum iret, & sibi diceret pro parte ipsorum,
quid Regulam ipsam faceret pro se, & non
pro eis; quia ad ipsam nolebant esse obligati.
Sed frater Helias timens beati Francisci repro-
hensionem, respondit eis, quid ire nolebat:
sed instantibus ipsis, quid iret, dixit, se nolle
ire sine ipsis. Et tunc omnes simul iverunt.
Cùmque esset frater Helias prope locum, ubi
erat beatus Franciscus, vocavit ipse frater He-
lias beatum Franciscum. Quo respondentे, &
vidente prædictos ministros, dixit: Quid volunt
isti fratres? Et frater Helias respondit: Isti sunt
ministri, qui audientes, quid facis novam
Regulam, & timentes, quid facias eam nimis
asperam, dicunt & protestantur, quid nolunt
esse obligati ad eam: facias eam pro te, & non
pro eis.*

*478 Quo auditio, vertit faciem suam bea-
tus Franciscus ad cælum, & loquebatur Christo
sic: Domine, nonne bene dixi tibi, quid ipsi*

non crederent mihi. Tunc audierunt omnes & alia item
vocem Christi respondentem in aëre: Franci-
scus, nihil est in Regula de tuo, sed totum est
Marianus an-
pud Waddin-
gum; secun-
dum quos
meum, quicquid ibi est. Et volo, quid Regu-
la sic servetur ad litteram, ad litteram, ad litter-
am, sine glosa, sine glosa, sine glosa. Et ad-
didit Christus: Ego scio, quantum potest humana
fragilitas, & quantum volo eos juvare. Qui ergo
nolunt eam servare, exeat de Ordine. Tunc
beatus Franciscus vertit se ad illos fratres, &
dixit eis: Auditis, auditis: vultis, quid iterum faciam vobis dici? Tunc ministri seipso*s*
inculpantes, confusi & territi recesserunt. Ha-
Elenus Pisanus: nunc ad Waddingum veniamus.
Volens igitur, inquit, confirmandam Regulam,
ex verborum Euangelii aggregatione profusus
traditam, ad compendiosiorem formam, juxta
quod dictabat visio monstrata, redigere, ad
vallem Reatinam descendit.

*479 Deinde simul cum fratribus Leone & Franciscus
Bonizio in montem Columbae, seu Rainerii, tunc 40 die-
bus jejun-
vit: Elias
cum alia*

ab urbe Reatina secundo lapide ad Meridiem, Spiritu sancto ducente, descendit, ubi in altissimæ petræ scissura per quadraginta dies in pane tantum & aqua jejunans eam fecit conscribi, secundum quod oranti sibi divinus Spiritus suggerebat. Post hæc, interjectis quibusdam de tempore, quo hac conigerunt, corretoque errore Abrahami Bzovii, qui eadem anno 1216 innexuerat, ex S. Bonaventura referit suprà dicta de Regula vicario tradita, & per incuriam, ut hic afferebat, amissa, ideoque in eodem monte densò scripta. Sed cum Pisanus addit, Heliam vicarium, dum S. Franciscus montem secundò ascenderat, indicasse ministris, quid Sanctus ageret, cum iisque, ut num.

*477 dictum est, illuc quoque ascendisse, ut intercederet. In eo tamen variat, quid non dicat, Franciscum ab Helia sive vocatum, sed ex di-
vina revelatione illorum adventus causam intellexisse. Illius verba habe: Perreixerunt omnes unanimitate novæ Regulæ reluctari; sed, dum erant in via, nihil non revelatum Franciso, qui montis supercilium superantibus ex petræ crepidine prosiliens occurrit, ad indignantis modum fratrem Heliam interrogans, quid sibi vellit ipse, aut ministrorum comitatus?*

*480 Ille humili voce demissisque oculis, ti-
mens, sanctum Patrem offenditum iri, dixit: Regula inter-
Ministri audierunt, novam sibi efformari Re-
gulam, humanis viribus superiori, induxe-
runtque me huc, ut pro vicarii ratione de tem-
perando agerem instituto; neque enim duriori
se volunt adstringere. Turbatus spiritu Franci-
scus infremuit, vultumque oculosquo ad cæ-
lum convertens, vehementi affectu dixit: Do-
mine, nonne prædixi, hos mihi non creditu-
ros? Ut quid me in vanum laborare coëgisti?
Ego institutum hoc cum pauperculis meis so-
ciis ad mortem usque servabo; nolentes hos &
durè resistentes compellere nequibo. Dic tu mi-
rum! Statim in lucida nube apparuit super Ho-
minem Christus Dominus, qui, audientibus
cunctis, dixit ei: Homuncio, quid turbaris,
quasi tuum hoc opus esset? Tune legislator,
tune hujus vitæ præceptor? Nonne omnia Re-
gulæ præcepta à me præscripta, nonne ta-
bulæ hæc à me formatæ? Tu dumtaxat te-
nue hujus operis instrumentum & calamus scri-
bentis.*

*481 Novi ego, quid dictaverim, novi, approbata
quid velim præcipere; vires humanæ mihi com-
fuit; inter-
cessores re-
pertæ; scio, quid possiat, & quantum ego dargam,
valeo*

A valeo & volo præstare subsidium. Volo proinde, ut Regula hæc obseruetur ad litteram, ad litteram, ad litteram, sine glosa, sine glosa, siue glosa. Si ergo nolunt isti observare, deturbatis, tanquam discolis & rebellibus, ex hac sodalitate, illorum loco alios substituam, & si opus fuerit, noviter nasci & oriri faciam, atque de lapidibus istis sinceros hujus instituti securatores resuscitabo. Ad hæc verba trementibus subjunxit Vir sanctus ex eminenti, in qua hæreditat genuflexus, petræ scissura: Charissimi fratres, plus satis vobis constat, in hac vestra conspiratione Dei voluntati vos restitisse, neque tam ad Dei circa nos providentiam, quam ad humanos sensus & infirmam vestram prudenter vos respexisse. Audistis, audistis ipsi vocem claram de nube delapsam? Quodsi adhuc non tinnunt aures vestrae, faciam, iterum eandem demitti. Confusi illi & territi obmutuerunt, cecideruntque in facies suas & timuerunt validè.

me deinde animati, patierunt, paupertatem nonnihil redemari.

B 482 Tunc benignus Pater, de scissura petræ descendens in areolam, accedens ad filios, pieque confortans, singulos apprehendit, dicens: Surgite, & nolite timere; sed velut milites Christi, accipite armaturam Dei, & induimini armam lucis, ut possitis in die malo resistere dæmonis insidiis, quas absque dubio vobis sternet in via hac, quam ambulatis. Conditâ porrò & absolutâ Regulâ, velut alter Moyses portans tabulas Legis, descendit de monte, facie ignita & coruscanti, ut iis, qui aderant in vicino tuguriolo, ostenderet acceptam à Christo vitæ normam, eamque transmitteret per præcipuas Ordinis provincias, ut unusquisque, quid sibi videretur, exponeret. Præsentibus id visum, ut juxta cæterarum Religionum consuetudinem salutem quidquam in communione eis liceret habere: brevi enim tempore adeò crevise, allegabant, sodalitum, ut verosimile sit, ante plures annos tot consodales futuros, ut intra strictæ paupertatis metas non possint contineri.

quod consulens à Santo Christus abnuit: de adfundis

C 483 Ille ad locum, unde venit, reversus, cum vero Legislatore & Magistro (Christo) inuit consilium, à quo ita responsum: Ego pars & hæreditas eorum ero; nolo, ut immisceantur terrenis curandis: omnium hujus vitæ virorum me constituo œconomum, nec permittam, ut quidquam ex necessariis vitæ elementis eis deficiat, dum illi curaverint hanc Regulam observare. Quo major eorum numerus, eo major videbitur mea providentia; dum in me jactaverint cogitatum suum, enutriam eos, neque in æternum dabo fluctuationem justis. Cunctis per ordinem relatis, acquieverunt Ministri Dei voluntati & salutaribus Francisci consiliis, cum quo Assiduum redierunt, ubi iterum expansa Regula, & ab omnibus approbata, deinde ad provinciarum præfatos transmissa, ut examinaretur, antequam peteretur Pontificis confirmatio. Hac Waddingus (quem secutus Chalippus est) ex Chronico Mariani Florentini. Manifestum autem est, Vitam S. Francisci à Bonaventura scriptam præluxisse Pisano & Mariano; nisi hic solo Pisano usus sit, vel Waddingus ipse addiderit, que cum laudato sancto doctore haber communia. Pisanus Bonaventura narrationi addens nomina Fratrum, qui cum S. Francisco montem ascenderunt; vocat illos Leonem & Bonizum; montemque ipsum Pisanus Fontis Columbae, Waddingus Columbae seu

Rainerii dixit, & ambo eum prope urbem Reatinam statuerunt.

484 Sed Waddingus addidit, S. Franciscum in altissimæ petræ scissura ibidem tunc commoratum esse. Eundem solo pane & aquâ contentum jejunasse, post S. Bonaventuram Pisanus afferuit; at neuter spatiū temporis indicavit, quod Waddingus ex suo, opinor, Mariano per quadraginta dies produxit. Bonaventura ait, vicarium, cui Sanctus Regulam, in monte conscripsit, servandam dederat, paucis post diebus distixa, eam per incuriam perditam; nec negat, id ita revera factum esse: Pisanus narrat, ita quidem ab Helia vicario simulatum, sed Regulam, quia displicebat, re ipsa ab ipso fuisse destruēt; Waddingus solum refert, Heliam simulasse amissam Regulam, quia aquo asperior ei videbatur. De ejusdem Helia & Ministrorum adversus Regulam conspiratione & intercessione nullum prouersus verbum fit apud S. Bonaventuram; nec magis de Christo respondente in aëre, sive tunc vox illa solum audita fuerit, ut infinitat Pisanius, sive etiam Christus tunc apparuerit supra Franciscum in nube lucida, ut ex Mariano tradidit Waddingus. Par est ejusdem sancti doctoris silentium de postulatione Ministrorum pro aliquibus rebus in communi possidentis, deque propriae iterato sancti Institutoris in eundem montem ascensi, ceterisque adjunctionis, que ex Waddingo retuli. Solus item hic ex landatis scriptoribus, aut Marianus, dixit, Franciscum, dum secundò descendit de monte, fuisse, velut alterum Moysen, facie ignita & coruscanti. Mitte minores variationes, qua in eorumdem relationibus occurruunt.

485 Ego quo magis historiam hanc expendo, èò magis (si ea, que ex Bonaventura continet, excipias) cogor pro filiitia habere, non una dulcis ratione. Prima est veterum scriptorum de

improbabillem faciunt silentium veterum, quam referunt

re tam memorabili publicaque silentium, quam nec ignorare poterant, nec taceri permittebat totius Ordinis Minorum utilitas: quid enim & ad hunc exteris commendandum, & ad exactam Regula observationem illius alumnos extimulando apries validiusque dici poterat, quam hanc eorum præcipuis ejusdem Ordinis prælatis manifestâ Christi Domini sententiâ probatam atque sine ulla glosa ad litteram observari jussam fuisse? Silet tamen in primis ipsem Franciscus in Testamento suo infra recitando, licet ejusdem Regula observationem in eodem diligenter commendet, glossaque in ea facere veler, utque id melius inculcer, dicat: Sicut dedit mihi Dominus, purè & simpliciter dicere & scribere Regulam ita simpliciter & purè sine glosa intelligatis & cum sancta operatione usque in finem observetis. Atqui erat hic profecto de divina ista confirmatione monendi locus, ne quis predicatio Ministrorum exemplo provocatus eidem Regule reluclari auderet. Silet pariter Thomas Celanensis, filius anonymous scriptor Vita, quam secundam appellamus; silent Tres Socii in Appendice edenda, quamvis his propositum fuerit supplementum aliquod ad priores Vias scribere. Atque horum quidem silentium etiam magis urget, si Leo, unus eorum, cum S. Francisco tunc fuisse dicatur in monte, dum res contigit, ut Pisanus super affirmavit.

486 Silet denique S. Bonaventura, qui post illos S. Francisci Vitam scriptit, cui si ea res nota fuisset, procul omni dubio pro ejusdem Regula commendatione cælestem illam vocem adjecit.

Ordinis tua rerat; personarum probitatis.

AUCTORE
C. S.

sei duobus argumentis, que suprà num. 475 pro eadem ab ipsius S. Francisci veraci testimonio & impressis ipsi sacris stigmatis petuit. Par omnino de codem fatto apud ipsum silentium est in aliis illius Opusculis, in quibus Ordinem Minorum instruxit & adversus calumniatores tutatus est, ac nominatim in eo, quod Expositio in Regulam Fratrum Minorum inscribitur, in qua scribendi argumentum non potuisse ipsum non admonere, ne prateriret, quod ad eam Regulam commendandam praeterea omnibus valebat. Aitque hac de silentio veterum; nunc rem ipsam expendamus. Suspecta mihi sunt ista fratris Heliae aliorumque Ministerorum Ordinis adversus S. Franciscum Regulamque conspiratio & intercessio audax, ad quas compescendas Christus ipse intervenisse prohibetur. Durum enim est, nec satis, opinor, aquum, sine certioribus vadibus credere, si minus Heliam (quem tamen ultra meritum culparis, alias observabo) saltem ceteros illos Minorum Ministros, viros utique graves ac pios, fuisse tam pervicaciter reluctatos Franciso, quem omnes velut amansimum patrem suum, & Spiritu Dei plenum meritò venerabantur, & cuius eximiam sanctitatem miramque cum Deo coniunctionem multis argumentis & miraculis perspicillam habebant.

B

*& perporam
allegata re-
luctantia
sancta,*

487 Adhuc reluctantie causa, quam allegant, nempe quod Regula ista asperior esset priori, mihi non videtur subsistere. Etenim Regula, quam velut omnium primam edidit Waddingus, vel ipsis etiam verbis conformis est approbata ab Innocentio III, vel solùm sensu seu preceptis, ut mihi potius visum est § XI; utro modo malis, non reprehendo inter hanc eamque, quam confirmavit Honorius III, tantum intercedere discriminis, ut, qui priorem dudum professi fuerant, potuerint posterioris observansiam nimis severitatis iusculo detrectare. Id discriminis inter utramque etiam non adverit Honorius III, qui posterorem, velut à priore non diversam reputans, in bulla confirmationis ait: Ordinis vestri Regulam à bona memoria Innocentio Papa, Prædecessore nostro approbatam, annotatam presentibus auctoritate vobis Apostolica confirmamus. Imo vero, si utramque Regulam à Waddingo editam conferamus, posteriorē minus severam, quam primam comprehendemus. In prioris capite 2 dicitur: Qui promiserunt obedientiam (id est, Ordinem professi sunt) habeant unicam tunicam cum capitulo (id est, tunicam superiore) & aliam sine capitulo (id est, interiore) si necesse fuerit. In posterioris Regula cap. 2 omisit illis: Si necesse fuerit, substituta sunt ista mitiora: Qui voluerint habere; additumque, de quo in prima nulla exstat mentio, usus calceamentorum, dum necesse videbitur his verbis: Et qui necessitate coguntur, possint portare calceamenta.

C

*ciam secunda
Regula mi-
nus severa
est.*

488 Rursus in prima cap. 2 dicebatur: Omnes fratres jejunent à festo Omnitum Sanctorum usque ad Natale, & ab Epiphania, quando Dominus noster Jesus Christus incepit jejunare, usque ad Pascha: in secunda cap. 3 preceptum de jejunio ab Epiphania tollitur & mutatur in consilium his verbis: Sanctam verò Quadragesimam, quae incipit ab Epiphania usque ad continuos quadraginta dies, qui voluntariè eam jejunent, benedicti sint à Domino, qui verò nolunt, non sint adstrici. Hinc Waddingus ad hunc locum annotavit sequentia: In praecedenti Regula jejunium hoc non erat sponteum, & ad Pascha Resurrectionis protende-

batur. Vide cap. 3. Item in prima cap. 13 fornicationis pena statuit exscolatio habens Monitici & ex Ordine expulso; quod non sic in secunda, sed in hujus capite 7 jubentur superiores eis, qui mortaliter peccaverint, cum misericordia paenitentiam injungere. Denique tempus convenienti ad capitulum generale in Pentecoste ad S. Mariam in Portiuncula, quod in prima cap. 18 Ministeris, in ultramarinis partibus non versantibus, presertim fuerat annum, in secunde cap. 8 ad triennium dilatum est, vel ad aliud terminum maiorem vel minorem, sicut à predicto Ministro fuerit ordinatum. Cur autem id factum sit, Tres Socii apud me in Appendice sic tradunt: In qua Regula prolongatus est terminus capituli propter vitandum laborem fratribus, qui in remotis partibus commorantur.

D

*quam primae
secundae
historiae
illa sat a summa
scilicet habebit.*

489 Porro, ut in hisce secunda Regula certè minus severa fuit priori, ita in hac frustra quesiui, quod austerioritate sua reluctandi occasionem dare potuerit priorem jam ante professis. Urgens haec maximè in sententia Waddingi, qui, quam primo loco typis vulgavit, pro prima habet, quam viva vocis oraculo Innocentius III approbavit; mibi enim ob rationes § XI datae multò verisimiles apparet, eamdem preceptis quidem omnium primam conformem, non tamen etiam verbis omnino primam fuisse; sed unam ex iis, de quibus Tres Socii in Appendice num. 35 aiunt: Plures Regulas fecit (S. Franciscus) & illas expertus est, priusquam faceret illam, quam ultimò reliquit fratribus, id est, quam Honorius III confirmavit. Ex dictis collige, quid censendum sit de altero eorumdem Ministerorum conata pro quarundam rerum communis possessione, Sanctique propriea in montem regressu; qui quidem conatus etiam minus verosimilis videri deberet, si constaret, Regulam, qua hujusmodi possessionem vetat, eo, quo supra dicti scriptores narrant, modo coram iisdem Ministeris ab ipsis etiam Christo confirmatam fuisse. Nam ego quidem difficulter inducar, ut credam, religiosos illos viros ansos fuisse posse mutationem in Regula, cuius præcepta omnia à Christo prescripta, & ad litteram sine glossa observanda esse, ex ipso Christi ore paulò ante audiissent.

E

490 Ignotum mihi est, unde didicerit Mariannus, seculi XV scriptor, S. Franciscum, dum Regulam dictabat in monte, per quadraginta dies in pane & aqua jejunasse, fuisseque facie ignita & coruscanti, quando è monte descendit. Vehementer tamen suspicor, hisce duobus adjunctis historie addendis occasionem patam esse ex qualicunque similitudine, que inter modum Veteris Legis Moysi divinitus date, modumque hujus Regula dictata intercessit. Nam, quemadmodum ex divisionis libris novissimus, Moysen post quadraginta dierum & noctium sine ullo cibo potuque jejunium Tabulas Legis à Deo accepisse in monte Sinai; hisque ob idolatriam populi confractis, duas alias, quas ipse ad eundem montem attulerat, similiter dixit Dei inscriptas, eique traditas fuisse: ita, teste Bonaventura, S. Franciscus ad scribendam Regulam in quemdam montem ascensit, ubi pane tantum contentus & aqua jejunans, conscripsi eam fecit, secundum quod oranti sibi diuinus Spiritus suggerebat; cumque hanc vicarius ejus, cui servandam tradiderat, assereret, per incuriam perditam, iteratò sanctus Vir ad locum solitudinis rediit, eamque instar prioris, acsi ex ore Dei verba susciperet, illico reparavit.

*Inserta fons,
que de qua-
draginta die-
rum jejunio &
F*

A
Et Sancti fa-
cile crucian-
te ea occasio-
ne narran-
tur.

491 Propter hanc quamcunque similitudinem Pisanus ejusdem Regula dignitatem pensans, Sic ergo, inquit, apparebat ex dictis, quali modo est confessa Regula nostra, quam profitemur; quia scilicet jejunio & oratione. Quali in loco? quia in monte. Quali auctore? quia videlicet Domino Iesu Christo eam beato Francisco revelante: unde ad instar Legis Moysi jejunio in monte, & Deo dicente, facta est & data. Ita Pisanus, nec inepit; verum apud Marianum (puto, ut major esset similitudo) Francisci jejuniu[m], cuius durationem non expressit Bonaventura, ad quadragenarium dierum numerum extensem est; utque in libro Exodi cap. 34, v. 29 legitur: Cumque descendere Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex confortio sermonis Domini; sic apud Marianum de S. Francisco dicitur: Velut alter Moyses portans tabulas Legis, descendit de monte, facie ignita & coruscanti, ut iis, qui aderant in vicino tuguriolo, ostenderet acceptam a Christo vitam normam. Ne pluribus lectorem morer, narratio S. Bonaventura, quam dedi, indubitatem fidem historicam exigit; pro reliquis adjunctis certiores vades non habeo, quam Baribolum Pisanum, qui scripsit sub finem seculi xiv, & Marianum Florentinum, Pisano juniores, neutrum rei, quam hic reserunt, satis propinquum, vel sat magne auctoritatis.

Ministrorum
provincialium
consensus
pro petenda
Regula con-
firmatione

492 Ex opinione Waddingi num. 483 relata, postquam Regula a fratribus, qui Assisi aderant, tandem approbata fuerat, etiam fuit ad provinciarum praefectos transmissa, ut examinaretur, antequam peteretur Pontificis confirmatio. Hanc scio, an hec ille ex aliquo vetusto scriptore didicerit, an solum ita conjecterit, quia equum videbatur, ut ad Regulam perpetuo stabiliendam expeteretur consensus provincialium ministrorum, qui in partem regiminis Ordinis adsciti erant. At eur id non potius factum credamus in ejusdem anni 1223 generali capitulo Pentecostes, ad quod ex fixa lege omnes isti ministri convenire debebant, & in quo ea res multo melius certiusque coram perfici poterat, quam inter absentes & in provinciis longe diffitis commorantes, quos per litteras consulere, ac forte diversa opinantes in eamdem sententiam adducere, operosius fuisset ac temporis longioris.

verissimum
in comitiis
generalibus
obtenuit ju-
bi.

493 Nihil autem cogit nos credere, Regulam scriptam non fuisse ante festum Pentecostes, quod eodem anno 1223 incidit in diem xxii Maii; nam Waddingus ipse statuit, S. Franciscum mens se Januario ejusdem anni Assiso Romam profectum, ut de determinando die celebris indulgentiae Portiuncula cum summo Pontifice ageret, eoque determinato, inde secessisse in montem Rainierii, ut Regulam formaret. Nulla quoque ratio apparet, ob quam S. Franciscus creditur ab hujus anni generalibus comitiis prater morem abfuisse. Quapropter, si consensus ministrorum provincialium pro petenda confirmatione Regule (quod verissimum est) reipsa petitum fuit, id in generalibus comitiis factum existimo.

§ XXII. S. Franciscus Regulæ suæ confirmationem anno MCCXXIII ab Honorio III obtinet: coram Pontifice concessionatur: protectorem Ordinis ab eodem impetrat: aliæ ejusdem Pontificis litteræ in favorem Ordinis datæ.

Diximus precedenti §, S. Franciscum ea mente Regulam novis curis concinnasse, ut eam à summo Pontifice Honorio III, qui anno 1216 Innocentio item III successerat, confirmandam curaret; idque hoc eodem 1223 feliciter perfecit. De hoc arguento, silentे Thoma Celenensi, agunt Tres Socii in Appendice num. 62,

Precipua
causa perendi
confirmationis
Regula
fuit.

Anonymus Perusinus, cuius verba dabo inferius, sanctusque Bonaventura in Vita num. 54 & sequentibus. Car. sanctus Institutio, qui Regulā solo vive vocis oraculo ab Innocentio III approbatā hactenus contentus fuerat, nunc pro ejusdem confirmatione scriptio obtinenda laboraverit, S. Bonaventura verbis num. 473 datis non aliam causam allegavit, quam quod ille Ordinem suum jam mirifice propagatum videret. Erat hac certè sufficiens ratio, nimur ut fratribus suis, longe latè dispersis, per Apostolicam Romanii Pontificis auctoritatem certum praedium, totique Ordini stabilitatem conferret. Eamdem rationem Tres Socii confirmant, aliamque præterea tam magis urgentem adjiciunt.

495 Ex illis & Anonymo Perusino § xv narravimus, fratres, qui ex comitiis generalibus anni 1219 ad ultramontanas, nominatim Allemannia Hungarieque, provincias missi fuerant, pro suspecte fidei hominibus habitos, & post multas acceptas atroces injurias inde recedere compulsi; eo quod Minorum Ordo, licet ab Innocentio III viva voce approbatus, adhuc nullis Pontificis litteris confirmatus esset, quibus id illi possent probare. Aint ergo laudati Tres Socii, ut huic malo imposteriorū caveretur, Hugolinum Cardinalem Ostiensem, S. Francisco & Ordini Minorum mirè deditum, curasse, ut sepe dicta Regula ab Honorio III, qui Innocentio in Pontificatum successerat, Apostolicā bullā confirmaretur. His consentientia narrat Anonymus Perusinus, qui etiam paulo plus Hugolino hic attribuit. Verba ejus, quibus fratres in praediis provinciis pessimè habitos ejeclosque ait, quia adhuc non habebant fratres confirmatam apprehensam Regulam, dedi supra num. 335; quæ vero huc spectant, subjicio. Notificaverunt autem hoc fratres dicto Cardinall, domino Ostensi. Qui vocato ad se B. Francisco, duxit eum ad dominum Papam Honorium, quia dominus Innocentius fuerat jam defunctus; & fecit scribi sibi aliam Regulam, & confirmari. Et dominus Papa sigilli munimine roboravit.

quod Minors
in aliquot
provinciis
pessimè exce-
pii suffident.

F

496 Hoc eadem etiam infra confirmabuntur, ubi de comitiis anni 1224 agam, ostendamque, vexationes, Minoribus in supra dictis provinciis ultramontanis anè suscitatas, cessasse, postquam illi cum Regula Pontificis litteris confirmata, aliisque Cardinalium epistolis commendatissimis mu-

nissi
nisi
dissent
Tres
Socii.

AUCTORE

C. S.

nisi ad eas redierunt. *Waddingus ad annum 1219 num. 18, ac rursus ad annum 1220 num. 56* Honorii III literas recitat, in quibus Minorum Ordinem ab Ecclesia approbatum assertens, eos commendat. *Prima inscripta leguntur archiepiscopis & episcopis, abbatibus & decanis, archidiaconis & aliis ecclesiarum praelatis; posteriores vero, venerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis, & dilectis filiis abbatis, prioribus, ac aliis ecclesiarum praelatis per regnum Franciae constitutis.* Ambae si recte signatae sunt, confirmationem Regula certò processerunt. Quia tamen Tres Socii sic loquuntur, quasi nulla hujusmodi littera eamdem processissent, quasque ad annum 1220 retrulit Waddingus, ea ad solos praelatos Francie directa sunt, forsitan alia illa anno 1219, sed sine loco signata, vel ad particularem aliquam provinciam, cuius nomen excederit ex apographis, destinata fuerunt, vel in provincias Alemannia Hungariaque numquam illata; aut certè dicenda sunt in iisdem provinciis desiderato successu caruisse, ac propterea à Tribus Sociis non fuisse memorata.

B
Honori an-
no 1223 con-
firmat Regu-
lam

497 Rebus ita, ut dictum est, constitutis, S. Franciscus Romam profectus, adjuvante Cardinale Hugolino, Regula sua confirmationem litteris Apostolicis consignatam ab Honorio III obtinuit. *Waddingus ibid. num. 16* eidem confirmationi de Honorio hac premitit: Qui lectam dum rigidam nimis putaret, velletque quedam mutari, Franciscus gravissime sanctissimeque confirmavit, ne verbum quidem unum de suo ibi positum, sed omnia, ut erant à Christo Domino inventa & dictata. Potuit revera ita vide ri Honorio, uti vixum fuisse Innocentio III, testantur Tres Socii num. 49 & Bonaventura num. 35; id tamen de Honorio apud veteres non lego. Nec magis apud illos invenio istud S. Francisci responsum; sed S. Bonaventura num. 56 tradidit, ipsum eadem dixisse fratribus, ut hos ad exactum Regula observantiam induceret. De tempore confirmata Regula constat ex ipso Honori diplomate, quod tum in tomo 1 Bullarii Romani, tum in novo Bullario Franciscano, alibique datum legitur Laterani tertio Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno octavo. Hac indicant praecepsatum Christi annum 1223, eius die xxix Novembris currebat annus octavus Pontificatus Honorii III, qui mense Julio anni 1216 Innocentio III successerat. Andreas Dandulus in Chronico apud Muratorium tom. 12 Script. Italie col. 343 pro anno octavo Pontificatus nonum posuit his verbis: Honorius Papa anno ix ejusdem Ordinem Minorum confirmavit. Reponendum esse octavo pro nono, indubiatum est; alias enim ejusdem Regula confirmatio illiganda esset anno Christi 1224, quod certò falsum est.

C
bullâ editâ,
enius ini-
tium & finis
recitatur.

498 Optime S. Antoninus part. 3 Histor., tit. 24, cap. 7, § 4, postquam dixerat, S. Franciscum priorem Regulam anno 1223 in compendioseem contraxisse, ait: Eodem anno fuit Regula illa per Honorium tertium approbata, Pontificatus ipsius anno VIII, ab inceptione Ordinis, ex quo Beatus cepit habere fratres, anno XV, id est, ab anno 1209, uti § VII ac num. 148 probatum est. Diploma Honori apud Waddingum aliosque sic habet: Honorius episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis, fratri Francisco & aliis fratribus de Ordine Fratrum Minorum, salutem & Apostolicam benedictionem. Solet annuere Sedes Apostolica piis votis,

& honestis potentium desideriis favorem benevolum impartiri. Ea propter, dilecti in Dominio filii, vestris piis precibus inclinati, Ordinis vestri Regulam, à bonæ memorie Innocentio Papa, Prædecessore nostro, approbatam, annotatam præsentibus, auctoritate vobis Apostolica confirmamus, & præsentis scripti communimus. Quæ talis est. *Hic subditur tota Regula, in duodecim capita distincta, sub hoc titulo:* In nomine Domini, incipit Regula Fratrum Minorum. *In fine hac sequitur clausula:* Nulli ergo omnino hominum licet hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, se noverit incursum. Datum Laterani tertio Kalendas Decembris, Pontificatus nostri anno octavo.

D

499 Tres Socii in Appendice num. 62 solum unius decreti, quo hec Regula à prima per Innocentium approbata differt, meminerunt his verbis: In qua Regula (ab Honorio III confirmata) prolongatus est terminus capituli propter vitandum laborem fratrum, qui in remotis partibus commorantur. Ut hac intelligantur, repetendum est, quod de S. Francisco uno altero anno post probatam ab Innocentio primam Regulam dixerant num. 57. Post prædictum autem locum Sanctæ Mariæ (de Portiuncula) obtentum à præfato abbe, ordinavit beatus Franciscus, quod ibi capitulum fieret bis in anno, scilicet in Pentecoste, & in Dedicatione sancti Michaëlis. In Pentecoste conveniebant omnes fratres apud sanctam Mariam, & tractabant, qualiter melius possent Regulam observare, atque constituebant fratres per diversas provincias &c. Itaque S. Franciscus, obtento loco S. Mariae de Portiuncula, Regula ab Innocentio approbata tunc adjectis ordinationem de capitulo generali quotannis celebrando, vel, si id in priori illa Regula jam ordinasset, locum & diem, aut certè locum adjectis. Annuntrum tunc fuisse capitulum generale, diserte etiam tradit Bartholomaeus Pisanus lib. 2, conform. 4, in editione Mediolanensi fol. CLXIX verso, ubi ait: Semel cum appropinquaret tempus capituli generalis, quod fiebat omni anno apud sanctam Mariam de Portiuncula &c.

In hac Regu-
la tempus co-
mitemorum ge-
neralium,

E

500 Hoc Francisci decretum etiam agnovit Waddingus in Annalibus ad annum 1212 num. 45, & in Annotationibus ad ejusdem Sancti Epistolam 10 allegatum Pisani locum laudavit. Observatum ergo id fuit usque ad novam Regule confirmationem, in qua Regula, testibus tribus Sociis, prolongatus est terminus capituli propter vitandum laborem fratrum, qui in remotis partibus commorantur. Revera sic factum est in ejusdem Regula cap. 8, quod de electione generalis ministri hujus fraternitatis, & de capitulo Pentecostes inscriptum est. In hoc enim sic legitur: Quo (generali Ministro) decedente, electio successoris fiat à ministris provincialibus & custodibus in capitulo Pentecostes, in quo provinciales ministri teneantur semper in simul convenire, ubicumque à generali ministro fuerit constitutum. Et hoc semel in tribus annis vel ad alium terminum majorem vel minorem, sicut à prædicto ministro fuerit ordinatum. Ecce, quam recte ea dixerint Tres Socii, cum tempus comitiorum generalium, que habentes fuerant.

que habentes
fuerant ap-
pensu, prolon-
gatum fuisse
unde rursus
liquevit.

F

A annua, modo ex iudicio ministrorum generalium ad triennium vel etiam ultra potuerit prolongari. Hinc rursum patet, Regulam, quam Waddingus velut primam edidit, non esse illam, quam Minores usque ad confirmationem alterius usi fuere, uti jam dictum est § xi. Rationem suggerit ipsa Regula, velut omnium prima edita apud Waddingum, cuius caput 18, sub titulo Qualiter ministri convenient ad invicem, totum hic subjungo.

primam Regulam non fuisse eam, quam dedit Waddingus.

§ 01 Quolibet anno unusquisque minister cum fratribus possit convenire, ubicumque placuerit eis, in festo S. Michaëlis archangeli, de his, quæ ad Deum pertinent, tractatus. Omnes verò ministri, qui sunt in ultramarinis & ultramontanis partibus, semel in tribus annis, & alii ministri semel in anno veniant ad capitulum in festo Pentecostes apud sanctam Mariam de Portiuncula, nisi à ministro & servo totius fraternitatis alter fuerit ordinatum. Confer modò utramque Regulam, frustaque quæres prorogationem temporis comitiorum generalium, quam in gratiam fratrum, qui in remotis partibus commorantur, in secunda factam esse, Tres Socii testantur. Quam ob rem, ut alibi dixi, dicendum est, Regulam, quam Innocentius approbavit, nunc perditam esse aut latere; quam verò Waddingus veluti primam edidit, unam aliam esse ex pluribus illis, quas S. Franciscus apud laudatos Tres Socios num. 35 dicitur scripsisse, priusquam faceret illam, quam ultimò reliquit fratribus. Ceterum justissima causa fuit in postrema Regula prorogandi tempus capituli generalis, quod ea tunc latius propagata fuerat, ac etiam latius propaganda erat per ejusdem confirmationem Apostolicam, ex cuius solius defectu eam respuerant provin- cia Alemannica & Hungarica. Progredior ad alia.

Eodem tempore Sanctus coram Papa concionatus

§ 02 Ad maiorem Ordinis sui firmitatem & cautelam sanctus Institutio in eadem, ut putamus, mora Romana duo insuper alia ab eodem summo Pontifice obtinuit. Primum est, ut Cardinalis Hugolinus, episcopus Ostiensis, qui jam inde ab obitu Cardinalis Joannis de S. Paulo protectionem ejusdem Ordinis auctoritate propria libens admirerat, eam nunc auctoritate Pontifica susciperet. De facto constat apud omnes, non item de tempore. Ego illud colligo ex Tribus Sociis, qui concessionem protectoris confirmationi Regule proximè subnecunt. Ad eam gratiam obtinendam videtur S. Franciscus fuisse usus tempore opportuno, quo coram ipso summo Pontifice & collegio Cardinalium concionatus, eorumdem animos magno pietatis affectu accenderat. Concionem hanc Tres Socii petitioni protectoris preponunt, ideoque & ego eam hic præmittam censeo. Ipsum coram Honorio prædicasse, testantur Thomas Celanensis in Vita num. 73, scriptor Vita secunda apud me fol. 268 verso, Tres Socii in Appendice num. 64 sanctusque Bonaventura in Vita edenda num. 178. Vita secunda sine ulla nota temporis sic habet: Nullius quoque verebatur præsentiam, quin æquanimiter sapientibus & indoctis, magnisque loqueretur & parvis. Nam & Cardinalibus coram domino Papa Honorio congregatis constantissimè prædicavit, non utique tam simplicitate movens ad risum, quam mirando semper fervore compunctionis extorquens susprium.

§ 03 Celanensis hoc factum scribit, cum San- Octobris Tomus II.

clus tempore quodam, causâ Religionis poscente, ad urbem Romam venisset, & à Cardinale Hugolinus, qui plenus timore, ne res ei male succederet, ac lætitia proprie sancti Viri fervorem & simplicem . . . puritatem, flagrantem consenserat, ad Honoriū introducetus es- set, ac felici plane successu prædicasset, dum interim in mirabili . . . dominus Ostiensis timore suspensus erat, totis orans viribus ad Dominum, ne beati Viri contemneretur simplicitas; quoniam in eum Sancti gloria resulbat, & dedecus ei erat (ejusdem opprobrium) eo quod erat pater super ejus familiam constitutus. Hac Celanensis. Bonaventura duo rei adjuncta reliquis adjectis, vide licet S. Franciscum, suggeste eodem Cardinale, priusquam ad Ponificem concionatus accede- ret, sermonem memoriter didicisse; cùmque hic coram sacro confessu ei penitus excidisset, post pu- blicè agnitam infirmitatem suam, invocatumque Spiritum Sanctum, excellentissimè concionatum fuisse. Juverit sancti doctoris verba recitatæ.

§ 04 Cùm semel prædicatus coram Papa & Cardinalibus, ad suggestionem domini Hostenis sermonem quandam studiosè compositum commendasset memoria, stetissetque in medio, ut ædificationis verba proponeret, sic oblivioni tradidit omnia, ut effari aliquid omnino nesciret. Verum, cùm hoc veridica humilitate narrasset, conferens se ad Spiritus Sancti gratiam invocandam, tali efficacibus subito cœpit verbis affluere, tamque potenti virtute illorum mentes virorum sublimium ad compunctionem inflectere, ut aperte clareret, quod non ipse, sed Spiritus Domini loquebatur. De sermone prius mandato memoria, deinde ex ea elapo, ac mox extemporali habito, silent aliis biographi nostri: faverit tamen hisce Tres Socii, dum aiunt: Prædicavit eis, sicut fuerat sola Sancti Spiritusunctione præmonitus; faverit item asserta à Celanensi Cardinalis Ostiensis pro Francisco trepidatio, tanto utique justior, si ipse Concionatori, quem ad Papam introduxerat, man- datum memoria sermonem excidisse intellexerit. Ceterum videntur omnes de eodem Sancti sermo- ne loqui; nam illum plus semel coram summo Pontifice concionatum fuisse, nullus insinua- vit.

§ 05 Difficultas tamen est in Thoma Celanensi cum Tribus Sociis conciliando. Celanensis minimè obscurè affirmat, S. Franciscum sponte sua à Cardinale Hugolinus expetiisse, ut sibi lice- ret coram Pontifice ac Cardinalibus sermonem habere; Hugolinum verò non nisi spem interme- tumque, ne res secūs, ac désiderabat, illi ce- deret, confessisse. Cùm tempore quodam, in- quirit, causa Religionis poscente, ad urbem Romam venisset, loqui coram domino Papa Honorio & venerabilibus Cardinalibus plurimum sitiebat. Quod intelligens dominus Hugo Ostiensis episcopus . . . timore ac lætitia repletus, admirans sancti Viri fervorem, & simplicem intuens puritatem; sed confidens de misericordia Omnipotentis, . . . eum coram domino Papa Honorio & reverendis Cardinalibus introduxit. Contrà ex Trium Sociorum sententia ipse Cardinialis Sancto auctor fuit, ut coram Pontifice con- cionaretur, eundemque ex humilitate relin- tem ac penè invitum ad id impedit. Verba acci- pe: Venit Romam, & visitavit dominum Hostensem, qui imposuit S. Francisco, ut sequen- ti die manè iret secum ad curiam, quia vo- bat,

AUCTORB
C. S.
& Cardinales
Hugolino in-
troductus, id
optimè pra-
fuit,

licet sermo-
ni, quem
didicerat, pla-
nè esset obli-
tus.

E

Observatur
dissonantia.
que apud
Tres Socios
& Celanen-
sem

F

AUCTORE
C. S.

*in uno rei adi-
junto occur-
rit.*

bat quod ipse coram domino Papa & Cardinalibus prædicaret, atque suam Religionem devotè & affectuosissimè commendaret. Licet autem B. Franciscus se excusaret de hoc, dicens, se esse simplicem idiotam, oportuit tamen, ipsum ire cum illo ad curiam &c.

§ 06 Ut verum fatetur, non video, quo pacto duas has assertiones componam, si ad unam eamdemque concionem referenda sint; nec aliunde saevis solidam rationem invenio, ut easdem de duas bus diversis concionibus possim interpretari. Quapropter, et si magna apud me sit Thoma Celanensis auctoritas, malo tamen Tribus Sociis adherere; tum quod horum narratio hic magis consentanea sit S. Francisci humilitati, tum etiam quod laudati Tres Socii, qui aequè ac Celanensis S. Francisco familiares fuere, ac numero illius auctoritatem superant, paulò post Celanensem scripsierint, ac proinde sicuti ab hoc discrepent, aberrantem emendare voluisse merito credendi sint. Cum eorumdem dictis recte etiam possunt conciliari verba Bonaventura; dicendo, Cardinalem Ostiensem relata Franciscu snamque imperitiam humiliiter cansanti suasse, ut sermone aliquem memoria mandare; cùmque hunc sermonem volenti dicere coram Pontifice excidisse, adverteret, trepidasse, doluisseque Cardinalem, quod Virum sanctum in hujusmodi periculum summa existimationis sue adduxisset. Waddingus ad annum 1217 num. 3, in margine laudans Legendum eorumdem Trium Sociorum & S. Bonaventuram, omnium dicta sic componit, ut S. Francisco attribuat desiderium Pontificem alloquendi; Cardinali verò consilium de sermone eadem occasione coram eodem sacroque collegio habendo. Verum hæc expositio apta quidem est ad conciliandum Thomam Celanensem cum Bonaventura, at non Tres Socios cum eodem Celanensi, cuius integrum Opusculum non videtur Waddingus habuisse.

§ 07 Post felicissimum sermonis successum Tres Socii mox incipiunt narrare, quo modo S. Franciscus ab Honorio protæctorem Ordinis sui petierit & impetraverit. Postea, inquiunt, dixit beatus Franciscus summo Pontifici &c. Rationem petendi hanc allegant, ut haberet virum, qui pauperem gregem suum adversus malevolos intaretur, quique pro negotiis Ordinis facilius accedi posset, quam summus Pontifex, gravioribus Ecclesia curis sepe præpeditus. Accedebat etiam & viso quadam ante paucos annos Sancto divinitus oblata de gallina parva, qua tot pullos habebat, ut nequeret omnes sub alii suis contineare; unde intellexerat, querendum suis esse à Romana Ecclesia subsidium. Adi Appendix ad Vitam primam num. 63 & sequentii. Supplicantem benignè exceptit Pontifex, & petita concessit, ut ibidem habent Tres Socii, as brevius noster. *Anonymous Perusinus*, Et petiit, inquiens, beatus Franciscus à domino Papa unum de Cardinalibus, qui esset istius Religionis gubernator & protæctor & corrector, sicut in eadem Regula continetur. Et concessit eis dictum dominum Ostiensem. *Locus Regule*, quem laudat, exstat in cap. 12 his verbis: Ad haec obedientiam injungo ministris, ut petant à domino Papa unum de sancta Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, qui sit gubernator, protæctor & corrector hujus Fraternitatis &c.

§ 08 Nunc reddenda ratio est, cur laudatum quod non anno 1217, sed 1223 S. Francisci sermonem, obtentumque post hunc ab Honorio Papa Cardinalem protæctorem ad annum 1223 referendum putemus, licet Waddingus &

Chalippus utrumque anno 1217 illigaverint. Hanc in rem nihil discere possumus ex Thoma Celanensi, qui capite 9 varias Sancti virtutes, atque interhas eximium illius in concionando fervorem & constantiam celebrans, ea occasione sermonis coram Pontifice habiti, & Cardinalis protæctoris mentionem fecit. Nullam quoque temporis notam ad propositum nostrum habet num. 100, ubi paulò pluribus egit de protectione Ordinis Hungarino collata. Nihilo plus nobis hic suggestit S. Bonaventura, qui in Prologo fassus est, se non semper historiam secundum Ordinem temporis texuisse; caputque 12, ex quo supra relata accepimus, de efficacia prædicandi & gratia sanitatum sine temporis serie inscripsit. At vero Tres Socii talen ibi servant rerum Ordinem, qui mihi dubium non relinquit, quin & sermo ille & primi protæctoris Minorum concessio anno 1223 consignanda sint. Ut hac probem, oportebit quædam ex jam dictis obiter repetere. Laudati Tres Socii in Appendix ad Vitam primam num. 62 scribunt, expletis . . . undecim annis ab inceptione Religionis in comitiis electos fuisse ministros, & aliquot fratres ad varias provincias missos, sed, quia, licet . . . Innocentius tertius Ordinem & Regulam approbabat ipsorum, non tamen hoc suis litteris confirmavit; propterea aiunt, multos eorum, in variis provinciis pessimè acceptos expulsosque, ad sanctum Pairem suum rediisse. Hac comitia Waddingus ad annum 1216 rexit; ego vero ad 1219 ob rationes, quas § xv proposui.

§ 09 Post hac idem narrant, Cardinalem Ostiensem, ut huic malo caveretur in posterum, curasse, ut nova S. Francisci Regula ab Honorio III cum bullâ præcedente solemniter confirmaretur. Consentit nobiscum Waddingus, & aliunde certum est, hanc Regula confirmationem ad annum 1223 pertinere. Num. 63 & 65 addunt & alterum adversus Ordinis impugnatores subdium, Cardinalem protæctorem, rogante S. Francisco, à Pontifice constitutum, idque, ut mox vidimus, sermoni per Sanctum habitu coram Pontifice postponunt, ut etiam fecit Waddingus ad annum 1217 num. 4. Tandem num. 66 de felici utriusque consilii successu sic pergunt: Habito domini Papæ mandato (de Ordinis protectione suscipienda, Cardinalis Ostiensis) revera sicut bonus protæctor ad defendendos fratres manum extendit, scribens multis prælati, qui persecutiones intulerant fratribus, ne ulterius essent eis contrarii, sed potius ad prædicandum & habitandum in suis provinciis consilium & auxilium eis darent, tamquam bonis & sanctis Religiosis, auctoritate Sedis Apostolicæ approbatis. Similiter & alii quām plures Cardinales ad idem suas litteras transmiserunt.

§ 10 In sequenti ergo capitulo datâ licentia ministris à beato Franciscu recipiendi fratres ad Ordinem, misit eos ad supradictas provincias, portantes litteras Cardinalium cum Regula, bullâ Apostolicâ confirmata. Quæ omnia prædicti prælati videntes, & exhibita fratribus testimonia cognoscentes, ædificare, habitare & prædicare in suis provinciis liberaliter concesserunt &c. Itaque ex primo capitulo, post constitutum à summo Pontifice protæctorem Ordinis habito, missi sunt fratres in varias provincias cum ejusdem protæctoris litteris & Regula, bullâ Apostolicâ confirmata. In confessu autem est etiam apud Waddingum & Chalippum, confirmationem, de qua hic sermo est, non esse priorem an-

D

*sæcum effe,
probatur ex
serie rerum,
que apud Tres
Socios*

E

*concessione
protæctoris
præcessisse ac
subsecuta*

no

A no 1223; ac proinde nec protector Ordinis ante eundem annum constitutus fuisse dicendus est. Adversus hac objici posset, apud Celanensem legi Hugolinum magno metu suspensum fuisse de successu concionantis Francisci, cajus gloriam dedecusque sua reputabat, eo quod erat pater super ejus familiam constitutus: quibus verbis innui videtur, laudatum Cardinalem non post eundem sermonem, sed ante, forte etiam diu, protectorem fuisse constitutum.

*Ieleguntur.
Protector suo
munere egre-
giè functus
est.*

§ 11 Fateor; sed eadem difficultas etiam solvenda manet Waddingo & Chalippo, qui aq[ue] ac ego sermonem illum ex Trium Sociorum testimonia creationi protectoris promiserunt. Mibi verisimilium appareat, Celanensem, nisi hic lapsus memoriam sit, sic fuisse locutum, quia Hugolinus etiam diu, antequam id muneric à Pontifice accepit, oblatam à S. Francisco Ordinis protectionem benignè admiserat, eaque ratione jam tum dici potuit pater super ejus familiam constitutus fuisse. Quām porrò strenuè Hugolinus suas protectoris partes egerit, pluribus exposuit Celanensis lib. 1 cap. 2, ac rursum lib. 2, cap. 2 multa memorans, qua ille partim ante, partim post demandatam sibi ab Honorio protectionem Ordinis præstit. Hac ibi legi possunt, uti & aliqua alia, qua in hujus Commentarii § xv ex nostro Anonymo Pernino recitavi.

*Alio littera
in favorem
Ordini: ab
Honorio da-
ta.*

§ 12 Alterum, quod suprà insinuavi à sancto Instituto pro stabilitate Ordinis sui hoc anno Roma procuratum fuisse, fuerunt ejusdem Pontificis litteræ, date Laterani xiv Kalendas Januarii, Pontificatus illius anno octavo, id est, versus finem anni 1223. Exhibent illas Waddingus ad hunc annum, & Bullarium Franciscanum tom. 1 pag. 19; sed ibi, forte rectius, xv Kalendas Januarii notantur. Scriptæ illæ sunt ad universos ecclesiarum prælatos, ne fratres, post annum tirocinium professos, ab Ordine trans fugas recipiant, utque eos, maximè si à superioribus suis excommunicati sint, omnino evitent, iisdemque superioribus requirentibus, excommunicatos publicè denuntient. Causa autem hec mandandi fuit, quod, ut Pontifex ibidem conqueritur, quidam prælati aliquos hujusmodi trans fugas, à superioribus suis excommunicationis sententiâ constrictos, non curassent viatori; unde & ipso major pervicacia acceperat, & Ordini quadam nota infamie. Credibile est, hanc quoque culpabilem conniventiam prælati isti obrepisse ex eo, quod Minorum Regula hæc tenus nullis Pontificis litteris fuisse confirmata. Ex dicendis S. Franciscus verisimiliter Româ jam excesserat, quando has litteras Honori dedit.

§ XXIII. Sanctus Nativitatem Domini peculiari modo celebrat, & Euangelium cantat: ex quo tempore videatur diaconatu initiatus fuisse: anno MCCXXIV habet comitia generalia, in quibus intermissam missionem Germanicam feliciter instaurat: secedit in montem Alvern.

R Ebus tam feliciter Rome gestis, S. Franciscus ante Honorii litteras postremo loco relatas ex Urbe discessit, Christi Domini festum natalitium celebraturus Græci, quod castrum est in valle Reatina, vernacula Greccia dictum, paucisque milliaribus ab ipsa urbe Reate distans. Quia verò id singulari modo facere desiderabat, assensum & licentiam summi Pontificis petiit & obtinuit, uti expresse observavit S. Bonaventura in Vita edenda num. 149 lectorem sic premonens: Ne verò hoc levitatis posset adscribi, à summo Pontifice petitâ & obtentâ veniâ, fecit præparari præseptum &c. Marianus apud Waddingum addit, laudatum Pontificem etiam indulgentias largitum esse omnibus, qui eidem solemnitati piè essent intersuturi; quod ego ejusdem chronicæ fidei relinquo. Prater Bonaventuram solemnitatem illam referunt Thomas Celanensis in Vita prima à num. 84, & auctor Vita secunda in codice nostro Ms. fol. 267 verso & sequenti; omnesque convenient, terio ante ipsius Sancti obitum anno consigisse.

§ 14 Ad paranda festivitati necessaria Sanctus unus est opera cuiusdam viri nobilis, nomine Joannis, ejusdem castri incole (utque verbis Celanensis utar), bonæ famæ, melioris vitæ, quem B. Franciscus amore præcipuo diligebat; quam, cum in terra sua & honorabilis (fortè legendum: dives & honorabilis) plurimum existisset, carnis nobilitate calcata, nobilitatem animi est sequutus. Waddingo teste, Joannes ille cognominatur Velita. Rem gestam ex secunda Vita de more recensabo. Sic habet: Accidit præterea res quedam mirabilis anno ante felicem B. Francisci transitum tertio, quam multis aliis prætermisso, dignè recolendam existimo. Ipse namque Vir sanctus ea præcipue, quæ circa Christum gesta sunt, assidua meditatione revolvens, noluit eorum, quæ sacris Euangeli voluminibus enarrantur, pro sua possibilitate vel unicum iota vel apicem transgredi: quia in omnibus, quæ de Christo scripta perpendit, super omnia, quæ in hujus vitæ volubilitate geruntur, jugum ipsius Domini suavissimum, onusque levissimum cuperet experiri.

§ 15 Igitur sollemnitate quadam Dominicae Nativitatis instanti, humilem nascentis in Bethleem Salvatoris infantiam paupertatem similitudine, quæ poterat, Vir Dei repræsentare desiderans, ad castellum de Grecio quendam vi-

*Sanctus jam
diaconus,
cum licentia
Pontificis*

E

*festum Nati-
vitatis Do-
mini peculi-
ari modo ce-
lebraturus.*

F

*speciem fra-
buli Bethle-
mitici parat
jubet.*

AUCTORE

C. S.
* i. e. ad

rum religiosum & nobilem, nomine Johannem, præmisit; qui ad hoc bovem sibi & asinum cum præsepio contra venturæ festivitatis gaudia præparavit. *Pauca h̄c claritatis gratiâ inse- renda sunt ex Vita prima, in qua sic legitur:* Hunc verò (præfatum Joannem) B. Franciscus, sicut saepe solebat, per quindecim dies ante Nativitatem Domini fecit ad se vocari, & dixit ei: Si desideres, ut apud Græcum præsentem festivitatem Domini celebremus, festina præcedere, &, quæ tibi dico, præpara diligenter. Volo enim illius Pueri memoriam agere, qui in Bethlēem natus est, & infantilium necessitatum ejus incommoda, quomodo in præsepio reclinatus, & quomodo, astante bove atque asino, super scenum positus extitit, utcumque corporeis oculis pavidere. Quod audiens vir bonus atque fidelis, cucurrit citius, & omnia in prædicto loco, quæ Sanctus dixerat, præparavit. Secundum h̄c Joannem arcessivit ad se Franciscus quindecim diebus ante natalem Domini nostri; ex quo conjicere licet, ipsum ex Urbe jam recessisse ante Honori litteras XIV vel XV Kalendas Januarii signatas, de quibus in calce præcedentis & memini. Waddingus tamen ait, Joannem hac de re ab illo monitum fuisse per litteras; nescio, quo nixus testimonio.

*sacramque noctem in eo
solenniter
exigit:*

* I. facibus

§ 16 Pergo historiam ex secunda Vita describere. Advenit denique nox sollempnia, aderantque B. Franciscus, pluribus illuc secum fratribus adunatis. Præparato itaque præsepio scenum imponitur: adducti bos & asinus ad præsepium collocantur; & cum gaudio sic vigilæ celebres inchoantur. Confluente igitur è diversis locis multitudine populi, facta est nox illa jucunditatis insolita plena; facta est cereis & fascibus* luminosa, novoque ritu celebrantur Bethlēem novæ sollempnia. Fratres quoque laudes Domino debitas exsolvebant; sed & cuncti, qui aderant, novis lætitiae cantis applaudebant. Stabat autem coram præsepio B. Franciscus; stabat tamquam suspirii præ gaudio plenus; stabat indicibili suavitate perfusus. Tandem super ipsum præsepe sacra Missarum aguntur sollempnia, cùm & ipse sanctus Dei Levita sollempnibus ornamenti indutus Euangeliū voce sonora pronuntiat, ac deinde populo de nato in Bethlēem Rege paupere mellifluia prædicat. Tanta verò pietatis dulcedine circa jam dicti Regis afficiebatur infantiam, ut, si quando JESUM CHRISTUM nominare deberet, ipsum verò veluti balbutiens, PUPERUM DE BETHLEEM præ nimia amoris teneritudine nuncuparet.

*quam pietatē celestis
visio & beneficia subsecuta probārunt.*

* an suo?

dè postmodum ab utriusque sexus hominibus D sunt remota pericula, necnon & brutis animilibus morbidis sanitatis collata remedia. Porro locus præsepii templum Domino consecratum, & altare super ipsum præsepe constructum ad sancti Patris honorem & facti memoriam dedicatur. *Hac omnia etiam habet Thomas Celanensis, qui eadem narratione librum primum Vita terminavit: at S. Bonaventura de ecclesia vel facello in eodem loco eretto non meminit, cetera consonat.*

§ 18 *Quoniam hoc loco prima ad certum an-* Neferatur tempus, quo *num mentio fit de S. Francisci Ordine levitico ille diaconatu, halenus distili agere de tempore, tum suscepit quo ille eodem initiatu fuisse videatur. Tres So-* E *cii, qui mox relatam Natalis Domini celebratio-* nem, utpote ab aliis satis expositam, prætermis- *erunt, Sancti diaconatum alio in loco aliqua occa-* sione affirmârunt. Nam in Appendice num. 61 *de Cardinale Hugolino ad annua comitia in Pen-* *tecoste venire solito sic aiunt: Ille autem, veni- *entibus fratribus, descendebat de equo, & ibat* pedes cum eis usque ad ecclesiam sanctæ Mar- *riæ, eisque postea faciebat sermonem, & cele- *brabat Missam, in qua vir Dei Franciscus Eu-* *angelium decantabat. Consonat Anonymus Perus- *nus, eisdem ferè verbis inquiens: Ille verò, ve-* *nientibus fratribus, descendebat de equo, &* ibat pedes cum fratribus usque ad ecclesi- *am propter devotionem, quam erga ipsos ha- *bebat, & eis sermonem postmodum faciebat,* & celebrabat Missam, & beatus Franciscus Eu- *angelium decantabat. Quid plura? de diacona-* tu illius consentiant omnes biographi, apud nul- *lum tamen eorum tempus, quo is eidem collatus* sit, annotatum reperio.****

§ 19 *Verumtamen Marianus Florentinus apud id factum non esse.* Waddingum ad annum 1210, num. 16 ex Le- *quando Trium Sociorum affirmat, factum id esse ma Regula eo tempore, quo Sanctus primam Regulam suam probata fuit,* ab Innocentio III approbari obtinuit; & ea quidem ratione, ut ipsem summi Pontifex Fran- *ciscum tunc usque ad diaconatum promoverit,* sociosque illius laicos minoribus Ordinibus initia- *verit. Hinc Chalippus in Vita Gallica pag. 43* hanc opinionem indubitanter amplexus est, pro *eaque ibidem in annotatis, non Marianum, sed* Tres Socios, veluti certissimos testes, allegavit. Sa- *nè nullus h̄c supereffet dubio locus, si de horum* Trium Sociorum testimonio constaret; quod mihi non videtur verisimile. Saltem in apographo no- *stro solū dicuntur S. Franciscus ac socii ejus* tonsurâ tunc donati fuisse, nec ullum fit hos in- *ter illumque discrimen, ut suspicari quis possit,* nedum affirmare, ei peculiare quid pra ceteris *tunc collatum fuisse. Sociorum verba h̄c sunt:* Suscepta itaque benedictione à summo Pontifice, & visitatis Apostolorum liminibus, datische tonsuris beato Francisco & aliis fratribus, sicut dictus Cardinalis (Joannes de S. Paul) procuraverat, volens omnes illos duodecim es- *se clericos, Urbem Franciscus reliquit.*

§ 20 *His duodecim annumerandum esse S. ostenditur ex* Franciscum, jam satis probatum puto, suprà Legenda Tri- *num. 232 & seq.: sed licet ille tertiusdecimus fui- um Socio-* rum. *fuisse, non sic tamen aliud, quād tonsuram ei* tunc datum esse, ex allato testimonio constaret. Clarius hoc est, quād ut credere possim, dicta Mariani fine ulla censura ab eruditio Waddingo adoptanda fuisse, si ipsum Trium Sociorum Opusculum habuisset ad manus; ac proinde rursum cogor

Acogor existimare, ipsum, quod Legendam Trium Sociorum laudat, id ex aliorum fide facere. Par est nostri Anonymi Perusini silentium de Francisco tunc ordinato diacono, apud quem simil modo solum breviter legitur: Dicitus autem Cardinalis propter devotionem, quam habebat in Fratrem (Franciscum) omnibus illis duodecim fratribus clericam fecit dari. Observandum autem est, hunc Anonymum Legendam Trium Sociorum in quoddam compendium redigisse, atque adeo nec in apographo autographove, quo ille usus fuit, ista, qua Marianus retulit, lecta esse, cum verisimile non sit, Anonymum eadem, qua Sancto honorifica erant, fuisse pratermissum.

sed verisimilius contigit postea anno incerto.

B

§ 21 Obscurius loquitur S. Bonaventura in fine capituli 3 de Innocentio hoc modo: Postulata concessit, & adhuc concedere plura promisit: approbavit Regulam, dedit de penitentia praedicanda mandatum, & laicis fratribus omnibus, qui Servum Dei fuerant comitati, fecit coronas parvulas fieri, ut verbum Dei liberè praedicarent. Ex hoc loquendi modo posset aliqua suboriri suspicio, cum Franciscus ibi inter tunc tonsuratos non videatur memorari, illum jam inde ante socios aliquo etiam altiori sacro Ordine initiatum fuisse; nisi ex clarioribus verbis Trium Sociorum oppositum dicendum esset. Eadem ratio facit me credere, Franciscum alio potius posteriori tempore diaconatum suscepisse, licet alias satis verisimile videri possit, Innocentium ei altiore ecclesiasticum Ordinem contulisse, quam ceteris, quorum illum caput constituerat. Non ausim tamen id differre usque ad hunc annum 1223, quo Honorius Regulam confirmavit, quia idem Tres Socii in Appendice num. 61 jam aliquot annis ante de illius diaconatu meminerunt, nimirum ab eo ferè tempore, quo Hugolinus post obitum Joannis Cardinalis Sabinensis de S. Paulo protectionem Ordinis Minorum, à S. Francisco rogatus, privata auctoritate suscepit, de qua re adi § xv.

sed ante annum 1223, ordinante episcopo Assisieno.

C

§ 22 Inter alia enim ibidem aint: Postea rogavit eum beatus Franciscus, ut in Pentecoste dignaretur fratrum capitulo interesse; qui statim benignè assensit, atque ex tunc interfuit eorum capitulo omni anno . . . & celebrabat Missam, in qua vir Dei Franciscus Euangelium decantabat. Jam tum ergò erat diaconus, nisi quis adverbium Postea referre voluerit ad tempus, quo laudatus Hugolinus auctoritate Honoriū protector Minorum constitutus fuit; quod mihi minus verisimile appareat, quia Tres Socii videntur frequentiorem protectoris ad comitia accessum indicare, quam haberri potuerit post finem anni 1223, post quem S. Franciscus non toto triennio supervixit. Hisce omnibus maturè perpensis, exstimo, S. Francisci diaconatus initium non melius statui posse, quam anno aliquo intermedio inter 1209, quo prima Regula ab Innocentio III probata fuit, annunque, quo Hugolinus Ordinis protectionem primò suscepit mox ab obitu Cardinalis de S. Paulo, quod factum esse diximus circa finem Pontificatus Innocentii, anno 1216 defuncti. Verisimile quoque mihi est, tam subdiaconatum quam diaconatum collatos ei esse, non à Romano Pontifice, sed à Vidone, Assisensi episcopo, qui ipsum à conversionis illius initio benignissime complexus fuit, ac deinde semper etiam magis fovit, ut alias ostendimus. Hoc postio, minus mirabimur scriptorum de eadem

Sancti initiatione silentium, quam si hanc summo Pontifici Innocentio aut Honorio attribuamus.

§ 23 Pretereo quadam alia, que Waddingus ad annum 1223 retulit, quaque ego partim alibi memorabo. Interim nunc ad annum 1224 progrederor. Laudatus Annalista Minorum de comitiis, eo anno apud Portiunculam in Pentecoste ex prime Regula prescriptio celebrandis, non meninat, quasi hac jam tum pretermissa fuissent. Mihī verò certum est, ea hoc anno etiam celebrauita fuisse. Licet enim generale illud capitulum, quod hactenus annum fuerat, ex novissima Regula ad triennium & ultra, si generali Ordinis ministro ita videretur, in gratiam fratrum, in remotis regionibus degentium, posset differri, urgabat tamen tunc peculiaris ratio illud convocandi, si alias non fuisset habendum. Ita exigebat nova Regula promulgatio, aliaque huc spectantia, que non melius peragi poterant, quam in comitiis generalibus, ad que conveniebant omnes, ut ex Tribus Sociis alibi sapienter observavi. Imò revera habita fuisse, satis liquet ex iisdem Sociis, qui verbis num. 510 datis exponunt, quid in sequenti post confirmatam Regulam & constitutum protectorem capitulo factum sit. Hoc autem sequens capitulum serius, quam hoc anno, figendum, nulla ratio suadet.

§ 24 Dubitandum quoque non est, quin ad illud invitatus fuerit, & si per negotia licuit, accesserit Cardinalis Hugolinus, sub finem anni praecedentis protector totius Ordinis auctoritate Apostolica constitutus, ac singulis annis, ut Tres Socii testantur, ad capitulum Pentecostes venire solitus. Adeo ut huc parsim pertinere possint, quae Anonymus Perusinus post Tres laudatos scriptores tradidit: Rogavit eum (S. Franciscus Hugolinum) ut venire ad capitulum fratrum in Pentecosten dignaretur: at ille annuit, & annis singulis veniebat. Quando autem veniebat, exhibant ei obviā processionaliter fratres in capitulo congregati: ille verò, venientibus fratribus, descendebat de equo, & ibat pedes cum fratribus &c, que num. 518 recitavi. Quidquid tamen sit de Hugolini in hujus anni comitiis praesentia, viz dubito, quin fratres, qui anno praecedenti ad capitulum generale convenierant, iussi fuerint hoc anno redire, tum quia sic precipiebat Regula, quam approbaverat Innocentius, tuncque nondum per confirmationem nova antiquaverat Honorius; tum etiam ut in hujusmodi generali Ordinis conventu decernerentur ea, que post confirmatam Regulam utiliter statuenda viderentur, quaque non parvi momenti fuisse, mox videbimus.

quibus foris intersuit Cardinalis Hugolinus.

F

§ 25 Actum in iis fuit de fratribus in variis ultramontanas provincias, quas antea infeliciiter tentaverant, remittendis, Ordineque in iis propagando. Quapropter revocanda hic sunt in memoriam, quae § xv diximus. Ex comitiis scilicet anni 1219 multos in varias regiones missos, sed non ubique pari successu exceptos; imò verò ex nonnullis provinciis fæde expulso, aliterve excedere coactus, ac nominatim ex Hungaria, Alemania & aliis provinciis ulteriis, ut habet Anonymus Perusinus, aut etiam, ut Tres Socii addunt, quasi in omnibus ultramontanis provinciis pessimè multatos. Hujuscem verò rei causam ex iisdem Sociis ostendimus fuisse, quia, licet præfatus dominus Innocentius tertius. Ordinem & Regulam approbasset ipsorum, non ta-

et in quibus missis Germanica, que anid non fucassera.

AUCTORE

C. S.

men hoc suis litteris confirmavit. *Diximus insuper, ut huic malo impostorum occurreretur, anno praterito die xxix Novembris impetratam esse ab Honorio III confirmationis bullam, ejusdemque Pontificis auctoritate constitutum Ordinis protectorem, Cardinalem Hugolinum, & scriptas tam ab hoc, quam ab aliis Cardinalibus, commendatitias litteras ad prelatos ecclesiarum, ubi fratres tam indignis modis fuerant excepti.*

denuò decreta fuis missis ed fratribus,

*§26 Hisce ita comparatis, certa spes melioris successus sancto Institutori affulxit. In sequenti ergò capitulo (utique in Pentecoste anni proxime subsecusi, seu anni 1224) datâ licentia ministris à B. Francisco recipiendi fratres ad Ordinem, misit eos ad supradictas provincias, portantes litteras Cardinalium (quarum mox memini) cum Regula bullâ Apostolicâ confirmata; *uii subdunt ibidem Tres Socii, quorum hec verba sunt, & quibus consona habet Anonymus Perusinus, de Hugolino protectore Ordinis ab Honorio constituto sic dicens: Post hoc, habito dicti Papae mandato, extendens manum suam ad protegendum fratres, dominus Ostiensis misit multis prælatis litteras, apud quos fratres tribulaciones passi fuerant, ut non essent fratribus contrarii, sed potius ad prædicandum & habitandum in suis provinciis consilium & auxilium eis darent, tanquam bonis & Religiosis viris, ab Ecclesia approbatis. Et plures ex aliis Cardinalibus miserunt litteras suas similiter ad hoc idem; & sic in alio capitulo datâ à B. Francisco licentia ministris recipiendi fratres ad Ordinem, fratres in illis provinciis sunt remissi, portantes Regulam confirmatam & litteras, ut diximus, Cardinalium.**

§27 Exspectationi respondisse eventum, subdunt ibidem Tres Socii & Anonymus Perusinus, qui verbis mox relatis hec addit: Videntes itaque prælati Regulam à summo Pontifice confirmatam; Cardinali quoque domino Ostensi cum aliis Cardinalibus bonum de fratribus testimonium perhibente, eis ædificare & habitare & prædicare in suis provinciis concederunt. Quo facto, & fratribus ibi habitantibus & prædicantibus, videntes multi conversationem eorum humilem, mores quoque honestos & verba ipsorum dulcissima, venerunt ad fratres, & sanctæ Religionis habitum assumperunt. Inter hanc provincias numeranda videtur Bohemia, si accurata sint monumenta MSS., ex quibus Antonius Melissanus de Macro in Supplemento Annalium Waddingi ad eundem annum 1224 sequentia annotavit: Hoc anno... quidam pauperculi fratres, Patris sui præcepto obaudientes, ex Italia Pragam Boemiam, Religionem propagaturi, profecti, à Primislao Ottogari, sive Ottischgari, perbenignè excepti fuere, eisdemque conventum cum prægrandi ecclesia, Divo Jacobo apostolo nuncupata, quæ etiamnum in urbe veteri extat & à patribus Conventualibus colitur, regiæ magnificientiæ construxit, ut novissima provinciæ Boemiam stirioris observantiae monumenta, mihi transmissa anno MDCXCIV aperiunt. Præterea ait, hoc item anno Minoribus locum concessum in urbe Turonensi in Gallia; & Waddingus ex suo Ms. Chronico Saxonie varias missiones in Germania feliciter tentatas; quæ si sat certa sint, optimè congruant supra relatis.

§28 At mirari licet, cur idem eruditus annalistus Waddingus, qui probè neverat, tum pri-

*mam illam fratrum in predictas provincias infelicem missionem, tum hanc alteram prosperi- Waddingus
mag, cur, inquam, ille non meminerit de hu-
bus comitia
jus anni comitiis, in quibus secundam hanc mis-
sionem aliquot
ad jun-
tus
H*

*sionem decretam esse, ex Trium Sociorum testi-
monio constat. Mibi hujus silentii causa potissi-
ma fuisse videatur, quod illorum Opusculum, eis
sepius ex aliis laudet, ipsemet non habuerit,
ideoque jam ad annum 1221 similem ex comi-
tiis generalibus missionem reuulisset ex Chronico
Ms. Saxonia, seu Baldini de Brunsvicke, cu-
jus narrationem, profitetur, se ibi non tam se-
cutum esse, quam descriptissime; corrigendum pro-
inde monens illustrissimum Gonzagam, quia eam-
dem missionem anno 1218 illigavit. Baldini
narrationis hec summa apud Waddingum est.
Congregatis in capitulo patribus S. Franciscus
per Eliam, vicarium suum, significavit, place-
re sibi, ut missio Germanica instauraretur; sed,
quia fratres, qui illam ante tentaverant, pessi-
mè fuerant habiti, resque erat plena periculi,
nolle se id oneris cuiquam, nisi sponte expetenti,
imponere.*

*§29 His auditis, circiter nonaginta fratres, triennio cù-
martyrii cupidi, se ad eam rem alacriter obtulerunt. Designatus ergo est minister Germaniae fra-
ter Cæsarius, isque cum eleclis, quos ex illo nu-
mero voluit, suscepit provinciam prospere ag-
gressus est. Ita ferè, sed prolixius, ex laudata Chronico Waddingus. Mibi dubium non est, quin hic de eadem, de qua Tres Socii, missione egerit ignotus ille nubi Baldinus, eis in ad-
junclis variet, quod ignoraret, quibus humanis subdiis, bullâ scilicet Apostolicâ & Cardinalium litteris, illa denuò tentata fuerit, ac feliciter promota. Certè apud Tres Socios, quorum au-
toritas magna hic esse debet, non nisi gemina in
istis provinciis fratrum missio memoratur; pri-
ma. claps... annis undecim ab inceptione Re-
ligionis, id est, anno Christi 1219, que prospe-
ro eventu caruit; secunda vero post Regulam ab
Honorio III confirmatam. Tempore autem inter-
medio fuisse aliam ad easdem provincias desti-
natam, neque ex antiquis Vitis eruere pos-
sum, neque Trium Sociorum assertis conferme
est.*

*§30 Quare, si fratres Minores ante annum 1224 in Germania aliquot conventus habuerint, ego malo Tri-
bus Sociis
adhædere.
dicendum est, vel non omnes primos, qui anno 1219 illuc profecti fuerant, inde fuisse expul-
si; vel, si alia intercesserit missio, hanc veluti minoris momenti à Tribus Sociis pretermissem; quamquam nec hoc eadem narrationi satis consonum est. Nisi vehementer fallar, si Wad-
dingus horum Opusculum habuisset, comitia, ex quibus primi in Germaniam destinati fuere, anno 1219, atque altera, in quibus eadem missio de-
nuò ac feliciter decreta fuit, anno 1224 illigâ-
set. Unum in chronotaxi nostra forè quis mira-
bitur, nimirum inter primam & secundam mis-
sionem integrum quinquennium intercessisse: ve-
rū ita omnino exigit Trium Sociorum narratio-
nis series, idemque annorum intermedium spa-
cium reperitur in chronotaxi Waddingi, qui pri-
mam missionem ad annum 1216, secundam ad
1221 reposuit.*

*§31 Thomas Celanensis, ut jam monsi, li- Eodem anno
brum primum Vita, in quo S. Francisci gesta 1224 Sandus
usque ad octavumdecimum conversionis suæ
annum complexus est, cum Christi Domini festis
Natalitiis apud Gracium celebratis claudens, li-
brum secundum, in quo gesta ipsius à penulti-
mo*

A mo vitaꝝ suꝝ anno recensuit, orſus est à commendatione ejusdem eminentis sapientia, eximiarum viriutum, doctrineque omni hominum generi perutilis ac miraculis comprobata. Proficitur tamen, se non omnia illius gesta hic relaturum, sed ea ſola, quæ necessaria magis occurſunt, ... ut, qui plus hiꝝ dicere cupiunt, quid addant, ſemper valeant invenire. *Quod ad tempus attinet, eodem modo loquitur in Prologo, ubi dum partitionem Opusculi ſui exponit, ſic ait:* Secundum autem Opus à penultimo vitaꝝ ſuꝝ anno uſque ad felicem ipſius obitum geſta narrat. Porro cùm idem biographus in eodem capitulo 1 libri 2, S. Franciscum obiiffe ſcribat anno... Dominicæ Incarnationis MCCXXVI... iv Nonas Octobris, credi poſſet, omnia, qua in hoc libro 2 narrantur, ad annos 1225 & 1226 referenda eſſe, aut ſaltem posteriora eſſe, die iv Octobris anni 1224. At non tam ſriliè voces illas à penultimo vitaꝝ ſuꝝ anno usurparit Celanensis: nam & ipſe ibidem num. 94 geſtis illis accenſuit ſacrorum ſigmatum impressionem, quam ipſem et afferit contigisse duobus annis, antequam Sanctus animam redderet cælo, & aliunde conſtat, partim ad Auguſtum, partim ad Septembrem anni 1224 pertinere.

in montem
Alvernū,

B

532 *Laudatus Celanensis, poſt memoratum de S. Franciſco elogium narraturus peculiarem ſacrorum ſigmatum acceptorum prarogativam, noſtat, iſum, ut ſoluerat tempus ſuum inter ſacra cum Deo via & inſtruclionem proximi ſedulò partiri, tunc in quemdam locum quietis & ſecreto ſoliditudinis (infrà heremitorum appellatur) ſeceſſiſſe cum paucis ſociis, quib[us] (ut ipſe ait) ejus conuerſationis sancta, magis quam cæteris, nota erant, ut tuerentur eum ab incuſu & conturbatione hominum, & ſuam quietem in omnibus diligenter adjuvarent. Secedendi cauſam eam allegat, quid Sanctus cuperet turbas ſacularium hominum, qui ad audiendum & videndum iſum quotidie concurrebant, tantisper vitare, & extergere, ſi quid pulveris ſibi inhaſerat ex conuerſatione hominum. Eremitorum illud ibidem infrà dicitur à loco, in quo poſitum eſt, AUMNA nominatum, ſolo, niſi fallo, apographi noſtri viuo: nam & Tres Socii, & S. Bonaventura, & Anonymus, qui Celanensis Opusculo maximè uſus fuſt in Vita ſecunda, locum montem Alvernæ appellant, iſque alias etiam Alvernus, Italiſ il monte Alverno dictus, mons Tuſcia eſt in Appennino ad confinia ſtatutus Eccleſiaſtici ſitus.*

C

533 *Waddingus ad annum 1213 à num. 30 de illo pluribus agit ex Rodulpho: mihi ſufficerit pauca hic ex eodem Annalista premissa. Sic habet: Est autem mons hic in arduis Apennini jugis altitudine procerus, ab aliis montibus ſeparatus, ſuper quos caput extulit omnes, tribus à lateribus, præcipitibus quaſi quibusdam altissimis moenibus cinctus. Dupli clumine Tiberi & Arno alluitur, à Bibiena nobili oppido & agro Cusentino distans ſeptem millibus paſſuum.... Mons iſte eſt ſublimis, cujus ſummu[m] cacumen nemo scandere auderet, niſi frequens fagus proſpectum diſcriminis auferret, & casuris promitteret obicem. Fagi amplæ ſunt in cacumine, herbæque & virentia prata, quiibus novas faciunt umbras.... Amoenifimus eſt modò mons & maximis virentibusque arboribus coronatus, cùm antea calvus, inhospes & horridus eſſet. In loco Franciſco familiari apparet impenetrabiles cavernæ, abrupti & ſuſpen-*

cujus notitia
hic datur, &
ibidem

ſi lapides, inacceſſæ undique rupes, in barathra hiatus profundissimi, quos horror erit aspi- cere &c.

AUCTORE
C. S.

534 *Waddingo ibidem teſte, comes quidam in honorem Orlando, monis dominus, cumdem jam ab anno 1213 S. Franciſco ejusque ſociis incolendum concesserat, curaveratque inguriolum quoddam ibi fieri, de cuius donatione, Annalista afferit, instrumentum publicum in ejusdem loci archivo ſuo etiam tempore ſervatum. Adjectit deinde idem comes etiam parvulam eccleſiam, titulo S. Mariae de Angelis Deo ſacram. Hac ſufficiente ſacri loci notitia, de quo plura dicenda venient in Gloria poſthuma & Analectis. Itaque cùm S. Franciſcus anno 1224 in hoc heremitorio ſacris contemplationibus precibusque totus in cumberet, &, ut S. Bonaventura addit, juxta ſolitum morem Quadragesimam ibidem ad honorem sancti archangeli Michaëlis jejunare coepiſſet, inceſſit illum vehemens deſiderium divine de ſe voluntatis cognoscenda. Immiſſum eſt igitur (verba S. Bonaventura ſunt in Vita num. 189) menti ejus per divinum oraculum, quod in apertione libri Euangelici revelaretur ei à Christo, quod Deo in ipſo & de ipſo maximè foret acceptum. Nempe ſimili modo, quo olim, dum duos primos ſocios, Bernardo & Petrum, ſibi adſcivit, eos ex tria apertione libri Euangeliorum docuerat, bona ſua vendenda & danda pauperibus, tollendamque poſt Christum crucem, ut in hoc Commentario num. 188 legere eſt.*

E

535 *Auctor Vita ſecunda factum ſic explica- vit: Igitur Vir iſte sanctissimus, qui ſibi & proximis utiliter dividere tempora novit, quadam vice, relictis ex more ſecularibus turbis, locum ſoliditudinis petuit, paucosque, qui ab omni incurſantium (nempe eorum, qui illum videndi & audiendi cauſā indies adventare solebant) tumultu quietem defenderent, ſecum duxit. Cupiebat enim ad tempus ſoli Deo va- care, &, ſi quis * pulveris ex hominum con- verſatione forſitan contraxiſſet, extergere. Cúmque mentis aliquantulum continuata quiete, con- templationis fruſum ſapidiuſ deguſtæſſet, totis præcordiis deſiderabat agnoscere, quid agendo ſacrificium de ſe Domino magis gratum poſſet offerre. Jamque Vir mirandæ virtutis con- maverat, cùm ſe adhuc vix incepiffe credebat. Summum ejus ſtudium fuerat ad anteriora ſe ſemper extendere, & retro acta quaſi in nichil computare. Cupiebat igitur adhuc de no- vo omnes corporis paſſiones cunctasque mentis pati anguſtias, quid perfeſſius completeretur in ipſo beneplaciti divini voluntas.*

F

536 *Cúmque huic deſiderio, quantò diu- tius, tantò ferventius anelaret *, die quadam in heremitorio, quo manebat, ad altare devo- tus accessit; ſuper Euangeliorum librum cum reverentia & timore ſe deposituit. Alii rectius aiunt, librum Euangeliorum ab illo fuſſe altari impoſitum. Pergit noſter: Poſt humiliter ſe conram altari in oratione proſternens, quanta po- terat devotione, clamavit ad Dominum, ut in prima libri apertione ſui de ipſo beneplaciti dare dignaretur iudicium. Tandem corde con- trito ab oratione conſurgens, ſe Crucis ſigno munivit, librumque de altari reverenter accep- tum aperuit. Cui cùm Domini noſtri Iesu Christi Paſſio priuū occurreret, ſuſpicatus eſt, ne cauſu hoc forſitan accidiſſet. Unde & rurſus librum claudens, rurſus aperuit, pluri- que hoc iſum reiterans, idem, quod priuū,*

cognofit.
multa ſibi
toleranda
eſſe:
* l. anhelare

v.1

AUCTORE
C. S.

vel simile prorsus invenit. *Panca hic inseramus.* Thomas Celanensis, qui laudato Anonymo præluxit, tantum habet, librum ab illo bis & ter apertum fuisse, non pluries. De tria libri aperi-
tione solum etiam meminit S. Bonaventura, isque eam, non ab ipsomet S. Francisco, sed eodem jubente ac praesente, in sanctæ Trinitatis nomine factam per socium illius, virum utique Deo de-
votum & sanctum. Potuit hoc rei adjunctum sanctus doctor didicisse ex ipsis S. Francisci so-
ciis, quos diligenter a se consultos fuisse, testatur in Prologo.

quapropter
ad quevis
passendum
alacer anhe-
bat.

§ 37 Pergo secundi biographi verba recitare : Ad hoc Christi Miles intrepidus non expavit ; & qui jam dudum martyr desiderio fuit, iterum se ad omne, quod pro Christo sustineri pote-
rat, flagrantius animavit. Simillima habent Tho-
mas Celanensis & S. Bonaventura, cujus verba hic adjicio : Sanè cùm in tria libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit Vir Deo plenus, quod, sicut Christum fuerat imitatus in actibus vitæ, sic conformis esse de-
beret in afflictionibus & doloribus passionis,

B antequam ex hoc mundo transiret. Et licet propter multam austерitatem vitæ præteritæ, crucisque Dominicæ baiulationem continuam imbecillis jam esset corpore, nequaquam est territus, sed magis ad martyrii sustinentiam vi-
gorosius animatus. Ita ille. Quamvis autem commune martyrium nūnquam passus à perse-
cutori fuit, sustinuit quoddam suavius ab amore divino, dum paulò post sacris Christi stigmatibus acceptis, velut cruci fixus fuit. Sed & reliquum biennium, quod supervixit, multis constictatus doloribus ac molestiis exegit, cùm jam spontaneis corporis cruciatibus etiam illa stigmata, & fracto laboribus corpusculo continua infirmitates ac morbi accessissent. Dicemus ista pluribus infrà ; interim ad speciale quinque vulnerum celeste do-
num, quod tam Celanensis, quam biographus se-
cundus, sanctusque Bonaventura præmissis subne-
ctunt, progrediamur.

§ XXIV. Eodem anno MCC-
XXIV in eodem monte Al-
verno quinque sacris stigma-
tibus insignitur.

Recitat
fratris Elie
testimonium
de sacrorum
stigmatum
impressione,

F Rater Elias, S. Francisci, dum hic viveret, vicarius & primus defunctorum successor, qui & morienti adstitit, in Epistola, quam de ejusdem obitu ad fratres suos Minorum, in Francia de-
gentes, dedit, inter causas in communis luctu latandi hanc protulit : Annuncio vobis gaudium magnum & miraculi novitatem. A saeculo non est auditum tale signum, præterquam in Filio Dei, qui est Christus Deus. Non diu ante mortem Frater & Pater noster apparuit crucifixus, quinque plagas, quæ verè sunt stigmata Christi, portans in corpore suo : nam manus ejus & pedes, quasi puncturas clavorum habuerunt ex utraque parte confixas, reservantes cicatrices & clavorum nigredinem ostendentes, latus verò ejus lanceatum apparuit, & saepè sanguinem evaporavit. Exstat Epistola hec, quam suo loco dabimus, apud Waddingum ad annum 1226, num. 45, accepta, ut afferit, ex auto-
grapha in conventu Recollectorum Valencenis in

Belgio affermata. Quod Elias his breviter annun-
tiavit, multò prolixius & accuratius biographi exposuerunt.

D

§ 39 Porro hujus specialis miraculi magnitu-
do, ac nonnullorum propterea, parum malevolo-
rum, partim etiam non recte instructorum, da-
bitatio impulerunt me, ut illud contra servatam
hactenus in hoc Commentario methodum ex o-
mnibus vetustissimis Vitis, quas habeo, totidem
ferè verbis, quibus in singulis legitur, recense-
rem, ut tam probis certisque testibus probatum,
si vel sic iniquas censuras evadere nequeat, sal-
tem bonis aquisque lectoribus, inanes scrupulos
(si quos habent) eximat. Primus omnium S.
Francisci biographus, idemque socius, Thomas
Celanensis, primum locum obtineat. Hic post-
quam narravit verè heroicum Francisci deside-
rium pro Deo patiendi, ingentemque fervorem
ad divinam voluntatem, quam ex ter aperto
Euangeliorum libro cognoverat, perfellissime ex-
plendam, processit ad sacrorum stigmatum im-
pressionem, velut tanta virtutis primum, enar-
randam his verbis.

E

§ 40 Manebat proinde (S. Franciscus) in-
concuus & latus, & sibi & Deo in corde
suo lætitiae cantica decantabat. Propterea ma-
jori revelatione dignus habitus est, qui sic de
minimo exultavit ; & in modico fidelis consti-
tuitur supra multa. Faciente ipso moram in
eremitorio, quod à loco, in quo positum est,
Aumna * nominatur, duabus annis antequam
animam redderet cælo, vidit in visione Dei vi-
rum unum, quasi Seraphim, sex alas haben-
tem, stantem suprà, manibus extensis, ac pe-
dibus conjunctis, cruci affixum. Duæ alæ su-
pra caput elevabantur, duæ ad volandum ex-
tendebantur, duæ denique totum velabant cor-
pus. Cùmque ista videret beatus Servus Altissi-
mi, admiratione permaxima replebatur ; sed,
quid sibi vellet hæc visio, advertere nesciebat.
Gaudebatque quam plurimum & vehementius
lætabatur in benigno & gratiose respectu,
quod Seraphim videbat ; quia pulchritudo inæ-
stimabilis erat nimis ; sed omnino ipsum crucis
affixio & passionis ipsius acerbitas deterrebat.
Sicque surrexit (ut ita dicam) tristis & latus ;
& gaudium atque mœror suas in ipso alterna-
bant vices.

Sandus vi-
dit ad se vo-
lantem Serä-
phicum, qua-
si crucifixum.

* I. Alverna

§ 41 Cogitabat sollicitus, quid posset hæc
visio designare ; & ad capiendum ex ea intelli-
gentiæ sensum anxiabatur plurimum spiritus e-
jus. Cùmque liquido ex ea intellèctu aliquid
non perciperet, & multum ejus cordi visionis
ejus novitas insideret, cœperunt in manibus &
pedibus ejus apparere signa clavorum, quem-
admodum paulò antè Virum sanctum supra se
viderat crucifixum. Mānus & pedes ejus in
medio clavis confixi videbantur, clavorum ca-
pitibus interiori parte manuum, & superiori
pedum apparentibus, eorum acuminibus exi-
stentibus ex adverso. Erant enim signa illa ro-
tunda interiùs in manibus, exterius autem ob-
longa ; & caruncula quædam apparebat, quasi
summitas clavorum retorta & repercutta, quæ
carnem reliquam excedebat. Sic & in pedibus
impressa erant signa clavorum, & à carne reli-
qua relevata. Dextrumque latus, quasi lanceâ
transfixum, cicatrice obducta* erat, quod saepè
sanguinem emittebat, ita ut tunica ejus cum fe-
moralibus multociens respergeretur sanguine
sacro.

advertisitque
se quinque
sacris stigma-
tibus insigni-
tum.

* an obdu-
ctum?

§ 42 Heu ! quam pauci, dum viveret cru-
cifixus

*que aliqui in
vita ejus,
multi post
mortem con-
spererunt.*

cifixus Servus Domini Crucifixi, sacrum lateris vulnus cernere meruerunt. Sed felix Elias, qui, dum viveret Sanctus, utrumque illud (*nimirum vulnus lateris & defluentem ex eo sanguinem*) videre meruit: sed magis felix Ruffinus, qui propriis manibus contrectavit. Enim verò cùm semel dictus frater Ruffinus manum suam in sinum sanctissimi Viri (*egrotantis*) ut eum scalperet, immisisset, dilapsa est manus ejus, ut sàpē contingit, ad dextrum latus ipsius, & occurrit illi pretiosam illam contingere cicatricem. Ad cuius tactum Sanctus Dei non modicùm doluit, & manum à se repellens, ut ei parceret Dominus, acclamavit. Studiosissimè namque abscondebat hoc ab externis, celabat cæutissimè à propinquis, ita ut & tolerabiles fratres & ejus devotissimi secutores hoc per multum temporis ignorarent. *Hac ibi; at deinde cap. 4 tradit, eadem illa quinque stigmata post ejusdem Sancti obitum à plurimis visa tactaque fuisse, quod & alii expressè observarunt.* Infra quoque videbimus, quibus modis Sanctus, dum viveret, illa celare studuerit, utique jam morti propinquus laterale vulnus oculere conatus sit.

B
*Hec eadem
bistorio*

§43 Secunda Vita scriptor, forte Ceperanus, priori de more consonans, verbis num. 537 datis subnexuit sequentia: Et quoniam pro hiis omnibus Domino lætitiae cantica corde jocundo deprompsit, propterea non multò pòst majoris revelatione misterii dignus fuit. Nam duobus annis, antequam Vir ille beatus felicem Domino spiritum redderet, in heremitorio, quod Alverna dicitur, moram faciens, vidit in visione quasi Seraph unum in aëre, sex alas habentem, cruci manibus extensis pedibusque conjunctis affixum. Alarum verò duas super caput erectas, & duas ad volandum extensas habebat; porrò duabus totum corpus tegebat. Obstupevit vehementer Vir sanctus ad visum, & alternabantur in ipso timor & gaudium. Delectabat eum speciei illius mirabilis pulchritudo; deterrebat plurimum horrenda crucis affixio. Sed & hoc læticabat, quod gratiosè se respici ab illo videbat. Cumque diutiùs anxi spiritu cogitaret, quid hujus visionis novitas importaret, nichil de illa liquidò intelligere poterat, donec in se ipso tandem vidi gloriosissimum illud miraculum, miraculum, inquam, omnibus, ut arbitror, retrò actis seculis inauditum.

C
*refertur ex
autore Vita
secunda.*

§44 Apparebant namque in manibus ejus & pedibus quasi fixuræ clavorum, latusque ipsius dexterum veluti lanceâ perforatum. Manuum videlicet interior & pars pedum superior supereminentia quædam ex ipsa carne veluti clavorum capita protendebat; manus autem exterius, & pedes interius signa quædam oblonga gerebant, veluti retorta clavorum acumina, quæ & ipsam carnem similiter reliquam excedebant. In latere verò dextro cicatrice obductum vulnus apparuit, quod & sacrum sanguinem sàpius evaprans tunicam ipsius nec non & aliquotiens femoralia tinxit. Talibus igitur in se, Vir Dei, resultantibus margaritis, studuit summopere pretiosissimum illum thesaurum, qua speciali illum Dominus prærogativa dicaverat, ab omnium omnino viventium oculis conservare recorditum, ne quod vel minimum conscienti cuiusquam familiaritatis occasione fortassis incurseret detrimentum. Unde & quia rarissimè per-

Octobris Tomus II.

paucis præcipua consueverat revelare misteria, ea quoque, quæ tam gratiosè parebant in ipso, maximè sibi familiaribus diu erant incognita.

§45 Periculorum enim existimans, inclitum apparere in oculis hominum, sed & pro magno non reputans, occulta quorumlibet bona non esse majora hiis, quæ proferuntur in publicum; ruminabat multotiens illud in ore propheticum: "In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi." Fratribus quoque circa ipsum conversantibus dederat tale signum, ut, si quando eum, cum extraneis occupatum, prædictum versiculum recitare perciperent, illum, ne forte in verba sibi nociva deflueret, curialiter ab eorumdem colloquiis expidirent. Itaque vulnus lateris, quoad usque vixit in corpore, diligenter Viro Dei celante, solus hoc frater Helyas casu utcumque percipere meruit; frater verò Ruffinus, ad eum scalpendum admissus, manu illud sensibiliter, sed fortuitò, contrectavit; ad cuius contactum Vir sanctus remurmurans, gravissimè doluit, & jam dictum fratrem inculpans, ut hoc sibi * Dominus indulgeret, adjunxit.

§46 Tertio loco, ordine scriptoris, non temporis vel auctoritatis, recensendi sunt Tres Socii, quippe qui ipsius S. Francisci, èq[ue] ac Thomas Celanensis, discipuli fuere, quod de secundo biographo certò dici nequit. In Appendice ad Vitam primam apud me num. 69 & sequenti de eadem re hac tradiderunt. Cujus (Francisci) dilectionis fervorem & jugem passionis Christi memoriam, quam gerebat in corde, volens ipse Dominus ostendere toti mundo, singulari privilegio, mirabili prærogativa ipsum adhuc viventem in corpore mirabiliter decoravit. Cùm enim Seraphicis desideriorum ardoribus sursum ageretur in Deum, & in illum, qui charitate nimia crucifigi voluit, transformaretur dulcedine compassiva, quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, cùm oraret in latere montis, qui dicitur Alverna, duobus scilicet annis ante obitum suum, apparuit ei Seraph unus, sex alas habens, & inter alas gerens formam pulcherrimi hominis crucifixi, manus quidem & pedes extensos habentis in modum crucis, effigiemque Domini Jesu clarissimè prætendentis. Duabus enim alis velabat caput, & duabus reliquum corpus usque ad pedes; duæ verò ad volandum extendebantur.

§47 Qua visione disparente, admirabilis in anima ipsius remansit ardor amoris; sed in carne ejus mirabilior apparuit impressio stigmatum Domini Jesu Christi, quæ Vir Dei pro posse abscondit usque ad mortem, nolens publicare Domini sacramentum; licet hæc * penitus celare nequeritur, quin saltem familiaribus sociis fuerit manifestum. Sed post felicissimum ejus transitum omnes Fratres, qui aderant, & sacerdotes quæ plurimi manifestissimè viderunt corpus suum* Christi stigmatibus decoratum. Cernebant enim in manibus & pedibus ejus, non quasi clavorum puncturas, sed ipsos clavos, ex ejus carne compositos & eidem carni innatos; ferri quoque nigredinem: dexterum verò latus, quasi lanceâ transfixum, verissimi ac manifestissimi vulneris rubea cicatrice erat obtractum, quod etiam sacrum sanguinem, dum viveret, sàpē effundebat. Addunt, eadem sacra stigmata deinceps

E
** i. e. illi*

F

*Recensetur
item ex Tri-
bus Sociis*

*in Appendix
& breviter
ex anonymo
Perusino.*

** an hoc?*

** i. e. ejus*

Nnnn

ceps

cepit tot miraculis divinitus fuisse illustrata, ut, qui de illorum veritate male senserant, eorumdem laudatores sint facti. Hoc Tres Socii. Brevisimè eadē anno invenerit Anonymus Perusinus, in hoc Commentario sepe laudatus. En verba ejus: Volens Dominus nobis ostendere dilectionem, quam habebat in eum, posuit in membris ejus & latere ejus stigmata dilectissimi Filii sui.

Eamdem
S. Bonaventura in Vita
edenda

§ 48 At pluribus illa exposuit S. Bonaventura, qui eo tempore scripsit, quo etiam vivebant aliquot S. Francisci socii, quos diligenter confabulauit. Cum igitur Seraphicis, ait, desideriorum ardoribus sursum ageretur in Deum, & compassiva dulcedine in eum transformaretur, qui ex charitate nimia voluit crucifigi, quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, dum oraret in latere montis, vidit Seraph unum, sex alas habentem tam ignitas quam splendidas, de cælorum sublimitate descendere. Cumque volatu celerrimo pervenisset ad aëris locum Viro Dei propinquum, apparuit inter alas effigies hominis crucifixi, in modum crucis manus & pedes extensos habentis, & cruci affixos. Duæ alæ super caput ipsius elevabantur, duæ ad vobandum extendebantur, duæ vero totum velabant corpus. Hoc videns vehementer obstupuit, mixtumque mœrore gaudium cor ejus incurrit. Lætabatur quidem in gratioso aspectu, quo à Christo sub specie Seraph, cernebat, se conspici; sed crucis affixio compassivi doloris gladio ipsius animam pertransibat. Admirabatur quam plurimum in tam inscrutabilis visionis aspectu, sciens, quod passionis infirmitas cum immortalitate spiritus Seraphici nullatenus conveniret.

prolixius ex-
posuit

§ 49 Intellexit tandem ex hoc, Domino revelante, quod ideo hujusmodi visio sic divinâ providentiâ suis fuerat præsentata conspectibus, ut Amicus Christi prænosceret, se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi similitudinem transformandum. Disparens igitur visio mirabilem in corde ipsius reliquit ardorem, sed in carne non minus mirabilem signorum impressum effigiem. Statim namque in manibus ejus & pedibus apparere coepérunt signa clavorum, quemadmodum paulò antè in effigie illa viri crucifixi conspexerat. Manus enim & pedes in ipso medio clavis confixi videbantur, clavorum capitibus in interiori parte manuum & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erantque clavorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra, ipsa vero acumina oblonga, retorta & quasi repercussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquam exce-debant. Dexterum quoque latus, quasi lancea transfixum, rubra cicatrice obductum erat, quod sœpe sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia respergebat. Cernens autem Christi Servus, quod stigmata carni tam luculentiter impressa socios familiares latè non possevent, timens nihilominus publicare Domini sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone; utrum videlicet, quod viderat, diceret, vel taceret.

rum aliquot
adjunctis

§ 50 Vocavit proinde aliquos ex fratribus, & generalibus verbis loquens, dubium coram eis proposuit, & consilium requisivit. Quidam vero ex fratribus, gratiâ Illuminatus & nomine, intelligens, quod aliqua miranda vidisset, pro

eo quod videbatur admodum stupefactus; dixit ad Virum sanctum: Frater, non solum propter te, sed etiam propter alios, scias, tibi ostendi aliquando sacramenta divina. Timendum propterea jure videtur, ne, si, quod pluribus profuturum acceperisti, celaveris, pro talento abscondito reprehensibilis judiceris. Ad cuius verbum motus Vir sanctus, licet alias dicere solitus esset, "Secretum meum mihi;,, tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præfatae; addens, quod is, qui sibi apparuerat, aliqua dixerit, quæ numquam, dum viviveret, alicui homini aperiret. Deinde post multa de miraculis in confirmationem eorumdem stigmatum factis, sic rursum prosequitur sanctus docttor Seraphicus: Ipse vero, licet thesaurum inventum in agro multâ diligentia studeret abscondere, latè tamen non potuit, quin aliqui stigmata manuum viderent & pedum: quamquam manus quasi semper portaret contextas, & pedibus ex tunc incederet calceatis.

D

§ 51 Viderunt enim, dum viveret, statres plurimi, qui, licet essent propter sanctitatem præcipuam viri per omnia fide digni, tamen ad omne dubium amovendum, sic esse, ac se vidisse, taciti sacrosanctis, juramento firmarunt. Viderunt etiam ex familiaritate, quam cum Viro sancto habebant, aliqui Cardinales, laudes sacrorum stigmatum prosis & hymnis & antiphonis, quas ad ipsius ediderunt honorem, veraciter inferentes; qui tam verbo, quam scripto, perhibuerunt testimonium veritati. Summus etiam Pontifex dominus Alexander (*hujus nominis quartus*) cum populo prædicaret, coram multis fratribus & me ipso affirmavit, se, dum Sanctus viveret, stigmata illa sacra suis oculis conspexisse. Viderunt in morte plus quam quinquaginta fratres, virgoque Deo devotissima Clara cum ceteris sororibus suis, & sacerdtales innumeris, ex quibus, quemadmodum suo loco dicetur, quam plurimi & osculati sunt ex devotionis affectu, & contrebaverunt manibus ad testimonii firmitatem. Vulnerus autem lateris tam sollicitè occultavit, ut illud nemo posset, nisi furtim, contueri, dum viveret.

probatisqe
testimonio*is*,

E

§ 52 Unus etenim frater, qui ei sedulè ministrare solitus erat, cum piâ eum cautelâ, ut ad excutiendum extraheret tunicam, induxit; ut attentè respiciens, vidit plagam; cui etiam tres veloci contactu digitos applicans, tam visu quam tactu, vulneris quantitatem agnovit. Subdit S. Bonaventura, idem vulnera ab altero fratre vi-sum & ab altero manu tactum fuisse, nimis ab Elia & Illuminato, ut supra ex aliis dictum est; sed addit: Propterea (ne scilicet simile quid in posterum contingere) portabat ex tunc femoralia ita facta, ut usque ad axillas pertingent ad vulnus lateris contegendum. Fratres quoque, qui illa lavabant, vel tunicam excutiebant pro tempore, quia inveniebant eam sanguine rubricatam, indubitanter per evidens signum in cognitionem sacri vulneris pervenerunt; quod postmodum in morte, revelata facie, ipsi cum aliis plurimis contemplati simul & venerati sunt. Exponit ista cap. 15, ubi de Sancti obitu ac sepultura agit, atque, clavos nigri, velut ferrum, coloris fuisse, atque ita carni innatos, quod, dum à parte qualibet premeretur, protinus quasi continui & duri ad partem oppositam resultabant. De plaga lateral iibidem inquit: Vulnerus autem lateris rubeum, & ad orbicu-

pretermis*s*
ab aliis bio-
graphis prio-
ribus.

F

A orbicularitatem quandam carnis contractione reductum, rosa quædam pulcherrima videbatur &c.

Expenditur predicatorum scriptorum fides

553 Mitto plura, quia ibi legi possunt, debitasque ad predicta observationes adjicio. Ex hujus Commentarii § 1 nequit merito negari, Thomam Celanensem, quem primo loco produxi, fuisse S. Francisci discipulum, neque ex junioribus; scripsisse Vitam sancti Patris sui ante annum 1230, id est, eamdem non serius, quam biennio vel ad summum triennio post illius obitum absoluisse; scripsisse, jubente Gregorio IX summo Pontifice, qui eidem Sancto usque ad hujus mortem, anno 1226 obitam, mirè familiaris fuit, annique subsecuti mense Martio ad Romanam S. Petri Cathedram evectus. Eundem Thomam fuisse virum gravem, pium doctumque, ipsa, quam scripsit, Vita probabit legenti; hocque ejusdem Pontificis in ipso præ ceteris ad Vitam intimi Amici sui scribendam eligendo judicium etiam confirmat. Fuerunt ergo in Thoma conditiones omnes, quas sanus criticus in biographo historicæ fide dignissimo jure requirat. Nec verò hujusmodi scriptori doméstico facile fuit falli in re tanta, nec tutum fallere in re nupera summum Pontificem, paulò ante S. Francisci consiliis intimum, totius Ordinis eximium protetorem, eoque titulo ac munere etiam ejusdem Sancti Ordinisque arcanorum præ ceteris concium.

Authoritas, ceteraque adjuncta,

554 Etenim qua fronte ausus fuisse vir ille religiosus summo Pontifici, de Ordine suo optimè merito, tam impudenter imponere, faclumque obtrudere velut certissimis plurimorum testimoniorum ex visu taetisque Assisi comprobatum ac publicum; quod & propter suam insolentiam difficiliter credi poterat, & ob temporis locique vicinitatem, ceteraque adjuncta, facillime examinari; &, si fabula esset, fædi mendacii convinci. At numquam illud ab illo mendacii convictum, sed contraria probatum, litterisque etiam Apostolicis adversus impugnatores editis confirmatum fuisse, constabit ex dicendis. Idem factum pro indubio certè etiam habuit post Celanensem suprà laudatus auctor Vita secunda, qui sive Ceperanus sit, sive alius vir secularis, scripsit quidem post annum 1230, non tamen post 1241, quo obiit Gregorius IX, de quo ille tamquam de viuente semper loquitur. Adi, si lubet, Commentarium nostrum § 1. Hunc quoque igitur idoneum historiam sacrorum stigmatum assertorem habemus, quippe qui in eam mox post scriptam à Celanensi Vitam potuit inquirere, & ob temporis propinquitatem, non minus quam Celanensis, ab Assisensibus redargui, si illum cecorum more secutus, fabulam pro contestatio facto venditasset.

ex quibus conficitur, impressionem stigmaum

555 Pluris etiam facienda est tertio loco adducta Trium Sociorum auctoritas, qui, licet Opusculum suum anno 1246 vel 1247 primùm absolverint, fuerunt tamen S. Francisci discipuli, quocum vixerant familiariter; immo eorum unus is ipse frater Ruffinus est, qui à Celanensi suprà num. 541 dicitur, dilapsa fortitudi manu, sacrum lateris vulnus contrectasse. Prætereo Anonymum Perusinum, quem ea solùm de causa hic laudavi, ne suspicari lector posset, sacra stigma huic vel ignota vel improbata fuisse. S. Bonaventuram summa fide Vitam scripsisse, nemō sine injuria neget. De adjumentis, quibus usus est, egi in hoc Commentario § 1. Id unum hic repeto, non fuisse illum contentum pramissis Vitis, aliorumque annotationibus, quas Crescen-

tius generalis Minister, in comitiis anni 1244 fieri mandaverat, verum etiam se contulisse Assisium, ut aliquot sancti Patris sui quondam socios consuleret, de quibus sic loquitur in Prologo: Ut igitur Vita ipsius veritas, ad posteros transmittenda, certius mihi constaret & clarius, adiens locum originis, conversationis & transitus Viri sancti, cum familiaribus ejus adhuc supervenientibus collationem de iis habui frequenter ac diligentem, & maximè cum quibusdam, qui sanctitatis ejus & concii fuerunt & sectatores præcipui, quibus propter agnitam veritatem probatamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda. Quis aut certiores testes, aut plus diligenter requirat in biographo, quem & generale Ordinis Ministerium, quo tunc fungebatur, & sua sanctitas ac eruditio aliunde commendabant?

556 Nec verò frustra fuerunt hi sancti doctores conatus: quamois enim prioribus biographis de historia impressionis stigmatum omnino consentiat, adjunxit tamen nonnulla ab illis pretermissa, aut non satis explicata, quæ ad ejusdem historiae integritatem ac clariorem narrationem pertinent. Inter alia docuit, quo pacto celebris illa Seraphini crucifixi apparitus, cuius præter Franciscum nemo fuerat conscius, ad noritiam fratrum pervenerit; qua ratione manuum pedumque stigmata celare natus sit; qua occasione laterale vulnus, dum viveret, conspectum simul & palpatum fuerit; quâ cautelâ Sanctus natus sit, ne id simili casu deinceps contingere; unde didicerint socii, ex eodem vulnere sepe sanguinem fusum. Addidit & alia, atque hoc in primis, stigma manuum pedumque, ut ut ipse ea abscondere conabatur, visa esse, dum vivebat, à plurimis fratribus, qui (ut inquit) licet essent propter sanctitatem præcipuum viri per omnia fide digni, tamen ad omne dubium amovendum, sic esse, ac se vidisse, taetis sacrosanctis, juramento firmarunt; visa quoque ab aliquibus Cardinalibus, ab iisque tum scriptis tum verbis asserta, ac nominatum ab Alexandro IV summo Pontifice, in publica concione restato, se, dum Sanctus viveret, stigma illa sacra suis oculis conspexit. Quid plura? Qui enim tam certis testibus manus dare recusat, nescio, quos tandem in re historicâ exigat.

F 557 Quamquam autem sacrorum stigmatum S. Francisco impressorum historiam ex testimoniis adductis satis superque extra omne dubium positam esse, credam; sunt tamen & alia, quæ ad ejusdem veritatem confirmandam proderit attulisse. In primis ne quis prædictos scriptores suspectos esse, ut ut inepte, causetur, quod illi omnes, excepto forsitan auctore Vita secunda, Ordinis Minorum sint, adjiciam unum & alterum synchronum, in quos ejusmodi suspicio cadere nequit. Lucas Tudensis in Hispania episcopus, eximius rerum Hispanarum, teste Nicolao Antonio tom.

2. Bibliotheca veteris Hispanæ, historicus, S. Francisco synchronus, at numquam illius Ordinis alumnus fuit. Hic in Operæ, quod adversus Albigenses hereticos scripsit, quodque exstat in Bibliotheca Patrum, editionis Lugdunensis tom. 25 à pag. 194, lib. 2, cap. xi sacra Francisci stigma pro tam certis indubitatissime habuit, ut non dubitaverit ex hisce argumentum desumere adversus eos, qui Christum Dominum nostrum tribus tantum, non quatuor, clavis affixum crucis fuisse, contendebant. Ipsum ergo andiamus.

bistoricæ certam esse, nec de ea prudenter posse dubitari.

E

Eamdem historiam etiam affirmavit

AUCTORE

C. S.

Lucas Tudensis in Hispania episcopus,

* I. demonstrativa

B
scriptor synchronus,

* an oculata?

in Opere suo
adversus
Albigenses;

558 Illud etiam (*ait*) beatissimi patris Francisci, cuius humilitate ac simplicitate sanctissima Deus nostris temporibus mundi contrivit superbiam, & scientiam reprobavit, qui stigmata Jesu Christi in suo gestavit corpore, specialiter ad fulciendum testimonium veritatis in medium proferamus, ut veritas enucleatius luceat, & falsitas offuscetur. Etenim vero, ut in ejus sacra reperitur Legenda, & multorum Religiosorum, clericorum, laicorum & secularium, qui manibus contrectare meruerunt, vel corporeis oculis ante quinquennium aspicerunt, pium perhibet testimonium, in manibus & pedibus B. Francisci quatuor apparuerunt signa clavorum, in Christi Miltie demonstrantes* perfectam de luctamine mundi victoriaram, & sui Regis Jesu Christi sequelam existere signo quatuor clavorum Dominicæ passionis. Scriptum quippe reperitur in ejus Legenda, quod post quandam crucifixi Seraphim beatificem visionem cœperunt in manibus & pedibus eius apparere signa clavorum, quemadmodum paulò autem virum supra se viderat cruci fixum.

559 Pergit Tudensis stigmata clavorumque modum ac formam, & sacram lateris vulnus expondere verbis Thome Celanensis apud me in Vita edenda num. 95 positis, ut dubium non sit, quin hanc Vitam pre manibus habuerit, & supra per sacram Legendam designaverit. Ibidem etiam ex eadem probare intendit, Christo in cruce pendenti dextrum, non sinistrum, latus lancea aperitum fuisse, ita differens: Alii nulla fulti auctoritate assertebant, tribus tantum clavis cruci fuisse affixum (*Christum*) & non dextrum latus ejus, sed sinistrum lancea vulneratum. Sed omnipotens Deus, qui infirma mundi elegit, ut fortia queaque confundat, per Servum suum, litterarum elementis serè rudem, Franciscum occulta* fide illorum elusit argumenta fallacia, ut etiam invitati cedant manifestissimæ veritati. Si autem quis forsitan adhuc audeat dicere, ista miraculosè & non ad instar passionis Christi in B. Francisco fuisse gesta, audiant, quod in ejus obitu legitur manifestè: Resultabat in eo revera forma crucis & passionis Agni immaculati, qui lavat crimina mundi, dum quasi recenter è cruce videretur depositus, manus & pedes clavis confixos habens, & dextrum latus quasi lancea vulneratum. Erat in medio manuum & pedum ipsius mirabile cernere, non clavorum quidem puncturas, sed ipsos clavos ejus clavos compositos (*vide mox annotanda*) ferri retenta nigredine, ac dextrum latus sanguine rubricatum.

560 Accepta hac sunt ex Vita prima secundum variationem meam num. 112 & sequenti, unde pro ipsis ejus clavos compositos lege: in eis impositos. Tandem Tudensis pro quatuor Christi clavis dextrique lateris vulnere concludens, post alia inquit: Hoc etiam Dominus in beati patris Francisci corpore clamare videtur. Quod ad propositionem nostrum attinet, mihi ex ipsis sine dubio concludere licet, sacra Francisci stigmata tam certa contestataque visa esse Tudensi, ut credere, à nemine posse negari, aut negantem facile posse convinci. Alioquin ineptè argumentum pertinet ab historia, cuius seu falsitas seu subtesta fides facili negotio, nec sine scriptoris dedecore, ab adversariis potuisse demonstrari; cum ista scripsisset dumtaxat quinquennio post obitum S. Francisci, ac proinde viventibus plurimis omnibus conditionis hominibus, à quibus illa stigmata tunc visa, manibusque palpata fuisse, affereret. At, in-

quies, non alia hic est Luca Tudensis auctoritas, quām Thome Celanensis, cuius ille Opusculum nactus, scriptis in Hispania. Imò verò longè alia est, eaque Celanensis Opusculo simul ac histerie stigmatum non parūm ponderis addit.

561 Joannes Mariana in Praefatione ad ejusdem Luca libros adversus Albigenses observat, ipsum ante episcopatum tum alias regiones, tum etiam Italiam Romamque adiisse, quod & ex iisdem libris constat. Lib. 3, cap. 14 Lucas ipse refert aliqua, que se didicisse, testatur, narrante viro sanctissimo fratre Helia, successore beatissimi patris Francisci; at rursum alia quædam ibidem cap. 15, narrante quoque praedicta fratre Helia venerabil viro. Frater ille Elias S. Franciso mensē Octobri anni 1226 defuncto succedit, rexique Minorum Ordinem usque ad annum 1230, quo à Gregorio IX Papa ab eo manere amotus fuit, eique sufficiens Joannes Parvens. Intra hos ergo annos dicendus est Lucas Tudensis in Italia fuisse & convenisse Eliam, verisimiliter Assisi, ubi erat ordinaria totius Ordinis Ministri fides. Minime quoque ambigi potest, quin laudatus Lucas, vir doctus sciendique avidus, in eo itinere Italico tum alibi, tum maximè Assisi, si ibi fuerit, de stigmatibus illis diligenter interrogaverit, non solum Eliam & fratres ejus, verum etiam Assisenses incolas, qui biennio vel triennio ante S. Francisci cadaver spectaverant, & quorum testimonia pra reliquis minus poterant esse suspecta.

562 Deinde in Hispaniam redux, allatā tunc magni facta vel postea accepta S. Francisci Vitâ per Thomam Celanensem compositâ, quinquennio post ejusdem Sancti obitum scribens libros suos adversus Albigenses, inseruit eis, ut vidimus, argumentum, ab iisdem quinque stigmatibus sumptum, nixus tum vitâ prælata, tum integerrimis testibus, quos nuper consenserat. Ita mihi quidem indicare videtur, dum verbis supra jam datis ait: Etenim vero, ut in ejus sacra reperitur Legenda, & multorum Religiosorum, clericorum, laicorum & secularium, qui manibus contrectare meruerunt, vel corporeis oculis ante quinquennium aspicerunt, pium perhibet testimonium, &c. Hac testimonia certè non didicit ex laudata Vita, in qua eorum nulla fit mentione; nec didicisse potuit ex altera per S. Bonaventuram multò serius scripta. Igitur Vitam à Celanensi tunc nuper editam confirmare voluit testimoniis, que ipsemen accepserat in itinere Italico; atque ita Legenda, etiam alias optima fidei, novum pondus adjicit, & veritatem sacrorum stigmatum etiam magis confirmavit.

563 Scriptori Hispano, Tudensi episcopo, addo Vincentium Bellovacensem, natione Gallicum, professione Religiosum Ordinis Predicatorum, qui eodem seculo ante scriptam à Bonaventura Vitam S. Francisci suum Speculum Historiale composuit in Gallia, hujusque libris 29 & 30 multa de eodem Sancto memoravit ex Gestis ejus, ut premittitur ibidem lib. 29, cap. 97. Hic ergo, ut tempore proximas, ita conditione ac loco diversus, eamdem illam vulnerum impressionem eodem modo recensuit toto capite 109 libri 30. Gesta autem, qua ibidem secutus est, non sunt Opusculum Celanensis, quod Luca Tudensi prælatisse diximus, sed Vita, quam secundum appellamus, ut manifestum erit cuilibet Bellovacensis dicta loco proximè citato conferenti cum verbis, que ex eadem Vita recitavi supra num. 543 & seqq. Porro hinc duo licet colligere: nimirum sepe

A sepe dictam stigmatum historiam jam ante medium seculum XIII (quo tempore Bellovacensis scripsit) in Gallia fuisse agnitam, & viam illam secundam, cuius auctor se synchronum fuisse prodidit, verè priorem esse, scriptâ per S. Bonaventuram.

564 Eodem ferè tempore fama tanti miraculi etiam in Angliam perlata fuit; sed incertis tantum rumoribus, si adjuncta species. Id liquet ex Mattheo Parisiensi, Congregationis Cluniacensi in eadem insula monacho Benedictino, qui in Historia Majore Angliae ad annum 1227 illud tam diverso à vero modo memoravit, ut sui simile non sit, videaturque è vulgi narratione relatum. Et enim ibi sine ulla apparitionis Seraphini, monastice Alverni mentione dicuntur primò quindecima die ante S. Francisci mortem apparuisse vulnera in manibus ejus & pedibus, sanguinem jugiter emitentia, sicut in mundi Salvatore in ligno pendente apparuerant, cùm crucifigeretur à Iudeis. Latus quoque ejus dextrum adeò aperatum & cruento respersum apparuisse, ut etiam secreta cordis intima perspicua viderentur. Subditur, Sanctum ipsum, ab accurrente populo & Cardinalibus causam tanti prodigii interrogatum, respondisse, id factum esse in confirmationem prædicationis sue de Christo crucifixo, mortuo & resuscitato, utque simul constaret, se Crucifixi servum esse.

565 Quin etiam dicitur adiecisse: Hæc vulnera, quæ in me ita videtis aperta & sanguine cruentata, statim cùm defunctus fuero, adeò sanata erunt & cohærentia, ut carni cæteræ similia videantur. Demum addit Mattheus: Qui continuò absque omni angustia corporis & carnis cruciatu, corpore solutus spiritum suo reddidit Creatori. Quo defuncto, nulla vulnerum prædictorum in latere vel pedibus, sive manibus, stigmata remanserunt. Hæc ille, ex quibus liquet, constitisse quidem ipsi de stigmatibus S. Francisci impressis, sed de tempore, modo ac reliquis miraculi adjunctis, pessimè fuisse instruibilem. Figmenta quivis facile corriget ex Vitis jam allegatis, ut neceſſe non sit eadem hic expōnere: neque alia de causa hunc autorem produxi, quam ut ostenderem, etiam à monacho Benedictino, ante medium seculum XIII in Anglia scribente, asserta fuisse S. Francisci stigmata, eti propter locorum distantiam vera illorum historia eumdem tunc latuerit.

566 Prædictis scriptoribus paulò quidem junior, at eodem tamen seculo XIII natus & mortuus Jacobus de Voragine, ex Ordine Prædicatorum episcopus Januensis, aquè ac illi, mirabile illud factum velut minimè dubium sua Legenda Sanctorum breviter, sed rectè, inseruit hoc modo: In visione Dei Servus supra se Seraphim crucifixum aspergit, qui crucifixionis suæ signific ei evidenter impressit; ut crucifixus videatur & ipse. Consignantur manus & pedes & latus crucis caractere; sed diligenti studio ab omnium oculis ipsa stigmata abscondebat. Quidam tamen hæc in vita viderunt, sed in morte plurimi conspexerunt. Quòd autem hæc stigmata per omnia vera extiterint, multis miraculis ostensum est; quorum duo, quæ post ejus obitum contigerunt, hic inserere sufficiat &c. Mitto laudare S. Antoninum, ex eodem Ordine Prædicatorum seculo XV archiepiscopum Florentinum, aliosque, qui eamdem historiam, velut minimè dubiam, scriptis consignarunt.

sed restitus de ea meminit Jacobus de Voragine, eisdem seculi episcopus.

§ XXV. Eademi sacra stigmata duorum synchronorum Pontificum, Gregorii IX & Alexandri IV, litteris Apostolicis asserta & vendicata: tempus, quo illa S. Francisco impressa fuere.

Testibus hæcne allegatis, quos nemo prudens respuat, addo & unos alios, quos præter temporis rationem & amicitiam cum S. Francisco habitam etiam summa in Ecclesia dignitas venerandos fecit. Cardinalis Baronius in Annotatis ad suum Martyrologium Romanum die XVII Septembris, ubi commemoratio impressio-
nis facrorum stigmatum unnnuntiatnr, dños hu-
jusmodi summos Ecclesie Catholice presides, qui illa suis litteris confirmaverunt ac tutati sunt, laudat his verbis: Extant de tam immenso mi-
raculo Apostolicæ litteræ summorum Pontifi-
cum, nimirum Gregorii IX ad universos Chri-
sti fideles per Teutoniam constitutos, datæ
Viterbiæ II Kal. April., sui Pontificatus anno
undecimo. Aliæ itidem ad episcopum Olomucensem anno decimo scriptæ, in ejus Registris in Biblioth. Vatic. Exstant etiam adhuc aliæ Apostolicæ litteræ eodem arguento conscriptæ ab Alexandro quarto. Illarum primam præter aliæ edidit Laertiūs Cherubinus tom. I Bullarii Romani pag. 58 sub titulo: Approbatio veritatis facrorum stigmatum S. Francisci de Assisi. Eam etiam recitavit Odoricus Raynaldus in continuatione Annalium Ecclesiasticorum Baronii ad annum 1237, num. 60, Waddingus ad eum annum, ubi affirmat, acceptam esse ex autographo in archivo sui Ordinis affervato, & Joannes Hyacinthus Sbaralea, S. T. magister Ordinis Minorum Conventualium, in Bullario Franciscano, typis Romanis anno 1759 excuso.

568 De anno locoque convenienti omnes, at non de die ac personis, ad quas scripta fuerit. Raynaldus cum Baronio eam ad universas Germanos directam ait, signatamque refert II Kal. Aprilis, seu die XXXI Martii. Apud Waddingum ex autographo universis Christi fidelibus in scripta legitur, dataque Nonis Aprilis; notat tamen ibidem Annalista, eamdem in Registro Vaticano datam diei ad universos per Teuthoniam constitutos, signatamque die 2 Aprilis, nimirum, ut existimat, variato... die, quo litteræ scriptæ sunt, secundum varia, quæ data sunt exemplaria. Waddingo consentiens laudans Sbaralea tom. I Bullarii pag. 214 in Annotatis ex ista variatio-
ne conjicit, binas hac de re litteras à Pontifice datas; primas ad Teutonicos 2 Kalen. April., alteras ad universos fideles Nonis Aprilis; ejusdem tamen tenoris. Evidem huic conjectura non repugno, solùmque observo, binas ejusdem tenoris admittendas litteras esse ad Teutonicos datas, si in Registro Vaticano unum earumdem exemplar verè recteque signatum legatur II Kal. April., id est, die XXXI Martii, ut habent Baronius & Raynaldus; atque alterum die 2 Aprilis, ut refert Waddingus.

AUCTORE

C. S.
ad universos
fideles Apo-
stolicas litte-
ras dedit,

569 Scribendi causam Raynaldus eam Pontifi fuisse, ait, ut Germanicae nationi, que pecuniali affectu sacra Francisci stigmata prosequebatur, gratum faceret, eamdenque in hac pia veraque devotione magis confirmaret. Agnoscit tamen, eodem tempore fuisse in Moravia episcopum Olomucensem, qui contrarium sentiebat, ac credi volebat: qua de re infra latius. Waddingus de eadem ad universos fideles scribendi causa hec premittit: Dum per hoc tempus Minorites institutoris sui S. Francisci excellentiam, & singularem sacrorum stigmatum prærogativam dignis celebrarent encomiis, & fidelibus è nostris persuaderent, non defuerunt, qui vel zelo dicerentur contrario, vel tantæ Viri sancti gloriae invidenter, ejusque laudibus & discipulorum fidei detraherent, contraria publicè prædicarent, & sanctum Patriarcham cum stigmatibus depingi, ultrò prohiberent. Moverunt hæc Pontificem, ut testimonium perhiberet veritati, & scriberet ad universos fideles, ut persualum sibi vellent rarum hoc & inauditum in Francisci corpore vulnerum prodigium, scientesque ex his stigmatibus causam se habuisse peculiarem eundem Confessorem Cœlitibus adnumerandi; quod fecerat anno 1228, ut suo loco exponam. Nunc ipsas Gregorii IX litteras ex recensione Waddingi accipe.

in quibus co-
rumdam ve-
ritatem lu-
culentè affer-
runt
* l. meritis

B

570 Gregorius episcopus, servus servorum Dei. Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis salutem & Apostolicam benedictionem. Confessor Domini gloriosus beatus Franciscus qualis vitæ mentis * processerit ad patriam perpetuae claritatis, explicare litteris, arbitramur fore superfluum; cùm id ferè per venerit ad fidelium notitiam singulorum. Veritatem grande ac singulare miraculum, quo ipsum Sanctorum splendor & gloria, Dominus Jesus Christus, mirabiliter decoravit, universitati vestræ tenore præsentium non indignè duimus exprimendum; videlicet, quod idem Sanctus, cùm adhuc spatum præsentis vitæ percurreret, & postquam illud feliciter consumivit, manibus, latere ac pedibus specie stigmatum divinitus extitit insignitus. Quo ad nostram & fratribus nostrorum deducto notitiam, & cum cæteris eisdem * miraculis per testes fide dignissimos probato solemniter, ex ipso speciem causam habuimus, quod Confessorem eundem de dictorum fratribus & omnium prælatorum consilio, qui tunc apud Sedem Apostolicam existebant, Sanctorum catalogo duimus adscribendum.

* al. ejus vel
eisdem

C

commendati-
vique, &
contraria af-
ferentes
* al. vistro-
rum peccato-
rum

571 Igitur cùm id ab universis fidelibus credi firmiter, cupimus, devotionem vestram rogamus & hortamur in Domino Jesu Christo, in remissionem vobis peccaminum * injungendo, quatenus ab assertione contrarii aures de cætero penitus avertentes, Confessorem eundem apud Deum pia vobis redditis veneratione propitium, ut ejus meritis & precibus, & in præsenti à Domino prosperitatis gaudium, & in futuro felicitatis æternæ percipisse solatium, exultetis. Datum Viterbiæ Non. Aprilis, Pontificis nostri anno undecimo. Id est, anno Christi 1237, die v. Aprilis. Gregorius IX, cuius ha litteræ sunt, is ipse est, qui ante Pontificatum ipsi ab eodem S. Franciso sepe predilectum, annoque 1227 aditum, Hugo & Hugo Linus, Cardinalis Ostiensis dictus, miro favore tum Sanctorum ipsum, tum institutum ab eo Ordinem, complexus fuerat, eundemque anno 1228,

nondum integro post obitum biennio, in Sanctorum numerum magna cum solemnitate retulerat.

572 Poterat ergò hic Pontifex, imò non poterat non, de Francisci stigmatibus in primis fuisse edictus, cùm ex familiaritate, quam cum ipso habuerat, tum ex testibus fide dignissimis, quos in processu canonizationis auditos fuisse, testatur, quibus hand dubiè annumerandi videntur, quos Lucas Tudemensis suprà num. 558 generatim laudavit, itemque illi, de quibus S. Bonaventura in Vita num. 200 scriptis: Viderunt enim (stigmata Francisci) dum viveret, fratres plurimi, qui, licet essent propter sanctitatem præcipuam viri per omnia fide digni, tamen ad omne dubium amovendum, sic esse, ac se vidisse, tactis sacrosanctis, juramento firmarunt &c. Quam ob rem nîl mirum est, laudatum Pontificem peculiarem hanc gloriam, tam evidenter comprobatam, Viro sanctissimo, olim sibi amicissimo, ab eoque inter Santos relato, vendicare voluisse adversus quosdam amulos, qui forte è audaciis illam impugnabant, quod de eadem nullam, specialem saltem aut distinctam, in bullâ canonizationis mentionem factam legerent.

573 Præcipue tamen, ac forte solum, ista gloria tum temporis impetrabatur. in Moravia, ubi Fridericus episcopus Olomucensis publicas adversus eam litteras ediderat. Enimvero exarist erga hunc episcopum Pontifex, acriterque redarguit litteris ad eundem datis, quas suprà laudavit Baronius, & Waddingus ad hunc annum 1237 recensuit, quales ex ipso hic subjicio: Gregorius episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Venerabili fratri episcopo Olomucensi salutem & Apostolicam benedictionem. Usque ad terminos orbis terræ præsumptionis tuae signa protendens, patentes litteras exhibendas universis Christi fidelibus, cuidam ad sobrietatem spernenti sapere, ac damnabiliter dedito blasphemis, manu lubrica concessisti, quas inter aliqua pietati conformia, & quælam obnoxia pravitati, continere percepimus, quod (cùm solus Patris æterni Filius fuerit pro humana salute crucifixus, & ipsius duntaxat vulnera devotione supplici adorare debeat religio Christiana) nec B. Franciscus, nec Sanctorum aliquis cum stigmatibus sit in Ecclesia Dei depingendus; & quod peccat contrarium afferens; nec illi, tanquam inimico dei, credulitas adhiberi ulla debet *.

Alias item
scriptis ad
episcopum
Olomucen-
sem,

F

* al. debeat
quem, quia
adversus illa
litteras pu-
blicas edide-
rat,
* al. causa
* al. in obli-
vione detur

574 Super quo non modo admirantes, quæ sit causæ * suasionis hujus, non indignè providimus perscrutari; ut, si fortè bona sit (quod impossibile creditur) commendabilis habeat; quod si non, in oblivionem *; & tu inductus spiritu pœnititudinis ad suggerendum salutare contrarium promptus & facilis habearis. Etenim super his ex eo sumpsi forsitan argumentum, quod sit indecens in subditis, ut planta sibi prætendat insignia capitis. Ad hæc quidem providentes, propositum seu compendiosè prolatum esse, dummodò suppleret, Nisi de speciali gratia cuique bene merito insignia hujusmodi sunt concessa; et si non multa, quæ possumus, tamen breviter quædam præsidium perspicuæ rationis habentia respondemus; videlicet quod Dei Sapientia, quæ de limo terræ similem sibi formans hominem, similis sibi fieri per Incarnationis mysterium, ut ipsum à morte redimeret, non contemptit, dilectum sibi beatum

* al. illi

A tum Franciscum suorum specie stigmatum decoravit. Quæ temeritas, quod peccatum, si tam singulare privilegium, ad Indulgentis gloriam, picturæ testificatione pateat oculis devotorum?

575 Nonne, ut fileamus de aliis, Princeps Apostolorum eximus, licet positione dissimili, quandoque pingitur crucifixus? Sed dicas intrepidus alia, dum pactum reformat ratio, quia cum præteriri nequierat, quod de cruce futurum Veritas indicavit; neque impropriè suspensus in cruce dicitur, neque incongruè tali damnatus suplicio figuratur. Sed de Francisci cruce vel stigmatibus quod veritatis indicium? quod probabile argumentum? De cruce siquidem nota fæculis vita ipsius respondeat, quod, postquam religionis assumptis habitum, vacando virtutibus, carnis continuum subiit cruciatum: de stigmatibus vero plures fide dignissimi, quos miraculi tanti conscos divinæ placuit reddere pietati*, testimonium veritati perhibeant, & ad ipsum hoc fidelis mater Ecclesia suffragetur, quæ ex hujusmodi miraculo, cum aliis debita solennitate probato, causam specialem habuit, quod eundem Sanctum Beatorum catalogo reverenter adscripsit. Quid ad ista, quasi mundo publica, & tibi per consequens non ignota, nisi quod voluntatis arbitrium prætendens vel præferens consilio, rationi*, nos, vel Deum potius, gratis offendis, ac utique dilectorum fratrum Minorum Ordinem & devotos eidem nimis improvidè perturbas?

576 Ad cor igitur, qui os in cælum ponere præsumpsisti (ut de reliquo taceatur) sine mora revertere; ad iram superni Judicis mitigandam studia suscipe poenitentis promptè diligentia, si fortè sit possibile, provisurus, ut scandalum, quod, quantum in te fuit, universitati fidelium per prædictas intulisti litteras, deleatur, & dilectorum fratrum collegia sint in Theotoniae partibus in reverentia consueta. Quod ut tanto facilius, auctore Deo, provenire valeat, quanto pius fore dignoscitur, ut in futuro vulneris, quæ salutis sunt, etiam operetur, fraternitati tuæ in virtute obedientiæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus cordi tuo pro solemani voto constituens, quod aliquis* aliquid de cætero, ex quo provocari superna Majestas, vel Sedes Apostolica justè conturbari valeat, non attentans, prædictum privilegium, quo Celsitudinis divinæ dignatio sui Confessorem nominis reddidit gloriosum, damnabiliter infligere aut impingere calumniis non præsumas; sed celebre in eisdem partibus ad honorem Conditoris, dum sicut & in aliis habeatur, quantum in te fuerit, humili devotione procures; firmiter crediturus, quod idem Sanctus, cum adhuc nostræ mortalitatis habitat baularer, prædictis stigmatibus exitit insignitus; & licet illa visa pluribus ipse tanquam contemnens laudes hominum, vacansque contemplandæ dulcedini cælestium organorum, celare semper studuerit, ea tamen migrans ad paradisi patriam concurrentium obtutu publicavit. Datum Viterbiæ 2 Kalen. Aprilis Pontificis anno undecimo.

577 Diem data epistola sic edidit Waddingus, quia ita invenit apud alios, licet ibidem præmissæ, in Registro Vaticano sub num. 19 eamdem datam notari 2 Idus Aprilis, & observasset, numerum secundum diei apud Latinos non esse in usu in computo Kalendarum aut Idnum. Sba-

*acerrimè re-
prehendit, ac
refellit.*

* al. potestati

*et que respi-
ceret, man-
davit.*

* al. deest ali-
quis

B

C

*Observantur
quædam cir-
ca has litte-
ras.*

ralea, in Bullario Franciscano Waddingum sequens est, quod sic etiam apud alios legisset. Virum diem malis, nîl interest, cum ex adscripto anno undecimo Pontificatus Gregorii constet, hanc epistolam ad annum Christi 1237 pertinere. Baronius quidem suprà nam. 567 pro anno undecimo decimum exhibet; verum id verisimilimè vel ejusdem memoria lapsi vel hypotheta vitio attribuendum est. Si utraque epistola modo ex Waddingo relata rectè subsignata sit, hac, qua ad episcopum Olomucensem data est, aliquot diebus præcessit primo loco recitatam, eamque Gregorius ad universos Christi fideles scripsisse videtur, ut occurreret malo, quod ex ejusdem episcopi publicis litteris ubicumque spargi potuerat, cave-retque, ne alii antisites simile quid temere moverent. Porro episcopum Olomucensem, de quo hic, dictum fuisse Fridericum, discimus ex tempore sedis illius, signato in Historia episcoporum Olomucensium per Augustinum, ejusdem ecclesie decanum, ubi Fridericus decimo sexto loco recensetur, nihilque memorabile gesuisse dicitur. Verisimile est, ipsum summi Pontificis mandatis obtemperasse, cum plura hac super re non legerim.

578 Prædictis litteris etiam alias addidit Gregorius ad superiores cuiusdam sacri Ordinis, cuius unus alumnus, hanc dubiè dicti episcopi autoritate nixus, eadem stigma oppugnavisse dicebatur. In his litteris Pontifex cum magni doloris significazione indicavit, se accepisse, illum cum pervenisset Opaniam (alibi Opaviam dicunt) Moraviae* civitatem, publicè dicere ansum, quod in laude B. Francisci per quosdam ex discipulis suis plè propofita deberent habere pro reprobis; quod in ejus corpore Christi stigma non fuissent. Unde ibi subjicit Gregorius: Quid ultrà? Nec Christo, qui Sanctum eundem manibus, pedibus ac latere hujusmodi stigmatum privilegio decoravit; nec nobis, qui ex tanto miraculo, cum cæteris probato solemniter, causam specialem habuimus, quod ipsum adscriptissimus catalogo Beatorum, defendo, dicti fratris elatio in tantam prorupit insaniam, quod discipulos memoratos coram populo quæstuarios & falsos prædicatores appellans, impudenter afferuit, quod in ipsis & consimiles auctoritate nostra excommunicationis posset sententiam promulgare &c. His de causis in virtute obedientia mandat Pontifex, ut, si accusatio vera sit, ipsum, ubicumque degeret, à prædicationis officio suspensum ad se mittant, pro meritis puniendum. Exstat hec epistola apud laudatum Waddingum, & in Bullario Franciscano, ubi similiter signata notatur 2 Kalen. Aprilis Pontificis.... undecimo: in Bullario locus additur, nempe Viterbiæ.

579 Alter Romanus Pontifex, pro eodem argumento à Baronio laudatus, fuit Alexander IV, & ipse aliquando S. Francisco synchronus ac notus, Ordinisque Minorum protector, qui Gregorio IX post Celestinium IV & Innocentium iidem IV, anno 1254 mense Decembri in summum Pontificatum successit. Hoc ipsum observaverat S. Antoninus in Historia part. 3, tit. 24, cap. 2, § 10 de Alexandro hac scribens: Eodem anno Anagniæ existens, misit unum servum, Christi fidelibus literas deferentem juxta seriem literarum Gregorii de sacris stigmatibus beati Francisci, in quibus innuit, se illa propriis oculis vidisse. Exstant illæ inter ejusdem Alexandri constitutiones in Bullario Romano tom. 1,

Alter sum-
mus Pontifex
Alexander
IV

paz.

AUCTORE

C. S.

pag. 83 *sub titulo*: Comprobatio veritatis sicutum S. Francisci de Assisio, cum paenarum impositione adversus alterum affirmantes, scriptaque sunt ad universos Ecclesias prelatos, ac date Anagnia IV Kalendas Novembris anno Pontificatus ipsius primo, id est, anno 1255. Consentiant Waddingus in Annalibus, & Sbaralea in Bullario Franciscano. Earundem initium est: Benigna operatio divinæ voluntatis in cœlo potens &c.

In suis quoque litteris ad universos Ecclesias prelatos missis

* al. statu

B

S. Francisci stigmata affirmat, veluti sibi omnino perspecta,

* al. religiosis
* al. add. thesauris

C

præcepto que et ea suis commendarent, & eisdem obrestantes punientur.

suis oculis conspexisse; qua apprimè convenienter cum ejusdem Pontificis verbis mox datis: Hæc certius afferentes, indoctas fabulas... non sequimur; cum ea nobis dudum nota fecerit plenior fides rerum, quando videlicet nos... Confessoris ejusdem familiarem ex munere divino meruimus habere notitiam &c. Cùm pleniorem fidem, seu certam notitiam S. Francisci stigmatum sibi dudum comparatam afferat ex familiari usu cum eodem, non obscurè innuit, eadem à se visa fuisse. Fortè id ipsum etiam significavit, suprà dicens: Viderunt namque oculi fideliter intuentes &c. Sic nempe etiam existimavit S. Antoninus loco suprà citato de eisdem Alexandro ac litteris inquisiens: In quibus innuit, se illa (stigmata) propriis oculis vidisse. Simile quid idem Papa indicare videtur in aliis litteris in Bullario Franciscano tom. 2, pag 169 relatis, in quibus de iisdem stigmatibus inquit: Cùm igitur tam insigne amoris divini signum, quod utique ante ejus obitum patuit, & nobis etiam tunc notum fuit &c.

§80 Ego ne longior sum, ea tantum ex editione Sbaralea hic describam, qua presens argumentum magis postulat. Ferè circa medium post insigne S. Francisci elogium ita progreditur: Porro quia longum esset, nedum exarare per singula, verum etiam succincta relatione perstringere clara virtutis divinæ prodigia, quæ tam in operationibus sanctitatis, quam etiam in aliis mirabilibus argumentis, probaverunt, eundem Confessorem tenere cum Sanctis solium gloriae in excelsis; signanter vobis ante oculos propone volumnus recolenda frequentius & vehementius admiranda illa saltem* jucunda Dominicæ passionis insignia; quæ in ejusdem Sancti corpore manus cælestis operationis impressit. Viderunt namque oculi fideliter intuentes, & certissimi palpantium digiti palpaverunt, quod in manibus ejus & pedibus expressa undique similitudo clavorum de subiecto proprio carnis excrevit, vel de materia novæ creationis accrevit; quæ equidem idem Sanctus studiosè ab oculis hominum, quorum refugiebat gloriam, dum viveret, abscondebat.

§81 Inventa est patentiū in ipsius Defuncti corpore, non inficta humanitas nec facta, plaga vulneris lateralis, quasi aliquid instar lateris Salvatoris, quod salvationis & redemptoris humanæ in Redemptore nostro protulit sacramentum. Quæ quidem plaga, sicut quosdam ex fratribus sibi familiariter adharentibus latè non potuit propter defluxum humoris, sic diu antè viruerat in vivente. Hæc igitur mira & decora novæ demonstrationis indicia magnæ debent esse devotionis divitiae Christianis, & inæstimabiles religiosis* deliciae in spiritualibus communis Ecclesiarum orthodoxarum*: cùm ex his sincera fides Christi accipiat, quod etiam illi possint esse passionis Christi sine extrinseco persecutore consortes, qui pro ejus amore carnem suam cum vitiis & concupiscentiis voluntariè crucifigunt. Sanè de præfato Sancto hæc certius afferentes, indoctas fabulas, seu vanæ inventionis deliramenta, non sequimur; cum ea nobis dudum nota fecerit plenior fides rerum, quando videlicet in minoribus constituti, Confessoris ejusdem familiarem ex munere divino meruimus habere notitiam, præfati prædecessoris nostri (Gregorii IX) domesticis obseruatis tunc temporis insistendo.

§82 Post hec omnes ecclesiastarum prelatos horatur, & per Apostolica scripta mandat, ut tam eximii Confessoris merita & annua celebitate & prædicatione frequenti & veneratione assidua celebrant, & subditos suos ad ejusdem devotionem excitent, illiusque gloria obreclatores severè castigent. Observa hic, studiose lector, hunc ipsum esse Alexandrum IV, de cuius alio testimonio S. Bonaventura suprà relatus in Vita num. 200 disertè ait: Summus etiam Pontifex, dominus Alexander, cùm populo prædicaret, eorum multis fratribus & me ipso confirmavit, se, dum Sanctus viveret, stigmata illa sacra

suis oculis conspexisse; qua apprimè convenienter cum ejusdem Pontificis verbis mox datis: Hæc certius afferentes, indoctas fabulas... non sequimur; cum ea nobis dudum nota fecerit plenior fides rerum, quando videlicet nos... Confessoris ejusdem familiarem ex munere divino meruimus habere notitiam &c. Cùm pleniorem fidem, seu certam notitiam S. Francisci stigmatum sibi dudum comparatam afferat ex familiari usu cum eodem, non obscurè innuit, eadem à se visa fuisse. Fortè id ipsum etiam significavit, suprà dicens: Viderunt namque oculi fideliter intuentes &c. Sic nempe etiam existimavit S. Antoninus loco suprà citato de eisdem Alexandro ac litteris inquisiens: In quibus innuit, se illa (stigmata) propriis oculis vidisse. Simile quid idem Papa indicare videtur in aliis litteris in Bullario Franciscano tom. 2, pag 169 relatis, in quibus de iisdem stigmatibus inquit: Cùm igitur tam insigne amoris divini signum, quod utique ante ejus obitum patuit, & nobis etiam tunc notum fuit &c.

§83 Non obstantibus his litteris, fuerunt deinde nonnulli in regnis Castella & Legionis, qui hoc miraculum, tam evidenter probatum confirmantque, nihilominus in dubium vocare aut etiam negare perrexerunt. Cerè Waddingus ad annum 1259, & Sbaralea tom. 2 Bullarii Franciscani pag. 358 & sequenti proferunt alias ejusdem Alexandri IV litteras, signatas Anagnia v Kalendas Augusti, Pontificatus illius anno quinto, seu predicto Christi anno 1259, quibus ille acerbè conquesitus, quod prioribus litteris suis, quas præmis, ipseque his ferè inservit, non esset obtemperatum, dictorum regnum præsulibus mandatis, ut promulgari faciant, omnes, qui in posterum parere detrectaverint, ipso facto excommunicationis sententiâ, Sedi Apostolica reservata, innondando esse, aliquaque pænis coercendos. Describo solum ex laudato Bullario verba, quibus Pontifex obreclatores ausa exposuit, ac similia ausuris meritas pænas intentavit.

§84 Verum, inquit, post hujusmodi nostras exhortationes & litteras, ex relationibus quorumdam fide dignorum dolentes accepimus & referimus conturbati, quod nonnulli Religiosi & clerici seculares de Castellæ & Legionis regnis circa dictum Confessorem & dignam* reverentiam gerere contemnentes, quandoque in publico & frequenter afferunt in occulto, quod idem Confessor non habuerit stigmata memorata. Ipsi etiam in tantam prorumpunt infamiam, quod de imagine Confessoris ejusdem, ubicumque illam depictam inveniunt, stigmata ipsa damnabiliter abolent & faciunt aboleri, prohibentes pictoribus, ne præstatum Confessorem cum stigmatibus depingant eisdem; propter quod ipsius Confessoris honori, & devotioni fidelium multum admittitur, ac venerandæ Religioni dilectorum filiorum Fratrum de Ordine Minorum gravissime derogatur.

§85 Cùm itaque super his ad honorem Altissimi opportunitum per nos deceat remedium adhiberi; Apostolica auctoritate decernimus, ut omnes de regnis prædictis, qui de imagine Confessoris ejusdem hujusmodi stigmata abolerint, seu abolere fecerint, & qui prædicaverint, dictum Confessorem ipsa stigmata nullatenus habuisse, cujuscumque ordinis vel conditionis existant, eo ipso laqueum excommunicationis incurvant, à qua non possint absolviri, nisi personaliter Apostolicam Sedem adeant, su-

D

Præterea seruo
psit ad episcopos
Castella & Legionis.

E

mardans, no
prohibentes
Sanctum cum
stigmatibus
pingi,

* al. condi-
gnam, omis-
&c F

gravissimis
Ecclesiasticis
pænis percel-
lerent,

per

A per hoc absolutionis beneficium petituri. Et si forte tales doctores, seu lectores in Theologia, seu quacumque alia facultate fuerint, lectionis, si doctores; prædicationis officii, si prædicatores, si verò potestatem audiendi confessiones habeant, eà sint omnino privati; & quilibet ipsorum nihilominus, qui hujusmodi officia vel potestatem simul habuerit, similem horum privationem incurrat &c.

*similia scripsit ad archiepiscopum Januensem.
* i. illos*

B 586 Similis argumenti litteras ab eodem Pontifice ad archiepiscopum Januensem datas, memorat S. Antoninus, verbis num. 579 recitatis addens: Item alias literas misit archiepiscopo Genuensi, præcipiendo, ut illis*, qui de imagine sancti Francisci in ecclesia sanctæ Mariæ de Vineis, & monasterio sancti Xisti malitiè deleverant stigmata, citaret personaliter coram ipso, pro meritis recepturos ultiōnem; inhibendo sub interminatione anathematis, ne quis de cetero similia attentaret. Supersedeo pluribus, & hancenius latius exposita compendio repetens, ad argumenti conclusionem procedo: nam de eorumdem sacrorum stigmatum memoria Romano Martyrologio inscripta, Officio ad universam Ecclesiam extenso, montis Alvernae, in quo ea S. Francisco divinitus impressa fuerunt, religione, ceterisque buc spectantibus agam in Gloria post huma.

Hancenius allegata pro stigmatibus

587 Itaque S. Francisci stigmata divinitus collata afferavit frater Elias in epistola, ac illius obitu ad fratres Minores in Francia commorantes data. Eadem disertissimis verbis scripto consignavit primus ejusdem Sancti biographus ac discipulus Thomas Celanensis, paulò post mortem ejus Vitam scribere jussus à Gregorio IX Papa, qui cum eodem Sancto fuerat familiariter conversatus, quique tum ex officio protectoris Ordinis, quod gesserat, tum ex instituto tunc numeri processu canonizationis perspectiora habebat spectanlia ad Franciscum, quam ut quis suspicari possit, Celanensem ipsi, maximè in reactanti momenti, imponere ausum fuisse, aut posuisse. Vivebant id temporis plurimi non solum fratres Minores, sed & plures viri feminaque Assisienses; vivebant, qui processui canonizationis instruendo discutiendoque præsuerant, à quibus biographi impostura publicè detegi potuissent, si insolita rei commentum pro facto oculis manibusque Assisiensium comprobato impudenter obtrusisset.

compendiosè expenduntur,

588 Idem factum tradidit auctor Vita secunda, verisimiliter vir secularis, qui, eodem Gregorio vivente, scripsisse videtur. Tradiderunt etiam tres alii S. Francisci socii, Leo, Russinus & Angelus, quorum medius à Celanensi dicitur sacrum viventis laterale vulnus propria manu palpasse. Pluribus etiam exposuit Bonaventura, vir sanctitate ac eruditione clarissimus, post diligenter inquisitionem, consultosque S. Francisci, qui supererant, olim socios, qui propter vitæ sanctimoniam omni fide dignissimi reputabantur. Affirmavit factum à plurimis jurejurando assertum, ab aliquo Cardinalibus oculatis testibus celebratum profis & hymnis; auditum à se Alexandrum IV, in publica concione suos quoque oculos pro iisdem stigmatibus testes allegantem. Bonaventura temporibus vixerunt duo illi summi Pontifices, Gregorius IX & Alexander IV, S. Francisco olim familiariter a se; hique sacra illa stigma non modo non improbarunt, veram etiam suis litteris Apostolicis plus semel confirmarunt,

Oktobris Tomus II.

& contraria dictitantes, veluti testatissima veritate, Deoque, S. Francisco ac sibi iniquissime reluentes, acriter redarguerunt, gravibusque ecclesiasticis pénis coerceri curarunt.

AUCTORE
C. S.

589 Eorumdem primus in iisdem litteris suis diserte status est, sese ex stigmaibus illis speciem causam habuisse, ut Franciscum sanctorum Confessorum numero adscriberet; alter, quod S. Bonaventura de audita ex ore illius eorumdem oculari notitia postmodum afferuit, non obscuris verbis scripto affirmavit. Pretereo alios synchronos ac supares, quos laudavi, ac finem huic dissertationi imponens, concludo, qui his omnibus allegatis testimonis stare noluerit, hunc non multò minori cum infania cuiuslibet humane hystoria certam fidem posse abnegare. Quare, ne tempus frustra teram, non refutabo quorundam heterodoxorum impia dictalia, nec aliorum in temperantis crisi ineptas opiniones, quibus vel ex malevolentia invidiaque, vel ex inscita & qualibet carpendi prurigine, nullo fulti arguento, factum tam celebre ac evidens eludere, aut clarissima integerrimorum testimoniis verba ad sensum prorsus alienum detorquere conati sunt. Videri de his potest Chalippus in peculiari Historia stigmatum S. Francisci, quam ejusdem Vita Gallica tom. 2 adjecta.

& pro eo-
rumdem cer-
ta fide histo-
rica pronun-
tiatur.

E

590 Supereft tamen, ut paucā de tempore acceptorum stigmatum dicamus. In annum consentiunt omnes; nempe id contigisse biennio, antequam S. Franciscus ex hac vita migravit, quod posterius cum factum constet die IV seu III Octobris anni 1226, primum anno 1224 innescendum est. Addunt Tres Socii & S. Bonaventura: Circa festum Exaltationis sanctæ Crucis; quod die XIV Septembri celebratur. Eadem S. Bonaventura verba recitatur in Romano ac Franciscano Breviariis die XVII Septembri in festo Stigmatum; at in eodem Romano die IV Octobris in Natali ejusdem Sancti, Lett. vi pro illis legitur festo die Exaltationis sanctæ Crucis, cuius mutatione causam Gavantus in Thesauro sanctorum Rituum, per Meratium aucto, tom. 2, part. 1, pag. 541 repetit à revelatione post S. Bonaventura obitum facta, de qua mox fiet mentio. Marcus Ulyssiponensis lib. 2, cap. 55 apud Waddingum vigiliam ejusdem festi determinavit: Bernardinus Corvis, ibidem laudatus, diem S. Euphemiae, sive diem XVI Septembri; non tamen indicans, unde id didicerit. At Waddingus ipse probabilis existimavit, factum in ipso festo Exaltationis sanctæ Crucis, tum quod apud Pisaniū legisset, ita anno 1282 revelatum fuisse cuidam pio Fratri laico; tum quod decens putaverit, ut sacra Dominice passionis memoria hoc prodigo in Francisci membris renovaretur eodem die, quo sancta Salvatoris nostri Crux ab Heraclio imperatore in monte Calvarie fuerat restituta. De eadem revelatione meminit S. Antoninus part. 3, tit. 24, cap. 7, § 4 dicens: Anno vero Domini MCCXXIV... circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, vel (ut in quadam revelatione divina continetur) in eodem festo Crucis, B. Franciscus sacris stigmatibus in monte Alvernia quasi bullâ Regis altissimi sigillatus fuit.

Impressio ho-
rum stigma-
tum contigit
anno 1224.

F

591 Verum mibi nimis incerta est laudata revelatio, ut tempus acceptorum stigmatum ex eadem auctor pressius determinare, quam didici ex Tribus Sociis sanctoque Bonaventura, qui, dum id contigisse, aiunt, quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, aliam posuisse diem,

tirca festum
Exaltationis
sanctæ Crucis.

oooo quam

AUCTORE

C. S.

quām ipsum festum videri possunt indicāsse. In Romano ac Franciscanis Martyrologiis impressio eorumdem stigmatum recolitur die xvii ejusdem mensis Septembris, at nec hinc solidum habemus argumentum pro figendo die, quo facta fuit. Hinc collige primō, quomodo sit exponendus S. Bonaventura, dum in Vita num. 55 & 56 agens de confirmata Regula per Honorium III, afferensque, Franciscum suis affirmāsse, omnia, quā in eadem Regula continentur, sibi sūisse divinitus revelata, subdidit: Quod ut certius constaret testimonio Dei, paucis admodū evolutis diebus, impressa sunt ei stigmata Domini Jesu &c. Nempe pauci illi dies numerandi sunt ab assertione Francisci, non à confirmatione Regule, inter quam, anno 1223 die xxix Novembris signata, ac sequens festum Exaltationis sancte Crucis novem cām dimidio menses intercesserunt. Collige secundō, nīmā à vero aberrāsse. Mattheum Parisensem, qui verbis num. 564 datis impressionem stigmatum non nisi quintadecima die ante Sandi obitum contigisse narravit: omnes enim biographi biennium inter utrumque reponunt.

B

§ XXVI. Postremo vitæ biennio morbis affligitur: asello circumvectus prædicat: curandi oculos gratiā Reate defertur, sed malum augetur. An tunc denuò prædicaverit, & reveritus Assissum sit.

*Postremo vita
sua bienio
præteritis
fractus labo-
ribus,*

Quamvis S. Francisci vita ab initio perfecta conversionis sua fuerit quoddam perpetuum, ut ita dicam, spontaneum martyrium, biennum tamen, quod post accepta Christi stigmata supervivit, fuit longè molestius, cām & corpus pluribus infirmitatibus premeretur, & spiritus diuino amore proximique charitate vehementius accensus ad novos labores, quos corporis vires ferre amplius nequibant, continuè anhelaret. Thomas Celanensis ad hac enarranda post relatum stigmatum prodigium lib. 2, cap. 2 procedens, numeravit tunc decem & octo annorum spatium... expletum, ex quo, ut inquit, vix aut nunquam requiem habuerat caro ejus, varias & longissimas circuiens regiones, ut spargeret ubique semina verbi Dei. Hoc tamen annorum spatium non ab initio prædicationis illius repetendum esse, sed ab ejusdem conversione anno 1206 perfectè inchoata, liquet tum ex supra disputatis, tum etiam ex auctore Vita secunda, qui Celanensis mentem de conversione hic exposuit, & cuius verba dabo inferius. Verūm, quia aliunde non constat, à quo mense anni 1206 illa conversio inchoata fuerit, nec quanto tempore tunc expletum illud octodecim annorum spatium, dum Sanctus capit solito acrius infirmitatibus concuti, non satis quoque certum est, an harum initium posteriori parti anni 1224, an ineunii 1225 affigendum sit.

593 De iisdem etiam agit S. Bonaventura cap. 14, quod de patientia ipsius & transitu mortis inscripsit, & in quo ipsum tot modis tamque graviter laborāsse scribit, ut vix in eo membrum aliquod maneret absque ingenti passionis dol-

re, utique tandem, consumptis jam carnibus, quasi sola cutis ossibus cohæreret; dum ipse interim cum gratiarum actione ad majora toleranda paratam Deo se exhiberet. Apud Tres Socios in Appendice nihil de his peculiare legitur, non alia, opinor, de causa, quām quod ista jam satis exposta legissent apud Celanensem & auctorem Vita secunda, cuius verba de more transcribo. Jam beatissimus pater Franciscus, annis à conversione ejus decem & octo peractis, nullam vel modicam carni requiem dederat, sed per diversas mundi partes prædicando labiosè circuiens, inusitatissimam & novi generis disciplinis affligere non cessarāt; & quamvis eum * multis languoribus effluxissent dies præteriti, duobus tamen annis, qui adhuc vitæ ejus erant residui, gravioribus cœpit & magis continuis infirmitatibus perurgeri.

* b. et

*afino vellus,
maximè quis
stigmata po-
dum
* an præsen-
tiret*

594 Et licet caro naturali corruptelæ necessarioque se præsentaret * propinquare desequi, non tamen adhuc dissensit, quantum poterat, sub assuēti rigoris lege teneri. In tantum enim Vir reverendus se sibi subjicerat, tantaque corpus armoniā spiritui concordārat, ut & carnis repugnantiam vix sentiret in omnibus, quæ spiritus agenda dictabat. Igitur Vir sanctus ad omne bonum promptissimus, qui tanto ha- ctenus animarum zelo serbuerat, adhuc in prædicatione non desistens intendere proximorum salutis, corpus emortuum fecit in asino per civitates & castella circumvehi. *Anonymi texto panca hic inferamus. Principiam usus asini causam S. Bonaventura in Vita num. 205 attribuit molesta, quam enati in pedibus ejus, dum stigmata accepit, clavi procreabant. En verba ejus: Faciebat proinde, quoniam propter excrescentes in pedibus clavos ambulare non poterat, corpus emortuum per civitates & castra circumvehi, ut ad crucem Christi ferendam ceteros animaret.*

595 Sanè non poterant dicti clavi, quales ex gressum impeditabant, eodem S. Bonaventura ceterisque antiquis biographis suprà descripsimus, non esse molesti, & incessum impedire, licet non admittatur, quod Waddingus ad annum 1224 num. 17 ex Pisanio, S. Antonino, Speculo, aliisque observavit, stigmata manuum pedumque sūisse patula vulnera perpetuò sanguine manantia. Verba S. Antonini part. 3, tit. 24, cap. 7, § 9 sic habent: Huic soli (fratri Leoni) tanquam fideliori amico, B. Franciscus sua sacra stigmata committebat tangenda, ut novas petiolas (*id est*, linteola) apponeret, amotis aliis sanguine cruentatis. Nam qualibet die inter clavos illos mirabiles & carnem reliquam ad tenendum sanguinem, & mitigandum dolorem tales illi petiolas renovabat. Die verò Jovis ferò & per totum diem Veneris nullum apponi remedium permittebat, ut illo die crucifixionis in sacris stigmatibus sentiret Crucifixi dolores. Ita quidem ille, sed ad antiquiorum dicta parum consonè, cūm hi omnes unanimi consensu velut peculiare quid vulneris lateralis observaverint, quod hoc saepe sanguinem fuderit; nullus verò eorumdem de emissō vel minimo ex manuum pedumve stigmatibus sanguine meminerit. Cur autem credamus, hoc, si verum esset, pretermissum ab illis omnibus, licet certa tam studioſis in iisdem stigmatibus describeret?

596 Redeo ad Anonymum in Vita secunda. Suadebant autem fratres, eique cum omni precum instantia supplicabant, ut infirmitatibus suis

*Suadente E-
lia, medici-
nam oculis
adhibet,*

A suis medicorum auxilio subveniri permitteret; videntes utique, quod de die in diem magis magisque desiceret. Ipse vero consentire in hoc fratribus penitus recusabat, veluti qui hactenus curam carnis non egerat, jamque dissolvi & esse cum Christo, multò melius anelabat*. Verum, quamvis stigmata Domini Iesu Christi in corpore suo portaret, quia tamen in ipso oportuit, ea, quae passionum Christi deerant, adhuc amplius adimpleri, cœpit & aliis languoribus infirmitas oculorum gravissima superaddi. Tunc supradictus frater Helyas, quem veluti loco matris elegerat, & adhuc vivens gregi suo pastorem præfecerat, compulit eum & rationibus induxit, ut sibi mederi permitteret, timens, ne forte per incuriam penitus oculorum lumen amitteret. Cui Vir sanctus humiliter obtemperans, tanquam patri, plura suis ex tunc oculis medicamina patiebatur apponi, quanvis, ingravestante malo, nullius essent remedii.

*ac propterea
nullus Reate,
à curia Pon-
tificia optimè
recipitur.*

B §97 Tandem Reatam curandæ jam dictæ infirmitatis occasione perductus est, ubi & domino Honorio Papa tertio moram tunc temporis faciente, honorificè à curia Romana devotè susceptus est. Prinsquum progrediamur, panca rursum claritatis gratiâ inferamus. Reata sive Reate, nunc vulgo Rieti, Sabinorum civitas est ad Velinum fluvium, ditionis Pontificie in confinio regni Neapolitani, quadraginta millia passuum Româ distans. Cur ad hanc civitatem potius, quam ad aliam propinquiorem Assisi, Sanctus medendi oculis gratiâ tunc vultus fuerit, indicat Thomas Celanensis; nimis quia ibi illius infirmitatis curandæ morari vir peritus dicitur. De Francisci in hanc civitatem adventu auctor Vita secunda sic progreditur: Familiarius tamen ei præ ceteris dominus Hugo, tunc Hostiensis episcopus, affuit, quem Vir sanctus, eodem domino Honorio annuente, in patrem ac dominum præ cunctis elegerat, cuius se cum universo Ordine suo tutela commiserat, nec non & obedientiæ mandato subjecebat, sed & eundem, propheticō spiritu duxit, Apostolico honori provisum fore, non solùm verbis prædixerat, sed & factis multimodè præsignatæ.

*maximè à
Cardinale
Hugolino,
cui Pontifica-
sum prædi-
xit.*

C §98 Summum Pontificatum huic Hugoni, seu, ut alias appellatur, Hugolino, Cardinali episcopo Ostiensi, à S. Francisco prædictum fuisse, tradunt omnes biographi nostri & Bonaventura, inter quos Celanensis ait, Sanctum suas ad ipsum litteras inscribere soluisse: Reverentissimo patri, sive domino Hugoni, totius mundi episcopo. Consentit Anonymus Perusinus, apud quem hec refertur litterarum illius ad ipsum inscriptione: Venerabili in Christo patri episcopo totius mundi. Apud Tres Socios num. 67 dicitur: Et quoniam revelatione Dei prævia, sciebat, eum futurum summum Pontificem, semper ei hoc prænuntiabat in litteris, quas scribebat eidem, vocans ipsum PATREM TOTIUS MUNDI. Sic enim scribebat sibi *: VENERABILI IN CHRISTO PATRI TOTIUS MUNDI &c. Prædictiōnem probavit eventus; Hugo enim mense Martio anni 1227, postquam S. Francisco anno tunc proximè clauso obierat, Honorio III suffensus fuit, assumpto nomine Gregorii IX, ordinemque Minorum, cuius eximium protectorem se exhibuerat, singulari favore jam Pontifex prosecutus est.

** i.e. eadem*

§99 Hic igitur (verba rursum è Vita secundi Octobris Tomus II.

da sunt) erga Virum sanctum mirando dilectionis affectu flagrabat; hic Pauperculo Iesu Christi, tanquam famulus domino, ministrabat. Contestabatur idem ipse postmodum ad Apostolicam dignitatem electus, se nunquam in tanta perturbatione fuisse, quin omne mentis nubilum in solo Viri Dei contuit vel affatu discederet, subitaque serenitatis suavitas & jocunditatis dulcedo rediret. Unde & quotiens ipsum videbat, ei tanquam Christi apostolo reverentiam exhibebat *. Hic itaque beatum Franciscum, ut curam sui gereret, instanter ammonuit: cui & ipse Sanctus in hoc humiliter, sicut & in aliis omnibus, obedivit. Factis igitur eocturis (*per cauterium, opinor*) in capite, venis incisis, colliriis & emplastris adhibitis, nichil penitus ad sanitatem profecit; quin potius ipsum malum, medicaminibus multiplicatis, accrebit. Ipse vero tot incommoda corporis in omni patientia & gratiarum actione sustinuit; despiciisque corporalium membrorum molestiis, totam ad Deum intentionem, spirito confortato, direxit.

§100 Et ut internæ consolationi liberius possit intendere, quatuor fratrum, virorum virtutis, deputabatur custodiæ, qui & omni sollicitudine insistebant ipsius non solùm necessitudini corporis procurandæ, verùm etiam quietudini spiritus observandæ. Thomas Celanensis in Vita num. 102 hos quatuor fratres pariter plurimum laudavit; sed eorum nomina, quia illi tum etiam in vivis erant, sciens volensque subiicit, ipsorum scilicet, ut ait, verecundiæ parcens, quæ tanquam spiritualibus viris satis est familiaris & amica. Horum tamen unum fuisse fratrem Rufinum, colligere licet ex eadem Vita num. 95. Waddingus ad hunc annum 1225, num. 3 refert, que apud Bonaventuram num. 67 leguntur de cauterio, quod S. Franciscus medele causâ ab aure, usque ad supercilium duclum sine ullo doloris sensu sustinuit. Verisimile id est eo, quod in hac mora Reatina simile remedium ad curandos illius oculos adhibitum fuisse, mox visiderimus. In eadem quoque infirmitate (licet forte primùm anno sequenti Affissi) concessa eidem fuerit celestis musica, cum ille, teste Bonaventura num. 69, gravissimis corporis doloribus cruciatus aliquid hujusmodi ad recreandum spiritum desiderasset.

§101 Ad hanc denique infirmitatem à landato Annalista ibidem num. 5 meritò refertur digna illa Francisco sententia, quam apud Bonaventuram reposuisse legitur medico suadenti, ut, si oculis consultum vellet, à jugib⁹ pīs lacrymis tempraret; respondit enim: Non est, frater medice, ob amorem luminis, quod habemus commune cum muscis, visitatio lucis aeternæ repellenda vel modicū, quia non spiritus propter carnem, sed caro propter spiritum beneficium lucis accepit. Prater hec Waddingus ad prædictum annum nonnulla Reatini itineris morbique adjuncta narrat, ac in primis scribit, S. Franciscum, dum, ut dictum est, ad civitatem Reatinam asello veheretur, auditio in via, Reatinos magno numero in occursum sibi venire, turbas declinandi ergo divertisse ad ecclesiam S. Fabiani, duo millaria à dicta civitate distitam, ibidemque apud loci parochum hospitatum esse. Dum autem hic morabatur, domesticos optimatum Reatinorum ac Cardinalium, qui ipsum invisebant, parvam vineam domini contiguam, comeditis uvis, sic vindemiasse, ut vix racemi superessent. Conque-

AUCTORE
C. S.
*& ex cuius
consilio me-
dicamentis,
sed frustra,
usus est,*

* exhibebat

*& quatuor
fratribus cu-
ram sibi com-
misit. Ad hoc
tempus*

E

*quidam refe-
runt aliqua
gesta parvissi-
ma circa.*

F

AUCTORE

C. S.

stum propterea parochum hospitem, quod annuo quatuordecim mensurarum vini proventu, in suis usus necessario & sufficienti, frustratus es- set; sed a Viro sancto iussum in Deo confidere, ex residuis racemis collegisse viginti mensuras vi- ni, cum antehac numquam ultra quatuordecim ex eadem vinea percepisset.

602 In margine lectorem remittit ad annum 1217 (nam annus 1207 ibidem mendosè expre- sus legitar) num. 18, ubi laudans Gonzagam in Provincia Romana, conventu 32, dixerat, Reatinos, Francisci sanctitate, eoque miraculo- motos, eodem in loco cœnobium extruxisse, S. Mariæ de Foresta appellatum. Revera scribit Gonzaga, ejusdem cœnobii adificandi causam, preter agnitam Sancti eximiam virtutem, fuisse eam, quod ille ex paucis racemulis, ex sacerdotis cuiusdam vinea residuis, plus vi- ni, quam exesa à frequenti populo uva præsta- re potuisset, expressisset; sed nec tempus memor- rat, nec occasionem, nec cetera adjuncta à Wad- dingo relata. Ex Mariani igitur Chronico for- san illa didicerit. Addit Waddingus ad annum 1217, num. 18: Hujus loci ecclesiam sub invoca- tione sanctæ Mariæ de Foresta vel de Ne- more, quia inter densas sylvas & lucos adificata est, ipse Gregorius (Papa, hujus nominis IX) ob sancti Viri devotionem consecravit, in qua dicti miraculi expressa sunt adhuc vestigia. E- go, quia de hisce omnibus in nulla è Vitis nostris vere antiquis quidquam reperio, eorumdem fi- dem relinqu penes scriptores, à Waddingo lan- datos, quorum vetustior scriptit seculo xv vel se- quenti.

603 Eodem, quantum mihi apparet, auctore Mariano, Waddingus ad annum 1225, num. 2 S. Franciscum è domo mox dicti parochi perducit in civitatem Reatinam, ubi ipsum hospitatum ait in adibus pii civis, nomine Thedaldi Saraceni, atque ibi angelicâ illâ melodiâ, cuius suprà memini- ni, recreatum fuisse. Addit, Sanctum, cum ex remedii ibi nihil proficeret, abiisse ad eremitorium Fontis-Columbae, secundo ab illa urbe lapide distans, hocque in loco cauterium sine do- lore sustinuisse, à piis lacrymis abstinere recu- sâsse; unicum, quod habebat, palliolum suum paupercula mulieri dono mississe; medicum suum prandio à divina providentia opportune misso excepisse; atque hunc insuper pro sedula sua cu- ra & liberali pharmacorum subministratio mi- rabiliter à Deo compensatum fuisse. De cauterio & lacrymis vide mox dicta: donationem pallioli ad hunc locum annumque potius, quam ad ali- um, reposuit verisimilier ex Mariano, quem etiam laudat pro prandio medici. Altera ejusdem remuneratio accepta est ex S. Bonaventura in Vi- ta num. 99, ubi tradit, medicum patula scissu- re domus sue, qua, licet nuper exstructa, inevi- tabilem ruinam minabatur, aliquid è S. Franci- sci capillis vesperi inseruisse, ac postridie eam tam solide restitutam reperisse, ut nec reliquias (Sancti capillos) ibi positas posset extrahere, nec scissuræ prioris vestigium aliquod invenire. Fa- tumque est, ut, qui ruinoso corpusculo Servi Dei sedulè ministrarat, ruituræ domus propriæ periculo præcaveret.

604 Tempus quidem non exprimit sanctus do- tor, sed adjuncta tamen favent Waddingo. Nam hanc narrationem suam ibidem sic ɔrsus est: Tempore, quo infirmus jacebat in eremitorio prope Reate, medicus quidam opportuno eum frequentabat officio. Favent, inquam, Sancti

infirmitas & eremitorum apud Reate, nec ta- men evincunt, predictum miraculum tempore su- premi morbi S. Francisci contigisse. Forte enim ille alio tempore in eodem eremitorio aeger decu- buit, & Marianus forsan eo solo argumento e- jusdem ex urbe Reatina ad illud commigrationem ad annum 1225 afferuit, quod ipsum in eo ere- mitorio aliquando egrotasse, ex allegato S. Bo- naventure loco didicisset. Si tamen se tunc illuc revera transferri Sanctus curavit, verisimiliter id fecerit, ut à Pontificia curia paulò re- motor, eoque etiam à visitantium turbis liberior, divinis rebus quietius vasaret: at simul etiam erat Reatino medico, ob cujus peritiam Reate perductus fuerat, incommodior ad ipsum ac- cessus.

605 Utut sit, Waddingus ipse Franciscum post aliquot dies Reate reducem facit, ibidemque in adibus episcopalibus decubentem. Addit, tunc allatum ad ipsum fuisse quemdam clericum, quem ille signo Crucis sanavit, addito vaticinso, fore ut pœnas Deo lueret, si carnis luxuria deinceps se tradere; quod & miser iste hand ita multo post malo suo expertus fuit. Factum nar- rat S. Bonaventura in Vita num. 158, favet que, ut ad supremum hunc Sancti morbum referatur, dum contigisse, ait, tempore, quo Vir sanctus Reate jacebat infirmus. Post pre- missa scribit laudatus Annalista Minorum, Fran- ciscum mitigatis ibidem aliquantulum doloribus, fecisse se avehi per castella & oppida, ut animas Christo lucrifaceret, ac nominatim Umbriam, confinesque terminos & loca quædam regni Ne- apolitanri percurrisse.

606 Tunc etiam aliqua, velut in hoc itinere posse ad facta, narrat; nimirum fratrem quemdam, qui circumveitum, sanctioris vita desideriem pretendens, Minorum ordinem deseruerat, tuncque facti panitens ad sanctum Patrem suum accedebat, ab eo receptum in gratiam, monitumque ejusmodi instidas da- monum deinceps vitare; alterius item consciencie scrupulos ab illo curatos; benigno hospiti instantem mortem cum felici successu prædilecta; pauperculæ palliola ad nuditatem suam regendam donata; contractum erectum; pluviam divinitus obtinentem; coaxantes ranas tacere compulsa; que ego partim jam retuli inter incerti temporis gesta, partim non reperio apud auctores, quos laudavit, inter quos etiam est Marianus Floren- tinus, cuius Chronicum non habemus. Chalippus in Vita Gallica ad idem iter referri posse, censuit, sanationem S. Bonaventura, quam hic ipsem in Prologo ad Vitam S. Francisci huic Sancto accep- tam retulit. Verum hoc beneficium S. Francisco jam in celos recepto potius adscriendum esse, ostendit Sollerius noster in S. Bonaventura Gesuis ad diem xiv Julii illustratis § 3; quod Chalippus quoque non improbabile esse, candidè fatetur.

607 Porro certum mihi est ex Thoma Celanensi Sanctus, aucto- in Vita num. 101, infirmitatem oculorum S. Fran- cisci non diminutam fuisse in urbe Reatina, sed auclam; nam factum est, (inquit) ut in pluribus locis decocto capite, incisis venis, superpositis emplastris & immissis colliriis, nihil pro- ficeret, sed quasi semper deterius se haberet. Ex eodem quoque constat, ipsum inter gravissimas corporis infirmitates invicto spiritu majora semper pro Dei gloria facere meditatum; ut omni- no verisimile sit, eundem, quotiescumque iter aliquod fecit, dumque per attritas morbo vires utcumque licuit, ad accurrentem populum prædicâ- se. Sed ex eodem Celanensi fatendum pariter est, illum

Dicitur et-
iam tunc ve-
tus fuisse ad
eremitorium
Fontis-Co-
lumba,

B
* l. adificata
est

indeque rela-
tus Reate,
clericum sa-
nasse &c.

E

F

Santus, aucto-
do morbo,

A illam in hac extrema vita sua periodo, potius solitarium vivere divinisque contemplationibus vacare, quam apostolicis laboribus insistere, desiderasse; propterea enim quatuor fratibus curam sui commiserat, ut ipse liberius suam intentionem poneret ad Deum, & beatarum visionum in celo positarum, frequenter mente excedens, circuire posset ac ingredi officinas, & in pinguedine gratiae coram placidissimo & serenissimo universorum Domino se in caelestibus praesentare; ut loquitur Celanensis num. 102.

608 Ceterum pias invicti animi illius inter ad perfectio- ista corporis incommoda affectiones auctor Vita se- ra semper spirans, & cunda his verbis exposuit: Jam gloriosus Pater contemplati- in tantarum non mediocriter virtutum gratia ans intentus, consummatus, transgisse se dies vacuos repu- tavit; & quanvis esset ad exteriora corporis exercitia proflus inutilis, semetipsum tamen adhuc ad triumphos novi certaminis incitavit. Dicebat enim: Incipiamus Deo servire, fratre; Incipiamus, inquit, & proficiamus. Quam parum huc usque profecimus! Volebat rursus ad simplicitatis redire primordia; volebat lepro- fisis contemptibiliter de novo servire, & ab hominum conversatione ad loca remotissima se transferre. Ab omni cura se quoque regiminis cupiebat eximere, eo quod multis de causis periculorum affereret, maximè in hoc tempore, prælationis locum tenere; esse verò plurimis utile magis, regi, quam regere. Hac ille, que ejusdem Sancti per castella & oppida ad predi- candum tunc temporis circumvectioni à Waddingo afferta parum savenit.

ad Senenses dicitur.
Waddingus scribit, il- lum hoc eodem anno

B 609 Ex Thoma Celanensi in Vita num. 105 certum quoque est, S. Franciscum pro eadem infirmitate curanda Senas vel in agrum Senensem profectum fuisse, ibidemque moratum mense sexto ante obitus sui diem; sed nescimus, an hoc profectio ad posteriorem partem anni 1225, an ad priorem anni 1225 referenda sit, & utrum Sanctus è civitate Reatina Senas tunc vellus fuerit, an prius Assisium. Waddingus geminam profectionem distinxit, primam anni 1225 Assisium, alteram anni subsecuti Assiso Senas. Ad priorem annum, postquam dixerat, Franciscum, mitigatis aliquantulum apud Reatinos doloribus, fecisse se per oppida & castella predicandi causâ circumvehi, num. 12 ita pergit: Tandem in re-

C ditu ad Appennini montis radices in oppidulo quodam supra civitatem Nuceriae intumuit pe- dibus, & excrescentibus occumbere oportuit doloribus. Timentes autem Assiates, ne apud exteriores moreretur, miserunt ex senatu quodam cum militibus, qui cum domum reducerent. Hi cum redirent, Virum Dei comitantes, ad humile oppidum comitatús Assisi, nomine Sarthianum, devenerunt, ubi ad prandii horam re- quieverunt.

610 Tum narrat, landatos viros Assiates, ab Assiensibus reducitos, in palatio episcopali docubu- is: cum nihil ad vescendum, quamvis oblate duplo prelio, ibi obtinere potuissent, à Sancto iussos pro Dei amore petere, moxque ciborum assatum gra- tis accepisse. Dein subdit: Duxus (Franciscus) in episcopium (Assisi) ibi per multos jacuit dies, sollicitè devoto antistite omnia ministrante. Quodam autem die cibos fastidiens, dixit, solùm se sensisse appetitum squali pisces mandu- candi. Non prius dixit, quam ingredieretur nuncius ministri Reatini, fratri Gerard, afferens tres hujus speciei pisces magnos, & pastillum pulmenti gammarorum, speciebus aromaticis

conditi. Per quod experti sunt socii providam Dei circa suos curam, qui haec, quæ aspera tunc hieme videbantur non adeò inventu facilia, ad sancti Viri desiderium fecit, ut essent in promptu. Haec ipse, in margine landans Legendarum antiquam, nescio quam (nam in nostris nō tale legitur) sanctumque Bonaventuram cap. 7.

611 Hic verè ibidem apud me num. 98 hac habet: Accidit enim, ut infirmitate gravatus Domini Servus in loco Noceræ, reduceretur Assisium per solemnes nuncios, ad hoc Assisianis populi devotione transmissos. Qui Christi Famulum deducentes, ad villam quandam devenierunt pauperculam, nomine Sartianum &c, que de petitis obtentisque pro amore Dei cibis mox retuli. Hac certa igitur sunt ex auctoritate sancti doctoris; at cum hic, neglecto, ut passim alias, ordine temporis, ista cap. 7, in quo agit de amore pauperum, quo S. Franciscus mirè excelluit, solummodo in exemplum adduxerit; videtur Waddingus eadem non alia de causa ad hunc annum 1225 reposuisse, quam quod Franciscum eo anno graviter agotasse, constaret. Nec mihi ea displicet conjectura: quamvis enim Sanctus etiam aliquando alias morbis conficitur fu- erit, ad nullam tamen, quam ad hanc infirmitatem, data S. Bonaventura narratio aptius re- ferri posse videtur. Est tamen hic nonnulla diffi- cultas in locis assignatis, quam Assisenses, sui agri perit, forsan facile poterunt diluere.

612 Waddingus Locum Noceræ, ut habet de eius narratione Bo. avventura, interpretatus est per oppidulum quoddam supra civitatem Nuceriae positum; Sarthianum vero, quod Bonaventura villam quan- dam pauperculam dixit, & cuius sicut filuit, ille humile oppidum comitatus Assisi appellavit. Nota est Nuceria, Italis Nocera, episcopalis ci- vitas Umbrie, ad radices Apennini & in confinio Marchie Anconitana condita, undecim circiter milliaribus Romanis Assiso distans. Quare facile potuerunt Assisenses legati (quibus Waddingus, non Bonaventura, milites addit) in Nucerium agrum procedere, ut sanctum Civem suum in suam civitatem reducerent, ne alibi moriens, patriam sacro sui corporis thesauro frustraret. Sed diffi- cultas est in assignando Sartiano, quod inter agrum Nucerinum, Assisiumque interjaceat. Ego quidem nec in Lexicis nec in Tabulis geographicis ullum Sartianum, vel Sartianum, ut habet Vita S. Francisci per Bonaventuram in codice no- stro Ms., vel Sartianum, ut legitur in editione Surii, in agro Assisensi reperio.

613 Est quidem Sartianum quoddam Etruria paucis obso- oppidum in agro Senensi, paucis milliaribus à Clusio, vulgo Chiusi, quod in eodem agro confi- nioque ditionis Ecclesiastica civitas est prope pa- ludem Clani; sed de hoc Sartiano hic sermo esse non potest. Malum suspicari, Sartianum, de quo S. Bonaventura, fuisse potius villam quan- dam pauperculam, ut dixit sanctus doctor, & ignobilem, quam humile oppidum; sic enim mi- nus mirum erit, nullam ejus in Tabulis Lexicis- que geographicis fieri mentionem, sive illud modò perierit, sive adhuc exstet, quod Assisenses censem relinquo. Porro si Sanctus tunc sic re- ductus Assisum fuerit, verisimile quoque est, eundem tunc hospitatum fuisse in palatio episco- pali: nam & episcopum Assisensem habebat sibi admodum savenem, & ad ejusdem aedem relatus fuit, postquam morbi excreverant in cella Corso- nen.

AUCTORE

C. S.

nensi. Pro allatis squalis & pulpamento Waddingus landavit Legendam Trium Sociorum, in qua ego id non invenio.

D

S XXVII. In agro Senensi gravius ægrotans, defertur ad Cellam Cortonensem, atque hinc Assisium, ubi in palatio episcopali decubuit: transfertur ad ædem Portiunculæ: condit testamentum: Jacobæ de Septemfoliis accessus ad ipsum expenditur.

In agro Senensi, mœdendi oculis causâ degens.

B

PErigitimus ad supremum S. Francisci inter mortales semestre tempus, quod virginis annorum vitam laboriosissimam simul ac virtutibus plenam, eremooso, si corpus spectes, at si animam, felicissimo fine anno 1226 coronavit. Sive ille anno precedentem Assisium delatus fuerit, atque hinc primo vere ad initium mensis Aprilis hoc anno 1226 salubrioris aëris & peritorum medicorum gratia Senas perduellus, ut censuit Waddingus; sive aliunde aliove tempore ad ultimò dictam civitatem veclus, constat, ipsum sexto ante mortem suam mense agrum in Senensi agro decubuisse. Ita diserte docet Thomas Celanensis, qui libri 2 caput 3 orsus his verbis est: In mense autem sexto ante obitus sui diem, cum esset apud Senas pro infinitate oculorum curanda, ceperit in reliquo corpore graviter infirmari; & fracto stomacho infirmitate diuturna, & vicio hepatis, sanguinem multum evomuit, ita quod visus est morti appropinquare.

gravissime laborat: quam ob rem ad cellam Cortonensem

C

Consentit biographus secundus, paulò brevius dicens: Cumque moram ficeret apud Senas, quasi mense sexto ante obitum suum toto corpore gravius, quam solebat, attritus, propinquare videbatur ad exitum. Locum, ubi tunc decubuit, nullus pressius assignavisi; non fuisse tamen hunc ipsam civitatem Senensem, discimus ex landato Celanensi, qui deinde eumdem villam vocat; ex quo conjicere licet, fuisse villam aliquam in agro Senensi non procul ab ipsa arbe diffusatam, ut & liberiori aere frui, & facillem medicorum ad se accessum habere agro liceret. Tam afflita valetudinis nuncius perculit fratrem Eliam, quem Sanctus constituerat suum vicarium, isque sine mora citissime cucurrit ad eum. In cuius adventu sanctus Pater in tantum convaluit, ut, reliqua villâ illâ, cum ipso ad cellam de Crotona veniret; ut ibidem prosequitur Celanensis. Similiter biographus secundus ait: Festinat itaque de longinquuo frater Helyas accurrit, eumque in adventu suo paululum respirantem secum ad cellam de Cortona perduxit.

transficitur à fratre Eliis;

616 Priori loco pro Cortona in apographo nostro legitur Crotona, sive describentis vito, sive ab antiquo vocabulo Crotone, quo civitas illa à Gracis antiquis dicitur fuisse appellata. Est autem illa Etruria civitas sub dominio Magni duces in confinio Umbriae, paucis milliaribus à lacu Trajimeni, nunc vulgo il lago di Perugia dicto. Jam inde ab anno 1211, si Waddingus ibidem

num. 9 tempus redè annotaverit, apud locum Cellæ dictum, Cortonensem ope adjutus, pauperulum conventum suum extruxerat, ad quem nunc profectus fuisse dicuntur. Causa Sanctorum huc transferendi fuisse potuit, quod locus hic medio ferè itinere, quam urbs Senensis, propior esset Assisio, predilecta que illi ecclæsa S. Maria de Portiuncula, ad quam proinde tanto facilitius posset transferri, si ipse exigeret. Causam alteram innuit Waddingus ad annum 1226, num. 13, quod Elias Cortona parentes & amicos haberet, ex quorum liberalitate sanctus Pater in proximo suo cœnobio commode poterat curari.

617 Verum hac postrema sollicitudo frustra atque bine, ingravescere morbo. Assisium,

fuit; nam, ut addit Celanensis, ipso ibidem per tempus aliquod faciente moram, intumuit venter ejus, turgore crura, tumueruntque pedes, & stomachi magis ac magis defectum incurrit, ut cibum aliquem recipere non valeret. Quapropter desideravit Assisium revehi, ac, teste Celanensi, rogavit deinde fratrem Eliam, ut eum Assisium faceret deportari. Fecit bonus filius, quod benignus Pater petuit, & præparatis omnibus, ipsum ad concupitum locum perduxit. Haec eadem brevius refert biographus secundus hoc modo: Ubi (in cella Cortonensi) cum stetisset (id est, moratus esset) per modicum, acrius invalescente morbo, deduci se rogavit Assisium. Moxque de ejusdem in civitatem Assisensem adventu adjungit: Quod postquam pervenit, facta est non modica totius exultatio civitatis; & gratias agentes laudaverunt unanimiter Dominum, quod tantum penes se recondi speravere thesaurum.

618 Hanc etiam civium letitiam letitiaeque ubi cum apercausam ante illum memoraverat Celanensis, ibi- plausu exce- dem dicens: Lætata est in adventu Patris beati ptius, hospi- civitas, & omnium populorum ora laudabant tatur in pa- Deum. Universa namque multitudo populi San- pali.

ctum Dei sperabat in proximo moritum; & hæc erat exultationis tantæ materia; nimirum quia in civitate sua Demortui corpus possessuræ erant, quo fuisse carituri, si ille alibi diem suum obiisset. Pergo secundi biographi verba recitare. Adductus igitur (Franciscus) in palatum Assisiæ episcopi, ceperit non multò post totius corporis virtute destitui, & tam acriter per singula membra torqueri, ut interrogatus, an potius martyrium à carnifice sustineret; triduanam hujusmodi passionem, eti pro voluntate divina sibi placitam & acceptam, graviorem tamen quovis martyrio responderit. Paulò aliter hic loquitur Celanensis, de re ipsa planè consentiens; & quamvis de Sancti ad aedes episcopales translatione hoc loco non meminerit, infra tamen num.

619 Redeo ad Vitam secundam. Cernens itaque (Franciscus) proximare diem vitæ novissimum, quem per revelationem jam biennio antè didicerat, convocavit ad se fratres, quos voluit, singulisque, prout sibi dabatur desuper, benedixit. Bonaventura in Vita num. 208 tan- tū scribit, Sanctum obitum suum longè antè præscivisse; sed Celanensis, quem noster hic, ut alibi, secutus fuit, biennium determinat num.

620, ubi tradit, fratri Elia Fulginii noctu ap- paruisse

Appropi- quante obitu, quem à biennio præsciv- rat,

A paruisse sacerdotem grandeve etatis, qui diceret: Surge, frater, & dic fratri Francisco, quoniam expleti sunt decem & octo anni, ex quo mundo renuntians, Christo adhaesit; & duobus tantum annis dehinc in hac vita manens, viam universæ carnis, vocante ipsum ad se Domino, introibit. Sicque factum est, ut sermo Domini, quem diu antè prædixerat, constituto termino completeretur. Consentit etiam, sanctum Patrem, vocatis ad se in eadem episcopalem filii suis, bene precatum fuisse, ac maximè Elia, cui sui Ordinis curam commiserat. His consona leguntur in Vita secunda, ex qua sequentia accipe.

620 Cùmque, caligantibus oculis (*sen*, at Celanensis habet: externorum oculorum lumine privatus & usu) videre non posset, sicut quondam patriarcha Jacob, manibus cancellatis, dexteram patri fratri, qui à sinistris ejus fedebat, imposuit; interrogansque, quis esset, & intelligens, fratrem esse Helyam, quem, ut dictum est, substituerat loco sui; sic se velle respondit. Primum igitur illi, ac deinceps universis in ejus persona fratribus benedixit, & bona illi plurima impreocatus, benedictiones in eo multimodas confirmavit. Quibus completis, adjecit: Valete, filii omnes, in timore Domini, & permanete semper in ipso; quoniam tribulatio vobis approximat, & maxima super vos est futura temptatio. Felices autem illi sunt, qui in hiis bonis perseveraverint, quæ ceperunt. Post hæc Sanctus, ne in episcopali palatio moreretur, sollicitus fuit. Tunc enim sine mora, ut ibidem sequitur, ad S. Mariam de Portiuncula se transferri poscebat, volens illic animam reddere Domino, ubi primò, ut dictum est, perfectè viam veritatis agnoverat.

ad predilectionem ad eam S. Maria de Portiuncula.

B filius suis bene precatur, segue transferri jubet

621 Simillima habet Celanensis; & Bonaventura quoque num. 208, licet de illius hospitio in episcopali palatio ibi non meminerit, ait tamen: Ad sanctam Mariam de Portiuncula se portari poposcit; quatenus, ubi acceperat spiritum gratiæ, ibi redderet spiritum vita. Quantu hunc locum Franciscus semper fecerit, tum alibi dictum est, tum hic rursum observavit biographus secundus, mox addens: Illum quoque locum in omni reverentia & honore fratribus custodire præceperat. Hunc specialiter, afferbat, divinis obsequiis & orationibus congruum; hunc supernorum, dicebat, spirituum frequentiam visitatum. De eodem argumento plura legi possunt apud S. Bonaventuram num. 24 & 208, & apud Celanensem num. 106, ubi inter alia dicitur S. Franciscus fratres suos saepe sic fuisse allocutus: Videte, ô filii, ne quando hunc locum relinquatis. Si ab una parte foras pellermi, ex alia reintrate. Nam locus iste sanctus & habitatio Dei est &c. Laudati biographi deinde festinant ad enarrandum Sancti obitum, ante quem quadam alia aliunde accepta memoranda veniunt.

Dicit testamento, in quo initia conversionis sua repetens,

622 Waddingus ad nunc annum 1226, num. 35 afferit, S. Franciscum, cum morti jam appropinquaret, testamentum, quod filius suis relinquere volebat, dictasse, scribente fratre Angelo, quod ibidem num. 36 totum subjungit. Eddiderat illud etiam inter ejusdem Sancti Opuscula lib. i à pag. 120, premisis variis scriptoribus, apud quos exstat editum, vel cum laude memoratur; & subnexis annotationibus suis. Sanè quia vere dignum Franciscus est, ejusdemque sanctitatem ac simplicitatem spirat, ac simul vitam illius,

qualem hæc tenus retuli, multum confirmat, visum est, illud hic quoque ex Waddingi editione, postremo loco laudata, recensere, prætermisstamen lectionibus variantibus & Annotatis, quæ ibidem legi possunt. Sic itaque se habet: Dominus ita dedit mihi fratri Francisco incipere facere paenitentiam; quia cùm essem in peccatis meis, nimis mihi videbatur amarum, videre leprosos; sed ipse Dominus adduxit me inter illos; & feci misericordiam cum illis; & recente me ab ipsis, id, quod videbatur mihi amarum, conversum fuit mihi in dulcedinem animæ & corporis. Et postea parvum steti, & exi vi de sæculo. Et Dominus dedit mihi talem fidem in ecclesiis suis, ut ita simpliciter adoram, & dicerem: "Adoramus te, sanctissime, Domine Jesu Christe, hic & ad omnes ecclesiias tuas, quæ sunt in toto mundo; & bene dicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.

623 Postea dedit mihi Dominus & dat tantam fidem in sacerdotibus, qui vivunt secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, propter Ordinem ipsorum, quod, si facherent mihi persecutionem, volo recurrere ad ipsos. Et si haberem tantam sapientiam, quantam Salomon habuit, & invenirem pauperculos sacerdotes hujus sæculi, in ecclesiis, in quibus morantur, nolo prædicare contra voluntatem ipsorum. Et ipsos & omnes alios volo timere, amare & honorare, sicut meos dominos. Et nolo in ipsis considerare peccatum, quia Filium Dei cerno in ipsis, & domini mei sunt. Hæc propter hoc facio, quia nihil video corporaliter in hoc sæculo de ipso altissimo Filio Dei, nisi sanctissimum Corpus & Sanguinem suum, quod ipsi recipiunt, & ipsi soli aliis administrant. Et hæc sanctissima mysteria volo super omnia honori & venerari, & in locis pretiosis collocari. Sanctissima nomina & verba ejus scripta, ubique invenero in locis illicitis, volo colligere, & rogo, quod colligantur, & in loco honesto collocentur. Et omnes theologos, & qui ministrant nobis sanctissima verba divina, debemus honorare & venerari, sicut eos, qui ministrant nobis spiritum & vitam.

suos ad reverentiam erga presbyteros & divina mysteria.

E

624 Et postquam Dominus dedit mihi curam de fratribus, nemo ostendebat mihi, quid deberem facere; sed ipse Altissimus revelavit mihi, quod deberem vivere secundum formam sancti Euangeli. Et ego paucis verbis & simplicibus scribi, & dominus Papa confirmavit mihi. Et illi, qui veniebant ad recipiendum vitam istam, omnia, quæ habere poterant, pauperibus erogabant. Et erant contenti tunica unâ, intus & foris repetita (qui volebant) cum cingulo & braccis; & nolebamus plus habere. Officium dicebamus nos clerici secundum alios clericos: laici dicebant: PATER NOSTER. Et satis libenter manebamus in ecclesiis pauperibus & derelictis, & eramus idiotæ, & subdit omnibus. Et ego manibus meis laborabam & volo laborare, & omnes alii fratres, firmiter volo, quod laborent de laborio, quod pertinet ad honestatem. Et qui nesciunt, discant; non propter cupiditatem recipiendi pretium laboris, sed propter bonum exemplum, & ad repellendum otiositatem. Et quando non daretur nobis pretium laboris, recurramus ad mensam Domini, petendo eleemosynam ostiatim. Salutationem hanc revelavit mihi Dominus, ut diceremus: DOMINUS DED TIBI PACEM. Caveant sibi

paupertatem, laborem mannum, pati entiam.

F

AUCTORE

C.S.

sibi fratres, ut ecclesias & habitacula, & omnia alia, quæ pro ipsis construuntur, penitus non recipiant, nisi essent, sicut decet sanctam pauperitatem, quam in Regula promisimus; semper ibi hospitantes, sicut advenæ & peregrini. Præcipio firmiter per obedientiam fratribus universis, quod, ubicunque sunt, non audeant perttere aliquam litteram in curia Romana per se, nec per interpositam personam, nec pro ecclesia, nec pro alio loco, neque sub specie prædicationis, neque pro persecutione suorum corporum; sed ubicunque non fuerint recepti, fugiant ad aliam terram, ad faciendum pœnitentiam, cum benedictione Dei.

*obedientiam,
Eccloratur,
& non Ca-
tholicos pu-
niri jubet:*

625 Et firmiter volo obedire generali ministerio hujus Fraternitatis, & illi Guardiano, quem sibi placuerit mihi dare. Et ita volo esse captus in manibus suis, ut non possim ire vel facere contra voluntatem suam, quia dominus meus est. Loquitur hic S. Franciscus ex desiderio aliis parendi, si liceret; non enim ipsum cuiquam suorum subditum tunc fuisse, manifestum fit ex verbis, quibus toti suo Ordini in hoc eodem testamento per obedientiam præcipit. Pergit ipse:

B

Et quamvis simplex & infirmus, tamen semper volo habere clericum, qui mihi faciat Officium, sicut in Regula continetur. Et omnes alii fratres ita teneantur similiter obedire Guardiani suis, & facere Officium secundum Regulam. Et si aliqui inventi essent, qui non facerent Officium secundum Regulam, & vellent alio modo variare, aut non essent Catholicci; omnes fratres, ubicunque sunt, per obedientiam teneantur, quod, ubicunque sunt, invenerint aliquem ipsorum, proximiiori custodi illius loci, ubi ipsum invenerint, debeant præsentare. Et custos teneatur per obedientiam ipsum firmiter custodire, sicut hominem in vinculis diu noctuque; ita quod non possit eripi de manibus suis, donec propriâ suâ personâ ipsum repræsentent in manibus sui Ministri. Et Minister teneatur firmiter per obedientiam mittere ipsum per tales fratres, qui die noctuque custodiant ipsum, sicut hominem in vinculis, donec repræsentent ipsum coram domino Ostiensi, qui est dominus protector & corrector istius Fraternitatis.

*C
commendas
bujus testa-
menti & Re-
gula obser-
vantiam,*

*& obser-
turis bene-
præcasur.*

626 Et non dicant fratres: Hæc est alia Regula; quia hæc est recordatio, admonitio & exhortatio, & meum testamentum, quod ego frater Franciscus, parvulus vester, facio vobis fratribus meis benedictis propter hoc, ut Regulam, quam Domino promisimus, melius Catholicè observemus. Et generalis Minister, & omnes alii Ministri & custodes per obedientiam teneantur in istis verbis non addere, vel minuere. Et semper hoc scriptum habeant secum juxta Regulam, & in omnibus capitulis, quæ facient, quando legunt Regulam, legant & ista verba. Et omnibus fratribus meis, clericis & laicis, præcipio firmiter per obedientiam, ut non mittant Glosas in Regula, nec in istis verbis, dicendo: Ita volunt intelligi. Sed, sicut dedit mihi Dominus purè & simpliciter dicere, & scribere Regulam & ista verba, ita simpliciter & purè sine glosa intelligatis, & cum sancta operatione usque in finem observetis.

627 Et quicunque hæc observaverit, in cælo repleatur benedictione altissimi Patris cælestis, & in terra repleatur benedictione dilecti Filii sui, cum sanctissimo Spiritu Paracleto, & omnibus virtutibus cælorum & omnibus Sanctis. Et ego frater Franciscus, parvulus,

& vester servus in Domino, quantumcumque possum, confirmo vobis intus & foris istam sanctissimam benedictionem. Amen. Hactenus Testamentum S. Francisci, Auctore suo dignissimum, ex recensione Waddingi tomo, seu libro i Opusculorum ejusdem sancti Institutoris sui, cuius Annotationes brevitatis causâ pretermisi. Solum hic addo ex ipsis Annalibus ad annum 1226 à num. 14, à fratribus Minoribus deinde dubitatum fuisse, qua & quanta ex eodem Testamento imposta sibi esset obligatio; ideoque eos ad Gregorium IX summum Pontificem, antea Hugolinum Cardinalem Ostiensem, & Ordinis Minorum protectorem, recurrisse, cuius rescriptum ibi legi potest.

628 Prætereunda hæc non sunt, qua de Jacobo de Septemfoliis, nobilis matrone Romana, ad S. Franciscum accessu refert Waddingus ad annum 1226, num. 26 & sequenti verbis, qua subiecto: Decumbens apud fratres (S. Franciscus ex adibus episcopi ad conventum S. Mariae de Portiuncula jam translatus) socium jussit, ut atramentarium cum charta afferret monituro sæpius suprà memoratam dominam Jacobam de Septemfoliis de imminentí jam morte; æquum esse, dicens, ut hæc ei daretur consolatio, quæ discessuro multas præbuit in vita. Scripsit itaque hoc, quod subjungo, epistolæ fragmentum: "Dominæ Jacobæ, servæ Altissimi, Fr. Franciscus, pauperculus Jesu Christi, salutem & societatem Spiritus Sancti in Domino Jesu Christo. Scias, charissima, quod mihi Christus benedictus per suam gratiam vitæ meæ terminum futurum in proximo, revelavit. Quapropter, si vis me invenire vivum, visis his litteris, ad sanctam Mariam de Angeli venire festina. Nam si post diem Sabbathi veneris, me vivum invenire non poteris; & porta tecum pannum & * cilicium, in quo corpus meum involvas, & ceram pro se pultura. Rogo etiam, quod portes de illis mestionibus, quas mihi consuevisti dare, quando infirmabar Romæ.,"

** al. vel
ejusdem ad-
ventum divi-
nius cognos-
uisse.*

E

629 Hæsit hæc (ita narrationem suam refutat Annalista) elevatis oculis in cælum, jussisse, ut scriba calamo parceret, & nullus mitteretur Romam tabellarius (jam enim parabatur) addens, jam sibi constare, fermè præforibus esse heroidem, cuncta, quæ scriberebantur, portantem. Paulò post pulsato ostio, janitor, ita esse, comperit: magno enim comitatu vidit advenisse nobilem fæminam, duobus filiis associatam, portasseque multam ceram profunere, & pro funerali habitu pannum griseum, illius (inquit speciali quadam observatione codex Ms. chronologicus, ante annum Mcccxx scriptus, Venetiis ad me delatus) coloris, quem gestant fratres Cistercienses ultramontani; cibumque illum, quem affectabat, vulgari nomine tunc Romanis (ut monent Legendæ antiquæ) dictum MORTARIOLUM, ex facaro, amigdalæ, aliisque hujusmodi mixturi compactum. Ut annunciat hæc sancto Viro ostiarius, interrogavit, an intra monasterii clausura reciperet fæminam, non obstante rigorosa ab ipso edita constitutione de nulla admittenda in monasteriis Fratrum, præcipue in illo S. Mariz Angelorum.

630 Respondit, hanc à tali lege eximendam, & dignè introduci in fratum domicilium, cuius ædes fratribus semper patebant. Introducta ad sanctum Virum statim procidit ad pedes sacris

*hecque ipsi
aliquot dies
ministrasse*

Acris stigmatibus insignitos, quos tenerè osculata, lachrimis, velut altera Magdalena, rigavit. Interrogata demum à fratribus, quomodo non vocata advenerit, & quæ advexit, paraverit, dixit, omnia sibi noctu cælitus injuncta, angelumque monuisse, ne quicquam illorum prætermitteret. Infervivit itaque diligentissimè per aliquot dies sancto Patri; putansque, per plures supervictorum, voluit remittere omnem familiam in Urbem. Prohibuit Franciscus, dicens, non ultra quatuor sibi vitæ dies superesse; quibus transactis, justis sibi solutis, posset ipsa regredi cum suis. *Ad hoc observat Waddingus, hujus dignissima matrone, licet ab omnibus, ut afferit, sibi Ordinis scriptoribus justè laudata, familiam aut progeniem à nemine traditam, sed communiter de Septemfoliis cognominari; fateurque, se post diligens examen deprehendere nequivisse ullum hujusmodi cognominis familia apud Romanos vestigium. Hinc ipse marvuli suspicari, illud non familia cognomentum esse, sed matronam ipsam eo vocabulo sic designatam fuisse à loco Urbis Romana, in quo habitabat, qui Septemfolium vocabatur; ac proinde ipsam magis propriè de Septifolio, quam de Septemfoliis appellandam fuisse.*

Berum hac narratio, ab antiquioribus non tradita,

631 Non inquiro de causa cognomenti hujus Jacobæ, quam & nobilem & piam matronam fuisse, & Rome habitasse, scio ex S. Bonaventura in Vita num. 112, ubi de illius cum S. Francisco sancta amicitia alia occasione meminit; sed de veritate facti hujus pro munere meo inquirendum mihi est. Laudat Waddingus Speculum Vite S. Francisci part. 1, cap. 103; Marcum Ulyssiponensem lib. 2, cap. 67, Marianum cap. 30, Legendarum antiquam, & predictum codicem Ms. chronologicum, Venetiis acceptum; quibus addere poterat Pisanum, ceteris omnibus vestigiore, qui lib. 3, Conformatitate 4, parte 2, fol. CCXL prima editionis Mediolanensis, eamdem historiam, paucis variatis, enarrat. Antiquissimus igitur, quem pro hoc facto auctorem habemus, scriptis sub finem seculi XIV, cuius anno 99 Pisanius suos Conformatium libros à generali capitulo Minorum approbari obtinuit. Suum cuique esto judicium: at mihi tam dubia fidei istiusque etatis scriptores non facile planè persuadebunt, S. Franciscum permisisse mulieri, utrū pia beneque merita, non modo ut ad illum agrotantem in conventum intromitteretur, verum etiam ut per aliquot dies, ad mortem scilicet usque, eidem inferviret, non obstante rigorosa ab ipso edita constitutione de nulla (muliere) admittenda in monasteriis fratrum, præcipue in illo S. Mariæ Angelorum; quippe quod ceteris omnibus velut sanctoris observantie normam proposatum volebat.

Cparum verisimilitudinis habet

*632 Quantum ego quiaem S. Franciscum ex lectione relectisque ejusdem indubitate fidei Vitis noscere potui, non erat illius ingenii, legibus, quas subditis suis prescriperat, quocumque modo derogare. Deinde si, tacentibus de hoc facto vetustissimis biographis, ex aliis Sancti gestis dictisque licet opinari, non apparebit, existimo, illud satis verisimile. Quantum ille à familiaritate mulierum fuerit alienus, irrefragabilis testis est S. Bonaventura, cuius locum ex num. 63 oportet hic recensere. Mulierum familiaritates (inquit de S. Francisco) colloquia & aspectus, quæ multis sunt occasio ruinæ, sollicitus * evitari jubebat, asserens, per hujusmodi debilem frangiri,*

Odebris Tomus II.

& fortè sèpe spiritum infirmari. Harum contagionem evadere conversantem cum eis, nisi probatissimum virum, tam facile dixit, quām juxta Scripturam in igne ambulare, & non comburere plantas. Siquidem ipse adeò averterat oculos suos, ne hujusmodi vanitatem videarent, quod (sicut aliquando socio dixit) quasi nullam recognoscet in facie. Non enim securum esse aiebat, earum formarum introrsus haurire imagines, quæ possunt aut edomitæ carnis resuscitare igniculum, aut pudicæ mentis maculare nitorem.

633 Asserebat etiam, frivolum esse mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instruzione brevissima, juxta quod & saluti expedit, & congruit honestati. Quæ sunt, inquit, Religioso cum muliere tractanda negotia, nisi cùm sanctam pœnitentiam, vel melioris vitæ consilium religiosa petitione depositi? Ex nimia securitate minùs cavitur hostis; & diabolus, si de suo capillum potest habere in homine, citè crescere facit in trabem. Hi erant, teste Bonaventura, S. Francisci sensus de confortio mulierum, de quibus canitè traçlandis etiam in ultra Regula sua, in priori scilicet cap. 12, in altera cap. xi disserit monuerat. Atque ex his jucidet eruditus lector, quām verisimile sit, eundem Sanctum sub finem vita sua permisisse, ut mulier in conventum suum introduceretur, illaque agrotanti per aliquot dies ibidem ministret. Non erat quidem ipsi timendum ab illa, sed nonne intererat, ut, quod ipse haclenus dictis factisque docuerat, in supremo morbo suo confirmaret; nec exemplo suo aliquando relaxanda legi occasionem praberet?

634 Id mihi etiam minùs verisimile apparet, si, ut Waddingus ibidem num. 31 ex Legenda, quam vocat Gregorii IX, afferit, S. Franciscus in eodem illo morbo ac loco vetuerit, non modo, ne femina, sed neque ullus vir præter mox nominandos, umquam illuc introduceretur. Ita enim ipsum loquentem inducit: Volo etiam, quod nulla persona & nullus frater intret in illum locum; nisi generalis Minister & fratres, qui serviant illis, & cum Ministro, quando visitaverit eos. Quin etiam subdit ibidem num. 32: Sane multo tempore ita factum, ut testatur Thomas Celanus in sua Legenda his verbis: "Servabatur, inquit, ibidem rigidissima in omnibus disciplina.... Nemini, nisi fratribus specia liter deputatis, illuc patebat ingressus, & omni sæculari personæ omnis penitus præcludebatur introitus." Si hec, inquam, omnia ita se habeant (nam in nostro Thoma Celanus apographo non leguntur) minùs mihi verisimilia apparent, quæ, silentibus antiquioribus, alii de predicto Jacobæ ad Sanctum agrotantem accessu & ministerio narraverunt. Forstian laudata matrona de propinquo sancti Magistri sui obitu, sive divinitus sive aliter admonita, Assisium accurrerit, & ut ante vivo, ita tunc mortuo, munificam se in funere exhibuerit, indeque nata occasio sit cetera addendi. Attamen nec hoc ex antiquioribus Vitis licet colligere. In Notitiis MSS. Patrum Conventualium sèpe allegatis & allegandis, dicitur Jacoba illa credi nupta fuisse nobili viro Sancio Frangipani, & sepulta in S. Francisci basilica prope Assisium, sub suggetto cum pië illius imagine & hac epigraphe: Hic requiescit Jacoba sancta nobilisque Romana; ac denique pretiosus pannus sacro Francisci cadaveri involvendo

* an sollicitum?

ex S. Bonaventura

F

P P P

AUCTORE

C. S.

vendo ab ea allatus, ex perpetua traditione ibi-
dem inter sacrarii reliquias hæc tenuis servari.

§ XXVIII. Ultima S. Francisci
gesta & beatus obitus: trina
illius mox post mortem ap-
paritio: litteræ Eliæ de ejus-
dem obitu ad Minores in
Francia.

*Instantem
mortem su-
am latet
nuntiat:
fratribus
culpas re-
missit,*

B

*& benedicit.
Fertur etiam
tunc singula-
rem benedi-
ctionem*

C

*importiisse
Bernardo;
qua vel ab
ipso Sancto*

Auctor *Vita secunda ad felicissimum S. Fran-*
cisci obitum cum Thoma Celanensi prope-
rans, verbis num. 621 datis subnectit sequentia.
Igitur in loco sibi desiderato (*S. Maria de Por-*
tinacula) paucis diebus quièvit, donec tandem
mortis horam instare cognoscens, duos ad se
fratres vocavit, quibus de transitu ejus vicino
laudes alacriter Domino decantare præcepit.
Ipse verò, prout potuit, in hunc psalmum
prorupit: "Voce mea ad Dominum clamavi,
,, voce mea ad Dominum deprecatus sum.,"
Unus autem de fratribus, qui astabant, pro
eundem sollicitus, dixit ad eum: Heu! Pater
benigne, ecce filii tui remanent sine Patre. Re-
cordare igitur orphanorum, quos deseris, &
omnibus culpis remissis, tam præsentes, quam
absentes tua sancta benedictione consolari di-
gneris. Cui piissimus Pater respondit: Ecce,
ego quidem jam vocor à Domino, fili; fratri-
bus verò meis, tam absentibus quam præsen-
tibus, omnes offensas & culpas remitto, &
eos, sicut possum, absolvo. Quibus tu hæc,
fili, denuntians, ex parte mea omnibus bene-
dicas.

636 Bonaventura, qui S. Francisci in palatio
episcopali, antequam ad eadem S. Maria in Por-
tinacula translatus fuit, hospitium pretermisit,
num. 211 scribit hic ipsum, omnibus fratribus
suis, in modum crucis brachii super eos can-
cellatis, bene precatum fuisse, iisque vale dixisse
verbis, que ex Celanensi & biographo secundo
ab illo in predicto palatio adhibita esse, num. 619
dixi. At facile potuit Santos eadem hic repe-
tiisse. Waddingus prater duas jam relatas fan-
tas precationes, addit & tertiam solis fratribus
Bernardo & B. Egidio, ac maximè priori im-
peritam. Juverit ipsius verba ex num. 29 reci-
pisse, ut de illius propinqua morte laudes Deo
alta voce cantarent. Potuerunt hi fuisse Bernar-
dus & B. Egidius; quod tamen Celanensis non
explicat, nec de data tunc alterutri speciali be-
nedictione meminit. Minus etiam hac de re agunt
Tres Socii, saltem in apographo nostro. De Ma-
riano, quia ejus Chronicon non habeo, nihil pos-
sum statnere, nisi illum non satis antiquum esse,
ut fidem certam faciat.

637 Modò ex Legenda Gregorii IX, ex il-
la, quæ Sociorum dicitur, & Mariano citato
duplicem benedictionem impertiisse manibus in
Crucis modum actis, probabilius putaverim,
primam Eliæ, secundam Bernardo in hunc
modum: "Benedic te Pater Domini nostri
Jesu Christi in omni benedictione spirituali in

, cælestibus in Christo. Sicut primus & * ele- * an es?
,, Etus in Ordine isto ad dandum bonum exem-
,, plum Euangelicum, & ad imitandum Chri-
,, stum in Euanglica paupertate, cui non so-
,, lüm tua liberaliter obtulisti, sed & temet-
,, ipsum in odorem suavitatis contulisti; ita be-
,, nedictus sis à Domino Jesu Christo, & à me
,, suo pauperculo servo, benedictionibus sem-
,, piternis, ingrediens & egrediens, vigilans &
,, dormiens, vivens & moriens. Qui benedixe-
,, rit tibi, benedictionibus repleatur, & qui
,, maledixerit tibi, non erit immunis. Esto do-
,, minus fratrum tuorum, & tuo imperio cuncti
,, subjaceant. Quoscumque volueris recipere
,, ad Ordinem istum, recepti sint, & quoscum-
,, que emittere volueris, emituntur. Nullus su-
,, per te potestatem habeat, & quoctumque vo-
,, lueris, libere possis pergere & morari.,, Ha-
elenus Benedictio, ad quam ibidem hac observat
Waddingus: Scriptit quidam ex circumstanti-
bus Benedictionem, quæ in posteriora servata
est sœcula, quam Rodulphus perperam puta-
vit ipsius sancti Patriarchæ manu suisse exara-
tam.

E
638 Huc spectant, qua idem Annalista tom.
3 Opusculorum S. Francisci pag. 496 & sequen-
ti ad eamdem Benedictionem annotavit, dicens:
Hanc benedictionem, asserit Rodulphus citatus,
asservari in conventu Assisi, B. Francisci manu
scriptam, in ipso sacrario inter Reliquias San-
ctorum. Sed cum ego omnes observarem, so-
lam suprà memoratam, quam beatus Pater B.
Leoni impertivit, vidi; neque verò probabile
puto, ad suæ mortis horam beatum Patrem,
quam orenatus elargitus est benedictionem,
postea scriptis sua manu commendâsse, nec
proinde hinc aut alibi custodiri. Atque hec qui-
dem rectè; sed quo satis certo auctore, probabit
Waddingus, eamdem benedictionem à quodam
circumstantium scriptam, vel etiam à S. Franci-
scico prolatam fuisse? Certe neutrum in Legenda
Thome Celanensis, qua etiam Legenda Gregorii
IX potest appellari, nec apud Tres Socios in Ap-
pendice legitur. In priori quidem apud me num.
109 dicitur S. Franciscus tunc vocasse ad se du-
os fratres & duos filios speciales, eisque præ-
pisse, ut de illius propinqua morte laudes Deo
alta voce cantarent. Potuerunt hi fuisse Bernar-
dus & B. Egidius; quod tamen Celanensis non
explicat, nec de data tunc alterutri speciali be-
nedictione meminit. Minus etiam hac de re agunt
Tres Socii, saltem in apographo nostro. De Ma-
riano, quia ejus Chronicon non habeo, nihil pos-
sum statnere, nisi illum non satis antiquum esse,
ut fidem certam faciat.

F
639 Neque hanc facere possunt reliqui à de adjunctis
Waddingo laudati tom. 3 Opusculorum pag. 496,
nempe Pisanius, Rodulphus, Speculum Vita S.
Francisci & Floretum, quorum antiquior Pisa-
nus sub finem seculi XIV scripsit, & quorum fi-
de nec Waddingus ipse in Annalibus standum
putavit in eo, quod ex ipsis in eodem loco Opu-
sculorum ante resulerat hoc modo: In obitu beati
Patris collacrymantibus omnibus fratribus pro
subtractione tanti Patris & tam solliciti Pasto-
ris, ait (S. Franciscus) ad circumstantes: Ubi
est primogenitus meus frater Bernardus? Cui
accidenti, Veni, inquit, fili mi, ut benedicat
tibi anima mea, antequam moriar. Sed Ber-
nardus pro sua humilitate, ne sibi videretur
assumere, quod pro officii dignitate & præfe-
cturæ eminentia putabat deberi fratri Eliæ,
tunc

A tunc generali Ordinis vicario & putativo beati Viri successori, sugessit eidem, ut ad dexteram morientis accederet, & oblatam reciperet benedictionem. Quo ante Virum Dei prostrato, ille, et si præ lacrymarum assuetudine cæcutiret, plenus tamen propheticō spiritu manus super caput ejus imposuit, & dixit: Hoc non est caput mei primogeniti fratris Bernardi. Et cancellatis in modum crucis manibus, velut alter patriarcha Jacob, dexteram ponens super caput Fratris Bernardi, qui ad lœvam, utroque flexo poplite, Patri affidebat, eum benedixit his verbis &c; tum sequitur Benedictio, quam jam retulit.

Benedictio
nem sua sin-
gularitas
suspectam
facit.

640 Cūm itaque hec omnia ad Eliam hic spectantia, quæ non minus affirmatè, quām ipsa Benedictio, ab istis scriptoribus narrantur, Waddingus verbis num. 637 datis non censuerit admittenda, licebit mihi quoque dubitare de ipsa met benedictione, pro qua non profertur antiquior auctor, quām unus ex istis Bartholomeus Pisanus. Porrò si Benedictiōem ipsam expendamus, ea fieri parū verisimilis. Aut enim Franciscus

B per hanc Bernardum constituit sibi in generali Ordinis pretatura successorem, vel non. Primum aliunde nequit admitti, nec admisit Waddingus, ut ibidem ex sequentibus liquet. Sin autem id non fecerit Franciscus, difficile capitū est, quo pao Bernardo dixerit: Esto dominus fratum tuorum, & tuo imperio cuncti subjaceant.... Nullus super te potestatem habeat &c: his enim verbis videtur Bernardus ab omnium fratum, etiam Ministri generalis, imperio eximi; qui per Regulam, quām professus fuerat, tenebatur fratri Francisco & ejus successoribus obediēre. Ut candidè fatear, non appetit mihi hujus privilegiū concessio verisimilis, nec sancti Legislatoris de obedientia rectoque ordine estimationi conformis.

Expenditur
alia narratio
de bucculis
panis

641 Præmisserat ibidem Waddingus num. 29 & aliud S. Francisci factum, cuius nulla mentio exstat in Vitis antiquis, quas edam. Pridie, antequam moreretur, inquit, vocatis à se fratribus denuò benedixit, & panis à se Crucis signo consecrati fragmenta dedit singulis, ut in signum unitatis & concordiae de codem co-medherent. Devotè id fecerunt omnes, contem-

C plantes in sancto Viro Christum cum suis ultimam coenam peragentem. Solus Elias non comedit, flens ad tanti Patris discessum proximè futurum. Frustum, quod manu devote tenebat, petuit ab eo frater Leo, quod diligenter asservatum fuit postea infirmis multis causa salutis. Pro hisce laudat rursus Marianum & Legendam, quām vocat antiquam, sed qua certò diversa est à nostris, in quibus ista frustra queras. Nescio equidem, an illa antiquior sit Pisanus, qui lib. 3, Conformatitate 1, parte 2 editio-nis Mediolanensis scribit, Franciscum hoc etiam alias, ac specialiter ter, fecisse in vita, & de postrema vice habet: Tertiò istam cenam B. Franciscus exercuit die Jovis, ut creditit ipse, ante mortem suam, quæ fuit die Sabbati sequentis de sero. Unde sciens B. Franciscus diem & horam sui transitus ex hoc mundo ad Patrem, ut Christum, suum magistrum, quem sedulè fuerat prosecutus in vita, sic & sequeretur in morte, fecit omnes fratres existentes in loco ad se vocari, jussitque panes apportari, & eos benedixit, atque in plurimas partes frangit, quia ipse præ nimia debilitate frangere non valebat.

Ottobris Tomus II.

642 Et accipiens, unicuique fratri particu-lam porrexit, præcipiens, ut totam quilibet manducaret; in signum dilectionis hoc faciens fratribus. Et quod ad similitudinem faceret Chri-sti (in ultima cena) patuit, quia ipse Franciscus quæsivit, si esset tunc quinta feria; et si esset dies alia, ipse tamen putavit, quod esset feria quinta. Unus ex fratribus unam particulam de ipso pane servavit, quam post mortem B. Francisci plurimi gestantes * à variis sunt mor-tes liberati. Claram est, Pisaniū hic de eodem facto, de quo suprà Waddingus, agere, licet si leat nomen fratris, qui particulam panis servavit. At in secunda ex tribus illis vicibus nomina-vit, ut Waddingus, fratres Eliam & Leonem, pariterque afferuit, per particulam quoque illam multa miracula facta esse; sed Eliam eamdem non ex tristitia, sed ex contemptu, servasse & dedisse Leonī petenui. Tres editiones Speculi, quis habemus, magis consonant Pisano, tertiam vi-cem narranti, quām Waddingo. Ego Pisano, ubi in Eliam iniquior est, minime assentior; quod vero spectat ad factum ipsum, prout etiam in Speculo aut apud Waddingum narratur, mallem pro eo vetustiore testem allegatum legere.

AUCTORE
C. S.
a Sancto in
discipulos
tunc, ut fer-
tur, distribu-
tis.

* an gustan-
tes.

643 Redeamus nunc ad biographum secun-dum, apud quem verbis num. 635 relatis sub-necluntur sequentia: Porrò Euangelium secundum Johannem ab eo loco, ubi incipit: ANTE DIEM FESTUM PASCHÆ, sibi legi poposcit. Deinde se cilicio superponi, cinere conspergi præcepit. Praeivit hic rursus huic anonymo Celanensis; verū hic, nisi transribentis vitium sit, in texto Euangelico recitando erravit. Sic enim habet: Jussit denique codicem Euangeliorum deportari, & Euangelium secundum Joannem sibi legi poposcit ab eo loco, ubi incipit: ANTE DIES SEX PASCHÆ, SCIENS JESUS, QUIA VENIT HORA EJUS, UT TRANSEAT EX HOC MUNDO AD PATREM. Ex laudato anonymo pro Ante dies sex Paschæ, substitue Ante diem festum Paschæ, & locus erit ex cap. 13 Joannis, quod Euangelium quotannis legitur in Cena Domini. Sed duo præterea observavit Celanensis; primum, ministrum, qui aderat, nondum cognita S. Francisci voluntate, habuisse in animo istud Euangelium egrotanti tunc prælegere; alterum, idem Euangelium querentis mox in prima * libri apertione occurrit, licet tota & plena esset bibliotheca, in qua liber ille querendus erat. De cubatione in cilicio & cinere pariter consentit, Jussit proinde, inquietus, se superponi cilicio, & conspergi cinere, quia terra & cinis mox erat futurus.

644 Bonaventura ferè eadem quidem, que an tunc, & isti, referens, non tamē eumdem ordinem semper servavit, ac maximè singulare quid retulit de modo, quo Sanctus humi tunc decubuit: quod cùm ceteris omnibus ab illo in ade Portiuncula tunc gestis proposuerit, forsitan accipiendum est de cubatione diversa ab illa, de qua duo priores biographi meminerunt. Nimirum num. 209 & sequenti scribit, S. Franciscum, cùm in adem S. Maria de Portiuncula illatus esset, nudum se in nudam humum prostravisse, dexterī lateris vulnere, ne conspiceretur, interim teclo opposita manu sinistra; donec à quodam fratre, quem ille guar-diani loco habere solebat, jussus est uestes suas ac femoralia, eleemosyna nomine commodata, denuò induere. Addit Bonaventura, deinde illum etiam suis precepisse, ut, cùm viderent, eum jam esse defunctum, per tam longum spatium nudum super

Euangelium
sibi prælegi
jubet: cubat
in cinere &
cilicio:

F

AUCTORE

C. S.

super humum jacere permetterent, quo unius miliarii tractum suaviter quis perficere posset. *Suas erunt hoc Viro sanctissimo humilitas & amor paupertatis; non sic tamen vocem nudus accipitendam hic exigit, quasi ille indecorè nudus jacuerit: nam ipse Bonaventura in eadem Vita num. 20 eundem etiam alias coram episcopo Assisensi omnibus denudatum fuisse scripsit, ac nihilominus ibidem num. 19 pramiserat, tunc inventum fuisse cilicium habere ad carnem sub vestibus delicatis. Credendum itaque est, Franciscum, dum nudum se humili prostravit, toto corpore sic fuisse nudatum, ut simul consultum esset honestatis.*

*Humi in cili-
cio & cinere
cubans sancte
morisur,*

B

645 In substrato igitur cilicio humili cubans, cinere, ut petierat, conspersus fuit, & sic (teste rursum biographo secundo) filiis circumstantibus & lugentibus, Pater sanctus in Domino feliciter obdormivit. Consonat Celanensis: sed Bonaventura, in ordine, ut monui, nonnihil varians, primitus Sancti admonitionem ad filios, tum prelectionem Euangelii ex cap. 13 Joannis; deinde recitationem Psalmi 14: Voce mea ad Dominum clamavi &c, quo ad finem usque seru ad hac verba Me expectant justi, donec retribuas mihi per ipsum perducto, denique addit: Tandem cunctis in eum completis mysteriis, animâ illâ sanctissimâ carne solutâ, & in abyssum divinæ claritatis absorptâ, beatus Vir obdormivit in Domino. *Hand facile dictu est, utrum S. Bonaventura, an Thomas Celanensis, quem biographus secundus fecerit est, ista moris adjuncta suo ordine relikt retulerint: nam Celanensis prestat atate, ipsi S. Francisco synchronus, ejusque discipulus, Bonaventura vero, eti paulò junior, convixit tamen aliis ejusdem Sancti sociis, quos, dum hanc Vitam scripsit, diligenter consuluit. Forsan S. Franciscus eundem Psalmum bis recitaverit; quo posito, amba narrationes simul stare possunt.*

*& in specie
stellæ preful-
gide ad ca-
lum ascen-
dit;*

C

646 Pergit *Anonymous secundus*, Unus autem, inquiens, ex illis specialis ejus discipulus, vir famâ non modicum celeber, cuius nomen id est subiectetur, eo quod tanto nollet praeconio gloriari, dum viveret, vidit illam gloriosam animam, carne solutam, in stellæ grandis & radiantis effigie, vidit, inquam, velut super aquas multas candidâ subiectam nubeculâ in cælum directè consondere. Sic nimurum, qui contemptibiliter in area vitæ hujus laboriosæ spicem carnis terendo confregerat, jam excusâ paleâ, granum purum in horrea summi Regis ingreditur; sic mortali vita defunctus, æternaliter vivitur, vivo Panis conjungitur, qui turbam Christi famelicam, ne in via desiceret, de paupertatis horreo satiarat. Et bene super aquas multas in specie stellæ, candidâ subiectâ nubeculâ, videbatur ascendere; quippe qui mundus ex aquis terrenæ delectationis assumptus, multititudini populorum tam miraculis, quam virtute, splenderat & doctrinâ; quibus in lata perditionis via, quasi cæcis, errantibus luminosum iter pandens ad gloriam, eam, quæ prius strieta, paucis in illa gradientibus, timebatur, ampliaverat se turmatim sequentibus vita viam. Regnat igitur dives in patria pro paupertatis transitoria copia, regnat, inquam, sibi regibus hujus mundi subiectis*, quos hic misera rerum pereuntium ditat inopia.

* *non substra-
tus?*

647 *Premissam visionem ante ipsum retulit Celanensis, apud quem num. 110 legitur felix illa anima fuisse visa, quasi stella, quodammo-*

do lunæ immensitatem habens, solis verò ut cùmque retinet claritatem, & candidâ subiecta nubeculâ. Retulerunt etiam Tres Socii in Appendice num. 68, sanctusque Bonaventura

apparet es-
tiam mori-
bundo, & epo-
scopo Assis-
ensis.

num. 213, quorum Tres priores aiunt, fuisse stellam luminis immensitatem habentem, & claritatem solis prætendentem; Bonaventura autem solum dicit, apparuisse sub specie stellæ præfulgidæ &c. Hic sanctus doctor addit duas alias ejusdem beatæ anime ad calum ascendentis apparitiones, quas alii biographi nostri prætermisserunt. Primam compendio accipe. Fratri Augustino, Minorum Ministro in Terra laboris, qua provincia regni Neapolitani est, ex morbo ad extrema perducto apparuit, isque exspirans, sanctum Patrem ad calum secutus est. Alteram sic paucis memoravit num. 214: Episcopus Assisianus ad oratorium S. Michaëlis in monte Gargano tunc temporis peregrinationis causâ perfexerat; cui B. Franciscus appartenens nocte transitus sui, dixit: Ecce, relinquo mundum, & vado ad cælum.

648 Non diu post S. Francisci è vivis excessum frater Elias, ejusdem vicarius generalis, pro munere suo bac super re ad omnes sui Ordinis provincias litteras dedit. Harum exemplar litterarum (ait Waddingus ad hunc annum 1226 num. 44) ad provinciale Franciae missarum, accepimus ex conventu Recollectorum Valenciarum in Belgio, ubi servantur originarie, quas Gulielmus Spoelberch, provinciæ Germaniæ Inferioris definitor, transcripsit in editum & limatum à se Speculum Vitæ S. Francisci & sociorum ejus. Ita re ipsa testatus est Spoelberchus parte 2, pag. 102 Speculi, anno 1620 Antwerpensibus typis vulgati. Verum Chalippus, qui post utrumque, anno scilicet 1728 Vitam S. Francisci Gallicè edidit, parte 2, pag. 346 negat, autographum illud suo tempore in conventu Valencenensi supersuisse, suspicaturque, à religiosis ejusdem loci inquinilis, alio commigrantibus, dum ea urbs in alterius principis potestatem transiit, asportatum fuisse. Addit, ibidem remansisse apographum Waddingiano simillimum, cuius item alterum, à notario Apostolico Gildardo du Flos collatum, ad Recollectos Parisenses missum afferit.

Elias scribis
litteras de
morte sancti
patris.

E

649 His premisis, litteras ipsas ex Waddingo transcribo. Dilecto sibi in Christo F. Gregorio, Ministro fratrum, qui sunt in Francia, cum omnibus fratribus suis & nostris, F. Helias peccator salutem. Antequam loqui incipiam, suspiro & merito; quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus, quia timor, quem timebam, evenit mihi, evenit & vobis; & quod verebar, accidit mihi, accidit & vobis; quia longè à nobis factus est consolator, & qui portabat nos, velut agnos, in brachio suo, peregrè profectus est in regionem longinquam. Dilectus Deo & hominibus receptus est ad lucidissimas mansiones, qui legem vitæ & disciplinæ docuit Jacob, & testamentum pacis tradidit Israël. Gaudendum nimis est propter eum; sed dolendum nobis, quos, ipso absente, circumdant tenebrae, & operit umbra mortis. Commune datum, sed meum singulare periculum, quem in ipso tenebrarum medio dereliquit multis occupationibus circundatum, & oppressum flagellis innumeris. Propterea deprecor, dolete mecum, fratres, quia ego nimis doleo, & condoleo vobis, quoniam pupilli sumus absque Patre, & orbati lumine oculorum nostrorum.

in quibus
causa doloris
ac leuisia

F

A 650 Verè , verè lumen erat præsentia fratris & patris nostri Francisci , non solum nobis , qui eramus propè , sed & his , qui longè erant à nobis professione & vitâ . Erat enim lux à vera Luce emissa , illuminans his , qui in tenebris erant , & in umbra mortis sedebant , ut dirigeret pedes eorum in viam pacis . Quod & fecit , prout verus Meridies oriens ex alto illistrabat cor ejus & accendebat voluntatem igne amoris sui , prædicans regnum Dei , & convergens corda patrum ad filios , & imprudentes ad prudentiam justorum , & in universo mundo paravit Domino plebem novam . Ad insulas longè divulgatum est nomen ejus , & miratae sunt universæ terræ mirabilia opera ejus . Propterea nolite , filii & fratres , tristari , quod excedat modum ; quoniam orphanorum pater Deus consolabitur nos consolatione sua sancta : & si fletis , fratres , super vos ipsos flete , non super illum : nam mediâ vitâ in morte sumus ; ipse verò transit de morte ad vitam . Jocundamini , quia , antequam tolleretur à nobis , tanquam alter Jacob , omnes filios suos benedixit , & omnibus remisit culpas , quæ in eum factæ fuissent , vel cogitatæ ab aliquo nostrum .

B 651 Et his dictis , annuncio vobis gaudium magnum & miraculæ novitatem . A seculo non est auditum tale signum , præterquam in Filio Dei , qui est Christus Deus . Non diu ante mortem Frater & Pater noster apparuit crucifixus , quinque plagas , quæ verè sunt stigmata Christi , portans in corpore suo . Nam manus ejus & pedes quasi puncturas clavorum habuerunt ex utraque parte confixas , reservantes cicatrices , & clavorum nigredinem ostendentes ; latus verò ejus lanceatum apparuit , & sæpe sanguinem evaporavit . Dum adhuc vivebat spiritus in corpore , non erat in eo aspectus sed de spectus vultus ejus , & nullum membrum in eo remansit absque nimia passione . Ex contratione nervorum membra ejus rigida erant , sicut solent esse hominis mortui , sed post mortem ejus pulcherrimus aspectus est , miro candore rutilans , lætificans videntes ; & membra , quæ priùs rigida erant , facta sunt mollia nimis , sese vertentia huc atque illuc secundum positionem suam , tanquam pueri delicati . Ergò , fratres , benedicite Deum cœli , & coram omnibus confitemini illi , quia fecit nobiscum misericordiam suam : & habete memoriam patris & fratri nostri Francisci ad laudem & gloriam ejus , qui magnificavit eum inter homines , & coram angelis glorificavit illum . Oretis pro ipso , sicut antea à nobis postulavit , & ipsum orate , ut Deus nos cum ipso efficiat suæ gratiæ sanctæ participes . Amen .

C 652 Quarto Nonas Octobris , die Dominica , primâ horâ noctis præcedentis pater & frater noster Franciscus migravit ad Christum . Vos ergò * , charissimi fratres , ad quos literæ præsentes pervenerint , Israëlitici populi sequentes vestigia , deplorantis Moysen & Aaron , inclytos duces suos , viam demus lachrymis , tan ti Patris solatio destituti . Licet enim pium sit congaudere Franciso , pium est tamen flere Franciscum . Revera pium est congaudere Francisco ; quoniam ipse non obiit , sed ad cælestes nundinas abiit , saccum pecuniae secum ferens , & in plenilunio reversurus . Pium est flere Franciscum ; quoniam , qui egrediebatur & ingrediebatur , tanquam Moyses & Aaron , & serens nobis de thesauro suo nova & vetera ,

& consolans nos in omni tribulatione nostra , de medio nostri sublatus est , & nunc pupilli dicimur absque patre . Sed quoniam scriptum est : "Tibi derelictus est pauper , orphano tu eris , adjutor ; , omnes , fratres charissimi , oretis instanter , quod , si laguncula testea confracta est in valle filiorum Adam , summus tamen ille Figulus aliam honorificam restaurare dignetur , quæ sit super multitudinem gentis nostræ , & nos , sicut verus Machabæus , antecedat ad prælium . Et quia non est superfluum orare pro mortuis , pro anima ejus oretis ad Dominum . Quilibet sacerdos dicat tres Missas , singuli clerici Psalterium , laici quinque PATER NOSTER , clerici dicant solemniter vigiliam in communi . Amen . Frater Helias peccator .

653 Haecenæ epistola , que licet fortè primâ data fuerit post S. Francisci sepulturam , visum tamen mihi fuit , eam hic recitandam , quia de sola ejus morte meminit , nec alibi opportunitas poterat recenseri . Mira sacri corporis pulchritudo in eadem asserta , sequenti § confirmabitur . Ceterum mirandum non est , quod preces indicantur pro anima , de cuius cœlesti gloria tam manifesta habebantur indicia : id enim duplice ex causa fieri potuit : nempe tum , quia Sanctus ipse vivens ita fieri mandaverat , ut observat Elias ; tum quia Apostolica Sedes pro ejusdem sanctitate & gloria cœlesti nondum pronuntiaverat . At dubium mihi est , an non dñs epistola in unam hic conflata sint . Ratio est , quod prima ejus pars , que non secundus atque altera , in fine numeri 651 in voce Amen terminatur , multò elegantioris ac purioris stili sit , quam secunda , adeò ut diversi scriptoris esse possit videri ; quodque in hac causa in S. Francisci obitu lugendi letandique parum opportunè repetantur , que in priori jam erant elegantius exposita . Eodem tamen modo , quo apud Waddingum , exstat etiam apud Spoelberchum , qui si illam , ut afferit , revera ex Elias autographo accepere , hoc meum qualecumque dubium libens depono .

*circa quæ
paucæ obser-
vantur .*

E

§ XXIX. Assignantur annus , diesque mensis ac hebdomadæ , & ætas , quâ Sanctus obiit : alaudæ sacro funeri applaudunt : accurrunt Assisenses : corpus , dum fertur Assisium , S. Claræ & sociabus ejus ostenditur : Assisi in ecclesia S. Georgii tumulatur .

*De tempore
obiitū sic lo-
quuntur pas-
sim biogra-
phi .*

E Mortualem S. Francisci annum & mensem accurate annotarunt omnes biographi ; sed de die pro suo Italico computandi more sic locuti fuere , ut exteris in eo errandi occasionem dederint , imò etiam Franciso Pagio illius mortem toto anno prematurandi . Thomas Celanensis in Vita num. 88 sic ait : Anno siquidem Dominicæ Incarnationis MCCXXVI , XIV Indictione , IV Nonas Octobris , die Dominico , beatissimus pater noster Franciscus , ... expletis viginti annis , ex

PPP 3 quo

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

quo perfectissimè adhæsit Christo, egressus de carnis ergastulo, ad cœlestium spirituum mansiones . . . felicissimè convolavit. Tres Socii in Appendix num. 68 sic: Post viginti autem annos, ex quo perfectissimè Christo adhæsit, apostolicam vitam & vestigia sequens, apostolicus vir Franciscus anno Dominicæ Incarnationis MCCXXVI, iv Nonas Octobris, die Dominico, felicissimè migravit ad Christum. Currebat eo anno menseque Inditio XIV Pontificia, à Celanensi assignata; erat dies iv Nonas Octobris dies Dominicus, at lique ex littera Dominicali D; convenitque tempus ab inchoata austeriori vita reperitum.

quod is ini-
disset in diem
Dominii um
concurrentem
cum iv Octo-
bris;

B

sed ex Bon-
aventura di-
scimus, inci-
disse in Sab-
batum

C

vesperi, ut
etiam habet
Pisanus, fa-
vetque Elias.

bris die Dominica, primâ horâ noctis præcedentis, pater & frater noster Franciscus migravit ad Christum. At cum hic quoque, qui verum mortis diem nequit ignorasse, uti nec ceteri biographi (secundo forte excepto) diem Dominicum pro emortualis assignaverit, inquirendum est, cur solus Bonaventura, & post ipsum Pisanus Sabbatum dixerint. Ratio petenda est ex more Italorum dies suos civiles computandi.

D

Hac discre-
pancia oritur
ex variis mo-
dis

658 Itali enim civilem diem ordinuntur pridie à solis occasu, & per viginti quatuor horas produclum cum sequenti occasu solis terminant; tuncque denuo sequentem diem computare incipiunt. Hinc factum est, ut Celanensis Tresque Socii, qui Itali erant & in Italia scripsere, eam partem diei, que more alibi in Europa communis recepto usque ad horam duodecimam nocturnam postrema pars erat diei quinti Nonas Octobris & Sabbati, dixerint quartum Nonas Octobris ac Dominicum. Verum ne ex hujusmodi die Italico, in duos dies nostrales excurrente, ambiguum maneret, in utram illorum partem mors Sancti incident, canit addidit Elias primam horam noctis præcedentis; nimisque, ut monui, more Italico prima subsequentis diei, at nostro communiorique dies computandi modo postrema pars Sabbati erat, hora duodecima nocturna primam complendi. Eadem de causa S. Bonaventura, qui Parisis in Francia scriptis, rectissime ait: Transiit . . . die Sabbati in sero (id est, vespri post solis occasum) & sepultus in Dominicino: nam ex iisdem biographis constat, Francicum postridie obitus sui, sepultura traditum fuisse. Consentaneo Pisanus num. 657 relatus, mortem illius in Sabbatum, sepulturam in diem Dominicum incidisse, non minus clare affirmans.

E

dies civiles
inchoandi;
at nostro mo-
do loquendi

659 Restat tamen difficultas, cur idem sanctus docttor & Pisanus, licet more nostro & per Europam communiori sanctum Patrem suum die Sabbati mortuum scribant, nibilominus Sabbatum componant cum quarto Nonas Octobris, qui dies ex eodem nostro computandi modo non nisi à completa subsecuta hora duodecima nocturna simul cum die Dominicino currere caput. Supicatus, mendum esse in editione Sedulii, consuli etiam alias, sed eodem modo habent editiones Surii, Waddingi, & Vaticana anni 1596, uti & codex noster Ms., nec alibi aliter reperi. Certum tamen est, totum Sabbatum, de quo agimus, secundum nostrum loquendi modum, quem ibidem secutus Bonaventura est, non in quartum, sed in quintum Nonas Octobris incidisse. Verisimile est, sanctum scriptorem, (ut facile fit) diem quartum Nonas Octobris ex antiquis Vitis nihil suspicantem Operi suo inseruisse. Sabbato illum vitam funeris esse, etiam dicunt Waddingus in Annalibus ad hunc annum num. 37, & Chalippus, qui vesperam addit, in Vita Gallica tom. 2 pag. 342, retento tamen utroque quarto Nonas Octobris, seu die quarto Octobris, atque confuso utroque modo loquendi, Italico scilicet ac communiori Europeo.

F

660 Ne longior sim, ex allegatis indubitatum est, felicissimum S. Francisci ex hac calamitosa ad beatam aternamque vitam transitum contingisse anno 1226, & si Italos in computandis diebus civilibus sequareis, die iv Octobris ac Dominico, horâ primâ noctis præcedentis; si vero receptioni per Europam methodo inhæreas, eodem anno die IIII Octobris, Sabbato vespri post occasum solis. Eodem modo exponendi sunt Gregorius IX, dum in bulla canonizationis illius ve-

luit
Sanctus obiit
die 3 Octobris,
qui anno 12-
26 sabbatum
eras.

A *luit rationem assignans, cur festum ejus quarto Nonas Octobris affigat, subdit:* Die videlicet, quo à carnis ergaftulo absolitus ad ætherea regna pervenit; ac Tres Socii & Celanus, dum bunc bullæ locum allegant. Porro cum Ecclesiastica seſta incipiant à primis vesperris, festum S. Francisci etiam secundum nostrum computandi modum inchoatur die, quo obiit, sive die III Octobris, cuius vespera post solis occasum more Italico initium est diei quarti ejusdem mensis. Ex eadem Gregorii conſtitutione ejusdem Sancti memoria Romano aliisque Martyrologiis ad diem IV Octobris inscripta est: inter autem tamen Usuardina apud Sollerium nostrum unus est codex Ms., olim serenissima regina Suecia, notatus num. 428, in quo pridie, sive ad diem III Octobris annuntiatur hoc modo: Item ipso die, sancti Francisci confessoris.

Franciscus Pagius, Ordinis Minorum Conventualium, in Breviario Pontificum Romanorum tom. 3 pag. 260, cùm legisset in Vita per Bonaventuram scripta, S. Franciscum obiisse quartu Nonas Octobris, die Sabbati in fero, sc-

B *pulumque in die Dominico; idque etiam exprefſe tradi à Mattheo Parisiensi in Historia Anglia, & à Gregorio IX in laudatis litteris canonizationis, statuit, ejusdem Sancti mortem toto anno citius reponendam esse, sic autem arguit: Cùn itaque constet, ejus obitum contigisse die quarto Octobris in Sabbato, necessariò conjungendus est cum anno MCCXXV, quo dies quartus Octobris concurrebat cum Sabbato; anno autem sequenti MCCXXVI concurrebat cum die Dominica: ex quibus sequitur, errorem irreplisse in textum S. Bonaventuræ, in quo annus MCCXXVI legitur. Character enim Sabbati, & in eo & in Mattheo Parisio expressius, rem extra omne dubium ponit. Ad quem errorem, mirum est, Waddingum, auctorem diligentem, animum non advertisse.*

mortem Sancti totu anno maturavit.

C *At longius aberravit Pagius, quād Waddingus, qui minoris accurationis solum infimulari hic potest, quod non adverterit, monuerit lectorem, diem quartum Nonas Octobris apud SS. Bonaventuram & Antoninum, quos ibidem nominatim laudavit, explicandum more Italico, ut suprà ostendimus. Si hoc ipsem adverſisset Pagius, minimè affirmasset, apud Bonaventuram annum 1225 reponendum esse pro 1226, quem etiam tota S. Francisci chronotaxis exigit, quemque ante Bonaventuram Thomas Celanensis, auctor Vitæ secundæ, Tresque Socii, ac post ipsum Bartholomeus Pisanus & S. Antoninus, aliquique signarunt. Ad hoc incidit quidem anno 1225 Sabbatum in diem IV Octobris; sed quo pacto cum hoc anno componi poterunt dicta laudatorum biographorum fratrisque Eliae, qui non minus diem Dominicum, quād quartum Nonas Octobris, S. Franciso emortualem assignant, quoque S. Bonaventura, non corrigendos, sed explicandos putavit, mortem illius Sabbato, sepulturam Dominico pro nostro ac Francorum more loquendi affigendo? Sanè vel secundum illos ex sententia Pagii dicendus erit Franciscus obiisse die Dominico, & feriâ secundâ sepultus; vel apud eosdem non solum annus, verum etiam hebdomada dies erunt mutandi. Hoc autem nec chronotaxis, nec biographorum consensus permittit; satisque ostensum reor, quo modo illi sint expoenendi.*

Nunc aliqua de estate, in qua Sanctus obiit, addamus. Celanensis num. 2 Vita scribit,

illum ferè usque ad vigesimum quintum annum ætatis suæ tempus suum miserabiliter perdidisse num. autem 88, mortuum esse expletis viginti annis, ex quo perfectissime adhæsit Christo; seu, ut loquitur num. 119, vigesimo conversionis suæ anno; ex quo posteriori loco liquet, non esse necessario hosce viginti annos pro compleatis habendos, uti videri posset ex priori. Agebant ergo S. Franciscus annum etatis sua quadragesimum quintum, quando ad laborum suorum mercem ex hac vita migravit, ut habeat communis sententia, ac diserte etiam tradunt Pisanus suprà num. 657, & S. Antoninus part. 3, tit. 24, cap. 7, § 6, ubi cùm etiam alias notas chronologicas accurate addiderit, ejus verba hic recito.

Anno autem Domini MCCXXVI, IIII Nonas Octobris, Pontificatus domini Honorii III anno XI, ætatis vero suæ, scilicet beati Francisci, XLV anno, à prima conversione anno XX, ab institutione Religionis XVIII, ex quo scilicet cœpit habere fratres, post diutinam infirmitatem & gravissimos dolores ex hoc seculo migravit ad cœlum.

AUCTORE
C. S.
Obiit autem
anno etatis
sue quadra-
gesimo quin-
to,

F
qua etas cum
chronotaxi
nostra recte
coheret.

Libet hic paucis observare, quād bene allegate nota temporum convenienter cum nostra chronotaxi. Num. 54 & sequenti dictum est, S. Franciscum verisimilius natum esse anno 1182; Honorius III Innocentio item III in Pontificatum suscepit fuit mense Julio anni 1216; rursum in Commentario § 7 Francisci conversio inchoata dicitur anno 1206; primorum Sociorum ad ipsum accessio relata est ad annum 1209. Hisce singulis epochis adde annos incompletos, à S. Antonino singulis adscriptos, omnes deducunt ad tempus emortuale, seu ad annum 1226, cuius Octobris die IV more Italico, seu secundum nostrum computandi modum, die III S. Franciscum mortuum esse, probavimus. Sed de his modis fatis, pergamus ad ea, quæ tam beatum obitum subsecuta fuere.

Solus ex antiquis biographis Bonaventura prodigium alaudarum, velut S. Francisco gratulantium, refert in Vita num. 214, & sua auctoritate historicè certum facit. En verba. Alaudæ, aves lucis amicæ, & crepusculorum tenebras horrescentes, horâ transitus sancti Viri, cùm esset noctis securæ crepusculum, venerunt in multitudine magna super teckum domus (ubi scilicet obierat) & diu cum insolita quadam jubilatione rotantes, gloriæ Sancti, qui eas ad divinas laudes invitare solitus erat, tam jocundum, quād evidens, testimonium perhibebant. Hec de alaudarum obsequio. & aplausu apud alios omisssus sanctus doctor, qui deinde ad sacrorum stigmatum, tunc omnium intuentium oculis ac palpanum manibus expositorum, descriptionem progradientur; uti etiam faciunt Thomas Celanensis cap. 4, & ex illo secunda Vita scriptor, premissa tamen mentione de accusa Assisiensium, simul ac illius mortis nuntius ad eos pervenit. Secundi biographi verba subiecto.

Factus est itaque (audio Sancti è vivis excessu) concursus populorum civitatis Assisi, Deum unanimi jocunditate laudantium, eo quod tandem illis dignaretur commendare depositum. Erat autem primitus pro tanti Patris subtractione planctus filiorum non modicus, qui non multò post in lætitia canticum est conversus. Videbant namque novum illud, quod fecerat Dominus super terram; videbant, inquam, non planctu, sed plausu dignum miraculum, sacram videlicet corpus, Christi stigmatibus de-

*Alauda ap-
plaudunt
mortuo: ac-
currunt Affi-
siones,*

F

*spectatur cor-
pus quinque
stigmatibus
in signatum*

cora-

AUCTORE

C. S. coratum. Aspiciebat membra ejus, morbida prius & rigida, jam tractabilius pro tangentis se voluntate flectentia; carnem quoque, duram prius & lividam, veluti pueri teneritudine jam resumpta, mirando candore nitentem, & quasi carnis glorificatae speciem prae decoris magnitudine praetendentem. Gloriosum erat tunc in carne tam candida videre similitudinem fixuræ clavorum, immò nigros, ut ferrum, clavos ex ipsa carne formatos in medium * pedum & manus, dextrumque latus illius sacro sanguine rubricatum. Lacrimabantur itaque filii prægaudio cordis, & osculabantur in Patre signacula summi Regis.

* an in me-
dio?

667 Vide hec eadem elegantius ac prolixius ac mirabiliter decorum. exposita apud Celanum loco supra laudato, ubi etiam tradit, visum esse vultum ejus, quasi vultum angeli; quasi viveret, non quasi mortuus esset. Lege quoque Tres Socios in Appendice ad Vitam primam num. 70, sanctumque Bonaventuram in Vita cap. 13, quorum verba jam recensui in hoc Commentario § xxiv, ubi de sacris stigmatibus copiose differui. E plurimis secularibus, quibus sacrum Francisci corpus tunc oculari & stigmata tractare manibus concessum

B fuit, Waddingus unam nominat nobilem matronam, Jacobam de Septem soliis, atque, illud pan- no ab illa hunc in finem allato, seu tunica ex eodem facta, ad sepulturam induitum fuisse; quod non difficulter admitti potest, etiam pro suspectis habeamus, que de obsequiis eidem San- tho agrotanti ab illa prestitis sine satis idoneo teste narrari, dictum est § xxvii. Certiora ex Vita secunda pergo recitare.

668 Facta est igitur nos illa, in qua Sanctus decepsit, in divinis laudibus, in multitudine magna cum pompa fertur versus Assisi- um, donec manè facto, cùm universis, qui ex circumiacentibus locis copiose confluxerant, illuc civitatis Assisi communitas tota (& cum omni clero, ut addit Celanensis) convenit, nempe ad conventum S. Maria in Portiuncula, ut sacram corpus in civitatem suam sollemni cum pompa deferrent ac sepelirent. Verisimiliter ita illi properarunt, ne tantus thesaurus extra civitatem relitus pateret cupiditati vicinorum, quibus forte religio non esset, illum sibi comparare. Sublatum autem (subdit biographus) sacram corpus, arca, ut videbimus, inclusum, cum hymnis &

C laudibus, tubarumque clangoribus honorifice detulerunt, & sacras exequias sollempniter exequentes, ramos arborum nichilominus in manibus acceperunt. Bonaventura eamdem funebrem pompam num. 219 referens, de arborum ramis & cereorum multiplicatis luminibus pariter meminit, at non de tubis, quas, ut cetera omnia memoravit Thomas Celanensis, adeò ut hec Sancti ad civitatem suam redactio, non tam funeris, quam triumphalis accessus speciem praetulerit.

669 Sacrum funus cum secundo biographo per viam S. Clara & socii eius ostenditur. prosequamur: Portantes autem filii pium Patrem, ad ecclesiam sancti Damiani, quam primam, ut dictum est, ipse construxerat (seu reparaverat) substiterunt; eumque filiabus ipsius (decem tunc fuisse, notavit Celanensis) quas ibidem primo plantaverat, pauperibus videlicet dominabus & sacris virginibus, ostenderunt. Modum, quo hac sacris illis virginibus sanctum Patrem suum postremum videndi copia facta fuit, exponit Celanensis in Vita num. 116, dicens: Aperta est fenestra parvula,

per quam ancillæ Christi constituto tempore communicate solent Dominicæ Corporis Sacramento; aperta est arca, in qua portabatur corpus S. Francisci. Hec ille; at sequentia rursum ex Vita secunda sunt. Et ecce pia mater illarum, prima scilicet illius Religionis planta, re Clara & nomine, ad videndum corpus dilectissimi Patris cum filiabus admissa, coepit miserandè nimirum plangere super illam; nimirum cui ex cunctis mortalibus tam irrecuperabile subtrahebatur solatium. Sed & ceteræ, quantum pudori virgineo licuit, complanxerunt; tandemque singulæ manus illius pretiosissimis gemmis (id est, sacris stigmatibus) ornatas deosculatae sunt: & sic efferendum, prout oportuit, cum dolore permaximo dimiserunt. Consentient Celanensis & S. Bonaventura, qui suis locis consuli possunt.

670 At Waddingus duo hic addidit; ac in primis, impletum tunc fuisse S. Francisci vaticinium, quo in supremo morbo suo à S. Clara ejusque sociabus rogatus, eas per litteras confolans, sponderat, fore ut ab illis etiam videtur; uti premiserat Annalista ad eundem annum num. 21, laudans Speculum cap. 100 & Legendam antiquam, mihi ignotam. Alterum ibidem num. 42 narrat his verbis: Laboravit autem primiceria Clara, dum sacrum corpus, sicut dictum est, in ecclesia S. Damiani spectabat, pro extrahendo uno clavorum, qui prominabant ex palmis; nec potuit: intinxit tamen sanguine linteolum, & mensus * sancti Patris corpus, ad cuius statuam postea curavit fieri quoddam receptaculum ad tribunæ dorsum, ubi & ejus imaginem fecit depingi. Non doces Waddingus, unde hec acceperis, nisi forte ex Mariano, quem ad precedentem numerum in margine notavit. In Vitis nostris nihil tale legere est; neque scio, qua ista auctoritate vitantur. Id solum observo, in nulla ex illis Vitis mentionem fieri de sanguine è sacris Francisci stigmatibus post ejusdem obitum emanante.

671 Paucæ supersunt, que de sacro funere ad sepulturam usque biographi præterea tradidere. Noster secundus hac habet: Tunc perlatum est in civitatem corpus sanctissimum, & in loco, ubi primù litteras Puerulus ipse didicerat, ubique postmodum prædicaverat, primitus est sepultum; ut convenienter felix initium, medium felicius, ac felicissimam consummationem per hoc sibi confluxisse pateret in unum gloriæ cumulum. Breviter quoque Celanensis de sepultura ait: Pervenientibus denique omnibus ad civitatem cum jucunditate magna & exultatione, in sacro loco, sed facilius de cætero, posuerunt sanctissimum corpus; ubi ad gloriam summi omnipotentis Dei novorum multiplicitate miraculorum mundum illuminat, sicut haecenus eum in sanctæ prædicationis doctrina mirabiliter illustravit. Deo gratias. Amen. Sequitur hic pia Thoma Celanensis ad sanctum Patrem suum, à quo in Ordinem admissus fuerat, apostrophe, quâ liber secundus clauditur. Verum observa, dum hec ille scriptit, corpus S. Francisci adhuc jacuisse in prima sua sepultura loco, ex quo illud anno 1230 ad aliam ecclesiam translatum fuisse, infra ostendam.

672 Ex secunde Vita verbis mox datis ut- ubi ille primus didicerat
cūmque dubitari potest, utrum vox primitus ad litteras, ac
priora, an ad posteriora verba referenda sit, seu
an S. Franciscus ibi dicatur in eadem civitatis
Affisi ecclesia, in qua primū litteras didicerat,
etiam

D

An ipsa tunc
clavum è
manu evelle-
re conata est?

* mensa est

Sacrum cor-
pus defertur
in civitatem,
& deponitur
in ecclesia S.
Georgii.

E

A *etiam primam concionem suam habuisse, an pri-*
mam obtinuisse sepulturam. Dubium tollit Celan-
ensis in Vita num. 23 sic scribens: Mirum est
dicū certe; quia cœpit ibi primitus prædicare,
ubi, cùm adhuc esset infantulus, didicerat le-
gere; & in quo etiam loco honorificè sepultus
est. Consonat S. Bonaventura, qui præterea no-
men ecclesie à prioribus pratermissim (nam ne-
que apud Tres Socios hac super re quidquam le-
gitur) solus tradidit in Vita num. 219, ubi ait:
Pervenientes denique ad civitatem cum jubilo,
pretiosum thesaurum, quem portabant, in ec-
clesia S. Georgii cum omni reverentia condi-
derunt. In eo siquidem loco Puerulus litteras
didicit, ibique postmodum primitus prædicar-
vit; postremò ibidem locum primum quietis
acepit.

B *XXX. Gregorius IX Papa in-*
quiri jubet in gesta & mira-
cula Francisci: canonizatio-
nem decernit Perusii, & sol-
lenniter exequitur Assisi, di-
emque festum annum indi-
cit: Litteræ hac super re ab
eodem datæ.

Innocentia
III & Hono-
rio III, in S.
Franciscum
benignis,

C *Tertium, qui & ultimus est Vita S. Franci-*
sci liber, Thomas Celanensis orsus est ab il-
lius solenni canonizatione, anno 1228, id est,
biennio post ejusdem obitum, facta Assisi per
Gregorium IX, tunc summum Pontificem, qui,
dum Cardinalis Ostiensis esset, Hugo & Hugolinus
dictus, illi fuerat amicissimus, ejusdemque
Ordinis primus egerat protectorem auctoritate
Pontificia constitutum. Ab eadem etiam biographus
secundus ultimum Vita caput inchoavit, premisis
tamen nonnullis, qua de tempore emoriuali suprà
dedi, ac paucis etiam repetens, qua de summo-
rum Pontificum erga eundem Sanctum benevolen-
tia per cursum Vita retulerat. Cœperat autem
(inquit) cursus suum Vir iste beatus sub
illustri viro, domino Papa Innocentio III, quem
feliciter sub ejusdem successore domino con-
summavit Honorio. Quorum prior, sicut in
omnibus Viro Dei, ut suprà dictum est, de
Ordinis institutione consensit; sic & alter, ut
in Regula tangitur, omnia eidem Francisco be-
nigne postmodum confirmavit.

sufficiens Gre-
gorius IX,
motus fre-
quentia mi-
raculorum
**hortulanus*

D *674 Quibus salubriter dominus Gregorius*
Papa succedens, qui videlicet in minori officio
constitutus novellam ejusdem Religionis plan-
tionem ab evellementum importuno impulsu de-
fenderat, &, donec firmiter radicaret, nutrie-
rat, ac videlicet fidelissimus ortulanus ad mul-*
timodum cum Dei adjutorio fructum provexe-
rat, ipsum Patrem sanctissimum, non solum
innumeris & probatis famosum miraculis, ve-
rūm etiam cuius miraculosam conversationem
sensibiliter ipse cognoverat, amplius magnifican-
dum duxit in terris, quem glorificatum jam non
dubitabat in cælis. Hujus narrationi inferenda hic
sunt, qua ab ipso ad finem festinante pratermissa
alinde novimus. Celanensis lib. 3, cap. 1 mul-
ta generaliter præmisit de frequentia miraculo-
Octobris Tomus II.

E *rum, popularumque magna de Francisco existi-*
matione, que ad ejusdem canonizationem matu-
randam plurimum contulerunt. Ut multa paucis
completar, inter alia ait: Veniunt ab Oriente
& Occidente, veniunt à Meridie & Septemtri-
one, qui ejus patrocinio sublevati, hæc ita fo-
re, comprobent testimonio veritatis. Franciam
nominatum appellat plurimorum testem, ubi ca-
pitale, seu cervical, quo Franciscus in infirmi-
tate sua usus fuerat, jam tum magno in honore
habitu, piisque regis, regine & optimatum o-
sculis honoratum fuisse, affirmat.

F *675 Nil mirum, si Gregorius IX, qui ex fami-*
liari Francisci usq; & intima conjunctione sancti-
tatem ejus probè perspectam habebat, frequentiâ
miraculorum facile motus fuerit, ut ad proce-
sum canonizationis illius procederet. Verum inter-
rim ille à factis Romanis, qui Frederici II
imperatoris partibus studebant, compulsi, est
Româ excedere; quod ejus temporis chronologi
in festis Paschalibus anno 1228 factum scribunt.
Profectus tunc est, teste Celanensi, ad civitatem
Reatinam, atque hinc Spoleto, utroque, ut
equum erat, honorificè exceptus. Post pocos
dies se contulit Assisum, ubi Francisci sepul-
crum piè veneratus, miracula ejus examinari
mandavit. Mox, ut habet Celanensis, concur-
runt undique multi, qui per Sanctum Dei fuerant
à suis cladibus liberati, & miraculorum maxi-
ma multitudo hinc inde coruscant, approban-
tur, verificantur, audiuntur, recipiuntur. Inter
hec Pontificem nova causa Perusium evocavit;
nec tamen ille cæptum intermisit, sed, ut Cela-
nensis verbis utar, ibi super eadem in camera
domini Papæ venerabilium Cardinalium celeb-
tratur sacer conventus. Concordant & dicunt
ad ipsum omnes; miracula legunt & pluri-
mum venerantur, summisque præconiis vitam
beati Patris & conversationem extollunt. Ideo-
que, Non indiget, inquiunt, miraculorum
attestatione Sanctissimi vita sanctissima, quam
oculis nostris vidimus, contrectavimus mani-
bus, magistra veritate, probavimus.

G *676 Non tamen omisum fuit diligens mira-*
culturum examen, ut manifestum est tam ex pre-
missis, quam dicendis; imò S. Bonaventura in
Vita num. 221 addit, hoc commissum fuisse Car-
inalibus, quorum fides ex peculiari in Franci-
scum aut Ordinem Minorum benevolo affectu
non poterat esse suspecta. Sic enim ait: Ad omnem
quoque certitudinem faciendam orbi terrarum
de glorificatione Viri sanctissimi, inventa miracula
& scripta & testibus idoneis approbata, examinari
fecit (Gregorius IX) per illos, qui minùs inter
Cardinales favoribiles negotio videbantur. Post
miraculorum discussionem probationemque pro-
cessus ad finem perductus Perusii fuit, ibidemque
decreta solennis Francisci canonizatio. Hac de
causa, ex istimo, Benedictus XIV in suo eruditio
Opere de Servorum Dei beatificatione &c lib. 1,
cap. 36, num. 2 scriptis, Gregorium IX hanc
canonizationem in civitate Perusina fecisse. His
tam feliciter peractis Perusii, Pontifex cum cu-
ria sua reversus Assisum est, canonizationis sol-
lennia ibidem celebraturus in ecclesia S. Georgii,
in qua, ut dictum est, Francisci corpus tumula-
tum jacebat. Hac modò ex secunda Vita refera-
mus verbis, qua ejus auctor post ea, qua num.
674 dedimus, proximè annexit.

H *677 Nam anno Dominicæ Incarnationis mil-*
lesimo ccxxviii, habito cum Cardinalibus &
aliiis

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

674

AUCTORE
C. S.
deinde Assis-
sium veni-
ens, ipsum
Sanctis ad-
scribit

aliis plurimis ecclesiarum prælatis super ipsius Sancti canonizatione tractatu, cum totius curia Romanæ frequentia & omnium prælatorum, qui tunc penes eandem curiam residebant, nec non & principum terræ, & infinita populi multitudine, personaliter à civitate Perusina ad se pulchrum illius accessit, eumque glorificè cum Missarum mysteriis & exhortatione sermonis, miraculorum recitatione, indumentorum gloria, luminarium rutilatione, campanarum sonitu, tubarum clangoribus, laudantium concentu & jubilo, lætantium applausu & tripudio, recnon & maximis, quæ longum foret enarrare, sollempniis, de communi universorum consensu, catalogo Sanctorum adscriptis, ejusque festivitatem die obitus sui, id est, quarto Novembris Octobris, universaliter per totius mundi partes sollempniter celebrandam instituit ac mandavit; sicut & ipse suis postmodum literis declaravit. Façta est autem hæc ipsa beati Francisci canonizationis præclara sollempnitatis die Dominico, dje Kalendarum Augusti xvii.

B
eum magna
solennitate,
eius modus

678 *Hec pluribus exposuit Thomas Celanensis, qui inter alia docet, Pontificem sermonem suum exorsum esse ab illis ex Ecclesiastico verbis cap. 50, § 6 & 7: Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna in diebus suis plena, & quasi sol resplendens, sic ille respluit in templo Dei. Sermone expletio, ait, miracula, quæ antè discussa probataque fuerant, alta voce populo præteletæ esse ab uno è subdiaconibus domini Papæ, nomine Octaviano, qui apud Waddingum Octavianus Cardinalis diaconus, consobrinus Innocentii III... tituli SS. Sergii & Bacchi dicitur; ac deinde à Ramario diacono Cardinale (puto, Raynerium Capoccium hic designari) eleganti sermone ibidem publicè commendata; Gregorio interim cum iisdem pre gaudio suspirijs piisque lacrymis indulgentie. Miracula illa idem Celanensis recitat libro 3 Vite cap. 2 & sequenti, ubi illa dabimus. Verba autem, quibus Pontifex in Francisco Sanctis adscribendo tunc usus fuit, sic recitat: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Patris & Filii & Spiritus Sancti, & gloriæ Virginis Mariæ, & beatorum apostolorum Petri & Pauli, & ad honorem gloriæ Ecclesiæ Romanæ, beatissimum patrem Franciscum, quem Dominus glorificavit in cælis, venerantes in terris, consilio fratrum nostrorum & aliorum prælatorum, in catalogo Sanctorum decernimus adnotandum, & festum ejus dje obitus sui celebrari.*

C
ac principia
adjuncta re-
feruntur.

679 *Subdit Celanensis, his dielis, Cardinales una cum Papa in hymnum Te Deum laudamus proculisse, patulo lati vocibus suclamante. De Missa quoque ab illo in hac solennitate celebrata expressè meminit his verbis: Descendit denique de folio excelsq felix Papa Gregorius, & per inferiores gradus ad offerenda vota & sacrificia sanctuarium intrat, tumbamque continentem facrum & Deo dicatum corpus felicibus labiis osculatur; offert & multiplicat preces, celebratque mysteria. Si has Vitas legisset illustrissimus Phœbeus, archiepiscopus Tarvensis & olim Congregationis sacrorum rituum secretarius, à Benedicte XIV lib. 1, cap. 36, num. 23 & sequenti eruditus Operis sui de Servorum Dei beatificatione & laudatus, non retulisset S. Francisci canonizationem inter illas, quæ sine celebratione Missæ à summis Pontificibus peracta fuerant. Waddingus, etiæ cetera, quæ retuli, canonizationis adjuncta recenseat, de Missa per-*

Pontificem celebrata sileat; non alia, opinor, de causa, quæ quod neutræ Vitæ habuerit. Imò hoc ipsem indicare mihi videtur, dum num. 1 in margine laudavit quidem Legendam antiquam & Marianum, sed hunc solum sibi præluxisse potius innuit, sic ordiens: Celebrem hunc annum reddidit canonizatio S. Francisci, quam diffusè & ex circumstantiis refert ex Thoma Celano Marianus. Breuius graviora exscribimus. *Waddingum secutus Chalippus est.*

D

Corpus San-
cti non fuit
iunc à Gre-
gorio à tumba
elatum.

680 *Alterum hujus canonizationis adjunctum memorabile, si verum esset, narrat Albertus abbas Stadenensis, scriptor synchronus, in Chronico ad hunc annum 1228, quem Krantz lib. 8 Saxonie cap. 4, & lib. 7 Metropolis cap. 45, aliisque secuti fuere. Alberti Stadenensis verba accipe: Papa Gregorius, veniens Assisium, canonizavit ibi in conspectu maximæ multitudinis, quæ de diversis regionibus confluxerat, B. Franciscum, sic dicens alta voce: "Ad laudem, & ad gloriam omnipotentis Dei, Patris & Filii & Spiritus Sancti, &c, que ex Celanensi mox dedi, idéoque hic non repeto. Deinde sequitur: Statim Cardinales TE DEUM LAUDAMUS incipiunt, & populi in laudes voces depromunt. Papa de folio descendit, & cum Cardinalibus sanctum corpus levavit de tumba. Qui hac cum dielis Thoma Celanensis conferre voluerit, facile agnoscerit, hunc præluxisse Stadenensis, qui ipsius verba contraxit. Verum apud Celanensem dicitur quidem Pontifex tumbam continentem facrum & Deo dicatum corpus felicibus labiis osculatus fuisse; at non corpus levasse de tumba; quod ultimum nullus quoque ex aliis vetustis nostris biographis tradidit.*

ut aliquæ
post abbatem
Stadenensem
crederunt.

681 *Imò verò oppositum potius probant tum illorum hac super re silentium, tum expressa mentio de piis osculis à Gregorio tumba, sacrum corpus continentii, infixis, apud Celanensem familia, tum etiam, quæ infrâ dicemus de ejusdem sacri corporis translatione bienio post peracta de loco, ubi prius fuerat sepultum, ut expresse addunt Tres Socii in Appendice num. 72: ex quo loquendi modo verisimilis est, S. Francisci corpus non fuisse anno 1228 è tumba sua levatum, sed in eadem remansisse usque in annum 1230, quo alio translatum fuit. Mihi ex ipso met laudato Chronico, cum Vitis collato, certum est, abbatem Stadenensem ex exiguo illo ferè bienii spatio, quod inter canonizationem translationemque intercessit, hanc, non presente, sed mandante eodem Pontifice institutam, cum illa perperam conjunxit. Ut ita sentiam, persuadent mihi, quæ ibidem premiserat in serie Romaniorum Pontificum de eodem Gregorio IX dicens: Hic beatum Franciscum canonizavit, & in die B. Urbani Papæ de tumulo levavit. Reellè sand, si primum ad annum 1228 referatur, alterumque de eodem Pontifice mandante dictum ad annum 1230, cuius mense Maio die xxv, qui S. Urbano Papa martyri sacer est, id factum fuisse, constat ex S. Bonaventura in Vita num. 222. Itaque Albertus Stadenensis, duo ista, quæ hoc loco fine annis breviter simul annotaverat, deinde ad annum 1228 incaue etiam conjunxit; aliosque, velut scriptor synchronus, sine ulteriori examine sibi facile assentientes habuit.*

Facta est hæc
canonizatio,
anno 1228,
xvi Julii,
die Dominicæ.

die

A die Kalendarum mensis Augusti. Successerat Gregorius Honorio III in Pontificatum mense Martio anni 1227; ac proinde currebat annus illius secundus mense Julio anni 1228. Eosdem era Christiana ac Pontificatus Gregorii annos signarunt Tres Socii in Appendix num. 71: Bonaventura vero in Vita num. 221, omisso Pontificatus anno, eundem Christi annum, diemque mensis, quem Dominicum fuisse, cum secundo biographo adjunxit. En verba ejus: Venerisque (Gregorius) personaliter ad civitatem Assisi, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimo octavo, decimo septimo Calendas Augusti, die Dominico, cum maximis, quæ longum foret enarrare, follementis beatum Patrem catalogo Sanctorum adscripsit. Concurrisse autem eo anno diem Dominicum cum decimo septimo Calendas Augusti, seu die xvi Julii, liquet ex littera Domini cali A.

Franciscus Pagius credidit, eamdem referendam esse

B 683 Tam clara hec sunt, ut extra omne dubium posita esse dicenda sint; neque ego plura hic adderem, nisi me detinaret Franciscus Pagius, qui tom. 3 Breviarii Romanorum Pontificum pag. 259 & sequenti de anno consentiens, de die dissentit, mensaque dubium facere conatus est. Faverit ipsum suis verbis differentem audisse. "Gregorius Papa," (inquit Richardus de S. Germano) "de Perusio venit Assisium, ubi fratrem Franciscum, Minorum Fratrum Ordinis, inventorem, propter duo, (imò plurima) quæ fecerat miracula in aperto, in cæco vi, delicit uno, & claudio, quibus visum & gressum reddiderat, canonizavit; & Perusium rediens, ibi anniversarium magnificè celebrat, Innocentii Papæ, prædecessoris sui; qui dies anniversarius in diem decimum sextum vel decimum septimum Julii incidit; ideoque & ante eundem diem canonizatus est S. Franciscus; imò & ante diem nonum ejusdem mensis, quo Pontifex ad Gallicanos præfules litteras dedit, PERUSII VII IDUS JULII, PONTIFICATUS ANNO SECUNDO; ut eum Cœlitum honoribus prosequerentur. Eas litteras refert Raynaldus eo anno num. 36; qui & num. 29 alias ejusdem Pontificis literas recitat ad professores Theologiae Parisiensis, datas PERUSII NONIS JULII, PONTIFICATUS ANNO SECUNDO; ideoque die septima Julii Perusii erat; cùm tamen Assisio Perusium (sic legendum mones in Erratis corrigendis) reversus sit post TRIDUUM canonizationis, ut scribit auctor Vitæ Gregorii apud eundem Raynaldum num. 33.

ad finem 74.
mii vel ini-
tium Julii;

684 Ex quibus evincitur, S. Francisci canonizationem à Gregorio Papa, vel Junio exeunte, vel Julio ineunte, peractam esse; non vero die decima sexta Julii, ut habet Waddingus in Annalibus Minorum anno MCCXXVIII, num. 4; neque die quarta Octobris, ut suspicatus est Ciaconius. Hactenus Pagius, cuius argumenta singula nunc perpendamus: Magni meriti estimanda est autoritas Richardi de S. Germano, quippe qui res sui temporis cum accusationis laude conscripsit; non tamen is hoc loco comparandus est Thoma Celanensi, biographo secundo ac S. Bonaventura, quorum duo primi, aquæ ac Richardus, synchroni S. Francisco vixeré, primus insuper etiam ejusdem fuit discipulus; tertius quoque utcūque synchronus, eruditio illis longè preferendus; quique, quantum tempore illis cessit, diligenti inquisitione facile supplevit; qui Octobris Tomus II.

denique omnes non obiter, sed ex professo Vitam S. Francisci scripterunt. Nec est tamen, cur hic recusemus autoritatem Richardi, qui ipsimet Pagio partim luculentier adversatur, partim cum biographis nostris facile potest conciliari; & proinde ex sana crisi debet.

sed rationes ab eo producenda hoc minime evincunt

685 Richardi de S. Germano Chronicus tripli-cem editionem in Museo nostro habemus. Prima est Ferdinandi Ughelli, qui illud in Italia sua sacra editionis Romanae anni 1647 post tom. 3 à col. 953 excudi curavit. Altera est ejusdem Operis editio Veneta anni 1722, curâ & operâ Nicolai Coleti facta, in cuius tomo 10 à col. 173 exstat. Tertia demum est Ludovici Muratorii tom. 7 Scriptorum Italia, anno 1725, typis Mediolanensis vulgata à col. 967. In his autem omnibus textus à Pagio allegatus sic incipit: Gregorius Papa mense Julio de Perusio vadit Assisium & ; qua voces à Pagio, nefcio, quo casu prætermisso, probant, canonizationem, de qua agimus, peractam non esse Junio exeunte, sed aliquo die mensis Julii. Porro ne id die xvi ejusdem mensis contigisse credamus, suaderi nequit ex eo, quod ibidem sequatur: Et Perusium rediens, ibi anniversarium magnificè celebrat Innocentii Papæ, prædecessoris sui. Etenim, si Gregorius eo anno anniversarium Innocentii die xvii Julii, qui sepultura erat, Perusii celebraverit, non tam longè hec civitas (nimirum tantum duodecim circuiter milliaribus Romanis) distat Assiso, quin post peractam huc die xvi Julii canonizationem Perusium reverti potuerit, anniversarium decessoris sui diem postridie ibidem celebraturus. Aut si idem Pontifex, non nisi post triduum à canonizatione Perusium rediit, quo arguimento adversus tam claram trium biographorum assertionem probasset Pagius, Gregorium eo anno non alio die, quam xvi vel xvii Julii, id est, emortuali vel sepulcrali Innocentii III, illius anniversarium celebrasse Perusii, nec Assisi fuisse?

adversus te-
stimonia su-
periis alle-
gata.

686 Sanè multò certiores testes, synchronos scilicet ac partim domesticos, habemus pro Gregorii die xvi Julii presentia Assisi afferenda, quam ut in dubium revocari possit ex anonymo scriptore Vita Gregorii, quem Pagius ipse pag. 255 ausus non est, non juniores seculo XIII dicere, quique in eodem, qui allegatur, loco apud Raynaldum eamdem canonizationem, sine dubio vitiosè, quarto Kal. (vel, ut ibidem in margine annotatur, quarto Nonas) Octobris illigavit. Adde, quod idem ille anonymous etiam adversetur Pagio dubitanti, an eadem canonizatio non contigerit, exeunte mense Junio. Littera ab eodem Gregorio ad Gallicanos præfules de canonizatione date Perusii VII Idus Julii, Pontificatus anno secundo, quas ex Raynaldo laudavit Pagius, nos morari non debent, cùm sine dubio vitiosus sit dies aut mensis, uti in iisdem certè etiam menses legitur annua S. Francisci festivitas v Nonas Octobris ab eodem Pontifice affixa fuisse. Plura hac super re videri possunt apud Waddingum ad hunc annum num. 77, & in Annotatis ad Bullarium Franciscanum tom. I, pag. 45. Minus quoque patrocinari Pagio possunt alia Gregorii littera, eodem anno Perusii Nonis Julii ad professores Theologiae Parisiensis date. Nam & in his nulla exstat de S. Francisco mentio, & nihil obstat, quo minus potuerit Gregorius illas Nonis Julii scribere Perusii, ac nono post die prædictam solemnitatem Assisi peragere.

F

AUCTORE

C. S.
Gregorius
scribit litteras ad omnes Ecclesie prelatos,

in quibus de Dei charitate & providentia prefatus,

B

insigne Francisci elegiam texens.

C

687 Porro reversus Perusium Gregorius, tri-duo post canonizationem bullam seu litteras Apostolicas ad universos Ecclesie prelatos dedit, in quibus eos de relato inter Sanos Franciso monuit, diemque iv Octobris illius annua festivitate dicavit. Exstant illa apud Laertium Cherubinum tom. I Bullarii Romani inter constitutiones Gregorii IX num. 2; in Bullario Franciscano, anno 1759 edito, tom. I, pag. 42 & duabus sequentibus, ubi etiam alii eorumdem editores recensentur, & apud Waddingum ad annum 1228 num. 76, ex quo ego illas sic recudam, ut unum & alterum locum vitiis editum emendaturus sim ex predicto Bullario Franciscano, & ex eodem adjecturus in margine paucas lectiones variantes. Sic itaque se habent.

688 Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus Fratribus archiepiscopis, episcopis &c. Mira circa nos divinæ pietatis dignatio & inestimabilis dilectio charitatis, quâ Filium pro servo tradidit redimendo, dona suæ miserationis non deferens, & vineam, dexterâ ejus plantaram, continua protectione conservans, in illam, qui salubriter ipsam excolant, evellentes farculo ac vomere, quo Samgar sexcentos Philistæos percussit, spinas & tribulos ex eadem, operarios etiam in undecima hora transmittit, ut superfluitate palmitum resecata, & vitulaminibus spuriis, radices altas non dantibus, necnon sentibus extirpatis, fructum suæ afferat & jucundum, qui prælo patientiae defecatus in æternitatis cellarium transferatur. Impietate profectò velut igni succensa, & frigescente charitate multorum, in ejusdem maccriam diruendam irruentibus Philistæis, potione terrenæ cadentibus voluptatis; ecce in hora undecima Dominus, qui, cum diluvii aquâ terram deleret, justum per lignum contemptibile gubernavit, super fortè justorum virgam peccantium non relinques, excitavit servum suum beatum Franciscum, virum utique secundum cor suum, apud cogitationes dixitum lampadem quidem contemptam, sed paratam ad tempus statutum, illam in vineam suam mittens, ut ex ipsa spinas & vepres evelleret, prostratis illam impugnantibus Philistæis, illuminando patriam; & reconciliaret Deo, exhortatione sedula commonendo.

689 Qui, audita interius voce invitantis Amici, impiger surgens, mundi vincula blandientis, quasi alter Sampson, gratiâ divinâ praeventus dirupit, & spiritu fervoris concepto, asinique arreptâ mandibulâ, prædicatione siquidem simplici, nullis verborum persuasibilium humanæ sapientiæ coloribus adornatâ, sed tamè Dei virtute potenti, qui infirma mundi eligit, ut fortia quæcumque confundat; non tantum mille, sed multa millia Philistineorum, eo, qui tangit montes, & fumigant, favente, prostravit, & in spiritu servitutem redegit carnis illecebris antea servientes. Quibus viis mortuis, & Deo viventibus, jam non ipsis, quorum pars pessima periret, ex mandibula ipsa egressa copiosa est aqua, reficiens, abluens & fecundans, lapsos, sordidos & arentes, quæ in vitam æternam saliens, absque argento & commutatione aliqua potest emi; cuius rivuli longè latèque diffusi vineam irrigant, usque ad mare palmites & usque ad flumen propagines extendentem.

690 Hic denique patris nostri Abrahæ imi-

tatus vestigia, mente de terra & cognatione sua, necnon domo patris ejus egrediens, iturus in terram, quam sibi Dominus divina inspiratione monstrarat, ut expeditus * curreret ad bravium vocationis cœlestis, & per angustam portam posset faciliter introire, sarcinam terrena substantiæ depositus, se illi conformans, qui, cum dives esset, pro nobis factus est pauper; eamque dispersit, dedit pauperibus, ut sic ejus justitia in sæculum sæculi permaneret: & in terram visionis accedens, super unum sibi montium demonstratum, videlicet excellentiam fidei, carnem suam, quasi filiam unigenitam, quæ ipsum interdum deceperat, cum Jepheth Domino in holocaustum obtulit, igne supposito charitatis, illam fame, siti, frigore ac nuditate, vigiliis multis & jejuniis macerando; quæ cum vitiis & concupiscentiis crucifixa dicere poterat cum Apostolo: "Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus,"; quoniam jam non sibi vixerat, sed Christo potius, qui pro peccatis nostris mortuus est, & resurrexit propter justificationem nostram, ut nullatenus peccato ulterius serviamus.

691 Vitia quoque supplantans, & contra mundum, carnem & potestates aëreas luctamen afflens viriliter, uxore, villâ, bobus, à cœna magna retrahentibus invitatos, penitus abdicatis, cum Jacob, Domino jubente, surrexit, & gratiâ Spiritus septiformis acceptâ, octoque sibi assistentibus, beatitudinibus Euangelicis, Bethel domum Dei, quam seipsum præparavit eidem *, * al. eisdem per quindecim gradus virtutum, qui mysticè in Psalterio continentur, ascendit. Et ibidem altare cordis Domino construens *, aromata devotarum orationum obtulit super eo, per manus angelicas in conspectu Domini deferenda, civis angelicus mox futurus. Ne verò sibi soli proficeret in monte, tantummodò Rachel amplexibus inhærendo, contemplationi pulchræ quidem, sed sterili, ad Liaz interdictum * descendit cubiculum, minaturus gregem, gemellis foetibus fecundatum, ad interiora deserti pro vitæ pascuis perquirendis, ut illuc, ubi manna cœlestis dulcedinis reficit à sæcularium strepitu segregatos, cum lachrimarum effusione semina sua mittens, cum exultatione manipulos ad æternitatis horrea reportaret, cum populi sui principibus collocandus, coronâ justiæ coronatus.

692 Qui nimurum non, quæ sua sunt, quærens, sed potius, quæ sunt Jesu Christi, & eisdem, velut apis argumentosa deserviens, necnon quasi stella matutina in medio nebulæ, ac quasi luna plena in diebus suis, & sicut sol in Ecclesia Dei fulgens, lampadem ac tubam in manus assumpit, ut lucentium operum documentis humiles attraheret ad gratiam, & protertos à noxiis retraheret excessibus, dura increpatione terrendo. Ac sic virtute charitatis afflatus in castra Medianitarum, Ecclesie judicium declinantium per contemptum, eo juvante, qui dum virginali utero clauderetur, mundum suo circuibat imperio universum, intrepidus irruit, & abstulit arma, in quibus confidebat fortis armatus, atrium suum custodiens; & distribuit spolia, quæ tenebat, ejusque captivitatem captivam reduxit in obsequium Jesu Christi. Hoste itaque triplici, in terra positus, superato, regno cœlorum vim intulit, & illud rapuit violenter, & post hujus vitæ quam plura gloria

*eximas vir-
tutes illius.*

* al. expedi-
tius

E
*meritaque in
proximum
& Ecclesiam,*

* al. contra-
hens

* an melius
interdum?

F
*quibus illo
calum ra-
pus, multum
commendat,*

A

gloriosa certamina mundum triumphans, fœliciter migravit ad Dominum, multos præveniens scientia præditos, scienter nescius & sapienter indoctus.

*propter que,
& multa
miracula,
significat,*

** al. abscon-
ditam*

693 Sanè, licet ejus vita tam sancta, tam strenua, tam præclara, sibi sufficeret ad obtinendum consortium Ecclesiæ Triumphantis; quia tamen Militans, quæ solummodo videt in facie, non præsumit de his, qui de suo foro non sunt, authoritate propria judicare, ut illos pro vita tantum venerandos assumat, præsertim quia nonnumquam angelus satanæ in lucis angelum se transformat; omnipotens & misericors Deus, de cuius munere venit, quod prædictus Famulus Christi dignè sibi & laudabiliter deservivit, tantam laternam absconsam * sub modio remanere, non patiens, sed eam volens super candelabrum collocari, his, qui sunt in domo, luminis solatum præbituram; vitam ejus sibi fuisse acceptam, & ipsius memoriam esse à militanti Ecclesia venerandam, multis & præclaris miraculis declaravit.

*illum Sanctis
adscriptum,
estumque
ipsius anno
sum quarto
Octobris affi-
git.*

B

694 Cùm igitur gloriosæ vitæ ipsius insignia ex multa familiaritate, quam nobiscum habuit in minori officio constitutis, plenè cognita nobis essent, & de miraculorum coruscatione multiplici per testes idoneos nobis facta fuerat plena fides, confidentes per Dei misericordiam, nos & gregem nobis commissum ejus suffragijs adjuvari, &, quem familiarem habuimus in terris, habere patronum in cælis; habitu frumentum nostrorum consilio & assensu, ipsum ascribi decrevimus Sanctorum catalogo venerandum; statuentes, ut iv Nonas Octobris, die videlicet, quo à carnis ergastulo absolutus ad ætherea regna pervenit, ab universalis Ecclesia natalitia ejus devotè ac sollemniter celebrentur. Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus & exhortamur in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus die prædicto in commemoratione ipsius divinis laudibus alacriter insistentes, ejusdem patrocinia humiliiter imploretis, ut, ipsius intercedentibus meritis, ad ejus mereamini consortium pervenire, illo præstante, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen. Datum Perusi xiv Calend. Augusti, Pontificatus nostri anno secundo; id est, æra Christianæ 1228.

*C
Idem Ponii-
fex etiam
alias hac
super re-*

695 Post has litteras Annalistæ Minorum ibidem num. 77 subjicit sequentia: Præter hoc diploma dedit idem Pontifex literas ad ecclesiæ prælatos, quibus eos ad sancti Viri venerationem & diei festi cultum hortatur. Illas ferme omnes nostri authores exscriperunt; sed mirè discrepant circa diem, imò & circa annum, quo datæ sunt. Firmamentum & Henricus Sedulius datas volunt ANNO QUARTO, quibus contradicunt cæteri omnes & bullæ originales, quibus inscriptus est ANNUS SECUNDUS; atque ita sanè habet Rodulphus, ex quo tamen innuit Sedulius, eas se exscripsisse. Item numerat VII IDUS JULII anni secundi; quod constare non potest; cùm in eisdem literis referatur canonizatio sancti Viri, quæ ex Bonaventura, Mariano, Thoma Celano & aliis facta est, ut superius dixi, XVII Kalendas Augusti. Verius monumenta & Speculum Ordinis cum aliis habent, IX KALENDAS MARTII; quod mihi originalis bulla archivi Aræ cæli sub num. 75 plenè confirmavit. Suo itaque loco anno sequenti, in quem hoc tempus incidit, commodiùs hoc diploma reponemus, quod etiam videre licet in

Regesto Vaticano num. 21.

696 Ilin fortasse conciliari possit temporis data epistola differentia, quod successivè & vario temporis decursu ad varios ecclesiæ præfides fuerint transmissæ. Universales sanè invenio ad omnes prælatos, & alibi peculiares ad solos prælatos Galliarum; item ad sacram Prædicatorum institutum sub hac inscriptione: "Dilectis filiis, magistro & capitulo Ordinis Prædicatorum", datas Perusi decimo tertio Kalendarum Januarii, Pontificatus anno 2. Quidquid sit de causa variæ temporis istis litteris adscripti, observo ex eruditissimo Opere Benedicti XIV de Servorum Dei beatificatione &c lib. 1, cap. 36, num. 38, haud insolitum esse summis Pontificibus preter canonizationis diploma alias quoque litteras dare, vel ad universam Ecclesiam, vel ad unius nationis presules, vel ad aliquem cætum Religiosum, vel denique ad aliquos principes; tum ad indicandam eis factam canonizationem, tum ad Sanctorum cultum commendandum; idque ibidem tam hoc Gregorii IX, quam Celestini III, Honorii III, Innocentii IV & Joannis XXII exemplis probatur. Laudatas Gregorii litteras, cùm nihil peculiare contineant, atque apud Waddingum & in Bullario Franciscano legi possint, non recudam. Illarum initium est: Sicut phialæ aureæ, quas vidit Joannes &c, earumque maxima pars sunt, quas, velut VII Idus Julii, Pontificatus anno secundo signatas & à Raynaldo relatas, supra vidimus.

AUCTORE
C. S.
litteras de-
dit, hic non
recitandas.

E

§ XXXI. Destinatur locus ecclesiæ ædificandæ, in quam Sancti corpus erat transferendum: Gregorius IX Papa fabricam plurimùm promovet; primum ejusdem lapidem jicit: eamdemque privilegiis exornat.

R Edeo ad Vitæ, quas in hoc Commentario illustrandas suscepit. Primus S. Francisci biographus, Thomas Celanensis, postquam lib. 3, cap. 1 sollemnem illius, quam præcedenti & exposui, canonizationem enarravit, mox cap. 2 & tertio breviter recensuit miracula post ejusdem obitum à Deo concessa, que, prout ipse testatur, coram domino Papa Gregorio, ut dictum est, prælecta sunt, & populo nuntiata; atque his ille Opusculum suum, seu Vitam S. Francisci in tres libros distinctam, conclusit. At secundus biographus, Tres Socii & S. Bonaventura canonizationi subjunxerunt ejusdem sacri corporis translationem, biennio post, id est, anno 1230 festissimè factam, de qua Celanensis in suo Opusculo meminisse non potuit, quia illud ante id temporis jam perfecerat, edideratque. Prisquam verba secundi biographi, cui consonant alii laudati, de more proferam, premittam nonnulla partim ex iisdem, partim aliunde accepta, que eamdem translationem precesserunt.

698 Vidimus supra § XXIX, corpus S. Francisci postridie mortis sue anno Christi 1226 ex suburbano conventu S. Marie de Portiuncula, ubi mortuus fuerat, translatum fuisse in civitatem Assisensem, ibique in ecclesia S. Georgii tu-

Ad ædifican-
dam ecclesi-
am in sepul-
turam sacre
corporis

donatur lo-
cus prope
monos Assisi

AUCTORE

C. S.

mulatum; forte quod exiguum Portiuncula facelum nimis angustum, minusque ad eam rem accomodatum videtur, nec satis tutum tanto thesauro servando. Incertum mihi est, an hic ibi tunc stabili sepultura fuerit commissus, an solum interim depositus, donec de alio loco esset provisum; quod posterius mihi longe verisimilium apparet. Sanè antequam sacri honores Francisco decreti fuerant, de ecclesia, in qua conderetur, adificanda serio actum fuit. Oblatus est hunc in finem Gregorio IX locus prope Assisium, qui dicitur Collis Paradisi, ut ipsemet testatus est litteris anno 1230 datis, atque infra recensendis. Donatorem loci, annum, diem ceteraque donationis adjuncta breviter indicat Sbaralea in Annotatis ad easdem litteras, tom. I Bullarii Franciscani pag. 60 lit. c, laudans autographum archivi Assisiani convenientis S. Francisci, vulgarium, ut inquit, ab erudito viro P. Mag. Azoguidio.

*ante Collis
inferni, de-
inde Collis
paradisi di-
ctus.*

B

699 In ea donationem dici factam, ait, anno MCCXXVIII, die xxx Martii à Simone Puzarelli, fratri Heliæ recipienti pro domino Gregorio Papa IX, coram domino Guidone, iudice communis Assisii, aliisque testibus. Waddingus & alii scribunt, eundem locum tunc suisse supremis sceleratorum hominum suppliciis deputatum, eaque de causa Collem inferni appellatum; sed hoc nomen ab eodem Pontifice in Collum paradisi mutatum. Collem inferni antea dictum fuisset, ex laudato instrumento donationis ibidem ad lit. d etiam afferit Sbaralea, sed de causa vocabuli silet. Waddingo consentit Pisanus lib. 3, Conformatitate 6, parte 2; at Rodulphus in Historia Seraphica lib. 2, fol. 250 verso, cetera consonans, aliam causam profert hoc modo: Unde, qui locus latebræ & receptaculum latronum fuerat, piorum virorum & Deo dicantium (brutaliter scilicet ibi ecclesia cum convenit) refugium & portus factus est; &, quo scelerissimi homines se abdiderunt, dicebatur que Collis inferni, nunc viri Religiosi, charitatis pleni, laudes divinas celebrant, & Gregorius IX summus Pontifex, Collum paradisi appellari voluit. Utra causa verior sit, haud equidem possum dicere; verumtamen, si collis ille supremis sceleratorum suppliciis deputatus tunc fuerit, cur non à magistratu Assisensi, sed à privata persona donatus fuit? Aliqui denique cum Waddingo credunt, translatio in eam ecclesiam S. Francisci corpore, impletum fuisset illius desiderium ac vaticinium, cum vivens petiisset, ut in abjectissimo loco humaretur; quod ego confirmare nequeo ex antiquiori teste, quam ex Pisano, loco mox citato.

*Ad hoc opus
suum confe-
rentibus in-
dulgentias
promittit
Gregorius IX.*

700 Sbaralea in Bullario Franciscano tom. I, pag. 40 ex archivio conventus S. Francisci Assisensis recitat crebro laudati laudandique Pontificis Gregorii litteras, quibus hic omnes Christi fideleshortatur, ut eleemosynis suis ad eam ecclesiam exsuffrandam concurrant, eosque quadraginta dierum indulgentiis ad tam pium opus invitent. Leguntur autem ibi data Romæ III Kalendas Maii, Pontificatus nostri anno primo; id est, ut ibidem in margine annotatur, anno Christi 1228, die xxix Aprilis. Verum in fine ejusdem tomī inter errata monuit, legendum esse Reate, pridie Kalendas Maii, Pontificatus nostri anno secundo. Indubie vitiosa est prior subscriptio; quia Gregorius anno 1228 die xxix Aprilis, secundum Pontificatus sui annum jam inchoaverat, nec Roma morabatur. Quapropter

cum nesciam, an Sbaralea eamdem ex autogra-
pho Assisensi, an, quod verisimilius apparet,
aliunde emendaverit, suspecta sunt ista littera,
in quibus etiam Beati titulus Francitco prema-
ture tribuitur. Ceterum incipiunt ha littera: Re-
colentes, qualiter sancta plantatio Fratrum Mi-
norum Ordinis Eccl., quibus verbis inchoantur
etiam alia ejusdem Pontificis littera, per quas
ille eamdem ecclesiam, qua adificabatur, soli sibi
& successoribus suis subjectam voluit.

701 Habe illas, quales Rodulphus lib. 2 His locumque ac eccliam
istoria Seraphica pag. 250 edidit, acceperas ex
conventu Assisensi, ubi affervari afferit in sacra-
rio. Gregorius Episcopus, servus servorum
Dei. Dilectis filiis, Ministro & fratribus Ordinis
Minorum salutem & Apostolicam benedictionem.
Recolentes, qualiter sancta plantatio vestri Or-
dinis sub beatæ memorie patre Francisco incep-
pit, & mirabiliter profecit, per gratiam Jesu
Christi flores sanctæ conversationis longè laté-
que proferens & odores, ita quod in deserto
hujus mundi sacræ Religionis honestas ab eo-
dem Ordine procedere videatur; dignum esse
prævidimus* & conveniens, ut pro ipsius Patris * an provid-
reverentia ecclesia, in qua recondendum est cor-
pus ejusdem, speciali prærogativa gaudeat li-
bertatis, ut idem Pater, per quem tantus fru-
ctus provenisse dignoscitur, honorificetur et-
iam in hoc, quod eadem ecclesia libertati do-
nata, nulli alii, quam Romano Pontifici sit
subjecta. Quare sub speciali Apostolicæ Sedis
tutela consistens, affici non possit injuriis, sed
quiete, sicut libertate, plenius perfruatur.

702 Eapropter fundum pietatis obtenuit no-
bis oblatum pro ecclesia ac ædificiis construen-
dis, ubi recondi debeat corpus Patris prædi-
cti, & * jus & proprietatem Sedis Apostolicæ * l. in
recipimus, de speciali gratia statuentes, ut di-
cta ecclesia omnino sit libera, & nulli alii,
quam Apostolicæ Sedi, subsit. Ad indicium
autem hujus libertatis, ab Ecclesia Romana
perceptæ, unius libræ ceræ censum persolvet
ecclesia nobis & nostris successoribus annua-
tim. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam
nostræ exemptionis infringere, vel ei ausu te-
merario contraire. Si quis autem hoc attentare
præsumperit, indignationem omnipotentis Dei
& beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus,
se neveri incursum. Dat. Reate II Kalen.
Maii, Pontificatus nostri anno secundo. Eas-
dem litteras reculerunt Waddingus in Regesto
Pontificum ad hunc annum num. IV, & Sbara-
lea tom. I Bullarii Franciscani pag. 46, ambo
laudantes Rodulphum, quasi hic illas ex auto-
grapho Assisensi descripsisset; & tamen ambo pro
die II Kalen. Maii habent: II vel XI Kal. No-
vembbris, lectore non monito de mutatione. Be-
nedictus quoque XIV illas in bulla, anno 1754
die xxv Martii in favorem ejusdem ecclesiae edi-
ta memoravit, restento die XI Kalendas No-
vembbris.

703 Errorum suum postea agnovit Sbaralea, per litteras
ideoque inter Addenda & corrigenda in fine to-
mi ad ista verba XI Kal. Novembr. addenda hac
monuit: Codex Rom. Castris S. Angeli habet:
II KAL. MAII; & rectius: nam mense Octo-
bri Pontifex Perusii erat, non Reate. Retra-
henda est igitur haec epistola post XXI, pag. 41.
Recte sanè; nam præter hanc rationem est alia,
quam ipsa epistola lectoribus suggerit. Etenim
cum Gregorius nullam in ea mentionem faciat de
canonizatione Francisci; enim eidem non alium
titulum,

A titulum, quām beatæ memorię adscribat; cūmque concessi privilegii eam solam rationem alleget, quod Franciscus tam sancti ac fructiferi Ordinis institutor promotorque eximius fuerit; manifesum fit, eamdem epistolam datam esse, antequam Franciscus relatus est in catalogum Sanctorum, quod ejusdem anni 1228 die xvi Iulii, ac proinde ante mensem Octobrem, factum esse, probavimus. Retinendus ergo est in Gregorianis litteris dies 11, sive xi Kalendas Maii apud Rodoiphium signatus. De hujus ecclesie libertate & anno censu propterea pendendo mentio fit in libro censuum Romanæ Ecclesie apud Muratorium tom. 5 Antiquitatum medii ævi col. 863, ubi legitur: Ecclesia S. Francisci de Assisi, quæ libera est, UNAM LIBRAM CERÆ. Hec omnia tum ab eodem, tum ab aliis summis Pontificibus confirmata, novisque privilegiis aucta inferius videbimus.

Idem primum ecclesia lapidem facit & largitur in sumptu.

B Initium hujus ecclesie ædificio datum esse eodem anno statim, postquam Franciscus die xvi Iulii inter Sanctos fuerat relatus, scribit Annalista Minorum ad hunc annum num. 79, alia insuper hoc spectantia referens his verbis: Non priùs discessit Pontifex (Assiso) quām alta tantæ molis in ipso collis declivio stuerentur fundamenta, cuius primarium lapidem propriis manibus ipse jecit, velut suis literis, quas ad quartum Pontificatus dabimus annum, apertè testatur, Cardinalibus & principibus viris alias cum magno jubilo & populi concursu superaduentibus; assignavitque Pontifex pro sumptibus annuos redditus multarum ecclesiæ vallis Spoletanæ; quos ad expeditam ædificii formam non sufficere, judicans Helias, collectas pecuniarias indixit provinciis: quod ægrè nec sine dolore audierunt sancti Viri socii, ejusque paupertatis æmulatores, ut sequenti anno dicemus. Laudatas Gregorii litteras, ex quibus constat, primum ab eo lapidem in fundamenta jactum fuisse, ego quoque infra recitabo, consentiuntque bac super re biographus secundus ac Tres Socii; licet autem de tempore non constet, ad nullum verisimilius, quām ad assignatum à Waddingo, potest referri. Idem tradunt, dicit ecclesia multa ab eo donata esse, partim ad ejusdem fabricæ ... impensas, ut secundus annotavit.

C dumque illius fabrica, curante fratre Elia,

Prætero, quæ idem Annalista, aliisque narrant de fratribus Elia, qui sancto Institutori in generale Ordinis ministerium successerat, nimis pecuniarum in eamdem fabricam exactionibus, queque hinc natae sunt, turbis; aliis severioris discipline, sibi à sancto Patre suo tradita, eximiis cultoribus, causantibus, neque has equitati, neque tanta amplitudinis ecclesiæ sue, quam profitebantur, paupertati congruere. Hæc, inquam, omnia, ad Ordinis Minorum Annales, non ad propositum meum spectantia, tacitus pretero. At certè Elias vastum illud edificium tam strenue promovit, ut jam ante medium annum 1230 corpus S. Francisci in eotu-
to ac pro dignitate reponi potuerit. Waddingus ex Chronico Mariani scribit, ex tribus ecclesiæ, quibus basilica illa constare dicitur, solùm infimam sive subterraneam tunc absolutam firmiterque concameratam fuisse; negantibus aliis, plures, quām duas ecclesiæ invicem impositas, eo adficio contineri: verum de hac inter Minores controversia opportunius agam in Analediis, ubi de S. Francisci corporis statu siue dispunendum erit.

706 Interea dum fabrica illa tam feliciter promovebatur, nec solùm ad S. Francisci corpus recipiendum parabatur, verum etiam ejusdem nomine dicanda erat, Gregorius privilegium, quod anno 1228 dederat, anno 1230, prinsquam sacram corpus in illam inferretur, novis litteris confirmavit, aliaque adjunxit. Piores litteras dedi num 701 & sequenti; posteriorum Tres Socii in Appendix ad Vitam primam num. 72 sic meminerunt. Quam quidem ecclesiæ ab omni jurisdictione inferiori eximens (Gregorius IX) auctoritate Apostolica ipsam caput & matrem totius Ordinis fratrum Minorum instituit, ut patet in privilegio publico & bullato, in quo Cardinales communiter subscripti ferunt. Waddingus illas, sed mutillas, suis Annalibus ad annum 1230 num. 2 inseruit ex codice Vaticano, in quo deerant tempus concessionis & nomina Cardinalium, qui subscripti sunt. Easdem ex asteographo, Assisi in sacrario ejusdem ecclesiæ servato, integras edidit auctor Collis paradisi, ex eoque in Bullarium Franciscanum tom. 1 pag. 60 & sequenti transfluit Sbaralea, ex quo eas hic subjicio.

707 Gregorius &c. Dilectis filiis, Ministro Ordinis Fratrum Minorum, ejusque fratribus morantibus apud ecclesiæ beati Francisci in loco, qui dicitur Collis Paradisi, tam præsentibus, quām futuris in perpetuum. Is, qui Ecclesiæ suam semper nova prole fœundat, dignatus hæc moderna tempora prioribus conformare, beati confessoris Francisci spiritum in charitatis amore per inspirantem gratiam excitavit, ut Apostolorum vestigia imitatus, in paupertate, in qua plius charitas proficit, reliquis omnibus, solum sequutus fuerit æternæ beatitudinis Largitorem; & velut fidelis servus & prudens, laudabiliter operatus in talentis ei creditis, fructum in Ecclesia Dei attulit copiosum. Ab ipso enim Ordinis vestri sancta plantatio, cooperante divina gratia, processum habuit & progressum; quæ palmitæ honestatis longè laté producens, flores protulit, & odores esfudit ad refescenda nociva, & salubria infesta.

708 Cum igitur apud Assisium in fundo, nobis & Ecclesiæ Romanæ oblato, in loco, qui dicitur Collis Paradisi, in ejusdem Confessoris honore construatur ecclesia, in qua recondi debet tam pretiosus thesaurus, sanctum videlicet corpus ipsius, qui in tempore iracundæ factus est reconciliatio, ut pro peccatis populorum fieret intercessor; Nos, cum dignum sit & congruens, ut eadem ecclesia prærogativâ libertatis & honoris gaudeat propter eum, quem in cœlis Dominus exaltavit, pro ejus reverentia ecclesiæ ipsam sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut ecclesia ipsa, nisi * Romano Pontifici sit ^{al.} nulli, subjecta; & vestri Ordinis, cuius institutor & nisi pater exstitit Confessor prædictus, caput habeatur & Mater, ac in ea per Fratres ejusdem Ordinis perpetuò serviatur. Prohibemus insuper, ne quis audeat in eamdem ecclesiæ excommunicationis vel interdicti sententiam promulgare; quam si proferre contigerit, tanquam contra Sedis Apostolicæ indulta prolatam, decernimus, non tenere.

709 Pro consecratione vero altarium, pro Oleo sancto, vel quolibet alio Ecclesiastico Sacra-

AUCTORE
C. S.
felicitate
moveatur, edit
bullam.

in qua post
Sandi ejus-
que Ordinis
elogium

E

eadem ec-
clesiam soli
Romano Pon-
tifici subjicit,
Ordinis ca-
put consi:
it.

F

varisque
privilegiis
dotat,

DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

680 cramento nullus ab eadem ecclesia sub obtenu-
tu consuetudinis, vel alio modo quidquam va-
leat extorquere; sed hæc omnia gratis vobis
episcopus diocesanus impendat; alioquin liceat,
quemcumque malueritis, Catholicum adire an-
tistitem, gratiam & communionem Apostolicæ
Sedis habentem, qui nostra fretus auctoritate
vobis, quod postulatur, impendat. Quòd si
Sedes diocesanæ episcopi forte vacaverit, inte-
rim omnia Ecclesiastica Sacraenta à vicinis e-
piscopis accipere liberè & absque contradicitione
possitis: sic tamen, ut ex hoc in posterum
proprio episcopo nullum præjudicium generetur.
Quia verò interdum eadem ecclesia non habet
loci diocesani copiam, si quem episcopum,
Romanæ Sedis, ut diximus, gratiam & com-
munionem habentem, de quo plenam notitiam
habeatis, per vos transire, contigerit, ab eo
benedictiones vasorum & vestium, consecratio-
nes altarium, ordinationes fratrum clericorum,
auctoritate Apostolicæ Sedis recipere valeatis.
Cùm autem generale interdictum terræ fuerit,
liceat vobis, clausis januis, exclusis excommuni-
catis & interdictis, non pulsatis campanis,
supressa voce divina Officia celebrare.

B

*& pœnas in
perturbatores
statuit.*

710 Paci quoque & tranquillitati vestræ pa-
terna in posterum sollicitudine providere volen-
tes, auctoritate Apostolica prohibemus, ut in-
fra clausuras locorum vestrorum nullus rapinam
seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem
fundere, hominem temerè capere vel interfice-
re, seu violentiam audeat exercere. Ad indic-
tum autem hujus libertatis, ab Apostolica Se-
de perceptæ, unius libræ ceræ censum nobis &
successoribus nostris annis singulis persolvetis.
Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum li-
ceat præfatam ecclesiam temerè perturbare, aut
ejus bona auferre, nec ablata retinere, seu quo-
modolibet vexationibus fatigare; sed omnia in-
tegra conserventur, eorum, pro quorum gu-
bernatione ac sustentatione concessa sunt, usi-
bus omnimodis profutura, salva Sedis Aposto-
licæ auctoritate. Si qua igitur in futurum eccle-
siastica secularis persona hanc nostræ consti-
tutionis paginam sciens, contra eam temerè
venire tentaverit, secundò tertiove commonita,
nisi reatum suum congrua satisfactione corre-
xerit, potestatis honorisque sui careat dignitate,
reamque se divino iudicio existere de perpetra-
ta iniuritate cognoscat & à sanctissimo Corpo-
re & Sanguine Dei & Domini nostri Jesu Christi
aliena fiat, atque in extremo examine distri-
ctæ subjaceat ultioni. Cunctis autem eidem lo-
co sua jura servantibus sit pax Domini nostri
Jesu Christi, quatenus & hæc fructum benedi-
ctionis percipiunt, & apud distictum Judicem
præmium æternæ pacis inveniant. Amén.

C

*Nomina Po-
tificis ac Car-
dinalium, qui
buic diplo-
mai sub-
scriperunt.*

711 Ego Gregorius Catholicæ Ecclesiæ E-
piscopus subscripsi.
Ego Jo. Sabinus. episcopus.
Ego Jacobus Tusculanus episcopus.
Ego Thomas tituli S. Sabinæ presbyter Car-
dinalis.
Ego Joannes tituli S. Praxedis presbyter Car-
dinalis.
Ego Bartholomæus S. Pudentianæ presbyter
Cardinalis & pastor.
Ego Gutfredus tituli S.... presbyter Cardi-
nalialis.
Ego Sigebaldus tituli S. Laurentii in Lucina
presbyter Cardinalis.

Ego Stephanus S. Mariæ Transyberim pre-
sbyter Cardinalis. D

Ego Octavianus SS. Sergii & Bacchi diaconus
Cardinalis.

Ego Rainierius S. Mariæ in Cosmedin dia-
conus Cardinalis.

Ego Romanus S. Angeli diaconus Cardina-
lis.

Ego Petrus S. Georgii ad Vellum aureum dia-
conus Cardinalis.

Ego Rainaldus S. Eustachii diaconus Cardi-
nalalis subscripti.

Datum Laterani per manum Martini Sanctæ
Romanæ Ecclesiæ vicecancelarii x Kal. Maii
Indict. 2. Incarnationis Dominicæ anno mccc-
xxx Pontificatus domini Gregorii Papæ IX an-
no quarto.

Gregorius PP. IX.

Loco Plumbi.

*Sbaralea, ex quo hoc diploma descripsi, afferit,
illud assertari Assisi in folio membranaceo alti-
tudinis trium palmorum. Notat quoque primò,
Gutfredum, cuius titulus, sive detritus, sive ali-
ter deest, fuisse Cardinalem S. Marci, qui post
ea Cælestinus IV dictus summum Pontificatum
brevissimo tempore tenuit. Notat secundò, ex a-
manuensis incuria, Indictionem 2, pro Indictione
III, qua verè tunc currebat, substitutam esse.
Pontifices, qui hoc diploma confirmarunt, nomi-
nabo in Gloria Posthuma.*

E

§ XXXII. Sancti corpus ad no-
vam basilicam solenniter
translatum: translatio turba-
ta ab Assisiatis, quos Pon-
tifax pœnis minisque ad offi-
cium revocavit.

*Ecclesia fabricâ è usque jam perductâ, ut ad Convocatis
sacrum Francisci corpus cum decore reci-
piendum idonea esset, missa sunt quaqua versum
littera encyclica ad Fratres Minores, per univer-
sus Europa provincias dispersos, quibus illi ad pitulum
translationem communis Patris sui, anno 1230
die xxv Maii, in vigilia Pentecostes solennissi-
mè peragendam, & ad celebranda generalia Or-
dinis comitia invitarentur. Sperabatur etiam ad-
futurus summus Pontifex Gregorius, ac pro suo
erga S. Fratricum, quem Patrem suum appellare non dubitabat, singulari affectu verisimili-
mè adsuisset, nisi urgentiora Ecclesiæ Dei nego-
tia illum Roma detinuissent. Misit tamen ad
patres in comitiis illis congregatos litteras, in qui-
bus insinuans, cur adesse non possit, mortuum
tunc nuper in Germania à S. Francisco vita re-
stitutum nuntiat; illos ad sancti Institutoris sui
virtutes imitandashortatur; consilium de trans-
ferendo illius corpore probat, & indulgentias o-
mnibus, qui ad translationem piè convenienter,
largitur.*

*713 Habe illas, quales exstant in Bullario Gregorius IX
Franciscano tom. 1 pag. 64 & sequenti, rescis-
per litteras
sis tamen, qua ad historiam non spectant: Gre-
gorius &c Ministro & Fratribus Ordinis Mi-
norum, in generali capitulo constitutis, salu-
tem & Apostolicam benedictionem. Mirificans
mife-*

A misericordias suas Dominus, quæ super omnia opera ejus sunt, ut unicæ suæ sponsæ renovet, sicut aquilæ, juventutem, innovat signa & immutat mirabilia, fulgura & pluviam faciendo, dum Ecclesiæ filios legitimè certantes feliciter in cœlo coronat; & quorum animas beata immortalitate glorificavit in patria, horum corpora miraculorum coruscatione in terra clarificans, matrem salutis gaudio reficit, & fœcunditatis rore perfundit. Sic enim fides Ecclesiæ roboratur, convalescit spes, & charitas recalcit: sic confutatur hæretica pravitas, lapsus delinquentium cohibetur, & inducitur conversione peccatorum.

nuntiat, mor-
tuum nuper
à S. Franci-
scu[m] redi-
ditum.

714 Quare inter pressuras innumeratas & angustias infinitas, quas plū ferre possumus, quām referre, consolationis & gaudii materiam resumentes, gratias & laudes, quas possumus maximas, referimus Redemptori, qui beatum Franciscum, Patrem nostrum & vestrum, fortè autem magis nostrum, quām omnium vestrum, adhuc in carne viventem insignibus præveniens muneribus gratiarum, tantā nunc eum cum ipso regnante clarificat gloriā, quod præter alias virtutes magnificas nuper in Thætonia, ipsius Sancti celebri nomine invocato, mortuum mirificè suscitavit; sicut nobis est solemniter intimatum, ut nos in ejusdem Sancti magis ac magis pio amore succensi totis affectibus in ipsius laudibus delectemur; sperantes, ut, quos in seculo extra seculum vivens tota mente dilexit, & nos nunc clariū* amplexatur, quod illum, qui est vera charitas, viciniū intuetur, pro nobis intercedere non desistat &c. Post aliquam, quibus & illorum precibus se commendat, & illos ad secundaria S. Francisci vestigia hortatur, in rem nostram hæc subdit.

* al. chariū

& translati-
oni adfuturis
& indul-
gentias lar-
gitur:

715 Ceterū cùm gloriosum corpus Sancti predicti ad ecclesiam ipsius nomini dedicandam cupiatis devotè transferre, nos desiderium vestrum favore debito prosequentes quia dignum est, ut veneremur in terris, quem Dominus sic honorat in cœlis; de misericordia Jesu Christi, & beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, auctoritate confisi, omnibus, qui ad translationis ejus solemnia devotè convenerint, vel usque ad Nativitatem Virginis gloriosæ proximè venturam ipsius ecclesiam visitaverint, transfrantibus mare tres annos, transeuntibus Alpes duos & ceteris unum; & qui in anniversario translationis illius usque ad octavam diem reverenter accesserint, annum unum similiter de injuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum Laterani xvii Kalend. Junii. Pontificatus nostri anno quarto; id est, anno Christi 1230 die xvi Maii. Apud Sbaraleam legitur xvii Kalend. Julii, at correxi tum ex Waddingo, qui habet decimo septimo Kalendas Junii, tum etiam ex ipso Sbaralea, qui ad initium ejusdem epistole in margine adscripsit: Anno 1230 die xvi Maii, adeò ut forte solo hypotheta vitio in fine Julii pro Junii legatur. Postremo autem modo legendum esse, constat ex eo, quod hec epistola certo data fu ante translationem, qua eodem anno, die xxv Maii contigit.

circa que an-
notantur
panca.

716 Ejusdem epistole, memoratiue in ea miraculi mentionem facit secundus biographus, cuius verba dabo; consentitque S. Bonaventura in Vita § 2 de mortuis suscitatis num. 246 paucis inquiens: Quendam alium mortuum in Alemania suscitavit, de quo dominus Papa Gre-

Ottobris Tomus II.

gorius tempore translationis ipsius Sancti fratres omnes, qui ad translationem & capitulum convenierant per Apostolicas litteras certos reddidit & gaudentes. Miraculi hujus seriem, quia ignoravi, non scripsi, credens, Papale testimonium omnis assertionis excellere instrumentum.

Eadem occasione Gregorius ad translationem magnificientius celebrandam misit preiosa vasa, indumenta, aliamque ecclesiasticam suppellectilem, de quibus vide Tres Socios in Appendice ad Vitem primam num. 72, & auctorem secunda inferius referendum. Waddingus ad hunc annum num. i scribit, viros quoque principes missis per Europam litteris ad hanc translationem invitatos fuisse; & Sbaralea in Annotatis ad mox relatam epistolam affrat ex auctore Collis paradise, eam ipsam epistolam ad illos à Gregorio missam, reoffisis, que ad solos Fratres Minores spectabant, ea ratione, ut post illa verba, Ipsius laudibus, delectemur; substituta fuerint ista:

E

Ceterū, cùm dilecti filii, Minister & fratres Minores, quos jam Sanctus instituit, divinitus inspirati, gloriosum corpus ad ecclesiam ejus nomini dedicandam transferre desiderent; nos eorum desiderium favore debito prosequentes, quia dignum est &c, sicut in recitata epistola usque ad finem.

Idem T. videt
sex multa
donaria mit-
tit.

717 His, que translationem præcesserunt, prenotatis, translationem ipsam ex secundo biographo enarreremus. Anno vero Domini mcccxxx non modica Fratrum multitudo pro ipsius Sancti translatione, neenon & generali capitulo celebrandis ad saepe dictam civitatem (Affidum) è diversis mundi partibus adunata, jam præfatus eorumdem specialissimus pater, dominus Papa Gregorius, cuius certa sperabatur ad hanc translationis sollempnitatem præsentia personalis, sed tunc temporis aliis quibusdam urgentibus Ecclesiæ præpediebatur negotiis, sollempnes illuc cum suis litteris nuntios destinavit, quibus suæ non solum insperatae causam absentia necessariam declaravit, sed & filiis, quos paterno consolabatur affectu, de quadam mortuo per beatum Franciscum resuscitato certius intimavit. Ad hæc per eosdem nuntios crucem auream, opere quidem gemmario preciosam, sed omni auro pretiosius lignam Crucis Domini complectentem; insuper ornamenta & vasæ quæque ad altaris ministerium pertinentia, necnon & decentissima sollempnibus usibus indumenta transmisit. Quæ omnia preciosissima basilicæ beati Francisci, (quæ ab omni jurisdictione inferiori exempta suâ construebatur auctoritate, cuius & ipse primarium lapidem fundamenti fu posuit*) assignavit; sed & alia non modica tam ad ejusdem fabricæ, quām ad instantis sollempnitatis impensas, donaria deputavit.

F

718 Translatum est igitur corpus sanctissimum ad eamdem constructam foris per muros prope civitatis (lege: Foris prope muros civitatis) ecclesiam, Sabbato, Kalendarum Junii die viii cum tanto videlicet apparatu sollempni, qui brevi sermone describi non potest; tantaque, quæ ad ipsius translationis festa confluxerat, multitudine populi, ut, civitate illam capere non valente, gregum more turmatim circunquaque per campos accumberent. Eosdem annum & diem assignat S. Bonaventura in Vita num. 222; Tres Socii in Appendice num. 72 solum aiunt, id factum esse post duos annos à sua

& Sancti
corpus trans-
fertur 25
Maii anno
1230 in basi-
licam suam.

R. r. r.

AUCTORE

C. S.

à sua canonizatione, non completos scilicet, cum
hoc ex dictis contigerit die xvi Julii anni 1228. Erat porro anni 1230 dies xxv Maii Sabbathum, ut recte adjunxit biographus secundus & quidem vigilia Pentecostes, in qua scilicet festivitate ex prescripto Regula statutis temporibus celebranda erant comitia generalia, que tunc etiam habita fuere. Celebris hujus rei memoria in Martyrologiis Ordinum S. Francisci ad eundem diem xxv Maii consignata est, immo & in Romano, in quo ibi legitur: Assisi in Umbria translatio sancti Francisci confessoris, tempore Gregorii Papæ noni. Sed de his in Gloria posthuma plura dicemus.

*Affiliatos
presente in-
numero po-
pulo, & mi-
raculis di-
vinitus con-
cessis.*

B

719 Multitudo quoque, que ad hanc solennitatem convenisse apud secundum biographum dicitur, eis silent Tres Socii & S. Bonaventura, non est, cur in dubium revocetur: nam & eam verisimiliter facit magna nominis Francisci celebritas, eximia sanctitate ac miraculis comparata; & auctor, qui illam afferit, synchronus est, ac faciliter potuit hujusmodi translationis adjunctionem ab aliis prateriri. Waddingus ex Chro-

*Affiliatos
translatio-
nem turbant,*

C

nico Mariani Florentini refert, ultra duo millia fratrum Minorum ibi tunc adfuisse, quod etiam minus mirabimur, si meminerimus, vivente Francisco, aliquando ultra quinque millia Fratrum ad generalia comitia Assisium convenisse, uti expressè testatur S. Bonaventura in Vita num. 52. Contrà verò de miraculis in ipsa translationis festivitate factis silent etiam Tres Socii cum biographo secundo, de quibus tamen dubitare nos non finit S. Bonaventura, qui in Vita num. 222 ait: Dum autem ille sacer transportaretur thesaurus, bullâ Regis altissimi consignatus, miracula plurima ille, cuius effigiem præferebat, operari dignatus est.

720 Aliquot translationis adjuncta, sed partim sine indicato teste, refert Waddingus ad eundem annum num. 3, cujus haec verbis sunt: Multis præmissis præludiis, & magna præparata solemnitate, tandem in profecto Pentecostes, die xxv Maii, facta est translatio; elevata è terra, magno cum clangore tubarum aliorumque instrumentorum, capsâ lignea, in qua sanctum corpus occludebatur, impositaque plau-

stro, seu curru pulcherimo, mira & pretiosa varietate ornato, quem ab ingentem molem trahebant boves purpurâ cooperati. Vi & armis voluerunt esse præcipui auctores in hoc spectaculo cives Affiliatos, adhibitis multis custodiis & valida militum manu, ne dolo aut arte suripereretur, vel præcisus ullis partibus minueretur adeò insignis thesaurus. Constituti erant Minister generalis & alii graves Ordinis patres Pontificis nomine & authoritate commissarii hujus translationis; quibus tamen non adeò liberum fuit eam per se facere: nam civitatis re-

auctores id sibi muneris assumpserunt; &, ut

ventum erat ad ecclesiam, restiterunt communî opium desiderio, corpus videre volentium.

Nam rapientes illud in superbia & tumultu, translationis mysterium damnabiliter prophanârunt; non passi, à fratribus prædicto corpori debitam venerationem exhiberi, dum omnia perturbârunt, omnia confuderunt. Ita refert Pontifex gravissimo de hac re diplomate, statim subjiciendo.

721 Subjicit illud ibidem ex Regesto Vaticano propter no num. 38, ut inquit; sed in adscripto die Pontifex certè vitiosum, nempe velut datum xvi Kalend. Junii, Pontifikatus Gregorii anno quarto, id est,

die xvii Maii anno Christi 1230, cuius anni die xxv Maii translatio primò facta est. Rectius Sbaralea post alios ex codicibus Vaticano & Affiliato signatum exhibet xvi Kalend. Julii, sive die xvi Junii, qui erat post translationem dies vigesimus secundus. Quia verò ex his litteris tota narratio hausta est, eas ex recensione Sbaralea tom. I, pag. 66 & sequenti Bullarii Franciscani hic recudo. Gregorius &c. Perusino & Spoleto episcopis salutem & Apostolicam benedictionem. Speravimus haecen, ut Potestas, Consilium & Populus Assisiensis multiplicem gratiam, quâ eos adhuc in minori officio constituti prævenimus & sumus continuâ prosequuti, sicut convenit, agnoscentes, sectarentur cognitam, reverenter nostris beneplacitis omnimodis obsequendo, ut semper in gratiam crescerent ampliorem. Sed, quod non sine amaritudine referimus vehementi, iphi gratis ingratis nobis malum pro bono iniqua vicissitudine dependentes, in eo nos acriter provocârunt, in quo debuerant nobis summo studio potissimum complacere.

722 Cùm enim beatum Franciscum glorificatum in cœlis clarificantis in terris, adscripserimus catalogo Confessorum, & in honorem ejus ecclesiam fundari volentes, de manibus nostris lapide ibi primario posito, ipsam duxerimus eximendam, ut libertatis titulis decorata semper niteret celebris & insignis; ipsi non attendentes innumera bona, quæ civitati eorum, quin etiam universis & singulis, exinde poterant provenire, omnia perturbârunt, omnia confuderunt in animarum suarum periculum, famæ dispendium, & jacturam etiam temporalem. Sciant siquidem, quid nos sanctissimum corpus Confessoris prædicti pio amore venerabiliter amplexantes, translationem ejus dilectis filiis, generali Ministro, & quibusdam aliis Fratribus Ordinis Minorum, viris religiosis & timoratis, tamquam vicariis nostris, commisimus confidenter, cùm non nisi auctoritate Apostolice Sedis esset translatio facienda; ibique illam concessimus indulgentiam, quæ limina beatorum Petri & Pauli visitantibus concedi consuevit.

723 Sed ipsi vesano spiritu concitati, non attendentes, quid sacra mysteria non nisi à sacris sunt tractanda ministris, prædictum corpus ausu sacrilego rapientes, in superbia & tumultu translationis mysterium damnabiliter prophanârunt, non passi, à Fratribus prædicto Sancto venerationem debitam exhiberi. Oh! quæ infania ipsos taliter fascinavit, ut sacerdotale sibi officium usurpantes, rem divinam, Deo, contrectarent, invito? Nonne sciunt, quid Oza, inclinatæ Arcæ Domini manum apponens, à Domino percussus interit, qui videbatur utcumque verosimiliter excusandus, quia, ne Arca caderet inclinata, manum apposuit adiutricem? Nonne audierunt, quid Ozias ingressus templum Domini, quia super altare thymiamatis incensum voluit adolere, percussus est leprâ; ut perfectè detur intelligi, quid contrectatio Divinorum est laicis penitus interdicta? Nonne possunt ex simili culpa similes penas formidare? Ceterum, ut sciant, quam graviter nos, immò Dominum offenderunt, auctoritatem nobis in Sancto prædicto volentes admere; nos prædictam ecclesiam, quam exemimus, episcopi & capituli Affiliatis subjicimus ditioni, prohibentes, ut ibi de cetero nullatenus

*datis litteris
ad episcopos
Perusinum
& Spoleto-
num.*

E

*quiibus med-
iat, ut Af-
filiatus per-
nas donund-
ans,*

F

gene-

A generale capitulo celebretur, nec aliqui de fratribus commorentrur, & locum supponimus Ecclesiastico interdicto, donec nobis de tanta injuria satisfiat.

*et que ex-
communi-
catione, nisi eo-
rumdem le-
gati saissa-
ciunt:*

724 Ne verò contra eos severius procedere compellamur, universitati eorum nostris damus litteris firmiter in præceptis, ut infra quindecim dies post susceptionem earum viros idoneos universitatis nomine ad nostram præsentiam destinare procurent, paratos satisfaçtio nem plenariam exhibere, ac de stando mandatis nostris præstare sufficietes cautiones. Quocirca fraternitatē vestrā per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si Potestas, Consilium & Populus prædicti præceptum nostrum neglexerint adimplere, vos in Potestatem & Consilium excommunicationis, & in terram interdicti sententias, appellatione postposita, promulgantes, faciatis eas usque ad satisfaçtionem condignam inviolabiliter observari. Datum Laterani xvi Kalend. Julii, Pontificatus nostri anno quarto. *Hoc tempore Perusinum episcopatum tenebat Joannes de Comitibus, ut videre licet apud Ughellum tom. I Italia sacra; Spoletoano verò tunc prefuisse Nicolam de Castro Arquato à Porta, annotavit Sbaralea.*

*quod Affisa-
res*

725 Ex his litteris, quas etiam Raynaldus in continuatione Annalium Ecclesiasticorum ad hunc annum num. 22 recensuit, constat de temerario factō Affisenſum, quos Pontifex velut ejusdem futili autores redargit; licet aliqui ē Minoribus, (ut advertit Waddingus, cuius verba describo) culpam omnem rejicant in Heliam, cui plura ultra veritatem imposta: quod fit frequenter his, qui regunt; præsertim iis, quorum semel deperit opinio, ut facile, quidquid sit mali, in eos refundatur, & dubiæ noxæ quārum auctor incertus, illis affingantur. Fortasse in eo laboravit Helias, ut non pateret rapinæ corpus, & ut ab omnium auferret oculis ea arte, ut nulli innotesceret locus, in quo recondebatur, nec cuniculus, aut ostiolum, per quod descendebatur ad ecclesiam subterraneam. *Hec ille; ego quoque malo illud temerario Affisenſum confilio, ab inconsiderata pietate petito, adscribere, quam molitionibus Elia, quem non culpam Gregorius, quique ad occultandum sancti Patris sui corpus potius ac tutius adhibitus fuisset paucos ē suis, quam tumultuantes cives Affisenſes.*

*prefuisse vi-
dentur.*

726 Veterum biographorum de his turbis silentium potuit fuisse prudens cautio, ne rem indecoram ac civitati Affisenſi minimè honorificam ad posteritatem transmitterent; maximè cum Affisates culpam suam promptiā penitentiā apud Gregorium jam tum eluissent, ut omnino credendum est, quia de corundem pertinacia pénitire à Pontifice ulterius inflicti nulla prouersus exstat memoria. Forte tamen propter easdem turbas biographi eamdem translationem jejuniū breviūque commemorarunt, quam argumentum posse videtur. Ceterum inter omnes recentiores convenit, S. Francisci corpus numquam ex illa ecclesia ablatum fuisse; sed in quo ejusdem ecclesia loco tunc fuerit depositum, & an ibidem hodieque sua carne integrum & in pedes erectum superfit; an contrà jaceat resolutum in cineres, gravissima est inter ejusdem Sancti sectatores controversia, in Analeclis fusius tractanda.

727 De eodem sacro thesauro in ista ecclesia suo tempore affervato hac subdit biographus se Octobris Tomus II.

cundus: Porro, sicuti gloriosus hic Sanctus multis in vita claruerat miraculorum prodigijs, sic & à die transitus sui usque in præsens ad ipsius patrocinia, non solum in loco, ubi preciosus osium suorum thesaurus reconditur; verùm etiam quacumque parte terrarum piè & fideliter implorata, innumeris miraculis chorus re se, gaudeat Ecclesia. Nam cæcis & surdis, mutis & claudis, ydropicis & paraliticis, demoniacis & leprosis, naufragis & captivis omnium ipsius meritis ægritudinum, necessitatum seu periculorum remedia conferuntur. Sed & multi mirificè mortui suscitantur, operante hæc omnia virtutis Altissimi magnificentia, cui soli est omnis honor & gloria per infinita seculorum secula. Amen. Sic clauditur in codice nostro hoc anonymi Opusculum, nisi quod ibidem sequatur initium Evangelii, quod in Missa S. Francisci legitur, nimurum ex Mattheo: In illo tempore respondens Jesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & revelasti ea parvulis. Et reliqua. Igitur Pater &c.*

728 Tres Socii quoque post breviter relatam sacri corporis translationem, concessumque à Gregorio sape dictæ ecclesie immunitatis privilegium, elucubrationi suæ finem imponunt, coronidis loco addentes, multos post S. Francisci obitum viros nobiles ac litteratos, atque utriusque sexus & omnis conditionis viros ac mulieres, Ordinibus ab illo institutis se subdidisse. Iisdem ferè verbis, quibus biographus secundus, S. Bonaventura caput 15 Vite terminavit; sed adjunxit caput 16 & ultimum, in decem §§ parlitum, in quibus aliqua ex probatis . . . miracula, ut ipsem ibidem prefatur, recensuit, que apud nos recusa legi poterunt. Interim ego, cum quatuor Vitas, quas illustrandas suscepit, in hoc Commentario jam percurrerim, ex illis tres cum adjectis pro more nostro Annotatis, subnello; deinde ceteram Gloriam posthumam & Analectā daturus.

AUCTORE
C. S.
*In eadem ba-
silica Sancti
corpus man-
si, tam hic
quam alibi.*

* an gandet?

VITA PRIMA

I N E D I T A,

Auctore Thoma de Celano, San-
cti discipulo.

Ex codice Ms. Longi-pontis,
Ord. Cisterciensis.

P R O L O G U S.

Actus & Vitam beatissimi patris nostri Francisci pia devotione, veritate semper prævia & magistra, seriatim cupiens * enarrare: & quia omnia, quæ fecit & docuit, nullorum ad plenum tenet memoria, ea saltem, quæ ex ipsius ore audivi, vel à fidelibus & probatis testibus intellexi, jubente domino & gloriofo Pa-

*Biographus
fidei in scri-
bendo, scri-
bendi audio.
rem & Ope-
ris ordines
exponit.
* cupio*

A. THOMA pa Gregorio *a*, prout potui, verbis licet imperitis, studui explicare. Sed utinam ejus merear esse discipulus, qui semper locutionum vitavit ænigmatæ, & verborum phaleras ignoravit! In tribus quoque Opusculis divisi omnia, quæ de ipso Beato colligere potui, per singula capitula universa distinguens, ne varietas rerum gestarum confunderet ordinem, & in dubium adduceret veritatem *b*. Primum itaque Opus historiæ ordinem servat, ac puritati beatæ conversationis & vitæ suæ, sanctisque moribus & salutaribus documentis ejus potissimum dedicatur. In quo etiam miracula pauca de multis, quæ, ipso vivente in carne, Dominus Deus noster per eum operari dignatus est, inseruntur. Secundum autem Opus à penultimo vitæ suæ anno usque ad felicem ipsius obitum gesta narrat. Tertium vero miracula multa continet, & plura tacet; quæ cum Christo regnans in cœlis gloriosissimus Sanctus operatur in terris. Reverentiam quoque refert, honorem, laudem & gloriam, quam ei felix Papa Gregorius, & cum eo universi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales devotissime persolvunt, cum in Sanctorum catalogo consribentes. Gratia omnipotenti Deo, qui semper in Sanctis suis admirabilem & amabilem se ostendit *c*.

ANNOTATA.

a Nimirum Gregorio IX, qui ante Pontificatum Hugo vel Hugolinus dicitur, & Cardinalis Ostiensis erat, S. Franciscus amicissimus vixit, eumque biennio post illius mortem Sanctis sollemniter adscriptus. Adi Commentarium § 1, ubi hujus Vita auctorem diximus Thomam de Celano, seu Celanensem, & tempus, quo eam composuit, docuimus.

b Per tria Opuscula tres designat libros, qui singuli in plura capita, sed sine titulis, sunt divisiti. Ego pro more nostro plura faciam capita, adjectis titulis, & in margine appositis veterum capiitlorum numeris.

c Huic Prologo in codice abbatiae Longi-pontis, ex quo apographum nostrum habemus, præmittebatur: Incipit Prologus in Vitam S. Francisci confessoris; in ejusdem fine subdebat: Explicit Prologus; ac denique sequebatur: Incipit Vita S. Francisci confessoris.

a pa Gregorio *a*, prout potui, verbis licet imperitis, studui explicare. Sed utinam ejus merear esse discipulus, qui semper locutionum vitavit ænigmatæ, & verborum phaleras ignoravit! In tribus quoque Opusculis divisi omnia, quæ de ipso Beato colligere potui, per singula capitula universa distinguens, ne varietas rerum gestarum confunderet ordinem, & in dubium adduceret veritatem *b*. Primum itaque Opus historiæ ordinem servat, ac puritati beatæ conversationis & vitæ suæ, sanctisque moribus & salutaribus documentis ejus potissimum dedicatur. In quo etiam miracula pauca de multis, quæ, ipso vivente in carne, Dominus Deus noster per eum operari dignatus est, inseruntur. Secundum autem Opus à penultimo vitæ suæ anno usque ad felicem ipsius obitum gesta narrat. Tertium vero miracula multa continet, & plura tacet; quæ cum Christo regnans in cœlis gloriosissimus Sanctus operatur in terris. Reverentiam quoque refert, honorem, laudem & gloriam, quam ei felix Papa Gregorius, & cum eo universi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales devotissime persolvunt, cum in Sanctorum catalogo consribentes. Gratia omnipotenti Deo, qui semper in Sanctis suis admirabilem & amabilem se ostendit *c*.

B

ANNOTATA.

a Nimirum Gregorio IX, qui ante Pontificatum Hugo vel Hugolinus dicitur, & Cardinalis Ostiensis erat, S. Franciscus amicissimus vixit, eumque biennio post illius mortem Sanctis sollemniter adscriptus. Adi Commentarium § 1, ubi hujus Vita auctorem diximus Thomam de Celano, seu Celanensem, & tempus, quo eam composuit, docuimus.

b Per tria Opuscula tres designat libros, qui singuli in plura capita, sed sine titulis, sunt divisiti. Ego pro more nostro plura faciam capita, adjectis titulis, & in margine appositis veterum capiitlorum numeris.

c Huic Prologo in codice abbatiae Longi-pontis, ex quo apographum nostrum habemus, præmittebatur: Incipit Prologus in Vitam S. Francisci confessoris; in ejusdem fine subdebat: Explicit Prologus; ac denique sequebatur: Incipit Vita S. Francisci confessoris.

C

LIBER I.

De gestis Sancti usque ad penultimum vitæ annum.

CAPUT I.

Francisci vita secularis & libera: conversio ejus ad pietatem miris modis promota.

CAP. I.
V It erat in civitate Assisi, quæ in finibus Franciscus Affissi in Umbria à parentibus malè educatus,

vallis Spoletanæ sita est *a*, nomine Franciscus *b*, qui à primævo ætatis suæ anno à parentibus secundum sæculi vanitatem nutritus insolenter, & ipsorum miseram vitam diu iniustus & mores, vanior ipse atque insolenter est effectus. Quoniam hæc pessima consuetudo apud eos, qui Christiano censentur nomine, sic undique inolevit, & perniciofa doctrina hæc, velut lege publica, ita ubique firmata est & præscripta, ut ab ipsis cunabulis remissæ nimis & dissolutæ filios suos studeant educare. Primo namque cùm fari vel balbutire incipiunt, turpia quædam & execrabilia valde signis & vocibus edocentur nondum* nati: & cùm tempus ablactatio- * viximus nis advenierit, quedam luxu & lascivìa plena non solum fari, sed & operari coguntur. Non audet aliquis illorum, ætatis timore coactus, honestè se agere, quoniam ex hoc duris subjetetur disciplinis. Ideo bene ait secularis poëta: Quia inter exercitationem parentum crevimus, ideo à pueritia nos omnia mala secuntur*. Te- * sequuntur stimoniun hoc verum est, cùm eò inimiciora sint filii vota parentum, quod cessere felicius. Sed & cùm paulò plusculùm ætate proficerint, se ipsis interpellantibus, semper ad deteriora opera dilabuntur. Ex vitiata namque radice arbor virtuosa succrescit; & quod semel malè depravatum est, vix reduci potest ad regulam æquitatis. Cùm vero adolescentiæ portas cœperint introire, quales eos fieri arbitraris? Tunc profectò omni genere fluitantes, eò quod liceat eis explorare, quod libet, omni se studio tradunt flagitiis deservire. Sic enim voluntaria servitute servi effecti peccati, arma iniquitatis exponunt omnia membra sua, & nihil in se Christianæ religionis in vita seu in moribus præferentes, solo Christianitatis nomine se tuentur.

2 Simulant miseri plerūque, se nequiora & usque ad fecisse, quām fecerunt, ne videantur abjectiores, qui innocentiores existunt. Hæc sunt misera rudimenta, in quibus Homo iste, quem Sanctum hodie veneramus, quoniam verè Sanctus est, à pueritia versabatur, & ferè usque ad vigesimum quintum annum ætatis suæ tempus suum miserabiliter perdidit & consumpsit. Immò supra coætaneos suos in vanitatibus male proficiens, incitor malorum & æmulator stu-

A stultitiae abundantius existebat: admirationi omnibus erat, & in pompa vanæ gloriæ præire cæteros nitebatur. In jocis curiosis, in scurrilibus & inanibus verbis, in cantilenis, in vestibus mollibus & fluidis; quia prædives erat, non avarus, sed prodigus; non accumulator pecuniae, sed substantiae dissipator; cautus ne-gotiationum, sed vanissimus dispensator: homo tamen humanius agens, habilis & affabilis multum, licet ad insipientiam sibi, quoniam multi ad hoc post ipsum abibant factores malorum & criminum incentores: sicque constipatus agminibus iniquorum sublimis & magnanimis indebat, tunc agens per medium Babylonis placentarum, quod usque respiceret de cælis Dominus, & propter nomen suum longè faceret furorem suum ab eo, & infrenaret os ejus laude sua, ne penitus interiret. Facta est proinde super eum manus Domini, & immutatio dexteræ Excelsi, ut per eum daretur peccatoribus fiducia in gratiam respirandi, & conversionis ad Deum fieret ad exemplum.

^{II.}
incidit in
morbis, ex
quo convale-
scens, meio-
ra medita-
tur;

d^{III.}
an fui?

^C
sed mox ad
pristina con-
versus, in
Apuliam mi-
litareum ire
batuit;

B 3. Enimverò cùm adhuc Vir ille juvenili cælore servesceret in peccatis, & lubrica ætas ad explenda juvenilia jura ipsum impelleret info-lenter, ac mansuescere nesciens, antiqui ser-pentis esset virulentia concitatus ^e, adeo subito divina ultio, vel unctio super eum. Et aggreditur primò sensum erroneum revocare, animo angustiam & corpori molestiam inferendo, jux-ta illud Propheticum: "Ecce ego sepiam viam „tuam spinis, & sepiam eam maceriam ^d." Sicque diu infirmitate attritus, ut meretur pervicacia hominum, quæ vix nisi suppliciis emendatur, cœpit intra se alia solito cogitare: cùm-que jam paululum respirasset, & baculo susten-tatus, causâ recuperandæ sanitatis cœpisset hoc atque illuc per domicilium ambulare, die qua-dam foras exivit, & circa adjacentem planici-em cœpit curiosius intueri: sed pulchritudo agrorum, amoenitas, & quidquid visu pulchrum est, in nullo potuit eum delectare. Mirabatur propterea subitam sibi^f immutationem, & præ-dictorum amatores stultissimos reputabat. Ab ea itaque die cœpit seipsum vilescere sibi, & in contemptu quodam habere, quæ prius in admira-tione habuerat & amore.

C 4. Non plenè tamen & verè; quia nondum solitus erat à vinculis vanitatum, nec perversæ servitutis jugum excusserat de cervice. Gravissi-mum enim est assueta relinquere, & animo semel injecta non de facili enervantur. Recurrit animus longo tempore segregatus ad rudimen-ta principii, & assiduitate plerumque vitium vertitur in naturam. Tentat proinde Franciscus divinam fugere manum, & paternæ correctio-nis paulisper oblitus, arridentibus sibi prospe-ris, cogitabat, quæ sunt mundi. At ignorans consilium Dei, de gloria & seculi vanitate fa-cturum adhuc maxima se, promittit. Nam no-bilis quidam civitatis Assisi militaribus armis se non mediocriter præparat, & inanis gloriæ ven-to inflatus, ad pecuniae vel honoris augenda lucra iturum in Apuliam se, spopondit. Quibus auditis, Franciscus, quia levis animo erat, & non modicum audax, ad eundum conspirat cum illo, generis nobilitate impar, sed magnani-mitate superior, pauperior divitiis, sed pro-fusior largitate.

D 5. Nocte igitur quadam, cùm ad hæc con-sumanda tota se deliberatione dedisset, & de-

siderio æstuans ad iter agendum anhelaret, qui A. THOMA percusserat eum in virga justitiae, per visionem CELAN. nocturnam visitat eum in dulcedine gratiæ ^e: sed ab hoc & quia gloriæ cupidus erat, gloriæ fastigio ^{consilio per somnium re-vocatus,}

eam allicit & exaltat. Videbatur ei namque domum suam totam habere plenam militaribus ar-mis, sellis scilicet, clypeis, lanceis, & cæteris apparatibus; gaudensque plurimum, quid hoc esset, secum tacitus mirabatur. Non enim consueverat talia in domo sua videre, sed potius pannorum cumulos ad vendendum. Cùm-que ad subitum rerum eventum stuparet non modicum, responsum est ei, omnia hæc arma sua fore, militumque suorum. Expergefactus quoque, animo gaudenti manè surrexit, & præ-sagium magnæ prosperitatis reputans visionem, prosperum futurum iter suum in Apuliam, se-curatur. Nesciebat enim, quid diceret, & mu-nus sibi de cælo datum adhuc minimè cognoscet. In eo tamen perpendere poterat, visio-nis hujus suam interpretationem non esse veram, quia, licet satis rerum gestarum utcumque similitudinem contineret, tamen animus e-ius non circa talia solito lætabatur. Vim namque sibi metuendam facere oportebat, ut co-gitata perficeret, & iter concupitum effectui manciparet ^f. Et quidem pulchre satis primò de armis fit mentio, & opportunè multum ar-ma traduntur contra fortem armatum Militi pugnaturo, ut quasi alter David in nomine Do-mini Dei exercituum ab inveterato inimicorum opprobrio liberet Israëlem.

E 6. Immutatus quoque, sed mente, non cor-pore, ire in Apuliam jam recusat, & volunta-tem suam studet dirigere ad divinam; sicque parumper à seculari tumultu se subtrahens & ne-gotio, studet in interiori homine recondere Je-

^{III.}
affiduis pre-
cibus, maxi-
mè in qua-
dam crypta
voluntatem
Dei exquirit,

sum Christum ^g. Abscondit velut prudens ne-gotiator margaritam inventam oculis illuforum, & occultè nititur eam, venditis omnibus, com-parare. Nam, cùm vir quidam in civitate Assisi magis inter cæteros sibi dilectus existeret, unius quidem cum eo erat ætatis, & affidua familia-ritas mutuæ dilectionis ad communicanda se-creta sua ipsi præberet aūsum, eum ad loca remota & apta consiliis sæpius perducebat, quemdam thesaurum pretiosum & magnum se, afferens, invenisse. Exultat homo ille, ac de auditis existens sollicitus, libenter cum eo gradi-tur, quotiens advocatur: Crypta quædam erat juxta civitatem, ad quam frequenter euntes, de thesauro mutuo loquebantur. Intrabat Vir Dei, qui Sanctus jam sancto proposito erat, cryptam illam, socio deforis expectante, & novo ac singulari perfusus spiritu, Patrem suum in abscondito exorabat. Gestiebat, nemini scire, quid ageret intus, & occasione bo-ni melius sapienter occultans, solum Dominum in suo sancto proposito consulebat. Orabat de-votus, ut Deus æternus & verus dirigeret viam suam, & suam illum doceret facere voluntatem. Maximam sustinebat animi passionem, & donec opere compleret, quod conceperat, corde qui-escere non valebat. Cogitationes variæ sibi in-vicem succedebant, & ipsarum importunitas eum duriter perturbabat. Ardebat intus igne divino, & conceptum ardorem mentis celare deforis non valebat. Pœnitiebat eum, peccâsse tam graviter, & offendisse oculos Majestatis, nec jam mala præterita seu præsentia delecta-bant; sed nondum receperat plenè continendi

Rrrr 3 fiduciaria

A. THOMA
CELAN.

*et que di-
vinitus cogni-
tia, mirè ex-
falsa:*

b

fiduciam à futuris. Propterea cùm foras revertebatur ad solum, ita erat labore confessus, ut alius exiens, alius videretur intrans.

7 Quadam verò die, cùm Domini misericordiam plenissimè invocasset, ostensum est ei à Domino, quid ipsum agere oportet h, tanquam deinceps repletus est gaudio, quod non se capiens prælætitia, etiam nolens ad aures hominum aliquid eructabat. Sed, licet præmagnitudine inspirati amoris filere non posset, cautiū tamen aliquid & in ænigmate loquebatur. Sicut enim speciali amico, ut dictum est de thesauro abscondito, sic & cæteris loqui figuraliter nitebatur. Dicebat, se in Apuliam nolle ire; sed in patria, promitterebat, nobilia & ingentia se facturum. Putabant homines, quod uxorem ducere vellet, ipsumque interrogantes dicebant: Uxoremne ducere vis, Franciscus? Qui respondens, aiebat: Nobiliorem & pulchriorem sponsam, quam umquam videritis, ducam, quæ cæteris formâ præmineat, & sapientiâ cunctis excellat. Et quidem iminaculata Dei Sponsa est vera religio, quam suscepit, & thesaurus absconditus est regnum celorum, quod tanto desiderio exquisivit, quia necessariò erat omnino vocatio Euangelica in eo explenda, qui Euangeli erat minister in fide & veritate futurus.

B

A N N O T A T A.

a *De Affiso, S. Francisci patria, plura vide in Commentario prævio num. 55 & 56.*

b JOANNES prius vocatus est à matre (*nempe in baptismo*) à patre verò tunc redeunte à Francia, in cuius absentia natus erat, FRANCISCUS est postmodum nominatus, *inquinat Tres Socii in Appendice num. 2. Consule Commentarium prærium num. 72 & sequentibus. Ibidem etiam § 3 multa diximus de adjunctis illius nativitatis, baptismi & parentibus, que hic non repetemus. Nativitatem verò ipsam ad annum 1182 verisimiliter referendam statuimus.*

c *Hac, eqnæ ac præmissa, Thomæ Celanensi de juvene Francisco dicta paulo mihi exponenda sunt ex Tribus Sociis & S. Bonaventura, quorum hic in Vita num. 6 negat, ipsum inter lascivos juvenes, quamvis (effet) effusus ad gaudia, post carnis petulantiam abiisse; illi verò num. 3 afferunt, eumdem nec verbum injuriosum vel turpe cuiquam dicere voluisse, nec turpia sibi dicentibus... respondere, ut propterea quasi per totam provinciam effet omnibus admirationis. Consule Commentarium prærium num. 78 & sequentibus.*

d *Osee cap. 2, v. 6.*

e *S. Bonaventura num. 8 & 9 nocturne visioni, qua subditur, præmitit piam S. Francisci in egenum virum nobilem largitatem, cuius premium eamdem visionem fuisse, existimat.*

f *Hec omnia paulo aliter narrat S. Bonaventura loco mox citato; ac in eo maxime discrepat, quod Sanctorum per visionem illam non revocatum à militia, sed ad eam incitatum fuisse affirmet; deinde verò num. 10 referat alind divinum somnium, quo ipsum militandi desiderio vale dixisse, afferit; quod secundum somnium cùm ignoraret Celanensis, tam subita mutationis causam nequivit assignare. Adi Commentarium prærium num. 94 & sequentibus, ubi etiam de biographorum hac in parte dissonantia plura leges.*

g *Inserenda hic sunt, qua tradunt Tres Socii in Appendix num. 7 de mirabili dulcedine spiritus, quam Deus illi paucis diebus, postquam Assumptum redierat, in media sociorum suorum turba pompaque infudit, queque velut ultimum eidem ad sanctiorem vitam stimulatum incusit. Inserenda sunt & alia, apud eosdem Socios legendae.*

h *Seu rectius: Ostendit ei Dominus, quod sibi (id est, eidem Francisco) diceretur in proximo, quid ipsum agere oportet; ut dixerit dicunt Tres Socii, qui prætermissa à Celanensi suppleverunt. Quo tamen modo id fuerit ipsi ostensum à Domino, nec illi exponunt. An fortè in apparitione Jesu Christi, quam memorat S. Bonaventura in Vita num. 12, sed gestis jam relatis preponit? Fortè tamen Celanensis vocem Crucifixi in ecclesia S. Damiani, quam ipse non retulit, cum alia priori confudit. Vide mox dicenda ad caput sequens.*

D

C A P U T II.

E

Prosecutio conversionis: certamina Sancti cum patre, cui omnia abdicat, etiam vestimenta.

F

Ergo sic affectus beatus Servus Altissimi, & Spiritu sancto confirmatus, quoniam aderat tempus, statutum *, illum beatum impetum animi sui, quo ad optima bona, calcatis secularibus, itur, non licere de cætero facere moram; quia lethalis morbus ubicumque jam instantum excreverat, & multorum sic omnes occupaverat artus, ut, aliquantis per medico retardante, arriperet vitam, vitali spiritu intercluso a. Surgit proinde, & signo sanctæ Crucis se muniens, præparato equo, super eum ascendit, assumptisque secum pannis scapulatis b ad vendendum, ad civitatem, quæ Fulginium c vocatur, festinus devenit. Ibi ex more venditis omnibus, quæ portabat, caballum, cui tunc insederat felix Mercator, assumpto pretio, derelinquit. Regressusque inde, depositis sarcinis, quid ageret de pecunia; religiosa mente tractabat. Mirum in modum mox totus in Dei opere conversus, gravatum valde se sentiens, pecuniam illam unâ horâ portare, ac velut arenam reputans omne illius emolumenatum, ad deponendam illam citò festinat. Cumque versus civitatem Assisi remearet, reperit juxta viam quandam ecclesiam, quæ in honorem sancti Damiani fuerat antiquitus fabricata, quæ casum proximum ex vetustate nimia minabatur d.

d *conatur im-
pendere ad
reparandam
S. Damiani
ecclesiam,*

9 Ad quam novus Christi Miles adveniens, pietate tantæ necessitatis commotus, cum timore ac reverentia introivit: & invento illic quodam paupere sacerdote, magna cum fide osculatis ejus manibus sacris, pecuniam obtulit ei, quam portabat, & propositum suum per ordinem enarravit. Obstupescens sacerdos, & ultrà, quam credi potest, subitam rerum conversionem admirans, quæ audiebat, credere recusavit. Et, quia putabat, illudi si bi, noluit apud se oblatam pecuniam retinere.

Viderat

- A** Viderat enim eum, ut ita dicam, penè altera die enormiter vivere ultra cognatos & notos, & supra ceteros suam stultitiam exaltare. At ipse pertinaciùs insistens, verbis suis fidem facere nitebatur, orans enixius & deprecans sacerdotem, ut eum secum morari pro Domino pateretur. Acquieavit tandem sacerdos de mora illius: sed timore parentum pecuniam non recepit e. Quam verus Contemptor pecuniarum in quamdam fenestram f projiciens, de ipsa velut de pulvere nunciavit. Cupiebat enim possidere sapientiam, quæ est auro melior, & prudenter acquirere, quæ pretiosior est argento.
- v.** apud quam dum à patre queritur, in cavea per mensem latitatis.
- e**
- f**
- 10** Moram igitur faciente in prædicto loco Servo Dei excelsi, pater ejus circuit usquequam sedulus, tamquam explorator, scire cupiens, quid de Filio actum sit. Et dum intellexisset, eum in loco jam dicto taliter conversari, tactus dolore cordis intrinsecus, ad subiitum rerum eventum turbatus est valde nimis: convocatisque amicis ac vicinis, citissimè currit ad locum, in quo Dei Famulus morabatur. At ipse, quia novus athleta Christi erat, cum audiret persequentium minas, ac eorum præsentiret adventum, dare locum iræ volens, in quandam occultam caveam, quam ad hoc ipsem paraverat. se mergebat. Erat in domo fovea illa uni tantum forte cognita soli, in qua per mensem unum sic continuò latitavit, cum ad causam humanæ necessitatis egredi vix auderet. Cibus siquando dabatur, in fovea occulte edebat eum clam, festinum quia ei impendebatur obsequium: oransque orabat jugiter lacrymarum imbre perfusus, ut liberaret eum Dominus de manibus persequentium animam suam, & ut pia vota sua benigno favore compleret, in jejuno & fletu exorabat clementiam Salvatoris, & de sua diffidens industria, totum jaclabat in Domino cogitatum. Et licet esset in fovea & in tenebris constitutus, perfundebatur tamen indicibili lætitia quadam, hactenus inexpectata, in qua totus ignescens, relictâ foveâ, palam se persecutorum exposuit maledictis.
- Hinc in civi-**
tatem palam
prodens, à
civibus affi-
situs contu-
spelius,
- B** Surrexit itaque protinus impiger, festinus & alacer, & ad præliandum pro Domino scutum fidei proferens, magnæque fiduciae armis munitus, versus civitatem aggressus est viam, & divino calore succensus, coepit semet ipsum segnitiei & ignaviae plurimum incusare. Quo viso, cuncti, qui noverant eum, comparsantes ultima primis, eceperunt illi miserabiliter exprobrare, & insanum ac dementem acclamantes, lutum platearum ac lapides in ipsum projiciunt. Cernebant ipsum à pristinis moribus alteratum; & à carnis maceratione valde confectum. Ideò totum, quod agebat, exinanitioni & dementia imputabant. Sed, quia melior est patiens arrogante, Famulus Dei surdum in omnibus se præstabat, & nullà immutatus injuria, pro his omnibus gratias Deo referebat. In vanum namque iniquus persequitur ad honesta tendentem, quia plūs* fuerit ille percussus, fortius triumphabit. Generosum animum ait quidam per dedecus fortiorum.
- c**
- 11** Cumque diu rumor ac plausus hujuscemodi de ipso per plateas ac vicos discurreret civitatis, & huc atque illuc illudentium sonitus resuuntaret; inter multos, quorum tetigit aures, horum fama tandem pervenit ad patrem. Qui cum audisset Filii sui nomen, & in eo tale negotium & consivibus intorqueri, continuò sur-
- git, non ad deliberandum eum, sed potius ad A. THOMA perdendum; nullaque moderatione servata, tamquam lupus ad ovem, advolat, & torvo ac truci vultu respiciens, injecta manu, invercundè ac inhonestè satis ad propriam domum pertraxit eum. Sicque, omni miseratione subtrahita, per plures dies eum in tenebroso loco reclusit g: & putans animum ejus flectere ad sui consensum, primò verbis, deinde verberibus & vinculis agit. Ipse verò ex hoc ad exequendum propositum sanctum promptior & validior reddebat. Et nec exprobratus verbis, nec vinculis fatigatus, patientiam dereliquit. Non eum per flagella & vincula potest à mentis recta intentione declinare aut statu; nec à Christi grege abduci, cui præcipitur in tribulatione gaudere; nec trepidat in diluvio aquarum multarum, cui est refugium à pressura Filius Dei, qui, ne nostra videantur aspera, nobis semper sua ostendit esse majora, quæ pertulit.
- 12** Cumque datur dimis. f. ad ec- cleSIAM S. Damiani rep. creditur. E
- 13** Factum est autem, cum pater ejus, causa urgente, aliquantulum à propria domo discessisset, & Vir Dei vincitus in domus ergastulo permaneret; mater ejus, quæ sola domi cum eo remanserat, factum viri non probans, blandis sermonibus Filium allocuta est. Cumque videret, quod eum à suo proposito revocare non posset, commota sunt materna viscera super eum, & confractis vinculis, liberum eum abire permisit. At ipse gratias omnipotenti Domino referens, ad locum, in quo fuerat prius conditus, est reversus. Majorum enim jam utitur tentationum documentis, probatus & per multiplicia bella, & imaginem laetiorem, & securiorem ex injuriis receperat animum: ubicumque pergens, magnanimior incedebat. Revertitur interea pater, & eo non invento, peccata pro peccatis accumulans, ad convicia uxoris convertitur. Cucurrit ad locum deinde fremens & perstrepens, ut, si eum revocare non posset, saltem de provincia effugaret. Verum, quia timor Domini fiducia fortitudinis est, ut audivit carnalem patrem gratiæ Filius ad se venientem, securus & latus ultrò se obtulit, libera voce clamans, se pro nihilo ducere vincula & verbera ejus, insuper attestatur, se pro Christi nomine gaudenter mala omnia subitum.
- 14** Videns autem pater, quod ab incepto itinere eum revocare non posset, totus ad extorquendam pecuniam instigatur. Desideraverat Vir Dei, eam in pauperum victu & illius loci ædificiis totam expendere ac præbere: sed, quia pecuniam non amabat, nulla de ipsa specie boni decipi potest: & qui nullo ipsius detinebatur affectu, ad ejus amissionem in aliquo non turbatur. Inventâ itaque pecuniâ, quam maximus teurenorum contemptor, & celestium divitiarum nimis cupidus exquisitor in pulvrem dum * fenestram excusserat, sœvientis patris aliquantulum extinguitur furor, & avaritiae sitis inventionis vapore utcumque restinguitur. Dicit deinde coram episcopo civitatis, ut in ipsius manibus ejus renuntians facultatibus, omnia redderet, quæ habebat h. Quod non solum ipse non renuit; sed multum gaudens prompto animo acceleravit facere postulata.
- 15** Cumque productus esset coram episcopo, nec mōras patitur, nec cunctatur de aliquo; imò nec verba expectat, ut faciat; sed continuò depositis & projectis vestimentis, recedit, fluit.

A. THOMA

CELAN.

stituit ea patri : insuper etiam nec femoralia
retinens, totus coram omnibus denudatur i.
Episcopus vero animum ejus attendens, servo-
remque ac constantiam nimis admirans, proti-
nus consurrexit, & inter brachia sua ipsum
recollegens, pallio, quo induitus erat, contexit
eum. Intellexit aperte, divinum esse consilium,
& facta Viri Dei, quae praesentialiter viderat,
cognovit mysterium continere. Factus deinceps
propterea adjutor ejus, & fovens ipsum atque
comfortans, amplexatus est eum in visceribus
caritatis k. Ecce jam nudus cum nudo lucta-
tur, & depositis omnibus, quae sunt mundi,
solus divinae justitiae memoratur. Studet jam
sic propriam contemnere vitam, omnem pro
illa sollicitudinem deponendo, ut sibi pauperi
par esset in oblesia via, & solus carnis paries
ipsum à divina visione interim separaret l.

fisiatem Franciscum è paterna domo nudum
egressum atque ad sua genua provolutum ex-
cepit, vilique sacco & detrito à se induitum, ut
novum vitæ genus constantissime auspicare tur,
maxime juvit. In his corrige, quod Sanctum è
paterna domo nudum egressum ait ; neque enim
ille se in paterna domo vestibus exxit, sed in pa-
latio episcopi, ut eas patri cederet. Cetera vera
sunt ; nam & vili sacco vel pallio rusticico Fran-
ciscum, priusquam inde discederet, ab episcopo
donatum fuisse, constat ex S. Bonaventura in
Vita num. 20 ; & Vidonem ipsius eximium ad-
jutorem fauoremque deinceps semper fuisse, in-
frà videbimus.

1 Hanc rerum omnium abdicationem, qua ve-
lut fundatum Ordinis Fratrum Minorum
fuit, figendum credimus anno 1207. Adi Com-
mentarium § VII.

ANNOTATA.

a Premittenda hic sunt, qua Tres Socii in
Appendice num. 13, & S. Bonaventura in Vita
num. 15 tradunt de mandato ecclesie reparanda,
quod S. Franciscus in ecclesia S. Damiani ab
imagine Crucifixi Domini accepit.

b Quid per pannos scapulatos indicet, planè
nescio. Tres Socii num. 16 dicunt : Pannos di-
versorum colorum ; S. Bonaventura num. 16 :
Pannos veniales. Fecit autem hoc S. Franciscus,
ut horum pretium conferret in S. Damiani eccl-
esi reparationem, quam sibi à Christo mandatam
credebat.

c Fulginium, Italis Foligno ; Umbria civitas
est, decem circiter miliaribus Romanis Affiso
distata.

d Causam itineris Fulginium suscepit &
veneriarum mercium & equi nescivit Celanensis,
ut jam monui saprà ; propriea hic ex Tribus
Sociis sanctoque Bonaventura corrigendus est. Vi-
de dicta mox ad litt. a & b.

e Sunt, qui istud S. Francisci factum calu-
minantur, atque ipsum ex ablatis parentum res-
bus furti reum agere non verentur : verum his
responsum est in Commentario previo num. 116
& duobus sequentibus.

f Waddingus in Apparatu § 5, num. 20 scri-
bit : Adhuc illa exstat fenestra, hoc pecunia-
rum contemptu celebris, invisitetur à Fran-
cisci rerum indagatoribus, ad dextram ingredi-
entis aediculam.

g Waddingus ibidem num. 26, Vidi ego,
inquit, non absque pietate angulum ipsum, ob-
scurum & tetricum, quo sub scala aedificii arcta
clausus est custodiâ, servaturque ad hujus pii
Mancipii memoriam in ipsa ecclesia, quae no-
viter constructa est in aedibus paternis, absque
ulla structaræ injuria vel elegantis aedificii dif-
formitate.

h Tres Socii in Appendice num. 19 premi-
tunt, patrem, antequam Filium ad episcopatum
adduxit, frustra laborasse, ut coram magistratus
civico compare cogeretur. Vide dicenda ibidem.

i Nonnulli credunt, S. Franciscum omni pror-
sus tegumento corporis nudatum comparuisse,
quorum ego opinioni non possum subscribere ob-
dicta in Commentario previo num. 131 & se-
quentibus.

k Hic episcopus Assisensis apud Ughellum in
Italia sacra aucta tom. 1, col. 479 vocatur Vi-
do (ab aliis Guido) de familia Secunda Roma-
nus. At ibi de eodem additur : Seraphicum Af-

Sanctus patitur à latronibus :
servit in culina monasterii :
vestem accipit Eugubii : inser-
vit leprosis : rediens Assisium,
mendicando tres reparat ec-
clesias, auditisque Euangelii
verbis, durum magis assumit
habitum.

J Am enim cum Semicintiis a pergeret, qui
quodam clavatis b utebatur, & per quam-
dam sylvam laudes Domino lingua Franci-
gena c decantaret, latrones super eum subito ir-
ruerunt. Quibus ferali animo eum, quis esset,
interrogantibus, confidenter Vir Dei plena vo-
ce respondit, dicens : Præco sum magni Regis,
quid ad vos ? At illi percutientes eum, in de-
foso loco, pleno magnis nivibus, procerunt,
dicentes : Jace, Rustice præco Dei. Ipse verò
se huc atque illuc revolvens, nive à se discus-
sa, illis recendentibus, de fovea exilivit ; & ma-
gno exhilaratus gaudio, ecepit alta voce per
nemota laudes Creatori omnium persolvere d.
Tandem ad quoddam claustrum monachorum
veniens, per plures dies in sola vili camisia gar-
cio in coquina e existens, cupiebat vel de bro-
dio f saturari. Verum, cum omni miseratione
subiecta *, nullum posset vel vetustum acqui-
rere indumentum, non motus ira, sed necessi-
tate coactus, inde progrediens devenit ad Eu-
gubii g civitatem, ubi à quodam olim amico
ejus sibi tuniculam acquisivit. Post hæc à mo-
nacho tempore jam elapsa, cum Viri Dei ubi-
que fama crebresceret, & nomen ejus divulgari-
tur in populis, Prior monasterii supradicti,
quod factum fuerat in Virum Dei, recolens &
intelligens, venit ad eum, ob reverentiam Sal-
uatoris ab eo suppliciter pro se suisque veniam
postulavit.

l 7 Deinde verò totius humilitatis sanctus A-
mator se transtulit ad leprosos, eratque cum
eis, dilectissime serviens omnibus propter De-
um, & lavans putredinem omnem ab eis, etiam
faniem ulcerum extergetabat, sicut ipse in testa-
mento

viii:
A latronibus
malè mul-
titur : ser-
vit in culina
veste dona-
tur,

b

c

d

e

f

* an subtra-
ctas

g

leprosis, &
quibus abhor-
uerat, in-
seruit, in
pauperes jam
olim largus.

A mento suo loquitur, dicens: Quia, cùm essem in peccatis, nimis amarum mihi videbatur vivere leprosos, & Dominus conduxit me inter illos, & feci misericordiam cum illis *b*. In tantum namque (ut dicebat) aliquando amara ei leproorum visio existebat, ut, cùm tempore vanitatis suæ per duo ferè millia minus ipsorum domos respiceret, nares suas manibus propriis obturaret. Sed, cùm jam gratiâ & virtute Altissimi sancta & virilia inciperet cogitare, in seculari adhuc habitu constitutus leprosum unum obvium habuit die quadam, & semetipso fortior effectus, accessit & osculatus est eum *i*. Exinde quoque cœpit seipsum magis ac magis contemnere, quod usque misericordiâ Redemptoris ad perfectam suimet victoriam perveniret. Major quoque pauperum, in seculo manus & adhuc seculum sequens, erat adjutor, non habentibus porrigena manu misericordiæ manum, & afflictis gerens compassionis affectum. Nam cùm dié una præter morem suum, quia curialissimus erat, cuidam pauperi, postulantem ab eo eleemosynam, exprobriasset, statim pœnitentiâ duces cœpit ducere intra se magni vituperii magnique dedecoris, petenti pro nomine tanti Regis subtrahere postulata. Posuit deinde in corde suo nemini pro Deo à se petenti secundum posse de cætero aliiquid denegare *k*, quod & diligentissime fecit & implevit, quod usque totum omnino præbuit semetipsum, Evangelici consilii primitus executor, quam doctor, effectus. Qui petit (inquit) da ei, & volenti à te mutuari, ne avertaris *l*.

B *18* Primum itaque opus Franciscus aggreditur, liberatione sui de manu carnalis patris obtenta. Domum construit Deo, illamque non de novo facere tentat, sed veterem reparat, vetustam refarcit; non fundementum evellit, sed super illud ædificat, prærogativam, licet ignorans, semper reservans Christo. Fundamentum enim nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus *m*. Cunque ad locum, in quo, sicut dictum est, ecclesia sancti Damiani antiquitus fuerat constructa, reversus foret, gratia ipsum Altissimi comitante, in brevi eam tempore reparavit *n*. Hic est locus ille beatus & sanctus, in quo gloria Religio & excellentissimus Ordo Pauperum dominarum & sanctorum virginum, à conversione B. Francisci ferè sex annorum spatio jam elapsò, per eumdem beatum Virum felix exordium sumpsit *o*. In quo domina Clara, civitate Assisi oriunda, lapis pretiosissimus atque fortissimus, cæterorum superpositorum lapidum extitit fundamentum. Nam cùm post initiationem Ordinis Fratrum dicta domina sancti Viri monitis ad eum conversa fuisset, multis extitit ad profectum, & innumeris ad exemplum, nobilis parentelâ, sed nobilior gratiâ; virgo carne, mente castissima; aetate juvencula, sed animo cana; constans proposito, & in divino amore ardentissima desiderio; sapientia prædicta, & humilitate præcipua; Clara nomine, vita clarius, clarissima moribus *p*.

C *19* Super hanc quoque pretiosissimarum marginarum nobilis structura surrexit, quarum laus non ex hominibus, sed ex Deo est, cùm nec angusta meditatio eam cogitare sufficiat, nec brevis locus explicare. Præcipua namque ante omnia in eis viget virtus mutuæ ac continuæ caritatis, quæ ita ipsarum in unum co-

pulat voluntates, ut, cùm quadraginta pariter alicubi commorentrur, idem velle ac idem nolle unum in iis spiritum faciat de diversis. Secundò in unaquaque rutilat humilitatis gemma, quæ collata bona & de cœlis habita sic conservat, ut virtutes cæteras mereatur. Tertiò virginitatis & castitatis lillum sic respergit odo-re mirabili universas, ut terrenarum cogitationum oblitæ sola desiderent cælestia mediari. Et tantus ex ipsius flagrantia in ipsarum cordibus æterni Sponsi amor exoritur, ut integritas sacræ affectionis omnem ab eis consuetudinem vitæ prioris excludat. Quartò sic omnes altissimæ paupertatis sunt titulo insignitæ, ut extremæ necessitatæ victus & vestitus vix, aut nunquam, satisfacere acquiescant.

A. THOMA CELAN.
cujus Ordinis
elogium
datur.

20 Quintò verò sic abstinentiæ ac taciturnitatis adeptæ sunt gratiam singularem, ut ad cohibendum carnalem motum infrænandam lin-guam & vim minimè patientur. Inde & quædam ipsarum ita sunt collocutionibus dissuetæ, ut, cùm necessitas exigit, eas loqui, viz. verba formare, prout expedit, recordentur. Sextò quippe in his omnibus virtute patientiæ tam mirabiliter adornantur, ut nulla tribulationum adversitas vel molestiarum injuria ipsarum frangat animum vel immutet. Septimò denique contemplationis summam taliter meruerunt, ut in ea discant omne, quod agendum eis, seu vitandum sit. Et feliciter neverunt mente Deo excedere, nocte ac die divinis laudibus & orationibus insistentes. Dignetur æternus Deus gratiâ suâ secundum principium exitu concludere sanctiori. Et hæc ad præsens de virginibus Deo dicatis & devotissimis ancillis Christi dicta sufficiant, cùm ipsarum vita mirifica & institutio gloriofa, quam à domino Papa Gregorio, tunc temporis Ostiensi episcopo, suscepserunt *r*, proprium opus requirat & otium.

21 Interea Sanctus Dei, mutato habitu *s*, & prædictâ ecclesiâ reparatâ, migravit ad locum alium juxta civitatem Assisi, in quo ecclesiam quamdam *t*, dirutam propemodum, reædificare incipiens, à bono proposito non desistit, quod usque ad perfectum duceret universa. Inde verò ad alium se transtulit locum, qui Portiuncula nuncupatur, in quo ecclesia beatæ Matris Virginis Dei antiquitus constituta extiterat, sed deserta tunc à nemine intrabatur. Quam cùm Dei Sanctus cerneret sic destruetam, pietate commotus, quia devotione servebat erga totius bonitatis Matrem, cœpit ibidem assiduus commorari. Factum est autem, cùm jam dictam ecclesiam reparasset, conversionis ejus annus tertius agebatur *u*. Quo in tempore quasi heremiticum fermè habitum, accinctus corrigâ, & baculum manu portans, calceatis pedibus incedebat *x*.

22 Sed cùm die quadam Euangelium, qualiter Dominus miserit discipulos suos ad prædicandum, in eadem ecclesia legeretur, & Sanctus Dei assistens ibidem verba Euangelica intellexisset, celebratis Missarum solemnis, à sacerdote sibi exponi Euangelium suppliciter postulavit. Quod * cùm ei cuncta enarrasset, audiens S. Franciscus, discipulos non debere aurum, sive argentum, vel pecuniam possidere, non peram, non faculum, non panem, non virgam in via portare, non calceamenta, non duas tunicas habere; sed regnum Dei & pœnitentiam prædicare *y*; continuò exultans in Spiri-

E
IX.
Refecit aliam
ecclesiam, ad
terram B.M.
de Portiuncu-
la dictam.

f
t

F

x
Audite quo-
dam Euange-
lii loco, ve-
stem mutat
et normam
vivendi.

* *l*. Qut

Sss

admisit ad
novum Ordin-
em Paupe-
rum domina-
rum,

Odebris Tomus II.

A. THOMA
CRLAN.

ritu Dei, Hoc est, inquit, quod volo: hoc est, quod
quero: hæc totis medullis cordis facere concipi-
fco. Festinat proinde Pater sanctus, superabun-
dans gaudio, ad impletionem salutaris auditus.
Nec moram patitur aliquam præterire, quin
operari devotus incipiat, quod audivit. Solvit
protinus calceamenta de pedibus, baculum de-
ponit è manibus, & tunicâ unâ contentus, pro
corrigia funiculum immutavit. Parat sibi ex
tunc tunicam, crucis imaginem præferentem z,
ut in ea pulset omnes dæmoniacas phantasias:
parat aspermissam, ut carnem in ea crucifigat
cum vitiis & peccatis: parat denique pauper-
rimam & incultam, quæ à mundo nullatenus
valeat concupisci. Cætera verò, quæ audierat,
summa cum diligentia, summa cum reverentia
facere gestiebat. Non enim fuerat Euangeli
surdus auditor, sed laudabilis memorias, quæ
audierat, cuncta commendans, ad litteram dili-
genter implere curabat.

A N N O T A T A.

B a Semicintum hic accipendum non est in sua
propria significatione pro zona minus lata; sed
pro vili ac brevi ueste, quæ totum corpus tegi
nequivat; quam ob rem ab auctore Vita secunda
Sanctus tunc seiniudus fuisse dicitur.

b Clavatis supple vestimentis, qualia nimis
dioris fortuna primaque conditionis homines ge-
stare solent.

c Amabant enim Gallicè loqui, quamvis non satis
calleret, ut alibi observavi.

d Eadem narrantur in Vita secunda & apud
S. Bonaventuram.

e Id est, Servulus ad infima coquina obsequia
deputatus.

f Brodium, Italis Broda & Brodo, Latinis
est carnium elixarum iuscum.

g Eugubium, vernaculè Gubbio, episcopalis
civitas est ducatus Urbinatis in ditione Ecclesie,
tredecim circiter milliaribus Assiso distans Urbi-
num versus.

h Dignum hoc S. Francisco Testamentum de-
di in Commentario prævio, ubi num. 622 verba
à Celanensi hinc allegata reperies.

i Vide hac paulò latius exposta apud Tres
Socios in Appendice num. xi, & apud S. Bona-
venturam in Vita, item num. xi.

k Vide hac quoque apud Tres Socios num. 3,
sanctumque Bonaventuram, num. 7.

l Ex Matthæi cap. 5, v. 42.

m Ita loquitur auctor, ut indicet, restauratio-
nem ecclesia S. Damiani figuram quamdam fuisse
inflaurationis multorum honorum operum in Ec-
clesia Dei, quam effigies Crucifixi Franciso pri-
mario mandaverat, atque ipse cum suis erat ef-
fecturus.

n Reparavit autem ex eleemosynis, quas Assi-
ssi publicè mendicans inter multorum fannas col-
legit, ac propriis humeris donatos lapides afferendo.
Consule Tres Socios in Appendice num. 21.

o Adi Commentarium prævium § vii, num.
278 & sequentibus, ubi Pauperum dominarum,
qua nunc Clarissæ vocantur, Ordinis initium ad
annum 1212 cum aliis retuli.

p Colitur S. Clara die 12 Augusti, quo ejus-
dem gesta illustrata sunt in Opere nostro. Adi et-
iam, si libet Commentarium prævium loco mox
indicato.

q Lege in frenando linguam, vel, & frenan-
dam linguam.

r Fuit hic Hugo vel Hugolinus, de quo ob. in-
timam cum S. Francisco familiaritatem in Vitis
sapientur recurret mentio. De Regula Clarissæ scri-
pta loquar in Analeclis.

s Hic lapsus memoriam videtur Celanensis, si
mutationem habitus inter utriusque ecclesia repa-
rationem contigisse significet. Sanctus enim assu-
mptam eremiticam uestem non depositus, nisi postea,
ut suo loco videbimus.

t Erat hac ecclesia S. Petri, longius, quam
prædicta S. Damiani, Assiso distans, ut docet S.
Bonaventura in Vita danda num. 23. Merito
censuit Waddingus in Apparatu, hanc citius,
quam priorem, ab eo reparatam fuisse, quia, cre-
scente sancti Viri fama, augebantur eleemosyna,
quas hunc in finem mendicabat.

u A prima scilicet illius conversione, quam
anno 1206 contigisse credimus. Quia ratione
tam exiguo tempore tres memoratas ecclesiæ re-
parasse credi possit, dixi in Commentario prævio
num. 150.

x Sunt, qui velint, Sanctum tunc temporis
Eremitam Ordinis S. Augustini fuisse, quod sa-
nè cum Vitis edendis nullo modo convenit.

y Hoc Euangeliū fuisse ex Matthæi cap.
10, liquet ex S. Bonaventura. Contigerunt au-
tem hoc secundum chronotaxim nostram anno
Christi 1209, ac forte die 24 Februarii. Le-
ge Commentarium prævium num. 151 & sequen-
tibus.

z Habitus ille Crucis imaginem prætulisse di-
citur; quia suprema illius pars, quæ caput
tegebatur, sive caputum, satis eminebat supra
humeros, ut crucis apicem, manice verò, ut trans-
versum stipitem quoquo modo referre possent. Adi
Commentarium prævium num. 176 & sequenti-
bus, ubi de S. Francisci habitu plura reperies.

C A P U T IV.

Sanctus penitentiam predicare
incipit: primorum sociorum
accessus: monita eis data:
aliorum accessus, quo universi
fiunt numero duodecim.

E Xinde cum magno fervore spiritus & gau-
dio mentis cœpit omnibus penitentiam præ-
dicare, verbo simplici, sed corde magnifico
ædificans audientes. Erat verbum eius velut
ignis ardens, penetrans intima cordium. Et o-
mnium mentes admiratione replebat. Totus al-
ter videbatur, quæ fuerat, & cælum intuens,
dignabatur respicere terram. Et mirum est
dictu certè, quia cœpit ibi primitus prædicare,
ubi, cùm adhuc esset infantulus, didicerat le-
gere; in quo etiam loco honorifice sepultus
est a. Primum ut felix initium consummatio
commendaret: ubi didicit, ibi & docuit; &
ubi cœpit, ibi feliciter consummavit. In omni
prædicatione sua, priusquam convenientibus
proponeret verbum Dei, pacem imprecabatur,
dicens: Dominus det vobis pacem: hanc viris
& mulieribus, hanc & obviantibus semper devo-
tissimè nuntiabat. Propterea multi, qui oderant
pacem pariter & salutem, Domino cooperante,
pacem amplexati sunt toto corde, facti & ipsi
filii

A filii pacis & æmuli salutis æternæ.
24 Inter quos quidam de Assisio puer, ac
primò puerum, deinde Bernardum, virum insi-
gnem,

dam lumine totus absorptus, dilatato mentis
singu, quæ futura erant, luculenter aspergit. Re-
cedente deinde suavitatem illa cum lumine, spi-
ritu invictus, jam mutatus in alterum vide-
batur.

A. THOMA
EELAN.

b. simplicem spiritum gerens, Virum Dei primò
devotè fecutus est. Post hunc frater Bernardus
legatam pacem amplectens, ad mercandum re-
gnum cælorum post Sanctum Dei cucurrit ala-
criter b. Hic enim frequenter suscepit beatum
Patrem hospitio, cuius vitam & mores in-
tuitus & expertus, refectusque sanctitatis ejus o-
dore, concepit timorem & salutis spiritum par-
turivit. Videbat tota nocte eum orantem, ta-
rissimè dormientem, laudantem Deum & glorio-
sam Matrem ejus mirabatur, atque dicebat: Ve-
rè hic Homo est à Deo. Accelerat proinde ve-
dere omnia sua: pauperibus, non parentibus,
elargitus est ea, & perfectioris vitæ titu-
lum apprehendens, sancti Euangeli confiliū
adimplevit: "Si vis perfectus esse, vade,
& vende omnia, quæ habes, & da pauperi-
bus, habebis thesaurum in cælo, & veni, se-
quere me c." Quo facto, vitæ & habitu san-
cto Francisco associatus est, eratque cum eo
semper, quod usque, multiplicatis fratribus, cum
obedientia pia Patris ad alias transmissus est re-
giones: cuius namque ad Deum conversio for-
ma extitit convertendis in venditione possesso-
num & elargitione pauperum.

27 Sicque reversus, gaudenter dixit ad fra-
tres: Confortamini carissimi, & gaudete in Do-
mino; nec, quia pauci, efficiamini tristes; nec
vos deterreat mea vel vestra simplicitas; quo-
niam, sicut mihi à Domino in veritate osten-
sum est, in maximam multitudinem faciet vos
crescere Deus, & usque ad finem orbis multi-
pliciter dilatabit. Ad vestrum quoque profe-
ctum dicere cogor, quod & utique magis silere
liberet, nisi caritas me cogerebat referre:
Vidi multitudinem hominum ad me venienti-
um, & in habitu sanctæ Religionis Regulâ *nobiscum volentium conversari. Et ecce ad-
huc sonitus eorum in auribus meis, cunctum
& redeuntium secundum obedientiæ sanctæ man-
datum. Vidi quasi vias ipsorum multitudine plenas
ex omni ferè natione in his partibus conveni-
re. Veniunt Francigenæ, festinant Hispani;
Theutonici & Anglii currunt, & aliarum di-
versarum linguarum accelerat multitudo. Quod
cum audissent fratres, repleti sunt gudio fa-
luti, sive propter gratiam, quam Dominus con-
tulerat Sancto suo, sive quia proximorum lu-
cra fitiebant ardenter, quos desiderabant sal-
vi * esse, & in id ipsum quotidie augmen-
tari.

futuram sui
Ordinis mu-
gnitudinem
cognoscit.

* an & Re-
gula

c. ac quatuor
alios inter
quos fuere B.
Ægidius &
Philippus;

d.

e.

f.

g.

E

salvos

xi. quibuscum
dum vivere,
inter oran-
dum in esfasi

25 Sanctus Franciscus verò de tanti viri ad-
ventu & conversione gavisus est gudio magno
valde, eò quod Dominus videretur ejus habe-
re curam, dans ei socium necessarium & ami-
cum fidelem. Statim autem vir alter Assisi ci-
vatis d eum fecutus est, qui valde in conver-
satione laudabilis extitit; &, quod sancte coe-
pit, sancti post modicum consummavit. Hunc
verò post non multum temporis sequitur frater
Ægidius, vir simplex & rectus ac timens Deum,
qui longo tempore durans, sancte, justè ac piè
vivendo, perfectæ obedientiæ sanctæque contem-
plationis nobis reliquit exemplum e. His autem
uno alio apposito, frater Philippus septenarium
numefum adimplevit f, cuius Dominus munditiæ
calculo labia tetigit, ut loqueretur de ipso dul-
cia & melliflua eructaret. Scripturas sacras quo-
que intelligens & interpretans, cùm non didi-
cerit, illorum imitator effectus est, quos idio-
tas & sine litteris fore, Judæorum principes cau-
sabantur g.

28 Et ait ad eos Sanctus: Ut fideliter & de-
votè Deo nostro super omnia dona sua gratias
referamus, & ut sciatis, qualiter cum præsen-
tibus & futuris sit fratribus conversandum, fu-
turorum processuum intelligite veritatem. Nunc
in principio nostræ conversationis inveniemus
poma quædam dulcia & suavia nimirum ad e-
dendum; sed paulò post quædam minoris sua-
vitatis ac dulcedinis afferentur; postremò verò
quædam amaritudine plena dabuntur, quibus
non poterimus vesci, quoniam præ acerbitate
sua erunt inessibilia universis, licet quandam ex-
teriorum ouentiam ac pulchritudinem repræsen-
tent. Et verè, sicut locutus sum, in magnam
gentem nos Dominus augmentabit. Sed ultimò
sic eveniet, quemadmodum si homo jacleret re-
tia sua in mare vel in aliquem lacum, & con-
cludat multitudinem piscium copiosam, & cùm
omnes miserit in naviculam suam, præ multi-
tudine omnes portare fastidiens, eligit maiores
& sibi placentes in vasis suis, cæteros autem
foras emittat. Hæc omnia, quæ Sanctus Dei
prædictus, quanta veritate præfulgeant, quanta
se manifestatione aperiant, satis manifestum est
considerantibus in spiritu veritatis b. Ecce quo-
modo spiritus prophetæ requievit in S. Fran-
cisico!

h

xii.

Poss accessum
alterius, bini
& bini invi-
cem absen-
tiam.

29 Eodem quoque tempore quodam alio
bono viro Religionem intrante, ad octonarium
numerum processerunt. Tunc beatus Franci-
scus omnes ad se convocavit, & plura eis de
regno Dei, de contemptu mundi, de abnegati-
one propriæ voluntatis & proprii corporis
subjectione pronuntians, binos illos in partes
quatuor segregavit; & ait ad eos: Ite cautissi-
mi, bini & bini per diversas partes orbis, an-
nunciantes pacem hominibus & penitentiam in
remissionem peccatorum. Et estote patientes
in tribulatione; securi, quia propositum suum
& promissum Deus adimplebit. Interrogantibus

Sss 2 humiliter

A. THOMA
CELAN.

humiliter respondete, persequentibus benedicto; vobis injuriantibus & calumniam referentibus gratias agite: & pro his regnum vobis patratur aeternum. At illi cum gaudio & laetitia suscipientes obedientia sanctae mandatum, eorum S. Francisco supplices se prosternebant in terram. Ipse vero amplexans eos dulciter & deuotè, singulis dicebat: Jackta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriat. Hoc verbum dicebat, quotiens ad obedientiam fratres aliquos transmiscebatur.

*& panis pds.
orante San-
to, denud-
conveniunt;*

B

30 Tunc frater Bernardus cum fratre Aegidio versus sanctum Jacobum iter arripuit i. Sanctus vero Franciscus cum suo aliam mundi elegit partem, reliqui quatuor, incidentes binii, partes reliquias tenuerunt. Sed modico tempore jam slaps, sanctus Franciscus, eos videre desiderans, orabat Dominum, qui congregat dispersos Israe, ut eos in brevi congregate misericorditer dignaretur: sicque factum est, ut in modico secundum desiderium suum, absque humana vocatione, gratias agentes Deo, pariter convenienter. Convenientibus vero in unum divisione magni Pastoris, magna gaudia celebrant, & se sic uno convenienter desiderio admirantur. Referunt deinde bona, quae Misericors fecerat eis; & si negligentes & ingratiti aliquatenus extitissent, correptionem & disciplinam a sancto Patre humiliiter petunt, & diligenter suscipiunt. Sic enim consueverant facere semper, cum veniebant ad eum; nec ab eo cogitationem minimam, vel primos etiam motus animi occultabant: & cum omnia implevissent, quae ipsis praecpta erant, servos se inutiles reputabant. Sic etiam totam illam primam beati Francisci scholam puritatis spiritus possidebat, ut, cum utilia & sancta & justa operari sciret, de ipsis gaudere inaniter penitus ignoraret.

*quos ille le-
tus suscipit,
ejusque fa-
ma celebris
erudit.*

C

31 Beatus vero Pater nimia caritate filios amplectens, coepit eis aperire propositum suum; & quae sibi revelaverat Deus, indicare. Statim autem alii quatuor boni & idonei viri appositi sunt ad eos, & secuti sunt sanctum Dei. Factus est proinde rumor magnus in populo, & fama Viri coepit longius dilatari. Erat certe illo in tempore S. Francisco & fratribus suis exultatio magna nimis & gaudium singulare, quando aliquis, quicunque vel qualicumque, dives, pauper, nobilis, ignobilis, vilis, carus, prudens, simplex, clericus, idiota, laicus, in populo Christiano, Spiritu Dei ductus, veniebat sanctum Religionis habitum suscepturus. Erat in secularibus viris de omnibus viris admiratio multa & humilitatis exemplum, eos provocans ad emendationis vitæ viam & poenitentiam peccatorum. Nulla ignobilitas, vel nulla paupertatis infirmitas oblistebat, quin ædificarentur in opere Dei, quos volebat ædificare Deus, qui esse cum abjectis & cum simplicibus delectatur.

ANNOTATA.

a Nempe in ecclesia S. Georgii intra civitatem Assisensem, ad quam defuncti corpus e convenit S. Maria in Portiuncula postridie mortis illius anno 1228 honorifice delatum fuit, & ex qua deinde anno 1230 ad ecclesiam eidem dicatam, ubi hactenus colitur, translatum est, ut constabit ex dicendis. Verum, cum Celanensis ante postremum annum scripsisset, non potuit, nisi de

prima illius sepultura in ecclesia S. Georgii meminisse. D

b Hunc Bernardum, quem de Quintavalle cognominant, omnes agnoscunt, primum fuisse S. Francisci socium; ut omnino dicendum sit, puerum, qui hic premittitur, non fuisse saltem ante Bernardum habuum a Sancto donatum. Consule Commentarium prærium § 9, ubi de hujus insignis viri ad S. Franciscum accessu, qui anno 1209 contigit, pluribus aëtum est. Lege etiam Tres Socios in Appendice num. 27 & seqq.

c Ita ferè Matthei cap. 19, ¶ 21.

d Fuit hic nominatus Petrus, de quo vide Tres Socios in Appendice num. 29.

e Vivebat is adhuc, dum hoc scripsit Celenensis: quare verbum Reliquit interpretare per Dedit. De eo vide apud nos die 23 Aprilis.

f Annumeratis ipso S. Francisco & pueru, de quo supra.

g Ador. Apost. cap. 4, ¶ 13.

h Hoc sanctissimi Viri vaticinium hodieque cum magna Ecclesia Dei utilitate impleri, totus orbis experitur.

i Nimirum Compostellam in Gallaecia, ubi S. Jacobi Apostoli corpus magna peregrinorum accurrentium pietate colitur. Attamen eò usque tunc non pertigerunt laudati Bernardus & Aegidius, quia nimis breve spatium inter eorum dum discessum redditumque intercessisse, mox videbimus.

E

CAPUT V.

Ordo S. Francisci ab Innocentio III approbatus: cibus ei so- ciisque in loco deserto al- latus: multa de San- cto ejusque primis sociis.

V Idens beatus Franciscus, quod Dominus Deus quotidie augeret numerum in ipsum, scripsit sibi & fratribus suis, habitis & futuris, simpliciter & paucis verbis vita formam & Regulam, sancti Euangeli principem sermonibus utens a, ad cuius perfectionem solummodo inhiabat. Pauca tamen inseruit alia, quae omnia omnino ad conversationis sanctæ usum necessario innuebant *. Venit proinde Romam cum omnibus dictis fratribus b, desiderans sibi nimirum a domino Papa Innocentio III, quae scriperat, confirmari. Erat tunc temporis Romæ venerabilis Assisi natus episcopus, nomine Guido c, qui sanctum Franciscum & omnes fratres in omnibus honorabat & speciali venerabatur dilectione: cumque vidisset S. Franciscum & fratres, causam nefcens, ipsorum adventum [ægrè d] tulit. Timebat enim, ne patriam vellent deserere, in qua Dominus per servos suos jam cooperat operari. Gaudebat plurimum tantos viros in suo episcopatu habere, de quorum vita & moribus maximè præsumebat. Sed auditâ causâ, & eorum intellecto proposito, gavisus est in Domino valde, respondens eis, se ad hoc consilium & præsidium fore. Accessit præterea S. Franciscus ad reverendum

xiii.
Romam pro-
fectus, ju-
vantius epo-
scopo Assisi-
te & Cardi-
nale Sabi-
nense,

* fortè innu-
ebat.

c

d

A rendum dominum episcopum Sabinensem, nomine Joannem de S. Paulo e, qui inter alios Romanæ curiæ principes & maiores terrena videbatur despiciere, & amare cœlestia. Nam illum benignè atque caritativè suscipiens, ipsius voluntatem & propositum plurimùm comprobavit.

approbatio-
nem R. gula
& potestatem
prædicandi
sibi jusque
a Papa im-
petrat.

f 33 Verum, quia homo erat providus & discretus, cœpit eum de multis interrogare, &, ut ad vitam monasticam seu eremiticam diverteret, suadebat. At sanctus Franciscus suasionem ejus humiliter, prout poterat, recusabat:

non suasa despiciendo, sed alia piè affectando, altiori desiderio ferebatur. Mirabatur dominus ille fervorem ipsius, & timens, ne à tanto pro-

posito resiliret, ei planiora itinera ostendebat. Tandem ejus constantiâ victus, precibus ac-

quievit, & coram Domino studuit ejus negotia de cætero promovere. Præcerat tunc temporis Ecclesiæ Dei Innocentius Papa III f, ut glorio-

fus doctrinâ, affluentissimus quoque sermone, clarissimus zelo justitiae, cùm fidei cultus eam poscebat. Hic cùm virorum Dei votum agno-

villet, discretione prævia, petitioni eorum af-

sensum præbuit, & effectu prosequentiæ complevit: atque de plurimis cohortans & monens eos, benedixit S. Francisco & fratribus ejus, dixitque eis: Ite cum Domino, fratres, & prout Dominus inspirare vobis dignabitur, omnibus pœnitentiam prædicate. Cùm enim omni-

potens Dominus vos numero multiplicabit &

* fortè gratiâ

gratiam *, ad me cum gaudio referetis, & ego vobis his plura concedam, & securius majora committam g. Verè Dominus erat cum S. Fran-

cisco, quoqumque pergebat, eum revelationibus lœtificans & beneficiis exhortans. Nam cùm nocte quadam se sopori dedisset, visum est ei per quandam viam ambulare, juxta quam arbor magnæ proceritatis stabat. Arbor illa pulchra, fortis, grossa & alta nimis. Factum est autem, dum appropinquaret ad eam, & sub ea stans, ejus pulchritudinem & altitudinem miraretur, ut cacumen arboris tangeret, eamque manu capiens facilimè inclinaret ad terram. Et revera sic actum est, cùm dominus Innocentius, arbor in mundo excelsior & sublimior, ejus petitioni & voluntati se tam benignissimè inclinavit.

xiv.
Româ cum
suis rever-
tens, in via
divinitus re-
ficitur.

* muniti?

34 Sanctus Franciscus de munere ac gratia tanti patris & domini plurimùm exultans, gratias egit omnipotenti Deo, qui ponit humiles in sublimi, & mœrentes erigit hospitate; statimque venit visitare limina B. Petri. Et oratione completa, egressus ex Urbe, versus vallem Spoletanam iter arripiens, cum sociis est profectus. Conferebant ad invicem, dum irent, quanta & qualia eis clementissimus Deus dona contulerit, qualiter à Vicario Christi, domino & patre universæ Christianæ nationis, gratissimè sunt recepti: qualiter etiam monita & præcepta ipsius adimplere valerent: qualiter Regulam, quam suscepserant, possent sincerè servare & indeclinabiliter custodire: qualiter moniti * sanctitate & religione coram Altissimo ambularent: qualiter deinde vita & mores ipsorum per incrementa sanctorum virtutum forent proximis ad exemplum. Cumque novi Christi discipuli de hujusmodi in schola humilitatis sufficienter disputâssent, dies multum ascendit & hora b præteriit. Pervenerant tunc ad desertum locum, præ lassitudine itineris fatigati, & esurientes reflectionem aliquam invenire non poterant, ed

quòd locus ille ab hominum habitatione valde remotus erat. Statimque, divina gratia procurante, occurrit homo, afferens manu panem, deditque eis, & abiit. Ipsí verò non cognoscentes eum, mirati sunt in cordibus suis, & ut magis de misericordia divina considerent, devotè alter alterum admonebat. Sumptoque cibo, & ex ipso non modico * confortati, venientes ad quemdam locum prope civitatem Orensem i, ibidem ferè per dies quindecim sunt morati. Aliqui eorum intrantes civitatem, acquirentes necessaria victus, & modicum illud, quod acquirere poterant ostiatim, ad fratres alios deportantes, cum gratiarum actione ac lœtitia cordis pariter manducabant. Si quid verò residuum erat, quoniam alicui dare non poterant, recondebant illud in quodam sepulchro, quod aliquando conservaverat corpora mortuorum, ut idem iterum manduca-

* fortè non
modicum

En prope ci-
vitatem Hor-
ensem ali-
quot dies in
deserto loco
moratus.

E

35 Locus ille desertus erat atque relictus, & rarorum aut nullorum frequentabatur accessu. Erat eis exultatio magna, cùm nihil haberent, aut viderent, quod eos posset vanè seu carnaliter delectare. Cœperunt propterea cum sancta paupertate ibidem habere commercium, & in defectu omnium, quaæ sunt mundi, nimirum consolari. Disponebant, sicut ibi erant, & ubique perpetuò adhærere. Et quia, deposita omni follitudo terrenorum, sola eos divina consolatio delectabat, statuunt & confirmant, nullis impulsi temptationibus ab ejus amplexibus resilire. Sed licet ipsius loci amoenitas, quaæ ad corrumpendum verum vigorem animi non mediocriter potest, eorum non detineret affectus, ne saltē longioris moræ assiduitas vel solū exteriū eis aliquid proprietatis innearet, loco ipso relicto k, sequentes felicem Patrem, vallem Spoletanam tunc temporis intraverunt. Conferebant pariter veri cultores justitiae, utrum inter homines conversari deberent, an ad loca solitaria se transferre. Sed S. Francisco, qui non de industria propria confidebat, sed sancta oratione omnia præveniebat negotia, elegit non sibi vivere soli, sed ei, qui pro omnibus mortuus est, sciens se ad hoc missum, ut Deo animas lucraretur, quas diabolus conabatur auferre.

36 Circuibat proinde fortissimus miles Christi Franciscus civitates & castella, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina & virtute spiritus, annuncians regnum Dei, prædicans pacem, docens salutem & pœnitentiam in remissionem peccatorum. Erat in omnibus fiducialiū agens ex autoritate Apostolica sibi concessa l, nullis utens adulatio- bus, nullis seductoribus blandimentis. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere; nec vitam fovere peccantium, sed aspera increpatione percutere. Quoniam primò sibi suauerat opere, quod verbis aliis suadebat; & non timens reprehensionem, veritatem fidentissimè loquebatur, ita ut litteratissimi etiam viri, gloriâ & dignitate potentes, mirarentur sermones, & timore utili ejus præsentia terrorerentur. Currebant viri, currebant & scemnae; festinabant clerici, accelerabant Religiosi, ut viderent & audirent Sanctum Dei, qui homo alterius videbatur. Omnis ætas, omnisque sexus properabat cernere mirabilia, quæ novit Dominus, quæ per Servum suum operabatur in mundo. Videbatur certè tempore illo, sive per præsentiam

xv.
in civitati-
bus & castel-
lis predicas

Ssss 3 S. Fran-

b

A. THOMA
CELAN.

S. Francisci, sive per famam quædam nova lux è cælo missa, in terris fugans universam tenebrarum caliginem, quæ penè totam sic occupaverat regionem, ut vix aliquis sciret, quod foret pergendum. Sic enim alta profunditas oblicationis Dei, & negligentia sopor mandatorum ejus ferè omnes oppresserat, ut vix excitari à veteribus & inveteratis malis aliquatenus paternentur.

*cum miro po-
puli concor-
parique fru-
tu.*

* l. fqualenti

37 Radiabat quasi stella fulgens in caligine noctis, & quasi manè expansum super tenebras. Sicque factum est, ut in brevi totius provinciæ facies sit immutata, & læteriori vultu appareret, ubique deposita pristina foeditate. Fugata est prior ariditas & seges in scalenti* campo surrexit citò. Cœpit etiam inculta vinea germinare, & germen odoris & honestatis pariter parturivit. Resonabat ubique gratiarum action & vox laudis, ita ut multi, secularibus curis abjectis, in vita & doctrina beatissimi patris Francisci suam reciperent notitiam, & ad Creatoris amorem & reverentiam aspirarent. Cœperunt multi de populo nobiles, ignobiles, clerici & laici divina inspiratione compundi, ad S. Franciscum accedere, cupientes sub ejus disciplina & magisterio perpetuò militare. Quos omnes Sanctus Dei, velut cælestis gratiæ rivus uberrimus, charismatum imbribus rigans, agrum cordis ipsorum virtutum floribus exornabat: Egregius nempe Artifex, ad cuius formam, regulam & doctrinam efferendo præconio in utroque sexu Christi renovatur Ecclesia, & trina fide triumphat in salvandorum. Omnibus tribuebat normam vitæ, & salutis viam in omni gradu veraciter demonstrabat.

*socii seu di-
scipuli ejus,
quos Minores
vocari volu-
nt,*

m

n

o

38 Sed de Ordine, quem caritate pariter & professione assumpit & tenuit, præcipue sermo in manibus est. Quid enim? Ordinem Fratrum Minorum primitus ipse plantavit, & ea scilicet occasione hoc ei nomen imposuit. Cum enim sic in Regula scriberetur: ET SUNT MINORES: ad cuius sermonis prolationem eâ quidem horâ, Volo, inquit, ut ORDO FRATRUM MINORUM fraternalitas hæc vocetur n. Et verè Minores, qui omnibus subditi existentes, semper quærebant locum vilitatis & officium exercere, & in quo quædam fore injuria videretur, ut sic in solido veræ humilitatis fundati mererentur, ut felici dispositione in eis consurgeret omnium virtutum fabrica spiritualis. Revera constantia fundamentum caritatis nobilis structura surrexit, in qua vivi lapides ex omnibus mundi partibus coacervati sunt in habitaculum Spiritus Sancti. O quanto caritatis ardore flagrabant novi Christi discipuli! Quantus in eis piæ societatis vigebat amor! Cum enim alicubi convenienter pariter, vel in via, ut moris est, sibi invicem obviarent, ibi spiculum spiritualis amoris resulatabat, super omnes veræ dilectionis seminarium spargens. Quid illud? Casti amplexus, suaves affectus, osculum sanctum, dulce colloquium, risus modestus, animus simplex, lingua placabilis, responsio mollis, idem propositum, promptum obsequium & indefessa manus.

*in omni vir-
tutum ge-
vere excel-
lunt,*

39 Et quidem cum terrena cuncta despicerent, & seipso nunquam amore privato diligenter, totius affectum in communis refundentes, seipso dare in pretium fatagebant, ut fraternalæ necessitati pariter subvenirent; desiderabiliter conveniebant, deletabilius simul erant, & gravis erat utrinque separatio socialis, amarum divortium, acerba disjunctio. Sed nihil

sanctæ obedientiæ præceptis audebant præponere obedientissimi milites, qui, antequam perficerent, obedientiæ se ad exequendum imperium præparabant, nihil scientes discernere in præceptis, ad quæque injuncta, omni remota contradictione, quasi præcipites concurrebant. Paupertatis sanctissimæ sectatores, quia habebant nihil, amabant nihil, perinde nihil perdere verebantur. Solâ tunica erant contenti, repetiatâ o quædquo intus & foris. Nullus in ea cultus, & despectus multus & vilitas apparebat, ut in ea crucifixi penitus mundo viderentur. Funer succincti, femoralia vilia gestabant, & in his omnibus permanere, nihilque amplius habere, propositum pium habebant. Securi propterea erant ubique, nullo timore suspensi, nullâ curâ distracti, sine ulla sollicitudine diem crastinum expectabant: nec de serotino hospitio, in magno frequenter itineris discrimine positi, anxiabantur. Nam cum saepe in maximis frigoribus necessario carerent hospitio, clibanus recolligebat eos p, vel certè in cryptis seu speluncis humiliiter latitabant. Diebus vero manibus propriis, qui noverant, laborabant, existentes in domibus leproforum, vel in aliis locis honestis, servientes humiliiter & devot.

D

40 Nullum officium exercere volebant, de quo posset scandalum exoriri q, sed semper iusta & sancta, honesta & utilia operantes, omnes, cum quibus conversabantur, ad humilitatis exemplum & patientiam provocabant. Ita eos virtus patientiæ circumdederat, ut potius quererent, ibi esse, ubi persecutionem suorum operum paterentur, quam ubi possent, sanctitate ipsorum cognita vel laudata, mundi favoribus sublevari. Nam multoties opprobiorum contumeliis affecti, denudati, verberati r, ligati, carcerati, nullius patrocinio se tuentes, cuncta sic viriliter sustinebant, ut in ore ipsorum non nisi sola vox laudis & gratiarum actio resonaret. Vix aut nunquam à laude Dei cessabant, sed continua discussione, quidquid recoligentes, pro bene actis gratias Deo, prænigleatis & incaute commissis gemitus & lacrymas persolvebant. Relictos à Deo se fore, putabant, si non se in spiritu devotionis solita pietate jupiter cognoscerent visitari. Cum enim orationibus incumbere vellent, ne ipsos arriperet somnus, aliquo adminiculo tuebantur. Aliquis suspensus funibus fulciebatur, ne per somni subceptionem oratio turbaretur: aliqui se instrumentis ferreis circumdabant: aliqui verò lignis ergastulis se cingebant. Si quando ciborum copiâ vel potius, ut affolet, eorum sobrietas turbaretur, vel itineris lassitudine necessitatis metas vel in modico pertransiret, multorum dierum abstinentiâ se acerbissime cruciabant. Tanta denique maceratione incentivâ carnis reprimere fatagebant, ut in frigidissima glacie non abhorrent sæpius se nudare, actotum corpus spinarum aculeis compungentes, effusione sanguinis irrigare.

F
*aliisque pra-
lucens.*

41 Ita enim omnia terrena strenuissime conterebant, ut extrema vitæ necessaria recipere paterentur, & tam longa consuetudine à corpore consolatione disjuncti quæque aspera non timerent. In his omnibus pacem & mansuetudinem cum omnibus sequebantur, & pudica semper & pacifica operantes, summo studio cuncta scandala devitabant. Vix enim tempore necessario loquebantur, nec de ipsorum ore scurrile aut otiosum quippiam procedebat, ut in

ita scilicet à
santo Patre
suo instituti.

A in omni vita & conversatione ipsorum non posset impudicum quid vel dishonestum aliquatenus inveniri. Aetius eorum omnis disciplinatus, incessus modestus, sensus omnes ita mortificati erant in eis, ut vix audire seu videre, nisi quod eorum intentionem exposceret, paterentur. Defixis in terra oculis, mentem in celo habebant. Nulla invidia, nulla malicia, nullus rancor, nulla oblocutio, nulla suspicio, nulla amaritudo in eis locum habebant; sed concordia multa, quies continua, gratiarum actio, & vox laudis erat* in eis. Haec sunt documenta pii Patris, quibus non verbo tantum & lingua, sed opere & veritate maximè, novos filios informabat.

* erant?

ANNOTATA.

B a Waddingus existimavit, hanc eam Regulam esse, quam ipse Waddingus è duabus primam edidit. Mibi verisimilius est, Regulam, quam S. Franciscus omnium primam scripsit, perisse aut latè; eam verò, quam laudatus Annalista Minorum primam credidit, unam esse ex aliis, quas Tres Socii in Appendice num. 35 ab eodem sancto Institutore scriptas afferunt, prius quam faceret illam, quam ultimò reliquit fratribus. Rationem habes in Commentario prævio num. 227 & sequenti.

b Nimirum undecim, quibus ipse Franciscus junctus erat duodecimus. Porro hoc iter & Regula approbationem cogimur anno 1209 affigere ob rationes datas in Commentario prævio num.

154 & sequentibus.

c Ab Ughello in Italia sacra Vido vocatur, isque ipse est, qui S. Franciscum, pari bona omnia atque etiam vestes cedentem, penè nudum in brachia sua suscepit, suoque pallio texit.

d Vocem ægrè, que in apographo nostro desiderabatur, addidi & uncis inclusi.

e Insigne hujus Cardinalis, è familia Columensis nati, elogium habes apud Ciaconium & Oldoinum tom. I Vitarum Romanorum Pontificum & Cardinalium col. 1161 & sequenti. Ibidem etiam dicitur fuisse primus Ordinis Minorum protector; quod verum est, si curam & officia species; sed infra videbimus, primum ejusdem protectorem Pontificia auctoritate potestate que constitutum, fuisse Cardinalem Hugolinum seu Hugonem, episcopum Ostiensis, qui postea ad summum Pontificatum electus Gregorius IX dictus fuit.

f Innocentius III, Celestino III succedens, Romanam S. Petri Cathedram ab anno 1198 usque ad 1216 tenuit.

g Multa hic compendiosè complexus est, atque aliqua pretermisit Celanensis, quæ uberiorè expouerunt Tres Socii in Appendice cap. 4, & S. Bonaventura cap. 3, apud quos ea legi possunt. Ceterum hac Regula approbatio solo viva vocis oraculo sine scriptis facta fuit.

h Puto, hic excidisse vocem coenæ, aut reficiendi vel similis significationis.

i Orta, seu Horta & Hortanum, episcopalis civitas est in provincia Patrimonii S. Petri, ad Tiberim atque in ipso Umbria limite sita.

k De tota hac apud Hortanum mera silent Tres Socii & S. Bonaventura: meminit tamen biographus secundus; sed in hujus apographo nostro, forte ex solius describentis vito, illa, que solum ferè quindecim dierum fuisse à Celanensi

dicitur, per quadraginta dies protracta est. A. THOMA CELAN.

1 Videlicet, quia Innocentius III ipsi sociisque illius potestate fecerat penitentiam prædicandi, ut præmissum est num. 33.

m Infinuat tres Ordines ab eo institutos, scilicet Fratrum Minorum, Pauperum dominarum, quas nunc Clarissas vocamus, & Panitentium.

n In Regula primo loco à Waddingo edita cap. 6 legitur: Et nullus vocetur PRIOR, sed generaliter omnes vocentur FRATRES MINORES: atque hic est primus locus hujus Regule, in quo vox Minores occurrit. Quapropter oportet, Celanensem hic locutum esse de alia Regula, in qua præmittebantur ista voces. Et sunt Minores, quarum occasione S. Franciscus voluit Ordinem suum appellari Fratrum Minorum. Hæc certè non est Regula omnium ultima, in qua ista voices non sunt; sed verisimillimè omnium prima, quæ latè vel periisse videtur.

o Repeciata, id est, assutis centonibus resarta. Galli dicunt Rapiecé, à piece Latinè frustum, cento &c. In utraque quoque Regula Minorum à Waddingo edita cap. 2 legitur: Fratres omnes vilibus vestibus induantur, & possint eas repeciare de fassis & aliis peciis.

E

p Hujusmodi exemplum habes apud Tres Socios in Appendice num. 38.

q Consona habet Regula primo loco edita à Waddingo cap. 7, quod de modo serviendi & laborandi inscriptum est.

r Hujus generis exempla referunt Tres Socii in Appendice num. 40, aliaque per decursum Vitarum videbimus.

CAPUT VI.

Habitatio S. Francisci in Rivorto: Sociorum instructio, quos docet orare: virtutibus fulget, occulta cordium & futura novit.

F

XVI.
Habitat cura suis in Rivorto, ubi & templo suo a

C Olligebat se beatus Franciscus cum cæteris juxta civitatem Assisi in loco, qui dicitur Rugus-tortus a: quo in loco tugurium quoddam relictum erat, sub cuius umbra vivebant, magnarum & pulchrarum domuum strenuissimi contemptores, & tuebantur se ibidem à turbinibus pluviarum. Nam, ut ait Sanctus: Citiùs de tugurio, quād de palatio in cælum ascenditur. Conversabantur in eodem loco cum beato Patre filii & fratres in labore multo & inopia universarum rerum, sæpius omnibus paucis solatio destituti, solis contenti rapis, quas per planicem Assisi huc atque illuc in angustia manducabant. Locus ille tam angustissimus erat, ut in eo sedere aut quiescere vix valeant. Nullum pro his murmur resonat, nulla querimonia; sed corde placido mens plena gaudio conservat patientiam. S. Franciscus quotidiam, immò continuam sui & suorum inquisitionem diligentissimè faciebat, & nūl in eis residere patiens lubricum, ab ipsorum cordibus omnem negligentiam abigebat, rigidus in disciplina,

A. THOMA
CELAN.

plina, super custodiam suam erat vigilans omni hora. Nam si qua, ut assolet, carnis temptatio eum quandōque pulsaret, in quadam fovea glacie plena, cūm hyems existeret, se immergabat, in ea tandis persistens prolixissimē, quoad usque carnis omnis recederet corruptela. Et quidem tantā mortificationis exemplum cæteri ferventissimē sequebantur.

¶ verbis illos ad sui abnegationem inservit;

b**c**

* addo res

B

ānde recedit
ad S. Mariam
in Portiuncula.

* Scribebat

C

XVII.
Suos orare
docet, at illi
in omnibus
obsequentes,

d

43 Docebat eos, non solum mortificare vicia & carnis incentiva reprimere, verū etiam & ipsos exteriores sensus, per quos mors intrat ad animam. Quoniam, cūm illo tempore imperator Otho ad suscipiendam coronam terreri imperii per partes illas cum magno strepitu & pompa transiret, sanctissimus Pater cum reliquis juxta viam ipsius transitū existens, tugurio nec ad videndum foras exivit, nec aliquem respicere pertulit, præter unum, qui constantissimē illi annuntiaret, gloriam hanc sibi tempore modico duraturam. Erat enim gloriosus Sanctus secum habitans; & deambulans in latitudine cordis sui, in se dignum Deo habitaculum præparabat. Et idē aures ejus, non rapiebat clamor exterior, nec aliqua * excutere poterat seu interrumpere ingens negotium, quod habebat in manibus. Apostolica in eo vigebat authoritas, & idē regibus & principibus adulari penitus recusabat. Dabat semper in se simplicitati operam, nec sinebat locum angustum cordis latitudinem impediens.

44 Sciebat * præterea nomina fratrum pertigna & domicilium, ut unusquisque, orare voluntis aut quiescere, recognosceret locum suum, & ne angusta loci modicitas mentis silentium perturbaret. Cūmque ibidem morarentur, accedit, ut quadam die asinum ducens deveniret ad umbraculum, in quo Vir Dei cum sociis morabatur. Et ne pateretur repulsam, adhortans asinum suum ad ingrediendum, locutus est verba hæc: Vade intus, quia loco huic beneficiemus. Quod verbum S. Franciscus audiens graviter tulit, illius viri intentionem cognoscens. Putabat enim ille, ipsos ibidem morari velle ad augendum locum, & ut domum domini copularent. Statimque S. Franciscus egrediens inde, reliquo tugurio illo propter rufici verbum, transtulit ad alium se locum, non longè ab illo, qui Portiuncula dicitur, ubi, sicut suprà dictum est, ecclesia sancte Mariæ ab illo antè diu fuerat reparata. Nihil volebat proprietatis habere, ut omnia posset plenius in Domino possidere.

45 Deprecati sunt eum fratres tempore illo, ut doceret eos orare, quoniam in simplicitate spiritus ambulantes, adhuc ecclesiasticum Officium ignorabant. Quibus ipse ait: Cūm orabitis, dicite: Pater noster, Adoramus te Christe d, & ad omnes ecclesias tuas, quæ sunt in mundo universo, & benedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum. Hoc autem ipsi fratres, pii Magistri discipuli, summa cum diligentia observare curabant, quia non ea tantum, quæ beatus Franciscus pater dicebat eis, superno consilio, seu paterno imperio, verū etiam si ea, quæ cogitabat vel meditabatur ipse, aliquo scire possent indicio, studabant efficacissimē adimplere. Dicebat enim eis ipse beatus Pater, veram obedientiam fore, non solum prolatam, sed excogitatam; non solum audientiam imperatam, sed desideratam; hoc est, si frater, fratris prælati subditus, non solum audiat vocem, sed comprehendat volun-

tatem, statim ad obedientiam totum se debet colligere, ac facere, quod eum velle, signo aliquo comprehendet. In quocūque loco præterea aliqua ecclesia constructa foret, etiam si præsentes non erant, tantum possent eam ut cūque cernere de remotis, inclinabant se versus eam proni super terram, & inclinato homine, adorabant Omnipotentem, dicentes: Adoramus te, Christe, & ad omnes ecclesias, sicut eos docuerat sanctus Pater. Et, quod non minùs est admirandum, ubicumque crucem vel crucis signum intuebantur, sive in terra, sive in pariete, sive in arboribus, sive in sepibus viarum, faciebant hoc idem.

46 Sic enim eos repleverat sancta simplicitas, sic eos innocentia vitæ docebat, ut duplicitatem animi penitus ignorarent; quia sicut una fides, ita unus spiritus erat in eis, una voluntas, una caritas; animorum coherentia, semper morum concordia; virtutum cultus, conformitas in æternum, & pietas actionum.

Nam dum cuidam sacerdoti ex secularibus, qui meritis valde infamis erat, & enormitate scelerum ab omnibus contemnendus, confiterentur sæpe peccata sua, & per multos eis innotuissent ejus nequitia, nullo tamen modo credere noluerunt *: nec propterea obmiserunt peccata sua ei solito confiteri, nec debitam impendere reverentiam. Et quidem cūm ipse vel aliis sacerdos cuidam è fratribus quadam die dixisset: Vide, frater, ne sis hypocrita; statim propter sacerdotis verbum credidit, sc, frater ille, hypocritam esse: propter quod die ac nocte lamentabatur, nimio dolore affectus. Quazentibus autem ab eo fratribus, quid vellet tanta mœstia & tantus insuetus mœror, respondit, dicens: Sacerdos quidam tale mihi verbum locutus est, de quo tanto dolore afficior, quod vix possum aliquid cogitare. Consolabantur eum &, ne sic crederet, hortabantur. Quibus ipse dicebat: Quid est, quod dicitis, fratres? Sacerdos est, qui locutus est verbum hoc. Protestne mentiri sacerdos? Cūm ergo sacerdos non mentiatur, necesse igitur est, ut, quod locutus est, esse verum credamus. Sicque diu in hac simplicitate perdurans, verbis tandem Patris beatissimi acquievit, qui ei verbum sacerdotis exposuit, & intentionem sagaciter excusavit. Vix alicui fratum tanta posset mentis inesse turbatio, quod ad ejus ignitum eloquium non discederet omne nubilum, rediretque serenum.

47 Ambulantes coram Deo simpliciter & coram hominibus confidenter, meruerunt tunc temporis fratres divina revelatione lœticari. Dum enim igne Spiritus Sancti succensi, non solum constitutis horis, neque etiam quælibet compediret eos terrena sollicitudo, vel molesta curarum anxietas occuparet, sed PATER NOSTER in melodia spiritus vitæ suppliciter decantarent; beatissimus sanctus Franciscus nocte quadam se ab eis corpore absentavit. Et ecce ferè mediâ noctis horâ, quibusdam è fratribus quiescentibus, quibusdam vero in silentio affectuose orantibus, per ostium domus currus igneus splendidissimus intrans, bis & ter hue atque illuc per domicilium se convertit, supra quem globus maximus residebat, qui solis habens aspectum, nocte clarescere fecit. Obstupfacti sunt vigilantes, exterriti sunt dormientes, & non minùs cordis, quam corporis, senserunt claritatem. Convenientibus quoque in

*mira mentis
morumque
simplicitate
eluent.*

E

* voluerunt

F

XVIII.
*Apparet iis
dem in cur-
ru igneo:*

A in unum, cœperunt quærere inter se, quid hoc esset. Sed ex vi & gratia tantæ lucis unius alteri erat conscientia manifesta. Intellexerunt denique ac noverunt, animam sancti Patris extitisse fulgore tam maximo radiantem, qui ob præcipue puritatis suæ gratiam & magnæ pietatis in filios curam tanti muneris benedictionem à Domino meruit obtinere f.

f *corum area-
na cognoscit,
longè remotis
aëre, arcana
cognoscit;*

48 Et quidem manifestis indiciis sæpius hoc probabant & experti fuerant, occulta cordis eorum Patrem sanctissimum non latere. O quotiens, nullo docente homine, sed Spiritu Sancto revelante, absentium fratrum acta agnoscit, occulta cordium aperuit, & conscientiam exploravit! O quantos in somno admonuit, quibus & agenda præcepit & non agenda prohibuit! O quantorum futura mala prædictit, quorum præsentia bona in facie videbantur! Sic & iniquitatum finem plurimorum præsciens, futuram in multis salutis gratiam nuntiavit. Immò, si quid*, puritatis & simplicitatis spiritu, meruit illustrari visionis ejus modo, cæteris inexperto, consolatione potius * est singulari.

B Referam unum inter alia, quæ, fidelibus testibus referentibus, agnovi. Cùm tempore quodam frater Joannes de Florentia esset à S. Francisco Minister fratrum in Provincia g. constitutus, & capitulum fratrum in eadem provincia celebrasset, Dominus Deus solita pietate ostium ei sermonis aperuit, & fratres omnes ad audiendum reddidit benevolos & attentes. Erat inter eos super eos sacerdos famâ clarus, sed clarior vitâ, Monaldus nomine, cuius virtus in humilitate fundata, oratione frequenti adiuta, scuto patientiae servabatur. Intererat etiam illi capitulo frater Antonius h., cuius Dominus aperuit sensum, ut intelligeret Scripturas, ut super mel & favum de Jesu verba dulcia eructaret in populo universo. Qui cùm fratribus ferventissimè ac devotissimè prædicaret, hoc scilicet verbum: JESUS NAZARENUS REX IUDÆORUM; dictus frater Monaldus respexit ostium domûs, in qua erant fratres pariter congregati, & vidi ibi corporeis oculis beatum Franciscum in aëre sublevatum, extensis velut in cruce manibus, benedicentem fratres. Repleti quoque videbantur omnes consolatione Spiritus Sancti: & de concepto salutis gaudio satis credibile fuit eis, quod de visione ac præsentia Patris gloriosissimi audierunt.

C *fratremque
Richerium, de
ejusdem a
micina folli-
ciuum*

49 Quod verò alienorum cordium occulta cognoverit, inter multa, quæ multi sæpius sunt experti, unum, de quo nulla potest ori dubitatio, in medium proferatur. Frater quidam, Richerius nomine, nobilis genere, sed nobilior moribus, amator Dei, & sui contemptor, cùm suo spiritu & voluntate plenissimè ducitur, ut sancti patris Francisci gratiam perfectè posset assequi & habere, timebat valde, ne S. Franciscus eum occulto aliquo iudicio abhorreret, & sic à gratia dilectionis suæ ipsum redderet alienum. Putabat frater ille, quoniam timoratus erat, quemcumque S. Franciscus intima caritate diligenter, dignum etiam fore divinam gratiam promereret, dignum fore divinam gratiam promereret: è regione verò, cui non se benivolum ostenderet & placatum, arbitrabatur eum iram superni Regis incursum. Hæc autem frater dictus volvbat in animo, hæc secum frequenter tacitus loquebatur, nulli prorsus revelans suæ cogitationis arcanum.

50 Cæterum, cùm die quadam beatus Fran-

Oktobris Tomus II.

ciscus pater in cellula esset orans, & dictus frater, solita cogitatione turbatus, venisset ad locum, Sanctus Dei & adventum ejus cognovit, & quod volvbat animo, intellexit. Statim proinde fecit eum ad se vocati, & dixit ad eum: Nulla te conturbet tentatio, fili, nulla cogitatio exacerbet; quoniam carissimus mihi es, & inter præcipue mihi caros. Mea dilectione ac familiaritate dignum te noveris: securus ad me intra, quando volueris, & de familiaritate sume facundiam*. Miratus est dictus frater admiratione permaxima, & exinde reverentior factus, quantum crevit in gratia sancti Patris, tantum cœpit in Dei misericordia fiducialius dilatar. Quàm egregiè*, sancte Pater, tuam debent absentiam ferre, qui omnino desperant in terris ultrà tui similem invenire! Juva tua intercessione, quos obvolutos cernis noxia labé peccati. Cùm esses omnino justorum spiritu jam repletus, futura & prævidens & præsentia sciens, ut omnem jactantiam fugeres, sanctæ simplicitatis semper imaginem præferebas. Sed ad superiora recurramus, historiæ ordinem percurrentes.

**A. THOMA
CELANA**
*divinitus
instrutus
solasur,*

* an fiduciāt?

* an egredi?

ANNOTATA.

a Apud scriptorem Vitæ secunda legitur R. gus-tortus, apud Tres Socios Rivus-tortus, quod proprium loci nomen fuisse videtur. S. Bonaventura nomen retinuit.

b Fuit hic Otto IV, qui ex communi omnium scriptorum consensu anno 1209 coronam imperialem ab Innocentio III Roma accepit, die 27 Septembris, ut aliqui existimat, vel, ut alii volunt, 4 Octobris. Cùm igitur ex hoc Thoma Celanensis loco certum sit, probationem Regule S. Francisci priorem esse Romana coronacione Ottonis, compulsus sui eamdem approbationem anno 1209 affigere, atque ita recedere ab ereditate Waddingo, qui illam anno 1210 illigavit. Vide disputata in Commentario prævio num. 154 & sequentibus.

c Veritatem vaticinii luciosus Ottonis IV eventus docuit.

d Alibi rectius legitur: Hic & ad omnes &c: ita enim etiam in ipsis S. Francisci Testamento legitur in Commentario prævio num. 622.

e Nimirum ex sancta simplicitate & reverentia erga sacerdotes non poterant credere, vera esse, que de isto dicebantur, ac in eodem magis considerabant sacram Ordinem, quàm delicta; ita nempe instituti à sancto Patre suo, qui in laudato Testamento apud me num. 623 reverentiam erga sacerdotes suis commendans inter alia ait: Et ipsos & omnes alios (sacerdotes) volo timere, amare & honorare, sicut meos dominos. Et nolo in ipsis considerare peccata, quia Filium Dei cerno in ipsis, & domini mei sunt &c.

f Eamdem mirabilem apparitionem narrat S. Bonaventura in Vita num. 43 & sequenti, significans, eam contigisse apud Rivum-tortum, quando Vir sanctus die quadam Sabbathi civitatem Assisi intravit, prædicaturus mande in ecclesia cathedrali; cùmque ibidem in quodam tugurio, sito in horto canonorum... in oratione Dei more solito pernoctaret.

g In Provincia scilicet Gallie, vulgo la Provence.

h Indicatur S. Antonius, vulgo cognomina-

TETT

THE

A. THOMA ius Patavinus, in cuius Vita apud nos ad diem
CELAN. 13 Junii edita, num. xi ferè eadem referuntur,
& in Annotatis lit. e Arelate facta dicuntur vel
anno 1226 vel paulò citius. Waddingus eadem
anno 1224 affixit.

C A P U T VII.

Cura subditos corrigendi & pauperatatem servandi: vita austerioritas, mirando exemplo confirmata: humilitas & contemptus sui, iter in Asiam, & deinde in Africam frusta susceptum: gesta cum Soldano: miracula Sancti, cui animantia obedientiunt.

B

xix.
2n subditos
invigilat, se-
veram in
vita
* an & t

* an ut
a
b

C

abstinentiam
servat: ex
humilitate
eximia

R Egressus est Vir beatissimus corporaliter ad fratres suos, à quibus, sicut dictum est, nunquam spiritualiter recedebat, tanta ex * diligenti examinatione omnium acta perquirens, felici semper curiositate in subditis ferebatur, nihil impunè relinques, sicut magis & minus recipi, deprehenderet, perpetrata. Et primò quidem spiritualia vitia decernebat; deinde eradicabat corporalia, ad ultimum extirpans occasiones omnes, quæ peccatis solent aditum appearire. Omni studio omni sollicitudine custodiebat sanctam paupertatem & * dominam a, non patiens (ne quando ad superflua pervenirent) nec vasculum in domo aliquod residere, cùm sine utraque b posset extremæ necessitatis evadere servitutem. Impossibile namque fore, aiebat, satisfacere necessitati, & voluptati non obediens. Cocta cibaria vix aut rarissimè admittebat; admissa verò sèpe aut confundebat cinere, aut condimenti saporem aquâ frigidâ extinguebat. O quotiens per mundum ambulans ad prædicandum Euangelium Dei, vocatus ad prandium à magnis principibus, qui eum miro venerabantur affectu, gustatis parumper carnibus propter observantiam sancti Euangeli c, reliquum, quod comedere videbatur, deponebat in sinu, manu ori adducta, ne quis posset pendere, quid agebat. De potu vini quid dicam, cùm nec ipsam aquam, desiderio sitis æstuans, ad sufficientiam bibere pateretur?

52 Accubitus verò suum ubique, receptus hospitio, nullis sinebat stramentis seu vestibus operiri, sed nuda humus, tunica interposita, nuda suscipiebat membra. Quandoque, cùm corpusculum suum somni beneficio recrearet, sèpius sedens, nec aliter se deponens, dormiebat. Pro cervicali ligno vel lapide utebatur. Cùm comedendi aliquid suscitaretur, ut moris est, appetitus, vix acquiescebat illud postmodum manducare. Accidit autem quadam vice, cùm infirmitate gravatus aliquantulum pullorum carnium comedisset, resumpsis utcumque corporis viribus, introivit Assisi civitatem. Cùmque pervenisset ad portam civitatis, præcepit euidam fratri, qui cum eo erat, ut funem collo eius ligaret, & sic eum quasi latronem per totam

traheret civitatem, voce præconis clamans, & dicens: Ecce, videte glutonem, qui impinguatus est carnis gallinarum, quas, vobis ignorantibus, manducavit. Accurrebant proinde multi ad tam ingens spectaculum, & ingeminas- tis suspiciis collactrymantibus, aiebant: Væ nobis miseris, quorum vita tota versatur in sanguine, & in luxuriis & ebrietatibus corda & corpora enutrimus: sive compuncti corde ad melioris vitae statum tanto provocabantur exemplo.

53 Multa quoque in hunc modum sèpissime faciebat, ut & seipsum perfèctè contemneret, & ad honorem perpetuum cæteros invitaret. Factus erat sibi tamquam vas perditum, nullo timore, nulla sollicitudine pro corpore oneratus, strenuissimè objiciebat ipsum contumeliis, ne ipsius amore temporale aliquid concupiscere cogeretur. Verus sui contemptor, omnes seipso contemnere verbo & exemplo utiliter instruebat. Quid enim? Magnificabatur ab hominibus, & laudabili judicio efferebatur à cunctis, sed solus ipse se vilissimum reputabat, solus ardentissimè contemnebat. Sæpe namque ab omnibus honoratus, dolore nimio fauciabatur, & favorem humanum pro foribus arcens, faciebat sibi è regione ab aliquo exprobrari, vocabatque ad se fratrem aliquem, dicens ei: Per obedientiam tibi dico, ut mihi duriter injurieris, contra istorum mendacia vera loquaris. Cùmque frater ille, licet invitus, eum Rusticum, Metcenarium, & Inutilem diceret, subridens & applaudens plurimam, respondebat: Benedicat tibi Dominus, quia dixisti verissima: talia enim licet audire filium Petri de Bernardone d. Sic loquens, nativitatis suæ humilia primordia recolebat e.

54 Nam ut se perfèctè contemptibilem demonstraret, & veræ confessionis exemplum cæteris præberet; cùm in aliquo delinquebat, non erubescerebat illud in prædicatione coram omni populo confiteri. Imò, si forte sinistra cogitatione tangeretur de aliquo, vel casu in quocumque invectionis emitteret verbum, statim cum omni humilitate illimet, de quo finistrum quipiam cogitaverat vel dixerat, ab eo, peccatum confitens, veniam postulabat. Totius innocentiae conscientia testis non sinebat eum quiescere; omni sollicitudine se custodiens, donec vulnus mentis mulcendo sanaret. In omni certè genere vacabilium proficere, non prospici cupiebat, modis omnibus fugiens admirationem, ne unquam incurreret vanitatem. Heu nobis, qui sic te amissimus, sancte Pater, totius beneficentiae ac humilitatis. Justo quippe iudicio amissimus, quem, cùm haberemus, cognoscere non curavimus.

55 Amore divino servens beatissimus pater Franciscus, studebat semper ad fortiora mittere manum, & dilatato corde, viam mandatorum Dei ambulans, perfectionis Dei suminam attingere cupiebat. Sexto namque conversionis suæ anno scrii martyrii desiderio maximè flangens, ad prædicandam fidem Christianam & pœnitentiam Saracenis & cæteris infidelibus, ad partes Syriae voluit transfretare f. Qui cùm navem quandam, ut illuc tenderet, intravisset, ventis contrariis flantibus, in partibus Sclavoniarum, g cum cæteris navigantibus invenitur. Videntes autem à tanto desiderio se fraudatum, fæcio modico temporis intervallo, nautas quoddam Anconam h tendentes, ut eum secum ducent,

D

conatur se-
ipsum apud
omnes

E

contemptibi-
lem reddere.

F

Versus Syri-
am nau-
gan, appellat
in Slavoni-
am, hinc
Anconam.
à divina pro-
videntia nu-
tritus.

f

g

h

Acerent, exoravit; quoniam in anno eo vix illa navis potuit ad partes Syriæ transmeare *i.* Verum illis hoc agere pertinacius recusantibus propter desetum expensarum, Sanctus Dei confidens plurimum de Domini bonitate, navi latenter cum socio introivit. Affuit divina providentia tunc quidam, omnibus ignorantibus, secum necessaria viatis ferens, qui quendam Dei timentem de navi vocavit, & ait ad eum: Tolle tecum hæc omnia, & pauperibus & necessitatibus tempore fideliter exhibebis. Sicque factum est, ut, cùm tempestate nimia exorta, per multos dies laborantes in remigando cibaria omnia consumpsissent, sola paupertatis cibaria Francisci superessent, quæ in tantum divinâ gratiâ & virtute multiplicata sunt, ut, cùm adhuc plurim dierum forent navigationis itinera, ex sui copia usque ad portum Anconæ omonium necessitatibus plenissimè pervenirent. Videntes itaque nautæ, se per servum Dei Franciscum maris pericula evasisse, gratias egerunt omnipotenti Deo, qui semper in Servis suis mirabilem se ostendit.

B
In Africam cogitans, morbo desisteretur in Hispania.

56 Servus Dei excelsi Franciscus, relinquens mare, terram deambulat, eamque verbi vomere scindens, semen vitæ seminat, fructum proferens benedictum. Statim namque plures & idonei viri, clerci & laici, fugientes mundum, & diabolum eludentes, gratiâ & voluntate Altissimi, vitâ & proposito eum devotè secuti sunt. Sed licet electissimorum fructuum palmes ex se copiam producat, martyrii tamen sublime propositum & desiderium ardens in eo nullo modo frigescit. Post non multum enim temporis versus Marrochium iter arripuit, ut Miramolino & complicibus suis Christi Euangelium prædicaret *i.* Tanto namque desiderio ferebatur, ut peregrinationis suæ quandoque relinquenter comitem, & ad exequendum propositum spiritu ebrios festinaret. Sed bonus Deus, cui mei & multorum sola benignitate placuit recordari, cùm jam ivisset usque in Hispaniam, in faciem restitit, & ne ultra procederet, aegritudine intenta eum à cœpto itinere revocavit.

unde redux. discipulos admisit: adit Soldanum in Aegyptio, à quo benignè excipitur.

m

C57 Revertente quoque ipso ad ecclesiam sanctæ Mariæ de Portiuncula, tempore non multo post quidam litterati viri *m* & quidam nobiles ei gratissimè adhæserunt. Quos ipse, ut erat animo nobilissimus & discretus, honorificè atque dignè pertractans, quod suum erat, unicuique piissimè impendebat. Revera discretione præcipua prædictus, considerabat prudenter in omnibus cunctorum graduum dignitatem. Sed nondum valet quiescere, quin beatum impetum animi sui *n* adhuc ferventius exequatur. Nam decimo tertio anno conversionis suæ *o* ad partes Syriæ pergens, cùm quotidie bella inter Christianos & paganos fortia & dura ingruerent, assumpto secum socio *p*, conspectibus Soldani Saracenorum *q* se non timuit præsentare. Sed quis enarrare sufficiat, quanta illi animi virtute loquebatur, quantâ facundiâ & fiduciâ legi Christianæ insultantibus respondebat? Nam primò, quād ad Soldanum accederet, captus à complicibus, contumeliis affectus, attritus verbibus, non terretur, communatis suppliciis, non veretur, morte intenta, non expavescit. Et quidem, licet à multis satis hostili animo & mente adversa exprobratus fuisset; tamen à Soldano honorificè plurimum est suscepit. Ho-

norabat eum, prout poterat, & oblatis munibibus multis ad divitias mundi animum ejus fere conabatur. Sed cùm vidisset, eum strenuissimè omnia, velut stercora, contemnentem, admiratione maxima repletus est, quia Virum omnibus dissimilem intuebatur *r*. Permotus est verbis ejus valde, & eum libentissime audiebat. In omnibus his Dominus desiderium ipsius non implevit, prærogativam illi reservans gratiæ singularis *s*.

xxi.
Predicanti aves ausculant, aplauduntique.

58 Interea, dum, sicut dictum est, multi appositi sunt ad fratres, beatissimus pater Franciscus iter faciebat per vallem Spoletanam: qui ad locum quendam applicuit prope Menatum *t*, in quo diversi generis congregata erat avium multitudo maxima, columbarum scilicet, cornicularum, & aliarum, quæ vulgo Monachæ *u* vocantur. Has cùm vidisset beatissimus servus Dei Franciscus, quia homo maximus fervoris erat, magnum etiam circa inferiores & irrationales creaturas pietatis atque dulcedinis gerens affectum, alacriter cucurrit ad eas, in via sociis derelictis. Cùm autem fatis jam propè esset, videns, quod eum præstolarentur, ipsas more solito salutavit. Sed admirans non modicum, quod aves non surrexisserint in fumam, ut facere solent, ingenti gaudio humiliiter deprecatus est eas, ut verbum Dei deberent audire. Et inter plura, quæ locutus est eis, hoc quoque adjunxit: Fratres mei aves, multum debetis laudare Creatorem vestrum & ipsum diligere semper, qui dedit vobis plumas ad induendum, pennas ad volandum, & quidquid necesse fuit vobis. Nobiles vos fecit inter creatureas suas, & in puritate aëris vobis contulit mansionem; quoniam, cùm neque seminetis, neque metatis, nihilominus sine omni vestra sollicitudine vos protegit & gubernat. Ad hæc aviculae illæ (ut dicebat, & qui cum eo fuerunt) miro modo secundum naturam suam stantes, inceperunt extendere collum, prodere alas, aperire os, illum respicere. Ipse vero transiens per medium illarum ibat & revertebatur, cum tunica sua capita earum contingens & corpora. Benedixit denique ipsis, & signo crucis facto, licentiam tribuit, ut ad alium locum transvolarent *x*. Beatus autem Pater ibat cum sociis suis, per viam suam gaudens, & gratias agebat Deo, quem omnes creature supplici confessione venerantur. Cùm esset autem simplex gratiâ, non naturâ, cœpit se negligentia incusare, quod olim non prædicaverit avibus, postquam audirent cum tanta reverentia verbum Dei: sicque factum est, ut ab illo die cuncta volatilia, cuncta animalia, cunctaque reptilia, & inter * creatureas, quæ non sentiunt, ad laudem & amorem Creatoris hortarentur *y*: quoniam quotidie, invocato nomine Salvatoris, propriâ experientiâ ipsarum obedientiam cognoscebat.

E

59 Nam cùm die quadam ad castrum, nomine Albianum *z*, ut verbum Dei proponeret, advenisset, ascendens in eminentiori loco spestandus ab omnibus, cœpit silentium postulare. Silentibus vero cunctis & reverenter astantibus, irundines * quād plures, garrieates & perfrenentes multum, nidificabant in eodem loco. Quibus garrientibus, quia beatus Franciscus ab hominibus audiri non poterat, avibus locutus est, dicens: Sorores meæ irundines, quia tempus est, ut loguar & ego, quia vos usque mo-

F
** forsè interdum*

z
hirundinis silentium imperat.

y
** hirundines*

VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. THOMA
CELAN.

dō satis dixistis, audite verbum Domini & esto-
te in silentio, & quiescite, donec sermo Domini
compleatur. At illæ aviculæ, stupentibus &
mirantibus omnibus, qui assistebant, statim
conticuerunt, nec motæ sunt de loco illo,
quoadusque prædicatio finiretur. Illi verò viri,
cùm vidissent hoc signum, repleti sunt admirati-
onem, dicentes: Verè hic Homo sanctus est
& amicus Altissimi. Et festinabant devotione
maxima vel ejus saltē contingere vestimenta,
laudantes & benedicentes Deum. Et mirum certè
tunc temporis, quod irrationalib[us] creaturæ i-
psius erga se affectum pietatis agnoscerent &
amorem dulcissimum præsentarent.

*lepusculum
& cuniculum sibi obe-
dientes ha-
bitus;*

aa

B

* an quid-
dam?

bb

*ut & alijs
piçem: a-
qua ipsi in
dinum versa.
cc*

C

dd

* an conva-
lescentia?

ximæ necessitatis exigentiam vix vasculum sal-
tem in domo relinqueret. D

c *Luca cap. 10, v. 8 dicit Christus septuaginta duobus discipulis suis: Manducate, quæ apponuntur vobis. Hinc etiam in Regula Minorum primo loco edita à Waddingo cap. 3 legitur: Liceat eis (Fratribus Minoribus) manducare de omnibus cibis, qui apponuntur eis, secundum sanctum Euangelium. Eadem habet Regula ultima, capite item tertio.*

d *Singularia sunt hæc humilitatis exempla, quæ sanctissimo Viro suæfuis humillimus de se sensus. Quo modo autem hæc cum veritate possint componi, exposui in Commentario prævio num. 275.*

e *Non favent hæc opinioni, quæ S. Francisco nobilitatem generis adscribit.*

f *De hoc itinere, quod S. Franciscus anno 1212 frustra tentavit, pluribus egi in Commentario prævio num. 292 & sequentibus.*

g *Sclavoniam impro priam intellige, puta Illyricum, seu hujus partes mari Adriatico adjacentes.*

h *Ancona primaria Marchia Anconitana ci-
vitatis episcopal[is] est, in ditione Pontificia, ac ce-
lebre emporium in ora maris Adriatici.*

E

i *Verisimilium est, Sanctum noluisse usque in annum sequentem in Illyrico opportunitatem in Syriam navigandi opperiri, ne cogeretur abesse a comitiis generalibus, anno sequenti Assisi de more celebrandis.*

k *S. Bonaventura in Vita num. 130 eadem referens, virum illum sic loquentem inducit: Hæc pro pauperibus Fratribus in navi latitanib[us] conserva fideliter &c; ut adeò non quibuslibet pauperibus, sed S. Francisco ac socio ista destinata fuerint.*

l *Hoc iter videtur ad annum 1213, referendum esse. De illo pluribus egi in Commentario prævio num. 297 & sequentibus. Solùm hic addo, Marochum, seu regnum Marocanum, esse amplam Africæ regionem in Barbaria, ad Oceanum Atlanticum. Miramolinus ille, quod nomen commune Maurorum regibus erat, vocabatur Mahomet, varia que regna etiam in Hispania tunc obtinebat.*

m *Biographus videtur unus ex hisce fuisse, quantum conjicere licet ex hoc loco, collato cum precedenti.*

F

n *Nempe desiderium sanguinis sui pro Christo fundendi, quo accensus jam duo alia itinera fru-
stra suscepserat; unum scilicet versus Syriam,
alterum versus Africam, ut suprà dictum est.*

o *Anno Christi 1219.*

p *Hunc S. Bonaventura in Vita Illuminatum dictum fuisse, ait.*

q *Fuit is soldanus Babylonie, seu Egypti, qui eo anno 1219 haud procul à Christiano Cru-
ce-signatorum exercitu, Damiatam obsidente, ca-
stra habebat, ut urbi succurrere tentaret.*

r *Hec omnia pluribus exposuit S. Bonaventura in Vita à num. 132, quam consule, uti & num. 154 & sequenti, ubi alia occasione ite-
rum agitur de S. Francisco tunc versante in casulis Christianorum ante Damiatam. Consule etiam Commentarium prævium §§ 16 & 17, in quibus de eodem Sancti itinere ac gestis in Egypto, reditu in Europam, aliisque eodem spectan-
tibus, satis prolixè actum est.*

s *Id est, non permisit, ipsum à Saracenis mar-
tyrio affici, sed servavit illum, ut ex peculiari
privilegio quinque sacris Christi stigmatibus postea insigniretur.*

t Le-

ANNOTATA.

a *Sic solebat ille paupertatem appellare.*

b *Mendoza hæc phrasis est, in qua videtur
deesse vox aliqua, ad quam possit vox utraque
referri. Secundus biographus ista sic exposuit:
Omni studio præcavebat, ne sanctæ summæ
que paupertatis metas transiliens, ad superflua
quoquo modo diffueret; ita ut magis semper
ad indigentiam, quam ad abundantem suffici-
entiam vel excessum, declinans, usque ad ma-*

A ^a Legendum est Mevaniū, seu Mevaniam, ut habent alii, que ditionis Pontificie in Umbria oppidum est, vulgo Bevagna dictum, paucisque milliaribus Assiso distitum.

^b Foriē legendum est Monachæ; nam in Lexicis Italicis & nō venio, voces Monachino, Monachia, Monacchina, & Monachella quamdam avium speciem significare.

^c Factum hoc, quod etiam à secundo biographo & à S. Bonaventura in Vita num. 174 memoratur, quidam heterodoxi imperite fugillarunt, quos redargui in Commentario previo num. 403 & sequenti. Ceterā nequeunt hoc & alia aliqua ejusdem generis gesta certis temporibus illigari, quae propterea inter incerti temporis facta in eodem Commentario previo reposui.

^d Scilicet exemplo Trium puerorum informa-
ce Babylonica, Danielis cap. 3; & regni Prophe-
te in Psalmis.

^e Alias Alvianum, in Umbria non procul à Tiberi & ab Ameria civitate.

^f aa Grecium, Italies Greccia, castrum est in valle Reatina, non multis milliaribus ab ipsa urbe Reate distans.

^g bb Pro Parvi-legendum puto Perusini, ut ha-
bet S. Bonaventura in Vita num. 113.

^h cc Italies il Lago di Rieti, ditionis Ecclesie in Umbria, in limite Sabine, inter urbem Reatinam & Velinum lacum.

ⁱ dd Apud Waddingum ad annum 1213, num.
14 dicitur hic locus esse in comitatu Narniensi apud castrum S. Urbani.

mnium salvandorum. Venerabatur sacerdotes, & omne Ecclesiasticum ordinem amplectabatur affectu.

^j 63 Offerebant ei populi panes ad benedicendum, quos longo reservantes (tempore b) ad eorum gustum & à diversis ægritudinibus sanabantur. Sic & multotiens fide maxima freti, e-
jus tunicam incidebant, ut quasi nudus aliquando remaneret. Et quod magis est admirandum, si rem aliquam manu tangeret sanctus Pater, per eam etiam nonnullis sanitas reddebat. Nam cùm mulier quædam, in partibus Aretii d' vil-
lulam quamdam inhabitans, gravida esset, ve-
niente tempore partus, in pariendo diebus plu-
ribus laboravit, sicque incredibili attritâ dolo-
re, nec mors nec vita sibi aliquatenus præsta-
batur. Vicini & cognati ejus audierunt, beatum Franciscum per viam illam fore ad quamdam he-
remum transiit. Expectantibus autem illis,
accidit, beatum Franciscum ad dictum locum per aliam viam transire. Iverat enim equo, &
quod erat debilis & infirmus. Sed perveniente ipse ad locum, per quemdam fratrem, no-
mine Petrum, equum dimisit ad illum virum,
qui sibi eum concesserat intuitu pietatis. Frater Petrus, reducens equum, per viam illam transiit, in qua mulier torquebatur. Quem viden-
tes viri terræ illius, festini cucurrerunt ad eum,
putantes, ipsum esse Franciscum. Sed cogno-
scentes, ipsum non esse, tristati sunt valde ni-
mis. Tandem cœperunt quærere inter se, si pos-
set res aliqua inveniri, quam manu tetigisset beatus Franciscus. Cùmque in his quærendo
diu facerent moram, demum invenerunt frenum* & habenas, quas ipse manu tenuerat equitando. Extrahentesque frenum ex equi ore, cui san-
ctus Pater infederat, posuerunt super mulie-
rem habenas, quas propriis manibus contrecta-
verat ipse. Quæ in continenti, periculo remoto,
cum gaudio peperit.

A. THOMA
CELAN.

panes ab eo
benedicti,
resque quas
contrectaver-
unt,

b
c

E

* lege frenum

adversus va-
rias infirmi-
tates feliciter
adhibita.

F

* l. &

* l. Verum

XXIII.
Tuscania
puerum claus-
dum ac debi-
tem sanat.

f

g

* foris annos

C A P U T VIII.

Fructus prædicationum S. Fran- cisci : plurima ejusdem mi- racula.

XXII.
Socios aggre-
gat, prædicat
mro cum po-
puli studio:

^a C

T Empore illo, in quo, sicut dictum est, ve-
nerabilis pater Franciscus prædicavit, ci-
vitates & castella circuiens, & ubique benedi-
ctionum semina spargens, ad civitatem He-
sculanam applicuit. In qua cùm verbum Dei
more solito ferventissimè loqueretur, immuta-
tione dexteræ Excelsi tantâ gratiâ & devotione
penè universus populus est repletus, ad audi-
endum & videndum eum anhelantes, ut omnes
se invicem concularent. Nam & triginta viri,
clericī & laici, tunc temporis ab ipso sanctæ
religionis habitum suscepserunt. Tanta erat fides
virorum & mulierum, tanta mentis devotio er-
ga Sanctum Dei, ut felicem se pronunciaret,
qui saltem vestimentum ejus contingere potuiss-
et. Ingrediente ipso civitatem, lætabatur cle-
rus, pulsabantur campanæ, exultabant viri;
congaudebant feminæ, applaudebant pueri, &
sæpe ramis arborum sumptis, psallentes ei ob-
viâm procedebant. Confundebatur hæretica pra-
vitatis, extollebatur fides Ecclesiæ, & fidelibus
vigilantibus, hæretici latabant. Nam tanta in
eo apparebant signa sanctitatis, quod nemo se
audebat verbis opponere, cùm ad ipsum so-
lummodo respiceret frequentia populorum. In-
ter omnia & super omnia fidem sanctæ Romanæ
Ecclesiæ servandam, venerandam & imitandam
fore, censebat, in qua sola salus consistit o-

64 Guelfredutius, Castrum-plebis e inhabi-
tans, homo religiosus, timens & colens Deum
cum omni domo sua, corrigiam apud se ha-
bebat, quam beatus Franciscus quandoque suc-
cinctus fuerat. Accidit autem, ut in terra illa multi
viri & mulieres non paucæ variis infirmitatibus
& febribus laborarent: ibatque prædictus vir
per infirmantium domos, & intinctâ cordâ in
aqua, vel ex pilis ipsius aliquid commiscens in
ea, dabat bibere patientibus: & ita in Christi
nomine sanitatem consequebant omnes. Hæc
autem in absentia beati Francisci fiebant; ex *
his multò plura, quæ à nobis non possent ser-
mone longissimo aliquatenus explicari. Verbum*
de his, quæ per ejus præsentiam dignatus est
operari Dominus Deus noster, pauca quædam
huic Operi breviter inferemus.

65 Cùm tempore quadam ad evangelizan-
dum regnum Dei S. Franciscus regiones longas
& varias circuiret, pervenit ad civitatem quam-
dam, quæ dicitur Tuscanella f: in qua cùm
more solito spargeret semen vitæ, miles g qui-
dam civitatis ejusdem eum suscepit hospitio,
cui filius unicus erat claudus & toto corpore
debilis. Qui, licet æstate puerulus, ablactatio-
nis transferat annus* & adhuc in cunabulis mo-
rabatur. Pater verò pueri, videns Virum Dei
tanta præditum sanctitate, projectis se ad ejus
pedes humiliter, filii sui ab eo postulans sani-
tatem. Qui cùm tantæ virtutis & gratiæ se indi-
gnum & inutilem reputaret, diu hoc facere re-
cusavit. Tandem precum illius instantiæ victus,

Tit. 3 ora-

A. THOMA
CELAN.

oratione præmissa, manum imposuit pueru, & benedicens eum allevavit. Qui statim, cernentibus singulis, in nomine Domini nostri Jesu Christi surrexit incolmis, & huc atque illuc cœpit per domicilium ambulare.

Narnia vi-
rum toto cor-
pore paraly-
ticum:

h 66 Quodam verò tempore, cùm Narium *b* advenisset vir Dei Franciscus, & ibidem diebus pluribus moraretur, vir quidam ejusdem civitatis, nomine Petrus, paralyticus in lecto ja- cebat. Qui per quinque mensium spatum ita fuit omnium membrorum officio destitutus, quod nullo modo surgere poterat, nec aliquatenus se mouere; & sic pedum, manuum ac capitis totaliter auxilio perdito, solam linguam movere poterat & oculos aperire. Audiens, quod S. Franciscus Narium advenisset, transmisit nuntium ad episcopum civitatis, ut divina pietatis intuitu Servum Dei altissimi ad se venire, precari dignaretur, confidens, ab infirmitate, quâ tenebatur, ex ejus visione ac præsentia liberari. Sic utique factum est, ut, cùm beatus Franciscus accessit ad eum, signum crucis à capite usque ad pedes faciens, statim, omni fugato morbo, eum pristinæ restitueret sa- nitati.

B 67 Mulier quædam civitatis supradiœæ, oculorum cæcitate percussa, per signum crucis à B. Francisco super oculos lumen recipere meruit concupitum. Apud Eugubium *i* mulier erat, quæ manus ambas contractas habens, cum eis non poterat operari: quæ cùm cognovisset, S. Franciscum civitatem intrasse, statim cucurrit ad eum, & facie miserabilis, moestitiae que plena, contractas ei manus ostendens, cœpit rogare ipsum, ut eas tangere dignaretur. Qui pietate permotus, manus ejus tetigit & sanavit: statimque mulier, domum rediens lætabunda, casseata k unam propriis manibus fecit, ipsamque obulit sancto Viro. Ipse verò parumper ex eadem casseata caritatè suscipiens, reliquum jussit mulierem cum familia manducare.

C 68 Frater unus infirmitatem maximam & hor- ribilem visu patiebatur frequenter, quam quo nomine censeam, nescio, cùm quidam, malum fuisse diabolum, opinetur. Nam totus sæpe allidebatur, & mirabili^{*} aspectu respiciens volutabatur spuma. Nunc membra illius con- trahebantur, nunc extendebantur; nunc plica- ta & torta, nunc rigida efficiebantur & dura. Quandoque totus extensus & rigidus, pedibus æquatis capiti, elevabatur in altum, quantum viri statura est, & subito residuebat^{*} ad terram. Cujus languorem gravissimum sanctus pater Fran- ciscus miseratus, ivit ad eum, & facta oratio- ne, signavit eum & benedixit: qui subito sa- nus effectus, infirmitatis hujus molestias aliquas minimè postmodum toleravit *l.*

D 69 Quadam die cùm transiret beatissimus Franciscus pater per episcopatum Narnensem devenit ad castrum quoddam, quod dicitur San- ti Gemini *m*: & euangelizans ibi regnum Dei, à quodam viro, timente atque colente Deum, satis bona famæ in terra illa, cum tribus fra- tribus hospitio est susceptus. Uxor autem ejus à dæmonio vexabatur, sicut notum erat omni- bus inhabitantibus terram illam. Rögavitque beatum Franciscum vir ejus pro illa, confidens, illam posse ipsius meritis liberari. Sed quoniam plus desiderabat in simplicitate sua contemptui haberi, quâ de ostensione sanctitatis mundi ku- jus favoribus extolli, facere hoc penitus recu- fabat. Tandemque (Deus in causa erat) rogan-

tibus eum multis, vietus precibus acquievit; vocavitque tres fratres ad se, qui erant cum eo, & in singulis illius domus anglis singulum, fra- trem constituens, dixit eis: Oremus, fratres, ad Dominum pro muliere hac, ut jugum diaboli, ab ea excutiat Deus ad laudem & gloriam suam. Stemus separatim (inquit) in angulis domus, ne spiritus iste malignus nos fugere aut decipe- re valeat, quærens diverticula angulorum. Com- pletaque oratione, beatus Franciscus in virtute spiritus accessit ad mulierem, quæ miserabiliter torquebatur, & horrendè clamabat, & ait: In nomine Domini nostri Jesu Christi per obe- dientiam præcipio tibi, dæmon, ut exeras, ab ea, nec audeas ipsam amplius impedire. Vix verba compleverat, & tam velocissimè cum fu- rore atque stridore egressus est, quod propter subitam sanitatem mulieris, & tam citissimam obe- dientiam dæmonis, sanctus Pater sibi putaret fore illusum; statimque cum rubore de loco illo recessit, divina providentia id gerente, ne pos- set inaniter gloriari. Unde factum est, quod, cùm alia vice per eundem locum beatus Fran- ciscus transiret, frater Helias cum eo erat; & ecce mulier, ut cognovit adventum ejus, con- tinuò surrexit, & accurrens, per plateam cla- mabat post eum, ut sibi eloqui dignaretur. Ipse verò solebat eloqui, sciens, eam esse mulie- rem illam, quam exposuerat^{*}, quando virtute divina dæmonium ejecit ab ea. At ipsa deoscu- labatur vestigia pedis ejus, gratias agens Deo, & S. Franciscu servo ejus, qui de manu mor- tis liberaverat eam. Tandem frater Helias com- pulit Sanctum prece, qui locutus est ei, cer- tificatus per multos de infirmitate, ut dictum est, & liberatione sua.

E

<sup>* an extin-
rat?</sup>

xxv.
ibidem cœca
lumen redi-
dit; Eugubii
contrafe n-
sum ma-
nnum;
i

xxvi.
ut & alibi
ex altera.
n

70 Apud Civitatem *n* etiam mulier de Ca- stello quodam obsessa erat à dæmonio: in qua civitate cùm esset beatissimus pater Franciscus, perducta est mulier ad domum, in qua ipse manebat. Mulier autem illa stans cœpit frendere dentibus & torvo vultu miserabilis voce garrire sicut mos est spirituum immundorum. Multi enim de civitate illa utriusque sexus acce- dentes, rogabant S. Franciscum pro muliere. Diu namque ille malignus & eam vexavit tor- quens, & eos turbavit garriendo. Sanctus Pater misit tunc ad eam fratrem, qui erat secum, volens experiri, utrum esset dæmonium, an de- ceptio mulieris. Quem videns mulier illa, cœpit deridere ipsum, sciens, S. Franciscum minimè for- re. Pater sanctus intus erat orans, finitaque ejus oratione, foras exivit; mulier autem cœpit fremere ac volutari super terram, non sustinens virtutem ejus. Quam vocans ad se S. Fran- ciscus: In virtute obedientiæ præcipio tibi, im- mente spiritus, exi ab ea. Qui confessim di- misit eam sine aliqua læsione, satis indignabundus recedens. Gratias omnipotenti Deo, qui omnia in omnibus operatur. Verum, quia non miracula, quæ sanctitatem non faciunt, sed ostendunt; sed potius excellentiam vitæ ac sin- cerissimam conversationis ejus formam decrevi- mus explanare; his præ nimietate obmissis, sa- lutis æternæ opera retexamus.

ANNOTATA.

a Lege Asculanam. Est autem geminum in I- talia Asculum, unum cognominatum Apulum, in regno Neapolitano; alterum Picenum, ditio- nis Pontificie in Marchia Anconitana.

b De-

- A**
- b Deērat hec vox in topographo nostro.
 - c Id est, comedionem.
 - d Aretium, Italij Arezzo, civitas Hetrurie est.
 - e Verisimiliter indicatur hic Castrum plebis, tunc oppidum, nunc civitas Umbria, à Clemente VIII episcopatu illustrata, & Civitas Plebis, Italice Citta della Pieve etiam appellata.
 - f Alias Tuscania, Italice Toscanella, parva civitas episcopal is est ditionis Ecclesie, in provincia Patrimonii.
 - g Id est: Vir nobilis: nam ea estate nobiles milites vocabantur, uti alibi observavi.
 - h Narnia, vulgo Narni, ditionis Pontificie in Umbria civitas episcopal is est.
 - i Eugubium, vernacula Gubbio, etiam civitas Umbria est in ducatu Urbinate.
 - k In Vita secunda dicitur caseata, que plauta ex caseo est.
 - l De facto consentiunt scriptor Vita secunda & S. Bonaventura; verum hic num. 184 ait, Religiosum illum, non a presente S. Francisco per fenum Crucis, sed per missam ab eodem baccalam panis, ex quo comederat, sanatum fuisse.
 - B
 - Verisimile est, istud adjunctum non sine diligenti examine à sancto Doctore fuisse variatum.
 - m Apud S. Bonaventuram in Vita edenda num. 183 legitur: In castro S. Geminiani. Vide Commentarium praeivum num. 419, ubi ostendit, legendum esse S. Gemini, quod Umbria castrum & oppidum est.
 - n Est quidem in Apulia vicus quidam, olim civitas episcopal is, Civitas appellata; verum cum S. Bonaventura in Vita edenda num. 183 similem energumene per S. Franciscum liberationem in Civitate de Castello breviter memoret, eique consentiat anterior Vita secunde; dubito, an non idem hic indicetur locus. Vide Commentarium praeivum num. 420.

C A P U T IX.

- C**
- Coniunctio Sancti cum Deo in oratione: constantia in predicando, praedicatio coram Papa & Cardinalibus: amicitia cum Hugolino Ostiensi: amor pauperum & quorumdam animalium.

XXVII.
Orationi per
petuū inten-
tus, demonis
tentationes

Vir Dei Franciscus doctus erat, non sua quaere, sed quæ aliorum saluti præcipue cerneret expedire. Super omnia tamen desiderabat dissolvi & esse cum Christo. Propterea summum ejus erat studium ab omnibus, quæ in mundo sunt, liber existere, ne vel ad horam contagione aliquus pulveris ejus mentis serenitas turbaretur. Insensibilem omnibus, quæ perstrepunt exterius, se reddebat & totis visceribus in se undique sensus extiores recolligens ac motus animi cohibens, soli vacabat Deo; in foraminibus petrae nidificabat, & in caverna maceriae habitatio ejus. Felici certè devotione circuibat cælibes mansiones, & in vulneribus Salvatoris exinanitus totus diutius resi-

debat. Eligebat proinde frequenter solitaria loca, ut ex toto animo in Deum posset dirigere: nec tamne pigritabatur, cum tempus cerneret opportunitum, se negotiis ingenerare; ac saluti liberi intende proximorum. Nam ejus tutissimus portus erat oratio; non unius existens momenti; vacuane; an * presumptuosa; sed longa tempore, plena devotione, humilitate plauta. Si sero incipiebat, vix manu finiebat: ambulans, sedens, comedens, bibens, oratione erat intentus. In ecclesiis derelictis & in deserto positis foliis ad orandum pergebat: in quibus, divina gratia protegente, multos timores multaque angustias superavit.

72 Manu ad manum cum diabolo confligebat, cum in ejusmodi locis non solum tentationibus ipsum pulsaret interius, verum etiam exterioris ruinis & subversionibus deterret. Sed sciens fortissimus Miles Dei, Dominum suum ubique omnia posse, terroribus non cedebat; sed aiebat in corde suo: Non amplius, o malevoli, potes in me malitiâ tuâ arma excutere; quam si in publico coram hominibus maneremus. Revera constantissimus erat validè, & in nullo, nisi quod erat Domini, attendebat. Nam cum inter multa millia hominum verbum Domini saepissime prædicaret, ita securus erat, ac si cum familiari socio loqueretur. Populorum maximam multitudinem, quasi virum unum, cernebat, & uni, quasi multitudini, prædicabat. De puritate mentis providebat sibi securitatem dicendi sermonem, & non præcogitans, mira & inaudita omnibus loquebatur. Si quando verò aliqua meditatione præveniret sermonem, congregatis populis & meditata quandoque non recordabatur, & loqui alia ignorabat; absque rubore aliquo confitebatur populis, se multa præcogitasse, quorum nihil penitus poterat recordari. Sicque de subito tantâ eloquentia replebatur, ut in admirationem converteret animos auditorum. Quandisque verò nihil sciens loqui, benedictione data, ex hoc solo maximè prædictos populos dimittebat.

73 Sed cum tempore quadam, causa Religionis poscente, ad urbem Romam venisset a, loqui coram Domino Papa Honorio & venerabilibus Cardinalibus plurimum sitiebat. Quod intelligens dominus Hugo Ostiensis episcopus, qui Sanctum Dei singulare venerabatur affectu, timore ac lætitia repletus, admirans sancti Viri fervorem & simplicem intuens puritatem; sed confidens de misericordia Omnipotentis, qui pè se colentibus necessitatibus tempore nunquam deest, eum coram domino Papa Honorio & reverendis Cardinalibus introduxit. Qui coram cunctis principibus assistens, licentiâ & benedictione suscepit, intrepidus loqui cœpit; & quidem cum tanto fervore spiritalis loquebatur, quod non (se c) capiens præ lætitia, cum ex ore verbum proferret, pedes quasi saltando movebat, non ut lascivens, sed ut igne divini amoris ardens; non ad risum moveens, sed planctum doloris extorquens. Multi enim ipsorum corde compuncti sunt, divinam gratiam & tanti Viri gratiam admirantes. In miribili episcopus venerabilis dominus Ostiensis timore suspensus erat, totis orans visceribus ad Dominum, ne beati Viri contemeretur simplicitas; quoniam in eum Sancti gloria resultat *, & dedecus * l. resultat ei erat, eo quod erat pater d super ejus familiam constitutus.

74 Adhæserat ei namque S. Franciscus, tanquam

A. THOMAS
CELAN.

* l. vacuare
aut

& in fulvo
contemnit;
constantissimè
prædicat,

E

etiam coratis
Honorio Pa-
pa, gauden-
tia
Cardinalis
Ostiensis,
a

F

b

c

d

d

d

VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

704

A. THOMA CELAN.
qui sanctum & sicut eis paterno fovebat animo,

quam filius patri & unicus matri sua, securus in sinu clementiae suae dormiens & requiescens. Pastor certe ille implebat vicem & faciebat opus, sed sancto Viro reliquerat nomen. Beatus Pater necessaria providebat, sed felix ille dominus provisa effectui mancipabat. O quanti, maximè in principio, cum haec agerentur, novellæ plantationi insidiabantur, ut perderent! O quanti electam vineam, quam Dominica manus benignissimè novam in mundo plantabat, suffocate studebant! Quam multi primos & purissimos ejus (fructus e) furari & consumere nitebantur! Qui omnes tam reverendi patris & domini gladio interfici, & ad nihilum sunt redacti. Erat rivus eloquentia, murus Ecclesiae invictus, assertor humilium. Benedicta proinde & memorabilis dies illa, quâ Sanctus Dei tam venerabili domino se commisit. Cum enim tempore quadam dominus ille legatione, sicut saepe solebat, pro Sede Apostolica in Tuscia fungeretur, beatus Franciscus, non multos adhuc fratres habens, & volens in Franciam ire, devenit Florentiam, ubi jam tunc dictus episcopus morabatur; nondum alter alteri præcipua familiaritate conjunctus; sed sola fama beatæ vitae mutuali eos junxerat caritate.

G. jam ante in clientelam suam accep- rat.
* an Cæ- rûm quia?
* an episco- pos?

B 75 Cæterumque * moris erat B. Francisci, cum aliquam civitatem & terram ingrederetur, ad ipsos * vel sacerdotes accedere; audiens de præsentia pontificis tanti, magna cum reverentia ejus se clementia præsentavit. Quem dominus episcopus videns, humili devotione suscepit, sicut & semper omnibus sacram Religione prætentibus faciebat, & illis præcipue, qui beata paupertatis & beata simplicitatis insigne nobile deferebant. Et quoniam sollicitus erat pauperum supplere inopiam, & ipsorum negotia specialiter pertractare, causam adventus ipsius diligenter quæsivit, & ejus propositum benignissimè intellexit. Quem cum cerneret supra cæteros terrena omnia contemnentem, & illo igne ferventem, quem Jesus misit in terram, anima sua ex tunc animæ illius glutinata est, devotè ipsius petens orationem, & gratissimè ei suam offerens in omnibus protectionem. Monuit proinde ipsum, coepit perficere iter, & ad curam & custodiam eorum, quos Dominus Deus sibi commiserat, sollicitè vigilare. Videns autem S. Franciscus tam reverendum dominum, sicut parvuli, gerere animum, affectum dulcem, sermonem efficacem, gavisus est gudio magno valde: & exinde procidens ad pedes ejus, seipsum & fratres suos devoto ei animo tradidit & commisit.

xxviii.
Sanctus pau- peres honorati- vult, sof- que re & a- perâ juvat.

C 76 Pater pauperum, pauper Franciscus, pauperibus omnibus se conformans, pauperiorum se quempiam conspicere gravabatur, non inanis gloria appetitu, sed solius compassionis affectu. Et licet tunica vili & hispida foret contentus, illam multotiens cum aliquo paupere dividere cupiebat. Sed ut ditissimus pauper, magno pietatis affectu ductus, posset utcumque pauperibus subvenire, postulabat in magnis frigoribus à divitibus hujus seculi mantellum seu pelles præstari. Quod cum devote libentius id facerent, quam ab eis Pater beatissimus postularet, dicebat eis: Tali tenore hoc à vobis recipiam, quod rehabere de cætero non expæctetis. Cumque aliquis ex pauperibus ei primitus obviaret, exultans & gaudens, ex accepto pauperem induebat. Molestissimum eratei, cum alicui pauperum cerneret exprobrari, vel

in aliquam creaturam maledictionis verbum audiret ab aliquo intorqueri. Unde accidit, ut frater quidam cuidam pauperi, eleemosynam postulant, verbum invectionis inferret, dicens: Vide, ne forte sis dives, & similes paupertatem: quod audiens pater pauperum S. Franciscus, graviter doluit, & fratrem talia profarentem durissimè increpavit, præcepitque ei, ut se coram paupere denudaret f, ac pedes ejus desculans, veniam postularet. Aiebat namque: Qui pauperi maledicit, Christo injuriam facit, cuius portat nobile signum, qui pro nobis se fecit pauperem in hoc mundo. Frequenter proinde inveniens pauperes, lignis vel aliis sarcinis oneratos, ad juvandos illos proprios humeros, licet nimium debiles, supponebat.

D

77 Affluebat spiritu caritatis, pietatis visceris gestans, non solum erga homines necessitatem patientes, verum etiam erga muta brutaque animalia, reptilia, volatilia, & ceteras insensibiles creaturas; sed in omni genere animalium speciali dilectione & promptiori affectu agnitos diligebat, eò quod Domini nostri Jesu Christi humilitas in Scripturis sacris agno assimilatur frequenter, & convenientius coaptatur. Sic & omnia illa, præcipue in quibus fidei posset aliqua similitudo alegoria repertiri, amplexabatur carius, & libentius videbat. Nam cum tempore quadam iter faceret per Marchiam de Ancona, & in eadem civitate verbum Dei prædicasset, ac versus Auximum g cum domino Paulo h, quem Ministrum constituerat omnium fratrum in eadem provincia, iter arripisset; invenit in campus pastorem quemdam, caprarum & hircorum gregem pascentem; eratque inter caprarum & hircorum pluralitatem ovicula una pergens, humilius & quietius pascentis. Quam videns beatus Franciscus, fixit gradum & tactus dolore cordis intrinsecus, altius ingemiscens, dixit ad fratrem, qui comitabatur eum: Nunquid non oves hanc cernis, quæ inter has capras & hircos sic ambulat mansuetæ? Ita dico tibi, quia Dominus noster Jesus Christus inter Phariseos & principes sacerdotum sic humilis ambulabat. Rogo te propterea, fili, per caritatem ipsius, ut mecum huic compatriaris oviculae, &, soluto pretio, de medio istarum caprarum & hircorum educamus eam.

E
Pre ceteris
brutis ani-
mantibus di-
ligebat a-
gnos, quo-
rum unum

78 Frater Paulus vero, ejus dolorem admirans, cœpit ipsem condolare. Cum autem nihil præter viles tunicas, quibus induebantur, haberent, & solliciti de solvendo pretio existarent, quidam statim mercator iter agens affuit, & pretium obtulit, quod optabant. At ipsi gratias agentes Deo, accepta ove, Auximum per venerunt. Et introeuntes ad episcopum civitatis, ab ipso magna cum reverentia sunt suscepiti. Miratus est dominus episcopus & de ove, quam Vir Dei ducebat, & de affectu, quo erga eam ducebatur. Sed cum Christi Servus longam sibi de ove sermonis parabolam retegisset *, corde compunctus, gratias egit Deo. Die sequenti egressus est de civitate, & cogitans, quidnam de ove faceret, consiliis consocii & fratris sui eam in quadam claustrum familiarum Christi apud Sanctum Severinum i traxit conservandam. Venerabiles ancillæ Christi, velut magnum munus à Deo sibi datum, gaudentes oviculam suscepserunt: quam temporibus multis sollicitè custodientes, de lana ipsius tunicam texuerunt, & eam beato patri

F
ex caprarum
hircorumque
gregi rede-
mis, & nu-
triendum cu-
ravit;

* retexisset

Fran-

C A P U T X.

A Franciscus apud ecclesiam B. Mariæ de Portiuncula tempore cuiusdam capituli transmiserunt. Quam cum magna reverentia & animi exultatione Sanctus Dei amplexans, deosculabatur eam, invitans ad gaudium circumstantes eum.

*& alios duos,
qui ad for-
rum venales
ferebantur.*

79. Alia verò vice, cùm per eamdem Marchiam transiret, eodem fratre ipsum alacriter comitante, viro cuidam obviavit, qui agniculos duos suspensos & ligatos in humero suo ad forum, ut venderet, deportabat. Cùmque agnos balantes beatus Franciscus audisset, commota sunt ejus viscera, & appropinquans tetigit eos, quasi mater super plorantem filium, affectum compassionis ostendens; & ait ad virum: Quare sic fratres meos agnos ligatos & suspensos excrucias? Qui respondens ait: Eos ad forum porto, ut vendam, pretii necessitate compulsus. Et ait Sanctus: Quid postea fiet de illis? Ad quem ille, Emptores, inquit, eos interficien & manducabunt. Absit, respondit Sanctus, non fiat istud, sed tolle pro pretio mantellum, quem porto, & agnos mihi concede. Qui alacri animo agniculos tribuit, & mantellum suscepit, quoniam multò majoris pretii erat mantellus, quem causâ frigoris expellendi Sanctus à quodam fideli viro mutuò suscepérat ea die. Cæterum apud se Sanctus, susceptis agniculis, quid de ipsis faceret, sollicitus cogitabat, & habito consilio fratris associantis cum eo, viro illi redidit gubernandos, præcepitque sibi, ne ullo tempore venderet eos, nec malum eis quid inferret, sed conservaret, nutriret & regeret studiōse.

A N N O T A T A.

a Ut Regulam suam, ab Innocentio III summo Pontifice dudum vivæ vocis oraculo approbatum, ab ejusdem successore Honorio III scriptis confirmari obtineret; prout suo loco dixi in Commentario prævio, & infra dicetur.

b Tres Socii, qui Appendicem Vitæ dandam scriperunt post Thomam Celanensem, tradunt, S. Franciscum, non sponte sua, sed à Cardinale Hugone seu Hugolino, Ostiensi episcopo, compulsum coram Honorio & Cardinalibus prædicasse. Vide diēla in Commentario prævio num. 505 & sequenti.

c Hanc voculam, qua in apographo nostro exciderat, addidi.

d Id est, protector Ordinis illius; tunc quidem propria sua voluntate & rogatus à S. Francisco, at paulò post auctoritate Pontificia.

e Hanc quoque voculam, qua deesse videtur, adjunxi.

f Denudationem hanc non nimis crudè interpreteris.

g Auximum vel Auxumum, Italis Osimo, ditionis Ecclesiastice civitas episcopal is est in Marchia Anconitana.

h Infrā Frater Paulus dicitur.

i S. Severini fanum, alias etiam Septempseda, Italis San-Severino dictum, item episcopal is civitas est ad Potentiam fluvium, in eadem Marchia Anconitana.

k Nempe palliolum istud sic mutuum, seu commodatum, acceperat Sanctus, ut, quemadmodum alias vidimus, de eo, si vellet, posset disporvere.

Sanctus in omnibus laudat Deum: mores ejusdem, virtutes, corporis figura latè descripta. Christum imitari conatur, Natalem ejus mira solemnitate celebrat: miracula in eo loco facta, & eccllesia Sancto dedicata.

L Ongum esset nimis & impossibile, omnia numerare & recolligere, quæ gloriösus pater Franciscus fecit & docuit, donec in carne vivit. Quis enim umquam posset summum ejus affectum exprimere, quo in omnibus, quæ Dei sunt, ferebatur? Quis enarrare dulcedinem, quâ fruebatur, contemplans in creaturis sapientiam Creatoris, potentiam & bonitatem ejus? Reævera miro atque ineffabili gaudio ex hac consideratione sæpiissimè replebatur, cùm respiciebat solem, cùm lunam cernebat, cùm stellas & firmamentum. O pietas simplex, & ô simplicitas pia! Circa vermiculos etiam nimio flagrabit amore, quia legerat de Salvatore dictum: Ego sum vermis, & non homo. Et idcirco colligebat de via, in tuto recondens loco, ne transeuntium vestigiis detererentur. Quid de aliis inferioribus dicam creaturis, cùm & apibus in hyeme, ne frigoris algore deficerent, mel, sive optimum vinum, faceret exhiberi: quarum efficaciam operum & ingenii excellentiam ad Domini gloriam tanto præconio extollebat, ut diem unum plerūque in earum creaturarum laudibus consummaret. Sicut enim olim tres pueri, in camino ignis ardentes positi, ad laudandum & glorificandum Creatorem universitatis elementa omnia invitabant a, sic & ille Vir, Spiritu Dei plenus, in omnibus creaturis Creatorem omnium ac Gubernatorem glorificare, laudare & benedicere non cessabat.

F 81. O quantam putas ejus menti exhilarationem florum speciositas importabat? Cùm eorum venustatis cerneret formam, & suavitatis olentiam persentiret, statim ad illius Floris pulchritudinem considerationis oculum deflectebat, qui lucidus in vernali tempore de radice Jesse progrediens, ad odorem suum suscitavit innumera millia mortuorum. Cùmque florum copiam inveniret, ita prædicabat eis, & ad laudem eos Dominicam invitabat, acfiratione vigerent. Sic & segetes, vineas, lapi des & sylvas, & omnia speciosa camporum, irrigua fontium, & hortorum virgentia, terramine & ignem, aërem & ventum sincerissima puritate ad divinum monebat amorem & libens obsequium hortabatur. Omnes denique creaturas FRATRES nomine nuncupabat b: & modo præcellentí atque cæteris inexperto creaturarum occulta cordis acie decernebat, utpote qui jam evaserat in libertatem filiorum gloriæ Dei. Nunc in cælis, ô bone Jesu, te admirabilem

b

ejusdem lau-

dem miro

cum affectu

predicabat,

c

V v v v

lau-

A. THOMA
CELAN.
*miris item
modis nomen
Domini vene-
rabatur.*
** s. altior*

*d**e*** deleri**B*

*Illiis animis
corporis que
effigies datur.*

C

*xxx.
Euangelium
perpetuo me-
ditabatur,
maxime
Christi incar-
nationem
passionem
quo ,*

laudat cum angelis, qui certe amabilem in terra positus omnibus te prædicabat creaturis.

82 Nam supra hominum intellectum affiebat, cùm nomen tuum, sancte Domine, non minaret, & totus existens in jubilo, ac jucunditate castissima plenus, novus certe homo & altius * seculo videbatur. Propterea ubicunque scriptum aliquid, sive divinum, sive humanum, in via, in domo seu in pavimento inveniebat, reverentissime colligebat illud, & in sacro vel honesto reponebat loco, eà reverentiā quidem, ne ibi esset nomen Domini, vel ad id pertinens scriptum *d.* Enimvero, cùm à quadam fratre quadam die fuisset interrogatus, ad quid etiam paganorum scripta, & ubi [nihil e] erat Domini, sic studiosè colligeret; respondit dicens: Fili, quia litteræ sunt, ex quibus componitur gloriosissimum Dei nomen. Bonum quoque, quod ibi est, non pertinet ad paganos, neque ad aliquos homines, sed ad solum Deum, cuius est bonum. Et quod non minus est admirandum, cùm litteras alias salutationis vel admonitionis gratiā ficeret scribi, non patiebatur, ex eis delere* litteram aliquam aut syllabam, licet superflua sèpe aut incompetens poseretur.

83 O quām pulcher, quām splendidus, quām gloriōsus apparebat in vitæ innocentia, & in simplicitate verborum, in puritate cordis, in dilectione Dei, in caritate fraternali, in fragrantia obedientia, in concordi obsequio, in aspectu angelico! Dulcis in moribus, natura placidus, affabilis in sermone, commodissimus in exhortatione, fidelissimus in commisso, providus in consilio, in negotio efficax; gratiosus in omnibus, mente serenus, animo dulcis, spiritu sobrius, contemplatione stabilis, gratiā perseverans, & in omnibus idem: ad indulgendum velox, ad irascendum tardus, liber ingenio, memoria luculentus, subtilis in differendo, circumspectus in eligendo, & in omnibus simplex: rigidus in se, pius in aliis, discretus in omnibus; facundissimus homo, facie hilaris, vultu benignus, immunis ignaviae, insolentiae expersus: saturā mediocris, parvitati vicinior. Caput mediocre ac rotundum, facies utrinque oblonga & protensa, frons parva & plana; mediocres oculi, nigri & simplices, fuscī capilli, supercilia recta; nasus subtilis, aequalis & rectus, aures erectæ & parvæ, & tempora plana: lingua placabilis, ignea & acuta; vox vehemens, dulcis, clara atque sonora; dentes conjuncti, aequales & albi; modica labia, atque subtilia: barba nigra, pilis non plenè respersa: subtile collum, humeri recti, brevia brachia, tenues manus, digiti longi, ungues producti, crura subtilia, parvuli pedes, tenuis cutis, caro paucissima: aspera vestis, sotinus brevissimus, manus largissima: & quia erat humillimus, omnem mansuetudinem ostendebat ad omnes homines, omnium moribus utiliter se conformans. Sanctior inter sanctos, inter peccatores quasi unus ex illis. Adjuva igitur peccatores, peccatorum amator, Pater sanctissime, & quos cernis miserabiliter in delictorum fordibus jacere, dignare eos misericordissimè tuis gloriissimis suffragiis elevare.

84 Summa ejusdem intentio, præcipuum desiderium supremumque propositum ejus erat, sicut Euangelium in omnibus & per omnia observare, ac perfectè omni vigilantia, omni studio, toto desiderio mentis, toto cordis fer-

vore, Domini nostri Jesu Christi doctrinam fequi, & vestigia imitari. Recordabatur assidua meditatione verborum ejus & sagacissima consideratione ipsius opera recolebat: præcipue incarnationis humilitas & caritas passionis ita ejus memoriam occupabant, ut vix valeret aliud cogitare. Memorandum proinde ac reverenti memoria recolendum, quod tertio anno aate glorioſi obitus sui diem f apud castrum, quod Grecum dicitur, fecit in die natalis Domini nostri Jesu Christi. Erat in terra illa vir quidam, nomine Joannes, bonæ famæ, melioris vitæ, quem beatus Franciscus amore præcipuo diligebat; quoniam, cùm in terra sua & * honorabilis plurimam exitisset, carnis nobilitate calcata, nobilitatem animi est sequutus. Hunc verò beatus Franciscus, sicut sèpe solebat, per quindecim dies ante Nativitatem Domini fecit ad se vocari, & dixit ei: Si desideras, ut apud Grecum præsentem festivitatem Domini celebremus, festina præcedere, &, quæ tibi dico, præpara diligenter. Volo enim illius Pueri memoriam agere, qui in Bethlehem natus est, & infantilium necessitatum ejus incommoda, quomodo in præsepio reclinatus, & quomodo, astante bove atque asino, super sœnum positus exitit, utcumque corporeis oculis pavidere. Quod audiens vir bonus atque fidelis, cucurrit citius, & omnia in prædicto loco, quæ Santos dixerat, præparavit.

85 Appropinquavit autem dies lætitiae, tempus exultationis advenit: è pluribus locis vocati sunt Fratres, viri & mulieres terræ illius secundum posse suum, exulantibus animis, cereos & faces preparant ad illuminandam noctem, quæ scintillanti sydere dies omnes illuminavit & annos. Venit denique Sanctus Dei, & inveniens omnia præparata, vidit & gavisus est: & quidem præparatur præsepium, appor-tatur sœnum: bos & asinus adducuntur, honoratur ibi simplicitas, exaltatur paupertas, humilitas commendatur, & quasi nova Bethlehem de Grecio facta est. Illuminatur nox, ut dies, & hominibus atque animalibus deliciosa extitit: adveniunt populi, & ad novum mystérium novis gaudiis adlætantur. Personat sylva voces, & jubilantibus rupes respondent. Cantant Fratres, Domino laudes debitas persolventes, & tota nox jubilatione resultat. Stat Sanctus Dei coram præsepio suspiriis plenus, pie-tate constrictus, & miserabili * gaudio super-fusus. Celebrantur Missarum solennia persæ-pe h, & nova fruitur consolatione sacerdos i.

86 Induitur leviticis ornamentis, quia levita erat, & voce sonora Euangelium cantat. Et quidem vox ejus vox vehemens, vox dulcis, vox clara, voxque sonora, cunctos invitans ad præmia summa. Prædicat deinde populo circumstanti, & de nativitate pauperis Regis, & Bethlehem parvula civitate melliflua ruptat*. Sæpe quoque, cùm vellet Jesum Christum nominare, amore flagrans nimio, eum Puerum de Bethlehem nuncupabat, & more balantis ovis Bethlehem dicens, os suum sic magis dulci affectione totum implebat: & labia sua, cùm Puerum de Bethlehem vel Jesum nominaret, quasi lingebat linguâ, felici palato degustans & deglutiens dulcedinem verbij hujus. Multiplicantur ibi dona Omnipotentis, & à quadam viro virtutis & mirabilis visio cernitur. Videbat enim in præsepio puerulum unum, ja-centem exanimem, ad quem videbat accedere sacer-

*D**f*** an. dives &c**E**enjus festum
natale singu-
lari solemnis-
tate**F*** I. mirabili
b i
& cum in-
genti populi
concursu cele-
bravit Greci,*** I. eructat**k**sacer-*

A sacerdotem Dei *l*, & eundem puerum quasi à somno suscitare. Nec inconveniens visio ista, cùm puer Iesus in multorum cordibus oblivioni fuerit datus, in quibus, ipsius gratia faciente, per servum suum sanctum Franciscum resuscitatus est, & impressus, memoriae diligentie. Finiantur deinde solemnies excubiae, & unusquisque cum gaudio ad propria remeavit.

m ubi in ejus rei memoriam ecclesia postmodum adficiata fuit.
n 87 Conservatur fenum in præsatio possum, ut per ipsum jumenta & animalia salva faciat Dominus, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam sanctam. Et revera sic actum est, ut animalia, diversos morbos habentia, per circūm adjacentem regionem, manducantia de hoc feno, à suis sint ægritudinibus liberata. Imò & mulieres, partu gravi & longo labores, de prædicto feno sibi superimponentes, partu pariunt salutari: atque à diversis cladibus utriusque sexus concursus desideratam ibidem obtinent sanitatem. Consecratus est denique locus præsepī templum Domino: & in honorem beatissimi patris Francisci supra præsepe altare construitur, & ecclesia dedicatur *m*; ut, ubi animalia quandoque feni pabulum comederunt, ibi de cætero ad sanitatem animæ & corporis manducant homines carnes Agni immaculati Iesu Christi Domini nostri, qui summa & ineffabilis caritate dedit seipsum nobis, cum Patre & Spiritu sancto vivens & regnans Deus æternaliter gloriosus per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Daniellis cap. 3.

b Consideratione... primæ originis omnium (*inquit S. Bonaventura in Vita num. 109*) abundantiori pietate repletus, creaturas, quantumlibet parvas, FRATRIS vel SORORIS appellabat nominibus; pro eo, quod sciebat, eas unum secum habere principium.

c Ex Epistola S. Pauli ad Romanos cap. 8, v. 21.

d Huc spectant, que de divini nominis veneratione Sanctus ipse suo Testamento inseruit his verbis: Sanctissima nomina & verba ejus (Dei) scripta, ubicumque invenero in locis illicitis (*id est, in locis vilibus*) volo colligere, & rogo, quod colligantur, & in loco honesto collocentur.

e Vocem uncis inclusam addidi, ut sensum perficerem.

f Id est, anno 1223; nam obiit S. Franciscus anno 1226, die 4, seu 3 Octobris.

g Lege Annotata ad cap. 7, litt. aa:

h Puto, hic legendum esse: Super præsepe, nisi habent Vita secunda & S. Bonaventura. Porro quia hic natalem Domini celebrandi modus planè novus ac insolens fuit, S. Bonaventura in Vita num. 149 lectores premonuit, hec non sine Honorii III Papa consensu facta esse; Ne vero, inquiens, hoc levitati posset adscribi, à summo Pontifice peritâ & obtentâ veniâ, fecit præparari præsepium &c. Vide Commentarium prærium § 23, ubi eamdem festivitatem etiam ex biographo secundo enarravi.

i Id est, S. Franciscus, qui, cùm Levita, seu diaconus solùm esset, ut sequitur, impropre vocatur hic sacerdos, forte quia ipse primarius bujuscem solennitatis auctor & auctor erat. Pari modo mox infra idem Sanctus Sacerdos Dei vocatur, ut Octobris Tomus II.

annotabo lit. l.

k Fuit hic idem Joannes, de quo suprà, teste S. Bonaventura.

l Ipsummet S. Franciscum, ut docent scriptor Vitæ secunde sanctusque Bonaventura, & ex sequentibus liquet. Vide etiam mox annotata ad lit. i.

m Eadem habet biographus secundus; at S. Bonaventura de ceteris consentiens, de ecclesia, hanc dubiè exigua, eo in loco exstrutta filet.

LIBER II,

Referens gesta duobus posterioribus Vitæ S. Francisci annis.

CAPUT I.

E

Excellentia vita S. Francisci
& utilitas ejus doctrina:
mirabilis visio, in qua ei-
dem sacra stigmata imprimun-
tur.

CAP. I.
Auctor in
Sancti lau-
dem excusa-
rens,

*a**b*

F

6

*S*uperiori quidem tractatu, quem gratiâ Salvatoris congruo fine conclusimus, vitam & actus beatissimi patris nostri Francisci usque ad octavum decimum conversionis suæ annum a enarrandum utcumque conscripsimus. Reliqua verò gesta ipsius à penultimo vitæ suæ anno *b*, prout potuimus scire, rectè huic Opusculo breviter adnectemus; & ea sola, quæ necessaria magis occurunt, ad præsens intendimus adnotare; ut, qui plus his dicere cupiunt, quid addant, semper valeant invenire. Anno siquidem Dominicæ Incarnationis mcccxxvi, xiv Indictione, iv Nonas Octobris, die Dominico, beatissimus pater noster Franciscus in civitate Assisi, de qua ortus est, apud Sanctam Mariam de Portiuncula, ubi Ordinem Fratrum Minorum ipse primò plantavit, expletis viginti annis, ex quo perfectissimè adhæsit Christo, Apostolorum vitam & vestigia sequens, egressus de carnis ergastulo, ad cælestium spirituum mansiones, perfectè, quæ cœpit, consummans, felicissimè convolavit *c*. Cum hymnis & laudibus in illa civitate sacram & sanctum corpus ipsius collocatum est, & honorificè reconditum, ubi ad gloriam Omnipotentis multis coruscat miraculis. Amen.

89 Hic verò, cùm in via Dei ipsius cognitiōnis à primævo juventutis flore parùm vel nihil esset institutus, in natali simplicitate ac vi-
toriorum fervore tempore non paucò d perdu-
rans, immutatione dexteræ Excelsi justificatus
à peccato, gratiâ & virtute Altissimi super o-
mnes tempore suo repertus divinâ sapientiâ est
repletus. Nam cùm doctrina Euangelica, etsi
*non particulariter, sed generaliter, ubicumque** * an ubique?
VVV 2 multe

ipius emi-
nentem sapi-
entiam, san-
ctimoniam.

a

A. THOMA
CELAN.

multum per opera defecisset, missus est, ut universaliter per totum mundum Apostolorum exemplo perhiberet testimonium veritati: sicutque factum est, ut doctrinam suam omnem mundi sapientiam ostenderet evidenter fore stultam, & brevi spatio temporis ad veram sapientiam Dei per stultitudinem prædicationis mundum generavit in Christo duce; quoniam in novissimo tempore novus Euangeliista, quasi unus ex paradisi fluminibus, in toto terrarum orbe fluente Euangeli pia irrigatione diffudit, & viam in eo Filii Dei, atque doctrinam Veritatis opere prædicavit. Facta est proinde in eo & per eum orbis terrarum insperata exultatio & sancta novitas, antiquæ religionis germen inveteratos diu & veteres multum subito innovavit, datus est spiritus novus in cordibus electorum, & in medio eorum effusa est unio salutaris; cum, velet unum de luminaribus cœli, Christi Servus & sanctus, & novo ritu & novis signis desuper radavit. Renovata sunt per eum antiqua miracula, dum in deserto mundi hujus ordine novo, sed antiquo more, plantata est vitis fructifera, proferens flores suavitatis in odorem sanctorum virtutum, ubique sacræ Religionis palmites exten-dendo.

*doctrinam-
que omnibus
misericordia
miracula
commendat.*

* adde desi-
derent.

C

II.
*Sæcæ secessi-
buss vacans,
sotusque ad
perfectionem
Deumque
aspirans,*
e
f

templationis beatis secessibus consummaret. As-sumpsit proinde secum socios valde paucos, quibus ejus conversationis sancta, magis quam cæteris nota erant, ut tuerentur eum ab incursum & conturbatione hominum, & suam quietem in omnibus diligenter adjuvarent. Cumque cum illis diu permanisset, & oratione continua & frequenti contemplatione divinam familiaritatem modo ineffabiliter suisset adeptus, quid æterni Regi de se & in se foret acceptum, aut esse posset, cognoscere cupiebat. Curiosissime exquirebat, & piissime anhelabat scire, quali modo, quali via, aut quali desiderio Dominino Deo valeret juxta consilium & beneplacitum voluntatis sua perfectus adhærere. Hæc summa philosophia semper fuit, hoc summum desiderium in eo, quod vivit. Semper flagravit, ut quereret à simplicibus & sapientibus, à perfectis & imperfectis, qualiter posset viam apprehendere veritatis, & ad maius propositum pervenire.

D

92 Nam cum esset perfectorum perfectior, *ac illæ vero
luntatorem in-
quirens, do-
minus co-
gnoscat.* perfectum abnuens &, imperfectus se penitus reputabat. Gustaverat & viderat, quam dulcis, suavis & bonus foret his Deus Israël, qui rego sunt corde, & in simplicitate pura, & in puritate vera querunt illum. Infusa namque in se dulcedo & suavitas, rarissimis raro data, quam sibi desuper senserat aspirare, cogebat eum totum à seipso diffidere: & tanta jucunditas repletus, cupiebat modis omnibus illuc ex toto transire, ubi excedendo seipsum jam parte processerat; paratusque erat Homo, spiritum Dei habens, omnes animi pati angustias, omnesque corporis passiones tolerare, si tandem optio sibi daretur, & voluntas Patris cœlestis misericorditer completeretur in eo. Accesit deinde die quadam ante sacrum altare, quod in heremitorio, in quo ipse manebat, erat constructum; & accepto codice, in quo sacra Euangelia erant conscripta, reverenter altari superposuit illum; sicque prostratus in oratione quotidie non minus corde, quam corpore, humili prece poscebat, ut benignus Pater, Deus misericordiarum, & Deus totius consolationis, suam sibi dignaretur ostendere voluntatem, & ut perfectè consummare valeret, quod olim simpliciter & devotè incepérat: quid si * *an sibi?* oportuniū agere, in prima libri apertione indicari, simpliciter precabatur. Sanctorum quippe ac perfectissimorum exemplo ducebatur, qui pia devotione in desiderio sanctitatis simile aliiquid fecisse leguntur b.

E

93 Surgensque ab oratione, in spiritu humilitatis animoque contrito, ac signaculo sanctæ crucis se muniens, de altari librum accepit, eumque cum reverentia & timore aperuit. Factum est autem, cum aperisset librum, occurrit sibi primò passio Domini nostri Iesu Christi, & id solùm, tribulationem eum passurum, demonstrabat. Sed ne hoc casu evenisse, possit aliquatenus suspicari, bis & ter librum aperuit, & simile, vel idem, scriptum invenit. Intellexit tunc Vir spiritu Dei plenus quod per multas tribulationes, per multas angustias, & per multas pugnas oporteret, eum intrare in regnum Dei. Sed non turbatur fortissimus Miles ad ingruentia bella, nec animo decidit, præliaturus Domini prælia in castris sæculi hujus. Non veritus est succumbere hosti, qui non cedebat sibi, etiam cum diu supra modum humanarum virium laborasset. Revera ferventissimus erat, &, si retroactis

F

*multa fibe
toleranda
effe, ad que-
se parat ala-
riter.*

multum tentare, cuius laus ab ipso, qui est laus omnium, fons & honor, dans fortissimis præmia lucis. Benedicentes igitur Deum, sanctum, verum & gloriosum, ad historiam recurramus.

94 Tempore quadam & beatus & venerabilis pater Franciscus, relictis sæcularibus turbis, quæ ad audiendum & videndum eum quotidie devotissime concurrebant, locum quietis & secretum solitudinis f petiit, cupiens ibi vacare Deo, & exter gere, si quid pulveris sibi inhæserat ex conversatione hominum. Mos ejus erat tempus impensum sibi ad gratiam promerendam dividere, &, prout oportere videbat, aliud proximorum lucris impendere, aliud con-

fæculis

A sæculis socium habuit in proposito, nemo tamen eo superior inventus est in desiderio. Nam & levius perfecta operari, quam dicere, non cognoscebat; semper, non verbis, quæ bonum non faciunt, sed ostendunt, sed sanctis operibus efficax studium & operam præbens. Manebat proinde inconcussus & latus, & sibi & Deo in corde suo lætitiae cantica decantabat. Propterea majori revelatione dignus habitus est, qui sic de minimo exultavit, & in modico fidelis, constitutus supra multa.

^{III.}
Videt Seraphinum, ve-
lus crucifixum, & ipse
sacris stigmatibus

94 Faciente ipso moram in eremitorio, quod à loco, in quo possum est, Aumna nominatur, duobus annis, antequam animam redderet cælo, vidit in visione Dei virum unum, quasi Seraphim, sex alas habentem, stantem suprà, manibus extensis, ac pedibus conjunctis, cruci affixum. Duæ alæ suprà caput elevabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ denique totum velabant corpus. Cumque ista videret beatus Servus Altissimi, admiratione permaxima replebatur; sed quid sibi vellit hæc visio, advertere nesciebat. Gaudebat que quam plurimum & vehementius lætabatur in benigno & gratiose respectu, quod Seraphim k videbat, quia pulchritudo inestimabilis erat nimis: sed omnino ipsum crucis affixio & passionis ipsius acerbitas deterrebat. Sicque surrexit (ut ita dicitur) tristis & latus; & gaudium atque mœror suas in ipso alternabant vices. Cogitabat sollicitus, quid posset hæc visio designare, & ad capiendum ex ea intelligentiae sensum auxiabatur plurimum spiritus ejus. Cumque liquidò ex ea intellectu aliquid non perciperet l, & multum ejus cordi visionis ejus novitas insideret; cœperunt in manibus & pedibus ejus apparere signa clavorum, quemadmodum paullò ante Virum sanctum supra se viderat crucifixum.

^{mirabiliter}
^{insignitur:}
^{que, quantu-}
^{m potuit,}

95 Manus & pedes ejus in medio clavis confixi videbantur, clavorum capitibus interiori parte manuum & superiori pedum apparentibus, eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erant enim signa illa rotunda interiùs in manibus, exterius autem oblonga; & caruncula quædam apparebat, quasi summitas clavorum retorta & repercussa, quæ carnem reliquam excedebat. Sic & in pedibus impressa erant signa clavorum, & à carne reliqua relevata m. Dextrumque latus, quasi lanceâ transfixum n, cicatrice obducta, erat, quod sæpe sanguinem emittebat, ita ut tunica ejus cum femoralibus multociens respergeretur sanguine sacro. Heu! quam pauci, dum viveret crucifixus Servus Domini crucifixi, sacrum latèrī vulnus cerne-re meruerunt! sed felix Helias o, qui, dum viveret Sanctus, utrumque illud videre meruit: sed magis felix Ruffinus p, qui propriis manibus contrectavit. Enimvero cùm semel dictus frater Ruffinus manum suam in sinum sanctissimi Viri, ut eum scalperet, immisisset, dilapsa est manus ejus, ut sæpe contingit, ad dextrum latus ipsius, & occurrit illi pretiosam illam contingere cicatricem. Ad cuius tactum Sanctus Dei non modicūm doluit, & manum à se repellens, ut ei parceret Dominus, acclamat. Studiosissimè namque abscondebat hoc ab externis, celabat cautissimè à propinquis, ita ut & tolerabiles fratres & ejus devotissimi secutores hoc per multum temporis ignorarent.

^{celare semper}
^{natus est.}

96 Et licet tantis ac talibus margaritis, tanquam pretiosissimis gemmis, Servus & amicus Altissimi se videret ornatum, atque supra o-

mnium hominum gloriam & honorem mirificè A. THOMA decoratum, non evanuit tamen in corde suo; CELAN. non quæsivit alicui per appetitum vanæ gloriae complacere. Sed & ne humanus favor datam sibi gratiam furaretur, modis omnibus, quibus poterat, hæc abscondere fatigebat. Mos etenim ipsius erat raro aut nulli pretiosum revelare secretum, timens specie præcipue dilectionis ex eorum dilectione, sicut solent facere prædilecti, pati aliquod in data sibi gratia detrimentum. Colebat semper in corde suo, & in ore frequenter habebat propheticum illud: "In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi q.,, Quotiens verò ex sacerdatis bus ad eum convenissent aliqui, ab eorum collocutione cupiens abstinere, fratribus & filiis, qui secum morabantur, tale dederat signum, ut, cum videlicet prædictum versiculum recitaret, statim eis, qui convenerant, modestè licentiam exhiberent. Expertus namque fuerat, magnum fore malum, cuncta communicare, & spirituale sciebat esse non posse, perfectiora secreta, cujus & plura non sunt, quam ea, quæ in facie videntur, & ex apparentia possunt in una parte ab hominibus indicari r. Invenerat enim aliquot sibi exterius concordantes & interius dissidentes; applaudentes coram, irridentes retro, qui judicium sibi acquisierunt, & rectos ei suspectos aliquantulum reddiderunt. Sæpe malitia denigrare nititur puritatem, & propter mendacium familiare multis, paucorum non creditur veritati.

7

E

ANNOTATA.

a Ex chronotaxi nostra conversus est S. Franciscus anno 1206; cui si annos 17 completos addas, pervenies usque in annum Christi 1223, in cuius fine, nempe die 25 Decembris, ipse Nativitatem Christi Domini peculiariter modo Grecii celebravit, cum qua festivitate Celanensis primum Vitæ librum terminavit.

b Ita etiam premisit in Prologo: verumtamen oportet hic penultimum vitæ S. Francisci annum latius accipere pro toto biennio completo cum aliquot mensibus ante Sancti obitum. Ratio est, quod ipsem Celanensis in eodem capite num. 94 impressionem facrorum stigmatum referat, hancque ibidem factam dicat duobus annis, antequam Sanctus animam redderet cælo; ex Bonaventura verò in Vita num. 191 habeamus, eamdem impressionem contigisse circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, seu circa diem 14 Septembris; atque adeò certè ultra integrum biennium ante diem 4 seu 3 Octobris anni 1226, quo S. Franciscus ex ejusdem Celanensis sententia ex hoc mundo ad calum emigravit.

c Omnes allegatas epochas rectè se habere, ostendi in Commentario prævio § 29. Observandum tamen est, ut feci ibidem, dies mensis & hebdomada à Celanensi, in Italia scribente, more Italico expressos esse; ita ut pro nostro more computandi S. Franciscus obiisse dicendus sit, non iv Nonas Octobris, nec die Dominicō, sed v Nonas Octobris, die Sabbati post solis occidū. Observandum secundò est, minus accurate hic dici, Franciscum obiisse, expletis viginti annis à conversione sua; cum idem scriptor deinde num. 119 mortem ejus figat vicefimo conversionis suæ anno, quod etiam expressè afferit S. Bonaventura in Vita danda num. 208.

d Nempe ferè usque ad vigesimum quintum

VVVV 3

annum

A. THOMA
CELAN.

annum ætatis suæ, ut premist num. 2.

e Cùm... juxta solitum morem Quadragesimam... ad honorem sancti archangeli Michaëlis jejunare cœpisset, inquit S. Bonaventura in Vita num. 189; ac proinde mense Septembris vel circa finem Augusti, & quia biennio ante obitum, anno 1224.

f Montem Alvernæ fuisse, docet S. Bonaventura num. 188, qui mons Hetruria est in agro Florentino, vernaculè il Monte Alverno dicitur.

g Id est, non credens, se perfectum esse.

h De his legi potest Waddingus ad annum 1209, num. 7.

i Legendum esse Alverna, constat ex aliis biographiis; nisi forte pars montis Alverna Aumna dicta fuerit, quod tamen nusquam reperi.

k S. Bonaventura in Vita num. 192 tradit, non Seraphinum, sed ipsum Christum Seraphini specie apparuisse, sic dicens: Lætabatur quidem (Franciscus) in gratiose aspectu, quo à Christo sub specie Seraph cernebat se conspicere.

B l Landatus S. Bonaventura ait: Intellexit tandem ex hoc, Domino revelante, quod idèo hujusmodi visio sic divinâ providentiâ suis fuerat præsentata conspectibus, ut Amicus Christi prænosceret, se, non per martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum. Prouuit sanctus doctor istud adjunctum, quod Celanensis latuit, didicisse ex aliis S. Francisci discipulis, quos diligenter à se consultos, in Prologo testatur.

m Consentiant Tres Socii in Appendice num. 70, ubi aiunt: Cernebant enim in manibus & pedibus ejus (mox ab obitu) non quasi clavorum puncturas, sed ipsos clavos ex ejus carne compositos, & eidem carni innatos; ferri quoque nigredinem, nimirum in iisdem clavis, ita ut bi, eti carnoi essent, ferri speciem referrent. Consentit quoque S. Bonaventura in Vita num. 193; unde colligas, non esse accuratas S. Francisci imagines, que in manibus & pedibus ejus... quasi clavorum puncturas, seu sola vulnera, non ipsos clavos, ex ejusdem carne compositos representant.

C n Veritatem hujus historia in Commentario prævio totis §§ 24 & 25 tot tamque irrefragabilibus testimoniosis probavi, ut nesciam, quid vir prudens ad certam fidem historicam faciendam præterea possit requirere.

o Is est Elias, S. Francisci vicarius & in generale Ordinis ministerium successor, de quo sœpe meminimus in Commentario prævio, sermoneque recurret.

p Fuit hic unus ex Tribus illis Sociis, qui Appendicem ad hanc Vitam scripserunt.

q Psalmo 118, v. xi.

r Obscura admodum hec periodus, ac ferit descriptoris virtus deformata est.

VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

E

C A P U T II.

Sanctus semper fervens, multis corporis infirmitatibus afficitur: ejus amicitia cum Cardinale Hugolino, postea Gregorio IX, & hujus laudes: virtutes S. Francisci.

IV.
sanctus, emas-
cerato attri-
tuque ex diu-
turnis labo-
ribus corpore.

P er ejus igitur temporis curriculum cœpit corpus suum variis urgeri languoribus, & vehementioribus, quām prius solitum esset: frequentes namque patiebatur infirmitates, ut pote qui perfectè castigaverat corpus, & illud in servitutem redegerat ex multis præcedentibus annis. Nam per decem & octo annorum spatiū, quod tunc erat expletum a, vix aut nunquam requiem habuerat caro sua, varias & longissimas circuiens regiones, ut spargeret ubique semina verbi Dei. Spiritus ille promptus, sanctus* ille devotus, spiritus ille fervens, qui eam inhabitabat, replebat omnem terram Euangelio Christi, ita ut uno die quatuor aut quinque castella, vel etiam civitates, sœpius circuiret, euangelizans unicuique regnum Dei, & non minùs exemplo, quām verbo, ædificans audientes. De toto corpore fecerat lin-
*f. spiritus guam: tanta enim in eo carnis ad spiritum erat concordia, tanta obedientia, quod, cùm ille omnem niteretur apprehendere sanctitatem, ipsa nihilominus non solùm non repugnabat, sed & procumbere fatigebat, juxta quod scriptum est: Sitivit in te anima mea, quām multe, tipliciter tibi caro mea b., Assiduitas verò subjectionis fecerat eam voluntariam, & inclinatione sui habitum apprehenderat tantæ virtutis, quia constitudo sœpe vertitur in natu-
F ram:

98 Sed quoniam propter naturæ humanæ conditionis modum, necesse est, quod de die in diem homo exterior corruptatur, licet is, qui intus, renovetur, illud pretiosissimum va-
sculum, in quo cœlestis thesaurus erat absconditus, cœpit undique conquassari, & virium omnium pati defectum. Verum quia, cùm consummatus fuerit homo, tunc incipiet, &, cùm finierit, operabitur c, in carne infirma spiritus promptior efficiebatur. Tantum quoque animalium diligebat salutem & proximorum si-
tiebat lucra, ut, cùm per se ambulare non posset, asello vectus circuiret terras. Frequenter eum monebant Fratres, illi omni precum instantiâ suggestentes, ut infirmum corpus & valde debilitatum medicorum auxilio utrum * recreare deberet. Ille autem illo suo spiritu nobili in cœlum dejecto *, qui solvi folummodo cupiebat & cum Christo esse, hoc facere recusabat. Verum, quia nondum impleverat ea, quæ passionum Christi deerant, in carne sua, licet stigmata ejus in corpore suo portaret, infirmitatem oculorum incurrit gravissimam; quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus. Cùmque de die in diem infirmitas illa succresceret, & ex incuria videretur quotidie

incidit in va-
rias infirmi-
tates, maxi-
mè oculo-
rum.

*f. utcumque
*f. directo

A quotidie augmentari; frater Elias tandem, quem loco matris elegerat sibi, & aliorum fratrum fecerat patrem d, compulit eum, ut medicinam non abhorret, sed eam reciperet in nomine Filii Dei, per quem creata sunt cuncta, sicut scriptum est: "Altissimus de terra creavit me,, dicinam, & vir prudens non abhorrebit e,, am e.,, Sanctus Pater vero tunc benignè acquievit, & humiliter obtemperavit sermonibus se monentis.

V.
ad quos cur-
vandos iuvit
R. ate, ubi
in cursu Pon-
tificia tunc
orat

f

g

*f. colligabat

Cardinalis
Ostiensis, pro-
sector Ordini-
nis, Sancto-
que conjun-
ctissimum,

C

h

4 quotidiani augmentari; frater Elias tandem, quem loco matris elegerat sibi, & aliorum fratrum fecerat patrem d, compulit eum, ut medicinam non abhorret, sed eam reciperet in nomine Filii Dei, per quem creata sunt cuncta, sicut scriptum est: "Altissimus de terra creavit me,, dicinam, & vir prudens non abhorrebit e,, am e.,, Sanctus Pater vero tunc benignè acquievit, & humiliter obtemperavit sermonibus se monentis.

99 Factum est, cum plures accelerarent suis eum medicaminibus adjuvare, non invento remedio, accessit ad civitatem Reatinam f, in qua illius infirmitatis curandæ morari vir peritissimus dicebatur. Perveniente igitur eo ibidem, benignè & honorificè suscepimus est à tota Romana curia, quæ in eadem civitate tunc temporis morabatur; præcipue tamen à domino Hugone Ostiensi episcopo devotissimè suscepimus est, qui morum honestate ac sanctitate vitae præfulgebat. Hunc vero beatus Franciscus patrem & dominum elegerat super universam religionem & Ordinem fratrum suorum ex afflens & voluntate domini Honorii Papæ g, eo quod illi beata paupertas multum placebat, & sancta simplicitas in maxima reverentia existebat. Conformabat se dominus ille fratrum moribus, & in desiderio sanctitatis cum simplicibus erat simplex, & cum humilibus erat humilis, & cum pauperibus erat pauper, frater inter fratres, inter Minores minimus, & velut unus ceterorum, in quantum licitum erat, in vita & moribus gerere se studebat. Sollicitus erat ubique sacram Religionem plantare, & in remotis partibus famâ claram clarioris vitae ipsius Ordinem plurimum ampliabat. Dedit illi Dominus linguam eruditam, in qua confundebat adversarios veritatis, in qua refellebat inimicos crucis Christi, in qua reducebat errantes ad viam, in qua discordes pacificabat & concordes fortioris caritatis vinculo colligebat*. Erat in Ecclesia quasi lucerna ardens & lucens, & sagitta electa, parata in tempore opportuno.

100 O quoties, depositis pretiosis vestibus, vilibus indutus, discalceatis pedibus, quasi unus de fratribus, incedens, rogabat ea, quæ ad pacem sunt! Hæc inter virum & proximum suum, quoties oportebat; hæc inter Dominum & hominem semper sollicitè faciebat. Præterea paulò post elegit eum Dominus Pastorē, & in universa terra, & in Ecclesia sua sancta exaltavit caput ejus in tribubus populorum h: quod ut inspiratum divinitus, & Christi Jesu voluntate operatum esse sciatur, longè antè beatus pater Franciscus hæc verbis prædictis & opere præsignavit. Nam cum Ordo & Religio fratrum, divina gratia faciente, satis inciperet dilatari, & velut cedrus in paradiſo Dei, & in cælestibus sanctorum attolleret verticem meritorum, & tanta vinea electa sacros produceret palmites in latitudinem orbis terræ; sanctus Franciscus accessit ad dominum Papam Honoriū, qui tunc Romanæ præcerat Ecclesiæ, simplici petens prece, ut Hugonem episcopum Ostiensem sui fratrumque suorum patrem & dominum ordinaret. Annuit dominus Papa precibus Sancti, & benignè obtemperans, suam illi super Ordinem fratrum contulit potestatem; quam ille reverenter & devotè suscipiens, tanquam fidelis servus & prudens constitutus supra familiam Domini, studebat omnibus modis cibum æternæ vitæ si-

bi commissis ministrare in tempore opportuno. Propterea sanctus Pater modis omnibus se subjiciebat ei, & miro ac reverenti eum venerabatur affectu. Spiritu Dei ducebatur*, quod postmodum erat in oculis omnium sic futurum. Nam quoties familiaris religionis urgente causa, vel potius caritate Christi, quæ erga ipsum flagrabat, scribere vellet ei, nequaquam acquiescebat, ipsum in litteris suis vocari episcopum Ostiensem seu Vellerensem, sicut ceteri utebantur in salutationibus consuetis; sed, assumptâ materiâ, sic aiebat: "Reverentissimo,, patri sive domino Hugoni, totius mundi E.,, piscopo.,, Sæpe namque benedictionibus inauditis salutabat eum, &, licet esset devota subjectione filius, dictante tamen spiritu, quandisque ipsum patrem consolabatur colloquio, ut confortaret super eum benedictiones patrum, donec veniret desiderium collum æternorum i.

101 Nimio quoque amore ducebatur dominus dictus erga sanctum Virum, & idem, quidquid Vir beatus loquebatur, quidquid faciebat, placebat ei, & in sola visione ipsius sæpe totus afficiebatur. Testatur ipse k de eo, quod nunquam esset in tanta perturbatione seu animi motu, quod visione ac collocutione S. Francisci non omne mentis nubilum discederet, redireque serenum, effugaretur accidia*, & gaudium desuper aspiraret. Ministrabat ille beato Francisco, tanquam servus domino suo, & quoties videbat eum, tanquam Christi apostolo, reverentiam exhibebat, & inclinato utroque homine, sæpe manus deosculabatur ore sacrato. Curabat sollicitus atque devotus, quomodo beatus Pater recuperare posset oculorum pristinam sanitatem, sciens eum sanctum & justum, Ecclesiæ Dei necessarium & utilem valde, nimis compatiebatur super eum universæ congregationi fratrum, & filios miserabatur in Patrem*. Monebat proinde sanctum Patrem, curam gerere suæ infirmitatis, necessaria non abdicere, ne ad peccatum aliquod potius, quam ad meritum, horum deputaretur incuria. Sanctus Franciscus vero, quæ sibi à tam reverendo domino & tam carissimo patre dicebantur, humiliiter observabat, cautiùs deinde agens & securius necessaria curæ suæ. Sed ita jam creverat malum, quod ad remedium qualecumque acutissima requirebat ingenia & acerbissima medicamina exposcebat: sicutque factum est, ut in pluribus locis decocto capite l, incisis venis, superpositis emplastris & immisis colliriis*, nihil proficeret, sed quasi semper deterius se haberet.

102 Hæc ferè per duos annos in omni patientia sustinuit & humiliata, in omnibus gratias agens Deo. Sed, ut ipse liberius suam intentionem poneret ad Deum, & beatarum visionum in cælo positarum, frequenter mente excedens, circuire posset ac ingredi officinas, & in pinguedine gratiæ coram placidissimo & serenissimo universorum Domino se in cælestibus præsentare, quibusdam fratibus, meritò sibi valde dilectis, commiserat curam sui. Erant viri illi virtutum, devoti, Deo placentes, sancti, gratioli hominibus, super quos, velut dominus super columnas quatuor, beatus Franciscus innitebatur. Eorum namque nec * nomina supprimo, ipsorum verecundiæ parcens, quæ tanquam spiritualibus viris satis est familiaris & amica: verecundia enim est omnium ornatum, innocentia testis, pudicitia mentis indicium,

A. THOMA
CELAN.

*f. dicebat

excusus con-
silio sanctus
majorem sui
corporis cu-
ram deinceps
admisit.

k

E

*i. e. mores

* an Patre?

F
l
* collyrii

VI.
committens
eam quatuor
e sociis suis.

* nec redupl.
aut

VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. THOMA
CELAN.

* f. virtus

dum ipse in-
terim perfe-
ctora semper
meditabatur,

B

* annullo

* addo &
Deum.C
¶ aliquo-
rum ambitio-
nem humili-
mus Pater
desebet.

* addo &

dicum, disciplinæ virga spiritualis, gratia conscientiæ, famæ custos, & totius honestatis insigni. Hæc virtus adornaverat istos, hæc amabilis & benevolos eos reddebat hominibus. Utique hæc gratia omnibus erat communis, sed singulos virtutis * singula decorabat. Erat discretionis præcipua, patientiæ singularis, gloriæ simplicitatis alius & alius: reliquus verò secundum corporis vires robustus, & secundum mores animi placibilis. Ii verò omni vigilancia, omni studio, omni voluntate, beati Patris animi quietem excolebant, infirmitatem corporis procurabant, nullas declinantes angustias, nullos labores, qui totos se Christi servitio mancipabant.

103 Sed licet gloriosus Pater jam esset coram Deo in gratia consummatus, & operibus sanctis rutilaret inter homines mundi hujus, cogitabat tamen perfectiora incipere, & tanquam devoutissimus miles in castris Dei, provocato adversario, excitare iterum nova bella. Proponebat, Christo duce, ingentia se facturum, & satientibus artibus, jam emortuo corpore, novo certamine sperabat de morte triumphum. Vera namque virtus temporis finem ignorat, cum mercedis expectatio sit æterna. Flagrabat deinde desiderio magno valde ad humilitatis reverti primordia, & ad præmia, amoris immensitate semper gaudens, cum corpus suum ad tantam jam devenisset extremitatem, revocare cogitabat ad pristinam servitutem. Amputabat à se penitus omnium creaturarum obstacula, & cunctarum sollicitudinum strepitum plenissime compescerat. Cumque infirmitatis suæ occasione rigorem pristinum temperaret, dicebat: Incipiamus, fratres, servire Domino Deo, qui huc usque vix vel parùm in nullo * profecimus. Nam non arbitrabatur, se adhuc comprehendisse, & infatigabilis durans in sanctæ novitatis proposito, semper inchoare sperabat. Volebat ad serviendum leprosis redire denuò, & haberi contemptui, sicut aliquando habebatur; hominum conversationem fugere proponebat, & ad loca remotissima se conferre, ut sic exutus omni cura, & aliorum sollicitudine deposita, solus carnis paries inter se * interim separaret.

104 Videbat enim, multos ad magisterii regimina convolare, quorum temeritatem detestans, ab hujusmodi peste sui exemplo revocare studebat eos. Dicebat enim, fore bonum, Deo & acceptabile curam gerere aliorum, & sollicitudinem animarum aiebat eos suscipere debere, qui duntaxat in ea nihil de suo quærerent, sed divinam semper in omnibus attendenter voluntatem; qui videlicet propriæ saluti nihil præponerent, & subditorum applausibus non attenderent, sed profectibus, non coram hominibus pompam, sed gloriam ante Deum: qui prælationem non affectarent, sed timerent; quos habita non extolleret, sed humiliaret; & ablata non dejiceret, sed exaltaret. Sed præcipue in tempore hoc, in quo tantum superexcrevit malitia, & superabundavit iniquitas, periculorum dicebat, regere, regi verò, affirmabat utilius. Dicebat, quosdam prima opera reliquisse, & novis inventionibus pristinam oblitio esse simplicitatem. Propterea lamentabatur eos, qui quandóque magis superioribus toto desiderio intendebant, ad infima & vilia descendisse, per frivola & inania in campo vacuæ libertatis, relictis veris gaudiis, discurrere & vacare. O-

rabat proinde divinam clementiam pro libera-
tione filiorum, & servari eos in data gratia,
devotissimè precabatur.

ANNOTATA.

a Perducta ergò hic est historia vite usque in annum 1225.

b Psalm 62, ¶. 2.

c In vulgata Ecclesiastici cap. 18, ¶. 6: Cùm consummaverit homo, tunc incipiet, & cùm quieverit, aporiabitur.

d Videlicet vicarium suum in regimine Ordinis.

e In vulgata Ecclesiastici cap. 38 ¶. 4: Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.

f Reate, Italis Rieti, episcopalis civitas est ditionis Pontificiae in Umbria in confinio regni Neapolitani.

g Contigit id anno 1223, quando S. Franciscus etiam confirmationem Regule sua ab eodem Honorio III, summo Pontifice, scripto obtinuit; fuitque Hugo, seu Hugolinus ille primus Ordinis Minorum protector Pontificia auctoritate consti-tutus.

h Honorio III mortuo in summum Pontifica-tum succedit anno 1227, Gregorius IX dictus, eximius Ordinis Minorum favor. Obierat autem anno praecedenti S. Franciscus.

i Sinillima ex secundo biographo jam retuli in Commentario prævio, & in Appendice Trium Sociorum, atque in Vita per S. Bonaventuram scripta legemus.

k Vivebat enim & Pontificatum tenebat Gre-gorius IX, quando Thomas Celanensis hanc Vitam ex ejusdem mandato scribebat.

l Canterbury scilicet, ut alinnde novimus.

D

E

F

b

c

vii.
Apud Senas
gravius labo-
rans, defer-
tur ad cel-
lam de Cro-
tona, deinde
Assium

a

c

CAPUT III.

Crescunt Sancti infirmitates: pia
ad mortem præparatio, & felix obitus: anima in celum
ascendere visa.

IN mense autem sexto ante obitus sui diem, cùm esset apud Senas & pro infirmitate ocu-lorum curanda, cœpit in reliquo corpore gra-viter infirmari, & fracto stomacho, infirmitate diuturna, & vitio hepatis sanguinem multum evomuit, ita quid visus est morti appropinquare. Quo comperto, frater Elias citissimè cu-currit ad eum. In cuius adventu sanctus Pater in tantum convaluit, ut, relictâ villâ b illâ, cum ipso ad cellam de Crotona c veniret. Ipso ibidem & per tempus aliquod faciente moram, intumuit venter ejus, turgere crura, tumueruntque pedes, & stomachi magis ac magis defectum incurrit, ut cibum aliquem recipere non valeret. Rogavit deinde fratrem Eliam, ut eum Assium faceret deportari. Fecit bonus filius, quod benignus Pater petiit, & præpara-tis omnibus, ipsum ad concupitum locum per-duxit. Lætata est in adventu Patris beati civi-tas, & omnium populorum ora laudabant Deum. Universa namque multitudo populi San-
ctum

A Etum Dei sperabat in proximo moriturum, & hæc erat exultationis tantæ materia d. Dei quoque nutu factum est hoc, ut sancta anima carne soluta, inde ad cælorum regna transiret, ubi sibi adhuc in carne manenti primò data est notitia supernorum & infusa unctio salutaris.

ob desiderium S. Mariae de Portiuncula quem locum suis commendat:

106 Nam cùm in omni sede terrarum cælorum regna constituta cognosceret, & in omni loco divinam gratiam electis tribui, crederet; expertus tamen erat eum locum S. Mariae de Portiuncula gratia uberiori repletum, & supernorum visitatione spirituum frequentatum. Aiebat proinde fratribus saepe: Videte, ô filii, ne quando hunc locum relinquatis. Si ab una parte foras pelleremini, ex alia reintrate. Nam locus verè iste sanctus & habitatio Dei est. Hic, cùm pauci essemus, augmentavit nos Altissimus: hic luce sapientiae suæ illuminavit suorum pauperum corda: hic igne amoris sui nostras voluntates accendit: hic, qui oraverit corde devoto, quod petierit, obtinebit, & offendens gravius punietur. Propterea, filii, omni honore dignum habete locum habitaculi Dei in toto corde; in voce exultationis & confessionis ibi confitemini Deo.

*morbis molestias ad cœlum Dei patitur si toleras: * addo cūm*

107 Infirmitate crescente, omne robur corporis ejus elanguit, & omnibus viribus destitutus nullo modo poterat se movere. Siquidem à quoddam fratre suis interrogatus, quid vellet tolerare, hanc scilicet diuturnam & sic longam infirmitatem, an à carnifice quantumcumque grave martyrium sustinere, respondit: Illud mihi, fili, carius, illud dulcius acceptiusve semper extitit & existit, quod Domino meo magis in me & de me fieri placet; cuius utique voluntati solum semper desidero, concors & obediens per omnia inveniri: sed in eujuslibet martyrii compensatione hanc infirmitatem pati vel per tres dies molestius mihi fore; quod non pro mercedis remuneratione loquor, * pro sola, quam ingerit, molestia passionis. O martyr, qui ridens & gaudens libentissime tolerabat, quod erat acerbissimum omnibus intueri! Revera nullum in eo remanserat membrum absque nimio passionis dolore, & calore naturali sensim amissio, ad extrema quotidie propinquabat. Stupebant medici, mirabantur fratres, quomodo spiritus vivere posset in carne sic mortua, cùm, consumptis carnibus, sola cutis ossibus adhæret.

filiis suis benedicit. Ad S. Mariam de Portiuncula iubet se portari.

108 Cùm verò videret, imminere diem extremum, quod etiam per revelationem divinam duobus annis ei fuerat indicatum; vocans ad se fratres, quos volebat, unicuique, sicut desuper dabatur, velut olim patriarcha Jacob suis filiis, benedixit. Imò velut alter Moyses ascensurus in montem, quem constituit ei Deus, filios Israël benedictionibus ampliavit. Cùmque à sinistris ipsius resideret frater Elias, circumsedentibus reliquis filiis, cancellatis manibus dexteram posuit super caput ejus, & exteriorum oculorum lumine privatus & usu, super quem, inquit, teneo [dextram e] meam? Super fratrem Eliam, inquit. Et, Ego sic volo, ait. Te, inquit, fili, in omnibus, & per omnia benedico, & sicut in manibus tuis fratres meos & filios augmentavit Altissimus, super te & in te omnibus benedico. In cælo & in terra benedicat te omnium Dominus Deus. Benedico, sicut possum, & plus quam possum; & Octobris Tomus II.

quod non possum ego, possit in te, qui omnia potest. Recordetur Deus operis ac laboris tui, & in tribulatione* justorum fors tua servetur. Omnem benedictionem, quam cupis, invenias, & quod dignè postulas, impleatur. Valete, filii omnes, in timore Dei, & permanete in ipso semper, per quem futura est super vos tentatio maxima & tribulatio. Appropinquent ad Deum felices, qui in his, quæ cœperunt, perseverabunt. Ego enim ad Dominum propero, & ad Deum meum, cui devotè in spiritu meo servivi, jam ire confido. Erat tunc temporis manens in palatio Assisi episcopi f, & propterea rogavit fratres, ut eum ad locum S. Mariæ de Portiuncula deportarent. Volebat enim ibi animam reddere, ubi, sicut dictum est, primò perfectè viam veritatis agnovit.

109 Conversionis suæ tempus jam erat vi-ginti annorum spatio consummatum g, sicut sibi divina innoverat voluntate. Nam, cùm ipse beatus Pater & Elias tempore quadam apud Fulgineum moraretur, & nocte quadam, cùm se sopori dedisset, astigit fratri Eliæ sacerdos quidam albis indutus, grandævæ ac proiectæ ætatis, aspectu venerabilis, dicens: Surge, frater, & dic fratri Francisco, quoniam expleti sunt decem & octo anni, ex quo mundo renuncians, Christo adhæsit, & duobus tantum annis dehinc in hac vita manens, viam universæ carnis, vocante ipsum ad se Dominum, introibit. Sieque factum est, ut sermo Domini, quem diu ante prædicterat, constituto termino completeretur. Cùm igitur in loco sibi valde desiderato paucis quievisset diebus, & cognosceret, tempus propinquum mortis instare, vocavit ad se duos fratres & suos filios speciales, præcipiens eis de morte propinquâ, imò de vita sic proxima, in exultatione spiritus alta voce laudes Domino decantare. Ipse verò, prout potuit, in illum Davidicum psalmum erupit: "Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum b," Frater autem quidam de assistentibus, quem Sanctus satis diligebat, de more pro fratribus omnibus plurimùm existens sollicitus, cùm hæc intueretur, & Sancti agnosceret exitum propinquare, dixit ad eum: Benigne pater, heu! absque patre remanent filii, & oculorum privantur lumine vero; recordare igitur orphanorum, quos deseris, & omnibus culpis dimissis, tam præsentes, quam absentes omnes, tua sancta benedictione lætifica. Ad quem Sanctus: Ecce, inquit, vocor à Deo, fili: fratribus meis, tam absentibus, quam præsentibus, offensas omnes & culpas remitto, & eos, sicut * absolvo: quibus tu hæc denuntians, ex parte mea omnibus benedices.

110 Jussit denique, codicem Euangeliorum deportari, & Euangelium secundum Joannem sibi legi poposcit ab eo loco, ubi incipit: "An,, te sex dies Paschæ i sciens Jesus, quia venit,, hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem,, Hoc etiam Euangelium legere proposuit sibi minister, priusquam ei præcipere: hoc etiam in prima libri apertione occurrit, cùm tota & plena bibliotheca esset, in qua hoc Euangelium legi debebat k. Jussit proinde se superponi cilicio & conspergi cinere, quia terra & cinis mox erat futurus. Convenientibus itaque multis fratribus, quorum ipse pater & dux erat, reverenterque astantibus & exspectanti-

A. THOMA CELAN.
* an retribu-
tiones

VIII.
mortem propinquam sciens ex reversione brenno anni accepta; ac rursus bene dicens suam

l.

b

lella Passione Domini, in cinere & cilicio emituit animam,

i

k

A. THOMA CELAN. bus omnibus exitum beatum & consummatio-
nem felicem, sanctissima anima illa carne so-
luta est, quā in abysso claritatis absorptā, cor-
pus obdormivit in Domino. Unus autem ex
fratribus & discipulis ejus, famā modicūm *
celebris, cuius nomen non æstimo recitandum,
quoniam, dum vivit in carne, non vult tanto
præconio gloriari, vidit animam sanctissimi Pa-
tris recto tramite in cælum descendere super
aqua multas. Erat enim quasi stella, quo-
dammodo lunæ imminutitatem habens, solis ve-
rò utcimque retinens claritatem, & candidâ
subiectâ nubeculâ *l.*

*que infar-
stella lucida
in cælum fer-
ri visa est.*

B *l* Libet propterea sic exclamare de ipso:
O quām gloriosus est iste Sanctus, cuius ani-
mam in cælum ascendere vidit, quæ pulchra
ut luna, electa ut sol, in nube candida cùm
ascenderet, gloriosissimè rutilabat! O verè
mundi Lucerna, sole splendidior lucens in Chri-
sti Ecclesia; ecce jam lucis tuæ radios subtra-
xisti, & in illa luminosa patria secedens, pro no-
bis miseris angelorum & Sanctorum frequen-
tiam commutasti! O insignis præconii almitas
gloriosa, noli filiorum te curâ exuere, licet
exutus jam sis consimili carne. Nōsti, revera
nōsti, in quanto eos discrimine positos reliqui-
sti, quorum labores innumerous & frequentes
angustias sola tua præsentia felix omni honore
misericorditer relevabat. O verè misericors Pa-
ter sanctissime, qui peccantibus filiis misereri
semper & parcere benignè paratus eras! Tibi
ergò benedicimus, benigne Pater, cui benedixit
Altissimus, qui semper est Deus benedictus su-
per omnia. Amen.

ANNOTATA.

a Notissima est celebris urbs Hetrurie Sena, Italis Siena, tunc libera & cognominis reipubli-
ca caput, nunc Magno Hetrurie duci subdit. Porro antequam S. Franciscus medela causâ ad
Senensem agrum fuit advenitus, Waddingus i-
psum prius ad eremitorium Fontis-Columbe ac
deinde Assisium duellum fuisse, afferit, aliaque
narrat, de quibus vide Commentarium prævium
§ 26.

b Non igitur in urbe Senensi, sed in ejusdem
agro decumbebat.

c Seu de Cortona, qua pariter Hetrurie ci-
vitas est in dominio Magni ducis, in confinio
Umbrie, in cuius civitatis agro S. Franciscus in
loco Cella diēto, pauperculum conventum habe-
bat, ut observavi in Commentario prævio num.
616.

d Non, quod instanti illius morte gauderent,
sed quod, cùm illum in civitate sua brevi mori-
turum adverterent, ejusdem corpus possessuri es-
sent, quod sperare non poterant, si ille alibi mo-
rerebatur.

e Vocem uncis inclusam, que exciderat, ad-
didi.

f Vivebat etiam tunc episcopus Vido, seu
Guido, coram quo S. Franciscus à virginis ferè
annis bona sua atque ipsas etiam uestes patri cef-
ferat, quique ipsum ex in plurimum fuerat vene-
ratus, libensque in dominum suam tunc receperat,
ut commodius posset curari.

g Infrā num. 119 idem biographus scribit,
Franciscum obiisse viceclimo conversionis suæ
anno, quod chronotaxi conformius est. Num-
erabat tunc Sanctus annum etatis sue quadrage-

num quintum. Adi Commentarium prævium D
num. 663.

h Psalmo 141, v. 2.

i Lege Ante diem festum Paschæ, ut habet
S. Joannes cap. 13, v. 1, & Tres Socii ac S.
Bonaventura.

k Obscura hec sunt ac forè vitiata in apogræ-
pho nostro. Fortasse voluit indicare, Euangelium
illud in bibliotheca, libris plena, uentum fuisse in
prima apertione libri, qui primus inciderat in
manus querentis.

l Hanc visionem etiam referunt Tres Socii in
Appendice num. 68, & S. Bonaventura in Vita
num. 213, qui deinde preterea duas alias san-
ctissima anima mox ab excessu è corpore appa-
ritiones subnectit.

C A P U T IV.

Concursus populi ad defunctum:
sacra stigmata & pulchritu-
do corporis mortui: honorifi-
cè portatur ad civitatem, &
ad monasterium S. Claræ, ac
demum sepelitur.

F Actus est propterea concursus populorum
multorum, laudantium Deum, ac dicen-
tium: Laudatus & benedictus tu, Domine
Deus noster, qui nobis indignis tam pretiolium
depositum commendasti; laus & gloria sit tibi,
Trinitas ineffabilis. Catervatim tota civitas Af-
fissi ruit, & omnis accelerat regio videre ma-
gnalia Dei, quæ in Servo sancto suo gloriose
ostenderat Dominus Majestatis. Unusquisque
autem cantabat canticum laetitiae, prout cordis
gaudium suggerebat, & de impleto desiderio a
benedicabant universi Omnipotentem. Verū
tamen filii lamentabantur, tanto Patre orbati,
& pium cordis affectum lacrymis & suspiriis
ostendebant. Sed temperabat molestiam gau-
diu inauditum, & miraculi novitas eorum
mentes in stuporem nimium convertebat. Ver-
sus loctus in canticum & ploratio est in jubila-
tionem. Nunquam enim audierant aut legerant
in Scripturis, quod oculis monstrabatur, quod
& persuaderi vix potuisset eis, si non tam evi-
denti testimonio probaretur. Revera resultabat
in eo forma crucis & passionis Agni immacu-
lati, qui lavit crimina mundi, dum quasi re-
center ex cruce depositus videbatur, manus &
pedes clavis confixos habens, & dextrum la-
tus quasi lancea perforatum. Intuebantur car-
nem illius, quæ nigra erat prius, candore ni-
mio renitentem, & ex sui pulchritudine beatæ
resurrectionis præmia pollicentem. Cernebant
denique vultum ejus, quasi vultum angeli, quasi
viveret, non quasi mortuus esset, & cetera
membra ejus conversa in teneritudinem & ha-
bilitatem innocentia puerilis.

113 Non sunt contracli nervi ejus, ut mor-
tuorum solent, non indurata cutis, non rigida
effecta sunt membra; sed huc atque illuc ver-
tentia à se veluti ponebantur. Cùmque tam mi-
ra pulchritudine cunctis cernentibus resplende-
ret, & caro ejus nive candidior esset effecta,
cernere

IX.
Mortui cor-
pus candi-
dum pul-
chrumque

F

ac quinque
sacris stigma-
tibus insigni-
tibus specia-
tur ab omni-
bus;

A cernere mirabile erat in medio manuum & pedum ipsius, non clavorum quidem puncturas; sed ipsos clavos in eis impositos ex ferri recenti nigredine *b*, ac dextrum latus sanguine rubricatum. Non incutiebant horrorem mentibus intuentium signa martyrii, sed decorum multum conferebant & gratiam, sicut in pavimento albo nigri lapilli solent. Accurrebant fratres & filii: collacrimantes deosculabantur manus & pedes pii Patris, eos derelinquentis, nec non & dextrum latus, in cuius plaga illius memoria celebris agebatur, qui ex eo loco sanguinem & aquam pariter fundens, mundum reconciliavit Patri. Maximum sibi donum exhiberi credebat quisvis de populo, si admittebatur, non solum ad osculandum, &^{* forte sed} ad videndum sacra stigmata Iesu Christi, quae S. Franciscus portabat in corpore suo. Quis enim fletui, hæc videns, & non magis gaudio, esset intentus? Etiam si fleret, magis non prælætitia, quam præ dolore id faceret? Cujus tam feruum peccatus non moveretur ad gemitum? Cujus tam lapideum cor non scinderetur ad compunctionem? Non accenderetur ad divinum amorem? Non animaretur ad bonam voluntatem? Quis tam hebes & tam insensibilis, qui manifesta non cognosceret veritatem, Sanctum illum, sicut singulari munere honoratum in terris, sic ineffabili gratia magnificatum in cælis?

*quam Sandi
prerogati-
vam auctor
commendans,
hortatur o-
mnes*

B 114. O singulare donum, & prærogativæ dilectionis indicium, iisdem gloriæ armis Militem adornari, quæ soli Regi excellentissima dignitate convenient! O æternâ memoriâ dignum miraculum, & sine omni intermissione admirabil reverentia memorabile sacramentum, quod occulta fide illud mysterium repræsentat, in quo Agni immaculati sanguis, per quinque foramina copiosissimè manans, lavit crimina mundi! O sublime decus crucis mirificæ, mortuis præstans vitam, onus, quod tam premit suaviter, & tam dulciter pungit, ut hæc mortua caro vivat, & infirmus spiritus roboretur! Hic te dilexit multum, quem sic gloriosissimè decorâsti. Gloria & benedictio soli Sapienti, qui innovat signa & immutat mirabilia, ut infirmorum mentes novis revelationibus consoletur, & per visibilium mirabile opus ipsorum corda in amore invisibilium rapiantur. O mira & amabilis dispositio, quæ, ut nulla de miraculi novitate posset oriri suspicio, primò misericorditer ostendit in eo, qui de cælis erat, quod mirabiliter paulò post futurum erat in eo, qui degenerat in terris *c*. Et quidem indicare voluit versus Pater misericordiarum, quanto præmio dignus sit, qui eum diligere studuerit toto corde, ut in superiori scilicet ac sibi memori supercælestium spirituum ordine collocetur. Quod poterimus utique indubitanter adipisci, si more Seraphim duas extenderimus super caput alias, habentes videlicet beati Francisci exemplo in omni opere bono intentionem puram & operationem rectam; * his directis ad Deum, soli sibi placere in omnibus infatigabiliter studuerimus, quæ ad revelandum caput necessariò conjunguntur, quia rectitudinem operis absque puritate intentionis, & è converso, Pater lumen minimè acceptabit; ideo dicente *d*: "Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit.", *O Octobris Tomus II.*

** addit &c*

d

ulus autem simplex non est, qui non videt, A. THOMA quod est videndum, cognitione veritatis ca- CELANS, rens; aut, quod non videndum fuit, intuetur, intentionem puram non habens. In primo non simplicem, sed cæcum; in secundo nequam ipsum aperta ratio indicabit. Pennæ harum a- larum sunt amor Patris salvantis misericorditer, & timor Domini judicantis mirabiliter, qui in animis electorum malos motus reprimendo, & castos ordinando, affectus debent suspendere à terrenis. Duabus quoque aliis volandum est ad impendendam duplarem proximo caritatem, reficiendo videlicet animum verbo Dei, & cor- pus terreno subsidio sustentando: quæ alæ ra- rissimè conjunguntur, quia vix utrumque valet ab aliquo adimpleri. Pennæ harum divisa sunt opera, quæ ad consilium & auxilium requirun- tur, proximo exhibenda. Duabus quoque aliis tegendum est corpus nudum meritis, quod tunc ordinatè impletur, cum scilicet, quoties, peccato interveniente, fuerit denudatum, contritionis atque confessionis innocentia revestitur. Pen- nae harum multimodæ affectiones sunt, quæ ex peccatorum execratione & appetitu justitiæ procreantur.

E 115 Hæc omnia beatissimus pater Franci- scus perfectissimè adimplevit, qui Seraphim imaginem tenuit atque formam, atque in cruce perseverans, ad sublimum spirituum gradum meruit advolare. Semper enim in cruce fuit, non subterfugiens laborem, tantum ut posset in se & de se voluntatem Domini adimplere. Nōrunt præterea, qui cum illo conversati sunt, fratres, quoniam quotidiana & continua collatio de Jesu fuerit in ore ipsius, quam dulcis & suavis confabulatio, quam benigna & amore plena colloccio. Ex abundantia cordis os lo- quebatur, & fons illuminati amoris, replens omnia viscera ejus, ebulliebat foras. Multa illi utique cum Jesu: Jesum in oculis, Jesum in manibus, Jesum in reliquis membris semper portabat. O quoties, cum federet ad prandium, audiens vel nominans vel cogitans Jesum, corporalis esse * oblitus est! Et, ut de Sancto legitur, videns non videbat, audiens non au- diebat. Imò & multoties, cum per viam iret, meditans & cantans Jesum, oblivisebatur itineris, & omnia invitabat ad laudem Jesu. Et quia mirò amore semper in corde suo gerebat Christum Jesum, & hunc crucifixum, propterea signaculo suo gloriosissimè supra cæteros est signatus. Quem etiam mente excedens contemplabatur in gloria indicibili & incompre- hensibili sedentem ad dexteram Patris, cum quo ipse coalitissimus Altissimus Filius in unitate Spiritus Sancti vivit & regnat, vincit & imperat, Deus æternaliter gloriosus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

F 116 Patres ergo & filii, qui convenerant, cum omni multitudine populorum, quæ ex vi- cinis civitatibus tantis adgaudebat interesse so- lemnissimis, totam noctem illam, in qua obiit Pa- ter, divinis laudibus consummare, ita ut præ jubilationum charitate fore angelorum excubiæ viderentur. Manè autem facto, convenit mul- titudo civitatis Assisi cum omni clero, & tol- lentes corpus sacrum de loco, in quo obie- rat, cum hymnis & laudibus, clangentibus tu- bis, ipsum ad civitatem portaverunt. Acce- pturent singuli ramos olivarum aliarumque arbo- rum, sacras obsequias solemniter exequentes,

*X.
Postridie cum
ingenti pom-
pa defervur
ad ecclesiam
S. Damiani.*

Xxxxi. mali-

716 VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. THOMA CELAN.

* f. omnium

multiplicatis luminaribus, omnia vocibus altisonis exsolvabant. Cumque, portantibus filiis Patrem, & grege sequente Pastorem, ad Pastorem ovium properante, perventum esset ad locum, in quo Religionem & Ordinem sacrarum virginum & dominarum pauperum ipse primò plantavit, deponentibus eum in ecclesia S. Damiani, in qua decem filiae suæ, quas Dominus acquisiverat, morabantur, aperta est fenestra parvula, per quam ancillæ Christi constituto tempore communicare solent Dominicini Corporis Sacramento; aperta est arca, in qua portabatur à paucis, qui multos portare solebat: & ecce domina Clara, quæ erat aliarum mater, & prima plantula hujus sancti Ordinis fuit, venit cum reliquis filiabus ad videndum Patrem, non loquentem eis, non reversurum ad eas, sed ad Dominum properantem.

*ubi offenditur
S. Clara &
sociabus ejus,
atque hinc*

B

* l. incautis

* addo &
mactorem

C

*Afflissum, ubi
sumulatur
& miraculis
coruscat.*

f

117 Et ingeminatis suspiriis cum magno cordis gemitu & lacrymis multis respicientes eum, suprema voce clamare coeperunt: Pater, pater, quid faciemus? cur nos miseris deforis, aut cui nos desolatas relinquimus? Cur nos, quod vadis, non praemisisti gaudentes, quas sic hic dimittis dolentes? Quid præcipis, nos facturas in isto carcere sic reclusas, quas nunquam, ut soles, disponis ulterius visitare? Tectum nostra consolatio tota recedit, & simile solatium non remanet sæculo tumulatis. Quis in paupertate tanta non minus meritorum, quam rerum, sociabitur nobis, ô pauperum Pater, paupertatis anator? Qui in tentatione succurret, ô innumeris tentationes expertus, tentationum examinator, incautas*. Quis in tribulatione consolabitur tribulatas, adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis? Ô amarissima separatio! ô inimica absentatio! ô nimis horrenda mors, quæ millia filiorum & filiarum tanto Patre orbata trucidata, cùm irrevocabiliter elongare festinas illum, per quem nostra studia, si qua sunt, floruerunt. Sed virgineus pudor multo fletui imperabat, & super illum plangere nimis erat incongruum, in eujus transitu frequens concurrit exercitus angelorum, & lateti sunt cives Sanctorum & domestici Dei. Sicque inter latitudinem* positæ deoculabantur splendidissimas manus ejus, ornatæ pretiosissimis gemmis & coruscantibus margaritis e. Et ablato eo, clausa est illis janua, quæ minimè vultui tanto patet. O quantus luxus omnium erat in harum miseranda & pieitate plena reclamazione! Quanta præcipue mœrentium lamenta filiorum! Singularis eorum dolor, communis omnium erat, ita quod vix quicquam posset abstinere à fletu, cùm angeli pacis amarè ferent.

118 Pervenientibus denique omnibus ad civitatem cum jucunditate magna & exultatione, in sacro loco f, sed facriori de cætero, posuerunt sanctissimum corpus; ubi ad gloriam summi omnipotentis Dei novorum multiplicitate miraculorum mundum illuminat, sicut haecenus eum in sanctæ prædicationis doctrina mirabiliter illustravit. Deo gratias. Amen. Ecce, sanctissime ac benedictæ Pater, debitis ac dignis, licet insufficientibus, laudibus te prosecutus sum, & tua gesta utcunq; perstrinxi narrando. Da propterea mihi misero ita dignè vita præsenti te sequi, ut misericordiam consequi merear in futuro. Recordare piè pauperum filiorum, quos præter te unicum & singularē solatium vix aliqua consolatio confor-

taret. Nam licet tu, eorum potior & prima portio, angelorum choris admixtus, & in throno gloriæ Apostolis insertus, jacent ipsi nihilo minus in lecto* fecis obscuri, in carcere sic *f. loco flebiliter ad te clamantes: Repræsenta, Pater, Jesu Christo, Filio summi Patris, sacra stigmata ejus, & lateris ac pedum & manuum crucis signacula prode, ut dignetur ipse misericors ostendere propria vulnera Patri, qui nobis misericors revera propter hoc semper placabilis erit. Amen. Fiat, fiat.

ANNOTATA.

a Nempe de impleto desiderio possidendi sacræ illius corporis thesaurum.

b Fortè legendum est: Et ferri recentis alegredinem.

c Obscurum est, quid hic velit biographus. Fortè tamen indicat, stigmata illa prius in Seraphino, qui S. Franciscus apparuit, visa esse, ac paulo post in Francisco.

d Subintellige hic Luca, aut Euangilio: nam textus, qui subditur, ita serè legitur apud Lucam cap. xi, v. 34.

e Id est, sacris stigmatibus.

f In ecclesia S. Georgii, in qua sepultum quievit usque in annum 1230, quo ad magnificam ecclesiam, illius nomine Deo exstructam, translatum fuit, ut ex Tribus Sociis sanctoque Bonaventura videbimus; de qua translatione non potuit meminisse Celanensis, qui ante id temporis hoc suum Opusculum absolvit.

D

E

LIBER III.

CAPUT I.

Franciscus ritu solemni in numerum Sanctorum relatus.

F

CAP. I.
Increbrescen-
tibus quoti-
die Sancti
miraculis.

Gloriosissimus pater Franciscus vicesimo conversionis suæ anno feliciorem finem felici connectens principio, felicissimè cælo spiritum commendavit, ubi gloriæ & honore coronatus, & locum sortitus, in medio lapidum ignitorum a throno Divinitatis assilens, eorum, quos reliquit in terris, studet efficaciter negotia pertractare. Revera quid illi poterit denegari, in cuius sacrorum stigmatum pressura forma resultat illius, qui coæqualis Patri existens, sedet ad dexteram Majestatis in excelis, splendor, ignis & figura substantiæ Dei, purgationem faciens peccatorum? Quid n̄ exaudiatur, qui configuratus morti Jesu Christi in societate passionum ejus, manuum & pedum atque lateris sacra vulnera repræsentat? Lætitiat certè jam mundum novo gaudio fospitatum, & verè salutis offert commoda univerfis. Miraculorum luce clarissima mundum irradiat, & veri sideris fulgore totum illustrat. Lugebat olim mundus, ejus se fraudatum præsentia; quadam tenebrarum voragine ad ejus occasum se viderat occupatum. Sed jam, velut in meridie & novæ lucis exortu, fulgentioribus radiis illuſtratus, sentit, se universam caliginem

a

g

A ginem amisisse. Cessavit jam (benedictus Deus) omnis querimonia ejus, cum quotidie virtutibus, novis exultationibus in sanctarum virtutum fascibus ex ipso copiosissime cumuletur. Veniunt ab Oriente & Occidente; veniunt à Meridie & Septentrione, qui ejus patrocinio sublevati, hæc ita fore, comprobent testimonio veritatis. Ideoque Vir in carne supernorum Amator præcipius nihil in mundo proprietatis accepit, ut universitatis bonum plenius & jucundius possideret. Factus est proinde in toto, qui voluit * esse in parte, & æternitatem pro tempore commutavit: ubique omnibus adest, & veræ universitatis Amator participii detrimenta non novit b.

* fortè noluit

b
crescente
veneratione
in populis,

120 Vivens adhuc inter peccatores, universum peragrat & prædicat orbem. Regnans jam cum angelis, in ecclesiis & populis omnibus præstat beneficia gloria. Tota proinde universitas populorum honorat eum, veneratur, glorificat & collaudat. Revera communis bono participantur omnes. Quis enumerare sufficiat, quanta, quis dicere valeat, qualia per eum ubique Dominus dignatus est miracula operari?

B

Quanta nempe in sola Francia Franciscus miracula patrat, ubi ad deosculandum & adorandum capitale c, quo sanctus Franciscus in infirmitate fuerat usus, Francorum rex d, & regina, & universi magnates occurunt, ubi sapientes orbis & litteratissimi viri, quorum copiam super omnem terram Parisius e maximam ex more producit, Franciscum, virum idiotam & veræ simplicitatis totiusque sinceritatis amicum, humiliter & devotissime venerantur, admirantur & colunt. Et verè Franciscus, qui super omnes cor francum & nobile gessit. Nōrunt quippe magnanimitatem ejus experti, quam liber, quam liberalis fuit, quam securus & in omnibus impavidus exitit; quanta virtute, quanto fervore animi cuncta saecularia conculcavit. Verùm quid de aliis partibus mundi loquar, & * quibus per semicircumflexam sua morbi discedunt, fugiunt ægitudines, & ad solam nominis ejus invocationem utriusque sexus frequentia multa suis à cladibus liberatur?

t in
fervitur via
ad canoniza-
tionem.

C

121 Ad cuius quoque tumbam assidue nova miracula fiunt, & multiplicatis intercessionibus, eo in loco animarum & corporum gloria beneficia impetrantur. Cæcis restituitur visus, surdis reparatur auditus, claudis redditur gressus. Mutus loquitur, salit podagrus, leprosus mundatur, turgens subtiliatur f, & diversa variaque infirmatum gravamina patientes desideratam obtinent sanitatem, ut mortuum corpus viva corpora sanet, sicut vivens mortuas animas suscitabat. Audit hæc & intelligit Romanus Pontifex g, omnium pontificum summus, omnium Christianorum dux, dominus orbis, pastor Ecclesiarum, Christus Domini, vicarius Christi, gaudent & exultat & lætatur, cum temporibus suis novis mysteriis & antiquis mirabilibus Ecclesiam Dei videat innovari, & hoc in Filio suo, quem sacro portavit in utero, sovit in gremio, lactavit verbo, & educavit cibo salutis. Audit & ceteri custodes Ecclesiarum, pastores regis, fidei defensores, amici Sponsi, collaterales ejus, mundi Cardinales, congratulantur Ecclesiarum, congaudent provinciæ, glorificant Salvatorem, qui summa & ineffabili sapientia & incomprehensibili gratia, summa & inæstimabili bonitate, stulta & ignobilia mundi elegit, ut scilicet ad se fortia trahat. Audit & applaudit

totalitas orbis, & universa monarchia, Catholica fidei parens, superabundat gaudio, & sancta consolatione perfunditur.

122 Sed sic subita conversio rerum & nova interitus causa emergit in mundo, turbatur pretinus pacis jucundum, & ardescente invidiaz face, domestico & intestino bello Ecclesia lacceratur. Romani, seditionis hominum genus & ferocius, in vicinos ex more deserviunt, & temerarii ad sancta manus mittunt. Studet egredius Papa Gregorius exortam compescere malitiam, saevitiam reprimere, impetum temperare, & velut munitissima turris tuetur Ecclesiam.

Multa pericula ingruunt, exitia multa crebrent, & adversus Deum reliquo in orbe peccatorum cervix erigitur. Quid enim? Experiens futura dimetiens, praesentia ponderans, seditionis reliquit Urbem b, ut orbem à seditionibus liberet & defendat. Venit proinde ad civitatem Reatinam i, ubi honorifice suscipitur, sicut debet. Inde progrediens Spoletum k, ab hominibus magna cum reverentia honoratur; ubi paucis diebus commorans, causâ Ecclesiae informatâ, comitantibus ipsum venerabilibus Christi, ad famulas mundo mortuas & sepultas l benignus advenit: quarum conversatio sancta, paupertas altissima, & institutio gloria ipsum cum reliquis movet ad lacrymas, ad contemptum provocat saeculi, ad celibem vitam accedit. O admirabilis gratiarum omnium nutrix humilitas! Princeps orbis terrarum, successor Principis Apostolorum, visitat pauperculas mulieres, accedit ad abjetas & humiles carceratas, & licet digna iudicio justo, insueta exemplo tamen humilitas hæc, & multis retroactis saeculis inexperta.

123 Properat jam, properat Affidum, ubi sibi gloriosum depositum conservatur, ut in eo passio universa & tribulatio ingruens exturberetur. Ad ejus ingressum tota jubilat regio, civitas exultatione repletur, pauperum turba magna gaudium celebrat, & luminosa dies novis luminaribus inclaretur. In ejus occursum omnis homo procedit, & solemnies excubiae ab omnibus excoluntur. Egreditur obviâ ei pauperum Fratrum pia societas, & unusquisque Domini dulcia cantica promitt. Applicat ad locum Christi Vicarius, & in primo descensu sepulcrum sancti Francisci reverenter salutat. Ingeminat suspiria, pectus tundit, lacrymas fundit, & uberiori devotione reverendum caput inclinat. Fit interea de Sancti canonis actione solemnis collatio, & super hujuscemodi negotio egregia Cardinalium concilio saepius convocatur. Concurrunt undique multi, qui per Sanctum Dei fuerant à suis cladibus liberati, & miraculorum maxima multitudo hinc inde coruscant, approbantur, verificantur, audiuntur, recipiuntur. Urget interim officiosa necessitas, nova imminet causa: Perusium it m beatus Papa, ut superabundanti & singulari gratia pro summo negotio iterum revertatur. Convenitur denique Perusii rursum, & super hanc causam in camera domini Papæ venerabilium Cardinalium celebratur facher conventus. Concordant & dicunt ad * ipsum omnes, miracula legunt, & plurimum venerantur, summisque præconis viam beati Patris & conversationem extollunt.

124 Ideoque non indiget, inquiunt, miraculorum attestatione Sanctissimi vita sanctissima, quam oculis nostris vidimus, contrebativimus manibus, magistra veritate probavimus.

camque Pe-
rufi profe-
catus, redit
Affidum.

VITA PRIMA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. THOMA
CELAN.

n

Tripudiant universi, lætantur, lacrymantur. Et quidem in lacrymis illis benedictio multa. Jam namque diem constituant benedictum, in quo totum mundum repleant gaudio salutari **n.** Adest quoque dies solemnis toto venerabilis **revo**, non solum terras, sed cælicas officinas, sublimiori tripudio spargens. Convocantur episcopi, adveniunt abbates, & de remotis partibus prælati Ecclesiæ adsunt. Regalis se offert presentia comitum, & procerum advenit nobilis multitudo. Comitantur deinde universi Dominum omnis orbis, & cum ipso Assisi ciuitatem felici pompa ingrediuntur. Venitur ad locum, tam solemni occursu Cardinalium præparatum, & beato Papæ gloriosorum Cardinalium, episcoporum & abbatum conglomatur frequentia tota. Ibi sacerdotum & clericorum concursus eximus: ibi Religiosorum felix & sacer conventus: ibi sacri velaminis verecundior habitus: ibi omnium populorum maxima turba, & utrisque sexus penè innumerabilis multitudo. Accurritur undique, & desideratissimè omnis ætas tanto se conventui præsentat. Parvus & magnus ibi sunt, servus & liber à domino suo.

B
ibique Franciscum

125 Astat Pontifex summus, Christi Ecclesiæ sponsus, tantorum filiorum varietate circumdatus, & coronâ gloriæ in capite suo, signo sanctitatis, induitus, in ligatura auri, opere lapidarii sculptilis. Astat Christus Domini in magnificentia gloriæ decoratus, & vernantibus figuratis gemmis coopertus, omnes sollicitat ad videndum. Circumdat eum Cardinales & episcopi, splendidioribus ornati monilibus, & niveis fulgoribus candidati, supercælestium pulchritudinum imaginem præferunt, & glorificatorum gaudium repræsentant. Expetat omnis populus vocem gaudii, vocem lætitiae, vocem novam, vocem omni dulcedie plenam, vocem laudis, vocem perpetuae benedictionis. Prædicat primitus populo universo Papa Gregorius, & affectu mellifluo, voce sonora, nuntiat præconia Dei: sanctum quoque Franciscum patrem nobilissimo sermone collaudat, & conversationis ejus recolens & annuncians puritatem, totus lacrymis madidatur. Sermo ejus tale sumit exordium: "Quasi stella matutina in medio nebulosus, & quasi luna in diebus suis plena, & quasi sol refulgens, sic ille resulxit in templo Dei o...". Compleetur itaque sermo fidelis & omni acceptance dignus. Et unus ex subdiaconibus domini Papæ, nomine Octavianus p., miracula Sancti coram omnibus voce altissima legit. Dominus Ramarius q diaconus Cardinalis perspicaci pollens ingenio, pietate ac moribus clarus, ea sacrâ loqueli, lacrymis perfusus edifferit. Tripudiat Pastor Ecclesiæ, ac de intimis visceribus longa suspiria trahens, & salutares singultus ingeminans, lacrymarum rivulos educit. Cæteri quoque prælati lacrymarum profluvia spargunt, & sacri ornatus earum exuberantia irrorantur. Plorat denique cunctus populus, & desiderabili expectatione suspensus vehementius fatigatur.

126 Clamat deinde voce altisona Papa beatus, & protensis ad cœlum manibus, inquit: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Patris & Filii & Spiritus Sancti, & gloriose Virginis Mariæ, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & ad honorem gloriose Ecclesiæ Romanae, beatissimum patrem Franciscum, quem

*Sanctis San-
temissimis
adseribus an-
no 1228, dis-
tri Galii.*

Dominus glorificavit in cœlis, venerantes in terris, consilio fratrum nostrorum & aliorum prælatorum in catalogo Sanctorum decernimus adnotandum, & festum ejus die obitus sui celebrari. Ad hanc quoque vocem cœperunt venerandi Cardinales cum domino Papa, Te DEUM LAUDAMUS alta voce cantare. Attollitur proinde clamor populorum multorum, laudantium Deum, & universas resonat terra voces, repletur jubilationibus aër, & tellus lacrymis madidatur. Cantantur cantica nova, & in melodia Spiritus jubilant servi Dei. Auduntur ibi organa melliflua, & carmina spiritualia modulatis vocibus decantantur. Ibi suavissimus odor respirat, & jucundior melodia omnium movens affectus resultat ibidem. Emicat aula, & splendidioribus radiis coloratur. Ibi olivarum virentes rami, & reliquarum arborum comæ virentes. Ibi festivus ornatus, lucidus, incandescens cunctos exornat, & pacis benedictio convenientium lætitificat mentes. Descendit denique de solio excelsa felix Papa Gregorius, & per inferiores gradus ad offrenda vota & Sacrificia sanctuarium intrat, tumbamque, continentem sacrum & Deo dicatum corpus, felicibus labiis osculatur f. Offert & multiplicat preces, celebratque Mysteria t. Stet circa illum corona Fratrum, laudans, adorans & benedicens omnipotentem Deum, qui fecit magna in omni terra. Ampliat universus populus laudes Dei, & in honorem Trinitatis excelsæ sancto Franciso persolvunt sacrarum munera gratiarum. Amen. Facta sunt hæc autem in civitate Assisi secundo anno Pontificatus domini Papæ Gregorii, xvii die Kalendarum mensis Augusti u.

D

E

ANNOTATA.

a Ex Ezechieli Cap. 28, v. 14.

b Id est, qui aliis succurrendo nihil amittit.

c Id est, pulvinar ad caput reclinandum.

d Regnabat tunc in Francia Ludovicus IX, & ipse post obitum suum inter Sandos merito relatus.

e Parisius pro Parisii, seu pro Lutetia Pari-
siorum ea etate sepe usurpabatur.

f Hoc est, detumescit.

g Gregorius IX summum Pontificatum ade-
ptus est anno 1227, sexto mense post obitum
S. Francisci, cui fuerat familiaris ac mirè de-
ditus.

h Seditiosis Romanis, quos Fredericus II imperator in suas partes adversus Gregorium IX attraxerat, & à quibus hic compulsus fuit Roma excedere anno 1228 in festis Paschalibus, ut testantur ejus temporis chronologi, seu fe-
riæ secundâ Resurrectionis Dominicæ, ut ad-
dit ejusdem Pontificis Vita scriptor.

i Reate, Italice Ricti, ditionis Ecclesiastice in Umbria Episcopalibus civitas est, ut supra an-
notavi.

k Spoletum, olim ducatus Spoletani caput, civitas in Umbria est ditionis Pontificia.

l Indicat Pauperes Dominas, quæ prope Assi-
sum apud ecclesiam S. Damiani sub S. Clara
Regulam S. Francisci profitebantur.

m Perusium vel Perusia, Umbria caput &
civitas Episcopalibus est sub dominio summi Ponti-
ficis, circiter duodecim milliaribus distans Assisi.

n Quia decretum hoc Perusii factum est, Be-
nedictus XIV in suo eximio Opere de Servorum
Dei

F

A *Dei beatificatione &c; lib. 1, cap. 36, num. 2. Francisci canonizationem à laudato Gregorio in civitate Perusina factam ait, quamvis ejusdem sollemnitas, ut mox videbimus, paulo post Assisi peracta sit.*

o Ex Ecclesiastice Cap. 50, v. 6 & 7.

p Apud Waddingum ad annum 1228 num. 4 dicunt hic fuisse octavianus Cardinalis, confobrini Innocentii III, ab eodem creatus tituli SS. Sergii & Bacchi.

q Apud laudatum Annaliam vocatur hic Rainerus Cappoccius Viterbiensis, diaconus Cardinalis S. Mariæ in Cosmedin.

r Obiit S. Franciscus Italico more computandi quarto Nonas Octobris, cui dies Gregorius IX illius festum affixit; sed nostro, eoque per Europam magis recepto more, obiit quinto Nonas Octobris post solis occasum. Consule Commentarium prævium § 29.

s Solùm ergo osculatus est tumbam continentem sacram & Deo dicatum (Francisci) corpus, non corpus levavit de tumba, ut quidam crediderunt, quos in Commentario prævio num. 680 & sequenti refutavi.

B *t Non rectè igitur hac S. Francisci canonizatio refertur inter eas, qua fine celebrationis Sacrificii Missæ à summis Pontificibus peracta fuere. Adi Commentarium prævium num. 679.*

u Id est, anno era Christianæ 1228, die 16 Julii, consentientibus reliquis biographis. Lege Commentarium prævium num. 682 & sequentibus, ubi etiam refutavi Franciscum Pagium, qui eamdem solemnitatem sub finem Junii vel initio Julii contigisse, credidit.

C A P U T II.

Miracula post mortem patrata.

II.
Puella tortum collum restituuntur:

C *J*esu Christi Domini nostri suppliciter gratiam invocantes, ad excitandam præsentium devotionem & futurorum corroborandam fidem, miracula, quæ coram domino Papa Gregorio, ut dictum est, perlecta sunt, & populo nuntiata *a*, Christo duce, breviter, sed veraciter, conscribemus. Eo namque die, quo sanctum & sacrum corpus beatissimi patris Francisci reconditum fuit, velut pretiosissimus thesaurus, magis supercelestibus aromatibus, quam terrenis speciebus, inunctum *b*, apportata est puellula quædam, jam per annum habens collum monstruosè plicatum, & caput humero annexum, nec poterat, nisi ex obliquo sursum aspicere. Quæ dum sub arca, in qua pretiosissimi Sancti reconditum corpus jacebat, caput aliquamdiu submississet, statim meritis sanctissimi Viri collum erexit, & in condecorati statu caput extitit reparatum, ita quod puella ex subita sui immutatione extupescita nimis, cœpit fugere ac plorare: fovea namque apparebat quædam in humero, cui caput fuerat applicatum, propter situm, quem fecerat infirmitas diurna.

c *puer contractam distortam tibiam habens,*
128 In comitatu Narniensi *c* puer quidam erat, qui tanta contractione tibiam tortam gerebat, quod, nisi duorum baculorum suffragio, nullo modo poterat ambulare. Erat enim mendicans, & tanta infirmitate per plures annos

gravatus, patrem proprium & matrem minimè cognoscet. Qui meritis beatissimi patris nostri Francisci à dicto periculo sic extitit liberatus, ut absque baculorum sustentaculo liber incederet usquequaque, laudans & benedicens Deum & Sanctum ejus.

129 Nicolaus, de Fulgineo *d* quidam civis, cùm haberet crus sinistrum dolore gravatum, ad recuperandam pristinam sanitatem tanta expedit in medicis, quod ultrà velle ac posse debitis obligavit. Tandem, cùm eorum auxilio in nullo sibi penitus proficiasset, dolore permaximo sauciatus est in tantum, quod ingeminatis clamoribus vicinos de nocte non permettebat obdormire, vovens se Deo & S. Francisco, fecit se ad ejus tumulum deportari, cùmque per noctem orans coram Sancti tumulo moraretur, extenso crure, magno exhilaratus gaudio, sine baculo ad propria remeavit.

130 Puer unus etiam crus habens contractum, ita quod genu pectori & calcaneum natibus adhæreret, ad sepulcrum beati Francisci accedens, patre ipsius carnem propriam ciliatio macerante ac pro ipso graviter affligente, ita plena & subita sanitate convaluit, quod sanus & latus, gratias [agens e] Deo & S. Francisco, posset discurrere per plateas.

131 In Fanensi civitate quidam contractus erat, cujus tibiae, ulceribus plenæ, natibus adhæabant, quæ tantum exhalabant foetorem, quod cum hospitalarii recipere non poterant, nec tenere; qui meritis beatissimi patris Francisci, cuius misericordiam invocatum *f*, se paulò post gavitus est liberatum.

132 Quædam puella Eugubina *g*, cùm, contractis manibus, omnium membrorum officium per annum penitus amisisset, ad obtinendam gratiam nutrix ejus cum imagine cerea ipsam ad beatissimi patris Francisci tumulum deportavit. Cùmque ibidem per octo dierum spatium moraretur, die una ita propriis usibus restituta sunt omnia membra ejus, quod ad pristina officia idonea solito haberentur.

133 Collius quoque puer de Monte-nigro *h* ante fores ecclesiarum, ubi requiescit corpus beati Francisci per dies plures decubans, quia nec ire poterat, nec sedere, à cingulo intrâ omnibus erat viribus & membrorum officio destitutus: quadam verò die intrans ecclesiam, ad tactum sepulcri beatissimi patris Francisci, foras sanus & incolumis est regressus. Dicebat autem ipse puer, quod, dum coram tumulo gloriosissimi Sancti jacere, astitit ei juvenis quidam, habitu Fratrum indutus, supra sepulcrum existens; qui pira in manibus portans, vocavit eum, & præbens ei pirum, ut surgeret, confortavit eum. Quod pirum de manibus ipsius suscipiens, respondebat: Ecce contractus sum, & nullo modo surgere possum. Pirum verò exhibitum manducavit, & ad aliud pirum, quod à juventine offerebatur, coepit extendere manum. Qui dum iterum eum, ut surgeret, hortaretur, infirmitate gravatum se sentiens, non surgebat. Sed dum ad pirum manum extenderet, dictus juvenis, exhibito illo piro, manum ejus apprehendit, & foras adducens eum, dispartuit ab oculis. Qui sanum & incolumem factum se videns, coepit alta voce clamare, quod factum fuerat, omnibus manifestans.

134 Mulier quædam de castro, quod dicitur Cucoranum *i*, ad sepulcrum glorioli patris Fran-

A. THOMA CELAN.

*vir sinistrum
crus gravis-
simè affe-
dum;*

*item puer al-
ter contra-
stam tibiam,*

E

*aliusquo
præterea ul-
cerofam, ba-
bentes*

f

** Invocabat*

*ac puella
omnium
membrorum
usu destitu-
ta, sanan-
tur.*

g

*Puer paraly-
ticus per mi-
ram ad illi-
us sepulcrum
visionem.*

b

F

1

A. THOMA
CELAN.
mūic: pa-
rāyica, at-
que alter
contractus,

virque, cui
tibia arse-
rat mirabi-
liter curan-
tur.

* an in tanta
miseria?

B

III.
Ceci ac lu-
fca vissu do-
nuntur.

* foris Clau-
dius

* an Eugu-
bio?

* cui

Francisci oblata est. In nullo enim membrorum, præterquam in sola lingua, operationis cujusquam remanerat usus. Moram igitur faciens ante tumbam sanctissimi Viri, surrexit optimè liberata. Quidam alias, civis Eugubinus, cùm filium suum in cista contractum ad sancti Patris tumulum detulisset, sanum & incolumentem recepit eum: fuerat enim tanta enormitate contractus, quod tibiæ natibus adhærentes forent penitus arefactæ.

135 Bartholomæus de Narnii civitate, homo pauperimus & egenus, cùm sub umbra cuiusdam nucis quodam tempore obdormivisset, evigilans, ita se contractum reperit, quod nunquam ire poterat: crescente autem sensim infirmitate, tibia cum pede subtili curva & arida facta est, incisionem ferri non sentiens, nec ignis adustionem aliquatenus pertimescens. Sed verus Amator pauperum, & omnium egenorum pater, Franciscus sanctissimus, nocte quodam se illi per visionem somnii manifestat, præcipiens, ut ad balneum quoddam accedat. In tantæ miseria*, pietate permotus, vult eum ab hac ægritudine liberare. Sed expergesfactus nesciens, quid faceret, episcopo civitatis narravit per ordinem visionem. Episcopus vero adhortans eum, ut ad imperatum balneum propperaret, signavit ac benedixit eum. Cœpitque baculo sustentatus ad locum utcumque, ut melius poterat, pertrahere semeplum. Cumque mœstus pergeret, nimio labore confectus, audiuit vocem dicentem sibi: Vade cum pace Domini, ego ille, cui te vovisti. Appropinquans deinde ad balneum, quia nox erat, erravit à via, & audivit vocem dicentem sibi, quod non recto itinere ambularet: quæ & versus balneum eum direxit. Cumque venisset ad locum, & balneum fuisset ingressus, manum unam super pedem sensit imponi sibi, & aliam super tibiam ipsam quietius extendentem. Continuò proinde liberatus, ex balneo exilivit, laudans & benedicens omnipotentem Creatorem & beatum Franciscum, servum ejus, qui tantam ei gratiam contulit & virtutem. Sex enim annorum spatio contractus & mendicus fuerat homo ille, ac plena ætate proiectus.

136 Mulier quædam, Sibilia nomine, cæcitatem oculorum per plures annos perpetua, ad sepulcrum Viri Dei cæca, tristis adducitur. Recuperato vero pristino lumine, gaudens & exultans domum revertitur. Claudus* de Spello & coram tumulo facri corporis, visum diu perditum reinvenit. Collia vero mulier de Camerino l., cùm esset dexter oculi lumine privata ex toto, pannum, quem beatus Franciscus terigerat, parentes ejus super perditum oculum posuerunt, & sic, voto facto, de recuperato lumine Domino Deo & sancto Francisco gratias persolvunt. Simile aliquid euidam mulieri de Eugubino* accidit, quæ, voto facto, pristinam se sanitatem rehabere lætatur. Civis quidam de Assisio, per quinquennium perduto lumine oculorum, qui*, cùm adhuc vivet, beatus Franciscus familiaris fuerat, ei semper, cùm oraret, pristinam familiaritatem commemorans, ad tactum sepulcri ejus extitit liberatus. Albertinus quidam de Narnio ferè per annum oculorum lumen ex toto amiserat, ita quod palpebrae usque ad genas dependerent: qui beato Francisco se vovit, & statim, lumine reparato, ad gloriosum sepulcrum ejus visitandum se præparans devenit.

137 Vir erat in civitate Fulginei, nomine Patris, qui dum vice quadam ad visitanda limina beati Michaëlis archangeli m, sive ex voto, sive ex poenitentia sibi injuncta, pergeret, ad fontem applicuit. Qui cùm ex latitudine itineris sitret, illius fontis aquam degustans, visum est sibi dæmones imbibisse. Sicque per tres annos ab ipsis obsessus, horribilia visa & dicta pessima faciebat. Veniens quoque ad tumulum beatissimi Patris, furentibus dæmonibus & crudelissimè diserpentibus eum, claro & manifesto miraculo ad tactum sepulchri ejus mirificè liberatus est.

138 Mulier quædam in civitate Narnij cùm furia maximâ duceretur, &, mente perdita, horribilia faceret, & inconvenientia loquetur; apparuit ei tandem beatus Franciscus in visione dicens: Facias tibi crucem. Et respondentem illa: Non possum; Sanctus illi signum crucis impressit, & omnem fugavit ab ea insaniem passionis & demoniacam fantasiam. Viri quoque multi & feminæ, variis dæmonum cruciati suppliciis & decepti præstigiis, ab ipsorum potestate sancti & glorioli Patris præclaris meritis sunt expediti. Verum quia illud hominum genus sœpe solet implicare deceptio falsitatis, de his nos breviter expedientes, ad maxima transcamus.

A N N O T A T A.

a Sunt ergo hæc miracula authentica, diligenter scilicet examine discussa, & à probis ieiibus probata & comperta. De iisdem ita loquitur Alexander IV Papa in litteris anno 1255 die 29 Octobris datis, relativisque in Bullario Franciscano tom. 2, pag. 85 & sequenti: Multis cum (fortè eum, Franciscum scilicet) divina potentia adhuc militantem inter homines, & demum in Sanctorum agminibus triumphantem, dignata est clarificare miraculis, quæ felicis record. Gregorius Papa, prædecessor noster, ne illa vel perverteret æmula sanctitatis iniquitas, vel oblivionis digitus, qui rebus gestis citò superducitur, abolesceret, solertissimis inquisitionibus indagata, & comperta fidelissimis documentis, fecit ad laudem Dei, & augmentum fidei, & instructionem salubrem, tam præsentium, quam etiam futurorum, monumentis perpetuis commendari. Monumenta hec Bullarii editor Sbaralea ibidem annotavit, hoc ipsum Thoma Celanensis Opusculum esse; quod mihi quoque verisimilimum apparet, nisi foris sint aliud instrumentum, ex quo ille miracula descriperit.

b Ex hoc loco dubitari potest, an Sancti corpus ante primam sepulturam suam unguentis fuerit inunctum; qua de re tamen apud alios biographos nulla fit mentio.

c Narnia, incolis Narni, Pontificia ditionis in Umbria civitas episcopal is, ad Narem fluviem.

d Fulginium, Italice Foligno, similiter episcopal is civitas Umbria est, & ditionis Ecclesia.

e Hanc voculam, quæ in apographo nostro consideratur, adscripsi.

f Fanum, de quo hic, alias Fanum Fortunæ, Italice Fano dictum, Umbria civitas episcopal is est ditionis Pontificia, in littore mari Adriatici inter Pisaurum & Senogalliam sita.

g Id est, ex civitate Eugubio, cuius brevem notitiam

Energiæ-
nus ad San-
cti tumulum
liberatus,
m

aliisque da-
monum ve-
xationibus
erepti.

E

F

A notitiam suprà jam dedi; nec in posterum de locis, quorum notitia pramissa est, hic quidquam annotabo, ne frustra prolixus sim.

b Verisimiliter indicatur mons & vicus in Sabiniis, paucis milliaribus ab urbe Reatina distans, Italice Monte Nero dictus.

i Leander Albertus in Descriptione Italiae Castrum vel Castellum Cuccaro memorat in Lucania seu Basilicata, quatuor milliaribus à litore distatum. Hocne, an aliud hic per castrum Cuccoranum indicetur, incertum mibi est.

k Spello, Latinè Hispellum, oppidum Umbrie est ditionis Pontificie.

l Camerinum civicas episcopalis est ditionis Ecclesie in Marchia Anconitana.

m Nemirem ad Montem Garganum in Apulia, S. Michaelis archangeli apparitione celebrem.

C A P U T III.

Reliqua miracula.

B

IV.
Puer morti
proximus
mirabili mo-
do subito con-
valescit:

a

* I. dum ius
rexit

C
Juvenis è la-
psi, alii ali-
ter de vita
periclitantes
tessuntur:

b**c**

Puer quidam, Matthæus nomine, de civitate Tuderti **a**, per octo dies quasi mortuus in lecto jacens, ore penitus intercluso & lumine oculorum sublato, cute vultus, manuum ac pedum ipsius ad modum ollæ totaliter denigrata, & de salute vitæ ejus ab omnibus desperatus, ad votum matris sua mirabili velocitate convaluit. Emittebat enim marcidum sanguinem per os suum, per quod etiam credebatur emittere intestina. Statim verò, ut mater ejus S. Francisci nomen flexis genibus invocavit, surgens ***** ab oratione, cœpit puer oculos aperire, lumen videre, ac sugere mammas; & paulò post decidente corio nigro, caro pristina rediit, & convalescentiam viresque resumpsit. Protinus namque, ut convalescere cœpit, interrogavit eum mater ejus, dicens: Quis te liberavit, fili? Et ille balbutiendo respondebat: Cicov, Cicuv. Non enim poterat propter infantiam plenè loqui, & idē nomen beati Francisci sic loquens dimidiabat.

140 Juvenis quidam, cum in quodam altissimo loco moraretur, ex eodem loco corruens, loquelam & omnia membrorum officia perdidit. Tribus quoque diebus non manducans neque bibens, neque aliud sentiens, mortuus credebatur. Mater verò illius nullorum medicorum requires suffragium, à B. Francisco ejus postulat sanitatem. Et sic, voto facto, vivum eum recipiens & incolumem, laudare cœpit omnipotentiam Salvatoris. Alius quidam, Martinus nomine, infirmatus ad mortem, & de liberatione sua penitus ab omnibus desperatus, invocato utcumque nomine beati Francisci, subita sanitate convaluit. Puer quidam de Areto **b**, Galterus nomine, continuis febribus laborans, & duplice apostemate cruciatus, ab omnibus medicis desperatus, voto parentum beato Francisco exhibito, concupitæ restitutus est sanitati. Alius verò morti propinquus, facta imagine cerea, priusquam perfecta esset **c**, ab omni passione in continentem extitit liberatus.

141 Mulier quædam per plures annos in lecto infirmitatis suæ decubans, nec se aliquo

Ottobris Tomus II.

modo valens movere, vovit se Deo & beato Francisco, & ab omni liberata est ægritudine, & implevit necessaria officia vite suæ. In civitate Narnieni quædam mulier erat, quæ per octo annos manum sic habuit desiccata, quod nihil cum ea posset operari. Tandem beatus Francisco per visionem apparuit, & manum ejus extendens, alteri adæquavit. Juvenis quidam in ea civitate per decem annos gravissima infirmitate detentus, totus erat immobilis effusus, ita quod ei nulla prodesse poterat medicina. Qui meritis beati Francisci, voto à matre emiso, statim recepit commodum sanitatis. Era in civitate Fanensi quidam Hydroptisis morbo detentus, cujus membra erant horribiliter tumefacta: qui per beatum Franciscum ab eadem infirmitate plenè meruit liberari. Civis quidam de Tuderto in tantum guttæ arthriticæ & gravabatur, quod nec sedere poterat, nec quiescere ullo modo. Tantum ei dictæ passionis vehementia frigus prætabat continuum, quod totus ad nihilum redigi videbatur. Vocavit medicos, multiplicavit balnea, medicinas adhibuit multas, nec tamen ullo modo potuit horum remedio sublevare. Die verò quadam, quodam sacerdote præsente, otum emisit, ut sanctus Francisco ei pristinam redderet sanitatem, sicutque precibus ad ipsum tuis, mox se conspekit pristinæ redditum sanitati.

142 Mulier quædam in Eugubii civitate paralitica jacens, tertio invocato nomine beati Francisci, ab infirmitate sua dimissa est & sanata. Quidam, nomine Bantadosus, cum in pedibus & manibus sustineret gravissimam passionem, ita quod nec movere se poterat, nec ad partem aliquam decinare, cibo jam perditto atque somno; mulier quædam die quadam venit ad eum, monens & suggestens, ut, si ab hac infirmitate vellit citissime liberari, beato Francisco se devotissime devoiceret. Respondebat autem vir ille: Non credo, ipsum esse Sanctum. Muliere illi pertinacius devotè suggestente, vir ille tandem se vovit in hunc modum: Voveo me (inquit) sancto Francisco, & ipsum credo Sanctum, si me infra trium dierum terminum ab hac ægritudine liberabit. Qui meritis Sancti Dei mox liberatus, ambulavit, requievit & manducavit, dans gloriam omnipotenti Deo.

143 Vir unus, cum esset in capite sagittæ ferreae graviter vulneratus, & sagitta illa intrans per cassam oculi **e**, remansisset in capite, nullo poterat medicorum auxilio adjuvari. Vovit se deinde devotione sancto Dei Francisco, sperans, se posse illius suffragio liberari. Qui, dum aliquantulum quiesceret & dormiret, dictum est ei à sancto Francisco in somnis, quod per posteriorem partem capituli faceret eam trahi: siveque, prout in somnis viderat, die sequenti faciens, sine difficultate magna extitit liberatus.

144 Homo quidam in castro, Spelli **f**, nomine Imperator, per duos annos rupturam aded graviter passus est, quod per inferiores exitus intestina omnia defluebant, neque poterat per magnum temporis spatium ea intus reducere & nec locare, ita quod eum habere unum plumatum **g**, oportebat, in quo intestina interius retineret. Recurrerit ad medicos ipsorum solarium petens, qui dum ab eo pretium insufficiens **h** postularent, cum unius dici ex-

A. THOMA
CELAN.
alii ab aliis
infirmitatis
bus

E

per ejusdem
Sandri operem
evadunt in-
columnes.

F
Apparuit
vulnerato,
ad eum modum
extrahendi
sagittam;

f
berniacum
curat;

g

h

Y y y y
penitus

A. THOMA
DE LAN.

pensis careret & victu, de illorum auxilio penitus desperavit. Convertit se tandem ad divinum auxilium, & merita beati Francisci cœpit in via, in domo, & ubicumque foret, suppli- citer invocare. Sicque factum est in brevi tem- poris spatio per Dei gratiam & beati Fran- cisci merita, ut integræ foret restitutus sa- nitati.

item labo-
rante in
stii vel cofie-
sanat.

145 Frater quidam in Marchia de Ancona, sub obedientia nostræ Religionis militans, in illis vel costis gravissimum morbum fistulæ tol- erabat, ita quod ab omni curatione medico- rum ob immensitatem morbi jam fuerat despe- ratus. Petuit deinde à Ministro, sub cuius obe- dientia morabatur, licentiam veniendi ad vi- sitandum locum, in quo corpus beatissimi Patris quiescebat, gerens fidem, per ipsius Sancti merita curationis suæ se gratiam adepturum. Minister verò ipsius eum prohibuit, dubitans propter nives & pluvias, quæ tunc temporis erant, ne magis ex itineris fatigione incur- ret detrimentum. Cùmque de non habita li- centia frater ille aliquantulum turbaretur, no- ñe quadam sanctus pater Franciscus astitit, di- cens: Fili, noli de hujusmodi de cetero an- xiari, sed exuere pelliceo, quo intuderis, & emplastrum projice; observaque Regulam tu- am, & liberaberis. Qui manè surgens, juxta præceptum ejus omnia fecit, & de subita libe- ratione gratias egit Deo.

V.
Duo leprosi,
quorum alier-
enam erat
paralyticus,
curantur.
* ANTI OTTO

146 Apud Sanctum Severinum in Marchia de Ancona juvenis quidam erat, nomine Octo*, qui totus lepræ infectus existens, medicorum iudicio leprosus in omnibus habebatur. Omnia enim membra ejus tumefacta, ingrossata erant, & extensio & inflatione venarum inconve- nienti cuncta aspectu cornebat. Non poterat ambulare, sed in lecto ægritudinis miser afflu- ñe jacens, parentibus suis dolorem atque tri- stitiam ingerebat. Pater verò ipsius dolore nimio fauciatus, quid de ipso ageret, nesciebat. Tandem venit in cor suum, ut beato Franci- sco ipsum modis omnibus dövoveret, & ait ad filium suum: Vis te, fili, vovere beato Franciso, qui multis utique coruseat miracu- lis, ut ei placeat te ab hac ægritudine liberare? Qui respondens ait: Volo, pater. Fecit statim pater ejus apportari papyrus, & filii statim faciens in longitudine ac grossitudine mensura- ta, Erige te, inquit, fili, & beato Franciso te devove, &, liberatione donata, candelam sibi tuæ longitudinis singulis annis, dum vix- eris, apportabis. Qui ad jussum patris utcum- que se erigens, junctis manibus, cœpit beati Francisci misericordiam suppliciter invocare. Suscepit itaque mensurâ papyri & completa oratione, illico à lepra sanatus est, & surgens, dans gloriam Deo & beato Francisco, cœpit ambulare. In civitate Fani quidam juvenis, nomine Bonus-homo, qui à medicis universis habebatur paralyticus & leprosus, à parentibus suis beato Francisco devotè offertur, mundatus à lepra, & effugato morbo paralisis, plenam confecutus est sanitatem.

C

VI.
Puer surdus
& mutus
natus
;

147 Apud Castrum Plebis i puer unus erat pauperimus & mendicus, qui ex to- to mutus & surdus erat à nativitate sua, habe- batque linguam brevissimam atque curtam, quæ multoties à pluribus exquisita, incisa penitus videretur. Sero & verò quodam accessit ad do- mum cuiusdam viri ejusdem Castri, qui Mar-

cus vocabatur, per signum, ut solent muti, ab eo petens hospitium. Inclinavit caput, ex latere maxillæ supponens manum, ut per hoc intelli- geretur, quod nocte illa desiderabat hospitari cum eo. Vir autem ille hilariter suscepit eum in domo sua, & libenter tenuit eum secum; quia competenter famulabatur juvenis ille, & bonæ indolis erat puer. Quia, licet surdus & mutus esset à cunabulis, tamen quoque per si- gnatum noverat imperata. Cœnante viro prædi- cto nocte quadam cum uxore sua, astante pu- ero coram eis, dixit uxori suæ: Hoc ego ma- ximum miraculum reputarem, si beatus Fran- ciscus huic auditum redderet & loquelam.

D
post factum &
quodam va-
rum auditu
& loquela
donatur.

148 Et adjecit: Voveo Domino Deo, si beatus Franciscus hoc dignabitur operari, pro- pter amorem suum hunc puerum habebo cha- rissimum, & expensas ei conferam toto tempo- re vita suæ. Mirum! Diœto completo, statim puer locutus est, dicens: Vivit sanctus Fran- ciscus. Et subsequenter suscipiens, rursum ait: Video S. Franciscum hic superius stantem, qui venit, ut loquaciam impendat mihi. Et adjecit puer: O quid ego jam populo dicam? Re- spondit homo ille: Laudabit * Dominum, & salvabit homines multos. Surrexit denique ho- mo ille, gaudens & exultans multum, & quod factum fuerat, coram omnibus publicavit. Con- currunt omnes, qui eum prius viderant non lo- quentem, & admiratione repleti & stupore, laudes Deo & beato Francisco suppliciter retu- lerunt. Crevit lingua illius & conveniens facta est ad loquendum, & quasi omni tempore puer fuisset locutus, cœpit verba formata pro- ferre.

E
*f. laudabis

149 Alius quoque puer, nomine Ulla, nec loqui poterat nec ambulare, pro quo mater fi- dei voto certam imaginem faciens, ad locum, in quo beatus pater Franciscus requiescit, ma- gna cum reverentia deportavit. Quæ domum regrediens, ambulantem reperit filium & lo- quentem. Homo quidam in episcopatu Perusii, loquela & verbo privatus, omnino semper os- ferens apertum, horribiliter oscitabat & anxiabatur. Habebat enim guttur valde tumidum & inflatum. Cùmque pervenisset ad locum, in quo requiescit sanctissimum corpus, & per gra- dum ad sepulchrum ejus vellet attingere, san- guinem multum evomuit, & per optimè libera- tus, cœpit loqui & os claudere, &, sicut ex- pedit, aperire.

Duo alii ma-
ti, quorum
unus in super
gressu priva-
tus,

150 Mulier quædam tam magnum dolorem patiebatur in gutture, quod præ nimio dolore lingua adhærens palato arida facta est. Non enim poterat loqui, non comedere, nec bibe- re, & emplastris appositis medicinisque adhi- bitis, nullam infirmitatis allevationem in his omnibus sentiebat. Tandem in corde suo, quia loqui non poterat, devovit se Sancto, & subi- tò caro crepuit, & de gula egressus est capil- lus* unus rotundus, quem manu suscipiens, & omnibus ostendens, mox exitit liberata. In Castro Grecii juvenis quidam erat, qui audi- tum perdiderat, memoriam & loquaciam, nec erat intelligens vel sentiens quidquam. Parentes verò, quia magnam fidem habebant in sancto Francisco, ei supplici devotione dictum juve- nem dövoverunt. Qui, expletō voto, cunctis, quibus carebat, sensibus affluenter glorioſissimi patris Francisci gratiâ est ditatus, ad laudem & honorem & gloriam Iesu Christi Domini no- stri,

F
ac mulier a-
refacta lin-
guæ, atque
alter surdus
& mutus se-
spitanus.

*an lapillus?

A stri, cuius regnum, imperium solidum & immobile perseverat per omnia secula seculorum. Amen.

VII.
Auctoris brevis epilogus. 151 Diximus pauca de miraculis beatissimi Patris nostri, & plura omisimus, relinquentes volentibus ejus vestigia novae benedictionis gratiam, studium exquirendi, ut, qui verbo, viata, doctrinâ mundum omnem gloriosissimè illuminavit, mentes diligentium nomen Domini semper dignetur supercælestium charismatum novis imbris irrigare. Obscro propter amorem Pauperis crucifixi, & per sacra stigmata ejus, quæ beatus Franciscus portavit in corpore suo, universos ista legentes & audientes, ut coram Deo mei meminerint peccatoris. Amen.

Sanctus pater atque rectus
Est Franciscus, cælo vectus
Transmigrans à sæculo.
Fit obliquus per hunc rectus,
Et, qui ligno fuit vectus,
Kredit absque baculo.
Per hunc dæmon est ejectus
Sanitatumque profectus
Confertur in populo.
Qui repebat super peccatus
Firmus vadit & erectus
Eius adminiculo.
Per hunc cæcus intuetur,
Mutus loqui prohibetur
Nec linguae vincicolo.

ANNOTATA.

a Tuderum, seu Tuder, vulgo Todi, Pontificie ditionis in Umbria civitas est, episcopatu insignita.

b Aretium. Italis Arezzo, episcopalis civitas Hetruria est, in dominio Magni ducis.

c Significat hand dubiè, aliquem pro labore rante vovisse imaginem ceream ad Sancti tumbam appendendam, & antequam imago illa perfecta esset, agrum convalluisse.

d Id, est arthritide.

e Cassa vox Italica, Latinè capsa, arca, theca. Cassa oculi igitur est orbita seu cavum oculi, quia oculus in eo, velut in theca offea, inseritus est.

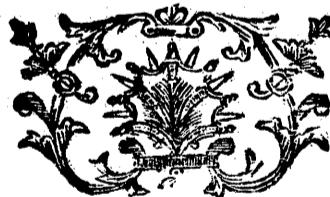
f Vide Annotata ad caput precedens lit. k.

g Nescio, quid plumatum (quod apud sequentis avii scriptores nonnunquam pro pulvinari usurpat) hic propriè significet, nisi cingulum, quo bernios utantur.

h Hoc est, quantum infirmus nequibat sufficere, uti patet ex sequentibus.

i Duo hujus nominis loca in Italia reperi, unum vernaculè la Pieve aut la Pieve di Cadore dictum, oppidum Cadubrii tractus caput in ducatu Fori Julii; alium, civitatem Umbria, de qua suprà jam memini.

k Id est, vesperi.

APPENDIX

INEDITA

AD VITAM PRIMAM,

Auctoribus Tribus ipsius Sancti Sociis, Leone, Rufino & Angelo,

Ex codice Ms. conventus Fratrum Minorum Lovanii in Belgio.

PROLOGUS AUCTORUM.

Causa, ratio
& modus hu-
jus Appendix
scribenda
exponitur.

a

b

c

d

e

f

g

h

i

l. qui

k

filios

A. TRI-
BUS SOCIIS
f

filios vestros devotos sanctitati vestrae recom-
mendamus humiliter & devotè. Data in loco
Græcii: iii idus Augusti anno Domini MCCXL-
VII f.

ANNOTATA.

a In apographo nostro ante Prologum ista leguntur: Hæc sunt quædam scripta per tres Socios B. Francisci de vita & conversatione ejus in habitu sacerdotali, de mirabili & perfecta conversatione ipsius, & de perfectione originis & fundamenti Ordinis in ipso & in primis Fratribus. De his anterioribus, quorum fidem ipsa hac Appendix commendabit, consule Commentarium previum § 1.

b Hoc capitulum generale Fratrum Minorum, cui præsedit Crescentius, Ordinis Minister, habitum fuit Janua anno 1244. Adi enidem Commentarium num. 16 & sequenti.

c Ex his, quos dicendorum testes hic landant Tres Socii, cetera ignotus mibi est Joannes, pauperum Dominarum, seu Clarissarum, visitator; Illuminatum S. Franciscus apud Soldanum in Aegypto socium attribuit S. Bonaventura in Vita num. 134; sed hunc Waddingus aliquæ à patria sua Aretinum, non de Arce appellant. Notior in Ordine est Massæus de Marignano, qui Menologio Franciscano Hueberi ad 17 Novembris inscriptus est, ubi de illius cultu poterit inquiri. Gestæ B. Egidii, qui tertius S. Francisci focius fuit, illustrata apud nos sunt ad diem 23 Aprilis. De eodem Beato, uti & de Bernardo, quædam etiam jam diximus in Commentario previo, & in edendis sermo recurret.

d Vide, qua ex hoc & similibus Trium Sociorum locis observavimus in Commentario previo num. 12 & 13.

e Non est ergo hoc Opusculum propriè dicta Vita S. Francisci, sed Appendix ad Vitam tum antè editas.

f Græcum, vel Grecum, Italicè Greccia, castrum vel oppidum est in valle Aretina, apud quod S. Franciscus eremitorum quoddam seu conventum accepérat. De eodem in edendis redibit mentio; Pro anno MCCXLVII Waddingus legit annum 1246. Vide dicta in Commentario previo num. 17.

Vetus capitum partitio.

CAP. i. De nativitate beati Francisci, & de vanitate & curiositate & prodigalitate ipsius, & qualiter ex his pervenit ad largitatem & charitatem circa pauperes.

ii. Qualiter captivatus fuit Perusii, & de duabus visionibus, quas habuit, volens fieri miles.

iii. Qualiter Dominus primò visitavit cor eius mirabili dulcedine, virtute cuius cœpit proficere per contemptum sui & omnium vanitatum, atque per orationes & eleemosynas & amorem paupertatis.

iv. Qualiter à leprosis cœpit vincere seipsum, & sentire dulcedinem in his, quæ priùs erant sibi amara.

v. De prima allocutione Crucifixi ad ipsum, & qualiter ex tunc portavit in corde passionem Christi usque ad mortem suam.

vi. Qualiter primò fugit persecutionem patris & propinquorum, stando cum sacerdote san-

cti Damiani, in cuius fenestra projecerat pecuniam. D

vii. De maximo labore & afflictione ipsius pro reparatione ecclesiæ sancti Damiani, & qualiter cœpit vincere seipsum, eundo pro elemosyna.

viii. Qualiter, auditis & intellectis consiliois Christi in Euangeliō, statim mutavit habitum exteriorem, & induit novum habitum perfectiōnis interius & exteriūs.

ix. De modo vocationis fratris Sylvestri, & de visione, quam habuit ante ingressum Ordinis.

x. Qualiter prædixit sex sociis suis omnia, quæ ventura erant illis euntibus per mundum, exhortans eos ad patientiam.

xi. De receptione aliorum quatuor fratrum, & de ardentissima charitate, quam habebant ad invicem primi Fratres, & de sollicitudine laborandi & orandi, & de perfecta obedientia ipsorum.

xii. Qualiter beatus Franciscus cum undecim sociis ivit ad curiam Papæ, ut notificaret ei suum propositum, & faceret confirmari Regulam, quam scriperat. E

xiii. De efficacia prædicationis ipsius, & de primo loco, quem habuit, & qualiter fratres stabant ibi, & quomodo inde recesserunt.

xiv. De capitulo, quod siebat bis in anno in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula.

xv. De morte domini Joannis, primi protectoris, & de assumptione domini Hugolini Hosteniensis in patrem & protectorem Ordinis.

xvi. De electione Ministrorum primorum, & qualiter fuerunt missi per mundum.

xvii. De sacratissima morte beati Francisci, & qualiter per biennium antè receperat stigma Domini nostri Jesu Christi.

xviii. De canonizatione ipsius.

CAPUT I.

Sancti patria, in doles & vita in adolescentia & juventute; captivitas, ad meliora F conversio & pius in Christum passum affectus.

Fanciscus de civitate Assisi oriundus, quæ finibus Spoletanæ vallis est sita, JOANNES priùs vocatus est à matre, à patre vero tunc redeunte à Francia, in cuius absentia natus erat, FRANCISCUS est postmodum nominatus a. Hic postquam fuit adultus, & subtilis ingenii factus, artem patris, id est, negociationem exercuit b; sed dissimiliter valde & hilario, deditus iocis & canticis, civitatem Assisi die noctuque circumiens, sibi similibus est associatus; in expendo largissimus, adeò ut omnia, quæ habere poterat & lucrari, comedionibus & aliis rebus consumeret; propter quod multotiens arguebatur à parentibus, dicentibus ei, quod tam magnas expensas in se & in aliis faceret, ut non eorum filius, sed cuiusdam magni principis videretur.

*Franciscus,
anid diatus
Joannes, in
juventute jo-
citus & pro-
digus,*

a

b

A deretur. Quia tamen divites erant parentes ejus, & ipsum tenerrimè diligebant, tolerabant eum, in talibus ipsum turbare nolentes. Mater autem ejus, cùm de prodigalitate sua sermo à convicinis fieret, respondebat: Quid de Filio meo putatis? Adhuc erit filius Dei per gratiam. Ipse verò non solum in his erat largus, immò prodigus, sed etiam in indumentis multipliciter excedebat, cariores pannos faciens, quām ipsum decebat habere. In curiositate etiam tantum erat vanus, quòd aliquando in eodem indumento pannum valdè carum panno vi-

*pudicus tam
en, statuit
nulli in Chri
sti nomine
petenti si
pem negare:*

d

3 Erat tamen quasi naturaliter curialis in moribus & in verbis, juxta cordis sui propositum nemini dicentis verbum injuriosum vel turpe; immò cùm sic esset juvenis jocosus & lascivus, proposuit turpia sibi dicentibus minime respondere; unde ex hoc fama ejus quasi per totam provinciam est adeò divulgata, ut à multis, qui cognoscabant eum, diceretur aliquid magni futurus d. A quibus virtutum naturalium gradibus ad hanc proiectus est gratiam, ut diceret ad seipsum conversus, Ex quo largus & curialis es apud homines, à quibus nō recipis, nisi favorem transitorium & inanem; justum est, ut propter Deum, qui largissimus est in retribuendo, pauperibus sis curialis & largus. Libenter igitur ex tunc videbat pauperes, tribuens eis eleemosynas ferventer. Et licet esset mercator, erat vanissimus opulentia fæcularis.

Cùm autem quadam die in apotheca, ubi pannos vendebat, circa hujusmodi staret sollicitus, venit quidam pauper ad eum, petens eleemosynam amore Dei; cùmque cupiditate divitiarum & mercationis curâ detentus illi eleemosynam denegasset, divinâ prospectus gratiâ, seipsum arguit magnæ rusticitatis, dicens: Si pro magno comite vel barone pauper ille à te aliquid postulasset, certè postulatum sibi dedisses, quanto ergò magis pro Rege regum & omnium Domino illud facere debuisti? Cujus rei causâ exinde in corde suo proposuit, quòd pro tanto Domino postulata de cetero non negaret e.

*II.
captivitatem
bilariter
fert, & vi
rum nobilem
solatur.*

f

g

h

*Militiam
meditans, &
ad eam ani
matus fo
minio,
an eundum:

i

4 Quodam tempore, guerra f inter Perusium & Assisium exeunte, caprus est Franciscus cum multis suis concubis, & Perusii captivatus; tamen, quia nobilis erat moribus, cum militibus captivus est positus g. Cùm autem quadam die concaptivi sui tristarentur, ipse, qui naturaliter erat hilaris & jucundus, non videbatur tristari, sed quodammodo jucundari; propter quod unus de sociis suis reprehendit eum, tanquam insanum, quia scilicet lætabatur in carcere constitutus. Ad quem Franciscus vivâ voce respondit: Quid putatis de me? Adhuc adorabor per totum mundum b. Cùmque unus de militibus, quibus erat adjunctus, uni de concaptivis injuriam intulisset, & ob hoc omnes alii vellent illum deferere, solus Franciscus e. societatem non denegat, sed & alios hortatur ad idem. Expletò autem anno, reformata pace inter civitates prædictas, Franciscus cum sociis concaptivis Assisium est reversus.

5 Post paucos verò annos quidam nobilis de civitate Assisii militaribus armis se præparat, ut ad pecunia vel honoris lucra agenda in Apuliam vadat. Quo auditio, Franciscus ad eandem * cum illo aspirat, ut à quodam comite gentili i miles fiat; pannos pro posse præparat, præsiosiores concivi suo, pauperior divitiis,

sed profusior largitate k. Nocte igitur quadam, cùm ad hujusmodi consummada tota se deliberatione dedisset, & ad iter agendum desiderio æstuaret, visitatur à Domino, qui eum, tanquam gloriæ cupidum, fastigio gloriæ per visionem allicit & exaltat. Cùm enim illa nocte dormiret, apparuit ei quidam, vocans eum ex nomine, ac ducens ipsum in quoddam spatiolum & amœnum palatum l, plenum militaribus armis, scilicet splendentibus clipeis, ceterisque apparatibus ad murum pendentibus, ad militiæ decorem spectantibus; qui cùm gaudens plurimum, quid hoc esset, secum tacitus miraretur, interrogavit, cujus essent hæc arma tanto splendore fulgentia, & palatum sic amœnum. Et responsum est illi, hæc omnia cum palatio sua esse, militumque suorum. Expergesfactus itaque gaudenti animo manè surrexit, seculariter cogitans, tanquam qui nondum spiritum Dei plenè gustaverat, se in hoc debere magnificè principari; atque præsgium magnæ prosperitatis reputans visionem, iter arripere deliberabat in Apuliam, ut miles fieret à comite supradicto. Tantò verò lætior solito est effectus, ut pluribus admirantibus, & quærentibus, unde sibi tanta esset lætitia, responderet: Scio, me magnum principem affuturum.

AA. TRIA
BUS SOCIS
k

l

E

*proficiuntur
versus Apu
liam; sed di
vinitus mo
ritus reddit
Assisium.*

m

n

F

*II.
Divina gra
tie dulcedine
subito alle
lius*

5 Quoddam tamen magnæ curiositatis & nobilitatis indicium in eo præcesserat die immediatè pæcedente visionem prædictam, quod ipsius visionis non modica occasio creditur extitisse. Nam omnia indumenta sua, quæ de novo fecerat sibi, curiosa & cara, cuidam pauperi militi donaverat illa die m. Cùm ergò iter arripiens ivisset usque Spoletum n, ut in Apuliam pergeret, coepit aliquantulum ægrotare. Sollicitus autem nihilominus de suo itinere, cùm se sopori dedisset, audivit semidormiens quandam interrogantem ipsum, quòd tendere cupiebat. Cui Franciscus cùm totum suum propositum revelasset, adjecit ille: Quis potest tibi melius facere, Dominus, aut servus? Qui cùm respondisset: Dominus. Iterum dixit illi: Cur ergò relinquis pro servo Dominum, & principem pro cliente? Et Franciscus ait: Quid me vis facere, Domine? Revertere, inquit, in terram tuam, & tibi dicetur, quid sis facturus: nam visionem, quam vidisti, oportet te aliter intelligere. Evigilans autem coepit de hac visione cogitare diligentissimè. Et sicut in prima visione fuerat quasi totus extravagatus præ magna lætitia, prosperitatem desiderans temporalem; sic in ista collegit intus se totum, vim ejus admirans & considerans adeò diligenter, quòd illa nocte ultra dormire nequivit o. Manè itaque facto, versus Assisium revertitur festinanter, lætus & gaudens quām plurimum, expectans voluntatem Domini, qui sibi hoc ostenderat, & de salute sua ab ipso consilium sibi dari; immutatusque jam mente in Apuliam ire recusat, & se voluntati divinæ desiderat conformare.

7 Postquam verò Assisium est reversus, non post multos dies quodam sero à sociis suis eligitur in dominum, ut secundum voluntatem suam faceret expensas. Fecit ergò tunc sumptuosam comedionem parari; sicut multocimens fecerat: cùmque refecti de domo exissent, sociique simul eum præcederent, eentes per civitatem cantando, ipse portans in manu baculum, quasi dominus, parùm retroibat post illos, non cantando, sed diligenter meditando.

Y y y 3

Et

A. TRI-
BUS SOCII

Et ecce, subitò visitatur à Domino, tantaque dulcedine repletur cor ejus, quòd nec loqui, nec moveri poterat, nihilque aliud sentire vel audire, nisi dulcedinem illam, valebat; quod ita ipsum alienaverat à sensu carnali, sicut ipse postea dixit, * si fuisset tunc totus frustratum incisus, non potuisset se de loco movere. Cùm autem socii ejus rétrò aspicerent, & * viderunt eum ita remotum ab ipsis, revertentes ad illum, territi tenuerunt ipsum; quasi in virum alterum jam mutatum. Et interrogavit eum *, dicens; Quid cogitasti, quòd non venisti ad nos? Forsttan uxorem accipere cogitasti? Quibus ille viva voce respondit: Verum dixisti; quia nobilorem ac diutinem & pulchriorem sponsam, quam unquam videratis, accipere cogitavi. Et deriserunt eum. Ipse verò dixit hoc non à se, sed inspiratus à Deo; nam ipsa sponsa fuit vera Religio, quam suscepit, ceteris nobilior, ditior & pulchrior paupertate.

8 Ab illa itaque hora cœpit sibi vilescere, & illa contempnere, quæ priùs habuerat in amore; non tamen plenè, quia nondum erat penitus à saceruli vanitate solutus, parùm aut * à sacerulari tumultu se subtrahens, studebat in interiori homine recondere Jesum Christum, & margaritam, quam comparare, venditis omnibus, cupiebat, oculis illorum abscondens. Sæpe, & quasi quotidie, ad orationem ibat secretò, ad hoc ipsum urgente quodammodo prælibata dulcedine, quæ sacerius eum visitans, ipsum ad orationem de platea & aliis locis impellebat. Licet verò dudum jam fuisset pauperum benefactor, ex tunc tamen firmius in corde suo proposuit, nulli pauperi, pro Domino petenti se, ulterius denegare, sed liberius & affluentius solito eleemosynas facere. Semper igitur quicunque pauper ab ipso extra domum eleemosynam postulabat, de denariis providebat illi, si poterat; carentes verò denariis, vel corrigiam dabat ei, ne pauperem dimitteret vacuum. Si verò de his non habebat, ibat ad aliquem locum occultum, & se camisiam pœxuens, illuc pauperem mittebat secretò, ut eam sibi tolleret propter Deum. Emebat etiam utensilia ad ecclesiarum ornatum pertinentia, & ea fæceroibus pauperibus secretius transmittebat.

C 9 Cùm verò, patre suo abeunte, remanebat in domo, etiamsi solus cum matre in domo comedaret, implebat mensam panibus, ac si pro tota familia præpararet. Unde cùm interrogaretur à matre, cur tot panes in mensa poneret, respondit, se hoc facere pro eleemosynis dandis pauperibus, eo quòd proposuerat omni petenti pro Deo eleemosynam elargiri. Mater autem, quia eum præ ceteris filiis diligebat, ipsum tolerabat in talibus, observans, quæ ab illo siebant, multumque super his in corde suo admirans. Sicut enim solebat cor apponere ad eundum post socios, cùm vocabatur ab eis, & in tantum erat illorum societate illectus, ut multociens surgeret à mensa, etiamsi parùm comedisset, relinquens in afflictione parentes propter sic inordinatum recessum; ita nunc cor suum totum erat, ut pauperes videbant, vel audiret, quibus eleemosynam elargiretur q.

10 Divinâ igitur gratiâ sic mutatus, licet adhuc esset in sacerulari habitu, cupiebat esse in aliqua civitate, ubi tanquam incognitus proprios pannos exueret, & alicujus pauperis in-

dumenta mutuò accepta indueret, probaretque amore Dei eleemosynas postulare. Factum est autem, ut tunc temporis Romam causâ peregrinationis accederet. Et ingrediens ecclesiam sancti Petri, consideravit, oblationes quorundam quòd essent modicæ, & ait intra se: Cùm princeps Apostolorum sit magnificè honorandus, cur isti tam parvas oblationes in ecclesia faciunt, ubi corpus ejus quiescit? sivecum magno favore manum ad bursam ponit, & plenam denariis traxit, eosque per fenestram altaris projiciens, tantum sonum fecit, quòd de tam magnifica oblatione omnes astantes plurimū sunt mirati. Exiens autem ante fines ecclesiæ, ubi multi pauperes aderant ad eleemosynas petendas, mutuò accepit secretè paniculos cuiusdam pauperculi hominis, & suos deponens, illos induit, atque stans in gradibus ecclesiæ cum aliis pauperibus eleemosynam Gallicè postulabat, quia libenter lingua Gallicâ loquebatur, licet eâ rectè loqui nesciret r. Postea verò exuens dictos pannos, & proprios resumens, rediit Assisium, cœpitque orare Dominum, ut dirigeret viam suam: nemini enim pandebat suum secretum, nec ullius in hac parte consilio utebatur, nisi solius Dei, qui viam ejus dirigere cœperat, & aliquando episcopi Assisi; quia tunc temporis apud nullos erat vera paupertas, quam desiderabat super omnia hujus mundi, volens in ea vivere atque mori s.

11 Cùm autem quadam die Dominum ferenter oraret, responsum est illi, Franciscus, omnia, quæ carnaliter dilexisti, & habere desiderasti, oportet te contempnere ac odire, si meam vis cognoscere voluntatem. Quod postquam inceperis facere, quæ tibi præsens suavia & dulcia videbantur, erunt tibi importabilia & amara. Atque in his & in Deo confortatus, cùm prope Assisium equitaret, leprosum quendam obvium habuit. Et quia consueverat multum horrere leprosos, vim sibimet ipsi faciens, descendit de equo, & obtulit sibi denarium, osculans illi manum. Et accepto osculo pacis ab ipso, readscendit equum, & persegitur iter suum. Exinde cœpit magis & magis se ipsum contemnere, donec ad sui victoriæ perfectè Dei gratiâ perveniret. Post paucos autem dies assumentis multam pecuniam ad hospitale leproorum se transtulit, & congregans omnes simul, dedit cuilibet eleemosynam, osculans ejus manum. Recedente autem eo, verè, quod priùs erat sibi amarum, id est, de leprosis vindendis & tangendis, in dulcedinem est conversum. In tantum enim, ut dixi, amara fuerat ei visio leproorum, ut non solùm nollet eos videre, sed nec eorum habitaculum approquinquare. Et si aliquando contingebat, ipsum juxta domos eorum transire, aut eos videre, licet pietate moveretur ad faciendum eis eleemosynam per interpositam personam, vultum tamen semper avertens, nares suas propriis manibus obturabat. Sed per Dei gratiâ ita factus est leprosorum familiaris & amicus, quòd, sicut in Testamento suo testatur, inter illos manebat, & eis humiliter serviebat t.

12 Alteratus & autem post leprosorum visitationes, bonum quendam socium suum, quem multum dilexerat, ad loca remota secum dicens, dicebat illi, se quendam magnum & preciosum thesaurum invenisse. Et exultans vir ille non modicū & libenter vadit cum illo, quo-

inter quos
Rome in
mendici ha-
bitu stipem
pessi:

E

iv.
vincit horro-
rem suum à
leprosi:

F

voluntatem
Dei precibus
inquiris, fru-
stra oīnitente
demoni.

g

A tiens advocatur; quem Franciscus ad quandam criptam juxta Assisium s^epe ducebat, & ipse solus intrans, sociumque de thesauro habendo sollicitum foris relinques, novo ac singulari spiritu perfusus Patrem in abscondito exorabat, cupiens, neminem scire, quid ageret intus, præter solum Deum, quem de cœlesti thesauro habendo assidue consulerebat. Quod attendens humani generis inimicus ipsum ab incepto bono retrahere ntitur, ei timorem incutiens & horrorem. Nam quædam mulier erat Assisi gibbosa deformiter, quam dæmon, Viro Dei apparens, sibi ad memoriam reducebat, & comminabatur eidem, quod gibbositatem illius mulieris ja^ctaret in ipsum, nisi à concepto proposito resiliret *x*. Sed Christi Miles fortissimus, minas diaboli vilipendens, intra criptam devotè orabat, ut Deus dirigeret viam suam. Sustinebat autem maximam passionem & anxietatem mentis, non valens quiescere, donec opere compleret, quod mente conceperat, cogitationibus variis invicem succedentibus, quarum importunitas eum durius perturbabat. Ardebat enim iæterius igne divino, conceptum mentis ardorem fervoremque desoris celare non valens; ponebat ipsum, peccâsse tam graviter, nec jam eum mala præterita vel præsentia delectabant, & nondum tamen receperat contineendi fiduciam à futuris. Præterea, cùm extra criptam exibat ad solum, in virum alterum mutatus videbatur.

v,
Audit vocem
imaginis
Crucifixi,
quam non re-
det interpre-
tatur;

*y**z**aa*

z Quadam verò die, cùm misericordiam Dei ferventius imploraret, ostendit ei Dominus, quod sibi diceretur in proximo, quid ipsum agere oporteret *y*. Ex tunc autem tanto repletus est gaudio, quod non capiens se prælætitia, etiam nolens, de hujusmodi secretis in aures hominum aliquid eructabat. Cautè tamen & in ænigmate loquebatur, dicens, se in Apulia nolle ire, sed in patria propria nobilia & ingentia se facturum. Ut autem socii ejus viderunt eum ita mutatum, à quibus erat elongatus mentaliter, licet adhuc corporaliter aliquando sociaretur eisdem, quasi ludendo rursum interrogant eum: Visne uxorem ducere, Franciscus? Quibus respondit sub quoam ænigmate, sicut superius est præmissum *z*. Paucis autem diebus elapsis, cùm ambularet juxta ecclesiam sancti Damiani, dictum est illi in spiritu, ut in eam ad orationem intraret. Quam ingressus coepit orare ferventer coram quadam imagine Crucifixi, quæ piè ac benignè locuta est, dicens: Franciscus, nonne vides, quod dominus mea destruitur? Vade igitur, & reparare illam mihi. Et tremens ac stupens ait: Libenter faciam, Domine. Intellexit enim, de illa ecclesia sancti Damiani dici, quæ præ nimia vetustate casum proximum minabatur *aa*. De illa autem allocutione tanto repletus fuit gaudio & lumine illustratus, quod in anima sua veraciter sonit Christum crucifixum, qui locutus est ei. Exiens verò ecclesiam invenit sacerdotem juxta eam sedentem, mittensque manum suam ad bursam, obtulit ei quadam pecuniae quantitatem, dicens: Rogo te, domine, ut emas oleum, & facias continuè ardere lampadem coram illo Crucifixo. Et ad hoc cùm consumpta fuerit hæc pecunia, iterum offero tibi, quantum fuerit oportunum.

14 Ab illa itaque hora vulneratum & liquefactum est cor ejus ad memoriam Dominicæ passionis, quod semper, dum vixit, stigmata

Domini Jesu in corde suo portavit; sicut postea luculenter apparuit ex renovatione eorumdem stigmatum, in corpore ipsius mirabiliter facta, & clarissimè demonstrata. Exinde tanta se maceratione carnis affixit, quod sanus & infirmus corpori suo nimis austrius * existens, vix aut nunquam voluit indulgere sibi, propter quod, die mortis ejus instanti, confessus est, se multum peccâsse in fratrem azimum *bb*, id est, corpus. Quadam autem die solus ibat prope ecclesiam sanctæ Mariæ de Portiuncula plangendo & ejulando alta voce; quem audiens quidam vir spiritualis, putavit, ipsum pati infirmitatem aliquam vel dolorem. Et pietate motus circa eum, interrogavit illum, cur fleret. At ille dixit: Plango passionem Domini mei Jesu Christi, pro quo non deberem verecundari alta voce ire plorando per totum mundum. Ille similiter cœpit cum ipso alta voce plangere. Sæpe etiam, cùm ab oratione surgebat, videbantur ejus oculi pleni sanguine, quia fleverat multum amarè; non solum autem affligebat se in lacrymis, sed etiam abstinentiæ cibi & potūs ob memoriam Dominicæ passionis.

AA. TRI-
BUS SOCII
& ex illo
tempore pa-
sionem illius
continuè me-
ditur,
** austrius*

bb

15 Unde, cùm federet aliquando ad manducandum cum sacerdatis, & dabantur ei aliqua cibaria delectabilia corpori suo, parùm gustavit ex eis, aliquam excusationem prætendens, ne visceretur ea propter abstinentiam dimisisse. Et quando comedebat cum fratribus, in cibis, quos edebat, sæpe ponebat cinerem, dicens fratribus in abstinentiæ suæ velamen, fratrem *cc* cinerem esse castum. Cùm autem semel ad manducandum federet, dixit ei frater quidam, quod beata Virgo in hora comedionis ita fuerat paupercula, quod non habebat, quid daret Filio ad manducandum. Quod audiens Vir Dei, suspiravit cum magno dolore, mensaque reliq^a, panem super nudam terram comedebat. Multociens verò, cùm federet ad manducandum, parùm post comedionis initium subsistebat, non comedens neque bibens, suspensus circa cœlestia meditanda; nolebat enim tunc verbis aliquibus impediiri, alta suspuria ex intimo cordis emitens. Dicebat enim fratribus, ut semper, cùm audirent eum taliter suspirantem, laudarent Deum, & pro ipso fideliter exorarent. Hoc de sua abstinentia diximus incidenter, ut ostenderemus, ipsum post visionem & allocutionem imaginis Crucifixi fuisse usque ad mortem semper Christi passioni conformem.

E
& corpus
vehementer
affigit.

*cc**F*

ANNOTATA.

a Adi Commentarii prævii § IIII à num. 72.

b Franciscum cum patre suo mercaturam panorum exercuisse, consentient omnes biographi; at S. Bonaventura in Vita num. 6 mercature præmittit aliquam litterarum peritiam.

c Vide in Commentario prævio num. 70 suspicionem meam de facto, quod matri tam bonam de Filio suo prodigo opinionem injicere posuit.

d Hac breviter laudavi in Annotatis ad Vita prima caput 1, lit. c adversus Thoma Celanensis duriosulum de juvenis Francisci moribus loquendi modum.

e Hoc S. Francisci factum omisit Thomas Celanensis; sed referunt etiam à S. Bonaventura in Vita num. 7.

f Guerra vel guerra, Gallicè la guerre, Latinè

AA. TRI-
BUS SOCII

tinus est bellum. Id temporis solebant satis fre-
quentia esse ejusmodi inter civitates Italia diffi-
dia: ad quem tamen annum hoc referendum sit,
non potui deprehendere; nec scire, an S. Fran-
ciscus in eodem arma ferens, an solùm ut ini-
mica civitatis incola, à Perusinis captus fuerit.

g Hac minime facient sententia, qua S. Fran-
ciscum è nobilibus parentibus natum statuit;
nam si id ita esset, cur Tres Socii cansam, quòd
ille cum militibus, id est, cum viris nobilibus, in-
clusus fuerit, non illius nobilitatem natalium,
sed solùm morum allegasset?

h Vide, quid in Commentario num. 70 obser-
vaverim de hoc dicto.

i Quis fuerit comes ille, non satis constat;
vide tamen dicta in Commentario previo num.

104.

k Vide dicta in Commentario num. 96 & se-
quenti.

l Palatium etiam vocat S. Bonaventura in
Vita num. 9; at Celanensis suprà num. 5 di-
xit domum suam, id est, paternam ipsius S.
Francisci.

m De hac donatione etiam meminit Bonaven-
tura in Vita num. 8, sed eam desiderio militan-
di proposuit.

n Spoletum Umbria civitas est in ditione Pon-
tificia, Spoletani olim ducatus caput.

o Hanc revelationem seu divinum somnium
nesciens Celanus, non potuit allegare veram can-
sam, ob quam S. Franciscus tam subito fuerat
mutatus; veram hanc etiam assignat S. Bona-
ventura in Vita num. 10.

p Lege camisia, Latinè interulà, seu in-
dusio.

q Hec peculiaria S. Francisci misericordia o-
pera, hoc ac sequenti numero relata, pretermi-
ferat Celanensis.

r Hinc collige, quām incepit quidam patent,
Franciscum à lingua Francicæ peritia, aut et-
iam ab ejusdem scientia prodigiosè accepta, di-
ctum fuisse.

s Que hoc quoque numero referuntur, etiam
omisit Celanensis.

t Laudatum Testamentum, cui ex hoc Trium
Sociorum testimonio multum auctoritatis accedit,
recitavi in Commentario previo § xxvii, ubi
num. 622 hac legentur buc spectantia: Domi-
nus ita dedit mihi fratri Francisco incipere fa-
cere pœnitentiam; quia, cùm essem in pecca-
tis meis, nimis mihi videbatur amarum videre
leprosos; fed ipse Dominus adduxit me inter
illos, & feci misericordiam cum illis; & rece-
dente me ab ipsis, id, quod videbatur mihi a-
marum, conversum fuit mihi in dulcedinem a-
nimæ & corporis.

u Alteratus, id est, velut alter vir factus,
sen tōus mutatus animo. Porro postquam Tres
Socii preditta de Sancti misericordia in lepro-
sos, suique ipsius victoria, à Celanensi etiam pre-
terita, retulerunt, deinde pergunt cum illo
de frequenti ipsius in locis secretis oratione a-
gere.

x De vexationibus, à dæmonibus S. Francisco
in locis solitariis oranti illatis, meminerunt etiam
alii biographi; at soli Tres Socii hanc peculia-
rem narrant.

y Vide Annodata ad Vita prima caput i,
lit. h.

z Nemirum num. 7.

aa Hanc allocutionem nesciens Thomas Cela-

nensis, in nonnullis erravit, ut suprà ad Vitam
primam observatum est.

bb Lege: alium; ita enim Sanctus corpus
suum appellare consueverat. Verumtamen hac
non sic accipias, quasi illum austritatis in cor-
pus suum tunc paenituerit; sed ut pius dictum,
quo adstantes suo exempla doceret, quo loco ha-
benda sint corporis commoda.

cc Solebat scilicet Sanctus, ut suo loco lati-
nem, creaturem omnes Fratrum nomine com-
pellare.

D

C A P U T II.

Sancti gesta à sua conversione
usque ad assumptum habi-
tum Fratrum Minorum, cœ-
ptumque novum vita genus.

E

E X dicta igitur visione & allocutione Cru-
cifixi gavisus surrexit, signo crucis se mu-
niens, & ascendens equum, assumensque pan-
nos diversorum colorum, ad civitatem, quæ
dicitur Fulginium a, pervenit, atque ibi ven-
ditis equo & omnibus, quæ portaverat, ad ec-
clesiam sancti Damiani est reversus; & inven-
to illo sacerdote pauperculo b, cum magna fi-
de & devotione osculans manus ejus, obtulit
illi pecuniam, quam portabat, & propositum
suum per ordinem enarravit. Obstupfactus i-
gitur sacerdos, & subita ejus conversione mi-
ratus, recusabat hæc credere; & sibi putau-
illudi, noluit apud se pecuniam retinere. At
ipse pertinaciter insistens, verbis suis fidem fa-
cere nitebatur, & sacerdotem orabat enixiùs,
ut eum secum permitteret commorari. Acquie-
vit tandem sacerdos de mora illius, sed timore
parentum pecuniam non recepit. Quare verus
pecuniarum Contemptor in quandam fenestram
projiciens ipsam, velut pulverem vilipendit.
Moram igitur faciente ipso in loco præfato,
pater ipsis, ut sedulus explorator, circuivit
quærens, quid actum sit de Filio suo, & cùm
audisset, cum sic mutatum in loco jam dicto
taliter conversari, tactus dolore cordis intrinse-
cus, & ad subitum rerum eventum turbatus,
convocatis amicis & vicinis, citissimè cucurrit
ad eum. Ipse autem, qui erat novus miles
Christi, ut audivit minas persequentium, eo-
rumque adventum præscivit, dedit locum iræ
paternæ, & ad quandam occultam caveam,
quam ad hoc sibi paraverat, accedens, ibi
per mensum integrum latitavit; quæ cavea uni-
tantum dō domo patris erat cognita c, ubi ci-
bum sibi quandóque oblatum edebat, occultè
orans jugiter lacrymarum imbre perfusus, ut
Dominus liberaret eum à persecutione noci-
va, & ut pia vota ipsius benigno favore com-
pleret.

F

17 Cumque sic in jejunio & fletu ferventer
ac assidue Dominum exorásset de sua diffusis *
virtute & industria, spem suam totaliter jacta-
vit in Dominum, qui eum, licet in tenebris
manentem, perfuderat quasi ineffabili lætitia
& illustraverat mirabilis claritate. Ex qua nimi-
rum

hinc prodi-
ens, à civi-
bus maledi-
catur,
& à patre
in vinculis
detinetur.
* diffusis

A rum totus ignitus, foveâ relictâ, iter arripuit versus Assisium, impiger, festinus & latus. Et fiducia Christi armis munitus, divinoque cælore succensus, seipsum arguens de pigritia & vano timore, manibus & iætibus persequentium exposuit sè manifestè. Quem videntes illi, qui priùs noverant eum, sibi * miserabiliter exprobabant, insanunque ac dementem clamantes, lutum platearum & lapides projiciebant in eum, cernentes eum sic à pristinis moribus alteratum & carnis maceratione confectum, totum, quod agebat, exinanitioni & dementiæ deputabant. Sed Miles Christi his omnibus ut surdus pertransiens, nullâ fractus aut mutatus injuriâ, Deo gratias referebat. Cùm autem rumor hujus fieret pér plateas & vicos civitatis de ipso, tandem pervenit ad patrem. Qui audiens, talia in ipsum à concivibus fieri, statim surgit quæ rere ipsum, non ad liberandum, sed potius ad perdendum; nulla enim moderatione servata, currit tanquam lupus ad ovein, & torvo oculo & hirsuta facie illum respiciens, injecti impie manus in ipsum. Pertrahens autem ipsum ad domum, & pér plures dies in carcere tenebroso recludens, nitebatur ejus animum verbis & verberibus flectere ad sæculi vanitatem.

B 18 Ipse verò nec motus verbis, nec vinculis, aut verberibus fatigatus, patienter omnia portans, ad sanctum propositum exequendum propensior & valentior reddebat. Patre namque ipsius recedente à domo, causa necessitatis urgente, mater ejus, quæ sola cum illo remanserat, factum viri sui non approbans, blandis sermonibus alloquitur Filium. Quem cùm à sancto proposito revocare non potest, commotis ejus visceribus super ipsum, confregit vincula, eumque liberum abire permisit. At ipse gratias Omnipotenti referens, ad locum, ubi fuerat priùs, revertitur, & majori libertate utens, tanquam dæmonum tentationibus probatus, & tentationum documentis instru&us, recepto animo securiori, ex injuriis liberior & magnanimitior incedebat. Interea pater revertitur, & non invento Filio, peccata peccatis accumulans intorquet convicia in uxorem.

C 19 Deinde currit ad palatium communitatis, conquerens de Filio coram consulibus civitatis, postulansque, ut pecuniam, quam à spoliata domo asportaverat, facerent sibi reddi. Consules autem videntes sic eum turbatum, Franciscum, ut coram eis compareat, citantive advocant per præconem. Qui præconi respondens, dixit, se per Dei gratiam jam factum liberum, & consulibus amplius non teneri, eo quod esset filius altissimi Dei servus *d.* Consules verò nolentes ei vim facere, dixerunt patri: Ex quo servitium Dei est aggressus, de potestate nostrâ exivit *e.* Videns ergò pater, quod coram consulibus nihil proficeret, eandem querimoniam proposuit coram episcopo *f* civitatis. Episcopus verò, discretus & sapiens, vocavit eum debito modo, ut compareret, super patris querimoniam responsurus. Qui respondit nuntio dicens: Ad dominum episcopum veniam, qui est pater & dominus animarum. Venit igitur ad episcopum, & ab ipso cum magno gaudio est receptus. Cui episcopus ait: Pater tuus durè est contra te turbatus, & scandalizatus valde; unde, si tu vis Deo servire, reddi illi, quam habes pecuniam; quæ quoni-

am fortè est de injustè acquisitis, non vult Deus, ut eroges eam in opus ecclesiae, propter peccata patris tui, cuius furor mitigabitur, cæ receptâ. Habeas ergò, Fili, fiduciam in Domino, & viriliter age, nolique timere; quia ipse erit adjutor tuus, & pro ecclesiae suæ opere abundanter tibi necessaria ministrabit.

20 Surrexit igitur Vir Dei latus & confortatus in verbis episcopi, & coram ipso portans pecuniam, ait illi: Domine, non tantum pecuniam, quæ est de rebus suis *g*, volo ei reddere gaudenti animo, sed etiam vestimenta. Et intrans camaram episcopi, exuit omnia vestimenta de suis rebus, & ponens pecuniam super ipsa coram episcopo & patre, aliisque astantibus, nudus foras exiit & dixit: Audite omnes & intelligite. Usque modò Petrum Barnardonis vocavi patrem meum; sed, quia Deo servire proposui, reddo illi pecuniam, pro qua erat turbatus, & omnia vestimenta, quæ de suis rebus habui, volens amodò dicere: Pater noster, qui es in cælis; non: Pater Petre Barnardonis. Inventus est autem Vir Dei tunc cilicium habere ad carnem sub vestibus coloratis *b*. Surgens ergò pater ejus, nimio dolore & furore succensus, accepit denarios & omnia vestimenta. Quæ dum portaret ad domum, illi, qui ad hoc spectaculum fuerant, indignati sunt contra eum, quia de vestimentis Filio reliquerat nihil, ut * super Franciscum vera pietate commoti, cœperunt fortiter lacrymari. Episcopus autem animum Viri Dei diligenter attendens, atque fervorem & constantiam ejus vehementer admirans, ipsum inter brachia sua recollegit, operiens cum pallio suo: intelligebat enim apertè, facta ipsius ex divino esse consilio; & agnoscebat, ea, quæ viderat, non parvum ministerium * continere; sic quod ex tunc factus est ejus adjutor, exhortando & fovendo ipsum ac diligen- do & amplexando in visceribus charitatis.

21 Servus igitur Dei Franciscus nudatus ab omnibus, quæ sunt mundi, divinæ vacat justitiae, primamque vitam contemnens, divino servitio se mancipat modis omnibus, quibus potest. Revertensque ad ecclesiam sancti Damiani *i*, gaudens & fervens, fecit sibi quasi heremiticum habitum *k*, & sacerdotem illius ecclesiae confortavit eodem sermone, quo ipse fuerat ab episcopo confortatus. Deinde surgens & introiens civitatem, cœpit per plateas & vicos civitatis, tanquam ebrius spiritu, Dominum collaudare. Finita verò hujusmodi collaudatione Domini, ad acquirendos lapides pro reparatione dictæ ecclesiae se convertit, dicens: Qui mihi dederit unum lapidem, unam habebit mercedem; qui autem duos dederit, duas habebit mercedes; qui verò tres, totidem mercedes habebit, sic & multa alia verba simplicia in fervore spiritus loquebatur, quia idiotæ & simplex electus à Deo non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed simpliciter in omnibus se habebat. Multum autem deridebant eum, putantes ipsum insanum; alii verò pietate commoti movebantur ad lacrymas, videntes, eum de tanta lascivia & sæculi vanitate ad tantam ebrietatem divini amoris tam citò venisse. At ipse derisiones contemnens, in fervore spiritus Deo gratias egit. Quantum verò laboraverit in opere supradicto, longum & difficile esset narrare. Ipse enim, qui tam deliciatus fuerat in domo paterna, propriis humeris

Z z z z lapides

AA. TRI-
BUS SOCII\$

patrique pe-
cuniam exi-
genti etiam
vestes suas
restituit.

g

b
E

* &

* an myste-
rium?

VII.
*In veste ere-
mitica publi-
cè mendicat
pro reparan-
da S. Damia-
ni ecclesia,*

i

k

F

A. TRI- lapides ferebat, in Dei servitio multipliciter se affligens *l*.

*& victimum suum obia- sum peti, alio cibos respuens, * speciale*

l 22 Sacerdos autem prædictus, considerans ejus laborem, quod scilicet tam ferventer ultra vires divino se obsequio manciparet, licet esset pauperculus, procurabat pro eo fieri aliquid spesiale * ad victimum. Sciebat autem, ipsum delicate vixisse in saeculo. Quippe, ut ipse Vir Dei confessus postea est frequenter, electuaris & confectionibus utebatur, & à cibis contrariis abstinebat. Cum autem die quadam advertisset, quod faciebat sacerdos pro ipso, ad se conversus ait: Invenies tu hunc sacerdotem quocumque ieris, qui tibi tantam præstat humilitatem? Non est haec vita pauperis hominis, quam eligere voluisti; sed, sicut pauper, videntis ostiatim, porta in manu paroppsidem, & necessitate coactus diversa in eam cibaria coaduna; ita voluntariè oportet te vivere amore illius, qui pauper natus, pauperissime vixit in saeculo, ac remansit nudus & pauper in patibulo, sepultusque est in alieno sepulcro. Surgens igitur quadam die, accepit paroppsidem, & ingressus civitatem ivit petendo eleemosynam ostiatim. Cumque diversa cibaria poneret in scutella, mirabantur multi, qui sciebant, cum tam delicate vixisse, videntes ipsum ad tantum sui contemptum sic mirabiliter transmutatum. Quando autem voluit comedere illa diversa cibaria simul posita, horruit primò, quia non solum comedere, sed nec velle videre talia confuerat; tandem vincens seipsum, caput comedere, & visum est illi, quod in comedendo electuarium aliquod nunquam fuerat sic delectatus. Proinde tantum cor eius in Domino exultavit, quod caro ipsius, licet debilis & afflita, corroborata est ad quacumque aspera & amara lætanter pro Domino tolleranda; gratias insuper egit Deo, quod amarum sibi in dulce mutaverat, & eum multiplicitate confortaverat. Dixit ergo illi presbytero, quod de cetero aliqua cibaria non faceret, nec fieri procuraret.

C *& maledicta & fannas, etiam propriis patris, pati- ente ferens,*

23 Pater vero ipsius, videntes eum in tanta vilitate positum, dolore nimio replebatur; quia enim multum dilexerat ipsum, verecundabatur; & dolebat tantum super eum, videntes carnem illius quasi mortuam ex afflictione nimia & algore, quod ubicumque reperiebat ipsum, maledicebat ei. Vir autem Dei maledictiones patris attendens, hominem quandam pauperculum & despectum assumpsit sibi in patrem. Et ait illi: Veni mecum, & dabo tibi de eleemosynis, quae mihi dabuntur. Cum autem videris patrem meum maledicentem mihi, ego quoque dixerim tibi: Benedic mihi, pater, signabis me ac benedices me vice illius. Sic igitur benediciente sibi paupere illo, dicebat Vir Dei ad patrem: Non credis, quod Deus potest mihi dare patrem benedicentem mihi contra maledictiones tuas? Præterea multi deridentes eum, videntesque, ipsum sic derisum patienter omnia sustinere, stupore nimio mirabantur. Unde tempore hiemali cum orationi quodam manè infisteret contentus pauperculis indumentis, frater ejus carnalis, prope ipsum transiens, cuidam suo concivi dixit ironice: Dicas Francisco, quod saltem unam nummatam *m* de sudore vendat tibi. Quod audiens Vir Dei, gaudio salutari perfusus, in fervore spiritus Gallicè respondit: Ego, inquit, Domino meo carè veniam sudorem istum.

m

24 Cum autem laboraret assidue in opere ecclesiæ memoratae, volens, in ipsa ecclesia lumina jugiter esse accentu, ibat per civitatem [ad] oleum mendicandum; sed cum prope quandam domum venisset, videns ibi homines congregatos ad ludendum, verecundatus coram eis eleemosynam petere, retrocessit; in seipsum verò conversus arguit, se peccasse, currensque ad locum, ubi ludus fiebat, dixit coram omnibus astantibus culpam suam, quod verecundatus fuerat petere eleemosynam propter eos. Et fervente spiritu, ad domum illam Gallicè petuit oleum amore Dei pro illuminibus ecclesiæ supradictæ. Cum aliis autem laborantibus in opere præfato persistens, clamat altâ voce in gaudio spiritus ad habitantes & transeuntes juxta ecclesiam, dicens Gallicè eis: Venite & adjuvate me in opere ecclesiæ sancti Damiani, quæ futura est monasterium dominarum, quarum famâ & vitâ in universali Ecclesia glorificabitur Pater noster cœlestis. Ecce, quomodo spiritu prophetæ repletus verè futura prædixit! Hic est enim locus ille facher, in quo gloria religio & excellentissimus Ordo pauperum dominarum virginum sacrarum, à conversatione *n* beati Francisci, ferè sex annorum spatio consummata, per eumdem beatum Franciscum felix sumpsit exordium. Quarum vita mirifica & institutio gloria à sanctæ memorie domino Papa Gregorio nono, tunc temporis Holtiensi episcopo, auctoritate Sedis Apostolicæ est plenius confirmata *o*.

& de eadem ecclesia vatis- cinatur.

25 Beatus itaque Franciscus, ecclesiæ sancti Damiani perfecto opere, habitum heremiticum portabat, baculumque manu gestans, pedibus calceatus, & cinctus corrigiâ incedebat *p*. Audiens autem quadam die inter Missarum solemnia ea, quæ Christus discipulis ad prædicandum missis loquitur, ne scilicet aurum vel argentum vel peram, nec panem nec virgam portent in via, nec calceamenta, nec duas tunicas habeant: intelligens hujusmodi postea clarius ab ipso presbytero, indicibili repletus gaudio, Hoc, inquit, est, quod cupio totis viribus adimplere. Igitur cunctis, quæ audierit *, commissis memoriae, lætanter his adimplendis innititur, duplicebusque sine mora demissis *, ex tunc jam virgâ, calceamentis, scutulo vel pera non utitur: faciens autem sibi tunicam valde contemptibilem & incultam, rejectâ corrigiâ, pro cingulo funem sumpsit *q*. Omnem quoque sollicitudinem cordis novæ gratiæ verbis apponens, qualiter illa possit operi perficere, cepit instinctu divino Euangelicæ perfectionis annunciator existere, pœnitentiamque simpliciter in publicum prædicare. Erant autem verba ejus non inania, nec risu digna, sed virtute Spiritus Sancti plena, cordis medullas penetrantia, ita ut in stuporem vehementer converterent audientes.

VIII.
Audito Eu- angelio, ha- bisum muta- vit, cœpitque pœnitentiam

p

** an audierat?*
** dimissis*

*F**q*

26 Sicut autem ipse postmodum testatus est, hujusmodi salutationem, Domino revelante, didicerat, videlicet: Dominus det tibi pacem. Et idem in omni prædicatione sua pacem annunciens, populum prædicationis exordio salutabat. Et mirum certè, nec sine miraculo admittendum, quod ad hanc salutationem annunciandam ante suam conversionem habuerat quandam præcursum, qui frequenter iverat per Assisium salutando per hunc modum: Pax & bonum, pax & bonum; creditum est firmiter, quod, sicut Joannes Christum prænun- ans,

& pacem pa- blicè magno cum fructu
predicare.

Ans, Christo incipiente prædicare, defecit; ita & ipse, velut alter Joannes, beatum Franciscum præcesserit in annunciatione pacis, qui etiam post adventum ipsius non comparuit, sicut prius r. Subito ergo Vir Dei Franciscus spiritu prophetarum perfusus, juxta sermonem propheticum statim post dictum suum præconem annunciat pacem, prædicat salutem, ejusque salutaribus monitis plurimi vera pace fœderabantur, qui discordes à Christo extiterant, à salute longinqui.

ANNOTATA.

a Consule Annotata ad Vita prima lib. 1, caput 2, lit. c.

b De quo egerunt cap. 1, num. 13.

c Celanensis in Vita prima num. 10 tantum dixerat: Erat in domo fovea illa (occultam caveam mox appellaverat) uni tantum fortè cognita soli: hæc modò explicant Tres Socii, nimirum, caveam illam uni tantum de domo patris ipsius, puta, fido præ ceteris famulo, notam fuisse; nam illam procul omni dubio etiam neverat presbyter, in cuius domo erat.

d Chalippus in Vita Gallica tom. 1, pag. 14 scribit, S. Franciscum coram consilibus Assisensibus, ut ab his jussus fuerat, comparuisse, atque ista respondisse, quod Waddingus quoque, quem ille secutus est, sensisse videtur. At contrarium liquet ex hoc Trium Sociorum loco.

e At qua, inquies, ratione immunitatem à foro civili sibi hæc afferuit Franciscus, & consules agnoverunt? Waddingus existimat, ita ipsum locutum esse, quia ex divina revelatione neverat, se in sortem ecclesiasticam vocatum; vel quia fori jam fuerat tonsura clericali donatus, et si habitum nondum induisset. Mibi ex ipsius Trium Sociorum verbis verisimilium appears, Sanctum sic simpliciter respondisse præconi, ut molestam dicam evitaret, afferendo, causam suam ecclesiastici potius, quam civilis, fori esse; cum hac circa statum vita eligenda propriè versaretur; consules vero, qui & novisse poterant documenta patientia constanterque, que Franciscus tum ante, tum in ipso domestico carcere ac post dederat, ac preterea scire, ejusdem matrem faela conjugis minimè probare; consules, inquam libenter causam hanc ad episcopum remisisse.

f Adi Annotata ad libri 1, cap. 2 Vita prima, lit. k.

g Vide, que de hac pecunia differui in Commentario previo num. 125 & duobus sequentibus.

h Ergo non planè ac indecorè nudus tunc apparuit, sed saltē indutus cilicio; ut adversus aliquos ostendi in Commentario previo num. 131 & sequentibus.

i Hoc loco inferenda sunt, que apud Celanensem de Sancti in latrones incidentis hilari patientia, de ejusdem ministerio in cuiusdem cœnobii culina, & accessu ad amicum Eugubinum &c, num. 16 & 17 narrantur; que fortè hi Socii prætermiserunt, quod ea ab illo satis exposta videbent.

k Hunc heremiticum habitum non alium esse credimus, quam quo ipsum ab amico Eugubino donatum fuisse, scribit Celanensis.

l Hec adjuncta modumque, quibus S. Franciscus in dicta ecclesia reparacione usus fuit, prætermiserat Celanensis.

m Nummata pretium seu valor unius numeri est.

Ostebria Tomus II.

n Lege à conversione, à qua annus sextus AA. TRIS secundum chronotaxim nostram currebat anno BVS SOCII 1212, cui illigandum est Pauperum dominarum, sen Clarissarum, Ordinis initium. Adi Commentarium previum § VII.

o Lege Annotata ad lib. 1 Vita prima, capite 3 lit. r.

p Prætermissa hæc sunt, qua de duabus aliis ecclesiis, una scilicet S. Petri, atque altera S. Maria in Portiuncula, à S. Francisco reparatis, Thomas Celanensis lib. 1, cap. 3, & S. Bonaventura cap. 2 tradiderunt.

q De his omnibus vide dicta in Annotatis ad lib. 1 Vita prima caput 3.

r Quis fuerit hic, incomperitum est.

CAPUT III.

Sanctus admittit socios, qui ab illo egregie instituti virtutibus clarent.

E

I Nnotescente autem apud multos beati Francisci tam simplicis doctrinæ veritate, quam vi- Admittit
duos socios,
Bernardum
tæ, cœperunt post duos annos à sua conversa-
tione a viri quidam exemplo ipsius ad peniten-
tiā animari, & eidem, rejectis omnibus, ha-
bitu vitâque conjungi, quorum primus exitit
frater Bernardus b sanctorum memorie, qui conser-
derans constantiam & fervorem beati Francisci
in divino servicio, quomodo scilicet cum mul-
to labore destructas reparabat ecclesias, aspe-
ramque vitam duebat, cum sciret, ipsum de-
licatè vixisse in sæculo; proposuit in corde
suo omnia, quæ habebat, erogare pauperi-
bus, & illi vitâ & habitu firmiter adhærere.
Quadam die secretò ad Virum Dei accedens,
ei suum propositum revelavit, condixique cum
illo, ut tali sero e veniret ad eum. Beatus au-
tem Franciscus, gratias agens Deo, tamquam
nullum adhuc socium habens d, gavisus est
valde; maximè, quia dominus Bernardus erat p
homo ædificationis magnæ.

28 Venit ergo beatus Franciscus ad dominum & Petrum,
qui ex illius
confilio, Dei-
qua voluntate,
ejus statuto sero cum magna cordis exultatio-
ne, & cum illo tota illa nocte permanxit. Cui
inter alia dixit beatus Bernardus: Si quis à do-
mino suo haberet multa vel pauca, quæ tenu-
isset per multos annos, & nollet ea amplius
retinere, quid de ipsis agere posset, quod me-
lius esset? Beatus Franciscus respondit, quod
ea domino suo deberet reddere, à quo eadem
recepisset. Et dominus Bernardus dixit: Ego,
Frater, omnia mea bona temporalia volo ero-
gare amore Domini mei, qui contulit ea mihi,
sicut tibi videtur melius expedire. Cui Sanctus
dixit: Summo manè ibimus ad ecclesiam, &
per Euangeliorum codicem cognoscemus, quo-
modò Christus discipulos suos docuit. Surgen-
tes igitur manè cum quadam alio, Petro e no-
mine, qui etiam cupiebat fieri frater, venerunt
ad ecclesiam sancti Nicolai juxta placeam civi-
tatis Assisi. Quam ad orationem ingressi, quia
simplices erant, & nescierunt invenire verbum
Euangeli de renunciatione sæculi, Dominum
rogabant devotè, ut in prima libri apertione
voluntatem suam eis ostendere dignaretur.

Zzzz 2

29 Ora-

- A. TRI-** 29 Oratione autem finita, beatus Franciscus accipiens librum clausum, flexis genibus coram altari, aperuit ipsum, & in prima ejus apertione occurrit illud consilium Domini: "Si timere, & in domo sua pœnitentiam agere. **D**
bus sociis
ex Euangelio
cognitæ, o-
mnia bona
sua distri-
but pauperi-
bus;
f
- g**
- b**
- *l. gratis
- B**
- i**
- ix.**
quod dum
fit, Sylvester,
presbyter pe-
cuniam ini-
quæ petit &
obtinet à
Sancto.
C
- deinde divi-
no somnio il-
lustratus, e-
iusdem disci-
plina se post-
ea tradidit.**
- 30 Cùm autem, ut dictum est, dominus Bernardus bona sua pauperibus largiretur, aderat beatus Franciscus, intuens virtuosam operationem Domini, & ipsum Dominum in corde suo glorificans & collaudans. Venit autem quidam sacerdos, nomine Sylvester, à quo beatus Franciscus emerat lapides pro reparatione ecclesiæ sancti Damiani. Et videns, totam pecuniam expendi consilio Viri Dei, cupiditatis igne succensus dixit ad eum: Franciscus, non bene solvisti mihi pro lapidibus, quos emisti à me. Audiens avaritiae Contemptor illum murmurantem iustè, accessit ad dominum Bernardum, mittensque manum in chlamydem ejus, ubi erat pecunia, cum magno feryore spiritu extrahit eam plenam denariis, & dedit presbytero murmuranti. Et iterum secundò implens manum pecuniâ, dixit illi: Habes adhuc plenam solutionem, domine sacerdos? Respondit: Habeo, Frater, plenè; & latus reversus est ad domum suam cum pecunia sic accepta.
- 31 Post paucos autem dies idem sacerdos inspiratus à Domino, cœpit super his, quæ beatus Franciscus egerat, cogitare; & dicebat intra se: Nonne sum miser homo, qui, cùm sum senex, temporalia concupisco & quæro; & hic Juvenis pro Dei amore ea despicit & abhorret. Sequenti autem nocte vidi in somni erucem immensam, cuius consummitas cœlos tangebat, & pes ejus stabat fixus in ore Francisci; ipsius latera ab una parte mundi ad alteram tendebantur. Evigilans ergo sacerdos, cognovit & creditit firmiter, Franciscum esse verum amicum Dei & servum, atque religionem, quam cœperat, esse per universum mundum protinus dilatandam. Sicque cœpit Deum
- 32 Vir autem Dei Franciscus duobus, ut dictum est, fratribus sociatus, cùm non haberet hospitium, ubi cum eis maneret, simul cum ipsis ad quandam pauperculam ecclesiam derelictam se transstulit, quæ Sancta Maria de Portiuncula **l** dicebatur, & fecerunt ibi unam domunculam, in qua aliquando pariter morarentur. Post aliquot autem dies vir quidam Assisianus, **Ægydius** nomine, venit ad eos, & cum magna reverentia & devotione, flexis genibus, rogavit Virum Dei, ut eum in suam societatem reciperet. Quem cùm Vir Dei viseret fidelissimum & devotum, & quod multam gratiam consequi à Deo poterat, ut postea patuit per effectum, libenter eum recepit **m**. Coniuncti verò hi quatuor cum immensa lætitia & gaudio Spiritus Sancti ad majorem profectum se taliter diviserunt.
- 33 Beatus Franciscus assumens fratrem **Ægydium** secum, ivit in Marchiam Anchonitanam **n**. Alii verò duo in regionem aliam perrexerunt. Euntes verò in Marchiam exultabant vehementer in Domino, sed Vir sanctus, alta & clara voce laudes Domini Gallicè cantans, benedicebat & glorificabat Altissimi beatitudinem. Tanta verò erat in eis lætitia, quasi magnum thesaurum invenissent in Euangelico prædio dominæ paupertatis, cuius amore omnia temporalia velut stercora liberaliter & libenter reliquerant. Dixit autem sanctus Franciscus ad fratrem **Ægydium**: Nostra religio similis erit piscatori, qui mittit retia sua in aquam, capiens piscium multitudinem copiosam, & parvos in aqua relinquens, magnos elegit in vase sua; sicque prophetavit, Ordinem dilatandum. Licet autem Vir Dei nondum plene populo prædicaret, quando tamen per civitates & castella transfisat, hortabatur omnes, ut amarent & timerent Deum, atque pœnitentiam agerent de peccatis. Frater autem **Ægydius** admonebat audientes, ut ei crederent; quia eis optimè consulebat.
- 34 Qui verò eos audiebant, dicebant: Qui sunt isti, & quæ sunt hæc verba, quæ dicunt? Erat enim tunc amor & timor Dei quasi ubique extintus, & via pœnitentiae penitus nesciebatur; immò stultitia reputabatur. Nam in tantum prævaluerat carnis illecebra, mundi cupiditas & superbia vita, quod totus mundus in his tribus malignitatibus penitus occupatus videbatur. Erat igitur de his viris Euangelicis diversa opinio. Alii enim dicebant eos stultos vel ebrios, alii autem asserebant, quod talia verba non ex stultitia procedebant. Unus verò de audiētibus dixit: Aut propter summam perfectionem Domino adhæserunt, aut certe insani sunt, quia desperata videtur vita eorum, cùm parco cibo utantur, & nudis pedibus ambulent, atque vilissimis vestibus sint induiti. Inter hæc tamen, licet quidem * timorem incurrent, visà formâ sanctæ conversationis eorum, nec eos adhuc aliqui sequebantur; sed mulieres & juvenculæ, videntes eos à longè, fugiendo pavebant, ne forte stultitiam & insaniam ducerentur. Cùmque circuissent illam provinciam **o**, redierunt ad dictum locum sanctæ Mariæ.
- 35 Paucis autem diebus elapsis, venerunt ad eos tres alii fratres, **vel viri de Assisio, vi-**
delicet
- Habitant a-
pud Portiuncu-
lam, ubi
admittitur
B. Ægydius.
- Ægydius, duobus
alii alid
missis, per-
ambulat
E
- Marchiam
Anconita-
nay, ac re-
dis ad Porti-
unculam.
F
- * an quidam

*Admituit
tres alios,
quibuscum
magnum pe-
nuriam pa-
titur,*

*P**T**B**T**X.*

*et que egra-
giè insitutus
ad predican-
dum mittit;*

C

*illi verò obse-
quentes, mul-
ta indigna-
ferunt pati-
enter.*

delicet Sabatinus, Moritus & Joannes de Cappella p, supplicantes beato Francisco, ut eos in fratres recipere; & ipse recepit eos humiliter & benignè. Quando autem eleemosynam per civitatem petebant, vix aliquis dabant eis, sed improperabant illis dicentes, quod res suas dimiserunt, & cōmēderunt alienas; & ideo maximam penuriam sustinebant. Eorum quoque parentes & consanguinei persequebantur illos. Alique de civitate deridebant illos, tanquam infensatos & stultos; quia tempore illo nullus relinquebat sua, ut peteret eleemosynam ostiā. Episcopus verò civitatis Assisi q, ad quem pro consilio frequenter ibat Vir Dei, benignè ipsum recipiens, dixit ei: Dura videtur mihi vita vestra & aspera, nihil scilicet in sāculo possidere. Cui Sanctus ait: Domine, si posseōnes alias haberemus, nobis essent necessaria arma ad protectionem nostram. Nam inde oriuntur quæstiones & lites, foletque ex hoc amor Dei & proximi multipliciter impedi-ri, & idē nolumus in hoc sāculo aliiquid possidere temporale. Et placuit episcopo multū responsio Viri Dei, qui cuncta transitoria, & præcipue pecuniam, contempsit in tantum, ut in omnibus Regulis suis commendaret potissimè paupertatem, & omnes fratres sollicitos redde-ret de pecunia vitanda; plures enim Regulas fecit, & illas expertus est, prius quām ficeret illam, quām ultimè reliquit fratribus r. Unde in una ipsarum dixit in detestationem pecu-niæ: "Caveamus, qui reliquimus omnia, ne pro tam modico regnum cælorum pèrdamus. Et si pecuniam in aliquo loco inveniremus, non curemus plus quām de pulvere, quem sub pedibus calcamus f.

36 Sanctus autem Franciscus, cùm jam plenus esset gratiā Spiritus Sancti, convocans ad se dictos sex fratres suos, dixit ad illos, quæ ventura eis erant. Consideremus, inquit, fratres carissimi, vocationem nostram, quā misericorditer vocavit nos Deus, non tantū pro nostra, sed pro multorum salute, ut eamus per mundum, exhortando plus homines exemplo, quām verbo, ad agendum penitentiam de peccatis suis, & habendam memoriam mandatorum. Nolite timere, quia pusilli & insipientes videmini; sed secūrè annunciate simpliciter penitentiam, confidentes in Deo, qui vicit mundum, quod spīritu suo loquitur per vos & in vobis ad exhortandum omnes, ut convertantur ad ipsum, & ejus mandata obseruent. Invenietis autem quosdam homines fideles & mansuetos & benignos, qui cum gaudio vos & verba vestra recipient, aliosque plures infideles, superbos & blasphemos, qui exprobrantes resistunt vobis, & his, quæ dicetis. Ponite ergo in cordibus vestris patienter & humiliter omnia tolerare. Cūmque fratres hæc audissent, timere coepurunt. Ad quos Sanctus ait: Nolite timere, quoniam non post multum tempus venient ad vos multi sapientes & nobiles, eruntque vobiscum prædicantes regibus & principibus, & populis multis; multi verò convertentur ad Dominum, qui per universum mundum multiplicabit suam familiam & angebit.

37 Et cùm hæc dixisset illis ac benedixisset, abierunt viri Dei, devotè ejus monita observan-tes. Cùm autem inveniebant aliquam ecclesiam sive crucem, inclinabant se ad adorationem, & devotè dicebant: Adoramus te, Christe, & be-nedicimus tibi propter omnes ecclesias, quæ

sunt in universo mundo, quia per sanctam Cru-cem tuam redemisti mundum t. Credebant e- bus sociis nim semper invenire locum Dei, ubicumque crucem vel ecclesiam invenissent. Quicūmque autem eos videbant, plurimū mirabantur, eo quod habitu & vitâ dissimiles erant omnibus, & quasi sylvestres homines videbantur. Quocūmque verò intrabant, civitatem scilicet vel ca-stellum, aut villam, vel domum, annunciabant pacem, confortantes omnes, ut timerent & amarent Creatorem cæli & terræ, ejusque man-data servarent. Quidam libenter eos audiebant; alii econtra desidebant, plerique eos quæstiōnibus fatigabant, quibusdam dicentibus: Unde es? Aliis quærentibus, quis esset Ordo ipso-rum. Quibus, licet esset laboriosum tot quæstiōnibus respondere, simpliciter tamen confitebantur, quod erant viri penitentiales de ci-vitate Assisi oriundi; nondum enim Ordo eo-rum dicebatur Religio.

38 Multi verò eos deceptores, vel fatuos judicabant, & nolebant eos recipere in domum suam, ne tanquam fures res suas furtim auferrent. Propterea in multis locis post illatas eis multas injurias hospitabantur in ecclesiārum porticibus vel domorum. Eodem tempore duo ex ipsis erant Florentiæ n, qui per civitatem mendicantes, ho-spitiū non poterant invenire. Venientes autem ad quandam domum, habentem porticum, & in porticu elibanum, dixerunt ad invicem: Hic poterimus hospitari. Rogantes autem do-minam domū, ut eos reciperet intra domum, & illa, hoc facere recusante, dixerunt humiliiter, ut saltem juxta elibanum permetteret eos quie-scere illa nocte. Hoc autem concesso per il-lam, venit vir ejus, & dixit illi: Quare istis ribaldis & hospitiū in porticu nostro * contulisti? Respondit illa, quod noluerat eos in domo * nostra recipere, sed eis concesserat extrā in porticu jacere, ubi non poterant, nisi ligna furari. Noluit ergo vir, quod daretur eis aliquod tegumentum, licet esset tunc magnum frigus: quia putabat, eos esse ribaldos & fures. Illa autem nocte cùm usque ad matutinum satis sobrio somno juxta elibanum quievissent, calefacti so-lo calore divino & cōperti tegumento dominæ paupertatis, iverunt ad viciniorē ecclesiam pro matutinali Officio audiendo.

39 Et manè factō, ivit illa mulier ad ean- quorum ta-dem ecclesiam; & videns, ibidem fratres illos men sanctitas in oratione devotè persistere, dixit intra se: Si homines isti essent ribaldi & fures, ut vir meus dicebat, non sic in oratione persistenter reverenter. Cūmque hoc cogitaret, ecce vir qui-dam, Guido nomine, pauperibus in ipsa ec-clesia manentibus eleemosynam tribuebat; qui cùm venisset ad fratres, & vellet dare cuilibet eorum pecuniam, sicut dabat aliis; recusaverunt illi pecuniam, & accipere noluerunt. At ille dixit eis: Quare vos, cùm sitis pauperes, non accipitis denarios, sicut alii? Respondit frater Bernardus: Verum est, quod pauperes sumus; sed nobis non est gravis paupertas, sicut aliis pauperibus; nam per Dei gratiam, cuius consilium complevimus, voluntariè pauperes facti sumus. Admirans vir ille super his, & interrogans eos, si unquam aliquid possedissent, audivit ab eis, quod multa possederant, sed amore Dei omnia dederant. Hic namque, qui sic respondit, fuit ille frater Bernardus, à beato Francisco secun-dus, quem sanctissimum fratrem hodie veraci-

*Narrator
buju/modi
ex:mplum in
Bernardo
cum socio
Florentiæ,*

*E**x**F**Zzz 3**ter*

AA. TRI-
BUS SOCIIS

ter credimus; qui primò pacis & pœnitentia legationem amplectens, post sanctum Dei cūcurit, venditis omnibus, quæ habebat, & erogatis pauperibus, secundum perfectionis Euangelicæ consilium perseverans usque in finem in sanctissima puritate. Considerans ergo dicta mulier, quod fratres denarios noluisserent, ad eos accedens, dixit, quod libenter eos recipere ret intra domum suam, si vellent illuc accedere gratiâ hospitandi. Cui fratres humiliter responderunt: Dominus tibi retribuat pro bona voluntate. Prædictus autem vir audiens, quod fratres non potuissent invenisse hospitium, duxit eos in domum suam, dicens: Ecce hospitium à Domino vobis paratum; manete in eo secundum beneplacitum vestrum. Ac illi gratias Deo agentes, manserunt apud illum diebus aliquibus, ædificando tam exemplo quam verbo in timore Domini, ita quod postea multa pauperibus erogavit.

40 Licet autem sic benignè tractarentur ab ipso, apud alios tamen in tantum vilissimi habebantur, quod multi parvi & magni exprobrarent, & injuriarentur eis, auferentes quandoque etiam vestimenta, quæ habebant. Cumque Servi Dei manerent nudi, quia secundum formam Euangeli unam tantum tunicam portabant, non repetebant, ablata sibi restitui. Si qui pietate moti reddere volebant eis ablata, libenter recipiebant. Quidam autem lutum super eos jactabant; alii vero ponentes taxillos in manibus eorum, invitabant eos, si ludere volebant. Alii capientes capucia eorum à tergo, post dorsum suum sic suspensos eos portabant. Hæc & his similia faciebant illis, reputantes eos tam viles, quod audacter affligebant ipsos, sicut volebant. Insuper in fame, siti, frigore, & nuditate immensas tribulationes & angustias tollerabant, quæ omnia constanter & patienter, ut à beato Francisco fuerint * moniti, sustinentes, non tristabant nec turbabantur, nec maledicebant inferentibus eis mala; sed, sicut viri perfecti & Euangelici, & in magno lucro positi, exultabant vehementer in Domino, omne gaudium existimantes, cum in tentationes & tribulaciones hujusmodi incidebant, atque juxta verbum Euangeli pro suis persecutoribus orabant sollicitè & ferventer.

41 Videntes igitur homines, quod fratres in suis tribulationibus exultabant, orationi & devotioni sollicitè & devotè instabant, non recipiebant pecuniam, nec portabant, & maximam charitatem ad invicem habebant, per quam noscebantur verò esse discipuli Domini, multi corde compuncti veniebant ad eos, de offensis, quas fecerant eis, veniam postulantes. Ipsí verò ex corde remittebant, dicentes: Dominus parcat vobis; atque eos de salute sua salubriter admonebant. Quidam ipsos fratres rogabant, ut recipieren eos in societatem suam: & quia omnes illi sex habebant auctoritatem recipiendi ad Ordinem à beato Francisco propter paucitatem fratrum, in societatem suam aliquos reperirent, cum quibus sic receptis statuto termino omnes ad sanctam Mariam de Portiuncula sunt reversi. Quando autem se invicem reverebant, tanta jucunditate replebantur & gaudio, ac si nihil recordarentur eorum, quæ fuerant passi ab inquis. Solliciti erant quotidie orare, & laborare manibus suis, ut omnem ociositatem, animæ inimicam, à se penitus effugarent. Surgebant in media nocte solliciti, &

orabant devotissimè cum immensis lacrymis & suspiriis; amore intimo se invicem diligebant, & serviebat unus alteri, ac nutritiebat eum, sicut mater filium unicum ac dilectum. Tanta charitas ardebat in eis, quod facile ipsis videbatur tradere corpora sua morti, non solum pro Christi amore, sed etiam pro salute animæ, vel corporum suorum confratrum.

42 Unde quadam die, cùm ex ipsis fratribus simul irent, invenerunt quandam fatuum, qui cœpit lapides jactare in eos. Videns ergo unus eorum, lapides jactari in alterum, opposuit se statim iætibus lapidum, volens potius, se percuti, quam fratrem suum, propter charitatem mutuam, quâ flagrabat; sicque parati erant unus pro altero ponere vitam suam. Erant enim in humilitate & charitate fundati, & radicati in tantum, ut unus revereretur alterum, quasi patrem & dominum; atque illi, qui officio prælationis vel aliquâ gratiâ præcelebant, humiliores & viliores ceteris viderentur. Omnes se quoque totos ad obediendum præbebant, ad præcipientis voluntatem se continuò præparantes, non discernebant inter justum & injustum præceptum z; quia, quidquid præcipiebatur, putabant, esse secundum Domini voluntatem. Et idè implere præcepta erat eis facile & suave.

A carnalibus autem desideriis abstinebant, semet ipsos sollicitè judicantes, atque caventes,

D

*Recensentur
in signes vir-
tutes.*

E

*quibus excel-
lent, in
ipsa quoque
egestate
* imò diceret*

F

*misericordes
miraque libe-
rales.*

bb

cc

est

*ne & alio-
rum libi.
qui post mul-
tas acceptas
injurias*

B

* fuerant

C

*xii.
cum nonnul-
lis ad Ordi-
nem admisis-
ad locum Por-
tiuncula re-
siderunt.*

xi.

A est ei, quod eleemosyna illa in celum ascendisset, & sensit, novo gaudio se perfundi.
*alia eorum-
dem virtutes.*
 45 Quando vero declinabant divites hujus mundi ad eos, recipiebat eos alacriter & benignè, studentes eos revocare à malo, & ad pœnitentiam provocare. Sollicitè etiam petebant, ne mitterentur in terras, unde erant oriundi, ut fugerent familiaritatem, & conversationem consanguineorum suorum, verbumque servarent propheticum: "Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ dd.,. In paupertate plurimùm lætabantur; quia non concupiscebant divitias, sed omnia transitoria spernebant, quæ possunt à mundo hujus amatoribus concupisci. Præcipue vero pecuniam, quasi pulvrem, pedibus conculcabant; &, sicut à beato Francisco edocti, ipsam cum stercore asini æquali precio & ponderare ponderabant. Gaudebant in Domino continuè, non habentes inter se, unde possent a liquid contristari. Quantò enim à mundo magis erant divisi, tanto magis erant Domino coniuncti, per viam crucis & semitas iustitiae incidentes, de arta via pœnitentiae & observatiois Euangelicæ offendicula removebant, ut posteris iter planum fieret & securum.

ANNOTATA.

a Id est, anno era Christianæ 1209, uti alibi probavi. Pro conversatione lege conversione.

b Celanensis proposuit alium quemdam, sive state, sive alias puerum, de quo vide Vitam primam num. 24, & Annotata ibidem.

c Hoc est, Vesperi.

d Ergo alter ille puer, à Celanensi laudatus, nondum erat propriè S. Francisci in suo vita generere habituque socius.

e Waddingus & alii credunt, hunc fuisse Petrum Cathaneum, Assisensem canonicum, postea S. Francisci vicarium; quod mihi non apparet satis verisimile ob rationes allegatas in Commentario prævio § 9, num. 192 & seqq.

f Matthæi cap. 19 v. 21.

g Luce cap. 9 v. 3: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

h Lege Matth. cap. 16, v. 24, vel Luce cap.

9 v. 23.

i Hoc Testamentum dedi in Commentario prævio § 27, ubi num. 624 eadem, paululum mutatis vocibus, sic legere est: Ipse Altissimus revelavit mihi, quod deberem vivere secundum formam sancti Euangelii.

k Per voces, ingressus est Ordinem jam inceptum, videntur mihi indicare, Sylvestrum eidem Ordini nomen suum primùm dedisse, postquam idem Ordo ab Innocentio III summo Pontifice fuerat approbatus.

l Quam ipse paulò ante reparaverat, ut vidimus in Vita prima.

m In Commentario prævio num. 143 & sequenti ostendi, hec contigisse anno 1209, ac verisimiliter die 23 Aprilis. B. Egidii gesta exposta habes in Opere nostro ad eundem diem Aprilis; vide tamen etiam hoc spectantia in meo Commentario prævio num. 196 & sequentibus.

n Lege Marchiam Anconitanam, Italiam la Marca d'Ancona, que ampla ditionis Ecclesie provincia est, contermina Umbria.

o Non sunt hac stirpe accipienda; cum ex re-

rum chronotaxi non potuerit hac peregrinatio diuturna fuisse.

p Breve Sabatini elogium dedit Waddingus in Annalibus ad annum 1209 num. 17; ubi cum ille ignotæ regionis fuisse dicatur, oportet, Waddingum vel non habuisse hanc Appendicem, vel non advertisse, in ea Sabatinum, quæ ac duos alios, dici fuisse de Assisio. Ibidem num. 28 laudatus Annalista plura annotavit de Morito, quem ipse aliique Moricum appellant; ac denique num. 29 de Joanne de Capella, velut de altero Guida meminit, ejusdemque lepram, ac infelicem per laqueum, sibimet injectum, mortem enarravit.

q Hic ipse erat Vido vel Guido, coram quo S. Franciscus omnibus paternis bonis libens cesserat.

r Waddingus inter S. Francisci Opuscula duas edidit pro Fratribus Minoribus ab illo scriptas; sed plures fuisse, liquet ex hoc loco.

s Leguntur hac cap. 8 Regula Minorum, quam Waddingus omnium primam putavit.

t De hac oratione S. Franciscus in Testamento suo sic loquitur: Dominus dedit mihi talis fidem in ecclesiis suis, ut ita simpliciter adorarem & dicerem: "Adoramus te, sanctissime Domine Jesu Christe, hic & ad omnes ecclesiæ tuas, quæ sunt in toto mundo; & benedicimus tibi, quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum." Hinc corrigere errorem, qui in apographum nostrum Appendix irrepsit.

u Hand dubiè indicatur hic vulgo notissima civitas Florentia, Tuscæ primaria, magnique ductus Hetruria caput.

x Ribaldo Italis est homo vilissimus ac nequam.

y Secundum illud Luc. 6, v. 30: Qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas.

z Noli hac rigorose interpretari; non enim qualibet mandanti superiori obtemperare licet: Significant solùm, illos, quia certi erant, nihil malum precipiendum, sine tergiversatione mandanti obsequi soluisse.

aa Videlicet Act. Apost. cap. 2, v. 44: Habebant omnia communia.

bb Luce cap. 6, v. 30

cc Hic B. Egidius fuisse, factumque contigit pridie, quæ sacro habitu à S. Francisco induitus fuit, legitur in ejusdem Beati Vita in Opere nostro edita ad 23 Aprilis.

dd Psalm. 68, v. 9.

AA. TRI-
BUS SOCIIS

E

F

C A P U T IV.

*Approbatio Regulae ab Innocen-
tio III Roma impetrata : re-
ditus in vallem Spoletanam
& gesta ibidem : Regula ab
Honorio III confirmata & ab
eodem obtentus protector Or-
dinis : comitia generalia anni
MCCXXIV , ex quibus mul-
ti in varias provincias feli-
citer missi.*

XII.
Sanctui cum
iisdem Ro-
manam profici-
scitur ,

B

VIdens autem beatus Franciscus , quod Domini minus fratres suos numero & merito augmentaret , cum jam essent duodecim viri fortissimi , scientes id ipsum ; dixit illis undecim , ipse duodecimus , dux & pater eorum : Video , fratres , quod Dominus congregationem nostram vult misericorditer augmentare. Eentes ergo ad matrem nostram sanctam Romanam Ecclesiam , notificemus summo Pontifici , quae Dominus per nos facere coepit , ut de voluntate & praecerto ipsius , quod coepimus , prosequamur. Cumque placuissest alii fratribus dictum Patris , & simul cum eo iter arripuerint ad curiam , dixit eis : Faciamus unum ex nobis ducem nostrum , & habeamus ipsum quasi vicarium Jesu Christi , ut , quocumque declinare voluerit , declinemus ; & quando hospitari voluerit , hospitemur. Et elegerunt fratrem Bernardum , primum post beatum Franciscum , & sicut Pater dixerat , servaverunt. Gaudentes igitur ibant , & verba Domini loquebantur , non audentes aliquid loqui , nisi quod ad laudem & gloriam Dei & ad utilitatem animæ pertinebat , & frequenter orationi vacabant. Dominus autem semper eis preparabat hospitium , faciens , illis necessaria ministrare.

C
ubi illo ope
episcopi Assi-
fatis & Car-
dinatus Sabi-
nensis

a

47. Cum autem venissent Romam , & inventissent ibi episcopum civitatis Assisi , ab ipso cum ingenti gaudio sunt recepti. Nam beatum Franciscum & omnes fratres speciali venerabatur affectu ; nesciens tamen causam adventus eorum , coepit turbari , timens , ne propriam patriam vellet deserere , in qua Dominus coepit per eos mirabilia operari. Gaudebat enim vehementer , tantos Viros in suo episcopatu habere , de quorum vita & moribus maxime presumebat ; sed auditâ causâ , eorumque intellecto proposito , gavisus est valde , spondens eis ad hoc consilium & juvamen. Erat autem idem episcopus notus cuidam Cardinali episcopo Sabinensi , qui dicebatur dominus Joannes de Sancto Paulo a , verè gratiâ Dei plenus , diligens plurimù servos Dei ; huic præfatus episcopus patefecerat vitam beati Francisci & fratum suorum ; propterea ipse affectabat videre Virum Dei & aliquos de fratribus suis. Audiens autem , quod essent in Urbe , misit pro illis , & recepit eos cum magna reverentia & amore.

48 Paucis vero diebus morantes cum ipso , ita ædificaverunt eum sanctis sermonibus & exemplis , quod videns in opere fulgere , quod de ipsis audierat , recommendavit se eorum orationibus humiliter & devotè. Petivit etiam de gratia speciali , quod volebat ex tunc sicut unus de fratribus reputari. Denique interrogans beatum Franciscum , quare venisset , & audiens ab eo totum suum propositum & intentum , obtulit se procuratorem suum in curia b. Perrexit ergo ad curiam dictus Cardinalis , & dixit domino Papæ Innocentio tertio : Inveni Virum perfectissimum , qui vult secundum formam sancti Euangeli vivere , & Euangelicam perfectionem in omnibus observare : per quam^{*} , credo ,^{*} Dominus velit in toto mundo fidem^{*} sanctæ Ecclesiæ reformare. Quod audiens dominus Papa miratus est valde , & sic eidem Cardinali imposuit , ut ad se duceret beatum Franciscum.

Innocentium
tertium acce-
dit , approba-
tionem Regu-
la petens ;

b

* an quem ?
* adie quod
* i. fideles

49 Sequenti ergo die Vir Dei à dicto Cardinali est coram summo Pontifice præsentatus , cui totum suum propositum patefecit. Ipse vero Pontifex , cum esset discretione præcipua prædictus , votis Sancti debito modo assensit , & exhortans ipsum , ac fratres suos de multis , benedixit eis , dicens : Ite cum Domino , fratres , & sicut ipse vobis inspirare dignabitur , omnibus penitentiam prædicate. Cum autem omnipotens Deus vos multiplicaverit numero majori & gratiâ , referatis nobis , & nos planè his concedemus , ac majora vobis securius committemus. Volens autem dominus Papa facere , ut concessa & concedenda essent secundum Dei voluntatem , priusquam Sanctus ab ipso recederet , dixit ei & sociis : Filioli nostri , vita vestra videtur nobis nimis dura & aspera ; licet enim credimus , vos esse tanti fervoris , quod de vobis non oporteat dubitare , tamen considerare debemus pro illis , qui secuturi sunt vos , ne hæc via nimis aspera ipsis videatur. Cumque videret eorum fidem , constantiam & anchoram spei firmissimè roboratam in Christo , ita ut nollent à suo fervore divertere , dixit beato Francisco : Fili , vade & ora Deum , ut tibi revelet , si id , quod queritis , de sua voluntate procedit , quatenus nos scientes Domini voluntatem , tuis desideriis annuamus.

à quo ben-
gne suscep-
tus , jubet ne
voluntatem
Dei adiuc
pasculum
inquirere.

E

50 Orante itaque Sancto Dei , sicut ei suggesterat dominus Papa , locutus est ei Dominus in spiritu per similitudinem , dicens : Quædam mulier paupercula & formosa erat in quodam deserto , cuius pulchritudinem rex quidam magnus admirans , concupivit eam accipere in uxorem , quia poterat ex ipsa puleros filios generare. Contraicto autem & consummato matrimonio , multi filii sunt geniti , & adulti , quos mater sic alloquitur , dicens : Filii , nolite recudari ; quia filii regis estis. Ite ergo ad curiam ejus , & ipse vobis omnia necessaria ministrabit. Cum ergo venissent ad regem , miratus est rex eorum pulchritudinem , videntisque in eis suam similitudinem , dixit illis : Cujus estis filii ? Cui cum respondissent , se esse filios mulieris pauperculæ in deserto morantis , rex cum magno gaudio amplexatus est eos , dicens : Nolite timere , quia filii mei estis ; si enim de mensa mea nutriuntur extranei , multò magis vos , qui estis mei legimi. Mandavit itaque rex mulieri prædictæ , ut omnes filios ex se conceptos ad suam curiam mitteret nutriendos. His igitur sic ostensis per vi- sum beato Francisco oranti , intellexit Vir sanctus , se per illam mulierem pauperculam designari c.

que facta ,
motus para-
bolæ , Sancto
orante sug-
gesta ,

c

51 Et

A
visione,
quam ipse-
met habue-
rat, libens
annuit,

51 Et oratione completa, repræsentavit se summo Pontifici, & exemplum, quod ei Dominus ostenderat, sibi per ordinem intimavit, dixitque: Ego sum, domine, illa mulier pauperula, quam Dominus amans per suam misericordiam decoravit, & ex ipsa placuit sibi filios legitimos generare. Dixit autem mihi Rex regum, quod omnes filios, quos ex me generabit, nutriet, quia, si nutrit extraneos, bene debet legitimos nutrire. Si enim Deus peccatoribus donat bona temporalia propter nutriendorum filiorum amorem, multò magis viris Euangelicis, quibus hæc debentur ex merito, largietur. His auditis, dominus Papa miratus est vehementer, maximè quia ante adventum beati Francisci viderat in visione, quod ecclesia sancti Joannis Lateranensis minabatur ruinam, & quidam vir religiosus, modicus & despectus, eam sustentabat proprio dorso submisso d. Envigilans verò stupefactus & territus, ut discrecus & sapiens, considerabat, quid sibi vellet hæc visio. Sed post paucos dies, cùm venisset ad eum beatus Franciscus, & ei suum propostum revelasset, ut dictum est, perfissetque ab eo confirmari sibi Regulam, quam scripsicerat verbis simplicibus, utens sermonibus sancti Euangelii, ad cuius perfectionem totaliter inhiabat, respiciens eum dominus Papa ita ferventem in Dei servitio, atque conferens de visione sua & de prædicto exemplo ostento Viro Dei, cœpit intra dicere: Verè hic est ille vir religiosus & sanctus, per quem sublevabitur & sustentabitur Ecclesia Dei.

omnibusque
predicantie
licentiam
dat, & con-
futari eos
facit.
* i.e. eidem

d
B
52 Et sic amplectatus est eum, & Regulam, quam scripsicerat, approbavit. Dedit etiam sibi licentiam prædicandi ubique poenitentiam ac fratribus suis, ita tamen, quod, qui prædicaturi erant, licentiam à beato Francisco obtinrent. Et idem postea in consistorio approbant e. His ergò concessis, beatus Franciscus gratias egit Deo; & genibus flexis, promisit domino Papæ obedientiam & reverentiam humiliter & devotè. Alii autem fratres secundum præceptum domini Papæ beato Francisco similiiter obedientiam & reverentiam promiserunt. Suscepit itaque benedictione à summo Pontifice, & visitatis Apostolorum liminibus, datisque tonsuris beato Francisco & aliis fratribus, sicut dictus Cardinalis procuraverat, volens omnes illos duodecim f esse clericos;

Româ disce-
dit cum suis
leuis de suc-
cessu,

* i.e. ejus

f
xiii.

53 Relinquens Urbem Vir Dei cum dictis fratribus in orbem profectus est, mirans valde de suo desiderio sic facilè adimpleto, crescente quotidie in spe & fiducia Salvatoris, qui sanctis revelationibus suis, quæ gesta fuerant, ei primitus demonstrarāt. Nam antequam obtineret prædicta, quadam nocte, cùm se sopori dedisset, videbatur sibi, quod per quandam viam incederet, juxta quam erat arbor magnæ proceritatis, pulera, fortis & grossa. Cumque appropinquaret ad eam, & stans sub ipsa, cuius celitudinem & pulcritudinem miraretur, subito ad tantam altitudinem devenit ipse Sanctus, & ramum arboris tangebat, eamque usque ad terram facillimè inclinabat. Et revera sic actum est, cùm dominus Innocentius, arbor in mundo sublimior, pulchrior, & fortior, ejus petitioni & voluntati se tam benignissimè inclinavit g.

54 Exinde beatus Franciscus circuiens civitatem*, & castra, cœpitque ubique prædicare, non

in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina & veritate & virtute Spiritus sancti annuncians fiducialiter regnum Dei. Erat enim veridicus prædicator, ex autoritate Apostolica corroboratus, nullis utens adulacionibus, verborumque respuens blandimenti; quia, quod verbo aliis suadebat, hoc sibi prius suaferat opere, ut veritatem fidelissimè loqueretur. Mirabantur sermonum ejus virtutem ac veritatem, quam non homo docuerat, etiam litterati & docti; & plurimi ipsum videre & audire, velut hominem alterius sæculi, festinabant. Cœperunt proinde multi homines, nobiles & ignobiles, clerici & laici, divina inspiratione inflati, beati Francisci veligii adhærere, abjectisque sæcularibus curis & pompis, sub ipsius vivere disciplina.

AA. TRI-
BUS SOCIIIS
predicat ma-
gno cum fru-
tu,
* fortè civi-
tates

habitats in
Rivo-tor.o :
hinc migrat
ad S. Mariam
de Portiuncu-
cula.

h

E

55 Conversabatur autem adhuc Pater cum filiis in quadam loco juxta Assisium, qui dicitur Rivo-tortus b, ubi erat quoddam tugurium ab hominibus derelictum, qui locus tam erat arbus, quod ibi sedere vel quiescere vix valebant: Ibi etiam saepissimè pane carentes solas rapas edebant, quas hinc inde in angustia mendicabant. Scribebat Vir Dei nomina fratum super trabes illius tugurii, ut quilibet volens quiescere, vel orare, cognosceret locum suum, & ne ex angustia loci vel modicitate rumor insolens mentis silentium perturbaret. Quadam autem die existentibus fratribus in prædicto loco, accidit, ut quidam rusticus cum suo asino veniret illuc, volens in ipso tugurio cum asino hospitari; & ne repelleretur à fratribus, ingrediens cum asino, dixit ad suum asinum: Intra, intra; quia benefaciemus huic loco. Quod sanctus Pater audiens, & verbum & intentionem rustici cognoscens, motus est animo, super eo maximè, quia ille tumultum magnum fecerat cum suo asino, inquietans omnes fratres, qui tunc silentio & orationi vacabant. Dixit ergò Vir Dei ad fratres: Scio, fratres, quod non vocavit nos Deus ad præparandum hospitium asino, & ad habendum hominum frequentationes, sed ut hominibus quandoque viam salutis prædicantes, & salutaria consilia exhibentes, orationibus & gratiarum actionibus principaliiter insistere debeamus. Reliquerunt ergo dictum tugurium, ad usum pauperum leprosorum, transferentes [se i] ad Sanctam Mariam de Portiuncula, juxta quam in una domuncula fuerant aliquando commorati k, priusquam ipsam ecclesiam obtinerent.

F
k
quam ab ab-
bate obtinet,
Op de qua vi-
sio referatur.
* an eam?

m

56 Postmodum verò ab abbe sancti Benedicti de Monte Subasio, prope Assisium, beatus Franciscus, voluntate & inspiratione Dei prævia, humiliter eum* acquisivit l. Quam ipse Sanctus notabiliter & affectuosissimè commendavit generali Ministro & omnibus fratribus m, tanquam locum præ cunctis locis & ecclesiis hujus sæculi dilectum à Virgine gloriofa. Ad ipsius autem loci commendationem & affectum multum fecit quædam visio, quam quidam frater vidi adhuc existens in sæculo, quem beatus Franciscus singulari dilexit affectu, quamdiu fuit cum ipso, familiaritatem præcipuum ostendendo eidem. Ille ergo cupiens servire Deo, sicut postea in religione fideliter servivit, videbat in visione, omnes homines hujus sæculi esse cæcos, & stare genibus in circuitu sanctæ Mariæ de Portiuncula, junctisque manibus, & in cælum cum facie ele-
vatis g.

Aaaa

ratis g.

738 APPEND. INEDIT. AD VITAM I. S. FRANCISCI C.

AA. TRI-
BVS SOCIS

vatis, voce magna & lacrymabili Dominum precabantur, ut omnes illuminare misericorditer dignaretur. Quibus sic orantibus, videbatur, quod splendor magnus exiret de cælo, & descendens super illos, illuminabat omnes lumine salutari. Evigilans ille proposuit firmus Deo servire; & parvum post sæculo nequam cum suis pompis penitus derelicto, intravit religionem, ubi permanit in Dei servitio humiliter & devotè.

xiv.

Ibidem ge-
minum quo-
annis capitu-
lum insituit,

57 Post prædictum autem locum Sanctæ Mariæ obtentum à præfato abbe, ordinavit beatus Franciscus, quod ibi capitulum fieret bis in anno, scilicet in Pentecoste, & in Dedicatione sancti Michaëlis. In Pentecoste conveniebant omnes fratres apud sanctam Mariam, & tractabant, qualiter melius possent Regulam observare, atque constituebant fratres per diversas provincias, qui populo prædicarent, & fratres alios in suis provinciis collocarent. Sanctus autem Franciscus faciebat admonitiones, reprehensiones, & præcepta, sicut ei juxta consilium Dei videbatur. Omnia verò, quæ dicebat eis per verba, affectuosè & sollicitè operibus ostendebat. Venerabatur prælatos & sacerdotes sanctæ Ecclesiæ, atque seniores, nobiles, & divites honorabat; pauperes quoque intimè diligebat, eis viscerose compatiens; omnibusque fœse subditum exhibebat. Cumque omnibus fratribus esset sublimior, unum tamen de fratribus, secum morantibus, constituebat Gardianum suum & dominum, cui, ut effugaret à se omnem occasionem superbiz, obediebat humiliiter & devotè. Humiliabat enim inter omnes caput suum usque ad terram, ut inter Santos & electos Dei mereretur in conspectu divino aliquando exaltari. Admoniebat sollicitè fratres, ut sanctum Euangeliū, & Regulam, quam promiserant, firmiter observarent, & ut circa divina officia & ecclesiasticas ordinationes essent reverentes & devoti, audientes devotè Missam, & corpus Domini devotissimè adorantes. Sacerdotes verò, qui tractabant veneranda & maxima Sacra menta, voluit singulariter à fratribus honorari, in tantum, ut ubicumque illos invenirent, caput coram eis flecentes, oscularentur manus eorum, & cum ipsis equitantes invenirent, volebat, ut oscularentur non solum manus eorum, sed etiam pedes eorum, super quos equitarent, propter reverentiam potestatis eorum.

enī ipse pra-
fēdens, omnes
salutaribus
gronissit ac
præceptis eru-
disbat,

58 Admonebat etiam fratres, ut nullum hominem judicarent, neque despicerent illos, qui delicate vivunt, ac curiosè & superflue induuntur; nam Deus est noster & ipsorum Dominus, potens illos ad se vocare, & vocatos iustificare. Dicebat enim, quod volebat, ut fratres reverenter tales, ut fratres & dominos suos; quia fratres sunt, in quantum ab uno Creatore creati; domini dicuntur, in quantum bonos adjuvant ad poenitentiam faciendam, eis necessaria corporis ministrantes. Hujusmodi quoque dicens, addebat: Talis deberet esse fratrum conversatio inter gentes, ut, quicunque audiret vel videret eos, glorificaret Patrem cælestem & devotè laudaret. Magnum namque desiderium ejus erat, ut tam ipse, quam fratres sui, talibus operibus abundant, pro quibus Dominus laudaretur. Et dicebat illis: Sicut pacem annunciat ore, sic in cordibus vestris, & amplius, habeatis. Nullus per vos provocetur ad iram vel scandalum, sed o-

mnes per mansuetudinem vestram [ad p] pacem, benigitatem & concordiam provocentur. Nam ad hoc vocati sumus, ut vulneratos curemus, alligemus confractos, & erroneous revocemus. Multi enim videntur nobis esse membra diaboli, qui adhuc Christi discipuli erunt.

p

59 Arguebat præterea pius Pater fratres suos, qui nimis erant sibi ipsis austeri, vigiliis, jejuniis, & corporalibus exercitiis nimium insudantes. Quidam enim se tam graviter affligebant, ut cuncta in se carnis exprimerent q in-centiva, quod quilibet videbatur odire scipsum. Quos Vir Dei prohibebat, admonens eos benignè, & rationabiliter reprehendens, atque ipsorum vulnera alligans salutarium vinculis præceptorum. Inter fratres verò, qui ad capitulum veniebant, nullus audebat negotia sæcularia recitare; sed colloquebantur de vitis sanctorum patrum, & quomodo perfectius & melius possent invenire gratiam Domini Jesu Christi. Si qui autem de fratribus, qui ad capitulum venerant, aliquam tentationem, vel tribulationem habebant, audiendo beatum Franciscum loquentem ita dulciter & ferventer, e-jusque videndo poenitentiam, liberabantur à temptationibus, & tribulationibus sublevabantur mirificè. Compaticienter namque loquebatur eis, non ut judex, sed ut pater misericors filiis, & medicus bonus infirmis, sciens cum infirmis infirmari, & cum tribulatis affligi. Corripiebat nihilominus debitè omnes delinquentes, atque contumaces & rebelles animadversione debita coercedat. Expleto autem capitulo, benedicebat omnibus fratribus, & ad singulas provincias singulos destinabat. Quicunque ex ipsis spiritum Dei habebat, & eloquentiam idoneam ad prædicandum, sive clericus, sive laicus esset, dabat ei licentiam prædicandi r. Ipsi vero recipientes benedictionem illius, cum magno gaudio spiritus tamquam peregrini & advenæ ibant per mundum, nihil in via portantes, nisi tantum libros, in quibus possunt dicere Horas suas. Ubiqumque autem inveniebant sacerdotem, divitem vel pauperem, bonum vel malum, inclinantes se humiliiter ei reverentiam faciebant. Et quando erat hora hospitandi, libentius erant cum sacerdotibus, quam cum laicis sæculi.

& in variis
provincias
definabat s
illi verò ob-
sequentes.

q

E

60 Quando vero apud sacerdotes hospitari non poterant, quærebant magis spirituales & Deum timentes, apud quos possent honestius hospitari, donec per singulas civitates & castra, quæ fratres visitare volebant, Dominus inspiravit aliquibus Deum timentibus, ut illis hospitia pararent, quod usque pro ipsis ædificata sunt loca in urbibus & in castris. Dedit autem illis verbum & spiritum Dominus secundum temporis opportunitatem, ad proferendum verba acutissima, penetrantia corda juvenum atque senum, qui relinquentes patrem & matrem, & omnia, quæ hábebant, sequebantur fratres, eorum religionis habitum assumendo. Verè tunc separationis gladius missus est in terram, dum juvenes veniebant ad religionem, dimitentes parentes suos in fecibus peccatorum. Illos tamen, quos recipiebant ad Ordinem, ducebant ad beatum Franciscum, suscepturos ab eis * religionis habitum humiliiter & devotè. Non solum autem viri sic convertebantur ad Ordinem; sed etiam mulieres, virgines & vi-duae, ad eorum prædicationem compunctæ, secundum ipsorum consilium per civitates & castra

F
virtutum
odore multos
ad tres S.
Francisci Or-
dines attrac-
xerunt.

*an ab eo?

A castra monasteriis ordinatis, recludebant se ad pœnitentiam faciendam, quibus unus ex fratribus constitutus fuit visitator & corrector eorum. Similiter & viri uxorati, & mulieres maritatae, à lege matrimonii non valentes, de fratum salubri consilio se in domibus propriis artiori pœnitentia committebant. Et sic per beatum Franciscum, sanctæ Trinitatis cultorem perfectum, Dei Ecclesia in tribus Ordinibus renovatur; sicut trium ecclesiarum praecedens reparatio & figuravit, quorum Ordinum quilibet tempore suo fuit à summo Pontifice confirmatus.

xv.
Defuncto
Cardinale de
S. Paulo, pro-
tector Ordinis
fit Cardinalis
Hugolinus.

B Venerabilis autem pater dominus Joannes de sancto Paulo Cardinalis praedictus x, qui beato Francisco consilium & protectionem saepius impendebat, vitam & actus ipsius Sancti ac fratum suorum omnibus aliis Cardinalibus commendabat; quorum mentes sunt commotæ ad diligendum Virum Dei cum suis fratribus, in tantum, quod unusquisque eorum habere desiderabat in curia de fratribus, non pro aliquo servicio recipiendo ab ipsis, sed propter sanctitatem fratrum & devotionem, quæ feruebant ad eos. Defuncto vero eo domino Joanne de sancto Paulo, inspiravit uni Dominus ex Cardinalibus, nomine Hugolino, tunc Hostiensi episcopo y, ut beatum Franciscum & fratres ejus intimè diligeret, protegeret & soveret. Qui revera ferventissimè se habuit circa eos, acsi esset omnium pater, immò plàs quam patris carnis dilectio ad carnales filios se naturaliter extendat, amor hujusmodi spiritualiter ferbuit ad Virum Dei cum suis fratribus diligendum in Domino & sovendum. Cujus famam gloriosam Vir Dei audiens, quia famosus erat inter ceteros Cardinales, accessit ad eum cum fratribus suis. Ille autem cum gaudio suscipiens ipsos, ait eis: Offero me ipsum vobis; auxilium & consilium, atque protectionem paratus impendere, secundum vestrum benefacitum; & volo, quod propter Deum me recommendatum in vestris orationibus habeatis. Tunc beatus Franciscus, gratias Deo agens, dixit eidem domino Cardinali: Libenter volo, domine, vos habere in patrem & protectorem nostræ religionis, & volo, quod omnes fratres vos habeant semper in suis orationibus recommendatum. Postea rogavit eum beatus Francis, ut in Pentecoste dignaretur fratum capitulo interessere, qui statim benignè assensit, atque ex tuac interfuit eorum capitulo omni anno. Quando vero ad capitulum veniebat, exhibant processionaliter obviā ei omnes fratres in capitulo congregati. Ille autem, venientibus fratribus, descendebat de equo, & ibat pedes cum eis usque ad ecclesiam sanctæ Mariæ, eisque postea faciebat sermonem, & celebrabat Missam, in qua vir Dei Franciscus Euangelium decantabat.

xvi.
Sanctus, ut
suis consulat,
Regulam suam
scripto
confirmari

C 62 Expletis itaque undecim annis, ab inceptione religionis z, & multiplicatis numero & merito fratribus, electi fuerunt Ministri, & missi cum aliquot fratribus, quasi universas per mundi provincias, in quibus fides Catholica colitur & servatur; qui recipiebantur in quibusdam provinciis, sed non permittebantur habitacula construere; de quibusdam vero expellebantur, ne forte essent homines infideles. Quia, licet præfatus dominus Innocentius tertius Ordinem & Regulam approbatissimus ipsorum, non tamen

Oktobris Tomus II.

hoc suis litteris confirmavit. Et propterea fratres à clericis & laicis tribulationes plurimas bus sociis sunt perpessi: unde ex hoc fratres compulsi sunt fugere de diversis provinciis, atque sic angustiati atque afflicti, nec non à latronibus spoliati & verberati, ad beatum Franciscum cum magna amaritudine sunt reversi. Hoc enim passi erant quasi in omnibus ultramontanis partibus, ut in Alemannia & in Ungaria & pluribus aliis. Quod cum notificatum fuisset dicto domino Cardinali, vocavit ad se beatum Franciscum, & duxit eum ad dominum Papam Honорium, domino Innocentio jam defuncto, & aliam Regulam à beato Francisco, Christo docente, compositam, fecit per eundem dominum Honорium cum bulla præcedente solemniter confirmari aa, in qua Regula prolongatus est terminus capituli propter vitandum laborem fratrum, qui in remotis partibus comorantur bb.

aa obtinet ab
Honorio iter-
tio Papa.

E

63 Poposcit autem beatus Franciscus à dicto domino Papa Honorio unum de Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ quasi in patrem sui Ordinis, videlicet præfatum dominum Hostiensem, ad quem fratres possunt recurrere pro suis negoziis. Viderat enim beatus Franciscus quandam visionem, quæ ipsum poterat induisse ad petendum Cardinalem, & ad recommandandum Ordinem Romanæ Ecclesiæ. Viderat namque gallinam quandam parvam & nigrum, habentem crura pennata in pedibus in modum columbae domesticæ, quæ tot pullos habebat, quod non poterat eos sub aliis propriis congregare; sed ibant in circuitu gallinæ, exterius remanentes. Evigilans autem à somno cœpit cogitare de hujusmodi visione, statimque per Spiritum Sanctum cognovit, se per illam gallinam singulariter designari. Et ait: Ego sum illa gallina, staturâ pusillus, nigerque, nam qui * debeo esse simplex, sicut columba, & affectibus, pennis virtutum, volare ad cælum; mihi autem Dominus per misericordiam suam dedit & dabit filios multos, quos protegere mea virtute non potero. Unde oportet, ut eos sanctæ Ecclesiæ recommendem, quæ sub umbra alarum suarum eos protegat & gubernat *.

* an namque
F * an gubernet?
coram quo
etiam con-
cioneatur,

64 Elapsis autem paucis annis post visionem prædictam, venit Romam, & visitavit dominum Hostiensem, qui imposuit sancto Francisco, ut sequenti die manè iret secum ad curiam, quia volebat, quod ipse coram domino Papa & Cardinalibus prædicaret, atque suam religionem devotè & affectuissimè commendaret. Licet autem beatus Franciscus se excusaret de hoc, dicens, se esse simplicem idiotam, oportuit tamen, ipsum ire cum illo ad curiam. Cumque beatus Franciscus se coram domino Papa & Cardinalibus præsentasset, visus est ab eis ingenti gudio. Et surgens prædicavit eis, sicut fuerat sola Sancti Spiritus unctione præmonitus. Finita vero prædicatione, recommendavit religionem suam domino Papæ, & Cardinalibus universis. De prædicatione autem ipsius ædificati fuerunt quam plurimum dominus Papa & domini Cardinales, eorumque viscera ad religionis amorem affectuissimè sunt commota cc.

cc

65 Postea dixit beatus Franciscus summo Pontifici: Domine, compatiō vobis super sollicitudinem & laborem continuum, quo vos

Aaaa 2 oper-

AA. TRIBUS SOCIIS
Cardinalium Hugolii-
num suo Ordini pro-
tecto rem dari im-
petrat.
**an etiam?*

*an Propter-
ea?

cujus alto-
rumque ope-
ræ Ordo ul-
tra montes
multum pro-
motus fuit.

B

dd

cc

C
quisque Ho-
norio in Pon-
tificatum
successit.

*i.e. eidem

f

gg

oportet pro Dei Ecclesia vigilare, multumque enim * verecundor, quod pro nobis fratribus Minoribus tantam curam & sollicitudinem habeat. Cum enim multi nobiles, & divites ac Religiosi quam plurimi ad vos intrare non possunt, magnus timor & verecundia debet esse nobis, qui sumus magis pauperes & despecti, ceteris Religiosis, non solum ingredi ad vos, sed etiam stare ante ostium vestrum, & praesumere pulsare tabernaculum virtutis Christianorum. Præterea * sanctitati vestrae supplico humiliter & devotè, quatinus hunc dominum Hostiensem nobis dignemini pro patre concedere, ut ad eum tempore necessitatis possint fratres recurrere, salva semper vestrae præminentiae dignitate. Et placuit haec petitio domino Papæ, concessisque beato Francisco præfatum dominum Hostiensem, instituens ipsum super religionem suam dignissimum protectorem.

66 Quia habito domini Papæ mandato, revera sicut bonus protector ad defendendum fratres manum extendit, scribens multis prælati, qui persecutiones intulerant fratribus, ne ultraius essent eis contrarii, sed potius ad prædicandum & habitandum in suis provinciis consilium & auxilium eis darent, tamquam bonis & sanctis Religiosis, auctoritate Sedis Apostolicae approbat. Similiter & alii quam plures Cardinales ad idem suas litteras transmiserunt. In sequenti ergo capitulo data licentia Ministris à beato Francisco recipendi fratres ad Ordinem, misit eos ad supradictas provincias, portantes litteras Cardinalium cum Regula, bullâ Apostolica confirmata dd. Quæ omnia prædicti prælati videntes, & exhibita fratribus testimonia cognoscentes, ædificare, habitare & prædicare in suis provinciis, liberaliter concesserunt. Sic itaque morantibus & prædicantibus fratribus in illis provinciis, multi videntes eorum humilem & sanctam conversationem, atque audientes eorum verba dulcissima, moventia & inflammantia mentes ad amorem Dei, & ad penitentiam faciendam, venerunt ad ipsos, & sanctæ religionis habitum ferventer & humiliter suscepserunt ee.

67 Videns autem beatus Franciscus, fidem & dilectionem, quam habebat ad fratres dictus dominus Hostiensis, ipsum cum intimis cordis affectuissimè diligebat. Et quoniam revelatione Dei prævia, sciebat, eum futurum summum Pontificem, semper ei hoc prænunciabat in litteris, quas scribebat eidem, vocans ipsum Patrem totius mundi; sic enim scribebat sibi *: Venerabili in Christo patri totius mundi &c ff. Post modicum ergo tempus, mortuo domino Honorio Papa tertio, ipse dominus Hostiensis electus est in summum Pontificem, vocatus Gregorius nonus gg, qui tam fratrum, quam aliorum Religiosorum, & maximè pauperum Christi, usque in finem vitæ suæ extitit benefactor præcipuus & defensor: unde non immērito creditur, ipsum esse Sanctorum collegio sociatum.

A N N O T A T A.

a Vide Annotata ad lib. 1 Vita prima cap. 5,
lit. e.

b Hec aliaque rerum tunc in Urbe pro obti-
venda Regula approbatione gestarum adjuncta,
pretermisit Celanensis, ad ipsam approbationem
narrandam festinans.

c De hac parabola silet Celanensis, sed eam-
dem etiam memorat S. Bonaventura in Vita
num. 38, ac paulò aliter Anonymus Perusinus
in Commentario relatus num. 238 & sequenti.

d Hoc quoque divinum somnium, a Celanensi
præteritum, retulit S. Bonaventura in Vita num.
39.

e An approbavit, vel approbaverunt Cat-
dinales?

f Ergo solum undecim fratres cum S. Franci-
scio, qui duodecimus & pater eorum erat, Ro-
mam pervenerunt; nec inter illos omnes duode-
cim nullus erat clericus.

g Accepta hac sunt ex Vita prima num. 33.
Consentit ferè S. Bonaventura in Vita num. 34.

h In Vita prima num. 42 dicitur Rugus-tor-
tus; sed, ut aliunde apparet, vitiös.

i Hanc vocem addidi, ut sensum perficerem.

k Scilicet fuerant ibi commorati, donec si-
mul Romam profecti sunt pro obtinenda Regu-
la approbatione ab Innocentio III, ut supra vi-
dimus.

l De tempore, modoque accepta à Benedi-
ctinis ecclesiæ vide Commentarium previum à
num. 257.

m Hoc etiam testatur Thomas Celanensis. De
peculiarib[us] disciplina, quam S. Franciscus in
hoc conventu semper observatam voluisse dici-
tur, lege Waddingum ad annum 1226, num.
31 & 32.

E

n Eadem habet S. Bonaventura in Vita num.
24, in quo loco, censem aliqui, sanctum docto-
rem insinuasse celebrarem indulgentiam Portiuncula-
la, cuius figuram fuisse credunt eamdem visio-
nem. Verum de hac suo loco latius agemus in
Analeclis.

o Iis scilicet in rebus, quæ ad sui ipsius di-
rectionem pertinebant; nam cetera negotia agebat
ipsem S. Franciscus, totius Ordinis pater &
Minister generalis.

p Deerat hec vox in apographo nostro.

q Id est, extinguerent.

r Hanc enim potestatem Sanctus accepérat ab
Innocentio III summo Pontifice, ut videre licet
suprà num. 52.

F

s Loquitur hic de Pauperibus dominabus, quæ
nunc Clarissæ passim vocantur.

t Erant hi Tertiarii, qui Fratres & Sorores
de Pœnitentia dicebantur.

u Videlicet ecclesiarum S. Damiani, S. Petri,
& S. Maria Angelorum in Portiuncula.

x Vide suprà num. 47 & seqq.

y De hoc eximio viro, qui postea summus
Pontifex factus, Gregorius IX appellatus fuit,
multa jam diximus, ac deinde dicemus.

z Hos undecim annos in Commentario previo
§ 15 incompletos computavi, & ab anno 1209
repetiis, comitiaque, de quibus mox agetur, in
eodem § ad annum 1219 referenda putavi. Vi-
de dicta ibidem, ubi etiam de iisdem comitiis
plura reperies.

aa Hanc Regule confirmationem, de qua con-
sule Commentarium previum § 22, concessit Ho-
norius III anno 1223, die 29 Novembris.

bb Suprà num. 57 dixerant: Post... locum
S. Mariæ obtentum... ordinavit B. Franciscus,
quod ibi capitulum fieret bis in anno, scilicet
in Pentecoste, & in Dedicatione S. Michaëlis.
In Pentecoste conveniebant omnes fratres apud
S. Mariam. Hoc itaque convenienti tempus ob al-
legatam rationem in posteriori Regula mutatum
seu ampliatum fuisse docent. Lege Commentarium
previum

A praeivum num. 499 & 500.

cc Sermonis eorum laudato summo Pontifice à S. Francifco feliciter habui etiam aliū biographi meminerunt, sed non omnes in adjunctis consen-tiunt, de quibus cùm sat multa dixerim in Commentario pravio num. 502, lectorem eò remitto.

*dd Ex hoc loco discimus primò, Cardinalem Officiensem, eti jam tum ab aliquot annis prote-étorem Ordinis auctoritate privata se se exhibu-
set; non tamen ante annum 1223 vergentem ad finem auctoritate Apostolica in eo munere confir-
matum fuisse. Secundò, celebre illud capitulum
generale, ex quo fratres Minores in Alleman-
iam, Hungariam, aliasque provincias, ex qui-
bus ante fuerant expulsi, prospero successu re-
missi fuere, celebratum esse anno 1224; cùm
hoc primum sit, quod post constitutum auctori-
tate Apostolica protetorem Ordinis Hugolinum,
& confirmatam ab Honorio III in Bulla Re-
gulam, haberet potuit in Pentecoste. Vide Com-
mentarium praeivum §§ 22 & sequenti.*

*ee Ab eodem ergo anno 1224 rependendum ini-
tium est Ordinis Minorum per easdem provincias
feliciter propagati. Adi Commentarium praeivum
loco mox citaro.*

*ff Similia habet Celanensis in Vita prima
num. 100.*

*gg Obiit Honorius III mense Martio anni 12-
27, eodemque anno ac mense successit ipsi lau-
datus Hugolinus sén Gregorius IX.*

C A P U T V.

*Sancti obitus post accepta ante
biennium sacra stigmata: sol-
lennis canonizatio: ecclesia
ejus nomine condita, transla-
tumque ad hanc sacrum il-
lius corpus.*

VII.
Sanctus mo-
ritur 4 Octo-
bris anno
1226.
a

*P*ost viginti autem annos *a*, ex quo perse-
cutione Christo adhæsit, Apostolorum vi-
tam & vestigia sequens, apostolicus vir Franci-
fus anno Dominicæ Incarnationis 1200, quarto Nonas Octobris, die Dominico *b*, felici-
ssime migravit ad Christum; post multos la-
bores requiem æternam adeptus, & dignè Do-
mini sui conspectibus praesentatus. Cujus ani-
mam vidit unus ex discipulis ejus sanctitate fa-
mosus, quasi stellam luminis immensitatem haben-
tem, & claritatem solis prætentem super
aquas multas, subiectam à nubecula candida,
recto tramite in cælum ascendere *c*. Laborave-
rat enim multum in vinea Domini, sollicitus &
fervens in orationibus, jejuniis, vigiliis, præ-
dicationibus, & salutariis * itineribus, in cura
& compassionē proximorum, suique abjectio-
ne, à suo^{*} conversionis initio usque ad transmi-
grationem ipsius ad Christum, quem ex toto
corde dilexerat, assiduè memoriam ejus habens
in mente, ipsumque ore collaudans & glorifi-
cans operibus fructuosis. Sic enim ferventissimè
& cordialiter Deum dilexit, quod audiens eum

** salutariis
item sunt*

nominari, liquefactus interius totus exterius pro-
rumpebat, dicens: Cælum & terra deberent ad
nomen Domini inclinari.

69 Cujus dilectionis fervorem & ignem* pa-
fionis Christi memoriam, quam gerebant* in cor-
de, volens ipse Dominus ostendere toti mundo,
singulari privilegio, mirabili prærogativa, ipsum
ad huc viventem in carne mirabiliter decora-
vit. Cùm enim Seraphicis desideriorum ardoribus
sursù ageretur in Deum, & in illum, qui chari-
tate nimia crucifixi voluit, transformaretur dul-
cedine compassiva, quodam manè circa festum
Exaltationis sanctæ Crucis d., cùm oraret in la-
tere montis, qui dicitur Alverna e, duobus sci-
licet annis ante obitum suum, apparuit ei Se-
raph unus sex alas habens, & inter alas gerens
formam pulcherrimi hominis crucifixi, manus
quidem & pedes extensos habentis in modum
crucis, effigiemque Domini Jesu clarissimè præ-
tendentis. Duabus enim alis velabat caput, &
duabus reliquum corpus usque ad pedes, duæ
verò ad volandum extendebantur. Qua visione
disparente, admirabilis in anima ipsius reman-
fit ardor amoris; sed in carne ejus mirabilior
apparuit impressio stigmatum Domini Jesu Chri-
sti, quæ Vir Dei pro posse abscondit usque ad
mortem, nolens publicare Domini sacramen-
tum, licet hæc * penitus celare nequiverit,
qui saltem familiaribus sociis fuerit manife-
stum.

70 Sed post felicissimum ejus transitum o-
mnes fratres, qui aderant, & sacerdtales quām
plurimi manifestissimè viderunt corpus suum *
Christi stigmatibus decoratum. Cernebant enim
in manibus & pedibus ejus, non quasi clavo-
rum puncturas, sed ipsos clavos ex ejus carne
compositos, & eidem carni innatos, ferri quo-
que nigredinem; dexterum verò latus, quasi
lancea transfixum, verissimi ac manifestissimi
vulneris rubea cicatrice erat obtractum, quod
etiam sacram sanguinem, dum viveret, saepè
effundebat f. Quorum scilicet stigmatum in-
fringibilis veritas non solum in vita & in morte
ejus per visum & contactum potentissimum lu-
culenter apparuit; verum etiam post mortem
ipsius per multa miracula, in diversis mundi
partibus ostensa, Dominus ipsam veritatem clav-
riū patefecit, quibus etiam miraculis multorum
corda, qui de Viro Dei rectè non senferant, &
de ejus stigmatibus dubitaverant, ad tantam fidei
magnitudinem sunt mutata, quod, qui priùs de-
tractores ejus fuerant, bonitate Dei operante, &
ipsa veritate cogente, ipsius laudatores & præ-
dicatores fidelissimi extiterunt g.

71 Cùm igitur in diversis jam mundi partibus
nova miraculorum luce claresceret, qui * ma-
xima & singularia beneficia Domini meritis ipsius
experti fuerant, supradictus dominus Papa Gre-
gorius de consilio Cardinalium & aliorum quām
plurium prælatorum, lectis & approbatis mi-
raculis, quæ Dominus per eum fuerat opera-
tus, ipsum in catalogo Sanctorum annotavit,
mandans, festum ejus die sui obitus solemniter
celebrari h. Facta sunt autem hæc in civitate
Affisii in præsencia multorum prælatorum, &
maximæ multitudinis principum & baronum, ac
innumerabilium populorum de diversis mundi
partibus, quos ad ipsam solemnitatem idem
dominus Papa fecerat convocari, anno Domini
c. 1228. Pontificatus ipsius domini Pa-
pa anno 2.

AA. TRI-
BUS SOCIS

*postquam bi-
ennio ante
signatus fuif-
set stigmati-
bus Christi,
*forè jugem
* i. gerebat*

E

*qua tam in
vita, quam
maxime
post obitum
manifesta
fuere.
* ejus*

F

*xviii.
Salutem
canonizatur
a Gregorio
IX anno 12.
28.
an quæ?

g

b

A. TRI-
bus sociis
ac bieⁿni^o
post ad eccl-
esiā illius
nomine dedi-
catam trans-
feruntur.

72 Item etiam ipse summus Pontifex dictum Sanctum, quem viventem summè dilexerat, non solum canonizando tam mirificè honoravit, verùm etiam ecclesiam in honore ejus construētam, in cuius fundamento ipse dominus Papa primum lapidem posuit, sacris ditavit munieribus & preciosissimis ornamentis, ad quam post duos annos à sua canonizatione sacrofasciatum corpus ejus de loco, ubi priùs fuerat sepultum, honorificè est translatum i. Misit enim ad ipsam ecclesiam crucem auream, lapidibus pretiosis ornatam, in qua erat lignum Crucis Dominicæ inclusum, atque ornamenta & vasorum, & plura alia ad altaris ministerium pertinentea, cum multis pretiosis & solemnibus indumentis. Quam quidem ecclesiam ab omni jurisdictione inferiori eximens, auctoritate Apostolica ipsam caput & matrem totius Ordinis fratrum Minorum instituit, ut patet in privilegio publico & bullato, in quo Cardinales communiter subscripterunt k.

multique ad Christianam vitam & ordinem Minorum converteruntur.

B

73 Verum, quia parùm esset, Sanctum Dei rebus insensibilibus honorari, nisi per eum, corpore mortuum & spiritu viventem in gloria, Dominus quām plurimos converteret & sanaret, non solum promiscui sexus personæ indifferentes post ejus obitum meritis ipsius conversi sunt ad Dominum, sed etiam multi magni & nobilis cum filiis suis habitum sui Ordinis suscepunt, reclusis propriis uxoribus, & filiabus suis in monasteriis Pauperum dominarum. Similiter & multi sapientes & litteratissimi viri, tam seculares, quām clerici præbendati, spretis carnis illecebris ac impietate & secularibus desideriis penitus abdicatis, præstatum Minorum Ordinem intraverunt, paupertati ac vestigiis Christi & servi sui sancti Francisci in omnibus juxta mensuram Dominicæ gratiæ se conformantes, ut ad cælestem gloriam pervenirent. Amen l.

l

ANNOTATA.

a Non completos, ut alibi ostendi.

b Hec intellige more Italico; nam communiori Europæorum computandi modo obiit S. Franciscus quinto Nonas Octobris, die Sabbati post occasum solis.

c Consentit ferè Celanensis in Vita prima num. 110; & S. Bonaventura num. 213.

d Festum illud celebratur die 14 Septembri, currebatque tunc annus Christi 1224.

e Alverna vel Alvernus, Italis il Monte Alverno, mons Hetruria est in agro Florentino.

f Confonat Celanensis in Vita prima num. 94, 95, 112 & 113; & sanctus Bonaventura in Vita num. 191 & sequentibus.

g Legit S. Bonaventuram in Vita cap. 16, § 1, quem De virtute sacrorum stigmatum inscripsit.

h Colitur festum ejus quarto Nonas Octobris; seu nostro etiam more computandi die 4 Octobris; sed de die obitū ejusdem vide mox Annotata ad literam b.

i S. Francisci corpus anno 1226 postridie mortis illius tumulatum fuit Assisi in ecclesia S. Georgii; anno vero 1230 hinc solennissimè translatum ad novam ecclesiam, sub ejusdem invocazione Deo erectam prope Assisium, in qua baculus dignè colitur. Thomas Celanensis, cum ante id tempus scriperit, nec de nova illa ecclesia, nec de translate sacro corpore meminit; memine-

runt tamen secundus biographus & S. Bonaventura. D

k Hanc bullam edidi in Commentario previo à num. 707.

l Subditur hic in apographo nostro: Expli- cavit miracula cum vita beatissimi patris Fran- cisci.

VITA ALTERA,

Auctore S. Bonaventura,

Ex editione Sedulii, collata cum
editione Suriana, Romana,
Waddingiana & codice no-
stro Ms.

PROLOGUS.

Aparuit gratia Dei Salvatoris nostri diebus istis novissimis in Servo suo Franciso, omnibus verè humilibus & sanctæ paupertatis amicis; qui superaduentem in eo Dei misericordiam venerant, ipsius erudiuntur exemplo, impietatem & sacerularia desideria funditus abnegare, Christo conformiter vivere, & ad beatam spem desiderio indefesso stire. In ipsum namque, ut verè pauperculum & contritum, tantè Deus excelsus benignitatis condescensione respexit, quod non solum de mundialis conversationis pulvere suscitavit egenum, verùm etiam Euangelicæ perfectionis professorem, ducem atque præconem effectum, in lucem dedit credentium, ut testimonium perhibendo de lumine, viam lucis & pacis ad corda fidelium Domino præpararet. Hic etenim, quasi stella matutina in medio nebulæ, claris vitæ misericordiæ & doctrinæ fulgoribus, sedentes in tenebris & umbra mortis irradiatione præfulgida direxit in lucem; & tanquam arcus resplendens inter nebulas gloriæ, signum in se Dominicæ sceleris repræsentans, pacem & salutem euangelizavit hominibus, existens & ipse angelus veræ pacis. Secundum imitatoriam quoque similitudinem Præcursoris a destinatus à Deo, ut viam parans in deserto altissimæ b paupertatis, tam exemplo quām verbo, pœnitentiam prædicaret; primum supernæ gratiæ præventus donis, dehinc virtutis invictæ adiunctus meritis, prophetali quoque repletus spiritu, nec non & angelico c deputatus officio, incendioque Seraphico totus ignitus, & ut vir hierarchicus currus igneo sursum vectus, sicut ex ipsius vitæ cursu luculenter appetat; rationabiliter comprobatur venisse in spiritu & virtute Eliæ.

2 Ideoque alterius amici sponsi, apostoli & Evangelistæ Joannis, vaticinatione veridica sub similitudine angeli ascendentis ab ortu solis, signumque Dei vivi habentis, astruitur non immixtus designatus. Sub apertione namque sexti sigilli; "Vidi (ait Joannes in Apocalypsi d) al-,, terum angelum ascendentem ab ortu solis, ha-,, bentem signum Dei vivi." Hunc Dei nuncium

*Sanctus do-
ctor eximiam
sanctitatem
& officium
Francisci.*

F

*quem in Apocalypsi de-
signatum ait,
suspicio.*

d

A cium amabilem Christo, imitabilem nobis, & admirabilem mundo, Servum Dei fuisse Franciscum, indubitabili fide colligimus, si culmen in eo eximiæ sanitatis advertimus, quâ inter homines vivens, imitator fuit puritatis angelicæ; quâ * & positus est perfectis Christi sectatoribus in exemplum. Ad quod quidem fideliter sentiendum & piè, non solum inducit officium, quod habuit vocandi ad fletum & planctum, calvitium & cingulum facci, signandique THAU super frontes virorum gementium & dolentium e signo pœnitentialis crucis, & habitus cruci conformis: verùm etiam irrefragabili veritatis testificatione confirmat signaculum similitudinis Dei viventis, Christi videlicet crucifixi, quod in corpore ipsius fuit impressum, non per naturæ virtutem, vel ingenium artis, sed potius per admirandam potentiam spiritus Dei vivi f.

f 3. Ad hujus tam venerabilis Viri vitam, omni imitatione dignissimam, describendam indigneum & insufficientem me sentiens, id nullatenus attentâsem, nisi me fratum fervens incitasset affectus, generalis quoque capituli concors induxisset instantia **g**, & ea, quam ad sanctum Patrem habere teneor, devotio compulisset*; utpote qui per ipsius invocationem & merita in pueruli ætate (sicut recenti memorâ teneo) à mortis faucibus erutus **b**, si præconia laudis ejus tacuero, sceleris timeo argui, ut ingratus. Est & hæc i penes me causa præcipua hunc assumendi laborem; ut ego, qui vitam corporis & animæ à Deo mihi conservatam recognosco per ipsum, & virtutem ejus in me ipso expertus agnovi, vitæ illius virtutes, actus & verba, quasi fragmenta quædam partim negligēta, partimque dispersa, quamquam plenè non possem, utcunq; colligerem, ne morientibus iis, qui cum Famulo Dei convixerant, deperirent.

B * *Ms. contulisset* **exponit, cur audiat, de beataque ejus vitam scribere,**

g **B** 4. Ut igitur vitæ ipsius veritas, ad posteros transmittenda, certius mihi constaret & clarius, adiens locum originis, conversationis, & transitus Viri sancti **k**, cum familiaribus ejus adhuc superviventibus **l** collationem de iis habui frequentem **m** ac diligentem, & maximè cum quibusdam, qui sanctitatis ejus & conseci fuerunt & sectatores præcipui, quibus propter agnitam veritatem probatamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda. In descriptione autem eorum, quæ per Servum suum Deus dignanter esfecit, curiosum styli ornatum negligendum esse putavi; cùm legentis devotione plus simplici ferme, quam phalerato, proficiat. Nec semper historiam secundum ordinem temporis texui propter confusionem vitandam; sed potius ordinem servare studi magis aptæ juncturæ, secundum quod eodem peracto tempore diversis materiis, vel diversis patrata temporibus eidem materiæ congruere videbantur. Initium autem vitæ ipsius, progressus, & consummatio quindecim distincta capitulis describuntur inferius adnotatis **n**.

C **n** **ac denique Vita capita seu capitum titulos recentes.**

s 5. Agitur enim primo, de conversatione ipsius in habitu saeculari.

Secundo, de perfectâ conversione ejus ad Deum, & de reparatione trium ecclesiarum.

Tertio, de institutione religionis, & approbatione Regulæ.

Quarto, de profectu Ordinis sub manu ipsius, & confirmatione Regulæ prius approbatæ.

Quinto, de austeritate o vitæ, & quomodo creaturæ præbebant ei solarium.

Sexto, de humilitate & obedientia, & de condescensionibus divinis sibi factis ad nutum.

Septimo, de amore paupertatis, & mira suppleione defectuum.

Octavo, de pietatis affectu, & quomodo ratione parentia affici videbantur ad ipsum.

Nono, de fervore caritatis, & desiderio martyrii.

Decimo, de studio & virtute orationis.

Undecimo, de intelligentia Scripturarum & Spiritu prophetæ.

Duodecimo, de efficacia prædicandi, & gratia sanitatum.

Decimo tertio **p**, de Stigmatibus sacræ.

Decimo quarto, de patientia ipsius, & transitu mortis.

Decimo quinto, de canonizatione, & translatione ipsius.

Postremo, de miraculis, post transitum ejus felicem ostensis, aliqua subnectuntur **q**.

A. S. Bo-

NAVEN-

TURA.

o

p

q

A N N O T A T A.

E

a *Id est, S. Joannis Baptista.*

b *Surius minus rectè habet altissima. Porro hujusmodi minutias in posterum inobservatas relinquant.*

c *In codice nostro Ms., signato P. MS. 1, quem cum editionibus Sedulii, Surii, Waddingi & Vaticana anni 1596 confero, pro angelico legitur Evangelico.*

d *In editione Waddingiana deest: In Apocalypsi, cuius cap. 7, v. 2 ista legere est; ut ipso quoque Waddingus ibidem in margine adscriptus.*

e *Verba sunt ex Ezechielis cap. 9, v. 4.*

f *Designat quinque sacra stigmata, de quibus infra latius.*

g *Nimirum Comitia generalia anno 1260 Narbone habita id postularunt ab eo, dum generale Ordinis Ministerium gerebat. Adi Commentarium præsum num. 23 & sequentis.*

h *Sunt, qui velint, S. Bonaventuram à S. Francisco inter vivos degente id beneficium obtinuisse; verùm lege Commentarium de eodem sancto dolore, § 3, in Opere nostro ad diem 14 Iulii, ubi illud ab eodem S. Francisco in celis jam triumphantie collatum fuisse, multò verisimilius afferitur.*

i *In editionibus Vaticana & Waddingiana, & in codice nostro Ms. legitur: Et hæc &c, omisso verbo est, & quidem, ut appareat, rectius. Sedulio consonat Surii.*

k *Is locus est civitas Assiensis, in qua S. Franciscus natus, educatus, ad meliora conversus, conversatus ac moribus est.*

l *Elapsi à S. Francisci obiu tunc erant anni circiter 34, ut facile superesse posuerint multi, qui cum illo vixerant familiariter.*

m *Vox frequenter etiam legitur in codice nostro Ms., sed abest ab editionibus Vaticana, Suriana & Waddingiana.*

n *Waddingus: Quindecim distincta capitulis describentur. Sit ergo, ac mox subdit Caput 1. De conversatione ejus in habitu saeculari; omisso catalogo. Sed Sedulio consentiunt duæ aliae laudatae editiones & codex noster Ms.*

o *Legebatur hic apud Sedulium: De auctoritate, verùm ex editionibus Vaticana & Suriana,*

F

E

F

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

744 na, & codice nostro Ms. subtili vocem austere, quam Sedulius ipse deinde capiti 5 preficit & ejusdem capitis argumentum postulat.

P Editio Vaticana cum codice nostro Ms. habet: Tertiodecimo, & infra, quartodecimo, quintodecimo.

q Ego Vitam cum eadem capitulo paritione, capitumque titulus recudam. Apud solum Sedulum subditur hic Bulla Canonizationis Gregorii PP. IX: verum hic titulus Bonaventura non est, sed a Sedulio additus.

C A P U T I.

De conversatione S. Francisci in habitu seculari.

*Sedulus Affi-
ssi natus &
vnde educa-
tus in merca-
tura.*

Vir erat in civitate Assisi, Franciscus nomine, cuius memoria in benedictione est, pro eo, quod Deus ipsum in benedictionibus dulcedinis benignè præveniens, & de præsentis vita periculis clementer eripuit, & coelestis gratiae donis affluenter implevit. Etenim cum inter vanos fuerit hominum filios juvenili ætate nutritus in vanis, & post aliqualem litterarum notitiam a lucrativis mercationum deputatus negotiis, superno tamen sibi assistente præsidio, nec inter lascivos juvenes, quamvis effusus ad gaudia, post carnis petulantiam abiit; nec inter cupidos mercatores, quanquam intentus ad lucra *, speravit in pecunia & thesauris. Inerat namque juvenis Francisci præcordiis divinitus indita quædam ad pauperes miseratione liberalis, quæ secum ab infancia crescents, tanta eorū ipsius benignitate repleverat, ut jam Euangelii non furdus auditor omni proponeret se petenti tribuere b, maximè si divinum allegaret amorem.

*bonæ indolis
indicia,
maximè mi-
sericordia in
pauperes spe-
cimina dedit.
* sur. folis*

Cum autem semel * negotiationis intentus tumultibus, pauperem quendam pro amore Dei petentem eleemosynam, præter morem solitum, vacuum repulisset, statim ad cor reversus, currevit post ipsum; & eleemosynâ illi clementer impensâ, promisit Domino Deo, quod nunquam ex tunc, dum adesset, possilitas, petentibus pro amore Domini se negaret; quod usque ad mortem indefessa pietate observans, copiosa in Deum dilectionis & gratiæ incrementa promeruit. Aiebat enim post, cum jam perfecit Christum induerat, quod etiam existens in habitu seculari vocem divini expressivam amoris audire vix unquam sine cordis immutazione valebat. Porro mansuetudinis lenitas cum elegantia morum, patientia & tractabilitas supra humanum modum, munificentia largitas ultra suppetentiam facultatum, quibus bonæ indolis Adolescens certis florere conspiciebatur indiciis, quædam videbantur esse præludia, quod copiosior super eum foret in posterum divinæ benedictionis abundantia diffundenda.

*Quidam ei-
dene vatici-
natur: agro-
sat, vestes
suas donat
nobiliti ego-
no:*

8 Quidam sanè vir de Assisi valde simplex (ut creditur, eruditus à Deo) cum aliquando per civitatem eunti obviaret Francisco c, deponebat pallium, sternebat ipsius pedibus vestimentum; asserens, omni fore Franciscum reverentia dignum; utpote qui esset in proximo magna facturus & ob hoc ab universitate fide-

lium magnificè honorandus d. Ignorabat autem adhuc Franciscus circa se confilium Dei, pro eo, quod tam iussione patris ad exteriora distractus, quæ corruptione naturalis originis ad inferiora depresso, nondum didicerat contemplari coelestia, nec assueverat degustare divina. Et quia Spirituali auditui dat intellectum inflicta vexatio, facta est super eum manus Domini, & immutatio dexteræ Excelsi, diuinis languoribus ipsius corpus affligens, ut coaptaret animum ad Sancti Spiritus undionem. Cumque resumptis corporis viribus, sibi vestimenta decentia more solito præparasset, obvium habuit militem quendam generosum quidem, sed pauperem, & male vestitum, cuius pauperiem pio miseratus affectu, illum protinus, se exuto, vestivit: ut simul in uno geminum impleret pietatis officium, quo & nobilis militis verecundiam tegeret, & pauperis hominis penuriam relevaret.

*divinum fo-
rarium mal-
interpretat-
tur, pergit
militatum
in Apuliam*

E

9 Nocte verò sequenti, cùm se sopori desisset, palatum speciosum & magnum, cum militaribus armis, crucis Christi signaculo insigniti e, clementia sibi divina monstravit, ut misericordiam pro summi Regis amore pauperi exhibitat militi, præstenderet, incomparabili compensandam esse mercede. Unde & cùm quereret, cuius essent illa omnia, sua fore, militumque suorum, superna fuit assertione responsum. Evigilans itaque manè, cùm nondum haberet exercitatum animum ad divina perscrutanda mysteria, nesciretque per visibilium species transire ad contuendam invisibilium veritatem; magnæ fore prosperitatis indicium astimabat insolitam visionem. Disposuit itaque, divinæ adhuc dispositionis ignarus, in Apuliam ad quendam liberalem comitem se conferre, in ipsius sperans f obsequio decus adipisci militiæ, ut ostenta sibi visio prætendebat.

*sed noctu di-
vinitus mo-
nus, redit
Affsum, o-
nino alter
fatus.*

f

10 Cùmque paulò post iter aggressus, ivisset usque ad proximam civitatem g, audivit in nocte Dominum familiari sibi allocutione dicentem: Francise, quis potest melius facere tibi, Dominus an servus & dives an pauper h? Cui cùm Franciscus respondisset, quod tam Dominus quædam dives facere melius potest; intulit statim: Cur ergo relinquis pro servo Dominum, & pro paupere homine divitem Deum? Et Francise: Quid me vis, Domine, facere? Et Dominus ad eum: Revertere in terram tuam; quia visio, quam vidisti, spiritualem præfigurat effectum, non humana, sed divina in te dispositione complendum i. Manè itaque facto, cum festinatione revertitur Assisium k securus & gaudens; & jam exemplar obedientiæ factus, expectabat Domini voluntatem. Ex tunc, à publicæ negotiationis tumultu se subtrahens, supernam devotè precebat clementiam, ut, quid sibi foret agendum, ostendere dignaretur. Cùm autem ex frequenti * orationis usu flamma desiderii cœlestis in eo vehementer succresceret; & jam pro amore supernæ patriæ, terrena omnia despiceret quasi nihil; thesaurum sentiebat se reperisse absconditum, ac velut prudens negotiator margaritam inventam excogitabat venditis omnibus comparare.

** Wadd. fre-
quentis*

i

11 Adhuc tamen, qualiter id ageret, ignorabat; nisi quia ipsius fugerebatur spiritui, quod spiritualis mercatio à mundi contemptu sumat initium, Christique militia sit à sui ipsius victoria

*Sui vittor e-
sculatur le-
prosum, qui
mox evane-
scit ex oculis.*

nondum habitu, vel convictu sequestratus à A.S. Bo-
mundo.

NAVEN-
TURA

ANNOTATA.

a Ubi Puerulus primas litteras didicerit, &
quarum linguarum aliqualem notitiam acquisi-
verit, exposui in Commentario prævio § iv, num.
76 & sequenti.

b Luca cap. 6, v. 30: Omni autem petenti
te, tribue.

c Ita etiam habent codex noster Ms., & e-
ditio Surii, at Vaticana & Waddingiana Fran-
ciscus.

d Hoc factum solus è biographis Bonaventura
tradidit, cuius auctoritate historicè certum
est.

e Arma crucis signaculo insignita fuisse, hic
solus è biographis tradidit. Waddingi & Vatica-
na editio pro insignitis habent insignitum: sed Se-
culiana rolliū: consentient Suriana & codex no-
ster Ms.

f Verbum sperans desideratur in nostro codice
Ms.

g Spoletum dicunt Tres Socii.

h Editiones Waddingiana & Vaticana legunt:
Dominus, aut servus? dives, aut pauper?

i Hoc nescivit Celanus, ut supra jam monui.

k In aliis editionibus & codice nostro: Versus
Affisium, vel Affisum versus.

l Codex Ms. De equo lapsus, id est, ex equo
descendens.

m Innuit hic sanctus doctor, leprosum illum
non vulgarem hominem fuisse, sed spectaculum
divinitus oblatum. Ceterum, non semper cum-
dem hic, qui apud Tres Socios est, rerum ordinem
servari, facile adverteret lector; sive quod auctor,
uti alias monuit, ordinem temporis non servar-
erit, sive, quod Tres Socios hic crediderit corri-
gendos.

n Apud Waddingum desideratur: Aded.

o Ex Matthei cap. 16, v. 24.

p Lege Isaïam cap. 53, v. 4.

q Vox plenè desideratur in editione Wad-
dingiana; in Vaticana verò male legitur ple-
num.

r Codex Ms.: & liberaliter eis &c; vocem eis
etiam addunt editiones Vaticana, Suriana &
Waddingiana.

E

F

C A P U T II.

De perfecta conversione ejus ad
Deum, & de reparacione
trium ecclesiarum.

Quoniam autem Servus Altissimi doctorem *A Crucifixo*
non habebat aliquem in hujusmodi, nisi *fusus ecclesi-*
Christum, addidit adhuc ipsius clementia eum am S. Dam-
in gratiae visitare dulcedine. Dum enim die qua- ani, ut puta-
dam egressus ad meditandum in agro, deam- bai, reparare,
bularet juxta ecclesiam S. Damiani, quæ mina-
batur præ nimia vetustate ruinam, & in eam,
instigante se spiritu, causâ orationis intrâset,
prostratus ante imaginem Crucifixi non modica-
suit in orando spiritus consolatione tepletus.

B b b b b

Cumq

- A** victoria inchoanda. Quadam itaque die, dum
equitaret per planitem, quæ subjetet civitati
Affisii, leprosum quandam habuit obvium, cuius
inopinatus, occursus ei non parvum incusit
horrorem. Recurrens autem ad perfectionis
mente jam conceptæ propositum, & recolens,
quod seipsum oporteret primum devincere, si
vellet effici Christi miles; ad deosculandum e-
um, equo lapsus l' adcurrit. Cui cum manu
quasi aliquid accepturus leprosus protenderet*,
pecuniam cum osculo reportavit. Statim autem
equum ascendens, & se circumquaque conver-
tens, cum campus pateret undique liber, le-
prosum illum minimè vidit m. Admiratione
itaque repletus & gaudio, laudes coepit Domini-
no decantare devotè; proponens ex hoc semper
ad majora coescendere.
- l * Wadd. præ-
tenderet
- m Solitaria preinde loca quærebat, amica
maceroribus; in quibus dum gemitibus inenarrabilius
incessanter intenderet, post longam pre-
cum instantiam à Domino meruit exaudiri. Dum
enim unā dierum sic sequestratus oraret, & pra-
ejacitatem fervoris totus esset absorptus in De-
um, apparuit ei Christus Iesus, veluti cruci
confixus; ad cuius conspectum liquefacta est
anima ejus, & memoria passionis Christi visceribus
cordis ipsius aded n impressa medullitus,
ut ab illa hora, cum Christi crucifixio veniret
in mentem, vix posset à lachrymis & gemiti-
bus exterius contineri*; sicut ipse postmodum
familiariter retulit, cum appropinquaret ad fi-
nem. Intellexit per hoc nempe Vir Dei illud
Euangelicum sibi dici: "Si vis venire post me,
abnega temetipsum, & tolle crucem tuam,
& sequere me o.
- o 13 Induit ex tunc spiritum paupertatis, hu-
militatis sensum, & affectum intimæ pietatis.
Nam cum prius leprosorum, non solum con-
sortium, verum etiam loaginguum contumum
vehementer horret, jam propter Christum
crucifixum, qui juxta verbum Propheticum con-
temptibilis ut leprosus apparuit p, ut semet-
ipsum plenè q contemneret, humilitatis & hu-
manitatis obsequia leprosis benefica pietate præ-
stabat. Visitabat enim frequenter domos ipso-
rum, liberaliter r eleemosynas erogabat; &
eum multo compassionis affectu manus eorum
osculabatur & ora. Pauperibus etiam mendicibus
non solum sua, verum etiam seipsum
cupiebat impendere; aliquando vestimenta ex-
vens, aliquando dissuens, aliquando scindens,
ad hægiendum eis, cum præ manibus alia non
haberet. Sacerdotibus etiam pauperibus reve-
xenter subveniebat & piè, præcipue in orna-
mentis altaris; quod & cultus divini particeps
heret, & cultorum inopiæ supplementa præ-
beret.
- p Rome com-
mutatis cum
paupere ve-
sib; inter
mendicos di-
om exigit
&c.
- q 14 Cum autem religiosa devotione tunc
temporis limina visitaret apostoli Petri, conspe-
cta multitudine pauperum ante fores ecclesie,
partim pietatis ductus dulcedine, partim pau-
pertatis alleactus amore, uni ex eis tragicè genti
proprias largitus est vestes, & semicinctiis con-
textus illius diem illum in medio pauperum cum
insolita spiritus jocunditate transegit, ut & sæcu-
larem gloriam sperneret, & ad perfectionem
Euangelicam gradatim coescendendo perveni-
ret. Mortificationi carnis invigilabat attentiùs,
ut Christi crucem, quam interius farebat in
corde, exterius etiam circumferret in corpore.
Agebat autem hæc omnia vir Dei Franciscus,
Octobris Tomus II.

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

* Vatic. vis-
tante

pecuniam ex
rebus Fulgi-
ni confi-
tam ad eam
defert, ubi
commoratus,

* Vatic. &
Wadd. facor-
dote

B

a

& a patre
frustra qua-
si fuit, deinde
in publicum
prodidit, à
populo pessi-
mè excipitur,
* Vatic. &
Wadd. intel-
lexit

b

* Wadd. quæ
pla

c

C

d
e

a patre do-
mestico car-
ceri mancipa-
tur, ex quo à
matre emis-
sus.

d

e

746 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

Cumque lachrymosis oculis intenderet in Dominicam crucem, vocem de ipsa cruce dilapsam ad eum corporeis audivit auribus ter dicentem: Franciscus, vade, & reparo domum meam, quæ, ut cernis, tota destruitur. Tremefactus Franciscus, cum esset in ecclesia solus, stupet ad tam mirandæ vocis auditum; cordeque percipiens divini virtutem * eloquii, intentis alienatur excessu.

16 In se tandem reversus, ad obediendum se parat, & totum se recolligit ad perficiendum mandatum, de materiali ecclesia reparanda; licet principalior intentio verbi ad eam ferretur, quam Christus suo sanguine acquisivit; sicut eum Spiritus Sanctus edocuit, & ipse postmodum fratribus revelavit. Surrexit proinde, signo crucis se muniens, & assumptis pannis vernalibus, ad civitatem, quæ Fulgineum dicitur, festinus accedit: ibique venditis, quæ portaverat, equum, cui tunc infederat, felix Mercator, assumpto pretio, dereliquit. Rediensque Assum, ecclesiam, de cujus reparacione mandatum accepérat, reverenter intravit; & invento illuc sacerdoti * pauperculo reverentiam decentem exhibuit, & ad reparationem ecclesiæ, & pauperum usum, pecuniam obtulit; &, ut secum se morari, pateretur ad tempus, humiliter requisivit. Acquievit sacerdos de mora ipsius; sed timore parentum pecuniam non recepit a, quam verus pecuniarum Contemtor in quandam fenestram projiciens, abjectam velut pulverem vilipendit.

17 Morar autem faciente Servo Dei cum sacerdote prædicto, cum hoc intellexisset * pater ipsius, perturbatus animo cucurrit ad locum. At ipse, quia novus Christi erat athleta, cum audiret persequentium minas, & eorum præsentiret adventum, dare locum iræ volens, in quadam occulta fovea b se abscondit, in qua diebus aliquibus latitando rogabat Dominum incessanter, lachrymarum imbre perfusus, ut liberaret de manibus persequentium animam suam, & pia, quæ * inspiraverat vota, benigno favore completeret. Igitur excessivâ quâdam completus lætitia, cœpit de pusillanimitatis ignavia fetisipsum arguere; reliquâque foveâ, & abjecto pavore, versus civitatem Assisi iter aggressus est c. Quem cum cives cernerent facie squalidum & mente mutatum, ac per hoc alienatum putarent à sensu, luto platearum & lapidibus impetebant, & tamquam infano & dementi clamoris vocibus insultabant. Famulus autem Domini nullâ fractus aut mutatus injuriâ, ut surdus in omnibus pertransibat.

18 Cumque clamorem hujusmodi pater audiisset, statim accurrens, non ad liberandum eum, sed potius ad perdendum, omni miseratione subtracta, pertractum domi primò verbis, deinde verberibus & vineulis angit. Ipse autem ad exequendum d, quod cœperat, promptior ex hoc e & validior reddebat; recolens illud Euangeli verbum: "Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum." Post modicum verò tempus, patre à patria discedente, mater ejus factum mariti non approbans, & inflexibilem Filii constantiam emolliiri posse, non sperans, à vinculis absolutum abire permisit. At ipse gratias omnipotenti Deo referens, ad locum, in quo prius fuerat, est reversus. Rediens autem pater, & eum non inveniens domini, convitiss illatis uxori, fremens cucurrit ad

locum, ut, si eum revocare non posset, saltem de provincia effugaret.

19 Franciscus verò confortatus à Deo obvium ultrò se obtulit patri furenti, libera voce clamans, se pro nihilo ducere vincula & verbera ejus; insuper & contestans, se pro Christi nomine gaudenter mala omnia subitum. Videns f itaque pater, quod eum revocare non posset, ad extorquendam pecuniam se convertit; quâ tandem inventâ in fenestrella g quadam, aliquantulum ipsius mitigatus est furor, avaritiae siti utcūque per haustura pecunia temperata. Tentabat deinde pater carnis Filium gratiae, pecuniâ jam nudatum, ducere coram episcopo civitatis, ut in ipsius manus facultatibus renunciaret paternis, & omnia redderet, quæ habebat; ad quod faciendum se promptum exhibuit verus paupertatis Amator. Perveniesque coram episcopo, nec moras patitur, nec cunctatur * de aliquo, nec verba expectat h, nec facit; sed continuò depositis omnibus vestimentis i, restituit ea patri. Inventus est autem tunc Vir Dei cilicium habere ad carnem sub vestibus delicatis k.

20 Insuper ex admirando fervore spiritu ebrius, rejectis etiam femoralibus, totus coram omnibus denudatur l, dicens ad patrem: Usque huic vocavi te Patrem in terris; amodò autem securè dicere possum: Pater noster, qui es in celis, apud quem omnem thesaurum reposui, & omnem spei fiduciam collocavi m. Hoc cernens episcopus, & admirans tam excedenter in Viro Dei fervorem, protinus exsurrexit, & inter brachia sua illum cum fletu recolligens, ut erat vir pius & bonus, pallio, quo erat armatus, operuit, præcipiens suis, ut aliquid sibi * darent ad membra corporis contegenda. Oblatus est autem ei mantellus n, pauper & viuis eiusdem agricolæ, servicatis episcopo *; quem ipse gratauerat suscipiens, cum cœmento, quod sibi occurrit, ad modum crucis manu propria consignavit, operimentum formans ex eo crucifixi hominis & pauperis feminudi. Sic igitur Servus Regis altissimi nudus relictus est, ut nudum sequeretur crucifixum * Domum, quem amat; sic utique cruce munitus, ut animam suam ligno salutis committeret, per quod de mundi naufragio salvus exiret.

21 Solutus exinde mundi Contemtor à vinculis mundanarum cupidinum, civitate relicta, securus & liber secretum solitudinis petiit, ut solus & silens supernæ audiret allocutionis arcanum. Dumque per silvam quandam iter faciens, laudes Domino lingua Francorum vir Dei Franciscus decantaret cum jubilo, latrones super eum ex abditis irruerunt. Quibus ferali animo, quis esset, interrogantibus, Vir Dei * confidenti plenus, Prophet * voce respondit: Præco sum * magni Regis. At illi percutientes eum, in defossum locum plenum nivibus projecterunt, dicentes: Jace, rustice Præco Dei. Ipse verò, recedentibus illis, exilivit de fovea, magnoque exhilaratus gaudio, altiori cœpit voce per nemora laudes Creatori omnium personare o. Et veniens ad quoddam vicinum cœnobium, eleemosynam petiit, ut mendicus, & recepit ut incognitus & despectus p. Inde verò progrediens, devenit Eugubium, ubi à quodam amico pristino agnitus & susceptus, paupere tunicula, ut Christi pauperculus, est contectus.

D

& à patre
rur/sus mala
affec/tus &
ad episcopum
adductus

f

g

* Wadd. ar.
etatur
b
i

k
hereditati
sua cedit, ipsi
que etiam
vestibus red-
ditis, penè
nudus ma-
net.

l

* i. e. idem
n
* Vatic. epb
scopi

* Wadd.
Christum

F
Alatronicibus
conficitur in
foveamimen-
dicat, vesti-
tur ab ami-
co:

* in Ms. deß
Dei

* ibid. add.
inquietus

o

p

A 22 Exinde totius humilitatis Amator se
transtulit ad leprosos; eratque cum eis, dili-
gentissime serviens omnibus propter Deum. La-
vabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educebat
plagaram putredinem, & sanie abstergebat.
*apud Wadd.
debet morbis*

q 23 Exinde totius humilitatis Amator se
transtulit ad leprosos; eratque cum eis, dili-
gentissime serviens omnibus propter Deum. La-
vabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educebat
plagaram putredinem, & sanie abstergebat.
*apud Wadd.
debet morbis*

* Ms. ei de
* Sur. ipsorum
Sanctorum

B 24 Exinde totius humilitatis Amator se
transtulit ad leprosos; eratque cum eis, dili-
gentissime serviens omnibus propter Deum. La-
vabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educebat
plagaram putredinem, & sanie abstergebat.
*apud Wadd.
debet ecclesiâ*

* Ms. add.
Mariae

C 25 Exinde totius humilitatis Amator se
transtulit ad leprosos; eratque cum eis, dili-
gentissime serviens omnibus propter Deum. La-
vabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educebat
plagaram putredinem, & sanie abstergebat.
*apud Wadd.
debet ecclesiâ*

* Ms. add.
Mariae

D 26 Exinde totius humilitatis Amator se
transtulit ad leprosos; eratque cum eis, dili-
gentissime serviens omnibus propter Deum. La-
vabat ipsorum pedes, ligabat ulcera, educebat
plagaram putredinem, & sanie abstergebat.
*apud Wadd.
debet ecclesiâ*

* Ms. add.
Mariae

um, misericordiam postulantes & lumen. Et A. S. Bo-
ecce, ingens de cælo splendor advenit, se NAVEN-
per omnes diffundens, qui lumen unicuique tri-
buit, & salutem desideratam concessit x.

E 27 Hic est locus, in quo Fratum Minorum
Ordo à S. Francisco per divinæ revelationis in-
stinctum inchoatus est. Divinæ namque provi-
dentiae nutu, quâ Christi Servus dirigebatur in
omnibus, tres materiales erexit ecclesiæ, an-
tequam Ordinem inchoans, Euangelium prædi-
caret, ut non solum à sensibilibus ad intelligi-
bilia, à minoribus ad majora, ordinato pro-
gressu conscenderet, verum etiam, ut, quid
esset facturus in posterum, sensibili foris opere
mysterialiter præsignaret. Nam instar reparatæ
triplicis fabricæ, ipsius sancti Viri ducatu, fe-
cundum datam ab eo formam, regulam & do-
ctrinam, Christi triformiter renovanda erat Ec-
clesia, triaque triumphatura militia salvati-
dorum, sicut & nunc cernimus esse comple-
tum.

*x in qua
ordinem Mi-
norum incho-
avis. trium
ordinum In-
stitutor.*

ANNOTATA.

E 28 Non recepit etiam legitur in codice nostro
Ms., at editiones Vaticana, Suriana & Wad-
dingiana legunt: Recusavit.

b Ab aliis etiam cavea dicitur.

c Hec post abscessum patris contigerunt.

d Omnes tres alia editiones hic addunt vocem

Domino.

e In editione Surii desideratur: Ex hoc.

f Editiones Vaticana & Waddingiana pro Vi-
dens habent Ardens.

g In codice nostro Ms., & editionibus Vatica-
na & Waddingiana: Fenestrula, in Suriana:
Fenestrella.

h Codex noster Ms.: Nec verba expectat,
ut, quod petebatur, faciat, sed continuo &c.

i Intrans cameram episcopi (seorsum scilicet
recedens) exiit omnia vestimenta de suis (pa-
ternis) rebus, inquit Tres Socii num. 20;
quod ut magis congruum honestati, ita & veris-
imilius est,

k Accepit hæc S. Bonaventura ex Tribus So-
ciis in Appendice cap. 2, num. 20, ubi simili-
ter legitur: Inventus est autem Vir Dei tunc
ciliicum habere ad carnem sub vestibus colo-
ratis: quo loco tum ibi, tum in Commentario u-
sus sum ad mitigandas aliorum phrases duras
tas de sancti Viri nuditate.

l Cilicio tamen teles, ut mox vidimus; imò
forte etiam subligaculo.

m In editione Waddingi desiderantur, que ab
initio hujus numeri hic usque recensui: haben-
tur tamen etiam in codice nostro atque editioni-
bus Vaticana & Surii, sanctoque Bonaventure
preiherunt Tres Socii in Appendice num. 20.

n Id est, palliolum.

o In editione Waddingi desiderantur omnia
à vocibus Dumque per silvam huc usque; pro
quibus ibidem tantum legitur: Dumque per silvas
& nemora pergeret, altiori voce laudes Creatori
omnium personabat. Veniensque ad quoddam
vicinum cenobium &c. Verum Sedulio conser-
vavit codex noster Ms. cum editionibus Vatica-
na & Surii; atque ipsem Waddingus in Ap-
paratu ad Annales § 6, num. 1 eadem narra-
vit, laudans hunc ipsum locum ex S. Bonaven-
tura.

p Adde, illum in hoc monachorum cenobio
saltens

Bbbb 2

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVÉN-
TURA.

748
saltē paucis diebus in culina servivisse; sed nudi-
tate compulsum inde, ut sequitur, Eugubium
recessisse.

q Waddingus totam hanc periodum, Refe-
ram unum &c pratermisit. At Sedulio consenti-
unt codex noster Ms., & editiones Vaticana &
Surii.

r Solus Waddingus hanc aliter legit; nam pra-
termissa, ut ad precedentem litteram annotavi,
una periodo, precedens cum sequentibus ita con-
nexit: Ut vistum est in quodam paupere Spo-
letano, quem Romae osculans in ipso putrefa-
cto ulcere, statim sanum & integrum reddidit.
Videntur hæc cuiusdam abbreviatoris esse, non S.
Bonaventura: nam Sedulio consentiunt codex no-
ster Ms., & editiones Vaticana & Surii. Neque
etiam satis rectè abbreviata sunt; cùm in iisdem
exemplaribus iste leprosus, non Roma, ut apud
Waddingum legitur, sed, Apostolorum vi-
tatis liminibus, de peregrinatione rediens, S.
Francisco occurrisse, ab eoque sanatus esse di-
catur.

s In codice nostro Ms.: Virtutis præclaræ ra-
ritas. Waddingus pro Nescio, quod habet: Ne-
scio, quodnam, & omisit, vocem meritò.

t Consule hanc ipsam Vitam supra num. 15.

u Waddingus brevitas graia, ut opinor,
omissis, que sequuntur, secundum caput claus-
si bis verbis: Tres itaque reparavit ecclesias,
tres prænuntiantes ab eo Ordines instituen-
dos, quibus tripliciter Dei Ecclesiam repa-
raret.

x Putant aliqui, per hanc visionem præsigna-
tas fuisse celebres indulgentias, Portiunculæ
vulgò dictas, de quibus fuisse agam in Anale-
gis.

C A P U T III.

De institutione Religionis, & approbatione Regule.

*Audita Eu-
angeliæ lectio-
ne, Aposto-
licam viven-
di normam
ampliabitur
a
*Ms. add. ipse
*ibid. quam-
dam Missam*

*alioisque ad
pamientian
incipit ex-
borari.*

b

IN ecclesiâ igitur Virginis Matris Dei a mo-
ram faciente servo ipso Francisco, & apud
eam, quæ concepit Verbum plenum gratiæ &
veritatis, continuis insistente gemisibus, ut fieri
dignaretur Advocata ipsius, meritis Matris mi-
sericordiæ concepit* ac peperit spiritum Euan-
gelicæ veritatis. Dum enim die quodam Mis-
sam* de Apostolis dœvotus audiret, perleclum
est Euangelium illud, in quo Christus discipu-
lis ad prædicandum mittendis formam tribuit
Euangelicam in vivendo; ne videlicet posside-
ant aurum vel argentum, nec in zonis pecu-
niâ, nec peram in via, nec duas tunicas ha-
beant, nec calceamenta deferant, neque vir-
gam b. Quod audiens & intelligens, ac memorie
commendans Apostolicæ paupertatis Amicus,
indicibili mox perfusus lætitia, Hoc est, in-
quit, quod cupio; hoc, quod totis præcordiis
concupisco.

27 Solvit proinde calceamenta de pedibus,
deponit baculum, peram rejicit c, & pecu-
niâ execratur, unâque contentus tuniculâ,
rejectâ corrigâ, pro cingulo funem sumit, o-
mnem solicitudinem cordis apponens, qualiter
audita perficiat, & Apostolicæ restitudinis re-

gulæ per omnia se coaptet. Cœpit ex hoc Vir
Dei divino instinctu Euangelicæ perfectionis æ-
mulator existere, & ad pœnitentiam ceteros in-
vitare. Erant autem ipsius eloqua non inania,
nec risu digna, sed virtute Spiritus Sancti ple-
na d, medullas cordis penetrantia; ut in vehe-
mentem stuporem audientes converterent. In
omni prædicatione sua pacem annuncians, di-
cendo; DOMINUS DET VOBIS PACEM, populum
in sermonis exordio salutabat. Hanc quippe sa-
lutationem, Domino revelante, didicerat, si-
cūt ipse postmodum testabatur. Unde factum
est, ut juxta sermonem Propheticum & ipse
Prophetarum spiritu afflatus annunciatet pa-
cem, prædicaret salutem, ac salutaribus mo-
nitis federaret plurimos veræ paci, qui di-
scordes à Christo prius exiterant à salute lon-
ginqui.

28 Innotescente itaque apud multos Viri
Dei tam doctrinæ simplicis veritate, quâm vi-
ta, cœperunt ipsius exemplo viri quidam ad
pœnitentiam animari, & eidem, rejectis omni-
bus, habitu* vitâque conjungi; quorum pri-
mus exitit* vir venerabilis Bernardus, qui vo-
cationis divinæ particeps factus, Patris beati
primogenitus esse promeruit, tam prioritate
temporis, quâm privilegio sanctitatis. Hic e-
nī Servi Christi sanctitate* comperta, ipsius
exemplo disponens perfectè contemnere mun-
dum, ab eodem, qualiter id perficeret, consi-
lium requisivit. Quo audito, Dei Famulus,
pro primæ* prolixi conceptu sancti Spiritus con-
solatione repletus, A Dœ est, inquit, hoc
consilium requirendum. Intraverunt proinde
ecclesiam sancti Nicolai, manè jam facto; &
oratione præmissa, cultor Trinitatis Franciscus
ter Euangeliorum librum aperuit, trino exposcens
à Deo testimonio sanctum Bernardi propositum
confirmari. In prima libri apertione illud oc-
currit: SI VIS PERFECTUS ESSE, VADE, ET
VENDE OMNIA, QUÆ HABES, ET DA PAUPE-
RIBUS. In secunda: NIHIL TULERITIS IN VIA.
In tercia verò: QUI VULT VENIRE POST ME,
ABNEGET SEMETIPSUM, ET TOLLAT CRUCEM
SUAM, ET SEQUATUR ME e. Hæc est (ait
Vir sanctus) vita & Regula nostra, omnium-
que, qui nostræ voluerint societati conjungi.
Vade igitur, si vis perfectus esse, & perfice,
quæ audisti.

29 Non multò pôst vocatis eodem spiritu
quinque viris, filiorum Francisci senarij nu-
merus completus est, inter quos tertium fortu-
tus est locum sanctus pater Ægidius f, vir uti-
que Deo plenus, & celebre memoria dignus.
Hic etenim postmodum virtutum sublimium e-
xercitatione præclarus (sicut Famulus Domini
de ipso prædictus) quanquam esset idiota, &
simplex, ad excelsæ contemplationis sublimatus
est verticem g. Nam per multa curricula tem-
porum, sursùm aëionibus incessanter intentus,
ad eō crebris in Deum rapiebatur excessibus,
(quemadmodum & ego ipse oculata fide con-
spexi) ut magis censeretur inter homines vitam
angelicam agere, quâm humanam.

30 Illo quoque tempore cuidam sacerdoti ci-
vitatis Assisi, nomine Silvestro, honestæ conver-
sationis viro, quædam à Domino fuit ostensa visio
non tacenda. Cùm enim modum & vitam h Francis-
cisci fratrumque suorum humano spiritu abhorre-
ret, ne periclitaretur pro temeritate iudicii, respe-
ctu fuit supernæ gratiæ visitatus. Videbat nam-
que in somnis, totam Assisi civitatem à dracó-

D

d

In societatem
admittit
Bernardum,
virum san-
ctum,
* Ms. habitu
que
* Wadd. erat

E

* Sur. pau-
pertate

* Sur. pro-
prie

F
dein quinque
alios, inter
quos fuit B.
Ægidius.
f

g
er Sylvæ-
frum sacer-
dotem, mira
visione in-
ducendum.

h

ne

A ne magno circundari, præ cuius magnitudine nimia tota regio videbatur exterminio subjecere. Contuebatur post hæc crucem quandam auream ex ore procedentem Francisci, cuius summitas cœlos tangebat, cuiusque brachia protensa in latum, usque ad mundi fines videbantur extendi; ad cuius etiam aspectum præfulgidum draco ille teter & horridus penitus fugabatur. Hoc dum sibi tertio monstraretur, divinum testimans i esse oraculum, Viro Dei & fratribus suis per ordinem enarravit; ac non multo post tempore mundum relinquens, vestigiis Christi sic perfecetè adhæsit, quod vita ipsius in ordine authenticam reddidit * eam, quam in sæculo habuerat, visionem. Ex hujus visionis auditu Vir Dei non in gloria est elatus humana, sed bonitatem Dei in suis beneficiis recognoscens, fortius animatus est ad hostis antiqui fugiadam versutiam, & Crucis Christi gloriam praedicandam.

B 31 Quadam autem die, dum in quodam solitario loco annos suos in amaritudine recognoscens, solitum, admittit septimum seismum. **k** 32 Tunce prius Pater omnes ad se filios convocavit, & plura eis de regno Dei, de contemtu mundi, de abnegatione propriæ voluntatis, corporisque castigatione pronuncians, propositum suum de mittendo illos in quatuor partes orbis aperuit. Jam enim sterilis & paupercula simplicitas sancti Patris pepererat septem filios m, & desiderabat universitatem fidelium, ad pœnitentia lamenta vocatam Christo Dominu parturire. Ite, inquit dulcis Pater ad filios, annunciantes hominibus pacem: prædicante pœnitentiam in remissionem peccatorum. Estote in tribulationibus patientes, in orationibus vigiles, in laboribus strenui, in sermonibus modesti, in moribus graves, & in beneficiis grati; quia pro his omnibus regnum vobis preparatur æternum n. At illi coram Servo Dei humiliiter se prosternentes in terram, cum gaudio spiritu suscipiebant obedientiæ sanctæ mandatum.

C 33 Ipse vero dicebat unicuique sigillatum: "Jacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te e- o, nutriet o., Hoc verbum dicere solitus erat*, quotiescumque fratrem aliquem ad obedientiam dirigebat. Tunc & ipse sciens, se datum alis in exemplum, ut prius faceret, quām doceret, cum uno sociorum versus unam orbis partem perrexit, reliquis sex ad modum crucis tribus aliis mundi partibus deputatis. Modico autem clapo post tempore, benignus Pater, caræ prolis exoptans præsentiam, cū in unum eos per se convocare non posset, per eum, orabat, hoc

fieri, qui dispersiones congregat Israëlis. Sicque A. S. Bonum factum est, ut absque humana vocatione, omnines ex insperato post modicum temporis, juxta ejus desiderium divina operante clementia, non sine ipsorum admiratione pariter convenient. Illis quoque diebus, quatuor sibi adhærentibus viris honestis, ad duodenarium numerum p excreverunt.

p 34 Cernens autem Famulus Christi, pauplatim accrescere numerum fratrum, scripsit sibi & fratribus suis simplicibus verbis formulam vitæ, in qua sancti Euangelii observantiæ pro fundamento indissolubili collocatæ, pauca quædam alia inseruit, quæ ad uniformem vivendi modum necessaria videbantur q. Desiderans autem, per summum Pontificem approbari, quæ scripserat, disposuit cum illo simplicium cœtu Apostolicæ Sedis adire præsentiam, de sola confisus directione divina. Cujus desiderium Deus ex alto respiciens, sociorum animos simplicitatis suæ consideratione perterritos, ostensa Viro Dei visione hujusmodi, confortavit.

r 35 Videbatur siquidem ei, quod per quan-

E dam viam incederet, juxta quam stabant arbor celitudinis magnæ, ad quam cùm appropinquaret, & sub ea stans ipsius altitudinem miraretur, subito tantum divina virtute levabatur in altum, ut cacumen contingenter arboris, ejusque summa facilimè curvaret ad ima. Hujus visionis præsgium, Vir Deo plenus intelligens, referri ad condescensionem Apostolicæ dignitatis r, exhilaratus est spiritu, fratribusque suis in Domino confortatis, iter cum eis aggressus est s. Videns autem t Christi Vicarius, dominus Innocentius Tertius, vir utique sapientiæ clarus, admirandam in Viro Dei simplicis animi puritatem, propositi constantiam ignitumque u voluntatis sanctæ fervorem, Christi Pauperem mentis amore complectens, inclinatus est animo, ut pium supplicantis præberet assensum. Distulit tamen perficere, quod Christi postulabat Pauperculus, pro eo, quod aliquibus de Cardinalibus novum aliquid & supra vires humanae arduum videretur.

F 36 Aderat autem inter Cardinales vir venerandus dominus Joannes de sancto Paulo, episcopus Sabinensis, omnis sanctitatis amator, & auditor x pauperum Christi; qui divino spiritu inflammatus summo Pontifici dixit, & fratribus suis: Si petitionem Pauperis hujus *, tanquam nimis arduam novamque refellimus, cùm peitat, confirmari sibi formam Euangelicæ vitæ, cavendum est nobis, ne in Christi Euangelium offendamus. Nam si quis, intra Euangelicæ perfectionis observantium & votum ipsius, dicat, contineri aliquid novum aut irrationalib, vel impossibile ad servandum, contra Christum, Euangelii auctorem, blasphemare convincitur. Quibus propositis, successor apostoli Petri conversus ad Pauperem Christi, dixit: Orá fili, ad Christum, ut suam nobis per te voluntatem ostendat; quā certius cognitâ, tuis piis desideriis securius annuamus.

x 37 Omnipotens autem Dei Famulus, totum se conferens ad orandum, precibus devotis obtinuit, & quod * exterioris ipse proferret, & quid * interioris Papa sentiret. Nam cùm parabolam de divite rege, cum muliere formosa & paupere contrahente gratauerat, & de prole suscepta, præferente generantis Regis imaginem, ac per hoc educanda de mensa ipsius,

* Vasis. redit

In ecclâs multis cognoscit, solitum suis, admittit septimum seismum.

* Ms. Vos

Discipulos suis instruit & in quatuor partes missis ad predicanum.

m

n

C

precibusque rursum congregat, & quatuor alios admittit.

o
* Wadd. solebat

A. S. Bo-
naven-
tura

Scribit Regu-
lam, pro qua
approbanda.

confirmatus
visione pergit
Romam; ubi
a Papa

E

r
f
t
a

j.abetur vo-
luntatem Deb
exquirere.

F
* ap. Sur.
debet hujus

quo facta,
proposita pa-
rabola evi-
dit Pontifi-
cam,
* Ms. quid
* al. quod

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A.S. Bo-
NAVEN-
TURA.

*Ms. regione

j

sicut à Deo acceperat, retulisset : ex illius in-

terpretatione subiunxit: Non est formidandum, quod fame pereant æterni Regis filii & hære-des, qui ad imaginem Regis Christi per Spi-ritus sancti virtutem de paupere matre nati, & ipsi per spiritum paupertatis sunt in Religio-ne * paupercula generandi y. Si enim Rex cæ-lorum imitatoribus suis regum promittit æternum, quanto magis illa subministrabit, quæ communiter largitur bonis & malis?

qui etiam
cælesti visio-
ne motus Re-
gulam appro-
bat, aliaque
largitur.

x

38 Hanc ergò parabolam, & intellectum i-psius Christi Vicarius cum diligenter audisset, miratus est valde; & indubitanter Christum lo-quutum in Homine recognovit z. Sed & visio-nem, quam tunc temporis è cælo percepérat, in hoc Viro fore complendam, Spiritu divino suggerente, firmavit. Videbat namque in so-mnis (ut retulit) Lateranensem basilicam fore proximam jam ruinæ; quam quidam homo pau-perculus, modicus & despectus, proprio dor-so submisso, ne caderet, sustentabat. Verè, in-quit, hic est ille, qui opere & doctrinâ Christi sustentabit Ecclesiam. Inde præcipua devotio-ne repletus, petitioni ejus se per omnia inclinavit, ac Christi Famulum speciali semper a-more dilexit. Proinde postulata concessit & ad-huc concedere plura promisit: approbavit Re-gulam, dedit de pœnitentia prædicanda man-datum, & laicis fratribus omnibus, qui Servum Dei fuerant comitati, fecit coronas parvulas fieri aa, ut verbum Dei liberè prædicarent.

B

aa

A N N O T A T A.

a Waddingus legit: Virginis Mariz.

b Pro his aliisque ad habitus viteque muta-tionem, anno 1209 factam, spectabilibus lege Commentarium prævium num. 151 & aliquo sequentiibus.

c In Ms. nostro codice & apud Surium deest: Rejicit.

d In eodem Ms., & in editione Vaticana: Ple-na erant.

e Leguntur hac etiam apud Tres Socios in Ap-pendice num. 29.

f Tertius hic fuit S. Francisci discipulus: nam secundus fuit Petrus, qui, ut alibi vi-dimus, cum Bernardo venit, quemque Bonaventura primum ex ipsis quinque, suppresso no-mino, voluit indicare. Lege Vita prima caput 4.

g Hanc periodum Waddingus sic habet: Fuit enim inter ceteros virtutum sublimium exercitatione præclarus (sicut Famulus Domini de ipso prædixit) quamquam esset idiota & simplex, ad excelsæ contemplationis sublimatus est ver-ticem. B. Egidius colitur die 23 Aprilis, ubi de eo album est in Opere nostro.

h Ms. Codex, Surius & editio Vaticana le-gunt: Viam.

i In editione Vaticana, Waddingi & Surii: Existimans.

k Apud Waddingum tota hac periodus sic pa-peis redditur: Tunc fratres verbis consolatoriis admonuit, parvum gregem in magnam familiam à Domino dilatandum.

l Alio bono viro desideratur in editione Wad-dingi.

m In Ms. & Surio deest: Filios.

n In editione Waddingiana pro hac brevi al-loctione legitur: Misit ergò eos prædicare per-

nitentiam: ac tunc subditur: Qui humiliter co-ram Servo Dei se prosternebas in terram &c.

o In vulgata Psalm. 54, v 23 est: Jacta su-per Dominum curam tuam, & ipse te enu-triet.

p Annoverato S. Franciso.

q Hec alia Regula nobis fuisse videtur ab ea, quam velut omnium primam edidit Waddingus, ut alibi dictum est.

r Consonat Celanensis in Vita prima num. 33,

& Tres Socii in Appendice num. 53.

s Narrationem, qua hic subditur in editionibus Seduliana, Vaticana & Suriana, atque etiam in nostro codice Ms., veluti S. Bonaventura O-pusculo insertam, prudens pratermitto. Rationes exposui in Commentario prævio num. 23 & se-quenti; ac rursus num. 243 & tribus sequen-tibus, ubi eamdem recitavi & expendi.

t Waddingus, qui omissum narrationem, tam-quam Bonaventura suppositam, brevius recen-suit, precedentia cum sequentibus sic conjunxit: Videns itaque &c.

u Waddingus: Ingenitumque.

v Adiutor relliūs legitur in aliis editionibus & Ms. nostro. Huic Cardinali negotium suum antè commendaverat S. Franciscus, teste Cela-nensis in Vita num. 32 & sequenti; in ejusque no-titiam venerat per Vidonem vel Guidonem, epi-scopum Affisensem, ut habent Tres Socii in Ap-pendice num. 47.

w Consule Tres Socios in Appendice num. 50.

x Apud Waddingum plura post hec verba, Quod interius Papa tentiret, compendiosè tradun-tur hoc modo: Nam proposita quadam parabolâ de rege divite, & sponsa paupere, quibusdam additis verbis, Pontificis animum ad Regulam approbandam inclinavit. Post hec etiam reli-qua omittuntur usque ad initium capituli 4.

y Etiam ipsi S. Francisco, ut expresse affer-rant Tres Socii in Appendice num. 52.

C A P U T IV.

De profectu Ordinis sub manu ipsius, & confirmatione Re-gula prius adprobata.

Cum sociis
Româ redi-
ens, à divina
providentia
pascitur:

Fetus exinde Franciscus supernâ gratiâ & auctoritate Papali, cum fiducia multa ver-sus vallem Spoletanam iter arripuit, ut Eu-an-gelium Christi faceret & doceret. Dum autem pascitur: in via conferret cum sociis, qualiter Regiam, quam suscepérant, sincerè servarent; qualiter in omni sanctitate & justitia coram Deo incede-rent; qualiter in se ipsis proficerent, & essent aliis in exemplum, diutius collatione protracta, hora pertransiit. Et cum jam * lassati es-
sent ex diurnitate laboris, esfuentes in quo-jam loco solitudinis substiterunt. Sanè cùm o-mnis via decesset, quâ posset sibi de viâ ne-cessario providere, statim affuit providentia Dei. Nam subito apparuit homo, afferens panem in manu, quem pauperculis Christi dedit, subitó-que disparuit, incognitus, unde venerit, aut quâ iret.

z Cognoscentes autem per hoc pauperes fra-

* in Ms. deest

*Post consula-
tum precibus
Deum,*

A fratres, supernum sibi in comitatu Viri Dei adesse præsidium, magis dono liberalitatis divinæ, quām cibo carnis propriæ sunt refecti. Insuper divina consolatione repleti, statuerunt firmiter, & irrevocabiliter confirmaverunt, nullius incendia aut tribulationis impulsu à sanctæ paupertatis resilire promisso. Exinde in vallem Spoletanam cum sancto proposito redeentes, tractare cœperunt, utrum inter homines conversari deberent, an ad loca solitaria se conferre a. Sed Christi servus Franciscus, non de sua vel suorum confidens industria, per orationis instantiam divinæ super hoc voluntatis beneplacitum requisiuit.

*habitans apud
Rivum tor-
tum,
* Wadd. lu-
cifacaret*

41 Supernæ igitur revelationis illustratus oracula intellexit, se ad hoc missum à Domino, ut Christo lucraretur * animas, quas diabolus conabant auferre: ideoque magis omnibus, quām sibi soli, vivere prælegit, illius provocatus exemplo, qui unus pro omnibus mori dignatus est. Recollegit itaque se Vir Dei cum ceteris sociis in quodam tugurio derelicto juxta civitatem Assisi b; in quo secundūm sanctæ paupertatis formam in labore multo & iacopia vicitabant, magis lacrymarum, quām deliciarum, panibus resci fatigentes. Vacabant enim ibidem divinis precebus incessanter, mentaliter potius, quām vocaliter, studio intendentēs orationis devotæ, pro eo quod nondum ecclesiasticos libros habebant, in quibus possent horas Canonicas decantare; loco rāmen illorum librum crucis Christi continuatis aspectibus, diebus ac noctibus, revolvebant, exemplo Patris & eloquio eruditæ, qui jugiter faciebat eis de cruce Christi sermonem.

*prædit illis
formam e-
tandi.*

42 Rogantibus autem fratribus, ut eos doceret orare, dixit: Cūm orabitis, dicite, Pater noster. Et: "Adoramus te, Christe, ad omnes Ecclesias tuas, quæ sunt in toto mundo, & be-,, nedicimus tibi; quia per Crucem tuam san-,, etam redemisti mundum." Docuit in super eos c, Dominum laudare in omnibus & ex omnibus creaturis; honorare præcipuâ reverentia sacerdotes, fidei quoque veritatem, secundum quod sancta Romana tenet & docet Ecclesia, & firmiter credere, & simpliciter confiteri. Servabant illi Patris sancti documenta per omnia, & ad omnes ecclesias & cruces, quas è longinquo videre poterant, juxta datam sibi formam orantes, se humiliiter prosterriebant.

*Absens fra-
tribus miro
modo apparet
in curru i-
gno*

* apud Sur.
deest corpo-
raliter
* Wadd. verē

* ap. Wadd.
deest ex

43 Contrahentibus autem fratribus moram in loco præfato, Vir sanctus die quadam Sabathi civitatem Assisi intravit, prædicaturus manè diēi Dominicæ, ut moris erat, in ecclesia cathedrali. Cimque in quodam tugurio, sito in horto canonorum, Vir Deo devotus in oratione Dei more solito pernoctaret, corporaliter * absentatus à filiis, ecce ferè * mediâ noctis horâ, quibusdam ex fratribus quiescentibus, quibusdam perseverantibus in orando, cursus igneus mirandi splendoris per hostium dominus intrans, hic atque illuc per domicilium tertio se convertit, super quem globus lucidus residebat, qui solis habens aspectum, noctem clarere fecit. Obstupefacti sunt vigilantes, excitati simul & exterriti dormientes, & non minus senserunt cordis claritatem, quām corporis, dum ex * virtute mirandi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit.

44 Intellexerunt namque concorditer omnes, videntibus invicem universis in cordibus singulorum, sanctum Patrem absentem corpore,

præsentem spiritu, tali transfiguratum effigie, supernis irradiatum fulgoribus, & ardoribus inflammatum supernaturali virtute, in curru splendi- denti simul & igneo, sibi demonstrari à Domino, ut tanquam veri Israëlitæ post illum incederent, qui virorum spiritualium, ut alter Elias, factus fuerat à Deo currus & auriga. Cre- dendum sane, quod ille horum simplicium aperuit oculos ad preces Francisci, ut viderent magnalia Dei, qui oculos quondam aperuerat pueri ad videndum montem plenum equorum & igneorum curruum in circuitu Elisei d. Re- gressus autem Vir sanctus ad fratres, coepit con- scientiarum ipsorum secreta rimari; confortare ipsos de visione illa mirabili, & de profectu Ordinis multa futura prædicere. Cumque patet faceret plurima, quæ sensum transcendebant humanum, verè cognoverunt fratres, super ser- vum suum Franciscum Spiritum Domini in tan- ta plenitudine quievisse, quod post ipsius do- ctrinam & vitam erat eis proficiisci tutissimum.

45 Post hæc pusilli gregis pastor Franciscus ad sanctam Mariam de Portiuncula duodenarium illum fratrū numerum e, superna gratia præente, dedexit; ut, ubi meritis Mattis Dei * Minorum sumpserat Ordo-initium, ipsius illic susciperet auxiliis incrementum. Ibi quoque factus Euangelicus præco, civitates circui- bat & castra, non in doctis humanæ sapientiae verbis, sed in virtute spiritus annuncians regnum Dei. Videbatur intuentibus homo alterius sa- culi: quippe qui mente ac facie in cælum semper intentus, omnes sursum trahere conaretur. Coepit ex hoc Christi vinea germinare germen odoris Domini, & productis ex se floribus sua- vitatis, honoris, & honestatis, uberes fructus asserre.

46 Nam prædicationis ipsius fervore succen- si quām plurimi utriusque sexus f in conjugali pudicitia Domino famulantes secundūm for- mam à Dei Viro acceptam, novis se pœnitentiæ legibus vinciebant; quorum vivendi modum idem Christi Famulus Ordinem Fratrum de pœnitentia nominari decrevit g. Nimurum, sicut in cælum tendentibus pœnitentiæ viam omni- bus, constat, esse communem, sic & hic status, clericos & laicos, virgines & conjugatos in u- troque sexu admittens, quanti sit apud Deum meriti, ex pluribus per aliquos ipsorum patrat- is miraculis innotescit. Convertebantur etiam virgines ad perpetuum cælibatum, inter quas virgo Deo carissima Clara, ipsarum plantula prima, tanquam flos vernans & candidus, odo- rem dedit, & tanquam stella præfulgida radia- vit. Hæc nunc glorificata in cœlis, ab Ecclesia dignè veneratur in terris, quæ filia fuit in Christo sancti patris Francisci pauperculi, & mater pauperum dominarum b.

47 Multi etiam non solum devotione com- puncti, sed & perfectionis Christi desiderio inflammati, omni mundanorum vanitate contem- ta, Francisci vestigia sequebantur; qui quo- tidianis succrescentes profectibus, usque ad hinc orbis terræ celeriter pervenerant. Faciebat namque sancta paupertas, quam solam deferebant pro sumptibus, ipsos ad omnem obedientiam promptos, robustos ad labores, & ad itineraria expeditos. Et quia nihil terrenum habe- bant, nihil amabant, nihilque timebant amittere, securi erant ubique, nullo pavore suspen- si, nullâ curâ distracti; tanquam qui absque mentis turbatione vivebant, & sine sollicitu- dine

A. S. Bo-
NAVENA
TURA.
cum mira-
bili effectu:
multa de Or-
dine prædi-
cis.

Tertium Or-
dinem insi-
tuimus

* Sur. Domi-
ni

E

magno cum
fructu, ut &
pauperum
dominarum,
pœnitentiæ s.
Clara.

f

g

F

b

Augetur Op-
do fratribus
& veritati-
bus.

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
^{* ap. W. dd.}
deß orbis

dine diem crastinum & serotinum hospitium expectabant. Multa quidem eis in diversis partibus orbis * inferebantur convicia, tanquam personis despicabilibus & ignotis: verum amor Euangeli Christi ad eos ipsos patientes efficerat, ut quererent potius ibi esse, ubi persecutionem paterentur in corpore, quam ubi, cognita sanctitate ipsorum, mundano possent gloriari favore.

<sup>quorum vo-
luntariam
paupertatem
Saracenus
suscepit.</sup>

48 Ipsa quoque rerum penuria superabundans eis videbatur ubertas, dum juxta consilium Sapientis pro magno ipsis minimum complacerebat. Sane cum ad infidelium partes aliqui ex fratribus pervenissent, contigit, ut quidam Saracenus, pietate commotus, pecuniam eis offerret pro necessario viatu: illis autem reculantibus arripere, admiratus est homo, certus, quod inopes essent. Intellecto tandem, quod pauperes effecti auctore Dei, pecuniam possidere solebant, tanta est eis affectione conjunctus, ut offerret se ad ministrandum omnia necessaria, quam diu facultatum sibi aliquid supereret. O inestimabilis pretiositas pauperatis, cuius miranda virtute mens feritatis barbaricae in tantam mitigationis est immutata dulcedinem! Horrendum est proinde ac nefarium scelus, ut hanc margaritam nobilem vir Christianus conculceset, quam tanta veneratione extulit Saracenus.

<sup>Moricum di-
vinus sanat
in Ordine
recipit;</sup>

49 Eo tempore Religiosus quidam de Ordine Cruciferorum k, Moricus nomine, in hospitali quodam prope Assisium languore tam gravi, tamque prolixo laborans, ut jam morti foret adjudicatus a medicis, Viro Dei supplex fatus, per nuncium postulabat instanter, ut pro se ad Dominum intercedere dignaretur. Cui beatus Pater benignè assentiens, oratione premissa, panis micas accepit, & cum oleo accepto de lampade, quæ coram Virginis ardebat altari, commiscentis, quasi quoddam electuarium per manus fratrum infirmanti transmisit, dicens: Medicinam hanc fratri nostro deserte Morico; quia* ipsum Christi virtus non solum plenè sanitati restituet, verum etiam robustum bellatorem effectum aciei nostræ perseveranter adjungeret. Statim autem ut antidotum illud sancti Spiritus adinventione confectum æger homo gustavit, sanus exsurgens tantum mentis & corporis a Deo vigorem obtinuit, ut paulò post hunc sancti Religionem ingressus, & unicauit operiret tuniculæ, sub qua longo tempore loricam portabat ad carnem, & crudius dantaxat cibaris, herbis videlicet*, leguminibus, fructibusque contentus, per plura temporum lucta, nec panem gustaret nec vim, fortis tamen & incolumis perseverans l.

^{* Sur. vel}

^m

50 Crescentibus quoque virtutum meritis in patulis Christi, odor opinonis bona circumspicuum mira visione verbisque il- liti morum, attrahebat. Inter quos quidam saecularium casationum curiosus inventor, qui ab imperatore propter hoc m fuerat coronatus, & exinde Rex versuum dictus, Virum Dei contemptorem mundialium adire proposuit. Cumque apud castrum sancti Severini eum praedicanter reperisset in monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eumdem Crucis Christi prædicatorem Franciscum duobus transversis ensibus valde fulgentibus, in modum crucis signatum; quorum unus a capite ad pedes, aliud

à manu in manum per peccatum transversali ter tendebatur. Non noverat facie Servum Christi, sed tanto monitratum miraculo rex agnoscit.

D

<sup>qui etiam
signum Thau
in fronte ejus
vidit, &
primus Mi-
nister in
Francia fuit.</sup>

51 Subito stupefactus ad visum iacipit meliora proponere; tandemque verborum ipsius compunctus virtute, tamquam si esset gladio spiritus ex ejus ore procedente transfixus, saecularibus pompis omnino contentis, beato Patri professione cohaesit. Propter quod videns ipsum Vir sanctus ab inquietudine saeculi ad Christi pacem perfectè convertit, Fratrem Pacificum appellavit. Hic postmodum in omni sanctitate proficiens, antequam fieret Minister in Francia (siquidem primus ibidem ministerii gessit officium) meruit iteratè magnum Thau in fronte Francisci videre, quod colorum varietate distinctum faciem ipsius miro ventibat ornatus. Hoc quippe signum Vir sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, & in eis, quas dirigebat, litterulis manu propria subscribebat, tamquam si omne ipsius studium foret signare Thau juxta dictum Propheticum, super frontes viorum gementium & doleantium n, ad Christum Iesum veraciter conversorum.

b

52 Processu quoque temporis multiplicatis jam fratribus, cœpit eos Pastor solitus in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula ad generale capitulum convocare, ut in funiculo distributionis divinæ in terra paupertatis eorum unicuique tribueret obediencie portionem o. Ubi, licet omnium necessiariorum esset penuria, fractrumque multitudine ultra quinque millia conveniret aliquando p, divina tamen opitulante clementia, & victus sufficiente suberat, & salus comitabatur corporea, & spiritualis jucunditas affluerat. Capitulis vero provincialibus, quia corporalem presentiam exhibere non poterat, per solicitem curam regiminis, instantiam precis, & efficaciam benedictionis, spiritu præfens erat, quamvis aliquando, mira Dei faciente virtute, visibiliter appareret.

<sup>Comitia celo-
brat, Deo vi-
tium prece-
rante,</sup>

c

53 Dum enim egregius prædicator, qui & nunc Christi præclarus confessor, Antonius q, de titulo crucis, JESUS NAZARENUS, REX IUDÆORUM, in Arelatensi capitulo fratribus prædicaret, quidam frater probatæ virtutis, Monaldus nomine, ad ostium capituli, divina commonitione r respiciens, vidit corporis osculis beatum Franciscum in aëre sublevatum, extensis velut in cruce manibus, benedicentem fratres. Tanta vero, & tam insolita fratres omnines consolatione spiritus repletos se fuisse, senserunt, ut de vera sancti Patris presentia certum eis intra se spiritus testimonium perhiberet, licet postmodum id non solum per evidencia signa, verum etiam per ejusdem sancti Patris verba exteriori fuerit attestacione comprobatum. Credendum sane, quod omnipotentis Deus virtus, quæ Ambrosium, pium & sacrum antistitem, tumulationi gloriose concessit interesse Martini t, ut pium Pontificem pio veneraretur officio, etiam servum suum Franciscum prædicationi præsentavit veracis sui præconis Antonii, ut approbaret veritatis eloquia, præcipue Crucis Christi, cuius erat baiulus & minister.

<sup>ab/ens appa-
rens in aëre.
congregatos
gaudio re-
plet.</sup>

q

F

r

f

s

t

54 Cum autem dilatato jam Ordine, vendi formam, per dominum Ianozentium approbatam, disponeret per successorem ipsius Hono-

*diuina visio-
ne voreque e-
dictu. ferun-
dam Regulam
“*

Honorium *x* in perpetuum facere roborari, huicmodi fuit à Deo revelatione commonitus. Videbatur quidem sibi de terra micas panum subtilissimas collegisse, multisque famelicis fratribus ipsum circumstantibus debere tribuere. Cumque micas tam tenues distribuere formidaret, ne forte inter manus exciderent, vox ei desuper ait: Franciscus, unam de micis omnibus hostiam *x* facito, & manducare voluntibus tribue. Quo id agente, quicunque illud non devotè recipiebant aut receptum continebant donum, mox lepræ infecti notabiles apparebant. Recitat manè Vir sanctus hæc omnia sociis, dolens, se non percipere mysticum visionis.

*bis dicitat,
suggerente
spiritu san-
cto, quam
Honorius III
confirmavit,
*Wadd. per-
ficius*

55 Sequenti verò die, cùm vigil in oratione persisteret, huicmodi vocem de celo delapsam audivit: Franciscus, micas præteritæ noctis verba Euangelica sunt, hostia Regula, lepra iniqüitas. Volens igitur confirmandam Regulam, ex verborum Euangeli aggregatione profusius* traditam, ad compendiosiorem formam, juxta quod dictabat visio monstrata, redigerè, in montem quendam cum duobus sociis *y*, Spiritu Sancto ducente, concendet; ubi pane tantum contentus & aqua jejunans *z*, conscribi eam fecit, secundum quod oranti sibi divinus Spiritus suggerebat. Quam cùm de monte descendens fervandam suo vicario commisisset, & ille paucis clapsis diebus affereret per incuriam perditam *aa*; iteratè sanctus Vir ad locum solitudinis rediit, eamque instar prioris, ac si ex ore Dei verba susciperet, illico reparavit, & per supradictum dominum Papam Honorium, octavo Pontificatus illius anno *bb*, sicut optaverat, obtinuit confirmari.

*¶ Christus
sacrè fig-
matibus San-
cto impressis
signatus.*

cc

dd

56 Ad cujus observantiam fratres ferventer inducens, dicebat, se nihil ibi posuisse secundum industriam propriam, sed omnia sic scribi fecisse, sicut sibi fuerant divinitus revelata eccl. Quod ut certius constaret testimonio Dei, paucis admodum evolutis diebus, impressa sunt ei stigmata Domini Iesu *dd*, digito Dei vivi, tanquam bullâ summi Pontificis Christi, ad confirmationem omnimodam Regulæ, & commendationem Autoris; sicut post suarum enarrationem virtutum suo loco inferius describetur.

ANNOTATA.

a Cùm munus prædicandi pœnitentiam à summo Pontifice accepissent, non erat, cur hac de re deliberarent. Quapropter existimo, solum de liberâ eos, præstaretne sibi habitare in locis solitariis, ex quibus aliquoties ad prædicandum pro dirent; an in civitatibus, vel iuxta eas, quò proximo suo magis prodeffent.

b Nimirum in Rugo-torto, vel Rivo-torto, ut docent alii biographi.

c Præmissa ab initio hujus numeri rursum contrafacta leguntur in editione Waddingi his verbis: Quos & breviter orare docuit, & Dominum laudare &c.

d Lib. 4 Regum, cap. 6, ¶. 17.

e Nempe ipse Sanctus erat duodecimus. Occasione Rivo-torto illuc commigrandi vide supra in Vita prima num. 44.

f In codice nostro Ms. & in editione Surii desunt he voces: utriusque sexus.

g Extra locum suum institutio hujus Ordinis hic relata est, cui S. Franciscus initium dedit Octobris Tomus II.

anno 1221, ut videre licet in Commentario prævio § 20.

h Pauperum dominarum, seu, ut nunc pas- sim vocantur, Clarissarum Ordinis institutio præcessit Ordinem Fratrum & Sororum de Pœnitentia, quippe facta anno 1212. Adi Commentarium prærium § 13.

i Ecclesiastici cap. 29, ¶. 30: Minimum pro magno placeat tibi, & impropterum peregrinationis non audies.

k Extinctus hic in Italia Ordo est ab Alexando VII anno 1656 per Bullam, que incipit: Vineam Domini, quæ est ejus Ecclesia; queque exstat in Bullario Romano tom. 6.

l Tota hac Morici ad Ordinem Minorum accessio, seu totus hic numerus à capite usque ad calcem, desideratur in editione Waddingi. Ceterum voices ista initio posita Eo tempore latè accipienda sunt; quia Tres Socii in Appendice eamdem Morici accessionem expresse præmittunt itineri Romano suprà relato.

m Propter hoc deest apud Surium: Waddingus legit: Propterea.

n Ezechieli cap. 9, ¶. 4.

o Tres Socii in Appendice num. 57 scribunt, id factum esse, post... locum sanctæ Mariæ obtentum à præfato abbate, nimirum de Monte Subasio; tuncque à S. Francisco sanctum fuisse, ut in posterum ibi capitulum fieret bis in anno, scilicet in Pentecoste, & in Dedicatione sancti Michaëlis. Statutum hoc in Commentario prævio num. 283 cum Waddingo retuli ad annum 1212.

p Vox aliquando desideratur in editione Waddingi, sed exstat etiam in Vaticana & Suriana, & in codice nostro Ms. Annus autem, quo comitia tam numerofa fuere, incertus est; at verisimilius fuerit unus è supremis vita S. Francisci, quando illius Ordo jam plurimum erat propagatus.

q S. Antonius, cognominatus Patavinus. Vide Annotata ad Vitæ prima lib. 1, cap. 6, lit. h.

r Apud Waddingum est: Divina virtute & commonitione.

s In codice Ms. desideratur pium & in Vaticana legitur pium sacrum.

t Examinanda hec venient ad diem xi Novembris, quo S. Martinus Turonensis episcopus colitur.

u Honorius III Innocentio III successit anno 1216.

x Id est, panem, qualis usus est in Sacrificio Missæ ad Corpus Domini conficiendum.

y Waddingus ad annum 1223, num. 9 dnos hos socios Leonem & Bonizium, moniem verò Columbæ seu Rainerii, ab urbe Reatina secundo lapide ad Meridiem suum, appellavit, in margine præter S. Bonaventuram laudans Mariam & Platum.

z Laudatus Waddingus jejuniū hoc quadraginta dierum fuisse, fortasse ex eodem Mariano, afferit.

aa Idem Annalista ibidem num. 10 scribit, vicarium Eliam dissimulasse, seu simulasse, eam perditam, quasi revera perdita tunc non fuerit, sed quod nimis aspera videretur, occultata vel aliter amissa. Ibidem etiam alia narrat ad hanc Regulam spectantia, qua certioribus testimonii superem probari. Adi Commentarium prærium num. 485 & seqq.

bb Id est, anno Christi 1223, mense Novembris,

Ccccc bri;

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

754 bri, ut alibi ostensum est. Ceterum causam, qua sanctum Institutorem ad Regula confirmationem scriptam petendam impulit, ceteraque huc spectantia lege in Appendice Trium Sociorum num.

62 & sequentibus.

cc Huc faciunt, qua S. Brigitta lib. 7 Revelationum cap. 20 à Christo sibi dicta affernit, scilicet hac: Iustus Francisci Regula, quam ipse incepit, non fuit dictata & composita ab ipsius humano intellectu & prudentia, sed à me secundum voluntatem meam. Quodlibet enim verbum, quod in ea scriptum est, à Spiritu meo fuit sibi aspiratum; & postea ipse alias Regulam illam protulit & porrexit.

dd Confirmata fuit, ut dictum est, Regula anno 1223, mense Novembri exequente; sacra verò stigmata S. Franciscus accepit anno 1224 circa medium Septembrem, ideoque decimo mense post Regula confirmationem; quapropter paucos illos dies, quos S. Bonaventura inter utrumque medios facit, latius accipendi sunt. Adi Commentarium previum num. 591.

B

C A P U T V.

*De austерitate vita ejus, &
quomodo creature præbē-
bant ei solatium.*

Sandus cor-
pus suum
subjicit jeju-
niss,

C Um igitur cerneret vir Dei Franciscus, suo exemplo ad crucem Christi baiulandum ferventi spiritu plurimos animari, animabatur & ipse, tanquam bonus dux exercitus Christi, ad palmam victoriae per culmen invictæ pervenire virtutis. Attendens enim illud Apostoli verbum: "Qui autem sunt Christi, caro, nem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis a, ut crucis armaturam suo ferret in corpore, tanta disciplina rigiditate sensuales appetitus arcebat, ut vix necessaria sumeret sustentationi naturæ. Difficile namque fore dicebat, necessitati corporis satisfacere & proutitati sensuum non parere b; propter quod cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat, & raro; admissa verò aut conficiebat cinere, aut condimenti saporem admixtione aquæ ut plurimum reddebat insipidum. De potu vini c quid dicam? cùm & de aqua frigida*, dum si tis aestuaret ardore, vix ad sufficientiam biberet.

nisi ratio alia-
ter poscat,
humi cuba-
tionibus, fri-
gore,
*Wadd. po-
tiores

d 58 Modos adinveniebat abstinentiae potioris*, & quotidie exercitatione crescebat; licetque jam perfectionis culmen attingeret, tanquam incipiens semper aliquid innovabat, afflictionibus carnis puniendo libidinem. Egrediens tamen exterius, propter verbum Euangelii d, conformabat se suscipientibus ipsum in qualitate ciborum; cùm tamen ad interiora regressus districte servaret rigidam abstinentiae parcitatem. Sicque seipsum austерum sibi, humanum proximo, subjectum Euangeliu Christi, per omnia reddens; non solum abstinentendo, verum etiam manducando, præbebat ædificationis exemplum. Nuda humus, ut frequenter, leitus erat lassato corpusculo, & saepius sedens, ligno vel lapide ad caput positio, dormiebat, unica paupere contentus & tunicula, in nuditate Domino serviebat & frigore. Interrogatus

aliquando, quomodo vestitu tam tenui se posset ab hiemalis algoris austertate * tueri, in spiritu fervore respondit: Si superna patris flammæ per desiderium contingemur f interius, frigus istud exterius facile portaremus.

D *al.asperitate
f
esperā tuni-
nicā, exper-
sus in molli
pulvinari
demonem
tentatorem.
g
h

59 Vestis horrebat molliciem, asperitatem amabat; afferens, propter hoc Joannem Baptistam ore divino fuisse laudatum g. Si quando verò in data sibi tunica lenitatem sentiret, chordulis eam contexebat interius, quia non in casulis pauperum, sed in palatiis principum, juxta Veritatis verbum, vestimentorum dicebat requirendam esse molliciem h. Experiens enim certa didicerat, dæmones asperitate terribi; delitosis autem & mollibus ad tentandum fortius animari. Unde cùm nocte quadam propter infirmitatem capitis & oculorum præter solitum morem cervical de pluma positum haberet ad caput, dæmon in illud ingressus, ipsum usque ad horam matutinalem inquietatum multimodè, à sanctæ orationis studio perturbavit; donec vocato socio, pulvinar cum dæmonio fecit extra cellulam longius exportari. Egressus autem cum pulvinari frater de cella, membrorum omnium vires amisit & usum; quod usque ad vocem sancti Patris, hoc cognoscens in spiritu, vigor pristinus cordis & corporis sibi fuit plenariè restitutus.

E *Ab eodem
fallaciter in-
vitatus ad
vitam melo-
liorem.
i
j
k

60 Rigidus in disciplina super custodiā suam stabat; curam permaximam gerens de utriusque hominis puritate servanda. Quapropter circa conversionis suæ primordia, tempore hiemali, in foveam glacie plenam seipsum plerunque mergebat, ut & domesticum sibi hostem perfectè subigeret*, & candidum vestimentum pudoris à voluptatis incendio præservaret. Tolerabilius viro spirituali fore incomparabiliter, asserebat, magnum sustinere frigus in carne, quam ardorem carnalis libidinis vel modicum sentire in mente i. Cùm autem apud eremum de Sarthiano nocte quadam orationi vacaret in cellula, vocavit eum hostis antiquus, tertio dicens: Francisce, Francisce, Francisce. Cui cùm, quid quereret, respondisset, fallaciter ille subjunxit*: Nullus est in mundo peccator, cui, si conversus fuerit, non indulget Deus; sed quicunque semetipsum pœnitentiâ durâ necaverit, misericordiam non inveniet in æternum.

F *sur. subjun-
git,
i
e
tentationem
sentiens, se
nudatum fla-
gellat, niv-
bus immer-
git,
j

61 Statim Vir Dei per revelationem cognovit hostis fallaciam, quo modo nesus fuit eum ad tepida revocare: nam hoc sequens indicavit eventus. Continuò enim post hoc, ad insufflationem illius, cuius halitus prunas ardere facit l, gravis ipsum carnis tentatio apprehendit. Quam ut præsensit castitatis Amator, deposita veste, chordâ cœpit se verberare fortissime s. Eia, inquiens, frater asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Tunica religioni deservit, sanctitatis signaculum præsert: furari eam libidinoso non licet. Si quod vis pergere, perge. Insuper & mirando fervore spiritus animatus, apertâ cellâ, foras exivit in horum, & in magnam demergens nivem corpusculum jam nudatum, septem ex ea plenis manibus cœpit compingere massas, quas sibi proponens, suo sic exteriori homini loquebatur.

62 Ecce, inquit, hæc major uxor tua est; quatuor istæ duo filii & duæ filiæ; reliquæ duæ servus & ancilla, quos ad serviendum habere oportet. Festina igitur omnes induere, quo-
dam monasterio de-
lendum fugate,
deinceps à
carnis motu
bus liberare
niam

A niam frigore moriuntur. Si verò eorum multiplex sollicitudo molestat, uni Domino sollicitè servi. Illicò tentator viquus abscessit, & Vir sanctus cum victoria in cellam rediit: quia dum bene pœnalter arsit in foris, ardorem interioris sic extinxit libidinis, ut deinceps tale aliquid minimè sentiret. Quidam autem frater, qui tunc orationi vacabat, hæc omnia, luna clarius incidente, prospexit. Comperto Vir Dei, quod hæc ille nocte vidisset, referans ei tentationis processum, præcepit, ut, quamdiu ipse viveret, nulli viventi rem, quam viderat, propalaret.

*coercet sensus
& coercendos
docet, maxi-
mè ab aper-
tu & collo-
quio mulie-
rum:*

63 Non solum autem mortificari debere, docebat, vitia carnis, & ejus incentiva frænari: verùm etiam extérieores sensus, per quos mors intrat ad animam, summa vigilantiâ custodi. Mulierum familiaritates, colloquia & aspectus, quæ multis sunt occasio ruinæ, sollicitus o evitari jubebat; afferens per hujusmodi debilem frangi, & fortem sæpe spiritum infirmari. Harum contagionem evadere conversantem cum eis, nisi probatissimum virum, tam facile dixit, quād juxta Scripturam in igne ambulare & non comburere plantas.

B Siquidem ipse adeò averterat oculos suos, ne hujusmodi vanitatem viderent, quod (sicut aliquando socio dixit) quasi nullam recognoscet in facie. Non enim securum esse putabat, earum formarum introrsus haurire imagines, quæ possunt aut edontitæ carnis resuscitare igniculum, aut pudicæ mentis maculare nitorem. Asserebat etiam, frivolum esse mulieris colloquium, excepta sola confessione, vel instructione brevissima, juxta quod & saluti expedit & congruit honestati. Quæ sunt, inquit, Religioso cum muliere tractanda negotia, nisi cùm sanctam penitentiam, vel melioris vitæ consilium religiosa petitione deposito? Ex nimia securitate minus cavetur hostis; & diabolus, si de suo capillum potest habere in homine, citò crescere facit in trabem.

*otiam & i-
mania verba
vetat & ca-
bitat:*

64 Otium autem, omnium malarum cogitationum sentinam, docebat summopere fugendum, exemplo demonstrans, rebellem carnem & pigram disciplinis continuis & fructuosis laboribus esse domandam. Unde corpus sumum Fratrem asinum appellabat, tanquam laboriosis supponendum oneribus, crebris cædendum flagellis, & vili pabulo sustentandum. Si quem verò cernebat, otiosum & vagum aliorum velle manducare labores, Fratrem mucosam nominandum censebat; èd quod talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens, vilis & abominabilem se omnibus reddat. Propter quod dixit aliquando: Volo, fratres meos laborare & exercitari, ne otio dediti per illicita corde aut lingua vagentur.

E Euangelicum siquidem * volebat à fratribus observari silentium, ut videlicet ab omni otioso verbo omni tempore abstinerent sollicitè, tanquam reddituri in die judicii de hujusmodi rationem.

** in Wadd.
debet sequi-
dem*

Sed & si quem invenisset fratrem verbis assuetum inanibus, acriter arguebat, taciturnitatem modestam & puri cordis affirmans custodiam, & non modicam esse virtutem, pro eo quod mors & vita fore dicuntur in manibus lingua, non tam ratione gustus, quād ratione loquelæ.

Licet autem pro viribus ad vitam austera ram fratres induceret, non tam ei placebat

Octobris Tomus II.

districtionis severitas, quæ pietatis non induit viscera, nec est discretionis sale condita. Cùm enim quadam nocte unus ex fratribus præ niestate abstinentiæ admodùm fame cruciatus nullam posset habere quietem; intelligeretque pius Pastor, ovi suæ imminere periculum, vocavit fratrem, apposuit paneum, & ut ruborem illi tolleret, cœpit ipse prior comedere, eumque ad manducandum dulciter invitare. Depositus frater verecundiam, sumit cibum, gavisus quamplurimum, quod per circunspectam condescensionem Pastoris & corporis evasisset dispendium; & non modicū accepisset ædificationis exemplum. Manè facto, fratribus convocatis in unum Vir Dei referens, quod acciderat nocte, provida commonitione subjunxit: Sit vobis, fratres, non cibus, sed caritas in exemplum. Docuit insuper eos discretionem sequi, ut aurigam virtutum, non eam, quam caro suadet, sed quam edocuit Christus; cuius sacratissimam vitam expressum constat esse perfectionis exemplar.

66 Et quoniam Agnum sine macula, Christum x crucifixum, non est possibile homini, carnis infirmitate circundato, sic perfectè se etari, quin alias contrahat fôrtes; ideo documento certo firmabat, eos, qui perfectioni vitæ invigilant & intendunt, quotidianis debere se lacrymarum emundare fluentis. Licet enim y jam * esset adeptus cordis & corporis puritatem mirabilem, non cessabat tamen lacrymarum imbribus jugiter oculos expiare mentales, corporeorum luminum non ponderando jacturam. Cùm enim ex contiuo fletu infirmitatem oculorum incurrit gravissimam, suadente sibi medico, quod abstineret à lacrymis, si corporei visus cæcitatem vellet effugere, Vir sanctus respondit: Non est, frater medice, ob amorem luminis, quod habemus commune cum muscis, visitatio lucis æternæ repellenda vel modicū: quia non spiritus propter carnem, sed caro propter spiritum beneficium lucis acceptit z. Malebat siquidem corporalis visus lumen amittere, quād lacrymas, quibus oculus mundatur interior, ut Deum videre valeat, repressa * devotione spiritus impedi.

67 Cùm autem semel daretur confilium à medicis, & instanter suaderetur à fratribus, ut pateretur sibi per remedium subvenire cocturæ aa, humilius Vir Dei assentit; quia salutisrum hoc simul & asperum esse cernebat. Vocatus itaque venit chirurgus *, instrumentum ferreum igni submittens ad faciendam cocturam. At Christi Servus, corpus iam horrore concussum confortans, sicut amicum, cœpit ignem alloqui, dicens: Mi, frater ignis, præ ceteris rebus æmulandi décoris, virtuosum, pulchrum & utilem te creavit Altissimus; esto mihi hæc horæ propitius, esto curialis. Preco magnum Dominum, quæ te creavit, ut tuum mihi calorem temperet, quod suaviter urentem valeat sustinere. Oratione finita, contra igne candescens ferreum instrumentum signum crucis edit, ac deinceps intrepidus persistebat. Profundatum est crepitans ferrum in tenera carhe, & ab aure usque ad supercilium coctura protracta. Quantum irrogaverit ignis ille dolorem, Vir ille * sanctus expressit. Laudate, inquit ad fratres, Altissimum, quia verè dico vobis, nec ignis ardorem sensi, nec carnis ullum dolorem. Et conversus ad medicum: Si non est, inquit,

Ccccc 2

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
*fædo & ver-
bi docet, se-
veritatem
vite charita-
te temperan-
dam.*

F
*Ex continuis
la brym. pe-
niten-
tia
visu*

y
**Vatic. tam*

z

**Sur. regressa
cauerium
sine dolore
sustinet.*

aa

F
**Vatic. chie-
rurgus*

**apud Wadd.
debet ille*

caro

756 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-

NAVEN-

TURA

* ibid add.

ferrum.

stupente chi-
rargo : potu
aque in vi-
num conver-
sa subito con-
valescit.

* in Ms. deest
in

* Sur. deve-
nerat

* Ms. Factori
bb

* Wadd. Viri
sanctas

ee

B
Graviter &
grotans celo-
sis misera re-
creatur :

C
atra nocte
cum socio per
viam divini-
tus illustra-
tor.

dd

ee

*Ms. alias

caro bene decocta , imprime iterum *.

68 Expertus medicus in * invalida carne vir-
tutem spiritus tam potentem , miratus est , &
divinum hoc miraculum extulit , dicens : Dico
vobis , fratres , vidi mirabilia hodie. Quia e-
nim ad tantam pervenerat * puritatem , ut ca-
ro spiritui , & spiritus Deo harmonia mirabili
concordarent , divina ordinatione siebat , ut
creatura Creatori * suo deserviens , voluntati
& imperio ejus mirabiliter subjaceret. Alio e-
cùm tempore apud eremum S. Urbani bb Servo
Dei ægritudine gravissima laborante , cùm ipse ,
naturæ defectum sentiens , vini poculum postu-
lasset , nihilque de vino , quod sibi dari posset ,
responderetur adesse , iulst aquam adferri , &
allatam signo crucis edito benedixit. Mox vi-
num efficitur optimum , quod fuerat aqua pu-
ra ; & quod deserti loci paupertas non potuit ,
Viri sancti puritas * inspectavit. Ad ejus gustum
tanta protinus facilitate convaluit , ut saporis
novitas , & innovatio sanitatis gustabile ac gu-
stantem supernaturaliter innovantes , perfectam
in ipso exspoliationem veteris hominis & in-
ductionem novi ee duplice attestatione firmarent.

69 Non solum creature Servo Dei servie-
bat ad nutum , sed & Creatoris ubique provi-
dentia condescendebat ad placitum. Cùm enim
tempore quodam , ex multarum infirmitatum
concurso aggravato corpore , ad jucunditatem
spiritus excitandam alicujus audiendi soni har-
moniaci desiderium habuisset ; nec id honestatis
decentia per ministerium fiori pateretur hu-
manum , adsuit angelorum obsequium ad Viri
sancti placitum adimplendum. Nocte etenim
quadam , vigilante ipso , & meditante de Do-
mino , repente insonuit cithara quædam harmo-
niæ mirabilis , & suavissimæ melodiarum. Non vi-
debatur aliquis ; sed transitum & redditum citha-
redi ipsa hinc inde auditus volubilitas innuebat.
Spiritu in Deum directo , tanta fuit in illo dul-
cisono carmine suavitate perfractus , ut aliud
se putaret sæculum commutasse. Hoc & fra-
tres sibi familiares non latuit , qui per certa
frequenter conspiciebant indicia , cum tam
excessivis & crebris consolationibus à Domini-
no visitari , ut nec ipsas omnino occultare va-
leret.

70 Alio quoque tempore , Viro Dei prædi-
cationis causâ inter Lombardiam & Marchiam
Tervisnam dd iter agente cum fratre socio
juxta Padum , tenebrofa noctis supervenit ob-
scuritas. Cùmque via esset exposita periculis
magnis & multis propter tenebras , fluvium &
paludes , dixit socius ad Virum sanctum : Ora,
Pater , ut de instantibus periculis liberemur.
Cui Vir Dei cum fiducia multa respondit : Po-
tent est Deus , si placet suæ dulcedini ee , te-
nebrarum effugata caligine , beneficium nobis
impendere lucis. Vix ferme compleverat ,
& ecce , tanta lux illico coepit circa eos super-
na radiare virtute , ut nocte alii * existente ob-
scura , ipsis luce clara viderent non solum viam ,
verùm plurima circünque : cujus lucis du-
catu corporaliter directi , & spiritualiter con-
fortati , usque ad locum hospitii per non mo-
dicum viæ spatum cum divinis hymnis & lau-
dibus incolumes pervenerunt. Perpende , quām
mirande fuerit Vir iste munditiae , quantæque
virtutis , ad cuius nutum suum ignis ardorem
contemperat , aqua saporem commutat , an-
gelica præbet melodia solatium , & lux divi-
na ducatum , ut sic sanctificatis Viri sancti

sensibus , omnis probetur mundi machina de-
servire.

A N N O T A T A.

a In Epistola ad Galatas cap. 5 , ¶. 24. In
editione Waddingi deest vox autem.

b In editione Waddingi de sunt ista Difficile
namque &c huc usque.

c De potu vini etiam habet codex noster Ms. ;
sed editiones Vaticana , Suriana & Waddingia-
na solum de potu. Videtur tamen prior lectio
preferenda , quia mox sequitur : Cùm & de a-
qua &c.

d Nirurum quia Christus Dominus in Evan-
gelio Luca cap. 10 , ¶. 8 septuaginta duos di-
scipulos missens ad prædicandum ait : Et in quam-
cūque civitatem intraveritis , & suscepient
vos , manducate , quæ apponuntur vobis.

e In Ms. nostro & tribus sape dictis editioni-
bus : contextus , que lectio videtur genuina ; ne
suspicer , contentus ex solo typographia apud
Sedulium legi.

f Consensit codex noster Ms. ; sed editio Vati-
cana & Suriana habent : contegeremur. Wadding-
ius vero totam hanc periodum pratermisit.

g Matthei cap. xi , ¶. 8.

h Vide Mattheum loco mox citato.

i Hac quoque tota periodus deest in editione
Waddingi.

k Sartianum Herurie oppidum est in agro
Senensi , non procul à civitate Clusio , vulgo Chi-
usi , prope quod oppidum , secundo scilicet ab illo
lapide , S. Franciscus pauperculum conventum
construxisse dicitur apud Waddingium ad annum
1212 , num. 1.

l Lib. Job cap. 41 , ¶. 12.

m Arsit etiam legit Surius ; sed sine dubio lo-
gendum est : Alsit cum codice nostro Ms. & editioni-
ue Vaticana , in qua legitur Alxit.

n Surius post præmissa verba ipsum carnis
tentatio apprehendit , cetera hoc usque paneis
bis verbis non satis accurate reddidit : Quam ut
Vir Dei sensit , illoco se durissimis cædendo fla-
gellis & in nives se projiciendo effugavit.

o Codex noster Ms. cum editionibus Vaticana
& Suriana rectius habent : sollicitius. Waddingius
hic rursum omnia usque ad finem hujus numeri
omisit.

p Proverbiorum cap. 6 , ¶. 28.

q Hec quoque à vocibus Propter quod defi-
derantur in editione Waddingi.

r Matthei cap. 12 , ¶. 36.

s Reliqua usque ad finem hujus numeri defun-
tus Waddingum.

t Proverbiorum cap. 18 , ¶. 21.

u Tres quoque Socii in Appendice num. 53
observant , soluisse Sanctum in comitiis generali-
bus arguere Fratres , qui nimis erant sibi ipsis
austeri , vigiliis , jejuniis & corporalibus exerci-
tiis nitidum insudantes &c.

x In Ms. nostro & editionibus Vaticana & Su-
riana deest : Christum.

y Surius : Ipse vero , licet.

z Deest hac periodus apud Waddingum.

aa Id est , cauterii. Vaticana & Waddingi
editiones pro subvenire rectius habent : subveniri.

bb Waddingius ad annum 1213 , ad quem
factum hoc ex Mariano retulit , castrum S.
Urbani situm ait in comitatu Narniensi , ac pro-
pe illud S. Franciscum habuisse eremiticum
quemdam & derelictum in asperissimo monte...
locum.

A locum. Sed in Commentario previo § 18 monuimus, castrum illud locumque fuisse in Piceno apud Asinates. Lege dicta ibidem.
 cc Ad Colossenses cap. 3, v. 9 & 10.
 dd Editiones Vaticana & Waddingiana habent: Tervisanam. Est autem Marchia Tarvisina, cuius caput Tarvisium episcopalis civitas est, ampla Italia provincia sub dominio serenissima reipublica Veneta.
 ee Waddingus: Si sibi placet.

C A P U T . VI.

De humilitate ejus & obedientia, & de condescensionibus divinis ei factis ad nutum.

*Humilitatis
secessor eximius horret
laudibus.*

B

c

b

*delectat
opprobriis,
fusos detestans
publice manifes-*

s

C

d

*& pend nu-
due, funeque
ad collum al-
ligato pro-
tractus*

e

OMNIUM virtutum custos & decor humiliatas copiosa Virum Dei ubertate repleverat. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator; cum in veritate speculum esset & splendor omnimodæ sanctitatis. Super hanc studuit ædificare scipsum, ut sapiens architectus fundamentum præjacens, quod à Christo didicerat. Dicebat, propter hoc Filium Dei de altitudine sinus paterni ad nostra despiciabilia a descendisse, ut tam exemplo, quam verbo, Dominus & Magister humilitatem doceret. Propter quod studebat, tanquam Christi discipulus, in oculis suis & aliorum vilescere; à summo dñum esse Magistro, commemorans: "Quod alii, tum est apud homines, abomination est apud Deum b.", Sed & verbum hoc dicere solitus erat: Quantum homo est in oculis Dei, tantum est, & non plus.

72 Stultum proinde judicans, mundanis extollit favoribus, gaudebat de opprobriis & de laudibus tristabatur c. Malebat quidem de se vituperium audire, quam laudem; sciens, quod hoc ad emendandum induceret, illa impelleret ad cadendum. Et ideo saepè, cum populi merita in eo sanctitatis extollerent, præcipiebat alicui fratri, ut in contrarium verba ipsum vilificantia suis auribus inculcando proferret. Cumque frater ille, licet invitus, eum rusticum, & mercenarium imperitum & inutiliter diceret, exhilaratus tam mente, quam facie, respondebat: Benedic tibi Dominus, fili carissime, quia tu verissima d loqueris, & talia filium Petri Bernardonis decet audire. Ut autem se ceteris despabilem redderet, non parcebat rubori, quin in prædicatione coram omni populo proprios manifestaret defectus.

73 Accidit semel, ut infirmitate gravatus rigorem abstinentiam pro recuperanda sanitate modicum relaxaret. Viribus autem corporis ut cunque resumptis, verus sui contemptor ad propriæ carnis animatus opprobrium. Non est, inquit, conveniens, ut populus abstinentem me credat, & ego è contrario carnaliter reficiar in occulto. Surrexit propterea sanctæ humilitatis spiritu inflammatu, & in platea civitatis Assisi populo convocato, solenniter cum fratribus multis, quos secum adduxerat, majorem introivit ecclesiam, funeque ad collum ligato, nudum cum femoralibus & solis in oculis omni-

um se trahi præcepit usque ad lapidem, in quo malefactores puniendi consueverant collocari. Super quem consendens, licet quartarius g esset & debilis, acerbi frigoris tempore cum multo vigore animi prædicavit,

74 Audientibusque cunctis, afferuit se, non tanquam spiritualem honorandum fore; quinimo, tanquam carnalem & glutonem, ab omnibus contemnendum b. Igitur qui convenabant, tam ingenti viso spectaculo, admirati sunt; & quia ipsius austeritatem jam noverant, devotione compuncti, humilitatem hujusmodi magis admirabilem, quam imitabilem, proclamabant *. Licet autem id magis videatur portentum fuisse, instar prophetalis vaticini, quam exemplum; tamen verè documentum existit humilitatis perfectæ, quo Christi secessor instruitur, transitoria laudis præconium debere contenerere, tumentis quoque jactantiae compremere fastum, & fraudulenta simulationis mendacium confutari i. Multa quidem in hunc modum saepius faciebat, ut exterius tanquam vas perditum fieret k, & sanctificationis spiritum interius possideret.

75 Studebat * bona Domini sui arcano pectoris condere, nolens patre gloria, quod posset occasio esse ruinæ. Nam saepè cum beatificaretur à pluribus, verbum hujusmodi proferebat: Filios & filias adhuc habere possum l, nolite laudare nondum securum m. Nemo laudandus, cuius incertus est exitus. Ista quidem laudantibus; ad se autem sic: Latroni si tanta contulisset Alissimus, gratior te, foret, Francisco. Dicebat fratribus saepè: De omni eo, quod peccator potest, nemo sibi debet iniquo applausu blandiri. Peccator, ait, jejunare potest, orare, plangere, carnemque propriam macerare: hoc solum non potest, Domino scilicet suo esse fidelis. In hoc itaque glorandum. si suam Domino gloriam reddimus; si fideliter servientes, iphi, quicquid donat, fideliter adscribimus n.

76 Ut autem pluribus modis Negotiator hic Euangelicus lucraretur, ac totum præsens tempus conflaret in meritum, non tam præesse voluit, quam subesse, nec tam præcipere, quam parere. Idecirco generali * cedens officio, guardianum petiit, cuius voluntati per omnia subjaceret o. Tam enim uberem asserebat sanctæ obedientiæ fructum, ut eis, qui jugo ipsius colla submitterent, nil temporis sua lucro transferret p. Unde & fratri, cum quo erat solitus ire, semper obedientiam promittere coasuebat, & servare. Dixit aliquando sociis: Inter alia, quæ dignanter pietas mihi divisa concessit, hanc gratiam contulit, quod ita diligenter novitio unius horæ obedirem, si mihi guardianus daretur, sicut antiquissimo & secretissimo q fratri. Subditus, inquit, prælatum suum non hominem considerare debet; sed illum, pro cuius est amore subiectus. Quantò enim contemptibilior præsidet, tanto magis humilitas obedientis placet.

77 Cum vero vice quadam quereretur ab eo, quis esset verus obediens judicandus; corporis mortui similitudinem pro exemplo proposuit. Tolle, inquit, corpus exanime, & ubi placuerit, pone: videbis non repugnare motum, non murmurare situm, non reclamare dismissum. Quod si statuatur in cathedra, non alta, sed ima respiciet. Si collocetur in purpura,

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
f
g
ad concionem
dicens coram
populo

h

*Ms. proclamant

k
*Wadd. intus

celestia dona
sibi collata
celat, de se
demissè sentit
ac loquitur.

*Wadd. addo
etiam

l

m

n
Abdicatio ge-
neralatu, cu-
pis subesse
guardiano,
exemplis &
verbis

*Vatic. &
Wadd. Geno-
ralis

o

p

q
obedientiam
& humili-
tem conser-
vans & simi-
litudine illu-
strans:

A. S. Bo-
NAVEN-
TURA.

duplicè pallebet. Hic, ait, verus obediens est, qui, cur moveatur, non dijudicat; ubi locetur, non curat; ut transmutetur, non instat; even-
tus ad officium solitam tenet humilitatem; plus honoratus plus reputat se indignum. Dixit ali-
quando socio suo: Non mihi videor frater Mi-
nor, nisi fuero in statu, quem tibi descripsero.
Ecce, prælatus existens fratrum, vado ad ca-
pitulum, prædicto, & commoneo fratres, & in
fine dicitur contra me: Non convenis nobis,
quia illiteratus es, elinguis, idiota & simplex:
tandem ejicior cum opprobrio, vilipens ab
omnibus. Dico tibi, nisi eodem vultu, eadem
mentis lætitia, & eodem sanctitatis proposito
hæc verba audiero, frater Minor nequaquam
sum. Et addebat: In prælatione casus, in lau-
*Vatic. animi
de præcipitum, in humilitate subditi animæ *
lucrum est. Cur ergo periculis plus, quam lu-
cris, attendimus, cum acceperimus tempus ad
lucrum?

*fratres suos
Minores vo-
cavit, & ad
ecclesiasticas
dignitates
noluit promo-
veri.*

B
78 Hac igitur de causa humilitatis forma
Franciscus & fratres suos voluit vocari Minores,
& prælatos sui. Ordinis dici Ministros, ut &
verbis uteretur Euangeli, quod observare pro-
miserat, & ex ipso nomine discerent discipuli
ejus, quod ad discendam humilitatem ad scho-
las humili Christi venissent. Magister siquidem
humilitatis Jesus Christus, ut informaret disci-
pulos ad humilitatem perfectam, dixit: "Qui-
, cùnque voluerit inter vos major fieri, sit ve-
, "ket minister: & quicunque voluerit inter vos
,, primus esse, erit vester servus f.,. Cùm autem
requireret ab eo Dominus Hostiensis, Ordinis
Minorum protector & promotor præcipiuus
(qui postinodum, juxta quod idem Vir sanctus
prædixerat, ad summi Pontificatus sublimatus
honorem, Gregorius Nonus est dictus) utrum
sibi placet, quod fratres sui promoverentur
ad ecclesiasticas dignitates, respondit: Domine,
MINORES ideo vocati sunt fratres mei, ut ma-
iores fieri non præsumant. Si vultis, ait, ut fa-
ciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos &
conserve in statu vocationis eorum, & ad præ-
lationes ecclesiasticas nullatenus ascendere per-
mittatis.

C
79 Et quoniam humilitatem tam in se, quam
in subditis, cunctis præferebat honoribus, a-
mator humilitum Deus altioribus ipsum di-
gnum judicabat fastigiis, secundum quod uni
fratri, viro virtutis & devotionis præcipue,
viro cælitus ostensa monstravit. Cùm enim es-
set in comitatu Viri Dei, & una cum ipso in
* ibid. effectu
quadam ecclesia deserta ferventi oraret affectu*;
in ecstasi factus, vidi inter multas in cælo se-
des unam ceteris digniorem, pretiosis ornataam
lapidibus, & omni gloria resplendentem. Mirau-
tus intra se præcessi resplendentiam throni, anxia
cepit cogitatione perquirere, quis ad illum de-
beret assimi. Audivit inter hæc vocem dicen-
tem sibi: Sedes ista unius de ruentibus & fuit,
& nunc humili servatur Francisco.

D
80 Reversus demum frater ad se ab ora-
tionis excessu, Virum beatum extorius prodeun-
tem solito fuit more secutus. Cùmque inceden-
tes per viam de Deo invicem loquerentur,
frater ille, visionis suæ non immemor, soler-
ter ab eo quæsivit, quid de seipso sentiret.
** Sur. humili*
Ad quem humili * Christi Servus, videor, ait,
michi maximus peccatorum. Cui cùm frater di-
ceret ex adverso, quod hoc non posset sanâ
conscientiâ dicere, nec sentire; subjunxit: Si
quantumcunque sceleratum hominem tantâ fuis-

set Christus misericordiâ prosecutus, arbitror
fanè, quod multò, quam ego, Deo gratori es-
set. Confirmatus fuit frater ex tam admirabilis
humilitatis auditu de veritate visionis ostensæ,
Euangelio sacro testante, cognoscens, quod
ad excellentiam gloriæ, de qua superbus ejici-
tur, verè humilis exalteatur.

E
81 Alio quoque tempore, cùm in deserta
quadam oraret ecclesia, in provincia Massæ,
apud montem Casalem x, intellexit per spiritum,
sacras ibidem remansisse reliquias, quas, cùm
longo jam tempore defraudatas honorificentia
debita, non sine merore consiperet; præcepit
fratribus, ut eas cum reverentia defereant ad lo-
cum y. Sed, cùm poscente causa discessisset ab
eis, mandati Patris immemores filii, obedi-
entia meritum neglexerunt. Die vero quadam,
cùm sacra celebrare vellent mysteria, superio-
ri altaris operimento submoto, ossa pulcher-
rima & redolentia nimis non sine admiratione
reperiunt, intuentes reliquias, quas non homini-
nis manus, sed Dei virtus attulerat. Reversus
pauld pôt Vir Deo devotus, diligenter cœpit
exquirere, si, quod de reliquiis mandaverat,
esset impletum. Verum neglectæ obedientia
culpam fratres confitentes humili, cum pœ-
na veniam meruerint. Et ait Vir sanctus: Be-
nedictus Dominus Deus meus, qui per seipsum
implevit, quod vos facere debuistis. Considera
diligenter & divinæ providentiae curam circa
pulverem nostrum *, & humili Francisci ex-
cellentem in oculis Dei perpende virtutem.
Nam cuius jussis non paruit homo, votis obe-
dit Deus.

F
82 Quodam tempore deveniens Imolam aa,
civitatis episcopum adiit, humiliisque popo-
scit, ut cum iphius beneplacito posset populum
ad prædicationem vocare. Cui episcopus durè
respondens, Sufficit, inquit, frater, quod ego
prædicem populo meo. Inclinavit caput verus
humilis, & foras egressus, post modicam ho-
ram regreditur intrò. A quo cùm episcopus qua-
si turbatus requireret, quid iteratò petere vel-
let, humili tam corde, quam voce respondit:
Domine, si pater filium uno pepulerit * ostio,
alio sibi reintrandum est. Humilitate visus e-
piscopus, alaci vultu eum amplexatus * est,
*ibid. am-
dicens: Tu, & omnes fratres tui de cetero in
episcopatu meo, generali mea licentia, prædi-
cetis: quia illud humilitas sancta promeruit.

G
83 Contigit, ipsum aliquando Aretium deve-
nire, cùm tota civitas, intestino bello quassata,
propinquum sui minabatur excidium. Hospita-
tus vero in suburbio, vidi supra civitatem ex-
sultantes dæmones, ac perturbatos cives ad cæ-
dem mutuam succidentes *. Ut autem sedi-
tiosas illas effugaret aereas potestates, fratrem
Silvestrum, columbinæ simplicitatis virum, qua-
si præconem præmisit, dicens: Vade ante por-
tam civitatis, & ex parte Dei omnipotentis dæ-
monibus in virtute obedientiæ præcipe, ut ex-
eant festinanter. Accelerat verus obediens Pa-
tris iusta perficere, & præoccupans in laudibus
faciem Domini, ante portam civitatis cœpit cla-
mare valenter: Ex parte omnipotentis Dei, &
jussu servi ejus Francisci, procul hinc discede-
te, dæmones universi. Redit ad pacem conti-
nuâ civitas & civilitatis in se jura cives omnes
cum magna tranquillitate reformat. Expulsa
quippe dæmonum furibundâ superbâ, qua ci-
vitatem illam velut obsidione vallaverat, super-
veniens sapientia pauperis, videlicet Franci-
sci

D

*Sacra reli-
quia ex ejus
voto divini-
tus transfa-
runtur.*

x

L

** Sur. Sancto-
rum*

z

*Episcopum
Imolensem
humilitate
sibi devin-
tit:*

aa

**Vatic. repu-
lerit*

B

**ibid. am-
plexus*

P

*Aretinos
dissidentes,
fugatis da-
monibus,
conciliat:*

aa

**Ms. succe-
dentes*

*ipsa verò se
peccatorum
maximum
reputat.*

** Sur. humili*

A sci humilitas, pacem reddidit, urbemque salva-
vit.

^{ab his maledicentibus in palatio,}

84 Humilis enim obedientiae ardua prome-
rente virtute, super spiritus illos rebelles atque
protertos tam potestativum fuerat affsecutus im-
perium, ut & ipsorum feroes protervias pre-
meret, & importunas violentias propulsaret.
Fugient quidem superbi dæmones excelsas vir-
tutes humilium, nisi cùm interdum ad humili-
tatis custodiam divina eos clementia colaphiza-
ri permittit; sicut & Paulus apostolus de seipso
scribit ^{bb}, & Franciscus experimento probavit.
Rogatus enim à domino Leone Cardinale san-
ctæ Crucis ^{cc}, ut secum aliquantulum mora-
retur in Urbe, acquievit humiliter ob ipsius re-
verentiam & amorem. Prima igitur nocte, cùm
post orationem vellet quiescere, supervenientes
dæmones, in Christi Militem atrociter in-
surgentates. Quem cùm diu verberassent ac du-
rè, ad ultimum quasi seminecem reliquerunt.

^{ex quo postea manè discedit:}

B ^{*al. magnatorum} perna disponit, idè in me nunc tam ferociter
irruerunt, quia non bonam spem præfert man-
fio mea in curia magnatum ^{*}. Fratres mei, qui
in locis pauperculis commorantur, audientes,
me cum Cardinalibus esse, suspicabuntur for-
sitan, implicari mundanis, efferri honoribus, &
deliciis abundare. Idè melius judico, eum,
qui ponitur in exemplum, fugere curias, & hu-
militer inter humiles in locis conversari humili-
bus, ut sustinentes penuriam fortes efficiat si-
milia sustinendo. Veniunt ergò manè, & hu-
mili excusatione proposita, valefaciunt Cardi-
nali.

^{panitentem de inobedientia clementer puni: Deo factum miraculo probante.}

85 Abhorrebat nempe Vir sanctus super-
biam, omnium malorum originem ^{dd}, & in-
obedientiam, ipsius pessimam prolem; sed non
minùs humilitatem pœnitentiae acceptabat. Ac-
cedit semel, ut eidem præsentaretur quidam
frater, qui contra legem obedientiae aliquid fe-
cerat, disciplinâ justitiae corrigendus. Videns
autem Vir Dei, fratrem illum per signa eviden-
tia veraciter esse compunctum, ad indulgen-
dum ei amore fuit humilitatis inductus. Ne ta-
men facilitas veniæ incentivum esset aliis de-
linquendi, jussit ablatum fratri capitum ^{*} in me-
dio flamarum projici, ut omnes adverterent,
quantâ qualique vindictâ offensa sit inobedien-
tiae percellenda. Cùmque per moram capitum
fuisset in medio ignis, præcepit ipsum flammis
detrahi, reddique fratri humiliter pœnitenti. Mi-
rabile dictu! Extrahitur capitum de medio flam-
marum, nullum habens adustionis vestigium:
sicque factum est, ut hoc uno Deus miraculo,
& sancti Viri virtutem, & humilitatem pœni-
tentiae commendaret. Dignè itaque sectanda est
Francisci humilitas, quæ tam miram in terris
etiam dignitatem obtinuit, ut Deum inclinaret
ad votum, & hominis immutaret affectum ^{*},
dæmonum protervitatem suo jussu propelleret,
& flamarum voracitatem solo nutu refrænaret.
Re vera hæc est, quæ possessores suos exal-
tans, dum omnibus reverentiam exhibet, ab o-
mnibus promeretur honorem.

^{dd} ^{*al. capitu} C

^{*Wadd. add. multoties}

panitentem de inobedientia clementer puni: Deo factum miraculo probante.

86 Abhorrebat nempe Vir sanctus super-
biam, omnium malorum originem ^{dd}, & in-
obedientiam, ipsius pessimam prolem; sed non
minùs humilitatem pœnitentiae acceptabat. Ac-
cedit semel, ut eidem præsentaretur quidam
frater, qui contra legem obedientiae aliquid fe-
cerat, disciplinâ justitiae corrigendus. Videns
autem Vir Dei, fratrem illum per signa eviden-
tia veraciter esse compunctum, ad indulgen-
dum ei amore fuit humilitatis inductus. Ne ta-
men facilitas veniæ incentivum esset aliis de-
linquendi, jussit ablatum fratri capitum ^{*} in me-
dio flamarum projici, ut omnes adverterent,
quantâ qualique vindictâ offensa sit inobedien-
tiae percellenda. Cùmque per moram capitum
fuisset in medio ignis, præcepit ipsum flammis
detrahi, reddique fratri humiliter pœnitenti. Mi-
rabile dictu! Extrahitur capitum de medio flam-
marum, nullum habens adustionis vestigium:
sicque factum est, ut hoc uno Deus miraculo,
& sancti Viri virtutem, & humilitatem pœni-
tentiae commendaret. Dignè itaque sectanda est
Francisci humilitas, quæ tam miram in terris
etiam dignitatem obtinuit, ut Deum inclinaret
ad votum, & hominis immutaret affectum ^{*},
dæmonum protervitatem suo jussu propelleret,
& flamarum voracitatem solo nutu refrænaret.
Re vera hæc est, quæ possessores suos exal-
tans, dum omnibus reverentiam exhibet, ab o-
mnibus promeretur honorem.

ANNOTATA.

^a Ad nostra despiciabilia ac mox infra Domi-
nus & Magister desunt apud Waddingum.

b In Vulgata Luce cap. 16 v. 15: Quod ho- A. S. Bo-
mini altum est, abominationis est ante Deum. NAVEN-

c Apud Waddingum denū omnia hic sunt TURA.

d Quo sensu hec vere dici potuerint, exposui

in Commentario prævio num. 275.

e Ita legendum esse, patet tum ex re ipsa, tum
ex codice nostro Ms. & editionibus Vaticana &
Suriana. In Seduliana legebatur femoribus.

f Vitiosam vocem hic habet Ms. nostrum.

g Id est, Licet quartana febri laboraret.

h Vide etiam Vitam primam num. 52.

i Waddingus hic rursum prætermisit omnia,
qne toto hoc ac præcedenti numero recitata sunt;
utque præcedentia cum sequentibus connecteret,
post illa verba proprios manifestaret defectus,
in fine numeri 72 posita, ita prosecutus est: Sic-
que conatus est Christi Señator transitoriae lau-
dis præconium contemnere, & tumentis jactan-
tiae fastum comprimere. Multaque in hunc mo-
dum &c, que hic subduntur.

k Ex Psalmo 30, v. 14.

l In codice nostro Ms., & editionibus Vatica-
na & Suriana: possem.

m In eodem codice & editione Vaticana: E
Nolite laudare securum: in Suriana: Ut se-
curum.

n Hac denū omnia à verbis illis quod pos-
set occasio esse ruinæ desiderantur in editione
Waddingi.

o Ex hoc loco credunt aliqui, S. Franciscum
ali quando generale Ordinis ministerium sponte sua
depositisse; sed, ut mihi quidem videtur, perperam.
Consule Commentarium prævium num. 394 &
sequentibus.

p Hec periodus desideratur apud Waddingum,
qui præcedentia cum subsequentibus connexuit
hoc modo: Imò & fratri socio, cum quo ire sole-
bat, semper obedientiam promittere consueve-
rat, & servare. In omnibus rebus & factis obe-
dientiam & humilitatem sectabatur. Post hac
rursum rescidit omnia usque ad initium numeri
78.

q Ms. codex noster & dñe alie latae edi-
tiones melius habent: Discretissimo.

r Waddingus: Ob humilitatis formam fra-
tres suos voluit vocari Minoris.

s Matthæi cap. 20 v. 26 & sequenti. Apud
Waddingum rescissa sunt sequentia usque ad ini-
tium num. 79.

t Id est, unius ex angelis rebellibus.

u Waddingus hac omnia compendiosè sic retu-
lit; Et quoniam humilitatem tam in se, quam
in subditis, cunctis præferebat honoribus, a-
mator humilius Deus altioribus ipsum dignum
judicabat fastigiis, secundum quod cuidam fra-
tri, sancti Viri socio, ostendit, fulgentissimam
in cælis sedem, quæ unius ex ruentibus ange-
lis erat, sibi (*id est illi*) reservari, ut ad ex-
cellentiam gloriæ, de qua superbis ejus est
angelus, verè humilius exaltaretur.

x Waddingus ad annum 1215, num. 17 hac
referens, montem Casalem supra Burgum san-
cti Sepulchri sicut ait. *Quod si ita sit, per pro-
vinciam Massæ videtur hic indicari Massa, que
ut ab aliis distinguitur, Trabaria appellatur,
estque tractus in ducatu Urbinate & ditionis Pon-
tificie.*

y Waddingus: Fratrum deferrent ad locum;
quod certè sensu conforme est.

z Waddingus: Considera, quæso lector.

aa Imola, olim Forum Cornelii, episcopati

lis

A. S. Bo- lis civitas est ditionis Pontificia in provincia Ro-
NAVEN- mandiola. Codex noster Ms. hic mendosè ha-
TURA. bes: In Nofam pro Iinolam. In editione Wud-
dingi omnia desiderantur, que toto hoc ac tribus
sequentibus numeris referuntur.

bb Ad Corinthios 2, cap. 12, §. 7; cuius
tamen loci explicationem lege apud interpretes.

cc Waddingus factum hoc anno 1223 affigens,
num. 18 Cardinalem hunc Leonem Brancaleo-
nem appellat.

dd Waddingus narrationem hic resumens, sic
habet: Superbiā etiam Vir sanctus, tamquam
malorum omnium originem, & inobedientiam,
ipsius pessimam prolem, in subditis abhorre-
bat, & non minus humilitatem patientiae in eis-
dem acceptabat.

D 4
tres d, ut pauperum more pauperculas casu-
las erigerent, quas non inhabitarent ut proprias,
sed sicut peregrini & advenae alienas. Leges nam-
que peregrinorum esse, dicebat, sub alieno col-
ligi tecto, sitire ad patriam, pacificè pertransi-
re. Mandabat, dirui aliquando domos erectas,
aut fratres exinde amoveri, si aliquid in eis
perciperet, quod ratione appropriationis vel
sumptuositatis contrarium esset Euangelicæ pau-
pertati e. Haec sui dicebat Ordinis fundamen-
tum, cui substrato primariè sic omnis structu-
ra Religionis innititur, ut ipsius firmitate fir-
metur, & eversione funditus evertatur.

90 Docebat proinde, sicut revelatione di-
dicerat, sacræ Religionis ingressum ab illo fo-
re inchoandum Euangelico verbo; Si vis per-
fectus esse, vade, & vende omnia, quæ ha-
bes, & da pauperibus f. Ideoque non nisi ex-
propriatos & nihil penitus retinentes admite-
bat ad Ordinem; tum propter verbum sancti
Euangelii, tum etiam ne forent in scandalum
loculi reservati g. Unde in Marchia Anconita-
na cuidam petenti ad Ordinem recipi, verus
pauperum Patriarcha respondit: Si vis Christi
pauperibus jungi, pauperibus * tua distribue.
Quo audito, perrexit homo, & ductus amo-
re carnali sua suis reliquit, nūque pauperibus.
Verū cùm hæc, illo referente, Vir sanctus
audisset, dura eum increpatione feriens dixit:
Vade viam tuam, frater musca; quoniam nondum
existi de domo & cognitione tua. Con-
sanguineis tuis dedisti, & defraudasti pauperes,
dignus non es pauperibus sanctis sociari h. In-
cepisti à carne; ruinosum fundamentum spirituali
fabricæ collocasti. Redit animalis homo ad
suos, & repetiit sua, quæ pauperibus relin-
quere nolens, virtutis propositum citius derel-
quit.

91 Alio quoque tempore, cùm in loco san-
ctæ Mariæ de Portiuncula tanta esset inopia,
quod non posset hospitibus fratribus superve-
nientibus secundum necessitatem exigentiam pro-
videri, adiit Virum Dei vicarius suus, alle-
gans penuriam fratrum, & petens, ut intran-
tium novitorum res alias reservare lieceret,
ad quas expendendas recurrere possent fratres
tempore oportuno. Ad quem Vir sanctus, su-
perni consilii non ignarus, Absit, inquit, à no-
bis, frater carissime, ut pro quovis homine
impie agamus in Regulam. Malo, te altare
Virginis gloriose nudare, cùm necessitas id re-
quirit, quæ contra paupertatis votum & ob-
servantiam Euangelii, aliquid vel modicum at-
tentare. Gratius enim habebit beata Virgo,
sancti Euangelii perfectè servato consilio, suum
altare detegi, quæ altari suo ornato *, Fili sui
promissum consilium prætermitti.

F 6
92 Transiens autem quodam tempore Vir
Dei cum suo socio per Apuliam juxta Bar-
rum i, invenit in via bursam magnam, quasi
plena esset denariis, tumescensem, quam usi-
tato vocabulo, FUNDAM appellant*. Mon-
etur à socio Paupet Christi, & instanter induci-
tur, ut bursa tollatur è terra, & pecunia pau-
peribus erogetur. Renuit Homo Dei, com-
mentum affirmans fore diaboli in bursa inven-
ta, & fratrem non suadere rem meriti, sed
peccati, aliena scilicet surripere ac donare. Re-
cedunt de loco, festinant iter perficere ceptum.
Sed nondum quiescit frater vacua pietate delu-
sus, Virum Dei molestans, quasi qui de rele-
vanda pauperum penuria non curaret. Acquie-
vit

B Eximie pau-
pertatis ex-
emplar &
doctor

I Nter cætera charismatum dona, quæ à largo
Datore Franciscus obtinuit, prærogativa
quadam speciali promeruit in divitiis simili-
tatis excrescere per altissimæ paupertatis amo-
rem. Hanc Filio Dei Vir sanctus familiarem at-
tendens, & jam quasi toto orbe repulsam, ca-
ritate sic studuit despōnsare perpetua, quod non
solum pro ea patrem matremque reliquit; ve-
rū etiam, quæ habere potuit, universa di-
spersit. Nemo tam auri, quæ ipse cupidus pau-
pertatis; nec thesauri custodiendi solicitor ul-
lus, quæ iste hujus Euangelicæ margaritæ. In
hoc præcipiu sūus offendebatur aspectus, si
quicquam videret in fratribus, quod paupertati
non per omnia consonaret. Re vera ipse à
principio Religionis usque ad mortem tunicâ,
chordulâ, & femoralibus dives, iis contentus
fuit.

C 8
eam fratribus
suis maximè
commendabat
a
* Sur. spiritu-
alem
* Vaie. pro-
fectionisque

88 Christi Jesu paupertatem & Matris fre-
quenter cum lacrymis revocabat ad mentem: in-
de hanc virtutum afferens esse reginam, quia
in Rege regum, & in reginâ Matre ipsius tam
præstanter effulsa a. Nam & fratribus in con-
clavi quarenribus, quæ virtus magis amicuum
redderet Christo, quasi secretum sui cordis a-
periens, respondebat: Paupertatem neveritis,
fratres, specialem * viam esse salutis, tanquam
humilitatis fomentum, perfectionisque * radi-
cem, cuius est fructus multiplex, sed occul-
tus. Hæc enim est Euangelici agri thesaurus abs-
conditus, pro quo emendo vendenda sunt o-
mnia b; & quæ vendi non possunt, illius com-
paratione spernenda. Ad hujus, inquit, culmen
qui cupit attingere, non solum mundanæ pru-
dentiae, verū etiam litterarum peritiae renun-
ciare quodammodo debet, ut tali expropriatus
possessione introéat in potentias Domini, & nu-
dum se offerat brachiis Crucifixi. Nequaquam
enim sæculo perfectè renuntiat, qui proprii sen-
sus loculos intra cordis arcana reservat.

89 Sæpe vero de paupertate sermonem fa-
ciens, ingerebat fratribus Euangelicum illud:
"Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos:
,, Filius autem hominis non habet, ubi caput
,, suum reclinet e,,. Propter quod docebat fra-

repellit, quæ
sua consan-
guineis, ni-
hilque pau-
peribus, di-
stribuerat e

* Ms. mundi
Pauperibus

b
90
91
F
*Ms. vestito

votat, aliquid
à novis
dari:
in burfa, que
videbatur pe-
cuniâ plena,
demonem la-
tère ostendit
i
*Ms. appel-
lavit

Avit tandem Vir mitis redire ad locum; non ut fratis voluntatem perficeret, sed ut detegret diabolicalam fraudem. Reversus est ergo ad Fundam cum fratre, & juvēne quodam, qui erat in via. Oratione præmissa, jubet socio illam levare. Tremefactus frater obstupuit, diabolicum jam præsentens monstrum; propter obedientiæ tamen sanctæ mandatum, dubietatem abigens cordis, manum extendit ad bursam. Et ecce serpens non modicus de bursa exsiliens, simulque cum ipsa subito evanescens, diabolicalam deceptionem fratris monstravit. Hostilis itaque versutæ deprehensâ fallaciâ, dixit Vir sanctus ad socium: Pecunia servis Dei, ô frater, nihil aliud est, quam diabolus & coluber venenosus.

*Obvias habet
tres pauper-
quas, mox
evanescentes
ex oculis:*

k**l****m**

*Ms. similitu-
dinis

B93. Accidit post hæc k quoddam mirabile Viro sancto, dum se ad civitatem Senensem, causâ exigente, transferret. Tres quidem mulieres pauperculæ, statura, ætate ac facie per omnia similes, in quadam ei magna planite inter Campilium & Sanctum Quirinum l occurserunt, novum salutationis munusculum ei offerentes. Bene veniat, inquiunt, domina paupertas. Quo auditio, verus paupertatis Amator indicibili repletus est gaudio; utpote qui nihil in se salutandum ab m hominibus tam libenter haberet, quam quod illæ decreverant. Subito disparentibus illis, considerantes fratres socii tam admirabilem in eis similitudinem*, salutationis, occursus, & disparentiæ novitatem, myticum aliquid designari circa Virum sanctum non irrationabiliter perpenderunt. Sanè per illas tres, ut videbatur, mulieres pauperculas, sic uniformi facie occurrentes, sic salutantes infolite, sic subito disparentes, Euangelicæ perfectionis formositas, quantum ad castitatem scilicet, obedientiam & paupertatem, satis convenienter ostenditur in Viro Dei pari forma perfectè fulsisse; licet gloriari præelegerit in privilegio paupertatis, quam modò Matrem, modò Sponsam, modò Dominam nominare solebat.

*Ms. omni-
num esse pau-
perissimus:
*al. deest igi-
tur

n

C94. In hac ceteros cupiebat excedere, qui ex ipsa didicerat inferiorem se omnibus reputare. Si quando igitur * pauperiorem, se, quempiam secundum exteriorem habitum cerneret, semetipsum protinus arguens, excitabat ad simile, tanquam si æmula paupertate certans, vinci se timeret in illo n. Accidit enim, ut pauperculum quendam obvium haberet in via, cuius cum nuditatem aspiceret, compunctus corde lamentabili voce dixit ad socium: Magnam verecundiam intulit nobis hujus inopia; quia nos pro magnis divitiis paupertatem elegimus, & ecce, magis reluet in isto.

*Ms. hospicio
transfusus a-
pud magna-
tes, cibum
prius mendi-
cat ostiatio:

*Ms. hospicio
transfusus a-
pud magna-
tes, cibum
prius mendi-
cat ostiatio:

95. Propter sanctæ paupertatis amorem omnipotentis Dei Famulus eleemosynis ostiatio utpote qui in ejus comedurstus domo *, pro eleemosynis izzet, Servus Dei respondit: Magnum, mi domine, vobis honorem exhibui, dum majorem Dominum honoravi: siquidem Odibris Tomus II.

beneplacitum est Domino in paupertate, & eâ A. S. Bonum maximè, quæ voluntaria pro Christo mendicantis est. Hanc dignitatem regalem, quam pro TURA nobis Dominus Jesus egenus factus assumpsit, ut suâ nos ditaret inopiam, ac verè pauperes spiritu regni cælorum reges institueret & hæredes, nolo relinquere pro feudo * divitiarum * Ms. feodo falsarum, nobis * ad horam concessso. * Vatic. vobis

96. Nonnunquam fratres ad petendum eleë- fratre suos
mosynam hortans, verbis utebatur hujusmodi: ad mendicandum bero-
Ite, inquit, quoniam hæc novissimâ horâ fra-
tres Minores commodati sunt mundo, ut ele-
eti in eis impleant, unde à Judice commen-
dantur, illud audientes suavissimum verbum: "Quam diu fecistis uni ex his fratribus meis mi-
nimis, mihi fecistis o.,, Jucundum proinde di-
cebat, sub fratum Minorum titulo mendicare,
quem in retributione justorum Euangelicæ ve-
ritatis Magister ore suo tam signanter expressit.
In festis quoque præcipuis p, ubi opportunitas
aderat, mendicare solitus erat, dicens, in san-
ctis pauperibus propheticum illud impleri: "Pa-
nem angelorum manducavit homo q.,, Illum
sanè panem angelicum * esse dicebat, quem * M. perpa-
ro Dei petitum amorè, & beatis suggesterenti- ram Euange-
bus angelis, pro ipsius caritate largitum, sancta
paupertas colligit ostiatio.

97. Unde cùm semel die sancto Paschæ à quibus i-
moram faceret in eremitorio quodam aded ab psem, cùm
hominum habitatione remoto, quod commode ab aliis non
mendicare non posset, memor illius, qui di-
scipulis euntibus in Emaus ipso die in specie
peregrini apparuit r, ab ipsis fratribus eleëmo-
synam petiit, ut peregrinus & pauper. Quam
cùm accepisset humiliiter, sacris eos informa-
vit eloquiis, quod transeuntes per mundi de-
sertum, tanquam peregrini & advenæ, verique
Hebræi, Pascha Domini, hoc est, transitum ex
hoc mundo ad Patrem, in paupertate spiritus
continuè celebrarent. Et quoniam in peten-
dis eleemosynis non quæstus agebatur cupi-
dine, sed spiritus libertate, pater pauperum
Deus speciale de ipso curam gerere vide-
batur.

98. Accidit enim, ut infirmitate gravatus nobiles ex
Domini Servus in loco Noceræ reduceretur ejus consilio
Afflitione per solennes nuncios, ad hoc Afflita- cibos, quos
populi devotione transmissos; qui Christi pecunia obti-
Famulum deducentes, ad villam quandam de- neve nequi-
venerunt pauperculam, nomine Sartianum f; verant, pro
ubi cùm famæ & hora cibum expeterent, eun- Dei amore
tes & nihil invenientes venale, vacui redierunt. accipiunt.
Ad quos Vir sanctus: Ideò nihil invenisti, quia plûs in muscis vestris, quam in Domino, con-
fiditis: muscas semper denarios vocavit. Sed
revertimini, ait, per domos, quas circuitis,
& amorem Dei offerentes * pro pretio, humili- * Vatic. offe-
liter eleemosynam postulate. Nec falsa id æsti- rentis
matione verecundum putetis aut vile: quoniam
universa in eleemosyna * post peccatum dignis * Ms. & Sur.
& indignis Eleemosynarius ille magnus largifluus in eleemosy-
pietate concessit. Deponunt erubescientiam mi- naum
litæ t, & eleemosynam sponte petentes, plura
pro Dei amore, quam denaris, emunt. Siquidem
divino nutu corde compuncti pauperes in-
colæ non solùm sua, sed & seipso liberaliter
obtulerunt. Sicque factum est, ut inopiam, quam
pecunia relevare non poterat, Francisci paupe-
ries opulenta suppleret n.

99. Tempore, quo infirmus jacebat in ere-
mitorio prope Reate x, medicus quidam op-
portuno

Dddd**p****x**

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
*Obsequium
medici illius
Deus mira-
biliter pen-
sat;*
**Ms. uno*

portuno eum frequentabat officio. Cùm autem Christi Pauper impotens esset ad rependendam mercedem labori condignam, liberalissimus Deus, ne ipsum sine præsenti remuneratione dimitteret, pium ejus obsequium hoc novo^{*} beneficio, vice Pauperis, compensavit. Hujus enim medici domus, quam tunc temporis ex omni lucro suo de novo construxerat, parietum patula scissione à summo usque deorsum, adeò de proximo minabatur ruinam, quod non videbatur per humanæ artis industriam possibile ipsius casui obviare. Ipse vero de sancti Viri meritis plenè confidens, cum magnæ fidei devotione petivit à sociis ejus aliquid sibi concedi, quod idem Vir Dei manibus contrectasset. Cùm igitur modicum de capillis ipsius, multà precum obtentum instantiā, posuisset de fero y intra muri scissuram, manè consurgens tanta invenit aperturam illam soliditate conclusam, ut nec reliquias ibi positas posset extrahere, nec scissuræ prioris vestigium aliquod invenire. Factumque est, ut, qui ruinoso corpusculo Servi Dei sedulè ministrarat, ruituræ domus propriæ periculo præcaveret.

B
*equam d'ru-
pe educit si-
tienti in San-
cti obsequio,*

100 Alio quoque tempore Vir Dei ad quandom eremum transferre se volens, ut ibi liberiū contemplationi vacaret; quia debilis erat, cuiusdam Viri pauperis veletabatur asello. Cùmque diebus æstivis, Famulum Christi sequendo, vir ille montana condescenderet, asperioris & longioris vitæ z itinere fatigatus, nimioque sitis ardore deficiens, instanter cœpit clamare post Sanctum: En morior, inquit, siti, nisi poculi alicujus beneficio continuo refociller. Absque mora Vir Dei profiliuit de asino, & fixis in terra genibus, palmas tetendit in cælum, orare non cessans, donec se intellexit auditum. Oratione tandem finita, Festina, inquit viro, ad petram, & illuc aquam vivam invenies, quam tibi hâc horâ misericorditer Christus de lapide bibendam produxit. Stupenda Dei dignatio, quæ servis suis tam facile se inclinat. Bibit sitiens homo aquam de petra, orantis virtute productam aa, & poculum haustus de saxo durissimo. Aquæ decursus ibidem antè non fuit; nec, ut est diligeatæ quæsitus, deinceps potuit inveniri.

C
*& cibos mul-
tiplient San-
cto, si que, qui
cum illo na-
vigabant.*

101 Qualiter autem per merita sui Pauperis Christus multiplicaverit cibos in mari, cùm suo sit loco inferiùs adnotandum bb, hoc tantum commemorasse sufficiat, quod de eleemosyna modica sibi collata nautas à famis & mortis periculo per dies plurimos liberavit: ut ex hoc liquido possit aderti, quod omnipotentis Dei Famulus, sicut in eductione * aquæ de petra conformis exstisit Moysi; sic in multiplicatione viualium Eliseo cc. Procul igitur à pauperibus Christi dissidentia omnis abcedat. Si enim paupertas Francisci adeò copiosæ sufficientiæ fuit, ut subvenientium sibi * defectus tam * mira virtute suppleret, quod nec cibus, nec potus, nec domus deefret, cùm pecunia & artis & naturæ facultas defecerat; multò magis illa merebitur, quæ usitato divinæ providentiae ordine communiter conceduntur. Si, inquam, petræ siccitas ad Pauperis voce in abundans poculum sitiensi propinavit pauperculo, nil jam inter omnia suum denegabit obsequium his, qui pro Auctore omnium omnia reliquerunt.

bb
**Sur. ductio-*

ne

cc
**Sur. subve-*

nientiam cibi

**Vatic. jam*

A N N O T A T A.

D

a Quæ sequuntur usque ad Hanc sui dicebat, desiderantur in editione Waddingi.

b Matthæi cap. 13, v. 44.

c Matthæi cap. 8, v. 20; & Luca 9, v. 58.

d Ms. codex noster: Præcepit fratribus, & mox infra casas pro casulas.

e Quantam hujus rei curam sanctus Institutor habuerit, liquet etiam ex Testamento suo, in quo ait: Caveant sibi fratres, ut ecclesiæ & habitacula, & omnia alia, quæ pro ipsis construantur, penitus non recipiant, nisi essent, sicut decet sanctam paupertatem, quam in Regula promisimus, semper ibi hospitantes, sicut advenæ & peregrini.

f Matthæi cap. 19, v. 21.

g Quæ sequuntur usque ad finem numeri 92, desunt in editione Waddingi.

h In Suriana editione deest sanctis; in codice nostro Ms. & editione Vaticana non legitur faciari.

i Ms. codex & editio Vaticana habent: Barum. Est porro Barium, Italis Bari, regni Neapolitani civitas archiepiscopal is in Apulia, Bariani agri caput, & S. Nicolai Myrensis episcopi corpore celebris.

k Waddingus: Accedit femel; ac mox infra omittit: Causa exigente.

l Sanctum Quiricum legendum est cum Ms. nostro ac tribus aliis editionibus sepe landassis. Est autem Fanum S. Quirici, incolis San-Qirico, oppidulum Hetruria in agro Senensi, inter montem Radicofanum & Senas. Non procul à Radicofano versus pradiolum fanum in Tabulis geographicis invenio vicum vel castrum Campiglia, quod forte est Campilium hic in Vita memoratum.

m In Ms. nostro & editionibus Vaticana & Waddingiana non legitur ab.

n Sequentia usque ad illa verba: In festis, num. 96 posita, desiderantur in editione Waddingiana.

o Matthæi cap. 25, v. 40.

p Hic telam narrationis refutat Waddingus: In festis præcipuis, ubi opportunitas aderat, mendicare solitus erat; sed cetera rursum recidit usque ad initium numeri sequentis.

q Psalmi 77, v. 25.

r Luca cap. 24.

s Ms. codex Sathrianum; Surius Sathianum. Vide, quæ de hoc ac Noceræ loco, eodemque Sancti iuncte dixi in Commentario previo num. 611 & duobus seqq.

t Id est, viri nobiles, qui ea estate milites dicebantur.

u Hoc denuò recidit Waddingus, premissa cum sequentibus sic connectens: Et quoniam in petendis eleemosynis non quæstus agebatur cupidine, sed spiritus libertate, Pater pauperum Deus speciale de ipso curam gerere videbatur; ut, cùm nec eleemosynam petere poterat, nec necessitatibus supervenientibus, aut hospitibus adventantibus, necessaria aderant, providè & misericorditer Deus omnia ministrabat, & ei benefacientibus aut ministrantibus largissima præmia impendebat. Cujus unum vel alterum exemplum breviter proponam. Tum subdit, quæ hic sequuntur in Vita, quam edo.

x Adi

- A ^x Adi Commentarium prævium num. 603 & sequenti.
^y Id est, vesperi.
^z Cum Ms. nostro & Surio lege viæ. Editiones Vaticana & Waddingiana habent: Asperiori & longiori itinere.
^{aa} Vox productam non legitur in Ms. nostro, nec in aliis tribus editionibus.
^{bb} In editione Waddingi desunt ista: Cùm suo sit loco inferius adnotandum. Annotatur autem infra in hac Vita cap. 9.
^{cc} De Moysé vide Exodi cap. 17; de Eliseo lib. 4 Regum, cap. 4.

C A P U T VIII.

De pietatis affectu, & quomodo ratione carentia adfici videbantur ad ipsum.

B
*Vir piissimus
plangit animarum ja-
duras, ne
magno facit
concionato-
res,*
^a
^{*Ms. add. vi-}
⁷
scera

^{*abud Wadd.}
^{deest Christo}

b

C

*qui non tam
verbo, quam
exemplo, eas
Christo in-
erantur.*

<sup>*Ms. provo-
cavit</sup>

c

Pletas vera, quæ secundum Apostolum ad omnia valet ^a, adeò eorū Francisci repleverat ac penetraverat ^{*}, ut totum videretur Virum Dei in suum dominium vendicasse. Hæc est, quæ ipsum per devotionem fursum agebat in Deum, per compassionem transformabat in Christum, per condescensionem inclinabat ad proximum, & per universalem conciliationem ad singula refurgabat ad innocentia statum. Cùmque per hanc piè moveretur ad omnia, specialiter tamen animas, Christi Jesu sanguine pretioso redemptas, cùm cerneret inquinari aliqua forde peccati, tanta miserationis teneritudine deplorabat, ut eas, tanquam mater, in Christo quotidie parturiret. Et hæc penes ipsum caussa præcipua venerandi verbi Dei ministros, quod semen fratri suo defuncto, Christo ^{*} videlicet, pro peccatoribus crucifixo, per ipsorum conversionem & pia solicitudine suscitent, & sollicita pietate gubernent ^b. Istiusmodi miserationis officium Patri misericordiarum, omni sacrificio, firmabat, acceptius; maximè si studio fuerit perfectæ caritatis impensum: ut ad id laboretur magis exemplio, quam verbo, magis lacrymosa prece, quam loquaci sermone.

103 Plangendum proinde dicebat prædicatorem, tanquam vera pietate privatum, sive qui in prædicatione non animarum querit salutem, sed propriam laudem; sive qui pravitate destruit vitæ, quod ædificat veritate doctrinæ. Præferendum huic dicebat fratrem simplicem & elinguem, qui bono exemplo alios provocat ^{*} ad bonum. Illud quoque verbum: "Domini, nec sterilis peperit plurimos ^c, , , taliter exponebat: Sterilis, inquit, est frater pauperulus, qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in judicio plurimos; quia, quos nunc privatis orationibus convertit ad Christum, suæ gloriæ tunc Judex adscribet. Quæ multos habet filios, infirmabitur; quia prædictor vanus & loquax, qui multis nunc quasi sua virtute genitus gaudet, cognoscet tunc, se nil proprii habere in eis.

104 Cùm igitur animarum salutem viscera pietate appeteret, & fervida æmulatione ze-

Odobris Tomus II.

laret, suavissimis se dicebat repleri odoribus, & quasi unguento pretioso liniri, cùm sanctorum fratrum, per orbem distantium, odoriferâ famâ multos audiret ad viam veritatis induci. Ex ^{*} talium auditu exultabat in spiritu, benedictibus omni acceptance dignissimis fratres illos accumulans, qui verbo vel opere ad Christi a-morem inducerent peccatores. Sic etiam, qui Religionem sacram inquis violarent operibus, maledictionis ejus gravissimam incurrebant sententiam. A te, Domine, inquit, sanctissime, & ^{*} à tota cælesti curia, & à me parvulo tuo sint maledicti, qui suo malo exemplo confundunt & destruant, quod per sanctos fratres Ordinis hujus ædificasti, & ædificare non cessas.

105 Tantâ frequenter afficiebatur moestitia super scandalo ^{*} pusillorum, ut deficere se putaret, nisi divinæ fuisset clementia consolatio suffultus. Cùm autem semel malis turbatus exemplis, anxiò spiritu misericordem Patrem precaretur pro filiis, responsum hujusmodi reportavit à Domino: Cur tu, pauper hominatio, conturbaris? An ego te super Religionem meam sic pastorem institui, ut me principalem nescias esse patronum? Hominem simplicem ad hoc te confitui, ut, quæ in te fecero, non humanæ industria, sed supernæ gratiæ adscribantur. Ego vocavi, servabo, & pacem, & aliis excidentibus alios subrogabo: ita ut, si nati non fuerint, faciam illos nasci. Et quantiscumque fuerit impulsibus paupercula hæc conculta Religio, salva semper meo munere permanebit.

106 Detractionis quoque vitium, inimicum fonti pietatis & gratiæ, tanquam serpentum abhorrebat morsum, & atrocissimam pestem, & piissimo Deo abominabile fore firmabat, pro eo, quod detractor animarum sanguine pascitur, quos ^{*} gladio linguae necat. Audiens semol, fratrem quandam denigrare famam alterius, conversus ad vicarium suum dixit: Surge, surge, discute diligenter, & si accusatum fratrem innocentem reperis ^{*}, accusantem dura corrigione cunctis redde notabilem. Nonnunquam verò eum, qui fratrem suum famæ gloriæ spoliaret, judicabat habitu spoliandum; nec ad Dominum oculos posse levare, nisi prius, quod abstulerat, reddere pro posse curaret. Tantò major est (aiebat) detractorum impietas, quam latronum, quanto lex Christi, quæ in observantia pietatis impletur, magis animarum, quam corporum, nos astringit optare salutem.

107 Afflictis quoque qualicunque corporali molestia mira passionis ^{*} teneritudine condescendens, si quid penuria, si quid defectus in aliquo cerneret, pī cordis dulcedine regerebat in Christum. Sanè clementiam habebat ingenitam, quam superius Christi pietas duplicabat. Itaque liquefiebat animus ejus ad pauperes & infirmos; & quibus non poterat manum, exhibebat affectum ^d. Contigit semel, ut pauperi cuidam eleemosynam importunè petenti unus è fratribus durius responderet; quod audiens pauperum pius Amator, fratri præcepit, ut ad illius pauperis pedes se nudatum ^e prosterret, proclamaret culpabilem, orationis suffragium postularet & veniam. Quod cum ille fecisset humiliter, dulciter Pater adjecit: Dum pauperem vides, ô frater, speculura tibi proponitur Domini, & pauperis Matri ejus.

Dddd 2 In

A. S. BO-
NAVEN-
TURA.
*bine bonis ba-
na, malis
mala preca-
tur. Deusque
illum*
^{*Vatis.} Et

<sup>*in Vatis.
deest &</sup>
<sup>pro offensam
dantibus o-
rantem sola-
tur.</sup>
<sup>*ibid. & sur.
scandala</sup>

E

*sqndus de-
tructores or-
dit, & vult
sevrd cæsi-
gari:*

^{*l. quas}

^{*al. repererit}

F.

*in afflictis &
egenis Chri-
stum contenta-
ptans, paupi-
verbum du-
riss pauperi-
dilectum.
ad compa-
sionis*

d

e

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. Bo-

NAVEN-

TURA

nec sibi, nec
ulli rei par-
eit, dum
succurrat
agentibus.

f

In infirmis similiter infirmitates, quas assumpsit, considera.

108 Cùmque in pauperibus cunctis, & ipse Christianissimus pauper, effigiem Christi prospiceret, si qua etiam necessaria vitæ sibi collata fuissent, eis occurrentibus non solum liberaliter conferebat, verùm etiam, ac si illorum propria essent, judicabat esse reddenda f. Accedit semel, ut eidem redeunti de Senis pauper quidam occurseret, cùm occasione infirmitatis super habitum palliolo quodam esset amictus. Cujus miseriā oculo clementi conspecta, Oportet, inquit ad socium, ut reddamus mantellum pauperculo isti, nam ipsius est: mutuò enim ipsum accepimus, donec pauperiorem inventire contingere. Socius autem, pii Patris necessitatem considerans, pertinaciter ob sistebat, ne provideret alii, se neglecto. At ille: Pro furto, ait, mihi reputo à magno. Eleemosynario imputandum, si hoc, quod fero, non dedero magis agenti. Propterea de omnibus, quæ sibi dabantur ad necessitatem corporis levandam, solitus erat à dantibus licentiam petere, ut licet posset, si magis egenus occurret, erogare. Nulli prorsus rei parcebat, nec mantellis, nec tunicis, nec libris, nec etiam paramentis altaris, quin omnia hæc, dum posset, ut pietatis impleret officium, indigentibus largiretur. Pluries, cùm oneratis obviaret in via pauperibus, imbecilles humeros illorum oneribus supponebat.

109 Consideratione quoque primæ originis omnium abundantiori pietate repletus, creaturas, quantumlibet parvas, Fratris vel Sororis appellabat nominibus; pro eo, quod sciebat, eas unum secum habere principium. Illas tamen viscerosius complexabatur & dulcius, quæ Christi mansuetudinem piam similitudine naturali prætendunt, & Scripturæ significatione figurant. Rèdemit frequenter agnos, qui ducebantur ad mortem g, illius memor Agni mitissimi, qui ad occisionem duci voluit pro peccatoribus redimendis. Hospitato quadam vice Servo Dei apud monasterium sancti Verecundi h, de episcopatu Eugubii, ovicula quædam agnicolum peperit illa nocte. Aderat sus ferocissima, qua vita innocentis non parcens, rapaci eum mortu necavit. Hoc audito, pius Pater mira compassione commotus, & Agni sine matula recordatus, lamentabatur pro morte agnului, coram omnibus dicens: Heu me, frater agnicule, animal innocens, Christum hominibus repræsentans! maledicta sit impia, quæ te interfecit, nullusque de ea comedat homo, vel bestia.

110 Mirabile dictu*. Statim infirmari coepit porca malefica, & tribus diebus corpoream pœnam exsolvens, ultricem tandem pertulit necem. Projecta autem in vallem * monasterii, ibique longo tempore jacens, in modum tabula deficata, nulli fuit esca famelico. Advertat igitur humana impietas, quali pœna sit ferienda finaliter, si tam horrenda morte persecuta est ferocitas bestialis. Perpendat & fidelis devotio, quæ in Servo Dei pietas fuerit admirandæ virtutis, & copiosæ dulcedinis, ut ei applauderet suo modo etiam natura brutorum. Iter enim faciens juxta civitatem Senensem, iuvenit in pascuis magnum ovium gregem. Quas cùm benignè (ut erat solitus) salutasset, reliquo pastu, cucurserunt omnes ad eum; levantesque capita sua, erectis in eum luminibus

Creaturas o-
mnis tenet
amabat, ma-
xime agnos:
ob quorum
unione noca-
sum

s

b

C

pore male-
fici & oves
sibi applau-
dens habet.
*Wadd. Mi-
rum!
*al. vallum

intendeant. Tantum quidem ei fecerunt aplausum, ut & pastores mirarentur & fratres, cernentes circa ipsum tam ovium agnos, quam ipsos arietes, sic mirabiliter exsultantes.

111 Alio quoque tempore apud Sanctam Mariam de Portiuncula quædam Viro Dei fuit ovis oblata, quam propter innocentiae & simplicitatis amorem, quas ovis natura prætendit, gratanter suscepit. Monebat pius Vir oviculam, ut & laudibus divinis intenderet, & ab omni fratrum offensa caveret. Ovis autem, quasi Viri Dei pietatem adverteret, informationem ipsius solicite observabat. Nam audiens, fratres in choro cantare, & ipsa ecclesiam ingrediens, sine alicuius informatione flecebat genua, vocem balatū emitens ante altare Virginis, Matris Agni, ac si eam salutare gestiret. Insuper & cùm elevaretur sacratissimum Christi corpus inter Missarum solennia, flexis curvabatur poplitibus, tanquam si reverens pecus de irreverentia inde votos argueret, Christoque devotos ad Sacramenti reverentiam invitat.

112 Tempore quodam agnaculum in Urbe i secum haberat ob reverentiam illius mitissimi Agni, quem nobili matronæ, dominæ scilicet * Jacobæ de Septem-Soliis k, in suo recessu conservandum commisit. Agnus verò, quasi in spiritualibus eruditus à Sancto, dominæ ad ecclesiam eunti, stanti & revertenti, societate inseparabili cohærebat. Si matutinali hora domina tardaret * exsurgeret, agnus impellebat eam corniculis *, & balatibus excitabat, gestibus adhortans & nutibus, ut ad ecclesiam properaret. Propter quod agnus, Francisci discipulus, devotionis jam magister effectus, ut mirabilis & amabilis à domina seruabatur.

113 Alio quoque tempore apud Græcum vivus Viro Dei oblatus fuit lepusculus; qui liber in terra positus, cùm posset, quod vellet, effugere, voante se Patre benigno, in sinum illius proprio cursu saltavit. Quem ipse pio cordis affectu circumfovens, videbatur eidem compati quasi mater; dulcique allocutione comonitum, ne se iterum capi permetteret, liberum abire permisit. Cùmque pluries in terra positus, ut abscederet, semper in sinum Patris rediret (tanquam si sensu quodam occulto cordis ipsius perciperet pietatem) tandem jussu Patris à fratribus delatus est ad loca solitudinis tuitiora. Modo quoque consimili in insula laetus Perusini cuniculus quidam captus, & Viro Dei oblatus, cùm ceteros fugeret, manus ejus & sinu se domesticæ securitate commisit.

114 Per lacum Reatinum eidem ad erenum de Græcio properanti pescator unam ex devotione fluvialem obtulit avem, quam cùm liberus suscepit apertis invitaret manibus ad recessum, nec illa vellet abire, erectis in cælum oculis, diu in oratione permanitus; & quasi aliunde post longam horam ad se reversus, dulciter iterat mandavit aviculæ, ut Domini laudatura recederet. Suscepit itaque cum benedictione licentiâ, gestu corporis quoddam prætendens gaudium, avolavit l. In eodem lacu similiter oblatus fuit ei pisces magnus & vivus, quem more solito fraterno nomine vocans, in aquam reposuit juxta navem. Pisces verò coram Viro Dei ludebat in aqua, & quasi amore illius allectus, nullatenus recessit à navi, nisi prius ab eodem cum benedictione licentiâ sibi datâ.

115 Alio

D

*Alii ovem
in conventu
de Portiuncula, mirè
obsequenter,*

*Ms. & ipsam

E

*atque Rome,
quam nobilis
matrona de
Septem-Soliis
commisit.*

**apud Wadd.
decessit scilicet
k*

**ibid. tarda-
bat*

**al. cornulis*

*Alii lepu-
sculum, ali-
bi cuniculum
sibi mirè
blandientes
habet;*

k

F

*simile quid
exprimit in
aui fluvia-
li & pisco.*

l

A
Inter aves
ambulans, eis
silentium &
captum im-
perat:

115 Alio quoque tempore ambulans cum quodam fratre per paludes Venetiarum, inventit maximam avium multitudinem, residentium & cantantium in virgultis. Quibus visis, dixit ad socium: Sorores aves laudant Creatorem suum: nos itaque in medium ipsarum euntes, laudes & horas canonicas Domino decantemus. Cumque in medium ipsarum intrassent, non sunt aves motae de loco. Et quia propter garritum ipsarum in dicendis horis se mutuo audire non poterant, conversus Vir sanctus dixit ad aves: Sorores aves, à cantu cessate, donec laudes Deo debitas persolvamus. At illæ continuo tacuerunt, tamdiu in silentio persistentes, quandiu dictis horis spatiösè, & laudibus persolutis, à Sancto Dei cantandi licentiam receperunt. Dante autem eis Viro Dei licentiam, statim more solito cantum suum resumperunt m.

*cicadam sibi
obsequenter
ac familiare
rem experie-
tur,*

B

116 Apud sanctam Mariam de Portiuncula, juxta cellam Viri Dei, super ficum cicada residens & decantans, cum Servum Domini (qui etiam in parvis rebus magnificentiam Creatoris admirari didicerat) ad divinas laudes cantu suo frequentius excitaret, ab eodem quadam die vocata, velut edocta cœlitus, super manum volavit ipsius. Cui cum dixisset: Canta, soror mea cicada, & Dominum Creatorem tuo jubilo lauda; sine mora obediens canere coepit; nec destitit, donec jussu Patris ad locum proprium revolavit. Mansit autem per octo dies ibidem, quolibet die veniendo, cantando, & recedendo ejus jussa perficiens. Tandem Vir Dei ait ad socios: Demus jam sorori nostræ cicadæ licentiam; satis enim nos suo cantu lætiticans ad laudes Dei oto dierum spatio excitavit. Et statim ab eo licentia recessit, nec ultra ibidem apparuit; ac si mandatum ipsius non auderet aliquatenus præterire n.

*& alibi pha-
sianum mi-
tabiliter ad-
ditum.*

C

117 Eidem Senis infirmo phasianus quidam, de novo captus, à nobili quodam transmissus est vivus; qui continuo, ut Virum sanctum audiuit & vidiit, tanta ei amicabilitate cohæsit, ut nullo modo pateretur ab ipso se Jungi. Nam pluribus vicibus extra locellum fratrum in vinea positus, ut abiret, si vellet, rapido semper cursu redibat ad Patrem, tanquam si ab eodem omni fuisse tempore educatus. Deinde cuidam collatus viro, qui ex devotione Servum Dei visitare solebat, velut sibi molestum foret à pii Patris absentari conspectu, escam recusavit omnino. Reportatus tandem ad Famulum Dei, statim ut conspexit eundem, quibusdam hilaritatis prætensis gestibus, avidè manducavit.

*In eremo Al-
verna ab a-
vibus letan-
ter excipitur,*

118 Cum ad eremum pervenisset Alvernæ propter Quadragesimam celebrandam in honorem archangeli Michaëlis o, diversi generis aves circa ipsius cellulam volitantes concentu sonoro & lætitiae gestibus, quasi de ejus adventu gaudentes, Patrem pium invitare ac allucere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: Cerno, frater, voluntatis esse divinæ, quod hic aliquamdiu commoremur; tandem forores aviculæ de nostra videntur præsentia consolari.

*miroque fal-
conis obje-
ctio uisitatur.*

119 Cum igitur contraheret ibi moram, falco ibidem nidificans magno se illi amicitiae sedere copulavit. Nam semper horam nocturno tempore, in qua Vir sanctus ad divina officia surgere solitus erat, cantu suo præveniebat & sono; quod Famulo Dei gratissimum erat,

eo quod tanta solicitude, quam circa eum gerebat, omnem ab ipso torpore desidia excuteret. Cum verò Servus Christi infirmitate plus solito gravaretur, parcebat falco, nec tam tempestivas indicebat * vigilias; siquidem velut instructus à Deo, circa diluculum suæ vocis campanam levi tactu pulsabat. Divinum certè videtur suisse præfigium, tam in exultatione multimodi generis avium, quam in cantu falconis; cum Dei Laudator & Cultor, peanis contemplationis subiectus, tunc foret illic apertio Seraphica sublimandus p.

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

* Wadd. in-
dicabat

*p
Penitentiam
atturis spon-
det & praefat*

q

120 Moram eo faciente tempore quodam in eremitorio Græciæ, loci illius indigenæ malis multiplicibus vexabantur. Nam & luporum rapacium multitudo non solum bruta, sed & homines consumebat, & grando annua tempestate blada & vineas devastabat. Dum igitur sic afflictis Praeco sacri Euangelii prædicaret, dixit ad eos: Ad honorem & laudem Dei omnipotentis fidejubeo vobis, quod pestilentia hæc omnis abscedet, & respiciens vos Dominus, multiplicabit in temporalibus bonis, si mini credentes misereamini vestri, ut, vera * confessione præmissa, dignos faciatis penitentiæ fructus. Iterum hoc annuncio vobis, quod, si beneficiis ingrati ad vomitum conversi fueritis, innovabitur plaga, duplicabitur pena, & major * in vos ira desæviet.

* S. v. vestra
E

121 Ab illa utique * hora, penitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis, cessaverunt clades, periære pericula; nec molestiae quicquam lupi intulere, vel grandines. Imò, quod majus est, si quando vicinorum arva grando pervaderet, istorum terminis appropinquans terminabatur ibidem, aut in partem aliam divertebat. Cessavit * grando, servaverunt & lupi passionem Servi Dei; nec contra pietatis legem in homines ad pietatem conversos attenuaverunt amplius desævire, quamdui juxta conditum contra piissimas Dei leges impie non egerunt. Piè igitur sentiendum est de pietate Viri beati, quæ tam miræ dulcedinis & virtutis fuit, ut domaret ferocia, domesticaret silvestria, mansuetæ doceret, & brutorum naturam, homini jam lapsi rebellem, ad sui obedientiam inclinaret. Verè hæc est, quæ cunctæ sibi creaturas confederans, valet ad omnia, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ r.

* Ms. servavit

F

ANNOTATA.

a Epist. i ad Timotheum cap. 4, §. 8.

b Sequentia usque ad initium numeri 107 re-
scidit Waddingus.

c Libro i Regum cap. 2, §. 5.

d Sequentia usque ad finem hujus numeri non
sunt apud Waddingum.

e Retentis tamen hand dubiæ femoralibus.

f Sequentia usque ad verba Propterea de o-
mnibus, omessa sunt in editione Waddingi.

g Exempla habes in Vita prima num. 77 &
duobus seqq.

h Augustinus Lubinus in brevi Notitia abba-
tiarum Italia pag. 124 & sequenti, vocat hanc
abbatiam titulo S. Verecundi de Spiris, Ordini
S. Benedicti, notaque aliter etiam appellari
S. Verecundi de Spissis & de Spicis, ac sitam
esse septem circiter mill. pass. ab Eugubio, & in
colle, dicto VALL' INGEENO.

i Id est, Romæ.

D d d d 3 k Wad.

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

k Waddingus in Annalibus ad annum 1226, num. 28 fateatur, sese in hujus illustris femina, apud scriptores Franciscanos celebris, familiam frustra inquisivisse. Hec eadem matrona creditur S. Francisco moribundo, ejusdemque funeri adsuisse. Lege Commentariorum praeium § 27.

l In editione Vaticana vitiòe: Advolavit. Waddingus hoc de ave flaviatili omittens, ad sequens prodigium sic perrexit: In lacu Reatino ex devotione fuit etiam oblatus &c.

m Andreas Dandulus hujus prodigiis etiam meminit in Chronico, ac contigisse scribit, quando B. Franciscus, de ultra mare rediens, in paludibus Venetorum deambulabat; ut dixi in Commentario praevio num. 389.

n Sequentia omnia usque ad finem numeri 117 desiderantur in editione Waddingi.

o Hoc quadragesimale jejunium à S. Francisco quotannis obseruari soluisse, docet idem sanctus biographus infra num. 189.

p Dum scilicet sacra Christi stigmata accepit; ut cap. 13 latius exponentar. Contigerunt ergo ista anno 1224.

q Id est, segetes.

*r Epist. i ad Timotheum cap. 4, v. 8: Pies-
tas autem ad omnia utilis est, promissionem
habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.*

B

C A P U T IX.

De fervore caritatis ejus, & desiderio martyrii.

*Divino amo-
re totus ac-
cessus*

C Aritatem ferventem, quâ Spousi amicus Franciscus ardebat, quis enarrare sufficiat? Totus namque, quasi quidam carbo ignitus, divini amoris flammâ videbatur absorptus. Subito enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur; quasi plerò vocis extrinsecæ chorda cordis interior tahgeretur a. Talem pro eleemosynis censem offerre, nobilem prodigalitatem dicebat, & eos, qui minus ipsum, quam denarios reputarent, esse stultissimos, pro eo, quod solius divini amoris impreiabile pretium ad regnum cœlorum sufficiat comparandum, & ejus, qui nos multum amavit, multum sit amor amandus.

*Dominus in o-
mnibus crea-
tis specula-
tur & lau-
dat.
*Ms. specta-
cula*

123 Ut autem ex omnibus excitaretur ad amorem divinum, exultabat in cunctis operibus manuum Domini, & per jucunditatis specula in vivificam consurgebat rationem & caussam. Contuebatur in pulcherrimum, & per impressa rebus vestigia prosequebatur ubique Dilectum, de omnibus sibi scalam faciens, per quam condescenderet ad apprehendendum eum, qui est desiderabilis totus. Inaudita namque devotionis affectu fontalem illam bonitatem, in creaturis singulis, tanquam in rivulis, degustabat, & quasi cœlestem concentum perciperet, in consonantia virtutum & actuum, eis datorum à Deo, ipsas ad laudem Domini more Prophetæ David dulciterhortabatur b.*

*Amor ejus
in Christum
crucifixum,*

124 Christus Jesus crucifixus intra suæ mentis ubera, ut myrræ fasciculus jugiter morabatur c, in quem optabat per excessivi amoris incendium totaliter transformari. Prærogativâ

quoque peculiaris devotionis ad ipsum ab Epiphaniæ festo, usque ad continuos quadraginta dies, eo scilicet tempore, quo Christus latus in deserto, ad solitudinis loca declinans, cellaque reclusus, quanta poterat artitudine cibi & potus, jejuniis & orationibus & laudibus Dei sine intermissione vacabat d. Tam serido quidem in Christum ferebatur affectu, sed & Dilectus * illi tam familiariter rependebat a morem, ut videretur ipsi Famulo Dei, quasi jugem præ oculis ipsius Salvatoris sentire presentiam, sicut aliquando sociis familiariter relavit.

*125 Flagrabat erga Sacramentum Dominici Corporis fervore omnium medalliarum, stupore admirans permaximo illam carissimam dignationem & dignissimam * caritatem. Sæpe communicabat, & tam devotè, ut alios devotos efficeret, dum ad impaculati Agni degustationem suavem, quasi spiritu ebrios, in mentis ut plurimum rapiebatur excessum. Matrem Domini nostri Jesu Christi e indicibili complectebatur amore, & quod Dominum Majestatis fratrem nobis efficerit, & per eam simus misericordiam consequuti. In ipsa post Christum præcipue fidens, eam sui ac suorum advocationem constituit, & ad honorem ipsius à festo Apostolorum Petri & Pauli usque ad festum Assumptionis devotissimè jejunabat f.*

126 Angelicis spiritibus, ardenter igne mirifico ad excedendum in Deum, & electorum animas inflammandas, inseparabilis erat amoris vinculo copulatus, & ob devotionem ipsorum ab Assumptione Virginis gloriose quadragesimæ diebus jejunans, orationi jugiter insisterebat g. Beato autem Michaëli archangelo, ed quod animalium repræsentandarum haberet officium, speciali erat amore devotor propter servidum, quem habebat zelum ad salutem omnium salvandorum. Ex recordatione Sanctorum omnium, tanquam lapidum ignitorum, in Deificum recalescebat incendium; Apostolos omnes, & præcipue Petrum & Paulum, propter servidam caritatem, quam habuerunt ad Christum, summa devotione complexans, ob quorum reverentiam & amorem quadragesimæ specialis jejunium Domino dedicabat h.

*127 Non habebat aliud Christi Pauper, nisi duo minuta, corpus scilicet * & animam, quod * posset liberali caritate largiri. Sed hæc per amorem Christi sic offerebat continuè, ut quasi omni tempore per rigorem jejunii corpus, & per ardorem desiderii spiritum immolare, exteriùs in atrio sacrificans holocaustum, & in templo interiùs concremans thymiana. Sic autem cum caritatis excessiva devotio sursum in divina ferebat, ut ejusdem affectuosa * benignitas ad naturæ confortes & gratiæ dilataret. Quem enim creaturis ceteris germanum pietas cordis efficerat, mirum non est, si Creatoris insignitis imagine, & sanguine redemptis Auctoris, germaniorem Christi caritas faciebat.*

128 Non se Christi reputabat amicum, nisi animas soveret, quas ille redemit. Saluti animalium nihil præferendum esse, dicebat, eo maximè probans, quod Unigenitus Dei pro animalibus dignatus fuerit in cruce pendere. Hinc sibi in oratione luctamen, in prædicione discursus, & in exemplis dandis excessus i. Unde, quoties austeriora nimia reprehendetur in ipso, respondebat, se datum aliis in exem-

* Wadd. II.
lectus

*in Sacra-
mentum Eucha-
ristia, in Vir-
ginem Ma-
ريم،
* Wadd. di-
gnissimam*

*f
in angelos.
in Santos
omnes, ma-
ximè Apo-
stolos, & va-
ria illius je-
junia.*

*F
h
Animam su-
am per amo-
rem, corpus
per jejunium
Christi conti-
nuè offert.
* in Ms. deef
scilicet
ibid. que

* Wadd. ef-
fectuosa

*eius San-
guine redem-
ptas animas
indefessè
quoque cu-
rat.*

A exemplum. Licet enim innocens ejus caro, quæ jam se sponte subdebat spiritui, nullo egeret flagello propter offendas; tamen exempli causa renovabat illi poenas & onera, custodiens propter alios vias duras. Dicebat enim: Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem in meipso non habeam, & proximis virtutum exempla non monstrem, parum prosum aliis, mihi nihil.

*Ex martyriis
desiderio in
Syriam na-
vigans, in
Sclavoniam
venitis pelli-
turus*

k

B 129 Ferventi quoque caritatis incendio gloriosum sanctorum Martyrum emulabatur triumphum, in quibus nec amoris flamma extingui, nec fortitudo potuit infirmari. Desiderabat propterea, & ipse illa perfecta caritate succensus, quæ foras mittit timorem, per martyrii flamman hostiam Domino se offerre viventem, ut & vicem Christo pro nobis morienti rependeret, & ad divinum amorem ceteros provocaret. Sexto namque conversionis suæ anno k, desiderio martyrii flagrans, ad prædicandam fidem Christianam & poenitentiam Saracenis & aliis infidelibus, ad partes Syriæ transfretare disposuit. Cumque navem quandam, ut illuc tenderet, concendiisset, ventis contrariis flantibus, compulsus est in Sclavoniæ partibus applicare.

*bine navem,
Anconam
petentem
cum socio
claram ingre-
sus,*

l

* Ms. hac omnia

*ex modica
eleemosyna
vetto: virus
omnibus suc-
currerit.
¶ Vatic. &
Sur. modica
¶ Vatic. plu-
ribus*

C

*Eadem de
causa navi-
gaturus in
Africam,
morbo impe-
ditus ex Hi-
spania ad
suos redit.*

m

130 Cum igitur moram aliquandiu contraxisset ibidem, nec invenire posset navem tunc temporis transfretantem, fraudatum à suo desiderio se sentiens, nautas quosdam Anconam tendentes, ut amore Dei eum secum ducerent, exoravit l. Verum illis propter expensarum defectum pertinaciter recusantibus, Vir Dei plurimum de Domini bonitate confisus navem cum socio latenter conscedit. Adsuīt quidam, à Deo, ut creditur, pro Paupere suo missus, qui secum ferens necessaria viatūs, quandam timentem Deum de navi ad se vocatum sic aliquid est: Hæc * pro pauperibus fratribus in navi latitantibus conserva fideliter, as necessitatibus tempore amicabiliter subministra.

131 Sicque factum est, ut nautis propter vim ventorum per dies plurimos nusquam applicare valentibus, omnia consumerentur ipsorum cibaria, & sola pauperi Francisco collata desuper eleemosyna supereffet. Quæ cum esset permodica *, tantum divina virtute suscepit augmentum, ut diebus plurimis *, in mari propter tempestatem continuam contrahentibus moram, usque ad portum Anconæ omnium necessitatibus plenariè subveniret. Videntes itaque nautæ, per Servum Dei multa se mortis evasisse discrimina, tanquam qui maris horrenda pericula senserant, & miranda opera Domini viderant in profundo, gratias egerunt omnipotenti Deo, qui semper in suis amicis & servis mirabilem & amabilem se ostendit. Cum m autem, relicto mari, terram perambulare coepisset, jactato in eam salutis semine, reportabat manipulos fructuosos.

132 Verum quia martyrii fructus adeò cor ejus allexerat, ut pretiosam pro Christo mortem super omnia virtutum merita peroptaret, versus Marrochium iter arripuit, ut Miramolino & genti ejus Christi Euangelium prædicaret, si quo modo ad concupitam palmam valeret attingere n. Tanto namque desiderio fegebatur, ut, quamvis esset imbecillis corpore, peregrinationis suæ præcurreret comitem; & ad exsequendum propositum festinus, & tanquam spiritu ebrios advolaret. Sed cum jam usque in Hispaniam perrexisset, divina dispo-

sitione, quæ ipsum reservabat ad alia, gravissima ei supervenit infirmitas, quæ præpeditus, NAVEN- quod cupiebat, adimplere nequivit. Sentiens i- TURA. gitur Vir Dei, quod necessaria erat adhuc proli, quam generat, ipsius vita in carne, quamvis mortem sibi lucrum putaret esse, rediit ad pascendum * oves suæ sollicitudini commenda-

* Wadd. pa- scendas

133 Verum caritatis ardore spiritum ipsius ad martyrium perurgente, tertia adhuc vice pro fide Trinitatis effusione sui sanguinis dilata, versus infideles profici sci tentavit o. Ter- tio decimo namque conversionis suæ anno ad partes Syriæ pergens, multis se periculis con- stanter exposuit, ut Soldani p Babyloniam posset adire præsentiam. Inter Christianos enim ac Saracenos tunc bellum tam implacabile * erat, exercituum castris hinc inde in campo cominus ex adverso locatis q, ut via mutui transitus si- ne mortis discrimine non pateret. Exierat siquidem * à Soldano edictum cruele, ut, quicunque caput alicujus Christiani afferret, Bisantiū r aureum pro mercede reciperet. At intrepidus Christi miles Franciscus, sperans in proximo suum adipisci posse * propositum, definit iter arripere, mortis pavore non teritus, sed desiderio provocatus.

* Ms. guerra
tam implaca-
bilis

* Wadd. name-
que

r

134 Oratione namque præmissa, confortatus à Domino, confidenter illud propheticum decantabat: 'Nam etsi ambulavero * in me- dio umbræ mortis, non timebo mala: quo- niā tu mecum es f.,, Assumpto igitur focio fratre, Illuminato nomine, viro utique luminis & virtutis, cum iter cœpisset, obvias habuit oviculas duas; quibus visis, exhilaratus Vir sanctus, dixit ad socium: Confide, frater, in Domino, nam in nobis Euangelicum illud impletur: "Ecce, ego mitto vos, sicut oves in medio luporum t.,, Cum autem processissent ulteriū, occurserunt ei satellites Saraceni, qui tanquam lupi celeriū accurrentes ad oves, servos Dei feraliter comprehensos crudeliter & contemibiliter pertractarunt u, afficientes con- vitis, affligentes verberibus, & vinculis alli- gantes. Tandem afflictos multipliciter & attritos ad Soldanum, divina disponente provi- dentia, juxta Viri Dei x defiderium perduxerunt.

* Apud
Wadd. deest
posse

E

ab illius sa-
tellibus
captus, pes-
simique mul-
tatu, & ad
ipsum addu-
ctus

¶

* Ms. in

* ibid. ambu-

lem

f

135 Cum igitur princeps ille perquireret, à quibus, & ad quid, & qualiter missi essent, & quomodo advenissent; intrepido corde respon- dit Christi servus Franciscus, non ab homine, sed à Deo altissimo se fuisse transmissum, ut ei & populo suo viam salutis ostenderet, & an- nunciaret Euangelium veritatis. Tantù vero men- tis constantiā, tanta virtute animi, tantoque fervore spiritus prædicto Soldano prædicavit Deum trinum & unum, & Salvatorem omnium Jesum Christum, ut Euangelicum illud in ipso claresceret veraciter esse completem: "Ego da- bo vobis os, & sapientiam, cui non pote- runt resistere, & contradicere omnes adver- sariori vestri y.,, Nam & Soldanus admirandum in Viro Dei fervorem Spiritus conspiciens & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram contrahendam cum eo, instantiū invitabat z. Christi vero Servus superno illustratus oraculo, Si vis, inquit, converti tu cum po- pulo tuo ad Christum, ob illius amorem liben- ter vobiscum commorabor.

y

136 Quid si hasitas, propter fidem Christi legem Mahumeti * dimittere, jube ignem ac-

* Ms. Ma-

chomedii,

Sur. Maho-

cen. meti

z

F

x

y

z

y

z

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
fidem suam
per ignem
probare para-
tus; quod
Soldanus,
fusos metuens,
abnuit;

cendi per maximum; & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, ut vel sic cognoscas, quæ fides certior & sanctior non immetit tenenda sit. Ad quem Soldanus: Non credo, quod aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni propter fidem suam defensandam exponere, vel genus aliquod subire tormenti. Viderat enim, statim quendam de presbyteris suis, virum authenticum & longævum, hoc auditio verbo, de suis conspectibus aufugisse. Ad quem Vir sanctus: Si mihi velis promittere pro te & populo tuo, quod ad Christi cultum, si ignem illæsus exiero, veniatis; ignem solus introibo: & si combustus fuero, imputetur peccatis meis; si autem divina me protexerit virtus, Christum Dei virtutem & sapientiam, verum Deum & Dominum Salvatorem omnium agnoscat. Soldanus autem optionem hanc accipere se non audere, respondit; quia seditionem populi formidabat.

*sed multa ei
dona offert.
qua Sanctus
acceptare re-
cussans,
* ap. Wadd.
deß omnia*

137 Obtulit tamen ei multa munera pretiosa, quæ Vir Dei, non mundanarum rerum, sed salutis animarum avidus, sprevit omnia*, quasi lutum. Soldanus autem videns Virum sanctum, tam perfectum rerum mundialium contemptorem, admiratione permotus, majorem erga ipsum devotionem concepit. Et quamvis ad fidem Christianam transire nollet, vel forsan non auderet, rogavit tamen devotè Famulum Christi, ut prædicta susciperet pro salute ipsius, Christianis pauperibus vel ecclesiis erganda. Ipse verò, quia pondus fugiebat pecuniae, & in animo Soldani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenus acquievit.

*nihilque se
professorum
cognoscens,
ad Christianos regredi-
tur.*

aa

138 Videns etiam, se non proficeret in conversione gentis illius, nec suum assequi posse propositum aa, ad partes fidelium, divina revelatione præmonitus, remeavit. Sic itaque Dei ordinante clementia, & sancti Viri promerente virtute, misericorditer & mirabiliter factum est, quod Christi Amicus mortem pro ipso viribus totis exquireret, & tamen nullatenus invireret; ut & merito non careret optati martyrii, & insigniendus servaretur in posterum privilegio singulari bb. Sic utique factum est, ut ignis ille divinus adhuc perfectius ipsius asstueret in corde, ut post potentius* evaporaret in carne. O verè beatum Virum, cuius caro, etiè tyrannico ferro non cæditur, occisi tamen Agni similitudine non privatur! O, inquam, verè ac plenè beatum, cuius animam etiè gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrii non amisit!

*Ms. patenti-
us

bb

C

A N N O T A T A.

a Sequentia usque ad finem hujus numeri enissa sunt in editione Waddingi.

b Lege Psalmum 148, ac luce clarius agnoscens, quam incepit & impie quidam heterodoxi sugillare ausi sint sermones S. Francisci, bruta animantia ad Dei laudem exhortantur.

c Ex Cantorum cap. 1, v. 12.

d In Regula à Waddingo primo loco edita cap. 3 inter jejunia Ordinis præcipitur jejunium ab Epiphania, quando Dominus noster Jesus Christus incepit jejunare, usque ad Pascha. At in altera, quæ nunc utuntur Fratres Minores, cap. 3 dicitur: Sanctam verò quadragesimam, quam incipit ab Epiphania usque ad continuos quadragesinta dies, quam Dominus suo sancto jejunio consecravit, qui voluntariè eam jejunant,

benedicti sunt à Domino; & qui nolunt, non sint adstricti. Hinc Waddingus ad priorem locum hac annotavit: In secunda Regula cap. 3 jejunum hoc spontaneum est, nec eò (ad Pascha) usque protenditur, sed tantum per quadragesinta dies. De hoc dierum numera videtur hic loqui S. Bonaventura.

e In Ms. nostro: Matrem Domini Jesu.

f Festum sanctorum apostolorum Petri & Pauli celebratur die 29 Junii; festum assumptionis beatissima virginis Mariae 15 Augusti, diebus quadragesita sex inter hoc & illud intermediis.

g Nimirum usque ad festum Dedicacionis S. Michaelis archangeli, quod quadragesimo quinto die post festum Assumptionis sanctissima Dei Genitricis, seu die 29 Septembris colitur.

h Liber hic paucis advertere, S. Franciscum quinque jejunia quadragesimalia, quorum quodlibet quadragesinta dies completebatur, aut etiam excedebat, quotannis observare soluisse; nam tribus in hoc capite memoratis addenda sunt annum quadragesimale ex præcepto Ecclesie observandum, alterumque à festo Omnium Sanctorum usque ad Nativitatem Domini in Regula Minorum cap. 3 præscriptum; nullum è tribus prioribus voluit suis esse præceptum.

i Quia sequuntur usque ad finem hujus numeri, rescidis Waddingus.

k Id est, anno Christi 1212, uti ostensum est in Commentario previo § 13, num. 292, ubi plura de itinere in Syriam frustra tentato leges. De eodem itinere agit Celanensis in Vita prima lib. 1, cap. 7; ubi etiam consule Annata, hic non repetenda.

l Sequentia fere usque ad finem numeri 131 prætermisit Waddingus.

m Waddingus, recisis, ut mox monui, premissis, ita hic pergit: Cum autem illi (nautæ) eum in Italiam portassent, terram perambulare coepit, & jactato in eam salutis semine, reportabat manipulos fructuosos.

n De hoc quoque suscepio versus Africam itinere anno 1213, quod S. Francisci morbus in Hispania abrupit, scribit Celanensis in Vita prima lib. 1, cap. 7, & ego pluribus egi in Commentario previo § 14; quapropter ne aelium agam, lectorem ad uirumque locum remitto.

o Hoc tertium iter, quod in annum Christi 1219 incidit, etiam legitur apud Celanensem in eodem libro 1, cap. 7, quod consule, uti & Commentarium præsumto toto § 16 & 17.

p Surius pro voce Soldanus, que Mahometorum regem aut principem significat, semper habet Sulthanus, que vox ejusdem significationis est.

q Loquitur S. Bonaventura de exercitibus Cruce-signatorum, qui anno 1219 urbem Damiam in Ægypto obsidebant, & Saracenorū, qui cum principe suo, Soldano Babylonie seu Ægypti, haud procul inde sua castra habebant, ut urbi succurrerent. In ista Christianorum castra S. Franciscum tunc advenisse, narrat alia occasione Bonaventura inferius num. 154 & sequenti; & Jacobus de Vitriaco, testis oculatus, cuius testimonium recitavi in Commentario previo num. 357 & 358.

r In Ms. nostro & editione Vaticana: Bizantium; apud Surium & Waddingum: Byzantius. Est autem Byzantius aureus nummus seu moneta quadam imperatorum Constantinopolitanorum, sic dicta à Byzantio, quo nomine Constantiopolis etiam veniebat.

f Psal-

A f Psalmo 22, v. 4.

t Matthei cap. 10, v. 16. In editione Surii
desunt ha voces: Sicut oves.

u Waddingus: Qui tamquam lupi celerius
accurrentes ad eos, veluti ad oves, servos Dei
feraliter pertractarunt.

x Viri Dei etiam legitur in Ms. nostro; at in
alius tribus editionibus omittitur Dei.

y Luce cap. 21, v. 13.

z Videns eum bestia crudelis (*Soldanus Aegypti*) in conspectu Viri Dei in mansuetudinem
conversa, per dies aliquot ipsum sibi & suis
Christi fidem praedicantem attentissime audivit,
inquit Cardinalis de Virriaco, lardans in Com-
mentario prelio nro. 357.

aa Videlicet martyrium.

bb Intelligit sacra signata, ut sequitur.

C A P U T X.

De studio & virtute orationis.

B

Orationi,
quam facit
maximi.

Entiens Christi servus Franciscus, corpore
se peregrinum à Domiso, cum jam ad ter-
rena foris desideria per Christi caritatem totus
esset insensibilis factus, ne foret absque conso-
latione Dilecti, sine intermissione orans, spiritu-
m Deo contendebat exhibere præsentem. Er-
rat quidem oratio contemplati solatum, dum
supernarum circuitu mansionum, angelorum con-
civis jam factus, serventi desiderio quærebatur
Dilectum, à quo solus eum carnis paries dis-
jungebat. Erat & operanti præsidium, dum
in omnibus, quæ agebat, de sua diffidens in-
dustria, & de superna pietate confidens, per
ipsius instantiam, totum in Domino cogitatum
jactabat.

perpetui
ubique in-
tentus;
*Ms. prospo-
rare

140 Orationis gratiam viro religioso deside-
randam super omnia, firmiter afferebat, nul-
lumque credens sine ipsa in Dei prosperari ser-
vicio, modis, quibus poterat, fratres suos ad e-
ius studium excitabat. Nam ambulans & se-
dens, ibi & foris, laborans & vacans, orationi adeò erat intentus, ut illi videretur, non
solum, quicquid erat in eo cordis & corporis,
verùm etiam operis & temporis, dedicasse. So-
litus erat nullam visitationem Spiritus cum ne-
gligentia præterire. Siquidem cum offerebatur,
sequebatur eam, & quamdiu Dominus
concedebat, dulcedine perstrebatur oblata.
Cum autem intentus itineri divini Spiritus ali-
quos sentiret afflatus, sociis precedentibus,
gradum, ficebat, novamque inspirationem ad
fruitionem convertens, gratiam non recipiebat
in vacuum.

binc illi fra-
quentes esfa-
ces, qualis
accidit Bur-
gum sancti
Sepulchri
transienti.

141 Suspendebatur multoties tanto con-
templationis excessu, ut supra semetipsum raptus,
& ultra humatum sensum aliquid sentiens,
quid ageretur circa se exterius, ignoraret a.
Transiens namque sentiel per Burgum sancti Se-
pulchri b, castrum urique populosum, pro dé-
bilitate corporis subiectus asello, obvias ha-
buit turbas, in eum præ devotione ruentes.
Tractus autem & detentis ab eis, compressus quoque,
ac multipliciter attricatus, insensibili-
visidebatur ad omnia, & velut exanimis cor-
pus, de his, quæ fiebant circa ipsum, nihil pe-

Ottobris Tomus II.

nitus advertebat. Unde cum jam diu transito
castro, turbisque reliquis, pervenisset ad quad-
dam domicilium leprosorum, quasi aliunde re-
diens, cœlestium Contemplator, solicite requi-
sivit, quando propinquarent * ad Burgum.
Mens quidem ipsius, in cœlestibus fixa splen-
doribus, varietates non senerat locorum, nec
temporum, nec occurrentium personarum.
Quod ipsi accidisse frequentius, sociorum e-
jus experientia multiplex comprobavit.

142 Et quia in oratione perceperat, Sancti
Spiritus desideratam præsentiam tantò familia-
rius se offerre precatibus, quantò plus invenit
elongatos à strepitu mundanorum, idèo loca
solitaria quærens, ad solitudines & ecclesiæ de-
relictas oratus nocte pergebat, ubi dæmo-
num pugnas horribiles frequenter sustinuit, qui
secum sensibiliter configentes, nitebantur ipsum
ab orationis studio perturbare. Ipse vero ar-
mis munitus cœlestibus, quantò vehementius
impetebatur ab hostibus, tantò fortior in vir-
tute, & serventior reddebat in prece c, fi-
denter dicens ad Christum: "Sub umbra ala-
rum tuarum protege me à facie impiorum,
qui me affixerunt d., Ad dæmones autem:
Facite, quicquid in me valetis, maligni spiritus,
& fallaces; non enim potestis, nisi quantum
vos manus superna relaxat, & ego ad perfe-
rendum omnia, quæ illa infligenda decreverit,
cum omni jucunditate paratus assisto: quam
mentis constantiam superbi dæmones non feren-
tes abscedeant confusi."

143 Vir autem Dei, solitarius remanens &
pacatus, nemora replebat gemitis, loca spar-
gebatur lacrymis, peccora manu tundebat, &
quasi occultius secretarium noctis, confabula-
batur cum Domino suo. Ibi respondebat Ju-
dici, ibi supplicabat Patri, ibi colloquebatur
Amico. Ibi quoque à fratribus ipsum piè ob-
servantibus aliquoties auditus est clamoris & ge-
nitibus apud divinam pro peccatoribus inter-
pellare clementiam, deplorare etiam alta voce,
quasi coram se positam, Dominicam passio-
nem. Ibi visus est nocte orans; manibus ad
modum crucis protensis, toto corpore suble-
vatus à terra, & nubecula quadam fulgeante
circumdatu, ut illustrationis mirabilis intra men-
tem mira circa corpus perlustratio testis esset.
Ibi etiam, sicut certis est comprobatum indi-
ciis, incerta sibi & occulta divina Sapientia
pandebantur; quamvis illa non vulgaret exte-
rius, nisi quantum Christi urgebat caritas, &
proximorum utilitas exigebat. Dicebat enim:
Levi mercede rem impreiabilem contingit amiti-
, & illum, qui dedit, ad non dandum iterum
facile provocari f.

144 Quando à privatis redibat orationibus,
quibus penè in virum alterum mutabatur, sum-
moperè studebat conformare se cæteris, né
forte, quod foris ostenderet, aura favoris in-
tus à mercede evacuaret. Cum in publico subi-
tò afficeretur visitatus à Domino, semper ali-
quid obijiciebat astantibus, ne Spōni familiares
attackus g forinsecus vulgarentur. Exsecratio-
nes, gemitus, durös anhelitus, extrinsecos nu-
tus, orans inter fratres devitabat omnino; hinc
quia diligebat secretum, hinc quia ad interiora
reintrans, totus ferebatur in Deum. Sæpe h talia
familiaribus dixit: Quando Servus Dei orans
visitatur divinitus, dicete debet: Istam conso-
lationem mihi peccatori & indigno de cœlo mi-
fici,

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

*Ms. propin-
quaret

In solitariis
locis orare
solitus à da-
monibus fa-
stra impeti-
tur:

E

ibidem divi-
nis gaudet
favoribus &
in aërem sub-
levatus con-
spicitur.

F

f
Cœlestes favo-
res occulere
fudet, suos-
que infundit.

G

H

A. S. BE.

NAVEN-

TURA

sisti, Domine, & ego illam tuæ committo custodiæ; quia thesauri tui me sentio esse latronem. Cùm autem ab oratione revertitur, sic debet se pauperculum & peccatoem ostendere, ac si nullam sit novam gratiam contemnere.

Afflensis

episcopus, ad

orantem te-

merè ingre-

fus, divini-

tus repelli-

tur:

*Ms. &

Wadd. ad vi-

scandum

145 Orante autem Viro Dei in loco de Portiuncula, contigit, Afflissinatem episcopum venire ad eum, ut erat solitus, visitandum*. Qui mox, ut locum sicut ingressus, ad cellam, in qua Christi Servus orabat, plus debito fidenter accessit: pulsatoque ostiolo, intraturum se ingens, dum caput immisit, Sanctumque orantem conspexit, repentino timore concussum, obrigescitibus membris, etiam loquela amissit; subitique voluntate divina per vim foras propulsus, retrogrado pede procul abductus est. Stupefactus episcopus, ad fratres festinavit, ut potuit, Deoque sibi restituente loquela, primo verbo confessus est culpam.

quidam ab-

bas mirabi-

lem illius or-

ationis vim

experitur.

j

B

*Ms. namque

146 Contigit i tempore quodam, abbatem monasterii sancti Justini de episcopatu Perusii, obviae Farnulo Christi. Quo viro, abbas devotus celeriter de equo descendit, ut & Viro Dei reverentiam ficeret, & de salute animæ aliqua cum ipso conserret. Tandem habita collatione suavi, abbas abscedens, orari profese, humiliiter petit. Cui Vir Deo carus respondit: Orabo libenter. Parum itaque discedens abbatem, dixit fidelis Franciscus ad socium: Expecta, frater, modicum; quia debitum volo solvere, quod promisi. Orante autem * illo, subito abbas insolitum calorem & dulcedinem hactenus inexpertam sensit in spiritu: ita quod in excessu mentis effectus totus à seipso in Deum defecit. Parvæ morulæ substituit, & in se revertitus, virtutem orationis sancti Francisci cognovit. Majore proinde circa Ordinem semper amore flagravit, multisque factum pro miraculo retulit.

147 Solitus erat * Vir sanctus Horas canonicas non minùs timoratè Deo persolvere, quam devotè. Nam licet oculorum, stomachi, splenis & hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamen muro vel parieti inhærere, dum psalmit; sed Horas semper erectus, & sine capitio*, non gyrovagis oculis, nec cum aliqua syncopa k persolvebat. Siquando esset in itinere constitutus, ficebat tunc temporis gressum, hujusmodi consuetudinem reverentem & sacram propter pluviarum inundantium non omittens.

Horas cano-

nicas ubiq

reverenter

persoluit; e-

vagationes

mentis ex-

piat,

*Wadd. sole-

bat

*al. caputio

k

Licet enim: Si quietè comedit corpus cibum suum, futurum cum ipso verum esse; cum quanta pace & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ l? Graviter etiam se putabat offendere; si quando orationi deditus, vanis phantasmatibus interius vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confessioni, quin illud protinus expiat. Hoc studium sic in usum converterat, ut rarissimè muscas hujusmodi pateretur.

148 Fecerat in Quadragesima quadam va-

fendicat:

nomini Domini

eximis vio-

neratur, eo-

que suaviter

afficiuntur.

m

teriam in memoriam veniens paululum ipsius annum distractisset, motus fervore spiritus va sculum igne consumpsit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius sacrificium impedivit m. Psalmos cum tanta mentis & spiritus attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet; & cùm nomen Domini in eis occurreret, præ-

suavitatis dulcedine labia sua lingere videbatur. Ipsum quoque Domini nomen, non solum cogitatum, verum etiam prolatum & scriptum, reverentiæ volens honoret præcipuâ, fratribus persuasit aliquando, ut omnes schedulas scriptas, ubi cunque repertas, colligerent, mundo que loco reponerent, ne forte sacram illud non men ibi scriptum, contingere, conculcari n. Nomen autem Jesu cum exprimeret vel audiret, jubilo quodam repletus interius, totus videbatur exteriùs alterari, ac si mellifluus sapor gustum, vel harmonicus * sonus ipsius immutasset auditum.

149 Contigit autem anno tertio ante obitum suum, ut memoriam nativitatis pueri Jesu, ad devotionem excitandam, apud castrum Græci disposeret agere, cum quodam majori solemnitate valerer o. Ne verò hoc levitati posset adscribi p, à summo Pontifice petitâ & obtentâ licentia, fecit præparari præsepium, apportari foenum, bovem & asinum ad locum adduci. Advocantur fratres, adveniunt populi, personat silva voces, & venerabilis illa nos luminibus copiosis & claris, laudibusque sonoris & consonis, & q splendens efficitur & solennis. Stabat Vir Dei coram præsepio, pietate repletus, resperitus lachrymis, & gaudio superflus. Celebrantur Missarum solennia super præsepe, levita Christi Franciso sacram Euægeliū de cantante. Prædicat deinde populo circumstanti de nativitate Regis pauperis, quem cùm nominare veller, PVERUM DE BETHLEHEM præ amoris teneritudine nuncupabat.

150 Miles autem quidam virtuosus & verax, qui, propter Christi amorem seculari religia militia, Viro Dei magna fuit familiaritate conjunctus, dominus Joannes de Græcio r, se vidisse, afferit, puerulum quendam valde formosum in illo præsepio dormientem; quem beatus pater Franciscus ambobus complexans brachiis, excitare videbatur à somno. Hanc siquidem * devoti militis visionem non solum videntis sanctitas credibilem facit, sed & designata veritas comprobat, & miracula subsecuta confirmant. Nam exemplum Francisci consideratum à mundo, excitativum est cordium, in fide Christi torquentem; foenum præsepii, reservatum à populo, mirabiliter sanativum fuit brutorum languentium, & aliarum repulsivum pestium diversarum f, glorificante Deo per omnia Servum suum, sanctæque orationis efficaciam evidentibus miraculorum prodigiis demonstrante.

ANNOTATA.

a Sequentia usque ad voces, Mens quidem ejus omisa sunt in editione Waddingi.

b Burgum S. Sepulchri, Italis Bôrgo di S. Sepolcro, nunc civitas Umbria est prope Tiberim in limite Hetruria, olim ditionis Pontificia, sed nunc dudum Magni ducis, & seculo 16 à Leone X Papa episcopatu illustrata.

c Reliqua usque ad voces Quam mentis constantiam non habet Waddingus.

d Psalmo 16, v. 8 & 9.

e Ms. nostrum, editiones Vaticana & Waddingiana: clamorosis.

f Hec ultima periodus pretermissa est apud Waddingum,

g Monet hic in margine Sedulius, alibi legi attractus,

D

n

*al. harmo-
niacus

Christi diems
natalis pec-
uliariter fol-
minante ce-
lebrat.

o

P

q

E

& puerum
Jesum am-
plètè compo-
nitur: fa-
brum mira-
cula confir-
mabantur. j

*Ms. quidem
Wadd. equa-
dem

F

f

- A** attractus, ut etiam legit Waddingus.
h Hec usque ad finem hujus numeri rescidit Waddingus.
i Sequentia usque ad finem hujus numeri pretermisit Waddingus.
k Id est, sine interruptione.
l Hec quoque periodus non est in editione Waddingi.
m Premissa ab initio hujus numeri omisit Waddingus.
n Hac etiam leguntur in Vita prima lib. I cap. 10, ubi vide Annotata ad lit. d.
o Contigerunt hac anno Christi 1223, Consule etiam Vitam primam lib. I, cap. 10 & Annotata ibidem.
p In Ms. nostro desunt ista: Ne verò hoc levitati posset adscribi.
q Vocem & non habent editiones Vaticana & Waddingiana; at Sedulio consonant Ms. nostro codex & Surius.
r Is ipse, qui, petente S. Francisco, omnia ad hanc solennitatem paraverat, ut habemus ex Vita prima, lib. I, cap. 10, num. 84.
- B** f Consenit Celanensis in Vita prima, loco mox laudato, num. 87; sed addit, ob rei gesta memoriam in eodem loco ecclesiam suisse extraham.

C A P U T XI.

De intelligentia Scripturarum,
& spiritu prophetiae.*Divinitus il-
lustratus sa-
crae Scriptu-
ras intelligi:*

AD tantam autem mentis serenitatem indecessum orationis studium cum continua exercitatione virtutum Virum Dei perduxerat, ut, quamvis non habuerit sacrarum Litterarum peritiam per doctrinam, aeternæ tamen lucis irradiatus fulgoribus Scripturarum profunda micro intellectus scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab omni labore purum ingenium mysteriorum abscondita; & ubi magistralis scientia foris stat, affectus introibat Amatis. Legebat quondam in libris sacris, &, quod animo semel injecerat, tenaciter imprimebat memoria: quia non frustra mentalis attentionis percipiebat auditu, quod continuæ devotionis ruminabat affectu.

*quorum stu-
dium vult
cum oratione
& simplici-
tate conjun-
gi:
Vatic. tamen

a 152 Quarentibus aliquandò fratribus, utrum sibi placeret, quodd litterati, jam recepti ad Ordinem, intenderent studio sacræ Scripturaræ, respondit: Mibi quidem placet; dum tamen exemplo Christi, qui magis orasse legitur, quam legisse, orationis studium non omittant: nec tantum* studeant, ut sciant, qualiter debeat loqui, sed ut audita faciant, & cum fecerint, aliis facienda proponant. Volo, inquit, fratres meos discipulos Euangelicos esse, sive que in notitia veritatis proficeret, quodd in simplicitatis puritate concrecent, ut simplicitatem columbinam à prudentia serpentina non separent, quas Magister eximus ore suo benedicto coniunxit a.

b 153 Interrogatus Senis à quodam religioso viro, Theologæ sacræ doctore, de quibusdam questionibus difficilibus intellectu, tanta claritate doctrinæ divinæ sapientiæ patefaciebat ar-

Ostobris Tomus II.

cana, ut vehementer stuparet vir ille peritus, A. S. Bo- & cum admiratione referret: Verè Theologia NAVEN- sancti Patris istius, puritate & contemplatione, TURA. tanquam alis in altum subiecta, est aquila vo- lans; nostra verò scientia ventre graditur super ter- ram. Licet enim esset imperitus sermone, sci- tiā tamen plenus enodabat dubia quæstionum, & abscondita producebat in lucem. Nec abso- num, si Vir sanctus Scripturarum à Deo intel- lectum acceperat, cùm per imitationem Chri- sti perfectam veritatem ipsarum descriptam ge- staret in opere, & per Sancti Spiritus unctio- nem plenariam doctorem earum apud se habe- ret in corde.

c 154 Ad eum in ipso claruit spiritus pro- phetiæ, ut & prævideret futura, & cordium contueretur occulta; absentia quoque velut præsentia cerneret, & se præsentem absenti- bus mirabiliter exhiberet. Tempore namque, quo Damiatam Christianorum obsidebat exer- citus, aderat Vir Dei, non armis, sed fide munitus b. Cùm igitur die belli Christiani pa- rarentur ad pugnam, hoc auditio, Christi Ser- vus vehementer ingemuit, dixitque socio suo c: Si belli fuerit attentatus congressus*, ostendit *al. ingressus mihi Dominus, non prospere cedere Christia- nis. Verùm, si hoc dixeris, fatuus reputabor: si tacuero, conscientiam non evadam. Quid igitur tibi videtur? Respondit socius ejus, di- cens: Frater, pro minimo tibi sit, ut ab ho- minibus judiceris; quia non modò incipis fa- tuus reputari. Exonera conscientiam tuam, & Deum magis time, quam homines.

d 155 Quo auditio, exiliens Christi Præco, isque, sperto salutaribus monitis Christianos aggreditur; pro-hibet bellum, denunciat casum. Fit veritas in fabulam; induraverunt cor suum, & noluerunt reverti. Igitur * commititur & bellatur, tota- que in fugam vertitur militia Christiana, finem belli opprobrium regerens, non triumphum d. Tanta verò strage Christianorum imminentis est numerus, ut circa sex milia fuerint inter mortuos & captivos. In quo evidenter innotuit, quod spēnenda non erat sapientia Pauperis, cùm anima viri justi enunciaret & aliquando vera, quam septem circunspectores, sedentes in ex- celso ad speculandum.

e 156 Alio quoque tempore, cùm post rever- sionem ipsius de ultra mare, Celanum f præ- dicaturus accederet, miles g quidam supplici eum devotione cum instantia magna invitavit ad prandium. Venit itaque ad militis domum, omnisque familia pauperum hospitum exulta- vit ingressu. Ante verò quam cibum sumerent, juxta solitum morem Vir mente devotus offre- rens Deo preces & laudes, oculis stabat ele- vatis in cælum. Oratione completa, benignum hospitem, familiariter advocatum in partem, sic allocutus est: Ecce, frater hospes, tuis victus precibus, ut manducarem, domum tu- am intravi: meis nunc citò monitis acquiesce; quoniam non h̄c, sed alibi manducabis. Con- fiteere nunc peccata tua, veræ penitentia do- lore contritus; nec in te remaneat quicquam, quod veridica confessione non pandas. Reddet tibi Dominus hodie vicem; quoniam tanta de- votione suos pauperes suscepisti.

f 157 Acquievit continuò vir ille sermonibus qui ad eam- Sancti, socioque ipsius universa peccata in con- fectione detegens, disposuit domum suam, & mori- subito p̄d ad mortem suscipiendam se, quantum valuit,

*E e e e 2 pra-**Exercitū
Christiano an-
pud Damia-
nam prævicit
fragem, si**Si bellum
al. ingressus**B**Si belli
al. ingressus**E**Si belli
al. ingressus**F**Si belli
al. ingressus**d**Si belli
al. ingressus**E**Si belli
al. ingressus**F**Si belli
al. ingressus**G*

772 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA.

b
*Vatic. pro-
nuntia-
tionem

*Luxurioso
pejora mina-
tus, si ad vo-
mitum redi-
ret, sanita-
tem conforta-
re i*

*Ms. add. &

B

*at ille non
fieri promis-
sus, sub cor-
ruente domo
exspirat.*

*Nobili ma-
trona predi-
cis subitam
viri sui e-
mendatio-
num:*

C

præparavit. Intraverunt tandem ad mensam, & incipientibus alii manducare, hospes subito spiritum exhalavit, juxta verbum Hominis Dei repentina morte sublatus. Sicque factum est, hospitalitatis gratia promerente, ut juxta verbum Veritatis prophetam recipiens, mercedem prophetæ acciperet *b*, dum per sancti Viri prænunciationem* propheticam miles ille devotus sibi contra mortis subitationem providit, quatenus armis pœnitentiae pœmunitus perpetuam damnationem evaderet, & in æterna tabernacula introiret.

158 Tempore, quo Vir sanctus Reate jacebat infirmus, præbendarius *i* quidam, nomine Gedeon, lubricus & mundanus, infirmitate gravi correptus* lectulo decubans, cùm ad eum fuisse delatus, lacrymosè rogabat cum simul astantibus, ut ab ipso crucis signaculo signaretur. Ad quem ille: Cùm vixeris olim secundum desideria carnis, non veritus judicia Dei, quomodo te cruce signabo? Verùm propter devotas intercedentium preces signo te crucis signabo in nomine Domini. Tu tamen scito, te graviora passurum, si ad vomitum redieris liberatus; propter peccatum enim ingratitudinis semper pejora prioribus inferuntur. Signo itaque crucis super eum facto, statim, qui contractus jacuerat, surrexit sanus, & in laudem Dei prorumpens: Ego, inquit, sum liberatus. Insonuerunt autem ossa renum ejus, audiens cunctis, veluti cum manu ligna sicca franguntur.

159 Paucis autem interlapsis temporibus, Dei oblitus, corpus impudicitæ reddidit: cùmque serò quadam cenâisset in domo cuiusdam canonici, nocteque illa dormiret ibidem, subito super omnes corruit tecnum domîs. Ceteris autem evadentibus mortem, solus ille miser intercepitus atque interemitus est. Justo igitur Dei iudicio facta sunt novissima hominis illius pejora prioribus propter ingratitudinis vitium, Deique contemtum, cùm de accepta venia gratum esse oporteat, & duplo displiceat flagitium iteratum.

160 Alio quoque tempore mulier quædam nobilis, Deo devota, venit ad Sanctum, ut suum ei explicaret dolorem, ac remedium postularet. Habebat quidem virum valde crudelēm, quem adversarium patiebatur in servitio Christi, & ideò petebat à Sancto, quatenus oraret pro illo, ut suâ Deus cor ipsius dignaretur emollire clementiâ. Ipse verò hoc audiens, ait illi: Vade cum pace, indubitanter expectans de viro tuo consolationem tibi de proximo adsuturam. Et adjectit: Dicès ei ex parte Dei & meâ, quod nunc est tempus clementiæ, postmodum æquitatis. Benedictione accepta, revertitur mulier, invenit virum, denuntiat verbum. Cecidit super eum Spiritus Sanctus, & novum factum de veteri sic facit eum mansuetudine respondere: Domina, serviamus Domino, & salvemus animas nostras. Suadente igitur sancta uxore, pluribus annis cælibem vitam agentes, eodem die ambo ad Dominum migraverunt. Miranda certè in Viro Dei spiritus prophetici virtus, quâ & membris jam arentibus restituebat vigorem, & duris imprimebat cordibus pietatem.

161 Quanquam non minus ejusdem spiritus sit stupenda limpeditas, quâ sic futurorum præcognoscet eventum, ut etiam conscientia-

rum scrutaretur arcanum *k*, quasi alter Elisæus duplœm Eliæ spiritum assequutus. Nam cùm Senis viro eidam sibi familiari quædam superventura finaliter prædixisset, & vir ille peritus (de quo suprà mentio facta est *l*, quod de Scripturis cum eo conferebat aliquando) his auditis, ab eodem sancto Patre dubitando perquireret, an hæc ipse dixisset, quæ illius viri relatione cognoverat, non solum, se illa dixisse, asseruit, verùm etiam quærenti alienum eventum, proprium exitum prophetando prædictit. Quod ut certius cordi ejus imprimeret, quendam secretum conscientiæ illius scrupulum, quem nulli viventi vir præfatus expresserat, & mirabiliter revelando explicuit, & salubriter consulendo reseravat*. Ad quorum omnium firmitatem accidit, quod vir * ille religiosus, sicut Christi Famulus ei prædictit, sic finaliter consummavit.

162 Eo m quoque tempore, quo revertebatur de ultra mare, socium habens fratrem Leonardum de Assisio, contigit, eum fatigatum & lassum parumper asellum descendere. Subsequens autem socius, & ipse non modicum fessus, cœpit dicere intra se, humanum aliquid passus: Non de pari ludebant parentes ejus & mei *n*; en ipse equitat, & ego pedester asilum ejus duco. Hæc * illo cogitante, protinus descendit de asilo Vir sanctus, & ait: Non, frater, convenit, ut ego equitem, tu venias pedes; quia nobilior & potentior in sæculo tu me fuisti. Obstupuit illicè frater, & rubore suffusus, deprehensum se recognoscens, procidit ad pedes ipsius, & lacrymis irrigatus nudum exposuit cogitatum, veniamque poscit.

163 Frater quidam *o*, Neo devotus & Fætido Christi, frequenti cogitatione versabat in pectore, supernâ fore gratiâ dignum, quem Vir sanctus familiari complectetur affectu; quem verò tanquam extraneum reputaret, extra numerum electorum reputandum à Deo. Cùm igitur cogitationis hujus* erektrius vexatus impulsu, Viri Dei familiaritatem vehementer optaret; nec tamen cordis sui secretum revealaret alicui, advocans eum ad se, dulciter Pater pius sic alloquutus est: Nulla te turbet cogitatio, fili; quoniam te carissimum habens inter præcipue mihi caros, libenter tibi munus familiaritatis & dilectionis impendo. Migratus exinde frater, factusque devotior ex devote, non solum in amore * crevit Hominis sancti, verùm etiam per Spiritus Sancti gratiæ munus donis est majoribus cumulatus.

164 Cùm autem * in monte mähreret Alvernæ, cellâ reclusus, unus è sociis magno desiderio cupiebat habere de verbis Domini aliqd scriptum, manu ipsius breviter annotatum; gravem enim, quâ* vexabatur, tentationem, non carnis, sed spiritûs, ex hoc credebat evadere, vel certè levius ferre. Tali desiderio languens anxiabatur interius; quia verecundiâ victus reverendo Patri rem pandere non audebat. Sed cui homo non dixit, spiritus revelavit. Portari namque sibi jussit à fratre prædicto atramentum & chartam, laudesque Domini juxta fratris desiderium propria manu scriptis, & ultimò benedictionem ipsius, dicens: Accipe tibi chartulam istam, & usque ad diem mortis tuæ custodias diligenter. Accepit frater donum illud optatum; & statim omnis illa tentatio effugatur.

D
alteri viro
quædam alia,
alteri secre-
tum scrupu-
lum explicat
Or vita exi-
sum prænun-
tiat.
k
l

*Ms. refeca-
vit
*ibid. doce-
vit

*Cuidam fra-
tri illius va-
nam cogita-
tionem inſi-
nuans*
m

E

n

*Vatic. Hoc

*alterum se-
cretæ cogita-
tione anxi-
um piè se-
latur:*
o

*Vatic. hu-
jusmodi

F
*Vatic. &
Sur. in amo-
rēm

*alii, ut diu
optaverat,
occultam
tentationem
scripto suo
tollerat,
*Wadd. etiam
Ms. cum qua-

A gatur. Servatur littera p, & cùm in posterum miranda efficerit, virtutum Francisci testimonium fuit.

p **etiorumque lapsus ac emendationem prevides ac predicit.**

q 165 Frater q quidam erat, quantum à foris videbatur, sanctitate præclarus, conversatione insignis; tamen admodum singularis. Omni tempore orationi vacans, tanta districione silentium observabat, quod consueverat non verbis, sed nutibus confiteri. Accedit autem, sanctum Patrem venire ad locum, videre fratrem, & de ipso cum aliis fratribus habere sermonem. Commandantibus autem omnibus & magnificanibus illum, respondit Vir Dei: Sinite, fratres, ne mihi in eo diabolica figura laudetis. In veritate sciatis, quod diabolica tentatio est, & deceptio fraudulenta. Durè acceperunt hoc fratres, tanquam impossibile judicantes, quod tot perfectionis indicii fraudis se commenta fucarent*. Verùm non post multos dies eo Religionem egresso, evidenter apparuit, quantâ luculentia interioris contutus Vir Dei cordis ejus secreta perspexit. Multorum quoque per hunc modum, qui stare videbantur, ruinam, sed & plurimum perversorum conversionem ad Christum immobili veritate prænuncians, appropinquasse videbatur ad æternæ lucis speculum contemplandum, cuius fulgore mirabili absentia corporaliter, tanquam si essent præsentia, mentis ejus cernebat obtutus.

* al. fucarent

Abfons inobedientiam cujusdam videt, & per nuncium subriter corrigit.

C *Duobus, eorum desiderio divinitus cognito, bene precatur;*

alterius perversi lapsus vaticinatur.

r

A gatur. Servatur littera p, & cùm in posterum miranda efficerit, virtutum Francisci testimonium fuit.

165 Frater q quidam erat, quantum à foris

videbatur, sanctitate præclarus, conversatione insignis; tamen admodum singularis. Omni tem-

pore orationi vacans, tanta districione silentium obserbavat, quod consueverat non ver-

bis, sed nutibus confiteri. Accedit autem, sanctum Patrem venire ad locum, videre fratrem,

& de ipso cum aliis fratribus habere ser-

monem. Commandantibus autem omnibus &

magnificanibus illum, respondit Vir Dei:

Sinite, fratres, ne mihi in eo diabolica figura

laudetis. In veritate sciatis, quod diabolica

tentatio est, & deceptio fraudulenta. Durè ac-

ceperunt hoc fratres, tanquam impossibile ju-

dicantes, quod tot perfectionis indicii fraudis

se commenta fucarent*. Verùm non post mul-

tos dies eo Religionem egresso, evidenter ap-

paruit, quantâ luculentia interioris contutus

Vir Dei cordis ejus secreta perspexit. Mu-

ltorum quoque per hunc modum, qui stare vide-

bantur, ruinam, sed & plurimum perversorum

conversionem ad Christum immobili veritate

prænuncians, appropinquasse videbatur ad æ-

ternæ lucis speculum contemplandum, cuius

fulgore mirabili absentia corporaliter, tan-

quam si essent præsentia, mentis ejus cernebat

obtutus.

166 Quodam namque tempore vicarius suus

tenebat capitulum; ipse vero, in cella orans,

sequester erat & medius inter fratres & Deum.

Cùm igitur unus ex ipsis, defensionis quodam

confectus palliolo, non se subderet disciplinæ;

videns hoc Vir sanctus in spiritu, vocavit

quendam de fratribus, & dixit ad eum: Vidi,

frater, diabolum super illius fratri inobedien-

ti dorsum, collum ejus tenentem astrictum,

qui tali sessore subactus, obedientiæ freno

spreto, instinctus ejus sequebatur habenas. Et

cùm rogarem Deum pro fratre, subito dæmon

confusus abscessit. Vade igitur, & dic fratri,

ut obedientiæ sanctæ jugo collum sine mora

submittat. Monitus per internuncium frater,

statimque conversus ad Deum, ad pedes vica-

rii humiliiter se projectit.

167 Alio quoque tempore contigit, duos

fratres ad eremitorum Gracii de remotis venire,

ut Virum Dei cernerent, & benedictionem multo

desideratam jam tempore reportarent. Venien-

tes autem, & non invenientes, quia de publi-

co jam ad cellam redierat, desolati abibant. Et

ecce recendentibus illis, cùm de ipsorum adven-

tu vel recessu nihil secundum humanum sen-

sum percipere potuisset, præter solitum morem

egressus è cella, clamavit post eos, & ipsos,

juxta quod optaverant, signo crucis facto, in

Christi nomine benedixit.

168 Duo fratres venerunt aliquando de ter-

ra Laboris r, quorum antiquior nonnulla in-

tulit scandalum juniori. Cùm autem pervenissent

ad Patrem, quæsivit ille à juniore, qualiter

erga ipsum se frater socius habuisset in via:

quo respondentे: Utique satis bene; subjun-

xit: Cave, frater, ne sub humilitatis specie

mentiaris; scio enim, scio, sed expecta modi-

um, & videbis. Miratus est perplurimum fra-

ter, quomodo tam absentia per spiritum co-

gnovisset. Igitur non post multos dies, con-

tempta Religione, foras egreditur, qui scanda-

lum fecerat fratri, & à Patre non petierat ve-
niam, nec correctionis debitam receperat di-
sciplinam, simulque duo in una illius claruere
ruina; æquitas scilicet divinæ justitiæ, & per-
spicacitas spiritus prophetæ.

169 Qualiter autem absentibus se præsen-
tem exhibuit, divina faciente virtute, eviden-
ter ex superioribus innotescit, si revocetur ad
mentem, qualiter absens in curru igneo fratri-
bus transfiguratus apparuit; & quomodo se
Arelatensi capitulo in crucis effigie præsenta-
vit s. Quod factum esse divina dispositione cre-
dendum est, ut ex præsentia corporalis appa-
ritione mirabili claresceret, quâm præ-
sens & pervius spiritus ejus luci sapientiæ foret.

A. S. Bo-
NAVEN-
TURA

169 Qualiter autem absentibus se præsen-
tem exhibuit, divina faciente virtute, eviden-
ter ex superioribus innotescit, si revocetur ad
mentem, qualiter absens in curru igneo fratri-
bus transfiguratus apparuit; & quomodo se
Arelatensi capitulo in crucis effigie præsenta-
vit s. Quod factum esse divina dispositione cre-
dendum est, ut ex præsentia corporalis appa-
ritione mirabili claresceret, quâm præ-
sens & pervius spiritus ejus luci sapientiæ foret.

f * Wadd. rat-
tiones

* al. deß
enim

* al. add. rat-
tiones

E

ANNOTATA.

a Totum hunc numerum omisit Waddingus.

b Lege suprà caput 9, num. 133, & Anno-

tata ibidem.

c Fratri Illuminato, ut videre est suprà loco

mox citato.

d Adi Commentarium prævium num. 348 &

duabus sequentibus.

e Waddingus habet: Plus annuntiet; sed in
Vulgata Ecclesiastici cap. 37, §. 18, unde hac
sumpta sunt, legitur: Anima viri sancti enun-
ciat aliquando vera, quâm septem circumspe-
ctores, sedentes in excelso ad speculandum.

F

f Oppidum est prope lacum Fucinum, in

Marsis, seu in Aprutio Ulteriori, in regno

Neapolitano, à quo oppido Thomam, primum

S. Francisci biographum, De Celano, Celanum

aut Celanensem dictum puto. Waddingus rur-

sum prætermis omnia, quæ toto hoc numero &

quatuor sequentibus referuntur.

g Id est, vir nobilis, ut alibi annotavi.

h Matthæi cap. 10, §. 41.

i Præbenda est beneficium ecclesiasticum. Hinc

præbendarius, qui hujusmodi beneficium ob-

tinet.

k Waddingus, omissis, quæ suprà diximus,
ita hic progreditur: Miranda certè in Viro Dei
spiritus propheticæ virtus, quâm non solum fu-
turorum præcognoscet eventum, sed etiam

conscientiarum scrutaretur arcanum.

l Nempe num. 153.

m Hac & quæ sequuntur usque ad initium

numeri 164 prætermis omisit Waddingus.

n Proverbium est, quo frater Leonardus fi-

gnificabat, suos sancti Francisci parentes non

fuisse paris fortuna, sed suos scilicet opulentioris

nobiliorisque, ut mox sequitur.

Eeeee 3

• Hunc.

A. S. BO-
NAVEN-
TURA.

*o Hunc dictum suisse Richerium, docet Ce-
lanensis in Vita prima num. 49, ubi & numero
sequenti idem facitum referi.*

*p Sedulius in Commentario ad hanc Vitam
ex Bartholomeo Pisano afferit, fratrem illum fu-
isse Leonem, scriptumque signo Thau signatum,
contumissus hanc benedictionem: Benedicat tibi
Dominus, & custodiat te; ostendat Dominus
faciem suam tibi, & misereatur tui; con-
vertat Dominus vultum suum ad te, & det
tibi pacem. Dominus benedic fratrem Leo-
nem. Waddingus in Annalibus ad annum 1224,
num. 7 idem scriptum eodem ferè, quo Sedu-
lius, modo recitat, subditque: Post mor-
tem ejus (Leonis) diligenter in hunc usque
diem inter reliquias adservatum in sacrario S.
Francisci Assisi, miraculosè multis reddidit sa-
nitatem.*

*q Sequentia usque ad initium numeri 167 non
sunt in editione Waddingi.*

*t Terra Laboris, Italiæ la Terra di Lavo-
ro, regni Neapolitani provincia est in ora ma-
ris Tyrrheni. Hec & sequentia usque ad fi-
num hujus numeri omissa sunt in editione Wad-
dingi.*

f Utrumque leges supra cap. 4.

t Lege librum Sapientia cap. 7, §. 24 & 27.

C A P U T XII.

De efficacia predicandi & gra- tia sanitatum.

Sanctus du-
bitans, utrum
Deo magis
placere ora-
re.

C

*an predicare,
fratres suos
dico consulit,*

Fidelis re vera famulus & minister Christi
Franciscus, ut cuncta fideliter & perfectè
perageret, illis potissimum virtutum exercitiis in-
tendebat, quæ, sacro dictante Spiritu, Deo
suo magis placere, cognoverat. Qua de re
contigit, illum in magnam dubitationis cuius-
dam agoniam incidere, quam multis diebus,
ab oratione rediens, terminandam fratribus sibi
familiaribus proponebat. Quid, inquit, fratres,
consulitis, quid laudatis? An, quod orationi
vacem, an, quod prædicando discurrat; si
quidem ego parvulus, simplex & imperitus ser-
mone, majorem orandi accepi gratiam, quam
loquendi. Videatur etiam in oratione lucrum &
cumulatio gratiarum; in prædicatione distri-
butio quædam donorum cælitus acceptorum.
In oratione etiam purificatio interiorum affe-
ctionum, & unitio ad unum verum & summum
Bonum, cum vigoratione virtutis; in præ-
dicatione spiritualium pulverizatio pedum, di-
stractio circa multa, & relaxatio disciplinæ,

*171 Tandem in oratione Deum alloquimur,
& audimus, & quasi angelicam vitam agentes,
inter angelos conversamur; in prædicatione
multa oportet condescensione uti ad homines
& humanæ inter eos vivendo, humana cogita-
re, videre, dicere & audire. Sed unum est in
contrarium, quod videtur præponderare his
omnibus ante Deum, quod videlicet Unigeni-
tus Dei Filius, qui est sapientia summa, pro-
pter animarum salutem de sinu Patris descen-
dit, ut suo mundum informans exemplo ver-
bum salutis hominibus loqueretur, quos sacri
sanguinis & pretio redimeret & exundaret la-
vacio, & poculo sustentaret, nihil sibi omnino*

reservans, quod non in salutem nostram libe-
raliter erogaret. Et quia debemus omnia face-
re secundum exemplar eorum, quæ videmus
in ipso, tanquam in monte sublimi, videtur ma-
gis Deo placitum, quod, intermissa quiete,
foras egrediar ad laborem a. Cumque per mul-
tos dies verba hujusmodi rutinaret cum fratri-
bus b, certitudinaliter nequivat percipere,
quid horum sibi foret, ut Christo verè acce-
ptius, eligendum.

*172 Cùm enim miranda nōset per spiritum
prophetæ, hanc per seipsum quæstionem dis-
solvere non valebat ad liquidum; Deo melius
providente, ut prædicationis meritum per su-
pernum manifestaret oraculum, & Servi
Christi humilitas servaretur. Non erubescet à
minoribus parva quærere verus Minor, qui
magna didicerat à Magistro supremo; studio
namque præcipuo solitus erat exquirere, quali
via, qualique modo Deo * posset secundum
ipsius beneplacitum perfectius deservire. Hæc
summa ejus philosophia, hoc summum ejus
desiderium existit, quoad vixit, ut quæreret à
sapientibus & simplicibus, perfectis & imper-
fectis, parvulis & grandavis, quæliter ad per-
fectionis culmen virtuosius pervenire valeret.
Assumens itaque duos ex fratribus, misit ad fra-
trem Sylvestrum, qui crucem egredientem vi-
derat de ore ipsius c, & tunc in montem * su-
pra Allum jugiter orationi vacabat, ut divi-
num super dubitatione hujusmodi responsum
perquireret, quod sibi ex parte Domini dē-
mandaret.*

*173 Hoc ipsum demandavit sacre virginis
Claræ, ut per aliquam puriorem & simplicio-
rem de virginibus sub ipsius disciplina degenti-
bus, & ipsa cum sororibus aliis orans, super
hoc exquireret Domini voluntatem. Concorda-
verunt autem mirabiliter in idipsum, superno
eis revelante Spiritu, venerabilis sacerdos, &
virgo Deo dicata, beneplaciti scilicet esse di-
vini, quod Christi Præco ad prædicandum ex-
iret. Revertentibus * itaque fratribus, & Dei,
juxta quod acceperant, indicantibus volunta-
tem, exsurgens continuò succinxit se, nullâ *
prorsus contractâ morâ, iter aggressus est. Ibat
autem cum tanto fervore, ut divinum exequie-
retur imperium, tamque celeriter percurrebat,
ac si, facta manu Dei super eum, novam in-
duisset è cælo virtutem.*

*174 Cùm igitur appropinquaret Bevanio d,
ad quendam locum devenit, in quo diversi ge-
neris avium maxima multitudo convenerat;
quas cùm Sanctus Dei vidisset, alacriter cucur-
rit ad locum, & eas velut rationis participes
salutavit. Omnibus vero expectantibus & con-
vertentibus se ad eum, ita ut, quæ in arbustis
erant, inclinantibus capitibus, cum appropin-
quaret ad eas, insolito modo in ipsum intende-
rent, usque ad eas accessit, & omnes, ut ver-
bum Dei audirent, solicite admonuit, dicens:
Fratres mei volucres, multum debetis laudare
Creatorem vestrum, qui plumis vos induit, &
pennas tribuit ad volandum, puritatem con-
cessit aëris, & sine vestra sollicitudine vos gu-
bernat. Cùm autem eis hæc & his similia loque-
retur, aviculæ modo mirabili gestientes, cœpe-
runt extendere colla, protendere alas, aperire
rostra, & in illum attente respicere. Ipse vero
cum spiritu fervore mirando per medium i-
psarum transiens, tunica contingebat easdem;
nec tamen de loco aliqua mota est, donec
signo*

D

a

b

divinamque
voluntatem
inquiri jubes
per fratrem
Sylvestrum

* ap. VII ad
debet Deo

E

* al. in mense
c

* wadd. re-
velantibus
* al. & nullâ
vel nullâque

F

Avis auſcūt.
stantes habet:
a

- A** signo crucis factō, & licentiā datā, cum benedictione Viri Dei omnes simul avolārunt *. Hæc omnia contuebantur socii, expectantes in via. Ad quos reversus Vir simplex & purus, pro eo, quod hactenus avibus non prædicaverat, cœpit se de negligentia inculpare.
- birundinibus silentium imperat,** *e*
- 175** Exinde prædicando per loca vicina procedens, venit ad castrum quoddam, nomine Albianum, ubi congregato populo, & indictio silentio, propter hirundines nidificantes in eodem loco, magnisque garritibus perstrepen tes, audiri vix poterat. Quas Vir Dei, omnibus audentibus, allocutus est, dicens: Sorores meæ hirundines, jam tempus est, ut loquar & ego; quia vos usque modò satis dixistis; audite verbum Dei, tenentes silentium, donec sermo Dei compleatur. At illæ, tanquam intellectus capaces, subito tacuerunt, nec fuerunt motæ de loco, donec fuit omnis prædicatio consummata. Omnes igitur, qui viderunt, stupore repleti glorificaverunt Deum. Istius miraculi fama circumquaque diffusa multos ad Sancti reverentiam & fidei devotionem accedit.
- B** *quod & quidam alter fecit hirundini in ejusdem nomine.*
- 176** In civitate namque Parisensi scholaris quidam indolis bonæ, cum sociis aliis studio diligenter intentus, dum importuna garrulitate cuiusdam infestaretur hirundinis, dicere cœpit ad socios: Hæc hirundo una de illis est, quæ virum Dei Franciscum prædicantem aliquando, donec silentium eis imponeret, molestabant. Et conversus ad hirundinem fiducialiter ait: In nomine servi Dei Francisci præcipio tibi, ut ad me veniens continuò conticescas. At illa, Francisci auditio nomine, quasi Viri Dei disciplinis edocita, & statim conticuit, & ipsius manibus, tanquam tutæ custodiæ, se commisit. Stupefactus scholaris statim eam libertati restituit, & ejus garritum amplius non audivit.
- C** *Miro navi- cula obsecquo- nitur.*
** Ms. & Wadd. irru- entibus f*
- 177** Alio quoque tempore cum Famulus Dei Cajetæ f prædicaret in littore maris, turbis præ devotione ridentibus * ut eum contigerent, horrens Christi Servus tantum populorum applausum, in unam hærentem littori naviculam profilivit solus. Illa verò tanquam si rationis particeps motore moveretur intrinseco; sine aliquo remige, cernentibus & mirantibus cunctis, se longius à terra protraxit. Cum autem aliquanto spatio in maris altitudinem secessisset, stetit inter fluctus immobilis, quamdiu Vir sanctus turbis expectantibus in littore prædicavit. Cumque audio sermone & viso miraculo, ac benedictione accepta, multitudo recederet *, ne ipsum amplius molestaret, navicula proprio ductu ad terram reversa est. Quis igitur tam * obstinatæ mentis esset & impia, ut prædicacionem Francisci contemneret, cuius miranda fiebat virtute, ut non solidum carentia ratione disciplinam suscipient; verùm etiam inanima corpora, tanquam animata, prædicanti servirent?
- D** *Preparati sermonis ob- litus coram Papa eximiè predicit:*
- 178** Aderat equidem servo suo Francisco, ad quæcunque pergeret, is, qui eum unixerat & miserat, Spiritus Domini, & ipse Dei virtus & sapientia Christus, ut sanæ doctrinæ verbis afflueret, & magnæ potentiae miraculis coruscaret. Erat enim verbum ejus velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumque mentes admiratione replebat; cum non humanæ inventionis ornatum prætenderet, sed divinæ revelationis afflatum redoleret. Nam cum semel prædicaturus coram Papa, & Cardinalibus, ad suggestionem domini Ostiensis sermonem quen-
- dam studiosè * compositum commendâsset memoræ, sterisstetque in medio, ut ædificationis verba proponeret, sic oblivioni tradidit omnia, ut effari aliquid omnino nesciret. Verùm cum hoc veridica humilitate narrâsset, conferens se ad Spiritus sancti gratiam invocandam, tam efficacibus subito cœpit verbis affluere, tamque potenti virtute illorum mentes virorum sublimum ad compunctionem inflectere, ut aperte clareret, quod non ipse, sed Spiritus Domini loquebatur g.
- E** *potens opere & sermone magnos fru- stus refert.*
** Wadd. fide- lissime*
- 179** Et quoniam primò sibi suaserat opere, quod aliis suadebat sermone, reprehensorem non timens, veritatem fidentissimè * prædicabat. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere; nec vitam fovere peccantium, sed aspera increpatione ferire. Eâdem mentis constantiâ magnis loquebatur & parvis; eademque spiritus jocunditate paucis loquebatur & multis. Omnis ætas, omnisque sexus properabat Vi rum novum, mundo cælitus datum, & cerne re & audire. Ipse verò per diversas regiones progredivi, euangelizabat ardenter, 'Domino,, cooperante, & sermonem confirmante, se- „quæntibus signis h „. In virtute namque no minis ejus veritatis præco Franciscus ejiciebat dæmonia, fanabat infirmos; &, quod majus est, sui sermonis efficaciâ & * obstinatorum mentes ad pœnitentiam molliebat, simulque sa nitatem corporibus reddebat & cordibus i; si cut aliqua comprobant operum ejus, exempli gratiâ inferiùs adnotanda.
- F** *Puerum con- trahit, paralyticum, aeterium fæde turgidum fa- nat:*
k l
- 180** In civitate Tuscanella k à milite I quodam hospitio devotè suscepimus, filium ejus unicūm, à nativitate contractum, ad multam ipsius instantiam manu allevans, sic subito in columem reddidit, ut, videntibus cunctis, protinus consolidarentur omnia corporis membra; & puer sanus & fortis effectus, conselsum ex surgeret ambulans, & exsiliens & laudans Deum. In civitate Narnensi m, cùm paralyticum quemdam, membrorum omnium destitutum officio, signo crucis à capite usque ad pedes ad instantiam signâsset episcopi, perfectæ * restituit sanati. In episcopatu Reatino puer quidam sic turgidus à quatuor annis, ut nullo modo propria crura cernere posset, à matre cum lacrymis præsentatus eidem, statim, ut Vir sanctus tegit eum manibus sacris, in columis est effec tus.
- G** ** Vatic. & Wadd. perse- Etè*
- 181** Apud civitatem Ortensem n puer unus ita conglomeratus, ut caput pedibus portaret applicitum * & haberet ossa nonnulla confracta, signo crucis ad parentum lacrymabiles preces ab eodem suscepimus, subito extensus extitit, & illicè liberatus. Mulier quædam civitatis Eugubii, ambas contractas & aridas habens manus, adeò ut nihil per illas operari valeret, signo crucis ab eodem in nomine Domini sibi facto o, tam perfectam * obtinuit so spitatem, quod statim rediens domum, cibos p in ministerium ejus & pauperum, quasi altera socrus Simonis q, propriis manibus præpararet.
- H** ** Wadd. pers. fedè p.*
duabus oculis
suriusque oculi, lusco alterius u
sum restituere.
** Ms. malè Nardii*
- 182** Puellæ cùdam in castro Mevanii r, oculorum privatæ luminibus, cùm in Trinitatis nomine, sputo suo ter ipsius oculos linivisset, lumen concupitum restituit. Mulier quædam civitatis Narnii *, oculorum cæxitate percussa, signum crucis ab eodem suscipiens, lumen recuperavit optatam f. Bononiae t puer quidam unum oculorum maculâ adeò habens ob.

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

obiectum, ut nihil prorsus videre posset, nec aliquo juvari remedio; post signum crucis, à capite usque ad pedes per servum Domini sibi factum, visum recuperavit tam limpidum, ut postmodum fratrum Minorum Ordinem ingressus, se longè clarius videre, affereret, de oculo priùs infirmo, quād de oculo semper sanò.

*Sui hospitis uxorem ener-
guamanam, al-
toram que
alibi, dæmon
liberat.*

x *y* 183 In castro sancti Geminiani & Servus Dei à quodam devoto viro suscepitus hospitio, cuius uxor à dæmonio vexabatur, post orationem factam in virtute obedientiæ imperavit dæmoni, ut exiret; eumque potestate divina tam subito effugavit, ut verè claresceret, quod obedientiæ sanctæ virtuti pervicacia dæmonum non obstat *x*. In civitate de Castello y quidam furibundus & nequam spiritus quandam obsidens mulierem, à Viro sancto obedientiæ accepto mandato, indignabundus discessit; mente simul & corpore liberam, obfessam priùs feminam, derelinquens.

Religiosum à dæmons horribiliter vexatum, misso frasco panis suis, redit incolam.

z 184 Frater quidam infirmitate tam horribili gravabatur, ut magis esse vexatio dæmonis, quād naturalis infirmitas, à pluribus firmaretur. Nam totus sēpe allidebatur & volutabatur spumans; membris corporis nunc contractis, nunc extensis, nunc plicatis, nunc tortis, nunc rigidis effectis & duris. Quandōque totus extensus & rigidus, pedibus æquatis capiti, levabatur in altum, horribiliter illico relapsurus. Hunc sic miserabiliter & irremediabiliter ægrotantem plenus misericordiæ Christi Servus commiserans, bucellam sibi panis, de quo edebat, transmisit. Tantam verò gustatus panis contulit ægro virtutem, ut deinceps hujus infirmitatis molestiam non sentiret *z*.

*In partu pe-
riclitans, ia-
bo freno
equi, cui
Sanctus insi-
derat, pro-
spero parit:*

aa 185 In comitatu Aretii cùm diebus pluribus mulier quædam laborasset in partu, esset que jam proxima morti, nullum omnino desperanti de vita supererat remedium, nisi Dei. Cùm autem equo vectus propter corporis infirmitatem Christi Famulus per partes illas transitum habuissest, contigit reduci animal per villam, in qua mulier torquebatur. Homines verò loci, viso equo, cui Vir sanctus insederat, extraxerunt frænum, ut superponerent mulieri; ad ejus contactum mirificum, omni remoto periculo, mulier illico peperit cum salute *aa*.

*B chorda, quā
cinctus fua-
rat, panis-
que ab eo su-
bus multis
salutares.*

bb 186 Vir quidam de Castro Plebis, religiosus ac timens Deum, chordam apud se, quā cinctus fuerat sanctus Pater, habebat. Cùmque multitudo virorum ac mulierum in castro illo variis infirmitatibus laboraret, ibat per infirmantium domos, & intincta chorda in aqua, dabat bibere patientibus: sicutque per hunc modum plurimi sanabantur *bb*. Sed & de panibus à Viro Dei contactis gustantes ægroti, divina operante virtute, consequebantur celeriter remedia sanitatum *cc*.

*Conclusio au-
toris de San-
cti predica-
tione.*

cc 187 Cùm his & aliis multis miraculorum prodigijs Praeco Christi prædicans coruscaret, attendebatur his, quæ dicebantur ab eo, acsi angelus Domini loqueretur. Excellens namque in ipso prærogativa virtutum, prophetiæ spiritus, efficacia miraculorum, oraculum de prædicando cœlitus datum, obedientia creaturarum ratione carentium, vehemens immutatio cordium ad verborum ipsius auditum, eruditio ejus à Spiritu sancto præter humanam doctrinam, prædicandi auctoritas à summo Pontifice non sine revelatione concessa; insuper & Regula, in qua forma prædicandi exprimitur, ab eodem

Christi vicario confirmata, summi quoque Regis signacula per modum sigilli corpori ejus impressa, tanquam testimonia decem toti sæculo indubitanter affirmant, Christi præconem Franciscum & venerandum officio, & doctrinâ authenticum, & admirabilem sanctitatem, ac per hoc, tanquam verè Dei auctiūm, Christi Euangelium prædicasse.

D

A N N O T A T A.

a *Waddingus precedentia post verba, place-
re cognoverat, sic contraxis: Qua de re con-
tigit, illum, an potius prædicationi, quād
orationi, debuisset incumbere, satis anxiè dubi-
tasse.*

b *Waddingus: Cūmque per multos dies cit-
ea dubium hoc fratres consuleret.*

c *Consule hujus Vite caput 3, num. 30.*

d *Bevaniū, alias Mevania, Italis Beva-
nia, oppidum Umbriæ est ditionis Pontificie,
ut suprà dixi ad Vite prime lib. 1, cap. 7,
lit. t.*

e *Vide Annotata ad Vite prima locum mox
ludatum lit. z.*

f *Cajeta, indigenis Gaëta, episcopalis civitas
regni Neapolitani est in Terra Laboris & in ora
maris Tyrrheni, probè manita, amplaque portu
instruēta.*

g *Vide, qua de hoc sermone, quem S. Fra-
nciscus anno 1223 coram Honorio III Pontifice
& sacro Cardinalium collegio habuit, annotavi-
mus in Commentario prævio num. 502 & ali-
quot sequentiis.*

h *Marsi cap. ultimo ¶. ultimo.*

i *Waddingus hic subdit: Nullumque erat,
quod non perpetrabat miraculum: unum au-
tem vel alterum, dimissis innumeris, subjec-
tus. Deinde paeca tantum miracula referit, de
quibus lectorem suis in locis monebo.*

k *Tuscania, Italis Toscanella, ditionis Pon-
tificie civitas est in provincia Patrimonii, de qua
suprà jam memini.*

l *Id est, viro nobili.*

m *De hac quoque civitate superius scita fuit
menio. Miraculum hoc etiam legitur apud
Waddingum.*

n *Alias Hortensem, sive Hortanam, enjus
jam crebro memini.*

o *Eadem habet Celanensis in Vite prima num.
67; sed ibi dicitur mulier illa, taellis à Sancto
manibus suis, sanata fuisse. Forsan Sanctus &
taellum & signum crucis adhibuit.*

p *Calleatam, seu caseatam, id est, placen-
tam ex caseo fuisse, scribit Celanensis mox lan-
datus. Hoc & sequens miraculum etiam retulit
Waddingus.*

q *Lege Mathei cap. 8.*

r *Vaticana & Suriana editiones: Bevaniū.
Vide mox Annotata hic ad lit. d.*

s *In Ms. nostro codice hic legitur: Signo
Crucis ab eodem lumen recuperavit optatum.*

t *Bononia, incolis Bologna, clarissima civi-
tas, Romandiola primaria, notissima est.*

u *Editio Vaticana: S. Gemini. Vide Anno-
tata ad Vite prima librum 1, cap. 8, lit. m.*

x *Celanensis in Vite num. 69 etiam alia ad-
dens adjuncta, ait, mulierem hanc tam subito
liberatam fuisse, ut S. Franciscus crederet, eam
non fuisse energumenam, sed fibi ab illa illusum
esse.*

y *Verisimiliter indicatur Tifernum Tiberi-
num,*

F

E

A num; Italis Citta di Castello dictum, que ditionis Pontificie episcopalitatem civitas est in Umbria. Vide etiam Vita prima num. 70 & Annotata ibidem.

a z Lege etiam Vitam primam num. 68 & Annotata ibidem. Sequentia usque ad finem hujus capitii etiam habet editio Waddingi.

aa Adi Vitam primam num. 63, ubi hoc factum paulo latius refertur.

bb Hec quoque habet Celanensis in Vita num. 64, ubi vir iste religiosus, Castris plebis incola, Gualfredutius vocatur, diciturque aquam, intinctam cordam, vel ex pilis ipsius (Sancti) aliquid (eadem aqua) commiscens, infirmis potandam dedisse.

cc Offerebant ei populi (inquit Celanensis in Vita num. 63) panes ad benedicendum, quos longo reservantes tempore, ad eorum gustum a diversis agitudinibus sanabantur.

C A P U T XIII.

B De stigmatibus sacris.

Sanctus tempus inter contemplationem proximique curam dividens,

a

MOs erat angelico viro Francisco nunquam motiari a bono: quin potius instar supernorum spirituum in scala Jacob, aut ascendebat in Deum, aut descendebat ad proximum **a**. Nam tempus sibi concessum ad meritum dividere sic prudenter didicerat, ut aliud proximorum lucris laboriosis impenderet, aliud contemplationis tranquillis excessibus dedicaret. Unde cum secundum exigentiam locorum & temporum alienae condescendisset procurandae saluti, inquietationibus derelictis turbarum, solidudinis secreta petebat, locumque quietis, quod liberius Deo vacans extergeret, si quid pulveris sibi ex conversatione hominum adhaesisset. Biennio itaque antequam spiritum redderet celo **b**, divina providentia duce, post labores multimodos perductus est in locum excelsum seorsum, qui dicitur Mons Alvernæ.

dum in monte Alverna quadraginta annos S. Michaelis servans,

c

**al. quid*

*ex libro Euangeliorum intelligit. sibi adhuc multum pertinet. *Sur. male: à Deo*

d

*ex libro Euangeliorum intelligit. sibi adhuc multum pertinet. *Sur. male: à Deo*

e

189 Cum igitur juxta solitum morem Quadragesimam ibidem ad honorem sancti archangeli Michaëlis & jejunare cœpisset, supernæ contemplationis dulcedine abundantius solito superflusus, ac celestium desideriorum ardenter flamma succensus, supernarum cœpit immissionum cumulatiū dona sentire. Ferebatur quidem in altum, non ut curiosus Majestatis persecutator opprimendus a gloria **d**; sed tanquam servus fidelis & prudens, investigans beneplacitum Dei, cui se conformare omnime summo peroptabat ardore. Immissum est igitur menti ejus per divinum oraculum, quod in apertione libri Euangelici revelaretur ei a Christo, quod * Deo in ipso & de ipso maximè foret acceptum.

190 Oratione itaque cum multa devotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum in sanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo * devoutum & sanctum **e**. Sanè cum in tria libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit Vir Deo plenus, quod, sicut Christum fuerat imitatus in afflictionibus & doloribus pas-

Oktobris Tomus II.

sionis, antequam ex hoc mundo transiret. Et licet propter multam austritatem vitæ præteritæ, crucisque Dominicæ baiulationem continuam, imbecillis jam esset corpore, nequam est territus; sed ad martyrii sustinentiam vigorosius animatus. Excreverat quidem in eo insuperabile amoris incendium boni Jesu in lampades ignis atque flamarum, ut aquæ multæ caritatem ejus tam validam extinguerem non valerent **f**.

191 Cum igitur Seraphicis desideriorum ardoribus sursùm ageretur in Deum, & compassiva dulcedine in eum transformaretur, qui ex charitate nimia voluit crucifigi, quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis **g**, dum oraret in latere montis, vidit Seraph unum, sex alas habentem tam ignitas quam splendidas de cælorum sublimitate descendere: Cumque volatu celerrimo pervenisset ad aëris locum Viro Dei propinquum, apparuit inter alas effigies hominis crucifixi, in modum crucis manus & pedes extensos habentis, & cruci affixos. Duæ alæ super caput ipsius elevabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ vero totum veabant corpus.

192 Hoc videns, vehementer obstupuit, mixtumque mærore gaudium cor ejus incurrit. Lætabatur quidem in gratiose aspectu, quo a Christo sub specie Seraph cernebat se conspicere; sed crucis affixio compassivi doloris gladio * ipsius animam pertransibat. Admirabatur quamplurimum in tam inscrutabilis visionis aspectu, sciens, quod passionis infirmitas cum immortalitate spiritus Seraphici nullatenus conveniret. Intellexit tandem ex hoc, Domino revelante, quod ideo hujusmodi visio sic divinâ providentiâ suis fuerat præsentata conspectibus, ut Amicus Christi prænosceret, se non per martyrium carnis **h**, sed per incendium mentis, totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum.

193 Disparens igitur visio mirabilem in corde ipsius reliquit ardorem; sed & in carne non minus mirabilem signorum impressit effigiem. Statim namque in manibus ejus & pedibus apparere cœperunt signa clavorum; quemadmodum paulo ante in effigie illa viri crucifixi conspicerat. Manus enim & pedes in ipso medio clavis confixa * videbantur, clavorum capitibus in interiori parte manuum, & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erantque clavorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra, ipsa vero acumina oblonga, retorta, & quasi repercussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquam excedeant. Dexterum quoque latus, quasi lancea transfixum, rubra cicatrice obductum erat, quod sœpe sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia resperebat.

194 Cernens autem Christi Servus, quod stigmata, carni tam luculenter impressa, socios familiares latere non possent, timens nihilominus publicare Domini sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone, utrum videlicet, quod viderat, diceret, vel taceret. Vocavit proinde aliquos ex fratribus, & generalibus verbis loquens, dubium coram eis proposuit, & consilium requisivit. Quidam vero ex fratribus, gratiæ Illuminatus & nomine **i**, intelligens, quod aliqua miranda vidisset, pro eo quod videbatur admodum stupefactus, dixit ad Virum.

A. S. BO.
NAVEN-
TURA

*Ibidem vides
ad se volan-
tem Seraphi-
num crucifi-
xum,*

g

*intelligiturque,
se per amo-
rem in Chri-
sti simili-
dinem trans-
formandum.
*Ms. perpe-
ram gaudio*

*Evanescente
visione, ipso
quinq[ue] sa-
cra stigmati-
bus insignites
manisti.*

**l. confixa*

*& quod ge-
sum fuerat,
cum timore
sociis narrar-
vit.*

i

F f f f f sanctus

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

sancutum : Frater , non solum propter te , sed etiam propter alios , scias , tibi ostendi aliquando sacramenta divina . Timendum propterea jure videtur , ne , si , quod pluribus profuturum accepisti , celaveris , pro talento abscondito reprehensibilis judiceris . Ad cuius verbum motus Vir sanctus , licet alias dicere solitus es-
 k set : " Secretum meum mihi k ; tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præ-
 l fatæ l , addens , quod is , qui sibi apparuerat , aliqua dixerit , quæ nunquam , dum viveret , alicui hominum aperiret . Credendum sanè , tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph , in cruce mirabiliter apparentis , eloquia , quod for-
 mè non liceret hominibus ea loqui m .

*Stigmata ,
que Sanctus
occultare ni-
titur , mira-
culis incla-
scunt.*

B

* Wadd. ad
magnum
gloriam

*Refis anima-
lium abigi-
tur aqua .
quæ Sancti
manus pe-
desque fuc-
rant loci .*

n

C

*Apud mon-
tem Alverna
cessat solita
tempora .*

* al. serenati

*Hiemali
tempore sub
rupe perno-
ctans , pau-
perem , frigus
non ferentem ,*

sancutum : Frater , non solum propter te , sed etiam propter alios , scias , tibi ostendi aliquando sacramenta divina . Timendum propterea jure videtur , ne , si , quod pluribus profuturum accepisti , celaveris , pro talento abscondito reprehensibilis judiceris . Ad cuius verbum motus Vir sanctus , licet alias dicere solitus es-
 k set : " Secretum meum mihi k ; tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præ-
 l fatæ l , addens , quod is , qui sibi apparuerat , aliqua dixerit , quæ nunquam , dum viveret , alicui hominum aperiret . Credendum sanè , tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph , in cruce mirabiliter apparentis , eloquia , quod for-
 mè non liceret hominibus ea loqui m .

195 Postquam igitur verus Christi amor in eandem imaginem transformavit Amantem , quadraginta dierum numero , juxta quod de- creverat , in soliditudine consummato ; superveniente quoque solennitate archangeli Michaëlis , descendit angelicus vir Franciscus de monte , secum ferens Crucifixi effigiem , non in tabulis lapideis vel ligneis manu figurataam artifi- cies , sed in carneis membris descriptam digito Dei vivi . Et quoniam sacramentum regis abs- condere bonum est , ideo secreti regalis Vir conscius , signacula illa sacra pro viribus oc- cultabat . Verum quia Dei est ad gloriam * suam magna revelare , quæ facit , Dominus ipse , qui signacula illa secrete impreserat , miracula quædam aperte per ipsa monstravit , ut illorum occulta & mira vis stigmatum manife- sta pateret claritate signorum .

196 In provincia namque Reatina n pestis invaluerat valde gravis , quæ oves & boves omnes sic consumebat crudeliter , quod nullum poterat remedium adhiberi . Vir autem quidam , timens Deum , no[n] fuit per visionem communitus , ut ad eremitorium fratrum festinanter accede- ret , & loturam manuum ac pedum famuli Dei Francisci , qui tunc temporis morabatur ibidem , acceptam super animalia cuncta respergeret . Manè itaque surgens , venit ad locum , loturamque hujusmodi per socios sancti Viri latenter obtentâ , oves & boves languentes ex ea re- spersit . Mirabile dictu ! Statim ut aspersio ani- malia languida & in terra jacentia quantumcun- que paululum attingebat , pristino recuperato vigore , surgebant contus , & tanquam nihil mali sensissent , ad pascua festinabant . Sicque factum est , ut per virtutem mirandam aquæ illius , quæ sacras plagas contigerat , omnis pror- fusa plaga cessaret , pestilensque morbus à gre- gibus fugaretur .

197 Circa præfatum montem Alvernæ , antequam Vir sanctus ibi contraheret moram , nube ex ipso monte surgente , grandinis vio- lenta tempestas , fructus terræ confuetudinariè devastabat ; sed post illam apparitionem felicem non sine incolarum admiratione grande cessa- vit ; ut cœlestis illius visionis excellentiam , & stigmatum ibidem impræssorum virtutem , se- renata * præter morem ipsa cœli facies decla- raret .

198 Contigit quoque , eum tempore hie- malis , propter debilitatem corporis , & asperi- tatem viarum , hominis unius pauperis subve- dum asello , sub rupis cuiusdam prominentis pernoctare crepidine , ut nivis & noctis super- venientium quoquo modo declinaret incom- moda , quibus præpeditus ad hospiti locum non valuerat pervenire . Cum autem Vir san-

ctus , hominem illum , querulois submurmura- rantem gemitibus , hinc inde scipsum jactare sensisset , tanquam qui tenui oportento con- tactus quiescere præ frigoris acerbitate nequi- bat , divini amoris fervore succensus manu il- lum protensa palpavit .

199 Mirabile certè ! Repente ad * illius sa- cræ manus contactu , quæ Seraphici calculi artacu cale- facit.
 * In Vatic.
 deest ad quædam in eam vis flammea ex fornaci spir- culo processisset . Nam illuc & mente & cor- pore confortatus , suavius inter faxa & nives usque manè dormivit , quād unquam in pro- prio lecto pausaverat , sicut ipse postmodum asserebat . Certis itaque constat indiciis , sacra illa signacula illius impressa fuisse virtute , qui operatione Seraphica purgat , illuminat & in- flammat : cùm ipsa , forinfecū expurgando à peste , saluē , serenitatem , & calorem cor- poribus , efficaciā mira conferrent ; sicut & post mortem evidenterib[us] est demonstratum prodigiis , suo loco posterius adnotandis o .

200 Ipse verò licet thesaurum inventum in agro multâ diligentia studeret abscondere , la- tère tamen non potuit , quin aliqui stigmata manuum viderent & pedum ; quanquam manus quasi semper portaret confessas , & pedibus ex- tunc incederet calceatis *. Viderunt enim , dum viveret , fratres plurimi , qui licet essent propter sanctitatem præcipuam viri per omnia si- de digni , tamen ad omne dubium amovendum , sic esse * , ac se vidisse , tactis sacro sanctis , ju- ramento firmârunt p . Viderunt etiam ex familia- ritate , quam cum Viro sancto habebant , aliqui Cardinales ; laudes facrorum stigmatum prosis & hymnis & antiphonis , quas ad ipsius edide- runt honorem , veraciter inferentes q , qui tam verbo , quād scripto perhibuerunt testimonium veritati . Summus etiam Pontifex dominus Ale- xander * , cùm populo prædicaret , coram mul- tis fratribus , & me ipso , affirmavit , se , dum Sanctus viveret , stigmata illa sacra suis oculis conflexisse r . Viderunt in morte plūs quād quin- quaginta fratres , virgoque Deo devotissima Clara cum ceteris sororibus suis , & sacerdotes innumeris , ex quibus , quemadmodum suo loco dicetur s , quamplurimi & osculati sunt ex devo- tionis affectu , & conrectaverunt manibus ad testimonii firmitatem ,

201 Vulnus autem lateris tam sollicitè occul- tavit , ut illud nemo posset , nisi furtim , con- tueri , dum viveret . Unus etenim frater , qui ei sedulè ministrare solitus erat , cùm pià eum cautelâ , ut ad excutiendum extraheret tunicam , induxisset , attentè respiciens , vidit plagam : cui etiam tres veloci contactu digitos applicans , tam visu , quād tactu , vulneris quantitatem a- gnovit . Cum simili * cautela vidit etiam frater ille , qui tunc temporis erat vicarius ejus t . Fra- ter verò socius mirandæ simplicitatis , dum in- firmitatis causa languentes scapulas conrecta- ret , manu per capitum * missa , & casualiter vulnus sacro illapſa , magnum ei dolorem infli- xit u . Proinde portabat ex tunc femoralia ita facta , ut usque ad axillas * pertingerent , ad vulnus lateris congettendum . Fratres quoque , qui illa lavabant , vel tunicam excutiebant pro tempore , quia inveniebant eam sanguine rubri- catam x , indubitanter per evidens signum in cognitionem sacri vulneris pervenerunt ; quod postmodum in morte , revelata facie , ipsi cum aliis

D

*Stigmata in
manibus as-
pedibus ,
dum viveret ,
multi vide-
runt ,
* Sur. cal-
ceatus*

E
 * in Ms. deest
sic esse

* Wadd. add.
quartus

*sed vulnus
lateris pauci-
quod tamen
post mortem
ab innumeris
conspicuum .*

* Vatic. &
Wadd. con-
simili
t

* ibid. capu-
tum

*"
*Ms. & Vatic.
acellas*

x

A alii plurimis contemplati simul & venerati sunt.

*Sanctus doctor sancto Patri suo de his p̄e gratulatur. *M. municus insigniter*

202 Eia nunc , strenuissime Miles Christi , ipsius fer arma invictissimi Ducis , quibus munitus & insignitus * omnes adversarios superabis . Fer vexillum Regis altissimi , ad cuius intuitum omnes pugnatores divini exercitus animentur ; fer nihilominus sigillum summi Pontificis Christi , quo verba & facta tua , tanquam irreprehensibilia & authentica , meritò ab omnibus acceptentur . Jam enim propter stigmata Domini Jesu , quæ in corpore tuo portas , nemo debet tibi esse molestus ; quin potius quilibet Christi servus omni esse tenetur affectione devotus . Jam per hæc signa certissima , non duobus aut tribus testibus ad sufficientiam , sed quamplurimis ad superabundantiam comprobata , testimonia Dei , in te & per te credibilia facta * nimis , omne tollunt infidelibus velamen excusationis , dum credentes in fide stabiliunt , spei fiduciâ * fursum agunt , & igne charitatis accendunt .

* Ms. add.
funt

* Vatic. &
Wadd. fidu-
ciam

B hancque gra-
tiam per a-
lias visiones
fuisse pre-
monstratum ,
obseruat ,

J

Z

aa

bb

cc

dd

C *ad eam
per sex alias
apparitiones
ab illo per-
venimus.*

*Vatic. mald:
absumptra

203 Jam verè impleta est prima visio , quam vidisti ; videlicet , quod dux in militia Christi futurus , armis deberes cælestibus , signoque crucis , insignibus decorari . Jam in principio tuæ conversionis Crucifixi visio compassivi doloris gladio mentaliter te transfigens , sed & auditus vocis de cruce , tanquam de throno Christi sublimi , & secreto propitiatorio , procedentis z (juxta quod tuo sacro firmasti eloquio) vera indubitanter fuisse creduntur . Jam in tuæ conversionis progressu & crucem , quam vidiit frater Silvester ex ore tuo mirabiliter procedentem aa , & gladios in crucis modum tua vi- seera transfigentes bb , quos sacer vidiit Pacificus , teque secundum Crucis figuram in aere sublevatum , cum de crucis titulo sanctus prædicabat

Antonius cc ; juxta quod prospexit angelicus vir Monaldus , non phantastica visione , sed revelatione fuisse cælicâ conspecta , verè creditur & firmatur . Jam denique circa finem , quod simul tibi ostenditur & sublimis similitudo Seraph , & humili effigies Crucifixi , interius te incendens , & exterius te consignans , tanquam alterum angelum ascendentem ab ortu solis dd , qui signum in te habeas Dei vivi , & prædictis dat firmitatem fidei , & ab eis accipit testimonium veritatis .

204 Ecce jam septem apparitionibus crucis Christi , in te , & circa te , secundum ordinem temporum mirabiliter exhibitis & monstratis , quasi sex gradibus , ad istam septimam , in qua finaliter requiescis , pervenisti . Christi namque crux in tuæ conversionis primordio tam proposita , quām assumta * ; & deinceps in conversionis progressu per vitam probatissimam balulata , in te ipso continuè , & in exemplum aliis demonstrata , tanta certitudinis claritate ostendit , Euangelicæ perfectionis apicem te finaliter conclusisse , ut demonstrationem hanc Christianæ sapientiæ , in tuæ carnis pulvere exaratam , nullus verè devotus abiciat , nullus verè fidelis impugnet , nullus verè humilis parvipendat ; cum sit verè divinitus expressa , & omni acceptance condigna .

ANNOTATA.

a Genesios cap. 28 , v. 12 .

b Igitur anno Christi 1224 ; nam 1226 obiit . Octobris Tomus II .

c Incipiebat hoc jejunium à festo Assumptionis beatissime Virginis Marie , protrahebaturque usque ad festum Dedicationis S. Michaelis archangeli , ut supra dictum est num. 126 .

d Ex Proverbiorum cap. 25 , v. 27 .

e Apud Celanensem in Vita num. 93 legitur Sandus ipsummet librum aperiisse . Verisimile est , Bonaventuram hoc adjunctum ab aliis Sancti sociis accepisse ,

f Ex Canticorum cap. 8 , v. 6 & 7 .

g S. Bonaventura præverant Tres Socii , qui in Appendix num. 69 aiunt , id factum esse quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis . Celebratur hoc festum die 14 Septembri . Cum verò nullus veterum diem ipsum impressorum stigmatum determinaverit , non eadem est recentiorum de eodem opinio , de quibus consule Commentarium prærium num. 590 & sequenti . Ceterum festum Impressionis sacrorum stigmatum annuo Officio in Ecclesia recolitur die 17 eiusdem mensis Septembri .

h Speraverat scilicet ex trina apertione libri Evangeliorum (ut num. 190 dictum est) S. Franciscus , fore ut pro Christi fide occideretur .

i Hic idem videtur cum illo Illuminato , qui supra num. 134 dicitur cum S. Francisko ad Solanum Aegypti accessisse .

k Isaia cap. 24 , v. 16 .

l Solus è biographiis Bonaventura tradidit , S. Franciscum hac aliquibus fratribus , quos sacra stigmata tamen latè non poterant , revelasse , hanc dubiè edocet ab ipsis Sancti Sociis , quos consuluit . Et sancte , nisi Franciscus revelasset , quis scire potuisset apparitionem Seraphini , quam nemo prater ipsum legiur vidiisse ? Verisimilimum tamen est , paucos illos socios , quibus revelaverat , secretum servasse , quamdiu Sanctus supervivit .

m Hoc certè malo cum S. Bonaventura suspiciari , quām cum compilatore Speculi Vita S. Francisci & Sociorum credere , promissum tunc fuisse S. Francisco fore , ut post obitum in die natalitii sui , singulis annis ad purgatorium descendens , omnes Trium Ordinum , quos instituerat , animas inde educeret in paradisum ; hocque ab ipso Francisco post mortem suam , habitu peregrini fratris Minoris alteri Minoris apparente , aliquando revelatum fuisse ; ut legitur in ejusdem Speculi editione Metensi fol. 98 verso , & in Bosquieriana centuriâ secundâ cap. 12 .

n Reate , incolis Rieti , civitas episcopalis est ditionis Pontificia in Umbria , uti alibi jam annotavi . Hinc provincia Reatina .

o In Waddingo desunt ista : Suo loco posterius adnotandis . Adnotantur autem infra cap. 16 , § 1 .

p Sacra Francisci stigmata à testibus oculatis fide dignissimis probata fuisse , disertè etiam afferuit Gregorius IX Papa in litteris super hoc argumento datus , quas vide in Commentario prævio § 25 .

q Waddingus in Annalibus ad annum 1228 , num. 78 nominat aliquot Cardinales , qui hujusmodi hymnos & prosas de S. Franciso scripserunt , quorum etiam apud me fiet mentio in Gloria posthuma .

r Hic Alexander IV sacra illa stigmata etiam litteris editis confirmavit , in quibus non immēritò visus est S. Antonino innuisse , sese eadem propriis oculis vidiisse . Adi Commentarium prærium num. 579 & sequenti ; ubi etiam , se il-

Fffff 2

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

A. S. BO-
NAVEN-
TURA*la palpasse manibus suis, verisimiliter insinuat.*

f Infrā cap. 15.

t Nimirum Elias, ut habet Celanensis in Vita
num. 95.u Simile quid de fratre Ruffino narrat Cela-
vensis loco mox citato.x Ita etiam Surius: at codex noster Ms. cum
editionibus Vaticana & Waddingiana rectius ha-
bent: Inveniebant ea sanguine rubricata, nem-
pe femoralia & tunicam; premisit enim S. Bo-
naventura num. 193 de sacro lateris vulnera:
Sæpe sanguinem sacrum effundens, tunicam &
femoralia respergebat.

y Adi hujus Vita num. 9.

z Vide ibidem num. 12 & 15.

aa Ibidem num. 30.

bb Ibidem num. 50.

cc Ibidem num. 53.

dd Lege Prologum huic Vita prefixum num. 2.

207 Quo audito, Vir sanctus cum ejulatu
exclamans, ait: Nisi noscerem in te simplicem
punitatem, tuus ex nunc abhorrem consor-
tium, qui ausus fueris circa me divina judicia
reprehensibilia judicare. Et licet totus esset at-
tritus gravis prolixitate languoris, projiciens se
in terram, ossa debilia duro, casu collisit. Et
deosculans humum, Gratias, inquit, tibi ago,
Domine Deus, de omnibus his doloribus meis,
teque, mi Domine, rogo, ut centuplum, si
tibi placuerit, addas: quia hoc erit mihi acce-
ptissimum, ut affligens me dolore, non parcas,
cum tuæ sanctæ voluntatis adimpleti sit mihi
consolatio superplena. Videbatur propterea
fratribus, quod quasi alterum Job viderent, cui
cum languor cresceret carnis, crescebat simul
& vigor mentis.D
pluresque,
si Deo place-
at, sibi infi-
gi precatur.208 Ipse autem obitum suum longè antè
præcivit e, dieque transitus imminentia, dixit
fratribus, sui corporis tabernaculum deponen-
dum in proximo, quemadmodum sibi fuerat
revelatum à Christo. Cum itaque per biennium
ab impressione facrorum stigmatum, anno vi-
delicet à sua conversione vigesimo d, multis
fuerit angustantium infirmitatum probativis tun-
cionibus conquadatus, tanquam lapis in super-
na Hierusalem ædificio collocandus, & tan-
quam duile opus sub multiplicis tribulationis
malleo ad perfectionem adductus, ad sanctam
Mariam de Portiuncula se portari poposeit e,
quatenus, ubi accepereat spiritum gratiae, ibi
redderet spiritum vitæ.Infantis
mortis pre-
scius ad S.
Mariam de
Portiuncula
portatur,

c

d

E

e

ubi nudus
humi faciente
ac deinde
tunica ex ob-
edientia to-
bus,
*Vatic. malæ:
omni lan-
guori

*Ms. percussa

f

F
*Snr. chor-
duamandat, ut
post obitum
certo tempore
nudus relin-
quatur,
*Wadd. ju-
bilat præfen-
tiæ cordis

g

C A P U T XIV.

B *De patientia ipsius, & trans-
itu mortis.*Fratto corpori
re, non ani-
mo, ad per-
fectora sem-
per enitiuit;

Christo jam igitur cruci confixus Franci-
scus, tam carne quam spiritu, non solum
Seraphico amore ardebat in Deum, verum et
iam sitiebat cum Christo crucifixo multitudi-
nem salvandorum. Faciebat proinde, quoniam
propter excrescentes in pedibus clavos ambu-
lare non poterat, corpus emortuum per civi-
tates & castra circumvehi, ut ad crucem Chri-
sti ferendam ceteros animaret. Fratribus quo-
que dicebat: Incipiamus, fratres, servire Do-
mino Deo nostro, quia usque nunc parum profeci-
mus a. Flagrabat etiam desiderio magno ad hu-
militatis redire primordia, ut leprosis, sicut à
principio, ministraret; corpusque jam pœ
labore collapsum revocaret ad pristinam servi-
tatem. Proponebat, Christo duce, se facturum
ingentia, & fatiscentibus membris, spiritu fortis
& fervidus, novo sperabat certamine de hoste
triumphum. Neque enim languor vel desidia
locum habet, ubi amoris stimulus semper ad
majora perurget. Tanta autem in eo carnis ad
spiritum erat concordia, tanta obedientia prom-
ptitudo, quod, cum ille ad omnem niteretur
sanctitatem pertingere, ipsa non solum non re-
pugnaret, sed præcurrere niteretur.

corporis in-
firmitates
fert patienti-
tissimæ,

b

206 Ut autem Viro Dei cumulus meritorum
accresceret, quæ omnia verè in patientia con-
summantur; cœpit infirmitatibus multimodis
laborare tam graviter, ut vix in eo membrum
aliquid remaneret absque ingenti passionis do-
lore. Ad hoc tandem per varias & diurnas
ac continuas ægritudines deductus est, ut, con-
sumptis jam carnibus, quasi sola cutis ossibus
cohæreret. Cumque duris corporis angeretur
doloribus, illas suas angustias non pœnarum
censebat nomine, sed fororum b. Cum autem
semel gravius solito dolorum urgeretur aculeis,
quidam frater simplex dixit ad eum: Frater,
ora Dominum, ut mitius tecum agat: ma-
num enim suam plus debito super te gravare
videtur.

210 Gaudet ex hoc Vir sanctus, & jubilat
præ lætitia cordis *; quoniam fidem tenuisse
dominæ paupertati usque in finem se videt, pal-
masque levans ad cœlum, Christum suum ma-
gnificat, pro eo, quod exoneratus ab omnibus
liber vadit ad ipsum. Fecerat enim hæc omnia
paupertatis zelo, ut nec habitum quidem vellet
habere, nisi ab alio commodatum. Voluit
certè per omnia Christo crucifixo esse confor-
mis, qui pauper & dolens & nudus in cruce
pependit. Propter quod & in principio con-
versionis suæ nudus remansit coram antistite g,
& in consummatione vita nudus voluit de mun-
do exire, fratribusque sibi assistentibus in ob-
edientia caritatis injunxit, ut, cum viderent,
eum jam esse defunctum, per tam longum spa-
cium nudum super humum jacere permetterent,
quo *

A * al. quod

quo * unius militari tractum suaviter quis perficere posset. O verè Christianissimum Virum! qui & vivens Christo viventi, & moriens morienti, & mortuus mortuo, perfecta esse studuit imitatione conformis, & expressa promeruit similitudine decorari.

hortatus
fratres, eis-
que bene pre-
catur ac va-
le dicit,

211 Hora denique sui transitus propinquante, fecit, fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad divinum est hortatus amorem. De patientia & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide servandis sermonem prostraxit, ceteris institutis sanctum Euangelium anteponens. Circumsidentibus verò omnibus fratribus, extendit super eos manus, in modum crucis brachiis cancellatis, pro eo quod hoc signum semper amatbat, & omnibus fratribus tam præsentibus quam absentibus in Crucifixi virtute ac nomine benedixit. Insuper & adjecit: Valete, filii omnes, in timore Domini, & permanete in eo semper. Et quoniam futura tentatio & tribulatio approximavit, felices, qui perseverabunt in his, quæ cœperunt; ego verò ad Deum propero, cujus gratia vos omnes commendo.

212 Suavi hujusmodi admonitione completa, jussit Deo Vir carissimum Euangeliorum sibi codicem apportari, & Euangelium secundum Joannem, quod incipit ab eo loco, ANTE DIEM FESTUM PASCHÆ b, sibi legi poposcit. Ipse verò, prout potuit, in hujus psalmi vocem erupit: VOCE MEA AD DOMINUM CLAMAVI, VOCE MEA AD DOMINUM DEPRECATUS SUM; & ad finem usque complevit: ME, inquit, EXPECTANT JUSTI, DONEC RETRIBUAS MIHI i. Tandem cunctis in eum completis mysteriis, animâ illâ sanctissimâ carne solutâ, & in abyssum divinæ claritatis absorptâ, beatus Vir obdormivit in Domino.

213 Unus autem ex fratribus & discipulis eius vidit animam illam beatam, sub specie stellæ præfulgidæ, à candida subiectam nubecula super aquas multas in cælum recto tramite sursum ferri k, tanquam sublimis sanctitatis candore prænitidam, & cælestis sapientiae simul & gratia ubertate repletam, quibus Vir sanctus promeruit locum introire lucis & pacis, ubi eum Christo sine fine quiescit. Minister quoque fratum in Terra Laboris tunc erat frater Augustinus, vir utique sanctus & justus, qui in hora ultima positus, cum jam diu perdidisset m loqulam, audientibus, qui astabant, subito clamavit & dixit: Exspecta me, Pater, exspecta; ecce jam venio tecum. Quærentibus fratribus & admirantibus multum, cui sic loqueretur, audacter respondit: Nonne videtis patrem nostrum Franciscum, qui vadit ad cælum? Et statim sancta ipsius anima migrans à carne * Patrem est sequuta sanctissimum n.

214 Episcopus Assisianus * ad oratorium S. Michaëlis in monte Gargano o tunc temporis peregrinationis causâ perreverat, cui B. Franciscus apparens nocte transitus sui, dixit: Ecce, relinqu mundum, & vado ad cælum. Manè igitur surgens episcopus sociis narravit, quæ vidit, & Assisium rediens, cum solicite perquisisset, certitudinaliter comperit, quod eâ horâ, quâ sibi per visionem innotuit, beatus Pater ex hoc mundo migravit. Alaudæ, aves lucis amicæ, & crepusculorum tenebras horrescentes, horâ transitus sancti Viri, cum jam esset noctis sequuturæ crepusculum p, vene-

g duobus
Fratribus
apparet in
gloria.

k

C

l

m

* Waddi à
corpo

n

Ep. absenti
episcopo Assi-
stati Vale di-
cis: alanda
mortuo gra-
tulantur.* Ms. Assisi-
ensis

o

p

runt in multitidine magna super tectum domus; & diu cum insolita quadam jubilatione rotantes, gloriæ Sancti, qui eas ad divinas laudes invitare solitus erat, tam jocundum, quam evidens, testimonium perhibebant q.

A. S. Ro-
NAVEN-
TURA

q

ANNOTATA.

a Hoc fratribus datum monitum hic prætermisit Waddingus.

b Hinc usque ad verba illa, circa finem sequentis numeri posita: Videbatur propterea omisit Waddingus.

c Præsicerat hoc ante biennium, testis Celanensis in Vita prima, num. 109.

d Id est, Christi 1226.

e Ex palatio episcopali Assisianis, ad quod ex cella Cortonensi delatus fuerat, ut tradit Celanensis in Vita prima lib. 2, cap. 3, ubi & cap. 2 plura de illius infirmitate, curaque medendi adhibita ligere est.

f Nota hinc, fratrem illum non fuisse verè guardianum seu superiorem S. Francisci, qui supremam Ordinis prelaturam numquam deposuisse videtur; sed prorsus spontaneam fuisse istam sancti Viri obedientiam, qui, ne hujus virtutis merito careret, sponte parebat subdito, quem pro guardiano suo habebat.

g Vide hanc Vitam suprà num. 19 & 20, & Annotata ibidem.

h Joannis cap. 13, ¶ 1.

i Psalm. 141.

k Consentient ferè Celanensis in Vita prima num. 110, & Tres Socii in Appendice num. 68.

l Terra Laboris, incolis la Terra di Lavoro, provincia regni Neapolitani est in ora maris Tyrrheni, uti alibi jam monui.

m In codice nostro Ms.: Cùm diu jam pri-
dem amisisset.

n Hanc apparitionem, uti & sequentem, è biographis solus Bonaventura annotavit.

o Mons Garganus; Italice il monte Gargano, & il monte S. Angelo, mons regni Neapolitani est in Apulia Daunica, ubi sanctus archangeles Michaël ecclesiam habet, sua appari-
tionem, & fidelium peregrinationibus celebrem. Erat autem laudatus episcopus Assisianus idem ille Vido vel Guido, coram quo S. Franciscus bonis omnibus quondam cesserat.

p Obiit igitur S. Franciscus vesperi post occa-
sum solis; quod diei tempus cùm more Italico ad sequentem diem referatur, à scriptoribus dicitur idem Sanctus obiisse quarto Nonas Octobris in die Dominico, cùm secundum nostrum commu-
nioremque Europeanum loquendi modum obierit tertio Nonas Octobris in Sabbato. Consule Commentarium previum § 29, ubi etiam de anno moris, supremaque Sancti aetate aetum est.

q Hæ quoque de alaudarum applausu nullus è biographis nostris præter S. Bonaventuram tra-
didit.

E

F

De canonizatione ipsius, &
translatione corporis sa-
cri a.*In sanctissimi
Viri corpore*

FFranciscus igitur, Servus & amicus Altissimi, Ordinis Minorum fratum institutor & dux, paupertatis professor, patientia forma, veritatis præco, sanctitatis speculum, & totius Euangelicæ perfectionis exemplar, superna præventus gratiâ, ordinato progressu ab infinitis pervenit ad summa. Hunc Virum mirabilem, utpote paupertate prædivitem, humilitate sublimem, mortificatione vividum, simplicitate prudentem, omnique morum honestate conspicuum, quem in vita Dominus mirabiliter efficerat clarum, in morte fecit incomparabiliter clariorem. Beato namque Viro mi-

grante à sæculo, spiritus ille sacer domum æternitatis ingrediens, fontisque vitæ haustrum plementario gloriosus effectus, expressa quædam in corpore futuræ gloriæ signa reliquit, ut caro illa sanctissima, quæ crucifixa cuin vitiis in novam jam creaturam transferat, & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraret.

216 Cernebantur quidem in membris illis felicibus clavi, ex ejus carne virtute divina misericordie fabrefacti, sive carnem eidem innati, quod, dum à parte qualibet premerentur, protinus, quasi nervi continuo & duri, ad partem oppositam resultabant. Inventa quoque fuit paten-
conficiuntur
qui que sig-
mo: a caro que
candida ac
mollis,

b Inventi quoque fuit paten-
* Sur. conci-
sione
* Wadd. re-
dactum

tiùs in ipsius corpore, non inficta humanitus neque facta, plaga vulneris lateralis, instar vulnerati lateris Salvatoris, quod redēptionis & regenerationis humanæ in ipso Redemptore nostro protulit Sacramentum. Erat autem similitudo clavorum nigra quasi ferrum; vulnus autem lateris rubrum, & ad orbicularitatem quan-

Cdam carnis contractione reductum* rosa quædam pulcherrima videbatur. Caro vero ipsius reliqua, quæ prius tam ex infirmitate, quam ex natura, ad nigredinem declinabat, candore nimio renitescens, illius secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat. Membra ipsius ad mollia & tractabilia se præbebant palpantibus, ut conversa viderentur in teneritudinem puerilis ætatis, & quibusdam cernerentur evidenter signis innocentiae decorata c.

217 Cum igitur in candidissima carne clavi nigrescerent, plaga vero lateris, ut vernans roseus flos, ruberet; mirandum non est, si tam formosa & miraculosa varietas jocunditatem & admirationem contuentibus ingerebat. Lacrymabantur filii pro subtraktione tam amabilis Patris; sed & non modicâ perfundebantur luctu, dum deosculabantur in eo signacula summi Regis. Miraculi novitas planctum vertebat in jubilum, & intellectus rapiebat indaginem in stuporem. Erat quippe tam insolitum, tamque insigne spectaculum contuentibus omnibus & firmamentum fidei, & incitamentum amoris; audientibus vero admirationis materia, & exortatio desiderii ad videndum. Auditio siquidem

transitu Patris *, & famâ diffusâ miraculi, acelerans populus confluens ad locum, ut id cernerent oculis carnis, quod à ratione dubium omne repelleret, & affectioni gaudium cumularet.

218 Admissi sunt igitur Assisianes cives quamplurimi ad stigmata illa sacra contemplanda oculis, & labiis osculanda. Unus autem ex eis miles d, litteratus quidam * & prudens, Hieronymus nomine, vir utique famosus & celeber, cum de hujusmodi sacris signis * dubitasset, essetque incredulus, quasi Thomas, ferventiū & audaciū coram fratribus & aliis civibus movebat clavos, Sanctique manus, pedes, latus manibus propriis contrectabat; ut, dum vulnerum Christi veracia illa signa palpando contingere, & de sui & omnium cordibus omnis dubietatis vulnus amputaret. Propter quod & ipse inter alios hujus veritatis, tam certitudinaliter agnitus, testis constans postmodum esse etus est, & tactis sacro-sanctis, juramento firmavit. Fratres autem & filii, qui vocati fuerant ad transiitum Patris, cum omni multitudine populorum noctem illam, in qua almus Christi Confessor decessit, sic divinis laudibus dedicarunt, ut non defunctionum exsequiæ, sed angelorum excubia viderentur.

E **219** Manè autem facto, turbæ, quæ con-
postridie id
etiam S.
venerant, acceptis arborum ramis, & cereo-
rum multiplicatis luminibus, cum hymnis &
canticis sacrum corpus ad civitatem Assisii de-
tulerunt. Transeuntes vero per ecclesiam S. Da-
miani, in qua virgo illa nobilis Clara, nunc
gloriosa in cœlis, tunc inclusa, cum virginibus
morabatur; ibique aliquantulum subsistentes,
sacrum corpus, margaritis cœlestibus insignitum,
videndum & osculandum sacris illis virginibus
obtulerunt e. Pervenientes denique ad civita-
tem eum jubilo, pretiosum thesaurum, quem
portabant, in ecclesia sancti Georgii cum omni
reverentia considerunt. In eo siquidem loco
Puerulus litteras didicit, ibique postmodum pri-
mitus prædicavit; postrem ibidem locum pri-
mum quietis accepit. Transit autem venerabilis Pater ex hujus mundi naufragio anno Do-
minicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vi-
gesimo sexto, quarto Nonas Octobris, die Sab-
bati in ferò, sepultus in die Dominico f.

220 Cœpit autem Vir beatus continuo, di-
Gregorius
nonus, quæ
viventem no-
verat, posse
discussa pro-
bataque mi-
racula
vinæ faciei superirradiante respectu, magnis &
multis coruscare miraculis, ut sublimitas san-
ctitatis ejus, quæ, ipso vivente in carne, ad mo-
rum directionem per exempla perfectæ justitiae
innoverat mundo, illo jam regnante cum Chri-
sto, ad omnem fidei firmitatem per miracula
divinæ potentiae comprobaretur è cœlo. Cùm-
que in diversis orbis partibus gloriosa ejus mi-
racula, largaque per ipsum impetrata benefi-
cia, plurimos ad Christi devotionem accende-
rent, & ad ipsius Sancti reverentiam incita-
rent, & clamatibus tam linguis sermonum,
quam operum, ad aures summi Pontificis do-
mini Gregorii noni, quæ per servum suum Fran-
ciscum Deus operabatur, magnalia perva-
runt. Sanè cùm idem pastor Ecclesiæ, non so-
lum ex miraculis auditis post mortem, verum
etiam experimentis in vita ipsius, oculis visis
& manibus contrectatis, sanctitatem ejus mi-
rabilem plena fide certificatus agnosceret g,
ac per hoc, in cœlis glorificatum à Domino,
nullatenus dubitaret; ut Christo, cuius erat vi-
carius, concorditer ageret, hunc in terris red-
dere

D
* Ms. beati
Patris

**Permittitur
accurrentibus
civibus sacra
stigmata vi-
dere & oscu-
lari :**
d
*** Vatic. quidem
* Wadd. sig-
matibus**

E
Claræ & fa-
ciabus ejus
conceditur,
& Assisi fe-
pelitur anno
1226.

f
Gregorius
nonus, quæ
viventem no-
verat, posse
discussa pro-
bataque mi-
racula

g

DIE QUARTA OCTOBRI.

783

- A** ducere celebrem, tanquam omni veneratione dignissimum, pia consideratione disposuit.
 221 Ad omnem quoque certitudinem faciendam orbi terrarum de glorificatione Viri sancti, inventa miracula, & conscripta & testibus idoneis approbata, examinari fecit per illos, qui minus inter Cardinales favorabiles negotio videbantur. Quibus diligenter discussis, & ab omnibus approbatis, de fratribus suorum & omnium Praelatorum, qui tunc erant in curia, concordi consilio & assensu, canonizandum decrevit **b**. Veniensque personaliter ad civitatem Assisi, anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimo octavo, decimo septimo. Calendas Augusti, die Dominico **i**, cum maximis, quæ longum foret enarrare, solemnis **k**, beatum Patrem catalogo Sanctorum adscripsit.
- Ad ecclesiam illi dicatam transferuntur anno 1230,**
l
- m** **B** * **Patic. & Wadd. ardorem**
 portique miraculis coruscare.
- C** **n** 222 Anno vero Domini millesimo ducentesimo trigesimo convenientibus fratribus ad capitulum generale, Assisi celebratum, ad basilicam, in honorem ipsius constructam **l**, corpus illud Domino dedicatum octavo Calendas Junii **m** translatum est. Dum autem ille ficeret transportaret thesaurus, bullâ Regis altissimi consignatus, miracula plurima ille, cuius effigiem præferebat, operari dignatus est, ut per odorem * ipsius salvificum effectus traheretur fidelium ad currendum post Christum. Erat revera condignum, ut, quem Deus in vita sibi placentem & dilectum effectum in paradisum per contemplationis gratiam transtulerat, ut Enoch; & ad cælum in currus igneo per caritatis zelum rapuerat, ut Eliam, ejus, jam vernantis inter flores illos cælicos plantationis æternæ, ossa illa felicia de loco suo pullulatione mirifica redolerent.
- 223 Porrò sicut Vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita claruerat, sic à die transitus sui usque in præsens per diversas mundi partes præclaris miraculorum prodigijs, divina se potentia glorificante, coruscat. Nam cæcis & surdis, mutis & claudis, hydropticis & paralyticis, dæmoniacis & leprosis, naufragis & captivis, ipsius meritis remedia conferuntur; omnibusque morbis, necessitatibus & periculis subvenitur. Sed & multis mortuis mirifice per ipsum suscitatis, innotescit fidelibus, mirificans Sanctum suum, magnificentia virtutis Altissimi, cui est honor & gloria, per infinita sæcula sæculorum. Amen **n**.

A N N O T A T A.

- a** In codice nostro Ms. loco tituli hic legitur: In festo translationis beati Francisci caput xv, lectio prima; ac deinde caput hoc dividitur velut in tres lectiones, quarum ultima admodum prolixa est.
- b** Ita correxi ex Ms. nostro & tribus aliis editionibus, cum apud Sedulium vitiò legeretur: generationis, forte ex sola hypothese negligencia.
- c** Simillima leguntur in Vita prima lib. 2, sap. 4.
- d** Id est, vir nobilis.
- e** Lege Vitam primam num. 116 & sequenti.
- f** Adi Commentarium prævium § 29, ubi etiam refutavi Franciscum Pagium, qui ex notis chronicis male intellectis contra omnium antiquorum sententiam mortem S. Francisci anno 1225 illigavit.

g Gregorius IX, ante Pontificatum, quem anno 1227 obtinuit, Cardinalis episcopus Ostiensis, Hugo & Hugolinus dictis, mira familiaritate cum Sancto fuerat conjunctus, ut etiam constat ex premissis.

h Hoc ipsum decrevisse Perusii, docet Celanensis in Vita prime lib. 1, cap. 1, in quo plura de hac canonizatione reperies.

i Optimè se habent omnes he note chronica, frustraque conatus est Franciscus Pagius eamdem solennem canonizationem ad alium mensem aut diem referre. Vide Commentariorum prævium num. 682 & sequentibus.

k Lege Vita prima librum 3, cap. 1.

l De hujus edificatione basilica egi in Commentario prævio § 31, quem confule.

m In Anno 1230 festum Pentecostes, (quod erat tempus capitulis generalibus habendis præstitutum) incidit in diem sepimum Kalendas Iunii; itaque in Vigilia ejusdem festi contigit hac sacri corporis translatio, cuius annua memoria etiam Martyrologiis Ordinum S. Francisci ad diem 25 Maii inscripta est. Ceterum lege Commentarii prævii, § 32, ubi plura hujus translationis adjuncta reperies.

n In codice nostro Ms. hic ponitur: Explicit Vita beati Francisci. Sequuntur tamen ibidem miracula. At Waddingus pretermittens miracula, lectorem hic monet his verbis: Ad finem hujus vitæ multa adnebit per varia capitula D. Bonaventura. D. Francisci miracula, ab eodem post mortem patrata; quibus plura, nec inferiora, inveni & legi in bibliotheca conventus D. Francisci Assisiatis, in codice fatis antiquo membraneo, manucripto; quibus modò supercedendum duxi, ea cum cæteris, quæ hic desiderari possunt, de patria, genealogia & physiognomia sancti Viri suis locis producturus in lucem in Annalibus Minorum, quantocuyus edendis.

E

C A P U T XVI.

Miracula aliquot à S. Franciso post ejus obitum edita.

F

§ I. De virtute sacrorum stigmatum a.

A D omnipotentis Dei honorem, & gloriam ipsius in cælis, aliqua ex approbatis * scripturus * miracula, ab illo præcipue censu sumendum fore initium, in quo crucis Jesu virtus ostenditur, & gloria innovatur. Novus igitur homo Franciscus novo & stupendo miraculo claruit: cum singulari privilegio, retroactis sæculis non concesso, insignitus apparuit, sacris videlicet stigmatibus decoratus, & configuratus in corpore mortis hujus corpori Crucifixi. De quo quicquid humanâ lingua dicatur, minus erit laude * condigna. Totum quidem Viri Dei studium, tam publicum quam privatum, circa crucem Domini versabatur; & ut crucis signaculo, cordi ejus à principio fusa conversionis impresso,

*Sandus doct. aliquæ ex approbatis miraculis relaturus, * Ms. exp. batis, * ibid. & Sur. conscripturnus*

** Ms. & Sur. à laudes*

784 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BE-
NAVEN-
TURA

b

*incipit ab ik,
qua in con-
firmationem
stigmatum
contigerunt.*

c

presso, corpus consignaret exteriū, in ipsa se

cruce recludens, habitum pœnitentia sumpsit, crucis imaginem præferente ^b; quatesus sicut mens ejus intus Dominum crucifixum induerat, sic & corpus ejus indueret arma crucis: & in quo signo Deus potestates aëreas debellârat, in eodem suis exercitus Domino militaret.

225 Sed & à principio temporis, quo Crucifixio militare cœperat, diversa circa eum crucis præfullere mysteria; sicut vita ipsius consideranti decursum clarius innotescit, qualiter apertione crucis Dominicæ septiformi ^c, tam cogitatu, quam affectu & actu, totus fuit in Crucifixi effigiem per ipsius exstaticum transformatus amore. Digne igitur summi Regis clementia, suis amatoribus ultra omnem æstimationem hominum condescendens, suæ crucis vexillum ipsius corpori deferendum impressit, ut, qui mirando fuerat crucis amore præventus, mirando etiam fieret crucis honore mirificus. At hujus stupendi miraculi irrefragabilem firmitatem, non solum videntium & palpantium testimonia per omnem modum credibilia, verum etiam apparitiones mirabiles, & virtutes post ipsius obitum coruscantes, ad omne mentis effugandum nubilum suffragantur.

226 Felicis namque recordationis dominus

Gregorius Papa nonus, (de quo Vir sanctus prophetando * prædixerat, quod ad dignitatem fore Apostolicam sublimandus) antequam crucis signiferum catalogo Sanctorum ascriberet, scrupulum quandam dubitationis in corde gerebat de vulnere laterali ^d. Nocte vero quadam (sicut ipse felix antistes referebat cum lacrimis) beatus ei Franciscus, quadam faciei prætensi duritiæ, in somnis apparuit, & hæsitacionem cordis ipsius redarguens, elevavit brachium dexterum, detexit vulnus, phialamque posuit ab ipso, ut scaturientem reciperet sanguinem, qui ex latere defluebat. Obtulit in visione summus Pontifex phialam postulatam, quæ usque ad summum sanguine profluente de latere videbatur impleri. Ex tunc ad illud sacram miraculum tanta cœpit devotione affici, & æmulatione servere, ut nullo modo pati posset, quod aliquis præfulgentia illa sacra signa superbâ præsumeret impugnatione fuscari, quin eum severa increpatione feriret ^e.

227 Frater quidam Ordine Minor *, officio prædicator, virtutis & famæ prærogativâ præpollens, cui firmiter erat de sanctis stigmatibus persuasum; dum humano sensu miraculi hujus apud se rationem perquireret, dubitationis cœpit cuiusdam scrupulo titillari. Cùm igitur per dies plurimos, sensualitate fumente vigorem, luctamen * hujusmodi pateretur, non & dormienti sanctus Franciscus pedibus lutulentis apparuit, humiliiter durus, & patienter iratus. Et, Quæ sunt, ait, ista in te confictionum certamina? Quæ dubitationum fordes? Vide manus meas & pedes meos. Cùmque ille videret manus confixas, lutulentorum pedum stigmata non videbat. Remove, inquit, lutum à pedibus meis, & cognosce loca clavorum. Quos cùm ille apprehendisset devotè, lutum sibi videbatur abstergere, locaque clavorum manibus contrectare. Continuò, ut evigilat, lacrymis irrigatur, & priores affectus, quodammodo lutulentos, tam lacrymarum profluvio, quam publica confessione detergit.

228 In urbe Roma matrona quadam, mo-

rum claritate ac parentum gloriâ nobilis, sanctum Franciscum in suum elegerat advocationem, ipsius habens depictam imaginem in secreto cubiculo, ubi Patrem in abscondito exorabat. Die vero quadam, dum orationi vacaret, considerans imaginem Sancti, sacra illa signa stigmatum non habentem, dolore cœpit non modicum mirari. Sed non mirum, si in pictura non erat, quod pictor omiserat. Cumque per plures dies, quid caussæ foret defectus hujusmodi, mente sollicita pertractaret; ecce, subito die quadam apparierunt signa illa mirifica in pictura, sicut in aliis ipsius Sancti imaginibus pingi solent.

229 Tremefacta illa filiam suam, Deo votam, advocabat protinus, requirens, si absque stigmatibus usque tunc imago fuisset. Affirmat illa, & jurat, olim * sine illis sacræ stigmatibus extitisse, & nunc vere cum stigmatibus apparere. Verum, quia mens humana semetipsam frequenter impellit, ut cadat, & in dubium revocat veritatem, subintrat iterum cor mulieris dubitatio noxia, ne forte sic fuisset imago à principio consignata. At Dei virtus, ne primum contemneret miraculum, addidit & secundum: continuò namque disparentibus signis illis, nudata privilegiis imago remansit, ut per sequens signum fieret probatio præcedentis.

230 In Cathalonia quoque apud Ilerdam accidit, virum quendam, nomine Joannem, B. Francisco devotum, quadam sero per quendam incedere viam, in qua pro inferenda morte latabant insidiæ, non quidem ipsi, qui inimicitias non habebat, sed alteri cuidam, qui videbatur similis ejus, & tunc erat in comitatu ipsius. Exsurgens autem quidam de insidiis, cùm hostem suum hunc esse putaret, tam letaliter cum plagiis plurimis gladiavit, ut nulla profructus superest spes recuperandæ salutis. Siquidem primò inficta percussio humerum cum brachio penè totum abscederat, & ictus alius sub mammilla tantam reliquerat aperturam, ut flatus inde procedens circà sex candelas simul * junctas extingueret. Cùm igitur consilio medicorum ipsius impossibilis esset curatio, pro eo quod, putrefactibus plagiis, ex eis factor tam intolerabilis exhalareret, ut etiam ipsa ejus uxor vehementer horret, nullisque jam humanis juvari possit * remedii, convertit se ad beati Patris Francisci patrocinium, quantâ poterat devotione poscendum; quem inter ipsos ictus, unâ cum beata Virgine fidentissimè invocarat *

231 Et ecce, misero in lectulo calamitatis solitario decubanti, cùm Francisci nomen vigilans & ejulans frequentius replicaret, astitit quidam in habitu fratris Minoris, per fenestram, ut ei videbatur, ingressus; qui vocans eum ex nomine, dixit: Quia fiduciam habuisti in me, ecce Dominus liberabit te. A quo cùm æger, quis esset, requireret, Franciscum illum * se esse, respondit. Et statim appropians, vulnerum illius ligaturas resolvit; & eum * unguento per omnes plagas, ut videbatur, perunxit. Statim autem, ut sensit illarum sacrarum manuum, stigmatum Salvatoris virtute sanare valentium, suavem contactum, expulsa putredine, restituta carne, & vulneribus solidatis, restitutus est integrè pristinæ sospitati. Quo facto, beatus Pater * abscessit: & ipse sentiens

D
*Sandi image
stigmatibus,
qua appida
non fuerant.*

*divinitus in-
signitur, qua
in panam
dubitantis
subito eva-
nefecunt.
Ms. sic olim

E
*Lethaliter
vulnerato
desperatoque
a medicis*

F
**Vatic. posse*

**Vastie, in-
vocare
invocare
apparens,
sacra-
rum manu-
um sanita-
tem refinxit*

G
**al. illa
cum*

**Ms. & Sup.
cum*

H
**apud Sur.
debet Pater
se*

Gregorio IX
eximitur du-
biū de vul-
nere lateris
*Sur. vel
prophetando

d

*quod & con-
tingit alteri
de stigmati-
bus dubitan-
ti.
*Sur. ex Or-
dine Mino-
rem
Ms. luftam

e

*quod & con-
tingit alteri
de stigmati-
bus dubitan-
ti.
*Sur. ex Or-
dine Mino-
rem
Ms. luftam

A se sanatum, & in vocem divinæ laudis, & B. Francisci lætanter erumpens, vocavit uxorem.

quod ille u-
xori aliusque,
vix suis oculis creden-
tibus,
**Ms. accus-*
rebus.

**Sur. qui*

g

exponit, &
sua incolu-
mitate pro-
bat.

A se sanatum, & in vocem divinæ laudis, & B. Francisci lætanter erumpens, vocavit uxorem.

232 At illa celerius currens*, & stare jam vi-dens, quem sepeliendum credebat in crastino, cùm esset stupore vehementi perterrita, viciniam totam clamore complevit. Accurrentes autem sibi, cùm illum niterentur, tanquam phreneticum, in lecto reponere, & ille econtrâ renitens, assereret, & ostenderet, se sanatum, tanto sunt stupore attoniti, ut quasi sine mente omnes effecti, phantasticum esse, crederent, quod videbant: quia, quem* paulò antè conspicerant plagi atrocissimis laniatum, & totum jam marcidum, plena cernebant incolumitate jucundum. Ad quos ille, qui factus fuerat sanus, Nolite timere, inquit, nolite credere inane, quod cernitis; quia S. Franciscus modò à loco recessit, & illarum sacrarum manuum tactu me integrè ab omni plaga curavit g.

B Crebrescente tandem hujus fama miraculi, accelerat populus omnis, & videntes intam aperto prodigo stigmatum beati Francisci virtutem, admiratione simul & gudio replebantur, Christique Signiferum magnis laudum præconii extollebant. Dignè quidem beatus Pater, carne jam mortuus, & vivens cum Christo, præsentia suæ ostensione mirabili, & manuum sacrarum palpatione suavi, vulnerato letaliter viro sanitatem concessit; cùm illius etiam in se stigmata tulerit, qui misericorditer moriens, & mirabiliter surgens, vulneratum genus humanum & semivivum relictum plagarum suarum virtute sanavit.

De stigmati-
bis dubitans
miro modo
in manu le-
ditur cum
ingenio cru-
citatu.

b

C Apud Potentiam, Apulie civitatem h., erat quidam clericus, Rogerus nomine, vir honorabilis, & ecclesiæ majoris canonicus. Hic cùm infirmitate quassatus die quadam ecclesiam oraturus intrâset, in qua erat imago beati Francisci depicta, gloriofa stigmata repræsentans, cœpit de illius sublimitate miraculi, tanquam de re omnino insolita & impossibili, dubitare. Subito igitur, dum mente plagatus interius cogitaret inania, in palma sinistræ manus sub chirotheca graviter se, sensit, esse percussum, sonitum audiens percussuræ, velut cùm spiculum proflit de balista. Moxque tam vulnere sauciatus, quâm sonitu stupefactus, chirothecam de manu traxit, ut visu dignosceret, quod tactu perceperat & auditu. Cumque nulla fuisset prius in palma percussio, conspexit in medio manus plagam, quasi sagittæ percussione infictam, ex qua tanta vis procedebat ardoris, ut videretur ex illo deficere. Mirabile dictu! Nullum in chirotheca vestigium apparebat, ut latenti plagæ cordis latenter, inficti pœna vulneris responderet.

pœnitensque,
post biduum
sanatur.

C Clamat exinde per duos dies, & ruit, dolore gravissimo stimulatus, & increduli cordis velamen explicat universis: credere se veraciter, sacra stigmata in sancto fuisse Franciscus, fatetur, & jurat contestans, omnis dubitationis abscessisse phantasmata. Orat suppli-citer Sanctum Dei, per sacra sibi stigmata subvenire, & multas cordis preces multo impinguat prosluvio lacrymarum. Mirum certè! Incredulitate projecta, sanationem mentis sanatio sequitur corporalis. Omnis quiescit dolor, frigescit ardor, nullum remanet vestigium percussuræ. Sicque factum est, ut latens mentis infirmitas per patens carnis cauterium, super-nâ providente clementia, curaretur; menteque

Oktobris Tomus II.

fanata, & ipsa caro pariter sanaretur. Fit homo humilis Deo, devotus Sancto, & fratribus NAVEN-Ordini perpetua familiaritate subjectus.

TURA.

Miraculum
hoc furamen-
tis Episcopi
litteris fir-
matum fuit.

236 Hujus rei tam solemne miraculum ju-ramentis firmatum fuit, & litteris sigilli e-piscopi munimine roboratis ipsius ad nos noti-tia delata pervepit. De sacris ergo stigmatibus, matum fuit, nullus sit ambiguati locus; nullius in hoc, quia Deus bonus est, nequam sit oculus, qua-si hujusmodi doni largitio sempiterna bonitati non congruat. Si enim illo amore Seraphico multa membra capiti cohærent Christo, ut & in bello simili armatura invenirentur condigna, & in regno ad similem forent gloriam subvenienda, nullus hoc sanæ mentis, nisi ad Christi gloriam, diceret pertinere.

ANNOTATA.

a Codex noster, huic ultimo capiti istum titu-lum prefixum habet: Incipiunt quædam de miraculis ipsius post mortem ostensis, & primò de virtutibus sacrorum stigmatum.

b Vestem scilicet, cuius capitum velut sum-mum crucis stipitem, duo vero brachia transver-sum stipitem utcumque representarent. Adi Vi-tam primam num. 22.

c Vide hanc Vitam suprà num. 203.

d Rechè ait de vulnere laterali: nam pedum manumque vulnera olim viderat, ut alibi ob-servavi.

e Hoc sanè liquet ex Apostolicis ejusdem sum-mi Pontificis litteris, quas in Commentarii pœ-vii § 25 recitavi.

f Illeida, nunc Lerida vulgo appellata, episco-palis civitas Hispania Tarragonensis est in Cata-lonia.

g Cùm S. Bonaventura hanc sanationem verè prodigiosam in confirmationem sacrorum stigma-tum adducas, fortasse aliquod rei gestæ adjun-Eluni, (puta, quod infirmus sacra illa stigmata viderit aut senserit) hic pretermissum est: nam etiam infra legitur S. Franciscus suarum manu-um attulit infirmos sanâsse, quod tamen Bona-ventura ibidem illius stigmatibus non attribuit.

h Potentia, incolis Potenza, episcopalis ci-vitas est regni Neapolitani in provincia Basili-cata.

§ II. De mortuis suscitatis.

IN castro montis Marani prope Beneventum a Mortua ad mulier quædam, S. Franciscus, peculiari de-votione cohærens, viam universæ carnis intra-vit. Convenientibus autem clericis nocte ad ex-sequias & vigilias cum psalteriis decantandas, subito, cunctis cernentibus, erexit se mulier super lectum, & unum de astantibus saer-dotem, patrinum videlicet suum, advocavit, dicens: Volo confiteri, pater b. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda; quo-niam peccatum, quod tibi pandam, necdum confessâ fueram. Sed orante, inquit, pro me S. Franciscus, cui, dum viverem, devota mente servivi, redire nunc ad corpus indulatum est mihi, ut, illo revelato peccato, sempiter-nam promereat vitam. Et ecce, vobis vide-tibus, postquam illud detexero, ad promissam requiem properabo. Trementer ergo sacerdoti

a

Gggg

tre

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

*adsparsens, pu-
eram refusci-
tandam ma-
tri veraciter
spondet.*

*Sur. felix

B

*Puer ob bla-
phemiam
patris mor-
tuum, paen-
itenti virum
reddidit.*

*Sur. respon-
det

C

*alter è lapsu
mortuus,*

*Vatic. spirati-

*Vatic. fer-
vum

trementi confessa, post absolutionem receptam quietè se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormivit.

238 In castro Pamarco, in montanis Apuliæ posito, patri & matri unica erat filia, in tenera ætate tenerè prædilecta. Quà infirmitate gravi ad mortem perductâ, parentes ejus successione aliam non sperantes, se in illa quasi mortuos reputabant. Convenientibus ergò consanguineis & amicis ad flebile nimis funus, jacebat mater infelix ineffabilibus completa doloribus, & absorpta supremâ tristitia, de his, quæ fiebant, nihil penitus advertebat. Interim S. Franciscus, uno tantum socio comitatus apparet, desolatam visitare dignatus est feminam, quam sibi senserat esse devotam; & piis eam affatus alloquuis, Noli flere, inquit; nam lucernæ tuæ lumen, quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum. Surrexit continuò mulier, &, quæ sibi dixerat Sanctus, omnibus manifestans, non permisit, extinctum corpus efferi; sed cum magna fide S. Francisci nomen invocans, & mortuam filiam * apprehendens, vivam & incolumem, cunctis videntibus & mirantibus, allevavit.

239 Cùm fratres de Noceria ceterent quodam plaustrum à quodam viro, Petro nomine, quo aliquantulum indigebant, stulte respondit * eis, pro petito subsidio irrogando convitum, & pro eleemosyna, ad honorem sancti postulata Francisci, in nomen ipsius blasphemiam jaculando. Pœnituit hominem statim insipientiæ suæ, divino super eum irruente pavore, ne forte ultio Domini sequeretur, sicut & fuit protinus subsecuta. Nam infirmatus continuò primogenitus ejus, parvo elapsò spatio, spiritum exhalavit. Volutabatur per humum pater infelix, & sanctum Dei Franciscum invocare non cessans, cum lacrymis exclamabat: Ego sum, qui peccavi, ego, qui iniquè locutus sum; me in persona propria flagellare debuisti. Redde, Sancte, jam pœnitenti, quod abstulisti impie blasphemanti. Tibi me reddo, tuis me obsequi semper expono: nam & devotum sacrificium laudis pro tui honore nominis semper offeram Christo. Mira res! Ad hæc verba surrexit puer, & planctum prohibens, se morientem deducitum de corpore, per B. Franciscum deducitum afferuit & reductum.

240 Cujusdam urbis Romæ notarii puerulus vix septennis, matrem ad ecclesiam S. Marci euntem puerili more sequi desiderans, dum remanere domi compelleretur à matre, per fenestram palatii se projectit, & ultima quassatione collisus continuò exspiravit *. Mater vero, quæ nondum longè discesserat, ad sonitum corruentis præcipitum pignoris suspicata, celeriter rediit, filiumque reperiens tam miserabiliter repente subtrahit, protinus sibi ipsi manus injicit ultrices, ac dolorosis clamoribus totam excitavit viciniam ad lamentum. Frater vero, quidam, nomine Raho, de Ordine Minorum, illuc se ad prædicandum conferens, propinquavit ad puerum, & fide plenus ait ad patrem: Credisne, sanctum Dei Franciscum posse filium tuum à mortuis suscitare propter amorem, quem semper ad Christum habuit, pro reddenda vita hominibus crucifixum? Quo respondentem, se firmiter credere, & fideliter confiteri, servumque * Sancti in perpetuum se esse futurum, si tantum à Deo munus per ipsius misericordia recipere mereretur; prostravit se frater ille

cum fratre socio in oratione, ceteros, qui aderant, excitans ad orandum. Quo facto, cœpit puer aliquantulum oscitare, & apertis oculis, brachiisque elevatis, seipsum erexit, & statim coram omnibus ambulavit incolumis, per mirandam Sancti virtutem vita simul redditus & saluti.

241 In civitate Capuæ d dum puer quidam super ripam Vulturni fluminis cum pluribus jocaretur, incautus cecidit in profundum; quem fluminis impetus celeriter vorans, sub fabulo mortuum sepelivit. Proclamatibus autem pueris, qui cum eo luserant circa flumen, populosa illuc multitudo convenit. Cùmque universus populus suppliciter & devotè beati Francisci merita invocaret, ut devotorum sibi parentum fidem aspiciens, prolem à mortis periculo dignaretur eripere, natator quidam procurat, clamoribus auditis, accessit, & post diutinam inquisitionem, invocato tandem beati Francisci subsidio, locum invenit, in quo limus in modum sepulchri pueri cadaver obtexerat, quem effodiens, & extrâ deportans, docens * defunctum, inspexit. Licet autem populus, qui astabat, videret juvenem mortuum, nihilominus tamen flens & ejulans proclamabat: Sancte Francisce, redde puerum patri suo. Sed & Judæi, qui venerant, naturali pietate commoti, dicebant: Sancte Francisce, redde puerum patri suo. Subito puer, lætantibus & mirantibus cunctis, exurgens incolus, duci se ad ecclesiam B. Francisci, suppliciter postulavit; ut gratias illi devotus exfolveret, cujus se noverat virtute mirabiliter suscitatum.

242 In civitate Suessa e in vico, qui Ad columnas dicitur, repente quædam corruens dominus unum absorbuit juvenem, & subito intermit. Viri autem & mulieres ruinæ sonitu excitati, undique accurrentes, elevaverunt hinc inde ligna & lapides, & miseræ matri mortuum filium reddiderunt. Illa vero amarissimis repletâ singultibus, sicut poterat, dolorosis vocibus exclamabat: Sancte Francisce, sancte Francisce, redde mihi filium meum. Non solum autem illa, sed & omnes, qui aderant, beati Patris præsidium flagitabant. Sed cùm non esset neque vox, neque sensus, cadaver posuerunt in lectulo, & * ad sepeliendum ipsum diem crastinum expectabant *. Mater vero fiduciam habens in Domino per merita Sancti ejus, votum emisit, nova se sindone B. Francisci operaturam altare, si filium suum revocaret ad vitam. Et ecce, circa horam noctis medianam coepit juvenis oscitare, & calescentibus membris, vivus exsurgens & sanus in laudis verba prorumpsit *. Sed & clerus, qui convenerat, & populum universum excitavit ad laudes & gratias Deo & B. Francisco cum mentis lætitia persolvendas.

243 Juvenis quidam, Gerlandinus nomine, de Ragusa f oriundus, vendemiarum tempore ad vineas exiens, cùm in vase vinario, ut utres impleret, sub torculari se mitteret, repente prægrandes lapides, motis in se lignorum strubibus, caput ipsius letali percussione quassaverunt. Festinavit continua pater ad filium, & desperans, obrutum non adjuvit, sed eum sub onere, sicut corruit, sic reliquit. Accurrerunt expediti vinitores, magni clamoris vocem lugubrem audientes, multoque cum patre pueri dolore completi extraxerunt juvenem iam mortuum

D

*alter sub-
mersus, por-
Sandi invo-
cationem vi-
te redduntur.*

* al. molli-
doles

*Alius item
sub corrente
domo,*

F

* in Vatic.
debet &
* ibid. expe-
ctantes

* Ms. proru-
pit

*alius aliter,
contriti &
exstincti, ad
vitam revo-
cantur;*

f

- A** tuum à ruina. Pater verò ipsius, Jesu pedibus provolutus, humiliiter precabatur, ut filium suum unicum per S. Francisci merita, cuius tunc imminebat sollennitas, sibi reddere dignatur g. Ingeminabat preces, vovebat officia pietatis, & sancti Viri corpus se visitaratum cum filio, si suscitaretur à mortuis, repromisit. Mirum certè! Continuò puer, qui toto fuerat corpore conquassatus, restitutus vitæ & integræ sospitati, gaudens coram omnibus exsurrexit; plangentes objurgans, & S. Francisci suffragii vitæ se redditum asseverans.
- item aliud in Alemannia.**
- b** 246 Quemdam alium mortuum in Alemannia suscitavit, de quo Dominus Papa Gregorius tempore translationis ipsius Sancti fratres omnes, qui ad translationem & capitulum convernent, per Apostolicas litteras certos redidit h & gaudentes. Miraculi hujus seriem, quia ignoravi, non scripsi, credens, Papale testimonium omnis assertionis excellere instrumentum.

ANNOTATA.

- B** a Beneventum, celebris vulgōque nota est archiepiscopalis civitas regni Neapolitani in principatu Ulteriori, sed ditionis Pontificie.
- b In codice Ms. additur: Audi peccatum meum.
- c Videtur Nuceria, Italicè Nocera, indicari, cuius nominis gemina in Italia civitas est, una regni Neapolitani, altera Umbriae.
- d Capua urbs Italia in Campania Felice, seu in provincia Terra Laboris est, archiepiscopatus insignita, ad fluvium Vulturum.
- e Sueffia, nunc vulgo Sessa, Neapolitani regni civitas episcopalis est in provincia Terra Laboris.
- f In editione Vaticana: De Ragusia. Est autem Ragusa vel Rágusium urbs Dalmatia, libera & cognominis reipublica caput.
- g In Ms. nostro codice additur: à mortuis; sed omittitur prima sequens periodus.
- h Adi Commentarium prævium § 32, ubi de hac translatione, anno 1230 solenniter facta, egimus, ac num. 717 de significato per Gregorii IX litteras congregatis patribus mortui resuscitati miraculo ex secundo biographo meminimus, ipsas tamen ejusdem Pontificis litteras non vidimus habentes.

§ III. De his, quos à mortis periculo liberavit.

Vir è summo surris lapsus incolamus manes;

a

IN confinibus Urbis a vir quidam nobilis, Rodulphus nomine, cum Deo devota uxore fratres Minores suo recepit hospitio, tam hospitalitatis gratiâ, quam B. Francisci reverentiâ & amore. Nocte verò illa in summitate turris dormiens custos castri, cùm jacèret super struem lignorum, in ipsa muri positorum crepidine, ipsorum soluta compage, in tectum palatii corruit, & exinde super terram. Excitatâ ad sonitum casus totâ familiâ, & custodis intellectâ ruinâ dominus castri & domina cum fratribus accurrerunt. Is verò, qui ab alto corruperat, absorptus fuerat tam profundo sopore, ut nec ad casum evigilaret iteratæ ruinæ, nec

Ottobris Tomus II.

ad strepitum currentis familiæ cum clamore. A. S. Bo- Trahentium tandem & impellentium manibus NAVEN- excitatus, conqueri cœpit, quod dulci fuisse quiete privatus, inter beati Francisci brachia suaviter afferens se dormisse. Cùm verò de ca- su proprio doceretur ab aliis, & in imo se vi- deret, qui in alto jacuerat, stupens, esse fa- ctum, quod fieri non perceperat, pœnitentiam se facturum ob reverentiam Dei & B. Francisci, coram omnibus repromisit.

248 In castro Pophis, quod in Campania positum est, sacerdos quidam, Thomas nomine, accessit ad reparandum ecclesiam molendi- num. Deambulans autem incaute circa extre- ma canalis, quo gurges profundus copioso in- fluebat * influxu, subito casu caviloſo b ligno intrusus est, cuius impulsu volvitur molendi- num. Cùm igitur consertus jacèret in ligno, & super os ipsius, quia supinus erat, aquarum impetus inundaret, corde tamen, quia lingua non poterat, S. Franciscum flebiliter invoca- bat. Per magnum verò spatium sic illo jacente, ac de vita ipsius jam penitus sociis desperatis, in contrariam partem molam cum violentia re- volverunt: & sic ejectus sacerdos palpitans vo- lutabatur in aquæ meatu. Et ecce quidam fra- ter Minor, indutus tunica candidâ, & fune suc- cinctus, cum magna suavitate arreptum per brachium extra flumen eduxit, dicens: Ego sum Franciscus, quem invocasti. Ille verò sic liberatus, nimis obstupuit; volensque ipsius o- sculari vestigia huc atque illuc anxius discurrebat, quarens à sociis: Ubi est ille? Quod abiit Sanctus? Quâ viâ discessit? Viri autem illi tre- mescendi, proni ceciderunt in terram, sublimis Dei gloria extollentes magnalia & virtuosa merita humilis Servi ejus.

249 Juvenes* quidam de Burgo Celani e pro metendis herbis exierant ad campestrâ quædam, in quibus vetus latebat puteus, herbis in sommo ore virentibus obumbratus, qui quasi per passus quatuor aquarum altitudinem continebat. Segregatim igitur per campum discurrentibus pueris, unus ex improviso decurrit in puteum. Absorbente autem profunda sovea corpus, spiritus mentis sursùm recurrebat ad beati Francisci suffragium, clamans in ipso lapis fideliter & fidenter: Sancte Francise, adjuva me. Ce- teri huc atque illuc se vertentes, dum puer alias non compareret, clamore, circitu, & lacrymis requirebant eundem. Comperito tan- dem, quod in puteum cedisset, festinanter cum genitibus redierunt ad Burgum, indican- tes eventum, exposcentes auxilium. Redeun- tibus autem illis cum multa hominum turba, demissus unus per funem in puteum, puerum respexit in aquarum superficie residentem, ni- hil passum penitus lesionis. Extractus verò de puteo puer dixit omnibus, qui astabant: Quan- do subito cecidi, beati Francisci patrocinium invocavi, qui corruenti mihi statim præsentiali- ter affuit, & manum porrigenus, leviter appre- hendit, nec unquam deseruit, donec una vo- boscum puto eduxit.

250 In ecclesia beati Francisci apud Assi- sum, dum præsente Romana curia prædicaret dominus episcopus Hostiensis, qui postmodùm summus Pontifex exstitit Alexander d, quidam lapis ponderosus & magnus, incaute super pul- pitum excelsum & lapideum derelictus, præ nimietate pressuræ impulsus, super caput cu-

presbyter
præfanti sub-
mersione pè-
riculo à San-
cto apparense
eripitur,
*al. defluebat

E

uti & puer
in profun-
dum lapsus
puerum.
*Vatic. juve-
nis

*ibid. exierat

Mulier sub
lapso lapide
mortua cre-
ditia. san-
surgit:

d

G g g g 2 jusdama

788 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA
*al. extin-
tes & esti-
mantes

*Vatic. ab
omnis

*Idem contin-
git pueru-
gravi janua
oppresso.*

*Ms. exeni-
um

B

*ac duobus
viris*

C

*sub ingonis
fasci mole
compreffis.*

b

juidam cecidit mulieris. Existimantes * igitur circumstantes, perfectè ipsam jam mortuam, & caput ejus totaliter conquassatum, coopererunt eam pallio, quo erat amicta, ut, sermone finito, educeretur extra ecclesiam lugubre funus. Ipsa verò se beato Francisco, ante cuius jacebat altare, fideliter commendavit. Et ecce, prædicatione finita, mulier coram omnibus adè surrexit incolumis, ut nullius in ea lœsionis vestigium appareret. Sed &, quod est amplius admirandum, cùm per longa tempora usque ad horam illam dolorem capitis quasi continuum habuisset, plenè fuit ex tunc ab omni morbi molestia liberata, sicut ipsa postmodum testabatur.

251 Apud Cornetum e, cùm in loco fratum ad fusionem campanæ viri quidam convenissent devoti, puerulus quidam ostensis, Bartholomæus nomine, xenium * quoddam fratribus laborantibus apportavit. Et ecce, subito ventus vehemens, concussa domo, ostium portæ, grave quidem & magnum, super ipsum puerulum ita valido proiecit impulsu, ut, quem tam ingens pondus oppresserat, letali crederetur collisione quassatus. Sic enim tota liter jacebat tumulatus sub pondere, ut nihil exterius appareret. Accurrerunt omnes, qui aderant, beati Francisci virtuosam dexteram invocantes. Sed & pater ipsius, qui, rigescens membris, se movere non poterat præ dolore, votis & voce sancto Francisco filium offerebat. Levatum est denique funestum pondus desuper puerum, & ecce, quem credebant mortuum, quasi suscitatus à somno, lætus apparuit, nullam in se prouersus præferens lœsionem. Igitur, cùm quatuordecim esset annorum, factus est frater Minor, vir postea litteratus, & famosus in Ordine prædicatorum.

252 Homines de Lentino f lapidem prægrandem abscederunt de monte, qui superponendus erat altari cujusdam ecclesiae B. Francisci, in proximo consecrandæ. Cùm autem ferè quadraginta homines lapidem illum superponere vehiculo niterentur, repetitis saepius viribus, super quandam hominem lapis ille cecidit, & in modum sepulchri obtexit. Sed cùm mente confusi, quid facerent, ignorarent, major pars hominum desperata discessit. Porro viri decem, qui remanserant, lugubri voce sanctum invocantes Franciscum, ne in suo servitio sic horrendè mori hominem paterneretur, resumto tandem corde, tanta facilitate lapidem amoverunt, ut nullus dubitaret, virtutem adfuisse Francisci. Surrexit homo incolumis in omnibus membris, insuper & lumen recuperavit limpidum oculorum, quod priùs habuerat obscuratum: ut sic omnibus daretur intelligi, quām in rebus desperatis beati Francisci merita validæ sint virtutis.

253 Simile quiddam accidit apud sanctum Severinum g in Marchia de Ancona. Dum enim lapis prægrandis, de Constantinopoli adportatus, ad basilicam beati Francisci multorum viribus traheretur, rapido lapsu est super quandam trahentium devolutus. Cùmque ille non solùm crederetur defunctus, sed etiam totaliter comminutus, assistente sibi beato Francisco & lapidem sublevante, absque omni lœhone sanus & incolumis, lapidis projecto pondere, proslivit.

254 Bartholomæus, Caetanus civis h, cùm

ad constructionem cujusdam ecclesiae B. Francisci non modicūm desudaret, ruente trabe quadam infirmiter posita, ejusque opprimente cervicem, fuit graviter conquassatus. Ipse verò mortem sibi sentiens imminentem, ut erat vir fidelis & pius, à quadam fratre Viaticum postulavit. Quod frater ille tam celeriter afferre non valens, quia mori subito credebatur, B. Augustini verbum protulit, dicens ei: Create, & manducasti i.

255 Sequenti verò nocte beatus Franciscus cum undecim fratribus illi apparuit; & inter ubera portans agnaculum, ad lectum ejus accessit, vocavitque illum ex nomine, dicens: Bartholomæ, noli timere; quia non prævalebit adversus te * inimicus, qui te in meo servitio voluit impeditire. Hic est Agnus, quem tibi dari petebas, quem & propter bonum desiderium suscepisti, cuius etiam virtute cosequēris utriusque hominis hospitatem. Et sic per vulnera manum ducens, ad opus, quod cœperat, eum redire præcepit. Qui valde manè consurgens, & iis, qui eum seminecem reliquerant, incolumis & lætus apparens, admirationem intulit & stuporem: sed & ipsorum mentes, ad beati Patris reverentiam & amorem, tam exemplo sui, quām Sancti miraculo excitavit.

256 Quidam de castro Ceperani k, nomine Nicolaus, in manus inimicorum crudelium incidit die quadam, qui crudelitate ferali, vulneribus cum super vulnera concidentes, usque adè super miserum fævierunt, donec vel extinctum crederent, vel protinus extinguendum. Clamaverat autem Nicolaus prædictus, cùm primos iuctus exciperet, alta voce: Sancte Francise, succurre mihi, sancte Francise, adjuva me. Hanc vocem à remotis audierunt quām plurimi, licet auxilium ferre non possent. Deportatus tandem domum, totus suo sanguine volutatus, fiducialiter asserebat, se mortem ex illis vulneribus non visurum, nec etiam se tunc sentire dolores: quoniam S. Franciscus sibi succurrerat, &, ut penitentiam ageret, à Domino impetravit. Quod & sequens confirmavit eventus: nam lotus à sanguine, continua contra humanam spem extitit liberatus.

257 Filius cujusdam nobilis, in castro sancti Geminiani l valido languore detenus, omnique ulteriùs desperatus salute, ad extremum usque perductus est. Rivus etenim sanguinis ab oculis ejus emanabat, sicut ex vena brachii assolet ebullire m, ceterisque propinquæ mortis veris indicis in reliquo corpore apparentibus, judicabatur pro mortuo. Sed & præ debilitate spiritus & virtutis, sensus & motus usu privatus, visus est penitus emigrasse. Congregatis autem ex more ad planum parentibus & amicis, ac de sola agentibus sepultura, pater ipsius fiduciam habens in Domino, concito gressu ad ecclesiam cucurrit B. Francisci, quæ in eodem erat castro constructa.

258 Et cingulo suspenso ad guttur, cum omni humilitate se prostravit in terram, sicut que vota vovens, & multiplicans preces, suispiris & gemitis meruit apud Christum sanctum Franciscum habere patronum. Reversus itaque statim pater ad filium, & sanitati restitutum inveniens, luctum in gaudium commutavit. Simile quiddam meritis Sancti operatus est Dominus circa puellam quandam in Cathaloniam,

*Alium à
corrente
trabe leth-
liter fancia-
tum b*

*Sandus ap-
parens sanas,
& ad opus
suum remit-
sus:*

** in Ms. deef
adversus te*

*alium multis
vulneribus
penè confe-
atum, prefat
incolumem. k*

*Morti proxim
mos, oranti-
bus pro illis
parentibus. l*

F

m

*integre san-
tæ subito
resistit:*

A lonia, de villa, nomine Thamarit ⁿ; & circa aliam de Ancona, quæ cùm essent præ nimicte ægritudinis in ultimo spirito constitutæ, beatus Franciscus fideliter à parentibus invocatus, perfectæ continuò ^{*} restituit sanitati.

b *bansum à clericu venenum invocatus expellit.*

259 Clericus quidam de vico Albo, nomine Matthæus, veneno mortifero bibito, in tantum fuit gravatus, quod loqui aliquo modo non valens, solum finalem exitum expectabat. Sacerdos quidam, ut sibi confiteretur, admonuit, & verbum unum ab eo extorquere non valuit. Ipse verò in corde suo humiliter Christum orabat, ut per beati Francisci merita à mortis eum fauibus eripere dignaretur. Moxque ut confortatus à Domino beati Francisci nomen fideli devotione deprompsit, testibus, qui aderant, veneno evomito, liberatori suo gratias egit.

ANNOTATA.

- a** Id est, Romæ.
- b** *Ms. codex & editio Vaticana:* Cavilloso; verèm hac lectio, aquæ ac altera, obscura est. Ex sequentibus tamen videtur cavilloso hicponi pro clavoso, sex clavis ligneis instruxo.
- c** Oppidum est prope lacum de Celano, seu Fucinum in Aprutio, ut alibi annotavi.
- d** Fuit is Alexander IV ante summum Pontificatum, quem anno 1254 adépus est, Raynaldus appellatus, & Cardinalis episcopus Ostiensis & Veltinensis.
- e** Cornetum, de quo hic, esse Apulie oppidum, ait Waddingus in Annalibus ad annum Christi 1232, num. 18.
- f** Nescio hunc locum: nec Waddingus ad annum 1228, num. 30 eundem memorans, de eo quidquam annotavit.
- g** Fanum S. Severini, vulgo San-Severino, alias etiam Septempeda, parva civitas episcopalis est ditionis Pontificiae in Marchia Anconitana.
- h** In Ms. nostro codice legitur: Bartholomæus Galetanus, omessa voce civis: sed legendum videtur Caietanus civis à Caëta, incolis Gaëta, regni Neapolitani urbe in provincia Terra Laboris, de qua jam alias memini.
- i** In Traetatu 25 in Joannem.
- k** Ceperanum ditionis Ecclesiastice castrum est in Campania Romana ad fluvium Lirim.
- l** Hetruria castrum esse, dixi alibi.
- m** Nimirum ex secta vena brachii.
- n** In Ms. codice & editione Vaticana, Tamarit. Hispania vicus est in Catalonia ad oram mari Iberici.

§ IV. De liberatis à naufragio.

Periclitantes in mari amissas anchoras

a

***Sur. gradiebantur**

IN magno maris periculo positi quidam naufragiæ, cùm millaria decem à portu Barulitano a distarent, ingravesciente nimium tempestate, jam de vita dubii anchoras submiserunt. Verùm spiritu procellarum mari ferventiùs tumesciente, fractis funibus, & relicitis anchoris, incerto & inæquali cursu per æqua vagabantur *. Tandem nutu divino mari placato, ad resumendas anchoras, quarum funes superius

enatabant, toto se conamine paraverunt. Cùmque id perficere propriis viribus non valeant, plurimorum Sanctorum invocato subfido, multisque jam sudoribus liquefiantes, nec unam per totam diem resumere potuerunt.

261 Aderat autem nauta quidam, Perfectus nomine, sed moribus imperfetus, qui cum irrisione quadam dixit ad socios: Ecce, Sanctorum omnium invocasti auxilium, &, ut videtis *, nullus est, qui succurrat. Invocemus istum Franciscum, qui novellus est Sanctus; si quo modo in mare se mergat *, & anchoras perditas reddat. Consenserunt ceteri non irrisoriè, sed veraciter, suasioni Perfecti, & ipsius objurgantes irrisorium verbum, firmaverunt cum Sancto spontaneum votum. Statimque in momento, sine aliquo adminiculo, nataverunt anchoræ super aquas, quasi ferri natura verba foret in ligneam levitatem.

262 Peregrinus quidam, invalidus corpore propter febris peracutæ symptomata, quam fuerat antè perperitus, navi quadam subvectus de ultramarinis partibus veniebat. Ferebatur autem * ipse ad beatum Franciscum præcipuo devotionis affectu, & eum sibi apud cælestem Regem elegerat advocatum. Cùm igitur nondum perfectè liber à morbo sitis angustiaretur ardoribus, deficiente jam aqua, coepit alta voce clamare: Ite fidenter, haurite poculum mihi; quia B. Franciscus vasculum meum aquâ replevit. Mirum certè! Invenerunt vas aquâ repletum, quod fuerat antè vacuum derelictum. Alio verò die, cùm, tempestate suborta, operiretur navis fluctibus, & procellis quateretur pervalidis, ita ut jam naufragium * timerent; coepit idem infirmus subito clamore vociferari per navem: Surge omnes, inquit, & B. Francisco venienti occurrite: ecce ad salvandum nos adest. Sicque cum voce magna & lacrymis in faciem procidens, adoravit. Statim ad Sancti visionem omnem sospitatem resumist infirmus, & maris fuit tranquillitas subsecuta.

263 Frater Jacobus Reatinus, cùm in navicula parva fluvium quandam cum aliis fratribus pertransiret, sociis primò super ripam * positis, postremò se ad exitum præparabat; sed modico illo ligno per infortunium revoluto, rectore natante, frater mersus est in profundum. Invocabant fratres extrà positi affectuosis precibus beatum Franciscum, & ut filio succurreret, lacrymosis gemitibus supplicabant. Submersus autem frater de ventre gurgitis nimis immensi, cùm ore non posset, corde clamabat, ut poterat, implorans pii Patris subsidium. Et ecce, auxiliante sibi beati Patris præsentia, per profundum, sicut per aridam, ambulabat, & demersam naviculam capiens, cum ea pervenit ad litus. Mirabile dictu! Vestimenta ejus madidata non sunt, nec aquæ gutta proximavit ad tunicam.

264 Frater, Bonaventura nomine, cum duobus viris per lacum quandam navigans, confraða ex parte naviculæ, propter aquæ influentis impetum, demersus est cum navi & sociis in profundum. Cùm autem de lacu misericordem patrem Franciscum invocarent cum multa fiducia, supernatavit b subito aquâ plena navicula, & cum eis, Sancto præbente ducatum, salubriter pervenit ad portum. Sic & quidam frater de Esculo c, submersus in

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

post factum
vonum mira-
bili modo
reddit.

*Sur. videatur
*Vatic. emer-
git

Sibi devoto
naviganti
aquam dat,
& apparen-
mare placat,
eumque sa-
nat.
*al. add. &

E

*Ms. naufra-
gari

Submersum
cum immersa
navicula,
minimè ma-
didatum e-
ducit è flu-
vio.
*Vatic. ripa

F

Alios item
submersos
salvat;

6

c

G g g g 3 flv.

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. RO-
NAVEN-
TURA
d

nautis Anco-
nitanis ac in-
numeris aliis
periclitanti-
bus succurrit.

790 flumine, S. Francisci meritis extitit liberatus. Sed & in lacu Reatino d cùm quidam viri & mulieres in consimili essent periculo constituti, ad invocationem nominis S. Francisci de aquarum multarum periculo naufragio salubriter evaserunt.

265 Quidam nautæ Anconitani, periculosæ tempestate ja&tati, submersione periculum jam videbant. Cùmque sic desperati de vita S. Franciscum suppliciter invocarent, lumen in mari magnum apparuit, & cum ipso lumine tranquillitas concessa divinitus, ac si beatus Vir sua miranda virtute & ventis imperare posset & mari. Quantis autem miraculorum prodigiis beatus hic Pater in mari claruerit & clarescat, quoties ibidem opem tulerit desperatus, nullatenus credo possibile per singula enarrare. Nec mirum, si jam regnanti in cælis collatum est imperium super aquas, cui & in hac mortalitate degenti omnis corporea creatura, ad suam refugata originem, mirabiliter serviebat.

A N N O T A T A .

B

a Videtur hic indicari portus Baruli, quod oppidum regni Neapolitani est in agro Barense, incolis Barletta dictum, sicutumque in ora maris Adriatici, qualem cùmque portum, sed infidum, habens, teste Leandro Alberto in *Descriptione Apuliae Peucetiae*.

b *Vaticana & Suriana editiones*: Superenatavit; codex vero nostra Ms.: Supernataverunt subito, aquâ plenâ naviculâ, & cum eo, Sancto præbente dueatum, salubriter devenerunt ad portum.

c Fortasse legendum est: De Asculo, cuius nominis duas civitates habet Italia; unam in regno Neapolitano, Apulum cognominatam; alteram in Marchia Anconitana, cognomento Picenum.

d Adi Annotata ad Vita prima librum 1, cap. 7, litt. cc.

§ V. De liberatis à vinculis & carceribus.

C

Sanctus in-
fons fer-
num, sibi
commenda-
sum, appa-
rens & carcere
educit:

a

IN Romania a Græcum quendam, cuiusdam domini servientem, contigit de furto fallaciter accusari; quem dominus terræ in alto carcere mandavit includi, & graviter vinculari. Domina vero domus misera servi, quem indubitanter credebat à culpa sibi imposta innocentem, pro liberatione ipsius apud virum precibus insistebat devotis. Verum non acquiescente viri sui duritia obstinata, recurrit domina supplex ad S. Franciscum, & ejus pietati voto commendavit insontem. Protinus adfuit misericordia Adjutor, & virum in carcere positum misericorditer visitavit. Solvit vincula, carcere fregit, innocentem manibus apprehensum foras eduxit, & ait: Ego sum ille, cui domina tua te devotè commisit. Cùmque ille timore magno corriperetur, & pro descensu altissimæ rupis voraginem circuiret, subito Liberatoris sui virtute inveniebas se in plano, rediit ad dominam suam; relataque per ordinem miraculi veritate, devotam dominam ad Christi amorem & reverentiam servi ejus Francisci ferventius inflammavit.

267 In Massa S. Petri b cuidam militi c debat pecuniæ quantitatem pauperculis quidam. Cùmque præ inopia facultas non suppetret persolvendi, captus debitor à milite repetente misereri sibi orabat suppliciter, dilatationem quærensis amore beati Francisci, Sprevit superbis miles preces oblatas, & Sancti amorem, velut inane quid, inaniter vilipendit. Nam cervicosè respondens: Tali te, ait, loco recludam, & tali retrudam carcere, quod nec Franciscus, nec aliquis, te poterit adjuvare. Tentavit, quod dixit: carcere adinvenit obscurum, in quo hominem vinculatum conjectit. Paulò post adsuit B. Franciscus, & fracto * carcere, ruptisque compedibus, illæsum hominem reduxit ad propria. Sic fortitudo Francisci militem est* prædata superbum; captivum, qui se sibi subjecerat, liberavit à malo, militisque proterviam admirando miraculo in mansuetudinem commutavit d.

268 Albertus de Areto, cùm in vinculis atrocissimis teneretur pro debitis injustè ab eo petitis, suam innocentiam S. Franciscus humiliiter commendavit. Ordinem quidem Fratrum Minorum plurimum diligebat, & S. Franciscum inter Sanctos speciali venerabatur affectu. Dixit autem creditor suis voce blasphemæ, quod nec Franciscus, nec Deus posset eum de suis manibus liberare. Factum est itaque in vigilia S. Francisci, cùm vincitus ille nihil comedisset, sed ob Sancti amorem victum suum cùdam tribuissest egeno; nō & veniente, apparuit ei vigilanti S. Franciscus, ad cuius ingressum vincula de pedibus & catenæ de manibus cederunt, sponte aperta sunt ostia, prosilierunt tabulæ de solario, & liber abscessit homo ad propria rediens. Implevit ex tunc votum, jejunans vigiliam B. Francisci, & cereo, quem annuatim confuevit offerre, in accrescentis devotionis indicium annuatim unam unciam superaddens.

269 Residente in Sede B. Petri domino Gregorio nono, quidam, Petrus nomine, de civitate Alisia e, de hæresi accusatus, Romæ capitulæ est, & de mandato ejusdem Pontificis ad custodiendum traditus episcopo Tiburtino. Quem sub pena episcopatus accipiens, compedibus alligavit, obscuroque ipsum carcere, ne posset effugere, includi fecit, panem ei præbens in pondere, & poculum in mensura. Cœpit autem homo ille beatum Franciscum ad sui miserendum multis precibus & fletibus invocare, ed quod audierat, solennitatis ejus jam adesse vigiliam. Et quoniam fidei puritate omnem abdicaverat hæreticæ pravitatis errorem, totaque cordis devotione adhaerat fidelissimo Christi servo Francisco, intercedentibus ipsius meritis, à Domino meruit exaudiiri.

270 Instante enim jam nocte suæ festivitatis, circa erēpusculum beatus Franciscus in carcere miseratus descendit, & illum suo nomine vocans, ut citò surgeret, imperavit. Qui timore perterritus, quisnam esset, interrogans, beatum Franciscum adesse, audivit. Cùmque virtutæ Viri sancti vincula pedum suorum confracta consiperet cecidisse, & tabulas carcere, clavis ultrò prossilientibus, aperti, & apertum iter sibi ad exeundum præberi, solitus tamen, & obstupescitus fugere nesciebat; sed ad januam clamans, custodes omnes perterriti.

item debito-
rem, qui pre-
illius amore
dilatationem
frustra passio-
rat.

* Vatic. con-
fracto

* in Vatic.
deest est

d alterumque
injustè à
blasphemæ
conjectum in
carcerem.

ob hæresim
capto, sed
emendato in-
vocatus ap-
parens.

e

vincula &
carcerem sol-
vit, mirante
curia Ponti-
ficis.

vinc-

^a in Ms.
dicitur episco-
po

vinculis, episcopo ^a nunciassent, post intellec-
tum ordinem rei ad carcerem pontifex devo-
tus accessit, & manifeste Dei virtutem cognos-
scens, Dominum adoravit ibidem. Vincula
quoque coram domino Papa & Cardinalibus
delata fuerunt, qui videntes, quod factum
fuerat, admirati plurimum benixerunt Deum.

Falso crimi-
ne accusa-
tum solauer-
tur in carcere

f

g

* Sur. in tur-
rim quandam

* Vatic. qua-
libuscumque

B

G in tor-
mentis ser-
vatio id est
liberatorem
procurat.

271 Guidolotus de sancto Geminiano f fal-

sò accusatus fuit, quod veneno interemerat
quendam virum; & quod eodem genere mor-
tis filium ejusdem viri & universam ejus fami-
liam proposuerat enecare. Captus proinde à
Potestate g terræ, gravissimis vinculis aggrava-
tus in turri quadam ^a reclusus est. Ipse verò
fiduciam habens in Domino pro sua innocen-
tia, quam sciebat, causam commisit B. Franci-
isci patrocinio defendendam. Excogitante igitur
Potestate, qualiter criminis objecti con-
fessionem eliceret per tormenta, qualibusque ^a
poenis confessum faceret interire, nocte illa,
cum manè ad cruciatus deberet adduci, S.
Francisci præsentia extitit visitatus, & immenso
luminis fulgore usque manè circundatus, re-
pletusque gaudio & fiduciâ multâ securitatem e-
vasionis accepit.

272 Advenerunt manè tortores, & eductum
de carcere ecclœo suspenderunt, aggravantes
super eum multa pondera ferri. Depositus est
pluries, & iterum elevatus, ut, poena poenæ
succedente, citius ad confessionem criminis
arceretur. Sed spiritu innocentia lætabatur in
vultu, nullam mœstiam prætendens in poenis.
Deinde accensus est ignis sub ipso non modi-
cus: nec propterea capillus est Iesus; cum
tamen capite dependaret ad terram. Tandem
bulliente oleo superflusus, virtute Patroni, cui
se commiserat defensandum, hæc omnia supe-
ravit; & sic dimissus liber, salvus abscessit.

ANNOTATA.

a Romania, alias Thracia, vulgo nota Euro-
pa regio; nisi pro Romandiola Italie hic ponatur.

b Massa S. Petri, est Pagus S. Petri; abita-
men hic fuerit, non compori.

c Id est: Viro nobili.

d Editio Vaticana: Militemque protervum
admirando miraculo in mansuetudinem com-
mutavit. Surius: Militisque protervi admirando
miraculo immanis tuudinem commutavit.

e Waddingus ad annum 1228, num. 45 in
editione Lugdunensi ista recitans, habet: de ci-
vitate Affisia; in posteriori Romana: De civitate
Affisia: at in Ms. nostro codice, & editionibus
Vaticana & Suriana etiam legitur: De civitate
Alisia. Si hec lectione genuina sit, non video, que
civitas verisimiliter indicari possit per Alisiam,
quam Alexia, alias Alesia, Gallicè Alise, olim
Gallia Celtica urbs & Mandubiorum caput, nunc
vicus ducatus Burgundia.

f Oppidum Tuscæ est.

g Podesta Italij magistratum sonat, puta Prä-
torem, &c.

§ VI. De liberatis à periculo
partus.

Q Uædam Comitissa in Sclavonia, sicut no-
bilitate illustris, sic & æmula probitatis,
erga S. Franciscum devotione flagrabat; erga
fratres verò sedula pietate. Tempore verò par-
tus durus perpessa dolores a, tantâ fuit angu-
stiæ molestata, ut prolixi futurus ortus præfens
videtur matris occasus. Non videbatur infan-
tem eniti posse ad vitam, nisi exspiraret è vi-
ta; nec tali nisu parere, sed perire. Subvenit
cordi ejus S. Francisci fama, virtus & gloria:
excitatur fides, inflammatur devotione. Conver-
tit se ad auxilium efficax, ad fidum amicum,
ad devotorum solatium, refugium afflitorum;
Sancte Francisci, inquit, pietati tuae supplicant
omnia ossa mea, & mente voeo, quod ex-
plicare non possum. Mira celeritas pieratis!
Finis dicendi finis fuit dolendi, parturiendi me-
ta, pariendi principium. Statim enim omni cef-
sante pressura, partum edidit cum salute. Non
fuit immemor voti, non propositi refuga: ec-
clesiam quandam pulchram construi fecit, &
construñt ad Sancti honorem fratibus assi-
gnavit.

274 In partibus Romanis mulier quædam,
Beatrix nomine, vicina partui, cum per dies
quatuor fœtum in ventre portaret extinctum,
multis infelix agitabatur angustiis, & exitiali-
bus doloribus urgabatur. Mortuus fœtus ma-
trem cogebat ad mortem; & nondum in lucem
productum ^a abortivum publicum matris peri-
culum pariebat. Tentabat medicorum auxilium;
sed omne humanum remedium laborabat in
vanum. Sic de primis maledictionibus b copio-
sius aliquid declinarat in miseram, ut sepulchrum
facta conceptus sepulchrum pro certo proxim-
um expectaret. Fratribus tandem Minoribus
per internuncios tota se devotione committens,
suppliciter aliquid de S. Francisci reliquiis fide
plena poposcit. Contigit nutu divino, aliquan-
tulum invehiri de chorda, quæ fuerat Sanctus
quandoque præcinctus. Mox, ut super dolen-
tem posita chorda fuit, omnis facillimè solutus
est dolor; mortis causa mortuus fœtus emissus,
pristina sanitas restituta.

275 Cujusdam de Narnio c nobilis viri uxor,
Juliana nomine, pro filiorum morte annos tra-
hebat lugubres, & continuè infelices deplora-
bat eventus, pro eo quod omnes, quos cum
pressura portaverat filios, modico interjecto
tempore, cum vehementiori dolore sepulturæ
tradiderat. Cum igitur quatuor mensium con-
ceptus ^a haberet in utero, magisque propter
eventus præteritos de conceptæ prolis solicita-
retur obitum, quam de ortu; beatum patrem
Franciscum pro vita nondum nati fœtus fideli-
ter precabatur. Ecce autem nocte quadam dor-
mienti sibi mulier quædam apparebat in somnis,
formosum puerulum gestans in manibus, illum-
que lætissime offerebat eidem. Cum verò illa
recipere recusaret, quem statim formidabat a-
mittere, mulier illa subjunxit: Securè suscipias,
quia, quem tuo moerori compatiens facer mit-
tit Franciscus, vitæ vivet, & hospitare gaude-
bit.

Partus peri-
clans post
factum vo-
rum prosper-
erinitur;

E

al: era factum
quatuor duo
mortuum
ejicit.

* in Ms. pro-
ditum

Immatura
prolium fu-
nera deplo-
ranti fondet

* al. conce-
ptum

276 Statim

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. Bo-

NAVEN-

TURA

filium diu-

victurum:

alia ejus pa-

trocinio ge-

minam pro-

lem ma- cu-

lam obtinet.

* sur. devoti-

ons

d

Difficili par-

tu levata, vi-

olati voti pae-

nam luit;

pænitens sa-

natur:

e

* Vatic. &

Sur. in in-

fortunis

s

item alteri
apparens
Sanctus fa-

cilem par-

sum concudit.

* Sur. hujs

C

* Sur. add. &

g

276 Statim evigilans mulier intellectus , per

ostensem sibi cælitus visionem beati Francisci sibi adesse suffragium. Ex tunc abundantiori completa lætitia , pro suscipienda prole juxta promissum multiplicavit preces , & vota promisit. Impletum est denique tempus pariendi , & peperit semina masculum , qui juvenilis robore florens ætatis , tanquam per beatum Franciscum merita fomentum susciperet vitæ , incitamentum parentibus præbuit ad Christum & Sanctum ejus devotoris * affectus . Simile quiddam huic in Tiburis & civitate sanctus Pater effecit. Cùm enim mulier quædam filias plurimas peperisset , desiderio prolixi fatigatæ vîtilis , apud S. Franciscum preces ingemînavit & vota. Concepitur ejus meritis mulier illa , & geminos ei parere dedit , qui pro uno fuerat exoratus.

277 Apud Viterbum & partui propinquâ mulier , morti propinquior cœnabatur , visceralibus tormentata doloribus , & tota calamitosa infortuniis * mulierum. Cùmque , naturæ succumbente virtute , omnis deficeret artis industria , invocato beati Francisci nomine , liberata confessum mulier partum salubriter terminavit. Sed assecuta , quod voluit , & oblitera beneficij , quod accepit , honorem Sancto non deferens , die natalis ipsius ad opera servilia manus extendit. Et ecce subito dexterum brachium , ad laborem extensem , inflexible remansit & aridum. Quod cùm studeret ad se revocare cum altero , ultione consimili & illud exaruit. Timore igitur divino correpta mulier , redintegravit votum ; usumque membrorum , quem propter ingratitudinem amiserat & contemptum , per misericordis & humilis Sancti merita , cui se iteratè devovit , recuperare promecuit.

278 Mulier quædam de partibus Aretinis , cùm per septem dies partus discriminata sustinaret , & jam in nigredinem verfa desperata esset ab omnibus , votum fecit beato Francisco , & ejus cœpit moriens auxilium invocare. Emisso autem voto , celeriter obdormivit ; viditque in somnis beatum Franciscum se dulciter altoquenter ac requirentem , utrum faciem ipsius agnoscet , & an antiphonam illam Virginis gloriae SALVE REGINA MISERICORDIE f sciret ad honorem ejusdem * Virginis recitare. Qua respondente , se habere notitiam de utrisque ; Incipe , ait Sanctus , antiphonam sacram , & antequam compleas , partes cum salute. Ad hanc vocem * evigilavit mulier , & cum timore cœpit dicere : SALVE REGINA MISERICORDIE g. Cùmque illos MISERICORDES OCULOS precaretur , fructumque commemoraret uteri virginalis , continuò cunctis liberata pressuris infantem speciosum peperit , gratias agens Reginæ misericordie , quæ per B. Francisci merita ipsius fuerat dignata misereri.

ANNOTATA.

a In Codice nostro Ms. : Duris pervasa doloribus.

b In Vaticana editione additur : Evæ ; cui felices post peccatum dixit Deus : Multiplicabo ærumnas tuas , & conceptus tuos : in dolore paries filios. Gen. cap. 3 , v 16.

c Codex noster , & Surius vitiōsè habent : De Carvio. Est autem Narnium , seu Narnia , indigenis Narni , Pontificia ditionis civitas episcopal is in Umbria.

d Tibur , Italis Tivoli , episcopalis civitas est ditionis Ecclesie in Campania Romana.

e Viterbum , nunc vernacula Viterbo , insignis urbs episcopal is est , & provincia Patrimonii S. Petri caput.

f Ita etiam habent Ms. codex & editiones Vaticana & Suriana : sed Waddingus ad annum 1228 , num. 51 legit : Salve Regina mater misericordie , addita voce Mater pro more sui temporis , ut existimo. Etenim , dum pia ista antiphona primum composita & recitari cœpia fuit , legebatur sine voce Mater ; uti videri potest tum apud alios , tum apud Caeterum Meratum in Thesauro sacrorum rituum Bartholomei Gavanti recuso auctoque , tom. 2 , part. 1 , pag. 412 , ubi etiam observatur , antiquum morem legendi Salve Regina misericordie , apud Cartujanos perseverare.

g Waddingus hic rursum habet : Salve Regina Mater misericordie.

§ VII. De cœcis illuminatis.

I N conventu fratrum Minorum Neapoli * cœca simul ac moribundo tamen & sanitatem confert. *Ms. de Nea- poli ibid. nutum

Et cùm quidam frater , Robertus nomine , cœcas annis plurimis extitisset , crevit in oculis ejus caro superflua , motum * & usum impediens palpebrarum. Cùm igitur fratres forenes , ad diversas mundi partes tendentes , ibidem pluri convenienter , beatus pater Franciscus , speculum obedientiae sanctæ , ut eos miraculi novitate bortaretur ad iter , prædictum fratrem , ipsis præsentibus , tali modo curavit. Jacebat nocte quadam frater Robertus prædictus æger ad mortem , jamque sibi fuerat anima commenda : tum , ecce , astitit ei beatus Pater cum tribus fratribus omni sanctitate perfectis , videbatur S. Antonio a , fratre Augustino b , & fratre Jacobo de Assisio c ; qui , sicut eum perfecit & fecerunt secuti , dum viverent , ita & ipsum alacriter comitabantur post mortem. Accipiens cultellum S. Franciscus , carnem superfluam resecavit , lumen restitutum pristinum , & à mortis eum fauce reduxit ; dixitque illi ; Fili Roberte , gratia , quam tecum feci , signum est fratribus ad remotas nationes euntibus , quod ego præcedam eos , & ipsorum dirigam gressus. Vadant , inquit , gaudenter , & injunctam obedientiam a lacri animo exsequantur.

280 Apud Thebas in Romania mulier cœca vigiliam S. Francisci in pane tangū & aqua ieiunans , ad ecclesiam fratrum Minorum summo manè festivitatis à viro suo perducta est.

Quæ , dum Missa celebraretur , in elevatione corporis Christi , oculos aperuit , claram vidit , devotissime adoravit. In ipsa verò adoratione voce magna proclamans , Gratias , inquit , Deo & Sancto ejus ; quia video corpus Christi. Omnibus , qui aderant , in voce* exultationis conversis , post Sacrorum expletionem reversa est mulier in domum suam cum gaudio spiritus & lumine oculorum. Exultabat quidem mulier , non solum quia lucis corporeæ recuperarât aspectum , verum etiam , quia Sacramentum illud mirificum , quod est lumen animarum verum & vivum , respectu primario per B. Francisci merita , hæci suffragante virtute , meruerat intueri.

281 In Campania , puer quidam quatuordecim annorum , de castro Pophis * , subitæ ve-

cœca , S. Sendo devota , in e- jusdem festo vijum reci- pit :

* Sur. in vo- cem

A
puero oculum
in maxillam
pendentem &
aridum resti-
tuit.
* Ms. Pro-
phis

xatus angustiâ, sinistrum oculum amisit ex toto. Passionis acerbitas sic de loco suo propulit oculum, quod per octo dies, extra nervo relaxato, longitudine digiti unius ad maxillas dependens penè aridus est effectus. Sed cum sola superesset abscissio, & à medentibus foret penitus desperatus, pater ejus ad auxilium B. Francisci tota se mente convertit. Non defuit ille indefessus miserorum Adjutor precibus supplicantis. Nam oculum aridum mirabili virtute in locum suum pristinumque vigorem restituit, & lucis optatae radiis illustravit.

B
simile benefi-
cium praefat-
ti presbytero,
oculum exca-
satum,

282 In eadem provincia apud Castrum magni ponderis lignum ex alto prorupit, & cujusdam sacerdotis caput gravissimè quassans, sinistrum oculum excæcavit; qui humi dejectus cœpit alta voce S. Franciscum luctuose clamare, dicens: Succurre, Pater sanctissime, ut ad festum tuum ire valeam, sicut fratribus tuis ire promisi: erat enim vigilia Sancti. Qui statim exsurgens per optimè liberatus, in vocem prorupit laudis & gaudii, & circumstantes omnes, qui ejus miseria condolebant, in stuporem convertit & jubilum. Igitur ad festum, narrans omnibus, quam in se expertus fuerat, clementiam & virtutem.

C
viro alter-
re oculum bi-
fariam se-
cum haben-
tibus.

d

283 Vir quidam de monte Gargano d, dum in vinea sua laborans, lignum quoddam ferro succideret, proprium percussit oculum, & sic divisit per medium, ut quasi media pars ipsius exteriùs dependere. Cumque in tam desperato periculo desperaret, sibi posse per hominem subveniri, jejunaturum se in festo Sancti Francisci, si ei succurreret, repromisit. Statim in loco debito viri oculum Sanctus Dei restituit; sicque divisum rejunxit & lumine pristino decoravit, ut nullius læsionis vestigia remanerent.

Cœcus na-
tus donatur
visu. Et
Sancti Ordin-
nem postea
ingreditur.

e

284 Filius cujusdam nobilis viri, à nativitate cœcus, meritis B. Francisci lumen accepit operatum; qui nomen ab eventu sortitus, Illuminatus vocatus est. Assumpit postea, cum in ætate esset, Ordinem beati Francisci, accepti beneficii non ingratus; tantumque profecit in lumine gratiae & virtutis, ut verè lucis filius videretur. Tandem, beati Patris promerentibus meritis, sanctum initium fine sanctiore conclusit.

F
Fratrum bo-
nignum ho-
spitem jubet
moneri, ut
confessetur.

f

285 In Zachanto, quod est castrum juxta Anagniam e, miles quidam, Gerardus nomine, oculorum lumen ex toto perdiderat. Accidit autem, ut duo fratres Minores, ab exteris partibus venientes, ad domum ipsius hospitatui diverterent. Suscepti itaque devotè propter reverentiam Sancti Francisci à familia tota, & cum omni benignitate tractati, gratias agentes Deo & hospiti, ad locum fratum devenire vicinum. Nocte igitur quadam beatus Franciscus uni fratum illorum in somnis apparuit, dicens: Surge, festina cum socio ad domum hospitis nostri, qui Christum & me suscepit in vobis: volo enim * beneficia rependere pietatis. Cœsus quidem effectus est, suis promerentibus culpis, quas poenitentiali non studuit confessione purgare.

* Ms. add. ei
G de peccatis
confesso amis-
sum oculo-
rum lumen
reddet.
* in Ms. deest
non

286 Disparate quoque Patre, frater festinus surrexit, ut mandatum cum socio celeriter adimpleret. Venientesque ad hospitis domum, cuncta, quæ viderat alter, per ordinem narraverunt eidem. Stupuit vir ille non modicum *, & universa, quæ dicebantur, vera esse, confirmans, compunctus ad lacrymas confessus est

Oktobris Tomus II.

libens. Tandem correctione promissa, interiori homine taliter renovato*, exteriorē continuò recuperavit aspectum. Hujus miraculi fama circunquaque diffusa, non solū ad reverentiam Sancti, verū etiam ad confessionem humilem peccatorum & hospitalitatis gratiam plurimos incitavit f.

A. S. Bo-
NAVEN-
TURA.
*ibid. totali-
ter revocato

f

ANNOTATA.

a Est hic S. Antonius Lusitanus, cognomento Patavinus vel de Padua, cuius gesta in Opero nostro illustrata sunt ad diem 13 Junii, quo in universa Ecclesia festum habet.

b Procul dubio hic idem Augustinus eft, Fratrum Minorum Minister in Terra Laboris, qui moribundus videt animam S. Francisci ad celos ascendentem, eamque mox secutus eft, ut premisit sanctus doctor in hac Vita num. 213. Inscriptus est ad diem 4 Oktobris Menologio Franciscano Huëberi, & Martyrologio Arturi, sed cultum non reperi.

c Hunc quoque duo mox laudati martyrologi memorant die 7 Junii, ad quem in Opere nostro inter Pretermisso relatim fuit.

d Vide Annotata ad bujus Vita capitulo 14, lit. o.

e Editio Vaticana & Suriana: Ananiam; sed retinendum est Anagniam, que Italice Anagni dicta, Pontificia diotionis episcopalitatis civitas est in Campania Romana.

f Quod in editione Seduliana sequitur miraculum, abest à nostro codice Ms., editionibus Vaticana & Suriana; & relè, quia Bonaventura non esse, monui in Commentario prævio num. 23 & sequenti, ac eisam mox probabo. Quam ob rem ego illud è texto rescindendum censi, atque hic inter Annotata recitandum, ne lettor desideret. Quidam pro furti calunnia cœcatus fuit rigore justitiae sæcularis apud Assium, Othone milite per ministros publicos sententiam Octaviani judicis de eruendis accusato oculis exsequente. Qui taliter deformatus, effossis oculis, præscisis nervis opticis etiam cum custello, ductus ad altare B. Francisci, implorata ipsius clementia, & sua in prædicti criminis impositione innocentia allegata, Sancti ipsius merito infra triduum novos recepit oculos, minores quidem illis, quibus orbatus fuerat, sed non minus limpidè visus officium exercentes. Hujus autem stupendi miraculi testis fuit prænominatus miles Otto, juramento ad hoc adstrictus, coram domino Jacobo abbe S. Clementis, auctoritate domini Jacobi episcopi Tiburtini de ipso miraculo inquirente. Testis etiam exitit ejusdem miraculi frater Guillermus Romanus, à fratre Hieronymo, generali Ministro Ordinis Minorum, ad veritatem dicendam, quam circa hoc noverat, præcepto & excommunicationis sententiâ obligatus. Qui taliter adstrictus coram pluribus Ministris provincialibus ejusdem Ordinis, & aliis magni meriti fratribus affirmavit, se dudum, adhuc sæcularem existentem, vidisse eum habentem oculos, & postmodum aetū executionis injuriam patientem; ac se excæcati oculos in terram projectos curiosè cum baculo revolvisse; & postmodum virtute divina eumdem, novæ lucis receptis oculis, videntem clarissimè conspexisse. Hac ibi apud Sedulium, qua serè accepta sunt ex Epistola (cuius authenticam ex Af- fijens)

E

F

Hahhh

VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA

794 *sifensis conventus S. Francisci archivio copiam à RR. PP. Conventualibus Romanis accepi) Hieronymi Aſculani, tunc generalis Miniftri Ordinis Minorum, qui postea ad summum Pontificatum electus, Nicolaus IV appellatus fuit. Hanc epistolam ille dedit ad custodem & guardianum mox dicti conventus, ut eos de certo testimonio tanti miraculi certiores faceret, Romæ III No-
nas Maii. Anno Domini MCCLXXVI. In eadem dicitur ista examinatio facta Romæ in infirmitaria nova, Kalendis Maii. Anno Domini MCCCLXXVI; & in præsentia fratris Guidonis Miniftri Romani, fratris Corradi Miniftri Alamanie Superioris, fratris Dominici penitentiarii summi Pontificis, fratris Bonegratii, fratris Monaldi visitatoris in Romana provincia monasteriorum Ordinis sancte Clare & aliorum. Dicitur item Guillermus seu Guilielmus, dum istud supplicium ac miraculum contigit, scutifer munere functus esse apud dominum Gratianum Mathei de Lipernioni, tunc temporis Potestatem, seu prætorem civitatis Assisiensis, ex cuius mandato adversus illum falso accusatum a-
dam fuit; Otho verò miles ibidem vocatur Otto Octavianus de Lacunella, verum non nominatur ibidem, ut testis miraculi. De sanatione verò ibi sic legitur: Sed cecatus duetus ad ecclesiam beati Francisci, &, ut ipse postmodum recitabat omnibus, allegans coram Sancto sue familie inopiam, & quod non justè fuerat condemnatus, in eadem ecclesia oculos recuperavit & visum meritum sancti Patris; & timens iterum exceceri, fugit Fulgineum, & ibi faciebat suas cum cultello lesas palpebras medicari. Ipse verò frater Guilielmus audiens, illum rehabere oculos, & videre, invit Fulgineum, & vidi dictum hominem, quem viderat Assisi in sua presentia exceceri, habentem oculos, set minores, quam primò habuerat, & clare omnia intuentem; & audivit ipsum publicè afferentem, quod meritum beati patris nostri Francisci sibi fuerant secundum modum oculi restituti. Porro miraculum hoc non esse à S. Bonaventura in Vita relatum, patet primò ex eo, quod Hieronymus Aſculanus, cuius velut generalis Miniftri Ordinis Minorum utraque relatio meminit, ad generale illud ministerium promotus fuerit Lugduni Segusianorum in comitiis, anno 1274 die xx Maii celebratis, vivente quidem S. Bonaventura, sed ad Cardinalatum jam electo & consentiente, ut docet Waddingus ad eundem annum, num. 34, id est, tredecim circiter annis post scriptam à Bonaventura Vitam S. Francisci. Secundo ex eo, quod frater Guilielmus, in utraque narratione pariter laudatus, testimonium illud coram dicto Hieronymo generali Ministro ceterisque dixerit anno 1276, five biennio ferè post obitum S. Bonaventura, qui contigit anni 1274 die 15 Julii. Mitto alia, quia res clara certaque est. Melius itaque Sedulus miraculum non inferuisse Vita per S. Bonaventuram scripta, quod se fecisse ex veteribus exemplaribus Parisiensibus, ibidem assertum in Annotatis.*

§ VIII. *De liberatis à variis infirmitatibus.*

D

A Pud castrum Plebis a juvenis quidam men-
dicus surdus erat & mutus à nativitate
sua, qui linguam adeò curtam habebat ac te-
nuem, quod multoties exquisita à pluribus
præcisa penitus videretur. Vir quidam, Mar-
cus nomine, ipsum propter Deum suscepit ho-
spitio; qui cum sibi benefacere sentiens, co-
cepit cum ipso assiduus demorari. Serò quodam
cùm prædictus vir cœnaret cum conjugi, a-
stante puero coram eis, dixit uxori: Hoc ego
maximum miraculum reputarem, si B. Franci-
scus huic auditum redderet & loquela. Et
adjectit: Voveo Deo, quod, si hoc sanctus
Franciscus dignabitur operari, propter amo-
rem suum huic puero expensas conferam, do-
nec vivet. Mirum certè! Subito lingua cre-
vit, & locutus est, dicens: Gloria Deo, &
sancto Francisco, qui mihi loquela præbuit
& auditum b.

*Surdo & mu-
tonato loque-
la & auditus
datur:*

E

288 Frater Jacobus de Iseo c, cùm pueru-
lus esset in domo paterna, incurrit rupturam
corporis valde gravem. Superno verò afflatus
spiritu, licet esset juvenis & infirmus, Ordinem
S. Francisci devotus intravit: nulli tamen, quā
urgebatur, infirmitatem* detexit. Factum est au-
tem, cùm corpus sancti Francisci transferretur ad
locum, ubi pretiosus sacrorum ossium ejus nunc
thesaurus est conditus d; adfuit & tunc dictus
frater translationis gaudiis, ut glorificati jam
Patris corpori* honorem debitum exhiberet.
Et appropinquans tumbae, in qua ossa sacra
fuerant collocata, præ devotione spiritus sacrum
tumulum complexatus, & cum lacrymis multis
orans, subito miro modo ad loca debita par-
tibus revocatis, sanum se sensit, succinctoriu-
m depositus, & ex tunc ab omni dolore præ-
terito liber fuit. Ab infirmitate quoque consi-
mili frater Bartholus* de Eugubio, frater An-
gelus de Tuderto e, Nicolaus faderos* de Stichano f, Joannes de Fora g, vir quidam de Pisis,
& alius de castro Cisternæ h, Petrus quoque
de Sicilia, & homo quidam de castro Spelli i
juxta Assisi, & quam plures alii per Dei mi-
sericordiam & beati Francisci merita extiterunt
mirabiliter liberati.

*varii hennigii
curantur:*

*
†
‡

•
†
‡

•
†
‡

•
†
‡

•
†
‡

•
†
‡

289 In maritima mulier quædam, mentis
alienationem per quinqueannum passa, visu &
auditu privata est: indumenta dilaniabat den-
tibus, ignis & aquæ periculum non timebat,
& caduci morbi ad summum incurrerat horri-
bilem passionem. Nocte verò quadam, cùm
disponeret sibi divina misericordia misereri,
salutaris fulgore lucis superillustrata divinitus,
vidit beatum Franciscum super solium sedere
sublime, ante quem prostrata sanitatem suppli-
citer exposcebat. Illo verò nondum favente
precibus, firmavit mulier votum, promittens,
pro Dei amore ac Sancti potentibus, donec ha-
beret, eleemosynam non negare. Illicet Sanctus
pactum recognovit, quod olim cum Domino
fecerat simile, & signans eam crucis signacu-
lo, integrum sibi restituit sanitatem. A consi-
mili passione puellam quandam de Nursia k,
& filium cuiusdam nobilis viri, & alios quos-
dam

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

A dam, relatione veridica compertum est, san-
ctum Dei Franciscum misericorditer liberâste.
290 Petrus de Fulgineo ad visitandum li-
mina beati Michaëlis / quodam tempore per-
gens, dum minus reverenter peregrinationem
peregit, fontis cuiusdam aquam degustans à
dæmonibus est invasus, & exinde per tres an-
nos obseßus discerpabatur in corpore, pessi-
ma loquens, & horrenda prætendens. Habens
tamen * aliquando lucida intervalla, Beati *
virtutem, quam efficacem audierat ad effu-
gandas aëreas potestates, humiliiter requisivit.
Et ad sepulcrum pii Patris accedens, mox ut
illud contigit manu, à dæmonibus eum crude-
liter discerpentibus mirificè liberatus fuit m.
Simili etiam modo mulieri cuidam de Narnio,
habenti dæmonium, misericordia Francisci sub-
venit n, & aliis pluribus, quorum * vexationum
angustias, & curationum modos longum esset
per singula enarrare.

291 Vir quidam, nomine Bonus, homo de
civitate Fani o, paralyticus & leprosus, ad ec-
clesiam B. Francisci à parentibus deportatus,
utriusque morbi plenam consecutus est sanitatem.
Sed & alius juvenis quidam, Acto nomi-
ne de sancto Severino p, totus leprosus, voto
emissio, & ad sepulcrum Sancti delatus, meri-
tis ipsius à lepra mundatus est. Habuit quidem
Sanctus super hujusmodi morbo curando præ-
cellentem virtutem, pro eo quod humilitatis
& pietatis amore leprosorum obsequiis se * hu-
milater deputârat.

292 Nobilis quædam mulier, Rogata no-
mine, in episcopatu Sorano q, per viginti tres
annos fluxu sanguinis fatigata, sed à quâmplu-
ribus medicis quâmplurima mala perpetua, præ-
nimitate quidem languoris sàpius videbatur *
expirare. Sed & si quando fluxus hujusmodi
stringebatur, tumescerat corpore toto. Audiens
autem quemdam puerum Romano sermone ca-
nentem miracula, quæ Deus per B. Franciscum
fuerat operatus, nimio dolore commota, tota
prorupit in lacrymas: sique intra se fide accen-
sa dicere cœpit: O beate pater Franciscus, qui
tantis coruscas miraculis, si me digneris ab hac
ægritudine liberare, magna tibi accresceret glo-
ria; quoniam adhuc tantum miraculum non fe-
cisti. Quid plura? His dictis, sensit se B.
Franciscus meritis liberatam. Filium quoque i-
psius, Marium r nomine, qui brachium ha-
bebat contractum, S. Franciscus, voto ad i-
psum emissio, sanavit. Feminam etiam quan-
dam de Sicilia per septennium fluxu sanguini-
nis fatigatam, beatus Christi s Signifer salvam
fecit.

293 In urbe Roma Praxedis quædam nomi-
ne, religiositate famosa, quæ à tenella ætate
propter æterni Sponsi amorem arto se carcere
per quadraginta jam ferè annos abdiderat, apud
B. Franciscum gratiam promeruit specialem.
Nam cum die quadam pro rebus opportunis
solarium suæ cellulæ consendisset, & impul-
sione phantastica corruens, cum fractum ha-
beret pedem cum crure, & humerum à posi-
tione debita sequestratum; apparuit ei beni-
gnissimus Pater vestimentis gloriae candidatus,
& dulcibus affatibus alloqui cœpit eandem.
Surge, inquit, filia benedicta, surge, ne ti-
meas. Et apprehensa manu ipsius, allevans e-
am, disparuit. Ipsa verò per cellulam suam
huc atque illuc se convertens, putabat, se vi-

expelluntur
dæmones:

l

* in Vatic. &
Sur. deest
tamen
* Ms. beati
Viti

m

* Ms. quarum

lepræ simili
& paraly-
affectionis, at-
que alter le-
prosus.

o

p

* Ms. semet-
ipsam

mulier san-
guinis fluxu
laborans, con-
tractus bra-
chio, aliaque
hemorrhœa
fanantur.

q

* Vatic. add.
mulier

C

r

f

Virginis re-
clusa pedem
cum crure
fractum, lu-
xatumque
humerum
restituit.

Ottobris Tomus II.

sum videre; usquequo ad clamorem ipsius ap-
portato jam lumine, perfectè se sentiens per
servum Dei Franciscum esse sanatam, cuncta,
quæ acciderant, per ordinem enarravit *.

A. S. Bo-
NAVEN-
TURA
* Vatic. nar-
ravit

ANNOTATA.

a Duo hujus nominis loca novi in Italia, u-
num ditionis Pontificie in Umbria, olim castrum,
sed à Clemente VIII in civitatem episcopalem e-
rectum; unde & Civitas Plebis atque Plebana
Civitas appellatur. Alterum oppidulum est in
Foro-Julio in traediu Cadubrii, quod propterea
linguà vernacula etiam la Pieve di Cadore di-
citur.

b Cùm hic juvenis à nativitate surdus & mu-
tus fuisse dicitur, miraculo concessi auditus &
autem lingue addendum est miraculum accepta
notiæ sermonis.

c Castrum Ifeum Leander Albertus in Lom-
bardia Transpadania recenset ad fances lacus I-
sei, alias Sebini, estque ditionis Veneta in agro
Brixiano.

d Loquitur ergò hic de translatione sacri cor-
poris facta anno 1230 ex ecclesia S. Georgii, que
intra Assisi muros erat, ad novam basilicam sub-
urbanam, ipsius S. Francisci titulo erectam, in
qua sacer ille thesaurus battenus servatur.

e Tudertum, alias Tuder, nunc vulgo Todì,
episcopalis civitas est ditionis Ecclesia in Umbria
prope Tiberim fluvium.

f In Ms. nostro codice legitur: De Succano;

at neutrō nomine mibi locus iste notus est.

g Neque hunc locum in Lexicis reperi.

h Hujus nominis oppidulum est in Campania
Romana: est & castrum, Citerna vulgo di-
clum, prope Tiberim in dominio Florentino. In
codice nostro Ms. hic legitur: Et alias de ca-
stro Spellii &c, omisis intermediis, que mox
sequuntur.

i Id est, de castro Hispellii, quod Italicè di-
ctum Spello, castrum vel oppidulum est Umbrie,
ditionis Pontificie.

k Nursia, nunc vulgo Norcia, parva civitas,
olim episcopatu insignita, magnique S. Benedicti
patria est.

l Nimurum ad montem Garganum in Apu-
lia.

m Hec etiam leguntur in Vita prima num.
137, ubi dicitur vir ille, sive ex voto, sive ex
penitentia sibi injuncta, istud ad S. Michaëlis
ecclesiam iter suscepisse.

n In Vita prima num. 138 additur, hanc mu-
lierem à S. Francisco apparente per signum Cru-
cis liberatam fuisse.

o Verisimiliter indicatur Fanum cognominatum
Fortuna, Italij Fano, quod ditionis Ec-
clesiastica civitas est intra limites ducaus Urbi-
natis, sed ab eo avulsum, ad mare Adriaticum.

p San Severino, alias Septempeda jam su-
pra memorata fuit.

q Sora urbs regni Néapolitani est in provincia
Terre Laboris, illustrata episcopatu, soli Sedi
Apostolica subiecto.

r In Ms. nostro codice: Marinum; in edi-
tionibus Vaticana & Suriana: Marcum.

s Ita correxi ex Ms. nostro codice & editis:
nam apud Sedulium vitiosè legitur: Christus.

E

F

A.S. BO-
NAVEN-
TURA§ IX. De non observantibus
festum, & non honoran-
tibus Sanctum.*Sancti festum
violans
manus in-
frumentis
adherescunt.***Ms. Symo**b***Vatic. occur-
rentibus**pénitenti post
votum fa-
tum rela-
xantur.***Ms. unus de
digitis**C**Quatuor
mulieres ea-
dem de cunctis
divinitus
punitae, ac
deinde san-
cta.***Sur. Sancti**c**d**e*sed postmodum paenitentes, per sancti Francisci
merita mirabiliter liberatae. D

297 Miles quidam de Burgo in provincia Massæ f. beati Francisci operibus & miraculo-
rum signis impudentissime detrahebat; infere-
bat multa opprobria peregrinis ad ipsius me-
moriā venientibus, & contra fratres publicā
garriebat insinuā. Cūm autem semel Sancti Dei
gloriam impugnaret, addidit * super peccata
sua blasphemiam detestandam. Si verum est,
inquit, quod Franciscus iste sit sanctus, gladio
cadat hodie corpus meum; si vero sanctus
non est, evadam incolumis. Non distulit ira
Dei condignum inferre supplicium, cūm jam
facta fuisset oratio * in peccatum. Morā enim
modicā interjectā, dum blasphemus nepoti suo
inferret injuriam, accepit ille gladium, & pa-
trui visceribus cruentavit. Eodem die mortuus
est sceleratus, inferni maacipium, & filius te-
nebrarum, ut ceteri disserent, miranda Francisci
opera non blasphematoriis verbis impetere, sed
devotis laudibus honorare.

298 Judex quidam, nomine Alexander, dum
à beati Francisci devotione, quos poterat, ve-
nenatā linguā retraheret, divino iudicio linguā
privatus per sex annos obmutuit. Qui cūm in
eo, quo * peccaverat, torqueretur, alta pœni-
tudine revocatus dolebat, se contra Sancti mi-
racula oblatrāsse. Itaque non perficit miser-
cordis indignatio Sancti; sed pœnitentem ac
se humiliter invocantem, restitutā loquellā, re-
cepit ad gratiam. Ex tunc linguam blasphem-
iam consecravit laudibus Sancti, devotionem
simil & disciplinam recipiens per flagellum.

Sur. addit.*Sur. ejus
oratio.**alter obtre-
stator sexen-
nio mutuo
manet.***Vatic. quod
E*

ANNOTATA.

a Pictavium, Gallicè Poictiers, episcopalis
civitas Gallie est ad fluvium Claniū, Gallis le
Chain, & Pictaviensis provinciae caput.

b An tunc S. Francisci festum colendum erat
cum cessatione ab opere servili ex generali pre-
cepto Ecclesia, an ex singulari in diœcesi aut
loco?

c Cenomanum, vernaculè le Mans, episco-
palis urbs Gallia est ad Sartram fluvium, Ceno-
manensis provinciae, Gallis le Maine dicitur, ea-
pust.

d Ms. codex & Surius: Oleti. Nentro ve-
cabulo mihi villa hec nota est.

e Editio Vaticana: Pilci; Suriana: Pelei;
Ms. codex: Spelli: si posteriori modo legendum
est, vide Annotata ad precedentem §, lit. i.

f Fortè hic indicatur ducatus Massæ, parvus
Italie traxitus in Hetruria. Sunt tamen alia Maf-
se, variis adjundis distingue in Italia.

§ X. De quibusdam aliis mi-
raculis diversorum generum.

IN castro Galliani Valvensis diœcesis a, mu-
lier * quædam, nomine Maria, quæ Christo
Jesu & B. Francisco famulata devoto subiecta,
unâ dierum æstivo tempore exit, ut manibus
conquereret propriis necessarium victum. Cūm
igitur fervente nimium æstu, sitis deficere co-
pisset ardoribus, omni privata beneficio po-
culi, pro eo quod in monte arido sola esset,
quasi exanimis humili prostrata, patrosum fu-

*Mulieri defi-
cienti praesi-
fontem eli-
sit,**a
*al. add. erat**um*

A um S. Franciscum invocabat pio mentis affectu. Dum autem perseveraret mulier in affectu & humili prece, labore, siti & æstu fatigata quamplurimum, paululum obdormivit. Et ecce, S. Franciscus adveniens, & eam vocans ex nomine, Surge, inquit, & bibe aquam, quæ divino munere tibi ac pluribus exhibetur.

300 Ad hujus vocis auditum surrexit mulier à somno, non modicūm confortata. Et accipiens filicem*, quæ juxta se erat, radicis evulsit à terra; effodiensque ligno parvulo circumquaque, viventem reperit aquam; quæ cùm primò videretur parvula stilla, subito diuina virtute crevit in fontem. Bibit itaque mulier, & satiata oculos lavit, quos cùm longa priùs haberet ægritudine obumbratos, nova ex tunc sensit luce perfusos. Festinavit ad domum mulier, tam stupendum miraculum ad gloriam sancti Francisci denuncians universis. Concurserunt undique multi ad miraculi famam, experientiā magistrā discentes mirabilem illius aquæ virtutem; dum ad ipsius contum, confessione præmissa, à variis morborum cladibus plurimi liberabantur. Perseverat usque hodie fons ibi perspicuus, & in honore B. Francisci ibidem oratorium est constrūtum.

301 In Hispania apud S. Facundum b viri cujusdam cerasum arefactam ad virorem frondium, florū & fructū contra spem mirabiliter revocavit. Incolas quoque terræ apud Vilesios c à vermium peste, corrodentium vienas circumquaque, miraculoſo suffragio liberavit. Sacerdotis cujusdam juxta Palentiam d horreum quoddam, quod vermis frumentariis repleri quolibet anno solitum erat, sibi fideliter commendatum penitus expurgavit. Terram quoque domini cujusdam de Petra mala in regno Apuliæ, sibi suppliciter commendatam, ab odiosa peste brutorum* penitus servavit indemnum: cùm tamen in circuitu omnia essent prædicta pestilentia devorata.

302 Vir quidam, Martinus nomine, cùm longè à castro suo boves minasset ad pasca, crus unius bovis casu quodam sic fuit desperatè confractum, ut nihil esset sibi de remedio aliquo cogitandum. Dum autem pro decortatione foret solitus, & instrumentum, cum quo id faceret, non haberet, domum reversus, B. Franciscus bovis curam reliquit, ipsumque fidei sancti custodias fiducialiter commendavit, ne ante suum redditum devoraretur à lupis. Summo itaque manè ad bovem in silva relictum cum excoriatore reversus, pascentem ipsum ita reinvenit incolumem, quod nequam crus fractum ab altero discernebat. Gratias egit bono Pastori, qui diligentem de bove suo curam habuit, & medelam donavit. Succurrere novit humilis Sanctus omnibus invocantibus ipsum; nec quantumcunque parvas necessitates hominum designatur. Nam viro euidam de Amiterno e jumentum restituit furto sublatum. Mulieri cuidam de Interduco f castinum novum, in multis partes casu divisum g, integrè reparavit. Viro etiam cuidam de monte Ulmi h in Marchia, consolidavit vomerem in frusta confractum.

303 In Sabinensi i diecesi vetula quædam octogenaria erat, cuius filia moriens lactentem infantulum dereliquit. Cùm igitur anus paupercula plena esset inopia, & vacua lacte, nulaque esset mulier, quæ sifienti parvulo lacis

stillicidum, juxta quod exigebat necessitas, e- A. S. Rogaret; quod se verteret vetula, penitus ignorablebat. Debilitato vero infantulo, nocte quædam omni humano desituta subsidio, ad beati patris Francisci auxilium implorandum, lacrymarum imbre perfusa, tota se mente convertit. Adfuit statim innocentis Amator ætatis; Ego, inquiens, sum Franciscus, ô mulier, quem cum tantis lacrymis invocasti. Pone, ait, mammas tuas in ore puerili k; quoniam abundantanter tibi lac Dominus dabit. Implevit annus Sancti mandatum: & statim octogenariae mammæ lactis copiam effuderunt. Innotuit omnibus mirabile Sancti donum, multis tam viris, quam mulieribus accelerantibus ad videntum. Et quia, quod testabantur oculi, lingua impugnare non poterat, excitabantur omnes ad laudandum Deum in Sancti sui virtute mirabili & amabili pietate.

304 Apud Spoleto l vir & uxor, unicūm habentes filium, quotidie illum velut hereditarium opprobrium deplorabant. Brachiis siquidem collo connexis, junctisque genibus pectori & pedibus natibus * alligatis, non hominis proles, sed monstrum quoddam potius videbatur. Vehementiori mulier ex hoc afflita dolore, cribbris gemitis clamabat ad Christum, S. Francisci auxilium invocando, ut infelici sibi, & tali in opprobrio constitutæ succurrere dignaretur. Nocte igitur quadam, cùm propter hujusmodi tristitiam tristis eam somnus arripere, apparuit ei S. Franciscus, piis eam affatis mulcens, insuper & suadens, quod ad locum propinquum, suo nomini dedicatum, deferreret puerum, ut ex aqua putei loci illius in nomine Domini superbus plenam reciperet sospitatem.

305 Noligente autem illâ Sancti adimplere quoddum ft. mandatum, secundò replicavit id ipsum. Teritiò quoque apparet, mulierem cum puerō usque ad januam dicti loci præambulo ducatu perduxit. Supervenientes autem nobiles quædam matronæ devotionis caustâ ad prædictum locum, eis à muliere præfata diligenter exposita visione, una cum ipsa puerum fratribus præsentârunt; & haurientes aquam de puteo, eorum nobilior propriis manibus lavit infantem. Statim puer, omnibus membris ad sua loca perductis, sanus apparuit, & magnitudo miraculi omnibus admirationem induxit.

306 Apud m Segusiam n juvenis quidam de Riparolio, Ubertinus* nomine, Ordinem Fratrum Minorum ingressus, novitiatus sui tempore horridi cujusdam perturbatione pavoris incurrit amentiam, totiusque dextræ partis paralysis morbo gravissimo auditum & linguam invisens. m " *Ms. Hubertinus

cum motu amisit & sensu. Cùm autem sic miserabilis, non sine Fratrum multa mœstia, per plures dies in lectulo decubasset, B. Francisci solemnitas supervenit; in cuius vigilia concesso sibi aliquo lucido intervallo, pium Patrem, licet voce informi, corde tamen fideli, prout poterat, invocabat. Hora vero matutinali, fratribus omnibus in ecclesia laudibus divinis intentis, ecce, beatus Pater, habitu fratrum indutus, in infirmitate loco præfato novitio astitit, lumenque non modicūm in habitaculo illo refulgit.

307 Et extensam manum super dextrum manuque illius latus à capite ad usque pedes suaviter contrectans, tingendo deducens, digitos in auriculas misit, sanum ad quodamque in dextro humero impresso characte. ecclesiastis mituit.

Hhhh 3. Ecce,

*siderem aliis-
que potea
mirabiliter
salubrem.
al. filicem

*Arbori are-
facta vigo-
rem reddit:
frugum pīses
pellit:*

*b
c
d*

**al. brucio-
rum*

*innovatus
variis varia
beneficia pra-
ficiat.*

C

*e
f
g
h*

*etiam octoge-
naria lac ad
laudandum
infantem.
i*

798 VITA ALTERA S. FRANCISCI CONFESSORIS

A. S. BO-
NAVEN-
TURA.

798 Hoc tibi, ait, signum erit, quod Deus per me, cuius exemplo ductus Religionem intrasti, plenè te restituit sanitati. Chordaque illum succingens, quia sine chorda jacebat, dixit ad eum: Surgens, ecclesiam intra, ut laudes Deo debitas cum fratribus devotus exsolvas. Quibus dictis, cum puer ipsum manibus vellat contingere, & pedum ejus deosculari vestigia, ut gratias ageret, ab ejus asperitu beatus Pater abscessit. Et juvenis, recuperata sanitatem corporis cum rationis industria, vivacitate sensuum & loquela, ecclesiam ingressus cum multa fratrum & saecularium admiratione, qui tunc aderant, & juvenem paralyticum viserant & amentem, laudibus divinis interfuit, & per ordinem narrato miraculo, multos ad Christi & beati Francisci devotionem accedit.

308 In castro Chore Ostiensis diecesis o vir quidam sic crus ex toto perdidera, ut nullo modo progrederi vel movere se posset. Positus itaque in angustia vehementi, & auxilio desperatus humano, cœpit nocte quadam, ac si praefentem cerneret B. Franciscum, talem coram

eo afflumere materiam querulandi: Adjuva me, S. Franciscus, recolens meum servitium & devotionem tibi impensam. Nam in asino meo te portavi, sanctos pedes tuos & sanctas manus tuas osculatus fui, semper tibi devotus, semper benevolus extixi: & ecce morior doloris hujus durissimo cruciati. His pulsatus querelis statim adfuit beneficiorum memor & devotioni * gratius, & vigilanti viro cum uno fratre apparuit, ad vocationem ejus se venisse dixit, & tulisse remedia sanitatis. Tetigit locum doloris cum baculo parvulo, qui figuram Thau in se habebat: & fracto mox apostemate, perfectam tribuit sanitatem; & quod mirabilius est, sacram signum Thau, impressum super locum sanati ulceris, ad miraculi memoriam dereliquit. Hoc signo S. Franciscus suas consignabat litteras, quoties caritatis causâ scriptum aliquod dirigebat.

309 Sed ecce, dum per diversa miracula gloriofi patris Francisci mens narrationis varietate distracta decurrat, promerente ipso crucis gloriofo Signifero, in signum salutis Thau non sine divina direktione pervenit; ut ex hoc possumus advertere. quod, sicut crux militanti post Christum fuit sublimitas meriti ad salutem, sic & triumphanti cum Christo facta est firmitas testimonii ad honorem. Hoc quippe crucis mysterium magnum & mirum, in quo charismata gratiarum, & merita virtutum, & thesauri sapientiae & scientiae tam alta profunditate velantur, ut à mundi sapientibus & prudentibus sit occultum p, tam plenè fuit huic Christi Parvulo revelatum, ut omnis vita ipsius, non nisi Crucis vestigia sequeretur, non nisi Crucis dulcedinem saperet, non nisi Crucis gloriam prædicaret.

310 Verè namque in suæ conversionis principio dicere cum Apostolo potuit: "Mihi autem ab isti gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi q., Non minus etiam verè in conversationis progressu addere valuit: "Quicunque , hanc regulam secuti fuerint, pax super illos & misericordia r. Verissimè autem in consummatione potuit subinserre: "Stigmata Domini , Jesu in corpore meo porto s., Sed & illud nos quotidie desideramus ab ipso audire: "Grazia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu , vestro, fratres, Amen t.,

311 Gloriare igitur jam secundè in Crucis

grave cruris
malum, signo
Thau confi-
gnans, tollit.
o

*Vatic. devo-
tionis

Observat au-
tor. Sanctum
semper suisse
Crucis amar-
torem

C

p

verumque
crucifixi Do-
mini imita-
torem;

q

r

f

t

gloria, Christi Signifer gloriose, quoniam à cruce incipiens, secundum Crucis regulam processisti, & tandem in cruce perficiens, per Crucis testimonium, quantæ gloriae sis in cælo, cunctis fidelibus innotescit*. Securè jam te sequuntur, qui exeunt ex Ægypto; quia per baculum Crucis Christi mari diviso, deserta transibunt in repromissam viventium terram, Jordane mortalitatis transmissio, per ipsius Crucis mirandam potentiam ingressuri. Quod nos introducat verus populi dux, & Salvator Jesus Christus crucifixus, per merita servi * Francisci. Ad laudem & gloriam unius Dei & trini, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen **

D ideoque ipsi
gratulatur.
*Vatic. inno-
tescits
*al. add. sui
**

A N N O T A T A.

a Valvensis diœcesis tractus Italia est in regno Neapolitano in Aprutio Citeriori, ejusque episcopatus conjunctus est cum Sulmonensi.

b Fanum S. Facundi, incolis Sahagun, oppidum & monasterium Hispania est in regno Legionensi.

c In Ms. codice Villesios, qui neutro vocabulo nosti mibi sunt.

d Palencia Hispanis, Latinis Palancia, episcopalis civitas Hispania est in regno Legionensi.

e Amiternum, quod alii Sabinis, alii Vestiniis

attribuerunt, urbs dudum excisa regni Neapolitanus est in Aprutio Ulteriori prope vicum S. Vi-

ctorini. Surius male habet: Amitri.

f Interducus, alias Interdicus, regni Neapo-

litani in Aprutio Ulteriori oppidum est ad Veli-

num fluvium.

g Surius habet: In multas partes casum.

h Surius legit: De monte Ulini; at perpe-
ram: nam Mons Ulinus, Italis Monte dell'Olmo,
oppidum vel vicus Marchia Anconitana est ad fluvium Utensem, vulgo Chienti.

i Sibnia provincia Italia est ditionis Pontifi-
cie. Illius episcopus, unus è S. R. E. Cardinalibus, sedem suam habet Malliani seu Magliani,
quod præcipuum hodierna Sabina oppidum est prope Tiberim.

k Editio Vaticana: Pueruli; Ms.: Pueruli.

l Spoleto, Spoletoni ducatus olim caput, episcopalis civitas Umbria est in ditione Ecclesiæ.

m Quæ hoc & toto sequenti numero recitan-
tur, desiderantur in editionibus Vaticana & Su-
rii: leguntur tamen etiam in codice nostro & a-
pro Waddingum ad annum 1228, num. 73.

n Segusia vel Segusium, vulgo Susa, Italia
urbs est in Pedemontio, marchionatus cognomi-
nis caput, sub dominio ducis Sabaudie.

o Ostia, olim urbs Latii ad ostia Tiberis in
ora maris Tyrrheni, que nunc in ruinis jacet,
antiquum episcopatum habet, Veliternensi con-
junctum, cuius episcopus semper est decanus Col-
legii S. R. E. Cardinalium.

p Vaticana editio: sit occulta; Surius: sint
occulta.

q In Epistola ad Galatas cap. 6, v. 14.

r Ibid. v. 16.

s Ibid. v. 17.

t Ibid. v. eodem.

u In codice nostro Ms. subditur: Explicant
miracula post transiitum beati Francisci ostensa.

F

AP.

APPENDIX

AD

GLORIAM POSTHUMAM.

§ I. Sancti festum natale aliquando cum cessatione à servilibus observatum : ejusdem festi Officia ecclesiastica.

Natale S. Francisci festum à Gregorio IX institutum,

Cum propositum meum fuerit quatuor antiquissimas S. Francisci Vitas in Commentario previo percurrere, oportuit ibidem etiam multa de ejusdem gloria posthumia recensere; sollemnem scilicet canonizationem & corporis translationem, quarum prima in omnibus quatuor, altera etiam in tribus ultimis memoratur. Nunc panca alia ad hoc argumentum spectantia tractanda sunt; non omnia; quippe que multò plura esse agnosco, quam ut singula assequi possim, aut referre, nisi Commentarii mei modum quam longissime excedam. Itaque nec cetera miracula, que ipsis patrocinio innumera impetrata fuere, nec varias congregations Religiosas, que illius Regulâ varie utuntur, nec sacra sodalitia ad eisdem honorem & gloriam instituta, nec cetera id genus pietatis officia memorabo, quibus omnibus referendis unum minimè sufficeret volumen. Ordior à Sancti festo & Officio ecclesiastico. In Commentario previo § xxx recitavi Apostolicas litteras Gregorii IX Pape, datas Perusii xiv. Caledas Augusti anno 1228, quibus ille omnibus Ecclesia praelatis significavit, relatum à se inter sanctos confessores. Franciscum, annumque ejusdem festum indixit his verbis: Ipsum ascribi decrevimus Sanctorum catalogo venerandum; statuentes, ut iv Nonas Octobris... ab universalis Ecclesia natalitia ejus devotè ac sollemniter celebrentur. Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus & exhortamur in Domino per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus die praedicto in commemoratione ipsius divinis laudibus alacriter insistentes, ejusdem patrocinia humiliiter imploretis &c.

omnibus fidelibus commendandum,

2 Ibidem etiam memini de aliis ejusdem Pontificis litteris ad episcopos Galliarum, aliisque ejusdem argumenti ad universos Ecclesias presules scriptis, in quibus tomo i novissimi Bullarium Franciscani pag. 49 sic loquitur: Universitatem vestram rogamus, monemus, & attentiùs hor tamur, per Apostolica scripta mandantes, quatenus devotionem fidelium ad venerationem ipsius salubriter excitantes, festivitatem ejus quarto Nonas Octobris anni singulis solemniter celebretis, & pronuncietis constituto die similiter celebrandam. Nulla in his litteris expressa sit mentio de festo illo sub precepto cum cessatione à servili opere celebrando. Verumtamen S. Bonaventura tempore, saltem aliquot in locis, sic celebratum fuisse, docet ipse in Vita, cap. 16, § 9, cui titulum fecit: De non observantibus festum, & non honorantibus Sanctum. Nam ibi num. 294 & duabus sequentibus refert aliquot exempla divina vindicta in eos, qui fe-

stum illud servili opere profanare tentaverant. **AUCTORE**
Manifesta res est, nisi quis suspicari malit, ea
ad S. Bonaventura Opusculum postmodum adje-
cta fuisse.

C. S.
*ac deinde à
Sixto IV ob
rationes,*

3 Ut ut hac se habeant, certè Sixtus IV ex Ordine Minorum Conventualium ad Cardinalitatem dignitatem ac deinde ad summum Ecclesie apicem electus, festum S. Francisci sub precepto & cum vacazione à servilibus operibus per universam Ecclesiam quotannis celebrandum decrevit; utque id piè prefarent, fideles concessis indulgentiis excitavit. Hujus rei litterae, ab eo data Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ mcccclxxii, quinto Nonas Octobris, extant apud Laertium Cherubinum tom. i. Bullarii Romani pag. 333, & apud Waddingum in Annalibus ad eundem annum; sed hic vi Nonas Octobris signata sunt. Rationes, quibus se ad eam constitutionem edendam impulsum fuisse ait, ibidem post insigne S. Francisci ejusdemque Ordinis elogium exponit verbis, qua hoc transfero.

4 Cupientes, prout operis & officii nostri debitum esse, conspicimus, propter miræ sanctitatis excellentiam, virtutum suarum cumulum, exigentiam meritorum & hanc Religionem sanctam, ... quantum nobis ex alto conceditur, venerationem congruam & honorem adjicere, ac tanto Confessori glorioso presumis in nos beneficiis, præsertim ab ipsis cunabulis, cum vitalis spiritus in nostro corpusculo palpitans extingui protinus videretur, ipsis protinus meritis & intercessione pristinæ restituti fuimus sanitati; cum & aliis gratiarum donis & futurorum præsagiis, quæ cordi nostro insident, & memoriâ jugiter retinemus; tum quia diversis temporibus aliis in variis nostri corporis morbis & humanis casibus constituti, præsidio ipsis B. Francisci, qui nos ad sacram Religionem prædictam, quasi data manu, pro sua pietate vocavit, & ad hunc usque diem cum hominis utriusque salute, Domino annuente, perduxit, adjuti & liberati existimus.

E
*cum cessatio
ne à servili
bus precep
tum fuit;*

5 Pro cujus memoria ejus habitum & insignia ad extremum usque diem corde jugiter gestare statuimus, etiam pro his acceptis beneficiis possibilem nobis gratitudinem aliquam, suæ quamvis excellentiæ imparem, pro ejus gloria & honore, animarumque salute, sincero & hilari animo exhibere, nec non ipsis festivitatis diem celebrem magisque devotum & cunctis fidelibus acceptabilem constituere in futurum. De omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum auctoritate confisi, universis & singulis utriusque sexus fidelibus, ubilibet constitutis, verè poenitentibus & confessis, qui ejusdem glorioi confessoris Francisci festivitatem hanc, quam deinceps perpetuis futuris temporibus celebrem esse, & ut festum duplex à cunctis Christianis celebrari, ab omnique opere servili abstineri, & sub observantia & præcepto comprehendendi, volumus, & tenore præsentium declaramus, devotè celebrantibus annuatim quinquaginta annos & totidem quadragenas de injunctis eis poenitentis relaxamus:

F
*cum cessatio
ne à servili
bus precep
tum fuit;*

6 Hac tamen Sixti IV constitutio aut non ubique exsecutioni data fuit, aut certè non admodum diu post per non usum robur suum amissit. Ita colligo ex Benedicte XIV, qui in preclaro suo Opere de servorum Dei beatificatione & Beato-

rum

*sed usu non
recepit, &
à Gregorio
XV restitu
tum.*

AUCTORE
C. S.

rum canonizatione lib. 4, parte 2, cap. 16, num. 21 ex Silvestri Prieratis Summa, ad vocem Dominica hæc recitat: Festum autem beati Francisci, quod forte Sixtus IV sub præcepto posuerit, tamen modò nullus servare tenetur; quia illa constitutio non fuit moribus utentium approbata. Floruit laudatus Silvester, vir celebris Ordinis Predicatorum, seculis xv & xvi, cuius posterioris anno 23 magister sacri palati obiisse dicitur apud Echardum in Bibliotheca scriptorum ejusdem Ordinis; quo proinde tempore jam cessaverat præceptum de S. Francisci festo celebrando. Eodem summo Pontifice Benedicto XIV ibidem num. 16 teste, Gregorius XV predictam Sixti IV constitutionem confirmavit seu renovavit, quod, eodem annuente, à sacra Rituum Congregatione anno 1622, die III Januarii factum esse, scribit Bartholomaeus Gavantus in Thesauro sacrorum Rituum, per Caietanum Meratium auctio, tom. 2, parte 1, pag. 541, afferens, decretum originale à se visum esse, Romeque publicatum. Quam ob rem etiam subdit: Eaqueum est igitur, ut deinceps ubique gentium observetur.

B
ab Urbano
VIII abrogatum
fuit.

7 Ita de suo, dum scribebat, tempore Gavantus; at quanto tempore ista Gregorii constitutio vigerit, non habeo exploratum. Certè Caietanus Meratius recitata Gavanti verba sic excipit: Gavantus hoc festum erat utique de præcepto observandum; sed posterius fuit hoc festum abrogatum ab Urbano VIII, ut patet ex ejus constitutione, edita Idibus Septembribus anno MDCXLII, quæ incipit: UNIVERSA PER ORBEM; & in qua recensentur omnia festa de præcepto, ubique servanda, nullam faciendo mentionem de hoc festo S. Francisci, unde patet, hoc festum fuisse tunc abrogatum. Ita Meratius, cui consonans Benedictus XIV loco citato, num. 16 ait: Dies quoque S. Francisci inter festos à Sixto IV fuit adnumeratus, confirmatusque à Gregorio XV; nihilominus satis exploratum est, nullum horum festorum dierum (quos premiserat) in Indice describi, qui in constitutione Urbani VIII referuntur. Quam ob rem P. Lantusca in Theatro Regularium pag. 281 de festo S. Francisci sermonem habens, ita scripsit: "Sciendum tamen est, quod per constitutionem Urbani VIII incipien. UNIVERSA, xiii Septembribus MDCXLII hoc festum non fuit amplius connumeratum inter festa de præcepto; sed tantum de devotione." Exstat laudata Urbani VIII constitutio in Bullario Romano Chersubini tom. 5, pag. 410 & sequenti.

C
Vetus ac novum ipsius in Ecclesia. & in ordine Minorum peculiare,
8 Pro variis quoque temporibus varium fuit S. Francisci etiam in Romano Breviario Officium. Unum hic proferam, anno 1522 typis Venetiis per Lucam Antonium de Giunta excusum, in quo ad diem IV Octobris Officium de illo cum sua vigilia prævia prescribitur, quod omnia habet propria, uti & novem Lectiones, ex ejusdem Vita concinnatas, præmittiturque sequens annotatio: Nota, quod festum sancti Francisci à Fratribus Minoribus, & devotis Ordinis fit sub majori duplice cum Octava, infra quam occurrentia festa transferuntur, & fit de S. Francisco. Et dicitur infra Octavam Officium de nostra Domina. Et dies octavus est duplex minus. Alii vero Romanum usum tenentes in primo die festum agunt, & non de Octava; sicut & de aliis Sanctis Ordinis primum diem debent facere, sed non de Octava eorumdem. Consequenter ad bac pro iis, qui ad Minorum Ordinem non per-

tinent, post S. Francisci, quale dixi, Officium sequuntur occurrentia Officia Sanctorum; Minoris verò pro tota illa Octava remittuntur ad Officia Extravagantia, ad calcem ejusdem Breviarii edita. Mitto plura, solùmque observo, S. Pium V' ex decreto concilii Tridentini Breviarium Romanum reformasse, ab eoque tempore mutantum quoque fuisse S. Francisci Officium s' quale hodiisque legimus ritu dupli die IV Octobris. At Fratres Minoris vetus istud Officium pergit recitare, cum eo discrimine, quod ex receptione in Romana Ecclesia more non nisi secundi Nocturni lectiones ex ejusdem Sancti gestis habeant, atque infra Octavam occurrentia Sanctorum Officia duplia ac semiduplicia celebrent.

D
9 Visum tamen mihi est ex Waddingo hic Officium, in commemorare, quos quantosque viros varia veteris istius Officii partes haberint antores. S. Bonaventura in Vita S. Francisci secundum meam partitionem num. 200 loquens de oculatis testibus sacrorum Stigmatum, hæc ait: Viderunt etiam ex familiaritate, quam cum Viro sancto habebant, aliqui Cardinales, laudes sacrorum Stigmatum prosis & hymnis & antiphonis, quas ad ipsius ediderunt honorem, veraciter inferentes, qui tam verbo, quam scripto, perhibuerunt testimonium veritati. Ita sanctus dominus; sed quos ille non nominavit, recensuit Waddingus ad annum 1228, num. 78, ex quo sequentia accipe. Noa solum sacri his ritibus (solemni canonizatione) Pontifex (Gregorius IX) sancti Viri nomen extulit, verum & compositis à se hymnis & rhythmis ecclesiasticis decoravit. Illius opus sunt hymnus: PROLES DE COELO PRODIIT, qui canitur in primis Vesperis diei festi; & prosa illa olim solemnis: CAPUT DRACONIS; nec non illæ antiphonæ: SANCTE FRANCISCE, PROPERA, VENI, PATER ACCEPERA; & quæ recitantur, defuncto generali Ministro: PLANGE, TURBA PAUPERULA.

E
10 Pontificis pietatem imitati sunt plurimi ex Cardinalibus alisque prælatis. Responsoriū illud octavum Officii, DE PAUPERTATIS HORREO, fecit Otho Candidus, seu Blancus de Alerano, ex marchionibus Montisferrati, diaconus Cardinalis S. Nicolai in carcere Tulliano à Gregorio IX creatus. Hymnum Nocturni: IN COELESTI COLLEGIO, atque alium in secundis Vesperis: DECUS MORUM, DUX MINORUM; antiquam prosam, quæ incipit: LENTABUNDUS; responsoriū septimum: CARNIS SPICAM, & antiphonam SALVE, SANCTE PARENTS, PATRIÆ LUX, edidit Thomas Capuanus, Cardinalis presbyter titulo S. Sabinæ ab Innocentio III creatus, quem maximè in scribendo carmine & prosa oratione valuisse, atque aliquas antiphonas ecclesiasticas composuisse, commemorat Ciacconius. Rainerus Capaccius Viterbiensis, Cardinalis S. Mariæ in Cosmedin, quem suprà diximus (Vide etiam Vitam primam per Thomam Celanensem num. 125) in sancti Viri canonizatione orationem habuisse de gloria miraculorum, cecinit hymnum: PLAUBE, TURBA PAUPERULA; qui cantatur in Laudibus. Stephanus de Casamora, quibusdam de Fossa nova, Romanus, diaconus Cardinalis sancti Angeli ab Innocentio III creatus, postea Ecclesiæ camerarius, cuius nepotem, eqno lapsum & mortuum, coram eo & aliis Cardinalibus S. Dominicus ad vitam revocavit, author est illius antiphonæ, quæ quotidie

*aliquot s. R.
E. Cardina-
bus*

F

A tidie canitur : CÆLORUM CANDOR SPLENDUIT.
Ita ut plurima pars Officii, quod Minoritæ in
festo sui Institutoris recitant, opus sit hujus
Pontificis (*Gregorii IX*) & prænominatorum
Cardinalium.

S. Bonaventura
suam partem habens ; Præfatio Missæ à B. Joanne de Alverna fæc. s;

11 Aptè hic addam, à quibus cæteræ ejusdem Officii partes superadditæ. S. Bonaventura, suau cujusdam episcopi Galli, & quorumdam patrum ipsius Religionis, MINOREM, quam vocant, concinnavit LEGENDAM, quam per Lectiones postea distribuit in die festi & per OCTAVAM, & reliquum Officium composuit, ut præ cæteris scribit Octavianus Sinuesianus; licet Marianus & Annales Saxonici MSS. afferant, totum Officium præter historiam, tam in littera quam in cantu, ut suprà diximus, ordinasse sub ejusdem Bonaventuræ generalatu, ejusque assensu, fratrem Julianum Theutonicum, virum in Ordine eruditum, & ante ingressum in eundem primum præcentorem in aula regis Gallorum. Missæ Præfationem, incipientem : Qui VENERANDUM CONFESSOREM, instituit sanctus vir Joannes de Alverna . . . Sequentiam illam olim celebrem, quæ nunc excidit: SANCTITATIS NÓVA SIGNA, cecinit frater Thomas de Celano, is ipse, (opinor) qui primam S. Francisci Vitam composuit. Atque hec ex eruditissimis Waddingi fide retuli, quia non habeo, quod in alteram partem obseruem.

Recitat ex
MSS. Assisen-
sibus

12 Quam tamen excidisse, credidit idem Annalista, Sequentiam habeo dono RR. PP. Conventualium Romanorum, qui eam ex duobus codicibus MSS. membranis archivi sacri eorum conventus Assisenis describi, & à notario publico conferri curarunt, & ego, ne eam letter desideret, hinc subjicio cum suis mendis grammaticalibus, (qua tamen fortasse non auctori, sed codicis scriptori, tribuenda sunt) & cum titulo, quem sibi prefixum habet.

Sequentia fratris Thome à Celano de beato Francisco.

Sanctitatis nova signa
Prodierunt laude digna,
Mira valde & benigna
In Francisco credita.
Regulatis novi gregis
Jura dantur nove Legis,
Renovantur iussa Regis
Per Franciscum tradita.
Novus Ordo, nova vita
Mundo surgit inaudita,
Restauravit lex sancta
Statum Evangelicum.
Legis Christi pars forme
Reformatur jus conforme,
Tenet ritus date norme
Culmen Apostolicum.
Corda rufi, vestis dura
Cingit, tegit, sine cura
Panis datur in mensura,
Calceus abicitur.

13 Paupertatem tantum querit,
De terrenis nichil gerit,
Hic Franciscus cuncta terit,
Loculus despicitur.
Querit loca lacrimarum,
Promit voces cor amarum,
Gemit mestus tempus carum
Perditum in seculo.
Montis antro sequestratus,
Plorat, orat humili stratus,

*vetus Thome Celanensis
Sequentia*

Ostobris Tomus II.

Tandem mente serenatus
Latitat ergastulo.
Ibi vacat rupe tectus,
Ad divina sursum vectus,
Spernit yma judex rectus,
Eligit celestia.
Carnem frenat sub censura
Transformatam in figura,
Cibum capit de Scriptura,
Abigit terrestria.
Tunc ab alto vir ierarcha,
Venit ecce Rex monarcha
Paret iste Patriarcha
Visione territus.
Desert ille signa Christi,
Cicatrices confert isti,
Dum miratur corde tristi
Passionem tacitus.
Sacrum corpus consignatur,
Manu, pede, vulneratur,
Dextrum latus perforatur,
Cruentatur sanguine.

14 Verba misericordia archanorum,
Multæ clarent futurorum,
Videt Sanctus vim dictorum,

*de S. Francis-
co olim usi-
tata.*

E

Misticò spiramine.

Patent statim miri clavi,

Foris nigri, intùs flavi,

Pungit dolor pena gravi,

Cruciant aculei.

Cessat artis armatura

In membrorum apertura,

Non impressit hos natura,

Non tortura mallei.

Signis erucis que portasti,

Per que mundum triumphasti,

Carnem hostem superasti

Inclitâ victoriâ;

Nos, Francisce, tueamur,

In adversis protegamus,

Ut mercede perfruamus

In celesti gloria.

Pater pie, Pater sancte,

Plebs devota, te juvante,

Turba fratrum comitante,

Mereatur premia.

Fac confortes supernorum,

Quos informas vitâ morum,

Consequatur gressus Minorum

Senapiterna gaudia. Amen.

F

§ II. Alia de aliis ejusdem Sancti festivitatibus Officia Ecclesiastica, & earumdem in Martyrologiis memoria.

Pater annum S. Francisci Officium natale, celebratur & aliud de sacris illius stigmatibus ad diem XVII Septembbris, non solùm in Ordine Minorum, verum etiam, diverso tamen ritu, in universa Ecclesia. Cardinalis Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum dicto die Septembbris de ejusdem felici institutione sic loquitur: Porro rem adeò admirabilem (impressio-nem sacrorum stigmatum) ac tantoperè testatam Benedictus Papa XI anniversaria solemnitate du-

*Sacrorum
stigmatum
stigmatum an-
num*

lippi

AUCTORE

C. S.

plici Officio ecclesiastico voluit celebrari; quam, nescio, quomodo, lapsam, in Martyrologio Romano hac die recenseri, hocque loco ponai, sanctissimus D. N. Sixtus Papa quintus, tanti Patris alumnus, mandavit. *Gavantus in Thesauro sacrorum rituum per Meratum aucto tom. 2, part. 1, sect. 7, cap. xi, num. 17 monet, hanc Benedicti XI concessionem ad solum Ordinem Minorum referendam esse; ut etiam habet Marcus Ulyssiponensis part. i Chronicorum, cap. 59. Waddingus de eadem concessione meminit ad annum 1304 num. 14, ubi illam laudato Benedicto XI pariter attribuit. At deinde ad annum 1337 num. 4 mavult suspicari, Benedictum, hujus Officii institutorem, fuisse illum, qui duodecimus vocatur; sed hoc loco forte undecimum dici, quia qui decimus passim appellatur, pseu-dopontifex fuit. Audiamus ipsum hac super re differenciam.*

à Benedicto XI Franciscanis concessum

B

16 Ad annum, ut dixi, 1337 num. 4 hec ait: In hoc capitulo (Cadurcensi in Aquitania eodem anno celebrato) conspirant nostri autores, decretum fuisse, ut per Ordinem universum anniversaria solemnitate celebrarentur stigmata S. Francisci, datamque curam Ministro generali (Gerardo Odonis) Officium concinnandi, idque ipsum esse, quod nunc universi reitant Minoritæ. Scrupulum hæc mihi movent, quod, si nunc primum instituta est per universum Ordinem hæc festivitas, neque antea extabat hujus mysterii Officium; quomodo constabit, quod ex aliis authoribus alijs (ad annum 1304, num. 14) diximus, institutum hoc festum pro universis Minoritis à Benedicto XI, qui Clementem V præcessit? Nisi forte in Pontificum recensu sit ambiguitas, &c, quem communiter appellamus DUODECIMUM, cuius Pontificatus acta nunc percurrimus, vocandus veniat veriori calculo UNDECIMUS, atque ab hoc confirmatum & commendatum sit, quod Patres prius decreverunt in comitiis. Qua ratione rectè affirmabitur, eum hoc festum insti-tuisse.

*probatur ante
Pontificatum
Benedicti
XII;*

C

17 Vel fortassis minus probabiliter dicetur, toto hoc tempore à Benedicti XI Pontificatu (id est, ab anno 1304) usque ad hunc annum (1337) elapslo neglexisse universum sodalitum honorificum Pontificis indultum, & sui Institutoris laudes contempnisse; vel, quod mitius est excusationis genus, lentè & gradatim in singulis provinciis introductum ex Pontificis indulto, absque proprio tamen Officio; hoc verò anno communi omnia suffragio præceptum, ut generali omnium cultu hæc festivitas celebraretur & proprio commendaretur Officio. Ita tamen objectæ rationis vim eludi potius, quam solvi posse, puto; atque ita probabilius huic Benedicto (XII) quam illi, qui Clementem (quintum) præcessit, hujus festi originem vel confirmationem tribui debere. Hactenus eruditus Minorum Annalista, candide sanè festum illud in Ordine suo triginta & tribus annis recentius existens, quam alii tradiderunt. At Antonius Pagius, ejusdem S. Francisci Ordinis Minorum Conventionalium tom. 4 Breviariorum Romanorum Pontificum in Benedicto XII, num. 21 probat, memoratum festum in Ordine Minorum antiquius esse, Pontificatu Benedicti XII, & apparentem scriptorum discrepantiam apprime conciliat.

18 Primum probat ex estate Francisci de Mayronis, celebris doctoris Ordinis Minorum, qui

licet, ipsomet agnoscente Waddingo, ante Pontificatum Benedicti XII obierit, sermonem tamen composuit de festo sacrorum stigmatum S. Francisci, quod proinde jam tum celebrabatur. Sermonem hunc Pagius exstare afferit inter alios ob eodem Mayronio compositos, annoque 1493 typis Veneatis excusos. Porro ad tollendam difficultatem ex decreto capituli generalis Cadurcensis anni 1337 à Waddingo objectam, censet Pagius, festum illud à Benedicto XI universo Ordini Minorum concessum solum fuisse sine proprio Officio & cum ritu tantum semiduplici, eoque modo deinceps celebratum; sed in predicto capitulo Cadurcensi decretum à Patribus fuisse, ne proprium de illo Officium concinnaretur, eamque curam Gerardo Odonis, generali Ministro demandatam; quod cum ab illo præstitum esset, tandem anno 1340 in capitulo Assisensi admissum, statutumque, ut illud imposterum cum ritu duplice per universum Ordinem quotannis recitaretur. Hunc in finem allegat Acta ejusdem generalis capituli Assisensis, quæ Waddingus perire fuisse, creditit; ipse verò se habere ait in parvo codice Ms. ejus temporis, ex eoque recitat sequentia.

19 In nomine Domini amen. Hæc sunt Acta generalis capituli Assisii celebrati anno Domini M° IIIc. XL. in Pentecoste.. Item ordinatum fuit, quod Officium, quod edidit reverendus pater Generalis (qui tunc erat landatus Gerardus Odonis) de stigmatibus sacris, habeatur & fiat in toto Ordine; & legantur Lectiones Legendæ fratris Bonaventuræ capitulo de stigmatibus sacris; & fiat Officium duplex die xvii Septembris. Ego Pagio assentior, si excepteris, quod ait de Officii à Benedicto XI concessi ritu semiduplici, pro quo afferendo fortasse aliam rationem non habuit allegandam, quam quod novum Officium sub ritu duplice preceptum dicitur in comitiis Assisensibus anni 1340: quod sane argumentum nihil prorsus probat; cum idem ritus, qui ad eum usque annum in usu fuerat, confirmari tunc potuerit, & cum novo Officio proprio denuo prescribi. Hoc itaque mibi in dubio est, maxime cum Cardinalis Baronius & Gavantus suprà laudat, Officium illud à prima sui institutione Benedicti XI ritus duplicitis fuisse, affirmant. Gavantus etiam laudat Marcum Ulyssiponensem parte i Chronicorum, cap. 59; verum in editione Lusitanica anni 1615, quam habeo, dicitur quidem Officium sacrorum stigmatum à Benedicto XI Ordini Minorum concessum fuisse, sed ritus non additur.

20 Quod ad Romanum Breviarium atinet, eadem festivitas ad eundem diem xvii Septembris ei inserta est, recoliturque Officio & Missa propriis cum ritu semiduplici, mandante Paulo V Pontifice Maximo, qui eam, ut corda fidelium in Christi crucifixi accenderentur amorem, ad universam Ecclesiam propagavit, ut legitur in hodierno Breviario Romano lectione vi. Waddingo ad annum 1224, num. 20, teste, factum id est, devotè intercedente Philippo III Hispaniarum rege Catholico, negotiumque promoventibus illustrissimo domino Gabriele de Treio, S. R. E. Cardinali, & reverendissimo patre Antonio à Treio, Ordinis supremo rectore, modò (inquit) episcopo Carthaginensi, ejusdem Cardinalis fratre germano, adscribentibus ceteris sacrorum rituum praefectis Cardinalibus. De hujus Officii institutione sic meminit Gavantus alias landatus pag. 536. Deinde verò cessit

D
sed Officium proprium ex decreto capituli Cadurcensis anni 1337 compatum

E
in Assisensi anni 1340 per totum Ordinem praecptum fuit.

F
De eodem Officium Paulus V uersa Ecclesie terminis;

- A**cessit Paulus V, celebrari posse ad libitum cleri, duplice quidem Officio in Religione S. Francisci; extra eamdem semiduplici, ut patet ex prima editione Romana, & decreto S. R. C. die xxviii Augusti MDCXV, & rursus die 2 Octobris MDCXXVII.
- at Clemens IX precepit. Aliud Translationis in Ordine Minorum.*
- 21 Primam editionem illam Romanam non habeo; sed in aliquot editionibus, Pontificatus Pauli V posterioribus, quae in Museo nostro existant, etiam Officium hoc legitur inter recitanda ad libitum cum ritu semiduplici; primaque eorum, quas habemus, in qua inter praecepta legitur, est anni 1673. Gavanto teste, Clemens IX, qui ab anno 1667 usque ad 1669 Ecclesia Dei Pontifex praefuit, id precepit, eodemque ritu hodie dum in Breviario Romano ac Missali dabo die xvii Septembbris recolitur. Tertium ejusdem Sancti festum, quod translationis sacri corporis est, solemniter facta anno 1230 ex ecclesia Assisensi S. Georgii, ubi quadriennio ante fuerat tumulatum, ad magnificam basilicam ipsius nomine dicatam, in qua haec tenus quiescit, celebratur in Ordine Minorum cum ritu duplice majori die xxv Maii, Officio ex festo natali ferè de prompto, cum Lectionibus secundi Nocturni propriis, in quibus, miror, nullam fieri tam celebris translationis mentionem.
- Sancti natalem annus codex Ms. die III, alia Martyrologia*
- 22 Ceterum S. Francisci frequens memoria est in Martyrologiis. Ut à festo illius natali ordinar; inter Auctaria Martyrologii Uuardini, à Sollerio nostro edita, unicus est codex serenissime Regina Sueciae, signatus num. 428, qui illud annuntiat die III Octobris, quo Sanctum ipsum ex communiori Europæ computandi more obiisse, probavi in Commentario Vitis prævio § xxix. Verba codicis habe. Item ipso die, sancti Francisci confessoris. Ad diem vero iv ejusdem mensis Octobris, quo ille ex Italico dies computandi modo excessit è vitis, & cui festum ejus natalitium à Gregorio IX summo Pontifice affixum est, Florarium Ms. Sanctorum, anno 1486 perfectum, cum prolixo elogio ex Attis concinnato, multaque Uuardina antea exemplaria, inedita editaque, alia aliis fusiis, annuntiant. In Romano Baronii, & quo nunc utimur, hodie breviter legitur: Assisi in Umbria natalis sancti Francisci confessoris, fundatoris Ordinis Minorum, cuius Vitam sanctitate ac miraculis plenam sanctus Bonaventura conscripsit.
- die IV Octobris, quo collatur, annuntiant;*
- 23 In Martyrologio Trium Ordinum S. Francisci primò ad diem III Octobris dicitur: Vigilia sancti patris nostri Francisci; ac mox postridie: Assisi in Umbria, natalis sancti patris nostri Francisci, Trium Ordinum fundatoris, cuius Vitam sanctitate ac miraculis plenam sanctus Bonaventura, episcopus Cardinalis, ac ejusdem instituti alumnus, fideliter conscripsit; quem Gregorius nonus, Pontifex Maximus, in Sanctorum numerum retulit. Similiter in Martyrologio Seraphici Ordinis ad III Octobris: Vigilia Seraphici patriarchæ, sancti Francisci; & ad iv: Assisi in Umbria, natalis Seraphici patriarchæ, sancti Francisci, Levitæ & confessoris, trium Ordinum incolyti fundatoris, cuius Vitam sanctitate ac miraculis plenam sanctus Bonaventura, Ecclesiæ doctor, conscripsit; quem Gregorius nonus, Pontifex Maximus, in Sanctorum numerum retulit. Simillima habet Martyrologium Minorum Capuccinorum, quod, ut duo premissa, cum aliis Martyrologiis monasticis novissima editioni Romani, à Benedetto XIV Papa Octobris Tomus II.
- anceti castigatique, jubnexus est.*
- 24 In die commemorationis sacrorum stigmatum signando magis dissonant Martyrologia; nam ex codicibus Uuardini apud Sollerium illum ad diem xvi Septembbris referunt codices Albergensis, Ultrajectensis, Leydensis, Bruxellensis & editio Lubeco-Coloniensis. Illorum primus sic habet: Item festum beatorum stigmatum beati Francisci: duo proximè sequentes prolixius inquiunt: Festivitas sacrorum stigmatum. Hiis siquidem almus ille confessor Christi Franciscus biennio antequam spiritum cælo redderet, post prædicationis suæ cursum, caritatis excessum, paupertatis titulum, ad aspectum Seraphin crucifixi, veluti Seraphicis agebatur desiderii, insignitus est corporaliter in manibus & pedibus & latere dextro, non humanitus, sed digitis Dei vivi descriptus *. In Bruxellensi solam breviter * an descrip- habetur: Eodem die, receptio sacrorum stig- ptis t matum beati Francisci; in editione autem Lubeco-Coloniensi: In montibus Alvernæ, receptio sanctorum stigmatum sancti Francisci confessoris, primi Ordinis Minorum. Haec de codicibus, in quibus memorata stigmatum festivitas ad diem xvi Septembbris confignata est. E
- 25 Ad diem xvi ejusdem mensis nullus ejusmodi codicum Uuardinorum, quos Sollerius colligit, sed sole editiones Belini, Greveni ac Molani, quarum prima est anni 1498, eamdem annuntiant. Verumtamen, diem hunc etiam antiquius S. Francisci stigmatum memoria sacrum fuisse, manifestum est tum ex Attis capituli generali anno 1340 Assisi celebrati, que num. 19 laudavi, tum ex vetustis Breviariis seculi xv, que in Museo nostro habemus. Prædictis editionibus Uuardinus vetustius quoque est nostrum Ms. Florarum Sanctorum, utiore anno 1486, ut dixi, completum, in quo ad diem xvii Septembbris hac legere est: Item receptio sacrorum stigmatum beati Francisci confessoris. Ihesus Christus, Dei Filius, dilecto suo Francisco, viro beato, per umbrationem apparens, in memoria Dominicæ passionis sui sanctissimi corporis stigmata consimilibus pendentibus membris in beati Francisci corpus impressit anno Salutis MCCCXXXIII.
- 26 Waddingus ad annum 1224, num. 20 olim cele- pro eodem xvii die laudat etiam aliud Martyro- logium Romanum vetustum Ms., aliudque anno 1509 typis excusum, ut & Maurolycum & Gallesium. Denique, ut supra diximus, ejusdem festivitatis memoria Romano Martyrologio olim inscripta, lapsu temporis exciderat, sed à Sixto V ad eundem diem restituta fuit, & penultimo loco reposita. Verba, que Sextus V ipsomet suppeditavit, dictoque loco inseri jussit, at nunc temporis, quia eadem festivitas annuo Officio semiduplici præcepto in Romana Ecclesia colitur, primo loco hac, sunt: Commemoratio sacrorum stigmatum, quibus sanctus Franciscus, Ordinis Minorum institutor, in suis manibus, pedibus & latere, mira Dei gratiâ, in monte Alvernæ in Etruria impressus fuit. De diffensu scriptorum in figura die, quo eadem stigmata S. Francisco divinitus collata fuere, consule dicta in Commentario prævio num. 590 & sequenti.
- 27 Rursum altera S. Francisci festivitas, vi- illius corpo- delicet corporis translatio in variis Martyrologiis ris Translatio signatur ad diem xxv Maii, quo die anni 1230 die xxv Maii, constat, eam magna cum pompa peractam fuisse. De hac Florarium nostrum Ms. sic breviter iiii 2 meminit:

AUCTORE

C. S.

meminit: Apud Assisium translatio sancti Francisci confessoris. Eodem die illam referunt inter annalia Usuardina codices Ultrajectensis, Leydenensis, Albergensis, & Danicus hoc modo: Apud Assisium, translatio sancti Francisci (Albergensis & Danicus habent: Beatissimi Patris nostri) quæ anno Incarnationis Domini MCCXXX sub domino Papa Gregorio IX facta est. Ejusdem familiärer meminerunt codices Bruxellensis & Florentinus; editiones Lubeco-Coloniensis, Belini, Greveni & Molani; uti & Martyrologium Romanum Galestinii, imo & Baronii hodiernum, in quo posteriori ita legitur: Assisi in Umbria translatio sancti Francisci confessoris, tempore Gregorii Papæ noni. Addo & Martyrologium Trium Ordinum S. Francisci superius laudatum, quod eodem die habet: Assisi in Umbria Translatio corporis Seraphici patriarchæ; sancti Francisci, ab ecclesia S. Georgii ad basilicam in ejus honorem constructam tempore Gregorii Papæ noni.

canonizatio
xvi Julii in
aliquot Mar-
tyrologiis.

B

28 Altera dennò festivitas S. Francisci in sa-
pe laudato Florario nostro Ms. annuntiatur ad
diem xvi Julii; nimirum: In Tuscia apud Af-
sisium canonizatio beati Francisci, Ordinis Mi-
nororum principis, Christi stigmatibus signati, &
miraculis clari, facta per Gregorium IX, anno
Pontificatus sui 2, anno Salutis MCCXXVIII, à
transitu beati Viri secundo. Eum quoque signant
codex Usuardinus Florentia auctus, sic inquiens:
Canonizatio beati Francisci, à Gregorio Papa
celebrata anno Domini MCCXXVIII, Pontifica-
tus sui anno secundo. Hisce addo Grevenum
& Molanum, quorum Martyrologiis ejusdem
canonizationis memoria breviter inserta est. In
Martyrologio Ordinis Seraphici eodem die sic dicitur:
Assisi in Umbria canonizatio Seraphici
patriarchæ Francisci, levitæ & confessoris,
quem Gregorius Papa nonus ob admirabilem
vitæ sanctitatem & miraculorum magnitudinem,
biennio ab ejus obitu in ipsa Sancti ecclesia, in
qua ejusdem beati Patris sacrum corpus recon-
debat, insigni celebritate Sanctorum Fastis ad-
scriptis. Solennitatem hujus canonizationis cete-
raque eodem spectantia fusè exposui in Commen-
tario prævio § 30. Aliquot denique Martyrologia
Octavam festi natalitii ejusdem sancti Institutoris
ad diem xi Octobris annuntiant.

C

§ III. Præcipuae S. Francisci
basilicæ prope Assisium struc-
tura & ornatus; dedicatio
per Innocentium IV sum-
mum Pontificem facta anno
MCCLIII; ejusdem aliorum
que Pontificum in eamdem
pius affectus & munificentia.

Præcipua
Sancti basili-
ca apud Af-
sisium

Iter edes S. Francisci venerationi peculiari-
ter dicatas principem locum obtinet basilica
ipsius nomine insignita apud Assisium, tum pro-
pter sacrum corporis thesaurum, quem continet,
tum propter privilegia, primatumque in Ordi-
ne, ac dignitatem, quibus summi Pontifices, ac
novissimus Benedictus XIV, eamdem exornarunt,
quibus etiam ipsa fabrica magnificantia respondet.

Descriptionem illius tradit Petrus Rodolphus lib. D

2 Historia Seraphica Religionis à pag. 247, un-
de sequentia excerpta. In custodia Assisi est ce-
leberrimum & augustum illud templum, quod
est præcipuum cœnobium, totiusque Ordinis
caput, nec structura toto orbe hujuscet Ordini
invenitur, quæ hanc superet, mania enim
alta sunt & profunda, magnis lapidibus, arenâ
& calce interstrata. Fundamenta in viscera ter-
ræ quæsita, vix tandem post octo & centum
altitudinis pedes non satis commoda sunt in-
venta. Gregorius IX summus Pontifex prima-
rium jecit lapidem.... Prope chorū à supe-
riore parte est compluvium ex grandioribus fa-
xis, aquas per fistulas ferreas procul ejiciens;
in ingressu vero est pulchrum peristylum. Ni-
hil habet hæc structura commune cum eo or-
dine, quem Vitruvius architectus instituit, ...
sed opus Theutonicum est. Structoris nomen
non reperi. Scio tamen, quod frater Helias,
homo rerum gerendarum prudens, ejus curam
egit à principio.... Pro constructione autem
hujus monasterii & templi variis modis capie
pecunias exigere: primum enim pecuniarias col-
lectas indixit provinciis; posuit quoque con-
cam illam marmoream, in quam adventantes
homines ponerent pecuniam; ex quo non modi-
ca turbatio inter discipulos B. Francisci subor-
ta est.

E

30 Divisum est templum illud in tria (aliis
duo tantum admittunt) segmenta juxta tria vo-
ta Religionis, quam profitemur. Inferior eccle-
sia designat sanctam obedientiam, quæ altis de-
fixa est radicibus. Ibi conditum est sacram cor-
pus beati patris Francisci cum multis aliis Bea-
tis. Factum est delubrum ex omni parte firmis-
simum parietibus, lateribus instratis, ut fur-
ibus adimeretur iasidiandi facultas. Ad eum lo-
cum datur aditus per vias subterraneas & per
secretos cuniculos, qui satis latent. Qui in ea-
dem basilica duas tantum ecclesias afferunt, eas
subterraneas vias ac cuniculos negant. Hic Ro-
dolphus interserit litteras Francisci Bautii, An-
drie ducis, de conspectu in eadem subterranea ec-
clesia corpore S. Francisci à Nicolao III, de qui-
bus alibi agemus. Post has ita pergit: Quod spe-
ciat ad secundam ecclesiam (cuilibet perviam)
quæ est instar oratorii, paupertatem in humili-
tate fundatam designans, omnibus ibidem pœ-
nitentiis afflat insolitam pietatem; cuius pav-
imentum variis coloratis & vermiculatis lapidi-
bus intertextum est. At testudo seu fornix, in-
star cupæ vel dolii, cum certis quibusdam fi-
guris exquisitâ arte absoluta est. Dicunt, eas
factas à Gioto Florentino majori ex parte, quem
constat sui temporis omnium pictorum fuisse
nobilissimum: in illis exprimitur vita Jesu Chri-
sti, quæ variis depictæ coloribus omnino admira-
randæ sunt & excolenda.

dicitur tribus
confolare ec-
clesias, qua-
rum media,

P

31 In testudine sunt quatuor trianguli ele-
ganti ordine composti. In superiori parte ad
chorum est B. Franciscus, velut princeps in
sella reclinatoria, indutus veste egregia, cuius
capiti affixa sunt hæc verba: GLORIOSUS FRAN-
CISCUS. Ibi quoque extat vexillum cum septem
stellis, & angelis circumstantibus atque buc-
cinis clangentibus, eo spectaculo, quo trium-
phus famæ pingi solet, egregiè perpolito, &
polissima arte perfetto. In altero triangulo
dextrorum est porticus ambulatoria in prospe-
cta cum columnis, & in medio est figura, ve-
ste subnigra induata, cum aliis * & diadematæ
qua-

que omnibus
pervia est.

* an alia

AUCTORE
C. S.

A quadrato, quæ figura manu dextera tenet jugum, at lœvâ supponit digitum labello instar silentii; ad pedes in signum eximiæ humilitatis est frater quidam, qui accipit jugum, & propriis imponit humeris. Super caput figuræ est hæc nota: SANCTA OBEDIENTIA. Hinc pendet ad caput Crucifixus, sed solum appetat corpus & plaga lateralis, à qua erumpit magnus fluvius sanguinis. Dextrorsum est prudentia biceps cum his notis: SANCTA PRUDENTIA. Habet diadema cum sex inscriptis faciebus. Est media figura, sub qua est angelus ductor ejus, & duas alia figuræ, & respicientes, junctis manibus, præ se ferunt magnam religionem. Ex altero latere est consimilis figura cum subjectis verbis: SANCTA HUMILITAS: tenet accensam faculam. Ad pedes est angelus & semihomo & semianus.

Structure &
ornamenta
an crates
vimea?

B 32 In altero triangulo sinistrorsum est arx cum turribus hinc inde, & in medio turris veluti gerrum *, & terminus, & in apice est fenestra, & caput mulieris cum subscriptione: SANCTA CASTITAS. Astant duo angeli, quorum alter exhibet regnum, alter verò palmam. Ad pedes gerrii sunt duas figuræ, quælibet tenet manum extensam extra muros, & aspergit aquam super caput denudatæ figuræ. Alter angelus lavat dictam figuram instar balneatoris. Super has duas figuræs, quæ tenent vestem angelæ, leguntur hæc verba: SANCTA MUNDITIA: ex altera parte: SANCTA FORTITUDO. A latere est angelus lavans, & homo armis cinctus cum parvula in brachio, & multis alijs figuris, AMOR ET POENITENTIA. Sub amore est homo transfiguratus cum his notulis: MUNDITIA, quæ propellitur ab altera figura cum his litteris: MORS. In altero triangulo est figura velta, præter manus & dimidiæ partem brachii: manus autem sunt extensæ, & accipiunt munera, quæ duo angeli offerunt. Angelus à latere dextro, & offerit vestem & marsupium; altera offerit prætorium. Subtè verò quædam subjacet mulier, subcincta, & nudatis intra vespes pedibus, quæ, quantum ex facie, ex vultu, ex oculis & ex fronte suspicari possumus, repræsentant dominam Paupertatem, quam in sponsam suam B. Franciscus accipit. Christus verò à latere manum interjungit, atque eius dexteram contingit, cum hac inscriptione: SANCTA PAUPERTAS.

describuntur
ex Petro Ro-
dolphio.

C 33 In choro capellæ majoris est quædam egregia pictura, quam dicunt quidam fuisse manus & ingenii monumentum Pricci Capannæ, à nemine (quod ego sciam) adhuc satis intellecta. Communis tamen est omnium sententia, ab eodem Giotto fuisse expressam, quamvis præ se ferat, nescio quid majoris elegantia & dignitatis. Sub hac fornice modò est altare majus, ubi est tabernaculum pro custodia sanctissimæ Eucharistiae eleganter elaboratum, atque operâ venerabilis fratris Matthæi Assisiatis constructum. Altare verò circumquaque ferreis quibusdam infertis cratibus & ansulis intortis vallatum est: sub ara in abdito & secessu conditum est venerabile illud corpus beati Patris... Ante fores sacrarii sunt multæ, & hæc quidem insignes & egregiae picturæ, & (ut ferunt) manu Antonii Cavallini expressas*. Ante cancellos illius capellæ in angulo est sepulchrum cum crate ferrea, ubi dicunt condita esse quatuor corpora sociorum B. Francisci. Adiungunt quoque in inferiori ecclesia (quam ille scilicet

*an expres-
sa?

medium statuit) multæ capellæ, & quidem pulchræ & egregiæ. Primo est capella S. Catharinae, Cardinalis Egidii Cariglii Albernotii Hispani, cum multis figuris S. Catharinæ.

uti etiam ec-
clesie supe-
riorum,

34 Sed quantum spectat ad superiore ecclesiam, est usque adeò eleganter constructa, ut nihil pulchrius videri posset illo seculo; nec structura hujus ordinis invenitur in toto orbe. Suas habet portas congrua dimensione venustas, medium cæteris ampliorem: in tecto stellæ affixæ aureæ, & color impressus aëreus veram cæli faciem æmulatur. Sunt in choro sedilia ex materia nobili, arte, quam vocant Tarsicam, sculpturis & imaginibus insignia, quem ferunt Sansoni operâ constructum; cuius expressa imago conspicitur: in cujus ingressu supra januam est ibi oculus vitreus, unde transmititur lumen in morem cyclopis, latè patens in morem trianguli, in quo est imago vera (ut dicunt) B. Francisci, opere mosaico intertexto; opus (nisi fallor) Cimaboni. Inter utrunque ecclesiam est spatium octipedale, ne populus ambulans super pavimentum superioris ecclesiæ impedimento sit cæteris in ecclesia inferiori. Innititur autem pavimentum superioris ecclesiæ lignis abiegnis.

E

aliaque ad
eandem ba-
silicam spo-
llantia.

35 Portam ecclesiæ inferioris Sanson porticu quadam egregia exornavit, tecto inclusâ ob repentinis imbris, ut hæ litteræ declarant: FRATER FRANCISCUS SANSON GENERALIS MINORUM FIERI FECIT 1487. Circumcircà sunt duodecim turres teretes, & in unaquaque illarum est inferior testudo petræ granitæ rubæ, in memoriam duodecim Apostolorum ignis Spiritus sancti ardorem prætententis. Tribuna verò est albi lapidis in honorem B. Virginis. Sunt quoque in superiori ecclesia quædam picturæ, egregia manu Cimaboni & Giotti elaboratae. Chorus quoque cum subselliis manu Dominici Sanseverinatis Umbri opere intertexto, operâ & sumptu magistri Francisci Sansoni Generalis, ut inscriptio affixa declarat, magnificè fabrefactus. Nostro tempore organa constructa sunt à magistro Petro Antonio Nucerino Generali. Sed quod plurimam accessionem dignitatis habet, est turris campanaria, ita quidem eminens, ut arx potius videatur, quam turris. Sequentur ibidem etiam pauca de conventu ejusdem loci; sed de his modo satis superque. Ad singularia, quæ summi Pontifices eidem loco consulere, privilegia progradimur.

F

36 Sive basilica illa tres, sive, ut nonnulli alii volunt, solum duas ecclesiæ invicem impo-
stas contineat, certum est, saltem unam eārum-
dem anno 1230 eō usque perfectam fuisse, ut,
quod factum suprà diximus, venerabile S. Fran-
cisci corpus in ea honorificè deponi potuerit. Con-
stat item, deinde strenue laboratum fuisse, ut re-
liqua ingenis istius operis fabrica perficeretur.
Perfectam fuisse anno 1235 vel sequenti, statuit
Waddingus ad eundem annum num. 27, ex
sacra Christi Crucifixi imagine, quam, inquit,
superponi curavit frater Helias transiris seu
transversæ trabi euarganeæ templi superioris,
quam Giunta Pisanius affabre pinxit anno millesimo
ducentesimo trigesimo sexto, subjecta etiam ad vivum ipsius Heliae viva imagine, additis
sequentibus litteris:

Verisimilius
serius quam
anno 1236

Frater Helias fecit fieri.

Iesu Christe pie

Miserere precantis Heliae;

Illi 3

Giunta

AUCTORE Giunta Pisarus me pinxit anno Domini
C. S. M.CCCC.XXVI.

Indictione nona.

Subdit Waddingus: Detecta est hæc imago anno proximè elapo MDCCXIII, dum pro sollemnibus cuiusdam viri principis exequis tumultus funerarius superbo fastu ad templi tigna ascenderet, oporteretque transversam illam trabem, cui superposita crux, intercidi. Ita quidem in editione Lugdunensi anni 1625: at in Romana anni 1732 ex ipsis Waddingi annotatis, retentis ceteris, altera ejusdem detectionis occasio substituta his verbis est: Dum pro consecratione Francisci Cardinalis Boncompagni in episcopum Fanensem oporteret, transversam illam trabem, cui crux superposita, intercidi.

37 Premiserat etiam ibidem ex Chronico Marianis (quod ex illo etiam adopeavit Chalippus in Vita Gallica) eamdem ecclesiam anno 1235, vigesimo die Aprilis, Dominica in Albis à Gregorio IX summo Pontifice solennissimè consecratam fuisse. At quocunque anno (verisimiliter tamen serius, quam 1235) hac basilica perfecta fuerit, nullum est dubium, quin ejusdem consecratio nec anno 1235, nec per Gregorium IX, sed anno 1253 per Innocentium IV facta sit.

Mariani asserti levitas ex ipso, quod indicatur, tempore apparet: cum enim anno 1235 Pascha incidet in diem VIII Aprilis, Dominica in Albis eo anno non cucurrit cum vigesimo die Aprilis, sed cum die xv Aprilis, Pro Innocentio IV annoque 1253 testem habemus synchronum, ejusdem Pontificis confessarium ac facellatum, Nicolaum de Curbio, Ordinis Minorum, qui in ejusdem Innocentii Vita, à Stephano Baluzio tom. 7 Miscellanorum edita, pag. 391 & sequenti, ad propositum hac scripta reliquit.

38 Recedens postmodum de Perugia ipse Papa (Innocentius IV) Dominica die Octavum Resurrectionis Domini anno MCCCLII, Pontificatus sui anno x, venit Assisium, ubi cives civitatis illius ipsum cum tanto gaudio suscepserunt, quod in ipsis tanti patris aspectu præ ingenti & superabundanti lætitia nullo modo se poterant à multis lacrymis continere. Et mortuus est tota illa æstate cum omni sua familia in loco beati confessoris sancti Francisci, in quo loco corpus ejus sanctissimum requiescit.

C Qui de consilio fratrum suorum consecrationem ipsius ecclesiae faciendam, prædixit, in Dominica præcedente festum Ascensionis Domini. Adveniente quoque termino præfinito, consecrata est ipsa ecclesia & altaria in eadem per Dominum memoratum, & episcopos quoque plures. Ubi propter loci devotionem & reverentiam summi Pontificis, dictam ecclesiam consecrantis, tanta fluxit frequentia populum, prælatorum, Religiosorum, clericorum, viorum, mulierum & parvulorum, etiam tam de remotis provinciis, quam longinquis, ut nullus unquam posset eos præ multitudine numerare. Nam valles & colles, planities & ipsa civitas Assinas ex iis multipliciter replebatur. Contulit autem ipse dominus Papa illuc omnibus devotè accendentibus amplas remissiones & indulgentias peccatorum. Statuit enim ipse dominus Papa, ut singulis annis in tali die Dominicæ ante festum Ascensionis Domini festum consecrationis ipsius celebretur.*

39 Post hec Nicolaus varia immiscet de gestis Innocentii in eadem commoratione Assisie, tandemque num. 34 subdit: Celebrato postmodum ibi solemniter festo beati Francisci die

Sabbati, die Lunæ sequenti egrediens de Assisio cum tota curia, ad urbem Romam per Nationem & Sabinam est reversus. Pascha hoc anno 1253 celebratum fuit die xx Aprilis, Ascensio Domini die XXIX Maii, ideoque Dominica ante Ascensionem tunc incidit in XXV Maii, quo die ante annos viginti tres, summum Pontificatum gerente Gregorio IX, S. Francisci corpus in novam illam basilicam fuerat illatum. Franciscus Paginus tom. 3 Breviaris Romanorum Pontificum pag. 325, num. 59 eadem narrat ex laudato Nicolao, notaque, anniversarium hujus consecrationis diem, ab Innocentio IV indictum, deinde pridem antiquatum, à sacra Rituum Congregatione per decretum, anno 1686 die XIII Martii editum, Minoribus Conventualibus restitus permisum esse. Hinc in eorumdem hodierno Martyrologio mense Aprili, Sabbato ante Dominicam quintam post Pascha legitur: Assisi in Umbria, Dedicatione basilicæ patriarchæ sancti Francisci, quam Innocentius quartus ritu solemni consecravit, & Gregorius nonus Apostolicæ Sedi immediate subjicit, atque universi Seraphici Ordinis caput & matrem constituit.

40 Dum adhuc Assisi moratur Innocentius, Apostolicis litteris fideles bortatus est, ut ad eamdem à se consecratam ecclesiam pro imploranda Dei gratia frequenter accederent; annuasque indulgentias concessit. Has litteras exhibet Bullarium Franciscanum tom. 1, pag. 662, quarum hic est finis: Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, auctoritate confisi, omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui eamdem ecclesiam in anniversario Dedicationis ipsius & quindecim diebus sequentibus, annis singulis venerabiliter visitarint, & ibidem manum porrixerint pietatis, duos annos & octoginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum Assisi III Idus Junii, Pontificatus nostri anno decimo, id est, Christi 1253. Easdem indulgentias iterato concessit anno sequenti, litteris Anagnia datis, qua in laudato Bullario exstant pag. 759. Leguntur ibidem pag. 66 & sequenti due aliae epistola ejusdem Pontificis anno 1253 Assisi, ut dictum est, commorantis, in quarum prima fidelium oblationes in pecunia pro eadem ecclesia perficienda recipi; in secunda pro eadem locupletanda ornandaque etiam libros, calices, thuribula, crucis, bacilia (id est, pelves vel catinos) sive de auro, sive de argento, tunicas, dalmaticas, & cappas seu pluvialia & quæque indumenta & paramenta, tam ferica, quam alia, sive ad altarium & personarum, sive ad alium ipsius ornatum; campanas quoque magnas & parvas, & cetera ornamenta & vasa ecclesiastica liberè ac specialiter haberi posse, indulget, non obstantibus quibuscumque statutis vel constitutionibus ipsius Ordinis. &c.

41 Longum effet omnia Romanorum Pontificum diplomata, ad ejusdem sacra basilica decus & splendorem edita, fusis exponere; at minimè præterea est bulla Benedicti XIV, per quam hic Pontifex omnia decessorum privilegia rata habens, sua item addidit, ac eamdem basilicam in Patriarchalem atque in cappellam Pontificiam erexit. Exstat hec tomo 4 Bullarii Benedicti XIV à pag. 82, editionis Romane anni 1762 per Hieronymum Mainardum, ex quo, licet prolixa sit, quia multa summorum Pontificum eidem basilice collata beneficia memorat, tota in sequenti § dabatur.

qui & indulgentias annuas eidem basilicae conseruit.

E
& eam litteris suis commendauit;

F
quod & alii Pontifices fecerunt, maxime Benedictus XIV.

§ IV. Recitatur Bulla, per quam Benedictus XIV Papa basiliæ S. Francisci apud Assisium vetera privilegia confirmavit, nova concessit, & eamdem in Patriarchalem & cappellam Papalem erexit.

BENEDICTUS EPISCOPUS,

Servus Servorum Dei.

Ad perpetuam rei memoriam.

R
*Divinum elo-
quium imple-
tur, dum hu-
milius Fran-
ciscus exalta-
tur.*

Fidelis Dominus in verbis suis, quum sœpe in Scripturis sanctis declaraverit, exaltatum se illos, qui voluntariæ demissionis affectu humiliarent in terra animas suas, non solum in cœlesti Regno pusillos servos, quos Filii sui humilitati conformes reperit, gloriâ & honore mirabiliter coronat; sed etiam, ad mortaliū fidem excitandam & roborandam, hoc pro sua sapientia disponit, ut, qui viventes in mundo, mundi gloriam contempserunt, eique placere non curârunt, splendidioribus post mortem honoribus in ipso conspectu filiorum hominum extollantur, eorumque memoria in terris decorata fulgeat, & gloria clarescat. Quod quin in pluribus sanctis viris ab ipso mundi exordio, & maximè post constitutam Ecclesiæ, sœpissimè demonstratum est; tum verò in beati Francisci confessoris exaltatione, & in omnibus, quæ ad illius Instituti amplificationem & memoriæ celebritatē pertinent, manifestè impletum conspicimus. Qui enim vivens, in oculis suis, & aliorum vilescere semper studuit, ac opprobriis & vituperationibus delectari consuevit; jam pridem irrefragabili Catholicæ Ecclesiæ judicio, clarissimoque præconio, inter Amicos Dei cum ipso in cœlis regnantes ubique terrarum honoratur & colitur: illius autem corpus, in quo mortificationem Christi ad mortem usque circumferre non desstitut, singularibus signis atque prodigiis de cœlo illustratum, atque certantibus omnium ordinum studiis, ita populorum & principum devotione clarificatum fuit, ut ejusdem sepulchrum gloriosum super ambitiosa potentium sarculi monumenta merito celebrari mereatur.

C
*Recensentur
honores, qui-
bus basiliæ,
in qua Sancti
corpus recon-
ditum est.*

43. Et sanè vix altero ab illius obitu anno decurso, quum de Servi Dei exuviis decenter collocandis ageretur, eumque in finem opportunitus locus & fundus, prope Assisensis Civitatis mœnia illius alumnis pro Apostolica Sede recipientibus oblatus fuisset; san. mem. Prædecessor Noster Gregorius Papa IX dignum existimans & conveniens, illius memoriam, per quem tantus Ecclesiæ Dei fructus provenerat, in eo etiam honorificari, ut ecclesia, in qua ejus corpus recöndendum erat, nemini, præterquam Romano Pontifici, subfet; eumdem fundum in jus & proprietatem prædictæ Sedis

Apostolicæ recepit; statuitque, ecclesiam, inibi construendam, omnino liberam, ac nulli aliis, quam Apostolicæ Sedi subjectam fore; & ad hujusmodi libertatis ab Ecclesia Rotmana perceptæ indicium, unius libræ ceræ censum annuatim sibi, & Successoribus suis ab eadem ecclesia persolvendum decrevit; super quibus Apostolicas Litteras quarum initium est. RECOLENTES... edidit Reate xi Kalendas Novembris, Pontificatus sui anno 11.

44. Deinde verò, quum idem Gregorius prædecessor, in ipsa Assisiensi civitate, gloriosum Patriarcham Sanctorum confessorum catalogo rite adscriptisset, ac designatam hujusmodi ecclesiam in ipsius honorem Omnipotenti Deo dicandam erigendamque statuisset, illius primario lapide suis ipse manibus posito, per alias suas Litteras datas Laterani x Kalendas Maii, anno Incarnationis Dominicæ MDCCXXX*, Pontificatus sui anno iv, incipientes: Is, qui ECCLESIA..., non modò concessum eidem ecclesiæ libertatis & immediatæ Romano Pontifici subjectionis privilegium, nova & solemniori concessione firmavit, sed etiam ecclesiam ipsam Ordinis Fratrum Minorum Caput & Matrem ab omnibus habendam, ac in ea per Fratres ejusdem Ordinis perpetuò serviendum fore, constituit; aliaque ad afferendam illius immunitatem ac dignitatem, & Fratrum in ea deservientium commoda promovenda, opportunè decrevit, quæ latius continentur in præfatis ejusdem Gregorii Litteris: quas alii deinde Prædecessores Nostri, Romani Pontifices, ex quo ipsius sancti Francisci corpus in eamdem memorabilem pompa illatum fuit, in primis Innocentius Papa IV, qui postea ecclesiam ipsam ad supremum fastigium perductam, suaque jam constructione & mole conspicuam, anno MCCCLII, Dominicâ ante festum Ascensionis Domini, ad honorem Dei & ejusdem beati Francisci, solemni ritu deditavit; nec non Clemens Papa IV, per similes suas Litteras confirmarunt & innovarunt. Nicolaus verò etiam IV pecularibus Litteris, datis Reate ii Idus Maii Pontificatus sui anno ii, & incipientibus: PRÆCLARA..., statuit, ecclesiam ipsam, & totum locum ipsum cum pertinentiis suis Ecclesiastico interdicto, absque speciali & expresso Apostolicæ Sedis mandato, sub certa forma ibidem præscripta concepto, supponi non posse.

45. Porro eidem ecclesiæ non parùm honoris ex eo accessit, quod alii ex Prædecessoribus Nostri * Romanis Pontificibus, non solum ad eam beati Patriarchæ tumulum veneraturi, sœpe se contulerunt, sed in Pontificis quoque Aedibus, prope ipsam exstructis, ad non exiguum tempus domicilium figere, atque omnis generis Pontificalia Sacra in ea celebra-re confuerunt; insuper Apostolicæ Sedis scrienia, aliaque Ecclesiasticæ potestatis, & civilis imperii instrumenta apud eam collocarunt; nonnulli etiam in ea sepulturam sui corporis elegerunt; quapropter ejusdem ecclesiæ immediata Apostolicæ Sedis subjectio, quæ ipsi cum aliis pluribus per orbem ecclesiis, ab inferiorum Præsulum jurisdictione exemptis, communis videri poterat, peculiaris Pontificum dominii & proprietatis induit speciem; eo vel maximè confirmatam, quod, quum in unius structuræ altitudine trium revera ecclesiarum, quarum altera alteri imminet, mira ædificatio confurgat, in superioris ecclesiæ hemicyclo Pon-

ornata fuit
à summis
Pontificibus.

* I. MCEXXX

E

Eß illa Apo-
stolica Sedi
immediata
subjecta, ne
peculariis
* I. nostris

AUCTORE

C. S.

tifica mar morea cathedra contra aram maximam usque ab initio exstructa, semper stetisse dignoscitur; in ea verò, quæ media est, atque subiectum venerandi corporis conditorum proprius attingit, à latere altaris, ubi Pontifices Sacris solemnibus operantes thronum exesse oportuit, aliquot abhinc annis Pontificius pariter thronus ex autoritate primùm san. mem. Decessoris Nostri, Clementis Papæ XII, atque iterum Nobis annuentibus, erectus assiduè re tineri conspicitur.

*ei propria:
eiusdem pri-
vilegia con-
firmarunt
Nicolaus V
& Sixtus IV;*

B

46 De omnibus autem, quæ ad ipsam ecclesiam ejusque cultum & sacras actiones in ea peragendas quoquo modo pertinent, nihil, sive magnum, sive parvum, statui aut immutari consuevit, nisi consultis priùs Romanis Pontificibus pro tempore existentibus; quorum singularis cura, & sollicitudo tam pro ejusdem ecclesiae conservatione ac decore, quam pro recta omnium in ipsa agendorum ordinatione, semper enituit. Quare nūl mirum si plerique Romani Pontifices Prædecessores Nostri eamdem ecclesiam, Basilicam etiam nuncupatam, compluribus privilegiis, & gratis spiritualibus & temporalibus cumulärunt, & Nicolaus Papa V per suas Apostolicas Litteras incipientes: *LICET EX DEBITO...*, datas Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDL, VIII Idus Februarii, omnia, & singula privilegia & indulcta hujusmodi, tamquam à se ipso concessa, perpetuam roboris firmitatem obtinere decrevit; & Sixtus Papa IV eadem, aliaque posterius impertita, similiter pro suis adoptans, novo confirmationis munimine roboravit per suas pariter Litteras sub plumbo editas Romæ apud Sanctum Petrum pridie Idus Novembri anno MCDLXXI, quarum initium est:

AD ORDINEM.

*Sixtus V
archiconfrater-
nitas in ea ere-
xit, Innocen-
tius XII
indulgentias
plenarias &
pœnitentiariis
os constituit.*

C

47 Et Sixtus Papa V aliis similiter Litteris, datis XIII Kalendas Decembris anno MDLXXXV, piam Christifidelium utriusque sexus, Chordigerorum nuncupatorum, archiconfraternitatem in eadem ecclesia, & ad illius altare majus, auctoritate Apostolica erexit, compluribus eidem Indulgentiis & gratis concessis, quarum participatione etiamnum juxta posteriores Apostolicæ Sedis sanctiones innumeri Christifideles, aliis hujusmodi Confraternitatibus per omnes mundi partes ex ejusdem Sixti concessione erexit, aggregati ditantur. Utque alia innumera Apostolicæ liberalitatis erga eamdem ecclesiam effusa argumenta prætereamus, fel. rec. Prædecessor Noster Innocentius Papa XII per suas Litteras sub Annulo Piscatoris datas die XVII Augusti anno MDCCXCVIII, ac perpetuis temporibus valituras, omnibus Christifidelibus, qui illam verè pœnitentes & confessi, ac fac. Communione refecti, in quocumque anni die devotè visitaverint, ibique, ut in ipsis Litteris præscribitur, oravent, plenariam omnium peccatorum Indulgentiam, & remissionem concessit. Deinde etiam per alias finiles Litteras, die XI Martii sequentis anni editas, tres in eadem pro tempore deputandos ritèque constituendos Pœnitentiarios, Ordinis Fratrum Minorum Conventualium expressè professos, satis amplis facultatibus pro confluentium Christifidelium absolutione à peccatis atque censuris & pro votorum commutationibus, Apostolica auctoritate instructos, perpetuò extare voluit atque concessit.

48 Tot igitur venerabilium Prædecessorum

Nostrorum exemplis Nobis propositis, eorumque vestigiis insistentes, Nos etiam ad ejusdem ecclesiae splendorem ac decus augendum cumulandumque libenter adducti sumus. Quod quidem non tam singularis obsequiis Nostri affectus erga B. Franciscum patriarcham, multis jam rebus privatim, & publicè declaratus atque te status; & peculiaris quædam ac veluti hæreditaria in eundem familie Nostræ devotione, Nobis suggestis; dum animo occurrit, ipso adhuc beato Francisco in vivis agente, primùm Bononiæ locum illius discipulis ad eorum Ordinis cœnobium fundandum à Majoribus Nostris oblatum fuisse; illius verò cum Christo regnantis patrocinio complura in Nostros beneficia profecta, ipsiusque familie Nostræ conservationem, pestifera quondam grassante lue, acceptam referri, grata mente recolimus. Sed ea potissimum cogitatio Nobis suavit, quod merito sperandum duximus, Romanam Ecclesiam, ejusque ditionem, in cuius sinu beatus Pater & ortum habuit & sepulchrum, eo magis illius apud Deum intercessionibus protegendarum atque servandam, quod magis illustria ad illius memoriæ honorem Apostolicæ Sedis judicia extiterint & decreta.

49 Itaque motu proprio ac certâ scientiâ, & matura deliberatione Nostris, per hanc Nostram perpetuò valituras Constitutionem omnia & singula privilegia, prærogativas, libertates, exemptiones & immunitates, aliaque indulcta spæciale ecclesiae sancti Francisci Assisiensis, tam per præfatos Gregorium IX, Innocentium IV, Clementem etiam IV, Nicolaum IV, & V, Sixtum quoque IV, & V, ac Innocentium XII, quam per alios quoscumque Romanos Pontifices, Prædecessores Nostros, quandocumque, & qualitercumque concessa, seu confirmata & innovata, dummodo non sint aucti revocata, seu sub aliqua generali revocatione comprehensa, Nos etiam Apostolica auctoritate approbamus, confirmamus & innovamus, etiudemque ecclesiam ab ordinarii loci, ac omnium & quorumcumque præsulum, seu superiorum, etiam Regularium, tam ordinaria, quam delegata jurisdictione, visitatione, & auctoritate, penitus exemptam, liberam & immunem, sub immediata Nostra, & Successorum Nostrorum Romanorum Pontificum, & Sedi Apostolicæ potestate, dominio, & proprietate, confirmamus, & immutabiliter constituimus.

50 Præterea simili motu ac scientia prædictam ecclesiam Nostram sancti Francisci Assisiensis, præsentium Litterarum tenore, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, in Basilicam Patriarchalem, & Cappellam Papalem erigimus, ac tales ex nunc in futurum perpetuò esse & fore decernimus; eamque basilicam Patriarchalem, & Cappellam Papalem æquè & pariter nuncupari & haberi volumus, ac alia Basilicæ Patriarchales intra aliam Urbem, & extra illius muros, nec non Cappellæ Papales in Pontificiis ædibus & prope eas constitutæ, appellantur, atque censentur; statuentes nihilominus, eamdem Ordinis Fratrum Minorum ejusdem sancti Francisci Caput & Matrem semper esse, & haberi; nec non, ut hactenus, per Fratres ipsius Ordinis, Conventuales nuncupatos, in ea perpetuò serviendum fore; ac decernentes, antiquum censum unius libræ ceræ albæ, qui huc usque ex parte ejusdem basilicæ quotannis

*eamque in
basilicam pa-
triarchalem
& cappellam
Pontificiam
erigit.*

D
*Benedictus
XIV illorum
exemplum ac
privatis pu-
blicisque ra-
tionibus mo-
rus.*

*omnia deces-
orum suo-
rum privile-
gia eisdem
ecclesia con-
cessa confor-
mat.*

E

in

A * quo in pervigilio natalis sanctorum apostolorum Petri & Pauli in signum immediatæ subjectionis Apostolicæ Sedi, in camera Apostolica persolvi solebat, perpetuis futuris temporibus in memoria etiam hujus honorificissimi fœderis, qua noviter basilica Assisiensis cum Sede Apostolica conjuncta est, ut antea, præstari & recipi debere.

secundum in illa Pontifici-
um thronum
collocat, de
altaribus
quedam sta-
tuit,

§ 1 Volumus idcirco, Pontificium thronum, seu cathedram, tam eam videlicet, quæ in superiori ecclesia jam inde ab initio stabiliter locata conspicitur, quam quæ in ecclesia inferiori posterius, ut præsertur, erecta fuit, iisdem in locis, in quibus nunc sunt, pro solius Romani Pontificis, & nullius alterius, usu perpetuò retineri. Utrumque autem altare maius basilicæ hujusmodi, ex ea tamen parte dumtaxat, quâ thronum Pontificium respicit, altare Pontificium, seu Papale, ex nunc in posterum esse & fore, declaramus; ita ut nemini liceat, absque speciali indulto, seu extra casus, ut infrâ, permisso, in uno aut altero eorum Missam, sive privatim sive solemniter celebrare.

B speciale librum ritua-
lem ac cere-
monialem
tradidit,

§ 2 De sacris autem actionibus, in eadem basilica peragendis, & cæteris ritibus ibidem servandis, quum nos multiplices leges & regulas in unum colligi jusserimus, easdemque peculiari instructione digestas, ac diligenter examinatas, atque probatas, aliis nostris Apostolicis litteris in forma brevis, cum Cæmerionalis hujusmodi insertione hac ipsa die expeditis, duxerimus confirmandas; nunc omnia & singula in Cæmeriali prædicto ordinata, & contenta, ac præsertim indulta celebrandi in præfatis Papalibus aris, tam custodi conveniuntus ejusdem sancti Francisci, quam alii diversis præstilibus, atque personis in dignitate ecclæstica constitutis, sacerdotalibus seu Regularibus prælatis, pro statis diebus, seu certis respectivè vicibus concessa, & alia quæcunque, etiam indulti & privilegii naturam habentia, tam in ipsius basilicæ, quam in personarum quarumvis favorem, ibidem præscripta atque statuta, præsentium quoque tenore approbamus, ac etiam perpetuò confirmamus: mandantes omnibus & singulis, ad quos pertinet, & quandocunque pertinebit in posterum, etiam specifica mentione & expressione dignis, ut omnia & singula ibidem, ut præsertur, ordinata & disposita observent, ac respectivè iisdem in omnibus & per omnia se conformare studeant, iisque obsequantur.

C concedit pri-
vilegium in
pulsanis
campanis,
*an in con-
cilio s.

§ 3 Neque verò eamdem basilicam comprehensam esse aut censi, volumus, sub prædecessoris nostri, Leonis Papæ X, lege, ab ipso concilio * Lateranensi edita, quam scilicet sub certa poena vetuit, ne in Sabbato Majoris hebdomadæ, in quibuslibet sacerdotalium aut Regularium, etiam privilegiatorum ecclesiis, antequam in cathedralibus seu matricibus locorum, campanæ pulsari possent; quin immo illam, utpote Papalem & patriarchalem basilicam, ab hujusmodi lege specialiter eximimus per præsentes; ita tamen ut, si illius campanas prædicta die ante illas cathedralis ecclesiæ Assisiensis pulsari contingat, aliae in eadem civitate vel extra eam constitutæ ecclesiæ nequaquam eidem basilicæ respondere, sed à prædicta ecclesia cathedrali hac in re, ut antea, dependere teneantur.

§ 4 Quod si ad implorandam cælestis auxilii Octobris Tomus II.

opem publicæ preces, oblatâ fidelibus indulgentiâ, de mandato Apostolicæ Sedis, ut idem fieri solet, per civitates atque diœceses sint indicenda, seu Jubilæi generalis, vel particularis concessio, aut extenſio, ab eadem Apostolica Sede emanaverit, relicta locorum ordinariis facultate designandi ecclesiæ aliquot, præter cathedralem uniuscujusque civitatis, in quibus hujusmodi preces fundenda, seu quæ ad indulgentiam aut jubilæum consequendum visitandæ sint: quod pertinet ad Assisiensem civitatem, volumus & decernimus, eamdem basilicam S. Francisci, tanquam à Nobis & Romano Pontifice pro tempore existente ad prædictos effectus, unâ cum ipsius civitatis cathedrali ecclesia singulis vicibus expressè designatam semper haberi; dictamque facultatem ab Assisiensi episcopo seu ordinario exerceri posse dumtaxat in aliarum ecclesiæ delictu; si forte plures, duabus ecclesiæs, fuerint designanda. Cæterum ejusmodi episcopi seu ordinarii edicta, sententias, mandataque omnia, sive ad divinum cultum, sive ad cleri populi suum regimen quomodo cumque spectantia, ad valvas ipsius basilicæ, seu respectivè in illius sacraario proponi non interdicimus; ejusdemque ordinationes atque statuta super præmissis, alioquin ritè condita & lata, ibidem per eos, ad quos pertinet, observari volumus & mandamus.

§ 5 Quod autem ad debitam erga gloriosum beati Francisci corpus fidelium venerationem fovendam, & magis magisque afferendam, fec. prædecessor noster, Clemens Papa VII, per suas litteras sub annulo Piscatoris, die xviii Julii M DXXVI ad tunc existentem Perusiae & Umbriæ vicelegatum datas, quarum initium est: ACCEPIMUS, ... singulis annis in processione solemnî die prima Augusti ab ecclesia ejusdem sancti Francisci ad aliam sanctæ Mariæ Angelorum, sive de Portiuncula, habenda, servandum decrevit; atque itidem rec. me. Prædecessor quoque noster, Urbanus Papaæ VIII, per similes litteras datas die xxii Martii anno MDCXLIII incipientes DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, perpetuò custodiendum voluit & præcepit; id ipsum nos quoque earumdem præsentium tenore in posterum perpetuò servandum decernimus & jubemus.

§ 6 Et quoniam ad venerandum ejusdem gloriosissimi Confessoris tumulum, ejusque patrocinii suffragia demerenda, atque etiam ut indulgentiæ quotidiane compotes fiant, frequentes undique fideles ad præfatam basilicam omni tempore confluere dignoscuntur; Nos opportuna animarum saluti procurandæ subsidia augere cupientes, volumus, ut præter tres pœnitentiarios ibidem ex auctoritate prædicti Innocentii Papæ XII, ut suprà dictum est, constitutos, tres alii ejusdem Ordinis Minorum Conventionalium Fratres expressè professi, ad hujusmodi munus idonei, vitâque & moribus conspicui, per ordinarium loci examinati & approbati, à dilecto filio moderno, & pro tempore existente Ministro generali Ordinis præfati, in dicta basilica pœnitentiarii etiam pro tempore constituentur & deputentur; qui sic constituti & deputati, omnibus & singulis facultatibus per dictum Innocentium prædecessorem prioribus tribus pœnitentiariis, ut præsertur, concessis & clargitis, & in præcitatâ ipsius litteris,

K k k k k quan-

AUCTORE
C. S.
designat il-
lam semper
visitandam
tempore ju-
bilei & pre-
sum indicta-
rum à Ponti-
ficibus:

E

decreta super
processione die
1 Augus-
ti
quotannis
habenda con-
firmat:

F
tribus peni-
tentiariis
tres alias
addit:

80 APPEND. AD GLORIAM

AUCTORE

C. S.

quarum initium est: Ex INCUMBENTI, datis apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Pectoris die xi Martii MDCCXIX, latius expressis, æquè & parviter, ex concessione Nostra, & præsentium litterarum vigore gaudeant & utantur.

*concessione
altarum pro
defunctis pri-
uilegiatorum*

57 Præterea fidelium defunctorum refrigerio & saluti per opportunam spiritualis thefauri, dispensationi Nostræ concredi, erogationem amplius consulere volentes, quum in præfata basilica altare majus ecclesiæ inferioris omnipotenti Deo in honore S. Francisci dicatum, à fel. rec. prædecessore Nostro, Gregorio Papa XIII, per litteras anno Incarnationis Dominicæ MDLXXVII, pridie Idus Octobris sub plumbo editas, quarum initium est: OMNIA SALUTI, privilegio quotidiano ac perpetuo pro defunctis decoratum exstiterit; verum experientia compertum fuerit, piis confluentium votis & eleemosynarum oblationibus, quæ pro Missis ad hujusmodi altare celebrandis deferebantur, minimè satisfieri posse per eum numerum Missarum, quæ singulis diebus ad illud celebrari valebant; iteque jam pridem à pia mem. Alexandro PP. VII concessum fuerit, ut, quæ Missæ ad illud celebrari tunc nequivant, ad alia duo altaria, in literis super hoc editis enunciata, pari cum fidelium defunctorum suffragatione celebrari possent.

*confirmat, eo-
rumdemque
numeros
auget:*

58 Nos prædictas Gregorii prædecessoris litteras præsentium tenore etiam perpetuò confirmantes, simili motu & auctoritate statuimus, atque concedimus, ut Missæ, pro quibus ad præfatum altare celebrandis eleemosynas pro tempore offerri contigerit, quæque ad idem altare re ipsa celebrari nequierint, ad altare majus ecclesiæ superioris, ex ea videlicet parte, quâ illud nequaquam Pontificium altare esse & fore, decrevimus; nec non ad tria infra scripta altaria, in inferiori ecclesia posita, nimirum ad altare sacrarum reliquiarum, & ad alterum Conceptionis beatæ Mariæ Virginis immaculatæ, & ad reliquum B. Josephi à Cupertino confessoris, liberè & licet celebrari possint & valeant; ita ut earumdem Missarum oneri perinde satisfiat, & satisfactum esse censetur, ac si Missæ hujusmodi ad præfatum altare primariò privilegium celebratæ forent.

Præterea dictum altare majus superioris ecclesiæ, quâ Pontificium est, simili privilegio decorare volentes, eadem auctoritate, Nobis à Domino tradita, concedimus, ut, quoties Missa ad altare hujusmodi, prædictorum indultorum, aliorumque forsan deinceps specialiter concedendorum, vigore celebrabitur pro anima cuiuscumque fidelis, quæ Deo in charitate conjuncta ab hac luce migraverit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ indulgentiam per modum suffragii consequatur, & Domini Nostri Jesu Christi, ac beatissimæ Virginis Mariæ, aliorumque omnium Sanctorum meritis suffragantibus, à purgatoriis pœnis liberetur.

*gravissim
votat, sacras
reliquias,
ibidem fer-
ratis, di-
frabili:
* integer
* inviculatu-
que*

59 Ut autem insignis sacrarum Reliquiarum thesaurus, qui in dicta basilica, ejusque sacrario asservatur, & magnam populorum devotionem erga sanctuarium hujusmodi meritò conciliat, integrum* inviolatumque* permaneat, resque & memoriarum, quæ ad sanctum patriarcham Franciscum quoquomodo pertinent, minimè disperdantur, aut pereant; Nos dilectis filiis custodi & fratribus conventus prædicti S. Francisci, nec non ipsius Ordinis Minorum Con-

POSTH. S. FRANCISCI C.

ventualium superioribus, etiam Ministro generali, pro tempore existentibus, sub excommunicationis sententia, eo ipso incurrenda, cuius absolutionem, præterquam pro iis, qui in mortis articulo constituti fuerint, Nobis & successoribus Nostris, Romanis Pontificibus, pro tempore existentibus, reservamus; nec non remotionis ab eorum respectivè officiis, aliisque arbitrio Nostro & successorum prædictorum infligendis poenis, per præsentes expressè interdicimus, & prohibemus, ne quavis causa & occasione, absque nostra & successorum nostrorum prædictorum licentia, in scriptis tradenda, particulam aliquam Reliquiarum, sive ad dictum S. Franciscum quomodolibet pertinentium, sive aliarum, quæ in dicta basilica illiusque sacrario asservantur, extrahere, dividere, & aliis concedere ac donare, aut pro se retinere audeant seu presumant.

D

60 Præterea de ejusdem basilicæ decore ac libertate plurimùm, ut par est, solliciti simili auctoritate ac tenore prædictis custodi ac fratribus, & aliis quibusvis, etiam superioribus & Ministro generali præfatis, præcipimus & districte prohibemus, ne jus patronatus alicujus altaris aut capellæ, in eadem basilica existentis, neve locum ad sepulturam edificandam, seu scanditum, vel sedile, aut areæ situm ad illud collocandum, aut retinendum intra eamdem basilicam, cuilibet personæ, etiam specifica & individua mentione dignæ, aut familiæ, seu virorum, aut mulierum cœtu, congregationi, aut universitati, inconsulto Romano Pontifice pro tempore existente, nec nisi facultate ab eo in scriptis pariter obtenta, in posterum concedant; & quidquid contra hujus præcepti Nostræ formam* per eos fieri aut attentari contigerit, ex * formam nunc irritum & inane decernimus. Quæ vero scanna aut sedilia jam nunc ex legitimis iuribus in eadem basilica existere, seu certis in locis intra eamdem retineri solere dignoscuntur, volumis & jubemus, ut omnia ad aequalem mensuram & formam reducantur, sublati gradibus & suppedaneis quibuscumque, atque ita per basilicæ spatia collocentur, ut non deformitatem, sed potius decorem illi afferant & ornatum. Per hæc autem ullius personæ, familiæ aut universitatis asserta jura, sive patronatus in ejusdem basilicæ altaria & capellas, sive habendi sepulturas intra eamdem, aut scanna, aut sedilia ibidem retinendi, nisi quatenus legitimis & sufficientibus titulis aut consuetudinibus fulciantur, approbare non intendimus.

*pro decore &
ornatu basi-
lica varia
ordinata*

E

61 Externas quoque porticus & aream præforibus utrinque ecclesiæ, tam superioris, quam inferioris, nec non adnexi conventus, in longum latumque protensam usque ad locum, qui dicitur LA CORDONATA, & ad Fossam, SANCTÆ MARGARITÆ nuncupatam, non solùm ab omni molestia & perturbatione liberas & immunes pro Nostra & Apostolicæ Sedis reverentia servari volumus & præcipimus; verum etiam Ecclesiasticæ localis immunitatis iuribus gaudere concedimus, & earumdem præsentium tenore decernimus; ampliantes quoad* fel. rec. prædecessoris Nostri, Benedicti Papæ XIII, concessionem, in schedula Motus proprii die xx Decembris MDCCXVI ab ipso signata, latius expressam, eamdemque nihilominus in reliquis ejus partibus confirmantes; ac decernentes, tam prædecessorum nostrarum Gregorii XIV, ejusdemque Benedicti XIII ac

F

*immunita-
tem localem,
alios con-
cessam, ex-
tendit:*

* an quoad
hoc?

Cle.

A Clementis XII, Apostolicas constitutiones super immunitate locali, quām Nostram anno Incarnationis Dominicæ MDCCCCXXIX, Idibus Martii, Pontificatus Nostri anno x, editam, quæ incipit: **OFFICII NOSTRI RATIO**, in occurrentibus casibus servandas & exequendas esse. Nos enim venerabili fratri, moderno & pro tempore existenti, episcopo Assisiensi omnes ad id necessarias & opportunas facultates iisdem auctoritate & tenore perpetuò tribuimus & elargimur.

monasterii
Campi-longi
& beneficio-
rum unionem

62 Porrò quum aliàs memoratus prædecessor Noster, Sextus Papa IV, conservationi straturarum ejusdem basilicæ & domus adnexæ, ac etiam augmento divini cultus, & sustentationi majoris numeri fratrum ad illud in ea exercendum à prima erectione deputatorum, prospicere volens, per suas Apostolicas litteras sub plumbo datas Assisi anno Incarnationis Dominicæ MCCCCCLXXVI, oðavo Kalendas Septembbris, incipientes: **VENERABILEM**, in monasterio olim existente sancti Nicolai de Campo-longo Ordinis sancti Benedicti, Assisiensis dioecesis, abbatiale dignitatem & Ordinem prædictum, ac nomen ipsum & titulum monasterii suppresserit & extinxerit, illiusque structuras, ædifica ac bona omnia, ac etiam deinde per alias similes litteras datas Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCCCLXXVIII, quarto Nonas Februarii, quarum initium est: **APPLICAVIMUS**, omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura, olim ad collationem abbatis dicti suppressi monasterii, cum conventu ejusdem monasterii, vel sine, spectantia & pertinentia, eorumque fructus, redditus, & proventus, sacrissimæ dominis ejusdem sancti Francisci pro suppotatione onerum fabricæ hujusmodi, & fratrum in decenti numero ibidem sustentatione, perpetuò applicaverit, appropriaverit, univerit & incorporaverit, ita ut liceret custodi & fratribus prædictæ domus, pro tempore existentibus, hujusmodi beneficiis, eorumque ecclesiis, capellis & altaribus per aliquem etiam ejusdem Ordinis professorem, ad eorum nutum amovibilem, in divinis deserviri facere, ac onera ipsis adnexa, & aliàs personis eadem pro tempore obtinentibus incumbentia, etiam in ministracione Sacramentorum, perferre & admovere.

basilice &
conventui
confirmat
&c:

63 Nos hujusmodi applicationem & unionem, ad effectum præmissum, novæ confirmationis Nostræ munimine roboramus, ac insuper induciam à multo jam tempore & actu, ut acceptimus, vigentem consuetudinem, ut scilicet ad exercitium curæ animarum in quatuor parochialibus, videlicet in una sancti Petri Castris Paradisi nuncupat., ac in alia sancti Joannis Baptista Castris Podii Superioris, ac in altera ejusdem sancti Joannis Baptista Castris Plebis, & in reliqua sancti Laurentii Castris Porcianni, nec non in ecclesia sancte Mariæ de Gualdo nuncupat., mox dictæ parochialis sancti Laurentii subsidiaria, ecclesiæ, olim à prædicto monasterio dependentibus, totidem presbyteri sacerdotes in illarum vicarios curatos pro tempore à prædictæ domus custode & fratribus amovibili deputentur, præsentium tenore approbamus, & in posterum quoque servari concedimus, mandantes, ut omnes & singuli vicarii curati hujusmodi præter assistentiam &

Oðobris Tomus II.

obsequium ecclesiæ cathedrali Assisiensi in consuetis functionibus & processionibus ab ipsis præstandum, supplicationi etiam, in Dominica infra Octavam solemnitatis Corporis Christi ab eadem basilica S. Francisci quotannis celebrandæ, in loco ipsis in præfato Cæremoniali assignato, interesse teneantur.

64 Cæterum sæpediæ conventus custodi & fratribus, ac etiam præfati Ordinis Ministro generali, pro tempore existentibus, harum serie injungimus, & enixè commendamus, ut ipsis tam prædictarum, ac etiam sanctæ Margaritæ intra Assisiensem civitatem, parochialium, quām aliarum ab eodem conventu qualcumque ratione dependentium, videlicet dicti sancti Nicolai de Campo-longo, & sancti Francisci Parvuli nuncupati intra Assisi, ac sanctæ Mariæ conventus Rivitorum, nec non sancti Joannis Baptistæ prope eundem Rivum-tortum, ejusdemque sanctæ Mariæ apud castrum Rocchicciola, ejusdem Assisiensis diecesis, & alterius sancti Joannis Baptistæ extra muros castri Turris Alfinæ, dioecesis Urbevanæ, ecclesiarum conservationi, ac in eis sacrarum suppellestilium manutentioni diligenter & sedulò incumbant.

65 Denique iisdem custodi & fratribus, in iis præsertim, quæ ad animarum salutem referuntur, uberioris gratificari, dictasque sanctæ Margaritæ in civitate Assisiensi, & sancti Petri Castris Paradisi, & sancti Joannis Baptistæ Castris Podii Superioris, ac aliam ejusdem S. Joannis Baptistæ Castris Plebis, nec non S. Laurentii Castris Porcianni, parochiales, ac etiam præfatam sanctæ Mariæ de Gualdo dictæ Assisiensis diecesis ecclesiæ, à præfato conventu ratione unionis à dicto Sixto Papa IV, ut præfertur, factæ dependentes, speciali pro animabus in purgatorio existentibus privilegio illustrare volentes, auctoritate Nobis à Domino tradita, ac de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli, apostolorum ejus, auctoritate confisi, ut, quum die Commemorationis omnium fidelium defunctorum, ac singulis diebus infra illius Octavam, ac feriâ sextâ cujuslibet hebdomadæ sacerdos aliquis sacerdotalis, vel cuiusvis Ordinis, Congregationis, seu instituti Regularis, Missam Defunctorum pro anima cuiuscumque Christifidelis, quæ Deo in charitate conjuncta ab hac luce migraverit, ad altare majus dictarum sex ecclesiarum celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum suffragii indulgentiam consequatur; ita ut ejusdem Domini Nostri Jesu Christi, ac beatissimæ Virginis Mariæ, Sanctorumque omnium meritis sibi suffragantibus, à purgatoriis pœnis liberetur, in perpetuum concedimus & indulgemus. Cujus quidem concessionis in singulis ecclesiæ hujusmodi monumentum lapideum publico aspectui apponi volumus & mandamus.

66 Decernentes, præfentes Nostras litteras, etiam ex eo, quod, quicunque in præmissis premissores firmitate:

commendat
prædictarum
ecclesiarum
conservatio-
nem, orna-
tumque, &
divinum in
iisdem cul-
tum.

E

sex ecclesiæ
prædictis con-
cedi: singula
altaria priu-
legiata pro
defunctis.

F

Kkkk 2 nibus,

AUCTORE**C. S.**

nibus, derogationibus, modificationibus, decretis vel declarationibus, etiam motu, scientia & potestatis plenitudine similibus, ac etiam consistorialiter, aut alias quandocumque, & quibusvis de causis, etiam pro tempore factis, minimè comprehendi, sed ab illis semper exceptas, & quoties illæ emanabunt, toties in pristinum statum restitutas, ac de novo confessas, semperque & perpetuò validas, firmas & efficaces esse, & fore, suosque plenarios & integros effectus fortiri & obtinere, ac ab omnibus, ad quos spectat, & spectabit quomodolibet in futurum, perpetuò & inviolabiliter observari, ac praedictæ basilicæ & praefati respectivè conventus custodi & fratribus, nunc & pro tempore existentibus, ac ecclesiis praeditis, aliisque ecclesiis & personis, quarum favorem eadem praesentes quomodolibet concernunt, perpetuis futuris temporibus plenissimè suffragari debere; eosdemque super premissis omnibus & singulis per quoscumque quavis auctoritate quomodolibet molestari, perturbari, inquietari, vel impediri, neque ad probacionem, seu verificationem quorumcumque in eisdem praesentibus litteris narratorum, ullatenus unquam teneri, nec ad id in judicio, vel extra, cogi vel compelli posse; sive in premissis ordinibus censeri, ac ita per quoscumque judices ordinarios, vel delegatos, quavis auctoritate & potestate fungentes, etiam causarum palati Apostolici auditores, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, etiam de latere legatos, vicelegatos, dictaque Sedis nuncios, sublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & interpretandi facultate & auctoritate, judicari & definiri debere; ac irritum & inane, si secùs super his à quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

**Deputatio
judicium af-
ficientium &
exsectorum.**

67 Quocirca dilectis filiis nostris Henrico Benedicto Mariæ Clementi, basilicæ sanctorum duodecim Apostolorum praedictæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbytero Cardinali, duci Eboracensi nuncupato, ac Vincentio Tituli sanctorum Marcellini & Petri, ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ etiam presbytero Cardinali, Malvetio nuncupato, eorumque in basilica & titulo hujusmodi Cardinalibus successoribus, nec non dilecto etiam filio moderno, & pro tempore existenti causarum curiæ cameræ Apostolicae generali auditori, per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum, per se, vel alium, seu alios, ipsas praesentes literas, & in eis contenta quæcumque, ubi & quando opus fuerit, ac quoties pro parte pro tempore existentis custodis dicti conventus fuerint requisiti, solemniter publicantes, eique in premissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant auctoritate nostræ easdem, & in eis contenta hujusmodi, ab omnibus, ad quos spectat, & pro tempore spectabit, inviolabiliter observari, dictamque basilicam, ac ipsius conventus custodem, & fratres, aliasque ecclesiæ praedictas, illis omnibus & singulis pacifice frui & gaudere; non permittentes eos, vel quempiam ex ipsis, desuper per quoscumque quomodolibet indebet molestari, perturbari vel inquietari: contradictores quoslibet & rebelles, cujuscumque status, gradus, ordinis, dignitatis vel præminentia fuerint, per sententias, censuras & poenas Ecclesiasticas, aliaque opportuna juris & facti remedia, appellatione postposita, compescen-

do; ac legitimis super his habendis servatis processibus, sententias, censuras, & poenas ipsas, etiam iteratis vicibus aggravando, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

D**68** Non obstantibus, quatenus opus sit, *Drogatio
contraria.*

Nostra, & cancellariæ Apostolicæ regula de jure quæsito non tollendo, & Bonifacii octavi etiam prædecessoris Nostri, quâ cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diœcesim ad iudicium evocetur, seu ne judices à Sede Apostolica prædicta deputati extra civitatem vel diœcesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, aut alii, vel aliis vicibus suas committere audeant vel presumant, & in concilio generali edita de duabus dietis, dummodo ultra tres dictas aliquis auctoritate praesentium ad iudicium non trahatur, nec non premissis aliisque Apostolicis aliorum quorumcumque Romanorum Pontificum, pariter prædecessorum Nostrorum, ac etiam in synodibus, provincialibus & universalibus conciliis editis, generalibus vel specialibus constitutionibus & ordinationibus, nec non majoris ecclesiæ & civitatis Assisiensis, dictique Ordinis Minorum sancti Francisci, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis & consuetudinibus: privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis, quibusvis personis, civitatibus, & locis per quoscumque Romanos Pontifices, Prædecessores Nostros, Sedemque prædictam, sub quibuscumque tenoribus & formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, nec non irritantibus & aliis decretis, in genere, vel in specie, etiam motu, scientia & potestatis plenitudine similibus, etiam iteratis & multiplicatis vicibus concessis, confirmatis & innovatis; quibus omnibus & singulis, etiam si de illis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa & individua, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quavis alia expressio habenda, vel aliqua alia forma ad hoc servanda foret, eorum tenores, praesentibus pro sufficienter expressis, & inferitis habentes, illis alias in suo robore permanuris, ad effectum validitatis & perpetuæ firmitatis premissorum omnium & singulorum, hac vice dumtaxat harum serie specialiter & expressè derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque. Aut si aliquibus communiter aut divisim ab eadem sit Sede indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint, nisi per literas Apostolicas facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

E**F***Fides haben-
da transum-
ptis.*

69 Ad hoc autem, ut praesentes nostræ litteræ amplius innotescant, & de eis fides commode fieri possit; volumus, quod ipsarum transumptis, etiam impressis, manu cancellarii seu archivistæ dicti conventus, seu cujusvis notarii publici subscriptis, ac sigillo ejusdem conventus, vel alicujus personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ, munitis, eadem profus ubique fides in judicio & extra illud adhibetur, quæ iisdem praesentibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

*Sanctio poe-
nalis.*

70 Nulli ergo omnino hominum licet paginam hanc nostræ approbationis, confirmationis, constitutionis, erectionis, interdicti, prohibitionis, statuti, concessionis, indulti, man-

A mandati, decreti, derogationis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto, octavo Calendas Aprilis, Pontificatus Nostri anno quartodecimo.

D. Card. Passioneus.

J. Card. Pro-Datarius.

Visa

De Curia J. C. Boschi

J. B. Eugenius.

Loco plumbi.

Registrata in Secretaria Brevium.

Publicata die 6 Aprilis 1754.

pellatum est SACELLUM DE PORTIUNCULA, AUCTORR atque etiam B. MARIE ANGELORUM. Elapsis autem aliquot annis, eremitæ inde discesserunt in Æmiliam, ac deinde eundem locum B. Benedictus abbas obtinuit sub annum dxi. Et sic ad Benedictinos de Monte Subasio pervenit. Ignoratum mibi est, quibus monumentis usus fuerit illustrissimus Octavius ad hæc afferenda; sed certiora mibi sunt, quæ sequuntur.

73 Subditur hic, S. Franciscum hanc adi- ^{Anus ipse restaurauit.} quæ San- culam fædè neglectam, post reparatas SS. Da- miani & apostoli Petri ecclesias, restaurâsse, ac demum à Montis Subasi abbate sibi suisque accepisse ea lege, ut, si quando Deus eorum Ordinem amplificasset, domus hæc totius Ordinis mater & caput habercetur, & cetera, que in Commentario prævio explicavimus. At de loco ipso ibidem hæc subiungit laudans Grouwelus: S. Franciscus, procurantibus benefactoribus, pauperculum conventum ædificavit apud S. Mariam de Portiuncula. Unde refert S. Bonaventura cap. 8 & 10, quod sanctus Pater ibi cel- lam habuerit, in qua & episcopus Assiensis Sanctum orantem conspexit. Postea novus con- ventus adjectus est cum nova ecclesia. Ut au- tem lector ideam quamdam habeat ecclesiæ Portiunculæ veteris & novæ, delineationem utriusque appono. Tum illam exhibet, quam ego chalcographo nostro imitandam dedi, atque hic post num. 75 pariter curioso lectori exhibeo.

74 Pergit Grouwelus: Sacellum, in quo datur ex Christus Indulgentias dedit, quodque horâ cir- ^{Opusculo R. P. Grouweli} citèr mediâ distat Assisio, ædificatum est ex subalbo impolito lapide. In latitudine habet pedes circuitè septemdecim: in longitudine trigin- ta septem. Supra frontispicium parva est tur- ris altitudinis octo pedum. Parietes laterales in altitudine habent septemdecim pedes. For- nix est figuræ fermè ovalis. Paries interior, tam ex vetustate, quam devoto populi contactu multum detritus, donariis argenteis, aliisque devotionis argumentis est ornatus. Altare can- cellis ferreis artificiosè fabricatis separatum conspicitur. In pariete ad cornu Evangelii fe- nesstra est. Porta, per quam facellum à parte interiori ingredimur lucraturi indulgentias, ha- bet latitudinem novem pedum; illa autem, per quam ad cornu Epistolæ egreditur, habet in latitudine octo pedes. Est & altera porta minor in parte posteriori facelli, per quam sacerdos Sacrum solemne celebraturus cum ministris al- tare accedit.

75 Inferior altaris pictura Annunciatio- ^{de Indulgen- tia ejusdem loci.} nem, ab archangelo Gabriele Deiparæ factam, repræsentat, quæ à B. Francisci temporibus in eodem facello fuisse refertur. Hæc autem pi- cture, laminâ argenteâ malleo ductâ, est, fa- ciebus beatæ Virginis & archangeli exceptis, jam totaliter tecta. Retro hoc facellum à cor- nu Epistolæ circuitè triginta tres pedes versus chorum cella conspicitur, in qua beatus pater noster Franciscus habitavit, & mortuus est iv Octobris anno MCCXXVI. Hanc cellam tem- plum majus jam superædificatum complectitur, extra cuius parietes, at intra conventus limi- tes, exstat facellum, quod olim spelunca erat, ad quam B. Franciscus plurimum orandi causâ se conferebat, & in qua tentatio carnalis eum adeò apprehendit, ut inde exiens, antequam Indulgentiam à Christo accepisset, nudum se in vepres & spinas projecerit. Istæ in rosetum dul-

S V. Præcipuæ S. Francisci ec- clesiæ prope & intra civitatem **B** Assisiensem: mons sacer Al- vernus, in quo illi sacra stig- mata collata fuerunt.

*Præ reliquis
ad amata S.
Francisco &
ducu de Por-
tiunculane*

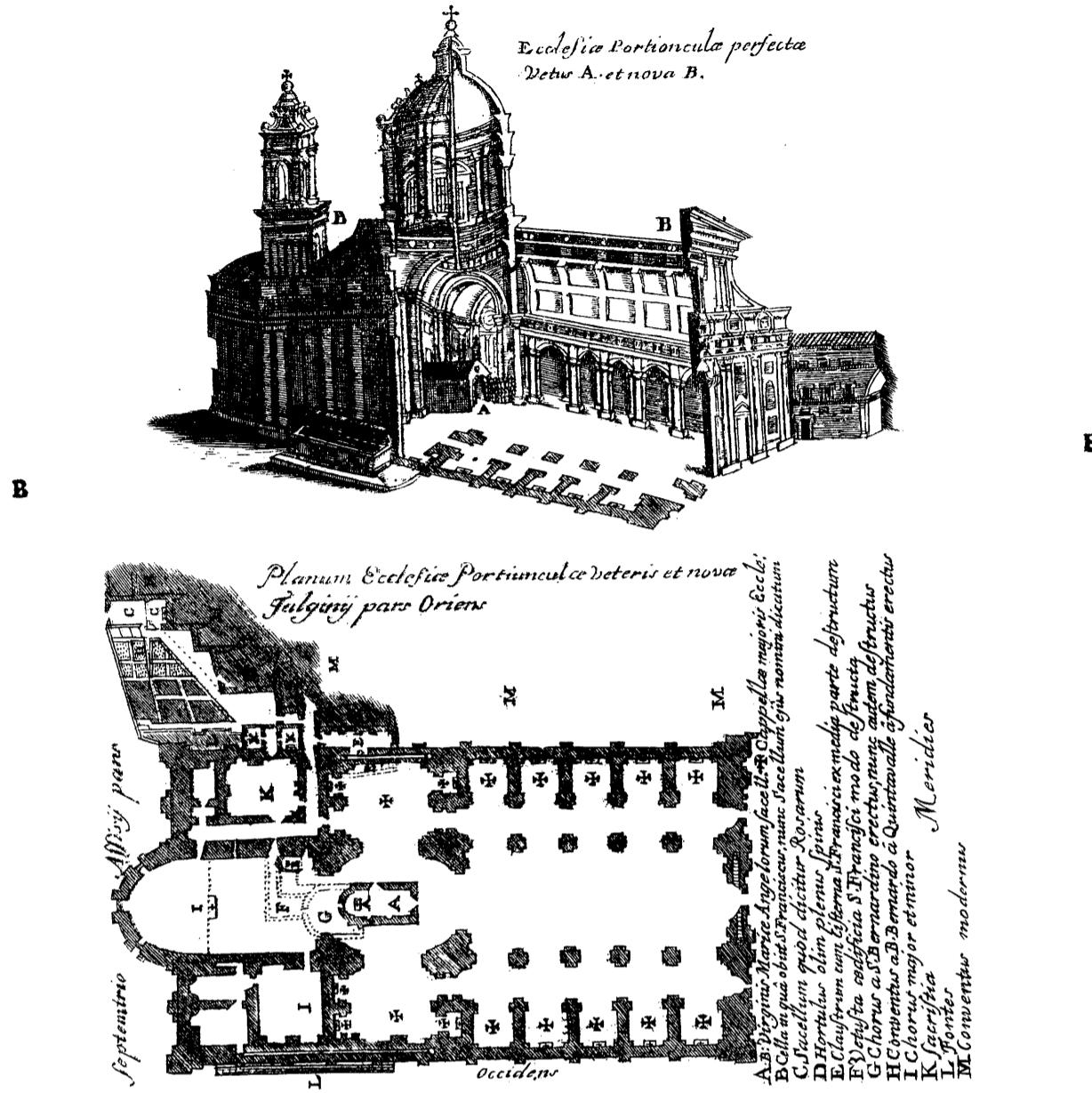
DE altera S. Francisci sacra ade, prope Af- sisum pariter sita, sanctæ Mariæ Angelorum, ac notiori vocabulo sanctæ Mariæ in Portiuncula, de Portiuncula, ac Portiunculæ ap- pellata, crebram mentionem faciunt Vita superioris edite, & nos fecimus in Commentario prævio. Hanc, ut ibidem vidimus, Vir sanctissimus inter primordia sanctioris vitæ sue collectis eleemosynis, suaque operâ ac sudore restauravit; in hac ini- tium dedit suo Ordini Fratrum Minorum, Ordinique pauperum dominarum, quas Clarissas nunc vocamus; hinc præ omnibus orbis terrarum ecclesiis, dum vixit, amavit, ac sui instituti se- clatoribus commendavit; apud hanc mori voluit. Addunt aliqui, in hac quoq; ex supra illius voluntate cor ac intestina ejusdem servari; quod alii negant, ut in Analectis infra pluribus dice- tur. Erat autem sacra hec ædicula angusta, hu- milis ac paupercula, sed nimis hoc ipso pau- peri humilique Francisco charior, maximè cum eamdem & gloria Virginis Marie titulus & caelestium visionum frequentia plurimum com- mendarent.

*origo & no-
titia,* 72 Reverendus pater Matthias Grouwels, Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum S. Theologia lector jubilatus, & provinciae Germanie Inferioris definitor, in Historia critica In- indulgentia Portiunculana, anno 1721 Antwerpia edita, parte 2, cap. i hanc loci notitiam tra- dit: Sacellum Portiunculæ (ut scribit Octavius episcopus Assiensis Tract. de Indulgentia Portiunculæ) in vallis Spoletanæ partibus, non longè extra muros civitatis Assisi anno Christi dñi 1721 ædificatum est devotione ac labore qua- tuor eremitarum, qui ex Palæstina venerant in Italiam, ibique pedem fixerant. Ad hujus et- iam fabricam concurrit per eleemosynas popu- lus Assisinus, eoque perfecto, vocatum est SA- CELLUM B. MARIE DE JOSAPHAT propter quasdam reliquias, quas præfati eremitæ secum tulerant ex Valle Josaphat, & eidem facello concesserant. Postea ob parvitatem suam ap-

K k k k 2 dul-

AUCTORE pulcherrimum deinde mutatae rosas & ramulos sine spinis producunt; si tamen in locis aliis transplantentur, spinas, quibus in loco Portiunculæ carent, generare dicuntur. Folia hujus roseti usque in hodiernum diem ab una parte adhuc rubra & quasi guttis sanguineis

*conspersa apparent; sicut hiscemet oculis vidi.
Hac Grouwelus: verum qua de vepribus in ro-
setum conversis, causaque rubearum macularum
refert, minam in Viis, quas edidi, legerentur.
Vide dicenda in Dissertatione de Indulgencia Por-
tinaculana.*

C 76 Sacello Portiunculæ jam descripto eleëmosynis principum ab anno MDLIX superædificata est prægrandis ecclesia , in cuius medio pulcherrima exurgit laterna , sub qua idem facellum adhuc illæsum perseverat , quemadmodum Lauretanum in sua. *Prinsquam progredivm , paucis observo , ejusdem ecclesia primordia decennio serius statui in Apologia pro Fratribus Minoribus à Marczic & Warronatemburg edita , in cuius tom. 3 , pag. 131 verbis Italicis sic legitur : Anno MDLXIX , die xxv Martii posita fuere fundamenta magnæ ecclesiæ S. Mariæ Angelorum juxta Assilium. Hac ibi : an rectius , hanc equidem scio. Subjicit deinde laudatus Grouwelus : Ecclesia illa prægrandis habet in longitudine passus quadringentos , in latitudine centum triginta duos. Ita auctores , qui facellum Portiunculæ visitarunt , testantur , partim P. Fremaut , partim alii ex patribus nostris peregrini recentiores , ex quorum scriptis hæc fideliter collegi. Haec laudatus apologista Indulgencia Portiunculana Grouwelus. De celebribus indulgentiis ibidem lustrandis , numerosique po-*

puli propterea illuc confluxu vide dicenda in A-
nalectis.

77 Sunt & Assisi^e dua alia ecclesia S. Francisci memoria sacre, una scilicet, qui Franciscus Parvulus appellatur, quod stabulum fuisse dicitur, in quo ille natus sit: vide dicta in Commentario prævio. § 3; altera, que ex paterna ejusdem domo in ecclesiam conversa fuit. Suprà laudatus Marczicus aut Warronatemburgus tom. 3, pag. 151 inter annos 1613 & 1617 postrema sic meminit, sed sermone Italico: Cùm in Italianam venisset (R. P. Antonius de Treio, Ordinis Minorum vicarius generalis) vidi tum etiam superesse in civitate Assisiensi paternam domum sancti patriarchæ Francisci, eamque ab aliis Religiosis sollicitè desideratam procuratamque; & ipse cum favore & eleemosynis Philippi III., Hispaniarum monarchæ, eam comparavit obtinuitque Religiosis suis, qui in eadem stabiliti fuere diplomate Pauli V; ac voluit, ut converteretur in ecclesiam cum commodo domicilio, & traderetur Fratribus Minoribus strictissimæ observantie, qui eam hodiisque tenent

- Due alia S.
s Francisci san-
, cra ades Affe-
ssi

A cum omni decore, justo numero incolentes.
 intra civita-
tem; tercia
prope eam-
dem.

78 Ejusdem mentionem etiam fecit Waddingus in Apparatu ad Annales Minorum § 5, num. 26, ubi occasione carceris domestici, in quo durus pater sanctum Filium suum initio conversionis illius aliquantulum detinuit, haec scripsit: Vidi ego, non absque pietate, angulum ipsum, obcurum & tetricum, quo sub scala ædificii arcta clausus est custodiæ; servaturque ad hujus pii Mancipii memoriam in ipsa ecclesia, quæ noviter constructa est in ædibus paternis, absque ulla structuræ injuria vel elegantis ædificii deformitate. Præterea prope eamdem civitatem in loco, qui Rivas-Tortus vel Rigus-Tortus dicitur, est ecclesia cum convenitu Fratrum Minorum Conventualium, indigenis San Francesco del Rivortorto appellata. Atque hec de S. Francisci ecclesiæ intra & prope civitatem illius patriam edificatis annotanda reperi.

79 Progrediamur hinc ad Apenninum montem, qua parte hic dominum Florentinum inter ac Ecclesiasticum statum, band procul à Burgo Sancti Sepulcri interjacet. Ibi visitar Mons Alvernus, in quo S. Franciscum biennio ante obitum suum quinque sacris Christi stigmatibus mirabiliter insignitum fuisse, probavi in Commentario prævio § 23 & duobus sequentibus. Ab hoc tanto prodigo mons ille celebritatem suam merito accepit, & in hoc usque tempus servat. Aliquam loci notitiam dedi ibidem; amplam vero ejusdem descriptionem & quasi brevem historiam exhibet illustrissimus Franciscus Gonzaga in Provincia Tuscæ, conventu 17, ex eoque Waddingus in Annalibus ad annum 1213; mibi pauca ad S. Francisci venerationem spectantia ex ipsis annotasse sufficerit. Montem hunc comes Orlandus Cathanius, vallis Casentina dominus, S. Francisko, dum hic viveret, illiusque Fratribus habitandum concessit (quod Waddingus anno 1213 inredit) huncque in finem ecclesiam parvulam, S. Mariae de Angelis sacram in eo extruxit, que Antiquior vocatur, primamque suam structuram servat. Nam religioni ducunt eam mutare, quod credant, eamdem à S. Francisco, prout à sanctissima Dei Genitrice sanctisque Joanne Baptista ac Euangelista didicerat, ordinatam fuisse; tresque ejusdem loci guardianos sibi succedentes male periisse, quia illam mutare tentaverant.

B Montis Alverni, in quo Sanctus sacra stigmata accepit

80 Adstruenda tamen postea propter aduentum fidelium numerum fuit ecclesia, quam Waddingus anno 1260, jubente Alexandro IV summo Pontifice, consecratam fuisse, ait, à septem episcopis, ab iisque etiam totum montem benedicendum. Inter alia visitar in eodem facillum, ubi dicitur fuisse prima in eo monte cella S. Francisci, in eoque ostenditur quadratus lapis cratè ferrea testus, in quo ille sapiens resensionem sumptuè traditur. Est & aliud facillum Sanctæ Crucis dictum, ubi secundam ejusdem Sancti cellulam fuisse, afferunt, sacraque stigmata eidem impressa; cuius rei simul ac fundatoris facelli memoriam incisa ibidem hac inscriptio conservat: Anno Domini MCCXIV feriâ quintâ post festum Assumptionis gloriæ Virginis Mariæ comes Simon, filius illustris Viri, comitis Guidonis, Dei gratiâ in Tuscia Palatinus, fecit fundari istud oratorium ad honorem S. Francisci, ut ipse, cui in loco isto Seraph apparuit sub anno MCCXIV infra Octavas Nativitatis ejusdem Virginis, & corpori ejus impressis stigmata Jesu Christi, consignet eum gratiâ Spiritus sancti. Ita apud Waddingum: nam apud illustrissimum Gonzagam pro-

anno MCCXIV non rectè legitur MCCXV. Apud utrumque additur, in ejusdem facilli fornice sequentes crassa Minerva versus legi:

His quondam divi Francisci hæc cælla secunda

Exitit in scopulis, nunc verò dicta Du-

Hic quater arcta decem illi * dies jejunia solvit

Ordinis angelici ductus honore sacri.

81 Porrò construxerat sibi beatissimus pater Franciscus (ita pergit ibidem ex Gonzaga Waddingus) non longè ab hoc ipso facello, dum adhuc intra cellæ limites teneretur, sub proœtra quadam fago oratorium, in quo integras, noctes consumere assueverat. Ad hoc igitur in festo Exaltationis sanctæ Crucis paululum ante auroram orationis ergò perrecturus, maxima luce circumfusus in ipso medio itinere Christum Dominum in Seraph specie ex aëre sibi apparentem, atque sacra stigmata imprimentem vidit. Fratres verò, ne locus tanto mysterio dignus mortalium pedibus terretur; ipsum ferrea cratè contegendum curârunt; quam tamen perdevota quædam femina Elizabetha, cuiusdam Angeli de Baldis uxor, honoris cautâ inde amoveri, atque aliam omnino æneam anno Domini MDXXXVI sibi * subrogari fecit. Nec facile populorum ad sacrorum stigmatum facillum, quod & comes Simon (de quo iupræ) elegantissime exornandum curavit, & in quo quinque lampades perpetuè lucent, devotione ob sacra stigmata ibidem recepta exprimi posset. Ad ipsum siquidem perpetuè Christi fideles sua vota persoluturi confluunt, plurimaque inde beneficia à Deo Opt. Max. meritis tanti Patris referunt.

magna in
veneratione
habitus

E

* i. e. eidem
crati

quotidiana
ad illum no-
turna sup-
plicatio

82 Adauget præterea hujusmodi devotionem vespertinus (ut præauximus) fratrum accessus, qui singulis noctibus à Completorio perdevotas quasdam antiphonas in beatæ Virginis Mariæ, saactorum angelorum, Joannis Baptistæ, Joannis Euangelistæ, Hieronymi atque B. Francisci honorem ibidem devotissime decantant; præfertim eam, quæ ab his verbis exorditur: CÆLORUM CANDOR SPLENDUIT; & illam, quæ ab his verbis auspiciatur: CRUCIS HIC APPARET HOSTIA: nempe que in Breviario Fratrum Minorum leguntur in festo impressionis sacrorum stigmatum, prima in primis vesperris ad Magnificat, altera item ad Magnificat in secundis. De quotidiano Fratrum ad facillum istud accessu ibidem ex Gonzaga præmisserat ista: Ut primùm hic locus (mons Alvernus) ab Eugenio quarto Pont. Max. Observanti familiæ collatus exitit, ... statutum, idque consultò à patribus fuit, ut singulis diebus res divina in sacrorum stigmatum facello ab uno sacerdotum fieret; utque singulis quoque diebus vespertino tempore omnes simul hujus loci Fratres processionaliter ad idem facillum gloriosissimæ Virginis nocturnum (hunc BENEDICTAM vocant) alta voce persolventes gerent.

F

83 Quod quidem eidem Virgini gloriæ gratissimum exitit: nam semel ex altissima quadam fago, inter ædículam divi Antonii abbatis dicatam*, atque illam, quæ CARDINALIS dicitur, surrigente, Religiosos eò tendentes bene dicere visa est. Cumque præfata processio ex nimia nivium multitudine quodam die à fratribus prætermissa fuisse, plura diversi generis animalia à veteri ecclesia ad præfatum facillum usque

divinitus, ut
feriur, proba-
ta; Sancti
ledus.

* an dictam?

C ecclesia, sa-
cra & dicula,
locus colla-
rum stigma-
tum

80 Adstruenda tamen postea propter aduentum fidelium numerum fuit ecclesia, quam Waddingus anno 1260, jubente Alexandro IV summo Pontifice, consecratam fuisse, ait, à septem episcopis, ab iisque etiam totum montem benedicendum. Inter alia visitar in eodem facillum, ubi dicitur fuisse prima in eo monte cella S. Francisci, in eoque ostenditur quadratus lapis cratè ferrea testus, in quo ille sapiens resensionem sumptuè traditur. Est & aliud facillum Sanctæ Crucis dictum, ubi secundam ejusdem Sancti cellulam fuisse, afferunt, sacraque stigmata eidem impressa; cuius rei simul ac fundatoris facelli memoriam incisa ibidem hac inscriptio conservat: Anno Domini MCCXIV feriâ quintâ post festum Assumptionis gloriæ Virginis Mariæ comes Simon, filius illustris Viri, comitis Guidonis, Dei gratiâ in Tuscia Palatinus, fecit fundari istud oratorium ad honorem S. Francisci, ut ipse, cui in loco isto Seraph apparuit sub anno MCCXIV infra Octavas Nativitatis ejusdem Virginis, & corpori ejus impressis stigmata Jesu Christi, consignet eum gratiâ Spiritus sancti. Ita apud Waddingum: nam apud illustrissimum Gonzagam pro-

AUCTORE

C. S.

usque bina & bina ad processionis instar procedere sequenti nocte visa sunt. Quod cum fratres recivissent, hujuscemodi processionem perpetuo habendam, licet tempestas magis magisque favaret, firmissime statuerunt. Qua etiam de causa Clemens VII Pont. Max. singulis fratribus, qui ei intersunt, plenariam omnium peccatorum indulgentiam vivæ vocis oraculo concessit. *Rursum ibidem num. 44 ex eodem illustrissimo Gonzaga sc. narrat Waddingus*: Substat facello S. Antonii abbatis secretum beati patris Francisci oratorium, in quo semotus ab aliis orare solitus erat. Huic haeret locus, B. FRANCISCI LECTULUS vulgo appellatus, eo quod super eum defatigata ex continua genuflexione atque oratione membra necessario somno aliquando refecerit.

miraculo clau-
rus & facello
superextru-
do inclinans.

B

84 Hunc illustrissimus Petrus Joannis Pauli de Ursinis cum omnium membrorum contractionem ex gravissima infirmitate incurrit, felici eventu sequenti, in facellum divo Antonio abbatи sacram anno Dominicæ Incarnationis MCCCCXL exirexit. Cum enim is heros (ut prædictimus) omnino contractus propriorum membrorum usum amisisset, omniaque necessaria remedia, sed humana, recipienda sanita priusq; adhibuisset, nec eam asseditus esset, ad hunc sacrum Alvernae montem ex maxima, quâ B. Franciscum prosequebatur, devotione deferri, atque per cuncta loca, in quibus beatus item Pater aliquando substitisset, circumferri voluit, ac tandem ad hoc oratorium delatus atque præfato in lectulo declinatus, post premissam orationem voti compos effetus est. Quam ob rem, ne aliquando à tanto Patre ingratitudinis argueretur, prænemoratum S. Antonii facellum ibidem propriis sumptibus ædificari, atque sequentes litteras cum gentilitiis propriae familiæ insigniis ejus portae incidi curavit: "Hoc opus fieri fecit Petrus Joannis Pauli de Ursinis, de Urbe, olim capitaneus generalis populi Florentini.", *Mino a. alia, que apud landatum Waddingum de sacris montis ediculis, fautoribus, privilegiis ac principiis ad eundem accessu legi possunt, solumque hic subjungo topographicam ejusdem descriptionem, quam idem Annalista ad annum 1260 num. 51 post narratam novæ ecclesiæ dedicacionem, eo anno solemnissime factam, dedit.*

Eiusdem
montis situs

85 Consecrationem hanc (inquit) jam superius indicavimus tomo primo, & graviora quæque retulimus hujus montis privilegia; situs & topographia ampliorem descriptionem, non adeò nobis tunc exploratam, nec visam, in hunc locum distulimus. Exteris rem gratam nos præsturos putamus, dum eam hinc subjunxerimus. Per agrum Florentinum & diœcesim Aretinam inter Tyberim & Arnum, notissima flumina, ad Meridiem & Occidem se extendunt, dilatatis simbriis, gemini colles, ab Appenninis Alpibus prodeunt. Super hos exurgit mons frondosus & frugifer, qui ab Oriente versus Tyberim ascensum habet septem milliarium; ab Occidente versus fluviolum Corsalonis, radices montis alluentem, trium milliarium. Super hujus montis juga consurgit alias, eti totus lapideus, valde tamen pulcher & amoenus, virantibus arboribus ornatus confertus, qui super omnes montes & colles circumviciacos caput altius extulit, ALVERNAE cognomen sortitus...

86 Figuram habet quadrangularem: primus angulus vergit ad Meridiem, ex quo descendit

æquali proportione per duo milliaria, quasi quædam terræ lingua, ad cuius medium situm est castrum pii illius herois Orlandi, qui montem hunc Franciso donavit. Secundus angulus respicit ad Occidentem, super quem monticulus delectabilis exurgit, ecclesiæ stigmatum superior. Piores hi anguli non adeò ab invicem distant, & inferiores sunt aliis. Tertius angulus respicit ad Septentrionem, & distat ab angulo secundo mille passus. Suum etiam habet monticulum, PENNA PARVA dictum. Quartus Orientalis est, à tertio distans per quingentos passus: inter utrumque viâ mediâ occurrit collis altior cæteris, PENNA MAJOR nuncupatus, in cuius cumine erecta crux molis ponderosa. Ab hoc ad primum angulum semper descenditur per integrum milliare. In spatio medio inter quatuor angulos numerantur duodecim monticuli juxta numerum duodecim Apostolorum Christi, cuius passio (*id est memoria passionis illius per impressionem quinque stigmatum*) in eo monte erat renovanda.

D
*& topogra-
phia*

87 Ingressum vel ascensum habet unum per ostium dumtaxat; à tribus enim lateribus abrupta habet præcipitia: à quarto, quod est inter primum & quartum angulum, decurrent aquæ omnes in vallibus duodecim monticulorum congregatae. In ascensiū à parte Occidentali, emensis ter mille passibus, occurrit primus fons B. Francisci, à frequenti potu & sellione eiusdem ita cognominatus; deinde versus Orientem vergitur ad hortos Fratrum, inter quos recto tramite itur ad montis radices; mox scanditur per montem ipsum ad Meridiem inter montis simbrias & horti muros ad centum passus, donec viâ se reflectit ad Occidentem. Gravior deinde ascensus per ducentos passus, donec pervenitur ad crucem in capite viæ eretam: ab hac continuo ascensiū per quadraginta passus pergitur ad portam, quæ obseratis valvis, vectibus ferreis & forti aggere montem claudit. Intra hanc est parvum atrium, in quo sita devotissima illa ecclesia, per S. Franciscum in honorem beatæ Virginis constructa, in qua plenaria obtinetur indulgentia in festivitate sacrorum stigmatum, & mira suæ benignitatis & potentiae portenta Deus monstravit.

E
*exponitur ex
Waddingo:*

88 Ad sinistram partem ecclesiæ contiguum est Fratrum habitaculum in parva planicie infra primum, de quo locuti sumus, monticulum. A sinistra ad Occidentem in area ampliori constructa major ecclesia, cuius ostium Occidentale, altare majus Meridionale, ad annum MCCCCXVIII à Petramalæ comitibus copta, sed ad annum MCCCCXCVII à Fratribus observantibus consummata. Ita conjuncta est priori ecclesiæ, ut unam utraque in crucis modum constituat, in quarum compagine structa turris excelsa, superpositis campanis, à comite Orlando & S. Bonaventura adiectis. Officinæ quæque utrique ecclesiæ sunt communes: tempore hymnali in minori, æstivo in Majori, divinum celebratur Officium. Alia præter hæc in monte esse delubra & facella, diximus loco superius citato, suis intervallis distincta. Ita universus mons pietatem spirat atque ad devotionem accedit, ut nullus sit, qui terum omnium dispositionem non omnino admiretur.

F
*duplex in ea
ecclesia: con-
venient Frat-
rum.*

89 Ceterum longum foret omnia & singula recensere diplomata, quibus summi Pontifices, Cardinales & episcopi ad eum montem fidelibus commendandum, eidem sacrarum Indulgentiarum nesciis IX thesanrum

*Pia Pontifi-
cum in bunc
locum mun-
ficentia: Ho-
thesanrum*

A thesaurum ac privilegia concesserant. Legi de his potest Waddingus ad annum 1213, num. 53, oris ab ipso Gregorio IX, cuius plumbeam bullam, incipientem: Scaphin volabant juxta Prophetam, laudat, in qua, ait, illum dimidiam partem pœnitentie pro commissis criminibus debita remisſe omnibus, qui vel sacram hunc montem vel ecclesiam, in eo erectam, in sacrorum stigmatum festivitate devote visitaverint. Libet tamen bullam Bonifacii IX, quam pariter ibidem laudat, ex R. P. Gronweli Opusculo de Indulgentia Portiuncula hic subjecere. Bonifacius episcopus, Servus Servorum Dei &c. Splendor Paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili charitate, pia vota fidelium, de clementissima ipsius Majestate sperantium, tunc præcipue benigno favore prosequitur, cum devota ipsorum humilitas Sanctorum precibus & meritis adjuvatur.

*in eodem con-
cessit Indul-
gentiam Por-
tiuncula,*

B 90 Cum itaque, sicut accepimus, ad ecclesiam domus Fratrum Ordinis Minorum, sitam in monte Alvernæ, Aretinæ diœcesis, in quo Dominus noster Jesus Christus beatum Franciscum suis sacratissimis stigmatibus insignivit, tam Tusciae, quam etiam multarum aliarum partium devotionis causâ maxima confluat populi multitudo; nos cupientes, ut ecclesia ipsa congruis honoribus frequentetur; & ut Christifideles eò libenter causâ devotionis confluant ad eamdem, quod ex hoc ibidem dono cœlestis gratiæ uberioris conspexerint se refectos; de omnipotenti Dei misericordia & beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, auctoritate confisi, omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui dictam ecclesiam decimâ septimâ die mensis Septembris, in qua annis singulis hujusmodi stigmatum solemnitas celebratur, devote visitaverint, annuatim illam Indulgentiam & remissionem peccatorum concedimus, quæ visitantibus ecclesiam sanctæ Mariæ de Portiuncula, Assisen. diœc., à primis Vesperis primæ dicti mensis Augusti usque ad secundas Vespertas subsequentis dicti annuatim autoritate Apostolica, ut asseritur, est concessa.... Datum Perusii Kalend. Decemb. Pontificatus nostri anno quarto: id est, anno Christi 1392, cum Bonifacius electus fuerit Pontifex die 2 Novembris anni 1389, ac die 9 vel xi ejusdem mensis coronatus.

*quod Sixtus
IV confirmavit.*

91 Sequitur ibidem Bulla Sixti IV, data Româ anno 1475, præmissam Bonifacianam confirmans, ac præterea, ut fideles eò accurrentes Indulgencias hujusmodi faciliter consequantur, potestarem facientis vicario Fratrum provinciæ Tusciae secundum morem dicti Ordinis, & eo à provincia absente, guardiano dictæ domus pro tempore existenti, deputandi aliquos Fratres dicti Ordinis idoneos presbyteros in numero sufficiens, qui dicta die xvii Septembris, & quatuor aliis diebus, illam immediate præcedentibus, Christi fidelium eorumdem confessiōnibus diligenter auditis, eisdem fidelibus in singulis casibus, in quibus minores pœnitentiarii nostri (Pontificii) in basilica Principis Apostolorum de Urbe soliti sunt absolvere, de absolutionis beneficio providere, & pœnitentiam salutarem injungere liberè & licetè valeant. Hinc collige, quanta tunc temporis fuerit istius sacris montis religio, quantusque fidelium ad eundem in festo sacrorum stigmatum pietatis ergo cursus.

Ottobr. Tomus II.

92 Nullus dubito, quin preter loca tam hic, **AUCTORE**
tum in Commentario, jam memorata, aut etiam **C. S.**
in Analectis commemoranda, etiam alibi sunt qua- **Forte sunt &**
dam singulari quodam modo ac religione eidem **alii ecclæsæ**
fondo Minorum Institutori sacra, ac peculiari **peculiaritera-**
ejusdem memoria celebria; sed nimis laboris effet **cione ipsi di-**
in singula inquirere; quare sufficiat, præcipua **cata ac colo-**
ista memorasse, suaque maneat ceteris religio, **bres.**
quam autem cupio, non d'minutam. Ad Analecta igitur progrediamur.

ANALECTA.

PARS I.

*Ex Waddingi Annalibus Mi-
norum, aliisque editis &
Mss.*

§ I. Quædam Sancti gesta, à Waddingo in Annalibus ad annum MCCXI relata.

Cum in Commentario prævio mibi ferè tan- **Ratio, cur**
cium propositum fuerit quatuor primas, eas- **hec Analecta**
que optimæ fidei, S. Francisci Vitas commentari, ut **tradantur,**
ejusdem Sancti gesta historicè certa studiose lectori exhiberem; multa scions volensque præterivi, quæ erudius ac diligens annalistæ Minorum Waddingus alinnde accepta præterea recensuit. Procul certè abest, ut biographi, quorum lucubra- **F**
tiones illustravi & edidi, omnia Francisci gesta scriptis suis consignaverint; nam eis illi multa de ipso tradiderunt, multiò tamen plura sine dubio gessit toto viginti annorum spatio, quo Vir iste magnus Deo serventissime servivit; quod & iudem biographi, Thomas Celanensis, Tres Socii, & aliisque Bonaventura in Prologis suis expre- **E**
sè testantur. Quam ob rem ex solo horum silentio in dubium vocari nequeunt alia ejusdem facta, si pro his idonei auctores habeantur.

2 His autem mibi quidem, ut alibi jam mo- **& quis in**
nui, accensendi non videntur Bartholomeus Pisanius, collectores Speculi S. Francisci, Marianus, illius servan-
dus modus.
aliique, quorum fidem partim recentior erat, partim quædam improbandæ relationes sublestat faciunt. Hinc non omnia, que laudatus Waddingus Annalibus Minorum inseruit, commemo- **LXXXI**
rabo, sed quedam passim feligam, que verisimiliora videbuntur, aut maturius examen merentur, ne Analecta hec nimium excrescant. Eadem de causa passim præteribo, aut solum leviter attingam fundationes conventuum, quæ longioribus inquisitionibus indigerent, atque ad annalistæ potius, quam ad meas partes pertinent. Sequarent autem hic ordinem annorum, quem tenet Waddingus; non tamen, quod singula ad annos suos ab eo recte reposita existimem, nec ut in chronotaxim inquiram: nam hec ibi passim nisi videantur Chronico Mariani, qui saeculo xv & xvi flo- **temporis**

AUCTORE

C. S.

temporis ratio non videtur posse assignari. Quia ad Francisci parentes, nativitatem, conversionem, sociorum admissionem, Regulaque per Innocentium III approbationem spectant, satis discussus in Commentario prævio, ut de hisce nihil hic addere necesse sit.

Sanctus suos diuinus instruxit, & Christi conspectu animatos.

Itaque autem annum 1211, num. 2 Waddingus, laudans in margine Marianum & Marcum Ulyssiponensem, scribit, S. Franciscum, priusquam discipulos suos ad prædicandum mitteret, voluisse experiri, an sacra huic muneri essent idonei. Jubet ergo (verba Annalista sunt) ut

primus omnium os suum aperiat ad prædicationis munus Bernardus, qui primus omnium dedit nomen societati. Ille vero sine mora obediente incepit, & admiranda eructavit arca- na, ita ut, non ipse, qui loquebatur, sed, qui inerat, Spiritus verba protulisse judicaretur. Secundum in medium prodire imperat Petrum Cathanæum, qui similiter tam perite & expeditè Dci. reseravit magnalia, ut multis annis summum egisse videretur concionatorem. Alter de fugiendis peccatis & acquirendis virtutibus mirum habuit sermonem, & quisque tam docte de signata sibi materia locutus est, ut ex alto Dei virtute & sapientia omnes imbutos esse, non immerito crederetur. Cùm ergo omnes eructarent verbum bonum, & illorum linguae viderentur calami scribarum velociter scribentium, quæ à superiori dictabantur potestate, stuparentque cuncti ad divina in singulos concessa beneficia, ecce in medio eorum, qui spiritum infudit & verba, Christus Dominus apparuit in specie pulcherrimi juvenis, singulos mira benignitate & affabili dignatione benedicens.

*mittit ad
predican-
dum.*

Ad cælestem & repentinam hanc visionem omnes stupefacti, extra se rapti, supini ceciderunt in terram. Sed, ut ad se redierunt, dixit Vir sanctus: Fratres mei & filioi dilectissimi, summas agite gratias Deo omnipotenti & Filio ejus Iesu Christo Domino nostro, cui placuit, per ora simplicium thesauros disseminate cælestes. Prosequitur Sandus sermonem ad eum rem accommodatum, post quem ibidem addiuit: Quibus auditis, viri sancti se ad omnia aiunt paratos, solumque expectare præceptum, qui jam propriæ renunciaverant voluntati; nec de sua simplicitate diffidentiam superare spem divini adjutorii. Divisit ergo eis pius Pater terram in funiculo distributionis &c. Haud difficulter hec credi possent, si antiquiores testes haberent, quam sint Marianus & Marcus; nam in Vitis, quas edidi, nil tale legere est. Si eadem nota fuerint Tribus Sociis, miror, non hac positionis ab illis in exemplum adducta fuisse, quam qua habent in Appendice num. 36 & sequentib; nimirum, sex primos socios, cum à S. Francisco mitterentur ad annunciatam populo verbis factisque pænitentiam, territos innuisse, & ab eodem Sancto promissis propheticis ad suscipiendum impositum munus animatos promptosque reddiuos fuisse.

*Dum Perusii
predicans
impedieba-
tur,*

Ad eundem annum num. 3 subdit Waddingus ex eodem Mariano, Franciscum, sociis alio missis, cum Sylvestro in vicinam Tusciam perrexisse, de eoque itinere inter alia narrat sequentia: Pervenit ergo Perusium, nobilem ac fatis notam in ditione Pontificia civitatem, in qua publico in foro dum sermonem haberet ad populum, supervenerunt quidam equites ac nobiles civitatis juvenes, qui in equis hinc inde-

discurrentes & hastiludium exercentes, impediabant auditores, ne, quid Vir sanctus prædicabat, audirent. Quos dum ipse populus saepius incusaret, & quidam acrius arguerent, nec tamen illi à suis ludis & vanitatibus abstinerent; conversus ad eos in fervore spiritus beatus Pater dixit: Audite & intelligite, quæ Dominus per me servum suum vobis annunciat. Nec dicatis, quod hic est Assisas (apposuit hanc cautelam propter mutuum odium inter utriusque civitatis populos) quia non secundum hominem loquor.

D

6 Dominus exaltavit vos & magnificavit super omnes vicinos vestros: propter quod magis debetis agnoscerre Creatorem vestrum, humiliando vos, non tantum ipsi Deo, sed etiam vicinis vestris, & omni creaturæ propter Deum. Sed elevatum est cor vestrum in elatione & superbia & fortitudine vestra; & devastastis & oppressistis vicinos vestros, & multos interfecistis. Unde dico vobis, quod, nisi citò ad Dominum conversi fueritis, satisfacientes illis, quos offendistis, Dominus, qui nihil relinquit inultum, ad majorem vindictam & punitionem vestram, & in opprobrium vestrum faciet vos confusurere unum adversus alterum, & mota seditione & intestino bello, tantam tribulacionem patiemini, quantam vicini vestri vobis inferre non possent.... Ad complementum vero supra relatae prophetiae divina evenit permissione, ut paucis post diebus magnus oriretur tumultus inter nobiles Perusinos & populum. Deventum est ad intestinum bellum; sed populus prævaluuit, & nobiles cum clero, cui adhæserunt, expulsi sunt civitate. Qui, ut illatam ulciscerentur injuriā, omnia ruralia bona, domos campestres, vineas, segetes, pomaria populi devasterunt, & quæ poterant, damnata retulerunt.

*eventu mox
secuto.*

7 Stomachabundus similiter populus illorum deprædatus est ædes, cecidit servos & filios, talisque facta est desolatio, contritio & infelicitas in viis eorum, ut verè secundum Francisci vaticinium exteri hostes tot mala non possent infligere. Tanto ergo suo damno Perusini Hominis experti sanctitatem, qui futura mala præviderit & tam clarè prænuntiārit, dignam ejus conceperunt opinionem, & rogārunt, ut apud eos paulisper remaneret, sedemque suæ mansionis sibi deligeret. Adhæserunt etiam ei multi pii adolescentes & timorati viri, quorum aliquos sua veste donavit, ex quibus speciale invenio fratris Humilis memoriam. Hactenus Annalista ex fide Mariani, quem unum laudavit; nam verba S. Bonaventure, qui num. 4 etiam citatur, unicè faciunt ad probandam S. Francisci in publicè arguendo Euangelicam libertatem & constantiam, nec ad hunc annum 1211, aut ad hanc civitatem magis, quam alio pertinent; at faciunt tamen, ut prædicta paulò verisimiliora reddantur.

*Dicitur Cor-
tione tunc ad-
misso ad Or-
dinem*

*8 Perusio post alia quadam progressum esse S. Franciscum Cortonam, ait ibidem Waddingus num. 8, tuncque ad Ordinem suum admisso B. Guidonem, qui, cùm jam à prima etate sua vitam sanctè instituisset, Francisci publico ad populum sermone auditio, coram ipso procidens, eum ad prandium invitavit, prandioque finito, ejusdem habitu indui postulavit, obtinuitique post distributa pauperibus omnia, quæ possidebat. Dum vero Guido in fine concionis, ut dictum est, prandium offerens, ad Francisci genua procidit, San-
ctus*

A *Ans ad suos conversus, dixit: Iste adolescens per Dei gratiam nostræ adscribetur hodie militiæ, & in ista civitate sanctificabitur; quod utrumque vaticinium probavit eventus. Tunc quoque Franciscus, ducente eodem B. Guidone, & adjuvantibus Cortonensis civitatis incolis, pauperculum cœnobium extra civitatem extraxit in loco Cellæ appellato.*

B. Guidonem,
*Meliam &
vitum;*

9 *Laudat pro hisce Annalista Marianum, Rodulphium & Legendam B. Guidonis, quam etiam apud nos editam habes ad diem XII Junii, ubi tamen idem B. Guido perperam dictus fuit Tertiarius Ordinis S. Francisci, cum ejusdem Ordinis Minorum dicendus fuisset, ut postea observatum fuit in Supplemento Junii tom. VI. Porro ista aliaque ejusdem Beati cum S. Francisco gesta paulò latius in eadem Legenda ibi legi possunt; an tamen illa citato per Waddingum anno contigerint, ex ea non elicies. Tunc quoque ab eodem sancto Institutore ad Ordinem admissi legituntur apud Waddingum Helias, qui proximus ejusdem in generale Minorum ministerium successor fuit, atque alius, nomine Vitus, cuius breve, sed insigne, elogium ibidem datur. Leguntur præterea etiam nonnulla alia S. Francisci gesta, velut ad hunc annum pertinentia, que in Vitis quoque à me editis referuntur, sed sunt nota temporis, quo contigerunt.*

ac deinde sa-
cessisse in in-
fulam lacus
Perusini.

10 *Num. 12 peculiare Sancti jejunium narra-*
tur his verbis: Inminente deinde Quadragesima, consumptis in superioribus exercitiis duobus ferme mensibus, commendata ædicula (Cortonensis) curà fratri Sylvestro, dissimulavit apud fratres, se aliquantò longius solum iturum. Accessit vero ad devotum quemdam virum, non longè ab illo loco morantem, juxta... lacum Trasumenum, seu Perusinum. Rogavit hunc, ut feriâ tertia Quinquagesimæ se transvehi curaret in medii lacus parvam & incultam insulam. Præparavit homo cymbam, & ante auroram diei Cinerum sanctum Patrem transtulit, quod desiderabat, duos tantum (Gonzaga cum aliis unum dicit) secum afferentem panes. Rogavit autem portitorem Vir sanctus, ut nulli de- teget illius latibulum, nec eum repeteret, nisi feriâ quartâ Majoris hebdomadæ. Durum videbatur lintrario seu vectori, Hominem tot diebus in deserto, ubi humani generis nullus habitabat, tam tenui & per exiguo vietu vitam transfigere; sed ob sanctitatis perspectæ reverentiam, se facturum, quod jussit, promisit.

C

in easque so-
lum quadra-
ginta diebus
severissime
jejunasse;

11 *Recedente hoc suo amico, sub spississimo vepre formavit sibi receptaculum ad modum tugurioli, in quo aliquantulum ab adverso exculo se defendebat. Ex panibus vero, quos secum tulit, unius dumtaxat dimidium manducavit, per quadraginta illos dies ad Christi exemplum in solitudine jejunans. Rediit autem vir ille devotus statuto die, ut eum reportaret, unde antè devenit: cui gratias agens, transfretavit, placato, dum navigaret, signo Crucis procelloso lacu, & ad locum Cellæ rediit, ubi Cœnam & Resurrectionem Dominicam cum fratribus celebravit. Ut autem hujus rari jejuniū pervenit ad vicinum populum notitia, quotidie in insulam multi transvadabant, ut à sancto Viro compactum viderent & celebrarent tuguriolum. Factis autem ibidem, sancti Viri meritis, magnis prodigiis, ob ejus devotionem cœperunt quidam illuc demorari, & construe-re sibi habitacula, quæ decursu temporis me-*

dioce coierunt in oppidum. Invalescente etiam Perusinorum erga sanctum Patrem devotione, eo defuncto, ibidem in ejus honorem conventum ædificârunt, ut largius ad annum MCCCXXVIII referemus. Adjacet conventui fons, ex quo aliquoties per illos quadraginta dies biberat Vir sanctus, à quo nomen accepit, & cuius aqua epota multos infirmos perfecit reddidit hospitati.

12 *Duo, quos hic laudat Annalista, auto-
res sunt illustrissimus Gonzaga in provincia S. Francisci conventus 35, & Rodulphi fol. 303,
pag. 2, qui seculo XVI scripserunt, neque alios
testes appellant. Eadem tamen aut simillima le-
guntur etiam in tribus, quas habeo, Speculi vite
S. Francisci editionibus, Metensi scilicet anni
1509, Spoerberchiana Anverpiensi anni 1620,
& Bosquieriana Colonensi anni 1623, quarum
sola prima prælucere potuit laudatis Gonzaga &
Rodulphi. At mirari licet, cur istud fæcum
ignoraverit, aut præterierit Bartolomaeus Pisanius,
seculi XIV scriptor, ad cuius argumentum
non purum conducebat, hoc tam severum in de-
serto loco jejunium reliquis S. Franciscum Christo
Domino conformitatibus, ut ipse loquitor, anna-
merari; uti annumerare non oportuerunt tres pre-
dictæ Speculi editiones. Effe tamen hujus rei apud
Perusinos traditionem, discimus etiam ex Cesare
Crispoli Perusino in Descriptione Perusia Augu-
sta lib. 2, pag. 188, ubi de eodem lacu Tra-
sumeno ad propositum nostrum habet, qua ex Ita-
licis Latinè subjicio.*

E

13 *In mediis ejus aquis surgunt tres insulæ,
quarum duæ, sibi vicinæ, versus Septemtrio-
nem sitæ sunt, & quarum una appellatur MA-
JOR, altera MINOR; hæc habitatoribus vacua
est; illa ducentis fermè familiis culta, aërisque
salubris. In hujus fastigio conventus est Fra-
trum Observantium S. Francisci, ædificatus in
memoriam Seraphici Patris, qui Quadragesimas
ibidem exegit in jejuniis, orationibus, lacrymis
& flagellationibus, occasionemque dedit, ut ea
insula habitaretur; quapropter & locus iste
MONS SANCTUS appellatur. De conventu Ordi-
nis Minorum in ejusdem lacus insula sito etiam
meminit, Gobellinus in Commentario Pii II lib.
2 dicens, hunc Pontificem, dum Assiso Senas per-
gens, Trasumenum lacum trajecit, in eadem in-
sula apud religiosos S. Francisci monachos per-
noctasse. Huc verisimiliter etiam spectat, quod
apud Blavium in Geographia in Charta Territo-
rii Perusini ad eamdem insulam notetur: S.
Francisco. Quod autem Waddingus verbis su-
præ datis promiserat de exstructione ejusdem con-
ventus ad annum 1328 latius referenda, ejus-
dem memoria postea excidisse videtur, cum eq-
anno, quem didicerat ex Gonzaga, nullam illius
mentionem fecerit.*

F

14 *Ex Vita, à Bonaventura scripta, constat paulisper ex-
quidem, S. Franciscum in aliqua lacus Perusini penditnr.
insula aliquando fuisse; sed nec hanc tunc habi-
toribus vacuam ait, nec illum ibi solum fuisse;
quin postremo contrarium potius indicavit. En-
verba ejus ex Vita num. 113. Modo quoque
consimili in insula lacus Perusini cuniculus qui-
dam captus & Viro Dei oblatus, cum ceteros
fugeret, manibus ejus & fini se domestica
securitate commisit. Certe ad hanc in ea insula
moram referri nequit prædictum jejunium, si
Sanctus illud, ut supra dicitur, in eadem omni-
nō solus exegerit. At potuit ille etiam alio tem-*

820 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

pore in eamdem trajecisse cum sociis , alio solus.
Quid multa? Non erat hujusmodi secretus secessus à Francisci genio alienus; quippe qui soluerat, ut docet Celanensis in Vita num. 91, sua tempora ita partiri, ut eorum partem divinis colloquiis, partem proximorum salutis impenderet, maximèque solitudine gauderet, ut, si quid humana labis ex confortio hominum sibi forsitan adhucisset, ab omni remotas turba, solus cum solo Deo, detergeret. Verumtamen cùm pro iam mirabili factu nullus sat antiquus producatur auctor, non potest non mihi admodum dubium videri, & de adjuncrorum exaggeratione manere valde suspectum.

Ordinatis apud Cortonam rebus, Aretinos paupescat.

B

15 Post hac apud Waddingum legitur S. Franciscus concessisse B. Guidoni, ut majoris solitudinis & liberioris contemplationis gratia in cava rupe adversi montis, ad cuius radices predictus pauperculus conventus erat, cellulam sibi adiacebat, eo tamen pacto, ut ad statas preces cum ceteris conveniret: deinde verò rebus omnibus rectè ordinatis, hinc recessisse; qua ejusdem B. Guidonis Cortonensis Vita, ad diem XII Junii apud nos edita, conformia sunt. Hinc dicitur Sanctus profectus Aretium, in ejusque suburbio hospitans, civitatem illam, intestino bello periclitantem, ejectis ex ea demonibus, mirabiliter placasse. Res certa est ex S. Bonaventura in Vita edita num. 83, sed quod ad annum spectat, is ibi non indicatur, & à Waddingo acceptus est ex Mariano & Hugo Lino; dissidentibus tamen, ut observat, Marco Ulyssiponensi & Rebolledo, qui annum 1216 vel 1217 signarunt. Ego nulum determinare ausim, cùm Bonaventura solum dicat: Contigit, ipsum (Francicum) ALIQUANDO Aretium devenire &c.

ab iisdem conveniū obtinet, patrati miracula.

C

16 Porro Waddingus ex suprà landatis scriptoribus subdit, Aretinos, cùm tam inopinata subiteque civium suorum reconciliationis Autorem cognovissent, ad pedes ejus procidisse, cumdemque summo cum honore ac veneratione in civitatem deduxisse; ubi ille in publico foro sermonem instituit de pace servanda, fugiendisque discordiis, quas à demonibus, pacis inimicis, oriri, luculenter ostendit. Finita concione, illum ad communes civitatis ades duellum, & assistentibus primoribus populi, cibo refelam, ait; deinde actum de exstruendo conventu Aretii, & hunc humili more brevi conditum, religiosissime novitii instruendum fuisse. Verisimilia hac sunt; quamquam, ut jam monui, annus, quo ea consergient, incertus mihi sit. Inter admissos tunc ad Ordinem memorat B. Benedictum Aretinum, de quo in Opere nostro actum est die XXXI Augusti. Multa quoque miracula à sancto Patre in eadem Aretina mora patrata fuisse, afferenti Waddingo facile credi potest.

*Ganghereti
Ganghereti
foculum con-
struit. quod,
ejus profana-
tionem ulci-
sciente Doo,*

17 Aretio (ut ibidem sequitur num. 18) Franciscus Florentiam versus proficiens, Ganghereti, quod in valle Arni in Tuscia oppidum esse ibi dicitur, adificando conventui fundum à loci domini accepit, in quo adversa valetudine correptus aliquot diebus morari compulsus est; ne tamen vel sic otia retinetur, suis manibus extraxit, vel muro circumdedit eum, qui sua ope & precibus in nemore extillavit, fontem, qui adhuc existit, & cuius aqua multos à variis liberat infirmatibus. Hec Waddingus ex Rodulphio in Custodia Aretina, & Gonzaga in provincia Tuscia conventu 15; post qua subdi ipse sequentia num. 19: Id obiter de hoc loco dixerim, quod Marianus post MCD annum acci-

disce, notavit, temporis decursu ecclesiunculam à divo Francisco exstructam, alià novâ ædificatâ, adeò neglectam, ut vario usui successivè inserviret, donec demum deleto ab hominum memoria, ibidem aliquando sacram extitisse ædem, mutaretur in stabulum. Ostendit autem Deus, quantum sibi haec hominum displacebat incuria, morte quorumcumque, quæ illuc introducebantur, animalium.

18 Quidpiam illuc latuisse sacri, existimavit seculo xv re- quidam ex patribus, & absterso purgatoque loco, invenit in quodam parietis angulo de- fuit: alia quodam San- fossilam capsulam, continentem quasdam reli- bi gesta.

quias Sanctorum, scutellam ligneam, in qua sèpius sanctus Pater comedebat, sicut appositorum scriptum testabatur membraneum; atque ejus genuinam imaginem, à quodam Aretino non longè ab ejus morte depictam. Movit haec ratio patres, ut locum in veneratione haberent, & erecto in eo altari inventam superponerent effigiem, quæ in hunc usque diem magna colitur religione sub cura patrum Conventualium custodiarum Aretinæ. Eò plus fidei merebatur hec narratio Mariani, quod eodem seculo, quo ista contigisse affirmat, ipsem etiam floruerit. Ne nimium excrescant hec Analecta, prætero, quæ in sepe diuersis Annalibus Minorum ad eundem annum leguntur de exstruēlī variis in locis per S. Franciscum ejusque fratres conventibus, admissis in Ordinem candidatis, inter quos unus fuit Petrus, qui pro Christi nomine sanguinem suum apud Marrochianos postea fudit, atque a liis, de quibus studiosus lector Waddingum consulere ibi potest.

§ II. Varia Sancti gesta, quæ à Waddingo ad annum MCCXII & ad partem sequentis narrantur.

Ex sententia Waddingi, seu potius, quem hic secutus est, Mariani, perrexit Franciscus dicuntur ad anno 1212 ineunte in Heurria magno cum frumento & predicare ac nominatim Sartiani, quod opere Clusna vicinum. Hic ab incolis rogatus, ut apud illos maneret, negavit, se, cui omnium salus cura esset, diutius ibi posse subsistere; concessit tamen suorum aliquot, quibus conventus condendi locum secundo ab oppido lapide præscriptis ipse... inter densas sylvas in supereminens montis cacumine. Tum, socii post ejus discessum, ait, prout Institutio designavit, pauperculum effoderunt delubrum in ipsa rupe, ita ut pro laquearibus ipsum habeat montis supercilium, & cellulæ viderentur potius ferarum antra; quam cubicula monachorum. Quidquid sit de anno modoque strueli conventus, ex Bonaventura constat, tempore S. Francisci ibi aliquem conventum cum contiguous horto exstitisse. Nam in Vita num. 60 & sequenti narrat, Franciscum, cùm... apud eremum de Sartiano nocte quadam orationi vacaret in cellula, à tentatore demone ad laxiorem vitam fallaciter invitatum fuisse, eamque tentationem à sancto Viro sui corporis flagellatione, & in horto in nivem immersione piaque elusione viriliter repulsam fuisse.

20 Redeo ad Waddingum, apud quem num.

Autque inde
redux Assisi-
um miro po-
puli applau-
su exceptus.

4 legitur Sanctus alteram conventum suis obti-
nuisse Cetonii vel Cetona, quem locum verisimi-
liter non longè à predicta civitate Cluso, diffissum
ait. Deinde num. 6 ex Mariano ita prosequitur:
A Cetona rediit Assisium ad Quadragesimæ prin-
cipium, Sancti & Deo chari adeptus ubique
per castella & civitates opinionem: verbis enim
& factis mirabilem se ostendit & verè à Deo
missum. Propter quod turmatim omnes ad eum
confluebant, quidam vestimenta tangebant, alii
etiam pedum vestigia venerabantur; &, qui i-
psum attrectare vel manus aut pedes ejus oscu-
lari poterant, felicissimos se reputabant, o-
mnemque sibi possibilem honorem exhibebant.
Unde factum est, ut socius admiraretur valde,
sed inde validius, quod Vir sanctus honorifi-
cantes non repellebat. Simplici proinde auda-
cia admonere voluit, fugiendos hominum ho-
nores, dicens: Pater, non animadvertis, quæ
circa te fiunt? Non attendis ad istos aplausus
humanos? Tantum abest, ut hos pro Christia-
na humilitate repellas, ut potius ex affectu hu-
mano videaris in eisdem complacere. Quænam
hæc, Pater, complacentia tam aliena à Dei
servis?

Beumque, cur
non prohibe-
ret, monenti
socio

*an in face?

Confessio.

21 Cui Vir sanctus majorem admirationem
incussit hac sua responsione: Licet plurimus
tibi videatur mihi honor impensus, attenu-
scias, me reputare, hos parum aut nihil mihi
exhibere illius honoris, quem deberent impen-
dere. Ad hos sermones infirmi socii penè moti
sunt pedes, penè effusi sunt gressus ad scandala-
lum; cuius ut subveniret infirmitati humilis
Pater subjunxit: Vide, frater, & intellige, o-
mnem hanc reverentiam ad Deum remitto, ni-
hil illius mihi tribuo, nec approprio; sed me
ipsum conservo & confirmo magis in face*
meæ humilitatis & vilitatis. Veluti lapideæ statuæ
aut ligneæ effigies, quibus debitus offert cultus,
nec tamen hinc extolluntur, aut tument, sed
sub eadem permanentes materia omnem hono-
rem transmittunt ad suos prototypos, propter
quos adorantur. Homines autem ex hoc non
modicum lucrantur, quia Deum recognoscunt
& honorant in suis creaturis, & in me omni-
um vilissima. Qua pia & discreta ratiocinatio-
ne delevit ex discipuli mente, quod obvenerat
offendiculum. Haec tenus ille ex Mariano suo.

22 Simili populorum plausu, latitâ ac ve-
neratione, imò etiam majori, Franciscum ob-
perspiciam sanctitatem & miraculorum gloriam
sepius, aut certè aliquoties, in oppidis & castel-
lis exceptum fuisse, docet ibidem ex Legenda,
quam vocat Gregorii IX, ac revera etiam legere
est in Vita per Celanensem apud me num. 62. &
sequenti, ut hac de re prudenter nequeat dubi-
tari. Interrogatio quoque socii Sanctique respon-
sio, licet de iis fileant primi biographi, sua ta-
men verisimilitudine non carent. Non poterat
certè humillimo Francisco, qui se peccatorum
omnium vilissimum reputabat, & haberi vole-
bat, non esse grave ab hominibus honorari; sed
nec magis facile ei erat, turbam impedire; quid
ergo ageret Vir sanctissimus, nisi, quod ei solle-
ne erat, delatum sibi honorem referre in Deum,
cujus causâ honorabatur, atque hinc duplice ef-
fervescere pio gaudio, quod & sic honoraretur
Deus, & certior affulgeret sibi spes salutis populi
tam obsequentis. Hec igitur sensa, in quibus
nihil est humillimo simul ac seraphico Francisco
non dignum, importuno monitori socio promere
potuit, ut simul ipsum erudiret, quid in simili

occasione agendum esset. Ceterum, quantum San-
ctus ab humanis laudibus abhoruerit, quanto-
pere desiderarit contemni, docent omnes bio-
graphi illius, & ego in Commentario prævio ex-
posui.

23 Quæ deinde apud Waddingum sequuntur
de conversione S. Clara ad vitam religiosam; de
dubio S. Francisci, an prestaret sibi prædicationi,
an vero contemplationi, incumbere, cognitaque
Dei pro prædicatione voluntate, & miraculis, quæ
prædicantem illustrarunt, jam egî in Commenta-
rio prævio, partim suis temporibus, partim inter
incerti temporis gesta, quia tanti mihi non est
Marianus, ut in omnibus illius chronotaxim se-
quendam putem. Subdit Annalista Romanum San-
cti iter, in quo ipsum cum summo Pontifice In-
nocentio III tractasse, ait, tum de rebus sui Or-
dinis, tum de Mahometanis & Tartaris conver-
tendis ad fidem. Ibi tunc ab eo admisum ad Or-
dinem esse Zachariam Romanum, signis & por-
tentis postea mirificum; atque alterum, Guili-
elmum Anglicum, sanctitatem pariter ac miraculis
clarum. Ibi denique tunc initam fuisse arctam
illam inter ipsum ac nobilem matronam Roma-
nam, Jacobam de Septemboliis, amiculam, de
qua in ejusdem Sancti funere egimus in Com-
mentario prævio.

24 Post collata cum summo Pontifice, ut di-
ctum est, consilia, obtentamque, ut Mahumeta-
nis prædicaret, facultatem, Franciscus Româ
Assisium redisse, atque hinc mox iter versus Sy-
riam aggressus fuisse dicitur num. 35, ac rectâ
quidem iovi in civitatem Asculanam, in Piceno
nobilem, ut ibidem ex Legenda antiqua observatum
est. Is vero illius prædicationis in eadem civita-
te fructus, eodem teste, tunc fuit, ut triginta, ...
tum ex clericis, tum ex laicis, ad suum soda-
litium receperit, quos ad exstructas à se ædi-
cularis transmisit. Verum, Deo aliter disponente,
postquam Sanctus mari se commiserat, navi vi
tempesfatis in Selavonia partem adacta, precisa-
que spe tunc navigandi in Syriam, in Italiam
reversus est. Iter hoc ego quoque anno 1212 illi-
gavi in Commentarii prævii § XIII, ad quem le-
ctorum remitto. De magno Asculanorum in S.
Francisci adventu gaudio, ac triginta viris, cle-
ricis laicisque Minorum habitu ibidem donatis
etiam expresse meminit Celanensis in Vita à me
edita num. 62, & quidem aliquot iisdem phra-
sibus; sed annum minime expressit, solum di-
cens: Tempore illo, in quo, sicut dictum est,
venerabilis pater Franciscus prædicavit, civi-
tates & castella circuens &c. Hinc suspicor,
Legendam, quam Antiquam vocat Waddingus,
partim ex Vita per Celanensem scripta concinna-
tam fuisse.

25 Dilabente hoc anno (ita prosequitur An-
nalista num. 52) Vir sanctus in tertianam inci-
dit febribus, quæ post evasit quartana; quem ut
rescivit morbo laborâsse, dominus Guido, ci-
vitatis (Assisensis) antistes, ut erat Vir pius
& in Dei Servum valde propensus, instanter
& importunè cum eo egit, ut in sua domo
decumberet. Jacentem hic conveniebant fra-
tres in rebus necessariis, eoque deferebant ju-
venes sodalitio adscribendos, quorum à sociis,
Italiæ regiones lustrantibus, missorum aliquan-
do triginta, aliquando quadraginta simul habi-
tu donabat. Inter quos accessit nobilis ex Lu-
ca civitate adolescens, plorans & instantissime
petens, ut cum ceteris iniciaretur. Quem in-
tuitus Vir sanctus, dixit: O miser! quid adeo

Alia quedam
alibi jam re
lata: gesta
Sancti Roma,

E.

ac in itinore
versus Syri-
am & redi-
tu in Itali-
am.

F

Ejusdem
morbus, ac
quedam alia

822 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

* an ut?

ploras, & * oculis velis indicare, quod tibi cordi non est? Quām facile divellēris ab hoc tuo levi proposito! Nec magna intercessit mora, quando accesserunt ex parentibus duo cum equis & servis ad episcopi palatium, juvenem revocaturi, &, si oporteret, vi reportaturi, quibus absque plurima renitentia assensus adolescentis, juxta sancti Viri prædictionem reversus est in domum paternam, facillimè abigens tepidum illud monachatū desiderium.

gotha Affisi.

26 Unde hec acceperit, non indicat Waddingus, nisi forte ex Hugolino, quem laudaverat num. precedente. Nihil tamen in his est à verisimilitudine alienum: nam & Sanctum etiam alias in aliis Guidonis episcopi Affisis decubuisse, & eo tempore non potuisse Ordinis Minorum candidatos, nisi ab ipsomet Institutore religionis habitu indui, atque ipsum mira arcanorum mentium cognitione fuisse prædictum, ex primigeniis Vitis novimus. Nescio, an recte ad hoc pariter tempus hic referatur num. 53, quod apud S. Bonaventuram cap. 6 legitur de mira S. Francisci humilitate & desiderio contemptus sui, ex quo, cùm infirmitatis causâ carnem gallinaceam comedisset, iussit se magna sui corporis parte nudatum, funeque ad collum alligato, à socio in publicum protrahi & gulosum proclamari &c.

*Dicitur nobis
bilem divi-
temque ado-
lescentem,*

27 Alterum ejusdam nobilis adolescentis ad Ordinem Minorum accessum num. 96 Waddingus narrat his verbis ex Mariano, ut inquit, & Legenda antiqua. Pia & sancta horum fratrum (qui Mediolani versabantur) conversatio movit adolescentem quendam nobilem, divitem & doctum, ut eorum affectaret sodalitatem. Responderunt, rem difficilem intentasse, incipiendumque à sui abnegatione & temporaliū abdicatione. Cuncta, quæ præscribebant, levia judicavit ex vehementia cælestis vocatio- nis, & per plures dies instituit in habitu petendo; tandemque ad fratrum consilium omnes suas facultates vendidit, quarum potiorem partem distribuit in pauperes, partem alteram reservavit itineri, quod peragendum dixerunt fratres versus Affisium, ubi degebat sui instituti Rector, penes quem dumtaxat erat potestas ad Ordinem recipiendi.

*C
qui cum ma-
gna pompa
ad eum ve-
niens habi-
tum poset,*

28 Ille familiares quosdam & parentes convocavit, ut comitarentur in via, & magnam duxit secum turbam satellitum. Secutus est etiam rogatu nobilium cognatorum ex fratribus unus, ut prosperum faceret desiderium ejus; qui, postquam ad sanctum Patrem accessit, cumque ad ostiolum cœnobii deduxit, ut nobiles viros salutaret & exciperet; statim, ut vidit tantum & pomposum comitatum, interrogavit: Qui sunt isti domini, aut quid volunt? Cui frater hilari vultu, quasi magnam & gratam offerret sancto Viro prædam, Pater, inquit, hic est ex nobilissimis Mediolanensisibus adolescentis, eruditus & dives, qui vester cupit esse discipulus. Subridens sanctus Pater, Frater mihi, inquit coram omnibus, non videtur mihi bonus pro nostra societate: ad pauperem enim religionem nimio cum fastu, elati animi signo, venire, mihi indicat, non contempisse perfectè amorem sæculi; nec ei velle perfectè valedicere. Conculam hac in re nostros consolantes.

29 Convocatis igitur in unum, & re omnibus proposita, ipso adolescenti coram posito, singulos interrogavit, an admitti deberet. Quibus sigillatim dicentibus: Nequaquam; quia

adhuc radicatum, nec perfectè extirpatum in eo conspiciebant vanam gloriam & pompam mundanam; obstupuit totoque palluit ore adolescentis, & in compunctionis lacrimas erupit.

*repulsiſſe, ſed
paſt data hu-
milatris in-
dia roce-
piſſe.*

Quem ut vidit ore mutatum, & corde compunctionum, ejus compatiens benignus Pater, denuo interrogavit: Vultis eum recipere, fratres mei, si velit humiliter servire in culina, & noster esse coquus; quo ministerio sæculi abdicabit vanitatem? Responderunt, sibi hac lege placere. Conversus ad juvenem, inquit: Audisti, quid hi dicunt? Complebis hoc pactum? Illo provulso ad sancti Viri pedes, afferente que, se paratum ad omnia, quæ sibi placuerit imperare, amplexus est eum & deosculatus, dimissisque comitibus & satellitibus, quibus omnem pecuniam & supellecilem tradi præcepit, misit eum tyronem in urbem, ut in supra dicto, quod habebant in xenodochio, hospitio fratribus inserviret in culina.

30 Quod humiliter & absque omni fecit *felici planū
successū.*

& tantus evasit vir inter vilia humilitatis officia, ut eum cæteris in eadem æde postea præficeret sanctus Pater, & magna deinceps splenduit vitæ sanctimoniam. Hec ibi Waddingus ex Mariano, ut dixit, & Legenda antiqua, quoniam primi atas recentior est, alterius mibi ignorior, quām ut certum de jam relatis iudicium ferre queam. Interim mibi mirum appetet, nec relationi favet, quod tam nolis, divitis, fastosi ac eruditæ adolescentis, moxque tam humili monachi, deinde conventus guardiani, sanctimoniam insignis, nomen nescierint ejusdem relationis auctores; cur enim omiscent, si scivissent? Poteratne tam pœnæ exempli viri vocabulum è memoria Minorum facile obliterari?

31 Ad annum 1213 progrediens Waddingus, febres, quibus Franciscum et alapo anno confunditum dixerat, hoc quoque eidem molestas fuisse affirmat; ac propriea, cùm vires ad magna, que meditabatur, non sufficerent, scriptissime primo brevem ad omnes Christianos epistolam, ac post hanc etiam longiorem, ut sic saltem aliis prodeasset. Jam monui in Commentario prævio § xiv, febres illas, quas sine teste afferit Annalistæ, non satis recte posse componi cum laboribus, quos eodem anno ab illo suscepitos narrat. De epistolis cùm in peculiari de S. Francisci Opusculis capite acturus sim, nihil hic observabo. Pergit Waddingus, ipsumque, antequam meditatum in Africam iter arriperet, inveniente vere, cùm jam minus molesta febris esset, & in quartanam mutata, ad visitandos in valle Spolestanæ vicinisque provinciis conventus suos procedentem producit, Mariani Chronicon secutus. Sufficerit mibi comprehendere percuruisse, que ille pluribus enarravit.

32 Fulginii conventum suis obtinuit, suique hospitis domum signo Crucis munivit eo successu, ut illa, flagrantibus vicinis adibus, ter quaterve intacta manserit, flamma alio se convertente. Trebia, dum in publico foro concionabatur, pulchrum asini, ruditum suo concionem turbantem, his verbis compescuit: Frater asine, orem te, ut silentias, nec interturbes verbum Dei, quod sicuti huic populo propono. Quæ verba veluti rationabiliter caperet, jumentum statim, cunctis admirantibus, obediit, & proprius accedens, utroque poplite flexo, se etiam exhibuit auditorem immobilem, donec sanctus Vir totum compleceret sermonem. Laudatur pro his Le-

*Anno 1213
Sanctus et-
iam febris-
tasse dicitur.*

*Fulginii con-
ventum acce-
pisse, asinum
mirè obse-
quentem fibi
habuisse;*

genda

A genda antiqua mibi, ut sepius monui, ignota; nam in vetustis, quas edidi, leguntur quidem similia brutorum animantium obedientie ad Sancti imperium exempla; sed non hoc aīni. Spoleto progressus (laudatur hic denuo Legenda antiqua cum Mariano) avarum divitem post difficulter extorium ab eo per fratres panem, suis suorumque ad Deum precibus, ter repetita scilicet Oratione Dominica & Salutatione Angelica, duritia sua pœnitentem ad se adduxit, precipuumque frarum Minorum amicum fecit.

33 Interamne cūm publicè prædicasset, ejusdem civitatis episcopum laudatorem publicum habuit, piisque ac humili gratiarum actione, quā ab angelō re-creatus esse, laudes suas ad Deum referebat, sibi etiam magis devinxit. In eadem civitate vinum acidum in vinum optimum convertit. Puerulum ex repente mari casta fæde discepit mortuumque revocavit ad vitam, parentibus prædicens, numquam ex eo, licet uxorem duceret, sperandam sibi esse filiorum successionem; quod vaticinum probavit evenius. Atque hac quidem ex Legenda illa antiqua & Mariano; sed ex Bernardo à Bessa ibidem dicitur Interamna versus comitatum Narnensem ambulans, submersi viri sub flumine latens corpus indicasse, & in terram extracto vitam reddidisse, & in eodem comitatu apud Castrum S. Urbani in solitario loco febri gravique stomachi dolore afflitus, cūm vinum, quod nullum ibi erat, fructu postridasset, aquam in tam salubre vinum convertisse, ut ejusdem haustu mox receperit sanitatem. Factum constat ex S. Bonaventura in Vita num. 68; sed annum ex Mariano acceperit Waddingus. Ex dictis verò in Commentarii previi § XVIII obserua, Castrum S. Urbani non esse in comitatu Narnensi in Umbria, sed apud Aesinae in Piceno. Ex ejusdem Marianī fide Francisco tunc ibidem in specu oranti, suamque familiam Deo commendanti, apparuit angelus, qui illius & fratrum ejus vita normam laudavit; speciale illis ac perpetuum Dei auxilium, eorumdemque fautoribus prosperitatem spopondit, adversariis verò divinam ultionem minutus est.

34 Post hac in castro Corbio vel Carbio recepit ad habitum Bernardum, alias Berardum, suo habitu donasse, ita quo egisse,

C S. Berardum in Africam, martyrii palmam Marrachii obtinuit; de quibus consule, si lubet, Opus nostrum ad diem XVI Januarii, quo etiam in Martyrologio Romano celebrantur. In civitate Narnia, rogante episcopo, contractum signo Crucis sanavit, ut in Orteni puerum ita conglomeratum, ut caput pedibus haberet applicitum. Hec duo miracula referit S. Bonaventura, sed omisssā nōtā temporis, in Vita edita cap. 12. Inter S. Gemini oppidum & Porcariam, in quodam anæno nemore in monte obtinuit ab abbate Portæ regalis locum cum sylva contigua, ubi ecclesiolum in honorem S. Mariae Virginis exstruxit, ecclesia S. Marie de Angelis in Portiuncula similissimam. Ad oppidum S. Gemini reversus, hic quoque locum sibi suisque inhabitandum obtinuit, & sui hospitis uxorem dæmonem, à quo diu vexata fuerat, liberavit. Tunc etiam in oppido Podio-Bonitii conventum ab incolis accepit; & à Senenibus oratorium.

35 Num. 26 laudatus Annalista ex Maria-no ad hoc S. Francisci iter etiam refert conver-

sionem cuiusdam nobilis adolescentis ex Burgo S. Sepulchri, qui, cūm in oppido Monius Casalis à Sancto habitum petens ab eo audisset, severiorēm esse sua vita rationem, quam ut ab enutritis in deliciis sine molestia posset perferrī; respondebatque, se ejusdem cum illo & sociis natura esse, ex eadem terra coagulatum, eundem aërem spirare; ac proinde se confidere, fore ut cum divino adjutorio non admodum agrè ferat, quod illi; ab ipso in Ordinem receptus atque Angelus appellatus fuit, vitamque miraculis illustrem duxit. Ita ferè ipse ex Pisano, ut inquit, & Hugolino; nec quidquam in hac narratione est, quod merito possit disperdere.

de quo non
satis probata
narratur.

36 Hanc ita est de ea, qua subditur his verbis: Id tamen in eo aliquot post annis disperdiuit, quod jussus, ut per oppidum nativum publicè moneret, sanctum Virum crastina die publicè prædicaturum, id facere distulerit ob reverendiam & inanes parentum respectus. Asperè correptus de inobedientia & vanâ fæculi erubescens, missus est, ut nudus præceptum impleret; quam pœnitentiam dum summa alacritate subiret, revocatus est à prima platea. Præter Pisaniū landauit hic Marcus Ulyssiponensis, quibus addi poterat Speculum vita editionis Spoelberchiana parte 2, cap. 25; ut nullus horum mihi satis idoneus testis est ad tam insolens factum persuadendum. Prætero, que ibidem ex iisdem Marco & Pisano narrantur de sex latronibus per landauit fratrem Angelum conversis, eorumque quatuor ad Minorum Ordinem receptis.

Eodem anno
dicitur Sanctus Leopoli
prædicans

37 Post hec Waddingus incipit exponere, qua occasione Franciscus celebrem Alvernū montem acceperit a comite Orlando Cathanio, quem vallis Casentina, adjacentis regionis & junioris Clusi dominum appellat. Prolixiorēm narrationem in compendium contraho. Nam Franciscus per vallem Mareceanam ad Montis Feltri oppidum pergeret, respicuit, ejusdem oppidi comitem, in suo S. Leonis castro nova equestri dignitate insigniendum, ac propriea magnam præparasse solemnitatem ludorum & spectaculorum, ad quos amicos cognatosque, atque inter hos Orlandum comitem, invitaverat. Cūmque jam buccinarum clangorem & jubilantium strepitus Sanctus audisset, eodem se contulit, animarum in hujusmodi festivitate damna, quantum poterat, aversurus. Ingressus itaque castrum, exeuntes à solemani sacro cum novo milite viros nobiles ex editiori quodam loco materno sermone detinuit, assumpto hoc themate: Tanto è il ben, che espetto, che d'ogni pena me dileotto; id est: Tam ingens est bonum, quod spero, ut omnis pœna me delectet. Tanto autem cum fervore atque eloquentia dixit, ut miros in auditoribus motus civerit ad Christi crucem amplectendam.

F

38 Pra ceteris tamen commotus Orlandus, Orlando co-
& ob famam sanctitatis, illius cupidus videndi, miti mirè
descendentem suis brachiis exceptit, & seorsum placuisse,
rogavit, ut de sua anima salute cum eo agere liceret. At Sanctus, Vade, inquit, domine,
& honora hodie amicos tuos, qui te invitārunt,
& postea commodiori hæc peragenda sunt tempore. Obsecutus Orlandus, vesperi ad eum rediit, tantumque fuit sacro ipsius colloquio delestatus, ut, quo aliquos ejusdem sodalitii viros in suo dominio haberet, obtulerit ei montem Alvernū, devotum & solitarium, contemplationi & monastica vita opportunum; spoponderitque, curaturum se, ut, que opus essent, ministriaren-

AUCTORE

C. S.

strarentur. Haud dispergit Sancto hec conditio; at prius tamen voluit per suos locum ipsum explorari; misique paulò post binos è suis, qui id facerent, dum ipse interim iter suum prosequeretur.

39 Hos pios exploratores (verba Waddingi sunt) velut angelos è caelo delapsos domo exceptit pius comes, quos ipse postea quinquaginta associatus militibus duxit in montem excelsum, quem Institutoris studio accommodum, planitiemque ædicularæ exstruendæ aptam invenierunt, in qua deliberaverunt commorari in nomine Domini. Comitis famuli statim gladius & campestribus armis excisis è nemore ramis, sufficiens efformarunt tuguriolum, quod inhabitandum in pacificam possessionem, publico desuper confeccio instrumento, quod adhuc in hujus loci cartophilacio asservatur, qua licuit, solemnitate tradiderunt. Hac ratione humiliter & devotè felici omni & sancto auspicio occupaverunt Minores montem hunc, modò per orbem mirabiliter insignem. Subjicit hic idem Annalista prolixam ejusdem montis, in quo S. Franciscus sacra sigmata postea accepit, descriptionem, quam ego brevius dedi in Gloria posthumā § v, ad quem liceat mibi lectionem remittere.

*inhabitan-
dum accep-
fus;*

*40 Velle, ut ipsum instrumentum donationis Waddingus edidisset, non quòd afferenti difidam, sed quòd sic certius de anno rei gesta ac forte de aliis nonnullis ejusdem adjunctis consti-
tisset. Quod ad adjuncta attinet, Rodulphius, quem præter Marianum & Gonzagam citavit, non nova militia comitis S. Leonis, sed ejusdem nuptiarum solemnitatem, tunc celebratam dixit; Gonzaea comitem Orlandum vel Rolandum appellatum ait. De eodem argumento agnere tres, quas habemus, editiones Speculi Vita S. Francisci, scilicet Metensis, Spoelberchiana & Bosquiana, sed in harum prima & ultima pro Orlando legitur Urlandus; in media Ubaldus; locus vero in omnibus perperam dicitur Castrum Montis-ferrei. Quod autem Waddingus hic Montis Feltri oppidum & Castrum S. Leonis appellat, est Leopolis, seu Civitas S. Leonis, episcopalis & caput tractus Montis Feretrani in du-
catu Urbinate, habuitque eo, de quo loquimur, tempore suos proprios comites, nunc summo Pontifici paret. Qui dictas editiones Speculi sequi voluerit, suspicabitur, eam donationem non disante sacrorum sigmatum impressionem contigisse; verum ego illius collectores ita locutos frisco arbitror, quia occasione hujus donationis ad sacra sigmata, in eodem monte S. Franciso aliquot annos serius collata, festinabant.*

*41 Interea, dum ista socii cum Orlando age-
bant, Waddingus, Mariani vestigiis inherens, S. Franciscum, iter suum prosequentem primò Bononiam perducit, deinde Imolam, ubi tunc factum ait, quod Bonaventura in Vita cap. 6 narrat de ejusdem civitatis episcopo, qui cùm potestatem ibi prædicandi Sancto negasset, paulò post ejusdem vietas humilitate, tam ipsi, quam omnibus ejus fratribus, eamdem in tota diæcesi sua cum laude concessit. Alia quoque domicilia in eodem itinere à sancto Institutore suis compara-
ta, affirmat Annalista, ac nominatim conven-
tum, Sancti ignis dictum, cuius construendi Marianus ibidem laudatus causam repetit à fa-
deo apud Bonaventuram cap. 5 relato. Hoc loca dicitur S. Franciscus, cùm aliquando predica-
tionis ergò inter Lombardiam & Marchiam Ter-*

*adisse Ron-
niam & Imo-
lam, dumque
pergeret, &
mirabili
luce.*

*vixnam juxta flumen Padum iter ageret, spiffis-
que nocturnis tenebris periclitaretur, ne in flum-
men aut paludes incurreret, dicenti socio: Ora,
Pater, ut de instantibus periculis liberemur; respon-
disse: Potens est Deus, si placet suæ dul-
cedini, tenebrarum effugata caligine, benefi-
cium impendere lucis; hisque dictis, mox am-
bo mirabili luce circumfusi ad hospitium usque
pervenerunt.*

*42 Ita ferè S. Bonaventura; at Waddingus qua no[n] adjuvus fue-
rat, conven-
tum, Sancti
ignis dictum.
Bruxiss;*

*43 Verum Antonius Melissanus de Macro ac deinde
in Supplemento ad Waddingi Annales hic, pre-
ter memoratum Cherium etiam alia in regioni-
bus Pedemontanis loca recenset, in quibus Fran-
ciscus in eodem illo itinere domicilia suis obtinuerat.
Eius verba accipe: Præter Cherium etiam Cay-
rum (infra Carum quoque dici, monet) Cor-
temiliam, Astam, Montem-Calerium, Tauri-
num, seu Taurinorum Augustam, Avellianam
& Secusium, quod ultimum inter Alpium an-
gustias in Galliam viam aperit, apostolicum
Virum cum spirituali gaudio excepsisse, eique
loca ad incolatum pro se & suis lubenti animo
& maxima cum pietate consignasse, non tan-
tum fama, sed etiam recondita monumenta, ex
archivis tum ducalibus, ac etiam conventuum,
tandem referata, etiam nolentibus pandunt: ut
reverendissimus noster Paulus Britius, episco-
pus Albensis, serio scripsit; nimurum, ut notat
in margine, in sua Seraph. Subalp. lib. 1, cap. 2,
& lib. 2 de conventu Cayri; quod Opus ad ma-
nus meas non pervenit.*

*44 His premissis, Melissanus de singulis con-
ventibus traçlat; sed (quod doleo) nullum ex pro suis ad-
laudatis monumentis profert; ut adeò nesciam,
quid de illis pro eorumdem omnium conventuum*

*fundationibus huic itineri Hispanico, annoque
1213 innectendis statui possit. Non vacat mihi
singulas illas hic prosequi; solùmque unum fin-
gulare Sancti factum ex ipso memorabo. Apud
Cayrum vel Carum, seu Canalicum, vulgo Cai-
ro, in Monis-ferrati ducatu, locum conventui
exstruendo dedisse dicitur vir quidam potens,
quem Melissanus Cayri dynastam fuisse, suspic-
tur, dielumque Ottонem de Carrasco. Causam
vero dandi fuisse eam, quòd Sanctus ipsius fi-
liam à nativitate mutam, qua concionanti adsti-
terat, ad eumdem missus, ut locum illum pro
amore Dei Minoribus peteret; ipsa mox audita
simul ac loquela donata mittenii obtemperasset.
Fatetur tamen, hec non nisi ex fama haberis. U-
tinam certius testimonium mihi esset in promptu.*

A § III. Gesta, quæ apud Waddingum ad reliquum anni MCCXIII & ad sequentem Sancto in itinere Hispanico attribuuntur.

*Terrestri itinerare dicuntur
Sanctus precepit*

IN Commentario previo § xiv ex synchronis S. Francisci biographis sanctoque Bonaventura probavi, illum anno 1213 profectum in Hispaniam esse, inde trajecturum in Africam ex vobamenti desiderio martyrii palmam consequendi. Dixi etiam, verisimilius mihi esse, ipsum tunc non terrestri, sed maritimo itinere in Hispaniam advenisse, ob rationes, quas ibidem allegavi. Ex eisdem biographis constat, Sanctum, cum pervenisset in Hispaniam, agitudine compulsum suis, omissa expeditione Africana, in Italiam regredi, quod eodem anno 1213 vel sequenti, verisimilius rursus marino itinere, factum esse patavi. Prater adventum autem ejus in Hispaniam, agitudinem ac redditum nihil prorsus de ejusdem gestis apud laudato biographos legere est; immo fatetur ipse Waddingus ad annum 1214, num. 4, nesciri, aut certè à nemine exactè traditum esse, ubi tunc ægrotaverit Franciscus, vel quam peragraverit in hac peregrinatione regionem. His de causis non potui non in dubium revocare multa singularia ipsius facta, que Waddingus ad annos 1213 & sequentem, parsim ex recentioribus, partim ex traditione populi in Hispania, Annalibus suis inseruit; & quorum certe quedam vera esse nequeunt, si Franciscus tam in accessu ad Hispaniam, quam in redditu in Italiā, navigaverit. Waddingum audiamus.

per Galliam & Navarram in Hispaniam;

C 46 Ad annum 1213, num. 58, Per Pedemontanos, inquit, acquisito in oppido Cherii suis consodalibus domicilio, tetendit in Hispaniam.... Quà vero illuc trajeccerit, an terrâ marive, vel an amplius quidquam notatum dignum in hoc itinere patraverit, signatum non invenio. Id movet, ut afferam, per Galliam perrexisse, quod ex nostris aliorumque monumentis mihi probetur, quod per Navarræ regnum, Galliæ conterminum, primùm Julibrigam, vulgo Logronum, olim Cantabrorum, nunc Castellæ Veteris, quam vocant, urbem pervenerit. Quia aut quā certa sint ista monumenta, non explicat, in margine solum laudans Rodolphium, Gonzagam & Marianum. At, si Sanctus tunc per Galliam Navarramque in Hispaniam pervenerit, mirum sane est, Waddingum, qui tam multa de eo dixit Italiā peragrante, nihil planè de ejusdem gestis aut transitu per Galliam invenisse. Nonne hoc scriptorum de hisce silentium faret opinioni mea de itinere maritimo?

B 47 Prosequor cum Annalista, qui ex Maria-Burgis à rege Alfonso acceptissimam licentiam ubique conventus adificandi:

Antiquam Legendarum, ut ait, secuto, scribit, Franciscum pauperculi languidi, in ipso Hispanie ingressu occurrentis, curam mandasse socio suo Bernardo de Quintavalle, donec rediaturus esset, arque ita factum esse, restituto tunc integra sanitati pauperculo, & Bernardo cum sancto Patre suo in Italiā revertente. Juliebrigâ, subdit, S. Franciscum perrexisse Burgos, Octobris Tomus II.

Castella Veteris caput, in eaque civitate ab Alphonso IX, Castella rege, humanissime exceptum, & post exhibitam sui Ordinis Regulam ab Innocentio III approbatam, obtinuisse licentiam conventus Minorum in illius ditione adificandi. Probant hæc, ait, præter alias historias, quatuor lapideæ imagines, porta matricis ecclesie (Burgensis) superpositæ, quarum altera S. Francisci, altera B. Dominici, regi suas Regulas expandentium & S. R. E. Cardinalium literas offerentium; alia ejusdem Alphonsi regis, alia denique Eleonoræ reginæ, præfati regis uxoris, hos Patriarchas gratanter excipientium, personas representant.

E 48 Quæ tamen aliquibus errandi ministrarunt occasionem, ut dicent, simul utrumque Institutorem illuc advenisse; cùm S. Dominicus per se, non nisi sub Ferdinando rege, sanctus verd Francis sub Alphonso prefato, suum in Hispaniam induxerit institutum. De S. Dominico id certum est; at non æquè certus S. Francisci, qui hic afferitur, ad Alphonsum IX regem accessus. Nam si quid ex allegatis Burgensis statuis hac super re decerni possit, discordus est S. Franciscus aliquot annis serius in Hispaniam rursus venisse, regnante S. Ferdinandō, qui anno 1217 Castella regnum ex dono matris sua Berengaria accepit. Hunc enim sanctum regem, non Alphonsum, exhibet statua illa regia, teste illustrissimo Gonzaga in provincia Castella, conventu primo; quainvis hic pro sua opinione de S. Francisci ad Alphonsum accessu iuenda culpet licentiam sculptoris, qui Ferdinandum pro Alphonso effinxerit.

F 49 Waddingus Gonzage consentiens, præterea non exhibent obseruat, hunc errorem eo faciliter posuisse obrepere, quod, cùm primus ejusdem ecclesie lapis dicatur primū positus anno 1222, nec omnino breve tempus interlabi oportuerit, priusquam opus ad imponendas statuas perdesceretur, eo temporis spatio excidere potuerit ex hominum memoria, quo anno, vel sub quo rege, uterque adfuerit Patriarcha. Ita quidem eruditissimæ visum est; sed quidquid sit de prætenso isto errore, ac etiam minus verisimili causa erroris, sunt etiam alia, qua Ferdinandum per regiam statuam regale exhiberi, potius suadent. Certe non sub Alphonso, sed sub Ferdinandō, S. Dominicus ipse institutum, ut facetur. Waddingus, in Hispaniam intulit; ac proinde, si id statua insinuat, regia Ferdinandi est. Similiter Statua S. Francisci, Regulam suam cum commendatitiae Cardinalium litteris offerentis, designare videtur regnum Ferdinandi, quo ab anno 1217 regnante, Franciscus anno 1223 Regulam suam ab Honorio III confirmatam, & Cardinalium litteras pro Ordine suo commendatitias obtinuit, & quaquaversum per orbem misit; sicut pluribus exposui in Commentario previous § xxxii & sequenti.

G 50 Lucas quoque Tudensis, scriptor Hispanus sub quibus synchronis & doctus, in Chronico non ante meminit de exterritis in Hispania conventibus Franciscanis, quā sub Ferdinandō & Berengaria, multa Ordinam SS. Dominic & Francisci quorum pietatem laudans, ad aram 1255, id est, ad annum Christi 1217 ait: Eo tempore per totam Hispaniam fratrum Prædicatorum & fratrum Minorum construunt monasteria, & ubique sine intermissione verbum Dei prædictatur. Hinc & Joannes Mariana lib. 12 Hispania cap. 8, & Stephanus de Garibay lib. 12, Mmmmm cap.

AUCTORE

C. S.

cap. 47 S. Francisci in Hispaniam adventum, regnante Ferdinando, & post confirmatam ab Honorio III Regulam repulerunt. Quin etiam Gonzaga in provincia Burgensi, conventu primo, qui Burgensis est, scribit, eundem sanctum Institutorem Regulam suam ab Honorio III confirmatam in Hispaniam attulisse; quamquam hoc ad opinionem suam minimè congruerenter, ideoque ex facili lapsu memoria Honorium III pro Innocentio III scriptissime videatur.

domicilia in Hispanis
structa sunt.

§1 Porro, ut ista fraudent, sepe dictam statuam regiam Ferdinandi esse, & per eam, quem S. Francisci est, indicari factum aliquod, confirmata per Honorium III Regulam posterius, proindeque etiam non anterius anno 1223; ita ex ejusdem Sancti gestorum chronotaxi nequit inveniri Hispanico itineri spatium temporis, quod inter hunc, annumque 1226, illius vita supremum, effluxerit. Quam ob rem preplaces mibi alia responso, à Waddingo ibidem sugesta; videlicet per easdem statuas non indicari SS. Francisci & Domini accessum ad Ferdinandum & Berengarium, sed solum, eorumdem instituta per hunc sanctum regem, ejusque matrem Berengariam, in Hispania mirificè propagata fuisse, quod ex laudato Luca Tudensi aliisque indubitatum est. Verum elevato argumento, quod à Burgensis statu formabatur, nullum aliud superest pro Francisci ad Alphonsum IX accessu comprobando. Sub hoc itaque regre S. Franciscus venit quidem in Hispaniam, sed non probantur ejusdem ad illum accessus & obrenta ab illo in eodem regno conventus exstrendi potestas; nam hec verisimilius fabla fuit à S. Ferdinando rege, postquam Minorum Regula ab Honorio III summo Pontifice fuerat scripto confirmata, & cum commendacisiis Cardinalium litteris in Hispaniam, aquæ ac in alias Christiani orbis regiones, ab iisdem Minoribus illata.

Postea tamen aliqua S.
Francisci sub
Alphonso,
verbi gratia
Burgense.

§2 Non propterea tamen assertum velim, in hoc S. Francisci itinere nullum prorsus sui Ordinis conventum ab eo in Hispania structum, admissumne fuisse: nam oppositum omnino verisimile est ex ejusdem Sancti more, institutum sum ubique terrarum propagare studentis, & feliciter propagantis; neque obstat auctoritas Tudensis, qui, dum afferit, sub Ferdinando & Berengaria monasteria Minorum per totam Hispaniam erecta fuisse, non negat, aliqua ante id tempus ibidem existuisse aut designata fuisse. Solum itaque breviter inquiro, quam verisimile appareat, tot conventus, quo Waddingus recentet, in eodem illo itinere ab eo conditos fuisse. Primum, quem nominavit Burgensem, fuisse ait concessam ei adiculam sancto archangelo Michaeli dicatam, aliquantulum à civitate è cuiusdam montis clivo eminentem: addit tamen, fratres deinde ex hoc loco ad alium commodiorem transmigrasse, incerto quidem tempore, sed ante annum 1230, ante quem dicitur Petrus Diaz, Burgensis ecclesia canonicus, in testamento suo pinguem eleemosynam ad conventus constructionem legasse: in priori vero illa adicula, dum anno 1569 reedificabatur, inventa fuisse tria corpora anonymorum Franciscanorum, qui eam primi incoluerant; unde & adicula major veneratio accessit.

Logroniense

§3 Hinc pergo cum Waddingo ad annum 1214, quo S. Franciscum, dum à civitate Burgensi ad interiora Hispania proficisciebatur, scribit revocatum fuisse Juliobrigam, seu Logronium, à nobili viro, Medrano nomine, cuius filium illa anno superiori gravissimo morbo laborantem

è mortis faucibus eripuerat, atque integra restituierat sanitati. Revocandi causa erat, ut Sanctus dominus ejus cum conquisit hortis secundum datam ab Alphonso rege generali licentiam in suorum conventum consecraret; quod & ille libenter praefiti. Hujus conventus ecclesia, S. Franciscus post mortem dicata, sacellum majus, eodem teste Annalista, prefati equitis Medrani successoribus jure patronatus cessit in sepulturam. Similia habet Gonzaga, eo tamen à Waddingo dissidens, quod hunc convenitum primum esse dicat, quem S. Franciscus in Hispaniis exstruxerit; Waddingus vero Burgensem, de quo mox supra egi, Logroniensis præponat, ac Gonzaga diu benigne explicare conetur. Mibi in neutrā partem quidquam occurrit, nec aliunde possum utriusque conventus constructionem S. Francisco certo adjudicare.

D

& Victorien-
so, designata
fuerit.

§4 De tertia ade per Franciscum tunc acceptata ibidem hac scribit Annalista: Hoc anno (nempe 1214) vel in primo accessu vel in regressu ad Logronii civitatem, Vir sanctus Victor, urbis non aded distantis, incolarum expertus est humanitatem, qui intra suos muros aediculam, S. Mariæ Magdalenæ sacram, suis sumptibus Viti sancti sodalibus exædificandam curârunt, quam aliquibus post annis serenissima domina Berenguella, Joannis Castellæ infantis filia, & Lopetii Diaz de Haro, undecimi Cantabriæ domini nepis, amplissimè auxit, ut suo tempore dicemus. Plura de his videri possunt ad annum 1296, & apud Gonzagam in provincia Cantabriæ conventu primo, ubi afferit, certissima traditione constare, istud S. Marie Magdalena sacellum à Seraphico patre Francisco fuisse constructum. Est porro Victoria, de qua hic, Hispania civitas in provincia Alava, cuius primaria est, & prope provinciam Biscayam.

E

Compostella
narratur
Franciscus,
obtento à Bo-
nedictinū
fundo.

§5 Num. 4 ex Bonaventura recte docet Waddingus, S. Franciscum, cum in Hispania esset, infirmitate corporis impeditum fuisse; sed addit (quod non facit Bonaventura, nec aliis è primis biographis) ipsum prius, quam in Italianam redire, Compostellam ad venerandum S. Jacobis sepulcrum accessisse. Singularia sunt, quæ habet num. 6 & 7, queque ibidem fusiis relata, compendiosius subjicio. Franciscus in suburbio Compostella apud pauperculum carbonarium, cui nomen erat Cotelai, hospitatus, inter nocturnas in vicino colle preces intellexit, divina voluntatis esse, ut in vallibus, quas incola Valles Dei & Inferni appellabant, conventum sui Ordinis faceret. Convenit ergo abbatem monasterii Benedictini, tunc S. Pauli seu Pelagii, ad quod duas contiguae valles pertinebant, obtinuitque ab eo facultatem eo loci conventum fabricandi, ea conditione, ut annuus census cistellula fluvialium piscium predicto monasterio perpetuo pendere turaret; eaque de re instrumentum fecerunt, utriusque nomine, Francisci & abbatis, subscriptum.

F

§6 Quam ob rem (verba Waddingi sunt) confessæ de tradendis vallibus sub præscripta lege scripturæ, eaque chirographo beati patris Francisci atque abbatis subsignata, domum Cotelai repetens Pater Seraphicus, inquit: Carrissime hospes, ut ad labores accingaris, oportet. Voluntas siquidem Dei est, ut sibi Ordinis mei domum in vallibus Dei atque Inferni ædifices: nam quod ad situm attinet, is mihi ea propter à patribus Benedictinis concessus est.

per paupo-
rem carbona-
rium, cui in
bunc finem

Cui

A Cui Cotolai: Quonam pacto, Pater mi, id præstare potero, cùm ex mercenario labore viðitem? Nonne mē pauperissimum nōsti? Tunc beatus Pater subjunxit: Bono animo esto: quam ob rem sumpto ligone, proximiorem petitio fontem; cùmque terræ aliquantulum effoderis, opulentissimum invenies thesauro, quo injuncto tibi muneri satisfacere valeas. Quod cùm Cotolai ex dévotione ad Patrem concepta præstisset, omnia sibi juxta Patris prælagium sucesserunt.

latente thesaurum indicaverat, conventum extinxisse;

57 Itaque ex adinvento à pio Cotolai thesauro conventus hic, qui nunc S. FRANCISCI titulum præfert, partim in valle Dei, partim verò in valle Inferni, hoc anno (1214) ejusdem Cotolai operâ ædificatus est; ut ex inscriptione præ foribus ecclesiæ & tumulorum Cotolai & uxoris, Mariæ de Bicos dicitæ; ex antiquissima & fidelissima traditione, ex authentico etiam scripto, ex patrum Benedictinorum hujus Compostellanæ civitatis archivis summa fidelitate extracto ad instantiam fratris Garsiae à S. Jacobo Minoritæ. Sed præ omnibus rem omnino indubiam facit præmemoratum B. Francisci chirographum, diligenter ad hoc usque seculum à patribus Benedictinis in sacrario aservatum, quod, tamquam veneratione & memoriam dignum, sibi ostendi curavit Philippus II, Catholicus rex, anno Domini MDLIV, dum in Angliam transfretatus ad matrimonium cum Maria regina contrahendum illuc transiret. Dicatum annum censum, fiscellam videlicet fluvialium pisciculorum, longo tempore exsolverunt Franciscani patribus Benedictinis ex prædicta conventione inter S. Franciscum & Benedictinorum abbatem. Successu verò temporis eis remissus fuit; sed plurimi adhuc guariani, quos vocant vetustæ pietatis & humilitatis studiosiores, censum, quantumvis remissum, sponte solvunt, quem veluti sibi summè acceptum majori charitatis cumulo & pinguioris eleemosynæ beneficio patres Benedictini rependunt.

que quibus argumentis nitantur.

58 Hactenus Annalista post illustrissimum Gonzagam in provincia S. Jacobi, conventu primo, seu Compostellano, cuius verba ferè descripti. At si quis à me petat, quid de hisce sentiam; dicam, non æquè firma mibi videri rei gesta adjuncta, quām rem ipsam. Instrumentum pro cessione loci ab ipso S. Francisco & abbate Benedictino, ut afferitur, subscriptum probat traditionem de conventu ejusdem Sancti operâ ibidem præsentis exstructo, nisi quis suspicari velit instrumentum illud ab eo foris alibi subscriptum & Compostellam remissum fuisse; sed non probat adjuncta de gestis Cotolai, quorum certè puto, nullam in eo exstare mentionem. Cujus atatis sunt, quidve has de re doceant inscriptiones præ foribus ecclesiæ, ac tumulorum Cotolai & uxoris illius, nequeo divinare, cùm nec has nec illas Gonzaga aut Waddingus exponat. Hinc etiam nescio, an laudati scriptores eas pro tota illa relatione ejusque singulis adjundis, an solam pro aliqua illius parte allegaverint; uti certè pro una tantum parte allegarunt S. Franciscus & abbas chirographum.

expenditur.

59 Æquè ambiguum mihi est scriptum illud authenticum Benedictinorum Compostellanorum, quod sine illa adjecta temporis aliave notitia Gonzaga, & ex hujus fide Waddingus præterea laudant. Nec quidquam certius dicere possum de Octobris Tomus II.

traditione pari modo memorata. Diffiteri quoque AUCTORE non possum, inventionem thesauri, qualis ibi C. S. narratur, quamdam vulgaris commenii speciem habere; praterquam quod soluerit Sanctus, non huiuscmodi adjumentis, sed eleemosynis ad convenus exstruendos uti, quemadmodum etiam eleemosyna loco ipsum conventus fundum à Benedictinis accepisse dicitur. Forsan in predictis inscriptionibus, cujuscumque ea demum sint a-tatis, legitur Cotolauis operam suam in hoc conuentu contulisse Francisco: quod, cùm de labore manuum ac foris tenui stipe intelligendum esset, aliqui de suppeditatis omnibus expensis largius interpretati fuerint; cùmque hoc facultatem pauperis carbonarii excederet, crediderint, inventum ab eo thesauro fuisse, atque ita lapsa temporis nata sit illa opinio de effuso hunc in finem thesauro, quæ vulgarem traditioinculam maximè sapit. Certiora statuere poterunt eruditæ Compostellani, quibus licet easdem inscriptiones & laudatum scriptum authenticum consulere, atque de corundem antiquitate coram judicare. E

60 Idem Annalista Minorum eodem anno, An Sanctus ad sepulcrum S. Jacobi ab angelico moni- ius, Corun- num. 8 ita pergit sancti Institutoris gesta Compo- stella enarrare: Cùm apud venerandum, inquit, corpus (S. Jacobi apostoli) ferventer oraret, apparuit ei angelus Dei, & monuit, dilatandum esse suum institutum per universum orbem, & plurima sibi ædificanda domicilia in Europa, & quædam occupanda, antequam ex Hispania rediret: id denum divinum esse placitum, ut in Italiam remearet. Ut igitur ille calesibus monitis pareret, narratur, dum ipse met Compostellano conventui edificando incunbebat, è sociis unum mississe Cornanniam, alterum Ovetum, tertium Ribadeum seu Rivadium, qui singuli singulos conventus in iisdem locis condidisse dicuntur. Apparitio angeli, & datum ab eo monitum sola nituntur autoritate Marianæ, seculo XVI adulto defuncti, nec vetustiorem testimoniū huc laudantis. Gonzaga, quem præter Marianum citavit Waddingus, in provincia S. Jacobi conventu primo candidè fatetur, sibi post diligentem operam discussaque archiva nikil compertum esse de erectione conventus Cornannensis; ideoque ex sola traditione humana ac probabilius indicis statuit, ejusdem fundatorem fuisse unum è S. Francisci sociis; quod verum esse potest, licet ille aliquot annis serius ex Italia eò missus fuisset. F

61 Haud equidem scio, an certiora habeant Oveti documenta Ovetenses pro sui conventus initiosis ad hoc Sancti iter annumque 1214 referendis; sed quod Gonzaga & Waddingus producunt Petri Compatri (quem à sancto Patre suo Compostellæ Ovetum tunc missum aiunt) epitaphium in conventu Ovetensi, non probat, ipsum anno 1216, uti ipsis visum est, obiisse. En illud ex ipse met descriptum:

Frater Petrus ego, cognomine Compater antè,

Carnis hic ossa te go, me Salvatore vo- cante.

Annis millenis centum bis, decem sex octo* * Gonzag. plenis.

Sanctus obiit frater de gente Minorum Compater, imò Pater appellatus misero-

rum

Filius atque Dei, voce favente Dei.

Duo laudati scriptores hinc statuant, Petrum Compatrem anno 1216 mense Octobri, atque

M. M. M. 2 adè

AUCTORE

C. S.

ad eò solum biennio, postquam S. Franciscum Compostelle fuisse volunt, mortuum esse. Scilicet ad decem sex interpretantur de annis sedecim, & o. vel o. de mense Octobri: qua interpretatio non parum favet, ut Petrus Compater biennio ante à S. Francisco Compostellam Ovetum missus convenitum illum inchoasse possit videri.

& Rivadie
do n. l. i. s per
socios suos

62 Contrà Arturus in Martyrologio Franciscano ad diem xv Junii ex iisdem epitaphiis verbis concludit, Petrum Compater anno 1268, ultima Decembribus obiisse; decem sex per decies sex seu sexaginta annos, atque octo, non per mensem Octobrim, sed per totidem annos exponens; & quia additur vox plenis, existimans, designari diem ultimum Decembribus, quo anni complentur. De anno 1268 consentit Huéberus in Menologio. Mibi minimè certa appetat sententia Gonzaga ac Waddingi, nec in tam barbaro versu satis constat, an per decem sex octo signentur anni sexaginta octo, an potius anni viginti quatuor pleni; quot scilicet conficiunt tres isti numeri invicem additi. Pro Ribadensis convenit laudati Gonzaga & Waddingus proferrunt cujusdam venerabilis anonymi in dicti loci ecclesia epitaphium, his verbis exaratum: Jesus. Hic jacent venerabilia ossa cujusdam fratris, socii B. Francisci, qui obiit anno Domini millesimo ducentesimo, secundo & vigesimo; ac proinde octennio novennio dumtaxat post S. Francisci ingressum in Hispaniam.

tunc temporis
adsciveris?

63 Sed manifestum est, hanc inscriptionem, qua cum illius ossibus in eminentiori ecclesia loco posita dicitur, non mox ab ejus obitu factam, at tanto tempore post, ut ejusdem defuncti nomen, quod in prima sepultura non erat repertum, etiam ipsi Ribadensis conveniens incolis jam excidisset ex memoria; quapropter sicunque etiam dubitari potest, an annus emortualis ejusdem in eadem inscriptione accurate expressus sit. Ponamus tamen, annum sine nomine sepulti inventum fuisse, non hinc cogemur credere, Anonymum illum potius anno 1214, quam paucis annis post à S. Francisco illuc missum esse, ad conveniendum exstrudendum. Etenim, si verum sit, quod Waddingus ad annum 1216, num. 2 afferit, hoc anno 1216 fratrū manipulum à Francisco in Italia degente fuisse in Hispaniam destinatum, cur non potuit laudatus anonymous unus ex iis esse, ac sexennio post in Ribadensis, quem struxerat, conveniens mori? Inter hos Annalista nominat fratrem Benincasam de Tudero, quem, ut ipse anno 1212, num. 8 premiserat, aliqui credunt fundatorem conventus Corunniensis; prout etiam sentiunt Huéberus in Menologio & Jacobillus in Sanctis Umbriæ ad diem xvi Septembri. Quod si ita sit, etiam exstrudio conventus Corunniensis biennio post Sancti iter Hispanicum differenda erit. Sunt, qui velint, etiam in eodem itinere unum e sociis à Francisco Compostellam missum esse in Hiberniam, quam opinionem cum Waddingus ipsem neget cum melioribus monumenis convenire, sufficiat mibi indicasse.

An perrengi-
ri in Lusita-
niam?

64 In Lusitaniam quoque transisse Sanctum, narrat Waddingus ex traditione & suorum Hispanicis Chronicis; non tamen audet consentire Joanni Mariane, lib. 12, cap. 8 Historia Hispanæ scribenti, cumdem usque in ultimam Lusitaniam penetrasse. Insuper multum suspectum habet illius accessum ad reginam Urracam, Alphonse II Lusitanæ regis conjugem, editumque ab eo in hoc colloquio vaticinium de regno Lusitano numquam uniendo cum Hispanico seu Ca-

stellano, quod à primo soloque Marco Ulyssiponensi sine idoneo monumento leviter assertum aruit; at multis tamen contendit, vaticinium ipsum (si quod tale verè exstet) non posse falsitatis argui ex eo, quod Philippus II Hispaniarum rex Lusitaniam aliquando sibi subegerit. Ceterum nihil preterea de Sancti gestis in Lusitania memoravit, nisi quod dicatur in villa Viamariensi, vulgo Guimaraes in Bracarense dicens defunctam hospitis sui filiam revocasse ad vitam.

D

65 Tandem ibidem à num. 19 S. Franciscus versus Italiā regredi perhibetur, multosque per viam accepisse conventus, quos, quia nimis longum esset de singulis differere, solum breviter recensabo, maximè cùm ii ferè sola populari tradizione nitantur. Primum ex Lusitania in Hispaniam regressi vestigium assignatur apud civitatem Roderici, Hispanis Ciudad Rodrigo, in regno Legionensi, extra quam dicitur aliquot dies substitisse apud quamdam ediculam S. Egidio sacram; & huic propterea ex senatus Civitatis decreto cœnobium postea additum. Alterum eiusdem vestigium memorat non longè ab oppido, quod vocat Robledillo, Cantianæ seu Corianæ diocesis in Extremadura, ubi aquilam ad quemdam rivulum conspicatus, fertur, locum indice ostendens, sociis suis de condendo ibidem convenit sic vaticinatus esse: Ad illius aquilæ fluenta perpetuò ardebit facula, Deoque Opt. Max. fidelissimè deservietur; & vaticinum probasse eventus. Rursus alterum conventum, de Monte Cœli nuncupatum, & in eadem diocesi, ad tertium lapidem ab oppido, quod Hispanice Gatta appellat, situm, eidem Sancto, ejusve in hoc itinere sociis attribuit.

Recensentur
aliquot con-
veniuntur.

E

66 Ne nimis prolixus sim singula exponendo, fundationes conventuum suorum S. Franciscus ex traditione, quam vocant, etiam adscribunt in Castella Arevalenses, Abulenses, Mairitenses, Aillonienses, Neuentenses seu Huéntenses, & Numantini; in regno Navarra Tudelenses, in Catalonia Barcinonenses, ac denique Perpinianenses in comitatu Ruscinonensi. Post hac tandem subdit Waddingus: Ex finibus egressus Hispaniæ quid amplius egerit Franciscus in itinere, donec redierit in Italiam, non constat. Vel celeriter absque sparsa semine verbi Dei, propter turbulentas tunc Gallorum res, per Galliam transiit Narbonensem & Gothicam; vel, si quæ egit, nostrorum incuria cuncta nos latent, præterquam quod dumtaxat referatur in Montepessulano... in Gallia Linguaoccitana, qui sub haeresi Albigensium asylo tutoque refugio Catholicis fuit, prædicasse, & propheticè prædictasse, in ipso, in quo hospitabatur, xenodochio suis fratribus construendum fore domicilium, quod circa annum mcccxxx comple-

tos per His-
paniam re-
dis-
tri-
xisse fertur.

F

67 Tum pergit: Illud etiam memorabile, quod, languente Viro Dei, tum ex veterano morbo, tum ex itineris & hyemis incommodis, antequam Pedemontanam attingeret regionem, [cum] in oppidulo quodam decumberet, & fratri Bernardo (quem, ut proximo dimicimus anno, ab eo secum loco reduxit, quo ei infirmi curam commisit) significaret, ob aliorum ciborum nauseam nihil tam appetitum revocaturum, quam sylvestrem aliquam aviculam; non prius desiderium aperuit, quam præforibus adfuerit angelus Dei in forma nobilis equitus, qui ad infirmi lectum accedens, volu-

Perhibetur re-
bo divinitus
allato san-
tus;

cremque

A tremque optimè præparatam apponens, dixit: "Accipe, Serve Dei, quod tibi mittit Dominus.", Statimque disparuit ab oculis circumstantium; per quod Franciscus intellexit Dei erga se benignitatem, eoque libertius cælitus missum cibum sumpsit, per quem ita refocillatos sensit artus & spiritum, ut statim exsiliret è lecto, laudans Deum, qui voluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit. Memorabilis sane est hac Dei in Servum suum indulgentia (cui tamen similem etiam alias Franciscus certò expertus fuit) sed quam jamjam retuli, ea non ex alio, quantum appareat, quam Mariani Florentini, aut Marci Ulyssiponensis, testimonio apud laudatum Annalista afferitur.

*& aliquot
alia domi-
cia admissae.*

B 68 Antonius Melissanus de Macro in Supplemento eorumdem Annalium Minorum, ad hunc annum 1214 præter conventus ex Waddingo jam nominatos, etiam paucos alios à S. Francisco in eodem itinere tunc fundatos aut admissos resert, unum scilicet apud Turiasonem in regno Aragonie; alterum in Pedemontii oppido Cornieto, indigenis, (ut inquit) Cornie dicto, apud fluvium Morgum, vernaculè l'Orco,

B xvi M. P. à Taurinorum urbe diffuso; tum alium Riparoli ad eundem fluvium sit, cuius foundationis instrumentum, propria S. Francisci manu subscriptum, sed nunc amissum, primo in ejusdem loci archivo diu servatum, ac deinde circa annum 1639 ad conventum Taurinensem translatum fuisse, asseverat ex authentico testimo- nio reverendi adm. patris Joannis Francisci Ra- seti Riparoliensis, in sacra Theologia magistri, sua provincia Januensis perpetui diffinitoris, & regia celstidinis, ducis Sabaudia, theologi, etatis annorum LXXXIV, qui istud à se diligenter visum testatus est anno 1676. Addit Melissanus & alterum conventum, sed dubie, an ab ipso sancto Patre, an ab ejusdem sociis Riparolio acci- tis, admissus sit, in oppido Calusio, V. M. P. à Riparolio; ac denique alterum apud civitatem Vercellensem. Quid de hisce omnibus mihi veri- milius videatur, dicam infra, postquam reli- quum S. Francisci iter & in Italianam redditum ex iisdem scriptoribus retulero.

C § IV. Sancti in Italianam reduc- cis gesta, apud Waddingum anno MCCXV illigata. Quid de relatis hoc & præcedenti §§ censendum videatur. Alia ad eundem annum ibi- dem narrata.

*Alexandria
in Longobardia
quidam
eius obre-
ctator*

S I Annalista Minorum assentimur, S. Fran- ciscus primùm in ipso anni 1215 limine Alexandriam Statelliorum, alias à Palea dictam, & in Longobardia Cispadana sitam, advenerit, ibidemque tunc contigerit divina in quendam ejusdem Sancti obrectatorem animadversio. Cùm Annalista hic in margine S. Antoninum tit. 24, cap. 2, § 2, suumque Marianum Florentinum laudes, factum ipsum ex S. Antonino referamus. Is loco citato sic habet: Quum apud Alexandriam Longobardia cum quodam honesto viro

hosipatus fuisset, ab eo rogatur, ut propter obseruantiam Euangeli (Luca cap. 10, § 8: Manducate, quæ apponuntur vobis) de omni apposito manducaret. Qui quum ejus devotioni assentiret, ipse accurrens, caponem septenam præparat manducandum. Manducantibus illis, infidelis quidam transiens, amore Dei eleemosynam petiit. Mox Vir Dei, nomen audiens benedictum, membrum ei transmittit ca- ponis.

70 Reservat infidelis datum; & in crastinum, dum Sanctus prædicaret, ostendit illud, dicens: Ecce, quales carnes comedit iste frater Franciscus, quem vos ut sanctum honoratis: nam mihi hoc in sero tribuit. Sed quum membrum caponis omnibus piscis videretur, velut insanus ab omni populo increpatur. Quod quum ille didicisset, erubuit, & veniam postulavit. Redierunt quoque carnes ad suam speciem, postquam prævaricator rediit ad mentem. Hec S. Antoninus, describens Jacobum à Voragine in Legenda sua Sanctorum, qui cum eodem, quo S. Franciscus floruit, seculo XIII natus ac defunctus fit, Legendarium suam passim ex aliis compilaverit; ista de impij obrectatoris divinitus correpta malitia narratio non parum auditoriaris ab antiquitate sibi vendicat. At non eadem facta pro eodem facto ad annum 1215, aut ad Sancti Eli ex Hispania redditum referendo, nam nec id à Jacobo aut S. Antonino dicitur, nec Maria- nus id certum facere potest, quippe qui ultra duo secula S. Francisco est posterior.

E 71 Deinde Waddingus sanctum Institutorem Panem divi- sunum ad Burgum S. Domini, in via Aemilia castrum, perducit, ibique, ait, ipsi alio mi- rat; varia raculo divinitus provisum frisse, dum in con- ventu panis deerat multitudini fratrum, qui in loca invisi;

F 72 Deinde Waddingus sanctum Institutorem Panem divi- sunum ad Burgum S. Domini, in via Aemilia castrum, perducit, ibique, ait, ipsi alio mi- rat; varia raculo divinitus provisum frisse, dum in con- ventu panis deerat multitudini fratrum, qui in loca invisi;

F 72 Ac in primis, antequam Franciscus A- lexandriam pervenerat, scribit, illum Eporedia, que Italia civitas episcopalis est in Pedemontio, Italii Ivrea dicta, ab incolis benignè exceptum & domicilio sui Ordinis donatum fuisse; atque altero Bugella, vulgo Biella, que Vercellensis dia- cesis municipium est, novem regionis milliaribus Eporeda diffitum; & utrumque ex fama & con- tinuata traditione haberit. Addit, & Bergomi à Joanne Tornello, ejusdem civitatis episcopo, humanissime suscepimus, ecclesiam, & à Bergomatisbus conventui locum accepimus. Pro anno laudat Ughellum in Italia sacra; cui adheren- dum putat contra Waddingum, qui Sancti adventum Bergomum anno 1220, aliosque, qui anno 1218 illigantur. Quæ de congressu SS. Fran- cisci ac Dominicæ (quem etiam Bergomi fuisse, ad predictos annos aiunt Waddingus & Meli- sanus) feruntur, antiquo teste carere, jam an- notavit Cuperus noster in S. Dominico tom. 1 An-

AUCTORE

C. S.
H. e. p. rae-
denti g. re-
lata

gusti pag. 497, num. 716.

73 Porro hoc ac precedenti §§ multa de S. Francisci itinere Hispanico, de aditu scilicet, mora, & regressu in Italiam, ex duobus illis eruditis scriptoribus retuli, que, cum sat antiquis testibus careant, pro instituto nostro nequeunt sine ulla observatione prateriri. Non inanem nec exiguum adversus ea dubitationem movere debent antiquiorum scriptorum silentium, scribendique modus, & narrationis apud recentiores adjuncta. Etenim, quod ad biographos attinet, si ista omnia sic se habeant, quis non miretur, omnes primos, quos habemus, biographos de hac profecitione Hispanica, tot, quot recentiores illi volunt, fundatis domiciliis, tot Sancti gestis memorabili, tam jejunè locutus, ut, qui eos legat, nihil simile suspicari possit: immo potius opinari cogatur, Franciscum, cum festinanter cœptam peregrinationem in Hispaniam usque produxisset, cognita ex infiſto gravi morbo divina de regrediendo voluntate, simul atque per vires licuit, non minus festinante in Italiam redisse? Quis pariter sine certis testimoniosis indubitanter mox admittat, tot tantaque non integro biennii spatio, quod illi hisic peregrinationi ac regressui tribuunt, ab eo geri potuisse, quem jam ab anno 1212 molestis febribus, modo tertianis, modo quartanis, afflitum, nec interim integrâ valerundini umquam restitutum fuisse, iudicem recentiores affirmant, ac graviori denique infirmitate, qua ipsum repetere Italiam compulit, in Hispania correptum esse, cum primis biographis recte agnoscunt.

74 Tametsi jam alibi quedam ex laudatis biographis hac super re annotavi, locus tamen hic postulat, ut eorumdem dicta denud expendumus, quo res fiat clarior. Thomas Celenensis in Vita edita num. 56 & sequenti de hac profecitione Hispanica sic scribit: Post non multum enim temporis (à fruſtra tentato accessu in Syriam) versus Marocchium iter arripuit, ut Miramolino (Marrocano in Africa regi) & complicibus suis Christi Euangeliū prædicaret. Tanto namque desiderio (martyrii) ferebatur, ut peregrinationis suæ quandóque relinquoret comitem, & ad exequendum propositum spiritu ebrios festinaret. Sed bonus Deus, cui mei & multorum sola benignitate placuit recordari, cum jam ivisset usque in Hispaniam, in faciem restitit, &, ne ultrâ procederet, ægritudine intenta eum à cœpto itinere revocavit. Reverente quoque ipso ad ecclesiam S. Mariæ de Portiuncula (juxta Assissum) tempore non multo post quidam litterati viri & quidam nobiles ei gratissimè adhæserunt.

75 Simili planè modo secundus biographus, postquam dixerat Franciscum, martyrii desiderio inflammatum ex Italia Marrochium versus mire properâsse, mox subdidit: Sed, cum usque in Hispaniam ferventissimè processisset, Domino ad multorum aliorum salutem aliud ordinante, eique per gravissimas ægritudines occurstante, rursus in Italiam rediit. De hoc itinere nihil habent Tres Socii, quibus cum propositum esset prætermissa ab aliis supplere, ampla hic fuisse scribendi materia, si supra relata ex Annalibus gesta eis innotuissent. Non plura, quam Celenensis & secundus biographus, hic docet S. Bonaventura, qui eadem de desiderato martyrio & festinatione in proficisendo prefatus, ita pergit: Sed cum jam usque in Hispaniam perrexisset, divina dispositione, quæ ipsum reservabat ad

conferuntur
cum assertisprimorum bi-
ographorum,
ex quibus
tam longa in
Hispanis
mora.

alia, gravissima ei supervenit infirmitas, quâ præpeditus, quod cupiebat, adimplere nequivit. Sentiens igitur Vir Dei, quod necessaria erat adhuc proli, quam generat, ipsius vita in carne, quamvis mortem sibi lucrum putaret esse, rediit ad pascendum oves, suæ solicitudini commendatas.

76 Ex hice testimoniis solùm novimus, S. Franciscum pra ardore speratis martyrii ex Italia in Hispaniam properâsse, ut hinc trajiceret in Africam; sed cum in Hispaniam perigrisset, morbo prohibitum ultrâ progredi, ac propere, simul atque valetudo permisit, in Italiam regressum esse, ne divina obſteteret voluntati, cui quam prompissimè obtemperare nihil habebat antiquis. Quod usque tunc in Hispaniam penetraverit, dñm corruptus morbo fuit, ex iisdem biographis nequit decerni: si tamen eorum verba expendamus, ea magis indicant, hanc illi in primo Hispania ingressu potius, quam in media, obligisse, vixque ullam inter cognitam ex morbo divinam voluntatem & in Italiam reditum intercessisse moram, quamque reficiendis corporis viribus uicimque erat necessaria. At verò laudati Annalista Minorum, quamvis miram Sancti in hoc itinere festinationem admittant, nihilominus illum in eadem peregrinatione tot Ordinis sui conventus fundantem faciunt, quasi non alia de causa eam suscepisset, ac nusquam minus, quam quo toto animi nisu ferebatur, properâsse videatur.

77 Deinde etiam postquam ex gravi infirmitate sua jam intellexerat, divina voluntatis esse, ut in Italiam rediret, hac intellecta voluntate, cum illuc redisse, mox subdunt laudati antiqui biographi; Annalista contrà eumdem ier suum prosequentem in Galliciam exhibent; immo etiam postquam apud Compostellense S. Jacobi Apostoli sepulcrum ab angelo jussus fuerat (ut Waddingus quidem referat) in Italiam regredi, in Lusitaniam progredientem inducunt non secùre atque hic peregrinationis terminus ei præstiterit fuisse, & ipse firmis semper viribus nesus esset. Hanc equidem inficiari velim, ut alias jam manui, non omnia S. Francisci in hoc itinere gesta à primis Vita ipsius scriptoribus tradita esse; verum quæ Annalista de his memorarunt, non facile possum componere cum priorum jejunia narratione modoque loquendi. Certè hi non aliam abrupti itineris & in Italiam reditus causam allegant, quam cognitam ex infirmitate sua Dei voluntatem, ut adeo non modò prætermissem, verum etiam nescisse dicendi sint angelicum istud monitum, quod apud sepulcrum S. Jacobi Sancto datum, Annalista affirmat.

78 Accedit aliorum quoque coevorum ac superparum scriptorum de gestis illis silentium, de quo Waddingus ad annum 1213, num. 58, ac rursus ad annum 1214 num. 14 conqueritur, postremo loco dicens: Ubi ægrotaverit, vel quam peragraverit in hac peregrinatione regionem, exactè nullus ex nostris memoravit. Multum nobis præstarent patres Hispani, si eam, quam Itali, adhibuisserent operam in observandis gestis prodigiisque sui Institutoris. Nihil fermè calamitatem dignum præterierunt priisci Italæ Franciscani,... Hispani vero, vel qui cum sancto Vito in Hispaniam transierunt, pauca notarunt, vel nostram subterfugere notitiam. Ita quidem vir ille eruditus; sed nonne ex horum quoque fictione ea, quæ ex popularibus traditionibus circumferuntur, pro suspectis potius habenda sunt, quam

D

totque con-
veniunt
fundationes

E

& itinera
non sunt vo-
risimilia;

F

adversus que-
etiam milit-
tat aliorum
silentium.

A quām priscorum Hispanorum patrum negligentia arguenda? Ponamus tantisper (quod mibi quidem ex primis biographiis verisimilium apparet) S. Franciscum cum unico socio, non terrestri itinere, sed mari, Hispaniam petuisse; cūmque in eam appulisset, aut certè non multū progressus esset, infirmitate correptum, ut primū licuit, renavigasse in Italiam. His positis, quid mirum est, nihil de illius in Hispania gestis à prīscis Hispanis patribus, qui tum nulli erant in Hispania, posteritati commendatum esse?

Conjectura de modo, quo Sanctus istos convenerunt

79 Forte tamen Franciscus, vir potens opere & sermone, in eadem profectiōne aliquot in locis condixit fore, ut in Italiam redux quosdam ē suis mitteret, eaque ratione aliquot conventus accepisse ac eorum fundator hanc ineptē dici posset. Potuerunt etiam alii, ad quos missi ab illo socii domicilia accepere, simili ferè modo Francisco fundatore gloriari, atque ita lapsu temporum nasci traditiones illae de ejusdem in singulis locis presentia gestisque, quae ex primorum biographorum dictis parū sunt verisimilia. Huc etiam pertinet, quod iudicem biographi non nisi de uno S. Francisci in hoc itinere socio meminerint, exp̄sē observantes, Sanctum tanto cum servore hoc iter aggressum esse, ut peregrinationis suæ quandoque relinqueret, seu præcederet comitem, ut loquitur Celanensis, consentientibus biographo secundo & Bonaventura. Unde ergo sanctus Institutio ibi tunc habuerit in promptu socios, quos singulis illis per Hispanias erexit conventibus præficeret & ad alios erigendos transmitteret?

fundasse. dici potuit, nostraque

80 Si verò dicamus, illum in hac profectiōne eo, quo mox dictum est, modo loca aliqua admisſe, ac postmodum tempore opportuno destiñisse ē suis, qui ibidem domicilia conderent, cessabit ista difficultas, eaque opinio firmabitur tum ex ipsomet Waddingo, qui deinde ad annum 1216 scribit, fratrum manipulum, ex quibus novem nominat, ab eodem ex Italia in Hispaniam missum esse; tum etiam ex scriptore Hispano synchroño, Luca Tudenſi, qui verbis in Commentario prævio num. 303 datis, ad annum 1217 docet, tunc per totam Hispaniam fratrum Minorum monasteria structa fuisse; nec ante eundem annum de iisdem meminit. Hicce omnibus maturè persensis, ego in Commentarii prævii § xiv ista S. Francisci in Hispaniis gesta non censui inter ejusdem certa facta reponenda; ejusdemque absentiam ab Italia minus diuturnam statui, neque ultra paucos anni 1214 menses differendam, ut de more interesse potuerit sui Ordinis comitiis generalibus, ex præscripto Regula in Pentecoste apud Portiunculam celebrandis, ac verisimiliter celebratis.

de predicitis opinio.

81 Iter quoque tam in accessu in Hispaniam, quam in regressu in Italiam, secūs ac censuit Waddingus, non terrestre, sed verisimilius marinum fuisse, putavi; tum quia hoc imbecilli corporis Viro & ad martyrium in Africa subeundum properanti compendiosus erat, ac deinde magis afflictæ valetudini accommodatus; tum quia sic minus mirandum est, apud primos biographos nihil de hac profectiōne Hispanica traditum legi, prater miram festinationem in aditu, infirmitatem in Hispania, & propter hanc regresum in Italiam; tum denique, quod Waddingus ipse fateatur, nesciri, an terrâ marive profectus sit, nullumque certum assignare potuerit vestigium illius transitus per Galliam, qua terrestre iter ca-

pessenti, tam in aditu, quam in reditu transeunda erat. Pergo prolixam Waddingi ad annum 1215 narrationem leviter perstringere.

AUCTORE
C. S.

Ampliorem edem agrè iulisse Joannem Simplicem admississe.

82 Ex Mariani Florentini fide refert, Franciscum, cūm Assisum advenisset, novam domum, quam vicarius ejus Petrus Cathaneus, recipiendorum hospitium, divinique Officii commodius persolvendi gratiā, apud Portiunculam interea sruixerat, destrui voluisse; nec nisi agrè permisisse, ut persistaret. Mox etiam ex Rodulphio & Marco Ulyssiponensi subdit, eundem, dum in derelicto quodam facello sordes scopis everrit, quemdam rusticum, Joannem nomine, suam operam in hoc humili officio sponte offerentem, in sodalitium suum benigne admisſe, placatis parentibus, qui pie filii sui proposito acriter obnubebantur, eundemque ob miram suam simplicitatem & sanctimoniam sanctum Joannem Simplicem appellare soluisse. De eodem agit Pisanus, sed sine anno, quo ille admisſus fuit, lib. 1 Conformat. 8, parte 2, ubi dicitur apud Assisum in ade S. Maria Angelorum quiescere. Arturus eundem in Martyrologio Franciscano cum titulo Beati recensuit, at Majores mei ex illo inter Prætermisso solummodo ad diem 2 Maii. Huéberus tamen etiam illum ut Beatum in Menologio Franciscano eodem die annuntiat. Redeo ad Waddingum.

E

83 Narrat, Franciscum, dum Assiso ibat ad Moniem Alvernū, per viam, prope Burum sancti Sepulcri, solo imperio suo magnam formicarum copiam abegisse à quadam quercu, juxta quam concionari volebat; ac procacem adolescentulam, qua cymbalum pulsans predicanis obstrepebat, tertioque, ut quiesceret, monita, parere noluerat, ad ipsa indignantis Sancti verba: Tolle, tolle, diabole, quod tuum est, subiò in altum abreptum ex oculis evanuisse, nec usquam deinceps visum esse. Quod spectat ad obedientiam formicarum, prodigium hoc, quod narrat Pisanus Conformat. 10, verisimilius fit ex eo, quod ex primis S. Francisci Vitis constet, ipsum haud dissimili imperio in animantia rationis experitia etiam aliás usum fuisse. Non ita facile sine certiori testimonio pro certo admisero istum muliercula rapium à demono; quamvis enim sanctus Vir justè irasci potuerit in petulantem illam juvenculam, & hac dignam procacitatis sue pœnam tulisse possit videri, mihi tamen mitissimi Francisci mansuetudini moribusque minus congrua videtur istiusmodi imprecatio, quām ut factum illud, pro quo Pisani loco mox cito rursum laudatur, sine hastatione admittam.

formicas obsequentes habuisse, procacem juxta vinculam punivisse.

F

84 Dum Sanctus hinc iter suum prosequebatur, & juxta Castrum Caprei in deserta quadam ecclesia extra villam Tyfi noctu orabat, Waddingus ex Miglii, scriptoris seculi xvi, Historia Montis Alverni facta scribit, qua S. Bonaventura in Vita cap. 10, apud me num. 142 & sequenti narrat de assultibus demonum, quos Franciscus in solitariis locis & ecclesiis inter orandum frequenter passus est, ac viriliter repulit, aliisque, que ibidem legi possunt. An tamen ea etiam tunc eoque in loco contigerint, illorum fidei relinquendo. Ex Miglio item ac Mariano ibidem apud Waddingum legitur Sanctus eo ex conflitu adeò fatigatus fuisse, ut, cūm non posset ultrà pedibus procedere, neceſſe fuerit, cum adducto asello ad predictam villam reduci. Dum verò ad hanc appropinquaret, dicitur, ut appetitum carnis gallinacea in semet castigaret, reper-

& alia quedam ad montem Alvernū pergens fecisse dicuntur.

ram

AUCTORE

C. S.

tam in sterquilino mortuam fætentemque gallinam ad os naresque suas applicuisse, solo pane incinerato & aqua contentus; indeque recessurus benigno hospiti suo prædixisse, ejusdem progeniei, à generatione in generationem duraturæ, neque divitias, neque paupertatem Dominum daturum, sed quæ commodæ vitæ & victui effient necessaria. Antiqui hujus vaticinii (ita subdit Annalista) adhuc recens est in dicto loco memoria; domus illa vocatur S. FRANCISCI, omnibusque transeuntibus fratribus patet ad hospitalitatem, in qua Augustinus Miglius, sæpe se refectum & caritativè receptum commemorat.

Quæ de avium apoplansu in eodem monte narrantur,

85 Eosdem denuo scriptores secundus Waddingus, refert, Franciscum monita ab asinario suo, viro simplici, data libenter admisso, & in granularum actionem illius pedes osculatum esse; deinde verò eidem deficiente præfisi oratione sua aquam è petra elicuisse, ut docet quidem S. Bonaventura in Vita cap. 7, num. 100, sed de tempore locoque solùm ait, factum id esse quodam tempore, quo Vir Dei ad quandam eremum transferre se volebat, ut ibi liberius contemplationi vacaret. Mox aliud prodigium subdens Waddingus, sic prosequitur: Dum in monte (Alverno) superando laborarent, voluit paulisper Vir sanctus sub queru quadam respire, statimque advolavit, ut alias diximus (in margine remittitur lector ad annum 1213, num. 33) magnus avium numerus, applaudens & congratulans ejus adventui. Pars in humeros, pars altera in scapulas & caput descendit; alias sinni & manibus ejus se commiserunt, rostris & alis gestientes, suo more gaudium explicantes de Hominis accessu. Quo raro evenitu dixit ad suos: Credo, fratres charissimi, quod Domino placet, ut hic habitemus: magiam enim præferunt sorores aves de nostro adventu lætitiam. Læsus ergo consurgens, jugum montis conscendit, donec ad fratum tuguriolum pervenit, in quo ob locelli humilitatem & paupertatem vehementer sibi complacuit &c.

verisimilius ex S. Bonaventura sumpta, mutata, & huc translata sunt.

C

86 Pro hisce eosdem, quos suprà, testes laudat Marianum & Miglium, qui, muliū reveror, ne simile avium prodigium, à S. Bonaventura traditum, non nihil deformârint, & ad alienum forsan tempus retulerint. Laudatus sanctus doctor in Vita cap. 8, quod De pietatis affectu, & quomodo ratione carentia adsciri videbantur ad ipsum, nempe Franciscum, inscripsit, num. 118 hac ait: Cum ad eremum pervenisset Alvernæ propter Quadragesimam celebrandam in honorem archangeli Michaëlis, diversi generis aves circa ipsius cellulam volantentes, concantu sonoro & lætitiae gestibus, quasi de ejus adventu gaudentes, Patrem pium invitare ac allicere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: Cerno, frater, voluntatis esse divinæ, quod hic aliquamdiu commoremur: tantum sorores aviculæ de nostra videntur præsentia consolari. Tanta est utrinque narrationis similitudo, ut mihi quidem penè certum videatur, Bonaventuranam à Mariano Miglioce paululum mutatam, & ad primum S. Francisci ad montem Alvernun accessum non rectè translatam fuisse. Quam ob rem probare non possum, quod Waddingus prodigium prodigium ex illis ad hunc annum 1215 referat, ac rursus, velut planè aliud esset, ex Bonaventura

ad annum 1224; quamquam & hic lectorem remittat ad annum 1213, ubi de eodem, pro ut à Mariano & Miglio narratur, breviter memorat.

87 Nescio quoque, quām vera sint, quæ Dicuntur famosum premodum predicationis annalista ad eundem annum ex Mariano ac Pisano etiam memorat de converso tunc & ad Ordinem Minorum per S. Franciscum adducto famoso latrone, nomine Lupo. Waddingi verba accipe. Præruptos inter hos lapides (montis Alvæ) magna aspera saxea moles dividitur à reliquo monte alto circumquaque præcipitio, non nisi transmissi pontis beneficio accessibilis. Illuc, tamquam in insulam, vel in fidam custodiā relegabat famosus quidam illius eremi prædo, quos auxiliarii satellitibus prehendebat viatores, quibus in viis regiis sternebat* insidias. Emissos per pontem versatilem illic tenebat, donec statuto pretio redimebantur. Multa inferebat vicinis populis damna, strages undique exercens, propter quas Lupi nomine undique audiebat. Doluit vehementer ad Francisci & sciorum adventum, nolens sui latibuli & perditæ vitæ conscos habere.

** tan struebat
ad Ordinem suum adduxisse, feliciter eventus.*

88 Sæpius iussit, ut recederent, minas adiiciens. Paupertas autem inter latrones ipsos secura, non habens, unde lædatur, reddidit fratres intrepidos; "nam cantat vacuus coram latrone viator, solam animam in confusato habens." Quodam tamen die serio accedentem prædonem, ut omnino eos à monte deturbaret, Vir Dei ad eum placide exceptit, & minas tonantem, multa verba effudentem, adeo patienter audivit, placidisque ratiosibus furens fregit iram, ut non solùm cohabitatores voluerit in monte, verùm & se ipsum admitti consodalem in tugurio. Probavit per aliquot dies terrestrium hominum angelicam vitam, quam libenter amplexus, mutatus est in virum alterum, AGNELLI nomen ex Francisci impositione pro Lupi nomenclatura fortitus. Vixit postea religiosissimè, velut recens adhuc ejus testatur in monte memoria, à quo in hunc diem asperæ illæ & solitaræ petræ crepidines vocantur CARCER FRATRIS LUPI. Hæc tenus ille ex duobus laudatis scriptoribus. Cetera ad montem Alvernun spectantia dedi in Appendice ad Gloriam posthumam §. v.

89 E monte Alverno Waddingus sanctam sacras Reliquias invenit, quæ invenit in itinere apud montem Casalem supra Bergum sancti Sepulcri contigisse refert, que S. Bonaventura in Vita cap. 6 tradidit de Sanctorum reliquiis ibidem in deserta ecclesia sine honore dudum relitatis, isdemque, cum Sanctus divinitus instrutus eas per socios suos transferri frustra mandasset, ad locum, quem ille designaverat, divino nutu translatis. Fæli tempus, quod Bonaventura filuit, solo Mariani testimonio nititur. Ex eodem pariter, Chronicoque Ms. Fabrianensi subdit, Franciscum Fabriani, quod Ecclesiastice ditionis oppidum est in Marchia Anconitana, clementariis, qui è regione loci, ubi ille sermonem habebat ad populum, palatium exfrumentes, clamoribus strepituque impediabant, ne verbum Dei liberè exciperetur, nec rogati voluerant paulisper cessare ab opere, prædixisse, dominum illam brevi ruituram, sed ruinâ suâ nullum hominem animalve lesuram; idque ita factum esse paucis post diebus, eum adficiū jam esset absolutum.

go Post

& suos certos
in loco habi-
tatores, vatis-
cinos esse;

90 Post finitum sermonem (uti ex ipsiusmet Waddingi additione refert Melissanus) Sanctus à quadam nobili vidua, nomine Maria, reliqua nobilis viri Alberici Gentilis de Fabriano, receptus hospitio, cum ab ea andisset, locum illum, ubi erant, à populo vocari Vallem pauperculam, prædictissima narratur, fore ut in Valle illa paupercula pauperculi fratres sibi aliquando habitarent; neque irritum fuisse hoc vaticinatum, cum anno 1283 aut 1292, empia illa, in qua prophetaverat, domo cum contigua turri, stratum ibidem fuerit nobile ædificium, in quod fratres Minoribus, reliquo alio conventu, transmigrarunt. Accepta hac notantur ex mox memoratis Mariano & Chronicō, ac Vita B. Francisci Fabri. MSS. cap. 1. Qua subdo, rursum leguntur in Waddingi Annalibus, editionis Lugdunensis, quā semper utor, nisi aliter moneam. Illorum hac ferè summa est.

ad hanc suo
mirabiliter
repensisse pa-
rocho suum
ad Minorē
accessum pre-
dixisse;

B

91 Quarto à predicto loco milliari ad radices Appennini in valle Saxi, loco inter colles aspero & à turbis remoto, erat quadam ecclesia B. Mariae Virgini dicata cum contiguo monasterio, à monialibus Benedictinis deserto. Huc euntem Franciscum & à via aberrantem agricola quidam, accepta ab illo sponsione, fort ut nihil dispendi ex intermisso interim agri cultura pataretur, rogatus duxit, reversusque campum, quem incultum reliquerat, aratum invenit. Mereretur hoc miraculum ab antiquioribus tradi; ut nullus hic laudatur, nisi forsitan Marianus & Ms. Chronicō Fabrianense, quorum supra in margine facta fuerat mentio. Porrò locus Sancto placuit, eumdemque à nobili Saxorum familia acceptum, per suos habitandum curavit. Dum circumiacentia loca lustraret, cum plebano eccliesia, qua Civitas dicebatur, Raynerio nomine, peculiarem amicitiam contraxit, ei arcana sua conscientia in Sacramentali confessione detexit, ac denique vaticinatus est, illum aliquando sui Ordinis alumnum fore. Vaticinium implevit Raynerius, dum veterem Amicum suum, miraculorum gloriā post obitum coruscantem, Sanctorum albo inscriptum audiens, ejusdem institutum amplexus & ad mortem usque professus est. Huc refert Waddingus inscriptionem, quam in convenitu Fabrianensi Patrum Conventualium ad surrim campanariam in lapide legi, ait, hoc modo: Hic sunt ossa venerabilis fratri Raynerii, qui fuit confessarius B. Francisci, qui ei prædictit, quod futurus esset Frater Minor. Confirmantur hec ex Chronicō vulgo Fabrianensi Ms., in cuius fragmento, quod habemus, ejusdem auctor, qui B. Franciscus Fabrianensis creditur, in hanc rem sic habet: Anno Domini MCCLXVIII, quando ego eram novitus, obiit Fr. Ranerius, qui fuerat plebanus Plebis Civite, cui S. Franciscus pluries confessus, quando erat plebanus, & prædictus sibi in spiritu Dei, dicens: Fili, tu eris de nostris. Iste fuit sanctus homo, & verus frater Minor.

arborem
plantasse post
aliquot secula
etiam fer-
tiliter;

92 Prætereo hic, qua Annalista prolixè prosequitur de conventibus, quos eodem anno à sancto Institutore variis in locis admissos conditosque volunt. Legi illa ibi poterunt; pauca peculiaaria quedam Sancti gesta inde memorabo. Traditionem, inquit num. 24, de occupato per sanctum Patrem conventu Siroli, qui maritimus Anconitani maris fluviis alluitur, ... confirmat arbor è vestigio ecclesiæ à beato Patre plantata, virentibus foliis adhuc perseve-

Olebris Tomus II.

rans, ab omnibus SANCTI FRANCISCI ARBOR nuncupata, quæ cerasorum quoddam genus, vicinis populis mirabile & appetibile, producit. Memorabilis est, sed & certiores vades, quā sint Pisanus, Mariannus ac Rodulphus, ad certam fidem faciendam requirit miraculum, quod ab eodem Sancto patratum num. 26 scribit, in edificatione cœnobii in loco de Trabe Bonate seu Bonantis in eadem Marchia Anconitana, & antiqua custodia Camerini. Juverit illius verba recitasse.

93 Dum illud sanctus Pater ædificaret, & operari magno sitis ardore laborarent, viresque sibi ad opus defecisse, quererentur, nisi aliquantulum vini ministraretur, milie sanctus Vit ad Castrum Jovis vicinum duos ex fratribus, qui illud à benefactoribus procurarent. Sed moram facientibus, & ultrà querentibus clementariis, compassus eorum inediae, ad vicinum fontem perrexit sanctus Vir, &, factò de super signo Crucis, scaturientem aquam in vicinum optimum convertit, ex quo per integrum horam lieuit haurire. Adsuīt tunc quidam Johannes de Villa Alterini, comitatus Camerini, qui miraculosum hoc potavit vinum, remque eccelitus gestam narravit fratri Bonaventura Tolentinati, à quo & ab ædificioli structoribus uniuersitate divulgata est.

alibi scaturi-
entem aquam
in vicinum
vertisse

E

per totam ho-
ram, ut sit
entibus suc-
curretes;

94 Pisanus, in custodia Camerini, quem locum hic laudavit Waddingus, de hoc admirabilis factu solū pācis sic meminit: In hoc loco, ut daret potum ædificantibus ipsum locum, B. Franciscus oratione fontem aquæ convertit in optimum vinum. Sed in Conformatitate 22 de eodem plura refert Waddingiana narratione conformia, præterquam quod in utraque editione legatur Joannes de Villa Alcini, qui apud Waddingum dicitur Joannes de Villa Alterini. Factum ergo Annalista ex Piso, annum vero ex Mariano accepit. Porrò, si omnino certum esset, relationem illam vere Pisani esse, nec ab alio additam, stabit pro illa non contemnenda veritas, cum in libro Conformatum ibidem afferat, ita legi in Legenda... antiqua; qua tamen quā sincera sit, nequeo affirmare. Ceterum quis ille sit Bonaventura Tolentinus, nullus ex allegatis explicavit, nec ego aliunde didici.

F
tribusque a-
liis in locis
foantes exci-
passe.

95 Tres quoque fonticulos à S. Francisco alibi excitatos Annalista commemorat num. 27 verbis, qua hic transcribo. Conventum item S. Joannis de Saxe, Montisfalconis ad M. P. ab oppido, ab ingenti quodam faxo, silvâ vestito, super quod ædificatum est, ita cognominatum, ei tribuit Gonzaga ex traditione. In silvæ meditullio fonticulus, perennibus aquis abundans, suum auctorem Franciscum, à quo & nomen hereditavit, agnoscit, cuius epota aqua febres curat, aliosque morbos pro bibentium fide & devotione propellit. Ab eodem etiam Structore exordium dicit monasterium Colfatum, exstructum in pagorum Campi Rotundi & Cessa Palumbi, Camerinensis diocesis, confinibus, in media silva ad oram dilabentis Flaminiae fluvii, quem etiam amoenorem reddit fonticulus, à sancto Viro è sitiensi loco deductus... In media quoque silva educito etiam miraculose fonte, alium reædificavit locum, quem Patres strictioris observantiae incolunt, ad sesquimilliare à Pignano oppido.

96 In eodem per Picenum itinere fallum scribit, quod habet S. Bonaventura in Vita cap. 7

Nannan

dt

AUCTORE

C. S.

Per viam so-
cium corri-
pit; calitum
presentia

de correpto per S. Franciscum socio, qui de ob-
vio paupere male fuerat suspicatus. Ad idem
paruerit iter ex Mariano ac Hugolino refert due-
rum ipsiusmet sancti Patris sociorum non dignam
de illo estimationem, mirabili visione correctam;
nimurum, dum horum unus criminandi causa
Sanctum noctu observaret, nec in cellula sua re-
periret, visum auditumque ab eo in contiguo ne-
more pro salute humani generis orantem, ma-
gnoque lumine circumfusum, ex beatissima Vir-
ginis Mariis uinis Christum suis brachiis impos-
sum accepisse; atque hinc socomum criminatorem
penè examinem proruisse in semitam, per quam
redeundum ad cœnobium erat; in qua à rever-
ente sancto Viro inventus erclusque &, que
videraut, silere jussus fuit, qui rem tamen ad Dei
gloriam non celandam ratus, fratribus secreto ma-
nifestavit, & dignam cum murmuratore socio
panentiam de temerario suo iudicio egit.

97 Addit insuper in eadem provincia simile
spectaculum obtigisse cuidam opimo tirunculo,
qui, dum à saculo Patre suo in Ordinem admisso,
ad tirocinii domum duceretur, cum eoque per viam
sub dio pernoctare compulsa, juxta ipsum pro-
cubuisse, piè statuit explorare, quid ille esset
acturus, clām colligatis utriusque cingulis, ne
dormienti posset elabi. At verò, cum Magistrum
sum, resolute cingulorum vinculo, abesse persen-
siret, quereretque, calesti lumine adductus, intra
arboreos prospexit ipsum cum Christo Domino, ce-
lestium choro circumdato, ejusque sanctissima Ma-
tre ac utroque Joanne, Baptista & Evangelista,
loquentem. Indictum de hisce silentium, quādū
Franciscus vixit, servasse dicitur; sed post hujus
mortem omnia propalasse.

98 Addit denique, S. Franciscum, nocturnis
precibus ferventissimè intentum, à benigno ho-
spite suo, viro nobili ac pio, obseruatum fuisse
à terra elevatum & magna luce circumfusum;
moxque hospiti illi injectam mentem fuisse de Mi-
norum Ordine amplectendo; quod Sanctus istis
precibus. à Deo petierat, atque ille, distributis
in pauperes facultatibus suis, exsecutus est.
Hugolini, qui pro hac & duabus premissis visio-
nibus laudatur, magna esset autoritas, si con-
staret, illum, ut Waddingus alicubi afferit, S.
Francisco synchromon vixisse. Verum vide dicta
in Commentario prævio § 2. Prater Hugolinum
pro posteriori historia laudantur Legenda antiqua,
ut saepe monui, mihi ignota, & Pisanus in Con-
formitatibus.

99 Accipe denum, quæ Annalista Minorum
ultimus numeris ad hunc annum memorat de
duobus conventibus, eo circiter tempore à sancto
Institutore admisis. Circa hunc annum, inquit,
acepit à patribus Benedictinis alium conven-
tum, cui CERCER S. FRANCISCI modò nomen
est à diurna & frequenti sancti Viri in eo re-
clusione & animi recollectione. Situs est in
monte Subasio, secundo ab Assisi milliari.
Magna habetur in veneratione à circumvicinis
populis; eumque Franciscus ipse valde dilexit
propter frequentes & molestas in eo superatas
tentationes &c.

100 Inter cetera verò, quæ hanc sacram
ædem commendatissimam celebrioremque redi-
dunt, potissima sunt cubiculum beati patriar-
chæ Francisci; ejusdem facellum, in quo con-
tinuò orationi vacabat; lapideus lectulus, in
quo idem defatigatus omnino lassusque decum-
bebat aliquando; ligneum cervical, quo ute-
batur; fons ipsius Patris precibus à Deo im-

petratus, qui scaturientibus venis largissimas
propinat ministratque aquas; oratorium præfati
beati patris Ruffini, & aliud quoque oratorium
beati itidem patris Bernardi à Quinta Valle.
Habentur hac in æde plurimæ Francisci exuviae,
sanguis, qui ex ejus stigmatibus profluit; pan-
niculus croceus sericus, quo B. Leo proflu-
tem sanguinem excipere solebat; pixis, quæ
sanctus Pater Christi Corpus recondebat; ca-
lix, ex quo post sacram Communionem lavato-
rium haudiebat; baculus, cui in itinere innite-
batur, & pars bona habitus ejusdem, & cilicij
S. Claræ. Haec Waddingus, qui deinde Gon-
zagam citans, subiungit sequentia.

D

item conve-
num de Villa,
ejusdem me-
moriam vene-
rabilem.

* adde 200
divit

E

101 Circa idem tempus paulò post rece-
ptionem montis Alvernæ acquisitus etiam con-
ventus de Villa, omnium provinciæ Bononi-
ensis fermè antiquissimus, in quo habetur ma-
gna in reverentia quædam sancti Viri cella, quam
invisunt circumvici populi singulis Kalendis Au-
gusti. Hic Vir sanctus garentes inter umbrosas ar-
bores aviculas*: quod sacris meditationibus in-
tentio impedimento esset, ab eo correptæ, &c, ut
silerent; jussæ, ad nutum & ex tempore paruerunt,
indequæ sub silentio recedentes, numquam am-
pliis vel ipsæ, vel alia similes ibidem visæ
sunt. Tres hic arbores, nempe laurum in pri-
mo ædifici claustro, cupressum in secundo,
& olivam in prato, sancti Patris manibus plan-
tatas, invisere licet. Hac aliaque ad hunc duos
que precedentes annos in sepe dictis Minorum
Annalibus relata, quæ aliunde confirmare non
potui, ex fide scriptorum, qui pro iisdem lau-
dantur, liceat retulisse, & eruditorum iudicio
reliquisse.

§ V. Varia Sancti gesta ad an- nos MCCXVI, MCCXVII & MCC- XVIII in Annalibus Minorum memorata.

H Abita hoc anno 1216 in Pentecoste apud
S. Mariam de Portiuncula à S. Francisco
fuisse Ordinis sui comitia generalia, ad qua ab
ipso, dum sub finem anni precedentis Roma de-
gebatur, convocata per litteras Minores, quotquot
potuere, convenerunt, scribit Waddingus ibidem

Comitia ge-
neralia, anno
1216 cele-
brata,

à num. 1. Credit, hec fuisse primum generale
Minorum capitulum contra alios, qui maluerunt
aliud, anno 1219 habitum, quod & Storearum
dielum putarunt, pro primo habere, & contra
Alphonsum Ciaconium, qui primum eorumdem
capitulum anno 1223 illigavit. Addit denique,
ex capitulo hujus anni 1216 missos fuisse in uni-
versas Europa provincias fratres cum potestate
alios ad Ordinem recipiendi; & illorum quidem
alios post tolerata patienter multa incommoda
& injurias, plurima sibi constituisse domicilia;
alios autem, qui in Germaniam missi fuerant,
inde omniò pulsos, non alium, quam heroice
patientiæ, fructum è missione sua retulisse, &
in Italiam ad sanctum Patrem suum reversos
esse.

103 De generalibus comitiis anno 1216 a-
pud Portiunculam in Pentecoste celebratis omni-
nò assentior Annalista; verum neque hec omnium
generalium prima esse, existimo, nec ad ea con-
vocanda opus fuisse encyclicis litteris; nec ex iis-
dem

non fuerunt
omnium pre-
ma: quæ in
his gesta suo-
runt.

Acquirit loc-
cum in mon-
te Subasio,

in quo illius
monumenta
& reliquia
existant.

Adem tentatam esse infelicem illam missionem Germanicam, puto; nec denique, capitulum, vulgo Storearum appellatum, anno 1219 habitum esse, sed paulo serius. Prime partis asserti mei ratio est, quod, cum ex dictis in Commentario prævii § XIII lex de celebrando quotannis in Pentecoste apud Portunculam generali capitulo laeta fuerit circa annum 1212, nulla causa sit, ob quam ejusdem decreti executionem usque in annum 1216 differamus. Hinc fuit etiam secunda partis probatio; quorsum enim encyclicis litteris intimandum fuerit fratribus, ad quod ex Regula sua se neverant obstrictos? Tertiam & quartam partem pluribus probavi in Commentario prævio § XV, quem studiosus lector potest consulere. Si ex iisdem hujus anni 1216 comitiis, ut ibidem num. 2 affirmat Waddingus, aliquot socii missi sint in Hispaniam, ab hisce forsan erecti fuere aliqui e conventibus, quos S. Franciscus auctori tribui, diximus supra in duobus præcedentibus §§; atque hinc opinioni non parum favet Lucas Tudensis, dum ad annum 1217 scribit, per totum Hispania regnum monasteria Minorum erecta esse.

B
Franciscus illustrem familiam ad pacem reduxit:

* i.e. ejusdem

C
Romam proficitur; quedam ibi dem iunc & in redditu ge-
fuejus.

Alinquidam
ad annum
1217 à Wad-
dingo relata

familiariter habitus fuisse. Sed & omnem ei operam suam & patrocinium condixisse idem Cardinalis narratur ad defendendam institutam ab illo Religionem; sed omnino dissuasissime iter Gallicanum, ne remotior ipsius à Romana curia absentia Ordini noceret; Franciscus verò post expostas in contrariam partem rationes, suadens Hugolino paruisse; ac proprieatra missis in Galliam pro se alii è fratribus suis, ad Spoletanam vallem reversus esse. Cùmque huc appulisset, suorum querelis, quod multis in locis pessimè multati essent, motum, & caelesti visione instructum, inde Romam profectum, inquit, ut ab Honorio III, qui Innocentio item III in summum Pontificatum successerat, laudatum Cardinalem Hugolinum suo Ordini protectorem peteret; & peitum impetrasse. Hec ille ibi pluribus, pro nostro instituto non nihil expendenda.

107 Sancti, dum Franciam petiit, accessum & reratione ad Hugolinum Florentia etiam tradit Thomas Cetegere nobis lanensis in Vita prima cap. 9; sed eodem teste,

non dissuas illi hoc iter, in modo monuit... ipsum ceptum perficere iter. Adi, si lubet, Commentarium prævium § XV, ubi de hoc argumenio plura annotavi. Visionem de parva gallina cum pullis, quam ex Tribus Sociis ibidem refert Waddingus, isti sere habent apud me in Appendix ad Vitam I, num. 63; verum si eadem illa Appendix ipsam ad manum Waddingo suisset, non dubito, quin non ad eundem annum, quo hac visio Franciso obtigit, Cardinalis protectoris impretrationem suisset relatus. Etenim laudati Tres Socii postquam num. 63 visionem illam ejusdemque interpretationem narrarunt, mox numero sequenti ad impretrationem Protectoris festinantes, Elapsis autem, inquiunt, paucis annis post visionem prædictam, venit Romam Franciscus, Hugolinum Cardinalem suo Ordini protectorem ab Honorio III petiit. Pauci igitur anni inter utramque intercesserunt. At quo igitur, inquires, anno ea visio contigit? Fatoe, bunc, quia à nullo veterum signatum legi, mihi ignotum esse; verisimilius tamen existimo, illam saltem uno altero anno serius, quam Christi 1217 accidisse; quia ex dictis in Commentariis prævii § XXII persuasum mihi est, impretrationem Protectoris Cardinalis Hugolini ad annum 1223 pertinere. Lege disputata ibidem.

108 Franciscum Româ regredientem Affsum Sanus in aliquantis in valle Reatina hessisse, scribit ibi valle Reatina prope Waddingus, eaque de mora generaliter ista Gracium obpræmittit: In planicie hac, in civitate ipsa, in tinet tugulacu & in montibus mira inveniuntur Francisci vestigia; nam & undique in hoc trætu per eum Deus mirabilia operatus est, & quatuor sui sodalitii habitacula in formam crucis in locis eminentioribus Vir sanctus ipse construxit. Omnia sub hoc anno referemus; quamvis non eodem omnia evenerint, tum quia non omnia certâ constant chronologiâ, tum ut omnia unius loci delectabilius & clarius comprehendantur. Quædam sunt, quæ propter historiæ seriem suis temporibus sunt distinguenda; quæ tamen hic simul cum ceteris levi penicillo indicabimus. Primum ex his, quod ad hunc annum 1217 referit, est cœnobium juxta castrum Græti, vulgo Grecchia, quod cœnobium paulo post tugulacum appellat, struclumque ait in monte alto procul ab oppido inter duas proceras carpinos, quæ conjunctis & intertextis suis ramis

AUCTORE
C. S.

104 Non examinabo hic singula illorum in Hispaniis gesta, nec aliorum alibi, cum non Annales Minorum, sed unus S. Francisci, Minorum Institutoris, Acta exponenda sumperim. Hic, si rectè habet Waddingus, Paristorum tractum & Galliam Belgicam excolendam sibi servavit; verum antequam illuc tenderet, statuit (ita inquit Annalista) illustrè Baselensem genuis in Umbria, dissidiis domesticis & diuturnis discordiis turpiter & miserrimè penè extinctum, ad concordiam revocare; quod & feliciter perfecit. Illi autem in accepti beneficii memoriam suis * sodalibus monasterium statim hoc anno ædificarunt in suo territorio, Sancti Angeli de Pantanellis dicto, juxta Tyberis marginem inter condensas arbores. Quem locum sèpius B. Jacobus Tudertinus inhabitavit, ... & quem demum ruinæ propinquum multis post lustris S. Bernardinus Senensis refecit. Annotantur hic in margine Gonzaga in provincia S. Francisci conventu 42, ubi eadem sere legere est, & Chron. MSS. provinciæ S. Francisci, mihi planè ignota.

105 Dehinc Waddingus Francicum cum fratre Masseo profectum Romam, ait, ut iter suum Gallicum ad Apostolorum Principum sepulcra commendaret; Roma verò, dum in Vaticanâ basilica ad impretrandum vera paupertatis spiritum illi seorsum orarent, apparuisse Francisco SS. Petrum & Paulum, qui eum edocerent, preces suas à Deo exauditæ esse. Tunc quoque eidem sanctoque Dominico, Ordinis Prædicatorum parenti, oblatas caelestes visiones, atque has secutam eximiam inter illos amicitiam; tunc etiam coniugisse eorumdem propheticum cum B. Angelo Carmelita colloquium, & alia quædam Francisci in suo ab Urbe redditu gesta, qua partim alibi expendimus, partim alibi discutiemus. Paucæ quoque alia, que Waddingi Annalibus ad hunc annum addidit Antonius Melissanus de Macro, in editione Romana anni 1731 lector inveniet.

106 Apud laudatum Annalystam Minorum S. Franciscus anno 1217 meditatum iter suum in Galliam prosecuturus, Hugolinum Cardinalem episcopum Ostiensem, & Apostolicum legatum in Tuscia, Florentia convenisse dicitur, & ab eo per humaniter acceptus, unoque & altero die Octobris Tomu II.

N n n n 2 ab

AUCTORE

C. S.

cuius locum
postea mu-
tasse dicitur* an preca-
riosab aëris inclemtiis & solis ardore protege-
bant humile pauperum receptaculum.

109 Quamquam verò locum hunc postea de-
seruerit Sanctus, nihilominas ejusdem adhuc
(verba Annalista sunt) cernitur vestigium, &
testes sunt revirescentes adhuc carpini, quan-
tumvis excorticatae & in orbem ac in pulpam
à pastoribus cæsæ ad conficiendas cruces &
orbiculos precanos * pro hominum devotione.
Causam verò matandi locam hanc tradit. Joa-
nnes Velita, vir nobilis, sanctoque Francisco
maliā addictus, ad eum sapienter venitabat; sed
cum grandeus jam esset & obeso corpore, ac
propterea molestè ferret & loci ab oppido distan-
tiam & asperi montis ascensum, petuit, ut ad
suum & commune commodum propius ad ca-
strum accederet, moraturus in loco ad vomitum
ejus exstremo. Tum dicitur Sanctus annuisse
sabridens, ac pollicitus fore, ut non longius à ca-
stro locum caperet, quam puerulus quisquam tor-
rem posset projicere.

B
cum adjun-
ctis non satis
verisimili-
bus.

110 Accepta conditione, itum ad castrum est,
ubi obvius puer id facere jussus, torrem divina
virtute ultra milliare jaculatus est in oppositum
monticulum silvestrem, qui ad eundem Joa-
nem pertinebat; atque ipse torris, incenso ne-
more, in declivem petrosum locum ejusdem collis
decidens, illum habitaculo divinitus destinatum
ostendit; quod & ex petra excidere oppidi
mox aggressi fuere. Ita ferè ipse, in margine
laudans Angelum Reatinum, Marianum & Joa-
annem Franciscum Nunno in Descriptione vallis
Reatina, Pisanum, & postremum concinnatorem
Historia Reatina Ms., quorum primus reliquias
multum prestat, quippe unus, ut vult Waddingus,
è Tribus illis S. Francisci Sociis, qui Ap-
pendicem ad Vitam ejusdem Sancti conscrip-
serunt; verum in hac Appendice nihil hujusmodi
legere est. Oportet ergo, ea referri in Historiola
de gestis S. Francisci in Urbe & Valle Reatina,
quam Waddingus eidem Angelo attribuit; ego
verò non vidi. Interim fatendum est, non modo
admirabilem esse istum tam validum pueri ja-
blum, verum etiam sine certo auctore parum
credibilem relatam nemoris incensionem, quam
nescio, quo peccato meruerit vir ille bonus Joa-
nes Velita, ipsime Sancto addictissimus.

C
Mirabilia
quædam,

111 Inter mirabilia, quibus S. Franciscus
ibidem fulsisse ab Annalista narratur, unum est
de lapis in mansuetudinem versis, quod ipsius-
met verbis hinc describere placet. Dum autem
(sanctus Pater) ab oppido Contanello extra
vallem juxta Calentinum torrentem, haud pro-
cul à Tiberi sito, rediret ad tuguriolum, &
rusticum quendam, filiolum ulnis gestantem
rogaret, ut se comitem & itineris ducem adhi-
beret; ille verò se excusaret propter frequen-
tiam & quotidianum luporum incursum, qui
undique regionem illam, quasi plaga cælitus
missa, divexabant; fide jussit pro lupis, nul-
lum ei, nec eunti, nec redeunti, nociturnum.
Quod experimento comperit: nam noctu domum
redeunti cum filiolo duo occurrerunt lu-
pi, caudâ blandientes, qui ad suam usque casellam,
absque ulla injuria, magna hominis admiratione
associarunt.

que à S. Fran-
cisco in ea-
dem valle
Reatina ge-
ta

112 Subdit Annalista, ea re postridie vulga-
ta, è viciniis oppidis incolas ad tugurium sancti Viri,
quem & Deo charum & adversus luporum rabi-
em potentem patronum ex eo facto intellexerant,
accoruisse supplices, ut regionem suam iam ab
infelis illis feris, quam à grandine annua, sa-

tis & vineis suis perniciosa, prestaret incol-
mem; illum verò ad Dei honorem spondisse, ea
mala cessatura, si ipsi de commissis flagitiis di-
gnam pénitentiam agerent; at pariter commina-
tum esse, eadem etiam magis sacerdura, si post
pénitentiam rediissent ad vomitum; ac denique
his promissis aquæ ac minis respondisse eventum.
Cessavit, inquit, grando, servaverunt & lupi
actionem Servi Dei; nec contra pietatis legem
in homines ad pietatem conversos attentave-
runt amplius deservire; quamdiu juxta condi-
tum contra piissimas Dei leges impiè non ege-
runt.

D

113 Tantum autem beneficium (ita ille pro-
sequitur) non absque memoria & gratitudine
recipiendum putarunt; impositoque sibi sponte-
neo tributo de dandis certis olei mensuris
perpetuis illius eremitorii incolis, id sedulò
præstant: nam vel ad vomitum peccatorum
redeentes, vel beneficii immemores continuò
ab irruentibus lupis sui officii monentur, ut
ipsi, qui modò vivunt, testantur turicolæ, &
non semel etiam suis temporibus evenisse, scri-
pserunt Angelus Reatinus, Bartholomæus Pi-
fanus, Marianus Florentinus, & postremus
conciator Historiæ Vallis Reatina apud ms.
quorum unusquisque distincto floruit sæ-
culo. Hacenus Waddingus, cuius narratio par-
tim certa est ex S. Bonaventura, partim etiam fit
verisimilis. Etenim sanctus doctor in Vita cap. 8
apud me num. 120 & sequenti expresse tradit,
utramque regionis perniciem à S. Francisco (mo-
ram eo faciente tempore quadam in eremitorio
Græcii) sub eadem passione mirabiliter depul-
sam fuisse, quamdiu illius incola pastilla ser-
vaverunt. De lupo tamen rustico, Sancti per
viam duci, dum rediret, blandientibus, nata-
que hinc occasione immunitatem ab gemina illa
calamitate postulandi & ceteris adjunctis, non
meminit, neque annum, quo ista contigerint,
ullo modo insinuat.

apud Wad-
dingum nar-
ratur.

114 Cetera mirabilia, que Waddingus ibi-
dem num. 15 & sequenti in eadem valle à Fran-
cisco patrata scribit, accepta sunt ex Vita ejus per S. Bonaventuram cap. 8 & 10, ubi ea legi
possunt, uti & apud Celanensem in Vita alibi.
Verum ex Mariano suo addit sequentia: Juxta
castrum (Græcii) visitur adhuc & observatur
lapis, in quem ascendit prædicaturus populo,
dum primùm illuc pervenit, & vitiosos homi-
num mores extirpavit. Ex quo særissimè loci
incolas & fratres vidisse flamas & igneos glo-
bulos veluti in cælum coascendere, testatur
Marianus; seque serio cum testibus oculatis de
hac re egisse; sibi etiam dictum, quod, tum
propter Viri sancti reverentiam, tum propter
miraculosas has flamas transportatus fuerit
mysteriosus lapis in ecclesiam aliasque partes
religiosas, semper tamen in pristinum redierit lo-
cum. Insignia sanè sunt hac prodigia; sed an satis
certis testibus affirmata?

partim ali-
unde certa
funt, partim
dubia:

115 Ut ut sit, certiora mihi sunt, que de fa-
cri Greciensis conventus vestigiis Annalista ibidem
num. 17 habet his verbis: Extant adhuc architectu-
ræ Francisci dormitorium, oratorium & triclinium,
angusto ambitu contenta; neque enim omnium la-
titudine sex passus, aut longitudo triginta excedit.
Hæc humiliter absque superioribus contignatio-
nibus in ipsa area petræ fabricata sunt; quæ su-
per hæc excreverunt ædificia superiora, postea
adjecta sunt, vel S. Bonaventuræ tempore, ut
quibusdam, vel posterius, ut aliis placet. Ha-
beatur

religiosa con-
veniūs apud
Græcum, &
aliæ conven-
tuæ S. Fran-
cisco attri-
buti.

A bentur in veneratio[n]e resectorii mensa, ex qua s[ecundu]m s[ecundu]m cibum cum suis sumptis, & in sacra[r]io ferramenta parva, miro modo elaborata & flexibilia, quae secum deferebat frequenter ad hostias efformandas pro sacerdotibus pauperculis: tanta erat illius erga ipsos & Eucharistia Sacramentum devotio. Prater modo dictum conventum, tres in eadem regione S. Franciscu[m] au[tem] citato anno adscribuntur, unus scilicet ultra duo millaria ab ipsa civitate Reatina, priori ad Occidentem oppositus; alter ad dexterum latus Gracii in monte Rainierio, sive Columba, cuius alibi jam memini; ac denique tertius ad sinistrum latus Gracii in saxoso monte juxta Podium Busconis; de quibus Annalista ibidem consuli potest; uti & de aliis, quos ab ejusdem Sancti sociis eodem anno alibi structos ait.

Dicitur anno 1218 alium conuentum accepisse, graui tentatione divinitus liberatus esse.

B 116 Cum Waddingo progredior ad annum 1218, in cujus exordio dicitur S. Franciscus, commissā sodalibus suis predictorum conuentum perficiendorum curā, dum Assisium regrederetur, rursus alium locum obtinuisse extra vallem Reatinam; nempe prope castrum Quilitiani... crenitorum S. Eleutherii; laudaturque in margine Legenda Trium Sociorum & Marianus, apud quorum primos ego nihil tale invenio; nec magis, quod addit, Sanctū, ut suis esset exemplo, iussisse ē tunica sua diffisi panni præsemina, qua socii illius interiū assuerant, ut intensum mense Januario frigus ab eo arcerent. Ignota quoque mihi sunt etas & fides Legenda, quam antiquam vocat, & ex qua & Mariano narrat, Franciscum, Assisium reducem, valida quadam tentatione per plures dies conflictatum fuisse, cūmque hanc multa prece & lacrymis niteretur repellere, divinitus liberatum. Intensissimè tandem, inquit, oranti infonuit vox cælestis: "Francisce, si habueris fidem, ut granum sinapis, & dixeris monti, ut transeat, transibit.", Ignarus ille sensus oraculi, clamans addidit: "Domine, qualis hic mons?", Cui responsum: "Mons est tentatio:,, & Franciscus magno lachrymarum impetu subjunxit humiliter: "Fiat mihi, Domine, sicut dixisti:,, statimque sublata omni tentatione, perfectam obtinuit spiritū tranquillitatem.

C 117 Prætero, que ibidem num. 2 ex solo Speculo S. Francisci refert, uti & alia num. 4 & 6 ex S. Bonaventura, pro quibus lectorum ad Vitam editam apud me cap. xi & 6 remitto. At apud Waddingum num. 5 ex Mariano & antiqua Legenda rursus aliud castigata inobedientia exemplum narratur verbis, que hic transcribo. Noluit quidam frater collum jugo obedientiae submittere. Vocatum ad se inobedientem vehementer increpavit; deinde iussit, ut vestes exueret. Deduxit mox in altam soveam, præcepitque fratribus, ut statim terram circumducerent, & vivum ita subterrarent. Fecerunt ita fratres, fossamque replerunt, donec ad mentum jam frater cooperiret. Cui tunc Franciscus: Esne mortuus, frater? Quo humiliiter respondente: Ita, Pater, vel saltim propter meum peccatum mori debueram; iussit pius Pater, ut extraheretur, dicens: Surge, & si verè mortuus es, ut probum Religiosum, mundo & concupiscentiis mortuum decet, obedito prælatis ad nutum, nec amplius reluacteris præceptis, quam homo mortuus, qui in nullo potest repugnare.

118 Hec ibi, que ego, cūm antiquitatem fundemque, ut sepe monui, memorata Legenda ne-

sciam, nequeo pro certis habere; Marianus autem etas non multum ponderis addere potest. Bonaventura in duobus quidem locis meminit de corripis à S. Franciso inobedientibus, nempe cap. 6 & xi; sed horum priori loco num. 86 scribit, mandasse Sanctū, ut inobedientie rei, sed jam tum pænitentis, detracitum capitium coram fratribus projiceretur in ignem; in posteriori num. 166 ait, eundem sanctum Patrem, cūm absens in cella divinitus cognovisset cujusdam fratri in vicarium pervicaciam, pro delinquentे orasse, petiisseque & à Deo obtinuisse, ut demon, à quo collum delinquentis velvet adstrictum teneri in spiritu viderat, ab eodem recederet; ac mox per nuncium de his monitum fratrem facili pænitentem, ad pedes vicarii provolutum, ejusdem imperio sese humiliiter subjecisse. Atque hac mihi quidem, que ex S. Bonaventura auctoritate sunt certa, etiam mitissimi Viri ingenio magis consona videntur, quam predicta in terram defossio.

119 Porro laudato Annalista teste, post bac gesta Assisi, suos Perusii commorantes invisi; quinto inde lapide juxta Columbellæ oppidum ecclesiam S. Maria de Ferneto à Patribus Benediclinis obtinuit, & in cœnobium erexit; atque alium item locum ad milliare unum ab oppido Montis Jovis sub invocatione S. Maria de Scorzola occupavit; & ad montem Alvernun profectus aliquot ibi menses moratus est. Hinc Assisium rediens, ut ad latu[m] cœnobiali sui vidit exstructam capaciorem commodioremque, quam sua paupertas prescribebat, domum, mox dirui mandavit, diruissetque, nisi ab Assisianis civibus suisset edocitus, eam domum civitatis esse, nec alia de causa adificatam, quam ut eò adventantes fratres ad illud hospitium possent divertire, nec in campis pernoctare cogarentur; ceterum eam domum semper fore juris publici, & civitatis sumptibus curandam. Addit insuper, hec deinde ab Assisianis, ut promiserant, diu observata fuisse.

120 Nam (ut inquit) eam liberè deputarunt fratum necessitatibus, injunctā curā ex facto statuto, ut, quisquis esset prætor civitatis, eam quotannis, dum opus esset, resarciret, quod per plurimos postea observatum est annos. Pro hisce laudantur in margine Legenda Trium Sociorum, Marianus & Speculum Vite, ex quorum prima ista certa fierent, si in eadem legerentur, quod non fit in ea, quam edidi. Fortasse Legendam Trium Sociorum lapsu memoria aut calami laudaverit pro Vita, per S. Bonaventuram scripta, ad cuius caput 7 rectius remisit Bosquierus in Speculo, capite item 7, non quod ea ipsa apud Bonaventuram isto loco legantur, sed quod ibidem dicatur S. Franciscus aliquando mandasse, dirui domos erectas, aut fratres exinde amoveri, si in eis perciperet, quod ratione appropriationis vel sumptuositatis contrarium esset Euangelicæ paupertati. Non ait quidem sanctus doctor, ubi id illè fecerit; sed cūm id ab eo plus semel factum scribat. (ut liquet ex voce domos) non est, cur hoc ipsum Assisi contigisse, afferentibus non concedamus. Simile S. Francisci factum Bononia etiam ad annum 1220 recurret.

AUCTORE
C. S.
in inobedienti-
es statuisse.

§ VI. Generalia comitia anno
MCCXIX celebrata: quæ hæc
fuerint, & quæ potissimum
in iisdem gesta: facta alia
huic anno in Annalibus Mi-
norum illigata.

*Asserta qua-
dam de comi-
tiis generali-
bus anni 1219.*

A Nnum Christi 1219 celebrem fuisse comitiis generalibus sui Ordinis, Storearum vulgo dictis, iisque ultra quinque millia fratrum, sanctumque Dominicum interfuisse, narrat Waddingus ad eundem annum à num. 1. Premiserat, hec comitia à sancto Patre per litteras encyclicas indista fuisse anno priori, quo nulla comitia generalia habita agnoscit, & antequam ea hoc anno congregata fuere, ambos illos sanctos Institutores, & mutua inter se colloquia, charitatis plena, & cum Cardinale Hugolino, legationem Pontificiam Perusii obente, habuisse affirmaverat. Ego horum singulis assertis non aequè possum assentiri. Nam in primis, cùm nullam neverim causam, propter quam prætermissa dicam anno 1218 comitia generalia, ex decreto S. Francisci, ut alibi probavi, singulis annis in Pentecoste apud Portiunculam celebranda, verisimiliter puto, ea dicto quoque anno ibidem habita fuisse. Ex eodem decreto, utique omnibus Franciscanis, quorum intererat, noto, exissimo supervacaneas futuras litteras illas encyclicas, quas proinde probabilius non scriptias puto.

*non omnia
mibi aequè
probata.*

122 De S. Dominici in aliquo Franciscano-
rum capitulo præsentia atque colloquiis cum Fran-
cisco & Cardinale Hugolino, latius agam alibi,
ubi de horum Sanctorum sancta amicitia differen-
tium veniet. Anno 1219 rursum celebrata fuisse
generalia comitia, libens assentior, tum pro-
pter memoratum decretum, tum propter auctoritatem Trium Sociorum, ex quorum dictis id
satis perspicue eruitur. Non fuisse tamen capi-
tulum hoc, in quo ex S. Bonaventura novi-
mus, ultra quinque millia fratrum adfuisse, cre-
dere malo ob rationes allegatas in Commentario prævio. § xv, ubi celebre illud capitulum paucis
annis serius reponendum censui. Exploratum non
habeo, an comitiis hujus anni 1219 etiam in-
terfuerit Hugolinus Cardinalis Ostiensis; si tamen
intersuit, id fecerit tamquam peculiaris amicus
& patronus, seu protector Ordinis sponte sua ac
S. Francisci auctoritate, non Pontificiæ, constitutus,
quod serius factum esse, alias probavi in
Commentario prævio. De gestis in hoc capitulo,
qua in citato § xv jam retuli, non nisi paucis
agam, ubi ita exiget narratio Waddingi, addam-
que, qua hic præterea memoravit.

*In hoc capi-
tulo tensare
funt missiones*

123 Ex hoc capitulo missos fuisse quaqua-
sunt, etiam in provincias longè distitas, fratres
Minores, recte docet Waddingus; verum hanc
non primam sed secundam hujusmodi missionem
fuisse credidit; primam enim anno 1215 antè il-
ligaverat; quam cùm in Germania pessimè eve-
nisse, premiserit, negavit, eam hoc anno 1219
institutam fuisse, quique in alias provincias
tunc destinati fuere, hos litteris summi Pontifi-
cis, Cardinalium, aliorumque principum instru-
bos ivisse, ut & de probato illorum à Sede A-

postolica Ordine constaret, & ipsi velut omni ope
ac favore dignissimi commendarentur, nec, ut plu-
ribus in locis ante contigerat, cum animarum
jactura suo munere fungi prohiberentur. Vellem,
hec omnia solidè probata esse, nec coactum me
ab eruditissimo viro hic dissentire, qui, ut mihi
videatur, gesta in duobus tribusve capitulis ad
sua tempora non rectè reduxit, quòd non haberet
Legendam, quam (ex aliis opinor) sape lauda-
vit, quamque ego velut Appendicem Vite pri-
ma lectori typis communicavi.

124 Landati Tres Socii primam illam in va-
rias, etiam longè distitas, fratrum missionem apud
me num. 62 sic memorant: Expletis itaque un-
decim annis ab inceptione Religionis, & multi-
plicatis numero & merito fratribus, electi
fuerunt ministri & missi cum aliquot fratribus,
quasi universas per mundi provincias, in qui-
bus fides Catholica colitur &c; inter has dein-
de expèsè recensent Alemanniam & Ungariam,
in quibus missionarios illos pessimè multatos fuis-
se, obseruant. Hinc ego in Commentario prævio
§ xv hanc missionem retuli ad annum 1219, ad
quem deducunt assignati anni undecim, dulce
initio à mense Aprili anni 1209, ut ibidem vi-
dere est. Contrà Waddingus missionem anno 1216
affixit, quod cum prædicto Trium Sociorum com-
putu, quem verisimiliter non teget, nulla ra-
tione potest componi.

*In varias pro-
vincias lon-
gè distitas.*

125 Alteram missionem iisdem Tres Socii in
Appendice num. 66 factam scribunt in primo
capitulo, quod post confirmatam ab Honorio III
Regulam habuum fuit; id est, anno 1224, uti
pluribus probavi in Commentario prævio, § xxiii.

*que non ante
annum 1224
instituata
sunt.*

In hoc eodem capitulo, primam institutam fuisse
missiones supra dictas, ibidem pariter docui
ex iisdem Tribus Sociis, ex quibus etiam dixi,
missis tunc datas fuisse litteras Cardinalium cum
Regula, bullâ Apostolicâ confirmata; ac pro-
perea missiones illas, contrà ac prius evenerat,
prosperis successibus usas esse. Atque has duas
missiones, primam scilicet anni 1219, alteram-
que anni 1224, solum memorant laudati Tres
Socii; ut conjicere liceat, si intermedio tempore
alia tentata fuerint, eas velut minus celebres ab
illis fuisse prætermisas. Nunc ad Waddingum
redeamus.

F
*Non videntur
in priori ca-
pitulo misson-
narioris conces-
se fuisse*

126 Scribit ille num. 26, in margine laudans
Speculum vita S. Francisci, in comitiis anni 1219
multos è partibus ultramontanis adfuisse fratres,
qui quesiti, quod, cùm authenticas litteras de
Instituto suo ab Ecclesia probato non haberent,
in diversis provinciis male essent excepti, & ab
ecclesiarum rectoribus non admissi ad divini verbi
ministerium; proiv peterent, ut Romanus Pon-
tifex scripto testimonio vitam Ordinemque Mi-
norum rata faceret, ac privilegium concederet,
ut ubique, etiam insalutatis episcopis, possent
pradicare. Tum dicitur sanctus Institutio, se-
cundo postulato cum acri correptione repulso,
primo annuisse, & ab Honorio III, Cardinali-
bus, virisque principibus obtinuisse litteras, de
quibus supra memini. Quidquid sit de querelis
aliunde delatis, has certè tunc delatas non puto
ex Alemannia, ad quam in hoc ipso capitulo ex
supra dictis prima missio decreta fuit. Eadem de
causa nil mirum est, eamdem missionem, quippe
nondum antè tentatam, tunc non fuisse instan-
ratam.

127 Tres Socii expèsè affirmant, fratribus,
qui è capitulo anni 1224 in varias mundi pro-
vinces destinati fuerant, bullam Pontificiam,
litera com-
mendatissima
quâ

A quā eorum Regula confirmabatur, litterasque Cardinalium traditas fuisse, ut predicitis occurreretur malis; at simile quid. etiam in prima missione anni 1219 factum esse, non modò non aūt, sed contrā infelicem hujus exitum ejusmodi litterarum defectui attribuerunt. Quia, licet (*inquit*) præfatus dominus Innocentius tertius Ordinem & Regulam approbasset ipsorum, non tamen hoc suis litteris confirmavit; & propterea fratres à clericis & laicis tribulationes plurimas sunt perpeſi: unde ex hoc fratres compulsi sunt fugere de diversis provinciis &c. Nulis igitur Pontificiis litteris muniti fuere, qui ex capitulo anni 1219 in provincias missi sunt: non Innocentii III, qui Minorum Regulam vivæ quidem vocis oraculo probaverat, non tamen hoc suis litteris confirmavit; non etiam, qui Innocentio tunc successerat, Honorii III, cuius littera ejusdem auctoritatis, quam Innocentii, fuissent, quasque ab illo ante annum 1224 numquam datas fuisse, Tres Socii clarissime indicant.

128 Verumtamen Annalista citato anno 1219, quas recenset Waddingus sine loco, ubi data sunt,

B conis & aliis ecclesiarum prælatis. Cùm dilecti filii, Fr. Franciscus & socii ejus, de vita & Religione Minorum fratrum, abjectis vanitatibus hujus mundi, elegerunt vitæ viam à Romana Ecclesia meritò approbatam, ac serendo semina verbi Dei, Apostolorum exemplo, diversas circumeunt mansiones; universitatem vestram rogamus & exhortamur in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus latores præsentium, de prædictorum fratrum collegio existentes, cùm ad vos duxerint declinandum, ipsos recipiatis sicut Catholicos & fideles; alias eis ad reverentiam divinam & nostram exhibentes vos favorabiles & benignos. Datum 3 Idus Junii, Pontificatus nostri anno 3.

129 Primæ omnium (ita observat ibidem quasque ipse Waddingus) hæc fuerunt litteræ Apostolicæ concessæ Ordini Minorum; à quo verò obtentæ, an ab ipso Francisco, an per internuncios postulatæ; an Perusi, seu verius alibi datae, discrepant quidam ex nostris. Marianus, Perusii,

C tunc resedisse curiam, velit & per ipsum Franciscum impetratum diploma: at certum est ex historicis & Regesto Honorii, quod ego totum percurri, ... hoc tempore non resedisse Perusii Pontificem, sed Viterbiæ; nam à III Nonas Januarii usque ad v Kalend. Augusti omnes Pontificiæ litteræ in ejus Regesto Viterbiæ sunt datae. Hic ergò, non Perusii, concessit Pontifex has litteras Pontificias, vel ipsi Francisco (non adeò enim ab Assilio distat hæc urbs) vel ejus procuratoribus: namque ex datis toto hoc mense epistolis constat, ibidem tunc stitisse. Excusi codices nullum assignant concessionis locum, licet omnes tempus apponant. Exscriperunt autem diploma Firmament. trium Ordinum, tract. 2, p. 2, fol. 11, Monument. Ord. tract. 1 fol. 22, Speculum Minorum fol. 2, Roderic. in collectione Privilegiorum sub Honorio, Bullâ 2.

130 Eadem Honorii litteras suo Bullario Franciscano in seruis Sbaralea, iisdem notis temporis, at sine loco, signatas; sed probat ibidem tum ex chronicis Richardi à S. Germano, tum ex ejusdem Pontificis Regesto, Honorum tum tem-

poris Roma fuisse; atque adeò eas Romæ datae esse, contendit. Atque hoc quidem ei libens aſſentirer, nisi eadem illa littera aliunde mihi eſſent ſuſpetta. Nam Tres Socii verbis ſuprā datis non dubiè negant, ullas ejusmodi Pontificiæ litteras Minoribus concessas fuisse ante confirmationem ſub finem anni 1223 Regulam; ex iis vero, qui à Waddingo recentias exscriperunt, antiquior est Marianus, ſeculo XVI mortuus, cuius exemplar, si Perusii, at ipſe vult, ſignatum fuerit, certè uitiosum fuit; aut fi in eo quoque deerat locus, multum fuit, nec immeritò potest etiam haberi ſuſpetum in adſcripto anno Pontificatûs, dum contra illum faciunt Trium Sociorum afferta, ut dictum eſt, Sbaralea deſcribentibus præterea accenſet S. Antoninum part. 3, tit. 24, cap. 7, qui ibidem illas revera recitat, ſed ſine loco at tempore, tradiſtas tamen inquiens, fratribus, qui ex capitulo anni 1219 in diversas provincias missi fuere.

*131 Hoc probant, eas litteras antiquiores eſſe Mariano, non tamen, anno 1219 ab Honorio datae eſſe, licet ita exſimaverit S. Antoninus. Etenim hic ipſe eodem in loco censuit, per easdem litteras ab Honorio confirmatam fuisse Regulam Minorum; nam illis ibidem hac subaddidit: Dixit etiam Cardinalis dominus Hugoſinus, Ostiensis episcopus & protector Ordinis, & multi alii Cardinales miserunt ad hoc idem litteras efficaces. Cum his literis fratres, celebrato capitulo ſuo, diſpersi, à prælatis, viis literis, ſunt charitableꝝ recepti. Et ex his poſtest ſatis declarari dubium, quod movetur ſæpe, quis Ordo fuerit priuis institutus ſeu conſirmatus à Sede Apoſtolica; Prædicatorum, an Minorum. Ex prædictis enim patet, quod, quantum ad quandam conſeſſionem ſimplicem habitus & modi illius vivendi, & quaſi permissionem, fuit priuis institutus Ordo Minorum; quia per Innocentium tertium, ut dictum eſt. Quantum verò ad ſolennem approbationem per Bullas Apoſtolicas, authenticè fuit priuis Ordo Prædicatorum conſirmatus; quia in principio Pontificatûs Honorii; & poſt aliquod tempus Ordo Minorum ſolenniter approbatus (*hoc ſci-licet, ut rebarur anno 1219*) per litteras Apoſtolicas; & Regula approbata.*

132 Maniſtem igitur eſt, putatſe Antoninum, aut per diſtas litteras Regulam Franciſcanorum tunc fuisse conſirmatam, aut faltem non fuisse conſirmationi præbias; atqui conſtat, agnoscientibus Waddingo & Sbaralea, eamdem Regulam non ante annum 1223 ab Honorio probatam fuisse Bullâ, Solet annuere Sedes Apoſtolica &c; ac proinde fatendum eſt, litteras, de quibus loquitur, ab Antonino vel perperam ad annum 1219 relatas, vel, contrà ac ille credit, quadriennio ante conſirmatam S. Franciſci Regulam ab eodem Honorio fuisse conſessas. Hoc autem posterius mihi quidem triplici ex capite minus veriſimile appetat. Primo, quod ipſe littera conſirmationem Regula contineant, dicente in iis Honorio, fratres Minores elegiſſe vitæ viam, à Romana Ecclesia meritò approbatam; ſecondò, quod idem Honorius III in Bullâ ſua, per quam eamdem Regulam conſirmavit, expreſſè memoret, eam à bonæ memoriae Innocentio Papa... approbatam fuisse; de ſua autem per prædictas litteras approbatione aut conſirmatione nullo verbo meminerit; tertio, quod Tres Socii negent, ullas ejus generis Apoſtolicas litteras exſiſtiffere ante Regula conſirmationem, cui Tres

licet eas eſſe.
tam laudabilis
S. Antoni-
nus,

E

mibi admo-
dum ſuſpet-
ſunt.

F

840 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTOR.E

C. S.

Tres Socii eadem postponunt, qua S. Antoninus & Waddingus anno 1219 illigārunt, seu quadiennio ante fixerunt.

nisi s'ipso
anno s' r'is
fuerint con-
cessi.

133 Verisimile est, ambos hos scriptores ex dictarum litterarum, quam firmam reputabant, fide primum, ex quo celebris in provincias destinata est missio, generale capitulum aequo citius fixisse. Num cùm aliunde didicissent, primam missionem variis in locis successu caruisse, quia fratres Minores non habebant litteras Pontificias, quibus suam Regulam probarent; cùmque etiam scirent prosperum eventum secunda, que cum hujusmodi litteris tenata fuerat, crediderint, postremam hanc anno 1219 contigisse, cùjus die III. Idus Junii currebat annus tertius Pontificatus Honorii, quas notas in dictis litteris legerant. Hoc tamen inter utrumque scriptorem interest, quod S. Antoninus, ut jam observavi, easdem illas litteras, prout merito poterant videri, Franciscane Regule confirmatorias esse, putaverit; ac propterea confirmationem Ordinis Minorum anno 1219 perperam affixerit; Waddingus vero eam ad annum 1223 recte distulerit. Si in iisdem litteris pro anno IIII Pontificatus Honorii primitus scriptum fuerit anno VIII, poterunt ea ab illo date fuisse anno 1224, postquam sub finem anni precedentis Regulam per bullam confirmaverat.

Quaddam,
qua in iis-
dem comi-
tiis ab Hugo-
lini, Sanlio-
quo

134 Porro an comitiis anni 1219 interfuerit Cardinalis Ostiensis Hugolinus, ut apud Waddingum num. 14 legitur, certò dicere nequeo; sive tamen ad hujus, sive ad alterius anni comitia referenda sint, qua de Hugolini in illis hoc anno 1219 praesentia retulit Waddingus, ea paucis hic attingam. Num. 23 & sequenti narrat, postquam Hugolinus ibidem ad congregatos fratres multa cum eorum laude sermonem habuisset, Franciscum cum illius venia suum quoque exorsum, coram omnibus futuras Ordinis ruinias, tribulationes, rerum mutationes, immis- siones per angelos malos, & recordiam fratrium, deordinationes, propheticō spiritu adeo efficaciter predixisse, præsentibusque ita ignavia & segnem cooperationem ad tantam à Deo eis gratiam concessam objecisse, ut omnem, si quis (ex sermone Hugolini) adoriebatur, tumorem represserit, & ruborem ex- citaret.

C
ac multis
fratribus
gesta ferun-
tur.

135 Addit, Hugolino ad hec querenti, quod omnia dictis suis contraria protulisset, respondisse Franciscum: Id propterea feci, ut tuæ laudis permaneat materia, sibiisque laudare possis; volui enim futuris eventibus eorum malum avertere, ne tanti viri præconiis efferen- tur, qui altas adhuc non egerunt in humilitate radices. Sine dubio optimum erat à sancto Instituente adversus inanem gloriam propinatum suis antidotum: doleoque, quod pro hisce omnibus nullus à Waddingo testis allegetur. Post hac ex Mariano Florentino & Marco Ulyssiponensi prosequitur, dicens, mox constitisse Cardinali, canionem sancti Patris non vanam fuisse. Postridie enim Hugolinum à fratribus Helia & Joanne de Stachia, Hetruria & Bononia Ministris, aliquaque pluribus enixè rogatum, ac variis inductum argumentis, ut suaderet Francisco, admittenda imposterum esse in totius Ordinis regimine sociorum consilia, & severam nimis Minorum Regulam exemplo SS. Augustini, Benedic- ti, Basili, aliorumque confitissionum tempe- randam.

136 Verum, teste rursum Waddingo, Fran- ciscus divinitas edocitus, ista non ipsius Cardina- lis consilia esse, sed à fratribus illi suggesta, re- verenter apprehensa ejus manu, illum ad capi- tulum duxit, ibique brevi, sed acri simul ac spi- riuitus fervore pleno sermone, ad congregatos han- bito, omnium mentes ita perculit, ut & Car- dinalis omnes ad parendum in omnibus sanctis Institutori suo exhortatus sit, & qui contraria consilia suggesterant, Viri sancti verbis ac nūni imposterum humiliiter obtemperarint. Ita ferè pluribus Annalista. Novi equidem, eam esse humana conditionis inconstantiam, ut à fervore spiritus ad laxiore vivendi normam facilè aspi- ret: atamen malem, antiquiores vades, quām sint Marianus & Marcus, adduci, ut predicta molimina certò credere audeam de illis S. Fran- cisci sociis, atqne inter hos duarum provincia- rum Ministris; maximè si, ut premissum est, pridie à Cardinale Ostiensi tantopere meritóque fuerint coram concione laudati, & à Sancto con- traria oratione correpti, atque ad humilitatem spiritusque fervorem mirifice excitati. Suspicari enim cogor, quod etiam alibi indicavi, fratri Helia ob posteriora ipsius facta improbanda, quādam etiam alia, velut vivente Francisco commissa, non recte imposta esse; cùm tamen Helias à Francisco, dum vixit, maximi factus fuisse apud Celenensem legatur.

137 Pergamus ad alia. Inter cetera, inquit Reconclusus tria decreta Waddingus ibidem num. 30, tria statuta sunt in his comitiis; primum, ut quolibet Sabbatho solemniter fierent Sacra in immaculatae Virginis Mariæ honorem. Secundum, ut expressa fieret mentio Petri & Pauli Apostolorum in illa oratione PROTEGE NOS, DOMINE; atque item in alia, quæ incipit: EXAUDI NOS, DEUS, ut vel hoc signo gratam se exhiberet religiosa sonalitas erga Apostolorum principes, quos ex revelatione divina, constituit, in cælis speciales se exhibuisse ejusdem protectores & apud Deum intercessores. Hinc abiit in consuetudinem universæ Ecclesiæ ita recitandi ab eo tempore, quo Haymo Anglicus, quintus Minister gene- ralis, auctoritate Apostolica ritus Romani Officii in breviorum exactioremque formam rede- git. Tertium, ut fratrum ædes paupertatem in omnibus præferrent; ecclesiæ essent humiliæ & parvæ, ac reliqui ædificiï parietes essent craticiæ, ex kannis scilicet craticibusque im- plexis, seu ex ligno & luto paleato compinge- rentur.

138 Huius hec, ut notat in margine ex Le- genda antiqua, Bernardo à Bessa & Mariano Florentino, quorum medius, reliquis duobus an- tiquior, ista facies indubia; sed cùm ejusdem Opuscula ad meas manus non pervenerint, Waddingo fide standum est, eadem apud ipsum legi; nec quidquam in illis decretris est S. Francisci sensis ac pietatis non omnino congruum ac conforme. De Haymone correloque per ipsum Romanum Oficio consuli potest Annalista ad annum 1244: verum in Missalibus Romanis, Haymone poste- rioribus, qua quidem consuli, non inveni- mentionem de sanctis Apostolis Petro & Paulo in laudatis orationibus, Protege nos, Domine, & Exaudi nos, Deus. Facile etiam credo, qua de tertio decreto num. 31 observarit Waddin- gus.

139 Monet tamen (inquit) Marianus circa

tertiam hanc constitutionem non unam omni-

D
certioribus
testibus india-
gore video-
tur.

E

F

in eodem ca-
pitulo fangi-
ta;

MM

A
sed tertium
Sanctus mi-
nus urit.

um capitularium fuisse sententiam, pluresque fuisse, qui obtenderent, in suis provinciis ca- riora esse ligna, lapidibus; & cōmentitium parietem, dummodū humilem, non tanti sum- ptus, quin magis accederet ad paupertatem, sua duratione & firmitate frequentes excusaret expensas restaurandorum, & s̄p̄ius extren- dorum humilioris sive infirmioris illius generis parietum. Noluit cum his nimū contende- dere sanctus Legislator (quem & in aliis multis rebus condescendisse contrariis aliorum opinio- nibus, turbationis aut scandali vitandi gratia, monent ad hunc locum Tres ejus Socii) quare constitutio hæc non adeo abiit in praxim: se- p̄issimè tamen alias & ad mortis horam monuit & rogavit fratres, ut ecclesiæ & habitacula, quæ pro ipsis construuntur, penitus non recipie- rent; nisi essent, sicut decet sanctam pauper- tam, quam in Regula promiserunt, semper in eis hospitantes, sicut advenæ & peregrini &c. Hec ille, quæ libens admittit, prater- quam quod dicitur de testimonio Trium Sociorum, in quorum Opusculo, quod edidi, hoc non legitur.

B
Qua de con-
ventu à de-
monibus eo-
dem tempore

140 Haud ita facile (opinor) certam fidem invenient, que de altero concilio Waddingus ibi- dem num. 19 & sequenti à multis demonum millibus haud procul à cōmitiis Franciscanis, in hospitali Cruciferorum eodem tempore celebrato, narrat, ut illi invisum sibi Minorum Ordinem, si fieri posset, penitus exstirparent. In hoc nefario conventu post varia collata consilia tandem communi consensu decretum ab illis ait, omni astu persuadendum Franciscanis esse, ut in societatem suum viros nobiles, litteratos, magistros ac paue- rulos admittant; futurum enim, ut nobiles ad consuetas delicias aspirent; magistri scientia inflati humilia aspernentur; pueruli rigorem disciplina Regularis, à quo molliuscule membra abhorrent, facile remittant; atque ita illorum Ordo sponte sua corrut. Tum dicitur S. Franciscus, astu- tis his consiliis divinitus cognitis, post unum alterumve in sacro quodam latibulo servidis preci- bus exactum diem, congregatos fratres de paratis insidiis monuisse, eaque suggestisse monita, qua si servarentur, viri nobiles, litterati ac juniores sine ullo Ordinis sui periculo possent ad- mitti.

C
non procul à
comitiis
Franciscanis
habito nar-
rantur.

141 Nullus dubito, quin maligni spiritus o- mnem lapidem moverint, ut exosum sibi Ordinem, à quo jam tum tanta damna tulerant, ac porrò verebantur, penitus exciderent; ut ta- men predictum illorum conventum credam, per- suadere mihi nequit, quam solam hic laudat Annalista, auctoritas Marci Ulyssponensis, Ma- riani Florentini, Speculi Vita S. Francisci parte 1, cap. 20 (ubi tamen ista non habentur) & Francisci Mauri, poëta seculi xvi, lib. 7 Fran- ciscianos. Hac, puto, occasione Waddingus, ut premissa ficeret credibiliora, alterum ejusmodi conventum demonum memoravit ex S. Bonaventura in Hexaëmeron sermone 18. Sanctus doct̄or sic ibi loquitur: Mulier quædam habuit filiam dæmoniacam, quæ vilia loquebatur, & dixit, quod Franciscus magnum malum faciebat eis (demonibus) & quod bene erant contra ipsum congregati quinque millia ad ipsum de- cipendum: & frater, qui audivit, dixit beato Francisco. Tunc ipse surrexit, & dixit: Mo- dò fortior sum.

142 Ita S. Bonaventura, cui ut libens cre- Oktobris Tomus II.

do, ista ab energumena fuisse dicta, ita non vi- deo, cur necesse sit eadem, ut vera, energumena credere, nec pro vanis dæmonum minis habere; aut si credamus, cur oporteat, ea de peculiari quinque millium dæmonum conventu interpretari. Docet ibidem sanctus doctor, probum virum ex immen- neni tentatione cognita fieri sagacem, fortē & sapientem; idque confirmat adducto S. Francisci exemplo, ad dæmonum minas animosè reponen- tis: Mōdō fortior sum; quia videlicet intentata dæmonum communiationes ipsum ad easdem pru- denter cavendas ac fortius repellendas excita- bant. Nihil autem ad sancti doctoris propositionem intererat, seu vera, seu falsa, energumena di- xiſſet, sive etiam illa quinque millia dæmonum in peculiari quodam congressu, sive alterus Fran- cisco insidias truere decrevissent. At nonne re- stiūs suspicari quis posset, ista S. Bonaventura dicta non nemini occasionem dedisse, ut scribe- ret, aliud istud multorum millium dæmonum concilium eodem tempore, quo S. Franciscus cum numero quoque millium fratrum numero co- mitia sua celebrabat; nec procul ab his habitum fuisse?

AUCTORE
C. S.
certiores te-
sles requi-
runt.

143 Jam dixi suprà, S. Franciscum, exple- tis sape dictis comitiis, multos è fratribus suis in varias missæ regiones, quas Waddingus re- censens, nominat Graciam, Africam, Hispani- am, Galliam, Aquitaniam, Hungariam & An- gliam, quibus addendum credimus Germaniam, ut patet ex dictis superiùs. Missorum nomina & quædam ad eos spectantia ibidem legi possunt; neque enim muneris mei est ista omnia exami- nare. Solùm addo, hoc eodem anno à sancto Paire cum praeposito suo Vitale in Africam missos esse quinque illos sanctos pugiles, Berardum, Ot- tonem, Petrum, Adjutum & Accursium, qui anno sequenti Marrochii in Mauritania Tingi- tana glorioſo martyrio coronati fuere; quorum gesta apud nos illustrata habes ad diem xvi Ja- nuarii. Porrò ipse S. Franciscus, qui suos non minus exemplum, quām verbis, ad heroica facta sem- per animabat, eodem anno in Syriam profectus est, ut ipsem Mahumetanis in Oriente Euangelii lumen afferret, quodque vehementer optabat, pro Christo sanguinem funderet. Sed de his nihil di- cam, cum eadem fusiūs tractaverim in Commen- tarii previi § xvi.

F
Missis ad va-
rias regiones
fratribus,
Sanctus pro-
ficitur in
Syriam.

144 Ast juverit hic recensuisse, quæ Wad- dingus num. 3 ex Legenda Trium Sociorum (ut ipse quidem loquitur) atque altera antiqua Le- genda pramerat de humillimi simul ac patien- tissimi Viri sensis, dum ad predicta comitia ac- cederet. Peractis (ait) cum Cardinale (Hugo- lino Perusii) rebus suis, rediens Aſſium Fran- ciscus, comitia celebraturus, dum in via [de] humiliatis virtute & perfecta hominis abnegatione sermonem haberet, inquit in spiritu fer- vore ad socium Leonem: "Charissime frater, non mihi videor, neque sum frater Minor, nisi cum omni humilitate & eadem animi se- renitate, tranquillitate, agam aut perferam, quæ in exemplum tibi configo."

P
Sanctus ad
comitia per-
gens

145 „Vocatus magnâ reverentiâ & devo- „tione à fratribus ad comitia hæc nostra jam „celebranda, rogatusque humiliiter, ut eis pro- „ponam verba salutis; si, postquam eis præ- „dicavero, quæ spiritus suggesterit, insurre- „xerint in me, & sermonibus odii circumde- „derint me, dixerintque: Nolumus, te regna- „re super nos: verecundamur enim ad tantam

mire humili-
tatis ac invi-
cta patientie
fusa

Ooooo „hominis

AUCTORE

C. S.

„hominis idiotæ ignorantiam , cui facundia nulla , scientia nulla , prudentia , rerumque experientia perquam exigua. Quare de cætero non audeas nostrum te dicere prælatum ; hisque & aliis similibus illatis opprobriis , si tandem me extra domum capitularem ejecerint , cum contemptu & vituperio ; nisi ego hæc omnia eadem facie , immoto vultu & constanti mentis serenitate audiam admittamque , quâ laudantes & honorificantes excipio , verum me Religiosum haud censeo. Et sanè in honorificentia periculum est animæ meæ , tum propter auram inanis gloriæ , tum propter præfecturæ periculum : at in opprobriis occasio est merendi ; nec pulsus regimine teneor tot animalium reddere rationem .”

suo socio xx.
posuit.

146 Laudavit pro hisce Waddingus , ut dixi , Legendum Trium Sociorum , & Legendum antiquam , nescio , quam ; at in priori , qualem edidi , ea frustra requiras. Sed laudare potuisse S. Bonaventuram in Vita apud me num. 77 , ex qua eadem accepta aut paululum amplificata suisse videntur , prout utrumque locum conferenti facile apparebit. Potissima discrepancia sunt , primò , quod Bonaventura nec annum , nec nomen fratris , cui ista Franciscus dixit , notaverit , solum inquiens : Dixit aliquando socio suo. Secundo , quod apud eumdem non dicat Franciscus : Vocatus... ad comitia hæc nostra jam celebranda ; verum sic : Non mihi videor , frater Minor , nisi fuero in statu , quem tibi descripsero. Ecce , prælatum existens fratrum , vado ad capitulum : prædico & commoneo fratres , & in fine dicitur contra me : Non convenis nobis &c. Certè hic loquendi modus non necessario indicat , S. Franciscum , dum hæc dicaret , ad capitulum ivisse , cum ejus sensus obvious hic etiam esse possit : Si irem ad capitulum , si in eo prædicarem , si commonerem , &c. Ponamus tamen , Franciscum ista in itinere ad capitulum generale locutum esse ; ne vel sic ea ad annum potius 1219 , quam ad unum ex aliis , quibus generalia Ordinis Minorum capitula celebrata fuere , referenda essent. Utat sit , sunt illa sensa humillimo patientissimo Viro dignissima , cui similia S. Bonaventura rursum attribuit in Hexaëmeron sermone 18 , sic scribens :

C

In consolatione jungendum est solatum , exemplo B. Francisci , qui , quando offerebatur sibi honor , dicebat socio suo , quod ibi erant nîl lucratum ; sed quando recipiebat vituperia , tunc lucrabatur.

§ VII. Sancti gesta Bononiæ , ad annum MCCXX in Annalibus relata.

Sanctus hoc
anno Bononiæ prædi-
cans ,

Quæ de S. Francisci hoc anno 1220 gestis in Syria , moraque , ac reditu in Europam refert Waddingus , fusè examinavi in Commentario previo § xvi & seq. In Italiam reversus dicitur aliquot in locis conventus suis obtinuisse , de quibus consuli potest idem Annalista ad hunc annum à num. 5. Constat etiam , Franciscum eodem anno suisse Bononia , ac quadam gessisse , hic non prætermittenda. Meminit hujus rei Carolus Sigonius lib. 2 de Episcopis Bononiensibus ad hunc annum , in quo dictorum suorum confir-

mationem oculati testis instrumentum laudans , D Extat , inquit , scriptum quoddam Thomæ archidiaconi Spalatensis , qui tum studiorum causâ in urbe (Bononiensi) affuit , ad hanc historiam pertinens , quod ad rem illustrandam inferere libuit. Tum ipsum subdit instrumentum , quale ego h̄ic ex eodem transcribo.

ut confiat ex
testis oculato .
magno cum
planus

148 Cùm essem in studio Bononiæ ego Thomas , civis Spalatensis , & archidiaconus ejusdem civitatis cathedralis ecclesie , anno millesimo ducentesimo vigesimo in die Assumptionis Dei Genitricis vidi sanctum Franciscum prædicantem in platea ante palatum parvum , ubi penè tota civitas convenerat. Fuit autem exordium sermonis ejus : ANGELI , HOMINES , DÆMONES. De his autem spiritibus rationalibus ita bene & districte proposuit , ut multis literatis , qui aderant , fieret admirationi non modicæ sermo Hominis idiotæ. Non tamen ipse modum prædicantis tenuit ; sed quasi concionantis ; tota verborum ejus materia discurrebat ad extinguendas inimicitias , ad pacis feedera reformanda. Et fordidus erat habitus ejus , persona contemptibilis , & facies indecora ; sed tantam Deus verbis illius contulit efficaciam , ut multos nobilium , quorum furor immanis multa sanguinis effusione fuerat debacchatus , ad pacis concordiam simul deduceret. Erga ipsum verò tam magna * erat universorum devotio , ut viri & mulieres in eum catervatim currerent ; & beatum se putabat , qui saltem posset vel fimbriam vestimenti ejus tangere.

* Wadd. tan-
ta & tam ma-
gna

149 Hoc idem instrumentum , velut ex scriptis ecclesie Spalatensis (qua civitas archiepiscopalis Dalmatiae est) extraeum exhibet Waddingus cum exigna illa mutatione , quam in margine adscripti , qui & addit , illud à Rodulpho quoque referri , sed mutatum , aliisque ab illo mixtum. Ex isto verò Thoma Spalatensis ecclesia archidiaconi testimonio quilibet facile perspiciet , summam tum suisse S. Francisci apud Bononienses venerationem , minimèque absimilia veri esse , que laudatus Sigonius de illius Bononiæ adveniens premisit hoc modo : S. Franciscus postero anno (id est , anno , de quo agimus , 1220) jam singulari vitæ asperitate atque innocentia clarus , Bononiæ venit. Is cùm esset facie haud liberali , brevi statura , crasso & obsoleto amiculo tectus , quibus rebus eximia excellentis viri fermè minui expectatio solet ; tamen tanta hominum ejus visendi cupidorum concurfatione exceptus est , ut per vias incessus esset ablatus.

duos ibi scho-
lares admit-
tit in Ordini-
nem , luscum

150 Ut verò in forum pervenit , civibus & scholariis in unum convocatis , concionem tanta spiritus magnitudine habuit , ut non homo loqui , sed angelus putaretur : adeò verò animos omnium flexit , ut non solum plerosque ad penitentiam agendam impulerit , sed etiam scholares duos è Piceno ad res humanas relinquendas , & disciplinam suam asciscendam adduxerit , quorum utrunque , nempe Peregrinum Falleronum , & Rixerium à Mucia , habitum postulantes vestivit. Quin etiam tam multa inde sanctitatis documenta dedit , ut oculum juvenis , qui perpetuâ obductus maculâ sensum aspectus amiserat , uno Crucis signo illato sanarit ; quo facto , illum in societatem depositum accepit.

151 Waddingus , qui ista ferè descripsit ex signo Crucis Sigonio , addit , S. Franciscum tunc Peregrino sanat. Fallerono præcepisse , ut viam humilitatis sectare-
tur ;

A tur; Rixerio autem seu Rigerio, ut aliquando fratres curaret; atque ita factum esse; Peregrinum enim, licet doctum & in sacris canonibus versatum, numquam ad clericatum aspirasse; sed in laicali, seu, ut vocant, in Conversorum statu mortuum esse; Rigerium vero ad ministerium provincie Marchia Anconitana postea fuisse promotum. Qui de nostroque insigni viro plura voluerit, adeat laudum Annaliam. Hic de sanato unius oculo consentiens, in eo à Signo discrepat, quod luscum illum tunc puerum fuisse dicat, neque tunc à S. Francisco recepum in Ordinem, sed postmodum illius institutum amplexum esse; additque, eundem testatum, se longè clarius videre ex oculo prius infirmo, quam ex semper fano. Haec autem hec ex Rodulpho & Marco Ulyssiponensi, quos in margine citat. Chalippus in Vita Gallica lib. 3, ad hunc annum 1220 perperam credidit, etiam hec ex supra dicti Thome Spalatenis testimonio esse accepta.

152. Pratercundus hic non est alter S. Francisci discipulus, cuius per honorificè ex veteri monumento meminit ibidem Waddingus num. 9

& sequenti. Ejus verba accipe. Prater hos alii sibi adquisivit discipulum ex hac concione, superioribus non inferiorem, dominum Nicolaum de Pepulis, nobilem Bononiensem jurisperitum, qui Bernardum à Quintavalle Bononiensem advenientem à puerorum & insolentium molestiis liberavit, benignè ibi commorantem fovi, & consodalibus ædes extruendas curavit, ut superius prædiximus (nempe ad annum 1211.) Ea mihi probat authenticum scriptum cuiusdam fratri Bonaventuræ, anno MCCCVI exaratum, cuius autographum penes illustrissimos dominos de Pepulis, & probatum exemplar apud dominum Franciscum de Vase Petramellara, SS. Mauriti & Lazari magnæ crucis equitem consiliarium, & magnum Bononiæ commendatarium, transumptum ad me missum hic exhibeo. Tum sequitur instrumentum istud, quod huc quoque transfero.

153. Beatus Nicolaus de Bononia, filius domini Guilielmi ex mag. domo Pepulorum, ambo boni nominis, famæ & Dei timoris in ipsa civitate habiti sunt. Hinc * ab ineunte ætate operam dedit studiis; quare doctor legum effectus, in publico gymnasio lectorum Pandectarum anno Domini MCCCIX egregiè interpretatus est. Tunc temporis S. Franciscus Bononiæ beatum Bernardum misit, ut etenobium suæ Religioni, super à summo Pontifice confirmatae, curaret. Qui cùm Bononiæ pervenisset, divino spiritu amicitiam cum beato Nicolao contraxit, eumque à contemptu puerorum liberavit, in dominum suam benignè recepit, officiis & honore prosequens; domicilium sibi suæ Religioni * procurandum suscepit in loco sanctæ Mariæ de Puliolis. In eum non solum plurima & maxima dona in honorem Dei & beati Francisci contulit, sed ex aliis scipsum Franciscanæ Religioni dicavit, habitumque illius suscepit an. Domini MCCCX, dum sanctus Franciscus Bononiæ in platea conciones habebat, ac miraculum in beati Peregrini conversione confexit.

154. Vixit per paucos annos in Religione, plura signa dedit Deus, ex quibus omnes pro comperto habebant, beatum Nicolaum esse Deo maximè charum. In itinere bis comes fuit S. Franc. De ejus progressu in Religione plura in nostro Manuali scripto reperiuntur, &

* i. e. illi, e-
jusque Reli-
gioni

& in Ordine
pè obiit. Cre-
dit Waddin-
gus.

majora expectabantur; sed morte præventus piè sancteque Deo spiritum reddidit an. Domini MCCCXXIX, Kal. Maii, & in ecclesia de Puliolis ejus cineres conduntur. Ego Fr. Bonaventura breviti studens, scripsi an. 1306. *Hælenus testimoniū landati fratri Bonaventura, quod Waddingus sic exceptit:* Quod autem præmisso anno MCCCIX subjugat, TUNC TEMPORIS Bernardum Bononiæ venisse, latius hoc spatium temporis sumendum est, sicut suprà docuimus, & ex hoc ipso colligi potest, quod NUPER, aut paulò antè, dixit, Religionem à Pontifice confirmatam. Is autem fuit Innocentius tertius, ante aliquos annos mortuus, qui anno MCCCX (michi MCCCIX) Regulam & Institutum approbavit. Verius ergò putamus, non anno MCCCIX, sed MCCCXI Bernardum Bononiæ appulisse, uti jam statuimus sub illo anno; quod omnino confirmat Francisci hoc, de quo agimus, anno indignatio, quam statim referemus, de amplioribus suorum fratum ædificiis, quæ ante unum aut alterum annum non adeò facile poterant extrui. Hæc ibi.

155. Ad annum verb 1211, num. 29 differerat hoc modo: Sigohius in Historia Bononiensi hoc factum (primum Bernardi adventum Bononiam) vult anno MCCCXVIII; sed in Opere de Episcopis Bononiensis, sub Henrico à Fracta, in annum MCCCIX rejicit, Leandrum Albertum secutus; quibus accedit Cherubinus Ghitardaccius; sed in hunc annum reducendam historiam, docet ex Chronicis antiquis Marianus Florentinus, cuius sententiam confirmant Speculum S. Francisci, Pisanus, Rodulphus & Marcus citati (ibidem in margine) dum parùm post approbatam ab Innocentio Regulam Bononiam missum indicent Bernardum. In quo sane lapsus Siginus, dum post approbatum ab Honorio institutum illud factum dicat; quod nequaquam constare potest, dum quarto post annum MCCCIX, quem ille statuit, videlicet anno MCCCIII Regulam & institutum Honorius confirmat. Ego ita has conciliandas sententias judicarim, ut hoc anno (1211) missus Bernardus, anno MCCCIII suam ædicolam absolverit, & anno MCCCIX in ampliore formam, quam Franciscus ex Ægypto rediens anno MCCCXX probarit, fuerit translata. Ita sane indicat Rodulphus in Custodia Bononiensi, hujus monasterii longiore subtexens relationem.

E
rat loc dō-
nationem fā-
tam effe an-
no 1211.

156. Nunc nostrum est allegatas rationes potu-
derare. Ex omnibus laudatis scriptoribus longè
principiam fidem ab antiquitate sibi vendicat jam
bis terve laudatus frater Bonaventura, quippe
qui scriptit anno 1306, cùm ceterorum antiquior
Bartholomeus Pisanus, non nisi nonaginta tribus
annis pò, id est, anno 1399 Opus suum gene-
rali Ministro Minorum in comitiis generalibus
obtulerit approbandum. Dixi: Ceterorum anti-
quior; an enim & quam antiquis Chronicis, ut
Waddingus ait, Marianus hic usus fuerit, non
habeo comperium. Ex eodem Bonaventura disci-
mus, virum, qui Bernardum benignè exceptit
Bononia &c, legum interpretem & Nicolaum
de Pepulis appellatum fuisse, qui apud Pisanum
& in Speculo sine nomine proprio prudens judex
dicitur; unde colligas, Bonaventuram etiam pre-
illis de eo instructum fuisse. Solus item Bonaven-
tura eundem Nicolaum, quem alii solum niant,
sese patronum Ordinis Minorum prefisiſſe, dum
vixit.

OOOO 2

OOOO 2

vixit.

AUCTORE
C. S.

vixit, in eisdem Ordinem, à S. Francisco recepum, in coquè piè mortuum docet, adscriptis annis suscepti habitus & mortis. Ab hujus itaque auctoritate non recedendum videtur, nisi gravis ratio aliunde aliter suadeat.

quam allata
à Waddingo
rationes

157 Voces tunc temporis, quas Bonaventura anno MCCXIX subiunxit, ram latè accipiendas esse, ut ad annum 1211 possint referri, ut verum faciat, colligere nequeo ex eo, quod dicit, Bernardum à Francisco missum esse Bononiæ, ut cœnobium suæ Religioni, nuper à famoso Pontifice confirmatae, curaret. Quid enim in eo tantopere absolum appetit, si dicatur ille, toto ferè seculo post approbatam ab Innocentio Religionem scribens, vocem nuper ad novem annos extendisse, quod scilicet ex sententia Waddingi ab eadem approbatione ad annum 1219 effluxerunt. An minus absolum erit dicere, voces tunc temporis, anno MCCXIX à Bonaventura subiunctas, per totidem novem annos retro extendendas esse? Id equidem non video. Hinc mihi etiam parum firmitatis Waddingiana opinio ni accedere posse videtur ex Pisano, quod apud illum in Conformatate 8 dicatur res ista contigisse, approbatâ Regulâ; & ex Speculo S. Francisci, in cuius editionibus, Metensi & Colonensi, accidisse legitur in principio Ordinis, ac denique ex Antverpiensi, in qua ponitur sub initium Ordinis. Nam Pisani phrasis sine dubio magnam patitur latitudinem, nec Speculi loquendi formula arctiore requirunt; cum ab illius collectore, qui certè diu post Bonaventuram scripsit, facta, toto novennio decennio prima approbatione Regulâ posteriora, facile dici potuerint in principio Ordinis, vel sub initium Ordinis contigisse. Ceterum Marcus Ulyssiponensis & Rudolphus, nepte recentiores, nos morari non debent.

non satis ele-
vant,

158 Non tamen ibo inficias, voces tunc temporis apud Bonaventuram latius accipi posse. Ponamus ergo, annum Domini MCCXIX apud ipsum signari, non quod in hunc inciderit primus Bernardi adventus Bononiæ, sed quod eo anno Nicolaus de Pœpulis ibidem cœperit Pandectas publicè interpretari. Dicamus proinde, dictum annum non alia de causa ibidem premissum esse, quam ut cœptum Nicolai elogium usque ad publicum in academia Bononiensi magisterium produceretur, unde pateret, quam felices ille in literarum studiis, quibus ab incunte ætate operam dederat, progressus fecerit, atque ita à splendore natalium, integritate fama, timore Dei, uti pramissum erat, & insigni legum peritia, quibus ante suscepimus Minorum habitum eluxit, commendaretur. Credamus, deinde Bonaventuram per voces tunc temporis octennio circiter retrocedere, nempe ad annum 1211, cui primum Bernardi in urbem Bononiensem adventum illigavit Waddingus. Fateor, his positis, stare potest ea opinio, coquè præterea, quem Waddingus num. 155 suggestit, modo cum aliorum afferitis conciliari.

ut antiqui-
ris verborum
interpretatio-

159 Inquirendum igitur restat, quam ista sit verissimilis interpretatio: neque enim antiquioris dicta ad recentiorum placita sunt exigenda. De Marianæ auctoritate, Speculique collectoris ac Pisani loquendi formulâ jam egisuprà. Non satis etiam urget ratio, quam Waddingus verbis num. 154 relatâs repetit ex eo, quod S. Franciscus anno 1220 indignatus fuerit de amplioribus suorum fratrum ædificiis (Bononia) quæ, ut ipse censet, ante unum aut alterum annum non facile

poterant exstrui. At cur hoc fieri nequit Bononia, quod Annalista ipsomet Assisi anno 1218 facit scribit? Nam ibi num. xi narrat, Franciscum post aliquot mensutum absentiam Assisi redicem, simili indignatione commotum mandasse, dirai suorum edificium, quod commodius capiasque, quam sua ferebat paupertas, ibi interim exstructum fuerat. At minimè necesse est, credere, Bononiensem istam domum magni molinæ aut molis fuisse, ut vehementer displicere potuerit Francitco, humilitatis pariter atque arcta paupertatis tenacissimo; qui nec vasculum, patiebatur, in domo sua aliquod residere, cum sine eo posset extremæ necessitatis evadere seruitutem, ne restatnr Celanensis in Vita editianum.

160 Adde, quod non constet, eamdem tunc à fundamenis recentis exstructam fuisse; cum ferè solūm fuerit vetus aedes in usus Minorum aptata.

D

difficultatē
aliunde ob-
noxia, ad-
mitti debet.

E

Contra verò, si cum Waddingo statuimus, Bernardum jam inde ab anno 1211 aliquam suis sociis edem Bononia impetrâsse, dicendus erit Franciscus non nisi novennio post ad eam visitandam accessisse; nam neminem quidem legi, qui de ejusdem ad urbem Bononiensem accessu ante annum 1220 meminerit. Aß quis non mirabitur, vigilansimum simul atque infatigabilem Pastorem, quem Waddingus alios sui Ordinis conveutus sollicitè perlustrantem sepe memorat, tam exiguum curam Bononiensis habuisse, ut non nisi novennio, postquam cœpus erat, eum inviserit? Mibi quidem nulla probabilis tam diu dilata ad eam domum accessus causa occurrit. Contrà verisimillima apparebit, nec simili difficultate laborabit ea opinio, secundam quam Bernardus anno 1219, primò venerit Bononiæ, moxque per laudari Nicolai operam accepta ibi aede, de felici successu sanctorum Patrem suum monuerit; hicque missis interim ad eam inhabitandam è suis aliquot colonis, proximo anno ad eamdem visitandam ordinandumque ipsomet Bononiæ adierit. Ex utra parte stet major verisimilitudo, letori statuendum relinquo.

161 Quod attinet ad eadem Bernardo concepsam, frater Bonaventura num. 153 relatus hanc in loco S. Mariae de Puliolis fidam ait, neo de alia meminit. Signorius in Historia Bononiensi eamdem collocat ad divæ Mariæ Puliolis ad Portam Steriam; sed in episcopis Bononiensibus ad annum 1219 gemina loca distinguit, velut ambo ab eodem Nicolao procurata. Nam de eo sic ait: Mox aedes, primum ad Puliolas, deinde in Porta Steria Annunciatæ curavit, easque suis expensis necessariis rebus instruxit. Utriusque Operis editor Philippus Argelatus Bononiensis in adjectis Notis Alexandri Machiavelli lectorum ad hunc posteriorem textum, velut emendatiorem remittit, ubi etiam in Notis Caroli Constantii Rabbii observat sequentia: Ob aëris insularitatem parvis angis hic (ad Puliolas) degenerunt S. Francisci sodales; in locum autem ab eis derelictum venerunt moniales Ordinis S. Augustini circa annum MCCXLIII. His inde a motis anno MDXXVI sedem ibi habuere virgines S. Claræ sub titulo divi Bernardini.

Observantur
quadam de
primo & se-
cundo loco,

F

162 Cherubinus Ghirardaccius in Historia Bononiensi Italicè scripta pariter afferit, landati jurisconsulti operâ Bernardo & sociis primo datum fuisse locum de Puliolis, nunc S. Bernardini dictum, ac postea Annunciatam in Porta Steria. Waddingus, essi de hac Minorum immigratio ne non meminerit, ad annum tamen 1221, num 49 ex Leandro Alberti Historia Bononiensi, quam

que Minor-
bus Bononie
concessa sub-
re's

non

A non habeo, ad propositam nostrum hæc scribit: In eadem civitate (Bononia) eodemque anno (1221) inchoatam, ait Leander Albertus, ecclesiam S. Francisci, tunc Annunciationis Virginis Mariæ dictam, & magnis temporis decursu sumptibus ad summum deductam, quam ex magnitudine & opere magnifice extollit, comparatque primis totius Italæ ædificiis. In annum cœpta ecclesia conseniens laudatus Guaraccius, consecrationem ejusdem anno 1243 innexuit, quod etiam fecit Signorius in Episcopis Bononiensibus. In Iconographia Bononia apud Blaevium in Théâtro Civitatum Italiæ, ecclesia S. Bernardini intra Bononiam non procul à muris ad Septentrionem sita est; basilica vero S. Francisci, à qua ista civitatis regio, olim Steria dicta, nunc nomen habet, inde magis versus Meridiem.

*Ford Prius
mum Nicolai
us de Pepul
illis que dem
procuravit,*

163 Supersedeo pluribus; at de donatore loci pauca addenda sunt. Laudatus frater Bonaventura beneficium illud sic attribuit Nicolao de Pepulis, ut nescias, an hic locum ipsum donaverit, an solum suâ operâ procuraverit. Ait enim de Nicolao: Domicilium ... procurandum suscepit in loco sanctæ Mariæ de Puliolis. Dubium auget Rudolphius lib. 2 Hist. Seraph. Religion., in custodia Bononia dicens: Habet hæc custodia locum Bononiæ exstructum in agro Lambertinorum; dicebatur enim vulgo PRATUM LAMBERTINORVM, ubi est ædictula illa in majori impluvio unâ cum annexo hortulo, qui erat locus captus à B. Bernardo de Quintavalle. Rursum post aliqua ita prosequitur: Donus Aldragetus Lambertinus, clericus Bononiensis, retulit mihi, se tenere scripturas authenticas hujus concessionis, quas tamen videre non potui.

*sed quidam
ex familia
Lambertino-
rum donavit.*

164 Ex eadem illustri Lambertinorum gente natus Benedictus XIV summus Pontifex, primi Franciscanis Bononia concessi loci beneficium non dubitavit majoribus suis adscribere. Fecit id in Bulla, per quam anno 1754 Assiensem S. Francisci basilicam in patriarchalem & cappellam Papalem erexit, & in qua rationes allegans concessi beneficii, inter alia ait: Animo occurrit, ipso adhuc beato Francisco in vivis agente, primum Bononiæ locum illius discipulis ad eorum Ordinis cœnobium fundandum à Majoribus nostris oblatum fuisse. Ita laudatus Pontifex. At de quo loco hic loquitur, an in Puliolis, an in Porta Steria? Si de omnium primo, censendus est de loco in Puliolis locutus esse: quod si ita sit, ut hoc cum Bonaventura dictis componantur, forte dicendum est, locum quidem illum ab illustri Lambertinorum familia Franciscanis concessum, sed procurante Nicolao de Pepulis & ad edificium & supellectilem sumptus conferente; nisi forte Nicolau illum inter Majores suos Benedictus numeravit, quod mihi aliunde plane incomptum est.

*Corpus ejus-
dem Nicolai
cum duobus
alii inven-
tum.*

165 Porro hujus Nicolai corpus esse creditur, quod tribus scâlis post in monasterio S. Marie de Puliolis, nunc S. Bernardini, inventum fuit una cum corporibus duorum aliorum fratrum Minorum, Bonizii & Guilielmi, dum ad refectorium aptandumque monialibus S. Clare monasterium (supra apud Argelatum id anno 1526 factum dicitur) effodiebantur fundamenta. Epitaphia velut ibidem tunc cum ipsis corporibus reperta, sic recitat Waddingus ad annum 1221, num. xi.

Nicolaus primus nomine
Cæco lumen obtinuit,
Et mortuis restituit
Vitam devotis precibus.

Alter vero Bonizius
Francisci patris extitit
Consors, dum verbis Domini
Sacram conscripsit Regulam.
Guilielmus alter nomine
Sacro pollens eloquio
Urbis istius incolas
In viam traxit Domini.

Quam antiquæ sint istæ inscriptiones sepulcrales, hic non inquirō, solumque observo, ut Nicolai istius reperitum corpus, esse Nicolai de Pepulis, credatur, favere fratribus Bonaventura testimonium, relatum num. 154, ex quo habemus, ejusdem Nicolai de Pepulis cineres anno 1306 in ecclesia de Puliolis quievisse. De duabus aliis consule, si lubet, Annales Minorum.

*Sanctus
sumptuosus
edificium &
sua dirus
mandas;*

E

166 Redeo ad Waddingham, qui sancti Institutoris sui res gestas Bononia ad annum 1220, num. 15 sic pègit exponere. Ille vero (post habitum primum publice sermonem) salutat prius Hugolino Cardinali, intimo & familiari amico, suique Ordinis protectore, tunc Lombardæ legato, qui in Viri sancti amplexus totus exultabundus irruerat, ad fratres suos declinans, vedit eorum ædes ampliores sumptuosioresque, quam pateretur stricta illa paupertas, super quam sui instituti fundamenta posuerat; averseaque facie, totus indignabundus & vehementer commotus, Hæcine, inquit, illorum pauperum Euangelicorum ædes? Hæc fratum Minorum majora & superba palatia? Nostra hanç domum non agnosco, neque meos fratres reputo, qui in illa permanescent. Quare firmiter præcipio, ut omnes illi, qui Minorum velint nomen retinere, protinus egrediantur, & divitibus hujus sæculi sua tecta relinquant.

*sed, interea
dente Hugo-
lino, mutat
sententiam;*

F

167 Hujus rei (quam tamen Signorius perpetam refert sub anno 1221) testimonium perhibet B. Angelus Clarenus, & ante hunc alias omni exceptione major, frater Leo, qui ibidem jacebat infirmus, & cum aliis languentibus in fratum humetis fuit extractus & sub dio expositus, donec Cardinalis legatus Virutus Dei aliquantis per placavit, dicendo, recti amplitudinem esse toleratidam, quia loca ampliora prorsus necessaria sunt Religiosis, ut insitimi ob aëris temperiem & libertatem refocillentur, sani conserventur, lassi in studiis spiritualliter recreentur. Quod ad proprietatem verò loci attinebat, firmiter asserebat, nullam penes fratres esse, omnemque mansisse penes ipsos fundatores; quod si adhuc ullus remanebat scrupulus circa rerum dominium, totum in se jam assumptissime nomine Romanæ Ecclesiæ. Ad has protectoris rationes instantemque soliditudinem, ut permitteret, fratres iis ædibus uti, non potuit non acquiescere, & jubere, ut regredierentur ad locum, unde exierunt.

*egregie ad
illud acce-
dens, pañ
tibus is
gnoscere*

168 Ipse tamen ingredi noluit, nec ibi tequiescere; sed ad charissimos & amantissimos fratres Prædicatores divertit, ubi aliquibus diebus cum fidi tuo amico Dominico cohabitavit... Cùm vero ita separaretur à suis, rogavit eum ex Prædicatoribus vir pius, compatiens Minoribus suo Patre destitutis, ut reverteretur ad illos, & noxam hanc indulgeret. Cui

Ooooo 3

Vit

AUCTORE

C. S.

Vir sanctus : Non est bona indulgentia, quæ faciliores reddit ad peccandum; neque meā præsentia vellem confirmare aut approbare, quæ contra sanctam commissam sunt paupertatem. Viam aliam tentavit bonus ille pater, persuadereque conatus est, ut eos visitaret, & amplius pro commissa culpa reprehenderet, moresque reformaret, & cætera boni prælati munia exerceret; quibus expletis, si remanere nollet, ambo simul redirent. Annuit sagaci & pio consilio charitativi viri, accedensque ad suos, promptissimos invenit ad omnem tubeundam pœnitentiam, humiliiter suam culpam coaftantes. Ad quorum humilitatem & pœnitudinem **Vir sanctus** noxam omnem dimisit. Durè tamen increpavit fratrem Petrum Joannem de Stiachia Ministrum, quod vel voluerit, vel permiserit, tam sumptuosum fratribus construi ædificium &c.

cōra quā
nonnulla ob-
servantur ex
aliis,

B 169 *Ex scriptoribus, quos velut dictorum suorum vades h̄c laudat Waddingus, alibi docet, B. Angelum Clarennum, alias de Cingulo, floruisse seculo XIII, ac superfluisse in vivis anno 1317; Papebrochius autem in ejusdem Beatis gestis ad diem XV Junii ostendit, illum verisimilius anno 1337 vel etiam 1348 obiisse. Opusculum vero, quod citatur, inscriptum dicitur De septem tribulationibus Ordinis Minorum; mihi cetera ignotum est. Pro fratre Leone remittunt lector ad Legendam Trivium Sociorum, ex quibus ille quidem unus fuit, sed in ea, quam edidi, ista non leguntur. In Speculo Vita S. Francisci editionis Bosquieriane cap. 6 sic solam habetur: Transiens autem per Bononię (S. Franciscus) audivit, domum Fratrum noviter ibi esse constructam. Statim autem, ut audivit, quod domus illa dicebatur **ESSE FRATRUM**, gressum vertit, & de civitate exivit, atque mandavit districte, quod omnes fratres exirent festinanter, & ibi nullatenus habitarent; ita ut etiam infirmi non remanerent ibidem; sed cum aliis sunt ejecti; donec dominus Hugo, Hostiensis episcopus & legatus in Longobardia, prædictam domum esse suam, publicè prædicavit. Et qui existens infirmus de eadem domo tunc fuit ejeccus, testimonium perhibet de his, & scriptit hæc.*

qui non sam-
dem ipsius
indignationis
causam.

C 170 Secundum hoc testimonium non agebatur de amplioribus aut sumptuosioribus edibus, neque eas viderat Franciscus; sed de proprietate adiūcū; nempe, quod fratres Minores eas videri possent possidere, quia esse Fratrum dicebantur. Hinc etiam eidem capiti is prefixus est titulus: Qualiter fecit frater fratres oīnnes de quadam domo, quæ dicebatur esse Domus Fratrum. Consentit in omnibus Speculi editio Metensis anni 1509, capite item 6, atque altera Spoelberchiana capite etiam 6, præterquam, quod in hac hujus titulus sit: Qualiter fecit fratres exire de quadam domo; ac in fine ejusdem capituli legatur: Hæc frater quidam, tunc ibi infirmus, vera testatus est, & scriptit hæc. Unde porrò Waddingus accepit, fratrem illum fuisse Leonem, non dispicio. Consului etiam Pisaniū, qui in Conformat. 16, nullum testem laudans, de facto ipso collectoribus Speculi consonat hoc modo: Undecimum declarans B. Francisci affectum ad pauperatatem, est, quia aliquam rem suam esse, noluit aliquando dicere.

D 171 Postquam hoc alio exemplo confirmavit
de omnibus et-
dem adjun-
cto,

Pisanus, ita subdit: Et quia ipse Apostolorum vitam ducebat, qui nihil suum esse dicebant,

ideò nihil voluit, ut perfectè pauper censetur, quod suum esse diceretur, vel fratrum Bononie cùm esset & audiret, ibi esse domum fratrum; audito, quod **ESSET** & diceretur **FRATRUM**, noluit illuc ire; imò statim mandavit, quod fratres omnes inde recederent. Et sic fecerunt, etiam infirmi; nec voluit, fratres illuc redire; donec Ugo, episcopus Hostiensis & tunc legatus in Lombardia, prædictam domum suam esse, publicè prædicaret. *Hac, nec plura, de eodem factō habet gemina Pisani editio, Mediolanensis scilicet ac Bononiensis. Convenient ergo bina editiones Pisani cum triplice editione Speculi Vita S. Francisci, & ab his omnibus diversa narrat Waddingus; forte quod diversa legerat apud B. Angelum Clarennum, cuius Opusculo careo.*

D

172 Waddingi narratio tantò apparet verisimilior, quanto justiore indignandi causam sancto Infristori facere potuit adficiūm severe paupertati non congruum, quam leviter à vulgo existimata possessio Minorum; quamvis & hac satis aqua ratio adhibenda severitatis videri potuit Viro, ab omni possessionis umbra alienissimo. Nam & ades paupertati, quam profitebatur, disformes ipsum aliquando destrui, aut à suisdebeti, mandasse, restatur S. Bonaventura in Vita data num. 89; utique vel possessionis speciem vietaret, reliquum ab eo ante Rivi-torti iugurum, docet Thomas Celanensis in Vita primo loco edita num. 44. Quid verius sit, nescio; at, sicut pro Waddingiana narratione quadam major apparet verisimilitudo, ita pro altera major esset auctoritas fidesque, si constaret, testem, qui in tribus editionibus Speculi Vita S. Francisci laudatur, talem esse, qualem seipsum ibidem dicit, ejusdem Sancti discipulū, reique gesta spectatorē & participem.

sec alia in-
super relata.

173 Quod attinet ad ultimam Waddingianam narrationis partem, qua de Sancti hospitio apud Patres Predicatorum, ceterisque ex eorumdem unius consilio gestis agit, hec solā, quantum quidem consequi potui, nimirum auctoritate Marianī, scriptoris non admodum veteri, proindeque nec magni ponderis, nisi antiquiore secutus fit; quod an hic fecerit, nescimus. Mirari tamen subit, cur sanctus Vir, non aqua ad ignoscendum fratribus suis, quam ad concedendam inhabitationi facultatem, eis sumptuosius visum fuisset, Bononiense domicilium, motus fuerit auctoritate ac rationibus protektoris Ordinis sui Hugolini, cui certè merito plurimum soluit deferre. In anno, quo ista contigerant (ut censuit Waddingus) errasse potuit Sigonius; sed non facile dixerim, Sigonium certò errasse. Utut enim constet, Franciscum anno 1220 fuisse Bononię, cur nequit è etiam accessisse sequenti? An ex Opusculo B. Angelii Clarenii, quod non habeo, annum aliaque didicit Waddingus, recteque statuit? Porro Sigonii narratio sic habet: Cùm autem fratres Minores ades sibi attributas, civibus adjuvantibus, instaurasset, & Franciscus Bononię reversus, ea re auditā, offensus urbe abiit, atque omnes fratres abire mandavit, ne ægrotis quidem potestate manendi permitta. Cui rei ut impedimentum afferret Hugolinus legatus, dominum eam suam esse, publicè prædicavit. Cetera apud Sigonium frustra requiras.

sec donique
annum ref-
runt.

174 Preter jam expensa Waddingus ad hanc quoque S. Francisci Bononiensem moram retulit, graviter increpitum fratrem Petrum Joannem de Stiachia Ministrum, quod non modo, ut pre-

minifum
Sanctus dictur ibidem
studium dis-
soluisse, &
Ministro.

A missum est, eas ades fieri voluerit, permisericite, verum etiam quod, se inconsulto, studium exercit, iisque constitutionibus stabilierit, quae potius doctos, quam pios, procrearent. Ille autem volens vel malens, ut fratres potius scirent orare, quam legere, & exemplum daret alii Ministris, ut religiosus & humilius de studiorum erectione tractarent, scholam hanc prorsus dissolvit. Minister autem, in suo sensu abundans, statim post Viri sancti discessum illud in pristinum statum restituit; quod ut rescivit, desuperque ei revelata esset hominis pertinacia & indurata malitia, ei solemniter maledixit. Paucis post annis, rogantibus fratribus, ut pro maledictione hac inferret benedictionem viro, alias docto & nobili, respondit: Ei benedicere non possum, cui Dominus maledixit.

Qui illud restitueraat, male precastus esse.

175 Quod evidenter constitit ad hominis mortem, expirantis cum magno ejulatu, & clamantis: Damnatus sum, & in æternum maledictus. Deinde terribilia sequuta sunt spectacula, quæ hominem verè condemnatum circumstantibus comprobârunt. *Hec accepisse se,*

B ait Annalista, ex Angelo Clareno in prima tribulatione Ordinis, eademque feralis historia, paùlo tamen alter, recensetur in tribus editionibus Speculi Vtæ S. Francisci frequenter memoratis, ex quarum antiquiori, quæ Metenfis est, eam hic transcribo. Quidam frater Minor, scilicet frater Joannes de Stiacchia, tempore B. Francisci Bononiæ erat Minister & valde literatus, qui absque licentia S. Francisci ordinavit studium Bononiæ. Beato autem Franciso absente, nuntiatum est, tale studium ordinatum fore Bononiæ. Sanctus autem Franciscus immediate ivit Bononiam, & durè reprehendit illum Ministrum, dicens: Tu vis destruere Ordinem meum: desiderabam enim magis fratres orare, quam legere.

176 Recedens * verò de Bononia S. Franciscus *, prædictus Minister ordinavit studium, sicut prius, nec curavit: scilicet prohibitionem sancti Patris sui. Unde turbatus est S. Franciscus, maledixit ei dura maledictione. Qui (Minister) statim post maledictionem cœpit infirmari, & infirmus graviter per fratres misit rogando S. Franciscum, ut retraheret maledictionem. Respondit B. Franciscus: Illam maledictionem, quæ illi maledixi, confirmavit in cœlo Dominus noster Jesus Christus; & maledictus est. Infirmus itaque jacebat Minister super lectum; & ipso super lecto jacente, descendit ex alto quædam gutta ignita & sulphurea super corpus ejus, penetrans ipsum totum & lectum, in quo jacebat, cum maximo furore; ipse miser exspiravit, & diabolus accepit animam suam; id est, ejus. Ita editio Metenfis, cui Bosquieriana & Spoelberchiana consentiant. At Waddingi narratio antiquiori auctore nuditur, si ex B. Angeli Clarenii ignoto mibi Opusculo desumpta sit.

177 Fortasse non deerunt, quibus ranta severitas in mitissimo Viro, suorumque amantissimo Patre non facilis creditu videatur. Fateor; sed considerandum quoque est, gravissimum fuisse obstinati Minstri delictum, nec minori zelo, quam mansuetudine, floruisse Franciscum, quippe qui, teste S. Bonaventura in Vita num. 104, cum... animarum salutem viscerofa pietate appeteret & fervida æmulatione zelaret; uti bonos piosque fratres benedictionibus omni acce-

ptione dignissimis cumulabat; sic etiam, qui Religionem sacram inquis violenter operibus, maledictionis ejus gravissimam incurabant sententiam. A te, Domine, inquit, sanctissime, & à tota cœlesti curia, & à me parvulo tuo, sint maledicti, qui suo malo exemplo confundunt & destruunt, quod per sanctos fratres Ordinis hujus ædificasti & ædificare non cessas. Potuit igitur etiam isti pervicaci Ministro Bononiensi, si vera sint, quæ retuli, simili modo maledixisse; sed oportet, cumdem Ministrum in sua pervicacia ad mortem usque perficiisse, ut credi possit S. Franciscus noluisse inflamam illi maledictionem tollere.

§ VIII. Alia Sancti gesta ad cumdem annum MCCXX à Waddingo & Melissano reposita.

E

Sequor Annalismum Minorum, sui sancti Institutoris gesta, quæ ad annum 1220 perire arbitratus est, exponentem. Franciscus vero (inquit ille) in suo recessu à Bononia vocatus & invitatus est à Cardinali Hugolino, ut per aliquot dies secum secederet in eremum Camaldensem, & in religiosa illa solitudine supernarum rerum meditatione animum, per varia distractum, & corpus multis attritum laboribus, immensoque dissolutum itinere, aliquantisper refocillaret. Annuit libenter Vir sanctus, & fermè integro mense, ut habent Marianus & Miglius, ad tanti viri solatium, eremiticum convictum vitæque austrietatem, sibi jam familiarem, incredibili animi & corporis consecutatus est voluptate. *Waddingo hic preverat Augustinus Florentinus, monachus Camaldensis, in Historia Camaldensi, apud me lib. 2, cap. 32, ubi de anno quidem accessus consentiens, at non de diuturnitate mora, sic scribit.*

179 Ugolinus episcopus Ostiensis, Cardinalis Vellerensis, ... ut procul omni cura meditationi tantum æternæ patriæ incumbaret, ad sacram eremum, B. Franciso comitatus, festinus venit; ubi cellam in capite eremi, quæ ad hanc diem celeberrima visitur, sibi statuit, atque eremiticum convictum vitæque austrietatem incredibili animi ac corporis consecutari voluit constantia. Quam vitæ degendæ rationem & ipse quoque B. Franciscus per sex menses, omnibus sanctis operibus pollens, ad ejus solatium inire non recusavit. *Manifestum hic est de tempore, quo S. Franciscus ibidem comoratus fuerit, discriben, quod Waddingus loco mox citato observans, sententiamque suæ operis probans, ita differnit: Augustinus Florentinus, ejusdem eremi monachus, per sex menses ibi stetisse, afferit. Id porro non adeò probabile, saltim hoc anno, quo cum Hugolino ibidem fuisse, scribunt communiter nostri, atque ipse indicat Augustinus: namque ex testimonio archidiaconi Spalatenensis proximè relato (apud me num. 148) in festo Assumptionis Virginæ Bononiæ prædicasse, constat, & ad festum Michaëlis archangeli comitia iniit generalia sui. Ordinis Afflisi, ut mox refereamus.*

ibique aliquo tempore comoratus esse.

F

AUCTORE

C. S.
ac licet de
diuturnitate
mora & anno

180 Obtineret hoc argumentum, si tam certum esset, quām visum Waddingo est, generalia Ordinis comitia anno 1220 non in festo Pentecostes, sed in festo S. Michaelis celebrata fuisse. Ita scilicet censuit Annalista, quia credidit, Franciscum dūtius in Oriente egisse, quām ut in Pentecoste redux: esse potuerit Assisium. Mibi contrā in Commentarii prævii § xvii, nec longior ista in Oriente mora necessariò afferenda vi- su fuit, nec ullo sat certo teste probatur, comitia generalia anni 1220 alio tempore, quām quo serebat Regula, habita fuisse. Quin etiam annus ipse, quo Sanctus ad eremum Camaldulensem accessit, non extra omne dubium est. Augustinus Florentinus indicat quidem, id anno 1220 contigisse, sed simul, ipsum, scribit, hinc ad montem Alvernū profectum, & in eo sacris figmatibus insignitum esse, quod constat ad annum 1224 pertinere. Annū, quo Hungolinus (ac proinde & S. Franciscus, si illius faciens tunc fuerit) illuc accessit, dubium esse, agnoscunt etiam admodū reverendi domini Joannes Benedictus Mittarelli abbas & Anselmus Costadoni, Congregationis Camaldulensis presbyteri monachi, tom. 4 Annalium Camaldulensium, quem anno 1759 typis Venetis ediderunt.

B non sat con-
fict.

181 Nam postquam ad annum 1220, num. 52 utriusque scriptoris verba recenserunt, paucis interjectis, sic pergunt: Videbimus, eundem Cardinalem Ostiensem etiam anno MCCXXII in castro Socii, quod proximum est eremo Camaldulensi, prædicationis officium exerceuisse; atque propterea certum omnino non esse, ipsum anno præsenti (1220) eam solitudinem incoluisse, & ad sumnum ad hos circiter annos revocandam esse Cardinalis (ideoque & S. Francisci) commorationem in eremo Camaldulensi; nisi illud etiam dicamus, longiorum hoc anno moram in ipsa traxisse Ugoliniū, annis verò sequentibus dilectam solitudinem ad breve tempus frequentius repetiisse. At five anno 1220, five alio, Francisci in dicta eremo commoratio figura sit, ego Annalista Minorum assentior, hanc non tam diuturnam fuisse; non propter allegatas ab illo rationes; sed quia minimè verisimile est, infatigabilem in laboribus apostolicis Virum semestre temporis spatium in solitudine illa sacro otio, quamquam aliis ipsi gratissimo, impendisse.

C carta tamen
ibi est de il-
lius presen-
tia traditio.

182 Quidquid sit de anno, superest ibidem ejus rei grata memoria, quam laudatus Augustinus historicus Camaldulensis citato loco refert his verbis: Quo tempore cellam suam notissimam habitavit, quæ ad hanc diem ex ejus nomine CELLA SANCTI FRANCISCI nuncupatur, & propter sanctissimi Viri memoriam à Priore, seu majore Patre sacri loci, incolitur. Waddingus ex Mariano & Miglio addit, non solum solemne festum ibi (postea) indictum sancti Patriarchæ, verùm & statutum, ut in toto Ordine Camaldulensi in ejus natali caneretur antiphona Minoribus affueta: SALVE SANCTE PATER &c. Hisce addo, quæ laudati nuperi Annalista Camaldulenses de eodem loco annotarunt. Cella, inquisunt, in qua commoratus est S. Franciscus, licet ex quinque primis foret à sancto parente Romualdo fundata, adhuc retinet S. FRANCISCI nomen, & vetustate penè collapsa, circiter annum MDVIII in gratiam Juliani Laurentii de Medicis, qui eam incolebat, atque eremiticam agere proposuerat, fuit

in ampliorem formam restaurata, atque decreto capitulari anni MDXXVII in habitationem majoris eremi fuit deputata. Sed anno MDVII denud reparata aureis ducentis nummis, quos Alexander Perettus, Cardinalis Montaltus, in honorem S. Francisci obtulit, stemmate & inscriptione pī purparati ornata fuit.

183 Ex prædicto apud Camaldulenses secessit, Redit Assisi S. Franciscus cum Cardinale Hugolino apud um de accu- Waddingum dicitur ascendisse in montem Alver- fationibus aduersus Eli- num, per decem milliaria ab ista eremo distan- am cognitu- tem, & post pancorum dierum moram Hungolinus rus.

Bononiam, Franciscus properasse Assisum, sui Ordinis generalia comitia habiturus. At priusquam progrediatur, pauca hic alius repetenda sunt. Premist Waddingus, fratrem Eliam, quem Franciscus anno 1219 in Orientem profectus, vicarium suum reliquerat, eo absente, multa molitum esse Franciscana Regula contraria, causantem, Franciscum in ea quædam statuisse & velle, quæ humanas superant vires, saltem, quæ secundum humanam prudentiam & discretam rerum providentiam videbantur observatu difficultima, imò & fermè impossibilia &c; atque de his Franciscum in Oriente à sanioribus fratribus per litteras admonitus, rogatumque, in huic malo quantocuyus mederetur, in Italiā regressum, dum Venetias appulit, missis ad suos quaquaversus litteris, generale capitulum in festum S. Michaelis Assisi indixisse, atque longius progressum, bonorum de Elia querelas minime vanas comperisse. In Commentario prævio § xvii allegavi rationes, propter quas minus probabilis mihi visa sit ista sancti Viri ea de causa ex Oriente in Europam per litteras evocatio; hic propterea subit admirari, sanctum Institutorem, si propterea Orientem reliquerit, jam appulsum in Italiā, non citius Assisum accurrisse, sed fermè integrō mense in Camaldulensi eremo moratum esse, Eliā interim Assisi vicariatum Ordinis tenente.

184 His præmissis, Waddingi narrationem audiamus, neque enim cetera, que continet, eis foris alio tempore aliisque cum adjun- Elis facta, propterea repudianda sunt, dummodo aliunde sint probabilia. Itaque Assisum redux Franciscus, teste Waddingo, ut vidit Eliam in habitu cultiori & preciosiori, longiorisque caputii, ampliorum manicarum, dilatatis etiam fimbriis, quām pauperis & humiliis professionis monachus potuerit induere absque manifesta arctioris status dissontantia; ut, inquam, sic induitum vidit Eliam, indignationem suam dissimulans, eum habitum sibi commodari petiit, cumque suo habitu superindutum accommodavit, plicuit, aptavit, subrugavit ad cingulum, capitum fastuoso modo obduxit capiti; deinde erecta cer- vice, extento collo, inflato pectore, fastuosa gravitate, cœpit tumenti gressu incedere, & cum vocis boatu fratres, ad talēm prosopopæiam obstupentes, ita salutare: BONÆ GENTES SAL- VATE: deambulansque ita per medium illorum ibat ter aut quater.

185 Tandem in fervore spiritus cum magna indignatione exutum habitum contumeliosè longius projectit, & ad fratrem Eliam conversus, dixit: Sic incedent noti & spurii Religionis fratres. Et mutato vultu & gestu, humiliiter & modestè in spiritu lenitate, in suo pauperculo & lacero tegmine incedens, verba salutis & charitatis loquens, ad fratres ait: "Hic est in- cessus

D

E

F

refertur en-
Waddingo;

A „cessus & gestus legitimorum & germanorum, fratum Minorum. „ Sedit postea in medio illorum, talibusque sermonibus eos ad humilitatem & paupertatem constanter & standam allexit, ut, qui inter omnes humilior, & præ omnibus pauper judicabatur, non satis sibi hauisse harum virtutum videretur. Stupebant omnes ad sancti Viri prudentiam & discretum modum reprehendendi cum imperio & tanta equanimitate, ut non esset in universa multitudine, qui vel obmutire auderet; nec Elias, quantumvis vicarii Generalis, causam agere. Demum omnia, quæ noviter introduxit Elias in Ordinem &, illo absente, statuerat, revocavit præter unam illam constitutionem de carnis non edendis, quam aliquamdiu toleravit, ne videretur ingluviei favere, donec evenit, quod statim subjungemus.

186 Subiungam & ego, postquam mea de præmissis sensa exposuero. Pro accusationibus aduersus Eliam num. 183 allatis, propter quas ille etiam à Generali Ordinis vicariatu amotus fuisse infrà diceretur, Waddingus laudaverat B. Angelum Clarenum in prima Ordinis tribulatione,

B non ante annum 1337, ut suprà diximus, mortuum, & Marianum Florentinum, Angelo multò juniores; pro mox autem relato factò eundem Marianum & Speculum vita S. Francisci. Mibi, ut verum fatear, Marianus & collector Speculi istam Elia in habitu vanitatem, quoque propriea correctus dicitur, insolitum modum, non tam probabilia facere possunt, ut credam; nec cetera accusationis capita, licet probis testis nominetur Clarenus, pro indubitate possum habere. Dubitandi rationes expono. Eliam, quem certa virum doctum ac strenuum indicant, scriptores non synchroni & recentiores apud Waddingum passim velut hominem vani honoris laxiorisque vite cupidum & turbulentum depingunt; nec solum ille semel prædictis accusationibus oneratur, verùm ad annum 1219 cum Joanne de Stachia aliisque pluribus subdolè egisse narratur, ut per Cardinalem Hugolinum relaxationem Regule, partemque in totius Ordinis regimine à Francisco obtineret; ac rursum ad annum 1223, jam restitutus in vicariatum dux & auctor fuisse quorundam Ministrorum, sancto Instituto refragantium, negantiumque, se admissuros Regulam, quam scribebat, quamque illi humanis viribus superiorē esse, crimina- bantur; qua de re consule Commentarium præ viam §. XXI.

C 187 Nec hoc satis est: addunt insuper, ejusdem Eliae apostasiā, (cuius se multis annis post verè reūm fecit) eidem à S. Franciscō predi- Elam, imò & damnacionem eternam, quam tamen Franciscus dicitur deinde suis precib⁹ avertisse. Porro de his omnibus nulla omnino ex- flat in primis S. Franciscī Vitis à me editis merito; imò non possum eadem cum Vita per Celanensem scripta, que omnium prima est, ut jam alias monni, verisimili modo conciliare: quod ut hic magis pateat, oportet quedam ex illa trans- scribere. Celanensis, inquam, in Vitalib. 2, cap. 2, loquens de gravissimis corporis infirmitatibus, quas S. Franciscus postremo vite sua biennio su- finuit, postquam num. 98 dixerat, illum à fratribus non potuisse induci, ut malis suis me- delam adhiberet, hac subdidit: Frater Elias tandem, quem loco matris elegerat sibi, & alio- rum fratrum fecerat patrem, compulit eum,

*prava facta
de Elia nar-
ranti, non
componenda*

ut medicinam non abhorret, sed eam reci- peret in nomine Filii Dei &c. Ibidem cap. 3, numero 105 scribit, Sanctum mense sexto ante obitus sui diem, dum apud Senas decumbebat, etiam mulum sanguinis vomuisse, moxque ad- dit: Quo comperto, frater Elias citissimè cu- currit ad sum. In cuius adventu sanctus Pater in tantum convaluit, ut, relictā villā illā, cum ipso ad cellam de Crotona veniret.

188 Rursum in eodem numero, cùm morbus magis magisque ingravesceret, sic haberur: Ro- gavit deinde (Franciscus) fratrem Eliam, ut eum Assisum faceret deportari. Fecit bonus fi- lius, quod benignus Pater petiit. Denique num.

108 ita loquitur: Cùm verò videret (Sanctus) imminere diem extremum, ... vocans ad se fra- tres, quos volebat, unicuique, sicut desuper dabatur, ... benedixit... Cùmque à sinistris i- psius resideret frater Elias, circumfidentibus reliquis filiis, cancellatis manibus, dexteram posuit super caput ejus, & exteriorum oculo- rum lumine privatus & usu, Super quem, in- quid, teneo dextram meam? Super fratrem E- liam, inquit. Et, Ego sic volo, ait. Te, in- quid, fili, in omnibus & per omnia benedico; & sicut in manibus tuis fratres meos & filios augmentavit Altissimus, super te & in te omni- bus benedico. In celo & in terra benedicat te omnium Dominus Deus. Benedico, sicut pos- sum, & plū, quām possum; & quod non pos- sum ego, possit in te, qui omnia potest. Re- cordetur Deus operis ac laboris tui, & in tri- bulatione justorum fors tua servetur. Omnem benedictionem, quam cupis, invenias, & quod dignè postulas, impleatur.

189 Ilac suère S. Francisci saltē postremo vita sua biennio de Elia sensa; que quid alind indicent, quām pium, fidelem, morigerum filium, virumque de Ordine Minorum optimè meritum, ac minime suspectum? quippe quem & ipse San-ctus loco matris elegerat sibi, & aliorum fra- trum fecerat patrem; ex cuius consilic⁹, quod alii fratres frustra suaferant, medicinam admis- sit; ad cuius adventum aeger tantū convaluit, ut cum eo iverit ad cellam de Crotona; in cuius manibus fratres ac filios suos à Deo augmen- tatos agnovit; cui denique præ ceteris bona, & operis ac laboris sui mercedem precatus est. Quid in his Eliam, qualem alii narrant, agnoscat? Nec resert, quid eadem non legantur apud Tres So- cios & S. Bonaventuram; praterquam enim, quid tres primi solū sibi proposuerint omissa ab aliis annotare, scripserunt illi eo tempore (Bonaven- tura verò etiam multo serius) quo Elias, deserto, quem post S. Francisci obitum multis modis tur- baverat, Ordine Franciscano, ad Fredericum II imperatorem transfugerat, & ab Innocentio IV Papa fuerat excommunicatus. Quam ob rem nūl mirum est, ab illis prætermissa esse, qua com- mendabant Eliam; imò potius mirandum eorum- dem silentium de molestis, quas ille turbulentis moribus sancto Instituto suo, dām vixit, ut vo- lunt alii, creaseret.

190 Agnoscat Waddingus ad annum 1226 quorum ali- num. 23 & sequenti, benedictionem, qualem pro- tuli, Elia à sancto Patre suo datam esse, eamque sic excipit: Magna sanè & ampla fuit hæc benedi- ctio, quam impertiit Elias; mirumque, quo- modo adeò impensè benedictus à sancto Pa- triarcha maledictionem postea incurrit Dici Omnipotentis, & SS. Petri & Pauli Apostolo- rum

AUCTORE

C. S.

rum ejus, excommunicatus à Pontifice, dum transit ad partes Frederici. Verè miser "noluit", benedictionem & elongata est ab eo; induit maledictionem, tamquam vestimentum, &, sicut aqua, intravit in interiora, & oleum in ollibus ejus. Attamen non sine fructu fuit sancti Viri benedictio, dum tandem ejus precebus & meritis Elias post demerita salutem est consequutus æternam, veluti suo loco refereamus; scilicet ad annum 1253, quo ille post petitam obtentamque à summo Pontifice veniam penitentis vita excessit. Reclè ista Waddingus. Veram hinc nihil verisimilius sit, S. Franciscum superà dicta dilectionis ac peculiaris benevolentia indicia exhibuisse homini, quem vanum, ac turbulentum aliorum adversus Regulam incentorem plùs vice simplici expertus fuisset, inò & defertorem Ordinis futurum, &, nisi precibus suis intercessisset, damnandum, ex divina revelatione cognovisset.

Suspicio nostra unde sam sinistra de viro illo opiniones posuerint oriri.

B

191 Quisque in suo sensu abundet; at mihi tam difficile appareat ista conciliare, ut multò verisimilior videatur suspicio, istam Ordinis post sancti Institutoris obitum per Eliam perturbationem, Eliae à Religione desertionem & ad imperatorias à Pontificiis partibus transfigum non nemini occasionem dedisse, ut credere, eundem, etiam vivente S. Francisco, turbulentum fuisse, ipsoque velut audiori adscriberet, si qua ab aliis in Ordine antea male gesta fuerant. Adhac persuaserit ille sibi, Francisco, quecumque in Ordine suo futura erant, divinitus perspecta fuisse, adeoque & Eliae defensionem & in extremis pénitentiam: quam facile potuit ille & Eliae damnationis notitiam, & ejusdem damnationis felicem deprecationem S. Francisco ex levibus conjecturis similiiter attribuere? Ut verò hec tantò facilius potuerunt ab aliis admitti, quanto certiora erant Eliae post S. Francisci mortem delicta & suprema pénitentia; ita mihi videntur non satis probabiliter componi cum dictis Thomae Celanensis, cui, ut scriptori pio, docto, synchro & domestico, sine dubio assentiendum potius est, quam recentioribus, quiparem Thomas vadem non nominant.

Dicitur Eliae angelus monuisse de male visito carnis usu.

C

192 Que de abolio Eliae decreto, quo hic carnis esum Franciscanis vetuisse dicitur, subiungenda promisit Waddingus, ea habet ad eundem annum 1220, num. 21 & sequenti; laudatis in margine Chron. antiqu. MSS. & Antonino tit. 24, cap. 7, § 4; quo loco hic sanclus historicus revera sic habet. Circa illud tempus (quo Eliae Petro Carboneo mortuo suffelus fuit vicarius generalis) frater Helias constituit, ut nullus frater de cetero manducaret carnes, contrà scilicet quam S. Franciscus in Regula sua permisera secundum istud Euangelicum Luca 10 v 8 Manducate, quæ apponuntur vobis. Pergit Antoninus: Sed quodam angelo in specie pulcherrimi juvenis ad portam Fratrum pulsante, & fratri Heliae prædicto quæstionem hujusmodi proponente, utrum Observatoribus sancti Euangeli liceat de omnibus, quæ apponuntur, prout Christus tradidit, manducare; & utrum alicui liceat observatoribus sacri Euangeli contraria opponere Euangelicæ libertati; B. Franciscus, qui tunc in sylva orabat, & cui omnia de voluntate Domini revelata fuerant, omnia revocavit, scilicet quæ circa hec Eliae decreverat.

193 Quum enim juvenis ille, angelus, fortiter pulsaret januam, & frater Masseus circ-

spondisset, ut non ita fortiter primò pulsaret; ille autem se festinatam aspergere habere, dixit: Ego volebam interrogare patrem Franciscum de una quæstione, sed ex quo est in sylva occupatus in oratione, dicas fratri Heliae, ut ipse veniat, & declareret. Qui cùm nunciasset fratri Heliae, & ille, auditio, quòd quidam juvenis eum peteret, deditus est vir elatus accedere. Qui iterum pulsans, dixit fratri Masseo portario: Ex quo non vult venire frater Helias vocatus, dicas fratri Francisco, ut mandet, eum venire ad me. Quod totum executioni mandatum est. Veniens ergò frater Helias turbatus, & cum impetu aperiens portam, dixit: Quid vis tu? Cui juvenis: Tu. videris iratus & turbatus; sed rogo te, ut respondeas ad ista duo; quæ scilicet superius dicta sunt. At Helias ait: Bene scio responsum hujus quæstionis; sed nolo modò tibi dicere. Cui angelus: Ego melius, te, novi. Tunc iratus Helias clausit sibi hostium in faciem; sed citò ad se reversus aperuit, ut responderet juveni; & ille disparuerat.

194 Beatus autem Franciscus in spiritu ista cognoscens, turbatus contra fratrem Heliam, increpavit eum, dicens: Malè facis, frater Helia superbe, qui repellis angelos, qui ad nos veniunt ad informandum nos. Et idem angelus in specie juvenis accessit ad fratrem Bernardum, in alio loco manentem, & retulit sibi * quæstionem factam ab eo fratri Heliae. Unde postea accedente fratre Bernardo ad locum, ubi erant B. Franciscus & Massetus, & conferentibus ad invicem de his, B. Franciscus illicet illud præceptum fratris Heliae de non comedendo carnes revocavit. Haec S. Antoninus, Legendam aliquam aut Chronicon secuimus. De re consenit Waddingus, solum in adjunctione aliquibus varians, inter quæ precipuum est, quòd scribat S. Franciscum, non primum post Bernardi redditum, sed mox post angelis ab Assisiensi conventu recessum, Eliae de non comedendis carnis decretum aboleuisse. Ego, cùm nesciam, quam antiqua, certaque documenta S. Antonino hic & Waddingo praluxerint, totam illam historiam, cuius nullus è primis biographis, quos edidi, nullus, quem noverim, S. Francisci temporibus certò propinquus, mentionem fecit; alii de confirmare nequeo, aut velut commentitiam rejicere.

195 Verumtamen difficulter inducor, ut credam, aut Eliam ausum fuisse, vivente Francisco, totius Ordinis Institutore ac supremo moderatore, contra expressam Regulam, à summo Pontifice Innocentio III probata, dudumque in Ordine recepta licentiam, Franciscanis omnibus carnium usum ubique interdicere. Vereor, ne hīc rursum sit non satis æqua Eliae accusatio, isque, qui velut laxioris vita patronus alibi vapulat, hic nimis severitatis immerito arguitur. Verisimilior mihi esset ejus narratio, qui diceret, Eliam legem illam, quam vicarius ferre non poterat, non re ipsa tulisse; sed aliquando anterem exstitisse Franciscu, ut ferret; donec ejusmodi angelica admonitione edoctus mutavit sententiam. Verisimilior, inquam, hac mihi appareret narratio, tum quia rationi conformior est, magisque caderet in Eliam, qualem hunc Thomas Celanensis exhibet verbis num. 187 & sequenti relatis; tum denique quòd ob posteriora ejusdem Eliae delicta simile factum aliis istis odiis adjunctis band difficulter ab infensis Eliae potue-

D
& ab ipso
iracundè ren-
pulsus esse.

eaque occasi-
one decresum
Eliae à Sancto
rescissum;
E

F
que naratio
suspecta no-
bis est.

A potuerit ornari. Ceterum Eliam etiam alias celesti visione & alioquin fuisse honoratum, traditum Celanensis in *Vita prima* num. 109.

Quem carnis usum si vera sit eadem narratio,

196 At quoniam ad usum carnium in Ordine Minorum delapsus hic sermo est, inquiramus paulisper, quem, si vera sit premissa relatio, veritatem voluisse videatur Elias. In neutra è duas Regulis Minorum, quas Waddingus vulgavit, carnis usum illis universim vetitum aut permisum legi. In prima capite 3, quæ De divino Officio & jejunio tractat, sic prescribitur: Alii verò temporibus non teneantur secundum hanc vitam, nisi feria sextâ, jejunare. Et liceat eis manducare de omnibus cibis, qui apponuntur eis, secundum sanctum Euangelium. Hac generalius dicta apud laudatum Waddingum in ea, quam secundo loco edidit, queque abduc in usum est, capite item 3, cui titulus est: De divino Officio & jejunio; & quomodo fratres ire debeant per mundum, exponuntur hoc modo: In quacumque domum intraverint, primùm dicant: Pax huic domui. Et secundum sanctum Euangelium, de omnibus cibis, qui apponuntur eis, liceat manducare. Quod ergo in priori

prorsus visionem S. Francisco, de suorum infirmitate marenti, divinitus oblatam; statuam scilicet Nabuchodonosorianæ (Danielis cap. 2) similem, habentem caput aureum & faciem pulcherrimam, pectus & brachia de argento, ventrem & femora de ære, tibias autem de ferro, pedes verò ex parte ferreos, & ex parte fistiles; & erat induita sacco, ex quo humano rubore perfusa multum erubescere videbatur. Pulchritudinem statua miranti Francisco inducitur ipsa dicens, missam, se à Deo, ut eum de Ordine suo futura edoceat; per quatuor ista metallà, terramque ferro mixtam, ex quibus compacta videbatur, quinque ejusdem Ordinis statu exponens, ac denique addens, sanctam paupertatem per saccum designari, de qua, licet hoc esset Ordinis decor, postea futurum esset, ut erubescerent degeneres filii. Hec omnia pluribus exposta habes apud Waddingum; at, si ejus rei testes ab eo requiras, non alios laudatos reperies, quam Rodulphium, Marcum Ulyssiponensem & Floretum, quorum certè ab aetate anterioris nullum huic narrationi momentum potest addere. Illis addi possunt tres Speculi vita S. Francisci editiones, quas habemus; & illis omnibus antiquior Bartholomeus Pisanus, si constaret omnia Pisani esse, quæ in libris Conformatum leguntur. Sentiat quisque, quod lubet; mihi laudati scriptores nequeunt eximere suspicionem, ne statua hec post S. Francisci tempora, ortasque in Ordine Minorum turbas primùm prodierit.

AUCTORE
C. S.

Quid videatur de visione statuae Sancte oblatæ.

B

Regula universim permisum videbatur, in secunda declaratur, ad eos solos pertinere, qui extra conventus versabantur. Hinc S. Bonaventura in Expositione ejusdem Regule cap. 3 hac annotavit: Dicit: LICEAT DE OMNIBUS, non simpliciter, sed SECUNDUM SANCTUM EUANGELIUM. Istud autem non conceditur, nisi in prædicationis euntibus ministerio. Qui ergo pro anninarum salute non circumveunt, in hac licentia jus non habent &c.

Elias veteris se videatur.

197 Multò etiam clarius eam licentiam fratribus in conventibus morantibus negant statuta, ab eodem S. Bonaventura, generali Ordinis Ministero, in capitulo generali Narbonensi anno 1260 edita, quæ exstant apud Rodulphum in Historie Seraphica fol. 238 verso, unde Statutum XIII hoc transfero: Item solicite servetur constitutio generalis, quæ dicit, quod in locis Fratrum fratres carnes non comedant ullo tempore, exceptis debilibus & infirmis, quibus guardiani possunt providere, secundum quod judicaverint, rationabiliter indigere. Nam verò hec de abstinenia à carne in conventibus vel ab ipso S. Francisco sunt precepta, vel postmodum ab illius successoribus, aut S. Bonaventura in capitulo generali Narbonensi primùm indicta. Si primum, ut insinuare videtur S. Bonaventura expositio mox data, dicendum est Elia decretum, si vere datum fuerit, solum sustulisse licentiam, quam dederat ipsa S. Francisci Regula vescendi carne Minoribus, qui prædicationis causâ extra conventus Ordinis versabantur. Si secundum, adeoque si dicatur Elias omnem carnis usum, à S. Franciso domi forisque in Regula concessum, Minoribus interdixisse, ut Waddingus existimat videtur, ac certè sensit Chalippus in Vita Gallica tom. I, pag. 187 in Annotatis, concidit tota illa de tenerario hoc Elia ausu narratio; cum minimè verisimile sit, quemquam è primis sancti Institutoris successoribus, ipsumque S. Bonaventuram ausurum fuisse carnium esum in conventibus proscribere, aut etiam hanc ejusdem proscriptionem confirmare & urgere, si eam Franciscus ipse tantopere improbat in Elia, & ex angelico monito abolevisset.

199 Num. 33 ibidem agit Waddingus de comitiis eo anno 1220 habitis, Sanctique in iisdem gestis, quæ cùm in Commentarii prævii § XVII tractaverim, hic tacita preteribo. Subdit etiam quedam sancti Patris monita, aliaque, partim alibi à me relata, partim apud ipsum legenda. Antonius Melissanus de Macro in Supplemento eorumdem Annalium hac addidit: Hoc anno vigesimo supra duodecimum seculum à Nativitate Christi Chronica civitatis Cunei (vulgè Cuoni & Coni) volunt sanctum Patrem etiam extremas Italæ oras perlustrâsse ad Alpes maritimæ; quod itineris ratio ac temporis anni reliquum à redditu ab expeditione Ægyptiaca, quam anno præterito aggressus fuerat, non facile admittit. Verùntamen plura, quæ impossibilia videntur, apostolicus Vir, quem divina caritas in animarum salutem etiam supra corporeas vires urget, difficultates hujusmodi superat, & ignaris viarum Domini tantum stuporem ingerit.

Quedam a. litia à Waddingo & Melissano

C

200 Quanta etatis aut meriti sint allegata Chronica, non habeo exploratum, neque alium adhuc etiam annum relata.

Italiæ oras hujus anni accessu confirmingando; verum ratio itineris temporisque, qualem statuit Waddingus, ex diétis in Commentario prævio non tam constat, ut binc argumentum validum adversus ea formari posse videatur: Porro ex ipsis Chronicis tradit ibi Melissanus, Franciscum hoc anno ad Montem Vici, alias Montem Regalem dictum, qui episcopalis in Pedemontio civitas est, accessisse, ibidemque in suorum usum conventu donatum; ad Cuneates verò, cùm eorumdem precibus, ut veniret, annuere non posset, mississe unum aut plures è suis, qui ibi quoque conventum obtinuerint. De Sancti Epistola, quam huic anno illigavit Melissanus, agam alibi inter ejusdem Opuscula. Nunc cum Waddingo ad annum 1221 procedamus.

200 Quanta etatis aut meriti sint allegata Chronica, non habeo exploratum, neque alium adhuc etiam annum relata.

Italiæ oras hujus anni accessu confirmingando; verum ratio itineris temporisque, qualem statuit Waddingus, ex diétis in Commentario prævio non tam constat, ut binc argumentum validum adversus ea formari posse videatur: Porro ex ipsis Chronicis tradit ibi Melissanus, Franciscum hoc anno ad Montem Vici, alias Montem Regalem dictum, qui episcopalis in Pedemontio civitas est, accessisse, ibidemque in suorum usum conventu donatum; ad Cuneates verò, cùm eorumdem precibus, ut veniret, annuere non posset, mississe unum aut plures è suis, qui ibi quoque conventum obtinuerint. De Sancti Epistola, quam huic anno illigavit Melissanus, agam alibi inter ejusdem Opuscula. Nunc cum Waddingo ad annum 1221 procedamus.

§ IX. Alia Sancti gesta annis MCCXXI & sequenti ex Waddingo, atque inter hæc iter per regnum Neapolitanum & accessus ad specum Sublacensem & montem Garganum.

Annotantur quodam de gestis in capitulo generali.

A Nnum hunc exorditur Annalista Minorum ab Epistola S. Francisci ad Petrum Cathaneum, quem anno superiori Eliae exauditorato suffictum, totique Ordini à sancto Fundatore prepositum dixerat, nuncque nonnullis suorum dictis lacesitum, consilii causâ ad ipsum recurrisse, narrat. Quoniam de abdicato, ut volunt alii, à Francifco & in Petrum Cathaneum translato generali Ministerio disputaverim in Commentario prævio § xx, nihil hic addam, uti nec de memorata Epistola, qua locum suum habebit, ubi de S. Francisci Opusculis loquendum erit. Subdit Annalista, cumdem Petrum hoc anno 1221, vi Idus Martii diem suum obiisse; sed hec non convenienter cum iis, quæ deinde ait ad annum 1223 de illius cum Sancto Patre suo professione Romana ad sigendum celebris Indulgentie in Portiuncula diem, que verisimiliora esse, patet ex prædicti Commentarii § xx, ubi probavimus, Petrum Cathaneum anno 1224 vivere desisse. Quæ de eodem Cathaneo, post obitum suum miracula patrare per S. Franciscum verito & obtemperante, ad hunc annum 1221 num. 3 referunt Waddingus, expensa sunt in eodem Commentario prævio num. 396 & sequentibus.

aliisque ad annum 1221 relatis.

B 202 Hoc anno 1221 solita Ordinis comitia generalia ex prescripto Regula in Pentecoste apud Assissum celebrata fuisse, ibidem scribit Waddingus, & ego annotavi in Commentario prævio § xx, ubi etiam disputavi, an, ut idem Annalista opinatus est, instaurata in his fuerit missio Germanica, quæ aliquot annos ante frustra fuerat tentata. Ad hunc pariter annum spectat initium institutionis Tertiæ Ordinis S. Francisci, alias Fratrum & Sororum de Pœnitentia nunçpati, de quo etiam satis prolixè egri in eodem Commentarii prævii § xx. Nihil quoque hic dicam de indulgentiis Portiuncula per Franciscum divinitus impetratis, quibus fusi exponendis peculiaris dabitur locus. Hoc item anno Waddingus, Agnetem S. Clara sororem & discipulam, & S. Franciso missam ait Florentiam, ut ejusdem sacris virginibus praefaset, habitumque ab ipso cum eadem Clara mirabile convivium, de quo consule ejusdem sanctæ abbatis Vitam num. 39 & sequentibus apud nos datam die XII Augusti.

Rome invi-
satus apud
Mattheum de Rubeis

C 203 Pertigimus ad annum 1222, quo S. Franciscum Rome fuisse, scribit Waddingus, nec video quidquam obstat, quo minus ibi tunc fuisse credatur. Memoriam dignum est, quod in ea urbe ab illo tunc gestum refert verbis, quæ huc transfero. Romam (inquit) ut appulit, familiaritatem & amicitiam iniit cum nobili viro Matthæo de Rubeis, antiquæ & potentis familiae Ursinorum magnate. Invitatus ab eo ad prandium, dum ultra assuetam horam expergaret herois adventum, darenturque esculen-

ta de more pauperibus, qui statim à meridie ad nobilis viri januam conveniebant quotidie, eleemosynas accepturi, Franciscus se illis caute immiscurt, stipemque recepit. In hoc ipso tempore domum rediens Matthæus, statim interrogavit: Quid actum de fratre Francisco? Quo non apparente, juravit, se non pransurum, nisi Franciscum haberet commensalem. Dum itaque domestici eum undequaque investigarent, ex fenestra prospiciens ipse Matthæus, pauperibus in atrio assidentem detexit.

D 204 Lotis itaque manibus, descendit, & prope Dei Virum sedit in terra, dicens: Frater Franciscus, quia tu non vis prandere mecum, ego prandebo tecum. Quod & fecit, piè exhilaratus, videns se annumeratum pauperibus Christi. Audiens verò, incepit à Francisco Tertium pro sæcularibus & conjugatis institutum, petiit ab eo, sibi donari vestem, & instrui in exercendis pietatis officiis. Tanti viri autoritas magnam addidit novo sodalitio & ad ejus exemplum plures se eidem adscripterunt. Haustis hec Waddingus, uti in editione Lugdunensi ad marginem annotatum est, ex Chronicō vi-

E

ginti quatuor Generalium & Marianī cap. 20, quibus in editione Romana anni 1732 additur Chronicō antiquum Ms. Hoc Francisci factum omnino verisimile facit ipsius humilitas & amor paupertatis, quippe quem primi biographi testantur initio conversionis sue, commodatis à mendico vestibus, Rome ad S. Petri basilicam inter pauperes resedisse, & Bonaventura in Vita edita num. 95 tradit, à magnatibus invitatum ad prandium soluisse prius per propinquas vicinorum domos panum fragmenta mendicare, ac properea semel à Cardinale Hugolino, qui cum invitaverat, modestè reprehensum respondisse: Magnum, mi domine, vobis honorem exhibui, dum majorem Dominum honoravi: siquidem beneplacitum est Domino in paupertate, & eâ maximè, quæ voluntaria pro Christo mendicatis est &c.

F 205 Mirabilius quidem est laudati illustris in Tertiū viri factum, Francisco inter mendicos humi assidentis; sed hoc scilicet eum impulsus potuit eximia, quâ sanctissimum Virum merito prosequebatur, veneratio, ex qua etiam illius Tertiæ Ordini nomen suum dedit: nam Tertiæ Ordinis fuisse, diserte docet Philippus Perusinus Ordinis Minorum in sua Epistola ad Gonsalvum ejusdem Ordinis Ministerium Generalem, circa annum 1306 scriptam, recitatamque à Waddingo ad annum 1217, num. 6. In hac Philippus loquens de Joanne Caietano Cardinale, qui ad Pontificatum electus, Nicolaus III dictus fuit, quemque Protectorem sui Ordinis antea noverat, sic loquitur: Pater ipsius Cardinalis, dominus videlicet Matthæus Rubeus de Tertio (Ordine) exstitit, de quo audivi aliquando, ipsum dominum Joannem, etiam cum Papa esset, publica confabulatione gloriari. His observatis, pergo Waddingi ex iisdem, quos supra laudavit, quantum existimo, scriptoribus dicta recipere.

G 206 Fuit huic heroi (Matthæo de Rubeis) & Pontificis filius parvulus, nomine Joannes, quem Francisco tulit, ut benedicetur. Accepto in ulnas Vir sanctus benedixit, & patri prædictis, suis familiæ summam gloriam infantulum advenit, summumque Ecclesiæ Pontificem futurum. Deinde vultum ad puerum convertens,

tam-

A tamquam multæ rationis capacem, serio & blandè alloquutus est, rogavitque, ut suæ Religioni vellet esse propitius. Deinde reddens patri filiolum, inquit: Non erit nostri sodalitii frater, sed protector; non erit filius, sed pater, sub cuius umbra nostri vivent & lætabuntur. Multa contemplor bona nostra in infantulo, & in parvulis manibus magna nobis recondita beneficia. Ad hæc vaticinia pater obstupuit & gavisus est, sed tunc magis, quando completa perspexit, & filium in Petri Cathedra constitutum, Nicolaum III renunciatum, qui qualia & quanta in Minores effuderit beneficia, sub ejus Pontificatu constabit. Usque ad illud tempus pater conservavit verba Francisci in corde suo, nec ulli detexit, donec ea vidi ope completa.

qui in Pontificatu dictus est Nicolaus III.

B 207 Ejusdem vaticinii etiam meminit Franciscus Pagius in Breviario Romanorum Pontificum, in Nicolao III, num. 2, ex Ms. Vaticano Jordani, quem anno 1320 floruisse afferit, sequentia recitans: Cùm esset puer, pater ejus, qui erat de Tertio Ordine, eum B. Franciscus obtulit; & B. Franciscus ait, quod non esset frater habitu, sed futurus defensor Ordinis sui, & tandem dominus mundi. Porro Nicolaus ille ante Pontificatum Joannes Cardinalis Caetanus S. Nicolai in Carcere Tulliano dictus, munus Protectoris Ordinis Minorum suscepit anno 1263, benignissimeque administravit usque ad annum 1277, quo ad summum Pontificatum evelitus fuit, & in locum suum institui Mattheum, S. Mariae in Porticu diaconum Cardinalem. Quod quidem quam pio affectu fecerit, discere licet ex landata Epistola Philippi Perusini, rei gestæ occultati & auriti testis, qui inter cetera, quibus Nicolaus ad Mattheum tunc usus fuit, hac verba refert: Damus tibi melius, quod habemus; damus tibi cordis nostri desiderium, pupillam oculorum nostrorum &c. Cetera videri possunt apud laudatum Waddingum in Annalibus.

Eodem anno 5 de S. Franciso ita denuò scribit: Ab Urbe recedens in regnum Parthenopæum (id est, Neapolitanum) S. Benedicti specum voluit visitare; cujus rei præter constantem traditionem, quæ habetur in sacri specus & S. Scholasticæ Sublacum inveniens,

C Sublacensi cœnobii, apparel adhuc vestigium in facello sanctorum angelorum, & S. Gregorii, à Gregorio IX consecrato, ubi à dextris altaris idem benignus (*ante aditum Pontificatum*) Francisci fautor & amicus, Gregorius depictus est; à sinistris autem Franciscus, schemad manu tenens, exaratis his verbis: *PAX HUIC DOMUI*, quibus semper domum quamcumque ingrediens, incolas salutabat. Sacellum hoc supereminet illi hortulo, seu viridario, in quo S. Benedictus molestem carnis incitamentum spinarum cruento superavit volutabro.

vepres, in quibus se voluntavit S. Benedictus,

209 Digna autem sanctæ rei contemplatione Franciscus immersus, sanctitatemque insignem magni secum expendens patriarchæ, qui tam duro & diro sibi succurrerit remedio, dumeta attrahens & exosculans, demum signo Crucis afficiens, in rosarium pulcherrimum divina virtutis virtute. Quo factum est, ut deinceps ille locus in majori haberetur reverentia & respectum, utriusque Patriarchæ religione sacramum, miræ virtutis rosas producat, qui mulcam ubique infirmitatum medelam attulerunt. Cœlestem hanc metamorphosim perbellè &

doctè quidam eruditus poëta hoc carmine depictus:

Virgineum sepit florem Benedictus acutis
Vepribus, & proprii rore crux alit;
Hinc dumeta novas tanto fœcunda liquore,
Franciscique manu culta tulere rosas.

Falsa quidem roseo cecinere è germe va-

tes;

Sed latuit falso carmine vera fides.

Scire cupis, rosei flos exeat unde pudoris?

Sola rosas potuit gignere puncta Venus.

210 Allusit poëta ad fabulam, quæ fert, Venetum rosarum spinis lasam, eas ex candidis rubras fecisse; & ad S. Benedictum, qui ut carnis sua stimulum extingueret, nudum se predilectis in vepribus volutans, eas sanguine suo tintxit. De S. Benedicti facto constat ex illius Vita per S. Gregorium Magnum scripta, ad quam in Operæ nostro tom. III Martii pag. 279 inter Annotata lit. i ad propositum nostrum hæc ait Henschenius: S. Franciscus, ut traditio Sublacensem est, in hæc spinas (*in quibus scilicet se cruenterat S. Benedictus*) inferuit rosas, quarum frondes vernant in plantario tota hie me inter frigora & nives; fit ex eis etiam aqua rosacea, quæ solet ad reges & principes mitti. Vox inferuit ambigue significacionis est; Chalippus in Vita Gallica tom. I, pag. 231 secundus Waddingum est. Antiqui biographi nostri cum de S. Franciscii ad Sublacense monasterium accessu non agant, nec de hoc facto meminerunt. Est autem Sublacum, Italiæ Subiaco, oppidum ditionis Pontificia in Campania Romana ad Anicenam fluvium, in confinio regni Neapolitani situm.

211 Hinc regnum illud Franciscum ingressum, inquiens Waddingus, apud Caetam, que ejusdem regni civitas est cum amplio portu in ora maris Tyrrheni sita, spontaneo miroque scaphæ obsequio ad prædicandum irruenti numeroſissimo populo usum esse, tradit ex Vita per S. Bonaventuram scripta cop. 12, ex cuius auctoritate constat de facto & loco, at non de anno, quem de more non indicavit. Haud ita certa sunt, que idem Annalista ibidem subjunxit his verbis: Admirantes Caetani Dei virtutem in Homine, rogarerunt, ut aliquantis per apud se hæreret, & sodalibus habitaculum extrui permitteret. Eorum precibus acquievit Vir sanctus; & statim manus operi admota, incepitque longiusculè ab hominum commercio in montis latere, sed intra civitatis moenia, monasterium. At in structura ecclesiæ mira res evenit: nam faber quidam lignarius, dum incanus sub ipsa contignatione versaretur, à ruente trabe opprimitur, extinguiturque, & in domum suam omnino exanimis, ut inde ferretur ad sepulchrum, à cooperariis portatur.

212 Aberat tunc Franciscus à civitate, sed auditio mirando casu, festinus revertitur, occurrisque in montis declivio non longè à nova fabrica cadaveri, feretro imposito, & funebri hominum multitudini. Deponi mortuum jussit in terra, apprehensaque manu, veluti dormientem excitaret, signo Crucis munitum vocavit ex nomine, & exsurgere præcepit. Statim revixit mortuus, & ad inceptum opus prosequendum cum Viro Dei rediit ad ecclesiam. Ita loci incolæ miraculum hoc mihi (*Waddingo scilicet*) retulerunt anno MDXXIII, Neapolitani

Dicitur Ca-
etia fabrum
sub aelapsa
trabe extin-
ctum

E

ad vitam re-
vocasse;

Romam

Pppp 3

854 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

Romam redeunti, confirmâruntque, ostendo mihi in illo declivio parvulo facello ad rei memoriam extructo, & lapide matmoreo subitus trabeum è muro exiliente, illo loco, è quo in hominis decidit interitum.

sed hoc miraculum à S. Bonaventura aliter

213 Aliter tamen res hæc narratur in fine Legendæ, à divo Bonaventura conscriptæ, inter miracula tertiae classis; innuiturque, Franciscum jam vitâ excellisse. Fortasse aliud ab hoc est illud miraculum, & in quibusdam confundatur ab eo, qui seriem illam miraculorum vel adjunxit Historiæ Bonaventuræ vel auxit. Hactenus Annalista Minorum, qui deinde ad annum 1228 ejusdem S. Francisci miracula ex allegato loco Bonaventura recitans sub titulo De his, quos à mortis periculo liberavit, alterum illud, cuius mox suprà meminit, etiam recenset. Sub eodem titulo legitur apud me in Vita edita § 3, capituli 16, cui capiti titulus est: Miracula aliquot à S. Francisco post ejus obitum edita. Huic titulo ipsa consonat narratio; ut adeò dubitare nequeam, quin miraculum hoc inter ea, que post sancti Viri obitum contigerunt, reponendum sit. Porrò inter hoc atque illud, quod veleti à S. Francisco vivente patratum ex Waddingo mox retrati, solum convenient de lapsa in virum, in confruenda ecclesia laborantem, trabe, de coeque post receptam à S. Francisco subitam incolumentatem ad idem opus redeunte, ac denique etiam, ut videtur, de civitate, cum apud Bonaventuram vir, cui id contigit, dicatur Bartholomæus, Caetanus civis: reliqua verò sunt diversa, prout utrumque locum conferenti patebit.

ac longè alio tempore narrari, mihi verisimilius apparet.

214 Facit tamen ista similitudo, ut mihi verisimilius appareat, utrobius unum idemque miraculum cum dissimilibus adjunctis & ad varium tempus relatum narrari. Deinde posterioris apud me fidei est narratio, qua Bonaventura tribuitur; tum quia non probatur, Bonaventura non esse; tum quia magis mirandum foret, non solum hunc, verum etiam alios, illo antiquiores biographos, de tam insigni resuscitatione mortui nascquam meminisse; quam miraculum hominis ex illapso trabe morti proximi & à S. Francisco apparente subito sanati (ut habet Vita per Bonaventuram) lapsu temporum à Caetano incolis sic fuisse variatum, ut vir ille, non solum mortuus, sed planè mortuus, & à S. Francisco, non apparente post obitum suum, sed inter vivos etiam tum agente, resuscitatus fuisse credimus fuerit. Nimurum solent hujus generis miracula facta non extenuari à populo, sed sapienter exaggerari.

Vepres, in quibus se voluntavit, perpetuo innocuos reddidisse,

215 Num. 8 ita pergit Waddingus: Valde locum hunc (Conventum Caetanum) dilexit Franciscus, tum quia paupertati conformis, tum quia ab hominum frequentia semnotus contemplationi erat opportunus. Sensit in eo carnis molestias, quas ut validè excuteret, in densas & pungentes spinas se volutavit. Eodem tempore excussa carnis titillatio & expuncta dumeta, decidentibus undique spinis; à quo tempore mollia omnino, lenia & tractabilia perpetuo miraculo virentia se omnibus praebent. Palpavi ipse, attrectavi, undique lustravi, nec in vacciniorum arbustis his spinam ullam potui detegere. Transplantati multis in locis Italæ dumeti hujus ramusculi, sed ejusdem & mollis undique naturæ. Cum hoc loco Annalista nullum testimoniū proferat, ambiguum mihi est, an relatam S. Francisci in spinis volu-

tationem ex sola loci traditione, an ex Legenda aliqua acceperit. Non fuisse hujusmodi factum à Francisci fervore animi alienum, discimus ex Thoma Celanensi, qui in Vita edita num. 40 de eodem ejusque sociis ait: Tanta denique mactatione incentiva carnis reprimere fatigebant, ut in frigidissima glacie non abhorrent sibi se nudare, ac totum corpus spinarum aculeis compungentes, effuso sanguine irrigare. At quod minus credam, S. Franciscum id ipsum etiam anno 1222 vel serius fecisse, ut carnis molestias... validè excuteret, obstat S. Bonaventura auctoritas, qui in Vita cap. 5 scribit, ipsum circa conversionis sue primordia, ut carnis temptationem repelleret, algidis in nivibus sic extinxisse ardorem... libidinis, ut deinceps tale aliquid minimè sentiret. Quod si verum est, ut omnino credendum sancto doctori est, qua verisimili ratione dicitur idem S. Franciscus adhuc anno 1222, aut etiam serius, titillatione carnis molestatus fuisse?

216 Magis miror, ab omnibus, quos habemus, primis biographis, præteritam fuisse, si verè contigit, resuscitationem infantis, quam Annalista ibidem num. 10 narrat ex Legenda, quam vocat Antiquam, & Marianu. Longioris narrationis hec summa est. Nobilis Sancti hospes cum uxore sua ad forum, ubi erat ille concionatus, se contulerat. Eò quoque clam perrexerat ancilla, domi solo reliquo infante, unico illorum filio; quem ante alios domum redux eadem ancilla in ferventi aqua pleno abeno mortuum ac semicoctum reperit, extractumque arca inclusit. Subinde reversi parentes, ne inopinato casu tristaretur Vir sanctus, convenient de celando dolore, donec ille ibi pransus abiisset. Hic verò rem totam divinitus edocet, simulat, se pompa expetere. Negantibus, pomum ullum in domo esse, infat, urgetque, ut ex arca (indicans eam, in qua infantis cadaver latebat) pompa defromant. Tandem obtemperans genitor, eà aperiens, filiolum vivum inventus nraque manus pomum tenentem. Ita ille pluribus, sed non aliis, quam quos nominavi, testibus usus.

217 Ego, ut mentem meam exponam, ut nihil Deo, qui mirabilis est in Sanctis suis, difficile esse, agnoscere; ita, quod mirabiliora ex humana fide narrantur facta, eò certiora testimonio requiro, ac propterea vellem, hac posteriori auctoritate probari, quā sit Marianu & incerta mihi etatis ac fidei Legenda; qua ut à primis biographis sancto Bonaventura posteritati tradentur, exigere videbantur nobilium parentum in S. Franciscum observantia, ipsaque magnitudo miraculi. Ad hec narrationem suspectam mihi facit mirum illud parentum in tam inopinata diraque unici filii sui nece silentium & simulatio apud Virum sanctitatem & miraculorum gloriā jam tum certè celeberrimum, cuius praesentia & amicitia afflictissimos parentes ad petendum ab eo solarium opemque animare potius debuerant, quam ad dolorem ex reverentia premendum; si tamen illi hunc in tali casu premere potuisse credendi sint. Chalippus in Vita Gallica tom. 1, pag.

218 afferit quidem, miraculum istud sic tradi ab antiquissimis S. Francisci biographis; sed, cum preter morem nullum noninet, verisimilime eosdem, quos Waddingus, volui indicare.

Hoc eodem anno Annalista sanctum Patrem suum penè universum Neapolitanum regnum suis predicationibus, virtutibus ac miraculis lustrantem describit, multaque suis alumnis

D

& infantem
mortuum re-
suscitasse
fuerit.

E

Donatio loci
ab Anastasio
Pennensis
episcopo ipsi
facta

A mnis domicilia acquirentem, ac præterea insignes aliquot viros suo Ordini adjungentem. Longum esset singula recensere; non tamen omnia præteribo. Inter ea loca recenset conventum Pennensem, que Penna dicti regni civitas est in Apennio Ulteriori, episcopatum habens, soli Sedi Apostolica Romana subiectum. Hic conventum Sancto donatum scribit à S. Anastasio, illius urbis episcopo & cive, ex antiqua familia Venantiorum, qui admonitus in somnis, die sequenti Virum sanctum ei obvium futurum, processit expectatus; & occurrentem charè complexus est, reciprocos deferentem honores. In ecclesia Sanctorum hic occursus affabre depictus est, submissis his versibus:

Cœlitus admonitus præfus Pennensis it ul-

trò,

Complexusque Patrem dat quoque spon-

te locum.

219 Laudatur hinc in margine Rodulphius in Custodia Pennensi, fol. 277, ubi hac ita re ipsa narrantur, si excipias annum, qui ibidem nullus signatur, & pictum rei geste monumentum cum versibus, quorum nulla ibidem exstat mentio. Chalippus in Vita Gallica secutus Waddingum, eadem resultit, factumque ipsum eidem anno 12-

22 affixit: sed rectius eum annum non posuit Rodulphius; nam Anastasius ille apud Ughellum in Italia sacra recusa Venetiis tom. 1, col. 1132 & sequenti, obiisse dicitur anno 1216, ideoque sexennio circiter, antequam predictam ab eo donationem factam statuit Waddingus. De facto tamen confessit Ughellus, cuius verba subjicio: Anastasius (de Venantiis Pennensis) successit Gualderico, vir sanctimoniam clarus, qui S. Franciscum in Pennensi civitate laetus exceptit, locumque ei contulit ad monasterium ædificandum. Si Ughellianis calculis standum sit, & concessio loci Anastasio attribuenda, hec figenda est anno 1215 vel 1216, quibus ipsius episcopatus initium & per obitum terminus ibidem includuntur. Vide etiam mox dicenda num. 223. Hunc Anastasio nec Sancti, nec Beati titulum apposuit laudatus Ughellus; quem tamen ipsi deberi agnovit Nicolaus Coletus ex Luentii Italia sacra, ibidem addens: Colitur, ut Beatus, quod hic observandum duxi, quia apud Waddingum verbis mox datis Sanctus appellatur.

220 Nihil etiam apud primos S. Francisci biographos legere est de visitato ab illo monte Gargano, quod hujus anni 1222 itineri innexit Waddingus, ita scribens: In Apulia Daunia visitavit in monte Gargano S. Michaëlis archangeli venerandum delubrum.... Conspicitur ibi ara ab ipso archangelo consecrata, vestitaque nunc alterius manu fabricato artificio & pulchro tegumento, in qua sacra fiunt, minimèque in hæc penetralia passim omnes admittuntur. Non fuit præclusus aditus Francisco; at tamen ipse ex sancti loci reverentia præ foribus ad dexteram æreæ portæ, summo artificio perfectæ, per quam ad Occasum in specum aditus datur, humiliiter oravit & aliquanto tempore hæsit, dicens socio & invitantibus, ut introiret, se non audere ingredi, quia terribilis est (inquit) locus iste, & habitaculum angelorum, quibus ab hominibus oportet reverentiam omnem exhiberi. Adhuc monstratur ab ædituis, ubi oraverit & hæserit, ad peregrinantium firmorem fidem & majorem hujus loci reverentiam. Prædicavit deinde in castro

vicino, & locum habitationis suis sectatoribus obtinuit.

AUCTORIS

C. S.

quod loci tra-

ssio

221 Existare traditionem aliquam de S. Francisci ad eum montem accessu, discimus etiam ex Ughello tom. 7 Italia sacra recusa, in archiepiscopis Sipontinis col. 831, ubi hoc ait: Quo (Hugone archiepiscopo) etiam sedente S. Franciscus Michaëlis archangeli in monte Gargano ædem invisit, ac præcipua veneratione coluit, ita ut, quæ ejus erat humilitas, ed ingredi minimè auderet, indignum se reputans, qui pedem angelorum sacrario inferret; impressaque sua manu rudi in speluncæ lapide Crucis signum in modum Græci characteris TAV, quod usque hodie peregrini vident ac summa pietate venerantur. Marcellus Cavaglieri, Ordinis Prædicatorum, in libello, quem Italice inscripti Peregrinum ad Garganum cap. 10 iis consentiens, præterea afferit, de hoc Sancti itinere mentionem quoque fieri apud Pisanum lib. 1 Conformatum fructu xi his verbis: Custodia Senensis habet locum de Senis, qui ab antiquo loco per jam distat balistæ; in quo loco antiquo B. Franciscus redeundo de Roma de sero figendo baculum in terra, quod acceperat in monte Gargano, in arbore excrevissé pulcherrimam invenit de manu. Nescio, ex qua Pisani editione hac ille acciperit: nam in gemina, quam habemus, Mediolanensi scilicet anni 1510 atque altera Bononiensi anni 1590, loco indicato legenduntur eadem præter ista verba: Quod accepit in monte Gargano.

222 Porro quamvis solos Marianum & Rodolphium pro hac peregrinatione laudarit Waddingus, eam tamen verisimilissimam faciunt allegata ab Ughello loci traditio & singularis Francisci erga S. Michaëlem devotione. Michaëli archangelo (inquit Bonaventura Vita num. 126) ed quodd animarum representandarum haberet officium, speciali erat amore devotior propter servidum, quem habebat, zelum ad salutem omnium salvandorum; & in ejusdem aliorumque angelorum venerationem annum per quadraginta dies jejunium observare solebat. Hinc ergo verisimile fit, ipsum quoque ad montem Garganum, ubi sanctus ille archangelus templum habet peregrinationibus celeberrimum, accessisse, dum Neapolitanum regnum sacris suis concionibus instravit. Quod autem Ughellus afferit, rudem sacra speluncæ lapidem signo Thau seu literâ T ab eo fuisse signatum, non caret verisimilitudine ex ejusdem Sancti affectu & consuetudine, de quibus in eadem Vita num. 51 legitur: Hoc quippe signum Vir sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, & in eis, quas dirigebat, litterulis manu propria subscribebat; tamquam si omne ipsius studium foret signare THAU, juxta dictum propheticum (Ezechielis cap. 9, v. 4) super frontes virorum gementium & dolentium &c.

223 Verum, uti ex premissis verisimilis fit S. Francisci ad montem Garganum accessus, ita hic ad aliud annum, quam ad 1222, cui à Waddingo illigatur, omnino reponendus est, si Sipontinum archiepiscopum, sub quo contigerit, recte signaverit Ughellus. Nam Hugo ille, ut ibidem docet, archiepiscopatum Sipontinum tenet ab anno 1195 usque ad 1216, quo obiit, sexennio circiter antequam Franciscus ex Waddingi sententia illuc advenit. Atqui recte signasse dicens est ex tempore sedis Anastasi in ecclesia Pen-

C
Traditur etiam invisi-
se montem
Garganum,

AUCTORE

C. S.

Pennensi, cui ab anno 1215 usque ad 1216, eodem Ughello teste, ex dictis profuit, & Franciscum eodem anno, quo hic ad montem Garganum profectus fuit, ipso affermante Waddingo, benignè accepit, Ughello consentiente quidem de episcopo, sed consequenter non de anno. Vide dicta superius num. 219, atque ex iure quo loco statne, an Neapolitana Sancti peregrinatio, nisi varia fuerit, non potius anno 1215 vel 1216 fit genda sit, quam 1222.

C. 224 Hoc certum est, Waddingianam narrationem aut in anno aut in episcopo Pennensi aberrare; Ughellianam verò nullo hujusmodi chronologico ritio laborare, atque ita sibi constare, ut, si Sanctus in eodem itinere, in quo ab Anastasio Penna fuit exceptus, Garganum adierit, huc etiam venisse dicendus sit sub Sipontino archiepiscopo Hugone, & proinde eterque accessus vel alterutro anno, vel unus hoc, alter illo contigisse. In chronotaxi nostra nihil obstat, quo minus tota ista per regnum Neapolitanum peregrinatio atrolibet anno figuratur, ut videre licet in Commentario prævio § xiv; at non facile id fieri in chronotaxi Waddingiana, secundum quam Sanctus tunc aliis in provinciis occupatissimus fuit. Ceterum de sacro monte Gargano pluribus aëtum apud nos est in Commentario de sanctis Angelis ad diem xxix Septembris, quo S. Michaelis archangeli in eodem monte memoria celebratur.

B. 225 Mirabilia, que Annalista hoc anno 12-
Aliquot San-
cti prodigia, 22 à Francisci in eodem itinere patrata ex non
sat certis & antiquis scriptoribus narrat, paucis
accipe. Carinula, seu Caleni, que Campanie
Felicitis civitas est, dicitur in loco conveniens sui
plantasse malum arborem medicam, quæ (verba Waddingi describo) tripartito stipite è terra
exurgens pulcherrimum sui ipsius prospectum
præbet; ... & perseverat; ... & hunc à sui
exordio ordinem perpetuò servavit, ut alternis
annis quisque stipes, aliis duobus interim quies-
centibus, fructum ferat; ejus etiam fructus
ad plurimos mortuos pellendos confert, præ-
sertim si ejus cortex aquæ admixtus epotetur.
C. Ibidem etiam visi, ait, juniperum, que ob fra-
tris Juniperi, confitoris sui, inobedientium, à
sancto Patre vetita crescere, in eadem quantitate
sempre permanerit; vulpeculam quoque, in ea-
dem civitate cuiusdam vetrica pullis gallinaceis
damnosam, ab illi tam mansuetum redditum, ne
nullius ejusdem civitatis rei familiari amplius
nocuerit. Eugubii in Umbria mulieri utramque
manum contraham ab eodem sanaram, & in-
festissimum populo lupum sic cicuratum, ut
pacta fibi & à populo prædicta refellione conten-
tus per biennium ibi vixerit innocens.

226 Adhuc tradit, eudem Sanctum euidam
que ex variis
accepta ad
hunc annum
referuntur. sui Ordinis apostolæ furcas prædixisse; apud
Montellam, in Samnitum regione oppidum, no-
ste quadam cum sociis suis sub ilice quiescentem
à copiosa nive mansisse immunem, intactis ab ea
ilice & loco, ubi illi decumbabant. Præterea ex
Mariano suo, Legenda, quam vocat antiquam,
sanctoque Antonino (qui tamen hoc uno anno se-
riùs collocat) afferit Bartholomeum Baro, olim
curia Romana advacatum, qui turbas & pericu-
la animæ fugiens, Eugubium inter & Massam
Trabariam habitabat, & Franciso ad Tertium
Ordinem suum tunc admissum, eique potestate
factam etiam alios ad Ordinem recipiendi, &
gyrovagos eidem conciliandi. Tum sequitur ibi-

dem ex eodem S. Antonino relatio de quodam
energumeno, apud eumdem Bartholomeum ha-
bitante, qui cum alias quasi continue loquere-
tur, paulo ante sancti Viri accessum, totoque,
quo hic ibi moratus fuit, triduo siluisse dicitur,
ac post ejusdem Sancti accessum ad solitam loqua-
ciam reversus, fassus esse, se ad illius presen-
tiam divinitus impeditum fuisse vel verbum prolo-
qui, multaque de ejusdem sanctitate honorificè pro-
tulisse. Tota narrationis fides pendet à Legenda vel
Chronico, quo sanctus archiepiscopus Florentinus
nus fuit. Interim miror, nihil hic memorari de
rogato ad illum curandum praesente Francisco, cu-
jus potens in damones imperium vulgo notius e-
rat, quam ut facile potuerit Bartholomeum latere.
Præter hec sunt & alia quedam à Waddingo
ad eudem annum relata mirabilia; sed à me
alibi jam memorata, ac propterea hic minimè re-
petenda.

D. 227 Ad hunc denique annum refert Wad-
dingus S. Francisci litteras, quibus S. Antonio
Lusitano, communius Patavino appellato, fa-
cultatem fecit sacram Theologiam fratribus suis
interpretandi. Has ibidem sic recitat: Carissimo
meo fratri Antonio Fr. Franciscus in Christo
salutem. Placet mihi, quod sanctæ Theologiæ
litteras fratribus interpreteris, ita tamen, ut
neque in te, neque in ceteris, quod vehementer
cupio, extinguitur sanctæ orationis spiritus,
juxta Regulam, quam profitemur. Vale. De
hoc S. Antonio in Operi nostro ultum est die, quo
colitur, XIII Janii.

S. Antoniu
committit
munus Theo-
logiam do-
cendi.

§ X. Alia S. Francisci gesta ad annos MCCXXIII & MCCXXIV in Annalibus Minorum re-lata.

Multa quidem scitu dignissima de S. Franci-sco ad hunc annum refert Annalista, sed maximam partem hic non recensenda. Annum aperit à constituto die celeberrimarum indulgen-
tiarum, qua à Portiuncula nomen habent, quaf-
que multis rationibus & summorum Pontifi-
cum aliorumque auctoritate stabilit. Verum cum de hoc arguento peculiarem Dissertationem de-
mus, lectorem ad eam transmittimus, ut feci-
mus ad annum 1221, quo de prima earumdem
concessione ille egerat. Hoc eodem anno 1223
Regulam Fratrum Minorum à suo sancto Insti-
tutore in breviores formam redactam, & ab
Honorio III Romano Pontifice bullâ editâ confir-
matam, Waddingo consentientes, in Commenta-
rio prævio § XXI & XXII exposuimus, & narra-
tionis adiuncta expendimus. Festum quoque Chri-
sti natallitum à Franciso peculiariter solennitate &
affectione apud Gracium eo anno celebratum, in
ejusdem Commentarii prævii § XXIII memoravi-
mus. De comitiis denique generalibus suo loco
apud nos actum est. Prætereo & alia, alibi simi-
liter recensita.

Quodam a-
libi jam re-
lata, aut re-
frenda.

228 De mora, quam Sanctus hoc anno 12-
23 Gracii traxit, antiquiorum biographorum di-
ctis sequentia addit ex Pisano & Speculo vite.
Aderant ibi, inquit, quidam Ministri, qui con-
venerant, de rebus suarum provinciarum cum
Institutore tractaturi, ad quorum presentiam

Dicitur ad
suos lausis
prudentes,
velut pere-
grinus ac-
cessisse.

&c

A & propter diei solemnitatem in Christi Natalicio fratres solito curiosius mensas straverunt mappis bonis vitrorumque varietate. Egrè hoc fērens Vir Dei, assumpsit secretō baculum & galerum cuiusdam peregrini, qui ad ostium mendicabat, & manducantibus fratribus supervenit, petiūque ad refectorii oſium eleēmosynam, ut pauper & peregrinus. Illius provinciae Minister, ex voce Præceptore cognoscens, inquit subridens: Frater peregrine, magnus est numerus fratum, & ipsi indigent eleēmosynis sibi concessis: attamen ingredere, & subministrabitur tibi, quod licuerit. Accedens ille sedit in terra, & data ei esculenta in paroſide cum frustulis panis, quæ alacriter comedit, nolens amplius quidpiam admittere.

*ac paternè
corripuisse.*

B 230 Prandio terminato, mirabilem habuit ad fratres sermonem de Christi paupertate & Matris inopia, subjungens, pauperes Religiosos dedecere lauta ferula, præcipue in illo die, in quo beata Virgo Maria vix habebat, quod manducaret, nec Christus, ubi cubaret, nisi in animalium brutorum præspe. Festivitates, demum inquit, Christi & Sanctorum melius & commodiūs celebrantur paupertate, quam ipsi seclati sunt, quā superfluitate & curiositate, quam ultra modum detestabantur. Porrò hoc factum Annalista ibidem confirmat alio ex Vita per S. Bonaventuram scripta apud me num. 97, ubi de S. Francisco sc̄ legitur: Cū semel die sancto Paschæ moram faceret in eremitorio quodam adeò ab hominum habitatione remoto, quod commode mendicare non posset, memor illius, qui discipulis euntibus in Emmaus ipso die in specie peregrini apparuit, ab ipsis fratribus eleēmosynam petit, ut peregrinus & pauper. Quam cū accepisset humiliter, sacris eos informavit eloquii &c. Factum hoc alteri (nisi id ex priori aliis adjunctis vestitum prodierit) aliquam verisimilitudinem addit, at, non utrumque par sit auctoritas.

*Quod Bon-
ventura nar-
rat de Santo
per demonem
vexato,*

C 231 Certè quod, velut Græci etiam factum, ibidem subjicitur ex Chronico antiquo & Marco Ulyssiponensi mibi quidem omnino appetet ex S. Bonaventura narratione male mutuatum. Quapropter ut denuò constet, non inaniter me ejusmodi Chronica suspecta habere, oportet hic utrumque textum recensere. S. Bonaventura in Vita edita num. 59 tractans de austeriorite vita sancti Patris sui hæc ait: Experiens enim certâ didicerat, dæmones asperitate terrori; delitiosis autem & mollibus ad tentandum fortius animari. Unde, cū nocte quadam propter infirmitatem capitis & oculorum præter solitum morem cervical de pluma positum haberet ad caput, dæmon in illud ingressus, ipsum usque ad horam matutinalem inquietatum multimodè à sanctæ orationis studio perturbavit; donec vocato socio, pulvinar cum dæmonio fecit extra cellulam longius exportari. Egressus autem cum pulvinari frater de cella, membrorum omnium vires amisit & usum; quod usque ad vocem sancti Patris, hoc cognoscentis in spiritu, vigor pristinus cordis & corporis sibi fuit plenariè restitus. Hec S. Bonaventura; modo Waddingum ex Chronico illo, quod vocat antiquum, & ex Marco Ulyssiponensi audiamus.

*veluti hoc
anno Græci
factum,*

232 In eodem loco Græci dum nocte quadam dormire vellet, non potuit, sed dolebat capite & toto tremebat corpore. Vocans itaque socium, in vicina cella recumbentem,

rem narravit, jussitque, ut auferret & extra cellam faceret pulvinar ex plumis, quod ejus capiti supponi, voluit dominus Joannes suprà memoratus, ejus compatiens infirmitati; namque verè credebat, in eo dæmonem latere. Injectum in humerum pulvinar, tamquam onus grave, gravari super se farcinam sensit, nec prius celam exxit, quā immobiles hæserit, mutus effectus. Dum ita tardaret, nec regredere tur, Vir sanctus dolum præsensit, & in virtute sanctæ obedientiæ jussit, ut protinus rediret. A malo sessore dimissus, reversus ad Patrem, quid passus, enarrat, confirmatque Patris de latente diabolo judicium. Verè, inquit, heri, dum Completorium recitare, sensi ejus adventum, & ut resisterem, diligenter me præparavi. Malæ & fallaces sunt nebulonis artes; quia non potuit mentem Dei gratiâ protectam commaculare, conatus est corpori nocere, & ne ei subveniatur rebus necessariis, impedire, ut vel sic in aliquod inducat impatientiæ piaculum, vel faciat, quo minus possit orare. Dimisso porro socio, in pulvinari malum latuisse, compriuit: nam statim obdormivit, & dolor omnis abscessit.

233 Similitudo, quæ inter utramque relationem intercedit, non potest non mihi persuadere, cum aliquot unum idemque factum utrobius referri, sed alius ornatum adjunctis. Apud Bonaventuram dicitur Sanctus pulvinar illud habuisse propter infirmitatem capitis & oculorum; apud Waddingum dolor capitum ab eodem pulvinari, sive à latente in eo dæmon processisse. Bonaventura scribit, illum tota nocte usque ad horam matutinalem inquietatum, multimodè à sanctæ orationis studio perturbatum fuisse; nec tentationis modum indicavit, in altera verò narratione dicitur perturbatio illa fuisse dolor capitum & totius tremor corporis. Ex relatione Bonaventura Franciscus in spiritu, sive divinitus cognovit, quod socio pulvinar auferenti acciderat; ex Waddingiana verò solam id ex mora non redeunis cognoverat. Mitto cetera variantia observare, & pergo ad alia.

234 Eodem anno (1223, ut habet Waddingus, enjus verba describo) ipsum Virum sanctum Bononiensem perrexisse, assertunt Sionius & Leander Albertus in sua Historia Bononiensi, & in aperto foro frequenti prædicasse populo. Dumque per aliquot dies ibi staret, exploraret laxatas vitiis habenas, quotidie instabat prædicationi & populi correctioni, saepissimè alta clamans voce: Væ tibi esset, & infelix fores, civitas Bononiensis, nisi habuisses egregium & carum apud Deum sequestrum, fratre meum carissimum Dominicum (tunc ab anno 1221 defundum) qui non cessat pro te suas preces ad Dominum effundere. Nec prius Vir sanctus ab hac urbe reversus, quā vitia magna ex parte fugārit. Forè tunc incidit, ut refert Sionius, ut, cū hoc anno orationem in foro, frequenti astante concione, haberet, terra ingenti agitatione concussa sit, cuius rei periculo (nam saepe antè quoque illo anno magno ædificiorum damno tremuerat) simul atque populum perturbatum cognovit, haud quaquam exterritus, orare * perrexit, atque eō * an perorati studiosiūs homines, coelestibus ejusmodi signis ^{re} admonitos, pravam emendare vitæ consuetudinem oportere adjunxit.

235 Predicta de S. Francisci ad eundem annum

QQQQQ in

AUCTORE

C. S.
intrepidus
predicat.

in civitate Bononiensi praesentia, & terra motibus confirmantur ex Chronicis Bononiensibus, à Munitario tom. 18 Rerum Italicarum editis, quorum unus scriptor seculi 14, Bartholomaeus della Pugliola, Ordinis Minorum, ibidem col. 254, ad annum 1223 sic ait, sed sermone Italicō: Hoc anno S. Franciscus, auctor Ordinis fratrum Minorum, prædicavit in foro Bononiensi. Fuit ingens terræ motus in dicto foro, & per totam Longobardiam; ita ut multæ tures, ecclesiæ & domus corruerint, multi que homines perierint &c. Itaque hæc S. Francisci in Bononiensi civitate hoc anno praesentia probabilis ac verisimilis est.

Quelam alia in annum 1224 re'ata in monte Alverno

B

dicitur è terra in altum sapienter elevata fuisse,

C

quod in solitariis locis ei aliquando obiisse, Bonaventura testatur.

236 Ad sequentem annum, qui fuit Christiana era 1224, landatus Annalista refert scriptam à Francisco Regulam Damianitis, seu pauperibus Dominabus, quas nunc communiter Clariſſas vocant; ejusdem Sancti in montem Alvernun accessum, in eoque moram, & accepta divinitus sacra Domini ſigmata, ac morbum, quo deinde ad mortem usque conflictatus fuit; de quibus cùm suis locis jam egerim, ea ſolūm hic addam, que veluti in antiquis, quas ibi commentabar, Vitis non memorata preterii. Num. 5 hec scribit Waddingus: In monte illo (Alverno) profundæ continuè vacans orationi, ſupernæ contemplationis dulcedine abundantius foliò superfulſus, & celeſtium desideriorum ardentiore flamma ſuccenſus, ſupernarum cœpit immissionum cumulatiū dona ſentire, ad quæ magis magisque anhelans quotidie, veluti terram fastidiens, in aëra ſerebatur juxta menſuram interni favoris & gratiæ plus minūſe elevatus in altum.

237 Frater Leo, ſecretorum conſcius co- metique individuus, teſtatur, ſe eum aliquando vidiffe ad hominis ſtaturam in altum eveſtum, ita ut poſſet ipſe ejus pedes amplecti & osculari: aliquando eum fagos altas ſuperaffe; aliquando ad ſecundam vel tertiam aëris regionem evolasse, ita ut oculis attingi non poſſet. Quando ad pedes pertingebat, fortiter & piè eos complectens & lachrimis irrigans, orabat, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori per merita hujus ſanctissimi Viri, & tantillum tuæ gratiæ mihi digneris inſtillare. Cùm verò tactum omnem & viſum effugiebat, proſternens ſe in terra eo loco, à quo elevabatur Vir ſanctus, eamdem devotè recitatbat orationem. Sifamus hic paululum, ac quedam obſervemus. Laudantur hic in margine Legenda Trium Sociorum, Rodulphius fol. 8 & Gonzaga in provincia Tuscia de conuentu Alverne; qui tamen duo poſtremi potius pro ſequentibus in eodem numero, quam pro mox relatis laudari videntur.

238 Rem certam faceret Leo, unus è Tribus Legenda, que Trium Sociorum dicitur, ſcriptoribus; veram, quod ſepe alibi obſervavi, omnino oportet, Waddingum habuisse Legendam, Trium Sociorum nomine (forte non reelle) in ſcriptam, diverſam à noſtra; aut, quod verisimilius eſt, eosdem ab aliis perperam citatos legiffe; nam in noſtro, quod omnino genuinum videtur, apographo nullum de his ac ſequentibus mox dicendis verbum occurrit. Quod tamen attinget ad memoratas ſanctissimi Viri unā cum corpore in aëra ſublevations, quarum etiam in aliis Sanctis non defunt exempla, idoneum teſtem habemus S. Bonaventuram, ſimiles de S. Franciſco afferentem. Nam in Vita edita apud

me num. 143 de eodem in ſolitariis locis orare ſolito ait: Ibi viſus est nocte orans, manibus ad modum crucis protenſis, toto corpore ſublevatus à terra, & nubecula quadam fulgente circumdatuſ, ut illustrationis mirabilis intra mentem mira circa corpus perlustratio teſtis eſtet. Veriſimiliuum igitur eſt, itaſ eideſ San-cto etiam contigiffe in mox Alverno, ubi tunc Seraphicis ardoribus veheſtientius arſit; verū tamen adjuncta, que Waddingus refert, nequeo pro certis habere, quia, incomperito mihi teſte, narrantur.

239 Premiſſis ibidem ſubdit Annalista: Unā diērum ita elevatus, dum deſcendeffet, & à raptu rediuiſſet, agebatclaro ſermone cum Christo de ſtatu & protektione Ordinis poſt ſuam mortem. Cui Christus ſedens ſuper menſam lapideam, paululum à terra erectam, in qua Vir ſanctus solebat comedere, familiari colloquio dixit: Franciſce, ſcias, Inſtitutum hoc ad finem mundi duraturum; nullum hujus Inſtituti induſtrium perſecutorem diu vitâ vietu-rum; ejus verò fautores, eti in peccatis ſint, tandem cæleſti gratia ſpirituſum compunctionis donumque remiſſionis obtenturos; ex fratribus, qui prævè & perdiſt vixerit, vel convertendos ejus mores, vel ipsum Ordini valedicturum. Diſparente autem Domino, & volente fratre Leone mensam hanc Sternere, prohibuit (S. Franciſcus) lavandamque, dixit, aqua, vino, oleo & balaſmo in gratiam quatuor privilegiorum enumeratorum. Cùm verò Leo hæreret, nec ſibi hæc ſuppeteret, responderet, accipiens lecythum olei, effudit deſuper, dicens: "Hic est ara Dei., Præter hanc alias habuit Vir Dei mirabiles apparitiones ſuper hoc lapide, propter quas ſemper habitus eſt in magna reverentia.

240 In ipſo loco dominus Robertus de Pe- tra mala, ejusque conjuſ domina Catherina ſacram ædicularum exſtruxerunt, & cratē ferrea lapidem obtexerunt. Hinc poſtea translatus in ſacrarium ſignatus eſt hiſ characteribus: "Men-,, ſa beati Franciſci, ſuper quam habuit mira-,, biles apparitiones, ſanctificansque ipsam, ef-,, ſudit oleum deſuper, dicens: Hic eſt ara „Dei., Hec ibi, que ad annum 1213, num. 36 agens de ſacro monte Alverno jam premiſerat ex laudato Gonzaga cum quadam tamen varietate. Ibi enim poſt quatuor Christi promiſſa ſubjeccerat: Adjecit quoque Dominus & aliud, quod tamen beatus ipſe Pater, quod ſe forte contingere, præ humilitate reticuit (nam qua- tuor promiſſa mox narrasse dicitur fratri Leoni.) Creditur tamen, idque ex quadam revelatione B. Leoni ejus ſocio poſt Patris obitum facta, illud universale quoddam flagellum à Deo mortalibus per Italiam poſt ejus mortem immitten- dum, respexiſſe, quod tamen ejus meritis, ſi forte peccatores vitam ad meliorem frugem converterent, diſferre ſtatuerat. Quod & ſtatim poſt ejus mortem ſecutum eſt: nam tanta fames universam pervafit Italianam, ut miferi homines, non ſolū herbis, ſed & arborum cor- ticibus pro cibo uſi fuerint. Unde & tanta clades ſecuta eſt, ut nihil à mortis imagine ubique appareret.*

241 Quò magis iſta ſingularia ſunt, eò quo- que firmiores teſtes requirunt, ut indubiam fi- dem obtineant. At de iſtis omnibus nihil reperio in Legenda Trium Sociorum, quam, ut dixi, ad annum 1224 laudavit Waddingus, ac forte ſolū

D

Narratur et- iam tunc à Christo qua- tuor Ordini ſuo privile- gia accepiffe,

E

& futurum Italia famis flagellum di- diciffe.

F

** adde alie- num
ſed, qui pro bi. laudan- tur teſtes, nec ſar antiqui ſunt,*

A solam pre Francisci sablevationibus in aera: nihil quoque apud Thomam Celenensem, nihil apud anonymum, quem secundum Vita scriptorem appellavi; nihil denique apud S. Bonaventuram. Gonzaga antiquior non est seculo XVI, cuius anno octogesimo sum de Origine Seraphica Religionis Opus Sexto V summo Pontifici dicavit, neque ad antiquiore testem provocavit. Rodulphius, alter ejusdem temporis scriptor, loco ab Annalista assignato de isdem solam habet, quae hic transcribo: Licet hoc loco apponere, quantum diligentia qualique circumspectione quatuor Religionis prærogativæ ab angelo revelatae fuerint B. Francisco, cuius de laudibus sic omnium erat fama consentiens, ut nullus pietate, humilitate & officio sanctior esset. Primum quidem, quod eius Institutum usque ad diem judicii non erit defuturum: quod nullus temere inseguens vel oppugnans Ordinem, diu inter homines ager: rursus licentior & contumeliosè vivens in Ordine miseras sustinebit: postrem, qui Ordinem pluris facit & dilectione fovet, confovebitur à Deo, & ab eo (quantumvis peccator) misericordiam consequetur.

nec satis consentient in narrationis adjunctionis,

**I. multatandum esse.*

242 Post hac subditur ibidem ex Chronicis antiquioribus, ut annotatum in margine est: Narrabat quoque Gregorius nonus Pont. Max., se audivisse à B. Francisco, quo familiariter uitebatur, nullum in Ordine posse malè mori; & quisquis Ordinem suum persequeretur, gravi pena à Deo multandus esset*. Unde leguntur illi versus malè tornati:

Nullus ibi frater, cui sit perversa voluntas,
Stare diu poterit; vix Ordinis hostibus annos
Vivere dimidios.

Hec, nec plura Rodulphius, nihil planè de Christo Domino apparente, nihil de mensa lapidea veterisque adjunctis supra relatis commemorans. Manifesta est horum duorum ejusdem temporis scriptorum de eadem re variatio, ex qua statendum videtur, revelationes, de quibus agimus, saltem cum adjunctis suis, non synchroно aut suppari auctore, sed obscura quadam traditione inniti. At Rodulphi narratio, ut multò simplior, ita etiam vera similius mihi apparet; sano tam sensu intellecta, dum ait, Ordinis factorem (quantumvis peccator sit) misericordiam à Deo consecuturum, nimirum peculiari à Deo gratia donandum, ut se tempestivè convertat, quod sanè ingens est beneficium.

nec factum ipsum satis probat inscriptione tabula lapidea.

243 Ex inscriptione mensa seu tabule lapidea nihil certi potest concludi; cum quod ex generali illa apparitionum ei incisa memoria colligi nequeat, quales ea fuerint, tum etiam, quod non dicatur, quanta sit ejusdem inscriptionis antiquitas. Chalippus in Vita Gallica tom. I, pagg. 280 & sequenti, Gonzage ac Waddingo primo loco cetera preso inhærens, quintam revelationem, quam Leoni postea factam, credi aiunt, fuisse de fame secutura, velut certam afferit, eamque credi dicit, à S. Francisco ex humilitate tacitam fuisse, & Leoni postea revelatam. Ceterum de fame & hanc secuta pestilentia ad annum 1227 mentionem invenio in Chronicis Bononiensibus, sed an eadem S. Francisco revelata, & propter ipsius merita in illum annum usque dilata fuerint, aliunde nequco confirmare.

Oktobris Tomus II.

244 Refert item Waddingus ex Pisano lib. I, AUCTORE Conformatitate 7, & Miglio lib. I cap. 12, Fran- C. S. cisco ibidem in eadem mora in monte Alverno arctam in ora ingentis precipitii semitam trans- unti, & internis pravis suggestionibus frustra tentato, horrenda in specie occurrisse diabolum, qui injectis manibus eum inde precipitem dedis- set, nisi quam Sanctus continuò apprehendit, levis petra, velut cera mollis, ipsius digitos re- cepisset, & sustinuerit lapsum: cuius rei ve- stigium ad suum usque tempus superfluisse, affir- mat Pisanius, petra formam digitorum manuum que impressionem servante. Addit Waddingus, hoc saperato discrimine, accessisse angelum, qui citharae melodiâ tremulam refocillavit animam (Francisci) tanta musicæ suavitate & cordis suspenzione, ut, si diutius duraret, præ nimia dulcedine animam acturum*, sibi videretur. *acturus Apud Pisanius loco indicato in utraque editione dicitur S. Franciscus id discriminis adiisse, non, dum transfret, sed dum ibidem oraret in quadam prærupta montis rupe, sub qua erat magnum præcipitium; de angelo autem & celesti melodia altum silentur; cetera convenienter. Fortasse igitur Waddingus ista accepit ex Miglio, scriptore seculi XVI, cuius Opusculum non ha- bebo.

245 Porro ex S. Bonaventura in Vita edita cap. 10, aliisque biographis novimus, S. Franciscum sepe conflixisse cum demonibus, qui eum ab oratione detergere frustra nitebantur; sed quod ex Waddingo mox retuli, apud nullum eorumdem legitur. Idem Bonaventura cap. 5 tradit, Franciscum celestis citharæ musica semel mirificè recreatum fuisse; verum id factum ait, non post prædictum in monte Alverno, aliumve alibi demonum assultum; sed dum ille tempore quadam, ex multarum insirmatum concursu aggravato corpore, ad jucunditatem spiritus excitandam alicuius audiendi soni harmoniaci desiderium habuisset, nec id honestatis decentia per ministerium fieri pateretur humanum. Poniuit quidem sanctus Vir hoc solatio plus semel fuisse gavisus; attamen cum Pisanius non sat antiquus testis sit, multaque suo libro inservierit minimè probanda, verendum est, ne ipse testam à S. Bonaventura celestem istam melodiam alieno loco memoraverit, velut in premium relate de demone vittoria concessam, ut hac quoque in parte Sanctum quoquo modo similem exhiberet Christo Domino, cui post proritis satana tentationes ministrasse angelos, fide divina constat ex Matthæi cap. 4.

§ XI. Cetera ejusdem Sancti gesta in monte Alverno, ad eundem annum MCCXXIV à Waddingo memorata.

P Oft alia in monte Alverno gesta, que par- Diem & ho-
ritim alibi memoravi, parvum antiquis destitu- ram, quā
ta testimonii sciens pretermitto, suscepta ab eo Sanctus sig-
in eodem monte quinque sacra stigmata nar- mata accepit,
rat; de quo insigni miraculo pluribus egi in Com- quidam Mi-
mentario prævio. Ast cum ibidem num. 590 S.
Antoninus & Waddingus pro die, quo id conti- norum
gerit, landaverint revelationem quamdam, cu-
QQQQQ 2 j:18

AUCTORE

C. S.

jus relationem, seu exemplar authenticum, ex membraneo codice Ms. archivi sacri conventus Affisenensis transcriptum, à RR. PP. Conventualibus Romanis postmodum accepimus, eam hīc cum studiose lectore, ne quid desideret, totidem verbis libens communico. In nomine Domini. Amen. Anno Domini MCCLXXXII, v Nonas Octobris. Ego Fr. Philippus, Minister Tuscie. Volens exequi mandatum quoddam michi factum à venerabili patre, fratre Bonagratia, Ministro generali Ordinis Fratrum Minorum, in generali capitulo, eodem anno Argentine celebrato; ut scilicet investigarem diligentius de die & hora, quā sacra stigmata corpori beati Francisci fuerint impressa; fratrem unum laicum, virum multæ puritatis & vite probatissime, cui audiveram de hoc revelationem aliquam esse factam; habui in mea præsentia; & exegi ab eo, ut michi de hoc omnem panderet veritatem.

*in oratione
exquirens;
mira luce
semel*

B

247 Ipse igitur humili animo & pura intentione respondens, dixit, quod rogatus olim cum multa instantia à Fratre Johanne de Castellione Aretino, tunc custode custodie Aretine, ut apud Deum & beatum Franciscum intercederet, quod sibi diem & horam revelaret, quando impressa fuerint stigmata corpori beati Francisci; acquiescens ejus instantie anno preterito, scilicet MCCLXXXI, in mense Maii, cùm ad locum sacrum Alverne de speciali mea licentia accessisset, in cella illa, que in loco illo constructa est, ubi creditur sacra illa apparatio facta fuisse beato Francisco, orationi se contulit, nocte quadam diei Veneris lucescentis suppliciter postulans, ut hoc Deus persone alicui revelaret. Cūnque ultra quasi pri-mum sompnum noctem orando transigeret, ecce circa ipsum quedam illustratio in modum coruscationis apparuit; ad quam ipse aliquantulum stupuit. Set signo Crucis impresso sibi, & nomine Domini invocato, spirituales vires suscipiens, in orando persistebat. Post modicum verò temporis spatium quedam lux, & major & clarior priore, in eadem cella apparuit, que & ipsam cellam & ea, que in ipsa erant, totaliter illustravit. Ad quam lucem ipse frater amplius stupefactus, adhuc signo Crucis se muniens, nomen Domini & beatæ Virginis Marie, & beati Francisci attentiū invocavit; & sic fortiores vires recipiens, continuavit orationem.

*& iterum
stupefactus,
videt S. Fran-
ciscum, qui
ip̄s⁹ hac de re*

* passionis

248 Cūm, & ecce, facto aliquanto intervallo, tanta Dei claritas fulsit, quod cella tota ad modum splendoris aurei renitebat; ad cuius splendoris aspectum frater ipse valde stupefactus exclamavit, nomen beate Virginis in suum adjutorium invocando. Et cūm staret super genua sua reverenter, ex vi ipsius luminis fuit ad terram totaliter incurvatus: & tunc frater in consolatione spiritus robustior factus, super genua se erexit. Quo respiciente versus introitum, ecce, beatus pater Franciscus astigit ante ipsum, & dixit illi Latinis verbis: Fili, quid facis tu hic? At ipse voce tacitus affectione cordis suum desiderium, de præfata scilicet revelatione, depromebat. Iterum eum beatus Pater vulgaribus verbis alloquitur, dicens: De quo rogas tu Deum, ut tibi debeat revelare? Tunc frater voce respondit, dicens: Pater, rogabam Deum, ut dignaretur ostendere, qua die & horā vobis fuerunt signa Dominicæ paxionis impressa. Tunc sanctus Pater dixit ei: Deus vult, quod tu scias; & ego*

dicam tibi. Ego enim sum pater vester Francisco: tu bene me nōsti. Et ostendit ei stigmata manuum, pedum & lateris; addens, quod tempus adest, quo Deus propalare vult, quod fratres actenus neglexerunt.

D

*249 Nam ille, qui mihi tunc apparuit, non variæ habet
nisi ignota
fuit angelus, sed fuit Dominus Jesus Christus in specie Seraph, qui sicut vulnera ipsa sacra in cruce positus suo suscepit in corpore, ita ea manibus suis in corpore meo impressit. Modum autem apparitionis describens beatus Pater, adjecit: Proxima die ante festum Exaltationis sancte Crucis venit ad me angelus Domini, dicens michi ex parte Dei, quod me ad patientiam & ad recipiendum, quod in me Deus vellet facere, prepararem. Et ego respondi, me paratum esse, & pati & suscipere, quicquid dignaretur inferre. In manè ergò diei Exaltationis sancte Crucis summo diluculo extiens cellam, in vehementissimo fervore spiritus ad locum quandam orationi solitum properabam; & ecce, per aëra juvenis quidam crucifixus, pretendens spem Seraph, sex alas habentis, cum magno impetu descendebat; ad cuius conspectum substigi, & me super terram hanc in loco isto, in orationem dedi. Tamquam aspectus hujusmodi compaxionem *compassio-
generavit in me, quod paxionem ipsam michi nem videbatur in corpore meo experiri. Ad ipsius quoque crucifixi presentiam mons totus luce aurea resulgebatur.*

E

250 Cūm ergò descendisset & staret ante me, rogabat me, ut sibi elemosinam darem. At ego respondi: Domine, tu scis, quia nihil habeo, ut dem: omnia enim dereliqui; sed & corpus & animam dedi tibi. Ille verò insistebat, ut elemosinam accipieret, & dicebat: Quere in gremio, si aliquid habes. Cūmque ponerem manum ad gremium, unum aureum cum multa admiratione reperi, & dedi sibi. Quo accepto, iteratò insistebat, ut aliquid sibi darem; & ego me verbis similibus excusabam. Ad exhortationem autem ipsius manum iterum ad gremium porrigenus, inveni alterum aureum majoris ponderis & valoris; & hunc sibi cum majori admiratione largitus sum. Tertiò adhuc elemosinam postulabat, factaque multa & potentis instantia & efficacia excusantis, simili monitione inductus manum tertio porrexii ad gremium; & aureum inventiens, priores & quantitate & valore notabiliter excedentem, ei simili modo dedi. Quibus susceptis, dixit michi: Scis, quid ista significant? Hæc significant institutionem & gradus trium Ordinum, tuā diligentiā fundatorum.

F

251 Post hæc ipse Dominus crucifixus manus suas corpori meo applicuit; & primò manib⁹, secundò pedibus, tertio lateri, michi stigmata ista cum vehementissimo doloris sensu, & cum magna pro qualibet vice mei voce clamoris impressit, & verba quædam michi secreta dixit, que nulli adhuc hominum revelavi. Verū tamen appropinquat tempus, quo revelabuntur; quia Ordo & fratres magis indigebunt. Post hæc Christus à me disparuit, & ego me sic consignatum inveni. Tu autem vade, & securè dicas ista Ministro tuo; quia istud est opus Dei, & non hominis. Huc usque verba beati Francisci; qui tandem fratri prefato, cui hec referebat, valefaciens dixit: Fili, vade in nomine Domini. Et sic in celum, ut videbatur,

mandasse-
que, ut Mi-
nistro dice-
ret; quo manu-
dato, ille,
neglecto,

A debatur, cum magna multitudine splendidissimorum juvenum se recepit. Manè autem facto, frater quidam, Corradus nomine, & ipse titulo nimis sanctitatis insignis, quia in alia cella proxima tunc temporis cultui divino vacabat, fratrem predictum alloqui cupiens requirebat. Quo circa horam nonam invento, quesivit, quare sic illa nocte clamasset, & qualia colloquia habuisset, ostendens fratri refugienti responsum, se & clamorem & collocationem habitam percepisse.

*rursum se-
mel, iterum
que*

252 Nocte vero sequenti, cum in oratorio celle loci ejusdem prefatus frater in oratione perfisteret sollicitus & anxius, quomodo in hiis se habere deberet, visus est quidam juvenis, albis indutus, ab altari procedere, qui fratri approximans, dixit illi: dubitasne tu de hiis, que tibi beatus Franciscus dixit; Nonne recordaris, que tibi beneficia, tam in seculo, quam in Ordine, contulit? Cumque ad specialia beneficia memorando sis, qui loquebatur, angelus descendisset, adjectit: In nullo dubites; sed certus esto, quod Deus vult, quod ista revelles. Et hiis dictis, disparuit. Procedente autem tempore, anno videlicet Domini mcccxxxii, in crastino Exaltationis sancte Crucis, frater prelibatus post horam serotinam in cella sua qualecumque, quasi sedendo, quietem sompni captavit; cumque sic dormiens requiesceret, sensit, se vestibus attrahi & excitari. Set cum nullius vel videret spetiem, vel vocem audiret, iterato sopori se contulit: & ecce, iterum attrahitur & excitatur; diciturque sibi: Quid tanto sopore deprimeris? Quare non excitaris? Et tunc in lectulo suo quodammodo pavidus residens, signum sibi Crucis impressit.

*ac tertio, ut
id praefat,
per angelos*

253 Nemine autem apparente, audivit vocem, dicentem sibi: Ne timeas, set esto securus. Frater vero dixit: Quis es tu? At ille: Ego sum Dei nuntius: ne timeas, nec clames. Id, quod tibi Deus ostendit in loco Alverne de impressione stigmatum beati Francisci, quare occultas, cum Deus velitis fieri manifestum? Revela ergo id, quod Deus vult, quod citò dicatur. Tunc in cella se erigens, stabat & flebat, nesciens, quomodo hoc executioni mandaret, proprie fragilitatis conscientiam expavescens. Iste ergo cogitationibus & meroribus occupato, facta est vox, dicens: Quid de re, quam tibi Deus toties revelavit, & ad quam te tot modis instigavit, hesitas & formidas? Oportet omnino, quod tu dicas; alioquin displiceret Deo, & tibi judicium immineret. Ad hec remansit frater aliquantulum confortatus. Tertia vero ab hac superveniente nocte, frater ipse in navi ecclesie orationi se dedit; & orabat beatissimam Virginem, ut eum in istis dirigeret, & omne dubium amoveret. Cumque profunda nocte perseveraret orando, tertio iteratus splendor advenit, aliquibus morulis interiectis; ita quod sequens fulgor priorem notabiliter excedebat. Tantis autem fuit fulgor posterior, ut ecclesia tota non tam illuminata, quam velud lux quedam aurea renieret.

*ac denique
per ipsam
Dei Genitri-
com monitus,*

254 Et cum frater respiceret versus chorum, vidi quatuor angelos in quadro dispositos, albis indutos, cum cereis accensis procedentes è choro, in quorum medio Virgo beatissima, in ulnis gestans Filium, veniebat.

Ad cuius aspectum frater se ferre non valens, cum prius super genua sua staret, prono lapsu incurvatus est. Et cum taliter usque ad fratrem angeli cum Virgine pervenissent, unus ex eis tetigit eum, confortavit & erexit, dixitque illi: Ne timeas, nec aliquid loquaris. Tunc beata Virgo, induta quasi vestibus aureis, contestione rosarum, ac nimia fragrantia redimita, dixit ei: Verbum de stigmatibus beati Francisci, pro quo rogasti me, ut tibi à Filio meo impetrem, pro certo teneas; nec timemas, nec differas revelare; quia voluntas Fili mi est, ut ad notitiam deducatur; immo, si tu hoc ulterius negligeres & celares, displices Deo, & judicium gravissimum incurreres. Et hiis dictis, visio illa disparuit.

255 Et frater ex tunc studuit oportunitatem captare, quâ hec omnia sub ista serie meis concurrendo votis michi Ministro suo revelaret. Hec omnia sic vera esse, sicut scripta sunt, non in sompno, set in vigilia, sui compos, excepto sompno illo, de quo in supra scripta serie agitur, se vidisse & audisse, taetis sacrofandis, juramento firmavit Florentie in cella mea, in presentia fratris Raynerii Senensis, custodis Florentini, fratrum Johannis de Castroveteri, & Jacobi de Mugello, lectorum in Florentino conventu, fratris Johannis de Castellione Aretino, fratris Boni de Curiiano de partibus Alverne, & fratris Bernardi de Colle. In cuius rei testimonium & veritatis firmitatem, presentem cedulam feci sigillo mei officii roborigari. Huc usque littera, Generali missa. Subditur hic testimonium Blasii Epiphani, Apostolica autoritate notarii publici, & Assisensis civitatis secretarii, testantis, hoc apographum nostrum cum codice, ex quo transcriptum est, omnino concordare. Nunc, quid de hac relatione videatur mihi, hand dubie queret studiosus lector.

256 Non esse instrumentum hoc nuperum commentum, constat ex Pisano, nisi illius Conformatum libris adjelta fuerit ejusdem historiae narratio: nam in utraque editione crebro memorata, lib. 3, Conformat. 3 illud laudatur, eademque ex illo narrantur. Assignati in instrumento era Christianae anni convenienter cum generali Ministerio Bonegratia & generalibus Ordinis comitiis, celebratis Argentine, seu Argentorati, quæ Germania civitas est, & Alsacia caput, vulgo Strasburg appellata. Inscripsi etiam nequeo, fratrem istum laicum, cum iurando sic testatum esse, sicut Philippus Minister Tuscia in recitato instrumento afferuit; neque est, cur de alterutrius bona fide male suspicer; verum cum non raro contingat, ut pii simpliciores homines revelationes sibi factas innocue imaginentur, ac certò credant, licet nulle eis obrigerint, non possum etiam istas pro veris admittere, dum non desunt rationes aliter suspicandi. Harum autem præcipua, nec sanè levis, est illius relationis varietas & diffensio à primorum biographorum narrationibus, quam quilibet has illamque conferendo facile deprehendet; juverit tamen eamdem hic observasse.

257 Thomas Celanensis in Vita num. 92 & non modo in sequenti, sanctusque Bonaventura pariter in Vita num. 189 & 190 expressè docent, S. Franciscum non diu, antequam stigma suscepit, ex trina apertione libri Euangeliorum cognovisse, divina voluntatis esse, ut ante obitum suum, si-

*tandem Mi-
nistro Tuscia
coram testi-
bus cum ju-
ramen' ape-
ruisse fertur.*

E

*V. r. m. ista
narratio qua-
dam consinet*

F

Q. q. q. q. 3 cut

AUCTORE

C. S.

cut Christum fuerat imitatus in actibus vitæ, sic conformis esse deberet in afflictionibus & doloribus passionis, ut *ibidem loquitur Bonaventura*; hincque ad martyrii sustinentiam vigorosius animatum fuisse; at neuter meminit de angelo, qui pridie, quam ille stigmata suscepit, eundem excitaverit ad patientiam, monueritque, ut pararet se ad recipiendum, quod in ipso Deus vellet facere; uti afferit anonymous iste laicus. Secundo Bonaventura in *Vita num. 191* testatur, visionem crucifixi Seraphini S. Francisco obiisse, dum oraret in latere montis, scilicet Alverni; nec contradicit Celanensis; anonymous verò id factum ait, dum exiens cellam, ... ad locum quandam orationi solitum properabat; ibidemque ad inopinatum illum a speculum substitisse & super... terram... se in orationem dedit.

dictis primorum biographorum & S. Bonaventure,

B

258 De colloquio, quod Crucifixus cum Francisco tunc habuit, Bonaventura num. 194 solum ait, eundem Sanctum postea retulisse, quod is, qui sibi apparuerat, aliqua dixerit, quæ nunquam, dum viveret, alicui hominum aperiret. Unde credendum sancte (ita pergit Bonaventura) tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph, in cruce mirabiliter apparentis, eloquia, quod forte non liceret hominibus ea loqui. Præter hac neque hic, neque alibi in *Vita* quidquam habet sanctus doctor de eodem sacro colloquio, apud quem etiam non magis, quam apud alios primos biographos, verbum ullum reperies de petitione eleemosyne, inventisque à Francisco in sinu suo tribus nummis aureis &c, que anonymous laicus enarrat. Multò etiam minus ex ejusdem sancti doctoris Thomas Celanensis narratione verisimilia sunt ista S. Francisci apud anonymous verba: Post hec ipse Dominus crucifixus manus suas corpori meo applicuit, & priuò manibus, secundò pedibus, tertio lateri, inichi stigmata ista cum vehementissimo doloris sensu, & cum magna pro qualibet vice mei voce clamoris impressit.

quorum narratio de impressione stigmatum

C

259 Multò minus, inquam, ista congruunt duobus laudatis biographis, quorum dicta, eis alibi jam data, opòret hic repetere. Apud Celanensem num. 94 de Sancto Crucifixum contemplante sic legitur: Cùmque ista videret beatus Servus Altissimi, admiratione permaxima replebatur; sed, quid sibi vellet hæc visio, advertere nesciebat. Gaudebatque quam plurimum, & vehementius lætabatur in benigno & gratiose respectu, quod Seraphim videbat, quia pulchritudo inæstimabilis erat nimis: sed omnino ipsum crucis affixio & passionis ipsius acerbitas deterrebat. Sicque surrexit (ut ita dicatur) tristis & lætus; & gaudium atque mœror suas in ipso alternabant vices. Cogitabat sollicitus, quid posset hæc visio designare, & ad capiendum ex ea intelligentia sensum anxiabatur plurimum sp̄itus ejus. Cùmque liquido ex ea intellectu aliquid non perciperet, & multum ejus cordi visionis ejus novitas insideret; cœperunt in manibus & pedibus ejus apparere signa clavorum, quemadmodum paulò antè Virum sanctum suprà viderat crucifixum &c. Hac tenuis Thomas Celanensis, cui similia scribens S. Bonaventura, tandem subdit sequentia.

de dignissima conformatu

260 Intellexit tandem ex hoc (ex hac visione, nondum acceptis stigmatibus) Domino revelante, quod ideo hujusmodi visio sic divinâ providentiâ suis fuerat præsentata conspectibus, ut Amicus Christi prænosceret, se non per

martyrium carnis, sed per incendium mentis, totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum. Disparens igitur visio mirabilem in corde ipsius reliquit ardorem; sed & in carne non minus mirabilem signorum impressit effigiem. Statim namque in manibus ejus & pedibus apparere cœperunt signa clavorum, quemadmodum paulò antè in effigie illa viti crucifixi conspicerat &c. Quis non videat, ex horum sententia, procul abfuisse, ut crucifixus manus suas Francisci corpori sensibiliter applicuerit, & primò sic manibus, secundò pedibus, tertio lateri, cum magno ejusdem ad singulas impressiones cruciatu & dolore, sua stigmata impresserit; sed eam stigmatum impressionem Sancto inscio factam esse, nec cognitam, nisi dum, cessante visione, signa clavorum in manibus pedibusque apparere cœperunt? Aut igitur à S. Bonaventura & Celanensis auctoritate recedendum est, aut non admittenda revelatio facta anonymo laico, quam ego quidem ex hujus imaginatione nimis credula simplicitate ortam esse, multò malum credere, quam illorum in inquirendo diligentiam aut in scribendo accurationem ausim defiderare.

D

261 Nam eorum primus Thomas Celanensis, ut alibi ostendi, fuit etiam vir pius atque insuper doctus, ipsique S. Franciso familiaris, ut potuerit rem gestam ex ipsomet discere: alter vero, Bonaventura, sanctitate & eruditione celeberrimus, pro suo veritatis noscenda amore diligenter consuluit fratres probatissima vita, qui S. Franciso olim convixerant, & quorum fides non poterat esse suspecta, prout in Prologo *Vita* edita testatur. Ac ne porrò dubites, unde fratres illi, quos à se consultos ait, historiam impressionis stigmatum didicerint, post narrationem, quam ipse dedit, in *Vita num. 194* referens, quomodo sanctus Pater ad tantum miraculum disciplinis suis revelandum inductus fuerit. Cum multo, inquit, timore seriem retulit visionis præfatæ. Si autem ille seriem istius visionis retulit, quomodo prætermisit precipua ista ejusdem visionis capita, quæ anonymous laicus sibi revelata affirmavit.

E

262 Ejusdem anonymi auctoritatem non parum apud me elevant iterata ista, quas afferit, celestes visiones & monita, ut ille, qua mense Maio anni 1281 ab ipsomet S. Franciso in gloria apparente de eo argumento accepérat, jususque fuerat Ministro suo indicare, mox revelaret, atque ejusdem penè incredibilis in obsequendo tergiversatio, adeò ut non nisi v Nonas Octobris anni 1282 id fecerit, licet interim non solum calitum monitis, verum etiam comminationibus, n̄ id citò faceret, fuisse ei imperatum. Non solent hujusmodi monita minaque, si vera sint, tam diu negligi, aut neglecta tam impunè ferri. Quapropter non potest ex isto anonymi testimonio aliquid certi statui profigendo die impressionis stigmatum, quam S. Bonaventura in *Vita num. 191* nullum diem determinans, solum ait contigisse quodam manè circa festum Exaltationis sanctæ Crucis, quod die xiv Septembris celebratur. Eadem anonymi revelationes pro veris admisi Waddingus, dictum instrumentum laudans ad annum 1282, num. 1, ne tamen in omnibus secutus est.

eum relatione ne anonymous & eidem prefatur

F

263 Nam ad annum 1224 ex Miglio aut Mariano suo aliter refert, quam anonymous, etiā alias a nummorum aureorum historiam, de qua cùm aliis loquendi locis non sit, eam hic expendamus.

Con-

A Confessit, eam contigisse anno 1224, dum Sanctus quadragesima dierum jejunium in honorem sancti archangeli Michaelis in monte Alverno celebrabat; non tamen tempore visionis, quo ille sacra stigmata accepit, sed quodam die ante, dum in cella sua nocte oraret, aliaque adjungit. Annalista verba hac sunt: Paucos post dies veniens frater Leo (ad Sancti cellulam) ut nocte media Matutinum recitarent, præ foribus salutationem illam præmisit, quam Virum sanctum docuisse, supra præmonimus. Illo vero nihil respondente, voluit prius socius per rimulas explorare, quid ageret. Vedit domunculam fulgentissima luce splendentem, & ex clarissima flamma ignis, quæ à summo cælo ad caput ejus radiabat, voces & responsa prodiisse; Franciscum vero humi prostratum sæpius repetenter: "Domine, quis es tu, dulcissime Deus meus, & quis sum ego vermiculus & indignus servus tuus?," Insuper eundem in finum ter manum misisse, & versus flammam extensis.

B 264 Peractis arcans colloquiis, & cunctis disparentibus, tacite volentem recedere, sensit Vir sanctus Leonem, & increpavit secreta & occulta rimantem. Venia petitâ & obtentâ, humiliiter rogavit, ut ad majorem Dei gloriam, quæ vidit, sibi vellet interpretari. Annuit Vir sanctus & dixit: Deus in flamma illa mihi apparet, pro sua benignitate multa mihi mysteria, & profundiorem tui mihi communicavit cognitionem, ad quam a mirabundus exclamavi: "Quis es tu, Domine, & quis sum ego?" Nihil enim aliquando me tantopere juvit, ut qualis sim, vel quâm sim ullius * entitatis aut precii, cognoscere, quâm infinitum & incomprehensibile divinæ perfectionis pelagus vel à longè aut in specie contemplari. Dum ergo Dominus dignatus est mihi, quantus sit, pro mea capacitate monstrare, non potui non flectere mentis aciem ad considerandum, quâm nihilum sit omnis creatura in conspectu Dei. Dehinc illi placuit, me ita contemplantem jubere, ut quidquam tot bona mihi largienti vellem offere.

C 265 Respondi, tantam meam esse inopiam, ut præter laceram vestem solùm superesset corpus & anima, quæ jam pridem lubens & volens eidem consecravi. Urgenti, ut amplius quidpiam offerrem, & ex sinu extraherem, quod habebam, obtuli, quem insperato & cum stupore inveni nummum, aureum, pulcherimum; secundo item & tertio similiter petenti ejusdem magnitudinis duos alias porrexim tunc, quando brachium extendentem, & in flammarum immittentem vidisti. Gratias demum agenti propter tot beneficia, & quodd voluerit, ut de suis donis ac datis ego reddidisse, insinuavit mihi, tres nummos illos, sibi gratissimos, tres significare vivendi normas, quas voluit, ut ego secundum ejus sanctam voluntatem instituerem; & amplius per eosdem nummos obumbrari sacra illa vota paupertatis, obedientiae & castitatis, quæ à veris Religiosis, prout decet, observantur. His ita relatis, Leonem jussit, ut abiret, nec amplius ita secretò, & quasi furtivè, arcanas observaret actiones.

266 Huc usque Annalista ex Miglio, ut dixi, aut Mariano Florentino, quos solos ibidem notavit in margine; in quibus vero hec narratio discrepet ab anonymo laico, aperiuntur liquet, quâm

ut neceſſe sit ſpeciatim obſervare. At miror, cur ab illo hic reſeffit Waddingus, quem non modo poſtea laudavit ad annum 1282, verum etiam ad hunc ipsum annum 1224 volens probare, non fuiffe Seraphinum, qui Franciſco apparuit & ſacra ſtigmata imprefſit, ſed Chriſtum ipsum in forma Seraphini, ejusdem anonymous auctoritatem adducit, dicens: Ipfe Vir sanctus (Franciſcus) ſupradicto fratri laico poſt mortem ſuam revelavit his verbis: "Chriſtus, ſicut vulnera in cruce ſucepti, ita manibus ſuis, benedictis in corpore meo imprefſit, primò manibus, deinde pedibus, poſtea lateri, vehementiſſimo corporis cruciati; que ex instrumento, quod dedi, ſine dubio accepia ſunt. Si Annalista forſan crediderit, anonymous, qua de nummis aureis dixit, alienis loco, tempore reque, & cum alienis adjunctis retuliffe, debriffet pariter totam ejusdem narrationem ſuam habuisse, cùm aſſerta ab anonymous revelatio, ſi in uno fallat, in reliquis quoque fidem ſuam amittat. Si porro priores Sandi biographos consulamus, Bonaventura quidem in Vita edita num.

265 obſervavit, tres, quas ille reparavit ecclſias velut figuræ fuiffe trium Ordinum ab illo instituendorum; ac deinde num. 93 tres eidem obvias factas feminas pauperculas, tria Religioſe professionis vota ſignificasse; at de tribus nummis iſis altum aq̄ue apud hunc, quām apud alios priores silentium eſt.

267 Quod denique idem anonymous laicus in codem instrumento testatus eſſe legitur, dixiſſe S. Franciſcum, appropinquasse tempus, quo arcana, que à Crucifixō audierat, verba revelarentur, Pisanus lib. 3 Conformatum, conform. 3 affirmat, id cuidam frairi, qui hoc multis precibus ad Deo petierat, reipsa contigisse. Apparuit illi Franciſcum, dixiſſeque, poſt accepia à Chriſto ſtigmata ſibi ab eodem haec dicta eſſe: Scias, Franciſce, quid fecerim tibi. Ego dedi ſtigmata mea & in ſignum, quod vexilifer meus es effectus, ſicut ego in die obitus mei ad limbum accelli, & meritis ac virtute ſtigmatum passionis meæ omnes animas, quas inveni, extraxi; ſic volo, quod & tu, ut ſis mihi conformatis in morte, ſicut es in vita, in die natitii tui vadas quolibet anno ad purgatorium, & omnes animas trium Ordinum, ſcilicet Minorum, fororum ſanctæ Claræ, & Continentium Tertiī Ordinis, quas ibidem invenies, in virtute & efficacia tuorum ſtigmatum erucas, & ad gloriam Paradisi perducas. Eadem, ſed aliis etiam adjunctis ornata, habentur in Speculo vite S. Franciſci editionis Bosquieri, centuriâ 2, cap. 12. Credat haec, qui volet, mihi minimè tanti eſt Pisanus collectorumque Speculi vite S. Franciſci auctoritas, ut efficiat, ne malum nescire arcana illa, que atate ſua latuſe, fassus S. Bonaventura eſt, quām ex iſorum fide tam singularia pro veris admittere.

268 Quæ ad duos ſequentes annos, quo Finis ſerib rum secundi mense Octobri ſanctissimus Vir virutibus onus, & laboribus dudum corpore, non animo, ſuccumbens ad eternam beatitudinem à munificentissimo Deo evocatus fuit, praeter ea, que primi biographi, quos commentatus fui, tradidit Waddingus, tacitus pretereo, quia horum precipua vel in Commentario prævio ad eosdem annos, vel alibi jam recensui; aut, ſi qua pretermiſi, levioris illa momenti ſunt, & à studioſo lettore in ejusdem Waddin-

AUCTORE
C. S.
necio. qua do
cauſa: de iſſ
dem ſilent
primi bio
graphi.

E

Pisanī nar.
ratio de aliis
revelatione.

F

ḡ

AUCTORE *gi Annalibus facile poterunt legi. Laboriosissima itaque magni Viri vita seriem referre hic defini, atque ad alia quadam specialia Analecta procedo.*

ANALECTORUM

P A R S II.

De S. Francisci gestis cum S. Dominico.

B § I. An S. Dominicus generalibus Minorum comitiis, vulgo Storearum dictis, anno MCCXIX, an alteris interfuerit.

Exponitur controversia de S. Dominicis praesensia

C IN Commentario previo § xiv ex Gerardo de Fracheto & Theodorico de Appoldia, Dominicanis scriptoribus seculi XIII, ostendi, magnam fuisse inter SS. Dominicum & Franciscum contraciam amicitiam, dum anno 1215 vel sequenti ambo Roma degebant. Nunc examinanda venient quadam inter eos peculiararia gesta minus certa, que à posterioris etatis scriptoribus tradita sunt, & ab aliis negantur. In primis agitata est Franciscanos inter ac Dominicanos ea questio, an S. Dominicus anno 1219 interfuerit comitiis generalibus Minorum, apud Assisium celebratis, quibus, teste S. Bonaventura, ultra quinque millia fratrum Minorum interfuerent, queque Capitulum Storearum vulgo appellantur: quod primi affirmant, alii negant. Ex illis Waddingus in Annalibus ad annum 1219 pro S. Dominici in illis presentia varios Franciscanos scriptores laudavit, atque eadem comitia eidem anno 1219 affixit. Contra Echardus tom. I Bibliotheca scriptorum Ordinis Predicatorum probare nisus est, S. Dominicum non potuisse eo anno Assisii esse in Pentecoste, seu die xxvi Maii; ac proinde nec dictis comitiis interfuisse.

in comitiis generalibus Fratrum Minorum

2 Cuperus noster ad diem IV Augusti gesta S. Dominici illustrans, in Commentarii previi § xxxiv utriusque partis argumenta proposuit, observavitque, nec falsitate opinionis affirmantis evinci ab Echardo; nec sibi constare de antiquitate codicum & scriptorum, quos Franciscani allegarunt. Quam ob rem, cum de his inquirendi locus proprius futurus esset in gesuis S. Francisci, hanc controversiam, in quantum ex autoritate veterum pendet, hinc remisit ultius discutiendam. Non repetam hic argumenta ab utraque parte fusiis tradita, que apud laudatos Waddingum, Echardumque ac Cuperum lector inveniet. Principua Echardiana disputationis vis consistit in hoc effato, quod velut fundamentum posuit: Scriptores... seculi XIII, ... ubi de chronologia agunt, stylum veterem semper sequuntur, quo annus vel à die Annunciationis xxv Martii ad xxv Martii sequentis, vel à festo Paschæ ad Pascha sequens, computabatur; adeò ut à Januario, Februario, Martio,

& aliquando Aprilis parte, acta ad annum præcedentem referant.

3 Hoc posito fundamento nexus Echardus, ibidem recitat sequentia ex B. Jordano, ipsiusmet S. Dominici discipulo & successore: Anno eodem MCCXVIII perrexit in Hispaniam S. Dominicus, ibique duabus domibus instauratis, revertens inde Parisiis venit anno MCCXIX. Tum verba hac sic exceptit laudans Echardus: Nihil clarus. Româ exivit anno MCCXVIII pergens in Hispaniam. Mensem quidem non notat, quo Româ egressus est; sed, ex quo ivisse, & in Hispaniam venisse anno MCCXVIII, afferit, satis monet, apud Hispanos jam fuisse ante Pascha anni MCCXIX.... Addens verò Jordanus, ex Hispania Parisiis venisse anno MCCXIX, docet, Hispaniam reliquisse post Pascha ejus anni, quod fuit VII Aprilis, & Parisiis adfuisse circa finem Maii vel initia Junii; unde in Italiam rediit; ita ut Bononiæ affuerit circa finem Augusti. Ita ipse, jam non modo pro certo habens, Jordanum annos computasse vel à die Annunciationis, seu à xxv Martii, vel à Paschate, quorum alterijurum solum poterat ex superiori effato suo inferre; sed à solo Paschate, quod illo anno in diem VII Aprilis incidit; ut scilicet spatium temporis itineri ex Hispania in Italiam impendendum magis araret.

4 Contrà Cuperus probavit, istud effatum non esse verum, incertumque esse, an Jordanus annos à Nativitate Domini, an ab Annunciatione, an à Paschate computaverit. Hincque observavit, si Jordanus annos à Nativitate orsus sit, nihil obstat, quin S. Dominicus potuerit mense Januario, vel iniente Februario anni 1219 ex Hispania discedere, mense Martio Parisiis venire, & in Pentecoste adesse Assisi. Ad textum verò Jordani ab Echardo relatum reposuit, ambiguum esse, utrum annus 1219 ad S. Dominicum discessum ex Hispania, an solum ad ejusdem Adventum Parisiis pertineat. Nec eruditus Dominicani, qui Annales sui Ordinis anno 1756 Romanis typis ediderunt, tom. I, pag. 526 diffiteri potuere, hunc aliquo similes textus, si alius nihil obsteret, ita posse explicari. Quapropter Cuperus rursus notavit, si annus 1219 apud Jordanum non pro S. Dominici ex Hispania egressus, sed pro solo illius Parisiis adventus signatus sit, etiam dato, quod Jordannus annum ab Annunciatione inchoaverit, non obesse chronologiam, quo minus idem Sanctus die xxv Martii Parisiis advenisse, ac paulò post inde progressus, circa ejusdem anni 1219 Pentecosten apud Assisium fuisse, credi possit. Hac omnia lector ab eodem Cupero solide probata inveniet, modò §§ XXXIII & sequentem attente perlegerit.

5 Agnovit tamen etiam Cuperus, argumenta Echardi non esse contemnda; verum, cum nec hac litem evincerent, nec aliunde ex antiquis S. Dominicis Vitis quidquam legisset, quod cum cogeret assertam à Franciscanis illius in capitulo Minorum in Pentecoste anni 1219 presentiam negare, censuit, hanc admitti posse, modò idonea habeantur documenta ad eamdem confirmandam, eaque verè sint talia, qualia à Waddingo aliquaque laudata legerat. Quod autem ad hec pertinet, majorem de his, quae nondum perspecta habebat, dubitationem merito indicavit, & ut virum prudentem ac veritatis amantem decet, conclusit his verbis: Quod si collegæ, aut successores mei, tunc (quando de S. Francisco Assisiate agendum erit) certiora illa documenta

*Cuperi nos
tri de hac
controversia
opinio*

F

A menta pro alterutra parte acceperint, vel alia inter biographos S. Francisci detexerint, illos rogatos volo, ut conjecturas meas confirment, aut liberrimè refellant, si à veritate aberrare videantur. Itaque ne candidissimi viri iusto modo quoque desiderio, ac meo muneri faciam satis, id agam, quantum res patitur, breviter, lectore pro ceteris ad laudatum de S. Dominico Cuperi Commentarium remiso.

Scriptores, prout à Waddingo allegantur,

6 Waddingus in Annalibus ad annum 1219, num. 13 pro capitulo Storearum, velut eodem anno in Pentecoste prope Affisum celebrato, sanctique Dominicis in eodem presentia, laudat quidem scriptores, quorum aliquorum auctoritas hic recusanda non esset, si de eorumdem testimoniorum constaret; sed laudat eos, vel ex Chronico Mariani Florentini, vel ex aliorum recentiorum fide, quod Annalista ipsemet (ut conjicio) eorumdem vetustiorum Opuscula non haberet. Primi apud Waddingum memorantur Tres Francisci Socii, Leo, Ruffinus & Angelus, in ejus (Francisci) Legenda. Verum hoc superius à me edita non modo non de S. Dominico, sed nec de capitulo Storearum meminit. Fortasse hos ille hoc loco nominaverit, quod Speculam vita S. Francisci eo nomine laudatum legisset apud recentiorem quempiam: nam id tribus illis sociis non recte (agno sciente alibi Waddingo) à quibusdam attributum fuit. Si tamen aliam quis preter à me editam (quod non futurum, opinor) S. Francisci per eosdem Tres Socios certò scriptam Legendam, in qua ista legantur, protulerit, horum libens statu testimonio. Sequitur apud Waddingum Thomas Celanus in altera, nimurum Legenda. Est & hic unus è S. Francisci discipulis, plenaque fide dignus; ast in prima, quam ab illo scriptam habemus, Legenda seu Vita, suprà edita, par est de S. Dominico, imò & de capitulo Storearum silentium; alteram autem Vitam, cuius eundem auctorem creditur Annalista, ei probabilius affidam esse, dixi in Commentarii previi num. 8 & 9.

*non possunt
hoc factum
vincere;*

C

7 Tertio loco nominatur Bernardus à Bessa, Bonaventuræ socius, in sua Historia; quarto Frater Hugolinus de sancta Maria in Monte, qui ante tercentum annos floruit, in Historia S. Francisci, apud me (inquit Waddingus hic) manuscripta. Postremi Opusculum fuisse Waddingo ad manum, afferenti credimus; quod non aequè certum est, nec ipse afferit, de Opusculo Bernardi à Bessa. Quidquid sit, cum neutrius verba allegaverit, nescimus, an ille ambos, vel eorum alterum, pro singulis capituli Storearum adjunxit, ac nominatum pro S. Dominici in eo presentia testatus fuerit. Prediclis à Waddingo adduntur Bartholomaeus Pisanus, ... Speculum vitæ S. Francisci, ... auctor Floreti, aliqui recentiores, qui numerum facere possunt, non pondus auctoritati addere. Pisanus scriptis excute seculo XIV, neque eo antiquius est, imò etiam recentius, Speculum vita S. Francisci, certè quale editum est, licet ei inserta sint multa fragmenta vetustiorum. Neque antiquior videtur auctor Floreti, de quibus vide dicta in Commentario previo § 2. Atque ex his quidem Pisanus & Speculum (Floretum enim non legi, nec curandum putavi) prolixè memorant de capitulo Storearum, quod à quinque Minorum millibus, presente S. Dominico, celebratum fuisse affirmant.

8 Sed illorum auctoritas, sive atatem species, Octobris Tomus II.

sive accusationem in scribendo, nequit esse tan ta, ut indubitatam fidem faciat; nam & in errores historicos & in ineptias subinde lapsi sunt, & secundo post S. Franciscum seculo, & alii etiam serius, scripsérunt. Longè majoris ponderis esset Bernardi à Bessa testimoniam, si verba illius recitasset Waddingus, quod ab eo factum non esse, suprà monui. His premisis, supereft, ut, quod Cuperus desiderevit, mentem meam de documentis Franciscanorum, qna pro S. Dominici in comitiis Storearum anni 1219 presentia laudantur, candide edicam. In Commentario prævio § XV proposui rationes, ob quas censui, capitolum, cui S. Bonaventura apud me in Vita nem. 52 memorat ultra quinque millia fratrum Minorum interfuisse, quodque Storearum passim appellatur, serius, quam anno 1219 habuum fuisse, imò etiam quam anno 1221, cujus mensē Augusto S. Dominicus ex hac mortali vita ad immortalem in calos emigravit. Nam ob rem non possum ejusdem Sancti in eodem praesentiam probare, non certioribus, aut melioribus, quam quos mox retuli, auctoribus nixus. Quia tamen etiam aliunde verisimile fit, eundem in aliquo generali Minorum capitulo fuisse, fortassis scriptores illi ab illius etate paulò remotores, ejusdem in quodam alio capitulo praesentiam ad numerosus illud transstulerint.

E

*Oppositorum
parvum pa-
tronum conser-
vavit iam.*

9 Fuisse S. Dominicam in aliquo alio Franciscanorum capitulo, tam Waddingus, quam laudati novissimi Annalium Ordinis Predicatorum scriptores, consentiant; huicque opinioni faveat, tum quod constet, illum saltem ab anno 1216 singularem cum S. Francisco contraxisse amicitiam, tum quia dominicus (uti apud Echardum in Bibliotheca Ventura Veronensis, in processu canonizationis illius interrogatus, testatus fuit) quando erat in itinere, visitabat loca religiosa cuiuscumque Ordinis essent, & prædicabat eis, & hortabatur ad bonum. Nam si in more haberit hoc amicitia officium aliis quibuscumque Religiosis exhibere, quantò magis id præstissime putandus est Franciscanis, etiam ad capitolum congregaris, quorum institutori, ibidem praesenti, peculiaris amoris vinculo erat conjunctissimus?

10 Waddingus ad annum 1219, num. XI, ut S. Dominici in capitulo Storearum, eodem, ut putabat, anno celebrato, praesentiam verisimiliori faciat, eundem etiam in aliis Franciscanorum comitiis aliquando fuisse refert ex scriptore Hispano, eoque Ordinis Predicatorum, ex cuius sancti institutoris sociis illum unum fuisse opinatus est; illiusque testimonium extractum, ait, ex codice Ms., diligentissimè operculo scriptico & lamellis argenteis observato in illo ipso monasterio monialium, quod sanctus patriarcha (Dominicus) aedificavit Matriti. Waddingo serè assentientur jam laudati novissimi Annalista Predicatorum tom. I, pag. 538, ubi testis monii auctorem credunt in primis veterem, qui seculo XIII Hispanicè S. Dominici prescripsit Vitam; de codice autem in Annotatis ibidem sic ait: Cod. autograph. Matriten. fol. 25, & Romæ in tabulario Ordinis lib. TT. fol. 15: Descripsit Hispanicè ejus auctoris locum Seraphinus Thomas Miguelius Vit. S. Domin. in Not. ad caput XXV &c. De facto igitur convenit inter illos, sed annum locumque comitiorum nullus eorumdem assignavit.

F

*S. Domini-
cum fuisse in
aliquo Minor-
um capitu-
lo, idque
probant*

11 Nunc accipe testimonium illud, quale Wad-
dingus

R. R. R. R.

AUCTORE

C. S.
ex vetusto
ejusdem San-
ti biographo
Hispano,

dingus Latinum fecit ex vetusto, ut afferit, & rudi idiomate Hispanico, illa aetate vulgari, cuius proprietatem, quoad licuit, curavit fervandam. Accidit aliquando, quod, dum celebraretur capitulum Fratrum Minorum in quodam oppidulo; neque, quid manducarent, haberent, adsuissetque honorabilis admodum pater noster S. Dominicus, qui illac dilapsus est, ut S. Franciscum inviseret (postquam enim ei datus est in solum à Domino, scilicet Roma in visione caelesti, nihil umquam plus eo dilexit; quod vicissim S. Franciscus retribuebat; atque ita saepius se quarebant ad alternam consolationem & consabulationem) videntes sancti Viri, nihil esse fratribus edulii, pleni fide magnâque fiduciâ, dixerunt: Eamus, & omnipotentem deprecemur Deum, qui quinque millia hominum ultra mulieres puerosque in deserto satiavit: neque enim nunc minoris est potentiae aut misericordiae, ut de ejus desperatione benignitate: persistenter ita in oratione, donec de divina eis constitutis voluntate.

B
etius narratio
sio hic datur

12 Ad horam verò nonattà prece redeuntibus, S. Dominicus hilari & placido aspectu (erat enim totus gratiosus, hilarius, & omnibus gratus) inquit ad fratres, qui per claustrum incedebant mœstri, languidi ob excessivam diei molestiam (urgebat quippe aestas magnusque aestus caloris) Fratres, eamus prandium; namque jam præteriit hora. Respondebant fratres: Quò ibimus, aut quid comedemus? Nec panis est, nec vinum, nec obsonii genus ullum. Confidite in Domino, inquit S. Dominicus: Omnipotens etenim labore non permittit sub egestate sibi servientes, aut qui spem suam in illo reponunt, quibus frequentes mirabiles suas miserations ostendit; cui proprium est misereri, nec longè abesse ab iis, qui tribulationem patiuntur; sed illis compati, qui sustinent in patientia. His aliisque piis & salutaribus dictis convenerunt in refectorio, ubi magis admirati sunt fratres, dum benedici mensas viderunt absque edulii. Dum autem federent, ingredi viderunt in triclinium viginti adolescentes, valde formosos, succinctos & expeditos ad serviendum, qui & ministrarunt panem, vinum, & omne obsonii genus necessarium recumbentibus, numero quingentis. Terminato verò prandio, inclinato capite, & salutatis fratribus, bini suo ordine exierunt è refectorio, admirantibus fratribus, & Deum collaudantibus, qui tantum in eis voluit perpetrare miraculum.

C
ex recensione
Waddingtonis

13 Postquam autem gratias solverunt in ecclesia, honorabilis admodum pater noster S. Dominicus pulchrum valde ad eos habuit sermonem de fide & spe, quam in Domino debebant habere. Idque ei moris erat prædicare in omnibus hujus Religionis domibus, per quas transibat. Semper enim exercitabatur in Dei obsequio; erantque ejus sermones sani & bonæ intentionis, & verba gratissima atque salutaria; videbaturque ejus lingua à Domino moveri. Neque adeò admirandum est, quod Dominus per eum & per S. Franciscum tam gloriosum patrariit miraculum; quia valde eos dilexit. Nec etiam quisquam mirari debet, quod pater noster S. Dominicus, alieni Instituti author, synodo interfuerit Minorum; quia pater noster S. Dominicus & S. Franciscus erant chari socii, & ex corde invicem diligebant. Hactenus

apud Waddingum scriptor ille Hispanus, cujus relationem summa cum facilitate admiserunt nuperi Annales Dominicani; quamvis ea non creat adjunctis, que difficultatem patinntur, nec inobservata transeunda erant.

D

14 Hispanum allegati testimonii auctorem fuisse unum è S. Dominicis sociis, aut scriptissime seculo XIII, ex solidi adductis verbis nequeo affirmare; nec aliunde illius Opusculum editum dicitur, nec nomen indicatur. At siue ille scripsit seculo XIII, siue paulò serius, omnino prodit, se non satis fuisse instructum de re, quam tractabat. Etenim, vivente S. Francisco, generalia Minorum comitia numquam in quodam oppidulo, sed prope Assisium apud S. Mariam in Portuncula, vel in vicino campo, dum plures convenerant, quam quos capere posset monasterium illud, tam temporis certè modicum. De quibus autem comitiis Anonymo ibidem sermo fuerit, nisi de generalibus, si quingeni fratres Minorum ad ea convenerint? Deinde qua verisimilitudine idem ille scriptor, istud quodcumque S. Francisci monasterium tunc temporis tam amplum fecit, ut in ejusdem triclinio potuerint quingeni fratres ad mensas simul accumbere? Si tam numerosi convenerint (quod de comitiis generalibus libens admitto) non videtur dubitandum, quin ipsi variis in cubiculis, aut non omnes simul in eodem, aut etiam in aliquo campo vel patenti loco, ad reficienda alimentis corpora discubuerint. Pratereo, quod etiam verisimilius sit, Franciscum potius, divinam providentiam saepe alias expertum, in domo propria, quam Dominicum in aliena, precipuam de prandio curam habuisse.

E

15 Hinc miraculum illud viginti adolescentium (angelorum opinor, adolescentium habitus) qui triclinium inopinatò ingressi quingenis fratibus, simul discubentibus, panem, vinum, & omne genus obsonii necessarium ministrasse dicuntur, mihi parum probabile appareat. Miror, hac non' advertisse Dominicanos Annales, quis ad infirmandas de S. Dominicis in capitulo Storearum presentia relationes, studiosè observarunt, quocumque in iis fabulosa aut suspecta apparet. Miror etiam, illos adversus eamdem Hispani scriptoris narrationem non objecisse veterum S. Francisci biographorum, ac maxime S. Bonaventura silentium, ex quo sidem pag. 531, num. 33 contra alias istas de S. Dominico in comitiis Storearum presente relationes tam prolixè acriterque differuerunt, ac si credidissent, inter fabulas computandum, quidquid scitu dignum sanctus ille doctor scire potuit, nec tamen dixit in loco, ubi dicere erat congruum.

non caret illa difficultas

16 Verūtamen S. Bonaventura silentium vim exignam, aut potius nullam habere potest, ubi solum agitur de presentia S. Dominicis; constat enim, personas ab illo frequenter omitti, ac paucas memorari præter Franciscanas; de S. Dominico autem nullum apud eum in tota S. Francisci Vita verbum fieri. Sive sanctus doctor id eo fecerit consilio, ut omnia, que ad Dominicum spectabant, Dominicanis scribenda permitteret, ne foris vel inscius ipsis quid minus gratum proferret, siue alia de causa nobis ignota; certum est, ipsum de S. Dominico constanter tacuisse, nec memorasse quidem articulam ejusdem cum S. Francisco amicitiam, licet hanc ignorare non potuerit, quam B. Joannes Parmensis, cui in generale Ordinis ministerium proxime successit, in encyclicis litteris suis afferuit. Eadem forsitan

Non tamen
obstat Bonaventura si-
lentium,

de

A de causa par est de Dominico silentium apud Thomam Celanensem. Tresque Socios, qui S. Franciscii gesta ante S. Bonaventuram scripsierunt; quamvis nec his ulla verisimili ratione eadem illa inter ambos sanctos Instructores necessitudo latere potuerit.

17 At enim inquit, sese hoc Bonaventura silentio non moveri, ut S. Dominici presentiam in capitulo Storearum simili modo ab illo taceri potuisse credant; tum propter ingenitem fratrum numerum, qui ejusdem comitiis adfuererent, & per quos proinde ea res propalata non potuisset non ad Bonaventura notissimam pervenisse; tum quod S. Dominici presentia non tam levis momentis videri potuisse Bonaventura, ut eam ab illo negligenter frisse, sit verisimile; tum denique, quod Bonaventura in eum scribendo inciderit locum, qui ejusdem rei mentionem fieri poscebat; scilicet in Vita num. 52, ubi de iisdem comitiis, de congregatorum in iis ultra quinque millia fratrum miro numero, eorumdemque omnium ex divina liberalitate viclus sufficientia, salute corporea, & spiritualis jucunditatis affluentiâ agebat. Contrà verò nullum ex tota S. Francisci Vita proferri posse hujusmodi locum, qui Bonaventuram monere debuerit, ut de peculari illa inter utrumque sanctum Patriarcham contraclâ amicitia habuitisque colloquiis meminisset. Non inficior, has rationes minimè contemendas; sed eadem, si Franciscanorum narrationem de S. Dominico, in capitulo Storearum presente, fabulosam esse evincant, evincent etiam ejusdem esse furfuris illam, quam ex Hispani scriptoris testimonio suprà allatam sine censura admiserunt sape laudati Annalista; ut modò ostendam.

18 Quingentorum fratrum numerus, quos Hispanus iste comitis Minorum, S. Dominici presentiâ honoratis, interfuisse, tradidit, quamvis plurimum à quinque millibus distet, amplior tamen est, quam ut probabiliter credi possit, eos, que à S. Dominico ibidem gesta viderant, tam caute tacuisse, ut non potuerint nec debuerint ad Bonaventuram pervenire; maximè cum iis refletur in Prologo, se ad scribendam S. Francisci Vitam habuisse frequentem ac diligentem... collationem cum illius familiaribus, qui tunc supererant in vivis. Non erat etiam ob minorem quidem, at certè sat amplum congregatorum fratrum, quingentorum scilicet, numerum S. Dominici presentia levioris momenti res, ut ea ex hoc capite negligenda Bonaventura visa fuisse credatur. Relate quoque dignissimum erat divine providentia miraculum, per viginti adolescentes valde formosos (quos nisi calestes genios?) ac inopinatè apparentes, quingentis fratribus panem & vinum, & omne obsonii genus necessarium benigne largientis. Profecto hoc multò illustrius erat, quam qua idem sanctus doctor in Vita num. 39 de S. Francisco & undecim ipsis sociis, Româ redēuntibus, in solitario loco pane refelis, minimè negligenda putavit.

19 At fortè Bonaventura non in eum scribendo inciderat locum, qui ejus rei mentionem fieri poscebat? Imò verò in eum incidit, qui hanc non minus, quam à S. Dominico in capitulo Storearum gesta feruntur, memorari posculabat. Etenim in Vita loco ab Annalista Dominicanis indicato Bonaventura, non de solo agit capitulo Storearum, sed de omnibus capitulis generalibus, in quibus omnibus (etiam in illo omnium maximo quinque millium fratrum) di-

vinam providentiam mirè cluxisse, affirmat. Processu quoque temporis, inquit, multiplicatis jam fratribus, cœpit eos Pastor sollicitus (Franciscus) in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula ad generale capitulum convocate. . . Ubi, licet omnium necessariorum esset penuria, fratumque multitudo ultra quinque millia conveniret aliquando, divina tamen opitulante clementia, & victus sufficientia suberat, & salus comitabatur corporea, & spiritualis jucunditas affluebat. Hoc ille universum de comitiis generalibus, aliis aliis numerosoribus; post quae ad provincialia progreditur: Capitulis verò provincialibus &c.

20 Nonne hic congruus erat locus commemo randi, quingentos fratres in uno ex capitulis iis congregatos, in summa ciborum omnium penuria à viginti adolescentibus divinitus missis, seu angelis, tam mirabiliter fuisse refectos? An non poscebat hic locus, ut sanctus doctor divinam in panperes Christi providentiam & benignitatem tam illustri exemplo commendaret? Attamen ille landavit quidem generaliter singularem Dei in pascendis illis, dum ad comitia sua convenerunt, munificentiam; sed non ait, miraculum aliquod, quale anonymous Hispanus narrat, in iisdem comitiis aliquando evenisse. Itaque S. Bonaventura silentium, si quam vim haberet adversus assertam ab aliis S. Dominici in capitulo Storearum presentiam, haberet pariter adversus Hispani Anonymous narrationem, à Dominicanis Annalista nibilominus sine tergiversatione admissam. Haclenus de silentio S. Bonaventura: addamus etiam pauca de silentio aliorum.

21 Thomas Celanensis in Vita edita num. 34 retulit, S. Franciscum cum undecim sociis Româ redeuntem in via per ignotum virum mirabiliter pastum fuisse; ac deinde num. 55, eidem à Deo provisum de alimento, dum Anconam navigabat. Neutri tamen factio Celanensis adfuerat, qui verisimiliter interfuisse debuit illustriori in comitiis generalibus quingentorum fratrum apud Anonymous Hispanum memorato. In iisdem comitiis adesse etiam debuerunt Tres Socii, Leo, Ruffinus & Angelus, apud quos nibilominus è quæ alio silentium est de hoc memorabili facto. Frustra quoque illud queras apud auctorem Vita, quam Secundam appellavimus, ut & apud Anonymous Perusinem; quorum omnium de tam illustri miraculo silentium quis eorumdem ignorante negligenter sine hastigatione adscribat? Simili fere modo ratiocinari licet de reliquis scriptoribus gestorum S. Dominici, qui nibilo magis id racere debuerunt; ac nominatim de Gerardo de Fracheto, & Theodorico de Appoldia, qui illius Vitas priores suppleverunt, ac præ ceteris tradiderunt ejusdem gesta cum S. Francisco, singulari remque amicitiam, qua inter hos duos Santos intercessit.

22 Judicet equus lector, an non ego ex istorum omnium silentio adversus Hispani Anonymous narrationem reclins, quam Dominicani Annalista ex silentio S. Bonaventura, eorumdem verbis concludere possem: Quid jam restat, aut quid desiderari præterea potest, quin rem totam multo post tempore excogitatam atque confitam existimemus? Ast nolim ego ignotum scriptorem Hispanum hujusmodi verbis repellere, quamquam, pleraque narrationis adjuncta, atque hinc etiam ipsum miraculum, mihi sint suspecta. Quod vero ad S. Bonaventura priorumque

AUCTORE

C. S.

S. Francisci biographorum silentium attinet, cum iidem velut ex condicō etiam de eorumdem Sanctorum amicitia & colloquiis, de quibus aliunde constat, tacuerint, non potest illud mihi S. Dominici in aliquo capitulo Franciscanorum presentiam certò fiditiam facere; quam tamen si propter ea pro commento haberem in traditione Minorum, pro commento pariter reputarem in Hispani Anonymi narratione. Oppugnat præterea Annalista Dominicanus Minorum de eadem narrationes ex eo, quod in iisdem nonnulla fabulosa adjuncta legantur. Neque ego ea omnia pro veris admittenda censeo; sed nec similibus caret relatio Hispanica, ut dixi superius. Quam ob rem breviter inquiramus, quid de hoc arguendo probabiliter credi posse videatur.

Nihil prohibet, nos opere nari,

B

23 Primò mihi probabile ac omnino verisimile appareat, S. Dominicum fuisse aliquando in aliquo capitulo Minorum, in eoque pro more suo sermonem habuisse. Hoc enim non solus iste Hispanus affirmavit, verum etiam scriptores Franciscani, Pisanus, auctor Speculi vite S. Francisci, scriptor Floreti, aliquique plurimi recentiores. Ac singuli quidem aliquid erroris sua narrationi immiscuerunt (nam Minores tradunt, capitulo istud fuisse omnium maximum; Dominicanus vero Hispanus, celebratum statuit in quadam oppidulo, ac quingentos fratres, in eoque congregatos, in uno triclinio conventus simul accubuisse) sed hujusmodi errores facile obrepere solent scriptoribus aetate locoque remotioribus; ut non cogamur propterea ipsam S. Dominicū in aliquo Franciscanorum capitulo presentiam, de qua ambe partes convenient, inter fabulas numerare. Deinde cum etiam ex verbis Ventura Vronensis num. 9 datis, constet, Dominicum soluisse ad religiosos aliorum cœtus venire, & apud eos verba facere; nec tamen in Vitis ejus pecuniaria hujus consuetudinis exempla legantur, non potest etiam precipitorum biographorum silentium aduersus ejusdem presentiam in aliquo capitulo Minorum quidquam ponderis habere.

S. Dominicus generalibus Minorum comitiis

C

24 Quod spectat ad tempus, quo S. Dominicus hujusmodi generali capitulo videri possit interfuisse, ex Tabula chronologica gestorum illius, apud Echardum tom. I Bibliotheca inter pag. 88 & 89 exhibita, colligitur, id factum non esse ante annum 1218, ante quem dominicus in Pentecoste, quod erat præstutum generalibus comitiis habendis tempus, numquam fuit in Italia, extra quam Franciscus ea numquam celebravit. At priori, eaque majori, parte anni 1218 dominicus Roma & alibi in Italia versatus fuit, nec quidquam obscurare videtur, quo minus tunc potuerit circa Pentecosten Assisum adiisse. De sequenti anno disceptatur, negantibus cum Echardo laudatis Annalistis Dominicanis, potuisse sanctum institutorem suum tum temporis interfuisse Assisi, & contrarium opinante Cupero.

anno 1218 vel 1219 interfuisse.

25 Duobus sequentibus annis, quibus in Pentecoste supervivit S. dominicus, credendum non est Franciscanis comitiis interfuisse, cum ipsem sua eodem tempore celebraverit Bononia. Oportet igitur, illum alterutro anno, nemirum 1218 vel 1219 ad Franciscana accessisse, si id umquam fecerit, quod mihi saltem probabilius appetet. Verumtamen pro alterutro anno certò figendo, non inventio sat firmas rationes. Pro anno 1219 stat Waddingi aliorumque auctioritas; sed iidem volunt, ejus anni comitia fuisse illa omnium maxima; quod mihi non satis videtur probabile ob rationes suo loco expositas: contra eundem vero an-

num faciunt quidem argumenta Echardi, minime contennenda; sed hec quoque ejusmodi non sunt, quin possint fallere. Duo siquidem aquæ ambigua statuit Echardus; primum est, Jordanum annos ab Annuntiatione, seu potius à Paschate computasse; alterum est, S. Dominicū ex Hispania disseminum ab eodem illigari anno 1219 sic inchoato; horum autem si alterutrum fallat, ruunt cetera; neutrū vero fallere, mibi nondum probarunt novissimi Annalista Predicatorum, quamvis Echardus sententiam à pag. 519 usque ad 530 multis stabilire conatis sint.

§ II. Discutitur narratio Bartholomaei Pisani de capitulo Minorum, cui S. Dominicum interfuisse, putavit.

Q Uotquot asseruerunt, S. Dominicum aliquando singulariter quando adiisse in comitiis Fratrum Minorum, affirmarunt pariter, in iisdem singularem Dei providentiam eluxisse; quod cum S. Bonaventura in omnibus generalibus comitiis eorum per eluxit. factum esse, observaverit, omnino admittendum est. At nec ipse, nec illo antiquiores biographi tradiderunt, divinam illam providentiam in ullo ex iisdem capitulis manifesto miraculo illustratam fuisse. Singulari scilicet providentie Dei adscribi potuit debnitque, quod tanto pauperculorum Fratrum numero, qui quinque millia aliquando excessit, vietis sufficientia semper adfuerit, nullo quidem interveniente insolito miraculo, sed viciniis accolisque loci, sive rogatis, sive etiam sponte sua, abunde afferentibus necessaria. Primus, quem quidem novi, Anonymus Hispanus verbis precedenti & recitatis scriptus, intervenisse miraculum, mibi, ut ibidem dixi, non satis probabile. Fortasse iste audierat, in capitulo, cui S. dominicus interfuit, instante prandendi hora, vietum defuisse; sed paulo post inopinatè advenisse, qui paratos ex elemosynis cibos, tanta multitudini satianda necessarios, affatim attulerunt. Si quid tale conigerit, praesente S. dominico, potuit hic sane id merito admirari, divinaque adscribere providentia; potuitque ejusdem fabelli narratio, dum per ora pervasis multorum, alienis adjunctis vestita ad Hispanum Anonymum pervenisse. Undecimque tamen ea ille didicerit, suscipi mihi sunt ob rationes, quas superius jam exposui.

27 De capitulo, quod sua presentia S. dominicus honoravii, plus vice simplici etiam mentio fit apud Pisanum in libris Conformatiis; ac in primis Conformatitate I, fol. 14, col. 2 prima editionis Mediolanensis; ubi ista legere est: Declaratus fuit etiam beatus Franciscus beato dominico in capitulo generali, celebrato per beatum Franciscum apud Assisum. In quo cum essent ultra quinque millia fratrum, ipse beatus dominicus cum pluribus ex suis affuit fratribus, ubi divinam providentiam agnovit circa fratres adesse meritis beati Francisci; cum tot fratribus nihil habentibus, nec de vietis cogitantibus, subito divina providentia omnia eis ministriavit copiosè, propter quod ipse beatus dominicus dicere habuit: "Verè dominus habet curam de istis sanctis pauperculis; & ego nesciebam.", Eadem leguntur in Pisanī editione Bononiensi anni 1590, fol. 18, col. 1. Se

D

E

F

Datur narratio Pisani, plus vice simplici etiam mentio fit apud Pisanum in libris Conformatiis; vel hujus editoris, de capitulo, cui interfuit S. dominicus.

113

A in his verbis corrigas, quod de numero congregatorum dicitur (neque enim capitulo omnium numerofissimo S. Dominicus interfuisse mihi videtur) non video, quin ea pro veris nequeant admissi; nec credi posse tali quid exclamasse Dominicus. Quamvis enim nullus dubitem, quin summâ ille fuerit in Deum fiduciâ, hujusque providentiam dudum antè habuerit perspectam, non credo, illum propterea, dum eamdem tam manifeste dennò experiebatur, abstinere debuisse ab illis verbis: Verè Dominus habet curam de istis sanctis pauperculis; & ego nesciebam; quae non ignorantis aut diffidentis sunt, sed admirantis & laudantis. Quare miror, Annalista Dominicanus pag. 538 eadem, velut sancto suo institutori injuriosa, oppugnanda censuisset.

maximam partem accepta ex Legenda.

B 28 Ejusdem capituli rursum meminuit Pisanius in Conformatitate 10, fol. 112, col. 1 & 2; sed cùm hic pro ampliori relatione remittatur ad Conformatatem 24, postremum hunc locum adeamus. Fol. 207 hac ibi habentur: Secundò id ostendens & declarans (Conformatitatem in cibando) est, quando capitulum generale celebravit in planicie Assisi apud sanctam Mariam de Portiuncula, ubi (ut dicit prima pars Legendæ Majoris) licet esset omnium necessarium penuria, Fratrumque multitudo ultra quinque millia, divina tamen opitulante clementia, & viatùs sufficientia affuit, & salus corporalis concomitata, ac spiritualis jocunditas super omnia affuit inter eos. Observa hic, studiose lector, laudatam hoc loco Legendarum Majorem Vitam esse à S. Bonaventura scriptam, in qua secundum partitionem meam num. 52 ista, non sequentia, beginitur. Hinc subditus Pisanius: Et quia non aliter tangit dicta pars (Legenda per Bonaventuram) hoc insigne miraculum, Antiqua Legenda hoc refert in hunc modum. Que igitur subditur relatio, non ex S. Bonaventura desumpta est, sed ex Antiqua Legenda, que qualis sit, non habeo compertum. Certe non potest per hanc designari Legenda Thome Celanensis, nec Trium Sociorum, nec denique ea, quam Secundam appellavimus; nam in nulla harum memoratur s. Dominici in eo capitulo presentia, de qua ibi agit Pisanius.

quam vocavit Antiquam: at mihi ignota;

C 29 At legitur illa tum in tribus editionibus sape memoratis Speculi vita S. Francisci, tum etiam in ejusdem Ms. nostro apographo Lovaniensi, in quo tam similis ea exstat narratio, ut vel ex Pisani libro in Speculum vita, vel ex hoc in illum, aut denique in utrumque ex eadem quadam Legenda translata fuisse omnino videatur. Sed cùm Pisanius ipse secundum dicta in Commentarii prævii § 2, collectore Speculi, sit antiquior, is alius quoddam Opusculum per Legendarum Antiquam designasse dicendus est, si verba illa verè Pisani sint. Dubitandi ratio est, quod admodum reverendus pater Franciscus Zenus, qui illius Opus typis edendum primus curavit, non illud dederit, quale repererat in Ms., sed primò castigandum, inde imprimendum tradiderit, ut ex testimonio R. P. Francisci à S. Columbanō ostendi in Commentarii prævii § 2. Proinde, cùm nesciamus, an inter castigationes à Zeno factas non veniant etiam additiones, quibus ille Pisani Opus subinde supplendum putaverit, certò quoque scire nequimus, an ea, quae hoc loco velut ex antiqua Legenda accepta dicuntur, re ipsa sint Pisani, an Zeni. Zeno vero certè prælucere potuit Speculum vita S. Franci-

sci, atque ab eo uticūmque Legenda antiqua appellari, quia, quemadmodum in citato § Commentarii prævii dixi, recentius non est, medio seculo xv, ac fortasse circa medium seculum xiv compositum, Zenus verò Pisani libros Conformatum edendos curavit seculo xvi jam aliquot annis inchoato, seu anno 1510.

D 30 Ex quacumque tamen Legenda relatio ista accepta fuerit, in ea sunt quedam improbabilia, quae suis locis mox observabimus. His præmissis relationem ipsam ex predicta Pisani per Zenum editione exhibeo. In quodam generali capitulo, quod beatus Franciscus apud sanctam Mariam de Angelis celebravit, congregati sunt ibi ultra quinque millia fratrum (quod in solis comitiis omnium maximis, series, quam anno 1219 celebratis, factum putamus) & sicut alibi habetur, quingenti fuerunt ad profitendum novitii. Quod de novitiis aliunde hic additur, quamvis is numerus forte exaggeratus sit, satis tamen verisimile est, magnos eorum manipulos è variis provinciis illuc fuisse adductos, ut coram sancto Patre professionem suam nuncuparent. Sed ex verbis illis, Sicut alibi habetur, observa, hac de novitiis non legi in Legenda ista antiqua; sed nec eadem legenduntur in tribus editionibus Speculi, nec in nostro apographo Lovaniensi; ad quod tamen annotatum est, eadem existare in ejusdem Speculi Ms. Bruxellensi, & quidem additis iisdem voci bus: Sicut alibi habetur; ut hinc dennò colligere liceat, scriptori apographi Bruxellensis Pisani Opus prælaxisse. Pergo modo verba ex Pisano describere.

E 31 Cui capitulo (imo, ut opinor, alteri) etiam affuit sanctus Dominicus, pater Ordinis Prædicatorum, cum septem fratribus. Affuit etiam dominus Ugolinus Cardinalis, qui fuit tunc protector Ordinis, & postea (ut beatus Franciscus eidem prædictus) Papa Romanus, vocatus dominus Gregorius nontus, qui beatum Franciscum ascripsit catalogo Sanctorum. Et cùm curia Papæ tunc esset Perusii, dictus Cardinalis studiosè venit Assisi, & omni die veniebat ad videndum beatum Franciscum, & quandóque cantabat Missam, quandóque prædicabat, & faciebat sermones fratribus. His paululum sistamus. Que de Cardinale Hugolino dicuntur, nullam parint difficultatem, sed omnino congrua sunt, que de eodem narrant Vitæ antique, quas edidi. Attamen erat is tunc quidem Minorum Ordinis protector, sed nondum auctoritate Apostolica confirmatus, ut suo loco dicimus est in Commentario prævio.

F 32 Hanc aquè verisimiliter afferere possum, curiam Papæ, seu Honorii III, tunc fuisse Perusii. Annalista Dominicanus pag. 539 opositum contendunt ex ejusdem Ponificis litteris, quas in Regesto illius, in tabulario Vaticano affer vato, existare aiunt, datas Roma apud S. Petrum singulis ferè diebus mensis Maii usque ad Kalendas ipsas Junii. Verum cùm nesciamus, quanto tempore duraverint comitia illa, que eo anno 1219 inchoari debuerunt die xxvi Maii, in quam tunc incidit Pentecoste; cùmque Annalista nullas afferant Honorii litteras inter Kalendas Junii & ejusdem mensis diem xviii signatas, non evicerunt, Honorium initio Junii non fuisse Perusii, neque ante ipsum aliquos è curia illius, & inter hosce Hugolinum, illuc progressos advenisse. Nolim tamen, id ita factum esse, afferere; nam mihi quidem videtur, seu Pisanius,

quamdam etiam difficultatis obnoxiam,

aliaque etiam ab aliis capitulis.

AUCTORIB.

C. S.

sen hujus editor, uti S. Dominici presentiam ad capitulum Storearum non recte reuinuit, ita etiam nonnulla alia, in aliis comitiis facta, ad idem illud, congregatorum numero celeberrimum, capitulum reduxisse, ut illud quoque de Pontificie curiae presentia ex fallaci conjectura eodem referre potuerit. Verumtamen ex solo capite, quod Honорius anno 1219 non fuisse Perusii, Pisanius hic argui nequit, cum annum habiti capituli non adscriperit.

*ad illud, cui
S. Dominicus
interfuit,*

33 Apud Pisanium ita pergitur: Cum autem veniebat visitare (Cardinalis Hugolinus) illud sanctum collegium, & videret illos in campo turinatum ad sexaginta, ad centum, ad trecentos, sedentes in collocutione divina, aut in oratione & lachrymis, aut in exercitiis; & cum tanto silentio, quod nullus penitus erat rumor vel strepitus, admirans de tanta multitudine, ut castrorum acie ordinata, cum lacrimis & magna devotione dicebat: Verè castra Dei sunt hæc! Non enim audebat aliquis inter eos fabulas dicere, seu truffas (id est, nugas, jocos) sed ubique congregabantur, vel orabant, vel plorabant, vel aliqua de salute animæ loquabantur. Et habebant ibi in campo loca distincta per turmas de caricis (ex carice voluntate dicere) in circuitu & supra. Unde propter hoc vocatum est capitulum illud de CARICIS, alias Storearum. Lecti vero erant terra nuda, vel modica palea: cervicalia autem lapides vel ligna. Propter quod erat cunctorum tanta devotio, quod ex curia domini Papæ, ibi propinquam, multi comites & barones, duces & milites, Cardinales etiam cum episcopis & clericis personaliter, & nobiles cum popularibus concurrebant, ut viderent tam sanctam multitudinem & humilem congregationem, quam mundus detinat sanctis hominibus numquam simul & semel habuit similem: ad videndum etiam venerabile caput ipsorum beatum Franciscum, qui tam pulcrum prædam mundo rapuerat, & tam devotum gregem ad pascua Christi dirigebat.

*perpetram re-
lata:*

34 Hæc omnia dicuntur de capitulo, Storearum vulgo dicto, & satis verisimilia sunt, licet forsitan plusculam exornata. Veram huic capitulo interfuisse S. Dominicum, non credimus, quodque de propinqua summi Pontificis curia asseritur, incertum nobis est, sive hic de anno 1219, sive de alio agatur. Quod autem de turmis Fratrum Minorum per campum distinctis dicitur, forte non in solo capitulo, quod à Storeis appellatum fuit, sed in aliis quoque contigit; cum modicum S. Maria de Portiuncula monasterium non videatur satis capax multitudinis Fratrum, qui ante confirmatum ab Honorio III secundam Regulam omnes ad annum capitulum in Pentecoste debebant convenire. Redeo ad relationem: Congregatis autem omnibus, surrexit sanctus pater, pastor & venerabilis dux, Franciscus, & in fervore spiritus illi beato gregi verbum vitæ proposuit voce atrisona & tubali, quam sibi divina unctio infundebat. Et istud thema proposuit: "Magna promissimus, mors, iora promissa sunt nobis: servemus hæc; asperiremus ad illa. Brevis voluptas; perpetua pena: modica passio; gloria infinita." Et super hæc devotissime prædicans, hortabatur omnes ad poenitentiam, & obedientiam sanctæ matris Ecclesiæ; ad suavitatem charitatis fraternalis; ad orandum pro universo populo Dei; ad patientiam in adversis; ad munditiam & ca-

stitatem angelicam; ad pacem & concordiam cum Deo & hominibus; ad humilitatem & mansuetudinem cum omnibus; ad mundi contemptum; ad ferventem zelum Euangelicas paupertatis; ad sollicitudinem & vigiliam sanctæ orationis & divinæ laudis; ad jactandum totam curam animæ & corporis in pastorem bonum & nutritorem animarum nostrarum & corporum, Dominum Iesum Christum benedicendum.

D

*quædam es-
tim de SS.
Francisco &
Dominico*

35 Et propter hoc melius observandum, præcipio vobis Fratribus omnibus hic congregatis in meritum obedientiæ salutaris, quod nullus curam vel sollicitudinem aliquam habeat de aliqua re comedibili aut potabili, aut de aliquibus aliis necessariis corporum: sed solum intendatis orationi & laudi Dei, omnem curam projicientes in Christum; quoniam ipsi est specialis cura de nobis. Et ita fecerunt omnes, hylari animo ad orandum currentes. Sanctus autem dominicus, qui ad hoc præsens erat, admirans de mandato, quod fecerat beatus Franciscus, & reputans, eum indiscretè procedere, ed quod præcepit in tam magna multitudine, ut nullus haberet curam de rebus necessariis corpori, extimabat, in tam magna multitudine inconvenientiam debere contingere; sed dominus Iesus Christus volens ostendere, quod ipse curam gereret de tam caris oibis & suis pauperibus singularem; statim inspirando facta est manus Domini super Perusinos, Spoletanos, Fulginenses, Spellenses, Assisianos, & cunctas circumadjacentes civitates & castra; & veniebant cum asinis, mulis & equis, oneratis pane & vino, fabis & caseo, & omnibus bonis, quibus putabant, illos beatos pauperes indigere.

36 Insuper portabant tobaleas (id est, mapas) & vase, magna & parva, & quicquid utensilium opus esset, & beatum se putabat ille, qui devotius & attentiùs eis servire posset, & in omnibus illi beatæ multitudini necessaria studiosissime providere. Ad hac obseruo, S. Franciscum nusquam in Regula sua præcepisse, ut Fratres sui à necessario vitiis querendo abstinent, sed voluisse, ut illum mendicando sibi compararent. Domino famulantes (inquit in Regula cap. 6) vadant pro eleemosyna confidenter. Nullum quoque in antiquis vitiis ejus exemplum legi, quod suprà dictum præceptum in comitiis datum ullo modo facere posset verisimile, eo saltem sensu, quo ibi videretur referri. Etenim quæ adduntur de S. Dominicō, ac speciatim hæc verba: Ut nullus haberet curam de rebus necessariis corpori, faciunt, ut nequeamus dicere, præceptum illud solum injunctum suisse iis, quibus ea cura commissa non erat à S. Francisco, sed suisse alios ad mendicandum in vicinis civitatibus ac vicis constitutos. Si quid tale Franciscus fecisse diceretur, ut omnem vitiis sollicitudinem à ceteris amoveret, id facile possemus credere. Verum incerto auctor, cuius etatem ignoramus, non tribuimus tantum, ut credamus, S. Franciscum præcepisse, ut in congregatione quinque millium hominum, nullus esset, qui necessaria procuraret.

*minimè ve-
risimilia.*

F

37 Hinc, quod de S. Dominicō additur, sponte corruit: nam si factum non sit, quod minimè factum existimamus, non potuit S. dominicus de eo male judicare. Præterea huic sancto notior erat Francisci sanctitas, ac major erat prudensia, quam ut de illius factis dictis temere judicasse

*aliquæ n-
mis exorna-
ta.*

A *cäſſe credi queat & expeſtäſſet nimirum exitum rei vir prudentissimus, ſi quid vidiffet, quod cum prudentia legibus non potuifet illico componeſſe. Exaggeratum etiam quoad modum videatur, quod verbiſ huius poſtea ſubditur: Statim inspirando fačta eſt manus Domini ſuper Peruſinos &c: quamvis enim non dubitemas, quin omnes vicina civitates, apud quas ſumma erat de S. Franciſco ejusque Fratribus exiſtimatio, liberaliter concurrerint ad ſuſtentandos congregatoſ, ac non modo cibos ſuprā nominatoſ, ſed etiam alioſ & meliores abunde attulerint; non credimus tamen, omnes illas ſimilis ſola divina iſpiratione ad hoc fuſſe permotaoſ. Ardor ille multorum, congregati Fratribus iſercire deſiderantim, omnino credibilis ac veriſimiliſ eſt. Hinc probarbia etiam ſunt, qua ibidem ſequuntur: Vidiffeſ ante illum coetum Sanctorum milites & nobiles devotissime ſervienteſ. Vidiffeſ ibi clericoſ & devoṭoſ fideleſ more domicellorum undique diſcurrenteſ. Vidiffeſ adoleſcentium floridam juventutem cum tanta instantia ministranteſ, ut videantur, non pauperculiſ Fratribus, ſed Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Christi ſervienteſ. Hac, inquam, etiam ſi forteſ exaggerata ſint, nec à pietate fideliū, nec à veriſimilitudine abhorrent.*

*fabiſ tamque
de S. Domi-
nico,*

B *38 At correſtione indigent, qua de S. Do-
minico auſtor adjungit hiſ verbiſ: Quæ omnia
cum ſanctuſ Dominuſ cerneret, & divinam
providentiam verè ibi cognoveret, humiliter
redargueſ ſemetiſum de juſticio indiscretio-
ni prædicto, quod fecerat, genuflectenſ bea-
to Franciſco, dixit humiliter culpam ſuam, &
aīt: "Verè Dominuſ habet curam de iſiſ ſan-
ctiſ pauperculiſ; & ego neſciebam. Unde ex
nunc promitto ſervare ſanctam paupertatem
Euangelicam; & maledico ex parte Dei omneſ
Fratreſ de Ordine meo, qui in iſpo Ordine
habere proprium præſumpſerint., Fuit igitur
beatus Dominieus valde aedificatus de fide beati
Franciſco, & de poviſtientia divina & copia ab-
undantissima omnis rei. Nam ſic ſanctuſ ve-
rū & ſapiens Deum fideliffimum advertit in
omniſ verbis ſuis: quia, ſicut agri virgulta
crescere facit Deus & lilia, & ſicut pafeit cœli
volatilia, ſic ſuis pauperibus cuncta præbet
neceſſaria. Ex hiſbe corrigeſa quedam eſſe, ex
ſuprā dielis ſtatue: nam ſicut S. Dominicuſ præ-
cipiuſ juſticii reum hic fuſſe, non putamus, ita
nec ejusdem paenituisse, credimus. An verè idem
Sanctuſ ſtrictiore illam, quam Miñores proſte-
bantur, paupertatem Euangelicam ex eo tem-
pore ſervare ac in Ordine ſuum introducere
decreviſſe credi poſſit, pendet ex tempore, quo
iſ eamdem in ſuo Ordine lege lata ſtabilit; de quo
infrā pluribus. Non tamen credimus, eumdem ſan-
ctuſ institutorem tunc etiam imprecatum eſſe
fratribus ſuis, legem, quam nondum tulerat,
recuſaturis.*

*que Waddin-
guſ tempe-
riuſ recen-
ſuit.*

C *39 Vidiſ Waddinguſ, multa in relatione iſta
modo parum probabili expoſita eſſe, ideoque ad
annum 1219, num. 16 maluit eadem compen-
diosè ac multim̄ mitiſata referre verbis, que
ſubdo. Severè omniſ interdixit (S. Franciſcus)
ne de rebus ad corpus pertinenteſ ſoliciſ eſ-
ſent, ex illa Psalimi (54, v. 23) ſententia,
"Jaſta ſuper Dominuſ curam tuam, & ipſe
te enutriet." Aderat huic Franciſci edi-
cio B. Dominicuſ, eique hoc nimium viſum
eſt, cum vereretur, ne quodammodo Deus*

tentari videretur, ſi non tantæ multitudini alia-
menta pararentur; ſed non multo poſt, ecce,
ex omniſ finitiſ urbibus & pagiſ concur-
ſum hominum ac jumentorum, omneſ omniſ
generis commeatum, ſupelleſilem & vafa de-
ferentium: quæ reſ ita Dominicuſ permovit
ut ab eo tempore conſtituerit redditus omneſ
à ſuo quoque Ordine, qui tum naſcebat, re-
movere, diuino fretuſ præſidio, cujuſ tam iſigne
indiciuſ oculiſ ſuis viderat. Quod & fecit anno
fequenti in ſynodo generali Bononiæ collecta;
& ad ultimum vitæ terminum ſub ſuæ maledi-
ctione interminatione in eos, qui poſſeſſioneſ
in Ordinem introduderent. Hec Waddinguſ i-
at maleſem, ut nec preceptum S. Franciſci affi-
rmäſſet, nec iudicium de iſo tribuiffet S. Domi-
nicuſ: utrumque enim proſectum videtur ex ni-
mia amplificandi libidine auctoriſ ignoti, qui
iſpo ſcribendi modo exaggerationeſ ſuas mani-
fieſtāt ſatir.

D *40 Subjungo reliqua ex laudato libro Pifa-
ni: In illo autem capitulo fuit dictum beato
Franciſco, quod multi Fratres portabant lorica-
m ad carnem & circulos ferreos; propter
quod multi infirmabantur, & impediabantur
multi orare, & aliqui moriebantur. Unde ipſe,
ſicut dulcissimus & pius patet, præcepit per
obedientiam omniſ, quod, quicunque ha-
berent loricas & circulos ferreos, in conſpectu
eius deponerent. Et inventæ ſuunt bene quin-
gentæ loricas, & circuli ferrei brachiorum &
veneris in tanta multitudine, quod fecerunt u-
nuth magnum aceruum. Qui omnia fecit eos
relinquere. Post hæc ſanctuſ pater Franciſcus,
doceſ & consolans univerſos, & instruetis i-
quomodo de præſenti ſeculo nequam evadereſ;
cum benedictione Dei & ſui cuique conſola-
toſ remiſit in diuersas mutuſ partiſ. Hec omni-
no confona ſunt moribus S. Franciſci, qui, ut
doceſ ejusdem antiqui biographi, holebat in ſu-
bitis ſuſ ſimiam auſteritatē, qua ant vita nou-
xia eſſet, aut bona opera impideſret.*

E *41 Vero tamē in illis quoque verbis exag-
geratio ſit, ſi intelligenda ſint de ſolo Sto-
rearum; ſeu omniū maximo capitulo, uii ſonant. Nam
Tres Socii, qui omniſ capituloſ a S. Franciſco
celebrauſ veriſimiliſ interſuere, in Appendix
ſuprā edita; num. 59 hac de re generatiſ ſu-
loquuntur: Arguebat præterea pius Pater Fra-
treſ ſuoſ, qui nitiduſ erant ſibi ipſiſ auſteri, vi-
giliiſ, jejuniiſ & corporaliſ exerſitiuſ nimium
iſuſtantes. Quidam enim ſe tam graviter affli-
gebant, ut cuncta in ſe carniſ exprimerent *
incentiva, quod quilibet videbatur odire ſe-
ipſum. Quos Vir Dei prohibebat, admonens
eos benignè, & rationabilitate repreheſendens;
atque ipſorum vulnera alligans ſalutarium vin-
culiſ præceptorum. Hec illi, rerum, qua in
comitiis geſta ſunt, oculati auritique teſteſ, nec
plura. Præterea hec auctoriſ ignoti verba, pre-
pter quod multi infirmabantur, & impediabantur
multi orare, & aliqui moriebantur, ſi ad
ipſum tempus comitiuſ referenda ſint, mini-
mè congruent cum verbis S. Bonaventure, qui, ſe
minus de omniſ comitiis generaliſ, certè etiam
de omniū maximis, qua Sto-
rearum nunc vo-
cantur, expreſſe afferit, falſi comitabantur cor-
porea, omniſ ſcilicet, qui ad illa convenerant; at-
que proinde nec multi ibi infirmabantur, nec propter
impediebantur multi orare, nec aliqui morie-
bantur. Itaque videtur relatione iſiuiſ auctoriſ
quiſquiſ*

F ** i.e. exten-
guerent*

AUCTORE quisquis demum ille sit, multa undique accusat. C. S. mulâsse, & diversis temporibus facta, ad famosa illa comitia cum exaggeratione transstulisse.

§ III. An S. Dominicus videri possit exemplo S. Francisci se- veriorem paupertatem in Or- dinem suum induxisse.

*Non appareat
à vero alienum, S. Du-
minicum*

QUamquam minimè credimus, S. Franciscum à severo decreto venuisse, ne quis in comitiis, ad qua ultra quinque millia Fratrum convenie- rant, necessarium corporibus viatum mendicando compararet; huncque deinde à variis civitatibus & villis circunjacentibus, sola divina inspira- tione subito & simul commotis, abundantiter allatum fuisse eo, quo ex aliis supra relatum est, modo; quamquam etiam non putamus sine habitatione admittendum, quod de cibis per viginti adolescentes, puta angelos, prodigiosè ministratis, ignotus scriptor Hispanus, supra pariter laudatus, tradi- dit; vel sic agnoscimus tamen, ingens fuisse ac manifestum divina providentia beneficium, quod quinque millibus hominum, in campo con- gregatis, ex sola fidelium caritate omnia nece- saria abunde fuerint administrata. Imò credi- mus, eamdem divina providentia largitatem simili ferè modo eluxisse in comitiis præcedentium annorum, qua item numerosa fuisse, necesse est: utrumque enim non obscurè indicare videtur S. Bonaventura in Vita edita num. 52. Hinc non improbabilis mihi appetet Franciscorum atque hos inter Waddingi, sententia existimantium, S. Dominicum, conspecto in illorum comitiis tam evidenti divina providentie indicio, excitatum fuisse, ut & ipse possessiones & redditus sui Or- dinis abdicaret, caveretque, ne in posterum ad- mitterentur.

*S. Francisci
exempli se-
veriorum
paupertatem*

43 Indubitatum est, S. Dominicum initio Or- dinis sui aliquot possessiones pro eo acceptâsse, easque eidem confirmatas fuisse à summo Pon- tifice Honorio III; postea verò eundem Sanctum in comitiis suis anno 1220 Bononiae habuisse, illis omnibus renuntiâsse, legemque condidisse, ne possessiones aut redditus admitterentur imposto- rum. Constat similiter, Ordinem Minorum, an- no 1209 institutum, ejusdemque fundatorem S. Franciscum ab ipsorum initio fundationis nullas possessiones, nullos prorsus redditus habuisse, aut acceptare voluisse; neque ullo magnorum viro- rum consilio ab hac sua sententia potuisse dimo- veri. Nullus Religiosus Ordo hunc vivendi modum sectabatur, dum id facere caput Franciscus, ut testantur Tres Socii in Appendice Vita à me edita num. 53; ideoque ipsum ejusque primos socios alii passim deridebant, quia tempore illo nullus relinquebat sua, ut peteret eleemosy- nam ostiatim. Propterea episcopus Afficensis hu- justandi vitam S. Francisco dissuaderet conatus est, quod nimis durum videretur & asperum, nihil in seculo possidere. Hoc ipsum etiam ten- tarit Joannes de S. Paulo, episcopus Cardinalis Sabiniensis; atque ipse quoque summus Pontifex Innocentius III primò distulit illius Ordinem ap- probare, quod aliquibus de Cardinalibus no- vum aliquid & supra vires humanas arduum videretur tantam paupertatem amplecti; quem-

admodum ex primis biographis in Commentario prævio suis locis probavi, & in Vitis editis le- gere est. At Francisci constantiam iidem deinde landaverunt, eamdemque vivendi normam In- nocentius III anno 1209 approbavit.

44 Rarum ergò ac insolens eo tempore erat suis prescri- Religiosus sine possessionibus in communî vivere, pisse: nec & viatum mendicando querere, quanioque magis opositum erat inusitatum, tantò verisimilis est, Dominicanum probatur Francisci, amantissimi amici sui, exemplo ad strilli- vrem paupertatem transstuisse. Sanè non perspicio, qua ratione S. Dominici glorie repugnaret, si crederemus, hunc, quod rebus sanctisque statuit, S. Francisci exemplo statuisse. Verūtamen E- chardus pag. 80 vehementer se opponit, eique adstipulantur Annalista Dominicanus, maximè pag. 518. Ego verò nequeo laudem S. Franciso debitam negare, nec assérere dubito, admodum probabile esse, S. Dominicum illius exemplo ex- citatum fuisse, ut possessionibus ac redditibus pro Ordine suo renuntiaret. At enim contrarium, inquit Echardus, antiqua omnia monumenta evincunt; sed nullum allegat, ex quo id evinci queat. Primò producit locum ex Vita S. Domi- nici per B. Jordanum scripta, qui locus pertinat ad annum 1216, dum de electione Regula S. Dominicus cum suis tractabat. Jordani verba ab Echardo relata accipe: Proposuerunt etiam & instituerunt possessiones non habere, ne prædicationis impediretur officium sollicitu- dine terrenorum; sed redditus eis adhuc habere complacuit. Respondeo, hunc locum mihi favere saltem quod ad redditus attinet: nam interpretatio, quam ibidem addit ipse Echardus, scilicet quod usque plenam & certam haberent Ordinis confirma- tionem, ea valde ambigua est, ac etiam minus verisimilis in lectione ejusdem loci, quam exhibuit Cuperus noster in S. Dominico tom. 1, Augusti pag. 550, num. 32. Ibi enim sic le- gitur.

45 Proposuerunt etiam & instituerunt non habere possessiones, ne prædicationis impedi- retur officium sollicitudine terrenorum; sed tantum redditus recipere, unde possent sibi in viatu necessariis providere. Non compareat in hoc texto vocula adhuc, ad quam referri pos- set Echardi adjecta interpretatio: Quò usque plenam & certam haberent Ordinis confirma- tionem. Codicem autem Uxamensem membrana- ceum, quo usus est Cuperus, quique in Museo nostro servatur, probabilissime scriptum esse ante annum 1242, ibidem pag. 370 probavit Cupe- rus ex eo, quod periodus, quam ex illa S. Do- minici Vita eradi mandavit prædicti anni Bononiense capitulum Prædicatorum, in eodem codice sic erasa sit, ut adhuc utcumque legi possit. At in codice, ex quo eamdem Vitam vulgavit E- chardus, illa periodus penitus omissa fuit; unde colligas, Echardianum codicem juniores esse no- stro, ac proinde lectionem nostri preferendam esse Echardiane. Verba, que subjungit Echardus ex altera Vita S. Dominicci, per Constanti- um Urbevetanum scripta, sunt haec: Ne prædica- tionis, cui summopere debeant intendere, impediretur officium, proposuerunt ex tunc (anno 1216 in supra dicta deliberatione de eli- genda Regula) terrenas possessiones & redditus prorsus abjicere, quod postmodum in primo capitulo generali, Bononiae celebrato, affectu pariter & effectu per constitutionem immobilem perpetua fuit executioni mandatum.

D

*ex B. Jordae-
no, Constan-
tino Urbeve-
tano.*

E

A 46 Probant hæc, deliberatum quidem fuisse quorum loci anno 1216 de possessionibus ac redditibus abjiciendis, sed simul probant, nihil hac in parte, vel tunc vel deinde, decretum fuisse ante annum 1220, quo prius istud consilium ac propositum affectu pariter & effectu per constitutionem immobilem perpetua fuit executioni mandatum. At quis modo ex illis inferat, S. Francisci exemplum non fuisse incitamento Prædicatoribus illis, qui auferam illam paupertatem seculari desiderabant? Profectò S. Francisci Ordo & iniunctata tum temporis paupertas, jam ab anno 1209 ab Innocentio III viva vocis oraculo approbata, non tam obscura erant, ut non potuerint anno 1216 Prædicatores ad emulationem incitare; maximè cùm eorumdem fundator Dominicus tum recens rediisset ex urbe Romana, ubi certè tanta erat de S. Franciso ejusque Ordine existimatio, ut mirum esset, si ea ibidem non innotueret S. Dominico. Attamen nihil tunc ab illis hac super re decretum fuit, ut vidimus. Alter Constantini Urbevetani locus, ab Echardo productus, solum probat, Prædicatores jam ante capitulum Bononiense anni 1220 Roma mendicasse. Quod cur fieri non potuerint, quamvis iisdem licuum esset offerendas possessiones admittere, vel etiam aliquot tenues jam haberent?

B 47 Subdit Echardus locum Rodulphi Faventini, qui in processu canonizationis restatus est, S. Dominicum (anno 1219) curasse rescindendum contractum, quo possessiones Ordini dabantur Bononia, & adjunxit: Et noluit, quod haberent illas vel quasdam alias possessiones; sed solummodo viverent de eleemosynis, & parcè: quoniam si haberent in domo, unde possent vivere in die, nolebat, quod recipieren aliquid illa die, nec mitterent pro eleemosynis. Fato, hinc omnino constat, jam ante annum 1220 S. Dominico fixum fuisse, nullas possessiones ulterius admittere. Verum id non adeò faret sententia Echardiana, ut potius non parum obstat. Cùm enim Dominicani anno 1215 reditus acceptaverint, & anno 1216 Honorius III Papa omnes possessiones eidem Ordini collatas ac in posterum conferendas gemino diplomate confirmaverit; profectò neceste est, Dominicanos inter annos 1216 & 1220 ad strictiorem paupertatem transvisse; imò etiam inter annos 1217 & 1220. Nam teste Fraire Joanne Hispano apud Echardum pag. 50, adhuc anno 1217 multæ possessiones & redditus... datae fuerunt Dominicanis, qui cum eodem Joanne tunc morabantur Parisiis, ab ipso S. Dominico illuc missi. Qua verò ratione dicemus, ab anno 1216 interdictas fuisse possessiones Dominicanis, si eas etiam acceptabant anno 1217. Ad hæc si procurator Bononiensis contra dictum donationis anno 1219 èo usque promoverit, ut jussu S. Dominici fuerit rescindendus, quo paulo dicemus, ejusdem Sancti voluntatem de non admittendis possessionibus notam fuisse anno 1219 Dominicanis Bononiensibus ante illius adventum?

C 48 Opinionem suam etiam clariorem ac certiorum reddi, credit Echardus, ex Chronico, Humberti dicto, ex quo sequentia recitat: In hoc autem capitulo (Bononia anno 1220 habito) inter multa, quæ statuta fuerunt, fuit & hoc statutum, quod amodò possessiones & redditus non recipieren, & quod illis resignarent, quæ habebant in partibus Tolosanis. Quid hinc sequitur? Quod signum est, inquit ibidem Octobris Tomus II.

chardus, Tolosæ solùm bona, decimas scilicet ab episcopo Tolosano jam ante inchoatum Ordinem collatas, non verò in aliis cœnobis, ad quadraginta circiter jam erectis, recepta fuisse: alioquin tam istis, quam Tolosanis, ut renunciaretur, justum fuisset. Ut quis intelligat, quam hæc fallat consecutio, legat modo litteras apud Echardum pag. 13 relatas, quibus Honoriens III omnes Dominicanorum possessiones acquisitas & acquirendas confirmavit; dissi魁que, an ha littera videri possint concessa Religioso Ordini, qui nec possessiones haberet, nec umquam admittere decrevisset. Advertit hoc Echardus, & difficultatem amoliri conatus, ait, ibi agide possessionibus, S. Dominico datis ad sustentandum Prulianum monasterium sacrarum virginum, cuius curam ille suscepserat, quodque jam tum numerosum erat & crescebat in dies. In hunc finem allegavit duas donationes à Fulcone Tolosano episcopo eidem Parthenoni factas, in quarum altera anni 1215 Fulco ait: Deditus & damus hospitale, quod est ad portam Arnaldi Bernardi, cum omnibus juribus & pertinentiis suis F. Dominico Oxomensi canonico ad opus dominarum conversarum Prulii, eis temporalia & spiritualia ministranti.

E 49 Sit ita; sed an propterea credendum est, quecum alii instrumentis possestiones & redditus, de quibus in iisdem litteris fit mentio, ad Prulianense virginum monasterium pertinuisse? Inter illos etiam recensentur decime à laudato Fulcone concessa S. Dominico, quas tamen ex ipsiusmet Fulconis instrumento, apud Echardum pag. 12 relato, constat ad S. Dominici ejusque sociorum Prædicatorum sustentationem donatas fuisse. Sed ut clarius patet, Dominicanos tum alias, quam quæ ad monasterium Prulianense spectarent, tum etiam alibi, quam apud Tolosanos, possestiones habuisse, suprà landati Joannis Hispani verba, et se paulo prolixiora, recitemus. Item dixit, quod, cùm esset cum dicto F. Dominico apud Tolosam... ipse F. Dominicus... misit hunc testem, quamvis invitum, Parisios cum ullis Fratribus clericis & uno converso, ut studearent & prædicarent, & conventum ibi facerent... Et dum ipse testis & socii studearent Parisiis, data fuit ei & sociis suis... ecclesia S. Jacobi in porta Aurelianensi; ubi steterunt & fecerunt conventum, ubi multos bonos clericos receperunt, qui Ordinem FF. Prædicatorum intraverunt; & multæ possestiones & redditus eis tunc datae fuerunt, & omnia cesserunt eis prosperè, sicut F. Dominicus eis prædixerat: & etiam temporibus ipsius data fuerunt Ordini Prædicatorum castra & possestiones multæ in partibus Tolosanis & Albigenibus.

F 50 Item dixit, quod, cùm Ordo Prædicatorum haberet castra & possestiones multas in partibus supradictis, pecuniam portarent secum in via, & equitarent, & superpellicea deferrent, præfatus F. Dominicus laboravit & fecit, quod fratres ipsius Ordinis dimitterent & contemnerent omnia temporalia, & insisterent paupertati, & non equitarent, & viverent de eleemosynis, & nihil secum in via portarent: & ita datae fuerunt possestiones de Francia monialibus Ordinis Cisterciensis, & aliæ alii. Hec Joannes, in processu canonizationis S. Dominici testis quintus; ex quibus quivis facilè perspiciet primò, non pro solo monasterio virginum Prulianensi, sed etiam ad sustentationem Fratrum

optime fidei
conferuntur.

Sssss Pra-

AUCTORE

C. S.

Predicaterum ; nec solum decimas , sed etiam castra & possessiones multas data admissaque fuisse ante annum 1220. Manifestum est secundò , non tantum Tolosae vel in partibus Tolosanis & Albigensibus , verum etiam Parisis in Francia multas possessiones & redditus Fratribus Predicatoribus ante eundem annum donata , & ab iisdem fuisse recepta ; quæ scilicet possessiones de Francia postea date fuerunt monialibus Ordinis Cisterciensis , & aliæ alii. Manifestum est tertio , laborandum fuisse S. Dominico , ut suos , tam in Francia seu Parisis , quam in partibus Tolosanis & Albigensibus habitantes , induceret ad renuntiandum omnibus possessionibus suis. Postea ejusdem Sancti consilii ante latum anno 1220 in capitulo Bononiensi decretum jam acchieverant Dominicani præter Tolosanos , ac propterea hi in eodem decreto fuerint specialiter memoraendi.

Respondetur
etiam ad ar-
gumentum

B

51 Demum Echardus ipsas Falconis episcopi Tolosani litteras , quibus decimæ Fratribus Predicatoribus concessæ fuerunt , adducit , ut probet , illos semper ac jam inde ab Ordinis sui primordiis sine possessionibus vivere voluisse. Selegit scilicet ex illis litteris hac de S. Dominico ejusque sociis verba : Qui in paupertate Evangelica pedites religiosæ proposuerunt incedere , & veritatis Evangelicæ verbum prædicare : & quia dignus est operarius cibo suo &c. Ac paulò post etiam illa : Cùm enim jure cautum sit , quod aliquanta pars decimatum debeat semper pauperibus assignari & erogari , constat , illis pauperibus nos teneri partem aliquam decimaram potius assignare , qui pro Christo Evangelicam paupertatem eligentes , universos & singulos exemplo & doctrinâ donis cœlestibus elaborant ditare. Quam nihil hac valeant pro sententia Echardi , probant verba Joannis Hispani suprà allegata , quibus testatur , multas possessiones postea datas fuisse Predicatoribus. Amplexi quidem jam fuerant anno 1215 , quo date sunt Falconis episcopi litteræ , Euangelicam paupertatem ; sed non strictriorum illam , que omni caret possessione in communi. Nec mirum est , si episcopus viris illis apostolicis , velut verè pauperibus , ex ecclesiæ sua decimis succurrendum putaverit , maxime in istis eorum Ordinis primordiis , in quibus , et si possessiones habere possent , nullas tamen , aut certè paucas , nec sufficientes habebant.

ex dicti Ful-
conis episcopi
litteris.

52 Rursum anno 1216 deliberarunt quidem de possessionibus dimittendis , atque in eam sententiam multum propenderunt ; at nihil tunc etiam decretum fuit : nam anno sequenti , eodem Joanne teste , Parisis multæ possessiones & redditus eisdem date fuerunt ; perrexeruntque Predeatores possessiones admittere verisimiliter usque ad æstatem anni 1219 , quando S. Dominicus Bononiam veniens , contractum , quo procurator illorum (utique quia id sibi licitum putabat) quasdam possessiones admittebat , & facta erat inde charta coram episcopo Bononiensi , qui proinde nihilo magis , quam procurator iste , id vetitum sciebat , rescindendum curavit , ut ex Rodulpho Faventino vidimus suprà. Tandem anno 1220 in capitulo Bononiensi S. Dominicus cum suis decretivit , nullas deinceps possessiones admittere , acceptasque , quæ nondum dimissa fuerant , penitus abdicare ; tuncque prius istud consilium de strictrissima paupertate Euangelica amplectenda affectu pariter & effectu per constitutionem

immobilem perpetuæ fuit executioni mandatum ; ut iisdem vocibus testatur Constantinus Urbevetanus in Vita S. Dominici.

D

53 Nullum igitur in allegatis ab Echardo , quibus alia non addiderunt Annalista Dominicani , vetustum monumentum invcnio , quo veter existimare , S. Dominicum fuisse exemplo S. Francisci stimulatum ad strictissimam paupertatem sectandam , ac sine ullis redditibus vivendum ex eleemosynis. Dum tamen quaro scriptorem synchronum , qui id ita factum affirmet , nullum pariter reperio , ut non ausim certum dicere , quod certo caret testimonio. Huc itaque solum controversia recidit , an verisimilitudo faveat afferro scriptorum media etatis , qui afferant , S. Dominicum exemplo S. Francisci , visoque in hujus comitiis insigni divina providentia seu miraculo , seu exemplo , mox fuisse , ut parem paupertatem in suo quoque Ordine perpetua lege stabiliret. Ego , huic opinioni verisimilitudinem quam maximè favere censeo. Cùm enim id temporis non alii Religiosi , quam Franciscani Minores , ardissimam illam paupertatem profiterentur , quamjam inde ab anno 1209 per approbatam ab Innocentio III Regulam fuerant amplexi ; cùmque anno 1216 S. Dominicus jussus aliquam ex approbatis Regulis eligere , deliberaverit cum suis de eadem illa ardissima paupertate in suo Ordine observanda ; nonne in primis verisimile est , hanc ei injectam cogitationem fuisse ab exemplo S. Francisci ?

E

54 Porro cùm S. Dominicus anno 1218 vel 1219 comitiis Franciscanis interesse potuerit (ut ipsum aliquando , sed incerto tempore , interfuisse , agnoscant Annalista Dominicanici , Franciscani vero , id in comitiis anni 1219 factum esse , afferunt) in iisque experiri potuerit illustre exemplum divine providentie , quæ , sicut de comitiis generalibus omnibus generatim observavit Bonaventura , faciebat , ut congregata multitudo fratum esset victus sufficientia ; cùmque Dominicus eodem anno 1219 possessiones Bononiae oblatas vetterit admitti , ac demum anno 1220 affectu & effectu per constitutionem immobilem perpetuæ... executioni mandans , quod anno 1216 cum suis deliberaverat facere , omnes tam possessiones quam redditus in Ordine suo abdicari jussiterit , ac imposterum ullos recipi vetterit ; non possumus non verisimile judicare , S. Dominicum in Minorum comitiis novo stimulo incitatum fuisse ad imitandam hac in parte peculiaris amici sui , pauperrimi Francisci , professionem. Hec paulò latius differenda putavi , ut judicet equus lector , an tam certa sit Echaradi opinio , quam adversus Cuperum eam esse volunt Annalista Predicatorum.

minimè esse
improbabilē.

F

§ IV. Alia quædam de amicitia & colloquiis SS. Francisci & Dominici.

NOnnulla quoque alia , quæ inter SS. Franciscum ac Dominicum gesta leguntur , ut cùmque examinavit Cuperus in laudato Comentario ad Acta S. Dominici § xxxv. Nequeo tamen eadem hic prorsus omittere ; presertim quod maximè accepta sint ex documentis de S. Francisco

Dicuntur
iidem duo
Sancti Roma
collocuit fu-
isse
scri-

A scriptis. In primis adduxit Cuperus locum ex S. Antonino part. 3, tit. 24, cap. 2, § 2 de colloquio in urbe Romana habito laudatos Sanctoros inter atque utriusque amicum Hugolinum, tum temporis Cardinalem episcopum Ostiensem, postea summam Pontificem, Gregorium IX appellatum. Colloquium hoc etiam reciterat Waddingus, modo Romæ, modò Perusii, habitum inquietus, ut mox videbimus. Cuperus addidit consentientes de colloquio scriptores Dominicanos recentiores, Ferdinandum de Castillo, Malvernam & Soegium. Addo ego illis omnibus antiquorem, ejusdem Ordinis Predicatorum, Jacobum de Voragine, qui floruit seculo XIII, sanctoque Antonino hic prelucxit; nisi forte Antoninus eadem accepit ex documentis, Jacobo de Voragine paulò vetustioribus.

cum Cardinale Ostiensis de dignitatibus non admissendis,

B Itaque laudatus Jacobus in Vita S. Francisci hic memorat: In urbe Roma clara illa lumenaria orbis, scilicet beatus Franciscus & beatus dominicus, eorum domino Hostiente, qui postea fuit summus Pontifex, aderant. Dixit que eis episcopus: Cur non facimus de vestris fratribus episcopos & prelatos, qui documento & exemplo ceteris prevalent? Fit inter Sanctos de respondendo longa contentio. Vicit tamen humilitas Franciscum, ne se præponearet; vicit & dominicum, ut primus respondendo humiliter obediret. Dixit ergo beatus dominicus: Domine, gradu bono, si cognoscunt, sublimati sunt fratres mei; nec pro meo posse permittam, ut aliud assequantur specimen dignitatis. Post hæc respondens sanctus franciscus, dixit: Domine, MINORES idè vocati sunt fratres mei, ut majores fieri non præsumant. In hac relatione certè nihil est, quod à duorum Sanctorum laudatique cardinalis moribus absonum sit, aut alienum. Qui verò eam dedit, auctor, paucis post Francisci obitum annis natus, potuit multos ipsius discipulos novisse; immo ex his etiam consulere, dum ista scriberet. Quapropter omnino satis vetustus est scriptor ille ad fidem faciendam, licet alii antiquiores, quos ego quidem legerim, ea de re sileant: nam Legenda Trium Sociorum, quam Waddingus laudavit in margine, non meminit; meminit tamen Speculum Vitæ S. Francisci, quod nonnulli Tribus illis Sociis perperam attribuerunt.

quod de
Francisco si.
ne loco colo-
quii afferit
Bonaventura.

C 57 Verumtamen hæc spectant, quæ habet S. Bonaventura in Vita edita cap. 5, num. 78 sic inquietus: Cum autem requireret ab eo dominus Hostiensis, Ordinis Minorum protector & promotor præcipuus (qui postmodum, juxta quod idem Vitæ sanctus prædixerat, ad summum Pontificatus sublimatus honorem Gregorius non natus est dictus) utrum sibi placeret, quod fratres sui promoverentur ad ecclesiasticas dignitates, respondit: Domine, MINORES idè vocati sunt fratres mei, ut majores fieri non præsumant. Si vultis, ait, ut faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos & conservate in statu vocationis eorum, & ad prælationes ecclesiasticas nullatenus ascendere permittatis. Ex hisce certum est, S. Franciscum de eadem rā Cardinale Ostiensi aliquando fuisse interrogatum, idemque responsum dedisse, quod ab eodem datum Jacobus de Voragine afferuit. Bonaventura verba adoptavit Pisanus in Conformat. 12, parte 2, fol. 135, col. 3 editionis Mediolanensis anni 1510, & aequæ ac Bonaventura, de S. dominico ibi sicut. Contrà S. Antoninus loco su-

præ citato Jacobi de Voragine dicta ferè descripsi:

AUCTORA
C. S.
De Dominicis
it negat E-
chardus;

58 At Echardus in Bibliotheca pag. 80, S. dominici in eo colloquio presentiam regare malens, assertam Waddingi argumentis, que subido, oppugnat. Primum petuit à silentio S. Bonaventura omniumqñ scriptorum Ordinis Predicatorum, qui ante MCCC floruerunt. Hinc enim, inquit, istud postea adinventum, credere est, ab iis, qui res, ut apud primos ac ingenuos auctores legitur, simpliciter narrare non sustinent; illi novis pro libito circumstantiis augeant & adornent. Bonaventura silentium nullius roboris hic esse, probavi suprà num. 16 & seqq.; quippe qui etiam arctam illam, que inter SS. Franciscum & dominicum certè viguit, amicitiam tacuit, licet eam ignorare nequerit.

Intò nec S. dominicum in tota Francisci Vnde usquam nominavit, vetustiorum ejusdem Sandi biographorum exemplo, qui omnes, quasi ex condito abstinuisse videntur à rebus, ad S. dominicum spectantibus, ut Dominicanis fandatoris suis gesta scribenda omnino relinquerent. Eò autem facilis ponit Bonaventura, &, qui hujus textum ferè transcriptus, Pisanus, de dominico hic tacere, quid nihil opus esset ipius meminisse, ut humile S. Franciscus ad quæstionem Cardinalis responsum posteritati commen-

E

cujoꝝ ratio-
nes petita à
silentio fuit
peorum;

59 Fortè, dum hec scriberet Echardus, non meminerat de loco Jacobi de Voragine; quem ipsum in laudata Bibliotheca pag. 454 & sequenti natum flatus circa annum 1230, si dominici ordinem ingressum anno 1244, mortuumque anno 1298; aut, si inunc meminerit, locum illum Jacobo tribui non posse censuit, quod is Sanctorum Legendas non scripsérat; sed ab aliis scriptis in uno volumine compilaverit. Fator; sic Jacobus ipse de se testatus est, sed & addidit, se multa iisdem adjecisse de Historia Ecclesiastica . . . & de Chronicis diversorum auctorum. Ita est: hac ratione nec ego producere possum quæpiam scriptorem Dominicanum, qui id ante annum 1300 tradiderit. Sed eodem arguento pariter evincitur, istud non postea; seu post dictum annum 1300 sinceris monumentis ab aliis pro libito adjectum fuisse, sed dndum ante seculi XIII finem, vel in Legenda vel in Chronicis, quibus laudatus Jacobus usus est, lesum fuisse; atque ita afferitionis auguris antiquitas; qua cur silentio scriptorum Ordinis S. dominici nequeat equiparari aut etiam præferri?

60 Alterum argumentum suum Echardus ibidem proponit his verbis: Nec S. Antoninus, nec, qui eum ex nostris excipiunt, Waddingum quicquam juvant: ille enim, non Perusii (ut voluit Waddingus) sed Romæ habitum hoc colloquium scribit absque nota anni. Soegius noster Anni Dominican Gallici T. i Augusti pag. 381, Romæ item collocat ante Pascha anni MCCC; quod cum chthonologia vitæ S. Francisci nullo modo cohæret. Nam post annum MCCC ambos Sanctos Romæ convenisse, negat & probat Waddingus. Anno autem MCCC viii è Palæstina vel Syria, ubi annum circiter haeret, rediit S. Franciscus, non Romam, sed per plures Longobardiae civitates, pedetim Assisium, ubi plurima ipsi negotia erant, se contulit. Tot incerta S. Bonaventura narrationi standum evincunt, nihilque ad-

& Wadding
de loco ac
tempore fuit
senita.

Sssss 2 dendum;

AUCTORE
C. S.

dendum; ac proinde suprà dictum S. Dominici colloquium negandum.

61 Nec ego consentire possum Waddingo ad annum 1219, num. 1 & 2 colloquii locum assignanti Perusium; quia nullum ex antiquioribus legi, qui, dum locum exprimit, Roman non assignet. Rationem mutata sententia (nam & ipse istud Roma habuisse fuisse, alibi dixerat) idem Waddingus afferit hoc modo: Sunt, qui putaverint, hoc initum alloquium in Urbe, quos ego sequutus sum in collectione Opusculorum sancti Patriarchae (Francisci) sed magis credendum hic judicaverim B. Leoni, testi oculato, ipsiusque hujus itineris socio. Qui & alia addit de confirmato & stabilito variis iudiciis * firmo pacis & amicitiae fædere inter eos, eorumque posteritatem &c. Ast quale est istud Leonis Opusculum, in quo illa legi affirmat? In margine ibi laudat Legendam Trium Sociorum, quorum Leonem unum fuisse, certum est; neque ullum aliud Opusculum ei attribuit in Scriptoribus Minorum; nec illam ipsam Legendam à se umquam vixisse fuisse, nec ubi ea existet, ut solet alias facere, annotavit. Verum in ea, quam ego velut Appendicem ad Vitam priam edidi, nihil de illo colloquio legere est; in exemplaribus autem Speculi vita S. Francisci, quod aliquis Trium Sociorum fætum esse, non rectè crediderunt, tam editis, quam MSS., que apud me sunt, colloquium Romæ figuratur, non Perusii; ut ante me observavit Cuperus noster in S. Dominico pag. 487, num. 660. Quam ob rem ego quoque assentior quidem Echardus, id non evenisse Perusii; sed ex loco per Waddingum male assignato nihil evincitur adversus colloquium ipsum, quod apud Jacobum de Voragine, S. Antoninum, collectorem Speculi, aliosque recentiores, Romæ habitum fuisse, constanter afferitur.

62 Existimare etiam cum Echardus per me licet, non rectè à Waddingo colloquium fixum anno 1219, quod hic ex nullo veterum didicit. Quod ait ibidem Echardus: Post annum MCCCXVI ambos Sanctos Romæ convenisse, negat & probat Waddingus; negatum quidem ab hoc, non tamen probatum legi. Locus Waddingi, quem non indicavit iste, habetur, nisi fallor, ad dictum annum 1216, num. 17, nimisrum hic: Nullo alio, quam hoc & superiori anno, inveni, simul convenisse Romæ hos sanctos Patriarchas; quare persuasum mihi habeo, vel illo, vel isto, supervenisse sanctum illum virum Angelum Carmelitam, cuius scilicet propheticum cum iisdem duobus Sanctis colloquium tunc commemorat; quod quam suspectum falsitatis sit, & contra reclam chronotaxim eidem anno à Waddingo illigatum, vide apud Cuperum in Commentario prævio de S. Dominico pag. 443, laudatumque ab eo ibidem Papebrochium, de quo propriea hic plura non addo. Porro, quamquam ex desclu veteris testimonii certum designare annum nequeam, quo aliud illud, de quo nunc ago, Sanctorum cum Hugoline colloquium contigerit, potuerunt tamen illi ex chronotaxi mea Roma simul versari annis 1217 & 1218; imò etiam 1220 & 1221: non enim tamdiu, quam Waddingo visum fuit, Franciscum in Syria aut Palestina moratum esse; exissimo, ut dixi in Commentario prævio § xvii, ubi ejusdem inde redditum ante finem anni 1219 figi posse, observavi.

63 In Speculo vita S. Francisci præter ea, que

suprà retuli, paulum mutata, de eodem colloquio adduntur quadam alia, etiam magis incertai, qua ex editione Bosquieriana part. 1, cap. 42 hic transcribo: Discedentibus autem ambobus simul (ex predicto colloquio) rogavit B. Dominicus, ut dignaretur ei donare chordam, quâ cingebatur. Recusavit B. Franciscus ex humilitate, sicut ille poscebat ex charitate. Vicit felix tandem postulantis devotion, & chordam B. Francisci, per violentiam charitatis acceptam, ipse B. Dominicus sub inferiori tunica cinxit, & ex tunc devotè portavit. Waddingus eadem memorans laudavit hic rursus fratrem Leonem in Legenda Trium Sociorum, quia videlicet (nisi falser) Speculum eo nomine ab aliquo allegatum legit; nam in ea quidem, quam edidi, faltum hoc, equè ac colloquium, racetur. Addidit & Bernardum à Beffa, sed, ut etiam alias sollet, solo nomine, ut Opus illud, si quod existet, non habuisse videatur; quod nec nos vidiimus. Adjungit præterea Colvenerium, doctorem Duacenum seculi XVII, aliosque, quorum auctoritas nihil hic potest prodeſſe. Laudare etiam potuit (sed pro re gesta Rome) Pisanum, in Conformat. 1, fol. 14, col. 2 dicentem: Decimò nond, beatus Franciscus fuit declaratus beato Dominico de Ordine Prædicatorum, qui cum beato Franciso se Romæ reperiens, in mutuos ruentes amplexus, sanctus dominicus cordam petens beati Francisci, cum impetrasset, & à beato Franciso receperisset, dixit beatus dominicus pluribus, qui aderant: In veritate dico vobis, quod hunc virum sanctum Franciscum ceteri Religiosi sequi deberent: tanta est suæ sanctitatis perfectio. Hec ex Pisanō.

D Minùs etiam certa sunt alia quædam,

E

64 In Speculo subduntur ista: Tandem alter posuit manus suas inter manus alterius, & alter alteri se mutua recommendatione dulcissimè recommendavit; dixitque B. dominicus B. Franciscus: Velle, frater francisce, unam Religionem fieri tuam & meam, & nos in Ecclesia vivere pari forma. Post hoc cùm se invicem separabant, dixit B. dominicus pluribus, qui attabant: In veritate dico vobis, quod hunc sanctum Virum omnes Religiosi imitari deberent: tanta est enim sanctitatis ejus perfectio. Videntur hac ex Pisanō accepta, sed ita ut collector Speculi conjunxit, & ad unum idemque colloquium retulerit, que Pisanus variis in locis dixerat. Nam de S. dominici desiderio, ut unus utrinque esset Ordo, apud hunc in Conformat. 12, fol. 136, col. 4 sic legitur: Cùm B. dominicus diceret B. Franciscus: Velle, frater francisce, unam Religionem fieri tuam & meam; & nos in Ecclesia vivere pari forma; respondit B. Franciscus, divinæ esse voluntatis, distinctos Ordines per ipsos ordinari, ut, si alicui durum videatur Ordinem unum introire, ad alium posset accedere, & tali modo Deus non perderet animas fideliū, sed lucraretur.

que inter utrumque Sanctorum in hoc colloquio intercessisse.

F

65 Echardus, qui non modo singula colloquii adjuncta, verum etiam ipsum colloquium (ut vidimus) confitum censuit, qua de petitia chorda, seu fune cinctorio hic dicta sunt, vehementer impugnavit. Argumenta ipsius expendit Cuperus in S. dominico pag. 488 & sequenti, ad eaque sic respondit, ut ostenderit, ea nequaquam ejusmodi esse, quin omnem vim suam amittant, si Franciscani ex antiquis MSS. codicibus legitime probaverint, hanc narrationem ab oculato teste, nimisrum fratre Leone (ut affererat Waddingus) aliisque supparibus Ordinis sui historiæ

aliqui recentiores scripsérunt;

*an utrique?

A **cis posteritati reliquam esse. Hoc vero (fateor) nes ab illis habemus præsum vidi, nec ego possum præstare. Quare, ut mentem meam ac tribus illis factis, qua apud Pisanum seorsum leguntur, sed veluti eodem tempore eodemque in congressu contigissent, conjunguntur in Speculo, breviuer exponam; dico, amborum Sanctorum cum Cardinale Ostiensi de ecclesiasticis prelaturis colloquium, quale à Jacobo de Voragine memoratur, mihi admodum probabile apparere, utpo- te traditum à scriptore suppari, Dominicanu, qui illud etiam ex amborum sociis facile potuit accepisse; eorumdemque Sanctorum ac Hugolini moribus valde congruum. Multò minus proba- bili est narratio petiti concessione funis cin- etorii, cuius antiquiorem auctorem non habemus, Pisano, qui sub finem seculi xiv scriptis, nec defactum etatis accurata crisi supplevit.**

atque inter
hac unum
minimè ve-
risimile est.

B 66 At pene incredibile mihi videtur, deside- rasse S. Dominicum, ut ex duobus Religiosis Or- dinibus, qui tunc magno cum labore ac manife- sto nutu divino recens instituti, & à summo Pon- tifice probati fuerant, eximiisque ambo florebant virtutibus, unus fieret, sive id intelligendum sit de Prædicatoribus ad Franciscanorum Institutum & regulam, sive de Franciscanis ad Prædicatorum Ordinem transferendis; quod utrumque re- ète negavit Echardus. Pisanius autem, quem optima quidem fide, sed non pari accusatione in scribendo usum esse, existimo, forte in eam opinionem inductus fuerit ex dicto aliquo ambi- guo, ut contingere solet scriptoribus nimium cre- dulis, qui à rebus gestis, quas tractant, remo- tiores sunt tempore. Desideravit procul omni du- bio S. Dominicus, ut geminus Religiosus Ordo, eti diversis uteretur legibus, mutua charitate coniunctus, ac sic velut unus esset; forte etiam, ut supra dictum est, strictissimam Franciscanorum parpertatem ex horum exemplo in Ordine suo ad- optavit; at de ambobus Ordinibus redigendis in unum, numquam ille cogitavit; quantum ego quidem existimo.

Afferta inter
ambos San-
tos consue-
tudo

67 Eximia illa animorum mutua charitate coniunctio, quam ambo sancti Institutores & in se ipsis foverunt, & inter suos perpetuam esse vo- luerunt, ex antiquis scriptoribus certa est, orta que ex divina visione S. Dominico oblatu Roma anno 1215, seu potius 1216, sicut ex Theodorico de Appoldia probavi in Commentarii prævii § xiv. Theodorico ibidem addidi Gerardum de Fracheto, lectori remissu ad Cuperum nostrum in Commen- tario prævio ad Acta S. Dominici tom. 1 Augu- sti, pag. 442. At modo juverit ipsa Gerardus verba recitasse. Is post expositam celestem visio- nem sic prosecutus est: Sanctus igitur Dominicus in visione illa Socium (Francicum à Chri- sto ejusque Matre illi designatum) diligenter con- siderans, quem antè non noverat, in crastinum cùm in ecclesia eum invenisset, ex iis, quæ nocte viderat, recognovit, & in oscula sancta ruens & sinceros amplexus, dixit: Tu es socius meus; tu cures pariter mecum: stemus simul, & nullus adversarius prævalebit. Visionem etiam illam ei narravit, & ex tunc facti sunt cor unum & anima una in Deo; quod & suis po- steris mandaverunt in perpetuum, nempe ob- servari.

C 68 Ante utrumque scriptus Bartholomaeus Tri- dentinus, & ipse quoque Ordinis Prædicatorum, qui in Vita S. Dominici, apud Cuperum secun- do loco data, num. 9 de mutua illa eorumdem

amicitia sic meminit: Claruit eisdem temporibus sanctus Franciscus, qui Ordinem Fratrum Minorum instituit: ei tanta caritate sanctus Dominicus fuit conjunctus, ut idem velle, & idem nolle esset uterque *. Confonat etiam ve- tus ille S. Dominici biographus Hispanus, ejusdem Ordinis Prædicatorum alumnus, cuius verba reuli § 1, pancaque hic repeto: Postquam enim (inquit) ei (Dominico) datus (Franci- scus) est in socium à Domino (in visione Romana) nihil umquam plus eo dilexit; quod vicissim S. Franciscus retribuebat; atque ita sibi prius se quæ- rebant ad alternam consolationem & confabulationem &c. Ex his aique similibus forte nata est occasio credendi, desiderasse Dominicanum, ut ex ambobus Ordinibus unus fieret, quod sane il- lorum veterum nullus dixit, aut etiam vel le- viter insinuavit.

69 Hanc satis perspicio, an Annalista Domini- cani tom. 1, pag. 532 illam ipsam peculiarem ambo rem consuetudinem, omniaque inter eosdem habita colloquia, an solam quadam eorumdem singularia adjuncta, in dubium voluerint vocare. Ceterè ibidem generaliter loquuntur hoc modo: Quamquam haud scio, sintne illa, quæ de Do- minici & Francisci consuetudine & colloquiis narrantur, adeò certa, ut Waddingus putat, satisque possint solidè firmiterque defendi; quum plerosque quidem offenderim, qui illa OB EAM IPSAM CAUSSAM in dubiis rebus collocarent, quod externis scilicet testimonii inventa in historiā fuissent Prædicatorum. Nihil refert, quod Annalista non nominent plerosque illos, ex quorum iudicio consequens fieret, in historia Dominicana nihil posse pro certo haberri, quod aliunde, quam ex domesticis testimoniorum in eam relatum sit. Ni- bil, inquam, id refert: nam eti plerique illi noti forent, paucos, opinor, inveniendos erudi- tos, qui ex istorum iudicio novam illam criti- ces regulam sectaturi essent. Nec verò animad- verterunt illi, quod hac tenderent: nam si omnia exterritorum asserta ob eam ipsam caussam, quod ab externis sint profecta, in historia Dominicana in dubiis collocanda sint, quid fieri testimonii ex- territorum in processu canonizationis S. Dominici consignatis?

70 Verum observemus denuò, que sint ista

ponderantur.

testimonia, quæ ob allegatam causam non possint Dominici cum Francisco necessitudinem certam facere, omniaque eorumdem colloquia debeant reddere dubia. Dominicanus ceterè fuit Bartho- lomeus Tridentinus, qui, teste Echardo in Bi- bliotheca tom. 1, pag. 110, vel ab ipso B. Do- minico, vel ejus primorum sodalium aliquo, vestem induit Dominicanam. Atque ex hujus verbis, num. 68 datis, constat de mutua inter laudatos sanctos fundatores necessitudine & collo- quiis; quo enim teste anti argumento dicitur Bartholomeus ista solam ab externis didicisse, aut loqui de amicitia, quæ tantum inter absen- tes orta sit, ac sine ullis colloquiis viguerit? Ger- rardus de Fracheto pro visione S. Dominico ob- latu Roma, hancque secuto inter ambos Santos colloquio laudavit testimonium, exterrum qui- dem, sed minimè suspectum. Frater quidam Minor (inquit) religiosus & fide dignus, qui socius beati Francisci multo tempore fuit, narravit quibusdam Fratribus (Dominicanis, existimo) quorum unus haec magistro Jordano (proximo S. Dominici in generale Ordinis Ma- gisterium successor) scriptis. Itaque, ut alibi

Sssss 3 jam

F

AUCTORE

C. S.

jam observavi, S. Dominicus visionem suam pri-
mus revelavit S. Francisco, Franciscus eam
dem secundumque colloquium socio suo, hic quibus-
dam Dominicanis, atque horum tandem aliquis
scriptit ad Jordanum, ex cuius ore eadem discere
potuit Gerardus de Fracheto.

probantur
quaes.

71 Hinc etiam Theodoricus de Appoldia e-
iusdem facti notitiam ipsi SS. Dominico & Fran-
cisco, veluti primis auctoribus, acceptam retu-
lit, de Dominico dicens: Visionem etiam narra-
vit illi (nimis Franciso.) Ex tunc ergo fa-
cti sunt cor unum & anima una in Domino;
quod etiam posteris mandarunt [observari.] Hujus visionis seriem & cognitionem per S. Fran-
ciscum meruius accipere. Unde ea, qua num-
xi & duobus seqq. supra retulimus, accepit Anony-
mus Hispanus biographus S. Dominici, non reperi;
verum is certe pro re tam comperta habuit am-
borum consuetudinem ex Romana visione con-
tractam, ut hanc non dubitaverit bis allegare; pri-
mò notans, cur S. Dominicus ad comitum Minororum
accesserit, verbis, qua num. 68 repetii; atque
iterum in fine narrationis sua, ut eumdem ac-
cessum credibiliorem faceret, subjiciens: Neque
ad eo admirandum est, quod pater noster S.
Dominicus, alieni Instituti author, synodo in-
tersuerit Minorum; quia pater noster S. Do-
minicus & S. Franciscus erant chari socii, &
ex corde se invicem diligebant.

Et firmatur
ex epistola
encyclica

72 Modò statuat aequus lector, an allata te-
stimonia ejusmodi sint, ut eam ipsam ob causam,
quod ab externis profecta sunt, suspecta esse de-
beant, vel etiam possint. Pro eadem inter ambos
sanctos Institutores asserta singulari amicitia &
consuetudine solidè confirmanda adde litteras,
quas utriusque Ordinis superiores Generales,
Humbertus scilicet Predicatorum, Minorum ve-
rò Joannes Parmensis, ut subditos suos ad mu-
tuam charitatemhortarentur, communis consilio
scripterunt, quasque editas habes apud S. Antoni-
num part. 3, tit. 23, cap. 13, § 5; & apud Wad-
dingum in Annalibus ad annum 1255, unde se-
quentia accipe. O quantum exemplum mutua
charitatis & pacis requirunt à nobis Patres no-
stri, beatus Franciscus & beatus Dominicus,
ceterique fratres nostri primitivi, qui sic in vi-
ta sua se tenerè dilexerunt, tamque sinceræ
charitatis indicia ostenderunt, videndo se, si-
cuit angeli Dei; suscipiendo se invicem, sicut
Christum; honore invicem præveniendo; in
profectu mutuo congaudendo; altis se præco-
niis extollendo; utilitates mutuas promoven-
do; fideliter à scandalis & turbationibus alter-
utris cavendo cum summa diligentia &c.

ab amborum
Ordinum Ge-
neralibus
scripta.

73 Hac illi triginta circiter post S. Francisci
obitum annis, quo tempore utcumque turbari
cœperat inter ambos Ordines pax & concordia,
qua nullum dubium relinquare possunt de singu-
lari, qua inter eorumdem Institutores amicitia,
sanctis colloquiis non raro culta, vixit. Porro
huic Joanni Parmensi anno sequenti in generale
Ordinis Minorum Ministerium successit S. Bonac-
ventura, qui proinde non magis, quam ille,
eamdem ignorare potuit, nec tamen in Vita S.
Francisci vel verbo insinuavit, quamvis effet re-
latu dignissima; quod observasse juverit adver-
sus Annalistas Predicatorum, qui, dum de S.
Dominici in capitulo Storearum presentia agi-
tur, ejusdem sancti doctoris de hac silentium pro
invito adversus eamdem argumento volunt ha-
beri. Verum ista vide pluribus supra § 1. Pro-
gredior ad alia peculiaria, que de eadem Fran-

cisci cum Dominico pia consuetudine apud va-
rios leguntur.

74 Alterum amborum Patriarcharum congressum
Cremona in ducatu Mediolanensi narrat Petrus
Calo in Vita S. Dominici, vulgata ad calcem
tomi 1 Annalium Predicatorum, ubi col. 345,
num. xxi sic ait: Contigit semel, B. Domini-
cum & Franciscum pro suorum institutione &
augmento Ordinum per Lombardiam euntes,
simil esse Cremonæ, &, cùm B. Dominicus
B. Franciscum in suo visitasset loco, simulque
ambo, ut eorum thoris erat, de spiritualibus
loquerentur, fratres quidam de Ordine B. Fran-
cisci accedentes ad ipsum dixerunt: Cùm in
loco isto aquati claram non possimus habere,
rogamus vos patres nostros, servos Dei altissi-
mi, ut oretis Dominum, ut putei nostri aquam
sanare dignetur, quæ turbida est & corrupta.
Cùmque Patres sancti se invicem respicerent,
& pro responsione facienda unus alium invita-
ret, B. Dominicus dixit fratribus: Haurite de
aqua ipsa, & afterte nobis.

Dicuntur et-
iam ambo si-
mul fuisse
Cremona,
ibidemque S.
Dominicusin conventu
Minorum lu-
to sum pu-
terum vertisse
in limpidum,

E

75 Cùm autem ei attulissent in vasculo, &, ut
ipsi dixerant, corrupta videretur & turbida,
B. Dominicus dixit B. Franciscu: Benedic, Pa-
ter, aquam istam in nomine Domini. Beatus
autem Franciscus respondit: Benedic tu eam,
pater; quia major es. Et cùm diu pia relucta-
tione se invicem honore prævenissent, B. Do-
minicus coactus à beato Francisco signum Cru-
cis super vasculum aquæ dedit, & jussit, ut
aqua illa benedicta statim funderetur in puteum.
Quo facto, jussit hauriri; quæ confessim ab
omni turbulentia purgata clarissima effixa est,
ipsamque sinceritatem usque hodie, operante
Domino, conservavit. Hec omnia admodum
probabilia sunt, utpote relata à biographo, qui
circa annum 1304 scripsisse dicitur, nec modis
nihil involventia, unde possint reddi suspecta,
verum etiam traditioni Cremonensem, ceteris
que de eodem puto mox dicendis conformia. Cu-
perus noster in S. Dominico § xxxviii à num.
719 plures refert ejusdem miraculi relationes re-
centiores, invicem minus consentientes, quibus
omnibus præferenda est mox data narratio, enjus
auctor reliquis præstat etate. Proinde ex hac in-
sistis corrígenda sunt, tum alia, tum inepit af-
ferta praesentia S. Clare, quam constat, tum
temporis suo S. Damiani monasterio Affiliensi
cum sacris, quibus prærat, virginibus inclusam
vixisse.

F

76 Quod ad tempus spectat, potuit congressus
iste Cremonensis contigisse anno 1220, quo pro-
babiliter figitur à Waddingo & aliis quibusdam
recentioribus, quibus etiam consentiunt Annali-
sta Predicatorum. De modo, quo predictus pu-
teus, cuius aqua postmodum pura semper per-
mansit, anno 1649 fuit obturatus, annoque 17-
28 denud detectus, multisque agris saluberrimum
porum subministravit, tractat libellus typis Cre-
monensis vulgatus, cuius meminit Cuperus ibi-
dem in S. Dominico, ad quem ista propriè per-
tinent. Laudati Annalista Dominicani præmissis
hoc subdunt: Nunc nostri eum puteum possi-
dent, multosque eà epotâ aquâ, S. Dominici
meritis à morbis sanatos fuisse, ferunt. Quòd
si quisquam, quemadmodum is puteus in no-
strorum potestatem venerit, percunctetur, huic
indigenæ respondebunt, Minoritarum ceno-
biuum proximum nostro fuisse; quumque tem-
porum injuriâ ædificia diruta funditusque ever-
sa fuissent, eum locum omnem cecidisse in di-
tionem.

agrisque sa-
lubrem, quæ
habetus sua
pereft.

A tionem Prædicatorum.

Omnino in-
cerum mihi
est an Ber-
gomi quoque,

77 *Rursum Cuperus in eodem § num. 716 ex Waddingo ad annum 1220 præterea refert, utrumque sanctum Patriarcham eodem anno simul fuisse Bergomi, quod altera Longobardie civitas est, nunc ditionis reipublica Veneta; ac Dominicum tunc ibidem hospitium in facello S. Mariæ Magdalena, sito in arce; Franciscum verò in oratorio S. Vigilii, episcopi Tridentini, sito prope ipsam arcem; ac denique inde recessus à senatu populoque Bergomensi duas ecclesias donatas; nimisnam S. Stephani Dominico, & S. Joannis Baptista Franciscō: quia tamen hac non nisi recentiorum testimonii nuntiatur, eorumdem fidei Cuperus reliquit. Hujus ego exemplum secutus nihil addam de quorundam diffensa in assignando adventū in eam urbem anno, moraque Francisci in eadem, quam illorum aliqui ab anno 1218 usque ad 1220 per duos continuos annos manifesto errore historico protractam volvēre.*

Brixie ac
Florentie

78 *Ambos quoque, tunc Brixiam progressos esse, insuper scribit Waddingus; & pro S. Dominico quidem ad hanc civitatem circa eum annum accessu laudavit Cuperus num. 117 Jacobum Malvecum, qui seculo XIV incunè floruit, in Chronico Brixiano; at de Francisco hic nulla existat mentio. Waddingus autem testatus est solum Gonzagam in provincia Brixie, conventu 26, qui Gardæ dicitur, quo in loco ex antiquis litteris affirmatur quidem, hunc conventum à S. Francisco aliquando occupatum fuisse, sed illius cum S. Dominico ad Brixianam civitatem accessum ibi frustra queres. Idoneo etiam fundamento destituta videntur, qua apud sè dictos Annalistas pag.*

272 & sequenti ex Stephano Rosellio referuntur, eosdem scilicet Santos Florentie in Etruria eo loco, ubi nunc porticus xenodochii S. Pauli est constructa, collocutos aliquando unā fuisse; atque ejus rei causā eorum simulacula cretacea ab Augustino della Robbia, primo hujus generis imaginum inventore, concocta, quæ scilicet invicem complecti viderentur, quæque supra fores templi S. Pauli collocata sunt.

79 Ob eam ne caussam posita sint, an potius, quod Franciscus atque Dominicus in eo xenodochio hospitio aliquando recepti fuerint, seu quodd curatores ejus xenodochii partim Francisci, partim Domini Institutum sequentur, litteratissimorum virorum, quibus urbs illa maximè abundat, judicium esto. Observant præterea in Annotatis, in Georgii Vasarii loco, quo Rosselinus ibi nuditur, nihil planè legi de causa, ob quam prædicta SS. Francisci ac Domini imagines ibi pīde fuerint. Agnoscunt ergo illi, eam causam incertam esse; quibus ego libens assentiens, præterea aquæ incertum habeo eorumdem Sanctorum in urbe Florentina congressum, cui afferendo forsan sole iste imagines post lapsum temporis occasionem dedere. Atque haec sunt, quæ de SS. Francisci & Domini sancta amicitia rebusque inter eos gestis addenda habui prater ea, quæ de eodem argumento in Commentario prævio jam differueram.

simul fuerint
morati.

C

ANALECTORUM

P A R S III.

De Indulgentia Portiunculana.

§ I. Recitantur litteræ Theobaldi, episcopi Assisiensis, in quibus exponitur historia impetrationis & promulgationis Indulgentiæ vulgò Portiunculanæ.

I N Commentarii prævii § xx monni, Waddingum in Annalibus Minorum impetrationem celebris Indulgentie, quæ à loco, ubi primum capta est & ad hoc usque tempus à magno fideli numero jam sexto seculo cum certa spe venie consequenda quotannis frequentatur, Portiuncula nomen obtinuit, anno 1221 affixisse; promulgationem verò anno 1223; an satis certò, inferius examinabo. Ego de eadem hædenus agere distuli, tum ne prolixiori disputatione aliorum S. Francisci gestorum seriem interrumperem, tum ut ejusdem Indulgentia historiam non interrupta narratione prosequerer, quæque tam ad eam confirmandam ab ejusdem patronis, quā ad impugnandam ab adversariis, producuntur, pondare. Ut verò ab ipso Dissertationis hujus lamine lettor intelligat disputationis argumentum, historiam illam ex duorum episcoporum Assisiensium seculi XIV litteris publicis recensabo; non quod hi primi sint, qui de ea meminerunt; sed quod antiquiora hujus generis instrumenta publica non suppetant, in quibus ejusdem continuata narratio legatur.

2 Primo igitur loco recensende veniunt litteræ Theobaldi Assisiatis episcopi, quas ille publicum de cè dedit ad coercendam quorundam malevolorum audaciam, qui dīlam Indulgentiam convelabant. Harum litterarum exemplar, ut multa alia, donārunt nobis humanissimi Patres Minorum Conventuales Romani cum præfixa notitia loci, unde descripta sunt, hoc modo: Exemplum autographi, quod in archivo cœnobii S. Francisci Bononiæ PP. Minorum ejusdem S. Francisci Conventualium asservatur, & signanter in libro, CAMPIONE Rosso appellato, ac signato litterā majusculâ T, num. 14. Quod quidem autographum in carta membranea continet litteras testimoniales Theobaldi episcopi Assisiensis de Indulgentia concessa ecclesiæ S. Mariæ Angelorum, seu de Portiuncula, quod est hujusmodi. Curārunt quoque apographum nostrum à publico notario Bononiensi conferri cum dicto autographo, ut fidem facit ad calcem appositum testimonium, quod subdo: Ego Joannes Ant. Franciscus Lodi, Bononiensis notarius Colleg. Apostolicus & imperialis potesta. ex suo originali desumpsi, atque, socio fideli auscultante, colla-

AUCTOR
C. S.

Praefatio epi-
scopi. Sanctus
divinitus mo-
nitus,

* i. e. Papa

indulgen-
tiam plena-
riam perpetua-
m ab Hono-
rio obtinet,

* i. e. con-
fessi.

sed ad diem
naturalem
annuatim
refribitam,

collationavi cum ipso originali, cum quo con-
cordare inveni. In quorum fidem hic me &c
req. Hac die 28 Januarii 1765. In margine
ad eum notarii sigillum atramento expressum,
subditurque correctoris & consulum collegii nota-
riorum Bononiensium testimonium de laudati nota-
rii fide publica & auctoritate cum apposito eo-
rundem sigillo publico ad marginem.

3 Moab ipsas litteras accipe, etiam cum men-
dis grammaticalibus, quamvis suspicer, eas for-
ie esse describenitis. Frater Theobaldus, Dei
gratia episcopus Alsisinas. Universis Christi fa-
delibus presentes litteras inspecturis salutem in
omnium Salvatore. Propter quorundam lingui-
gas detrahentium, qui zelo invidie, vel forsi-
tan ignorantia, concitati Indulgencie sancte Ma-
rie de Angelis, que est prope Alsisum, indu-
rata facie contradicunt, omnibus Christi fide-
libus modum & formam, & qualiter beatus
Franciscus, cum adhuc viveret, a domino PP.*
Honorio impetravit, presentibus litteris cogimur
intimare. Cum staret beatus Franciscus apud
sanctam Mariam de Portiuncula, fuit sibi de
noche revelatum a Domino, quatenus ad sum-
mum Pontificem, dominum Honorium, qui
pro tempore erat Perusii, accederet pro Indul-
gentia impetranda pro eadem ecclesia sancte
Marie de Portiuncula, tunc reparata per i-
psum. Qui de manè consurgens vocavit fra-
trem Masseum de Marignano, sotium suum,
cum quo simul erat; & coram dicto domino
Honorio se presentavit.

4 Et dixit: Sancte Pater, nuper ad hono-
rem Virginis, Matris Christi, reparavi vobis
unam ecclesiam; supplico Sanctitati vestre,
quod ponatis ibi Indulgenciam absque oblatio-
nibus. Qui respondit; hoc convenienter fieri
non posse; quoniam, qui Indulgenciam petit,
oporet, quod ipsam mereatur, manu ap-
ponendo adjutricem. Sed indica mihi, quot an-
nos, vis, & quantum de Indulgencia ponam
ibi. Cui sanctus Franciscus respondit: Sancte
Pater, placeat Sanctitati vestre, non dare an-
nos, sed animas. Et dominus PP. dixit: Quo-
modò vis animas? Beatus Franciscus respon-
dit: sancte Pater, volo, si placet Sanctitati ve-
stre, quod, quicunque venerint ad istam ec-
clesiam confexi * & contriti, & sicut expedit,
per sacerdotem absoluti, absolvantur à pena &
à culpa in celo & in terra, à die baptismatis
usque ad diem & horam introitùs ecclesie su-
pradicte. Dominus PP. respondit: Multum est,
quod petis, Franciscus; nec enim est consue-
tudo Romane curie talern Indulgenciam exhi-
bere. Beatus Franciscus respondit: Domine,
quod peto, non ex parte mea, sed illius peto,
qui misit me Dominus Jesus Christus. Tunc
dominus PP. statim intulit, ter dicens: Placet
mihi, quod habeas.

5 Domini Cardinales, qui tunc aderant,
responderunt: Vide, domine, quoniam, si
huic talem Indulgenciam exhibetis, ultramarini-
nam destruitis; & Indulgencia Apostolorum
Petri & Pauli ad nichilum redigetur & pro ni-
chilo computabitur. Respondit dominus PP.:
Decimus & concessimus eam sibi; non possu-
mus, nec expedit, id destruere, quod factum
est. Sed modificheremus eam, ut tantum ad diem
naturalem se extendat. Tunc vocavit sanctum
Franciscum, & dixit sibi: Ecce, ex nunc con-
cedimus, quod, quicunque venerit & intra-
verit predictam ecclesiam bene confexus & con-

tritus, sit absolutus à pena & à culpa, & hoc
valere volumus singulis annis in perpetuum tan-
tum per unum diem naturalem à primis vespe-
ris, includendo noctem, usque ad vesperas se-
quentis diei. Tunc beatus Franciscus, inclinato
capite, egrediebatur de palatio. Dominus PP.
videns, eum abire, vocans eum, dixit: O Sim-
plicone, quod vadis? Quid tu portas de hu-
jusmodi Indulgencie? Et beatus Franciscus re-
spondit: Tantum sufficit mihi verbum vestrum.
Si opus Dei est, ipse suum opus habeat ma-
nifestare. De hujusmodi ego nolo aliud instru-
mentum; sed tantum sit carta beata Virgo
Maria, notarius sit Christus, angeli sint te-
stes.

6 Ipse autem recedens de Perusio, & re-
diens versus Alsisum, in medio vie, in loco,
qui dicitur COLLE, ubi erat locus leprosorum,
cum sotio aliquantulam requiecens obdormi-
vit. Excitatus vero, post orationem vocavit
sotium, & dixit sibi: Frater Massei, dico
tibi ex parte Dei, Indulgenciam, mihi exhibi-
tam per summum Pontificem, esse confirma-
tam in celis. Et hoc refert frater Marinus, ne-
pos dicti fratris Massei, qui ab ore dicti an-
vunculi sui frequenter audivit. Prædictus au-
tem frater Marinus noviter circa annum Do-
mini MCCCCLV plenus dierum ac sanctitate
quievit in Domino. Post mortem autem beati
Francisci Fr. Leo, unus de sotiosis ejus, vir
probatissime vite, sicut ab ore sancti Franci-
isci receperat, & Fr. Benedictus de Aretio de
sotiosis beati Francisci, & Fr. Raynerius de Arc-
tio, prout à dicto fratre Masseo habuerant,
tam fratribus, quam secularibus, multa de ipsa
Indulgencie retulerunt, ex quibus plures hodie
vivunt, qui haec omnia protestantur.

7 Cum quanta autem sollempnitate per se-
pTEM episcopos in consecratione ipsius ecclae-
siae fuerit publicata, scribere non intendimus;
nisi solum illud, quod Petrus Zalfanus, qui in-
tersuit consecrationi predicebat, dixit coram fra-
tre Angelo, Ministro, fratre Bonifacio, fratre
Guidone, fratre Bartholo de Perusio, & aliis
fratribus in loco Portiuncule, qui interfuit *
consecrationi dictæ ecclesie, que facta fuit MCCCCLV.
Non. Augusti, & audivit beatum Franciscum
predicantem coram dictis episcopis; & habe-
bat quandam cedula in manu, & dicebat:
Ego volo vos omnes mittere ad paradisum,
& annuntio vobis Indulgenciam, quam habeo
ab ore summi Pontificis, & omnes vos, qui ve-
neristis hodie, & omnes, qui venerint annuatim
tali die, bono corde & contrito, habeant in-
dulgenciam omnium peccatorum suorum.

8 Hoc idcirco de Indulgencie præmisimus
propter nescientes, ne amplius per ignoran-
tiæ excusentur; & presertim propter invidos
& contentiosos, qui illud in quibusdam locis
destruere, supprimere & dampnare nituntur,
quod omnis Ytalia, Gallia, Yspania, cetera
que provincie, tam citra quam ultra montes,
immò & ipse Deus ob reverentiam sue san-
ctissime Matris, cuius Indulgencie esse digno-
scitur, per crebra & manifesta miracula, qua-
si annis singulis, magnificat, glorificat & di-
latat. Quomodo illud suis pestiferis persuasioni-
bus infirmabunt, quod tanto jam tempore in
facie totius Romane curie in suo robore & vi-
gore permanebat? Nam ipse dominus PP. Boni-
fatus VIII suos sollempnes nuntios etiam no-
stris temporibus ad ipsam transmisit, qui die
Indul-

D

quam in celo
confirmatam
intelligit.
Quisnam haec

E

* al. MCCCCLV.

& promul-
gationem
Indulgencie
testatis fuit.

* al. qui non
interfuerunt

F

Episcopi epi-
logus & sub-
scriptio.

A Indulgentie ex parte ipsius eam sollempniter predicaverunt. Insuper aliqui ex Cardinalibus in personis propriis in spe venie consequende ad ipsam venientes, eam tanquam veram & certam sua personali presentia approbarunt. In quorum omnium testimonium & fidem certiorum presentes nostri sigilli appensione fecimus communiri. Data Assisi Anno Domini MCCCXXVII.

*Annus litteris
adscriptis
difficultatem
paruit*

9 Hactenus epistola Theobaldi, cuius an exemplar Bononiense verè autographum sit, seu ipsiusmet manu exaratum vel sigillo illius subsignatum, imò an sat accuratam ejusdem episcopi diplomatis apographum sit, dubitare me jubet adscriptus annus, qui omnino dicendus est vitiōsus, nisi rejicere velimus Chronica Fabrianensis, & Theobaldum in eodem inepie locutum admittamus. B. Franciscus Fabrianensis, cuius gesta in Operे nostro habes ad diem XXII Aprilis, auctor creditur Chronicorum, ex quibus quodam excerpta accepimus à sape laudatis Patribus Conventualibus cum adjecta hac notitia: Hujusmodi memoriarum series, vulgo CHRONICA FABRIANENSIS appellata, exarata manu

B B. Francisci de Fabriano, de quo Bollandista ad diem XXII Aprilis, custodiuntur Fabriani in tabulario conventū Fratrum sui Ordinis, à quo extracta est fideliter, omissis &c. Tum sequitur: Præsens copia alia manu, mihi tamen fida, omissis omittendis, extracta sicut ex suo originali exarato, ut fertur, à beato Francisco de Fabriano, asservato in tabulario nostri conventus Fabrianen.; & cum eo collationata inventa est concordare, salvo &c. Datum Pisauri 27 Junii 1765. Fr. Franciscus Antonius Benossi, Minister Provincialis & Commissarius generalis provinciae Picenæ Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium.

*ex Chronicis
Fabrianensi-
bus, anno
mortis Mari-
ni*

10 Porro in Laudato apographo ad propositum nostrum hac legere est: Ad memoriam in futurum ego Fr. Franciscus de Fabriano, inutilis & indignus Fr. Minor, que legi & vidi sub sigillo autentico domini episcopi Assisiensis de Indulgentia S. Mariae de Portiuncula dictæ civitatis Assisi, ecce, nunc redigo in his scriptis. "Cùm staret B. Franciscus, &c, inferius reci- tanda, qua relatis Theobaldi litteris sic consonant, ut manifestè appareat, eas h̄c laudari. Jam ve- rò, cùm constet, eundem B. Franciscum obiisse anno 1322, oportet, pramissas Theobaldi litteras aliquot annos ante Christi 1327 datas esse. Hoc ipsum etiam suadet, quod in iisdem litteris dicatur frater Marinus noviter circa annum Do- mini MCCCXXVII excessisse è vivis: qua enim, ni- si inepta ratione, dicetur quis noviter, seu nu- per obiisse, qui à viginti annis obierat? Sive ergo B. Franciscus Fabrianensis, sive assertum in lit- teris fratris Marini, emortualem annum speles, dicendum est in adscripta Theobaldi litteris ar- Christiana mendum cubare.

*Et tempore,
quo duo The-
obaldi*

11 Eadem, velut Theobaldi litteras, paucis verbis, qua ad rem non attinent, nonnumquam mutatis, etiam exhibent Speculum Vita S. Fran- cisci editionis Metenfis, & R. P. Mathias Grouwels, inferius laudandus, sed sine anno, quo data sicut, quem illorum posterior, excidisse nota- vit. Earum quoque meminit Waddingus ad an- nam 1223, num. 2, ubi addidit: Autographum servatur in archivio nostrorum Patrum Conventualium in Urbe ad sanctos Apostolos, signatum quadruplici charactere T. Utinam ille Octobris Tomus II.

hujus autographi annum saltem indicasset; nam verisimile est, istud in laudato Romano archivio non superesse, alioquin enim Conventuales Ro- mani non recurrissent Bononiam pro dicto apo- grapho nobis procurando. Idem Grouvelus, Theo- baldum, dictarum litterarum auctorem, cum es- se putavit, qui apud Ughellum Italia sacra editionis Romana, tom. 1, col. 542, in serie epi- scoporum Assisiensium quintodecimo loco ponitur, diciturque ad eam sedem translatus anno 1295, annoque 1314 successorem habuisse Theobaldum alterum. Hinc simul atque ex Speculo Metenfis (nempe, quod in hoc legatur frater Marinus circa annum Domini MCCCXXVII noviter obiisse) statuit, dictas litteras verisimilius datas esse sub annum 1310.

12 Atque hac quidem rectè, nisi difficultatem pareret nova auctiorque Ughelliana Italia sacre edi- tio Veneta Coleti, in cuius tomo 1, col. 480 inter geminum illum Theobaldum insertus est Andreas filius Joannis De Ciajanis, diciturque circa annum 1300 floruisse, eidemque anno 1314 secundus ille Theobaldus sufficiens esse. Quae si vera sint, neutri Theobaldo relinquitur locus, ut anno 1310 Assisi sedere posuerit, ac omnino ne- cessere erit aut prioris Theobaldi sedem aliquot annos producere, aut posterioris materare, coarctato tempore, quo federit Andreas de Ciajanis; aut denique, si laudata Chronica, verè sint B. Francisci Fabrianensis, nec interpolata sint, qua in his laudantur littera, esse alterius episcopi Assisiensis, nam episcopi nomen in iis re- tinetur; quod tamen posterius parum verisimile est tum propter eam, quam dixi, Chronicorum Fabrianensium cum Theobaldinis litteris con- fessionem, tum, quod nullus ex Assisiensibus episco- pis, ante Theobaldum, soiatur ejus generis lit- teras edidisse, atque ea ratione supererit eadem in Theobaldinis difficultas, quam assertus in illis annis noviter mortui Marini oggerit. Malim itaque suspicari, Bononiense exemplar, ex quo nostrum transcriptum est, non esse ipsius Theobaldi autographum, in eoque annum Christi 1327 vitiōsum esse. Multo certior est epistola, seu diploma Corradi, quod sequenti § recitamus.

*Assisiensem
episcopatum
tenebant.*

E

§ II. Dantur litteræ Corradi episcopi Assisiatis, continen- tes auctiorem historiam ejus- dem Indulgentiæ.

Posteriori Theobaldo mortuo in Assisiensem se- dem successit Corradus, seu Conradus, quoniam Andrea militis, ex canonico Perusino à capitulo in episcopum electus, & à Joanne XXII Papa v Idus Octobris anni 1329 confirmatus, ac denique anno 1337 defunctus, teste Ughello supra laudato. Hic decessoris sui insistens vestigis, ejusdem argumenti litteras publicas dedit anno 1335, in quibus Theobaldinas ferè descripsit, alteraque parte auxit. Illustrissimus Octavius e- piscopus Assisiensis in suo libello de Indulgentia Por- tiunculana apud R. P. Grouwels de his sic me- minit: Tertius fons, ex quo probatur Indul- gentia Portiunculæ, est diploma Corradi e- piscopi Assisiensis, quod originale afferatur

*Corradus e-
adem in-
dulgentiam
tueretur littera-
ris.*

Tttt

Affia

882 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

Affisii in archivio S. Francisci, & vidi. Est gran-
dis membrana, pulcherrimo vetusto charac-
tere, appensum habens sigillum inviolatum, im-
pressâ cerâ subrufâ. Intra thecam est lamina
ferrea, vulgo LATTA vel BANDA, cum suo o-
percuso; cùmque Corradus esset familiae Sol-
dani Affisianus è marchionibus Turris Andreæ,
ipsum stemma præfert; sub mitra est galea mi-
litaris supra loricam tegentem duos decussatos
enses, quorum capulus est supernè, cuspis in-
fernè; vix legitur inter litteras circum CORRA-
DUS. Hoc anno MDCCV, die nona Julii in hoc
episcopio (Affiseni) hábui in manibus, to-
tumque valde gaudens perlegi, delatum ad me
à P. Custode S. Francisci, Bernardino Carusio
Amerino.

quarum au-
thenticum
exemplar
edimus.

B

14 Habemus & nos ejusdem autographi au-
thenticum apographum, beneficio sape laudato-
rum humanissimorum PP. Conventualium Ro-
manorum nobis descriptum & à notario publico
recognitum ac subsignatum, cuius appositorum ad
calcem testimonium hic præmitto. Quam quidem
copiam fideliter, & de verbo ad verbum,
aliena tamen manu, ex autographo mem-
braneo, in archivio sacri Affisenis conven-
tus sancti Francisci Conventualium affer-
ato, desumptam & transcriptam, ego infra-
scriptus publica auctoritate notarius, & Se-
raphicæ civitatis Affisii secretarius, quām dili-
gentissimè contuli cum præfato ejus originali,
ipsamque cum eo plenè & undequaque con-
cordare inveni. In quorum &c. Datum Affisi
die secunda Maii 1765. Ita est. Blasius Epiphani not. publ. de præmissis rogatus. In mar-
gine de more additum est ejusdem Blasii sigillum,
atramento expressum, subditurque cum apposito
civitatis sigillo testimoniam Confalonierii, ut vo-
cant, & Priorum Affisenium de fide instrumen-
tis per dictum notarium confectis habenda, sub-
signatum: Raynaldus de Sbaraglinis Confalone-
rius, & infra: Alexander Corolonus pro-secre-
tarious. His pro auctoritate apographi nostri præ-
missis, illud ipsum cum suis mendis scriptioris,
quale accepi, lectori hic exhibeo.

Corradus pre-
fatio.

C

15 Corradus Dei gratiâ episcopus Affisianus.
Universis Christi fidelibus presentes litteras in-
specturis salutem in omnium Salvatore. Propter quorumdam linguas detrahentium, qui zelo invidie, vel forsitan ignorantia, concitati
Indulgentie sancte Marie de Angelis, vel de Portiuncula, que est prope Affisium, indurata
facie contradicunt, omnibus Christi fidelibus
modum & formam, & qualiter eam boarus
Franciscus, dum adhuc viveret, à domino PP.
Honorio impetravit, & post impetrationem
qualiter ore proprio almus Christi confessor
Franciscus coram multis episcopis & congrega-
to populo publicè annuntiavit, presentibus co-
gimur exprimere.

Franciscus
Indulgenti-
am in Porti-
uncula pe-
tens,

* i.e. ei

16 Postquam beatus Franciscus ecclesiam
sancte Marie de Angelis reparaverat, ex maxi-
ma devotione, quam habebat ad Reginam an-
gelorum, cum multa devotione & oratione
continua morabatur ibidem. Cùm autem una
nocte ferventissimè oraret Dominum, sicut sibi*
revelatum, quod Dominus noster Jesus Chris-
tus, & Virgo Maria, Mater ejus, in predicta
erant ecclesia cum multitudine angelorum. Qui
statim consurgens, cum multa devotione & spi-
rituali letitia, & cum multa reverentia in ec-
clesiam introivit. Et videns Dominum Jesum
Christum cum multitudine angelorum, pro-

stravit se in terram ante conspectum ejus &
Virginis gloriose. Tunc dixit Dominus beato
Francisco: Francise, postula, quod vis circa
salutem gentium; quia datus es in lucem gen-
tium, & reparationem Ecclesie terrestris. Ipse
autem jacebat, quasi raptus. Tandem reversus
ad cor, dixit: Sanctissime Pater noster, sup-
plico ego miser & peccator, quatenus digni-
tis facere hanc gratiam generi humano, quod
concedas veniam & Indulgentiam omnibus &
singulis venientibus ad locum istum, & intro-
euntibus ecclesiam istam, omnium peccatorum
suorum, universaliter & singulariter, de quibus
confessionem fecerint sacerdoti, & mandatum
suscepient.

D

patrocinante
Deipara, à
Christo an-
nente mit-
titur

17 Et supplico beatissime Marie, Matri
tue, Advocate humani generis, quatenus pro
hujusmodi me adjuvare, & apud tuam piissi-
mam & clementissimam Majestatem intercede-
re dignetur. Tunc ipsa Regina celorum, beati
Francisci precibus humiliter inclinata, cepit
statim supplicare Filio suo, dicens: Altissime
Deus omnipotens, supplico Nequitati tue, & hu-
militer intercedo, quatenus dignetur Majestas
tua se inclinare precibus beati* Francisci, fa-
muli tui. Et ipsa cœliva Majestas statim respon-
dit, dicens: Satis grande est, quod petisti, fra-
ter Francise, set majoribus dignus es, & ma-
jora habebis; & ego orationem tuam & peti-
tionem amitto; tu tamen habes ire ad sum-
mum Pontificem, qui est Perulii, scilicet do-
minus Honorium tertium, & ex parte mea pe-
tere Indulgentiam supradictam.

E
* an redit?ad Honorium
III. à quo
eam

18 Beatus autem Franciscus de manè con-
furgens vocavit fratrem Massum Marignani,
cum quo presentavit se coram domino Papa,
& dixit: Sancte Pater, nuper ad honorem
Virginis, Matris Christi, reparavi vobis unam
ecclesiam; supplico Sanctitati vestre, quod po-
natis ibi Indulgentiam absque oblationibus in
anniversario consecrationis ecclesie. Qui re-
spondit, hoc convenienter non posse fieri,
quoniam, qui petit indulgentiam, oportet,
quod ipsam inereatur, manum apponendo ad-
juricem. Set indica michi, quot annos vis de
indulgentia quod ponam ibi. Et dixit Papa de
uno anno: & iterum: Vis indulgentiam trium
annorum? Et sanctus Franciscus dixit: Quid
est hoc? Et iterum dominus Papa: Vis, ut
faciam sex annorum? Et venerunt usque ad
septem annos. Et beatus Franciscus non erat
contentus, respondens: O Domine, quid est
hoc? Et iterum dominus Papa: Quid vis, ut
faciam tibi? Cui sanctus Franciscus respondit:
Sancte Pater, placeat Sanctitati vestre, non
dare annos, set animas. Et dominus Papa di-
xit: Quomodo vis animas?

F

19 Qui respondit: Volo, si placet Sanctitati
vestre, ut propter beneficia, que fecit Deus
in illo loco, quod omnis, qui venerit ad istam
ecclesiam confessus & contritus, &, sicut expe-
dit, absolutus per sacerdotem, absolvatur à pena
& à culpa, quod commisit, in celo & in terra,
& die baptismatis usque ad diem & horam in-
troitûs ecclesie supradicte, ut non habeant ul-
terius brigam * aliam. Dominus Papa respon-
dit: Multum est, quod petis, Francise; nec
enim est consuetudo Romane curie talem in-
dulgentiam exhibere. Beatus Franciscus respon-
dit: Domine, quod peto, non ex parte mea
peto, set ex parte illius peto, qui misit me
Dominus Jesus Christus. Et Papa respondit:
Et

egrè obtinet,
annuum qui-
dem, sed ex
consilio Car-
inalium* i.e. diffi-
cultatem

A Et ego concedo, quod ita sit, dicens: Placet michi, quod habeas; Placet michi, quod habeas; Placet michi, quod habeas: fiat in nomine Domini. Et cum scivissent Cardinales, qui tunc aderant, dixerunt Pape, quod revocaret eam, quia erat in prejudicium Terre sanctae. Et Papa respondit: Nullo modo revocabo eam, postquam promisi sibi. Responderunt: Videte, Domine, quoniam, si huic tam exibetis indulgentiam, ultramarinam destruitis, & indulgentia beatorum Petri & Pauli ad nichil redigetur, & pro nichilo reputabitur.

*folium uni
dici naturali
affixam;*

20 Respondit dominus Papa: Deditus & concessimus eam sibi; non possumus, nec expedit destruere, quod factum est. Et dixerunt Cardinales: Artate eam, quantum potestis. Respondit Papa: Modificemus eam, ut tantum ad diem naturalem se extendat. Tunc vocavit sanctum Franciscum, & dixit sibi: Ecce ex nunc concedimus, quod, quicumque venire & intraverit predictam ecclesiam, bene confessus & contritus, sit absolutus a pena & a culpa; & hoc valere volumus in perpetuum singulis annis tantum per diem unam naturalem, a primis vesperis, includendo noctem, usque vespertas sequentis diei. Tunc beatus Franciscaus, inclinato capite, egrediebatur de palatio. Dominus Papa videns, eum abire, vocavit eum, & dixit: O Simplicone, quomodo vadis? Quid portas tu de hujusmodi indulgentia? Et beatus Franciscaus respondit: Sufficit michi tantum verbum vestrum. Si opus Dei est, ipse opus suum habet manifestare. De hujusmodi ego nolo aliud instrumentum, sed tantum sit carta beata Virgo Maria, notarius sit Christus, & angeli sint testes.

21 Et cum exiret a Papa beatus Franciscaus post concessionem indulgentie, recedens de Perusio, & rediens versus Assisium, in medio vie, quod dicitur Colle, ubi erat locus leprosorum, cum sotio aliquantulum requiescens obdormivit; excitatus vero audivit vocem dicentem sibi: Francisce, scias, quod, sicut hec Indulgentia data est tibi in terra, ita confirmata est in celo. Post orationem autem vocavit sotium suum, & dixit sibi: Frater Masse, dico tibi

*quod in calis
confirmatum
intelligit.
Tentatus a
damono,*

C ex parte Dei, Indulgentiam, michi exhibitam per summum Pontificem, esse confirmatam in celis. In omnibus hiis beatus Franciscaus adhuc diem determinatum non habebat, nec a Deo, nec a Papa. Cum autem beatus Franciscaus esset in cella, quae erat in orto* post ecclesiam sancte Marie, de mense Januarii, & orationi vacaret, nocte media ecce satan venit & dixit ei: Francisce, quare vis mori ante tempus? An ignoras, quod dormire est potissimum alimento corporis? Quare tu stas ad talia faciendo? Nonne alias dixi tibi in ecclesia, que vocatur Quatuor-capelle de comitatu Tudertino, quod juvenis es, & adhuc poteris facere penitentiam de peccatis tuis? Ad quid ergo te ipsum perimis in vigiliis & orationibus?

*spinis so-
ciatus, ad
ecclesiam ar-
cessit ab
angelis,*

22 Tunc beatus Franciscaus exiit de cella veste nudatus, & intravit silvam per grossam & clausam sepem, per vepres & spinas trahens corpus suum; & dixit: Melius est michi inexstabiliter, ut cognoscam passionem Domini, quam ego obtemperem blanditiis inimici. Ubi cum esset, cruentatis carnibus, affuit circa eum lumen maximum, & rubore albeque

Oktobris Tomus II.

rose miri ordinis & venustissimi aspectus, in magna copia circa eum apparuerunt, simulque cum ipso lumine multitudo angelorum in ecclesia & juxta ecclesiam. Et tunc angeli dixerunt beato Francisco: Accede velociter ad Salvatorem & ad Matrem ejus in ecclesia. Qui confessim indutum se ueste candida conspiciens exsurrexit; & accipiens de ipsis rosis XII albas & XII rubeas, venit versus ecclesiam. Videbatur autem ei via, quasi palliis & sericis uestibus strata. Et reverenter introiens in ecclesiam posuit dictos flores in altari. Et tunc vidi dominum nostrum Jesum Christum, & Matrem ejus cum multitudine angelorum. Et Dominus noster Jesus Christus locutus est beato Francisco dicens: Francisce, quare tu non das dotes Matri mee, quas dare sibi debes?

23 Tunc beatus Franciscaus intelligens, quod ubi à Christo
de animabus salvandis per Indulgentiam dicitur
ecclesie loquebatur, respondit: Sanctissime Pa-
ter noster, ordinator celi & terre, digneris or-
dinare diem illam propter magnam misericordiam
tuam, in qua possim ei dare, assistente ad hec bea-
tissima Virgine Matre tua, humani generis Advo-
cata. Et sic divina Majestas statuit, quod,

quicunque venirent, a vesperis primi dici Au-
gusti usque ad vespertas sequentis dici, contriti
& confessi de peccatis suis, de quibus memo-
res existerent, quod remissa sint eis omnia peccata
a die baptismatis sui usque ad diem & horam
introytus ecclesie supradicte. Et ipse beatus
Franciscaus ait: Sanctissime Pater noster, qua-
liter fiet, quod veniat in notitiam & cre-
dulitatem humani generis? Et ipse dominus
noster ait: Francisce, hoc fiet per gratiam
meam; tu tamen habes ire Romam ad vice-
rium meum, ut ipse faciat pates fieri, prout ei
videbitur expedire. Et beatus Franciscaus dixit:
Qualiter credet michi vicarius tuus? Forte non
credet michi peccatori.

24 Et ipse dominus omnipotens dixit bea-
to Francisco: Ducas tecum testes aliquos ex
sotii tuis, qui hec audierunt, & defer rosas ex
rubeas & albas, quas de mense Januarii colle-
gisti in silva in afflictione & disciplina corporis
tui, & in eo numero rosarum, quo tibi vide-
bitur expedire. Predicta omnia audierunt fra-
ter Petrus Cathani, frater Ruphynus Scipi, &
frater Bernardus Quintevallis, & frater Masse
Marignani, & sotii, qui stabant in cellis extra
ecclesiam in orto, ubi est cella beati Francisci.
Et beatus Franciscaus de illis rosis, quas detu-
lerat de silva, accepit tres rubeas & tres albas
ad honorem sanctissime & individue Trinitatis.
Hoc fecit, presente ipsa divina Majestate si-
mul cum Matre. Et demum cantus angelorum
maximus insurrexit, & cantaverunt: TE DEUM
LAUDAMUS. Post hec in manu beatus Franciscaus
recepit tunicam suam, & accessit ad
tres sotiorum suorum, & dixit illis: Preparate
vos ad veniendum mecum Romam, & impos-
uit eis silentium de hiis, que audierant. Et illi
fuerunt frater Petrus Cathani, frater Bernardus
Quintevallis, & frater Angelus de Reate. Et ce-
perunt iter ad eundum Romam.

25 Et ingressi civitatem Romanam, direxe-
runt gressus suos versus ecclesiam Lateranen-
sem, & ibi invenerunt Papam Honorium, suc-
cessorem Innocentii, vicarium Jesu Christi.
Cui beatus Franciscaus adhesit cum piis sotii,
significans sibi omnia supradicta. Et de hiis per-
cepit honoris allatas rosas
offendens,
voluntatem
Dei exponit.

Terte 2
bibue-

884 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

hibuerunt testimonium tres supradicti fratres, & illi sex flores rosarum, tres rubei & tres albi. Et ipse Papa dixit: Hoc est bene mirabile & potius Deitatis, quam humanitatis. Scimus, quia verum est testimonium eorum. Nos tamen loquemur, dixit ipse Papa, cum fratribus nostris, & audiemus in concilio secreta responsa eorum, & deliberabimus, quid super hiis sit faciendum. Et mandavit beato Francisco, quod sequenti die diluculo esset coram se. Et die sequenti diluculo astitit coram eo, dicens: Digne Christi vicarie, adimpleatis circa materiam supradictam voluntatem Regis celestis & Matris ipsius, cuius vocabulo ecclesia Angelorum, sive de Portiuncula, vocatur. Et ipse respondit, dicens: Frater Franciscus, afferas coram omnibus fratribus meis, & dicas, que est voluntas Regis celestis & Matris ipsius; licet alias dixeris tu & fratres tui.

¶ ab eo litteras obtinet ad septem episcopos,

B

26 Et beatus Franciscus respondit, dicens: Voluntas ejus est, ut a vesperis primi diei Augusti usque ad vesperas secundi diei dicti mensis, quicunque intraverit in ecclesiam sancte Marie de Angelis, sive de Portiuncula, Assisianatis dioecesis, remittantur sibi omnia peccata sua, a die baptismatis citra, de quibus recordatur & non recordatur, & in penitentia, seu in confessione memoriam fecerit, & mandatum suscepit a sacerdote, contrito corde & humiliato, & absolutus fuerit per ipsum sacerdotem post mandatum suscepsum. Et Papa respondit: Frater Franciscus, magnum est, quod petis, sed, postquam Rex celestis, Dominus Jesus Christus, ad instantiam beatae Marie semper Virginis, Matris ejus, tuam orationem exaudivit, nos scribemus episcopo Assisianati, Perusino, Tudertino, * Spoletoano, Nucerino, & Eugubino, quod convenient ad locum beatae Marie de Angelis, sive de Portiuncula, prima die mensis Augusti, & notificant venientibus ibi indulgentiam, que tibi placuerit.

** addit. Fulginati,*
qui eandem Indulgentiam post Sanum

C

27 Et sic beatus Franciscus cum sotis, acceptis litteris summi Pontificis, ad predictos episcopos venerunt, & fecerunt litteras presentari. Et procuravit ipse beatus Franciscus, quod in die prima Kalendarum Augusti omnes predicti episcopi convenient ad dictam ecclesiam sancte Marie. Et factum est pergulum lignaeum, in quo omnes supradicti episcopi ascenderunt simul cum beato Francisco. Et cum magna multitudo gentium esset ibi circa pergulum congregata, quasi in media tertia, dixit beatus Franciscus inter episcopos: Quis vestrū vult dicere & predicare, & veniam annuntiare? Et ipsi convenerunt in unum, & dixerunt inter se: Nos habemus sequi voluntatem tuam, frater Franciscus, secundum tenorem litterarum Papalium. Et beatus Franciscus dixit: Licet non sim dignus; tamen volo aliqua dicere & predicare in conspectu istarum gentium, & annuntiabo Indulgentiam de mandato Regis celestis, que fit ad instantiam Matris sue; & vos de mandato summi Pontificis, vicarii ipsius, auctoritatem prestabis, & annuntiabis una mecum. Et surrexit & predieavit beatus Franciscus adeo benignè & utiliter, ita ut videretur angelus celestis, & non homo carnalis.

28 Et perfecto sermone, denuntiavit Indulgentiam, videlicet, ut, quicunque venirent ad ipsam ecclesiam sancte Marie de Angelis,

& ingressum haberent a vesperis ejusdem dicti Kalendarum Augusti usque ad vesperas secundi diei dicti mensis, tam de nocte, quam de die, includendo noctem, sicut diem, remittantur sibi omnia peccata, postquam confessionem* fecerint, a die baptismatis usque ad predictam diem; & hoc locum habeat qualibet anno in perpetuum, de quibus penitentiam sumpserint, & mandatum suscepint a sacerdote, de quibus recordantur, & de quibus non fuerint recordati. Audientes vero hec episcopi, indignati sunt, & scandalum passi de hoc, quod dixerat beatus Franciscus. Ad quem dixerunt: Licet dominus Papa nobis mandaverit, quod sequeremur circa hoc voluntatem tuam; non fuit tamen sue opinio, quod sequeremur in hoc, quod congruum non est: unde denunciemus Indulgentiam decem annorum. Et sic exsurrexit episcopus Assisianus dicere de decem annis: & dixit, quidquid dixerat beatus Franciscus, & aliud dicere non potuit. Et sic similiter accidit de aliis episcopis singulis.

29 Et ad hec fuerunt testes multi, tam de Perusio, quam de aliis civitatibus & castris de contrada; scilicet * dominus Suppolinus Ugolini, dominus Andreas de Monte Melino de Assisio, dominus Neapoleo de Armenzano, dominus Johannes Gualterii, pater domini Jeronimi, dominus Johannes Petri Tubaldutii, dominus Blundus Lamiassi, & Egidius Marci, dominus Bernardutius Pauli, Petrus Zalfanus, Bonacursus Ugonis, & multi alii de Assisio. Item Petrus de Bictonio, dominus Ugolinus Crispoliti de Bictonio, dominus Corradus Monaldi, dominus Andreas de Mevania, dominus Neapoleo de Fulgineo, dominus Mateus Bennente, & dominus Beccarius de Spello; & universaliiter multi alii de contrada, quos longum esset enarrare, qui interfuerunt predice denuntiacioni venie supradicte, facte per beatum Franciscum, & per septem episcopos superius nominatos.

30 Et hec retulerunt sancti fratres, probatissimi in sanctitate & vita; scilicet frater Petrus Cathani de Assisio, olim vicarius Sancti; frater Leo, sotius & confessor* sancti Francisci, qui audivit ab ore ipsius sancti Francisci, frater Oddo de Aquasparta, olim Minister & sanctissimus homo, & frater Marinus de Assisio, nepos supradicti fratris Masseli, qui ambo, scilicet Oddo & Marinus, ab ore predicti fratris Masseli, qui fuit cum beato Franciso coram Papa Honorio Perusino, expressius audierunt. Multorum autem testimonia hujus sacre Indulgentie, relationes, assertiones & testificationes etiam redactas in publicam formam, non intendimus per ordinem scribere; nisi solum illud, quod dixit Petrus Zalfanus, qui interfuit consecrationi supradicte ecclesie sancte Marie de Angelis, coram fratre Angelo, Ministro hujus provincie sancti Francisci, fratre Bonifatio, fratre Guidone, fratre Bartholo de Perusio, & aliis fratribus in loco Portiuncule. Petrus Zalfanus dixit, quod interfuit consecrationi ecclesie supradicte, scilicet sancte Marie de Portiuncula, & audivit beatum Franciscum predicare coram dictis episcopis; & habebat quandam cedulam in manu, & dixit: Ego volo vos omnes mittere ad paradisum, & annuntio vobis Indulgentiam, quam habeo ab ore summi Pontificis. Et omnes vos, qui venistis hodie, & omnes, qui venerint annuatim tali die, bo-

D
vel invisi,
mirabiliter
promulgá-
runt.
* confessio-
nem

Reconsentur
varii testes
seculares
* scilicet
h

¶ auriti.
qui predicta
testati dicun-
tur.
* i.e. confel-
los

F

A no corde & contriti, habeant indulgentiam omnium peccatorum suorum. Ego volui pro octo diebus, sed non potui, nisi pro una die.

Corradi episcopi epistolam.

31 Hec idcirco de Indulgentia premisimus propter nescientes, ne amplius per ignorantiam excusentur, & ne amplius ad tante misericordie gratiam pigritentur; quin potius toto devotionis affectu ad ipsam gratiam properent, postulent & impetrant. Et presertim hec dicimus propter invidos & contemptiosos, qui illud in quibuscumque locis destruere, supprimere & damnare nituntur; quod omnis Italia, Gallia, Hispania, Teutonia, ceteraque provinciae, tam citra, quam ultra montes, immo & ipse Deus ob reverentiam sue sanctissime Matris, cuius Indulgentia esse dognoscitur, per crebra & manifesta miracula quasi annis singulis magnificat, glorificat & dilatat. Quomodo illud suis pestiferis persuasionibus infirmabunt, quod tanto jam tempore in facie totius Romanie curie in suo robore & vigore permanit? Nam dominus Papa Bonifacius VIII suos sollempnes nuntios etiam nostris temporibus ad ipsam transmisit, qui die Indulgentiae ex parte ipsius sollempniter predicarunt. Insuper & aliqui ex Cardinalibus in personis propriis, in spe venie consequende ad ipsam Indulgentiam venientes, eam tanquam veram & certam sua personali presentia approbarunt. In quorum omnium testimonium & fidem certiore prestantes nostri sigilli appensione fecimus communiri. Datum Assisi anno Domini MCCCCXXXV. III Indictionis.

Annotatio ad eadem litteras.

B psam transmisit, qui die Indulgentiae ex parte ipsius sollempniter predicarunt. Insuper & aliqui ex Cardinalibus in personis propriis, in spe venie consequende ad ipsam Indulgentiam venientes, eam tanquam veram & certam sua personali presentia approbarunt. In quorum omnium testimonium & fidem certiore prestantes nostri sigilli appensione fecimus communiri. Datum Assisi anno Domini MCCCCXXXV. III Indictionis.

32 Haecen littera Corradi, ad quarum notitiam & fidem hac præterea adscripta leguntur: Pendet per funiculum cannabinum ex hoc diplomate, in pergamenâ charta latitudinis palmarum duorum & unciarum septem, longitudo vero palmorum trium & unciarum quadrator mensuræ Romanæ, conscripto, sigillum Conradi episcopi Assisensis, in cera Hispanica impressum, in quo gentilitium ipsius stemma conspicitur, galea nempe militaris super loriam, tegentem duos decussatos enses; supra galeam vero mitra episcopalis, & hæc inscriptio in circuitu: CORRADUS EPISCOPUS ASSISINAS. Post hec sequuntur notarii publici & Confalonierii ac Priorum Assisensium testimonia publica, quæ dedi supra num. 14. Ceterum manusum est, autographum Assisense, ex quo exemplar nostrum defixum est, idem esse cum eo, quod illustrissimus Octavius supra laudavit, licet hic ex appenso sigillo solùm recitaverit vocem Corradus. Nihil quoque in eodem diplome occurrit, quod suspicionem de suppositione merito possit ingerere.

S III. Datur notitia Historiæ ejusdem Indulgentiæ per Franciscum Bartholi ante litteras Corradi scriptæ: recensentur testimonia B. Benedicti Aretini & Raynerii anno MCC-LXXVII data.

C Orrado in premissis litteris, meo quidem judicio, praluxit fratris Francisci Bartoli, vel Bartholi, Ms. historia ejusdem Indulgentiæ, cuius illustrissimus Octavius episcopus Assisias in sua Demonstratione Indulgentia Portiuncula, apud Grouvelum in ejusdem Indulgentia Historia, his meminit verbis: Liber F. Francisci Bartholi Assisiatis, Franciscani, impressus est quidem Trevii, nobilis oppidi Spoletoni, circa annum MCCCCLXX; sed quem typis editum non vidi præter unicum folium, quod ibidem in bibliotheca inveniebatur, & procul dubio in aliis est invenibilis. Cæterum legi pulcherrimo conscriptum charactere, valde antiquo Gothicæ in membranis, estque liber bibliothecæ S. Francisci Assisi. Eleganti manu rubricas habet minio; textus autem atramento, estque in quarto circiter LXX foliorum.

*Historiam
Indulgentiæ
hujus ante
scripti Fran-
ciscus Bar-
tholi,*

34 Hujus quoddam non integrum authenticum exemplar ex eorumdem rursus R.R. PP. Conventualium benevolentia obtinuimus, à notario publico cum impresso sigillo subscriptum hoc modo: Quam quidem copiam fideliter & de verbo ad verbum, aliena tamen manu, defumptam à folio quinto usque ad folium duodecimum codicis membranæ Ms. Historiæ Indulgentiæ aediculæ S. Mariæ de Portiuncula, à fratre Francisco Bartoli, Ordinis Minorum conscriptæ, qui antiquis & Gothicis, ut aiunt, litteris exaratus, folia continet octoginta sex in quarto, extatque in archivio sacri Assisiensis conventus Minorum S. Francisci Conventualium, ego infra scriptus publicus Apostolica auctoritate notarius, & Seraphicæ civitatis Assisi secretarius, cum eodem codice quam diligenter contuli, eamque cum ipso plenè & undequivocabiliter concordare inveni. In quorum fidem &c. Datum Assisi die quarta Maii 1765. Ita est. Blasius Epiphani notarius publicus de præmissis rogatus &c ad fidem. Divisum hoc Opusculum est in sectiones suas, quarum titulos sum initia capitum solùm dabo; & quia pars est longioris alicujus Historiæ, premititur hic: Explicit distinctio prima. Incipit secunda.

*ex qua ali-
qua authen-
tiæ excerpta
habemus.*

35 Tum sequitur titulus iste: Modò sequitur, quomodo beatus Franciscus paucis annis post conversionem suam, & post reparationem hujus ecclesie sancte Marie de Angelis semel in quadam nocte Christi persuasione fatus, & ejus gratia confortatus, petivit à Domino Jesu Christo, indulgentiam omnium peccatorum concedi sibi pro omnibus venientibus & introeuntibus ecclesiam supradictam. Et quomodo Christus suam orationem & petitionem admisit, & ut eandem Indulgentiam à Papa Honorio tertio peteret, familiariter revelavit. Tum incipit caput: Post-

*quorum na-
tum*

* i. e. ejus.

Tttt 3 quam

AUCTORE quam beatus Franciscus ecclesiam sancte Ma-

C. S. rie de Angelis reparaverat &c. Sectionis secun-
de titulus : Modò sequitur, quomodò beatus
Franciscus per divinam revelationem ivit Pe-
rusium ad dominum Honorium Papam ter-
tium pro Indulgentia impetranda, quia tunc
predictus Papa Perusii morabatur. Initium capi-
tis : Beatus autem Franciscus de manè con-
furgens, vocavit fratrem Masseum de Mari-
gnano &c.

36 Titulus tertie sectionis : Modò sequitur,
& sectionum capitulumque
titulus
qui dicitur Colle, aliquantulum requievit, & ibidem fuit sibi reve-
latum, quòd, quicquid impetraverat à Papa,
totum erat confirmatum in celo. Initium capi-
tis : Et cùm exiret à Papa beatus Franciscus
post concessionem Indulgentie &c. Sequitur
Distinctio tertia. Modò sequitur, quomodò in
predicta ecclesia sancte Marie de Angelis fuit
beato Francisco determinata & specificata dies

* Hierarcha Indulgentie à summo Ierarcha* Christo, ap-
parente ibidem cum gloriofa Virgine Matre e-
jus & multitudine angelorum. Initium capituli :

B Cùmque beatus Franciscus esset in cella, que
erat in orto post ecclesiam &c. Titulus sectionis : Modò sequitur, quomodò beatus Franci-
scus, habito die determinato & specificato *
à Christo, ivit ad dominum Papam Honorium
tertium, qui tunc erat Rome, & portavit se-
cum flores roscarum, ducens secum aliquos de
fotis suis in testimonium veritatis. Et dominus
Papa admirans in tanta novitate florum, fidem
adhibens per omnia dictis beati Francisci, scri-
psit litteras septem episcopis, quòd venirent
ad diem consecrationis ecclesie sancte Marie de
Angelis, & annuntiarent universo populo Indul-
gentiam secundum voluntatem & beneplacitum
sancti Francisci. Sicut & factum fuit per divi-
num miraculum, quod contigit illis episcopis.
Initium capituli : Post hec in manè beatus Franci-
scus reaceperit tunicam suam &c.

bic damus;
uii & preci-
puas difere-
pantias
* an specific-
atio?

37 Explicit Distinctio tertia. Incipit quarta.
Modò sequitur, quomodò beatus Franciscus
coram septem episcopis & universo populo,
qui convenerant, predicavit publicè Indulgen-
tiā omnium peccatorum, sicut habuerat ab
ore summi Pontificis. Et tunc stetit super per-

C golo ligneo, cuius perguli quinque principaliora ligna portata fuerunt in cella beati Francisci, que erat in orto, super quam cellam con-
structa est cappella, ipsius nomine dedicata. Illa verò quinque ligna sub testudine altaris di-
cte cappelle ob reverentiam beati Francisci ho-
nestè ac devotè sunt recondita; sicut patet us-
que in hodiernum diem. In logia verò, que est
* i.e. ostium ante hostium* ecclesie sancte Marie miri ope-
ris fabricata, tempore Indulgentie Missa sollempniter celebratur ibidem ob memoriam tam celeberrime sollempnitatis, ac etiam ipsius ecclesie consecrationis. Initium capituli : Et factum fuit
pergulum ligneum, in quo omnes dicti septem
episcopi ascenderunt &c. In fine additur : Ex-
plicit tota veritas ystorie supradicte Indulgen-
tie. Ex hisce sectionum seu capitum titulis habes
compendium totius historiae, que tam conformis
est relata in Corradi litteris, ut, si pauca, par-
vi momenti, excipias, etiam verbis consentiat,
nec ulla ratione possit dubitari, quin aut Bartho-
lus suam ex istius litteris, aut Corradus suam ex
Bartholo descripserit.

38 Inter ambas tamen hoc maximè interef-

primò, quòd, ubi in Corradina apud me num. 17 D
Dei Genitrix Francisco suffragans, Beati eum à premissis
titulo honorat, in Bartholina pro voce Beati re-
latis legatur, Fratris. Secundò, quòd in Corra-
dina num. 26 è septem episcopis, quibus Hono-
rius III scripti, sex tantum nominentur, in
Bartholina verò septem, ceteris addito Fulginati :
verò nescio, an uesteque locus ita legatur in
autographo Corradi, an in nostro solum exem-
plari ex vito amanuensis. Tertiò, quòd Bartho-
lus in calce sit brevior, quippe qui post verba
illa, Et per septem episcopos superius nomina-
tos, in litteris Corradi in fine numeri 29 posita,
solum subdat : Et supradicti testes singulariter
nominati interfuerunt annuntiationi predice, per beatum Franciscum facte, & per predictos
septem episcopos. Scilicet omnibus, qui in ge-
neralitate & multitudine fuerunt ibidem. Hisce
Bartholus Historiam claudit, nec apud ipsum le-
guntur, qua Corradus toto num. 30 præterea me-
moravit.

39 Quod ad etatem Francisci Bartholi attinet, Tempus, quo
certum est, hunc Corrado synchromum fuisse, ac floruit Bar-
tholus, forte ipso fuit grandior. Certe, illum jam an-
no 1317 non omnino juvenem Religiosum fuisse, E
colligo ex duabus autographis litteris Assisi ser-
vatis, quarum apographa, per sapientiam
notarium publicum Blasium Epiphani subsigna-
ta, à RR. PP. Conventualibus Romanis accepi.
Prime, data Coloniæ anno Domini MCCCXVII,
XIIII Kalendas Octubris, sunt Henrici archiepi-
scopi Coloniensis, in quibus hic testatur, se de-
votâ instantiâ religiosi viri, fratris Francisci
Bartholi de Assisi, Ordinis Minorum, indu-
lum eidem donâsse sex capita, unum de legio-
ne sanctorum Thebeorum martyrum, Gereo-
nis, Cassii & sotiorum ejusdem, & alia quin-
que capita de numero sanctorum Undecim mil-
lium virginum, Assisi deponenda. Altera data
Parisii anno Domini MCCCXVII, Domenica
decimâ post Pentecostes, sunt serenissima prin-
cipis Blanca, S. Ludovici Gallia regis filia, in
quibus hec pariter testatur, se eidem Franciso
Bartholi concessisse alias ejusdem sancti regis
& patris sui reliquias, quas ibidem enumerat.
Fuerit igitur iam tunc Franciscus Bartholi vir
gravis & honoratus, cui tanti principes ea sacra
dona concessere.

40 Grouwelus pag. 196 ait, ex eodem Bar-
tholi Opusculo colligi, hoc ab illo scriptum esse
sub anno 1325, dum lectoris officio in conven-
tu S. Marie de Portiuncula fungebatur; quod,
etsi nequeam confirmare, facile credidero. Nam
mibi quidem verisimilimum apparet, Francicum
Opusculum suum compoisse tempore intermedio
inter Theobaldi Corradique litteras, scilicet ut
Indulgentia historiam, quam Theobaldus in litteris suis dederat, latius exponeret. Fecit id, ad-
dendo, quocunque inter imperatam apud Ho-
norium, promulgatamque Indulgentiam deside-
rantur in litteris Theobaldi, legunturque tam
apud ipsum, quam in diplomate Corradi, qui
occasione illius Opusculi impulsus fuisse videatur
ad ampliores, quam decessor illius dederat, de ea-
dem Indulgentia publicandas litteras adoptatis, que
in ipsis adversus criminatores legebantur, additis-
que, que ipse præterea noverat. Porro Corradum
non preluxisse Bartholo, satis liquet ex ipso Bar-
tholi libri titulo, seu Prologo, in quo ille ex re-
cenzione Octavii episcopi, apud Grouwelum su-
pra num. 33 relati, docens, unde sua hauserit,
sic loquitur: Ad omnipotentis Dei gloriam, &

B.

A B. Virginis Mariæ, & beatissimi patris nostri Francisci, incipit liber sacra Indulgentia S. Mariæ de Angelis, sive de Portiuncula, in quo libro ego F. Franciscus Bartholi de Assisio posui, quidquid potui sollicitè invenire in Legendas antiquis & novis B. Francisci, & in aliis diuinis sociorum ejus, de eodem loco & commendatione ipsius loci, & quidquid veritatis & certitudinis potui invenire de sacra Indulgentia præfati loci, quomodo scilicet fuerit impetrata, & data B. Francisco, & quidquid inveni de miraculis ipsius Indulgentiae, quæ ipsam declarant certam & veram.

sique prælustrat.

41. *Hec ibi Franciscus Bartholi, nihil planè de Corradi litteris memorans, quibus si usus fuisset, se se utique plagiarii criminis reum publicè fecisset, eas tacendo. Ad hec multò verisimilius est, Corradum, utpote ex canonico Perusino creatum episcopum Assisitem, historiam illam accipiisse à scriptore Ordinis Minorum, qualis erat Franciscus Bartholi, quam hunc ab illo. Unum video, forte à nonnemine pro Historia Bartholi Corradinis litteris postponenda objici posse; nimirum, quod in eodem codice Assisensi legatur etiam Epistola Geraldii Odonis, Ministro generalis, anno 1333 data, & ad calcem hujus quædam, que ante annum 1342 scribi non posuerunt, ut ostendam § v. Verum hinc solum sequitur, aut codicem illum non esse ipsum Bartholi autographum, aut Geraldii Epistolam à Franciso Bartholi Historie sua postea fuisse adductam, quod facile fieri potuit, cum dicta Historia in eo codice terminetur folio duodecimo; Epistola verò Geraldii incipiat folio sexagesimo septimo, si recte se habeant notitie ad me misse. Corradus itaque hujus historia non est auctor, sed eam litteris suis inferens, suo calculo approbat. Eamdem sub ejusdem seculi XIV finem adoptavit Bartholomeus Pisanus, licet auctorem sileat in libro 2, Conformatitate 14, iisdem passim verbis usus; ut non nisi ex manifesta imperitiâ malitiae quidam Pisanum illius primum inventorem dixerint. Eamdem etiam postmodum Waddingus, aliquique ejusdem Indulgentiae patroni tradiderunt.*

Maior illius autoritas est pro factu ipso

C 42. Ex scriptore itaque, qui eodem, quo Indulgentia Portiunculana concessa promulgataque fuerat, seculo XIII Assisi natus est, novimus, que fuerit de eadem seculo XIV adolescenti apud Assisianos opinio, ab eorumdem episcopo etiam litteris publicis adversus obirentatores confirmata. Hoc spatum temporis brevius est, quam si licenter Franciso Bartholi, viro alioquin, ut vidi mus, religioso & gravi, fabulam pro re tam seria celebrique in ipsa civitate Assisensi obirudere, quin manifesto se se exponeret periculo impositione sua penas pendendi, cum tunc temporis procul dubio ibidem superfuerint aliqui sat grandevi cives, qui à S. Francisci temporibus parùm remotè nati erant. Attamen nîl tale passus est, imò verò ipsum Assisensem episcopum habuit approbatorem. Nec refert, quod Bartholi tempore non desuerint, qui Indulgentiam illam in dubium vocarent; nam & hi à duobus laudatis episcopis Theobaldo & Corrado redarguti fuere, & ipsa S. Francisci stigmata, licet constatissima, aliqui non multis post ejusdem obitum annis negaverant, uti in Commentario prævio pluribus expostum est.

43. Sicut tamen longum est predictum temporis spatium, ne singula narrationis Bartholine adjuncta pro veris certisque admittere cogamur;

nam & hec annorum lapsu facile variantur, nisi à scriptore synchrono litteris primò tradita fuerint; & quas Bartholus laudat Legendas antiquas, certè non sunt ex iis, quas edidi; novæ, quas pariter laudat, nescimus, cujus sint fidei. Porro non omnia à Bartholo in eodem Opusculo relata paris fidei esse, colligo ex eo, quod ille verbis num. 41 ex Gronwelo relatis mox subdat titulum primi capituli: Incipit, quomodo beatus Franciscus vidit in visione, locum S. Mariæ de Angelis desponsari gloriose Virgini Mariæ à Domino Iesu Christo, Filio ejus, quod sanè tam insolens est, ut Waddingus ad annum 1210, num. 29 euidenter auctorem citans, eamdem ediculam à Christo, non Matri sua, sed ab hoc & ab illa ipsi Francisco & alumnis ejus desponsatam scribat, sine alio teste mihi quidem non satis quoque credibiliter. Prisquam tamen singula concessionis ac promulgationis Indulgentia adjuncta expendamus, juverit ipsam Indulgentiam aliorum veterum testimoniis, atque, quæ ad eam confirmandam faciunt, argumentis stabilitoisse, ut ordinatior fiat facilius que de ejusdem adjunctis disquisicio. Hoc itaque agamus.

AUCTORE
C. S.
q. àu. tr. bi-
ll. r. e. adjun-
ctu. in. fr. x-

44. *Waddingus ad annum 1277, num. 19 ex Mariani Florentini Chronicorum lib. 3, cap. 2 narrat, jam tum Indulgentiam illam, de qua nella Pontificia littera existabant, in dubium revocatam aut etiam negatam à nonnullis fuisse; unde, inquit, eamdem gravibus testimoniiis compribari oportuit, quibusdam de ea dubitantibus, aliis contradicentibus. Hoc ipsum etiam insinuari videatur in Speculo vita S. Francisci & Sociorum, editionis Metensis fol. 77, ubi legitur: Item anno Domini MCCLXXVII super certitudine dictarum Indulgentiarum plures depositiones & attestations fuerunt facte, & de manu notariorum publicate. De iisdem testimoniiis loqui etiam videatur Bartholomeus Pisanus, qui secundo XIV exeunte scripte, dum in Conformatitate 14, post expositionem Indulgentia historiam, subdit: Et praedicta omnia publico instrumento pro majori parte sunt habita & ordinata; nisi forte Pisanus per publicum instrumentum designare voluerit litteras Corradi episcopi, superius datas. Ut ut sit, ex dicendis constabit, aliqua veterum testimonia id temporis ea de re collecta fuisse; & sanè peropportune ad fidem Indulgentie faciendam.*

E
Anno 1277
testimonium
pro eadem
Indulgentia
dixerunt

F 45. E sancti Francisci discipulis unus fuit B. Benedictus Aretinus, ab eo in Ordinem suum admissus, de quo in Opere nostro album est ad diem xxxi Augusti, ubi circa annum 1280 obiisse dictus est. Hic porro, ejusque socius, Frater Minor laicus, Raynerius de Mariano de Aretio, de eadem Indulgentia testimonium dixerunt. Utrumque ex Ms. codice 5131 celebris bibliotheca Colbertina edidit eruditus Stephanus Baluzius, tomo, seu libro 4 Miscellaneorum pag. 490 editionis Parisiensis, sub hoc titulo: Testimonia de Indulgentia concessa ecclesiæ sanctæ Mariæ de Portiuncula. Idem monumentum, quod eruditus ille Gallus, in antiquis MSS. codicibus versatissimus, de quo nulla potest esse suspicio fraudis in gratiam Ordinis Minorum, in Colbertino; ut dixi, codice in Francia reperit, idem, inquam, illud Waddingus in Italia in Mariani Florentini Chronicis, quantum mihi appetat, invenit, an quisque quinquaginta quinque, antequam Baluzius suum, in Annalibus Minorum vulgavit ad annum 1277, num. 19. Differt hoc à Baluziano,

B. Benedictus
Aretinus, &
Raynerius,
cujus aliqua
apographa

AUCTORE

C. S.

no, quod in calce adscriptos habeat locum & annum, quibus datum est, nominaque aliquot testium, qui testimonibus adserunt, & notarii, qui instrumentum confecit.

46 Alterum ejusdem instrumenti exemplar supradictorum Baluzii Miscellanorum novissima editionis Lucensis anni 1761, tomo 2 addidit clarissimus Joannes Dominicus Mansi, nunc archiepiscopus Lucensis, acceptum ex codice Ms. saeculi xiv bibliotheca Congregationis Matris Dei Lucae, uti docent me monumenta à RR. PP. Conventualibus Romanis mibi submissa. Convenit & hoc cum superiori Baluziano, si argumentum ipsum speles, imò & cum Waddingiano, præterquam quod paulò plures testes nominatum exprimat. Quartum denique exemplar ex eorumdem RR. Patrum dono habemus desumptum, ut scribunt ex Ms. codice Assisensi, anno 1325 exarato, cuius cum exemplari nostro conformitatem sepe memoratus notarius publicus Assisensis, Blasius Epiphani, ad calcem testatur his verbis: Quas quidem copias fideliter & de verbo ad verbum, aliena tamen manu, desumptas ex folio trigesimo primo pervetus codicis Ms., litteris, ut aiunt, Gothicis, exarati, & ex xylinia charta confecti, qui... in archivio sacri Assisensis conventus ejusdem S. Francisci assertur, ego infra scriptus publicus Apostolica auctoritate notarius & Scrupulæ civitatis Assisii secretarius, cum predicto originali quam diligentissime contul, easdemque cum eo perfectè & undequaque concordare, inveni. In quorum fidem &c. Datum Assisii die quinta Maii 1765. Ita est. Blasius Epiphani notarius ac secretarius publicus, de premissis rogatus. Adeo in margine sigillum ejusdem de more armamento expressum.

*in quo ambo
testantur,
eam per S.
Franciscum
positam,*

47 Hoc apographum, cùm ceteris quidem in re ipsa consentiat, sed in fine integrins sit & ex certa atatis codice transcriptum, totum hic sub jicio. In Dei nomine Amen. Ego frater Benedictus de Aretio, qui olim sui cum beato Francisco, cùm adhuc viveret, &, divina gratia cooperante, ipse Pater sanctissimus ad suum Ordinem me recepit, qui sotiorum suorum sotius fui, & cum ipsis frequenter, & in vita sancti Patris nostri, & post ipsius recessum de hoc mundo ad Patrem, cum eisdem de secretis Ordinis frequenter collationem habui; confiteor, me frequenter audisse à quadam supradictorum sotiorum beati Francisci, qui vocatur frater Masseus de Marignano, qui fuit homo veritatis & probatissime vite, quod ipse fuit cum beato Francisco apud Perusium, ante presentiam domini Pape Honori, cùm petivit Indulgentiam omnium peccatorum pro illis, qui contriti & confessi convenirent ad locum sancte Marie de Angelis, qui alio nomine Portuncula nuncupatur, prima die Kalendarum Augusti, vespere dictæ diei usque ad vespertas sequentis diei. Que Indulgentia cùm fuisset, tam humiliiter, quam constanter, à beato Francisco postulata, fuit tandem à summo Pontifice liberalissime concessa; quamvis diceret ipse Pontifex, non esse consuetudinis Apostolice Sedis talem indulgentiam facere.

*Ex ab anno
anno III con-
stitutum est.*

48 Hec eadem supradicto modo confiteor ego frater Raynerius de Mariano de Aretio, sotius venerabilis Fratris Benedicti, me audisse frequenter à supradicto fratre Masseo, sotio beati Francisci, cuī fratri Masseo ego frater

Raynerius amicus spacialissimus fui. Leste & publicate fuerunt supradictæ collationes apud cellam fratris Benedicti de Aretio coram fratre Compagno de Burgo, coram fratre Raynaldo de Castellione (hic inter duos uncos insertum legitur Castillione) fratre Caro de Aretio, fratre Homodeo de Aretio, fratre Aldebrandino de Florentia, fratre Jacobo de Florentia, fratre Thebaldo de Aretio, fratre Bonaventura de Aretio, & Massario de Aretio, ad hec vocatis & rogatis. In anno Domini MCCLXXVII, nemine imperante Papa in Ecclesia Romana vacante, Indictione V, die Dominico ultimo Octobris. Ego Johannes notarius, filius olim Canculari, predictis omnibus interfui, & de mandato venerabilis fratris Benedicti & fratris Raynerii scripti & publicavi.

49 Relè se habent he note chronologica, qua, *Pro ejusdem* ut dixi, desiderantur in Colbertino Baluzii, in *instrumentis* *fide* *Lucensi* verò, quod Mansi edidit, leguntur hoc modo: In An. Domini MCCLXXVII, minimè imperante Papa in Ecclesia Romana vacante, Indictione V, die Dominico, ultimo Octobris; in Waddingiano autem sic: Anno Domini MCCCLXXVII, Ecclesia Romana vacante, Indictione quinta, die Dominico, ultimo die monsies Octobris. Vacavit revera bis anno, mense dieque Romana Sedes Apostolica, à die xx Maii, quo obiit Joannes XX, alias XXI, usque ad diem xxv Novembris ejusdem anni, quo electus fuit Nicolaus III. Currebat etiam tunc indictione & Romana, ducto initio à Kalendis Januariis, & dies ultima Octobris erat Dominica, ne patet ex littera Dominicale c. Personæ, qua ista testata fuerant, plena fide dignæ sunt. Masseus de Marignano, qui apud Baluzium ex facili lapsu Matthæus scribiunt, aliunde notus est ipsiusmet S. Francisci discipulus & socio, eundemque Arturus à Monasterio in Martyrologio Franciscano, & Fortunatus Huéberus in Menologio ad diem xvii Novembris cum Beati titulo reposuerunt. Non legi tamen illum in Martyrologiis Ordinum S. Francisci, qua ad calcem Martyrologii Romani, anno 1749 Roma excus, adjecta sunt. Itaque in cultum ipsius inquirendum erit ad citatum diem Novembris; at licet cultus ejus nullus esset, viri tamen, certè clari virtutibus, si des nequit esse suspecta.

50 Beatum Benedictum Aretinum sua satis quedam ob- superque tutatur sanctimonia, certo cultu confir- servantur. & mata, quo an etiam gaudeat Raynerius, item occurritur Aretinus, dispiciendum erit ad diem 1 Novembris, quo à laudatis Arturo & Huébero Beati titulo insignitus annuntiatur. Dicitur hic fuisse frater lucis; ejusque corpus serico induitum habitu, integrum & incorruptum ostendi sub ara majori conventus Burgi sancti Sepulcri, scribit Waddingus ad annum 1304, num. 12, ubi etiam præmisera quædam ex multis miraculis, per illius invocationem obtentis. Verumtamen huic instrumento, nullam prorsus suppositionis notam continentis, fuliginem insciæ aspergunt Waddingus, quique hujus dicta de tempore mortis laudati fratris Massei adoptarunt.

51 Ex verbis enim num. 47 relatis, quibus quod adver- B. Benedictus testatus est, se ea, que de Indul- fuit eam for- gentia Portunculana dicebat, audivisse à S. Fran- mari posset cisci socio, qui vocabatur Fr. Masseus de Ma- rignano, qui fuit homo veritatis & probatissime vite; ex his, inquam, verbis dicendum est, instru- mentum illud confitum esse post obitum ejusdem Massei;

A Massei; nam si de superficie fuisse sermo, B. Benedictus non dixisset: Qui vocabatur; sed: Qui vocatur; nec: Qui fuit; sed: Qui est homo veritatis &c. Eodem tamen modo legitur apud Baluzium, Waddingum & in codice Lucensis supra laudato. Atqui Waddingus nihilominus ad annum 1280 nam. 3, aliquis passim post ipsum ejusdem Massei mortem anno 1280 affigunt; que si eo anno revera contigerit, multum vacillabit fides instrumenti, in quo velut mortuus jam memoratur anno 1277, qui solam triennio post obiisset. Hic ergo lapis amovendus est, an sequam ad aliorum testimonia procedamus, ne quis laudatum B. Benedicti testimonium eo titulo admittere recusat.

**ex anno mor-
tuali Massei
Marignani**

52 Ego quidem non dubito, quin Waddingus eorum, que ad annum 1277 dixerat, immemor mortem Massei Marignani ex illustri-
mo Gonzaga, & confusione alterius Massei prædicto anno 1280 illigaverit. Waddingum ipsum audiamus. Ad annum 1280 post relatum B. Be-
nedicti Aretini obitum num. 3 subdit de Masseo Marignano: Obiit etiam hoc anno alias S. Francisci discipulus B. Massenus (Marignani,
ut addit in Indice) cuius frequenter in superio-
ribus annis meminimus, qui in Gallia multa suo sodalito acquisivit domicilia, quoruin aliqua suis locis recenteruit. Hæsit multis die-
bus & tæpe prædicavit apud Bituriges; transiit postea Salmurum, ducatus Andegavensis op-
pidum, ubi diem suum obiit, sepultus in sacristia. Refert Gonzaga, etiam in facello S. Bernardini apud Vindocinum dici sepultum, uti alijs memini; fortassis ille alter ab isto, vel magna pars corporis custoditur utrobique. Vi-
deamus modò, quid dicat ad annum 1227,
num. 22, quò lettorem remisit in margine. Hic
de constructione conventus Vindocinensis tractans,
Fertur, inquit, ibidem in quodam facello,
nunc divo Bernardino sacro, asservari corpus
B. Massei, quondam S. Francisci discipuli. An
illius de Marignano, Franciso satis familiaris? Non est omnino compertum. Censuit itaque
Waddingus, Masseum, qui Salmuri quiescit,
saltē verisimilius Marignanum esse, dubitavisse
que, cuius Massei ossa sint, que in Vindocinensi
conventu asservari, legerat.

C Porro pro hisce omnibus non allegat alium à Waddingo, auctorem, quam Gonzagam, quem ei prælustris Gonzaga, se, etiam manifestum est. Nam Gonzaga parte hisque/e-
riis,

3, in provincia Turonia, conventus Salmurensis de Masseo, S. Francisci socio seu contemporaneo dicit: Qui obiit & sepultus est in sacristia (ejusdem conventus) anno Domini MCCCLXXX. Rursum in conventu Bituricensi ait: Traditione à patribus didicimus, venerabilem patrem Masseum (de quo suprà) Biturigibus nedium mul-
tis diebus habitasse, verùm etiam ibi concio-
natum fuisse. Cumque non constet, eum diem suum ibi clausisse ac sepultum fuisse, longè verisimilius est (quandoquidem non di-
scordant temporum suppunctiones) eumdem esse, quem in sacristia conventus Salmurensis anno Domini MCCCLXXX sepultum fuisse, suprà commemoravimus. Denique ibidem in conventu Vindocinensi præmiserat ista: Affirmant, cujusdam Fratris, socii S. Francisci, nomine Massei, fortè illius Marigneni*, & qui cum B. Francisco in Gallias primū venire dispo-
suerat, corpus in navi ecclesiæ sepultum esse in facello, quod nunc vocant S. Bernardini.

* Marignani
Octobris Tomus II.

54 Ex his omnibus liquet, Waddingum su-
prà dicta, annumque emortualem Massei Ma-
rignani accepisse ex Gonzaga; Gonzage vero non
satis constitisse, aliusne, an idem Massei sit,
cujus corpus ab aliis Salmuri, ab aliis Vindocini
quiescere dicitur, quique apud Bituriges habi-
taſſe narratur. Verum, quod caput est, Gonza-
ga accuratio merito requirunt eo ipso in loco,
quo Massei obitum anno 1280 affixit. Nam ver-
bis de conventu Salmurensi num. precedenti rea-
titatis proxime præmiserat hec: Qui quidem con-
ventus à Templariis primò inhabitatus, tum
demum his à regno Franciæ exterminatis, à fratre
Masseo, S. Francisci socio, seu contempora-
neo, acceptatus & habitatus fuit, qui obiit...
anno Domini MCCCLXXX. Atqui certum est, ex-
tinctionem Templariorum in Francia ad seculum
xv pertinere, sententiamque pro eorum Ordine
abolendo primū promulgatam fuisse in concilio
Viennensi anno 1312, id est, annis circiter tri-
ginta duobus, postquam Masseum obiisse, idem
Gonzaga afferuit. Tam manifestus anachronismus,
supràque observata hastatio de uno altero-
ve Masseo luculentè arguunt, Gonzaga hic mi-
nimè præluxisse certa monumenta; ejusdemque
auctoritatem pro sigendo Massei Marignani an-
no mortuali everint.

55 Arturus à Monasterio, qui post Waddin-
gum scriptis Martyrologium Franciscanum, in
eo quatuor (nescio, an recte) Masseos distinxit,
& de Masseo Marignano ad diem xvii Nove-
bris agens, in Annotatis sic ait: Obiit anno
MCCCLXXX, cuius sacrum corpus Aflissi jaceat
honorificè conditum in ecclesia S. Francisci.
Tum post aliqui prosequitur: Toffianus con-
tendit, B. Masseum obiisse apud locum Mari
in Piceno; sed ille est B. Massenus Severinus,
de quo xxvii Decembris, ex Waddingo tom.
2 Annal. ad annum MCCCLXXXIX, § xxv (imò
27.) Alii volunt, ejus corpus sepultum esse in
ecclesia conventus S. Francisci Mordivallis,
qui est decimusquintus provinciæ Marchiæ,
uti scribunt Marcus Ulyssiponensis part. i suprà
lib. 6, cap. 26, & Gonzaga parte 2 sup. in
eodem conventu & sed decipiuntur. Nam ille
B. Massenus alias est à Marignano, de eoque
agitur alio die & tempore. Nonnulli affir-
mant, corpus B. Massei Marignani asservari
in ecclesia conventus S. Joannis Vindocinensis
in Gallia, illicque plurima miracula fieri; ut
refert idem Gonzaga parte 3 in eo conventu,
qui est quartus provinciæ Turonensis: qui ta-
men hallucinantur: etenim hujusmodi sacræ
reliquiæ sunt B. Massei, cuius corpus quiescit
apud Bituricas in eadem provinciæ (de quo
xxvi Februarii) prout apprimè notat ipse Wad-
dingus superius.

56 Non est hujus loci hac omnia discutere,
que solùm retuli, ut videat eruditus lector, quam
obscura sit ex confusione synonymorum sepultura
Massei Marignani; indeque ulterius statuat,
quam facili pariter modo ex eadem confusione
etiam annus 1280, qui foris uni eorum emor-
tualis fuit, eidem Marignano potuerit assignari;
quod ex Gonzaga etiam fecit Arturus, licet il-
lum corrigendum putaverit in eo, quod Mas-
seum Marignanum cum altero confuderit. Su-
persedeo pluribus, quia allegata rationes satis su-
perque probant, sententiam pro morte Massei
Marignani ad annum usque 1280 differenda in-
firmam esse, corrigendamque ex suprà dato pro-
batoque

AUCTORE
C. S.
quam uicum
instrumento
illo componi
posset,

E

F

qui proinde
saltē pavid
eritius pugna-
dus est.

AUCTORE

C. S. *huius monumento, ex quo omnino dicendus est
Majestas iste ultra Octobrim anni 1277 non vi-
xisse. Atque bac paulò prolixius tractanda cen-
sui, ne quis insigne istud B. Benedicti Aretini,
ejusque socii Raynerii pro Indulgentia Portiuncula
testimonium eo ex capite impugnet. Ce-
terum idem utriusque testimonium etiam vidit
Theobaldus episcopus Assisensis, adolescenti se-
culo XIV, cum utrumque pro eadem Indulgentia
landet supra num. 6.*

**§ IV. Petri Zalfani aliorum-
que, qui seculo XIII vixe-
runt de eadem Indul-
gentia testimonia.**

*Pro eadem
Indulgentia
testimonium
dixit Zalfan-
nus.*

B

A Iterum sacra hujus Indulgentia auritum oculatumque testem, supra a duobus Assisitis episcopis, Theobaldo nempe num. 7, Corrado autem num. 30, laudari vidimus Petrum Zalfanum, cuius testimonium etiam litteris suis inferuerunt. Ejusdem exemplar simile Stephanus Baluzius, supra jam laudatus, ex eodem codice Colbertino, ex quo testimonia B. Benedicti Aretini & fratri Raynerii, in Miscellaneis suis vulgavit, ubi, ut in apographis sepe fit, Calfanus pro Zalfanu legitur. Exstat & illud apud Pisanum in Conformatitate 14, in qua Zultanus scribitur. Habemus & aliud Ms. apographum illius, quod illustrissimus Joannes Dominicus Mansi, ex Lucensi codice exceptum, tomo 2 Miscellaneorum dicti Baluzii in novissima editione Lucensi (de qua vide dicta superius num. 46) inseruit, in qua Galtanneus nominatur. Donatum denique nobis & alterum est à RR. PP. Conventualibus Romanis, descriptum ex codice Assisensi anni 1325 (de quo vide superius num. 46) & à notario publico subsignum, quod hic recitabo, annotatus deinde, in quibus hoc ab aliis variat.

*quod damus
ex Assisensi
codice collato
cum aliis:*

C

58 Coram fratre Angelo Ministro, fratre Guidone, fratre Bartholo de Perusio & aliis fratribus, in loco Portiuncula, Petrus Zalfanus dixit, quod interfuit consecrationi, scilicet ecclesie sancte Marie de Portiuncula, & audivit tunc beatum Franciscum predicare populo coram VII episcopis; & habebat quondam cedulam in manu, & dixit: Ego volo vos omnes mittere ad Paradisum, & adnuntio vobis indulgentiam, quam habeo ab ore summi Pontificis: & omnes vos, qui venitis hodie, & omnes, qui venerint annuatim tali die, bono corde & contrito, habeant Indulgentiam omnium suorum peccatorum. Ego volui pro VIII diebus, sed non potui. *Hacenus apographum nostrum Assisense. In Colbertino Baluzii pro fratre Guidone legitur fratre Bonifacio Gardiano; in Lucensi Angelum inter & Guidonem haberetur: Et fratre Bonifacio; Bonifacium item & Guidonem hic nominant Theobaldus episcopus Assisensis supra num. 7, ejusque successor Corradus num. 30, & Pisanus in Conformatitate 14, sed sine titulo Gardiani; ut Bonifacius ceteris accessendus videatur. Colbertini autem codicis scriptor nomen proprium Guidonis in appellativum Gardianum mutasse, & addidisse Bonifacio. Cetera, si variationem no-*

minis Zalfani, uti premonsi, excipias, consen- D
tiunt laudata apographa.

59 Illustrissimus Octavius, episcopus Assisen- fuit ille pa-
sis, jam alias laudatus, de predicto Zalfani, tritus Assi-
ensem, non quem Zelphanum appellavit, testimonio, apud ignotus.
Grouvelum quedam observarav ite referenda.

Ista, inquit, Petri Zelphani attestatio videtur pertinere ad annum MCLXXVII, cum nominet ibidem Angelum de Perusio Ministrum (scilicet provincia S. Francisci, ut dicitur habet Pisanius) adeoque anno quinquagesimo quarto à publicatione Indulgentiae. Fuit autem Petrus Zelphanus Assisias patritius, Angeli filius, de quo Petro extat memoria in cancellaria priorali civitatis, fuisse unum ex nobilibus, qui se Gregorio IX obrulere pro tuenda Ecclesiæ ditione contra imperatorem Fredericum II. Est item in eadem hac civitatis cancellaria monumen- tum pergamenum, cuius meminit Eugenius Lamurini Cassinensis pag. 497, quod ita so- nat: "Die xv Septemb. anno MCLIII fuit Af-
filiis D. Papa Innocentius IV, & fecit in eccl-
esia S. Francisci solemnam canonizationem B.
Stanislai episcopi, prout in Actis ecclesiasti-
cis. Et hujus canonizationis testes sunt & in-
terfuerunt viginti quatuor magnates, de stir-
pe militari nobiles Assisites, quorum no-
mina ad perpetuam rei memoriam dominus
Papa scribi jussit in libris publicis." Inter
hæc autem legitur: D. PETRUS ANGELI ZEL-
PHANI.

60 Hacenus illustrissimus Octavius, qui quod ac foris ista
referendo, satis verisimile est, tum quod eo anno
collecta fuisse de eadem Indulgentia attestaciones
dicantur in Speculo S. Francisci verbis num. 44
dati, consentiente Waddingo, ibidem pariter
relato; tum quod eodem anno consignata habeau-
mus testimonia B. Benedicti Aretini & Raynerii.

Hinc mihi suspicio ingeritur, S. Bonaventura,
triennio ante defuncti, de hac Indulgentia silen-
tium (de quo infra pluribus) nonnullis occasio-
nem dedisse, eamdem negandi aut revocandi in-
dubium, ac propterea superiores Ordinis pre-
denter decrevisse colligero testimonia eorum, qui
aut S. Francisco, aut sociis eius seu discipulis
convixerant, ne temporum lapsu dubitatio in-
valeceret. At quacunque fuerit ea colligendi
ratio, certè cum eodem anno recte congruant,
que Octavius ex monumentis Assisensibus obser-
vavit.

61 Facile enim potuit Petrus Zalfanus, seu que ipse pre-
Zelphanus, Angeli Zelphani filius, anno 1223 sens viderat.

consecrationi ecclesie atque Indulgentia promul-
gationi, Honorio summo Pontifice, juvenis in-
terfuisse; deinde Gregorio IX, Honori successo-
ri, fidem suam cum aliis viris nobilibus Assis-
tibus adversus imperatorem Fredericum II ob-
stinuisse, annoque 1252 adhuc canonizationi
S. Stanislai, Cracoviensis episcopi & martyris,
ab Innocentio IV, qui eidem Gregorio post Cale-
stium IV anno 1243 sufficiens fuit, Assisi sol-
lenniter celebrata, ac tandem anno 1277, non-
dum decrepita etatis senex, testimonium pro In-
dulgentia dedisse, cum inter hunc annum an-
numque 1223, cui Indulgentia promulgationem
Octavius cum Waddingo innexuit, non nisi anni
54 intercesserint. An tamen non aliquot annis
ciuius ista promulgatio reponenda sit, quaremus
infra; at certè non tantum potest esse istud tem-
poris discrimen, ut difficultatem hic parere queat.

62 Rur-

A
B. Franciscus
Fabrianensis,
anno 1267
in Ordinem
admissus

62 Rursum alter ejusdem rei testis à Waddingo aliisque adducitur B. Franciscus Fabrianensis, Ordinis Minorum, cuius gesta apud nos illustrata habes tom. III Aprilis a pag. 88, itemque ibidem in Appendice à pag. 983. Natus hic est anno 1251, Ordinem Minorum ingressus anno 1266, ut ibidem dictum est pag. 985, num. 4, vel anno 1267, ut habetur pag. 89, num. 3, atque ipse in Chronicō supra laudato ac mox laudando afferat his verbis: Anno Domini MCCCLXVII ego Fr. Franciscus veni ad Ordinem, receptus à dicto fratre Monaldo de S. Elpidio, tunc provinciali Ministro. Obiit autem anno 1322, sicut in citati Operis nostri pag. 985, num. 3 restatur ejusdem ex sorore nepos frater Dominicus Bonaventura. Hinc fatendum est, Beatum hunc natum esse annis 28 vel paulò pluribus post primam Indulgentiam promulgationem, at idoneum tamen testem esse propriet temporis propinquitatem. Adde, quod etiam dictorum suorum testem laudet fratrem Leonem, S. Francisci olim socium, quocum ea de re egerat, fueritque vir non modo sancta vite, verum etiam litterarum studiis admodum deditus, prout in Operis nostri tomo citato videri potest.

B
scripsit, quo-
modo S. Fran-
ciscus

63 Waddingus in Scriptoribus Minorum inter Opera ab eodem Beato scripta unum recenset De veritate & excellentia Indulgentiae S. Marie de Portiuncula, quod in archivō Ordinis sui Manuscriptum Rome, ait, affervari. Eiusdem Opusculi initium & finem exhibet in Annalibus ad annum 1267, num. 5, unde intelligo, prorsus idem esse cum iis, que leguntur in ejusdem B. Francisci Chronicis, vulgo Fabrianensis, ex quibus quadam excerpta dono RR. PP. Conventualium Romanorum penes me esse, dixi supra num. 9 & 10, ubi de nostro hoc exemplari plura invenies, quorum pauca hic necessariò repetenda sunt. Sic itaque in eo legitur: Ad memoriam in futurum. Ego Fr. Franciscus de Fabriano, inutilis & indignus Fr. Minor, que legi & vidi sub sigillo autentico domini episcopi Assisensis de Indulgentia S. Marie de Portiuncula dictæ civitatis Assisii, ecce nunc redigo in his scriptis.

C
divinitus
monitus, eam
Indulgenti-
am petierit,

64 Cùm staret B. Franciscus semel de nocte orans in dicta ecclesia, fuit sibi revelatum à Christo, quod iret ad summum dominum Honorium, qui tempore illo erat Perusii, & peteret Indulgentiam pro dicta ecclesia B. Marie. Qui consurgens vocavit fratrem Masseum de Marignano in socium, & ivit. Et trans coram dicto Papa, sic ait: Sancte Pater, supplico Sanctitati vestre, quod in ecclesia S. Marie de Angelis, quam nuper reparavi, ponatis Indulgentiam absque oblationibus. Cui Papa respondit: Quot annos vis, & quantumvis, ut ponam Indulgentiam? Cui beatus Franciscus respondit: Sancte Pater, placeat Sanctitati vestre, non dare annos, sed animas. Et dominus Papa dixit: Quo modo vis animas? Et S. Franciscus respondit: Volo, si placet Sanctitati vestre, quod, quicunque venerit* ad dictam ecclesiam contriti & confessi, absolvantur à culpa & pena in celo & in terra, à die sui baptismatis usque in diem & horam introitūs ecclesie supradicte.

* an vene-
rit?

E obtinuerit
ab Honorio
III Papa

65 Cui dominus Papa respondit: Multum est, quod petis, Francisce. Non est consuetudo Romane curie talem Indulgentiam dare. Tunc beatus Franciscus dixit: Domine, quod

Oktobris Tomus II.

dixi, non peto ex parte mea, sed ex parte illius, qui me ad vos misit Dominus Iesus Christus. Tunc dominus Papa statim intulit, ter dicens: Placet mihi, & volo, quod habeas. Tunc Cardinales, qui aderant, dixerunt: Vide, Domine, quod, si tales Indulgentiam ibi datis, ultramarinam destruetis. Tunc Papa respondit: Dedimus & concessimus sibi eam; nec possumus, nec expedit illud destruere, quod factum est; sed modificemus eam, ut tantum ad diem naturalem se extendat. Et tunc Papa vocavit B. Franciscum, & dixit ei: Ecce, nunc concedimus, quod, quicunque venerit & intraverit dictam ecclesiam sancte Marie bene confessus & contritus, sit absolutus, à pena & à culpa, & hoc valere volumus singulis annis in perpetuum, tantum per diem naturalem à vesperis primis usque ad vesperas diei sequentis.

66 Tunc beatus Franciscus, inclinato capite, egrediebatur de palatio. Tunc dominus Papa dixit: O simplex, quod vadis, quid portas de ista Indulgentia? Cui sanctus Franciscus: Sancte Pater, sufficit mihi verbum vestrum. Si opus Dei est, ipse opus suum habet manifestare; & haberé ego nolo aliud privilegium; sed tantum sit carta beata Virgo Maria, notarius sit Papa*, & angeli sint testes. Et cùm intrasset causa orationis quoddam hospitale, quod erat in medio itineris, egressus dixit socio fratri Masseo: Dico tibi ex parte Dei, Indulgentiam, mihi exhibitam nunc à domino Papa, mihi esse à Domino confirmatam in celis. Et hoc testificatus est frater Leo, unus de sociis beati Francisci, vir probate vite, quem ego frater Franciscus vidi in anno, quo veni ad fratres, quoniam ivi ad dictam Indulgentiam. Dixit enim mihi dictus frater Leo, se audivisse ab ore beati Francisci de dicta Indulgentia, ab eo, ut predicitur, impetrata. Frater Benedictus de Aretio, & Fr. Ranerius de eadem terra, sicut dictum est de dicta Indulgentia, sic testificati sunt, se audivisse è dicto fratre Masseo. Haec ibi.

67 Diploma episcopi Assisensis, quod in initio laudat B. Franciscus Fabrianensis, esse Theobaldi, dixi in § 1 hujus Dissertationis, ubi etiam illud dedi, cuius auctoritatē non parum ponderis addit hic Fabrianensis, dicta sua fratris Leonis à se consulti testimonio confirmando. Verum quae de promulgatione ejusdem Indulgentiae in Theobaldinis litteris præterea leguntur, in apographo nostro hic desiderantur, ac solū post varia alia (fortè auctor ea oblitus fuerat superius addere) sub novo titulo sequuntur hoc modo: De Indulgentia S. Marie de Portiuncula. Frater Benedictus de Aretio, & Fr. Ranerius de eadem terra, & Fr. Leo de dicta Indulgentia testificati sunt, se audivisse à dicto fratre Masseo; & dictus Fr. Leo dixit, se etiam audivisse à sancto Francisco. Item die consecrationis dictæ ecclesie per vii episcopos, qui ibi fuerunt presentes, cum multa solemnitate fuit dicta Indulgentia in populo publicata. Que consecrata fuit IIII Nonas Augusti. Et qui audierunt, retulerunt, se audivisse etiam tunc beatum Franciscum predicanter in populo coram dictis episcopis, & dicentem: Ego volo vos omnes mittere ad paradisum, & annuncio vobis Indulgentiam, quam habeo ab ore summi Pontificis; & omnes vos, qui venistis hodie, &

VVVVV 2 omnes,

sine litteris,
& quinam
hec testis
sint;

E

* al. Chillem

alia ejusdem
Beati de eo-
dem argu-
mento anno-
ratio.

F

ACTORIB.

C. S.

omnes, qui venerint annuatim tali die, bono corde & bene confessi & contriti, habeant Indulgentiam omnium peccatorum suorum, & sint absoluti à pena & à culpa. Premissa etiam ibidem erant hæc: Anno Domini MCCXVI, IIII Nonas Augusti fuit consecrata ecclesia S. Marie de Angelis à VII episcopis. Et dominus Honorius Papa III posuit ibi Indulgentiam à pena & à culpa. Et beatus Franciscus die illa sic Indulgentiam populo adnuntpiavit, præsentibus dictis episcopis: Ex parte Domini nostri Jesu Christi, & sanctissime Matris ejus ac prædicti domini Papæ.

*Testati pro ea
etiam sunt
fr. Michaël
Angelus*

68 Inter monumenta à RR. PP. Conventualibus Româ ad me transmissa legitur & aliud testimonium, descriptum ex Miscellaneis Baluzii novissima editionis Lucensis, quibus Vir clarissimus Joannes Dominicus Mansi, nunc Lucensis (ut dictum est) archiepiscopus, illud ex codice Ms. seculi XIV, bibliotheca Congregationis Matris Dei Luce, ut in margine additur, infernit; quale hic subdo: In Christi nomine. Amen. F. Michaël Angelus, Minister provinciæ S. Francisci, retulit, quod in præsentia sua & F. Deodati, Custodis Perusii, & in præsentia F. Angeli, socii ejusdem Ministri, D. Jacobus Capoli dixit, quod semel coram uxore sua, & Jacobutio & alia persona interrogavit F. Leonem, utrum Indulgentia, quæ est in Portiuncula, esset vera; qui respondit: Sic; & dixit, quod B. Franciscus sibi in hæc verba retulit, quod petivit à D. Papa, ut faceret sibi Indulgentiam in anniversario consecrationis ecclesiæ: & D. Papa interrogavit: quantum vellet. Et D. Papa de uno anno, & postea de tribus (supple: locutus est) & venerunt usque ad septem. Et S. Franciscus non erat contentus. Et tunc dixit D. Papa, quantum vellet: qui respondit: Volo, si placeat S. P., ut propter beneficia, quæ fecit Dominus in illo loco, & adhuc faciet, quod omnes, qui venerint bene contriti & confessi, habeant peccatorum suorum indulgentiam. Et D. Papa dixit, quod tantum valerat per unam dierum * naturalem, videlicet à vespéris usque ad vespertas. Et cum B. Franciscus exiret à D. Papa, audivit post concessionem vocem dicentem: Fili Francisce, scias, quod, sicut hæc Indulgentia data est in terra, ita confirmata est in cœlo.

* an. diem *

*Fr. Michaël
Bernardutius,
(ut dici-
tur) ambo
sec. XIII.*

69 Annus, quo iste hæc testatus est, in nostro apographo non exprimitur; ast videtur & hic & locis expressus fuisse in eo, quod vidit Waddingus, cum ad annum 1277, num. 20 dicat: Prædictus etiam frater Angelus de Perusio (Minister provinciæ S. Francisci, cuius mox meminimus) die XIX Augusti hujus anni in cella B. Egidii apud Perusium aliud præbuit testimonium, quale ex ore domini Jacobi de Capoli Perusini, ille vero ex ore B. Leonis, socii S. Francisci, accepit. Præsentes aderant Deodatus, Custos Perusii, & Fr. Angelus, ejusdem socii. Ut ut sit, testimonium hoc ad seculum XIII perinere, colligitur ex personis in eodem nominatis, atque hinc ulterius verisimile fit, datum esse anno 1277, ut habet Waddingus. Ad idem seculum pertinet Michaël Bernardutius, prius Spoletanus, mox civis Assisias, a quo, ibidem præmiserat, historiam ejusdem Indulgentia scriptam esse, sicut eam audiverat in ipsa ade Angelorum à primis ejusdem sancti Viri (Francisci) discipulis; imò ipse omnium primus eam scripsit, si verum est, quod refert Grouvelus his

verbis: Michaël Bernardutius, alias BERNARDI, Historiam Indulgentiæ scriptis sub annum MCCXXX. "Reperitur," (teste illustrissimo D. Octavio episcopo Assisiensi Tr. de Indulg. Port.) "in cancellaria Priorali Assisi ad annum MCCXXVIII unus è confiliariis Petrus Bernardi, utique hujus frater aut filius. In Historia Marchenensi Pompei Compagnoni legitur ejusdem familiæ judex Generalis in Marchia IL SIGNOR BERNARDO D'ASSISI," (id est: Dominus Bernardus Assisiensis) ad annum MCCCLXXXVII. "Opera pretium esset, hoc illius Opusculum, sicubi exstet, vulgari.

D

*Landatur e-
tiam B. Jo-
annes Fir-
mannus*

70 Rursum alterum, scilicet B. Joannis Firmani, alias Alvernicolæ, testimonium ad annum 1277, num. 20 ex Mariani Florentini Chro- nico, ut appareat, adfert Waddingus, cuius verba transcribo. Ego in verbo veritatis assero, me audivisse ab optimis viris ac probatissimis S. Patris nostri Francisci sociis, fide utique dignis, quod ipsi acceperint à fratre Masseo, intimo socio ejusdem sancti Patris, viro sanctissimo & probato in omni sanctitate & veritate, seriem & relationem obtentæ Indulgentiæ Portiunculæ, qui dixit eis, se fuisse cum S. Franciso, quando eandem indulgentiam, à Domino datam, Pontifex confirmavit. Colitur hic B. Joannes die IX Augusti; quo de eo actum apud nos est, dictumque ibidem, nam ipsum esse circa annum 1259, annoque 1322 vitæ functum; ut facile posuerit cum aliquor S. Francisci sociis colloquens, atque ista testatus fuisse.

*paulò post
medium se-
culum XII
natus.*

71 Nequeo tamen hoc illius testimonium aliunde confirmare; nec magis scio, quam certum sit, quod laudatus Waddingus ad annum 1309, num. 26 de eodem B. Joanne enarrat; nimirum, hunc eo anno in die Indulgentiæ Portiunculanae exceperisse confessionem cuiusdam sensis Teriti Ordinis S. Francisci, centenario majoris, qui non longè à civitate Assisiensis Perusium versus habitabat, quique ab illo interrogatus, cur in ea etate illuc adveniret, respondisse dicitur: Si venire non possem, . . . me vehi curarem, imò & trahi, ne facer hic dies absque tanto lucro transiret: Demum tanti fervoris causam regatus, dixisse, S. Franciscum apud patrem suum sapienter susceptum hospitio; & dum Perusium pergeret post obtentam à Domino hanc Indulgentiam, ut eam Pontifex confirmaret, & promulgari permetteret, rem omnem narrasse, & semetipsum tunc astitisse narranti. Ita laudatus Waddingus, qui cum horum certum vadem non alleget, nisi forte Marianum suum Florentinum, de eorumdem fide nihil possum statuere.

*Ubertinus
Casalensis in
Operæ, anno
1305 perfe-
cto.*

72 Certiora apparent, que Grouvelus in Opusculo frequenter laudato habet pag. 185 & sequenti, sic inquiens: F. Ubertinus de Casali, vir eodem seculo (XIII & XIV) pietate non minùs, quam doctrinâ celebris, paupertatis Franciscanæ & regularis disciplinæ in partibus Vallis Spoletanæ, Marchiæ & Tusciæ promotor egregius, ac Parisiis olim novem annis lector, inter alia scriptis Opus historico-theologicum, cui titulus: ARBOR VITÆ CRUCIFIXI. Est tomus in folio, continens quinque libros. Extat in bibliotheca nostra Lovaniensi, Venetiis impressus an. MCCLXXXV. De quo vide D. Dupin. De eodem Operæ agens Waddingus in Bibliotheca Minorum, ait, etiam exstante Ms. in bibliotheca Minorum Casena, & Rome in Vaticana. Progedior verbis Grouveli. In Prologo hujus Operis fatetur (Ubertinus Casalensis) fe

anno

AUCTORE
C. S.
*dicti Patres Conventuales Rotmani, quem hic
subjiciam, postquam illius codicis notarium ex
subscripto notarii publici testimonio dederim. Sic
se habet: Quam quidem copiam, fideliter &
de verbo ad verbum, aliena tamen manu,
desumptam ex folio 34 * perverstuti codicis * Boccol. Ex
Ms. Vitæ B. Angelæ de Fulgineo Tertiæ Or.
dinis S. Francisci, ab eadem ipsa fratri Arnaldo
Ordinis Minorum, confessario suo & con-
sanguineo, dictatæ, qui litteris Gothicis exar-
ratus, & folia continens quinquaginta in quar-
to, in archivio sacri Assisensis conventus ei-
jusdem S. Francisci asservatur, ego infrascri-
ptus publ. auctor. notarius, & Seraphicæ ci-
vitatis Assisi secretarius, cum eodem codice
quād diligentissimè contuli, eamque cum ipso
plenè & undequāque concordare inveni. In quo-
rum fidem &c. Datum Assisi die secunda Maii
1765. Ita est. Blasius Epiphani Notarius publi-
cus de præmissis rogatus &c. Adest in margine
eiusdem sigillum atramento expressum.*

A "anno MCCCV, quo Opus absolverat, triginta
duos annos in Ordine transegisse, & profes-
sum anno MCCLXXIII, sub generalatu S. Bo-
naventuræ; cùmque sub annum MCCLXXXIV
visitaret sanctuaria Romana, descendit ad val-
lem Reatinam & alia pia loca, à B. Francisco
instituta.

*samdem In-
dulgentiam.
quam & lu-
teratus fuit,*

73 Invisit & B. Joannem Parmensem, qui,
postquam anno MCCLVI Generalatus officio ces-
serat, ad tuguriolum Grætii (quod RUPEM
vocat, quia in rupe excisum) se receperat, ut
Deo liberius vacaret. Ab illo se confortatum
absolutumque dicit, & instructum de celebri
Indulgentia Portiunculæ, in cuius facello divi-
nas sensit immutationes. Sic enim scribit in
Prologò Operis laudati: "Romana sanctuaria
visitans, (sub annum MCCLXXXIV), ad B.
Joannem de Parma, ad Rupem, (eremitorii
Grætii), latus deveni, & ab ipso conforta-
tus, absolutus & instructus, in die Indulgen-
tiæ secundæ diei Augusti intravi ecclesiam B.
Mariæ de Portiuncula de Assisio, & juxta
eam pernoctavi, in qua gloriosa Virgo Ma-
ria, quæ primò Christi personam in Beth-
leem pepererat, in Francisco & Clara & eo-
rum Ordinibus peperit ejus vitam. Ubi tan-
tam immutationem accepì, . . . ut spiritum
Christi de novo in me genitum fidelibus
tradiderim, nutriendum. Ita Ubertinus, qui
rursus lib. 4, cap. 40 scribit in hæc verba:
"Christus in loco S. Mariæ de Portiuncula sta-
tum Evangelicum in utroque sexu per Fran-
ciscum & Claram, renovavit. "Cui etiam
ecclesiæ secunda die Augusti virgo beatissima
à Filio suo obtinuit, (gloriosa), in cœlis,
& B. Franciscus à Papa, (vicario Christi)
in terris Indulgentias remissionis plenariæ o-
mnium peccatorum. Vides ergo, quād jucun-
dè Christus Matrem suam glorificavit.,,

B 74 Grouvelo ferè consonans anonymous Franci-
scanus in Dissertatione epistolari de eadem In-
dulgentia, anno 1760 Tridenti Italico idiomate
edita, pag. 144 & sequentibus, ex antiquissi-
mo, ut loquitur, Ms. pergameno exemplari
eiusdem Operis, accepto ex archivio conventus
Assisensis S. Francisci, observat, istud inscriptum
esse: Arbor crucifixæ vitæ Jesu, in eoque quā-
dam aliter legi, quād in editione Veneta, ac
speciatim partem texti mox dati ex eodem sic re-
citat: Cui etiam ecclesiæ in die prima Augusti
Virgo beatissima à Filio obtinuit in cœlis, &
Franciscus in terris Indulgentiam plenariæ re-
missionis omnium peccatorum. Vides ergo,
quantum Christus Matrem triumphaliter coro-
navit. Utravis leælio sit autographo conformior,
hic parum interest.

C 75 Seculo XIII etiam floruit B. Angela Ful-
ginas, anno 1309, mortua, cuius Vitam ab
Arnaldo fratre Minore, ejusdem confessario, scri-
ptam ex editione Parisensi cum codice Cornelii
Duynii, aliisque MSS. collatam, Henschenius no-
ster ad diem IV Januarii vulgavit. Eamdem
deinde Joannes Baptista Boccolinus recudit Ful-
ginii anno 1714, adjectis in Appendix ex per-
vetusto, ut loquitur, codice conventus Assisensis
Minorum Conventualium variis, quæ in Hens-
cheniana, quam Bollandi vocat, editione des-
iderantur. Inter hec autem pag. 262 legitur Bea-
ta illa ad lucrandam dictam Indulgentiam ac-
cessisse. Locum illum ex Assisensi codice, forte
eodem, excerptum communicarunt mecum sepe

*manifeste
adseruit;*

*de eaque eti-
am mentuosi*

*dicti Patres Conventuales Rotmani, quem hic
subjiciam, postquam illius codicis notarium ex
subscripto notarii publici testimonio dederim. Sic
se habet: Quam quidem copiam, fideliter &
de verbo ad verbum, aliena tamen manu,
desumptam ex folio 34 * perverstuti codicis * Boccol. Ex
Ms. Vitæ B. Angelæ de Fulgineo Tertiæ Or.
dinis S. Francisci, ab eadem ipsa fratri Arnaldo
Ordinis Minorum, confessario suo & con-
sanguineo, dictatæ, qui litteris Gothicis exar-
ratus, & folia continens quinquaginta in quar-
to, in archivio sacri Assisensis conventus ei-
jusdem S. Francisci asservatur, ego infrascri-
ptus publ. auctor. notarius, & Seraphicæ ci-
vitatis Assisi secretarius, cum eodem codice
quād diligentissimè contuli, eamque cum ipso
plenè & undequāque concordare inveni. In quo-
rum fidem &c. Datum Assisi die secunda Maii
1765. Ita est. Blasius Epiphani Notarius publi-
cus de præmissis rogatus &c. Adest in margine
eiusdem sigillum atramento expressum.*

76 Modò excerpta è Vita accipe. De manè in Vita B.
verò sequenti (id est, die 2 Augusti; premise-
rat enim, quæ acciderant in festo sancti Petri
ad Vincula, quod Kalendis Augusti celebratur) pta.
Angela Ful-
ginatis à lyra
ibreno scri-
pta. E

cum propter Indulgentiam velle intrare ec-
clesiam Virginis gloriosæ de Portiuncula, & te-
nerem manu quandam feminam, quæ ad intran-
dum in ecclesiam me juvare volebat, cum po-
sui pedem super limen hostii, tunc subito ani-
ma mea fuit abstracta in tantum, quod in ipsa
pressura corpus stetit, nec movebatur. Et di-
misi mulierem illam, que me precedebat ju-
vando; & vidi quandam ecclesiam mire ma-
gnitudinis & pulchritudinis, tunc subito divi-
nitus ampliata. Et in ista ecclesia nichil ma-
teriale apparebat, sed totum omnino erat in-
effabile. Et anima mirabatur, quomodo ita su-
bito in impositione pedis tantum ipsa ecclesia
ampliabatur: quia sciebam, quod ecclesia illa
sancte Marie de Portiuncula erat valde parva.
Hec ibi, ex quibus manifestum fit, B. Angelæ
Fulginitatis aetate, seu seculo XIII jam celebrem
fuisse Portiunculanam Indulgentiam, & à co-
piosa hominum multitudine die 2 Augusti fre-
quentatam. Eadem leguntur etiam in supra lau-
dato codice Cornelii Duynii, nec tamen, nescio
cur, ab Henschenio descripta fuere.

§ V. Varia alia argumenta, quibus probatur Indulgen- tia Portiunculana seculo XIII & duobus sequentibus pro vera habita fuisse.

E Jusdem Indulgentia celebritatem seculo XIII Indulgentia
& sequentibus luculentiter item probant decre-
ta Ministrorum generalium Ordinis Minorum à
Grouvelo relata parte 2 sepe landati Opusculi
à pag. 92. In primis ex Chronologia Historico-le-
gali Ordinis sui sic scribit: Ad hunc locum (ec-
clesiam S. Marie Angelorum in Portiuncula)
cum ingens annuatim secularium concursus fie-
ret, Fr. Bonagratia in capitulo generali, Assi-
si celebrato anno MCCLXXIX, electus Minister
generalis "præcepit anno MCCLXXX per obe-
dientiam

VVVV 3

AUCTORE

C. S.

„dientiam & sub pena excommunicationis, „ut in die Indulgencie plenarie S. Mariæ de „Portiuncula... nulla oblatio pecuniaria à fra- „tribus in ecclesia recipetur, vel pro eorum „necessitatibus recepta expenderetur, propter „cupiditatis notam evitandam, quâ posset ab „invidis falsa vel minus sacra Indulgencia pu- „blicari, & devotio minorari. „*Hicce plane confona leguntur apud nos tom. iv Maii in Appendix de Origine Fratrum Cappuccinorum S. Francisci, ex Italica Fr. Joannis de Terranova Latine versa, pag. 287: unde sequentia transcripti.* Postea anno MCCCLXXIX Frater Bonagratia, factus Minister generalis, sub pena excommunicationis ordinavit, ut in festo Portiuncula non fieret ulla oblatio pecuniaria, vel recipetur.

seculis XIII
& XIV.

* additum esset

B

78 Pergo Grouweli dicta describere. In capitulo, inquit, generali Assisi anno MCCXCV sub Ministro generali Raymundo Gaufredi prohibetur, ne Ministri nimis faciles * in concedenda fratribus nostris licentia petendi Assisium pro Indulgencia Portiunculae lucranda; neque eam darent iis, qui aliam lucratifuisserent. Item, ne illi, quibus licentia eundi ad dictam Indulgenciam tribueretur, irent equitando, aut apud seculares hospitarentur in locis, in quibus sui Ordinis cœnobia haberentur; neque Assisium accedere præsumerent ante postremum Julii diem, aut ibi moram trahere ultra triduum absque Ministri vel Custodis speciali licentia. *Simillima legi possunt apud Waddingum ad præcitatum annum 1295.* Gerardus Odonis, Minister generalis FF. Minorum (ita denuò pergit Grouwelus) electus in capitulo Parisiensi anno MCCCLXXIX, Epistolam, quam in suo libello citat illustrissimus D. Octavius (*episcopus Assisensis*) universis scripsit Fratribus, Assisi pro Indulgencia de Portiuncula impetranda congregatis, quæ incipit **INDULGENTIAM MISERATIONIS DIVINÆ &c.**

ac epistola
Geraldi Odoni.

C

79 Hujus apographum etiam habeo ex munere RR. PP. Conventualium Romanorum, quod unde acceptum sit, idem, qui multa alia superius allegata instrumenta contulit & subsignavit, notarius publicus & secretarius civitatis Assisii, Blasius Epiphani, testatur his verbis ad calcem adscriptis: Quam quidem copiam fideliter & de verbo ad verbum, aliena tamen manu, desumptam ex pervertusto codice membraneo Ms. Historia Indulgencie S. Mariæ de Portiuncula à fratre Francisco Bartoli, Ordinis Minorum, conscriptæ, nimis à folio sexagesimo septimo usque ad folium septuagesimum, in archivio sacri conventus Assisensis Minorum S. Francisci Conventualium asservato, ego infra scriptus publicus Apostolica auctoritate notarius, ac Seraphicæ civitatis Assisi secretarius, quād diligentissimè cum prædicto codice contuli, ipsamque cum eo plenè & undequaque concordare inveni. In quorum &c. Datum Assisi die secunda Maii 1765. Ita est. Blasius Epiphani notarius publ. de præmissis rogatus. Adebat in margine de more sigillum ejus.

in qua ille
hortatur suos
ad eam dignè
lucrandam,

80 Argumentum Epistola est exhortatio Fratrum ad Indulgenciam, cuius causâ Assisium con- venerant, dignè promerendam; sed longior illa est, aliisque quedam præterea continet, hoc non spectantia, ac proinde sufficerit precipua, que ad propositum nostrum conducunt, hoc trans- lisse. Inscriptio hac est: In Christo michi Karissi- mis fratribus universis, in sacro loco Assisi pro

Indulgencia sacri loci de Portiuncula congregatis, frater Geraldus, Ordinis fratrum Minorum generalis Minister & servus, salutem & pacem in Domino sempiternam. *Exordium vero tale:* Indulgenciam miserationis divine, mendaciam humane saluti accommodam, reis au- tem necessariam, per Salvatorem nostrum pre- dicandam fuisse mundo, sanctus propheta te- statur; ipsum quidem Christum Dominum introducens per hæc verba: "Eò quid unixerit me; ad annuntiandum mansuetis militi me, ut mederer contritis corde, & predicarem ca- ptivis indulgentiam." *Et post aliqua:* Ad Indulgenciam consequendam concurrunt populi, suspirant, & orant & lacrimantur, offerunt & impendunt. Quali ergo studio, quanto deside- rio, quali religione, quantave devotione de- bemus nos huic incumbere negotio, huic talis ac tanto intendere beneficio, ad quod nos tra- hit saluberrima tantarum rerum & talium mul- titudo?

81 Totis igitur nisibus in fervore spiritus recollecti & studiosi, composti & devoti, non pigri, non tepidi, non distracti, non vagi, fratres mei, oblatam vobis tantam hujus Indulgencie gratiam postulate, ipsamque cum fiducia petite, cum fiducia querite, & cum fiducia ad portam paradisi pulsate.... Conscientias vestras moneo & exhortor in Christo Jesu, ne tante oblationem divine gratie in vacuum recipiatis: quomodo enim effugietis iram, si tantam neglexeritis salutem? Post multa hujusmodi ad pietatem hortamenta quedam etiam in hac solemnitate observanda prescribit, Sicut autem, inquiens, in anno precedenti ordinarum exiit, in prima parte processionis incedant fratres de provinciis cismontanis; in secunda fratres de provinciis Lombardie; in tertia fratres de provinciis regni Sicilie; in quarta fratres de provinciis Tuscie, Romane, Marchie, Terre sancte & Grecie; in quinta vero fratres de provincia sancti Francisci.

*& quadam
ordinat tunc
obseruanda
in processione.*

*in ecclesiâ &
in triclinio &
ad Epistola
subscriptio-
nem.*

F

82 Tu vero Minister ipsius provincie, vel tu Custos Assisi, in ejus absentia, ordina, & aliquos fratres bonos, & ad hoc voluntarios & devotos, in numero convenienti deputa, qui per vices suas in logia super portam sacri loci de Portiuncula pro salute peregriorum orient, & cantent letaniam, & divinum Officium, cum omni devotione, & in omniplenitudine caritatis... Ad mensam vero legi facito ystoriam impetrare Indulgencie sacre eccliesie beate Marie de Portiuncula, sive de Angelis. Notatur vero hac Epistola data Avinione XXIIII die Junii. Anno Domini M.CCC.XXX. tertio. Pontificatus domini Johannis Papæ vi- cesimi secundi anno XIX. Ha note chronicæ vi- tiate sunt in Pontificatu Johannis XXII, qui cum illum adeptus fuerit die VII Augusti anni 1316, non potuit anno 1333 ejusdem annum XIX invi- se, quem solum orsus fuit citato Augusti die anni 1334. Quam ob rem pro anno XIX Sedis illius substituendus est XVII; aut, si annum XVIII ma- lis, pro anno Christi 1333, ponendus 1534: nam laudatus Pontifex nullo mense Junio annum se- dis sue XIX numeravit, mortuus die IIII Decem- bris anni 1334 post Pontificatus sui annos octodeci- m, tres menses, dies 28, ducto initio à die VII Augusti anni 1316. Verisimilius est, in solo Pon- tificatus anno errorem cubare, tum quod in hoc facilior sit lapsus memoria, tum quod iudicem annus Domini, mensis & dies legantur apud lau- datem

A datum Grouwelum, omisso anno Pontificatus.
 & adiectam notam.

83 Subditur ibidem & alius error, scriptori ejusdem codicis unicè attribuendus, dum post ejusdem Epistole finem hæc adjectit: Explicit littera magistri Geraldii, Ordinis Minorum Generalis, & patriace (lege patriarchæ) Jerosolomitani, ac episcopi Cathanensis, missa Assisi tempore Indulgencie. Geraldum, de quo hic, anno 1342, non quidem Hierosolymatum, sed Antiochenum patriarcham creatum fuisse, ac paulo post etiam Catanensem in Sicilia ecclesiam administrandam accepisse à Clemente VI, docet Waddingus ad eundem annum, & quod ad Antiochenum patriarchatum attinet, etiam probat ex ejusdem Clementis litteris, quas in Registro Pontificum exhibet. Ceterum num. 41 jam obseruavi, neque ex insertis Ms. codici, in quo Francisci Bartholi Opusculum de Indulgencie legitur, laudatis Geraldii litteris; neque ex mox relata additione consequi posse, dictum Opusculum post annum 1325 ab eodem Francisco Bartholi compositum esse; sed solum, eundem codicem non esse ipsum Bartholi autographum, aut ista eidem codici vel ab eodem Bartholo, vel ab alio postmodum addita fuisse.

B observatio.

84 Nunc, unde paululum digressi sumus, revertamur. Ex allegata Geraldii Odonis Epistola sanè constat primò, etiam tunc temporis celebrem fuisse in sacra ade Portiunculana Indulgenciam, magna cum solennitate & copiosa, tam Franciscanorum, quam aliorum, ex variis provinciis adventantium multitudine frequentari soluisse: secundò, exstisse tunc aliquam Ystorianam, seu Historiam ejusdem impetratæ Indulgencie, quam eo die congregatis in triclinio Fratribus Geraldus generalis Minister prælegi voluit. Quia tamen hac fuerit, certò dici nequit. At verisimile est, eam aut Theobaldi episcopi litteras, superiùs datas, fuisse, aut memoratum Bartholi Opusculum; aut, si neutrum velis, veteriorem aliquam ejusdem Indulgencie historiam admittas, eponet: nam Corradi, paruer episcopi, littere tunc nondum extabant. Non multam verò Bartholini aut Theobaldina dissimiliter fuisse eam, quam Geraldus designavit, utcūque colligere licet ex his Geraldii in eadem epistola verbis:

C

Sancta Virgo, Mater Jesu, pro Indulgencia impetranda deprecata est... Seraphicus homo, devotus Fr. nescius ex desiderio Indulgencie plorat. Indulgencie impetrande assistunt angelii, interveniunt archangeli; qui scilicet omnes in impetratione Indulgencie intervenisse, apud Bartholom Corradumque dicuntur.

De Indulgentia hac etiam meminerunt Gregorius XI,

85 Annum illum Fratrum Minorum ad eam Indulgenciam lucrardam Assisium concursum perspectum etiam habuit seculo xiv senescente Gregorius XI summus Pontifex, qui cùm per litteras, ad universos Ordinis Fratrum Minorum superiores Avenione x Kalendas Julii, anno Pontificatus sui secundo, id est, aera Christiana 1372 datas, idoneos ex eodem Ordine missionarios pro Bosnìa peteret, inter alia hac scripti: Cæterum cùm annuatim in Calendis Augusti ad ecclesiam S. Mariæ de Portiuncula, Assisianæ diocesis, pro Indulgencia ibidem obtinenda soleant multi fratres dicti Ordinis cum suorum licentia Ministrorum de diversis partibus mundi confluere, propter quod de bona ipsorum vita & intentione est verisimiliter presumendum, dilectis filiis, Ministro provincia S. Francisci, & Custodi Assisi, Ordinis præfati, similiter præsen-

tium auctoritate mandamus, quod Minister, & in ejus absentiam vel defecatum Custos præfati, vel alterius eorum vicarius, illis fratribus, qui ad dictam Indulgenciam in Calendis Augusti proximè secuturis accedent, & ad dictas partes Bosnæ ire voluerint, ut præfertur, quosque ad hoc noverit, vel testimonio fide digno, saltem duorum fratrum sèpe dicti Ordinis, repererit esse idoneos, auctoritate nostra hujusmodi licentiam cum opportunis super hoc litteris largiatur &c. Epistola integra legi potest apud Waddingum ad citatum annum 1372, num. 32, unde ista accepi.

86 Alia rursum eundem Indulgenciam testantia producit Grouvelus pag. 94 & sequenti, que pariter hoc transcribo. B. Joannes Capistranus anno MCCCCXLIII in capitulo generali (quod refertur apud Michaëlem Angelum à Neapoli, estque impressum Neapoli anno MDCL) in constitutionibus factis in loco S. Mariæ de Anglis ordinavit de unanimi consensu omnium vicariorum, quod fratres non mittantur ad Indulgenciam Portiunculæ pro qualibet prævicia annuatim, & quod illi, qui missi fuerant uno anno, non possent mitti iterum, nisi post quinque annos immediatè sequentes. Item in capitulo generali celebrato in conventu nostro Araceli anno MCCCCXLVI, die vi Maii, statutum est: "Quod anno quilibet non possint ad Indulgenciam Portiunculæ mitti, seu accedere ultra sex fratres in totum pro unaquaque provincia, seu vicaria; & quod illi, qui ad illam accesserunt, non possint ad eamdem Indulgenciam redire per quinque sequentes annos."

87 Post hac supràque relata non immerito sic concludit Grouvelus: Ex illis manifestè colligitur, quod olim tempore Joannis de Parma, generalis Ministri Ordinis ab anno MCCXLVII ad MCCLVI, ac deinceps esset frequens concursus populi ad lucrandam Indulgenciam Portiunculæ, Christo specialiter vocante & cooperante, qui eamdem miraculosè concesserat. Si enim nulla fuisset Indulgencia, si nec à Christo, nec ab Honorio, ut prætendent adversarii, data superioris Ordinis, viri certè zelosi & custodes tam vigiles super gregem Domini, non scripissent tot litteras exhortatorias ad illam promerendam, nec misissent fratres subditos suos in terram tam longinquam, neque de ejusmodi peregrinantibus statuta fuissent condita in capitulis generalibus. Ordo igitur universus credidit ante & post tempora Bonaventuræ, scello Portiunculæ & à Christo & ab Honorio III datam fuisse Indulgenciam plenariam, quæ certè argumenta confundunt adversarios, redundante rationem unicam, quam ex silentio Bonaventuræ prætendent, planè inutilem ac nullius momenti. Quidquid sit de donatore Indulgencie, & modo, quo hac data fuerit, de quibus postea differemus, fuisse jam inde à tempore S. Francisci in sacra ade Portiunculana celebrem Indulgenciam, cuilibet sensato homini videri debet.

88 Nes verò erant illa, quæ de celebritate hujus Indulgencie hacenus retulimus, ejus generis, quæ intra alicuius monasterii muros locive monia concluderentur, sed publicè nota & per universas orbis Christiani provincias, ex quibus ad eam Indulgenciam promerendam concurrebatur, latè propalata. Erat Assisium, estque hodieum,

& decreta
Ordinis se-
culo xv.

Concluditur
pro veritate
Indulgencia
celebrius,

E

quam etiam
nullus Ponti-
fex negavit,
imò multis

AUCTORE
C. S.

diedum, ditionis Ecclesiastice civitas, nec poterant ea latèrē Pontificibus; neque tamen ullus horum, licet id temporis rarissima essent huiusmodi Indulgentia; tantaq[ue] eas obtinendi facilitas bello sacro, quod illi per propositas Indulgentias alias in Oriente tunc urgebant, minimè favorabilis poterat videri, nullus tamen, inquam, Pontificum illius usum vetus, ant in dubium revocavit. Imò Bonifacius VIII, qui ab anno 1294 usque ad 1303 Ecclesiam rexit, suos nuntios Assisium misit, qui eam populo pro concione commendarent, aliquique etiam Cardinales & ecclesiastici presules ad eamdem promerendam eodem accurrerunt, ut constat ex litteris Theobaldi & Corradi, Assisensum episcoporum, § 1 & 2 recitatis.

agnoverunt verissimum.

89 Mitto alia, solumque addo, que Gronewelus pag. 214 recitavit ex Michaelis Medina libro de Indulgentiis adversus hereticos scripto ad Patres sacri concilii Tridentini, ad quos etiam à Philippo II Hispaniarum rege missus fuit. In hoc libro etiam Indulgentia Portiunculana propugnatur, & ex summis Pontificibus, qui eamdem agnoverunt, nominantur sequentes:

B Martinus IV (is ab anno 1281 usque ad 1285 Pontificatum tenuit) qui etiam aulicos ac familiares suos tempore Indulgentiae in Assisium proficiaci ad obtinendam peccatorum veniam exhortari solebat. Alexander IV (sedet ab anno 1254 usque ad 1261) qui & de elemosyna, quæ singulis annis assertur, templum sacratissimæ Virginis refici præcepit, donans etiam Fratribus facultatem audiendi confessores adventantium populorum. Clemens V (prefuit hic Ecclesie ab anno 1305 usque ad 1314) qui quorundam quæstuariorum (quod in Clementina ABUSIONIBUS proditur) avaritiâ atque imposturis paulum Indulgentiis infestus, quæsusitus de illa (Portiunculana) quid esset agendum; Nos, inquit, ad Indulgentiam istam non apponimus os nostrum. Joannes deinde XXII (sedet ab anno 1316 usque ad 1334) Gregorius XI (ab anno 1370 usque ad 1378) & alii, difficilè prosecdi enumerabiles &c. Videamus modò à quibus, quoque argumenti genere accondere ista Indulgentia oppugnetur.

C § VI. Recensentur aliquot, qui hanc Indulgentiam scriptis editis variè impugnârunt, & contrâ tutati sunt: singularitas ejusdem ex disciplina Ecclesiastica ejus temporis.

Seculo XVI
eam impugnârunt Alberus & Chemnitius,

Q Uodd nulla pro Indulgentia Portiunculana littera Pontifica exstarent, jam inde a seculo XIII & XIV aliqui ansam arripuerunt eam criminandi, aut vocandi in dubium, qui ut redarguerentur, collecta fuere eodem seculo XIII variorum testimonia, qui aut cum ipsomet S. Francisco, aut cum hujus sociis vixerant, edeque ab episcopis Assisensibus Theobaldo & Corrado littera publice, uti suprà pluribus exposui. Seculo XVI eamdem scriptis impugnârunt (nec mirum) heterodoxi, Erasmus Alverus Brandenburgicus in libro, quem criminatori appellare pla-

cuit Alcoranum Franciscanorum; & Martinus Chemnitius in Examine Concilii Tridentini parte 4; quorum primo Henricus Sedulius, Ordinis Fratrum Minorum, Apologeticum opposuit; alterum venerabilis servus Dei Robertus Bellarminus, è Societate nostra S. R. E. Cardinalis, libro 2 de Indulgentiis capite ultimo, sic arguit.

91 Kemnitius eam vocat impudentissimam quem impudenterem hereticum Carticum Cardinalis Belarminus

fabulam, & præter alia scribit, S. Franciscum Honorio summo Pontifici dixisse, sigilla bulæ Indulgentiæ illius esse stigmata. At nullus auctor hæc refert præter Kemnitium, & non solum non est verum, sed nec verisimile, tum quia nondum S. Franciscus stigmata habuerat, cùm illa Indulgentia concessa est, tum quia, etiamsi habuisset, non ea Vir summæ humilitatis ulla ratione jactâset. Porro ad eam narrationem infirmandam nihil omnino Kemnitius afferit, nisi judicium suum. Ad confirmandum autem adsunt testes illius temporis, qui historiam conscriperunt, ut cognosci potest ex initio secundi libri Chronicorum Ordinis S. Francisci (nempe per Marcum Ulyssiponensem.) Adebet præterea testimonium S. Bernardini tom. 1, Serm. 9, qui est in Evangelium Dom. Quadragesima, qui vir sanctitate, doctrinâ & miraculis clarissimus fuit. Adebet testimonium S. Antonini 3 part. Summa Hist. tit. 24, cap. 14, § 3, qui etiam vir doctus & sanctissimus. Adebet cursus populorum frequentissimus ad eam ecclesiam Kalendis Aug., quo solo die Indulgentia divinitus concessa obtineri potest. Adsunt denique signa & prodigia non pauca, quæ ad illius Indulgentiæ veritatem astrictuendam edita fuisse, Chronica jam citata testantur.

92 Sed non sine causa Kemnitius hanc historiam falsam & fabulosam haberi cupit; quoniam per eam historiam tria Catholica dogmata confirmantur; unum de Indulgentiis, alterum de Pontifice Maximo, tertium de Confessione. Siquidem ad preces S. Francisci Christus ipse plenariam Indulgentiam dedit; sed non nisi per ministerium vicarii sui, Pontificis Maximi, dedit; nec nisi per contritionem & confessionem à culpa expiatam, & eam ecclesiam visitantibus dedit. Hæc venerabilis servus Dei, Cardinalis Bellarminus, enjus hac censura adversus Chemnitium quād aqua fit, tum ex dictis constat, tum ex dicendis constabit. Obiter tamen observa, dum Bellarminus, dicens, frequentissimum populum ad ecclesiam Portiuncula quotannis concurrere Kalendis Augusti, addidit: Quo solo die Indulgentia divinitus concessa obtineri potest, sic diem illum per naturalem exponendum esse, ut incipiat Kalendis Augusti in vesperis, posteroque die in vesperis terminetur, uti ex suprà relatis certum est. Pergamus ad secula XVII & XVIII.

93 Reverendus Pater Matthias Gronewels, Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum, S. Theologie lector jubilatus, & provincia Germania Inferioris definitor, in Prefatione ad Opusculum jam crebro laudatum, ac mox latius laudandum, postquam duos istos heterodoxos scriptores nominavit, Hos, subdit, antesignanos & duces insignes fecuti sunt quidam tenebriones nuperi; primus quidem, edito libello famoso, cui titulus: "Tractatus brevis historico-, Theologicus, quo examinatur, quid censemus, dum sit de Indulgentia ab ipso Christo S. Francisco in ecclesia vel facello B. Mariæ „Ang-

E

F

AUCTORE
C. S.
libelli editis
varie impe-
tierunt.

A „Angelorum, vulgò de Portiuncula, ut cir-
„cúmfertur, concessa &c. Remis anno MDC-
„xcvii., Alter verò in libello suo famoso,
cui titulus: "Dissertatio historico-Theologica,
„quà examinatur, quid censendum sit de In-
„dulgentia ab ipso Christo S. Francisco in ec-
„clesia vel facello B. Mariæ Angelorum,
„vulgò de Portiuncula, ut circúmfertur, con-
„cessa, & pòt ab eodem Sancto publicata.
„Secunda editio auctior & correcior, cum
„Appendice Apologetica, quà evertuntur pal-
„maria duo, ut adversarii videntur, argu-
„menta, ei nuper objecta in Commentariis
„Trevoltianis, alias Memoires de Trevoux
„anno MDCCCI. Coloniae Agrippinæ anno
„MDCCIII. „

insigniter re-
fert R. P.
Gronwels.

B 94 Observat quoque ibidem Grouwelus, u-
trumque libellum ementito impressionis loco, sine
nomine auctoris, sine nomine impressoris, ac si-
ne nulla ordinarii censoris approbatione editum
esse; atque in utroque Indulgentiae Portiuncula
historiam etiam ferociùs & impudentius, quam
à Chemnitio, impietac frigilari. Adversus u-
trumque hunc libellum Grouwelus scriptit, an-
noque 1726 typis Hieronymi Verdussen Antver-
piae vulgavit ejusdem Indulgentia Historiam cri-
ticam, in qua demonstrandum suscepit, eam ad
S. Francisci preces ab ipso Christo concessam, ac
deinde ab Honorio Papa III confirmatam, ejus-
demque auctoritate promulgatam esse; idque eo
successu præstit, ut à librorum censore Aposto-
lico & Cesareo ac sex sacra Theologie doctoribus
Lovanientibus approbationem, quam subdo, ob-
tinuerit. Auctor hujus Historiae Criticæ veridi-
cis testimonii, legitimaque quinque seculorum
traditione evincit, Indulgentiam B. Mariæ An-
gelorum, vulgò de Portiuncula, ab ipso Christo
esse concessam, atque ab ejus vicario Hon-
orio III agitant, ac ejusdem auctoritate pu-
blicatam; & argumenta ab adversarii anonymis contra eamdem producta ita luculenter
dissolvit, ut zelo indiscreto, vel invidiâ potiùs, quam amore veritatis ducti videantur, qui
Indulgentiam, origine tam sanctam, tamque
conversioni peccatorum utilem, in dubium re-
vocare attentârunt. Datum Lovanii hac 7 De-
cembris 1725. Opusculum hoc jam sapienti lan-
davi, laudaboque.

C 95 Mitiùs eumdem nuper aggressus est Hiero-
nymus Tartarottus, etiam alias Opusculis typis
editis notus, in Italica Dissertatione epistolari
de Origine ecclesie Aquileiensis, Mediolani edi-
ta anno 1759 apud Josephum Galleazzi; in
qua de auctoritate & pondere argumenti negati-
vi disputans, ea occasione adducto in exemplum
S. Bonaventura Dantisque ejusdem seculi poëta
Etrusci, aliorumque de eadem Indulgentia si-
lentio, negavit, Franciscum hanc à Christo ob-
tinuisse, aut etiam pro eadem petenda ab illo ad
Honoriū missum esse; non tamen Indulgentiam
ipsam à Franciscō petitam, & ab Honorio ei con-
cessam, & ad nostra usque tempora perseverare,
inficiatur. Huius Dissertationem pariter Italicam
opposuit anonymous quidam Franciscanus refor-
mate provincia S. Vigili, & eodem anno 1759
Tridenti vulgavit typis Francisci Michælis Battisti.
Utraque Dissertatione ad manus nostras per-
venit, & suis locis, dum occasio tulerit, adhi-
bebitur.

96 Eodem item anno 1759 typis Ticinensis
prodit aliud Opusculum auctoris anonymi, In-
Octobris Tomus II.

dulgentiam illam oppugnans; ad quod alterum
reposit R. P. F. Honorius Marentinus de Sum-
ma ripa nemoris, Ordinis Minorum regularis
observantie theologus in conventu S. Bernardini
Asturum, excusum Venetiis anno 1760 apud
Antonium Bartholi, cuius exemplar habeo. In
hujus Epistola ad amicum, Opusculo praefixa di-
citur prædicti anonymi lucubrationi titulus hic
esse: Indulgentia Portiunculæ à duplice errore
duplice dissertatione vindicata; subdiuque Ma-
rentinus: Anonymus nullum immotum relin-
quit lapidem, ut probet, evincat, demonstret,
hujusmodi Indulgentiam nec à Christo Domino
verbo oris sui immediate fuisse concessam;
nec ab uno eodemque plures posse eodem die
lucrificari. Post multa etiam Operis sui partitio-
nen rationemque sic exposuit: Tribus Disserta-
tionibus rem confeci; quarum prima verita-
tem Indulgentiæ respicit; secunda immediatam
concessionem à Christo; tertia demum pro-
bat, ipsammet una eademque die adquiri posse
plures.

97 Ut anonymo occurserem, duæ postre-
mæ erant satis & ultræ; quum ipse veritates
dumtaxat his respondentes, & non alias voca-
verit in controversiam; sed quoniam veritas
Indulgentiæ cum ejusdem concessione summam
habet affinitatem, & timendum vehementer
est, ne, verberata jam concessione & indole,
nimia critices prurigine gradum quis faciat ad
carpendam veritatem ipsam, præcipue cum
sanctus Parens, spem omnem suam in Deo re-
ponens, nullam scriptam voluerit concessionis
bullam, & hanc incircè prudens duxi ante o-
mnia expendere, atque ita confirmare, ut
nullus cordato viro remanere amplius pos-
sit dubitandi locus. Ne pluribus lectorem mo-
rer, anonymous iste admittit teneisque, Indul-
gentiam Portiuncula verè subfistere; admittit
etiam, S. Franciscum illam in suprà relata cé-
lesti visione petuisse à Christo, Christumque pè-
tenti annuisse; non quòd Christus ipsem per se
& immediate, ut loquuntur scholæ, eam con-
cesserit, sed quòd Franciscum ad Honoriū
summum Pontificem miserit, ut eamdem ab il-
lo peteret, isque velut Christi vicarius, cui li-
gandi solvendique potestas divinitus conceffa è-
rat, secundum ordinariam divina providentia
legem largiretur. Duas priores questiones pro-
ratione munieris mei discutere & illustrare cona-
bor; non tertiam, que ad theologos, non ad
historicos, pertinet. Mitto alios, qui de Indul-
gentia Portiuncula scriperunt, & ad promissa
progredior.

98 Quanto majus factum aliquod est, minús-
que usitatum, tanto graviora testimonia merito
solent requiri, ut indubitatam fidem inveniat.
Hujusmodi sane est Indulgentia Portiunculana,
qua omni ex parte singularis est, sive illius lar-
gitorem spectes, sive amplitudinem modumque
eam obtinendi, collata cum istius temporis dis-
iplina Ecclesiæ in dispensatione Indulgentiarum,
aliaque rerum adjuncta consideres. Hujus In-
dulgentia largitor dicitur fuisse Christus ipsem,
qui eam ore suo proprio, patrocinante Matre
sua, Franciscō concesserit, quod ad id usque
tempus carnerat exemplo, & hancaret simili.
Jam quod ad amplitudinem spectat hujus
Indulgentia, plenaria scilicet, nec semel tantum
in dedicatione ecclesiæ S. Maria Angelorum, sed
in perpetuum in ejusdem dedicationis anniversa-

E
& Apologiæ
adversarii
libelli editis
vendicâ-
runt.

F

Quam sin-
gulare sit bac
Indulgentia
beneficium,

898 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

SCTORE
C. S.

rio die promerenda; quām hac sit ab iſorum temporum disciplina Eccleſia aliena, diſcimus ex concilio Lateranensi iv generali, quod ab Innocentio III ſummo Pontifice celebratum fuit anno 1215, id eſt, per paucis annis, antequam eadem Indulgentia ab Honorio III, proximo Innocentii ſuccelfore, confeſſa vel conſirmata aſeritur.

obſervatur
ex iſiſum tem-
poris

99 Conciliū capitulum 62 ſic habet: Adhac quia per indiscretas & ſuperfluas Indulgentias, quas quidam Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claves Eccleſiae contemnuntur, & poenitentialis ſatisfactio enervatur, decernimus, ut, cūm dedicatur basilica, non extenderetur Indulgentia ultra annum, ſive ab uno ſolo, ſive à pluribus epifcopis deditetur: ac deinde in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis poenitentiis indulta remiſſio non excedat. Hunc quoque dierum numerum Indulgentiarum litteras præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet cauſis aliquoties conceduntur; cūm Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen conſuevit obſervare. Haec tenus Patres conciliū Lateranenſis, tam paucis, ut dixi, annis habiti, antequam Franciſcus ſuam illam plenariam Portiunculanam pro dedicatione ecclie S. Maria Angelorum, ejusdemque anniversaria luce in perpetuum obtinuisse narratur.

diſciplina
Eccleſiae,

100 Paulò quidem liberaliorem, moderatum tamen, aliquot annis pofit, anno ſcilicet Christi 1230 exhibuit ſe Gregorius IX, S. Franciſci, dum hic viveret, amicifimus, quando ad illius corporis translationem ſollenniter faciendam, recolendamque Christianos omnes invitans, confeſſit omnibus, qui ad translationis ſolemnia devote convenerint, vel uſque ad Nativitatem Virginis glorioſæ, proximè venturæ, iphius (Franciſci) ecclieſiam viſitaverint, transſretantibus mare tres annos, tranſeuntibus Alpes duos, & ceteris unum; & qui in anniversario translationis illius uſque ad octavam diem reverenter acceſſerint, annum unum ſimiliter de injuncta ſibi poenitentiali misericorditer relaxavit. Hanc Gregorii Epiftolam vide apud me datam ſuperius in Commentario ad Vitas pravio § xxxii.

ex Benedi-
cto XIV Papa,

101 Nec abs re fuerit, etiam Benedictus XIV Romani Pontificis, ac ſimil venerabilis servi Dei Iosephi Maria, Cardinalis Thomafii, ſenſa de eadem iſius temporis diſciplina Eccleſia in Indulgentiis diſpensandis hic adduxiſe. Laudatus Benedictus in Epifola encyclica, anno 1751 pro extenſione jubilei ad universum Catholicum orbem data, commandans amplitudinem benefi- cii illius ita loquitur: Non levis momenti res nunc agitur, venerabiles fratres: Eccleſiae theſaurus referatur; plenariae Indulgentiae aſſequendæ via cunctis fidelibus aperitur... Opera injuncta ejusmodi ſunt, ut ne laxioribus quidem & mollioribus nimis aspera & gravia videri poſſint; præſertim ſi cogitabunt, duobus circiter ſæculis ante Pontificatum Bonifacii VIII, à quo jubileum Anni ſancti formam accepit, plenariam hujusmodi indulgentiam obtinere cupientibus injungi conſuevit, ut in Palæſtinam, pro ea regione ab infidelium manibus recuperanda pugnatur, ſe conſeruent: "Quicūmque pro ſola devotione, non honoris vel pecuniæ adeptione, ad liberandam Eccleſiam Dei Hieruſalem profectus fuerit, iter illud pro omni poenitentia reputetur." Verba ſunt Prædeceſſoris nostri Urbani

Papæ II in concilio Claromontano anno Mxcvi D
habito.

*ex venerabilis
ſervo Dei
Cardinale
Thomafio,*

102 Super quibus verbis venerabilis ſervus Dei Joseph Maria Cardinalis Thomafius, quem in hac potiſſimum materia libenter citamus, quum olim eidem clariffimo viro collegz fuerimus in officio conſultoris Congregationis Cardinalium, Indulgentiis præpoſitæ, ita ſcriptum reliquit: "Hanc plenariam Indulgentiam, in qua opus injunctum gravifſimum erat ſumptibus, incommodis, laborioſiſtimis itineribus, & imminentibus vitæ periculis, ut potius vi- deri poſſit conmutatio poenitentiæ, quām hu- jus uſtora relaxatio &c, haec, inquam, plenariam Indulgentiam pro Terra sancta aliis postea ſummi Pontifices ſemper confirmārunt. Nec alia mihi occurrit Indulgentia plenaria uſque ad exordium decimi quarti ſæculi, in quo Bonifacius VIII illam elargitus eſt pro anno Jubilæi Mccc., Hæc doctus ille priuque Cardinalis in quodam Opusculo manuſcripto, quod brevē forſan in lucem prodibit inter alia ejus Opera, quorum accuratissima editio hoc tempore adornatur. Hec ibi ſummus Pon- tifex Benedictus XIV.

*apud cum-
dem Benedi-
ctum relate.*

103 Marentinus in Opusculi ſuperius laudati pag. 78 alium ejusdem Pontificis locum proſert ex ipſius libro 13, ut ait, de Synodo diœceſana cap. 13, num. 8, quem locum cogor ex Marentino transcribere, quia haec tenus ſolum habeo libros octo laudatis Operis, editionis Ro- manæ anni 1748. Sic ergo, teſte Marentino, ibidem ſcriptit Benedictus: Denique venerabilis Cardinalis Thomafius in præcito Commentario, poſquam innuit, omnium primam Indulgentiam plenariam, uti ſuperius relatum eſt, eam eſſe, quam Urbanus II euntibus ad recuperationem Terræ sanctæ largitus eſt, quamque illius exemplo conſirmārunt & innovarunt Callistus II, Eugenius III, Clemens III, & Inno- centius III, dum eademurgebat ratio Terræ sanctæ ex hostiū manibus redimendæ; addit, ſe nullum aliud exinde reperiſſe exemplum Indulgentiæ plenariæ ante eam, quam priuio Anno ſancto indixit Bonifacius VIII, ſilentio transmittens Indulgentiam Portiunculæ, ex eo for- taffe, quod ipſa quāl immediate à Christo Do- mino confeſſa fuerit. Ita rurſus laudatus Pon- tifex, dubiè explicans mentem venerabilis vi- ri Cardinalis Thomafii, quam non habeo aliunde exploratam.

104 Utut ſit, eò singularius benefi- G ratione
mari debet Indulgentia Portiunculana, qua de agimus, quod confeſſa fuerit eo tempore, quo Romani Pontifices cordi maximè habebant recuperationem Terra sancte, huncque in finem Indulgentias plenarias, quarum tunc alias aut nullus aut certè rarifſimus uſus erat in Eccleſia, velut potens incitamentum offerebant Christianis, qui illuc pergerent militatum. Si quis humanam prudentiam conſulere voluerit, videri poterit importuna tunc ſuife iſta Indulgentia Portiun- culana confeſſio, qua cùm fine expensis ac fine vita diſcrimine, muleoque cum minori labore ob- rineri poſſet, nata erat multos allicere, ut Afſiſum potius pergerent, quām cruce signatorum militia nomen darent. Verum ha omnes rationes evanefcent, dum de divina conſet voluntate; neque ego eas alia de cauſa memoravi, quām ut hinc ex magnitudine benefi- ci temporisque ad- junctis appareret, hic aliquid interceſſe divini, quo Honorius III ad illud ſue conſirmandum, ſive

A five concedendum indullus fuerit, contrà ac tunc ferebat Ecclesie consuetudo atque humana prudētia suadere videbatur; inde verò agnoscere lector, non admodum mirandum esse, si qui Christiani Catholici (nam heretici nos morari non debent) pro eo certa testimonia requirant, maxime cùm nulla de eodem exstet Honori III bullas, de eoque taceant biographi synchroni, quorum sententiam sequenti § ponderabimus.

ejusdem Indulgencie, & historia illius patroni. AUCTORE
Fatentur illi quidem ingenuæ, tam modumque, C. S.
quo impetrata fuit, ab illis minimè tradi expressæ
sed an Tres
Socii & S.
Bonaventura
eamdem

§ VII. Differitur de silentio primorum biographorum sanctique Bonaventuræ, & probabiles silendi causæ propo-nuntur.

Hujus Indulgentia expressè non meminerunt

EX diétis in Commentarii previi § i quinque S. Francisci antiquas Vitas habemus, quarum tres edidimus, duas reliquas eidem Commentario variis in locis, prout rerum gestarum series poscebat, membratim inseruimus. Prima ex editis auctorem habet Thomam Celanensem, S. Francisci discipulum, qui eam scriptit, jubente Gregorio IX Pontifice Romano, Francisco olim familiari, ejusdemque amantissimo. Secunda, que cum titulo Appendix ad priorem data est, scripta fuit à tribus aliis ejusdem Sancti sociis, Leone, Angelo & Ruffino. Tertio loco editam composuit Bonaventura, illis quidem tempore paulo posterior, sed sanctitate & eruditione longè pre-cellens. Ex duabus reliquis una sine nomine auctoris Ms. exstat in vetusto codice nostro, videreturque à Tribus mox diétis Sociis laudata fuisse, ac proinde paulo antè scripta, quam isti suam collegerunt. Alteram denique accepimus ex Ms. Perusino, minùs certa mibi etatis, nec tamen, quantum appareat, omnino novam. Quis verò non miretur, in nullo è quinque istis Opusculis nullam de re tam memorabili, qualis est Indulgencie Portiunculana concessio, mentionem habeti, non secùs ac tunc nulla ejusdem memoria extitisset?

C 106 Siluerint eam sanè casu aliquo Thomas Celanensis & primus anonymus; at cur etiam siluerunt Tres Socii, qui ignorare non poterant, eam à duobus prioribus fuisse pratermissam? Cur siluit S. Bonaventura, qui à generalibus sui Ordinis comitiis rogatus, ut Vitam S. Francisci conscriberet, nihil pratermisit laboris, nihil industria, ut vitæ illius virtutes, actus & verba, quasi fragmenta quædam, partim neglecta (nimis à predictis biographis) partimque dispersa, ... utcumque colligeret; ne morientibus iis, qui cum Famulo Dei convixerant, desperarent; uii ipsem loquitur in Prologo? Hoc sancti doctoris silentium impugnatores Indulgencie hujus faciunt maximi, eoque arguento negativo potissimum nituntur, ut vel Indulgenciam istam, vel aliqua ejusdem adjuncta negent. At mihi non tanti momenti hic esset S. Bonaventura silentium, nisi etiam alii, quos supra nominavi biographos, altum slerent, tametsi illorum aliquibus, certè Tribus Sociis, propositum fuisse, pratermissa ab aliis ad posteros transmittere.

107 Audiamus modo, quid ad obiectum Bonaventura ac Trium Sociorum silentium reponant
Octobris Tomus II.

eiusdem Indulgencie, & historia illius patroni. AUCTORE
Fatentur illi quidem ingenuæ, tam modumque, C. S.
quo impetrata fuit, ab illis minimè tradi expressæ
sed ac distincte; at cognitam tamè indicatamque,
memorando celestem quamdam visionem, qua
illam, antequam concessa esset, non obscurè por-
tenderit. Tres Socii apud me in Appendice ad
Vitam primam, num. 56 de ecclesia Portiuncula
hac aiunt: Ad ipsius autem loci com-
mendationem & affectum multum fecit quæ-
dam visio, quam quidam frater vidit, adhuc
existens in saeculo, quem B. Franciscus singulari-
dilexit affectu, quamdiu fuit cum ipso, fami-
iliaritatem præcipuam ostendendo eidem. Is er-
gò cupiens servire Deo, sicut postea in Reli-
gione fideliter servivit, videbat in visione, o-
mnes homines hujus saeculi esse cæcos, & sta-
re genibus in circuitu sanctæ Mariæ de Porti-
uncula; junctisque manibus & in cælum cum
facie elevatis, voce magna & lacrymabili Do-
minum precabantur, ut omnes illuminare mi-
sericorditer dignaretur. Quibus sic orantibus,
videbatur, quod splendor magnus exiret de
cælo, & descendens super illos illuminabat o-
mnes lumine salutari. Evigilans ille proposuit
firmius Deo servire, & parùm post, saeculo ne-
quam cum suis pompis penitus derelicto, intra-
vit Religionem, ubi permanxit in Dei servitio
humiliter & devotè.

E

108 Hanc visionem S. Bonaventura ex iis-
dem Sociis, paululum mutatis verbis, capiti 2

non indicatur

Vita infernit, ita scribens: De hoc (scilicet loco Portiuncula) frater quidam Deo devotus, ante conversionem suam, visionem viderat relatio-
ne condignam. Innumeros cernebat homines cæcitate percussos, facie in cælum directa, &
genibus flexis, in hujus ecclesiæ stare circuitu,
qui omnes, protensis manibus in altum, la-
crymabili clamabant ad Deum, misericordiam postulantib[us] & lumen. Et ecce, ingens de
cælo splendor advenit, se per omnes diffun-
dens, qui lumen unicuique tribuit, & salutem desideratam concessit &c. Hæc sanctus doctor,
super quibus laudatus R. P. Grouwels pag. 62
ita differit: Ad istam visionem relatione condi-
gnam ita cum Majoribus suis R. P. Sedulus,
R. P. Marchantius, aliique: "Peccata sunt te-
nebrae: DILEXERUNT HOMINES MAGIS TE-
NEBRAS, QUAM LUCEM, inquit Christus;
&: QUI SEQUITUR ME, NON AMBULAT IN
TENEBRAS. Illuminari dicuntur, qui à pec-
catis liberantur. ERATIS ALIQUANDO TENE-
BRÆ, NUNC AUTEM LUX IN DOMINO. Itaque
dicimus, tot bonorum rivulos ex hoc fonte
manantes, simul etiam condonationes illas,
sive indulgentias Portiunculæ, magnas impri-
mis, Christo ipso Authore, quotannis verè
pœnitentibus concessas, hoc viso prævisas
fuisse..,

F

109 Tum pergit Grouwels: Hæc genuina referendo vi-
visionis laudatae interpretatio, quam innumeris
isti fideles illuminati, promerentes Indulgencias
Portiunculæ, sua ipsa conversione confirmant.
Quid, inquam, innumeri isti homines cæcitate
percussi hic aliud ad litteram significant, aut
significare possunt, nisi peccatores? Qui deinde
pœnitentiâ ducti, in circuitu ecclesiæ Porti-
unculæ, protensis manibus in altum, lacry-
mabili clamant ad Deum, misericordiam po-
stulantib[us] & lumen? Et ecce, pro eis interpel-
lante B. Francisco, ingens de cælo splendor
advenit;

Xxxxx 2 advenit;

AVTORE

C. S.

advenit; splendor, inquam, Paternæ gloriæ, unigenitus Filius Dei, qui contritionis gratiæ se super omnes diffundens, lumen unicuique ritè confessi tribuit, & salatæm desideratam, mediante Indulgenciam, concessit. Unde meritò Romani Pontifices, communicantes Indulgentiam Portiunculæ, aliquando Bullas suas sic incipiunt: 'Splendor Paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate., Hæc igitur est figura, hoc est mysterium, quod ex Sociis sancti patris Francisci ad litteram significavit divus Bonaventura. Falsum proinde est, quod dissertator anonymous dicit pag. 26: "Bonaventura in Vita S. Francisci nullam vel minimam mentionem injicit, imo nec obiter attingit, aut insinuat prætensam Indulgenciam beato Francisco ab ipso Christo concessam.,, Haec enim verò reponent adversarii: Cur illi, si eam neverint, non aperiè memorârunt? Inquid igitur est, si quas illi forè justas causas habuerint rem tantam silendi, aut saltem non nisi in isto visionis enigmate insinuandi.

cuidam divinitus exhibtam

B 110 Sedulio, quem ille laudavit, præivit Franciscus Bartholi, seculi xiv adolescentis scriptor, ut intelligo ex libello Ms. illustrissimi Octavii, Assisensis episcopi, apud laudatum Grosswolum pag. 188, ex ejusdem Bartholi Historia hujus Indulgencie sequentem capitis titulum recitantis: Modò sequitur quædam visio cœlitus ostensa cuidam fratri nostro ante suam conversionem, ut habetur in Legenda Majori B. Francisci cap. 2; quæ videtur fuisse oraculum hujus Indulgencie benedictæ. Legenda ista Major est Vita S. Francisci per Bonaventuram scripta, in cuius capite 2 memorata visio resurget. Itaque Franciscus Bartholi hanc primus, quem novimus, de Indulgencie præfigio interpretatus fuit, sed paululum dubiè per verbum videtur, quod deinde post Sedulium & Marchantium Grosswulus indubitanter fecit.

Quamquam id non improbabile fuit,

C 111 Et verò fateor; haud ineptam esse eam visionis interpretationem; sed nec unica est, nec magis obvia, que fieri possit. Ponamus enim tantisper, nullam prorsus Indulgenciam, sive ab ipso Christo Domino, sive ab ejusdem in terris vicario, Romano Pontifice, concessam, eo tempore, quo Tres Socii sanctusque Bonaventura scripserunt, eo in loco fuisse; numquid non rellè visionem illam quis exponeret de peccatorum aliorumque rerum mundanarum perditiæ amanuunt salutem, quos S. Franciscus ejusque socii ac deinde etiam posteri innumeros, ut ita dicam, partim ad Religiosam vitam, partim ad Christianæ legis observantiam suis concionibus, monitis, exemplis adduxerunt, atque ita cœcum lumen & agris salutem procurârunt? Numquid non aquæ rellè splendorem illum, suprà ecclesiam illam visum, & circa eam congregatos cœcos miserosque visos esse diceret, quia illa caput erat & incubacula totius Ordinis Minorum, atque ordinaria ejusdem sancti Fundatoris sedes, ex qua ille tum per se, tum per discipulos suos Evangelicum lumen in peccatores toto orbe terrarum diffudit, & à qua proinde miseri mortales eam sibi à divina misericordia implorare sint visi?

non tamen evincit ejusdem visionis interpretatione.

112 Huic interpretationi favet ipsem Bonaventura, dum relationi visionis mox subjicit sequentia: Hic est locus, in quo Fratrum Minorum Ordo à S. Francisco per divinæ revelationis instinctum inchoatus est, nulla facta mentione de Indulgencie eodem in loco obtinenda. Eodem modo videtur mihi de hac visione sensisse laudatus frater iste, qui, uti ex ejusdem testimoniio referunt Tres Socii, cupiens Deo servire illam habuit, ac parum post, sœculo nequam

cum suis pompis penitus derelicto, intravit Religionem, seu Ordinem Minorum; nimis ut lumen istud sanitatemque anima sua ibidem conserueretur. Itaque, quantum mibi quidem apparet, ex allegatis Trium Sociorum & Bonaventura verbis nequit evinci, celebrem illam Indulgenciam iisdem notam fuisse; nec contrà quoque certò potest evinci, eandem iisdem verbis non fuisse ab illis utrumque insinuatam. Verum enim verò reponent adversarii: Cur illi, si eam neverint, non aperiè memorârunt? Inquid igitur est, si quas illi forè justas causas habuerint rem tantam silendi, aut saltem non nisi in isto visionis enigmate insinuandi.

Expenditus Prima silentii Bonaventura causa

113 Primam S. Bonaventura silentii causam Indulgencie patroni petunt à scopo, quem ille sibi in scribenda Vita præfixerat, quemque in Prologo indicavit his verbis: Hæc penes me causa præcipua hunc assumendi laborem, ut ego, qui virtutem ejus in me ipso expertus agnōvi, vitæ illius virtutes, actus & verba, quasi fragmenta quædam, partim NEGLECTA, partim DISPERSA, quamquam PLENE non possem, UT CUMQUE colligerem, ne, morientibus iis, qui Famulo Dei convixerant, deperirent. Ex hisce statuunt, non fuisse S. Bonaventura propositorum omnia & singula S. Francisci gesta referre, probantque, re ipsa multa relata dignissima ab eo teste prætermissa, atque hoc inter recensem historiam Indulgencie Portiunculane, quod hanc nec in praxi NEGLECTAM, nec, ut siq; alii cubi, DISPERSAM videret, ut loquitur Grosswulus. Ita omnino est, multa relata dignissima omisit Bonaventura, neque erat Indulgencia ista ejus generis, cuius usus faciliè negligendus esset, aut ipsius memoria, morientibus iis, qui Famulo Dei convixerant, deperitura; quippe quæ satis certò perennatura erat per sacros oratores Ordinis Minorum, annuuntque ad eamdem obtinendam populorum concursum.

À scriptoris scopo petita

114 An tamen hec satis urgens credi debet ratio, ob quam tam singulare Dei beneficium, tamque singulare modo per Francisci preces impetratum, sanctus doctor inobseruatum preterierit, aut solùm per suprà dictam fratris visionem insinuat voluerit? Si ab aliis neglecta S. Francisci gesta colligere voluerit Bonaventura, ut voluit, cur non historiam impetrare Indulgencie, qualem suprà retulimus, à Thoma Celanensi & Anonymous nostro certè præteritam, & à Tribus Sociis, si ita videatser, non nisi per anigma insinuatam, cur, inquam, illam non exposuit, quia tum ob singularitatem præceceris erat relata dignissima, tum, quia nulla de eadem existebat Bulla Pontificia, merito simeri poterat, ne aliquando vocaretur in dubium, maximè quod ad ejusdem impetrationis adjuncta spelleret. Periculum eventus docuit, cum ex suprà dictis ipso Bonaventura seculo, ac deinde, de Indulgencie ista dubitatum fuerit, ac nunc quoq; præcipua ejusdem adjuncta à nonnullis negenir. Pergimus ergo ad alias, quas proferunt, S. Bonaventura, adeoque & Thoma Celani Triumque Sociorum de facto tam memorabili silentii causas.

item altera ab exemplo S. Francisci.

115 Secunda ratio silentii (ita Grosswulus) est, quia sanctus Pater Christum solum exoraverat hujus Indulgencie notarium. Pro quo notandum, Bonaventuram, cum vellet describere vitam B. Francisci, adivisse "locum originis, conversationis & transitus Viri sancti, (nempe Assisiani)" & ibi cum familiaribus ejus funera-

A „superviventibus collationem de Indulgencie Portiunculæ habuisse diligentem, & maxime cum quibusdam, qui sanctitatis ejus & consciencia fuerunt & sectatores præcipui, quibus propter agnitam veritatem probatamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda., Verba hac, que Grouvelus alio charactere, velut ex alio accepta, dedit, atque ego proprie virgulis distinxii, sunt S. Bonaventura in Prologo, preter illa: de Indulgencie Portiunculæ, que à Grouvelo adjecta sunt, quia sanctius doctor de his etiam seniores illos fratres hanc dubie interrogavit, si ea ipsis nota fuerit, uti notam fuisse, constat ex testimonio, superius recitatis. His observatis, pergo Grouveli ratiocinum describere.

*qui noluerit
illam bulâ
firmari, ve-
nerisque*

116 Audivit autem (S. Bonaventura) ex F. Massæo aliisque sociis, S. Francisci familiaribus, primo, quod sanctus Pater elegisset Christum solum hujus Indulgencie notarium, & prohibuisset fratribus, ne historiam Indulgencie Portiunculæ scriptis evulgarent, ut post Franciscum Bartholi aliquique testatur Pisanus Conform. 14. Secundò, quod neque ab ipso

B Papa Honorio III diploma aliquod hujus Indulgencie confirmativum acceptare voluerit; sed confidentia in Deum plenus coram ipso declaraverit: „Ego nolo aliud instrumentum, sed tantum notarius sit Christus, charta beata Virgo, & angeli testes., Tertiò, quod B. Franciscus prædixisset, „Christum Dominum omnipotum suum per seipsum divulgaturum ac magnificaturum; „sicut mirabiliter evenisse, cernimus. De his itaque informatus sanctus doctor, & ex Italia Parisios sub annum MCCCX redux, cœpit conscribere Vitam S. Francisci ejusque exemplum secutus, & voluntati obedientis dedit gloriam Praeconi Christo, historiam Indulgencie Portiunculæ prælaudatam traditioni reliquit, nec nisi solam figuram ejus, quam refert cap. 2 (ad supra num. 108) litteris mandare voluit, ratus, se ita Legendam menti Francisci magis conformem editurum, quam si multis argumentis illam fuisse confirmationem.

*ne sui eam
litteris con-
gnarent,*

C 117 Manebat alta mente repôstum illud sancti Patris tui effatum: „Ego nolo aliud instru-“mentum; sed tantum notarius sit Christus, „charta beata Virgo, & angeli testes., Nec mirum: erat enim Bonaventura dignus Francisci filius, qui (teste Petri Geselino in ejus Vita, cap. 4) „omnia consilia, cogitationes facienda ad Seraphici Patris vitam referebat, quam moribus etiam ita expressit, ut ejus virtutum haeres esse visiteretur., Rursum post aliquam, Bonaventuram, subdit Grouvelus, secutus est F. Matthæus Cardinalis Aquaspartanus, cui cùm (teste Waddingo tom. 1, pag. 292) à Martino IV oblatum esset diploma, Indulgencie à Christo concessæ confirmatorium, id ipsum recusavit, dicendo, „B. Franciscus nullas voluit fieri de hac re litteras, quantumvis ei offerrentur; unde nec ipse volo., Et laudatus est à Pontifice. Nec obstat, quod alii fratres mox & v. citandi (ego illos supra dedi) historiam Indulgencie à Christo concessæ descriperint. Id namque fecerunt & facere debuerunt de altiori mandato summi Pontificis & Rev. P. Ministri generalis Ordinis, quale nusquam habuit S. Bonaventura, qui publicationem Indulgencie à Christo datae, tamquam ha-

res virtutum sancti Patris sui, commendare & relinquere maluit auctori & Praeconi Christo.

AUCTORE
C. S.
volens tradi-
tioni relin-
qui.

118 Etenim, si S. Francisco placuisset historiam Portiunculæ litteris & argumentis divulgarre, nullum videbatur, ut placet anonymo (scilicet quem Grouvelus refutandum suscepit) efficacius medium, quam Bullam ab Honorio III oblatam acceptare; atque adeò fuisse authoritate Pontificia promulgata. Sed res erat alterius fori, res erat traditioni relinquenda. Christus Dominus opus suum per se ipsum divulgare volebat & magnificare. Ego, inquit sanctus Pater, ALIUD INSTRUMENTUM NON REQUIRO. Sistamus hic paulisper, ut allegatas rationes de causis silentii S. Bonaventure, adeoque & aliorum veterum biographorum, expendamus. Sed in primis advertendum est, illas solum obtinere posse apud eos, qui Indulgenciam Portiuncula unice, vel precipue, negant aut in dubium revocant propriæ silentium Bonaventura. Quarum enim hic, quam verisimili ratione eam ille videri possit fuisse, si S. Francisco eamdem à Christo Domino ejusdemque Vicario Romano Pontifice impetraverit.

119 Revocanda item in memoriam sunt testimonia veterum, superius relata, quæ certam fidem faciunt, S. Franciscum, dum viveret, impeirasse insignem Indulgenciam, in ade Portiuncula premerendam. Dubium igitur non est, quin Bonaventura hac super re superstites S. Francisci socios interrogaverit. Ponamus igitur, ex hisce ipsum didicisse, nonne Franciscum pro ea diploma Pontificium, ut soli Deo Opus suum perficiendum commendaret; non omnino à verisimili erit alienum dicere, Bonaventuram exemplo sancti Patris sui censuisse, eamdem illius Vitæ non inferendam, sed divina Providentia committendam. Multò tamen majoris ponderis effet, si, quod Grouvelus ex Francisco Bartholi, Pisano aliisque, quos non nominat, ait, satis confabaret, vnuisse Franciscum, ne quis suorum historiam illam scriptis tradederet. Ego Bartholomus non habeo, in Pisani autem loco citato id non reperio. Etiam & notitiam quamdam laudati Bartholi legesis supra § 1.11.

Nostra ad hac
observatio-
nes.

120 Subdo & alteram Bonaventura silentii causam à Grouvelo assignatam his verbis: Ratio tercia silentii esse potuit, quia in concilio generali Lugdunensi I districtè mandaverat Innocentius Papa IV, ut omnes superiores, qui curam obtinent animarum, studiosè sibi commissis annuncianter bullam CRUCIATAM ad recuperandam Terram sanctam, ne quisquam hoc sanctum propositum aliquo modo impedire vel retardare præsumeret; & hoc ipsum etiam in congregacione sub Honorio III ursuant Cardinales, antequam Indulgencie Portiunculæ esset confirmata. "Ne igitur, (inquit Concilium prælaudatum can. xviii super CRUCIATA) "hoc sanctum propositum aliquo modo, impediri vel retardari contingat, universis ecclesiistarum prælatis districtè præcipimus, ut singuli per loca sua illos, qui signum Crucis deponuerunt, resumere, ac tam ipsos, quam alios Crucis signatos, & quos adhuc signari contigerit, ad reddenda vota sua diligenter monent, inducant... .

Exponitur
tertia silentii
causa.

F

121 „Adhuc ... volumus & mandamus, ut quia scilicet, vigente tunc bello sacro, „patriarchæ, archiepiscopi, abbates & alii, „qui curam obtinent animarum, studiosè proponant commissis verbum Crucis, obsecran-

„tes

AUCTORE „tes per Patrem & Filium & Spiritum Sanctum... reges, duces, principes, marchionates, comites & barones, aliosque magnates, neconon communia civitatum, villarum & oppidorum, ut qui personaliter non accesserint in subsidium Terræ sanctæ, competerentem conferant numerum bellatorum... secundum proprias facultates in remissionem suorum peccaminum, prout generalibus litteris, quas pridem per orbem terræ misimus, est expressum. „*Hullenus canon ille, post quem ita pergit Grouvelus*: Hæc decreverat dominus Papa Innocentius IV in concilio generali anno MCCXLV: hæc per orbem Catholicum successivè publicabantur: hæc archiepiscopi, episcopi, & cuiuslibet Ordinis Religiosi superiores adeò promovebant, ut diversæ nationes pro bello sacro notabiles summas contribuerent, & Parisiensis sub annum MCCX centesimam partem bonorum ecclesiasticorum subdio Terræ sanctæ in quinquenium addixerint; inò ipsi reges cum copiis eamdem recuperare tentaverint. Unde beatum dicebant populum, qui se Cruce signatis adjungeret, & ejusmodi Indulgentiarum particeps fieret.

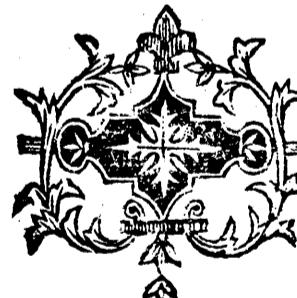
B 122 Itaque post fratres Crescentium & Joannem Parmensem, prædecessores suos, Minister generalis Ordinis electus Bonaventura, concilii generalis mandatum, quod in conventu Parisiensi, ubi tunc scribebat, haud ita pridem erat publicatum ac renovatum, exactè observavit. Nec solum prædicavit indulgentiam CRUCIATÆ, verùm etiam in libris suis eamdem laudavit, adeoque cum suis promovit usque ad concilium generale Lugdunense II (cui ipse anno MCCXXIV immortuus est) ut & ipsam historiam Indulgentiæ Portiunculæ inter alias silentio præteriret. Atque inde factum est (ut refert Pisanius) quod „fratres nostri non prædicarent Indulgentiam Portiunculæ, ut alii debeat.“ Tunc quoque adimpletur, quod præixerat B. Franciscus, nempe, eamdem occultandam fore ad tempus, ac postea denud exaltandam. Si autem fratres & superiores Ordinis nostri populum tam verbo, quam scripto, quaquaversus invitassent ad Indulgentiam Portiunculæ, quoquisque præsertim ex Vallis Spoletanæ partibus, crucem amplexus esset, & iter illud periculosisimum in Palestinam suscepisset? Ne millesimus quidem.

C 123 Quare Seraphicus doctor, ne PROPOSITUM SANCTUM Pontificis de recuperanda Terra sancta ullo modo per Indulgentiæ Portiunculæ historiam noviter IMPEDIRE VEL RETARDARE, aut contradictionem Cardinalium, sub Honorio III factam (Adi num. 5) resuscitare videatur, prudentissimo sane silentio illam præterire voluit. Verba prudentum statera ponderabuntur. Recuperatio autem Terræ sanctæ tunc bonum putabatur longè majus, quam frequentatio Indulgentiæ Portiunculæ; atque ideo Cardinales in consistorio sub Honorio III eisdem contrarii fuerant, ut supra parte 2 (apud me num. 5) ostendimus. Propter hoc bonum promovendum in Italia, Hispania, Anglia, Germania & in Belgio nostro, Romæ quoque & Parisiis, ubi scribebat (Bonaventura) sancti Patris Vitam, sic sola personabat indulgentia CRUCIATÆ, ut filerent reliquæ; sic urgebatur, quasi nullæ aliæ fuissent. Hoc igitur bonum merito movere poterat Bonaventuram, ut In-

dulgentiæ Portiunculæ historiam omittaret; præsertim cùm aliunde foret certus, eamdem testimoniis fratum sufficenter munitam. Viderat, quod non esset in praxi neglecta... Erat & Indulgentiæ Portiunculæ miraculum famam totius Vallis Spoletanæ publicum: nullus contra eam calanus movebatur... Nemine per libellos famulos contra Indulgentiam bellum movente, & vobis (ut utar verbis Augustini contra Pelag.) NECDUM LITIGANTIBUS, SECURIUS LOQUEBATUR &c.

D 124 Hæc & plura ibidem Grouvelus, Bonaventura silentii rationes allegans, quarum postrema, qua à non minuendo Cruce signatorum exercitu petitur, reliquis validior est, talisque, ut sanctum doctorem, virum utique prudentissimum, movere potuerit ad tacitè præterevandum factum, alias relata dignissimum. Etenim, ut rellè Grouvelus, atque ego eium suprà jam observavi, minimè opportunum videri debebat, immò planè invidiosum fuisset, Christianos ad Indulgentiam plenariam tam facili negotio apud Assisium obtainendam scriptis provocare eo tempore, quo per Pontificias litteras ad parem invitabantur in Palestina promerendam, ad cujus consecutionem opus injunctum gravissimum erat sumptibus, incommodis, laboriosissimis itineribus, & imminentibus vitæ periculis, ut ea indulgentia potius videri possit commutatio pœnitentiæ, quam hujus absoluta relaxatio, quemadmodum Benedictus XIV summus Pontifex, suprà num. 102 relatus, annotavit ex venerabili servo Dei Josepho Maria, Cardinale Thomasio, cuius ista verba sunt. Porro similes rationes etiam Thoma Celancensis, Tribus Sociis & Anonymo nostro servandum de eadem re silentium persuadere potuerunt; nam & horum quoque temporibus sacra illa Cruce signatorum expeditiones vigebant.

E 125 Illorum itaque scriptorum de Indulgentia Portiuncula silentii justa & verisimilis ratio assignatur; unde etiam infirmius fit formatum ab illo argumentum, quod, cùm solummodo negativum sit, enervatur à positivo, petito scilicet ex testimoniis synchronorum coavorumque, §§ tertio & quarto datis, qua certam fidem faciunt, illorum atate fuisse in ecclesia Portiuncula infirmem Indulgentiam quotannis obtainendam, quam S. Franciscus procuraverat, licet nec Thomas Celancensis, nec Tres Socii, nec demum S. Bonaventura illum in ejusdem Vitas reulerint, quod quorsum fecerint, dicant aduersa partis patroni, si allata rationes displiceant. Verum altera restat quæstio, an aquæ admittenda sit tota impetrata Indulgentia historia cum singulis suis adjunctis, qualem scilicet tribus primis §§ recitavi, traduntque etiam hoc tempore ejusdem Indulgentia patroni; quod sequenti § discutiemus.

A § VIII. An ex veterum testi-
moniis constet, Indulgen-
tiam Portiunculæ à Christo
proximè sine summi Pontifi-
cis ministerio concessam fu-
isse : negantium argumenta
referuntur.

Licet non
omnes vete-
res de cale-
sti visione
pravia,

Duo hic potissimum queri possunt: alterum,
an S. Franciscus sepe dictam Indulgentiam
sine prævia cœlesti visione, in qua Christus Do-
minus cum beatissima Matre sua, angelisque ap-
paruisse dicitur, ab Honorio III petierit; alie-
rum, an, si hujusmodi vista petitionem præces-
serit, Christus eamdem Indulgentiam ipsem per-
se & immediate Sancto concesserit; an verò so-
lummodo ipsum ad Honorium miscerit, ut suo
(nempe Christi) nomine eam ab illo peteret,
sue eidem indicaret, Christo placere, ut eam il-
le largiretur. Si vetustiora testimonia B. Bene-
dicti Aretini & Raynerii de Mariano vel Ma-
rignano, supra § 111, num. 47 & sequenti
recensita, consulamus, nulla prorsus memoria
exstat de cœlesti visione prævia; sed solum dicitur
S. Franciscus cum socio suo Masseo adiisse lauda-
tum Pontificem, ab eoque eam petisse Indulgen-
tiam, ac deinde subditur: Que Indulgentia, cùm
fuisset tam humiliter, quām constanter à B.
Francisco postulata, fuit tandem à summo Pon-
tifice liberalissimè concessa; quamvis diceret
ipse Pontifex, non esse consuetudinis Aposto-
lice Sedis talem Indulgentiam facere.

& alii solum
de reve-
latione memine-
rint.

127 Nihil quoque pro cœlesti illa visione ha-
betur aut haberri potest ex testimonio Zefani vel
Zalfani, quod dcdi num. 58, cùm in eo solum
referatur prima Indulgentia promulgatio, in qua
dicitur ibidem dixisse Franciscus: Adnuntio vo-
bis Indulgentiam, quam habeo ab ore summi
Pontificis. Plus aliquid dicit Theobaldus epi-
scopus Assisias, dum in litteris, pro eadem In-
dulgentia à criminatoribus vindicanda seculo xiv
adolescente editis, quas dedi § 1, petitioni præ-
missa revelationem, num. 3 dicens: Cùm staret
beatus Franciscus apud S. Mariam de Portiuncula,
fuit sibi de nocte revelatum à Domino,
quatenus ad summum Pontificem, dominum
Honoriū, qui pro tempore erat Perusii, ac-
cederet pro Indulgentia impetranda pro eadem
ecclesia &c. Et consequenter ad hoc ibidem'num.
4 idem Sanctus Honorius consentire reluctanti sic
legitur reposuisse: Domine, quod peto, non
ex parte mea, sed illius peto, qui misit me
Dominus Iesus Christus. Theobaldum secutus est
B. Franciscus Fabrianensis, qui anno 1267 in
Ordinem Minorum admissus fuit. Verba hujus
habes num. 63 & tribus sequentibus. Quo modo
memorata ab illis revelatio facta fuerit, iidem
non exposuerunt.

aliunde tan-
men illa ve-
risimilis est,

128 At Franciscus Bartholi, qui seculo XIII
& XIV floruit, & cuius notitiam dedi § 111,
eamdem per cœlestem, de qua agimus, visionem
explicavit, ejusdemque narrationem adoptavit
Corradus episcopus Assisensis in diplomate pro
eadem Indulgentia anno 1335 publicè edito, quod
legessi § 2. Tametsi verò revelatio à prioribus af-

serata variis contingere modis potuit, non est ta-
men, cur eam per cœlestem visionem, à Francisco
Bartholi Corradoque traditam, ac postea etiam
communiter ab aliis admissam, contigisse, ne-
gemos; maximè cùm Bartholus & Corradus sat
antiqui sint, & si, non ambo, saltē eorumdem
prior, ipso, quo S. Franciscus floruit seculo,
natus fuerit; nec à verisimili abhorreat eadem
vista, inò priorum dielis congruat. Utin sit, mihi
multo minus verisimile sit, S. Franciscum rem
tantam, tam insolitam, temporique ob rationes
superius productas non congruentem, sine prævia
revelatione divina induxit in animum, ut ab
Honorio peteret, ab eoque obtinuisse, quām re-
velatione divina vel allegata visione cœlesti ani-
matum id praestitisse.

AUCTORAK
C. S.

129 Visionem illam etiam refert Breviarium
Ordinis Minorum, quos Recollectos vocant,
ad diem 2 Augusti, cuius duas postremas è tria-
bus lectionibus secundi nocturni, etiam infra un-
sui futuras, juverit ex recensione Grouwelli hic
recitatæ, premissa ejusdem scriptoris pag. 63 an-
notatione prævia, que sic habet: Historiam hu-
jus miraculi, ex Actis sociorum B. Francisci
familiarium primitus selectam, compendiosè re-
fert Breviarium Romanum FF. Minorum, à
variis Pontificibus approbatum, in cuius Kalen-
dario à tempore immemorabili locum meruit,
& notatur 2 AUGUSTI FESTUM PORTIUNCU-
LÆ DUPLEX MAJUS. Lectione v. Cùm igitur no-
ste quadam oraret in habitaculo suo, supra
dictæ ecclesiæ (S. Mariae Angelorum in Por-
tiuncula) proximo, significatum est ei divini-
tus, in ipsa ecclesia esse Dominum Jesum, e-
iusque sanctissimam Matrem cum ingenti mul-
titudine angelorum. Quo nuntio incredibili af-
fectus lætitia confestim surrexit, & summa cuin
religione delubrum ingressus, cùm primùm in-
effabilem illam Filii Dei majestatem & gloriam
aspexit, ante conspectum ejus procubuit, eum-
que, quā maximā potuit, animi submissione
ac pietate adoravit. Quem Dominus benignis-
sime appellans, admonuit, ut ab eo aliquod
beneficiū pro salute hominum peteret. At il-
le adjutus patrocinio Matri, cuius opem im-
ploraverat, supplex petuit, ut omnibus ecclæ-
siam illam introœuntibus concederet veniam &
indulgentiam omnium peccatorum suorum,
quorum confessionem sacerdoti fecissent. Re-
spondit Dominus, id sibi placere, præcepitque
illi, ut ejus vicarium adiret, & ab eo suo no-
mine illam Indulgentiam postularet.

legiturque en-
triam in Bre-
viario Minor-
rum.

E

F

ex quo dua
lectiones
dantur,

130 Lectione vi. Manet igitur B. Franciscus,
comite fratre Massæo, profectus est Perusiam,
ubi tunc erat summus Pontifex Honorius ter-
tius. Ad quem ingressus mandatum exposuit,
rogans, ut, quod placebat Christo, cuius i-
pse in terris locum ac personam tenebat, id
ipso non displiceret. Pontifici primò parùm ho-
nesta visa res est, quæ petebatur, tum quod
ea omnino libera, hoc est, sine obligationibus,
tum quod maxima, eademque absoluta ac
perpetua petebatur. Dicebat enim, opus esse,
ut is, qui scelerum suorum condonationem af-
sequi vellet, eam aliqua ex parte mereretur;
negabatque, Romanam curiam hujusmodi In-
dulgentiam concedere solere. Cardinales etiam,
qui aderant, illius concessionis adversabantur:
fore enim, dicebant, ut Indulgentiae Terræ
sanctæ & sanctorum Apostolorum Petri & Pauli
negligerentur. Tandem intelligens Pontifex di-
vinam voluntatem, concessit eam B. Franci-
sco,

AUCTORE

C. S.

feo, plenariam quidem & liberam ac perpetuam; sed unius dumtaxat diei naturalis iusquamque anni, hoc est, à vesperris Kalendarii Augusti usque ad vespertas sequentis diei, qui est anniversarius dies consecrationis superdictæ ecclesiarum. Et cùm ei diploma dare vellet, ille, sibi fatis esse, dixit, verbum ipsius: Dominum enim opus suum per seipsum divulgatum ac magnificaturum. Quod quidem mirabiliter evenisse, cernimus. *Hactenus lectiones Breviarii Minorum ad diem 2 Augusti, que, ut historiam simplicem, ita ex omni parte verisimilem, supræque adductis veterum testimoniis conformem continent.*

*que nihil non
verisimile
continet.*

B

131 De visione jam egimus, reliqua ergo narrationis capita breviter expendamus. Dicitur Franciscus pro ea Indulgentia impetranda cum Masseo adivisse Honorium Pontificem, Perusii tunc degemem; id ipsum etiam B. Benedictus Aretinus, Raynerius, aliisque, quorum verba suprà dedimus, testati fuerunt. Flagitanti primò non afferit Honorius, causatus, non esse consuetudinem Romane Sedis ejusmodi Indulgentias, tamque facile obtinendas concedere; quod quād i-

*In variis ve-
terum testi-
moniis*

C

spes Francisci sanctitas, plurimis miraculis latè probata, ut nec de veritate dictorum illius dubitare potuerit; ac proinde nec asserte ab illo divine voluntati refragari. Displacuisse tamen ea res dicitur Cardinalibus, qui aderant, veritis, ne tam ampla tamque facilis modo obtinenda Indulgentia largitio fideliuum ad Apostolorum principum Petri ac Pauli limina accessum, fervoremque inferendis pro liberanda Terra sancta armis, ad quod plenariis Indulgentiis excitabantur, plurimum minueret. Quæ utraque ratio cadit in seculum, de quo agimus, decimum tertium, quo & ad sacram Crucem signatorum militiam plenariis indulgentiis fideles animabantur, & certis etiam gaudebant Apostolorum limina invisentes. Ast iforum Cardinalium querelis concessit Pontifex, ut Indulgentia Portiunculana perpetua quidem esset, sed non nisi uno die naturali annue promerenda.

132 Magis controvertitur altera, quam di-

xi, quæstio, an Christus Franciso Indulgentiam petenti, ipsem per se & absolute concesserit, ipsumque ad Honorium solummodo miserit, ut hic velut Christi vicarius eam ratam haberet seu declararet; an contraria ad Honorium miserit, ut eamdem Christi nomine ab eo flagitaret, seu diceret, placere Christo, ut Pontifex eam largiretur. Dubitandi rationes exponamus. Quotquot veteres de hujus Indulgentia impetracione scripsierunt, omnes S. Francisci pro eadem obtinenda accessum ad Honorium memorarunt; & eorum alii, id jubente Christo Domino, factum esse, afferunt; alii sic silent, ut oppositum minime insinuent. Eorum verba jam retuli superius; ast ut dilucidius procedamus, oportet hic quædam repetere. B. Benedictus Aretinus ejusque socius, frater Raynerius, num. 47 & sequenti testati sunt, se audiisse à quodam... sociorum B. Francisci, qui vocabatur Fr. Masseus, ... quod ipse fuit cum B. Francisco apud Perusium ante presentiam domini Papæ Honorii, cùm peccavit Indulgentiam omnium peccatorum.

Que Indulgentia, cùm fuisset tam humiliter, quād constanter, à B. Francisco postulata, fuit tandem à summo Pontifice liberalissimè concessa &c.

D

dicitur Christus Sanctorum annus.

133 Theobaldus episcopus Assisas in suo diplomate, num. 3 hac habet: Fuit sibi (id est, ipsi, nempe S. Francisco) de nocte revelatum à Domino, quatenus ad summum Pontificem, dominum Honorium, qui pro tempore erat Perusii, accederet pro Indulgentia impetranda pro eadem ecclisia S. Mariæ de Portiuncula &c. Consequenter ad hac num. 4 Sandus Honorium sic allocutus dicitur: Supplico Sanctorum vestrum, quod ponatis ibi Indulgentiam absque oblationibus &c. Theobaldi verba adoptavit B. Francisus Fabrianensis, de quo consule dicta num. 63 & sequentibus. Consonant etiam Corradus, alter episcopus Assisas, in diplomate anno 1335 edito, quod vide suprà § 2, quique Corrado praivit, Franciscus Bartholi, de quo consule § 111. Adde & Breviarii Ordinis Minorum lectiones mox datus, in quibus pariter expresse legitur Christus Francisco Indulgentiam flagitanti respondisse, id sibi placere; & additur: Præcepitque illi, ut ejus vicarium adiret, & ab eo suo nomine illam Indulgentiam postularet; ac demum in fine subditur: Tandem intelligens Pontifex divinam voluntatem, concessit eam B. Franciscus, plenariam quidem &c.

134 Qui hac sola legerit, nulla ei, puto, ut illum pro obrepere suspicio de Indulgentia à Christo ipsomet sine sui in terris vicarii ministerio immediate atque absolue concessa; nec, nisi fallor, dubium videbitur, quin eum Honorius, ut afferita per Franciscum divina voluntati obtemperaret, largitus fuerit. Conformia sunt, quæ deinde gesta dicuntur. Etenim de Sancti ex urbe Perusina Assisium versus post ea regressu in landati Theobaldi diplomate subdunatur hac: Ipse autem (S. Franciscus) recedens de Perusio, & rediens versus Assisium, in medio viæ, in loco, qui dicitur Colle, cum sotio aliquantulum requiescens obdormivit. Excitatus vero, post orationem vocavit sotium, & dixit sibi: Frater Massei, dico tibi ex parte Dei, Indulgentiam, mihi exhibitam per summum Pontificem, esse confirmatam in celis. Et hoc refert frater Marinus, nepos dicti fratris Massei, qui ab ore dicti avunculi sui frequenter audivit &c. Eadem habent Corradus episcopus num. 21, Pisanus in Conformatibus, aliisque, quos sciens pratereo, quia de his etiam consentiunt Indulgentia immensitate à Christo date patroni, quorum argumenta

E

*Indulgentia
impetranda*

135 Interea, quod huc pertinet, in allegatis locis largitio Indulgentia, conformiter ad supra dicta, non ipso Christo, sed summo Pontifici immediate adscribitur; in celis vero solummodo confirmata suisse dicitur, prout Sandus scilicet ex divina revelatione in redditu cognoverat. Neque aliter colligere licet ex promulgatione eiusdem Indulgentia, quam ex Zalzani vel Zelzani, apud me relato num. 58 testimonio etiam alii enarrant. Secundum illud ipse S. Franciscus eamdem solemniter promulgans hac dixit: Ego volo vos omnes mittere ad paradisum, & ad nuntio vobis Indulgentiam, quam habeo ab ore summi Pontificis &c, & omnes vos, qui venistis hodie, & omnes, qui venerint annuatim tali die, bono corde & contrito, habent Indulgentiam omnium suorum peccatorum.

Ego

F

*miserit ad
Honorium.
hicque eam
concessisse.
videatur.*

A Ego volui pro octo diebus, set non potui; id est, nisi vehementer mea fallat opinio; Ego conatus sum a summo Pontifice impetrare Indulgentiam hanc per obliduum quotannis lucrificiendam, at ille annuam quidem concessit, sed non nisi unus dici naturalis spatio promerendam. Hinc porrò etiam liqueat, saltem spatium ejusdem acquirenda a solo pependisse Pontifice; nam alioquin Franciscus pro hoc quoque divinam voluntatem allegasset; quod nemo habetens afferuit.

136 Itaque ex hac tenus adductis S. Francisco, non Christus immediatae, pro genere humano flagitanti Indulgentiam, Christus annuit; sed ipsum pro eadem illius nomine petenda ad Honorium direxit. Quorū hoc? Bartholomeus Pisanus (licet hic alia multa, ut videbimus, pro immediata Christi concessionē habeat) rationem insinuat, dum Christum ita loquenter Francisco refert: Ego orationem & petitionem (tuam) admitto; sed volo, quod vadas ad meum vicarium, cui dedi potestatem ligandi atque solvendi in celo & in terra, & petas ab eo ex parte mea dictam Indulgentiam.

B Hisce mihi quidem videtur dixisse Pisanus, placuisse Christo postulatum Francisci, sed hunc, ut ordinaria divine in regenda Ecclesia sua providentia ordo servaretur, ab illo missum esse ad Romanum Pontificem, ut, indicato suo assensu, desideratam Indulgentiam peteret ab eo, cui ipse potestatem ligandi atque solvendi (ac proinde etiam penas temporales indulgendi) sic dederat in terris, ut ejusdem sententia semper rata habenda esset in celis.

137 Ita etiam omnino sensisse videtur venerabilis servus Dei, Cardinalis noster Robertus Bellarminus lib. 2 de Indulgentiis cap. 20, qui velut Portiunculana Indulgentiae adversus Martinum Kemnitium patronus meritō laudatus est supra num. 91 & sequenti. Ex verbis ibidem datis hac pauca repeto: Ad preces S. Francisci Christus ipse plenariam Indulgentiam dedit; sed non nisi per ministerium vicarii sui, Pontificis Maximi, dedit. Si ex hujus doctissimi Cardinalis mente Christus eam non nisi per ministerium vicarii sui, Pontificis Maximi, dederit; ex ejusdem sententia dicendum est Christus eamdem non immediatè per se dedit, nec alia ratione dedit, quam Francisci precibus sic annuendo, ut eum miserit ad illam ipsius nomine petendam obtinendamque ab Honorio. Hoc ipsum etiam innuit Benedictus XIV Papa, dum causam querens, cur venerabilis servus Dei Cardinalis Thomasius Indulgentiam Portiuncula non recessuerit inter plenarias, qua inter Innocentii III ac Bonifacii VIII tempora concessa fuere; Ex eo fortasse, inquit, quod ipsa quasi immediatè à Christo Domino concessa fuerit. Verba illius leges superius num. 103.

C **138** Nemirum suspicatus est Benedictus, hujus silentii causam esse, quod venerabilis Thomasius isto in loco solum egerit de Indulgentiis à Romanis Pontificibus ex sola ordinaria sua auctoritate Apostolica, more solito ac sine speciali nutu divino concessis, qualis dici nequit Indulgentia Portiuncula, que quasi immediatè à Christo Domino concessa fuit, dum hic Francisci precibus consentiens, eundem pro illa imperanda ad Honorium misit. Nam verò, si Benedictus crediderit, Indulgentiam, qua de agimus, immediatè à Christo datam esse, cur vocibus quasi immediatè usus fuit; maxime cum ad illius pro-

positum plus conductura fuisset immediata largitio Indulgentie, quippe in qua nullam partem habuisset Pontifex præter factam illius promulgande facultatem, ac proinde eo rectius præterita fuisset à Thomasio, si hic de Indulgentiis ex sola potestate Pontificia datis ibidem locutus sit.

§ IX Inquiritur, utrum Indulgentiae Portiunculanæ proximus largitor sit ipsem Christus, an Christo annuente & mandante, Honorius III Papa.

Quis immediatam Indulgentie Portiunculanæ à Christo largitionem tuentur, veterum testimoniis testimonia, verba verbis opponunt. B. Franciso Fabrianensi, de quo consule dicta § IV, attribuunt titulum libelli ipsius inscripti: Historia Indulgentiae in sacello Portiunculae a CHRISTO CONCESSÆ B.FRANCISCO. Ex B. Joannis Alvernicola, alias Firmani, testimonio, quod in eodem § addi, observant, de fratre Massao legi: Qui dixit eis, se fuisse cum S. Franciso, quando eamdem Indulgentiam, a DOMINO DATAM, Pontifex CONFIRMAVIT. Laudant etiam fratrem Ubertinum de Casali, cuius notitiam & verba habes in eodem § IV, dicentem: Cui etiam ecclesiæ (S. Maria Angelorum in Portiuncula) secunda die Augusti Virgo beatissima a FILIO suo OBTINUIT in celis, & B. Franciscus à Papa in terris Indulgentiam remissionis plenariae omnium peccatorum; vel, ut habet Ms. pergamenum Assisense ibidem: Cui etiam ecclesiæ in die prima Augusti Virgo beatissima a FILIO OBTINUIT in celis, & Franciscus in terris Indulgentiam plenariae remissionis omnium peccatorum; nulla facta mentione de summo Pontifice, nisi per voces in terris.

Laudantur
B.B. Franci-
scus Fabri-
cianus, Ioan-
nes & Ube-
rinus,

E

140 Multa quoque sunt in diplomate Corradi episcopi Assisensis, dato § 2, buc spectantia. In eo dicitur Franciscus Christum orasse his verbis: Supplico, . . . quatenus digneris facere hanc gratiam generi humano, quod concedas veniam & Indulgentiam omnibus & singulis venientibus ad locum istum &c; Christus autem respondisse: Satis grande est, quod petisti, Franciscus; set majoribus dignus es, & majora habebis; & ego orationem tuam & petitionem amitto; tu tamen habes ire ad summum Pontificem, . . . & ex parte mea petere Indulgentiam supradictam. Deinde ubi agitur de secunda visione, in qua Sanctus determinatum Indulgentiae diem à Christo perisse legitur, Divina Majestas (inquit ibidem Corradus) statuit, quod, qui cùmque venirent, à vesperis primi diei Augusti usque ad vesperas sequentias diei, contriti & confessi de peccatis, . . . quod remissa sint eis omnia peccata. . . . Et ipse Franciscus ait: Sanctissime Pater noster, qualiter fiet, quod veniam in notitiam & credulitatem humani generis? Et ipse Dominus noster ait: Franciscus, hoc fiet per gratiam meam; tu tamen habes ire Romam ad vicarium meum, ut ipse faciat patens, prout ei videbitur expedire.

Corradus e-
piscopus Af-
sisas

F

141 Consequenter ad hoc S. Franciscus ad in litteris: Honorium regressus dixisse narratur: Voluntas publica,

eius

Yyyy

906 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

ejus (*Christi*) est, ut à vesperis primi diei Augusti usque ad vesperas secundi diei dicti mensis, quicunque intraverit in ecclesiam sancte Marie de Angelis, ... remittantur sibi omnia peccata sua. . . . Et Papa respondit. . . . Magnum est, quod petis; sed postquam Rex celestis . . . ad instantiam beate Marie Virginis, Matris ejus, tuam orationem exaudivit, scribemus episcopo Assisinati, Perusino, Tuderino, (adde Fulginati) Spoletano, Nucerino & Eugubino, quod convenient ad locum beate Marie de Angelis, sive de Portiuncula, . . . & notificant . . . Indulgenciam, que tibi placuerit. *Hinc rursum Franciscus eamdem publicatnus, ad predictos episcopos ibidem sic fatur: Annuntiabo Indulgenciam de mandato Regis celestis, que fit ad instantiam Matris sue, & vos de mandato summi Pontificis, vicarii ipsius, auctoritatem prestatibitis, & annuntiabitis unam cum mecum.*

Bartholomeus Pisanius

B

142 Multos præterea locos ex Bartholomeo Pisano producit Honorius Marentinus suprà lassatus, quos hic subjungo. Videlice: Quod cogitavit (S. Franciscus) opere perfecit, dictam Indulgenciam, ut optaverat, à Christo impremitando & obtinendo, ac etiam à Papa. . . . Quariliter B. Franciscus Indulgenciam S. Mariæ de Assisio obtinuit primò à Christo, postmodum à Papa, Honorio III. . . . Præfatis ergò appareat, quomodo B. Franciscus dictam Indulgenciam à Domino Iesu Christo obtinuit primò, & postea à Papa, & quoad diem. . . . Primò miraculo (supple: probatur veritas hujus Indulgencie) præ aliis eam B. Francisco concedendo: numquam enim talen Indulgenciam Christus alicui Sanctorum dedit vel concessit. . . . Secundò miraculo rosas de mense Januarii producendo, & B. Franciso ostendendo & tradendo, ut domino Papæ deferret in testimonium Indulgencie, ab ipso B. Franciso date & concessæ. . . . Et ipsi (tres S. Francisci socii) reddiderunt testimonium summo Pontifici, quomodo Christus B. Franciso dictam concesserat Indulgenciam. . . . Quartò fratri Petri Cathani (scilicet testimonio probatur) qui Michaëli de Spello, ut dictum est suprà, quomodo B. Franciscus acquisivit primò à Christo, & postmodum à Papa Honorio, coram multis fratribus enarravit. . . .

in Conformati-
tibus,

C

143 Quintò veritas hujus sacrae Indulgencie probatur testimonio B. Francisci; cùm beatus ipse Franciscus impetraverit eam à Christo & ipsam habuerit, ut socii sui audierunt, & tres summo Pontifici domino Honorio hoc attestati sunt; & à domino Honorio in Perusio ipsam B. Franciso obtinente. . . . Septimò . . . testimonio septem episcoporum (qui ad eam promulgandam convenerant) . . . linguas ipsorum dirigente Verbo Patris, Domino Iesu Christo, qui ipsam Indulgenciam dedit. . . . Frater Malfeas audivit Christum concedentem Indulgenciam B. Franciso pro ecclesia S. Mariæ de Portiuncula, dum esset ipse B. Franciscus in dicta ecclesia coram Christo, Virgine Maria & angelis. Hosce Bartholomei Pisani locos tandem sic excipit Marentinus: Quid clarius, amabo te, quid clarius pro re nostra exoptari potest? Indulgenciam hanc per Pisatum S. Franciscus à Christo impetravit, à Christo obtinuit, à Christo acquisivit, à Christo habuit: Indulgenciam hanc per Pisatum Christus S. Francisco dedit, S. Franciso concessit. Non ergò

intelligi hæc possunt de quadam donatione, à vera propriaque concessione distincta.

144 Seculo xiv etiam floruit eodemque multis annis ante Pisatum obiit S. Birgitta, cuius insignis exstat de hac Indulgencia locus inter illius Revelationes extravagantes cap. 90, ubi de hac sancta vidua leguntur sequentia: Cùm esset in ecclesia Fratrum in Assisio, audivit & vidit Christum dicentem. . . . Dic, quid est in corde tuo, de quo turbaris, licet omnia sciamus. Et illa, Conturbor, inquit, quia aliqui dicunt, quod iste Sanctus (Franciscus) confinxit sibi Indulgencias istas; & aliqui arguant, eas nullas esse. Respondit Christus: Qui configit aliquam, est sicut arundo inclinabilis ad favores adulantium. Sed Amicus meus fuit quasi lapis ignitus & igneus, quia habuit me in se, qui sum ignis divinus. Et sicut ignis & stramina non convenient, sic nec falsitas ibi communicaat, ubi veritas habitat & ignis divinæ charitatis. Sed Amicus meus habuit & dixit veritatem. Et quia vidit tempore hominum ad Deum, & cupiditatem ad mundum, doluit vehementer. Ideò petivit à me signum aliquod charitatis, per quod homo accenderetur ad charitatem, & cupiditas minueretur. Qui petenti ex charitate ego, qui sum ipsa charitas, dedi signum, scilicet quod omnes, qui venirent ad locum suum vacui, implerentur benedictione mea, & solverentur à peccatis suis. Respondit iterum domina (S. Birgitta:) Numquid, Domine mihi, successor revocare debet, quod tu, omnis potentia & gratia infusor, dedisti?

S. Birgitta

E

145 Respondit Christus: Fixum est, quod dixi Petro & ejus successoribus: Quodcumque ligaveris, ligatum est. Verumtamen propter malitias hominum multa donata subtrahuntur; & propter fidem & merita gratia donata augetur. Ad hunc locum sic ratiocinatur Marentinus: Habes hic S. Franciscum petentem: PETRIVIT. Habes Christum Dominum concedentem: DEDIDI. Habes, quid concessit, nempe Indulgenciam: QUOD OMNES, QUI VENIRENT &c. Non video igitur, cur de mente Birgittæ, immò & Christi eidem loquentis, inficias ire quis possit, Indulgenciam hanc à Christo suisse concessam. Si cui forte hæc verba non videntur satis perspicua, quamvis sine meridianâ luce clariora, audiat sequentia: RESPONDIT ITERUM DOMINA: NUMQUID, DOMINE MIHI, SUCCESSOR REVOCARE DEBET, QUOD TU, OMNIS POTENTIA & GRATIA INFUSOR, DEDISTI? Revocatio supponit concessionem; non enim illud revocari dicitur, quod adhuc concedendum est. Si ergò S. Birgitta querit à Christo, an Pontifex hanc Indulgenciam revocare debeat, nec ne, eam supponit ultrò concessam. Sed cur plura? Omne quodcumque tollunt æquivocationis genus postrema verba: QUOD TU, OMNIS POTENTIA & GRATIA INFUSOR, DEDISTI; si enim nolimus propriam immutare verborum significationem, confiteri debemus vel inviti, hic exprimi Indulgenciam datam, & datam à Christo. Ita Marentinus.

in Revela-
tionibus,

F

146 Productur etiam testimonium S. Bernardini Senensis, qui tom. 1, Sermone 9, a. 3, cap. 2 hac dixit: Quartum (signum promptæ dilectionis) est Indulgencia scilicet locorum sanctorum, & omnis peregrinationis, vel labor acceptus voluntariè pro suorum venia peccatorum; sicut, ire ad sanctum Sepulchrum, ad

& SS. Ber-
nardini Se-
nensis & An-
tonius.

S

A S. Jacobum, ire Romam, ire ad S. Mariam de Portiuncula prope Assisium, ubi B. Franciscus impetravit à Deo, quod, quicunque prima die Augusti contritus & confessus intraverit ecclesiam illam, plenam Indulgentiam consequatur omnium peccatorum suorum. *Natus est hic S. Bernardinus Senensis anno 1380, ingressus Ordinem Minorum anno 1402, mortuus 1444, ut videre licet in Opere nostro tom. v Maii, pag. 160 * & sequenti. Additur, qui eodem seculo xv floruit, S. Antoninus, ex Ordine Predicatorum archiepiscopus Florentinus, quod hic 3 parte historiali, tit. 24, cap. 7, § 4 ad annum 1223 dicat sequentia: Eodem anno de mense Januarii B. Franciscus obtinuit pri-*

mò à Deo, intercedente beata Dei Genitrice Maria, & demum à suo vicario, Honorio III, Indulgentiam plenariam peccatorum annis singulis accendentibus ad ecclesiam S. Mariæ de Angelis prima die Augusti, & quæ duraret per diem naturalem, incipientem à secundis vespertilis illius diei usque ad vespertas dici sequentis.

Laudatur
item Benedi-
ctus XIV Pa-
pa.

*147 Mitto plures scriptores congerere, qui, cùm recentiores sint, pondus addere nequeunt. Pratermittenda tamen minimè sunt, quæ de eodem argumento allegantur ex Operibus Benedicti XIV summi Pontificis, de cuius mente quædam suprà observavi. Locos à Marentino relatos accipe. In eruditio suo Opere de Servorum Dei beatificatione &c, lib. 3, cap. 10, num. 5 laudatus Pontifex hac habet: Sæculo XVI non defuerunt nonnulli audaces homines, qui tamquam apocrypham traduxerunt visionem celeberrimam S. Francisci unâ cum Indulgentia, quæ dicitur PORTIUNCULÆ, de qua etiam in quarto hujus Operis libro habebitur sermo, sub obtentu potissimum, quod altum prædictarum rerum silentium sit in Operibus S. Bonaventuræ, & aliorum contemporaneorum auctorum. Sed cùm Balutius * in Miscellaneis tomo 4 ex antiquis bibliothecis monumentum auctoris contemporalis (quod videbis suprà apud me num. 45 & sequenti) prædicta omnia narrantis, ediderit, ex hoc factò clarè desumitur, nou ita facile dicendum esse, nullum ex æquævis auctoriis hanc, illamve rem reperire, & idēc eam recentiorum auctoriis esse commentum.*

* Balutius

cujus sensu
ex illius O-
peribus de
Canoratio-
ne &c,

148 In ejusdem Operis lib. 4, parte 2, cap. 7, num. 5 rursum ait: Celebre est, quod ex monumentis authenticis habetur, factam videbilem fuisse ab abbate Benedictino Montis Subasii S. Franciscus concessionem cuiusdam parvæ ecclesiæ sub titulo Beatae Virginis Angelorum, quæ ecclesia PORTIUNCULÆ nomen assumpsit ex quadam villa ipsi contigua; eumdemque S. Franciscum in prædicta ecclesia preces ad Deum fidisse, ut plenaria daretur Indulgentia peccatorum illis, qui ritè & rectè peccata confessi eam visitassent; Deumque ejus exaudiisse orationem, ita tamen, ut instare debet penes Honorium III, tunc Romanum Pontificem, pro Indulgentia impetranda; ipsumque Pontificem Romanum, cùm intellexisset divinam hac de re voluntatem, Indulgentiam plenariam, liberam & perpetuam indulisse anno MCCXXIII; sed uno dumtaxat die naturali in singulos annos, hoc est, à vespere Calendarum Augusti usque ad vespere sequentis diei, qui est anniversarius dies conse-

rationis memoratæ ecclesiæ. Narratio hæc testibus innititur, qui eam audiverunt, vel ab ipso S. Francisco, vel ab ejus sociis, uti videri potest in Miscellaneis Stephani Baluzii lib. 4, pag. 491, & instrumento publico, anno MCCXXXV confecto jussu Conradi, episcopi Assisiensis, quod in ejus civitatis publico archivo conservatur. (*Vide illud suprà datum apud me § 2.*) Tum postquam alios scriptores, Pisano recentiores laudavit, demum subdit: Porro in hujus insignis beneficii commemorationem facta est Officii concessio Ordini Franciscano cum Lectionibus propriis, in quibus suprà recensita exponuntur. *Vide hasce apud me num. 129 & sequenti.*

149 Tertium locum addit Marentinus ex ejusdem Pontificis Benedicti Opere de Synodo diaœsana lib. 13, cap. 18, num. 4 (ego superius jam monui, mihi baclenus ad manus solūm esse libros octo) ubi eodem Marentino teste, ille sic loquitur: Est autem h̄c opportunè monendum, nonnullas reperiri Indulgentias, quæ sine temeritatis nota in dubium revocari nequeunt,

quævis authenticum earum indultum non proferatur; cùm antiquissima constantique traditione innitantur, ac tacita vel expressa Romanorum Pontificum confirmatione roborentur. Talis est, ut aliquo utamur exemplo, Indulgentia Portiunculæ, quæ nomen desumit à parva illa cappella prope Assisium sita, quam S. Franciscus, Ordinis Minorum fundator, ab abbate Montis Subasii, Ordinis S. Benedicti, obtinuit, ut ibi unâ cum Fratribus posset novi Instituti sui functiones peragere; quæque nunc temporis sita conspicitur intra augustum templum, Sanctæ Mariæ, Angelorum Reginæ, dicatum. Fertur itaque, S. Franciscum plenariam Indulgentiam à Deo implorasse pro iis omnibus, qui perpetratorum criminum poenitentes, eaque Sacramentaliter confessi, memoratam cappellam visitassent; idque à Deo in eadem cappella concessum fuisse; hoc tamen addito, ut ipse eamdem Indulgentiam impetraret ab Honorio III, tunc Romano Pontifice.

150 Qui quidem certior factus, consonum id esse divinæ voluntati, anno MCCXXIII Indulgentiam plenariam perpetuè concessisse dicitur omnibus, qui ex corde poenitentes ac confessi sæpe dictam cappellam, seu parvam ecclesiam visitassent à vespere Calendarum Augusti ad vesperas sequentis diei. Sanè nullum extat authenticum monumentum, sive de petitione S. Francisci, sive de concessione, ab Honorio III illius precibus facta. Ceterum affertur testimonium Petri Calfanni affirmantis, se propriis auribus audivisse S. Franciscum præfatam Indulgentiam in concione annuntiantem, habentemque præ manibus quamdam chartam, cuius summam referebat omnino consonam iis, quæ suprà memoravimus. Extant insuper testificationes jam inde ab anno MCCLXXVII exaratae à duobus Religiosis (mirum à B. Benedicto Aretino, & fratre Raynero, de quibus consule dicta superius § III) fide dignis, referentibus, se integrum ejusdem facti historiam audivisse à P. Matthæo de Margignano, qui unus fuit ex sociis S. Francisci, quique cum ipso Perusium se contulit ad pedes Honori III, cùm is Dei voluntatem suscipiens, Indulgentiam, de qua sermo habetur.

Opere Tomus II.

Yyyyy 2

*& de synodo
diaœsana*

E

*lectoriis ex-
pendenda*

F

est

AUCTORE**C. S.
ht. recensan-
tur.**

et clargitus.

151 Hæc omnia adnotata reperiuntur in authentico monumento bibliothecæ Colbertianæ, quod publici juris fecit Stephanus Baluzius in suis Miscellaneis lib. 4, pag. 490, & confirmantur publico quadam instrumento, rogato iustu antistitis Conradi, episcopi Alisciensis anno MCCCCXXXV. Denique, prætermissa etiam communi consensione historicorum omnium & scriptorum subsequentium temporum, quos olim nos ipsi collegimus in Opusculo ad hanc rem pertinente, & anno MDCCXXI Fulginei typis impresso, cùm Romani Pontifices sepe meminerint de Indulgentia hac, ut ab Honorio III concessa, quemadmodum videtur licet apud Waddingum in Annalibus ad annum MCCXXIII, num. 1 & 2, idemque postea illam extenderint ad universas ecclesiæ Ordinis S. Francisci, ut in memorato nostro Opusculo demonstravimus; esset profectò magnæ temeritatis eamdem in dubium revocare ex eo, quod nullum afferatur primitivæ concessionis authenticum monumentum. *Supersedeo pluribus, que*

B *& quibus idem Pontifex men-
tem suam manifestè declaravit de veritate Indul-
gentia hujus per S. Franciscum petita, & a Chri-
sto annuente per Franciscum ab Honorio III po-
stulata & obtenta, cuius ego quidem sententia
omnino assentior; verum an etiam immediatam
absolutamque Christi largitionem ipse aliique tan-
datu omnes indicare voluerint, nunc inquiren-
dum est. Ab antiquioribus ordinamur.*

**& expen-
duntur,**

152 *A beato Francisco Fabrianensi num. 139* dicitur Indulgentia in facello Portiunculæ à Christo concessa B. Franciso; *a B. Joanne Firmano ibidem*: Eamdem Indulgentiam, à Domino datam, Pontifex confirmavit. *Ab U-
berino Casalensi ibidem*: Virgo beatissima à Filio suo obtinuit in cœlis, & B. Franciscus à Papa in terris Indulgentiam &c; vel, ut habet aliud apographum eodem numero laudatum, omisso his vocibus: A Papa. In litteris Corradi episco-
pi Afficensis num. 140 narratur Franciscus sup-
plicasse Christo, ut concederet Indulgentiam, Quòd concedas, inquiens, & Christus illius pre-
ces admisisse, respondens: Et ego orationem

C tuam & petitionem amitto. Num. 141 in us-
dem litteris dicitur voluntas Dei suisse, ut à vesperis primi diei Augusti &c, quicunque intraverit in ecclesiam S. Mariæ de Angelis, ... remittantur sibi omnia peccata sua. *Ibidem num.*

**offenditum
que eadem
commodo
sensu**

141 S. Franciscus eamdem Indulgentiam pro-
mulgans dixisse legitur: Annuntiabo Indulgen-
tiam de mandato Regis celestis, que fit ad in-
stantiam Matris sue. **153** *Fateor, equum esse credere, allegatis in
locis immediatam absolutamque Indulgentia à
Christo concessionem indicari, nisi id dubium fa-
cerent alia. Dubium autem id faciunt testimoni-
onia, istis etiam vetustiora, que § 1V recensui.
Num in horum aliquot nulla exstat de Christi
largitione mentio, in aliis solùm dicitur Franci-
scus à Christo missus ad Honorum, & ipsius
Christi nomine Indulgentiam ab eo petiisse & im-
petrassse; in omnibus verò ejusdem Indulgentia
concessio soli eidem Pontifici attribuitur. Conci-
lianda ergo sunt testimonia, quod haud diffi-
citer fieri poterit, si recentiora sic commode expo-
nuntur, ut vetustioribus congruant. Ponamus,
S. Franciscum (uti verè fecisse credimus) pro
hac Indulgentia impetranda Christo Domino sup-
plicasse, Christumque, patrocinante sanctissima*

*Matre sua, sic annuisse precanti, ut Franciscus
eam non alia ratione haberet, nisi secundum or-
dinarium providentia sua ordinem obtentam à
Romano Pontifice, cui veluti suo in terris vica-
rio, ligandi solvendique potestatem dedit; ac
proinde mandasse Franciso, ut desideratam In-
dulgentiam suo (scilicet Christi) nomine ab Ho-
norio peteret, sine omni dubio obtainendam.*

D

*154 His positis, salva manent dicta tum eo-
rum, qui Indulgentia concessionem Honorio,
tamquam verè illius largitori adscribunt, tum
etiam eorum, qui pro immediata ejusdem à Chri-
sto concessione lundantur. Sic enim Christus Fran-
cisco petenti annuerit; sic illius orationem &
petitionem admiserit; sic verè voluntas Dei su-
erit, ut, quicunque intraverit in ecclesiam
&c, ... remittantur sibi omnia peccata sua;
sic rectè dicere potuerit Franciscus: Annuntiabo*

**exponi posse,
ut cum alio-
rum assertis**

*Indulgentiam de mandato Regis celestis, que
fit ad instantiam Matris sue; sic dici quoque
potest eadem Indulgentia à Christo data, obte-
nta, concessa; nempe, quia Christus ea, quo di-
ctum est, modo annuendo, mandandoque, ut à
vicario suo daretur, eamdem quasi immediate
(ut loquitur Benedictus XIV supra num. 103)
sue (ut Bellarminus ibidem num. 92) per mi-
nisterium vicarii sui, Pontificis Maximi, dedit:
Eadem de causa S. Franciscus nolens ab Hono-
rio diploma rectè respondisse intelligitur: Si opus
Dei est, ipse habet opus suum manifestare. De
huiusmodi ego nolo aliud instrumentum; sed
tantum sit charta beata Virgo Maria, nota-
rius sit Christus, & angeli sint testes. Quas
diceret: Ego pro hac re, à Christo, ut dixi, ad
te missus sum; ipse hoc opus suum curabit, pro
diplomate sunt Christus, qui me misit, beata Vir-
go, que pro me intercessit, angeli, qui adfite-
runt.*

E

*155 Ut verò ista hoc modo non absurdè ex-
poni possunt, ita etiam alia eorumdem aliorum
que dicta simul salva manent. In primis liquet,
cur aliqui productorum testimoniū Indulgentia con-
cessionem quasi soli Honorio adscribant. Secun-
dò, cur Franciscus reluctanti Pontifici petitam
Indulgentiam concedere, causantique, magnum
esse, quod petebat, nec soluisse à Romana curia
tam amplam, ejusque generis Indulgentiam con-
cedi, non reposuerit, eamdem jam datam esse à
Christo, sed solūm hac: Domine, quod peto,
non ex parte mea, sed illius peto, qui misit
me Dominus Jesus Christus. Intelligitur tertio,
cur Sanctus, quamvis septem episcopis ad pro-
mulgandam eam Indulgentiam congregatis dixi-
se legauer superius num. 27: Annuntiabo In-
dulgentiam de mandato Regis celestis, que fit*

**componan-
tur.**

*ad instantiam Matris sue; nihilominus eamdem
Indulgentiam populo annuntians ibidem num. 58
sic fatus legatur: Adnuntio vobis Indulgentiam,
quam habeo ab ore summi Pontificis, nihil
addens de Christo.*

**Idem dici
posse videatur
de aliorum
dictis**

*156 Plus aliquid difficultatis habet testimo-
nium B. Joannis Alvernico, sen Firmani, ex
ipsis verbis: Eamdem Indulgentiam a DOMINO
DATAM Pontifex CONFIRMAVIT; quis tamen
hec vere sic interpretari, ut dicatur Pontifex pro-
missum Christi de concedenda per vicarium suum
Francisco desiderata Indulgentia, eamdem con-
cedendo confirmasse seu expleuisse. Certe S. Fran-
ciscus supra num. 6 Peruso à Pontifice rediens,
non legitur dixisse fratri Masseo: Indulgentiam
à Christo sibi exhibitam, à Pontifice esse confir-
matam; sed: Dico tibi ex parte Dei, Indulgen-
tiā,*

A *tiam, mihi exhibitam per summum Pontificem, esse confirmatam in celis. Minus etiam negotii facere possunt dicta Bartholomai Pisani, tum quod hic præmissis junior sit, tum quod minimè accuratè scripsiterit, imò plurimas fabulas adopràrit; tum denique, quòd ejus quoque verba de quasi immediata Christi concessione, qualem superius exposui, accipi queant. Nec alium etiam necessariò exigunt verba SS. Bernardini Senensis & Antonini. Nam si modo mox expatio res gesta fuerit, Franciscus hanc indulgentiam verè impetravit à Deo, vel obtinuit primò à Deo, & demum à suo vicario Honorio, quemadmodùm consideranti, nisi fallor, apparebit.*

*suprà alle-
gatis.*

157 *Illusre sanè est S. Birgitta pro eadem Indulgentia testimonium; non tamen, meo quidem iudicio, pro immediata per Christum concessione convincens. Verum est, quod Marentinus obseruat, Revocatio supponit concessionem; non enim illud revocari dicitur, quod adhuc concedendum est. At numquid non dici posset Christus concessisse Franciso, quod hujus precibus, ut haberet, annuisset, iussit à Vicario suo petere nomine suo, hoc pacto certò certius obtainendum.*

B *An igitur non rectè rogare potuit Birgitta, an Indulgentia, sic annuente ac mandante Christo, per Honoriū concessa, ab ullo umquam Pontifice effet revocanda, dicereque: Numquid, Domine mi, successor revocare debet, quod tu, omnis potentia & gratia infusor, dedisti? Nonne verè dici potest Christus dedisse, quod supplicantis precibus assentiens, per ministerium vicarii sui dandum promisit, deditque? Ad locos è Benedicti XIV Operibus adductos respondeo, hofce immediate Christi concessioñis patronis non favere, si conferantur cum aliis ejusdem Pontificis verbis, num. 103 datis, quibus solum quasi immediata afferitur concessio.*

*Grouwelus Honorio so-
lum confirmationem,*

158 *Si porrò queras, cur S. Franciscus à Christo missus ad Honoriū fuerit, quidve ab hoc petierit obtainueritque, si, quam desideraverat Indulgentiam, jam haberet ab ipsomet Christo concessam, non eadem est responsio omnium, qui immediatam Christi concessionem propagnant. Grouwelus meniem suam indicat in ipso sepe laudati Opusculi sui titulo, qui hic est: Historia critica sacræ indulgentiæ B. Mariæ Angelorum, vulgo de Portiuncula, ad preces B. Francisci ab ipso Christo primùm concessæ, ac deinde ab Honorio Papa III confirmatae, ejusdemque autoritate promulgatae. Id ipsum etiam clarius facit in eadem Historia pag. 70, ubi hec verba in Breviario Minorum de eadem concessione posita: Respondit Dominus, id sibi placere; præcepitque illi, ut ejus vicarium adiret, & ab eo suo nomine illam Indulgentiam postularet; ubi hec, inquam, verba sic commentatus est: Christus in vita sua mortali summum Judæorum pontificem honoravit: potuit ergò & in Lege nova summum Christianorum Pontificem honorare. Hunc in terris vicarium suum posuit: huic commendavit regimen universæ Ecclesiæ suæ.*

*promulgatio-
nem & spa-
tium obti-
nende Indul-
gentia tribu-
it:*

159 *Ad Petrum Act. 10 divinitus missi sunt viri in Joppen pro salute domi Cornelii Centurionis. Ad Honoriū Papam III, successorem Petri, missus est B. Franciscus, ut ab eo Indulgentiam postularet ad salutem fidelium: atque ita Christus confirmavit, quod manda- verat: "Pasce agnos meos, Pasce oves meas; & ostendit, quantam reverentiam debeamus*

summo Christianorum Pontifici, quodque huic competat potestas ligandi atque solvendi. Atque adeò (licet hæretica fremat invidia) confirmat sententia Petri, ejusque in officio successoris, sententiam Cœli. Cui proinde eatus hic Christus defert, ut, licet Indulgentiæ postulationi annuisset, eam tamen absque prævio vicarii sui assensu promulgari nolle, qui etiam sua auctoritate eamdem Indulgentiam ad unum diem naturalem cujusque anni confirmavit. Mittitur igitur B. Franciscus ad summum Pontificem, non ut is simpliciter daret, quod jam à Christo accepérat donum; sed ut ratificaret, redderetque magis authenticum in Ecclesia, cui forte potuisset videri non sufficienter credibile, nisi à vicario Christi, Pontifice Romano & Ecclesiæ capite, ritè examinatum fuisset ac publicè approbatum. Hadenus Grouwelus.

160 *Ex hujus itaque opinione dicta Indulgentia concessio soli Christo adscribenda est, Pon-
tifici verò dumtaxat illius approbatio, ad unum cujusque anni diem naturalem confirmatio, sa-
craque potestas eam promulgandi. Et verò non
video, quid in sententia immediatam Christi lar-
gitionem Indulgentia affirmante planisibilis dici
possit. At difficultatem illa patitur ex testimoniis scri-
ptorumque dictis, in hac Dissertatione relatis,
in quorum aliquot de sola concessione Pontifi-
cia, in aliis omnibus æquè de hac, quam de
divina, sit mentio; queque propterea ad solam
Honoriū approbationem, confirmationem ac pro-
mulgandi concessam facultatem restringenda esse,
minus verisimile appareat, quam assertam ab
iisdem Christi concessionem per quasi immediatam
suprà dicto modo posse exponi; ut scilicet creda-
tur Christus petitam Indulgentiam concessisse qui-
dem Franciscō, at non nisi per vicarii sui, tunc
temporis Honoriū III, ministerium habendam;
ut adeò Christo quidem attribuenda sit expressa
verbis voluntas, ut Franciscus eam ab Honorio
peteret, obtineretque, Honorio autem ipsa In-
dulgentia largitio.*

161 *Marentino tam certò visi sunt predi-
cli aliisque scriptores veram propriamque Indulgen-
tia largitionem Honorio afferere, ut dicere ma-
luerit, unam eandemque hanc Indulgentiam
Francisco bis fuisse concessam; primò scilicet à
Christo Domino in facelio Portiuncula, secundo à
laudato Honorio III Perusii; ab utroque dona-
tione immediata. Paginâ 91, § 9 ad objectam sibi
ab anonymo ex Marco Ulyssiponensi predictam Ho-
norii concessionem respondet: Lubens & ultrò
concedo, quidquid in præsentiarum contendit Anonymus; non enim is ego sum, qui ver-
ba concessionem Pontificiam exprimentia in a-
lienum velim detorquere sensum. Sed ex his
ipsiis argumentum consurgit adversus eumdem.
Quia Marcus aliisque historici, agentes de In-
dulgentia Portiuncula, scribunt, Honoriū,
summum Pontificem, S. Franciscō concessisse
Indulgentiam, simplicis non esset veritatis ama-
tor, qui veram propriamque Pontificiam con-
cessionem ire vellet inficias. Qui igitur inficia-
tur divinam concessionem, quam verbis æquè
perspicuis idem Marcus innuit, innuunt cæte-
ri historici, ut fuse suprà fuit ostensum; is puræ
putæque non est veritatis amator.*

162 *Consequenter ad hec, Anonymo, quem
refellendum suscepérat, objicienti, Francisco
Perusio redeunti divinitus revelatum fuisse, In-
dulgen-
tias.*

Y y y y 3

AUCTOR
C.S.

dulgentiam, quam ab Honorio acceperat, fuisse in cœlo confirmatam, qua confirmatione non egisset, si eam Christus ipsemet concessisset; hec, inquam, adversario objicienti landatus Marentinus ibidem § 10 reposuit: Indulgentia, de qua in præsens, primò fuit, ut nos pro virili parte tuemur, ab ipso met Christo Domino concessa S. Francisco in capella Portiunculæ, secundò verò Perusii eidem S. Francisco concessa est ab Honorio III, summo Pontifice... Si divina concessio confirmatione divina non indiget, hâc certè opus habet concessio Pontificia, reduplicative ut Pontificia; quia ut talis est concessio ministri, quæ à Domino confirmari debet. Confirmatio ergò, de qua Marcus in argomento, non cadit super priori concessione, quæ divina fuit, sed super posteriori, quæ fuit unicè pontificia; & aptari rechè potest illud Christi ad Petrum: "Quodcumque solveris super terram, & erit solutum in cœlis." ,

ut ordinarii
us divina
providentia
ordo servare-
tur:

B

163 Si deinde ex Marentino quaras, quorsum Christus, si ipsemet Indulgentiam Francisco largitus sit, eum misericordia Honoriū, ut eamdem ab illo petret, prater divina voluntatis arcana allegabit ea ipsa fere, quæ Grouwelus su- prâ attulit pro petenda à summo Pontifice confirmatione Indulgentia à Christo jam concessa, & potestate ejusdem promulganda. Si tamen, (ait) divinare licet, dicam id fecisse Christum ad magis magisque manifestandam in concessione Indulgentiarum vicarii sui autoritatem; id fecisse dicam ad servandum communiorum ordinem præsentis providentiae, non illum, quem sibi singit Anonymous pag. 8, falsoque deducit ex verbo Dei scripto, nihil scilicet solvi posse in cœlis, quod non sit priùs solutum in terris; sed hunc unicè, quod ordinarii, seu ut plurimum, in terris Indulgentiae concedant à summo Pontifice, hocque volente, sciente & consentiente, populis innotescant & annuncientur.

at non vide-
tur necesse il-
luc recurrere.

C

164 Evidem nullus dubito, quin divino verbo, cùm scripto tum tradito, minimè adversetur asserta Indulgentia immediata concessio à Christo. Omnipotenter agnosco, non esse redditam divina voluntatis rationem in factis, utut mirabilibus atque extraordinariis, dum de factis ipsis constet; verum dum factum ipsum mere fidei humanae ex antiquiorum dielis communem præsentis providentiae ordinem non excedit, cur illud ob posteriorum verba ex eodem illo ordine eximamus, ac propterea ad arcanam Dei voluntatem recurrere cogamus potius, quam hac fano sensu accepta cum ipsis conciliemus? Cur non aqua, si non verisimilius, ratione quis dixerit, Christum non nisi per vicarii sui, Pontificis Romanorum, ministerium petitam Indulgentiam voluisse Francisco secundum consuetum providentiae sua ordinem concedere, secundum quem Indulgentia omnes ex tradita Petro ac successoribus eius ligandi solvendique potestate solent concedi & fidelibus promulgari?

Concluditur
ex argumen-
tis

165 Premissa paucis colligo. Si dicatur Francisco, suffragante beatissima Virgine, à Christo sic fuisse exauditus, ut ab eo iussus fuerit, postulatam Indulgentiam illius nomine ab Honorio petere, procul omni dubio obtinendam, eamque proinde ab eodem Pontifice primò accepisse, constat ratio, cur ejusdem concessionem alii veterum Honorio, velut ab illo solo profectam, alii Christo, alii utriusque attribuerint. Pariter constat, cur Franciscus ipsemet renuenti Pontifici non re-

sponderit, se, quod perebat, jam obtinuisse à Christo, solamque promulgandi potestatem precari; sed se misum à Christo, ut Indulgentiam petret. Constat tertio, cur idem Sandus rediens, ejusdem Indulgentie largitionem Pontificiam in cœlo confirmatam socio suo ex divina revelatione indicaverit; cur item in ejusdem promulgatione dixisse legatur: Annuntiabo Indulgentiam de mandato Regis celestis, que fit ad instantiam Matris sue; deinde verò ad populum: Adnuntio vobis Indulgentiam, quam habeo ab ore summi Pontificis. Et in ea quidem sententia reditissime; insisterat enim pro illius concessione apud Christum filium suum Virgo Mater; eamdem peti, ideoque & concedi, ab Honorio mandaverat Christus Dominus, ac denique idem Pontifex proprio ore S. Francisco, divinam voluntatem alleganti, dederat.

D

166 Ut verò hec omnia rectè se habent, ita, observato communi præsentis Providentie ordine, summo Pontifici afferitur ordinarius potestatis sue usus, neque hic necesse est, aut assertam à scriptoribus Pontificiam Indulgentia largitionem per ejusdem confirmationem promulgandique facultatem cum Grouwelo interpretari, aut cum Marentino duplum unius ejusdemque Indulgentia strictè dictam concessionem, primam divinam, secundam Pontificiam, afferere. In hac opinione non exigua etiam agnoscitur Portiuncula pre aliis Indulgentis excellentia, quippe quam Christus ipse ore suo proprio mandavit, nomine suo per Franciscum ab Honorio III summo Pontifice peti, imò quam, licet non nisi per ministerium vicarii sui Pontificis Maximi, dedit, ut loquitur Bellarminus; vel, ut habet Benedictus XIV, quasi immediate concessit. Ceterum ex rationibus utrimque allegatis, quæ sententia probabilius appareat, statuat eruditus lettor, cui hac super re judicium libens permitto.

hacenus u.
utrimque dis-
cussit.

E

§ X. Expenditur secunda pars historiæ, continens ea, quæ inter primum secundumque S. Francisci ad Honорium accessum facta narrantur.

F

S Econdam historie Indulgentia Portiunculana partem, qua tractat de determinando ejusdem obtinenda die, hacenus tacitus præterii, quod ad diversum tempus spellet, & seorsum nitur. Ex diploma- te Corradi e. piscopi Affi- ficiis expo- nitur.

relius possit expendi. Recitarimus eam § 2 ex diplomate Corradi episcopi Affensis, ideoque solùm compendiosè hic revocabo in memoriam. Postquam S. Franciscus Indulgentiam obtinuerat, eamque in cœlo confirmatam intellexerat, nec tam à Christo, nec à summo Pontifice Honorio, preficitum diem acceperat, quo illa esset à fidelibus obtinenda, post aliquod tempus mense Januario contigit, illum, dum in cellula sua apud eadem S. Maria Angelorum in Portiuncula nocturnis precibus ferventer insisteret, à malo dampone ad molliorem vita rationem somnumque capiendum excitari. Quod ut Vir sanctus adverteat, detractis sibi vestibus, proflixite nudus è cœlla in proximam silvam, seque veribus & spi- nis

Anis cruentavit. Tum cum ingenti lunine magna copia rosarum albi rubeique coloris miraque venustatis, ac simul multiudo angelorum ipsi apparuerunt.

168 Ab his angelis iussus in ecclesiam, ad Christum ejusque sanctissimam Matrem properare, confessim se vete candida induitum conspicatus est, viaque, qua ad ecclesiam ducebat, videbatur ei quasi palliis & sericis vestibus strata. Ecclesiam ingressus, quas attulerat ex predictis roses, duodecim candidas & toridem rubeas altari imposuit; moxque Christum ac Virginem Matrem ejus cum multitudine angelorum videns, ab illo audiit: Franciscus, quare tu non das do tes Matri mee, quas dare sibi debes? At Franciscus, intellecto, hac de animabus per memoriam Indulgentiam salvandis dici, diem, quo illa imposterum obtineri posset, prestituendum flagitavit. Constituit Christus a vesperis primi diei Augusti usque ad vespertas sequentis diei; querentique Viro sancto, qua ratione hec in notitiam fidelium ventura essent, fidemque apud eos obi entura, respondit: Hoc fiet per gratiam meam; tu tamen habes ire Romam ad Vicarium meum, ut ipse faciat patefieri, prout ei videbitur expedire. Tum Franciscus ad hanc: Qualiter credet mihi vicarius tuus? Forte non credet mihi peccatori

B à Christo &
à Papa acc-
perit & pro-
mulgaverit.

169 Reposuit Christus: Ducas tecum testes aliquos ex sociis tuis, qui haec audierunt (audita enim haec omnia fuerant à sociis, qui in hor to morabantur) & defer rosas rubeas & albas, quas de mense Januarii collegisti in afflictione & disciplina corporis tui, & in eo aumero rosarum, quo tibi videbitur. Accepit ergo Franciscus ex altari tres rosas albas & tres rubeas in honorem sanctissima Trinitatis, & angelii hymnum Te Deum laudamus cantaverunt. Postero manè Sanctus sua rursum induit tunicā, cum tribus sociorum suorum, impōsto illis de re gesta silentio, Romam ad Honorium III sumnum Pontificem accessit, voluntatem Christi exposuit, socios testes produxit, miraculo vernantium rosarum confirmavit, postque habitum ab eodem Pontifice cum Cardinalibus consilium, causamque denuò coram his expositam, ejusdem assensum obtinuit & litteras ad septem episcopos, ut bi Kalendis Augusti ad Portiunculam convenirent promulgaturi Indulgentiam, qualem vellet Franciscus. Conveniunt; Franciscus plenariam Indulgentiam promulgat; indignantur episcopi, non esse eam Pontificis mentem rati, tam amplam Indulgentiam concedere; at, quamvis illi solū decem annorum Indulgentiam ex condito vellent annuntiare, non potuerunt aliud, quām quod Franciscus dixerat, proferre.

C Verum his a-
lii partim
non furent.
170 Modò primò inquiramus, quanto aucto ritatis pondere ista mirabilium congeries constat. Que de silentio primorum biographorum, Thome Celanensis, Anonymi, Trium Sociorum, sanctoque Bonaventura superius in prima hujus historia parte memoravi ac differui, hic pro repetitis habeto. Si deinde consulamus testimonia veterum, B. Benedicti Aretini, hujus socii fratris Raynerii, Petri Zalfani, B. Francisci Fabrianensis, Michaëlis Angeli ministri provinciae S. Francisci, Michaëlis Angeli Bernardutii, B. Joannis Firmani, Ubertini Casalensis, & B. Angelae Fulginatis, si, inquam, horum testimonia, que ad probandam Portiuncula Indulgen- tiam §§ III & IV attulimus, consulamus, nihil

in his quoque habebimus, quo historiam, de qua nunc loquimur, confirmare possimus; inò vero sunt in his nonnulla, quæ eidem historiæ minime favent. Nihil pariter hujusmodi legitur in literis Theobaldi episcopi Assisensis, quas dedi § I, ac deinde expendi; nihil denique in Lectionibus Breviarii Ordinis Minorum, quas vide § VIII.

171 Certe non nisi unum S. Francisci ad Honoriū III, Perusii degentem, accessum memorant B. Benedictus Aretinus & frater Raynerius, in eoque accessu tam diem acquirendæ Indulgentia, quām Indulgentiam ipsam, ab eodem Pontifice concessa affirmant. Audi laudatum Benedictum: Confiteor, me frequenter audisse à quodam supradictorum sotiorum B. Francisci, qui vocabatur frater Massenus de Marignano, ... quodd ipse fuit cum B. Francisco apud Perusium ante præsentiam domini Papæ Honorii, cùm petivit Indulgentiam omnium peccatorum pro illis, qui contriti & confessi convenirent ad locum S. Mariae de Angelis, qui alio nomine Portiuncula nuncupatur, PRIMA DIE KALENDARUM AUGUSTI VESPERE DICTÆ DIEI USQUE AD VESPERAS SEQUENTIS DIEL. Quæ Indulgentia cùm fuisset, tam humiliter, quām constanter à B. Francisco postulata, fuit tandem à summo Pontifice liberalissimè concessa; quamvis diceret ipse Pontifex, non esse consuetudinis Apostolicæ Sedis tam Indulgentiam facere. Hac, nec plura illi, nihil prorsus de mirabilibus aditumque ad urbem Romanam pro determinando die memorantes.

E

auctor Letti-
onum Brevi-
arii Min-
orum.

172 Ex horum igitur testimonio, certè magni faciendo, habemus, S. Franciscum ab Honorio Perusii petiisse Indulgentiam à vesp�is prima dici Augusti usque ad vesperas secundæ diei promerendam, & Honorium, ut Sanctus petierat, concessisse, quamvis Pontifex diceret, non esse consuetudinis Apostolicæ Sedis tam Indulgentiam concedere, quod ab illo in accessu Perusino dictum, etiam affirmant alii, qui geminum accessum, prium scilicet Perusinum pro petenda Indulgentia, alterum Romanum pro determinando die adstruunt. B. Benedictus Aretino ejusque socio Raynero apprimè consonant mox laudate lectiones Breviarii Minorum, ex quarum tercia secundi Nocturni, quia suprà jam datae sunt, solū paucā repeto. In hac post narratas S. Francisci pro obtainenda Indulgentia apud Honorium III Perusii preces, ejusdemque Pontificis ac Cardinalium tergiversationem subditur: Tandem intelligens Pontifex divinam voluntatem, concessit eam B. Francisco, plenariam quidem & liberam ac perpetuam; sed unius dumtaxat diei naturalis cuiuscumque anni, hoc est, à vespèrī Kalendarum Augusti usque ad vespertas sequentis diei, qui est anniversarius dies consecrationis supradictæ ecclesiæ (de Portiuncula.) Et cùm ei diploma dare vellet, ille sibi satis esse, dixit, verbum ipsius; Dominum enim opus suum per seipsum divulgaturum ac magnificaturum. Quod quidem mirabiliter evenisse, cernimus.

F

173 Hadenus Leolio, ex qua ac duas ibi dem precedentibus historiam hujus Indulgentie etiam Grouvelus recitandam censuit, quia (inquit pag. 64) brevitate gaudet, & authoritate Pontificia reliquis præponderat; nimur quod à sacra Rituum Congregatione approbata ac quotannis in divino Officio recitari permitta sit. At qui

qui unicū
Sandi pro
bac re acce-
sum ad Ho-
norium me-
morant.

AUCTORE
C. S.

qui in hac tamen, eque ac in suprà dicto B. Benediceti & Raynerii testimonio, & Indulgentia concessa & dies Indulgentia praesumus Perusii narratur. Est quidem lectio illa solummodo compendium historiae; at quis suspicetur, in eo ad unum locum & tempus referri, qua diversis locis & temporibus contigerunt, & sine ullo vel minimo indicio scienter pratermissa esse tot prodigia, qua inter Indulgentia concessionem ac diei designationem intercessisse dicuntur, magnamque ejusdem historiae partem constituant? Si earum una Perusii, altera paucis annis post Romae contigerit, cur expressa Perusii, nulla Romae in eo compendio mentio sit? Multumne à verisimili aberraret, qui hujus rei causam eam esse, suspicaretur, quod harum Lectionum auctori de gestis Perusii ad eaque pertinentibus constiterit ex probis certisque testimoniosis, cetera vero saltet fuerint suspecta?

Geminus a-
cessu, qualis
& Bartholo-
natur.

B

174 Primus, mihi quidem notus, qui geminum S. Francisci pro eadem Indulgentia accessum ad Honorium Papam, queque inter utrumque intercessisse feruntur, litteris consignavit, fuit Franciscus Bartholi, de quo plura annotavi

§ III, hic non repetenda. Solum meminerit lector, ipsum verisimilius scriptisse circa annum 1325 post editum in ejusdem Indulgentia favorem à Theobaldo episcopo Assisensi diploma, & paulo antequam Corradus, ejusdem civitatis antis, suum item de eodem argumento vulgavit anno 1335. Bartholi verba, ut dictum est, adoptavit Corradus in eodem diplomate, eamdemque historiam sub ejusdem seculi XIV finem Bartholomeus Pisanus, omnia, qua potuit, sine delecta corradens, suis Conformatum libris inseruit, aliisque passim eum secuti fuere. Cum igitur Franciscus Bartholi toto seculo post factum, quod narrat, scripsit, nec aliunde tandem auctoritatis sit, ut ejusdem dicta, antiquorum assertis minus consona, sine previso examine pro indubitate debeat admitti, liceat etiam mibi pro meo munere pensare, quanti ea valere videantur.

Sratione
affimeretur.

C

175 Si narrationem antiquiorum, qui in uno eodemque S. Francisci ad Honorium accessu Perusino & Indulgentiam concessam & diem ejusdem promerenda constitutum à Pontifice afferunt, aut insinuant, à ratione estimare velimus, hec multo verisimilior apparebit, quam eorum, qui geminum accessum statuant, in quorum primo, Perusino scilicet, Pontifex Indulgentiam concessit, vel confirmaverit; in secundo, videlicet Romano, tandem diem annum praestiterit, & facultatem dederit promulgandi. Nam primò quidem rationi plane congruum est, ut, qui Indulgentiam in certo aliquo loco ab omnibus fidelibus promerendam petit, petat etiam tempus, quo in eodem loco ab eis possit acquiri; cum non minus temporis, quam loci, notitia ad hujusmodi beneficium consequendum requiratur. Deinde, siue Franciscus à Christo fuerit missus ad Honorium, ut hic concessam à Christo Indulgentiam ratam haberet, ut existimat Grouvelius; siue, quod Marentino visum est, ut eamdem, quam Christus immediate concederat, idem Pontifex etiam immediate largiretur, in utrinque opinione saltem etiam missus fuit, ut eamdem Indulgentiam promulgandi potestatem ab eodem Pontifice peteret, atque ita concessa gratia in utilitatem cederet fidelium.

176 Nisi igitur etiam tunc petierit determina-

natum diem, quo ea Indulgentia acquirenda esset, non egit, propter quod missus erat, cum Indulgentia promulgatio fieri non potuerit, nisi simul indicaretur dies, quo illa posset promotereri.

At in altera opinione nihil hujusmodi incongrui occurrit, sed omnia recte fluunt. Etenim in hac Franciscus missus à Christo ad Pontificem, Indulgentiam plenariam in ecclesia Portiuncula promoterendam petit, suam à Christo missionem allegat, desideratam Indulgentiam, & cum ea simul, ut oportebat, determinatum eamdem quotannis acquirendi diem & promulgandi facultatem impetrat, quamvis hanc ex discendis fortasse aliquantulum differre sit iussus. Singulare quidem est arque à communī usū alienum, quod Sanctus ex peculiari in Deum fiducia non curaverit, acceptum beneficium Pontificio diplomate confirmari; verum hoc minus mirabimur, si meminerimus, eundem Sanctum ab anno 1209, quo Innocentius III institutum ab illo Ordinem vivæ vocis oraculo approbavit, nullam pro re tanta habuisse Bullam Apostolicam usque ad annum 1223, quo eam tandem ab Honorio III accepit.

177 Nunc age, etiam ceteram narrationem Corradi episcopi, seu, cuius verba hic adoptavit, Francisci Bartholi, percurramus. Continet hac sane multo plura mirabilia, quam litterae Theobaldi, quibus antiquiora testimonia magis congruere, dictum est suprà Franciscum, dum nocturnis precibus in sua apud eadem Portiuncula cella instabat, à malo demone ad mortalem vitam subdolè invitatum fuisse, utque illius illecebras fortiter repelleret, nudum se spinis ac veris cruentasse, non est, cur cniquam non videatur verisimile. Nam & Thomas Celanensis in Vita edita num. 40 de ipso ejusdemque primis discipulis, Tanta denique, ait, maceratione incentiva carnis reprimere fatagebant, ut in frigidissima glacie non abhorrent sibi se nudare, ac totum corpus spinarum aculeis compungentes, effuso sanguine irrigare. Lege etiam S. Bonaventuram in Vita cap. 5, ubi dicitur idem S. Franciscus aliquando apud heremum de Sarthiano, ut simili demonis tentationi carnisque titillationi resistret, post acrem sui corporis flagellationem, hiemali nocturno tempore è cella profliisse in hortum; ac nudum se alte nivi immersisse &c. Itaque, qua ille alibi fecisse legitur, etiam apud Portiunculam potuit fecisse.

178 Multo minus favorabiliter pronuntiare possum pro miraculo rosarum, quas Corradus tunc circa cruentatum Franciscum in magna copia subiit vernasse, affirmat. Nam nihil simile in authenticis probatissimisque illius Vitis legitur; neque nulla appetat ratio sat verisimilis, ob quam earum auctores, alias minimè soliti mirabilia praterire, tam memorabile prodigium consultò ac velut ex condito pratermississe, aut ignorasse credi possint, aut debeat. Causari hic nemo merito potest studium Indulgentiam Portiuncula silendi; cum miraculum istud scriptis facile consignare potuerint, servato silentio de Indulgentia. Exempli causa, S. Bonaventura, tametsi & ipse Indulgentiam tacite pratreundam censuerit, non dubitavit in Vita num. 24 referre mirabilem illam cuiusdam viri de ecclesia Portiuncula visionem, quam Grouvelus aliisque, sicut suprà vidimus, ejusdem Indulgentia figuram ac praesagium fuisse, contendunt. Poterat idem sanctus doctor,

D
etiam minus
verisimilit
fit.E
Ex veterum
quoque silen-
tis miracu-
lum rosarumF
ea occasione
subiit exor-
tarum.

A doctor, poterant & Celanensis Tresque Socii, etiam minori cum periculo Indulgentiam vulgandi, predictum rosarum prodigium narrare iis in locis, ubi ipsius in corpus suum severas animadversiones commendarunt.

cui recentiores duo similia, unum feliciter

179 Grouvelus in Opusculo frequenter laudato, ecclesiam S. Marie Angelorum in Portiuncula describens, pag. 58 idem, aut certe non ab simile, rosarum prodigium annotavit his verbis: Hanc cellam (in qua S. Franciscus habuit & obiit) templum majus jam superaedificatum complectitur, extra cuius parietes, at intra conventus limites, extat facellum, quod olim spelunca erat, ad quam B. Franciscus plurimum orandi causâ se conferebat; & in qua tentatio carnalis eum adeò apprehendit, ut inde exiens, antequam Indulgentiam à Christo accepisset, nudum se in vepres & spinas conjecerit. Ista in rosetum pulcherrimum deinde mutata rosas & ramusculos sine spinis producunt; si tamen in locis aliis transplantentur, spinas, quibus in loco Portiunculae carent, generare dicuntur. Folia hujus roseti usque in hodiernum diem ab una parte adhuc rubra & quasi guttis sanguineis conspersa apparent; sicut hiscemet oculis vidi. Hac ipse, nullum pro singulari fasto vadet allegans prater oculos suos pro rosarum sine spinis nascentium sanguineis maculis, quod pio eruditio viro libens credidero; at non aquè facile, easdem à relato Sancti fasto traxisse originem, dum alia desunt argumenta, pro certo habebo.

in eodem
Portiuncula
loco,

180 Dum autem ibidem dicit Grouvelus, istud accidisse, antequam Sanctus Indulgentiam à Christo accepisset, non satis perspicio, utrum ad annum 1221, quo Franciscus Indulgentiam à Christo primo obtinuisse creditur, an ad 1223, quo etiam determinatum diem ac propterea eandem completere accepisse narratur, an denique ad incertum aliquod tempus, utroque anno anterius, referendum esse insinuaverit. Si ad primum aut secundum, refellitur ea narratio ex S. Bonaventura in Vita citato cap. 5, ubi non obscurè tradit, S. Franciscum duum ante eos annos, id est, ante postremum vita illius triennium quinquenniumve, tentationibus carnalibus fuisse immunem. Quod enim ipsum apud Sarthianum fecisse, ex ea num. 177 restuli, Bonaventura ibidem circa conversionis ejusdem primordia reponit, additique, ipsum runc sic extinxisse ardorem... libidinis, ut deinceps tale aliquid minimè sentiret. Quod si ita sit, quomodo quinquennio trienniove ante obitum tentatio carnalis eum adeò apprehendit, ut... nudum se in vepres & spinas conjecerit? Si autem Grouvelus factum illud ad aliquod, ut dixi, tempus anterius referat, distinguatque ab eo, quod, etiam aliam ejusdem causam allegans, narrat Corradus, jam geminum in eodem loco rosarum prodigium, primis biographis sanctoque Bonaventura ignotum, aut certe prateritum, adstruetur.

aliud apud
Sublacum
narrant, no-
bis suspe-
cum est.

181 Rursum aliud in rosis miraculum de eodem Sancto narrat Waddingus ad annum 1222, num. 5, ubi illius accessum ad S. Benedicti Sublacense cenobium referens, sic ait: Sacellum hoc supereminet illi hortulo seu viridario, in quo S. Benedictus molestum carnis incitamentum spinarum cruento superavit volutabro. Dignæ autem sanctæ rei contemplationi Franciscus immersus, sanctitatemque insignem magni secum expendens patriarchæ, qui tam duro & diro

Oktobris Tomus II.

sibi succurrit remedium, dumeta attractans & exosculans, demum signo Crucis afficiens, in rosarium pulcherrimum divina vertit virtute. Quo factum est, ut deinceps ille locus in majori haberetur reverentia, & rosetum utriusque patriarchæ religione sacram miræ virtutis rosas producat, quæ multam ubique infirmitatum medelam attulerunt. En tibi igitur jam terrium in rosis prodigium, quod aquè ac duo alia frustra quaras apud probatos biographos, quorum de singulis silentium singula mibi suspicita facit, verisimilius esse, rato, singula illis plane ignota fuisse, quād velut dedita operâ & ex condicio pratermissa.

182 Praterno Corradi non minorem in adstruenda multitudine angelorum, qui Franciscum ad ecclesiam miserint, quām in premissa magna copia rosarum liberalitatem; at mox addit & alterum mirabile. Sanctus ipsemet, qui in silvam nudus venerat, audito multitudinis angelorum monito, confessim indutum se veste candida conspiciens, exurrexit, & accipiens de ipsis rosis duodecim albas & duodecim rubreas, venit versus ecclesiam. Neque hic mirabilium finis: versus ecclesiam procedenti videbatur... via quasi palliis & sericis vestibus strata. Quorūm hec? Rosarum usus infrā apparebit; si tamen fatis verisimilis: veste opus erat, non Sanctus, qualis erat nudus, ecclesiam intraret. Sed quem in finem via, ad eam dicens, visa ei fuerit quasi palliis & vestibus sericis strata, malo aliis divinandū relinquere. Quod ad vestem attinet, censet Grouvelus, eam aut de dono meritoque virginitatis, de carne triumphantis, posse intelligi, secundum illud Apocalyp. 3, v. 5: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albī; aut, si quis omnino velit eam de corporis induimento accipere, id exemplo non carere, ex aliorum Sanctorum Vitis ostendit.

Suspicita i-
tem sunt
ejusdem nar-
rationis

183 Fateor; etiam S. Bonaventura in Vita cap. 5 virginem nitorem per candidum vestimentum exposuit, de S. Francisco dicens: Circa conversionis suæ primordia, tempore hie-mali, in foveam glacie plenam scipsum plerumque mergebat, ut & domesticum sibi hostem perfectè subigeret, & candidum vestimentum pudoris à voluptatis incendio præservaret. Sed non simili tropo ut videtur Corradus, eodem modo de veste candida loquens, quo de rosis circa Sanctum repertis, quas propriè dictas fuisse, non negabunt istius historiae patroni. Non propterea tamen contendō, vestem istam candidam, etiam pro corporis tegumento, sive vero, sive ita ipsi Sancto visto, acceptam certò commentitiam esse, vel carere exemplo: at inficiari nequeo, difficile mihi esse, in istac prodigiorum textura, silentibus synchronis & Bonaventura, nihil commentitii suspicari, nec vereri, ne memorata à Corrado, seu Bartholo, vesti candida facienda occasionem dederit optimè dictum à S. Bonaventura candidum vestimentum pudoris, & ad alienum locum fuerit translatum. Reliqua paucis percurramus.

adjuncta mi-
rabilia, ve-
teribus eaqd
ignota aut
preterita,

184 Constituto jam per Chrlsum Indulgentia promerenda anno die, Franciscus petiit, quo pacto ea res vulganda fidelibus esset, & fidem inventura; promissaque in hunc finem divinâ gratiâ, jussus est pro ejusdem promulgatione ad Honoriū summum Pontificem Romam pergere. Verentis nihilominus, ut apud hunc inventat fidem, mandavit Christus, ut ex gradularum ro-

alitiae in-
congrua.

Zzzzz sarum,

AUCTORE

C. S.

sarum, Januario mense mirabiliter vernantium, conspectu, socrorumque suorum testimonio missiōnem suam illi probaret, quod & fecisse subditur. Non agnosco in hisce Franciscum, qualem fuisse ad quemlibet divinum nutum promptissimum, omnino aquum est credere, qualemque vidimus supra in prima historiā parte. In hac enim pro eadem Indulgētia (quod multò majus erat) ab eodem Pontifice petenda missus, ut ipso dignum erat, nihil huius ad eum accessit, & tergiversanti Honoriō suam à Christo Domino missiōnem indicavit: cùmque Honorius annūsset, etiam oblatum ab eo diploma accipere renuit, certus de felici eventu, quem Deus ipse promisisset. Adeōne igitur biennii spatio, quod inter concessiōnem Indulgētia ac dies designationem medium statuunt, mutatus Franciscus sit, ut etiam post promissam pro eodem die promulgando divinam opem, Pontificem adire jussus huiusverit, donec missiōnis sue testes prodigiose natas rosas socioisque accepit? Id mihi quidem admodum difficile creditu est; maloque scriptoris fidem vel accuratiōnen hic requirere.

B

Fortē tamen secundus Sancti ad Honoriū concessus

185 At enim (inquiet aliquis) si in uno condemque S. Francisci ad Honoriū accessū Perusii simul cum ipsa Indulgētia, vel Indulgētia à Christo concessē confirmationē, etiam designationē à Pontifice dies sit, factaque promulgandi potestas, qua verisimili ratione inductum fuisse suspicabimur Franciscum Bartholi, ut talia scriberet? Hand infiōr, hoc non ita facile dīlūt̄ esse. Verūtamen, si in obscuris liceat divinare, quid si Honoriū Perusii quidem & desideratam Indulgētiam Francisco concesserit, & diem annum designaverit, sed, quid insolita ea tunc res esset, atque ob allegatas superiōris rationes solidas Cardinalibus displiceret, voluerit ejusdem promulgationē paulisper differri, donec vel ipsa mora eosdem faceret Franciso faventiores; quid si deinde elapsō praestituto tempore, Franciscus ad Honoriū, tunc Roma degentem recurrens, promissam promulgandi facultatem impestraverit, non admodum vehementer admirandum esset, si lapsus unius seculi, quod mirabilibus delectabatur, ea, que primam concessionem inter ac promulgationem intercesserat, mora ansam dedisset, secundum Saneli ad Pontificem aditum paucatim exornandi memoratis prodigiis, que tandem Franciscus Bartholi litteris commiserit, & adoptaverit Corradus.

C

lapsus temporis exornatus fuit.

186 Huc faceret, si satis certum esset, quod ex testimonio fratris Leonis refert Pisanus in Conformatitate 14, scilicet Franciscum post pri- mō acceptam ab Honorio Indulgētiam, revelataque ejusdem in calis confirmationē dixisse Leoni: Teneas secretum hoc; ... quia non habet locum adhuc: quia hæc Indulgētia occultabitur ad tempus; sed Dominus trahet eam extra, & manifestabitur. Sic quoque multò minūs mirari possemus, quid antiquiores, quos laudavimus, & hos secutus Theobaldus episcopus, de secundo accessū siluerint, solumque meminerint prioris; quippe in quo & Indulgētia concessā fuerat, & designationē dies, & promissa commendo tempore promulgatio; cùm contrā multò mirabilius videri debeat eorumdem de secundo silentium, si hunc memorata prodigia præ primo memorabilem redididerunt. Habet hīc, eruditæ lector, observatio- nes meas ad eam historiā celeberrimā Indulgētia Portiunculanā partem, cuius nullum, ut dixi, indicium reperi in instrumentis aut historicis se- culo XIV adolescentē vel adulto antiquioribus,

& sine qua, ut pariter ostendi, salva stat indul- gentia immediata vel quasi immediata à Christo concessio: tunum erit, quod tibi verius videbitur, statuere. Unum supereft, quod moneam.

D

187 Quamvis hec eadem historiā pars non ex- stet apud antiquiores Corrado episcopo, vel, quod eadem recidit, Francisco Bartholi, antiqua tamē est, auctoremque habet honoratum sui Ordinis virum, laudatum scilicet Franciscum Bartholi, & approbatorem Corradum, episcopum Assisiensem, de quorum primo consule dicta § 111, de altero § 2. Adhac fatendum est, prodi- gia, que in ea narrantur, non esse ejusmodi, ut fidem superent; & si forsitan ejusdem historia scri- ptor in adjunctis adornandis partim fuerit libe- ralior, partim etiam minūs accuratus, nihilominus verum esse possè scriptiois argumentum. Attamen quò mirabiliora quis primus in lucem profert, eò certiori egerit auctoritate, ut certam faciat fidem, maxime si præter vetustiorum silentium, cuius ratio reddi nequeat, etiam quadam eorumdem de eodem argumēto dicta non fa- veant.

E

§ XI. Dedicatio ecclesiæ Por- tiunculanæ & promulgatio Indulgētiae per septem epi- scopos factæ, & adjuncta ex- penduntur: Indulgētia quo- tidiana ab Innocentio XII concessa: annuæ Indulgētiae frequentatio & ad univer- sum Ordinem extensio.

Quod ad primam promulgationem Indulgētiae attinet, ex testimonio Zalfani aliorum- Ab antiquis asserta In- que, quos § 111 & alibi nominavimus, satis promulgatio constat, eam in consecratione ecclesiæ Portiunculae, cui septem vicini episcopi adfuerunt, sol- lēniter factam esse. De numero episcoporum consentiunt Theobaldus & Corradus, ambo Af- sientes episcopi sape laudati, in litteris suis, quas supra deditus; quorum posterior addit, illos fu- isse Assisiensem, Perusinum, Tudertinum, Spole- tanum, Nucerinum, & Eugubinum, quibus aliunde addendus est septimus Fulginas, vero si- millimè ex sola describentis oscitantia in apographo nostro præteritus. Ferdinandus Ughellus tom. I Italia sacra in prædictarum sedium episcoporum Catalogis singulos nominat; at nescio, utrum ex aliis certis documentis, an solum ex tempore, quo hac promulgatio facta creditur, & illorum quique episcopatum gesserunt. Utut sit, apud U- ghellum suis dicuntur sequentes.

189 Assisiensis Vido, is ipse, quem S. Fran- cisco jam ab initio conversionis illius addi- & conser- tio ecclæsia- tum fuisse, constat ex Vitis editis, iisque pre- per septem episcopos Commentario; Perusinus Joannes e nobilissima Romana familia Comitum; Tudertinus Bo- nifacius; Nucerinus B. Raynaldus, cuius obi- tus in Opere nostro ad diem ix Februarii legitur contigisse anno 1225; quod observo, quia apud laudatum Ughellum is ex errore figitur anno 1222, id est, uno anno antequam ex ipsiusmet Ughelli sententia promulgatio contigit; Eugubinus B. Villanus

- A** Villanus, *enjus memoria in Actis nostris facta est ad diem vii Maii; Fulginas Egidius. De Spoletoano filuit; verum hic ex ratione temporis debuit fuisse nomine Benedictus. Hos omnes per Pontificias Honorii litteras, S. Francisco concessas, monitos convenisse, tradit Corradus episcopus Affisas, & post ipsum alii, ac omnino verisimilium est. Nec suspensos habere nos debet asserta tot episcoporum praesentia; cum nemo historie Ecclesiastica gnarus nesciat, soluisse olim in ecclesiarum consecrationibus plures adhiberi episcopos, quos eò facilius erat ad Portiunculanam adem accire, quo frequentiores in ejusdem vicina regione sunt episcopales sedes, ut consideranti patet.*
- satis firme apparent:*
- B** *Injicere scrupulum potest, quod non ita in usu fuerit exiguae ruris ecclesias, qualis erat Portiunculana, quæ cappella etiam potius appellanda erat, ab episcopis consecrari. Attamen neque hec ratio oppositum evincit, dum singularis facti, ab oculatis coevisque testibus affirmati, peculiares assignari possunt causa. Possunt autem, nec inanes, ha; quod illa à Viro sanctitate ac miraculis celebrerrimo instaurata fuisse; quod instituti ab eo Ordinis, jam tum de Ecclesia Dei optimè meriti, latèque per orbem terrarum diffusi, incububla fuisse, effique reliquarum omnium ejusdem Ordinis velut mater & caput, atque ordinaria sancti Fundatoris sedes; quod denique in illius consecratione, & annua consecrationis luce acquirenda esset perpetua Indulgentia plenaria, ab ipsomet Christo vel immediatè vel quasi immediate concessa, & à summo Pontifice rata habita aut confirmata, quæ tam à largiore tum ab amplitudine sua & modo acquirendi tunc temporis in Ecclesia Dei planè erat singularis. Cur igitur, id factum non credamus Zalfano aliisque, oculatos testes se profiten-ribus.*
- sed difficultates patinuntur*
- C** *Sed an idem dicendum est de miraculo, quod laudatus Corradus, aliquo post ipsum assertur, tunc contigisse in episcopis, non nisi decem annorum Indulgentiam ex condito volentibus impetrari, nec iam vel invitis, aliud promulgare valentibus, quam quod annuntiaverat Franciscus? Hoc equidem non possum pari ratione affirmare, silentibus antiquioribus. Prima mihi ambigendi causa est, quod non constet, an Corradus omnes & singulos, quos laudavit num. 29 & sequenti, pro singulis assertis suis testes allegaverit; nam inter eosdem occurrit ibidem Petrus Zalfanus, seu Salfatus, qui verbis num. 58 recentis testatus quidem est, sese interfuisse dicta ecclesie dedicationi, & audisse tunc S. Franciscum coram septem episcopis ibidem predican-tem & Indulgentiam plenariam annuam annun-tiantem, verum de eorumdem episcoporum propterea murmuratione, linguaque divinitus directa nullo verbo meminit. Altera ambigendi ratio est, quod asserti miraculi narratio duo habeat adjuncta etiam aliunde suspecta. Admittendum enim erit primò, quod ibidem premittitur, sum-mum Pontificem Honorium in litteris suis, quibus septem illis episcopis promulgationem Indulgentia commisit, non indicasse, quantum ille vellet ab eis promulgari; sed solum, ut promulgarent, quantam designaturus Franciscus esset, quod vide, an prudentie communique consuetudini congruat, veroque sat simile appareat.*
- Et verò erat tunc etiam peculiaris ratio, ut Pontifex Indulgentia, quam Sancto concessa-*
- rat, amplitudinem illis exponeret, quia plurimum excedebat mensuram, quam Laueranense concilium iv, haud ita pridem ante sub Innocen-tio III, proximo Honori decesse, celebratum, episcopis servandam decreverat verbis supra quidem jari datis, sed hic repetendis. Decernimus, ut, cum dedicatur basilica, non exten-datur Indulgentia ultra annum, sive ab uno so-lo, sive à pluribus episcopis dedicetur: ac deinde in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis pœnitentiis indulta remissio non excedat. Videbatur igitur ratio & prudentia exigere ab Honore, ut de amplitudi-ne Indulgentiae, quam episcopis illis promulgan-dam committebat, eos instrueret, ne inopinatam, dictoque canone vetitam, Francisco promulgari potente, ancipites haberent. At propterea, inquiet aliquis, dicuntur iidem noluisse consentire; nec nisi decem annorum Indulgentiam concedere. Ita est; sed tum simul admittas oportet (quod alterum narrationis adjunctum suspectum est) eosdem illos episcopos longè excessisse prescriptos fibi à laudato concilio Laueranensi limites, de-cem Indulgentie annos in die dedicationis, toti-denque in anniversario ejusdem dedicationis die volendo perpetuo concedere; cum pro priori non ultra unum annum, pro posteriori solum quadraginta dies canon iste illis omnibus simul per-mitteret. Atqui nisi duo ista adjuncta firma sint, vacillat narratio miraculi, quod aliunde sat cer-tos testes non habet.*
- E**
- 193** *Supereft, ut etiam quedam dicamus de tempore, cui ejusdem Indulgentia prima impe-tratio, ac deinde promulgatio solent affigi. Wad-dingus in Annalibus primam ad annum 1221 refert, laudans in margine Pisanum in Confor-mitate 14, Speculum vite S. Francisci cap. 86, & Marcum Ulyssiponensem lib. 2, cap. 1. Ve-rum in ipsis quidem locis agitur de impretrata In-dulgentia, non de anno, quo res contigerit. Idem Annalista Minorum designationem diei pro-mulgationemque ejusdem Indulgentia biennio se-rius, id est, ad annum 1223 reposit, inter alios hic citans Marianum suum Florentinum & S. An-toninum; ac in ultraque epocha audlores, qui post ipsum scripsierunt, passim consentientes ha-buit. Verisimilium est, Waddingo, saltem pro anno designati diei factaque promulgationis, pre-luxisse Marianum Florentinum, quem passim sequitur; at verò S. Antoninus part. 3, tit. 24, cap. 7, § 4 non solum promulgationem, verum etiam impretrationem ac designationem diei ad unum eundemque annum 1223 retulit. Verba ejus habe.*
- F**
- 194** *Eodem anno (premisserat annum MCCC-xxiiii) mense Januarii B. Franciscus obtinuit primò à Deo, intercedente beata Dei Genitri-ce Maria, & demum à suo vicario, Honorio III, Indulgentiam plenariam peccatorum annis singulis accendentibus ad ecclesiam S. Mariæ de Angelis prima die Augusti, & quæ duraret per diem naturalem, incipiendo à secundis ves-pe-ris illius diei usque ad vespertas diei sequentis, includendo noctem; quo die illa ecclesia fuit à septem episcopis de mandato domini Papæ solemniter consecrata, & dicta Indulgentia pu-blicata. Quantum igitur S. Antoninus ex una parte faveat Waddingo, tantum adversatur ex altera. Fortasse tamen hic posset reponi, Antoni-num, compendio usum, quæ ad duos diversos annos pertinebant, ad eorum ultimum, quo res*
- Indulgentia
impretratio
passim anno
1221, pro-
mulgatio
1223 figitur,*
- à S. Antonin
no ultraque
anno 1223;*
- Zzzz 2 perfecta

- AUCTORE perfecta fuit, retulisse. Nec inepta esset hec responsio, si omnino constaret, eadem ad duos diuersos annos spectare, de qua re dubium proposui supra. Id quoque ex allegato sancti archiepiscopi Florentini loco certum fit, sententiam, ex qua promulgatio anno 1223 illigatur, non esse omnino novam, sed ejusdem tempore, seu seculo xv receptam, ac forsitan non exigua etatis chronicis jam tum consignatam.
- C. S. 195 Ex monumentis autem, quae habemus, ad verisimilitudinem magis accidunt alii, saepque laudavimus, certus impetrata Indulgentia annus nequit extundi; hocque unum ex illis statui potest, non posse illum priorem statui anno 1216, quoque serius figitur, eo magis à dictis veterum recedi. Primum manifestum est ex eo, quod Honorius III, sub quo omnes, tam veteres, quam recentiores, Indulgentia concessionem statuerunt, citato anno 1216 ad summum Pontificatum elevatus fuerit; alterum ex veterum dictis, si in propria sua significacione accipienda sint. Theobaldi scilicet & Corradi episcoporum Assisensum in suis publicis litteris, & qui hos secutus fuit, Pisani, cuius apud aliquos magna appetet auctoritas. Theobaldus apud me num. 4 S. Francisco, dum à Christo ad Honorium missus Indulgentiam ab eo petiit, hac verba tribuit: Sancte pater, NUPER ad honorem Virginis, Matris Christi, reparavi vobis unam ecclesiam, videlicet S. Mariae Angelorum in Portincola &c. Eadem prorsus habent Corradus num. 18, & Pisanius in Conformatitate 14, eademque voce nuper utuntur; ac proinde, si illorum dictis inherere velimus, non licet nisi paucorum annorum spatium inter istius ecclesia reparationem obtentamque Indulgentiam interponere. Reparata ab illo fuit eadem ecclesia, ut alibi docui, non serius, quam anno 1208; vel etiam paulo citius, ut placuit Waddingo; à quo tempore si usque ad annum 1221 procedas, annos numerabis tredecim; si vero usque ad annum 1223, annos quindecim; quanta annorum spatio vix ante vix quidem, in subiecta materia patitur vox nuper. Hinc opinio S. Antonini, imprestationem simul cum promulgatione anno 1223 affigens, ex hoc capite magis recedit à verisimilitudine, quam Waddingiana, imprestationem biennio citius reponens.
- C. 196 Contrà ex eodem capite ad similitudinem veri proprius accedit Chronicon, cuius auctor crevit B. Franciscus Fabrianensis, anno 1267 in Minorum Ordinem admissus, cuius verba hic subjicio: Anno Domini MCCXVI, IIII Nonas Augusti fuit consecrata ecclesia S. Marie de Angelis à VII episcopis. Et dominus Honorius Papa III posuit ibi Indulgentiam à pena & culpa. Et beatus Franciscus die illa sic Indulgentiam populo adnuntpiavit, presentibus dictis episcopis: Ex parte Domini nostri Jesu Christi, & sanctissime Matris ejus, ac predicti domini Pape. Huic epocha praterea faveat, quod constet Honorium assignato anno 1216 ante mensem Augustum fuisse Perusii, ubi tunc Innocentio III, ibidem die XVI Iuli, vitâ funeto, biduo post suspectus fuit, ibidemque die XXIV ejusdem mensis consecratus. Obest vero brevius temporis sparium, quod ab illius consecratione ad Kalendas Augusti fluxit, quam ut satis verisimile apparere possit, Franciscum ad ipsum, sine dubio occupatissimum, pro obtainenda Indulgentia accessisse, septemque episcopos ab eodem Pontifice per litteras iunc monitos fuisse, ut ad ecclesiam Portincolanam consecrandam se confer-
- D. rent. Adversatur etiam hec epocha iis, qui minimum S. Francisci ad Honorium accessum consecrationi dicta ecclesia & Indulgentia promulgationi premittunt, primum scilicet Perusii, secundum Rome.
- E. 197 Non multum à laudato Chronicō diffentiant R.R. PP. Conventuales Romani, qui cum geminum illum accessum admittant, in doctis suis observationibus MSS. de eodem argumento se habent: Epocham impetrata Indulgentiae fidentiam ducimus anno MCCXVI; publicationem vero MCCXVII, Wadingo refragante, qui primam in annum MCCXI, secundam vero in annum MCCXXXIII distulit. Sunt quædam nobis hujus rei conjecturæ; sed neque tenaciter nostræ sententiae adhæremus; vobisque optionem, nullis adhibitis argumentis, id eligendi, quod, monumentis perspectis atque perpensis, arriserit magis, relinquimus. Hand equidem scio, quibus conjecturis, quas silent, laudati Pares Conventuales nitantur; nisi fortasse earum una petitam sit ab ea, quam dixi, voce nuper ad multis annos difficulter extendenda; altera à predicto accessu gemino; tertiaque à nota binis annis praesentia Honorii in locis, in quibus ea Indulgentia primò impetrata, ac deinde ejusdem obtinende dies praesumpta dicitur, Perusii & Roma. Ut enim constat, laudatum Pontificem anno 1216 Perusii fuisse, ita certum est, eundem etiam Rome fuisse initio anni sequentis, ubi pridie Nonas Septembribus anni 1216 in Lateranensi ecclesia magno cum Romani populi gudio fuerat receptus.
- F. 198 Habet igitur hec Patrum Conventualium opinio hoc cum auctore Chronicō Fabrianensis commune, quod spatium temporis, à reparata ecclesia S. Mariae Angelorum usque ad petitam Indulgentiam elapsi, pro quo S. Franciscus vocem nuper usurpasse legitur, non nisi ad octo annos, Waddingiana vero usque ad tredecim extendat; faveatque eis alius (ut dictum est) Honorii presentia Perusii anno 1216, ubi Indulgentiam primò petitam fuisse, consentiunt omnes. Habet hoc insuper singulare, quod, si Franciscus, ut passim afferunt scriptores, eadem de causa bis adierit Honorium, primò Perusii, deinde Rome, aquæ certa sit ejusdem Pontificis anno 1217 in hac postrema Urbe presentia, quam anno 1216 Perusii; quod nescio, an aquæ certior probetur de ejusdem presentia Perusii anno 1221. Ceterum cum pro tanta Theobaldi, Corradi, Pisanique in scribendo accurratione spondere non ausim, ut credi nequeant vocem nuper pro tredecim annorum spatio usurpasse, jamque à tempore S. Antonini, qui post medium seculum XV obiit, creditum sit, primam ejusdem Indulgentiae promulgationem anno 1223 contigisse, epocham hanc in medio relinquo; fatendum tamen est, pro anno 1216 ac sequenti majorem stare antiquitatem & similitudinem veri.
- G. 199 Si quis veterum promulgationem Indulgentia simul cum consecratione ecclesia in annum 1224, id est uno serius, quam nunc alii passim, distulisset, proniorem me in assensum haberet; quod tum peculiaris fuisset ratio, cur eadem ecclesia, postquam à pluribus annis reparata fuerat, hoc potius anno 1224 consecrata credetur. Nimis S. Francisci Ordo Minorum, licet jam ab anno 1209 viva vocis oraculo fuerit ab Innocentio III approbatus, non tamen nisi circa finem anni 1223 Apostolicâ Bullâ per Honorium III confirmatus est: quo factio, congruum videri

A videri potuit, ut ejusdem Ordinis matrix ecclesia, ut parvula, solemnis atque in hujusmodi exiguis sacris adibus non usitata consecratione illustraretur. At nullum ex antiquis reperi, qui id diceret.

200 Coronidis loco hic pauca addam ex multis, que de populorum verè admirando constante ad eam Indulgentiam promerendam annuo Assisum cursu, ejusque ad alias ecclesias, at denique ad universas eorum, qui sub S. Francisci Ordine censentur, extensione, summorum Pontificum auctoritate facta, R. P. Grouwelus annotavit. Prateribo tamen, quæ in hac ipsa Dissertatione hic spectantia alias jam retuli. Bartholomaeus Pisanus circa finem seculi XIV, in editione Mediolanensi anni 1510, ab ingenti illo ad eadem Portiunculanam cursu argumentum pro Indulgentia illius loci confirmatione non immixti petens, Astruitur, inquit, veritas hujus Indulgentiae divina revelatione & inductione, ut personæ irent ad istam Indulgentiam. Quod Deus etiam facit continuè hominibus & mulieribus, ut ad ipsam pergant, inspirationi divinæ debet attribui; cum nec privilegio (*id est, Bullâ Pontificiâ*) ad hoc inducantur, nec Fratrum prædicatione; quia raro, vel numquam, Fratres ipsam, ut deberent, prædicant: & tamen divina gratia & inspiratione faciente, ubi impedimenta absit guerrarum (*hoc est, bellorum*) in maxima multitudine fideles illuc vadunt.

201 An Pisani tempore Fratres Minores non fuerint soliti eam Indulgentiam in concionibus publicè commendare, fides penes auctorem sit. Hoc unum ego hic assero, singularem illum populorum ad illam promerendam ardorem, jam sexto seculo in nostra hac usque tempora perseverantem, aliquid peculiaris divini impulsus mihi, multisque sani iudicii viris indicare. Secundis XIV & XV vixit S. Bernardinus Senensis, natus anno 1380, annoque 1444 mortuus. In illius Vita, ab Henschenio nostro ad diem XX Maii data, pag. 281*, num. 15 Barnabaus, scriptor synchro-
nus, in rem nostram de illo hac habet: Post paucos dies Assisum venit, ubi solennitas Augusti sancti Francisci vetusta consuetudine annuali fiebat, quibus in locis plusquam ducenta millia hominum fuisse, qui jure rerum talium experti sunt, existimârunt, moti partim præsentiam hujus sancti virtutis (*Bernardini*) videre; partim, ut culpæ ac peccata Indulgentiam consequi valerent. Quam quidem multitudinem, tam innumeram, eam ego vidisse, reliquam gentem, quæ Italiam incolunt, tantam numerorum fuisse, dubitabam. Porro hac solennitas Augusti, alia non fuit aut esse potuit, quam dies Indulgentie Portiunculane; tum quod dicatur illa ex S. Francisci vetusta consuetudine annali celebrata fuisse, tum quod nulla umquam S. Francisci festivitas mense Augusto acta fuerit; tum denique quod addatur ingentem illum hominum numerum illuc confluxisse, partim, ut culpæ ac peccata Indulgentiam consequi valerent.

202 Affuit ergo tunc inter ferè innumeros alios ad Indulgentiam acquirendam laudatus S. Bernardinus; affuit & sepe alias, ut ipsem doceat in Sermone 16 inter ejusdem extraordinarios editio Venetiis anno 1591, teste Grouwelo pag. 450, & ab hoc etiam in codice Ms. Trindonopolitano reperto, in quo idem Sanctus auditores suos ad eamdem consequendam hortatus his verbis est: Nam per experientiam vidi omni anno

multiplicate ad istam Indulgentiam gentes intantum, quod vidi quandóque etiam centum milia hominum Christianorum ad istam Indulgentiam; quod indicat, hanc Bullam (continuam traditionem & veritatem Ordinis sui loco bullæ habendas indicat) & Indulgentiam fore veram. Quare hortor vos omnes, ut disponatis vos ire isto anno ad hanc sanctissimam Indulgentiam, ut remittantur peccata vestra, & consequamini gratiam Domini nostri Jesu Christi, qua mediante, perveniatis ad gloriam, quam nobis concedere dignetur omnipotens Deus. Amen. *Hec S. Bernardinus.*

203 Secundo xvii scriptis Henricus Sedulius, vir in Ordine Fratrum Minorum spectatissimus, variisque libris in lucem editis notus. Is in Commentario ad cap. 2 Vita S. Francisci, anno 1613 vulgo hec quoque ad propositum nostrum ait: Vivæ vocis oraculo (ut dicitur) istæ datæ (Indulgentie Portiunculane) sine diplomate Pontificio; sed, promulgante Deo, tantæ frequen-
tia singulis annis etiamnum celebrantur, ut aliquando confluant triginta millia hominum, eoque amplius, &c, sicut magnus exercitus, circum locum quasi castrametentur. His addo testimonium Waddingi, qui, cum die habitaverit in Italia, verosimiliter aliquoties etiam ipsem spectator fuit eorum, quæ de hoc arguento narravit. Verba ipsius ex Annalibus ad annum 1223 num. 8 hic transcribo. Id porrò ad rei miraculum & commendationem spectat, quod die pro lucranda Indulgentia statuè frequentissimus ibi fiat populorum concursus, undique ad tantum numerum confluentum, ut særissime ad sexaginta millia & amplius ascendat; nec sufficiat eis pro duorum dierum hospitio civitas, sed sub tentoriis vivant in campo; neque edulia, illuc è vicinis pagis & oppidis magna cum cura asportata, quidquam sint inter tantos; neque sufficienter pateant ipsius ecclesiæ portæ conglomeratim & stipatim ingredientibus sacrum delubrum, brachiis in altum erectis, ne à comprimentiibus offendantur.

204 Adeò enim inter se stringuntur, certantibus omnibus intrare, ut quotannis aliqui sint, qui inter comprimentes expirent; alii in aëra ferantur, nec pedibus terram pertingant, donec iterum in apertum campum regrediantur. Juvat hanc pressuram, quod multi secundò & tertiò hanc Indulgentiam velint lucrari, tam pro se, quam pro amicis & parentibus absentibus, & pro iis etiam, qui ex hac vita abierrunt, quorum animabus à peccatis liberandis hacten consultatione iri, crebra miracula & mysteriosa visiones certius comprobârunt. Adsumunt semper prætorii civitatum Assisi & Perusii lictores, qui in Ordinem cogant, & insolentias vel turbas in tanta multitudine præmeditentur & compescant. Sub vesperarum hora omnes Francisci sectatores, tam Observantes, quam Capucini, quam Tertiarii, & siqui alii, congregantur in æde superiori Patrum Conventuum, cum quibus reverenter adorant sancti Patriarchæ corpus; & inde omnes descendunt religioso de more processionaliter, universo hominum cœtu per campos & compita gravissimum & devotissimum conspiciente spectaculum, ad ædem Portiunculæ, Indulgentiae locum: Fratrum autem numerus frequenter excedit milie sexcentos. Primis his accendentibus aperiuntur portæ; deinde subsequitur populus universus. Quod hic dicitur de multis volentibus In-

ad nostrâ usq;
que tempora
continuata.

F

AUCTORE

C. S.

Indulgenciam eadem die secundò & tertio per ingressum sacrae adis lucrari, ad eam questionem pertinet, an illa unicà die possit acquiri toties, quovis quis eo animo eamdem ecclesiam ingreditur; à qua questione, utpote ab argumento meo aliena abstinentia censui, ut suprà indicavi.

Indulgencia quotidiana ab Innocentio XII

Ea porrò semper fuit ejusdem sacrae adis apud fideles veneratio, tam frequens ad eam peregrinorum etiam extra Kalendas Augus- tis recessus, ut illorum pietatis fovenda gratiâ Innocentius XII prater annuam illam Indulgenciam, etiam quotidianam eidem loco affixerit per litteras, quas ex Grouwelii paginis 154 & duabus sequentibus lettori exhibeo. Innocentius Papa XII. Ad perpetuam rei memoriam. Redemptoris & Domini nostri Iesu Christi vices, lictèt immeriti, gerentes in terris, cœlestium munierum thesauros, quorum dispensationem humilitati nostrâ commisit Deus, fidei prudenti que liberalitate libenter erogamus, sicut pia sublimium principum, præclaris in Ecclesiam Dei meritis fulgentium, ac Religiosorum viorum, propriæ alienæque saluti laudabiliter in- cumbentium, vota postulant, & nos ad augen- dam fovendamque fidelium pietatem profu- rum in Domino, arbitramur.

ecclæ, que Portiuncula- nam comple- ditur, con- cessæ.

Itaque spirituali Christi fideliū, ad ecclæ, sanctæ Mariæ Angelorum nuncupatæ, domiū Fratrum Ordinis Minorum sancti Francisci, de Observantia nuncupatorum, prope & extra muros civitatis Assisiensis, assiduè (ut accepimus) ex universis Christiani orbis partibus devotionis causâ confluentium, consolatio- ni atque anitiarum saluti, quantum cum Do- mino possumus, benignè consulere, nec non dilecti filii Bonaventuræ Poërii, Ministri gene- ralis dicti Ordinis, supplicationibus, etiam to- tius Ordinis prædicti nomine, super hoc humili- liter porrectis, quibus piæ atque enixa plurium Orthodoxorum principum preces in id ipsum tendentes, accessere; favorablem assensum præ- bere cupientes, ac de omnipotenti Dei miseri- cordia, & beatorum Petri & Pauli, Apostolorum ejus, authoritate confisi, omnibus utrius- que sexiū Christi fidelibus ad ecclesiam supradic- tam, sicut præmittitur, confluentibus, qui il- lam verè penitentes & confessi, ac sacra com- munione refecti, in quocumque anni die devotè visitaverint, & ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiae exaltatione pias ad Deum pre- ces effuderint, plenariam omnium peccatorum suorum Indulgenciam & remissionem misericor- diter in Domino concedimus. Præsentibus per- petuis futuris temporibus valituri. Sequuntur solita litterarum Pontificiarum clausula, subdi- turque: Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris, die xviii Au- gusti MDCXCV. Pontificatus nostri anno quinto. Signatum erat: J. F. Card. Albanus.

que Indul- gentia

Post aliqua Grouwelus sequentem subjectit annotationem. Observandum (ut nobis ex lo- co Portiuncula scriptum est die xii Augus- tis MDCXXIV) quod ad lucrandam Indulgenciam pro- die 2 Augusti, incipiendo à primis vesperis primaie diei ad sequentes vesperas, visitandum sit ipsum sacrum facellum, vulgo de PORTIUNCULÀ: nam S. Franciscus pro eodem obti- nuit, quod tempore concessionis solùm appellabatur tum B. MARIE ANGELORUM, tum POR- TIUNCULÀ; nec grandior tunc erat ecclesia, ut in præsentiarum constructa est. Ad lucrandam verò Indulgenciam plenariam, concessam ab

Innocentio XII pro quovis anni die, sufficit vi- sitare ecclesiam illam pergrandem, facello POR- TIUNCULÆ superstructam, quæ hodie communiter appellatur ECCLESIA S. MARIE ANGELO- RUM, cui est ista Indulgencie concessa, ut declaravit Clemens XI anno MDCCVI, Utramque hanc ecclesiam, ex Grouwelii Opusculo, eti inci- sam exhibui suprà.

D

208 Accipi preterea, que pro eadem gemina Indulgencia distinguenda crebro laudati Patres Conventuales Romani in suis MSS. notitiis me do- cuerunt. Quæri (inquit) insuper aliquando solebat, an (Indulgencia, quam S. Franciscus i- pse impetravit) sit quotidiana. Huic sèpius ortæ controversiæ sacra Indulgenciarum Congregatio negantem in partem declinavit; sub die vero VIII Aprilis anni MDCCXXXIX statuit ac jussit, ad val- vas ecclesiæ S. Mariæ Angelorum apponendum inscribendumque lapidem his verbis: "Indul- gentia, quam vocant PORTIUNCULÆ, est præ- cisè affixa diei secundæ Augus- tis, & incipit à vesperis præcedentis diei. Indulgencia vero quotidiana perpetua, concessa à san. mem. In- nocentio Papa XII visitantibus ecclesiam S. Mariæ Angelorum, est diversa à præfata Por- tiuncula; & ita sicut resolutum à sacra Congre- gatione Indulgenciarum die 16 Februarii 17- 39, & resolutio sicut confirmata à summo Pon- tifice Clemente XII., Halenus de Indulgen- tiis annua & quotidiana in facello Portiuncula, queque hoc insigni suo adiicio completiur, in ecclesia S. Marie Angelorum apud Assisum obti- nendis egimus.

*diversa est
ab annua
diei 2 Augus-
tis.*

209 Quia vero ex innumeris fidelibus per terrarum orbem dispersis paucissimi poscent ad eam gratiam consequendam adire Assisum, sicut annua illa lapsu temporum à summis Pontificibus cum aliquot locis communicata, tandemque ad omnes ac singulas Ordinis Fratrum Minorum, etiam Capucinorum Tertiariorumque ecclesiæ exten- sa, ut adductis Pontificum litteris probat Grou- welus in Opusculo sepe nominato. Quo autem cum ardore, quanto cum fructu ea ubique terra- rum quotannis frequentetur, quis est, qui nesciat? In Hispania (inquit Waddingus ad annum 1223, num. 8) & aliis regnis tanta fide populos vidi huic Indulgencie credidisse, ut infelicem & Chri- stiano nomine indignum se putet, qui ei lucran- dæ non se præparet: & sanè habent, quod agant diebus antecedentibus confessarii, dum nullus fermè sit, qui cœlesti & magno hoc remedio non velit suas fordes abstergi, & plures ipse no- verim, qui, quantumvis perditæ vitæ, & præcepti Ecclesiastici de confitendo & communicando pro Resurrectionis Paschate neglectores, diem hunc præteriri non vellent, tanto lucro neglecto.

*Annua Por-
tiuncula In-
dulgencia ad
totius Ordini-
nis ecclesiæ*

210 Verissimum quoque est, quod habet Grou- welus pag. 179: Quis in solis provinciis nostræ Germaniæ Inferioris simul computaverit fideles omnes, qui in festo Portiunculae accedunt singu- la loca, ubi habemus conventus vel residentias? Prætero RR. PP. Tertiarios S. P. N. Francisci Religiosos, apud quos præfata Indulgencia ac- quiriri potest. Prætero RR. PP. Capucinos, qui, si- cut eamdem nobiscum profitentur Regulam, ita & eodem gaudent à Gregorio XV concessa sibi privilegio Indulgencie Portiunculae. In isto die festivo omnes omnium Ordinum Religiosorum confessarii occupant suas sedes confessionales. Quis est, qui tot millia hominum admonet? Quis allicet? Quis trahit, nisi Salvator omnium homi- num, qui venit salvum facere, quod perierat. Ad- do ego, etiam Societatis nostra confessarios in Belgio

*extensa, miro-
cum fidelium
concurſu fo-
quentur.*

A noſtro & pridie à vespereſ & ipſo ſecundo die Auguſti à ſummo mane uſque ad meridiem in ſuis ſe- dibus confeſſionalibus ad audiendos paenitentes ad eamdem gratiam in prädictis ecclēſiis confequen- dam accedentes ſingulis annis detineri.

Christi Domini poſt triduum à ſepulchro fur- rexiſſe; quæ tam mira & inſperata reuoluſio quo pacto contigerit, ſic fama tradit, quam Binus proponit.

AUCTORE
C. S.

integrum,
incorruptum
ac in pedes
erectum fit
re;

ANALECTORUM

P A R S IV.

*De ſtatu ſituque corporis S.
Franciſci, deque aliis ejus-
dem Sancti reliquiis.*

S I. Exponitur controverſia, & recenſentur utriuſque litigantium partis präcipui ſcri- ptoreſ.

*Minores
Conven-
tuales, atque
contendunt,
S. Franciſci
corpus,*

Gravifimam hanc controverſiam, que etiam inter aliquot religioſiſſimos viros de communis sancti patris ſui Franciſci corpore non parum agitatur, tacitè preteriſſem, niſi me vel invi- vitum mei munericis ratio de hac quoque loqui compuliffeſet. Nemo igitur agrè ferat, ſi präcipua eorum argumenta exponam, & quod mearum partium eſt. eorumdem gravitatem ponderem, reli- cto iudicio eruditis lectoribus, veritatis amantibus, donec (quod optandum eſt) ſatla inquiftione in loco ipſo, in quo certè aſſervatur, corpus detectum, ex utra parte ſtet veritas, ipſo ſuo aspeſtu do- ceat. Controverſia hec ſumma eſt. Reverendi Pa- triſ Minores Conven- tuales, ad quos S. Franciſci baſilica apud Afſiſum pertinet, aſſiſtant, dudumque aſſiſmārunt, & cum illis Waddin- gus, aliique ex Minoribus Obſervantibus, ejusdem S. Franciſci corpus ſingulari perpetuoque mi- raculo ad hec uſque tempora integrum, incorru- ptum, quinque ſacri ſigmatibus recenti ſanguine conſpicuiſ inſignitum, tenerum ac palpabile, quale ſtatim poſt obitum mirabiliter apparuit, ad inſtar vivi hominis, ſtare ſine fulcro in pedes erectum, oculis elevatis in celum; & bujus tam prodigioſi theſauri fidis latebras ſtatuant in inſima trium ec- cleſiarum, è quibus, alterà alteri imposita, in- ſignem illam ſuprà dictam apud Afſiſum baſili- cam in altum eductam aiunt.

*licet de ad-
judicis om-
nibus non
conſentiant,*

2. Neque verò, corpus illud ipſo translatio- nis tempore, quo ex urbana S. Georgii ecclēſia in eam baſilicam anno 1230 illatum fuiffe conſtat, humana ope ſic poſitum fuiffe, credunt, ſed poſt- modum diuinā, quamvis alii id triduo poſt di- Elam translationem factū ferant, alii malint ejusdem rei tempus ignorare, vel ex conje- Etara ſerius assignare. Malo hec alienis verbis, quam meis, referre. R. P. Raymundus Miſſorius, Ordinis Minorum Conven- tualium chrono- ſta, in Diſſertatione Ms., quam anno 1743 nobis cum communicatam habeo, art. 2, § 1 fa- Elum ſic exponit: Fama obtinuit inter Mino- ritas, ne quidem inter omnes, ſed inter eos dumtaxat, qui ſacrum Afſiſiensem (S. Franciſci) conuentum id temporis incolebant, beatissimi Patriſ cadaver poſtquam ſepulturæ (in ſua ſcilice prope Afſiſum baſilica) traditum fuit, exemplo

4. Contrà verò aliqui ex reverendi Patribus Minoribus, quos Obſervantes & Recollectos ap- pellant, contendunt, S. Franciſci corpus, quod poſt obitum ſuum miro candore ac teneritudine carnis & quinque ſigmatibus, quo modo ſuper- riū expoſui, verè mirabiliter decoratum viſum fuit, deinde in offa & cineres reſolutum jace- re in ſecunda & inſima (tertiam enim commen- titiam credunt) dicta baſilica ecclēſia, in loco vel ignoto, vel potius in tumba marmorea, que majoris altaris mensam conſtituit; cor autem e- jus & in teſtina latere in ecclēſia S. Mariae An- gelorum in Portiuncula, que Minorum Obſer- vantium eſt. Affiſmant enim, hec ex illius cor- pore, priuſquam hoc ad ecclēſium S. Georgii de- ferretur humandum, exempta fuiffe, ut ejusdem Sancti voluntati de corde ſuo in perdiecta ſibi illa S. Mariae Angelorum ecclēſia ſervando fie- ret ſatis. Ab horum opinione ſtetit R. P. Wilhel- mus Smits, vir plane eruditus, Ordinis FF. Mi- norum Recollectorum ſacra Theologie professor jubilatus, ſacraque Scriptura nova verſone Bel- gica atque editis in eam lucubrationibus clarus.

5. Is, inquam, dum anno 1744 ſacram Scri- pturam ſuis interpretabatur, in Thesbus histo- rico-criticis chronologia Scriptura & literatura ſacra in publica diſputatione hic Antverpia pro- poſitum, ad calcem in Mantissa chronologica vita S. Franciſci appoſuit ſequentia: Corpus Seraphi- ci Patriſ nostri, in offa & cineres reſolutum, jacet & requiescit in altari majori inferioris ec- cleſiae ex illis duabus foliis, quibus conſtat in- ſignis baſilica, eidem Sancto Afſiſi, ſaltem partim dedicata: ipsius autem cor & interiora exiſtunt in ſacro conuento Portiuncula. Ergo corpus Seraphici non eſt incorruptum, molle

etrumque
negantibus
aliqui ex
Minoribus
Obſervantio-
bus,

F

ac nomina-
tim tribus,

E

&c

920 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

& tractabile, tamquam si esset vivum; nec stans erectum in pedes proprios sine ullo fulcro, cum oculis ad cælum elevatis, ut sine, immo contra antiquitatem, dicunt resentiores. Verum hanc illius conclusionem Patribus in capitulo provinciali eodem anno congregatis plurimum displicuisse, & improbatam fuisse, aliunde didici; quod addo, ne quis existimet, omnes, aut paf-
sim omnes, ejusdem provincie Patres Recollectos in eadem cum illo fuisse sententia.

quos hic

6 A negantium partibus etiam steterat, pri-
musque, quem novi, eas scripto tutatus fuerat
reverendissimus dominus Octavius à S. Francisco,
alias Spader cognominatus, ex Ordine Minorum
Observantium primò Arbenis, deinde Assi-
ensis episcopus, anno hujus seculi decimo quin-
to defunctus. Hujus libellus, sub Petri Ursini no-
mine scriptus, nec ad manus meas pervenit,
nec typis excusus umquam fuit, vetante sacra In-
quisitione Romana, cuius litterarum, hac super re
ad prefatum episcopum die xxviii Novembris
anno 1705 datarum, exemplar habeo. Fuit etiam,
qui creditit, meque monuit, exstare aliquod e-
jusdem sacræ ac universalis Inquisitionis decre-
tum, generaliter prohibens, ne quis presens de
incorrupto corrupto S. Francisci corpore ejus-
demque sit argumentum trahat: cui decreto, si
exstaret, cum me omnino parere aequum esset,
sine mora scripsi Romam ad amicum, ut diligenter
inquireret; at cum ille ex illustrissimo Domi-
no Antonelli, ejusdem saeculi Officii Affidato, re-
sponsum acceperit, nullam ejusmodi exstare pro-
hibitionem, prater illam, quam dixi, peculiarem
Octavio Assisensi episcopo saeculam, illam mibi re-
ligionem exemit.

reconferimus.

7 Post laudatum Octavium antisitem affirmantium sententiam impugnare aggressus est R. P. Gabriel à Rotomago, Ordinis Minorum Observantium, in conventu S. Marie de Portuncula apud Assisium sacra Theologia mystica lector, &
Pénitentiarius Pontificius, in libello, qui inscribitur: Assertio historica de vero & hodierno loco, statu & situ corporis S. Francisci de Assisio. Est hac Dissertatione Latino sermone conscripta, quam, licet ea ex mox dictis à sancto Officio numquam prohibita fuisse censenda sit, numquam tamquam typis editam fuisse, audivi. Ejusdem

C apographum auctor ipse anno 1721 ad Majores meos transmisit. Complectitur hoc nostrum apographum paginas forma (ut vocant) in Octavo, se-
rè octoginta & octo, in quarum prima argumentum scritptionis eodem modo iisdemque propè verbis exponitur, quibus apud R. P. Smits, num. & recitatis, ut simillimum nostri apographum huic preluxisse plane videatur. Quamquam verò Gabriëlis acrem in scribendo filium minimè possim probare, nemo tamen miki vitio jure verterit, quod allegatas ab eo rationes producam, ponde-
remque, & studiose lectori expendendas propo-
nam.

Pro affir-
mantia sen-
tentia scri-
pserunt R. P.
Mifforius,
cuius Differ-
tationis Ms.

8 Porro predicô Octavii Assisatis presulis Opusculo Dissertationem Ms. opposuit R. P. Ray-
mundus Mifforius, num. 2 memoratus, in cuius Praefatione pricipuum illorum controversie caput explicatur his verbis: Petri namque Ursini personam sub ineuntis seculi xviii initium sibi sumperat Vir reverendissimus, Fr. Octa-
vius à S. Francisco, Assisianum episcopus, tum, cum sacri ejusce corporis incolumitatem (qua mente, quove animo, Deus scit) novo & inaudito conatu est inficiatus. Ejus proinde lucubratio, statim ac exiit in vulgus, gravissi-

mo Romanæ Inquisitionis judicio suppressa fuit. Quod si, Petro Ursino judge, S. Francisci cor-
pus jam inde à priore tumulatione, quæ apud S. Georgii facta fuerit, in cinerem est reda-
ctum, continuò & id fit, quod est ratione con-
sequens, non modò omnino supervacaneum, sed & ridiculum penè esse, illius stationem vel-
le vendicare, de quo dudum lis mota est, au-
sit incorruptum. Hinc operæ pretium arbit-
ror me facturum, si, antequam de sacrificia
daveris positione quicquam statuo, quod pro-
babilius statui queat, per vulgatam perpetuan-
que de ejusdem incorruptione opinionem con-
firmem.

D

9 Quoniam verò causa hæc omnis de in-
corruptione, quam agimus, in una S. Bonau-
tentæ Legenda, quò se Ursinus recepit, sita
est, non immerito in Seraphici doctoris dictis
expendendis primò immorabitur, talia quæ-
dam post addituri, quæ eodem collineent, ex-
pensamque S. Bonaventuræ sententiam non ob-
scurè confirmant. Integræ porrò quæstionem
duobus dumtaxat articulis complectemur. Nunc
etiam horum articulorum titulos accipe, ut to-
tius Dissertationis argumentum noveris.

capita bis
dantur ē

Articulus I, § I. S. P. Francisci corpus ex S. Bonaventura incorruptum ostenditur. § II. Nonnulla adhuc afferuntur momenta ad hoc ipsum confirmandum.

E

Articulus II de mirabili positione corporis B. Francisci. § I. Corpus S. Francisci assurge-
re perhibetur: traditio isthæc proponitur & ex-
plicatur. § II. S. Bonaventura Seraphici cor-
poris stationem non obscurè indigitat. § III. Pannus ex serico contextus, quo S. Francisci
corpus obtegebatur, stationis formam confir-
mat. § IV. Nonnulli Romani Pontifices Sera-
phici Patris corpus invisunt: quid in hisce vi-
sitationibus compertum, quidve fabulosum,
ostenditur.

10 Multò ampliorem de eodem argumen-
to Dissertationem Ms. pro parte affirmante anno
1766 Româ accepimus ab admódum reverendo
patre Josepho Rugilo, secretario & Affidente Ge-
neralis Ordinis Minorum Conventualium, ac
Provinciali Anglia, qui hanc eum multis aliis
monumentis, quorum infra crebra fæt mentio, no-
mine RR. PP. Minorum Conventualium beni-
gnissimè ad nos transmisit. Dissertatione hec, que
est in folio minori, implet paginas 191, in qua-
rum quarta modus in eadem servatus his ver-
bis exponitur: Primum argumentum desumi-
mus ex traditione constantissima, tum Ordinis
nostræ universi, tum maximè incolarum sacra
conventus Assisensis. Secundum ex relationi-
bus, in facti substantia consentientibus, multorum
testium oculatorum, natione, conditione, æ-
tate, distantium, iisque haustis, aut in lucem
proditis, vel ab authoribus synchronis, vel è
fontibus minimè gentium suspectis. Tertium ex
consensu scriptorum quā plurimorum gravissi-
morum, passim etiam externorum, nonnum-
quam tandem Romanorum Pontificum. Quar-
tum ex sententiis, revelationibus, miraculis
sanctorum virorum. Quintum ex collectione
adminiculorum atque conjecturarum. Sextum
deum ex facilissima solutione objectorum.

G R. P. Ru-
gilos variis
argumentis
ms.

11 Subjicio catalogum scriptorum, qui veluti
prodigiosa corporis incorruptionis situsque affer-
tores in eadem Dissertatione, ordine, ut ibidem
dicitur, etatis digesti enumerantur hoc modo.

laudatissime
multis scri-
ptoribus.

Pelbartus Minorita, in Pomerio, edito Lug-
duni

A dñi anno MDIX.

Marianus Florentinus in MSS. citatis.
Jacobus Oddi Observans citatus.
Nicolaus de Nisse Observans, Serm. de S. Francisco, edito Parisiis anno MDX.
Horatius Diola in Chron. Franc. cit.
Marcus Ulyssiponensis, episcopus Portuensis, ex Ordine FF. Minorum de Observantia, in Chronicis editis anno MDLV, part. I, lib. 2 in fine.

Pompejus Pellini, in Historiis Augustæ Perusiae anno MDLXXII.

Joannes Basilius Santoro in sua Hagiographia, in Vita S. Francisci, edita anno MDLXXX.

Baretius Baretii in Chronicis Franciscanis, editis anno MDLXXXII.

Petrus Rodulphius ex Ord. Minorum Conventualium episcopus Senogalliensis, in Historiis Seraphicis, editis anno MDLXXXVI, & Xisto V Pontifici dicatis.

Henricus Sedulius, Ordinis Minorum Observantium, in Commentario in Vitam S. Francisci, edito anno MDXCIII, & in Apologia adversus Alcoranum Franciscanorum.

*de quibus e-
amdem*

Thomás Bozios in Signis Ecclesiae, editis anno MDXCIII.

12 Alphonsus Ciacconius in Vita Cardinalis Astorgii Agnesii, edita anno MDXCIII.

Joannes Baptista Moles, Hispanus, lib. de Prophetis S. Francisci, edito anno MDC, pag. 240.

Antonius Possevinus, Societatis Jesu, in Apparatu sacro, edito anno MDCVIII.

Petrus Barona, Hispanus, in Hospitio Franciscano, edito anno MDCIX.

Petrus Nunez de Castro in Sanctorali Seraphico, edito anno MDXCIV.

Angelus Manriquez, Cisterciensis, Serm. de Stigmatibus S. Francisci, edito anno MDCCXX, pag. 647.

Franciscus de Soto, Societatis Jesu, Serm. de Stigmatibus S. Francisci, edito anno MDCCXXV.

Jacobus Marcantius, presbyter Parisiensis, lib. de diversis Lectionibus, edito anno MDCCXXX, lect. I de Francisco in Appendice fol. 303.

C Cornelius à Lapide, Societatis Jesu, in cap. 44 Ecclesiast., num. 14.

Adrianus Moerbecius, canonicus Præmonstratensis, in Scala purpurea tom. I, fol. 64 & sequenti.

Lucas Waddingus, Ordinis Minorum de Observantia, in Annalibus Ordinis ad annum MDCCXXX, num. 4.

*constantem
traditam ef-
fici*

13 Petrus de Alva & Astorga, Ordinis Minorum Observantium.

Arturus à Monasterio, Ordinis Minorum Observantium, in Martyrologio Franciscano.

Salvator Vitali, Ordinis Minorum Observantium, in Historia Seraphica.

Didacus Leguille, Ordinis Minorum Observantium.

Petrus Antonius de Venetiis, Ordinis Minorum Reformatorum, in Opere Italico : Giardino Seraphico, edito Venetiis anno MDCCXII, tom. I, pag. 293.

Ludovicus Jacobilli de Fulgineo, de Sanctis Umbriæ.

Zamora in Monar. fol. 157.

Octobris Tomus II.

Paravis Orat. de S. Franciso fol. 195.
Ferrandi, Societatis Jesu, de Sacris Reliquiis.

Pompeius Bini, Assisiensis.

Franciscus Maria Angeli, Minor Conventualis.

Dalmatius Kink, Ordinis Minorum Reformatorum.

14 Tandem omnium autoritate & eruditione maximus, summus Pontifex Benedictus XIV, qui lib. de Beatif., part. I, cap. 31, pag.

289 hæc scribit : "Sancti Francisci de Assisi corpus diu post obitum inventum est stans illæsum, oculis apertis, & vulneribus recenti sanguine manantibus." Alios editos ineditosque scriptores partim non exploravimus, partim consultò relinquimus. Tantum interea abest, ut incorruptio admirandusque situs corporis sancti Parentis nostri hactenus eruditis persuaderi non possit. Ita laudatus Rugilus : *mibi nec tempus, nec facultas est, immo nec opera pretium videtur omnes istos scriptores consulere. Duo solūm hic observo : alterum est, illorum omnium primum, Peibartum non esse seculo XVI antiquiorem ; alterum est, Jacobillum, qui inter eosdem recensetur, in Vita S. Francisci in Opere de Sanctis Umbria dicere quidem, sacrum illius corpus integrum ad ecclesiam sub ejusdem invocatione erectam dedicatamque fuisse translatum, & in eadem sepultum ; at de incorruptione illius & erecli in pedes situs non meminisse. De Benediti XIV mente agemus alibi, uti & de aliis scriptoribus allegatis, ubi opus fuerit.*

E

§ II. Qui incorruptionem sacri corporis, & prodigiosum illius situm propugnant, primò laudant traditionem, velut omni ex parte probatissimam.

F

Cum ex supra dictis litigantium partes contendant, S. Francisci corpus integrum (si ostendi posse, & intestina exceperis, uti earumdem pars negent, altera contendit) in sui nominis basilica, que Minorum Conventualium est apud Assisum, jam ab anno 1230 assertari, in eoque fere solo cardine controversia versetur, an corpus illud ibidem in offa & cineres resolutum jaceat, an contrà incorruptum, integrum, vivoque simile, quale diximus, mirabiliter perfet suis sine fulcro innixum pedibus, nulla prorsus appetat a prior certiorque ratio ad eam litem penitus dirimendam, quam si illud detectum oculis conspicendum detur. Verum, cum id fieri posse, negent Patres Conventuales ob rationes, quas infra referemus, procedendum est ad argumenta ex veterum, & si qua etiam sint, recentiorum oculatiorum testimoniis, in utramque partem prolatis assertis formata. Ab affirmantibus ordinamus.

16 Rugilus in Dissertatione superius landata primo omnium loco proponit argumentum traditionis, velut ceterorum caput. Tum multa de laudant tradi- aneloritate traditionum, etiam humanarum, si- ditionem, deque humana & historica illis merito adhibenda prefatus, sic loquitur : Cum igitur explora- tissimum

Aaaaaa

RR. PP. Con- ventuales
primo loco
laudant tra-
ditionem,

AUCTORE

C. S.

tissimum orbi universo jam sit assertum, incorruptionis atque admirandi situs Franciscani corporis prodigium publicam esse, firmissimam ac vetustissimam Ordinis nostri, ac præsertim incolarum facri conventus Assisiensis, traditionem, à Majoribus acceptam, & à temporibus, experimentis proximioribus, verbis, scriptis, factis, ac etiam imaginibus frequentissimè asseverantissimè usque in hunc diem testatam; absolutissimè infertur, etiam nullis adjectis monumentorum & argumentorum subsidiis, ex hoc maximè capite uno, omni humano jure, & sanctioribus Ecclesiæ legibus, ab omni mortalium genere plenissimam atque gravissimam illi deberi humanam fidem, atque penitus inevitabili lege, ut, quemadmodum credentibus atque affirmantibus una hæc causa credendi atque affirmandi jam satis est, imò & est invictissima, ita ex adverso negantibus urgentissimæ causæ omnino exigantur, quibus impelli vel potius cogi, demonstrant, ad publica humanitatis & Ecclesiæ jura dissolvenda. Quas causas nisi dederint, aut datas sufficietes non esse, consideriter, quid demum inde inferatur, ex dictis probus lector intelliget.

B
eui fidem omniō adhibendam esse contendunt,

17 Ut verò graviter, quà par est, res agatur, non abnuimus, omnem prorsus traditionem indiscriminatim non esse amplectendam. Porro vel ex natura rei, vel ex aliis aliquid notis ac certis, vel ex circumstantiis, præsertim loci, temporis ac personarum, vim omnem obtinet, vel infirmat, vel etiam penitus amittit, publicum hoc atque vulgare traditionis argumentum. *Sicutamus hic paululum. Ego divinas traditiones eodem, ut omnino pur est, quo verbum Dei scriptum, loco habeo, amplector & veneror, quia pro hisce habeo falli ac fallere nesciam magistram Catholicam Ecclesiam Romanam; humanas verò traditiones pro veritatis amore sic pondero, ut, si eas vel infirmas vel certioribus argumentis enervatas compcriam, in dubio relinquam aut rejiciam; nihil veritus, ne propterea de publicis humanitatis & Ecclesiæ juribus disolutis reus agar: nulla enim me lege Ecclesiastica, humana aut historica constrictum novi ad hujusmodi traditiones eo solo titulo, quòd antiquissimarum nomine veniant, amplectendas. Gaudet Ecclesia, gaudet & humanitas, vera à falsis discerni, eoque tot viri eruditæ in orbe Catholicæ studia & consilia sua dudum contulerunt ac modo conferunt, applaudente utraque. Verum bac non sic à mediis accipiat equus lector, quasi nullum apud me vim habeat traditionis argumentum; imò habet magnam, si firma sit, talisque, qualem suam de S. Francisci corpore esse, contendunt Patres Conventuales. Hos igitur audiamus. Sic illi prosequuntur.*

C

quic illa si-
bil continet
absurdi aut
absconi.

18 Modò naturam rei quod spectat, manifestissimum est, quòd repugnans & absurdum non sit; imò nec nullius exempli, ut superius annotavimus. *Annotaverant ibi quadam exempla sanctorum corporum, mira incorruptione, aliisque miraculis conspicuorum. Imò iterum (ita hic pergit) eti nullius exempli foret, non idem minoris esset aut possibilis aut credibilitatis. Res enim Omnipotens est, cuius opera (ut verè non minùs, quam piè, S. Teresa effari solebat) eò sunt credibilia, quòd intellectu difficilia. Igitur natura rei argumenti vim non infirmat; sed potius roborat. Fateor, S. Francisci corporis incorruptio non earet exemplo: prodigiosus autem ejusdem si-*

tus, qualis perhibetur, eti sine exemplo prorsus singularis sit, nihil habet absurdum, nihil, quod repugnet; nequivis autem Deum illud in eo sita servare, nullus, nisi impius, cogitet. *Teresianæ sententia non refragabor, modò factum ipsum, de quo agitur, tam firmis rationibus facultatur, ut assensus ei nequeat prudenter negari; nam alioquin, quòd insolentiora ex humana fide narrantur, tanto, ne ambigam, certiora testimonia requiro.*

D

19 Pergo Dissertationis verba describere. Ex aliunde notis ac certis latè probabimus infra, traditionem eamdem confirmari, nihilque reapse ex adverso proferri, nisi obscurissimas ac voluntariis cogitationum perplexitates, & pueriles lusus, & captiosas obnubilationes verborum, ut infra patebit. Rémant circumstantiae. At circumstantiae potissimum sunt, quæ traditionem hanc exceptissimam faciunt, & magnificè argumenti robur instaurant. Temporis circumstantia eminentissima est. Quartum, quod minus, jam volvitur sæculum, ex quo nostræ traditionis historia est consignata jam litteris, ac pervagavit orbem. Quis modò crederit, in tanta temporum diuturnitate rerum que vicissitudinibus numquam mendacium fuisse deprehensem, maximè verò tunc, cum & obvii essent aditus ad Francisci sepulchrum, & nullæ intentantes pœnae (de quibus infra) esent latè? An ad hominum oscitantiam & incuriam configimus? Sed nulla esse potuit. Ipsa rei novitas & magnitudo in ingenitam humanæ superbiæ curiositatem experiendi stimulos ingessisse debuit immanes; tunc maximopere, cum primùm fama commovit hominum mentes.

nec difficultatibus obnoxia est; sed antiquissima.

20 Nec enim traditio isthæc est aliis comparanda; cum singularis omnino sit unigenitæque naturæ. In cæteris traditionibus rerum prætereuntium, si qui temporibus rerum gestarum adfuerint, ac vel malitiâ vel errore decipient, aut decipientur, facillimum est, in omni posteritate indeprehensem consistere mendacium, cum res præterierit, & iterum aliorum judicium & experimentum subire non possit. At traditio stantis & incorrupti Franciscani corporis ita fuit narrantibus ac Majoribus præterita, ut fuerit etiam audientibus & posteris præsens; sicque temporis ratio numquam mendacio favere potuit; nam manifestè feliciterque inseriebat veritati, atque, sin minùs vulgo commodum fuit verum explorandi, numquid idem dici poterit de supremis Ordinis ministris, qui præsertim munieris debito passim cœnobium illud invisere, latebras illius scrutari, ac probè vel improbè gesta explorare, ac probare vel improbare debuerunt?

E
taliisque, ut,
nisi vera es-
set, dudum
abnisses

21 Nunquid idem autumare licebit de fæculi principibus, qui rei summam gerebant, & Assisi subjugârunt, aut à servitutis jugo liberârunt? Numquid idem de amplissimis S. R. E. Cardinalibus, qui in hodiernum diem religionis ergò basilicam illam frequentant? Numquid demum idem de Pontificibus Maximis, utraque summa potestate potitis; flagrantissimæ præterea semper pietatis erga sanctum nostrum Parentem, & munificentissimæ tandem liberalitatis in sacrum cœnobium illud & ecclesiam, quam suis primùm curâ & partim sumptibus exerunt, sub eorum perpetua peculiari tutela ac jurisdictione voluerunt, favoribus, prærogativis, privilegiis innumeris honestârunt,

fæculis fæ-
cisse convic-
ta,

A nescirunt, ac novissimè ad Patriarchalis Basiliæ ac Cappellæ Papalis honorem evexerunt?

22 Circumstantia loci auget temporis vires. Sacra illa basilica est in Romæ foribus, ac ve-
luti in medio orbis terrarum theatro, & in Ec-
clesiæ gremio, & in Romanorum Pontificum
sui. Hinc Romani Pontifices ipsi, superiori-
bus præcipue temporibus, nedum Assisium fre-
quentarunt, sed diebus, hebdomadis, mensis-
bus permultis cœnobium illud ipsum incoluerunt,
suntque ibi propterea in hunc diem cu-
bicula, Pontificum nomine & incolatu insignita.
Quis modò præsumperit, in tanta prodigi-
i summi propinquitate, cum tanta rerum o-
mnium, spiritualium præsertim, potestate, ne-
minem ipsorum umquam voluisse experiri oculis,
aut saltem per alios familiarium fidelissi-
mos testes, quæ celeberrima fama tam mira,
tam nova, tam incredibilia portenta vulgaverat?
Iterum locus infert aliud argumento sub-
sidium. Traditio inde est, ibique semper flo-
ruit vividiùs, perseveravitque tenaciùs, ubi
est ipsa res tradita. Est igitur in naturali sua
fede, & ex loci maximè circumstantia natura-
lem sibi vindicat autoritatem & fidem.

23 Etenim ubique terrarum primas fidei re-
rum indigenæ usurpant præsumptione illa ju-
stissima, quod res inde primùm petenda sit,
ubi fuit, aut esse debuit, & ab illis primùm
quæratur, qui legitimi ac naturales sunt veri-
tatis hæredes, & quorum Majores soli rem ex-
plorare potuerunt, si voluerunt; & jam volu-
isse & explorâsse credendi sunt, cùm illam po-
steritati conciderunt, eamdemque Majorum
nomine posteri affirmant. Cæteris verò mortali-
um noa ejusdem loci atque generis fermè nulla
supereft fides & authoritas, tunc verò ma-
ximè, cùm indigenarum effatis contradixerint;
cùm neque ipsi, neque patres eorum poterant
aut vera cognoscere, aut falsa deprehendere,
etiam voluissent. Nunc loci temporisque cir-
cumstantias cum circumstantia omnium gravissima
personarum compliceamus.

24 Duo personarum genera occurunt; alterum quodammodo auditoribus ac spectatori-
bus, alterum actoribus ac narratoriis simile. Inter primi generis personas mox Roma-
nos adnumeravimus Pontifices, quos, incredi-
bile dictu diximus, tam multis tempore, tam
proximos loco, tam potestate summos, tam
flagrantes pietate, tanti prodigijs famam exce-
pisse auribus; potuisse item illud coram expe-
ri oculis, aut saltem fidelissimis experiendum
mandare; ac perpetuò omnes noluisse. Conje-
cturâ ergò primùm validissimâ evincimus, i-
psorum aliquos hujusmodi aliquid omnino ex-
plorare debuisse. Secundò verò testibus ac mo-
numentis infra, re facta, præstamus, tum i-
psorum, tum aliorum amplissimorum virorum
plurimos & conspexisse oculis & contrectâsse
manibus perdurantis miraculi divinitatem.
At hîc dumtaxat contendimus illud primum,
ex quo necessariò istud secundum consequi-
tur.

25 Nam si Pontifices revera exploraverunt
id, quidquid est rei veritatis, quis adeò delirus
atque contumeliosus somniaverit, vidisse illos
S. Francisci sepulcrum & sacrum corpus ejus,
vel redactum in cineres, vel adeò mortalibus
omnibus impervium, conclusum, ignotum,

Oktobris Tomus II.

ut ex hoc ipso etiam mendacii ac perversitatis
argueretur atque convinceretur incorruptionis
atque admirabilis sitùs malè farta traditio. Qui
enim afferit, quod nullus hominum vidit, &
videre non potuit, ex hoc mendax est: vidis-
se, inquam, & comprobâsse hæc, vel alterum
istorum; itemque nôsse, Deum ac celites non
delectari, imò irasci commentis hominum; circu-
latores ac nundinatores turpissimos fallorum
miraculorum non esse in Ecclesia Christi ferendos,
cùm ex Augustino lib. de mendacio, men-
tiri in doctrina pietatis, magnum scelus sit, ac
primum genus mendacii, & cùm pietatem at-
que religionem mendacia non adficiant, sed
evertant, & impietati faces & arma ministrant:
præterea percussisse Pontifices ipsos anathema-
tis fulmine vilissimos quoilibet corruptores at-
que impostores miraculorum, & nihilominus
intera sivisse, majores nostros omnes, atque
nos etiam usque in hunc diem, nedum licen-
ter & importunè, sed & merenter atque felici-
ter, verbis, scriptis, typis, imaginibus, etiam
suminis Pontificibus inscriptis (ut Providoni
pictor Assisensis fecit venerabili Innocentio
XI) tam insolens jactare atque evulgare men-
daciū?

26 Ind sivisse, parvum est; parvum etiam
fovisse. Illud profectò mirum, id ipsum illos ex
Petri Cathedra publicè Ecclesiam in suis con-
stitutionibus editis alloquentes, affirmasse, do-
cuisse ac fuisse professos. Quæ cùm omnia ab-
surdissima sint, mox ut traditio mendax fuerit,
atque mendacii ex dictis omnino convincenda,
atque propterea ex opposita præsumptione
convicta, jam omni jure ex hac personarum
circumstantia affirmantis traditionis autho-
ritatem ac veritatem comprobavimus. Cur verò
Pontifices prodigium experti non evulgaverint,
& apponi non jussierint in publicis Ecclesiæ
hymnis; aut cur latebris illud concluserint im-
penetrabilibus, suo loco sermo redibit: quem
admodum veniet satisfaciendum quærentibus
ac subdubitabitibus, num id extiterit, quod &
pervadere Pontifices possent, & experiri oculis,
& verum à falso discernere: nihil enim in-
expugnatum, quod novimus, relinquemus.
Et hæc quidem ex personis quasi auditoribus.

27 Nunc alterum accedit personarum ge-
nus, quod actoribus comparavimus. Actores
porrò atque assertores traditionis istius jam
probè afferere possumus omnes universi Fran-
ciscani Ordinis professores, nullis etiam Re-
formationum membris exceptis (quarum o-
mnes quod experimentis proximiores, eò tradi-
tioni faventiores ex scriptoribus ipsis infra mon-
strabimus) unde optimè statui possit, antiqui-
tatem Franciscanorum omnem pro traditione
pugnare; atque inferri proinde oporteat, vel
illud Stephani Pontificis celeberrimum: "Ni-
hil innovetur præter id, quod traditum est;,,
vel illud Vincentii Lirinensis vulgatissimum:
" Depositum id est, quod tibi creditum est,
,, non quod à te inventum: quod accepisti,
,, non quod excogitasti: non privatæ usurpa-
tionis, sed traditionis publicæ: rem ad te
perducent, non à te prolatam: in qua non
auctor esse debes, sed custos: non institutor,
,, sed sector; non ducens; sed sequens....
Hoc apud omnes hæreses legitiuum fuit at-
que solemne, ut novitatibus gaudeant, an-
tiquitatis scita fastidiant. Contrà verò Ca-

ne tam
affirmant
sentientiam
prohibuisse,
sed afferuisse;

¶
Eamdem tra-
ditionem,
atque affer-
tam à scri-
ptoribus uni-
versi Ordinis
S. Francisci.

Aaaaaa 2 „tholico-

AUCTORE

C. S.

,, tholicorum hoc proprium, deposita Patrum
,, & commissa servare, damnareque novita-
,, tes. Ita enim in concilio Ephesino omnium
,, Patrum una fuit vox, ut, quod erat antiqui-
,, tus traditum, teneretur; quod adiaventum
,, nuper, exploderetur.,,

*ex quibus
Conventuale
Affilienses
cum jura-
mento seban-
tur,*

28 Sed circumstantia istius magnitudinem
& immensitatem ad opportunitatem argumenti
in breviora contraximus. Liberum & obvium
deinde erit cuilibet à minoribus ad majora con-
scendere, novisque semper viribus argumen-
tum istud communire. Igitur proferantur in
medium soli Affiliensis conventus incolæ reli-
giosi viri, qui (quoniam cœnobium illud rei
veritate ac luminorum Pontificum diplomaticis
Ordinis universi caput est & mater; & quo-
niam insuper Dei providentia custos est sepulcri
sanctissimi trium Ordinum institutoris Francisci)
Ordinis ac generalium Ministrorum pietate,
consuetudine ac diligentia ab initio usque in
hunc diem suèrè semper tum multi numeri,
tum singularis religionis ac spectatissimæ vitæ,
ut hodieum (ablit verbo jactantia) videre li-
cet. Hi ergò velut in medio mundi theatro
constituantur, interrogentur, enarrant rei ve-
ritatem.

29 Et hi quidem indesinenter orbi univer-
so contestantur, ac etiam jurejurando confir-
mant, sic omnino accepisse à patribus suis,
& quodammodo Apostolicum illud usurpat:
"Non enim possumus, quæ audivimus, non
loqui; , (in Actibus Apostolorum cap. 4, ¶.
20 est: "Non enim possumus, quæ vidimus
& audivimus, non loqui,) adjiciuntque,
patres ipsos eorum qædem conscientiae secu-
ritate affirmâsse, sic iterum audiisse à patri-
bus suis; quos etiam intrepide afferentes refe-
rebat, id ipsum ab aliis suis excepisse Majori-
bus usque ad testes oculatos, quorū novissimi
(qui noti sint) Piscullius & Tinacius (*cuius*
testimonium infra dabatur) & illius tempori
custos, non longissime distant; vix enim trige-
simum lustrum experimentum illud pæcessit;
minis vero etiam ipsorum mors. Hinc neque
illud incommodum, sèpe traditionum firmitati
molestem, occurrit; quod nempe certum prin-
cipium sibi constituere non possit, ut adeò in
antecessum per multas retrò ætates excurrat,
ut suam vetustate laboret. Hæc tum certa,
tum publica sunt.

30 Aut ergò viventes istos traditionis affer-
tores cum suis prædecessoribus ingenuitatis,
ut decet, honore donabimus; & jam contecta
erit res: ipsi enim Aristarchi critices inclemen-
tioris proborum hominum, qui vulgus pæ-
cipue popellusque non sint, testimonia ample-
stuntur; cùmque absurdæ & incohærentia non
habeant, & aliis notioribus non aduersentur,
nil importuniùs exigunt ad graviores historiam
& exquisitissimam quamlibet humanam fidem:
aliæ humanae historiae omnes interibunt. Aut
ex adverso mendaces illos facimus omnes, &
omni tempore; & nulla de causa; & hoc tan-
tum esse piaculum, credimus, ut nedum hu-
manitatis sanctissima vincula ac jura confringe-
re, sed potius humanitatem ipsam exuere vi-
deamus. Hinc graviter Canis citatus lib. 11
de hum. hist. cap. 6: "Iridere scriptores,,
(idem est de assertionibus) „monachorum pæ-
cipue imperitiam insultare, quasi fabulas ven-
tris gratiâ ingesserint ac intruserint, hæc non
„puto quidem hominis ingenui esse, qui ad

,, bonitatem fuerit à natura compositus, ne-
,, dum ejus, quem Christus simplicem, sicut
,, columbam, ad legem Euangeli formave-
,, rit. Quod si ex quibusdam fictis historias,,
(dic etiam traditiones) „gentium æstimemus,
,, nulla omnino erit, quam non similiter illuda-
mus. Id si hominum imprudentium, atque
,, adeò stultorum est, maneat,, &c.

31 Neque illud moveat, quod sèpius in-
frà fatebimur, numquam scilicet obvium fuisse
indiscriminatim omnibus, etiam sacri cœnobii
incolis, S. Francisci sepulcrum, sed perpetua
arcani religione ab Eliæ (vel, ut alii perpe-
ram autumant, à Joannis Parentis) temporibus
usque ad cunicularum obstrunctiones, quæ
probabiliter Xisto IV (aliâ hic manu in margi-
ne annotatum est: „Hortatu ac pæcepto,
„non re, seu muris & lapidibus: horum enim
„authores ac tempora penitus sunt incomper-
„ta,) summo Pontifici adscribuntur, paucis
tantum ex probatissimis innotuisse ac fuisse per-
vium. Hoc enim in id ipsum recidit relatè ad
traditionis firmitatem; neque aliud intercedit
diferimen, quam * alii, iisque graviores suc-
cessione continua testes essent, vel esse possent,
cùm vellent, de experientia, ut dicitur, ac
de visu; alii vero perpetuò propter socialis
vitæ consuetudinem essent, vel esse possent,
cùm vellent, testes de auditu videntium pro-
batissimorum; quod unum atque idem est: eo
vel maximè, quod ex communissima critico-
rum omnium sententia unus dumtaxat proba-
tus ocularis testis satis est ad historiæ authori-
tatem & humanam fidem. Hinc multa Cæsari,
Livio, Suetonio, alisque probatae fidei scri-
ptoribus vera conceduntur, quorum tamen ipsi
soli sunt vades ac testes.

32 Qua de re non immerito arbitramur, posse constituiri, quod, si quid umquam tradi-
tioni hominum humano jure delatum est, id po-
tiori jure huic nostræ exceptissimæ munitionis
mæque traditioni sit omnino deferendum; nec
illi ab homine in hominum societate denegari
posse humanam fidem, nisi per summam inhu-
manitatem. Quod ut iterum evidentiùs pateat,
illam veluti ad lidium lapidem cum historiæ
statutis receptissimisque regulis, ex Cano lib.
11 de hum. hist. au&t. desumptis, comparabi-
mus. Prima igitur historiæ lex, seu scriptæ,
seu träditæ (parum enim, aut nihil potius,
differunt) est probitas & integritas scribentis
sive enarrantis. Hinc probo viro affirmanti fi-
dem non reddere, piaculum est. Hic autem
non de unius vel alterius probi viri, quod sa-
tis est ad fidem, sed de successione penè innu-
merabili, actum est proborum testimoniū enarran-
tiū, ac rursum de amplissima serie agendum
erit proborum testimoniū scribentium. Igitur se-
cundum hanc regulam traditio hæc dum in au-
risca trutina appendatur, pondus excedit e-
normiter: nulla enim tanta testimoniū ac probita-
tis moles in quamlibet rerum gestarum fidem
astruendam confluxit.

33 Secunda lex: prudentia atque judicium
testis in vero atque falso discernendo. Credu-
litas enim in optimi cujusque mentem facil-
mè irrepit: in fide enim nihil est vitiosi atque
perversi; in incredulitate vero, etiam ratio-
nabili, non nihil. Hinc boni ac minimè falla-
ces viri, cùm diligenter non animadverterint,
quibus uterentur authoribus, in multis dece-
pti sunt. Regulam quidem complectimur ac
reve-

D

*Itemdem deo-
nique a fidis
a cani loci
antisquis co-
stodebus,*

* addit quod

E

*probatissimis
viris ac de-
nique ab his-
toriis*

F

*saneque cri-
ties pæ-
ctis*

C

*qui in re fide
niisque digni-
funt.*

A reveremur, ut decet; sed nihil modò cum illa nobiscum. Hic non agitur de historia multiplici & implexa, neque de aliorum scriptis dijudicandis; neque tandem de uno vel altero probo viro, ut lex illa supponit. Nostra hæc una simplex res est, in qua dubius multùm & anceps testis esse non possit, nec tam mentis judicio, quām sensuum munere definienda. Quod si prudentiā opus esset, quis non in tanta proborum virorum serie unum aliquem, qui cum columbae simplicitate prudentiam serpentis componeret, extitisse, præsumat? Sed nunc ejus regulæ loco nobis erit hæc alia sufficienda; ut nempe de auditu testes aures ad audiendum habuerint, itemque oculati oculos ad videndum: quæ in re seria atque gravi probanda atque tractanda non veniunt.

34 Tertia lex: Cui testimonio Ecclesia suffragatur, conceditur; cui verò refragatur Ecclesia, denegatur fides. Nec immerito: audent enim frequenter hæreticarum partium scriptores res hominum gestas ad invidiam configere, sectæque placitis historiam aptare. Propterera Gelasius Pontifex Eusebii, Arianorum blanditoris, autoritatem rejicit, nuperrimique historici quām plurimi, licet magni nominis, suspectissimæ tamen fidei habendi sunt hac eadem de causa. Quid modò de lege hac pro traditione incorrupti atque stantis Franciscani corporis, nisi otiosum ac inutile prorsus comminiscimur?

Nulla hic affirmantibus hæreticæ labis suspicio, imò magna pietatis ac religionis præsumptio. At, inquiunt, isthæc ipsa quandóque abripit, & quæstum facit pietatem, & mendaciis, miraculorum præcipue, Sanctorum historias inspergit. Esto; si probes aliunde speciatim, quod ex aliquibus generatim metuis; alias, ut diximus, omnem subvertis humanam fidem. Sed non ista nunc agitur res: non de tua singulari suspitione ista lex est, sed de publica Ecclesiæ. Nos autem superiùs innuimus, & inferiùs demonstrabimus, non modò nullos habere Pontifices refragatores, suspiciosos nullos, nedum etiam fautores omnes ac muneratores; sed aliquos etiam traditæ ejusdem rei oculatos testes; nonnullos tandem publicos traditionis ipsius assertores. Soluti igitur sumus ab hac lege.

35 Hic porrò Canus fixerat regulis historiæ modum, quibus servatis, stultiæ semper, impietatis etiam quandóque incredulos redarguit. Nos autem observantiores pro historia hac, tum ore tradita, tum stylo exarata vel typis edita, adjicimus, esse insuper religiosius animadvertisendum, si quid in narratione ipsa sit absurdum; si quid in narrantibus non cohærens; si quid oppositum; si quid suspectum; si quid vetustioribus ignotum, aut etiam contrarium; si quid tandem veri, licet levioris, incommodi traditio ista retineat, tunc porrò cùm hæc urgeant, & seriò contra traditionem hanc faciant, nihil ultrà contendimus: Explodatur. Cùm autem ex adverso nihil istorum contra nos militare demonstraverimus, jam omnia traditionis jura immota consistent, & vel hoc uno traditionis argumento, objectorumque in eamdem contritione præsumimus comprobatam atque confessam esse rem, saltē lectoriibus æquis, credere quidem formidantibus, sed veritatem aut veritatis speciem probabiliorem sincero corde quærentibus.

36 Nam ei, qui, ut inquit Apostolus ad Timoth. 2, cap. 6, non acquiescit sanis sermonibus doctrinæ, quæ est secundum pietatem, & de quo etiam plura ibi Paulus persequitur, nihil persuasum, nihil credibile, nihil probabile erit umquam. Hoc enim morbi (inquit Canus lib. 3 de trad., cap. 2) ferè innatum est hominum ingenii, ut cedere nesciant, simul atque res in contentionem vocata est; quæ postquam incaluit, hoc cuique videtur verissimum, quod, temerè etiam, tuendum fusceperit. Nunc satis multa de traditione: objecta in eamdem pro virili suo loco diluvantur.

§ III. Dicitur Cardinalis Carrilius Albernotius celebre S. Francisci corporis prodigium anno MCCCLIV vidisse. Producta in hanc rem testimonia expenduntur.

Sæpe laudati laudandique R.R. PP. Convéniales in eadem Dissertatione Romana traditioni adjungunt experimenta, de his ita prefati: Secundum argumentum constituant relations testimiorum oculatorum, quos piè credimus latenti quodam consilio divinitus præordinatos. Hoc argumentum est primo (*à traditione perito*) affine; imò radix atque principium illius. Quod traditur, si verum est, ab experimento est, eo que gravior atque securior erit traditio, quod graviores illam atque securiores experientiae præcesserint. Infirmatur autem traditionis illius authoritas, quæ vel certum aliquod sibi probare non possit experimenti principium, vel tale illud exhibeat, ut cespiter etiam ac fluctuet; utque iterum de experimenti fide ac de autoritate videntis agendum sit, meritóque dubitandum supersit. Nos ergò, qui rem hanc tum pietate atque fide bona, tum ea gravitate, quâ decet, tractandam desumimus, mox firmiora, quæ suppetunt, rei fundamenta locabimus, & pusillorum animis consulentes, omnibus suspicionum nebulis avertendis, ac perplexitatum trepidationibus confirmandis evigilabimus.

38 Quoniam ergò, si traditioni nostratum, ut ut naturæ gravissimæ, nostratum etiam experimenta supponimus, jam scrupulum omnem non evellimus, & humanitatis juribus invitî, multa præterea multis de nostra fide in causa, quæ nostra dicitur, dubitanda repullulant; hac de causa nostratum omnium experimenta rejicimus, externos dumtaxat adhibemus testes, eosque non nisi exceptissimos, atque mortalium omnium opinione gravissimos; itemque non modò à nobis, sed à se invicem longè, conditione, natione, ætate disjunctos; ut stultum sit prorsus atque flagitosum sit, suspicari, hujusmodi testes ad mendacium tantum confundendum ne conspirâsse quidem, sed conspirare quo-cumque tandem modo potuisse. Præterea in relationibus ipsorum exhibendis, nedum à nostris scriptoribus, sed insuper ab ipsis tabulariis nostris abstinebimus; iisque utesur authoribus

AUCTORE

C. S.

& archivis, quæ tum sunt nobis externa, tum, huic causæ præsertim, minime omnium suspecta, maximè rerum peritis, habenda sunt. His (certè non æquis) conditionibus libenter subjicitur propter lectores nonnullos fortasse minus æquos; utilitati enim eorum, ut Dei gloria & Ecclesiæ Catholicae ornamento, litamus; verumtamen neminem renuentem & durius recalcitrantem cogimus: credere enim aut non credere, voluntatis illorum est, quos Deus reliquit in manu consilii sui, ut, ad quodcumque voluerint, dexteram porrigit.

suisque tabulariis, excepta, missis.

B

39 Quanquam ergo F. Franciscus Maria Angelii, nostri Ordinis (quem etiam sequuti sunt Pompeius Binus & F. Dalmatius Kink Ordinis Minorum Reformatorum) fusiū producat testium oculatorum Franciscani corporis, incorrupti atque stantis, seriem in sua Historia sacri conventus Assisiensis lib. 1, tit. 17, fol. 18, & tit. 42, pag. 46; ac præter eos, quos infra feligimus, etiam adnumeret Gregorium IX Pontificem cum geminis inter alios S. R. E. Cardinalibus, de Flisco & de Comitibus, qui deinde Petri Cathedram successivè tenuerunt sub Innocentii IV & Alexandri IV nominibus; itemque vicibus iteratis eumdem Innocentium IV jam Pontificem, cùm ad septem usque menses in sacro illo cœnobio moras produxit: deinde Clementem IV, postea Nicolaum IV, cùm generalem Ministrum Ordinis Minorum ageret: tandem Æcubæam Suessanam, Cypri reginam, cuius reapse corpus in sacra illa basilica communem exspectat resurrectionem. Hæc, inquam, licet afferat, adjectis etiam quandoque monumentis, præfatus author, proindeque ea amplecti nollet; nihilominus hæc asserta, sive etiam probata, negligimus, quia de nostratum fonte derivant. *His præmissis, rem ipsam aggrediuntur.*

Vixisse à Cardinale Albernotio Sandi corpus.

C

40 Omnia ergo primus (*inquit*) sit Ægidius Carillius Albernotius Hispanus, celeberrimus Innocentii Papæ VI de latere legatus, qui Perusium hostilibus armis circumscriptum libertati & Ecclesiæ Romanæ restitutus; sacram Assisiense cœnobium diutius incoluit; elegantissimum lararium, S. Catharinæ virginis ac martyri sacram, Franciscanæ basilicæ adjecit; ipsius cœnobii inolem pœnè labentem confirmavit atque refecit: adhæc quadraginta aureorum millia, ac sui tandem ipsius transferendum & sepeliendum corpus ecclesie eidem testamento legavit. Hæc publica quidem & exploratissima sunt, ut monumentis aliis non egeant. Ipsi vero cœlitus vixisse datum in incorrupto atque stante S. Francisci corpore divina magnalia intueri, authores sunt, primò Joannes Sepalveda Hispanus, qui gesta Albernotiana descripsit. Is lib. 3 hujus Historiæ hæc habet: "Dum Asisti Ægidius commoratur, cupido cepisse a nimis fertur corpus sanctissimi Francisci vivendi. Quod cùm venerabundus conspexisset, & impressa Christi vulnera notasset, exclamâsse dicitur, vel solum Franciscum ad confirmandam Christi religionem satis fecisse."

Scribunt Sepalveda, Pelbartus.

41 Figitur autem visitatio isthac anno M. CCCLIV. Scribebat equidem hæc Sepalveda saeculo XVI; sed tuebantur illum tum, quæ præsumitur, rei traditio constans, tum scriptores Carillio proximiores. Secundò igitur rei testis & author est F. Pelbartus Minorita, planè suppar Albernotio. Is in Pomerio, postmo-

dum edito Lugduni anno MDIX, sermone 2 de S. Francisco hæc habet: "Cùm quidam Cardinalis vix obtinuerit à civibus, ut introduceretur ad cryptam." Et Serm. 3 de Stigmatibus: "Cùm quidam Cardinalis vidisset sacra stigmata Francisci, dicebat, quod, si nulla alia forent miracula, hoc solum sufficeret pro fiducia de Christi roboranda & confirmanda." Quibus verbis cum Sepalveda mirè consentiens, reique gestæ temporibus opportunè respondens, planè Albernotium indigitat; quanquam nomine abstineat, vel pro gravitate sermonis vel aliâ prudentiæ & œconomiae causâ. Interea optimæ primùm fidei hic author est, & suspicioni prorsus nulli obnoxius. Fuisse verò verba illa interpolata (ut quidam scriptoris hujus sinceritati & autoritati se subducentes perpetram & ultrò commenti sunt) nulla suppetit causa vel conjectura sufficiens. Aut igitur alius Albernotii loco sufficiendus est, de quo Pelbartus loquatur, & hoc neque est in re, neque contra rem; nam & alius non subest; & quicunque tandem ille fuisset, id ipsum perficeret; non enim in hoc vel illo vidente, sed in re visa consistimus; aut Albernotius omnino dicendus est ocularis tanti prodigiis testis.

D

42 Etsi verò Waddingus ipse passim amplectatur autoritatem Petri Rodulphii Ordinis Minorum Conventualium, episcopi Senogallienensis, nihilominus, ut in pactione maneamus, recitabimus quidem, sed nihil inde referentes. Is autem in Historiis Seraphicis, editis anno MDLXXXVI, & X.to V Pontifici dicitis, lib. 2, fol. 249 Assisiensem basilicam describens, hæc de Albernotio reddebat: "Primò est cappella S. Catharinæ Cardinalis Ægidii Carilli Albernotii Hispani.... Vidit autem iste corpus B. Francisci; postea reliquit conuentui centum mille aureos; quos nempe partim vivens ædibus munendis & ornandis insumpsi, partim tabulis extremis moriens legavit. Certè Rodulphii sinceritas vel ex eo dignoscitur, quod raptim ac perfundorè rem attingit, ut studium nullum redoleat. Hinc Euripidis illud in Phænissis: „Veritatis suevit esse oratio simplex, vafis non egens ambagibus.” Magnum etiam veritatis specimen portendit ingens illud auri pondus, quod extra dubii aleam Albernotius effudit; & illud insuper, quod homo Hispanus, dignitatis amplissimæ rerumque gestarum amplitudine & gloria Urbi & orbi spectatissimus, Assisi obscuro & humili in loco thesaurum æquè ac cor & corpus suum conderet. Hæc planè redolent hominem loci studio ac religione summa non captum in modo, sed abreptum, quod in gravioribus præsertim viris penitus latentem aliquam innuit causam, quâ profectò aptiorem excoxitabimus nullam præter testatum illud revera magni atque stupendi prodigiū experimentum, utut ab ipsis scriptoribus, Albernotianam visitationem testantibus, non enucleatè pro merito atque dignitate descriptum.

Rodulphius, cujus tamen autoritatem non urgunt.

E

43 Nos igitur Petrum Rodulphium nostrum, quamvis ingenuum, prætereunte, illi vicarium supponimus Petrum de Alva & Astorga, Ordinis Minorum Observantium, qui in libro, cui titulus: „Naturæ prodigium”, Albernotianæ visitationi inculpatissimum testimonium reddit. Demum Waddingus unus, in hac causa præfertim, authoritatis sedem obtinet nulli secundam:

Petrus de Alva & Astorga, aique Waddingus.

Adam. Primo is omnium confessione & laude summus est Annalium Franciscanorum parens: secundò passim pollet ingenio, judicio, integritate, sinceritate, præ cunctis rerum Franciscanarum scriptoribus; nam, licet & ipse suos interdum, ut dicitur, patiatur manes, ut & Baronio Ecclesiasticorum Annalium parenti obvenit, hoc nihil penitus detrahit utriusque gravitati & authoritati. Receptissimum enim est Horatianum illud: „Quandoque bonus dormi-“
„tat Homerus.“ Et illud: „Opere in longo“
„fas est obrepere somnum.“ Et tandem illud: „Ubi plura nitent in corpore, non ego paucis“
„offendar maculis.“ Tertio verò nobis, &
causæ huic potissimum, est prorsus extraneus,
quanquam ejusdem Parentis filius, ut legenti
& intelligenti manifestissimum erit: quibus de
causis omni jure scriptoribus reliquis antè po-
nendus.

*enius posse-
rioris fidem
& autorita-
tem*

B44 Minime præterea omnium in hac causa verè magna hallucinari aut dormitare ille potuit; imò & reapse evigilasse, & omnem ingeni vim atque soleritiam in ea exploranda insumpisse, testatus est. Archiva enim & Pontificium regestos integros, ut testium infra producendorum relationes expenderet, diligenter evolvit; relationibus ipsis ad aurificam trutnam revocatis, ac temporum, locorum atque personarum circumstantiis invicem collatis, omnia ad amissum convenire, exploratum habuit, ut infra opportuniùs ex ipso recitabimus. Tandem traditionem ipsam consuluit; reique veritatem ex hominum cordibus atque memoria, non minus ac è scriptorum editis vel incisis testimoniis, atque è rerum domesticarum vel externarum monumentis, quorum ingentem sibi comparavit supellecilem, eruere conatus est. Jure igitur merito hoc authore potissimum utimur in hac exceptissima causa; nam graviorum & inculpabiliorum alium nullus unquam producerit.

*bac in re ma-
ximi facien-
dam moment.*

C45 Is ergò primùm de visitatione Albernotiana hæc habet ad annum MCCXXX: „Non de-“
„fuerunt viri principes, qui illud, (corpus S. Francisci), cernere voluerunt & obtineuerunt;“
„Ægidius Carilius Albernotius Cardinalis Hi-“
„spanus, vir præclarissimus, perpetuæ, etiam“
„inter Italos, memorie &c. Deinde de ipsa rei“
traditione hæc paulò infra subnectit: Inter“
„nostros, & præcipue in sacra illa æde, per-“
„petua est traditio & communis consensus,“
„cadaver, (S. Francisci), erectum in pedes“
„integrum, illæsum, oculis apertis, vulneri-“
„bus recentem manantibus sanguinem, adhuc“
„conservari.. Alia ex eodem Waddingo suis“
dabimus locis. Quare primo Albernotium oculatum asserti pròdigii testem legitimè comprobatum atque constitutum putamus. *Hæc* *laudata Dissertationis RR. PP. Conventualium auctor,* deinde ad aliorum testimonia procedens, qua priusquam recitemus, dictam Albernotianam visitationem libremus; postulat enim & ratio & institutum nostrum, ut etiam nostras & oppositæ partis observationes addamus, quas si post reliqua pro affirmante opinione testimonia distulerimus, implexior fiet dissertatio, aut an-“
tè dicta refricanda memoria gratiâ erunt repe-“
tenda.

*Expenduntur
testimonia*

46 Notissimus in historia Italie est Cardinalis
Ægidius Carilius Albernotius, vir obsequiis
Ecclesie Romana præstis, virtutibusque ac pià
munificentia perquam celebris; neque vero abs-

mile est, ipsi, dum Assisi commoratus est, con-
cessum fuisse, S. Francisci corpus videre, si rūm
temporis ea facultas viris principibus fieri so-
lebat. Nunc quarimus, an ille viderit, & quale.
Si Joannes Sepalveda, cuius Opus non habeo,
primam scripsit seculo XVI, junior est, quam
ut adversa partis tutores ipsius auctoritateflare
cogantur. Adde, quod nec ipse factum illud pro
comperito tradat, sed utatur verbis fertur & di-
citur, quæ in dubiis cautionis gratiâ solent ad-
hiberi. Adde insuper, quod, si aliunde sat fir-
ma hic esset Sepalveda auctoritas, allatus ex eo
locus solam faceret pro viso à landato Cardinale
S. Francisci corpore incorrupto suisque etiam tunc
insignito stigmatibus, non prostante ereclo in pe-
des. Illo etiam minus dixit Rodulphius, sacrum
corpus ab Albernotio visum esse, dixisse conuen-
tus. Fortasse hic quoque illo est junior, & ejus-
dem Opusculum legit, quippe qui suas Historias
Seraphica Religionis seculo XVI jam decrepi-
to, anno scilicet 1586 Sixto V summo Ponifici
dedicavit. Quod si ita sit, afferio prodigo mini-
mè faveat Rodulphi de conspectis in sacro corpore
stigmatibus silentium; quorsum enim hac ille ta-
cuit, si apud Sepalvedam legerit, & ab Alber-“
notio verè visa fuisse crediderit?

E

47 Pelbartus Osvaldus, Temesvariensis pa-
triâ, apud Waddingum in Scriptoribus Ordinis
Minorum, ubi inter illius Opera etiam citatur
landatum Pomerium sermonum, claruisse le-
gitur anno MD sub Alexandro VI summo Pon-
tifice. Clariuit ergò ille annis 146, postquam
Albernotius anno 1354 S. Francisci corpus con-
spicisse perhibetur, annisque 133 post ejusdem
Albernotii mortem, que contigit anno 1367; unde
conficitur, non posse Pelbartum, contraria ac
suprà dictum est, Albernotio supparem haberi;
aut à Pelbarto etate aliquod momentum Sepalve-
de afferit accedere. Hac de temporis spatio, quo
Pelbartus relata visitatione Albernotiana fuit po-
sterior, loco pariter longè ab Assiso remotus,
quippe qui in Hungaria scripsit. Ipsam porrò
Pelbarti relationem suprà laudatus P. Gabriel
Rotomagensis censuit, vel ab alio illius Opusculo in-
trusam, vel falso nixam fundamento; ac preter ea,
que adversus omnes ejusdem sacri corporis in-
spectiones universem premisserat, hanc peculia-
rem rationem hic allegavit, quod apud Pelbar-“
tum pro Albernotiana generatim laudetur liber
Conformatum Pisani, in quo tamen nihil tale
legere est.

F

48 Imò verò in Conformatitate 34 aperte dici-
tur S. Francisci corpus, postquam suo tumulo
sui inclusum, nulli unquam hominum patuisse.
En verba Pisani: Sic B. Francisci sepulchrum fuit
clausum, ut numquam deinceps patuerit ali-
cui; ejus corpus simul cum capsa fuit porta-
tum & positum, ubi nunc jacet. Verum istud
observatio de Pisano perperam apud Pelbartum
laudato ex Gabrieli fide relata esto; nam mihi
Pelbarti Opus in promptu non est, ut consultam.
Ex iisdem præterea Pisani verbis ac tempore,
quo Albernotius sacrum corpus vidisse narratur,
factum ipsum impugnat Gabriel, arguens, si id
anno 1354 contigerit, non potuisse latè Pisano
(ut latuisse, ex dielis constat) tum temporis flo-
renti. Quid Petrus de Alva & Astorga, Ordini-
nis Minorum Observantium Religiosus, in suprà
memorato Opere ad præsens argumentum
habeat, cum eodem caream, planè nescio, neque
illud apud Waddingum in Scriptoribus reperio.
Si tamen is (ut verisimilimum est) idem sit,
qno

AUCTORE

C. S.

*qui apud ipsum Petrus de Alba & Astorga vocatur, fuerit ille scriptor seculi XVII, & Pelbarto Rodulphioque recentior.**mox produc-
ta fuerunt.*

49 *Lucam Waddingum ob suam eruditionem, sinceritatem & diligentiam, apud me quoque plurimum fieri, jam alias professus sum, & afferenti Rugilo libens credo, cumdem in Annalibus Minorum conscribendis archiva omnia, Regesta Pontificum, aliaque tabularia publica & privata diligenter scrutatum fuisse, nec quidquam praetermissum, ut amplam monumentorum suppellem sibi compararet. Verumtamen, si id etiam prefisterit, ut relationes inspectionum sacri corporis, quas edidit, diligenter conferret, expendereque, & pro his confirmandis invenerit idonea instrumenta, miror hac, prater referenda suis locis, producta non esse. Denique Cardinatis Carillii Albernotii in conventum Assisensem singularis munificentia & pietas, procul dubio singulari causa non caruit; at paulisper posito, S. Francisci corpus ab eo numquam fuisse visum, numquid non poterat ejusdem corporis in ea basilica presentia sat validam fuisse ratio, ut Cardinalem, alioquin etiam pie muniscum, impelleret, ut tantam pecunia sumam eum in locum conferret, & sepulturam ibidem sibi eligeret? Hinc statuat lector, an Albernotiana sacri corporis inspectio sat firmiter afferita debeat videri.*

B

lario cancellariae Prioralis civitatis Assisensis. Sunt autem hujusmodi. In libro, qui vulgo dicitur REFORMATIONUM, signaturque littera N, haec leguntur verba fol. 26: "Die ultima „Decembbris MCDLXIX pro adventu Sanctissimi „Domini, & præcipue Sbardellato & aliis co-„mestabilibus, qui venerunt Assisium cum SS. „Domino nostro." Et fol. 28: "Bulleta facta „Bastiano Cellini portæ S. Francisci pro pa-„leis & blado, ... quando Papa venit ad visi-„tandam ecclesiam S. Mariæ de Angelis, & „corpus S. Francisci." Et fol. 75: Die in Ja-„nuarii MCDL magnifici domini Piores populi „civitatis Assisi, habita fide... pro una he-„bdomada ante adventum Sanctissimi Domini „nostrum, qui venit huc die xv Novembris pro-„ximi præteriti." Item in alio liberculo Re-formationum sub die IIII Novembris anni MCDLXIX: "Deputaverunt dominum Jacobum de „Marianis, ut componat unum brevem ser-„monem pro parte hujus Communitatis eidem „Sanctissimo Domino nostro.... Item deputa-„verunt pro allegiamento Sanctitatis sue con-„ventum S. Francisci." Hæc Reformationum libri.

D
*probant ex
publico can-
cellaria ta-
bulario;*

§ IV. Visitatio sacri corporis anno MCCCCXLIX à Nicolao V Papa facta exponitur ex Oddone Perusino, & Mariani Florentini apographo Vaticano mutilo.

*Nicolaum V
Papam anno
1449 Assi-
sum venisse,*

C

Secundum ocularem testem (*ita in Differ-
tatione pergit Rugilus*) adhibemus Nicolaum V summum Pontificem. Ejus visitationem figimus anno MCCCCXLIX, mense Novembris; accessum ejus Assisium, ejusque in sacro cœnobio incolatum à die xv mensis; illius præcipios comites Astergium, sive Astorgium, Beneventanum archiepiscopum & S. R. E. Cardinalem, Petrum de Noceto, & Galliarum quandam episcopum, de quibus infra, præter nostratum aliquos. Hujus celeberimæ visitationis multi generis, sed non ejusdem autoritatis, monumenta supersunt. Baucianarum præsertim literarum... multiplex est forma & judicium. Cùm igitur diutius sit hic nobis immorandum, & varia atque implexa res sit, nitidiorem, quam novimus, methodum sequimur. Primo... præcipua argumenti monumenta ex ordine in medium producimus, ut extant in suis fontibus, & apud suos authores, fidelissimè excerpta ex archivis externis citandis... Monumentis absolutis, animadversiones nostras habebimus, quibus sincerè ac præter rei necessitatem (neque enim his indiget, vel unicè ntitur haec causa) rem à re, certum ab incerto, vitiosum ab integro, & tandem verum à falso discernere, studium omne adhibebimus.

51 Testimonia accessus Nicolai Papæ V, temporis, & incolatus, & etiam propositi vi-
sitandi sacri corporis, extant in publico tabu-

52 Descriptio, sive relatio prima ejusdem accessus cum circumstantiis ejusdem desumitur ex Speculo Ordinis, seu Francischina F. Jacobi Oddo Perusini, Ordinis Minorum Observantium. Hæc autem relatio fidelissimè excerpta fuit, & authentice ad nostrates olim transmissa ex ipso Operis authographo Ms., quod asservatur unicè in tabulario monialium Clarissarum Montis Lucidi; nam cætera hujus Francischinæ exemplaria, alibi asservata, corrupta sunt. Est ergo, quæ sequitur. Subditur hic ea relatio sermone, quo primò scripta fuit, Italicò; qualem etiam anno 1743 jam alias laudans laudandisque R. P. Misericordia ad nos transmittendam dederat P. Ignatio Pinio, pie memoria, germano fratri nostri Joannis Pinii, pie pariter memoria, quorum prior eamdem Latinè verit, prout ego eam cum Italica denudò collatam lectori exhibeo, postquam tum Opusculi Jacobi Oddonis seu de Oddis, tum apographi nostri Italici, & codicis, ex quo illud desumptum est, notitiam dederam.

E
*illudque tunc
ab illo flans
visum esse.*

53 De Opusculo illo Waddingus in Scriptoribus Minorum hec annotavit: Jacobus Odo Perusinus, provinciae S. Francisci (in Umbria) scripsit rudi satis lingua Italica Speculum Ordinis Minorum, quod vulgariter vocant FRANCISCHINAM, in quo per duodecim capita, per varios titulos virtutum recenset omnes viros sanctos & illustres, qui in Ordine floruerunt. Duo erant exemplaria manuscripta hujus Operis, unum ad S. Mariæ Angelorum, sive de Portiuncula in agro Assisiensi; alterum Perusini in conventu Montis, quod mihi transmisum est. Codex est magnus, stylo barbaro, historiâ veridicâ. Tempus, quo Jacobus scripsit, Waddingus indicat in Annalibus ad annum 1474, ubi num. 14 sic ait: Ad hunc annum absolvit suam Historiam sub titulo SPECULI ORDINIS, quam FRANCISCHINAM communiter nuncupant, Jacobus Oddo Perusinus, qui plano & sincero stylo sub duodecim capitulis seu titulis vitas & acta præcipiorum Ordinis virorum, virtute, doctrinâ, dignitate, usque ad sua tempora illustrium, rudi sermone Italico perfixxit. Paucia reperiuntur hujus libri exemplaria; unum habetur ad S. Mariæ de Angelis

F
*tradidit Od-
do Perusinus,
in cuius ali-
quo apogra-
pho.*

A gelis Assisi, quod legunt Fratres inter reficiendum; aliud ego accepi ex conventu Montis Perusini. Secundum hec Franciscinam suam absolvit ille annis circiter quinque supra virginem, postquam Nicolaus V Papa corpus S. Francisci visisse dicitur, ac proinde verisimiliter illi non admodum juvenis synchonus vixit.

cujus notitia datur.
*** i.e. hædina**

54 Porro preter duo memorata Odonis exemplaria aliud laudat P. Gabriel in sua Dissertatione, quod in monasterio Perusino apud moniales Clarissas Montis Lucis suo tempore affermatum ait. Hujus nostrum apographum esse, quod ad nos transmissum dixi, constat ex subscripto ad ejusdem calcem testimonio authenticum, quod sic habet: Suprà dicta omnia & singula, sicut & prout scripta reperi in quadam libro, carta edinâ*, confecto & ligato, & charactere veteri scripto, & præcipue sub pagina 220, à qua fuit extracta & copiata supradicta relatio; & in ea nulla adest postilla seu aliqua annotatione in margine, nec alibi, nec apposita aut adjecta videtur ab alia manu, seu alieno auctore, cùm sit ejusdem characteris, quo priores paginæ ejusdem libri formatæ sunt; nec in aliqua parte dicta relatio appetit vitia ta; & latius in dicto libro intitulato in principio: "Comenza il primo prologo del libro chiamato Specchio de' Ordine Minore, (id est, Incipit primus Prologus libri, appellati: Speculum Ordinis Minoris) existente in ven. monasterio Montis Lucidi hujus civitatis Perusiae, & mihi ad effectum præsent. extrahendi exhibito à reverenda matre sorore Maria Clara Crispolti, ad præsens borseria dicti monasterii, & eidem restitutum*, facta prius diligentia collatione cum dicto originali, ad præmissorum fidem hic me subscripsi, & solitum mei signum apposui requisitus hac die octava Februario MDCCXLV. Ego Thomas Ricci publ. & Aplica auctoritate Not. & civis Perusinus &c. Sequuntur etiam publica testimonia aliorum de fide & auctoritate notarii præmissi, de conformitate exemplaris nostri cum copia supra dicti codicis Perusini, ac denique de fide & auctoritate notarii Romani, conformitatem illam testantur.

***imò restitu-**
to

dicitur Nico-
laus, ambi-
gente primò
guardiano,

B gelis Assisi, quod legunt Fratres inter reficiendum; aliud ego accepi ex conventu Montis Perusini. Secundum hec Franciscinam suam absolvit ille annis circiter quinque supra virginem, postquam Nicolaus V Papa corpus S. Francisci visisse dicitur, ac proinde verisimiliter illi non admodum juvenis synchonus vixit.

55 Nunc ipsam fauli relationem ex Italica,
ut dixi, Latinam accipe: Cùm Nicolaus Papa
V venisset Assisi, ex magna devotione in-
cessit ei desiderium videndi corpus S. Franci-
sci; atque ob hanc causam accersiri jussit do-
minum Petrum de Noceto, cui dixit: Vade
ad guardianum seu custodem hujus sacri con-
ventus, illique refer, me omnino velle videre
sacrum divini Francisci corpus stigmatibus af-
fectum. Is cùm mandatum custodi retulisset,
reversus respondit Pontifici: Beatissime Pater,
feci & exsecutus sum, quidquid Beatitudo ve-
stra mibi imposuit. Custos vero, ubi hæc man-
dati verba audivit, recognitare coepit & suspi-
cari, ne corpus adeo pretiosum Ordinis sui
manibus subduceretur; ut alias tentatum fuerat;
ac deinde modò huc, modò illuc vagabatur, si-
mulans atque animum suum celans. Tandem ob-
tentà à summo Pontifice licentiâ rem aperiendi
fratribus conventis, & cum his locutus, re-
diens ad summum Pontificem, Beatissime Pa-
ter, inquit, parati sumus Beatitudinis vestrae
voluntati ac mandato satisfacere. Unam dum-
taxat gratiam nobis Beatitudo vestra concedat,
ut circa horam noctis quintam cum tribus tan-

Octobris Tomus II.

tum personis fidelibus venire dignetur; id quod erit multò etiam securius. Hæc guardianus ex omniuti fratribus consensu ac sententia exposuit: petitioni sanctus Pater libenter annuit.

56 Itaque elegit Pontifex Petrum de Noceto & episcopum Gallicum & guardianum cum tribus fratribus. Cùm hora statuta adesset, vestimenta sua deposuerunt; oculis velatis, & lapidibus quibusdam amotis à loco, ubi erat janua, hæc apertâ, gradus viderunt marmoreos, per quos cum silentio pè descenderunt. Et ecce portam conspicerunt æream, clausam tribus catenis ferreis, quæ statim clavi reseratae fuerunt. Tum guardianus, submissis in terram genibus, dixit: Beatissime Pater, ingredere; qui ingressus est solus, seque ante Sancti pedes intima & magna pietate provolvens, vehementer plorare coepit, iis, qui foris erant, ploratum audientibus. Et aliquanto post temporis spatio ad se rediens summus Pontifex alios etiam introduxit. Cùm ergo pervenissent ad conspectum Sancti, ecce, stupor incredibilis eos invasit. Verè investigabiles sunt viae Domini! Quis hominum audivit umquam tale, ut corpus tot jam annis mortuum pedibus suis erectum insisteret?

57 Locus, in quo viderunt sacrum corpus, erat veluti parvum templum, tres habens absides (Italicè tre tribune) quarum interior pulcherrimus lapidibus, tum in parietibus, tum in pavimento, ornata erat. In hujus facelli medio lamina erat marmorea venustissima, magnâ arte laborata, super quam ex parte Orientali stabat corpus beatissimi Francisci erectum, facie ad Occidentem versa, & oculis elevatis in cælum. Manus gerebat testas manicis, ut mos est Fratrum. Sacrum illud corpus adeo erat incorruptum, acsi tunc primum mortuum fuisset. Summus Pontifex, postquam aliquantum cessavit à lacrymis, ad B. Francisci pedes propius accessit, genibus terræ admotis; & hoc modo jam proximus manu dextera elevavit magna cum reverentia extreamam partem vestis; atque ita viderunt sacrum pedem, qui nudus erat sine solea, & in medio pedis erat foramen rubens, sanguine tam recenti, acsi cultro tum fuisset transfixus. Tunc vero omnes ubertim lacrymari incepérunt, omnesque post Pontificem osculati sunt sacrum pedem, & omnes odore, qui ex illo afflabatur, recreati fuere. Pes alter sic erat dispositus, ut simbriæ vestimenti illum contegerent; eaque de causa visum est Pontifici nihil per vim tangere.

58 Manus quoque, ut pes, perforatae erant, & sanguis erat vividus ac recens. O stupendum & admirabile redemptionis nostræ monumentum, quod ad Redemptoris nostri similitudinem in electione conspicitur! O sacra vulnera! O in nostræ humanitatis fragilitate electæ similitudines! Quam ob rem nemo ipsum amplius ausus fuit sacrum corpus attingere, nisi sanctissimus Pontifex, qui pretiosas illas manus ac postea etiam os est osculatus. Ergo ab hora quinta ibi fuerunt usque ad undecimam ingenti ac spirituali cum consolacione. Sed, cùm dictum esset, appropinquare jam diem, permolestè id ægréque tulerunt, & illuc unius tantum horæ spatio fuisse sibi videbantur. In duabus aliis illis absidibus jacebant corpora aliqua sociorum S. Francisci, suis vestitis fassis; omnia vero incorrupta, quæ ma-

*cum uno &
altero deduc-
tus ad lo-
cum.*

E

*vidisse cor-
pus illud
incorruptum,*

F

*ac in produ-
gio sojus.
qualis hic
describitur.*

B b b b b gnum

930 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

gnum exhalabant odorem. Tandem instantे aurora , magno cum robore spiritus inde discesserunt. His terminatur hec relatio Latina , & ex qua hec facta fuit, relatio Italica, quam illa accuratè concordat; sed nec in hac, nec in illa dicitur Cardinalis Astorgius seu Astorgius eidem sacri corporis visitationi interfuisse; verum hoc in subsequentibus legetur.

59 Relatio secunda (ita sequitur in Dissertatione RR. PP. Conventualium seu Rugili) visitationis ejusdem prodit ex Mariano Florentino, Ordinis Minorum Observantium in Fasciculo Chronicarum Fratum Minorum lib. 5, cap. 20, pag. 103; extracta verò fuit hæc subiecta relatio ex Vaticano archivio ab ipso met archivi custode illustrissimo ac reverendissimo domino, comite Josepho Garampi, canonico S. Petri in Vaticano, ac dono tradita ab eodem pīe, memoria Seraphino Pagni, nostri Ordinis Postulatori, sub die iv Augusti MDCXLVII. Mutilam illam & lacunosam, ut accepimus, reddimus. Est autem sequens....

*an devoteo-
nes

B

„Adéoque devotio* erga Ordinem & B. Francisci, scum in corde suo plurimum aucta; inspiratus à Patre luminum magno desiderio astuare, ceperit visendi corporis ipsius patris nostri Francisci. Quapropter in aestate, (accuratiū dicere debuit: Mense Maio, ut ex Georgio in Vita Nicolai V anno vii*) „Urbem relinqueens, Assilium veniens, ecclesiam Sancti magni cum devotione visitavit, &, quod optabat, ad executionem mittere ordinavit. Nam tribus solemnibus personis assumptis, videlicet reverendissimo domino Astorgio Anglico, tituli S. Eusebii presbytero Cardinale & archiepiscopo Beneventano, & alio Francigena episcopo, & domino Petro de Noceto Luccense, cum quibus fuit guardianus conventus, & duo alii patres, ipse summus Pontifex de nocte ad locum ivit, ubi magnam moram traxit.

60 Sic suprà dictus R. Cardinalis postmodum recitavit: nam cùm præfatus dominus Astorgius Cardinalis Romæ anno Domini m-

*CDLXXV infirmasset, & in extremis laborâ-
set, & ut hominibus consuetum est, quando*

ad extremum veniunt, aliquam revelationem
ostendere, quod ostendit natura se adjuvan-*

do, & ultimum de potentia faciendo, sic fe-

cit iste reverendissimus Cardinalis, eo quia in

mane, postquam sequenti nocte decessit, o-

stendit, se melius habere, & tunc seriem de

visione corporis B. P. N. Francisci, prout in-

frà habetur, domino Jacobo abbati de Are-

tio presbytero, & ejus primo cubiculario,

qui fuit primò Laquidonensis, deinde Aria-

nensis ecclesiarum episcopus, retulit. Dein-

de præfatus dominus Jacobus episcopus A-

rianensis plurimis revelavit, & testimonium

perhibuit, se ab ore domini Cardinalis præ-

fati habuisse; inter quos fuit dominus Anto-

nius Adrianensis ac Montispilosi episcopus,

& illustrissimus dominus Franciscus dux An-

driæ, de Tertio Ordine B. Francisci, nec non

illustrissima domina Eleonora de Aragona, le-

giprima filia claræ majestatis Ferdinandi re-*

gis Siciliæ: qui omnes totam seriem inferius

describendam ab ore proprio dicti domini Ja-

cobi episcopi Arianensis, testificaverunt, se au-

divisse.

61 Et ad majorem rei veritatem illustrissimus dux antedictus totum, quod ore Jacobi

*, sacerdoti audivit, in scriptis redigens, po-
steris reliquit. Cujus tenor litterarum talis est:
„Domino reverendo atque ornatissimo Anto-
nio Andrianensi & Montispilosi episcopo
Franciscus de Bautio dux Andriæ commen-
dationem plurimam dicit. Scripturus ergo
ad te . . . Pontificis summi Nicolai V pro-
gressum, qui sanctissimum corpus Francisci
patriarchæ personaliter visitavit, veritus sum,
ne . . . Nicolaus Papa V, dum Assisi moram
traheret, in mente sua desiderium venit, ut
corpus B. Francisci oculis propriis inspiceret.
Accersitus est dominus Petrus de Noceto....
Depositis indumentis, & consequenter horā
faecā, cùm in loco fuisset, amoti fuerunt
lapides, in quibus janua fabricata erat. Gra-
duis marmoreos aspeximus, cum silentio de-
scendimus, & ecce ostium æneum, tres fer-
reas catenæ ordine stabant, quæ apertæ fue-
runt clavibus. Et guardianus, genibus fle-
xis, ait: Ingredere, Sanctissime.... Quis
unquam audivit, aut quis talia affatus est,
ut corpus humanum, per tot æva mor-
tuum, super plantas proprias staret re- E*

*62 Ex alio latere corpus erectum, indu-
tum habuit B. Dominici Ordinis erat, manu-
bus junctis simul cum articulis sursum, sicut
mos est orantium, oculi ad pedes B. Franci-
sci intuebantur.... Erat in medio pedis,
(S. Francisci), foramen cum sanguine ita re-
cens, ut si à mucrone ita confossum fuisset...
Invento autem habitu ante latus aperto, vi-
dimus illud vulnus laterale. Postquam alium
diligenter inspeximus, qui habitum B. Do-
minici habebat, sententia fuit omnium una,
quod verè corpus B. Dominici erat: nam
aspeetus, statura, forma, ætas, facies, sicut
legitur de ipso, aspiciebatur. Et magnus Pon-
tifex hoc affirmavit, quoniam Bononiæ varia
opinio est, ubi corpus maneat.... Ita & R.
Cardinalis, dum in die convaluit, nocte se-
quenti debitum naturæ reddidit. Non est du-
bitandum, ut tantus homo, dum ad extre-
ma pervenisset, mendacium componeret. Af-
firmabat enim, quod Papa spopondisset nihil
de hoc palam facere. Ipse verò non parvi-
pendebat, valde ista manifesta fieri apud ho-
mines doctissimos. Vale., Multa, que in F
apographo hoc, quia variis in locis lacuno-
sum est, partim non coherent, partim obscura-
sunt, clariora fient ex relatione sequenti § re-
cenfenda.*

**§ V. Eadem visitatio, Nicolaο
Papæ V attributa, refertur
ex litteris Baucianis, editio-
nis Horatii Diolæ.**

P Ergo laudatam Dissertationem Romanam de-
scribere. Relationem tertiam, omnium ple-
niorem, puriorem atque fideliorem exhibet
nobis F. Marcus Ulyssiponensis, episcopus
Portuensis, Ordinis Minorum Observantium.
Hic autem omnium diligentissime Baucianas
litteras edidit, inseruitque suis Franciscanis
Chronicis. Operæ verò pretium ducimus Bau-
cianarum litterarum historiam summatim præ-
mittere;

*legitima

*an int'

*an releva-
tionem?

C

qualis à
Cardinale
Astorgio occu-
lato teſte,

Amittere, ut clarius constet, cur hoc statim subjiciendo potissimum utamur exemplari. Igitur Jacobus Cavaline, primò canonicus Beneventanus, deinde episcopus Laquidensis creatus anno MCDLII (ut ex Ughello tom. vi, pag. 852) ea, quæ ab Eustorgio, de quo plura infra, moriente audiverat, & à Francisco de Bautio, Andriæ dynasta, litteris consignata receperat, fertur primùm dono misisse nobili viro Gonsalvo Hernandez Cordubensi, tunc regnum Neapolitanum expugnanti. Ut ut vero res se habuerit, certum est, litteras illas Baucianas, sub iisdem temporibus in linguam Portugallensem translatas, ab Hispano anonymo fuisse editas cum Vita S. Francisci.

*versio Italica
ex parte ceteris
laudatur.*

B64 Hæc ergò censetur princeps Baucianarum litterarum editio. Marcus autem Ulyssiponensis ex hoc eas fonte mutuavit primus, servavitque penitus intactas; nam idiomate & verbis iisdem fideliter illas suis Chronicis addidit anno MDLVI. Postea F. Didacus Navarro has Chronicas æquè atque litteras Castellianas fecit, ediditque anno MDLX. Demum Horatius Diola Bononiensis Italicè litteras ipsas reddidit, ac typis Venetis prodidit operâ Dominici de Imberti anno MDLXXXV (seu MDLXXXV.) Sunt quidem aliæ earumdem versiones, tum Italicæ, tum Latinæ. Italicæ quidem per Pompeium Pellinum in Historiis Perusiniis anno MDLXXII, itemque per Baretum Bareti in Chronicis Minorum anno MDLXXXII; Latinæ autem per Petrum Rodolphum ac per Sedulium, à quo tandem illas hausit Lucas Waddingus, inseruitque anno MCCXXX. Nos unam Horatianam versionem & editionem Italicam jure cæteris anteponimus, tum quia simplicior est ac vero similius, tum quia fidelius (ut nobis linguae periti testantur) referit Marci Ulyssiponensis Portugallensem editionem, quæ ad amissum anonymianæ primigenie respondet. Tum subjicitur laudata Diola Italica versio, quam, cùm prima editio Marci Ulyssiponensis mibi ad manum non sit, Latinam feci, atque hic exhibeo.

*Baucius dux
Andria, prefatus, cur
scribat,*

C65 Reverendissimo domino Antonio, episcopo Andriensi, Franciscus Baucus dux Andriæ salutem. Onus, quod reverendissima dominatio vestra mihi imponere dignata est, scribendi visitationem gloriissimi corporis Seraphici patris S. Francisci, quam Sanctissimus dominus Papa Nicolaus V personaliter peregit, quamvis ex una parte meis humeris multum grave esset propter debilitatem ingenii mei, ex altera nihilominus parte mihi leve mirumque in modum suave est, tum quia devotum & pius opus est, tum quia remittendum tibi, qui, cùm præsens fueris, dum illa narrabatur, optimè poteris (si me aliqua in parte meo muneri defuisse, deprehenderis) supplere & emendare; itaque obsecro dilectum mihi Dominum Jesum Christum, ad cuius gloriam & laudem hanc descriptionem aggressus sum, ut per merita illius gloriosi corporis, de quo sermo erit, concedat mihi gratiam ad id dignè præstandum, cùm non sit prætereundum silentio tam ingens miraculum, in quo Dominus noster bonitatem & omnipotentiam suam manifestat.

66 Itaque cùm reverendissima dominatio vestra & dominus Jacobus Laquidensis epi-

scopus die VIII Martii essetis tecum, atque inter vos sermocinaremini & inter ambulandum subsisteretis, ut fieri aſſoleat, dum de re magna admiratione digna differitur, accessi ego, & obsecravi, ut, si dignum ac licitum esset, me quoque ejus rei faceretis participem. Tum, qui mihi proximior erat, dominus Jacobus, Si scires, ô dux, qua de re discurramus, tu quoque certè obstupesceres. Hinc ego majori accensus desiderio, tantò magis precatus sum, ut mihi tantæ admirationis causam indicare dignaretur. Ad hæc dominus Jacobus reposuit, id se quidem facturum ac libenter, sed malle se potius plangere, dum talia referuntur, & attenē ea audire ab altero, quād dici à semetipso. At cùm non posset desiderio meo non satisfacere, ut ostenderet, sese non sine magna ratione admirari, remque esse scitu dignissimam, non tamen à quolibet (quod me monuit) cœpit eam narrare, sic dicens.

67 Noveris, dux, quid, dum viveret bona memoria Eustorgius Cardinalis tituli S. Eusebii, archiepiscopus Beneventanus, ego fuerim unus è domesticis illius; cùmque ipse jam vicinus morti esset, atque ita viribus & calore destitutus, ut magnopere timeremus, ut unum diem superviveret, media nocte audiri ipsum incipientem, alta voce clamare: O Francisce sanctissime! Deinde cùm paululum conticuisset, iteravit cum gemitibus & suspiriis: O Francisce, ô Francisce. Quam ob rem omnes repleti stupore sunt; verū, ne turbaretur, nullus ausus est ad ipsum accedere, aut hujus rei causam petere, sed solùm stabant solliciti, quem illa tam frequens invocatio finera haberet; ego vero, qui eum vehementer diligebam, uberrimè plangebam cum ipso, & ipsem etiam tacitus pro illo implorabam opem Sancti, cui semper devotus fueram. Sed nūl aliud evenit, nisi quid postero manè, quando de futuris exequiis cogitandum putabamus, ille cœperit melius habere & sperare.

68 Propterea, cùm ego, ut dixi, fuisse ex illius carissimis domesticis, & à paucō tempore ab ejus curia abfuisse, ut pro munere meo residerem in abbatia, quam mihi donaverat, sciensque, illum cum sua Sanctitate gloriosum S. Francisci corpus invisisse, jam aliquo tempore plurimè desiderasse scire, quo modo hoc se haberet, nec interim opportuna fuisset quærendi occasio, hanc ex illa frequenti Sancti invocatione arripui; primò dexterè orsus causam expetere, tandem mente meam liberè aperui, & reverenter flagitavi, ut pro eo, quo me complectebatur, amore dignaretur mihi breviter exponere, quomodo vidisset gloriosum istud corpus situm in ecclesia sua. Ad quæ benignè respondit, dicens: Scito, ô abbas, quid, nisi tu is es, tam carus mihi amicus, non tibi dicerem, nec ulli quidem cuicunque alteri (cùm nobis, qui adfuius, à sua Sanctitate expressè vetitum sit, ne revelemus) ac proinde propter eam prohibitionem non potero quidem indicare tibi locum ejus, sed quomodo sepultum sit, enarrabo.

69 Noveris igitur, Nicolaum Papam V, qui cum inestimabili providentia sanctam Ecclesiam gubernabat, dum anno MCDXLIX quorumdam gravissimorum negotiorum causâ, vel,

*AUCTORE
C. S.
E unde, que
scribit, didi-
cerit, sadum
sic exponit:*

*Eustorgius
Cardinalis,
cùm ager S.
Franciscum
invocasset,
E*

*cur id feci-
set, interro-
gatus, resu-
lit sequentia.*

F

*Nicolaus V
Papa, exem-
pto Minor-
bus Affiſſen-
tibus natus.*

B b b b b 2 ut

AUCTORE

C. S.

ut alii dicunt, solà istius glorioi corporis vifendi gratiâ, venisset Alſitum, mandâſſe domino Petro de Noceto, qui ei erat à ſecretis, ut id ejusdem loci guardiano ſignificaret. Hic & congregati ab illo fratres, qui tertiū cuſtodiæ ſanctissimi corporis deputati ſunt, hinc veriti, ne Pontifex illud tollere vellet, & Romanum tranſferre; inde verò non auſi contradicere, neſciérunt, quid responderent Pontifici; donec ille prudentiſſimus dominus, advertens eorum anguſtias, ipfem eorumdem concepit reſponſum, abiitque, & eorum nomine dixit Pontifici, cùm id numquā ab ullo ex ipfius in ſede Apostolica deceſſoribus haſtenus fuerit tentatum, fratres nō poſſe decernere, metuentes, ne ille tollere vellet hunc ſui Patris theſaurum, quem habebant. Quibus auditis, Pontifex eum remiſit, ut fratres ſua fide data ſecuros redderet.

ne ſacrum
corpus vollet
auſtere,

B

70 Igitur fratres miserunt ad eum, qui di-cret, ut benignè dignaretur venire circa me-diam noctem; ſed duobus dumtaxat aut tribus comitatus, idque illos humiliè precari. Qui-dam epifcopus Gallus, qui tunc aſſtebat Pon-tifici, hæc audiens, iracundus ac ferè offendiculum paſſus, cœpit dicere, hoc eſte con-tradicere & velle legem ponere Apostolice aucto-ritati, futurumque pravum mundo exemplum, ſi faceret, ut iſti fratres volebant; nec hoc fe-rendum eſſe. Cui reponuit Pontifex, ſe, cùm illuc bona mente tenderet, nolle eam præter propositum ſuum ſuceptam pravitatis reddere, eoque magis, quod haberet juſtissimam cauſam; quódque ad tam ſancta loca oportet magna cum humilitate accedere, per quam ſperabat, ſe ab illo Sancto obtenturum id, eniſ ſe pte-ndandi gratiâ tunc ibat. Itaque elegit illū, me, & prædičum ſecretariorum folos.

descen-
do
guardiano, in
cryptam de-
ſcendit;

C

*Italiced clima

71 Atque ecce, dum ſtatutam horam ex-peccamus, prævenit guardianus, & ad tertiam noctis horam ad Pontificem venit, ejusque pe-des exosculatus, nos per quædam diverticula duxit ad parietem, ſpissum, ſed humilem; quod ubi pervenimus, tres adducti fratres cœperunt murum ferramentis perfringere, donec in eo perſecerunt foramen, quod commodum no-bis tranſitum præbebat. Hic cœpimus videre, ab hoc loco uſque ad illum, in quo ſanctiſſi-mus pater Franciſcus ſepultus erat, longam eſſe marmoreorum graduum ſeriem, per quos deſcendentēs, pervenimus ad quoddam ſe-pulcrum in modum cryptæ ſubterraneæ factum; ubi in genua procumbens guardianus, accenſam faciem Pontifici in manuſ tradidit, quod ſecuriū incederet. In illius apice * conſpexi-mus portam nonnihil humilem, æream, ro-buſtissimam, cum tribus pefuluis ferreis probè annexis, diligentissimè occlusam, tribus ſoli-diſſimis catenis ferreis transversè prætentis. Quā portā apertā, tam pretiosus ac ſingularis o-dor erupit, ut nemo noſtrū umquam ma-jorem fragrantiam ſenſerit, aut porrò ſenſurus fit.

ſacri corporis
locum folus
ingressus,
dein comites
advocat:

72 Tum guardianus, poſtit in terra geni-bus, Pontifici dixit, ut, ſi placaret, intraret; atque ita ſolus ingressus eſt (nobis foris rema-nentibus & pia ſerentibus colloquia) ſubito-que in terram ad Sancti pedes procumbens, cœpit ſuſpirare & gemere & plangere tam ve-hementer & fortiter, ut, cùm diu continuaret, multum vereremur, ne quid ei ſinistri accidiffet. Jamque deliberabamus ingredi & interpellare,

cùm ipfem ſponte ſua, mutato confeſtim ia-lætitiam & exultationem planctu (manifestum ſignum impetratæ per illum à glorioſo illo Sancto alicujus gratiæ) volens deinde luſtrare diſtum locum & conſerre nobifcum, omnes intrò vocavit; atque ita nos quoque ingressi, fleximus genua, & poſt brevem orationem, ne Pontificem moraremur, ereſti in pedes, e-levatisque oculis, pleni ſtupore hætimus. O mi abbas Jacobe, aiebat mihi Cardinalis, quām verè iuſtigabiles ſunt viæ Domini, & quām magna iudicia ejus! Quām elongata & diversa ſunt ab omni humana prudentia!

D

omnes vident
illud ſtans
ad infar
vivi,

73 Quis umquam in vita ſua audivit aut vi-dit corpus, tot jam ab annis exanime, ſtaro ereſtum in pedes ſine ullo fulcimento, nec ope balsami, nec cujuſcūmque ſiccitatis frigoris na-turalis, at ſola virtute ſupernaturali ac mani-fecte divina, velut vivum; qualiter nos ſacra-tum illud corpus conſpeximus? Certè agno-vimus, non eſſe abbreviatam manum Domini erga iſum. Quid dico, velut vivum? cùm eſ-ſet illud verè vivum, vivum in Deo, vivum in virtute, vivum in miraculis, vivum in effigie, in geſtibus, in carne, ut ſolus halitus, halitus ſolus deeffet. Sed ut omnia tibi ex ordine pan-dam, ſcito, ô abbas, locum illum exſtru-ctum eſſe in modum parvæ ecclesiæ, cum tribus tribunis in fornice; verū illa, quæ me-dia eſt, tota miraculosè facta eſt & in muris & in pavimento, habetque in medio lapidem, ſupra quem ſlabat gloriosiſſimum hoc Sancti corpus, ereſtum in pedes, ut jam dixi, facie-verfa ad Orientem, oculisque elevatis ad cæ-lum, quod etiam nunc intenſe intuetur, uti conſueverat facere, dum viveret.

E

vulnus u-
nius pedis vi-
vido ſanguine
ne rubens,

74 Habebat manus junctas, alteram ſub al-tera manicarum tunice, qualiter eam tenere ſolent Fratres Minores, pectori admotas. His igitur omnibus bene viſis & conſideratis, bea-tiſſimus Pater, Papa noster, coram diſto glo-rioliſſimo S. Franciſci corpore rurſum provo-lutus in genua, tunicam illius ſumma cum re-verentia levavit ab uno latere, quia ab altero premebat eam ſub uno pede; proindéque, cùm non poſſet ea commodè attolli, quin to-tum corpus moventum eſſet, non tentavit eam ſubducere plantæ, ſed diſcooperuit ſolum alterum pedem, nec calceo, nec crepidâ, nec ſandalio indutum. O verè beati oculi noſtri, quibus confeſſum fuīt ea ſacratiſſima vulna-videre, quæ Dominus noster ſuis propriis ma-nibus fecit Dilecto ſuo! O certè fortunatæ mentes, quæ ea potuerunt pro libito medi-tari! Erat enim vulnus illud in medio pedis tam recens & vividum, aſci tunc primū duro clavo in nuda pedis carne factum eſſet; ita in iſpa vivus ſanguis apparebat.

F

ac ſimiſſima
vulnra ma-
nuum ofen-
tantur,

75 O felices animæ, quæ meruerunt ſpe-ſtare in Servo, quod non potuerunt videre in Domino ſuo: & tantò etiam poſtea magis fel-i-ces, dum conſpexerunt manus illas ſanctiſſi-mas à Pontifice diſcooperatas, nec magis nec minùs, quām pedes, perforatas, cum ſuis clavis ſingulis vulneribus insertis; quas etiam inſuper oſculati ſumus, immunda noſtra labia ſacro illius ſanguini adhuc recenti admoventes. Propter hæc omnia erupimus in lacrymas, tam ubertim ex oculis ruentis, ut voluptatem no-ſtram impedirent, nec nos ſinerent eā frui, nec plenè gaudere, turbatis adeò oculis, ut preſtiosum illum theſaurum ſubinde non vide-remus.

Aremus. At quis poterit umquam, mi carissime domine Jacobe, referre commotionem animi, abstractionem spiritus, liquationem sensuum & debilitatem virium corporis, quas is consperatus crebat? O ter beata ora nostra, quibus licitum fuit (nobis tantis peccatoribus) sacram illud pedis vulneris osculari tanto cum cordis solatio, ut majus diei nequeat.

Papa etiam
Vulneri late-
rali & ori
oscula figit;

76 At multò ac septies beatius os beatissimi Patris, qui deinde plagam lateris, floridam velut rosam recentem, atque insuper ipsum etiam os illius solus osculatus est; unde præ dulcedine spiritus in hæc ipissima verba prorupit: O dignissimum celeberrimumque nostræ redēptionis memoriale, per quod æternus & summus Deus, ad similitudinem Servatoris nostri Iesu Christi electum voluit gloriōsum patrem S. Franciscum, ut & vivus & mortuus usque ad supremi judicii diem signa suæ acerbissimæ passionis mundo exhiberet! O sanctissima vulnera, primò à Dei Filio pro peccatis humani generis tolerata, ac deinde in nostram gratiam iterata in suo servo Francisco! O clementissime Deus, cui tantum testatus amorem es, quantum huic tuo Servo fidelissimo? Tu, benedictè Sancte, verè portasti triumphale Crucis vexillum, tu viva signa passionis illius; tu denique solus electus fuisti, ut veram exhiberes similitudinem Domini crucifixi; in hoc uno dissimilem ab illo, quod hic à Judæis perfidis & impiis, tu verò à tuo Domino Iesu Christo*. O beneficium immensum! O prærogativa inenarrabilis! Quis te docuit, ô Francisco, servire Domino, aut in qua nova schoala, ex qua mirabili doctrina, à quo cælesti magistro didicisti ad tam altum excellsumque perfectissimis gradum pertingere, ut nullus umquam extiterit vel Sanctus vel Sancta, qui in donis Domini tibi fuerit æqualis.

* supple ea
tulciis.

vident insu-
per B. Ægi-
dii & duo-
rum aliorum
corpora inte-
gra.

B77 Hæc omnia verba, multaque alia protulit Papa, coram illo Dei Sancto raptus extra se, copiosisque lacrymis, (& nos simul cum ipso) pavimentum sacri loci rigans. Quam ob rem cum denuò paululum orâset, seque Sancto commendâset, Pontifex prior recessit, quem nos secuti sumus, non antè tamen, quam apertis duabus arcis, quæ erant in duabus alijs tribunis, vidimus duo alia discipulorum illius corpora, etiam & illa integra, suis vestibus è rudi panno induita, & odorifera, multo tamen minus, quam corpus Magistri eorum. In ingressu verò vidimus gloriosum corpus beatitudinis F. Ægidii; post hæc exivimus; guardianus autem clausit portas, & enixè precatus Pontificem est, ut, quantum fieri posset, servaret secretum; quod & ille promisit, & nobis quoque servandum commendavit. Hæc fuit, mi Iacobus, occasio invocandi hac nocte, dum clamabam: O Francisco, ô Francisco! ex spe & fiducia, quam habebam, atque etiam nunc habeo, fore, ut ille in hoc animæ meæ transitu apud Deum intercedat.

Cum hec
narrasset A-
storgius, se-
quenti nocte
obiit.

78 At mirabile certè est, quod hic gloriosissimus Sanctus non alia de causa ipsi melius se habere visus sit concessisse, nisi ut hanc gloriam multis erga ipsum piè affectis, & eam scire avertibus manifestaret: postquam enim ista mihi narraverat, cœpit denuò ita pejus se habere, ut subsecuta nocte excesserit è vivis, tanto certius de veritate dictorum testimonium relinquens, quanto minus credendum est, vi- rum (maximè talem) morti jam propinquum,

dedita operâ & absque justa causa fingere voluisse & mentiri, dum erat redditurus severam rationem Deo, qui nec magis nec minus severissime reos & impostores damnat, quā coronet sanctos electos suos in terra, ac multò etiam magis in cælo, corpora eorum animasque in æternum beans sua beatissima visione, ad quam per suam gratiam nos perducat, ubi ille Trinus & unus semper vivit & regnat in secula seculorum. Amen. Hæc hæc epistola Bauciana, in cuius versione magis studendum credidi litterali sensui, quam licuit, servando, quā nitori sermons.

§ VI. Nicolai V anno MCDXLIX accessus Assisium probatur: expenditur auctoritas Jacobi Oddonis, Mariani Flarentini, Anonymi Hispani, litterarum Baucianarum editoris, Marci Ulyssiponensis Chronicorum & Horatii Dio-

læ.

Nicolai V summi Pontificis anno 1449 in civitate Assisiensi præsentiam redditissime probârunt suprà num. 49 prodigijs situs corporis defensores; allataque ab illis ibidem testimonia publica dubitare non sinunt, quin laudatus Pontifex tum temporis ecclesiam S. Mariae de Angelis & corpus S. Francisci visitare voluerit, imò etiam visitaverit; verum hinc nihil præterea habemus pro ejusdem corporis statu siveque; imò ne novimus quidem, an illud omnino viderit; cum verbum visitare in sensu obvio honoris vel pietatis gratiâ accedere etiam significet, multaque Sanctorum corpora diligenter clausa, nec oculis exposita, eo sensu visitari dicantur. Valent tamen ista testimonia, ut fundamentum sint ejusdem visitationis relationibus, quod quidam subvertere frustra conatus fuit, negando laudatum Pontificem diè anno 1449 Assisi fuisse.

Ex premissis
constat, Ni-
colai V an-
no 1449

F80 Nec alius contendunt in sua Dissertatione Minores Conveniales, dum ad illa obseruant sequentia: Indubium primò cognoscimus illius (Nicolai V) accessum atque incolatum in sacro Assisiensi conventu: tempus item rei gestæ definitum; finem denique atque propositum jam evulgatum Pontificis, invisendi nempe corporis S. Francisci. Horum jam recitata monumenta adeò publica, authentica, externa, simplicia sunt, ut antiquitatis exploratoribus solertissimis non argumentum veritatis quidem, sed potius demonstrationem atque evidentiā confiant. Hoc igitur rei fundamentum primum, cuius vi, quæ sequuntur, omnia cohaerentia fiunt, tutissimum atque absolutissimum est. Cætera quidem evidentiam eamdem non habent, sed dum, cur illam habere non debeant, causæ instant vehementes, tum satis est illis, ut verisimilitudinem ac probabilitatem præ se ferant, quæ sola illis inesse debuit, & contingere potuit ex ipsa re natura. Reliquum autem soliditate fundamenti, circumstantiarum potissimum congruitate, & accusationum o-

corpus S.
Francisci
Assisi invi-
sisse.

ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUETORE

C. S.
Arcani ser-
vandi cause
inferius, ex-
pendenda.

934 minium purgatione perficitur.

81 Primum ergo advertemus (ut saepius infra dicendum est) experimentum praeclarum hujus prodigii non minus Dei profundiori inscrutabilique confilio, quam hominum non immemorata diligentissimaque cautione, summi atque inviolabilis semper arcani loco fuisse, ut partim ex ipsis relatis monumentis constat, & plenius firmioribus testimoniosis comprobabimus. Arcanum illud, seu causam silentii veterum, quod non minimum adversariorum adversarii sacri corporis incorruptionem & admirabilem situm argumentum est, infra pluribus cum illis examinabimus; interea expendamus testimonia pro vereitate prodigii allata; quanto enim hec fuerint probatoria, tanto verisimiliora etiam sient, quae de servata arcani religione ejusque causis profertur, tantoque minus roboris habebit argumentum à silentio veterum petitum. Ordinatur à relatione Jacobi Oddonis, quam Romanae Dissertationis auctor § iv primo loco recensuit.

Datur nota-
tia Jacobi
Oddonis,

B

82 Jacobus Oddo Perusinus (inquit ille) nedium fuit Eustorgio ac Nicolao V coævus, sed insuper cœnobium S. Mariæ Angelorum incolebat, dum Pontifex Assisiæ ea peragebat. Quis verò testem proximiorem loco atque tempore postulaverit? Negleclis etiam Baucianis litteris, unus hic testis jam satis est; isque nulli hominum (ex jam libatis) suspectus. De ipso præterea narrat Wadingus ad annum MCDLXXIV, scripsisse nempe piano & sincero stilo, rudique sermone Italico Speculum Ordinis, seu Francischinam, duodecim capitulis distributam. Tandem Francischinæ hujus autographum ipsum petivimus ex tabulario citato monialium Clarissarum Montis Lucidi Perusii, repudiatis reliquis, utpote vitiosis, exemplaribus. Perusini igitur tum persona, tum relatio, in portu navigant, quod est jam satis ad rem. Hac tamen rursum Dissertatione Romana, que si hoc in loco omni ex parte firma sit, affirmanti sententia non leve addet momentum.

eiusdemque
Francischina
exemplari-
um.

C

83 Jacobum Oddonem Nicolao V & Eustorgio synchronum fuisse, certum appareat; at non ita certò dicere possum, ejusdem Francischina autographum esse, quod apud Clarissas Montis Lucidi Perusii afferatur. Dubitandi causa accipe. Codex ille à notario dicitur quidem in carta edina, seu hædina, & charactere veteri scriptus esse, non tamen ut ipsius Jacobi autographus laudatur. Nec magis id observavit, à quo ejusdem apographum nostrum accepimus, R.P. Missori Minor Conventualis, alibi laudatus, cuius verba huc transfero: Is est Jacobus Oddo, Francischinæ author, cui quidem supremam manum imposuit anno Domini MCDLXXIV, unde hujus epistolæ (Bauciana) exemplum publici tabellionis manu nostri excipi fecerunt (servatur siquidem quam diligenter apud moniales Montis lucis in urbe Perusina) propterea quod reverendissimus F. Octavius (episcopus Assisiensis, de quo alibi) negaverat, narrationem hanc eo codice contineri.

que non o-
mnia aquæ
emendata es-
se dicuntur.

84 Suum, quod è conventu Montis Perusini acceperat, exemplar magis commendavit Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1226, num. 38, ubi nominans aliquos, qui S. Francisci animam mox ab obitu ad celos ascendere visam scripsere, hoc addidit: Sed & pulchro minio variisque coloribus perbellè ante bis cen-

tum annos depinxit frater Jacobus Oddo Perusinus in Speculo Franciscano, vulgariter Francischinâ, apud me Ms. Verum si hoc exemplar, uti verba innunt, autographum Jacobi sit, in eoque predicta Nicolai V visitationis relatio, seu epistola Bauciana extet, miror, cur eruditus Annalista, hanc præterit, aliam manifestè fabulosam ex Rodulphio & Sedulio reciderit. Denique tertium Francischinæ exemplar, in conventu Portiuncula servatum, pro autographo non haberi, colligo ex R. P. Gabriele Rotomageni, qui in Dissertatione sua scribit, illud, si illustrissimo Octavio, Assisiensi episcopo credimus, falsificatum esse; quod ipse Gabriel sic in dubium revocat, ut tamen quedam in eo fabulosa legi affirmet.

85 Denique, quam parum Missorius ipse met Perusino monasterii Clarissarum codici sisus fuerit, satis innuit, candide dicens: Evidet ipse paulum admodum duabus hisce Romanorum Pontificum (Gregorii IX, de qua infra agemus, & Nicolai V, in eo codice relate) visitationibus considerem, nî tercia suppeteret. quæ à Sixto IV facta est. Hanc profectò longè firmorem, unâ & alterâ, quas modò expendimus, confidentius pronuncio &c. Hanc quoque in seruis expendemus. Porro modus loquendi, quo Jacobus Oddo in eadem Francischina alibi usitur, istud Opus de interpolatione suscipit facere potest. Nam teste P. Gabriele Rotomageni, Jacobus de S. Francisci corpore hac etiam habet Italicè, que ipse sic reddidit Latinè: Jacuit in dicto loco (in ecclesia S. Georgii, ubi primam sepulturam, accepit) illud sacram corpus circa quatuor annos, donec fuit translatum sacram corpus ad locum, ubi jacet ad præsens; id est, in sua ecclesia. Eodem modo loquitur, idemque verbum jacuit, jacet, Italicè giacque, giace, adhibet de situ corporis in secundo, ac in primo depositionis loco; quod mirandum est, si in eodem Opere recitaverit relationem, in qua idem illud corpus, quod in prima sepultura sine dubio jacuerat, in secunda eodem in pedes stans ante virginem quinque circiter annos à Nicolao V visum esse affirmatur.

86 Alterum, quod adversus ejusdem Jacobi autoritatem objicitur, est, quod ipsem in eadem denuò Francischina scribat, corpus S. Francisci, antequam ad ecclesiam S. Georgii transferretur, exenteratum fuisse, & exemplum cor

D

In iis occur-
runt quadam
de situ

E

& exentera-
tione sacri
corporis mi-
raculo non
faventia,

F

cum intestinis apud Portiunculam relicum, quod non admittent Minores Conventuales. Difficultatem primo loco objecit alibi multis diluere conatur Romana Dissertationis auctor Rutilius, contendens, verbum jacere ex communi de ceteris loquendi more etiam dici posse de caverre in pedes suos erecto: sed de hoc pluribus infra. Secundam difficultatem ipsem sibi objicit, ad eamque responderet, ita differens. Sed Perusinus (inquit) in Francischina eamdem exenterationem etiam sacri corporis afferit. Nil omnino istud ad rem. Perusinus pro Nicolai V ad sacram corpus descendit synchronous ac penè ocularis est testis, idemque ab omni suspicionis labe purissimus. Jure igitur optimo plenam hinc obtinet autoritatem & fidem: in causa verò quietis intestinorum & cordis extra sacram corpus, iam constat, testem non esse coævum: jam patet, innocentem recitasse verba majorum, famamque illam sequutum, de qua nimis multa suo loco dicenda sunt.

87 Va-

*qua scriptorū
impruden-
tiam argu-
unt,*

A 87 Valet ergò ejus authoritas in eo, quantum fama ipsa apud nos infrà valebit, eamdemque propterea suspicionis vel lapsus sententiam subibit, cui ipsimet erunt traditionis fontes obnoxii. Si verò iterum urgeant: Ergò prudentiam in scriptore isto magnopere desideramus, quippe qui contraria miscuisse non videat. Ex hoc igitur saltem ipsius authoritas laborabit. Primò aliud est, hominem esse imprudentem, aliud verò mendacem. An non poterit imprudentissimus idem ac sincerissimus esse? Illud enim mentis, hoc verò cordis est vitium. Judicio Perusinus caruit? Esto. Non id ab ipso conquerimus: ingenuus dum sit, jam sufficit nobis. Sinceritas verò illum jam paulò superiùs cum Wadingo laudavimus; sinceritas nunc iterum in utroque, licet opposito, asserto laudamus. Quòd verò in utroque non eadem illi debeatur fides, hoc aliunde est, ut prolixius & aptius infrà. *Hec ille. Fateor ego, posse aliquem imprudentem simul esse & sincerum, ac plurimum quoque interesse, utrum quis sui temporis facta, an binis seculis anteriora enarrat.*

*nisi interpo-
laciō possint
attribui.*

88 Verūm tamen, his etiam postis, ut Oddonem tam crasse imprudentia certò arguamus, oportet, ante constare, Perusinum Clarissarum Montis Lucidi codicem esse ipsummet Oddonis autographum: nam si codex iste aliena manu exaratus sit, cur non hunc interpolationis postas, quam Oddonem imprudentia, accusēmus? Sanè ipsomet laudata Dissertationis auctor, dum sacri corporis exenteratio ab adversariis ex Pisano objicitur, non Pisani, sed interpolatoris, assertum illud esse reponit, ne Pisani sibi suoque proposto contraria scriptisse credatur, uti pluribus dicetur § XVIII. Verūm fac, Perusinum illum codicem ipsius Oddonis manu esse conscriptum, satine idoneus in re controversa videri testis debet scriptor sibi contraria narrans, referensque omnino singulare prodigium, sui quidem temporis, sed quod nec ipse vidit, nec ab aliquo, qui viderit, acceptum profiteatur? Anne prorsus inepit aduersa opinionis sectatores reponerent, tam imprudenti viro recentem fabulam facile potuisse pro vero facto obirudi, arque èo etiam facilius, quod, cùm res à paucis secretò peræla fuisse, ac sub religione arcana celata dicereatur, non haberet, à quo veritatem expeteret? Verūm tamen si codex ille autographus Jacobi Oddoni sit, negari nequit, saltem anno 1474, quo Francisciana sua ultimam manum imposuit, quique fuit annus vigesimus quintus, ex quo visitatio sacri corporis per Nicolaum V facta dicitur, jam exsistisse epistolam illam Baucii ad Antonium Andriensum episcopum, qua atas profecto non parum illam commendat.

*Cur Maria-
nus Florenti-
nus hic lau-
detur.*

89 Pergo Dissertationis verba recitare. Marianum Florentinum, quem in superiori nostrae commentationis parte... parvi fecimus, hic non immeritò visitationis istius patronum advocavimus, ejusque relationem, utut mutilam, ex abundantia nuper adjecimus. Sunt nempe, ... apud quos bene audiat. Jam suprà vidimus Wadingum ipsum passim vestigiis illius inhærentem. Author verò Theatri genealogiae Prov. Tusc. Terringa, Ordinis Minorum Observantium p. 3, t. 1, ferm. 4, pag. 28 summis illum laudibus tollit, & fidelem Minoriticarum rerum relatorem ac diligentissimum monumentorum collectorem nominat. Is præterea nec longè absuit à Nicolai V temporibus, & sup-

par illi ad minimum est. Item pœnu, unde ipsius fragmentum deproprompsimus, (*vide dicta num. 59*) est omnino inculpatum. Unde verò ipse, quæ scriptis, defumperit, ignoramus; immo & fateimur, ut assolet, etiam hīc nævos habere quām plurimos. Sed statim infrà de his. *Quam parū ego auctoritati Marianī, qui seculo XVI adolescentē obiit, tribuendum putem, sat liquet ex dictis in Commentario Vitis S. Francisci prævio: nævos verò, quos habet ejusdem relatio de visitatione Nicolai V, suo loco breviter animadvertis.*

*Quæ sit au-
toritas littera-
tarum Batt-
rii, quas ex
anonymo*

90 Marco Ulyssiponensi (*ita sequitur in Dissertatione Romana*) primas fidei concessimus in omnium editis Baucianis litteris; ac jure quidem merito. Is enim tum Francisco de Bautio contemporaneus fuit, tum primus editor illarum est post anonymum, qui authoris ipsius loco habendus est; quanquam illas ex autographo Portugallicas fecerit. Nam Italicas nullæ ipsius authoris superfunt, & verosimilius editæ numquam sunt; sed scripto tantum redditæ episcopo Laquidonensti; à quo cùm relatus, ut præfertur, Gonsalvus Hispanus pido suscepit, pronus fuit, ut redux in patriam, vel edi illas sineret, vel etiam interpretandas & edendas curaret, compreßo interpretis nomine. Quæ quoniam sunt ejusdem materni idiomatis, ac verbatim ipfissimæ apud Marcum, rite consequitur, illum esse jam vel earum fontem, vel fonti simillimum; adeoque Baucianas litteras omnes, Hispanas, Latinas, Italicas, quæ deinde à multis variis in locis atque diversis temporibus sunt multifariam editæ, jure vel contempnendas, vel primigeniæ Marci Ulyssiponensis fidei esse restituedas.

E

91 Marcus Ulyssiponensis, teste Waddingo *Lusitanicæ* in Scriptoribus Minorum, floruit seculo XVI, *edidit Mar-* circa cujus annum octogesimum obiit episcopus *cus. & Ita-* Portugallensis, id est, annis circiter 130, post *līcē Diola.*

quam Nicolaus V corpus S. Francisci conspexisse dicitur. De Operे autem illius sic habet: Scriptis idiomate Lusitanico Chronica Ordinis Minorum, tribus partibus distincta, ... quæ in linguam Hispanicam Didacus Navarrus, provinciæ Castellæ Minister, & Philippus à Sosa, provinciæ Bœticæ; in Italicanam Horatius Diola Bononiensis; in Gallicam Joannes Blanca Regul. Observ., transtulerunt. Nulla harum editionum in promptu est mibi, atque hinc dubium me facit R. P. Raymundus Missoriensis jam suprà landatus, cujusmodi litteras Marcus Ulyssiponensis suis Chronicis inseruerit; easne, qua Antonio Andriensi episcopo, an qua Gonsalvo Hernandez Cordubensi, inscriptæ circumferuntur. Primas ceriè indicat auctor Dissertationis Romana; secundas Missoriensis. Circumfertur quidem (*inquit hic*) Epistola quædam Francisci de Bautio Andriensem ducis, cuius rei apud chronologos exemplum deprehenditur; alterum ad Consalvum Cordubensem, cognomento Magnum Duceum, apud Marcum part. I, lib. 2, cap. ultimo; ad episcopum Andriensem alterum apud Vadingum an. D. MCCCXXX, num. IV. Deinde postquam, interjeclis aliis, dixerat, eam, qua Andriensi episcopo inscripta est, à Jacobo Oddone in Franciscinam esse illatam, sic pergit.

92 Marcus verò, Chronicorum auctor, un- *de cuius edi-* denam persimilem exscriperit epistolam, non *tionibus* facilè dixerim. Nam, quod ex Historia au- thentica

AUCTORE

C. S.

thentica vitæ S. Francisci eam sumpsisse fateatur, haud puto, Francischinam à Marco indigitari; propterea quòd, quæ in Francischina legitur, Andriensium episcopo missa fuit, sed quæ apud Marcum, Consalvo Cordubensi. Multùm diversa hec sunt ab iis, que de Marci editione ex alia Dissertatione Romana, seu Rugili, retralimus; at utra ex parte flet accuratio, ex primigenio Marci editionis inopia neque statuere. Habemus tamen geminam alteram, unum scilicet Lusitanicam, à Ludovico dos Anjos, Fratre Minore provincie Algarbiensis, revisore & qualificatore concilii generalis sacri Officii, curante & emendante, ut presertim titulus, factam Ulyssipone apud Petrum de Crasbeck anno 1615; alteram Gallicè versam à D. Santeul ex editione Hispanica Didaci Navarri, editamque Parisiis typis Roberti Föret anno 1623. In Lusitanica mox dicta parte 1, lib. 10, cap. 1 recensetur ea de re epistola Baucii, sed acephala, diciturque data fuisse ad Magnum Capitaneum Gon-salvum Hernandez; in Gallica verò in fine libri 2 integra, Antonio episcopo Antriensi inscripta, sed versa ex autographo Latino, quod in manus incidit magni Capitanei Gon-salvi Hernandez; quo tempore hic Neapolitanum regnum expugnabat. Hac, non illa, nostro Horatii Diola apographo consentit.

non consen-tientibus

B

93 Nullum verò ejusdem per Diolam versio-nis Italica exemplar typis edutum ad manus meas pervenit; quare solèm observare hinc possum, non eodem modo de ejusdem editionibus loqui Gabrielem Rotomagensem & auctorem Dissertationis Ro-mane. In hac sc̄ legitur: Demum Horatius Diola Bononiensis Italicè litteras ipsas reddidit, ac typis Venetiis prodidit operâ Dominici de Imberti anno MDLXXXV (seu MDLXXV:) apud illum autem sic: Horatius Diola, Bononiensis fœcularis, è lingua Lusitanica, aut Hispanica, traduxit in idioma Italicum primam partem Chronicorum Ordinis Minorum, à P. Marco de Olyssipona collectorum, & illam impressit Venetiis anno MDLXXXII apud Antonium Fer-rari. In illa editione ponit lib. 2 in fine Epis-tolam Baucianam ad episcopum Andriensem Antonium: deinde ista editio fuit emendata in aliquibus locis ab ipso Horatio Diola, & postea reimpressa Parmæ apud Erafmum Viotti circa annum MDLXXXIII, ut puto; nam in frontispicio non est signatus annus impressionis, sed tantum in fine Epistole dedicatoria data est de anno MDLXXXII.

paucæ anno-tantur.

C

94 Sed, quidquid sit de anno impressionis, ista editio Parmensis est posterior Venetâ citatâ, ut patet ex Epistola dedicatoria & Allocu-tione ad lectorem, initio primæ partis secun-dæ editionis, nempe Parmensis, appositis.... In ista secunda editione Parmensi non ponitur amplius EPISTOLA Bauciana ad EPISCOPUM ANTONIUM, sed bene alia epistola Bauciana AD MAGNUM CAPITANEUM GONSALVUM HER-NANDEZ DE CORDUBA; & ponitur, sicut in prima, lib. 2 in fine. Fortasse hec de editionib- Diola discrepancy tollenda est, dicendo, Dis-sertationis Romane auctorem, non de Chronicor- rum Marci, sed de Bauciane epistola ex illis excerpta, & Italicè seorsum vulgate, editione agere. Porro, quod nos ex Diola editione descrip-tum habemus, exemplar continet Baucii episto-lam ad Antonium Andriensem episcopum, cui etiam inscriptam afferit Gabriël, quam Diola in prima editione Italica Chronicorum Marci dede-

rat, & in eius locum in secunda editione sub-stituit alteram, velut ab eodem Baucio ad Gon-salvum Hernandez scriptam; vero si milititer, quòd hanc illi preferendam putaverit. Idem statuen-dum videtur de Ludovico Dos Anjos, qui in sua Lusitanica editione eorumdem Chronicorum epistolam Baucii Gon-salvo inscriptam excudit.

95 Mittamus modò reliquas Baucianarum litterarum editiones, ut primam, post anonymum Hispanum, Marci Ulyssiponensis, &, qui hunc securius dicitur, Horatii Diola, ponderemus. Se-cundum hactenus allegata Cardinalis Astorgius, Nicolaum V Romanum Pontificem comitatus, corpus S. Francisci vidit integrum, incorru-ptum, atque instar vivi, sine ullo fulcimento, suis pedibus insistens erectum, anno 1449; idemque Cardinalis hujusc rei arcum, quod ex hujusdem Pontificis mandato religiosè servaverat, appropinquante morte (anno, ut videbimus, 1451) revelavit Jacobo Cavaline, prius canoni-co Beneventano, deinde episcopo Laquidonen-si anno 1452 creato. Hic, quæ ab Astorgio audierat, narravit Francisco Baucio, Audacia duci, ea-demque ab illo ad Antonium Andriensem episco-pam scriptis consignata recepit, & dono misit Gon-salvo Hernandez Cordubensi, tunc regnum Neapolitanum expugnanti. Gon-salvus, in pa-triam redux, easdem Francisci Baucii litteras, ad Antonium Andriensem episcopum datas, & à Jacobo Laquidonen-si antisite sibi donatas, Lu-sitanicè verti, typisque vulgari permisit, ant etiam curavi; idque effectum fuit per Hispanum anonymum, qui illas ex autographo Lusitanicè versas unâ cum Vita S. Francisci omnium primus juris publici fecit.

96 Post hac Marcus Ulyssiponensis easdem ex illo anonymo Hispano verba ut eodemque Lusi-tano sermone fideliter exceptas suis Minorum Chronicis addidit anno 1556; ac tandem Horatius Diola Bononiensis ex Marco Italicâ linguâ do-natas, illiusque editioni præ ceteris conformes, typis dedit Venetiis anno 1585 seu 1575, ex qua editione acceptum est apographum nostrum, quod Latine reddidi. Itaque harum litterarum fides & auctoritas pender a sola fide & auctori-tate istius anonymi Hispani, qui authoris ipsius loco habendus est; nullus enim aliis laudatur, qui dixerit, se autographas Baucii litteras vidisse, aut ea, quæ in iisdem litteris narrantur, vel ab Astorgio, vel à Jacobo episcopo Laquidonen-si, vel ab Antonio Andriensi episcopo, vel denique à Baucio quocumque modo intellexisse. Jam ve-rò quis, cuius fidei, cuius auctoritatis ac condi-tionis anonymous ille fuerit, non exponitur, nec cum chronologia stare potest occasio, quâ Bauciane illa litteræ Gon-salvo Hernandez (à quo in Hispaniam perlata perhibentur) à Jacobo La-quidonen-si antisite dono data dicuntur; nempe quo tempore hic Neapolitanum regnum pro-rege Catholico Ferdinando expugnabat. Celebris hic belli dux ob res insigniter gestas Magnus Ca-pitanus cognominatus, non legitur in hunc fi-nem in Italianam venisse ante annum 1495, unde post subactum idem regnum in Hispaniam re-diit anno 1507, ubi anno 1515 mortuus est. Sed diu ante 1495 obierat Jacobus Cavaline, in cuius sede Laquidonen-si apud Ughel. tom. 6 Italie sacra aucta col. 839 ab anno 1471 usque in 1506 leguntur Petrus, Joannes & Nicolaus, in Arianensi eo tempore Jacobus Perphida, Ni-colaus, Paulus, ac iterum Nicolaus; ut adeò non potuerit laudatus Jacobus Baucianas literas

D

videtur ea-
sumdem lit-
terarum fi-
des& auctoritas
unice pende-
re

F

Gon-

A Gonfalone regnum Neapolitanum expugnanti domâsse.

^{ab Hispano anonymo, il-} 97 Sed nec ipsi Dissertationis Romanae auctoriori satis firmam visam esse eam donationem, colligo ex eo, quod, ut dubii assolent, illam referat cum verbo fertur; ac deinde etiam subdat: Utur vero ea res se habuerit, certum est, sub iisdem temporibus in linguam Portugallensem translatas, ab Hispano anonymo fuisse editas cum Vita S. Francisci. Sit ita: verum agnita hujus donationis falsitate, litterarum fides etiam magis unicè pendet ab anonymo, illarum primo editore, qui cùm cetera nobis ignotus sit, nescimus, an, si minus de impostura, saltem de nimia credulitate, & facilitate in temerè admittendis ab alio quopiam deceptore obtrusis litteris suspectus esse nequeat. Id interim certum est, earumdem litterarum auctoritatem non posse esse potiorem, quam istius anonymi, primi editoris.

B § VII. Personæ in Relatione memoratæ temporis & adjunctis congruunt; corporis B. Aegidii præsentia perperam asserta: variarum litterarum diversa inscriptio, non consona & falsa narratio.

Personæ in Baucianis litteris memoratae

Nunc ad ipsasmet Baucii litteras expendendas veniamus, dñlo principio à personis, que in iis memorantur. De hisce ad propositum nostrum ita reblè observat Romana Dissertationis auctor Rutilius: Personarum advocatarum (à Nicolao V ad videndum corpus S. Francisci) veritatem generatim tuetur ipse Waddingus ad annum MCDXLIX num. xi, ubi aperiè testatur, se oculis suis percurrisse integrum Nicolai V Pontificis Regestum & Acta consistorialia, ibique personas à Baucianis litteris adscitas, præcipue verò Astorgium (alii Astorgium dicunt) & Jacobum opportunè contulisse; quo sit, (ut ipse concludit) ut omnia optimè cohærent. C Coastat præterea ex aliis, Eustorgium, narrationis illius testem & originem, ex familia fuisse Agnesia Neapolitana, & vixisse annos sexaginta, ut ex ejus epitaphio Romæ palam in claustro S. Mariæ supra Minervam. Exploratum est insuper, creatum illum episcopum Mileti in Calabria à Joanne XXIII; hinc ad ecclesiam Ravellensem fuisse translatum anno MCDXIII; inde ad Amalphitanam (imò ad Melphiensem) postea à Martino V Pontifice ad Anconitanam anno MCDXXII; postmodum ab Eugenio IV ad archiepiscopalem Beneventanam anno MCDXXXVI; præterea à Nicolao V ad Romanam purpuram euctum sub titulo S. Eusebii anno MCDLXVIII; demum obiisse Romæ die x Octobris anni MCDLI.

in adjunctis omnibus rebus invicem.

99 Jacobum Cavaline, cui Astorgius ea revelasse dicitur in litteris Baucianis, primò fuisse canonicum Beneventanum, deinde vero anno 1452 Laquidensem episcopum creatum esse, probatum ex Ughello est supra num. 63. De tertia persona in iisdem litteris memorata, queque Nicolao V sacrum corpus visenti adstitisse dicitur, Octobris Tomus II.

Waddingus loco proximè citato hæc addit: Petrus de Noceto, qui Pontificem ad ecclesiam subterraneam associavit, eidem (Pontifici) fuit à secretis, ut ex multis Pontificiis tabulis, seu Brevibus mihi constat. De Astorgio quoque ac Baucio post pauca subdit: De Cardinalis Astorgii pietate, & ducis Andriæ virtute multoties loquebatur B. Joannes Picenus, & ducem quotidie recitâsse divinum Officium, & multa pii principis munia exercuisse, narrabat Sc. Is ipse est Franciscus Baucus, seu de Balzio, Andriæ in Apulia dux, qui corpus S. Richardi Andriensis episcopi anno 1438 invenit & transferri curavit, ejusque rei historiam anno 1451 conscripsit, quam habes in Operæ nostro editam à Papebrochio ad diem ix Junii à pag. 248. Hac observo, ut studiosus lector advertat, minimè alienum fuisse à laudati ducis pietate & indole, mirabilia Dei in Sanctis ejus etiam scriptio celebrare; minùsque miretur, si Antonius Andrienfis episcopus ab eo postulaverit, ut, que à Jacobo Cavaline de prodigioso statu corporis S. Francisci audierant, scriptis consignaret, idque ille facere non recusaverit.

100 Insuper eodem, quo isti floruerunt, tempore Andriensem in Apulia episcopatum tenuit mox memoratus Antonius, quo regante, dicitur Baucus sepe dictas litteras compoſuisse & eidem inscripſisse. Nam apud Ughellum tomo 7 Italiae sacrae aucta, in serie ejusdem sedis antistitum col.

931 hec legere est: Fr. Antonius de Joannocto, Andrienfis & Montis Pelusii episcopus anno MIDLX, mortem oppedit anno MCDLXIII; sed in margine additur, hunc fortè eundem esse cum precedenti, de quo ibidem sic legitur: Fr. Antonellus Ordinis Minorum, antea episcopus Gallipolitanus, ad hanc ecclesiam translatus xii Kalendas Octobris anno MCDLII, simulque fuit Montis Pelusii episcopus, qui primus illius sedis præsul numerandus est in serie suprà relata tom. 1. Eundem esse, persuasum habeo ex Antonii Melissani Supplemento ad Annales Waddingi, in quo is ad annum 1451, num. 3 docet, fratrem Antonellum de Joannetto à Nicolao V Gallipolensem episcopum creatum esse. Idem itaque videtur, qui ab Ughello Frater Antonellus... antea episcopus Gallipolitanus, & Frater Antonius de Joannocto (velut alter) nominatur, quemque Antonius Melissanus Antonellum de Joannetto Gallipolensem episcopum dixit. Quantumvis tamen duo diversi essent, sic utique congruunt temporis, ut utribus scribere Baucus potuerit. Apprimè igitur conveniunt nomina, etas, dignitates, ceteraque adjuncta personarum, in Baucianis litteris nominatarum, quod ad earumdem fidem non parum conferre debet.

101 Porro res ipsa (ita rursus Dissertationis Romana) sive narrationis series atque complexis in facti substantia absurdum habet nihil; imò nihil non optimè traditioni nostratum antiquiori, ac posteriorum testimoniis relationibus compositum; quod arbitramur perspicuum. Circumstantias quod attinet, non imus inficias, discrepare nonnulla, tum in ipsarum narrationum ac litterarum, præsertim Bauciarum, distinctione, versione, textura, tum in ipsis vocalibus atque narratis rebus: sed hæc tanti non sunt, ut rei substantiam afficiant, & autoritatem omnem historiæ subvertant. Hac ibi: ego, ne dissertationem meam implexiore redam,

E

F

Eß quidem
ista relatio
ceteris pa-
rior.

CCCCC

dam,

AUCTORE

C. S.

dam, de dicta litterarum varietate, earumdemque in narratione dissonantia, agam infra; nunc vero solas, quas ex apographo Italicae versionis per Diolam facta Latinus exhibui, paucisper expendam.

D ipsa, sed in ejus calce, ac praeter ordinem manifestissime adjectum, tum non ab omni interpolationis suspicione subducitur; tum, si revera Eustorgii ac Marci illud sit, confessum ac tutè mendacii convinci non potest.

*displacent tam
men in ea
quada ad-
juncta,*

102 Omnino fatendum est, hacten longè priores esse ceteris; sunt tamen & in iisdem, que suspicionem minimè favorabilem nata sunt movere. Media è tribus illis tribunis seu facellis in forniciem erebatur, in qua S. Francisci corpus stabat, dicitur tota miraculose facta, atque ita novum rursus obtruditur miraculum, nisi credamus, id ita quidem Astorgio ob venustatem artificii visum esse, sed facellum illud humanam operā eleganter factum esse sacro Francisci corpori honorifice deponendo, hocque in eo depositum fuisse, dum anno 1230 ex ecclesia S. Georgii illuc translatum est. Si hoc ita sit, oblitus est Astorgius loqui de loculo seu arca, in qua illud jacuit, antequam tam mirabiliter se erexit in pedes; sive enim illud in nova arca ex ecclesia S. Georgii illuc translatum fuerit, sive in eadem (quod verisimilius est) in qua primò fuit sepultum, & de qua Thomas Celanensis expresse mentione in Vita edita num. 118; arca illa eodem loco, in quo ipsum est corpus, esse dicenda est; nam si post illam corporis elevationem inde fuisse amota, procul omni dubio inter sacras reliquias servaretur alicubi, quod à nemine traditum legi.

E 105 Nam Extaticum illum Aegidium non nam alium indicari, quem Ecstati- ticum, non est verisimi- le.

B

*maximè de
inventis duo-
bus corpori-
bus odore fe-
rū,*

103 Latèrè vero eam ibidem sub terra, verisimile non est, si, ut Astorgius num. 77 etiam afferuit, duorum S. Francisci sociorum corpora in facellis proximis, inclusa suis arcis, supra terram quiescant. Quorundam enim sancti Patris corpus, non aquæ ac duorum sociorum illius corpora, suprà humum non fuisse depositum; maximè cum in tam arcane seculo loco nihil ipsi timendum esset à raptoribus? Verum ea ipsa de duobus illis corporibus, simili integritate & fragrantia divinitus donatis, narratio suspecta mibi est, tum quia sic cumulantur miracula, tum quid eorumdem nomina nec Astorgius, nec quisquam aliis, quem sciam, proferat, quorum notitiam non facile oblitterari potuisse, alioquin suadent mira cum fragrantia afferia integritas & tam honorifica prope sanctum Patrem suum in singulis separatis facellulis sepultura.

F 106 Quid multa? ipso fauente auctore Dis-

nec quis ille
alios sit, effi-
gnatur.

*& corpore B.
Aegidiū certè
ibi non exfo-
sent;*

104 Quod autem eodem num. 77 dicitur: In ingressu vero vidimus gloriosum corpus beati fratris Aegidii, certò falsum est; cum constet, hunc Beatum apud Perusum in suburbano conveni mortuum esse, & Perusii sepultum, ibi demque sub proprio altari coli; ut videri potest in Operे nostro ad diem xxiii Aprilis, consentientibus Waddingo, ceterisque scriptoribus Ordinis Minorum; ut non nisi imperitus & incanus narrator potuerit illud in subterranea S. Francisci Assisensi ecclesia colloquere. Hic tam turpis error cui tribendus est, Astorgione Cardinali, an Jacobo Laguedonensi episcopo, an Francisco Baucie duci Andriensi? Auctor Dissertationis Romanae, ut hanc à Baucianis litteris labem abstergat, non unam initivam. Quod autem (aut) in ipso Ulyssiponensi exemplari (ad quod ceteras eorumdem litterarum editiones exigi opportunity statuit) corpus B. Aegidiū ad oram ecclesie illius subterraneæ vidisse, etiam narret Eustorgius, cum sit ex adverso compertum, corpus B. Aegidiū, vulgo extatici, requiescere in ecclesia S. Francisci ad Montem Perusii, adminiculum hoc unum, non in narratione

G 107 Si tamen interpolatio omnino hic agno- rem littera- rum filios

da & velut ad Lydium lapidem revocanda effent. Non magis favorabiliter de eodem in aliis Bauci litteris editis asserto judicavit R. P. Raymundus Missorius, Minor Conventualis & sui Ordinis chronista, in sua, quam habeo, Dissertatione Ms., dicens: At ea (epistola) quam Waddingus verit, . . . turpiter depravata fuerat; utpote quæ aliena consuas falsa, minimèque Marco (Ulyssiponensi) suspecta; cujusmodi sunt, quæ de Fratre habitu D. Dominici induto, ac de Fr. Aegidio sub eodem fornice jacente, inibi loquitur. De corpore illo, S. Dominici habitu induto, quod in exemplari supra dato re- stans sicutur, sermo infra redibit. Multo etiam rectius nihil dicitur de corpore B. Aegidiū in re- latione

A latione Jacobi Oddonis, quam § IV recitavi; que proinde ex hoc capite editionibus Marci & Diola preferenda est.

B 108 Quod in iisdem memoratis litteris displace cere cniquam forte insuper posset, laudatus Romanus Dissertationis auctor Rutilius sic dicit: Si clamaciones. præterea causeris prolixiores illas conciones & exclamations, tum Pontificis relati, tum Eustorgii referentis, te mitto ad Livii & historico- rum omnium conciones, exclamations, perorationes fusillimas quandoque, ornatissimas ac vehementissimas, quas esse easdem à ducibus vel regibus illis habitas, quibus tribuuntur, nullus admiserit, nisi dumtaxat quoad rei substantiam: quodque historicis, utcumque gravissimis, fas esse ultrò, nullà gravitatis atque sinceritatis jacturâ, litterarum omnium res publica jam diu sponte decrevit. Non igitur laborabimus, si locutiones illas affectusque Pontificios Bauciana oratio expoliverit, aut Jacobi Cavaline, aut etiam Eustorgii ipsius devotio, non nihil enarrando immutaverit: hoc enim vulgo & licet & decet, ac prorsus inoffensam relinquit rem. Ita est; non refragabor, similia adjici potuisse, stante reliqua narrationis veritate.

C 109 Promiseram supra, me etiam alias ejusdem visitationis relationes, seu alia Baucianarum literarum exemplaria examinaturum: hoc ergo nunc praestabo; sed solum breviter, quia ipsius Missorius & auctor Dissertationis Romane, eas interpolatas vitiatasque agnoscunt. Jam monsi, duas precipue circumferri de hoc argumento Baucii epistolam, unam scilicet ad Antonium Andriensem episcopum, alteraque ad Gonsalvum Hernandez vel Fernandez Cordubensem insignem belli ducem; & harum primam Lusitanicè versam, ex anonymo Hispano à Marco Ulyssiponensi Chronicis Minorum insertam, ac deinde ab Horatio Diola Italice editam, teste auctore Dissertationis Romane. Dixi etiam, si R. P. Raymundo Missorio credimus, eam, quam Marcus Ulyssiponensis edidit, non Antonio Andriensem antistiti, sed laudato Gonsalvo inscriptam esse; Diolam vero, si R. P. Gabriele Rotomagensi stan- dum sit, prius eam, quæ ad eundem Antonium episcopum exstat, ac paulo post, quæ ad predictum Gonsalvum data legitur, Italice vulgasse; hancque, sed acephalam, etiam legi in Marci Ulyssiponensis Chronicis, à laudato Dos Anjos Lusitanicè recusis.

D 110 Porro Petrus Rodulphius, & post hunc in variis editionibus variat, Henricus Sedulius & Lucas Waddingus suam Baucii epistolam, omiso episcopi nomine, datam notant ad reverendissimum atque ornatissimum D. D. Andriensem episcopum; Santeulius in versione Gallica eorumdem Chronicorum de loco sedis consentiens, episcopum Antonium nominat; Pompeius vero Pellinus, à Gabriele Rotomagensi laudatus, in Historia Perusina similem Baucii epistolam ex Ms. Latino, ut ait, inventam, datamque ad Antonium d'Antaudro, episcopum de Monte Piloso scriptam recensuit. Quid hac Marci Chronicorum interpretum, anteriorumque in inscriptione epistole Bauciana variatione aliud indicet, quam duas ejusdem Francisci Baucii nomine circumferri epistolam non satis certa fidei, quarum una propterea uni, alia alteri, vel falsa vel suspecta visa fuerit? Quorsum enim Horatius Diola intra tam breve tempus modo unam, modo alteram vulgaverit? Mibi

quidem verisimilior hic non occurrit ratio, quam quod Diola priorem fabulosam agnoscat, crederit expedire, in secunda editione eidem substituere alteram; quamquam id nec fidei interpres sit, nec sat feliciter ei cesserit.

E 111 Lectiones, que in editionibus Diola Veneta & Parmensis, Rodulphii & Pellini occur- runt, varias atque aliis alias magis invicem contrarias, octo numero annotavit Gabriele Rotomagen- sis, ex quibus ego precipuas tantum ejusdem verbis hic refero. Editiones Veneta Ferrarii & Parmensis dicunt, secretarium summi Pontificis retulisse Papæ angustias, quibus laborabat guardianus; & editio Pellini dicit, guardianum ipsummet in propria persona ivisse ad Papam, audita à secretario voluntate Pontificia videndi corpus Seraphicum. . . . Editio Veneta apud Ferrari dicit, quod, quando Papa cum suo comitatu & Religiosis cepisset incedere ad vi- dendum corpus S. Francisci, invenerunt densum & spissum murum, & quod Religiosi incepserunt ferramentis illum stangere, ita ut fo- ramen seu apertio sufficente fecerint, ut commode ingredi possent. Editio vero Parmensis dicit, quod invenerunt murum densum ita sufficienter apertum, ut commode possent ingredi; ergo non incepserunt, praesente Papa, frangere murum Religiosi; ultrà quam quod hoc fuisset indecens, ducere Papam ad vi- dendum corpus, non aperto muro, antea quam Papa veniret ad ecclesiam subterraneam. . . .

F 112 Editio Veneta apud Ferrari refert, vi- sitantes invenisse unam portam æream seu æ- neam, cum tribus pessulis ferreis; editio Par- mensis ait, fuisse tres januas de metallo pul- chertim artificiis cælatae, super quas erant tres feræ cum tribus clavibus & pessulis. Editio Tossiniani (id est, Petri Rodulphi) unam invenisse portam ferream, in qua erant tres catenæ ferreæ, quæ aperte fuerunt clavibus. Editio Pellini dicit, fuisse unam portam æ- neam, habentem tres semi-catenas cum diversis clavibus. . . . Editio Veneta apud Ferrari dicit, Papam, cum introivisset solus ante suum comita- tum, expletis suis orationibus, vocavisse alios, ut ingredierentur; sed editio Parmensis dicit, quod alii ingressi sunt ex scipis, non vocati, & hoc ut adjuvarent Papam: timebant enim, ne exanimis factus esset, cum audivissent eum singultuentem & lachrymantem; & intrantes inve- nerunt eum prostratum in terra lachrymas es- fundentem.

G 113 Editio Veneta apud Ferrari dicit, cor- pus Seraphicum stare supra unam petram in medio; editio Tossiniani ait, tribunam medium fabricatam esse cum uno tabulato admirando marmoreo, in cuius medio erat una lamina marmorea, supra quam erat in pedes sacrum corpus. Editio Pellini fert, corpus stare in pedes supra unam basim marmoream egregie elaboratam: sed editio Parmensis longè diver- so modo loquitur: nam dicit, in medio for- nicas esse unam portam demissam ad instar cor- dis factam, usque ad cingulum altam, & ibi, seu in illo loco, existere corpus glorioissimum in pedes sine ulla humana arte & sine fulcro. Ha sunt precipua discrepantes lectiones, quas Gabriele observavit reperiri inter has quatuor primas editiones epistolæ vel epistolarum Bau- cianarum (ut afferit) in Italia factas ab anno MDLXXXII ad annum MDXII circiter, id est,

winimè con-
sentientia,

que ab eo-
dem scriptore
nequeunt esse
projecta.

AUCTORE

C. S.

intra parvum spatium decem annorum; quaque cùm non possint ab uno eodemque litterarum scriptore, nisi stolido, profecte esse, non possunt etiam non ut minimū valde suspecta facere omnia de hoc argumento exemplaria litterarum, quæ velut à Baucio, sive ad Antonium Andriensem episcopum, sive ad Gonzalum Hernandez scripta ferantur.

queque an
principis ea-
rum relatio-
nis fidem

114 Hand eidem scio, an de fictis suppositis que Baucio litteris suspicionem ex eruditiorum animis satis exemplara sint, que in hunc finem annotavit sèpè laudatus Rutilius auctor Dissertationis Romane. En ea: At Baucianæ, quæ circumferuntur, litteræ multiformes sunt. Id verò nîl mirum. Ferè communis ista est labes scriptorum omnium, mendis, lacunis, varian- tibus, contrariis etiam lectionibus plena sunt omnia: interpolatorum fraudes, amanuensium oscitania vel malitia, jam totum litterarum orbem complevit. Quot exantlati labores in expurgandis Græcis atque Latinis scriptoribus, utinam tandem integris! Ea verò passim extrema malorum patiuntur, quæ variis tranvecta & immutata linguis, orbem quodammodo pergrinantur, & stabili nulla in sede consistunt. Quia de causa quid ipsis divinis Scripturis obvenierit; quantopere locutionum & sententiarum etiam diversitate, additione, detractione, versiones illarum discrepant; quām etiam irritis summorum ingeniorum conaibus, adeò nec illarum unam ad umbilicum deducere, vel castigare ad unguem huc usque potuisse profitentur, ut Vulgatam ipsam, omnium emendatissimam, jam mendis omnibus abstersam non affirmant, otiosum hīc est enarrare.

non minu-
ant, lectoris
judicio per-
mittitur.

115 Nihil ergò hac varietate, aut etiam, si placet, contrarietate facilius, in Baucianarum præcipue litterarum versione atque editione multiplici; èò vel maximè, quod cùm pia quædam atque privata quodammodo res fuerit, nec nimis fortasse præclarus priuigeniæ dictio- nis honor, cuilibet interpreti liberum & op- portunum fuit, servatâ narrationis substantiâ, marte suo novis verborum & etiam, si libet, sententiarum formis referre; ut non potius ver- sionem ac interpretationem, quām paraphrasim atque commentationem historiæ eam dixeris. Quemadmodum verò Hieronymus jussu Da- masi Novum Testamentum Græcæ fidei red- didit, quia Græcè primùm est traditum; itemque Vetus Hebræo fonti restituit eadem de cau- fa; simili modo, quærenti Baucianarum litterarum (non quidem absolutissimam, quam pe- tere, neque res finit, neque opus est) possibi- lem atque probabilem integratatem, ceteris edi- tionibus posthabitum, nec illarum authoritatí quidquam derogantibus, ad Marci editionem & fidem reddendæ sunt. Ut hoc ratiocinium va- leret, saltē constare deberet, Franciscum Bau- cium hac super re litteras aliquas scripsisse, quod ab aliis negatur, & an sat constet, eruditio le- tori ex premisis dicendisque judicandum re- linquo.

In pluribus
etiam legitur
fabula de
corpo S.
Dominici

116 Utut sit, exemplar à Marco vulgatum, si nostrum, quod ex Diola habemus, ei planè conforme sit, minùs fabulosum est, quām passim reliqua. Nam in Latinis Rodulphi, Sedulii & Waddingi, uti & in Gallica Santeulii editioni- bus legitur, in eoden; subterraneo loco stare etiam aliud corpus, habitu S. Dominici induitum, non minori, quām corpus S. Francisci miraculo suis pariter pedibus confitens, incorruptum, a-

pertis oculis, & suavissimo fragrans odore &c; quod, teste Gabriele, in editione Pellini dicitur ex omnium, qui aderant, opinione, atque etiam ex ipsiusmet Nicolai V affirmatione, esse corpus S. Dominici, Ordinis Prædicatorum in- stitoris; quam fabulum etiam adoptâsse dicitur Marianus Florentinus. Verùm hoc Astorgius Car- dinalis, nisi somnians aut mentis sua impos, Jacobo Laquidonensi episcopo narrare non potuit, neque hic Francisco Baucio referre; cùm nemo umquam merito dubitare potuerit, nec porrò du- bitet, quin ejusdem S. Dominici corpus Bononiae, unde ex hac vita ille ad celos evolavit, in suâ Ordinis ecclesia quiescat.

D

117 Fabulam esse, agnoscit auctor Disser- tationis Romane, qua in suo Marci exemplari non legatur; sed simul (quod miror) contenait, etiam si in ea legeretur, ceteræ narrationis fidem inde minimè lajum iri. Quo paclio id existimet, audiamus. Sic habet: Quod ergò in aliis qui- busdam adoptatam legamus fabellam inventi sub nostra Assisiensi crypta corporis S. Domini- ni (quod tamen certissimè Bononiae, ubi ob- dormivit, asservatur) nîl penitus refert. Hæc enim in exhibitis ex Marco Baucianis litteris non habetur. Quin etiam narrationis fidem non laderet: potuit enim exploratoribus illis, te- nebroso præsertim in loco, & abripiens spe- & aculi tempore, corpus aliud quodcumque vi- sum videri ac putari, indiciis quibusdam fal- lentibus, corpus S. Dominici, quem tamen nec viderant umquam, nec, si vidissent, minùs etiam decipi potuissent. Laplus ergò suislet conjecturæ non impossibilis, nec ad rem faciens Franciscani corporis atque prodigii. An esset inde pertimescendum, ne in ipso S. Francisci corpore conspiciendo & contrectando similiter decipi possent? Signatum est S. Francisci cor- pus sigillis quinque digito Dei viventis. Hac- nus ille.

aut alterius,
hujus habitu
induti ibi
stante,

118 Si guardianus Assisiensis in tenebrosum locum, qualis esse debuisset illa subterranea ec- clesia, Pontificem, & cum eo Cardinalem Astor- gium, Gallicanum episcopum, & Petrum de Noceto, ad videndum S. Francisci corpus intro- duxerit, haud dubie sat adhibuit luminis, ut quacumque in eodem loco digna visa erant, isti commode possent contemplari; nec verisimile est, F eam, quam guardianus Pontifici in manus tra- didisse legitur, solam suisse tunc facem allatam. Nam & dum ego in Romanas subterraneus cry- ptas inductus fui, plures seu faces seu cereos accensos, tum majoris claritatis, tum cautionis gratiâ, habebamus. Satis ergò de lumine, in tenebroso illo alioquin loco, provisum suisser, ut summus Pontifex, & quos adduxerat prima nota viros, facile discernere potuissent, utrum Do- minicano, an altero habitu induitum corpus ibi consideret. Deinde, si iisdem Baucianis litteris credimus, non adeò fuerunt illi spectaculo cor- poris S. Francisci abrepti, quin etiam videre voluerint viderintque duo alia socrorum corpora, quæ in clausis arcis jacebant; quanò magis id attenitus fecisse credendi sunt, si ibidem corpus aliud incorruptum, in pedes erectum, apertisque oculis mirandum, conspicerint?

nam fabu-
lam ex facili
errore spe-
ctorum

119 At errare non poterant in conspicioendo oriri potuisse, contrectandoque corpore S. Francisci, sigillis seu non est veri- simile, stigmatibus quinque insignito. Fateor, verùm an ad hoc probandum idoneus testis est, qui affirmat, visum tunc quoque ibidem esse corpus, seu S. Dominici, seu alterius è sacro Ordine Prædica- torum,

A tornum simillimo miraculo incorruptum, in pedes pariter erectum stans, apertis lucidisque oculis, & insolita fragrantia admirandum; atque etiam ibidem spectari Egidii corpus, fabulatur? An, inquam, is ad fidem faciendam de viso S. Francisci corporis miraculo idoneus testis esse credendus est, quem in iisdem litteris atque in re simili semel & iterum fabulatorem agnoscimus? Fabulatorum dixi; quia nec B. Egidii corpus ibi servatur, nec ullo modo verisimile est, stare ibidem corpus, quale ipse descripsit, habitu Dominica- no induitum, nudum corpus ipsiusmet S. Dominici; & si Cardinalem Astorgium adeo stupidum fuisse admittas, ut hec per errorem credideris, saltem in promptu ille habebat guardianum con- veniens, tresque alios, qui adfuisse dicuntur, fratre Minores, à quibus errorem illum faum dedocretur; neque verisimile appetet, aut illos ab eo de tam mirabili corpore non fuisse interrogandos, si illud vidisset, aut ipsos quoque in eodem cum Cardinali errore versatos esse.

ut nec ali- am de corpore B. Egidii.

B 120 Si ex hujus generis erroribus non liceat de fide dubiorum instrumentorum censere, quā demum crux in secernendis veris à falsis utendum erit? Atque hec de Baucianis litteris, in quibus corpus illud incorruptum, suisque pedibus ins- tans, habituque S. Dominici induitum memoratur: nam nulla hujus mentio sit in exemplari Diolae, quale accepimus, & in editione Lusianica Ludovicii Dos Anjos; que tamen etiam de corpore B. Egidii velut in eodem loco existente non recte loquuntur. Rectius de utroque siletur in relatio- ne, quam ex Franciscina Jacobi Oddonis re- citavi; sive quod hujus scriptor correc- tius Baucianarum litterarum exemplar naclus fuerit, sive quod duas istas fabulas agnosces, eas stu- diose pretermiserit: quorum quid verius sit, quis dicat? Id interim certum videtur, Relationem illam, sive hec ab Oddone, sive ab alio, Franciscina inserta sit, partem aliquarum vulgo Bau- cianarum litterarum esse.

C § VIII. An in iisdem littoris suspecta debeat esse narratio, quæ de solis patulis & san- guine manantibus vulneribus, vel de hisce & clavis in sa- cri corporis manibus pedi- busque visis meminit.

Manuum po- dumque sig- mata expo- nentes Tho- mas Celan- ensis,

A Liud, quod mihi omnes, quas vidi, re- lationes suspectas facit, est, quod in iis non sic describantur S. Francisci manum pedumque sigmata, sicut descripta leguntur in primis ejusdem Vitæ, quarum auctorum aliqui ea suis oculis certe viderunt; sed sicut passim pinguntur & narrantur à recentioribus. Hoc ut manifestius ledori fiat, oportet hic singulorum primorum bio- graphorum de hoc arguento dicta, et si prolixiora & alibi jam data, denuò recensere. Thomas Celanensis, omnium, quos novimus, primus bio- graphus, synchronus & discipulus ejus, in Vi- ta edita num. 95 ad propositum hac habet: Ma- nus & pedes ejus in medio clavis confixi vide- bantur, clavorum capitibus interiori parte mac-

nuum, & superiori pedum apparentibus, eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erant e- nim signa illa rotunda interius in manibus, ex- teriæ autem oblonga; & caruncula quædam apparebat, quasi summitas clavorum retorta & repercutta, quæ carnem reliquam excede- bat. Sic & in pedibus impressa erant signa cla- vorum, & à carne reliqua relevata. Dextrum- que latus, quasi lanceâ transfixum, cicatrice obducta, erat; quod sæpe sanguinem emitte- bat, ita ut tunica ejus cum femoralibus mul- toties respergeretur sanguine sacro. Hec Cela- nensis de Sandi, dum in vivis erat, sacris stig- matibus; de quibus, postquam ille obierat, num. 113 ita pergit: Cernere mirabile erat in me- dio manuum & pedum ipsius, NON CLAVORUM QUIDEM PUNCTURAS, SED IPSOS CLAVOS in eis impositos, ex ferri recenti nigredine; ac dex- trum latus sanguine rubricatum.

122 Tres S. Francisci Socii, Leo, Ruffinus & Angelus, in Appendix ad Vitam primum num. 69 & 70 planè consonant his verbis: In carne ejus (dum vivebat) mirabilior apparuit impres- sio stigmatum Domini Jesu Christi, quæ Vir Dei pro posse abscondit usque ad mortem... licet hec penitus celare nequiverit, quin sal- tem familiaribus sociis (è quibus erant certè i- dem Leo & Ruffinus) fuerit manifestum. Sed post felicissimum ejus transitum omnes fratres, qui aderant, & seculares quām plurimi, ma- nifestissimè viderunt corpus suum (id est: ejus) Christi stigmatibus decoratum. Cernebant e- nim in manibus & pedibus ejus, NON QUASI CLAVORUM PUNCTURAS, SED IPSOS CLAVOS, ex ejus carne compositos, & eidem carni in- natos; ferri quoque nigredinem; dexterum ve- rò latus, quasi lanceâ transfixum, verissimi ac manifestissimi vulneris rubra cicatrice erat ob- tractum, quod etiam sacrum sanguinem, dum viveret, sæpe effundebat. Simillima habet A- nonymus in Vita, quam Commentario previo membratim inserui; at solùm hic addam verba S. Bonaventura, qui illo notior est, & au- torita- tis majoris.

Tres Socii & S. Bonaven- tura

E

123 Is in Vita edita num. 193 de vivente Francisco sic fatur: Statim namque in manibus ejus & pedibus apparet coepunt signa cla- vorum, quemadmodum paulò antè in effigie illa viri crucifixi conspexerat. Manus enim & pedes in ipso medio clavis confixi videbantur, clavorum capitibus in interiori parte manuum & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erantque clavorum capita in manibus & pedibus rotun- da & nigra; ipsa verò acumina oblonga, re- torta & repercutta, quæ de ipsa carne surgen- tia carnem reliquam excedebant. Dexterum quoque latus, quasi lanceâ transfixum, rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrum effundens tunicam & femoralia respergebat. Deinde num. 216 & sequenti ea- dem, sed tum exanimati corporis, sigmata ita resert: Cernebantur quidem in membris illis felicibus clavi ex ejus carne virtute divina mi- rificè fabrefacti, sicutque carni eidem innati, quod, dum à parte qualibet premerentur, pro- tinus, quasi nervi continui & duri, ad partem oppositam resultabant.

expressè lo- quuntur de clavis iisdem inheren- tibus.

F

124 Inventa quoque fuit patentiū in ipsius corpore... plaga vulneris lateralis instar vulnerati lateris Salvatoris... Erat autem simili-

C c c c c 3

tudo

non de patu- lis vulneri- bus aut san- guine ma- vanibus, consernitque Alexander IV.

AUCTORE

C. S.

tudo clavorum nigra, quasi ferrum; vulnus autem lateris rubeum, & ad orbicularitatem quandam carnis contractione reductum rosa quædam pulcherrima videbatur: caro verò reliqua... candore nimio renitescens... Cùm igitur in candidissima carne clavi nigrescerent, plaga verò lateris, ut vernans roseus flos, ruberet, mirandum non est, si tam formosa & miraculosa varietas jucunditatem & admirationem contubernibus ingerebat. *Hicce adde & alterum oculatum testem Alexandrum IV in Bulla pro eorum stigmatum confirmatione data anno 1259, inter cetera dicentem: In manibus ejus & pedibus expressa undique similitudo clavorum de subiecto propriæ carnis excrevit, vel de materiæ novæ creationis accrebit &c. deinde post pauca subdit, ut alii, laterale vulnus fluens sanguine. Vides, erudite lector, quām studiosè S. Francisci socius Thomas Celanensis, tres alii ejusdem socii Leo, Ruffinus & Angelus, ac denuo sanctus doctor Bonaventura, ipsius, tam vivi, quām mortui, stigmata describant, consentiantque omnes, laterale illius vulnus, dum ipse viveret, cicatrice rubra obdulsum fuisse, &*

B sepe quidem, non tamen semper, sanguine manasse; & post mortem quoque sanguine rubuisse; dum verò manus pedumque stigmata expoununt, non nisi clavos carnos, duris nervis similes, sed nigrescentes, mediis manibus pedibusque innatos & inharentes memorent, nulla facta de vulneribus aut sanguine defluente mentione.

contrà Relatiōnes passim
hac memora-
rant, de istis
silent.

125 *Contrà in Bauciane epistole exemplari-
bus, excepto uno & altero, tacetur de clavis,
& patula in manibus ac pedibus vulnera, re-
centi sanguine rubentia, à Nicolao V Pontifice,
Cardinale Astorgio, aliisque comitibus conspecta
in omnibus affirmantur. Locum accipe ex recenti-
fione Waddingi. Erat in pedis sancti medio (num
alter pedum, ueste impeditus, dicitur, non fuisse
ab illis visus) foramen cum sanguine ita re-
centi, acsi tunc mucione pes fuisset confosillus;
ac paulò post: Manus similiter perforata, ut
pedes, cernebantur, recentem sanguinem os-
tendentes. Qui hac cum primorum biographo-
rum assertis componere voluerit, non video,
qua alia ratione se expediat, quām dicendo,
clavos, quos idem biographi, si S. Bonaventura
ram ac fortè Anonymum excipias, ipsimet vide-
runt, post primam aut secundam sacri corporis
sepulturam novo miraculo è manibus pedibusque
evanuisse, & in eorundem locis recentia sangu-
nolenta vulnera apparuisse; quod an propter li-
terarum illarum fidem tuendam tutum si dicere,
equus lector judicet. Consentient tamen hic non
solum editiones Rodulphi & Sedulii, quas se-
cūtus Waddingus est, verùm etiam nostra Lu-
xitanica, Oddoniana & alie relationes, que de
viso ab aliis eodem sacro corpore circumferuntur,
exceptis tamen Diola editione Italica, saltem
unâ, & Gallica Santeulii, que clavorum simul
& sanguinolentorum in manibus pedibusque vul-
nerum meminerunt.*

At primis
biographis
favorabiliter
explicatis,

126 *Si solis Thoma Celanensis ac trium So-
ciorum, quorum omnium cerie magna hic est au-
toritas, verbis standum esset, omnino oporteret
dicere, S. Francisci manuum pedumque stigma-
ta non fuisse vulnera, sed clavos iisdem mani-
bus ac pedibus infixos. Primus enim non modo
filet de vulneribus, verùm etiam ea non obscu-
rè negat, sic inquiens: Cernere mirabile erat in
medio manuum & pedum ipsius NON CLAVO-
RUM QUIDEM PUNCTURAS, sed ipsos clavos in*

eis impositos. Nec minus clare eadem negantur. Tres Socii, dum aiunt: Cernebant enim in manibus & pedibus ejus, NON QUASI CLAVORUM PUNCTURAS, sed ipsos clavos &c. *Anonymus in Vita Commentario prævio inserta, illis de clavis ceterisque consentiens, favorabilius loquitur pro vulneribus. Verba ejus habe: Apparebant namque in manibus ejus & pedibus quasi fixu-
ræ clavorum &c; non tamen satis certum appa-
ret, nimirum per fixuras clavorum vulnera clavo-
rum, an ipsos infixos clavos designet; quia, ut
dixi, ipsa manuum pedumque stigmata eodem
prorsus modo, quo Celanensis & Tres Socii, ex-
ponit.*

D

*ex testimonio
Eliae, admis-
tenda sunt
quidem cicat-
rices,*

127 *At minimè dubiè loquitur frater Elias, & ipse quoque certò oculatus testis, in Episto-
la, quam mox à Francisci obitu ad suos Fratres
Minores encyclicam dedit. Sic habet: Non diu
ante mortem Frater & Pater noster (Franci-
scus) apparuit crucifixus, quinque plagas,
qua verè sunt stigmata Christi, portans in cor-
pore suo: nam manus ejus & pedes quasi pun-
cturas clavorum habuerunt ex utraque parte
confixas, RESERVANTES CICATRICES, & cla-
vorum nigredinem ostendentes; latus verò e-
jus lanceatum apparuit, & sèpè sanguinem e-
vaporavit. Ut tam diversa probatissimorum te-
stium asserta concilientur, nihil mihi verisimilius
occurrit, quām quidem Celanensis & Tres Socii
negaverint, visa esse in manibus pedibusque cla-
vorum puncturas, seu per clavos inflida vulnera,
quia pro vulneribus solum supererant cicatrices,
eaque clavorum capitibus atque acuminibus ferè
concreta. Eadem de causa posuit S. Bonaventu-
ra de iisdem vulneribus seu cicatricibus, que
tamen non negavit expresse, altum filuisse.*

*non tamen
patula vul-
nera aut ma-
naria san-
guine.*

128 *Videntur ergò etiam in manibus pedi-
busque S. Francisci primò vulnera, ac deinde
horum cicatrices fuisse; idque ipsum Crucifixo si-
milorem facit, & conformius est tum communi
Catholicorum scriptorum sensui, tum etiam i-
psiusmet Ecclesie, que ad diem xvii Septembris
in Hymno Officii de impressione sacrorum Stigma-
tum in corpore S. Francisci canit:*

*Hac die latus meruit beata vulnera Chri-
sti.*

*Verùm hinc ita admissis, non possunt non ut mi-
nimū vobementer suspecti esse, qui in suprà
dictis relationibꝫ asseverant, se vidisse in S. Fran-
cisci, post mortem juam postque elapsa secula mi-
rabiliter stantis, manibus pedibusque patula &
sanguine manaria vulnera, de clavis verò, nul-
lum faciunt verbum, quos tamen tam ante,
quām post obitum illius in iisdem manibus ac
pedibus maximè ac certè propter vulneribus seu ci-
catricibus, conspicuos fuisse, ex laudatis proba-
tissimis scriptoribꝫ extra omne dubium est. Nec
omnis suspicionis immunes facile videri poterunt
etiam alii, qui cum clavis illis patentia & flu-
entia sanguine vulnera in iisdem à se conspecta
testantur; cùm, ut vidimus, ex primorum bio-
graphorum assertis cum Eliae testimonio collatis
ad summum possit admitti, in demortui Franci-
isci manibus pedibusque simul cum clavis cicatri-
ces vulnerum superfuisse.*

*Oppositorum ex
calceolis ipsi-
us sanguino-
lentis,*

129 *Ut eam suspicionem prorsus amoveat an-
dor Dissertationis Romana, varia profert, que,
ut postulat equitas & veritatis amor, cum le-
ctori communicabo. Primo, inquit, inter alias
sancti Parentis exuvias religiosè in hanc diem
apud nos custodiuntur Assisi calceoli quidam
rudes & lanei, quos memoriâ proditum est,
S. Fran-*

E

F

G

A S. Franciscum adhibuisse pedum stigmatibus contegendi. Hi verò in interiori parte media, facis quondam vulneribus respondentे, hodie-
dum vividum sanguinem exhibent, quo com-
probantur infersi. *Conformis est hac traditio di-*
etis S. Bonaventurae, in Vita edita num. 200
obseruantis, S. Franciscum, ut pedum Stigma
celaret, pedibus incessisse calceatis. Et de san-
guine quidem ex illis effluente nec hic nec alibi
quidquam memorat; at difficilem hunc incessum
fuisse, docet num. 205, ubi zelum ejusdem lu-
candi animas post accepta stigma commendans,
inter alia ait: Faciebat proinde, quoniam pro-
pter excrescentes in pedibus clavos ambulare
non poterat, corpus emortuum per civitates
& castra circumvehi. Satis itaque verisimile est,
per difficilem incessum aliquando è pedibus, sive
apertis fridione cicatricibus, sive aliter distillâse
sanguinem, qui calceolos inficerit; licet hinc
inferre non liceat, ejusdem mannum pedumque
stigmata fuisse vulnera sanguine manantia, dum
ille viveret, multò minus postquam obiit; quod
postremum certè primorum biographorum atque
Elia dictis non congruit.

B
¶ aliquot
minus veter-
rum testimo-
niss.

130 Secundò (ita pergit laudatus auctor in *Dissertatione sua*) libet antiquorum testimonia recitare cum Waddingo ad annum MCCXXIV § XII. Hæc autem sunt ipsa ejus verba, ex Speculo S. Francisci ad medium, ex Pisano conformitate VIII, & ex Antonino collecta. "Circa vulnerum qualitatem præter ea, quæ jam transcriptimus ex Bonaventura, notant alii, plagas has non signa, non cicatrices fuisse, sed patula vulnera & perfossa, perpetuum marantia sanguinem, corporis patentes aper- turas. Ad sanguinem fistendum quotidie alligari debuisse, testatum faciunt, præter alios, Speculum Vitæ S. Francisci, Pisanius & Antoninus, cuius hæc sunt verba: Fratri Leoni soli, tamquam fideliori amico, B. Franciscus sua stigma committebat tangenda, ut novas petiolas, id est, linteola, apponeret, amotis aliis sanguine cruentatis. Nam qualibet die inter clavos mirabiles & carnem reliquam ad tenendum sanguinem, & mitigandum dolorem tales illi petiolas renovabat &c. Hæc Waddingus ex vetustis scriptoribus citatis, quæ procul dubio Baucianarum litterarum sinceritatem mirificè confirmant.

C
non videatur
vinci;

131 Sic est; ita habet Waddingus ex S. Antonini parte 3, tit. 24, cap. 7, § 9, ex Speculo Vitæ S. Francisci, & Pisano in conformitate citata, quæ Antonino & dicti Speculi collectori præluxit, & à qua proinde horum hic pendet auctoritas. At quam exigua hec sit, tum alibi diximus, tum etiam ex hoc ipso loco licet colligere, dum non solum Thoma Celanensis San-
Eloque Bonaventure ignota narrat, verùm etiam Tribus Sociis, qui, cùm eorum unus fuerit Leo, non poterant eo, quo fecerunt, modo de S. Francisci pedum stigmatibus scribere, si vera essent, quæ ejusdem Leonis in applicandis fistendo san-
guini linteolis quotidiano obsequio Pisanius nar-
rat. Et fuisse sane etiam peculiaris ratio obse-
quium illud non siliendi, ad commendandum sci-
licet Francisci studium patiendi; ait enim Pi-
sanus, consentiuntque laudatum Speculum & S.
Antoninus, predicta linteola à Leone singulis hebdomadum diebus renovata fuisse, excepto die Jovis de fero & per totum diem Veneris, in quo nullum remedium volebat apponi, ut a-

more Christi, eo die crucifixi, cum ipso pen-
dret.

AUCTORE

C. S.

neque ex
quodam Bo-
naventura
loco,

132 Bonaventuram velut pro sua opinione et iam stantem laudat idem auctor Dissertationis Ro-
manæ, sic differens: At nec ipse Bonaventura minimū illis (qui patentia & recenti sanguine fluenter vulnera in manibus pedibusque S. Fran-
cisci agnoscunt) adversatur; non enim à supe-
rioribus discrepat, dum sedulò ipsius verba perpendantur. Nam in Legenda Minoru, in le-
ctione sextæ diei hæc habet: "Dextrum quo-
que latus quasi lancea transfixum, rubra ci-
catrice obductum erat, quod sæpe sanguine
nem sacrum effundens, tunicam & fœmora-
lia in tanta copia respergebat, ut postmo-
dum fratres, ea lavantes pro tempore, in-
dubitanter adverterent, QUOD, SICUT IN MA-
NIBUS ET PEDIBUS, SIC ET IN LATERE, Fa-
mulus Domini expressè haberet impressam
similitudinem Crucifixi. Hæc sanctus do-
ctor. Quis hinc non videat, sole ipso clariss.,
patentia vulnera & sanguinem, ut in latere,
sic & in manibus ac pedibus? A sanguine ef-
fuso è lateris vulnera fratres illi similitudinem
Crucifixi, in manibus ac pedibus quæ patebat,
& quam exploraverant, indubitanter cognove-
runt. Igitur & nos eadem similitudinis vi & ar-
gumentatione indubitanter etiam animadvertis-
imus, quod, quemadmodum similitudo Cru-
cifixi in latere revera vulnus patens ac sanguine
fundens erat, teste D. Bonaventura, sic,
teste profrus eodem, similitudo eadem Cru-
cifixi in Francisci pedibus atque manibus, vul-
nus similiter patens, & sanguinem similiter fun-
dens, omnino esse debuit, ac te ipsa fuit.

E

133 Quid enim illud: Indubitanter adver-
tere Crucifixi similitudinem è sanguine lateris
in similitudinem similitudinis manuum ac pe-
dum, si pedes vulnerati non fuissent, & sanguine
non depluisserent? Si soli clavi, pedibus mani-
busque confixi nullo cruore ac vulnera to-
tam Crucifixi similitudinem in manibus pedi-
busque ferebant, igitur sanguis è latere demis-
sus & vulnera similitudinem quidem Crucifi-
xi, ac verò etiam similiorem, conficiebat; sed
longè ac profrus aliam à pedum manuumque
similitudine: hæc enim erat clavorum tantum,
incruenta ac invulnerata; illa verò vulnerata
ac cruenta, & destituta clavo. Quo pacto i-
gitur similitudo lateris, sicut similitudo manuum
ac pedum, fuisset? Quid evidentius? Et hæc
quidem Sancti doctoris ejusdem ac sociorum S.
Francisci argumento. Hæc ille, quæ si sint evi-
dencia & ipso sole clariora, fateor, me in media
luce cecire.

F

134 Teste Bonaventura (nam Socii ista non
habent) laudat fratres quia in Sancti manibus ac
pedibus similitudinem Christi, clavis cruci affi-
xi, exploraverant, deinde ex deprehensiō in tu-
nica & femoralibus copioso sanguine, indubitante
adverterunt, illum etiam quintum Christi
Crucifixi signum, vulnus scilicet lateris, quod
numquam quidem viderant, sed ex quo sanguine
nem illum fluxisse, merito statuebant, in suo cor-
pore portare. Nusquam verò dixit sanctus doctor,
eosdem fratres Crucifixi similitudinem è sanguine
lateris in similitudinem similitudinis manu-
um ac pedum adverteisse; sed, sicut cognove-
rant, sanctum Patrem suum per infixos mani-
bus pedibusque clavos similitudinem Christi cru-
cifixi preferre, ita ex comperto in tunica & fe-
mora-

utrimque ab-
legatis

AUCTORE

C. S.

expeditur.

moralibus cruore certò didicisse, eundem per vulnus laterale etiam similitudinem Christi lateris, in cruce lanceâ transfixi, gessisse.

135 At enim sic fuerit alia similitudo in latere, alia in manibus pedibusque. Sit ita: nam hi similitudinem Christi, cruci clavis affixi, ac simul clavorum, quibus fuit confixus, exhibuerunt; istud vero similitudinem transfixi lateris, non lancee, quâ fuit transfixum. Sunt quidem hec diversa signa, sed tamen suo quaque modo ad Crucifixi imaginem spectantia. Nimirum sancti doctoris argumentatio non statuit similitudinem signorum cum signis, sed ex signis similitudinem Domini Crucifixi. Ponamus tantisper, Franciscum manus pedesque suos eo, quo Bonaventura superius descripsit, modo clavis sic transfixos habuisse, ut nullum in iis vulnus sanguine manans, vel etiam proorsus nullum vulnus in iisdem apparuerit. Hi pedes manusque sic transfixi certè aliquam similitudinem prætulissent Christi, per manus ac pedes clavis cruci affixi. Hac similitudine jam explorata, quidni meritò poterant fratres ex sanguine in tunicam & femoralia defuso etiam alteram illius cum Christo crucifixo similitudinem, in vulnerato scilicet latere, indebitanter advertere, quod Bonaventura argumentum unicè exigere videatur. Ceterum meminerit lector, me ex Eliae testimonio præter clavos etiam cicatrices in manibus & pedibus admittere.

136 Modò aliud ejusdem auctoris in Dissertatione argumentum audiamus. Adhæc (aut) aliud instat petitum ex ipsa re. Ex adverso si stimate, patentia vulnera & sanguinem sacris Francisci stigmatibus (in manibus ac pedibus) denegante, radicitus evertitur mysterium impressionis sacrorum stigmatum, & expressa Crucifixi similitudo in S. Francisci corpore. Præcipuum atque necessarium mysterii ac similitudinis fundamentum sunt vulnera tantum & sanguis: hæc enim erant intima, inhærentia ac propria in Christi corpore; hæc item sola è cruce jam depositum habebat; cætera extranea proorsus Christi corpori fuerunt. Franciscus ergo, qui vivens ac moriens, atque etiam post ipsam mortem, omnibus vetustissimis biographiis consentientibus, Christi similitudinem in suo corpore prætulit, jam verè nullam habuisse convinceretur, si non jam ipsi vulnerato & cruentato Christi corpori, sed potius corporibus Christi corporis extraneis, ut clavi erant, similitudinem retulisset: & si Christi corpori, jam defuncto atque è cruce deposito, Francisci stigmatatum corpus conferendum fuisset, dis-similitudinem potius omnem ac disformitatem redoluisset, & nullo modo Christi corpori assimilandum etiam post mortem veniret.

137 Præterea absurdæ dicendæ forent appellations atque voces significandis Francisci stigmatibus à vetustis, mediis, novissimis scriptoribus omnibus adhibitæ. Passim enim omnes PLAGARUM AC VULNERUM nomine ea vocant, ac tandem ipso STIGMATUM, quo & nos uti-nur, vocabulo; nam & alia non sunt; & Ecclesia ipsa sacrorum STIGMATUM festum cele-brat ac nominat, & in hymno canit: MERUIT BEATA VULNERA CHRISTI. Modò soli clavi manibus pedibusque innati & infixi, plagæ, vulnera, stigmata re ipsa non sunt; CLAVATI-ONEM potius, ut ita dicamus, quâ STIGMA-TATIONEM appellare rem hanc deberemus;

Alia argu-
menta à si-
militudine
Crucifixi,& appella-
tione stigma-
tum potius

quæ procul dubio absurditatem atque stultitiam sapiunt. Nunc ad bac quid reponi possit, pro more ac munere nostro obseruemus.

D

examina-
tur.

138 In primis; si præcipuum atque neces-sarium mysterii ac similitudinis fundamentum sunt vulnera tantum ac sanguis; si sine his per-manentibus, in manibus ac pedibus, Francisci corpus, tam ante, quam post mortem, nullam habuit tam Christi corpore similitudinem; fateri necesse est, Thomam Celanensem, Tres Socios, S. Bonaventuram & Eliam, dum Francisci cor-pus sacro Christi corpori simile exhibere volue-runt, prorsus dissimile & nullo modo assimila-dum descripsisse: horum enim sex scriptorum nullus de parentibus vulneribus & sanguine in manibus pedibusque meminit, sed quinque pri-mi clavos tantum in iisdem membris memorant, quibus sextus addidit, non vulnera, sed solas cicatrices. Fuerunt quidem clavi corpora sacro Christi corpori extranea, id est, ad illud non pertinebant; sed pertinebant tamen ad crucifi-xionem, cuius similitudinem Franciscus per illos in manibus pedibusque suis praeferebat, & qui-dem expressius, quam per sola vulnera & san-guinem. Non igitur per illos dici debet Franci-scus corporibus, Christi corpori extraneis potius, quam Christo crucifixo similis fuisse. Non enim videbatur Francisci corpus esse clavi, sed clavi transfixum, ut clavis transfixum fuit cor-pus Christi.

E

139 Quod additur de disformitate inter Fran-cisci corpus corporisque Christi, jam de cruce de-positum, nihil urget; aut enim illud huic satis simile fecerunt cicatrices cum clavis, aut, si quis omnimodam conformitatem inter illa adstru-ere velit, is contra omnium antiquiorum fidem negare debebit, Francicui, seu viquum seu de-fundum, manus pedesque suos confixos clavis habuisse, qui certè in Christi è cruce deposito corpore non remanserunt, atque adeò saltem banc inter utrumque corpus disformitatem debebit admittere. Ex dictis etiam patet responsum ad argumentum à vocabulis in appellatione S. Francisci stigmatum usitatis. Laterale stigma verè vulnus fuit & sepe sanguine manavit; non tamen semper, nam etiam tam ante, quam post Sancti mortem obdulsum fuit cicatrice, ut supra demonstratum est ex probatissimis biographiis, quo-rum quoque nullus afferit, innitite, ex illo post Sancti obitum aliquid sanguinis fluxisse. Manu-um pedumque signa stigmata dici possunt & pla-gæ & vulnera, vel, quia in ipsa stigmatum im-pressione talia verè fuerunt, quod fatis esset, ut de illo cani posset: Hac die latus meruit beata vulnera Christi; vel quia cicatrices vulnerum loco in eis apparebant. Verum illa, dum Sanctus vi-veret, nedum post obitum, fuisse ac permanuisse patula vulnera, sanguine manantia, nec ullus landatorum biographorum afferuit, nec cum eorumdem dictis verisimili modo mihi videtur posse componi.

F

140 Quia tamen summum cuique est judicium, ex quibus subjungo hic ex eadem Dissertatione conclusio-nem auctoris, ut statuat aequus lector, recte, an secus, se habeat. Ut publicas ergo Ecclesiæ voces, biographorum atque scriptorum me-morias, extantia monumenta rei, ipsum sacro-rum stigmatum mysterium, ac recitatas tan-dem nostrorum testium Relationes uni penitus formæ reddamus; hoc nobis afferendum sta-tuimus. Clavos pedibus manibusque innatos,

ex quibus
omnibus ju-
dices lector,

xx-

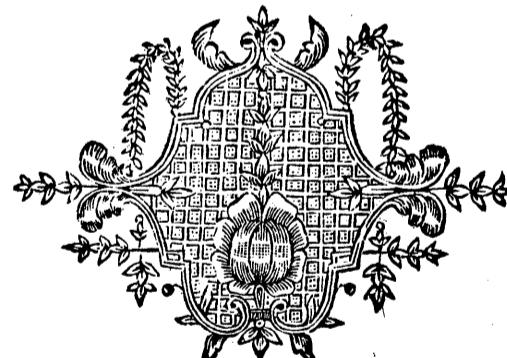
A resultantes ac carnem excedentes afferimus: ipsis autem patentia vulnera, æquè ac in latere, & sanguinem manantia superaddimus. Sic tradita omnia atque scripta componimus, & expressam Christi crucifixi similitudinem perficimus. Hoc verò est inter lateris vulnera & alia discrimen, quod laterale vulnera aliud inhærens non habuit, ut in latere Christi contigit (nam lancea, quæ Christi latus transfixit, jam non in latere ipso constitit, ut in manibus & pedibus clavi). Huic ergo vulneri repræsentando nihil erat præter vulnera & sanguinem adjiciendum) vulnera verò reliqua, ut Christi vulnerum integrum referrent imaginem, & clavos simul inhærentes, & oppositam in partem resultantes, & vulnera item & sanguinem, clavorum socia & effectus, mirabiliter quidem, sed proorsus veraciter, retinuerunt.

*an firma sit
pro vulneri-
bus sanguine
manibus*

B 141 Sanguinis etiam discrimen non in rei veritate atque existentia, sed in rei modo ac quantitate fuit. Laterale enim vulnera effusius atque frequenter, alia verò paulatim atque guttatum, cruentum emittebant. Tandem laterale vulnera, quoad vixit sanctus Parens, pro viribus occuluit, neque petiolas illi contegendo applicavit, sed corii frustum, quod inventum post mortem hue usque asservatur inter sacri nostri conventus Assisiensis reliquias, solemnique supplicatione circumfertur in die festo sanctorum stigmatum. Quod adeò illi cessit, ut illius familiarissimi (duos tressa excipiunt Thomas Celanensis & S. Bonaventura in Vitis editis, hic num. 201, ille 95) numquam illud viderint, nec nisi conjecturis ex lotis vestibus intellexerint, & quām plurimi, inter quos ipse Gregorius IX, ut apud Waddingum, de illius existentia subdubitaverint; nec demum umquam clarior illius percerebuerit fama, nisi post mortem.

*Laudati scri-
ptoris con-
clusio.*

C 142 Pedum verò manuumque stigmata, quantumvis veste calceisque sedulò à sancto Viro obvoluta, in propatulo tamen erant, ac latè pervagata per orbem; quæ causa fuit primævis historiographis de lateralì potius obscuriori multisque incomerto vulnera diligenter enucleatiisque differere, quām de vulgatissimis manutum pedumque vulneribus. *Hec ille, de quibus atque ante à me contrà allegatis judicium penes lectorem sit; atque ulterius statuat, meritō an immerito suspecti esse possint testes, tum qui in S. Francisci, post mortem mirabiliter stant, manibus pedibusque manantia sanguine vulnera, nulla facta de clavis mentione, tum qui & hos & illa à se conspecta profitentur.*

S IX. Quid censendum videatur de sancti corporis visitaione, à Francisco Sfortia, Mediolanensium duce, facta: quid de inscriptione sepulcrali, ac visitationibus, Gregorio IX Papæ attributis.

F Requierer laudatus laudandusque eruditus auctor Dissertationis Romana Rugilus Territum, inquit, sacri corporis stantis & incorrupti ratum experimentum Francisco Sfortiae, Mediolanensium duci, concedimus. Hic autem uno Waddingi testimonio contenti sumus. Waddingi locus, quem unicum laudat, habetur in editione, quā utor, ad annum Christi 1457, num. 57, ubi Annalista loquens de comitiis generalibus, eodem anno Mediolani celebratis, annotavit sequentia: Utraque comitia, tam Conventualium, quām Observantium, beneficē prosecutus est prædictus dux Francisco Sfortia. Ad Conventuales sæpe declinabat, & sumptus exhibuit ferè universos. In cubiculo Ministri generalis familiariter conversatus, præsentibus Gabriele de Licio, provinciæ Januæ Ministro, Gabriele altero, Ministro Terræ Sanctæ, ducis confessario, & Roberto Licensi, propter concionum excellentiam eidem charissimo, affectuosis verbis dixit, se Religioni semper additissimum, sed multò magis ab illo tempore, quo in Piceno diuturnum illud & varium gerebat bellum; eaque prævaluuisse apud guardianum Assisiensem, eti valde reluctans, autoritate, ut nocte intempesta ad ecclesiam subterraneam secreto cuniculo duxerit, & ad beneplacitum corpus permiserit venerandum.

144 Hec Waddingi verba sic excipit lauda-
tus Rugilus: Ex hac compendiosa narratione Sfortianæ visitationis hoc unum habemus, nimirum illud (S. Francisci corpus) servari in loco subterraneo, ad quem per cuniculum descenditur: prodigiosi verò situs altum silentium. At validissimè infertur: cur enim exinde dux magis Religioni additus? Cur guardianus valde reluctans? Cur nocte intempesta? Cur tantus ardor videndi? Quæ tanta gratia visi? Sic ille regitat. At ponamus paulisper, testimonium istud verè certoque ducis Sfortiae esse; ponamus simul, quod adverse opinionis assertores contendunt, S. Francisci corpus dudum in ossa & cineres resolutum esse, neque umquam aliter à Sfortia existimat; addamus illud sic resolutum in ecclesia subterranea vel crypta, non nisi per cuniculos adeunda, securius servandi gratiâ tunc jacuisse, utque furto minus pateret, nemini solleisse ostendi; cur, queso, laudatus princeps non facilè potuerit vehementer desiderasse videre sacras illas exuvias Viri, sanctitate ac miraculis toto orbe celeberrimi, siue pecularis patroni, cuius scilicet nomine Franciscus vocabatur? Quid tantopere etiam mirum, si guardianus, non nisi reluctatus, ac intempesta nocte, ut sacer ille thesaurus, & locus ipse thesauri manerent

D d d d d

secre-

E

*narrasse in
comitiis Me-
diolanensi-
bus;*

F

- AUCTORE secretiores, insolitum istud ei concessisset beneficium, hicque exinde etiam Ordini Minorum factus fuisset addic̄tior? Verūm hec sc̄lūm dicta sunt, si de dato Francisci Sfortiae testimonio fuisse constet.
- C. S. 145 Solus Waddingus pro illo laudatur in dicta Dissertatione Ruggli; Waddingus autem neminem laudat, nec hoc in loco, nec ad annum 1230, num. 4, quōd letorem remittit in margine; ut videatur hic primus esse, qui Sfortiam visitationem vulgaverit; bona quidem, ut dubitandum non est, fide: at ex quo monumento, quo vade? Edidit verò illo primum Annalium suorum volumen anno 1625; id est, annis 168, postquam Mediolanensis dux ista narrasset. Qui post Waddingum scriptit, Michaēl à Purificatione, teste Gabriele in Dissertatione sua, eamdem visitationem anno 1446 innexuit, atque, eam à supra laudato Roberto Liciensi, dum jam esset episcopus Aquinas, anno 1467 Romae expositam fuisse, qualē ab eodem duce Sfortia audierat. Contrā laudatus Gabriele ex Waddingo observat, Robertum Liciensem citato anno nondum fuisse episcopum Aquinatem, sed multò serius ad eam sedem pervenisse; deinde probare nistitur, visitationem, de qua agimus, nec à dicto Mediolanensium duce tempore comitiorum generalium anni 1457 narratam fuisse, nec à Roberto Liciensi relatam Roma. Argumenta, quibus id probari existimat, quia verbosiora sunt, compendiosè exponam.
- B 146 Si Sfortia, visum à se incorruptum atque in pedes tam mirabiliter erectum S. Francisci corpus, coram tribus predictis patribus Conventualibus narrasset in comitiis generalibus Mediolanensisbus, hanc dubiè ea res innotisset patribus, qui ad eadem comitia convenerant, & ab his deinde in suas provincias reversi, velut toti Ordini Minorum perhororifica per totum terrarum orbem perulgata fuisse. Qua igitur verisimili ratione factum putabatur, ut nullus illius temporis scriptor de eadem meminerit? Quindecim annis post dicta comitia Mediolanensis, seu anno 1472, Conventuales rursum sua generalia comitia celebrarunt Ferrariae, ex quibus eodem anno libellum supplicem obtulerunt Sixto IV summo Pontifici adversus nonnullos, qui S. Catharinam Senensem quinque Christi stigmata appingi fecerant, eique verius, quam S. Francisco, collata fuisse, dicitabant. Hinc in rem suam denō sic ratio-
cinatus est Gabriele. Tam exigo quindecim annorum intervallo excidisse memoria non poterat narratio ducis Sfortia, quin saltem aliqui Patrum capituli Ferrariensis (quorum etiam nonnullos Mediolanensisbus comitis interfuisse, verissimum est) illius recordarentur. Pronum ergo erat, ut Ferrariensis capituli generalis Patres in illo libello suo supplice nuperum ducis Sfortia de viso sacro corpore testimonium laudarent, ex eoque, si opus esset, provocarent ad faciendum experimentum, quo nulla ratio esse poterat validior.
- C 147 Quamvis autem libellum illum supplicem non viderit Gabriele, nullam tamen in eo factam esse de testimonio Sfortiano, aut sacri corporis ad ea usque tempora perseverante prodigio mentionem, colligit ex binis laudati Sixti IV bullis hoc super re editis, quas exhibet Waddingus ad annum 1472, num. 63 & sequenti. Prioris initium est: Spectat ad Romani Pontificis prudentiam, eaque data notatur anno Dominicæ Incarnationis 1472, VIII Idus Septembri, &
- D rem, de qua agimus, his verbis exponit: Pro parte dilectorum filiorum Zaneti de Utino, generalis Ministri, & capitulo generalis Ordinis Fratrum Minorum, in civitate nostra Ferrarensi præterito festo Pentecostes celebrati, nobis exhibita petitio continebat, quod, licet B. Franciscus, antequam spiritum cælo redderet, sacra stigmata Christi per biennium in suo corpore portaverit, à multis visa & palpata fuerint, & in sua morte omnibus videre volentibus patuerint, multisque miraculis tam in vita, quam in morte & post mortem claruerit, tamen non licuit Fratribus sui Ordinis ipsum S. Franciscum cum stigmatibus sacris facere depingi, aut in prædicationibus publicare, donec placuit S. Sedi Apostolicæ ipsa stigmata approbare, & licentiam ac consensum benignè concedere; sicut per litteras Apostolicas diverorum summorum Pontificum eidem Religioni concessas patet.
- E 148 Nihilominus paucis annis citra nonnulli Religiosi quasdam Sanctas, & maximè S. Catharinam de Senis, in regionibus ultramontanis & diversis aliis partibus sine consensu & approbatione dictæ Sedis, ut creditur, sine rei veritate, cum stigmatibus Christi ad instar B. Francisci depingunt, & in publicis prædicationibus asserunt, eadem S. Catharinam à Christo recepisse, & verius, quam ipse B. Franciscus, in præjudicium veritatis & honoris prælibatae Sedis, ac in derisum multorum populorum &c. Tum vetat Pontifex, ne quis deinceps absque Sedi Apostolica licentia, S. Catharinam Senensem prædictis stigmatis insignitam fuisse, prædicet, pingue, aut pingi faciat, ac jubet, omnes illius picturas, quibus eadem stigmata applicata fuerant, infra unias anni spatium à publicatione earundem litterarum anferri. Per alteram bullam, qua incipit: Licet, dum militans in terris Ecclesia, signataque est anno Incarnationis Dominicæ 1475, Sextus prioris balle sua exectionem urget, variasque penas intentat non obtemperaturis. De Francisco eadem ferè, qua supra dixerat, repetit, ac disertè rursum dicit, fuisse, qui in publicis prædicationibus ad populum asserebant, Sanctam ipsam (Catharinam Senensem) stigmata hujusmodi à Christo recepisse, & de illis clariū, quam de præfati S. Francisci stigmatibus apparere.
- F 149 Hujus controversia progressus & finis non parē regunt dubio: tare:
- videri possunt apud Waddingum ibidem; quod autem ad propositum nostrum spectat, nemo, opinor, diffitebitur, ad refellenda duo ista asserta, nimurum S. Catharinam Senensem verius, quam S. Franciscum, stigmatibus à Christo insignitam fuisse, ac de ejusdem virginis stigmatibus CLARIUS, quam de præfati S. Francisci stigmatibus apparere; ad hac, inquam, refellenda validissimum futurum fuisse argumentum, si laudati Patres generalis capituli Ferrariensis pro S. Francisci stigmatibus vendicandis veterum, qui ea viderant, testimoniis summorumque Pontificum litteris addidissent ipsum ejusdem sacri corporis miraculum, tunc quoque temporis, instar vivi, in pedes erecti stantis, & stigmata illa jam tum tertio seculo in incorruptis membris suis exhibentis; idque sepe dicto Mediolanensium ducis testimonio confirmâsent. Fateor equidem, libellus ille supplex ad manus Gabrieles measque non pervenit; at, cùm Sextus IV in præmissis bullis suis, quid ille continuerit, exponens,

so, à cuius posteris illud acepit. Tum ipsum **AUCTORE**
recitat epitaphium hoc modo :

C. S.

V. S. C. A.

Francisci Romani.

Celsa humilitate conspicui

Christiani orbis fulcimenti

Ecclesiæ reparatoris.

Corpori nec viventi nec mortuo

Christi crucifixi plagarum

Clavorumque insignibus admirando

Papa novæ fœtuaræ collacrymans

Lætitians & exultans

Jussu, manu, munificentia posuit

Anno Domini MCCCXXVIII.

xvi Kalendas Augusti.

Ante obitum mortuus post obitum

Vivus.

Litterarum quatuor capitalium (*sic subdit Waddingus*) ille sensus: **VIRO SERAPHICO, CATHOLICO, APOSTOLICO.** Dicitur autem Franciscus ROMANUS, vel ex summa obedientia & pietate erga Sedem & fidem Romanam, vel quia Assumptio Romanæ est ditionis. *Mitto hanc insolitam interpretationem, & ad cetera progedior.*

E

153 Raymundus Missorius in Dissertatione sua Ms., jam alias laudata, existimavit, dici posse primam maximamque epitaphii partem à Gregorio IX Pontifice positam esse anno 1228, quo scilicet is Franciscum sanctorum confessorum catalogo Assisi solenniter adscriptum; alteram vero: Ante obitum mortuus, post obitum vivus, ab eodem Pontifice adjectam esse anno 1234. Et quia Missorius creditit, corpus illud anno 1228 in sua arca jacens repertum fuisset incorruptum & integrum, suisque sacris stigmatibus insignitum, putavit, id est in prima epitaphii parte legi: Corpori, nec viventi, nec mortuo; in secunda vero: Post obitum vivus; quia censuit, idem corpus in secunda visitatione anno 1234 ab eodem Gregorio conspectum esse, velut vivum in suos erectum pedes &c. Si hac ita essent, dicendum esset suppedaneum illud cum maxima inscriptionis parte primò positum fuisse in ecclesia S. Georgii, ubi sacrum corpus usque ad annum 1230 in sua arca jacuit, atque inde hoc anno simul cum corpore & arca ad suburbanam S. Franciso dicatum basilicam fuisse translatum, si in hac epitaphium illud comes ducis Sfortiae descriperit. Verum, quid de gemina illa per Gregorium IX facta corporis inspectione censendum videatur, inquiramus.

F

154 Nititur hac auctore synchroно, Alberto firmari ne abbatе Stadensis, in cuius Chronico ad annum 1228 sic legitur: Papa Gregorius, veniens Assumptum, canonizavit ibi... B. Franciscum. Tum inter alia canonizationis solemnia dicitur: Papa de folio descendit, & cum Cardinalibus sanctum corpus levavit de tumba. Premiserat etiam ibidem Stadensis in serie Romanorum Pontificum de eodem Gregorio ista: Hic beatum Franciscum canonizavit, & in die B. Urbani Papæ de tumulo levavit. Non additur quidem hic annus, sed, ut hac corporis elevatio diversa videri possit ab ea, quam in canonizatione factam ait, suadet adjectus dies B. Urbani Papæ; is enim concurredit cum die xxv Maii; canonizatio autem S. Francisci facta est die xvi Julii. Ex hisce igitur Alberti Stadensis locis gemina illa Gregorio IX adscribitur visitatio. Vintamen synchronus is scriptor sit, à loco rei gesta

D d d d d 2

remo-

A de miraculo isto alium fileat, minimè incepit binc colligi potest, nec in eodem libello supplici de eodem miraculo factam fuisse mentionem.

150 Quorsum autem hoc Patrum Ferrarensis capiunt de re tam memorabili, tantique principis confirmata testimonio silentium, etiam tum temporis, eaque in controversia, ad quam terminandam nihil erat opportunius, quam eam memorare? Fortasse illius causam allegabunt aliqui secretum Ordinis servandi (de qua infra pluribus) religionem. Sed unde igitur visitationis Sfortiane notitia ad Waddingum pervenit? Scio, Michaelm à Purificatione, qui aliquot annis post Waddingum scripsit, in suo Opere, mihi cetera ignoto, part. 2, træst. 5, cap. 2, teste Gabrieles, afferuisse, Robertum Liciensem, num. 143 memoratum, omnia, qua de eadem visitatione ex ipsis ducis Sfortia ore anno 1457 Mediolani audierat, anno 1467 Roma enarrasse. Hinc suspicari quis posset, ea, qua Waddingus sine teste supra memoravit, ex ejusdem Roberti testimonio mandasse. Sed occurrit hic Gabriel, ex ipsiusmet Roberti Sermonibus constare affirmans, sacri corporis visitationem, duci Sfortia attributam, nondum notam fuisse Roberto anno 1461, ideoque nec illi anno 1457, quo Mediolanensis comitia habita fuere, ab eodem principe narratam. Rationem, quâ id confici putat, breviter accipe.

151 Robertus ille in Sermone de Sanctis septuagesimo, de S. Catharina Senensi habito, postquam hac à Pio secundo Papa sanctorum virginum catalogo anno 1461 fuerat adscripta, arguens eos, qui hanc virginem veluti stigmata à Christo recipientem pingi fecerant, ut eam hac in parte cum Francisco aequaliter laudansque alium sermonem suum ordine quadragesimum quartum, ad probanda ejusdem Sancti stigmata memorat, hac ab illo duos ante obitum annos continuos circumdata, tam ante, quam post obitum à viris gravissimis visu tamenque explorata, ac denique à summis Pontificibus Gregorio IX, Alessandro IV, Benedicto, Nicolao aliisque approbata fuisse; de visitatione vero per Franciscum Sfortiam facta non meminist, nec ait, eudem stigmata in Sancti corpore ad sua usque tempora perseverare, aut à quopiam, postquam illud in ecclesiam suam illatum est, visa fuisse. Quod sane silentium quis satis miretur, si visitationem Sfortianam ex ipsis ducis ore paucis ante annis Mediolani intellexerit. Porro, sermonem illum sepius agendum scriptum esse post comititia Mediolanensis anni 1457, ex eo arguit, quod Robertus ipse in eodem sermone dicat, se Roma fuisse anno 1461, quo Catharina Senensis inter Sanctas relata fuit. Hec fere, sed multò prolixius Gabriel, qua ego, quia laudatum ab illo Opus Roberti Liciensis non habeo, ex illius fide recitavi. Ejusdem Roberti elogium & elenchem Operum, inter qua Sermones de Sanctis reponuntur, habes apud Waddingum in Scriptoribus Ordinis Minorum, ubi dicitur Robertus Carraciolum, Lycii, Neapolitani regni urbis, natus.

152 Rugilus in Dissertatione sua pro eadem visitatione præterea profert epitaphium ex Waddingo ad annum 1230, ubi num. 6 Annalistæ de eodem sic prefatus est: Addo hic item sepulchri, seu suppedanei lapidis epitaphium, exscriptum à quodam ducis Mediolanensis, Francisci Sfortiae, comite, delubrum hoc subingressum Octobris Tomus II.

AUCTORE remotior duplarem h̄ic commisi errorem: alterum elevationem corporis S. Francisci ē tumba sua in canonizatione illius adscribendo Gregorio: alterum ejusdem corporis cum sua arca translationem de ejusdem ē tumba elevatione interpretando, & hoc quaque Gregorio, velut rei gesta praesenti, attribuendo.

D 155 Hac satis multis alibi differni, quām ut in quibus duas corporis elevationes, necesse patet plura h̄ic addere. Ad his Commentariorum meum praviam § xxx à num. 680, ubi ista probata reperies, intelligesque, in canonizazione, que die xvi Julii anni 1228 p̄eraclia est, corpus S. Francisci non fuisse tumba sublatum: ex iis vero, qua deinde § xxxii dicta sunt, Gregorium IX Pontificem, qui Ecclesia tunc praeerat, in translatione ejusdem sancti corporis, anno 1230 die xxv mensis Maii, S. Urbano Pape & martyris sacro, solenniter facta, non fuisse presentem. Ceterū, eti⁹ constaret de veritate assertorum Stadenis, non properea consequens esset, S. Francisci corpus, quo de agimus, tum temporis incorruptum aut in pedes erectum à Gregorio IX Papa fuisse repertum, nisi verba Stadenis consideranti manifestum fiet.

B Tranquie visitationem, sive harum ultima usque in annum 1234, sive etiam in annum 1235, si alteri præplacet, differatur, non inepie præterea impugnat Gabriel ex tribus ejusdem Pontificis litteris, ad confirmanda sacra Francisci stigmata anno 1237 datis, relatisque ad eundem annum apud Waddingum, & apud nos etiam partim in Commentarii prævii § xxxv.

C 156 In his tribus litteris nistur Gregorius aliunde non verisimiles, sicut Gregorio adscribuntur. veritatem stigmatum S. Francisci omnibus persuadere, quique eam negabant, acriter reprehendit, utque persuadeat, in prima & tertia assertit, eamdem per testes fide dignissimos, & miraculi tanti conscos probatam esse; at numquam semetipsum velut oculatum testem laudat; quid utique facturus fuisse videtur, si ipsem ab annis novem illa ipsa stigma in jacente corpore incorrupto, ac dennō à biennio tricennio in eodem pariter incorruptio, novoque præterea miraculo in pedes eretto stante, contemplatus fuisse. Illustrat hoc Gabriel, exemplo Alexandri IV Pape, qui cùm eadem stigma in vivente Francisco olim deprehendisset, non modo hoc in publica concione ad populam professus est, ut Bonaventura in Vita edita cap. 13 testatur, verū etiam in Apostolicis litteris, quas de eodem argumento anno 1255 ad universos Ecclesias prælatos dedit, non dubitavit memorare his verbis: Sanè de præfato Sancto (Francisco) hæc (stigmata) certius afferentes, indoctas fabulas, seu vanæ inventionis deliramenta, non sequimur; cùm ea nobis dudum nota fecerit plenior fides rerum, quando videlicet in minoribus constituti, Confessoris ejusdem familiarem munere divino meruius habere notitiam.

E 157 Redeamus ad epitaphium, si forte ex eo melius constet de visitatione Gregorio attributa. Quid de illius auctoritate senserit Raymundus Missorius, candidè indicavi, Fator, inquiens, harumce inscriptionum nihil nos certi habere præter famam; neque enim, quod viderim, apud quempiam veterum scriptorum illas offendit; verūtamen, cùm jam vulgo apud nostrates efferantur; cùm initio præsertim pateret aditus (scilicet ad locum, ubi S. Francisci corpus servatur) nil factu facilius fuit, quām illas exquirere, quemadmodū à quodam ducis Mediolanensis, Francisci Sfortiae, comite delu-

brum hoc subingresso, exscriptas sibi ab ejus posteris traditas, testatur Waddingus ad annum mcccxxx, num. vi. Hac Missorius, quæ n̄ epiaphio veteribus scriptoribus ignoto satis pondēris afferre possent, duo erant probanda; paucis se scilicet olim ad sacram Francisci corpus accessum; & Franciscum Sfortiam ad illud videntem reipsa fuisse admisum; de quōrum postremo querimus; primum autem minimè certum esse, ex infrā dicendis apparebit. Interim, si accessus ad illud initio patuerit, assentior Missorius, facile potuisse inquire, si qua esset eo loci inscriptio; sed tanto magis miror, repertum ibidem epitaphium tam singulare, & à summo Pontifice Gregorio IX positum, non fuisse ab uno saltem alio certiori teste descriptum, nec nisi ab herede ignoti illius, qui ducem Sfortiam illuc comitatus fuisse (nescio an vere) dicitur, ad nos pervenisse.

F 158 Romanae Patrum Conventualium Discriptionis auctor Rugilus, præfatus, sese eamdem inscriptionem neque mordicūs tueri, neque valde despicere, post aliquot lineos eccl̄ sic ordinatur vendicare: Ut fides his detrahatur, alterum è duobus, æquè summè improbabilibus necessum erit admittere: vel enim Waddingus fide libensque mentitus est, cùm asseruit, ea se ab herede illo Sfortiani ducis socii accepte; vel heres iste circulator aliquis fuit, ludumque lusit indignum, Waddingo diligentissimo irridendo. Quis vero hæc gratis assumat, nisi malignus ac demens infontium calumpniator? Tantum numquam demeritus est Waddingus, ut inter turpissimos audacissimosque impostores amandetur, aut nihil advertere posse credatur, quid, vel à quo relata, recipere. Deinde cui bono? Quid heredi illi (quem probum & minimè vulgarem ab ipsa posteritatis conditione conjicimus) ex hac sterili fusilique calumnia? Sic ibi Rugilus.

G 159 Ego vero Lucam Waddingum, ut jam proferuntur alias professus fui, & denuò profiteor, velut eruditum finul atque sincerum Annalism venenor; procul igitur à me abſit, ut illum inter impostores aut levioris judicii viros amandandum judicem, vel etiam suspicer; nec possum nihilominus non agnosceré, eudem, quem suis navis (quod Lukanum est) non carere, Rugilus alibi facetur, in recipiendis astimandisque monumentis nonnumquam fuisse aequo faciliorem; cuius rei evidens in hac ipsa materia exemplum dabitur infrā num. 181. Cui bono innumere aliæ fabula cuse sint, quis dicat? Cusas tamen esse cum ingenti historia, Ecclesiastica æquè ac profane, jactura, quis nesciat ex quotidiana experientia? Quin & Missorius, cuius verba opportunius infrā recitabo, me monuit, non deesse etiam de S. Francisci corporis visitationibus narratiunculas, magnorum virorum nominibus, sed ementitis insignitas, & commentitias. Neceste quoque non est, ut heredem à Waddingo laudatum, quamquam aliter æquè ignota nobis fidei & conditionis, quām nominis, certe impostura reum agamus. Potuit enim hic epitaphium illud inter suorum chartas reperiisse, bona que fide obtulisse Waddingo; sed potuit pariter illud idem ab impostore quopiam primò consecutum fuisse.

H 160 Ut aliquid hujusmodi suspicari debeant non satis etiam ipsimet sacri corporis prodigiū defensores, sunt firmā suader aliorum omnium, quorum illi de viso in eodem loco Francisci corpore relationes procer-

A certis habent, altèm de hoc epitaphio silentium, licet illud & in eorumdem oculos incurrire debuerit, (maxime si, ut Messorius afferit, in Porphyrite marmore aureis litteris insculptum fuerit) & dignissimum suisse relatu ob auctorem suum, summum Pontificem Gregorium IX. Accedit & alterum: vel enim suppedaneum illud ibi positum fuit, antequam corpus S. Francisci se erexerat in pedes, vel dum suis pedibus jam insisteret. Si autem, quo paulo Pontifex futurum illud tam insolens miraculum noverat, ut suppedaneum prepararet? Si post quo modo, divinâ scilicet, an humana operâ, stantis pedestris suppositum fuit? Si primum; novum igitur denud adstrændum miraculum est: si secundum, elevandum ergo è pavimento tam mirabiliter consistens corpus fuit, & parato suppedaneo impoñendum; quod mihi quidem parvum verisimile videtur quemquam ausurum fuisse tentare, ne corpus divinitus sic possum è loco suo emotum & suppedaneo impostum corrueret. Ceterè ex relatione superius data, quam pro certa habent stantis corporis assertores, Nicolaus V non fuit auctor oram vestis uni pedum suppositam subducere, ne corpus moveretur.

§ X. Proponuntur duæ aliæ sacri corporis visitationes, quarum una Sixto IV Papæ, altera Galeotto tribuuntur.

Facta à Sixto IV corporis visitatio, anno 1476 invenientia.

Rursus alias S. Francisci corporis visitationes sepe laudatus Rutilus in sui Dissertatione Romana subjunxit, sic pergens: Quartum indubium experimentum tradidimus Sixto IV Romano Pontifici anno MCLXXVI, recurrentibus magnæ veniæ Portiunculae solemnis. Utimur iterum atque perpetuò teste Waddingo, qui ex MSS. Mariani ac Marci Observantiorum monumentis hæc habuissæ, fatetur. Narrat igitur num. iv ad hunc annum his verbis: "Sixtus, et si dignitate supremus, non de dignatus tamen est, se Minorem profiteri, patremque suum & institutorem humilem de prædicare Franciscum... In minoribus constitutus semper concupivit sanctissimum illud Ecclesiæ depositum, (corpus S. Francisci) intueri; sed non licuit, nunc sua fretus auctoritate, cui contradicere non licebat, statuit hoc anno Assisium pergere, & plenè votis potiri. Abiit itaque sub mensis Junii, protractaque aliquali mora Spoleti & Fulgi, nei, interfuit numerosissimo cœtu, ex universa Europa ad Indulgentiam Portiunculæ diebus primo & secundo Augusti confluens, i. ."

162, Secreto deinde habitu colloquio cum Ministro generali, sacri conventus custode, & sacrifera, sub altum noctis silentium descendit per occultos recessus ad subterraneam ecclesiam, in qua Virum sanctissimum in pedes erectum reverenter & cum lacrymis veneratus est. Duos tantum adhibuit comites, Joannem Arcimboldum, Cardinalem archiepiscopum Mediolanensem, & Andreum de Nursia, praefectum vigilum seu capitaneum excubiarum. Hic faciem Pontifici

præferebat: omnes sacra vulnera viderunt; palpaverunt & osculati sunt. Pontifex prout prius manibus ex capitis cincinno capillos abscedit, quos in summa semper habuit venæ ratione. Andreas hac visione ita colliquefactus est amore & reverentia erga sanctissimum Patriarcham, ut, ubichunque deinceps Fratribus obviaverit, memor hujus devotissimi spectaculi, à lacrymis difficultè se potuerit cohibere. Historiæ scriptor apud me Ms. dicit, hæc ab ipso Andrea accepisse. Haec tenus ex Waddingo; deinde pergit Rutilus.

AUTORE
C. S.
ex Maria
no Fiorenti
no,

163 Huic Waddingianæ relationi, desumptæ ab auctore anonymo, qui ex ore Andreæ de Nursia, unius ex testibus oculatis Xistini accessus habuerat, addimus ejusdem accessus relationem ex Mariano Florentino, scriptore synchrono, qui ex ore Fratrum, testimoniis vel ex visu, vel ex auditu exceptit. "Hoc quoque anno MCLXXVI dominus Papa cum Romanâ curia ad visitandum corpus B. P. N. Francisci, & ad Indulgentiam sanctæ Mariæ de Angelis, Assisium venit, ubi magna solemnitas tunc celebrata fuit. Et ut compos sui at dentis desiderii fieret, quadam deputata nobis, acerbito reverendissimo domino Johanne Arzibaldo, Cardinale S. Praxedis & archiepiscopo Mediolanense, necnon domino Andrea de Nursia, capitaneo armorum gentibus B. P. N. Francisci devotissimis, cum generali Ministro, & custode conventis, atque sacrifa, claram ad diu concupitum locum, in quo venerabiliter corpus beati Patris iam dicti conservatur, descendit.

164, Ubi mox ingressi, & ante secundum crucifixum, (id est ante S. Franciscum) prostrati profluvium lacrymarum omnes minus continere potuerunt. Post aliquam verò morulam, jamque repressis lacrymis, cum omni reverentia ac timore, Christi vicarius illa tetigit sacra stigmata pedum, manumque & super lateralem plagam osculatus est. Deinde de aliquos capillos incidit corona illius, quos pro summis reliquiis reservari jussit. Cum tandem ibidem non parum spatium suffisset, recedentes, quilibet eorum ad suam habitationem reversus est. Hæc omnia ipse dominus Andreas, qui incensum cereum ante Pontificem tunc semper tulit, Fratribus cum lacrymis reservavit *; dicti vero Fratres deinde mihi, (loquitur Marianus) natraverunt. Et ex hac visione ita cor dicti domini Andreæ ferbuit, ut semper, cum Fratres Minores, videbat, memor tunc illius à lacrymis se abstineret nequibat. *

qui surs quoque teles laudavit,

* an parvum?

F

* an referat vit?

165 Pro Sixtina itaque visitatione duo, velut rei gestæ synchroni scriptores, proferuntur ex audiū, ex visu nullus; anonymous scilicet, qui eam se ab ipso Andrea de Nursia, oculato teste, accepisse profitetur; alter, Marianus Florentinus, eamdem acceptam referens quibusdam Fratribus suis Minoribus, qui eumdem oculatum testem Andream laudabant. At cum Anonymus ille ignoras sit, utinam Waddingus etatem indicasset manuscripti, quo usus est, an scilicet scriptura illius respondeat seculo xv, quo contigisse visitatio dicitur, an contrà recentioris sit manus. Notior est persona & etas Marianus Florentini, qui cum anno 1523, id est, solùm 47 annis, postquam Sixtina visitatio facta per-

Dddd 3

hibet

exponitur ex
Waddingo,
Ms monu-
mentum lau-
dante,

950 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S. babetur, obiisse dicatur, ut alibi observari, rei geste aut synchronous vixit, aut certè eam facile didicisse potuit ex Fratribus Minoribus, qui eandem ex ipso Andrea ore intellexisse dicuntur. Ut sit, contemnenda non est dictorum scriptorum narratio, nisi aliunde valide infirmetur. Eam igitur expendamus.

*arverisimilis
S.xti co anno
Affisi pre-
sentia fu-
vent.*

166 De Sexto ad propositum nostrum apud Ciaconium & Oldoinum in Vitis Romanorum Pontificum sic legitur: Anno MCDLXXVI Sixtus IV Papa, pestem fugiens, quæ Romæ grassabatur, Campagnanum, ditionis Ecclesiastice oppidum, protectus... Pontifex xxvii Decembribus, in multis civitatibus, oppidis & arcebibus ditionis Ecclesiastice, pestem fugiens, que tunc sivebat, Romam reversus est. Postulit igitur una è civitatibus illis, ad quas interim fugerat, fuisse Affisum, illumque accessisse circa initium Angusti, ut Waddingus retulit.

Eodem tempore floruit Joannes Arcimboldus, S. R. E. Cardinalis, primò titulo SS. Nerei & Achillei, deinde S. Praxedis; verum is in utraque relatione minus accuratè dicitur archiepiscopus Mediolanensis; cum ex Italia sacra Ughelliana recusa tom. 4, col. 267, & Josephi Antonii Saxii tom. 3 Seriei historicæ-Chronologicae archiepiscoporum ejusdem metropolis pag. 94 & sequenti sciamus, ipsum prædicto anno 1476 Cardinalem quidem fuisse ac episcopum Novariensem, sed non, nisi anno 1484 ad Mediolanensem archiepiscopatum fuisse electum. Atque hec minor accuratio licet parum aut nihil relationibus officiat, probat tamen, eas non ante annum 1484 scriptas esse, ac multò etiam serius scribi posuisse. Si igitur hunc accusationis defectum excipias, sat rectè se habent persone in relationibus nominatae; nam Andream de Nuria tum temporis fuisse Pontificiarum excubiarum praefectum, nec negare possum, nec aliunde confirmare. Cetera quoque nonnihil expendamus.

*Observantur
quædam alia*

167 Mirabitur nonnemo, laudatum Sextum, si hic in minoribus constitutus semper desideravit sui sancti Patris corpus videre, & si ad hoc, ut volunt, tum temporis nonnullis aliis patuerit aditus, id impetrare non posuisse saltem intra annos 1464 & 1468, quo tempore is generali Ordinis, teste Waddingo, Ministerium gessit, aut ab hoc posteriori anno, quo S. R. E. Cardinalis creatus fuit, usque ad 1471, quo denique ad summum Pontificatum electus est.

Atque hoc etiam multò magis mirari liceret, si constaret, tempore generalis Ministerii illius tam frequentes fuisse ad sacram corpus accessus, quam indicat Mistorius, de eodem Sexto hac scribens: Quum generale nostri Ordinis Ministerium gereret, animadvertis, custodem ac Frates conventus Affisensis consuēsse paulò indulgentiū, quam par erat, viros principes ac prænobiles ad admirabile S. Francisci corpus invisum admittere, iterum ac sèpius hanc exteros deorsum introducendi facilitatem inhibuerat. Si tunc temporis tam facile concessus fuerit viris principibus ad spectandum istud prodigium accessus, cur, quæ ratione is negatus fuisset tantopere desideranti generali Ordinis Ministerio? At fuerint ignota nobis causa, ob quas hic suo desiderio nequiverit potiri.

*et geminam
tissimam datam
variationem.*

168 Porro inter duas illas relationes id possimum occurrit discriminis, quod in Waddingiana dicatur corpus S. Francisci tunc visum fuisse, non solùm sacræ insignitum stigmatibus, verum etiam in pedes erectum; in ea vero, quam

ex Mariano Florentino Rugilus adjecit, de stigmatibus quidem fiat mentio, non tamen de erecta in pedes statura; ut adeò hac relatio solùm pro probanda corporis incorruptione & perseverantia stigmatum facere posset, non pro statura in pedes. Observandum præterea est, relationem à Rugilo adjectam, velut totidem ipsiusmet Marianii verbis descriptam recitari; Waddingum verò suam, non ex Ms., quod laudat, transcripsisse, sed suis concinnasse verbis; unde facilè fieri poterit, ut hic pro sua destante corpore sententia, illud in pedes erectum vel inscisus addiderit. Dubium tolli poterit, si Ms., quo ille usus est, adhuc superstite Roma apud S. Isidorum, ubi illud servari afferit Rugilus. Utraque relatio mihi magis placet, si non solas plagas sex vulnera manum pedumque, sed apparentes in iisdem clavos memoraret: qua de re pluribus infra.

169 In eadem relatione Marianii post verba num. 164 data, teste Rugilo, subduntur sequentia: Beatus Jacobus de Marchia item reficitur, quod ipse summus Pontifex (Sixtus IV) semper concupierat illud corpus sanctissimum videre, & quod factus Papa in animo statuerat ad honorem Dei & Catholicæ fidei illud mundo ostendere; de qua re se consuluit cum eo (cum B. Jacobo de Marchia) cui respondebat dicebat: Beatissime Pater, mihi hoc nullo modo videtur. Nam ad videndum novum Crucifixum totus commovebitur mundus, multique ex fame (cum tunc inedia generalis esset) laboreque itineris perirent. Sed sciat Sanctitas tua, Beatissime Pater, quod, quando Christiana Religio magis indigebit, tunc Deus ostendere faciet. Acquievit ergo Papa consilio suo (id est, ejus, nempe B. Jacobi) eò quod magnam eidem fidem habebat, ac propter hoc nunc illud non ostendisse, dicebant. Similia in Ms. suo legisse videtur Waddingus, qui post verba num. 162 recensita, similiter addidit sequentia: In Pontificatus auspiciis cogitavit Sixtus de exponendo omnium conspectui hoc sacro pignore in nobili mausoleo. Re collata cum Jacobo Piceno, responsum à viro sanctissimo post longam orationem accepit, id nequaquam Deo placere, qui usque ad præfinitum à se tempus, magisque necessarium, volebat occultum.

*Idem Sixtus
 fertur consi-
 lium suum
 de sacro cor-
 pore publicè
 exponendo.
 diffundente*

E

170 Ex hac de Jacobo Piceno mentione crediderunt aliqui, sanctum hunc Sixti IV comitem fuisse, idque dedisse consilii, dum ille S. Francisci corpus invisi. Certè Mistorius ait: Quod atinet ad Sixti IV adventum in civitatem Affisensem, notior est, quam ut egeat probatione: socium verò sibi ascivisse B. Jacobum, gravissimi perhibent Franciscani scriptores, quos inter Vadingus ad annum MCDLXXVI, num. iv. Verum his sine dubia perperam annumeratur Waddingus, qui licet ex occasione Sixtine visitationis ejusdem Pontificis de S. Francisci corpore palam exponendo consilium, sanctique Jacobi hac super resentiam narraverit, non propterea hac eodem tempore ac loco, aut etiam inter presentes contingere affirmavit. Imò tempora non obscurè distinxit: nam visitationem corporis anno Pontificatus Sixti quinto sexto, seu Christi 1476 invenit, consilium autem cum S. Jacobo Piceno habitum in ejusdem Pontificatus initii. Nec opus est ex Mariano erres, si utriusque data verba expenderis. Hac observanda duxi, ne quis ex capite illorum relationum fidem elevare velit,

F

*S. Jacobo pi-
ceno, mutasse.*

A velis, quod aliunde constet, S. Jacobum Picenum jam ab anno 1473 Neapoli versatum fu-
isse, ibique anno 1476, cui Sixtina visita-
tio inneci solet, beata morte diem suum ob-
sisse.

171 Nunc etiam accipe, que Mifforius ejus-
dem visitationis, datique à S. Jacobo confilii
confirmandorum gratiâ preterea annotavit hoc
modo: Duo sunt, quæ meo quidem judicio
historiam hanc mirè confirmant: alterum, quod
fatis certum; alterum, quod fatis probabile.
Certum namque est, Sextum IV, Assisio Ro-
mam reversum, capillorum S. Francisci cincin-
num secum adduxisse, & Liberianæ aut
Lateranensi basilicæ dono dedit. Quæ res ma-
ximo est argumento, religiosissimum Pontifi-
cem forficibus per se rescidisse, perinde ac fa-
ma vulgavit; quoniam nihil quicquam præter
sanguinis guttas & vespimenta è S. Francisci cor-
pore alicubi asservari, perspectissimum est. Val-
dè etiam probabile est, quod mihi abhinc
triennium renunciavit vir optimus atque integ-
gerimus è marchionibus Galitiae, editum
sibi fuisse à Cardinali, juxta amplissimo ac do-
cissimo, qui fidei Promotoris munus sustine-
bat tum, quum B. Jacobi causa canonizationis
in sacra Rituum Congregatione agebatur; fu-
isse nimirum ea occasione exhibitum autogra-
phum libelli supplicis, ipsius B. Jacobi manu
exarati, & Sixto IV porrexi, quo idem pro-
fusus contineri affirmabat, quod modò indica-
vi. Hoc porrò si perstat, in portu naviga-
mus: si minus, res eodem recidit, ut senten-
tia de statione solâ tot sæculorum traditione
fulcietur.

B sibi fuisse à Cardinali, juxta amplissimo ac do-
cissimo, qui fidei Promotoris munus sustine-
bat tum, quum B. Jacobi causa canonizationis
in sacra Rituum Congregatione agebatur; fu-
isse nimirum ea occasione exhibitum autogra-
phum libelli supplicis, ipsius B. Jacobi manu
exarati, & Sixto IV porrexi, quo idem pro-
fusus contineri affirmabat, quod modò indica-
vi. Hoc porrò si perstat, in portu naviga-
mus: si minus, res eodem recidit, ut senten-
tia de statione solâ tot sæculorum traditione
fulcietur.

172 Verùm non est hic prætermittendum,
quod lib. 4 de Servorum Dei beatific., &
Beatorum canonizat. parte 1, cap. 31 in hac
ipsa, quam nunc agitamus causam, scripsit
Prosper Lambertinus, doctrinâ & dignitate
Eminentissimus, nunc Benedictus XIV. Hand
infior, cincinnum capillorum S. Francisci per
Sextum IV Romam allatum, si de hoc fatis con-
stet, utcumque favere sententia affirmanti: non
tamen eam evincit. Reponent enim alii, cincin-
num illum abscondi potuisse paulò post mortem
Francisci, aut etiam vivo; quemadmodum vi-
venti abscondum fuit modicum de capillis illius,

C quod ejusdem medicum impetrâsse, atque pro do-
mo sua conservanda feliciter adhibuisse, testatur
S. Bonaventura in Vita edita apud me num. 99.
Reponent, inquam, alii, similem cincinnum,
alterutro tempore resectum servatumque, Sixto
Papa donari potuisse. Terminata esset hec con-
troversia, si proferri posset S. Jacobi Piceni me-
moratum autographum, in quo & allegata sacri
corporis per Sextum inspellio, qualis suprà de-
scripta est, & ejusdem Pontificis cum dicto S.
Jacobo de S. Francisci corpore consultatio asse-
reretur. Non èò hec dico, quod de Mifforii,
aut ab eo laudati testis, fide dubitem, sed quod
de alterutrius memoria lapsu non nihil cogar du-
bitare.

173 Cùm Cardinalem amplissimum ac do-
cissimum, qui fidei promotoris munus gessit,
dum S. Jacobi Piceni causa canonizationis in
sacra Rituum Congregatione agebatur, quique
suprà relata uni è marchionibus Galitiae dixerat,
non nominaverit Mifforius, nequeo eum assigna-
re, nisi fortè is fuerit Prosper Lambertinus, post-
ea ad summum Pontificatum elevatus Benedictus

XIV appellatus. Etenim Jacobus Picenus San-
dis adscriptus fuit anno 1726, promotoris fidei
munere fungente laudato Prospero Lambertino,
qui illud anno 1708 à Clemente XI accepérat,
atque ultra annos viginti gessit, ut ipsem̄ re-
statur in eodem Opere lib. 1, cap. 22, num. 19
& 23 editionis Romana anni 1747. Hic ergò,
quem pro se etiam laudavit Mifforius, loco in-
dicato ad propositum nostrum hec ait: S. Fran-
cisci de Assisio corpus diu post obitum inte-
grum inventum est, stans, illæsum, oculis a-
pertis, & vulneribus recenti sanguine mananti-
bus, UTI HABETUR APUD WADDINGUM ad
annum MCCXXX, num. iv. Sancti corpus plu-
res Romani Pontifices aspicerunt, Gregorius
videlicet IX, Innocentius IV, Alexander IV,
Clemens IV, Nicolaus IV, & Nicolaus V.

de hoc argu-
mento in
processu ca-
nonizationis
illius,

174 At evecto ad summum Pontificatum
Sixto IV, cùm ipse Assisium se contulisset anno
MCDLXXVI, hortante Jacobo de Marchia, jus-
fit cuniculum, per quem ad ædiculam subter-
raneam, in qua Sancti corpus est, patebat ac-
cessus, & scalam, per quam erat descensus,
denso aggere, ex lapidibus ac cœmentis com-
pacto, repleri, atque ita unicuique interdictum
fuit predictum sanctum corpus videre; QUEM-
AD MODUM FUSE HABETUR IN HISTORIA CON-
VENTUS ASSISIENSIS, SCRIPTA A FR. FRAN-
CISCO MARIA ANGELO A RIVOTORO tit. 42.
Præmisserat etiam laudatus Cardinalis Lamberti-
nus ibidem lib. 1, cap. 36, num. 16: Porro
sancti ejusdem Francisci corpus, quod, si non
omnium, principum saltem virorum, oculis
per aliquam temporis intercedinem aliquan-
do expositum fuit, hortante S. Jacobo de Pi-
ceno, à Sexto IV summo Pontifice anno MCD-
LXXVI ex oculis hominum sublatum est, reple-
to ambitu, per quem ad ecclesiam inferiorem
basilicæ Assisiensis, ubi corpus illud servaba-
tur, erat accessus, repletâque scalâ, per
quam ad eamdem erat descensus, denso ag-
gere, ex lapidibus & cœmento compacto; UTI
DESUMITUR EX ALLEGATA HISTORIA CON-
VENTUS ASSISIENSIS, tit. 42.

anno 1726
peracta, pro-
ducta.

F

175 Ex hisce duobus locis inferri potest, eru-
ditissimum Cardinalem Lambertinum non fuisse
refragatum Waddingi & Francisci à Rivotoro
sententia de S. Francisci corporis incorruptione
situe mirabili, & obstruendo per Sextum IV,
hortante S. Jacobo Piceno, ad illud accessu;
aut, si quid præterea velis, ejusdem hic fuisse
cum illis opinionis. Sed an verisimile videtur,
eruditum illum virum assertorum suorum testem
laudaturum fuisse Waddingum, eoque multò re-
centiorem Franciscum à Rivotoro, si ipsem̄
vidisset ejusdem S. Jacobi Piceni libellum suppli-
cum autographum, in quo endem legerentur, &
quo sententiam suam invictè probare, oppositam
que multò validius, quam ex Waddingo &
Francisco Rivotoro, confutare potuisset? Enim
verò hujusmodi instrumentorum periusor estima-
tor erat Cardinalis Lambertinus. Quapropter
michi non fatis probabile appareat, quod de S.
Jacobi Piceni autographo hac super re existimavit
Mifforius. Simile quid etiam de visitatione per
Nicolau[m] V facta audierat, rejeceratque idem
Mifforius cum hac censura: Neque illud silen-
tio præterire possum, Romæ quemdam fuisse
anno ineuntis hujus sæculi (decimi octavi) quar-
to, qui de hac Nicolai V visitatione authenticam
narrationem penes se custodire dictabat, quam
tamē

AUCTORE

C. S.

tamen prodere renuit, veritus, ne alicujus Ordinis animum offendiceret. Ast ego vereor, ne infectum pro facto supposuerit; quandoquidem satius est, jaquantiae ac mendacii illum reprehendere, quam læse religionis.

Eamdem vi-
statiorem
impugnat a-
lius

176 Gabriel à Rotomago prater communia argumenta inferius recitanda, quibus sacri corporis, de quo agimus, perpetuum prodigium impugnat, adversus hanc Sixtinam visitationem speciale format ex ipso Sixti silentio, & modo loquendi. Ex silentio quidem, quod nullus producatur, qui eam ex illo audierit; ex loquendi autem modo, quod idem ille Pontifex de S. Francisci corpore loquens mutur verbo requiescit in bulla data Rome Nonis Februarii anni MCDLXXVIII, in qua mandat, ut festum translationis ejusdem sacri corporis, quod die xxv Maii Assisi celebrari soleat, deinceps ibidem ageretur feria secundâ Pentecostes. Bullam illam incipere ait: Dignum reputamus & congruum, & extare apud Franciscum à Rivotoro. Contendit enim Gabriel, verbum requiescere, ubi de humanis cadaveribus agitur, idem sonare, quod jacere. Quam ob rem cum data sit tertio anno, postquam Sixtina visitatio facta dicitur, concludit, si haec verè contigisset, Sextum procul omni dubio de tanto miraculo à se viso in eadem bulla mentionem futurum fuisse, aut certe minima dicturum, S. Francisci corpus in sua ecclesia requiescere.

B

ex ejusdem
Sixti litteris, in quibus
dicitur cor-
pus illud
quiescere

177 Facendum est, communem loquendi modum obtinere, ut, dum de humanis cadaveribus sermo fit, requiescere ordinariè usurpetur pro jacere; quia illa ordinariè re ipsa jacent. Dixi: Ordinariè; quia, exempli causâ, corpus S. Catharina Bononiensis dici potest requiescere, non tamen jacere; quia sedentis in modum illud positum est, ut ipse meis oculis vidi. Attamen, quia ex recepto, ut dixi, loquendi more verbum requiescere in similibus ordinariè usurpatur pro jacere, minus accurate loqueretur, qui lante sancta virginis corpus solum diceret requiescere sine adjuncto aliquo, unde singularis ejusdem sius posset agnosci: verum tamen dicere; quia, qui sedet, verè quiescit. At verò, si quis audiat, alicujus cadaver certo in loco requiescere, quis vel minimum suspicetur, illud instar vivi suis pedibus confidere, ac non potius credat, aliorum cadaverum more jacere? Quam ob rem, si Sixtus IV S. Francisci corpus incorruptum & in suos erectum pedes anno 1476 spe-
caverit, dicendum est in bulla, tertio anno post data, velut de industria usus esse verbo plane improprio, & in communi hominum estimatione aliud, quam quod res erat, significante. Hoc autem cur fecerit? Sed de eodem verbo requiescere sermo infra recurret. Progredior ad alia.

C

Visitatio cor-
poris per
Galeottum

178 Quintum experimentum (verba rursus sunt Rugili in Dissertatione sua) assignamus domino cuidam Galeotto de Bistochis, quondam Jacobi Galeotti (subandi filio) anno MCDXCIX. Hujus narrationem habemus quidem ex Waddingo Latinè redditam ad annum MCCXXX, num. v, sibique transmissam, ut refert, ex archivio S. Mariæ Angelorum. Nos autem jure huic præponimus fidem Ms., Romæ in bibliotheca Barberina affermati num. 1228, fol. 248, 249. Hec relatio cum annotatione eidem premissa Italice scripta est, qualem in lectorum gratiam Latinè subjicio. Apographum monumenti, quod Galeottus, filius Jacobi Galeotti, reliquit de

viso à se corpore sancti patris Francisci, manu sua antiquo libro inscriptum. Dominus Franciscus Giardini, tunc gubernator Assisi, dum mihi daret annexum apographum, dixit mihi, se illud accepisse à primo vero pronepote illius, qui istud (*corpus S. Francisci*) vidit, id est, à Julio Cæsare Galeotto, filio Antonii Francisci, qui erat filius Galeotti, qui vidit.

D

recitatur ex
Ms. biblio-
theca Barbe-
rina.

179 Iste dominus gubernator voluit illud sua propria manu verbatim describere ex autographo, quod erat in quadam antiquo libro rationum, debuitque ejusdem authenticum exemplar procurare illustrissimo domino Cardinali Petro Aldobrandino, in cuius tunc erat obsequiis. Addidit, se diligenter & accuratè consultis confessario suo, Fratre Julio de Rocchicciola, Fratre Dominico de Assisi, aliisque Fratribus antiquioribus, viris auctoritate & scientiâ præditis, præterea didicisse, gradus (per quos scilicet ad locum sacri corporis descenditur) è candido nigroque marimore confectos, ac per totum aditum cerni ex opere mutivo S. Francisci & sociorum illius effigies, quæ eosdem exactè referre creduntur. *Hallen-*
nus premissa annotatio, tum sequitur ipsa Ga-
leotti relatio, Italico item sermone, qua Latinè
sic sonat.

E

180 Die XVIII Novembris anno MDIX. Ego Galeottus, Jacobi filius, vidi sacratissimum corpus mei patris S. Francisci, quod in hunc diem apparet vivum, illiusque vestis sine macula est: dumque pater custos cubiculum ejus aperuit, tantus inde erupit odor, ut major dici nequeat. Illius vulnera tam recentia sunt, ac si viva essent. Vidimus ego, reverendus frater Julius de Leccio, sacerdos conventus custos, & Frater Faustinus de Collestate, sacerdos. Ecclesiola ejus speciosa est, habetque portam è marmore ad altare majus marmoreum, & acceditur per pulchrum longumque ambulacrum; intratur per portam juxta podium, descenditurque illuc per gradus septemdecim, in quorum singulis ego & pater Custos & sacerdos recitavimus PATER NOSTER & AVE MARIA. Videbimus, quandiu sumus supervicturi. Haec memoriam tibi, fili mi Antoni Francisci, relinquo: conare, dum vives, hanc gratiam etiam obtinere; solatio tibi erit, teque benedicto S. Francisco commendabo.

ex Italiæ
reddita Latini-
na.

F

Quid con-
sendum sit
de edita à
Waddingo

181 Hisce subjungit Rugilus panca sequentia: Sæculorum author præfatus, Bistochianam relationem aggrediens, utitur Portiunculanum exemplari, quod reaperte vitiosum est. Loca vero, quæ impedit, Barberinus codex noster non habet, ut patebit legenti. Portiunculanum, ut credidit, ex Italico Latinam dedit Waddingus ad annum 1230, num. 5; sed audi, quid de illo etiam censuerit Missorius in Dissertatione sua. Circumfertur, inquit, & alia consimilis (relationi in jaclato S. Jacobi Piceni libelli supplicis autographo) narratio Galeotti de Galeottis de Bistochio, quam sibi ex archivio S. Mariæ Angelorum transmissam, fatetur Waddingus; sed eam ab homine, ita falso, ut malevolo, fuisse confitam, pluribus momentis probat Angelus à Rivotoro, cui unus & alter cœnobii S. Mariæ Angelorum guardianus, vir uterque integer, & Angelo uterque singulari familiaritate conjunctus, ingenuè fassus est, nihil tale in suo tabulario deprehendisse; sed ita

A ita se existimare, Waddingum à privato homine fuisse deceptum. Monuit insuper, verè juxta me prudenter, idem Angelus à Rivotorto, cāvendum nobis à quibusdam narratiunculis eōdein collineantibus, quæ tum Cardinalium, tum Ministrorum generalium nomine clanculum circumferuntur; nam haud dubiè suppositas esse, rerum, personarum, locorumve adjuncta liquidò demonstrant.

altera ejusdem visitationis relatione.

182 Ego cūm nec ignotum mīhi Saculorum Seraphicorum scriptorem, nec Franciscum Angelum à Rivotorto in promptu habeam, nescio, quæ illis in exemplari, Portiunculano dicto, precipue displicerint: duo tamen potissimum displicuisse, exigitim. In eo, quod à Waddingo editum dixi, non in Barberiniano, ait Galeottus, se à landatis Patribus Custode & sacrifia oblato pretio obtinuisse facultatem sacri corporis videnti; quod religiosi istis viris sanè admodum injosum est, nec proinde prudenter credibile. Sic enim Galeottus ibidem loqui fingitur: Nec absque pretio obtinui: dissidentibus etenim inter se his Patribus, consensu extorsi multo numero, cooperante meis votis ipso sancto Patriarcha. Alterum, quod tam Messorio, quām Rugilo, in eadem relatione Portiunculana displicuisse, puto, colligo ex annis, quibus Bischofiana visitatio in hac & illa fitur, collatis cum tempore, quo cuniculos ad sacram corpus ducentes obstruetos fuisse, illi existimant. Visitatio illa in Ms. Barberiniano contigisse dicitur, ut vidi mus, anno 1499; in Portiunculano autem, seu apud Waddingum, anno 1509. Obstructionem cuniculorum Rugilus aqñē ac Messorius Sixto IV summo Pontifici attribuunt cum eo discrimine, quod Rugilus eam solo illius mandato vetante, ne cuiquam in posterum patarent, Messorius autem, apposito aggere, seu Opere cāmentario, fūdam puet.

Veraque difficultibus obnoxia est.

183 Jam verò, sive Galeottus anno 1499, sive 1509 sacram corpus vidisse credatur, querere licet, quo pacto id coharet cum obstruēto per Sextum IV ad illud adiun: cūm enim Sextus IV anno 1484 vivendi finem fecerit, Galeotti accessus, utrovis anno suprà memorato acciderit, allegata obstruktione fuisse posterior. An cuniculi, in Messorii opinione tantā operā ex Pontificio mandato sanctique Jacobi Piceni, divinitus instructi, consilio obturati, in Galeotti gratiam eruderati fuēre? Hoc mīhi quidem minimè appetit verisimile. An accessus ad sacram corpus, ex sententia Rugili solo Sixti IV mandato ex S. Jacobi consilio omnibus severè prohibitus, soli Galeotti, nescio, cui, patnit? Neque hoc dici potest, nisi Religiosos viros, reverendos, inquam Patres Julium de Leccio, sacri conventus Custodem, & Fanzinum de Collestatē sacrifiam, violari Pontificiū praecepti reos arguamus. Ceterū, an iūdem cuniculi vel solo Sixti IV mandato, vel etiam opere cāmentario illius tempore, aut se riū obstrueti fuerint, infrā inquiretur; hīc solūm observare volui, Galeotti visitationem difficulter conciliari possit cum cuniculorum obstruktione, iussu Sixti IV facta, ac proinde aut hanc aut illam etiam ex hoc capite merito esse suspectam.

nentra fatis certa.

184 Quod ad personas, in annotatione prævia in Ms. Barberiniano nominatas, attinet, Petrus Aldobrandinus, uti ex Ciaconio & Oldoño habemus, à Clemente VIII Cardinalis creatus est anno 1592, annoque 1621 mortuus. Si hic

tum temporis in obsequiis suis habuerit Franciscum Giardini, postea gubernatorem Assisensem (quod nec afferere possum, nec negare) rectè se habebunt personæ ibidem nominatae. At quis fuit ille, qui profuetur, istam Galeotti relationem Ms. à landato Franciscu Giardini sibi esse donatam? Id verò non dicitur, neque scimus, an non fuerit unus ex illis, à quorum narratiunculis cāvendum monuerant Franciscus à Rivotorto & Messorius num. 181 relati. Præterea quod in eadem annotatione dicitur de imaginibus S. Francisci & sociorum ejus, opere misivo in subterraneo ambulacro, quod ad sacri corporis locum dicit, elaboratis, reliquis, quorum relationes suprà dedimus, planè ignotum est; imò nec verisimile, fratrem Eliam, qui paulò post S. Francisci mortem ingentem illam basilicam maximis sumptibus exstruere cœpit, fuisse sollicitum de eiusdem sociis, quorum præcipui tum etiam vibrabant, tam pretioso opere in subterraneo illo obscuroque adiut exprimendis; neque id à quopiam alio postea factum esse, ullus tradit. Alia, qua in utraque relatione præterea displicere possunt, producemus inferiū inter argumenta, ad impugnandam corporis incorruptionem situmque ab aliis allegata.

E

§ XI. Expenditur relatio visitationis sacri corporis, reverendissimo Piscullio, Minorum Conventualium Ministro generali, ejusque socio Tinaccio attributæ.

Habenus Rugilus recensuit relations exter-
norū, ut minùs viderentur suspectæ; nunc verò addit domesticam, sic ordiens: Ut tandem aliquando liceat ex nostratis aliquem, sed ultra necessitatē, in oculatorum testimoniū album referre, sextum atque novissimum locum tenebit reverendissimus piæ memoriarum Pisculli de Melphio, Minister generalis LXIII, comite piæ memoriarum Augustino Tinacci tunc à secretis Ordinis. Hujus de visu relationem ab ipsomet piæ memoriarum Augustino Tinacci descripatam, à generali Ministro Felici Francischino de Cassia iussam, authographique loco authoris ac testis manu exaratam, Romæ in hoc, unde ad vos scribimus, sanctorum duodecim Apostolorum archivio asservamus. Hujus authenticum apographum accepimus abhinc aliquot annis ab admodum reverendo patre Seraphino Antonio Pagni, Ordinis Minorum Conventualium præidente & archivistā in eodem Sanctorum duodecim Apostolorum conventu Romano, collatum signatumque à notario publico, Dominico Fabiano Praesti, ex eius instrumento sequentia accipe.

Hujus visitationis au-
tographum testimonium

F

186 In nomine Domini. Amen. Universis servatur Ro-
& singulis præsentibus visuris, lectoris pariter atque auditur, fidem facio, verboque veritatis testor ego cauf. cur. Ap. notarius publicus infra scriptus, qualiter die decima mensis Septembris millesimo septingentesimo quadragesimo nono, Indictione XII, Pontificatus au-
tem in eodem Christo Patris & D. N. D. Be-
nediti,

Eeeee

954 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

nediæ, divinâ providentiâ PP. XIV, anno ejus x, ad requisitionem & instantiam admidum reverendi patris, magistri Seraphini Antonii Pagni, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci, præsidentis & archivistæ, accessi, meque unâ cum eodem & infra scriptis testibus contuli personaliter ad cameras habitationis reverendissimi patris, Ministri generalis ejusdem Ordinis, sitas in cœnobio SS. XII Apostolorum hujus aliae Urbis. Ibi pernervatus, aperto per eundem admidum R. P. præsidentem & archivistam quodam scrinio, ubi regestus generales, aliaque plurima, ad ipsum Ordinem pertinentia, asservantur, idem R. P. Pagni, præsidentis & archivista, accepit ex dicto scrinio scripturam consistentem in duobus foliis, à centum viginti & amplius annis exaratam & scriptam, ut ex illius subscriptione colligit, & ex papiri atramentique vetustate, per me bene inspecta, confirmatur.

enjus apographum an-

thentum in-

de aces-

ptum

B

187 Dictamque scripturam mihi tradidit ad hoc, ut illam exemplarem, publicumque extractum de ea conficerem, prout feci tenoris sequentis: videlicet, ad extrâ in parte superiori dictæ scripturæ inspicitur sequens inscriptio, diverso caractere efformata, videlicet: "Attestato del Pte Mio Agostino Tinacci di aver veduto il corpo del Serafico Pte S. Franco., (Hec Italica sic verte Latinè: Testimonium patris magistri, Augustini Tinacci, de viso à se corpore Seraphici patris, S. Francisci.) Inferius verò pariter ad extrâ alia inscriptio inspicitur, videlicet: "Relazione del Pte Mio Agostino Tinacci, che ha veduto il corpo del Serafico Pte S. Franco, fatta per com-mando de Pte Géfile Franceschini da Cestia., Id est: Relatio patris magistri Augustini Tinacci de viso corpore Seraphici patris, S. Francisci, facta jussu patris generalis Franceschini de Cailia. Intus verò tenoris, prout in praesenti folio, tam à tergo, quam superius, registratus & exemplatus adest, licet aliena manu, mihi tamen fida.

ex Italicò
Latinum da-

mus.

C

188 Qui quidem tenor collatus per me de verbo ad verbum cum dicto originali, ultrâ mihi tradito & exhibito per admidum R. P. Pagni, præsidentem & archivistam prædictum, eidemque restituto ad effectum in dicto scrinio reponendi, in omnibus & per omnia concordare, inveni, salvo semper &c, nullâ de dicto originali penes me reliktâ copiâ. Super quibus omnibus praesens publicum extractum documentum confeci requisitus. Romæ ubi suprà, praesentibus DD. Petro Saluebi, fil. Thomæ, & Alexandro Abinante, filio Jois Franci, Romanis, testibus rogatis. Sequuntur horum testimoniis subscripta nomina, sed tam negligenter exarata, ut dubitem, an ea recte expresserim; deinde etiam nomen landati notarii; & pro hujus fide ac munere subditur testimoniis conservatorum populi Romani cum eorumdem sigillis ordinariis ad plenam fidem huic instrumento faciendum. Relatio ipsa R. P. Augustini Tinacci Italice scripta est, sed eidem versionem Latinam addidit pia memoria P. Ignatius Picn, Societatis nostræ presbyter, Joannis nostri Pinii germanus frater, multis annis Roma versatus, quam totidem verbis describo.

189 Reverendissime Pater. Vi jurisjurandi, quo paternitas vestra reverendissima me obstrinxit quoad visitationem corporis sancti Fran-

cisci, Seraphici patris nostri, ego frater Augustinus Tinacci à civitate Pinnensi, facie Theologæ doctor, nunc Provincialis in provincia sancti Bernardini Minorum Conventualium, hoc instrumento, propria manu scripto ac subscripto, die, anno, loco, ut infra, reverendissime paternitati vestrae testificor, quod abhinc annis circiter novemdecim, dum amanensis eram reverendissimi patris, magistri Piscullii à Melphi, Generalis ejusdem Ordinis sancti Francisci Minorum Conventualium, circa mensem Junium aut Julium, quo tempore ex legato excellentissimæ dominæ Camilli Peretti in templo nostro Assisiensi sancti Francisci prope turrim ædificabatur facellum Reliquiarum, fabricatorum præfectorum ad facelli illius fundamenta ac marmora locanda perfregerint inferiorem templi forniciem ea latitudine, quæ hominem caperet.

De terra ita
prædicta
juxta infra
scriptam

190 Pater magister Julius à Monte Rubiano, tunc in sacro illo conventu vice-custos, talam fracturam videntis, opus interrumpi iulit, fracturam ipsam tabulâ tegens; ac statim hanc ob causam cursum mihi Romanum ad eundem patrem Generalem à Melphi, per litteras illum edocens de fractura fornici, eumque consulens, an facelli memorati fabricationem prosequendam curare deberet. Pater Generalis, lectis litteris, nulloque responso dato, illicet me vocavit, mihi præcipiens, ut thedam apparari juberem. Quo facto, me sibi socium adhibens, egressus est ad viam fabricantium claves, thoraces lanceos facientibus vicinam (Italice est: Verso la strada dellli chiavari, vicino alli giupponari) ubi cum viro, jam duc artis perito, locutus est, sibique commodari jussit quatuor aut quinque instrumenta ferrea recurva, quibus seræ sine clavi aperiuntur, quæ deinde mihi servanda dedit. Cumque continuò ad conventum sanctorum Apostolorum, ipsius sedem, reversi essemus, mihi mandavit, ut præparari juberem tres equos, & thedam scriptoriam, calamum, chitam, ceram Hispanicam ac sigillum expedirem.

monitas At-
mister gen-
eralis, com-
parati on-
frumentis
opportunis

F

191 His peractis, horâ diei circiter vigiliâ secundâ (id est, ferè duabus horis ante so-lis occasum) equos condescimus cum stabulario, qui erat Lombardus, & illo vespere devenimus ad diversorium quoddam prope Primam Portam (vicus est, septem millibus passuum Româ distans.) Die sequenti pergentes, sed nullum adeentes conventum, prandimus in hospitio apud Civitatem Castellanam, iter deinde prosecuti usque ad vesperam, ac multo manè in viam nos dedimus, sed ad nullum conventum divertimus, meridie ac vesperi cominorantes in diversoriis usque ad hospitium ultra Fulgineum, ex quo discessimus vespere, ita ut horâ tertiarâ noctis (id est: horâ tertiarâ post occasum solis) vel paulò post, pervenerimus Assisium. Postquam appropinquavimus ad portam majorem nostri conventus S. Francisci, omnes ex equis descendimus, & pater Generalis ad eamdem portam accedens pulsavit manu. Ad hanc pulsationem janitor, qui laicus ac etiam futor erat, respondit: Qvis illic est? Auditioque responso: AMICI, aperuit fenestram, cratibus munitam, & intellexit, patrem Generalem esse. Hic verò ipsi graviter prohibuit, ne cuiquam de suo adventu verbum ficeret; sed præcepit, ut sevocaret patrem vice-

u. à tem rea-
lizationis au-
tore festi-
nante Ro-
mi pergit
affidimus.

F

A vice-custodem, eique diceret, illum exspectari à viro nobili; & ut veniret solus.

192 Revera solus venit; videntque etiam ipse, esse patrem Generalem, prædictam portam majorem aperuit. Pater Generalis cubiculum janitoris ingressus, famulo cum equis extra maiorem portam subsistere jussò, severè patri vice-custodi injunxit, ut nemini, se adesse, indicaret; sed missis dormitum fratribus, signoque silentii dato, ad se rediret cum clavibus templi & sacrarii: quandoquidem asserebat, quod illas apud se servaret, ne ex fracturam ista fornicis aliquid mali oriretur. Pater vice-custos iussa promptè executus, dato fratribus silentii signo, cum clavibus rediit; atque ita famulo cum equis in primam cōtem, portæ memoratæ proximam, intrare jussò, pater Generalis, pater vice-custos & ego templum per portulanam inferiorem simul ingressi sumus; clausaque januā interiore, portulæ illi respondente, pater Generalis præcepit, ut pater vice-custos fracturam, de qua scriperat, sibi ostenderet, & unā è duabus facibus, quas prius ex sacrario afferri jusserat, accensā, ac in manus acceptā, locum perlustrans, se ad me convertit, mihi dixit: Ausñe sine scalis descendere ad videndum? Hanc ego nobis gratiam à Domino concessam spero; verum tamen ne, si quid sinistrī nobis acciderit, per eamus, confitemur. Ambo ergò patri vice-custodi confessi sumus.

*per quam o-
jus socius
delabitur,
ipse per sca-
las descendit.*

193 Tum ego ad fractum fornicem manibus me appendi; & quia locus erat profundior, quā putaram, cūm me immissem, in lapides è fornici fracto delapsos pedibus incidens, corruensque supinus, non lèviter lèsi caput. Pater Generalis me doloris signa edentem audiens, è vestigio patrem vice-custodem, qui ad templi januas, conventum respicientes, observatum ibat, vocavit, & ex illo quæsivit, an in templo non essent scalæ, per quas, quod ego descenderam, descendendi posset; ac volente Deo, unæ fuerunt inventæ, quæ ad affigendā templi parietibus aulae adhibebantur. His per fracturam illam demissis, pater Generalis, utramque faciem accensam manu ferens, descendit, ac me ex capitib vulnere cruentatum conspicatus, eti tam ipsi, quā mihi, permolesti essent vespertilio, accepit paulum telæ araneæ, cūmque imposuisset vulneri, me illud sudario circumligare jussit. Tum ambo faciem, quisque suam, manu tenentes (nam pater vice-custos suprà remanserat) ac circumspicientes, vident templum ædificatum in modum crucis, quæ incipiebat ex ea parte, quā descenderamus; pars autem altera vergebatur ad portam templi majorem. Et in medio illius crucis parietem conspeximus, qui ad fornicem pertinebat; pauloque proprius accedentes, portam videntem æneam, satis capacem, quatuor occlusam seris, quarum duæ pessulæ munitæ erant, duæ sine pessulis.

194 Itaque pater Generalis, Fili, inquit, in genua procumbamus, & comprecemur Deum, ut nobis sancti Patris nostri Seraphici corpus ostendere dignetur; quod à Deo uberibus lacrymis precati, cūm surrexissemus, repeti à me instrumenta ferrea recurva, quibus seræ sine clavi aperiuntur; iisque acceptis, unum desumpsit, quo seras prædictas aperire tentans, facile omnes quatuor aperuit; ac januā pate-

Oktobris Tomus II.

*Aperiunt sa-
cellum, sen-
tient fra-
grantium,
vident corpo-
ra integræ,*

factâ, intravimus in facellum (cujus fornix identi est atque ille, qui crucem paulò antè descriptam facit) ubi ne unus quidem apparuit vespertilio; statimque ingentem fragrantiam sensimus, & oculos huc illuc circumferentes vident corpora quædam mortua, induta vestibus S. Francisci, & tactis illorum tunicis, invenimus eas solidas, atq; tunc factæ fuissent; solidi quoque erant tum capitis, tum barbæ, pili. Horum porrò corporum aliqua jacebant, sedebant alia, capite demisso & genibus superposito. Prope corpora ista januam conspeximus, item æneam; sed parvam, per cujus ex superiori parte rimam quidam quasi splendor prodire cernebatur: compertoque, duabus clavibus obseratam esse, hanc quoque pater Generalis eodem instrumento ferreo, non sine admiratione utriusque, referavit.

195 Januā verdò protrusa, tantus inde se effundebat odor, ut nesciremus ambo, ubi essemus. Et introspectantes, parvum videntis facellum, tholi instar * opere Musivo elaboratum, in ejusque medio intuiti sumus altare, eodem opere perfectum, cui superposita erat lamina marmorea; supra hanc autem laminam conspeximus corpus gloriose patris S. Francisci, in pedes erectum, cooperto capite, oculis in cælum sublati, facie ad januam prædictam versâ, manu dextera sinistræ imposta, & utrâque ita inflexâ, ut folium cerneretur manus dexteræ cicatrix; reliqua verdò manus manicâ tegebatur, quæ manica erat stricta, qualis est manica vestimenti Patrum Conventionalium Reformatorum: sic etiam cernebatur cicatrix dexteræ pedis. Hæc videntes, ante eamdem januam humi prostrati remansimus, multis profusis lacrymis, orantes medio horæ spatio; ac veriti, ne præ ingenti cordis affectionem animi pateremur, surreximus.

*Generalis co-
ronas Ma-
rianas dex-
tero pedi
admovet,*

196 Et cūm timore ac reverentiâ non auderemus parvum hoc facellum ingredi, pater Generalis, suâ mēaque coronâ Marianâ acceptâ, passum protendit, & manum porrigens, tetigit illis pedem dexterum sancti Patris: imò mea non nihil crurore tincta fuit; quam proinde præ veneratione non audens gestare, ad provinciam meam reversus in conventu Teatino servavi è clavo suspensam supra mensulam, ad quam studebam; sed inde mihi fuit ablata, nec eam umquam recuperare potui. Post hæc pater Generalis, januā retractâ, duas illas seras eodem instrumento ferreo, eadem facilitate, quâ aperuerat, iterum clausit. Sic etiam, cūm egressi essemus portâ, quâ prius intraveramus, hæc reductâ, quatuor seras rursus occlusit. Ut in templum ascendimus, pater Generalis illam fornicis fracturam non ita apertam manere cupiens, lapidem, quem superimponeret, queritabat. Interea cōtem ingressi sumus, & dum quæreremus circa ambulacrum, ad portam majorem dicens, occurrimus famulo, qui tenebat equos: is jussus lapidem accipere, atque ad jam dictum perfere locum, cūm videret, quod hæc tenderent, Si haberem, inquit, paululum calcis, aperturam istam obstruere sperarem.

197 Et calce, quam illius, quod dixi, facelli fabricatores præparaverant, inventa, fornicis fracturam obturavit, & pavimentum ex iisdem lateribus, quos illi inde exemerant, apparet, super discedunt.

E

F

*vident corpus
S. Francisci
incorruptum,
erectum
stans.
* Italice: a
modo di
cuppula*

AUCTORE

C. S.

superstruxit. Quibus peractis, eâ ipsâ horâ, nullam moram interponentes, nec intrantes conventum, Romam versus iter arripuimus, totoque noctis illius reliquo tempore prosecuti sumus usque ad hospitium supra memoratum, ubi bona diei parte somnum cepimus, ac deinde continuavimus iter viâ hic antè descrip- tâ. Pater Generalis tamen, priusquam disce- deret, patri vice-custodi sub gravibus censura- rum poenis imperavit, ut de iis, quæ acta e- rant, nulli mortalium verbum faceret. Per proximum tabellarium idem pater vice-custos patri Generali scriptis, quod dum manè po- stridie discellum nostrum quæreretur forniciis fractura, inveniri non potuerit, quo suisset loco; cum in laterum commissuris, perinde ut in ceteris templi partibus pulvis reperiretur; id quod habitum fuit miraculum, factum ob me- rita sancti patris Francisci, quem semper pro reverendissima paternitate vestra precor, ut ei patrocinio suo desideratam felicitatem à Do- mino nostro impetraret. Romæ die ix Februarii MDCXXVI. Idem, qui suprà, cum juramento attestor Frater Augustinus manu propria.

B
Mirum est.
relationem,
præ ceteris
alias verifi-
miliorem,

198 Hec relatio reliquis multò appareat fir- mior, si tempus, occasio & persona in ea me- morata, locusque ex quo eadem de prompta fuit, speclentur. Nam, quod ad tempus attinet, vi- statio contigisse debuit mense Junio aut Julio anni 1607, id est, uno altero mense ante decretum Pauli V, datum die xxviii Augusti ejusdem anni, quo ille sub pena excommunicationis severissime prohibuit, ne quis in S. Francisci corpus inquirat, uti infrâ probaturi sumus § xviii. Hac autem temporis propinquitas su- spicionem movere potest, visitationem, de qua loquimur, eidem decreto condendo occasionem dedisse; nullam enim aliam novimus. Occasio visendi corporis, ut liquet, opportuna fuit, si eo, quo dicitur, modo fornix fuerit perruptus. Persona nominantur Minister generalis Conven- tuallium, ejusque à secreis socius, qui tam fa- vorabili opportunitate præ multis aliis uti posse- re. Instrumentum visitationis ab eodem Ministri generalis socio, oculato teste, jurisjurandi & ob- edientie religione obstricto, confectum notatur, atque ex ipso Ordinis archivio de promptum est; ut adeò prudentem fidem mereatur, nisi in su- spicionem impostura aliunde possit venire; que tamen tum non Tinaccio, sed ignoto nobis de- ceptori, Tinaccium emenito, adscribenda esset.

C
latere potu-
isse Waddingo

199 Pendet id ab argumentis, quibus ad- versæ opinionis tutores contendunt, S. Francisci corporis prodigiosum sicut omnibus antiquiori- bus non modo incognitum, verùm etiam con- trarium esse. Argumenta dabo infrâ eruditis le- toribus expendenda; quedam interim huc propriè spectantia observaturus. Scrupulum mihi injicit Waddingi, & Antonii Melissani hujus visitatio- nis ignoratio. Horum prior primum Annalium tomum edidit anno 1625, octodecim solū annis, postquam ea visitatio facta dicitur; ac ni- hilominus ad annum 1230, num. 4 Baucianas quidem litteras, aliasque de conspecto ab aliis sacro corpore stante relationes refert, sed addit: Nec ex nostris ullus est, qui memoriae tradi- derit, se illud vidisse. Scio equidem, Tinacci epistolam anno 1626, ac proinde uno circiter anno post primum illum Waddingi tomum edi- tum, signatam legi: quis tamen non miretur, Waddingum, totius Ordinis Minorum Anna-

listam, non fuisse à Tinaccio in tempore moni- tum de tam singulari communis Patris gloria, recenti oculorum fide comprobata?

200 Verum, si id casu tunc ignoraverit Wad- dingus, ignorasse non potuisse annis sequentibus, quibus ipse Roma pariter scribens, additamenta ad eosdem Annales fecit, quæ deinde ad calcem aliquot sequentium tomorum reposuit, & reverendissimus pater Josephus Maria Fonseca ab Ebora in iterata eorumdem Annalium editione Romana anni 1731 & sequentium suis locis in- fernerit; nec tamen in his ullam reperio de Tinac- ci litteris aut reverendissimi Piscullii visitatione mentionem. Par omnino est silentium reverendi patris Antonii Melissani de Macro in Supple- mento ad predictos Annales, in eadem editione Romana suis quoque annis subiecto, in quo is eodem nonnumquam emendavit. Waddingum Roma scribentem certè post editum primum to- mum Annalium erroris sui monere debuisset Tinac- cius, dum suprà relatum testimonium Roma ipse praesens anno 1626 exarasse dicitur, ac Waddingus ipse ex eodem illius testimonio, que tomo primo male afferuerit, postea emendare.

Dissimilare nequeo, ex istorum de re tam me- morabili silentio Tinacciana epistolæ fidem non nihil dubiam reddi. Vereor etiam, ut cuiilibet sat verisimilis videatur opportuna illa famuli, qui in corte tenebat equos, miraque dexteritas in ruina forniciis, quæ hominem capere, tam subito reparanda, tamque scitè eidem imponendo pavimento, ut postridie discerni nequeret, ubi illa fuisset.

201 Adhuc eadem Tinacci relatio in variis verum visitarum adjunctis diffonat ab aliorum relationibus hacenus datis; unde necesse est, vel has vel illam, si non omnes, vacillare. Aliquot hujusmodi variationes observemus. In relatione Tinacci suprà num. 193 dicitur reverendissimus Piscullius in loco illo subterraneo aperte portam æream, satis capacem, quatuor oculis am- seris, quarum duæ pessulis munitione erant, duæ sine pessulis; deinde num. 194 etiam referat aliam januam . . . æream, sed parvam, . . . duabus clavibus obseratam. In visitatione au- tem Nicolai V Pontificis Oddo Perusinus suprà num. 56 solū unam memorat portam . . . æ- ream, clausam tribus catenis; Bancius ibidem num. 71 portam nonnihil humilem, æream, robustissimam, tribus pessulis ferreis probè an- nexis, diligentissimè clausam, tribus solidissi- mis catenis ferreis transverse prætentis. Rur- sum in relatione Tinacci num. 195 dicitur vi- sum ab eo esse in medio facelli altare eodem o- pere (musivo) perfectum, cui superposita e- rat lamina marmorea, supra autem hanc la- minam . . . corpus gloriosi patris S. Francisci. At in visitatione Nicolai V, num. 57 solū legitur in . . . facelli medio fuisse lamina marmorea ve- nustissima, magna arte elaborata, super quam . . . stabat corpus. Vide etiam num. 73.

202 Præterea ex testimonio Tinacci num. 195 vi- sum fuit sacrum corpus, manu dextera sinistra imposita, & utrâque ita inflexâ, ut so- lū cerneretur manus dexteræ cicatrix: reliqua vero manus manicâ tegebatur: at in visitatione Nicolai V secundum Oddonem num. 58 ambo manuum vulnera conspecta fuerunt; sic enim habebat: Manus quoque, ut pes, perforatae erant, & sanguis erat vividus ac recens; apud Bancium vero num. 54: Habebat manus jun- das

D

ac Antonio
Melissano de
Macro.

Eadem rela-
tio in variis
adjunctis

diffonat ab
ab aliis visi-
tationum re-
lationibus

Aetas, alteram sub altera manicarum tunice... pediori admotas; ac num. 75: Conspexerunt manus illas sanctissimas, à Pontifice discooperatas, nec magis, nec minus, suis clavis singulis vulneribus insertis, quas etiam osculati sumus, immunda nostra labia sacro illius sanguini, adhuc recenti, admoventes. Non igitur erat Sancti manus dextera sinistræ imposita, & utraque ita inflexa, ut solùm cerneretur manus dexteræ cicatrix; nam alioquin, non sola amovenda fuisset manica tunice, sed etiam manus dextera, ut sinistre vulnus conspici posset.

B 203 Rursum Tinaccius num. 194 hac scriptis: Oculos huc illuc circumferentes (*in facello subterraneo*) vidimus corpora quædam mortua, induit vestibus S. Francisci; & tactis illorum tunicis, invenimus eas solidas, ac si tunc factæ fuissent; solidi quoque erant tum capitum, tum barbae, pili. Horum verò corporum aliqua jacebant, sedebant alia, capite demisso, & genibus superposito. In Baucianis verò litteris num. 77 solū de duobus corporibus, præterquam de fabuloso B. Aegidii, sermo fit, eaque in duabus arcis clausa fuisse dicuntur his verbis: Apertis duabus arcis, quæ erant in duabus aliis tribunis, vidimus duo alia discipulorum illius corpora, etiam & illa integræ, suis vestibus è rudi panno induita, & odorifera, multò tamen minus, quam corpus Magistri.

C 204 Insuper eadem relatio Tinacciana quæ ac cetera, si unum è Baucianis exemplaribus, que circumferuntur, excipias, altum filet de clavis manibus pedibusque inherentibus, quos tamen, tam ante, quam post Sancti obitum, iisdem inhabuisse, constat ex biographiis, S. Bonaventura, & Alexandro IV summo Pontifice; qua de re consule dicta superius § VIII. Porrò mihi parvum verisimile appareat, memoratas relationes in visitationum adjunctis tantum fuisse variaturas, aut aliter, quam synchroni oculatique testes fecerè, Sancti manuum pedumque stigmata descripturas, se profectæ essent ab iis, vel acceptæ ex ore eorum, qui locum illum subterraneum verè trahassent, atque ipsum corpus conspexissent. Sunt quidem in nonnullis earum quadam manifeste fabulosa, quæ non leguntur in aliis, verum, quemadmodum fabuloso istæ personas insignes, à quibus ea acceptæ sint, audacter laudant, ita etiam alie metum ingerunt, ne cavendum nobis ab iis sit, quæ ac à quibusdam aliis narrationibus, eodem collineantibus, quæ tum Cardinalium, tum Ministrorum generalium nomine clanculum circumferuntur, ut supra monuit Messorius. Turene, an injuriâ in hanc suspicionem venire omnes possint, dispiciendum erit ex argumentis, quæ adversa opinionis assertores adversus sacri corporis incorruptionem statimque in pedes erecti formarunt, queque adversus hæc reposuerunt affirmantis partis patroni.

*nec aliunde
care difficultate.*

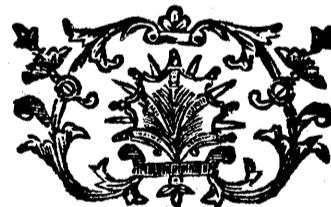
§ XII. Alia quædam pro asse-
rendo ejusdem corporis pro-
digioso statu producta expen-
duntur.

Prof argumenta pro S. Francisci incorrupto laudantur suisque pedibus innixo corpore haec tenus al- etiam appa- legata, catalogumque scriptorum, eidem senten- tiae suffragantium, quem dedi § I, Rugilus pro eodem etiam laudat revelationes divinas & pro- digia, ac in primis revelationem dicitque S. Jacobi Piceni, qua aptius referemus, dum de causis occultari (ut afferunt) corporis, agen- dum erit. Secundo verò loco subjicimus, (*inquit deinde Rugilus*) præclarum testimonium, manifestam revelationem, divinumque prodigiū (revelationem testimoniumque confir- mans) ex Seraphico Christi confessore B. Josepho à Cupertino. Hæc autem, non jam Wad- dingus, aut Marianus aliorum dicta referunt, sed ipsi jurati testes de experientia & auditu in Processu beatificationis & canonizationis e- jusdem. Ne verò nimis longi simus, mittimus ea, quæ summarii fol. 95, num. 13, & fol. 100 § 218 narrantur à testibus; quod scilicet B. Josepho Assisi ante aram ecclesiæ nostræ, quæ Media dicitur, oranti, ac pro sua simplicitate S. Franciscum interroganti, cur, cùm tantus esset, dum viveret, paupertatis ama- tor, defunctus modò, tot esset argenteis lami- padibus ac pretiosis suppellectili circumseptus; sanctus Pater ei visibiliter præsens respondit, ornamenta illa cultui Christi Domini, ibi rea- liter in sanctissimo altaris Sacramento existen- tis, esse dicata; se verò in obscuro subterra- neo loco absque ulla pompa commorari.

B 205 Itemque (prætermittimus,) B. Josephum sanctum Parentem consueisse appellare mater- no idiomate LAMPADARIUM (ab Italico Lam- pada Latinè lampas) quæstumque de causa respondisse, se in eadem media ecclesia noctu orantem, vidisse oculis suis sanctum Parentem, cereum accensum ad manus habentem, è lo- co, qui est sub majoris altaris suppedaneo, prodeuntem ac singulas ecclesiæ lampades, à dæmone (Josephi causâ) extintas excitantem. His ergò prætermisis, unius tantum jurati te- stis, scilicet domini Bonaventuræ Buono, sa- cularis sacerdotis, sacræ Theologiæ doctoris, ac primicerii ecclesiæ Cupertinensis, ipissima verba transcribimus ex Processus Apostolici canonizationis & beatificationis fol. 563. Se- quuntur ibidem ex testimonio laudati Bonaven- tura Buono, quæ ex Italici Latina subjicio.

C 207 Anno MDXXXIX... profectus sum Af- sisum, patrem fratrem Josephum salutatus... Rogavit me, an illo biduo, quo fueram Af- sisum, omnia ejusdem civitatis loca sacra vissi- sem, ac speciatim an ecclesiam S. Mariæ An- gelorum. Respondi ad singula, addidique: Pa- ter, cùm sermo huc reciderit, verumne est, quod aiunt, cor sancti Patris Francisci esse in ec- chiesa S. Mariæ Angelorum? Tum verò turbatus pater devotè reposuit: Forte corpus pa- tri S. Francisci exenteratum sit? Et nescis, il-

*qui ex pro-
cessu canoniza-
tionis illius
probatur*

AUCTORE

C. S.

Iud esse integrum, & in pedes erectum sub hac ecclesia? Quod cor S. Francisci in ista eccllesia esse dicitur, intelligentem est de ejusdem ad eum locum affectu. Ac mox exclamans, subito motu volavit per aërem, & mensulæ innixus, picturam S. Francisci utraque manu strinxit, oculis lachrymantibus, & in eamdem imaginem defixis. *Hactenus apud Rugilum, qui deinde observationes suas adjiciens, ratiocinatur hoc modo.*

ibid corporis prodigium afferuisse.

B

208 Hic verò tantisper immorabimur. Et quidem calumniari obnientibus, quid repontant, deficere non potest. Dicent, hunc fuisse B. Josephi errorem, bonam fidem, simplicitatem. Nobiscum erat, nostros habuerat institutores; hoc tenebat, quod acceperat; hoc eructabat, quod biberat. Esto. Quid postea de visione, ac locutione S. Francisci? Fuit, inquit, hæc imaginaria. Sæpe etiam Sancti visiones falsas vident. Imaginaria ea fuerit, an realis, decertare non libet. Falsam temere asserere audeat, qui velit; nos nec audemus, nec volumus. Quid verò tandem de exstasis raptusque, ad assertionem illam continuò subsecuti, miraculo? Jam Divinitas hujusmodi exstasim ac raptuum in B. Josepho, nonaginta annorum trutinâ severissimâ exhibita, Ecclesiæ judicium comprobavit. Deus ergò, certissime fuit miraculi illius parens & author. Quid tum? Mendacium miracula subsequuntur? Ubinam illa est regula, vera miracula non fieri; nec fieri posse ad confirmandum errorem?

ae miraculo confirmasse.

C

209 At hic, inquit, non dictum confirmatur, sed anima dicentis, aliàs in Deum absorpta, occasione tantum pia memoriam acceptæ movetur & rapitur. Quid nà hoc faciliter fugio in canonem illum, qui exceptionem reicit, exceptionem admittimus? Quibuscumque miraculis, ad veritatem quandam confirmandam advectis, hæc inuretur calunnia. Sic exempli causâ, qui veritati confirmandæ proslivit in ignem, & servatur illæsus, præservatio illa veritatem non confirmat, sed hominem cæteroqui justum & innocentem tuetur. Perversissima exceptio, quæ Catholicam fidem omnem convellit atque confundit. Potuit aliàs salvati innocens, sed nunc non potuit, si salsum, etiam ignorans, asseruit. Miraculum enim ipsum ex se vim habet divinæ contestationis; atque propterea vi sua in errorem induceret. Hæc sincerè & pro modulo commentamur, nihil tamen nimil urgentes. *Hactenus Rugilus: nunc nos quoque pro munere nostro iisdem expendidis tantisper immoremur.*

Verum ista apparitiones, non pro mirabilis corporis statu.

210 De Josepho à Cupertino, Ordinis Minorum Conventualium presbytero, tunc à Benedicto XIV Beatis adscripto, hoc autem anno 1767 à Clemente XIII, feliciter regnante Romano Pontifice, inter Sanctos solenniter relato, egi in Opere nostro ad diem XVIII Septembris, ibique gesta illius ac miracula, quibus ante & post obitum fulsist, prolixè exposui. Quod verò ad præsens argumentum attinet, non video, cur S. Franciscus ipse, ut premissum est, oranti verè dicere nequiverit, sese (*id est utique, corpus suum*) in obscuro subterraneo loco absque ulla pompa commorari, si illud minimè incorruptum, nec suis iussiens pedibus, immò etiam in cineres redactum, ibidem servaretur. Non magis assequor, qua ratione ex oblata eidem Josepho altera illa S. Francisci visione hujus corporis insegritas, incorruptioque atque in pedes statuta

probari possint; frequenter enim alii Sancti ea, quam olim habuerant, specie aliis apparuerunt, licet horum corpora in cineres converja jacèrent, ossaque frustatim divisa variis in locis servarentur. Admissa igitur visione illa, non propterea oportebit credere, quod S. Josephus vidit, fuisse ipsum S. Francisci corpus, hocque tale ibidem sub altari stare, quale dicitur apparetur.

D

211 Fortasse memorata S. Josephi visiones hic solum laudanur ad designandum locum, in quo S. Francisci corpus existit, pro eoque uicinum que valere possunt, si de sola illius presentia, non de modo, quo se habet, loquamur. Nam, si Josephus verè viderit S. Franciscum è loco, qui est sub majoris altaris SUPPEDANEO, prodeuntem; si Franciscus verè Josepho dixerit: Ornamenta illa (circum altare) cultui Christi Domini, ibi realiter in sanctissimo altaris Sacramento existentis, esse dictata; se verò in obscuro subterraneo loco absque ulla pompa commorari; quantum ea favent opinioni illorum, qui S. Francisci corpus in tertia subterranea eccllesia servari contendunt, tamè aduersantur alteri eorum, qui (ut infrà visuri sumus) cumdem sacram thesaurum non alibi, quam in mensa ejusdem majoris altaris in infima duarum ecclesiarum, quas duas solas agnoscent, querendum esse, existimant. Etenim nec alia de causa videretur Franciscus ex illo potius, quam ex alio ejusdem eccliesie, loco visus produisse, quam quod corpus ejus ibidem esset; nec mensa altaris dici potest esse sub majoris altaris suppedaneo, aut locus subterraneus.

sed solum pro loco sepulcri illius vale-re possunt.

E

212 Supereft ejusdem Josephi de sancti Patris sui corpore incorrupto & suis pedibus nixo assertio, quique hanc mox subsecutus fuit voluntus, sane non naturalis. Quam longissime absit à me, ut sanctum illum virum in ea assertione reum mendaciu vel levissime suspicer: si tamen is fuisset ipsius Ordinis de sancti Institutoris sui corpore communis error, nihil me in ipsum peccatum, existimo, nec actuarum temere, si illum quoque ex eodem sincerè locutum esse, crederem. Sola igitur S. Josephi assertio nequit controversiam dirimere. Ejusdem viri ecclases, corporisque per aera raptus & frequentiores fure, & firmioribus fulciuntur testimonis, quam ut merito dubitare possim de ecclasi raptuque à laudato domino Buono jurejurando assertis. In eodem raptu miraculum agnoscō, atque indubitanter pariter assentior, fieri non posse, ut Deus miraculum patret ad confirmandam falsitatem aut errorem. At non omnia miracula Deus facit ad confirmandam veritatem doctrine.

Magis urge-ret ejusdem Sancti raptus corporis,

F

213 Sanctus Thomas Aquinas 2. 2. quæb. 278, art. 2. in corpore, ad propositum hec habet: Vera miracula non possunt fieri, nisi virtute divina; operatur enim illa Deus ad hominum utilitatem, & hoc dupliciter. Uno quidem modo ad veritatis prædicatæ confirmationem; alio ad demonstrationem sanctitatis aliquius, quem Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo autem modo miracula possunt fieri per quemcumque, qui veram fidem prædicat, & nomen Christi invocat; quod etiam interdum per malos fit... Secundo autem modo non sunt miracula, nisi à Sanctis, ad quorum sanctitatem denuntiantur miracula fiunt, vel in vita eorum, vel etiam post mortem, sive per eos, sive per alios. Qui plura de his volet, legat Benedictum XIV in eruditio suo Opere de Servorum Dei beatifi-

si constaret, mirabilem hunc raptum

- A** tificatione &c lib. 4, part. 1, cap. 4, cui titulus est: De fine miraculorum &c. Quapropter, ut ex S. Josephi per aërem raptu ejusdem assertio de S. Francisci corpore irrefragabilis fieret, oporteret probari, eumdem raptum ad eam confirmandam contigisse, aut saltem ex colloquii adjunctis non alia de causa factum videri potuisse; non autem solum ad Josephi sanguinem demonstrandam.
- contigisse in confirmationem eorum,*
- 214 Certè non dicitur S. Josephus volatu illo dicta sua probare voluisse; nec laudatus presbyter, qui ad testandos illius raptus & ecstases, non ad S. Francisci corporis prodigia confirmanda, productus fuit, eumdem volatum sic interpretatus legitur. Neque id evincitur ex eo, quod Josephi dicta volatum illum proximè praecesserint; cum sola de sancto Patre suo, quem tenerrimè diligebat, injecta mentio sufficere potuerit, ut ille ejusmodi raptum patetur. Etenim, quām facile Josephus sacram in corde suo ignem conciperet, atque hinc in ecstases subitasque corporis elevationes profliret, arguento sunt, que comes Dominicus Berinus apud me in Commentario previo ad ejusdem, tunc Beati, nunc S. Josephi Vitam tom. v Septembri pag. 57 relatus, ex Summario Processus beatificationis illius in Vita Italica scripti, Verum est, inquiens, servum Dei, fratrem Josephum à Cuperino, donatum à Deo fuisse extasibus & raptibus, in choro, dum oraret, & extra illum, dum de quolibet patientis Domini nostri Iesu Christi mysterio, de puritate ac sanctitate Mariae Virginis, aut de Sanctorum virtutibus sermo fieret, aut ipse Missam celebraret; & quidem tam frequenter, ut qui cum eo agere vellet, ut ejusdem posset colloquio frui, oporteret, eum à simili sermone conferendo caveret.
- qua Josephus*
- 215 Lege etiam, si libet, ejusdem Commentarii mei numerum 58, Vitaque ibidem edite caput 3, ubi plures id genus S. Josephi ecstases raptusque reperies, quos omnes ad confirmandas singula, de quibus tunc sermo fuerat, divinitus contigisse, quis dixerit? Hinc etiam in eodem presbyteri testimonio, quale integrum à reverendo Patre Seraphino Antonio Pagni, Ordinis Minorum Convenualium sacra Theologia magistro pie memoria, olim Româ accepimus, legitur R. P. magister Desa, tunc temporis, cum volatus, de quo agimus, contigit, conventus Assisensis preses, Josephum sic conspicans, solum dixisse laudato presbytero: Permitte patrem (Josephum) sua ista meditatione gaudere, & discede; quia sero est; probè scilicet gnarus, quām familiares ei essent ecstases corporisque elevationes, quānque facilè in illas incideret.
- de S. Francisci corpore dixerat.*
- 216 Nihil igitur cogit adversæ partis patronos credere, allegatum S. Josephi volatum in confirmationem eorum, qua de sancti Patris sui corpore dixerat, certò contigisse; cum aquæ tunc, ac alias, potuerit ex sola ejusdem Sancti commemoratione in illum ecstasim raptumque incidisse. Proinde nihil etiam urget adductum à Rugilo exemplum hominis, qui veritati confirmandæ profilivit in ignem & servatur illæsus. Urgeret, si, ut illius hominis ingressum in ignem, ita etiam S. Josephi raptum, quo de agimus, ad veritatem confirmandam factum statuas. Verum hoc antè probandum esse, oppositæ sententiae fautores non immerito contendunt. Dubito, an id non adverterit laudatus Rugilus, dum in fine ratiocinii sui num. 209 sic conclusit: Hæc sincere & pro
- modulo commentatur, nihil tamen nimium urgentes. Quorsum enim non urgeant, si constet de miraculo ad sacri corporis prodigia, quæ tam impensè nituntur persuadere, confirmanda divinitus patrato. Sed de his jam satis.
- 217 Rugilus deinde ad alia ejus generis argumenta progrediens, Sunt quidem, inquit, & revelationes aliæ quām plures servorum Dei, præfatis consonantes: ut eā, quæ fuit venerabilis Dei famulæ, Mariæ, Domitillæ Galucci, monialis Cappucinæ in monasterio Corporis Christi Papiae, quam refert R. P. Benedictus de Mazzara, Observantinus, in suo Legendario Franciscano ad diem iv Octobris; atque ea, quæ fuit venerabilis Dei famulæ, Catharinae Claræ de Mirto, Tertiæ Ordinis S. P. N. Francisci, civitatis Caiacensis in regno Neapolitano, quam testatur P. Innocentius Alberti, confessarius ejusdem, sub die xiv Martii MDxc: sed hæc sapientum potius judicio estimanda committimus, ut & alia nonnulla hujuscemodi. Ita ipse: ego verò nec laudatum Benedicti Legendarium, nec Innocentii Alberti testimoniū ad manum habeo, neque aliunde didici, quid illi dicant: quare, quas aut quanti pondēris revelationes proferant, judicio sapientum, quibus eorumdem allegata Opuscula consulendi copia est, pariter libens permitto.
- 218 Ab hisce argumentis ad conjecturas etiam conversus Rugilus, hæc subdit: Constitutis jam testibus, scriptoribus, atque etiam miraculis, remanent conjecturæ, signa atque indicia, deducta ex visibilibus atque existentibus. Hæc, ut videris, cumulo superaddimus ex abundanti. Colligimus, que libet, liberter etiam quām plurima prætereentes, ne simus nimii. Primum veritatis indicium patens & conjecturam volumus prototypum ipsum subterraneæ illius concamerationis, & foli, & lançearium, & fornicium, & absidis, & basis, & urnæ, & forinæ, & situs, quo corpus sancti Parentis flans delineatum, insculptum atque editum est, servatis etiam mensuris latitudinis, longitudinis & profunditatis, per Franciscum Providoni, Assisensem pictorem Clementi XI summo Pontifici dicatum, vulgatisque per orbem exemplaribus. Hominem hunc voluisse gratis hæc imponere Pontifici, Urbi & orbi, quis credat?
- 219 Secundum veritatis indicium facimus loci illius religionem, timorem, cautionem, à primis usque temporibus planè in ecclesia singularem; temporibus verò proximiioribus omnimodam obstructionem, & inaccessibilitatem, additamque summorum Pontificum pœnam excommunicationis latæ sententiæ, nedum in tentantes, aut ædis, aut cryptæ, aut sepulcri illius, seu quidquid est, vel ubicumque, Francisci corporis, aut stantis, aut erecti, aut in cinere resoluti, experimentum & aditum; sed insuper ac præsertim in nos, non hujusmodi tentamina viribus omnibus coercentes. Sint hæc aliis falsitatis indicia; nobis perpetuò erunt veritatis magnæ argumenta. Magnum hæc aliquod omnino portendant. Quidquid ibi est, quod jam videri à mortalibus non possit, insolitum, ingens, augustum, divinum est: non ergo corpus redactum in cineres. Hæc verò aptius & fusiùs infra.
- 220 Tertium signum permanens est, præter dentem unum, qui custoditur Florentiæ in monasterio Omnim Sanctorum, nil uspiam reliquia nisi alibi videntur.

AUCTORE

C. S.

*Laudantur etiam mihi ignote revelationes;**conjectura & indicia ex locis ac corporis delineatione vulgatas**ex religione & cauione loci, ubi sanctum corpus servatur.**& ex eo, quid ejusdem corporis reliquia nusquam alibi videntur.*

AUCTORE

C. S.

quiarum Franciscani corporis toto terrarum orbe reperiri. Incredibile dictu est, tot principes, reges, Pontifices, ipsosmet Ordinis nostri Ministros, præsertim generales, quorum innumeris impensisimo studio, flagrantissimaque religione in Trium Ordinum Institutorem, ac penè totius Christiani orbis sanctissimum patrem Franciscum jam quinque per scula feruntur, nihil umquam, ut assolet, ex ejusdem cineribus obtinuisse, expetivisse, exoptasse. Quam ambitione, præteritis præcipue temporibus, e-jusmodi sacra pignora conquista, surrepta, direpta etiam sint, quotus est, qui nesciat? An custodes obstatant? Sed quis custodiret custodes? An lapides, vel etiam murorum absterruit moles? At Mariæ semper illæ mulieres pavidæ & imbecillæ non erant, quæ Domini sepulchrum adeuntes dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis hunc lapidem ab ostio monumenti? Puerilia hæc sunt.

*licet multum expeti-
te; item ex
Pontificum
in Sancti ba-
silicam mu-
nificientia,*

B

221 Ut autem & nos aliquid aliquando testemus, nos, inquam, qui hæc scribimus, novimus, scimus, ac propè vidimus, pro S. Francisci faccio (apud Italos celeberrimo, qui que in ecclesia nostri Ordinis, oppidi Montelarum in regno Neapolitano intra murorum ferrearumque laminarum robustissimas atque inaccessibilis munitiones & claustra, incredibili hominum cautione ac religione, concluditur) invisendo, ejusdemque particulas habendo, nocte una, nec totâ, disjectam atque refecam fuisse rem, levi negotio ac periculo; nullis tamen principibus, aut regibus, aut Pontificibus, imperantibus. Videant alii, quid sentiant: hæc nos sentimus. Quartum patens ac perseverans indicium est, fuisse usque ab exordio sacram illam basilicam sub quadam singulari jurisdictione ac tutela summorum Pontificum, totque ab ipsis muneribus ac privilegiis auctam, sed maximè esse modò ac fore in posterum Patriarchalem basilicam ac Cappellam Papalem. Quorsum hæc? inquiet quis. Interroga ipsum Pontificem Maximum, Benedictum XIV, qui ad hunc illam honorem sponte motuque proprio evexit. Quid cogitaverit, crediderit, scripsiterit de S. Francisci corpore vir iste magnus, Pontificumque doctissimus, jam mox recitavimus.

*ne denique
ex indicis
tertiae ecclesiæ
verè existen-
tis.*

C

222 Quintum conjecturarum ex visibilibus ac perdurantibus genus est id omne, quod confluit ad tertiam illius infernæ, vel ecclesiæ, vel cryptæ, vel cuiuscumque tandem naturæ ac nominis erit, extantium probandam, circumstantiasque arguendas. Quamquam enim probè diversæ res sint, controversiæ tamen occasione factum est, ut jam sint unum & idem. Quemadmodum, eti disjunctæ revera sint res corporum resurrectio ac immortalitas animorum, Sadducæorum tamen ac Pharisæorum oppositæ sectæ (quarum prima utrumque negabat, secunda profitebatur utrumque) jam fecerant, ut cum ipsis, vel contra ipsis, loquentes alterum ex altero congruentissimè inferrent, atque unum dumtaxat cum demonstrarent, vel everterent, utrumque, vel neutrum, constituisse, vel expugnasse, viderentur. Signa verò hæc sensibilia existentia ac patentia inferiùs enumerabimus, sed ultrà conjecturas non persequimur.

223 Nunc liceat mihi conjecturas ex sepe taudata Dissertatione Rugili à num. 218 deser-

pias de more ponderare. Scire velim, suorumne oculorum, an aliorum relatione, an verò vetusta aliqua & accurata delineatione, usus fuerit. Assensis ille pictor Franciscus Providoni, qui num. 218 dicitur S. Francisci corpus & locum, in quo stat, tam accurate eri incidi curasse, excusumque Clementi XI summo Pontifici dedicasse. Hand dubie nec ipsem viderat, nec ex aliis oculatis testibus acceperebat, si verum est, quod afferunt, cuniculos, per quos ad sacram corpus olim patuit accessus, jam inde sub Pontificatu Sixti IV, qui anno 1484 obiit, obstructos fuisse: nam Clemens XI mense Novembri annis 1700, id est, tertio seculo post, primùm creatus est Pontifex: quam ob rem nec laudatus pictor, nec alii eidem synchroni, corpus illud locumque spectare potuerunt. Præterea Paulus V, ut iidem docent, anno 1607, id est, nonaginta & tribus annis ante ejusdem Clementis Pontificatum, omnibus omnino accessum ad illud corpus sub pena excommunicationis venit; ut hinc quoque non sit verisimile, accessum illum pictori Providoni patuisse.

224 Praeluxisse autem illi vetustam quampiam delineationem, quam imitatus fit, quo verisimili argumento persuadebitur? Notum est Horatianum illud:

Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua po-
testas.

Quid igitur mirum, si Providonius, sicutis incorrupti corporis prodigium certum atque indubitatum reputans, tum hoc, tum locum, in quo stare prohibebatur, pro suo genio delineasset, dicioque summo Pontifici Clementi XI dicasset? Non venit ad manus meas exemplar Providonianum, sed aliud, quale dari solet peregrinis Germanis, Assensem S. Francisci basilicam invi-
sentibus, quod editum notatur superiorum per-
missu, in eoque sculptoris nomen indicatur hoc modo: T. V. fec., id est, fecit; ac præterea leguntur ista: Seraphici Patris inclito filio D. Antonio Patav., miraculorum Sancto, Fr. A-
ntonio. Paulus Hintar Min. Conv. D. D. D. In
eodem exhibetur S. Francisci corpus, teles capite, apertis oculis, tellis ambabus manibus sub manicis tunica, dextero pede nudato, sinistro sub ora vestis latente, laterali vulnere per inci-
sam tunicam conspicuo, summo Pontifice Nicolao V, cum tribus comitibus coram eodem in ge-
nua procumbente. Sanctum corpus velut in me-
dio basis, seu mense saxæ suis pedibus consi-
stit; pro loco solus representatur paries à tergo corporis.

225 Exstat & alia ejusdem rei icon in libello *formato*, scripto per Cornelium Thielmans, guardianum Fratrum Minorum conventus Aquisgranensis, ac Belgicè typis edito Sylvæ-dicis anno 1620 apud Joannem Schefferum, de Vitis S. Francisci aliorumque ejus Ordinis. Hec, licet eamdem Nicolai V visitationem referat, multa habet à præcedenti diversa. Locum exhibet in modum facelli exstrutum; Franciscum, non in medio mense, sed in extremo cuiusdem septi è marmo-
reis columellis facti, habentem caput nudatum, oculos apertos & elevatos in calum. Ante ipsum pendet lampas, duobus lychnis ardentibus in-
structa, & ad sinistram stant due arce clausæ, nempe cum duorum sociorum corporibus. Scul-
psit illam Joan. Berwinckel, laudaturque Ro-
salphus lib. 2 Historia Seraphice fol. 248; ubi
revera

D
Ponderatur
prima conje-
tura,

*ex predella
delineatione
Providoni.*

b

E

A revera visitatio Nicolai V narratur ex litteris Baucianis, non tamen incisa ari exhibetur. *Huic multum similis est tercia, quam pariter habeo, sed in hac Sanctus oculos clausos, velut dormiens, habet, ac sinistrum, non dexterum, pedem nudatum. Representatur insuper in hac locus alius facello proximus cum gradibus, per quos ad eum subterraneum locum descensus est, citaturque denuò, qui suprà, Rodulphius; at de Providonio tum hic, tum ibi ractetur; ut dubitare nequeam, neutram ex Providoniano exemplari factam esse. Jam verò, quamvis hinc manifestum fiat, tres illas, quas retuli, pro cunctis pictoris sculptoris sensu factas esse, non proprieatatem aut hi, aut Providonius, credendi sunt voluisse orbi imponere, sed prodigium corporis visitationemque, que pro certis habebant, pro sua imaginatione representasse.*

Item secunda petitia à religione loci, timore atque cautela, jam inde à primis temporibus adhibita, ne sacer ille corporis thesaurus vi dolore auferretur; proximioribus autem temporibus accessus ad illum obstructio, additaque excommunicationis pœna in eos, qui ad eundem accedere tentarent, aut non arcerent tentantes. Religionem illam loco moritò conciliare potuit sola Francisci corporis presentia, viri utique sanctitate & miraculis celebrissimi, etiam illud in ossa & cineres resolutum fuisse. Nec etiam vel sic magnopere admiranda essent veterum in eodem servando cure, ne scilicet sua Assisensem civitas tanto praesidio umquam destitueretur; & adiecta à summo Pontifice excommunicationis comminatio, ut hac quoque ratione illud securius servaretur. Quod de obstructo commentario opere arcani loci aditu adjungitur, id omnino negant opposite opinionis patroni, contendentes, nullam ibi subterraneam ecclesiam esse, ac proinde nullos ibi fuisse aditus: recte, an secùs, statuendum erit ex argumentis eorum, inferius ponderandis. Ponimus tamen, & subterraneam ecclesiam ibi esse, & ad eam olim patuisse accessum, qui nunc obturatus sit; cur non potuere veteres eamdem pro corpore jacente, aut etiam in ossa resoluto servando curam habuisse, quam pro incorrupto & stante ab iis adhibitam fuisse, alii affirmant? Si incorruptum & in pedes tam mirabiliter erectum corpus, magis, quam nuda ossa, ad furtum posset allucere, multò etiam magis posset suadere, ne tantum miraculum, accessus penitus obstruēt, mortalium oculis subducatur, ac in tenebris in posterum deluescere juberetur. Sed de his postea pluribus.

227 At singulare est, nullas è S. Francisci corpore reliquias, preter unum dentem, alibi reperiri. Fateor, mibi quidem, dum per Gallias, Germaniam Italianaque peregrinatus fui; nihil uspiam ex ejusdem Sancti carne vel ossibus, aut denique cineribus exhibitum fuisse, atque in ea opinio sum sententia, ut mortales istas illius exuvias, qualescumque ea modo sunt, non nisi apud Assiates, quarendas putem. Sed singulare pariter est, non longè pluribus in locis servari ex ejusdem sanguine, si hic jam per aliquot secula ex illius manuum pedumque, ut volant, vulneribus perseveraverit fluere. Mirari sane licet, sanguinem illum à personis num. 220 memoratis non fuisse expetitum, geminoque illo seculo, quo accessus ad sacrum corpus patuisse dicuntur, ab ejusdem possessoribus non fuisse libera-

liter concessum, ut earumdem impensisimo studio flagrantissimeque in S. Franciscum religioni vel sic saltē fieret satis. At verò, si (quod ex dicendis non plane improbabile apparebit) Francisci corpus jam inde ab anno 1230, quo ad suam novam basilicam fuit translatum, agente fratre Elia, hacenus latuerit, cessabimus utrumque admirari.

228 Expendenda restat conjectura formata ex peculiaribus Romanorum Pontificum in ejusdem

*ac derique
quarta à
privilegiis,*

Sancti Assisensem basilicam favoribus, non alia magis de causa, ut laudatus Rugilus conjicit, quam propter sepe dictum corporis perseverans miraculum collatis. Quoniam verò nos ad Benedictum XIV remittit, ipsum adeamus. Inficiari nequeo, Benedictum in suo laudissimo Opere de Servorum Dei beatificatione &c, affirmanti sententia favere, ut ostendi § 1x. Verum in ipsa bulla, per quam ille concessa ab aliis Pontificibus eidem basilice privilegia confirmavit & auxit, ipsamque basilicam etiam in totius Ordinis Patriarchalem & in cappellam Papalem erexit, ne verbo quidem de corporis incorruptionem aut prodigioso situ meminit, nedum eo miraculo se impulsu dixit ad eos favores conferendos, licet locus hic aliquoquin exigeret, ut diceret. Bullam illam habes in ejusdem Pontificis Bullario Romano, & apud me ferè totam in Gloria post huma, ubi legi potest: ego hic pauca solum ex eadem observabo. Precipuus, qui in ea occurrit, pro prodigioso corporis situ locus sic habet: Illius autem (S. Francisci) corpus, in quo mortificationem Christi ad mortem usque circumferre non desstitut, singularibus signis atque prodigiis de celo illustratum, atque certantibus omnium ordinum studiis, ita populorum &c principum devotione clarisatum fuit, ut ejusdem sepulchrum super ambitiosa potentium secularium monumenta merito celebrari mereatur.

*qua summi
Pontifices ac
nominatum
Benedictus
XIV,*

229 Hic, ut dixi, precipuus, ac serè unus est pro affirmantium parte locus in Bulla Benedicti XIV, per quam & vetera decessorum suorum privilegia basilice S. Francisci, in qua hujus corpus servatur, confirmavit & nova concessit. Quid verò hinc pro sacri illius corporis incorruptione, ac mirabili in pedes suos statura haberis potest? Singularia illa signa atque prodigia, quibus illud de calo illustratum fuisse memorat, ea esse possunt, que primi biographi annotarunt. Lege Celanensem in Vita prima, parte 2, cap. 41; Tres Socios in Appendice num. 70, & S. Bonaventuram cap. 15; ut adeò minimè necessarium sit prodigia ista de corporis integritate siueque interpretari. Idem Pontifex in eadem bulla enumerat aliquot è decessoribus suis, qui se in eamdem basilicam munificos exhibuerunt, & à Gregorio IX exorsus, illius munificentie causam longè aliam, quam que à corporis incorruptione & in pedes erectione petuntur, sequentibus clarissimis verbis exponit.

*eidem basili-
ce contule-
runt;*

230 Et sane, inquit, vix altero ab illius obitu anno decurso, quem de Servi Dei (Francisci) exuvii decenter collocandis ageretur, eumque in finem opportunus locus & fundus prope Assisensem civitatis moenia, illius alumnis pro Apostolica Sede recipientibus, oblatus fuisse, san. mem. prædecessor noster, Gregorius Papa IX, dignum existimans, & conveniens, illius memoriam, per quem tantus Ecclesiæ Dei fructus provenerat, in eo etiam honorificari,

Fffff

AUCTORE

C. S.

caī, ut ecclesia, in qua ejus corpus recondendum erat, nemini, præterquam Romano Pontifici, subesset, eumdem fundum in jus & proprietatem prædictæ Sedis Apostolicæ recepit, statuitque, ecclesiam, inibi construendam, omnino liberam, ac nulli alii, quām Apostolicæ Sedis, subiectam fore &c. Subdu & alia laudatus Benedictus tum ejusdem Gregorii, tum illius successorum, in eamdem basilicam beneficia, sed nulla prorsus mentione facta de sacri corporis integritate continuoq[ue] miraculo, de quibus inquirimus. Tandem quibus ipsem rationibus inductus fuerit ad omnia decessorum suorum in eamdem beneficia ac favores confirmanda augendaque, ita pergit referre.

quorum postremus Pontifex quatuor annos favebat

B

231 Tot igitur venerabilium Prædecessorum nostrorum exemplis nobis propositis, eorumque vestigiis insistentes, nos etiam ad ejusdem ecclesiæ splendorem ac decus augendum cumulandumque libenter adducti sumus. Quod quidem non tam singularis obsequiis nostri affectus erga B. Franciscum patriarcham, multis jam rebus privatiis & publicè declaratus atque testatus, & peculiaris quædam ac veluti hæreditaria in eumdem familie nostræ devotio nobis suggestit; dum animo occurrit, ipso adhuc B. Francisco in vivis agente, primum Bononiae locum illius discipulis ad eorum Ordinis coenobium fundandum à Majoribus nostris oblatum fuisse; illius verò cum Christo regnantis patrocinio complura in nostros beneficia profecta, ipsiusque familie nostræ conservationem, persistera quadam grassante lue, acceptam referri, grata mente recolimus; sed ea potissimum cogitatio nobis suavit, quod merito sperandum duximus, Romanam Ecclesiam ejusque ditinam, in cuius finu beatus Pater & ortum habuit & sepulchrum, eò magis illius apud Deum intercessoribus protegendarum atque servandam, quod magis illustria ad illius memorie honorem Apostolice Sedis judicia extiterint & decreta.

parti affirmanti exponitur.

C

232 Quis ex hisce suspicetur, Benedictum XIV ad hanc bullam edendam quoquo modo motum fuisse, aut credidisse, decessores suos ad privilegia sepe dicta basilica S. Francisci concedenda, sicutem partim fuisse induclos singulare illo corporis, suis pedibus insistentis, miraculo, vel etiam miraculum hoc ipsi notum creditumque fuisse; nec de opposito potius dubitet? Dixi: Ex his; nam inficiari nolo, eumdem in Opere suo de Servorum Dei beatificatione &c, quod ante Pontificatum edidit, & in Pontificatu novis curis recognitum denuo vulgavit, affirmanti sententia adhæsse. Vide dicta superius § ix. Fatendum quoque est, cum in eadem, quam expendimus, bulla affirmantibus eò quoque favere, quod in Assisiensi basilicæ tres ecclesiæ, in quarum infima S. Francisci corpus sit, agnoscat. Sed de hac controversia pluribus infra loquemur; verum etiam admisso tertia illa ecclesiæ, non proinde necessario admittendum est saepe dictum corporis miraculum.

§ XIII. Quæritur, an ex S. Bonaventura constet, corpus S. Francisci anno MCCXXX, quo translatum fuit, in ossa & cineres resolutum fuisse, an contrà perseverâsse incorruptum.

Hacenus principia argumenta, quibus perpetuum S. Francisci corporis miraculum RR. PP. Minoris Conventualis, aliique evinci credunt, recensui, measque observationes singulis adjeci. Nunc postulas ratio & aequitas, ut contrariae opinionis quoque argumenta exponam, paribusque animadversionibus illustrem. Primum tamen id agam, profiteor, longè à me esse, ut RR. PP. Conventualis de mala fide, etiam vel leviter suspiclos habere audeam, dum ea, quæ de sancte sancti Patris sui corpore narrant, se ex traditione Majorum suorum accepisse, affirmant. Verum alii negant ac pernegant, eam traditionem sat antiquam esse, eò quod nec cum veteriorum scriptorum silentio, nec cum eorumdem dilectis componi posse, contendant, & adversus eamdem militare ipsis videantur etiam aliae rationes.

Alii negatores traditionis Assisiensium antiquitatem

234 Relationes vero eorum, qui se tanti prodigiū oculatos testes proficiunt, pro commentis habent; corpus S. Francisci jam inde ab anno 1230, quo in suam basilicam translatum fuit, in eadem basilica, in vel sub secunda, simul ac insima, ecclesiæ ara principe batellus latuisse ac latere, volunt; nullos ad illius custodiā adhibitos unquam sūisse Fratres, qui arcuum servarent; nullam denique ibidem esse tertiam ecclesiam, in qua thesaurus iste servetur, ac proinde nullos ad eamdem unquam duxisse cuniculos, qui potuerint obturari. Videamus igitur, quibus & quām solidis argumentis ea evinci, existimant. Ex illorum numero illustrissimus Ostatius, Assisiensis episcopus, contendit, ex S. Bonaventura constare, corpus, de quo agimus, jam inde à tempore translationis, id est, ab anno 1230, in ossa & cineres redactum fuisse, ut habemus ex Missorio, § 1 relato, qui adversus opinionem illam, ut ibidem diximus, Dissertationem conscripsit, nobis hic nisi futuram. Jam monui, Octavii Opusculum, à sacra Inquisitione Romana (nescio, qua de causa) suppressum, ad me non pervenisse. Sed opinionem ejus secutus est, cujus supra notitiam dedi, P. Gabriel à Rothomago, ex Ordine Minorum Observantium; quam si ille evincat, terminata controversia est; nam nec repudianda hic est S. Bonaventura auctoritas, nec quisquam batellus assertuit, sacram Francisci corpus, postquam in ossa & cineres resolutum fuerat, sua denuo carne induitum, deinceps incorruptum persisterisse.

ac relationem fidem, instuntur ex Bonaventura probare,

235 Laudatus P. Gabriel in suam rem imprimis citat Bonaventuram in Vita S. Francisci cap. 15, ubi ille de ejusdem corporis translacione agens, vocat illud Offa illa felicia. Secundo in Appendice ejusdem Vita § 8, qui De liberatis à variis infirmitatibus inscribitur, ubi ait: Factum est autem, cum S. Francisci CORPUS transferretur ad locum, UBI PRETIOSUS SA-

sacrum corpus jam ab anno 1230 in ossa & cineres solutum fuisse.

C.P.O.

A CRORUM OSSIUM EJUS NUNC THESAURUS EST CONDITUS. Tertiò ex eodem § 8 citat ista Gabrièl: Appropinquans (*herniosas*) tumbae, in qua OSSA SACRA FUERANT COLLOCATA, præ devotione spiritus sacrum tumulum complexatus, ... sanum se sensit. Notat autem in his locis à Bonaventura tertio adhiberi vocem ossa: vocem vero conditus, dum de cadaveribus sepulturæ donatis loquimur, pro sepultus usurpari; quod ultimum probari putat ex Breviario Martyrologio Romanis, in quibus ea vox sic adhibetur. Observat præterea, S. Bonaventuram, ut ipsem in Prologo testatur, dum illam Vitam scriptorū erat, iuvasse Assisium, ibique de gestis ac miraculis sancti Patris sui diligenter contulisse cum senioribus Fratribus; qui ignorare non poterant, quid illius corpore factum esset; at nihil tamen de ejusdem incorruptione & mirabili statu ex iis audivisse, concludit ex ejusdem sancti scriptoris de re tam memorabili silentio, verbisque jam recitatis.

B Contra alii censent, ex eodem sancto doctore probari. 236 Quod ad primum attinet, Bonaventura in locis allegatis re vera ter adhibuit vocem ossa, per quam sanè nemo suspicabitur, indicari corpus sua carne incorrupta instructum, nondum instar vivi hominis, suis pedibus sine fulcro innixum. Verumtamen priori loco, seu cap. 15 necesse non est eam vocem in propria sua obviaque significacione accipere, cùm ibidem premisserit alias, que non nudis ossibus, sed corporis, suam etiam carnem servanti, convenient; nec decet ratio, cur ossa per synecdochen pro toto integroque corpore ibidem usurpare dici queat. R. P. Miseres in Dissertatione sua Ms. illum ipsum Bonaventura ex eodem cap. 15 locum, quem velut sententie sua favorablem etiam Orlavius episcopus Assisensis produxerat, pro sua pariter allegavit, totum non mutilatum, describens. Eum igitur ex Vita edita, apud me num. 222, h̄c expendendum subnecto. Anno vero Domini millesimo ducentesimo trigesimo, convenientibus fratribus ad capitulum generale, Assisi celebratum, ad basilicam in honorem ipsius (S. Francisci) constructam CORPUS illud Domino dedicatum octavo Calendas Junii translatum est.

C idem corpus eodem anno translationis illius etiam incorruptum fuisse. 237 Dum autem sacer ille transportaretur THESAURUS, BULLA REGIS ALTISSIMI CONSIGNATUS, miracula plurima ille (Christus Dominus) CUIUS EFFIGIEM (utique per sacra stigmata) PRÆFEREBAT, operari dignatus est, ut per odorem ipsius salvificum affectus traheretur fidelium ad currendum post Christum. Erat re vera condignum, ut, quem Deus, in vita sibi placentem & dilectum effectum, in Paradisum per contemplationis gratiam transtulerat, ut Enoch, & ad cælum in curru igneo per charitatis zelum rapuerat, ut Eliam, ejus jam vernantis inter flores illos cæliculos plantationis æternæ OSSA illa felicia de loco suo pullulatione mirifica redolarent. Huc usque sanctus doctor. Et verò negari nequit, per bullam Regis altissimi, quā sacer ille thesaurus (quem paulò antè vocaverat Corpus illud Dominum dicatum) dicitur consignatus, sacra stigmata designari: nam ipsem Bonaventura in eadem Vita num. 56 dixerat: Impressa sunt ei (Francisco) stigmata Domini Jesu, digito Dei vivi, tamquam bulla summi Pontificis Christi, ad confirmationem omnimodam Regulæ, & commendationem Auctoris.

Ostobris Tomus II.

238 Manifestum pariter est, effigiem Christi, quam, teste Bonaventura, sacer ille thesaurus sic consignatus, in translatione sua præferebat, in iisdem stigmatibus constituisse; eratque proinde tunica corpus sacris illis stigmatibus insinatum, suaque vestimenta carne, quā in cineres redacta, deleta finali fuisse stigmata, adeoque & effigies Christi crucifixi, qua ex illis unicè relaxerat, omnino evanisset, contrà ac Bonaventura verba præserunt, nisi ea aliter explicari oporteat. Ex eo autem, quod Sanctus dicit ibidem etiam utatur voce ossa, non evincitur, è Francisci corpore sola tunc ossa reliqua fuisse. Allegoriis enim, ut saepe alias, hic usus, modò voces proprias, modò tropos adhibuit, quodque primò corpus Domino dedicatum dixerat, deinde sacrum thesaurum, bullâ Regis altissimi consignatum, appellavit; moxque ad alterum tropum transiens, ex illo Canticorum 1, ¶. 3 Trahe me: post te curiemus in odom unguentorum tuorum, miracula in translatione facta Odorem salvificum nuncupavit. Pari modo potuit per synecdochen partem pro toto, seu ossa pro corpore, quale antè dixerat, posuisse, ut pullulationem mirificam eis attribueret secundum illud Ecclesiastici cap. 46, ¶. 14: Ut sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo.

E 239 Simili synecdoche de Christo in calos ascendentē ante Bonaventuram usus fuit auctor Sermonis tertii de Ascensione, qui in Breviario Romano legitur in Octava ejusdem solennitatis, lectione 5, ubi dicitur: Super excelsa ergo cœli terrenum CORPUS imponitur: ossa, intra sepulchri angustias paulò antè conclusa, angelorum cœtibus inferuntur. Totus itaque S. Bonaventura textus minimè obest, imò favet sententia affirmanti, S. Francisci corpus tempore translationis sue, id est, quarto post illius obitum anno, incorruptionis expers, sacrisque stigmatibus condecoratum perfusisse. Fatendum nihilominus est, istas ejusdem sancti scriptoris phrasēs: Pretiosus sacrorum ossium thesaurus, & infra in Appendix, seu in capit. 6 § 8: Appropinquans tumbae, in qua ossa sacra fuerant collocata, admodum jejunas esse, nec satis congruas, dum de corpore tam mirabili integritate divinitus dono sermo est, ac multò etiam minus apie adhibendas de corpore, quod præterea, in usitatori prodigo, nullo sustentatum fulcro in pedes erectum staret.

F 240 Hisce addé ejusdem biographi ceterum de utroque miraculo silentium, quamvis neutrum ignorare potuisse, nec, cur sciens, tum hic, tum alibi, prætermisserit, justa ratio reddi posse videatur. Imò verò Bonaventura plurimum intererat neutrum silere; quippe qui, dum toto capit. 16 § primo, De virtute sacrorum stigmatum inscripto, sacra Francisci stigmata adversus obtrectatores afferere contendit, nullum ad obturanda malevolorum ora argumentum validius proferre potuisse, quam provocando ad ejusdem corporis conspectum, eadem stigmata, & quidem sanguine, ut volunt, manantia, cum novo incorruptionis atque inauditi antea situs prodigo, servantis: nam saltem eo tempore, si umquam, etiam patebat ad illud accessus. Ab nihil roboris habet, quod landatus Gabriel Rothomagensis ex communī usurpatione vocis conditus pro sepultus observavit: licet enim sepulta cadavera etiam condita verè dicantur, non tamen,

AUCTORE
C. S.
Exteris u-
trumque ra-
tionibus.

Ffffff 2 que-

AUCTORE

C. S.

quecumque sunt cadavera condita, etiam dici debent sepulta; quod verò, dum de cadaveribus sermo fit, vox condita de sepultura soleat accipi, non ipsa vocis significatio, sed ordinaria cadavera sepeliendi consuetudo fecit.

Expenduntur
etiam alia
tattoinaria.

241 Rugilus hisce consensiens, insuper contendit, Francisci corporis incorruptionem & integritatem, translationis tempore perseverantes, à S. Bonaventura cap. 15 manifeste traditas fuisse, cuiusunque allegare conatur, ob quam ille eisdem in ipsa translationis narratione non etiam clarissim memorasse credendus sit. Juverius ipsam Regini verba recitat. Ex capite xv Legendæ Majoris (id est, Vita, quam edidi, per S. Bonaventuram scripta) advocamus hæc verba: "Bemato Viro migrante à seculo, spiritus ille sacerdotum æternitatis ingrediens, fontisque virtutæ hautu plenario gloriosus effectus, expressa quædam in corpore futura gloriæ signa reliquit, ut caro illa sanctissima, quæ crucifixum cum vitis in novam iam creaturam transierat, & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraret. Cernebantur..., hic stigmata describit, qualia jam sepius supra exposuit. "Caro ipsius reliquias, quæ ex infirmitate & natura ad nigredinem declinabat, candore nimio renitescens, illius secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat.,, Pergit Reginus.

quibus aliqui
putant con-
fici,

242 Deinde latè prosequitur, appellans membra mollia, conversa in teneritudinem puerilis vestitis, formosa, jucunda, miraculosa, mirabilia, spectaculum insigne & insolitum, miraculum novum rapiensque in stuporem, & firmamentum fidei, & incitamentum amoris. Hæc enim omnia sunt ipsius ipsissima verba. Loquitur equidem sanctus doctor de miraculo inspecto in nocte & crastino mortis: at evidenter est, de miraculo loqui. Manifeste, nescio, quid aliud assertit in illo corpore præter incorruptionem illam, proximitate mortis præteritæ naturalem, & corporibus omnibus communem; illam, inquam, incorruptionem assertit in illo corpore, quæ carnis atque membrorum erat conversio & immutatio; quæ spectaculum erat insigne & insolitum; quæ miraculum novum, rapiensque in stuporem; quæ secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat; quæ expressa in corpore futuræ gloriæ signa relinquebat; quæ novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstrabit. Ex hisce tum sic concludit.

incorruptio-
nem sacri
corporis tam
mox ab obi-
itu,

243 Igitur luculentissime S. Bonaventura testatur, Francisci corpus in mortis crastino, sive immediate post mortem, incorruptionem & immortalitatem, miraculi intercessione, induisse. Quid enim est, habere expressa futuræ gloriæ & resurrectionis signa miraculi novitate, nisi corruptibile corpus induere incorruptionem, & mortale immortalitatem? Hæc est enim resurrectionis natura ex Apostolo. Modò quis dixerit, certissimum ac præclarissimum hoc incorruptionis prodigium momento temporis evanuisse? Dum etiam nulla præter hæc monumenta supercesserent, quis non inde potissimum diuturnam ac permanentem sancti corporis incorruptionem jure optimo inferret, tum multorum exemplo, tum maximè novitate & singularitate præmissa Franciscani prodigi? Sed quorsum ista? Ipse S. Bonaventura, à quo miraculi initium accepimus, iterum in

eodem capite, & paucis interjectis, prodigiū Dñi perseverantiam confirmat.

244 Caput enim xv Legendæ Majoris quam in secunda translatione. Prior potissimum complectitur ex ordine. Primo, sacra Francisci stigmata, evidentius explorata post mortem, subtilius describit. Secundo carnis manifeste immutatæ, & incorruptionis induitæ miraculum celebrat. Tertiò vero exequias & primam translationem in S. Georgii templum persequitur. Quartò tandem translationem secundam à templo S. Georgii ad S. Francisci. Præmissis igitur geminis atque fuisis descriptionibus stigmatum & incorruptionis, opus illi non fuit, imò satietati cavendæ nec decuit, eadem iterum ac tertio in eodem capite, præterea brevi, verbis iisdem deponere. Tutus ergò potuit, & prudens debuit, uti compendio, quo descripta commemorare, non autem denudatque denud explicata describere videretur. Quia de re cum in translatione prima iterum sacri corporis stigmata & incorruptionis notanda recurrerent, cautus nimietatem atque identitatem verborum declinans, rem raptim innuit his verbis: "Transentes per ecclesiam S. Damiani, ... SACRUM CORPUS MARGARITIS CÆLESTIBUS INSIGNITUM &c., quæ meritò fatis esse, arbitratus est, tum integratis, tum stigmatom, miraculo denotando.

245 Quoniam vero tertio in secundæ translationis celebritate exponenda prodigiorum eorumdem memoria statim occurreret, id ipsum sibi cavendum necessariò cognovit, ne nimius fieret; itemque securius id agere, intellexit, præferentibus faciem ante occupatis. Ergo inquit: "Anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo, ... dum ille sacer transportaretur thesaurus, BULLA REGIS ALTISSIMI CONSIGNATUS, miracula plurima ille, cuius EFFIGIEM PRÆFEREBAT, operari dignatus est." Quis hic non videat, idem penitus sibi proposuisse sanctum scriptorem in hac secunda, ac in prima illa translatione, de prodigioso Francisci corpore assertendum? Ita in translatione secunda dixit corpus illud THESAURUM BULLA REGIS ALTISSIMI CONSIGNATUM, & Christi EFFIGIEM PRÆFERENTEM, quemadmodum in translatione prima corpus idem dixerat MARGARITIS CÆLESTIBUS INSIGNITUM. Nunc MARGARITAS CÆLESTES, seu sacra stigmata, manifeste pro eo, quod erat actu ipso, non pro eo, quod fuerat, expressit in translatione prima; ergo iterum apertissime BULLA REGIS ALTISSIMI, & Christi EFFIGIES accipienda sunt pro eo, quod extabat, non pro eo, quod antea extiterat, in translatione secunda.

246 Quam ob rem, teste D. Bonaventura, non obscurè tradidam fuisse; sacram Francisci corpus stigmata retinebat jam quadriennio post mortem, tunc ergo ex D. Bonaventura incorruptum. Quis enim ossa nuda stigmatizata dixerit, vel in cineribus ALTISSIMI BULLAM, & Christi EFFIGIEM querat? Omniaq; res ita se habet, ut nihil evidenter. Jam igitur S. Bonaventura incorruptionis perseverantiam quartum in annum deduxit: ergo ex hoc ipso permanentem atque perpetuam testatus est; quoniam neque posterius dissolutum unquam illud assertuit, & hic sacri corporis præconia novissima conclusit; neque præterea, occasione cessante, aliquid hujusmodi memorandum suscepit. Quare præsumptum D. Bonaventuræ silentium (de incorruptionis prodigio dum agitur) expressè negamus. Hancenius

A Etens Rugilum Reverendorum Patrum Conven-tualium nomine differentem audivimus, ad cuius dicta solam paucam obseruabo.

ac preinde
eam etiam

347 Jam dixi supra, allegatum ex Bonaventura locum asserta sacri corporis usque in seunda translationis diem incorruptioni favere. Libens quoque assentiar, verisimilium esse, incorruptionem illam, si in quadriennium usque à morte perseveraverit, deinceps quoque in hac nostra tempora divino munere perdurare. At (quod supra jam innui) primum Bonaventura non tam evidenter asserta, ut nullum de eo ambigendi locum reliquerit. Cum enim ibidem iis etiam verbis utatur, que deslitutis carne offibus in propria sua significatione communique sensu conveniunt, dubitari potest, an haec voces Thesaurus bullâ Regis altissimi consignatus referenda non sint ad tempus anterius, atque ita explicanda: Thesaurus, qui bullâ Regis altissimi fuit, aut fuerat consignatus; nempe postremo vita illius bennio & in prima translatione; quò fortè etiam referenda sunt ista: Cujus (Christi) effigiem praeferebat. Nec refert, quòd, dum idem sanctus doctor in prima translatione ait, sacrum corpus,

B margaritis, celestibus insignitum, S. Clare & sociabus videndum oblatum fuisse, locutus fuerit de eo, quod actu erat, non de eo, quod fuerat; nam id apertissimis verbis afferit, nec in tota illic narratione vel verbum occurrit, quod vel levissimam suspicionem movere queat de corrupto per miraculum intra paucas ab illius obitu horas corporis, cuius admirabilem pulchritudinem ibidem mox descriperat; secùs autem omnino fit in relatione translationis secundæ, quadriennio post facta, quo temporis spatio corpus naturaliter corrupti ponit, aut etiam debuit, nisi divinitus fuerit conservatum.

usque in ho-
diernum di-
em perseve-
rare.

248 Ex eo quoque, quòd S. Bonaventura dicerit, mox à Francisci obitu apparuisse in ipsius corpore futuræ gloriæ signa, quæ novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstrarent, concludendum non est, idem illud corpus ex ejusdem doctoris sententia incorruptionem, nedum immortalitatem, tunc induisse, ut pluribus ostendam infra, ubi iste Bonaventura locus latius expendens recurret. Non satis etiam firma mihi appareat allegata causa, ob quam sanctus doctor incorruptionem corporis & sacra stigmata non clarius expressisse credendus sit in translatione secundæ, aut alibi; scilicet, tum ne jam bis exposta, in eodem cap. 15 tertio re-petendo, lectori nauseam parcer; tum quòd occasio ei defuerit eadem alibi tractandi. Quamvis satietatis cavenda ratio habere locum potuerit in prima translationis narratione, non debuit habere in secundæ. Nam prima translatio contigit postridie obitū S. Francisci; secunda ferè quadriennio post, quo scilicet tempore tam eximia per severans corporis incorruptione novum fuisse miraculum, ac propterea paucis saltem verbis, qua nauseam minime creassent, sed delebant lectors, clarius indicanda. Denique, ne quid prætermitam, non defuit deinde Bonaventura occasio, & opportuna quidem de eodem argumento loquendi, dum, ut supra indicavi, caput xvi pro veritate sacrorum stigmatum adversus emulos conscripsit.

§ XIV. An S. Bonaventura saltē uspiam insinuaverit, sibi notum fuisse prædictum sacri corporis, incorrupti & in pedes erecti stantis, prodigium: an contrà ejusdem silentium eidem miraculo aduersetur.

H Allenus ex Bonaventura differimus, dicine, an negari debeat, S. Francisci corpus tempore secunda translationis sua (nam de prima nullum esse potest dubium) incorruptum fuisse. Nunc altera discutienda venit quæstio, an scilicet Bonaventura saltē tradidit, vel quo modo insinuaverit, idem corpus, integrum & incorruptum, sine ullo fulcro stare suorum pedum plantis innixum, quale ex Missori descripti in hujus Dissertationis num. 3: nam qui istud prodigium negant, ejusdem sancti doctoris silentium in rem suam laudent. Et verò, si mirabilis illa sacri corporis in pedes erectio contingit triduo post secundam translationem, id est, anno 1230, (uti ex traditione conventus Assisiensis afferit Missorius mox laudatus) incredibile est, eam latè potuisse Bonaventura primo supra trigesimum annum post scribenti, qui & nihil in indagando diligentia prætermisit, & generali tum fungens totius Ordinis Ministerio, penitus, quam quisquam alias, de Franciscanis rebus instrui potuit; debuitque, nec arceri à secreto ad speculum prodigium, si quis tunc fuerit, aditu, ex affirmantum sententia tum temporis nondum obturato.

250 Ad S. Bonaventura aliorumque veterum ut tamen in silentium non eodem modo respondent Missorius & Rugilus. A primo ordiamur. Agnosciū illi assertum S. Francisci, suis pedibus sine fulcro insistentis, miraculum à nullo veterum scriptis proditum esse, sed inter arcana Ordinis habitum; à Bonaventura tamen cautè prudenterque sic insinuatum, ut (salvo arcano) parvo negotio emundatæ naris homines consilium intropisci posseant. At quorsum arcanum hoc? Ne tam sacrum (inquit) & pretiosum pignus auferretur ab Ordine. Si ceteri omnes eadem cautione hujus generis sacra pignora sua custodirent, jam nullum è tam multis Sanctorum corporibus, que omnipotens Deus ad sui Nominis gloriam incorrupta servat, fideliū devotioni pataret. Sed ponamus, peculiarem fuisse Fratribus Minoribus servandi arcani causam, & Missorium audiamus Bonaventura locos in rem suam allegantem. Laudat in primis illum, qui secundum meam partitionem legitur in Vtianum. 215, ubi Bonaventura, postquam narravit verè admirabile sacrorum stigmatum in defuncti corpore prodigium, sic prosecutus est.

251 Ut caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitiis in novam jam creaturam transierat, & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraret. Hunc lo-

in quem fl-
em Missori.
us allegat
verba sancti
doctoris,

F fffff 3

em

AUCTORE

C. S.

cum ita excipit Messorius: Non inferior, inibi Bonaventuram de sancti Patris corpore nondum sepulturæ mandato sermonem habere; ast ea animadversio ejus hominis est, qui optimè novaret, quid posthumum evenerat. Etenim, si cuiquam illorum, qui Seraphici corporis stationem omnino sibi persuasam habent, hoc tempore scribendum foret de ipso eodem corpore, quum anima caruit, satis obvium esset ac naturali dicendi mori consentaneum, hoc pacto animadvertere: "Eniinverò tot tantaque, quæ in ejus corpore miracula contigerunt, præfigationes fuerunt resurrectionis illius, quâ corpus illud sanctissimum mox frui debebat.", Sit ita: sed non sic locutus est Bonaventura; non enim dixit, ista signa fuisse resurrectionis, quâ corpus illud... mox frui debet. Ponamus paulisper controversum corporis stantis miraculum Bonaventura penitus fuisse ignotum, nonne tamen ille ex tanta corporis exanimati pulchritudine, verèque admirandis signis, de futura ejusdem in postremi judicii die gloria resurrectione pronuntiare potuisse, dicereque, catalis fuisse, ut corpus illud novitate miraculi postrema illius beatæ resurrectionis speciem præmonstraret? Sed de hoc rursus inscrius plura erunt annotanda.

& in rem suam exposuit;

B

252 Pergit Messorius, Nec secùs, aiens, sententiam suam aperuit hoc loco Bonaventura, quum inquit: "Novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstraat", Quinque sunt verba, sensu verò omnino tria, digna propterea, quæ à lectoribus sedulò observentur, & à nobis verè ac planè expendantur. Primo inquit: NOVITATE MIRACULI; secundo: RESURRECTIONIS SPECIEM; tertio: PRÆMONSTRARET. Primum NOVITAS MIRACULI, hoc est, factorum Iesu Christi stigmatum in corpore S. Francisci impressio ea fuit, ut tecù, & quidem historicè, dicere potuisse: SINGULARITATE MIRACULI. Singularitati accessit excellentia, & sicut talis ac tanta, ut non modò spiritu hominum vincat, verùm etiam cogitationem. Huic igitur miraculi novitati atque excellentiæ resurrectionis novitas, gravissimo Bonaventuræ iudicio respondit, atque ita, ut, si corpus eâ prærogativâ donatum fuerat, propter quam

C

IN NOVAM JAM CREATURAM TRANSIERAT, si ejusmodi transitus resurrectionem portenderat, ecquam aliam portenderet, nisi eam, quæ non modò incorrupto (quæ alii bene multis sanctorum hominum corporibus communis est) verùm etiam stanti, & in speciem spiranti congruere potest.

et nobis non videatur

253 Interponamus hic observationes nostras, sermonem Messorii deinde resumpturi. Bonaventura proximè relatis verbis hec præmisserat: Beato namque Viro migrante à sæculo, spiritus ille facer domum æternitatis ingrediens, fontisque vitæ haustu plenario glriosus effectus, expressa quædam in corpore futuræ gloriæ signa reliquit. Mox duo hujusmodi signa memoravit, sic pergens: Ut caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitiis in novam jam creaturam transferat, & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectionis speciem præmonstrarat. Tum, quæ fuerint duo ista signa, exponens, alterum, per quod passionis Christi effigiem præferebat, ait, fuisse quinque stigmata; alterum verò, quod resurrectionis speciem præmonstrabat, seu, ut etiam infra loquitur, quod secundæ stolæ pul-

christitudinem prætendebat, dicit, fuisse prodigiisum candorem carnis, quæ prius (antem mortem) tam ex infirmitate, quam ex natura, ad nigredinem declinabat, nisi post paucā subjecit.

254 Quapropter, nisi vehementer fallar, a- id ex illis pudi Bonaventuram quinque stigmatibus non reconsigno.

spondit resurrectionis novitas, ut visum Messorio est, sed passionis Christi effigies; nimio verò carnis candori species, seu figura quedam atque presagium futura beatæ resurrectionis. Has autem cur ille dicere nequiverit, etiam si nescisset, corpus Francisci umquam in pedes divinitus fuisse erectum & ad instar spirantis stare; immo etiam si non dubitasset, quin illud tunc temporis, quo scribebat, in cineres & ossa solutum jacere? Nonne ex illo exanimati corporis subito minimè que naturali decore rectissime presagire poterat ejusdem in supremo iudicio beatam resurrectionem & futuram gloriam? Preterea, si Bonaventura mentem rectè assequar, non dicit ille, S. Francisci carnem in novam jam transisse creaturam, quia singulari illa stigmatum prærogativa insignita fuerat, sed potius, hanc, velut præmio, donatam fuisse, quia illa crucifixa cum vitiis, in novam jam (dum viveret) creaturam transferierat. Loquendi modum sanctus doctor munavat ex S. Pauli Epistola ad Galatas, in cuius cap. 5, ¶ 24 legitur: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixurunt cum vitiis & concupiscentiis suis: & cap. 6, ¶ 15: In Christo enim Iesu neque circumcisione aliquid valet, neque præputium; sed nova creatura; nempe per fidem, spem, charitatem, emendationem morum &c.

255 Rursum aliud argumentum Messorius profert & subiicit sic differens: Tum acutiùs introspicienda sunt ea verba: RESURRECTIONIS SPECIEM.

Non adstruit veram resurrectionem; sed RESURRECTIONIS SPECIEM, quodque attentiùs ponderandum, seimoniūm habet de resurrectione carnis, spiritu destitutæ. Talis ergò resurreccio isthac fuerit, oportet, quæ soli corpori conveniat. Hæc porrò alia dici nequit aut excogitari, quam si corpus ea positione afficiatur, quam si quis inspiciat, continuò fateatur, corpus illud vivere, aut viventis quidem certè speciem habere. Clarius adhuc patet hæc resurrectionis species in idea vera ac nativa, quam verba ipsa efformant. Etenim, si hominem vel sagacissimum percundemur: Quo tandem pacto fieri posse, arbitraris, ut exanime corpus RESURRECTIONIS SPECIEM præferret?

E

Illico sic reponeret (neque enim secùs rependendum suppeteret:) Non alio, arbitror, modo, quam si corpus, quod pridem in arca cubabat, subito sese erigeret in pedes, oculos aperiret, faciem erigeret, quo pacto vivens putaretur & spirans, tametsi non foret. Ita ferme sententiam suam aperuit Bonaventura, qui uno & altero dumtaxat verbo explicuit, quod nos multis explicuimus, quod luculentius Seraphici doctoris sensum, duobus tantum verbis conclusum, aperiremus.

256 RESURRECTIONEM dixit: nam reapse, & ratione si corpus assurrexit, quantum corpus patitur, nra, resurrexit. Idcirco profitemur in Simbolo CARnis RESURRECTIONEM. Latinis namque RESURRECTIO est quasi ITERATA ERECTIO: homo siquidem ratione corporis & surgere & stare dicitur. Corpus namque est, quod cecidit; unde & à cadendo Latinis CADAVER, ex quo

A quo dicitur. RESURRECTIO non significat primariò animæ cum corpore conjunctionem ; sed, ut inquit Tertullianus lib. de Resurrectione, CARNIS RECIDIVATUM. Dein alterius verbi adjectione, hoc est, SPECIEM, sententiam suam temperavit. Vera siquidem resurrectio in corpore spiritu experti enimvero non fuit ; sed SPECIES dumtaxat RESURRECTIONIS. Deinde postremum illud verbum PRÆMONSTRABAT, Bonaventuram de ea Seraphici corporis resurrectione, quam adstruebat, certiorem fuisse, liquidò demonstrat. Etenim, quid tandem significat verbum illud PRÆMONSTRABAT ? Nimirum : Innuit, quod postea exitus probabit.

quibus id demonstari existimat;

B 257 Ita de utroque Nicolao, Myrensi & Tolentinate, Ecclesiastica fert historia, & illum quartâ & sextâ feriâ semel dumtaxat, idque vesperi, lac nutricis luxisse ; & hunc septennem complures hebdomadæ dies jejunare coepisse : quæ quidem nova & inaudita abstinentia temperantiam à cibo & potu præmonstravit, quam interque toto vitæ curriculo retinuit. Quòd si neuter adulteri pristinam illam temperantiam retinisset, quām falsò atque ineptè diceretur prior illa abstinentia fuisse posterioris indicium ? Sic etiam insignis ac penè divina sanctissimi Mediolanensis antistitis, Ambrosii eloquentia prænunciata perhibetur, quām in infantis ore examen apum consedit. Ponè ergo, Ambrosium jam grandævum nulla eloquentiæ laude floruisse ; an non inane ineptumque ejusmodi præfagium fuisset ? Nec irridiculè dixisset Bonaventura, resurrectionis speciem per carnem illam sanctissimam præmonstratam fuisse, nisi corporis viventis in morem assurrexisset. Nam, quod attinet ad prænunciandam universalem resurrectionem, non minus ineptum, quām supervacaneum fuisset ex præcipuis mirisque signis id prænunciare, quod B. Franciso cum nequisitissimis hominibus futurum est commune.

sed que sedulè expensa

C 258 Modò dicta de more denuò expendemus. Non insiciabor, resurrectionem carnis ad corpora propriè pertinere, sed cùm hac minimè futura sit sine conjunctione animæ, quoniam quisque est, qui, dum de mortuis agitur, auditæ voce resurrectione, eam de resurrectione corporis sine conjunctione animæ dicitur posse ? At Bonaventura, inquires, ibidem sermonem habet de resurrectione carnis spiritu destitutæ. Reclè : sed nonne & nos, dum ex Apostolorum symbolo carnis resurrectionem confitemur, sermonem habemus de resurrectione carnis spiritu destitutæ, tamen si hanc per conjunctionem animæ cum corpore suo futuram simul profitemur ? Ubi vero dixit sanctus doctor, S. Francisci corpus sine conjunctione animæ resurrexisse, aut resurrectionum fuisse ? Porrò anceps est animadversio ad vocem species, qua Latine varias patitur significaciones & usurpari potest pro imagine, facie, effigie, forma, similitudine &c. Præmonstrare autem est : Ante monstrare, ostendere, quod futurum est. Reclissimè igitur Bonaventura dicere potuit, per predicta sacri corporis mirabilia præmonstratam fuisse ejusdem resurrectionis speciem, quia illud sic verè quamdam resurrectionis, qua in supremi judicii die futura erat, speciem, seu imaginem, formam, similitudinem præferebat.

nobis persuadere non possunt,

D 259 Ponamus tamen, vocem speciem à Bonaventura studiose additam, ut certum resurrectionis modum indicaret ; non propere oportebit illam de non vera, qua sine conjunctione anime futura esset, corporis resurrectione interpre-

tari. Sensu enim magis proprio & obvio dici potest, eam vocem additam ad significandam, non communem omnibus hominibus, vel cuiilibet justorum, resurrectionem, sed excellentiorem quamdam, secundum istud Apostoli i ad Corinthios 15, v 41 & sequenti : Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stela enim à stella differt in claritate : sic & resurreccio mortuorum. Ex hac interpretatione sensus verborum Bonaventura hic fuerit, eximiam S. Francisci corporis in communis carnis resurrectione gloriam præmonstratam fuisse novitatem miraculi, carnis scilicet, quæ prius (ante obitum) tam ex infirmitate, quām ex natura, ad nigrinem declinabat (sed mox ab obitu) candore nimio nituit, accendentibus etiam aliis in eadem carne signis, quorum omnium, ut postea ait, tam formosa & miraculosa varietas jocunditatem & admirationem contuentibus ingerebat. Procul dubio hec potuerunt merito videri, dicique præmonstrasse quendam excellentiorem in extremo judicio resurrectionis modum, à communi justorum multum diversum.

E 260 Ex dictis sponte sua fluit longè dispar ratio hoc inter & adducta utroque Nicolao & Ambroso exempla. Nisi enim eorum duo primi eximiā abstinentiā, atque alter eloquentiā, in hac mortali vita excelluerint, quo tandem tempore locove memorata abstinentia & eloquentia præfagia rata fieri posuissent ? Non utique in vita altera. At posito paulisper, S. Francisci corpus nec haec tenus resurrexisse, nec ante communem resurrectionem carnis resurrecturum, nihilominus verissima erunt allegata à Bonaventura præfagia, quorum veritatem eti illæ, dum scribebat, non fuisse expertus, pro certis tamen & indubitatis habere debuisset. Nec verò ut ratificante, deerit tempus, in postremo scilicet iudicio, quando illud sua denuò anima conjunctum, nemo, nisi impius, dubitet resurrecturum magna in gloria, quam signa illa præfigisse, merito censuit Bonaventura. Hac de argumentis, pro sacri corporis incorruptione miroque in pedes erecti statu ex Bonaventura haec tenus recensitis.

Alii negant, argumennum à silentio S. Bonaventura.

F 261 Suprà monsi, non eodem modo à Rugilo, quo à Misforio, responderi ad objectum Bonaventura silentium de dicti corporis mirabilis situm : nam incorruptionem ejusdem notam Bonaventura fuisse, illi consentit. Misforio audivimus; nunc Rigelum audiamus. Ita differit : Opponunt primò antiquorum silentium. Vetusiores (inquit) biographi, sanctus ipse Bonaventura, & tandem Bartholomæus Pisanius, cuius Conformatum libri à generali Ordinis capitulo sunt approbati, ne verbum quidem de asserta incorruptione atque statione mirabili Franciscani corporis habent. Novum igitur inventum est. Ad hæc utimur response multipli. Primò genus hoc argumenti, quid facilius est atque frequentius, eo est etiam passim enervius & infirmius. Usurpamus verba Theophyli Raynauditom. viii, pag. 143, ubi in idipsum hæc habet : "Est hæc argumentatio similis illi, quam Anabaptistæ ad versus Evangelistam Lucam intentant ex Iosephii Hebrei silentio de Piscina Probatica. "S. Hieronymus stramineum hoc argumentum validè confregit, monstrans, silentium B. Lucae de plerisque ad S. Paulum attinentibus nihil veritati incommodare. Eadem argumentandi infelicitate ea, quæ S. Hieronymus, tacente D. Athanasio, prodidit de S. Antonii ad Paulum, heremitarum principem, itinere

AUCTORE

C. S.

„itinerare, de cibatione utiusque per corvum,
„& de Pauli per Antonium tumulatione, infir-
„marentur.” Hæc rite Raynaudus.

*aliorumque
vetrum pe-
tuum, ullius
bi. roboris
esse,*

262 *Pergit Rugilus*: Revera, ut semel ali- quando argumentum hoc negativum vigeat, tantis indiget fulcimentis, ut penè semper claudicet, & vix ex tot millibus unum, quod bene constet, occurrat. Innumeræ enim causæ interesse solent scriptorum silentio, posteritati ignotæ. Nos ex ipsa responsionis vi nullam tememur reddere peculiarem, silentio etiam illo latè (quod non facimus) permisso. *Notam e-
nim Bonaventura, & ab eo traditam fuisse S.
Francisci corporis perseverantem incorruptionem
contendunt argumenti, que precedenti & ex-
aminavimus. Tum sequitur hic*: Unam tamen conjicimus (*cansam Bonaventure silentii de-
stante corpore*) sancè non improbabilem, eamque, dum arriserit, accipite. Ex Speculo vite S. Francisci & sociorum pag. 181 legimus, F. Ubertinum à Casali, qui saeculo XIII vivebat, audivisse à B. Conrado de Offida, ipsum à F. Leone, alisque sancti Parentis sociis accepisse, cælitus ipso S. Francisco post mortem revelante; futurum nempe esse aliquando, ut ejusdem Francisci corpus quodammodo præmaturè resurgeret; sed tempore hominibus incomerto, & Deo melius viso; eo tamen præsignato, quo suum magis vexari Ordinem, ac impugnari Regulam, sinerent dies; idque futurum præcipue in suorum filiorum folamen.

*& aliunde
faciunt con-
jecturas, ex
quibus videri
posset,*

263 *Revelationem* porrò ac traditionem hanc rejicere, non fert animus, nec subest causa. Adde, Raynaldum in Annalibus Ecclesiasticis ad annum MCCCXXI, num. 19 scripsisse, hæc insuper alia haberi in quadam pervestuto Ms., asservato, tum in Vaticana bibliotheca num. 4010, tum in Veneta S. Marci codice 196: “Incipit tribulatio & tentatio, quam prædictit B. P. N. Franciscus in morte sua, Ordini appropinquare.... Et tribulatio s'incepit anno Domini MCCCXXI.” Deinde excitatam tunc temporis salebrofissimam controversiam memorat de paupertate Christi & Apostolorum, quæ tantoperè, ut satis liquet, Minoriticum Ordinem excitavit. Hinc duas nanciscimus S. Francisci revelationes, specie quidem diversas, sed nimis valde se invicem respicientes & confirmantes, nosque recta in id, quod tendimus, dirigentes. Una est tribulationis Ordinis impugnatione Regulæ, quæ facta dicitur in morte: alia consolationis ejusdem, resurrectione inchoata corporis, quæ traditur facta post mortem. Utraque verò eidem tempori præsinito respondet, & utrumque conjungit, tribulationem nempe Ordinis, & sacri corporis resurrectionem.

*corporis in
pedes ereditio-
nem primum
contigisse*

264 Cùmque prioris jam tempus constitutum habeamus, currente saeculo XIV, exinde cogimus (adoptatis revelationibus ac moxumentis istis) ad hæc usque tempora resurrectionis etiam illius initia retardare. Quæ si vera & recipienda sunt, corrigendum est author Collis Paradisi, & pro numero annorum 1230 potius erit sufficiens numerus valde affinis 1330, in quo facillimè lapsus esse potuit.... Neque hinc sequitur quidquam incommodi inscriptioni præfatæ Gregorii IX (*consule superius § ix*) quam tamen virilius non propugnavimus. Illam enim subtilius expendenti constabit, ibi laudibus quidem suminis incorrupti-

onem sacri corporis efferi, sed de situ admirabili verbum nullum, quod potius mox prolatæ (*pro resurrectione ad seculum xiv differenda*) confirmat. Eadem distinctione uti licet pro visitationibus reliquis, non ex nostra, sed ex aliorum, sententia cursim relatis, & etiam prætermis, quæ probabilem epocham istam præcesserunt.

D

*diu post obi-
tum Bona-
ventura, qui
proinde eam
non posuit
memorare.*

265 Hæc autem omnia nos conjicio tñm monemus, non verò sententiam præcipitamus. Non modicam quidem exhibent nobis veritatis speciem, sed nihil inde præsumimus, nec firmiter huic prodigo epocham decernimus ullam. Unum hoc contendimus, ita nempe fuisse visum à testibus, atque à Majoribus traditum, quod constantissimè tenemus: alterum verò, illud incorruptum ac integrum fuisse temper usque ab obitù die, ut ex mox recitandis, partim à me jam recitatis. Primum afferimus tamquam principium; secundum verò quasi illud consequens. Nam præter monumenta statim subscriptenda, ad hoc etiam ordinis congruitate deducimus, ut ex adverso rerum discrepantiâ ac perturbatione depellimur. Dissolum namque atque incredibile nobis est, scilicet, fuisse illud prodigiosè incorruptum ex certis infra; secundò verò fuisse dissolutum; tertio iterum incorruptioni redditum; quartò denique erectum in pedes. Præterea multiplicarentur miracula, nulla cogente necessitate. His iatera permisit, encauda præfens & urgens vetustiorum silentio. Conticuerunt, quia proferre non poterant, quia nondum erant: annus enim MCCCXXX, cui præfatæ resurrectionis (ut vocant) prodigium ex hac sententia allegatur, longè jam prætergreditur mortem ipsius S. Bonaventuræ. De Pisano verò scorsum agendum est. Hæc de silentio admirandi situs, quod in vetustis biographiis libenter admittimus. *Hactenus RR. PP. Conventuales Ro-
mani per laudatum Rugilum.*

266 *Agnoscunt igitur illi veterum biogra-
phorum ac nominatim S. Bonaventura, silen-
tium, non quidem de incorruptione atque in-
tegritate corporis, sed de eterli & suis pedibus
confidentis prodigo; verum hoc silentium nullius
profusus momenti esse, autumant; imò forte et-
iam ratione temporis, quo S. Bonaventura flo-
ruit, omnino necessarium. At utrumque suas
patitur, nec leves, difficultates. Ac primò qui-
dem non diffitemur, argumentum negativum fre-
quenter nullius esse roboris; tunc scilicet, dum
ei opponitur affirmativum ex solidis rationibus,
aut idoneis minimè suspectis monumentis vel
scriptoribus formatum, quorum scilicet affirmati-
onem præstare oportet mero aliorum silentio.
Neque verò S. Hieronymus negativo arguendo
aliquando uti dubitavit in Catalogo Scriptorum
Ecclesiasticorum cap. 7 ex S. Luce silentio Pe-
riodos Pauli & Thecle fabulis annumerans his
verbis: Igitur *zepiōd&g Pauli & Theclæ, & to-
tam baptizati Leonis fabulam inter apocryphas
scripturas computamus.* Quale enim est, ut
individuus comes Apostoli (*Lucas Pauli*) inter
cæteras ejus res hoc solum ignoraverit? Ex
solo igitur S. Luce de hac historia silentio Hierony-
mus arguit, eam *Luce ignotam fuisse*, adeoque
fabulosam, cùm ille alioquin eamdem nec igno-
rassè potuerit, nec debuerit prætermittere. Quid
ni simile quid arguere liceat ex Bonaventura,
qui sese in res S. Francisci diligenter indagasse
proficeret, & nihilominus sicut predigium tam
fin-*

*At non tam
parvi hic fa-
ciendum vi-
detur S. Bo-
naventura
silentium;*

A singulare, Sanctoque suo tam honorificum, nisi iuste silentii illius causa probentur? Dispiciendum igitur est, an monumenta & rationes, qua ab affirmantium parte eruditio lectori partim jam dedi, partim dabo expendenda, talia sint, ut antiquorum silentio debeant prevalere.

*alio verò
conjectura, si
sat firma
sint.*

267 Jam quod ad alterum attinet, memorata revelatio ex Speculo vita S. Francisci & sociorum ejus, editionis Metensis, reipsa legitur assignato folio 181 verso, ut & in editione Bosquieriana, centuriâ 3, cap. 35, non tamen in Spoelberchiana, nec in nostro Ms. Speculo Lovaniensi. Eam ex Metensi, qua antiquior est, transcriptam habeb. Titulus capituli hic est: Quod S. Franciscus assurget ante resurrectionem. Tum incipit: Eggo frater Ubertinus, Ordinis Minorum, audi vi à sancto viro Corrado, & à quam plurimis fide dignis, quod B. Franciscus post suam glorificationem in celis revelavit sancto fratri Leoni, & aliquibus aliis revelatum dicitur, quod in hac apparitione Christus prædixit, & dum fuit signatus stigmatibus (Bosquierus habet: Quod Christus prædixit ei, dum fuit signatus stigmatibus) tribulationes sui Ordinis & Ecclesiæ, & corruptionem & condemnationem suæ Regulæ, & tantam confusione mentium spiritualium virorum suorum propter universalem impugnationem istius Regulæ, quod ad confortationem & illuminationem ipsum resuscitaret piissimus Jesus in corpore gloriose, & ipsum faceret prædilectum parvulis suis visibiliter apparere. Quid de hoc erit, potest expectari devotè, sed non asseri temerari: tamen devotione * multè ratio suffragatur, ut, sicut Franciscus fuit similis singulariter Christo passione, sic & conformis sibi * præ aliis anticipatione resurrectionis, & maximè ad confortandum fidem. Ita utraque editio laudata, sed silentia, ut monui, Spoelberchiana cum nostro apographo Ms. codicis Lovaniensis. Alterum suprà laudatum textum R.ynaldus loco ibidem annotato verè habet ex Ms. Vaticano; verum is euendem pseudominorite schismatis, prophetiam illam (qualiscumque hac demum sit) in suum suorumque gregalium favorem interpretanti attribuit. Quod si verum sit, nihil hinc pro conciliando tempore, quo Francisci corpus resurrexisse videatur, potest haberi.

** Bosquier.
devotioni
* subd. sit*

B

*adversantur
traditioni
conventus
Assisiens.*

268 Porro si prædicta revelatio ex Speculo vita S. Francisci allegata, pro cuius veritate ipse Ubertinus, aut quisquis alias animadversionem suam adjectit, spondere noluit, admittenda sit, atque ita exponenda, ut non de resurrectione, qua per conjunctionem animæ cum corpore sit, qualelibet verba illa preferant, sed de solius incorrupti corporis examinis, instar vivi, in pedes erectione, primù anno 1330 facta, accipiatur, fateor, nullum esse argumentum, quod à S. Bonaventura silentio petitur, quippe qui anno 1274 vitâ functus scribere nequiverit, que demum anno 1330, id est, annis 56 serius acciderunt. Sed eadem revelatione sic accepta, admissaque, non solùm corrigendus erit auctor Collis Paradisi, & pro anno 1230 substituendus annus 1330; verum etiam recedendum erit à traditione conventus Assisiens S. Francisci, ex qua Missorius, num. 2 relatus, affirmit, ejusdem Sancti corporis, postquam in suam basilicam anno 1230 translatum, & sepultura traditum fuit, exemplo Christi Domini post triduum à sepulcro resurrexisse &c.

Octobris Tomus II.

269 Atqui tamen RR. PP. Conventuales Romani apud Rugilum suprà num. 22 & sequenti, traditionem ejusdem conventus de erecto in pedes sacro corpore maximi faciendam esse, observarunt eo etiam ex capite, quod ibi sit res tradita, quodque proinde traditio ibidem sit in naturali sua sede; & ex loci maxime circumstantia naturalem sibi vindicet autoritatem & fidem. Non esse porro ex oscitania scriptoris Collis Paradisi annum 1230 positum pro 1330, manifestum sit ex verbis Missorii, ejusdem loci traditionem allegantis pro corporis in pedes elevatione facta post triduum à translatione, qua procul omni dubio, non anno 1330, sed 1230 contigit. Quam ob rem, tametsi cum aliquo falso temporis adjuncto factum ipsum verum esse possit, necesse tamen est, ut ipsa, qua tam notabilis temporis, centum scilicet annorum, errore laborat, traditio de elevatione corporis vacillet: ac proinde, qui traditionem conventus Assisiensis pro dicta sacri corporis elevatione maxi faciendam contendunt, potius ab obscura ista revelatione, meo quidem judicio, recedent.

AUCTORE
C. S.
quam è Mis-
soriō suprà
retulimus.

E

§ XV. An Pisani partim silentium, partim dicta, eidem sacri corporis prodigio advertentur.

R everendus pater Gabriel Rothomagensis, prodigiū negandū censent, ad Bartholomaum quoque Pisaniū, velut non solo silentio, sed etiam verbis, sibi facientem, provocat. Illo teste, Pisanius in libro Conformatum S. Francisci, conformitate VIII & xxxiv, parte 2 de eodem sacro corpore sermonem faciens, utitur sexies vocabulo JACET; bis in VIII, & quater in xxxiv. In Conformat. VIII sic ait: "In loco „de Assisi jacent hi fratres sanctissimi. Primus „est pater sanctissimus noster, videlicet B. „Franciscus, qui singularissimus fuit inter San-„tos vitâ & similitudine ad Christum, hic re-„quiescit; de cuius corpore ad ostendendum „populis nihil invenitur, nec habetur; ac in „quo ecclesiæ loco jaceat, eti quibusdam sit „agnitum, quibus verò, nulli est notum." Conformat. xxxiv: "B. Franciscus Assisi in „Colle inferni, id est, ubi malefactores puniebantur, dimisit se sepeliendum ex humiliitate, in loco videlicet, ubi nunc jacet.... Fuit translatum ejus corpus ad locum, ubi nunc jacet.... Ejus corpus simul cum capsa, (sue loculo, cui inclusum antea fuerat), fuit portatum & positum, ubi nunc jacet.... Translatus ad ecclesiam, in qua nunc jacet."

271 Et Conformat. XI, quæ est ultima, & diff. Pisani; parte 2 loquendo de sepulchro S. Francisci in loco S. Georgii, in quo fuit ferè quatuor annos, dum fabricabatur ecclesia, in quam fuit postea translatus anno MCCCCXXX, & in qua nunc jacet & requiescit, utitur etiam idem Pisanius vocabulo JACERE ad denotandum, quod, sicut apud S. Georgium jacuit, jaceat etiam in ecclesia, in qua requiescit; & idem in hac Conformat. XI, § xviii sic dicit: "Ubi tunc jacet..." Gggggg, cebat

970 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

„cebat corpus B. Francisci.“ Ergò corpus Se-
raphicum est nunc in eodem statu & situ , ac
erat in priori loco S. Georgii, ex Pisano ; sed sic
est , quod ex Pisano JACEBAT apud S. Geor-
gium ; ergò ex eodem Pisano nunc JACET in
ecclesia , in qua requiescit. Sed advertendum
est , quod hæc citatio Pisani mox facta de §
xviii. Conformatitatis xl non reperitur in edi-
tione Pisani Bononiensi anni MDX ; etiam mu-
tilata ,... bene verò reperitur in ejusdem Pisani
editione Mediolani facta anno MDX apud Go-
tardum Ponticum. Haec laudans P. Ga-
briel , reètè observans , ea , qua ex § xviii Con-
formatitatis xl recensuit , in editione Mediolanensi ,
non in Bononiensi , haberi.

quibus illi
reponunt ,
Pisanum in
hoc Opere ,

B

272 Ad objectum Pisani silentium Rugilus
reponit sequentia : Nunc ad Pisanum conver-
mur. Hunc redditu superius (num. 262 & se-
quentibus) causa silentii antiquorum sanè com-
pleti non potest. Edidit enim Conformatitatum
libros anno MCCCXCIX , nempe septuagesimo
fermè anno post probabilem illam epocham
admirandi situs , quam scilicet num. 264 dixe-
rat , posse probabiliter anno MCCCXXX illigari.
Sed alia peculiaris illi fuit causa tacendi. Pi-
sanus nullo pacto habendus est scriptor vitæ &
historiæ S. Francisci. Conformatites dumtaxat
S. Francisci cum Christo , ascetarum potius
more & piarum meditationum usui , quæm hi-
storicorum legibus & ordine demonstrandas as-
sumpsit.

aliunde par-
vi faciendo ,
solum sibi
proposuisse

C

273 Utut verò numquam præclarè sentien-
dum sit de hoc Opere , neque unius temporis ,
neque unius hominis , neque nullius absurdii ;
unum procul dubio hinc omni jure contendimus ,
nihil penitus inferri posse umquam ex
hujus libri silentio , cuius lex & scopus est ,
non quidem omnia , sed ea dumtaxat , quæ ad
propositam conformitatem faciunt , ex rebus
gestis S. Francisci venari. Hinc sequitur , sua-
pte naturā , institutoque suo , plurima passim
præterire , quæ vel conformitatem non sapient ,
vel etiam machinis , ut assolet , adhibitis , con-
sistere omnino non possint ; vel tandem in ab-
surdissima quæque authorem ipsum abripiant.
Modo postremi hujus generis futura illi erat
tum incorruptionis , tum admirandi situs Fran-
ciscani corporis commemoratio. Nam simplex
rerum memoria illi esse non poterat ; necessariò
incepto Conformatitatum Operi subliganda
veniebant : quo semel admisso , jam Pisano sura-
gebat ex ipso rerum & conformitatum ordine
novus , sed præcepis & absurdus & inextricabi-
lis labor.

scribere con-
formitates
Francisci
cum Christo ,

* i. e. sult

274 Nam si , prætorgressa Christi & Fran-
cisci vitâ atque morte (qui libri scopus erat
& unus esse debuit & potuit) audaciùs ad re-
liqua etiam conferenda excessisset , jam illico
in syrtes & scopolos , vel potius in insanias at-
que blasphemias intolerabiles se fore impingen-
dum sensisset ; quod pius velle , & cautus ad-
mittere , non debuit. Fac enim collatas jam
omnes utriusque res gestas usque ad sepulcrum ;
fac , inquam , iterum nolle hic Pisanum consi-
stere ; fac , illum moliri novas ultra sepulcrum
conformatites. Incipiat (si Deo placet) felici-
ter à corporum utriusque incorruptione in
sepulcro ; jam in ipso sepulcri ipsius vestibulo
hæredit. Christi enim corpus est * quidem in
suo sepulcro incorruptum , ut Francisci cor-
pus in suo : quid modò de Christi atque Fran-
cisci animabus ? Commentari oportebat , etiam

Francisci animam ad inferos descendisse , novis
Patribus liberandis.

D
qua ultra
mortem ex-
tendere

275 Sed jam triduo instat utriusque resur-
rectio. Primo jam tempus Pisanum angit : se-
condò Francisci neque integrum , neque veram ,
resurrectionem cum Christi resurrectione ple-
nissima atque verissima conferre , prorsus insi-
gnem ac non ferendam redolebat audaciam.
Sed fac , Pisanum audere voluisse , ut ausus
jam fuerat Francisci sanguinem omnem ad cor-
pus & ad Christi conformitatem revocare ;
numquid ultrà progredi , ut novus jam cœptus
ordo postulabat , quocumque ausu & conatu
potuisset ? Quid enim de Christi reali appari-
tione multis , & manducatione reali cum di-
scipulis ? Quando hæc post resurrectionem
Franciscus ? Quid de Christi solemnissima ascen-
sione in cælum cum anima simul & corpore ?
Hoc porrò jam penitus nobis Francisci corpus
auferebat : in cælo jam enim esset , non in se-
pulcro ; & ne quidem ipsius cineres superebant.
Cætera , prorsus ludicra & indigna , non pro-
sequimur , quæ tamen persequi necessariò Pi-
sanus ex novo instituto rerum & conformita-
tum ordine debuisset , nisi in sepulcro prudens
constitueret.

E

276 Hæc Pisani omnino vidit , & cavit ,
horre ac necessitate compulsus ; idque tan-
tum assumpit , quod perficere potuit ; eo vel
maximè , quod conformitatum illarum non jam
ipse habendus est , neque fuit omnino , excogi-
tator. Rem ab aliis jam præconceptam ac præ-
monstratam compendio latius exposuit , atque
in partes distribuit. Ipse potius S. Bonaventura
illi Operi tum conceptum præbuit , tum fines
constituit verbis illis , quibus Legendæ tum
Prologum instituit , tum episodia inferuit , tum
coronidem imposuit , perpetuoque Franciscum
Christo similem atque conformem in vita qui-
dem & in morte , nusquam tamen præter mor-
tem , prædicavit. His ergò sibi traditis finibus
Pisanus conclusus , ab iisque prætervehendis
tot rerum absurdissimarum inguentium hor-
rore deterritus , silentio usus est probatissimo ,
& insuper necessario. Quid igitur inferes à
Pisani silentio , nisi prudentiam atque necessi-
tatem ?

noꝝ debuit ,
noꝝ sine pi-
culo potuit :

F
nec silensio
ejus quid-
quam robori
accederet.

277 Quod verò Conformatitatum Opus illud
approbationem obtinuerit capitulo generalis ,
Afflisi coacti anno MCCCXCIX , ne folium qui-
dem movet. Primo manifestissimum est , ap-
probationem illam fuisse perfundoriam & pe-
nitius nullam ; nam die prima Augusti oblatum
est Opus (& quidem spissum atque implexum ,
si fuit id ipsum , quod nunc habemus) ac die
statim sequenti , ejusdem mensis & anni secun-
dâ , datæ sunt jam approbationis litteræ , ut
merito putandum sit , mediâ nocte una , ne-
gotiosissimis insuper horis tum generalis capi-
tuli , tum recurrentis venie Portiunculanæ ,
Opus illud non fuisse perpensum , nec lectum ,
& fortasse nec visum ; eo vel maximè , quod
cum liber absurdia jam multa contineat , satius
capituli approbantis famæ consulitur , & æ-
quius de ipsius prudentia judicium fertur , si
tantum fide bona famæque Pisaniæ , & Ope-
ris pio titulo & forte nonnullorum etiam vel
deceptorum vel decipientium fidejussioni , au-
thoritati , judicio innixum , dicamus , litteras
illas approbationis concessisse , quæm librum
reapte ad trutinam suspendisse.

278 Præterea suspenderit , diutissimè etiam
atque

A & qualicumque approbatione libri per capi uolum facta.

atque verbatim examinaverit; quid tum? Prae- ciperentne, remorari editionem Operis propter silentium incorruptionis & admirandi situs? Cur vero ita in Opere, absolutissimam Franciscanam historiam non professo, nulloque vinculo aut lege ad hæc vel illa potius promenda vel reticenda devincto? Imò ex præfatis si- lentium potius illi imponere debuissent, si quando ista scripsisset; nam institutum Operis prolationem rei comprimentam, utpote absurdam; ipius vero silentium exercendum, ut pote necessarium, exposcebat. Nihil ergo conficitur, tum à Pisani silentio, tum ab illa, seu præsumpta, seu vera, approbatione capituli. Tandem vetustati penitus omni suppetit alia gravissima silentii causa, de qua prolixius infra; nempe quædam concredita in aurem unitantum vel alteri ex probatissimis, atque tutu Dei voluntate, tum hominum consilio religiosis ergo custodienda arcana disciplina: quâ positiā, ritèque, ut suo loco, comprobata, jam argumentum illud defunctum ab antiquorum silentio penitus abit in nihilum.

B 279 *Nunc pro munere nostro allegata ex-*
Allegata pro Pisani silen-
tio *pendamus. Evidem libens agnoscere, in isto Pi-*

sani Opere multa esse non admittenda; nec diffi-
teor, non omnia in eo relata Pisani esse, sed
aliqua eidem ab aliis inserta, maximè in edi-
tione Bononiensi; verè ea, quæ ex Mediolanensi recitavi, quo teste, quoque argumento Pi-

sano abjudicabimus? Non abnuam etiam, vix

unius diei tempus, quod inter oblatum approba-

tumque librum ex Pisani ac Ministri generalis

litteris intercessisse dicendum videtur, eidem ma-

tute examinando minimè sufficisse, ac propter-

ea, ut generalis capituli fama consulatur, aut

errorem in signatione litterarum admittendum

esse, aut credendum, librum illum ab aliis ante-

dicußum fuisse, & ex horum testimonio & fide

ab eodem capitulo generali approbatum & vul-

gari permisum. Attamen his positis, non minùs

sequitur, vel Pisano vel censoribus libri illius,

vel etiam his & illi, verisimiliter ignotam fuisse.

S. Francisci incorruptionem, vel saltem admirandum situm, nisi de justa tanti prodigiis fi-

lendi ratione aliunde constet. Hoc itaque inqui-

ramus.

C 280 *Pro Pisani silentio excusando alle-*
argumenta expendun-
tzur; *gari vidimus, quòd ipse, non vitam S. Franci-*

isci, sed Conformatites dumtaxat illius cum Chri-

sto, auctorum more conscriperit, nulla lege con-

strictus ad omnia, quæ ad ipsum pertinent, me-

moranda: quòd prestita sibi ex Legenda S.

Bonaventure argumentum & fines Operis sui

servare voluerit, ac propter ea non ultra sancti

Patris sui obitum conformitates debuerit perdu-

cere; imò, quòd nec potuerit, si pius vellet

esse ac cautus: quòd denique de ea re silentium

ei indicaret tum ex voluntate divina, tum ex

prudentissimo humano consilio, custodienda ar-

cani, rauissimis noti, disciplina; adè ut, si

Pisanus istud scivisset, eoque in Opere revelasset,

& generali capitulo potius jubendas fuisse ex-

puñere, quā addere, si omisisset. De hac po-

stremo allegata causa, quæ ad omnium anti-

quorum silentium reponi posset, infra, ut pro-

misit, Dissertationis auctorem loquentem audie-

mus. Interim alias discutiamus.

D 281 *Ita est; Conformatum libros nemo re-*
dele dixerit esse Historiam, seu Vitam S. Fran-

cisci historice scriptam; nemo rectè negaverit,

Octobris Tomus II.

Pisano liberum fuisse è S. Francisci gestis ea seli-

gere, quæ ad propostum suum, seu ad celebrandas

illius cum Christo conformitates, magis apia judi-

cabat. Per me quoque licet, si quis velit, Pisani

ideam Operis sui formâsse ex Bonaventura, qui

Franciscum in vita & morte Christo similem dixit.

At duo mihi quoque certa apparent; nimisnam,

Pisanum intra eos terminos non constitisse, ut

conformatates in Sancti morte finiret, atque o-

mnia sine deleitu collegisse, quæ predicio argu-

mento suo utcumque congrua censebat. Primum

patet ex octo ultimis conformitatibus, quæ in

utraque nostra Pisani editione posteriora morte

sunt, hoc scilicet ordine: trigesima tercia de de-

scensu Christi anima ad inferos; 34 de Christi

sepultura; 35 de Christi resurrectione & appar-

tionibus; 36 de Christi in celos ascensione; 37

de Christi supra omnes res creatas in calo eleva-

tione; 38 de Apostolorum in omnem terram per

Christum missione; 39 de miraculorum patran-

dorum potestate Apostolis post Christi ascensionem

concessa; 40 de Christi in omnes invocantes se

benignitate. Hec certè omnia morte Christi po-

steriora sunt, & tamen in his omnibus quasdam

in Francisco conformitates quacumque tandem

ratione assignare conatur Pisanus; ut adeò intra

predictos fines sibi minimè consillardum puta-

verit.

E 282 *His positis, exigebat certè ipsius scri-*

ptionis argumentum, ut Christi à mortuis resur-

gentis quamdam similitudinem in Francisci cer-

pore incorrupto ac instar vivi suis pedibus inni-

xo stante, predicaret; quam utique similitudi-

nem sine ullo absurditatis periculo memorare po-

tuisset. At nihil minus apud eum legere est, et

iam ubi locus ipse monebat, ut faceret. Audi

ipsum in conformitate 34, de sepulcris Christi

& Francisci loquentem. Sicut (inquit) Christus

quadraginta horis . . . stetit (id est, mansit)

mortuus, & trigesita sex in sepulchro, & post-

ea inde resurrexit; sic B. Franciscus stetit qua-

draginta mensibus & parùm plus in primo lo-

co; translatus ad ecclesiam, in qua nunc jacet.

Deinde in conformitate 35, expositis Christi re-

surceptione & apparitionibus, non aliam hic con-

formitatem apposuit, quam quod ad exemplum

Christi, qui resuscitatus à mortuis in corpore suo

multis gloriis apparet, Francisci anima mox

ab obitu se gloria circumdatam aliquibus conspi-

ciendam prebuerit. Mibi quidem difficile credi-

tu est, Pisani non aliter scripturum fuisse, se

sape dictum corporis prodigium, insigne utique

resuscitati hominis simulacrum, novisset; maxi-

mè si illud contigisset triduo post translationem,

uti ex traditione conventus Assisiensis narrat

Misiorius.

F 283 *Non èa porrò fuit Pisani dementia, sacre do-*

ut Franciscum (quod cogitare nefas est) Christo buisse,

in omnibus plane perfectèque conformem exhibe-

re voluerit; sed solum undique corrasit ea, quæ

qualomcūque inter utrumque similitudinis spe-

ciem preferrent; quod manifestum erit cuiilibet

Opus ejus legenti. Quapropter, licet ille confor-

mitates ultra Sancti mortem & sepulcrum pro-

ducere volisset (uti re ipsa produxit) non opor-

tebat, illum in ea absurdus incidere, que suprà

memorata sunt. Sic verbi causâ in conformitate

34 cum dixisset, Christum post quadraginta à

morte sua horas resurrexisse; ut aliquid hic con-

forme in Francisco obtruderes, dixit, hunc,

postquam quadraginta mensibus & parùm plus

G 88888

in

AUCTORE

C. S.

in primo suo sepulcro fuerat, inde translatum fuisse; menses horis, translationem resurrectioni satis incepit assimilans. At in conformitate 35, de Christi resurrectione & apparitionibus iratans, cantè filuit de Francisci corpore; utque aliquid saltem simile proferret, hujus solius anime apparitionis memoravit. An non reclius hic ejusdem corporis, exanimis quidem, sed incorrupti & viventis instar in pedes erectionem ad similitudinem verae integraque Christi Domini resurrectionis adduxisset, si novisset?

*aut eo modo scribere posuisse, si sci-
visset.*

B

*284 Fac tamen ex arcani servandi religione rem sibi notam tacuisse Pisanius, eademque de causa à sui libri censoribus non esse monitum, ut defeculum suppleret; cur saltem, ne posteritati imponeretur, pro verbo jacere, quod de corpore in pedes erecto stante dici nequit, non fuit adhibitum verbum esse, servari, aut simile, quod corporis quidem eo loci presentiam, sed nullum certum ejusdem habitum situmque indicaret? Neque refert, quod Pisanius num. 282 dicat: Sic B. Franciscus stetit... in primo loco (*id est, in primo suo sepulcro;*) ibi enim locutus est more Italorum, quibus verbum stare non solum est pedibus consistere, verum etiam, esse, morari, quiescere, jacere &c. Manifestum hoc sit ex eodem objecto loco, ubi dicitur: Sicut Christus... stetit mortuus... in Sepulchro... sic B. Franciscus stetit &c. Adde, quod ipsius sententia affirmantis patroni admittant, Francisci corpus in prima sua sepultura loco, non stetisse, sed jacuisse. Hisce rationibus inducor, ut credam, sacri corporis prodigium, de quo agimus, si verum sit, tunc etiam arcanum fuisse, tacuisseque Pisano; sed de arcano illo infra sermo redibit, postquam etiam alios, quos pro se laudant prodigiis impugnatores, recensuerio.*

§ XVI. An affirmantibus prodigium refragentur Ubertinus de Cafali, Joannes Gobelinus & Jacobus de Oddis.

*Affirmant
bta etiam
objicitur U-
bertinus de
Cafali,*

** supple alia-
dens*

*R*everendus pater Gabriel à Rothomago in sua M. Dissertatione, à partibus suis etiam bare, censet, Ubertinum de Cafali, qui (*ut inquit*) venit ad Ordinem sub generalatu dñi Bonaventura, & obiit circa annum MCCCXX. Iste scriptor (*ita ille prosequitur*) in Opere sic intitulato: Arbor crucifixæ Iesu (*apud Waddingum in Scriptoribus dicitur: Arbor vita Crucifixi*) lib. 5, cap. 4 ita loquitur: "Fac apparere in cælo corporis glorificati Franciscum, fac ipsum resurgere, qui dormit in terra pulvere." Dicit: RESTUERE; dicit: DORMIT, ad bis significandum, corpus S. Francisci jacere, prostratum esse, & esse extensum in longum, & in plano, in suo sepulcro decumbere, & non stare in pedes erectum. Dicit: IN TERRÆ PULVERE, ad caput vii Job *: "Ecce nunc in pulvere dormiant, & ad caput xii Daniëlis: "Qui dormiunt in terræ pulvere; hoc est, IN CINERATI, ut exponunt expositores sacri secundum sensum litteralem. Dicitur igitur: IN TERRÆ PULVERE, ad denotandum, quod S. Franciscus est redactus in pulverem quoad corpus, sicut sunt redacta alia corpora Sanctorum pro maxima parte, etiam

Apostolorum, qui sunt ex primis Sanctis Ecclesiæ; & hoc absque præjudicio ipsorum magnæ sanctitatis, ut ait divus Antoninus in Summa historiali, parte 3, tit. xxiii in fine.

286 Addit Pium II summum Pontificem, seu Joannem Gobelinum illius secretarium, qui cùm anno 1459 cum eo Assisi fuisset, in Commentariis lib. 2 de eadem civitate hac annotavit: Nobilitavit hanc urbem divus Franciscus, Ordinis Minorum inventor, cui nihil paupertate ditius fuit. Huic nobile templum erectum est, in quo ferunt sua ossa JACERE; & duplex est ecclesia, altera super alteram. Jacobum quoque de Oddis testem appellans P. Gabriel, Eodein, ait, vocabulo JACET uitur Jacobus de Oddis Perusius, qui fuit hic (Assisi) guardianus Portiunculae anno MCCCCCLXXXV, in sua Francischina Italica, rudi stilo scripta, prout ferebat modus loquendi illius temporis, cap. xiii, fol. CCCLXXXV, pag. 2 manuscripti, quod est hic in sacro conventu S. Mariae Angelorum. Ecce ejus verba Italica: „Giacque nel ditto loco „quel corpo santo per circa quattro anni, per „fine che fò translato el sacro corpo doue „giace al presente.., Quod Latinè sic sonat: „Jacuit in dicto loco illud corpus sanctum cir- „ca quatuor annos, donec fuit translatum „sacrum corpus ad locum, ubi jacet ad præ- „sens..,

*Pius II, vel
ejus secreta-
rius, & Fa-
cibus de Od-
diu.*

*287 Quando dicitur Latinè IN DICTO LOCO, & Italice NEL DITTO LOCO, author loquitur de ecclesia vel cimiterio S. Georgii, ubi fuit prius corpus S. Francisci, de qua ecclesia S. Georgii antea immediate locutus est Jacobus de Oddis. Ex hoc modo loquendi istius scriptoris sequitur, quod corpus S. Francisci erat in eodem situ tempore, quo scribebat ille author (*id est, circa annum MCCCCCLXXXV; hoc est, post translationem corporis Seraphici ducentis quadraginta quatuor annis*) ac erat apud S. Georgium ante translationem: sed ante translationem JACEBAT, *id est, erat extensum & prostratum in suo sepulchro secundum hunc scrip- torem, & consequenter etiam tempore ejusdem scriptoris, scilicet Jacobi de Oddis, jacebat Seraphicum corpus, & adhuc nunc jacet in suo sepulchro hodierno, sicut jacebat in primo sepulchro apud S. Georgium. Igitur corpus S. Francisci non est nunc erectum in pedes, sicut non fuit apud S. Georgium: nam à tempore Jacobi de Oddis non mutavit situm. Hec sape laudatus P. Gabriel, quibus qua rep- nat anchora Dissertationis PP. Conventionalium, nunc subiectio.**

*tamquam
illi aperi
refragantes.*

F

*288 Qui vero (ait) Ubertinum à Cafali Deum exorantem inducunt verbis illis: "Fac illum, (Franciscum) "resurgere, qui dormit in terra pulvere; jam, ut Horatius inquit, fumum potius ex fulgore, quam ex su- mo dare lucem, cogitant. Nam si consistat Ubertini & textus istius authoritas, inde maximè Franciscani corporis resurrectionem confirmamus. Hic enim Ubertinus ille est, quem præfati sumus, à B. Conrado de Offida accepisse, futuram aliquando Franciscani corporis resurrectionem; ne quidem illam solummodo novissimi diei (*superflua enim ac subridicula fuisse hujuscemodi revelatio*) sed aliam quam- dam singularis exempli, in medio temporum lapsu, in summo discrimine Ordinis, & in so- lamen filiorum suorum. Vide dicta superioris num. 262 & sequentibus. Exploratissima planè (*ita pergit**

*Sed alii vo-
lunt, Uberti-
ni locum sibi
favere.*

A pergit laudatus *Rugilus*) ut prædiximus, ista nobis non sunt; sed tamen indubium est, Ubertinum revelationem illam adoptasse. Exinde ergo petit, ut jam resurgat à mortuis S. Franciscus: videbat enim, jam mala ingravescere, atque propterea, tempus miraculo præsignatum jamjam instare, putabat, exigebatque quodammodo Hebræorum more pronihil à Deo fœderis implementum. Fortasse etiam simplicius interpretatus est rem, ac non tam tempus, quām modus ipsum fecellit; ut etiam expectatio Messiae sub fortissimi ac potentissimi Regis forma plerosque Hebræorum decepit.

*Hec ita forte
in adjuncto
erraverit,
nec posse*

289 Ex illis enim Ubertini verbis videre videtur hominem non modò hanc, quam asservimus, non plenam, non propriam, non veram, sed plenissimam atque perfectam S. Francisci resurrectionem expectasse; hanc precibus sollicitasse, & scriptis etiam testatam, tum rem, tum spem reliquisse. Quod certè ex parte hominis simplicitatem donandum est; sed tamen illud omni jure inferendum, quod numquam hæc admississet, nisi ratam rem expectatam & non absurdam ipsius expectationem credidisset. Quis enim, nisi delitus, sine causam ingentia speraret, aut sine spe tam incredibilia scriberet? Igitur hæc ipsa Ubertini verba id nobis primum probant, ad quod improbandum unicè objiciuntur. Deinde si verborum illorum, non tam spiritum, quām materiam, ut ita loquamus, infpicimus, quotus non videt, Ubertinum etiam, ut pii solent omnes, scripturalem locutionem hīc affélassē, unumque ex verbis illis Davidicis: EXURGE, QUARE OBDORMIS, DOMINE; alterum vero ex illo Job: ECCE NUNC IN PULVERE DORMIAM, assumphile, atque in unam sententiam complicassē? Quorum tamen primum nudam advocationem præsentia rei absens; alterum nudum è vita atque societate hominum excessum & absentiam significat.

*ex illo loco
quidquam
contra se
concludit.*

290 Præterea iterum instando verbis, DORMIRE IN TERRÆ PULVERE, aut A PULVERE TERRÆ SURGERE, jam ex hoc ipso non est id ipsum, quod dormit aut surgit, esse etiam pulverem. An, quidquid in terra dormit, vel de terra assurgit, in pulvere terræ non dormit, aut de pulvere terræ non surgit? Hoc autem nunquid non esse etiam potest, imò reapse ac frequentissimè non est, etiam corpus vivens? Quid quod SUSCITARI insuper DE TERRÆ PULVERE, neque à morte, nequs etiam de terra surgere quandóque præ se fert? Quid enim illud Psalmista: "Suscitat de pulvere egenum, & de sterco elevat pauperem?" Igitur scrupulosus, & omni ex parte versatis verbis istis (*Ubertini Casalensis*) nihil inde jacturæ vel incommodi patitur tum integritas, tum situs admirabilis corporis S. Francisci, quod, licet incorruptum & stans, pulverem tamen afferimus; nam & hoc fuit etiam, dum viveret; & in pulvere dormire, fatemur; sub latebris enim terreni pulveris est, & pulvis est terræ, quid illi aut subjacet, aut supereminet, aut circumstat?

*Verbum quo-
que Qui-
scere*

291 Quod autem S. Francisci corpus ab aliis requiescere, ab aliis etiam jacere dicatur, nihil putat obesse sententia affirmanti, quia scilicet scriptores saxe vulgi more loquuntur, & sano etiam sensu ea verba de corpore integro, incorrupto & in pedes crebro possunt usurpari. En-

verba ejus: Vulgus omnis requiescere corpora defunctorum omnia, sive sepulta, sive insepulta, indiscriminatim loquitur; quæ tamen quomodo vel sensu requiescant, non illo communis vocabulo, sed è re ipsa peculiari desumendum est. Sunt enim corpora aquis submersa, igne cremata, terræ mandata, feris vorata; quædam in cineres dissoluta, quos & ventus dispergit; quædam in aquam & cœnum conservata, & terræ immista; quibusdam ossa nuda superfluit; nonnulla tandem sunt integra. Quod vulgus usurpat, hoc item omnium gentium littoræ & sepulcrorum omnium lapides frequentant. Gentiles ipsi quietem sepulturam omnem dixerunt, & REQUIESCERE corpora jam sepulta mortuorum omnia, lapidibus cunctis intercripscrunt.

*sic exponuntur
ut pīcū nō
sen, nō nō
beri possit*

292 Tandem sacratori quodam atque profundiori sensu supposito, divinæ passim Scripturæ Sanctorum mortem QUIETEM, aut DORMITIONEM, aut SOMNUM, aut PACEM appellant, & eadem aut DORMIRE, aut ESSE IN PACE aut REQUIESCERE, dicitant. Huic vero Sanctorum corporum quieti multiplex sensus inest. Crassior est ille vulgaris & obvius, qui opponitur motui. Præter istum est quies à timore gehennæ; in quo sensu Sanctorum corpora requiescent in spe & expectatione judicii, resurrectionis & gloriæ. Est insuper quies à laboribus & æruinis mortalis vitæ; quo utroque in sensu quies neque opponitur motui progressivo: nam & ipsa Sanctorum corpora, jam gloriæ & resurrectione donata, in optima semper spe æternæ felicitatis requiescent; itemque requiescent ab omnibus mortalis vitæ laboribus & æruinis; sed interea loco movebuntur, immò summa gaudebunt agilitate.... En ergo quotuplici sensu aptissimè dici possit S. Francisci corpus requiescere absque eo, quod verbum istud, vulgarissimum & omnigenæ prorsus usurpationis & acceptioñis, omnino in cineres illud abiisse, compellat.

*de corpore
mirabiliter
stante.*

293 Primò, in sensu omnium communissimo requiescere dicitur; quia mortuum est, vel quia loco non movetur. Jam nos mortuum S. Francisci corpus fatemur, fatemur etiam immotum; non enim dicimus, illud deambulare aut circumagi. Secundò in communi alio lapidum sepulcrum sensu requiescit; quia sepultum est. Nos autem ultrò, sepultum & conditum S. Francisci corpus, concedimus, ejusque locum sepulcrum & conditorum libenter vocamus: integritas enim & situs ejus, utut admirabilis, nequicquam remorabitur, quin & credatur sepultum. Tertiò, in sensu Scripturarum primo; an non in spe & expectatione futuræ resurrectionis & gloriæ, & in pace Christi Francisci corpus verissimè requiescit? Quartò tandem in secundo Scripturarum sensu: cui enim corpori aptius aptabitur requies à laboribus & æruinis mortalis vitæ, quām corpori sancti Parentis nostri, qui perpetuo laboribus atque doloribus, humanitati & naturæ necessariò inflicitis, voluntarias etiam castigationes & excruciationes addebat?

*Tantumdem
credunt, dicit
posse de ver-
bo Jacere.*

294 Quæ de verbo REQUIESCERE diximus, eadem de verbo JACERE dicta sunt. Ambo etenim vulgo defunctorum corporibus addicuntur nullo discrimine rerum. Hic JACET sepulcrales lapides omnes habent pro corporibus, quæ tamen neque sunt corpora, neque jacent: nam propriè JACERE vocabulum congruit corpori in-

G 8888 3 tegre.

AUCTORAE

C. S.

tegro, fuso, panno super vel subter humum. Nihilominus, quo pacto cineres, quæ corpora non sunt integra, neque sub humo, neque super humum fundantur, cum editis passim ex arcibus emineant, propriè JACERE dici possunt? Sed hæc liberaliter assumuntur, nec nisi liberalem patiuntur interpretationem, ut aperte calumniosi & importuni sit hominis ea subtilius intueri, & coactare in angustias. Hinc Chrysostomus ipse Hom. ii ad Populum Antiochenum non est veritus hoc verbum ipsi viventi sacramissimo Christi corpori in altaris Sacramento accommodare; inquit enim: „Quid agis, homo? Iuras super sacram mensam, ubi & „Christus occisus jacet.“ Vides ergo, JACERE verbum corpora non corrumpere, neque cineres facere; imò integra potius atque viventia illa requiri. Unde Virgilianum illud: "Si, lenum pueri semino videre jacentes..,"

Alia eorum
dem obserua-
tio.

B

295 His adde, Scriptores ipsos, JACENS, sive REQUIESCENS S. Francisci corpus referentes, passim addere adjuncta alia quædam, quæ, si verborum ponderibus certandum est, totum id, quod per verba JACERE seu REQUIESCERE morili possit, confessim destruant. Additiones S. Bonaventuræ mox subdimus intrâ: nunc audi Pontificias. Gregorius IX in diplomate, Is., QUI ECCLESIAM, his sanctum corpus epithetis ornat: TAM PRETIOSUS THESAURUS, SANCTUM VIDELICET CORPUS ILLIUS; & in diplomate MIRIFICANS; GLORIOSUM CORPUS, ... GLORIOSISSIMUM CORPUS. Hec eadem habent Innocentius IV litt. LICET IS; Clemens IV, Nicolaus IV, Bonifacius IX, aliisque innueneri usque in hunc diem. Nunc, si quid valet verbum illud JACERE aut REQUIESCERE, cur non item vallebit aliquid illud PRETIOSUM, GLORIOSUM, GLORIOSISSIMUM? Portò si sola verborum vi præliamur, jam hoc uno verbo GLORIOSISSIMUM triumphavimus. Haellenus ille.

Ex Ubertino
non probatur
revelatio
præmissa.

C

296 Si Ubertinus Casalenjs circa annum (ut num. 285 à Gabriele Rothomagenj dicitur) 1320 obierit, sacrum corporis in pedes erectio nem non ante annum 1330 contigerit, uti probabile censuit Rigelus, nil mirum est, Ubertinum tacuisse prodigium, morte sua posterius. Secus dicendum est, si, quod Missorius ex traditione conventus Assisensis afferit, istud factum sit anno 1230. Cum Ubertini Opus non videbam, incomperitum mihi est, an ille obiit verbis exorare Deum voluerit, ut Franciscum in corpore suo faceret apparere, an vero eadem alio quopiam sensu protrulerit. Nisi enim contextus sermonis obset, possunt verba illa exponi hoc modo: Ponamus, apparere in celo corporis glorificati Franciscum; ponamus, ipsum resurgere, qui dormit in terræ pulvere. Hinc pariter ambiguum mihi est, de qua resurrectione, propriae, an improoria, ibi loquatur Ubertinus, atque adeo, an ex eo loco probari possit, illum revelationem de peculiari quadam S. Francisci corporis, ante moriissimum diem futura, resurrectione notam habuisse.

nec corporis
corruccio, at
non faveat ille
eiusdem ex-
positione.

297 Libens concessero, nec ex illa Ubertini phrasij, à Daniellis capite 12 accepta, Qui dormit in terræ pulvere, evinci, sacrum corpus illud ex ejusdem Ubertini sententia in cineres esse resolutum; nec ex verbis dormire, vel, quod alii de eodem adhibent, quiescere aut requiescere, necessariò concludendum esse, illud interea expansum jacere. Verumtamen cum Ubertinus ibidem non solum dicat, Franciscum, seu

corpus ejus dormire in terræ pulvere, sed etiam dicat: Fac, ipsum resurgere, non obscurè a lium ejusdem corporis suum, quam erexit in pedes, insinuat. Elevatur quidem argumentum hoc, ab Ubertini silentio modoque loquendi peti- tsum, si prima corporis in pedes erectio anno 1330 affigenda sit; verum hanc epocham, quæ Assisensis conventus traditioni, teste Missorio, contraria est, nec ipse laudata Dissertationis auctor pro certa audet affirmare.

D

298 Longè plus, quam integro seculo eadē epochā posteriores sunt laudati supra Joannes Gobelinus & Jacobus de Oddis, quibus nihilominus planè ignotum fuisse dicendum est sape dilectum corporis prodigium, cum eorum primus sa- tis jejunè dicat. Huic (Francisco) nobile tem- plum erectum est, in quo, terunt, sua ossa JACERE; alter vero sic: Jacuit in dicto loco (in ecclesia S. Georgii) illud corpus sanctum, ... donec fuit translatum sacrum corpus ad locum (ad ecclesiam sui nominis) ubi JACET ad præfens. Eamdem verò esse verborum jacere ac quiescere vel requiescere rationem, non perspi- cio; nec enim quacumque sano sensu dici pos- sunt quiescere, etiam dici possunt jacere. Exempli causā si S. Catharina Bononiensis corpus, quod incorruptum sedet, dixerit, quiescere aut requiescere Bononia, minus quidem loquar ac- curatè, forte tamen veritatem dignus apparebo; at si illud jacere dixerim, quo pallo me defendam? Ecce igitur sano loquendi modo corpus, quod suis pedibus divinitus erectum sine ullo fulcro mirabiliter insitit, dicam jacere?

E

299 Quod in multis inscriptionibus sepul- libus verbum jacet usurpatum sit, in prompta ratio est; nempe per hoc ordinarius cataverum in sepulcris suis indicatur. Si mos talis est ea in- nixa pedibus tumulare, stare potius, quam jacere, dixissent. Parum quoque hic referit, an ea sint integra, an in ossa aut etiam in cineres redacta; nam & quod ex corporibus supereft, non incon- grue per synecdochen corpora vocatur, & ossa & cineres, quæ ac integra corpora, jacere recte dicuntur secundum illud Marialis lib. i, 89: Non aliter cineres mando jacere meos. Locus ex Chrysostomo, atque alter ex Virgilio, adducli num. 294, solum valent ad probandum, minimè oportere, mortuum aut corruptum esse, quod jacet; quod sane nemo sapiens dixerit, non au- tem verbum jacere potius integra ac viventia, quam mortua & corrupta corpora requirere. Hinc mihi omnino videtur assertum corporis S. Francisci prodigium Pio II, ejusve secretario Joanni Gobelino, laudatoque Jacobo de Oddis seculo xv ignotum fuisse.

F

300 De mente S. Bonaventura satis alibi di- xi, quod autem attinet ad honorifica epitheta spesania, phrasesque, quibus summi Pontifices sacrum Fran- cisci corpus dum jacere vel requiescere referunt, simul exornant; non video, cur illud, licet ja- cens, imò etiam licet carne sua destinatum esset, tam pretiosum thesaurum, & gloriosum ac glorioissimum corpus non potuerint merito ap- pollare. Tam pretiosum thesaurum jure optime dicere potuerunt, quia tam sancti Viri mortales exuvia terrenis thesauris prestatores sunt; glo- riosum quoque & glorioissimum corpus propriæ miracula, quibus falsit, seu quia, ut loquitur Benedictus XIV in bulla FIDELIS DOMINUS, sin- gularibus signis atque prodigiis de celo illu- stratum, atque certantibus omnium ordinum studiis, ita populorum & principum devotio-

ne

Verba Gobe-
lini & Facto-
bi de Oddis

A ne clarificatum fuit, ut ejusdem sepulchrum gloriosum super ambitious potentium seculi monumenta merito celebrari mereatur.

solius magni frusti marmorei, Constantino-
poli allati; & dicuntur simul & semel duæ
Missæ.

AUCTORE
C. S.

§ XVII. Expenduntur argumen-
ta, quæ allegantur ad probandum S. Francisci cor-
pus inclusum esse mensæ
majoris altaris in ecclesia Af-
fisiensi. Duasne, an tres ec-
clesias complectatur basilica
Affisiensis.

*Volunt aliqui,
sacrum cor-
pus esse in
secunda ec-
clesia,*

B

Quem crebro laudavi, R. P. Gabriël Roth-
magenis in Dissertatione sua prodigium sa-
cri corporis in pedes erecti stantis alia rursum
ratione impugnans, probare studet, corpus illud
jacere sub altari secunda ecclesia, adeoque non
flare in tertia quadam subterranea, quam pro
commentaria habet. Argumenta illius, ut capi,
ejusdemmet verbis recitabo. Dicitur (*inquit*)
tertio in Assertione: IN SEPULCHRO VISIBILI ET
TANGIBILI; quia sepulchrum, ubi, seu in quo
requiescit corpus S. Francisci, non est in una
ecclesia subterranea, & nullo modo frequen-
tata; cum talis non detur; sed existit in eccle-
sia inferiore sepulcrali, hoc est, in qua solâ
dantur sepulchra, ex illis duabus solis ecclesias,
quibus constat Affisiensis basilica Franci-
scana. Nam in ecclesia superiori nulla dantur
sepulchra, ut cunctis patet; sed omnia sepul-
chra sunt in inferiori ecclesia citatâ, optimè
officiatâ, & à populis multum frequentatâ. I-
gitur sepulchrum S. Francisci potest videri &
tangi, & sic est visibile & tangibile, & quoti-
die videtur. Sed queretur, Quodnam est sepul-
chrum Seraphicum visibile & tangibile? Re-
spondeo, esse altare majus inferioris ecclesie
citatæ, in cuius altaris corpore, seu stipite,
seu sub eius mensa requiescit corpus Seraphici
Patris, tanquam in loco digniori illius ecclesie,
ipso dedicatæ, ut videbitur postea.

C
*& sepul-
chrum ejus
sec. xv publica-
te sp. itabile
fuisse,*

302 Quid sepulchrum sit tangibile, & con-
sequenter visibile, patet per Chronicon viginti
quatuor Generalium fol. xxxi, col. iv, ubi
refertur sequens miraculum, patratum ad se-
pulchrum S. Francisci hoc modo. "Homo
quidam in episcopatu Perusii, loquelâ & ver-
bo privatus omnino, os ferens apertum,
horribiliter oscitabat. Habebat enim guttur
valde tumidum & inflatum: cùmque perve-
nisset ad locum, ubi requiescit sanctissimum
corpus, & per gradum ad sepulchrum ejus
vellet attingere, sanguinem multum evomit,
& per optimè liberatus cœpit loqui, & os
claudere, ac, sicut expedit, aperire." Re-
flectatur bene ad illa verba: "Et per gradum
ad sepulchrum ejus vellet attingere." Indi-
cant enim clarè, sepulchrum Seraphicum esse
tangibile, & quid stat in altari majori (ut pro-
babitur) ad quod ascenditur per gradum, id
est, per gradus, qui sunt quatuor lapidei ex
utraque parte, & supra quartum est suppeda-
num ligneum, pariter ex utraque parte. Altare
enim est duplex, licet mensa sit unica unius &

foliis magni frusti marmorei, Constantino-
poli allati; & dicuntur simul & semel duæ
Missæ.

303 Idem Chronicon viginti quatuor Gene-
ralium fol. xxxii, col. i narrat istud aliud mi-
raculum, ad sepulchrum Seraphicum etiam fa-
ctum, his verbis: "Alius quoque puer de Mon-
te Nigro, ante fores ecclesiæ, ubi requiescit
corpus S. Francisci, per plures dies recu-
bans, quia nec ire poterat, nec sedere; à
cingulo & infrâ omnibus erat viribus & mem-
brorum officio destitutus; quadam die intrans
ecclesiam, ad tactum sepulchri S. Francisci
foras sanus & incolumis regressus est. Dice-
bat autem parvulus ipse, quid, dum coram
tumulo gloriofi Sancti jacere, astitit ei ju-
venis quidam, habitu fratrum Minorum in-
dutus, super sepulchrum existens, qui pyra
in manibus portans, vocavit eum, & præ-
bens ei pyrum unum, ut sageret *, confor-
tavit." Ponderetur bene expressio hujus chro-
nistæ ad denotandum & designandum, Seraphi-
cum sepulchrum esse visibile & tangibile. Nam
idem utitur istis vocabulis: "Ad tactum sepulchri:
coram tumulo, & Super sepulchrum existens;,"
quæ expressiones bene exprimunt visibilitatem &
tangibilitatem sepulchri Seraphici.

E

304 Bartholomæus Pisanus Conformatitate
xi. & ultima, § xviii (nempe editionis Medio-
lanensis; nam in Bononiensi, que recentior est,
ista desiderantur) refert idem miraculum de
puero de Monte Nigro hac phrasí: Puer alias
de Monte Nigro, ante fores ecclesiæ B.Fran-
cisci de Assisi stans, (id est, Italico more lo-
quendi recubans, ut colligitur ex sequentibus)
per plures dies; quia nec ire poterat, nec
sedere; quia à cingulo inferius erat mem-
brorum omnium officio destitutus; introdu-
ctus in ecclesiam ad tactum sepulchri, appa-
rente sibi B. Franciso, & ipsum erigente,
sanus factus est. Hisce alterum addit scripto-
rem laudans P. Gabriël, sic pergens: Probatur
etiam visibilitas & tangibilitas sepulchri S. Fran-
cisci per Franciscum Bartholi de Assisi, con-
temporaneum aliorum duorum scriptorum mox
adductorum.

Pisano
Francisco
Bartholi

305 Fuit enim lector hic in Portiuncula an-
no mcccxxv, ut ipsem dicit in suo Tractatu seculi xiv e
sacræ Indulgentia S. Mariæ de Angelis, sive de
Portiuncula, dist. vii, § 1. Iste scriptor Affi-
sias & Minorita in libro seu Tractatu citato,
dist. viii, § 3 loquens de muliere, natione
Germana Friburgensi, quæ juravit dicere ve-
ritatem circa unam visionem habitam de in-
dulgentia Portiunculæ, dicit hæc verba: "Po-
sita manu super altari, in quo corpus B.Fran-
cisci requiescit, jurare fecit eam de sola &
nuda veritate dicenda." Notetur illa expressio:
POSITA MANU SUPER ALTARI, IN QUO CORPUS
B.FRANCISCI REQUIESCIT. Ergo sepulchrum S.
Francisci, quod consistit in altari, est tangibile
secundum Franciscum Bartholi Affisiatem; &
sic habemus tres testes seu scriptores ejusdem
sæculi, scilicet decimiquarti, referentes hanc
tangibilitatem sepulchri Seraphici, & consequen-
ter etiam ipsius visibilitatem.

F

306 Sistamus hic denuò, ut, quæ ab aliis ad at duo primi
hoc reponi possint, annotemus. Apud Thomam scriptores due
Celanensem in duobus ultimis libri tertii capitu-
lis leguntur undecim variis infirmitatibus ad pri-
mum S. Francisci in ecclesia S. Georgii tumulum
liberati. Dixi: Ad primum S. Francisci in ec-
clesia

AUCTORE

C. S.

clesia S. Georgii tumulum, quia ex prediculis certum est, Thomam Celanensem scriptisse, antequam sacram Francisci corpus ex predicta ecclesia ad novam suo nomini dicatam translatum fuit. Ex his undecim miraculis sunt ista duo, que Gabriel ex Chronico viginti quatuor Generalium & Bartholomeo Pisano recitavit. Primum in Vita apud me legitur num. 149, unde majoris claritatis gratia illud hic describo. Homo quidam in episcopatu Perusii, loquela & verbo privatus, omnino semper os terens apertum: horribiliter oscitabat & anxiabatur. Habebat enim guttus valde tumidum & inflatum. Cumque pervenisset ad locum, in quo requiescit sanctissimum corpus, & per gradum ad sepulchrum ejus vellet attingere, sanguinem multum evomuit, & per optimè liberatus coepit loqui, & os claudere, &c., sicut expedit, aperire. Ita Thomas Celanensis, cuius verba auctor laudati Chronicus, ut manifestum est, descripte & adoptavit.

que Celanensis ad proximam sepulturam fallax narrat.

B

307 Alterum miraculum in eadem Vita refertur num. 133, sed paulò latius, quam apud Gabrielem. En habe. Collius quoque puer de Monte Nigro ante fores ecclesiae, ubi requiescit corpus B. Francisci, per dies plures decubans, quia nec ire poterat, nec sedere, à cingulo infra omnibus erat viribus & membrorum officio destitutus: quadam vero die intrans (aliorum scilicet ope) ecclesiam, ad tactum sepulcri beatissimi Francisci foras lanus & incolumis est regressus. Dicebat autem ipse puer, quod, dum coram tumulo gloriosissimi Sancti jacere, astitit ei juvenis quidam, habitu Fratrum indutus, supra sepulcrum existens, qui pita in manibus portans, vocavit eum, & præbens ei pirum, ut surgeret, confortavit eum &c. Qui hunc textus cum supra recitatis contulerit, nulla ratione dubitabit, quin auctor Chronicus ambo, & Pisani secundum acceperint ex Vita per Celanensem scripta; sed neuer fine errore.

ad secundam incautum rationem: ac proinde

C

308 Ac chronologus quidem erravit, dum ista Celanensis verba: Ad locum, in quo (vel ubi) requiescit sanctissimum corpus; atque item ista: Ante fores ecclesiae, ubi requiescit corpus &c incaute transcripta; non adveriens, suo tempore pro vocabulo requiescit scriendum suisse requiescebat, vel tunc requiescebat: ut enim extra omne dubium est, S. Francisci corpus tempore, quo scripta Celanensis, jacuisse intra Assisum in ecclesia S. Georgii, ita pariter certum est, illud, dum scribebat chronologus, suisse in suburbana sui nominis ecclesia, ad quam ex predicta S. Georgii ecclesia anno 1230 translatum fuit, nec umquam inde amotum. Logitur ergo Celanensis de prima Sancti sepultura in ecclesia S. Georgii; sefellique Gabrielem incautus chronologus, cuius ille verba propri rationem temporis non aliter, quam de suburbana S. Francisci ecclesia, potuit interpretari. Erravit quoque Bartholomeus Pisanius, dum ait, puerum illum de Monte Nigro, cubasse ante fores ecclesiae B. Francisci de Assisi; dixisse enim oportet: Ante fores ecclesiae S. Georgii Assisi. De Pisano tamen ambigi potest, an non ipse ecclesiam S. Georgii improprie vocaverit ecclesiam S. Francisci de Assisi, non quia illa S. Francisco dictata erat, sed quia sacrum hujus corpus tunc in eadem quiescebat, dum prodigiosa illa pueri de Monte Nigro curatio contingit.

309 Utut sit, Pisanius ipse supra num. 270 relatus clare docet, suo tempore, id est, seculo xiv, passim ignotum fuisse, in quo ecclesia sua loco corpus S. Francisci jacere; ino etiam ignos fuisse, qui id scirent. Ruit igitur tota Gabrieli argumentatio ex Chronico viginti quatuor Generalium & Pisano. Ruit & observatio de gradu, per quem dicitur vir ille voluisse ad Sancti Sepulcrum pertingere: cum hic gradus nev altaris fuerit, nec in ecclesia S. Francisci, sed in S. Georgii, ex quo solum sequitur, tumbam S. Francisci in hac ecclesia fuisse non nihil a solo elevatam, vel in loco aut facello ejusdem ecclesie altiori, quam reliquum esset pavimentum. Contraria sua vis manet testimonio Francisci Bartholi; cum altare, in quo corpus B. Francisci dicit quievisse, quando, imposta manu super eodem altari mulier juravit, non alibi fuisse posuerit, quam in ecclesia sub ejusdem Sancti invocatione dicata, in qua corpus hactenus latet. Utinam tamen Gabriel tempus, quo id contigit, si apud Franciscum Bartholi annotatum invenerit, addidisset: scrupulum enim hic injicere potest Pisanius, qui Franciso Bartholi synchronus negat, suo tempore vulgo cognitum fuisse locum ecclesie, in quo Sancti corpus jacebat; adeoque & altare illud, cuius idem Franciscus Bartholi meminit.

310 Ait Landinus P. Gabriel duo alia ibidem profert testimonia pro loco sacri corporis & altari determinandis. Unum est Sixti V Pontificis, qui, cum ex Ordine Minorum Conventualium ad dignitatem Cardinalitatem assumptus fuerit, in hac controversia minimè potest esse suspectus. Dedit hic anno 1585 litteras, quarum initium est, Ex superna dispositionis arbitrio, & in quibus archiconfraternitatem Chordigerorum S. Francisci instituens, sic loquitur: Nos, qui etiam à tenebris annis singularem devotionis affectionem erga ipsum S. Franciscum, cuius corpus sub altari majori ecclesiae domus fratrum Minorum Conventualium nuncupatorum, Assisiens, quae inibi insignis maximèque celebris, & diversis privilegiis decorata existit, requiescit, sub habitu Ordinis sui incidentes gessimus, cupientes domum & ecclesiam hujusmodi amplius decorari, ... in ecclesia domus & ad altare hujusmodi unam archiconfraternitatem utriusque sexus Christi fidelium ... perpetuò erigimus & instituimus. Adi Bullarium Romanum Chernobini tom. 2, pag. 506 & sequenti.

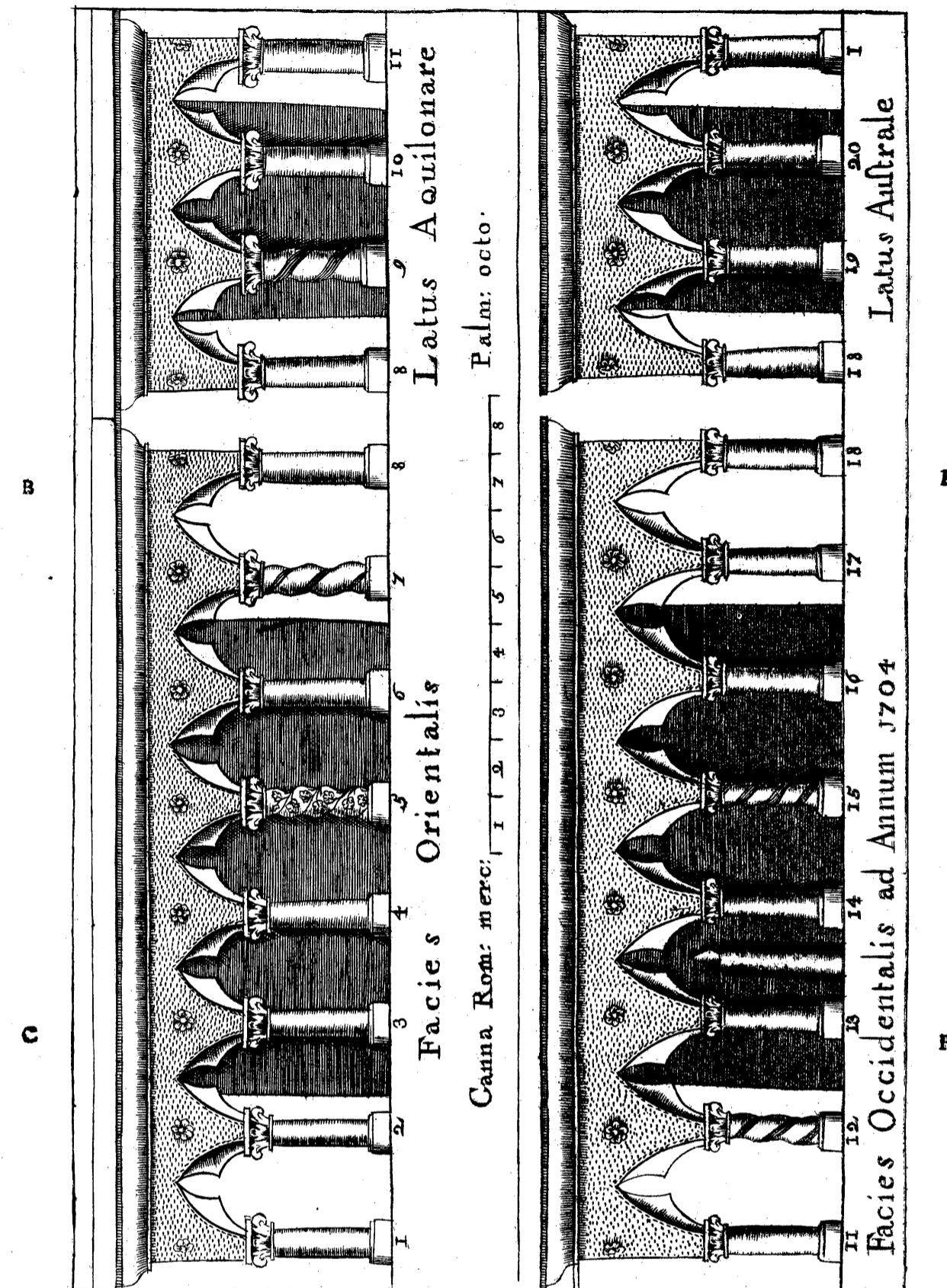
311 Alter à Gabriele pro causa sua adlocutus testis est Ludovicus Jacobillus, protonotarius Apostolicus Fulginas, quem proinde sepitem tantummodo miliaribus Italicos à civitate Assisio remotum habitasse, recteque hac de re instruendum esse potuisse, observat. Is autem tom. 2 de Vitis Sanctorum Umbrie, anno 1656 Fulginii typis edito, agens de S. Francisco, scribit, corpus ejus ex ecclesia S. Georgii ad novam sui nominis integrum translatum fuisse; at de ejusdem incorruptione, nedum in pedes erectione, non menin. Deinde tom. 3 ejusdem Operis, anno 1661 Fulginii pariter excuso, ad calcem exhibens Catalogum sacrarum reliquiarum, quas Umbria pè complebitur, pag. xi de Assisiensi S. Francisci ecclesia hec ait Italicè: Præter corpora ejusdem S. Francisci Assisiatis & duodecim discipulorum ejus, ... servantur sequentes reliquias insignes; quas inter paulò post recenserunt una costa S. Joannis Baptiste, donata conveniuti ab Innocentio IV Papa, & posita sub altari,

E Adducunt
eisum adver-
sariorum testi-
monia Sixti
V.

F & Ludovicus
Jacobilli;

A tari, in quo (vel ubi; nam Italice dicuntur ovae) requiescit S. Franciscus. Priusquam Gabrieles observationes ad hæc Jacobilli verba referam,

juverit hic premisse delineationem altaris ab AUCTORE hoc memorati, quam quis fieri curaverit, dicam C. S. inferius.

addunt etiam notitiam altaris Assisensis,

312 Modò Gabriëlem audiamus. Sic ait: Secundum illum authorem modernum... corpus S. Francisci jacet infra stipitem altaris, & non rectum in pedes. De loco autem costa S. Joannis Baptista subdit idem Gabriele: Per (voces) SUB ALTARI debet necessariò intelligi SUB MENSA, & non SUB STIPITE, seu sub toto corpore altaris in vacuo subterraneo: illa enim costa fuit posita in uno cereo lapideo, vel in una columella lapidea inter alias columellas lapideas, corpus altaris circum-

Oktobris Tomus II.

stantes & mensam altaris sustentantes deforis: Illa quoque columella, seu Cereus lapideus, insertus dictis columellis est deforis extra corpus altaris, & potest videri cum aliis columellis, denudato altari, ut fit aliquando. Vide adjacentem tabulam in facie Occidentali. Corpus autem S. Francisci est sub mensa, sed non deforis, sed intus, seu intra corpus altaris, quod corpus altaris componitur ex quatuor sectis lapidibus & simul unitis ad modum capsæ, super quos quatuor lapides est magna mensa marmorea, tegens illam

Hhhhh

ca-

978 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

capsam lapideam, seu corpus altaris, & super illam mensam celebrantur Missæ. Sub autem illa mensa est corpus S. Francisci immediatè inclusum in capsula lignea, cum qua fuit illuc translatum è S. Georgio, & ibi reconditum.

313 Præterea, quod corpus S. Francisci sit in altari majori inferioris ecclesie ex illis duabus solis, quibus constat templum Franciscanum Assisiense, probatur per inscriptionem sepulchralem, quæ est in coronide cancellorum, dictum altare circumdantium; & ista inscriptio est à parte chori versus Occidentem deforis & constat his verbis & litteris majusculis & palmaribus:

SEPULCHRUM SERAPHICI FRANCISCI GLO-
RIOSUM.

Et ex illa parte coronidis nihil est aliud scriptum deforis. Igitur verissime delineavit propriis manibus & Perusii incidi fecit effigiem altaris majoris ecclesie S. Francisci Assisiensis, tamquam continentis ipsius S. Francisci ossa, illustrissimus & reverendissimus Frater, dominus Octavius à S. Franciso, qui fuit episcopus Assisiensis per sexdecim annos integros & paulo plus, & obiit die xxiv Martii anno MDCCXV. Erat Religiosus Ordinis Minorum de Observantia, & est sepultus hic in Portiuncula prope limen sanctæ capellæ, sed extra in ecclesia magna, prout mandaverat ipse aliquibus diebus ante suum obitum.

314 Laudati Octavii auctoritatem hac in re, velut magni ponderis, deinde commendat Gabrielem ex diuturno sedecim annorum episcopatu Assisiensi, unde non exiguum rerum sua civitatis notitiam comparare debuit; ut etiam rerum Franciscanarum in Ordine Minorum antea comparaverat; atque ex solita filiorum in Patrem suum pietate, & episcoporum in Sanctos diaconium suarum reverentia, ex quibus solent illi eorumdem honorem pro viribus semper promovere. Atque hinc concludendum censuit, non fuisse ab illo controversum corporis prodigium negandum, si vel probabile ei visum fuisset. Porro memorata aræ, in qua S. Francisci exuvias, qualescumque ea demum sint, ille conditas credidit, ab eodem episcopo delineatae, eodemque curante, Perusii ari incisa excusaque exemplar habeo, rude ramentum ac minimè elegans, quale scilicet chalcographo nostro imitandum dedi, & supra num. 311 studio lectori, ne frustra desideret, exhibui, recisis ramentis veribus, aliisque ab episcopo adjectis.

315 Nunc allegata de more expendamus. Verba Sixti V Papæ num. 310 recitata manifeste docent, ex ejusdem Pontificis, olim Ordinis Minorum Conventualium alumnii, sententia corpus S. Francisci non alibi, quam sub majori altari dicta ecclesia querendum esse, ibique illud requiescere; quod verbum, etiæ ex supra dictis sano aliquo sensu dici possit de corpore in pedes erecto, ex communī tamen hominum acceptione, dum de cadavere sermo est, corpus jacens indicat. Jacobilli testimonium valet ad probandum, opinionem eorum, qui sacrum corpus in tertia infima ecclesia stare affirmant, medio seculo XVII non tam generaliter pro indubitate receptam fuisse, quin in ipsa etiam Umbria literatur aliena ab ea publice scribere. In determinantiū coste S. Joannis Baptista locum nihil attinet hic inquirere. Sed allegata de gloriose sepulcro inscriptio suadet, corpus, quo de agimus,

*queque ibi-
dem legitur,
inscrip-
tio-
nom.*

B

*Con-
uctorita-
tem Octavii
Assisiensis
episcopi;*

C

*ex quibus
omnibus an-
conclu-
dum sit;*

intra vel infra dictorum cancellorum ambitum latitare.

316 Accedit, quod (ut idem P. Gabriel in peculiari epistola ad Majores meos data indicavit) primò, circa idem altare duodecim argenteas lampades dñi noctuque ardeant; secundò, quod Franciscus Maria à Rivo-torto, Ordinis Minorum Conventualium scriptor, in suo Colle Paradisi de structura ejusdem altaris consentiat his verbis: Mensæ extremitates sustinent (viginis columellæ,) cuius medium corpus quartuor sustollitur lectis lapidibus, ad instar asserum erectis. Tertiò, quod idem auctor (teste rursum Gabriele) idem illud altare etiam arcum appeleret, dum ait, duodecim predicas lampades circum arcum pendere. Profetò, qui hec sola consideraverit, hard difficeret suum inducere in animum, ut credat, aram illam à fratre Elia, ecclesiæ conditore, paratam fuisse sacro corporis recipiendo ex usitato veteribus more Sanctorum corpora sub mensa altaris condendi; idque ibidem re ipsa depositum esse, colliget, tum ex illa loci inscriptione Sepulchrum Seraphici Francisci gloriolum, tum ex his senis lampadibus argenteis circa altare ibidem appensis ac perpetuo igne lucentibus.

317 Fatendum tamen est, neque ex his, neque ex premissa aræ structura evinci, sacras Francisci mortales exuvias intra ipsam aram servari. Reponi enim ab aliis potest, eamdem fortasse vel vacuam esse, vel carentiam repletam opere, cui quatuor lamina illa marmorea, quæ eam constituent, sint annexæ: inscriptionem vero appositam esse & appensas circum argenteas lampades, non quia S. Francisci corpus intra ipsam aram jacet; sed quod hoc sit in ecclesia infima, cui media illa cum eodem altari superimposita est, illudque quidem sit vel in ea infima ecclesiæ parte, quæ spatio media ecclesia cancellis inclusa subest; vel in alio ejusdem infima ecclesiæ loco; licet hic nequeat determinari. Ponamus enim, verum esse, quod de corpore ibidem prodigiose stante fert Minorum Conventualium traditio; cum locus proprius ignoretur, nec ad eam ullus patet accessus, ubi, ad indicandam ejusdem corporis in ea trium ecclesiarum basilica presentiam, rectius poterat sepe dicta inscriptio locari; ubi ad illud honorandum duodecim lampades aptius appendi, quam in honorarii loco media ecclesia, quæ infima, ejusdem corporis conditor, imminet, & ad quam cuiuslibet liber patet ingressus?

318 Auctoritati episcopi Assisiensis, cuius de differentiæ hoc argumento libellum à sacra Inquisitione Romana suppressum fuisse, diximus, opponentiis conventus S. Francisci Assisiensis magno numero inquinilos, inter quos certè non desiri, nec desunt viri virtutibus, eruditione, rerumque Franciscanarum notitiae, agnè ac ille, prestantes. Addent, judicium laudati episcopi, etiæ is sincerè scriptissime credendus sit, suspectum hic esse posse ex amore Ordinis, quem ante episcopatum professus fuit. Etenim, cum Minoris Conventualis prodigiosum corporis in sua ecclesia situm sic propugnant, ut illud etiam integrum, minimeque exenteratum esse, velint; Minoris autem Observantie, aut horum aliqui, ejusdem Sancti cor & intestina suo conventui in Portiuncula attribuant, atque in hac sententia etiam esset dictus episcopus; tanto prorior hic fuisse dicendus est ad miraculum illud negandum, quan-

*S. Francisci
corpus non a-
libi.*

*quæm sub
ejusdem al-
taris mensa
cubare.*

F

18

A id firmius credidit, cor cum intestinis in Portinacala jacere; ut scilicet hac ratione eorumdem possessionem suis quondam Minoribus Observantibus securius vindicaret.

Solam duas illius basilicas ecclesias Chronicorum venis.

319 At verò P. Gabrieł, ne quis sui sancti Patris corpus in tertia Franciscana basilice ecclesia servari, pergit afferere, negat tertiam esse; Quod autem, inquiens, sicut solummodo duas ecclesias, componentes basilicam Assisiensem, in qua requiescit corpus S. Francisci, & non tres, . . . clarum est ex sequentibus scriptoribus antiquis; nempe ex Chronicis viginti quatuor Generalium fol. xxxiv, col. 2, sic dicente: "Frater Helias circa annum mcccxxxix, ut dicit frater Bernardus de Bessa in Chronicone Generalium, convocato Romae capitulo generali, postquam illam Duplicatam Ecclesiam Assisi cum campanis & campanili perfecit, fuit à magisterio absolutus., Ita auctor, qui terminavit suum Chronicon ad annum mcccxxiv, & alii citandi narrant, tamquam aliquid extraordinarium, reperiri duas ecclesias in basilica Assisiensi Franciscana, & hoc narrant, tamquam aliquid S. Francisco multum honorificum. Si autem credidissent, tres esse ecclesias, certè non tacuisserint, tamquam aliquid adhuc magis extraordinarium, & sancti Patrii honorandi gratia.

S. Antoninus,
Gobelinus,
Jacobus Odo-
do, & Leo
X memorans;

320 Auctori Chronicis viginti quatuor Generalium addit Gabrieł S. Antoninum in summa Historiali part. 3, tit. 24, cap. 9, § 1 de Elias dicentem: Illam ecclesiam magnam & Duplicatam Assisi cum campanili & campanis perfecit. Addit & Gobelinum in Commentario Pii II, lib. 2, ubi leguntur ista, superius jam relata: Nobilitavit hanc urbem (Assisum) dominus Franciscus... Huic nobile templum erectum est, in quo, serunt ossa sua jacere, & DUPLEX EST ECCLESIA, ALTERA SUPER ALTERAM. Ex Jacobi quoque de Oddis Perusini Francischina cap. 12, fol. 370 ex Italica Latina refert sequentia: Iste frater Elias fecit, fieri ecclesiam S. Francisci Assisi Duplicatam, multum sumptuosam, cum campanis & campanili. Laudat denique Leonem X Romanum Pontificem in bulla, seu Brevi, Cùm ut nobis relatum fuit ex parte vestra, dato Roma apud S. Petrum, die xxii Augusti, anni 1515, directo que ad custodem & fratres domus S. Francisci de Assisi, quod relatum ait in Opere patris à Ricciorto, parte, seu lib. 2, pag. 70, in edicto hac legi: Quoad conservationem & manutentionem, tam illius ecclesiae superioris, quam inferioris: item post paucas lineas interjectas: Pro fabrica utriusque ecclesiae. Ergo (hic subdit Gabrieł) ex Papa Leone sunt duas ecclesias, & non tres. Nam dicit: IN INFERIORIS; SUPERIORIS, & dicit: UTRIUSQUE; quæ verba expressè significant duas, & non tres ecclesias.

bi tamen non expressè negant qualitercumque tertiam.

321 Ex allegatis locis videtur debere abundare constare, tertiam illam insimam Franciscana basilica ecclesiam fuisse ignotam memoratis scriptoribus, nisi quis justam probabilemque eorumdem de ea silentii causam assignaverit. Fortassis ea, quam alii tertiam appellant, crypta verius est, quam veri nominis ecclesia, parvique momenti, maximè si ad duas alias superiores comparetur; atque tum hac de causa, tum quod illa, utpote subterranea, lateres oculis nec, nisi perpaucis, pervia esset, à scriptoribus istis non fuit memorata. Adverte tamen, laudatos scri-

ptores esse posteriores anno 1330, qnō tempore **AUCTORE** si corporis ereditio facta compertaque fuisset (via de dicta § XIV) difficultatum capit effet, quo pater illa, adeoque & tertia, in qua miraculum illud perseverabat, ecclesia ab iisdem scriptoribus ignorata ac pratermissa fuissent, maxime ab auctore Chronicis viginti quatuor Generalium, si hic eodem seculo XIV scripsisset, neveritque aliquid mox citatio § XIV vaticinium secundum quod eadem corporis ereditio præcipue in suorum (Francisci) filiorum solamen, ac propterea minime celanda, facta fuisset. Verum hac ratio solum militat adversus eos, qui ex eodem vaticinio non improbabile putant, erectionem corporis anno 1330 contigisse. Ut ut sit, nullus ex allatis à Gabriele scriptoribus expressè negat, sub duas ecclesias, quarum meminerunt, extare cypriam, quæ apud alios ecclesia nomine forte venuit.

C. Si

322 Contrà verò habemus alium Romanum **quam affir-
mat afferat** Pontificem, Benedictum XIV, qui in bulla, per quam saxe dictam S. Francisci Assisiensem basilicam anno 1754 in Patriarchalem Ordinis, & cappellam Papalem erexit, tertiam illam insimam ecclesiam bis clarè affernit. Hujus verba accipe: Eiusdem ecclesiarum immediata Apostolicae Sedis subjectio . . . peculiaris cuiusdam Pontificum dominii & proprietatis induit speciem, ed vel maximè confirmatam, quod, cum in unius strukturæ altitudine TRIUM RE VERA ECCLESIARUM, quarum altera alteri imminet, mira ædificatio consurgat, in superioris ecclesiarum hemicyclo Pontificia marmorea cathedra contra aram maximam usque ab initio exstructa semper stetisse dignoscitur; in ea verò, QUÆ MEDIA EST, ATQUE SUBJECTUM VENERANDI CORPORIS (S. Francisci) CONDITIONUM PROPIUS ATTINGIT, à latere altaris . . . aliquot abhinc annis Pontificius pariter thronus . . . erectus assiduè retineri conspicitur. Hec Benedicti XIV verba planiora sunt, quam ut ullus relinquatur locus de illius mente ambigendi, videnturque ab eo ex industria dicta esse, ut tertiam ecclesiam negantibus contradiceret, dicendo, universam illam basilicam Franciscanam in unius structuræ altitudine trium RE VERA ECCLESIARUM, quarum altera alteri imminet, consurgere.

E

323 Neque verò hac, velut ab illo leviter afferat, qui ex singulis scriptis essent, parvi pendenda sunt: verisimile tari notitia enim est, Benedictum in hujus rei veritatem diligenter inquisivisse, ut suum de visendo S. Francisci corpore consilium aliquando executioni mandaret. Etenim, teste saxe laudato R. P. Ruigilo, cuius verba describo, re vera laudatus Benedictus XIV, tum Ministro generali tunc, nunc Beneventano archiepiscopo, ut superius innuimus, tum eminentissimo nostro atque amplissimo S. R. E. Cardinali, Laurentio Gan-ganelli, iteratò testatus est, se diu præconcepsum firmumque habuisse propositum corporis S. Francisci invisendi, & latebras recludenti. Sed à sententia discessit, vel illam in mortem distulit. Si igitur hic Pontifex eam sacra corporis inspectionem verè diu meditatus fuerit decreveritque, satis verisimile est, cum etiam diligenter indagasse, an locus, in quo illud tam mirabiliter stare dicebatur, quemque ab aliis pro filiis haberi, probè neverat, re ipsa existaret. Quam ob rem, cùm locum illum re vera existere, tam asseveranter deinde affirmaverit, forte certiore de eodem notitiam acceperit.

F

980 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.
hic locutus
videtur.

324 Non sc̄ in eadem bullā loquitur de ipso S. Francisci corpore, tametsi de ejusdem incorruptione & admirabili sit in Opere suo de Servorum Dei beatificatione & Beatorum canonizatiōne aliis illa affirmantibus antē consensisset, atque ipsum, quod in eadem bullā tractabat, argumentum exigere videretur, ut de tam eximio raroque corporis miraculo, quod hactenus sine exemplo est, nec simile habet, ad commendationem loci, quem multis privilegiis atque honoribus augere constituerat, expressam mentionem faceret, nisi suprā ostendi. Cur autem hanc non fecisse credendus est, nisi quod non tam certa pro eo miraculo, quam pro tertia ecclesia afferenda argumenta haberet? Porro signa... sensibilia existentia ac patentia inferioris istius, seu ecclesia, seu crypta, que Rutilius num. 222 relat⁹ promiserat, se enumeraturum, apud eumdem non reperio, hanc dubiè, quod ea promissio exciderit memoria.

B § XVIII. Expenduntur causæ, ob quas negant, in sacrum corpus inquiri posse; cur item fuerit semper illud tam secretò servatum, & obstrūcti cuniculi, ut ferunt.

Provocan-
bus ad expe-
rimentum,
respondetur.

C Suprā jam monui, non alia expeditiori certiorique via presentem controversiam dirimi posse, quam experimento, nempe si suprā dicta altaris arca marmorea, que ejusdem mensam sustinet, aperiatur, & si in hac non sit positum S. Francisci corpus, quāquā viā in subterraneam, quam volunt, ecclesiam penetretur. Ad experimentum hoc præ reliquis provocat frequenter landatus P. Gabriel Rothomagensis, locum etiam in secunda ecclesia determinans, per quem arbitratur, in tertiam illam ecclesiam, si qua est, certè posse descendit. At Patres Conventuales reponunt, id omnino vetitum esse à Paulo V summo Pontifice, litteris, eo jubente, datis anno 1607, quarum authenticum apographum ab iisdem acceperi, quod visum mibi est hic subnoscere.

id graviter
vetitum esse
à Paulo V per
decrevatum

326 Alfonſus tituli S. Sixti S. R. E. presbyter Cardinalis Vicecomes, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci Protector, gubernator & corrector, provinciae Marchie Legatus de latere &c. Ex ordine, & mandato Sanctissimi Patris nostri Pauli Papæ V nobis facto, omnibus & singulis cuiuscumque status, gradus, conditionis & præminentia existant, distridit interdicimus & prohibemus sub pena excommunicationis latere sententiæ, ipso facto incurriendæ, ne in futurum audeant, vel presumant sub quovis prætextu aut quæsito colore in ecclesiis & monasterio beati Francisci, civitatis Assisi, Ordinis Minorum Conventualium, perquirerè, seu aliquam diligentiam quovis modo facere pro inveniendo corpore vel loco, ubi requiescit corpus gloriosissimi patris Sancti Francisci; quam excommunicationis penam incurvant Fratres ejusdem conventus, tam si hoc attentare præsumperint, quam si alii auxilium aut favorem quomodolibet præ-

stiterint, vel contra hanc prohibitionem Apostolicam aliquid tantib⁹ omnibus viribus non refiterint.

D 327 Hoc verò nostrum Decretum, mandat h̄c relatum; mus moderno Custodi ejusdem conventus, quamprimum publicari curet Fratribus in loco & more solito, ac registrari in archivio, & copiam autenticam retineri semper affixam in tabella lignea in loco conspicuo in sacristia ejusdem conventus. Datum Macerata die xxviii mensis Augusti MDCVII.

A. Cardinalis Vicecomes.

Loco Sigilli.

Jacobus Allegrettus secretarius. Tum in apographo nostro subdunur ista: Quam quidem copiam fideliter & de verbo ad verbum, aliena tamen manu, desumptam ex autographo, quod in archivio sacri Assisiensis conventus S. Francisci asservatur, ego infra scriptus publica Apostolica auctoritate notarius, & Seraphicæ civitatis Assisi secretarius cum eodem originali quam diligentissimè contulī, ipsamque cum eo perfectè & undequaque concordare, inveni. Insuper testans, apographum authenticum prædicti originalis etiamnum retineri affixum in sacrario basilicæ ejusdem S. Francisci. In quorum fidem &c. Datum Assisi die quinta Maii MDCLXV. Ita est. Blasius Epiphani notarius publicus Assisiensis de præmissis rogatus. Qua occasione hoc decretum editum sit, hactenus non compri- vide tamen, quod suprā num. 198 de eodem annotavi.

E 328 Hac Patres Conventuales constiūti lege ad experimentum capiendum urgentibus in sua Dissertatione Romana respondent: Pontifices ergo, sub quorum immediata tutela ac patrocino, ut sœpius jam diximus, est sacra illa basilica, possunt ipsis quidem (ut humanum loquamur) & clausa recludere, & abdita revalere. Ipsi ergo potius videntur interrogandi (quoniam, ut intrà, nec ipsis;) nos certè in causa non sumus: imò per nos & licet & liber, idque precamur Omnipotentem Deum incontinenter, non tam controversiæ huic attendentis (tanti enim illam non facimus) sed potius Dei gloriæ. Atque hoc quidem responde facile repellunt, quotquot post latum istud anno 1607 Pauli V iussu decretum controversiam illam oculari fidelium testimoniū inspectiōne terminandam postulant: quamquam Patrum Conventualium Affidensum præ ceteris interesse videatur, decretum istud revocari, cum bi sacram corpus possideant, & ab iisdem orta traditio sit de illius incorruptione & sita in pedes.

329 Porro si ad tempora prohibitione Pan- locum sem- lina anteriora regrediamur, aiunt, sacras illas per arcia- Francisci exuvias, postquam in sua ecclesia anno 1230 in arcano loco deposita fuere, semper sum- num & ob- fructos ad illum adiuvia secrètò servatas, areano non nisi paucissimis, iisdemque fidissimis commisso; deinde etiam maijoris cautionis ergo cuniculos, per quos ad eas patebat aditus, ita obscuratos, ut, ubi fuerint, modò nesciatur. De auctore ac tempore, quo hi obturati fuerint, non satis inter illos convenit. Sunt, qui hoc Sexto IV attribuant, uti superiōs & expositi, eamque opinionem auctori Dissertationis Romanae Rutilius probabilem censuit, sic loquens: Neque illud moveat, quod sœpius intrà fatebimur, numquam scilicet obvium fuisse indiscriminatum omnibus, etiam sacri cœnobii incolis, S. Francisci sepulcrum, sed per- petua

Apetua arcani religione (*paucis tantum innotuisse*) ab Eliæ (vel, ut alii perperam autumant, à Joannis Parentis) temporibus usque ad cuniculorum obstrunctiones, quæ probabiliter Xisto IV summo Pontifici adscribuntur. Sic ibi; at in margine hic alia manu adjecta annotatio ita habet: Hortatu ac præcepto, non re, seu muris & lapidibus: horum enim authores ac tempora penitus sunt incompta.

*sub Sixto
IV, vel ab
alio, tempo-
re ignor.*

330 Si id ita est, nove affundentur tenebra, minimè favorabiles afferentibus, obturatos esse cuniculos, ignotis scilicet hujus rei tempore aque auctore. Deinde, si solo præcepto illos obstruxerit Sixtus IV; id est, si solùm vetuerit, ne quis ad sacram corpus in posterum accederet, hinc minus verisimilis fiet reverendissimi Pisculli ad illud accessus, § xi relatus. Nam is Sixti prohibitionem vel ignorasse (quod sane in generali Ministro mirum esset) vel violasse dicendus est, quod non satis aquum est credere. Cum enim Sixtus IV non ultra annum 1484 Pontificatum tenuerit; Pisculli verò visitatio anno 1607 affigatur; Sixtina prohibito visitationem Pisculli toto seculo præcessit. Praeterea saepe dicti cuniculi, seu aditus, obstruēti fuisse credendi sunt vel ante ejusdem Sixti Pontificatum, vel post. Si ante, quā igitur viā ad sacram illum thesaurum pervenit idem jam Pontifex anno 1476, ut volunt scriptores, quos § x recensui? Si post Pontificatum illius; tanto minus ignorari possunt tam singularis facti auctō & tempora, quanto illud temporibus nostris propriū contigerit. Immò verò post annum 1499, aut etiam post 1509 contigisse debuit, si admittenda sit visitatio facta per Galeottum de Bistochio, quæ alterutri anno affigitur ex dīllis § x.

*Intra breve
tempus mori
sacri corporis
spectatores,*

331 At quisquis tandem ejus rei auctor fuerit, restat altera questio, ab adversa opinionis patronis proposita; cur scilicet sancti Patris corpus, si illustri illo perpetuoque miraculo verè excellat, jam à quinque seculis tam arcanum servetur, & omnium fere oculis absconditum, cur obstruēti denique, per quos ad illud accessus fuisse dicitur, tam diligenter cuniculi, ut modo ne locus quidem, ubi fuerint, possit assignari. Cur, inquam, hac, cum, monente archangelo Raphaële, Tobie 12, §. 7, opera Dei revelare honorificum sit, aliisque Christi fideles, si qua habeant Sanctorum incorrupta corpora, ad Dei & eorumdem gloriam conspectui venerantium passim exhibeant, aut sic servent, ut saltē principibus aliisque honoratis viris possint exhibere? Projecto, quò grandius atque innistratus est miraculum, eò plus ex illius conspectu divina gloria, Cubolica fidei estimationi, & spectantum animis pietatis accederet. Fuerunt olim, qui dicere, quicunque illud spēlaverit, intra annum mori.

*Si vere fuit
suprà data
relationes,*

332 Hinc Waddingus in Annalibus ad annum 1230, num. 5 & 6 illa Galeotti verba in epistola, quam § x recensui: Modò experiemur, quid vita supersit; sic exceptit: Addit illud de vita diurnioris experimento propter communem assertionem, quod tam sacrum & religiosum vult Dominus sanctum corpus, ut non liceat ejus inspectoriibus illud videre, & vivere longiorem vitam. Rebus religione & sacramento plenis ita aliquando venerationem & reverentiam Dominus conciliat; vel quia ad mysteriorum eorum aspectum excæcantur, imò & exanimantur curiosi inspectores; vel

quia vitam ipse Dominus tollit, ne, quod sacram & silentio dignum est, pluribus propagent. Hec Waddingus: at Gabriël Rothomagensis probat, huic assertioni omnino adversari experientiam, si vera sint ejusdem corporis visitationes, quas miraculi assertores recensent. Malo hac ipsius, quam meis, verbis expōnere.

*AUCTORE
C. S.*

*falsum esse
probatur ab
experiencia.*

333 Dato, inquit, & non concesso, quod essent veræ visitationes adductæ, ... non est verum, quod omnes, qui vident corpus Seraphicum, moriantur intra annum. Nam Gregorius IX (ex aliorum nempe sententiis) illud vidit bis, anno MCCXXX & MCCXXXV; & obiit MCCXL; Franciscus Sfortia, dux Mediolanensis, illud vidit anno MCCCCXLVI, & obiit MCCCCLXXVII; Nicolaus V illud vidit anno MCCCCXLIX, & defunctus est anno MCCCCIV. Sixtus IV illud vidit MCCCCCLXXVI, & obiit MCCCCLXXXIV; & sic non est verum, quod intra eundem annum defuncti sint. Hisce addit R. P. Augustinum Tinaccum, qui, ut § xi vidimus, dicitur anno 1626 scripsisse relationem visitationis ejusdem corporis, cui ab annis ferè novemdecim adfuerat. Itaque bac ratione pretermissa, atque alibi leviter memorata, anchor Dissertationis Romane Regulus causam servati arcani & obstruēti aditus in divinam voluntatem referit, cuius rationem, negat, se reddere posse, aut debere. Nam de incorrupto & in pedes eretto corpore manifestè constare autumat ex traditione & relatis testimonis eorum, qui viserunt; de obstruēti verò cuniculis ex reverendissimi Pisculli & Tinacci ad illud accessu, de quo consule § xi.

334 Nam is (inquit) neque consultò id (facere) per cuniculos tentavit, neque tentari posse aut debere, aperte satis ostendit. Quis enim crederet, generalem Ordinis Ministram, tantoque desiderio flagrantem invisendi Franciscani sepulcri, quanto inflammari illum, oportuit, ut non sine suo nullo periculo ac socii damno, per abruptum fortitud superioris forniciis foramen ad inferiora descenderet, vel potius rueret, ac se præcipitem ageret; potuisse facilius atque securius illuc per obvios secerorum cuniculorum aditus penetrare, nulla vi, necessitate, utilitate nulla repulsum, ac sponte noluisse? Quis, januā neglectā, per fenestram ingreditur? Huic addit & aliud argumentum, velut priori validius. Nam, ut testatur (ait) Petrus Rodulphus noster, tunc à secretis Ordinis, ac testis ocularis, lib. 2 Historiae Seraphicæ fol. 247, usque à saeculo decimo sexto mediante, cum ex præcepto S. Pii V Pontificis scrutari ac penetrare locum Franciscani sepulcri omni conatu tentasset Joannes Picus, similiter Ordinis tunc generalis Minister, id assequi omnino non potuit, omnino labore & industriâ frustratus est.

*Arcanum
hoc alii ad
divinam vo-
luntatem
referunt, &
ex Pisculli*

335 Laudatum Rodulphi texum accipe. Ad eum locum (in quo S. Francisci corpus servatur) datur aditus per vias subterraneas & per secretos cuniculos, qui satis latent. Dicam unum, quod accidit tempore Pii V Pontificis Maximi, & Joannis Pici Camertis, Generalis, quocum eram à secretis Ordinis. Inciderat in animum Pii V, videre corpus B. Francisci, strixque mandaverat Joanni Pico Generali, ut in hanc curam obnoxie incumberet, si forte inveniret tantum thesaurum. Suffodiebat die no-

*& Pici Gene-
ralium Or-
dinis factis*

Hhhhh 3 Quaque

AUCTORE

C. S.

et que incessanter bonus ille vir ; sed inanis fuit omnis ejus conatus & industria ; quia divino Numine factum est, ne tantus thesaurus furibus vel hostibus pateret. Unde ait Magnus ille Gregorius : " Deprædari desiderat, qui thesaurum suum publicè portat., Sed eratne thesaurum illum publicè portare, furibus aut hostibus exponere, si summi sanctique Pontificis pro conspectui brevi tempore permetteretur, ac mox denuo omnium oculis absconditus fuisset ?

*probari pu-
tant, cuni-
culos verè
obturatos es-
se.*

336 Verumtamen, nunt sū, ex hoc Rodulphi testimonio statuere licet primò, reverendissimum Picum, vel ne suspicatum quidem fuisse, desideratum thesaurum in tumba sub mensa altaris (ut aliqui ex dictis contendunt) latere ; alioquin enim non frustra labòrasset alibi, sed sublatè altaris mensa, summum Pontificem sui voti compotem fecisset ; vel si hanc sustulerit, sub ea minimè repertum fuisse corpus, quod quererat. Secundò statuere licet, jam tunc temporis, id est, seculo XVI ultra medium progreso, obstruelos, si unquam patuerint, sepe dictos cuniculos fuisse, inò & loci, ubi fuerant, memoriam oblitteratam ; cum alioquin laudatus Minister generalis operam suam fodiendo alibi non perdidisset : nec enim sine injuria dubitari potest, quis hic Pontificio, quo obstruelos erat, mando sincere obtemperaverit ; & Rodulphius rem, ut contigit, exposuerit. Consequenter ad hæc sic concludit laudata Dissertationis auëtor : Certum ergo esse debet, ex tunc, & jam antè, & præter hominum memoriam subterraneos cuniculos unquam conclusos. Quod certè satis vobis erit, ut intelligatis, amodò nostrum non esse, per æquos arbitrios oculares hanc controversiam dirimere. Reste, nisi alia rationes ab adversa parte prolate permitterent dubitare, an cuniculi, per quos ad sacrum Francisci corpus accedendum erat, existarent unquam. Sed de hoc pluribus infra.

*Addunt eti-
am humana
conſilia,*

337 Ad superiora revertamur. Quamvis tam religiosi arcani causam ex divino nutu repetendam esse, Rutilius velit, ac proinde nec illius rationem posse exquiri, notat, non defuisse humana conſilia, que inscrutabili divino famula- ta fuisse videantur. Ex his precipue assignat curam, studiumque, qualcunq; id demum in humana trutina estimari queat, sanctissimi Viri corpus ab omnium oculis amovendi, ut, quò secreta lateret, è majori in estimatione effet, tuisque servaretur ; nam sacra passim oculis exposita apud homines vilesceret, & furtis patere. Hunc in finem ex Chronico viginti quatuor Generalium Ordinis in Vita Joannis Parentis §. Anno verò hac recitat verba : F. Helias, qui opus dictæ basilicæ prosecutus est, ... duetus humano timore, occultè fecit fieri translationem (corporis anno 1230) nolens, quòd scirent aliqui, ubi esset in ecclesia sacrum corpus, paucis exceptis. Chronica hac ad manus meas non venerunt, at, teste Gabriele Rothomagensi, perducta ea sunt ad annum 1374, unde de eorumdem scriptoris aitate nucumque licet opinari.

*que divino
famulata
sunt : ab
Elia corpus
fuisse abscon-
ditum,*

338 Pergo Dissertationis Romana verba de- scribere : Dicimus ergo, reapse hominum libertatem & operam obferasse aditus illos ; fate- mur etiam libenter, homines passim humana cogitasse, ea mira dum tegerent : sed insuper addimus, homines istos, quamvis etiam puerilia, vel etiamnum damnabilia respererint, dum illa committerent, perpetuò, nescientes fe-

cretiori divinæ obtemperâsse voluntati. Igitur, si queras, cur F. Helias primus, ut ex Chronico xxiv Generalium prænotavimus, abdita ilia subterranea receptacula, concamerationes, cuniculos à primis usque diebus non facilè per- scrutandos, condendo sacro corpori paraverit ; vel cur solus cum paucis adhibitis fidelissimis testibus sibi notum voluerit tum locum adiunque sepulcri, tum etiam situm ipsum, quo sanctum corpus aptaverit (nam & hoc fuit reliquis mortalium ignotum) confessum liberri- méque respondebimus, verosimillimè Heliam tunc, nisi humana, non cogitasse ; imitationem nempe tunc pervagata Ecclesiasticae con- suetudinis ; defensionem etiam, tuitionem, se- curitatem ab imperita pietatis violentia, po- tissimum, cum constet, in translatione fuisse jam sacro corpori ab multitudine vim illa- tam, cuius etiam perperam à quibusdam, vel author, vel occasio, vel particeps accusatus fuit Helias ipse.

D

*ac deinceps
magno cum
secreto ser-
vatum;*

E

339 At, cum hæc humano ingenio secum volvebat & moliebatur Helias, Dei quidem famulabatur imperio (qui abditum etiam illud Sancti Spiritus templum ac prodigium profundi- toribus decernebat consilii) sed ignorans. Heliae secretum cautione ac fidelitate pari po- steris commissum atque servatum est. Num- quam enim sepulcrum illud indiscretè omnibus, numquam etiam plurimis ex nostratis iphis, sacrum illud cœnobium incolentibus, sed per- petuò uni tantum vel alteri ex probatissimis, pervium fuit, tradita atque servata summi ac singularis arcani successione, & deposito. Nos verò, omnes humana ut plurimū tenisse, aut cavisse sibi vitos, non dedignamur afferere. Bella nempe & seditiones & fures, quæ reapsé pertinēcenda videbantur sancto corpori, ma- nifesta resurrectionis signa (ut ex D. Bonaven- tura cognoscimus) ab ipso mortis die præfe- renti ; sed nescientes, profundiora Dei myste- ria atque propositum exercebant. Adde ; non- nullos etiam arcani consciens deterrebat, tum loci summa religio, tum præmaturæ concepta mortis, seu vera, seu falsa, opinio. Adduntur hic, que ex Galeotti epistola & Waddingo huic spectantia jam dedit.

*& ex genti-
libus sacrifi-
que scripto-
ribus*

F

340 Tum sequitur ibidem : Adde : Prodigium ipsum stupendissimum ac prorsus inauditum vi sua ejusdem arcani propositum & disciplinam inspirabat. Hoc enim semper apud mortales obtinuit, ut præclariora quæque atque summa non proderentur in publicam hominum lucem. Plato Dionysium monuit, ut Epistolam, in qua nonnulla divinorum mysteria illi scriperat, statim discerperet. Tarquinius rex Tullium Duumvirum culeo insutum in mare projici jus- fit, quod librum secreta sacrorum continentem alteri exscribendum dedisset. Clemens Alexan- drinus lib. 3 Stromat., Ægyptios non quibus- libet mysteria commisisse, sed tantum iis, qui ad regnum evehebantur. Pitagoræ præcepta qui passim vulgo traderet, impius habebatur. Sensit Porphyrius, Deum non pati, divina mysteria in vulgi aures introire pollutas : ut aurum & gemmas in altissimas terræ latebras natura condidit, ita magno habentur in pretio ; vilescerent, si fuissent exposita. Hæc gentiles : nunc ex nostris.

341 Hilarius in Psalmum 2, & Origenes *preferente.*
Hom. 3 in Num., afferunt, Moysen, non Le- *tionis & ex-
gem solum, sed & Legis interpretationem ar-
empla,*

canam,

A canam, quam soli Josue revelavit, in monte accepisse; cui cohæret illud Esdræ iv, cap. xiv: "Enarravi, (inquit Deus) "Moysi mirabilia, multa, ... & præcepi ei, dicens: Hæc in palam facies; hæc verò abscondes." Quod idem præceptum dedit Esdræ dicens: "Quædam palam facies, quædam sapientibus absconde trades." Item Basilus lib. de Spiritu sancto, & Origenes Hom. 5 in Numeros ob id, afferunt, Moysen non esse passum, ut omnia, quæ erant in templo, omnibus essent pervia, quod sciret, res usu tritas, expositas esse contemptui, quod verò semotum, huic summam adhærere admiracionem & reverentiam. Hoc item illud Christi est: "Nolite dare sanctum canibus, nec mittere margaritas ante porcos." Hoc etiam illud: "Visionem hanc nemini dixeritis, donec Filius hominis à mortuis resurgat." Hoc pariter illud: "Habeo multa vobis dicere, quæ non potestis portare modò: sciatis autem postea." Hoc quoque illud Apostoli: "Sapientiam loquimur inter perfectos." Hoc tandem sibi voluit Missa Cathecumenorum, & alia hujusmodi. Cur ergò hæc exempla non sine magna causa sequuti, prodigium istud, quod verè magnum mysterium est, latebris continere non possunt?

qua sola veritas inducere debuisse ostendunt.

B

342 Hominibus ergò urgentissimæ instabant causæ ex humanis affectibus, & etiam fortasse erroribus, deducetæ, cur pretiosissimum illum thesaurum; secuta præsertim resurrectione illa, ac perseverante illo admirabili corporis stantis, cœlumque intuentis situ, quæ suapte natura religionem sacrumque honorem augebant, & graviore impulsu percellebant atque examinabant spectantes, atque majori etiam vel persuasione vel efficacia proximam mortem, quæ tamen revera omnibus non contigit, vel committabantur, vel inferebant; & tandem vehementiorem prædonum formidinem ingerebant, hominum gressibus & oculis subducerent. Quæ folæ etiam causæ si essent, procul dubio purgationem facerent emendatissimam tum vetustiorum silentio, tum posteriori caligini, perplexati, ignorantiae, tum monumentorum præsentissimorum atque certissimorum inopiae, tum tandem Majorum nostrorum atque sumorum Pontificum cautioni, obstructioni, excommunicationi, vel cuivis adhibito arguento ad populos illinc arcendos.

ut magnum istud prodigium omnium oculis penitus subducere ostendat.

C

343 His tantum causis animadversis, mirum esse non debuit, cur tempus aut modum individuum ignoremus, quo stupenda illa resurrectionis imago contigerit (vide dicta § xv) aut quo penitus omnibus atque etiam unis illis vel alteris arcani custodibus impervius fieret locus, obstruções aditis, constructis muris, austis aggeribus, injectis lapidibus. Hinc ipsa vel sola humana ratione judice ac duce, nūl Deo peculiarius tribuentes, nullumque ab occulto Dei judicio argumentum derivantes, ab omni absurditatis, incredibilitatis, imò etiam difficultatis nota ac suspicione liberati sumus; adeò ut absurdum & incredibile censeri debeat potius contrarium: naturaliter enim, his positis, non aliter de re præsumendum esse convincitur. Hac laudatus auctor; quæ ar tam evidenter concludant, quām ipsi visum sit, eruditæ lectoris judicio libens permitto. Si ex sola ratione naturali differamus, mibi admodum difficile creditu est, dicti corporis possessores, si hoc fuerit, quale dicitur, suprà allegatis rationibus

impulsos, sic illud absconditum voluisse, ut & sibi & posteris omnis præcideretur spes spectandi alias inauditum miraculum quod quem in finem à Deo concessum servarique credere poterant, quām ut sui admiratione ad laudandam divinam potentiam, ipsiusque S. Francisci estimanda merita, & virtutis amorem cernentium animos incederet?

§ XIX. Proponuntur conjecturæ, quæ dubium facere possunt, an umquam existent subterranei ad sacrum corpus aditus, & an illud non potius à tempore translationis semper omnibus occultatum manserit.

E
Corpus Sancti, foris ab Elia absconditum.

Vix dubito, quin S. Francisci corpus, sive illud incorruptum, sive communi carnis corruptioni jam tum obnoxium fuerit, vel ipso, quo in ecclesiam suam anno 1230 illatum fuit die, vel admodum brevi post, à Fratre Elia in eadem sic conditum sit, ut determinatus illius locus numquam publicè fuerit cognitus, lapsuque temporis penitus exciderit è memoria. Ut id faceret, Eliam impellere potuit prudens metus ab Assistentibus, qui in ipsa translatione non fuerant passi, ut ea à Fratribus Minoribus, uti summus Pontifex Gregorius IX mandaverat, reverenter dignèque perficeretur; verùm ipsimet primas in eadem paries per vim & tumultum sibi arroganter vendicaverant. Consule Commentarium pravum § xxxii. Hoc sensu exponendum puto audorem Chronicorum xxiv Generalium, dum suprà num. 337 de Elia ait: Duxus humano timore occultè fecit fieri translationem, nolens, quod scirent aliqui, ubi esset in ecclesia sacrum corpus, paucis exceptis. Etenim cum aliunde certum sit, translationem publicè & quidem magno cum apparatu peractam esse, translationem ab Elia occultè factam de occulta corporis depositione accipio, quæ foli Elie, & paucis, quorum operâ ad eam usus est, nota fuerit.

F

345 Eundem depositi corporis locum, saltem passim, ignotum fuisse toto illo annorum triginta spatio, quod inter dictam translationem scriptamque S. Francisci à Bonaventura Vitam elapsum est, colligo ex hujus silentio de miraculis ad novum istud illius sepulcrum impotrat. Profectò si ad illud tunc passim patuerit accessus, mirari licet, sanctum doctorem, quamquam is multa ejusdem post obitum miracula narret, de nullo (si forte unum, de quo mox, in ipsa translatione factum excipias) apud illius sepulcrum in propria sua ecclesia obtento meminisse, cum contraria in aliorum Sanctorum gloria posthuma passim frequenter legantur ad eorumdem tumulos concessa misericordia beneficia, atque in ipsa S. Francisci Vita per Celanensem in duabus ultimis tertii libri capitulis recenscantur undecim apud primum illius sepulcrum, quadriennii ferè, quo in eo jacuit, spatio divinitus impetrata. Unicum, quod Bonaventura, ut dixi, resert, contigit fratri Jacobo de Iseo, à prima sua etate berniâ laboranti, enjus curationem in Vita secundum parti-

984 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

cujus unus
locus in spe-
ciem contra-
rius explicati-
torspartitionem meam num. 288 memorat verbis,
qua h̄ic describo.

346 Factum est autem, cūm corpus S. Francisci transferretur ad locum, ubi pretiosus sacrorum ossium ejus nunc thesaurus est conditus, adfuit & tunc dictus Frater translationis gaudiis, ut glorificati jam Patris corpori honorem debitum exhiberet. Et appropinquans tumbæ, in qua ossa sacra fuerant colloca-ta, præ devotione spiritus sacrum tumulum complexatus, & cum lacrymis multis orans, subito miro modo ad loca debita partibus revocatis, sanum se sensit &c. Hic unicus apud Bonaventuram est locus, ex quo videri posset, secundam S. Francisci sepulturam umquam publicè notam fuisse, nec tamen is hoc evincit. Etenim cūm non dicat sanctus doctor, istam hennio scurionem contigisse, postquam Sancti corpus fuerat translatum; sed: Cūm ... transferretur, nihil obstat, quo minus ea facta fuisse creditatur in die translationis ad tumbam, vel arcam, sive veterem sive novam, in ecclesia S. Georgii, in qua sacrum corpus primò, ut diximus, fuit collocatum; vel etiam in ipsa via, per quam ad novam illius basilicam transferebatur. Ex Bonaventura igitur etiam minimè constat, S. Francisci sepulcri locum in nova illa basilica tum temporis publicè notum fuisse; imò oppositum potius ex illius de eodem silentio colligendum est.

347 Nēquè ignotum jam inde ab Elia temporibus fuisse etate sua, seu in fine seculi xiv, exp̄sè tradit Bartholomeus Pisanius in Conformatib⁹. In Conformatitate 8, parte 2 loquens de fratrib⁹, quorum corpora in ecclesia Assisensi jacent, sic habet: Primus est Pater sanctissimus noster, videlicet B. Franciscus, qui... h̄ic requiescit: de cuius corpore ad ostendendum populis nihil invenitur, nec habetur; ac in quo ecclesiae loco jaceat, eti quibusdam est agnitus, quibus verò, ignotum. Idem in Conformatitate 34, parte 2 manifestè afferit, S. Francisci sepulcrum nemini umquam patuisse. En verba: Sic B. Francisci sepulchrum fuit clausum, ut numquam deinceps patuerit alicui; ejus corpus simul cum capsa fuit portatum & possum, ubi nunc jacet. Ex hisce duobus assertis colliges, Pisano certè ignotas fuisse visitationes sacri corporis, quæ ante annum 1399 factæ dicuntur, imò & determinatum ecclesia locum, in quo illud suo tempore quiescebat, quieveneratque ab anno 1230. Dum verò ipse alibi velut de noto publicèque exposito sepulcro meminit, aut imprudenter ab alio deceptum fuisse, aut de prima Sancti sepultura explicandum, probavi superiùs num. 304 & sequentibus.

348 Ibidem pariter ostendi, auctore Chro-nicorum xxiv Generalium certè etiam hallucinatum esse, dum ex Thoma Celanensi duo miracula retulit, velut ea ad publicum S. Francisci sepulcrum in sua suburbana ecclesia essent impe-trata, quæ tamen ex Celanensi facta constat ante translationem in urbana S. Georgii. Quamvis igitur anonymous iste Chronicorum scriptor forte etiam floruerit versus finem seculi xiv, ad cuius annum septuagesimum quartum ea perduxisse dicitur, ex allegatis locis, quæ à Celanensi impruden-sens mutuavit, inferri nequit, S. Francisci sepulcrum ipsum etate publicè notum fuisse. At Franciscus Barbolus, qui eodem seculo xiv flo-ruit, Pisanoque ac foris etiam chronologo xxiv

Generalium, paulò fuit senior, exp̄sè meminit de altari, in quo (ut ait) corpus B. Francisci requiescit; que verba difficile est de altari in alia, quām in suburbana Assisensi, eidem Sancto dicata, ecclesia posito interpretari. Vide tamen dicta superiùs num. 306 & 309.

349 Post medium seculum xv summum Pontificium tenuit Pius II, cuius secretarius Joannes Gobelinus in Commentariis de rebus ab illo gestis, ejusdem ad Assisensem civitatem anno

*Latusse i-
tem videtur
tempore Piis
II,*

1459 accessum referens, ait: Huic (S. Francisco) nobile templum erectum est, in quo ferunt sua (id est, ejusdem) ossa jacere; qui quidem loquendi modus, uti ignotum Gobelino fuisse sacri corporis prodigium, manifestat; ita & de ejusdem determinato in eadem ecclesia loco tunc non constituisse, indicare videtur. Plura non addo, quia de posterioribus seculis ad bac usque tempora nostra amba partes consentiunt, praeterquam quid earum altera velit, illud non alibi, quām in tercia Assisensis basilica ecclesia, eaque subterranea quarendum esse, altera verò in ara principe ecclesia secunda, non agnoscentem, ut per hujus Dissertationis decursum pluribus expositum est.

350 Hisce vetustatis tenebris conforme est tum veterum, ut primitus, de corporis sui statu que altum silentium, tum ipsius Waddingi, ut ut pro illius miraculo stanis, de eodem argumento testimonium; qui quamvis archiva omnia, ex quibus aliqua spes affulgebat monumenta comparandi, sūa aliorumque operâ diligenter scrutatus sit, candidè fassus est, nihil ei-jusmodi se à sui Ordinis alumnis traditum repe-risse. Nam ad annum 1230 post relationem transla-tionem num. 4 subdit: Quonam modo tunc conditum corpus, nullus, quem viderim, expressit, nec ex nostris ullus est, qui memorie tradiderit, se illud vidisse. Adde & obscura alia; nimirum ignotum tempus, quo corpus surrexerit, dissidentibus ipsiusmet istius prodigiū patronis, ac nominatim R. P. Missorio ex Assisensem pa-trum traditione id tertio post translationem die, anno 1230 factum afferente, auctore verò Disser-tationis Romana Rugilo negante, ejus rei certum annum assignari posse, ac probabile putante, toto seculo serius contigisse.

351 Non minus obscurum est, quo auctore dubium fit, & tempore cuniculi, per quos ad sacrum corpus patuisse aditum volunt, camentario opere obtu-rati fuerint; dum alii passim hoc post medium seculum xv Sixto IV Pontifici attribuunt; alius in eadem Dissertatione ad marginem monet, ve-nuisse quidem Sextum IV, ne deinceps cuiquam pateret ad corpus accessus, sed obstructorum cu-niculorum authores ac tempora penitus incom-perta esse. Unde ergò re vera obtutatos fuisse, didi-
*unde simul
aque ex ve-
terum silen-
tio, aliisque*

*dubium fit,
an non sem-
per latuerit.*

cerunt? Nam si visitatio Galeotti, quam § x re-tulit, admittenda sit, id nondum factum fuerat anno 1509 aut 1499, nec quisquam veterum producitur, qui id scriptis consignaverit. Hand dubiè repont, id haberi ex traditione. Sed an ipsa ista traditio satis clara & tua est, ex qua tam memorabilis rei auctori & tempus aut male assignantur, aut nesciantur? Si hisce præterea addas, quæ ad infirmandas relationes de viso mirabili corpore adversa opinionis assertores pro-duixerunt, non omnino inaniter formidari poterit, ne S. Francisci corpus, sive corruptum, sive incorruptum sit, sive stans, sive jacens, jam ab anno 1230 in sua suburbana Assisensi basili-
ea

nec chronolo-
gi Generali-
um, ac foris
nec Barbolus
assertum.

A ea latuerit atque hactenus lateat, nec ab ullo visum fuerit, postquam in eadem depositum est.

B *Nunc dubio faveant quaedam alia*

352 In hac opinione non magis, quam in altera, mirandum erit, nullas è S. Francisci corpore, si dentem, capillos, & aliquid sanguinis excipias, reliquias venerationi fidelium exponendas reperiri. Quantumcumque enim, volueris, suisse desiderium principum personarum, atque etiam summorum Pontificum, ex eo aliquas obtinendi, mirum non est, non suisse illis obtemperatum, finit ac ejusdem corporis, sive incorrupti, sive in offa redacti, occulte selectus atque secretò habitus locus penitus cœpit ignorari. Dens verd, qui ostenditur, si vivo non excederit, ante possumus tumultationem mortuo eximi potuit; capilli quoque ex iis suisse, qui viventi fuerant reserati; nam & hos, dum ille viveret, in veneratione suisse, & miraculo illustratos, tradit S. Bonaventura in Vita edita apud me num. 99. Sanguis denique, qui in aliquot locis honoratur, ex eo esse potest, quem è viventis vulnere lateralí fluxisse, ex biographis constat, aut etiam si velis, aliquando è viventis manibus pedibusque.

C *In opposita opinione captu minus facilita.*

353 Minus etiam mirabimur, non plus sanguinis illius reperiri, quam si tribus, & ultra, seculis ad sacrum corpus, è vulneribus perpetuo sanguine manans, apertus aditus fuisset, saltem convenientius superioribus, & quos dicunt, ejusdem corporis custodibus, quibus facile fuisset magnorum principum aliarumque de Ordine Minorum optimè meritarum illustrium personarum desiderio & postulatis ea ratione satisfacere. Inde etiam non cogimus dicere, locum sacri corporis, ad quem anno 1499, seu posteriori 1509, ex supra dicta Galeotti relatione cuniculi etiam patuisse dicendi essent, eodem seculo XVI senescente, adeo ex memoria excidisse, ut reverendissimus Joannes Picus, tunc generalis Minister Ordinis, à S. Pio V summo Pontifice jussus eum querere, omni labore & operâ in querendo fodiendoque frustratus fuerit. Denique, ne longior sim, non mirabimur, Relationes, que de ejusdem corporis visitationibus existant, tam variare, imò etiam in earum aliquot manifestè fabulosa referri, & in eadem subterranea ecclesia, in qua ab earum auctoribus S. Francisci corpus visum dicitur, etiam quedam alia conspecta afferi, qua ibidem cerie non poterant videri.

S XX. Recensentur aliquot scriptorum testimonia, post Pisanum asserentium, S. Francisci cor & intestina, à reliquo corpore separata, in æde Portiunculana condita servari.

Sancti cor in Portiuncula servavi, scripserunt Pisanus editor,

S Upereft & altera de S. Francisci corpore quæstio, cum superiori tamen quodam modo conexa, ac propterea inter eosdem communis sancti Parris filios pariter agitata; an scilicet illud mox ab obitu, priusquam ad primam sepulturam suam

Oktobris Tomus II.

deferretur, exenteratum fuerit, exemplumque cor cum intestinis in ecclesia S. Maria de Portiuncula depositum. Ita affirmant quidam RR. PP. Minores Observantes, qui predicant S. Maria eccliam tenent; negant RR. PP. Minores Conventuales, qui sancti Institutoris corpus totum & integrum, nullaque suis parte diminutum in sua apud Assisium basilica eo, quo supra dictum est, admirabili modo assertari, contendunt. Sepe laudatus pater Gabriël à Rothomago, ab affirmantem parte stans, hunc in finem profecti scriptores aliquot ordine retrogrado usque ad Bartholomeum Pisani, quem proinde hujus opinionis antisignalium agnoscit. Primum, sen temporibus nostris propinquiorum, laudat Jeremiah Buchium, Minorem Conventualem, ac propterea minus suspectum; vel Lucium Anguisolam, ejusdem Ordinis Religiosum, qui Pisani libros Conformatum, ad iteratum prelum à Buchio paratos, anno 1590 Bononia excudi curavit. Laudat autem alterum, quod, licet in hac editione multa è prima resecuerit mutaveritque, locum tamen in Conformatum, ubi id Pisanius afferit, intactum reliquerit, addideritque in margine hanc annotationem: Cor B. Fr. ubi sit positum.

355 Secundus (ita subdit Gabriël) erit illustrissimus dominus, frater Franciscus Gonzaga, olim Minister generalis Ordinis, & postea episcopus Mantuanus, in suo Opere intitulato: De Origine Seraphicæ Religionis Franciscanæ, Romæ impresso anno MDLXXXVII. Gonzaga verba ex parte 2, de convenit S. Maria de Angelis prope Assisium, accipe. Juxta summum hujus ecclesiæ altare, ad sacrarii latus ac peculiari quadam in facello, ejusdem Seraphici Patris cor, quemadmodum & ipse vivens praeciperat (facto procul dubio ostendens, quod mortuus quoque hunc locum præ ceteris esset dilecturus) humatum est. Hinc ad alium prodigious Gabriël, Tertius, ait, est illustrissimus Frater Petrus Rodulphus de Tossiniano, Minor Conventualis, & postea episcopus Senogallensis, in sua Historia Seraphica, impressa Venetiis anno MDLXXXVI. Hic fol. 253 habet sequentia: Ut testatum relinqueret (S. Franciscus) apud omnes suum amorem, (erga ecclesiam Portiuncula) reliquit ibidem cor suum, à reliquo corpore evulsum; positumque est in capella B. Francisci.

356 Quartus (ita rursus Gabriël) est Marianus Florentinus, Minorita de Observantia, & obiit circa annum MDXXV, serviendo pestilentia taetis. Iste in suo Ms., servato Romæ in conventu S. Isidori, dicit, quod fratres, cum extraxissent de exenterato cadavere interiora, non ea portarunt Assisium cum corpore, sed humarunt apud Portiunculam. Jam alias monui, Marianus Florentini Chronicum non esse penes me; ideoque ista ex Gabriëlis fide relata sunt, uti & qua mox subdit hoc modo: Quintus erit Jacobus de Oddis Perusinus. Iste in sua Francischina, quam scriptis circa annum MCCCCCLXXXIV, in exemplari Portiuncula manucripto, fol. ccclxxxiv, sic loquitur Italice. Verba Italica pratermitto, qua etiam ipse Gabriël sic recte addidit Latinè: Antequam ipsum (Franciscum) asportarent de S. Maria, secrete ipsi aperuerunt corpus, & extraxerunt interiora, tam ad conservandum melius corpus, quam ut melius adimpleretur prophétia sancti

Illiuii patris

Marianus Florentinus,
Jacobus de Oddis,

AUCTORE

C. S.

patris Francisci, qui semper dicebat: "Hic
„volo, quod semper sit cor meum." Et fuerunt
collocata in altari capellæ, ubi obiit, & sic te-
netur ab antiquis.

357 Hisce Franciscanis addit unum Domini-
nicanum, Sextus, inquietus, erit Leonardus
de Utino, Dominicanus. Iste in suo Sermonario,
composito circa annum MCCCCXLVI, &
typis dato anno MCCCCCLXIII, Sermone de S.

Francisco sic habet: „In ecclesia de Angelis
„cor S. Francisci.” Autor Dominicanus hic
laudatus, in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Pre-
dicatorum vocatur Leonardus Matthæi vulgo
de Utino; ubi & idem Opus illius & editio re-
censentur. Tum alium denuò Franciscanum in
testem vocans Gabriel, sic pergit: Septimus tan-
dem erit Bartholomæus Pisanius, qui quinque in
suis Conformatibus asserit, cor S. Francisci
esse realiter hic in Portiuncula, &, ut co-
gnoscatur, me non loqui sine fundamento,
asseram mox textus Pisani in speciali, & non
contentus ero citatione generali.... Primus
textus erit Conformat. viii, ubi loquitur de
Portiuncula: „In hoc loco in signum dilectionis
„B. Franciscus voluit, quod post mortem
„suam suum cor à corpore amotum colloca-
„retur; ut à fratribus antiquis ego ipse accepi:
„& est, ut dicitur, in altari capellæ B. Francisci
„ibidem locatum.”

358 Secundus textus est Conformat. xxxiiii,
ubi sic fatur: „In signum dilectionis, ut dicunt
„fratres antiqui, à quibus audivi, B. Franci-
„scus voluit, quod ejus cor à corpore separa-
„retur, & ibidem poneretur; & dicitur, quod
„cor ejus est in altari capellæ, ubi B. Franci-
„scus mortuus est.” Tertius textus est eadem
Conformat.: „Quarto propter cor B. Francisci,
„in signum dilectionis ad locum ibidem posi-
„tum.” Quartus textus erit Conformat. xxxiv,
in qua sic ait: „Cor B. Franciscus dimisit se-
„peliendum in loco S. Mariæ de Portiuncula,
„ubi decessit, ad ostendendum amorem, quem
„habebat ad locum præfatum. Et sic est fa-
„ctum; nam aperto corpore S. Francisci,
„cor accipientes & interiora, in loco S. Mariæ
„sepelierunt.” Quintus & ultimus textus est
ibidem inferius, ubi sic dicit: „Excepto corde,
„ut dicitur, à corpore extracto, & in S. Ma-
„ria sepulto. Omnes hi textus iisdem plane ver-
„bis leguntur in ambabus editionibus Pisani, quas
„consului, videlicet in editione Mediolanensi anni
1510 per Gotardum Ponticum, que omnium
prima est, & in Bononiensi anni 1590 per Ale-
„xandrum Benatum.”

359 Singulare est, quod ex Marci Ulyssipo-
nenſis Chronicorum parte 1, lib. 2, cap. 73 re-
fert, improbaque Gabriël Rothomagensis, S.
Francisci cor in ecclesia Portiuncula verè quie-
scere, sed è divinitus portatum fuisse manibus
angelicis; atque hoc teneri opinione communi.
Improbat, inquam, hanc translationem, nec
immerit, Gabriël; cum ex allegatis testimonis
communis ferat opinio, sacram ilud cor non an-
gelicā, sed humana operā, corpori exemptum,
& in ecclesia Portiunculana depositum fuisse,
dum reliquum corpus ad ecclesiam S. Georgii se-
peliendum portatum fuit. Nescio tamen, quā
Chronicorum Marci editione hic usus sit Gabriël:
in Lusitanica Ulyssiponensi anni 1615, quam
pra oculis habeo, solum dicitur, quosdam ita
sensisse. Verba ex Lusitanicis Latina habo. De-
sideraverat sanctus Pater, dum viveret, cor-

pus suum ita partiri post mortem, ut cor suum
remaneret in æde S. Mariæ Angelorum, ... &
corpus sepeliretur in vilissimo Assisi loco, qui
vocabatur COLLIS INFERNI. ... Hinc QUI-
DAM TENUERUNT, cor sancti patris Francisci
esse in ecclesia S. Mariæ Angelorum, eique
(corpori) exemptum fuisse per angelos, & ma-
gna cum veneratione in quadam capella collo-
catum.

360 Magis dissonat editio Gallicæ Parisiensis
anni 1623, in qua post relatum S. Francisci
corpus suum sic partiendi desiderium subduntur
ista Gallicè: Et verò Deus illum hoc justo suo
desiderio non frustravit; nam sanctum ipsius
corpus sepultum fuit (licet quadriennio pri-
mùm pòst...) in loco vilissimo.... Quod ad
cor illius attinet, communis opinio est, illud
esse in quadam cappella S. Mariæ Angelorum,
ubi dicitur magna in veneratione servari. Nulla
hic fit de ministerio angelorum mentio, ac
meo quidem iudicio ad verisimilitudinem accom-
modatiæ: quis enim sine certiori testimonio mox
credat tam insolitum miraculum Marco aferen-
ti? Ego quidem, si thesaurum illum sepe dicta
ecclesia possidet, non dubito, quin humana operā
& exsætus corpori, & ibidem depositus fuérat.
Fortè tamen, quicunque illi demum sunt, quia
istud angelorum ministerium afferuerunt, in hanc
ivere opinionem, quod difficile intellectu agno-
scerent, quando ea intestinorum exsecilio, stante
primorum biographorum narratione fideque, sa-
cta sit. At de hoc pluribus infra.

361 Lucas Waddingus, quamquam & ipse
ex Ordine Minorum Observantium, quorum est
ecclesia S. Maria Angelorum, in Annalibus ad
annum 1226, num. 40 de ea possessione dubi-
tavit, dubitandique causam exposuit his verbis:
Pisanus & Perusinus aiunt, exenteratum (cor-
pus S. Francisci) corde interioribusque avulis
& in altari facelli ad sacrarii lèvam repositis,
ne, dum cadaver, in civitatem transferendum,
alibi sepeliretur, remaneret pia illa ædes abs-
que aliqua corporis parte. Quidam ex Assisi-
tibus, me teste, de hoc dubitant, non impro-
babiliter putantes, illæsum, integrum & clausum
remansisse sacram corpus; idque eorum majo-
ribus referunt persuasum ab aliquibus, qui illud
meruerunt incorruptum videre & palpare. Oc-
casionem verò inde sumptam, ut dicerentur
interdùra recondita in prædicto delubro, quia
Vir sanctus dixit, cor suum ibi remansurum,
dum cæterum corpus voluit sepeliendum in
Colle inferni, loco malefactorum suppliciis de-
stinato. Utut fuerit, futuræ gloriæ signa mani-
festiū repræsentavit caro illa sanctissima, quæ
crucifixa cum vitiis in novam jam creaturam
transierat &c.

362 Ex hoc eruditus Annalista Minorum lo-
co habemus, agnoscisse ipsum, exenterati corpo-
ris cor & intestina à Bartholomeo Pisano &
Jacobo de Oddis Perusino attribui ecclesia S.
Maria Angelorum, seu de Portiuncula; eaque
de possessione ipsum dubitasse propter dubitatio-
nem quorundam recentiorum Assisiensium, qui
ipsi dixerant, contrarium persuasum fuisse Ma-
joribus suis ab aliis, quibus concessum fuerat
ipsum corpus videre & palpare. At verò con-
queritur P. Gabriël, quod Waddingus typis vul-
gaverit tam levi de causa conceptam dubitatio-
nem suam de possessione, quamjam à quadringentis
ferè annis (ut loquitur Gabriël) nullus umquam
impugnasse scitur; quāmque partim traditio,
partim

quinq̄ue in
locis;quod etiam
Marci Ulyssi-
ponensis edi-
tiones

D

varie nar-
rante.De hac cor-
dis possessione
dubitauit
Waddingusdubitando Af-
fisiensem
persuasione,

A partim scriptores, Portiunculana ecclesia interim addixerant. Ut verum fatear, debilis apparebita dubitandi ratio, quorumdam scilicet recentissinorum Assisianum dubium, natum ex asserta quidem, non tamen probata, majorum persuasione, cujus ipsum, quod allegatur, fundamentum minimè firmum est.

363 Aut enim antiquiores illi, qui predictorum Assisianum majoribus sic persuasisse dicuntur, S. Francisci corpus vidisse ac palpasse censendi sunt non dum post illius obitum, pnta in funere anno 1226, vel in translatione anno 1230, vel multo tempore post. Si primum, recentiores Assisenses, quos laudat Waddingus, remoriens ab ipsis vixerant, quam ut ex eorum testimonio certum fiat, eorumdem majoribus ita fuisse persuasum ab iis, qui corpus viderant & palpabant. Si secundum, illa ipsa posteriores sacri corporis inspecciones, ut vidimus, negantur ab aliis, & probationibus agent. Denique quocumque tempore corpus S. Francisci ab illis conspectum palpatumque fuisse, vulnerint, videri palparique potuit, licet verè fuisse exenteratum, neque id necesse fuisset ab illis deprehendendi; cum igitur illi istud solum non vidissent nudum, sed sua ueste ictum. Ceterum, quod spectat ad occasionem, ex qua ex eorumdem Assisianum sententia nata fuerit opinio de ejusdem Sancti corde apud Portiunculam deposito, hoc non inepia mihi apparet; sed neque ex solo ejusmodi testimonio satis probatur. Redeo ad Gabriētem huic opinioni adversantem.

364 Post dubitationem Waddingi (ita pergit Gabriel) primus, qui negavit, cor S. Francisci esse hic in Portiuncula, fuit Gabrielem Faber, Gallus Minor Conventualis, anno MDCXXVII in suo Discursu panegyrico de Assisiate basilica Franciscana, hoc est, quadringentos & unum annos post mortem S. Francisci, & biennio post dubitationem Waddingi impressam. Primus, qui dixit, saltem scripto impresso, quod sciam, cor S. Francisci esse hic in Portiuncula SOLUM MORALITER ET AFFECTUOSE, & NON REALITER, fuit pater Rivotortus.... Et hoc dicit in libro postumo, tit. xiv; & iste liber fuit impressus anno MDCCIV.... Et sic primus post ferè quingentos annos ab obitu Seraphici Patris voluit concordare opinionem Gabrielem Fabri cum Pisano, & aliis antiquis de existentia cordis Seraphici in Portiuncula, intelligendo affirmationem Pisani SOLUM AFFECTIVE, & negationem Gabrielem Fabri SOLUM REALITER. Neutrū laudatorum Opusculorum penes me est, nec negare possum, aut Waddingum omnium primum suum hac super re dubitationem typis vulgasse, aut Gabrielem Fabrum eamdem de servato apud Portiunculam Francisci corde opinionem pariter primum typis publicè negasse. At certè ante Rivotortum, anno scilicet 1639, sacrum illud corpus exenteratum fuisse, verbis negaverat S. Josephus à Cupertino, Minor Conventualis, ejusdemque cordis in ecclesia Portiunculana presentiam de solo sui sancti Patris erga illum locum affectu interpretatus fuerat, ne constat ex testimonio authenticō, quod leges supra § XII.

365 Habet, eruditæ lector, que pro S. Francisci exenterato corpore, illiusque corde cum intestinis in Portiunculana sacra ade deposito profertur. Non potuit, ut vides, P. Gabrielem pro sententia sua antiquorem allegare, Bartholomaei Pisani verba clara sunt:

Oktobris Tomus II.

Pisano in libro Conformatitatem, quem anno 13° 99, hoc est, centum circiter ac sepiusq[ue] tribus annis post obitum Francisci, vulgandi potestatem obtinuit. Et laudat quidem ille Fratres antiquos; sed quos, qualesve, non explicat. Ipsum verò in discernendis, que audierat, legative, minime accuratum criticum fuisse, inficiabitur nemo, qui ipsum legerit. Primus ergo omnium, qui nominatum scitur possessionem sacri cordis Francisci Portiunculana ecclesia attribuisse, est Bartholomaeus Pisanus, cuius auctoritatem si quis hic magni facere velit, is frustra ipsum non de propriè dicta cordis in eo loco praesentia, sed de solo peculiari ipsius Sancti ad eundem pio affectu, cum Rivotorto interpretabitur; clariora enim sunt Pisani verba, quam ut ad hunc sensum ullo modo possint detorqueri. Andiamus ergo argumenta, quibus RR. PP. Conventuales possessionem istam apud Rigelum impugnant; & quoniam illius afferende primus auctor legitur Pisanus, de hoc ordiannur.

366 Affirmant illi, Pisaniū, etiam si ea, sed hoc ipsum quae de exenterato corpore in illius Opere leguntur, ab aliis multis accepisset, necessariò debuisse omittere, nisi quis malit ipsum penè amenem dicere, atque adeò nullam ei hac in controversia fidem concedere. Ut id probent, observant, Pisaniū in eo Opere constituisse, S. Francisci conformitates cum Christo Domino nostro conscribere, quod ipse libri titulus totusque contextus declarant; ac propriea ei liberum fuisse ex Francisci gestis ea solūm feligere, qua ad suum illud propositum magis persinebant, & tacita praterire, qua adversabantur. Quam ob rem, cum certissimum sit, sanctissimum Christi corpus numquam fuisse exenteratum, non debuit Pisaniū ibidem de exenterato Francisci corpore loqui, imò nec potuit, inquit, nisi palpabilem difformitatem pro conformitate insulte vulneris lectoribus obtrudere: quod si fecerit, quia fide hic dignas erit? Adhac observant, multa in eodem Opere reperiri, quæ Pisani non sunt, sed ab interpolatore inserta; quod pariter constat ex factis Pisano posterioribus, quæ in eodem Opere leguntur. Unde concludunt, ea, quæ de exenterato Sancti corpore in illo dicuntur, Pisani non esse, sed interpolatoriis.

367 Hæc verò (inquit) ut patentius dignoscantur, duplēcē hinc Pisani locum expendum proponimus. Conformatitatem VIII ecclasiā S. Francisci describens, hæc de corpore subdit: "De cuius corpore nihil invenitur, nec habetur ad ostendendum populis." Et Conformatitas XXXIV ipsa, quam pro se usurpat (Gabriel) argumentum, hæc reddit: "Sicut de Christi corpore posito in sepulcro nihil extrahit, remansit, imò, quod extra remanserat, scilicet sanguis, in resurrectione positum fuit in corpore & sepulcro, sic, (adverte dili- gentissimè hinc conformitatis partes, & quid omnino in Francisci corpore ex vi conformitatis sequi debeat) "sic de corpore B. Francisci, taliter enim clausum extitit, ut nihil de ipso penitus pro reliquiis & veneratione habeatur, Huc usque Pisanius est, & sibi cohæret, & conformitatem tuerit, & assumptum probat, & id, quod per illud sic inferendum erat, infert. Sed videte (mirum!) quæ immediatè sequuntur è regione opposita: "Excepto corde & visceribus, ut dicitur, à corpore extracto, & in S. Maria sepulto."

l. l. l. 3

368 Itin.

AUCTORE
C. S.
nisi sibi con-
traria scri-
psi

368 Item, quid est hoc? Ubi illud sic de CORPORE S. FRANCISCI? Cur dicas: Sic, quod sic futurum non erat, sed aliter atque penitus diversum? Ubi illud: NIL PENITUS DE IPSO PRO RELIQUIS, quod mox futurum erat, non solùm non penitus nihil, non solùm aliquantisper reliquiarum; sed penè media in quantitate, & in qualitate melior. ac potior pars corporis? Ubi advertite (ne istinc effugiant) ibi jam connecti, cor & viscera esse reliquias ostensioni, ac venerationi præstabilis. Cur, inquit, homo huc statim destruit, quod mox assumpsérat? Vel cur in eadem periodo assūmit simul & destruit idem? Quid clarius? Sed tamen etiam præclarus ex immedietà adnexis. "Et sanguis, (pergit)" qui de B. Francisco reperitur, eti "probabile est, quod sit de corpore ejus, tamen est de imaginibus, ad probandum, eum, verè stigmata habuisse, distillatus & diffusus." Hui, verè monstrum!... Hic oculis conspice, manuque palpate Pisani indolem, Operis mixtaram, interpolationis inexcusabilem necessitatem. Tantopere ergo iste decertabat in conformitatibus comparandis, ut, cùm videret sanguinem Francisci jam vulgo extra corpus, hocque disformitatem facere videretur, coarctatus angustiis, etiam ad manifestum mendacium, imò & ad fœdissimum & audacissimum imposturam & insaniam confugerit, ut disformitatem absterget, & conformitatem inceptam per fas nefasque tueretur.

*& insanisse
discatur;*

B

369. Commentus est ergo, sanguinem (ut ita, modestè tamen, loquamur) S. Francisci extra corpus possum, non esse pretiosum, seu verum, sed miraculosum, seu falsum. Deus bone! quænam hæc necessitas, quid opus hoc erat, vel quid proficit tantum nefas?... Cùm statim cor & intestina extra corpus clament... manifestissimum, absoluissimum, maximam disformitatem, cur disformitatem sanguinis, quæ erat minima, vidit, & etiam cum veritatis, honestatis, rationis, pietatis, religionis, dispensatio compositum, & ad propositum uniformitatem violentissimè revocavit; disformitatem verò cordis & viscerum, quæ erat maxima & apertissima, cæcus stupidusque non vidit? Ecur nihil etiam commentus est ad defendendam coridis & viscerum explicatissimam, oculosque ciuentem ac terebrantem disformitatem; vel etiam, si quidquam effutre debuisset, jam quid aliud ex præmissis, nisi reditus cordis & viscerum ipsorum ad corpus ipsum, esse potuisset? Sic que semel quidem & iterum fuisset Pisani infans & absurdus, sed bis etiam eadem ipsa absurditate sua seipsum & argumentum à se peritum destrueret, & bis insuper nostram responsonem atque sententiam ipfissimis ineptiis suis confirmaret. Igitur: : videre videmur, constantissime statuendum & definiendum alterum ex his duobus: Aut Pisani insanit; & hoc bellè quidem nos adjuvat (sed hominem tantopere despicerem nolumus) aut verba illa Pisani non sunt, sed posterioris alicujus maleficii interpolatoris; & hoc scriptorem purgat & tuetur, ut decet; nos autem ab omni prorsus argumenti importunitate dissolvit.

*alioque ad-
versus illius
dicta obser-
vamus.*

370. Contemnimus autem, his dictis, tum id, quod addere jure possumus; nempe Pisani, seu verissimè interpolatoris, formulas ipsas esse dubitativas toties, quoties in illis libris hæc ingessit, scilicet: Ut aiunt, Ut fertur, Ut dicens patres antiqui: tum illud, quod duo illi

scriptores alii (Marianus Florentinus & Jacobus de Oddis, num: 356 recensuit) qui more ovium Pisani secuti sunt, & ipfissima illius verba, etiam dubitando, usurparunt; nihil magis, quam Pisani, valere debeant. Misera postremò facimus addititia & alia, quæ supersunt sexcenta; ut loco exempli: Si ex Pisano ea habent, quæ ostendere populis possint, cur numquam ostenderunt? Tum: Incorruptane ea volunt, an dissoluta? Secundum renunt; si ergò primum, ecce corpus solidius incorruptum recusant, viscera verò fragiliora, integra non diffitentur? Sed hæc & alia dimittimus, re consecuta t hæc enim omnia & quicquid reliqui hæc super re dici possit, ex seculo manifesta sunt, & jam alia argumentatione & comprobatione non indigent. *Huc usque Reginas, ita concludens, quia jam præmisserat alia argumenta, aliunde petita, quibus existimationem viscerum impugnavit, quæ sequenti § dabo, & expendam: nam hic de solius Pisani, & qui hunc secuti hic in parte fuerunt, autoritate desserò t nunc allegata ponderemus.*

371. Quo loco apud nos sit Pisani autoritas, *At non pre-
sum in Commentario ad Vitas S. Francisci pre-
vio, tum in Analectis, tum etiam in hac ipsa num semper
Dissertatione satis superque indicatum est; sed ad dubitanter
præsens argumentum peculiaria quedam addenda habeo. Non in omnibus textibus à Gabriele locum,*

pro exenterato corpore allegatis, sed in solo ultimo, seu quinto, Pisani usus est phrasē dubitationem indicante. Nam verba illa in primo & secundo posita: Ut à fratribus antiquis ego ipse accepi; & Ut dicunt fratres antiqui, à quibus audivi, non sunt dubitantes, sed dicta sua antiquorum testimonii firmantur. Dum autem in iisdem duobus textibus nititur verbis dubium innuentibus, ea refert ad determinatum Portiunculana adis locum, in quo cor sit depositum, ut consideranti facile apparebit. In primo enim textu verbis mox relatis subdit: Et est, ut dicitur, in altari capellæ B. Francisci ibidem locatum. In secundo autem verbis similiiter datis subjicit: Et dicitur, quod cor ejus est in altari capellæ, ubi B. Franciscus mortuus est. At verò in tertio & quarto textibus, ubi de determinato cordis ac viscerum loco non meminit, omissione quoque verbo Dicitur, indubitanter loquitur, priori loco afferens, sacram illam adem omnibus Minoribus charam esse debere, tum aliis de causis, quas refert, tam propter cor B. Francisci, in signum dilectionis ad locum, ibidem positum; in posteriori autem dicens: Cor B. Franciscus dimisit sepeliendum in loco S. Mariæ de Portiuncula... Et sic factum: nam, aperto corpore S. Francisci, cor accipientes & interiora in loco S. Mariae sepelierunt. Solus igitur supereft textus quintus, qui hujusmodi dubitationem de exenterato corpore per voces, Ut dicitur, insinuare potest videri.

372. Quod ad conformitates attinet, quis o- *aut illa non
mnimodas atque omni ex parte congruentes Chri-
stum inter & Franciscum à fana mentis scripto-
re exspectet? Videtur autem hec, quæ de agi-
mus, conformitas ibidem dimicata constitui in
eo, quod, quemadmodum è Christi corpore nulla
reperiuntur reliquia, fidelium venerationi expo-
nenda, quia sepulcrum, in quo illud integrum
sunt possum, mansit clausum, ex eoque clauso
integrum resurrexit; ita nihil pariter è Franci-
isci corpore eorumdem venerationi exhibetur,
quia, corde illius cum intestinis in ecclesia Porti-
unculan.*

A nctana sepulcro & latente, totum reliquum corpus suo sepulcro vel sarcophago ita semper inclusam manst, ut inde nihil eximi potuerit. Conformiter ad hec ibidem proximè premisérat: Sicut sepulchrum Christi fuit clausum & signatum cum custodibus, sic B. Francisci sepulchrum fuit clausum, ut numquam deinceps patuerit alicui: ejus corpus simul cum capsula fuit portatum & positum, ubi nunc jacet. Porro, cùm sibi objici posse, intelligeret, S. Francisci sanguinem in nonnullis locis ostendi, respondit, non esse necesse, ut sanguis ille naturalis ipsius esse credatur, cùm esse possit ex illo, quem ex ejusdem sacris imaginibus fluxisse premisérat, quod quidem non probo, nec tamen dicta nefas esse, existimo.

*sed inepti
interpolator
r. 3.*

B

373 At, inquies, latè petita est hac conformitas, tantaque supereft ab exemplis visceribus difformitas, ut, si sapuisset Pisanus, debuisset etatia præterire. Fateor; sed non tam accuratum prudenterque scriptorem Pisanum novimus, quin in hujusmodi ineptias facile potuerit incidisse, maxime cùm suscepimus ab illo scriptio argumentum eum cogere, qualescumque conformitates consarcinando, claudicare. Tale etiam est, quod ibidem subditur: Sicut Christus quadraginta horis... stetit (*id est phras Italica, fuit*) mortuus, & triginta sex in sepulchro, & postea inde resurrexit, sic B. Franciscus stetit (*hoc est, fuit*) quadraginta mensibus, & parùm plus, in primo loco (*in prima sepulchra*) translatus ad ecclesiam, in qua nunc jacet. Quantam hec quoque conformitas claudicet, quis non videat? Non ausim igitur controversa verba imperito interpolatori potius, quam Pisanus adscribere; sicut ipse met Rugilus *sprà num. 86* & sequenti ea, qua de exenterato corpore in Francischina leguntur, nütz aliis, qua in eadem habentur, parùm consona, non interpolatori, sed ejusdem Francischina auctoris, Jacobi de Oddis, imperitia imprudentiaeque tribuere maluit, ne Francischina Peru- sinum Montis-Lncidi codicem interpolatum agnosce cogeretur.

*nec sancte
commenda
sunt.*

C

374 Si tamen illa dicta Pisani non sint, oportet, hanc interpolationem admodum antiquam esse, cùm eadem Marianus & Jacobus de Oddis, fatente Rugilo, ferè descripterint. Si verbis Pisani sint, fatendum pariter est, eam de exenterato Sancti corpore opinionem non esse saltem seculo XIV recentiorem, si que eodem tempore tam nota fuisset opinio altera de eodem corpore incorrupto, nullaque sui parte imminato, & in pedes erecto stante, non fuisse compellendum Pisani ad tam insulsam conformitatem excogitandam; sed aptiorem à corpore integro ac velut vivo repetiturum fuisse. Utinam pro tam singulari corporis miraculo testimonium Pisani, qualiscumque Conformatum scriptoris, haberemus! Magis urgunt alia argumenta, adversus viscerum executionem à Rugilo producta, quorum præcipua sunt, ne nimis prolixus sim, in sequenti § examinabo.

§ XXI. Alia argumenta, quibus impugnatur præmisla de exenterato S. Francisci corpore opinio, expenduntur.

A Dversus expositum præcedentis § de executione corpore S. Francisci corde & intestinis, atque in sacra ade Portiunculana depositis opinionem sape laudatus Rugilus in primis merito urget alium de tam memorabili facto silentium veterum scriptorum, puta Thome Celanensis, Thome item, vel, ut altis placet, Joannis Cepheranensis, Trium Sociorum, ac denique S. Bonaventura, & si qui alii ante Bartholomaum Pisanum S. Francisci res scriptis prosecuti fuere. Mutat ergò hic arma Rugilus, & quibus alii sacri corporis incorruptionem, integritudinem atque mirabilem situm impetierunt, eadem in illos retorquet. Et istorum quidem veterum silentium, quod adversus causam Patrum Conventualium nihil valere autumat, magni hinc esse uit pondēris; quia asserta viscerum execilio ignorari ab antiquis illis nullo modo potuisse; quia illorum hac de re silentii causa nulla allegatur, aut allegari potest; quia, secūs atque sit pro miraculo corporis integrissimi stantis, nulla pro ista exstant oculorum testimonia, nulque stat traditio; immo hoc eidem adversatur.

*Contentus
les hanc opiniō
tionem varie
impugnant;*

E

375 Non potuisse evulsionem viscerum antiquis ipsis latè, Rugilus triplici arguento probare nititur. Primo ex sancti Patris mandato; secundo ex mandati executione; tertio ex eorumdem intestinorum sepultura. Ex mandato quidem, inquit; quia neutquam verisimile putat, sanctum Patrem hanc suam supremam voluntatem uni dumtaxat soli clanculum indicasse; si enim voluit hoc sui amoris perpetuum monumentum dilectissima sibi Portiunculana adiungare, cur id solum uni aut alteri notum voluisse; maximè cùm hoc prudentis non fuisset, sed obnoxium periculo, ne inter filios gravis alteratio discordieque exsurerent, dum paternissimi vellent sancti Patris sui cadaveri cor & intestina eximere, nolentibus aliis, paterni mandati prorsus ignorari, id permettere. Verisimillimè quidem nescivit Franciscus, quid corpori suo mox ab obitu futurum esset; verūtamen si executionem soli uni & alteri secreto preceperit, mirum sanè fuerit, si istius precepit nesciū non agere passi sint, exenterari communis Parentis sui corpus, quod Deus tam insolito post mortem dicens naverat, ut (*Bonaventura teste in Vita edita*) & passionis Christi effigiem privilegii singularitate præferret, & novitate miraculi resurrectio speciem præmonstraret.

*nimirum ex
silentio veter
rum, quibus
hic exemplis
viscerum*

F

377 Porro, licet mandatum ipsum tam *non potuisse* creto datum fuisset, negat Rugilus, aut hujus latè; nec executionem, aut intestinorum sepulturam fieri potuisse sine notitia operaque aliorum fratrum Minorum, qui eandem adem incolebant, funerisque adstabant. Si autem sciverint, cur tacuerint, rogitat, quod ex communis sancti Patris sui supra volunta fecerant? An à furibus cavendi gratia sacrum illud depositum, depositique locum secreta omnibusque ignota esse voluerunt? Verūt hoc ratio aquè, si non etiam tamen illi si lere debuissent

Illi iiii, magis,

AUCTORE

C. S.

magis, faciebat pro abscondendo toto reliquo corpore; quod si fieri mox ab obitu nequiverit, potuit certè, postquam anno 1230 illud in novum sui nominis ecclesiam fuit illatum. Quare, cùm Gabriel nibilominus contendat, reliquum corpus in publico ecclesia altari, omnibus noto, tunc fuisse depositum, atque in hac nostra usque tempora jacere, non satis aquo jure istam secreti causam seu metum à furibus pro opinione sua in causa viscerum allegavit.

videntur:
item ex tradizione ac vetusto carmine,

B 378 Si deinde primigenias Vitas consulamus, non modò nihil in his legere est, quod vel levissimum de eviscerato corpore suspicionem moveat, sed etiam infra pluribus ostendam, perquām difficile esse, factum istud cum iisdem conciliare. Traditionem Affisienium eidem opinioni etiam adversari, probatum creditur Rugilus ex testimonio Waddingi, quod num. 361 jam recitavi. At præterea hic addit: Idem Waddingus ad eundem annum (1226) exhibit vetusstissimum elogium statutus, privilegiorum, prærogativarum, ac demum eorum omnium, quæ in ecclesia Portiunculana primitiorum temporum continebantur, in quo nullum est verbum aut vestigium de corde atque visceribus S. Francisci ibi asservatis. Hoc silentium profectò quædam est vox, & negativum hujusmodi argumentum manifestè vim habet positivi. Nam elogium illud unicè incumbit in illius ecclesia prærogativis enumerandis & extollendis: si cor ergò & intestina sancti Parentis in illa ecclesia fuissent, nedum prærogativa hæc præteriri sine stupiditate summa non potuit, sed nec elogium ipsum aliunde incipere debuit; nihil enim præstantius laudandum atque possidendum venisset.

Gonzaga &
S. Josephi
Cupertinensis
testimonio.

379 Præterea Gonzaga, Minister generalis Ordinis Minorum Observantium, qui sæpius pro munere suam illam ecclesiam S. Mariæ Angelorum invisit, de ea scribens in secunda sui Operis parte, dilucide affirmat, alias ibi sancti Parentis reliquias non asservavi, nisi stigmatum sanguinis guttulas, & assidem, in quo locum est S. Francisci corpus. Hoc iterum est silentium, magnam vocem emittens, & argumentum negativum, positivo etiam virilius. Hoc insuper syncathegorema est omnino propositonem coartans, & reliqua excludens. His omnibus pro coronide adjicimus jam superius recitata verba Beati (nunc Sancti) Josephi à Cupertino per juratum testem. *Hec rursum ex ersdito Rugilo, qui deinde & alia profert argumenta, eodem conductentia, quæ, priusquam recensem, jam proposta expendamus, ne ex nimia eorumdem conglobatione sermo fiat implexior, aut ex repetitione refricanda memoria gratia prolixior.*

E 380 *Quod ad objectam traditionem attinet, bonâ eruditio Rugili gratiâ respondeo, non dixisse Waddingum, ita omnes Affisenses, aut horum maximam partem ita sentire, sed solum quosdam. Quidam, inquit, ex Affisientibus, me teste, de hoc (de eviscerato Sancti corpore) dubitant &c; neque addit, hunc communem esse Affisensis populi sensum. Hoc unum igitur ex Waddingi verbis in rem suam confidere potest Rugilus, fuisse etiam tunc Affisates quosdam, qui de quiescente in Portiunculana ecclesia S. Francisci corde dubitabant. Elogium num. 378 laudatum legi potest citato ibidem loco apud Waddingum, exstatque etiam, sed corruptius, apud Rodulphium lib. 2 Historia Seraphica Religionis. Nenter illius etatem indicat, aut Ve-*

tustissimum appellat; Waddingus solùm ait: **D** Præcipua hæc capita (decora adi Portiunculanæ) quisquam rudi & impolito ita complexus est carmine. Verè rude illud est, incancinans Leoninis versibus constans. Cuiuscumque amitem illud atatis sit, de corde ac intestinis S. Francisci ibidem positis non meminit; sed, quod magis mireris, par in illo est de Portiunculana indulgentia, si non magis, certè non minus, inter ejusdem adi decorata memorandâ, silentium, ex quo tamen nollet ipse Rugilus tam validam adversus celebrem istam Indulgentiam argumentum negativum deduci, ut vim positivi haberet. Ut igitur de hac anonymous iste male tacuit, ita & de sepultis in eodem loco S. Francisci intestinis potuit perperam fuisse.

381 Illustrissimi Gonzaga Opus de Originibus Seraphica Religionis Franciscana, anno 1587 Romanis typis editum habemus, nec aliam ejusdem editionem novimus; sed in nostra hac longè diversa à mox allegatis leguntur. Ea accipe ex parte 2, pag. 157, ubi agitur de conventu S. Marie de Angelis, seu Portiunculano: Nec minori cura & diligentia aliquantulum sanguinis factorum stigmatum Seraphici Patris, aliquot crines B. Claræ, quædam reliquia Terræ sanctæ, nec non & asser, cui exanimè corpus ejusdem sanctissimi Patris superpositum fuit, à Fratribus custodiatur. Nullum hic syncathegorema est, omnes S. Francisci reliquias ex eadem sacra ade excludens; immo oppositum docet ipse met Gonzaga, ibidem pag. 156 premitis de eodem conventu: Juxta summum hujus ecclesiæ altare, ad sacrarii latus, ac in peculiari quodam facello, ejusdem Seraphici Patris cor, quemadmodum & ipse vivens præceperat (facto procul dubio ostendens, quod mortuus quoque hunc locum præ cæteris esset dilecturus) humatum est. *Quid clarus?* Itaque, si qua sit Gonzaga hic in controversia auctoritas, ea possessionem cordis S. Francisci ecclesia Portiunculana afferentibus favet, abjudicantibus refragatur, nisi in iterata aliqua editione, nobis ignota, opinionem suam ille mutaverit. S. Josephi Cupertinensis testimonium expensum est superius in § XII.

Gonzaga cor-
dis posses-
nem Portiuncu-
culanis affe-
rit: de S.
Josepho alibi
dicitum est.

382 Pergit Rugilus eamdem opinionem quaere, negatque, assertum S. Francisci mandatumullo modo esse verisimile, ac in primis ita differt: S. Franciscus morti proximus palam ab Heilia interrogatus, ubinam vellet humari, hæc publica reddidit verba: "Si gratum mihi pectori nequissimo rependere velis, corpus meum in Colle inferni, (locus is erat prope Affisum, in quo nunc visitur magnifica ejusdem Sancti basilica), ubi facinorosi pleantur, sub ipsomet patibulo sepeliri jubeas." Hæc est ipsissima & integra sancti Parentis responsio, apud omnes biographos celeberrima. Nunc, quæsto te, quando avulsionem cordis & viscerum, & illorum depositionem apud Portiunculam præcipere debuisse aut potuisse, rationabiliter suspicabimur; cùm videas, in extrema voluntate de membrorum suorum depositione tractare; sepulturæ locum humili prece decernere; & verbum penitus nullum de corde atque visceribus alibi alia de causa condendis inferere? Si sua hæc erat voluntas, omnino id tunc adjicere debuisset. Si etiam aliquando istud dixerat, tunc in ultima voluntate necessariò iterandum fuisse. Nec te recipias ad aurium areana: hoc penitus sinceritate atque eandore

Negat etiam
Rugilus præ-
ceptum.
quod alle-
gant alii.

E
Expendun-
sus illa tra-
ditio &
carmen:

A candore Seraphico erat indignum. Præterea filius reliquisset, non pacem, sed contentum seminariū: nam tentantibus ignorantes meritò restituerent, & ad extremam illam abiolutissimam voluntatem instantissimè provocavissent. *Hoc* henus denuò *Rugilus*.

*verè esse S.
Francisci,*

383 *Ego in Commentario previo num. 699 jam monui, in antiquissimis, quas edidi, *Vitis* non legi istud S. Francisci seu desiderium seu præceptum de corpore in Colle inferni aut sub patibulo terre mandando, nec antiquorem, qui id dixerit, à me repertum esse, quam *Pisanum*; ut proinde Thomas Celanensis, *Anonymous Vita secunda auctior*, Tres Socii, sanctusque Bonaventura accenseri nequeant omnibus illis biographiis, apud quos memorata S. Francisci ad fratrem Eliam responso esse dicitur celebrima. Si tamen (ut existimo) etiam *ii*, contra quos hic disserit *Rugilus*, istud S. Francisci mandatum pro certo habeant, vis sua manet argumento relato. Ut hoc etiam magis urgeat *Rugilus*, observat ex S. Bonaventura in *Vita*, apud me num. 210, Franciscum, morti proximum, mandasse suis, ut demortuum corpus, simul atque exspirasset,*

per tam longum (*temporis*) spatum nudum super humum jacere permetteret, quo unius milliarii tractum suaviter quis perficere posset; hoc autem posito, petit laudatus *Rugilus*, quid sibi velit ista tam varia sancti Viri voluntas, ut corpus suum dicto temporis spatio nudum in nulla humo relinquatur, ac deinde sepeliretur sub patibulo; at cor tamen cum intestinis exemptum in sacra humaretur ade? Horum, ut verum fatear, duo priora mandata dignam Franciscum humilitatem, siue despeclum sonant; tertium redolent morem in principum funeribus usitatum, quorum videlicet cadavera solent exenterari, & intestina diverso à reliquo corpore loco honorifice deponi. An, qui corpus suum non alia, quam sub patibulo sepulturâ, ex vera humilitate dignum judicasset, tantam de intestinis suis reponendis curam habuisse?

384 *Mitto plura; neque enim dissimulare possim, mihi parùm verisimile videri, ejusmodi corporis partitionem, si unquam facta fuerit, ipseque corpus suum sub patibulo humari jusserrit, à S. Francisci mandato profectam esse. Atque hoc quidem absolum evitabit, qui dixerit, humilium Franciscum nullam in exemptione viscerum suorum partem habuisse, sed eam unicè factam esse ex consilio fratrum, ne nulla sacri corporis portio in adamata illi Portiunculana ade remaneret. At quisquis ita senserit, id sine iudeo-ne teste faciet, ac difficulter temeritatis absolvet sancti Patris discipulos, qui corpus illius tam insolitus signis divinitus dotatum, quale à primis biographiis describitur, injussi dissecare atque exenterare sint ausi. Accedunt & alia, que eam viscerum exemptionem, sive ex ipsiusmet Sancti supra-ma voluntate, sive aliter, factam malis, minus probabilem reddunt; ea scilicet, que iidem primi biographi inter S. Francisci obitum & sepulturam gesta narrarunt.*

quod nec mihi satis verisimile apparet.

385 *Multis hoc deducit *Rugilus*; ego brevius expediā ex *Vita* per Bonaventuram scripta capp. 14 & 15. Obiit Franciscus vespere post occasum solis; defuncto mox alauda miro super adem volatu cantuque aplauserunt; corpus verò ejus, quod tam ex natura sua, quam ex infirmitate, ante declinabat in nigrorem, subito*

*Primorum
biographorum silentium. & nar-
ratio*

candore nituit; caro instar puerilis tenis ac tene-
ra facta est; clavi in manibus pedibusque, color
re suo ferreos imitantur; plague lateralisi, ut
vernans flos rubescens, in candida illa carne ad-
mirabile jucundumque spectaculum exhibebant.
Dum tam insolito spectaculo fratres obsupefacti
inherent, cæpimusque in charissimi Patris sui la-
etum in gaudium vertunt, adsunt magno numero
Assisenses, primo mortis illius rumore acciti.
Jungunt se fratribus, spectant, mirantur, oscula-
lantur corpus. Accedit & vir nobilis literatus,
plagam lateris palpat, manuum pedumque clavos
versat, atque ita dubium, quod de stigmatibus ha-
cenus in animo soverat, penitus deponit.

*de gestis à
Sancti obitu
& funere*

386 *Quid inter haec ac deinde factum sit, ita expovere pergit Bonaventura: Fratres au-
tem & filii, qui vocati fuerant ad transitum
Patris, cum omni multitudine populorum no-
tum illam, in qua almus Christi Confessor
decessit, sic divinis laudibus dedicârunt, ut
non Defunctorum exequias, sed angelorum ex-
cubiae viderentur. Habet, quæ à Francisci obi-
tu, id est, à vespere post solis occasum, usque
ad posterum manè in ade Portiunculana apud
illius cadaver gesta fuisse, Bonaventura docuit
post Thomam Celanensem, quem etiam consule,
si libet, in *Vita* prima lib. 2, capp. 3 & 4.
Redeo ad Bonaventuram, reliqua subiectientem.
Manè autem facto, turbæ, quæ convenerant,
acceptis arborum ramis, & cereorum multi-
plicatis luminibus, cum hymnis & cantis sa-
cum corpus ad civitatem Assisi detulerunt.
Transentes verò per ecclesiam S. Damiani, in
qua virgo illa nobilis Clara, nunc gloria
in cælis, tunc inclusa cum virginibus moraba-
tur, ibique aliquantulum substantes, sacrum
corpus, margaritis cœlestibus insignitum, vi-
dendum & osculandum sacris illis virginibus
obtulerunt. Pervenientes denique ad civitatem
cum jubilo, pretiosum thesaurum, quem por-
tabant, in ecclesia S. Georgii cum omni teve-
rentia considerunt.*

*usque ad sep-
pulcrum
non permit-
tunt credi;*

387 *Lege ac relege, si vacat, assignata ex
Bonaventura & Celanensi capita; frustra mora-
tem inter & sepulturam vel verbulum quares,
quod vel levissimam, seu publice, seu secreto exen-
terati corporis suspicionem tibi possit movere. I-
mò verò nec opportunitatem sectioni isti secreto
facienda invenies, adstante scilicet semper popu-
lo, & cum fratribus totam noctem in divinis
laudibus ad venerabile corps insomnem ducen-
te. Publicè autem factam non esse, clamant us-
triusque biographi silentium, rerumque tunc ge-
storum narratio. Descripserunt illi tam accuratè
totius sacri corporis habitum, candorem ac mol-
litatem; observarunt, nigros in manibus pedibus-
que clavos, & rubeum lateris vulnus, varietate
sua in candidissima carne mirum jucundumque
dedisse spectaculum. Cur nihil de sanguine, quæ
è scutto corpore profluxerit, eamdemque carnem
tinxerit, cur nihil de Sancti corde meminerunt?
Nam, ut illi hac ex industria celavisse credan-
tur, nulla suadet ratio, nec illorum patitur im-
scribendo sinceritas. Hisce adde (quod prolixè
tractavit *Rugilus*) nullibi ostendi seu cultellum,
seu pelvis, seu quidpiam aliud ex iis, quibus
in eviscerando corpore opus certè fuisset;
seu denique sanguinem ex eodem tunc deflumum,
seu linteola ad enidem detergendum adhibita;
cùm tamen alia, que Sanctus vivens mortuusque
suo tactu usque sacravit, magno cum studio fa-*

erat.

AUCTORE
C. S.illius corpus
intermedio
tempore e-
xenteratum
fuisse. An
foris posset?cras inter reliquias merito serventur, & piorum
osculis exhibeantur.

388 His argumentis inducor, ut credam, S. Francisci corpus, aut numquam, aut serius, evisceratum fuisse. Si primum, videtur Pisanius (nempe si Pisani verba sunt, que ex Conformatum libris supra retulit) vel quos ipse ibidem laudavit, fratres antiqui hallucinati fuisse, dum, que de sancti Patris sui peculiari in Portiunculanam adem effectu andierant, de ejusdem corde post obitum ibi deposito interpretati sunt. Potuit scilicet Franciscus alignando dixisse, cor suum ibi semper fore, eo sensu, quo Luca 12, v. 34 dicitur: Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit. Hac certe ratione S. Josephus à Cupertino, num. 207 relatus, & Assisites quidam apud Waddingum interpretati sunt S. Francisci cordis in eo loco presentiam. Si vero secundum, mallem suspicari (quamquam & hoc admodum difficile creditur sit) factum id clam esse non diu postquam corpus in S. Georgii ecclesia depositum fuerat; tuncque exemplia viscera clanculo delata ad Portiunculam, ne tantopere ab eo, dum vixit, adamata ades, nulla illius corporis portione gauderet; facinus autem hoc omnino secretum habitum, ne revelatum Fratres publica inuidia, sacrique thesauri amittendi periculo exponeret.

389 Ad hanc controversiam, non minùs quam ad alteram de corporis incorruptionem & in pedes ereclii habitu dirimendam expedita via videtur experimentum, ad quod cum pro posteriori P. Gabriel provocet instanter, ut PP. Conventuales Assisenses in tertiam, si qua est, ecclesiam penetrare nitantur; cur non etiam suis Observantibus suast, eosque ursit, ut in sua Portiunculana ecclesia parem operam prestent, quemque ibi reconditum volent, cordis & intestinorum thesaurum in lucem eruant. Ad hoc experimentum pari jure provocant PP. Conventuales; immo fortasse etiam potiori: hi enim proficiuntur, nec sciri, quo in loco determinato ecclesia, quam aut subterraneam, corpus existat; illi vero ex scriptoribus, quos sequuntur, cordis & intestinorum locum, facillum & altare in sua ecclesia assignant. Quid provocantibus respondeant PP. Conventuales, diximus supra, quid PP. Observantes, has tenus nescimus.

C

S. XXII. De aliquot S. Francisci reliquiis variis in locis asservatis.

Ampulla
sanguinis
de latere do-
fui

EX hac tenus allegatis, luculentiter constat, nihil è S. Francisci ossibus aut carne alibi, quam in ejusdem basilica apud Assisium querendum esse, fortasse praeceps cor & intestina, que, ut dictum est, aliqui in ecclesia de Portiuncula seorsum latere contendunt. De aliis igitur S. Francisci reliquiis hic sermo mihi est. Thomas Celanensis in Vita edita num. 95; Tres Socii in Appendice num. 70, ac S. Bonaventura pariter in Vita num. 193, unanimi consensu annotarunt, è quinque S. Francisci stigmatibus, quibus ille ultimo vite sua biennio divinitus insignitus fuit, sacrum latere vulnus saepe sanguinem sudisse, qui & tunicam & femoralia illius respergebat. Eodem teste Bonaventura ibidem num. 201, Fratres, ...

qui illa (femoralia) lavabant, vel tunicam ex-
cutiebant pro tempore, quia inveniebant eam
sanguine rubricatam, indubitanter per evidens
signum in cognitionem sacri vulneris perven-
runt. Dubitari quoque prudenter nequit, quia
laudati fratres sacrum illum sui Patris oraculum
diligenter collegirent, quippe qui saepe alias ex-
peri fuerant, omnipotentem Deum, modo per
exigua capillorum illius segmenta, modo per lo-
tutram manum, modo per panes ab eo benedi-
ctos, atque alia qualibet ejusdem manibus con-
tredacta, mirabilia efficerent. Hac de causa mini-
mè mirandum est, si ejusdem sanguinis reliquia
& diligenter collecta & in magna veneratione
habita fuerint; quarum aliquot, que ad meam
notitiam pervenerunt, hic memorabo.

391 Annalista Minorum ad annum 1224, num. 17 in rem nostram hoc habet: E lateris vulnera (Francisci, dum vivere) stillabat san-
guis, non adeò minutum semper, nec per gut-
tas, sed in tantum saepe, ut beati Viri tunica
& subligaculum cruento infecta ruberent. Col-
legerunt socii ex hoc sanguine, quod poterant,
magno studio & reverentiâ in ampullis cum
servantes. Una habetur in conventu Castrive-
teris Pattum Conventalium custodiae Aquilane,
ex qua bonam partem sanguinis magnis preci-
bus pioque astu accepit triginta quatuor abhinc
annis (tomum hunc Waddingus typis edidit an-
no 1625) excellentissimus dominus, dux Cæ-
sius & Aquaspartanus, qui magna solemnitate
per publicas plateas in solemnî & numerosa
supplicatione Fratrum & candidatorum archi-
confraternitatis Stigmatum, quorum multi viri
nobiles & principes, circumfertur quotannis
hic in Urbe (Romana) in ipsa solemnitate stig-
matum, magno miraculo illo die ebulliens &
liquefactus, ut etiam evenit alteri parti, que
remanit in loco Castrive-veteris. Porro hanc Ro-
manam, quam præ manibus habui, singulari
in reverentia apud se servat excellentissimus ke-
ros præfatus.

392 Ampulla primo loco ladata rursum me-
minit ad annum 1399, num. 57, de conventu
Castrive-veteris dicens: Ubi conservatur ampulla
sanguinis S. Francisci, qui in die sacrorum stig-
matum effervet. Hac tenus Waddingus, adole-
scente seculo XVII. Paulò plura de ladata ar-
chiconfraternitate in urbe Roma erella habet
Hippolytus Helyot tom. 7 Historia Ordinum Re-
ligiosorum &c pag. 363 & diuinis sequentibus,
ubi tradit, præcipuum illius supplicationem, in
qua sacra ista ampulla circumferitur, ab eadem
quotannis fieri in festo S. Matthei Apostoli, id
est, die XXI Septembris, consensuque Chalippus
in Vita Galliae tom. 2, pag. 557; fortasse, quod
hac dies postmodum visa fuerit commodior soda-
libus, quam XVII Septembris, que annua sacro-
rum stigmatum memoria consecrata est. Chalipo-
pus addit, ampullam Romanam pretiosam theca
inclusam esse; sed nec hic, nec Helyotus, de e-
jusdem sanguinis effervescentia meminit: an,
quod annum istud prodigium soluminodo in sa-
cra stigmatum luce soleat evenire, an quod posse
ea cessaverit? Neutrum possum affirmare; id
vero omnino meretur Waddingi, viri docti &
sineeri, fides, ut credamus, hoc miraculum sal-
tem suo, quo Roma scribebat tempore, Roma
fieri soluisse.

393 Rursum ad annum 1235, num. 24 in-
ser reliquias, in Assisensi ecclesia, ejusdem San-

in conventu
Castrive-
teris, alia
Roma, anno
1625, testis
Waddingo,annus effe-
vescentia
memorabile.

F

Et

Aliquid ejusdem sanguinis Assisi. & in Monte Alverno;

cti nomine sacra, honoratas refert tabernaculum cum sanguine lateris S. Francisci. Nescio, idem ne hoc sit, an diversum ab eo, quod R. P. Rugilus in suis ad me Notitiis MSS. occasione sacrorum Francisci stigmatum sic memorat: Modicum corii, quo laterale vulnus tegebat, in basilica nostra Assisiensis, ut præmonuimus, argenteâ includitur thecâ. Præmisserat autem isthac: Laterale... vulnus effusius atque frequenter, alia verò (manum pedumque) paulatim atque guttatum, crux emittebant... Laterale vulnus, quoad vixit, sanctus Parens pro viribus oculuit; nec petolas illi contegendo applicavit, sed corii frustum, quod inventum post mortem hic usque asservatur inter sacri nostri conventus Assisiensis reliquias, solemnique supplicatione circumfertur in die festo sacrorum stigmatum. Rursum Waddingus ad annum 1213, num. 48, & ante ipsum illustrissimus Gonzaga in Originibus Religionis Seraphicæ pag. 240, aliquid sanguinis illius conventui montis Alverni in Erruria attribuunt.

Balie Sancti reliquia Assisi & Recineti.

394 Huc etiam partim pertinent, que mox laudatus R. P. Rugilus datis verbis subnexuit, dicens: Pari religione ibidem (in Franciscana basilica Assisiensis) servantur ejusdem calceamenta & calceoli lanei, sanguine interius conspersi.... Tunica item lanea alba, quâ indutus discessit: syndon serica, qua corpus ejus involutum & translatum est ad S. Georgium: caputum, Benedictio illius manu conscripta, chorda, cilicium, assula, in qua lotum est sacram ejus cadaver. De sandaliis illius juncis, ejusdem sanguino tintis, à se ibidem vissis, pariter meminit Papebrochius noster in suo Itinerario Romano Ms. sed & altera ipsius sandalia, ex junceis funibus satis commodè contexta à S. Clara, & sanguine ex pedum vulneribus stillante notata, Recineti in cathedrali ecclesia sibi exhibita fuisse, in eodem Itinerario annotavit.

Assisi item
Asservatur
illius manu
scripta Be-
nedictio.

395 At quoniam de Benedictione S. Francisci manu conscripta in relatione Patrum Conventualium Romanorum, seu Rugili, mox facta est mentio, accipe, que de eadem Benedictio XIV summus Pontifex in eruditio suo Opere de Servorum Dei beatificatione & Beatorum canonizatione observavit. Lib. 4, parte 2, cap. 26, num. 6, editionis Romane anni 1749 ita fatur: Qualibet prima die mensis Augusti solemnis fit processio ab ecclesia S. Francisci civitatis Assisiensis ad ecclesiam S. Mariæ Angelorum, sitam extra dictam civitatem, comitantibus Religiosis universis Ordinis S. Francisci Minoribus, videlicet Observantibus, Reformatis, Minoribus Conventualibus, & Capuccinis. Nimirum in Legenda S. Francisci inter Opuscula S. Bonaventuræ (apud me in superius edita cap. xi, num. 164) habetur, sanctum Patriarcham proprio charactere Benedictiōnem conscripsisse, ut morem gereret euidam suo Religioso, in monte Alvernæ cellâ recluso, qui gravi vexabatur tentatione, non carnis, sed spiritus; quem Religiosum fuisse fratrem Leonem, testantur Pisanius in libro Conformatum, Tossignanus in Vita ejusd. Ven. Leonis, in Chronicis Ordinis parte 1, lib. 1, cap. 64, litt. B & C, pag. 101*; auctor libri non exiguae auctoritatis, cui titulus: Fioretti di S. Francesco, & Waddingus ad annum 1234, num. vii, pag. 314 primæ editionis.

* apud me
119

396 Antequam progredior, Benedictiōnem i-

Oktobris Tomus II.

psam, quia brevis est, ex eodem Waddingo, qui eam à se visam inter S. Francisci Opuscula recensuit, hic subjungo. T. Benedic tibi Dominus, & custodiat te: ostendat faciem suam tibi, & misereatur tui. Convertat vultum suum ad te, & det tibi pacem. Dominus benedic fratrem Leonem. Litteram T, sive Thau Franciscum epistolis suis adscribere soluisse, hujusque consuetudinis piam causam, docet S. Bonaventura in Vita edita num. 51. An tamen edita à Waddingo Benedictio sit integrum istud S. Francisci scriptum, de quo idem sanctus doctor loquitur in loco Vita, quem precedenti numero citavi, utcumque licet dubitare, quia ille ibidem sic ait: Cupiebat (frater ille) habere de verbis Domini aliquod scriptum, manu ipsius breviter annotatum.... Portari (Franciscus) sibi jussit à fratre prædicto atramentum & chartam; LAUDESQUE DOMINI juxta fratis desiderium propria manu scripti, & ultimè benedictionem ipsius, dicens: Accipe tibi chartulam, & usque ad diem mortis tuæ custodias diligenter. Atqui in ea, quam edidit Waddingus, non apparent ista Laudes Domini; nisi forte per has, ut verisimile est, indicaverit Bonaventura priores benedictiones è divinis litteris acceptas; per benedictionem verò ista ultima: Dominus benedic fratrem Leonem. Ut ut sit, subdit ibidem Bonaventura: Accepit frater donum illud optatum; & statim omnis illa tentatio effugatur. Servatur littera; &, cùm in posterum miranda efficerit, virtutum Francisci testimonium fuit.

397 Nuno, unde digressi sumus, redeamus. Et pergit laudatus Pontifex Benedictus XIV: Benedictio itaque hæc, scripta manu S. Francisci, conservatur in sacrario magnæ ecclesiæ, in ejus honorem dicatae, eademque reliquiario inclusa defertur prima die Augusti debito cum honore in processione supra indicata. Anno autem Domini 1234 magna excitata est controversia, contendentibus nonnullis, prohibendum esse dictam processionem, tum propter dissidia, scandala, & alia multa mala, quæ ejus occasione contingebant; tum quia non constabat de identitate Benedictiōnis; eam videlicet, quæ in processione deferebatur, esse illam, quæ scripta fuerat charactere sancti Francisci; tum etiam, quia epistola scripta manu alicujus Sancti non erat talis generis reliquia, ut cultum & delationem per processionem mereri videbatur. Intererat Patrum Minorum Conventualium, ne processio prohiberetur; cùmque Cardinalis Vallemanus, tunc protector Ordinis Minorum Conventualium, miki (nondum ad sacram purpuram elevato) demandasset, ut jura adducere p̄dicitis suis Religiosis favorabilia, debitam huic mandato præstitus obediens, libellum edidi, typis Fulginatibus impressum.

398 Et primò quidem antiquitatem processus demonstravi, & enixum summorum Pontificum desiderium, ut ea quotannis fieret, quemadmodum colligitur ex Brevi Clementis VII, & ex altero Urbani VIII, quod est trecentesimum in Bullario tom. 5: insinuavi secundo loco modum, per quem exaggerata mala & scandala tolli possent, salva processione: tertio loco, congestis probationibus, ita aperto posui identitatem Benedictiōnis: ultimo autem loco, allatis exemplis, comprobavi in more

AUCTORE
C. S.
qua ex Wad-
dingo huc re-
stitutus,

& cuius i-
dentitatem,
delationem,
que in pro-
cessione an-
nua impo-
gnatam

F

Benedictus
XIV nondum
Pontifex
vindicavit.

ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

994 more positum esse, ut etiam epistolis conscriptis manu Sanctorum cultus religiosus exhibeat. Idcirco sacra Congregatio particularis deputata à sanct. mem. Clemente XI, die xxvi Julii MDCXX, re ad normam juris plenè discussa, censuit, nihil esse innovandum; atque ideo in posterum fieri debere processionem, & in ea deferendam esse Benedictionem, scriptam charactere S. Francisci, & fratri Leoni inscriptam. *Hacenus Benedictus XIV, post hac pro hujusmodi reliquiarum veneratione subdens:* Scripta multò arctius ad Sanctos pertinent, quam vestes. De vestibus inquit S. Joannes Chrysostomus hom. viii ad populum Antiochenum, tom. 2, pag. 93: "O quanta Sanctorum virtus! Non solum ipsorum verba & corpora, sed & indumenta creaturæ omni sunt perpetuò venerabilia &c. Pauli vestimenta languores expulerunt, umbra Petri mortem fugavit." Quapropter, si cultus vestibus non denegatur, multò minus scriptis denegari poterit &c.

B
Sancti tunicae, que ab anno 1224

399 Quod ad S. Francisci uestes attinet, in Commentario prævio § viii jam dixi ex Waddingo, unam illius tunicam servatam Assisi in aede S. Georgii, quam Clarisse incolunt; alteram in conventu montis Alverni, tertiamque Florentie in Etruria. De hac postrema plura ex ipso novimus. Nam in Annalibus ad annum 1224, num. 26 exponit modum, quo eadem primò ad Montis-Acuti in Etruria dominos pervenit, sic scribens: Venit (S. Franciscus post accepta in monte Alverno sacra stigmata) Montem Acutum, ubi summa alacritate exceptus fuit à suo amico, comite Alberto, ejusdem loci domino, ad quem cum jam antea saepius divertisset, prædicebat, se amplius non regressurum propter suas infirmitates & mortem vicinam. Doleans hoc audit Albertus vaticinum, atque ut perpetuæ absentiaz leniret dolorem, petiit obnoxie, ut aliquid in sui memoriam posset accipere. Nihil sibi esse, quod daret, respondit Franciscus, præter pauculum & laceram uestem, quam si vellet, modò aliud daretur corporis operculum, libenter erogaret. Nihil magis gratum potuit herói contingere, quam illum accipere habitum, sub quo tantus Vir pignora nostræ redemptionis (sacra stigmata) accepit.

C
fuerat penes comites Montis Acuti in Etruria.

400 Quare accersito sartore, & comparato statim panno, uestem Viro sancto efformavit, quam sequenti die fecit, ut ille pro suo admitteret habitu. Enarrari non potest, quam se hoc dono divitem judicaverit, & quanti pauperem fecerit lacernam, post Viri sancti mortem, serico & auro involutam, in ipso altari sua ecclesiæ honorificè recondens. Per plures generationes possederant domini Montis Acuti prædictum habitum, donec tandem venit in potestatem serenissimorum ducum Etruriæ (quo modo, alias dicemus) quem summa in aestimatione & pretio habent argenteis thecis inclusum; nec omnibus, sed viris principibus, vel religiosis notæ hominibus, ejusdem videnti, multis accensis cereis, præsentibus item ipsis ducibus, vel ipsorum filiis, faciunt postatem. *Hac ibi Annalista Minorum, qui deinde ad annum 1504, num. 31 promissorum memor, cetera huc spectantia dedit verbis, quæ subdo.*

401 Ab anno MCCXIV apud hæredes & posteros prædicti comitis (Montis Acuti, Al-

beri) sacra illa uestis, veluti pretiosus thesaurus, diligenter asservata est usque in hunc annum (1504) quo à castro Montis Acuti ad cœnobium sancti Salvatoris Fratrum Observantium extra urbem Florentinam, translata est. Inde sumpta est occasio hoc inestimabile pinguis piæ huic familiæ proripiendi, quod, cum civitas Aretina jugum Florentinorum anno MDII excussura, propinqua castra & circumjacentes agros suo aggregate voluit dominio, immisso in eam exercitu, fautores illa habuit, contra Florentinos, comites Montis Acuti, quos sibi adhæsuros, putabat senatus Florentinus. Devicta tandem urbe, & fautoribus illato supplicio, destructum est castrum Montis Acuti, atque inde sublata hæc sacra uestis, quam sibi rogârunt tradi Observantes. Hoc itaque anno, die xxix Januarii asportata est magno comitatu solemnique apparatu, præmissâ numerosissima totius Urbis cleri, sed maximè Patrum Dominicanorum, supplicatione, & collocata in vetusta, sed nobili theca, quæ Carolus Magnus imperator insignes condidit reliquias; atque hæc deposita est in arca ænea, egregiè elaborata, quæ demum posita fuit anno MDV super altare templi præcipuum.

D
anno 1502 à Florentinis jure belli ablatis.

402 At cum ab hac æde Minores transmigrarent ad aliam intra urbem sub eodem titulo S. Salvatoris, eò translatus est habitus, & sub fida custodia constitutus, obseratâ arcâ clavibus tribus, quarum primam apud se retinent serenissimi duces Etruriæ, secundam consules artis mercatoræ, tertiam guardianus. Ter in anno referatur hic pretiosus thesaurus, in die S. Francisci, & in diebus dedicationis & consecrationis ecclesiæ. Si quis utriusque hujus translationis longam & distinctam velit narrationem, consulat, præter Nardum, Bartholomæum Cimarellum, Augustinum, & Franciscum Gonzagam, sed brevius secundam depositionem referentem; nempe, ut annotatur in margine, Nardum in Historia Florentina lib. 4; Cimarellum lib. 8, cap. 35; Miglium de Monte Alverni lib. 3, cap. 2, Gonzagam denique in provincia Tuscæ, conventu 9. Addo, quæ landatus Waddingus ex testimonio R. P. Antonii Daza de eadem ueste premiserat ad annum 1208, num. 5. Sic habet.

E
anno 1503 in urbem Florentinam solemniter importata.

403 Hunc posteriorem (S. Francisci habitum) maxima habent in veneratione serenissimi Hetruriæ duces, christallinaque observant in arca, pluribus seris obsfirmata; à qua extrahi multa meruit prece, præsentibus ipsis serenissimis ducibus & integra principum progenie, magno apparatu luminarium, dignaque veneratione, R. P. Daza anno Christi MDCXXI, quando commissarius Romanæ curiæ destinatus est in Urbem. Vedit ad satietatem, & adnotavit, quæ potuit curiositate, explicati & tensi in substrato ostro colore, formam & qualitatem, mensusque est longitudinem; ex qua tamen perfectè constare non potuit, quod vir hic pius curiosusque desideravit, quænam esset Francisci statura, dum refectis ob devotionem multorum principum, illâc transeuntium, datisque pro magno munere in veneratoris reliquias tunicæ fimbriis, ad tantam redacta est brevitatem, ut nec ad genua mediocris staturæ hominis perveniat. Mitto ipsam uestis descriptionem, quæ ibidem subditur, sed apud me data jam est in Commentario prævio § viii.

F
ubi à Magnis Etruriæ duabus insigni cum religione servatur.

A
Ella ejusdem tunica ibidem: alia reliquia Assisi,

404 Porro ante eam fuisse, sicutem ab anno 1493, aliam S. Francisci tunicam in eadem Florentina urbe principe in honore habitam, docet idem Waddingus ad eundem annum num. 28 de B. Bernardino Feltrieno, Ordinis Minorum confessore, ibidem tunc degente, inquit: Solatus sorores suas Clarissas monasterii Monticelli, à S. Clara, ut alias diximus, fundati, unam aut alteram habuit ille concessionem, præmiumque sibi carissimum retulit, tunicae S. Francisci ibidem depositæ mediocre segmentum. Ex ceteris ejusdem sancti Institutoris reliquiis crebro laudatus Waddingus ad annum 1235, num. 24 præterea in Assisi illius conventu nominat cilicium ejus, partemque ejusdem aut alterius, à Sexto IV summo Pontifice ibidem depositam; item partem vestis, in qua Sanctus obiit, ab eodem Papa illuc Româ delatam; & tabernaculum cum chorda, quam B. Franciscus vivens deferebat ad nudas carnes. Papenbrochus quoque noster in suo Ms. Itinerario Romano de eadem agens basilica, Vidimus, inquit, in reliquiariorum pleraque, quæ in D. Francisci memoriam hinc religiosè servantur, videlicet pannum, in quo fuit ejus corpus translatum, sandalia juncea sanguine notata (que superius jam nominavi) capucium ejusdem, aliaque.

B

inter quas ipsius tunib; velum: alia in Monte Alverne.

C

Epilogus.

405 Reverendus Pater Raymundus Missorius, Ordinis Minorum Conventualium chronicus, in sua Dissertatione Ms. de incorruptione miraque corporis S. Francisci positione scribit, pannum seu velum istud sacri cadaveris, ex serico contextum, aureisque stellulis acu pictum, ab illustri matrona Jacoba de Septisolii è Romana urbe allatum ad curandum Sancti funus eoque corpus involutum ac primò sepultum fuisse. Insuper addit, idem illud sanguine è sacris stigmatis defuso conpersum esse, ex eoque segmenta aliquot cum peculiari summorum Pontificum licentia viris principibus, identidem expotentibus, concessa fuisse. Verum hoc de Assisiensibus reliquiis sufficiunt. De servatis in convenio Montis Alverni apud Waddingum ad annum 1213, num 48 recensentur ex crinibus, ... tunica atque chorda... lignea scutella, ex qua... comedere assueverat, & cristallinus cyathus, ex quo idem Pater in mensa... comitis Rolandi aliquando bibit; habitus insuper & cilicium ejusdem pars... & cingulum præmemorari comitis Rolandi, quo aliquando beatus pater Franciscus præcinctus fuit, & iste comes ab ilium dolore liberatus extitit.

406 Sufficiat has è sanctissimi Viri reliquiis recensuisse, quarum etiam alijs alibi data opportunitate commemoravi; neque ulla ratione dubitare queo, quin etiam multis aliis in locis ejus generis reliquia illius serventur; sed operiosus esset in omnes inquirere, carumque recessio plus tardii, quam utilitatis lectoribus crearet. Unum scire velim, an in Gallia haec tenus superfite ejusdem Sancti cervical, quod paucis annis post illius obitum illuc delatum ac peculiari in veneratione habitum fuisse, Thomas Celanensis, priamus ipsius biographus, synchronus ac socius, in Vita edita num. 120 testatum reliquit. Verba illius coronidis loco lube hic repetere. Quanta... in sola Francia Franciscus miracula patrat! Ubique ad deosculandum & adorandum capitale (id est, pulvinar capit) quo Sanctus in infirmitate fuerat usus, Francorum rex & regina

& universi magnates occurrunt: ubi sapientes orbis & litteratissimi viri, quorum copiam super omnem terram Parisius maximam ex more producit, Franciscum, virum idiotam & veræ simplicitatis totiusque sinceritatis amicum, humiliter & devotissime venerantur, admirantur & colunt. Ita inter annos 1226 & 1230, quo tempore S. Ludovicus IX rex cum matre sua, regina vidua Blanca, Francorum regnum Christianis aquæ ac regis virtutibus illustrabat.

ANALECTORUM

P A R S V.

De S. Francisci Opusculis.

C A P U T I.

E

Opuscula, quæ in libro I re censentur.

Marianus Florentinus lib. I Chronicorum S. Francisci MSS., cap. 27, § 9, teste Waddingo mox Opuscula laudando, sequentem catalogum Opusculorum S. Francisci exhibet. Multa, inquit, scripsit, ex quibus potest perpendi zelus & fervor ejus de animarum salute. Quorundam hinc mentionem faciam.

Scripsit primam Regulam, quam Innocentius sine Bulla confirmavit, quæ incipit: HEC EST VITA.

Secundam Regulam, quam amisit Frater Elias.

Tertiæ, quam habemus, per Honorium confirmatam, quæ incipit: REGULA ET VITA.

Edidit etiam Regulam Sororibus sanctæ Clæræ, Regulæ Fratrum Minorum conformem, quæ incipit: IN NOMINE DOMINI.

Item Regulam Fratribus & Sororibus de Pœnitentia, seu Tertiæ Ordinis, quæ incipit: SI QUI VOLUERINT.

Item prope mortem condidit Testamentum, humilitatis & paupertatis Fratribus relinquens prædia. Incipit: DOMINUS DEDIT.

Item libellum, qui intitulatur: SACRE ADMONITIONES B. PATRIS NOSTRI FRANCISCI, qui incipit: DIXIT DOMINUS: EGO SUM VITIS.

2 Item Opusculum, sive Epistolam com- à Mariano monitoriam & exhortatoriam omnibus fideli- Florentino bus. Incipit: CUM SIM SERVUS.

Item aliam Epistolam missam fratri Petro Cataneo, suo vicario.

Item aliam Epistolam admonitoriam ad omnes clericos.

Item quoddam devotum Officium in honorem Domini nostri Jesu Christi, quod secundum solemnitates variabat.

Item quoddam scriptum de virtutibus, quibus decorata fuit B. Virgo Maria, & debet esse anima sancta. Incipit: REGINA SAPIENTIA.

Kkkkkk 2

Item

AUCTORE
C. S.

Item quoddam scriptum de spirituali lœtitia,
& accidia, & ejus remedio, quod incipit: TU-

TISSIMUM REMEDIUM.

Item quoddam aliud scriptum, qualiter de-
bet Fratres vivere in eremitorii, & incipit:
ILLI, QUI VOLUNT RELIGIOSE.

Item aliquas devotas orationes.

Item Cantica in vulgari.

Item quasdam Laudes in vulgari ad Sorores
sanctæ Claræ. Hactenus Marianus, scriptor se-
culi xv. De horum variis etiam sparsim meminit
Bartholomaeus Pisanus in libris Conformatum, quos
exceunse seculo XIV absolvit.

*& à Wad-
dingo cum
commentariis
Antwerpia,*

B

*ac fine illius
alibi edita.*

C

*que nihil ve-
ritati credi
Francisci
esse;*

3 Lucas Waddingus seculo XVII à reveren-
dissimo pater Benigno Genuensi, generali Mini-
stro suo jussus celebriorum sui Ordinis virorum
scripta, que delitescebant, typis edere, post di-
ligentem indagationem, undique, qua potuit,
conquistata S. Francisci Opuscula, ac in tres to-
mulos seu libros distributa vulgari curavit Ant-
werpia in officina Plantiniana anno 1623. Pri-
mus tomulus complectitur Epistolas septendecim
ad varios scriptas; Opuscula diversa, Orationes
aliquot, Testamentum ipsius Sancti, & Laudes
Testamenti. Secundus Regulam primam Fratrum
Minorum, eorumdem Regulam secundam, Lau-
des Regula secunda, Regulam Clariſſarum, &
Regulam Fratrum ac Sororum de Paenitentia.
Tertius continet Collationes monasticas viginti o-
cto; Officium Passionis Dominica; Cantica spiri-
tualia tria: Apophthegmata; Familiaria colloquia;
Prophetias, Parabolæ & Exempla; Benedictiones;
Opuscula & sententias. Addit & Appendix
cem, in qua recensuit Sermones breves septem,
Opuscula duo, Vitam S. Francisci; Famam ejus
posthumam, & Nicolai Lyrani contemplationem
de ejusdem Sancti gestis.

4 Hec omnia Opuscula prefixis argumentis
& capitibus distinxii, eruditis annotationibus illu-
stravimus, ac denique totum Opus dedicavit illu-
strissimis ac reverendissimis Gabrieli de Treio,
S. R. E. Cardinali, ejusque germano fratri An-
tonio de Treio, Carthaginensi episcopo, quorum
prioris Epistola meritas eorumdem Opusculorum
laudes continens, toti Operi præmissa legitur. De
iisdem rursum meminit Waddingus in Scriptori-
bus Ordinis Minorum, ubi de iteratis editionibus
ait: Ut verò ipsa Opuscula facilius circumfer-
rentur & præ manibus haberentur, impressa
sunt seorsim absque cornmentariis (seu anno-
tationibus Waddingianis) Mediolanum, Alexan-
driæ Statiellorum, Neapoli, Salamanticæ,
Lugduni & alibi. Nos solam predictam editio-
nem Antwerpensem in Museo nostro habemus.
Porro non est mihi propositum de singulis agere, quod
prolixioribus dissertationibus jam satis ample tra-
dita S. Francisci gesta plurimum augeret. Nec
possum tamen omnia preterire.

5 Ne quis ex hoc solo capite Opuscula illa,
quod Latinè passim scripta sint & sacra Scriptu-
ra locis saepe referta, Franciso, velut homini
idiota, qualem ipse se vocitare amabat, ac di-
vinarum Litterarum experti, attribuere formi-
det, juverit cum Waddingo in Praefatione ad
lectorem observasse ex Vita illius per S. Bonaven-
turam scripta, ipsum in adolescentia, priusquam
animum ad paternam mercaturam adjectu, ali-
qualem litterarum notitiam sibi comparasse. Cer-
te non fuisse illum Latina lingua planè ignarum,
adverti in Commentario previo num. 77 ex i-
psius biographis, qui tradunt, eum, audita in
Missa sancti Euangelii lectione, priorem vite &

habitus normam mutasse. Quia verò adolescens
didicerat, postea non neglexisse, probat Wad-
dingus ibidem ex S. Bonaventura Epistola ad
magistrum innominatum post medium de Fran-
cis dicentis: Cùm paucas literas sciret, post-
modum in literis profecit in Ordine, non so-
lum orando, sed etiam legendo. Constat quo-
que, illum sacro diaconatu Ordine initiatum
fuisse, ad quem certè saltē aliqualis Latinæ
sermonis notitia requiritur. Non adeò igitur La-
tina lingua rudis fuisse credi potest Franciscus,
qui sui animi sensa Latinè explicare posuerit,
maxime si lo simplici, quali dicta Opuscula con-
scripta sunt.

6 De sacrarum litterarum studio ex eadem ut probatur.

S. Bonaventura Epistola de illo hac etiam ibi-
dem transcripta Waddingus: Unde scias, quan-
tum sibi placuerit studium sacræ Scripturæ,
audiui ego à Fratre, qui vidit, quod, cùm
Novum Testamentum venisset ad manus suas,
& plures Fratres non possent simul habere, di-
videbat per folia, & singulis communicabat,
ut omnes stuperent, nec unus alterum impedi-
ret. Quām verò ipse lecta sollicitè mandaret me-
moria, docet denuò S. Bonaventura in Vita a-
pud me num. 152 dicens: Legebat quandó-
que in librī sacris; & quod animo semel in-
jecerat, tenaciter imprimebat memorie: quia
non frustra mentalis attentionis percipiebat au-
ditu, quod continuæ devotionis ruminabat af-
fectu.

7 Denique de scientia per orationem divini-
tus accepta præmisserat ibidem Bonaventura: Ad
tantam autem mentis serenitatem indefessum
orationis studium cum continua exercitatione
virtutum Virum Dei perduxerat, ut, quamvis
non habuerit sacrarum Litterarum peritiam per
doctrinam, æternæ tamen lucis irradiatus ful-
goribus Scripturarum profunda miro intelle-
ctus scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab
omni labe purum ingenium mysteriorum ab-
scondita; & ubi magistralis scientia foris stat,
affectus introibat Amantis. Plura vide ibidem.
Nam si stilum species, is simplex quidem est; non
tamen vinosus; nec inanis, sed gravis ac soli-
dus, easque virtutes spirat, quibus Franciscus
maxime excelluit; ut, qui gesta illius ex datis
Vitis noverit, eundem in istis Opusculis facile
agnoscatur. Ego quidem, dum ea lego ac rele-
go, Franciscum pauperem, humilem, Seraphi-
cum, virum Apostolicum, mitem ac misericor-
dem in iis loquentem mihi videor audire.

8 Non omnia tamen à Waddingo recentita
Opuscula Francisci esse, res ipsa monet; sed nec
omnia Franciso attributa aquæ certè illius esse,
docet ipsem Waddingus in argumentis, que,
ut dictum est, singulis preficit, ubi rationes ab
illo allegatas studiosus lector ponderare poterit.
Ego enim hisce pluribus non immorabor, nonnul-
la alia solùm breviter annotaturus. Waddingus
in Annalibus ad annum 1213 à num. 1 duas
Epistolas, universis Christi fidelibus inscriptas,
quas in serie primas posuit, eodem anno 1213,
à S. Francisco, dum febris laborabat, scriptas
credidit, quia secundam harum Sanctus sic or-
sus est: Cùm sim servus omnium, omnibus &
servire teneat & administrare, odorifera ver-
ba Domini mei. Unde in mente considerans,
quod, cùm personaliter propter infirmitatem
& debilitatem mei corporis non possim singu-
los visitare, proposui litteris præsentibus nun-
ciis verba Domini nostri Iesu Christi, qui est
Verbum

Incertum est,
quo tempore
scripta sit.

F

A Verbum Patris, vobis efferre, & verba Spiritus sancti, quæ spiritus & vita sunt, de Verbo Patris. Propter hanc, inquam, allegatam infirmitatem debilitatemque corporis eamdem anno 1213, quo Franciscum febribus laborasse dixerat, scriptam statuit. Primam vero epistolam, quæ brevissima est, eidem anno illigavit, quod crederet, eam in eodem morbo exarata esse, ac mox adèò omnibus placuisse, ut paulò post coactus fuerit secundam illam longiorem scribere.

epistola apud
Waddingum
secunda.

9 Verum ego in Commentario prævio num. 297 jam monui, assertas S. Francisci ad eum annum febres nullo idoneo teste aut argumento niti. Deinde etiam si de his constaret, aliunde nulla suadet ratio, ob quam Sanctus de iisdem potius loqui censendus sit, quam de aliis morbis, quibus illum alias confiditatum fuisse, certum est. Ipsem Waddingus in Annotationibus ad laudatam Epistolam num. 6 crediderat, indicari hic infirmitatem illam, de qua S. Bonaventura in Vita cap. 14, apud me num. 206 ait: Cœpit infirmitatibus multimodis laborare tam graviter, ut vix in eo membrum aliquod remaneret absque ingenti passionis dolore. Si certa esset hac Waddingi opinio, eadem Epistola referenda esset ad postremum vita Sancti bienium, ad quod spectat memorata illius à Bonaventura infirmitas, que certè magis, quam ultra precedens, apostolicum Virum prohibuit singulos visitare. Ambiguum igitur est, quo tempore hac Epistola exarata sit.

cuius pars
esse videtur
prima.

10 Rursum Waddingus in argomento prime Epistole, quæ paucarum linearum est, dixerat, esse, qui judicent, eam à S. Francisco scriptam esse in principio suæ conversionis, ut Christianos omnes invitaret ad puram & sinceram dilectionem Dei, cuius suavitatem ipse tum nuper gustaverat; quod cum opinione, quam in Annalibus tenuit, non coharet. Mibi penè certum est, eam non nisi fragmentum esse longioris, de qua nunc egimus; tum quia velut ejusdem pars legitur in Monumentis Ordinis Minorum, & apud Pisanum lib. 1, Conformatate 12, cap. 3, fatente Waddingo, ac consentiente Ms. codice Franciscanorum Lovaniensium in Brabantia nostra; tum quia in hoc codice tam aptè cum ceteris coheret, ut minimè videatur eidem aliunde adjecta; Waddingus vero solo Rodulphi ac Rebolledi exemplo breviorem illam, velut à longiori distinctam, seorsum edendam judicavit.

alia ad S.
Antonium,
alia ad S.
Claram &
Socias.

11 Sequitur apud Waddingum Epistola ad S. Antonium Lusitanum, Patavinum passim appellatum, quæ quia admodum brevis est, argumenti loco recenso: Charissimo meo Fratri Antonio Frater Franciscus salutem. Placet mihi, quod sanctæ Theologiae literas Fratribus interpreteris, ita tamen, ut neque in te, neque in ceteris (quod vehementer cupio) extinguitur sanctæ orationis spiritus, juxta Regulam, quam profitemur. Vale. Due sequentes Epistola inscripta sunt S. Clara & Sociabus ejus. Per primam S. Franciscus sponponit, se & Fratres suos diligentem earum semper curam ac sollicitudinem habituros. Hujus promissionis expresse meminit S. Clara in Testamento suo apud nos tom. 2 Augusti, pag. 747, num. 42, ubi de S. Francisco ait: Ad pietatem erga nos motus obligavit se, & per se, & per Religionem suam, habere semper de nobis, tamquam de fratribus suis, curam diligentem & sollicitudinem specialem.

Verum ex eadem promissione magnas Franciscanis molestias circa S. Bonaventura tempora creatas fuisse, observat Waddingus. Altera brevem exhortationem continet ad vita normam paupertatemque, quam proficiebantur, perpetuo servandam. Hanc posteriorem editor credidit fragmentum esse illius, quam Pisanus lib. 2, Conformat. 6, parte 2 à Sancto ad illas scriptam esse, prohibet, paulò ante obitum, cum pollicitatione, fore ut ab iisdem post mortem suam videretur. Verum hanc opinionem in Annalibus ad annum 1226, num. 21 debilem esse, agnovit: nam revera unde constare possit, brevem illam Epistolam, quæ nec de Francisci infirmitate, nec de promissione isto meminit, fragmentum esse illius, quæ his de causis scripta dicuntur?

12 Quæ in eadem serie Epistola sexta est, Fratri Eliæ, totius Ordinis vicario inscripta, Waddingus ibidem ad supremum S. Francisci biennium post accepta sacra stigmata referendam putavit eo arguento, quod crederet, Petrum Cathaneum, post cujus obitum Elias vicarius factus est, illo tempore obiisse; sed hanc sententiam mutavit in Annalibus, ubi & Cathanei mortem & initium vicariatus Eliae anno 1221 illigavit. Atque hoc quidem certè non rectè, cum ex dictis in Commentario prævio § xx constet, Petrum Cathaneum mense Martio anni 1224 obiisse. Admodum dubia est Epistola septima ad eundem Eliam vicarium, ipso teste Waddingo, qui eam ex Hispanico exemplari Latinam fecit. Oclavæ inscriptio sic habet: Reverendo in Christo patri N. totius Ordinis generali Ministro. Pro littera N Waddingus in Annalibus ad annum 1221 substitutus Petro, nimis Cathaneo; nec male, opinor, dummodo generalis Ministri nomine hic veniat vicarius generalis; nullum enim præter S. Franciscum, quamdiu vixit, generale Ordinis ministerium gessisse, diximus in Commentarii prævio § xvii; & Marianus quoque supra num. 2 relatus inter Francisci Opuscula expresse memorat Epistolam ab eodem missam Fratri Petro Cataneo, suo vicario, non: Totius Ordinis generali Ministro. Tam in hac, quam in duabus precedentibus misericordia, patientia ac mite regimen commendatur. Similis ferè argumenti est nona, Ministris provincialibus Ordinis Minorum inscripta; sed suppositionis suspecta, ut ibidem videre licet.

una aut due
ad Eliam, ad
Petrum Ca-
thaneum, ad
Ministros
Ordinis.

E

13 Tres, quæ apud Waddingum sequuntur, decima, undecima, & duodecima, has habent epigraphas. Prima: Reverendis & multum diligendis Fratribus universis Fr. Franciscus in Christo salutem. Secunda: Reverendis & multum diligendis Ministro generali & ceteris Fratribus Ordinis Minorum Frater Franciscus in Christo salutem. Tertia: In nomine sanctæ Trinitatis & summae Unitatis, Patris & Fili & Spiritus sancti, Amen. Reverendis & multum diligendis Fratribus universis, generali Ministro Ordinis Minorum, domino suo, & ceteris Ministris generalibus, qui post eum erunt, & omnibus Ministris & custodibus & sacerdotibus Fraternitatis ejusdem, in Christo humilibus, & omnibus simplicibus & obedientibus, primis & novissimis, Frater Franciscus, homo vilis & caducus, vester parvus servus, salutem in eo, qui redemit & lavit nos in Sanguine suo. Dominus Jesus Christus, Altissimus Filius nomen illi, qui est benedictus in secula. Amen. Ha-

qua sequuntur
tum tres, que
luti tres de-
verse.

Kkkkkk 3 genus

AUCTORE

C. S.

etens laudatus editor, qui tamen pro tribus illis, velut diversis, Epistolis seorsum edendis non omnes sibi consentientes habet, aliis ex tribus geminam, aliis solum unicam facientibus.

*verisimilius
sunt una
eademque*

14 Agnoscit ipsemet, illarum primam velut unam cum tercia recenseri in Bibliotheca Patrum editionum Parisiensis & Coloniensis, in Firmamento Trium Ordinum ac Monumentis Ordinis Minorum utriusque editionis. Agnoscit preterea, easdem omnes tres pro unica haberi apud Ubertum, seu Ubertinum de Casali, atque in duobus codicibus MSS. conventus Assisensis. Hisce ego addo codicem Ms. conventus Lovaniensis Minorum, quo cum easdem tres epistolae collatas habeo, in quo has unica sic continet, ut incipiat ab illa, que Waddingo duodecima est, decimam suis locis insertam habeat, finiaturque cum undecima, atque omnia recte cohereant, ac eodem etiam ordine in ea legantur salutaria monita, quo illa breviter indicavit Pisanus in Conformatitate 12, parte 2. At Waddingus, Per se tamen, inquit, reponendam duximus (Epistolam decimam) cum Rodulph. lib. 2, fol. mihi 237, & Rebolledo 1 part., lib. 2, cap. 16; eo quod distinctum sit utriusque (decima scilicet ac duodecima) argumentum; non eodem tempore scriptæ, nec ad eosdem sint missæ; hæc tribus circiter annis ante ejus mortem, illa paulò antè; hæc ad capitulum generale, illa ad sacerdotes Ordinis; ut ex eisdem apud Rodulph. & earum titulis vel inscriptionibus colligere licet.

*eadem tem-
pore scripta,*

15 Rodulphi ac Ludovici de Rebolledo, utpote recentiorum, auctoritas preferri nequit iis, qua in contrariam partem attulimus. Quod non idem sit in omnibus Epistola partibus argumentum scriptio, nihil probat pro illa in duas tres distinguebenda; quid enim magis familiare est, quam in una eademque epistola tractari varia, & à parte varia filii salutaria monitari? Diversitatem temporis, quo scripta sunt, nec probare nijus Waddingus est, nec ego ex eamdem lectione possum reprehendere. Nihil magis evincitur ex eamdem titulis, quorum primus apud ipsum hic est: Ad capitulum generale 11; secundus iste: Ad capitulum generale; tertius: Ad sacerdotes totius Ordinis. Primum ac secundum titulum accepit ex Rodulpho ac foris Rebolledo; pro tertio laudavit Pisanum, apud quem in Conformatitate 12, parte 2, cap. 7 recitat locutus ejusdem Epistola ex Epistola capitulo generali directa. Addit consentire laudatos duos codices Assisenses, in quibus legitur: Literæ & admonitio beatiss. P. N. Francisci, quam misit Fratribus ad capitulum, quando erat infirmus; verum, ut saprà dixi, is titulus praefixus est toti Epistola, qua omnes tres Waddingianas complectiuntur; ideoque Waddingo non faveat, sed aduersatur.

*sed in tres
perpetraram
diffinita.*

16 In Lovaniensi quoque codice unica Epistola, tres illas complexæ, in margine adscriptus hic titulus est: Epistola P. SSmi. ad reverendissimum P. Ministrum generalem, ceterosque venerandos patres Ministros provinciales, ac eorumdem R. P. vicarios, custodes, guardianos, & ad Frates omnes & singulos Religiosi Fratrum Minorum. Quid multa? Hujusmodi tituli à describentibus, non ab ipso S. Francisco adscripti fuere. At si ipsam epigraphen longiorem, qualem apud Waddingum habet Epistola duodecima, & in Lovaniensi codice unica tres istas continens, consulamus, nihil coges nos credere,

illam ad solos Ordinis Minorum presbyteros directam fuisse. Imò verò ad omnes, etiam non presbyteros, missam esse, probant ea verba: Et omnibus (in Lovaniensi additum Fratribus) simplicibus & obedientibus, primis & novissimis. His de causis non possum eruditio Waddingo hic consentire; ac multò mihi verisimilius appetet, ex Epistola unica factam esse trinam, dum unus unus, alter alteram ejusdem partem, prout opportunum erat ad argumentum, quod tractabant, ex illa seorsum descripterunt. Quòd autem eadem Epistola, ut in codicibus Assisensibus legitur, à S. Francisco data sit ad capitulum, quando erat infirmus; ac proinde quando non poterat ipsemet capitulo de more presidere; verum quidem esse potest, non tamen certum est; quia nec in epigrapha, nec in ipsa Epistola, de capitulo mentio fit, potuitque à Santo ad omnes provincias encyclica destinari. Ceterum eis illa etiam Generali Ministro inscripta sit, non propterea credendus Franciscus est tunc non gessisse supremam Ordinis prælaturam, quā illum ad mortem usque funeris esse, suo loco probavi; sed ex humilitate sic appellasse suum vicarium, simili serè modo, quo Minores omnes ibidem Dominos suos vocavit.

17 Unus est in eadem Epistola locus, qui eamdem de suppositione aliquando suspectam fecit; nimur hic: Moneo præterea & exhortor in Domino, ut in locis, in quibus morantur Fratres, una tantum celebretur Missa in die secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Si verò in loco plures fuerint sacerdotes, sic sit per amorem charitatis alter contentus audira celebrationem sacerdotis alterius. Ad hanc Waddingus in Annotationibus ista observavit: Hunc locum putavit Philippus Melanchthon hæretico suo dogmati de abjurandis Missis privatis favisse; unde & pro eodem illum citavit in execrabilis illa Apologia Confessionis Augustanae art. de Missa. Quod sanè movit pium ac eruditum virum Joannem Eckium in suo Enchiridio, ut negaret, hanc Epistolam fuisse à D. Francisco conscriptam. De quo etiam non leviter dubitavit illustriss. Card. Bellarminus lib. 2 de Missa cap. 10, ad object. 12, tom. 3; & Anton. Possevin. tom. 1 sui Apparatus sacri sub nomine: FRANCISCUS ASSISIAS.

*Recitatutus e-
iusdem epi-
stole locus, ob-
quem illa*

18 Sed & addidit Eckius, nec filios ejus, Fratres Minores, agnosceré Epistolam hanc inter cetera Opuscula D. Francisci. In quo fane deceptus est: in omnibus monumentis & Chronicis, tam antiquis, quam novioribus, Ordinis Minorum, nullum tam suum esse observatur, quam Epistola hæc; nec illius esse, aliquando ante hos dubitatum est &c. Post alia addit Waddingus, etiam in Catalogo librorum cavendorum vel expurgandorum, qui sub illustrissimo Cardinale Bernardo de Sandoval & Rojas, archiepiscopo Toletano, supremo in divisionibus Hispaniarum in causis fidei inquisitore, prodit anno 1612, ad hanc esse appositum hoc monitum: Cautè lege; eamdemque cautionem etiam adhibitam in tomis 5 & 13 Bibliotheca veterum Patrum recentiorum editionum, in quibus eadem Epistola inter S. Francisci Opuscula recensetur.

*F
nonnullis Ca-
tholicis sup-
positionis su-
specta fuit e*

19 Waddingus nihilominus, motus omnium Minorum auctoritate, ex quibus nominatim profert S. Bernardinum Senensem, qui tom. 1 Operum suorum, serm. 10, art. 2, cap. 7, utitur (inquit) argumento Francisci in hac epistola:

*inde solū
patet S. Fran-
ciscum ex
humilitate*

A Si BEATA VIRGO MARIA &c, & quatuor vel quinque periodos citat ejusdem sub Francisci nomine; *Waddingus*, inquam, non dubitavit eamdem pro genuino illius fætu agnoscere, & quaniā mibi quidem appetet, recte. Nam pro illa stat veterum auctoritas, nec in ea quidquam continetur, quod vel à Francisci viritate alienum sit, aut recte nequeat exponi. Rectissime enim *Waddingus* ibidem observat, Franciscum quoidianam Missa celebrationem suis non vetuisse, velut divine institutioni contrarium, sed solum dissuasus ex sensu humilitatis, metuque, ne illi ex quotidiana illius sacrosancti mysterii tractatione paulatim suâ culpâ intepescerent, ac minus reverenter, quam par est, ad illud accederent; que cause ipsum quoque à sacro presbyteratus Ordine suscipiendo dererruerunt.

*divinique
Sacramenti
reverentia,
non sine e-
xempli des-
derio.*

B 20 Simili humilitate ac reverentia, notat, *S. Bonaventuram*, Francisci spiritu heredem, aliquando per multis dies à celebrando abstinuisse, donec sacra hostia à manu alterius sacerdotis celebrantis per manum angeli ad illius os fuit delata; nec dissuase viros alios, pios & doctos, qui in ea essent sententia, ut ex reverentia ac humilitate multoties abstinentiam crederent à sacra communione, quò serventius deinde ad eam accedatur. Hac pluribus videri possunt apud laudatum *Waddingum*, ac etiam prolixius apud Benedictum XIV in suo Opere de Sacrificio Missæ, sectione 2, § 9 & sequentibus, ubi variorum insignium virorum sensa, rationes & exempla in utramque partem profert & discutit, ac tandem concludit, magis consentaneam esse Iesu Christi & Ecclesiæ sensui quotidiana Missa celebrationem, modò cum iis, quibus æquum est, dispositionibus celebretur. Porrò non alias causas, quam quas dixi, humilitatis & reverentie, Franciscum impulisse, ut quotidiana Missa celebrationem Fratribus suis dissuaderet, cuilibet manifestum erit eam epistolam legenti.

*no fui quoti-
die Missam
celebrare;*
*at id non
vetuit,*

C 21 Totus enim in illa est, ut divini hujus mysterii venerationem inculcat, doceatque, quanta cum animi puritate, quanta cum humilitate, quam pura cum intentione ac reverentia oporteat ad illud accedere; unde & divina Hostia sanctitudinem majestatemque, ac nostram vilitatem considerans, exclamat: Totus homo paveat, totus mundus contremiscat, & cælum exultet, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus, Filius Dei vivi &c. Praemiserat item hac: Si beata Virgo Maria honoratur (ut dignum est) quia ipsum portavit in sanctissimo utero suo, si beatus Joannes Baptista contremuit, & non audebat tangere Domini verticem; si sepulchrum, in quo per aliquod tempus jacuit, sic veneratur; quantum debet esse sanctus & justus & dignus, qui non jam moriturum, sed in æternum visiterum & glorificatum, in quem desiderant angeli prospicere, contrectat manibus, corde & ore sumit, & aliis ad sumendum præbet &c. Minis quoque divinis terret, ne quis audeat indignè communicare, idque solum agit, ut, quam potest, maximam divinæ Eucharistia venerationem suis persuadeat; sed nullo vel levi verbo modove insinuat, quotidianam aut privatam Missarum celebrationem sacerdotibus vetitam esse.

*velut divine
institutioni
contrarium.*

erunt, & esse cupiunt Altissimi, quòd, QUANDOCUMQUE VOLUERINT Missam celebrare, puri & purè faciant cum reverentia verum sacrificium Corporis & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi, sancta intentione & munda, non pro ulla terrena re, neque timore vel amore aliquius hominis, quasi placentes hominibus &c. Nihil itaque in tota illa epistola est, quod impium Melanchthonis dogma sapiat, aut S. Francisco debeat abjudicari. Ceterum ex eodem humanitatis sensu factum videtur, quòd idem sanctus Institutio in Regula Clarissarum his sacris virginibus non nisi sex vicibus singulis annis, Tertiarii vero in horum Regula solum ter in anno, ad divinam mensam accessum prescrifserit. Ne quis tamen hinc existimet, sanctissimum Virm à frequenti communione, si cum debita preparatione ac fervore fieret, fuisse alienum, addo hic verba *S. Bonaventura*, in *Vita* apud me edita num. 125 de eo dicentis: Flagrabat erga Sacramentum Dominici Corporis fervore omnium mendicularum, stupore admirans permaximo illam carissimam dignationem & dignissimam caritatem. Sæpe communicabat, & tam devotè, ut alios devotos efficeret, dum ad immaculati Agni degustationem suavem, quasi spiritu ebrios, in mentis ut plurimum rapiebatur excessum.

E 23 Cardinalis Joannes Bona lib. 1 Rerum Liturgicarum, cap. 14 scribit, eamdem epistolam S. Francisco abjudicari, quòd à veritate aberrant supra dicta verba: Una tantum celebretur Missa in die SECUNDUM FORMAM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIE; falsum enim esse, hunc modum tunc fuisse Romana Ecclesia, ut quotidie unica tantum Missa in qualibet ecclesia celebraretur; nec fas esse suspicari, Virum sanctum aut scienter scripsisse mendacium, aut Ecclesia Romana usum, qui tum vigebat, ignorasse. Fuerunt, qui crederent, Franciscum locutum hic esse vel de Feria quinta Majoris hebdomada, vel de Missa Conventuali, quod postremum etiam *Waddingo* placuit in Annotationibus ibidem. Ab mihi præplacet laudari Cardinalis opinio, censentis, ista verba, secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ exponenda esse de Ritu Romana Ecclesia in Missa celebratione observando, non referenda ad unicam Missam in die celebrandam. Nimirum mandavit sanctus Fundator, ut sui in Missa Sacrificio ritus Romana Ecclesia accurate adhiberent, quemadmodum in Regula Minorum cap. 3 ait: Clerici faciant divinum Officium secundum Ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Hæc de epistola 12 sufficient.

*Altera ex
eadem epistola
la difficultas
tollitur.*

F 24 Epistolam 13, que titulum habet Ad universos clericos, *Waddingus* edidit ex duobus codicibus *Assisensis* & *Mariano Florentino*, ex quo solo sequentem epigrapham eidem præfixit: Reverendis in Christo dominis meis, universis clericis, qui sunt in toto orbe, & vivunt secundum statuta Catholicæ fidei, Fr. Franciscus, parvulus & minimus servus, salutem cum omni reverentia & osculo pedum. In uno è duobus laudatis codicibus *Assisensis*, eodem editore teste, desunt titulus & epigrapha; in eorumdem altero inscriptionis loco hic legitur titulus: De reverentia Corporis Domini, & de munditia altaris ad omnes clericos. Sine epigrapha etiam exstat in codice *Lovanieni*, sed cum eodem titulo, omissis tamen verbis: Ad omnes clericos; ibidemque epistola ipsa, prætermis puncis lineolis, incipit: Attendamus omnes

*Argumen-
tum alterius
epistola.*

1000 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

aliorumque
duarum ad
varios seri-
plarum;

mnes clericorum. Datus titulus argumentum epistola continet.

25 In decimaquarta epistola, quam Waddingus ex Hispanica Latinam fecit, S. Franciscus omnibus Ordinum Minorum custodibus commendavit, ut, quas de sanctissimo Sacramento scripserat, litteras episcopis clericisque traducerent, aliasque, quas iunc addidit, gubernatoribus populi. Per primus videtur indicare epistolam, que proxime praeedit; per alteras vero eam, que sequitur inscripta Universis potestatibus & consulibus, judicibus atque rectoribus ubique terrarum, atque omnibus aliis, ad quos istae litterae pervenerint &c. Hujus epistola hec summa est: Commendat iis omnibus, ne propter mandanas curas in suam ipsorum eternam perniciem obliviscantur mandatorum Dei;hortatur eos, ut ad Eucharisticam mensam dignè accedere studeant, currentque, ut commissi sua cura populi singulis diebus post meridiem vel vespere ad referendas Deo gratias publico signo invitentur.

B
datur item
alia epistola
ad Fratrem
Leonem

26 Brevis est, sed paterni amoris indicio plena, que apud Waddingum sequitur epistola 16, cuius autographum, ipsa S. Francisci manu exaratum, editor afferat inter reliquias in sacario Minorum Conventualium Spoleti; quam ob rem visum mihi est eam hic recitare. Frater Leo, Fr. Franciscus tuus salutem & pacem. Ita dico tibi, Fili mi, sicut mater; quia omnia verba, quae diximus in via, breviter in hoc verbo dispono & consilio. Et si postea oportet propter consilium venire ad me, ita consilio tibi. In quo cummodo videtur tibi placere Domino Deo, & sequi vestigia & paupertatem suam, faciatis cum benedictione Domini Dei, & mea obedientia. Et si tibi est necessarium propter animam tuam, aut aliam consolationem tuam, & vis, Leo mi, venire ad me, veni. Vale in Christo.

C
exarata; de
destinata ad
Jacobam a-
libi actum
est.

27 De causa hanc scribendi epistolam Waddingus satis verisimiliter hac annotavit: Quantum (inquit) ex hac brevi scula & simplici epistola potui colligere, Leo, beati Viri socius intimior, aliqualem passus est spiritus molestiam. Quem ut suaviter veluti materna teneritudine Vir sanctus instruxit, & in religioso aliquo coenobiolo ad animæ quietem reliquit, timens satanæ astutias, & absentis filii periculum, his eum verbis compellavit. Sic ipse, omnino verisimiliter. Forstian ea spiritus molestia fuerint inanes animi in rebus agendis scrupuli, quos sanctus Pater tum scis per viam consilii, tum hac epistola eximere volens, suafit, ut ille, quodcumque Deo placere judicaret, securè faceret (noverat enim Leonem, virum esse timoratum) aut, si vel sic hastaret, consilii causâ ad se veniret, si veller. Ultima ex septemdecim Epistolis, inscripta est Domina Jacoba de Septisolliis, de qua cum pluribus egerim in Commentario prævio § xxvii, hic nihil annotabo. Porro, qui laudatas litteras legerit, in eam undem Auctore eximium divini honoris, proximumque salutis zetum luculentem agnoscat.

C
Aliquot alia

28 Post memoratas epistolas, quas septemde-

cim numerat, Waddingus subdit aliquot Opuscula, que solùm breviter recensabo: Primum inscribitur: Verba sacræ admonitionis B. Patris Francisci ad omnes fratres suos; quo title ait illud apud omnes venire. Secundum, quod multò brevius est, ac pauca in priori commendata re-

petit, præfixum titulum habet: Verba B. Patris N. Francisci ad humilitatem, obedientiam, devotionem & patientiam inducentia. Tertio titulus est: De virtutibus, quibus decorata fuit S. Virgo, & debet esse sancta anima. Monet tamen Waddingus, hunc titulum in unico dumtaxat duorum codicum Affisenum, in quibus hoc Opusculum legitur velut separatum ab eo, quod Verba sacræ admonitionis dicitur, à se repertrum; nam in altero codice nullum eidem titulum præfixum esse; in Speculo vero vita S. Francisci habet: Salutatio virtutum; ac denique Opusculum illud etiam memorari à Pisano & Marco Ulyssiponensi, sed alteri, quod primo loco hic recensui, insertum. Affiseni codici addere potuisse Marianum Florentinum, num. 2 relatum, qui eundem titulum recitat; verum tamen, quem habet Speculum, nempe editionis Bosquieri, magis congruit Opusculo, in quo virtutes quidem salutantur, sed nulla sit de sancta Virgine Maria mentio.

D

29 Sequitur Opusculum De vera & perfecta lætitia Fratrum Minorum, quam Sanctus in hilari patientia atque omnis generis opprobriorum & afflictionum tolerantia reponit. Subduntur Expositio beati patris super Orationem Domini cam, que pia ejusdem Orationis paraphrasis est; deinde Laus Domini Dei altissimi, quam ipsiusmet S. Francisci manu scriptam, in ejusdemque conveniu Affiseni affervatam, & à se diligenter inspectam esse, testatur Waddingus. Sequentur præterea variae Orationes, quarum aliae certius Francisci sunt; tum Testamentum ejusdem Sancti, ejusdemque Testamenti Laudes, quibus tomus, seu liber primus Opusculorum clauditur. Testamentum, quod certò Francisci est, dedi in Commentario prævio § xxvii. Laudes alium habent auctorem, sed hancenus ignotum.

E
eiusdem
Sancti Opus-
cula.

C A P U T II.

De Opusculis in libris secundo & tertio contentis.

F
Due Mino-
rum Regula
ab illo scri-
pta:

T Omum secundum Opusculorum S. Francisci Waddingus orditur à Regula Fratrum Minorum, quam primam appellavit, qualis revera est è duabus, que hodieque vulgata exstant; sed, ut mihi videatur, non omnium prima, quas scriptit S. Franciscus. Ne alium agam, adeat, si lubet, studiosus lector, que super hoc arguemento differui in Commentario prævio § xi. Primam Regulam ab Innocentio III viva vocis oraculo probatam fuisse, constat apud omnes, tam antiquos, quam recentiores; sed horum aliqui apud Waddingum laudati, id factum, statuunt præproperè anno 1206 aut 1207, alii justè feriū anno 1212, aut 1211, quem annum certe ris prætulit Waddingus in Annotatis, sed in Annalibus annum 1210; ego vero in Commentario prævio § viii ostendi, id contigisse anno 1209, ac rei seriem exposui ibidem § xi. Quæ sequitur, omnium ultima est, quam S. Franciscus Minoribus suis scriptit, & hi hancenus observant ab anno 1223, quo eam Honorius III,

Inno-

A Innocentii III in summum Pontificatum successor, bullâ editâ confirmavit. Rationes hujus Regulae scribenda, utque scripto confirmaretur, pente-
tendi, ac totius rei geste ordinem explicavi in Commentario previo §§ xxi & sequenti. Eamdem ipsamet S. Francisci manu exarataam inter sacras reliquias in ipsius conventu Assisensi, atque ipsam etiam confirmationis Bullam, plumbo Pontificio munitam, anno 1619 à se vias effe, afferit Waddingus.

31 Sequens Opusculum hunc ibi titulum habet: Laudes Secundæ Regulæ (omnium scilicet ultime) Fratrum Minorum à B. Patre prolate. Cùm breve sit, totum describo. Fratres mei & filii charissimi, præclarè nobiscum actum est in concessione hujus Regulæ. Hæc enim, quæ nobis proponitur, liber est vita, spes salutis, artha gloriæ, medulla Euangelii, via Crucis, status perfectionis, clavis paradisi, pactum æterni foederis. Nemo vestrūm est, qui ignoret, quantum emolumenti conferat nobis sacra Religio, cùm colluctator & adversarius noster ad omnes dolos vel cogitandos vel explicandos mirus sit artifex, atque omnia, quæ noce-

B re possunt, pro laqueis habeat. Unde complures, nisi Religionis beneficio muniti essent, in summum discrimen adduxisset. Hanc ergò vestrām Regulam scitote omnes, & in alleviatione tædii, & memoria præstiti juramenti, cum interiorē homine de ea consabulamini, cum intentione eam adimplendi semper præ oculis portate; imò & cum ipsa debetis mori. Rationes pro his Laudibus S. Franciso ut auctori attribuendis, & annotationes ad easdem, leges apud laudatum editorem.

32 Subditur Prima Regula sanctimonialium S. Claræ, à B. Franciso pro eisdem conscripta. Fuerunt quidem aliqui etiam ex Franciscanis, qui negarunt aut dubitaverunt, an Francisci esset, an alterius: sed Franciso illam indubitanter adscribit Waddingus, tam ibidem, quam in Annalibus ad annum 1224 num. 1, ubi tamen in ea partem aliquam concedit Cardinali Hugolino his verbis: Uterque tam Cardinalis, quam Franciscus, supererat Operi, & leges observandas simul ferebant, aptantes Minoritas sc̄mineæ fragilitati. Licet has ipsa Clara optarit & petierit, tamen Cardinalis, dum eas simul cum S. Franciso scriberet, non poterat se cohibere à lacrymis, considerans virginum fervorem, muliebri infirmitate superiorum. Dum hærebat in verbo aliquo vel periodo Franciscus, Hugolinus suam operam interponebat, & circa quædam mitiganda vel cautiùs præcipienda suum dabat consilium; qui etiam ex institutione, quam superiùs diximus aliis monialibus præscriptis, quædam huic Regulæ inseruit. Waddingo consensit Cuperus noster in Commentario previo ad Vitam S. Clara die XII Augusti § 2, ubi consuli potest, ac simul legi ratio hujus Regulae scribenda, ceteraque huc spectantia.

33 De eadem Regula aliisque monitis, quæ S. Franciscus Clara & sociabus ejus scripta reliquit, Clara ipsa in suo Testamento apud laudatum Cuperum § III, num. 42 meminit hoc modo: Postea scripsit (Franciscus) nobis formam vivendi, & maximè ut in sancta paupertate semper perseveraremus. Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus & exemplis ad amorem & observantiam sanctissimæ Oktobris Tomus II.

paupertatis; sed & plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ulla tenus declinaremus ab ipsa &c. De ejusdem virginis per Franciscum ad sanctiorem illam vitam conversione, quæ anno 1212 contigit, consule Commentarium previum § XIII. Regulam Tertiæ Ordinis, quorum alumni Fratres ac Sorores de Penitentia & Tertiarii S. Francisci appellantur, ejusdem Sancti Opus esse, diximus § XX Commentarii previi contra aliquos, qui contrarium senserunt. Huic Ordini initium datum anno 1221, aliaque ad eundem spectantia eodem § reperiet lector; ut necesse non sit de eodem hic agere. Cum eadem Regula Waddingus tomum secundum Opusculorum S. Francisci claudit.

34 Primum tertii tomī Opusculum Waddingus Collationes monasticas, sive ad Fratres inscripti, atque in collationes seu capita virginis &lo partitus est, & singulis ipse ferme titulos præfixis; neque eas in ullo codice sic dispositas, aut simul scriptas editasque reperit, sed ex variis collectas in eum ordinem redegit. Quibus auctoribus hic maximè usus sit, lectorib[us] ibidem monuit his verbis: Pauca ex frequentibus & familiaribus consiliis, quibus discipulos eruditivis (S. Franciscus) diversi signarunt auctores. Pinianus, Speculum vitae Francisci, & codiculus quidam vetustus Ms., Italico idiomate exaratus, mihi à Fano, Piceni urbe ad Metavrum amnem exstructa, transmissus, plus certis praestiterunt. Quam ab unoquoque Collationem accepi, ad singulas notabo. Itaque non eo titulo Opusculum hoc S. Franciso attribuitur, quod ipsem illud conscripserit; sed quod contineat salutaria monita, quæ ab illo discipulis suis subinde ore tradita apud varios leguntur. Hinc etiam pro varietate auctorum, ex quibus collationes illæ collectæ sunt, alie alii certius Franciscum eo, ut dictum est, modo auctorem habent, ac reliquis istæ certius, quæ ex primis ejusdem Sancti biographis, Thoma Celanensi, Tribus Sociis sancto Bonaventura excerptæ sunt.

35 Dubium non est, quin S. Francisci Opusculum sit, quod ibidem sequitur Officium passionis Dominicæ. Ab anonymo coeve scriptore Vita S. Clara Assisensis in Opero nostro tom. 2 Augusti pag. 761, num. 30 vocatur Officium Crucis, dum de eadem sancta abbatis ait: Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, & affectu consimili frequentavit. Nec aliud indicavit Marianus Florentinus supra num. 2 inter Francisci Opuscula recensens quoddam devotum Officium in honorem Domini nostri Jesu Christi, quod secundum solemnitates variabat: nam & editum à Waddingo sic variat. Unde vero illud acceperit Waddingus, edideritque, ipsiusmet verbis accipe. Primum (inquit) hujus Officii exemplar mihi occurrit in primo codice Ms. Assisensi, saepius à me citato. Secundum mihi ex civitate Bononiensi transmisit reverendissimus pater Benignus Genuensis, supremus nostri Instituti rector, anno Domini MDCXIX. Tertium obtulit Bartholomæus Cimarelli, provinciæ Picenæ vir doctus ... in primo volumine Annaли nuper à se editorum lib. I, cap. 8. Aliud se vidisse penes Augustæ memoriarum imperatorem Maximilianum juniores, magna que devotione ab eodem quotidie frequentatum, mihi retulit vir æquè pius ac doctus R. Pater Henricus Sedulus ... Non eadem horum exemplarium series in disponendo hoc Officio pro statu

E

Opusculum est
Officium de
Passione Domini.

F

ann

1002 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

Canticum
foli. Itali-
cum

anni temporibus. Parvi tamen est momenti discrepancy, nec ulla est fermè in verbis Officii. Clariorem sequor codicis Assisiensis dispositionem. Haec tamen editor Waddingus.

36. Sequuntur tria Cantica, vulgari ejus temporis sermone Italico composta. Primum recentetur in libris Conformatum Pisani, conformitatem, parte secunda prime editionis Mediolanensis anni 1510 fol. ccii & sequenti, cum hac premissa notitia: Composuit etiam B. Franciscus aliquas in vulgari Laudes, & has composuit, postquam à Christo certificatus fuit de gloria paradisi obtinenda. Et quia sol præ certeris Deo similatur (nam vocatur Dominus Jesus Son JUSTITIE) dictas laudes vocavit CANTICUM FRATRIS SOLIS. Quas à sociis faciendo cantari coram episcopo Assisi & potestate Assisi, qui erant in summa discordia ad invicem, statim ad concordiam & pacem mutuam devenerunt. Canticum est istud, & intitulatur: "Laus de creaturis, quam fecit B. Franciscus, quando certificavit eum Deus de regno suo. Non tamen integrum tunc composuisse dicitur: nam in ipso Canto ibidem interponitur hoc motum: Sequentem versum fecit B. Franciscus & prefatis addidit, quando coram episcopo Assisi & potestate fecit prefatas Laudes decantari, ut ad concordiam veniret; quod & factum est.

quibus tem-
poribus

37. Rursus post eundem versum denuo legitur: Iustum versum sequentem apposuit B. Franciscus, quando sibi de die mortis suæ à Christo revelatum fuit. Waddingus, qui eandem editionem fecutus est, & præter annotationes Latinam Cantici interpretationem adjectit, primum è duobus ihsis versibus sic reddidit: Lauderis, mi Domine, propter illos, qui pro tuo amore offensas dimittunt, & patienter sustinent tribulationem & infirmitatem. Beati illi, qui in pace sustinuerunt, quia à te, Altissime, coronabuntur. Alterum verò sic: Lauderis, mi Domine, propter sororem nostram mortem, quam nullus vivens potest evadere. Vix illis, qui moriuntur in peccato mortali! Beati illi, qui in hora mortis suæ inveniunt se conformes tuæ sanctissimæ voluntati; mors enim secunda non poterit eis nocere. Laudate & benedicite Dominum meum, gratificamini & servite illi, omnes creaturæ cum magna humilitate.

& quibus do-
cens

38. Idem scriptor in Annalibus ad annum 1224 num. 32 & sequentibus ista pluribus exposuit, que ego hīc solum compendiose narrabo. Scribit ille, S. Franciscum cùm eo anno, suadente ac curante fratre Elia, in cellula juxta monasterium S. Damiani è morbo decumberet, ibique etiam demonum prestigiis quadraginta dies jacisset insomnis, tandem caelesti voce de afflictionum suarum mercede edoctum, surrexisse è lecto, & cum advocata S. Clara de providentia Dei ac pietate erga homines sermonem prostratisse, donec ad prandium vocarentur: sed ad primam vel alteram buccellam fixis in calum oculis primò suspensum hæsisse; atque exclamasse: Benedictus gloriosus & superexaltatus sit Dominus. Deinde verò cum vehementi moto profliisse è mensa, procubuisse in terram, & post integræ hora ecstasiæ fratri Leonardo indicasse, se de sua eterna beatitudine divinitus certiorum factum esse. Subdit, ipsum post hec paulisper meditatum, in predictum canticum prorupisse, monito socio, ut verba calamo exciperet; ac desiderasse, ut ab omnibus mandaretur memoria, à

fratribus suis recitaretur quotidie, & meliori metro donaretur à fratre Pacifico, docto ihsus sculi poëta, qui ante accessum ad Ordinem Minorum à Frederico secundo imperatore Rex versus fuerat dictus. Hac de prima ac potissima Cantici parte; de duabus alis ipsiusmet verba subjungo.

D

39. Paucos post dies evenit, ut magnæ exscentient turbæ Assisi inter episcopum & urbem confuses. Ille interdixit his sacra, hi interdixerunt omnem cum episcopo pacificendicationem, jussentque, ut nihil illi suisve venderetur, aut vicissim ab eis emeretur. Tanto dissidio Vir sanctus compatiens, dolebat, neminem esse, qui de pace superinducenda tractaret. Addens itaque præcedentibus versiculum hunc, LAUDERIS MI DOMINE, PROPTER ILLOS &c, jussit, ut socii confidenter pergerent ad proceres civitatis, & suo nomine rogarent, ut ad episcopum vellent accedere. Quibus constitutis in conspectu pontificis, absque rubore, velut Dei præcentores, alternis illi canerent choris prædictum Canticum cum adjuncto versiculo. Jussa peregerunt socii, conveneruntque in unum ad sancti Viri preces (quas non audebant repellere) qui inter se dissidebant, auditisque simplicibus & candidis ejus carminibus, quibus Deus occultam impertit virtutem, mirabiliter in mutuos irruerunt amplexus, utrumque veniam exposcente.

Sanctus com-
posuisse dica-
tur

40. Post hæc ductus Fulgineum per fratrem Eliam, ut loci vel aëris mutatione melius haberet, aliquod dolorum sensit lenimen; sed omnino non tollendos ad mortem usque, hac intellexit ratione. Magnus immisus Eliæ sopor; deinde facta visio cuiusdam grandævi senis, aspectu venerabilis, insulâ pontificiæ & albis vestibus induiti, monentis, cum patientia tolerandos Francisco labores per biennium; quo expleto, per mortem liberandum, & ad consummatam doloris expertem requiem transferendum. Retulit, quæ vidit, Viro sancto, qui similiiter sibi indicatum respondit; exultansque in spiritu tam de promissa sibi denuò gloria æterna, quam de statuto tempore, quo ex hoc ergastulo oporteret exire, adjunxit ad superiora carmina, quæ sequuntur: LAUDERIS, MI DOMINE, PROPTER SOROREM NOSTRAM MORTEM &c. Monumenta, ab Annalista ibidem allegata, sunt Legenda Gregorii IX ac Trium Sociorum; per quarum primam si eam designare voluerit, quædam, eodem mandante Pontifice, Thomas Celanensis conscripsit, rebæ illa laudare potuit pro Sancti morbo, curaque, quam pro illo gesti frater Elias, & visione Fulginii habita, uti & pro admisso in Ordinem Rege versum, seu poëta laureato, qui deinde dictus fuit frater Pacificus.

E

41. Sed tam in hac, quam in Trium Sociorum Legenda frustra quæsti, que modo retulide ejusdem Sancti commemoratione apud monasterium S. Damiani ac gestis ibidem, de restituuta inter episcopum & rectores civitatis Assisienis concordia, deque insertis hæc, ac deinde revelata mortis de causa versiculis in Canto, de quo nulla prorsus ibi, non magis, quam apud biographum ac S. Bonaventuram fit mentio. Dicendus ergo est Waddingus ea legisse in Legendis antiquis & Chreno Mariano Florentini, que preterea citavit, sed quorū hoc scriptum est seculo xv inchoato, illæ ignota mihi atatis ac fidei sunt. Quod ad Canticum ipsum attinet, non exstat illud in eisdem

A iusdem Pisani Operis editione Bononiensi anni 1590, sive quod hujus editionis adornator crederit, non recte S. Franciscus adscribi, aut Francisci quidem esse, sed non à Pisano eidem Operi insertum, sive alia de causa, quam nescimus. Porro idem Canticum, sive argumentum ejus sive phrasim species, plane congruit pio genio Francisci, cuius solempne fuit Deum in creaturis laudare, & haec fratres ac sorores suas appellare, ut alibi dictum est.

Duo alia cantica Italica, quorum unum

42 Secundum Canticum, Italice pariter compositum, Waddingus recensuit ex tomo 4 Opusculum S. Bernardini Senensis sermone 4 extraordinari, ubi S. Franciscus tribuitur. Addidit & Latinam ejusdem interpretationem Henrici Chiffelli Antwerpensis, & quia quamdam poetica descriptionem conflictus cum amore divino continet, censuit cum eodem S. Bernardino, illud precipue referendum esse ad ineffabiles illos, ut loquitur, in monte Alvernæ conflictus, quibus amoris pugil Franciscus ab ipso Amore, quino sauciatus vulnere, totus amor evalit: quae conjectura haud inverisibilis est. Ut tertium, quod ibidem subditur, Canticum inter S. Francisci Opuscula recenseret, movit Waddingum unus codex Ms. Assisensis, laudatique S. Bernardini auctoritas, apud quem, ait, ejusdem principium sub nomine S. Francisci legi tom. 4 Sermonum illius, Serm. 16 extraordinario, ac pro reliqua parte lectorum remitti ad Sermonem Feria sexta Parasceves, ubi integrum legitur.

B. Jacoponi ab aliis adscribitur.

43 Monuit tamen, idem Canticum in aliis editionibus Opusculorum B. Jacoponi, seu Jacobi de Benedictis, huic, non S. Franciscus, adscribi. Duas autem horum editiones memorat in Scriptoribus Ordinis Minorum, primam scilicet Romanam anni 1558, alteram auctiorem Venetam anni 1617. Mibi neutra ad manum est; sed altera, Neapoli facta anno 1615 ex recensione Joannis Baptiste Modii, aliquot ejusdem Beati Cantoris aucta ex antiquo Ms., ut libri titulus prefert. Hinc nescio, an Canticum, de quo nunc agimus, in duabus prediletis editionibus Romana ac Veneta etiam legatur, & utrum in Veneta exstet ex recensione Modii, an ex alio antiquo Ms. Waddingus præter codicem Assisensem sanctumque Bernardinum pro sua sententia laudat etiam ipsum Cantici auctorem, quod in eo multa habeat, inquit, de inflictis vulneribus, de apertis sibi ostiis, aliaque id generis, quæ magis propria Francisci videntur, nimis ob impressa ipsi sacra stigmata, post quæ illud ab eo compositum putavit. Non inepta quidem est hac observatio, fallere tamen potest, quia ejusmodi phrases de anima divino amore sanctiata, qualis erat Jacoponi, recte accipi possunt. Utut sit, ibidem legi potest Waddingus, qui etiam addidit Latinam Cantici interpretationem, vario carminum genere compositam à Jacobo Lampugnano è Societate nostra. Progredior ad alia.

Alia quedam apud Waddingum S. Franciscus tribuita.

44 Ad S. Francisci oracula procedit Waddingus, quæ in Apophthegmata quinquaginta septem, colloquia quadraginta & unum, Proprietatis sedecim, Parabolæ duas, Exempla quinque, Benedictiones septem, Oracula & Sententias triginta distribuit, collegitque ex variis scriptoribus, quos ad singula annotavit. Hinc denuò sit, ut non omnia æquè certò Francisci sint, sed illa præ ceteris certius, quæ ex primis ejusdem biographis sunt accepta. Observo tamen, varia ex eis, pro quibus à Waddingo solùm laudantur Pisanius, aliisque recentiores, legi apud vetustiores,

ex quorum auctoritate S. Franciscus omnino adscribenda sunt. Referamus aliqua, quæ mutatis parumper vocibus habent Tres Socii, quos sape quidem in Annalibus ex aliis, ut opinor, laudavit Waddingus, sed eorum Opusculum non habuit, ut alibi observavi. Apophthegma secundum apud eos legitur in Appendice superius edita num. 24; tertium num. 14; quintum num. 20; septimum num. 22; octavum num. 23; nonum num. 28. Tandem tertium Opusculorum S. Francisci totum seu librum Waddingus concludit cum sedecim sententiis, prefatus hoc modo: In secundo codice Ms. Assisiano habentur sub nomine Francisci sequentes sententiae, quarum aliquæ ipsius Sancti propriæ sunt; aliæ vel exprestæ inveniuntur apud quosdam ex sanctis doctoribus, vel ex eorum sunt doctrina compactæ. Iis familiariter utebatur Franciscus ad suorum instructionem.

45 Supereft, ut paucæ dicamus de Opusculis, quæ velut dubia Waddingus in Appendice recensuit. Primo loco sunt septem sermones breves, quos tamquam à S. Franciscico Hispanice scriptos solus edidit Rebolledus prima parte Chroniconum, & Latinè reddidit Waddingus.

At suspicatos illos merito hic habet, tum quod ab unico, eoque recentiore primò vulgati sint, tum quod eorumdem, ut inquit, sit nimis culta & competa Hispanica phrasis, Boeticis scriptoribus tam grata, quam familiaris. Nam ob rem suspicatus est, eorumdem materiam ex variis quidem Francisci sacris monitis acceptam, sed dispositionem formamque & filium ipsummet Rebolledi esse. Addere poterat, in sermone septimo, qui de Sacerdotum obligatione inscriptus est, quædam legi parum conformia iis, quæ S. Franciscus in Epistola 12 scripsit. In hac enim frequentem aut saltem quotidianam Missæ celebrationem fratribus suis presbyteris ex reverentia diffusæ; in sermone hoc etiam laicos ad frequentem communionem jubet invitari. Sic enim ait: Hortari etiam (presbyteri) debent poenitentes ad frequentem eorum confessionem & sanctissimam Christi Corporis communionem. Si enim hic cibus est animæ, sine quo languet & marcessit; cur non quotidie ad mensam, in quo * proponitur cunctis, cuncti federe & manducare desiderent? &c. Qui hac cum dictis supra à num. 19 contulerit, facile perspiciet, hunc sermonem non esse ejusdem auctoris, cuius est illa Epistola.

46 Sequens Opusculum, cui titulus est: Sex præcipuae rationes, quare Deus Optimus Maximus Religionem Minorum suæ concederit Ecclesiæ, S. Franciscus non obscurè adjudicavit Waddingus, cuius verba sufficerit reciâsse. Opusculum hoc (inquit) in lacera & vetusta charta pergamina mihi occurrit eo modo;

quo transcripsi, in biblioteca Minorum convent. Assis. 3 sed in Firmamento Trium Ordinum fol. 22, in Manuali Minorum, & aliis vetustis codicibus aliter habetur, sibiisque ipsius Francisci & B. Claræ fit mentio, tamquam qui in testimonium vel in exemplum adducantur. Qui excusis his, etiam satis vetustis, adhæserit libris, non immerito affirmabit, alterius à Francisco hoc esse Opusculum. Ultimum Opusculum est decem perfectionum veri Religiosi, & perfecti Christiani, de quo ibidem laudatus editor hæc præmisit: In fine codicis Ms. Hiberni recitabantur, ut inferius, hæc Perfectiones veri Religiosi sub nomine D. Francisci, tamquam ab illo scriptæ. Eas tamen non scri-

Aliqua etiam dubia, an Franciscus sicut.

E

* que

& ipsi male adscripta.

1004 ANALECTA DE S. FRANCISCO CONFESSORE

AUCTORE

C. S.

plisse, sed habuisse sanctum Virum, probant Firmamentum fol. 23, Manual. Minorum ad initium, & Rodulphus lib. 2 Histor. Seraph. fol. 169, licet ipsi, tam in Opusculo quam in titulo, inter se discrepant.

B 47 Coronidis loco hic addo ejusdem editoris apostropham ad lectorem, quae sic habet: Hæc sunt, amice lector, quæ reperire potui, sancti Viri vel certa vel dubia Opuscula. Desideratur adhuc aliud de spirituali lætitia & acedia, hujusque remedio, à Mariano in suo indiculo relatrum. Alii volunt, sanctum Virum calamo signasse, quidquid in toto itinere peregit aut vidit notatu dignum, dum pro Jacobi apostoli corpore visendo in Compostellam se contulit, ITINERARIUMQUE COMPOSTELLANUM inscriptisse. Alii demum citant ejusdem Tractatulum de Oratione. Nihil horum, et si diligenter à me perquisitum, huc usque apparuit. Si fors occurrerit, communis faciam juris... Vitæ historia, quæ sequitur, ipsa eadem est, quam Bonaventura docto & pio stylo contexuit; sed quæ refert sancti Patris Apophthegmata & sententias, tertio tomo Opusculorum suis locis inseruimus, quædamque ex multis miracula optimis, ut libentiū ad breviorem Vitam legendam lector accedat. De prætermis à Wad-

dingo in Vita per S. Bonaventuram scripta letto-rem in Annotatis monui.

48 Præter Opusculum De Spirituali lætitia &c in eodem Indiculo suo Marianus etiam memoravit quasdam Laudes in vulgari ad Sorores sanctæ Claræ, nisi forte per has indicare voluerit Canica Italico sermone conscripta, de quibus supra egi, nec ille alius meminit. Apud Waddingum desiderantur præterea, qua Sanctus ad easdem scriptis de servanda paupertate, cum S. Clara in suo Testamento de illo dicat: Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus & exemplis ad amorem & observantiam sanctissimæ paupertatis; sed & plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ulla-tenus declinaremus ab ipsa. Nequeunt hec de Regula accipi; de hac enim jam præmisserat ibidem: Scriptis nobis formam vivendi, & maximè ut in sancta paupertate semper persevereremus; sed nec verisimiliter exponi possunt de duabus brevissimis Epistolis ad eas datis & à Waddingo recensitis; cum in barum una solū de servanda paupertate expressa fiat mentio, nec illæ plura scripta propriè dici possint. Atque hic Analectis de S. Francisco, jam satis prolixis, finem impono.

forte aliqua
alia dependi-
ta vel late-
ria.

Opusculo-
rum editoris
epilogus:

INDEX HISTORICUS IN TOMUM II OCTOBRIS.

 <p>† Aron summus sacerdos, frater Moysis 159a, 160a, 669c</p> <p>Aaron abbas 212b</p> <p>† Abel archiepiscop. Remensis 514e, 544c; an S. Magdalveum ad cathedralē Viroduni ecclesiam readificandam pecuniā adjuverit 514f, 515ab</p> <p>Abellenus episcopus 478d, 481e, 483f</p> <p>Abinante (Alexander) 954c</p> <p>† Abraham patriarcha 238c, 373ce, 402c, 403c, 456d, 458f, 676c; uxorem suam Ægyptiū dixit sororem 401ab; qui factum illud à peccato excuset S. Chrysostomus, & qui S. Augustinus 401abcdef, 406bc; quando primā Deo crediderit, & an SS. Trinitatem agnoverit 458de</p> <p>† Abrunculus episcopus Trevirensis: pars corporis ejus Gumberto abbati Abdingoviano concessa 367f</p> <p>Abu-baula. Vide Baula.</p> <p>† Abundius mansionarius ecclesie S. Petri Roma 416d</p> <p>† Acca episcopus Augustaldensis 187d; à S. Egberto episcopo in Frisiam cum S. Willibrordo missus scribitur à Pseudo-Marcellino 183f</p> <p>† Accursius Frater Minor, à S. Francisco ad prædicandam fidem in Africam missus, ibique martyrium passus, 841c</p>	<p>Acepissimas, velut martyr in Eafis Grecis annuntiatus, inter Prætermisos 325f, 326ad</p> <p>Acherius martyrii S. Romana Compendium, translationisque historiam typis vulgavit 130c</p> <p>Acheus judex S. Asterium senatorem martyrio affecit 342d</p> <p>Achilleus, Ægypti contra Romanum imperium invasor, à Diocletiano imperatore vietus, 355e</p> <p>Acto juvenis leprosus, patrecinio S. Francisci Affisatis sanatus, 795b</p> <p>† Adalbaldus S. Richtrudis maritus 280c</p> <p>Adalbero archiepiscopus Remensis monachos canonicos in monasterio Mosomensi substituit, iisque Lietaldum prefecit abbatem 257cf</p> <p>Adalbero episcopus Metensis 251f, 285b</p> <p>Adalbero episcopus Trevirensis 361b. Vide tam Addenda & Corrigenda.</p> <p>Adalbertus. Vide Adelbertus.</p> <p>Adalgarius notarius, subscriptus diplomati, à Carolo Calvo in favorem Ingelwini ejusque in sedem Parisensem successorum concessu, 488f</p> <p>Adalleodatus diaconus subscriptus diplomati, quod Ludovicus, Germania rex, in favorem monasterii Metamensis concessit 211c</p> <p>† Adam primus generis humani parens 64e, 669d</p> <p>† Adamnanus presbyter abbas in Iona Scotia insula 186cde; malios in Hibernia legitimum Pasche</p>
---	--

IN TOMUM II OCTOBris.

Pasche tempus observare perdocuit	186 f;	le-	724 b, 750 c, 938 def, 941 ab, 957 a;
gatione ad Aldfridum Anglorum regem non		bis tantum, sed ter functus est	terium hos inter locum tenet 582 b c, 748
Adamus Sasboldus Ordinis Minorum, Fasis	187 ab		f, 750 b; quando & qui S. Franciso se jun-
Belgicis à Mirao inscriptus, inter Pratermissos			xerit 572 cd, 582 cd e, 732 d, 735 c;
	323 f		quām promptè huic in danda pauperi eidam
† Adauctus martyr, pater S. Callisthenes	5 f,		sua chlamyde fuerit obsecutus 582 e, 734 f,
inter Pratermissos			735 e; iter ejus in Marchiam Anconitanam
	4 c		cum eodem Sancto 582 ef, 583 a, 732 def;
† Adauctus martyr, questor & generalis officio-			singularem benedictionem ab hoc morti proxia-
rum magister, à S. Adaucto martyre, S. Cal-			mo narratur accepisse 666 c; corpus ejus in
listhenes patre, est diversus	409 ab		subterranea S. Francisci Assisensi ecclesia quie-
† Adauctus martyr, Rabano & Hieronymianis			scere, innuitur in litteris Baucianis 933 c;
ad iv Octobris inscriptus	411 c, 412 b cef;		ha tamen illa in re certò false sunt 938 e
annus fortè idemque est cum S. Adaucto mar-			Egidius Carigilius Albernotius S. R. E. Cardi-
tyre, S. Callisthenes patre,	409 b c def		nalis. Vide Albernotius.
† Adaucus martyr. Vide † Adauctus.			Egidius episcopus Fulginas, septem episcopis, à
† Adaugtus martyr. Vide † Adauctus.			quibus Indulgentia Portunculae promulga-
Addo vir piè munificus.	179 e		tio, ecclesaque consecratio facta assertur, ab
Adelaidis uxor Ludovici Balbi Francorum regis			Ughello annumeratus
	489 d		915 a
† Adelardus abbas Corbeiensis	4 ab		Elian Bagaudarum, Romano imperio rebel-
Adelbertus abbas Medianensis	334 c, 349 a,		lium, dux
385 b, 386 f; corpora SS. Hildulphi, Joani-		353 f, 354 a, 358 f	
nis & Benigni seculo x jam proeclito transstu-			
lit	386 c de		Elian, qui interfuit secundo concilio An-
Adelbertus Pauliniana Treviris basilica preposi-			tiocoeno, adversus Paulum Samosatenum cele-
tus	362 d		brato,
Adelbertus schola S. Mathiae Treviris magister			418 f
	334 f		Ælurion monachus Nitria
Adelelmus. Vide Adelhelmus.			Æmilianus legionum Pannonicarum dux, res no-
Adelhardus rusticus, maritus mulieris, qua ob			vas in Masia molitus,
suam in SS. Martyres Trevirenses irreveren-		25 b	
tiam fuit divinitus punita, pænitensque sanata			Æmilianus præses, seu potius augustalis Ale-
	366 de		xandria in Ægypto præfulus 8 cf, 12 ef,
Adelhelmus episcopus Parisensis S. Gerardum			14 de, 23 f, 24 b, 43 abde, 44 e, 87 e,
Bronensem ordinavit sacerdotem	230 b,		94 f, 329 ef; S. Dionysium, Alexandrinum
	305 e		episcopum, relegavit, & primò quidem in
Adelhelmus archidiaconus	233 c; corpus S. Eu-		Cephro, ac deinde in regionem asperiorem 10
genii martyris in ecclesiam Bronensem sole-			abc, 23 bc, 24 a, 37 f, 42 c def, 43 c,
mpter intulit	233 d, 307 c de		44 a, 98 a; occiso Macriano, tyrannidem in
Adelhelmus, qui sublatas S. Gifeni reliquias			Ægypto arripuit 25 f, 81 b, 85 ef; à Theo-
recuperâsse narratur à Rainero, 259 b, 260			doto, Gallieni imperatoris duce, fuit devictus
	a c		85 f, 86 a
Adenhoven (Petrus) collegii Societatis Jesu Tre-			Æquitius consul Romanus
viris rector tibiam unam & vertebram mar-			425 e
tyrum Thebaorum vel Trevirensum parthenia			Aëtius frater Athenaeidis, quam ex ethnica fa-
Philosophorum Duacensium Societatis Jesu so-			ctam Christianam, dictamque Eudociam, ux-
dalitati impertit	371 ac		orem duxit Theodosius II imperator
Adhelbero episcopus. Vide Adalbero.			426 f
† Adjutus Frater Minor, à S. Franciso ad pra-			Aga mulier impudica 470 f, 471 de; S. Quin-
dicandam fidem in Africam missus, ibique			tinum, libidini sua non obtemperantem, fecit
martyrium passus	841 e		occidi
Adolofus, Balduini II Flandria comitis filius			471 a
secundò genitus, secularis monasterii Sithien-			Agapetus I Papa
sis abbas	275 e		436 d
† Adrianus martyr Nicomediae in Bithynia: e-			Agapitus martyr
jus reliquia Bononiam à S. Petronio delata			233 d, 307 e
	423 b		Agatha virgo martyr 261 a, 315 f, 319 c;
Adrianus Papa. Vide Hadrianus.			fuit Sancta huic mamilla, qua tyranni jussu
† Adventor martyr Thebans, Taurini, ut per-			ei fuerat abscissa, divinitus restituta 319 d;
hibetur, passus,	330 c, 353 e		templum ei à S. Petronio, ut narratur, ex-
Æcubæa Suessana, Cypri regina, testibus ocula-			structum 434 a, 437 ef, 465 e; ejus Bonon-
tis celebris prodigiis corporis S. Francisci an-			nia reliquia anno 1141 detecta
numerata,	926 b		468 d
† Egidius abbas: Graciense Societatis Jesu in			Agericus episcopus Virdunensis 501 a, 512
Styria templum ei sacrum	369 e		e, 521 d; Childeberitum II Francorum regem
† Egidius confessor Ordinis Minorum, è pri-			in ecclesiam suam patrato miraculo fecit mu-
mis S. Francisci sociis, ecstaticus vulgo dictus,			nificum
549 cd, 572 e, 574 c, 575 ab c, 580 c,			521 b c
581 f, 583 cd, 584 a, 586 e, 587 f, 588			Aggæus martyr Bononia 434 d, 462 f; cor-
b, 594 b, 666 f, 691 b, 692 ac, 723 e,			pus ejus à S. Eusebio, Bononiensi episcopo,
Oktobris Tomus II,			transfatum
			463 o
Agilo monachus Tullenensis, Sithiensis monasterii			Agilo monachus Tullenensis, Sithiensis monasterii
regimini à S. Gerardo admotus,			regimini à S. Gerardo admotus,
† Agilus Resbacensis abbas			277 acef
Aglibertus episcopus Cenomanensis			Agilus Resbacensis abbas
Agnes virgo nobilis Assisensis, soror S. Clare,			481 e
Ordinem ab hac dictum amplexa, 599 a; sa-			Agnes virgo nobilis Assisensis
cris hujus virginibus à S. Franciso Assisiate			179 e
Florentia fuit prafæcta			Agnes virgo nobilis Assisensis
			Ordinem ab hac dictum amplexa, 599 a; sa-
Agræcius episcopus Antipolitanus			cris hujus virginibus à S. Franciso Assisiate
Agrestinus è notario regio monachus Luxovien-			Florentia fuit prafæcta
sis, Regula S. Columbani impugnator			852 c
			Agræcius episcopus Antipolitanus
			173 d
			Agrestinus è notario regio monachus Luxovien-
			sis, Regula S. Columbani impugnator
			478 e

INDEX HISTORICUS

- 479 a, 480 d f, 482 c; à servo, quem ipse met redemerat, fuit necatus 480 e
- Agricetus** è notario regio monachus. Vide Agricetus.
- † **Agricetus episcopus Trevirensis.** Vide † Agricetus.
- † **Agricola martyris 434 d, 463 a, 466 b; corpus ejus Bononia inventum, ibique sultem ex parte servatum 462 f, 463 e**
- Agricola prefectus praetorio 425 b f**
- Agrippinus episcopus Carthaginensis concilium in Africa coegerit, inque hoc baptismum, ab hereticis collatum, declaravit invalidum 35 c**
- † **Agritius episcopus Trevirensis 346 a, 359 e, 384 b d; Arelateni, quod anno 314 celebratum fuit, concilio subscriptus 344 a**
- Agroinus episcopus Virdunensis. Vide Agronius.**
- Agronius episcopus Virdunensis 499 e, 500 e, 506 d e, 507 a, 508 f, 509 a c, 534 a, 536 b**
- Alaphion cultu publico in Palestina olim affectus 141 e**
- Alaricus Gothorum rex, vietus fugatusque in Italia 433 d; denud Italianam, reparatis viribus, ingressus, Romam cepit 433 e; Bononiam frustra oppugnasse narratur 433 f**
- Alaricus II Gothorum seu potius Visigothorum rex à Clodoveo I, Francorum rege, vietus & occisus 167 b c, 171 b d e f, 172 a c d e**
- Albanus (Annibal) S. R. E. Cardinalis Menologium Basilianum edi curavit 407 c, 495 d**
- Albanus (F. F.) S. R. E. Cardinalis, litteris Innocentii XII, in favorem ecclesie, qua facultum Portiunculanum complectitur, concessis, subscriptus, 918 c**
- Albanus S. Martini Colonia Agrippinensis abbas Vitam S. Eliphii martyris curavit conscribi 150 c**
- Albergati (Aloysius) marchio adfuit solenni traditioni capituli S. Petronii Bononia ex voluntate Benedicti XIV Pape episcopo Amathuntino facta 451 b**
- Albericus Gentilis vir nobilis. Vide Gentilis.**
- Albernottius (Egidius Cariglius) S. R. E. Cardinalis 805 d, 926 b, 927 d e f, 928 a; pia ejus in Assisensem S. Francisci basilicam magnifica 926 c e; vidisse dicitur celebre corporis S. Francisci prodigium 926 c d e f, 927 b c**
- Albero episcopus. Vide Adalbero.**
- Alberti (Innocentius) confessarius venerabilis Dei famula Catharinae Clare de Mirto 959 d**
- Albertinus civis Narniensis, visu, quem amiserat, ad invocationem S. Francisci Affisatis donatus 720 c**
- Albertus archidux Austriae, Belgarum princeps, brachium argenteum, cui os brachii S. Eugenii martyris includeretur, ecclesia Broniensis dedit 235 a**
- Albertus comes Montis Acuti in Etruria qui tunicam, sub qua S. Franciscus sacra stigmata accepit, obtinuerit, & qui hac ab illius heredibus ad Florentinos devenerit 994 b c d e**
- Albertus abbas Stadenis ac dein, relikt abbatia, frater Minor, ex auctoribus, qui de S. Francisco quadam memorant, 555 d e f, 572 a, 674 d e f, 947 f, 948 a**
- Albertus de Aretio à S. Francisco è carcere, in quem injuste fuerat conjectus, prodigiosè edutus 790 d e**
- Albertus senex pauper, à S. Francisco Affisato adoptatus in patrem, 517 a**
- Alberus (Erasmus) hereticus, in S. Franciscum injuriis 567 d; librum Conformatum Sancti Iohannes cum Christo calumniatus, confutatusque ab Henrico Sedulio Minorita 553 c d; impugnavit etiam Indulgentiam Portiunculanam, fuitque pariter in hoc à Sedulio redargutus 896 c d**
- Albigenses heretici 603 d, 651 f, 652 d e**
- Albionus Longobardorum rex. Vide Alboinus.**
- Albisius (Bartholomaeus) Ordinis Minorum. Vide Pisanius.**
- † **Albitus episcopus Legionensis in Hispania, inter Pratermissos 5 d**
- Alboinus Longobardorum rex 178 a; sub hoc occisi non sunt SS. Mandrianus & Flavianus martyres 178 a b**
- Aldebrandinus de Florentia Frater Minor B. Benedictio Aretino hujusque socio Raynerio, testimonium pro Indulgentia Portiunculana decentibus, adfuit 888 d**
- † **Aldegundis virgo abbarissa Melbodium seu Malbodium, Belgii in Hunnonia oppidum, condidit 315 c**
- Aldenbrück (Augustinus) Societas Jesu sacerdos, de Musco nostro bene meritus, 390 a**
- Aldfridus Anglorum Northumbria rex 186 e, 187 a**
- Aldobrandinus (Petrus) S. R. E. Cardinalis 952 d, 953 c**
- Aldrovandi (D. Co. Philippus) patricius Bononiensis 454 a**
- Aldrovandi (Pompeius) S. R. E. Cardinalis 448 b, 453 c, 454 a**
- Aldrovandorum illustris familia 448 b f**
- Alethius episcopus Vaisonensis concilio Aurelianensi IV interfuit 167 e, 174 c**
- † **Alexander, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecke 468 d**
- † **Alexander martyr, Treviris passus 330 c, 331 d, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 f, 353 c, 378 e**
- † **Alexander subdiaconus, in Gallias ad Opus Euangelicum, uti ex confessione S. Mamerini intelligitur, una cum S. Marso missus, 388 e, 389 a d; quo tempore vitam finierit 389 e**
- Alexander II Papa ad Gervasium Remensem archiepiscopum dedit litteras de Guidone episcopo Bellvacensi, huncque ad se conjugientem benignè exceptis 136 d e**
- Alexander III Papa 434 d**
- Alexander IV Papa 553 f, 942 a, 947 b, 948 b, 951 d, 957 b; veram agnovit Indulgentiam Portiunculanam 896 a b; stigmata, S. Francisco Affisati divinitus impressa, suis oculis, dum is adhuc viveret, conspexit, hocque ipsem publicè in concione ad populum est testatus 650 e, 651 e, 655 f, 656 c d, 657 c d, 778 e; quid pro stigmatum, S. Francisco divinitus impressorum, veritate afferenda egerit præterea 653 e, 655 f, 656 a b c e f, 657 a, 779 f; qui in litteris, anno 1255 dantis, de S. Francisco Affisatis miraculis, à Gregorio IX approbat, loquatur 720 c f; ecclesiam, in monte Alverno exstructam, consecrari fecit à septem episcopis 815 c. Vide etiam Raynaldus.**
- Alexander VI Papa 557 c, 927 e; facillum, quod Bononia obturari jusserrat Eugenius IV, item Papa, reserari permisit 469 b**
- Alexan-

IN TOMUM II OCTOBRI.

- Alexander VII Papa 810 b; Ordinem Cruciferorum in Italia extinxit 753 d
 Alexander Severus imperator in Christianos benignus 41 b
 Alexander Perettus S. R. E. Cardinalis. Vide Perettus.
 Alexander episcopus Leodiensis 225 c, 295 a, 297 f; sacram S. Gerardi corpus, mandante Innocentio II Papa, anno 1131 de terra levavit 294 b, 295 b c d e f; charta, quam tunc in monasterio Broniensis favorem emisit 295 e f, 296 b c d e f, 297 a b c d e
 Alexander iudex in lingua, quā S. Franciso Afflitti obrectarāt, divinitus punitus, hacque pæna pænitens liberatus. 796 d e
 Alexion cultu publico in Palestina olim affectus 141 e
 Alfonsus comes Boloniensis. Vide Hernequinus.
 Algotus ex monacho Cisterciensi episcopus Curiensis, inter Pratermissos 2 a
 Algrinus cancellarius, Stephani episcopi Parisiensis diplomati subscriptus 493 b
 Allegrettus (Jacobus) secretarius, decreto seu litteris, quibus in S. Francisci corpus inquire, à Paulo V Papa graviter vetatur, subscriptus 980 d
 Almannus abbas Medianensis 333 f
 Alpaïs, concubina Pipini Heristallii, mater Caroli Martelli 537 b, 544 a
 Alphonsus VII Castelle rex 235 b c e, 236 a; brachium dextrum S. Eugenii martyris à Ludovico VII Francorum rege impetravit 234 de
 Alphonsus IX Castelle rex 825 e f, 826 d; S. Franciscum Afflatum humanissimè exceptisse, nique in ditione sua conventus Minorum ubique adificandi facultatem fecisse, narratur à Waddingo 825 d; quid ea de re sit censendum 825 e f, 826 a b
 Alphonsus II Lusitania rex 828 c
 † Alpinus Catalaunensis ad Matronam episcopus 151 e f, 152 a, 153 f
 † Altfridus Hildesensis seculo nono episcopus, illustrissimi Essendensis nobilium virginum canonicarum in Westphalia collegii fundator 389 f
 † Alverna (Joannes de) Ordinis Minorum. Vide † Joannes Firmanus.
 † Alvitus episcopus. Vide Albitus.
 † Alypius episcopus Tagastensis 161 d
 † Ama virgo 151 e f, 152 a; cum S. Menna à Calmeto perperam confunditur 152 b c d e f; Peribti obiit, ejusque reliquia in prioratu Sanctae cognomini quieverunt 152 e
 Amadei (Jo. Jacobus) ecclesie collegiate S. Mariae majoris Bononia canonicus adfuit traditioni capitii S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntino facta, 451 b
 Amalarius Fortunatus episcopus Trevirensis 361 a
 † Amalberga virgo: reliquiarum Sancte hujus partem è monasterio Blandiniensi ad Broniense detulit S. Gerardus 288 a
 † Amalbertus parochus. Vide † Gamelbertus.
 Amalbertus chorepiscopus, ecclesiam Virodunensem episcopo orbam duodecim annis moderatus 523 b, 525 b d f, 528 c e
 † Amandus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta 468 c
 † Amandus episcopus Traiectensis, monasterii S. Bavaris, niti & Blandiniensis prope Gandam conditor 268 d f, 270 b d, 271 d e, 272 e, 273 b, 317 a, 319 d e, 366 b, 482 c
 Amandus Bagaudarum, Romano imperio rebelium, dux 353 f, 354 a, 358 f
 † Amantius episcopus Ruthenensis, monasterii, à nomine suo appellati, conditor, 512 a b c d, 529 c, 538 b, 539 c
 † Amati corpus Duacum translatum 280 c d
 Ambertus, velut Sanctus & chorepiscopus à Castellano ad diem xxx Septembris annuntiatus. Vide Ansbertus.
 † Ambrosius episcopus Mediolanensis, Ecclesiæ doctor 168 a, 426 c, 432 f, 436 b, 439 d f, 460 c d, 462 f, 463 a, 464 f, 465 e f, 967 b d; narratur exsequiis S. Martini episcopi Turonensis, utut corpore absens, per visionem interfuisse 302 c, 304 e f; verū sunt, qui velint, id non S. Ambroso, Ecclesia doctori, sed S. Ambroso, Mediolani Sanctonum in Gallia episcopo, obiisse 304 f, 305 a; commentarium eius in reges editum 439 e f; Theodosium II imperatorem ob injustam Thessalonicensium eadem adiut templi prohibuit 461 e; corpora SS. Vitalis & Agricola martyrum invenit, partemque ex his Bononiæ Florentiam translavit 463 c
 † Ambrosius episcopus Mediolani Sanctonum in Gallia: sunt, qui velint hinc obiisse visionem, per quam, utut corpore absens, interfuerit exsequiis S. Martini episcopi Turonensis 304 f, 305 a
 † Ambrosius episcopus vel Mediolani in Insabria, vel Mediolani Sanctonum in Gallia 752 f
 † Ambrosius episcopus Senonensis, inter Pratermissos 32
 † Amea virgo. Vide † Ama.
 † Amelberga virgo. Vide † Amalberga.
 † Amelius martyr, inter Pratermissos 325 c d
 † Amicus martyr, inter Pratermissos 325 c d
 † Ammon abbas. Vide † Amon.
 Ammon episcopus. Vide Ammonius
 † Ammonas abbas. Vide † Amon.
 † Ammonius presbyter martyr, sub Maximino passus, 11 e
 Ammonius episcopus Berenicensis, litteris à S. Dionysio Alexandrino conventus, 48 b c d e f, 49 b c d, 52 c d e f, 54 a b c d e f, 55 a d, 56 b c d e, 57 a e f, 58 a b d e f, 59 b c e, 60 a b c d, 61 f, 64 b c d f, 65 a b d, 66 a b c, 68 c, 70 b d e, 72 d e f, 98 b c, 120 d, 129 b c f
 Ammonius episcopus Tabennensis quondam monachus, 419 a, 420 f; epistolam ad Theophilum, episcopum Alexandrinum, de vita SS. Pachomii & Theodori abbatum scripti 418 e f
 Ammonius monachus in Egypto, qui ab episcopis, velut hereticus, fuisse damnatus, narratur ab Hieronymo 421 a, 428 d
 Ammonius monachus Nitriæ 418 f
 † Amon abbas in Thebaide 429 c
 Amorini (Antonius) patricias Bononiensis interfuit traditioni capitii S. Petronii Bononiensis S. Petronii canonicis facta 554 b
 † Ampelius eremita, inter Pratermissos 321 f
 Ampelius Vagenensis in Africa episcopus Catholicus 161 a c
 Amphilius epistolâ à S. Basilio conventus 15 d, 41 a, 68 e, 127 b, 129 c
 † Ampimus martyr. Vide † Amponius.
 † Ame

INDEX HISTORICUS

- † Amponius seu Amponius martyr 5 f
 Amus *Egyptius*, à *S. Ammone Egyptio esse diversus* 420 d e f
 Amus antiquus auctor *Egyptius*, à *Plutarcho landatus* 420 d
 Anabaptistæ heretici 967 f; horum rabie, que à *Kersebrochio describitur*, *SS. Ewaldorum capita Monasterii deperdita* 204 a b c d e
 Anacletus antipapa 294 c d
 † Anamæus, idem, ut appareat, cum *S. Hermippo*, *Nicomediensi martyre*, inter *Pratermissos* 2 f, 3 a
 † Ananias *Hebreus*, qui in fornace ardenti Babylonica unà cum Misäe & Azaria universa Domini opera ad persolvendas Creatori suo laudes invitavit 623 a; ejus reliquia anno 1141 *Bononia narrantur detectæ* 468 d
 † Anastasia martyr, cuius reliquia anno 1141 *Bononia narrantur detectæ* 468 e
 † Anastasius Senior patriarcha *Antiochenus* 109 c d e, 113 f
 † Anastasius Junior patriarcha *Antiochenus* 113 f
 † Anastasius *Pennensis ex antiqua Venantiorum familia episcopus* 855 f, 856 a; narratur *S. Franciscum Affidatam Penna benigne excipisse, locoqne ad adiscandum conventum donasse* 855 a b
 † Anastasius *Sinaita presbyter, libri, qui "Odryos inscribirur, auctor* 109 c d e, 113 a b c d e; *quandonam floruerit & obierit* 110 c, 114 a c; ab utoque *Anastasio, episcopo Antiocheno, Juniore & Seniore, distinguitur* 113 f
 Anastasius I imperator 167 b, 168 f
 Anastasius II imperator 498 b
 † Anatolia sepelivit corpora *SS. Parthenis & Caloceri*, martyrum Romanorum, 464 a
 † Anatolius Laodicea in Syria episcopus 10 d, 12 d e
 † Andreas *Apostolus: ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detectæ* 468 c e
 Andreas de Mevania pro *Indulgentia Portiuncula* testatus afferitur in *Corradinis de hac litteris* 884 c
 Andreas miles, pater *Corradi episcopi Affidensis*, 881 f
 † Angadrisma abbatissa 136 c; ejus reliquia *Bellovacum translate* 136 b, 139 b
 Angebertus archidiaconus commutationis contrarium iniit cum Pipino Herifalio hujusque conjugi Plectrude 506 b
 † Angela Fulginas vidua tertii Ordinis *S. Francisci* 893 d, 911 c; ad lucrandam *Indulgentiam Portiunculanam accessit* 893 c e
 † Angelus Carmelita 606 c, 835 c, 876 c
 † Angelus Clarenus Ordinis Minorum 604 c d, 619 f, 620 a, 845 e, 846 a d f, 847 b c, 849 a b; quale ab eo scriptam dicatur *Opusculum* 846 b
 Angelus adolescens nobilis, ab ipsomet *S. Francisco*, uti narrat *Waddingus*, in *Ordinem Minorum* admisssus 823 d
 Angelus de Perusio Ordinis Minorum, Minister provincia *S. Francisci* 890 d; Petrum Zalfanum pro *Indulgentia Portiuncula* testantem audivit 880 f, 884 f, 890 b c
 Angelus de Tuderto, Ordinis Minorum, Hernia per *S. Francisci* merita liberatus, 794 c
 Angelus germanus frater *S. Francisci Affidensis* 556 f
 Angelus (*Michaël*) Ordinis Minorum. Vide Michaël.
 Angelus Ordinis Minorum, socius *Michaëlis Angelis*, Ministri provincie *S. Francisci* 892 b c
 Angelus Reatinus Ordinis Minorum, è tribus *S. Francisci* sociis, qui Opusculum de hujus vita, mandante *Crescentio Ministro generali*, elucubrârunt 545 b, 548 f, 551 a c, 552 a, 586 c d, 587 a, 589 b c, 657 c, 723 c, 836 b e, 865 a, 941 d, 942 a, aliisque locis; quale hoc & unde per nos acceptum 549 b c; an in itinere Romano, quod *S. Franciscus* pro *Regule sua approbatione ad Innocentium III Papam suscepit*, Angelus in Ordinem ab eo fuerit admisssus 589 b c d e; Testamentum, quod filii suis *S. Franciscus* reliquit, dicitur, hoc dictante, scripsisse 663 c; eudem Sanctum cum Christo, annum Indulgentia Portiunculana diem praesertime, collaudem audivisse, cumque illo deinde, ut divinam hac super re voluntatem *Honorio Papa* testaretur, Romam profectus narratur in *Corradinis de Indulgentia illa litteris* 883 e f
 Angelus Tanceredus Ordinis Minorum. Vide Angelus Reatinus.
 Angilramnus episcopus *Metensis* 511 a
 Anguissola (*Lucius*) Ordinis Minorum Conventualium libros *Conformatatum Pisani curavit recudi* 985 d
 † Anianus episcopus *Alexandrinus*, inter *Pratermissos* 321 e f; ejus *Alexandria ecclesia* 15 c
 Anicia Faltonia proba *Sexti Anicij Petronii Probi*, consulari Romano cum *Gratiano imperatore suneti*, uxori, à *S. Hieronymo plurimum laudata*, 426 a b c
 Anicia Juliana *Sexti Anicij Petronii Probi*, consularis Romani, filia 424 f
 Anicius Hermogenianus *Olybrius consul Romanus*, *Sexti Anicij Petronii Probi filius*, 424 f, 425 a, 426 a b; laudatur à *S. Hieronymo* 426 b c
 Anicius Probinus *consul Romanus*, *Sexti Anicij Petronii Probi* consularis Romani filius, 424 f, 425 a, 426 a b
 Anicius Probus *consul Romanus cum Arcadio*, *Sexti Anicij Petronii Probi* consularis Romani filius, in *Fastis consularibus apud Panvinium* Sextus Anicius Petronius Probus appellatus 425 a, 426 a b; patrem hunc fuisse *S. Petronii episcopi Bononiensis*, est incertum 425 c d e f, 465 b
 † Anna mater *S. Samuels propheta*, inter *Pratermissos* 5 d
 † Anna prophetissa 558 d
 † Anno II Archiepiscopus *Coloniensis* 198 b, 203 d, 204 e; corpora *SS. Ewaldorum* novo elevationis translationisque honore affectit 182 c, 183 c, 198 a, 199 a, 202 f, 203 a c; ejus bac de re littera 199 b c d; quadam in has notata 199 d f, 200 a b c d e, 201 a b c d e; quo anno, qua occasione & an revelatione pravia translationem illam fecerit 201 e f, 202 a b c d e; presentem sensit illorum Sanctorum opem constitutus in angustiis 200 b c d, 202 e, 203 d; quales ha fuerint 200 d f, 201 a b c d e; capita eorumdem *Ewaldorum* donavit *Frederico, Monasteriensi episcopo*, 203 c e
 Annuntiatione (*Ioannes ab*) *SS. Trinitatis Ordinis*

IN TOMUM II OCTOBRI.

- dinis Excalceatorum alumnus ab Urbano VIII
Papa sacras reliquias accepit, easque in His-
paniam misit 8 c
- Anomæi heretici. Vide Ariani.
- † Ansbertus archiepiscopus Rothomagenensis 268
f, 273 d, 288 b; corpus ejus Gandom à S.
Gerardo translatum 272 d, 274 a b, 277 b,
286 c f, 317 d, 319 e
- Ansbertus, velut Sanctus & chorepiscopus à Ca-
stellano ad diem xxx Septembris annuntiatus,
323 c
- † Anscharius archiepiscopus Hamburgensis, po-
pulorum Septemtrionalium apostolus, 206 e,
211 e
- Anseau (Simon) pharmacopola febribus post pro-
missam reliquiarum S. Gerardi visitationem
illuc liberatus, hocque ipsem jureamento te-
status, 299 e f, 300 a
- Ansegisus pater Pipini Heristallii. Vide Ansi-
gitus.
- Anselinus comes Virdunensis forte scitius 506
e f, 507 a, 511 d
- Anselmus editus ecclesia Broniensis 241 c; in-
dubie fuit monachus, & quidem verosimili-
mè è duodecim, quos S. Gerardus è mona-
sterio Dionysiano Bronium adduxit, 232 c,
241 d; S. Eugenii martyris Passionem detulit
ad synodum, ab episcopo Leodiensi indictam,
inque hac pro stabiliendo Sancti illius cultu ope-
ram dedit 234 a b, 308 e
- † Ansgarius archiepiscopus. Vide † Anschäu-
rius.
- Anshelmus episcopus Laureacensis. Vide Anthel-
mus.
- Ansigisus pater Pipini Heristallii 243 b, 542 a,
544 a
- Anthelmus episcopus Laureacensis 209 d
- Anthemiū consul 163 e, 433 d e
- Antoine (Sebastianus) subscriptus instrumento
de miraculo, ad invocationem S. Gerardi pa-
trato, 300 c
- Antonelli sacre ac universalis inquisitionis Ro-
manæ auctor 920 b
- Antonellus episcopus, primò Gallipolitanus ac
dein Andrianensis, idem cum Antonio Andri-
anensi episcopo 937 e f. Vide adeò Antonius
Andrianensis.
- Antonianus epistolæ à S. Cypriano conventus
31 b
- † Antoninus ex Ordine S. Dominici archiepi-
scopus Florentinus nonnulla de S. Francisco
Assisiate litteris mandavit 554 d e, 555 e,
561 a e, 568 c, 571 a, 573 a b c d, 574 c,
596 b, 604 d, 631 b, 632 a b, 633 a, 640
e, 655 f, 657 f, 658 e f, 671 b c d, 779 f,
aliisque locis; hac inter stigmatum, Sancto
illi divinitatem impressorum, historiam narrat
velut indubitatam 653 c; ejus de indulgentia
Portiunculana testimonium 907 a b; hoc illa
à Christo immediate concessa non necessariè
indicatur 909 a; duas dumtaxat Assisiensis S.
Francisci basilica ecclesias memorat 979 b;
qualemcumque tamen tertiam expresse non
negavit 979 c d
- Antoninus Pius imperator 73 f, 416 c d
- † Antonius abbas in Thebaide 15 b, 100 f, 141
e, 144 f, 145 a, 146 d, 147 b, 148 b c d e,
413 f, 416 b c d e, 417 a b, 418 a b, 419 f,
420 d e, 421 f, 967 f, 968 a; magni fecit
S. Ammonem Egyptum, coque familiariter
est usus 417 c d e f; ejusdem S. Ammonis
Egyptii animam in celum vidit deferri 413
Olebris Tomus II.
- d, 414 a b, 416 a, 418 c d, 420 b, 422 a;
facellum sibi ejus nomine in monte Alverno
erectum 816 a b
- † Antonius Ordinis Minorum, Patavinus vul-
go ditus, 960 e; verba fecit in capitulo pro-
vinciali Arelatense, in quo S. Franciscus long-
è absens apparuit, 595 e f, 697 b f, 698 a,
752 e, 753 e, 779 b; interfuit comitiis, ana-
no 1221 celebratis, 630 b; facultatem docen-
di Theologiam à S. Francisco per litteras, que
dantur, obtinuit 856 d e, 997 c; Roberto, Fra-
tri Minoris moribundo, cum S. Francisco ap-
paruit 792 e, 793 d
- Antonius, ut S. Dionysii Areopagita discipu-
lus & martyr, à Ferrario memoratus, inter
Pratermissos 4 f
- Antonius martyr in Faſtis Copiſtarum apud Lm-
dofsum, inter Pratermissos 3 f
- Antonius imperator. Vide Antoninus.
- Antonius Andrianensis episcopus 930 d, 935 c,
936 a f, 937 d, 939 b c, 940 a; dedisse nar-
ratur testimonium pro visitatione corporis S.
Francisci Assisiatis, à Nicolao V Pontifice fa-
cta, 930 c; item narratur etiam, Bancum,
Andria ducem, ut que hic de prodigioso corpo-
ris S. Francisci statu audierat, litteris consi-
gnaret, rogâsse, rogatumque obtinuisse 931 b
c d e f, 935 f, 936 a b c e, 937 e
- Antonius (D.) abbas interfuit traditioni capitulū
S. Petronii, Bononiensibus S. Petronii canonis-
cis facta, 454 b
- Antonius de Treio, Ordinis Minorum vicarius
generalis. Vide Treio.
- Antonius Meliss. de Macro. Vide Macro.
- Antonius Ordinis Minorum lector Parisis, pro-
nepos, ut notatum invenitur, germani fratribus
S. Francisci Assisiatis 556 f
- Anulinus proconsul Africe 160 e
- Apelles monachus in Egypto 429 c
- Apollinaris heresarcha 457 f
- † Apollo abbas. Vide † Apollon.
- Apollo falsum numen 25 e f
- † Apollon abbas in Thebaide 429 c
- † Apollonia virgo martyr 19 d, 393 f, 394 a
- † Apollonius abbas. Vide † Apollon.
- † Apphianus martyr Cesarea in Palestina
399 b
- Appoldia (Theodoricus de) Ordinis Predicato-
rum, suppar S. Dominici biographus, 605 b c
d f, aliisque seqq.
- † Aprunculus episcopus. Vide † Abrunculus.
- Aquila presbyter, in Deciana persecuzione titulus
Confessionis clarus, 14 f, 46 d
- Arbogastus comes 340 e
- Arcadius imperator 423 e, 425 a b c e f, 433
d, 441 b, 449 b, 457 c, 465 b
- Arcimboldus (Joannes) S. R. E. Cardinalis S.
Francisci corpus, cum in hujus visitatione
Sixtum IV Papam comitaretur, integrum ac
incorruptum vidisse narratur 949 c d e f;
quid de hac narratione sit cendum 950
abcd
- Ardobertus archiepiscopus Senonensis 544 c
- Aretio (Albertus de) Vide Albertus de Aretio.
- Ariani heretici 54 c e f, 55 d e f, 56 a, 58 a d,
59 b e, 67 a, 68 c, 69 a b e f, 70 b, 71 c d,
72 c f, 119 e, 120 b c, 129 b c d e f, 167 c f,
172 e, 173 a, 377 f, 423 a e; horum erro-
res non preformati S. Dionysius Alexandri-
nus episcopus seu patriarcha 59 f, sex seqq. &c
- † Aristarchus S. Pauli Apostoli comes ac dis-
cipulus 66 a b, 68 d

INDEX HISTORICUS

- pulsa, Ephesi cum eo à Demetrio aurifabro*
periclitatus, 328 b d e
Arius heresarcha 49 c f, 50 a, 59 e, 60 b c d,
61 a b, 62 b f, 63 a c d f, 64 a b c, 66 b d,
70 e, 89 a b, 419 b c
Armonius episcopus Virodunensis commutationis
contraclum iniit cum Pipino Heristallo, hujus-
que conjuge Plethrude 506 b
Arnaldus Ordinis Minorum, R. Angelæ Fulgina-
tis confessarius & biographus, 893 c d
Arnulfus. Vide Arnulphus.
† Arnulphus martyr Mosomi in Gallia 257
c d e, 258 d; inter Praetermissos 2 f
Arnulphus imperator 180 b, 206 e, 226 c, 238
c, 386 d
Arnulphus I, cognomento Magnus, Flandria
comes 224 f, 255 a, 258 f, 264 a c f, 265
a b d, 266 c f, 267 e f, 268 d e, 269 a b d e,
273 b, 277 f, 278 c, 279 c d e, 280 a b c e,
281 e f, 282 a, 283 a b c d, 284 a b c, 285
b, 289 b d, 315 c, 316 e, 318 a, 319 c d;
per S. Gerardum abbatem, quem ad se arces-
sferat, ab acerbissimis calculi doloribus suis
sanatus 261 b c d, 315 f, 316 c; quandonam
id factum 261 e f, 262 a b c d e f, 263 a b;
pia ejus munificencia 262 d e, 263 a b, 316
d e f, 319 f; omnes ditionis sua abbatias S.
Gerardo administrandas dedit 263 c f, 279 b
f, 316 f; quo sensu id intelligendum 263 d e f
Gaudense S. Bavonis monasterium instaura-
vit, eique, cuius preterea ecclesiam liberam
fieri petuit, S. Gerardum prefecit 221 d,
264 d e f, 265 d e, 266 c, 268 c; eundem
etiam Sanctum monasterio Blandiniensi, mona-
chis in hoc canonicorum loco induelis, præfecit
268 f, 269 b c f; annus, modus & ordo,
quo id fecerit 270 a b c d e f, 271 a b c; idem
illud Blandiniense monasterium hortatu vero-
smillime S. Gerardi instauravit, antiquarum
possessionum restituione, dato diplomate, an-
xxit, sacrificque Sanctorum reliquiis ditavit 271
d e f, 272 a b c d e f, 273 a b c d e f, 274 a b
c d e f, 275 a b c d; abbatia Sithiensis hortatu
stidem, ut verofimile appareat, S. Gerardi se j
abdicavit, huic illam abbatis munere gubernan-
dam ac reformandam concessit, suamque
ad hoc operam contulit 275 e f, 276 a b c d
e f, 277 a, 319 e; Widonem S. Gerardi ne-
potem abbatia Bavoriana regimini admoveri
curavit 278 a b, 279 a b; Hildebrando ne-
poti suo monasterium Atrebatense S. Vedasti
reformandum commisit 278 f, 279 a, 280 f,
281 a b
Arnulphus II seu Junior, Arnulphi I seu Senio-
ris ex Balduino filio nepos, Flandria comes,
diploma in favorem monasterii Blandiniensis
concessit 273 a b, 290 a b c d e
† Arsenius anachoreta in monte Scethi 143 d
Arsinotæ milenarii, à Dionysio Alexandrino ad
veritatis cognitionem quomodo adducti 100
c d e; an certò fuerint anachoreta 100 f, 101
a b c
Arslanus montis Nitria monachus, S. Ammonis
Egyptii verofimiliter discipulus, 422 a
Artaldus archiepiscopus Remensis 254 c e, 285 b
Artbertus archiepiscopus. Vide Ardobertus
Artemon heresarcha 93 a
Arzibaldus (Joannes) S. R. E. Cardinalis. Vide
Arcimbaldus.
Ascelinus abbas Fossatensis monasterio suo Paris-
sensem S. Eligii abbatiam restituione accepit
492 d
Asclipius dux, à Gratianò imperatore adversus
Bononienses, ut quidam volunt, missus, 438 b
Asculanus (Hieronymus) Minister generalis. Vi-
de Hieronymus de Asculo.
Asculo (Hieronymus de) Minister generalis. Vi-
de Hieronymus de Asculo.
Affilias (Augustinas) Ordinis S. Francisci. Vide
Augustinus.
Affilio (Jacobus de) Ordinis Minorum. Vide
Jacobus de Affilio.
Affilio (Leonardus de) Frater Minor. Vide Leo-
nardus de Affilio.
Affuerus primus abbas Prumensis 526 d f, 527
a b c; conventui Attiniacensi, anno 765 ce-
lebrato, interfuit, ibique à Pipino rege cel-
lam S. Gbaris regendam accepit 526 c
Asterius S. R. E. Cardinalis. Vide Asterius.
† Asterius senator martyr, Cesarea in Palastin-
na passus, 342 d
Astorgius S. R. E. Cardinalis archiepiscopus Bea-
neventanus 930 a, 931 a, 934 a b, 936 c, 9-
37 b c d, 938 a b c d e, 939 a, 940 d e, 941
a, 942 b; Nicolaum V Papam Affsum comi-
tatus, corpus S. Francisci incorruptum stan-
que ereclum vidisse, hocque arcanum morti
proximus revelasse narratur 928 c, 930 b c d
e, 931 d e f, 932 a b c d e f, 933 a b c d,
936 d
† Asturius Toletanus episcopus 141 f, 142 c
Athala Arnulphi Magni, Flandria comitis, u-
xor 275 f, 276 d
Athalaricus Italia rex 173 c f
† Athanasius episcopus Alexandrinus 121 a,
413 c; vocabulo θεοτόκος usus est 121 b; Se-
xennio in puto Treviris exsul non latuit 331
b; Scripti Vitam S. Antonii abbatis, in eaque
nonnulla ad S. Ammonem Egyptum perti-
nentia memorie prodidit 414 c, 416 b, 417
b c, 418 c d, 420 b, 421 f; ad eundem S. Am-
monem Egyptum, à quo interrogatus fue-
rat, dedit litteras 419 c f
Athenaës uxor Theodosii II imperatoris. Vide Eu-
dicia.
† Athenodorus episcopus in Ponto 107 f; inter-
fuit priori Antiocheno concilio, adversus Pan-
lum Samosatenum celebrato, 89 c, 90 c
Atilius Vassanensis episcopus, qui in Officio Te-
lonensi dicitur concilio quarto Aurelianensi
interfuisse, non ita, sed Alethius fuit vocatus
174 c. Vide adeò Alethius.
Attalus ab Alarico Gothorum rege imperator d-
clusus 433 f
† Auctor episcopus Trevirensis: ejus corpus Tre-
viris Brunswickum translatum 368 a b
† Audactus martyr. Vide † Adactus.
† Audoinus episcopus Rothomagensis, S. Eligii
biographus, 472 c, 475 f, 477 a b e f, 478 b
c e, 479 c, 482 b, 484 b c d e, 485 a, 486
a b c, 487 e; quedam obiter de S. Aureavir-
gine abbatissa memoria prodit 475 b, 476 d e,
477 c d, 485 b c d e f
† Audomarus episcopus 287 e; membrum ejus
una cum dente Gandam translatum 274 f,
275 a; ecclesiam, quam sui ipsius monacho-
rumque suorum sepulture exstruxerat, S. Ber-
tino abbati dedit 281 d
† Augustinus, episcopus Cantuariensis, Anglo-
rum Apostolus 104 f, 105 f, 186 b
† Augustinus episcopus Hippomensis, Ecclesiæ
docto, 112 c, 113 b, 134 f, 142 c, 143 c
e f, 144 a, 160 b c f, 161 a b d e f, 162 a b c,
163 a b c d e f, 379 c, 788 d, 840 c; lau-
dat

IN TOMUM II OCTOBRI.

<i>S. Maximianum Bagaiensem episcopum</i>	<i>virensum consecravit</i>	<i>362 d</i>
<i>141 a; descripta ab eo Donatistarum in S.</i>	<i>Balduinus archiepiscopus Trevirensis</i>	<i>331 a</i>
<i>Maximianum episcopam confessorem immuni-</i>	<i>Balduinus II Flandria comes</i>	<i>275 e; 280 b c</i>
<i>tas 162 def; 163 a; admittit in Ecclesia co-</i>	<i>Balduinus III Flandria comes</i>	<i>268 d, 273 b i</i>
<i>li SS. Doroninam, Berenice & Prosdacen-</i>	<i>Gandense S. Bavoris monasterium instauravit</i>	<i>264 f, 265 a</i>
<i>394 c def; adi etiam Addenda & Corrigenda:</i>		
<i>an ex eremito Sancti hujus Ordine aliquando</i>		
<i>fuerit S. Franciscus Assisas 576 c, 578 c d,</i>		
<i>690 d</i>		
<i>Augustinus Assisas Ordinis S. Francisci, in Mar-</i>		
<i>tirologio Franciscano Arturi Beatus appellata-</i>	<i>Balduinus V, Flandria comes, 130 e, 138 d,</i>	<i>140 b e, 504 c; regnum Francia sexennio</i>
<i>tus, inter Pretermisos 324 a; cum Fra-</i>	<i>administravit</i>	<i>130 f</i>
<i>trum Minorum in terra Laboris ministrum</i>	<i>Balduinus VI, Flandria comes, monasterium Ha-</i>	<i>283 c</i>
<i>ageret, moribundus vidit animam S. Francisci</i>	<i>snonense instauravit</i>	
<i>ad calos ascendentem, eamque mox est secu-</i>	<i>Balduinus Flandria comes, in commentario Theo-</i>	
<i>tus, 668 d, 781 c, 793 d; Roberto, Fratri</i>	<i>dosi II imperatoris Privilegio memoratus,</i>	<i>440 d</i>
<i>Minori moribundo, cum S. Francisco appa-</i>		
<i>ruit</i>		
<i>792 e, 793 d</i>		
<i>Augustus imperator 252, 230 c; Paphius, ter-</i>		
<i>ra motu afflitis, beneficis 146 d; Italianum in</i>		
<i>xi regiones divisit</i>	<i>Ballista tyrannus 78 e f, 79 a b; Quietum Ma-</i>	
<i>† Avitus Viennensis seculo v episcopus</i>	<i>criani filium fecit occidi 80 e; multos Emisse-</i>	
<i>† Avitus, rebus reliquia anno 1141 Bononia</i>	<i>nos necavit</i>	<i>81 c</i>
<i>narrantur detecta,</i>		
<i>† Aurea Virgo martyr Ostiensis 473 e, 476 f;</i>		
<i>sacra illi in Ostiis Tiberinis ecclesia & olim</i>		
<i>etiam Roma</i>	<i>Baluzius (Stephanus) edidit Vitam Inhabentii IV</i>	
<i>Aurelianus imperator</i>	<i>Pape, à Nicolao de Curbo conscriptam, 806</i>	
<i>145 f, 344 b</i>	<i>b; item duo insignia pro Indulgentia Portiuncula-</i>	
<i>Aurelius Anthedonius cultu publico in Palestina</i>	<i>tulana testimonia, alterum B. Benedicti A-</i>	
<i>olim affectus</i>	<i>retini hujusque socii Raynerii, alterum Pe-</i>	
<i>Aurelius Cyrenius procurator Cesarensis</i>	<i>tri Zalfani; in lucem protulit 887 f, 890 b</i>	
<i>Aureolus tyrannus 80 a, 81 c; Macrianum iti-</i>	<i>Balzio (Franciscus de) dux. Vide Baucius.</i>	
<i>dem tyrannum devicit</i>	<i>Bantadosus gravi infirmitate, quâ detinebatur;</i>	
<i>Austrannus episcopus Virodunensis 532 d; corpus</i>	<i>per patrocinium S. Francisci Assisias libera-</i>	
<i>S. Magdalaei de terra levavit</i>	<i>tus,</i>	<i>721 c</i>
<i>Austrigilda, cognomento Bobila, tertia S. Gun-</i>	<i>† Barbara virginis martyris ejus Treviris reliquia</i>	<i>362 c</i>
<i>thramni Burgundionum regis uxor 471 d;</i>		
<i>moriens occidi petiti dnos medicos, qui ei a-</i>	<i>Barbarus frater Minor, è primis S. Francisci</i>	
<i>grotanti servierant,</i>	<i>socii seu discipulis, 587 a; dicitur hunc San-</i>	
<i>471 e</i>	<i>ctum ad Soldanum Egypti comitatus 611 f</i>	
<i>Austrobertus episcopus Viennensis in Delphindatu-</i>	<i>† Barbatianus presbyter confessor: tetnplum ei à</i>	
<i>535 e</i>	<i>S. Petronio, uti narratur, Bononia exstruc-</i>	
<i>Auvaing sacerdos. Vide Hameyden.</i>	<i>tum 434 a; 465 e; hoc tamen re ipsa prasti-</i>	
<i>Aynardus abbas. Vide Eginhardus.</i>	<i>tisse S. Petronium, non sat liquet</i>	<i>437 c d</i>
<i>† Aza S. Lazari reguli filia 349 a: sacrum ejus</i>	<i>Barchardus comes</i>	<i>135 d</i>
<i>corpus metu Hungarorum occultatum, possema-</i>	<i>Barnabæus Senensis, coævus S. Bernardini Se-</i>	
<i>que, cum jam ex hominum memoria excidis-</i>	<i>nenis biographus,</i>	<i>917 b</i>
<i>set, tandem inventum</i>	<i>Batnabitæ, seu clérici Regalares S. Pauli, Paria-</i>	
<i>† Azariæ Hebrei, qui una cum Anania &</i>	<i>sensi S. Eligii domo donati,</i>	<i>493 e f</i>
<i>Misæèle in fornacem ardentem Nabuchodo-</i>	<i>Baro (Bartholomeus) curia Romana olim advo-</i>	
<i>nosoris iussu fuit conjectus, reliquia Bononia</i>	<i>catus, in tertium Ordinem, quem S. Francis-</i>	
<i>narrantur anno 1141 detecta</i>	<i>scus Assisas instituerat, ab hoc ipso Sancto ad-</i>	
<i>1468 d</i>	<i>missus,</i>	<i>856 c d</i>
	<i>Bartholi (Antonius) typographus Venetus 897 d</i>	
	<i>Bartholi (Franciscus) Ordinis Minorum Assi-</i>	
	<i>sias 886 c d, 894 c, 895 a b c, 900 a b,</i>	
	<i>901 a e, 904 d, 975 e f, 976 d e, 984 c;</i>	
	<i>scriptis indulgentia Portiunculana Historiam</i>	
	<i>885 d e; quandonam id fecerit, & qua in re</i>	
	<i>potissimum auctoritatem sibi adjungat 886 d</i>	
	<i>e f, 887 a b c d; aliquot sacras reliquias ab</i>	
	<i>Henrico Colonensi archiepiscopo, & Blanca</i>	
	<i>principi, S. Ludovici Gallia regis filia, impe-</i>	
	<i>travit 886 e; revelationem, quâ previa S.</i>	
	<i>Franciscus indulgentiam Portiunculanam à</i>	
	<i>Papa petuisse, antiquioribus afferitar, per</i>	
	<i>visionem celestem primus exposuit 903 c d;</i>	
	<i>item primus etiam, ut appareat, retulit secun-</i>	
	<i>dum S. Francisci pro petendo indulgentia Por-</i>	
	<i>tiunculana lucranda die ad Honorium acces-</i>	
	<i>sum, variaque mirabilia adjuncta proximè</i>	
	<i>hunc pregressa 912 a b, 914 d; quam fidem</i>	
	<i>in hac narratione mereatur 912 b c d e f,</i>	
	<i>913, 914 a b c d</i>	
	<i>Bartholus de Eugubio (Bartholomeus) Ordinis</i>	
	<i>Minorum berniæ ad invocationem S. Francisci</i>	
	<i>liberatus</i>	<i>794 e</i>
	<i>Bartholus de Perusio Frater Minor Petrus Zal-</i>	
	<i>fanum pro indulgentia Portiunculana testamem-</i>	
	<i>andivis</i>	

INDEX HISTORICUS

- audivit 880 e, 884 f, 890 b c
 † Bartholomæus *Apostolus*: templum ei à S. Petronio, ut narratur, Bononia exstratum, reliquiasque ditatum 434 a, 436 e, 437 f, 465 e, 468 c; *sacrorum ejus lipsanorum translatio*, inter *Pratermissos* 322 d
 Bartholomæus *S. R. E. tituli S. Pudentiana presbyter Cardinalis*, *Bulla*, in *Affisensis S. Francisci ecclesie favorem à Gregorio IX Papa concessa*, *subscriptus*, 680 c
 Bartholomæus *civis Caietanus lethaliiter sanctus*, à *S. Franciso Affisate sibi apparente sanctus*, 788 c d, 789 b, 854 a b c
 Bartholomæus de Eugubio *Ordinis Minorum*. *Vide* Bartholus.
 Bartholomæus pauper *Narniensis*, tibiam arefactam habens, patrocinio *S. Francisci Affisatis* mirabiliter sanatus, 720 a b
 Bartholomæus puer obennis januā oppressus, ad invocationem *S. Francisci factus incolumis*, posteaque *Ordinem Minorum ingressus*, 788 a b
 Bartholomæus Tridentinus *Ordinis Predicorum*, *S. Dominici biographus*, 877 c f; *eius testimonium de amicitia*, à *S. Franciso cum S. Dominico culta*, 877 d
 Baselium *illustris familia per S. Franciscum Affisatem ad concordiam revocata narratur à Waddingo* 835 b
 † Basilides *martyr* 539 f
 Basilides (*Joannes*) *Mosco-Russorum dux*. *Vide* Joannes.
 Basilides *Pentapolitanus in Aegypto episcopus*, litteris à Dionysio Alexandrino *conventus* 103 a b c, 104 c d, 105 d f, 106 b c e, 122 b, 123 a f, 124 a, 125 d
 † Basilius archiepiscopus *Cæsarea Cappadocia*, cognomento Magnus, *Ordinis*, qui ab eo non men habet, patriarcha 436 a, 481 f, 840 c
 † Basilius episcopus *Bononiensis* 463 f, 464 a; ultimam manum admovit ecclesiæ, quam *S. Faustinianus S. Petro Apostolo Bononie exercituere incepérat*, 433 c
 Basilius Porphyrogenitus, *Grecorum imperator*, 14 b, 321 c, 322 c
 Basilius *consul* 174 b
 Basilius, velut patriarcha Hierosolymitanus, à Wasseburgio *propositus*, 516 b f, 517 a b c d; an pro episcopo *filiatio*, ut vult Pagins, certò *babendus* 517 e f, 518 e f
 † Basinus episcopus *Trevirensis* 346 f
 Battisti (*Franciscus Michaël*) *typographus Tridentinus* 897 c
 Battalota-Michael in *Fafis Aethiopum apud Lundum*, inter *Pratermissos* 3 f
 Bavari *caesi ab Hungaris* 212 a
 Baucius (*Franciscus*) *dux Andrie* 804 e, 931 a, 935 c d f, 936 a d e f, 937 b e f, 938 c f, 939 b c, 940 a c d, 956 e f; *corpus S. Richardi Andriensis episcopi invenit*, transferri curavit, hujusque rei *Historiam conscripsit* 937 d; *testimonium*, ut fertur, dedit pro corporis *S. Francisci Affisatis visitatione*, in qua hoc incorruptum prodigiosèque situm invenerit *Nicolaus V Papa*, 930 c; *littera*, quibus id præstítisse afferitur, 930 d e, 931 b c d f, 932 a b c d f, 933 a b c d
 Baudemundus abbas *Blandiniensis*, ac *Vita S. Amandi episcopi Trajetensis scriptor* 366 b
 Baula, cognomento Justus, ex *Fafis Copticis à Castellano annuntiatus*, inter *Pratermissos* 324 c
 † Bavo *confessor* 262 a b, 264 b e f, 265 d c,
- 266 c, 268 a, 281 c, 309 f; *eius corpus* *Gandam è Francia relatum* 265 e f, 266 a b d e f, 267 a; *depositum id tantisper in novicestelli ecclesia*, ac dein in *novum Bavoriunum monasterium solemniter fuit translatum* 267 b c d e f; *portione ejusdem S. Gerardus Boronum ditarit* 285 d e
 Bautio (*Franciscus de*) *dux Andrie*. *Vide* Bau cius.
 Beatrix puerpera, fætu in utero mortuo ad tam reliquiarum *S. Francisci Affisatis libera* rata, 791 c f
 † Beatus presbyter *confessor*, *Trevirensium patronus*, 346 b
 Beccarius de Spello *pro indulgentia Portiuncula* na testatus afferitur in *Corradinis de hac litteris* 884 c
 † Beda presbyter, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum aucto*r, *Passionem SS. Ewaldorum litteris mandauit* 183 d
 † Begga, *B. Pipini Landensis filia*, *mater Pipini Heristallii* 544 a
 Bego vir nobilis cellum, à nomine suo appellata, rupemque *Folcholdi S. Hildulpho dedit* 386 e
 Bellarminus (*Robertus*) è *Societate Jesu S. R. E. Cardinalis Chemnitium hereticum*, indulgentiam *Portiunculanam impugnantem*, confutavit 896 d e f; indulgentiam *Portiunculanam S. Franciso à Christo non immediate*, sed mediae tantum concessionem fuisse, existimat 905 b c, 908 e, 910 c
 Bellay (*Joannes du*) *episcopus Parisiensis monasterii seu prioratûs Eligiani bona ac redditus sibi substituendisque illic monachorum loco presbyteris secularibus obtinuit* 493 c d e
 Bellovacensis. *Vide* Vincentius.
 Belvisio (*Franciscus à*) *Ordinis S. Francisci*. *Vide* Franciscus à Belvisio.
 Benatius (*Alexander*) *typographus Bononiensis*, Pisani editor 986 c
 † Benedicta *virga & martyr Lauduni* 131 d f, 132 e, 137 f, 138 c; *duodecim virginum*, que sub imperatoribus ethniciis Româ in Gallias venerint, dux & magistra fuisse perhibetur 131 e, 132 a; *Aelorum ejus sublepta fides* 132 b c d; *sub Juliano apostata martyrium passa non videtur* 133 d e f, 134 a
 Benedictini *conventum in monte Subasio dedisse* *S. Franciso Affisati narrantur*, ut etiam fundum adificando *Compostelle conventui* 826 f, 827 a b c d, 834 c; *dederunt etiam eidem Sancto facillum Portiuncula &*, si rellè scribat Waddingus, ecclesiam *S. Mariae de Ferreto* juxta Columbellâ oppidum 594 b c, 737 f, 813 f, 837 d
 † Benedictus *episcopus Comensis*, inter *Pratermissos* 52
 † Benedictus abbas *Cassinensis*, *Ordinis ab eo dicti patriarcha*, 260 e, 268 b, 270 b, 276 f, 281 e, 304 c b 313 a, 379 c, 444 c, 445 d, 446 a, 447 d, 470 d, 477 e f, 478 a f, 479 a b c d e, 480 a e, 481 a b c d f, 482 a d f, 483 a c d e f, 484 a f, 492 d, 598 f, 765 f, 795 e, 811 a, 813 d, 840 c; *eius apparitio discipulis dormientibus facta* 302 c; *quanam hec fuerit* 304 d e; *sese nudum*, ut molestem carnis stimulum extingueret, in uestibus voluntavit 853 c d
 † Benedictus *Aretinus Ordinis Minorum*, ab ipsomet *S. Franciso in hunc admissus*, 820 c, 888 f, 889 a, 890 a b c, 903 b, 904 a, 907 f,

IN TOMUM II OCTOBRI.

<p>f, 911 c, 912 a; creditur in Graciam è comitius anni 1219 à S. Francisco missus 609 c; multa, que ex fratre Masso de Indulgentia Portuncularia andierat, narrasse seu testificatus afferitur in Theobaldinis de hac litteris, ut etiam in iis, que de eadem Indulgentia scriptis B. Franciscus Fabrianensis 880 e, 891 e f; Indulgentiam Portunculariam per S. Franciscum petitam impetratamque ab Honorio III Papa, publicè etiam testatus est 887 f; instrumentum, quo id prestitum 888 b c d; secundum in hoc Francisci ad Honorium accessum, in quo eidem Indulgentia lucranda dies fuerit prestitus, non adstruit 911 d e</p> <p>† Benedictus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta 468 e</p> <p>Benedictus IV Papa 230 c d</p> <p>Benedictus VII Papa confirmavit diploma, à Carolo Calvo in favorem Ingelwini, hujusque in sedem Parisiensem successorum concessum, 488 c, 489 f, 490 a b</p> <p>Benedictus XI Papa 802 b; sacrorum Sigmarum impressionem, S. Franciso Afflati famam, Officio Ecclesiastico quotannis celebrare Franciscanis permisit 801 f, 802 a c d e f</p> <p>Benedictus XII Papa 802 a c d</p> <p>Benedictus XIII Papa 447 d s immunitatem localem Affiseni S. Francisci ecclesia concessit 810 f</p> <p>Benedictus XIV Papa 444 b, 449 f, 450 e f, 451 c e, 452 d, 453 c, 581 d, 678 f, 804 c, 845 b c, 898 b, 902 e, 953 f, 954 a, 960 b, 974 f; caput S. Petronii à PP. Celestini obtinuit, obtentum pretiosiori & elegantiore ihoca ornavit, Bononiensibus S. Petronii canonicis ad ecclesiam Petronianam transferendum dedit, ritumque, quo ibi servari atque annua translationis memoria Bononiae celebrari debat, prescripti 444 c d e f, 445, 446, 447, 448 a b c d, 449 d e, 451 d, 452 c, 453 d; litterae, quibus abbatem conventualem PP. Celestorum S. Stephani Bononia monet, ut caput S. Petronii episcopo Amathuntino tradat 456 a b; privilegia, à successoribus suis Affiseni S. Francisci basilica concessa, confirmavit, novis eam auxit inque patriarchalem & cappellam Papalem erexit 806 f, 807 a e f; ejus hac de re Bulla 807, quinque seqq. & 813 a s an ad hanc dandam prodigioso, quem crediderit, corporis S. Francisci in illa statu fuerit permotus 961 d e f, 962 a b; opinioni statum ipsum affirmanti favet 951 d e f, 961 d, 962 b c; epistolam encyclicam pro extensione jubilei ad universum Catholicum orbem anno 1751 dedit 898 c d e s; ejus de Indulgentia Portuncularia sensa 905 c d, 907 b c d e f, 908 e, 909 b, 910 e; tres Affiseni S. Francisci basilice ecclesias affirmate afferuit, & cur 979 d e f, 980 a; Josephum à Cupertino Beatis adscriptu 958 c; venerationem S. Francisci Scripto exhiberi solitam nondum Pontifex vindicavit 993 c f, 994 a</p> <p>Benedictus episcopus Metensis 251 e f, 252 a b; Privilegio Pontificio prolixiori, quod S. Gerardo Broniensis suum concessum, subscriptis 246 c d, 248 b; subscriptus etiam reperitur Diplomati, quod veluti ab Henrico Aucupe eidem S. Gerardo datum circumfertur, 250 e, 251 d</p> <p>Benedictus episcopus Spoletanus, septem episcopis, à quibus Indulgentia Portuncularia promulgatio ecclesiaque consecratio facta afferitur, annumerandus, 915 a</p>	<p>Benentes (Mattheus) pro indulgentia Portuncularia testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e</p> <p>† Benjamin unus ex Innocentibus patris, ab Herode occisis 240 f; corpus ejus è monasterio Chimacensi à S. Gerardo Bronium delatum 240 a b c d</p> <p>† Benignus discipulus S. Hildulphi: ejus relia quia seculo x jam provecto ab Adelberto abbatte Medianensi translate 386 c d e</p> <p>Benignus Genuensis Ordinis Minorum Minister generalis celebriorum Ordinis sui virorum scripta, que delitescebant, typis edi jussit 999 a t Officii de Passione Domini à S. Francisco Afflati compositi exemplar ad Waddingnum misit 1601 f</p> <p>Benincasa de Tuderto Frater Minor, à S. Francisco in Hispaniam missus, 828 c</p> <p>Beno episcopus Metensis. Vide Benedictus.</p> <p>Benoffi (Franciscus Antonius) ex Ordine Minorum Conventionalium provincia Picena Minister provincialis 881 b</p> <p>Benotius Florentinus pictor 557 c</p> <p>Benus monachus in Egypto 429 c</p> <p>Benzela mulier Trevirensis, ob dictum SS. Marrytribus Trevirensibus injurium divinitus purificata, 365 f, 366 a b</p> <p>† Berardus Ordinis Minorum. Vide † Bernardus.</p> <p>Berbertus abbas. Vide Gerbertus.</p> <p>† Bercharius abbas Dervensis 481 c</p> <p>Bercharius presbyter. Vide Bertharius.</p> <p>Berengaria, primogenita Alfonsi regis Castella, S. Ferdinandi III Castella regis mater, 603 c, 825 e f, 826 a b</p> <p>Berengarius I Italia rex 227 a c, 320 d</p> <p>Berengarius II Italia rex, Berengarii I ex filia Gisla nepos 227 a b c, 320 d</p> <p>Berengarius episcopus Virodunensis clericis monachos in Virodunensi S. Vitioni monasterio subfuit 505 e f, 506 a; in hoc fuit p[ro]te[m] munificus 512 b c d, 529 c</p> <p>Berengarius comes Lomacensis seu Namurcensis 223 c, 225 b, 226 b c d e f, 227 d e, 229 f, 231 a, 250 c d, 304 a; S. Gerardum Broniensem legarum misit in Gallias 221 b, 225 d f, 229 d e, 242 b, 302 d; Italia rex numquam fuit 226 f, 227 a b c m[od]iles et adh[ec]tis idem S. Gerardus, huicque facultatem fecit vitam monasticam amplectendi 226 b f, 301 d, 303 c d; subscriptus reperitur Diplomati, quod veluti ab Henrico Aucupe S. Gerardo datum circumfertur, 227 a, 250 c e</p> <p>Berengarius decanus, litteris S. Annonis de SS. Ewaldorum translatione subscriptus, 199 c</p> <p>Berengarius infirmus, patrocinio S. Romana sanatus, 139 d e f</p> <p>Berenguella Joannis Castella infantis filia scelulum, S. Maria Magdalena sacram, S. Francisco Victoria datum, narratur atxisse 826 c</p> <p>Berhardus episcopus Virdunensis 500 c, 524 b c d, 529 d, 531 c, 542 d</p> <p>Bernabos vicecomes Mediolanensis, à Bononiensisibus ad invocationem S. Petronii devictus, 442 b c</p> <p>Bernaceus archidiaconus, à Transmaro Tornacensi episcopo Gandam missus, canonicorum loco monachos in monasterium Blandiniense induxit, eique S. Gerardum Brothensem prefecit abbatem 270 a b c, 271 b c</p> <p>Bernardi (Petrus) consiliarius Affiseni 892 d</p> <p>Bernardina de Rota virgo tertiaria Ordinis S. Fran</p>
--	---

INDEX HISTORICUS

- Francisci, in Martyrologio Franciscano Arturi Beata appellata, inter Pratermissos* 324 a
- † *Bernardinus Feltriensis Ordinis Minorum confessor tunicae S. Francisci, in Florentino Clarissarum monasterio servata, segmentum obtinuit* 995 a
- † *Bernardinus Senensis Ordinis Minorum* 835 b, 889 b c, 917 b, 998 f, 1003 a b; *eius de Indulgentia Portiunculana testimonium* 906 f, 907 a; *hoc illa à Christo immediate concessa non necessariò indicatur* 909 a; *ad lucrandam eamdem Indulgentiam accessit, aliosque ad illam consequendam hortatus est* 917 c d
- Bernardinus Carusius Amerinus cibos conveniens S. Francisci Assisi* 882 a
- Bernardone (Petrus de) pater S. Francisci. Vide Petrus Bernardoni.*
- Bernardoni (Petrus) pater S. Francisci. Vide Petrus Bernardoni.*
- Bernardonius avus paternus S. Francisci Assisi* 555 f, 556 a c d f; *dicitur forsan fuit Bernardonus Morici vel de Morico* 556 e
- † *Bernardus abbas Claravallensis* 323 c d
- † *Bernardus de Mentonia, archidiaconus Augustanus,* 320 b
- † *Bernardus Ordinis Minorum, à S. Francisco, à quo etiam habitum receperat, ad predicandam fidem in Africam missus, ibique martyrii palmarum adepius,* 823 b c, 841 e
- Bernardus episcopus Hildesheimensis canonizationem S. Godehardi, itidem Hildesheimensis episcopi, flagitavit* 294 d e
- Bernardus abbas Solemniacensis* 483 d e f; *praecipta chartas monasterii sui, que à Normanniis incendio perierant, regia & ecclesiastica auctoritate petiit innovari* 483 b
- Bernardus Assisas iudex in Marchia* 892 d
- Bernardus à Bessa Frater Minor. Vide Bessa.*
- Bernardus de Colle Ordinis Minorum relationi, quâ frater quidam laicus tempus impresorum S. Francisco sacrorum stigmatum divinitus sibi revelatum, sub juramento afferit, prafens adfuit* 861 c
- Bernardus Frater Minor, Bernardus à quinta Valle appellatus, primus S. Francisci socius seu discipulus* 572 d e, 573 b, 574 f, 575 c, 580 b c, 581 d e f, 582 a b d, 584 a, 589 e, 594 b, 647 e, 692 a d e, 723 e, 724 b, 732 c, 736 b, 750 b, 825 c, 828 f, 834 d, 843 b, 845 b, 850 e; *qui S. Francisco se junxerit, suaque omnia bona pauperibus distribuerit* 580 d e f, 581 a, 691 a, 731 e f, 732 a b, 748 d e; *qui Florentia fuerit habitus, patientiâque erit* 585 c d e f, 733 e f, 734 a b; *Bononiam, ut ibi Minoribus domicilium acquireret, mandante S. Francisco, felici eventu petiit* 843 c, 844 f; *quandam id factum* 843 d e f, 844 a b c d e; *singularem benedictionem à S. Francisco morti proximo narratur accepisse* 666 c d; *quid de illa sit censendum* 666 e f, 667 a b; *per S. Franciscum, prævio Christi conspectu, ad predicandum missus, narratur à Waddingo* 818 a b c; *S. Franciscum cum Christo, annum Indulgentia Portiunculana diem prestitum, colloquentem audivisse, cumque illo deinde, ut divinam hac super re voluntatem Honorio Pape testaretur, Romam profectus narratur in Corradinis de eadem Indulgentia litteris* 883 c t
- Bernardus Guidonis biographus Innocentii III Papæ* 572 f, 573 a; *scripsit etiam aliquot Sanctorum Vitias* 475 f
- Bernardus pronepos, ut notatum invenitur, germani fratris S. Francisci Assisiatis* 556 f
- Bernardutius, alias Bernardi (Michaël) prius Spoleitanus, mox civis Assisas 911 c; Indulgentia Portiunculana Historiam, uti eam ex ipsis S. Francisci sociis audierat, dicitur scripsisse* 892 c d
- Berncastellanus (Wilhelmus seu Guilielmus) collegia S. Paulini prope Treviros ecclesia decanus. Vide Bretzius.*
- Bernerius ecclesia Parisiensis decanus consensit in Eligiani monasterii restitutionem, monachis Fossatiensibus à Stephano Parisensi episcopo famam, 492 d; hujus illa de re diplomati subscriptus* 493 b
- Bernerius abbas* 280 b
- Berninus (Dominicus) comes Italice scripsit Vitam S. Josephi à Cupertino* 959 a b
- † *Beronicus martyr* 398 e f
- Berreonna monasterio Portus suavis preposita* 156 e
- † *Berta nobilis matrona, monasterii Blangiacensis fundatrix,* 282 e f
- Bertericus episcopus Viennensis in Delphinianu* 535 f, 537 d
- Bertharius presbyter ecclesia Viridanensis scripsit Vita S. Magdalvei Compendium* 500 b c; *etas ejus & fides* 500 c d e
- Bertholdus episcopus Tullenensis, S. Leonis IX Pa-pae in hac cathedra successor, abbatiam Portus suavis condere incepit* 152 f, 156 d
- Bertholitus, litteris S. Annonis de SS. Ewaldorum translatione subscriptus,* 199 c
- † *Bertinus abbas Sithiensis* 275 f, 276 a d, 278 c; *eius reliquia Gandam translate* 274 d, 275 a; *ecclesiam à S. Audomaro episcopo accepit* 281 d
- † *Bertinus episcops: Sancti hujus è canobio Maloniensi articulum pedis monasterio Bro-niensi obtinuit S. Gerardus Broniensis* 287 f
- † *Bertulphus abbas* 224 e, 258 e, 273 e, 290 a e; *eius corpus ad monasterium Blandi-nense translatum* 273 d, 274 b c d e f, 275 a; *quo anno id factum* 275 b c d
- Berwinckel (Joannes) sculptor* 960 f
- Bessa (Bernardus de vel à) Ordinis Minorum, biographis S. Francisci à Waddingo annumeratus, 547 c d, 552 c d e, 592 d, 610 c f, aliisque locis; duas tantum Assiensis S. Fran-cisci basilica ecclesiæ memorat* 979 a; *qualem-cumque tamen tertiam expresse non negat* 979 c d
- Bessarion S. R. E. Cardinalis, Sedis Apostolica legatus, ecclesia, apud Bononienses S. Joanni Euangelista sacra, Sanctorum reliquias visi-tavit* 436 d
- Bessarion Tabennenensis in Ægypto monachus* 418 e
- † *Bibiana martyr* 7 c, 8 a
- † *Bibiana, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detulæ* 468 e, 470 d
- Bicos (Maria de) uxor Cotolai carbonarii, qui Compostelle S. Francisco Assisiatis exstruxisse conventum narratur* 827 a
- Binus scriptor* 919 d
- † *Birgitta vidua 906 f; quid de Regula S. Fran-cisci Assisiatis sibi revelatum scribat* 754 a; *revelationem sibi de Indulgentia Portiuncu-lana*

IN TOMUM II OCTOBRIS

- lana factam refert 906 d e; an hanc à Christo immediate S. Franciso concessam indicet
 909 a b
 Bisby (eminentissimus dominus Cardinalis de) episcopus Meldenfis Prioratus S. Patrui reditus seminario suo applicuit 180 d
 Bistochio (Galeottus de.) Vide Galeottus.
 Blanc (Antonius d.) ecclesia Telenensis praepositus Officium de S. Cypriano, Telenensi episcopo, mendis expurgare; atque ad normam à concilio Tridentino prescriptam redigere est co[n]atus 166 c
 Blanca Francia regina, S. Endovici regis mater, cervical, quo S. Franciscus Assisas in extremo morbo usus fuerat, venerata 995 c d
 Blanca princeps, S. Endovici Gallie regis filia, aliquas sancti hujus patris sui reliquias Francisco Bartholi Minorite dono dedit 886 e
 Blancus de Alerano S. R. E. diaconus Cardinalis. Vide Otho Candidus.
 Boccolinus (Ioannes Baptista) Vitam B. Angelae Fulginatis, ab Henschenio editam, recensit 893 c
 Boëmundus archiepiscopus Trevirensis corpus S. Palmatii martyris Trevirensis Carolo IV imperatori concessit 353 c
 Bois (Georgius d.) scabinus Bellmontiensis adivit testantes miraculum, S. Gerardi patrocinio patratum, 299 f
 Bois (Petrus d.) presbyter audivit testantes miraculum, S. Gerardi patrocinio patratum, 299 f
 Bolanus interfuit secundo Antiocheno concilio, adversus Paulum Samosatenum celebrato, 91 b
 Bologninus (Ludovicus) 440 b
 Bonacursus Ugonis pro indulgentia Portiunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e
 Bonadonna tertii Ordinis S. Francisci 632 f, 633 c; prima cum marito vestem illius ab ipsomet S. Franciso accepit 633 a; ubi id factum 633 b d
 Bonagratia minister Generalis Ordinis Minorum 552 d, 861 c; interfuit examini insignis miraculi, patrocinio S. Francisci patrat, 794 a; in diem 8 horam, quā S. Franciso fuerint impressa sacra stigmata, fecit inquiri 860 a; oblationes pecuniarias in festo Portiunculae fieri accipique, sub excommunicationis pena anno 1280 vetuit 893 f, 894 a
 † Bonaventura episcopus Cardinalis Albanensis ex Ordine S. Francisci Assisianis, hujusque biographus 545 c e, 546 a e f, 547 e f, 549 a b e f, 550 a b c f, 552 a c d e, 554 b d e, 556 e, 558 c e f, 559 b, 560 a b f, 561 a c d e, 562 a c d, 563 c e, 564 a b c e f, 565 a b e, 566 a c d e f, 567 a f, 568 b c f, 569 e, 570 b c d e f, plurimisque paginis seqq. Sanationem S. Francisci meritis impetravit 743 b; quandonam id factum 660 f, 743 e f; indulgentia Portiunculana expressè non meminit 899 a b c d; an saletem hanc non indicarit notamque habuerit, 899 d e f, 900 a b c d; rationes, ob quas de eadem filuisse possit videri 900 d e f, 901, 902; non meminit etiam S. Dominici, hujusque in ulla Minorum committit presentia 866 c f; an quidquam contra hanc possit inde inferri 866 f, 867, 868 a; an indicet, corpus S. Francisci, cùm anno 1230 transferretur, fuisse incorruptum 962 d e f, 963, 964, 965 a b c; item an prodi-
 giosum ejusdem corporis statum uspiam infuet, & an parvi faciendum sit illius de hoc silentium 965 d e f, tribus seqq. & 969 a b c d; ex humilitate & reverentia aliquando p[er] multos dies à Missa celebrazione abstinuit 999 a
 Bonaventura de Areto Frater Minor B. Benedictum Aretonum hujusque socium Raynerium, testimonium pro indulgentia Portiunculana dicentes, audivit 888 d
 Bonaventura Frater Minor ex aqua, in qua defmersus erat, à S. Franciso invocato eductus, 789 f
 Bonaventura seculo xiv Ordinis Minorum 843 f, 844 a b c e, 845 a c d; insignē, quod datur, scripti testimoniorū de Nicolao de Pepulis juris perito Bononiensi, ab ipso S. Franciso in Ordinem Minorum admisso, 843 b c d
 Bonaventura Tolentinas ingens, quod audierit, miraculum à S. Franciso Assisiate patratum ubique divulgasse narratur 833 e
 Bonhomius (Joannes Franciscus) per Germaniam nuntius Apostolicus aliquot Martyrum Trevirensium reliquias, quas Treviris accēperat, in Italiam Vercellas detulit 373 a
 † Bonifacius IV Papa 432 e
 Bonifacius VIII Papa 434 f, 812 d, 898 c e, 905 c; nuntios misit Assisium, qui populo indulgentiam Portiunculanam pro concione comendarent, 880 f, 881 a, 885 a b, 895 a; indulgentiam plenariam pro jubilei anno 1300 concessit 898 d
 Bonifacius IX Papa 442 f, 974 b; templum S. Petronii Bononia visitantibus indulgentias concessit 443 a; Indulgentiam Portiuncula omnibus, qui montem Alvernū in sacrorum S. Francisci stigmatum festivitate devote visita- taverint, datā bullā, concessit 817 a d
 † Bonifacius archiepiscopus Moguntinus martyr, Germania Apostolus, 206 e, 208 c, 366 c, 508 f; in litteris gratulatoriis, ad S. Zachariam Papam datis, scribit, multas in Fran- cia sedes episcopales laicis esse traditas 508 a b c d; Pipinum Brevem coronavit Francorum regem 511 c; synodo Germanica I prae-
 544 c
 Bonifacius episcopus Tuderinus, septem episco- pis, à quibus indulgentia Portiunculana pro- mulgatio ecclesiæque consecratio facta afferitur, ab Ughello annumeratus 914 f
 Bonifacius Frater Minor Petrum Zalsanum pro Indulgentia Portiunculana testantem audivit 880 e, 884 f, 890 c
 Bonifacius litteris à S. Augustino conventus 161 f, 162 c, 163 a b
 † Bonitus, cuius reliquia anno 1141 Bononia detecta 468 e
 Bonizius Ordinis Minorum. Vide Bonizius.
 Bonizus de Bononia Ordinis Minorum, socius S. Francisci Assisianis, 636 b d, 637 c, 845 d; S. Franciscum in monte, in quo hic Regulam, ab Honorio III scripto approbatam, dillavit, comitatus fuisse; afferitur à Waddingo 753 f; corpus eius Bononia inventum 845 c
 Bononia (Bonizus de) Ordinis Minorum. Vide Bonizius.
 † Bonozius episcopus Trevirensis 339 d, 346 f; sacre ejus reliquia in Trevirensi S. Paulini templum illata 339 e f; pars ex his Gumberto abbatii Abdingoviano concessa 367 f
 Bonus Etruscorum rex 461 d
 Bonus civis Fanensis leprosus & paralyticus, pa- trocinio S. Francisci Assisianus sanatus, 795 a b
 Bonans

INDEX HISTORICUS

- Bonus de Curiiano *Ordinis Minorum relationis*, quâ frater quidam laicus tempus impressorum
S. Francisci sacrorum stigmatum divinitus fibi revelatum, sub juramento afferuit, pra-sens adfuit 861 c
- Bonus-homo juvenis leprosus & paralyticus, patrocinio *S. Francisci Afflatis sanatus*, 722 c
- † Bosa episcopus Eboracenensis 181 f
- Boschi (J. C.) subscriptus Bulla, à Benedicte XIV Papa in Afflensis *S. Francisci ecclesia favorem concessa*, 813 a
- Bosquierus (Philippus) Minorita, curator editionis Speculi Vita *S. Francisci*, anno 1623 typis Colonensis adorna, 550 f, 551 b c d, 614 d, 615 c, 620 d, 621 e, 627 d f, 628 b; aliisque locis
- Boudot (Paulus) episcopus Atrebatenensis reliquias martyrum Thebaeorum vel Trevirensium, parthenie philosophorum Duacensem Societas Jesu sodalitati concessas, publico instrumento approbavit 371 b c d
- Boverius (Zacharias) Ordinis Capuccinorum Annalista, è scriptoribus, qui de *S. Franciso Afflatis tractarunt*, 578 f, 579 a b d
- Bracle (Joannes van) sacerdos, à Calvinis Aldernalds in Scaldi submersus, inter Præmissos 324 b c
- Brancaleon (Leo) S. R. E. Cardinalis. Vide Leo.
- Brantes (Josephus Antonius de) ecclesia Avenionensis thesaurarius ac pænitentiarius de museo nostro optimè meritus 165 b, 166 d
- Bredunus (Joannes) litteris de reliquiarum donatione monasterio Einsidensi facta subscriptis 368 f
- Brenzer (Meinradus) Protonotarius Apostolicus subscriptis instrumento de servatis in monasterio Einsidensi Sanctorum reliquiis 368 c
- Brezius (Wilhelmus seu Guilielmus) collegiate *S. Paulini prope Treviros ecclesia decanus*, instrumento de reliquiarum Trevirensium donatione Ferdinando Bavaria duci facta subscriptis 369 a b; aliquoi martyrum Trevirensium reliquias R. P. Henrico Mulhemio SS. Theologia Baccalaureo formato, itemque Olevrio Manareo, Societatis Jesu per provinciam Belgicam preposito provinciali, & domini nostre professe Antwerpensi, additis etiam authenticis donationum litteris, dono dedit 370 c d, 372 a b e f
- Brixius (Wilhelmus seu Guilielmus) collegiate *S. Paulini prope Treviros ecclesia decanus*. Vide Bretzius.
- † Bricius episcopus. Vide † Bricius.
- † Bricius episcopus Turonenensis 360 a
- Brie (Germanus de) archidiaconus Albiensis, commissarius deputatus in causa mutationis, circa Eligianum Parisis monasterium seu prioratum faciendo, 493 d
- † Brigida Virgo Scota thaumaturga 321 f
- † Brigitta vidua. Vide † Birgitta.
- Britonius episcopus. Vide Britto.
- Britto episcopus Trevirensis 339 e
- Brixey (Petrus de) episcopus Tullensis templum *S. Euchario Liberduni condidit* 159 c
- Brunaldus cancellarius. Vide Grimaldus.
- Bruna tertii Ordinis *S. Francisci*. Vide Brunus.
- † Bruno episcopus Tullensis ac dein Papa, filius Leo hujus nominis nonus, 150 e; monasterio Portus suavis manam ultimam adjevit, eoque reliquias *S. Menna* anno 1036 transf.
- tulit 152 e f, 156 b c d. Vide etiam † Leo IX Papa.
- † Bruno archiepiscopus Colonensis 386 b
- Bruno archiepiscopus Colonensis, simulque pro fratre suo, Ottone Magno imperatore, regni Lotharingici gubernator 310 d, 314 d; Rainerum II Hainoenium comitem, cognomeno Longicollum, in exsilium misit 310 e, 314 e
- Bruno archiepiscopus Trevirensis corpus *S. Mondaldi* & duo martyrum Trevirensium pignora ad monasterium Helmwardeshusum Treviris transferri permisit 367 c
- Brunus tertii Ordinis *S. Francisci*, ab ipsomet hoc Sancto in illum admissus, 633 ad
- Bucchius (Jeremias) Minorita auxit Opus Conformatum *S. Francisci cum Christo*, à Pisano scriptum, simulque ad iteratum prelum paravit 553 b, 985 d
- Buono (Bonaventura) sacerdos secularis, sacra Theologia doctor & ecclesia Cupertenensis primicerius, prodigiosum corporis *S. Francisci* statum fibi aliquando à Josepho Capertino assertum, in processu pro hujus canonizatione est testatus, 957 f, 958 a f
- Buseau (Maria) testata miraculum, in filio suo ad invocationem *S. Gerardi* patratum, 300 b
- Buthericus magister militum sub Theodosio II imperatore, à Theffalonicensibus occisus, 461 e
- Eynsfeld (Petrus) suffraganeus Trevirensis 368 d

C

- C Abilone seu Cabilonis (*Hugo de*) episcopus Autissiodorensis 388 c d; reliquias SS. Marci & Justi Ottoni III imperatori dedit 390 b
- Cæcilianus episcopus Carthaginensis 15 e
- † Cæcilia virgo martyr: ejus Treviris & Bononia reliquia 362 c, 468 d
- Cæcina gladiatorum spectaculum Bononia edere meditatus 461 d
- † Cælestinus I Papa 423 a b, 424 a, 429 e, 430 b d f, 431 a b c f, 432 d e, 434 c, 435 d, 440 d, 455 e, 465 c; heresim Nestorianam damnavit 120 f; *S. Cyrillo*, episcopo Alexandrino, in mandatis dedit, ut Nestorianum, nisi respiceret, exaudieret 430 a; fecit, ut concilium Ephesinum, anno 431 in causa hujus heresarcha celebratum, indixerit Theodosius II imperator 431 def, 432 a, 458 a, 465 d; ad *S. Cyrrillum*, aliosque in causa eiusdem Nestorianum dedit litteras 431 d; in sonno, ut fertur, à *S. Petro* Apostolo fuit monitus, ut *S. Petronium* ordinaret Bononiensem episcopum, 430 e, 432 c, 455 f, 464 f, 465 a; quando & an re ipsa hoc præstiterit 432 c def, 433 a; inepta oratio, quâ in ordinatione illa usus fingitur, 456 a b c def, 457 a
- Cælestinus III Papa 432 d e, 434 c, 435 d, 677 e, 695 c
- Cælestinus IV Papa 655 f, 890 f
- Cælestinus abbas Blandinensis, à Carolo Martello in exsilium pulsus, 268 e
- Cælius Probinus consul Romanus 424 f
- Cæsar (C. Julius) Romanorum imperator 376 b, 434 d; bello à Trevirensibus vexatus 358 d, 374 d, 376 a
- † Cæsaria, abbatissa Arelatenensis, *S. Casurii* Arelat-

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- Cælaria junior**, abbatissa Arelatensis, 174 f,
 175 a; *hec*, cui suam de S. Cæsario lucubrationem inscripsit S. Cyprianus, Telenensis episcopus, diversa est a S. Cæsaria S. Cæsarii scrore 177 c
† Cæsarius episcopus Arelatensis 3 c, 164 c, 165 a, 167 a b c, 168 b, 170 a, 173 d, 174 e, 175 a, 177 d e, 178 a, 477 f, 478 a b d e, 479 d e, 481 f, 482 a; instituit, ut laicorum alii Latinè, alii Græcè in ecclesis cantarent 170 a b; S. Cypriani, episcopum Telenensem, licet quo id tempore & loco factum, non satis constet, divinis litteris eruditus, cumque deinde consecravit diaconum atque etiam episcopum Telenensem statuit 170 b c d e f, 171 a b c; quo tempore, & an ex causa, quam prodidit anonymus, hoc postremum fecerit 171 c d e f, 172 a b c d; Concilio Arausiano II, Arelatensi IV, Vaison II, alias III, multisque aliis interfuit 167 d, 173 a b c e f; misit ad concilium Valentininum, qui sui vices supplerent 174 a b; pallium cingulumque melius S. Cypriano, Telenensi episcopo, moriens reliquit 174 f; librum primum Vita ejus, quidquid contrà alii sentiant, maxima ex parte scriptis idem S. Cyprianus, Telenensis episcopus, 175 b c d e f, 176, 177 a; iniqua Bailleti de illa refutatur censura 177 b c
Cæsarius Spirensis Minorita, praefectus seu minister manipuli Fratrum Minorum, ex Italia in Germaniam missi, 546 c, 630 c d, 646 e
Cagnoli (Philippus) ecclesia collegiata S. Marie Majoris Bononiae Prior &c adfuit traditioni capitii S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Pape episcopo Amalhentino factæ, 451 b
† Cajetanus PP. Theatinorum institutor: templo ei, simulque S. Bartholomæ Bononiae sarcophagum 436 f
Cajetanus (Joannes) S. R. E. Cardinalis. Vide Joannes.
† Caius Papa martyr 357 d, 375 f
† Caius diaconus 329 b c e; inter Pratermissos 322 a
† Caius martyr Bononiae 434 d, 462 f; corpus ejus à S. Eusebio, Bononiensi episcopo, translatum 463 e
† Caius S. Pauli Apostoli discipulus, inter Pratermissos 4 c
Caius, ad quem Joannes Apostolus tertiam suam scriptit epistolam, à S. Caio, quem una cum S. Crispo Corinthi baptizavit Paulus Apostolus, foris est diversus 328 f, 329 a d
Caius Macedo, in seditione Ephesi cum S. Paulo Apostolo periclitatus 328 f; à S. Caio, quem una cum S. Crispo Corinthi baptizavit idem Apostolus, est distinctus, idemque cum Caio, Pauli comite, qui Act. cap. 20 Derbeus nuncupatur, 328 b d f
Caius, qui Paulum Apostolum Corinthi hospitio exceptit, 327 f, 328 c d f; à S. Caio, quem una cum S. Crispo idem Apostolus ibidem baptizavit, verosimiliter diversus non est 327 c d, 328 a b; laudatur à S. Joanne Chrysostomo 327 d e
Caius S. Pauli Apostoli comes, qui Act. cap. 20 Derbeus vocatur 328 f; à Caio, Pauli istidem Apostoli comite, qui Act. 19 Macedo appellatur, non est diversus 328 d e
Calandrinus (Philippus) episcopus Bononiensis canonicorum collegium, Bononiensi S. Petronii templo adjecillum, approbavit 443 a
Oktobris Tomus II.
- Calfanus (Petrus) patritius Assisensis. Vide Zalanfanus.
† Calixtus I Papa. Vide S. Callistus.
† Callistus I Papa: ejus Remis reliquia 262 d; dextera Bellovacensi S. Quintini cœnobio concessa 135 a
Callistus II Papa indulgentiam plenariam, ab Urbano II fidelibus ad Terræ sanctæ recuperationem ex devotione euntibus concessam, confirmavit 898 e
Calo (Petrus) S. Dominici biographus 878 d
† Calocerus martyr Romanus, una cum Parthenio sub Decio occisus, 464 a
Camionia, apud Saussayum una è duodecim virginibus, que sub imperatoribus ethniciis Româ in Gallias venisse feruntur, 131 d
† Canalis episcopus. Vide † Cannatus.
† Canates episcopus. Vide † Cannatus.
Candidorum illustris Roma familia 8 b
† Candidus campidætor, martyr Thebaeus, 341 a, 356 c
† Candidus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detæctæ 468 e
† Candidus martyr Roma 5 f
† Cannatus episcopus Massiliensis, inter Pratermissos 4 f, 5 a
† Canoaldus seu Chagnoaldus episcopus Landunensis, S. Faronis episcopi Meldensis frater, 179 d
Cantagalli (Philippus) eques Hierosolymitanus, testis consensus, quem donationi capitii S. Petronii, Benedicte XIV Papa à P.P. Celestini factæ, prestitit eminentissimus S. R. E. Cardinalis Neri Corsinus, Instrumentoque bac super re conseculo subscriptus 446 f, 447 a
Cantarelli (Petrus Nicolaus) notarius 446 b
Capella (Ioannes de) Frater Minor, è primis S. Francisci sociis seu discipulis 583 c, 584 c, 733 a; qui de eo meminerit Waddingus 735 d
Capitulum generale Minorum, Storearum vulgo dictum, quo anno verosimilius celebratum 610, 611 a b; huic non interfuit S. Dominicus 611 b, 865 d
**Capoccii (Raynerius) S. R. E. diaconus Cardinalis discussa ritèque probata S. Francisci Assisianis miracula eleganti sermone, ad populum Assisensem habito, commendavit 674 b, 718 c, 719 a; subscriptis Bullæ, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessæ, 680 d; hymnum in Officio veteri S. Francisci Assisianis composuit 800 f
Capoli (Jacobus) quedam, que ex Fratre Leone, S. Francisci socio, de Indulgentia Portiunculana audierit, narrasse afferitur 892 b c
Gappaccius (Raynerus) S. R. E. diaconus Cardinalis. Vide Capoccii.
Caracciolas (Robertus) ex Ordine Minorum Conventualium episcopus Aquinas. Vide Robertus Liciensis.
Carausius tyrannus in Britannia 358 f, 359 a, 375 d
Cardinali (Jo. Antonius) ecclesia metropolitana Bononiensis custos, testis adhibitus in recognitione capitii S. Petronii, 452 b
Cardineta (Josephus à) Ordinis S. Francisci. Vide Josephus.
Carinus imperator, Christianorum persecutoribus non accensitus, 344 b
Carlomannus. Vide Carolomannus.
Carolina serenissima Lotharingia & Barri principis regia, adjuncta Christina Franciscæ principi**

INDEX HISTORICUS.

- cipi Palatinae-Sultzbachienſi, illuſtrissimi Eſendienſis nobilium virginum canonicarum in Westphalia collegii abbatieſe, coadjutorix 389 f
Carolomannus Austrasie & Burgundie rex, Hispaniæ Brevis Francorum regis filius, 513 b c, 527 e, 538 a c; à Stephano II Papa fuit inuictus 511 c
Carolomannus Ludovici Balbi Francorum regis filius, Burgundie & Aquitania rex, 282 d
Carolomannus, Caroli Martelli filius, major-domus Austrasie 507 d, 511 b, 513 c, 536 f, 543 a b, 544 e; synodum Germanicam 1, & Liptinense concilium celebrari curavit, tresque novos episcopatus in ditione sua permisit institui 508 a b, 509 c d, 544 b c
 † **Carolus Borromæus S. R. E. Cardinalis Mediolanensis archiepiscopus 363 e**
 † **Carolus I, cognomento Magnus, imperator & Francorum rex 180 b e f, 181 a b, 189 b, 192 c, 206 c f, 207 c, 208 e, 209 e, 210 d, 211 b f, 213 b c e, 214 d, 268 e, 310 b, 338 d, 347 d, 361 a, 366 c, 489 a, 500 f, 502 f, 509 d, 513 b c, 520 e, 522 d e f, 523 d f, 524 e f, 525 a b d e, 527 d e, 528 b c d e f, 529 a, 538 a c, 541 c, 542 a, 543 b, 544 a f, 994 d; R. Utbonem in solidudine Metamensi sub finem seculi octavi invenit 208 d f; beati hujus Viri regatu monasterium ibidem condidit, huicque illum prefecit 207 c, 208 b, 209 f, 210 a b c f, 213 d e; à Stephano II Papa fuit inuictus 511 c; quandonam ad civitatem Taravifinæ deditonem compulerit Stabilinum, Rotgandi sibi rebellis sacerorum, 522 b c; Petrum, dictum Italicum, ad Virodunenses insulas promovit 525 c f, 526 a b; an id ob Papiensem, an ob Taravifinam urbem, sibi ab hoc tradidit, fecerit 529 c d e f, 530 a c d e f
Carolus II, cognomento Calvus, imperator & Francorum rex 219 b c, 226 f, 232 d, 257 e, 347 e, 483 a, 488 b, 489 a c f; Parisensem S. Eligii abbatiam Ingelwino, Parisensi episcopo, ejusque successoribus episcopis in potestatem & jus ecclesiasticum perpetuo tradidit 488 c; ejus hac de re diploma 488 c d e f
Carolus IV imperator S. Tyrfi martyris Thebei, S. Palmatii Romani, S. Palmatii Trevirensis & aliquot aliorum martyrum Trevirensium reliquias obtinuit 353 c, 368 b c
Carolus V imperator 449 c
Carolus III, cognomento Simplex, Francorum rex 224 b c f, 225 a, 229 e, 243 c, 244 c, 247 b, 250 a, 272 a b, 275 b, 305 b, 313 f; tres in computandis regni sui annis epochas usurpavit 228 e; Diploma in favorem monasterii Broniensis, ut fertur, concessit 243 b, 244 d; non tale tamen id fuit, quale apud Miram exstat, 244 d e f, 245 a
Carolus VI Francorum rex 486 f
Carolus IX Francorum rex reliquias S. Eugenii martyris Philippo II Hispaniarum regi concessit 234 d; editio, anno 1564 editio, statuit, ut in publicis privatisque Tabulis non amplius à Paschate, sed à Kalendis Januariis deinceps annorum exordium repeteretur 487 a
Carolus Lotharingia & Barri serenissimus dux, Belgique Austriaci pro Maria Teresia Auguſtissima imperatrice & regina Apostolica gne-**
- bernator 389 f
- Carolus archiepiscopus Trevirensis gregem suum ad exoranda Sanctorum Trevirensium patrocinia in pefſis periculo eſt hortatus 363 de
Carolus Martellus major-domus Francie 268 c, 506 c, 507 d e f, 509 a c d e, 513 c, 516 f, 527 c, 534 e, 535 b, 536 b c f, 537 c d, 542 a, 543 a, 544 a d e; nullam planè operam, ut S. Magdalenus canonica electione in sedem Virdunensem ſufficeretur, verofimiliter contulit 507 a; an episcopatus laicis dederit 508 c d e f; cur in eccliam Virdunensem ſub Poppone episcopo munificus 508 f, 509 b; cur etiam Tudes ſeu Tudites diuinus 535 c, 536 c d; Ragenfreduum militantesque ei & Chiperico II Neutraſios bello appetiit ac devicit 537 b
- Carreto (Otto de) vir potens. Vide Otto.
Carus imperator 73 f; Christianorum perſecto-ribus non accenſus 344 b
Carus de Arcio Frater Minor B. Benedicto Aretilino hujusque ſocio Raynerio, teſtimonium pro Indulgentia Portiunculana dicentibus, adfuit 888 d
Casalinus (Hieronymus) Bononia presbyterorum ſecularium S. Lucia rector S. Franciscum Xavierium hoſpitiu excepit 437 c
Casamora (Stephanus de) S. R. E. diaconus Cardinalis Antiphonam in Officio veteri S. Francisci Affiſiatu compoſuit 800 f, 801 a
 † **Cassianus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur deteſta 468 c**
 †† **Casti & Caſti Paſſio. Vide †† Caſti & Caſti Paſſio.**
 † **Caſſino (Lucius à S.) Tertiī Ordinis S. Francisci. Vide † Lucius confessor.**
 † **Caſſius martyr, Bonna, ut perhibetur, paſſus 330 c, 359 c; caput ejus Franciſco Bariboli Minorite confeſſum 886 c**
Caſſius Dio Urbis paſſus 354 c
Caſtellione (Joannes de) Ordinis Minorum, Areſine Cufodia cuſtos 860 a; relationi, quā frater quidam laicus tempus imprefſorum S. Franciſco ſacrorum ſigmatum divinitus fibi revelatum, ſub juramento afferuit, paſſens adfuit 861 c
Caſtellione (Raynaldus de) Frater Minor B. Benedicto Aretilino hujusque ſocio Raynerio, teſtimonium pro Indulgentia Portiunculana dicentibus, adfuit 888 d
 †† **Caſti & Caſti Paſſio per Gregorium Tarra- cinensem epifcopum deſcripta 223 a b**
 † **Caſtor paſbyter confessor 347 a; dedicata ei Confluenia ecclia 347 d**
Caſtorius notarius & S. R. E. ſcribarius Reſcripto Pontificio, quod S. Gerardo datum feratur, ſubſcriptus 245 e, 246 a
Caſtorius è Donatifta Catholicus, litteris à S. Auguſtino conuentus, 161 d e f, 162 a c d
Caſtro Arquato à Poṛta (Nicolans de) epifo- pus Spoleranus contra Affiſiatu, quod S. Franciſci translationem turbaverent, litteris Pontificiis procedere iuſſus 682 d e f, 683 a b
Caſtro Veteri (Joannes de) Ordinis Minorum. Vide Joannes.
Cathanius (Orlandus) comes, Vallis Caſentina dominus, 816 f, 824 b c, 995 b c; montem Alvernū S. Franciſco Affiſiatu hujusque fra- tribus habitandum dedit, huncque in finem parvulam in eo conſtruxit eccliam 815 b, 816 d; qui & qua occaſione donatio illa facta nar-

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- narretur à Waddingo* 823 e f, 824 a
Cathanius (Petrus) Ordinis Minorum. Vide
 Petrus Cathanius.
 † **Catharina Bononiensis** 974 e
 † **Catharina Senensis virgo** 946 b f, 947 b c; *sig-*
maribus insignita vetua depingi 946 e
 † **Catharina virgo martyr: ejus Bononia reliquia**
 463 a, 464 b; *facillum ei Affisii exstructum*
 926 b e
Catharina Clara de Mirto Tertii Ordinis S.
Francisci 959 d
Catharina mulier erga S. Franciscum Affisiam
devota 858 e
Cavaline (Jacobus) episcopus primò Laquido-
nensis ac dein Ariensis 935 d, 937 b c d,
 938 c, 939 a, 940 d; *fervor pro visitatione*
corporis S. Francisci, in qua hoc Nicolans V
Papa incorruptum stansque erectum viderit,
testimonium dedisse, literasque Bausianas, qui-
bis hoc prodigium adstrinuit, ad Gonsalvum
ducem dono misse 930 c, 931 a c d e f, 932,
 933 a b c d, 936 d e; *quam fidem res hac me-*
reatur 936 f
Cavallinus (Antonius) pictor 805 c
Celanensis (Thomas) Minorita. Vide Cela-
 nus.
Celanus (Thomas) Minorita, in Ordinem ab
ipsomet S. Francisco admissus, primusque hu-
ius biographus 545 b c e f, 546 a, 547 b d e,
 548 a b d e, 549 c e, 552 a d e, 556 b c, 560
 b d, 561 b c d e, 562 d, 564 e f, 566 d f,
 567 a b, 568 b f, 570 c f, plurimisque pa-
 ginis seqq.; *quandonam huic sancto Patri suo*
se junxerit 546 b c; *an plures ejusdem Vitas*
conscripterit 546 d e f, 547 a; *Sequentia de*
S. Francisco olim usitata, quam composuit,
 801; *non meminit S. Dominici* 867 a; *nec*
etiam expresse Indulgentia Portiunculana 899
 a b c; *rations, ob quas hujus non meminisse,*
possit videri 900 d e f, 901, 902
Celer epistolà à S. Augustino conventus 412 f
 † **Celinia virgo** 179 d
 † **Celsus cum Nazario martyr Mediolani: ejus**
reliquiae anno 1141 Bononia detectæ 468 d
 † **Ceolfridus abbas Wiremuthensis** 482 b c
Ceperanensis (Joannes vel Thomas) secularis
aut Minorita. Vide Ceperano.
Ceperano (Joannes vel Thomas de) secularis
aut Minorita, secundus fortè S. Francisci Af-
ffisatis biographus, 545 b, 546 f, 547 a b c d,
 548 a b, 560 c, 561 e, 649 b, 651 b, a-
 liisque locis; *si secularis fuerit, scripta ab eo*
esse potest quedam, quam habemus, S. Fran-
cisci Vita 548 a; *qualis hac sit & quam an-*
tiqua 547 e f, 548 b
Ceperanus (Joannes vel Thomas) secularis aut
Minorita. Vide Ceperano.
Cerealis consul Romanus 424 e
Cerialis dux Romanorum 352 c
Cerinthus heresarcha 99 d, 100 b, 102 d e f
 † **Chæremón** 10 d e, 23 d, 24 a b f; *cum SS.*
Fausto & Caio in Romano annuntiatus 9 c;
captivus, saviente in Christianos persecuzione,
visitavit 10 b c, 12 c d, 46 e; *fidem coram*
Æmiliano angustali prefecto confessus atque ab
hoc in exilium pulsus 12 f, 23 f, 42 f, 43
 a b c
Chalippus (Candidus) Franciscanus, qui pro-
lixam S. Francisci Affisatis Vitam idiomate
Gallico vulgavit, 554 c, 556 d, 558 a, 559
 a d, 568 c, 576 b, 578 c, 630 c, 631 b c e,
 637 c, 642 a f, 643 a, 644 e, 657 e, 660
- f, 668 e, 670 f, 674 d, 731 b, aliisque
 locis
Cham patriarche Noëmi filius 373 c d f
Charçon (Manrius) Societatis Jesu sacerdos,
de Museo nostro bene meritus, 368 c
 † **Charimon. Vide** † Chæremón.
Chemnitius (Martinus) hereticus, Indulgentia
Portiunculana impugnator à Bellarmino con-
futatus, 896 d e f, 905 b
Chiffletius (Petrus Franciscus) Societatis Jesu
misi ad nos Vitam S. Menna 150 b
Childebertus I Francorum rex 167 b c e, 174
 b c d e
Childebertus II Francorum rex in Virodunen-
sem cathedralem ecclesiam piè munificus 521
 b c d
Childebertus III Francorum rex 506 b
Childebertus, qui, rerum potiunte Carolo Mar-
tello, rex Francorum fuisse perperam memo-
ratur ab Hugone Flaviaciensi, 535 c,
 537 c
Childerius II Francorum rex 544 b
Childericus III Francorum rex 533 f, 535 c,
 536 a b, 537 c
Chiliastæ. Vide Millenarii.
Chilpericus II, Daniël antea dictus, Francorum
rex 535 c; *bello appetitus viensque à Carolo*
Martello 537 b
Chindasvithus Hispaniarum rex 236 a
Christianus Lothariensis aſtu cepit Gislebertum,
Lotharingie ducem, eumque captivum fitit
Henrico Aucipi 313 f
 † **Christina, cuius reliquia anno 1141 Bononia**
narrantur detectæ 468 d
Christina Francifica princeps Palatina-Sulzba-
chienſis, illustrissimi Effendiensis nobilium vir-
ginum canonicarum in Westphalia collegii ab-
batissa, 389 f
 † **Christophorus martyr: ejus reliquia anno**
 1141 Bononia narrantur detectæ 468 d
Christophorus I Papa 230 c d
Christophorus Bernardus, episcopus Monasteri-
ensis, edem in vico Larenſi SS. Ewaldis sacram
instauravit 183 a
 † **Chrodegandus episcopus. Vide** † Chrode-
 grandus.
 † **Chrodegandus episcopus Metensis** 510 d,
 511 a b, 514 e, 527 f, 534 e, 544 d; *pri-*
mus in Galliis, ut plerisque creditur, ecclesia
sua canonicos ad vitam in clauſtro communem
adegit 510 c; *an S. Magdalveum ad carhe-*
dralem Viroduni ecclesiam reaſificandam pe-
cuniā adjuverit, est dubium 514 f, 515 b;
corpora SS. Gorgonii, Naboris & Nazarii,
Roma à Paulo I Papa obtenta, in Gallias de-
tulit 538 b, 539 f; *à Stephano II Papa, in*
Galliis existente, quid tantum acceperit 536
 d e
Chrodoberthus episcopus Parisiensis 486 e
Chrotgandus prefectus ducatus Foro-Julienſis.
Vide Rotgaudus.
 † **Chryſostomus (Joannes) episcopus Constan-**
tinopolitanus 396 a, 398 a, 405 f, 406 a d,
 407 d, 427 b; *scripti, pronuntiavitque An-*
tiochie dumtaxat adhuc presbyter duas Homi-
lias in laudem SS. Dominae, Berenices &
Proſdoces 394 f, 395 a b c d
Ciajanis (Andreas de) episcopus Affisensis 881
 d e
Ciajanis (Joannes de) pater præcedentis 881 d
Ciccolus nepos, ut notatum invenitur, Germani
fratris S. Francisci Affisatis 556 f
 Cima.

INDEX HISTORICUS

- Cimabonus pilor 805 de
 Cimarelli (*Bartholomaeus*) vir doctus 1001 f
 † Clara virgo nobilis *Affisenensis*, *S. Francisci* discipula & prima Ordinis, ab ea appellata, abbatis, 547 e, 551 f, 556 a, 558 a, 598 b, 600 e, 601 a, 631 b c, 690 c, 718 f, 751 f, 821 d, 834 d, 852 c, 878 e, 893 b, 895 a, 995 a, 1001 b e f, 1002 c, 1003 f; monitis *S. Francisci* instructa, è paterna domo nocte fugit, pénitentiaque habitu ab eodem Sancto donata Ordini illi, sede tandem apud *S. Damiani* fixa, initium dedit 598 c def, 599 a; breve ejus, at insigne, elogium 689 c; vidit stigmata, *S. Francisco* divinitus impressa, 650 e, 778 e; utrum Deo magis placeat orare, an predicare, à *S. Francisco* consulta 774 e; aliquot ejus crines in ecclesia Portiunculana 990 d e; fuit ei *S. Francisci* defuncti corpus offendit, & an tunc clavum è manu ejus evellere fuerit conata 672 d e, 716 a, 782 e, 991 e; sandalia, quæ *S. Francisco* ex junceis funibus contexuisse dicitur, Recineti servata 993 b; litteris à *S. Francisco* convenia 997 c; Regula aliorumque monitorum, quæ scripto à *S. Francisco* accepérat, in Testamento suo meminit 1001 c d
 Clara abbatissæ Pantii, proneptis, ut notatum invenitur, Germani fratris *S. Francisci* *Affisenatis* 556 f
 Clafficus prefellus alæ Trevirorum, Romanorum partium desérto, 352 c
 Claudius II imperator 145 f, 344 b
 Claudius cæcus, patrocinio *S. Francisci* *Affisenitis* visum adeptus, 720 c
 † Clemens I Papa martyr 71 d, 199 e, 203 e, 207 d, 236 e, 237 f, 238 b; præsentem hujus opem sensit *S. Anno*, Coloniensis episcopus, 200 b c, 203 d; constitutiones, quæ Apostolicæ vocantur, dictata huius ab Apostolis non fuere 327 b
 Clemens III Papa indulgentiam plenariam ab Urbano II fidelibus ad Terra Sanctæ recuperationem ex devotione cunctibus concessam, confirmavit 898 e
 Clemens IV Papa 808 e, 951 d, 974 b; Litteras Pontificias, in favorem *Affisenensis S. Francisci* ecclesia antea datas, confirmavit 807 e; testibus oculatis celebris prodigiis corporis *S. Francisci* annumeratus, 926 b
 Clemens V Papa 802 b c; veram agnouit Indulgentiam Portiunculanam 896 a b
 Clemens VI Papa 434 f, 895 a
 Clemens VII Papa 449 e, 493 c, 548 e, 809 e, 993 f; concessa ab eo *Franciscanis Montis Alverni* indulgentia plenaria 816 a
 Clemens VIII Papa 436 f, 437 a, 444 c, 953 e; oppidum *Castri-plebis* in episcopatum erexit 703 a, 795 d
 Clemens IX Papa festum sacerorum Stigmatum *S. Francisci* Officio ecclesiastico per universam Ecclesiam quotannis celebrari precepit 803 a
 Clemens XI Papa 951 d, 959 e, 960 d e, 994 a; ecclesia, quæ facillum Portiunculanum complectitur, indulgentiam quotidianam ab annua secunda diei Augusti declaravit diuersam 918 d
 Clemens XII Papa 447 e, 811 a; thronus Pontificius ejus auctoritate in *Affiseni S. Francisci* ecclesia electus, 808 a; confirmavit resolutionem, quâ à sacra indulgentiarum congregazione indulgentia quotidiana ecclesia, quæ facillum Portiunculanum complectitur, ab annua secunda diei Augusti declarata fuit diversa 918 e
 Clemens XIII Papa, hodieque feliciter regnans, Josephum à Cupertino Sanctorum Catalogo adscripsit 958 c
 Clemens episcopus 384 b
 Clerici (*Joannes*) monachus Broniensis audivit testantes miraculum, patrocinio *S. Gerardi* patratum, 299 f
 Clodoveus I Francorum rex 167 b c, 168 f, 171 d, 172 e
 Clodoveus III Francorum rex 196 c d
 Clotarius. Vide Clotharius.
 Clotharius I Francorum rex 471 c
 Clotharius III Francorum rex 544 b
 Clotharius IV Francorum rex 535 c
 Colinus Anglicus è clericu Aconensi frater Minor 617 b c
 Colle (Bernardus de) Ordinis Minorum. Vide Bernardus.
 Colle (Petrus de) Tertiæ Ordinis *S. Francisci*. Vide Petrus.
 Collia mulier lusca, patrocinio *S. Francisci* *Affisenatis* curata, 720 c
 Collius puer paralyticus, mira ad *S. Francisci* *Affisenatis* sepulcrum visione sunatus, 719 e f, 976 a b
 † Colmannus episcopus. Vide † Colmanus.
 † Colmanus episcopus Lindisfarnensis 185 d, 186 b
 † Columba Reatina virgo Tertiæ Ordinis *S. Dominici* 563 a b
 Columbanus (Franciscus à *S.*) Ordinis Minorum provincia Mediolanensis vicarius 553 b, 869 c
 † Columbanus abbas 280 e, 473 b, 477 f, 478, 479 a b c d e, 480 a b d e f, 481, 482 a d e f, 483 a d e f, 484 a
 Columnenium illustris familia 695 b
 Comitibus (Raynaldus de) *S. R. E. Cardinalis*, ac dein Papa, Alexander IV dictus, testibus oculatis celebris prodigiis corporis *S. Francisci* annumeratus, 926 a b. Vide etiam Alexander IV.
 Comitibus (Joannes de) episcopus Perusinus contra *Affisenenses*, quod *S. Francisci* translationem turbassent, litteris Pontificiis procedere jussus 682 d e f, 683 a
 Comitibus (Sebastianus Rochus de) collegiate *S. Petronii* ecclesia canonicus &c adiuit traditioni capitii *S. Petronii*, ex voluntate Benedicti XIV Papæ episcopo Amashuntino facta, 451 a
 Comitum Romana nobilissima familia 914 f
 Compagnus de Burgo frater Minor B. Benedicto Aretino hujusque socio Raynerio, pro Indulgentia Portiunculana publicè testantibus, adiuit 888 d
 Comptater (Petrus) Ordinis Minorum, quo anno obierit, non probat ejus Oveti epitaphium 827 f, 828 a
 Concilia. Agatense tempore Alarici Visigothorum regis 167 c; ad hoc magistrum suum Caesarium secutus est *S. Cyprianus*, jam diaconus, postea Telonenensis episcopus, 171 b e. Alexandrinum adversus Sabellium, à *S. Dionysio* Alexandrino forte celebratum, 48 a b, 53 f, 82 b; quando id verosimilius factum 85 a b. Antiochenum in causa Novatiani 32 b, 34 b; quando & ex cuius convocatione fuerit celebratum 34 c d e. Antiochena

IN TOMUM II OCTOBRIS.

num i in causa Pauli Samosateni anno CCLXV
54 d, 89 c d, 98 e, 122 d; quo in hac Con-
cilia se habuerit Antiochia posteriora 90 b c
def, 91 a b; quo exiit fuerit terminatum
89 f, 90 a; fuit ad id Dionysius Alexandri-
nus non à solis presbyteris invitatus 91 b c.
Antiochenum ii in eadem causa anno CCLXIX
vel CCLXX, 53 a b d f, 70 e, 71 b, 88 e f, 92 a,
122 def; quo sensu rejecerit Consumentia-
lis vocabulum 70 e f, 71 a b, 119 b c.
Arausicanum ii anno DXXIX, 167 d, 175 d e;
huic interfuit S. Cyprianus, Telenensis episco-
pus, 173 a e f. Arelatense i anno CCCXIV,
344 a. Arelatense iv anno DXXIV: huic in-
terfuit S. Cyprianus, Telenensis episcopus, 173
a b c. Aurelianense iv anno non DL, sed
DXLI, 174 c d, 177 e; huic interfuit S. Cy-
prianus, Telenensis episcopus, 167 e, 174
b c. Aurelianense v anno DXLIX, 179 c: huic
interfuit & subscriptus Palladius episcopus Te-
lenensis, S. Cypriani successor, 177 e. Bagaien-
se conciliabulum Donatistarum anno CCCXCIV,
161 b. Carpentoractense anno DXXVII, 176 c;
huic interfuit & subscriptus S. Cyprianus, Te-
lenensis episcopus, 173 c d. Carthaginense
sub S. Cypriano in causa Novatiani anno CCLI,
31 a; ejus de lapsis decretum 31 b d. Cartha-
ginense sub Agrippino baptizatos ab hereticis
decrevit rebaptizandos 35 e: Carthaginensis
tria diversa sub S. Cypriano decretum hoc con-
firmarunt 35 e f, 36 b c. Carthaginense,
anno CDIV aut CDV celebratum, legatos misit
ad Honorium imperatorem 163 b. Ephesinum
generale anno CDXXXI, 120 e f, 121 a b c d e,
122 a c, 123 c e, 430 b, 431 a b c d e, 458
a, 465 a b d; exauditoravit Nestorium 430 a.
Erpfordiense anno CMXXXII, 251 e. Ico-
niense anno circuier CCXXX, 36 d, 38 f, 39
a, 40 c d, 54 a b. Laodicenum anno circuier
CCCLXXII, 101 b. Lateranense iv gene-
rale sub Innocentio III Papa anno MCCXV,
604 b c d e f, 605 c d, 609 e: quid de indul-
gentiis decreverit 898 a, 915 d. Liptinense
anno DCCXLIII, 544 c. Lugdunense i ge-
nerale sub Innocentio IV anno MCCXLV, 901
e: canon ejus super Crucifixa 901 f, 902 a.
Lugdunense ii generale MCCLXIV, 902 b.
Matisconense anno circuier DCXXV, 479 a
b c, 480 b d e f, 481 a, 482 b c d e; proba-
vit Regulam S. Columbani 478 d, 481 e,
483 f. Milevitanum anno CDII, 161 e, 162
c. Moguntinum DCCCLXXXVIII, 348 a. Mo-
guntinum anno MLXXI, 335 f, 336 a. Na-
mnetense anno DCLIX, 366 c. Nicænum i
anno CCCXXV in causa Arii 70 e s, 71 b,
419 b c e. Nicænum ii, quod & generale
vii, anno DCCLXXXVII, 516 b, 517 d, 523
d e. Remense anno DCXXV, 179 c. Remen-
se anno MCXXXI, 295 a d; decreta in hoc S.
Godchardi, simulque, ut vero simile appetet,
S. Gerardi abbatis canonizatio 295 b c. Re-
mense anno MCXLVIII sub Eugenio III Papa,
234 c d. Romanum anno CCLI sub S. Cor-
nelio Papa, 27 e: Novatianum cum suis af-
feclis damnavit lapsosque pœnitentes ad pacem
admittendos decretis 30 f, 31 a. Romanum
anno circuier CCLX sub S. Dionysio Papa 49 c
d, 53 b c d e, 54 b c; approbavit Consumentia-
lis vocabulum 119 a. Romanum i in
causa Nestorii anno CDXXIX, 430 d, 458 b.
Romanum ii in causa Nestorii 430 d, 458
Octobris Tomus II.

INDEX HISTORICUS

- Constantinus Urbevetanus *S. Dominici biographus* 872 f, 873 a, 874 d
 † Constantius martyr, *Treviris passus*, 330 e, 331 d, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 f, 353 c, 378 o
- Constantius Chlorus imperator, *Constantini Magni pater*, 133 a b, 339 f, 343 c e f, 344 d e f, 354 a, 355 e, 356 f; *eius ex Anglia, ubi obiit, Trevirois translatio commentitia* 340 a; *eiusdem benignitas in Christianos* 345 a b c e, 354 b c; *de hostibus victoria* 354 d e f, 355 a
- Constantius II imperator, *Constantini Magni filius*, 134 b, 141 b c e, 148 c f, 155 b c, 358 b, 360 f, 361 a, 416 d, 419 d, 426 f, 454 e; *Arianis favens Dracontium, aliosque episcopos in exsilium pepulit* 144 f, 145 b
- Constantius presbyter, *S. Germani episcopi Autiiodorensis biographus*, 323 a, 388 d e f, 389 a b c
- Constantius frater Minor. *Vide Constantino.*
- Conventus Attiniacensis, cui *S. Magdalene subscripti*, à conventu Attiniacensi, cui *Affuerus abbas Prumiensis interfuit, distinguendus* 526 b c d e f, 527 a b c d
- Copres presbyter monachus in *Egypto* 429 c
- Coracio Millenariorum apud Arsinotias opinio- nis suae precipuus, à *S. Dionysio Alexandrino ad veritatis tramitem adductus*, 100 e
- Corbigny (*Guilielmus de*) ex asceta *S. Germani de Pratis Prior S. Eligii Parisis sacras S. Aureæ virginis abbatis reliquias in loculum argenteum anno, non 1421, sed 1422 trans- sulit* 486 e f, 487 a b c
- † Corcodemus diaconus, ad opus *Euangelicum una cum S. Marso presbitero in Gallia mis- sus*, 323 a, 387 b, 388 c d e f, 389 a d; *quo tempore vitam finierit* 389 c
- † Cornelius Papa martyr 26 f, 27 a c d, 28 e, 30 d, 31 a d, 34 b, 77 d, 97 e; ad *S. Cypriani*, *Carthaginensem episcopum, & ve- ro similiter etiam ad S. Dionysium Alexandrino de sua ad Pontificatum electione litteras dedit* 27 b; *Rome anno 251 in causa Novatiiani celebravit concilium* 27 e, 30 f, 31 a; *scriptis ad Fabium, Antiochenum episcopum, 31 a; litteras à S. Dionysio Alexandrino accepit* 32 b d; *eius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta* 468 e
- † Cornelius centurio 909 c
- Corradus ex canonico Perusino episcopus *Affuerus* 881 e, 885 d, 886 c d f, 887 a b c e, 890 a c, 895 b c, 896 a c, 904 d e, 905 e, 907 d, 908 a, 910 f, 914 e, 915 a, 916 a b f; *Indulgentiam Portiunculanam adversus obreccitatores est tutatus* 881 f; *littera, quibus id praesitit*, 882 b c d e f, 883, 884, 885 a b; *in his revelationem, quâ previa S. Franciscus Indulgentiam Portiunculanam à Papa petiisse, ab antiquioribus assertur, per visionem calestem exponit* 882 c d e, 903 c d; *an eam- dem Indulgentiam à Christo immediate concessam indicavit* 908 b c d e f; *Bartholinam de secundo S. Francisci pro Indulgentia Portiunculana ad Honorium accessu variisque mirabilibus adjunctis, proxime hunc prægressis, narrationem adoptavit* 883 c d e f, 884 a b, 912 b e, 914 d; *quam fidem hac mereatur* 912 b c d e f, 913, 914 a b c d; *linguam e- piscorum in Indulgentia Portiunculana pro- mulgatione divinitus insigni prodigo fuisse di-*
- rectam, indicat* 884 d, 915 b; *quid hac de re sit censendum* 915 b c d e
- Corradus Minister provincialis *intervit examini insignis miraculi, patrocinio S. Francisci pa- trati*, 794 a
- Corradus alter frater Minor 861 a
- Corlinus (Nerius) *S. R. E. Cardinalis, basili- ca S. Stephani PP. Calestinorum apud Bononi- enses abbas commendatarius* 447 e; *consensit in donationem capitii S. Petronii, Benedicto XIV Papa à PP. Calestinis factam*, 446 b c d e f, 447 a b f, 448 c
- † Cosmas unà cum *S. Damiano martyr Aegae*: *eius reliquia anno 1141 Bononia detulit* 468 d
- Cosmas patriarcha *Alexandrinus* 516 b
- Costadoni (*Anselmus*) monachus presbyter *Con- gregationis Camaldulensis narrat aliqua de S. Francisco Affuerate* 623 f, 624 a b, 848 a b
- Cotolaus pauper in *suburbio Compostellano carbo- narius conventum S. Franciso Affuerati*, qui illi hunc in finem thesanrum laientem indi- casset, *Compostella exstruxisse narratur* 826 f, 827 a b; *quid ea de re censendum appareat* 827 c d
- Cotononus (Alexander) pro-secretarius *Affuer- ensis* 882 b
- Crasbeeck (*Petrus de*) typographus *Ulyssiponen- sis* 936 a
- Cratepolius *Tractatum edidit de Sanctis Ger- mania* 203 f
- Crathlinthus rex *Scotie* 153 c
- Cremerius (*Petrus*) novitiatus *Societatis Iesu* *Treviris rector reliquias Trevirensium marty- rum, quas Ferdinandi Bavaria ducis nomine acceperat, ad principem hunc misit* 369 d
- † Crescentius martyr, *Treviris passus*, 330 e, 331 d, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 f, 353 c e, 378 e
- Crescentius Minister generalis quartus *Ordinis Minorum* 546 b d e f, 547 b c f, 548 b, 549 c, 552 a d, 651 c d, 902 b: *Opusculum de Vita S. Francisci à tribus hujus sociis fecie conscribi* 545 c, 548 f, 549 a, 723 e; *capi- tulo generali*, anno 1244 *Janua celebrato, presedit* 724 a
- Cresconius Donatista 160 e, 161 f, 162 d, 163 f
- † Crisantus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detulit, 468 e
- † Crispianus martyr 131 c d, 138 c, 355 b; *hujus reliquias è monasterio Blandinensi ad Bronniense detulit S. Gerardus* 286 b c
- † Crispinus martyr 131 c d, 138 c, 355 b; *hujus reliquias è monasterio Blandinensi ad Bro- niense detulit S. Gerardus* 286 b c
- Crispoliti (*Ugolinius*) pro *Indulgentia Portiuncu- lanana testatus assertur in Corradinis de hac litteris* 884 e
- Crispolti (*Maria Clara*) monialis *Perusina* 929 b
- † Crispus archisynagogus à *S. Crispo*, quem unà cum *S. Caio Corinthi baptizavit Paulus Apo- stolus*, diversus non est 327 a b
- † Crispus *S. Pauli discipulus*, inter *Pretermis- sos* 4 c
- Crispus, in mari *Egeo Eginensis*, uti in *Confi- tutionibus vulgo Apostolicis traditur, episcopus ab Apostolis constitutus*, à *S. Crispo*, quem unà cum *S. Caio Corinthi baptizavit Paulus Apo- stolus*

IN TOMUM II OCTOBRI.

<i>stolus, forte diversus non est</i>	327 b	Cythraeus (David) edidit Epistolam Stephani Gerlachii ad Crucif.	112 d	
† Cristinae Virginis martyris translatio, inter Pratermissos	322 d			
Crusius epistola à Stephano Gerlachio conventus	112 d			
Ctesiphon epistola à S. Hieronymo conventus	421 a, 428 df	D		
Cudbertus episcopus	384 b	D Actius S. Menne Parens. Vide Baetius.		
† Cunibertus episcopus Colonensis confessor	199 c, 203 e, 207 d; ejus Translatio 199 e; praesentem illius opem sensit S. Anno, iudicem Colonensis episcopus,	Dado episcopus Virodunensis	500 d	
Cuono. Vide Cuon.	200 b c, 203 d	Dado vir pie munificus	179 e	
Cuon Pauliniani prope Treviros monasterii custos seu praepositus, in SS. Martyres Trevirenses pie affectus,	362 c, 365 b e, 366 d, 377 a, 378 f	Dagobertus I Francorum rex	196 f, 379 c, 473 b, 483 b; Sandionysianam in Francia abbatiam condidit 319 f; dedit Parisis S. Eligio ades, quas hic in monasterium puellare converxit,	473 a, 477 c
Cuppini (Josephus) metropolitana ecclesia Bononiensis parochus, testis adhibitus in recognitione capituli S. Petronii,	452 b	Dagobertus II Francorum rex	481 a	
Curbeck (Gisbertus) Societatis Jesu sacerdos aliquot Martyrum Trevirensium reliquias domini nostrae professae Antwerpensi donari curavit	372 e f	Dagobertus III Francorum rex	535 c, 537 b	
Curbio (Nicolaus de) Ordinis Minorum. Vide Nicolaus.		† Damafus I Papa	940 c	
Curliano (Bonus de) Ordinis Minorum. Vide Bonus.		† Damianus una cum S. Cosma martyr Aegae: ejus reliqua anno 1141 Bononia narrantur detecte 468 d; ecclesia ei sacra, à S. Francisco Affiate instaurata, 576 def, 689 b, 690 c, 729 e f, 730 a c d e, 747 b; Sancti hujus de illa vaticinium 576 f, 730 d e		
† Cyprianus episcopus Carthaginensis martyr	25 e, 26 e, 27 b c d e, 29 e f, 30 d f, 31 d, 35 b, 36 d, 37 ab, 38 c, 41 b, 42 a b e, 54 b, 97 f, 127 a b d, 161 c; synodum in causa Novatiani Carthagine celebravit 31 a b; quid de iis, qui in persecutione lapsi erant, statuerit, & an cum S. Dionysio Alexandrino hac in re pugnaret 30 b c, 33 def, 34 a b; à solis hereticis baptizatos, si ad Ecclesiam accederent, esse rebaptizandos, contra S. Stephanum Papam contendit 35 d, 127 e, 128 a b; hac in causa, in qua S. Dionysium Alexandrinum sibi, ut appareat, consentientem non habuit, tria celebravit concilia, scriptisque ad Firmilianum, Cesareensem episcopum & alios 35 e f, 36 b c d e, 38 def, 39, 40, 41 a; minorias à Stephano litteras accepit 36 a; fidei causâ exsul gregem suum presbyteris commendavit 46 d; ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta	Dandulus (Andreas) Chronista, qui quedam de S. Francisco Affiate commemorat, 620 a b, 640 c, 766 a		
† Cyprianus episcopus Telenensis, S. Cesarii Arelatensis biographus,	3 c d	† Dasius ad iv Octobris Fassis sacris inscriptus	412 f	
† Cyprianus martyr, datus ad xxvi Septembbris,	3 a	† Dasius, Axiopoli ad diem V Augusti annuntiatus, idem forte cum precedenti	412 d	
Cyprianus abbas, à Saussayo annuntiatus, 165 a; à S. Cypriano, Telenensi episcopo, non vindetur diversus	170 f, 178 c d	† Dasius martyr, Basilius & Menais ad xx Novembbris inscriptus, idem forte cum S. Dafno, qui ad iv Octobris in Fassis Latinis celebratur,	412 d	
Cyprianus martyr, quem velut à Saracenis occisum Saussayus annuntiat, 165 a; inter Pratermissos 3 c d; an umquam exsisterit, est dubium	178 b c d	Datianus consul Romanus	424 o	
Cyprianus, nr abbas & Sanctus, à Ferrario memoratus, inter Pratermissos	3 c d	† David rex propheta 373 d e, 456 e f, 685 e, 773 d; creaturem etiam inanimatas ad laudandum Deum invitavit	623 a, 766 c	
† Cyrus episcopus Alexandrinus 121 d e, 430 de, 431 a b c e f; Pontificis Romani Vicarium egit in concilio Ephesino adversus Nestorium 120 f; initio emergentis Nestorianae heresis Theodosium II imperatorem sibi habuit adversum 430 b c, 457 f; à Celestino I Papa in mandatis accepit, ut Nestorium, nisi resipiseret, exauditoraret 430 a, 431 d, 465 d		Daza (R. P. Antonius) testis oculatus insignis religionis, quâ S. Francisci tunica à Magnis Etrurie ducibus servatur,	994 e f	
Cyrillus Paphensis in Cypro episcopus anno 325 concilio Niceno subscriptus	146 d	Decius imperator 8 c, 9 a f, 10 c d e, 11 c, 12 a, 13 b d f, 14 f, 17 d, 19 a c e f, 20 a b c, 22 c d f, 23 b d, 24 c f, 25 a c d e f, 26 a b c d e, 27 a, 29 c, 30 c, 33 a e, 35 a b, 41 c, 44 e, 73 a, 77 d e, 83 c d e, 87 c d, 97 c d f, 106 c, 107 a b, 126 a, 330 a, 464 a		
		Decius junior consul	167 d, 173 e	
		Deckere (Jacobus de) sacerdos, à Calvinistis Aldenarda in Scaldi submersus, inter Pratermissos	324 b c	
		Dedicatio seu consecratio sanctarum ecclesiarum sacræ insulæ Lerinenis, inter Pratermissos	322 f	
		† Demetrianus episcopus Antiochenus 32 b, 89 c, 107 f; indixit celebravitque Antiochia in causa Novatiani concilium	34 c d e	
		Demetrias proavia Olybrii consulis Romani	426 c	
		Demetrias virgo, Olybrii consulis Romani filia, litteris à S. Hieronymo conventa,	426 a b c	
		† Demetrius episcopus Alexandrinus 16 e f, 18 a; S. Dionysium Alexandrinum baptizavit	16 d	
		† Demetrius presbyter 24 f, 329 f; seviente in Christianos persecutione, in carcere fidei causâ detentos visitavit 12 c d, 46 d; confessio nis titulo inclarnit	14 f	
		Demetrius episcopus Egyptius	78 a	
		Demetrius aurifaber, qui Ephesi negotium S. Paulo Apostolo facebat,	328 b	
		Democritus philosophus à Dionysio Alexandrino con-		

INDEX HISTORICUS

- confutatus 124 e f
 † Dentelini pueri, *S. Waldefrudis filii, translatio, inter Pratermissos* 321 c e
 Deodatus *Ordinis Minorum, castos Perusii,* 892 a b c
Desa Ordinis Minorum Conventualium, Affiliensis S. Francisci conventus preses, 959 c
 Desideratus *nonus Virodunensem episcopus* 500 d
 Desiderius *Longobardorum rex, à Carolo Magno regno exiit simulque cum uxore & familia captus,* 209 f, 526 a b, 529 def
 Desiderius *episcopus Telenensis* 168 d
 Desnoville (Joannes Baptista) *Prior abbatie Longipontina misit ad Casimirum Oudinum exemplar Vita prima S. Francisci Affiliatis, à Thoma Celanensi scripta,* 545 c
 Diaz (Petrus) *Burgensis ecclesia canonicus, in Franciscanos, ut fertur, testamento suo pie munificus,* 826 c
 † Didius presbyter & martyr, *sub Maximino passus,* 11 e
 Didymus litteris à S. Dionysio Alexandrino conuentus, 9 a, 12 c, 14 f, 20 e, 21 d, 22 b c d f, 23 a b d e, 24 a b c f, 26 a b c e, 44 b c d f, 45 f, 46 a d f, 97 d, 98 b, 107 c, 329 f; *Epistola Paschalis, quam ab hoc etiam accepit, diversa videtur ab epistola, quam memorat Hieronymus,* 24 c d e; *dedit quoque ad S. Dionysium epistolam* 26 d
 Diethelminus *schola S. Mathia Treviris magister* 334 f
 Dinadanus Sala. *Vide Sala.*
 † Dindymus, *cujus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detectae,* 468 e, 470 d
 Diocletianus *imperator* 11 e, 13 a, 73 f, 110 b, 131 b d, 132 c, 133 a b c, 136 b, 137 d, 138 c d, 331 c, 332 e, 343 a, 344 e, 345 c, 346 c d, 353 f, 354 a c e f, 355 c f, 356 b c e, 357 a e, 358 b, 370 d, 373 f, 374 a, 391 c, 392 a b d e, 396 c e, 399 a b c, 406 d, 412 d, 433 b, 434 d, 435 c, 436 a; *sevum ejus in Christianos cuiuscumque ordinis decretum* 342 f; *Maximianum Galerium, Persarum viadorem, maximo cum honore exceptit* 355 c
 † Diogenes martyr, *idem cum S. Theogene seu Theagene martyre, in Opere nostro ad diem III Octobris dato, inter Pratermissos* 322 e
 † Diogenes martyr alter, *cujus Treviris reliquia,* 362 c
 Diola (Horatius) 936 c d, 939 b c d, 940 c, 941 b, 942 c; *litteras Baucianas, quibus corporis S. Francisci incorruptio prodigiosusque sius adstruitur, Italice reddidit typisque vulgariter* 931 b, 936 b e
 † Dionysius presbyter Romanus ac dein Papa, litteris à S. Dionysio Alexandrino conuentus, 29 a b, 35 e, 37 d e, 38 b c, 51, 52, 53 a b d, 55 b c, 56 c, 58 a e, 59 a, 60 d e, 64 b c, 65 e f, 66 f, 67 a b c d e, 68 a, 70 b, 71 d, 77 b c, 98 a c d, 118 f, 119 b d, 126 c d e f, 127 a, 129 e; *suis ei contra Sabellium libros inscripsit S. Dionysius Alexandrinus* 48 e; *acepit epistolam synodicam à concilio Antiocheni II Patribus, in causa Pauli Samosateni congregatis,* 88 e, 91 b f; *quidegerit, audit a Pentapolitanorum adversus Dionysium Alexandrinum accusatione,* 49 c d f, 50, 98 c; *erroris suspicione hunc liberavit, proque Orthodoxo habuit 54 b c d; apoteobavit Consubstantialis vocabulum* 119 a c
 † Dionysius *Areopagita* 229 e, 235 f, 236 b d e f, 237 a c d f, 238 b, 238 d, 302 f, 304 c, 305 b, 325 c; *inter Pratermissos 4 e f; an scholis fuerit à Dionysio Alexandrino illustratus* 110 d e f, 111, 112, 113, 114, 115 a b c d e; *versus est à S. Dionysio, qui Euangelii lucem in Gallias intulit,* 237 b; *nequit usus esse altari portatili, quod Dionysiani monachi S. Gerardo Broniensis dedere,* 238 d
 † Dionysius *episcopus Alexandrinus* 329 b c e f; *inter pratermissos* 322 e
 † Dionysius *episcopus Corinthiorum* 111 c d, 115 c d
 † Dionysius *episcopus Parisiensis martyr* 4 c f, 131 c, 132 e f, 138 b, 179 c, 206 e, 235 f, 236 b, 237 b c, 239 c d, 245 c e, 309 c, 325 c, 341 f, 332 c, 355 b; *potes hic Sanctus usus esse altari portatili, quod Dionysiani monachi S. Gerardo Broniensis dedere,* 238 d; *abbatia Dionysiana in ejus honorem exstructa* 319 f
 Dionysius I *tyrannus Syracusanus.* 982 f
 † Diocorus presbyter *Alexandrinus in carcere fidei causâ detentus, serviente in Christianos persecutione, visitavit 12 c d, 24 e f, 46 d, 329 f; confessionis titulo inclinavit* 14 f
 Diocorus *monachus in Egypto, deinde episcopus Hermopolitanus,* 421 a
 Diocorus *presbyter, abbas centum ferè monachorum in Egypto,* 429 c
 † Dizyce seu fortè Disci martyris *Alexandriae ecclesia* 15 c
 Dolfa (Florianus) *ecclesia metropolitana Bononiensis canonicus &c, adfuit traditioni capitit S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntino facte,* 451 a
 † Dometius Persa, *monachus martyr, idem indubie cum S. Domitio seu Dometio Persa martyre, ad VII Augusti Menais inscripto, & verosimilime etiam cum S. Domitio seu Dometio martyre, in Opere nostro ad diem V Julii dato, inter Pratermissos* 322 a b c d
 † Dominicus *confessor, sacri Ordinis Predicatorum institutor,* 482 b, 555 c, 591 b, 606 c, 826 a, 829 f, 835 c, 838 a b, 845 f, 857 f, 864 b c d e f, 865 a b c, 868 e f, 869 a b e, 870 a b, 930 e, 938 f, 940 c e f, 941 a b; *qui cum illo, hujus approbationem petente, in concilio generali Lateranensi IV aetatum 604 b c; quando & quomodo amicitiam cum S. Francisco Affiliate contraxerit, & quam firmis hec afferatur fundamentis 605, 606 a b, 877 b c d e f, 878 a b c; nepotem Stephanii de Casamora S. R. E. diaconi Cardinalis, è lapsu mortuum, resuscitavit 800 f; quandam suum in Hispaniam Institutum induxerit* 825 d f; *interfuit generalibus Minorum comitiis, non illis quidem, Storearum vulgo dictis, sed probabiliter alteris, anno 1218 vel 1219 celebratis, 611 b, 865 d e f, 866, 867, 868 a b c d s quadam de eo minimè verisimilia & fabulosa* 870 d e f, 871 a b c d; *severiore pueritatem in Ordinem suum verosimiliter S. Francisco exempli induxit* 872 b c d, 874 d e f; *contrarium alicunde non probatur* 872 e f, 873, 874 a b c; *dicitur cum S. Francisco apud Hugolinum S. R. E. Cardinalem Ostiensem collocatus* 875 a b; *quid de hoc colloquio, ejus adjunctis, variis amborum Sanctorum variis in locis assertis congressibus patratioque in uno ex his per S. Dominicum miraculo sit censendum* 875 c d e f, 876, 877, 878 & 879

IN TOMUM II OCTOBRIS.

<p>879 a b c; <i>sacrum ejus corpus omni dubio pro- cul affervatum Bononie</i> 940 d Dominicus Bonaventura <i>Ordinis Minorum</i>, <i>B. Francisci Fabrianensis ex sorore nepos</i>, 891 a</p> <p>Dominicus de Affisio <i>Ordinis Minorum Conven- tualium</i> 952 d Dominicus <i>Ordinis Minorum p̄nentiariorum Pon- tificis interfuit examini insignis miraculi, pa- trocinio S. Francisci patrati</i>, 794 a Dominicus Sanseverinas artifex 805 e Dominus presbyter. <i>Vide Domlinus.</i> Domitianus <i>imperator</i> 4 f Domitianus <i>dux</i> 79 e † Domitius Persa. <i>Vide † Dometius.</i> Domitius, litteris à S. Dionysio Alexandrino con- ventus, 9 a, 12 c, 14 f, 20 e, 21 d, 22 b c d f, 23 a b d e, 24 a b c f, 26 a b c e, 44 f, 45 f, 46 a d f, 97 d, 98 b, 107 c, 329 f; acceptit etiam ab eodem Dionysio Alexandrino epistola Paschalem 9 a; diversa hec videtur ab epistola, quam Hieronymus memorat, 24 c d e; dedit quoque ad Dionysium epistola 26 d</p> <p>Domlinus presbyter monasterii Thorolensis, qui ad S. Bavonem paulo ante hujus obitum ac- cessit, 281 c † Dominina martyr, ad xix Octobris Hierony- mianis inscripta, 398 b; à S. Dominina Antio- chenha videtur diversa 398 e f † Dominina martyr Interamne, ad diem xiv Aprilis Romano inscripta, 393 d, 396 b c, 397 f, 406 a; à S. Dominina Antiochenha vi- detur diversa 398 a b c d e Dominus <i>episcopus Cæsarea in Palestina</i> 107 f Donatianus, <i>episcopus Bagaiensis Donatista</i>, 161 d; <i>collationi Carthaginensi</i>, anno 411 habite, interfuit 161 c Donatista heretici 160 b f, 161 b c d e f, 162 a b c, 163 e; horum in S. Maximianum epi- scopum immanitas 162 d e f, 163 a; severissi- ma hinc in illos leges ab Honorio imperatore taa 163 b c d † Donatus <i>episcopus Vesontionensis</i> 479 c d, 480 b, 481 a f, 482 a b; è tribus S. Cesa- rii, Columbani & Benedicti Institutis Regu- lam unam, monialium usibus accommodatam, fecit 478 a, 479 e f, 480 a † Donatus monachus martyr, inter Pratermissos 324 f</p> <p>Donatus <i>consul</i> 73 e Dorcas malier in pauperes pie munifica, per S. Petrum Apostolum à mortuis resuscitata, 539 b, 540 c</p> <p>† Dorotheus martyr 539 f † Dorymedon senator martyr, <i>Synodus in Phry- gia passus</i>, 342 d Dorz (Mangricus) litteris de reliquiarum do- natione, monasterio Einsidensi facta, subscriptis 368 f</p> <p>Douillet (Petrus) notarius, subscriptus instru- mento de miraculo, ad invocationem S. Ge- rardi patrato, 300 b</p> <p>Dracontius <i>Minoris Hermopoleos in prima A- egypto è monacho episcopus, à S. Hilarione ab- bate in loco ex filii, in quod ab Arianorum faute Constantio imperatore pulsus erat, vi- status</i>, 144 f, 145 b</p> <p>Driesch (Ignatius van den) domus nostre pro- fesse Anverpiensis prepositus reliquiarum Tre- virensium, quas hac possidet, litteras anthen-</p>	<p>ticas nobis exhibuit Dudo <i>episcopus Virdunensis</i> 372 f 224 f</p> <p>E</p> <p>Eberhardus <i>marchio</i>. <i>Vide Everhardus.</i> Eberhardus <i>schola S. Mathiae Treviris ma- gister</i> 334 f; <i>Vitam SS. Eucharii, Valerii & Materni conscripta</i> 335 *</p> <p>† Ebregillus <i>episcopus</i>. <i>Vide † Ebregillus.</i> † Ebregillus <i>episcopus Meldensis</i> 179 a b c e f Ebroinus <i>abbas Broniensis synodo Leodiensi</i>, an- no 1131 celebrata, interfuit, ibique flagitavit, prout verosimilimum est, S. Gerardi Bröniensis canonizationem 294 c d e f Ebroinus <i>major-domus Francia</i> 542 f, 544 f † Ebrulfus <i>abbas</i>: <i>eius reliquia Bellovacum de- portata 136 b, 139 b; fuerunt ha ibidem anno 1457 circumdata</i> 137 a Ecbertus <i>marchio</i>. <i>Vide Erkenbertus.</i> Ecclesiæ cathedralis Urgellæ in Hispania dedi- catio, <i>inter Pratermissos</i> 3 d † Ecgeberæ presbyter. <i>Vide † Egbertus.</i> Eckius (Joannes) <i>Epistolam S. Francisci</i>, quâ contra Missam privatam abusus fuerat Mel- anchton hereticus, pro suppositione babuit 998 e f; an merito id fecerit 999 a b c d e Edelburga regina. <i>Vide Ethelburga.</i> Edmundus S. Margarita Scotorum regina filius, <i>inter Pratermissos</i> 3 e Edwinus rex Northumbria, cum titulo Sancti ac Martyris à Wilsono celebratus, <i>inter Prater- missos</i> 325 d Effredus <i>decanus</i>. <i>Vide Offredus.</i> † Egbertus <i>archiepiscopus Eboracensis undecim apostolicos viros misse cum S. Willibrordo in Frisiam scribitur à Pseudo-Marcellino</i> 183 f † Egbertus <i>presbyter Hyensis</i> 206 c; undecim a- postolicos viros cum S. Willibrordo misit in Fri- siam 184 b, 185 a b, 186 a b, 205 e Egbertus <i>archiepiscopus Trevirensis</i> 348 e f, 364 e f, 378 f, 382 c Egelbertus <i>archiepiscopus Trevirensis</i> 362 d; os- ratorum, vulgo Martyrum facillum dictum, Treviris exstruxit ac dedicavit, sive egre- giam Martyrum Trevirensium cultui promo- vendo symbolam contulit 361 f, 362 a c, 365 e † Egidius <i>confessor</i>. <i>Vide † Egidius.</i> Egilbertus <i>archiepiscopus Trevirensis</i>. <i>Vide E- gelbertus.</i> Eginhardus <i>abbas, Caroli Magni biographus</i>; 271 e; <i>canonicos Regulares monachis in mo- nasterio Blandiniensi substituit</i> 268 e, 270 e, 272 d; <i>sacras martyrum reliquias misit ad Hettum, archiepiscopum Trevirensem</i>, 347 c d Eglodiūs. <i>Vide Eoglodiūs.</i> Egrardus, cui in somnis apparuisse Lanibertus, S. Gifleti discipulus, narratur à Rainero, 259 f, 260 a Einhardus <i>abbas</i>. <i>Vide Eginhardus.</i> Ekbertus <i>archiepiscopus Trevirensis</i>. <i>Vide Eg- bertus.</i> Ekkiardus <i>comes condidit ditavitque Helmwar- deshusanum in diœcesi Paderbornensi mona- strium</i> 367 e Elema <i>virgo, inter Pratermissos</i> 3 d Eleonora de Aragona, Ferdinandi Sicilia regis filia, fertur dedisse testimonium pro visitatio- ne corporis S. Francisci Affisatis, à Nicolao V Poma</p>
<p>144 f, 145 b</p>	<p>† 6</p>

INDEX HISTORICUS

- Pontifice facta,** 930 c
Eleonora uxor Alfonsi IX Castelle regis 825 d
Elephantuzzi (Joannes) vir nobilis 454 b
 † **Eleutherius martyr, inter Pratermissos** 4 de
 † **Elias propheta** 316 e, 319 a, 320 e, 402 b
 c, 742 f, 751 d, 772 d
Elias II patriarcha Hierosolymitanus 517 c d,
 518 e f
Elias episcopus ab heres ad Orthodoxam fidem
 conversus 496 b
Elias abbas monasterii S. Bavonis Gandavi 265 c
Elias frater Minor, vicarius S. Francisci adhuc
 viventis, primusque hujus jam viuâ functi in
 generale Ordinis ministerium successor 546 c,
 551 b, 588 e, 519 f, 620 f, 621 a c d, 630
 b c, 638 a, 646 d, 648 d, 652 d e, 657 b,
 666 c f, 667 a c d, 669 e, 670 c d, 671 c,
 702 d e, 711 a, 805 f, 852 a, 924 d, 942
 d f, 943 a, 944 b d, 953 d, 961 d, 978 d,
 979 a b, 981 a, 984 b, 990 e, 991 a; in
 Ordinem ab ipsomet S. Franciso fuit admis-
 sus 819 a; laterale hujus vulnus fluentemque
 ex eo sanguinem aspergit 649 a d, 650 f, 709
 e, 710 c, 778 f, 780 a; fuit à S. Franciso
 in magno amore ac prelio habitus 659 a; quid
 occasione compendiosoris Regule, à S. Fran-
 cisco in monte dictata, egerit secundum S. Bo-
 naventuram, & quid præterea secundum alios
 635 f, 636 b c e f, 637 d, 753 b f; sancti
 Patris sui obitum biennio, antequam evene-
 rit, visione caelesti didicit 662 f, 663 a, 713
 d e, 1002 c f; qui hic ei precipue bene pre-
 catus sit morti proximus 663 a, 713 c d;
 quām fuerit pro S. Francisco ex morbo, quo
 obiit, decumbente sollicitus 662 c d, 712 f,
 1002 c e f; ejus de quinque sacris sigmatibus
 S. Francisco impressis testimonium, epistola-
 que, quam de sancti Patris morte ad Fratres
 Minores scripsit, hoc comprehendens 648 c,
 668 d f, 669 a b c d; Gregorii IX Papa no-
 mine locum adiscande in S. Francisci sepul-
 turalm ecclesia recepit, hujusque fabricam se-
 dulo promovit 678 a, 679 b c, 801 d; an-
 reus fuerit tumultus, ab Assisiensibus in trans-
 latione S. Francisci excitati, 683 b c; an an-
 no 1219 in comitiis Ordinis Minorum, quod
 narrat Waddingus, certò fuerit molitus 840
 c d e; multa, absente S. Francisco, Regula
 contraria tentasse, atque ab hoc redire repre-
 hensus traditur 848 d f, 849 a; quid de
 pravo illo factō; aliisque, que Elia à scripto-
 ribus non synchronis attribuuntur, quaque cum
 Mariis Thome Celanensis auctoris synchrohi af-
 fertis nequeunt componi, si censendum, uti et-
 iam de narratione, quā ab angelo de malè verito
 carnis usū dicuntur admonitus, quāque factum
 fit, ut, quod hac super re decreverat, à S.
 Francisco fuerit rescissum 849 b c d e f, 850;
 quem carnis usum, si revera quem vetus, in
 Minoribus vnuisse videatur 851 a b c; corpus
 S. Francisci loco publicè ignoto, qui lapsu
 temporis è memoria penitus etiam exciderit,
 forte abscondit 982 c d e, 983 e f; unam al-
 seramve à sancto illo Paire suo accepit episto-
 lam 997 d e
Elias monachus in Thebaide 429 c
 † **Elifius martyr.** Vide † Eliphius.
 † **Eligius episcopus Noviomensis ac Tornacensis**
 280 e, 474 f, 475 b, 476 a c f, 477 a, 479
 c d, 480 a, 482 b d, 483 a, 486 a b c, 487
 d e f, 488 a, 489 b, 490 b c, 492 f; mona-
 steriis, que erexit, ac nominatum Parisiensi
- & Solemnaciensi Regulam S. Columbani pre-
 scripsit 478 c d e, 481 a; quid de ejus pre-
 monasterio Solemnaciensi charta, prout nunc
 exstat, sit censendum 482 c f, 483, 484 a b;
 ejus apparitio cuidam adolescenti oblata, &
 qui ex hac, sibi multisque monialium snarum
 mortem imminere, S. Aurea didicerit 485
 b c d e; S. Eligii reliquia translate 486 f,
 487 a; puellare monasterium exfraxit ac do-
 tavit Parisis, eique S. Auream prefecit ab-
 batissam 472 b c, 473 a b, 474 c, 477 a b c,
 478 b, 484 f, 485 f, 490 c; an hoc duplex
 fuerit, mulierum nempe ac virorum, 484 b
 c d e f; condidit etiam Parisis duas ecclesiās,
 alteram in honorem S. Pauli Apostoli, alte-
 ram in honorem S. Martialis episcopi Lemo-
 vicenſis 477 d
 † **Eliphius martyr** 151 a b c e f, 153 a b c d,
 154 e f, 155 a c, 156 e, 157 b c; qualia sunt
 ejus Acta & à quo conscripta 150 c d e f;
 Sandi hujus cum SS. Menna, Susanna, Li-
 baria & Euchario cognationis fraterne vincu-
 lum certum non est 152 a b; ades sacra in
 episcopatu Tullensi ei dicata 157 e, 159 d e; xvi
 Octobris colitur 159 d
- Elisabetha mulier.** Vide Elizabetha
 † **Elisæus propheta** 316 e, 751 d, 762 c, 763
 a, 772 d
- Elius Constantius, vir consularis, Treviris se-**
 pultus 333 c; alius est à Constantio Chloro
 imperatore, Constantini Magni patre, 340 a
- Elizabetha mulier erga S. Franciscum Assisiensem**
 devota 815 e
- † **Elizeus propheta.** Vide † Elisæus.
Elodinus decanus. Vide Flodinus.
 † **Elophius martyr.** Vide † Eliphilius.
- Elysiardus episcopus Parisiensis ecclesia sue di-**
 plomata, privilegiaque à Benedicto VII Papa
 confirmari obtinuit 490 a b
- Emicho abbas Metamenſis** 211 b, 214 c
- Enciboldus abbas Medianenſis** 333 f
- Ende (Peirus van den) sacerdos, à Calvinisſis**
 Aldenarda in Scaldi submersus, inter Preter-
 missos 324 b c
- Engelo rusticus, per patrocinium SS. Marti-**
 rum Trevirensium gravissimo incommodo libe-
 ratus, 367 a
- Eoglodius, ut abbas in Jona insula, à Ferrario**
 annuntiatus, inter Pretermisſos 2 a b
- Epicurus philosophus à S. Dionyſio Alexandrino**
 confutatus 124 c f
- Epiphanius (Blasius) notarius publicus & secreta-**
 rius civitatis Assisi, multa instrumenta, à
 Patribus Conventualibus Romanis ad nos
 transmissa, cum Originalibus concordare, sua
 subscriptione testatus, 556 f, 861 e, 882 b,
 885 f, 886 e, 888 a b, 893 d, 894 b c,
 980 e
- † **Epiphanius monachus, ac dein Salamina in**
 Cypro episcopus 141 b c, 143 b, 148 d
- Ercamberta uxor Vandemiris viri illuſtris** 487
 f, 488 a
- Ercamboldus abbas Floriacensis disciplinam mo-**
 naſticam in monasterio S. Remigii curavit re-
 ficiſi 258 c d
- Ercoldus corporis S. Dionyſii, ut fertur, inven-**
 tor 236 f
- Ericus episcopus Paderbornensis** 368 a
- Erkenbertus marchio Saxonie** 368 a b
- Erlebaldus abbas Augiensis** 211 f, 212 a
- Ermarus monachus è Pratenſi S. Germani cano-**
 bio 306 f
- Ex-

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- Ermenfridus comes 243 b, 244 d
 Ermenfendis comitissa Namurcensis in S. Nor-
 bertum manifca 205 a b
 Erveus abbas II Urs-Campi Ordinis Cistercien-
 sis in Gallia, inter Pratermissos 4 d, 323
 e d e
 Esau filius Iaaci ex Rebecca 402 a c
 † Edras propheta 983 a
 Ethelburga regina Northumbria, post mortem
 mariti Edwini regis velata vidua, inter Pre-
 termissos 325 d
 Euagrius monachus in Ægypto, velut Origenista
 ab episcopis damnatus, 428 d e
 † Eva prima generis humani parens 792 c
 Euchadius. Vide Eoglodius.
 † Eucharius episcopus Trevirensis 153 b, 334 f,
 335 a, 344 a e, 345 e, 346 b
 † Eucharius martyr 151 b c e f, 153 b c d, 156
 e, 157 b e; hujus cum SS. Menna, Susan-
 na, Libaria & Eliphio cognationis fraterna
 vinculum certum non est 152 a b; ades sacra
 in episcopatu Tullenſi ei dicata 157 e, 159 e;
 xxvii Oðlobris colitur 159 d
 † Eucherius episcopus Aurelianensis 507 e,
 508 c, 537 b; viso, quā ei Caroli Martelli
 damnatio fuerit revelata, pro commento ab
 eruditis habetur 537 d e
 † Eucherius episcopus Lugdunensis, Passionis
 martyrum Agaunensium scriptor, 340 e f, 341
 a b d e, 342 e, 350 b, 356 b c, 357 a b,
 375 e f, 376 b
 Eudocia uxor Theodosii II imperatoris, prius
 Athenais diabla, non fuit soror S. Petronii epi-
 scopi Bononiensis 426 f, 427 a
 Everardus comes 314 d f; Ottoni Magno impe-
 ratori rebellis gladio tandem interiit 310 e f,
 315 a
 Everardus marchio, pater Berengarii I, Italiae
 regis, 226 f, 227 b c
 Everardus litteris S. Annonis de SS. Ewaldon-
 rum translatione subscriptus 199 c
 Eugenius I archiepiscopus Toletanus 235 f
 † Eugenius II archiepiscopus Toletanus 235 f,
 236 a; plura concinnavit poëmata 237 c
 † Eugenius martyr 131 c, 227 f, 228 a, 229
 d e f, 230 b, 232 c, 233 a f, 238 a b d,
 239 a d, 240 b, 241 c d, 242 b, 243 b c,
 244 e, 245 b e, 246 a, 249 d, 250 d, 298
 def, 302 a b def, 303 a, 304 c, 306 a f, 307
 a f, 308 a c d, 309 d e; ejus reliquia per S.
 Gerardum Bronensem à Dionysianis mona-
 chis obtenta, Curvinii tantisper deposita ac de-
 inde Bronium solemniter delata 220 e, 221
 b, 231 e f, 232 a b, 233 b c d e, 306 b c d e,
 307 b c d e; dies, quo hac facta est solemnis-
 tas, feſto annuo celebrari praecepit 234 a b,
 307 e, 308 c f; reliquia illa, utut genuina,
 integrum non fuerunt S. Eugenii corpus, nec
 hic, ut appareat, exstitit Toletanus archiepi-
 scopus 234 b c d e f, 235, 236, 237, 305 b,
 309 b c
 Eugenius III Papa concilium Remis celebravit
 234 c; Paulinianam Treviris ecclesiam con-
 secravit 362 d; indulgentiam plenariam, ab
 Urbano II fidelibus ad Terra Sancta recuperationem ex devotione euntibus concessam, con-
 firmavit 898 e
 Eugenius IV Papa 815 f, 937 c; agrè tulit o-
 pinionem, quā nonnulli volebant, Bononia qui-
 escere S. Petri Apostoli corpus, 469 b
 Eugenius Fincormaci Scotia regis filius 153 c
 Eugenius (J. B.) subscriptus Bulla, à Benediclo
- XIV Papa in Assisensis S. Francisci ecclesia
 favorem concessa, 813 a
 Eugenius tyrannus 340 c, 359 e; à Theodosio I
 imperatore fuit debellatus 439 b
 Eugubio (Bartholus de) Ordinis Minorum. Vide
 Bartholus.
 † Eulogius patriarcha Alexandrinus 113 e f,
 114 a
 Eulogius presbyter, monachus in Ægypto, qui
 occulta hominum peccata narratur cognovisse,
 429 c
 Evodius concilii Carthaginensis ad Honoriūm im-
 peratorem legatus 163 b
 † Euphemia virgo martyr Chalcedone sub Dio-
 cletiano 657 f
 † Euphemia, cuius reliquia anno 1141 Bononia
 narrantur deteſte, 468 c
 Euphranor, litteris à S. Dionyſio Alexandrino con-
 venitus, 48 b e f, 49 b c d, 52 c d e f, 54,
 55 a d, 56 b c d e, 57 a e f, 58 a b d e f, 59
 b c e, 60 a b c d, 61 f, 64 b c d, 65 a b d,
 66 a b, 68 c, 70 b d e, 72 d e f, 98 b c, 120
 d, 129 b c f; idem forte est cum eo, quem
 Eusebius Euporum vocat, 48 d; ei S. Dio-
 nyſus Alexandrinus librum de Tentationibus
 & se compoſitum inscripsit 114 f, 123 f, 124 a,
 125 b
 Eusebia matrona Romana, que invenit corpus S.
 Quintini, 133 f
 † Eusebius Papa, inter Pratermissos 3 a b
 † Eusebius diaconus, postea Laodicea in Syria
 episcopus, 9 c, 10 a d e, 23 d, 24 a b f, 42 f,
 43 a, 329 b c e f, 330 d; captivos Christia-
 nos, ſaviente ſub Decio persecutione, viſitavit
 10 b c, 12 a b c d e, 46 e; Romano Parvo in-
 ſcribitur 12 e; fidem, ſaviente in Christianos
 Valeriano, coram Emiliano Alexandrie pre-
 fecto fuit confessus atque in exſilium pulsus 12
 f; inter Pratermissos 322 a
 † Eusebius episcopus Bononiensis 434 d; corpo-
 ra SS. Hermeti, Aggei & Caii martyrum
 inuenta tranſulit 463 c
 † Eusebius episcopus Vercellensis 423 b, 436 a
 Eusebius in Vita S. Magdalvei, velut patriar-
 cha Hierosolymitanus, ab Hugone Flavinia-
 ensi propositus, 499 f, 516 a b, 519 b, 539
 b, 540 c; patriarchalem Hierosolymis thron-
 um, cum eo peregrinatus est S. Magdalvens,
 non occupavit, nec propriea tamen, eum
 vel inter Joannem & Theodorum, vel hunc
 inter Eliam non sediſſo, certò eſt consequens,
 evinciturve à Pagio 516 b c d e f, 517,
 518
 Eusebius monachus in Ægypto, velut Origenista
 ab episcopis damnatus, 421 a, 428 d e
 † Eustasius abbas Luxoviensis 475 b, 478 b d
 e, 479 a, 480 d e f, 481 a b, 482 a, 484 b
 † Eustochium nobilissima virgo Romana, dis-
 ciplula S. Hieronymi, 413 b
 Eustorgius S. R. E. Cardinalis. Vide Astor-
 gius.
 Euthodius Fincormaci Scotia regis filius 153 c
 Euthymius monachus in Ægypto, velut Orige-
 nist a b
 † Eutropia virgo martyr: ejus Remis reliquia
 262 d
 Eutropius abbas 477 e
 Eutychius, qui interfuit secundo Antiocheno concil-
 lio, aduersus Paulum Samosatenum celebrato,
 91 b
 †† Ewaldi duo martyres 52 f, 238 d; inter
 Pratermissos 322 f
 † Exu-

INDEX HISTORICUS

† Exuperius senator, martyr Thebans	341 a,	à Fausto praecedenti verisimilius est diversus
11 e f
† Ezechiël propheta	375 a	Faustus episcopus Manichens in Africa, à S.
Ezelinus prepositus, litteris S. Annonis de SS. E-		Augustino impagnatus, 406 b
waldorum translatione subscriptus,	199 c	† Felicianus unà cum S. Primo martyr Rome:
		eius Bononia reliquia anno 1141 narrantur
detesta 468 d
		† Felicis martyris, unius, ut appareat, è septem
F Aber (Gabriel) Ordinis Minorum Conven-		S. Felicitatis filii, corporis adventus in Weste
tualium opinioni, quā cor S. Francisci in		phaliam, inter Pretermisso 2 c
Portiuncula servari afferiuntur, refragatus 987	b c	† Felicitas, cuius reliquia Bononia anno 1141
		narrantur detesta, 468 d
† Fabianus Papa martyr 26 f, 29 e f, 77 d;		† Felicitas martyr Roma unà cum septem filiis
ei simulque S. Sebastiano templum à S.		2 c
Petronio, ut feriunt, Bononia exstructum, re-		† Felicitas virgo è sociabus S. Ursula: ejus re-
liquiisque dictatum 436 f, 437 a f, 465 c;		liquia in urbe Metensi 156 c
sacra etiam horum lipsana in Bononiensi S.		† Felicula virgo 388 d
Stephani templo anno 1141 narrantur detesta	468 e	† Felix III, dictus IV, Papa 173 c f
Fabianus Frater Minor, quem unà cum aliquot		† Felix episcopus Bononiensis 423 a b, 430 c,
aliis Speculi vita S. Francisci auctorem facit		432 c, 434 d, 458 b, 464 f, 465 a; ejus
Bosquierus, 550 f, 551 c		corpus Bononia 463 a f; ecclesiam S. Petro
Fabius episcopus Antiochenus, litteris à S. Dio-		Bononia sacram pristino splendoris sub titulo SS.
nyso, Alexandrino episcopo, conventus, 19		Naboris & Felicis martyrum narratur respi-
a b d f, 20 b, 24 c, 29 c, 30 b, 31 a, 32 b		tuisse 433 c
c d e f, 33 a, 34 b d e, 97 f, 107 f; Novati-		† Felix episcopus Trevirenensis 333 d e, 344 c,
ani schismati, & perverse opinioni nonnihil		346 f, 350 a, 352 c, 359 c d, 360 c f, 361
fuit addictus 32 b c, 33 c; synodus Antio-		d, 363 c, 375 a, 379 f, 383 f; SS. Mar-
chia indicendam curavit 34 b c		tyrum Trevirensum nomina vel parieti inscri-
Fabius Valens. Vide Valens.		bi, vel in tabula parieti appensa exarari,
Fabri (Alexander) testis translationis capitis S.		forsun fecit 339 b c; S. Paulini corpus, è
Petronii 453 d		Phrygia translatum, in ecclesia huic sacra
Fætadius Toletanus episcopus 142 a e, 143 a		Treviris honorifice è catenis ferreis suspendisse,
Falleronus (Peregrinus) scholaris, à S. Franci-		dicitur à Sigeberto, & in Tabula plumbea,
scio Bononia in Ordinem Minorum admissus,		sub annum 1071 ibidem inventa, 335 d,
in eoque laicus seu in converorum statu mor-		336 f, 337 e, 351 b, 378 c d; dicitur et
tuus 842 f, 843 a c		iam in hac ipsem Paulinianum Treviris
† Fara, alias Burgundofara, virgo abbatissa	179 d, 180 d	monasterium & templum exstruxisse, nec est
Farabertus episcopus Leodiensis 248 e; hujus in-		tamen, cur ea propriea falsi certò damnetur
zela commisit Broniense monasterium S. Gerar-		336 f, 351 b e, 378 d f, 339 d e f, 340 a b
dus 284 b c d, 318 b; quando id factum		c d, 379 f; in templo illo, ut volunt, SS.
284 e f, 285 a b c d; in monasterium Broni-		Palmatii omniumque ejus sociorum optimatum
ense fuit p̄ munificus 318 b; quo tempore		Trevirensum martyrum reliquias condidit 330
ecclesiam suam fit moderatus 320 a		c, 334 c, 352 b; Thebaorum tamē militum
† Faro episcopus Meldensis 179 d		Treviris passorum, non omnium, sed Thyrsi
† Farulphus, cuius reliquia anno 1141 Bono-		tantum ejusque sociorum corpora in eamdem
nia narrantur detesta, 468 e		illam adem S. Paulino sacram intulit 359 d
† Faustinianus episcopus Bononiensis 464 a;		e; quandonam id fecerit 359 e f, 360 a b;
ecclesiam S. Petri Bononiae sacram narratur		ejus epitaphium non admodum antiquum
instaurasse, aliamque ibidem eidem Sancto		361 c
condere capisse 433 c		Felix episcopus Bagaiensis 161 c
† Faustinus presbyter. 46 d; Confessionis titulo		Felix (Antonius de) S. Cypriani, Telonensis e-
sub Decio inclaruit 14 f		piscopi, cultum Massilia instaurari curavit
Faustinus de Collestate, ecclesia Assisensis S.		165 c, 169 c
Francisci sacrificia, corpus Sancti hujus vidisse		Felix Francischinus de Cassia Ordinis Mino-
incorruptum narratur in relatione Bistochia-		rum Conventualium Minister generalis. Vide
na 952 e; quid de hac sit censendum 952 f,		Francischinus.
953 a b c d		† Ferdinandus III Castella & Legionis rex 603
Faustinus epistola consolatoria à S. Ambro-		c, 825 d e f, 826 a; primus facultatem, ut
sio episcopo Mediolanensi conventus 438 a,		verosimilius appareat, Fratribus Minoribus fecit
439 b c		conventus in diuione sua ubique adificandi
† Faustus martyr, cuius pars capitis & ossium		826 b
Leoniessa in Umbria, inter Pretermisso 3 e		Ferdinandus dux Bavaria, archiepiscopatus Co-
† Faustus martyr, qui sub Decio unà cum S. Dio-		loniensis & ecclesie Leodiensis coadjutor, 370
nyso Alexandrino Confessionis titulo inclaruit,		d; aliquot martyrum Trevirensum reliquias
senioque confectus seculi iv initio pro fide		dono accepit, eorumque partem Graciensi So-
gladio occubuit, 329 b c e f; inter Pretermis-		societas Jesu in Styria collegio donavit 368 f,
sos 322 a		369, 370 a
† Faustus presbyter & martyr, Romano Mar-		† Fitianus episcopus Lindisfarnensis 185 d
tyrologio ad xxvi Novembris insertus 12 f;		Fincormacus rex Scotia 153 b c
		† Firmatus diaconus 388 d
		Firmilianus Cesarea Cappadocum episcopus 36 f,

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- 37 abe, 90 ae, 91 cf, 107 f; S. Dionysium *Alexandrinum ad concilium contra Novatianum invitavit* 32 b, 34 b c; S. Cypriano *de hereticorum baptisme consensu, litterasque ab eo acceptis* 36 de, 37 a; à S. Stephano Papa *fuit reprehensus* 37 b; *interfuit priori Antiocheno concilio, adversus Paulum Samosatenum celebrato*, 89 e; *ab hoc heretico fuit deceptus* 89 f, 90 b
 Firminus S. Cesarii, Arelatenensis *episcopi, una cum S. Cypriano Telonensi discipulis, ac dein de episcopus, unusque è scriptoribus Vita eiusdem S. Cesarii* 171 a, 172 d, 174 a, 175 b e f, 176 a d e
 Flandbertus. Vide Flandebertus.
 Flandebertus *Flandrorum seu potius Morinorum, ut quidam volunt, regulus* 325 e f
 † Flavia virgo Deo sacra, S. Firmati diaconi soror, 388 d
 Flavia mater S. Donati, *episcopi Vesontionensis*, 481 f
 † Flaviana virgo. Vide † Flavia.
 † Flavianus miles, à S. Cypriano Telonensi, *ut volunt, ad fidem orthodoxam conversus, ac dein martyr* 167 c d, 172 d, 178 c; *sub Alboino, Longobardorum rege, occisus non fuit* 178 a b
 Flavianus *episcopus Antiochenus. Vide Fabius.*
 Flavianus *episcopus Philippensis, litteris à S. Celestino I Papa conventus, 431 d; concilio Ephesino adversus Nestorianum interfuit* 421 c
 Flavius *episcopus Antiochenus. Vide Fabius.*
 Flavius *epistola Paschali à S. Dionysio Alexandrino honoratus* 45 f, 46 a, 98 b; *diversus hic est à Flavio, episcopo Antiocheno*, 46 f
 Flisco (Sinibaldus de) S. R. E. *Cardinalis, ac dein Papa, Innocentius IV dictus, testibus oculatis celebris prodigii corporis S. Francisci annumeratus*, 926 a b. Vide etiam Innocentius IV Papa.
 Flodinus *decanus* 308 f
 Floharius presbyter 236 f, 237 c; *Vitam S. Eugenii Parisiensis martyris litteris mandavit* 236 d e
 Florentia (Joannes de) Frater Minor, *provincia Galliae Minister, celebravit capitulum provinciale Arelatense, in quo S. Franciscus, longè absens, apparuit*, 595 e, 697 b
 † Florentina virgo, SS. Isidori & Leandri *episcoporum Hispanensium soror,* 469 c
 Florentinus, *velut martyr in Menologio Antistiodorensi Ms. à Burgedeo signatus, inter Pratermissos* 322 f; S. Mameritino *apparuit, & cum S. Corcodemo loqui auditus narratur* 323 a
 † Florentius martyr, Bonne, *ut perhibetur, passus*, 330 c, 359 c
 † Florianus martyr, *ad iv Maii Romano inscriptus, à S. Floriano Bononia culto est diversus* 435 b e
 † Florianus martyr, *ad xvii Decembris Romano inscriptus, à S. Floriano Bononia culto est diversus* 435 c
 † Florianus martyr, *cujus corpus & sibi servari dicitur, à Floriano Bononia culto est diversus* 435 c
 † Florianus martyr, Bononia cultus, 352 e, 434 c; *huius, simulque, ut appareat, quadraginta sociorum martyrum corpora Constantiopolis Bononiam detulit S. Petronius* 423 b, 435 b c def, 436 a; *hac anno 1141 in Bo-*
Oktobris Tomus II.
- noniensi S. Stephani templo narrantur detecla 468 a, 469 f
 Florianus imperator, Christianorum persecutoribus non accensus, 344 b
 Flos (Gildardus du) notarius Apostolicus duo apographa epistole, de morte S. Francisci ab Elia Ordinis Minorum Generali ministro scriptae, inter se contulit 668 e
 † Foillanus monasterii Fossensis abbas & conditor 233 c d
 Folbertus episcopus Cameracensis. Vide Fulbertus.
 Folbertus vir cecus, vita austerritate Treviris insignis, 377 a, 379 a b; Visio ei Martyrum Trevirensum fortur oblati 377 b c
 Folcwinus pater Folcwini, Sithiensis monachi, 278 c
 Folesani Rivieri (Tarficius Maria) notarius, instrumentis de recognitione & translatione capitii S. Petronii subscriptus, 452 b c, 453 b e
 Fora (Joannes de.) Vide Joannes.
 Formagliari (Alexander) ecclesie metropolitana Bononiensis archidiaconus, adfuit traditioni capitii S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntino facta, 451 a
 Formica (D. Josphus) instrumento de donatione capitii S. Petronii, Benedicto XIV Papa facta, subscriptus 445 d
 Fossa Nova (Stephanus de) S. R. E. diaconus Cardinalis. Vide Casamora.
 Fouet (Robertus) typographus Parisiensis 936 a
 Fracheto (Gerardus de) Ordinis Predicatorum scriptor, qui priores S. Dominici Vitas supplevit, 605 b, 867 f; aliisque locis
 Fracta (Henricus à) *episcopus Bononiensis* 437 b, 843 c
 Franci cesi ab Hungaris 212 a
 Francischina proneptis, *ut notatum invenitur, germani fratris S. Francisci Assisitis* 556 f
 Francischinus de Cassia (Felix) Ordinis Minorum Conventualium Minister Generalis relationem visitationis corporis S. Francisci, qua per Piscium, dececessorem suum, hujusque socium Tinaccium facta sit, à posteriori hoc conscribi jussisse asseritur 953 f, 954 b c
 Francisci Titelmanni Capuccini depositio, inter Pratermissos 324 a b
 † Franciscus Assisas confessor 1388 b, 470 e, 473 c, 482 b; inter Pratermissos 4 c d
 † Franciscus de Borgia, tertius Societatis Jesu propositus generalis, inter Pratermissos 4 f
 † Franciscus Fabrianensis Ordinis Minorum 833 a c, 881 a b c e, 903 c, 904 d, 905 d, 911 c, 916 c; quandonam & à quo in hunc fuerit admittus 891 a; quā S. Franciscus Assisas, divinitus monitus, Indulgentiam Portiunculanam ab Honorio III Papa petierit obtinueritque, litteris mandavit, ut etiam quinam, qua de hac re scripta, sint testati 891 b c d e f, 892 a; hos inter computat etiam Leonem & B. Benedictum Arétinum 891 a e f; an Indulgentiam illam à Christo immediatè concessam indicavit 908 b c d e f
 † Franciscus Xaverius Bononia apud Hieronymum Casalinum fuit hospitatus 437 c
 Franciscus à Belvisio Ordinis S. Francisci, in Mrl. Franciscano Arturi Beatus appellatus, inter Pratermissos 324 a
 Franciscus I Augustissimus gloriose memoria imperator 389 f

INDEX HISTORICUS

- Franciscus I Galliarum rex 493 c
 Franciscus de Baucio dux Andrie. Vide Baucius.
 Franciscutius guardianus S Damiani, pronepos,
 ut notatum invenitur, germani fratri S. Fran-
 cisci Assisiani 556 f
 Franco episcopus Tungrensis seu Leodiensis 224 d
 Franco monachus pingendi peritus 204 c
 Franco prefectus, litteris S. Annonis de SS.
 Ewaldorum translatione subscriptus, 199 c
 Francula virgo, sancta forte filitia, 151 f,
 152 c
 Frangipani (Sancius) vir nobilis, cum Jacoba
 de Septemfoliis illustri matrona Romana matri-
 monio forsan junctus, 665 f
 Fredericus I imperator, cognomento Aenobarbus,
 Henritum, Henrici Superbi Bavariae ducis fi-
 lium, in ducatum paternum restituit, An-
 strieque marchionatum in ducatum exerit 212 d
 Fredericus II imperator 615 e, 673 d, 718 f,
 849 f, 850 a, 890 d f, 1002 d
 Fredericus III episcopus Colonensis S. Norberto
 reliquias SS. Ewaldorum aliorumque Sanctorum
 est largius 204 f, 205 a
 Fredericus episcopus Monasteriensis cum S. An-
 none Colonensi archiepiscopo à tumultuanti-
 bus Colonensibus fuit periclitatus 200 d e f,
 201 a b c, 203 d; capita SS. Ewaldorum ab
 hoc impetravit 203 c e
 Fredericus episcopus Olomucensis. Vide Fride-
 ricus.
 Freduidis nobilis matrona monasterium Tignense
 condidit 258 b c d
 Fremautius (Benignus) Ordinis Minorum Re-
 collectorum Belgicè scriptus de S. Francisco Af-
 fissate 554 c; visitavit facellum Portiuncula-
 num, ecclesieque huic superadificate magnitu-
 dinem testatur 814 c
 Fremodo abbas Virodunensis S. Vitoni monaste-
 ris 525 b
 Frideburga sanctimonalis, ut vetustos monaste-
 rii sui codices inspicaret, tertio divinissus mo-
 nista narratur fuisse 377 d e; visio hac appa-
 ret incerta 333 a
 Fridericus dux Lotharingia, S. Brunonis archi-
 episcopi Colonensis nepos, 386 b c d
 Fridericus episcopus Olomucensis, quod stigma-
 tum, S. Francisco divinitus imprefforum, ve-
 ritatem Scripto publico impugnasset, à Grego-
 rio IX acerrimè litteris fuis increpatus 654 c
 f, 655 a b c d
 Fridericus Pauliniane Treviris eccliesie prepo-
 sus caput S. Paulini publicè spectandum ex-
 hibuit, anniversariamque celebritatem instituit
 362 c f
 Fridogius abbas secularis monachos cœnobii S.
 Audomari in canonicos seculares convertit
 281 c
 † Froilanus episcopus Legionensis, inter Prater-
 missos 4 d
 Frollanus episcopus. Vide Rollandus.
 † Frontinus, cuius reliquia anno 1141 Bononia
 narrantur detectae, 468 c
 † Fronto abbas 419 d; septuaginta fratribus in
 monte Nitria seculo IV, non II, praefuit 416
 c d e
 † Frontonius abbas. Vide † Fronto.
 Fulbertus episcopus Cameracensis 254 c e f, 280
 b, 285 b, 289 c, 315 b; Womarum, ut
 apparet, ordinavit abbatem Blandiniensem 289
 d e f, 290 f
- Fulcarius episcopus Noviomensis 289 f
 Fulco episcopus Tolosanus 604 b; in Pralianum
 sacrarum virginum monasterium, S. Dominici
 cum hujusque Ordinem fuit piè munificus,
 873 d e, 874 a b
 Fulradus episcopus Parisiensis 230 e, 309 b; S.
 Gerardum Bronensem ordinavit diaconum
 230 b, 305 e
 † Fuscianus martyr 131 c, 138 b, 331 f, 332
 b c d e, 333 d, 335 b, 345 f, 346 b, 349 d e
 f, 355 b, 360 e, 375 e; sacra ejus ossa translatata
 332 c
- G
- † Gabriël archangelus 466 a, 813 f
 Gabriël à Rotomago Ordinis Minorum
 Observantium, in conventu S. Maria de Por-
 tiuncula apud Assissum S. Theologie my-
 stica lector &c, opinionem, qua incorruptio-
 nem prodigiosumque situm corporis S. Franci-
 sci negat, Dissertatione, cuius apographum
 Ms. ad Majores nostros transmisit, tutatus,
 920 b c, 927 c f, 929 a, 934 d e, 936 b c,
 939 b c d f, multisque seqq.
 Gabriël de Licio Ordinis Minorum Conventua-
 lum provincia Januensis Minister Franciscus
 Sforza Mediolanensis duci, cum hic visum
 à se S. Francisci corpus narraret, dicitur ad-
 fuisse 945 e
 Gabriël de Treio S. R. E. Cardinalis. Vide
 Treio.
 Gabriël Ordinis Minorum Conventualium Ter-
 ra Sancta Minister Franciscus Sforza Medio-
 lanensis duci, cum hic visum à se S.
 Francisci corpus narraret, dicitur adfuisse
 945 e
 † Gaianus martyr, idem verosimiliter cum S.
 Gaiano martyre, in Opero nostro ad IV Maii
 dato, inter Pratermissos 321 f
 † Gaius diaconus. Vide † Caius.
 † Gaius martyr, idem verosimiliter cum S. Gaius
 martyre, in Opero nostro ad IV Maii dato,
 inter Pratermissos 321 f
 Galeottus (Antonius Franciscus) filius seq. 952 d e
 Galeottus de Bistochio 981 b c, 982 e, 984 f,
 985 b; corpus S. Francisci sese visitasse, in-
 venisseque incorruptum, narrat in relatione
 Ms. è Bibliotheca Barberina deprompta, 952
 c d e; quid de hac aliaque à Waddingo edita
 sit censendum 952 f, 953 a b c d
 Galeottus (Jacobus) pater precedentis 952 c
 Galeottus (Julius Cesar) pronepos Galeotti de
 Bistochio 952 d
 Galeinius (Petrus) protonotarius Apostolicus
 Vnam S. Petronii episcopi Bononiensis, que
 Signorii nomine est edita, conscripsit 423 f,
 424 a
 Galfanneus (Petrus) patritius Assisensis. Vide
 Zalfanus.
 † Galla abbatissa, inter Pratermissos 324 f
 Galla Placidia templum, S. Stephano sacrum,
 Arimini condidit 437 d
 Galleazzi (Josephus) typographus Mediolanensis
 897 c
 Gallienus imperator 8 f, 10 c, 11 a, 13 d, 14
 c d f, 15 a, 23 d, 24 c, 43 b, 53 b, 73 c f,
 74 b f, 75 a d f, 76, 77 a d f, 78 e, 79 a b
 c d e, 80 d e f, 81, 82 a c e f, 83, 84 d e f,
 85 f, 86 a, 87 d, 88 a, 94 b d, 95 b, 98
 d, 107 f, 108 a; pacem Ecclesæ, capto pa-
 tre Valeriano, concessit 78 a b c, 344 b; hoc
 tamen

IN TOMUM II OCTOBRI.

- tamen beneficio S. Dionysius Alexandrinus ecclésieque Egypti non statim tunc frui potuerunt, & cur 78, 79, 80 a b
 Gallus imperator 13 d, 24 f, 25, 83 cde, 87 d; persecutionem in Christianos concitavit 35 b c
 Galo episcopus Parisiensis 484 e, 489 f, 491 f, 492 a; moniales ob pravos mores è Parisensi S. Eligii monasterio expulsi, hocque monachis Fossatensis tradidit 484 f, 490 d, 491 a b c, 492 b c
 Galterus puer, febris ad invocationem S. Francisci Assisiatis liberatus, 721 c
 Galucci (Domitilla) monialis Capuccina 959 d
 Gamansius (Joannes) Societatis Iesu sacerdos de Museo nostro optimè meritus 195 e f, 196 a, 204 a e, 475 c
 † Gamelbertus parochus in Bavaria, B. Uthensis abbatis Metamensis magister 207 b c e f, 208 abcd, 209 a, 210 f, 213 b c f, 214 a; beatum hunc Virum in Michelsbuchensis parochia curam sibi substituit 209 b c d, 213 c d
 † Gamulbertus parochus. Vide † Gamelbertus.
 † Gandulphus, aliis confessor, aliis martyr dictus, inter Pretermisos 2 c
 Ganganelli (Laurentius) S. R. E. Cardinalis 979 f
 † Gangulphus. Vide † Gandulphus.
 Garampi (Josephus) comes, Roma S. Petri in Vaticano canonicus, 930 a
 Garibi (Jacobus) Franciscanus, idem forte cum Jacobo Guarini, Vitam S. Francisci versus Italico compositus 554 a
 Garofali (Alexander) collegiate S. Petronii ecclesia decanus &c adfuit traditioni capituli S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Pape episcopo Amathuntino facte, 451 a
 Garsias à S. Jacobo Minorita 827 a
 † Gatianus episcopus Turonensis: ejus reliquia à S. Martino, Turonensi itidem episcopo, translate 134 b
 Gaufridutius vir pius, Castrorum Plebis incola, multis agris aquam, S. Francisci Assisiatis cingulo vel corrigia benedictam, felici eventu dedit potandam 624 f, 625 a, 701 e f, 776 c, 777 a
 Gauthstrudis monialis Fussanensis 481 f
 Gauzlinus abbas 489 d
 Gebhardus abbas Metamensis 212 c
 Gebelhardus comes in pralio contra Hungaros occisus 212 a
 Gedeon beneficiarius luxuriosus, qui, facta emendationis spe, per S. Franciscum Assisiatem gravi infirmitate fuit liberatus, cùmque rediisset ad vomitum, graviora est passus 772 a b
 † Gelasius I Papa 423 e; Eusebii historici autoritatem rejecit 925 b
 Geleen (comes de) ad Bellandum nostrum misit litteras, Coloniam Agrippinam acceptas, quas S. Anno, Colonensis archiepiscopus, de SS. Ewaldorum translatione à se facta emiserit, 199 a
 Genenus inter Pretermisos 3 d
 † Genesius, cuius reliquia anno 1141 narrantur Bononia detellae, 468 d
 † Gengulphus. Vide † Gandulphus.
 † Gentianus martyr 332 b d e, 333 d, 335 b, 376 e
 Gentilis (Albericus) vir nobilis 833 a
 Gentilis comes Siculus 565 c
 † Georgius martyr 201 f, 572 d
 Georgius Nicolai V Pape biographus 930 b
 † Geraldus comes Auriliacensis in Arvernia, inter Pretermisos 4 f; Vitam ejus descripsit S. Odo, abbas Cluniacensis, 222 e
 Geraldus Odonis Minister generalis Ordinis Minorum 887 a b, 895 a b; Officium de scris stigmatibus S. Francisci ex decreto capituli generalis, anno 1337 celebrati, compositum 802 b d e; scriptum anno 1330 epistolam, quæ suos ad indulgentiam Portiunculanam lucrandam hortatus est, nonnullaque in hujus festo observanda prescripsit 894 b c d e f
 Gerard (Armandus) canonicus Sarlatensis notitiae MSS. Sanctorum diocesis Cadurcensis, à se concinnatas, ad Henschenium nostrum misit 323 b
 † Gerardus abbas Broniensis è monasterio Dionysiano altare portatile, quo usus olim erat S. Dionysius, secum Bronium advenit 206 d e
 † Gerardus confessor, in castro Gallinario diocesis Sorane in Italia culius, 223 a; hujus forte Vitam descripsit Gregorius Tarracinensis episcopus 223 b
 Gerardus episcopus Bononiensis 469 b
 Gerardus comes, litteris S. Annonis de SS. Ewaldorum translatione subscriptus, 199 c
 Gerardus miles seu vir nobilis visum, quem in delictorum paenam amiserat, confessione sacramentali, ad quam moneri iussus fuerat à S. Francisco, instituta, recuperavit 793 c d
 Gerardus Frater Minor, qui S. Francisco agrotanti pisces fertur missus, 661 e
 Gerberga Henrici Ancupis, Germania regis, filia, Gisleberto Lotharingia duci nupta, 314 a e
 Gerbertus abbas Mettenensis seu Metamensis 212 b c
 † Geremarus abbas Flaviacensis: ejus reliquia Bellovacum translate 136 b, 139 b
 † Gereon martyr, Colonia Agrippina, ut perahibetur, passus, 330 c, 334 b, 341 b, 359 c pars ex hujus reliquias S. Norberto data 205 a; caput Francisco Bartholi Minorite concessum 886 e
 Gerlachius (Stephanus) dedit epistolam ad Crucifum 112 d
 Gerlandinus juvenis mortuus, ad invocationem S. Francisci Assisiatis resuscitatus, 786 f, 787 a
 † Germanus episcopus Antissiodorensis 323 a, 388 d e f, 389 b d
 † Germanus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detellae, 468 d
 Germanus episcopus, S. Dionysio Alexandrino injurius, 9 a b, 12 c, 14 f, 15 d, 16 a, 17 d, 20 b, 21 d e, 22 a b f, 23 a b e f, 24 b, 42 c d e f, 43 f, 44 c d e; epistolam ab hoc fuit confutatus 44 f, 45 a b c d e, 46 a b, 78 c, 98 a, 114 e, 329 f
 † Germerus, cuius reliquia narrantur anno 1141 Bononia detellae, 468 d
 † Gertrudis S. Menne. Vide † Gontrudis.
 Gertrudis Lotharii II imperatoris filia, Henrico Superbo Bavaria duci ac dein Henrico I Austria duci nupta, 212 e
 Gertrudis marchionissa Saxonie corpora S. Alexanderis & duorum martyrum Thebeorum Treviris Brunswicum in S. Egidii monasterium à se fundatum translata 368 a b
 Gey

INDEX HISTORICUS

- Gertrudis nobilis puerilla, filia domini de Fumal,** mox post promissum ejus nomine à parentibus ad S. Gerardi reliquias peregrinationem aurigine liberata hocque ipsam testata **300 d**
- Gervasius episcopus Remensis** **140 b**; **Guidonem episcopum Bellovacensem consecravit** **134 e**, **138 d**, **140 c**; litteris in hujus causa ab **Alexandro II Papa fuit conventus** **136 de**
- Geselius (Petrus) S. Bonaventura biographus** **901 c**
- Giardini (Franciscus) gubernator Affisenis Biobchiana de corporis S. Francisci visitatione relationis apographum cuidam donasse afferitur** **952 d**; quid haec de re sit censendum **953 d**
- Giezi minister Elisei propheta leprā percussus** **316 e**
- † **Gilbertus abbas Novem-Fontium, inter Pretermisas** **2 d e**
- Gilbertus Provinciae comes.** *Vide* **Guibertus.**
- Giotto Florentinus.** *Vide* **Giotus.**
- Giotto Florentinus pictor** **804 f**, **805 ce**
- Gisla.** *Vide* **Gisla.**
- Gisbertus dux.** *Vide* **Gislebertus.**
- Gisla abbatisa commendataria, ut vocant,** **226 c**
- Gisla Berengarii Lomacensis comitis, ut ferunt,** **mater,** **226 f**, **227 b**
- Gisla filia Berengarii I Italia regis** **227 a**
- Gislebertus dux Lotharingia** **226 df**, **254 cd**, **257 a**, **258 a**, **259 b**, **260 b**, **310 a**, **314 d ef**; **S. Gerardum abbatem ad Cellense in Hannonia monasterium reformatum arcessivit** **253 e**, **257 b**, **311 def**, **312 a**; à **S. Gisleno**, quò id faceret, fuerat in visione admonitus **254 b**, **255 ef**, **256 a**, **310 f**, **311 ab**; in idem monasterium fuit piè munificus **312 f**; ab **Ottone Magno imperatore**, qui erat rebellis, fuit devictus, Rhenique undis absorptus miserrimè vitam finiit **310 ef**, **314 a**, **315 a**; per fidum ejus ingenium, variaque fortuna **313 ef**, **314 a**
- † **Gislenus confessor** **253 f**, **254 a**, **255 d**, **256 bcd**, **260 de**, **315 ac**; **Cellense in Hannonia monasterium condidit** **253 e**; ut hujus curiam **S. Gerardo abbati imponeret**, **Gislebertum**, **Lotharingia ducem**, in visione ei apparens, admonuit. **254 b**, **255 ef**, **256 a**, **310 f**; ejus reliquiarum, quas Malbodienses abstulerant, recuperatio **S. Gerardo abbati** ab hujus biographo; cuidam autem Adelhelmo & Stephano, Cameracensi episcopo, à Rainero adscripta **259**, **260 abc**, **312 abcd**
- Giunta Pisanius pictor** **805 f**, **806 a**
- Giunta (Lucas Antonius de) typographus Venetus** **800 c**
- Glabrio consul** **74 b**
- Gnormundus rex Normannorum** **282 d**; **multas clades Francorum regno intulit** **282 bc**
- † **Goar presbyter confessor** **526 d**
- Gobelinus (Joannes) Pii II Papa secretarius** **984 d**; citatur ut adversans opinioni, qua prodigiosum corporis S. Francisci statum affirmat, **972 d**; an merito id fiat **974 def**; duas dumtaxat Affisenis S. Francisci basilica ecclesias memorat **979 b**; qualemcumque tamen tertiam expresse non negavit **979 c d**
- † **Godefridus monachus Villariensis, inter Pretermisas** **3 b**
- Godefridus dux Lotharingia** **504 c**
- Godefridus comes Namuricensis adsuit elevacioni corporis S. Gerardi** **295 ef**; **monasterio Broniensis sese tunc exhibuit beneficium, chartamque, in hujus favorem ab Alexandro, episcopo Leodiensi, emissam sigillo suo signavit** **296**, **297 d**; **Floreffensem Ordinis Prémonstratensis abbatiam fundavit** **296 a**
- † **Godegrandus episcopus.** *Vide* † **Chrodegandus.**
- † **Godehardus episcopus Hildesheimensis** **295 c**; **ejus canonizatio in synodo Leodiensi anni 1131 petita, eodemque anno in concilio Remensis obtenta** **294 de**, **295 ab**
- Godo episcopus Tullenensis** **534 c**; **quandonam huius ecclésia sua praeferuit** **536 c**
- Goduinus comes reliquias S. Constantiani confessoris ad agrum Bellovacensem transferri curavis** **136 c**
- Goisbertus episcopus.** *Vide* **Guibertus.**
- Gondi (Joannes Franciscus de) primus Parisiensum archiepiscopus Parisensem S. Eligii dominum, retentis tamen sibi hujus redditibus, donavit Barnabitis, donationemque instrumento publico firmavit** **493 ef**
- Gondoaldus episcopus Meldenensis concilio Remensi anni 625 subscriptus** **179 c**
- Gonsalvus Hernandez seu Fernandez Cordubensis, cognomento Magnus Capitanus, regni Neapolitani expugnator, 936 abcd, 938 e, 939 b, 940 a; litteras Baucianas, quibus corporis S. Francisci incorruptio prodigijsque suis afferitur, dono accepisse atque in Hispaniam allatas ede permisso aut etiam curasse narratur** **931 a**, **935 ef**; **an hoc veritati certò congruat** **936 ef**, **937 a**
- Gonsalvus Minister generalis Ordinis Minorum** **852 f**
- Gontherus abbas Broniensis.** *Vide* **Gunterus.**
- † **Gontrudis S. Menna**, si hujus Acta recte narrant, soror **151 cde f**, **152 b**, **157 c**
- Gonzaga (Franciscus) Minister generalis Ordinis Minorum Observantium ac deinde archiepiscopus Mantuanus**, è scriptoribus, qui nonnulla de S. Francisco memorant, **554 abc**, aliquisque multis locis; **cordis S. Francisci possessionem, contrà ac afferitnr, adi Portuncularia attribuit** **990 bde**
- † **Gordius martyr, balteo militari abjecto, voluntarium in exsilium secessit** **341 d**
- † **Gorgonius martyr: corpus ejus Romā in Gallias translatum** **538 b**, **539 f**
- Gotardus Ponticus.** *Vide* **Ponticus.**
- Gozlenus archicancellarius** **489 af**
- Gozlinus archicancellarius.** *Vide* **Gozlenus.**
- Gozzadinus (Angelus) archiepiscopus Niceniensis** & **Bononiensis suffraganus** primum lapidem posuit nova ecclesia, sub nomine S. Lucia apud Bononienses exstructa, **437 c**
- Graffweg (reverendus admodum ac amplissimus dominus) ecclesia Effendiensis canonicus & thesanarius notitiam de S. Marci apud Effendienses cultu & reliquiis humanissime submistravit** **390 ad**
- † **Gratianus episcopus Telonenensis** **165 f**, **170 a**, **171 d**
- Gratianus imperator** **424 f**, **425 ef**, **426 a**, **438 bc**, **439 c**
- Gratianus Mathei de Lipernioni prator.** *Vide* **Lipernioni.**
- † **Gregorius I Papa, cognomento Magnus**, **104 f**, **375 c**, **469 c**; **ejus ad quæsta S. Augustini, Anglorum episcopi, responsum** **105 abc df**,

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- 4f, 106ab; *Vitam S. Benedicti abbatis litteris mandavit* 304cd, 853d
Gregorius IV Papa 432e
Gregorius V Papa 390ab
[†] **Gregorius VII Papa** 135a, 434d, 436d; *in favorem Guidonis Bellovacensis episcopi ad Francorum regem simulque ad clerum & populum Bellovacensem litteras dedit* 136f, 137a
Gregorius IX Papa 546d, 547bde, 548bc, 576a, 591cd, 651b, 656c, 657c, 664d, 665e, 666ce, 670af, 671ab, 677f, 678b, 682ac, 683bcd, 717c, 718f, 720e, 744a, 790e, 791a, 801a, 804ad, 806ad, 808e, 821c, 859b, 890df, 934d, 945b, 947b, 951d, 968c, 974b, 981d, 983e, 1002t; *Vitam S. Francisci Assisiani fecit describi* 545bcf, 546abf, 651a, 657b, 683f, 684ab, 899b; *pri-migeniam tertii Ordinis S. Francisci Regulam, saltem viva voce, approbavit* 635ab; *Eliam à ministerio generali Ordinis Minorum amovit* 652d; *stigmatum, S. Franciso divinitus impressorum, veritatem datis ad universos fideles Apostolicis litteris luculentiter asseruit* 653ef, 654abcd, 657c, 779f; *alii litteris Fredericum, Olomucensem episcopum, quibz illam Scripto publico impugnasse, acerrimè increpuit, aliumque obrectatorem jussit coerceri* 654ef, 655; *dicitur consecrâsse apud Reate ecclesiam S. Mariae de Foresta, erectam, ut fertur, in memoriam miraculi, à S. Franciso Assisiate ibi patrati,* 660ab; *locum adificanda in hujus Sancti sepulturam ecclesia acceptavit, bancque, cuius etiam primum jecit lapidem fabricamque plurimum promovit, per litteras anno 1228 datas insigni immunitatis privilegio donavit* 678acd ef, 679ab, 742a, 807cd; *hoc ipsum inde confirmavit auxilique* 679d, 807def; *Bulla abs illo cum in finem data* 679def, 680abcd; *in ejusdem S. Francisci miracula inquire jussit, hisque ritè probatis, illum Assisi numero Sanctorum magna cum solemnitate, etiam celebrazione Missa, non levato ramen de tumba Sancti corpore, anno 1228 die XVI Julii adscripsit, utque quotannis IV Octobris dies eidem solemnis haberetur, constituit* 673bcdef, 674, 675, 676a, 684a, 717f, 718abcde, 719ab, 741f, 782f, 783a, 799bc; *eius hac de re littera, ad universos ecclesie pralatos missa,* 676, 677ab; *alias etiam de eodem argumento litteras dedit* 677cde, 799c; *translationi S. Francisci, anno 1230 perinde, interesse non valens, multa donaria misit Assisium, fidelibusque, ad hanc venturis, ampliorem, quam tunc ferret Ecclesia consuetudo, indulgentiam concessit, litteris ad Fratres Minores, in comitiis generalibus congregatos, datis, quibus etiam hos moriui à S. Franciso resuscitati miraculum edocemus,* 680ef, 681, 787ab, 898b; *Assisates, quod solemnitatem illam turbassent, datis ad Perusinum & Spoletanum episcopos litteris acriter reprehendit, graviterque, nisi ei satisfecissent, multari jussit* 682cdef, 683a; *tumultuantibus Romanis, Romam reliquit, veniensque Assisium S. Francisci corpus ibi est veneratus* 717de; *Regulam Clarissarum adhuc tantum Cardinalis Ostiensis episcopus concinnasse saltu[m]e confirmasse indic-*
- catur à Celano & Tribus Sociis, certèque in ea partem habuit* 689e, 730e, 1001bc; *stigmata mannum pedumque S. Francisci vidit* 785e; *visio ei in somnis oblata, quâ dubium, quod de lateralî S. Francisci vulnera conceperat, depositus* 784b; *hymnis & rythmis ecclesiasticis, à se compotis, S. Franciscum Assisiatem condecoravit* 800e; *insignem indulgentiam in festivitate sacrorum Stigmatum montem Alvernun visitantibus concessit* 817a; *testibus oculatis celebris prodigi corporis S. Francisci annumeratur* 926a; *an epitaphium, quod veluti per eum S. Francisco possum professur, re ipsa posuerit, & geminas corporis hujus sancti patriarcha, in quibus hoc incorruptum invenierit, visitationes fecerit* 947def, 948, 949a; *in Assisensem S. Francisci basilicam cur manificas* 961f, 962a. *Vide etiam Hugolinus S. R. E. Cardinalis.*
- Gregorius XI Papa** 434f; *annum Fratrum Minorum Assisium ad lucrandam Indulgentiam Portiunculanam concursum habuit per spectum* 895ed; *hanc veram agnoverit* 896ab
- Gregorius XIII Papa** 331d, 353d, 810b; *altare pro defunctis privilegiatum in Assisensi S. Francisci ecclesia constituit* 810a
- Gregorius XIV Papa** 810f
- Gregorius XV Papa** 179c; *decretum, quo Sextius IV natale S. Francisci Assisianis festum per universam Ecclesiam cum cessatione ab operibus servilibus celebrari praecepit, confirmavit seu renovavit* 800ab; *Indulgentia Portiunculanæ privilegium cum RR. PP. Capucinis communicavit* 918f
- [†] **Gregorius Thaumaturgus episcopus in Ponto** 107f; *intersuit priori concilio Antiocheno, contra Paulum Samosatenum celebrato,* 89e; *unam tantum in divinis constituere personam quibusdam visus est* 129f
- Gregorius episcopus Tarracinensis** 222d; *intersuit concilio Vastellensi* 222f; *Vitam, non S. Gerardi abbatis Broniensis, sed fortè S. Gerardi confessoris, in castro Gallinario diaecesis Sorane in Italia culti, descripte* 222ef, 223ab; *Passionem SS. Casti & Cassii, uti etiam sancta virginis Restituta, litteris mandavit* 223ab
- Gregorius Minister provincialis Fratrum Minorum in Francia, ad quem de morte S. Francisci litteras dedit Elias Minister generalis,** 668e
- Gregorius pseudo-episcopus S. Athanasium à sede Alexandrina pepulit** 419f
- Grimaldus cancellarius Ludovici I Germaniae regis** 21pc
- Grimbertus in Virginiense S. Vitoni monasterium beneficis** 513abcd, 513a
- Grouwels (Matthias) Ordinis Minorum Recollectorum S. Theologia lector jubilatus, Historia critica Indulgentia Portiunculanæ scriptor,** 813 & multis seqq.
- Guadagni (Fr. J. A.) S. R. E. Cardinalis, approbationi Officii, in commemoratione translationis capituli S. Petronii Bononiae quotannis recitandi, subscriptus** 449e
- Gualdericus episcopus Pennensis** 855b
- Gualfredutius vir pius, Castris plebis incola, Vide Gaufridutius.**
- Gualterius comes Pittaviensis, in commemoratione** Thes.

INDEX HISTORICUS

- Theodoſi II imperatoris Privilegio memoratus,* 440 d
Gualterus episcopus Meldensis 140 d; *dedicatio-*
ni ecclesiae S. Quintini Bellovacensis interfuit 135 f, 139 a
Guarterus comes Brennensis, qui pro *Innocentio III* in regno Neapolitano bellavit, ibique vul-
neratus & captus obiit 565 b
Guarini (Jacobus) Franciscanus, *biographia S.*
Francisci à Waddingo annumeratus, 553 c;
idem fortè est cum Jacobo Garibi, qui *Vé-*
ram S. Francisci versus Italico composuit, 554 a
Guarinus Lotharus dux aut comes Metensis 506 f
† Gudualus episcopus. Vide † Gudwalus.
† Guduwalus episcopus. Vide † Gudwalus.
† Gudwalus episcopus 273 c, 290 a e; *eius*
corpus ad monasterium Blandinense transla-
tum 273 d, 274 b c def, 275 a; *quo anno*
id factum 275 b c d
Guibertus antipapa 362 d
Guibertus Provincia comes 165 c f, 166 a b,
168 d e; instrumentum fundationis B. Marie
de Sedis obsignavit 165 d
† Guido de Cortona Frater Minor qui à *S.*
Francisco in Ordinem fuerit admissus, &
qui in illo vitam duxerit 818 f, 819 a,
820 a
Guido episcopus Ambianensis 140 d; *dedicatio-*
ni ecclesiae S. Quintini Bellovacensis interfuit 135 f, 139 a
Guido episcopus Assiensis 568 f, 569 c f, 571
a, 572 a, 584 d, 589 f, 602 a, 661 c f,
664 d, 668 a, 687 f, 713 d, 714 c, 726 c,
735 d, 746 d, 747 e, 781 d, 821 f, 822 a;
quid egerit dixerique S. Francisco, cùm co-
ram eo hic comparuit, à patre suo pro resti-
tuenda pecunia in jus vocatus, 569 a b e d,
570 a b c e f, 688 a c d, 695 b, 729 c d e,
746 e; memorabilis ei dicta ab hoc Sancto de
possessionibus temporalibus sententia 584 d,
733 a; S. Franciscum pro Regula, quam hic
scripsérat, approbatione, ab Innocentio III
Papa obtinenda, adjuvit 588 b, 590 a b,
591 f, 692 f, 736 c, 750 e; eidem subdiacona-
tum & diaconatum vero similiter contulit 645 c;
quid ei ad S. Franciscum orantem temere in-
gresso acciderit 770 a; *sanculum hunc Patri-*
archam ex morbo, quo obiit, decumbentem
in palatio suo exceptis hospitiis 662 e f;
*cum-
dem, primò vitâ funeris, fibi apparentem*
habuit 668 d, 781 c f; *septem episcopis, à*
quibus Indulgentia Portiunculana promulga-
tio, ecclesiæque consecratio facta afferitur, ab
Ughello annumeratur 914 f
Guido è S. Quintini Viromanduensis decano epi-
scopus Bellovacensis 130 c f, 131 a, 138 d,
139 c d, 140 b c e; haud procul à Bellova-
censibus manibus S. Quintino extraxit ecclæ-
fiam, hancque cœnobio, in quod etiam multa
contulerit, canonorum Regularium auxit,
S. Romana reliquias ditavit, magna que sole-
mitate dedicavit 134 d e f, 135, 136 d f,
138 c f, 139 a b c; digitum ex reliquias S.
Quintini tunc obtinuisse, narratur 136 c; *semel*
ac iterum in exsilio pulsus Romanum confugit,
ibique clero suo & populo, qui ob injurias ei
illatas excommunicatus fuerat, absolutionem
impetravit 136 c e f, 137 a; *canonicorum in*
S. Vedasti foundationem decanique in collegia-
ra Gerboredi ecclesia institutionem probavit 136 f
Guido comes 815 a
Guido judex communis Assiensis, testis do-
nationis, quâ Gregorio IX datum fuit locus a-
dificanda in sepulchrum S. Francisci ecclesie, 678 a
Guido Ordinis Minorum Minister Romanus
Roma interfuit examinationi insignis miraculi,
patrocinio S. Francisci patrati, 794 a
Guido Frater Minor Petrum Zalsanum pro in-
dulgentia Portiunculana in conventu Portiuncu-
la testantem audivit 880 e, 884 f, 890
b c
Guido vir pius, à quo duo S. Francisci socii sen-
discipuli Florentia hospitio excepti, 585 d e,
733 f, 734 a
Guidolotus in tormentis, quibus infons fuit sub-
iectus, à S. Francisco Assisiate servans illas fui,
791 a b
Guidotti (Jo.) ecclesia metropolitana Bononiensis
canonicus adfuit traditioni capituli S. Petronii,
ex voluntate Benedicti XIV Papa episcopo
Amathuntino facta, 451 a
Guilbertus episcopus Bellovacensis 140 b
Guilielmus dux Normannie. Vide Willelmus.
Guilielmus de Pepulis pater Nicolai de Pepulis
è jurisperito Minorita 843 b
Guilielmus Anglicus Frater Minor, S. Francisci
socius, ab ipsomet hoc Sancto in Ordinem ad-
missus, 821 d
Guilielmus Frater Minor, cuius corpus Bononia
inventum, 845 c d
Guilielmus Romanus Ordinis Minorum 794 a
b c; ex obedientia precepto ad dicendam ve-
ritatem adactus testimonium dedit pro insigni
miraculo, quod S. Francisci patrocinio fuerat
patratum, 793 f
Guillermus Romanus Ordinis Minorum. Vide
Guilielmus.
Guinebaldus abbas Broniensis 222 a, 223 a b,
301 b
Gulz (Reverendus dominus) abbas monasteri
beatissima Virginis Maria ad Martyres, sen S.
Paulini prope Treviros, litteris de reliquia-
rum donatione monasterio Einsidensi facta sub-
scriptus, 368 e
Gumbertus abbas Abdingovianus multas Sancto-
rum reliquias à Thietmaro, abbatte Helmwar-
deshusano, obtinuit 367 c f, 368 a
Gundobaldus S. Guntrammi Burgundionum re-
gis ex Veneranda uxore filius 471 d; à Mar-
cetrude noverca sua veneno fuit necatus
471 e
Gunterus abbas Broniensis 222 d e f, 238 f, 303
b; Vitam S. Gerardi abbatis, decessoris sui,
fecit describi 221 f, 222 a c, 300 f, 301 a
Guntherus abbas. Vide Gunterus.
Guntherus pater Theuthardi, viri in Virodna-
nensem S. Vitoni ecclesiam munifici, 520 c,
541 b
† Gunthramnus Burgundionum rex, fortè do-
minus, cui serviisse narratur S. Quintinus
martyr Turonensis, 470 c, 471 c d e, 472
d; Gunthramnum-Bosonem jussit occidi 471 f
Gunthramnus, cognomento Boso, dux exercitus
Sigiberti I Austrasia regis, fortè dominus, cui
serviisse narratur S. Quintinus martyr Turo-
nensis 471 f, 472 d
Guntramnus. Vide Gunthramnus.
Guntrannus. Vide Gunthramnus.
† Gunt-

IN TOMUM II OCTOBRI.

† Guntrudis *S. Menne*. *Vide* † Gontrudis.
 Guormundus rex Normannorum. *Vide* Gnor-
 mundus.
 Gurii seu Georgii episcopi Casanensis reliquia-
 rum inventio, inter Pretermisos 324 c d e f
 Gutsfredus *S. R. E. tituli S. Marci presbyter Car-*
dinalis, Bulla, in Assisensis S. Francisci ec-
clesie favorem à Gregorio IX Papa concessa,
subscriptus, 680 c; postea fuit summus Ponti-
fex, Cælestinus IV dictus, 680 d e. Vide et-
iam Cælestinus IV Papa.

H

- H** Ado prepositus, *S. Annonis, archiepiscopi Coloniensis, secretarius* 200 c
 † Hadrianus martyr. *Vide* † Adrianus.
 Hadrianus I Papa 507 e f, 508 b d f, 515 d f,
 523 d, 524 a, 538 e, 543 b
 Hadwiga Roberti Francorum regis soror, Rainero III Montensi seu Hainoënsium comiti nup-
 pta, 233 a
 Haganus Austrorum dux, ex cuius profapia
S. Gerardus abbas Broniensis narratur exortus,
 220 f, 223 d, 224 a b d; 301 c, 304 a; du-
 bium est, an diversus non sit ab Haganone
 comite, qui sequitur, 224 b c
 Haganus comes, qui paſto inter Carolum Simplicem Francia & Henricum Germanie reges
 subscriptis, idem forte cum Haganone Caroli
 Simplicis confiliario 224 b
 Haganus comes idem verosimiliter cum precedente
 243 b, 244 d
 Haganus Caroli Simplicis, Francorum regis, con-
 filius, idem forte cum Haganone comite,
 qui paſto inter Carolum Simplicem Francia
 & Henricum Germanie reges subscriptis, 224 b
 Hameyden (Jacobus van den) sacerdos, à Cal-
 vinistis Aldenarde in Scaldim conjectus,
 nec tamen submersus, inter Pretermisos 324
 b c
 Hardulfus abbas. *Vide* Nardulfus.
 Haroldus (*Franciscus*) Ordinis Minorum scri-
 psit de *S. Francisco* 554 c
 Haverlant (Agnes) testata miraculum, in filio suo
 per patrocinium *S. Gerardi patratum*, 299 f
 Haymo quintus Ordinis Minorum Minister ge-
 neralis 840 e f
 Heimo episcopus Virdunensis 531 f
 Heinrichus ex ecclesia Aconensis clero seu mini-
 stro Frater Minor 617 b c
 † Helena imperatrix, Constantini Magni im-
 peratoris mater, 168 a, 310 b, 314 c, 369 f,
 370 b, 372 e, 455 c
 † Helena de Oleo facillum ex apparitione *S.*
Joannis Euangelista, sibi oblata, fertur Bono-
 nia condidisse 436 d e
 Helena virgo Ordinis *S. Dominici*, velut Beata
 ab Arturo in Gynaceo annuntiata, inter Pre-
 missos 325 f
 Helenus Tarsi Ciliciae episcopus *S. Dionysium A-*
lexandrinum ad concilium contra Novatianum
invitavit 32 b, 34 b c, 36 f, 37 b c; S. Cypriano
de hereticorum baptisme consensit, fuitque à
S. Stephano Papa reprehensus 36 d; conciliis
Antiochenis 1 & 11, adversus Paulum Samo-
scenum celebratis, interfuit 89 e, 91 b
 Helenus monachus. *Vide* Helles.
 Helias. *Vide* Elias.
 Heliodorus episcopus Altinensis, amicus *S. Hieronymi* 155 b
 Helles monachus in Ægypto 429 c
 Henricus I Germania rex, cognomento Aucto-
 ps, 212 a, 224 b c, 230 c, 242 d f, 244 a f,
 245 b c, 246 f, 247 a b, 248 c, 249 b c d
 e f, 256 f, 257 b, 310 a, 313 f, 314 b, 362
 d; in monasterii Broniensis favorem *S. Gerar-*
do abbati diploma concessit 225 c, 227 a,
 229 c, 241 e, 242 e, 249 f, 250 a, 252 b
 c d; hujus tamen, quod circumferiunt, exem-
 plar, tum brevius, tum prolixius, interpo-
 latione est corruptum 250, 251, 252 a b
 Giselerio Lotharingie duci, quem captivum
 tenbat, libertatem restituit, filiamque Ger-
 bergam nupiui dedit 313 f, 314 a; lanceam,
 qua usus fertur Constantinus Magnus impera-
 tor, à Rodulfo II, Burgundie Transjurane
 rege, obtinuisse narratur 310 b c d s, 314 c d
 † Henricus II Germania rex, imperator 390
 a b
 Henricus III Germania rex, imperator 362 c d
 Henricus imperator, à Felicio perperam memo-
 ratu, 473 a
 Henricus I Francorum rex 130 e f, 138 d,
 140 b
 Henricus IV Francorum rex 166 a
 Henricus, marchionum Austriae postremus du-
 cumque primus, monasterium Metamense Be-
 nedictinis restituit, aliterque se se iis prebuit piè
 munificum 212 c d e, 213 e
 Henricus dux Bavaria; cognomento Superbus,
 ducatu à Conrado III imperatore exnius 212
 c d e
 Henricus Bavaria Inferioris dux, Othonis co-
 gnomento Illustris, filius 212 f
 Henricus Campanie comes 152 d
 Henricus S. R. E. presbyter Cardinalis, dux E-
 boracensis manuspatius, 812 b
 Henricus archiepiscopus Colonensis aliquot sacras
 reliquias Francisco Bartholi Minorita dono
 dedit 886 e
 Henricus I episcopus Bononiensis 441 c, 442 e,
 466 d, 469 b; corpus *S. Petronii* & aliorum
 Sanctorum reliquias invenit, inventionemque
 solemniter celebri praecepit 449 b c, 467 b
 c def, 469 e f
 Henticus à Fracta episcopus. *Vide* Fracta.
 Henticus Henrici Aucupis Germania regis filius
 314 f; in fratrem, Ottонem Magnum impe-
 ratorem, arma gessit 310 d, 314 d; ab hoc
 fuit devitus 310 e
 Henricus Henrici Superbi Bavarie ducis filius,
 in ducatum paternum restitutus, 212 d
 Henricus Minister generalis Ordinis Minorum
 553 a
 † Heraclas patriarcha Alexandrinus 16 d, 17
 a, 18 a b c d f, 19 a b, 39 b d e, 94 d, 96 a
 b, 97 b c, 108 d; in scholam catecheticam
 Alexandria Origeni succedit 16 e; fuerat
 ab hoc fidei Christiana principiis imbutus
 16 f
 Heraclides prolixiorem forte è duabus, que
 existant, *S. Ammonis Ægyptii Vitam* scripta
 414 c
 Heraclius imperator 435 c, 473 a, 657 f
 Herbertus comes 259 f
 Herbeus abbas II Ursi-Campi. *Vide* Erveus.
 † Herculanus martyr, inter Pretermisos 3 d
 Heribertus Viromanduensis comes 136 a b; Ca-
 rolum Simplicem, Francorum regem, in capti-
 vitatem rapuit 313 f
 Heribertus abbas Broniensis 222 a, 301 a
 Heribertus abbas Sithiensis seu Bertinianus 281
 f, 282 a
 Heris

INDEX HISTORICUS

- Herimannus I, cognomento Pius, archiepiscopus
Coloniensis 200 c
- Herimannus comes, litteris S. Annonis de SS.
Ewaldorum translatione subscriptus, 199 c
- Herimannus comes subscriptus diplomatis, quod
veluti ab Henrico Auctore S. Gerardo duum
circumfertur, 250 c
- Herveus archiepiscopus Remensis canonicos in
monasterio Mosomensi sanctimonialibus substi-
tuit 257 d
- Herlingus episcopus Meldensis 179 c f
- † Hermacletus, idem, ut appareat, cum S. Her-
mocrate, martyre Nicomediensi, inter Preter-
missos. 2 f, 3 a
- Herimamon litteris à S. Dionysio Alexandri-
no conventus 35 c, 41 b, 42 b, 74 a d, 75
b, 78 f, 79 b, 80 a e, 81 a b e f, 82 b e f,
83 a b c d, 86 c, 98 d; quandonam id factum
82 c, 83 e f, 84, 85 a
- Hermannus episcopus Tulkensis, proximus S. Leo-
nis IX Pape in hac cathedra decessor, 156 b
c; monasterium Portas Suavis exstruere non
incipit 156 d
- Hermenfridus ecclesie cathedralis Virdunensis
archidiaconus Virdunensem S. Marie Mag-
dalene adem sacram instauravit, auxit sun-
datoque canonicorum collegio ornavit 520 b
- † Hermes martyr Bononiae 434 d, 462 f; cor-
pus ejus à S. Eusebio, Bononiensi episcopo,
translatum 463 c
- Hermes philosophus & Egyptius, à Synesio lauda-
tus, 420 d e
- † Hermolaus presbyter, idem, ut appareat, cum
S. Hermolao, martyre Nicomediensi, inter
Pretermisso. 2 f, 3 a
- Hernequinus comes Boloniensis 283 a
- Herodes Ascalonita rex 238 a, 239 f, 240 b
d e, 306 d, 462 e, 467 b
- Herpingus Cella S. Goaris rector 526 d
- Hersendis nobilis femina monasterium Blan-
giacense, à Normannis dirutum, instauravit
282 f
- Hervæus abbas II Ursi-Campi. Vide Erveus.
- Hervæus, episcopus Bellovacensis, fundamenta
chori ecclesie sua cathedralis anno 997 jecisse,
à Louveto narratur 134 b c
- Herveus abbas II Ursi-Campi. Vide Erveus.
- Hesselius (Jacobus) urbis Gandensis vice-preses.
Vide Jacobus.
- † Hesychius episcopus & Egyptius, sub Maximiu-
ano Galerio, imo Maximino, martyrium pas-
sus, 11 e; corrèctioris 70 interpretum verio-
nis foris est editor 147 d e
- † Hesychius confessor, ad x Maii in Menais
memoratus, quem Papebrochius cum Hesychio
Thaumaturgo in iisdem Menais ad vi Martii
memorato facit eundem, ab Hesychio S. Hilario-
ni discipulo est diversus 142 c d e
- † Hesychius Thaumaturgus, ad vi Martii in
Menais memoratus, quem Papebrochius cum
Hesychio confessore, qui proximè precedit, esse
existimavit eundem, ab Hesychio S. Hilario-
ni discipulo est diversus 142 c d
- Hesychius episcopus, ad quem S. Augustinus
dedit litteras, non Toletana, sed Salonitana
ecclesia praeerat 143 c f; epistolam à S. Zozet-
mo Papa accepit 144 a
- Hesychius, episcoporum Toletanorum Catalogis
insertus, à S. Hesychio, S. Hilario disci-
pulo est diversus, ut etiam ab Hesychio pro-
ximè precedenti 142. e f, 143, 144 i
- Hesychius presbyter Hierosolymitanus, correclio-
- ris, ut nonnulli volunt, 70 interpretum ver-
sionis auctor 147 d f
- Hesychius, veluti 70 interpretum versionis jam
depravata corrector laudatus ab Hieronymo,
147 c; incertum est, an hic idem sit cuius S.
Hesychio, Hilarionis discipulo, 147 d e f.
148 a
- Hettus archiepiscopus Trevirensis 347 e f; sa-
crae Martyrum reliquias nova consecranda ec-
clesia ab Eginhardo abate obiuncte 347 c d s
novum Confluentia basilicam S. Castori dedi-
cavit 347 d
- Heue (Martina de) filio suo, promissa facta
que ad S. Gerardi reliquias peregrinatione,
sanctam consecuta, hocque ipsam testata
300 b c
- Heyman (Helias) conquirendarum reliquiarum
curâ à monasterio Einsidensi oneratus, hocque
suo officio rectè perfunctus 368 d e f
- Hierax episcopus & Egyptius, epistola Paschali à
S. Dionysio Alexandrino conventus 84 b, 86
d e, 87 a e, 98 c, 124 b c; quandonam id
factum 84 c, 86 f
- Hierax, initio epistole Synodica, à concilii An-
tiocenii 11 Patriarchis adversus Paulum Samo-
satenum scripta, nominatus, 91 b
- † Hieronymus presbyter, Ecclesia doctor, 168
2, 815 e, 940 b c; scripta Vitam S. Hila-
rianis abbatis 141 b c, 144 b; argumento ne-
gativo aliquando est usus 968 f
- Hieronymus de Ascuso Minister generalis Or-
dinis Minorum, ac dein summus Pontifex,
Nicolaus IV dictus, 591 b c d, 794 b c s
quadam addidit ad Vitam S. Francisci, à S. Bon-
naventura scriptam, 550 b c; inquisivit in
insigne S. Francisci patrocinio patrum mira-
culum, deque hoc scripta epistolam 793 f,
794 a. Vide etiam Nicolaus IV Papa.
- Hieronymus, miles seu vir nobilis, veritatem
stigmatum S. Francisci Assisiatis, de quibus
prius dubitaret, juramento, cum hac mani-
bus contrectasset, testatus, 782 d
- Hieronymus Casalinus. Vide Casalinus.
- Hierotheus Sanctus fortè tantum filitius, inter
Pretermisso. 325 b c
- † Hilarion abbas, primus in Palestina vita mo-
naistica cultor, 141 b f, 143 b c d, 144 b,
147 b c d e f, 148 a, 416 e, 428 a; festo
annuo à Palestina incolis suis olim honoratus
141 d; quo primùm regionis hujus loco vi-
tam monasticam cœperit, monasteriumque an-
dificârit 142 b c; quo circiter tempore sub
disciplinam suam acceperit S. Hesychium 1-
48 c d, 149 d; maximus fecit hunc suum di-
scipulum 144 b c d; eo comite, ut honorem
hominumque ad se confluentium concursum
evitet, abit in & Egyptum, magnaque hujus
parte peragrata, venit ad montem S. Antonii
144 d e f, 145 a b c; quo anno ita peregrinari
incepit 148 d e, 149 c; in vicina Ap-
phroditopolis eremo moratur, patratusque ibi
miraculis, Alexandria Bruchium honoris vi-
tandi causa se conferens à Gazensibus peri-
clitatur 145 c d; quandonam hoc factum 148
f, 149 c; secedit in Oasim, cūmque ibi an-
num nondum exegit, absente Hesychio & in-
scio, navigat in Siciliam 145 d e; diligenterissi-
mè ab hoc suo discipulo questus, tandemque
ibidem inventus, navigat cum eo primo in
Dalmatiam, ac deinde, patrato hīc insigni mī-
raculo, in Cypriū 146 c, 149 b; quando-
nam hec facta 148 f, 149 a b c; apud Pa-
phum

IN TOMUM II OCTOBRI.

- phum moratur ac deinde Hesychii suam in secretiorem insula locum secedit, ibique, Hesychio absente rerum sacrum scriprio herede, excedit e vivis 146 c d e f, 147 a, 149 c d e quandonam & quanto etatis ejus anno postremum hoc evenerit 148 f, 148 b; qui & quando corpus ejus ab Hesychio in Palestinam e Cypro relatum 147 a, 149 e
- † Hilarius, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta, 468 e
- † Hilarius episcopus Arctatensis 423 d, 426 d, 432 a b
- Hildebrandus abbas, Arnulphi Magni, Flandriae comitis, nepos 280 b; monasterio Sithensis abbas a S. Gerardo sicut prefectus, ac dein Atrebatense S. Vedasti reformandum ab Arnulpho avunculo accepit 278 e f, 279 a, 280 f, 281 a b
- † Hildevertus episcopus Meldensis 179 c e f
- Hilduinus ecclesie Leodiensis clericus ac dein Mediolanensis archiepiscopus 230 d; Privilegio Pontificio prolixiori, per S. Gerardum obtentio, subscriptis 247 c, 248 a b c
- Hilduinus San-Dionysiani monasterii seculo nono abbas 236 b
- Hilduinus notarius subscriptus diplomati, quod veluti ab Henrico Aucupe S. Gerardo datum circumfertar, 250 e
- † Hildulfus confessor. Vide † Hildulphus.
- † Hildulphus confessor, ex archiepiscopo Trevirensi, abdicato episcopatu, Medianensis monasterii abbas & conditor 333 f, 334 b c, 346 b, 348 f, 350 c d, 359 c d, 361 d, 383 c f, 384 a, 385 e; novam adem S. Joanni Apostolo & Evangelista sacram erexit 359 d e, 384 b; in cathedram Trevireensem non Miloni, sed S. Numeriano successit 384 c; prodeco seculo viii sacras S. Bonifacii martyris Trevirensis reliquias, foris tamen non primus, transfert, harumque deinde partem monasterio Medianensi obtinuit 359 d e, 384, 385 a b, 387 a; transfert pariter reliquias S. Maximini, episcopi Trevirensis, 359 e, 384 a b c, 385 b; ejus reliquia seculo x jam prodeco ab Adelberto abate Medianensi translate 386 c d e; in S. Magdalveum pii munificis perpetram asseritur a Wasseburgio 514 e f, 517 b
- Hillinus comes, monasterii Medianensis secularis abbas, 386 d
- Hincmarus I monasterii S. Remigii Remis abbas, simulque civitatis hujus archiepiscopus 219 c
- Hincmarus II monasterii S. Remigii Remis abbas 258 c d
- Hintar (Paulus) Ordinis Minorum Conventualium 965 e
- † Hippolytus episcopus martyr in Porta Romana 467 f
- Hippolytus lator epistole, a Dionysio Alexandrino ad Romanos de Officio diaconi scripta, 34 f, 124 b
- Hisjamai princeps. Vide Isamus.
- Hisjamus princeps. Vide Isamus.
- Hochstfeder (Jaspar) auctor impressionis Speculi vita S. Francisci, anno 1509 Metis ornata, 550 d
- † Hoildis virgo 151 e f, 152 b; ejus reliquia variis locis disperse 152 d
- Homerus poetarum princeps 168 a
- Homodeus de Aretio Frater Minor B. Benedictus 168 a
- Eto Aretino ejusque socio Raynerio, testimonium pro Indulgentia Portiunculana dicentibus, adjuit 888 d
- † Honoratus episcopus Ambianensis SS. Fasciani & Victorici martyrum ossa transfert 332 c
- Honorius III Papa 547 e, 573 d, 588 d, 589 a, 591 b, 604 e, 605 c, 608 a, 610 a, 635 b d e, 641 c d e f, 642 a, 643 ade, 644 a, 645 b c d f, 646 e, 658 a, 659 a b c, 671 d e, 673 c, 675 a, 677 e, 703 e f, 705 b, 712 e, 739 f, 741 a b, 752 f, 753 a f, 776 e, 825 f, 826 a b, 835 d e, 838 e f, 843 e, 856 f, 869 f, 870 a c, 872 b, 880 a, 882 c, 884 f, 885 f, 886 a b d f, 890 f, 891 b, 895 e f, 896 d, 897 b c e, 898 a f, 899 a, 901 a d f, 902 c, 903 a b c d, 910 f, 915 a c d f, 916; primigeniam tertii Ordinis S. Francisci Regulam, saltem viva voce, approbat 635 a b; approbat etiam Ordinem Predicatorum; possessionesque eidem collatas & porrè conferendas ratas habuit 605 b, 873 b d; Hugo Linum, S. R. E. Cardinalis, Ordinis Minorum protectorem constituit, Regulamque, à S. Francisco his in monte scriptam, ac nonnihil diversam ab ea, quam Innocentius III vive vocis oraculo approbat, litteris Apostolicis confirmavit, 607 b c, 608 e, 610 e, 620 f, 626 d, 630 e f, 635 f, 636 a b, 638 b e, 639 d f, 640 a b c d, 642 b c e, 646 a, 711 a c, 712 d, 739 d, 740 a f, 753 b, 1000 f, 1001 a; alias adhuc litteras in Minorum favorem dedit 643 b c; festum Nativitatis Domini peculiariter modo celebrandi facultatem fecit S. Francisco Assisi 643 d e, 707 c; an litteras commendatitias anno 1219 Fratribus Minoribus dederit, & quid de iis, quas veluti tunc abs illo datas producit Waddingus, sit censendum 838 f, 839, 840 a b; an Indulgentiam Portiunculanam ipsem S. Francisco concesserit, vel an eam, à Christo jam concessam, dumtaxat confirmarit, promulgarique permisit 880 b c d, 882 e f, 883 a b, 888 c, 891 c d e, 892 a b, 903 f, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910 a b c d e; modus, quo diem eidem Indulgentia lucrandae praestitisse narratur, & quid de illo sit censendum 883 f, 884 a b, 911 b c d e f, 912 a b c d, 913 f, 914 a b c d
- Honorius imperator 162 b, 360 a, 422 a, 425 b f, 433 d; severissimas in Donatistas leges tulit 163 b c d
- † Hormisda martyr, Treviris passus, 330 e, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 a f, 361 f, 375 c, 378 e
- † Hormista martyr. Vide † Hormisda.
- Hostilianus imperator 25 a; peste interit 25 b c f, 35 b
- Hrotgaudus prefectus ducatus Foro-Julienis. Vide Rotgaudus.
- Hubertinus Ordinis Minorum. Vide Ubertinus.
- Hubertus Placentinus, episcopus Bondiensis, 442 a
- Hugo Capetus, Francorum rex, 136 f, 283 a b
- Hugo Provincia comes ac dein Italia rex 245 c, 246 f, 247 a
- Hugo S. R. E. Cardinalis episcopus Ostiensis. Vide Hugolinus.
- Hugo, cognomento Magnus, Roberti Francorum 79, rnm

INDEX HISTORICUS

- rum regis filius, comes Parisensis 285 a b; in insula Parisense sedem habuit 490 f
Hugo, cognomento Niger, frater Rodulfi Francorum regis, dux Burgundia 285 b
Hugo archiepiscopus Sipontinus 855 d, 856 a; quo tempore federit 855 f
Hugo I episcopus Leodiensis 284 e
Hugo I episcopus Trecassinius 140 d
Hugo II episcopus Trecassinius 140 d; dedications ecclie S. Quintini Belluvacensis interfuit 135 f, 139 a
Hugo abbas Flaviniacensis prolixiori oratione Alta S. Magdalvei, episcopi Virodunensis, descriptio 501 c; quo tempore floruerit, & quid de hac ejus lucubratione sit censendum 501 a b d e
Hugo monasterii S. Bavonis Gandavus abbas à S. Gerarda abbate constitutus. 221 c
Hugolinus S. R. E. Cardinalis episcopus Ostiensis, primus Ordinis Minorum Apostolica autoritate protector constitutus, ac deinde Papa, Gregorius IX didicis, 599 a, 606 e f, 607 a e f, 608 d e, 641 b d, 642 c d, 643 b, 645 b c, 664 b, 690 d, 695 b c, 712 d e, 724 e, 740 f, 741 a b, 761 c, 775 c, 835 e f, 838 a b c, 839 e, 841 f, 848 a b d, 849 b, 852 e, 869 e f, 870 a; breve ejus elogium 711 b c, 740 c; quandonam & qua occasione cum S. Franciscu amicitiam contraxerit 607 a b c d, 704 a b; Regulam hujus Sancti ab Honorio III Papa confirmari curavit, literasque ad varios prelatos dedit Fratrum Minorum commendatitias 630 f, 631 a, 639 f, 640 b, 642 e f, 646 a b, 739 d, 740 a b; qui ad annua horum comitia accederet 644 d e, 645 e, 739 c; S. Franciscum Reate medendi oculis gratia adveclum honorifice amansque exceptit 659 b, 711 a c; quid à S. Franciscu, à quo, an suos ad ecclesiasticas dignitates promoveri vellet, petierat, responde accepit 758 b; hunc Sanctum, cum quo etiam mira familiaritate & amicitia fuit conjunctus, maximi fecit, Ordinemque Minorum ab eo institutum summo favore est prosecutus 607 a, 659 c d, 704 a b c, 711 b c d e, 739 b, 783 d; an S. Franciscu auctor fuerit, ne coram Honorio III Papa & Cardinalibus concionaretur 641 e f, 642 a b, 703 c f, 705 b, 739 f, 741 a; Pontificatum ei predixit, inscriptioneque predicioni huic accommodata in litteris, quas ad illum dabat, usus est S. Franciscus 659 b c, 711 c d, 740 c, 784 b; sancto huia Patriarcha iter Gallicum diffusasse, perperam, ut appareat, traditur à Waddingo 835 c d e; an, que anno 1219 in comitiis Ordinis Minorum gessisse narratur à Waddingo, certò gesserit 840 b c d; qui S. Franciscum, suis Bononia, veluti paupertatis non sive observantibus, indignantem placuisse, reffatur 845 c f, 846 b d f; cum S. Franciscu in eremum Camaldulensem secessisse, ibique aliquandiu commoratus fertur 847 e f; cum SS. Francisco simul & Dominico de horum Sanctorum religiosis ad dignitates ecclesiasticas promovendis dicitur collocutus 875 a b; quid has de re sit censendum 875 c d e f, 876 a b c, 877 a
Hugolinus de Monte-majori Franciscanus. Vide Monte-majori.
Humbertus Magister generalis Ordinis Predicatorum 605 d; epistolam encyclicam, quâ suos
- ad pacem cum Minoribus servandam horiatim est, scripta 878 b c
 Humilis Frater Minor, Perusii, ut narrat Waddingus, à S. Francisco in Ordinaria receptus, 818 f
 Hungari à Carolo Magno in Bavaria alibique debellati 208 e f; duobus in preliis, altero contra Bavares, altero contra Francos, superiores 212 a; eorum in Italiam & Gallias irruptione ac sevities 266 b c, 267 a, 459 b, 461 b c
Hunni. Vide Hungari.
Huogo episcopus Leodiensis. Vide Hugo.
Hymenæus episcopus Hierosolymitanus 357 d e, 376 a; priori juxta ac posteriori Antiocheno concilio, adversus Paulum Samosatenum celebrato, interfuit 89 e, 91 b
Hymenæus apud Eibnicos dens nuptiarum preses 422 b
- I
- † **Jacob patriarcha** 238 c, 401 f, 402 e d e, 456 c e, 534 b, 663 a, 666 c, 667 a, 669 a, 676 e, 713 c, 777 b
Jacoba de Septemsoliis illustris ac pia matrona Romana. Vide Septemsoliis.
Jacobillus (Ludovicus) protonotarius Apostolicus Fulginas, corpus S. Francisci in Assisiensi Minorum Conventualium ecclesia sub maiori altari enbare existimavit 976 f, 977 a, 978 c
Jacobitæ heretici libello à S. Joanne Damasceno iussu S. Petri Damasci metropolita oppugnatis 496 b
 † **Jacobus Apostolus**, cognomento Major, Zebedai filius, S. Joannis Apostoli & Evangelista frater, 101 e, 368 d, 404 e, 1004 a; ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detelle 468 c, 470 a; corpus magna peregrinorum accurrantium pietate Compostella in Galicia honoratum 692 d e; narratur id etiam ibi veneratus S. Franciscus Assisiensis, tuncque habuisse apparitionem angelicam, quâ Ordinem suum maximè dilatandum didicerit, 603 a, 826 e, 827 e
 † **Jacobus Frater Domini**, cognomento Minor, primus Hierosolymorum episcopus, 516 c; ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detelle 468 c, 470 a
 † **Jacobus episcopus Tullenensis** 514 e, 516 e; an S. Magdalveum ad cathedralem Virodunum ecclesiam readificandam pecunia adjuverit, est dubium 514 f, 515 b
 † **Jacobus de Benedictis Ordinis Minorum**. Vide † Jacobonus.
 † **Jacobus de Marchia**. Vide † Jacobus Picenus.
 † **Jacobus Picenus confessor Ordinis Minorum** 952 f, 953 b c, 957 d; Cardinalem Afrigianum, & Baucinum ducem Andria sapientiam dâsse afferit 937 d; factam corporis S. Francisci per Sextum IV Papam inspectionem afferuisse, huicque, ne illud publicè exponeret, diffusasse narratur 950 d e, 951 a b; quid idem hoc narratione libellique supplicis, Stato à S. Jacobo oblati, autographo, que eadem confirmetur, sit censendum 950 f, 951 a c d e f
Jacobus Hesselius urbis Gandensis vice-prefes, eques auratus & concilii Flandria confiliarius, pro fide Deo regique data à Calvinistis suspensus,

IN TOMUM II OCTOBRIS

- sas, inter Pretermisso* 324 c
Jacobus ad Portam Ordinis Minorum, in Mrl.
Franciscano Ariari Beatus appellatus, inter
Pretermisso 323 f
Jacobus S. R. E. Cardinalis episcopus Tusculanus, subscriptus Bulla, in Assisianis S. Fran-
cisë ecclesia favorem à Gregorio IX Papa con-
cessa, 680 c
Jacobus episcopus primò Laquidonenſis. Vide
Cavaline.
- Jacodus episcopus Tiburtinus iussit inquiri in in-*
ſigne miraculum, patrocinio S. Francisci Af-
ficiatis patrum, 793 f
Jacobus abbas inquisivit in inſigne miraculum,
patrocinio S. Francisci Afſſicatis patrum, 793 f
Jacobus de Affilio Ordinis Minorum Roberto,
Fratri Minorī moribundo, cum S. Francisco
apparuit 792 e
Jacobus de Florentia Ordinis Minorum B. Be-
neditum Arelinum hujusq; locum Rayne-
rum, testimonium pro Indulgentia Portiuncu-
lana dicentes, audivit 888 d
Jacobus de Ilco Ordinis Minorum herita in
translatione corporis S. Francisci prodigiosè li-
beratus 794 e, 795 e, 983 f, 984 a
Jacobus de Mugello Ordinis Minorum rela-
tioni, quā frater quidam laicus tempus im-
pressorum S. Francisci sacrorum ſigmatum
divinū ſibi revelatum, ſub juramento aſſe-
ruit, praesens adſuit 861 e
Jacobus Reatinus Frater Minor, ē fluvio, in
quem ceciderat, à S. Francisco invocato edu-
ctus, 789 e f
Jacobus Tuderinus Ordinis Minorum 835 b
[†] *Jacoponus Ordinis Minorum* 1003 c; *adſcri-*
būr ei à quibusdam, quod foris S. Francisci
eſt, Canticum 1003 b
Januarius episcopus Vagenſis Donatiſta 161 d
Januarius litteris à S. Augustino conuentus
- Japhet patriarche Noëmi filius* 163 b
Jepheth iudex Iſraelis 373 d f
Jelura (Salentinus seu potius Valentinus) colle-
giata S. Paulini prope Treviros ecclesia cano-
nica. Vide Lefura.
- Jeune (Franciscus le) S. J. rector Bruxellenſis,*
de Museo noſtro bene meritus, 369 a c e
Jeruzabel uxor Achabi regis Iſraël 402 b
Jeridus princeps Arabum 496 e
[†] *Ignatius Societas Iesu iſtitutor* 482 b
Illuminatus de Arce Ordinis Minorum, à tri-
bus S. Francisci ſociis in ſuo de hoc Opusculo
dictorē teſtis adhibitus, 723 e, 724 a b
Illuminatus filius viri nobilis à nativitate cecus,
patrocinio S. Francisci, jam viua ſuntli, lu-
m̄en adeptus poſteaque Ordinem Minorum in-
gressus, 793 b
Illuminatus Frater Minor quale S. Francisci dyp-
bitani, revelandane, an tacenda eſſet, in
qua ſigmata acceperat, viſo, confiſſum dede-
rit 650 c d, 777 f, 778 a; idem videtur cum
ſequenti 779 e
Illuminatus Reatinus Frater Minor, S. Franci-
ſcum ad Soldanum Egypti comitatus, 611
e f, 612 b c d e, 614 e, 699 c, 700 f, 724
a, 767 e; ſuauit S. Franciſco, ut quam huic
Dominus revelarat imminentem ad Damia-
tam Christianis cladem, hiſce pradiceret, 771
d e, 773 e
Imberti (Dominicus de) 931 b, 936 b
[†] *Imma virgo. Vide † Ama.*
- Imperator civis Afſſipellensis, gravifimo Hernis-*
malo, quo laborabat, per S. Francisci Afſſi-
catus patrocinium liberatus, 721 f, 722 a
Indutiomarus Trevirenſum princeps, à Romanis
victus & occisus, 376 a
Ingelwinus episcopus Parisenſis 489 d e; ſibi
ſuccedebusque episcopis in potestatem juſ-
que ecclæſticum perpetuō concedi obtinuit
Parisenſem S. Eligii abbatiā 488 c d e f,
489 b c
- Ingeranus comes Heſdinienſis* 282 b d e; mo-
nasterium Altuacense, à Normannis diratum,
inſtauravit 282 a
^{††} *Innocentes Pueri, ab Herode occisi: unius*
ex his corpus à S. Gerardo abbatē è mona-
ſterio Dionysiano Bronium delatum 239 f, 240
a d e f, 241 a, 306 d, 309 c; quinque item
aliorum ex iſdem corpora, à Theodoſio II
Imperatore, ut narratur, S. Petronio donata
& ab hoc Bononiam delata 462 c f, 403 d,
tria ex his ibi in S. Stephani temulo reliqua-
que duo in metropolitana ecclæſia 469 a
Innoceptius II Papa 297 f, 442 e, 449 b, 406
c; synoda Leodiensi, anno 1131 celebrate,
interfuit 294 c d e; ſacrum S. Gerardi corpus
de terra iussit levari 294 b f, 295 a b c d e;
litteras de sancti Godehardi canonizatione
ad ecclæſiam Hildesienſem dedit 295 b, Mari-
ſenſe S. Eligii monasterium Fossatenſbus mo-
nachis petuit reſtitui 491 d, 492 a d
Innocentius III Papa 547 e, 550 b, 565 b,
572 f, 573 a b c, 582 b, 585 a, 588 b c d f,
590 a b c, 592 e, 601 e, 605 b c, 606 d,
607 b, 624 b, 630 f, 635 d e, 636 a, 639
d e f, 640 b c d e, 641 b, 642 e, 644 e,
645, 671 e, 673 b c, 674 b, 675 b c, 692
f, 705 b, 719 a, 724 d, 735 c, 736 b, 740
d, 750 e, 752 f, 753 c f, 800 f, 818 a, 821
d, 825 d, 826 a, 835 d, 839 a f, 843 d e,
844 a, 850 f, 872 c d, 873 a, 874 d, 883 f,
905 c, 912 d, 915 d, 916 c f, 1000 f, 1001
a; Regulam S. Francisci, prævia ad id una at-
que etiam foris altera viſione celeſti ſibi obla-
ta impulſus, viva voce approbabat, Sanlo-
que & ejus ſocii predicandi facilitatem fecit
590 c f, 591, 592 a, 638 b d, 693 a b, 695
c d, 735 d e, 737 a b c, 739 c d, 740 c,
749 c f, 750 a b, 995 e; quo anno id fecerit
574 d e, 593 e; Ottone IV coronavit impe-
ratorem 574 e, 593 e, 697 e; concilio gene-
rali Laſgranenſi IV, quod celebravit, ipſem
præſedit 604 b, 898 a; Ordinem Minorum
à ſe approbatum verofimiliū in hoc declarau-
vit 604 c d e, 609 e; indulgentiam plenariam,
ab Urbano II fideliibus ad Terrę Sanc̄tā reu-
perationem ex devotione euntibus conceſſam,
confirmavit 898 e
Innocentius IV Papa 548 b, 655 f, 677 e,
808 e, 849 f, 951 d, 974 b; Afſſienſem S.
Francisci baſilicam consecravit, indulgentiā
annuis ditavit, fideliibus commendavit, littera-
rasque Pontificias, quibus anteā fuerat dona-
ta, confirmavit 806 b c d e f, 807 e; Afſſi-
Stanislauum, Cracoviensem episcopum marि-
rem, Sanctis ſollenniter adſcripsit 890 d f;
quid in concilio Lundunenſi i ſuper Crucifixu
decreverit 901 f, 902 a; unam e cofris S. Jo-
annis Baptiſta Minoribus Conventualiibus Afſſi-
enſibus dono dedit 976 f
Innocentius VI Papa 926 b
Innocentius XI Papa 923 d
Innocentius XII Papa 808 g; indulgentias ple-
narias

INDEX HISTORICUS

- marias & paenitentiariorum in Assisensi S. Francisci ecclesia constituit 808 c, 809 f; basilica, que facellum Portiunculanum complectitur, indulgentiam quotidianam, ab annua secunda diei Angusti diversam, affixit 918 a b
c d e
- Innocentius (F.) conventus S. Francisci Bononiae guardianus 373 a
- Insulanus (D. Co. Jacobus) interfuit traditioni capitio S. Petronii, Bononiensibus S. Petronii canonicas factae, 453 f
- † Joachimus abbas Florensis SS. Franciscum Africam & Dominicanum, horumque Ordines, ut Papebrochius noster probare est conatus, pravdixit 555 c d
- † Joannes I Papa 173 c
- Joannes V Papa 432 c
- Joannes IX Papa 230 c d
- Joannes XIII Papa basilicam episcopalem Capuanam ad metropolitanam evexit 463 d
- Joannes XX, alias XXI, Papa 888 c
- Joannes XXII Papa 677 e, 881 f, 894 f; veram agnoscit Indulgentiam Portiunculanam 896 a b
- Joannes XXIII Papa 937 c; redditibus auctit Bononiensem S. Petronii ecclesiam 443 a
- † Joannes Apostolus & Evangelista 35 c, 42 b, 51 b, 63 e, 64 d, 69 d, 74 a b d e, 75 b, 76 a, 82 d, 99 c e, 102 e, 326 b, 327 e, 328 f, 329 ad, 468 c, 538 b, 540 b, 677 b e, 815 e; hujus Apocalypsim, utriuslibet canonicas ab Ecclesia nondum tunc adscriptam, non repudiauit S. Dionysius Alexandrinus 101 c d; eam tamen pro indubitate Joannis Apostoli & Evangeliste Opere non habuit 101 c f, 129 b; nova ejus ades sacra, à S. Hildulpho erecta, 359 d e, 384 b; apparitio B. Helene de Oleo, ut fertur, oblata 436 d e; templum ei à S. Petronio, ut narratur, Bononia exstructum, reliquiisque dictatum 434 a, 436 b c d, 437 e f, 459 c d, 465 f; S. Franciscum Assisiatem ejusque Ordinem, ut quidam volunt, in Apocalypsi predixit 555 c, 742 f; visus fertur cum hoc Sancto colloquens 834 b
- † Joannes Baptista, Domini praecursor, 243 b, 245 b d, 246 a, 362 d e, 404 e, 730 f, 743 e, 754 d, 815 b e; ejus imago ab Anabaptistis Monasterii impie tractata 204 c; reliquia anno 1141 Bononia narrantur detellata 468 c e; visus fertur cum S. Franciso Assisiate colloquens 834 b; una ex ejus costis ab Innocentio IV Papa Minoribus Conventualibus Assisienibus donata & in horum ecclesia altari majori deposita, 976 f, 977 c, 978 c
- † Joannes I archiepiscopus Ravennas, appellatus Angeloptes, 432 f
- † Joannes Chrysostomus episcopus. Vide † Chrysostomus.
- † Joannes Chozebita episcopus Cesareensis in Palestina, inter Pratermissos 5 a
- † Joannes Bonus: an Augustinianus ex Sancti hujus Congregatione aliquando fuerit S. Franciscus Assisias 578 c d
- † Joannes abbas Gorziensis 539 f
- † Joannes Parmensis Minister generalis vii Ordinis Minorum 545 c, 546 f, 547 c, 893 a, 895 e, 902 b; amicitiam S. Francisci cum S. Dominico in litteris encyclicis, quibus suos ad pacem cum Dominicanis servandamhortauit, afferuit 866 f, 878 b c
- † Joannes Damascenus monachus & presbyter jussu S. Petri, Damasci metropolita, duo scripta Opuscula 496 b c
- † Joannes discipulus S. Hildulphi: ejus reliquia seculo x jam proveculo ab Adelberto abate Medianensi translate 386 c d e
- † Joannes Capistranus confessor Ordinis Minorum 895 d
- † Joannes de Alverna Ordinis Minorum. Vide
- † Joannes Firmanus.
- † Joannes Firmanus seu Alvernica confessor Ordinis Minorum 553 f, 905 e, 911 c; Præfationem Missæ de S. Francisco composuit 801 a; pro Indulgentia Portiunculana testatus narratur à Mariano Florentino 892 d e; quid de illa aliaque scriptoris hujus narratione cendum 892 e f; an indulgentiam illam à Christo immediate concessam indicavit 908 b f, 909 a
- † Joannes eremita iuxta Lycopolim in Egypto 428 f, 429 c
- Joannes Mahusius Ordinis S. Francisci, in Mrl. Franciscano Arturi Beatus appellatus, inter Pratermissos 324 a
- Joannes Basilides Mosco-Russorum dux regnum Casanense, hujusque metropolim Casanum in potestatem suam rededit 324 c
- Joannes Cajetanus S. R. E. Cardinalis, Ordinis Minorum protector, ac dein Papa, Nicolaus III appellatus: huic adhuc puerulo Pontificatum prædictus S. Franciscus Assisias 852 f, 853 a b; pius ejus jam Pontificis in Ordinem Minorum affectus 853 b. Vide etiam Nicolaus III Papa.
- Joannes de S. Paulo S. R. E. Cardinalis. Vide Paulo.
- Joannes S. R. E. Cardinalis episcopus Sabinensis, Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa, subscriptus 680 c
- Joannes S. R. E. tituli S. Praxedis presbyter Cardinalis, subscriptus Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa, 680 c
- Joannes Castella insans 826 e
- Joannes I patriarcha Antiochenus, litteris à S. Calestino I Papa conventus, 431 d
- Joannes I patriarcha Hierosolymitanus Nestorium, datis ad hunc litteris, imminentis ab episcopis damnationis admonitus 431 d e
- Joannes IV patriarcha Hierosolymitanus 516 b, 517 a c e f, 518 a c d e f
- Joannes, Landulphus Capuani principis frater, primus archiepiscopus Capuanus 463 d
- Joannes è nobilissima Romana Comitum familia episcopus Perusinus, septem episcopis, à quibus Indulgentia Portiunculana promulgatio ecclesiæque consecratio facta assertur, ab Ughello numeratus, 914 f
- Joannes Sylvester Telonenensis episcopus 165 d
- Joannes Velita vir nobilis Castris Gracii S. Francisci Assisiani multum addictus 836 a b, 857 d; ab hoc Sancto, festum Nativitatis Domini peculiariter modo celebraturo, parandis rei hinc necessariis adhibitus, 643 e f, 644 a b, 706 d e, 771 a; viso ei divinitus oblata 644 c, 706 f, 707 a d, 770 e
- Joannes de Stachia Fratrum Minorum Bononiae Minister 849 b; an anno 1219 in comitiis Ordinis sui, quod narrat Waddingus, certè fuerit molitus 840 c d; S. Franciscum, à quo etiam antea gravissime fuerit increpatus, male sibi prescatum, terribili cum eventu narratur

IN TOMUM II OCTOBRIS.

expertus 846 a f, 847 a b c; quid hac de re censendum appareat 847 c d	872 e, 877 f, 878 a
Joannes abnepos, ut notatum invenitur, germani fratris S. Francisci Assisiani 556 f	† Joseph, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detella, 468 d
Joannes de Capella Frater Minor. Vide Capella.	Joseph prorex Egypti 617 e
Joannes de Castellione Ordinis Minorum. Vide Castellione.	† Josephus à Cupertino Ordinis Minorum Conventualium confessor 810 b, 957 d, 990 b c
Joanaes de Castro Veteri Ordinis Minorum relationi, quâ frater quidam laicos tempus imp̄ressorum S. Franciso sacrorum stigmatum divinitus sibi revelatum, sub juramento afferuit, praesens adfuit 861 e	e, 992 a; bina S. Francisci apparitiones ei facta 957 e f; an ex his & raptu corporeo, quem idem S. Josephus, cum aliquando prodigiosum corporis S. Francisci statum afferuerit, passus est, sat certò hic probetur 957 f, 958, 959 a b c d; realem cordis S. Francisci in Portiuncula presentiam negavit 957 f, 958 a, 987 c
Joannes de Ceperano. Vide Ceperano.	Josephus à Cardineta Ordinis S. Francisci, in Mrl. Franciscano Arturi Beatus appellatus, inter Pratermissos 324 a
Joannes de Florentia Frater Minor. Vide Florentia.	† Josue populi Israëlitici post Moysen dux 983 a
Joannes de Fora herniâ per S. Francisci Assisiani merita liberatus 794 e f	† Jovianus martyr, Treviris passus, 330 e, 331 d, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 f, 361 f, 375 c, 378 c
Joannes de villa Alterini seu Alcini testis oculatus, uti narratur, ingentis miraculi, à S. Franciso Assisiani patrati, 833 d e	† Jovianus subdiaconus, ad opus Euangelicum unâ cum S. Marso presbytero in Gallias missus, forteque diversus à S. Joviniano lectori martyre 388 d, 389 a d; quo tempore vitam finivit 389 c
Joannes filius, ut notatum invenitur, germani fratris S. Francisci Assisiani 556 f	Jovianus imperator 145 e, 149 b
Joannes Gualterii pro Indulgentia Portiunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e	† Jovinianus lector martyr, ad opus Euangelicum unâ cum S. Marso presbytero in Gallias missus, forteque diversus à Joviano diacono 387 b, 388 d f, 389 a d
Joannes Hispanus ex Ordine Predicotorum testis quintus in causa canonizationis S. Dominici 873 b c, 874 b c; ejus de bonis & redditibus per Dominicanos initio instituti Ordinis possessis testimonium 873 e f	† Jovinianus martyr. Vide † Jovianus.
Joannes notarius, instrumento publico, quo B. Benedictus Aretinus hujusque socius Raynerius pro Indulgentia Portiunculana testatis sunt, subscriptus, 888 d	† Jovinus martyr. Vide † Jovianus.
Joannes Ordinis Minorum, socius S. Egidii confessoris, à Tribus S. Francisci Sociis in suo de hoc Opusculo dictorum testis adhibitus, 723 e	† Irenaeus episcopus Lugdunensis 71 d; Millevariorum errori adhæsit, siveque forte à Diogenio Alexandrino speciatim confutatus 102 ab e l
Joannes Ordinis Minorum, visitator pauperum dominarum seu Clarissarum, à Tribus S. Francisci Sociis in suo de hoc Opusculo dictorum testis adhibitus, 723 e, 724 a	Irene imperatrix, Leonis IV uxor, 142 d c, 515 d e, 517 b, 518 c, 523 d e, 539 a, 540 b, 543 b
Joannes Parens Frater Minor. Vide Parens.	Irmengardis abbatissa Ordinis Cisterciensis, inter Pratermissos 3 f
Joannes rusticus, ab ipso S. Franciso in Ordinem Minorum admissus, ab eoque ob miram simplicitatem sanctus Joannes Simplex appellatus, 831 d e	† Irmina Dagoberti I, Francorum regis, in Broueri opinione filia 379 b c
Joannes vir pius, lethaliiter vulneratus, tacitu manum S. Francisci Assisiani sibi apparentis sanitati restitutus, 784 e f, 785 a b	† Isaac patriarcha 373 c, 456 c
Joannetto (Antonellus de) episcopus primò Gallopolitanus. Vide Antonellus.	† Isaac episcopus Gebennensis 356 b
Joannocco (Antonius de) episcopus Andrianensis. Vide Antonius.	Isaac comes 226 d
† Job propheta 627 f	Isaac monachus, qui S. Antonii interpres fuerat, ab Hilarione abbate peregrinante in monte Troïco seu S. Antonii inventus 144 f, 145 a
† Jocundus episcopus Bononiensis 437 d; ejus in hac civitate corpus 463 a, 464 b	Isabella Bavara, Caroli VI Galliarum regis uxor, 486 f
Johannes. Vide Joannes.	Isabella Eugenia archidux Austriae, Belgarum princeps, brachium argenteum, cui os brachii S. Eugenii martyris includeretur, ecclesia Bronniensi dedit 235 a
Jolana. Vide Jolania.	† Iaias propheta 81 c
Jolania, apud Sanffayum una è duodecim virginibus, quae sub imperatoribus ethnicis Româ in Gallias venisse feruntur, 131 d	Isambardus Ludovici III, Francorum regis, natus. Vide Isembardus.
† Jonas propheta 539 a	Isamus princeps Arabum 496 c
Jonas monachus Bobiensis, S. Enstasi abbas Luxoviensis biographus, 475 b, 477 f, 478 a b d e f, 479 a, 480 d e f, 481 d e, 483 c f, 484 a b, 487 e; quedam obiter de S. Aurea virginis abbatissa memoria prodit 476 d e	Isembardus Ludovici III, Francorum regis, natus 282 d; ab avunculo injuste relegatus, multas Normannorum ope Francie regno clades intulit 282 b c
† Jordanus S. Dominici discipulus, biographus, & primus post eum Ordinis Predicotorum magister generalis 606 b, 864 d c, 868 d, Olobris Tomus II.	Ieo (Jacobus de) Ordinis Minorum. Vide Jacobus.
	Isicius, episcoporum Toletanorum Catalogus inferius. Vide Hesychius.
	† Isidorus episcopus Hispalensis 463 a, 469 c
	† Isidorus, cuius corpus Bononia ab Henrico I, Bononiensi episcopo, inventum 467 a b; † 19 d

INDEX HISTORICUS

- diversus est à S. Isidoro episcopo Hispanensi
 469 c
 † Isidorus Siculus idem foris cum praecedenti
 469 c
 Isidorus, velut martyr in Fastis Grecis annun-
 tiatus, 325 f, 326 a d
 Isidorus monachus in Egypto, velut Origenista
 ab episcopis damnatus, 428 d, 429 c
 Isis Egypti foris regina, divinis honoribus ab
 ethnici affecta, 420 d
 Ille (Josephus de l') Historie legonis Thebae
 scriptor 341 c, 356 c
 Judas quartus Jacobi & Lia filius 401 f
 Judas proditor 172 a, 459 d, 461 c
 Judith imperatrix, Ludovici Pii uxor, 488 c
 † Julianam vidua, à S. Ambroso laudata, 463
 a; diversa est à S. Julianam vidua Bononiensis
 463 f
 † Julianam vidua Bononiensis 432 c, 463 c, 466
 b; funus ejus à S. Petronio curatum 432 d;
 bonorum partem, ut fertur, attribuit alendis
 monachis cœnobii, à S. Petronio Bononia ere-
 cit, 436 b; ejus ibidem exuvia 462 f, 463 f
 Julianam Olybrii consulis Romani uxor 426 c
 Julianam nobilis viri uxor, prolem diu vitturam
 per patrocinium S. Francisci Affisatis adepta,
 791 f, 792 a
 † Julianus, cuius reliquia anno 1141 narrantur
 Bononia detecta, 468 d
 Julianus Apostata imperator 7 d, 133 def, 145
 de, 146 a, 148 f, 149 a, 150 c de, 151
 be, 153 de, 154 a b f, 155 ab, 156 c,
 322 b, 433 c; quo primùm tempore fides
 Christiana palam valedixerit 155 b c de; ur-
 bem Majumam, à Constantino Magno fa-
 elam liberam, Gaza iterum subjecit 142 c
 Julianus S. R. E. titulo S. Petri ad Vincula
 Cardinalis facillum, quod Bononia obturari
 jussit Eugenius IV Papa, restari obtinuit
 469 b
 Julianus è primo Galliarum regis precentore Fra-
 ter Minor Officium versus S. Francisci Affisatis
 digessisse afferitur à Mariano 801 a
 † Julius foris martyr 409 d
 Julius Cæsar. Vide Cæsar
 Julius Paphensis in Cypro episcopus anno 381
 concilio Constantinopolitano subscriptus 146 d
 Julius de Leccio, conventus Affisensis S. Fran-
 cisci custos, corpus Sancti hujus viduisse incor-
 ruptum narratur in relatione Bischofiana
 952 e; quid de hac censendum 952 f, 953
 a b c d
 Julius à Monte Rubiano Ordinis Minorum
 Conventualium, conventus Affisensis vice-cu-
 stos, Piscarium, Ministrum generalem, de
 fratre infima Affisensis S. Francisci ecclesie
 fornice per litteras monuisse, illique, hac ar-
 repta occasione, corpus ejusdem Sancti visi-
 tanti adfuisse narratur 954 d e, 955 a b,
 956 a
 Julius S. Cypriani, episcopi Telonensis, pater, si
 rectè sribat Guefnayus, 168 b f
 Julius de Rocchicciola Ordinis S. Francisci
 952 d
 Juniperus Frater Minor 856 b
 † Ivo episcopus Carnotensis in Bellovacensem S.
 Quintini ecclesiam, cui primus abbas presul
 pie munificus 134 f, 135 a
 † Justina martyr, data ad xxvi Septembris,
 3 a
 Justinianus imperator 167 b, 168 f
 † Justinus martyr, Treviris passus, 330 e, 335
 cd, 343 a, 351 d, 352 f, 353 c, 378 e
 Justinus imperator 167 b, 168 f
 † Justus martyr: ejus reliquia in ecclesiam S.
 Quintini Bellovacensis illata, populique vene-
 rationi exposita 136 b, 139 b
 † Justus martyr, puer Antissiodorensis: ejus ca-
 pte creditur dono datum Ottoni III imperatori
 390 b
 † Justus martyr Complutensis: corpus ejus in-
 ventum 142 f
 † Justus, cuius reliquia anno 1141 Bononia
 narrantur detecta, 468 c
 † Juvenalis patriarcha Hierosolymitanus, lis-
 teris conventus à S. Calefino I Papa, 431 d

K

- K** Emnitus (Martinus) hereticus. Vide Che-
 mnitius.
 Kitzraldt (P. Jacobus) notitiam de Tilmanno,
 Ewaldorum socio, decessoribus nostris submi-
 nistravisi 3 c

L

- L** Abdas episcopus Hierosolymitanus. Vide Za-
 bdas.
 Labienus Romanorum dux Indiomarmum Tre-
 virensium principem devicit, horumque, bel-
 lum renovantium, civitatem subegit 376 a b
 Lacunella (Otho Ollavianus de) miles. Vide
 Otho miles.
 Lambertinorum illustris Bononia familia 845
 b c
 Lambertinus (Prosper) S. R. E. Cardinalis, ac
 dein Papa, Benedictus XIV appellatus, an-
 viderit libellum supplicem autographum, à S.
 Jacobo Piceno Pape Sexto IV oblatum, in
 quo facta per hunc corporis S. Francisci inspe-
 ctio, habitaque de hoc cum S. Jacobo consul-
 tatio afferantur 951 c def. Vide etiam Be-
 ne-
 dictus XIV.
 Lambertinus (Aldraghetus) clericus Bononiensis
 845 b
 † Lambertus episcopus Trajellensis 227 c, 228
 a, 243 b, 301 f, 304 b
 Lambertus abbas Medianensis 334 a, 386 a
 Lamiaffis (Blundus) pro Indulgentia Portinane-
 la testatus afferitur in Corradinis de hac lit-
 teris 884 e
 † Landelintus abbas 287 c f; Sancti hujus bra-
 chium ex Crispiniensi Hannonia abbatia Bro-
 num detulit S. Gerardus 287 def
 Landetrudis abbatissa 487 f, 488 a
 † Landrici episcopi Metensis, S. Waldegrave-
 dis filii, translatio, inter Pratermissos 321
 c e
 Landulphus princeps Capuanus 463 d
 Langius (Rudolphus) vir eruditus: ejus bi-
 blioteca ab Anabaptistis Monasterii eversa
 204 d
 Lantbertus discipulus S. Gifleni Egrardo cuiusdam
 apparuisse narratur à Rainero 259 f
 Laurenti (Marcus Antonius) philosophie &
 medicina doctor &c adfuit solenni traditione
 capitis S. Petronii, Bononia ex voluntate Be-
 nedicti XIV Pape episcopo Amalhantino facta,
 451 c
 † Laurentius martyr 168 a
 † Laurentius, cuius reliquia anno 1141 Bono-
 sia

IN TOMUM II OCTOBRI.

- nia narrantur detecta , 468 d
 Laureatus à S. Ambroſio memoratus , quem
 nonnulli faciunt S. Julianæ vidue filium , Bo-
 noniensis S. Stephani monachis ab hac ad-
 scriptum , 436 b
 Lazari (Petrus) 453 a
 † Lazarus ad vitam à Chriſto revocatus 395 a,
 399 d e; ejus Treviris reliquia 362 c
 † Lazarus regulus 349 a; sacram ejus corpus
 metu Hungarorum occultatum , posteaque ,
 cum jam ex hominum memoria excidisset , tan-
 dem inventum 349 b
 Lazarus episcopus Aquenſis 360 a
 † Leander episcopus Hispalensis , S. Iſidori Hispa-
 lensis iſidem episcopi frater , 469 c
 † Leander martyris , Treviris passus , 330 e,
 331 d, 335 d, 343 a, 351 d, 352 f, 353 c,
 378 e
 † Lebainus cum S. Willibrordo aliisque in Fri-
 siam à S. Egberto episcopo Eboracenſi missus
 scribitur à Pſendo-Marcellino . 183 f
 † Leguntius episcopus Trevirensis 346 f
 † Leo I Papa: os ex hujus genu S. Gerardus è
 monasterio Blandiniensi ad Broniense detulit
 286 b c
 † Leo II Papa 286 b
 † Leo III Papa 531 e f
 Leo V Papa 230 c d
 † Leo IX Papa novam S. Remigii Remis ecclē-
 siam solemniter dedicavit 135 f, 139 a
 Leo X Papa 634 c d; oppidum , Burgum S.
 Sepulchri dictum , ad episcopatum evexit 770
 f; quid in pulsandis campanis servandum pre-
 scripterit 809 c; in Brevi anni 1515 duas
 dumtaxat Affiſienſis S. Franciſci baſtice ecclē-
 ſias memorat 979 b c; qualemcumque iamen
 tertiam expreſſe non negat 979 c d
 † Leo martyr , idem , ut apparet , cum S. Leo-
 ne , ad diem 2 Octobris cum SS. Primo ,
 Quirillo &c jam dato , inter Pratermissos
 3 b
 Leo , velut martyr in Fastis Gracis annuntiatus ,
 inter Pratermissos 325 f, 326 a d
 Leo IV imperator 515 d e
 Leo S. R. E. Cardinalis sanctæ Crucis , apud
 quem hospitatus S. Franciſcus Affiſias à da-
 monibus malè fuit exceptus , 759 a b, 760 a
 Leo Minorita è Tribus S. Franciſci Sociis , qui
 Opusculum de hujus vita , mandante Crescen-
 tio Ministro generali , elucubrārunt , 545 b,
 548 f, 549 a, 551 a c, 552 a, 561 d, 586
 d, 596 d, 597 f, 604 c d, 636 b d, 637
 c f, 657 c, 658 f, 666 e, 667 c d , 723 e,
 834 d, 841 f, 845 e, 846 b c, 858 b c, 859
 c, 863 a b c, 865 a, 941 d e, 942 a, 943
 b c, 994 a , aliisque locis ; S. Franciſcum in
 monte , in quo hic Regulam , ab Honorio
 III scripto approbatam , dictavit , comitatus
 fuisse afferitur à Waddingo , & à Sedulio per
 S. Franciſci Scriptum gravi spirituſ tentatione
 liberatus 753 f, 772 f, 774 a, 993 c d e;
 multa , que ex hoc audierat , de Indulgentia
 Portiunculana narrāſſe , in Theobaldinis &
 Corradinis de hac litteris , in B. Franciſci Fa-
 brianenſis scriptis alibique insuper afferitur
 880 e, 884 e, 891 a e f, 892 b c ; S. Fran-
 ciſcum , dum hic mirabili luce in tenebris ju-
 varetur , est comitatus 824 d; revelationem ,
 quā prematuram corporis S. Franciſci resur-
 rectionem aliaque didicerit , habuisse narratur
 968 a b , 969 a b; quid de revelatione hac
 censendum 969 b c d; epifolam paterni amo-
- ris plenam ab hoc sancto Patre suo accepit
 1000 b c
 Leoberia una è duodecim virginibus , qua sub
 imperatoribus ethniciſ Romā in Gallias venisse
 feruntur , 131 d, 132 e, 133 d, 137 f
 † Leodegarius episcopus Anguſtodunenſis mur-
 tyr 5 f, 240 b, 286 c, 309 c, 470 a; inter
 Pratermissos 3 b; ejus reliquia , quas aſſervat
 Bronium , eō probabilitate ab ipſo S. Gerardo
 abbae , uti contrarium ſentiant nonnulli , è
 S. Dionyſii fuere allata 238 e f, 239
 † Leodegarius presbyter apud Pertenses in Cam-
 pania Gallia cultus 153 a
 † Leodegarius , cuius reliquia anno 1141 Bo-
 nia narrantur detecta , 468 d
 † Leodowini tranſlatio. Vide † Luitwini.
 Leonardus de Affiſio Frater Minor , S. Franciſ-
 scum in itinere Aegyptiaco dicitur comitatus ,
 611 f; vana , quam habebat , cogitatio , ei ab
 eodem Sando iſſinata 772 d e, 773 f; nar-
 ratur etiam ei indicatiss S. Franciſcus , ſeſe de
 eterna ſua beatitudine divinitus certiore ſa-
 elum 1002 c
 Leontius philoſophus Aſthenienſis , pater Aſthe-
 naidis , quam ex ethnica factam Christianam ,
 diſtanque Eudociam uxorem duxit Theodo-
 ſius II imperator 426 f, 427 a
 Leopoldus hujus nominis V. Austriae marchio ,
 S. Leopoldi Austriae marchionis filius , 212
 d e
 Lefura (Solentinus ſenior potius Valentinus Lodo-
 vicius) collegiate S. Pantini prope Treviros ec-
 cleſia canonicus , iſtrumento de reliquiarum
 Trevirensium donatione Ferdinandο Bavariae
 duci ſedla ſubscriptus 369 a b
 Leudricus abbas Elnonenſis ſenior S. Amandi in
 Pabula 280 b, 289 e f
 Leutbaldus abbas Medianenſis 334 b, 348 f,
 384 f
 Lia filia natu major Labani , quam pater pro
 Racheli Jacobo ſuppoſuit , 676 e
 † Libaria virgo martyr 150 f, 151 b c e f, 153
 b c, 156 e, 157 e; hujus cum SS. Menna ,
 Susanna , Eliphio & Euchario cognitionis foro-
 riae vinculum certum non eſt 152 a b; templum
 ei dicatum 156 f; VIII Octobris colitur 159
 d; ubi fuerit ſepulta 159 c
 Libellatī quinam è Christianis in perfecutione
 lapsi diſti fuerint 29 e
 Libera virgo. Vide Liberata.
 Liberata virgo , Sancta forſitan fictitia 151 f,
 152 c
 Liberius praefectus pretorio 173 e
 Libofus episcopus Vagensis 161 c
 Licinianus notarius & accuſator S. Cesarii , A-
 relatenſis epifoci , 172 a
 Licinius imperator 13 a, 408 a b e, 411 ad
 Licumannus notarius. Vide Licinianus.
 † Lidorius episcopus Turonenſis primam Chris-
 tianis in urbe Turonenſi exſtruxit ecclēſiam
 134 b
 Lientrudis S. Menna genitrix 151 a b c e; Mon-
 te-Romarici mausoleum adepta 157 d
 Lietaldus abbas Moſomenſis 222 b c , 240 a ,
 257 c d , 306 d; veroſimilimè fuit è duode-
 cim monachis , quos S. Gerardus abbas è mo-
 naſterio Dionyſiano Broniū adduxit , 232 b;
 moнаſterio Tinnensi ab hoc Sando fuit prefe-
 dūs 257 f
 Lieutaudis S. Menna mater. Vide Lientrudis.
 Lindlaria familiā nobilis 202 f
 Lipernioni (Gratiatus Mathei de) praetor Affiſienſis

INDEX HISTORICUS

- sensis contra virum per calumniam furti accusatum fecit procedi* 794 a b
Lisbius, velut ecclie Parisiensis protomartyr à Sanffayo celebratus, inter Pratermissos 325 c
Liutrudis Sigmarii comitis Peribensis uxoris, plurimumque sanctorum filiarum mater 151 c, 152 a
Lobbetius (Jacobus) Societatis Iesu sacerdos, sodalitatis parthenie philosophorum Duacensium director, reliquias martyrum Thebaorum vel Trevirensium Duachum missas approbari obtinuit 371 b c d
Lodi (Joannes Ant. Franciscus) Notarius Bononiensis 879 f
Lomellini (Hieronymus) S. R. E. Cardinalis primum lapidem posuit ecclie; SS. Cajetano & Bartholomeo Bononie exstructa, 436 f
Lopetius Diaz de Haro Cantabriae dominus 826 c
Lorenzinus (Franciscus Maria) notarius Apostolicas 446 b
Lotharius I imperator, Ludovici Pii filius, 524 b, 531 c d, 542 d
Lotharius II imperator 212 c, 297 e f; synodo Leodiensi, anno 1131 celebrata, interfuit 294 c d
Lotharius Francorum rex, Ludovici Transmarini filius, 264 b, 265 a, 269 d, 273 b, 274 c, 275 b c, 290 b c d; diploma in monasterio Bavoniani favorem concessit 264 f, 268 c d
Lotharius rex Lotharingie, Lotharii I imperatoris filius, 524 c
Lotharius archiepiscopus Trevirensis 369 b; varias martyrum Trevirensium reliquias Nicolao Trigaulio, Societatis Iesu sacerdoti, itemque Jacobo Tirino, domus professa ejusdem Societatis Antverpia preposito, additis eisam authenticis donationis litteris, dono dedit 367 c d, 372 c d
Lotti (Michael) abbas S. Stephani Bononiae alumnum 450 f
Loye (Paulus van den) sacerdos, à Calvinistis Aldenarde in Scaldi submersus, inter Pratermissos 324 b c
† Lucas Evangelista 295 a, 574 a b, 967 f, 968 f, 992 a; ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta 468 c
Lucas Tudensis in Hispania episcopus quam veram indubitatamque habuerit stigmatum, S. Francisco Assisi divinitus impressorum, hisboriam, quantique in hac afferenda fieri debat illius anchoritas 651 f, 652
† Lucensis confessor. Vide † Lucius.
† Luchesius confessor. Vide † Lucius.
† Lucia virgo martyr, & sociabns S. Ursule: ejus reliquia in urbe Metensi 156 c
† Lucia virgo martyr, cui templum à S. Petronio, ut narratur, Bondia exstructum, reliquiisque diatum 434 a, 437 b c f, 465 e
† Lucianus episcopus Belluvacensis martyr 137 c d e, 132 d f, 133 e f, 137 e f, 138 c, 355 b; Christi fidem in diaecsim Belluvacensem primus invexit 130 b; quo circiter tempore martyrio affectus 132 f; ejus reliquia in eccliam S. Quintini Belluvacensis ad tempus illata 136 b, 139 b
† Lucianus presbyter Antiochenus martyr, nova 70 Interpretum editionis auctor, 147 c e
Lucianus presbyter, per quem Quintus, in Mauritania episcopus, S. Cypriannum confu-
luit, 358
Lucianus, de quo ad S. Dionysium Papam scripsit S. Dionysius Alexandrinus, 124 b d e, 126 c def, 127 a
† Lucius à sancto Cassino confessor. Vide † Lucius confessor.
† Lucius confessor Terii Ordinis S. Francisci 631 b, 632 f, 633 c; primus cum conjugi vestem illius ab ipsoem S. Franciso accepit 633 a; ubi id factum 633 b d
† Lucius cum SS. Fausto & Caio in Romano annuntiatus 9 c, 24 f; seviente in Christianos persecutione, in carcere fidei causâ detentos visitavit 12 c d, 46 d; Confessionis titulo inclaruit 148
Lucius presbyter, qui interfuit concilio Antiocheno secundo, adversus Paulum Samosatenum celebrato, 91 b
Lucius Priscus praeses apud Macedonas 77 c
† Ludgeri episcopi Monasteriensis Elevatio, inter Pratermissos 2 b; translatio à Monasteriis celebrata 182 f; facillum Monasteriis ab Anabaptistis innoxium 204 c
Ludovicus Pius imperator 210 c, 211 b d f, 213 f, 226 f, 227 b c, 270 c, 272 d, 347 e, 488 e, 490 e, 524 b, 531 c d, 542 d; diploma Eginhardi abbati Blandinensis impetravit 268 c
Ludovicus IV imperator 212 f
Ludovicus II, cognomento Balbus, Francorum rex 282 b d; confirmavit donationem, à Carolo Calvo in favorem Ingelwini, bujusque in sedem Parisensem successorum factam, 488 c; ejus bac de re diploma 489 c def
Ludovicus III Francorum rex, Ludovici Balbi filius, injuste in exsilio pepulit Isambardum nepotem 282 b c; cum Normannis foreiter dimicavit 182 d
Ludovicus IV, cognomento Transmarinus, Francorum rex 272 a b c f, 275 b, 280 b, 285 a b; diploma in monasterio Blandinensis favorem concessit 272 c
Ludovicus VI Francorum rex 493 b; Parisense S. Eligii monasterium Fossatiensibus monachis petiit restitui 491 d, 492 a d
Ludovicus VII, dictus Junior, Francorum rex brachium S. Eugenii martyris Alfonso VII Castelle regi concessit 234 d e
† Ludovicus IX Francorum rex: aliquae ejus reliquia Franciso Bartholi Minorite concessae 886 c; pulvinar, quo S. Franciscus Assisas in extremo morbo usus fuerat, est veneratus 717 b, 718 c, 995 c d
Ludovicus XIII Francorum rex 179 c
Ludovicus Francorum rex, in commentitio Theodosii II imperatoris Privilegio memoratus, 440 d
Ludovicus I Germanie rex, Caroli Magni è Ludovico Pio imperatore nepos, 210 d, 257 e; diploma in favorem monasterii Metamensis anno, ut probatur, 837 concessit 211 b c d f, 214 d e
Ludovicus II Germania rex, Ludovici Pii imperatoris & Ludovico I Germania rege nepos, 338 c
Ludovicus III Germania rex, Arnulfi imperatoris filius, 226 c, 228 c, 244 d e
Ludovicus Arelatensis S. R. E. Cardinalis, Martini V Papa legatus, ecclie, S. Joanni Evangelista apud Bononienses sacre, Sanctorum reliquias visitavit 436 d
Ludovicus, regnamento Severus, Bavaria Superioris

IN TOMUM II OCTOBRIS.

<i>perioris duce</i>	212 f	† Magenhildis <i>virgo</i> . <i>Vide</i> † Menehildis.
Ludovicus <i>Caroli Magni ex filia Rotrude nepos</i>	489 a	Magnus litteris à S. Hieronymo <i>conventus</i> 99 a
Ludovicus <i>Henrici Bavaria Inferioris ducis filius</i>	212 f	Mahomet <i>Marrocanorum in Africa rex</i> 700 e, 830 b; <i>bunc, ut Christi fidem ei predicaret,</i> <i>adire meditatus est S. Franciscus Assisiensis</i> 602
Ludowicus. <i>Vide Ludovicus.</i>		c e f, 699 b, 767 c
† Ludwini <i>translatio</i> . <i>Vide</i> † Luitwini.		Mahomet <i>Pseudo-propheta</i> 612 f, 613 d, 618
Luitbaldus <i>dux Bavarie in pratio contra Hungaros occisus</i>	212 a	b, 767 f
Luitperga <i>Desiderii Longobardorum regis filia, Thassiloni Bavariae duci nupta,</i>	209 e	Mahometani in <i>Syria latè dominantes</i> 496 b; à S. Petro <i>Damasci metropolita redarguti</i>
† Luitwini <i>episcopi Trevirensis translatio, inter Pratermissos</i>	3 b	496 c
Lupus <i>famosus montis Alverni predo, à S. Francisco Assisiate ad Ordinem suum, ut feretur, felici eventu adductus, Agnellusque deinde appellatus,</i>	832 de	Mahumetus <i>Pseudo-propheta</i> . <i>Vide</i> Mahomet.
Lutherus <i>heresarcha</i> 368 a; <i>librum Conformatum S. Francisci cum Christo calumniatus, confutatusque ab Henrico Sedulio Minorita</i>		Mahusius (<i>Joannes</i>) <i>Ordinis S. Francisci. Vide Joannes.</i>
† Lutrudis <i>virgo</i> 151 f, 152 b e; <i>corpus ejus translatum</i>	152 d	† Malcallinus <i>episcopus confessor, inter Pratermissos</i> 325 a b
† Luttrudis <i>virgo</i> . <i>Vide</i> † Lutrudis.		Malchion, qui <i>interfuit secundo concilio Antiocheno, adversus Paulum Samosatenum celebrato,</i> 91 b

M

M Abillonins (<i>Joannes</i>) <i>Ordinis S. Benedicti scriptor clarissimus Vitam S. Gerardi abbatis Broniensis typis vulgavit</i> 221 e; <i>longum texxit S. Odoni, Cluniacensi abbatii, encomium 222 e; Vitam S. Gisleni unà cum libro, qui Sancti hujus miracula complectiuntur, publici juris fecit</i>	315 a	† Malchus <i>monachus</i> 416 e
† Macalinus <i>episcopus</i> . <i>Vide</i> † Malcallinus.		Malcolmus <i>Scotorum rex, S. Margarita Scotorum regina maritus,</i> 3 e
† Macarius <i>abbas, dictus Egyptius,</i>	481 f	Malderus (<i>Joannes</i>) <i>episcopus Antwerpensis varias Martyrum Trevirensium reliquias, quas dominus professa Societatis Jesu Antwerpiae possidet, approbavit</i> 372 f
Macharius <i>confessor Romanus, alignamdiu schismati addictus,</i>	26 f	Malvafia (<i>Franciscus</i>) <i>patricius Bononiensis</i> 454 b
† Macharius, <i>Trevirensi S. Simeonis seculi xi Kalendario inscriptus,</i>	347 b	Malvasia (<i>Ludovicus</i>) <i>patricius Bononiensis interfuit traditioni capituli S. Petronii, Bononiensibus S. Petronii canonicis fastis,</i> 454 b
† Machilla <i>episcopus, idem cum S. Macalleo, in Opere nostro ad xxv Aprilis dato, inter Pratermissos</i>	321 f	Malvetius <i>S. R. E. Cardinalis. Vide Vincensius.</i>
Macrianus <i>magorum in Egyptio patronus</i> 13 d, 45 f, 53 e, 75 a b, 79 b, 80 a b c f, 81 d e f, 82 a d e, 83 b d e, 85 d e, 86 a b c, 88 a, 98 d; <i>Valerianum imperatorem in Christianos concitavit</i> 41 c d e f, 42 a; <i>hoc à Persis capta, tyrannidem in Egyptio arripuit, estque ipse met Christianos persecutus</i> 74 e f, 78 d e f, 79 a c d e f; <i>victus fuit atque occisus ab Aureolo</i> 80 d e; <i>quo anno id evenerit</i> 81 a b c; <i>Valerianum Persis proddidisse ab aliquibus traditur</i> 80 e f		† Mamertinus <i>abbas Autifiodorensis</i> 322 f, 323 a, 388 f, 389 a b c
Macrianus <i>precedentis filius</i> 79 e; <i>victus fuit atque occisus ab Aureolo</i> 80 d e; <i>quo anno id factum</i> 81 a b c		† Mamertus <i>abbas. Vide</i> † Mamertinus.
Macro (<i>Antonius Meliss. de</i>) <i>Ordinis Minorum inter autores, qui de S. Francisco scripsere,</i>	554 c	† Mammarius <i>presbyter martyr in Numidia</i> 160 e
Madalneus <i>episcopus</i> . <i>Vide</i> † Magdalveus.		Manareus (<i>Oliverius</i>) <i>Societatis Jesu per provinciam Belgicam prepositus provincialis aliquot Martyrum Trevirensium reliquias impetravit</i> 372 a b
Madelfridus, <i>velut Sanctus ac chorepiscopus à Castellano annuntiatus, inter Pratermissos</i>		Manasses I <i>episcopus Meldensis donationem famam abbatie Molismensi confirmavit</i> 180 d
† Madelvæus <i>episcopus</i> . <i>Vide</i> † Magdalveus.	323 b c	Manasses I <i>episcopus Remensis</i> 140 d; <i>interfuit dedicationi ecclesie S. Quintini Bellovacensis, subscriptisque privilegio, à Philippo I Francorum rege ecclesie Corbeliensi concezzo,</i> 135 d f, 139 a
† Madulphus <i>episcopus</i> . <i>Vide</i> † Magdalveus.		Manasses <i>Hiergensis seu Hirgenis toparcha</i> 286 f; <i>eximiam moriens sanctissima Crucis portionem monasterio Broniensi legavit</i> 286 d e; <i>Charta, quam Alexander episcopus Leodiensis in monasterii Broniensis favorem dedit, reperitur subscriptus ut testis</i> 297 e
† Madulutus <i>episcopus</i> . <i>Vide</i> † Magdalveus.		† Mandrianus miles, à S. Cypriano Telonensi, ut volunt, ad fidem Orthodoxam conversus, ac dein martyr 167 c d, 172 d, 178 c; <i>sub Alboino, Longobardorum rege, occisus non fuie</i> 178 a b
† Magdalena, <i>qua capillus suis Redemptoris nostri pedes tergit,</i>	665 a	† Mangius <i>episcopus. Vide</i> † Memmius.
† Magdalveus <i>episcopus Virdnensis</i> 325 a; <i>inter Pratermissos</i>	4 d	Manichæi à S. Petro <i>Damasci metropolita redarguti</i> 496 c; <i>borum insignis malitia</i> 496 b

INDEX HISTORICUS

- nium 892 a
 † Mansuetus primus Tullensum episcopus 153 b
 Marcaturdis secunda S. Genthramni Burgundio-
 num regis uxor 471 d; Gundobaldum privi-
 gnum suum veneno interfecit 471 e
 † Marcellianus episcopus Autissiodorensis 389 b
 † Marcellianus martyr in Egypto 5 f, 399 b;
 inter Pratermissos 4 d
 † Marcellianus martyr Roma 391 d
 † Marcellinus Papa martyr 357 c d, 375 f,
 376 a
 † Marcellinus episcopus Ravenna. Vide † Mar-
 cellus.
 † Marcellinus presbyter cum Petro exorcista mar-
 tyr Roma: ejus reliqua anno 1141 Bononia
 narrantur detella 468 d
 † Marcellinus presbyter, S. Willibrordi discipu-
 lus, 187 d; sub hujus nomine conficta Vita S.
 Siberti episcopi 183 f
 Marcellinus epistolâ à S. Augustino, Ecclesia
 doctore, conventus 373 e
 † Marcellus I Papa martyr 324 f, 325 a, 347
 b, 357 c, 374 b, 375 f; inter Pratermissos
 321 b c
 † Marcellus episcopus Ravenna 324 f, 325 a
 † Marcellus episcopus, in Rabano & Hierony-
 mianis annuntiatu, 409 b e, 411 c; inter
 Pratermissos 324 f, 325 a; idem vero summum
 est vel cum S. Marcello I Papa, vel cum S.
 Marcello, alias Marcellino, episcopo Raven-
 nate 324 f, 325 a
 † Marcellus Trevirense, ut quidam volunt,
 episcopus 347 b
 † Marcellus ex Apostolicis viris, qui cum S.
 Dionysio Româ in Gallia venerant, 131 c d,
 138 c
 † Marcellus, persecutione Valeriani exorta,
 coram Æmiliiano Alexandria prefetto unâ cum
 S. Dionysio Alexandrino fidem confessus aitque
 in exsilio pulsus, 12 f, 23 f, 43 b c e
 Marcellus episcopus Aneyranus 70 b
 Marci (Ægidius) pro Indulgentia Portiuncula-
 na testatus afferitur in Corradinis de hac lit-
 teris 884 e
 † Marcialis, cuius reliquia anno 1141 Bononia
 narrantur detella, 468 c
 † Marcianus martyr in Egypto. Vide † Mar-
 cellianus.
 † Marcianus seu Macrinus, cuius reliquia an-
 no 1141 Bononia narrantur detella, 468 e,
 470 d
 Marcionite heretici 128 f
 Marcomaldus senescalus. Vide Marquardus.
 Maremeres Francorum dux 340 c, 359 e
 Maremirus Francorum dux. Vide Marcome-
 res.
 † Marcus, cuius reliquia anno 1141 Bononia
 narrantur detella, 468 e
 † Marcus Evangelista 17 a b c, 18 a b f, 364
 c; inter Pratermissos 2 c; templum ei à S.
 Petronio, ut narratur, Bononia exstructum
 reliquisque dictatum 434 a, 436 e, 437 f,
 465 e
 † Marcus martyr in Egypto 5 f, 399 b, 411
 e; inter Pratermissos 4 d
 † Marcus martyr Roma 391 d
 Marcus comes Dulerimensis ac Stadinensis 216
 a, 217 b f, 218 b, 219 c d
 Marcus Ulyssipanensis ex Ordine Minorum epi-
 scopus Portugallensis, inter scriptores, qui de
 S. Francisco tractârunt, 554 b, 557 c, 574
 ab, 615 b, 619 d, 657 e, 665 b, &c mu-
 tis seqq.
 Marcus Marcellus Urbis prefectus 37 c
 Marcus Marcellus precedens filius, datus et-
 jam, ut fertur, Eugenius, missusque à SS.
 Clemente Papa & Dionysio Areopagita ad pre-
 dicandam fidem in Hispaniam 237 c
 Marcus filius Rogate nobilis mulieris. Vide Ma-
 rius.
 Marcus Castris plebis incola, qui, S. Francisco
 Affisati pro pueru surdo & muto faciens vo-
 cum, andium & loquaciam ei obtinuit 722 c
 d c, 794 d c
 Marentinus (R. P. F. Honorius) Ordinis Min-
 orum regularis Observantia theologus, Opere
 Apologico Indulgentiam Portiunculanam in-
 treatans, 897 d c, 898 e, 906 a c e f, 907 b d,
 909 a e, 910 a e, 912 c
 Marescalchi (Vincentius) magistratus praefectus
 Bononiensis adfuit solenni traditioni capitis S.
 Petronii, Bononia ex voluntate Benedicti
 XIV Papa episcopo Amathuntino facta, 451 b
 Marescotti (Franciscus) adfuit solenni tradi-
 tioni capitis S. Petronii, Bononia ex voluntate
 Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntino
 facta, 451 b
 † Margarita Scotorum regina 3 c
 Margarita mulier Affisensis, vicina matris S.
 Francisci, 558 c f; ex hac, ut dicitur, audivit
 vaticinium, quod de Francisco, primùm bap-
 tizato, fuerit à viro ignoto pronuntiatum, 558 d
 † Maria Virgo Dei Genitrix 71 a, 120 f, 121
 a b, 123 d c, 243 b, 245 b d, 246 a, 362
 c, 458 a, 466 a, 467 c, 727 e, 815 b e,
 857 a, 860 b c, 880 d, 882 c, 883 b d e f,
 884 a, 885 a, 886 ad, 887 a d, 891 e, 892
 a, 893 a, 897 f, 901 b, 903 a, 906 c, 907
 e, 908 e, 911 a, 916 b c, 959 b, 999 a c,
 1000 d; ejus de Burio in Lusitania ecclesia
 dedicatio, inter Pratermissos 3 d; imago ab
 Anabaptistis Monasterii impie traxata 204 c
 antiquum in Portiuncula sacellum, à S. Fran-
 cisco Affisate instauratum 577 d e f, 689 f,
 747 b c; mira de hoc visio cuidam Fratris
 Minori oblatia 737 f, 738 a, 747 c d; ades
 sacra ei ecclesia seu dedicata: Bellovacis 134 c
 in Portu Snavis monasterio 157 a; in monte
 Alverno & in Amano nemore inter S. Gemini
 oppidum & Porcariam 815 b, 816 e, 823
 c; semel, ut fertur, Franciscanis montis Al-
 verni benedicere est visa 815 f; cuidam es-
 tiam, ut nonnulli volunt, Fratris Minori, in
 diem & horam, quâ S. Franciscus in eodem
 monte sacra stigmata accepit, inquirenti,
 apparuit 861 c d; pro Indulgentia Portiuncu-
 la Sancto huic impetranda apud Filium sunt
 intercessisse, afferitur in Corradinis de Indul-
 gentia illa litteris & alibi 882 d c, 884 b c,
 893 b c, 895 c, 903 e, 905 e, 906 a, 907
 a, 908 b c d f, 910 c d, 915 f; eundem S.
 Franciscum in Opusculo, quod hic compo-
 suit, virtutum suarum habuit preconem
 995 f
 † Maria Magdalena 103 c f, 347 b; ades san-
 cta in illius honorem Viroduni à S. Mag-
 daleno exstructa, alteroque ex ejusdem San-
 cta dentibus, Hierosolymâ ab eo, ut fertur,
 allatis, donata 520 b; item facellum ei à S.
 Francisco Affisate, uti habet traditio, Victo-
 rie adificatum 826 e
 Maria abbatissa, velut Sancta apud Henrique-
 zium

IN TOMUM II OCTOBRI.

- zium in Menologio Cisterciensis annunitata , life narratur à Waddingo 901 c
 inter Pratermissos 323 e Martinus V Papa 436 d, 937 c
 Maria Tereſia auguſtissima imperatix & re- † Martinus episcopus Trevirensis 346 b
 gina Apostolica , Belgii Austriaci domina 389 f
 Maria Anglie regina , Philippo secundo Hispa- † Martinus episcopus Turonensis 226 a, 301 e,
 niarum regi nupta , 827 b 423 b, 436 a, 752 f, 753 e ; S. Gaiiani, dea-
 Maria archidiacon Austria martyrum Thebaeorum cessoris sui , reliquias tranſtulit 134 b ; nar-
 reliquias à Reinero S. Maximini prope Tre- ratur ejus exequiis S. Ambrosius episcopus
 viro abbate accepit 370 a b Mediolanensis , ut ut corpore absens , per via-
 Maria ſoror Moysis & Aaronis 159 a, 160 a fionem interfuiſſe 302 c, 304 e f ; verū ſunt ,
 Maria nobilis vidua , cui ſuos certo in loco ha- qui velint , id non S. Ambroſio Eccleſia docto-
 bitaturos vaticinatus narratur S. Franciſcus ri , sed S. Ambroſio , Mediolani Sanctonum in
 Affiſſas , 833 a Galia epifcopo , obtigife , 304 f, 305 a ; duo ei
 Maria mulier S. Franciſco Affiſſati devota , in templa Bononia ſacra , à S. Petronio , ut fertur ,
 fiſi per hunc fonte , multis poſteā ſalubri , re- exfruēla , 434 a, 436 f, 437 a b, 465 e
 creata 796 f, 797 a b † Martinus , cuius reliquia anno 1141 Bononie
 Maria (D. Franciſcus) theſaurarius , instrumen- narrantur detecta , 468 d e
 to de donatione capitiis S. Petronii , Benediſto
 XIV Papa ſuſta , ſubscriptus 445 d Martinus abbas Commendatarius S. Stephani Bononiae
 Marianis (Jacobus de) civitatis Affiſſiensis de- duo SS. Innocentium corpora metropolita-
 putatus 928 d litana Bononiensis ecclie dano dedit 469 d
 Mariano (Raynerus de) Aretinus Frater Minor.
 Vide Raynerius. Martinus S. R. E. Vicecancellarius ſcripſit Bullam ,
 Marianus Florentinus Ordinis Minorum , ex in Affiſſiensis S. Franciſci ecclie favorem à
 aucloribus , qui de S. Franciſco ſcripferunt , Gregorio IX Papa concesſam , 680 d
 554 ab, 555 def, 562 d, 566 c, 574 e , Martiūs de vita periclitatis aīque ad invoca-
 576 a, 586 cde , 592 d, 594 ce , 598 a , tionem S. Franciſci Affiſſatis ſanatus 721 c
 601 d, 603 de , 604 c , 609 b, 612 b, 619 f , Martinus alter S. Franciſcum Affiſſatem , ad
 620 d, 622 c, 627 def , 629 ac , 631 c, 636 quem conſugerat , ſibi etiam beneficium exper-
 a, 637 cde , 638 e , 639 ab , 643 e , 644 ef , tūs 797 b c
 645 a, 660 abcde , 665 b, 666 cf , 667 c , † Martiūs martyr in Egypto. Vide † Mar-
 672 e, 674 d, 677 c , 679 c , 682 a, 753 f , cus.
 756 f , & multis aliis ſeqq.
 † Martyres Vagenses 160 c d
 † Maritus episcopus Trevirensis 346 f, 347 a
 Marignano (Maffaeus de) Ordinis Minorum. Vide
 de Maffaeus.
 † Marinus martyr 79 d
 Marinus filius Rogate. Vide Marius.
 Marinus Frater Minor , Maffai de Marignano
 nepos , 881 cde ; quadam de indulgentia Por-
 tiunculana , qua ex hoc audierit , narrat̄e af-
 ferunt in Theobaldiniſ & Corradiniſ de hac
 litteris 880 de, 884 ef , 904 e
 Marinus tyrannus 20 a
 Maripetrus (Hieronymus) S. Franciſci biogra-
 phis à Waddingo annumeratus 548 c
 Marius filius Rogate nobilis mulieris brachio con-
 tractus , per S. Franciſci Affiſſatis merita ſa-
 natus , 795 c f
 Marones gentis Saracenice reliquie , in Italia
 & Gallia ſinibus Maurorum montem olim in-
 habitantes , 253 a, 318 d, 320 c d
 Marquardus ſenecaſſus imperii , terrarum Ec-
 cleſia invaſor , 562 f
 Marrones. Vide Marones.
 Marsille (Guilielmus) ſubscriptus instrumento de
 miraculo , per patrocinium S. Gerardi patrato ,
 300 c
 † Martha S. Marie Magdalene Soror 347 b
 Martha , alias Matthea , in Acie bene ordinata
 Ordinis Carmelitarum memorata , inter Pre-
 termissos 4 b
 † Martialis episcopus Lemovicensis 488 a ; ec-
 cleſia in ejus honorem à S. Eligio Parifiſis ex-
 fructa 477 d ; quā occaſione & quo tempo-
 re hec in duas partes ſit ſella 490 bed
 † Martinus I Papa os ex genu S. Leonis I Pa-
 pae dedit S. Wandregiſſo 286 b
 Martinus IV Papa veram agnovit indulgentiam
 Portiunculanam 896 a b ; Diploma , quo in-
 dulgentia Portiunculana confirmaretur , obtiu-
 Martinus episcopus Trevirensis 334 f , 335
 a , 343 f , 344 a e , 345 b e , 346 f
 Mathieu (Natalis) Sacellanus , aurigino per
 patrocinium S. Gerardi Broniensis liberatus
 hocque ipfemet teſtatus , 300 a b
 † Mathildis regina , coniux Henrici Ancepsis
 regis Germanie . 212 a
 † Matra martyr 19 d
 Matroclus iudex 132 d , 133 c
 Matroculus iudex. Vide Matroclus.
 Matthea , alias Martha. Vide Martha.
 † Matthæus Evangelista : ejus reliquia Bononia
 anno

INDEX HISTORICUS

- anno 1141 narrantur detellæ 468 c
 Matthæus à Massuraca ex Ordine Minorum,
 inter Praeternitos 3 f, 4 a
 Matthæus Aquaspartanus Ordinis Minorum S.
 R. E. Cardinalis oblatum, ut tradit Waddingus, à Martino IV Papa, quo Indulgentia
 Pariaculana confirmaretur, diploma recusa-
 vit, & cur 901 c
 Matthæus S. R. E. titulo S. Mariae in Portico
 diaconus Cardinalis, Ordinis Minorum pro-
 tector à Nicolao III Papa constitutus, 853 b
 Matthæus abbas S. Vitoni Viroduni novam ca-
 psum, verosimiliter argenteam, S. Magdalveo
 anno 1477 confici fecit 532 c d e
 Matthæus de Rubeis vir nobilis. Vide Ru-
 beis.
 Matthæus Assisas Ordinis Minorum 805 c
 Matthæus clericus, veneno, quod transferat, ad
 invocationem S. Francisci Assisianus liberatus, 789 a
 Matthæus de Marignano Frater Minor. Vide
 Massæus.
 Matthæus ex episcopi Aconensis vicario Fraser
 Minor. 617 b c
 Matthæus Parisius monachus. Vide Parisius.
 Matthæus puer morti proximus, ad invocatio-
 nem S. Francisci Assisianus modo mirabilis subi-
 tò sanatus, 721 b
 † Matthæus Apostolus 362 d, 363 e, 574 b c,
 577 f
 Mavortius consul 173 c
 † Mauricius martyr. Vide † Mauritus.
 Maurinus pater S. Aurea virginis abbatissæ 476
 f, 477 b c, 485 f
 † Mauritus martyr 409 d
 † Mauritus martyr, legionis Thebea primice-
 rius, 331 d, 334 f, 340 e, 341 a b, 353 e,
 356 c, 358 b, 359 a b d, 362 c, 368 d,
 370 b, 374 a b, 375 e, 385 d, 386 b
 † Mauritus, cuius reliqua anno 1141 Bononia
 narrantur detellæ, 468 d
 † Maurontus abbas, S. Kiltrudis filius, mo-
 nasterium unà cum matre Broyli condidit
 280 c
 Maurus (Franciscus) Franciscanus, biographis
 S. Francisci à Waddingo annumeratus,
 554 a
 † Maxentius martyr, Treviris passus, 330 c e,
 331 d, 335 c d, 343 a, 350 c, 351 c d, 352
 b f, 378 c
 † Maxentius, cuius reliqua anno 1141 Bononia
 narrantur detellæ, 468 e
 Maxentius imperator, Maximiani Herculii fi-
 lius: an ei adscribenda clades, quâ Bononia
 semirutam invenit S. Petronius, 439
 e d e
 † Maximianus, episcopus Bagaiensis, à S. An-
 gelo laudatus, 141 a
 Maximianus Herculius imperator 132 f, 133
 b c, 235 e, 237 d, 330 c, 331 b, 332 a c,
 333 d, 334 b, 340 d, 341 b c d, 342 b f,
 343 a c d e f, 344 a c d e f, 345 d f, 346 c d,
 349 d e, 350 b e, 351 b, 352 c d, 353 c f,
 354 a c e f, 355 a c d e f, 356 a b c d e f, 357,
 358 a b c e f, 359 a d, 360 d, 373 f, 374 a
 b d, 375 d e f, 376 c, 378 c, 383 d e, 412 d,
 413 c f, 414 a, 434 d; Christianos in Galliis
 ad hoc casar est persecutus, 133 a; legionem
 Thebaam jussit interfici 340 c f; turpis ejus
 avaritia & in opulentos senatores iniquitas
 342 d
 Maximianus Galerius imperator 147 d, 344 e,
 346 c, 354 a, 356 b c, 410 d; maxima ejus
 in Christianos cuiuscunque ordinis servites 342
 f; à Persis vistor reversus, maxime cum ho-
 nore à Diocletiano fuit suscepitus 355 e
 Maximianus Castroris frater, è Donatista episco-
 pus Vaginensis Catholicus, 161 d; paci Ecclesia
 impense studuit 161 e, 162 a b; à S. Marin-
 iano, episcopo confessore, est diversus 161
 f, 162 a b c d
 Maximilianus II imperator Officium de Passione
 Domini, à S. Francisco Assisiate compostum,
 quotidie recitare, ut refert Sedulius, erat so-
 litus 1001 f
 Maximilianus archidux Austriae, præcedentis fi-
 lius, 368 d
 Maximinus annone praefectus, in iudiciis fram-
 duentus, 342 c d
 † Maximinus episcopus Trevirensis 346 b, 348
 d; ejus reliquia à S. Hildegardo translate 359
 e, 384 a b c, 385 b; pars harum Gumberio
 abati Abdingoviano concessa 368 a
 Maximinus seculi quarti initio imperator 10 d,
 11 d e f, 12 f, 13 a, 399 b c d, 408, 409
 f, 410 a, 411 a, 419 a b, 435 c; S. Calli-
 stenen non quidem, ut apparet, in matri-
 monium, sed ad illicitum complexum experit
 410 b e f; Valeriam Galerii Maximiani im-
 peratoris reliquitam viduam inhumanissime tra-
 elavit 410 d e f; effranius ejus libido 410 c d
 † Maximus presbyter ac dein patriarcha Ale-
 xandrinus 13 c f, 14 f, 24 a b f, 42 f, 43 a
 b c, 95 b c d e, 329 c; epistolam synodicam
 contra Paulum Samosatenum à concilio An-
 tiocheni secundi Patribus accepit 88 e, 91 b f;
 seviente sub Decio in Christianos persecuzione,
 carceri fidei causâ mancipatos visitavit 12 c d,
 46 d; fidem, seviente Valeriano, coram Em-
 iliano fuit confessus, atque in exilium pul-
 sus 12 f, 23 f
 † Maximus martyr, librorum Calestis Hierar-
 chia, qui sub Dionysii Arcopagita nomine cir-
 cumferuntur, scholastæ, 16 d e, 110 d e,
 111 a c d e, 112 a b c d e, 113 a, 114 d,
 115 a b c e; quo circiter tempore obierit
 314 e
 † Maximus cum Tiburtio & Valeriano martyr
 Roma: ejus reliquia anno 1141 Bononia nar-
 rantur detellæ 468 d
 Maximus episcopus Bostrensis priori juxta ac
 posteriori Antiocheno concilio, adversus Pan-
 tom Samosatenum celebrato, interfuit 89 e,
 91 b f
 Maximus consul 74 b
 Maximus presbyter Romanus confessor 25 d e,
 26 f
 Maximus philosephus litteris à S. Basilio con-
 ventus 58 f, 66 c, 67, 68 b c d e, 69 f, 70
 a, 120 c, 129 d
 Maximus tyrannus 340 a, 359 e, 425 e f; à
 Theodosio I seu Magno viłus fuit vitâque
 exutus 340 b; an ab eo Bononia cladem ac-
 ceperit, quâ civitatem illam semirutam inve-
 nit S. Petronius, 439 a b e
 Mayer (Daniël) notarius imperialis, instru-
 mento donationis reliquiarum Trevirensum
 subscriptus, 372 e
 Mayronius (Franciscus de) Ordinis Minorum.
 Mayronius (Franciscus) Ordinis Minorum ser-
 monem de feste sacerorum signatatum S. Fran-
 cisci

IN TOMUM II OCTOBRIS.

<i>cisci composuit</i>	802 c d	<i>ministravit de cultu S. Auree virginis abbatissae</i>
Mazzi (<i>Philippus Maria</i>) <i>sacerdos, negotiorum</i>		475 a
<i>Benedicti XIV. Papa Bononia curator</i>	448 c,	
	454 a	
Mazzoni (<i>Ferdinandus Cajetanus</i>) <i>testis trans-</i>		
<i>lationis capitij S. Petronii</i>	453 a	
Mechtildis II <i>abbatissa Essendiensis reliquias S.</i>		
<i>Marsi</i> , <i>quas à fratre suo, Ottone III impe-</i>		
<i>ratore accepérat, ecclesiam Essendensem seu</i>		
<i>Afnidensem donavít</i>	390 a b	
Medicis (<i>Julianus Laurentius de</i>)	848 c	
Medina (<i>Michaël</i>) <i>in libro, quem adversus her-</i>		
<i>eticos de Indulgeniis scriptis, Portiuncula-</i>		
<i>nam propagnavit</i>	896 a	
Medoveus episcopus Meldensis concilio Aurelia-		
<i>nensi quinto subscriptissi</i>	179 c	
Medranus vir nobilis, S. Franciso Assisiatis, qui		
<i>filium illius sanitati restituérat, ades suas,</i>		
<i>et narratur, edificando conventus largitus,</i>	826 c d	
Meinwercus episcopus Paderbornensis Roma,		
<i>et narratur, impetravit tria filiorum S. Felin-</i>		
<i>citatis corpora 2 e; condidit monasterium Ab-</i>		
<i>dingovianum</i>	367 c	
Melanchthon (<i>Philippus</i>) <i>hereticus contra Mis-</i>		
<i>sum privatam, quam damnabat, laudavit S.</i>		
<i>S. Franciscum Assisiensem</i>	998 c;	
<i>an merito hoc</i>		
<i>fecerit</i>	999 a b c d e	
Melander (<i>Joannes</i>) <i>collegii Societatis Jesu Tre-</i>		
<i>viris procurator aliquot Martyrum Trevirensi-</i>		
<i>rum reliquias obtinuit</i>	372 a b	
Meledinus Egypti Soldanus , <i>ad quem, ne</i>		
<i>Christi fidem ei predicaret, intrepidè accessit</i>		
<i>S. Franciscus Assisi</i> , 614 e f, 615 b, 616		
b, 617 b, 618 b f, 619 a b d e, 622 c, 767		
d, 768 f, 769 a, 779 e; <i>qui Sanctum hanc</i>		
<i>sum excepérat, munieribus donare voluerit,</i>		
<i>salvumque à se dimiserit</i> 611 d e, 612 e f,		
613, 614 a b c d, 699 c d, 767 f, 768 a b;		
<i>an eidem Sancto facultatem in regno suo fidem</i>		
<i>predicandi concesserit, & an sub finem vita</i>		
<i>conversus, baptismoque fuerit ablatus</i> 614 f,		
616 c d e f, 617 a		
Meletius episcopus Trevirensis	346 b	
Memmius episcopus Catalaunensis 153 a e f,		
158 d; <i>S. Mennam baptizasse, simulque è</i>		
<i>sacro fonte suscepisse, in his usus Altis referuntur</i>		
154 a, 157 f; <i>an id tamen re ipsa fecerit, est</i>		
<i>incertum</i>	159 c	
Mendii seu fortè Menei martyris Alexandriae		
<i>ecclæsta</i>	15 c	
Mendrianus miles. <i>Vide</i> † Mandrianus.		
† Menehildis virgo. <i>Vide</i> † Menehildis.		
† Menna antiquissimis Litaniis Anglicanis in-		
<i>scripta</i> 156 c; <i>fortè eadem est cum S. Men-</i>		
<i>na virgine, è S. Ursula sociabus una,</i> 153 d		
† Menna virgo , è <i>S. Ursula sociabus una</i> ,		
153 d; à <i>Menna Lotharingica, Baëtii filia</i> ,		
<i>verosimiliter est diversa, eademque cum S.</i>		
<i>Menna, antiquissimis Litaniis Anglicanis in-</i>		
<i>scripta</i> , 156 e; <i>eius reliquia in urbe Metensi</i>	156 c	
† Menna , <i>eius reliquia anno 1141 Bononiae</i>		
<i>narrantur detæcta</i> ,	468 c	
Mercier (<i>R. D.</i>) <i>regalis abbatis S. Genovesa Pa-</i>		
<i>risiensis bibliotheca prefecitus, nunc S. Leode-</i>		
<i>garii Sueffionensis abbas, notitiam nobis sub-</i>		
<i>Oktobris Tomus II.</i>		
		† 12
		6 c

INDEX HISTORICUS

- &c*, interfuit traditioni capituli S. Petronii, Bononiensibus S. Petronii canonice facta, 453 f
 † Mommolenus episcopus Noviomensis 482 c d
 Monaldi (D. Corradus) pro Indulgentia Portunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e
 Monaldus de S. Elpidio Ordinis Minorum Minister provincialis, qui in hunc admisit B. Franciscum Fabrianensem, 891 a
 Monaldus Frater Minor, qui S. Franciscum, longe absentem, in capitulo provinciali Arelatensi Fratribus benedicente vidit 595 e f, 596 a, 697 b, 752 c f, 779 b
 Monaldus Frater Minor, qui, in provincia Romana monasteriorum Ordinis S. Clare visitator, interfuit examini insignis miraculi, patrocinio S. Francisci patrati, 794 a
 Moniales triginta, pro sacrarum imaginum cultu exsilio passa, inter Pratermissos 4 b
 Monnier (Joannes) episcopi Atrebatensis secretarius, subscriptus instrumento, quo ille reliquias martyrum Thebaeorum vel Trevirensum Duacum missas approbavit, 371 d
 Montaltus S. R. E. Cardinalis. Vide Perettus.
 Montanistæ heretici 41 a, 68 e, 127 b; Dionysii Alexandrini de horum baptimate opinio 127 b c d e, 128 a b c f, 129 a b
 Montanus episcopus Toletanus 144 a
 Montanus bishop 127 c, 129 a
 Monte-majore (Hugolinus de) Franciscanus, biographia S. Francisci à Waddingo annumeratus, 553 e f, aliisque locis; an fuerit Sancto huic synchronus 553 f, 554 a
 Monte Melino (Andreas de) pro Indulgentia Portunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 d
 Monteolini illustris familia. Vide Monteolivo.
 Monteolino (de) illustris familia. Vide Monteolivo.
 Monteolivo (de) illustris familia Massiliensis 168 b c; hac ita vocata non fuit atiae S. Cypriani, Telonensis episcopi, licet hic forsitan ex illa traxerit originem, 168 f, 169 a b c d e; duo ex eadem familia viri nobiles, Joannes scilicet & Vincentius fratres, caput argenteum includendis ejusdem S. Cypriani reliquiis derunt 166 b, 169 c d e
 Monteolivo (Joannes de) vir nobilis in S. Cyprianum, Telonensem episcopum, pietate munificus, hincque compensatus 169 c d e
 Monteolivo (Vincentius de) vir nobilis in S. Cyprianum, Telonensem episcopum, pietate munificus, hincque compensatus 169 c d e
 Monte S. Mariae (Hugolinus de) Franciscanus. Vide Monte-majore.
 Montauconus (Bernardus) Benedictinus è congregatione S. Mauri monachus duas Operibus S. Chrysostomi, qua edidit, Homilia, de SS. Dominica, Berenice & Prodoce ab hoc Sancto ad concionem dictas, infernit 394 f
 Montolici illustris familia. Vide Monteolivo.
 Montolieu (de) illustris familia. Vide Monteolivo.
 Montolieu (Margarita de) mater Antonii de Felix, qui cultum S. Cypriani, Telonensis episcopi, Massilia instaurari curavit 169 c
 Montolian (de) illustris familia. Vide Monteolivo.
 Moricus fortè presviter S. Francisci Afflatis 556 c f
 Moricus è religioso Crucifero Frater Minor, à S. Francisco sanitati restitutus atque in Ordinem admisus, 580 d, 583 c, 584 c, 733 a, 735 d, 752 b c, 753 d; vita ejus austerioris 752 c
 Moritus è religioso Crucifero Frater Minor. Vide Moricus.
 Mortolensis Tertiæ Ordinis S. Francisci, ab ipsomet hoc Sancto in illum admisus, 633 a d
 † Moyses populi Iudaicæ dux 105 e, 402 c, 456 c, 638 f, 639 a, 669 c, 713 c, 762 c, 763 a, 982 f, 983 a
 † Moyses presbyter Romanus, martyr sub Decio 25 d e, 26 f
 Mucia (Rixerins à) scholaris. Vide Rixerius.
 Mugello (Jacobus de) Ordinis Minorum. Vide Jacobus.
 Mulhemius (R. P. Henricus) SS. Theologie bacalaureus formatus aliquot martyrum Trevirensum reliquias dono accepit 370 c d
 Mumme (Bernardus) impius Anabaptista 204 c

N

- Naman præfetus militum apud regem Syriae 316 c
 † Nabor martyr: corpus ejus Româ in Gallias translatum 538 b, 539 f
 Naitanus rex Piëlorum, epistolâ à S. Ceolfrido abbate Wiremuthensi conventus, 482 c
 Nanni (Antonius) notarius, instrumentis de recognitione, translatione & traditione capituli S. Petronii subscriptus, 452 b c, 453 b, 454 b
 Nannis (Joannes Baptista de) 452 c, 353 b, 454 b
 Nappi Cancellieri (Carolus) eques Ordinis S. Stephani, testis consensu, quem donatione capituli S. Petronii, Benedicto XIV. Papa à PP. Calestinis facta, praesitit eminentissimus S. R. E. Cardinalis Neri Corfinius, instrumentoque hac super re confecto subscriptus 446 f, 447 a
 Nardulfus abbas Medianensis 333 f, 334 a
 Narsetus rex Persarum, à Maximiano Galerio imperatore vicitur, 355 c
 † Natalia S. Adriani martyris Nicomedensis uxor: ejus reliquia Bononiam narrantur à S. Petronio delata 423 b
 Natalibus (Petrus de) episcopus. Vide Petrus.
 † Nazarius cum Celso martyr Mediolani: ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detinelle 468 d
 † Nazarius martyr Roma: corpus ejus hinc in Gallias translatum 538 b, 539 f
 Neapoleo de Armentano pro Indulgentia Portunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e
 Neapoleo de Fulgineo pro Indulgentia Portunculana testatus afferitur in Corradinis de hac litteris 884 e
 Nectarius episcopus Constantinopolitanus 427 b
 Negantes quinam è Christianis, in persecutione lapsi, dielli fuerint 29 c
 † Neophytus martyr, idem vero similiter cum S. Neophyto martyre, in Opere nostro ad iv Maii dato, inter Pratermissos 321 f
 Nepos episcopus Aegyptius, Milleniariorum seu Chiliasmistarum patronus, à Dionysio Alexandria confutatus 99 c d e f, 100 a b c d e, 101 d e, 102, 109 a
 Nepo-

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- Nepotianus episcopus.** *Vide Nepos.*
- Nepotianus presbyter,** *Epitaphio à S. Hieronymo honoratus,* 155 b
- Nestorius barefarcha** 120 c, 121 a b e d e, 123 d e, 146 a, 423 a b, 429 d, 430 d f, 431 a b e, 457 e f, 458 a b, 464 e, 465 d; *impium hereticumque ejus dogma* 120 f; *sic episcopus Constantinopolitanus, barefachus sua virus spargit* 429 f; *exauktorari, nisi resipiscat, jubetur à Celestino I summo Pontifice* 430 a; *cum disseminare coepit heresim, Theodosium II imperatorem sibi habuit saveniem* 430 b c, 457 f; *in concilio Romano anno 430 fuit damnatus* 430 c; *egit apud Theodosium II imperatorem, ut in causa sua synodus acumenica cogeretur* 431 c; *litteris fuit conventus à S. Celestino I Papa* 431 d f
- † **Nicasius archiepiscopus Remensis:** *ejus Remis reliquia* 262 d
- † **Nicetius episcopus Trevirensis** 346 b, 359 c, 384 b
- † **Nicolaus episcopus Myrensis** 967 a d; *corpus ejus Barii, regni Neapolitani civitate archiepiscopali in Apulia,* 762 c
- † **Nicolaus Tolentinus Ordinis Eremitarum S. Augustini** 967 a d
- † **Nicolaus,** *cujus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,* 468 c
- Nicolaus I Papa** 411 f
- Nicolaus III Papa** 634 a, 804 e, 888 c
- Nicolaus IV Papa** 633 a, 808 e, 951 d f, 974 b; *an Regule Tertiis Ordinis S. Francisci, quam confirmavit, etiam sit auctor, & quam in ea, qualis passim nunc exstat, partem habeat,* 633 c f, 634; *litteras peculiares in favorem Assisensis S. Francisci ecclesie dedidit* 807 e f; *testibus oculatis celebris prodigiis corporis S. Francisci annumeratur* 926 b. *Vide etiam Hieronymus de Asculo.*
- Nicolaus V Papa** 808 e, 929 a, 934 a b d e f, 935 c d e, 937 b c f, 940 d, 942 b, 949 a, 951 d, 956 e f, 960 f, 961 a, 981 d; *Privilegia, à decessoribus suis Assisensi S. Francisci ecclesie data, confirmavit* 808 b; *corpus S. Francisci Assisitis visitasse, idque invenisse incorruptum & prodigioso situ positum, narratur* 928 b c, 929 c d e f, 930 b d e, 931 c d e f, 932, 933 a b c d; *dubium non est, quin re ipsa etiam corpus sancti illius patriarche Assisi visitarit* 933 c f
- Nicolaus de Castro arquato à porta episcopus Spoletanus.** *Vide Castro.*
- Nicolaus abbas monasterii S. Maximini Martirum Trevirensium reliquias Mechliniensis Societas Jesu templo impertit, eodemque favore, additis etiam authenticis ea de re litteris, Jacobum Tirinum, domus professa Societas Jesu Antverpiæ propositum, affectit 371 e f, 372 c d e**
- Nicolaus de Affisio Ordinis S. Francisci guardianus Spoletanus** 558 c f; *narravit, ut dicitur, auditum è matre sua vaticinium, quod de S. Francisco primam baptizato fuerit à viro ignoto pronuntiatum,* 558 d
- Nicolaus sacerdos de Stichano, bernia per S. Francisci Assisitis merita liberatus, 794 c**
- Nicolaus de Pepulis jurisperitus,** à S. Francisco Assisite in Ordinem Minorum admissus, *in que hoc pè vitâ funbus,* 843 a b c d; *Bernardum à Quinta Valle Bononia benignè excepti, primumque ibi Minoribus domicilium procuravisse aut foris etiam ipse consulit* 843 b c, 844 f, 845 a b c; *quandonam id fecerit* 843 d e f, 844 a b c d e; *ejus corpus Bononia inventum* 845 c d
- Nicolaus de Curbio** *Ordinis Minorum Innocentii IV Papa confessarius, facellanus ac biographus* 806 b c d
- Nicolaus civis Fulginensis,** *crux sinistrum gravissime affectum habens, patrocinio S. Francisci Assisitis sanatus,* 719 d
- Nicolaus vulneribus ferè confectus, ad invocationem S. Francisci Assisitis factus in columnis,** 788 c
- Nicomias episcopus Iconii priori juxta ac posteriori Antiocheno concilio, adversus Paulum Samosatenum celebrato, interfuit** 89 e, 91 b
- Nicostratus diaconus Romanus confessor, deinde schismaticus pseudo-episcopus,** 26 f, 27 d e
- Nithardus abbas Metamenensis** 211 b, 214 d e
- † **Nivardus archiepiscopus Remensis** 482 b
- Noailles (*Eminentissimus dominus de*) *archiepiscopus Parisiensis Mrl. Parisense anno 1727 edi iussit* 179 a
- Noceto (Petrus de) Nicolaus V Papa à secretis.** *Vide Petrus.*
- † **Noë patriarcha** 319 a, 320 c, 373 c d e f
- † **Norbertus Ordinis Prémonstratensis patriarcha** 204; *reliquias ex SS. Ewaldis Coloniae Agrippine obtinuit, Florentiamque detulit* 204 f, 205 a b; *hic forsan illa adhuc existant* 205 c d
- Novuanni** 490 c; *horum in Trevirenses & ciuitatem Parisensem savities* 336 d e, 348 b c, 489 a b; *in terras, Rheno & Mosa interceptas, irruptio* 338 d e f
- Novianus presbyter Romanus ac dein antipapa hereticus** 26 f, 27 a b c d e, 28 b c d e f, 29 a b, 31 f, 32 a b c d f, 33 a c, 34 d f, 35 a, 37 c, 38 e, 97 e f, 125 e; *litteras maledictis plenas in S. Cornelium Papam scripsit* 27 b; *se Pontificem electum, missis quaquam versum litteris, falsò affermis* 27 f; *ejus de lapsis heresis* 30 d e; *perperam à Grecis Novatus vocatur* 28 c, 30 e; *in concilio Romano, itemque in synodo Carthaginensi, & à S. Dionysio Alexandrino fuit damnatus* 30 f, 31 a b d; *epistola, quam ab hoc accepit,* 28 a, 97 e
- Novatus presbyter Carthaginensis, Novatiani schismatis impulsor** 26 c, 27 a c e, 28 b c e
- Nucerinus (Petrus Antonius) Minister generalis.** *Vide Petrus Antonius.*
- † **Numerianus episcopus Trevirensis** 361 c, 384 b c
- Numerianus imperator, Christianorum persecutoribus non accensus,** 344 b
- Nursia (Andreas de) excubiarum Pontificiarum prefectus S. Francisci corpus,** *cum in hujus visitatione Sextum IV Papam comitaretur, integrum ac incorruptum vidisse; hocque ipsum met retulisse narratur* 949 c d e f; *quid de hac narratione sit censendum* 950 a b c d

O

Octavianus unus è subdiaconis Gregorii IX Papa, Waddingo Octavianus Cardinalis diaconus, discussa probataque S. Francisci miracula, cum hic Sanctorum numero solenniter adscriberetur, populo Assisensi publicè pralegit 674 b, 718 c, 719 a; *subscriptio Bullæ, in Assisensis S. Francisci ecclesie favorem à Gregorio IX Papa concessa,* 680 d

Octavianus Ubaldinus Junior, episcopus Bononiensis

INDEX HISTORICUS

- nensis, 442 e
 † Octavius martyr Thebae Taurini, ut perbi-
 betur, passus 330 c; 353 e
 Octavius à S. Francisco ex Ordine Minorum
Observantium episcopus Assisensis 885 cd,
 886 f, 890 def, 892 d, 894 b, 900 a; au-
 toribus, qui de S. Francisco *Assisiate* scrip-
 runt, *accensus* 556'd, 630 c, 813 cd, 885
 cd, 886 f, 890 def, 892 d, 894 b, 900
 a, 934 cd; *vidit legitime Diploma*, à Corra-
 do episcopo *Assisensi* de *Indulgentia Portiuncu-
 lana* editum, 881 f, 882 a; *opinionem*,
*qua incorruptionem prodigiosumque situm cor-
 poris S. Francisci negat*, *libello*, *sub nomine*
Petri Ursini scripto; *nec tamen umquam*, *ve-
 rante id sacra inquisitione Romana*, *typis ex-
 cuso*, *est tutatus* 920 abcd, *multisq. seqq.*;
qui Assisensis Minorum Conventualium ecclae
altare maius feceris incidi 978 a; *an ex-
 hoc illius factio & auctoritate non alibi S. Fran-
 cisci corpus quam sub altari illo cubare*, *sit*
concludendum 978 cd e, 979 a
 † Oda S. Menna, si hujus Acta recte notant,
soror 151 cd, 152 b, 157 e, 159 de; *ea-
 dem foris est cum S. Odda virgine*, *ad diem*
xvi Februarii Breviario Tullenſi inscripta,
 151 c
 † Oddis (Jacobus de) Ordinis Minorum Obser-
 vantium. Vide Oddo.
 Oddo de Aquasparta Frater Minor quedam de
Indulgentia Portiunculana, *qua ex Missao*
de Marignano audierit, *narrasse afferitur in*
Corradinis de illa litteris 884 ef
 Oddo (Jacobus) Perusinus Ordinis Minorum
Observantium, *biographia S. Francisci à Wad-
 dingo annumeratus*, 553 e, 592 d, 594 e,
 929 a, 935 f, 939 a, 941 b, 956 cf, 989 b;
corpus S. Francisci incorruptum, *erectumque*
in pedes stans visum esse à Nicolao V Papa,
scribit in Francischina secundum Perusinum
Clarissarum exemplar 928 ef, 929 cd ef,
 930 a; *hujus aliorumque Operis illius exem-
 plarium notitia*, & quid de auctore, si istud
reipsa scripterit, *sit censendum* 934, 935 a
 bc; *citatur interim ut adversans opinioni*,
qua prodigiosum illum corporis S. Francisci
statum affirmat, 972 de; *an merito id fiat*
 974 def; *duas dumtaxat Assisensis S. Fran-
 cisci basilicae ecclesias memorat* 979 b; *qua-
 lemcumque tamen teriam expresse non nega-
 vit* 979 cd; *cor & intestina corporis S. Fran-
 cisci ecclesiae Portiunculane adscribit* 985 f,
 986 f, 988 d
 Odenatus Palmyrenorum rex 80 e; *multas O-
 rientis occupat provincias* 81 cd e; *Persas ex*
Syria & Phoenicia expulse 94 a
 † Odo abbas Cluniacensis 223 b; *Vitam*, *non*
S. Gerardi Broniensis, *sed S. Gerardii*, *seu*
potius Geraldii, *comitis Aureliacensis*, *descri-
 psit* 224 de
 Odo comes Parisensis ac dein Francorum rex
 228 e, 229 e, 244 de, 285 a, 305 b; *in*
insula Parisenſi sedem habuit 490 f
 Odo episcopus Bellovacensis 131 b
 Odo II episcopus Silvanetensis 140 d; *interfuit*
dedicationi ecclesie S. Quintini Bellovacensis
 135 cf, 139 a
 Odo in abbatiā Molismensem munificus 180 d
 Odo vir eruditus 280 e
 Offredus decanus S. Quintini Viromanduensis
dedicationi ecclesie S. Quintini Bellovacensis
interfuit 135 f, 136 a
 Olins (Adamus) *scriptor litteras de reliquia-
 rum donatione*, *monasterio Einsidensi facta*,
 368 t
 Olybrius (Anicius Hermogenianus) *consul Ro-
 manus*. Vide Anicius Hermogenianus Oly-
 brius.
 Opilio *consul* 173 b
 Oportunus abbas Lanelacensis synodo Dingensi-
 nensis interfuit 210 f
 Oportunus abbas Metamensis, proximus B. U-
 thonis successor, 211 b, 214 e; *non hic*, *sed*
 Oportunus, abbas Lanelacensis, synodo Ding-
 geniniensi subscriptus 210 ek
 Opstal (Joannes van) *sacerdos*, à Calvinis
Aldenarde in Scaldi submersus, *inter Prater-
 missos* 324 b c
 Or monachus seu anachoreta in Egypto, ve-
 lut Origenista ab episcopis damnatus, 428 d
 e, 429 c
 Origenes presbyter, *scriptor clarissimus*, 16 e,
 107 f, 108 b, 111 d; *fidei Christiane princi-
 piis S. Dionysium Alexandrinum imbutus* 16
 f; *litteris ab hoc frusti conventus* 34 f, 35 a,
 97 e, 106 ef, 107 d; *quandonam id fallum*
 107 ab c; *sub Decio multa est passus*, *tortu-
 mentisque succubuit* 107 ab; *ab Ecclesia est*
damnatus 428 e; à S. Athanasio aliisque cum
honore memoratur 107 d; *an scriptis à Dia-
 nyso Alexandrino fuerit oppugnatus* 108 cd
 ef, 109, 110 abcd
 Orlando Cathanius comes. Vide Cathanius.
 Orlando (D. Calestinus) abbas, PP. Calestino-
 rum generalis in Urbe procurator, 447 f; ca-
 pituli Ordinis sui nomine caput S. Petronii
 Benedicto XIV Papa dono dedit 445, 446 a
 Ormies Varanis II Persarum regis frater 357 f
 Osci (Guido Ascanius) magistratus prefectus Bo-
 noniensis adfuit solemnis traditioni capituli S.
 Petronii, Bononia ex voluntate Benedicti
 XIV Papa episcopo Amathuntino facta,
 451 b
 Ortona Bocchi (Felix Riccardus de) collegiate
*S. Petronii ecclesie canonicus &c adiutus tradi-
 tionis capituli S. Petronii, ex voluntate Benedic-
 ti XIV Papa episcopo Amathuntino facta*,
 451 b
 Osiris Egypti fortis rex, divinis honoribus ab
 ethnicis affectus, 420 d
 † Ositha virgo & martyr, *inter Pratermissos*
 325 b
 Oswaldus abbas Metamensis 207 f; *geminus*
memoratur ab Hundio 208 a
 † Othildis virgo. Vide † Hoildis.
 Otho imperator. Vide Otto.
 Otho, cognomento Illustris, Bavaria dux
 212 f
 Otho Bavaria Inferioris dux, Henrici Bavariae
Inferioris ducis filius, *in monasterium Meta-
 mense pie munificus* 212 cf, 213 a
 Otho Candidus S. R. E. diaconus Cardinalis Re-
 sponsorium octavum Officii veteris S. Francisci
Assisiani compositus 800 g
 Otho miles seu vir nobilis virum furii per calu-
 miniam accusatum fecit excircari, novosque hinc
 oculos patrocinio S. Francisci Assisiani prodi-
 giosè concessos, dicitur iuramento testatus 793
 ef; vocatur alibi Otto Octavianus de La-
 cunella 794 b
 † Otto

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- † Otto *Frater Minor*, à *S. Francisco ad pradicandam fidem in Africam missus*, ibique martyrium passus 841 c
 Qto. I *imperator* 212 a, 251 b, 257 b, 285 a b, 297 f, 310 ad, 314 ad f; *Berengarium II*, Italia regem, cepit 227 b; *Henricum fratrem*, aliosque sibi rebellis devicit 310 e f
 Otto II *imperator* 390 a
 Qgo III *imperator* 390 a c; *reliquias S. Marci presbyteri*, quas ab *Hugone episcopo Antissiodorensi*, amico suo, accepérat, in *Westphalianam stranfultus*, easque parthenoni *Effendienſe seu potius sorori sua*, *Mechtildi II* hujus abbatis, dono dedit 388 ad, 390 b
 Otto IV *imperator* 574 d, 575 b d, 696 a; anno 1209, ab *Innocentio III Papa Roma* fuit coronatus 574 e, 593 e, 697 e
 Otto *dux Saxonie*, pater *Henrici Anupis*, Germania regis, 310 a, 314 a
 Otto Octavianus de Lacunella. *Vide Otho miles*.
 Otto de *Carreto vir potens*, qui locum adificando *Cayri in Montis-Ferrati ducatu*, conveniū *S. Francisco dedisse fertur*, 824 f
 Otto *juvenis leprosus*, patrocinio *S. Francisci Afflatis sanatus*, 722 b c
 Oudinus (*Casimirus*) *Vita prima S. Francisci Afflatis*, à *Thoma Celanensi scripta*, exemplar ad *Papebrochium nostrum misti* 545 e
 Qza *sbita morte*, dum manum ad fulciendam arcam fæderis extendit, à *Domino percussus*, 682 f
 Ozias rex *Juda*, *Amos filius*, continuo, dum in templo sacerdotale munus usurpat, lepræ percussus, 682 f

P

- † Pachomius *episcopus & martyr*, sub *Maximo passus*, 11 e
 † Pachomius *abbas apud Tabennenses in Thebaide* 416 b c d, 418 e, 436 a
 Pacificus. *Frater Minor*, antea in seculo rex versuum seu poëta laureatus à *Frederico II imperatore dictus*, ab ipsomet *S. Francisco in Ordinem admissus*, primusque deinde hujus minister provincialis in *Francia* 752 d, 1002 d f; *mira visione & S. Francisci verbis* fuit conversus 752 c d; signo *Than* hunc in fronte signatum videt 752 d; per eum idem *Sanctus Canticum*, in quod in ecclasiis abrepius eruprat, meliori metro. donari exoptasse narratur 1002 d
 Pagius (*Franciscus*) *Ordinis Minorum Conventualium*, in anno, cui *S. Francisci Afflatis obitum affigit*, confutatus, ut etiam in tempore, quo ejusdem Sancti canonizationem famam statuit, 671 a b c, 675, 783 c d
 Pagni (*Seraphinus Antonius*) *Ordinis Minorum Conventualium in Romano SS. duodecim Apostolorum conventu presidens & archivista* 930 a; *authenticum apographum relationis*, quâ corporis *S. Francisci visitatio*, per *Pisculum ejusdem Ordinis ministrum generalem facta*, narratur, confaci curavit, benignissimeque ad nos transmisit, ut etiam testimonium, quo prodigiosum corporis *S. Francisci statum* sibi aliquanda à *S. Josepho Cupertino assertum*, *Bonaventura Buona* sacerdos secularis testatur, 953 f, 954 a b c, 959 b
 Paleotus (*Gabriel*) *S. R. E. Cardinalis, episco-*
Otobris Tomus II.
- pus Bononiensis*, 423 f
 Palatius (*Josephus*) *abbatis generalis PP. Celestiorum secretarius* 446 b
 Paleotus (*Alfonsum*) *episcopus Bononiensis* 436 f
 † Palladius, *cuius Reliquia anno 1141 Bononiae narrantur detecta*, 468 e
 Palladius *episcopus Helenopolitanus* è *duabus*, que exstant, *S. Ammonis Egyptii Vitis* scripsit foris prolixiorē, hacque nibilominus ob causam, qua redditur, sub definito Palladii nomine editur 414 c
 Palladius *episcopus Telenensis*, *S. Cypriani successor*, 177 e
 Palma (*Jacobus de*) *velut episcopus Telenensis in instrumento fundationis ecclesie B. Marie de Sedis memoratus*, 166 a
 † Palmacius *martyr*. *Vide † Palmatius*.
 † Palmatius *martyr Roma*, ad x Maii Romano Martyrologio inscriptus, 352 f; diversus est à *S. Palmatio*, martyre *Trevirensi*, 353 c; brachium ejus *Pragam à Carolo IV Imperatore translatum* 353 c
 † Palmatius *martyr Treviris passus*, 330 c f, 331 a c d e, 333 a c, 335 c d, 337 b, 341 f, 342 a b, 343 a, 347 a, 350 d e, 351 c d e, 352 b f, 353 c, 361 b e, 363 a, 370 c d, 374 e f, 376 d, 378 d f; inter Pratermissos 329 a; diversus est à *S. Palmatio martyre*, qui ad x Maii Romano inscribitur, 353 c; reliquia ejus, ut volunt, sub finem seculi quarti per *S. Felicem episcopum Trevirensim collecta*, atque in ecclesiam illata 330 e; fuerunt ha anno 1356 *Carolo IV imperatori maxima ex parte concessa* 353 c, 368 c
 † Pammacius, litteris à *S. Hieronymo* *conventus*, 124 a, 125 d
 † Pamphilus *presbyter Cesareensis & martyr*: primus è sex *Apologeticis Origenis libris falsò ei à Rufino Aquileiensi attributus* 428 c
 † Pancratius *martyr*: ejus *Treviris reliquia* 362 c
 Pandini (*Marcus Antonius*) *ecclesia collegiate S. Maria majoris Bononiae canonicus* adfuit traditioni capitis *S. Petronii*, ex voluntate *Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntinofæcia*, 451 b
 † Pantaleon *idem*, ut apparet, cum *S. Pantaleone medico & martyre*, *Nicomedia passo*, inter Pratermissos 2 f, 3 a
 Pantaleon *inter primos Ethiopia apostolos à Jacobo Ludolfo habitus* 2 f
 † Pantula *Virgo è Sociabus S. Ursula*: ejus reliquia in urbe Metensi 156 c
 Papebrochius (*Daniel*) *Musei nostri scriptor Vitam S. Hesychii conf. è Ms. Synaxario Greco edidit 142 d; à Casimiro Oudino accepte exemplar Vita prima S. Francisci Afflatis*, à *Thoma Celanensi scripta*, 345 c
 † Papias *episcopus Hierapolitanus in Phrygia* 99 d, 102 c
 † Papirius *martyr*, *Treviris passus*, 330 e, 335 c d, 343 a, 351 d, 352 f, 361 f, 375 c, 378 e
 † Papyrius *martyr*. *Vide † Papirius*.
 Patens (*Joannes*) *Frater Minor S. Francisci post Eliam in ministerium generale Ordinis successor* 652 d, 924 d, 981 a, 982 c
 Parisi (*Julius*) *ecclesia metropolitana Bononiensis custos*, testis adhibitus in recognitione capituli *S. Petronii*, 452 b
 Parisiensis (*Markaus*) *monachus*. *Vide Parianus*.

INDEX HISTORICUS

- Parisius (*Mattheus*) monachus *Anglus Congregationis Cluniacensis* 671 b; nonnulla de *S. Francisco*, parum tamen accurate, annotavit 555 a; qui *sigmatum*, *Sancto huic divinitus impressorum*, narret *historiam* 653 a b c, 658 a
- † Parmensis (*Joannes*) minister. *Vide* † *Joannes Parmensis*.
- † Parthemius *Bononia quiescens*. *Vide* † *Parthenius*.
- † Parthenius *Bononia quiescens* 463 a; *incertam*, quis sit 463 f, 464 a
- † Parthenius *martyr Romanus*, una cum *Calocero* sub *Decio occisus*, 464 a
- Patchalis II *Papa moniales à Parisiensi S. Eligio cœnobio ob pravos harum mores permisit expelli* 490 d, 491 ab
- Passioneus *S. R. E. Cardinalis*, *Bulla à Benedicto XIV Papa in Assisensis S. Francisci ecclesie favorem concessa subscriptus*, 813 a
- † Pastoris *martyris Complutensis corpus inventum* 142 f
- † Paternianus proximus *S. Petronii*, ut plerique eruditis visum, in sedem Bononiensem successor 441 c, 464 a
- Patris civis *Fulginiensis energumenus*. *Vide* *Petrus*.
- † Paula nobilissima vidua *Romana*, *disciplina S. Hieronymi*, 413 b
- Paula Baptista Mezavacca *Virgo clarissa*, inter *Pratermissos* 4 a
- Pauli (*Bernardinus*) pro indulgentia *Porticiula* testatus afferitur in *Corradinis de hac litteris* 884 e
- † Paulinus *episcopus Trevirensis* 333 b c, 335 ab, 336 c, 337 abc f, 338 f, 339 a, 344 d, 346 b, 348 b, 350 ad, 351 cde, 352 cf, 360 cf, 361 cf, 362 df, 363 cf, 365 f, 374 f, 375 bc, 376 d, 378 bde, 379 f; martyro vitam non finivit 361 ab; corpus ejus à *Phrygia Treviro* translatum, & à *S. Felice episcopo* è catenis ferreis honorifice suspensum 335 d, 336 b, 351 b, 378 cd; hisce per Normannos effractis, humi subedit 336 def; eryptia ejus, permittente *Udone archiepiscopo*, effracta 335 bc; caput populo publicè exhibitiun 362 c; Epitaphium 360 f; non est id valde antiquum 361 ab; antiquus de eo *Hymnus inventus* 332 f, 333 a, 377 ef
- Paulinus *Junior consul* 174 d
- Paulinus *S. Ambrosii episcopi Mediolanensis biographus* 426 c
- Paulo (*Joannes de S.*) *S. R. E. Cardinalis episcopus Sabinensis*, ex illustri *Columnensem familia natus*, 589 f, 590 a, 641 b, 644 f, 645 bc, 724 e, 736 e, 739 b, 750 d, 872 c; *S. Francisco Assisi*, *Regula sua approbationem desideranti*, apud *Innocentium III Papam patronum se prebuit* 588 b, 590 bcf, 591 ef, 606 d, 693 a, 695 b, 736 d, 737 e, 749 ef; item multa contulit officia in institutum ab eodem *Sancto Minorum Ordinem*, nec tamen hujus fuit protector, à Pontifice statutus, 606 ef, 695 bc, 739 a
- † Paulus *Apostolus* 15 b, 16 d, 49 a, 52 d, 105 def, 131 b, 137 d, 163 b, 245 b cde, 246 a, 247 e, 256 a, 270 b, 273 b, 298 b, 326 bc, 327 b cdef, 328 ad ef, 338 d, 347 b, 380 b, 402 cde, 492 f, 493 b., 640 d, 674 b, 678 e, 681 b, 682 e, 766 e, 768 d, 806 e, 809 a, 811 e, 813 a, 817 b, 835 c, 840 ef, 849 f, 918 b, 966 e, 967 f, 968 f; quo sensu à *Balsamone Rhetor* fit di-
- Eius 112 d; ecclesia cathedralis *Monaferiana* ei sacra 203 b e, 204 b c; ejus apparitio *S. Gerardo abbati facta* 227 f, 228 ab, 298 cde, 302 ab; fueritne in hac *S. Gerardo aqua prodigiosè salutaris sanctissimeque Crucis portio promissa*, admodum est dubium 298 f, 299 a b; quando *Corinthum* primò advenerit, & quādū ibidem tunc fuerit morans 327 a; ibi SS. Crispum & Caium baptizavit 326 e f; inde in *Asiam* discedens hunc posteriorem comitem sibi adjunctum verosimilime non habuit 328 b c; ejus reliquia anno 1141 *Bononia narrantur detecta* 468 c; templum in illius honorem à *S. Eligio Parisiensi exstratum* 477 d, 484 b
- † Paulus I *Papa* 515 def, 516 f, 517 a, 539 f; *Chrodegrando Metensi episcopo concessit SS. Gorgonii, Naboris & Nazarii reliquias* 538 b
- Paulus V *Papa* 369 a, 956 b, 960 d, 980 e; *Officium de sacris stigmatibus S. Francisci universæ Ecclesiæ permisit* 802 f, 803 a; *Fratres Minores in domo paterna S. Francisci*, dato diplomate, stabilivit 814 f; in corpus *S. Francisci locumque*, in quo id sit, inquire grauiter veuit 980 b; littera, quibus hoc fecit, 980 cd
- † Paulus patriarcha *Constantinopolitanus*, inter *Pratermissos* 2 e
- † Paulus episcopus *Virdunensis* 500 c, 501 a, 512 e
- † Paulus primus eremita 416 de, 967 f, 968 a
- † Paulus Simplex anachoreta in *Thebaide*, inter *Pratermissos* 321 c
- Paulus Gaeta de Perusia *Ordinis Predicatorum*, *Sanctis Umbria à Jacobillo annumeratus*, inter *Pratermissos* 323 cf
- Paulus Samosatenus, *episcopus Antiochenus haeresarcha*, 53 a, 54 d, 70 cf, 71 ab, 89 c de, 90 b cdef, 91 abcef, 93 cf, 94 a, 98 e, 101 b, 119 d; ejus, ad cathedram *Antiochenam* evellis, pravi mores 88 def; quid docuerit 89 ab, 92 b, 116 b cdef, 117 p, 118 a bc; in priori *Antiocheno concilio*, quod ejus in causa fuit celebratum, Firmilianum Casarea Cappadocum episcopum decepit 89 f; in posteriori fuit exauktoratus 92 a; epistolam ad eum à *S. Dionysio Alexandrino* scriptam memorat *Theodoritus* 93 a; hec, cuius scriptio verosimilima appetat, forsitan distincta est ab ambabus ad Samosatenum epistolis, ejusdem *S. Dionysii nomine vulgatis*, 93 bcd; quid de his sit censendum & an altera esse nequeat eadem cum epistola, ab eodem *S. Dionysio Alexandrino* ad ecclesiam *Antiochenam* scripta, 92 b cdef, 115 f, septem seqq. & 123 abcde
- Paulus, qui Berterico in episcopatum *Viennensem* successisse narratur ab *Hugone Flavianensi*, 535 e, 537 d
- Paulus, qui interfuit secundo concilio *Antiocheno*, adversus *Paulum Samosatenum* celebrato, 91 b
- Paulus diaconus breve *Vita S. Chrodegrandi Metensi episcopi Compendium* scripsit 511 a; Fuit fidei in *Desiderium Longobardorum regem*, dominum suum, prorsus incorrupte 529 c f
- Paulus Frater Minor, *Marchia Anconitane minister provincialis à S. Francisco constitutus*, 628 cd, 704 ef, 705 abc
- † Pelagia virgo *martyr* 393 f, 394 abc, 395 c, 397, 398 ab, 400 c, 407 ad 173 f
- † Pelagiani heretici
- † Pelas

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- † Pelagius I Papa 167e, 174cd
 † Pelagius seu Pelagia martyr 398ef
 Pelagius-hereſiarcha 173a
 Pelusianus monachus, ab Hilarione abbate peregrinante in monte Troico seu S. Antonii inventus, 144f
 Pentapolitani, Dionysii Alexandrini apud Romanum Pontificem accusatores, 49cdef, 50acef, 51acf, 52ac, 53ab, 54d, 55e, 56d, 57cd, 58abcf, 59ade, 60a, 61de, 64bce, 65b, 66a, 67a, 98c, 114e, 118f, 119bcd; cur probroris appellatio nibus fuerint ab hoc Sancto affecti 58de
 Peppo episcopus. Vide Poppo.
 Pepulis (Guilielmus de) pater Nicolai de Pepulis è jurisperito Minorita. Vide Guilielmus.
 Pepulorum illustris Bononie familia 843b
 Pepuzeni heretici. Vide Montanistæ.
 † Peregrinus martyr episcopus Antissiodorensis 387befs, 388acd, 389d; quo tempore passus sit, incertum 388ef, 389abc
 Peregrinus Falletonus scholaris. Vide Falleronus.
 Perengarius comes. Vide Berengarius.
 Peretti (Camilla) in Assisense S. Francisci templum munifica 954d
 Perettus (Alexander) S. R. E. Cardinalis, diaconus Montaltus, erga S. Franciscum Assisatem devotus 848d
 Perfectus nauia, in mari, dum una cum multis aliis periclitaretur, S. Francisci Assisatis auxiliū expertus, 789d
 Perpetuus, velut Tulli in Gallia episcopus à Ferrario annuntiatus, inter Prætermisso 323ab
 † Perseæ seu Persei martyris Alexandria ecclesia 15c
 Petit (Joannes Reginaldus le) presbyter Fragmentum Vita S. Menne subministravit 150b
 Petra mala (Robertus de) vir erga S. Franciscum Assisatem devotus. Vide Robertus.
 Petras malæ comites: ecclesia ab his in monte Alverno Franciscanis adficari cæpta 816f
 † Petronilla uxor S. Gilberti, abbatis Novemfontium, inter Prætermisso. 2de
 † Petronilla, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur deteclæ, 468d
 Petronius Probianus consul Romanus 424f
 Petronius præfectus prætorio, pater, ut passim putatur, S. Petronii episcopi Bononiensis 423abe, 424c e, 464c, 465b
 Petronius Galliarum prætorio præfectus, diversus forte à Petronio Hispaniarum vicario, 426a
 Petronius præfectus prætorio, cui inscripta est lex de collatione fundorum fiscalium, Codici Justiniane lib. xi, tit. 73 inserta, 425b
 Petronius Hispaniarum vicarius 425abcf; an fuerit pater S. Petronii, episcopi Bononiensis, 425d, 426a, 465b
 Petronius arbiter 428c
 † Petrus Apostolus 26f, 36b, 49a, 77c, 97e, 126e, 137d, 153e, 237e, 238b, 243b, 245bcde, 246a, 247e, 248d, 249c, 250d, 256a, 264f, 270b, 273b, 298b, 338d, 417c, 423a, 466a, 467d, 539b, 640d, 674b, 678e, 681b, 682e, 726d, 745c, 766e, 768d, 773d, 775b
 806e, 809a, 811e, 813a, 817b, 835c, 840ef, 849f, 909cd, 910ac, 918b, 923e; ejus apparitus S. Gerardo abbatii facta, & an in illa Sancto huic fuerit aqua prodigiosè salutaris sanctissimeque Crucis portio promissa 221b, 227f, 228ab, 229f, 298cdef, 299ab, 302ab; ecclesia à S. Franciso Assisiate instaurata 577b, 689e, 690d, 747b; reliquie à S. Gerardo Breunium delata, & quando 285f, 286cf, 287ab, 317d; Bononia narratur anno 1141 deteclæ 468ce; corpus eius ibidem quiescere, fuit aliquando à vulgo existimatum, & qui hanc opinionem tulerit Eugenius IV Papa 469b; templa ei erēcta seu dedicata: Bellovaci 134c; duo Bononia, seculo III num, seculo IV aliud, 433bc; Viroduni 541b, 543de; in somnis, ut fertur, Calenfinum I Papam admonuit, ut S. Petronium ordinaret Bononiensem episcopum 430e, 432e, 455f, 464f, 465a; patravit resuscitationis miraculum 540c
 † Petrus episcopus Alexandrinus, & martyr, sub Maximino passus 11def, 12f, 13ef, 14a, 121a
 † Petrus episcopus Ravennensis, dictus Chrysologus, 433a
 † Petrus Capitolinus à S. Petro, Damasci metropolita, diversus forsan non est 495adef, 496a, 498e; qua tamen de causa ab illo diversus queat videri, & cur, si sit diversus, in Romano locum non mereatur 495ab, 496a
 † Petrus Compater. Vide † Compater.
 † Petrus de Colle, qui in Tertium Ordinem S. Francisci ab ipsomet hoc Sancto narratur admissus, 633a
 † Petrus de Pisis institutor monachorum S. Hieronymi de Observantia 437e
 † Petrus exorcista cum Marcellino presbytero martyr Roma: ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur deteclæ 468d
 † Petrus Frater Minor, à S. Franciso ad prædicandam fidem in Africam missus, ibique martyrium passus 820e, 841e
 † Petrus Majumenus seu Mavimenus 498abd; quandonam passus sit martyrium 496def, 497abcd
 Petrus S. R. E. tituli S. Georgii ad Velum aureum diaconus Cardinalis, subscriptus Bulle, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa, 680d
 Petrus metropolita Damasci, posteriori Kalendario Coptico Seldeni, ad xv Februarii inscriptus, 498ad; à S. Petro Damasci metropolita, ab Arabibus occiso, forsan est diversus 498bc
 Petrus de Natalibus episcopus Equilinus, è scriptoribus, qui de S. Francisco Assisiate tractârunt, 554f, 570b; Vitis Sanctorum, quas edidit, fabulosa S. Aurea virginis abbatisse Acta immiscait 476b
 Petrus episcopus Laquidonensis 936f
 Petrus episcopus Virdunensis, dictus Italicus, 500a; ad sacram hanc dignitatem à Carolo Magno, non statim tamen à S. Magdalvei obitu, fuit nominatus 525bcdef, 526ab, 528cef, 529a, 531f; idne beneficii ob Papiensem, an ob Taravisanam urbem, Francis traditam, à principe illo fuerit adeptus 529cdef, 530a
 Petrus Joannis Pauli de Ursinis populi Florentini

INDEX HISTORICUS

- ni capitaneus. Vide Ursinus.*
- Petrus de Noceto Nicolao V Papa à secretis
932 a, 937 d, 940 e; vidit, ut fertur, cùm
hunc comitaretur Assisum, corpus S. Francisci
Assisitis incorruptum prodigiosoque sū pos-
tum 928 c, 929 c def, 930 b d, 932 b c d
e f, 933 a b c d
- Petrus Antonius Nucerinus Minister generalis
Ordinis Minorum 805 e
- Petrus Bernardoni pater S. Francisci Assisitis
555 f, 556 a c def, 569 f, 570 a c d, 572 f,
597 e, 688 c, 698 e, 727 f, 728 e f, 746
b, 757 c; qui hujus filii sui, quem mater pri-
mò Joannem appellārat, nomen mutārit 559
b c f, 686 b, 724 f; illius in hunc, ad san-
ctiorem vitam conversam, durities 568 a b d
e f, 569 a b d, 570 e f, 576 f, 577 a, 687
c d e f, 729 a b c d e, 730 b c, 746 c d
- Petrus Cathanii seu Cathanius è canonico Af-
fisenſi Frater Minor 581 d, 627 f, 630 b c d,
735 b, 831 d, 850 c, 852 a b, 906 b, 997
d; à Petro, secundo S. Francisci socio, po-
tius videtur diversus 581 e f, 582 a b; quo
anno obierit 630 c d; dicitur S. Franciscum
ad Soldanum Egypti comitatus 611 f; fue-
ritine totius Ordinis Minorum Minister gene-
ralis, an S. Francisci tanum vicarius 620 d
e f, 621, 622 a; narratur post obitum pa-
trasse miracula, ab iisque, mandante Fran-
cisco, cessasse 621 d e f; quid de narratione
hac censendum 622 a; per S. Franciscum,
previo Christi conspectu, ad predicandum
missus, narratur à Waddingo 818 a b c; eum-
dem Sandum cum Christo, annum Indulgen-
tie Portiunculana diem praesertime, colloquen-
tem audivisse, cùmque illo deinde, ut divi-
nam hac super re voluntatem Honorio Pape
testaretur, Romam profectus afferitur in litte-
ris Corradinis 883 e f; dicitur etiam in hisce
quedam de eadem Indulgentia retulisse 884
e; fuit litteris à S. Francisco conventus 995
f, 997 e
- Petrus ecclesia Alexandrina presbyter, in concilio
Ephesino adversus Nestorium notiorum pri-
micerius, 120 f, 121 a b c d e
- Petrus sacerdos, cui ad restaurandam S. Da-
miani ecclesiam S. Franciscus Assisias obtulit
pecuniam 567 c d, 568 a b d, 570 c, 571 f,
573 e, 574 f, 576 f, 599 a, 686 f, 687 a,
724 c, 728 e, 729 c, 730 a b, 731 b, 746
a b
- Petrus civis Fulginensis energumenus, ad S.
Francisci Assisitis tumbam liberatus, 720 d,
795 a
- Petrus de Bernardone. Vide Petrus Bernar-
doni.
- Petrus de Bičtonio pro Indulgentia Portiuncula-
na testatus afferitur in Corradinis de hac litte-
ris 884 e
- Petrus de Sicilia berniā per merita S. Francisci
Assisitis liberatus 794 f
- Petrus Frater Minor, secundus S. Francisci Af-
fisitis socius seu discipulus, 572 d, 574 f,
581 d, 582 d, 594 b, 647 e, 691 b, 692 d,
750 d; à Petro Cathanii potius videtur di-
versus 581 e f, 582 a b; qui S. Francisco se
junxerit, snaque omnia bona pauperibus di-
stribuerit 580 d e f, 581 a, 731 f, 732 a b
- Petrus Frater Minor, qui equum accommoda-
tum, quo in partibus Aretinis vellus fuerat
S. Franciscus, ad dominum reduxit, 701 d e
- Petrus Leonis antipapa. Vide Anacletus.
- Petrus ob blasphemiam in S. Franciscum Affisa-
tem filii sui, quem tamen deinde pénitens vi-
vum recepit, morte punitus 786 b c
- Petrus, qui è carcere, in quem ob heresim fue-
rat coniectus, à S. Francisco post emendatio-
nem fuit liberatus, 790 e f, 791 a
- Petrus vir, omnibus membris captus, à S.
Francisco Crucis signo sanatus, 625 b, 702 a
- Petrutius pronepos, ut notatum invenitur, ger-
mani fratri S. Francisci Assisitis 556 f
- † Pharaildis virgo 266 c; ejus reliquia Ganda-
vum è Francia relata 266 f, 267 a; he in
novi Castelli ecclesia tantisper deposita, ac de-
inde in novum Bavorianum monasterium sole-
mniter fuere translate 267 b c d e f
- Pharao rex Egypti 406 b
- † Phileas episcopus & martyr, sub Maximino
passus, 11 e
- Philemon presbyter Romanus, litteris à S. Dio-
nyso Alexandrino convenitus, 16 c, 35 e,
37 d e, 38 b c f, 39 a b, 40 c d, 54 a, 98 a
- † Philibertus abbas Gemeticensis 481 e
- Philo episcopus, à S. Hilarione abbate peregrinante
in loco exsili, in quod ab Arianorum
factore Constantio imperatore pulsus erat, vi-
stitus, 144 f, 145 b
- † Philippus unus ex Innocentibus pueris, ab
Herode occisis, 240 f; ejus corpus è mona-
sterio Chimacensi à S. Gerardo Bronium delatum
240 a b c d
- Philippus Senior imperator 18 b c d e f, 19 b e,
20 a, 41 b, 94 d, 95 a b e f, 96 b c, 97 a d
- Philippus Junior imperator 20 a, 41 b, 97 d
- Philippus I Francorum rex 138 d, 140 b d,
283 c, 491 d; privilegium ecclesie Corbeliensis
impertit 135 d; vivente adhuc patre Henri-
co I, rex fuit inunctus 130 f; in exsiliū
peperit Guidonem, Bellovacensem episcopum,
130 e, 136 c f, 139 c d; fundationem cæno-
bii S. Quintini Bellovacensis confirmavit 135
a; anno 1067 solus regnare incepit 140 e 3
moniales è Parisensi S. Eligii cænobio ob pra-
vos harum mores permisit expelli 496 d,
491 b
- Philippus II Hispaniarum rex 235 b, 828 d,
896 a; reliquias S. Eugenii martyris à Fran-
corum rege, Carolo IX, impetravit, easque
honorificissime exceptis 234 d e; chirogra-
phum S. Francisci Assisitis, Compostelle affer-
vatum, sibi exhiberi fecit 827 b
- Philippus III Hispaniarum rex, universa ecclae-
sia permitti petiti ecclesiasticum de sacris S.
Francisci stigmatis Officium 802 f; in Fra-
tres Minores fuit piè munificus 814 e
- Philippus Anglie rex, in commentario Theodosii
II imperatoris privilegio memoratus, 440 d
- Philippus S. R. E. Cardinalis, episcopus Ratisbo-
nenſis, 368 e
- Philippus Calandrinus episc. Vide Calandrinus.
- Philippus abbas monasterii S. Genoveſa Par-
isii, commissarius deputatus in causa muta-
tionis, circa Eligianum Parisis monasterium
seu prioratum faciende, 493 d
- Philippus presbyter legatus S. Caleſini I Pape
431 c
- Philippus presbyter Constantinopoli 429 f
- Philippus Frater Minor, Minister Tuscie, 861
f; in diem & horam, quā S. Francisco sacra
stigmata fuerint impressa, Ordinis sui Mini-
stri generalis iussu inquisivit, huncque revela-
tionis, quā utrumque illud impressorum sancto
Patriarcha stigmatum tempus frater quidam
laicus

IN TOMUM II OCTOBRI.

- laicus divinitus didicerit, per relationem, quae datur, certiorē reddidit 860, 861 a b c d e*
- Philippus Frater Minor,** è primis *S. Francisci Assisiatō sociis* 580 c, 583 d, 691 b
- Philippus Perusinus Ordinis Minorum** 852 f,
853 b
- † **Piāo martyr** 131 c d, 132 f, 133 a d, 138 c,
355 b
- † **Piatus martyr.** Vide † Piāo.
- Pica** mater *S. Francisci Assisiatō* 556 a d f, 726 c, 727 f, 731 b; hunc filium suum primō appellavit Joannem 559 b c, 686 b, 724 f; fatidicum ejus de illo, adhuc juvēte, prouinciatum 558 f, 725 a; eundem, cūm à patre domi in vincula fuisset conjectus, libe- rum abire permisit 568 e, 569 b, 687 d e,
729 b, 746 c
- Picardus filius,** ut notatū invenitur, germani fratri *S. Francisci Assisiatō* 556 f
- Picus (Joannes) Ordinis Minorum Conventualium Minister generalis** in locum, quo sit *S. Francisci corpus*, Pii V Papa iussu, nullo tamē opere pretio, inquisivit 981 f, 982 a b,
985 b
- † **Pierii presbyteri,** sub Diocletiano martyris, Alexandrie ecclesia 15 c
- Pinius (Ignatius) S. J. sacerdos,** de Museo no- stro bene meritus, 928 e, 954 c
- Pinius (Joannes) praecedentis frater, Musei no- stri scriptor** 928 e, 954 c
- Rinna episcopus Egyptius 78 a, 107 f
- Rinoli Pederzani (*Nicolaus*) testis translationis capitulū *S. Petronii* 453 a
- † **Pipinus Landensis** 544 a
- Pipinus,** cognomento Brevis, Francorum rex 196 f, 361 c, 499 b e, 500 f, 502 d f, 505 c, 507 d, 509 d, 510 e f, 511 a b c d e, 513 b, 523 d, 526 d f, 527 b c d e f, 528 a b d f,
534 e, 535 a, 536 a b d e f, 538 c, 542 a,
543 a b, 544 a e; Cellam *S. Goaris* Affuerō Prümienſi abbati regendam tradidit 526 e; affilias Ecclesiæ res meliori statui curavit re- flissuendas 544 b c
- Pipinus Heristallius totius Franciæ major-domus** 197 a d e, 199 a, 205 e, 206 d, 227 e, 228 a, 243 b, 301 f, 304 b, 504 a b d, 537 a b,
542 a, 543 a, 544 a d; corpora SS. Ewal- dorum ē loco, quo primū fuerant sepulta, extrabi, Coloniā Agrippinam transferri, ibi que honorificè terra mandari pracepit 182 b,
196 b c f, 198 a c d f, 206 c; commutatio- nis contrahitum inuit cū Armonio, Virodunenſi episcopo, & Angeberto archidiacono
506 b
- Pippinus.** Vide Pipinus.
- Piscullius Ordinis Minorum Conventualium Mi- nister generalis** 981 a e; *corpus S. Francisci visitasse*, prodigioisque in statu positum vidisse narratur 924 b, 953 e; relatio seu epistola, in qua id sit 954 c d e f, 955, 956 a; quid de hac censendum 956 b c d e f, 957 a b c
- Pisanus (Bartholomæus Albisius) Ordinis Mino- rum,** scriptor libri Conformatiūtū *S. Francisci* cū Christo 547 a, 551 a b e f, 552 e,
553 a b c d, 557 d, 558 c d e, 559 b, 561 b,
562 d e, 565 a, 581 e, 596 b e f, 610 b d f, 611 f, 612 b, 615 b c e, 616 d, 619 d,
620 d, 621 c e, 631 b c e, 632 c e, 636 a b d e, 637 c d f, 639 a b, 640 c f, 657 f, 658 e, 665 b, 666 f, 667 a c d, 670 c d e, 671 c d & multis aliis seqq.
- Oktobris Tomus II.
- † **Pisīs (Petrus de)** institutor. Vide † Petrus de Pisīs.
- Piso tyrannus.** Valentis item tyranni iussu occi- sus, 79 e
- Pius II Papa** 947 b, 979 b, 984 d; canonico- rum collegium Bononiens̄ *S. Petronii* templo adjecti 443 a s in Trasumeni lacus insula apud Franciscanos est hospitatus 819 e f; lau- datur ut adversans opinioni, qua prodigiosum corporis *S. Francisci* statum affirmat, 972 d; an meritū id sit 974 d e f
- Pius IV Papa** 305 b
- † **Pius V Papa** Breviarium Romanum ex Conciliī Tridentini decreto reformavit 800 d; in locum, quo sit *S. Francisci* corpus, iussit inquire 981 f, 985 b
- † **Plācidus monachus martyr** 324 f
- Plato philosophus** 982 f
- Playoul (Jacobus) curia Thunienſis gressarius,** binis instrumentis, qua de miraculis *S. Gerardi Bronienſis* patrocinio patratis fuere confecta, subscriptus 299 f, 300 a
- Plectrudis uxoris.** Vide Plectrudis.
- Plectrudis** mater *S. Gerardi* abbatis 220 f,
223 d, 224 a b c d, 225 a b c, 301 c, 304 a
- Plectrudis uxor** Pipini Heristallii 197 d e, 198 c, 506 b, 537 b
- Plectrudis.** Vide Plectrudis.
- Poërius (Bonaventura) Minister generalis Or- dinis Minorum Observantium** 918 b
- † **Pontia filia** *S. Gilberti*, abbatis Novem-Fon- tium, inter Pratermissos 2 d c
- Ponticus (Gotardus) typographus Mediolanenſis**, qui primus Conformatiūtū *S. Francisci* Assisiatō cum Christo, à Pisano contextas, typis excudit 553 a, 970 a, 986 c
- Pontius episcopus Ruihenenſis** monasterium *S. Amanii Massiliensi* *S. Victoris* abbati subjecit 512 e
- Pontius I episcopus Telenensis** 164 f, 165 d; in- strumentum de *S. Cypriano*, episcopo Telenenſi, edidit 164 e; reliquias ejusdem Sancti transfluit, hujus solemnitatis commemora- tionem quotannis celebrari pracepit, simulque nobilium Monteolinorum in Sanctorum libera- litatem testamatam compensatamque voluit 166 b c, 169 c d e
- Pontius II episcopus Telenensis** 164 f
- † **Pontus martyr,** idem, ut apparet, cū *S. Pontio*, ad diem 2 Octobris cū SS. Primo, Quirillo &c jam dato, inter Pratermissos 3 b
- Poppo episcopus Virodunenſis** 500 e, 509 a; Ca- rolo Martello contra Ragenfredum favit 508 i, 509 b, 535 b e, 537 b
- Porcariis (Joannes de) episcopus Laquidonenſis** 936 f
- Porcarius abbas Lerinenſis** 170 d e
- Porphyrius philosphus** 982 f
- Pozzi (Joseph) cubicularius secretus,** ac medi- cus extraordinarius Benedicti XIV Papaæ &c 451 c; instrumento de recognitione capitis *S. Petronii* subscriptus 452 b
- Prassi (Dominicus Fabianus) notarius publicus** apographum relationis, quā corporis *S. Francisci* visitatio, per Piscullium Minorum Con- ventualium Ministrum generalem facta, nar- ratur, à Romanis hujus Ordinis Paribus ad nos transmissum, cū suo Originali concorda- re testatus 953 f; instrumentum publicum, quo id fecit, 953 f, 954 a b c
- Praxedis virgo reclusa pedem cum cruce fra- dum

INDEX HISTORICUS

<i>Etum luxatumque habens humerum, à S. Francisco Assisiate apparente sanata</i> 795 c d <i>Prez (Franciscus de) civis Thunienſis, statim post promissam ad S. Gerardi reliquias peregrinationem febri liberatus, hocque ipſem teſtatus,</i> <i>299 f, 300 a</i> <i>Priccius Capanna piator</i> 805 c <i>Primislaus, cognomento Ottocarus, rex Bohemiae, narrat Fratres Minores, à S. Francisco in Bohemiam missos, benignè excepisse, iisque conventum Praga exstruxisse</i> 646 c <i>Primulus Vagenſis in Africa episcopus</i> 161 a c <i>† Primus una cum Quirillo & Petino &c martyr Antiochiae</i> 3 b <i>† Primus una cum S. Feliciano martyr Roma: ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta</i> 468 d <i>† Prisca virgo martyr</i> 347 b <i>Priscilla mulier à Montano seducta</i> 127 c, 129 a <i>Priscillianistæ heretici</i> 340 a b <i>Priscillianus heresiarcha</i> 340 b <i>Privatus episcopus Vagenſis Donatista</i> 161 d <i>Proba (Anicia Faltonia) Sexti Anicii Petronii Probi uxor. Vide Anicia Faltonia Proba.</i> <i>Probinus (Anicius) consul Rontanus. Vide Anicius Probinus.</i> <i>† Probus episcopus martyr: pars corporis ejus Gumberio abbati Abdingoviano concessa</i> 367 f <i>Probus imperator</i> 95 c; Christianorum persecutoribus à Laclantio & Eusebio non accensetur 344 b <i>Probus (Anicius) consul Romanus. Vide Anicius Probus.</i> <i>Probus pratorii praefectus, cui in codice Justiniano apud Gorhofredum inscripta sunt imperatorum Rescripta,</i> 425 f <i>Probus (Sextus Anicius Petronius) proconsul Africa &c. Vide Sextus Petronius Probus.</i> <i>† Proclus Cycizena ecclesie nominatus episcopus, ac deinde ad sedem Constantinopolitanam promotus,</i> 429 f <i>Procopius invasor imperii</i> 149 b <i>† Proculus episcopus martyr, cuius corpus Bononia,</i> 463 c <i>† Proculus martyr Interamna, ad xiv Aprilis Romano inscriptus,</i> 398 b c <i>† Proculus miles martyr, cuius corpus Bononia,</i> 434 d, 462 f, 463 c <i>Proculus episcopus Massiliensis</i> 360 a <i>Proculus episcopus Viennensis in Delphinatu</i> 537 d <i>Proculus, qui secundo Antiocheno concilio, adversus Paulum Samosatenum celebrato, interfuit,</i> 91 b <i>† Projectus martyr</i> 347 b <i>Proli (Carolus de) sacra Cesaree ac Regie Apostolice Majestatis rei classica in Scaldi supremus praefectus, vulgo Amiralius, editionem libri Conformatum S. Francisci cum Christo, anno 1510 Mediolani adornatam, nobis accommodavit</i> 552 f <i>† Proſdocia martyr, ad diem xix Octobris Hieronymianis inscripta, diversa est à S. Proſdoce, virgine & martyre Antiocheno,</i> 398 e f <i>† Proſducus martyr. Vide † Proſdocia.</i> <i>Prorogenes, qui secundo concilio Antiocheno, adversus Paulum Samosatenum celebrato, interfuit,</i> 91 b <i>Providonius (Franciscus) piator Affisenſis</i> 923 d; corpus S. Francisci & locum, in quo stat, <i>à se delineatum, eri curavit incidi, exsumque Clementi XI Papa dedicavit 959 e;</i> <i>an conjectura, ex illa Providonii delineatione formata, pro prodigioso corporis S. Francisci statu quidquam faciat</i> 960 d e f, 961 a <i>Ptolomæus Philadelphus, Egypti rex, Alexandria Bruchium insigni bibliotheca instruxit</i> 145 f <i>Puget (Stephanus de) episcopus Massiliensis</i> 169 b; festivitatem S. Cypriani, episcopi Telenensis, ritu duplici Massilia celebrari praecepit 165 c <i>† Pulcheria imperatrix</i> 430 b; Theodosio II imperatori, fratri suo, auctor fuit, ut Endociam, prius Athenädem dictam, Leontii philosophi Atheniensis filiam, uxorem ducere <i>† Pulcrorius episcopus Virodunensis</i> 505 e <i>† Pufinna virgo</i> 151 f, 152 b c; ejus reliquia Corbeiam Saxoniam translatæ 152 d <i>Puzarelli (Simon) locum adificanda in sepultram S. Francisci Assisiatæ ecclesia Gregorio IX Papa dedit</i> 678 a <i>Pyrrhus Berœnſis</i> 328 e <i>Pythagoras philosophus</i> 982 f	<i>Corbeiam Saxoniam translatæ.</i> 152 d <i>Puzarelli (Simon) locum adificanda in sepultram S. Francisci Assisiatæ ecclesia Gregorio IX Papa dedit</i> 678 a <i>Pyrrhus Berœnſis</i> 328 e <i>Pythagoras philosophus</i> 982 f
	Q
<i>Quelin (Nicolaus) Omniam Sanctorum de Mauritania in diœcesi Sagiensis thesauros, commissarius deputatus in causa mutationis, circa Eligianum Parisis monasterium seu prioratum facienda,</i> 493 d <i>Quetif (Jacobus) Vitam & Miracula S. Aurea virginis abbatissæ, litteris à se mandata, typis vulgarit</i> 487 c <i>Quietus Macriani tyranni filius</i> 79 e, 80 a b; Ballylae prefetti consilio occisus 80 e f; quan-donam id factum 81 a b c <i>Quinta-Valle (Bernardus à) Frater Minor. Vide Bernardus.</i> <i>† Quintianus abbas. Vide † Quintilianus.</i> <i>Quintilanus abbas</i> 477 d, 484 b c d e <i>Quintinus martyr, apud Veromanduos passus,</i> 131 c d e, 132 e f, 133 c d e f, 137 c, 138 c, 139 f, 140 a b, 355 b, 470 b c; ecclesia ei hand procul à mænibus Bellovacensibus exstructa 134 d e, 135 a b e; ejus reliquia pro hac dedicanda è fuero translatæ populi que venerationi exposite 136 a b, 139 a b; dignum ex his tunc accepisse narratur Guido Bellovacensis episcopus 136 c <i>† Quintinus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,</i> 468 d <i>Quintus in Mauritania episcopus S. Cyprianum de baptismō consuluit</i> 35 f <i>Quiria mater S. Aurea virginis abbatissæ</i> 476 f, 477 b c, 485 f <i>† Quirillus martyr</i> 3 b <i>Quirinus martyr</i> 321 c	<i>Quelin (Nicolaus) Omniam Sanctorum de Mauritania in diœcesi Sagiensis thesauros, commissarius deputatus in causa mutationis, circa Eligianum Parisis monasterium seu prioratum facienda,</i> 493 d <i>Quetif (Jacobus) Vitam & Miracula S. Aurea virginis abbatissæ, litteris à se mandata, typis vulgarit</i> 487 c <i>Quietus Macriani tyranni filius</i> 79 e, 80 a b; Ballylae prefetti consilio occisus 80 e f; quan-donam id factum 81 a b c <i>Quinta-Valle (Bernardus à) Frater Minor. Vide Bernardus.</i> <i>† Quintianus abbas. Vide † Quintilianus.</i> <i>Quintilanus abbas</i> 477 d, 484 b c d e <i>Quintinus martyr, apud Veromanduos passus,</i> 131 c d e, 132 e f, 133 c d e f, 137 c, 138 c, 139 f, 140 a b, 355 b, 470 b c; ecclesia ei hand procul à mænibus Bellovacensibus exstructa 134 d e, 135 a b e; ejus reliquia pro hac dedicanda è fuero translatæ populi que venerationi exposite 136 a b, 139 a b; dignum ex his tunc accepisse narratur Guido Bellovacensis episcopus 136 c <i>† Quintinus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,</i> 468 d <i>Quintus in Mauritania episcopus S. Cyprianum de baptismō consuluit</i> 35 f <i>Quiria mater S. Aurea virginis abbatissæ</i> 476 f, 477 b c, 485 f <i>† Quirillus martyr</i> 3 b <i>Quirinus martyr</i> 321 c
	R
<i>Achel filia Labani, Jacobo patriarche nupta,</i> 676 c <i>Radagaisus Gothorum rex à Stilichone in Italia vicitus</i> 433 d e f <i>Radbodus Fritorum rex paganus à Pipino Heristalio vicitus</i> 205 e, 206 d <i>† Radegundis Francorum regina, ac deinde monialis sacris cœnobii suis Pictaviensis virginibus</i>	

IN TOMUM II OCTOBRI

- vibus S. Cesarii Regulam servandam prescripsi
 Raderus (Matheus) S. J. sacerdos Vitam B. Uthonis, abbatis Metamensis, tom. 3 Bavaria sacra typis vulgavit 478 b
 Radhbedus Fritorum rex. Vide Radbodus.
 Rado vir pie munificus 179 e
 Radulfus episcopus Noviomensis. Vide Rodulphus.
 Raganfredus major-domus. Vide Ragenfredus.
 Ragenarius comes. Vide Rainerus.
 Ragenfredus major-domus Neustria 507 e, 509 b, 535 b c, 536 c; bello appetitus vietusque fuit a Carolo Martello 268 e, 537 b
 Raginarius comes. Vide Rainerus.
 Rainerus comes. Vide Rainerus.
 Rainfredus major-domus. Vide Ragenfredus.
 † Ragnoberti adventus corporis, inter Pratermissos 2 e
 Raho Frater Minor, quo invocante S. Franciscum, puer, è lapsu mortuus, ad vitam fuit revocatus, 786 c d
 Rainaldus ex comitibus Signia. Vide Raynaldus.
 Rainerius S. R. E. tituli S. Mariae in Cosmedin diaconus Cardinalis. Vide Capoccii.
 Rainerus I comes Hainoënsium 226 def, 314 f, 315 b
 Rainerus II, cognomento Longi-collus, Hainoënsium comes 222 b c, 226 d e, 311 c, 314 f, 315 b; fuit à Brunone archiepiscopo Coloniensi in exsilium missus 310 e, 314 e
 Rainerus III comes Montensis seu Hainoënsis, Hadwige Roberti Francorum regis sorori matrimonio junctus, 233 a
 Rainerus monachus Cellensis in Hannonia 253 f, 254 a b, 255 e, 256 a c d, 257 b, 258 b, 259 b c f, 260 b c d e, 315 a b; gesta miraculaque S. Gifleni litteris mandavit 253 e, 255 b d, 256 b e
 Rainfridus major-domus. Vide Ragenfredus.
 Ramarius S. R. E. diaconus Cardinalis. Vide Capoccii.
 Ranerius de Mariano. Vide Raynerius.
 † Raphaël archangelus 456 e, 981 b
 Rafetus (Joannes Franciscus) Ordinis Minorum, provincia Januensis disjunctus &c, visum à se instrumentum de conventu Riparoliensis fundatione, propria S. Francisci Assisiensis manu subscriptum, est testatus 829 b
 Rathodus episcopus Noviomensis ac Tornacensis. Vide Ratholdus.
 Rathodus abbas Cellensis in Hannonia gesta miraculaque S. Gifleni fecit describi 256 b e
 Ratherius episcopus Leodiensis 284 e
 Ratholdus episcopus Noviomensis ac Tornacensis 140 d, 280 e; dedicationi ecclesia S. Quintini Bellovacensis interfuit 135 f, 139 a
 Ratta (Ludovicus) marchio adfuit traditioni capitii S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papæ episcopo Amathuntino factæ, 451 b
 Raufinus seu Ransinus (Pontius) episcopus Telenensis. Vide Pontius I.
 Rawak martyr in Fastis Coptitarum apud Ludolum, inter Pratermissos 3 f
 Ray (Joannes du) filio suo, promissa factaque ad S. Gerardi Broniensis reliquias peregrinatone, sanitatem consecutus, hocque ipsemet testatus 300 b c
 Ray (Joannes du) filius precedentis patrocinio S. Gerardi sanitati restitutus 300 b c
 Raymundus princeps Antiochenus 286 e
- Raymundus Gaufredi Minister generalis Ordinis Minorum 894 a
 Raynaldus ex comitibus Signia, primò S. R. E. sub titulo S. Eustachii diaconus Cardinalis, deinde etiam episcopus Ostiensis & Veltinensis, ac tandem Papa, Alexander IV dictus, 787 f, 789 b; Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesie favorem à Gregorio IX Papa concessa, subscripta 680 d. Vide etiam Alexander IV Papa, & Comitibus.
 † Raynaldus episcopus Nucerinus, septem episcopis, à quibus indulgentia Portiunculana promulgatio ecclesiæque consecratio facta afferatur, ab Ugello annumeratus, 914 f
 Raynerius Senensis Ordinis Minorum custos Florentinus relationi, quâ frater quidam laicus tempus imperiorum S. Franciso stigmatum divinitus sibi revelatum, sub juramento afferuit, præsens adfuit. 861 e
 Raynerius è parocho factus Frater Minor, cui id futurum pradixerat S. Franciscus Assisas, pluries ei adhuc curioni confessus, 833 b c
 Raynerius de Mariano Aretinus Frater Minor laicus, socius B. Benedicti Aretini, 888 f, 890 a b e, 903 b, 904 a, 907 f, 911 c, 912 a; multa, qua ex fratre Massao de Indulgentia Portiunculana audierit, narrasse seu testificatus afferitur in Theobaldinis de hac literis, ut etiam in iis, que de eadem Indulgentia scripta B. Franciscus Fabrianensis 880 e, 891 e f; Indulgentiam Portiunculanam per S. Franciscum Assisiatem petitam impetrataque ab Honorio III Papa, publicè etiam testatus est 887 f; instrumentum, quo id fecerit, 888 b c d; secundum in hoc Francisci ad Honorium accessum, in quo dies eidem Indulgentiae lucranda fuerit presertim, non adfuit 911 d e
 Reate (Angelus de) Minorita. Vide Angelus Reatinus.
 Recesvinthus Hispaniarum rex 236 a
 Regenboldus litteris S. Annonis de SS. Ewaldorum translatione subscriptus 199 c
 Regenoldus monachus, Sithiensis monasterio abbas à S. Gerardo praefectus, 279 a, 280 f
 Regimbertus abbas Medianensis 384 c
 Reginaldus diœcesis Piclaviensis parochus, in S. Franciscum Assisiatem pius, 796 a
 † Regulus episcopus Arelatenensis martyr 131 c d, 138 c
 † Regundis, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detexta, 468 d
 † Reinerus monasterii S. Maximini prope Treviros abbas martyrum Thebaorum reliquias una cum instrumentis, ea de re confelis, Ferdinandino Bavaria duci & Maria archiduci Austria concessit 369 e f, 370 a b
 Reinerus è Priore S. Michaëlis Frater Minor 617 b
 † Remedius, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detexta, 468 d
 † Remigius episcopus Remensis 154 a, 159 e, 347 b; ad episcopalem dignitatem ante annum etatis trigesimum fuit promotus 503 f
 † Remigius, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detexta, 468 e
 Remigius Pauliniani Treviris monasterii alumnus 365 b d
 Remundus archiepiscopus Toletanus 234 c; pro transferendis è Francia in Hispaniam S. Eusebii martyris reliquiis fuit sollicitus 234 d
 Rea

INDEX HISTORICUS

- Rescripta duo Pontificia, que veluti S. Gerardo abbatii dura circumferuntur, alterum brevius, alterum prolixius 245, 246 a b; hoc cum illo unum est atque idem 246 c d; genuinum, qui genuino proximum appetet prolixius, videturque non à Stephano VIII, sed à Stephano VII concessum, 246 e f, 247, 248, 249
 † Restitutæ virginis Passio per Gregorium Tarraconensem episcopum descripta 223 a b
 † Restitus martyr 409 d
 Ricardus S. R. E. diaconus Cardinalis, Innocentii III Papæ nepos, 550 c
 Ricci (Thomas). Perusii notarius Apostolicus, Rufinus ex Francischina apographo, ad nos transmissio, subscriptus, 929 d
 Riccius (Ludovicus) Roma notarius Apostolicus, instrumento de eminentissim S. R. E. Cardinalis Nerii Corsini consensu in donationem capituli S. Petronii, Benedicto XIV Papa à PP. Calestinis factam, subscriptus 447 a
 Richardus dux Burgundie 313 f
 Richardus dux Normannia, Rollonis ducis ex Willmo seu Guilielmo filio nepos, 288 c d e f
 Richardus Hannibaldensis de Malaria S. R. E. diaconus Cardinalis. Vide Malaria.
 Richardus abbas S. Vitoni Viroduni 531 f, 533 a b; pecuniam mutuam, oppignerat à S. Amantis abbatiā, à comite Ruthenensi accepit 512 d; secundam fecit S. Magdalvei translationem 532 a b d e
 Richardus scholæ S. Matthei Treviri magister 334 f
 Richarius episcopus Leodiensis. Vide Richerus.
 Richeldis uxor. Vide Richildis.
 Richerius Frater Minor. Vide Rixerius à Mucia.
 Richerius monachus Senonensis in Vosago pauta de S. Francisco Assisi, eaque dumiaxat negligenter, memoria prodidit 554 f, 555 a
 Richerus episcopus Leodiensis 230 d, 236 d e, 237 a, 241 c d, 309 d; S. Eugenii martyris reliquias Bronium transferri permisit, subiungue ex infirmitate Sanli bujus patrocinio sicut diem, quo translatio illa facta est, quotannis haberi festivum praecepit 233 c f, 234 a b, 307 b, 308 b c d e f; diplomati, quod ueluti ab Henrico Aucupe S. Gerardo datum circumfertur, subscriptus reperitur 250 e
 Richildis uxor secunda Caroli Calvi imperatoris 488 c e
 Richinus episcopus Argentoratensis diplomati, quod ueluti ab Henrico Aucupe S. Gerardo concessum circumfertur, ut etiam Pontificio Privilegio, subscriptus reperitur 250 e, 251 d, 252 a
 Riccius Varus praefectus. Vide Riccius Varus.
 Riccius Varus praefectus in Gallia 136 b, 330 c, 331 b c d, 332 a, 335 b d e, 340 d, 341 c f, 342 b d, 343 b c, 344 c, 345 c d e, 349 e, 350 a, 351 b d, 352 c, 353 e, 355 b, 358 d, 359 c d, 360 f, 363 b d, 368 d, 369 f, 370 f, 372 e, 374 d e, 375 b, 376 c f, 378 c e, 383 d e
 † Riccius vidua, abbatissa Marchianensis, unà cum filio S. Mauronto monasterium Broyli condidit 280 c
 Rigerius à Mucia scholaris. Vide Rixerius.
 † Rigobertus archiepiscopus Remensis fuit è sede sua contra sacros canones dejectus 507 e, 537 c; clero suo commune erarium inservit 510 d
 † Rigomerus episcopus Meldensis 179 c d
 Riviera seu Rivera (Dominicus) S. R. E. Cardinalis, Congregationis PP. Calestinorum prefector, 447 f; in donationem, quâ hi caput S. Petronii Benedicto XIV Papa dederunt, confessus 445 b
 Rivortortus Franciscanus opinioni, quâ cor S. Francisci in Portuncula servari afferatur, refragatus 987 b c d
 Rixerius à Mucia scholaris, à S. Franciscus Bononia in Ordinem Minorum admisus, postea in hoc Marchia Anconitanæ Minister provincialis, 596 f, 597 a, 842 f, 843 a; qui arcana umore per eumdem S. Franciscum mirè fuerit liberatus, & qui id factum narratur à Pisano 596 a b c d e, 697 c d, 772 e f, 774 a
 Rixerius Frater Minor. Vide Rixerius à Mucia.
 Rizerius Frater Minor. Vide Rixerius à Mucia.
 Robbia (Augustinus Della) sculptor 879 b
 Robertus, Hugonis Capeti filius, Francorum rex villam Cuvinum sorori sua Hadwige in dotem matrimoniale dedit 233 a
 Robertus comes Parisiensis, Odonis Francorum regis frater, fuit contra Carolum Simplicem rex creatus, breviisque post occisus 229 e, 302 d, 305 b; monasterium Dionysianum abbatis secularis nomine aliquamdiu tenuit 309 a; in insula Parisiensi sedem habuit 490 f
 Robertus comes, cognomento Fortis, pater precedentis 229 e, 305 b
 Robertus Friesius, Flandrie comes, insigne canonicorum collegium Torholti inservit 281 c
 Robertus comes Lomacensis diploma in favorem abbatia Walciodorensis dedit 227 b
 Robertus Liciensis ex Ordine Minorum Conventualium episcopus Aquinas Franciso Sforzio Mediolanensem duci, cum hic S. Francisci corpus visum à se, narraret, dicitur adfuisse, hocque ipsomet esse testatus 945 e, 946 a; quid hac de re censendum 946 b, 947 a b c
 Robertus Caroli Simplicis Francorum regis officialis 224 f
 Robertus de Petra Mala, erga S. Franciscum Assisiatem devotus, 858 c
 Robertus Frater Minor, cactus simul & moribus à S. Franciscus apparente visum & sanitatem consecutus, 792 c f
 † Rochus confessor 363 c
 Rodericus Cerratenensis Ordinis Predicatorum, biographus S. Dominici parum notus; 605 d e f
 Rodobertus episcopus Parisiensis. Vide Chrobertus.
 Rodolphus. Vide Rodulphus.
 Rodulfus. Vide Rodulphus.
 Rodulphius. Vide Rodulphus.
 Rodulphus Richardi Burgundia ducis filius Francorum rex 313 f, 481 c
 Rodulphus I rex Burgundia Transjurana 314 d
 Rodulphus II rex Burgundia Transjurana lanceam Constantini Magni, quam à Samsone comite obtinuerit, Henrico Aucipi Germanie regi narratur dedisse 310 b c, 314 b c d
 Rodulphus episc. Noviomensis 280 b, 289 c; Wmarum,

IN TOMUM II OCTOBRI.

marum, ut appareat, Blandiniensem abbatem non ordinavit	289 def	nem, quem S. Franciscus Assisias instituerat, ab hoc ipso Sancto admissus, 852 c d e f; mirabile ejus, ut cum S. Francisco prandeat, pauperibus assidentis factum	852 d
Rodulphus ex Ordine Minorum episcopus Senogalliensis, inter scriptores, qui de S. Francisco tractarunt, 554 b, 558 c, 630 d, 647 c, 666 def, 677 c, 678 df, 679 a, aliisque locis		Rudolphus. Vide Rodulphus.	
Rodulphus abbas S. Vitiuni Viroduni 533 a; viatio caelestis, quae ei oblata narratur ab Hugone Flaviniacensi	533 b c	† Ruffinus martyr 131 c d, 138 c, 332 d	
Rodulphus Pauliniana Treviris ecclesia propositus	362 d	Ruffinus presbyter Aquileiensis 147 c; brevem scriptis S. Ammonis Aegyptii Vitam 414 c;	
Rodulphus vir nobilis in S. Franciscum Assisatem prius	787 c	Vitas Pairum Petronii episcopi nomine scripte censetur à Tillemontio	424 d
Rodulphus pretor Sibicensis	275 f	Ruffinus Minorita è Tribus S. Francisci Sociis, qui Opusculum de hujus vita, mandante Crescensio Ministro generali, elucubrârunt, 545 c, 548 f, 551 a c, 552 a, 586 d, 597 f, 651 c, 723 e, 834 d, 865 a, 941 d e, 942 a.	
Rodulphus Faventinus, testis in causa canonizationis S. Dominici,	873 b, 874 c	aliisque locis; sancti patris sui Francisci, Reate medendi oculis gratia advehti, sedulam curam gessit 659 d e; laterale ejus vulnus manu contreciavit 649 ad, 650 f, 657 c,	
Rogata nobilis mulier, diuturno sanguinis fluxu ad invocationem S. Francisci Assisatis liberata,	795 b	709 c, 710 c, 780 a	
† Rogatianus presbyter, epistolâ à S. Cypriano conventus,	24 a	Rufinus. Vide Ruffinus.	
Rogerius (Joannes) notarius scripto testatus est miraculum, S. Gerardi Broniensis patrocinio patratum,	300 c	Rufus episcopus Thessalonicensis, litteris à S. Calistino I Papa conventus,	431 d
Kogerus canonicus miro modo in manu, quod de stigmaib[us] S. Francisci Assisatis dubitasse, Iesu, p[er]nitensque sanatus	785 b c d	Rugilus (R. P. Josephus) secretarius & Assisens generalis Ordinis Minorum Conventualium &c opinionem, que incorruptionem prodigiosumque sium corporis S. Francisci affirmat, Dissertatione Ms., quam una cum multis aliis monumentis benignissime ad nos Româ transmisit, tutatus 920 c f, 921 d f, 928 a b, 929 a, 934 f, 936 a, 937 b, 939 a, 940 a, 945 d e, 946 a, 947 c, 949 b, 950 d	
Rolandus Cathanius comes. Vide Cathanius.		Ruotbertus archiepiscopus Trevirensis	251 f
Rolandus episcopus Silvanectensis	135 c	Ruotbertus, litteris S. Annonis de SS. Ewaldorum translatione subscriptus,	199 c
Rollo dux Normannorum	281 f, 288 c	Rupertus Tuitiensis abbas 150 e f, 151 c d; Vitam S. Eliphii martyris conscripsit	150 c
† Romanus martyr Antiochia	392 b	Rupynus Scipi Ordinis Minorum S. Franciscum cum Christo, annum Indulgentia Portiunculana diem prestituente, colloquenter audivisse narratur in litteris Corradinis 883	c f
Romanus S. R. E. tituli S. Angeli diaconus Cardinalis, subscriptus Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa,	680 d	† Rusticus martyr, inter Pratermissos	4 d e
† Romualdus anachoreta, Ordinis Camaldulensis fundator,	848 c	Ruthardus episcopus Argentoratenensis	251 e
Rofetus (Jacobus) artifex	444 c	Ruyr (Joannes) San-Deodatenis ecclesia cantor atque canonicus S. Menne Historiam Gallicę typis edidit	150 b
Rota (Bernardina de) virgo Tertiaria. Vide Bernardina.			
Rotbertus. Vide Robertus.			
Rotgandus praefectus ducatus Foro-Julienis. Vide Rotgaudus.			
Rotgandus praefectus ducatus Foro-Julienis, à Carolo Magno ob rebellionem occisus,	522 b e, 525 b		
Rotgauzus praefectus ducatus Foro-Julienis. Vide Rotgaudus.			
Roigerus abbas Elnonensis	280 b		
Rotgerus archiepiscopus. Vide Rotherus.			
Rotgerus archiepiscopus Trevirense 251 e, 252 a; Privilegio Pontificio prolixiori, per S. Gerardum Bronensem obtento, subscriptus 248 a c; subscriptus etiam reperitur Diplomati, quod veluti ab Henrico Auscupo eidem S. Gerardo datum circumfertur	250 e, 251 d		
Rotrudis abbatissa Herastenensis sanctimoniales Blangienses profugas hospitio exceptit	282 f		
Rotrudis Caroli Magni imperatoris filia	489 a	Sabellius heresarcha 49 ab d e f, 50 a c d e f, 59 a c d, 63 f, 64 c, 66 e, 69 a c d e f, 70 a b c, 98 d, 120 d, 129 e f; Ptolemaidos episcopus à solo Zonara vocatur 47 e; variis scriptis impugnatus, celebrataque synodo, damnatus fuit à S. Dionysio Alexandrino 47 f, 48 ab d e, 51 b; quandonam hoc postremum verosimilius factum	85 a b
Roverli (Petrus Antonius) f. U. D. &c adiuit solenni traditioni capitis S. Petronii, Bononiae ex voluntate Benedicti XIV Papæ episcopo Amalbuntino facta,	451 b	Sabinus augustalis in Aegypto praefectus 20 c, 44 e; S. Dionysium Alexandrinum exilio damnavit	21 f, 97 d
Roy (Jacobus le) collegii Societatis Jesu Vallencenis rector os tibia martyrum Thebaorum seu Trevirensem parthena philosophorum Dualensem ejusdem Societatis sodalitati impetravit	371 a c	Sacrificati quinam è Christians, in persecutione lapsi, dicti fuerint	29 c
Rubeis (Matthaeus de) vir nobilis ex antiqua & potenti Ursinorum familia, in tertium Ordin Oktobris Tomus II.		Sala (Dinadannus) nosocomii prope Bononię rector	442 e
		† Salam	

S

S Abatinus Frater Minor. Vide Sabbatinus.
 Sabbatinus Frater Minor, è primis S. Francisci Assisatis socii seu discipulis 580 d, 583 c, 584 c; dicitur hunc sanctum Patrem suum ad Soldanum Aegyptis comitatus 611 f; patria fuit Assisensis 732 f, 733 a, 734 d
 Sabellius heresarcha 49 ab d e f, 50 a c d e f, 59 a c d, 63 f, 64 c, 66 e, 69 a c d e f, 70 a b c, 98 d, 120 d, 129 e f; Ptolemaidos episcopus à solo Zonara vocatur 47 e; variis scriptis impugnatus, celebrataque synodo, damnatus fuit à S. Dionysio Alexandrino 47 f, 48 ab d e, 51 b; quandonam hoc postremum verosimilius factum
 Sabinus augustalis in Aegypto praefectus 20 c, 44 e; S. Dionysium Alexandrinum exilio damnavit
 Sacrificati quinam è Christians, in persecutione lapsi, dicti fuerint
 Sala (Dinadannus) nosocomii prope Bononię rector

INDEX HISTORICUS

- † Salaberga abbatissa Landuni 481 a b c
 Salomon rex Davidis filius, 456 e, 618 c, 663 e
 Saluebi (Petrus) 954 c
 Salustius Galliarum praefectus 154 f
 Samgar judex Israëlis 676 b
 Samson comes lanceam, quā usus fuerit Constantinus Magnus imperator, Rodulfo II, Burgundia Transjurana regi, narratur. dedisse 310 b, 314 b
 Samson filius Manue ē tribus Dan, judex Israëlis, 394 c, 676 b
 † Samuël propheta 5 d, 456 e
 Sancta Maria in monte (Hugolinus de) Franciscanus. Vide Monte-majore.
 † Sanctinus episcopus Meldensis 179 c, 541 a b, 543 e, inter Pratermissos 4 f; inter episcopos Virdunenses primo loco numeratur à Berthario 543 c; an re ipsa fuerit Virdunensis antiquis 543 c d
 Sandoval (Bernardus de) S. R. E. Cardinalis archiepiscopus Toletanus 998 f
 Sanson (Franciscus) Minister generalis Ordinis Minorum 805 d e
 Sanutus (Marinus) narrat S. Francisci accessum ad Meledinum, Aegypti Soldanum, illiusque apud hunc gesta 612 e f, 613 a, 614 a b
 Sapores Persarum rex Valerianum imperatorem cepit ignominiosè habuit 73 b c, 74 b
 Sara Abrahami patriarcha uxor 401 d f, 406 b c
 Saracenus (Thedaldus) S. Francisci Assisiatis apud Reatinos hospes 660 b
 Sarcio in Virdunense S. Vitoni monasterium beneficis 513 a, 537 f
 Sasboldus (Adamus) Ordinis Minorum. Vide Adamus.
 † Saturnina virgo martyr 131 f
 Saturninus consul 423 d
 Savinus Saxoferatus. Vide Saxoferatus.
 Saül rex 456 e
 Saxoferatus (Savinus) Bononiensem S. Lucia ecclesiam reedificavit 437 c
 Saxorum nobilis familia, S. Franciso Assisiati benefica, 833 b
 Sbaraglinis (Raynaldus de) confalonarius, ut vocant, Assisiensis 882 b
 Scali Paltroni (Ludovicus) ecclesia metropolitana Bononiensis canonicus &c adiuit traditioni capitis S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papa episcopo Amathuntino facta, 451 a
 Schefferus (Joannes) typographus Sylva-duicensis 960 f
 Schevicavius (Gisbertus) collegii Societatis Jesu Gracii in Styria rector 370 b
 Schilling (Daniel) instrumento de donatione reliquiarum Trevirensium, Greciensi Societatis Jesu collegio à Ferdinando Bavaria ducē &c facta, subscriptus 369 d
 Schriber (Paulus) canonicus & thesaurarius ecclesiae collegiate Colonensis S. Cuniberti misit ad comitem de Geleen litteras, quas S. Anno, Colonensis archiepiscopus, de SS. Ewaldorum translatione à se facta emiserit, 199 a
 Scipii (Ruphynus) Ordinis Minorum. Vide Ruphynus.
 † Scopilio archipresbyter, idem, ut appareat, cum S. Scibilione presbytero, inter Pratermissos 3 b
 † Sebastianus martyr Roma 226 a, 301 e, 363 e; ejus Treviris reliquia 362 c
 Secularis consul 73 c
 † Secundus martyr, legionis Thebae dux, 330 c, 331 e, 334 f, 358 e f, 373 f, 374 a; Treviris passus non est 359 a b, 375 d
 Secundus Thessalonicensis, S. Pauli Apostoli comes, 328 e
 Sedulius episcopus Oretanus 142 e
 Sedulius (Henricus) Ordinis Minorum, explanator & editor Vita S. Francisci, à S. Bonaventura scripta, 550 c, 551 c d, 552 c, 554 b, 557 e, 558 c, 567 d, 579 a, 625 e, 633 e, 670 e, 677 c, 742 d, 743 c & multis aliis seqq. pagg.; scripsit etiam Apologeticum pro libro Conformatum S. Francisci cum Christo 553 c d
 Segu (Laclantius Felix) episcopus Amathuntinus & ecclesia Bononiensis administrator 449 f, 450 a d; caput S. Petronii ab abbate conventuali S. Stephani Bononia Benedicti XIV Papa nomine accepit, illudque ritè recognitum & novae theca inclusum ad ecclesiam S. Petronio sacram transfluit ac tum Bononiensis S. Petronii canonicis possidendum servandumque tradidit 450 e f, 451, 452 c d e f, 453, 454 abc
 Sem Patriarcha Noëmi filius 373 d f
 Semipelagiani heretici 173 f
 Senis (Jacobus de) Franciscanus, biographia S. Francisci à Waddingo annumeratus, 553 e, 554 a
 Septemfoliis (Jacoba de) illustris ac pia matrona Romana, cum S. Francisco Assisiate ejusque Ordine amicitia arctissimè conjuncta, 601 f, 766 a, 821 d e; fuerit fortè nobili viro Sancio Frangipani nupia 665 f; que de ejus ad S. Franciscum morti proximum accessu exhibitoque ei ministerio narrentur, & quid de his censendum 664 d e f, 665, 666 a, 672 b, 995 b; qui agnum, quem ei commiseras S. Franciscus, sibi adherentem habuerit 764 e; cœpta, ut narratur, ad illam scribi ab eodem S. Franciso morti proximo epistola 664 d e, 1000 e
 Septisoliis (Jacoba de) illustris ac pia matrona. Vide Septemfoliis.
 Septres (Egidius de) episcopus Telenensis 166 a; Officium de S. Cypriano, Telenensi episcopo, expurgari mendis atque ad normam, à concilio Tridentino prescriptam, redigi præcepit 166 c
 † Serapion martyr, Alexandria passus: ejus ibidem ecclesia 15 c
 Serapion abbas in Aegypto 429 c
 Serapion senex, in persecutione lapsus, ac deinde paenitens, absque pace è vivis excedere, à Divina clementia non permisus 30 b, 32 d e f
 † Serenus presbyter confessor in Prioratu Celle subiis Cantuermulam 217 b c, 219 d
 † Sergius I Papa 432 e; S. Willibrordum anno 696 ordinavit episcopum 196 f
 † Servilianus martyr, inter Pratermissos 2 b c
 Severus (Lucius Septimius) imperator 73 f
 Sextus Anicius Petronius Probus proconsul Africe, dein praefectus praetorio quater, ac tandem cum Gratiano consul Romanus, trium filiorum, etiam consulm, pater 424 e f, 425 a c, 426 a c; referri ad hunc posse videntur rescripta, qua in Codice Justinianeo apud Gothofredum Probo praetorii praefecto sunt inscripta 425 f
 Sextus Anicius Petronius Probus proximè precedens filius. Vide Anicius Probus.

Scritia

IN TOMUM II OCTOBRI.

- Sfortia (Franciscus) Mediolanensem dux** 947
b.c., 948 c.d., 981 d.; **corpus S. Francisci Assisiani vidisse**, hocque ipsemet narrasse, assertur 945 def; quid hac de re censendum 945 f., 946
- Sgarzi (Felix Antonius) abbas Conventualis PP.** Celestiorum S. Stephani Bononiae 449 f., 452 e., 453 d.; monitus à Benedicto XIV Papa, ut episcopo Amantunio, caput S. Petronii Ponificis nomine rogaturo, obsecundet, facturum id se, datis ad Papam responsoriis, pollicetur, reque ipsa etiam coram testibus facit 450, 451 a.b.c
- Sibilia mulier caca**, ad sepulcrum S. Francisci Assisiani vijum adepta, 720 c
- Sibilla Erythrea** S. Franciscum Assisiatem ejusque Ordinem, ut quibusdam creditur, praedixit 555 c
- Sibillarum effigies Monasterii ab Anabaptistis deturpata** 204 d
- Sicilia (Petrus de.)** Vide Petrus.
- Sidonius confessor Romanus**, aliquamdiu schismati addiitius, 26 f
- Sigebaldus S. R. E. tituli S. Laurentii in Lucina presbyter Cardinalis**, subscriptus Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa, 680 c
- Sigebertus I Austrasia rex** 471 f
- Sigibertus.** Vide Sigebertus.
- Sigifridus episcopus Parisiensis** 487 f
- Sigmarus comes Peribensis**, plurium sanctuarum filiarum pater, 151 e.f., 152 a.b.c., 153 d
- Silenus ethnicorum semidens** 974 a
- † **Silvanus episcopus.** Vide † Sylvanus.
- † **Silverius Papa** 174 d
- Silvester.** Vide Sylvester.
- † **Silvinus episcopus** 281 f., 282 a
- † **Simeon**, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta, 468 d; oria hinc in vulgo de S. Petri, Apostolorum principis, corpore ibidem quiescente opinio 469 b
- † **Simeon senex.** Vide † Symeon.
- Simon comes in Tuscia Palatinus facellum, Sanctæ Crucis dictum, eo loco, quo S. Franciscus sacra stigmata accepisse dicitur, in monte Alverno exstruxit, elegantissime ornavit** 815 c.e
- † **Simphorianus**, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta, 468 c
- † **Sisinnius I episcopus Constantinopolitanus** 120 e., 429 f
- † **Sixtus II Papa martyr** 49 e., 77 c.d.e., 107 f., 108 a., 127 d.f., 389 c.d.; fuit litteris à S. Dionysio Alexandrino conventus 35 d.e., 36 e.f., 37 d.f., 38 a.b.e., 39 a.c.d.f., 40 c., 46 a.b., 47 f., 48 a., 53 f., 98 a.; quandonam id factum 37 f., 38 a., 48 a., 98 a.; S. Marsum presbyterum, aliosque Apostolicos viros ad opus Euangelicum in Gallias misit 387 e., 388 d.e.; fuit ei liber impius à Rufino Aquilienensi falso attributus 428 e
- Sixtus IV Papa** 432 e., 434 c., 437 e., 591 c., 808 e., 811 e., 924 d., 934 d., 946 b.f., 953 b.c., 960 d., 981 d., 984 f., 995 a.; natale S. Francisci Assisianus festum per universam Ecclesiam cum cessatione ab operibus servilibus celebrari praecepit 799 d.f., 800 a.b.; Privilegia, à successoribus suis Assisienti S. Francisci ecclesia data, confirmavit 808 b.; item hunc adjacentique conventui univit monasterium de Campo-longo, omniaque beneficia, quorum collatio ad hujus abbatem spectabat;
- 811 a.b.; confirmavit Bullam, quâ Bonifacius IX Indulgentiam Portiuncula omnibus, qui in sacrorum stigmatum festivitate montem Alvernus devote visitârint, concessit 817 c.; S. Catharinam Senensem stigmatibus insignitam depingi, binis Bullis veruit 946 c.d.e.; corpus S. Francisci visitasse, idque, ex quo etiam capillorum cincinnum amputarit, integrum ac incorruptum invenisse narratur 949 b.c.d.f.; dicitur præterea consilium, quod de eodem corpore publicè exponendo ceperat, diffudente S. Jacobo Piceno, mutasse, aditusque, ad illud obstruxisse 950 d.e., 980 f., 981 a.; quid de his narrationibus censendum 950, 951, 952 a.b.c., 981 a.b
- Sixtus V Papa** 373 a., 808 e., 859 a., 926 c., 927 d.; memoriam sacrorum stigmatum, S. Franciso Assisi impressorum, Mrl. Romano fecit inscribi 802 a., 803 f.; archiconfraternitatem in Assisensi S. Francisci ecclesia; aliasque alibi confraternitates huic similes erexit 808 b.c.; corpus S. Francisci sub majori altari ecclesie Minorum Conventualium Assisientium cubare existimavit 976 c., 978 c
- † **Sixtus Papa**, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta, 468 d
- Smitis (R. P. Wilhelmus) Ordinis FF. Minorum Recollectorum**, S. Theologie professor jubilatus &c, opinionem, qua incorruptionem prodigiosumque sicut corporis S. Francisci Assisianus negat, Thesibus publicis testatus, 919 f., 920 a.c
- † **Solutor martyr Thebaus Taurini**, ut perhibetur, passus 330 c., 353 e
- † **Sopater Beraensis**, S. Pauli Apostoli comes, 328 c
- † **Sophia**, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta, 468 c
- † **Soter martyr**, Treviris passus, 330 e., 331 d., 335 c.d., 343 a., 351 d., 352 f., 353 d., 378 e
- † **Sother martyr.** Vide † Soter.
- Souris (Gerardus) Prior Broniensis Catalogum reliquiarum**, quas Bronium S. Gerardi curâ possidet, una cum Sancti hujus aliquot miraculis & vita Compendio typis vulgavit 235 a., 286 a.b.c., 287 e.f., 288 a., 299 d.e., 300 d.; testantes audivit miracula patrocinio ejusdem S. Gerardi parrata 299 f., 300 a
- Sparwehfeld (Joannes Gabriel, baro de) de Museo nostro bene meritus** 324 d
- Spoelberch (Guilielmus) Ordinis Minorum Regularis Observantia**, provincie Germanie Inferioris definitor, curator editionis Speculi vita S. Francisci, anno 1620 typis Antwerpensis adornata, 550 e.f., 551 a.b.c., 552 a.; aliisque locis
- Stabiliarius ficer Rotgandi**, à Carolo Magno ob rebellionem occisus, 522 b.c.f., 525 b
- Stabiliarius ficer Rotgandi.** Vide Stabiliarius.
- Stabilinius ficer Rotgandi.** Vide Stabiliarius.
- Stadenensis.** Vide Albertus abbas.
- † **Stanislaus episcopus Cracoviensis martyr Assisi Sanctis Solenniter adscriptus**, 890 d.f
- Stantio pater S. Gerardi.** Vide Stantius.
- Stantius pater S. Gerardi abbatis Broniensis** 220 f., 223 d., 224 a.b.c.d., 301 c., 304 a.b.; confessus in donationem, ecclesia Broniensis ab hoc factam, 228 c.e
- † **Stephanus I Papa** 35 f., 36 b., 40 b., 41 b., 77 d., 97 f., 127 a.d., 388 e., 923 f.; baptismum, ab hereticis collatum, esse validum ac proin

INDEX HISTORICUS

- proin non iterandum contra Cyprianum contendit 35 d; hac in causa ad S. Dionysium Alexandrinum de Firmiliano aliisque à communione sua refecandis dedit epistolam, responsumque à Sancto illo accepit 31 f, 32 a, 34 d, 36 e f, 37 a c d, 38 a b e, 98 a, 114 e; quandonam id factum 37 b, 97 f, 98 a; in eadem etiam causa ad Cyprianum aliosque Africanos episcopos minorias dedit litteras, corumque legatos dure exceptit 36 a c d*
- Stephanus II Papa** 510 e, 511 d e, 527 e, 533 f, 534 e, 535 a f, 536 a d f, 543 a, 544 d; *Pipinum Breve binoque ejus filios reges innixit 511 c; in Gallia existens, quid tam S. Chrodegrando Metensi episcopo continulerit* 536 d e
- Stephanus III Papa** 538 b
- Stephanus VII Papa** 243 f, 245 b c d, 246 a b c f, 247 a c d e, 252 a c f, 318 b, 320 a; *fundationem Broniensis monasterii, à S. Gerardo factam, dato in illius favorem privatagio, confirmavit 229 b, 230 b, 247 f, 248, 249*
- Stephanus VIII Papa** 243 f, 246 c d e f; *adscriendum huic non est Privilegium Pontificium, S. Gerardo abbati in monasterii Broniensis favorem concessum, 247 f, 248, 249*
- † **Stephanus protomartyr: ejus cryptarum Annissiodori, siemque ecclesia cathedralis Vesonitio dedicatio, inter Pratermissos 5 d; reliquie anno 1141 Bononia narrantur detecta 468 d; templum ei Arimini erectum 437 d; aliud à S. Petronio Bononia extructum aut saltet insauratum, vel, adjecto monasterio, insigniter auctum, variisque, ut appareat, Sanctorum divitatum reliquias 434 a b c d e, 435 b c d e f, 436 a b, 437 f, 459 a, 461 b, 462 c, 465 f, 466 b f**
- † **Stephanus urbis Roma, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,** 468 e
- Stephanus S. R. E. tituli S. Mariae trans Tyberim presbyter Cardinalis, subscriptus Bulla, in Assisensis S. Francisci ecclesia favorem à Gregorio IX Papa concessa,** 680 d
- Stephanus de Casamora S. R. E. diaconus Cardinalis.** Vide Casamora.
- Stephanus episcopus Cameracensis** 253 f, 254 e f, 315 b s; *Privilégio Pontificio, quod S. Gerardus obtinuit, subscripta 246 c d; corpus S. Gislei de terra levavit cultuique debito restituunt 253 e; illi etiam à Rainero adscribitur recuperatio reliquiarum ejusdem Sancti, quas Malbodienses abstulerant,* 260 a b c
- Stephanus episcopus Parisiensis Fossatensis monachis Parisiense S. Eligii monasterium, quod ab his acceperat, restituit 491 d, 492 a; ejus bas de re Diploma** 492, 493 a b e
- Stephanus episcopus Tungrensis seu Leodiensis S. Gerardi abbatis, ut probabilissimum est, a vunculus 220 f, 223 d, 224 a b c d f, 225 a b c, 226 e, 233 b c, 241 f, 301 e, 304 a, 306 e, 309 d; ab hoc Sancto fuit consulens, ejusque amplectende vita monastica propositum probavit** 229 f, 230 c d, 303 d e f
- Stephanus Henrici Bavaria Inferioris ducis filius** 212 f
- Stephanus comes monasterium Tignense condidit** 258 b c d
- Stephanus abbas S. Jacobi Leodiensis Viam S.**
- Modoaldi, episcopi Treverensis, conscripsione 336 d*
- Stephanus diaconus, S. Casarii, Arelatensis episcopi, unā cum S. Cypriano Telonensi discipulus, unusque deinde ex ejusdem biographis 171 a, 175 b e f, 176 a e f**
- Stephanus Frater Minor, qui litteras ad S. Francisco, in regionibus ultramarinis versantem, traditur tulisse,** 619 f, 620 a
- Stiachia (Joannes de) Fratrum Minorum Bononia Minister.** Vide Joannes.
- Stilicho consul, & imperii Occidentalis sub Horio imperatore, adhuc juniore, tutor 167 e; Alaricum & deinde Radagaisum Gotorum reges, Italianam ingressos, profigavit 433 d c**
- Stozingen (Baro de) Austria Anterioris locutus & sacra casarea majestatis consiliarius** 368 d
- † **Sturmius abba Fuldensis agonem suum fidelium precibus morti proximus signo arce campani edito jussit commendari** 320 e f
- † **Suibertus episcopus** 181 a, 187 c d e f, 188 a, 197 b c, 207 a; multos è Boructuariis ad fidem convertit 181 b; cum S. Willibrordó aliquaque à S. Egberto episcopo Eboracensi missus in Frisiā scribitur à Pseudo-Marcellino 183 f
- † **Sulpitius episcopus, priori S. Simeonis Kalendario apud Hontheium inscriptus,** 347 b
- † **Sulpitius martyr Roma, inter Pratermissos** 2 b c
- Sunno Francorum dux** 340 c, 359 e
- † **Suplicius, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,** 468 e
- † **Susanna virgo martyr** 151 b c e f, 153 b c, 157 e; *huius cum SS. Menna, Libaria, Euphasio & Euchario cognationis sororū vinculum certum non est* 152 a b
- † **Swibertus episcopus.** Vide † Suibertus.
- † **Sylvanus episcopus Gazensis martyr** 435 e
- † **Sylvester I Papa** 455 c, 457 f, 458 b c
- Sylvester II Papa** 390 a b
- † **Sylvester, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecta,** 468 d
- Sylvester Telonensis episcopus.** Vide Joannes Sylvester.
- Sylvester ex Ordine Prædicatorum sacri Palatii magister** 800 a
- Sylvester è presbytero seculari Frater Minor** 587 a, 631 b c, 724 d, 735 c, 819 b; *per cuniam à S. Francisco, cum adhuc secularis esset sacerdos, injustè exegit, saepique deinde pœnitens Ordinem Minorum est ingressus 581 a b c, 732 b c d; visionem unam atque alteram habuit sibi divinitus oblatam* 581 b c, 732 c, 748 f, 749 a, 779 b; *an fuerit ex undecim primis S. Francisci sociis seu discipulis 589 a d e; utrum Deo magis placeat orare, an predicare, ab hoc sancto Patre suo fuit consultus 774 e; qui illius nomine demones fugarit 758 f; eumdem aliquando in Tusciam comitatus, narratur a Vv additio* 818 c
- † **Symeon senex sanctissimus, puerum Jesum, cum hic in templo offerretur, nlnis complexus,** 558 b d
- † **Symmachus Papa** 171 b
- Symmachus patricius Romanus** 324 f
- Symphoriana Berengarii, comitis Lemacenensis, ut notatum invenitur, uxor** 226 d e
- Synodi**

IN TOMUM II OCTOBRIS.

Synodi. Dingensensis 210 def; Germanica prima 544 c; Leodiensis 294 c d e. *Vide Concilia.*
 † Syrus martyr: ejus reliquia Burdegale è pietre suspenſa 336 d

T

TAbitha mulier. *Vide Dorcas.*
 Tacitus imperator, Christianorum persecutoribus non accensus, 344 b
 Tadæa, in Acie bene ordinata Ordinis Carmelitarum memorata, inter Pratermissos 4 b
 Tanari (Joannes Nicolans) marchio adfuit traditioni capitii S. Petronii, ex voluntate Benedicti XIV Papæ episcopo Amathuntino factæ, 451 b
 † Tarasius patriarcha Constantinopolitanus 517 d
 Tarquinius rex Tullium duum-virum ob non servatum arcanum in mare precipitari impetravit 982 f
 Tartarottus (Hieronymus) in Dissertatione epistolari negavit, non quidem ipsam Indulgentiam Portiunculanam, sed hujus, que à Christo vel immediate vel mediate facta sit, confessionem 897 c
 Thassilo dux Bavariae. *Vide Thassilo.*
 Tate regina Northumbriae. *Vide Ethelburga.*
 Tebaldus episcopus. *Vide Theobaldus.*
 Tebbaldus abbas. *Vide Theobaldus.*
 Telesphorus, litteris à S. Dionysio Alexandrino conventus, 48 c, 98 b
 Telo optimas Massiliensis 164 b
 Templarii quandonam in Gallia extincti 889 d
 † Teresia virgo, Carmelitarum Discalceatorum institutrix, 922 c
 † Tertullianus episcopus Bononiensis 464 a; ejus in hac civitate corpus 463 a, 464 b
 Tertullianus presbyter, lapsus in heresim, scriptor clarissimus, 411 e
 Teutgardus. *Vide Teuthardus.*
 Teuthardus in Virodunensem S. Vitoni ecclesiam piè munificus 520 e f, 524 e f, 525 a e, 530 e, 541 b, 543 f
 Thamar nurus Jude patriarchæ, uxor Her & Onan, & mater Phares ac Zara 401 f
 Thassilo dux Bavariae 209 e, 213 c; fuit à Carolo Magno exaucloratus 208 d f, 214 a; Hunnos in Bavariam evocaratus 208 e, 214 d
 Theadius concilii Carthaginensis ad Honorium imperatorem legatus 163 b
 Thebaldus de Aretio Frater Minor B. Benedicuum Aretinum hujusque socium Raynerium, testimonium pro Indulgentia Portiunculana dicentes, audivit 888 d
 † Thecla virgo martyr 968 f; templum ei à S. Petronio, ut narratur, Bononia exstructum reliquiisque ditatum 434 a, 437 e f
 Thedaldus Saracenus. *Vide Saracenus.*
 † Theobaldus presbyter eremita diœcesis Vicentina in Italia 2 d
 Theobaldus episcopus Eugubinus, inter Pratermissos 2 c d; scripsit Vistam successoris sui, S. Ubaldi, 2 d
 Theobaldus fortè I, episcopus Assisensis 881 b c def, 886 f, 887 c, 890 a c, 891 e, 895 b, 896 a c, 903 b c, 904 d e, 911 c, 912 b e, 914 c e, 916 a f; Indulgentiam Portiunculanam adversus obrectatores est tutatus 879 f; testimoniales litteræ, quibus hoc præstít, 880, 881 a

Theobaldus II episcopus Assisensis 881 def
 Theobaldus II abbas Fossatenis Parisense S. Eligii monasterium, quod hoc, non observato jure canonico, Fossatenibus monachis datum fuisset, Stephano Parisensi episcopo reddidit 491 d, 492 c
 † Theodistus martyr 6 a; inter Pratermissos 3 a
 Theodistus Cesarea in Palestina episcopus 107 f; S. Dionysium Alexandrinum ad concilium contra Novatianum invitavit 32 b, 34 c
 Theodericus. *Vide Theodoricus.*
 Theodora Flandeberti, ut quidam volunt, uxoris, cum apposto Sanctæ titulo ab Arturo in Gynaco celebrata, inter Pratermissos 325 d e f
 Theodoricus III Francorum rex 179 e, 196 c, 481 a, 542 f, 544 b
 Theodoricus IV Francorum rex 535 c
 Theodoricus Italie rex 173 c
 Theodoricus quadragesimus Virodunensem episcopus 504 c
 Theodoricus vir nobilis, S. Gerardo Broniensis injuriis, à S. Wandregislo, qui illi in somnis apparet, graviter punitus 288 e f
 † Theodorus episcopus Egyptius martyr, sub Maximino passus, 11 e
 † Theodorus episcopus Bononiensis: ejus in hac civitate corpus 463 a
 † Theodorus episcopus Oclodurense 356 b
 † Theodorus abbas apud Tabennenses in Thebaide 418 e, 419 a; Ammonio episcopo auctor fuit, ut in solitudinem Nitria secederet, 418 f
 † Theodorus monachus in Egypto, S. Ammonis Egyptii discipulus, 416 b, 418 f, 419 a; huic adfuit, cum trans Lycum flumen, nolens ad transnatandum denudare corpus, divina virtute fuit transflatus 417 b c, 421 f
 Theodorus patriarcha Antiochenus 516 b
 Theodorus patriarcha Hierosolymitanus 516 b f, 517 a c d e f, 518 a c d e f, 540 c; S. Magdalveum honorifice Hierosolymis exceptit, munieribusque donatum dimisit 518 f, 519 a b
 Theodorus, qui interfuit secundo concilio Antiocheno, adversus Paulum Samosatenum celebrato, 91 b
 Theodosius I imperator, cognomento Magnus, 147 d f, 181 a, 426 c, 438 c, 439 a b f; Maximum tyrrannum debellavit visaque orbat 340 b c; ei clades, quâ Bononiam semiram tam invenit S. Petronius, perperam adscripta 438 def, 439 a; in puniendis Thessalonicensibus modum excessit, hincque à S. Ambroso templi ingressu fuit prohibitus 461 e
 Theodosius II, seu Junior, imperator 143 b, 147 d f, 422 f, 423 a b c, 425 b f, 427 a d e, 429 d e, 430 a, 431 a b c, 435 b, 437 f, 439 b f, 441 a b, 449 b, 454 e f, 455 c, 457 c d, 458 a, 459 e, 460 b e, 461 b d, 462 d, 464 e, 465 a b c, 466 b c; legem tulit de non transferendis mercandisque humanis corporibus 347 e; Athenaidem Leoniti philosophi Atheniensis filiam, ex ethnica factam Christianam, dictamque Eudociam, duxit uxorem 426 f; S. Petronio, ut narratur, quinque dedit sanctorum Innocentium puerorum, ab Herode occisorum, corpora 462 e; Nestorium Antiochiae evocavit ad sedem Constantinopolitanam 429 f; huic baresarcha contra S. Cyriillum, fidei Oratione

† 16 sheden

INDEX HISTORICUS

- thodoxæ defensorem, initio favit 430 b c, 457
 f; S. Petronium in causa Nestorii legatum ad
 Calestinum Papam misit, hujusque auctorita-
 te interveniente, concilium Ephesinum, anno
 431 celebratum, indixit 430 b f, 431 d e f,
 432 a, 458 a, 464 f, 465 d; an lycaum Bo-
 nonia erexerit 440
- Theodosius, qui epistolam ab Iſidoro Pelusio-
 accepit, 124 d
- Theodotus, Gallieni imperatoris dux, Aemilia-
 num Aegypti tyrannum devicit 85 t, 86 a
- Theodrada abbatissa Sueffionensis, soror S. A-
 delardi abbatis Corbeienensis, inter Pratermissos
 4 a b
- Theodrada abbatissa Malbodiensis 260 a
- Theodradis. Vide Theodrada.
- Theodulfus episcopus Parisiensis 230 e, 309 b;
 S. Gerardum Broniensem acolythum ac dein
 subdiaconum ordinavit 230 a b, 305 e
- Theognostus vir eruditus, à S. Athanasio lau-
 datus, 107 d
- † Theonas patriarcha Alexandrinus 13 e; ejus
 Alexandria ecclesia 15 c
- Theonas monachus in Aegypto 429 c
- Theophania imperatrix, Ottonis II imperatoris
 uxor, 390 a
- † Theophilus patriarcha Alexandrinus 121 a
- Theophilus, qui interfuit concilio Antiocheno-
 ii, adversus Paulum Samosatenum celebrato,
 91 b
- Theotecnus, qui tamquam lapidatus, annun-
 tiatur in Menais, 5 f, 6 a; inter Pratermissos
 3 e, 322 e f
- Theotecnus Cesarea in Palæstina episcopus con-
 ciliis Antiochenis i & ii, adversus Paulum
 Samosatenum celebratis, interfuit 89 e, 91
 b; fuit luteris à S. Dionysio Alexandrino
 conventus 107 d, 108 e f, 114 e; annus,
 quo id factum, non sat est compertus 107 d e
 f, 108 a b
- Theudoaldus major-domus Francia, Pipini He-
 ristallii ex filio nepos, 537 a; à Neustrasiis
 vietus, ac paulò post vitâ est funitus 537 b
- Thiedala mater Folcwini, Sibicensis monachi,
 278 c
- Thieddo episcopus Cameracensis. Vide Thie o.
- Thiedo episcopus Cameracensis 255 c, 256 f,
 311 c, 315 b
- Thietmarus abbas Helmwardeshusanus 368 b;
 corpus S. Modoaldi & duo martyrum Thebae-
 rum pignora, dono Treviris accepta, ad mo-
 nasterium suum honorifice transtulit 367 e;
 partem ex his, aliasque Sanctorum reliquias
 Gumberto abbatii Abdingoviano concessit 367
 e f, 368 a
- † Thomas Apostolus: ejus reliquia anno 1141
 Bononia narrantur detecte 468 c
- Thomas Capuanus S. R. E. presbyter Cardinalis
 varia in Officio veteri S. Francisci Assisianis
 composit 800 e f
- Thomas S. R. E. tituli S. Sabina presbyter Car-
 dinalis, subscriptus Bulla, in Assisianis S. Fran-
 cisci ecclesie favorem à Gregorio IX Papa con-
 cepta, 680 c
- Thomas ecclesie Spalatensis archidiaconus 843
 a, 847 f; S. Franciscum Assisiatem Bononia
 pradicantem vidit, deque illo insigne reliquit
 testimonium 842 d e
- Thomas presbyter, presenti submersionis periculo
 à S. Francisco Assisiate sibi apparente liberatus,
 787 d e
- Thomas Celanus sen Celanensis. Vide Celanus.
- Thomas de Ceperano. Vide Ceperano.
- Thomasius (Josephus Maria) S. R. E. Cardi-
 nalis 898 b f, 905 d; sensa ejus de anti-
 quiori Ecclesia in dispensandis indulgentiis di-
 sciplina 898 c d e, 902 e; cur foris indul-
 gentiis plenariis, ante Bonifacii VIII tempora
 concessis, non accenseat Portinckulanam 898
 e, 905 c
- Thon (Petrus) collegiata S. Paulini ecclesia
 prope Treviros canonicus, instrumento de reli-
 quiarum Trevirensium donatione Ferdinando
 Bavariae duci facta subscriptus, 369 a b
- Thurificati. Vide Sacrificati.
- Tiberia mulier Nivellensis, cui duo SS. Inno-
 centium corpora feruntur fuisse revelata,
 240 b
- † Tiburtius cum Valeriano & Maximo martyr
 Romæ: ejus reliquia anno 1141 Bononia nar-
 rantur detecta 468 d
- Tiedo episcopus Cameracensis. Vide Thiedo.
- Tiefridus monachus Medianensis 350 d; S. Bo-
 nifacium martyrem Trevirensim in habitu mi-
 litari sibi apparentem habuit 334 d e, 350 c
 385 c d e f, 386 a
- Tilman monachus. Vide Tilmon.
- Tilmannus monachus. Vide Tilmon.
- Tilmon monachus, SS. Ewaldorum socius, 184
 b, 185 d, 206 b f, 207 a d; inter Pratermis-
 sos 3 c; locum, ad quem Sanctorum illorum
 corpora adverso Rheno erant advestra prodigio
 cognovit, eaque sepelivit 197 e f, 198 a e f
- Tilpinus archiepiscopus Remensis 507 e
- † Timotheus martyr in Palæstina 392 b c
- Timotheus episcopus Alexandrinus videretur à
 Sozomeno haberi pro antiquo libri secundi de
 Vitis Patrum 429 b c
- Timotheus Thessalonicensis, S. Pauli Apostoli
 comes, Act. cap. 20 memoratus 328 d e
- Timotheus, cui suos de Natura libros inscripsit
 S. Dionysius Alexandrinus, 17 c d e, 20 d f,
 21 f, 22 a, 114 f, 123 f, 124 a e, 125 b;
 hujus non filius, sed minister seu officialis, ne
 appareat, fuit 17 f
- Tinacci (Augustinus) Ordinis Minorum Con-
 ventualium à secretis ac dein in provincia S.
 Bernardini provincialis 981 d e; corpus S.
 Francisci, cum in hujus visitatione Piscullum,
 Ordinis sui Ministerum generalem, comitare-
 tur, prodigio in statu positum vidisse, hocque
 ipsem testatus afferitur 924 d, 953 e f; re-
 latio seu epistola, quâ id jussus sub juramento
 fecerit, 954 c d e f, 955, 956 a; quid de hac
 censendum 956 b c d e f, 957 a b c
- Tirinus (Jacobus) Societatis Jesu sacerdos ali-
 quot Martyrum Trevirensium reliquias tempe-
 nostro Mechlinensi obtinuit, eodemque etiam
 favore templum domus nostra professa Anver-
 piensis, cum hujus esset prepositus, afferit 371
 e, 372 c d e
- Titelmanni (Francisci) Capuccini depositio. Vide
 Francisci.
- Titus episcopus, litteris à S. Dionysio Areopagi-
 ta conventus, 111 a
- Tivalli à Macerata (Horatius) Minister pro-
 vincialis Minorum Conventualium narrat re-
 suscitationis miraculum, in pueri à S. Fran-
 cisco patratum, 624 a
- Tobias Senior 562 e
- Tobias Junior 456 e
- Tollenae (Joannes de) domus nostra professa
 Anverpiensis prepositus varias Martyrum
 Trevirensium reliquias, quas hec possidet, ap-
 probari

IN TOMUM II OCTOBRI.

- probari curavis 372 f
 Tolomæis (Bartholomæus de) biographus S.
 Lucii seu Lachesis Tertiæ Ordinis S. Francisci 633 d
 Tornellius (Joannes) episcopus Bergomensis S.
 Franciscum Assiatem humanissimè exceptisse
 narratur 829 f
 Transmarus episcopus Noviomensis ac Tornacensis 261 e, 265 b c d e, 269 b c d; præcipuas
 ei partes in Gandensis S. Bavonis monasterii
 instaurazione adscribunt nonnulli 264 b c d e;
 privilegio illud donavit 268 c; per archidiaconum suum canonorum loco monachos in
 monasterium Blandiniense induxit 270 a b c,
 271 b c
 Trasmarus episcopus. Vide Transmarus.
 Treio (Gabriël de) S. R. E. Cardinalis 996 b;
 egit apud Pontificem, ut Officium de sacris S.
 Francisci stigmatibus universa Ecclesia permitteatur 802 f
 Treio (R. P. Antonius de) Ordinis Minorum
 vicarius generalis, ac dein Carthaginensis episcopus 996 b; egit apud Pontificem, ut Officium de sacris S. Francisci stigmatibus universa Ecclesia permitteretur 802 f; domum paternam S. Francisci Assisiatis Ordinis sui reliquias comparavit 814 f
 Trieu (Philippus de) Societatis Jesu sacerdos 371 b
 Trigaultius (Nicolaus) Societatis Jesu sacerdos
 fideique Christianæ apud Sinas præco varias SS. Martyrum Trevirensium reliquias in Chi-
 nam deferendas à Lothario archiepiscopo Tre-
 virense obtinuit 367 c d
 † Trophimus S. Pauli Apostoli discipulus 328 e
 Tuderto (Angelus de) Ordinis Minorum. Vide
 Angelus.
 Tuderto (Benincasa de) Frater Minor. Vide
 Benincasa.
 Tullius duum-vir in mare ob non servatum ar-
 canum jussu Tarquinii regis præcipitatus 982 f
 Tutor dux, Romanorum desertor, 352 c
 † Tychicus S. Pauli Apostoli discipulus 328 e
 † Tyrpus martyr 325 a
- V
- V**Alens (Fabius) Bononia gladiatorum specia-
 culum edidit 461 d
 Valens imperator 149 b, 354 c, 358 b
 Valens proconsul ac dein tyrannus Pisonem item
 tyrannum jussit occidi 79 e
 Valentini heretici 128 f
 Valentinianus I seu Senior imperator 149 b, 342
 c d, 438 b
 Valentinianus II seu Junior imperator 340 b c,
 359 e, 425 e
 Valentinianus III imperator 423 b e, 431 f, 441
 a b, 449 b, 457 f, 466 c
 Valentinianus, qui & Galates dictus, Valentis
 imperatoris ex Dominica uxore filius, nobilissimi
 pueri titulo consul 424 f
 Valeria Galerii Maximiani imperatoris reliqua
 vidua 410 d; à Maximino, quod effrani hujus
 libidini non obsequeretur, inhumanissimè fuit
 traflata 410 e f
 † Valerianus cum Tiburio & Maximo martyr
 Roma: ejus reliquia anno 1141 Bononia nar-
 rantur detecta 468 d
 Valerianus imperator 8 c f, 9 b, 10 a b d e, 11
- c, 12 e, 13 d, 14 c d f, 15 a, 19 c, 22 c d f,
 23, 24 a b c e f, 25 f, 26 a b c d e, 35 c d,
 37 e f, 41 c d e f, 42 a b c d e, 43 b f, 44 b
 c e f, 45 a b e f, 46 a e, 47 d, 48 a, 52 f,
 53 a b c d e, 73 d e f, 74 d e f, 75, 76 a b c,
 77, 78, 79 a b c d f, 80 b e, 81 a f, 82 a e
 f, 83 c d e, 85 a b, 88 a, 98 a b d, 106 c,
 126 a, 329 c e f, 330 a, 344 b, 346 d; in-
 exspectatam in Christianos persecutionem con-
 citavit 41 b; à Persis captus impietatis sue
 penas dedit 73 a b c f, 74 a b c, 96 b
 Valerianus S. Eucherii episcopi Lugdunensis co-
 gnatus, epistola de mundi contemptu ab hoc
 conventus, 423 d, 432 a b
 † Valerius episcopus Trevirensis 153 b, 334 f,
 335 a, 344 a e, 345 e, 346 a
 † Valerius martyr in agro Suezionensi 131 c d,
 138 c, 332 d
 Valerius frater Albenaidis, quam ex ethnica
 factum Christianam, dictamque Eudociam,
 uxorem duxit Theodosius II imperator, 426 f
 Valid princeps. Vide Walid.
 Valle (Joannes de) S. Martini in suburbio Tre-
 virense abbas aliquot Martyrum Trevirensium
 reliquias, additis etiam authenticis donationis
 litteris, Oliverio Manareo, Societatis Jesu
 per provinciam Belgicam præposito provinciali,
 dono dedit 372 b
 Vallemanus S. R. E. Cardinalis, Ordinis Mino-
 rum Conventionalium protector 993 f
 Vandemiris vir illustris 487 f, 488 a
 Varanes II Persarum rex 357 f
 Vasatoris (Petrus) collegiate S. Paulini prope
 Treviro ecclesiæ canonicus. Vide Thon.
 Vase Petramellara (Franciscus de) SS. Mar-
 ritii & Lazari magnæ crucis eques consi-
 liarius, & magnus Bononia commendatarius
 843 b
 † Ubaldus episcopus Eugubinus 2 d
 Ubaldus Cathanius comes. Vide Cathanius.
 Ubertinus de Casali Ordinis Minorum 905 e,
 911 c; in Opere, quod anno 1305 perfecit,
 Indulgentiam Portiunculanam adstrinxit 892 f,
 893 a b; an hanc à Christo immediate concessam
 indicabit 908 b c d e; ab aliis ut fa-
 vens, ab aliis contrà ut adversans opinioni,
 que prodigiosum corporis S. Francisci statum
 affirmat, citatur 972 b c d f, 973 a b c; an
 rectè id fiat 974 b c d; factam à S. Francisco,
 quà hic prematuram corporis sui resurrectionem
 aliaque predixerit, post obitum suisse re-
 velationem, è viris fide dignis audivisse legi-
 tur 968 a b c, 969 a b; quid de revelatione
 illa censendum 969 b c d
 Ubertinus de Riparolio Ordinis Minorum, a-
 mentiæ & paralyse adhuc novitus per S. Fran-
 ciscum apparentem prodigiosè liberatus, 797
 f, 798 a
 Ubogo episcopus Leodiensis. Vide Hugo.
 Udo archiepiscopus Trevirensis 335 f, 336 a, 361
 f, 364 c d, 379 b d, 381 c, 382 f; S. Pau-
 lini cryptam effringi permisit, eamque deinde
 voluit ampliari, 333 a, 335 b c, 361 e, 378
 a b, 380 c; probavit miraculum, patrocinio
 SS. Martyrum Trevirensium patratum, 364 c
 Velita (Joannes) vir nobilis castri Graci. Vide
 Joannes.
 Venantiorum antiqua familia 855 a b
 † Venantius Fortunatus, episcopus Pictaviensis,
 scriptor illustris, 168 e
 † Venantius abbas 232 f, 309 d; Werember-
 tum monachum desidiosum in seminis incre-
 puit

INDEX HISTORICUS.

- puit 232 c, 306 e f; ejus corpus Cuvinius ad monasterium S. Germani translatum, afferitur à Mabillonio 232 d e; dubium est, sine ille S. Venantius, qui seculo vi monasterio Turonensi praeserit, an alias apud Airebates cultus 232 c
Veneranda prima S. Gunthramni Burgundionum regis uxor 471 d
Ventura ex Ordine Prædicatorum, Prior Bononiensis, testis in causa canonizationis S. Dominicæ 865 e, 868 b
Venus falsum numen 853 d
Verdussen (Hieronymus) typographus Antverpiensis 897 b
Vernizzi (Philippus) J. U. D. &c adfuit solenni traditioni capitii S. Petronii, Bononia ex voluntate Benedicti XIV Pape episcopo Amalibuntino factæ, 451 b
Ugolini (Suppolinus) pro Indulgentia Portiunculana testatus afferitur in litteris Corradinis 884 d
Ugolinus S. R. E. Cardinalis. Vide Hugolinus.
Viccomes (Alfonsus) tituli S. Sixti S. R. E. presbyter Cardinalis, Ordinis Minorum Conventualium protector, iussu Pauli V Pape scripsi litteras, quibus hic in S. Francisci corpus, locumque, quo id sit, inquire, graviter veuit 980 c d
Viðberet S. Egberti presbyteri socius. Vide Wibertus.
 † **Victor martyr in Africa** 5 f, 6 f
 † **Victor martyr, Massilia passus,** 353 c, 356 a b c d e
 † **Victor martyr Thebans, Solodori in Helvetia passus,** 330 c, 334 b, 340 f, 341 a b, 353 e; è Maximiani castris clàm Solodorum, ut fertur, profugit 341 d
 † **Victor martyr, Xanti, ut perhibetur, passus** 330 c, 359 c
 † **Victor miles veteranus, martyr Thebans, Agauni passus,** 341 a, 356 c
Victor consul Romanus 424 f
Victor grammaticus 15 c
 † **Victorianus martyr.** Vide † Victorius.
 † **Victorius martyr** 131 c, 138 b, 331 f, 332 b c d e, 345 f, 346 b, 349 d e f, 355 b, 360 e, 375 c, 376 e; sacra ejus ossa translata 332 c
Vido episcopus. Vide Guido.
Vigilantius (Bernardus) Frater Minor, è primis S. Francisci Assisiatis sociis seu discipulis, 587 a
Vigilius Papa 174 b d
 † **Villanus episcopus Eugubinus, septem episcopis, à quibus Indulgentia Portiunculana promulgatio, ecclesiæque consecratio facta afferitur, ab Ughello annumeratus,** 914 f, 915 a
Vincentius Malvetius S. R. E. titulo SS. Marcellini & Petri presbyter Cardinalis 812 c
Vincentius comes, patricius Fulginatensis, 446 f
Vincentius Bellovacensis Ordinis S. Dominici, è scriptoribus, qui de S. Franciso Assisiatis trahunt, 547 f, 554 d e, 560 d, 561 a e, 574 e, 589 c, 596 b, 652 f, 653 a; fabulosa S. Aurea virginis abbatissæ Aelia Speculo suo historiali inseruit 476 b
Vincentius litteris à S. Augustino convenitus 163 d
Vinilo episcopus Laureacensis ac Pataviensis 210 d
Vinteville (Carolus Gaspar Guillelmus de) archiepiscopus Parisiensis novum de S. Aurea
- virgine abbatissa Officium, pro monialibus, que à Sancta hac nomen habent, concinnatum approbavit recitarique permisit 474 a
Violente (Bernardus de) Frater Minor. Vide Vigilantius.
Viſchius Balivus, ut vocant, in Ingelmunster, pro fide Deo regique data à Calvinistis suspensus, inter Prætermisso 324 c
 † **Vitalis martyr** 434 d, 463 a, 466 b; **corpus ejus Bononia inventum, ibique ex parte saltem servatum** 462 f, 463 c
Vitalis Frater Minor, à S. Francisco missus in Africam cum quinque aliis, quibus erat prepositus, ibidem martyrium passis, 841 c
 † **Vitonus episcopus Virdunensis** 501 a, 505 c, 506 a, 512 e, 520 e, 522 d, 523 a, 524 c, 538 a, 541 c, 543 c
Vitriaco (Jacobus de) episcopus Aconensis ac dein S. R. E. Cardinalis de S. Francisci accessu ad Meledinum, à Egypti Soldanum, illusione apud hunc gesris honorifice meminit 613 e f, 614 a c, 615 c, 618 f, 619 a b c, 768 f, 769 a; nonnulos recenset, qui in Egypte & Palestina Ordini Minorum sese aggregarunt, insignique hunc ornat elogio 617 b c d e f, 618 a b c d
 † **Vitus cum Modesto & Crescentio martyris ejus reliquia anno 1141 Bononia narrantur detectæ** 468 d
Vitus Frater Minor, ab ipsomet S. Francisco, ut narrat Waddingus, in Ordinem admisus, 819 a
Viventius S. Cesarii, Arelatenensis episcopi, unde cum S. Cypriano Telonensi discipulus, ac deinde episcopus atque unus è scriptoribus Vita ejusdem S. Cesarii 171 a, 172 d, 174 a, 175 b c f, 176 d e
Ulla puer, loquela & gressu privatus, patrocinio S. Francisci Assisiatis sanatus, 722 a
Ulicius I abbas Metamensis 207 f
Unicensis (Dominicus) curio scriptit litteras de donatione reliquiarum, monastero Einfidense facta, 368 e
Volsculus episcopus Virdunensis 500 e, 508 f, 509 a
Volusianus imperator 24 f, 25, 78 e, 79 a b, 97 c
Voragine (Jacobus de) ex Ordine S. Dominici episcopus Fannensis, inter scriptores, qui nonnulla de S. Francisco Assisiatis litteris mandarunt, 554 d e f, 559 d e, 570 b, aliisque locis; stigmatum, S. Franciso divinitus impressorum, historiam narrat velut indubitate 653 c
Vossius (Isaac) 547 d
Uranios in Fastis Æthiopum apud Ludolfum, inter Prætermisso 3 f
 † **Urbanus I Papa martyr** 674 f, 947 f, 948 a
Urbanus II Papa Indulgentiam plenariam fidibus, ad Terra Sancta liberationem ex devotione eunibus, concessit 898 c d e
Urbanus IV Papa 572 c
Urbanus VIII Papa 809 e, 993 f; **Joanni ab Annuntiatione, SS. Trinitatis Ordinis Excalceatorum alumno, nepotis sui confessario, sacras reliquias dedit** 8 e; **decretum, quo natale S. Francisci Assisiatis festum per universam Ecclesiam cum cessatione ab operibus servilibus celebrandum erat, abrogavit** 800 b c
 † **Urbanus**

IN TOMUM II OCTOBRIS.

† Urbanus, cuius reliquia anno 1141 Bononia narrantur detecte,	468 d
Urbanus praeses Palatina	392 b, 399 c
Urbanus confessor Romanus, aliquamdiu schismari addicitus,	26 f
Urlandus Cathanius comes. Vide Cathanius.	
Urraca Alfonsi II, Lusitanie regis, conjux	828 c
Ursicinus magister equitum	155 d
Ursinus (Petrus Joannis Pauli de) populi Florentini capitaneus facillum superexstruxit leto, quo aliquando in monte Alverno usus fuerat S. Franciscus, & cui ipse impositus gravissima membrorum contractione fuerat liberatus,	816 a b
Ursinorum illustris familia	852 c
Ursinuphius, qui epistolam ab iudoro Pelusiora accepit,	124 d
† Ursula virgo martyr	398 d; sacra ejus reliquia in urbe Metensi
† Ursus martyr Thebans, Solodori in Helvetia passus,	156 e
Ulfos in Fastis Aethiopum apud Ludolfum, inter Pratermissos	3 f
Utilo dux Bavaria fundavit monasterium Lunciacense	210 f
Vulcatius Rufinus praefectus pratorio	424 c
Vulfardus notarius diplomati, à Ludovico Balbo Francorum rege in favorem Ingelwini ejusque in sedem Parisensem successorum concessu, subscriptus	489 f
† Vulfrannus episcopus. Vide † Wulfrannus.	
† Vulmatus abbas Silviacensis	283 a; ejus reliquia Gandam translate
Waddingus (Lucas) Annalista Minorum, è scriptoribus, qui de S. Francisco Assi- state scripsierunt, 545, aliisque ferè omnibus seqq. pagg., si eas, quæ Sancti hujus Acta comprehendunt, excepitis	274 a b, 286 c; ha- rum portionem Bronium detulit S. Gerardus
† Walbertus abbas. Vide † Waldebertus.	286 b c
Walbertus episcopus Meldensis	179 d
Walbertus episcopus Noviomensis ac Tornacensis	265 b
† Waldebertus abbas Luxoviensis	481 a b c d f, 484 a b
† Waldetrudis fundatrix parthenonis canonis- sarum Montibus Hannonia in Belgio	321 c
† Waldrada virgo è sociabus S. Ursula: sa- cra ejus reliquia in urbe Metensi	156 e
Walid II princeps Arabum, cognomento Abul- abbas, quando dominari incepit	496 e f, 497 a b c
Waloncapelle (illusterrimus dominus) secundus Namurcensem episcopus Elenchum reliqui- rum, quas in monasterio Broniensis invenit, anno 1588 consecrit	239 f
Walterus Rodulphi Sibiensis pratoris filius	275 f, 276 d
† Wandregisilus abbas	224 e, 268 f, 270 c d f, 271 a, 272 f, 273 a c d f, 286 b, 288 a d, 289 a; sacrum ejus corpus Gandam à S. Gerardo Broniensi translatum
Octobris Tomus II.	272 d, 274 a b
	277 b, 286 b f, 317 d; brachio ex hoc ac- cepto idem S. Gerardus Bronium ditavit 285 f, 286 a f; quando id factum 286 f, 287 a b, 317 d, 319 e; monasterium Fontanellense anno 648 condidit 288 b; Theodoricum vi- rum nobilem, ei in somnis apparens, graviter punivit
	288 e f
	Warsonuphius seu Vasonuphius aut etiam Barso- nephii episcopi Tuersensis seu Terskagen- sis reliquiarum inventio, inter Pratermissos
	324 c d e f
	Wasseburgius (Richardus) ecclesia Virdunen- sis archidiaconus fusiori stylo Acta S. Mag- dalvei episcopi Virodunensis est prosecutus
	501 e f
	Wehr (Antonius) collegiate S. Paulini ecclesia canonicus & scholasticus duas tibias integras martyrum Thebaeorum vel Trevirensium par- thenia philosophorum Dnacensium Societatis Jesu sodalitati concessit
	371 e
	Welvo Henrico I Austriae duci in pacifica Bavaria possessione est relutatus
	212 e
	† Weomadus episcopus Trevirensis
	361 c, 385 b
	Werembertus monachus desidiosus, à S. Verian- tio abbe in somnis Cavinii increpatus, 306 e f; non fuit, ut appareat, è duodecim mona- chis, quos S. Gerardus è monasterio Dionysia- no Bronium adduxit,
	232 c
	† Werenfridus presbyter confessor cum S. Wil- libordo aliisque in Friesiam à S. Egberto epi- scopo Eboracenzi missus scribitur à Pseudo- Marcellino
	183 f
	Wermondus rex Normannorum. Vide Gnor- mundus.
	Wibertus S. Leonis IX Pape archidiaconus, & biographus
	156 c
	Wicfredus episcopus Boloniensis seu Taruanensis 274 a; S. Gerardum consecravit Sibiensem abbatem 276 b e; idem etiam prestitit Hilde- brando, S. Gerardi successori,
	278 f
	Wicfridus episcopus. Vide Wicfredus.
	Wicmannus comes novi castris Gandensis di- ploma in favorem monasterii Blandinensis con- cessit
	290 c d
	Wideradus abbas Flaviniacensis, inter Prater- missos
	4 b c
	Wido frater S. Gerardi abbatis consensit in donationem, ecclesia Broniensi ab hoc factam,
	228 c
	Wido S. Gerardi nepos, Sibieni monasterio ab- bas ab hoc prefectus, a deinde ob pravos mo- res excommunicatus, 277 c d e, 278 a b c d e, 291 a; fuit postea, agrè assentiente eodem S. Gerardo, ad abbatiæ Bavoriane regimen pro- motus
	278 a b, 291 a b
	Widradus abbas. Vide Wideradus.
	Wigbertus S. Egberti presbyteri socius 205 e; cum S. Willibordo aliisque in Friesiam à S. Egberto episcopo Eboracenzi missus scribitur à Pseudo-Marcellino 183 f; colli non invenitur ut Sanctus
	206 c d
	† Wilbord episcopus. Vide † Willibrordus.
	† Wilfridus episcopus
	187 e
	Willarius archiepiscopus Viennensis in Delphina- tu
	535 e, 537 d
	† Willhadus episcopus Bremensis
	211 e
	Willemus dux Normannia, cognomento Lon- ga-Spata,
	288 c
	Willemus comes factus Anianensis monachus
	338 d
	¶ Willi-

W

Waddingus (Lucas) Annalista Minorum, è scriptoribus, qui de S. Francisco Assi- state scripsierunt, 545, aliisque ferè omnibus seqq. pagg., si eas, quæ Sancti hujus Acta comprehendunt, excepitis
 † Walbertus abbas. Vide † Waldebertus.
 Walbertus episcopus Meldensis
 Walbertus episcopus Noviomensis ac Tornacensis
 † Waldebertus abbas Luxoviensis
 † Waldetrudis fundatrix parthenonis canonis- sarum Montibus Hannonia in Belgio
 † Waldrada virgo è sociabus S. Ursula: sa- cra ejus reliquia in urbe Metensi
 Walid II princeps Arabum, cognomento Abul- abbas, quando dominari incepit
 496 e f, 497 a b c
 Waloncapelle (illusterrimus dominus) secundus Namurcensem episcopus Elenchum reliqui- rum, quas in monasterio Broniensis invenit, anno 1588 consecrit
 Walterus Rodulphi Sibiensis pratoris filius
 † Wandregisilus abbas
 224 e, 268 f, 270 c d f, 271 a, 272 f, 273 a c d f, 286 b, 288 a d, 289 a; sacrum ejus corpus Gandam à S. Gerardo Broniensi translatum

INDEX HISTORICUS

- † Willibaldus *episcopus cum S. Willibrordo aliiisque in Friesiam à S. Egberto episcopo missus scribitur à Pseudo-Marcellino* 183 f
 Willibaldus *presbyter, S. Bonifacii archiepiscopi Moguntini biographus,* 366 b
 † Willibrordus *episcopus 181 e, 184, 185 a b s, 186 a, 187 c d e f, 188 a d, 196 e f, 197 a b c, 205 e, 207 ad; inter Pratermissos 5 a; cum undecim sociis à S. Egberto episcopo Eboracensi missus in Friesiam scribitur à Pseudo-Marcellino* 183 f
 † Winiwaldus *abbas cum S. Willibrordo, aliisque in Friesiam à S. Egberto episcopo missus scribitur à Pseudo-Marcellino* 183 f
 Witbertus *comes subscriptius Diplomati, quod veluti ab Henrico Aucupe S. Gerardo datum circumfertur* 250 e
 Witfridus *episcopus. Vide Wicfredus.*
 † Wilmarus *abbas. Vide † Vulmarus.*
 Wolframus *abbas Metamensis* 211 b, 214 e
 Womarus *monachus Blandiniensis ac dein abbas 273 b c, 275 d, 277 a c, 291 b; monasterium Sibicense ad tempus moderandum accepit 278 b c e; à S. Gerardo monasterio Blandiniensi fuit praefectus 289 b c d; quandonam id factum 290; non à Rodulpho, Noviomensi episcopo, sed à Fulberto Cameracensi, ut apparet, abbas fuit ordinatus 289 d e f, 290 f*
 † Wulfrannus *episcopus 269 a, 272 d, 317 d; sacrum ejus corpus Boloniâ Gandavum translatum non fuit* 274 b, 319 e

X

- X** Istus. *Vide Sixtus.*
X Xystus. *Vide Sixtus.*

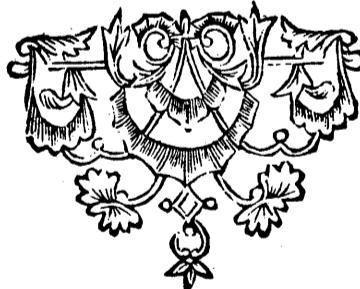
Y

- † **Y** Mma virgo. *Vide † Ama.*
 Yngelvinus *episcopus Parisiensis. Vide Ingelvinus.*

Z

- Z** Abdas *episcopus Hierosolymitanus* 357 d, 375 f, 376 a; *an martyres Thebaos baptizans* 357 e
 Zachæus. *Vide Zachæus.*
 Zachæus *euangelicus* 316 b
 † Zacharias *Papa 208 e, 508 a, 535 f, 536 a f, 543 a*
 † Zacharias *pater S. Joannis Baptista* 238 c
 † Zacharias *propheta S. Franciscum ejusque Ordinem, ut quidam volunt, predixit* 555 c
 Zacharias *Romanus Frater Minor, ab ipsoem*

- S. Francisco in Ordinem admissus,* 821 d
 Zalfanus (*Angelus*) *sequentis pater* 890 e f
 Zalianus (*Petrus*) *patricius Assisensis* 890 a, 903 b, 904 f, 911 c, 914 e, 915 b c; *S. Franciscum audivit indulgentiam Portuunculanam promulgantem, hocque ipsemet est status 880 e f, 884 e f, 907 f; Gregorio IX Pa- pa pro tuenda contra Fredericum II divisione Ecclesie se obiulit, sanctique Stanislai Craco- viensis episcopi martyris canonizationi adstitit* 890 d e f
 † Zama *episcopus Bononiensis auctor fuit, ut Bononia templum S. Petro Apostolo extrahere- tur,* 433 b
 Zambeccari (*Franciscus*) *marchio, collegiate S. Petronii ecclesiae primicerius &c 454 a; adiuit traditioni capituli S. Petronii, ex voluntate Be- nicti XIV Pape episcopo Amathuntino facta,* 451 a
 Zananus *monachus, S. Hilarionem abbatem Pe- regrinantem comitatus,* 145 c, 146 b, 147 a, 148 f, 149 d
 Zanetus de Utino *minister generalis Ordinis Ma- norum* 946 d
 Zani (*Valerius*) *comes, scriptor Vita S. Petronii,* 442 b c, 443 a
 Zariotus *Castiloneus editor Conformatitum S. Francisci Affisissim cum Christo* 552 f
 Zebedæus *Apostolorum Jacobi & Joannis pater* 101 f, 404 e
 Zelchio (*Thomas de*) *Minorita. Vide Celanus.*
 Zelphanus (*Petrus*) *patricius Assisensis. Vide Zal- fanus.*
 Zenobia *Palmyrenorum regina* 92 f; *Syriam & Phœnicen regendas à Persis non accepit* 94 a
 Zenofilus *consul* 156
 Zenus (*Franciscus*) *Fratrum Minorum de Ob- servantia in Cisalpinis vicarius generalis, ca- rator editionis Conformatitum S. Francisci cum Christo, anno 1510 Mediolani adornata,* 553 ab, 869 c d
 Zianus (*Petrus*) *dux Venetiarum* 620 b
 Zoroastres *philosophus* 420 d e
 † Zozimus *Papa 360 a b; ad Hesychium, Sa- lonitana ecclesiae episcopum, litteras dedit* 144 a
 Zuendeboldus *rex Lotharingie* 348 e; *canonicos monachis in monasterio Medianensi substituit, huicque Hillinum comitem praefecit secularem abbatem* 386 d
 Zulfanus (*Petrus*) *patricius Assisensis. Vide Zal- fanus.*
 Zygomalas (*Joannes*) *ecclesiae Constantinopolita- nae sacer praco seu sacrarum litterarum in- terpres* 112 d

INDEX

TOPOGRAPHICUS

A

- A, Germaniæ fluvius in circulo Westphalico 189 d
Abdingovianum monasterium, prope Paderbornam 2 e. Reliq. MM. Trevirensum 367 f
Abulensis conventus PP. Minorum, in Castella 828 e
Achaia, Græciæ regio 97 e
Acon. Vide Ptolemaïs.
Adrania, Bithyniæ civitas 142 d
† Aegidii ecclesia, Bellovaci 134 c
Ægina, maris Ægei insula 327 b
Ægyptus, Africæ regio. SS. Marcus & Marcius 391 a. Adiit illam S. Franciscus 611 c, 612 b
Æmilia, Italiæ regio 562 f
Ænus, Germaniæ fluvius 212 d
Æsium, urbs Piceni in Italia 435 d
Africa. SS. Victor &c 6 b e. Hanc petere voluit S. Franciscus martyrii causâ 602 a
Africa, urbs in regno Tunetano 409 d
Agatha (Agde) urbs Galliæ in Occitania 171 b
† Agathæ templum, Bononiæ in Italia 437 e, 465 e
Agaunum, Galliæ Narbonensis oppidum 330 c, 340 f, 356 a, 358 a, 355 f
Aillonensis conventus PP. Minorum, in Castella 828 e
Albiga, urbs Galliæ in Occitania 493 b, 873 f, 874 a
Albintimilium, urbs Italiæ in Liguria. 359 a
Albis, Germaniæ fluvius 180 b e
Alciacense monasterium. Vide † Sylvini
Alcini villa. Vide Alterini villa.
Aldachiene monasterium, in Bavaria 210 d
Aldenarda, Flandriæ oppidum 324 a b, 280 b
Aleppium, Syriæ urbs 400 c
Alesia. Vide Alexia.
Alexandria, Ægypti civitas 8 c, 14 d, 16 f, 17 a b, 18 a b, 25 a, 35 c, 46 d e, 48 a, 80 f, 82 a b, 85 ac, 87 a b, 97 c, 98 e, 100 b, 124 b, 125 e, 126 a, 145 c, 147 c. Illic obiit S. Dionysius 11 b. S. Fausti palestra 13 b, & fortè SS. Caii, Petri & Pauli ibid. c. Cultus S. Dionysii 15 a b c
Alexandria Statelliorum, alias à Palea dicta, in Longobardia Cispadana 829 c
Alexia, Galliæ Celticæ urbs 791 c
Alna, vicus & abbatia ditionis Leodiensis 287 c
Alpes Graiæ, ab Alpibus Cottiis ad summum Penninum (il Monte Jove) protensæ 357 e
Alsatia, Germaniæ provincia 310 f
Alterini villa, in comitatu Camerino 833 d
Altinum, in Marchia Tarvisina 433 d
Alvernus, mons Tusciae 710 a, 765 c, 772 f, 823 e, 832 b c d, 848 a d, 1003 a. Ejus descriptio 647 b c, 816 c d. Caputium S. Francisci 579 a. Hic fertur S. Franciscus elevatus in aera 885 b, angelicâ musicâ recreatus 859 d e. Hic sacra stigmata accepit 649 b e, 657 f, 741 d, 777 b & seqq. Varia ejus illic gesta 859 & seqq. Conventus PP. Minorum ibid. De sanguine S. Francisci 993 a. Tunica 994. De crinibus 995 b c
Alvianum, castrum in Umbria 623 d, 631 d, 699 f, 701 a, 775 a
† Amæ prioratus, prope Jovis-villam in Campania 152 e
Amalphis, urbs regni Neapolitani 937 c
† Amandi monasterium Gandense 220 e. Elnonense tertio circiter milliari à Tornaco in Belgio 280 b
† Amantii ecclesia, & abbatia in Aquitania in Ruthenensis civitatis (Rhôdes) burgo sita 501 a, 512 c d, 529 c, 538 b, 539 e
† Amati monasterium, Duaci in Belgio 279 c, 280 c d
Ambianum, Picardiæ urbs 137 e
Amiternum, urbs excisa in regno Neapolitano 797 c, 798 e
Anagnia, urbs Italiæ in Campania Romana 655 f, 656 e
Anafus, Germaniæ fluvius 212 d
Ancona, dominii Ecclesiastici civitas 512 a b, 601 a b, 698 f, 699 a, 700 d, 704 e, 767 b, 867 e
Andrapena, Ponti Galatici regiuncula 142 d
† Andreæ monasterium, Coloniæ Agrippinæ 202 f
Andria, ducatus in Apulia 937 d
† Angeli de Panso monasterium Ordinis S. Benedicti juxta Assisium 599 a
† Angeli de Pantanellis monasterium, in Umbria 835 b
Angeriscus, (l'Aincroix) fluvius in pago Turonensi, prope quem occisus S. Quintinus 472 a
Anglia, Europæ regio 653 a
Anianum, oppidulum Galliæ in Occitania Inferiori 338 d
† Annæ monasterium, Ord. Cisterciensis Vallisoleti 143 d
Anticolum, in agro Romano 324 a
Antiochia, urbs Syriæ 34 b c, 54 d, 77 c, 88 e, 89 c e, 90 a, 98 e, 122 d, 286 e. S. Theogenes 5 & seq. SS. Dominica &c 393 & seqq.
Antiochia Calesyria 619 d
† Antonii mons, in Ægypto 414 b, 417 d, 420 d. Xenodochium Romæ 591 e. Sacellum in monte Alverno 816 b
Antverpia, Belgij civitas. Reliq. MM. Trevirensum 372 a f
Aphroditon, ad Nili ripam oppidum 144 f, 148 e. Varia hujus nominis oppida 145 b c
† Apostolorum XII conventus PP. Minorum Romæ 953 f, 954 a e
Appelderbeke, comitatus Marcani vicus. Cultus SS. Ewaldorum 182 f
Apulia, Italiæ regio in regno Neapolitano 510 b,

INDEX TOPOGRAPHICUS

- b, 563 d, 685 c d, 686 a, 725 c, 728 b,
 744 e, 797 b
Aquileia, urbs Italæ in provincia Foro-Julii
 340 b, 443 d
Aquisgranum, Germaniæ Inferioris oppidum
 208 e, 244 d f, 249 c, 338 d, 379 f
Aquitania (*Gnienne*) Galliæ provincia 382 a f
Arabia, Asiæ regio. *S. Petrus*, fortè *Capitolinus*
 494 a
Aragonie, regnum in Hispania 603 a
Araujo (*Orange*) urbs Galliæ in Provincia
 173 c
Arelas, urbs Galliæ Narbonensis ad Rhodanum
 168 a, 170 d, 173 d, 360 a, 425 b, 595 c,
 698 a, 752 e, 773 d
Aretinum, urbs Hetruriæ 624 e, 701 d, 703 a,
 721 c, 723 b, 758 f, 776 b, 820 b
Arevallensis conventus PP. Minorum in Castel-
 la 828 e
Argentina, Alsatia caput 860 a, 861 f
Argentoratum, vicus prope Parisios 130 e, 139
 f, 140 e
Ariminum, urbs in Romandiola 473 d
Arola (*l'Ayre*) Galliæ fluvius 215 c, 216 f,
 218 a e, 219 c d f
Arsenoëticus tractus, in Ægypto 99 d, 100 b,
 101 c
Asculana civitas, alia in regno Neapolitano,
 alia in Marchia Anconitana 624 c, 701 c,
 702 f, 790 b, 821 e
Asindia. *Vide* Essendiente cœnobium.
Affinium, civitas Umbriæ 549 e, 556 d, 559 b
 c, 560 f, 652 d, 659 e, & alibi sæp. *S.*
Francisci patria 684 d, 686 b, 724 f, 744
 a. Num ibi capitulo Storearum interfuerit *S.*
Dominicus anno 1219? 865 a & seqq. *Cal-*
ecoli S. Francisci 942 f. Conventus PP. Mi-
 norum 664 d. *A Pontificibus* sæpe visitatus
 923 a. *A Nicolao V* 928 d. *Frustrum* corii,
 quod lateri *S. Franciscus* applicuit 945 b. *De*
sanguine ejusdem 993 a. *Culceamenta* &c
 ibid. b c. *Cilicium* 995 a. *Regula* PP. Mi-
 norum *S. Francisci* manu exarata 1001 a
Asta, urbs in Liguria 602 d, 824 d
Astenidum (*Stenay*) provincia Trevirensis op-
 pium 219 c
Attiniacum, Campaniæ Galliæ oppidum 526
 c e
Avilliana, oppidum Italæ in Pedemontio 602
 d, 824 e
Audomaropolis, Artesia civitas. *Reliq. MM.*
 Trevirensum 370 f
 † **Aureæ** monasterium. *Vide* † *Eligii*.
Aurelianum, urbs Galliæ ad Ligerim 174 c
Auriniacense monasterium, Ord. *S. Benedicti*
 in Picardia 133 c
Auriniacum. *Vide* *Originacum*.
Austraviense monasterium in Bavaria 210 d
Austrovandia, in dioecesi Atrebatensi 216 f
Autissiodorum, urbs Galliæ s. d. *S. Marcius* 387 a
Autricus mons (*Mont Artre*) prope Autissi-
 dorum 389 d
Auximum, urbs Italæ in Piceno 628 d, 704
 e f, 705 c, 708 a
Axiopolis, Mœsiæ Inferioris oppidum. *S. Da-*
fus 411 b
- B
- B** **Abylonia**, Ægypti urbs 144 f, 145 b
Bagaia, civitas Africæ. *S. Maximianus*
 160 a & seqq.
- Bancorensis monasterium in Hibernia 479 a
 Bansionensis vicus in Campania 152 d
 † **Barbatiani** templum, Bononiæ in Æmilia
 437 c d, 465 c
Barcinonensis conventus PP. Minorum in Cata-
 lonia 828 e
Barium, Apuliæ civitas 615 e, 760 f, 762 e
 † **Bartholomæi** templum, Bononiæ in Æmilia
 436 e, 465 c
Barulitanus portus (*Barletta*) in regno Neapo-
 litano 789 c, 790 b
Basterni, Sarmatiæ Europeæ populi 355 e
Batavia, Galliæ Belgicæ regio 354 d
 † **Bavonis** ecclesia, Gandavi. *Cultus S. Ge-*
rardi 221 c d. Monasterium, 261 e, 263 f,
 264 a, & seqq., 278 a f, 279 c, 285 d, 287
 a c, 291 a b f
Begonis cella in *Vosago* 334 a. *Reliq. S. Boni-*
ficii 336 a f
Bellovacum, Galliæ Belgicæ civitas 130 b e,
 131 f, 137 f. *Reliq. S. Romana* 131 b. *Coli-*
tur in ejus dioecesi S. Aurea 473 e
Beneventum, ditionis Pontificiæ civitas in re-
 gno Neapolitano 785 f, 787 b, 937 c
Berenice, urbs Pentapoleos 48 d
Bergomum, urbs Longobardia 879 a. Conven-
 tus PP. Minorum 829 f
 † **Bernardi** Mons Major. *Vide* *Jovis-Mons*.
 † **Bernardini** ecclesia, Bononiæ in Italia. *Vide*
 † *Mariæ de Puliolis*.
 † **Berthæ** monasterium, in agro Taruanensi
 279 e, 282 f
 † **Bertini** monasterium in Artesia 268 b, 275
 d & seqq., 279 c, 291 a f, 317 d, 319 e
Bethelia, Gazæorum vicus 144 f, 145 a
Bethirium. *Vide* *Bethelia*.
Bettoliniaca (fortè Bettinville) haud procul Vi-
 roduno 520 e, 541 b, 543 e
Biturigenis conventus PP. Minorum in Aqui-
 tanica 889 b c
Blandiniense monasterium, Gandavi 224 e,
 258 e, 263 e, 268 d & seqq., 277 a & seq.,
 279 c, 285 t, 286 a b c, 287 a b c, 288 b
 & seq., 291 f, 317 a, 319 e
Blangiacense monasterium. *Vide* † **Berthæ**.
Bohordes, villa vel vicus monasterii Bronica-
 sis 297 a
Bonna, Germaniæ oppidum 330 c, 379 f
Bononia, Æmilia civitas 460 c, 461 d e, 646
 c, 775 f, 776 f, 808 d, 824 c, 842 c d,
 843 b c e & seqq., 868 c, 871 d, 872 c f,
 873 b c, 874 c e, 930 e, 940 d. Conventus
 PP. Minorum 879 f, 864 d, 962 b, 963 b.
Reliq. MM. Trevirensum 373 a. *S. Petro-*
nus 422. *Varias illis condit ecclesiæ* 434 &
 seqq. *Illam reparat* 438 a & seqq.
Bononia, in Morinis 272 d, 273 d e, 274 b,
 285 f, 286 b c f, 290 f, 317 d, 319 e, 354 d
Bornom, rivulus in comitatu Namurensi 227
 e, 228 c, 243 b
Boruquarii, Germaniæ populi 181 c d, 195 c
Boseth, urbs Numidiæ 160 e
Bosnia, pars Occidentalis Serviæ 895 c
Brabantia, Belgii provincia 613 f
Brema, Germaniæ civitas in circulo Saxonias
 Inferioris 191 b
Bretolum, Ord. *S. Benedicti* cœnobium in dio-
 cesi Bellovacensi 136 c
Briæteri. *Vide* *Boruquarii*.
Brixia, urbs Galliæ Transpadanæ 439 d, 879 a
Brixillum, urbs Galliæ Cispadanæ 438 b
Bronium abbatia in comitatu Namurensi 206

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- e, 220 a, 227 d e, 233 f, 234 f, 236 e,
 238 e f, 241 c, 263 c, 284 a, 297 a b,
 309 f, 319 b. *Obitus S. Gerardus* 292 b c.
Sacrum illius corpus 294 b & seqq., 298 a
& seq. *Ecclesia* 305 a b, 307 e, 308 a, 309
d, 312 a, 316 f
Bruchium, locus haud procul Alexandriâ Ægypti 145 c, 148 f
Brukeri. *Vide* Boructuarii.
Brunsvicum, urbs in Saxonia Inferiori. *Reliq.*
MM. Trevirensium 368 a b
Bacolia, locus juxta Alexandriam Ægypti 146 d
Bugella (*vulgè Biella*) Vercellensis diœcesis
municipium. *Conventus PP. Minorum* 829 f
Burdegala, urbs Galliæ ad Garumnam 172 a b,
336 d, 342 a
Burgi, *Castellæ Veteris caput* 825 c. *Conven-*
tus PP. Minorum 826 c
Burgum S. Sepulcri, Umbriæ oppidum 831 c,
888 f
Burgum S. Domini, castrum in via Æmilia 829 c
Buta, Scotiæ insula 321 f
Buxutum (*Bougu*) vicus in Hannonia 261 a,
313 c
- C**
- Cadurcum**, Aquitaniae urbs Cadurcorum
caput 802 a d
Cæsar-werda, Germaniæ oppidum ad Rhe-
num 193 e f
Cæfaromagum. *Vide* Bellovacum.
Cajacensis civitas in regno Neapolitano 959 d
Cajeta, regni Neapolitani civitas 775 b, 776
e, 788 c, 789 b, 853 e, 854 b. *Monasteri-*
um PP. Minorum 853 f, 854 c
Cairus, urbs Ægypti prope dexteram Nili flu-
vii ripam 145 b
Calenum. *Vide* Carinula.
† Calepodii cœmeterium prope Romam 353 c
Calmons, villa ecclesiæ Virdunensis 509 b
Calusiensis conuentus PP. Minorum V. M. P.
à Riparolio 829 b
Calvus mons (*Chaumont*) in Campania Galliæ 159 d, 214 f
Camaldulensis eremus, in agro Florentino 847
e f, 848 a b e
Cameracum, Galliæ Belgicæ civitas archiepi-
scopalis 289 c
Camerinum, civitas in Marchia Anconitana 720 c, 721 a, 833 c
Campagnanum ditionis Ecclesiæ oppidum 950 a
Campania, Galliæ regio 157 f
Campania (*Romana*) Italiæ provincia 538 e,
539 a
Campilium (*fortè* vicus Campiglia) in Hetru-
ria 761 a, 762 e
Campus rotundus, vicus in diœcesi Cameri-
nensi 833 f
Canarium, oppidum Umbriæ 631 c d, 632 c
d e, 633 d
Canopus, Ægypti oppidum 21 c
Capitolias, civitas Palæstinæ Secundæ 495 c f
Capresi castrum, inter Burgum S. Sepulcri &
montem Alvernus 831 f
Capua, civitas in Campania Felici 462 e,
- Ostobris Tomus II.*
- 463 c, 786 d, 787 b
Carceris S. Francisci conuentus PP. Minorum,
in monte Subasio prope Assisum 834 c
Carinula, Campaniæ Felicis civitas 856 b
Carizzo (*de*) monasterium, in Hispania 323 c
Carmacum, villa prope Virdunum 521 c
Carpentanea, provincia in Hispania Tarraco-
nensti 236 e
Carpentoracte (*Carpentras*) urbs Galliæ Nar-
bonensis in Provincia 173 c
Carpi, Sarmatiæ Europeæ populi 355 c
Carthago, Africæ civitas 26 f, 35 e f, 36 c,
163 b, 409 c. *SS. Maurusius & Restitutus*
412 b
Casa Petria, ecclesiæ Virdunensis villa 525 f
Casalis mons, supra Burgum S. Sepulcri 832 f
Casanum, cognominis regni caput 324 d
Casentina vallis, Tusciæ tractus 823 e
Castella, Hispaniæ regnum 656 d
Castellana civitas, in Sabiniis 954 f
Castorp, vicus ad Imscharam fluvium 193 c
Castræ Novi ecclesia, Gandavi 267 c
Castræ Veteris conuentus PP. Minorum. *De*
sanguine S. Francisci 992 d e
Castrum Montis Acuti, in Hetruria. *Tunica S.*
Francisci 994 b c d
Castrum Plebis, *alind* in Umbria, *alind* in du-
catu Foro-Julii 624 f, 701 e, 703 a, 722
c, 723 c, 729 c, 776 c, 794 a, 795 d
Castrum Pophis, in Campania Italiæ 787 d,
792 f
Catalaunia, Hispaniæ regio 151 b, 157 f
Catalaunum, Campaniæ Gallicæ civitas 151 b,
154 b
† Catharinæ de Vesprino monasterium, in
Hungaria 325 f. *Capella in ecclesia S. Fran-*
cisi Assisi 926 c
Catulliaca. *Vide* **† Dionysii** monasterium.
Cayrum (*Cairo*) vicus in Montis-Ferrati du-
catu 602 d. *Conventus PP. Minorum* 824
e f
Celanum, oppidum prope lacum Fucinum in
Marsi 546 c, 561 b, 771 f, 773 f, 787 c,
789 b
Cella S. Francisci, in eremo Camaldulensi 84 c
Cellense monasterium in Hannonia 253 c f,
254 a c, 259 a, 260 c, 271 c, 291 f,
311 b
Cellia, haud procul à Nitria 413 b, 418 a b
Cenomanum (*le Mans*) Galliæ urbs 796 c e
Centulense monasterium. *Vide* **† Richarii**.
Ceperanum, castrum in Campania Romana 561 c, 788 c, 789 c
Cephron, vicus Libyæ *S. Dionysii exilio cele-*
ber 10 c, 12 f, 14 d, 23 c e f, 37 f, 42 c, 43
a f, 44 b, 45 a
Cesæna, urbs Æmiliae 892 f
Cessa Palumbi, vicus in diœcesi Camerinae 833 f
Cheherycus (*fortè* Checery) ad Arolam flu-
vium 218 d, 219 c
Cherium, oppidum Italiæ in Pedemontio 602
d, 624 c
Chimacum, Hannoniæ oppidum 240 c. Chi-
macense monasterium 287 c
Christivili monasterium, Parisiis 487 f. *Diver-*
suum à monasterio S. Aurea 488 a
† Christophori monasterium, Parisiis. *Vide*
Christivili.

INDEX TOPOGRAPHICUS

- C**isnum (*Cisum*) Flandriæ Gallicanæ vicus 226 f
Cisternæ castrum, Campaniæ Romanæ oppidum 794 e, 795 e
Citerna, castrum prope Tiberim in dominio Florentino 794 e, 795 e
Citharista, portus aut promontorium in Provincia Galliæ 164 b
Civitas Roderici (*Ciudad Rodrigo*) in regno Legionensi 828 d
Claterna, olim oppidum in Æmilia 438 b
 † Clementis ecclesia Coloniæ Agrippinæ 207
 d. Reliq. SS. Ewaldorum 183 c, 197 d, 198 f
Clochorensis dioecesis, in Hibernia 325 b
Cluniacum, abbatia in agro Matisconensi 131 a
Clusum, Hetruriæ oppidum 823 e
Colfanum monasterium PP. Minorum in dioecesi Camerinensi 833 f
Colle, locus inter Perusium & Assisium 886 a, 904 e
Collis inferni, deinde Collis Paradisi dictus, locus ecclesia, in qua corpus S. Francisci 678 a, 679 e, 969 f, 986 d, 990 f
Colluthio, Maræotidis tractus 44 a c, 45 b
Colonia Agrippina, Germaniæ civitas 330 e, 379 f. *Reliq. SS. Ewaldorum* 182 b, 196 b & seqq., 206 c. *Reliq. MM. Treviriensium* 370 c d e. Colonensis conventus PP. Minorum 546 c
Columba Fons, juxta Reate 636 b d, 637 c, 639 c, 714 b, 753 f, 660 b
Columba Mons. *Vide* Columba Fons.
Columbellæ oppidum, quinto circiter lapide à Perusio 837 e
Communiæ, villa episcopatûs Virdunensis 521 b
Cominaria, locus ecclesiæ Virdunensis 506 v
Compostella, urbs Gallæciæ 234 d, 584 a, 603 a c, 692 a e, 830 e, 1004 a. Conventus PP. Minorum 826 e f
Concordia, olim oppidum in provincia Foro. Julii 433 d
Condrusum, dioecesis Leodiensis pagus inter Mosam & Urtam 226 f
Confluentia (*Coblenz*) urbs Germaniæ, ubi Mosella Rhenum subit 338 e, 347 d
Constantiniana basilica, Romæ 455 f, 458 c
Constantinopolis, Turcici imperii sedes 109 a, 111 d, 147 c. *Fortè patria S. Petronii* 427 b.
 Illuc appulsus S. Magdalvens 539 a
Contrebia, Hispaniæ urbs 112
Corbeia, Picardiæ oppidum 152 d. *Altera Saxonie* ibid.
Corbio, oppidum in Latio 823 c
Corinthus, Peloponnesi urbs. *SS. Crispus & Caius* 326 a
Cornetum, Apuliæ oppidum 788 a, 789 b
Cornietenensis conventus PP. Minorum in Pedemontio 829 b
Corporis Christi monasterium Capuccinarum Papiæ 959 d
Cortona, Hetruriæ civitas 818 f. *Ibi agrotat S. Franciscus* 662 d, 712 f. Conventus PP. Minorum 662 d, 714 c, 829 e
Coruniensis conventus PP. Minorum, in Hispania 827 e
Crange, vicus ad Imscharam fluvium 193 e
Cremona, urbs Italiæ in ducau Mediolanensi 461 c, 878 d
Crispinense cœnobium, in Hannonia 250 b, 287 c e f
Croneburgum, ducatus Montensis oppidum. *Cultus SS. Ewaldorum* 182 f, & seq. *Nomina eorum palestra* 190 c
Crotona. *Viae Cortona.*
Cucuranum, castrum in Lucania 719 f, 721 a
Cumbæ, villa abbatæ Pratensis S. Germaniæ 233 a
Cuneum (*Coni*) urbs in Pedemontio 851 e f
 † Cuniberti ecclesia, Coloniæ Agrippinæ. *Vide* † Clementis.
Curtemillia, Liguriæ vicus 602 d, 824 e
Cuvinius, ditionis Leodiensis oppidum 232 c, 306 d, 307 b
 † Cypriani cappella, Telone 165 f, 166 a
Cyprus, Asiæ in mari Mediterraneo insula 146 c, 147 a, 149 c, 612 b
Cyrus, Syriæ Euphratesiæ civitas 92 f

D

- D**amascus, urbs Syriæ 494 a b c
 † Damiani ecclesia, prope Assisium 556 f, 672 c, 686 f, 688 b, 716 a, 727 c, 782 e, 964 d, 991 e. *S. Franciscus offert pecuniam ad illam reparandam* 567 c, 728 e. *Illam reparat* 576 c f, 689 b, 729 e, 747 b. *Natus hic Ordo Clarissarum* 598 b. Monasterium 568 c, 878 f, 1002 c f
Damiata, Ægypti urbs 145 b, 611 c, 612 b, 613 b f, 618 f, 619 b, 771 d
Danubius, Germaniæ fluvius 209 b
Decem Pagi (*Dsenze*) Lotharingiæ oppidum 155 c d
Deckendorffium, Bavariæ Inferioris oppidum 207 a, 213 b
 † Deodati monasterium, in Vosago 361 e
Deibe, Asiæ civitas 328 e
Digilum, vicus prope Lutetiam Parisiorum 236 d e, 237 a
Dinantum, ditionis Leodiensis oppidum 227 c, 255 e f
Dingenfinum, Bavariæ Inferioris oppidum 210 d f, 214 a
 † Dionysii cœnobium prope Parisios 206 e, 220 e, 221 b, 225 a d, 229 a e f, 230 b, 234 c, 237 f, & seqq. 284 b, 287 c, 302 e
Dividurens cœnobium. *Vide* † Naboris.
Dorostorum, Moesia Inferioris oppidum versus Istrum fluvium 412 d
Duacum, Belgii urbs. *Reliq. MM. Trevirensium* 371 a d f
Duisburgum, urbs Germaniæ in ducatu Clivizæ 252 b
Dulerimensis pagus (*le Dormois*) in Campania Galliæ. *S. Juvinus* 214 c, 215 b, 217 f
Duria, villa regia in pago Ripariensi 180 f

E

- E**boracum, Britanniæ Majoris urbs 187 d, 339 f
Edera. *Vide* Arola.
Edesa, Mesopotamia urbs, *nunc* Orfa 393 b c, 399 b, 403 e, 406 e
Einsidensis abbatia, in Helvetia. *Reliq. MM. Trevirensium* 368 c
 † Eleutherii eremitorum prope castrum Quilitiani extra vallem Reatinam 837 a
 † Eligii ecclesia, Parisiis. *S. Areæ* 472 f. Abbatia

IN TOMUM II OCTOBRI.

batia, cui S. Aurea presuit	473 b, 477 c,	vicus	150 a, 157 a. Cultus S. Menna	152 e,
478 e, 484 b, 489 b d, 492 b c			155 f, 156 a	
† Eliphii mons haud prigul Solimariaca	159 e	Fontis-Evraldi cœnobium (Fontevrauli) in diœ-		
Elle, villa in ditione Trevirensi	366 d	cesi Piclavensi	484 b c	
Elinonense monasterium. Vide † Amandi.		Foresta (de) monasterium. Vide † Mariæ.		
Elsa, vallis in Hetruria	633 ad	Forum Julium, Italæ provincia	461 c, 463 e	
Emaus, Palæstinæ castrum in Judæa	761 e,	Fossatense cœnobium, quinque ferè milliaribus		
	867 b	Parisis dissitum	491 b	
Emschara, fluvius in comitatu Marcano	191 e,	Fossenfis abbatia, inter Sabim & Mosam	226	
	192 f	c, 233 d, 307 c, 308 a		
† Emmerammi monasterium Ratisponæ in cir-		† Francisci ecclesia Bononiæ. Vide † Mariæ		
eulo Bavariæ	238 c	Annunciatæ.		
Ephesus, urbs Asiæ Minoris	120 f, 328 b, 431	† Francisci ecclesia prope Assilium	665 f, 677 e	
a, 465 b, 539 b. SS. Adauetus & Callistene		& seqq. 947 f, 964 d, 984 d f. Translatum S.		
407 a, 408 a b, 409 c, 411 a d		Francisci corpus	680 e & seqq., 742 c, 783	
Epidaurus, Dalmatiæ oppidum	146 c, 148 f	a. An incorruptum, vivo simile &c, in illa		
Eporedia (Jurea) Pedemontii civitas. Con-		servetur 921 f & seqq. Fū patriarchalis	807	
ventus PP. Minorum	829 f	a & seqq. Quot minores ecclesiæ complecta-		
Epternacense cœnobium. Vide † Willebrordi.		tur 975 a & seqq. S. Francisci Parvi scel-		
Ermeton, villa monasterii Broniensis	250 e	lum Assisi 557 b d e, 811 d, 814 f. Ejus-		
Essendiense cœnobium, in Westphalia. Reliq.		dem ecclesia in monte Alverno 815 b. S.		
S. Marfi	388 a d, 389 f	Francisci conventus Assisi	984 d f	
Eugubium, civitas in ducatu Urbinate	573 d,	Friburgum urbs, alia in Germania, alia in		
576 a b, 577 b, 625 c, 688 f, 691 b, 702		Helvetia	975 f	
b, 719 e, 720 a, 721 e, 746 f, 775 f,		Frisia, Belgii foederati regio	183 f & seqq.	
	794 e, 856 c	205 e		
Euphrates, Asiæ fluvius	400 a	Frisinga, Bavariæ urbs	313 f	
† Eusebii ecclesia, Romæ. Cultus S. Aurea	473 e f	Fulginium (Foligno) Umbriæ civitas	565 c, 567	
Ex (forte Axona) Galliæ fluvius	437 f, 539 e	a, 662 f, 686 e, 688 b, 713 d, 719 d, 720		
		d, 728 e, 746 a, 794 b, 949 c, 954 a,		
		1002 e		
		Fusbacum, vicus in ducatu Luxemburgensi		
		334 a		

F

† F	Abiani ecclesia, prope Reate	659 f
††	Fabiani & Sebastiani templum Bononiæ in Italia	436 c. Reliq. S. Petronii
		437 a,
		465 e
	Fabrianum, oppidum in Marchia Anconitana	
		832 f, 881 b
†	Facundi fanum in regno Legionensi	797 b,
		798 d
	Fanum Fortunæ, Umbriæ civitas	719 e, 720
		f, 721 d, 722 c, 795 b f
	Fanum, Piceni urbs	1001 e
	Fanum S. Menchildis, Campaniæ Gallicæ oppidum	152 e
†	Faræ monasterium (Farmontier) in Bria. Reliq. S. Patruſi	180 d
	Felix-Villa (forte Fleville) vicus ad Arolam	
	fluvium	218 d, 219 e
	Fendeserta, vicus aut villa monasterii Bronien-	
	sis	250 e
	Ferneto (de) cœnobium. Vide † Mariæ.	
	Ferraria, urbs Italiæ in ditione Ecclesiæ	946 b
	Ferrarfense monasterium Ordinis S. Benedicti	
	(Ferrieres) in pago Wastinensi	280 e
	Flandria, Belgii comitatus	315 e, 316 d
	Floreffensis abbatia, prope Namurcum	205 b,
	296 a. Reliq. SS. Ewaldorum	205 c d
	Florentia, Tusciæ civitas	554 a, 575 c, 585
	c, 607 b c f, 632 e, 704 d, 733 e, 735 e,	
	820 c, 835 c, 852 c, 861 e, 879 b. Caput-	
	tum S. Francisci	579 a. Tunica
	Conventus PP. Minorum	994 d e f.
	Monasterium virginum Benedictinarum. Vide †	
	Pauli.	
†	Foillani cœnobium. Vide Fossensis abbatia.	
	Folcholdi rupes, in Vosago	386 e
	Fontanellense monasterium, in Normannia	258
	f, 274 a, 288 b & seq.	
	Fontanetum (Fontenoy-le-Châtel) Lotharingiæ	

G

G	Agiani villa, in Hetruria	632 f, 633 b	
	Galata, suburbium Constantinopolitanum	322 c	
		319 c	
	Gallæa, Judæa regio	841 c	
	Gallia, Europæ regio		
	Gallinarium castrum, in diœcesi Sorana in Ita-		
	lia	223 b	
	Gallipolis, civitas regni Neapolitani	937 e	
	Gallovidia, Albaniae regio	2 b	
	Gandavum, Flandriæ civitas	324 c	
	Gandense monasterium. Vide † Bavonis.		
	Gangeretum, Tusciæ oppidum	820 c	
	Garganus, mons in Apulia Daunia	793 b, 855	
	c def, 856 a		
	Gaza, Palæstinæ urbs	141 c, 142 c, 145 d,	
		392 c	
	Gemblacense monasterium, in Brabantia	232 d	
†	Geminiani Castrum, in Hetruria	625 c,	
		703 b, 788 e, 791 a c	
†	Gemini Castrum, ip Umbria	625 f, 702 c,	
		703 b, 776 a f, locum hic acquirit S. Fran-	
		ciscus	823 c
†	Genovæ cœnobium Canonorum Regu-		
	larium Parisiis	473 c, 493 d	
	Gentiliacus, ecclesiæ Parisiensis villa	489 d e	
	Genua, Liguriæ civitas	321 f, 546 d, 548 f,	
		724 a. Reliq. MM. Trevirensium	373 a
†	Georgii ecclesia Assisi	552 d, 934 e, 947	
		e, 964 d, & alibi. In illa S. Franciscus lit-	
		teras didicit ac primò sepultus fuit 560 a,	
		580 a, 672 e f, 673 a, 690 f, 692 c, 742	
		c, 782 e, 795 e, 969 f, 972 d, 975 f, 976	
		c. Caputum S. Francisci	579 a. Tunica
		994 b	
	Gerardi-Mons, oppidum Flandriæ	280 c	
†	Gerardi vicus. Vide Bronium.		
		† Ger.	

INDEX TOPOGRAPHICUS

† Germani monasterium Parisiense	232 d	Ilerda, Cataloniæ civitas	784 e, 785 e
† Germani suburbium, Parisiis	151 d	Imola (olim Forum Cornelii) in Romandiola	758 e, 760 a, 824 c
† Germani vicus, in Brabantia	232 d f	Inda (Cornelij-Münster) prope Aquisgranum	382 e, 383 b
Germania, Europæ regio 841 e. <i>Mittit eò discipulos S. Franciscus</i>	609 e, 630 c d f,	Ingelmunster, Flandriæ vicus	324 c
	645 f	Insulæ, urbs Belgii. <i>Reliq. MM. Trevirensium</i>	371 c f
Geveron, vicus diœcesis Coloniensis	199 c	Interamna, Umbriæ civitas	25 b, 298 b c, 823 a
† Gisleni monasterium. <i>Vide Cellense.</i>		Interamus (forêt les Isles) locus in territorio	
Gorziense monasterium, in diœcensi Metensi	505 c, 538 c	Autissiodorensi	388 c
Gran, olim oppidum, nunc Odornensis pagi		Interducus, oppidum in regno Neapolitano	
vicus	155 c, 156 f, 159 e	797 c, 798 e	
Græcia, Europæ regio	841 e	† Joannis Baptiste ecclesia, Bergomi	379 a
Græcum, castrum non procul à valle Reatina		Castrum Podii Superioris	811 c e
548 f, 623 e, 629 f, 643 d f, 700 a, 706 d,		Eiusdem ecclesia extra muros Turris	
709 e, 722 f, 724 f, 763 c, 764 e f, 765 d,		Alfinæ in diœcensi Urbevetana	811 d
835 f, 836 f, 856 t, 857 b. <i>S. Franciscus ibi</i>		† Joannis de Saxe monasterium, PP. Minorum	833 f
Christi Natalem celebrat	644 a, 770 d	prope Montem Falconis	
Græcum, urbs in Styria. <i>Reliq. MM. Trevirensium</i>	369 c	† Joannis ecclesia, Treviris. <i>Reliq. MM. Trevirensium</i>	359 c

H

Halleias, villa vel vicus monasterii Broniensis	297 a	Ippæ, civitas Flandriæ	371 f
Hannonia, Belgii provincia	310 f	Isala Vetus (Alt-Issel) Germaniæ fluvius	188 c
Haricivilla, in episcopatu Virdunensi	521 c		
Harlebeca, Flandriæ oppidulum	274 c	Isara, Germaniæ fluvius	210 e, 213 b f
Hasbania, Belgii tractus	226 f	Iseum castrum. in agro Brixiano	794 e, 795 d
Hasletum, ditionis Leodiensis oppidum	324 a	† Isidori conventus PP. Minorum, Romæ	985 f
Hafnoniense coenobium, tertio lapide à Valentenæ in Hannonia	279 c	Juliacum, Germaniæ oppidum ad Ruram flu-	
Hasta, urbs Liguriæ	433 d	vium	338 d
Havagium, villa	260 a	† Juliani abbatia virginum, apud Autissiodo-	
Heimorderheim, vicus in diœcensi Coloniensi	199 c	rurum	389 e
Helmershusanum monasterium, in diœcensi Paderbornensi	367 c. <i>Reliq. MM. Trevirensium</i>	Juliobriga, modò Castellæ Veteris urbs	602 d,
	ibid.	825 c. Conventus PP. Minorum	826 c d
Hermeton, villa monasterii Broniensis	297 a b	Jussanense monasterium virginum, apud Vesontionenses	482 a
Hermopolis, Ægypti urbs	145 b	† Justi vicus, in tractu Bellovacensi	136 b
Hetruria, Italæ ducatus	340 c	† Justini monasterium, in diœcensi Perusina	770 a
Hierapolis, Syriæ urbs	393 b c, 400 c, 404 d	† Juvini vicus, in pago Dulcremenzi Campania Gallicæ	215 c, 216 b, 218 d. Ecclesia
Hierosolyma, urbs Palæstinæ	286 d, 317 d,		218 f
	499 f, 500 f, 515 & seqq., 898 c		
Hii, insula Scotorum. <i>Vide Jona.</i>			
† Hilarionis monasterium, in Palæstina	141 f		
Hifpania, Europæ regio 841 e. <i>S. Francisci in illa iter</i>	602 & seq.		
Hispellum (Spello) oppidum Umbriæ	720 c,		
	721 a f, 794 e, 795 e, 796 c f		
† Hoëldis abbatia, tertio ferè lapide à Baroduco	152 d		
Horrea (ad) monasterium. <i>Vide † Matiæ coenobium.</i>			
Horst, vicus ad Imscharam fluvium	193 e		
Horstmaria, vicus à Larenſi pago non procul distans	182 f		
Horta, Tusciæ civitas	574 d, 592 c, 693 d,		
	695 c, 775 f, 823 c		
Hoya, comitatus ad Visurgim	182 f. <i>An pælestra SS. Ewaldorum</i>		
	190 f		
Huetensis conventus. <i>Vide Neutensis.</i>			
Hungaria, Europæ regio 841 e. <i>Eò discipulos mittit S. Franciscus</i>	609 e, 645 f		

I

† Jacobi ecclesia, Parisiis	873 e	† Amberti ecclesia, Leodii	284 b
Iconium, Lycaoniæ civitas	36 d, 39 a,	Landshutum, Bavariæ oppidum	213 f
	40 c, 54 b, 616 c f	Laniz, villa vel vicus monasterii Broniensis	297 a b
† Ignis conventus PP. Minorum	824 c d	Laodicea, Syriæ civitas	322 a

L

Laquidona, civitas regni Neapolitani	937 c
Larensis pagus (Lær) in diœcensi Monasteriensi. <i>Cultus SS. Ewaldorum</i>	182 f & seqq. <i>Num Ewaldorum palestra</i>
	187 c & seqq.
Lateranensis ecclesia, Romæ	737 a, 750 a.
	<i>Cincinnus S. Francisci</i>
Latopolis, urbs in Thebaide	145 c
Laudunum, Suessionum urbs in Gallia Belgica	
ca	132 de, 137 f, 138 c, 193 e, 266 a d f
Laverna, Calabriæ oppidum	4 a
	† Laurentii Castrum Porciani ecclesia, olim mo-
	nasterii

IN TOMUM II OCTOBRIS.

Mosterii de Campo-Longo	811 c e
† Laurentii ecclesia Bellovaci	134 a. Floren-
tiae	463 e
Legia, <i>sive</i> Lifa, Flandriæ fluvius	264 f, 268 c
Legio, Hispaniæ regnum	656 d. Civitas 5 d
Leodium, Germaniæ civitas ad Mosam	294 c
	d f, 308 b e, 379 f
Leonensis diœcesis, in Gallia.	<i>Cultus S. Aureæ</i>
	473 e
Leonissa, Umbriæ oppidulum	3 e
Leopolis, oppidum in ducatu Urbinate	823 e,
	824 b
Lerinente monasterium, in insula S. Honorati	170 d e
Leubinas. <i>Vide</i> Libinas.	
Liberdunum, oppidum in Lotharingia	159 e
Liberiana ecclesia, Romæ	557 f
Libinas, villa <i>vel</i> vicus monasterii Broniensis	250 e, 297 a b
Liguria, Italiæ regio in Gallia Cispadana	433 d
Lingones (<i>Langres</i>) Campaniæ Gallicæ urbs	214 f, 354 d
Lippia, fluvius in comitatu cognomini circuli	
Westphalici	181 a, 196 a
Lira; Brabantæ oppidum. <i>Reliq. MM. Trevi-</i>	
<i>rensum</i>	371 f
Lobium, vicus & abbatia in diœcesi Leodiensi	287 c
Logronium. <i>Vide</i> Julibriga.	
Loisy, Campaniæ Gallicæ vicus. <i>Cultus S.</i>	
<i>Juvini</i>	214 f
Lomacense territorium	228 c, 306 d. <i>Ejus</i>
<i>descriptio</i>	223 e & seq.
Longipontis abbatia, Ord. Cisterciensis in tra-	
ctu Suectionensi	845 e
Longoneссum, villa abbatia S. Bertini	276 c
Longuio, ducatûs Barrensis oppidum	367 d
Lovanum, Belgii urbs	323 f
Luca, Hetruriæ civitas	556 d, 821 f, 892 a
† Luciæ templum, Bononiæ in Italia	437 b c,
	465 e
Lunulacense monasterium, in Bavaria	210 d
Luppia. <i>Vide</i> Lippia.	
Lusitania, <i>nunc</i> Portugallia, Europæ regnum	
in parte Occidua Hispaniæ	603 a
Luxoviense monasterium, in comitatu Burgun-	
diæ	478 c, 482 a b e
Lychnos, locus haud procul Pelusio, Ægypti	
urbe,	144 f, 145 b
Lycium, urbs regni Neapolitani	947 c
Lycus, Ægypti fluvius	417 e, 421 f, 422 e
Lyming, monasterium in Cantia	325 d

M

M aderniacum, in Aquitania	501 a, 512 a b,
	538 b
Madritum, Hispanorum regum sedes. <i>Reliq.</i>	
<i>S. Candidi</i> 8 d. Conventus PP. Minorum	
828 e. Monasterium virginum Ord. Prædi-	
catorum	865 f
Maeseneel, vicus diœcesis Coloniensis	199 c
Mageo, monasterium in Hibernia	186 b
Maisons, villa <i>vel</i> vicus monasterii Broniensis	
	250 e, 297 a
Majuma, Palæstinæ oppidum	141 a, 142 b,
	148 a, 149 c
Malbodium, Hannoniæ oppidum ad Sabim	
	256 d, 259 d, 260 a, 312 b, 315 c
Mallonia (<i>Maloigne</i>) <i>nunc</i> abbatia prope Nâ-	
<i>Otobris Tomus II.</i>	

murcum	287 f, 308 b, 309 e
Malmundarium (<i>Malmedy</i>) <i>in</i> ditione Leodieni	
oppidum & abbatia	338 e, 379 f
Manbach, vicus prope Treviros	365 f
Manisia, villa <i>vel</i> vicus monasterii Broniensis	
	250 e, 297 a
Mannenbach, vicus non procul Sarræ castro	
	365 f
Maræotis, Ægypti tractus	21 b, 44 a, 45 b
Marani montis castrum, prope Beneventum	
	785 f
Marcast, villa episcopatûs Virdunensis	521 c
Marceium, villa episcopatûs Virdunensis	521 b
Marchia Anconitana, provincia ditionis Ec-	
clesiæ 575 c, 582 e, 586 e, 732 d, 735 c,	760 d
Marchianense monasterium, in Flandria ad	
Scarpum fluvium	279 c f, 280 a, 291 f,
	318 e, 320 d
† Marci templum, Bononiæ in Italia	436 f,
	465 e. Romæ
† Margaritæ ecclesia Assisi	811 d e
† Mariæ Angelorum ecclesia Assisi. <i>Vide</i> †	
Mariæ de Portiuncula.	
† Mariæ (<i>Annunciata</i>) ecclesia, Bononiæ in	
Æmilia 844 f, 845 a. Arelate 173 c. S. Ma-	
riæ & S. Cypriani, Telone in provincia	
Galliæ 164 b. <i>Corpus S. Cypriani</i> 166 a, 169 c.	
Inter oppidum S. Gemini & Porcariam 823 c.	
Medanti 139 c. De Burio, in Lusitania 3 d.	
De Puliolis, Bononiæ in Italia 843 c d, 844	
f, 845 b c d. Remis 262 d. De Sedis, Te-	
lone 165 d. S. Mariæ & S. Stephani, Mel-	
dis 178 b c. De Vineis, Januæ 657 a. Vir-	
duni 504 d, 512 a. S. Mariæ de Guaido,	
olim monasterii de Campo-Longo 811 c e	
† Mariæ cœnobium Chimacense, in Belgio	
240 b. De Ferneto juxta Columbellæ op-	
pidum 837 e. De Foresta PP. Minorum	
prope Reate 660 a. Ad Horrea Treviris	
332 f, 377 a, 379 c. De Scarzola, prope	
oppidum Montis-Jovis	837 e
† Mariæ de Angelis ecclesia, in monte Alver-	
no	647 d
† Mariæ de Portiuncula ecclesia, Assisi 227 d,	
546 c, 572 f, 588 b, 594 a, 599 b c, 604	
f, 608 a, 621 d, 630 a d, 665 c, 713 a,	
764 d, 765 a, 809 e, 939 e. <i>Apud illam</i>	
moratur S. Franciscus 577 d, 589 f, 696 e,	
732 d, 737 f. <i>Eamdem reparat</i> 573 e, 747 e,	
<i>Decumbit apud illam</i> 663 b c, 666 a & seq., 713	
d. <i>Moritur</i> 781 b. <i>Indulgentia annua</i> 879 d &	
seqq. <i>Eadem oppugnata</i> 896 & seqq. <i>Con-</i>	
<i>cursus ad illas</i> 917 a c. <i>Indulgentia quotidiana</i>	
918 a. <i>Illiis consecratio</i> 914 & seqq. <i>No-</i>	
<i>titia & delineatio</i> 813 b & seqq. <i>An intestina</i>	
<i>& cor S. Francisci in illa serventur</i> 985 c &	
seqq. <i>Portiunculæ conventus</i>	978 f
† Mariæ Magdalena facellum, Viatoriente	
	826 e
† Mariæ Magdalena facellum, Virduni	520
b. Bergomi	879 a
Marligna, silva prope Bronium	301 f, 304 b
Marrochium, urbs Mauritanæ Tingitanæ	841
e. Barbariæ regio in Africa	602 c, 699 b,
	700 e, 767 c, 823 c, 824 e, 830 b c
Marrones, in Galliæ & Italiæ finibus	318 d,
	320 c
† Martialis ecclesia, monasterii S. Eligii Pari-	
siis 477 d. <i>Reliq. S. Aureæ eò translata</i> 486	
c. <i>Pars ejus facta parochialis</i>	490 b
	† Mar-
	19

INDEX TOPOGRAPHICUS

- † Martini ædacula, Mediani in Vosago 334 f,
349 a. Templum Bononiæ in Italia 437 a b,
465 e. Monasterium Tornaci in Belgio 279
c, 280 f.
- Massa, parvus Italæ tractus in Hetruria
796 f.
- Massa Trabaria, tractus Italæ in ducatu Urbinate
856 c.
- Massilia, Galliæ Narbonensis civitas in ora
Provinciæ 165 a, 168 f, 170 b, 353 e, 356
a. *Cultus S. Cypriani* 165 b c.
- Materna. *Vide Matrona.*
- Matisco, urbs Galliæ in comitatu Burgundia
478 d, 479 b.
- Matrona, Galliæ fluvius 214 f, 285 b.
- † Matthiæ abbatia, Treviris 334 e.
- Mauritania (*Mortagne*) in diœcesi Sagiensis
493 d.
- Mauronti villa (*Mergem, Merville*) in Flandria
Occidentali 280 c.
- † Maxentii monasterium, in diœcesi Piclavensi
238 e.
- † Maximini monasterium, Treviris 250 b,
331 b, 361 d, 363 c. *Reliq. S. Bonifacii &*
Sociorum 334 b, 350 c. *Cultus MM. Trevirensium*
363 a.
- Mechlinia, civitas in Brabantia. *Reliq. MM.*
Trevirensium 371 f.
- Medantum, oppidum pagi Vulcassini 139 d.
- Media, Asiæ regio 155 b.
- Medianum monasterium, in Vosago 333 f. *Reliq. S. Bonifacii* 334 b, 348 f, 361 d, 383 c
& seqq.
- Mediolanum, Insubriæ civitas 357 e, 426 c,
438 d, 439 d, 450 c, 461 c, 945 d. *Reliq. MM. Trevirensium* 372 f.
- Mediolanum Sanctonum (*Saintes*) urbs Galliæ
in Aquitaniæ 305 a.
- Mediomatricæ, hodie Metæ 535 e, 537 d.
- Melda, Galliæ Belgicæ urbs in Bria. *S. Patru-
fus* 179 a. *Forte patria S. Quintini* 471 b.
S. Aurea in ejus diœcesi culta 473 e.
- Melitine, urbs Armeniæ 408 a b, 410 f.
- Melphia, urbs regni Neapolitani 937 c.
- Mengedæ, vicus ad Imscharam fluvium 193 e.
- Mercassi villa, prope Paristios 236 f.
- Merendrecht, villa vel vicus monasterii Broni-
ensis 250 e, 297 a b.
- Meria, villa ecclesiæ Virdunensis 525 f.
- Mesenich, vicus prope Treviros 365 b c f.
- Mesopotamia, Asiæ regio inter Euphratem &
Tigrim 408 d e, 409 b, 410 f.
- Messana, Siciliæ civitas 324 f.
- Metamense monasterium, in Bavaria Inferiori.
B. Utbo 207 a, 210 d, 212 b c.
- Methona, Peloponnesi urbs 146 a.
- Mevanium, oppidum Umbriæ 622 c d, 631
d, 699 d, 701 a, 774 f, 775 f, 776 d.
- † Michaëlis ecclesia, in monte Gargano 538
e, 668 d, 720 d, 781 c e, 795 a f. Monas-
terium ad Mosam 593 b, 855 c.
- Michelsbuch, Bavariæ Inferioris oppidum 207
c, 209 b d, 212 c, 213 b.
- Miletum, Calabriæ urbs 937 c.
- Mimigardeforda. *Vide Monasterium.*
- Mirecurtum, Lotharingiæ oppidum 156 c,
157 a.
- Moguntia, Germaniæ civitas 335 f, 348 b.
Conventus PP. Minorum 546 c.
- Monachium, urbs Bayariæ primaria 213 f,
369 d.
- Monasteriolum (*M. nfrasil*) Picardie oppidum
274 c.
- Monasterium, civitas primaria Wes halicæ
204 b c d. *Reliq. SS. Ewaldorum* 182 e.
Cultus eorumdem 203 b & seqq. *Reliq. MM.*
Trevirensium 370 f.
- Monjovetto, Sabaudiæ vicus 320 b.
- Mons Calerius, oppidum Italæ in Pedemontio
602 d, 824 c.
- Mons Casalis, in provincia Massæ Trabariæ
758 d, 759 f, 823 d.
- Mons Feltri. *Vide Leopolis.*
- Mons Niger, in Sabinis 719 c, 721 e.
- Mons Pelusius, civitas regni Neapolitani
937 f.
- Mons Pessulanus, urbs Galliæ in Occitania In-
feriori 603 d.
- Mons Romarici, Lotharingiæ oppidum 151 a,
157 d, 159 d.
- de Monte cæli conventus PP. Minorum, in
diœcesi Cantiana 828 e.
- Montella, oppidum in Samnitibus 856 c.
- Montellarum oppidum in regno Neapolitano
Saccus S. Francisci 960 a b.
- Montensis civitas, Hannoniæ primaria 300 a.
- Monticelli monasterium Clarissarum, Fioren-
tiæ. *Tunica S. Francisci* 994 d e f.
- Montinium, villa vel vicus monasterii Broni-
ensis 250 e, 297 a b.
- Montis Falci terra, in diœcesi Spoletana
557 c.
- Montis Lucidi monasterium Clarissarum, Pe-
rusii 929 b, 934 b c.
- Morderhof, villa in vico Appelderbeke 191 f,
192 c.
- Mordthof. *Vide Morderhof.*
- Mordwallis, conventus PP. Minorum in pro-
vincia Marchiæ 889 c.
- Morgus (*l'Orco*) Italæ fluvius Pedemontium
permeans & in Padum se exonerans infra
Augustam Taurinorum 829 b.
- Mortmuhl, molendinum in villa Appelderbeke
Vide Morderhof.
- Mosa, Belgii fluvius 227 e.
- Mosella, Galliæ Belgicæ fluvius 331 e.
- Mosomenæ cœnobium, in Campania Galliæ
232 b, 257 c d, 291 f, 306 d.
- Munsteriense cœnobium, Luxemburgi in Bel-
gio. *Reliq. MM. Trevirensium* 370 f.
- Muri locus, in Piceno 889 c.
- Musciacum, in Cadurcis 323 b c.
- Mutina, urbs Italæ in Longobardia 433 b,
438 b.

N

- Nabalia. *Vide Nabia.*
- Nabia, forte idem fluvius, qui Isala
188 b c.
- † Naboris cœnobium, Metis in diœcesi Tre-
virensi. *Cultus MM. Trevirensium* 363 a.
- †† Naboris & Felicis ecclesia, Bononiæ in
Æmilie 464 a b.
- Namnetum, Galliæ Celticæ urbs 366 c.
- Namurcensis comitatus, in Belgio 226 b c.
Namurcense castrum 201 d.
- Narbona, Galliæ civitas 549 f, 581 b, 743 e.
- Narnium, oppidum Umbriæ 625 b, 702 a,
703 a, 719 c, 720 a c d, 721 d, 775 e,
791 f, 792 c, 795 a, 823 c.
- Neapolis, regni cognominis caput 895 d, 951
a.

IN TOMUM II OCTOBRIS.

a. Neapolitanus conventus PP. Minorum		
Neutensis conventus PP. Minorum, in Castella	792 e	
Nicæa, Bithyniæ civitas	828 e	
† Nicolai de Campo-Longo monasterium olim Ord. S. Benedicti in diœcesi Assisensi	523 e	
† Nicolai de portu, oppidum Lotharingiæ	811 a d	
† Nicolai ecclesia, Bellovaci 134 c. Assisi	156 f	
Nicomédia, urbs Asiæ Minoris	748 e	
Nicopolis, Ægypti civitas	392 d, 408 b	
Nigella, monasterium in Bria	21 c	
Nitria, Ægypti eremus. Describitur 413 a. S. Ammonis habitatio 413 a e. Monasteria ibidem condit 415 f & seq. Moritur 420 a b	266 f	
Nonantula, urbs in confinio territorii Bononiensis in Æmilia	461 c	
Nova-villa, vicus haud procul Virduno, in quo obiit S. Magdalens 499 a, 500 f, 521 a, 522 a, 543 b		
Novum Castrum, Campaniæ Gallicæ oppidum	151 a	
Nuceria, Umbriæ civitas	661 c d, 761 e, 786 b. Altera in regno Neapolitano	787 b
Numagum, oppidum Trevorum	338 e, 360 d e	
Numantinus conventus PP. Minorum, in Castella	828 e	
Nursia, urbs Italiæ in Umbria	538 e, 540 d, 794 f, 795 e	
Nussia (Novesium) oppidum in episcopatu Coloniensi	201 b, 379 f	

O

Oasis, Ægypti solitudo	145 c d f
Oitudorum, Galliæ Narbonensis oppidum	355 d
Odera, Getmaniæ fluvius	180 e
Occubaria, Bononiensium castrum in Æmilia	433 e
Oenipontum, urbs in comitatu Tyrolenti	213 f
Offebis, locus in pago Virdunensi	520 e,
Olomutium, urbs Moraviæ	541 b
Olympus, Lyciæ civitas	654 a c
Omniuum Sanctorum monasterium, Florentiæ. Dens S. Francisci	110 a b
Oppavia, nunc Silesiæ oppidum	959 f
Oppenensis conventus PP. Minorum in Italia	655 e
Originacum (Aurigny) Picardiæ oppidum	829 e
Orsfaw, ducatus Cliviæ oppidum ad Rhenum	133 d
Ortensis civitas. Vide Horta.	193 e
Östia, Latii olim urbs	798 a f
Ovetensis conventus PP. Minorum in regno Legionensi	827 f

P

Pachynus, Siciliæ promontorium	146 b
Paderborna, urbs Germaniæ in circulo Westphaliæ. Reliq. MM. Trevirensum	146 b
	368 d

Padus, Italiæ fluvius	433 d
† Pali seu Pelagii monasterium Benedictinum Compostellæ in Hispania	603 e, 826 f
Palæstina, Asiæ regio	69 c, 898 e
Palentia, urbs in regno Legionensi	797 b,
	798 e
Pamarcum, castrum in Apulia	786 a
Pannonia, Europæ ampla regio	208 f
Paphus, Cypti urbs	146 c, 149 c
Papia, urbs Italiæ in Insubria	525 f, 526 a,
	529 d
Parætonium, portus in Marmarica	11 c, 14 e,
	22 b, 44 c, 45 a
Pararitum, ecclesiæ Virdunensis locus	509 b
Parisi, civitas Galliæ primaria	131 d, 230 a,
	234 c, 235 f, 236 c, 303 e f, 489 b, 549
	f, 717 b, 718 e, 775 b, 873 c f, 874 a,
	876 a b, 892 f, & alibi. Cœlins S. Aurea
	473 c
Patavium, urbs Galliæ Transpadanæ	433 d
† Patusii templum & vicus in diœcesi Meldensi	180 a d
† Pauli ecclesia, Parisiis 473 d, 477 d, 484 b c e. S. Aurea ibi primò sepulta	486 e
† Pauli templum, Monasterii 204 b. Monasterium virginum Ord. S. Benedicti Assisi	598 f. Xenodochium Florentiæ
	879 b
† Paulini ecclesia & monasterium, apud Treviros	335 b, 336 b, 339 d e f, 340 b, 347
	e f, 350 a, 351 b, 352 b, 359 f, 362 d,
	363 c, 365 b, 376 e, 378 f. Reliq. MM.
	Trevirensum
	378 c d
Pedemontium, Italiæ provincia	608 d
Pelusium, Ægypti urbs	144 f
Penna, Aprutiæ Ulterioris civitas	855 a b, 856 a. Conventus PP. Minorum
	855 a b
Pentapolis, quinque urbium tractus in Libya Cyrenaïca	47 d, 98 b
Pepuza, Phrygiæ urbs	128 b c, 129 a b, 177 b c e
Perona, urbs Galliæ in Picardia	272 a
Perpinianum, oppidum in Hispaniæ, Galliæ adjacentis, finibus 603 d. Perpinianensis conventus PP. Minorum	828 e
Perthensis tractus, in Campania Galliæ	152 d
	c, 153 a
Perusium, urbs Italiæ sub dominio Pontificis	673 e, 675 b e, 676 a, 717 f, 718 f, 722
	e, 783 d, 809 e, 818 c, 837 e, 839 c, 841
	f, 869 e, 875 a f, 880 b d, 882 e, 884 f,
	886 a, 891 e, 892 c e, 938 c & alibi saepe,
	Caprivas S. Francisci 556 c, 558 f, 562 d
	& seq. Perusium Ecclesie vindicatum 926 b,
	Perusinus lacus, in quo moratus est S. Franciscus 632 e, 764 f. Conventus PP. Minorum in eodem lacu
	819 e
† Petri ecclesia, Bellovaci 134 a b c, 138 f.	
Thorolti in Flandria 281 c. Coloniæ Agripinæ 201 a. Basilica Romæ 852 e. Bononiæ in Italia 433 b c, 463 d. Fossati 492 c	
† Petri ecclesia prope Assisium, à S. Francisco reparata 577 b, 690 d, 731 d, 747 b. S. Petri ecclesia castri Paradisi olim monasterii de Campo-Longo	811 c e
† Petri ecclesia, Virduni. Vide † Viti.	
† Petronii templum, Bononiæ in Æmilia 442 b f. Translatio capitii S. Petronii 449 f & seqq.	
Pfaffenmunster canonorum collegium prope Straubingam	212 b c
Philipopolis, Hannoniæ oppidum	227 e
	Phœn.

INDEX TOPOGRAPHICUS

- Phoenice, Syria regio 93 a, 94 a
 Phrygia, Asia Minoris regio 335 d, 409 b
 Picenum, Italiae regio ad oram maris Adriatici
 562 f, 842 f, 843 a
 Pictavum (*Poitiers*) civitas Galliae 796 a e
 Pignanum, Italiae oppidum 833 f
 Pisa, urbs Italiae in Hetruria 550 a
 Placentia, urbs Galliae Cispadanæ 438 b
 Podii-Bonitii oppidum, in Hetruria 632 f, 633
 b. Conventus PP. Minorum 823 c
 Polevin, villa in Burgundia 367 c
 Pollentia, Liguriæ oppidum 433 d
 Pompey, vicus inter Nanceium & Pontem Mo-
 tionis 151 a
 Portus-Suavis, canonicarum collegium prope
 Mirecurtum in Lotharingia 150 d, 151 c.
 Cultus S. Menne 152 e f. Reliq. 157 a
 Potentia, civitas episcopal is in regno Neapo-
 litano 785 b e
 Præmonstratum, vicus Galliae in Picardia
 205 a
 Praga, Bohemiæ primaria civitas 353 c. Re-
 liq. MM. *Trevirensium* 368 c, 646 c
 Pratum Sanctum, in vico Larense 189 c,
 191 b
 Prima porta, vicus septem millibus Româ di-
 stans 954 f
 Provincia (*la Provence*) Galliae regio 697 f
 Pruliense monasterium, Tolosæ 873 e
 Prumiense monasterium, ad Prumiam fluvium
 in sylva Arduenna 336 e, 338 e f, 346 a,
 526 d
 Ptolemaïs, urbs in Pentapoli 47 d. Altera in
 Thebaide 145 c. Altera in Syria 612 b
 Puliniacum, in Aquitania 501 a, 512 a b,
 538 b
 Pusinella (*Pusenx*) vicus haud procul Portu-
 Suavi 156 a, 159 b
 Puteoli, urbs Campaniae in Italia 298 f

Q

- Q**uartuor Capellæ, in comitatu Tudertino 883 c
 † Quintini ecclesia, prope Bellovacum 130 f,
 134 d e & seqq. Reliq. S. Romana 135 b.
 Adjectum illi monasterium Ord. S. Augustini
 134 f, 138 e
 † Quintini Fanum, Picardiæ civitas 138 d,
 140 c
 † Quintini vicus, ad fluvium Andrisum (*l'Ain-
 droix*) 472 d
 † Quirici Fanum, oppidulum Hetruriae in a-
 gro Senensi 761 a, 762 e
 † Quirinus. *Vide* † Quirici Fanum.

R

- R**adolium (*Resil*) monasterium ad ripam
 Matronæ in Meldis 179 c
 Ragusa, Dalmatiæ urbs 786 f, 787 b
 Raherii curtis (*forte* Riocourt) villa abbatiae
 S. Vitoni Virdunensis 513 a, 520 e, 537 f,
 539 e
 Rainerii-Mons. *Vide* Columbae-Mons.
 Ramisbatium (*forte* Raimbercourt) 500 f, 510
 d e, 535 b
 Ratifpona, Germaniæ urbs in circulo Bavariæ
 208 f
 Ravaccianum, cœnobium prope Senas in
 Hetruria 629 b

- Ravellum, regni Neapolitani urbs parva 937 c
 Ravenna, urbs Italiae in ditione Ecclesiæ
 432 f
 Rauraci, populi ad Rheni ripam Basileam ver-
 sus siti 155 d
 Reate, Umbriæ civitas 589 b d, 659 b, 660
 b c d e, 673 d, 700 b, 711 a, 712 d,
 717 d, 718 f, 772 a, 778 b, 779 f
 Reatina vallis, in Sabinis Umbriæ 586 c. Rea-
 tinus lacus 700 b, 701 b, 893 a
 Rebecque, vicus prope Angiam (*Angues*) in
 Hannonia 300 b
 Recinetum, urbs in Marchia Anconitana. *Desan-*
 guine S. Francisci 993 b
 Regalis Mons, Pedemontii civitas 851 f
 Remi, Campaniae Galliae metropolis 234 c,
 295 a, 305 b
 † Remigii monasterium, Remis 258 b c d,
 262 d
 Resbacum, monasterium in Briegio 179 c
 Reveriscors, villa in pago Bellovacensi 288 c
 Rhegium, urbs Galliae Cisalpinæ 438 b
 Rhenus, Germaniæ fluvius 180 b & seqq. Al-
 ter Bononiam Italæ permeans 461 d
 Rhutena, urbs Aquitaniae 512 d, 538 b
 Ribadeensis conventus. *Vide* Rivadiensis.
 † Richarii monasterium, in Picardia 279 c,
 282 f, 283 b
 † Rictrudis monasterium. *Vide* Marchianense.
 Rigus-tortus. *Vide* Rivus-tortus.
 Riparoliensis conventus PP. Minorum ad Mor-
 gum fluvium 829 b
 Ripense monasterium, in Anglia 185 e
 Rivadiensis conventus PP. Minorum in Hispa-
 nia 827 c, 828 a
 Rivus-tortus 574 d e, 585 a, 592 d, 811 d,
 846 c. *Habitatio S. Francisci* 593 c, 695 f,
 697 e, 737 d, 751 b, 753 c. Conventus
 PP. Minorum 815 a
 Robledillensis conventus PP. Minorum in Ex-
 tremadura 828 c
 Rocchioccia, castrum in diœcesi Affiliensi
 811 d
 Roma 11 a, 12 a, 20 a, 432 c d, 604 b, 605
 c, 764 c, 784 c, 787 c, 795 c, 813 a,
 821 d, 867 b e, 868 c, 873 b, 875 a f, 876
 a b, 877 c, 905 f, 912 a, 950 a, &c alibi.
 S. Candidus vel Candida 7 & seq. *S. Petronii*
 in episcopum consecratio 432 c d. *Stipem*
 S. Franciscus petit 566 c, 726 a. *Eò* tendit
 pro approbatione Regula 589 a f, 736 a. *Pre-*
 dicat 703 f, 739 f. *Confirmationem Regulae*
 obtinet 640 b c. *Amicitiam cum S. Dominico*
 contrahit 864 b. *It eò petiturus Indulgentias*
 883 e f. *Affissum inde reddit* 593 & seqq.
 Romania, alias Thracia, ampla Europæ regio
 790 c, 791 b
 Romeriae, vicus in comitatu Namurensi 228
 c, 250 e, 297 a
 Ronnacense monasterium, in Flandria 279 c,
 280 b, 291 f
 Rotomagus, Normanniæ civitas 298 d f
 † Rufini ecclesia, Affili. *Baptizatus ibi S.*
 Franciscus 558 a
 Rugus-tortus. *Vide* Rivus-tortus.
 Ruhrort, oppidulum in ducatu Cliviæ ad Rhe-
 num & Ruram 193 e
 Rutilensis Cartusia ad ripam Mosellæ. Reliq.
 MM. *Trevirensium* 370 f

IN TOMUM II OCTOBRIS.

S

- S**aba, varia huius nominis oppida 15 c, 16 a b
Sabatium, oppidum in Liguria 602 d
Sabauidia, Europæ regio, olim Galliæ Narbonensis pars 608 e
Sabina, provinciæ Italæ ditionis Pontificiæ 797 c, 798 e
Sabis (*la Sambre*) Hannoniæ fluvius 227 e, 281 f, 282 a b, 318 e, 320 d
Salamis, Cypri urbs 141 b
Salmetrium, villa. *Vide* † Vulmari cœnobium.
Salmurum, ducatus Andegavensis oppidum 889 b c
Salona, Dalmatiæ metropolis 143 f, 144 a
Sambra. *Vide* Sabis.
Samosata, urbs Syriæ Euphratesiæ 88 d
Sampinianum, villa episcopatūs Virdunensis 521 c
Sanctensis pagus (*le Saintois*) 157 c, 159 d
Sarmatiæ, regio partim in Europa, partim in Asia 355 e
Sarthianum, oppidum Hetruriæ in agro Senensi 661 f, 754 e, 756 e. *Aliud* inter agrum Nucerinum & Assisium 661 c e f, 761 e. Sarthianensis conventus PP. Minorum 820 f
Saxonia, Germaniæ pars 310 f
Saxoniæ Antiquæ limites 180 b, & seq.
Scaldis, Belgii fluvius 264 f
Scantia, villa ecclesiæ Virdunensis 512 c
Scarzola (*de*) cœnobium. *Vide* † Mariæ cœnobium.
Scete, Ægypti mons 416 c
Slavonia, Europæ regio, Illyricum olim complexa 601 a, 698 f, 701 d, 791 d
Segusium, urbs Galliæ Subalpinæ 439 c
Sen, villa vel vicus monasterii Broniensis 297 a
Senæ, urbs Hetruriæ 627 d, 629 a, 661 b, 761 a, 764 a, 771 e, 823 c. *In ejus agro egrotat* S. Franciscus 662 a, 712 f, 714 b, 765 b
† Sepulcri Burgum, Umbriæ civitas 769 c, 770 f, 815 a, 823 d
† Sepulcri templum, Hierosolymis 435 a
† Severini Fanum, in Marchia Anconitana 628 d, 704 f, 705 c, 722 b, 752 c, 788 c, 789 b, 795 b f
Sieburgum, an Sisberg castrum Lotharingiæ ad Scaravum 180 c
Silvagium (*Servais*) prope Faram oppidum 489 a
† Silvestri ædes, Bononiæ in Italia 442 f. Nonantulæ 461 c
Silviacense cœnobium. *Vide* † Vulmari.
Sinai, mons Arabiae 639 a
Singas, fluvius in Commagene Syriæ provincia 399 f, 400 a b
Siroli conventus PP. Minorum ad mare Ancoritanum 833 c
Sithiene monasterium. *Vide* † Bertini.
Socii Castrum, prope Camaldulum in Hetruria 848 b
Solecius. *Vide* Solimariaca.
Solemniacense monasterium, in Lemovicensiæ provincia 478 c e, 482 e, 483 a, 484 a, 485 f
Solimariaca, Leucorum olim oppidum, nunc Ostebris Tomus II,
- vicus (*Soulloffé*) 151 a, 153 a, 155 f, 157 c, 159 d
Solodurum, Helvetiæ oppidum 330 c, 341 a b d
† Sophiæ ecclesia Constantinopoli 461 f, 463 b
Sora, urbs in terra Laboris 795 b f
Soſeys, villa vel vicus monasterii Broniensis 297 a b
Spalatum, Dalmatiæ civitas archiepiscopalnis 842 c
Spoletum, urbs Italæ in Umbria 438 b, 564 d, 565 a, 949 c. Spoletanus ducatus 556 a.
Spoletana vallis 592 b f, 673 d, 693 e, 718 f, 725 e, 747 a, 797 d, 798 c, 823 a. Spoleti epistola S. Francisci Ms. 1000 b
Stablecellæ (*Staves*) in territorio Lomacensi 220 c. Patria S. Gerardi 223 d, 224 a, 301 c
Stabulaus, Germaniæ oppidulum & abbatia 379 f
Stadinus (*Ston*) haud procul Mosomago 217 f, 219 c
Stagnum, ecclesiæ Virdunensis villa 525 f
Stenofortium, ditionis Monasteriensis oppidum 189 d
† Stephani ecclesia Bellovacensis 134 c. Telenensis 164 b. Toletana 237 a. Arimini 437 d. Bergomi 879 a. Meldis Reliq. S. Quintini M. 472 d. Bononiæ in Italia 432 d, 434 b, 443 b, 444 c, 459 a, 461 c, 463 d, 464 b, 465 f. Sepulchra S. Petronii 441 b, 462 c. Cultus 442 d
Strazfeldon, vicus diœcesis Colonensis 199 c
Strigonium, Hungariæ civitas 574 c
Subasius Mons, prope Assisium 594 c, 737 f, 907 c e. Conventus PP. Minorum 834 c
Sublacum (*Subiaco*) oppidum in Campania Romana 853 e. Sublacense cœnobium Ord. S. Benedicti 913 c
Sueffa, civitas in terra Laboris 786 c, 787 b
Sueßones (*Soiffons*) Galliæ Belgicæ civitas 305 b
Sufatum, Germaniæ oppidum in Westphalia 199 c e, 200 c
† Sylvini monasterium in Artesia 279 c
Synnada, Phrygiæ Magnæ civitas 36 d, 39 a, 40 c d, 54 b, 342 d
Syria, Asia regio 93 a, 94 a, 116 c, 841 c. SS. Domnina, Berinna & Prosope 393 a, 475 c. Illam adire voluit S. Franciscus martyrii causâ 601 a, 700 f, 767 a, 821 c. Reipsa adiu 611 c & seqq., 619 c, 698 f, 699 c, 767 d

T

- T**abeñense monasterium, in Thebaide 418 f
Taposiris, Ægypti oppidum in Mareotide duplex 20 d, 21 b c f, 22 a, 97 d
Taracina, urbs in Campania Romana 304 d
Tarvisinus comitatus, in Longobardia 226 f
Tarvisium, Italæ civitas in dominio Veneto 522 b, 543 b
Taurinum, Pedemontii caput 330 c, 340 d, 360 a, 439 d, 602 d, 814 e
Taxandria, Belgii tractus 226 f
Teatinus conventus PP. Minorum, in Aprutio 955 c
Tectisvilla, antiqui Leodiensis seu Tungrensis episcopatūs locus 255 a
Telo (*Tonlon*) in provincia Gallig 178 a. S. Cypria-† 20

INDEX TOPOGRAPHICUS

- Cyprianus* 164 a. *Cultus & Reliq.* ibid. b d
Terra Laboris, provincia regni Neapolitani 668 d, 773 c, 774 a, 781 c e
Tervisina Marchia 755 c, 757 a. *Vide etiam Tarvisium & Tarvisinus comitatus.*
- Thamarit*, vicus in Catalonia 789 a c
Thebæ, in Romania 792 f
Thebaïs, Ægypti regio 85 f, 392 a, 429 c
Thebatum, castrum inter Pelusium & Babylonem Ægypti 144 f, 145 b
Thebestina Colonia, in Africa 322 d
† *Theclæ ecclesia*, Bononiæ in Æmilia 442 f. *Reliq. S. Petronii* 437 f
Thesla, villa Blandiniensis monasterii 290 c
Thessalia, Græcia regio 79 c
Thessalonica, urbs Maçedonie 327 f
Thoroltense monasterium, in Flandria 279 c, 281 b c
Thracia, Europæ regio ad pontum Euxinum 80 d, 408 d e
Thünium, oppidum ditionis Leodiensis 299 f
Tibur, civitas in Campania Romana 792 a d
Ticinum. *Vide Papia.*
- Tifernum Tibeticum*, Umbriæ civitas 625 f, 776 f
Tignense monasterium. *Vide Tinnense.*
Tilliacum, villa ecclesiæ Virdunensis 525 f
Tinnense monasterium in comitatu Partensi Campaniæ Gallicæ 257 e f, 258 c
Tolo. *Vide Telo.*
Tolonus. *Vide Telo.*
Tolosa, urbs Galliæ Narbonensis 873 c d, 874 a
Tornacense monasterium. *Vide † Martini.*
Tornacum, Belgii civitas 514 c
Toscanellum, oppidum ditionis Pontificiæ 625 a, 701 f, 703 a, 775 e, 776 e
Toletum, Hispaniæ Tarragonensis urbs archiépiscopalis 142 b e, 234 d e, 235 e, 236 e, 237 a, 302 f
De Trabe Bonantis conventus PP. Minorum in Marchiæ Anconitana 833 d
Trajectum, urbs Galliæ Belgicæ ad Rhenum 187 f. *Fortè ad Mosam* 379 f
Trebia, urbs Umbriæ 822 f, 885 e
Tremonia (Dortmund) urbs circuli Westphaliæ 182 f
Treviri, Galliæ Belgicæ civitas ad Mosellam 574 c. *SS. Thyrus, Bonifacius &c* 330 a, 331 d, 376 a. *Cultus MM. Trevirensum* 362 a
Triburia, olim villa regia prope Moguntiam 348 d
Tudelensis conventus PP. Minorum in Navarra 828 e
Tudertum, Umbriæ civitas 721 b d, 723 b, 794 e, 795 e
Tullum, Galliæ Belgicæ civitas 151 a, 323 a
Tungri, Galliæ Belgicæ civitas 379 f
Turiasonensis conventus PP. Minorum in Aragonia 829 a
Turonis, Galliæ civitas archiépiscopalis 302 c, 646 c
Turonia, Galliæ provincia. *S. Quintinus* 470 a
Tuscia, Italiæ regio 572 f
Tusculum, olim urbs Latii in Italia 340 a
Tyfi, villa inter burgum S. Sepulcri & montem Alvernnum 831 f
- Vaga*, Numidiæ civitas 161 a b, 162 d
Vagal, Mauritanie Cæsareensis civitas 161 a b
Valentia, (*Vulence*) urbs in Gallia Vienneæ 167 d, 174 a
Valentianæ, urbs Hannoniae 314 e. *Reliq. MM. Trevirensum* 341 f
Valesia, Helvetiæ pars 357 e
Vallis paupercula, conventus PP. Minorum in Marchiæ Anconitana 833 a
Vallis Saxi ad radices Apennini virginum Benedictinarum olim monasterium 833 a
Valvensis diœcesis in regno Neapolitano 796 f. 798 d
Vasio, urbs Galliæ in Provincia 173 d e
Vashnaum, villa ecclesiæ Virdunensis 500 f, 510 d, 535 b
Überhauss, vicus ad fluvium Imscharam 193 e
Veaz, oppidum Hispaniæ 324 a
† *Vedasti monasterium*, Atrebati 278 f, 279 a c, 280 f, 281 a b
Venetia, caput Reipublicæ cognominis in Italia 620 a, 848 e
Ventimilia. *Vide Albincimilia.*
Vercellæ, civitas Italiæ in limite ducatis Mediolanensis. *Reliq. MM. Trevirensum* 373 a
Conventus PP. Minorum non procul hinc distans 829 b
† *Verecundi monasterium* Ord. S. Benedicti in diœcesi Eugubina 764 b, 765 f
Verona, urbs Longobardiæ ad Athesim 20 a, 433 d, 439 d
Vicenna (la Vienne) fluvius Galliæ 478 e
Vicentini, Galliæ Cisalpinæ populi 435 c
Victoriensis conventus PP. Minorum, in Alava provincia Hispaniæ 826 d
Vienna, Galliæ urbs ad Rhodanum 155 c
† *Vigilii oratorium*, Bergomæ in Italia 879 a
De Villa conventus PP. Minorum in provincia Bononiensi 834 d
Villa Parisiaca, inter Meldas & Parisios. *Fortè solum natale S. Quintini M.* 471 b
† *Vincentii abbatia*, Metis 156 e. *Cœnobium Lauduni* 265 e
Vindeliense (fortè Vailli) vicus ad Axonam 541 b, 543 f
Vindocinum, urbs Galliæ in Belfia 889 b c f
Vindonissa, olim Helvetiæ oppidum 354 e f
Virdunum, civitas Lotharingiæ 325 b, 471 f, 500 b, 504 c. *S. Magdalvens* 499 a e. *Vero-similiter ejusdem patria* 502 b. *Sedes episcopal* 506 d, 534 d
Visurgis, Germaniæ fluvius 189 d
†† *Vitalis & Agricolæ ecclesia* Bononiæ in Æmilia 466 b
Viterbiuum, in provincia Patrimonii S. Petri 792 a d, 839 c
† *Vitoni ecclesia*, Virduni 537 f. *Sepulchrum S. Magdalvei* 500 f, 504 f, 530 f & seq. 542 b. *Ejus abbas S. Magdalvens* 502 f. *Litteris ibi imbutus* 504 e. *Sacerdos faellus & abbas* 505 b & seq. 512 e f. *S. Petri olim dicta* 543 d
Vitriacum (fortè Vitri) inter Atrebatum & Duacum vicus 226 f
Ulmus, mons vel vicus in Marchiæ Anconitana 798 e
Umbria, Italiæ regio 555 f, 556 a & alibi spe
- † *Urbani abbatia*, in diœcesi Catalaunensi 152 e
† *Urbani eremus* 700 c, 701 b. *S. Franciscus in ea egrotat* 756 d, 823 b. *Ubi sita* 624 f, 625 a
Us.

IN TOMUM II OCTOBRIS.

Urli-Campus, Ord. Cisterciensis abbatia in Gal-		Wippera, fluvius in ducatu Montensi 190 ^e
lia	323 ^c	Wormatia, Vangionum urbs in Germania 366 ^e , 522 ^b , 526 ^d . Wormatiensis conventus PP. Minorum 546 ^c
Ursidongus. <i>Vide</i> Cellenæ monasterium.		Woromholense monasterium, in Flandria 279 ^c
Ursus Pileatus, Romæ vicus	70 ^c , 8 ^a	Wuppera. <i>Vide</i> Wippera.
Vuarnunci curtis, leucus aliquot à Virduno ad Arolam	500 ^f , 510 ^d , 535 ^b	X
Vulaflogium, villa ecclesiæ Virdunensis 225 ^f		
Vulcassinus pagus (<i>le Vexin</i>) inter Ittam & Isaram seu Isiam	139 ^d , 140 ^f	
† Vulmari monasterium, tertio milliari à Bononia	279 ^c , 283 ^a	

W

X Anthus, Germaniæ oppidum in ducatu Cli-	
vensi 146 ^c	

† Xisti monasterium, Genuæ 657^a

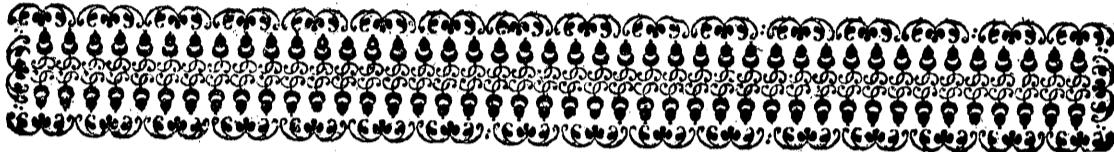
W Ilcidorenis abbatia, in comitatu Namurensi	227 ^b
Walpillich villa	367 ^a b
Wasin, villa monasterii Broniensis	281 ^d
Wellem, vicus ad flumen Imscharam	193 ^c
Weverbach, rivus Trevirois permeans	349 ^f
† Willibrordi cœnobium in ducatu Luxemburgensi. <i>Cultus MM. Trevirensum</i>	363 ^a
† Winoci cœnobium, in Flandria. <i>Reliq. MM. Trevirensum</i>	371 ^f

Y

† Y Minæ prioratus. *Vide* † Amæ.

Z

Z Achantum, castrum prope Anagniam 793^c
Zephyrium, oppidum Ægypti 21^c

INDEX ONOMASTICUS

A Binde, inde	306 ^d	Ammonere, admonere	492 ^a
Abmatrimonium, jus domini ne servorum cum extraneis nuptie fiant	297 ^a	Angustare, enarrare	285 ^f
Absentare se, abesse	595 ^b	Annalis. <i>Vide</i> Annualis.	
Absconde, abscondite	615 ^c	Annualis, annus	382 ^e , 917 ^c
Absida, absis, seu testudo in modum hemispherii constructa	540 ^f	Annualiter, quotannis	455 ^a
Accidia, mortor	711 ^e	Anxiatus, anxius	317 ^c
Ad plenum, plenè	845 ^f	Aporiari, operari	712 ^d
Advocatio, præstatio defensori solvenda	296 ^c .	Appendicia, agelli, edificia rustica &c à majori prædio dependentia	509 ^b
Tutela	255 ^f	Approximare, appropinquare	861 ^a
Advocatus, defensor	296 ^a	Aptificari, aptari	302 ^b
Equivocus, cognominis	310 ^d	Archisterium, monasterium	477 ^c
Eternaliter, perpetuò	668 ^c	Argumentum, instrumentum	441 ^d
Agalma, ovile	312 ^a	Ariomania, Ariū heretici insania	129 ^d
Aliqualiter, aliquantum	278 ^a	Aromatizare, jucundum odorem spargere	361 ^f
Alleviatio, lenimen	1001 ^b	Articulus, liber voluminis in varios libros divisi	
Allodia, prædia, interdum omni prestatione libera, fundi &c	296 ^c	Artus, artus	175 ^f
Allogiamentum, hospitium	928 ^d	Asperellus, accipiter	534 ^c
Altare, evehere	456 ^e	Attemptare, enti, conari	318 ^f
Altarium, altare	238 ^b	Attollentia, elevatio	568 ^a
Alteratus, animo mutatus	726 ^f	Auricularius, à secretis principi	295 ^e
Altercare, altercari	467 ^c	Autheticus, gravis	172 ^a
Altividus, prudens, providus	466 ^f		768 ^a
Amaricatus, amaritudine affectus	348 ^c		
Ambulator, gradarius	366 ^e	B	
Amiralius, rei classice præfectus	552 ^f	Acilia, pelvis vel catini	806 ^f
Ammirari, admirari	569 ^d	Banda, lamina ferrea	882 ^a
Ammitto, admitto	882 ^c	Bannum, jurisdictio 297 ^a . Edictum	348 ^f
		Blada, segetes	785 ^d
		Bor-	

INDEX ONOMASTICUS

Borseria, rei pecuniaria administratio	929 b	Consultatio, decretum	297 c
Breviloquium, breve scriptum	373 d	Consummitas, cacumen	732 c
Briga, difficultas	882 f	Contefcio, corolla, serinum	881 d
Brodium, carnium elixarum juscum	688 f	Continens, celebs	556 f
Bullatus, bulla munitus	679 d	Contrada, tractus	884 c
Bulleta, schedula	928 d	Conversatio, alterius vita inchoatio	572 c
Burina, judicis cognitio de seditionis criminis	297 a	Copiare, transcribere	929 a
		Cordialiter, ex animo	741 c
		Cruciamen, crucianus	308 c
		Curialis, comis, urbanus	560 c
		Curialiter, urbanè	649 d
		Curtis, palatum	200 f
C			
C Aballicata, incurso	284 f, 319 f		
Cabillicata. Vide Caballicata.			
Calligraphus, librarius	113 c		
Callulare microloga, frivola effuire	480 e		
Camba, locus, ubi cerevisia coquitur	297 b	D Apfilitas, lucrum, quæstus	315 c
Cambuca, pedum	385 f	Debannire, interdictum tollere	297 d
Camisia, indussum, subucula	575 f, 688 f	Debriari, ubertim imbuiri	231 b
Canonici, qui olim dicti	502 d	Decanus, quid significet	309 a
Capitagiarii, qui censem de capite aut corpore domino debebant	296 d	Deceptivus, fallax	598 d
Capitale, cervical	995 c	Declivium, declivitas	853 f
Caritatem largiri, stipem largiri	562 b	Deforis, foris	565 f
Casale, villa	617 f	Deliberare, liberare	687 d
Caseata, placenta è caseo	625 c	Despectivè, contemptum	373 c
Cassa oculi, oculi cavum	721 f	Despicibilis, contemnendus	757 b
Cassare, irritum reddere	317 a	Detentare, detinere	489 c
Castificare, immunem reddere	542 d	Detractari, vulgari	598 d
Casualiter, fortuitò	778 f	Diarium, viclus quotidianus	318 f
Catallus, bona in pecudibus consistens	296 d	Diatim, quotidie	223 a
Catharus, pirus	30 c	Didascalus, magister	163 a
Cavilosus, clavis lignis instruens	787 d	Diœcesis, vicus, locus minor	161 c
Cedula, schedula	861 c	Domesticare, curare	765 c
Certificare, certum facere	583 c	Dominatio, dominium	488 c
Certitudinaliter, certò	774 d	Dominicum templum, cathedralis templum	204 c
Cervicosè, obstinate	790 d	Dotare, muneribus donare	455 c
Charisma, gratia, favor	694 b	Dozimum avenæ, forte pars duodecima modi	297 b
Charitatè, benevolè	839 c	Dualitas, societas	535 b
Charitativus, benevolus	846 a	Dubietas, dubitatio	761 a
Cinctorium, cingulum	174 f		
Circumclausus, inclusus	467 b		
Circumspector, speculator	771 f		
Clavata vestis, erat olim diuina	690 b		
Clerica, tonsura clericalis	590 f	E Leccarium, cibis mollier & delicatis	
Clericulus, clericus inferioris ordinis	311 b		730 b
Cliens forestarius, qui silvas curat	296 c	Emelioratio, restitutio in melius	488 d
Clinomenus, lecto detenus ex morbo	30 a	Esse de familia ecclesiæ, quid significet	502 c
Cluens, inclitus	273 d	& seq.	
Coabstinere, una abstinere	316 c	Excessivus, immodicus	866 b
Cœnobialiter, cœnobitarum more	303 c	Excitativus, excitandi vi preditus	770 c
Collationare, conferre	880 a	Exemplare, transcribere	954 a
Collaboratus, auxilium	264 d	Exemplaria, exemplar	489 f
Comitiva, comitatus	258 b	Exenia, dona hospitibus dari solita	539 a
Commensalis, conviva	852 d	Exiliatus, apud exterios constituentis	267 d
Commune, facetas civium	678 a	Expeſſivus, expriment	744 c
Compassio, commiseratio	626 e	Exprimere, extinguere	871 f
Complexari, complebiti	766 c	Expropriatus, exsus	760 c
Compotum, computus	297 d	Exsulare pro patria cœlesti, vitam monasticam	
Concaptivi, simul carcere inclusi	562 e	profiteri extra patrum	185 a
Concitus, festinus	788 f	Exterminium, ruina, excidium	318 a
Concorporatus, unitus	313 c	Extimare, extimare	870 c
Condescendere, cedere 841 a. Annuerere alicuius desiderio	633 d		
Confectiones, fructus saccharo conditi	730 a	F Atmulinium, obsequium	254 a
Confortare, animare	582 d	Fatiguna, labor, fatigatio	259 c
Confrontare. Vide Collationare.		Fenestrenula, diminutivum à Fenestra	746 d
Congratulamen, gratulatio	312 a	Feodatus, obstriclus domino ratione fendi	296 c
Conscire, scire	259 d	Feodum, feodium	296 c
Consecretalis, familiaris, intimus	158 d	Festinantiam habere, festinatio opus esse	850 d
Consecretarius. Vide Consecretalis.		Fidentia, fiducia, spes	303 a
Consistentia, presentia	382 b	Fiducialiūs, confidentiūs	693 f
Consuetudinarius, ordinarius	382 b		

Filietas

IN TOMUM II OCTOBRIS

Filietas, derivatum à voce Filius	306 b	Investire, in possessionem mittere	508 e
Finaliter, demum	278 b	Jocundari, latari	462 f
Floralia, loca floribus confita	271 c	Itinerarium altare, altare portatile	206 e
Fontalis bonitas, fons boni	766 c	Jugitate incessabili, jugiter	158 b
Foragia, jas domini pro perforatione dolii vini venalis in popinis	297 b	Justicias facere, judicia exercere	492 f
Foresta, Silva	213 b		
Francigena lingua, Gallica lingua	688 e		
Francifera, securis	559 e	L	
Francus, liber	559 e	Abortium, opus quodvis	663 f
Fredum, multa	245 f	Latta, lamina ferrea	882 a
Frumentarius, miles ad investigandos reos & rumores colligendos emissus	20 c	Legaliter, è legis prescripte	454 e
		Legatarii, legati	311 f
		Leuga, leuca	133 e
		Libertare, libertatem impetriri vel procurare	318 c
		Licentiare, abeundi veniam dare	765 b
		Logia, porticus	886 e
		Lucrativus, quaestus	744 a
		M	
G		Agnati, optimates	543 a
Garcio, servulus	688 f	Majoratus, auctus	488 f
Gemmarium opus, gemmatum opus	681 e	Maliloquium, sermo pravus	276 f
Gerrum, crates viminea	805 a	Malivolentia, malevolentia	308 a
Gladiare, gladio percutere	784 e	Manipulare, manu ducere	313 d
Gleba, corpus vel reliquia alicuius	Sancti	Mansionarii, qui domino ratione mansionis an- num censum debebant	297 b
Grammate describere, litteris mandare	486 e	Mansiones, ades	245 f
Granitus, velut granis conspersus	805 e	Mansionile, agri portio cum ade	254 a
Gravamen, onus, pondus	567 b	Manus, certa agri portio	318 b
Gravedo, pondus	291 e	Mantellus, pallium	627 a
Griseus, coloris cinericissi	664 f	Mantum, pallium	174 f
Grossus, crassus 693 b. Densus	883 c	Manufirmare, fundum alicui ad vitam cedere sub censu annuo	492 f
Gubernium, gubernatio	450 f	Marchisus, vulgo marchio	264 c
Guerra, bellum	284 f	Margaritum, thesaurus	233 b
Gutta arthritica, arthritis	723 b	Matricularii, qui olim fuerint	254 a
		Matutinalis, matutinus	857 e
		Mediatè, remotè	193 e
H		Medullatus, medullaris	373 e
Hominium, obsequium, quod cliens aut ser- vus domino debet	296 b	Meliorare, ad frugem revocare	269 a
Humanare, humanâ naturâ induere	598 d	Melodia, melos	275 a
		Melotis, vestis ex ovina pelle	402 b
		Meneeps, mentis inops	308 e
I		Mentaliter, mente	727 b
Idolomania, insanus idolorum cultus	363 b	Mercatio, mercatus	725 b
Illicitus, vilius	707 c	Mercatum, nundine	434 d
Imanuare, in manus tradere	368 f	Merovingia, Francia	318 a
Immediatè, proximè	193 e	Miles, vir nobilis	556 c
Impassibilitas, quid significet	422 d	Minorari, deficerre	542 a
cum Imperiositate, imperiosus	377 e	Missatica, epistole	242 b
Impetus, jus cognoscendi de crimine aggressionis	297 a	Missum, legatio	303 e
Importunare, molestia afficere	310 e	Modicitas, tenuitas	311 d
Imprecari, precari	539 d	Monachæ, seu, ut forte legendum est, Mona- chæ, avium species	599 d
Impretabilis, omne pretium excedens	766 c	Monasterium, ecclesia	618 d
In abscessu esse, in menstruis esse	104 e	Mortariolum, cibus è saccharo, amigdalæ aliis- que mixturiis confectus	664 f
Inaltare, aggerare	459 c	Mortimanus, quod post mortem alicuius exigi- tur	296 d
Incidenter, obiter	727 f	Multoties, sape	460 e
Indagare, indicare	468 b	Mundialis, mundanus	742 e
Inesibile, quod comedи nequit	691 e	Mutualis, mutuus	607 c
Inexstimabiliter, supra quam estimari	possit	Mysticaliter, mysticè	747 d
Infirmantes, egri	701 e	N	
Ingrossatus, inflatus	722 b	Agaria, jumentorum aut playstrorum pre- stationes	297 a
Innotescere, certiorem facere	245 d	Nativè, à nativitate	313 e
Inprævaricabilis, inviolabilitas	488 d		
Inrevocabilis, irrevocabilis	441 a		
Insensatus, stolidus	584 c		
Insufficiens, quod suffici nequit	721 f		
Interminus, interminatus	199 b		
Intronizare, in solio collocare	541 a		
Intimare, indicare	288 f		
Intitulare, inscribere	553 a		
Invenibilis, qui inveniri potest	885 c		
Oktobris Tomus II.			

INDEX ONOMASTICUS

Nocturnalis, nocturnus	385 c	Prædecessor, <i>decessor</i>	310 b		
Noviter, <i>uerum</i>	637 a	Præpositus, <i>quid significet</i>	309 a		
Nummata, <i>valor unius nummi</i>	730 c	Præfentialiter, <i>coram</i>	341 c		
O					
Obedientiam promittere, <i>Ordinem religio-</i>		Præstaria 226 c. <i>Vide Precaria.</i>			
<i>sum profiteri</i>	638 c	Prætitulare mentionem, <i>anis meminisse</i>	312 f		
Obscurum, <i>slipendum</i>	234 a	Precaria, <i>quid sit</i>	513 c d		
Obtractus, <i>obductus</i>	649 f	Precatura 245 f. <i>Vide Precaria.</i>			
Oculare, <i>oculum reddere</i>	313 c	Presbyter, <i>parochus</i>	382 c		
Odire, <i>odisse</i>	726 c	Primiærius, <i>Minister generalis PP. Minorum</i>	549 f		
Officinæ, <i>loca monachorum usibus inservientia</i>	302 c	Principari, <i>excellere, illustrari</i>	564 c		
Officiositas, <i>urbanitas</i>	377 a	Privilegiare, <i>privilegio ornare</i>	548 c		
Opificari, <i>operari</i>	157 f	Privilegitas, <i>privilegium</i>	488 d		
Originale, <i>autographum</i>	881 b	Privilegium, <i>bulla Pontificia</i>	917 b		
Oroma, <i>vifio</i>	302 a	Procellio, <i>supplicatio</i>	492 f		
P					
Pagenses, <i>pagorum incola</i>	538 b	Profundare, <i>altum imprimere</i>	755 f		
Pannus, <i>veſis</i>	564 d	Progressius ævum, <i>proiectus ævum</i>	248 d		
Parada, <i>metatio</i>	245 f	Propaginare, <i>propagare</i>	455 c		
Paradiscola, <i>paradiſe incola</i>	158 c	Prosequentia, <i>benevolentia</i>	693 b		
Paramenta, <i>ornamenta</i>	627 a	Ptongar. <i>Vide Pertongar.</i>			
Paramonarii, <i>custodes ecclesie</i>	311 c	Pulmentarium, <i>ferculum & pisibus factum</i>	318 f		
Parentes, <i>consanguinei</i>	169 d	Q			
Participium, <i>communicatio</i>	717 a	Quadrivium, <i>quadrivium</i>	334 b		
Paſnagium, <i>paſtio</i>	297 a	Quartanarius, <i>febri quartana laborans</i>			
Paulare, <i>jacere</i>	364 c	Quartarium terræ, <i>modus agri quartam partem</i>	757 d		
Peccamen, <i>peccatum</i>	313 a	jugeri continens	297 b		
Pellaciter, <i>subdole</i>	508 a	Quatinus, <i>quatenus</i>	303 f		
Pellis, <i>pallium</i>	569 e	Querulare, <i>queri</i>	798 b		
Peregrinari pro Christo, <i>monachum profiteri</i>		Querulosus, <i>querulus</i>	778 d		
<i>extra patriam</i>	185 c	Quietudo, <i>quies</i>	659 c		
Permotus, <i>promotus</i>	305 d	Quotiens, <i>quoties</i>	139 a		
Perpetualiter, <i>perpetuo</i>	488 d	R			
Pertinentiae, <i>quidquid ad locum aliquem pertinet</i>	807 f	Radicare, <i>radices agere</i>	673 c		
Pertongar, <i>quodvis diploma</i>	246 b, 320 a	Rationalis, <i>summa rei procurator, seu</i>			
Perventio, <i>adventus</i>	374 c	<i>procurator principis, qui provinciales redditus</i>			
Petiola, <i>linteola</i>	658 t	<i>colligebat</i>	41 c		
Petrinus, <i>saxensis</i>	307 d	Rebello, <i>rebellis</i>	522 b		
Philargyria, <i>avaritia</i>	311 c	Recapitulare, <i>compendio repeterre</i>	385 a		
Philocalos, <i>pnlici vel honesti amans</i>	107 a	Reclusus, <i>reclusus</i>	272 a		
Pigritari, <i>pigrari</i>	703 d	Recommendare, <i>commendare</i>	590 b		
Pirkum regium, <i>via publica</i>	297 a	Recommendatitiae litteræ, <i>commendatissima littera</i>			
Placitum, <i>conventus publicus</i>	255 f	<i>368 d</i>			
Plagare, <i>cadere</i>	189 c	Reconcedere, <i>confirmare</i>	489 d		
Plagatus, <i>perculsus</i>	785 b	Redhibitiones, <i>voſtigalia, preſtatio</i>	245 f		
Plebes, <i>alumnii</i>	478 f	Referendarius, <i>qui regis diplomatis subſcri-</i>			
Plenariè, <i>plenè</i>	484 b	<i>bebat, & regis annulo firmabat</i>	534 e		
Plumatum, <i>verofſmiliter cingulum ad continen-</i>		Regestrum, <i>codex, in quem quivis commenta-</i>			
<i>dam herniam</i>	721 f, 723 c	<i>rii regeruntur</i>	446 a, 954 a		
Pluralitas, <i>prolixitas</i>	593 d	Regestus. <i>Vide Regestrum.</i>			
Pneuma Divinum, <i>S. Spiritus</i>	462 c	Regulari, <i>regi</i>	634 e		
Poderis, <i>veſis aut innica ad talos usque pro-</i>		Repatriare, <i>redire in patriam</i>	232 a		
<i>mifa</i>	317 b	Repaſatio, <i>ceſſatio</i>	266 d		
Pœnitentialis, <i>pœnitens</i>	733 d	Repedare, <i>redire</i>	313 d		
Ponticus, <i>maritimus</i>	538 f	Repetiatus, <i>centonibus affutis refariſſus</i>	663 f		
Portarius, <i>janitor</i>	850 d	Replicare, <i>explicare</i>	541 d		
Portitor, <i>lavor</i>	585 f	Requietio, <i>requies</i>	541 a		
Postilla, <i>adnotatio</i>	929 a	Restabilire, <i>iterato ſtabilire</i>	489 e		
Potestas, <i>prætor</i>	683 a	Revigoratus, <i>vigori redditus</i>	308 e		
Potestativè, <i>cum omni jurisdictione</i>	250 e	Rhetor, <i>ſacra Scriptura interpres, vel pre-</i>			
Potestativus, <i>efficax</i>	759 a	<i>facer</i>	112 d		
Præbendarius, <i>qui beneficio ecclesiastico gaudet</i>	772 a	Ribaldus, <i>nebulos</i>	585 c		
Præclaritas, <i>excellentia</i>	747 b	Roga, <i>donatio</i>	318 a		
Præcordialiter, <i>ex animo</i>	308 d	Rogitus, <i>instrumentum notarii publici</i>	450 f		
		Ruptura, <i>ager recens proſeſſione</i>	297 a		
		S			

IN TOMUM II OCTOBRI.

S

S agmarius, equus clittarius, jumentum sarcinatum	253 a
Saltim, saltēm	837 c
Salutifluus, salutaris	231 f
Sanativus, sanandi vi præditus	770 f
Sanguis, iustitia sanguinis, que à domino feudi exerceatur in effusione sanguinis	297 a
Scapulatus pannus, forte pannus discolor	686 e
Schema, vestis	304 a
Scripturæ sacræ, Vita seu Acta Sanctorum	
Secretissimus, discretissimus	332 b
Seculum, orbis	757 f
Securari, securum reddi	563 a
Semicinctum, vilis & brevis vestis	685 d
Semotim, separatum	688 e
Senescallus, forte rei bellicæ praefectus	562 f
Seriatim, ordine	303 c
Sermocinium, sermocinatio	310 f
Sermonarium, concionem liber	986 a
Serviens, servus seu famulus	790 c
Servitor, ecclesia ministerio addictus	512 b
Simplicone, homo simplex	880 d
Soldarii, stipendiarii	535 f
Solidi, stipendia	616 f
Spelium, specus, latebra	311 e
Spiramen, Spiritus Sanctus	226 a
Spurcamen, labes	313 a
Stabilitio, decretum	251 a
Stare, morari 662 e. Manere 971 e. Eſſe	989 b
Stolatus, stolâ induitus	259 e
Subsistere, sustentare	441 c
Subterrare, terrâ operire	837 c
Subtiliari, detumescere	717 b
Succinctorum, cingulum ad continendam heriam	794 e
Super custodiam stare, invigilare	593 d
Superintendere, invigilare	263 d

Sustinentia, toleratio
Syncope, interruptio

862 a
771 a

T

T Antillitas, parvitas	267 c
Tetricare, pigere	260 a
Theosophus, rerum divinarum peritus	539 a
Tobalea, mappa	870 e
Tolerabilis, familiaris	649 a
Totalitas orbis, orbis universus	717 d
Totaliter, omnino	276 b
T tormentatus, cruciatus	792 d
Transversaliter, decussatim	752 d
Treuga, inducere	616 e
Tripartire, trifariam partiri	316 f
Truffæ, nuge, joci	870 e
Turbatum, turmatum	593 b

V

V Acabilia, ea, quibus quis vacat	698 f
Vadiare, ad censum annum obligare	382 e
Vadium, fiducijs	512 d
Vanatus, expurgatus	493 b
Vassallus, subjectus	509 b
Vicani, villa incola	206 b
Viætualia, vietus	601 c
Vilificare, vitem reddere	757 c
Villagium, vicus	189 b
Vinculum, vinculum	723 b
Vinculare, in vincula dare	790 c
Virtutifer, potens, efficax	263 c
Viscerosa pietas, intima pietas	847 c
Vitulamia improborum, peccatorum fortes	310 e
Ungarii, Hungari	348 d
Uniter, pariter	450 f

W

W Agaria, mensura jus	250 f
------------------------------	-------

INDEX MORALIS

A

Bbatis multis simul prefuit S. Gerardus, at reformationis causâ 258 a f, 263 d, 279 b & seqq., 291 c f, 317 d e. Abbatia Eligiana Parisiensis beneficiario jure & in perpetuum concessa episcopo Parisensi 488 c & seqq., 489 a & seqq. Abbatiae sec. ix in Galliis concessa etiam laicis 489 c. Abbatiae olim nonnihilquam concessa canonicis ecclesiærum cathedralium 502 f. Abbatiae plures in Gallia mutatae in prioratus 512 e. Abbatiae sua regimen retinet S. Magdalenus episcopus creatus 512 f. Vnde Cœnobia & Monasteria.

Abdicato archiepiscopatu, in monasterium à se conditum secedit S. Felix Trevirenensis præsul 340 d, 359 f. Abdicavit se lubens & gaudens rebus omnibus S. Franciscus Assisenjs 569 c def, 687 f, 729 d e, 746 d e Adolescentia pie transacta à S. Petronio Ep. 427 f, 454 c f, 464 c. Qualiter à S. Francisco transacta 560, 561, 562 Advocati cœnobiorum jura & bona monachorum tueri ex officio debebant 296 a Æger, actâ de peccatis suis pænitentiâ, SS. MM. Trevirensum intercessione brevi tempore sanatus 365 a, 382 c f. Ægri variâ à S. Francisco sanati 701 d e f, 702 b, 721 d, 752

INDEX MORALIS

- 752 b. *Vide Miracula & Crucis signo.*
- Altaria portatilia antiquitus adhibita 206 a d e, 238 c d, 239 d
- Ambitiosi homines sunt demonis in impugnanda Ecclesia ministri 89 a b. Ambitionem quorundam vehementer deflebat S. Franciscus 712 c
- Amentes divinitus sano sensu restituti patrocinio S. Francisci 794 f, 797 f, 798 a
- Amicitia S. Franciscum inter & S. Dominicum qualis fuerit 605 e f, 606 a b, 874 f, 875, 876, 877, 878. Amicitia S. Francisci cum Cardinali Hugolino 607 a b
- Angelus sub peregrini specie S. Franciscum infantem baptizatum amplexus fuisse, cruce signasse, de eoque vaticinatus fuisse dicitur 558 b c d e f, 559 a. Erga Angelos valde devotus erat S. Franciscus 766 e
- Animam S. Anthonis eremita in calum deferri videt S. Antonius 414 b, 416 a, 418 c d, 419 b, 422 a. Animarum Incra solitudinis quieti preferebat S. Franciscus 592 f, 593 a.
- Anima S. Francisci in specie presuligida stelle ad calum ascendere visa 668 b c d, 714 a b, 741 c, 781 b c
- Anni initium unde olim in Gallis desumptum 487 a
- Apocalypses liber magna in venerazione habitus à S. Dionysio Alexandrino, etiam antequam idem liber ab Ecclesia pro canonico agnitus fuisset 101 c d
- Apparet S. Ewaldus socio suo Tilmoni 197 f, 206 b. Apparitio S. Bonifacii M. facta ter monacho juniori, quā Sanctus ille locum, ubi corpus suum minus decenter jacebat, indicavit, cumque incredulum acriter increpuit 334 d e, 385 c d e f. Apparitione S. Eligii falla, S. Aurea mortem sibi instantem cognoscit 485 a & seqq. Apparitiones variae: Christi sub leprosi specie apparentis S. Franciso 566 e, Christi Crucifixi 749 a b, Seraphini Crucifixi 709, 710 a & seqq. Angeli sub peregrini habiti S. Franciso infanti baptizato benedicentes 558 b c d e f, 559 a. Apparitiones mirabiles S. Francisci 595 b c e f, 608 b, 668 b c d, 696 f, 697 b c, 720 a b d, 751 c d, 752 c f, 773 d e, 781 c, 784 b c f, 786 a, 787 c, 788 d, 790 c f, 792 b c e, 793 c, 795 c; 797 d e f. Apparitiones seu visiones S. Josepho Cenpertinensi oblate 957 d e f, 958
- Applausum populi qua ratione non prohibuerit humilis S. Franciscus 821 a b c d
- Aqua putei Broniensis agris prodigiō salutaris 298, 299 b c. Aquam è petra divinitus eduxit S. Franciscus 762 b; idem Sanctus sienti mulieri aquam, pluribus dein salutarem, divinitus prabuit 796 f, 797 a b. Aqua à S. Franciso in vinum conversa 623 f, 624 a b, 700 c, 756 a. Aqua ejusdem Sancti cingulo benedicta, agris salutaris 624 f, 625 a. *Vide Fons.*
- Arbores & silva à stultis ethniciis olim culta 366 b c
- Archidiaconi è gremio diaconorum ejusdem Ecclesia à diaconis olim electi 17 a
- Archiepiscopatum Bononiensem Papa creatus Benedictus XIV non statim dimisit 448 b, 449 d, 453 d
- Archiepiscopi nomen quando usurpari cæptum 361 c
- Arthriticus divinitus curatus meritis S. Francisci 721 d
- Asino vestus S. Franciscus civitates multas obit ad prædicandum verbum Dei 658 d e
- Atrocitas horrenda Donatistarum hereticorum 162 e f
- Aves miro modo S. Franciso Assisensi obsecuta 620 a b, 622 d e, 623 d, 699 d e f, 700 a, 774 f, 775 a b; singularis ejusdem Sancti in eas affectus 622 f, 628 b, 629 ad, 699 d. 700 a. Aves miro modo applaudunt mortuos S. Franciso 671 e f, 781 c d. *Vide Bestie & Fratrum.*
- Aurigine liberati. *Vide Isterico malo.*
- Austeritas vite S. Francisci 597 b c, 698 b c, 727 d e, 754, 755 a b c. Nimia vite austera ab eo improbata 600 a, 738 d, 755 c d, 756 f
- Autographis chartis deperditis aut crematis substituta instrumenta vicaria 483 c d. *Vide Diplomata.*
- B**
- Baptismus, ingruente persecutione, olim in sanctibus & catechumenis conferri solitus 42 d. Baptismi effectus per sacram communionem suppleri non potest 414, 128 b c. Baptizandi & simul de sacro fonte puerum suscipiendo munus quandoque ab uno eodemque olim gestum 154 a, 159 c
- Bella disciplina monastice sepe noxia 490 c
- Benedictiones à S. Franciso discipulis suis datae 663 a b, 666 b, 713 c d, 781 a, 849 d e f.
- Benedictio, manu S. Francisci exarata, in annua processione circumferitur 993 c d e f, 994 a
- Benedicti à S. Franciso panes agris salutares 624 d, 701 d, 776 b, 777 a; item aqua e-iusdem Sancti cingulo benedicta 624 f, 625 a, 776 b, 777 a
- Beneficii ad fidem suscipiendum infideles atticis Pippinus 205 f
- Benignitas mira S. Gerardi abbatis erga inimicos suos 317 c d
- Bestie varia S. Franciso Assisensi blandiuntur aut obediunt 623 d e f, 700 a b, 764 d e f, 765. Mirus ejusdem Sancti in eas affectus 628 b c d e f, 629 a b c d, 699 e f, 700 a b, 764 b c d e f, 768 c. *Vide Aves.*
- Blasphemus repente paralysi correptus, aetate paenitentia, brevi curatur 365 d; item blasphemus mulier, at non integrè sanata 366 a b c.
- Blasphemus pater mortis filii sui punitus, aetate paenitentia, eum patrocinio S. Francisci vivum recipit 786 b. Blasphemus in S. Franciscum cruenta morte sublatus 796 d; alter lingua usu privatus 796 c. *Vide Obtrexator.*
- Bonorum abbatia Fontanellensis injustus detentor, egestis visceribus, fæde moritur 288 e f.
- Bonis omnibus se labens abdicat S. Franciscus 569 c d e, 687 f, 729 d e, 746 d e. *Vide Liberalitas & Paupertas.*
- Brachia hominis male affecta, ad tumulos MM. Trevirensium sanata 367 a
- C**
- Cadaveris, feretro inclusi, è catenis in templo suspensi olim non inusitata 336 d.
- Cadaveris S. Francisci pulchritudo mirabilis 669 b, 672 a, 782 c, 991 c d. *Vide Corpora.*
- Cæci SS. Martyrum Trevirensium intercessione sanati

IN TOMUM II OCTOBRI.

- S**antiss 385 a, 382 d. c. Cæca mulier oculos lavans aquâ, quâ sibi post sumptam Eucharistiam S. Gerardus manus lavaverat, oculorum solum recipit 261 a b, 313 c d. Cæci divinitus illanthatis patrocinio S. Francisci 625 b, 702 b, 720 c, 775 f, 792 c f, 793, 794 a b c, 842 f
- C**alceos eis gestaverit S. Franciscus biennio ante mortem 578 f, 650 d, 778 d e
- A** Calculi doloribus, sumptâ pie Eucharistia, subito per S. Gerardum sanatur Arnulphus Flandria comes 221 f, 261 d, 315 d f; à taleuli doloribus, facta incisione, ex octodecim hominibus septendecim brevi curati 261 c, 252 a, 315 f, 319 c
- G**allice Crystallino à patriarcha Hierosolymitano donatus S. Magdalene Ep. 539 d
- C**athpanas pulsari jubet jamjam moriturus S. Gerardus abbas 319 b c, 320 c
- C**anonici quinam oitm dicti 502 d e. Canonici hujusdem ecclesia vlti in uho eodemque canonio seu domo habitare simul solisi 243 d e, 510 d. Canonorum Regularium origo, ut à nonnullis assertur 134 f. Canonici monachis fabritiis 386 d. Vide In Clerum.
- C**anonizationis loco olim habebatur corporis elevatio, summi Pontificis imperio vel consensu facta, 294 b c. Etiam in generali concilio olim canonizari solisi 295 a. Canonizatio S. francisci quo titu peracta 673 c d f, 674, 676, 677 a b c d e, 716 f, 717, 718, 741 f, 782, 783 a
- I**n Capellis olim sacra scribant, dum ecclesia distata insidetur aethiops 348 d
- C**apitula FF. Minorum quando & quomodo habeti solidi 599 c, 600 b c d, 604 f, 608 a, 610, 611 a b, 640 d f, 641 a b, 738 a b c, 739 d, 740 f, 752 e, 834 c f, 835 a, 838, 852 b c, 864 & seqq.
- C**aptivi Christiani ristari à S. Fausto aliquique Sahelis 12 a b c d e. Captivi divinitus liberati patericula S. Fraherisci 790 c d f, 791 a b
- C**ardinales Galli olim istibz S. Aurea sepe vocati 473 f
- C**arnis comedientem innocuam mirè in se vindicavit S. Franciscus Assisas 597 c d, 698 c d. Carnis ejus an & quando FF. Minoribus prohibitus 851 a b c
- C**astitatem in matrimonio iubaram servavit S. Antonius 413 e, eamdemque uxori persuasit ibid. & 414 a f, 415 a b, 421 b c. Castitatis servanda gratia occisus S. Quintinus 470 c e f, 471 a. Vide Conjuges.
- C**atechetica schola Alexandria eredita 16 e f, 17 a, 97 b c
- C**athedrales ecclesia seculo x in Galliis passim innovari copta 134 c
- C**atholicæ fideli studium singulare S. Francisci 664 b. Non satis Catholicos fratres, si qui forent, quo modo coerceri præcepert S. Francisci 664 b
- C**ellulas separatas extra canobium perfectiores monachi olim incolebant 416 t, 417 a. Cellulas se inclinat S. Gerardus abbas, ut hominum ad se venientium strepitum evite 252 d e f, 309 f
- C**haritas mutua sociorum S. Francisci 587 c d, 734 d. Charitatis fervor singularis S. Francisci Assistas 766. Charitas cuiusdam medici erga S. Franciscum uno modo compensata 660 b c, 762 a b
- I**n Cilicio & cinere cubans mori voluit S. Francis 668 a b, 713 f. Vide Austeritas & Paupertatis.
- C**laudi divinitus curati patrocinio S. Francisci 625 a, 701 f
- C**lementia eximia S. Cesarii erga sui calumniatorem, ad morem damnatum 172 f. Clemencia martyrum in lapsos 33 a b
- I**n Clerum, presertim ecclesiæ metropolitanae, dominum adsciti laici in illa diaœsi non nasci 168 b. Clericorum officia diurna & nocturna 510 a b, 525 a. Clericis monachi in ecclesiæ subfiniti 241 b & seqq., 257 c, 259 a, 269 a, 270 a b c d e, 272 d, 309 f, 312 a, 317 a, 349 b. Vide Canonici.
- C**œmeteria olim extra urbium muros erant 486 d. Cœmeterium intra urbem Romanam seculo iv erat 7 d e f
- C**œnobia sua cura commissa, imminentे obitus sui tempore, sedulò visitat S. Gerardus abbas 291 d e f, 318 c. Cœnobia laicis hominibus tradita à prisino vigore defecerunt 275 e, 276 b. Cœnobium Bavonianum à Transmaro Ep. libertate donatum 268 c. Cœnobium 300 pñellis ab Eligio conditum 477 c. Cœnobium S. Amati in canonorum secularium collegium conversum 280 d; item illud S. Arabamari 281 e. Vide Abbatias & Monachi.
- C**ollo torto miserandum in modum afflita pœlla, patrocinio S. Francisci divinitus sanata 719 b c
- C**olumba, calitus delapsa, exequiis S. Magdalene adsuisse dicuntur 530 f, 542 b
- C**ommunio, que lapsis indulgebatur, duplex erat, privata nempe & publica 33 e d. A communione sacrorum mysteriorum per S. Ambrosium rejectus Theodoreus, dum paenitentia crimen expiasset 461 e. A frequenti communione, si cum debita preparacione ac servore fieret, alienus non fuit S. Franciscus Assistas 999 d e. Vide Eucharistie.
- C**oncionatores, qui non tam verbo, quam exemplo, animas Christo lucrantur, magni fœtus S. Franciscus 763 b c d. Vide Prædicatio.
- C**onfiteri publicè sua peccata non erubuit S. Franciscus, contemni ab omnibus capiens 597 c. Vide Humilitas & Defectus.
- C**onjeqturæ etiam leves quædque pantalim transiunt in traditiones populares 568 c
- C**onuges à se invicem absintre ad tempus convenit, ut orationi vacent 105 d e. Vide Obitum.
- C**onsanguineorum conversationem & familiaritatem vitabant socii S. Francisci 587 f, 735 a
- C**onsortia pravorum summopere evitabat S. Gerardus, adhuc juvenis, 301 c d. Consortia pravorum contagiosa 490 f, 491 a
- C**onstantia Christianorum singulariter in resistâ fide Catholica tempore persecutionis 19 d. Constantia admirabilis & mens imperterrita S. Gerardi abbatis 317 b c. Constantia ac magnanimitas S. Francisci in perseveridis injuriis 568 d e f, 575 c f, 576 a, 577 a, 687 d e f, 688 e f. Vide Patientia.
- C**onsuetudinis perversa quanta vis sit 638 c
- C**onsules ac senatus, veterum Romakoram tempore, etiam alibi, quam Roma erant 342 a
- C**ontemplationi rerum divinarum mirè addicuit S. Gerardus abbas 253 d. Contemplationi rerum celestium intentus S. Franciscus 661 a

INDEX MORALIS

- C**ontracti divinitus à S. Francisco curati 702 b, 719 b c d e, 720 a b, 772 a b, 775 e f, 795 c, 797 e, 816 a b
Conversio S. Francisci ad meliora miro modo facta 563 c d e f & octo seqq. pagg., 685, 686, 725, 744; item S. Clara 598 c d e f
Coronâ redimiri olim solebant sponsi 421 b, 422 a b
Corpora, etiam Sanctorum, è suo sepulcro alio transferri olim prohibita 347 e. *Voces Corpus Sancti pro parte corporis sepe adhibita* 235 d.
Corpora SS. Ewaldorum aduerso amne divinitus delata ad multa passuum millia 190 e, 193 c, 198 d e. *Corpus S. Magdalae post 40 annos ab obiu reperitur integrum* 524 c, 531 b c, 542; & rursus in secunda translatio 532 a. *Corpus S. Gisleni absconditum divinitus manifestatur* 312 a b c. *Corpus S. Francisci integrum, incorruptum ac in pedes erectum stare à variis assertur* 919 & multis seqq. pagg. *Vide Cadaveris.*
Correptio monachi prodigiosa 306 e f. *Vide Vigilantia.*
Costis laborans Frater Minor, apparitione S. Francisci divinitus sanatus 722 a b
à Creditorum molestiâ tui erant per 14 dies accedentes ad festivitatem S. Petronii Ep. celebrandam 469 e f
Crucis signo ter arena inscripto efficit S. Hilarius, ne maris fluctibus funditus oppidum eviceretur 149 b; eodem signo fluvium sicco pede sine navigio transi S. Menna V. 155 e f, 159 a b. Crucem in eo loco statuit S. Antonius abbas, ubi monachorum cellula erant exstenuende 417 f. *Cruces lapidea ad quatuor urbibus Bononia portas S. Petronius Ep. erexit* traditur 438 a, 439 f, 466 b. S. Crucis signo fado, S. Petronius Ep. fertur hominem ab alto labentem servasse incolunem 441 c d. *Crucis amator egregius S. Franciscus Assisianus* 798 b c d. Crucis signo varii à S. Francisco à morbis curati 625 a b d, 660 d, 702 b, 772 a b, 775 e f, 776 a, 842 f. *Ad Cruces secus viam aut in habitaculis suis positas orare soliti S. Franciscus ejusque socii* 584 f, 594 e, 696 d, 733 c d, 751 c. *Crucifixi Domini imago S. Franciscum allocuta* 566 f, 727 c, 746 a
Crus mulieris fractum, invocato SS. MM. Trevirensium praesidio, subito curatur 366 f. *Crus viri gravissime affectum, invocatione S. Francisci divinitus curatum* 719 d, 798 a b; item virginis recluse crus fractum 795 c
Cultus quorundam Sanctorum quo paulo sat longo tempore intermissus 348, 349 a b. Cultum S. Eugenii abrogare cogitans episcopus subito morbo corripitur, stabilitate cultu, convalescit 233 f, 234 a, 308 b c d. Cultum S. Paulini, profuso in eam rem patrimonio, mirifice promovit Fridericus S. Paulini prepositus 362 c. *Vide Sanctorum.*
- D**
- D**æmonum insultus contempnit S. Franciscus 703 d e, 769 d e. *Vide Tentationes.* A dæmone vexati, miro modo à S. Francisco curati 625 c a e f, 626 a, 702 c d e f. *Vide Energumeni.*
Decani monasteriorum quinam olim dicti 309 a Decimas bonorum Arnulphi comitis sibi oblatas in panperes & monasteria distribuit S. Gerardo
- dus abbas 263 b c, 316 e f
Dedicatio ecclesia S. Quintini magna solemnitate peracta 135 e f, 139 a b. Dedicatio ecclesia Portunculana 914 f, 915 a. *Vide Ecclesiarum.*
Defectus suos ex humilitate exaggerare solitus S. Franciscus 561 b c. *Vide Humilitas.*
Detractionem magnopere oderat S. Franciscus 597 e, 763 e
Deum in omnibus creaturis contemplabatur S. Franciscus 705 d e f, 766 b c
Devotio singularis S. Francisci Assisiensis erga Be. Virginem Mariam 577 d, 689 f, 766 d e
Diaconi olim à quibusdam episcopis non ordinati ante trigesimum etatis sua annum 170 d
Diei civilis exordium qua ratione ab Italiam computatum 670 d e
Ad Dignitates ecclesiasticas suos promoveri noluit S. Franciscus 758 b, 875 c
Diplomata, v. g. Roma data, quo paulo ab episcopis absentibus sua subscriptione munita 246 b c, 318 c, 320 a b. *Vide Autographis.*
Discipuli in magistrum mirus amor 144 c d, 146 a b
Disputationes de questionibus sacris quomodo inservienda 100 c d e
Dissidia inter episcopum Assisiensem & urbis consules singulari modo, ut volunt, per S. Franciscum sublata 1002 d
Distractiones orationis tempore sollicitè expiabas S. Franciscus 770 c. *Vide Orationibus.*
Divitiarum contemptus singularis in S. Gerardo abbe 263 b c; in S. Francisco 613 a d e. *Vide Paupertas & Dona.* Cum divitibus agendi modus sociorum S. Francisci 587 f
Docilitas & sincera animi ad veritatem agnoscendam promptitudo in Arseniois eluxit 100 d e f
Domus privata olim Christianis pro ecclesia aut oratorio erant 328 e
Dona sibi oblata respuit ex religiosa pauperitatis amore S. Gerardus abbas 263 b, 316 d e. Dona sibi munificè oblata admittere recusavit S. Franciscus 611 d, 613 a d e, 699 d, 768 a b. *Vide Paupertatis & Divitiarum.*

E

- E**cclæsiæ pleraque ob gentilium persecutiones subterranea erant tribus primis à Christo seculis 433 b. Ecclesiæ collapse à S. Magdalaeo restaurata 537 e f. Septem precipitas ecclesiæ urbis Rome invisendi consuetudo quando introducta 434 f, 435 a. Ecclesiæ reparandis impensè deditus S. Franciscus Assisiensis 567 a b c, 573 c f, 576 d e, 577 a b d, 686 f, 689 b e f, 728 c f, 730 d, 746 a, 747 b c. Ecclesiæ precipua in honorem S. Francisci exstructa 804 c d e f, 805, 806 & xi seqq. Ecclesia Assisiensis, eidem Santo dicata, soli Romano Pontifici subdita 678 d e, 679 d f, 680, 742 a; eadem Ecclesia à Benedicto PP. XIV anno 1754 ercta in patria archalem & cappellam Pontificiam 807, 808, 809, 810, 811, 812
Ecclesiasticos enjusque ordinis & presertim sacerdotes magna veneratione prosequabantur S. Franciscus ejusque socii 594 f, 595 a b, 599 f, 600 e, 663 d e, 696 e, 697 f, 738 b c e f. Ad Ecclesiasticas dignitates suos promoveri noluit S. Franciscus 758 b. *Vide in Clerum & Canonici.*

Educatio

IN TOMUM II OCTOBRI

- Educatio puerorum perversa quantum eis nocet* 684 d e f
Electio novi episcopi à metropolita olim examinata 432 f. *Eligi in Alexandrinos episcopos primitus soliti presbyteri ejusdem ecclesie* 17 a b c, 97 c; *ut & archidiaconi de gremio diaconorum* ibid. a
Eleemosynam in nomine Dei petentibus numquam negare statuit S. Franciscus etiamnun in seculo degens 562 a b e f, 725 b, 726 b c. *Vide Liberalitas.*
- Elevationes & translationes sacri corporis similesque solemnitatis non semper diebus Dominicas facte* 233 e. *Elevatio corporis, summi Pontificis imperio vel consensu facta, olim loco canonizationis habebatur.* 294 b c. *Solemnis Elevatio corporis S. Gerardi ad fideliūm venerationem quo ritu peracta.* 295 e & seqq. *An Gregorius PP. IX elevaverit corpus S. Francisci Assisiatis* 674 d e
Elinguis suique impos, premissa peractaque à parentibus ejus peregrinatione, ad sepulcrum S. Gerardi, subito plenè curatus 300 b c. *Vide Muta.*
- Energumeni patrocinio S. Francisci divinitus curati* 720 d e, 776 a b, 795 a. *Vide A Dæmone vexati.*
- Episcopatu cedere mavuli S. Maximianus, quām honoris sui causā Ecclesia pacem turbari* 161 e, 162 a b. *Episcopatu relicto, sub regulari disciplina in cœnobio vixit S. Hildulphus* 385 b. *Episcopatus variū laicis concessi, magno ecclesiastarum detimento* 507 d e f, 508, 535 d. *Episcopatum invasor Milo, venationi vacans miserrimè extintus* 537 c. *Episcopatus Verodunensis 12 annis vaquus.* 528 c & seqq., 542 f. *Ad episcopatus nominandi facultas Carolo Magno à Pontifice Romano concessa* 528 f, 529 a. *Episcopatum totis viribus aliquandiu recusavit admittere S. Petronius* 423 a, 432 c, 456 a, 465 b; *item S. Magdalveus* 506 d, 534 d. *Episcopi à metropolita suo filiorum nomine votati* 103 c. *Episcoporum auctoritate decretus olim Sanctis ecclesiasticis cultus* 531 e
Equo car aliquando veclus fuerit S. Franciscus Assisiatis 624 e, 701 d, 776 b
Eremitarum in Nitria ingens numerus iv seculo 413 b c, 416 f
Errores quo animo confutandi 99 f, 100 a. *Errores confutare & errantis personam laudare sanctis Patribus etiam usitatum* 108 e f, 109 a
Euangelium etiam à mulieribus olim predicatum 133 d. *Euangelii lectione audita permotus S. Franciscus, ut vitam Euangeli congruam ducat* 573 f, 574 a b, 577 f, 578 a, 689 f, 690 a, 730 e f, 748 c. *Euangelium ex consilio S. Francisci consulunt duo viri, ut inde, quid sibi factō opus sit, intelligent* 580 e f, 731 f, 732 a, 748 e. *Idem sibi facit S. Franciscus* 647 d e f, 648 a, 708 e f, 777 c. *Euangelium perpetuò meditabatur idem Sanctus 706 c d. Euangelium sibi prælegi poposcit S. Franciscus morti proximus* 667 e, 713 f, 781 b
Eucharistiae sacramento in mortis articulo miro modo recreatus pœnitens Serapion 32 e f. *Eucharistiae sacramentum fidelibus distributum, ut sumeretur tempore persecutionis* 42 d. *Ad suscipiendam Eucharistiam triduano jejunio se preparat Arnulphus Magnus Flandrie co-*
- mes 261 d; hanc pie sumptā, à calculi dolotribus subito sanatur* ibid. & 316 c. *Eucharistiā premunitus pie moritur S. Gerardus abbas* 319 c. *Eucharistiae sacramentum miro amore & ardore prosequebatur S. Franciscus Assisiatis* 766 d. *Eucharistiae sacramentum quantā reverentiā suscipendum* 999 b c d. *Vide Communio.*
- Excommunicatis ob injurias sibi illatas, absolutionem impetrat Guido Bellavacensis episcopus* 136 f, 137 a. *Excommunicati à synodo, qui fuerant auctores execrationis Bennonis episcopi* 251 f. *Metu excommunicationis ab injuste possidentibus redditur corpus S. Gisleni* 256 d
Exsiliī locum sibi destinatum sponte sua petit S. Dionysius Alexandrinus 22 b c

F

- Famam suam tueri jussus S. Dionysius Alexandrinus, in landes proprias excurrit* 42 f, 43, 44 d e f
Ex Familia ecclesiæ esse quinam dicti 502 c d, 503 a b
A Febribus, acceptū prius Eucharistiā, sanati ad sepulcrum S. Gerardi 299 d e f, 300 a. *Febricitans divinitus sanatus patrocinio S. Francisci Assisiatis* 721 c
Feretri ē catenis in aere suspensio olim usitata 336 d
Festum S. Francisci non observantes divinitus puniti 796 a b c, 799 c d. *Festum S. Francisci aliquando cum cessatione à servilibus celebratum* 799 c d e f, 800 a b c
Fiducia singularis Trevirensium in Sanctorum patrocinio 363 d e
Filiorum nomine episcopi vocati à Metropolita suo 103 c
Fluvium, factō Crucis signo, sicco pede fine navigo transit S. Menna 155 e f, 159 a b; *trans fluvium divinitus defertur S. Ammon eremita* 417 b c, 421 f
Fons B. Uthonis venerea lue infectis salutaris 207 c f, 208 b, 213 d. *Fons ebullisse dicitur in loco, in quo occisi pro fide fuerunt SS. Ewaldi* 206 c. *Fontem agris salutarem infixo terra baculo elicuisse dicitur S. Menna V.* 155 f, 159 b. *Fontem tribus scatebris proplicantem suo baculo elicuisse narrantur SS. Ewaldi* 183 a. *Fons sacer, in quo S. Franciscus baptizatus fuit, populis in magna veneratione* 558 a b. *Vide Aqua.*
- Fortitudo insignis S. Domine in oppetenda morte unā cum filiabus suis* 404 e f, 405 a b c d.
Fortitudo animi eximia Anicia Proba 426 b; *item S. Francisci Assisiatis* 611, 612, &c seqq. *Vide Patientia.*
- Fratri nomine Novatianum schismaticum compellavit S. Dionysius, & cur?* 28 a b. *Fratrum vel fororum nomine creaturas, etiam ratione expertes, compellare solitus S. Franciscus* 764 b c & sæpe alibi
Fugam divino nutu arripit S. Dionysius, Alexadrinus episcopus, seviente persecutione 20 c d. *Fuga, persecutionis tempore, non reprehendenda* 341 e, 403 f
In Funeribus Christianorum psalmi & hymni decantari antiquissimi soliti 402 e f, 406 d
Furari Sanctorum reliquias quidam simpliciores licitum crediderunt 385 a

G

INDEX MORALIS

G

Gratia divina dulcedine subito & mirum in modum allelus S. Franciscus 725 f, 726 a b
Gratitudo egri sanati in liberatricem suam S. Romanam V. & M. 137 c
Gutturis doloribus divinitus liberata mulier patrocinio S. Francisci 722 f

H

Habitus, à S. Francisco Assisensi assumptus, asper & contemptibilis 578 e f; varia huc spectantia 578 a b, 579 a b c d, 627 c, 628 e, 730 e f. Non fuit habitus ejus vestis eremitarum S. Augustini 576 c, 578 b c d. Subhabitu virili late S. Callisthene 408 b, 411 a
Hæresiarcharum hypocrisia quantum fidei noceat 429 f, 430 a b. Hæreticum ne quidem salutazione dignabatur S. Dionysius Alexandrinus 91 f, 123 b c. Hæretorum dictis, in speciem fidei consonis, non facile credendum 458 a. Hæretici dolos, mendacia, calumniasque adhibent, ut Catholicos oppugnare queant 993 d e; in Sanctos Dei injurii 622 f, 623 a b. Hæretum aliquam refellere, conati, nonnulli in contrariam partem aquo longius abierunt 129 e f

Hæreti patrocinio S. Francisci divinitus sanati 721 f, 794 e

Hilaris animo S. Franciscus carcere detenus 562 d e, 563 a, 687 d, 729 b c. Vide Patientia.

Horas canonicas ubique reverenter persolvere sa- litus S. Franciscus Assisias 770 b c

Hospitalitatē egregie exercuit S. Cajus 327 d e f

Humilitas eximia S. Dionysii Alexandrini 22 d e, 106 e; S. Gerardi 221 b, 225 d, 231 c, 261 b d, 313 d, 316 a d. Humilitas eximia S. Francisci Assisitis 566 c d e, 576 c f, 597 d e, 599 d, 622 f, 698 d f, 709 c d, 738 b, 747 b, 757, 758, 759 a b c, 841 f, 842 a b c, 852 c d, 999 a b. Quām humiles fu- erint facii S. Francisci 587 d. Humilitas sin- gularis nobilis virtus 852 d e

Hydropici divinitus sanati patrocinio S. Francisci Assisitis 721 d, 775 e

Hymni & psalmi in honorem Christi composti & antiquitus à Christianis decantari soliti 101 a b. In funeribus Christianorum hymni & psal- mi antiquitus decantati 402 c f, 406 d. Vide Laici.

Hypocrisia hæresiarcharum quām nociva fidei 429 f, 430 a b

I

Ictericō male post perceptam Eucharistiā li- berati patrocinio S. Gerardi 299 d, 300 a; item puella decennis 300 d

Jejunium Paschale variis horis à variis olim so- tutum 103 c & seqq., 104 b d. Quām severum fuerit in seculo 104 b c d. Jejunium sibi in- dicunt Pauliniani canonici, ut SS. Martyrum Trevirensum corpora divino indicio detegantur 332 b, 376 f. Jejunio rigidissimo addicti monachi 144 e f. Jejunio triduano observato & perceptā Eucharistiā, calculorum morbo S. Ge- rardi orationibus sanatur Flandria comes 263

d, 316 b e. Jejunium rigidissimum S. Am- monis eremita 415 f. Jejunio mirè addictus S. Franciscus 568 a, 597 e, 647 d, 747 b, 754 b, 766 d f, 768 c d e, 777 b Ignem ingredi voluit S. Franciscus ad probandum Catholica fidei veritatem 613 d e, 614 f, 614 c, 767 f, 768 a. Ignis ardorem non sen- sit S. Franciscus canterium fastinens 735 f. In- jeclum in ignem fratris eiusdem caput in- inde meritis S. Francisci exxi illatum 759 b d e

Ad Immaculatā Virginis Maria honorem sacra- quolibet Sabbatho Franciscanis injuncta seculo XIII 820 e

Impassibilitas seu apathia in hac vita perficte acquiri non potest 422 d

Imperiali corona ab Innocentio PP. III imperatori Othoni IV data 574 d e, 993 e

Impii etiam in hac vita sape à Dōo graviter puniūti 73 a b

Impudicus post receptam divinitus valetudinem ad vomitum rediens miserè extinctus 772 b

Incendium suis precibus statim suffit S. Césarins 172 b. Incendio subducta precibus S. Eligii abbatis monialium Parisenſis ab illo fundato 488 b

Indulgentiarum vulgo Portiuncula veritas, ea- rum concessionis modus aliisque huc spectantib 879 & multis seqq. pagg. Ardor verè mirabilis & constans fidelium pro Indulgentiis illis promerendis 917. Indulgentia quotidiana ec- clesia Portiuncula ab Innocentio PP. XII con- concessa 918. Indulgentia à Gregorio IX conces- sa in translatione corporis S. Francisci, quales timina Apostolorum visitantibus iam conce- debantur 681 b c, 682 c. Indulgentiae secundo XIII concessae visitantibus ecclasiā Assisiensem S. Franciso dicatam 806 e. Similes in ecclesiā Alverna à Bonifacio PP. IX concessa 817 a b. Indulgentiae à Bonifacio IX PP. concessae visitantibus templum S. Petronis Ep. 443 a. Indulgentiae bitinii per olio dies ante & totidem post festivitatem inventionis corporis S. Petronii Ep. concessae 466 d, 467 c f, 469 f

Infantilis exsuccis & macis contabescientibus pro- pitia S. Jolana 133 d

Infirmus & à triennio languens, subito sanatus ad lipsothecam S. Romana V. & M. 139 d e. Infirmi variis divinitus curati patrocinio S. Francisci 794 d e f, 795, & sēpe alibi

Inobedientes à S. Franciso quo modo correpi- 759 b c, 773 b, 837 c d

Jubilæum à Bonifacio IX PP. Bononiensibus concessum, quā nouam basilica opus prového- rent 442 f

Juris canonici prescripta aliqua circa monialium expulsiōnem 491 d e f

Juventus pia S. Gerardi 225 f, 226 a, 301 e d f. Qualiter à S. Franciso transalpa 960, 561, 562

L

Laborem manūm suis prescripsit S. Francis- scus 663 f

Lac verula mulieri, quo infantem matre orba- tum lactares, patrocinio S. Francisci divinitus concessum 797 c d

Lacrymarum denum quanti fecerit S. Franci- scus 659 c f, 755 e

Laici olim clericorum instar psalmos & hymnos in ecclesiā deuantabant 170 a b

Lancea

IN TOMUM II OCTOBRIS.

- Lancea Constantini Magni qualis fuerit* 314 c
Ex Lapide altaris per episcopum inuncto, per aliquantulum temporis olem affluerter emanasse dicitur 302 a
Lapsorum in fide varia genera 29 d e. *Horum pénitentia & reconciliatio ibid. e f, 30, 31,* 32, 33
Lapsus in imam vallem equus oratione S. Gerardi abbatis illesus servatur 253 a b, 318 d.
Lapsus de alto loco cum gravi columna one-re fertur in columnis servatus fusisse precibus S. Petronii Ep. 441 c d, 460 f. Ejusdem Sancti patrocinio puella è sublimi lapla vita restituta 442 c
Lectione epistolarum S. Pauli ad Christianam fidem conversus S. Dionysius Alexandrinus 16 d, 96 f. *Vide Euangelium.*
Leges severissima non sine fructu in hereticos Donatistas late 163 a b c d e
Leprosos osculatus S. Franciscus eisque stipem largitus non sine magna sui ipsius victoria 566 d e, 689 a, 726 e f, 745 a.
Leprosi specie Christus S. Franciscus apparet 566 e. *Leprosis devotè servivit S. Franciscus* 576 c, 688 f, 689 a, 745 b, 747 a. *Leprosi divinitus sanati patrocinio S. Francisci* 722 b c, 747 a b, 795 a b
Libellatici quinam dicti 29 c
Libelli à martyribus & confessoribus Christianis lapsis dati 33 f; *eorum abusus, non verò reclusus usus à S. Cypriano improbatus* 34 a
Liberalitas magna S. Julianus vidua in monachos 436 b. Vide Dona, Decimas, Pecuniam &c.
Liberalitas & misericordia S. Francisci eximia erga pauperes 561 f, 562 a, 563 e f, 564 a, 566 b, 576 d, 582 d e, 587 e f, 626 e f, 627, 628 a b f, 704 c d, 734 f, 744 b c d, 745 b c, 763 f, 764 a b. *Vide Eleemosynam.*
Libido execranda Maximini imp. 410 c d e f
Libros quoquamque, etiam hereticos, legere cur divino oraculo monitus fuerit S. Dionysius Alexand. Ep. 16 c
Linguà precisiâ, clara adhuc voce Missa sacrificium celebrat S. Petrus Damasci metropolita 494 c
Litterarum elementis S. Gerardus in virili atate vacat instar quinquennis pueri 221 b, 225 d e f, 231 a, 305 d. *Insignis ejusdem in litterarum studio profectus* 231 b, 305 d
Lux celestis corpora SS. Ewaldorum indicat 197 f, 206 b. *Lux celestis dicitur affulsiße S. Peteronius infanti in lucem edito* 427 b. *Lux celestis affulget S. Franciso ejusque socio de nocte per viam periculosa gradientibus* 756 c

M

Martyrii ingens desiderium S. Francisci 601 a b, 602 b c, 611 c d, 612 d, 618 e, 648 a, 698 f, 699 b, 767, 768 b, 830 b c d. *Martyrium multo ardore à Christianis quasi sum 346 e, 358 e. Martyrii desiderio ardentissimè bantur S. Dionysius Alexandrinus* 22 d e. *Martyrum veneratio erga principes, etiam tyrannos* 43 d. *Martyrum corpora, vigente persecuzione, clam seculta* 134 a. *Ad Martyrum suffragia recurrere olim soliti pénitentes* 33 a. *Horum in lapsos clementia* 33 a b. *Martyrum titulo decorati olim, qui primùm Odebris Temus II.*

- atrocia pro fide tormenta passi, tandem in pace quieverunt* 160 f
Mare extra proprios terminos horribili modo egressum 149 a
In Matrimonio una cum sua uxore vitam asceticam duxit S. Ammon Egyptius 415 c d e, 421 c. *In matrimonio castitatem illibatam servavit S. Ammon* 413 c, *etiamque uxori persuasit ibid., 414 a f, 415 a b, 421 b c. Vide Conjuges.*
Matrum in filias amor quantus esse soleat 405 a
Medicamina egri non responda 711 a e
Memoria Sanctorum quorumdam subinde longo tempore intermissa 348 c f, 349 a b
Mendici habitum assumens S. Franciscus, publicè stipem petie 566 c d, 726 d, 745 c. *Mendicando viatum sibi quasiuit idem Sanctus* 576 f, 730 a, 746 f, 761 c d, & necessaria ad reparandas ecclesias 573 e, 747 b. *Fratres suos ad mendicandum hortabatur S. Franciscus* 761 d e
Mentiri pro pietate scriptoribus sec. x vel xi non inusitatum erat 475 c
Mercatura sine immoderata lucrandi cupiditate à S. Francisco, etiamnum adolescenti, exercita 560 b c, 561 a, 744 b
Milites Christiani non illicitè militare balitemum abjicientes 341 c d e. *Militavit sub Berengario, comite Namurensi, S. Gerardus* 226 b f, 301 d, 303 c d. *Militare voluit S. Franciscus Affissas* 564, 685 c d, 725 c d e
Minorum Ordo unde sic dictus 572 f, 694 b, 758 a b; *viva vocis oraculo quando approbatu*s 574 d, 575 d, 693 b. *Vide Ordo.*
Miracula plurima, quocumque pergeret, patrabat S. Hilarion 146 c f. *Miraculis illustrare S. Romanæ V. & M. reliquia* 139 d e f. *Miracula sanctitatem ea patrantiibus non conferunt* 626 b, 702 f, 723 f. *Miraculis plurimis variisque praclarus S. Franciscus Affissas* 626 a b, 673 c d e, 683 d e, 717 a b c f, 719 b c d e f, 720, 721, 723 a b, 782 f, 783 b c, 797
Missa sacrificium clara voce celebrat S. Petrus, Damasci metropolita, etiam post lingue abscissionem 494 c. *Missa sacrificio ut sollicitè & devote interessent, suos discipulos sedulò hortabatur S. Franciscus Affissensis* 599 f, 738 b. *Ad elevationem Corporis Christi in Missa, genua sua flebant ovis, quam alebat S. Franciscus* 764 d. *Missarum quotidianam aut privatam celebrationem non venit S. Franciscus velut divina institutioni contrariam* 999 a b c d
Missiones in longinas regiones à Fratribus Minoribus suscepit 609 c, 630 d e f, 631 a, 646 a b c d e. *Missionarii callere debent linguam gentium, quibus predicare volunt* 609 e f
Monachi quinam vocentur 154 d. *Monachos rebus seculi addictos detestabantur S. Hilarion* 144 b c. *Veri Monachi virtutes* 305 f. *Monachorum in Syria primus S. Hilarion* 148 c. *Monachos induratos nec converti volentes, invocato brachio seculari de monasterio expellit S. Gerardus abbas* 276 f. *Vera monachi paupertas* 316 e. *Monachi perfectiores separatas cellulas extra canonicum incolebant* 416 f, 417 a. *Monachis alendis magnam fortitudinem suarum pariem attribuit S. Julianus vidua* 436 b. *Monachi clericis in ecclesiis substituti* 241 b & seqq., 257 c, 259 a, 269 a,
† 23

INDEX MORALIS

- 269 a, 270 a b c d e, 272 d, 309 f, 312 a, 317 a, 349 b, 505 f, 506 a. Monachis *Fos-satiensibus substituti presbyteri secularares* 493 c d, & his *Barnabita* 493 e f
- Monasteria in monte Nitria non fuerunt 2 se-culo* 416 b & seqq. *Monasteria sec. vii initio paucia in Gallia, nec bene regularia* 478 c. *Monasteria multa sec. viii ex amore Re-gula S. Columbani* 478 e, 481 a, 483 f, 484 a. *Monasteria multa seculo vi & vii dupli-cia, seu à monachis & monialibus, adibus tamen separatis, inhabitata* 484 c d. *Monasteriis opulentis, quibus S. Gerardus praerat, relictis, ad panperem abbatiam se confert* 220 e, 221 c, 292 b f, 319 b. *Monasteria mul-ta à S. Gerardo ad meliorem formam reducta* 258 a & seqq. pagg. *Monasterium Broniense à Dionysianis monachis redimit* S. Gerardus ab-bas 284 a & seqq., 318 a. *Ab omni exactioris jure liberum illud declarat Godefridus comes Namurcensis* 296 a & seqq. *Monasterium non satis canonice sibi concessum Fossatenses monachi dimittunt* 491 d e f, 492 a c. *Monasti-æ vita exercitationes eruditioñem non exclu-dunt* 427 f. *Vide Abbatiis & Coenobia.*
- Morbo punitur mulier, dehortans maritum, ne siet facta conventione* 366 d e; *sed facti peni-tens curatur ibid. Morbus gravis S. Franci-sco rerum humanarum fastidium ingessit* 563 c, 685 b, 744 d. *Morbum gravissimum summa patientia tulit S. Franciscus* 662 e f, 710 f, 711 a f, 713 b. *Vide Patientia.*
- Mortis periculo non se temere quis exponere debet* 24 a. *Mortem sibi intulerunt sanctæ mulieres nonnulla pudicitia servanda causâ* 393 a e f, 394 a e, 395 a, 396 b c d e, 397 b c e, 399 e. *Mortem sibi vicinam divinitus pre-cognoscit S. Gerardus abbas* 291 d e f. *Mors eius à viris sanctis in Veteri Testamento for-midata* 400 f, 401, 402 a b; *contempnia verò à sanctis in Lege Nova* 402 c & seqq. *Mors quo sensu opitabilis sit* 402 d e f; *quo sensu Baptisma vocetur* 404 e f. *Mortui ad vitam revocati S. Francisci patrocinio* 624 a, 626 a, 681 a b c d, 783 b c, 785 f, 786, 787 a. *Mortis periculo varius à S. Francisco divinitus liberari* 721 b, 743 b e f, 784 e f, 785 a b, 787 c d e f, 788, 789 a, 792 c.
- Mulieres sexni suo consueta patientes non sunt arcenda ab ecclesia, imò nec ab Eucaristia* 105 a b c; *ab hac tamen ex reverentia tunc abstinere laudabile est* ibid. b. *Mulierum as-pectus & colloquia cur evitanda suaserit S. Franciscus Affisias* 615 f, 616 a, 665 c d, 755 a b
- Multiplicata divinitas S. Francisci Affisensis me-ritis annona* 601 c, 699 a, 762 c, 767 b c
- Mundum non ex fortuito atomorum concursu, sed à Deo esse conditum, probavit S. Dionysius Alexandrinus* 124 f, 125 a b
- Munificentia Arnulphi Magni, comitis Flan-driae, in ecclesiæ Remenses S. Maria & S. Remigii* 262 d; *item in Blandiniense cœnobium 273 d; item Godefredi comitis Namurcensis in abbatiam Broniensem* 296 a & seqq. *Munificentia S. Gerardi in ecclesiæ Broniensem* 228 b c, 242 a b. *Munificentia Gisleberti du-cis erga S. Gileni monasterium* 312 f. *Muni-ficientia Berengarii Ep. Virodunensis in mona-sterium S. Vitoni* 512 b c d, 529 c. *Muni-ficientia S. Magdalvei in Monasterium S. Vitoni* 537 f. *Munificentia eximia Gregorii PP.*
- IX in ecclesiæ Affisensem S. Francisci* 681 d e f
- Musico concentu calitus recreatus S. Franciscus* 756 b
- Muta & surda mulier ad MM. Trevirensium tumulos sanata* 364 e, 382 b; *item puer aliquis mutus* 364 e, 382 c. *Muti divinitus sanati patrocinio S. Francisci* 722 c f, 794 d
- N**
- N**atalis aut Natalitii voce antiquitus designata dies Sanctorum, presertim Mariyrum, emortuas 411 e f, 412 a
- Nativitatis Domini festum singulari solemnitate coluit S. Franciscus* 643 d e f, 644 a b c, 706 d e f, 707 c, 770 d e
- Naufragii periculo variis divinitus liberati pa-trocinio S. Francisci Affisatis* 789 c d e f, 790 a
- Negantes quinam dielli* 29 c
- Nepotem suum abbatis munere male fungente exauktoravit S. Gerardus abbas* 278 a
- Nobiles quidam ex consilio S. Francisci cibos men-dicando obtinent, quos pecunia suâ sibi ante comparare non potuerant* 761 c f
- Nomen Domini miro modo venerabatur S. Fran-ciscus* 629 e f, 706 a, 707 b, 741 d, 770 c d. *Nomen S. Francisco in baptismo à maire datum, à patre ejus mutatum in aliud* 559 b c d, 686 b, 724 f
- A** Novitiis aliquid Ordini suo dari vetus S. Franciscus 760 e
- Nudatio S. Francisci coram episcopo Affisensi quo sensu intelligenda* 570 a b c d e, 746 c, 747 e f; *qualis altera fuerit pœnula ante ejus mortem* 667 f, 668 a
- Nuptias à patre sibi injunctas ex virginitatis a-more fugit S. Menna* 154 c d, 158 c. *Vide Castitatem & Conjuges.*
- O**
- O**bedientia singularis SS. Berinna & Profdōces erga matrem suam 405 d. *Ex obedi-entia se sacerdotio initiari finit S. Gerardus* 231 c, 305 c. *Religiosum verè obedientem qualem esse velit S. Franciscus* 757 f, 758 a. *Obedientiæ studium singulare S. Francisci Af-fisatis* 599 d e, 620 e, 621 b c, 628 a b, 659 a, 661 b, 664 a, 738 b, 757 e f. *Ob-edientia cœca & prompta sociorum S. Franci-scii* 587 d, 694 d, 696 c d, 734 d e, 735 e, 757 f
- Obtrectator S. Francisci divinitus castigatus* 829 c d. *Vide Blasphemus.*
- Occultarunt se quondam Christiani, ut clancu-lo fratres suos, saeviente persecutioñe, invise-rent* 329 f. *Vide Fugam.*
- Oculorum custodia singularis S. Francisci ejus-que sociorum* 593 d e, 696 a
- Officiis ecclesiasticis tam diurnis, quam no-nurnis, frequentes olim assistebant tam cleri-ci quam laici* 454 f, 457 c
- Oleum ex lapide altaris per episcopum innullo per aliquantum temporis affluenter emanasse dicitur* 302 a
- Orationibus divinisque laudibus impensè intenti* SS. Ewaldi 206 a. *Orationi magnopere dedi-catus S. Gerardus* 227 e, 229 e, 230 f. *Ab O-ra-tione rei omnis initium ducendum* 464 c. *Orationi propensè deditus S. Franciscus Af-fiensis*

IN TOMUM II OCTOBRIS.

Genit. 568 ad, 593 a, 626 b, 647 bd, 687
 b, 691 a c, 703 cd, 708 cd, 726 b, 751 b, 769,
 770. Orandi modus à S. Franciscu discipulis
 suis prescriptus 584 f, 585 a, 594 d e, 663
 d, 696 c d, 733 c d, 751 b. Orandi stu-
 dium sociorum ejusdem Sancti 587 c, 733 c
 d, 734 c d, 751 b
 Ordo S. Francisci varie predictus suisse traditur
 555 c d; Ordini alteri, ab Ecclesia approba-
 so, se suoque adjungere humiliter renuit S.
 Franciscus 589 f, 693 a. Ordines tres à S.
 Franciso instituti 593 b c, 600 e f, 601 a,
 739 a, 747 d, 751 e f. Ordinis S. Clare ini-
 tium 598 b & seqq., 751 e f. Ejusdem elo-
 gium 689 c d e. Teriti Ordinis institutio 631,
 632, 633, 634, 635 a b, 751 e
 Os sancti martyris incantè projectum, sanguine-
 nem fundit 335 c d e, 362 b, 364 a b c,
 380 b & seqq.
 Otium summopere fugiendum 755 b c
 Ovicas peculiari affectu prosequebatur S. Fran-
 ciscus 628 b c d e f, 704 d e f, 705 a, 764 b c
 d. Vide Bestiae

P

Pacem & concordiam servari à monachis
 sibi subiectis, enixè cupiebat S. Gerardus
 abbas 292 a, 319 a. Pacis servanda studium
 singulare S. Francisci 579 f, 663 f, 690 f,
 730 f, 738 c d, 748 d
 Palatia regum Francorum ubi olim exstrata
 490 f
 Palmarum Dominica ex suburbicaria ecclesia
 ad cathedralē supplicatio in Galliis olim fieri
 solita 383 a
 Paralvticus à S. Hilarione subito curatus 145 f.
 Paralytica puella ad tumulos M.M. Trevirensium
 curata 364 f, 382 d. A paralyti mulier
 curata SS. M.M. Trevirensium patrocinio 367 c.
 Paralyticu à S. Franciso divinitus sanati 625
 c, 702 a, 719 e f, 720 a, 721 e, 722 c, 775
 e, 795 a b, 797 f, 798 a
 Parturientes mirè liberae patrocinio S. Franci-
 sci Assisianis 624 e f, 701 d e, 776 b, 791 d e f
 Paschale jejunium quā horā olim solveretur 103 c
 d, 104 a b c. Paschales epistola à patriarchis A-
 lexandrini quotannis mitti solita 47 a c, 84
 f, 94 f. Aptæ sunt ad rectè ordinandam chro-
 nologiam 84 b. Paschalibus diebus verba ad
 populum facere solitus S. Dionysius Alexandrinus
 86 c
 Passioni Christi Domini mirè addiditus S. Petronius
 Ep. 435 a. Passionem Christi Domini
 perpetuò meditabatur S. Franciscus 706 d,
 727 c d
 Patientia singularis S. Francisci sociorumve ejus
 in adversitatibus vel morbis 584 c, 585 c f,
 586 a, 658 c d, 659 a d, 660 f, 662 c f,
 694 e, 710 f, 711 a f, 713 b c, 729 a b, 730
 b, 734 a b c, 746 c f, 752 a, 780 b c d, 841
 f, 842 a b
 Paupertatis religiosa observantissimus S. Gerar-
 dus abbas, oblatum sibi aurum & argentum
 respuit 263 b. Paupertas summa S. Francisci
 & sociorum ejus 584 c d, 585 c d e, 586 a,
 587 e f, 588 a b e, 592 c e, 593 f, 597 b,
 626 e f, 627 c d, 664 a, 694 d, 698 b,
 700 c d, 733 a b, 734 f, 735 a, 752 a b,
 760, 761, 780 e f, 837 e f, 840 f, 844 d,
 845 e f, 846 c d e. Pauperibus, non vero con-
 sanguineis, omnia sua bona distribuit Bernar-

dus S. Francisci socius 691 a. Idem à suis
 fieri voluit S. Franciscus 760 e f. Paupertas
 severior à S. Dominico, exemplo, ut volunt,
 S. Francisci, Dominicanis prescripta 872 &
 seqq. Pauperibus & afflictis mire benignus S.
 Franciscus 763 f. Vide Liberalitas.
 Peccatores in pœnam delicti vinculis ferreis o-
 lim se constringebant 364 c d, 381 t, 382 a
 Pecuniam ne quidem tangi à suis volebat S.
 Franciscus 588 a b. Vide Paupertatis.
 Peregrinatio vel facta vel promissa ad S. Gerar-
 di sepulcrum agris saepe salutaris fuit 299 d e
 f, 300 a b c d. Peregrinatio Hierosolymitana
 à S. Magdaleno Ep. suscepta 513 e f, 514,
 515, 539 b c. Peregrinatio ad sepulcrum A-
 postolorum à S. Franciso suscepta 566 c
 Persecutio ecclesie Alexandrina mota à plebe 19
 b c d e; altera mota à Decio 19 f, 20, 21,
 22, 29 c d. Persecutio à Valeriano in Christia-
 nos suscitata, auctore magorum patrono 41, 42,
 43. Persecutio Diocletiana 133 b c. E perse-
 cutorum manibus erui renuit S. Dionysius A-
 lexandrinus 20 f, 21 a. Persecutores Chri-
 stiana religionis Dei ultionem in se concitârunt
 344 f, 345 a
 Pestis sevissima in ultionem violati nominis Chri-
 stiani 25 a b. Pestis sevissima Alexandria sub
 S. Dionysio 87 b c d e; item Parisis VII secu-
 lo 485 b c. Pestem, indictis precibus, per San-
 ctorum patrocinia averttere studuit anno 1713
 Carolus Trevirensis archiepiscopus 363 d e.
 Pestis animalium abacta per aquam, quā S.
 Francisci manus pedesque loti fuerant 778 b c
 Philosophiae studium seculo v Constantinopolit mi-
 niè neglectum 427 d
 Pietas insignis Philippi II Hisp. regis erga reliquias
 S. Eugenii 231 e. Pietas singularis S. Franci-
 sci Assisianis 763. Vide Orationibus & Libe-
 ralitas.
 Piscium copiosa multitudo mirè capta invocatio-
 ne S. Romane V. & M. 140 a. Piscis prodi-
 giosè subministratus S. Gerardo abbati in pran-
 dium 318 f. Pisces singulari modo S. Franci-
 sco blandiuntur 623 e f, 700 b, 764 f
 Pluviam arentibus terris sua oratione impetrat
 S. Hilarion 148 e
 Pœnitentiae habitus miro modo à S. Clara suscep-
 tis 598 c d e f. Pœnitentiae prædicatio. Vide
 Prædicatio.
 Pollutionem in somno passi an abstinere debeant
 ab Eucharistia Sacramento 105 f, 106 a. Pol-
 lutioni nocturna, dum ab sit propositum, nihil
 peccati inesse docuit S. Athanasius 419 e
 Pontificis Romani judicio sua scripta submittere
 paratus S. Dionysius Alexandrinus 52 c. Pon-
 tifices Romani, durante etiam persecutione, e-
 leeti 77 d e. Pontifex Romanus Nestorium de-
 ponit, nisi errorem revocet, datis litteris pre-
 cepit 430 a, 431 d. Pontifex creatus Bene-
 dictus XIV archiepiscopatu suo Bononiensi non
 statim cessit 448 b, 449 d, 453 d
 Prædicatio S. Francisci qualis fuerit 579 e f,
 580 a, 591 a, 593 a b, 624 c, 626 c d, 641
 c d e f, 658 d e, 690 f, 693 f, 701 b c, 703
 d e f, 706 f, 708 a, 730 f, 731 a, 733 b c,
 737 c d, 739 f, 748 d, 751 e, 774, 775,
 776, 842 d e; ad prædicandum discipulos
 suos confidenter mittit idem Sanctus 584 e f.
 Intrepide idem Sanctus Christum prædicavit
 coram Soldano Ægypti 612 e f, 767 e f
 Prælati boni qualitates 260 e f, 313 a b
 Præpositi monasteriorum quinam olim dilli 309 b

INDEX MORALIS

- Prætorii prefectura, dignitas apud imperatores olim amplissima* 464 c
Precauziæ contractus quid sit 513 d
Proditores semper suspecti 525 c
Prophetæ S. Francisci 582 f, 584 f, 595 d e, 611 c, 612 c d, 659 b c, 660 d e, 663 b, 691 d e f, 696 a, 697 a, 711 c d, 730 d, 733 c, 740 c, 749 b, 751 d, 758 b, 765 c f, 771 d e f, 772 a b c d, 773 a b c, 780 d, 784 b, 833 a b c, 852 f, 853 a
Protector Ordinis ab Honorio III PP. Franciscanis datum 641 b, 642 b c d e f, 643 a, 740 a, 835 c
Providentia divina mira dispositio 20 e f. *Providentia divina insignia documenta* 592 b c, 601 b c d, 610 b, 618 a b, 693 d, 699 a, 750 f, 752 c, 767 b, 868 c
Provinciales Ministri Ordinis Minorum quo anno creati 609 b
Psaltri & hymni in honorem Christi composti & decantari antiquitus à Christianis soliti 101 a b. *Psaltri & hymni decantati etiam antiquitus in funeribus Christianorum* 402 e f, 406 d
Pudicitia servanda causâ sancte mulieres quendam sibi mortem intulerunt 393 a e f, 394 a e, 395 a, 396 b c d e, 397 b c e, 399 e. *Pudicitia eximia S. Ammonis eremita* 417 b, 421 f. *Vide Castitatem.*
Puteus sub altari S. Petronii Ep. agris salinaris 442 a b. *Vide Aqua.*

Q

Quadragesimæ tempore cibus post vespertas sumi solitus 380 d, 381 d e. *Vide Jejuniū.*

R

- Rabiosus puer, facta à parentibus ejus boni iustè ablati restitutio*, *S. Ammonis eremita patrocinio sanatur* 421 e
Raptus corporeus S. Josephi Cupertinensis perquam mirabilis 958 e f
Rebaptizandi non sunt baptizati ab hereticis 36, 128 a b
Refectio tempore quadragesimalis jejunii post vespertas fieri solita 380 d, 381 d e. *Vide Jejuniū.* *Refectiones certis diebus Clericis concessa* 488 e, 489 e, 492 f, 493 b
Regem, ut illata Bellavacensi ecclesia damna resarciat, scribit admonet S. Gregorius PP. VII 136 f
Regulæ monastica strenuus observator S. Gerardus 305 c d. *Regula S. Benedicti non solito* Regula sancta dicta 477 e. *Regulæ à S. Franciso Assisensi scripta* 588 b d e f, 589 a, 590 e, 591 a b f, 599 c, 604 d, 635 a b e f, 636, 637, 638, 639, 640, 642 e, 733 b, 736, 739 c d, 749 d, 753 a b, 754 a, 1000 f, 1001 a; *secunda Regulæ laus* 1001 a b
Relapsus in peccatum quantum Deo dispiceat 772 b
Reliquiæ Sanctorum in dedicanda templi inferri solita 135 f. *Sanctorum Reliquiæ nonnumquam per vicinas regiones circumducta ad resarcienda illata ecclesia damna* 137 a b, 139 d. *Altaribus Reliquiæ Sanctorum inseri solita* 139 a. *Reliquias Sanctorum pro ædificanda ecclesia petit S. Norbertus* 204 f, 205 a. *Reliquias S. Eugenii ut adipiscatur, mo-*

- nachum induit S. Gerardus* 229 f, 303 b e f; *S. Eugenii reliquias propriis humeris deferat* Philipps II Hisp. rex 234 e. *Reliquias Sanctorum undecimque colliguntur & Gerardus* 241 a b, 285 d & seqq. pagg., 306 d. *Reliquiæ SS. MM. Trevirensium non sine ingentium miraculorum testimonio toto ferè orbe diffusa* 362 a. *Reliquias Sanctorum furari, olim quidam simpliciores licitum crediderunt* 385 a. *Reliquias Sanctorum magnâ pompa in lucem transferre, solemne fuit Ottoni III imp.* 388 a. *Reliquiis Sanctorum multa tempora ditavit S. Petronius Ep.* 435 b & seqq., 437 f, 440 f, 466 b. *Reliquiæ Sanctorum, undequaque quasita, novis ecclesiis inferri solita* 514 b; *veneratione maxima decensi loco reposita* 519 f, 520 a, 540 e f. *Reliquiis Sanctorum alibi servatis subinde minus cantu gloriantur* 469 b c. *Reliquiæ Sanctorum divinitus translatæ* 758 d e. *Reliquias Martyrum colendas suadet S. Chrysostomus* 405 d e, 407 d. *Reliquiæ Sanctorum meritò honoranda* 994 a
Resignat prelaturam suam S. Gerardus pio sui cœnobii monacho 221 e, 285 d & seqq. paginis; *& abbatiam Blandiniensem Womaro monacho* 289 d
Revelationes S. Gerardo abbati factæ 302 b c, 306 a. *Revelatione cœlesti instrudunt S. Anno corpora SS. Ewaldorum transfert* 202 b c. *Ex revelatione S. Antonius cognoscit instantem obitum S. Ammonis eremita* 419 f. *Revelata Cœlestino Papa mors S. Felicis Ep. Bononiensis* 430 e, 455 f, 464 f. *Revelatione divina mortis sua tempus cognovit S. Magdalvensis* 520 d, 540 f. *Revelationes S. Francisco Assisensi factæ* 662 f, 663 a, 713 d e, 740 c, 1002 b c
Resurrectio Domini J. C. facta die Dominica ante solis ortum 103 d e f
Reverentia magna S. Francisci erga res sacras 663 e. *Vide Ecclesiasticos & Nomen Domini.*

S

- S**acerdotio, non nisi à fratribus compulsa, se ordinari permittit S. Gerardus Bronensis 231 c, 305 d e. *Vide Ecclesiasticos & Clerum.*
Sacra quolibet Sabbatho Franciscanis sec. XIII injuncta in honorem Immaculatae Virginis Mariae 840 e
Sacrificati quinam dicti 29 e
Sacrificium Victimæ salutaris quotidie Deo offerabant SS. Ewaldi 206 a. *Vide Missæ.*
Sacris operari ferè quotidie inter lacrymarum imbrem solitus S. Gerardus 260 f, 313 b. *Vide Missæ.*
Sanctorum patrocinium quam sit regnis urbisunque salutare 35 b, 200 c d; 857 f. *Sanctorum præcipuorum nomina cur fideles etiam antiquitus ambierint* 101 f. *Non semper ab omni errore immunes fuerunt viri doctrinæ & sanctitatem conspicui* 102 a b, 129 b c d e f. *Sanctorum gesta immoderato hominum zelo subinde obscurata* 164 b c. *Sanctorum Omnium festum initio seculi VII Roma institutum* 432 e. *Sanctos, presertim Apostolos, mira devotione prosequebatur S. Franciscus Assisias* 766 e. *Vide Cultus.*
Sanguinem fundit os Sancti incantè projectum 335

IN TOMUM II OCTOBRI.

- 335 c d e. Sanguinis fluxus divinitus liberata patrocinio S. Francisci 795 b e. Sanguis è latere S. Francisci defluens & ampullis inclusus quotannis effervescere dicitur 992 c d e f. Vide Stigmata.
- Schismaticis usitate fraudes & artes mala 26 c f & seqq. pagg.
- Scientias ac virtutem magno successu excusat S. Magdalene, etiamnum adolescentis 505 a, 534 a b
- Scripturæ sacra intelligentia divinitus concessa S. Francisco 771 c d, 996 e. Scripturæ sacra & Theologia studia cum oratione & simplicitate conjugenda 771 c, 856 d & 997 c
- Secreta cordium S. Francisco manifestata 595 d, 596, 697 a d, 751 d, 771 d, 772 d e f. Vide Revelationes.
- Seculi dignitatibus opibusque spretis, se totum Deo dedit S. Petronius Ep. 423 d. Seculi abdicatione à S. Francisco miro modo peracta 563 & multis seqq.
- Seditio horrenda contra Coloniensem episcopum S. Annorem 200 d e f, 201
- Senatorii ordinis homines, inconfutis Angustis, quandoque mortis supplicio affecti 342 c d e f.
- Quantus Senatorum numerus Treviris fuerit 352 e. Senatus duplicitis olim generis erat 342 e
- Sepulcrum S. Magdalene miraculis clarum 530 e f, 531 a, 542 c e. Vide Sanctorum patrocinium.
- Siccitas terra maxima, eclipsim consecuta, & hominibus brutisque infestissima 143 f
- Silentium à fratribus suis exactè servari volebat S. Franciscus 755 c
- Simplicitas magna unius è S. Francisci sociis 696 d e
- è Solis radio suspensam B. Uthonis securum vidisse fertur Carolus Magnus 210 a
- Solitudinis studium ingens in S. Hilarione 144 d e, 145 c; in S. Gerardo 252 d e f; in S. Francisco Afflate 647 b e, 708 c d, 769 d, 820 a, 847 e
- Sollicitudo pastoralis pro suo grege eximiè eluit in S. Dionysio Alexandrino 46 d e f. Sollicitudo S. Gerardi abbatis pro monachis fibi subiectis 272 a c, 292 a & seqq., 317 c, 318 a. Sollicitudo pastoralis eximia S. Petronii Ep. 433 f, 434 a. Sollicitudo verè pastoralis S. Magdalene Ep. de suo grege 509 f, 510 a, 511 e f, 520 c, 535 a b, 537 e f, 540 f
- In Somnis admonetur Gislebertus Lotharingie dux, ut monasterium Cellense reformatum curet 254 b, 255 e f, 310 f, 311 a b c. Vide Revelationes & Visione.
- Sponsi olim solebant coronā redimiri 421 b, 422 a b
- Stigmata sacra S. Francisco impressa 648 c d e f & x seqq. pagg., 671 f, 709 a b c d e, 715 a b c, 741 d e, 743 a, 753 b, 777, 778, 779, 782 b c d e, 803 d e f. Sacrorum Stigmatum virtus 783 f, 784, 785, 941 c d e f & seqq. pagg.; eorum festum 801 f, 802 Suffragia pro mortuis in Attiniacensi conveniū indicia 526 e
- Superiores communitatum quales esse debeant 712 c, 738 d e
- Supplicationes ad Trevirensium Sanctorum reliquias à quo institute 364 f. Supplicatio Dominicā Palmarum in Galliis fieri olim solita 383 a. Supplicationes diebus Rogationum & Octobris Tomus II.
- die Ascensionis 492 f; item pro quaenamquo necessitate ibid.
- Surdi & muti divinitus curati patrocinio S. Francisci Afflati 722 c d f, 794 d. Vide Muti.
- Suspiciari male de sacerdotibus aut ministris de iis rumoribus affentiri non audebant S. Franciscus ejusque socii 595 a b
- Synodus à Richario Leodiensi episcopo convocata, solemni ritu festum S. Eugenii M. celebandum statuit 233 f, 234 a, 308 e f. Vide Concilia in Indice Historico.
- T
- Templa plurima exciata traditur S. Petronius Ep. 433 f, 434 & seqq. pagg., 465 e f. Vide Ecclesiæ.
- Tentationes accersenda non sunt, sed iis, cum advenerint, fortiter resistendum 404 d. Tentationes carnis quo modo S. Franciscus superavit 696 a, 754 f, 755 a
- Terræ motus ingens post Juliani Apostata mortem 149 a. Terræ motus ingens seculo XVI Bononia in Italia 437 a
- Testamento quid reliquerit S. Hilarion 146 f, 147 a. Testamentum S. Francisci 663 c d e f, 664 a b c d
- Thurificati quinam dieti 29 c
- Tintinnabula sponte sonum edunt 312 b e
- Tonsura Scotica monachis Luxoviensibus aliquamdiu gestata 482 b c d
- Traditiones Apostolica semper sunt observandæ 36 a. Traditiones particulares ecclesiarum non contempnenda propter dubium aliquod eis contrarium 352 e. Traditione virtutes veterum monachorum ad posteros transmissæ 417 b. Traditiones qua & quales fidem faciant 921 f, 922, 923, 924, 925, 962 d e
- Translatio reliquiarum S. Eugenii celeberrima 233 c d, 307 b c d e; item capitii S. Petronii 447 & seqq.; item corporis S. Francisci 680 & seqq. Non semper reliquiarum translatio dies dominicis facta 233 e. Translatæ divinitus sacra reliquia 758 d e
- Tunica S. Francisci Florentie summa in venerazione habetur 994 b c d e f
- V
- Vanitas in habitu religioso quo modo à S. Franciso reprehensa 848 c f
- Velum sacrum angelica manu impositum capitii S. Menna V. 154 d, 158 f. Velum sacrum olim coloris purpurei esse solebat 159 f
- Vendunt sua bona duo S. Francisci socii pecuniamque pauperibus distribuunt 580 f, 581 a. Vide Paupertatis & Abdicato.
- Veritatis per disputationem indaganda verus modulus 100 c d e
- Vigilantia magna S. Francisci ad præcavendos corrigendosve suorum defectus 593 d e, 698 b
- Vineula ferrea, quibus in pœnam delicti se peccatores olim constringebant, ad Sanctorum monumenta in satisfactionis indicium soluta 364 c d, 381 f, 382 a b
- Vinum S. Agerici meritis mirabiliter multiplicatum 521 b. Aqua per S. Franciscum in vinum conversa 623 f, 624 a b, 700 c, 756 a
- Virginum consecratio quo ritu primis seculis peracta 159 f
- Visione celesti monitus fuisse dicitur S. Gerardus † 24 ad

INDEX MORALIS

- ad edificandam ecclesiam Broniensem 227 d
e f, 228 a, 302 a b c. Visione caelesti ad
Martyrum Trevirensium corpora perquirienda
animati Pauliniani asceta 377 a b c. Visio-
nibus quorundam hominum minimè fiden-
dum 379 b. Visione caelesti inductus Inno-
centius PP. III ad approbandum Ordinem
Minorum 591 a b c d, 737 a b, 750 a b;
Sylvestris sacerdos ad paenitentiam & ad se-
quelam S. Francisci 581 b c, 748 f, 749 a.
Visio oblata S. Dominico 605 f, 606 a b c.
Visiones S. Francisco oblata 564, 590 ade,
644 c, 685 d, 693 b, 709, 710 a b c, 725
d, 744 d e, 749 d e, 753 a, 761 a b, 779
b c. Visio unius socii S. Francisci calitus ob-
lata 758 c. Visio Eliae, S. Francisci Socio, ob-
lata 1002 c
Visitari septem precipua Romana ecclesia quan-
donam cœptæ 434 f, 435 a
Ulcerosus invocatione S. Francisci divinitus sa-*
- natus 719 e
Voluntatem Dei de assumendo novo vita genere
seculo exquisivit S. Franciscus Assisiensis 565
f, 566 a, 685 e f, 686 a, 726 f, 727 a b,
744 f. Divina voluntati mirè se conformabat
idem Sanctus 713 b
Votum non observans mulier divinitus manum
ariditate punitur, penitens sanatur 792 b.
Voto in honorem S. Francisci Assisiensis facto,
egri variis curati 721 b c d e, 722 b d e f
Vox celestis tertio ad piam sanctimonialem emissa
377 d e*

Z

- Zelus animarum eximus in S. Gerardo ab-
bate 283 e f. Zelus animarum officeros
non debet studio propria perfectionis 626 b.
Zelo animarum insignis S. Franciscus 710 e
f, 763, 766 f*

ADDENDA

AD DIEM III OCTOBRIS.

IN S. GERARDO BRONIENSI.

AUCTORE
C. B.

*Ag. 295 & duabus seqq. in
Commentario ad Vitam S. Ge-
rardi prævio num. 299, 301 &
otto seqq. Chartam, ab Ale-
xandro, Leodiensi episcopo, in
monasterii Broniensis favorem
anno 1131 emissam, transcripti, eamque Epa-
cta xx mendose notari, num. 310 edixi, & re-
stè quidem, spectata communi Epactas lunares
computandi ratione. Verum fuere veteres com-
putista nonnulli, qui quovis anno tot numerarent
Epactas, quot eodem anno luna dies erant die
xxii Martii: hac autem servata Epactas num-
randi ratione, annus 1131, utpote quo novilu-
nium in diem iii Martii inciderit ac proin xxii
mensis hujus dies fuerit vigesima lunaris, cum
Epacta xx rectè conjugitur. Quapropter, cùm
posteriori hac Epactarum computandarum ratio-
ne usus esse possit præmemoratae Chartæ scriptor,
nequit etiam hac ex eo, quod Epacta xx notetur,*

*in notis chronicis dici corrupta, dubiumque an-
deò, quod hoc ex capite de illius sinceritate po-
terat oriri, penitus evanescit. Adi Glossarii tom.
1, pag. 510 Cangium, ubi hic scriptor ea, qua de
quorundam veterum in computandis Epactis me-
thodo jam dixi, universim etiam, ut appareat,
ad omnes omnino antiquos extendit; nota tamè
perperam id abs illo fieri, uti argumento sunt
plures scriptores veteres passim obviis, methodum
communem, quâ hodieque utimur, in computan-
dis Epactis secuti. Ut ceteros huc minus propè
spectantes omittam, ipsiusmet S. Gerardi biogra-
phus, qui seculo circiter integro ante scriptorem
Chartæ jam memorata floruit, pag. 319, num.
80 in fine annum Christi 959, cui obitum S.
Gerardi illigat, cum Epacta xx componit, que
tamen non nisi secundum communem Epactas
computandi rationem anno illi congruit, ut cui-
que calculos ineunti manifestum evaderet.*

AD-

ADDENDA

AD DIEM IV OCTOBRIS.

IN S. MARSO PRESB. CONF.

Pag. 390 in Sylloge de S. Marso presb. confess.

*Cur hac Appendix detur.
Sancti cultus Essendia*

Ost excusam hanc Syllogen in manus nostras inciderunt quædam MSS. Notitia, ad Majores meos olim missa, sed alieno loco seposita, in quibus cùm nonnulla legantur de S. Marci cultu in libera imperiali illustrissimarum canonissarum Essendientiæ ecclesia, in qua corpus, seu majorem ejusdem corporis partem, jam ab aliquot seculis honorari, in Sylloge diximus, ea hæc referenda putavi, maxime quid quedam doceant, de quibus in Notitiis ad mea quæsta ex eodem loco remissis altum est silentium. In primis ex ijsis nuper inventis discimus, S. Marci festum annuum in Essendientiæ ecclesia celebrari, aut certè olim celebratum fuisse die vi Octobris, qua de re posteriores notitia silent. Additæ etiam sunt Lectiones de illo, quarum una brevior transcripta notatur ex Ms. Passionali Bodocensi mensis Octobris; altera longè fuisse ex pluribus Officii Lectionibus in unum velut Sermonem compacta est, vel ex unico sermone in plures lectiones potius olim partita, desumptaque ex Ms. Passionali membranaceo monasterii Abdinghoffensis Paderbornæ in Westphalia.

*die vi Octo-
bris: ex Ser-
mone de illo
ibidem dicto*

2 Breviori præfixus hic titulus est: Transitus S. Marci presbyteri & confessoris, cuius festum colitur prid. Non. Octobr.: alteri verò iste: Sermo in festivitate S. Marci presbyteri & confessoris. Sermonem hunc coram Essendientiæ ecclesia tunc temporis seu monachis, seu canonicis, aliquando dictum fuisse, persuasum mihi habeo, tum quia orator in eo disertè afferit, sacra Marci pignora Autrico, sive ex Autissiodorensi territorio, translata fuisse in ecclesiastam, in qua perorabat, in eademque tunc etiam quievisse; tum quia auditores suos fratres appellat, & ecclesiastam monasterium nostrum. Ex phrasibus autem in Sermone hoc atque in breviori illa Lectione communibus manifestum fit, aut hanc ex illo contractam, aut in illo plurimum autam esse. Eretatem auctoris haud facile divinavero: nam licet ex verbis infra recitandis i. videri possit non integrum seculo advenit Essendiam S. Marci reliquias posterior, longè tamen se posteriorem prodit, dum eamdem illuc adventum affigit anno 864, quod tam ex tempore fundationis monasterii Essendientis passim credito, quam ex dicendis nequam verisimile est.

*quædam ex-
cerpta hic
recitantur,*

3 Sermonis exordium accipe: neque enim opera pretium esset totum recitare. Gloriosam hujus diei solemnitatem exultabilem nobis, Fratres carissimi, beati confessoris Marci commemoratio reddit. Dignum quippe est, ut de sempiterna ejus in gloria [deest foris vita, vel abundat in] nos gaudeamus, de cuius etiam

temporali occasu angelorum cum omnibus Sanctis chorus exultat. Quomodo enim non summo in terris gaudio hodiernum diem celebremus, cùm eum & in cœlis angelis festivum esse, sciamus. Si quidem hodie B. Marsus digna laborum suorum præmia percepit: hodie de hac valle lacrymarum ad gaudia æterna migravit: hodie è terris ad Paradisum transivit... Quapropter, dilectissimi, quamvis omnibus ubique Christianis de tanta Confessoris gloria communis debeat esse lætitia, nobis tamen specialius est & uberioris lætandum, qui cum meritorum virtutibus sacrosancta simul ejus pignora possidemus.

4 Decet enim, ut, ubi glorificata, & semper glorificanda ossa habentur, ibi quoque in die, quo sacro sanctus ejus de mundo transitus celebratur, lætitia sit principatus; ubi eò amplius in Domino exultare, & divina bonitati gratias agere debemus, quod sanctus iste Patronus, iste alibi natus, alibi conversatus, alibi ad cœlum receptus, nobis procul positis infestabilis pietate datur, & sua pia voluntate est condonatus. Post multa alia, de miraculis, quibus sacra ista ossa in eadem ecclesia claruisse, generaliter afferit, hec addit: Ibi (in monte Autrico apud Autissiodorum) quondam vivens signa potenter operabatur; hic mortuus miraculis mirabiliter coruscat.... Quanti enim nunc ad sacro sanctam ejus tumbam plerique longo tempore orbati, plerique ab ipsa nativitate cœci, illuminantur? Quantis surdi, reseratis aurium obstatulis, recipiunt auditum? Quantis vel linguae officio, vel ambulandi usu privatis, illis loquela, istis redditur gressus? Quanti denique diversis modis contracti optatam merentur sanitatem?

*ex quibus illis
scimus, sacras illius
reliquias*

5 Videmus plerumque, aliquos non perfetè statim convalescere, sed paulatim singulis membris in sanitatem redire: quod idem facit, nostræ in omnibus saluti consulens, divina Majestas, ut in ista valetudinum diversitate videamus, quid insanis, quid pro morbidis sit postulandum; atque ita semper magis magisque ad divinam Clementiam vel laudandam, vel exorrandam excitemur &c. Hec omnia indicant, sermonem hunc, ut dixi, in Essendientiæ ecclesia habitum fuisse; ubi enim in Westphalia, quam idem orator antiquo more Saxoniam appellat, sacra Marci ossa tumbaque tunc fuerint, quam Essendia, ubi majorem ipsum corporis partem, Autissiodoro, ipso oratore agnoscente, acceptam preciosam inclusam tumba antiquitus quievisse, & hodie quiescere, in comperto est?

*in eadem ee-
clisia miras
eius claru-
isse*

6 Porro quavis satis prolixus hic sermo sit, de Sandi tamen gestis non alia docet, quam que-

ADDENDA IN S. MARSO PRESB. CONF.

AUCTORE

C. S.
sed de ejus-
dem gestis ni-
bil præterea
ex illo disci-
mus.

ex S. Peregrini Actis jam dedi in Sylloge. Audi ipsum oratorem de hoc arguento loquentem. Denique, ut eorum relatione comperimus, à quibus sacrosanctas ejus reliquias accepimus, speciale, ut seniores eorum tradiderunt, penes ipsos de eo scriptum habebatur, in quo tota vitæ & actuum ejus historia continebatur; sed, quoniam modo perierit, incertum habetur. At rursum post paucā: Quamvis specialia de eo, ut diximus, scripta perdita esse ferantur, inventimus tamē in Passione S. Peregrini, vel unde esset, vel quantæ sanctitatis & virtutis existeret &c. Itaque cū ex S. Peregrini Passione narret, que jam disciissi in Sylloge, ea hīc non describam. Præteribo pariter laudes, Marso cū aliis apostoliis viris communes, prolixasque exhortationes, quibus auditores suos ad imitandas illius virtutes sic exstimulat, ut tamen de ejusdem gestis præterea nihil exponat.

Translatio
reliquiarum
in eodem si-
gitar anno
864,

7 Subjicio igitur, quæ de translatiis ejusdem Sancti Essendiam reliquiis memorat. Egregius (inquit) Christi Sacerdos post multa, quæ in terris gesserat bona, confessor defunctus, & in ecclesia, quam primo adventus sui tempore in Autrico construxerat, juxta altare est sepultus, ubi & nos sacratissima ejus ossa, ut in Translatione ejus plenius resertur, anno post Incarnationem Dominicam DCCCLXIIII suscipere, & ad nostrum, Christo propitio, monasterium transferre meruimus. Nescio, quam hic Translationis historiam, ceteris omnibus scriptoribus ignotam, laudet; at, quotquot alii de Essendensibus S. Marci reliquiis meminerunt, illas toto seculo seriūs, Ottorum scilicet tempore, illuc depositas reserunt. Adhuc diploma S. Alfridi Hildesemensis episcopi à Sollerio nostro in hujus sancti episcopi Actis tom. IIII Augusti pag. 213 & sequenti ex Schatenio recusum, dubitare facit, an Essendensis ecclesia jam existiterit anno 864; cū istud fundationis diploma primò datum legatur anno 877, circa quem annum ejusdem loci fundatio passim reponitur.

sed hec ad
Ottorum
tempora re-
ferenda sibi

*8 Quam ob rem annum 864, ab oratore assi-
gnatum, vitiosum esse, existimo, ipsumque oratorem,
nisi amanuensem culpare malimus, multò esse
juniorem, quam ex mox datis verbis posset vi-
deri; quod postremum ejusdem stylus etiam per-
suadet. De monte Autrico, sanctique Marci se-
pultura consule Syllogen. Rectius, ut appareat,
Letio brevior ex codice Bodecensi superius lau-
dato, prætermisso rei gestæ anno, sic habet:
Sanctus verò Marsus (post S. Peregrini episcopi
martyrium) prædicationi nihilominus insistens,
multaque miracula faciens, tandem in pace
quievit, & ibi (apud Autissiodorenses) corpus
ejus honorificè traditur sepulturæ. Pluribus
annis elapsis (seculis poterat dici) corpus prædicti
Confessoris ad Assindensem (nunc communius
Essendensem dictam) ecclesiam transfertur, &
per Mechtildem, ibi abbatissam & sororem Ot-
tonis ducis Saxonum, in capsa deaurata, &
lapidibus pretiosis deornata, dignè imposita
majori altari, honorificè asservatur. Certè hac
referri nequeunt ad annum 864, sed ad secun-
dum x, quo Ottones Saxonia duces & imperato-
res floruerunt.*

Atque fuit
Mechtilda
abbatissa
tumbe in-
scripta?

*9 De Mathilde aliqua laudata ecclesia tunc
temporis abbatissa convenient recentiores omnes;
qua tamen illa fuerit, non item. Bucelinus parte
2 Germanie sacra pag. 143, ac post ipsum Dio-
nysius Sammarianus in catalogis abbatissarum
Assindensem, seu Essendensem, eam Ottonis*

II ducis Saxonum & imperatoris ex Theophania Constantiopolitana filiam, ac Ottonis III sororem faciunt, consentaneaque Notitia Essendiā ad me missa, uti & Gelenius in Colonia supplice pag. 48. In Lectione Breviarii Autissiodorensis, quā in Sylloge recitavi, legitur major S. Marci corporis pars tempore Hugonis de Cabilone, Autissiodorensis episcopi, ab Othoni III imperatore in Westphalam translata &c circa annum Domini millesimum. Cū verò ex canonici le Benf Historia Autissiodorensi didicissem, laudatum Hugonem Ottoni III fuisse percarum, verisimile mihi apparuit, S. Marci reliquias ab hoc anistite eidem Ottoni, & ab hoc sorori sue Mechtildi seu Maechtildi donatas esse. Et Mechtildem quidem Ottonis III sororem novimus, verum hanc Essendensibus abbatissas certò annumerare nequimus.

*10 Papebrochius noster ad diem xxi Maii il- Papebrochius
lustravit Aeta venerabilam comitum Palatino- ex ejusdem
rum, Erenfridi, seu Ezonis, & Mathildis, qua tumbe inscri-
Ottonis III soror fuit, eorumque filia B. Richel-
ze, Polonorum regina; ex quibus in rem no-
stram hac accipe. Erenfridus comes Palatinus
Mathildem, Ottonis II ex Theophania filiam, Ottone
fratre, & matre Theophania, ex monasterio Es-
sendiensi accepit uxorem, non serius quam anno
990, quo Theophania obiit: Mathildi verò Es-
sendiensi abbatissam etiam anno 1003 omnia mo-
nasterii sui privilegia renovata confirmataque à
S. Henrico imperatore fuisse, laudat Bucelinus &
Sammarianus affirmant. Aut igitur Mechtildis
hac omnino alia est ab Essendensi abbatissa, aut
jam nupta Erenfrido Essendensem abbatiam re-
tinuisse, quod postremum minimè verisimile est,
cum proper alia, tum quia Mechtildis Erenfri-
di uxor in monasterio, quod cum marito suo
fundavit, Brawillerensi sepulta fuit; Essendensis
verò abbatissa in fundato à se in Essendensi ter-
ritorio Rellinckhausenii virginum cœnobio requi-
scit.*

*11 Landatus Papebrochius pag. 52 in Anno- duas in ea
tatis censuit, duas Mathildas à Bucelino confu- Matildas
fas, camque, quam Adelheidi sufficiam statuit, memorari,
perperam Ottonis II filiam appellatam esse. A- amitam &
delheidi (inquit) Ottonis primi filiæ, succes-
sisse Mechtildem, scribit . . . Bucelinus, . . .
sed erravit, quando ipsam Ottonis II filiam
fecit, adeoque cum hac sua nepte (Erenfridi
conjuge) confudit; quæ nomen ab illa (Qui-
diliburgensi abbatissa) in baptismo habuisse po-
tuit, & idē huic commissa in juventute fuis-
se; nō mirum in monasterio Essendensi, unde E-
renfrido nupsi tradita est. Utramque satis clা-
rè distinguunt versus descripti in tumba S. Mar-
ci, . . . quos sic legendos puto, Bucelini editio-
nem cum egrapho ad nos misso, satisque di-
verso, inter se conferens:*

Hoc opus eximium gemmis auroque deco-
rum

Mathildis vovit Theophanę, quod bene sol-
vit

Abbatissa bona Mathildi, hæc chrysea dona
Regi dans regum: quæ res deposita, in
ævum

Spiritus Ottonis pauset cælestibus oris.

Domina Mathildi me fieri jussit.

*12 Pergit Papebrochius: Vivebat autem illa (que tumbam fieri jussit) adhuc anno MIII, quando S. Henricus ipsi confirmavit Essendi- faciendam verit, illa
ensis ecclesiæ immunitates & privilegia, ut ipse curaverit:
Bucelinus scribit. Ezonis verò uxor videtur
viro*

AD. DIEM IV OCTOBRI.

viro juncta fuisse circa annum CMLXXXVI; certè ante annum CMXCIX, quo mater ejus Theophano (qua vivente, ipsa nupserat) obiit, teste Dithmaro. Ex hac igitur inscriptione votum de S. Marci tumba facienda tribuit Mathildi Theophanæ, id est, Ottonis II ex Theophania filia, Ottonis III sorori, & Erenfriadi conjugi; voti vero exsecutionem Mathildi, Ottonis I filia, abbatisse Quidiliburgensis, dictaque junioris Mathildis amite. Sed an hac Quidiliburgensi simul ac Essendienensi abbatiss presuerit, hactenus non compiri; id tamen certum est, si S. Henricus quidam Mathildi, abbatisse Essendiensti, anno 1003 privilegium concesserit, hanc diversam fuisse a landata abbatisse Quidiliburgensi, quippe quam obiisse, constat, ante matrem suam Adelheidem imperatricem, cuius mortem Pagius in Critica Baronii anno 999 reponendam docet.

Gelenius vero eamdem tumbam Ottonis II & Theophania donum esse consultit.

13 Aegidius Gelenius in Colonia supplice pag. 48 inter lipsanæcas anno 1634 in publica Supplicatione per eam urbem circumlatas tumbam S. Marci recensens, ex ejusdem inscriptione censuit, eamdem esse donum Ottonis II imperatoris, & Theophanæ, augustæ ejus conjugis, tunc asceterio Assindiensis collatum, quando illi Machtildis, eorumdem augustorum filia ... præsedidit. Quapropter inscriptionem tumba hoc legit modo:

Hoc opus eximium, gemmis auroque decorum

Mathildis vovit, Theophanu quod bene solvit,

Regi dans regum Mathildt hæc crysea dona

Spiritus Ottonis pauset cœlestibus ... o...

Domina Me fieri
Mathildt Jussit.

Addit, in eadem arca aurea effigiem Ottonis II visi inter has duas inscriptions Græcas: ΜΙΑ ΕΝ ΧΩ ΠΙΤΟΣ ΚΑΣΙΑ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΟΜΑΙΩΝ E. O. *, quas sic exponit Latinè: Una in Christo firma germanitas. Imperator Romanorum

* i.e. Iudeo-Ottone

gloriosus Otto: & quidem sat rectè, si pro ritos legas nisi. Papebrochianæ opinioni hic etiam favent vox germanitas, & effigies Ottonis II; hic enim germanus frater fuit Mathildis abbatisse Quidiliburgensis ex Ottoni I & Adelaide.

AUCTORE
C. S.

14 Habe etiam ecgraphum inscriptionis apud Bucelinum, à suo, ut annotavit Papebrochius, imò etiam à Geleniano diversum:

Eiusdem libri
panortheca
inscriptions
ex Bucelino.

Hoc opus eximium, gemmis auroque decorum

Mechtildis vovit, quæ Theophanum quoque solvit,

Abbatissa bona Mechtildis chrisea dona

Regi dans regum, quæ rex depositit in ærum

Spiritus Ottonis pascit cœlestibus oris.

Post hac subdit Bucelinus: In pede tumbæ hi

versus:

Hocce decus gemmis Cosma Damianeque

vobis

Fecit Mathildis mercans æterna caducis.

Theophanu cœlis &c.

Cetera hic desunt, sive quod legi non possent, sive alia de causa. Hactenus inscriptiones apud Bucelinum, quæ aliis vittiosores videntur. Ceterum nominantur SS. Cosmas & Damianus quia ecclesia Essendiensti iisdem dicata est.

Conclusio
Appendicis.

15 Porro, si Papebrochii supra exposita opinio vera sit, debuit S. Marci reliquiarum Antissiodoro translatio contigisse ante diem vi Februarii anni 999, quo die Mathildis Quidiliburgensis abbatisse obitus figendus est ex Dithmaro; nec referri poterit ad episcopatum Hugo-nis, si hic Antissiodori primùm sedere cœperis eodem anno 999, uti ex canonico le Beuf in sepe dicta Sylloge num. 19 & sequenti verisimile dixeram: poterit tamen, si S. Marci tumba construclio tribuenda sit alteri Mathildi, quæ post laudata Quidiliburgensis abbatisse obitum Essendienstibus presuerit. Hac veritatis inquirenda amore ad meam de S. Marci Syllogen addenda judicavi.

IN SS. DOMNINA, BERINNA ETC.

Ag. 394 in Commentarij de SS. Domnina, Berinna & Profondoce num. 7, lin. 17 inter voces perspicio & adhæc pro inseritis habe sequentia: Accedit, S. Augustinum, uti in

Notis ad citatum libri primi de Civitate Dei cap. 26 Coquaus rectè observat, de sanctis Fe-

minis, de quibus ibidem agit, temperantiis loqui ob circumcelliones hereticos, qui sancti doctoris astate, uti ipsem hæresi LXIX testatur, stulta martyrii opinione impulsi per mortes variis maximèque præcipitorum & aquarum & ignium se ipsos necare furibundorum in morem solebant.

C. B.

IN S. AMMONE SEU AMONE.

Ag. 422 in Annotatis, Vita S. Ammonis subjectis, ad literam f quadam de voce Apatheia, simulque Apatheiarum, id est, eorum, qui hominem in vita ad impossibili-

tatem & impeccantiam pervenire posse voluerunt, hæresi observavi; pro ampliori autem observatorum notitia videbis etiam Operis nostræ tom. VIII Septembbris, pag. 617, num. 1000, & pag. 619, num. 1011.

ADDENDA IN S. FRANCISCO CONFESSORE.

Ag. 828 ad finem num. 61
adde: Henschenius ad diem xv
Junii breviter agens de hoc B.
Petro Compatre, ejusdem obi-
tum ad annum 1216 etiam re-
posuit, auctoritatem Gonzaga-
secutus.

Pag. 902, num. 125. Sub prelo jam ver-
sabantur mea de S. Francisco *Assistate Analec-
ta*, cùm tandem aliquando ad me perla-
te fuerunt dudum expedita *Animadversiones
criticae*, quas R. P. Honorius Marentinus,
jam alias à me laudatus, anno 1763 ty-
pis Mediolanensis vulgavit adversus *Anony-
mum*, à quo illius de *Indulgentia Portiunculana*
Dissertationes fuerant impedita. Porro Marenti-
nus, qui in prioribus istis *Dissertationibus* agno-
verat, apud Bonaventuram non exstare expres-
sam de eadem *Indulgentia* mentionem, in poste-
rioribus pag. 70 & sequenti laudat aliam S.
Francisci *Vitam Italica*, qua enīdem S. Bo-
naventuram auctorem prefert, ac typis Antonii
Zaroti Mediolani edita fuit anno 1477. Tum
subdit: Haud dubiè igitur S. Bonaventura ipse
est illius libri author; abhoret enim à veri
specie afferere, illis præsertim temporibus,
subdolum quemdam hominem, nulla penitus
de causa, S. Bonaventuræ adscribere voluisse
librum aliena manu exaratum: quamvis cer-
tum sit, & ingenuè fatear, eidem Operi adje-
cta fuisse nonnulla, quæ post sancti viri inte-
ritum contigere, quod familiare novimus in
libris historicis, qui ante inventam typogra-
phorum artem conscripti sunt &c.

2 Ex hac verò *Vita* locum recitat, quem ex
sermone Italicō reddo Latinum. Dum esset B.
Franciscus apud Sanctam Mariam de Angelis,
quadam nocte fuit ei revelatum à Domino Deo,
ut adiret summum Pontificem, dominum Hon-
orium tertium, qui tunc temporis erat Per-
sii, ad impetrandam Indulgentiam in dicta ec-
clesia, ab ipso tunc reparata. Si tam certò,
quam Marentinus existimavit, *Vita* ista S. Bo-
naventuram haberet auctorem, nec de interpolatione
posset esse suspecta, cessaret argumentum negati-
vum, quod Portiunculana Indulgentia impugna-
tores ab ejusdem sancti doctori silentio repetie-
runt, urseruntque præ ceteris. Verū enim verò,
non desunt solida rationes, que eam illi omnino
abjudicandam, vel eo ipso adducto in loco inter-
polatam fuisse, suadeant. Waddingus apud me
relatus in *Commentarii pravii* § 1 solū duas S.
Francisci *Vitas* à S. Bonaventura conscriptas no-
vit; unam scilicet *Legendam Majorem*, quam
edidi; alteram *Minorem*; nam, ut ibidem num.
22 afferit, *Majorem* illam in plures sectiones
distributam in compendium rededit sanctus (*Bo-
naventura*) ad preces cuiusdam episcopi Galli,
quæ... per dies Octavæ S. Francisci leguntur.

3 Prater has duas, ambas certè Latino, non
Italico sermone scriptas, nullam aliam S. Fran-
cisci *Vitam* eidem sancto doctori attributam me-
morat, tum hic in *Annalibus*, tum in *Biblio-
theca scriptorum sui Ordinis*, relativisque in ea-
dem Bonaventure *Operum catalogis*. Eadem il-
la Italica *Vita Bonaventura* nomine aquæ ignota
fuit omnibus Franciscanis, qui dum Indulgentiam
Portiunculanam libris editis hactenus propugna-

runt, justas silentii Bonaventura de re tam me-
morabili in *Vitis*, que certè ipsius sunt, can-
tas producere coacti sunt. At, quas illi plau-
sibilis allegarunt, ea aut evanescent, aut *Vitam*
illam Italicanam non esse genuinum S. Bonaventu-
ra fætum, probabant. Nam quid causabimur,
cur sanctus doctor in ambabus *Vitis* Latinis pru-
dens causisqne tacuerit, quæ in Italica non du-
bitaverit propalare? Nonne eadem rationes in o-
mnibus, quas scripsit, S. Francisci *Vitis*, aut in
illarum nulla, ejusdem rei silentiam persuadere
debuerunt?

4 Cùm igitur in duabus illis, qua sine dubio non videtur
illius sunt, Portiunculanam Indulgentiam cum habere au-
silentio prætereundam, vel certè non nisi in anig-
mate memorandam censuerit, non videtur lau-
data Italica, in qua eadem Indulgentia dilucide
commendatur, eidem S. Bonaventura adscriben-
da. Nec verò perspicio, cur à veri specie ab-
horrire visum Marentino sit, subdolum quem-
dam hominem illis præsertim temporibus, id est,
foriè seculo xv (nam non exprimitur tempus,
quo editionis autographum scripsum fuerit) vo-
luisse attribuere Bonaventura librum, aliena
manu exaratum; nec cur id nulla penitus de
causa faciendum fuisse, credi deberet. Id sanè
facere potuisset quispiam, ut Indulgentia Por-
tiunculana etiam gravissimo sancti doctoris testi-
monio firmaretur.

5 Fortasse etiam, quisquis is demum fuerit, ^{aut interpo-}
isti *Vitæ Italicae* auctor, eam ex Latina, à S. <sup>lationis su-
periora esse</sup> Bonaventura certò scripta, Italice concinnaverit, ^{debet.}
eoque titulo eamdem S. Bonaventura appellave-
rit, adjetis nonnullis, quæ non erant illius. Ad-
hac, cùm Marentinus ipsem verbis supra re-
citatis ingenè fateatur, eidem Operi adjecta fu-
isse nonnulla, quæ post sancti viri (*Bonaven-
ture*) interitum contigere, cur eam de *Indul-
gentia Portiunculana* periodum inter adjetia non
numeremus, quia ejusdem Indulgentie nulla,
saltē expressa, mentio exstat in *Vitis* S. Fran-
cisci, quæ Bonaventuram auctorem habent. Non
est ergò *Vita* ista Italica idoneum instrumentum
ad sepe dictam Indulgentiam testimonio S. Bo-
naventura confirmandam, ac proinde salva mā-
nent, quæ de ejusdem Bonaventura ea de re si-
lentio differni superiùs in *Analelorum* parte 3.

Pag. 926, num. 48. Dum ista scriberem,
carebam, ut ibidem dixi, Pomerio Sermonum
Pelbari-Temeswarini, ideoque ex sola fide R. P.
Gabrieli Rotomagensis retuli, Pelbarium, dum
de viso per Cardinalem quemdam corpore S.
Francisci meminit, laudare libros Conformatum
Pisani. Jam verò, postquam jam impressus esset
hic tomus, ad me delatum predictum Pomerium
est, in quo Pelbarius in Sermone 2 de S. Fran-
cisco Pisani pro eodem facto re vera lauda-
vit his verbis: Legitur li. Conformatum,
quod, cùm Cardinalis quidam bello apud Al-
fissium disposito, vix obtinuisset à civibus, ut
introduceretur ad criptam, & vidisset corpus
beati Francisci, dicebat, quod, etiam si nulla
alia forent miracula, hoc solum sufficeret pro
fide Christi roboranda. Hoc exemplar Pomerii
nec locum, nec annum editionis exhibet; at ty-
pi non ab ludunt ab anno 1509, quo Lugduni
sum Rutilus ibidem in *Analelis meis*, pag.
926, num. 41 excusum ait.

ERRATA

ERRATA SIC CORRIGE.

- P**ag. 4, col. 2, lin. 6 ante ultimam Aurelianensis-*l*-Auriliacensis.
Pag. 10, col. 1, lin. 6 annotatione-*l*-annuntiatione.
Pag. 12, col. 1, num. 14 in margine certum-*l*-certum.
Pag. 12, col. 2, lin. 30, aununtiatione-*l*-annuntiatione.
Pag. 13, col. 1, lin. 27 esse-*l*-esse.
Pag. 15, num. 27, lin. 20 à pag. 91-*l*-lib. 2
Miscell. à pag. 81.
Pag. 24, col. 1, lin. 46 nihilominns-*l*-nihilominus.
Pag. 26, num. 66, lin. 5 & 6 Maroetas-*l*-Mareotias.
Pag. 28, num. 72, lin. xi indolis-*l*-idolis.
Pag. 38, col. 2, lin. 22 Cyriani-*l*-Cypriani.
Pag. 39, num. 114, lin. 34 accederet-*l*-accederet.
Pag. 40, col. 1, lin. 1 & 2 suffcere-*l*-sufficere.
Pag. 40, num. 119 in margine assertu-*l*-assensu.
Pag. 47, num. 142 in margine Sabellianæ-*l*-Sabelliana.
Pag. 48, num. 144, lin. 15 verosimillmqué-*l*-verosimillmqué.
Pag. 51, num. 155, lin. 10 Pontificem-*l*-Pontificem.
Post paginam 56 pro pagina 47-*l*-57.
Pag. 62, num. 195, lin. 7 cmique-*l*-cùmque.
Pag. 73, col. 2 in margine B. C.-*l*-C. B.
Pag. 78, col. 2, lin. 17 Christianorem-*l*-Christianorum.
Pag. 90, col. 2, lin. 4 & 5 & & lenia-*l*-& lenia.
Pag. 91, num. 300, lin. 28 hoc-*l*-primum.
Pag. 104, col. 2, lin. 16 facile-*l*-facile.
Pag. 119, num. 78, lin. 16 dinitatem-*l*-dinitatem.
Pag. 127, num. 111, lin. 32 atum-*l*-ratum.
Pag. 131, num. 5, lin. 16 hosce-*l*-horum.
Pag. 131, num. 5, lin. 17 & 18 in Actis S. Luciani datis-*l*-in Commentario prævio ad Acta S. Luciani data.
Pag. 131, num. 6, lin. 14 Jolanam & Comiam-*l*-Jolaniam & Camioniam.
Pag. 139, num. 9 in margine reliquas-*l*-reliquias.
Pag. 185, col. 1, lin. 7 episcopi-*l*-presbyteri.
Pag. 210, num. 13, lin. 14 Rheni-*l*-Danubii.
Pag. 221, num. 7, lin. 9 quæ-*l*-qui.
Pag. 232, num. 51 in margine nonunlla-*l*-nonnulla.
Pag. 237, num. 71, lin. 20 Dionysii-*l*-Eugenii.
Pag. 243, num. 96, lin. 33 & octavi Pontificum-*l*-seu octavi Pontificis.
Pag. 247, col. 1, lin. 20 extitit-*l*-extitit.
Pag. 248, num. 114, lin. 7 Sthephano-*l*-Stephano.
Pag. 250, num. 121, lin. 18 dicendum-*l*-dicendum.
Pag. 253, num. 131, lin. 16 molestimè-*l*-molestissimè.
Pag. 257, num. 149, lin. ante penul. suffragarii-*l*-suffragari.
Pag. 260, col. 2, lin. 19 Rai rus-*l*-Rainerus.
Pag. 263, col. 2, lin. 2 babatis-*l*-abbatii.
Pag. 265, col. 1, lin. 3 & 4 re-*l*-etus-*l*-redactus.
Pag. 285, num. 259, lin. xi Odonis-*l*-Robertii.
Pag. 303, col. 1, lin. 12 in valida-*l*-invalida.
Pag. 306, num. 24 in margine S. Venantii-*l*-
S. Venantium.
Pag. 313, num. 58, lin. ult. Deum verum Dei,
veri Filium-*l*-Deum verum, Dei veri Filium.
Pag. 320, in Annotatis ad litt. cc, lin. 8
quod-*l*-quem.
Pag. 322, lit. F, circa finem S. Florentium-*l*-
S. Florentinum.
Pag. 324, col. 2, lin. 48 Christi 1584-*l*-Chri-
sti 1594.
Pag. 328, col. 2, lin. 20 Actorum 19-*l*-Acto-
rum 20.
Pag. 332, col. 2, lin. 16 & 17 Tilletium-*l*-
Tillemontium.
Pag. 333, num. 15, lin. 4 Hildulsi-*l*-Hildulsi.
Pag. 333, num. 15, lin. 10 exuto-*l*-exuti.
Pag. 336, col. 2, lin. 16 Paulini-*l*-Modoaldi.
Pag. 338, num. 32, lin. 22 imperator-*l*-rex
Germaniæ.
Pag. 343, num. 52, lin. 9 sive-*l*-sive.
Pag. 351, num. 82, lin. 2 atere-*l*-latere:
Pag. 361, num. 123, lin. 25 episcopum Trevi-
rensem-*l*-episcopum verosimilius Augustæ
Vindelicæ. *Vide* Mabillonii ad tomum 3 An-
nal. Benedictin. Praefationem sub finem.
Pag. 373, col. 1, lin. 13 Offica-*l*-Officia.
Pag. 376, col. 1, lin. 1 Ma cellino-*l*-Marcellino.
Pag. 395, num. xi, lin. 15 scilicet-*l*-scilicet.
Pag. 405, num. 25, lin. 13 omnia-*l*-omnia.
Pag. 408, num. 5, lin. 7 enucleatus-*l*-enuclea-
tius.
Pag. 409, num. 9, lin. 4 quæ-*l*-qui.
Pag. 410, col. 2, lin. 6 nisi-*l*-nisi.
Pag. 416, col. 1, lin. 23 aleruter-*l*-alteruter.
Pag. 416, num. 14, lin. 21 septuagita-*l*-septu-
aginta.
Pag. 422, in Annotatis lit. f, lin. 2 adibetur-*l*-
adhibetur.
Pag. 433, num. 47, lin. 3 cœpit-*l*-cepit.
Pag. 438, num. 73, lin. 1 aum-*l*-cūm.
Pag. 446, num. 108 in margine dona ioni-*l*-
donationi.
Pag. 448, num. 119, lin. 3 alios-*l*-alios.
Pag. 449, col. 1, lin. 7 devictissimi-*l*-devin-
tissimi.
Pag. 470, in Annotatis ad lit. u premitte hæc :
"Per pallium memorie S. Michaëlis,, forte
intelligit pallium rubrum, quo altare ecclæ-
sæ S. Michaëlis in Monte Gargano reper-
tum fuit conteatum, secundum Acta Appa-
ritionis S. Michaëlis tom. viii Septembri
pag. 62, num. 7 sub finem : verùm hæc ap-
paritio post S. Petronii tempora contigit.
Vide eumdem tomum pag. 57 ad lit. F.
Pag. 481, num. 35, lin. 33 mor-*l*-mortem.
Pag. 486, num. 53 in margine locuum-*l*-locu-
lum.
Pag. 504, col. 2, lin. 6 monumementa-*l*-monu-
menta
Pag. 508, num. 36 in margine fuisse-*l*-fuisse.
Pag. 512, num. 49, lin. 5 floruit-*l*-floruit.
Pag. 531, num. 120 in margine iuterveniente-*l*-
iuterveniente.
Pag. 531, col. 2, lin. ult. tom. vii Julii-*l*-tom. 2
Junii.
Pag. 545, num. 3, lin. 14 Accedit & ea ratio,
quod omnia, quæ Waddingus velut ex Le-
genda Thomæ Celanensis allegavit-*l*-Accedit
& ea ratio, quod plurima, quæ Waddingus
velut ex Legenda Thomæ Celanensis, quam
Gregorii IX passim dixit, allegavit.

ERRATA SIC CORRIGE.

- Pag. 552, num. 37 in margine libros-l-librum.* rendo.
Pag. 575, num. 158, lin. 15 indere versum-l-
inde reversum.
- Pag. 588, num. 228, lin. 20* quam-l-quem.
Pag. 596, num. 269, lin. 2 At si let Bonaventura, qui etiam alia quædam prætermisit: atque hinc factum reor, quod Waddingus, cùm primam integram non haberet, ad annum 1226, num. 13 recurrerit ad Pisanum Conformatitate 8, ubi res modo planè diverso narratur-l-At nomen fratris siluit Bonaventura in Vita num. 163: atque hinc factum reor, quod Waddingus, cùm Celanensis ac Trium Sociorum Opuscula non haberet, ad annum 1226, num. 13 recurrerit ad Pisanum Conformatitate 8, ubi de Rizerio, quem Waddingus diversum à laudato apud Bonaventuram anonymo crediderit, res modo planè diverso narratur.
- Pag. 623, num. 407, lin. 9* Aretina-l-Reatina.
Pag. 646, num. 527, lin. 21 & seq. Ottogari... Ottischari; utrique voci adde asteriscum & in margine * an Ottogaro... * Ottischaro?
- Pag. 650, num. 552, lin. 9* Illuminato-l-Rufino.
Pag. 652, num. 563, lin. 1 Scriptori-l-Scriptori.
- Pag. 702, col. 2, lin. 2* fraters-l-fratres.
Pag. 720, col. 2, lin. 1 Patris-l-Petrus.
Pag. 723, initio Prologi Reeverendo-l-Reve-
- Pag. 731, num. 28 in margine Deiquæ-l-Deique.*
Pag. 744, num. 10 in margine onino-l-omnino.
Pag. 760, num. 91, lin. penult. Fili-l-Filii.
Pag. 791, num. 272, lin. 6 spiritu-l-spiritu.
Pag. 819, num. xi in margine solum-l-solus.
Pag. 822, col. 2, lit. D. in margine repulisse-l-republisse.
Pag. 824, num. 44, lin. 10 Monis-ferrati-l-Montis-ferrati.
Pag. 834, num. 102, lin. 7 fuisse-l-fuisse.
Pag. 844, num. 160, lin. 16 secundam-l-secundum.
Pag. 845, num. 165, lin. 10 ad annum 1221-
l-ad annum 1220.
Pag. 853, num. 211, lin. 7 cop.-l-cap.
Pag. 870, num. 33, lin. 28 numquam-l-numquam.
Pag. 875, num. 58, lin. 21 suis-l-sui.
Pag. 892, num. 68, lin. 9 amen-l-amen.
Pag. 909, col. 1, lin. 8 alium-l-aliam.
Pag. 937, col. 2, lin. 8 B. Joannes-l-B. Jacobus.
Pag. 938, num. 103, lin. 7 non suisset-l-suisset.
Pag. 961, num. 228, lin. 10 § ix-l-§ x.
Pag. 962, num. 232, lin. 13 § ix-l-§ x.
Pag. 1002, num. 40, lin. 25 uti & pro admisso-l-uti & S. Bonaventuram pro admisso.
In Indice historico Compater-l-† Compater.

F I N I S.

